GROOT ALGEMEEN HISTORISCH, GEOGRAPHISCH, GENEALOGISCH EN OORDEELKUNDIG WOORDEN-BOEK,

BEHELZENDE

Het voornaamſte, dat vervat is in de Woorden-boeken van

MORERY, BAYLE, BUDDEUS, enz.

ALS DE GEHELE

KERKELYKE EN WERELDLYKE GESCHIEDENIS,

Of een kort begrip van de Levens en merkwaardigſte Bedryven van de Patriarchen, Rechters, Joodſche Koningen, Propheten, Apoſtelen, Vaders der eerſte kerke, Pauzen, Kardinalen, Biſſchoppen, Prelaten, voorname Godgeleerden, beſaamde Ketters, en der zelver gevoelens; benevens een Hiſtoriſch verhaal van de CONCILIEN en KERKVERGADERINGEN, de inſtelling en voortgang van de GEESTELYKE en WERELDLYKE ORDENS, en de Levens van der zelver Stichters;

Voorts de Levens-bedryven der Keizeren, Koningen, Keurvorſten, Vorſten, Opper-veldheren, vermaarde Krygshelden, uitmuntende Staatsdienaren, geleerde Mannen, en der zelver werken, Wysgeren, eerſte Uitvinders van Kunſten, Dichters, en in het algemeen van alle de genen, die zich in alle ſoorten van beroepingen door hunne Wetenſchappen, of uitmuntende Bedryven, hebben vermaard gemaakt;

ALS MEDE

EEN HISTORISCH VERHAAL EN ZEDEKUNDIGE UITLEGGING

Van de oude Heidenſche Verdichtſelen en Fabelen, der zelven gewaande Goden en Godinnen, de aloude EEUW-REN-en SCHOUW-SPELEN, benevens de gene, die tegenwoordig by openbare en andere plegtigheden gebruikelyk zyn; als mede alle andere Ceremonien en Gewoontens; de benamingen der Waardigheden en Eerampten; verſcheide Kloofter-geloften en Gezindheden van Chriſtenen, Joden en Heidenen; Wetten, Willekeuren, Plakkaten en Ordonnantiën, die in de Geſchiedeniſſen der byzondere Ryken en Staten aanmerkelyk zyn;

VERDER

EEN GEOGRAPHISCHE, STAATKUNDIGE EN HISTORISCHE BESCHRYVING

Van de Keizerryken, Koninkryken, Vorſtendommen, Republyken, Landſchappen, Eilanden, Gebergtens, Rivieren, Steden, Kaſteelen, Kloofters, en andere aanmerkelyke plaatſen der Oude en Nieuwe Wereld-beſchryving, met aanwyzinge van der zelver Gelegenheit, Naam, Uitgeſtrektheit, Oorſprong, Staats-beſtier, Regerings-wyze, Godsdienſt, Wetten, Zeden, Gewoontens, enz. enz.

EINDELYK

EENE ZEER NAAUWKEURIGE GENEALOGISCHE BESCHRYVING

Van de Doorluchtige Afkomſten der aloude en hedendaagſche gekroonde Hoofden en aanzienlyke GESLACHTEN des gehelen Aardbodems, der zelver verdeeling in Stamhuizen en Liniën, en van alle de voornaamſte Familiën, byzonderlyk de ZEVENTIEN NEDERLANDSCHE PROVINCIEN betreffende.

Alles in eene nette order naar het Alphabeth en volgens de ſchikking, die de bovengemelde en andere vermaarde Schryvers in hunne Woorden-boeken in andere Talen gehouden hebben, opgeſtelt, vertaalt, en met een aanzienlyk getal Artykelen doorgaans en alom, doch voornamentlyk ten opzichte van de zaken der NEDERLANDEN, *waar van andere Woorden-boeken weinig of niets melden, uit allerlei zo gedrukte als geſchrevene Boeken, Papieren, echte Berichten en Bewyzen vermeerdert, verbetert, beſchaaft, verandert en opgeheldert, met al het gene tot kenniſſe van* GESCHIEDKUNDE, TYDREKENING EN WERELD-BESCHRYVING *kan dienen.*

LETTER C.

DERDE DEEL.

Te Amſterdam, *Te Utrecht,* *'sGravenhage,* By BRUNEL, WETSTEINS en SMITH, WAESBERGE, DE COUP, HUMBERT. WILLEM VAN DE WATER. *Leiden,* SAMUEL LUCHTMANS. De Weduwe A. MOETJENS, VAN DOLE, VAILLANT.

MDCCXXVII.

Met Privilegie.

C Deze letter wordt verſcheidentlyk uitgeſproken. By de oude Latynen heeft ze de uitſpraak van eene *K* gehad, dus, ſchryvende *hic* en *hoc*, ſprekenze dat uit, als of 'er *Hik* en *Hok* ſtont, niet *his* en *hos*, gelyk hadt moeten geſchieden, indien de *C* de uitſpraak eener ſcherpe *S* gehad hadde. 't Is ook bekent, dat deze letter tot den afgang des Roomſchen ryks benoemt is met den name van *K*. Zy behoudt immers tot dezen tydt toe voor de *A. O. U.* de kracht der *K*, gelyk eertyds mede voor de *E* en *I*. Om die reden hebben de Grieken den Latynſchen naam *Cicero* door *Kikeroon* vertaalt, en Suidas de *C* de Roomſche *k* of *kappa* genoemt. By de Franſchen wordt ze gemeenlyk voor de klinkletters *a*, *o*, *u*, als een *k* uitgeſproken, ten zy ze onderaan een *cedille* (ç) heeft, zynde daar meê een letter, die de boekdrukkers een *C* met een ſtaart noemen; 't gene te kennen geeft, dat menze, als een *S* moet uitſpreken: maar voor de klinkletters *E* en *I* heeftze altoos de uitſpraak van een *S*. De Italianen ſprekenze door *Ch* uit. De oude Romeinen hadden waarſchynlyk de zelve manier; naardien men ziet in de oude opſchriften *Cheionius*, voor *Ceionius*. Vader Mabillon merkt aan, dat Karel de Grote *Charlemagne* zynen naam met een *C* ſchreef, daar de koningen van den tweden ſtamme, *Charles* of *Karels* genaamt, daar toe de *K* gebruikten. In onze Nederlandſche tale is de *C* geheel onbequaam om eenig woordt te beginnen, en van geen gebruik byna, dan om de helft der Griekſche *χ*, *chi*, te verbeelden in woorden van Griekſche afkomſt, als in *Chriſtus*, *Chryſoſthomus*, *Chryſippus*, *Chimeer*, en andere, behoudens dat men nog eenige woorden uitzondere, die, om het ingewortelde gebruik wat te wille te zyn, liefſt met een *C*, ſchoon anderen hier een *S* of *K* gebruiken, geſchreven willen zyn, als *Celle*, *Cipier*, *Citer*, *Ceder*, *Cyns*, *Cingel*, *Cirkel*, *Civet*, *Citroen*, *Cipres*, *Ciment*, *Cimbel*, en eenige weinige meer: kunnende nochtans verre de meeſten, als by ons niet t' huis horende, het burgerſchap ontzegt, en in Duitſche verwiſſelt worden; want voor *Celle* kan men *kamertje*, voor *Cipier ſlokbewaarder*, voor *Cyns ſchatting*, voor *Cirkel omtrek*, *kring*, of *ring* gebruiken. Men voege by die uitgezonderde woorden de eige namen, die met een *C*, en niet, als wanvoegelyk, met een *S* of *K* geſchreven kunnen worden, als in *Cæſar*, *Ceres*, *Cerberus*, *Cyprus* en *Oceaan*, daar de *c* niet in 't begin komt, hoewel die alle de *k* begeeren, zo men op hunnen oorſpronk acht wil geven. De letter *C* was by de ouden een teken van verwyzing, en wierdt de *dodelyke letter* genaamt, gelyk de A, volgens Pierius, een letter van vryſprekinge was. Meſellus beweert, dat het by de Indianen eene gewoonte was van het voorhoofdt en den arm der perſonen van 's konings huis, die Chriſten wierden, met een C te tekenen; invoegen dit een eerletter voor hunnen Godsdienſt was.

CA, 't eerſte deel van een *Tchag* of kring van tien jaren, die de Cathajanen met een andere kring van twaalf doen omlopen, om een *Periode* van zeſtig jaren af te paſſen, dienende om de *karacters* van hunne jaren en tydmerken aan te wyzen. *Herbelot Biblioth. Oriental.*

CAABAH, of CAABEH, betekent in 't Arabiſch *den tempel van Meccha*, en eigentlyk *de vierkante toren*, die men anders *de Kiblah* noemt. *Caabeh* betekent *een verhemelte*, of *een vierkant huis*. Zie KIBLAH.

CAB, Hebreeuſche maat, houdende een weinig meer dan 97 vierkante duimen water. *Richard Cumberland des Meſures & des poids des Heb. en Anglois.*

CABA. Zie KELDER.

CABADES, koning van Perſië, wierdt zyns vaders Obalas opvolger op den troon in den jare 486, waar van hy in 't jaar 497 wederom verjaagt en in hechteniſſe geſtelt wierdt, om dat hy de gemeenſchap der vrouwen in gebruik wilde brengen. Zyne gemalin deedt veel werk om hem in den kerker te bezoeken, dat haar eindelyk gelukte; want de overſte des kerkers, op haar verlieft geworden, verzekerde haar toegang tot haren man, indien zy hem het genot van haar lighaam wilde vergunnen. Zy weigerde dit. Doch Cabades, hier van verwittigt, beval haar het verzoek in te willigen. Zy gehoorzaamde, en kreeg dus toegang; en by hem gebragt, wiſſelde zy hare klederen voor de zyne, en holp hem dus aan vryheit. Hier toe hadt Seſoſes, een zyner vrienden, reets een paardt gereet, om te zamen de vlucht te nemen naar de Hunnen. Door deze hulp raakte hy weder op den troon, nadat hy de uitgegeven wet ingetrokken hadt. Zyn broeder, oorzaak van zyn ongeval, liet hy de ogen uitſteken, en in de gevangenis werpen, nadat zyn zoon Zamaſpes tot het jaar, zyner herſtellinge 501 het beſtier des ryks waargenomen hadt. Cabades, gedagtig aan het geleden ongeval, liet verſcheide Chriſtenen ombrengen: doch gezien hebbende, dat een prelaat de boze geeſten, gelyk men voorgeeft, in een kaſteel huisveſtende, alwaar hy grote ſchatten vondt, hadt uitgedreven, liet hy de gelovigen in ruſt. De Manicheen, die hem ten tweden male de kroon hadden willen ontnemen, omze aan zynen zoon te geven, welke deze begunſtiging met een goet oog aanzag, trokken zich dermaten 's konings gramſchap op den hals, dat hy daar van een groot getal ter ſtraffe overgaf, vele uit het koninkryk verdreef, en de overige onbequaam verklaarde tot eenig ampt. Hy dede keizer Anaſtaſius den oorlog aan. Marcellinus zegt, dat Cabades Amida in den jare 502 belegerde gedurende vyf maanden; dat hy 't innam door der monniken verradery, wien hy het hoofdt dede afhouwen, om hen voor hunne trouwloosheit te betalen. In den jare 503 wierdt de ſtadt wederom verovert. Cabades maakte met Anaſtaſius eenen vrede, dien hy met Juſtinus, zyn opvolger, vernieuwde. Deze duurde eenigen tydt. Daar na behaalde Juſtinianus, onder 't beleidt van Belliſarius, grote voordelen op hem. Cabades ſtierf omtrent den jare 531, of 532. *Marcellinus in Chron. Agathias lib.* IV. *Procopius de bello Perſ. Nicephor. lib.* XVI. *Hiſt. Miſcel. lib.* XV. *Theophan. Cedren.*

CABALLINUS, een fontein van een zeer helder water van den berg Helikon in Beotië, de zanggodinnen toegewyd. De Grieken noemenze *Hippocreen*, dat is Hengſtebron, omdat het paardt Pegaſus, nadat het tegen een rots hadt aangeſlagen, daar een fontein dede opwellen. Hierom noemt Strabo die bron *Pegaſus*.

CABALLO, (EMANUEL) een doorluchtig Genuees, heeft door een zeer ſtoute onderneming, die hy dede gedurende dat de Franſchen Genua belegerden, zynen naam onſterflyk gemaakt. Na een beleg van zeſtien maanden hadden de Franſchen, zich meeſter gemaakt hebbende van de citadel, de Genuezen tot het alleruiterſte gebragt, wanneer een Genueeſch ſchip met mond-en krygsbehoeften voor de ſtadt quam opdagen; en, onbewuſt zynde, dat de citadel over was, ging koers, met inzicht om de vloot der vyanden te myden, doch viel dus in hunne handen. De Genuezen, den misſlag bemerkt hebbende, dachten verder niet anders dan om zich over te geven, toen de dappere Caballo hunnen neêrgezegen moedt weder opbeurde, en een ſchip verzocht om het genomene te redden. Hy kreeg tot hulp een hoop jonge karels; zy trokken recht naar de citadel en door het midden der Franſchen, zonder het onophoudelyk ſchieten, dat men op hen deedt, te vrezen. Daar gekomen zynde, kapte Caballo het touw van 't ſchip, dat daar vaſt lag, en voerde het in de ſtadt met zo veel dapperheit, als hy 't van de citadel hadt gehaalt. Op deze daadt volgde het handgeklap en de toejuiching van alle de Genuezen, die Caballo voor den verloſſer van 't vaderlandt hielden, en hem buitengewone eer bewezen. *Ub. Folieta Elog. clar. Viror.*

CABARNI was de naam der prieſteren van Ceres in Paros. Dit woordt is herkomſtig uit de Phenicíſche of Hebreeuſche tale: קרבנין, *Carbanin*, 't geen afſtamt van 't woordt קרב, *Careb*, aanbieder, waar van daan קרבן, *Corban*, offerhande. Joſephus toon by Theophraſtes, dat dit woordt in dien zin by de Syriers in gebruik was. *Heſychius. Suidas. Stephan.*

CABASILAS, (NIKOLAAS) een Griek van geboorte, aartsbiſſchop van Theſſalonica, neef van Nil Cabaſilas, aartsbiſſchop van Theſſalonica, die hem in den jare 1346 naar den keizer Cantacuzenus zondt, om hem voor te ſtellen van het ryk te verlaten. In den jare 1347 wierdt Cabaſilas door Cantacuzenus, die zich nu in de bezitting van Conſtantinopel hadt geſtelt, naar de keizerinne Anna gezonden, om haar voorſlagen van vrede te doen. Hy volgde zynen oom 1350 in het aartsbisdom van Theſſalonica. Behalven de boeken, in het artykel gemeld, heeft Cabaſilas ook *van het leven in Jeſus Chriſtus* geſchreven, een werk in zes boeken verdeelt, alwaar hy ſpreekt van de bondzegelen. Nog heeft men van hem eene *redevoering tegen de woekeraars*. 't *Vertoog van de kerkplechtigheden* is in den jare 1624 in 't Griekſch te Parys gedrukt, en de vertaling daar van is in den jare 1545 te Venetië, en 1560 te Antwerpen reets onder de perſſe geweeſt. De vertalinge der zes boeken *van 't leven in Jeſus Chriſtus* is in 't jaar 1604 te Ingolſtadt in 't licht gekomen. De werken dezes ſchryvers zyn vol geleerdheit, en met veel order en netheit geſchreven. *Leo Allatius de Nilis. M. Du Pin Bibliotheque des Autheurs Eccleſiaſtiques* XVI *Siecle.*

CABASOLE, (PHILIPPUS VAN) in achting by de pauzen Urbanus den V en Gregorius den XI, was van Cavaillon, eene ſtadt in Provence. Hy wierdt aanvankelyk kanonnik in de hoofdkerk

kerk, daarna in den jare 1534 aartsdiaken, prevooſt en biſſchop van de zelfde ſtadt. Na eenigen tydt wierdt hy gemaakt patriarch van Jeruzalem; en eindelyk verhief hem paus Urbanus tot de waardigheit van kardinaal, en zondt hem als legaat in Italië, en daarna in Duitſchlandt. Gregorius de XI gaf hem in den tydt, dat de pauzen hun verblyf hielden te Avignon, het beſtier der landgoederen des H. ſtoels. Alle deze ampten geven ons te kennen, hoe zeer Cabaſole in der pauzen gunſt ſtont. Hy ſtierf te Perouſe in den jare 1372, en zyn lyk wierdt gebragt in Provence, alwaar hy in der Karthuizers kerk van Bon Pas begraven legt. Men zet op diens kardinaals naam een vertoog, genaamt *de Nugis Curialium*, als ook eenige leerredenen. Petrarcha, die veel deel in zyne vriendſchap hadt, droeg hem zyn boek op van het *eenzame leven*, en ſchreef hem eenige brieven. De andere ſchryvers van zynen tydt ſpreken 'er ook met lof van. *Petrarcha l.* II. *Ep.* 1. *&* 2. *l.* IV. *Ep.* 1. 65 *&* 69. *Sammarthan. Gall. Chriſt. Frizon Gall. Purp.*

CABASSUT, (JOHANNES) prieſter van 't *Oratorium*, in Provence geboren, is geſtorven in den jare 1585, een en tachtig jaren out zynde. Hy heeft heerlyke voorbeelden gegeven van nedrigheit, gedurige afgezonderdheit, en neêrſlagtigheit. Daar by was hy geenzins baatzuchtig. De kardinaal Grimaldi koos hem voor zyn *director*, en bragt hem te Rome, daar hy in zeer grote achting was; deze leidde hem aan om zyne ſchriften in 't licht te geven. Hy verloor nooit tydt; hy brak zyne letterbezigheden af, zo haaſt men hem deze of gene gewetens gevallen of zwarigheden voorſloeg. Hy beſlechtte die met zo veel klaarheit, order en zedigheit, dat hy het hart van alle perſonen innam: die van den geringſten ſtaat hadden zo wel hun gehoorvergunning als de aanzienlykſten. Hy gaf in den jare 1675 in 't licht: *La Theorie & la pratique du Droit Canonique pour le for de la penitence, & pour le contentieux, tant eccleſiaſtique, que ſeculier*, voor de eerſte reis te Lion in den jare 1675 gedrukt. Noch: *Notice d'Hiſtoire eccleſiaſtique des Conciles & des Canons conferéz les uns avec les autres*. Dit is een werk in folio gedrukt in den jare 1681. Deze twee vertogen zyn den geeſtelyken ten nutte en gebruik, (ſchoon dat 'er vele grondbeginſels in gevonden worden, die ſtrydig zyn met de maximen en gewoontens van Vrankryk, geveſtigt op de tuchtleere der kerke) en zyn verſcheide reizen gedrukt. Van hem is ook, *Traité de l'uſure*, tot Aix in 't licht gekomen. Hy heeft eenige *deciſien* op verſcheide vraagſtukken nagelaten, onder den tytel van: *Horæ ſubciſivæ. M. du Pin Bibliotheque des Auteurs Eccleſiaſt.* XVII. *Siecle.*

CAB-BEN-ZOHAIR, een Arabiſch dichter van het heidendom, welke bloeide voor den Muſulmanſchen godsdienſt. Hy leefde tot aan den tydt van Mahomet, en ſtierf in het eerſte jaar van de Hegire, het 622 na Chriſtus geboorte. Hy verklaarde zich vyandt van dezen valſchen propheet, die van zyn zyde openbaar maakte, dat het geoorlooft was zich van hem af te helpen. Deze verbanning verſchrikte hem; en om zich weder met Mahomet te verzoenen, maakte hy hem een lofdicht. *Herbelot Biblioth. Oriental.*

CABE, een kleine rivier van 't koninkryk Galicië in Spanje. Zy loopt digt voorby Montfort de Lemnos, werpt zich in den Velezar, en vloeit met hem in den Minho. Men noemtze in 't Latyn *Chalybs*, dat is *ſtaal*; omdat men voorgeeft, dat haar water bequaam is dit metaal tot eene vereiſchte hardigheit te brengen. *Maty Diction.*

CABEDIUS, (MICHAEL) een Spanjaardt, in den jare 1525 geboren, ſtierf 1577. Hy leide zich met zo veel naarſtigheit op de kenniſſe der Griekſche tale, dat hy ze niet minder machtig was dan de Latynſche. Nog zeer jong te Parys zynde, heeft hy de *Plutus* van *Ariſtophanes* in zeer ſierlyk Latyn vertaalt. *Lundorpius lib.* XVII. *Hiſtoriarum.*

CABERA, dochter van Protheus, kreeg drie zonen by Vulcanus, Caberi geheten, en gelyk in getal met de dochters Caberides, voor wie men tempels heeft gebouwt. *Strabo lib.* X.

CABES, CAPES, CAPE, *Tacapa*, eene aanzienlyke ſtadt op de kuſt van Barbarye, tegen over Trepano in Sicilië. Zy heeft een haven, hoewel de zelve van weinig nut is, als leggende voor alle winden bloot, het welk veroorzaakt, dat de rivier, ſchoon zy zeer klein is, in groter waarde gehouden wordt, dewyl de zelve door de ebbe en vloedt der zee ryſt, waar door zulke ſchepen op de rivier gebragt worden, welke de zelve dragen kan. Van deze ſtadt heeft tegenwoordig de Syrtis minor den naam van Golfo de Caps gekregen. De voorgemelde zee wordt by Ptolomæus *de zee van Triton* genoemt. Men zegt dat des zelfs water heet is en de melaatſchheit verdryft. Leo Africanus zegt, dat Cabes voortyds eene ſterke Roomſche ſtadt is geweeſt.

CABESTAN, een vlek in Vrankryk, in de provincie van Languedok, naby Niſmes gelegen, van het welke *Wilhem van Cabeſtan*, een vermaart dichtkundige, zynen naam heeft ontleent. Zie WILHEM VAN CABESTAN.

CABIGIAK, en CAPCHAK, een ſtamme onder de Ooſterſche Turken, aan welke Oghuz Kân dezen naam gaf. Deze prins, die den oorlog voerde tegen de Tartaren, wierdt genoopt te wyken. Eene vrouw, in zyn leger in barens noodt zynde, verborg zich in de holligheit van een boom, daar zy beviel. Oghuz, daar van de weet krygende, droeg zorg voor het kindt, deedt het als zynen zoon opvoeden, nam het voor zyn eigen aan, en begeerde, dat het een naam zoude aannemen, die 't geval van des zelfs geboorte te kennen gaf. Dus noemde hy 't *Cabigiak*, zeggende zo veel als *ſchorſſe van hout*. Cabigiak kreeg in 't vervolg een talryk geſlacht, dat zich tot aan 't Noorden der Caſpiſche zee uitbreidde. Deze volkeren zyn nog bekent onder de Perſiſche en Turkſche benaming, *Deſch Kitchak.* Uit die volkeren is 't, dat men grote legers heeft zien voortkomen, die de ſtaten, door de Mogollen in Perſië bezeten, hebben verwoeſt. Onder hen was het, dat Bajazet, eerſte Sultan der Turken, ſterke benden verzamelde om Tamerlan het hoofdt te bieden. *Herbelot Biblioth. Oriental.*

CABILLE, of CABILAH, een volk of ſtam onder de Arabiers, dat onder een hoofdt leeſt. Deze ſtammen of Cabillen zyn onafhankelyk, en erkennen geen opperhoofdt. 't Zyn benden van ſchelmen, die zich onder een hoofdt ſtellen, welken zy Cacique noemen. Men telt 80 van deze ſtammen onder de Arabiers. *Herbelot Biblioth. Oriental.*

CABIRA, de vrouw van Vulcanus, was de moeder van Camilus, die drie zonen hadt, welke den naam van hunne grootmoeder voerden, zynde de nymphen, de Cabiriten genoemt, van hen geſproten, van welke Acuſilaus van Argos by Strabo in het X boek gewag maakt.

CABIRI, zekere afgoden, die in Samothracië op een eilandt, in de Egyptiſche zee gelegen, aangebeden worden, gelyk Herodotus in het II boek meldt. Waarſchynlyk wordt deze naam van het Hebreeuſche woordt *Cabir* afgeleid, het welk zo veel betekent als *groot*, of *machtig*. Deze goden wierden zo hoog geſchat, dat het voor eene grote misdaadt gehouden wierdt hunnen naam onder het gemene volk te noemen. Men geloofde, dat de genen, die van hunne geheimeniſſen onderrecht waren, onder hunne beſcherminge al het gene zy wenſchten konden verkrygen. De ouden komen omtrent het getal dezer goden niet overeen. Mnaſeas ſtelt drie, namentlyk *Axieres*, *Axiocerſa*, en *Axiocerſus*; dat is, *Ceres*, *Proſerpina* en *Pluto*. Dionyſiodorus voegt'er een vierden by, die door hem *Caſmilus*, dat is *Mercurius*, genoemt wordt. Anderen menen, dat 'er maar twee Cabiri zyn geweeſt, van welke *Jupiter* de outſte, en *Dionyſius* de jongſte is geweeſt. Athenion meldt, dat Jaſon en Dardanus, welke Cabiri genoemt worden, van Jupiter en Electra geſproten zyn. Eenigen zyn van gedachten, dat deze Cabiri knechten der goden zyn geweeſt; en anderen houden hen voor duivelen. Zy hadden een tempel in Egypten, in welken niemandt anders mogt gaan dan alleen de prieſters; en een twede tempel was ter eere van hen in het gebiedt der ſtadt Theben gebouwt. Daar zyn ook Cabiri van Ceres geweeſt, die zo hoog geacht wierden, dat men 't daar voor hieldt, dat niemandt, die zich onderſtont hen te ſlaan, de wraak der goden ontgaan kon. De Pheniciërs hebben van gelyken goden gehad, die zy Cabiri, of Caberi, noemden, en die inzonderheit te Berythus geëert wierden. *Sanchoniathon ap. Euſeb. lib.* I. *Præp. Evang. Damaſcius ap. Photium. Heſychius. Caſaubonus. Bochart in Canaan. Meurſius de feſtis Græcorum.*

CABIROLE (DE BERG) is een van 't Pyreneeſche gebergte. Hy grenſt aan 't graafſchap Foix, aan dat van Cardigne en Conſerans. *Maty Diction.*

CABLAN, een ſtadt en koninkryk in Indië, over den Ganges, aan de rivier Menam gelegen, tuſſchen de ſteden Tranſiane en Ava, behoorde eertyds onder het gebiedt van den koning van Pegu; maar behoort tegenwoordig onder dat van den koning van Ava.

CABO, *Caput*, een koninkryk van Africa in het landt der Negers, dat men voorgeeft vol te zyn van koſtelyke mynen. 't Legt op 't groot Rio naar het Zuiden.

CABO CORSO, of CAPO CORSO, een voorgebergte, nevens een ſterk kaſteel, op een rots gebouwt, aan de kuſt van het Afrikaanſche landſchap Guinea gelegen, naby de ſterkte Naſſau, door de Hollanders gebouwt. Het kaſteel behoort de Engelſchen toe, die het zelve in den jare 1652 hebben begonnen te bouwen. *Boſman Voyage de Guinée.*

CABO DE AQUER, of D'AGUER, of SANTA-CRUZ, eene ſtadt in de provincie van Sus, in het koninkryk van Marokko, leggende op de kuſt aan den voet van een kaap, die de berg Atlas uitmaakt, tuſſchen de ſteden Meſſa en Teſrane. Deze plaats is zyn opkomſt verſchuldigt aan een Portugeeſch edelman, die omtrent den jare 1500 op zyn eigen koſten aldaar een houten kaſteel bouwden, om de bakkeljauw en andere viſchvangſt, die op die kuſt van goeden uitſlag is, te beveiligen. 't Wierdt Santa-Cruz, of 't kaſteel van 't *heilig kruis* genaamt. De Moren gaven 't den naam van *Dar Rumia*, 't geen zeggen wil, *het huis des Chriſtens*. Maar de koning van Portugal, ziende de aangelegenheit van deze vaſtigheit voor de ſcheepvaart dezer zeën, en hoe zeer die poſt hem diende tot het overmeeſteren van Africa, kocht dit kaſteel, en liet daar een welbeſchanſte ſtadt bouwen, voorzien met goede bezetting en oorlogstuig. Hier van daan zouden de Portugezen, met de Arabiers en Afrikanen, die zich hunne vaſallen hadden gemaakt, overal kruiſſende en kapende, zich meeſters van het landt hebben gemaakt, ten zy de ontdekking der Indiën hun voordeliger hadt geſchenen. Deze ſtadt wierdt in den jare 1536 door den Cherif van Sus verovert, 't geen den Portugezen geen gering nadeel toebragt, de welke zich naar Guinea en de Indiën begevende, aldaar een veilige ruſtplaats vonden om zich te ververſchen. *Marmol de l'Afrique liv.* III.

CABO DE CREUX, of beter CRUZ, een voorgebergte in Catalonië, het welk naby de ſtadt Roſes, niet verre van de grenzen van 't graafſchap Rouſſillon, in de Middelandſche zee ſtrekt.

CABO D' ISTRIA. Zie CAPO D'ISTRIA.

CABO DE NORD, een beroemt voorgebergte in America, op de hoogte van vier graden, dertig minuten Noorderbreedte gelegen. Het omleggende landt van de rivier Yapoco, of Vincent Pinſon tot aan de rivier der Amazonen, heeft zynen naam van het

het zelve, en is zeer ryk van zuiker, als mede van gout-en-zilvermynen. By de Utrechtsche vrede, in den jare 1713, heeft Vrankryk ten voordeele van Portugal van het zelve afstandt gedaan. *Froger Relation du Voyage de Mr. de Gennes pag.* 159.

CABO DE ROCCA is een voorgebergte naby Lisbon, in Portugal. Het zelve wordt ook *Cabo de Cintra* genoemt. *Colmenar Delices de Portugal.*

CABO VERDE, *het Groen Voorgebergte*, door Ptolomæus *Promontorium Asinarium* genoemt, is een beroemt voorgebergte in Nigritië, in het Westelyke gedeelte van Africa, en wordt door twee armen van de rivier Niger, die zich aldaar in de zee werpt, omvat. De arm, die ten Zuiden loopt, heet Gambra, of Gambia; en de Noordelyke tak wordt Senega, of Sanega, genoemt. De Europianen varen zomtyds naar deze kust, en Aloïsius de Cadamosta, een Venetiaan, heeft dit voorgebergte allereerst voor de Portugezen ontdekt. Naby het zelve leggen zeven kleine eilanden; maar de zelve zyn onbewoont, en worden *Barbacenen* genoemt. Omtrent hondert en vyftig Fransche mylen Westwaarts van dit gebergte vindt men nog eenige andere eilanden, die onder den naam van de eilanden van Cabo Verde bekent zyn, om dat dit landt haar naast by gelegen is. Zy worden voor de oude *Insulæ Hesperides* gehouden; maar het is waarschynlyker, dat zy de *Gorgades* zyn. Antonius de Noli, een Genuees, heeft de zelve in den jare 1440 ontdekt. Zy behoren den Portugezen toe, die aldaar een bisdom hebben opgerecht. De voornaamste der eilanden zyn de volgende: *St. Jago, St. Nicolaas, St. Lucas, St. Maria,* het *Zout-eilandt, Buona Vista, St. Antonius, St. Vincent, del Fuego, Bravo,* en andere: maar vele daar van zyn onbewoont.

CABOTIUS, (VINCENT) was eerst hoogleeraar in de rechten te Orleans, maar wierdt naderhandt naar Toulouse beroepen, doch met beding, dat hem zou vergunt zyn beide rechten aldaar te leeraren. Hy is gestorven in den jare 1621. Van hem zyn eenige boeken voorhanden met verscheide disputen. *Simon Biblioth. des Auteurs de Droit Tom.* I.

CABRA, eertyds eene bisschoppelyke stadt, genaamt *Agabera*, of *Ægabra*, nu eene geringe plaats in Spanje, gelegen in Andalusië, aan de grenzen van Grenade, tusschen de stadt van dien naam en de stadt Cordua, en elf mylen van de eene en de andere afgelegen. *Maty Diction.*

CABRERA, een klein eilandt in de Middelandsche zee, legt Zuidwaarts ter zyde van het eilandt Majorca.

CABRERA, (BERNHARDUS VAN) een vermaart staatsdienaar van Petrus den IV, koning van Arragon. Ziende, dat hy zich wegens zyn geluk en zyne verdiensten een algemenen nydt en vervolging van het hof over den hals haalde, verliet hy vrywillig alle zyne eerampten, en ging in het klooster. Maar toen de gemelde koning bemerkte, dat zyne zaken van dien tydt af den kreeftgang gingen, quam hy zelfs in het klooster en in de kapelle, in welke zich Cabrera verscholen hadt, en noodzaakte hem om in den jare 1349 op nieuw het opperste bewindt der regeeringe aan te vaarden; maar na het verloop van eenige jaren kregen zyne vyanden (onder welke ook de koningin, de kroonprins Johannes, en de koning van Navarre geteld wierden) zodanig de overhandt, dat zich de koning door hen liet verleiden om dezen staatsdienaar den 26 July van den jare 1364 als een verader en quaden raadgever te Saragossa te doen onthoofden, en alle zyne goederen verbeurt verklaren. Na eenigen tydt quam zyne onschuldt klaarlyk aan den dag; weshalven koning Petrus in zyne uiterste wille niet alleen opentlyk verklaarde, dat Cabrera altydt een getrouw dienaar en raadsman was geweest, en derhalven onrechtvaardig veroordeelt, maar ook belastte, dat alle zyne goederen aan zynen kleinzone zouden wedergegeven, en den zelven daarenboven alle genade en eere bewezen worden. *Hieron. Surita Hist. de Aragon. Pedaços de la Historia de Antonio Perez pag.* 203, 204. *Mariana Hist. d' Esp. l.* XIX. *c.* 15. *l.* XVII. *c.* 7.

CABRERA, (BERNHARDUS VAN) door de meeste Duitsche schryvers te onrecht *Caprara* genoemt, was in het einde der veertiende en in den beginne der vyftiende eeuwe opperpresident van het koninkryk van Sicilië, zynde tot die waardigheid verheven na eerst in dienst van Johannes den I, koning van Arragon, geweest te zyn, en des zelfs broeders zone Martinus in den jare 1386 tot het geruste bezit van de kroon van Sicilië geholpen te hebben: want alzo de zaken van dezen Martinus in het gezegde koninkryk in dien tydt slecht stonden, landde Cabrera met de Arragoneesche vloot, over welke hy het bevel hadde, en die eigentlyk tegen de Sardiniërs gezonden was, zo wel van pas in Sicilië aan, en wist alles door zyn wys en dapper beleidt zo wel te bestieren, dat Martinus in korten tydt door iedereen voor koning erkent wierdt. Maar als Cabrera voor zyne diensten met het opper-presidentschap beloont was, matigde hy zich zomtyds groter gezag aan dan hem toequam; en als koning Martinus in den jare 1405 naar Arragon vertrokken was, om zynen vader Martinus, die na de doodt van Johannes den I in het ryk van Arragon gevolgt was, te bezoeken, bedreef Cabrera zo vele buitensporigheden, dat Martinus om die reden schielyk naar zyn ryk te rug keerde, en hem beval het hof terstondt, en kort daar op het koninkryk te verlaten, en den koning van Arragon in eige persoon van zyn gedrag rekenschap te geven. Het is onzeker, of zyne verantwoording, of de vreze voor zynen aanhang te wege bragt dat hy vry geraakte; immers hy wierdt in zyne vorige bedieninge herstelt: maar zo haast als de troon van Sicilië in den jare 1410 open viel, bragt Cabrera zich in het hoofdt van den zelven voor zich te verkrygen, door middel van een huwelyk met de weduwe van den overleden koning Martinus, Blanca genoemt, eene dochter van Karel den III, koning van Navarre: doch zyn hoge ouderdom en eenige andere omstandigheden verwekten by die koninginne zo groot een afkeer voor zyn persoon, dat zy niets van hem wilde weten. Hier op liet hy zich door zyne drift zo verre vervoeren, dat hy haar op het kasteel van Syracusa met groot geweldt belegerde; en nadat Sancho Ruyz de Lihori, zeevoogdt van Sicilië, nevens Johannes van Moncada, hem hadden gedwongen dat beleg op te breken, overviel hy haar op nieuw te Palermo; dus zy te naauwernoodt zyne handen ontquam. Schoon nu, na het verloop van eenigen tydt, de Sicilianen den infant van Castilië, Ferdinand, tot hunnen koning verklaart hadden, waar voor hy ook door die van Arragon was aangenomen, zette Cabrera evenwel, onder het voorwendsel van eenige byzondere verschillen met Sancho en Moncada te hebben, het beleg van het kasteel van Palermo voort; maar hy wierdt eindelyk in den jare 1412 onverwacht overvallen en gevangen genomen. Sancho liet hem naar het slot Mota, niet verre van Taormina, brengen, en in het eerst in een put zetten, in welke eerst geen water was; maar die vervolgens door het opkomende regenachtige weder zo vol water geraakte, dat hy eenigen tydt niet weinig daar van te lyden hadt. Naderhandt deedt hy hem in een hogen toren opsluiten; maar als Cabrera zich op zekeren tydt, door hulp van eenen zyner bewaarders, die zynen aanslag echter ontdekte, met een touw van den toren wilde nederlaten, was het zo bestelt, dat hy haakt in een net in de lucht bleef hangen, en in dat postuur den ganschen dag aan het volk vertoont wierdt. Eenigen tydt daarna gaf de nieuwe koning Ferdinand bevel, dat hy op vryen voet zou gestelt worden; doch onder beding, dat hy aanstonts uit Sicilië naar Arragon zou komen, en aldaar van zyn gedrag rekenschap geven. Hy verscheen ook, en wierdt, na voorgaande onderwerpinge, weder in genade aangenomen: maar zyne hoge jaren en het verdriet, door hem geleden, bevorderden niet lange daarna zyne doodt. *Mariana Hist. Hisp. lib.* XVIII. XIX. XX. *Laur. Valla de Ferd. lib.* II.

CABRERA, (FRANCISCUS) een Augustyner monnik in Spanje, heeft de geslachtregisters van eenige huizen, als van Ponce de Leon, van Cordua, en andere uitgegeven. Hy is gestorven in den jare 1649. *Anton. Bibl.*

CABRERA (LODEWYK VAN) van Cordua, leefde in den zelven tydt met den voorgenoemden. Hy was hoofdman over eene bende voetvolk, en heeft eene geschiedenis van Philips den II, koning van Spanje, als ook een klein werk van de geschiedenissen geschreven. *Anton. Bibl.*

CABRERA MORALES, (FRANCISCUS VAN) een Spanjaardt, geboren in een klein steedtje, genaamt la Brozas in Estremadura. Hy leefde in 't begin van de XVII eeuw, verstondt de talen, die hy te Salamanca onderwees; en daarna te Rome zynde, wierdt hy Theologant van den kardinaal Deza, gestorven in den jare 1600. Hy vervolgde de levens-geschiedenis der pauzen van Ciaconius, en arbeidde aan eenige andere werken. *Nicol. Antonio Bibl. Hisp.*

CABRERA, (PETRUS VAN) uit Cordua, een geestelyk persoon van de orde van Sinte Jeronymus. Hy schreef over Sint Thomas. Een van zyne broeders, Alfonsus genaamt, was van de orde van Sint Dominicus, en een zeer beroemt prediker. *Nicol. Antonio Bibl. Hispan.*

CABRIERES, een vlek in Provence, in het graafschap Venaisin, is bekent wegens de verwoestinge, door haar in den jare 1546 geleden, wanneer er eene grote vervolging tegen de Waldenzen, in de daar omtrent leggende landen wonende, gepleegt wierdt, wordende de zelve gewapenderhandt door den president Oppede aangetast, die ook voor Cabrieres rukte, en de inwoonders wel in den beginne veiligheit beloofde, indien zy goetwillig de poorten wilden openen, maar hen naderhandt alle liet vermoorden, en Cabrieres in brandt steken. Zie OPPEDE. *Thuanus lib.* VI. *Mezeray. P. Daniel. Sleidanus lib.* XVI. *Maimbourg Hist. du Calvin.*

CABUL, een landschap in Galilea, in den stamme Asser, in het welke twintig steden lagen, die de koning Salomon aan Hiram, koning van Tyrus, afstondt, voor de bouwstoffen, door den zelven tot opbouwinge van den tempel en van zyn hof verschaft; maar daar door by den zelven slechten dank behaalde. I. *Reg.* IX.

CABUL, een koninkryk en eene stadt in Oost-Indië, onder het gebiedt van den groten Mogol, by de grenzen van Persië en Usbek, hebbende Cachemire ten Oosten. In dit koninkryk hebben de rivieren Nilab en Behat haren oorsprong, die zich in de Indus ontlasten. De stadt is groot, en heeft twee sterktens. Zy is gelegen aan den weg, langs welken men van Lahor naar Samarkande gaat. De overige steden zyn, Ghidel en Passaut, in welke grote koophandel met zyde, rabarber en andere waren gedreven wordt, die van Cathai derwaarts gebragt worden. De Tartaren verkopen aldaar alle jaren omtrent zes duizent paarden. Deze stadt is de eerste zitplaats van den groten Mogol geweest. *Herbelot Bibl. Orient.*

CABUS, toegenaamt *Schams al Maala*, dat is, *de zon in haar hoogste toppunt*, de zoon van Vaschmeghir, of Vaschamghir, en neef van Mardavige. Vaschmaghir was van Siad, en gaf voor afkomstig te zyn van Raasch, eertyds gouverneur van de provincie van Ghilan, ten tyde dat Kai Khosru, een vorst uit den stamme der Canajiden, in Persië regeerde. In 't 342 jaar van de Hegire, 't 923 van Christus voegde hy zich aan 't hof van Nuh, zoon van Nasser, Sultan uit den stamme der Samariden. Aldaar blyken gege-

ven hebbende van dapperheit en goede bestiering, betrouwde men hem een leger, waar mede hy het volgende jaar de provincie van Georgië veroverde. Na de doodt van Vaschmeghir quam zyn outste zoon op den troon, en regeerde tot aan het jaar 336, wanneer hy stierf, latende zyn jonger broeder Cabus, van wien wy thans spreken, het bewindt der krone. Cabus was een zeer beroemt vorst wegens de goede hoedanigheden, die hy bezat. Hy hadt een edelen en verheven geest, was verstandig en welsprekende, en schreef met zeer veel beschaafdheit. Onaangezien deze schone hoedanigheden wierdt hy ongelukkig; want schuilplaats vergunt hebbende aan Fakreddulat, een vorst uit het geslacht der Buiden, door zynen broeder Miuteddulat uit zyn ryk verjaagt zynde, quam deze in 't 371 jaar van de Hegire, 't 981 van J. C. met een zegepralend leger in Georgië, en noopte Cabus zelve met Fakreddulat de vlucht te nemen naar Khorassan, alwaar hy by de 30 jaren haveloos en vluchtig bleef. Doch 't geen hem nog 't meest smertte, was, dat Fakreddulat na de doodt zyns broeders weder in zyn ryk gekomen zynde, wel verre van Cabus in 't zyne te herstellen, zich daar zelf meester van maakte; zodat Cabus de doodt diens vorsten moest afwachten om daar weder in te raken. Die prins stierf eindelyk in 't 387 jaar van de Hegire, 't 997 van J. C. en Cabus wierdt door de inwoonders van Georgie voor hunnen wettigen vorst erkent. Zyne staten wederom bezittende, vermeerderde hy die weinig tyds daar na met de provincie van Ghilan en Tabarestan. Doch Cabus genoot niet lang de vrucht zyner overwinningen. Zyne gestrengheit, die men met een veel hatelyker naam doopte, behaagde geenzins aan de genen, die strafloos wilden zondigen. De groten zyns hofs maakten een zamenzwering tegen hem, en zich meester van zyn persoon, zendende Manugeher, zynen zone, om hem te doen weten, dat zy hem op den troon zyns vaders wilden plaatsen, en dat, indien hy hunne aanbiedingen weigerde, zy die aan een anderen zouden doen. Manugeher, wetende geen anderen weg te kiezen, nam hunne aanbiedingen aan: doch zo haast hy voor Sultan erkent en uitgeroepen was, trok hy naar Bastham, daar zyn vader gevangen zat; hy kuste de aarde voor hem, verzekerde hem van zyne gehoorzaamheit, zeggende, dat, indien hy 't hem geboodt, hy kroon en leven waagde om de oproerigen te straffen en hem te herstellen. Cabus voldaan zynde over de onderwerping van zynen zone, antwoordde hem wyslyk: *Ik heb hier 't perk van myne daden en myn leven bepaalt; ik geef u myn gansche gezag over.* Een schoon voorbeeldt, hoedanige men zeer weinige onder de Christenen zelfs zou vinden. Cabus dacht in zyne gevangenis nergens aan dan om Godt te dienen: maar zyne vyanden, vrezende, dat hy 't eeniger tydt over hen wraak mogt nemen, kochten een volk om, die hem door vergif van kant hielpen. 't Was een verstandig vorst: hy heeft brieven en vaarzen gemaakt, die zeer in achting zyn geweest. Hy deedt veel gunstbewyzen en geschenken aan *Avicenna*, die zyn neef van eene zeer hevige liefdekoorts genezen hadt. *Herbelot Biblioth. Oriental.*

CACA, zuster van Cacus, ontdekte aan Hercules, dat haar broeder zyne ossen gestolen hadt; om welke verdienste haar de Vestaalsche maagden offerhanden deden, volgens het berecht van Servius: maar Virgilius en Ovidius melden, dat deze roof op eene andere wyze verraden is. Zie CACUS. *Servius ad lib.* VIII *Æneid. Ovidius Fast.* I.

CACACA, (CAÇAÇA) eene stadt in het koninkryk Fez in Africa, op de kust van de Middelandsche zee. De hartog van Medina bemachtigde de zelve in den jare 1496, na dat hy Melite vermeestert hadt; en terwyl de inwoners de stadt reets voor zyne aankomst verlaten hadden, deedt hy de zelve afbreken, alleen het kasteel verschonende, het welk zeer sterk is, zynde op een rots gelegen, die niet kan ondermynt worden. *Marmol Descr. Afr.*

CACALLA, (CAÇALLA) eene kleine plaats in het Spaansche landschap Andalusië, in het gebiedt van Sevilië, naby de grenzen van Estremadura. Deze plaats hoort den hartog van Ossuna toe, en is inzonderheit beroemt wegens den voortreffelyken wyn, die daar omtrent voortkomt. *Colmenar Delic. de l'Esp. pag.* 444.

CACALLA, (AUGUSTINUS) te Valladolid in Spanje geboren, heeft langen tydt voor Karel den V gepredikt; maar toen hy in verdacht geraakte, dat hy de leere van Luther hadt aangenomen, wierdt hy door de geloofsonderzoekers veroordeelt, en te Valladolid in den jare 1559 verbrand. *Beza de Vir. illustr.*

CACAR (CAÇAR) PHARAON, of *het slot van Pharao*, eene verwoeste stadt op den berg Zarhon, niet verre van de stadt Fez in Africa. Men zegt, dat zy door de Gotthen is gebouwt; maar de inwoners schryven zulks toe aan den Egyptischen koning Pharao. De beste schryvers noemen haar *Zarhon*, of *Zarahanon*, in plaats van *Pharaon*. Men ziet aldaar verscheide opschriften met Gotthische letteren. *Marmol Descr. Afr.* IV. *boek.*

CACCIA, (AUGUSTINUS) van Novare in het Milanees, leefde in 't jaar 1550. Hy behaalde veel roem door de wapenen in 't leger van keizer Karel den V, en was een dichter. Hoger ouderdom bereikt hebbende maakte hy twee stukken van geestelyke poëzy; droeg'er een van op aan Katharyne van Medicis, koninginne van Vrankryk, en 't andere aan den kardinaal van Granvelle.

CACCIA, (FREDERIK) kardinaal en aartsbisschop van Milanen. Hy wierdt door paus Innocentius den XII op den 12 December 1695 tot kardinaal benoemt, als hy het ampt van nuncius in Spanje bekleedde. Hy stierf te Milanen den 16 January 1699, in den ouderdom van 65 jaren.

CACCIALUPI, (JOHANNES BAPTISTA) van Bologne, een rechtsgeleerde, leefde in 't begin van de XV eeuw, omtrent het jaar 1407. Hy was de voornaamste in zynen tydt, met wien men over burgerlyke en geestelyke zaken meest heeft raadgepleegt. Verscheide stukken over het recht zyn van hem in 't licht: onder anderen schreef hy: *De justitia & jure. De Transactione. Defensorium Juris*, en nog meer andere. *Forster. in vit. Jurisc. Bumaldi Bibl. Bonon.*

CACCIANIMICI, een geslacht in Bononië, uit het welke GERHARD, onder den naam van *Lucius* den II, tot paus is verheven. HUMBERT *van Caccianimici*, die door dezen paus in den jare 1144 kardinaal is gemaakt, was mede uit dit geslacht. Deze laatstgenoemde heeft Alexander den III in de scheuring grote diensten gedaan, en is onder des zelfs regeering gestorven. *Sigonius de Episc. Bonon.* I. *boek. Baronius. Onuphrius. &c.*

CACEGAS, (LODEWYK) een monnik van de orde van Sint Dominicus in Portugal, is zeer beroemt geweest door zyn deugt en geleerdheit. Hy gaf de historie van zyne orde, en die van 't leven van Dom Barthelemy, den martelaar, in 't Portugeesch uit, de welke door Lodewyk van Sousa vervolgt wierdt. Cacegas stierf omtrent den jare 1620, meer dan 70 jaren out zynde. *Nicol. Antonio Bibl. Script. Hisp.*

CACERES, voortyds *Castra Cæcilia*, of *Casa Cereris* genoemt, is eene middelmatige stadt in Estremadura, in Spanje, vyf of zes mylen Oostwaarts van Alcantara, aan de kleine rivier Salez gelegen. Deze stadt is beroemt wegens de ongemeen fyne en kostbare wolle, die daar omtrent gevonden wordt. *Colmenar Delic. de l'Esp. pag.* 371.

CACERES *de Camarinha*, eene stadt in Asië, op het eilandt Luçon, zynde een der Philippynsche eilanden, aan de zeeëngte Manilha. Zy is met een goeden haven voorzien, en heeft een bisschop, die onder Manilha behoort.

CACHAN, of CASCHAN, CASCIAN, CASSIAN, KACHAN, KASCHAN, eene grote Persiaansche koopstadt in het landschap Yerak, is in eene vlakte gelegen. De meeste Europiaansche schryvers houden haar voor de Grieksche stadt *Ambrodux*, of voor *Ctesiphonte*, in het gebiedt der Parthen. Zy is eene halve Duitsche myle lang, en een half vierendeel van eene myle breet. In de stadt en de voorsteden zyn omtrent 6500 huizen, die onder anderen door duizent Joodsche familien bewoont worden, welke voorgeven van den stamme Juda afkomstig te zyn. De huizen zyn juist niet net, maar de Bazars, Mosqueen en Caravanseras zyn daarentegen zo veel kostlyker, zynde de Caravansera van den Schach-Aba de fraaiste van geheel Persië. Deze stadt is inzonderheit vermaart wegens de deftige goude en zyde stoffen, die binnen en omtrent de zelve gemaakt worden: ook komen allerlei soort van levensmiddelen aldaar in overvloedt voort: doch bronnen en rivieren zyn 'er niet, maar zeer vele schorpioenen, door welke, als mede de ongemene hette, de inwoonders zeer geplaagt worden. *Olearius Reizeb.* V. *boek. Du Val Reizen* II. *deel. Chardin* III. *stuk. Tavernier* I. *boek*, 1 *hoofdst.*

CACHAO, de voornaamste koopstadt van het koninkryk Tonquin, alwaar de Engelschen en Hollanders hunne commissarissen houden. Zy is aan de rivier Rokbo gelegen, omtrent tachtig uuren van de zee. *Dampier* III. *D.* 1. *K.*

CACHIEU, of CAFCHEU, eene kleine stadt van Nigritië in Africa, gelegen aan de rivier van S. Domingo, een der monden van den Nigir, alwaar een haven is, daar veel Europianen in komen. *Maty Diction.*

CACIQUES was de naam van den gouverneur of vorst der oude Incas of keizers van Peru. De voornaamste edellieden van dit landt laten zich nog tegenwoordig *Incas* en *Caciques* noemen, schoon zy den Spanjaarden onderworpen zyn. De vorsten van Cuba, in het Noordelyke deel van America, voerden mede den naam van *Caciques*, eer zy door de Spanjaarden te onder gebragt wierden.

CACOBERRO, eene kleine stadt van Barca in Barbarye, gelegen aan een kaap, die haren naam voert, tusschen de plaatsen Ripalta en Torre delli Arabi. *Maty Diction.*

CACONGO, een koninkryk in Africa. Men plaatst het in 't gewest van Biafara, omtrent het landt der Amerikanen en der Giaken, zonder meer omstandigheden daar van te weten. *Maty Diction.*

CACORLA, of CAZORLA, eene kleine stadt in Spanje, gelegen in Andalusië, niet verre van den Guadalquivir en den Guardamena, zes mylen van de stadt Ubeda naar 't Oosten. Dit steedtje geeft zomtyds zynen naam aan een gedeelte van de Sierra Segura, en behoort met een kleine landstreek, daar van afhangende, aan den aartsbisschop van Toledo. *Maty Diction.*

CACOUCHAKKEN, een volk van Noorder America. Zy bewonen de Sanguenay, een gewest van Nieuw-Vrankryk, in 't Noorden van de stadt Tadoussac. *Maty Diction.*

CACUS, een herder in Italië, onthieldt zich op den Aventinus, eer die berg in den omtrek der stadt Rome besloten wierdt. Hy was een doorslepen dief, waar omtrent men het volgende verhaalt. Als Hercules op zyne te rug reize uit Spanje, alwaar hy Geryon hadt omgebragt, het vee van dien koning met zich voerende, omtrent de woninge van Cacus gekomen was, stal hem de zelve eenige van zyne koeien; maar opdat de diefstal door het spoor niet mogt ontdekt worden, sleepte hy de zelve ruglings by den staart in zyn spelonk. Hercules vermiste daar op zyne koeien, en zocht de zelve by de spelonk van Cacus; maar hy kreeg wegens het gepleegde bedrog geen gedachten, dat zy in de spelonk opgesloten waren, tot dat zy zich door het loejen te kennen gaven. Hier op brak Hercules de deuren der spelonk op, en versloeg Cacus met zyn knods. De dichters zeggen, dat deze Cacus een zoon van Vulcanus is geweest, en dat hy vuur-

vuurvlammen uit zyn mondt braakte; zynde misschien daarom versiert, omdat Cacus de huizen, door hem geplundert, gedurig in brandt stak. Zy voegen daarby, dat hy ongemeen groot en half mensch was, en dat hy menschenvleesch at. Anderen menen, dat hy een vorst van Hispania Tarraconensis is geweest, van welken de berg Cacus, in Arragon op de grenzen van Out-Castilië gelegen, en tegenwoordig Moncaio genoemt, zynen naam heeft gekregen. Verder wordt door hen gezegt, dat Cacus een woesten aardt hadt; weshalven hy half mensch is genoemt geworden. Men zegt, dat hy zeker schietgeweer heeft uitgevonden, als mede een soort van buskruidt, gelykende naar het gene, dat tegenwoordig in gebruik is; om welke reden hy voor den zone van Vulcanus is gehouden. Men verhaalt ook, dat hy Hercules tot in Italië heeft vervolgt, en hem aldaar eenig vee ontstolen. *Livius lib.* I. *Virgil. Æneid. lib.* VIII. *Gerund. lib.* I. *Paralip. Hisp.*

CADALOUS, of CADOLUS, bisschop van Parma, wierdt in den jare 1061 door twee bisschoppen van de party van keizer Henrik den IV tegen Alexander den II tot paus verkoren, en Honorius de II genoemt. Hy quam met een leger, grote sommen gelds by zich hebbende, voor Rome, maar wierdt door hertog Godfried te rug naar Parma gedreven. Niet lange daarna wierdt hy door een oproerigen hoop van het gemene volk weder naar die stadt geroepen, waar op hy de kerk van het Vatikaan bemachtigde: maar als hy voor de twede maal te kort schoot, wierdt hy door zynen aanhang verlaten, en moest zich, door hulp van Cincius, op het kasteel St. Angelo bergen. Hy wierdt op het zelve belegert, en gedwongen zyne vryheit voor eene somme gelds te kopen. Op de kerkvergadering te Mantua, in den jare 1064 gehouden, wierdt hy in tegenwoordigheit van den aartsbisschop van Keulen veroordeelt. Hy overleedt in een rampzaligen staat, maar behieldt evenwel tot aan zyne doodt den naam van paus. *Leo Ostiensis lib.* III. *c.* 20. *Platina in Alex.* II. *Baronius A. C.* 1061. 1062. 1064.

CADAGUES, of KAAP DE QUERS, of KAAP DE CREUZ, in 't Latyn *Cadacherium Promontorium*, en *Caput Aquarium*, een steedtje in Spanje, gelegen in Catalonië, anderhalf myl van de stadt Roses, op de Kaap de Creuz, alwaar een goede haven is. *Maty Diction.*

CADAMUSTI, (LODEWYK) een Venetiaan, heeft geleeft omtrent het jaar 1504. Hy gaf eenige verhalen van zeetochten in het licht, die wy in 't Latyn hebben, door den vlyt van Archangelo Madrignani.

CADAN, of CADEN, of CADAU, eene fraaie stadt in het koninkryk van Bohemen, in de Satzer kreits, aan de Eger, dertien mylen van Praag gelegen, is bekent wegens het vergelyk, tusschen Karelden V en het hartoglyke huis van Wurtemberg in den jare 1534 aldaar getroffen. Zy dryft handel met mout en hop naar Meissen. Van deze stadt wordt gezegt, dat zy een kasteel heeft zonder grondt, een toren zonder dak, en een vyver zonder dyk: want het kasteel staat op een rots; de toren is tot aan den top toe bemuurt; en de vyver is een zee op eene hoogte. *Zeiler. Topogr. Bohem. Balbin. Miscell. lib.* III. *c.* 7. § 3. *Vogt Jetzl. Bohmen pag.* 83.

CADARES, of CADARITES, zoek met een K.

CADAROUSSE, of CADEROUSSE, eene kleine stadt in Provence, niet verre van de Rhone gelegen, daar het pausselyke landschap Vaison en het vorstendom Orange aan een grenzen.

CADAVAL, een beroemt hertoglyk geslacht in Portugal. De tegenwoordige hartog, NUN ALVAREZ, is afkomstig uit het geslacht *Melo.* Koning Johan de IV heeft hem, toen hy nog een jong heer was, tot eersten hertog van Cadaval verheven. Gedurende de onlusten tusschen Alfonsus den VI en Don Pedro hieldt hy de party van den laatstgenoemden; en naderhandt wierdt hy, Don Pedro koning geworden zynde, door den zelven tot eersten staatsdienaar benoemt; hebbende die waardigheit onder den tegenwoordig regerenden koning behouden, schoon men hem te last legt, dat hy Vrankryk altydt begunstigt heeft, als zynde twee malen door huwelyk aan Fransche familien vermaagschapt, gelyk onder het artykel van MELO kan gezien worden. *Lehman apud Imhof in Mantissa Stemm. Lusit. Relation de la Cour de Portugal sous D. Pedre* II.

CADE (JACK-of JAKOB) een berucht oproerige in Engelandt onder de regeeringe van koning Henrik den VI. Hy was een jong, aanzienlyk, listig en onvertzaagt man, uit Ierlandt geboortig. Op den raadt van Richard, hartog van York, die naar de Engelsche krone stondt, nam hy den naam van *Mortimer* aan, die by het volk zeer bemint was, en verwekte in den jare 1450 een opstandt, verscheide lands zwarigheden tot een voorwendsel gebruikende. Hy kreeg in korten tydt een groten aanhang, voornamentlyk in het graafschap Kent, trok met zyn volk naar Blackheath, tusschen Eltham en Greenwich gelegen, verwoestte of plunderde een maandt lang het omleggende landt; en terwyl hem onder de handt niet alleen eenige aanzienlyke inwoners van Londen, maar ook verscheide groten onderstandt verschaften, liet hy zich weinig daar aan gelegen leggen, dat hy door den koning en het parlement voor een oproerigen verklaart, en een leger van vyftien duizent mannen tegen hem op de been gebragt wierdt. Na dat hy een deel van dit leger by Sevenoake verslagen hadt, en twee bevelhebbers van het zelve, Humphred en Wilhelm Stafford genoemt, omgebragt, deedt hy het harnas van den eerstgenoemden aan, en trok regt toe naar Londen. Onderwegen kreeg hy groten toeloop uit de provincien Surrey, Sussex en Essex, het welk hem zo opgeblazen maakte, dat hy den aartsbisschop van Canterbury en den hartog van Buckingham, door den koning om goede beloften te doen aan hem afgezonden zynde, het volgende antwoordt gaf: *Ik ben niet van gedachten de wapenen neder te leggen, voor dat de koning in eigen persoon komt, en aan myne eischen voldoedt.* Henrik de VI vondt de genen, op welke hy meest moest betrouwen, zo qualyk op hem te vrede, dat hy zich naar Killingworth-castle moest begeven, hebbende alleen den Towr te Londen bezet gelaten. Op deze tyding quam Jack-Cade met zyn volk, zonder tegenstandt te ontmoeten, binnen Southwarck, de voorstadt van Londen; en op den 2 July wierden de poorten der stadt ook voor hem geopent. Gedurende de twee eerste dagen liet hy de inwoners geen het minste leedt doen; maar Jakob Fines, Lord Say, en de schatmeester van Engelandt, als mede des zelfs schoonzoon, de ridder Jakob Cromer, Sherif van Kent, wierden, onder voorwendsel van de gemeente onderdrukt te hebben, opentlyk onthooft, en hunne hoofden, op staken gestelt zynde, omgedragen. Op den derden dag bedreven zyne aanhangers zo vele geweldenaryen in Londen, dat de burgers daar door bewogen wierden zich opentlyk tegen hem te verklaren, met groten yver belettende, dat de belhamels verder in de stadt drongen. Hier door ontzakte hen de moedt ongemeen; en als naderhandt de aartsbisschop van Canterbury, die ook lord-kanselier was, eene algemene vergiffenis van den koning voor alle de genen deedt afkondigen, die naar hunne huizen te rug keerden, zag zich Jack-Cade in korten tydt van alle zyne aanhangers verlaten. Hier op zondt hy den kostbaarsten buit te water naar Rochester; en zich verkleed hebbende, vluchtte hy naar het landschap Sussex, hopende daar een nieuwen aanhang te krygen. Maar nadat den 10 July van het bovengenoemde jaar, volgens koninklyk bevel, den gene, die Jack-Cade doot of levendig wist over te leveren, duizent marken zilvers belooft waren, werdt hy door een edelman van Kent, Alexander Eden genoemt, te Hothfield, in Sussex, in zekeren tuin aangetroffen, die een tweegevecht met hem aanging, en hem doorstak. Zyn ligchaam wierdt op een kar naar Londen gebragt, daar het zelve in vier stukken wierdt gekapt, en die stukken vervolgens in het landschap Kent op vier verscheide plaatsen ten toon gestelt. Het zelfde wierdt met zyn hoofdt op de brug te Londen gedaan. In het parlement, op den 6 November van het jaar 1450 vergadert zynde, wierdt hy over hoog verraadt aangeklaagt, en vervolgens veroordeelt. Alle zyne middelen wierden den koning toegewezen, en zyne nakomelingen eeuwig voor eerloos verklaart. *The compleat History of Engeland Vol. I. pag* 403, 404, 405. *Holinshead.*

CADE'E (LA) of GOTTES-HAUSZ-BUNDT, *het Bondgenoodschap van het huis Gods*, in 't Latyn *Casa Dei Fœdus, Fœdus Cathedrale*, een der drie bondgenootschappen, waar uit de Republyk der Graubunders bestaat. Deze is de uitgestrektste en de machtigste van driën. Het bevat het bisdom van Coire, de grote vallei van Engadina, en die van Bregaille, of Pregel. Van elf grote, of een en twintig kleine karspelen, waar uit dit landt bestaat, zyn'er maar twee, die Hoogduitsch spreken; de overige hebben een spraak, die men Rhetisch noemt, zynde een verbastert Italiaansch. De Protestantsche Godsdienst heeft in dit bondgenootschap de overhandt, zynde het zelve sedert den jare 1498 in verbondt met de zeven eerste Zwitsersche Kantons. De Adda en de Yn hebben haren oorsprong in dit quartier, waar van Coire de hoofdstadt, en Furstenauw de voornaamste plaatzen zyn. *Maty Diction.*

CADENAC, eene kleine stadt in Vrankryk, in het landschap Quercy, op de grenzen van Rovergue, aan de rivier Lot, acht of negen mylen van Cahors gelegen. Eenigen menen, dat deze stadt het oude *Uxellodunum* is, zynde de laatste der oude Gallische steden geweest, die Julius Cæsar tegenstandt geboden hebben; maar dit wordt door anderen in twyffel getrokken.

CADENET is een vlek in Provence, onder de Wyngaarden (Vigverie) van Apt, naby de rivier Durance. Honoratus van Albert, twede broeder van den vermaarden Karel van Albert, hartog van Luynes, noemde zich heer van Cadenet, eer hy tot hartog van Chaunes verheven wierdt.

CADER BILLAH, zoon van Isaak, en kleinzoon van den Kalif Mostader, hadt een droom, gelyk men verhaalt, die hem zyne toekomende grootheit en de langdurigheit zyner regeeringe voorspelde; en onmiddelyk daarna wierdt hy na 't afzetten van Thai, zyn voorzaat, in 't 381 jaar van de Hegire, het 991 van J. C. door Bahaeddulah, Sultan uit het geslacht der Buïden, tot de waardigheit van Kalif verheven. Hy was de XXV Kalif uit den stamme der Abbassiden. Cader zyn intrede in Bagdet gedaan, en zich in 't bezit zyner waardigheit gestelt hebbende, geboodt alle dingen met meerder gezag, als zyne voorzaten zich in langen tydt hadden aangematigt. Bahaeddulah, die Thai om die zelve reden hadt afgezet, vondt zyn vermogen, onder dezen Kalif, dien hy zelf verheven hadt, niet weinig besnoeit: te meer, om dat zyne regeering zeer langdurig was; want hy heerschte 40 jaren en drie maanden, en stierf eerst in 't 421 jaar van de Hegire, 't 1030 van J. C. Cader, gelovende, dat Ali hem dezen droom zyner verheffinge hadt ingegeven, betuigde over deze gunst altoos zeer veel dankbaarheit, en alle, die van zyn geslacht waren, wierden in 't 416 jaar van Hegire, 't 1025 van J. C. door hem grote voordeelen toegevoegt. Cader verklaarde zynen zoon Caïm Becmrillah tot ryks opvolger, en stierf in 't 421 jaar van de Hegire, in 't 81 jaar zyns ouderdoms, wordende van zyne onderdanen, welke hy altoos goet recht hadt gedaan, zeer beklaagt. *Herbelot Bibl. Oriental.*

CADERD, zoon van Giafar Beg, zoon van Mikail, zoon van Selgiuk, eerste Sultan uit het twede geslacht der Selgiuciden, die in het landt Kerman, zynde 't Persische Caramanië, een byzonderen stam heeft opgerecht. Deze was zyn oom van 's vaders zyde, Togrul Beg genaamt, eerste Sultan van den eersten stamme der Selgiuciden van Persië, die hem in 't 433 jaar van de Hegire, 't 1041 van J. C. gouverneur van dat landt maakte. Hy wierdt in weinig tyds zo machtig, dat hy zich van gouverneur oppermachtig vorst aanstelde. Hy voegde zelfs by die provincie nog eene andere,

dere, die men Fars noemt, welke eigentlyk Perſië is. Dus hadt hy in 't jaar 455 een zeer aanzienlyk ryk verkregen, waar mede hy te vrede kon zyn: maar de ſtaatzucht hem vervoert hebbende, leidde hy 't ook toe op dat van Malek Schah, zynen neve, waar uit zulke bloedige veldſlagen voortquamen, als Perſië ooit gezien hadt. De overwinning eindelyk wierdt door Malek Schah behaalt. Caderd, krygsgevangen zynde, wierdt in een kaſteel gebragt, daar men hem op 't bevel des overwinnaars door vergif ombragt. Hy hadt 32 jaren geregeert, latende tot ryks opvolger eenen zoon, genaamt Soltan Schah, welke altoos regeerde, onder de afhankelykheit van Malek Schah, zynen vollen neef, die hem zyne ſtaten hadt wedergegeven. *Herbelot Bibl. Oriental.*

CADEROUSSE. Zie CADAROUSSE.

CADES, eene ſtadt in den ſtamme Naphthali, (Flavius Joſephus noemtze *Cedeſa*) was een vryſtadt, gegeven aan de Leviten van 't geſlacht van Guerſçon, en gelegen op de hoogte van een berg, in 't Weſten van het meir Lemechon. Hier was het daar Jonathan, broeder van Judas Machabeus, verzelt met een handvol volks, die ſlechts door wanhoop ſchenen bezielt te worden, het machtige heir van Demetrius Nicanor met zo veel hevigheit te rug dreef en vervolgde, dat hy daar van drie duizent mannen ter neder maakte. I. *Machab.* XI. 63. *Cades* betekent *fontein van den rechter. Simon Diction. de la Bible.*

CADILLAK, eene kleine ſtadt in Guienne gelegen, niet verre van de Garonne, ter zyde van Bourdeaux en Baſas, zynde de hoofdſtadt van het graafſchap Benauges. Het kaſteel is het aangenaamſte van dit landſchap, en het omleggende landt is zeer vruchtbaar.

CADILESKER betekent by de Turken zo veel als een rechter van het leger. Deze rechters zitten in de vierſchaar naaſt den grootvizier, of des zelfs plaatshouder, en helpen burgerlyke zaken en verſchillen beſlechten. Over de Turkſche ſoldaten hebben zy tegenwoordig zo veel niet meer te zeggen dan wel voortyds, alzo de zelve tegenwoordig door geen andere dan hunne officieren kunnen veroordeelt worden. Niet meer dan drie zulke rechters zyn 'er in alle de landen van den groten Heer. De eerſte bevindt zich in Europa, de twede in Natolië en Aſië, en de derde te Groot-Caïro. De laatſtgenoemde wierdt aangeſtelt, toen de Turkſche keizer Selim Egypten bemachtigde. Deze is de voornaamſte, omdat zyn gezag zich uitſtrekt over Egypten, Syrië, Arabië, en over een gedeelte van Armenië. Zy moeten geeſtelyken zyn, op de Turkſche wyze geleert, en gebore Turken. *Ricaut de l'Emp. Ottom.*

CADIMA, in het Latyn *Catina*, of *Carinna*, een wonderbron in Portugal, die al het gene daar in geworpen wordt, tot gehele bomen toe, verſlindt. Hy is gelegen in het landſchap Beira, niet verre van de zee. *Plinius Hiſt. Nat. lib.* II. *c.* 103. *Colmenar Delices de l'Eſp.*

CADIS is een Arabiſch woordt, en betekent een *rechter*, of *rechtsgeleerden.* By de Turken betekent *Cadis* een *onderrechter.* De zelve volgt op den *Molla*, of *Mula Cadis*, dat is de opperrechter. Zy worden beide onder de geeſtelyken getelt, omdat de Turken hunne rechten van hunne Propheten en andere geeſtelyken ontfangen hebben.

CADIX, of CADIS, of CALIS, in het Latyn *Gades*, eene ſtadt en een eilandt aan de Weſtelyke kuſten van Andaluſië in Spanje, ten Noorden aan de zeeëngte van Gibraltar, die daar van *Fretum Gaditanum* genoemt wordt. Voortyds wierdt dit eilandt het eilandt van *Juno* genoemt, omdat die godin aldaar een prachtigen tempel hadt. Naderhandt kreeg het den naam van *Gades*, waar uit ten laatſten het woordt *Cadis* is voortgekomen. Dit eilandt is zeven Franſche mylen lang, en de grootſte breedte is van drie mylen; maar op zommige plaatſen is het niet breder dan van eene myle. Ten Ooſten ziet men eene brug, *la Puente de Sounço* geheten, zeven hondert ſchreden lang, door middel van welke dit eilandt aan het vaſte landt gehecht wordt. Het heeft zo wel velden als bergen, maar geen bronnen, welk gebrek door een groot getal waterputten vergoed wordt. Het weilandt is 'er zeer uitſtekende, en men zegt, dat het vee zou barſten, indien het te lange daar op bleef gaan, en indien men het zelve niet alle maanden van bloedt ontlaſtte. De ingang van den zeeboezem te Cadix is zeer gevaarlyk, wegens de vele rotſen, welke men *de Diamant*, of *los Puertos* noemt. Daar het eilandt ten Noorden eindigt, is een kleine inham, die door een lange ſtreek lands gemaakt wordt, waar op de ſtadt Cadix gebouwt is, zynde aan den zeekant met ſteile rotſen voorzien, die haar voor bolwerken dienen. Landwaarts in heeft zy een gracht en eenige veſtingwerken, welke de ganſche breedte van het eilandt beſlaan, en haar naar een afzonderlyk eilandt doen gelyken. De haven der ſtadt, aan het Weſtelyke einde van het eilandt gelegen, ſtrekt zich uit ten Ooſten. De ſtadt wordt door vele ryke kooplieden bewoont, die deftige pakhuizen door geheel Europa hebben. De Spaanſche gout-en zilvervloten uit America zyn gewoon in dezen haven in te lopen. Het kaſteel is door de Moren gebouwt, en naderhandt zeer verſterkt geworden. De ſterkte St. Philippi is opgerecht om den haven te beveiligen. De ſtadt heeft een biſdom, onder Sevilië behorende: ook is zy met vele welgebouwde kerken voorzien, zynde eene der uitſte ſteden van Spanje, en by de ouden onder de namen van *Gades* en *Gadica*, als mede onder den naam van *Tarteſſus* bekent geweeſt. Strabo meldt, dat voortyds twee ſteden van dien naam op het eilandt zyn geweeſt: maar Plinius maakt maar van eene ſtadt gewag, welke *Julia Gaditana* door hem genoemt wordt, omdat Julius Cæſar, Spanje bemachtigt hebbende, eene Roomſche volkplanting aldaar heeft gelaten. Tegenwoordig hoeft zy voor geen ſtadt van het gehele koninkryk te wyken. Robbert, graaf van Eſſex, en Walter Raleigh verbrandden daar in den jare 1596 de Spaanſche en Indiaanſche vloten, uit veertig ſchepen beſtaande, welker lading op acht millioenen kronen geſchat wierdt. Ook vermeeſterden zy twee gallioenen, *St. Michiel* en *St. Andries* genoemt, met der zelver ladinge, vele krygsbehoeftens met zich wegvoerende, welke in vele daar aan volgende jaren niet weder byeen hebben kunnen gebragt worden. Voorts namen zy de ſtadt in, waar in zy vier duizent mannen voetvolk, en zes hondert ruiters ten dele doot ſloegen, en ten dele gevangen namen, en groten buit maakten. De ſtadt betaalde voor haar losgeldt vyf millioenen en twee duizent dukaten. Daarenboven boodt zy twee millioenen aan, indien men de ſchepen, in het Port Real leggende, wilde verſchonen; maar de admiraal weigerde dien voorſlag aan te nemen, omdat hy laſt hadt van alle ſchepen, die hy niet kon met zich wegvoeren, in brandt te ſteken. De geledе ſchade wierdt op twintig millioenen dukaten begroot. De graaf van Eſſex was wel van gedachten om dit eilandt de goederen der krone van Engelandt in te lyven; maar de andere officieren, zich braaf verrykt hebbende, kantten zich tegen dat voornemen. Cadix is eene der drie plaatſen, welke Karel de V zynen zone Philips den II ernſtig aanbeval, als zynde toenmaals de ſleutels tot het Spaanſche ryk. De andere twee ſteden waren Vliſſingen in Zeelandt, en Goletta in Africa. In den jare 1702 zocht de Engelſche en Hollandſche vloot zich meeſter van Cadix te maken; maar die aanſlag mislukte. *Plinius lib.* IV. *c.* 22. *lib.* V. *c.* 5. *Pomp. Mela lib.* III. *c.* 6. *Silius Ital. lib.* I. *&* III. *Nonius Hiſpan. c.* 9. *Mariana. Marinæus. Merula. Bochart in Canaan lib.* I. *c.* 34. *Cambden in Vita Eliſab. Journ. Voyage d'Eſpag. &c.*

CADIZADELITEN, eene zekere gezindheit onder de Mahometanen, met de Stoïſche wysgeerte grote overeenkomſt hebbende. Zy myden alle ſoorten van vermaaklykheden, en bevlytigen eene buitengewone ernſthaftigheit. Zy ſpreken gedurig van Godt, en zommigen mengen het Chriſtendom en de Mahometaanſche leere onder een. Zy lezen het Euangelium in de Sclavoniſche, en den Alkoraan in de Arabiſche tale. In de maandt Ramazan, of in de Turkſche vaſten, drinken zy wyn, maar zonder ſpeceryen. Zy beminnen en beſchermen de Chriſtenen, houden Mahomet voor den H. Geeſt, en geloven, dat de vurige tongen, ten tyde van het Pinxterfeeſt van den hemel nedergedaalt, een teken der komſte van hunnen propheet geweeſt zyn. Zy gebruiken de beſnyding, en trachten zulks met het voorbeeldt van Chriſtus te bekrachtigen. Het hoofdt dezer gezindheit wordt *Birgali Effendi* genoemt. *Ricaut de l'Emp. Ottom.*

CADLUC, of CADLUCUS, (VINCENTIUS) een Pool, of Rus, prevooſt van de kerke van Sendomir, leefde nog in den beginne der XIII eeuwe, en men bepaalt zelfs den tydt van zyne doodt met het jaar 1226. Hy was de eerſte, die de Hiſtorie van Polenondernam te ſchryven; en ſchoon de ſtyl daar van weinig beſchaaft was, moet zyn oogmerk echter pryzenswaardig geacht worden. *Herburtus de Fulſtin Rer. Polon. l.* VI. *in Præf. Cromer. Rer. Polon. l.* VII. *Voſſius.*

CADMUS, eerſte koning van Theben, een zoon van Agenor, koning in Phenicië, en van Telephaſſa, of Argiope, was een broeder van Phenix en Cilix, en een kleinzoon van Epaphus. Hy begaf zich naar Beotië, en bouwde daar de ſtadt Theben, of ten minſten het kaſteel Cadmea, in den jare der werreldt 2554, voor Chriſtus 1430. Hy bragt in den jare der werreldt 2540, voor Chriſtus 1444 de volgende zeſtien letters: α, β, γ, δ, ε, ι, κ, λ, μ, ν, ο, π, ρ, σ, τ, υ, naar Griekenlandt over, waar by men zegt dat Simonides naderhandt de overigen vier letters gevoegt heeft, namentlyk ζ, η, ψ, ω: hoewel zommigen de υ aan Pythagoras toeſchryven. Volgens het zeggen der dichters zal Cadmus zyn landt verlaten hebben, om zyne zuſter Europa, door Jupiter geſchaakt zynde, weder op te zoeken. Ten dien einde is hy, op het bevel der Godſprake, naar Beotië getrokken, daar een van zyn gevolg, hebbende water uit een bron willen ſcheppen, door een draak is opgegeten. Dezen draak heeft Cadmus, door laſt van Minerva, gedood, en met des zelfs tanden een akker bezaait, waar uit een krygsheir is voortgekomen, het welk zich zelf vernielt heeft. Verder zegt men dat hy Hermione, of Harmonia, dochter van Mars en Venus, getrouwt heeft, en by haar een zoon verwekt, Polydorus geheten, die op hem gevolgt is, als mede Semele, Jno, Antonoe, en Agave. De genen, die in deze verdichtſelen eenige waarheit zoeken, ſtemmen toe, dat Cadmus in Beotië, een landſchap van Griekenlandt, toenmaals *Eolis* genoemt, is gekomen, en zekeren vorſt, Draco genoemt gedood heeft; dat hy door liſt tweedragt onder des zelfs onderdanen, die hem, toen hy zich in dat landt wilde veſtigen, tegenſtandt boden, heeft verwekt, en zich, door middel van dezen tweeſpalt, meeſter van het landt gemaakt; dat hy aan de eerſte ſtadt, door hem in dat landt gebouwt, den naam van Theben heeft gegeven, om aan te tonen, dat zyne voorvaderen de ſtadt Theben, in Egypten gelegen, bewoont hadden. Hy voerde goede zeden in onder het volk maar eindelyk moeſt hy naar Illyrië vluchten, van wegens de onluſten, in zyne eige familie ontſtaan, alwaar hy zyn leven heeft geëindigt. Anderen willen, dat Cadmus opperhofmeeſter by zekeren koning van Tyrus of Sidon is geweeſt, en dat zyne vrouw op de fluit heeft kunnen ſpelen. Het overige van deze fabel willen de onderzoekers van zulke verdichtſelen van de Pheniciſche tale afleiden. *Pauſanias lib.* IX. *Ovidius. Hyginus. Nat. Com. lib.* IX. *c.* 40.

CADMUS *van Mileto*, een Griekſch geſchiedſchryver, een zoon van Pandion, heeft een werk geſchreven, uit vier boeken beſtaande, het welk van den oorſpronk der ſtadt Mileto en het gehele landt van Jonië handelt. Plinius ſchryft hem de uitvinding der hiſtorie toe. Hy heeft ten tyde der verovering van Troje geleeft, zynde geſchied in den jare der werreldt 2800, voor Chriſtus 1184. Daar is nog een ander Cadmus geweeſt, ook van Mileto geboortig, die lang voor den eerſtgenoemden geleeft, en eene geſchiedenis

nis

nis van het landschap Attica in zestien boeken geschreven heeft. *Plin. lib.* VII. *c.* 56. *Suidas. Joseph. lib.* I. *contra Apion. Clem. Alexand. lib.* I. *Strom. Vossius de Hist. Gr. lib.* I. *c.* 1 *lib.* III. *&* IV. *c.* 1. *& de Philolog. c.* 10.

CADOLUS. Zie CADALOUS.

CADOLTZBURG, een ambagt, markvlek en out slot in het Brandenburgsche markgraafschap Anspach, is aanmerkelyk, omdat de oude markgraven daar dikwils hun verblyf gehouden hebben.

CADORINO, in het Latyn *Cadorinus ager*, of *Cadubrium*, een klein landschap in Friuli, de Republyk van Venetië toebehorende, wiens inwoners van alle schattingen bevryd zyn. De hoofdstadt van het zelve wordt *Cadore*, in het Latyn *Castrum plebis*, genoemt, zynde gelegen aan de rivier de Pieve.

CADOVIN, eene abdy van de Cistercienser orde in het stift van Sarlat in Perigort, daar men voorgeeft dat de zweetdoek van Christus bewaart wordt.

CADRITES, of CADRITEN, een soort van Mahometaansche monniken, door zekeren *Abdul-Cadri* opgerecht, een man van groot aanzien onder de Mahometanen wegens zyne ervarenheit in de wysgeerte, en wegens de wetten, door hem gegeven. Zy zyn gewoon alle vrydagen een groot gedeelte van den nacht door te brengen met in een kreits om te gaan, malkander by de handt vattende, en gedurig het woordt *Hai* herhalende, het welk zo veel betekent als *levendig*, zynde een der eigentlyke namen Gods. Een uit hen speelt by deze plechtigheit altydt op een fluit. Zy vertellen hunne geheimen niet, snyden het haair niet af, en gaan bloots-hoofds en barrevoet. Het is hen vergunt het klooster te verlaten en te trouwen, maar onder beding van altydt zwarte knopen te dragen, op dat zy van de anderen kunnen onderscheiden worden. *Ricaut de l'emp. Ottom.*

CADVALLUS wierdt tot onderkoning van Schotlandt verkoren, nadat Gillus om zyne misdryven verjaagt was. Cadvallus was een der genen, die eene zamenzwering tegen hem maakten. Gillus, naar Ierlandt getrokken zynde, voerde van daar den oorlog tegen de Schotten. Cadvallus wederstondt hem niet alleen, maar dreef hem ten eenemale op de vlucht. Naar Schotlandt wederkerende, verloor hy door een onweêr een groot gedeelte van zyn leger, benevens den kostelyken buit, dien hy behaalt hadt; waar over hy zo verslagen was, dat hy van droefheit stierf. *Buchanan.*

CADUCEUS, of CADUCEUM, wierdt de staf genoemt, dien Mercurius van Apollo ontfing voor de harp met zeven snaren, door hem aan den zelven vereert. Zommigen leiden dit woordt af van het Latynsche woordt *cadere*, het welk *vallen* betekent, om dat deze staf de kracht heeft gehad van de menschen te kunnen verzoenen. Gelyk nu de Romeinen zekere herouten hadden, door hen *Feciales* genoemt, van welke zy zich bedienden om den oorlog te verklaren; alzo hadden zy ook zekere personen, die den vrede moesten afkondigen, de welke door hen *Caduceatores* geheten wierden. De oude Egyptenaren versierden dezen staf met twee slangen, welker eene van het mannelyke, en de andere van het vrouwelyke geslacht was. Deze twee slangen waren om den staf gevlochten, maakten in het midden een soort van een knoop, en boven aan de spits schenen zy malkander te kussen, met de bovenste delen van hunne lighamen, waar aan vleugels gehecht waren, een boog formerende. Men houdt'er voor, dat Mercurius twee slangen, die hy met malkander vondt stryden, met zyn staf scheidde; waarom de zelve naderhandt altydt tot een teken van vrede door hem is gevoert geworden. Anderen zeggen, dat de Caduceus de kracht der redeneerkunde, de slangen de wysheit, die een redenaar van noden heeft, en de vleugels de vaardigheit eener reden betekenen. De dichters schryven dezen staf nog eene dubbelde kracht toe, namentlyk dat hy de zielen naar de helle, of van daar leidt, en dat hy den slaap veroorzaakt, of verdryft. *Virgil. Æneid.* I. 4. *Comment. ad. h. l.*

CADUSIANEN, in 't Latyn *Cadusii*, of *Caddusii*, een volk in Asië, by den Pontus Euxinus, of de Zwarte zee. Zie hier de beschryving, die *Plutarchus* van hun landt geeft in het leven van *Artaxerxes*. *Het is*, zegt hy, *zeer hobbelig, en veeltyds nevel onderworpen. Men teelt 'er geen granen, en de aarde brengt'er niets voort dan appelen, en peeren, en andere diergelyke vruchten, die dit dapper en krygshaftig volk echter ten voedsel verstrekken.* Stephanus stelt het tusschen de Zwarte en de Kaspische zee. Maar Strabo, dien hy in 't twede boek aanhaalt, zegt, dat de Cadusianen, by hem bergbewoonders genaamt, het Noorder gedeelte van Atropatia, dat is klein Medië, beslaan, een gedeelte, dat hy zegt vol gebergtens, rotsen, en zeer kout te zyn. Een weinig verder zegt hy, dat de Cadusianen aan de Hircanische, dat is de Kaspische, zee wonen; en wat naar voren toe duidt hy aan, dat ze de bergachtige kust, omtrent in de uitgestrektheit van vyf duizent stadiën, bewonen. Ptolomæus komt daar in met Strabo overeen, en stelt de Cadusianen tusschen de Kaspianen naar het Westen, de Kaspische zee naar het Noorden, de Geles naar het Oosten, en de Marindes en Carduques naar het Zuiden. 't Komt overeen met het landt, dat wy *Schurvan* noemen, en volgens de nieuwe Geographisten wordt het gevonden, gelyk Stephanus wil, tusschen den Pontus Euxinus en de Kaspische zee, ten welkers opzichte het, naar hun gevoelen, Oostwaarts op legt. *Stephanus de Urbibus. Strabo lib.* II. *Ptolomæus lib.* VI. *cap.* 2. *Maty Diction.*

CÆADAS, een onderaardsch hol of soort van een diepen kolk, niet verre van Lacedemon, daar men de misdadigers van boven neêr wierp. Hier in nu vele lyken op een gestapelt zynde, slopen de vossen door eenige onderaardsche reeten, die daar op uitliepen, in dezen kolk, om zich te spyzigen met het vleesch der daar in leggende lyken. 't Gebeurde, dat zeker Aristomenes daar ook in geworpen wierdt, en zodanig neêrviel, dat hy zich niet gequetst hadde. Nadat hy twee dagen in dezen kolk toegebragt hadt, bemerkte hy op den derden, by de schemering van zeker flau licht, een vos, die aan een lyk knaagde. Gelyk armoedt list zoekt, wierp hy zich op het dier, en greep het by den staart, dat, naar zyn vrydom trachtende, hem door alle de nauwe toegangen sleepte. Hy wierdt dus door 't middel van den vos gered, door verscheurde wegen hoger opkomende, tot dat hy eindelyk door een gat op het vlakke veldt geraakte. Pausanias is de eenigste niet, die deze geschiedenis verhaalt, Polyænus en eenige anderen maken 'er mede gewag van *Stratagem. l.* II, *c.* 31, en *Plinius l.* II, *c.* 13, daar hy van de vossen spreekt.

CÆCILIA, eene dochter van Rudolf Nevils, graaf van Westmorlandt, is de gemalin geweest van Rykaard, hertog van York, en moeder van Eduard den IV, koning van Engelandt. Zy is gestorven in den jare 1495, in een hogen ouderdom, en begraven te Fotheringhay, by haren gemaal. Nooit heeft eenige vorstin groter eere, en te gelyk groter smaadheit in haar huis beleeft dan deze. Vier van hare nakomelingen zag zy op den troon verheven, namentlyk hare beide zonen, Eduard den IV, en Rykaard den III, als mede haren kleinzoon, Eduard den V, en hare kleindochter, Elisabeth, gemalin van Henrik den VII. In het tegendeel zag zy een gelyk getal harer afkomelingen op eene rampzalige wyze omkomen, het welk den eenen door toedoen van den anderen overquam. Te weten Eduard de IV vermoordde zynen broeder Georg, hertog van Klarence; Rykaard bragt twee zonen van zynen broeder Eduard om het leven; en deze Rykaard sneuvelde ten laatsten in den slag by Bosworth, in welken Henrik de VII de overwinning behaalde. *Baco de Verulam. Hist. Henr.* VII *Larrey Hist. d'Anglet. Tom.* I. *pag.* 45.

CÆCILIA, (FAMILIA) eene der voornaamste geslachten onder het Roomsche volk, van de *volks-geslachten* (*Familiæ Plebejæ*). Zommigen menen, dat dit geslacht zynen oorsprong heeft van *Cæculus*, die de stadt Preneste gebouwt heeft. Anderen zeggen, dat het zelve van *Cæcades*, den metgesel van Æneas, afkomt. *Lucius Cæcilius Metellus*, door eenigen *Dento*, of *Dentrix*, bygenoemt, is voor den outsten uit het zelve bekent, zynde in den jare na de bouwinge van Rome 470, der werreldt 3700, voor Christus 284 met Cajus Servilius Tucca burgermeester geweest. Een jaar na zyn burgermeesterschap wierdt hy, nevens dertien duizent mannen, over welke hy het bevel voerde, door de Galliërs, die de Aretium belegert hadden, verslagen. Zyn zoon, *Lucius Cæcilius Metellus*, van welken een afzonderlyk artykel volgt, achterliet *Quintus Cæcilius Metellus*, die eerst ritmeester, en vervolgens in den jare na de bouwinge van Rome 548, der werreldt 3778, voor Christus 206 burgermeester was, met Lucius Veturius Philo. Deze hadt twee zonen, *Quintus Cæcilius Metellus Macedonicus*, en *Lucius Cæcilius Metellus*, met den bynaam van *Calvus*, van welken laatstgenoemden een byzondere tak afkomt. Deze Lucius was in den jare van Rome 612, der werreldt 3842, voor Christus 142, burgermeester, met Quintus Fabius Maximus Servilianus. Zyn zoon, *Lucius Cæcilius Metellus*, ook *Calvus* bygenoemt, was in den jare van Rome 635, der werreldt 3865, voor Christus 119 burgermeester met Lucius Aurelius Cotta, en in den jare van Rome 639, der werreldt 3869, voor Christus 115 tuchtmeester met Cnæjus Domitius, wanneer hy alle spelen liet verbieden. Hy liet een zoon na, *Quintus Cæcilius Metellus* geheten, met den bynaam van *Numidicus*, van wien hier na. Deze was de vader van *Cæcilius Metellus Scipio*, met den bynaam van *Pius*, die in den jare van Rome 674, der werreldt 390, voor Christus 80 met Sylla burgermeester was, en nevens Sertorius in Spanje oorloogde. Zyn zoon hadt den zelven naam, en was in den jare van Rome 702, der werreldt 3932, voor Christus 52 burgermeester met Pompejus den Groten, wiens party hy ook aankleefde. Hy zette den oorlog in Africa voort tegen Julius Cæsar in den jare 708; maar geslagen zynde, en naar Spanje willende oversteken, wierdt zyne vloot door een onweder verstrooit, en door Sitius ten eenemale vernielt, waar by hy zelf quam te sneuvelen.

De outste tak der *Cæcilii* wierdt door *Quintus Cæcilius Metellus* voortgeplant. Hy versloeg in den jare van Rome 606, der werreldt 3836, voor Christus 148 Andriscus, die zich voor Philippus hadt uitgegeven, en Macedonië bemachtigt. Daar van verkreeg hy den bynaam van *Macedonicus*, en zegepraalde daar over in den jare 608. Hy was met Appius Claudius in den jare 611 burgermeester; en naderhandt *Proconsul* zynde, overwon hy de Celtiberiërs. Hy liet vier zonen na, welker eerste, *Marcus Cæcilius Metellus*, in den jare van Rome 639, der werreldt 3869, voor Christus 115 burgermeester zynde met Marcus Æmilius Scaurus, de Sardi heeft overwonnen, en zonder erven na te laten is gestorven. De twede zoon was *Cajus Cæcilius Caprarius*, die in den jare van Rome 641, der werreldt 3870, voor Christus 113 met Cnæjus Papirius burgermeester is geweest, en over Macedonië heeft gezegepraalt, maar mede zonder erven is overleden. De derde zoon wierdt genoemt *Quintus Cæcilius Metellus*, met den bynaam van *Balearicus*, zynde in den jare van Rome 631, der werreldt 3861, voor Christus 123 burgermeester geweest met Titus Quinctius Flaminius, en in den jare 633 tuchtmeester, met Quinctius Servilius Cæpio. Hy heeft in Spanje en in de Balearische eilanden geoorloogt, de welke hy heeft bemachtigt. Zyn zoon, *Quintus Cæcilius Metellus*, met den bynaam van *Nepos*, was in den jare van Rome 656, der werreldt 3886, voor Christus 98 burgermeester met Titus Didius, en vader van twee zonen, namentlyk van *Quintus Cæcilius Metellus*, mede *Nepos* bygenoemt, die in den jare van Rome 697, der werreldt 3927, voor Christus 57 met Publius Cornelius Lentulus Spinter burgermeester is geweest; en van *Quintus Cæcilius Celer*, die in den jare van Rome 694, der werreldt 3924, voor Christus

Christus 60 met Lucius Afranius de burgermeesterlyke waardigheit heeft bekleed. Deze laatstgenoemde *Cæcilius* was mede schout onder den burgermeester Cicero, en strafte de zamenzwering van Catilina. Zyne echtgenoot Clodia, eene zuster van Appius en Publius, was eene onkuische vrouw, en wordt voor *Lesbia* gehouden, waar van Catullus zo voordeelig schryft. Plutarchus verhaalt, dat men haar den bynaam van *Quadrantaria* heeft gegeven. De vierde zoon van Quintus Cæcilius Metellus is geweest *Lucius Cæcilius Metellus*, met den bynaam van *Dalmaticus*, die in den jare van Rome 637, der werreldt 3867, voor Christus 117 met Quintus Mutius Scævola Augur het burgermeesterschap heeft bekleed, en de Dalmatiërs overwonnen; waar van hy zynen bynaam heeft gekregen, en deswegen den tempel van Castor gebouwt. Drie zonen worden aan hem toegeschreven, welker eerste, *Lucius Cæcilius Metellus* genoemt, in den jare 684 landvoogdt in Sicilië is geweest, en in den jare van Rome 686, der werreldt 3916, voor Christus 68 met Quintus Marcius Rex tot burgermeester verkoren zynde, overleden is. Zyn derde zoon wierdt *Marcus Cæcilius* geheten; maar de middelste, die het geslacht voortplantte, was *Quintus Cæcilius Metellus*, met den bynaam van *Creticus*, omdat hy het eilandt Creta heeft vermeestert, en daar over gezegepraalt. Hy is in den jare van Rome 685, der werreldt 3915, voor Christus 69 burgermeester geweest, met Quintus Hortensius. Zyn zoon, *Quintus Cæcilius*, liet een zoon na, *Quintus Cæcilius Metellus, Creticus*, die burgermeester was met Lucius Licinius Nerva in den jare van Rome 760, na Christus 7. Uit dit geslacht der *Cæcilii* zyn nog verscheide vermaarde mannen voortgekomen; namentlyk *Publius Cæcilius*, een beroemt rechtsgeleerde, van welken dikwils in de *Pandecten* gewag gemaakt wordt; *Sextus Cæcilius*, die de rechten onder de keizers Trajanus en Hadrianus heeft verklaart. Rutilius maakt van hen gewag in de levens der oude rechtsgeleerden. Vellejus Paterculus verhaalt, dat dit geslacht der *Cæcilii* zo groten voorspoedt heeft gehad, dat, in den tydt van twaalf jaren, twaalf uit het zelve de hoogste eerampten binnen Rome bekleed hebben; alzo zy of burgermeesteren, of tuchtmeesteren zyn geweest, of gezegepraalt hebben. *Livius. Florus. Aurelius Victor. Eutropius. Cassiodorus. Cicero. Appianus.*

CÆCILIANUS, diaken des bisschops van Carthago, Mensurius, tot wiens navolger hy in den jare 306 met eenparigheit van stemmen door de geestelykheit en het volk verklaart wierdt: maar als Botrus en Celesius, priesters der gemelde kerke, zich van deze waardigheit versteken zagen, verwekten zy eene scheuring, welke daar mede begon, toen Cæcilianus de vaten, tot de kerke behorende, wedereischte, zynde gedurende de vervolging aan eenigen, die voor eerlyke en trouwe mannen waren gehouden, om te bewaren overgegeven. Deze wilden die vaten niet weder uitkeeren, maar kozen de zyde der voorgenoemde twee geestelyken, van voornemen zynde om zich tegen hunnen nieuwen bisschop te kanten, en zich van zyne gemeenschap af te scheiden. Zy gaven voor, dat hy onwettig verkoren was; betichtten hem van vele misslagen, en trokken eindelyk zekere ryke vrouw, Lucilla genoemt, op hunne zyde. Deze wargeesten kregen van Donatus, opvolger van Majorinus in het bisdom, den naam van *Donatisten*. Naderhandt deelden zy zich in twee partyen, en maakten twintig jaren lang eene grote scheuring in de kerke van Africa. Cæcilianus wierdt evenwel op de kerkvergadering van Rome, door paus Miltiades in den jare 313 op het verzoek van Constantinus belegt, van de misslagen, die hem te last gelegt waren, vrygesproken. Daarenboven nam hem de burgermeesterlyke stedehouder in Africa in zyne bescherminge; en de kerkvergadering van Arles, gehouden in den jare 314, verdedigde hem, en veroordeelde de Donatisten, het welk mede door den keizer *Constantinus*, door eene afzonderlyk gegeve uitsprake, bekrachtigt wierdt. Cæcilianus was vervolgens tegenwoordig by de algemene kerkvergadering van Niceen in den jare 325, en quam niet lange daarna te overlyden. *Augustin. lib* I. *contra Parm. c.* 3. *Brev. Coll. l.* III. *c.* 14. *lib.* III. *contra Crescon. c.* 27. *&c. Optat. lib.* I. *contra Parm. Baron. Annal. ad an.* 306 *Vales. in Euseb.*

L. CÆCILIUS METELLUS, een Roomsch burgermeester en veldheer, heeft zyn geslacht de grootste waardigheit bygezet, en wordt voor een zoon gehouden van Quintus Cæcilius Dento. Hy bekleedde het burgermeesterschap in den jare na de bouwinge van Rome 503, der werreldt 3733, voor Christus 251, met Cajus Furius Pacilius. Ook heeft hy de Carthaginenzen in Sicilië beoorloogt, daar hy zich eerst tusschen de bergen onthieldt, maar kort daar op in het vlakke veldt trok, Theruce en Liparis vermeesterde, en Asdrubal, den veldheer der Carthaginenzen, onverhoeds omtrent Palermo overviel, die zich gereet maakte om met zyn leger naar eene andere plaats te trekken. Hy versloeg den zelven ten eenemale, doodde zes en twintig olifanten, en kreeg hondert en veertig in handen, die naderhandt, nevens dertien der voornaamste krygsbedienden van den vyandt, naar Rome gevoert zynde, zyne zegepraal versierden. Hy is de eerste geweest, die olifanten in zegepraal heeft omgevoert; ook is 'er geen na hem geweest, by wiens zegepraal een zo groot getal van die dieren gezien is. Hy is in den jare na de bouwinge van Rome 507, der werreldt 3737, voor Christus 247 voor de twede maal, met Marcus Fabius Buteo, tot burgermeester verkoren. *Polybius lib.* II. *Plinius. Cassiodorus.*

CÆCILIUS METELLUS, (QUINTUS) een zoon van Lucius Cæcilius Metellus Calvus, is burgermeester geweest, en heeft den bynaam van *Numidicus* verkregen, omdat hy Jugurtha, koning van Numidië, in den jare van de bouwinge van Rome 645, der werreldt 3875, voor Christus 109 overwonnen heeft, wanneer hem, te gelyk met Marcus Junius Silanus, de burgermeesterlyke waardigheit opgedragen wierdt. Nadat hem Africa door het lot te beurt was gevallen, trok hy in het vyandelyke landt, en herstelde daar de krygstucht, welke door de achteloosheit der vorige veldheren ten eenemale vervallen was. Jugurtha deedt hem aanstonts den vrede aanbieden, met belofte van zich den Romeinen te zullen onderwerpen; maar des niettegenstaande legerde zich Metellus op eene voordeelige plaatse, en bemachtigde de stadt Vacca, in welke de voorraadhuizen van Jugurtha waren. Vervolgens versloeg hy den zelven, en belegerde Zama, de hoofdstadt van Numidië, hoewel te vergeefsch. Deze stadt verwekte in den jare na de bouwinge van Rome 646 een opstandt, by welke gelegenheit Metellus de zelve door list veroverde, en de inwoners, die den grootsten wederstandt geboden hadden, deedt vermoorden. Naderhandt behaalde hy eene twede overwinning op Jugurtha in de stadt Thala: maar terwyl de kryg lang duurde, kreeg Marius, in den jare 647 burgermeester geworden zynde, bevel om den zelven te eindigen. Cæcilius Metellus was derhalven genoodzaakt te rug te keren; maar de zegepraal wierdt hem evenwel toegestaan. Eenigen tydt daarna, tuchtmeester zynde, wilde hy zekeren Quinctius niet onder het getal der burgers aannemen, de welke zich valschelyk voor een zoon van Tiberius Gracchus uitgaf: ook wilde hy de wet van Apulejus niet bezweeren, de welke met geweldt was doorgedrongen. Hy wierdt derhalven in den jare na de bouwinge van Rome 654, der werreldt 3884, voor Christus 100 gebannen, wanneer hy zich naar Smirna begaf. Maar in het volgende jaar wierdt hy, op de voorbede van zynen zone, die deswegen den bynaam van *Pius* verkreeg, te rug geroepen. *Salust. in Jugurth. Florus lib.* III. *Appian. lib.* I. *Plutarch. in Mar. Cicero. Eutrop. Cassiod.*

CÆCILIUS was een vrygelaten zoon, en wegens zyne begaaftheden in groot aanzien. Zyn vaderlandt was Calantis, eene stadt in Sicilië. Hy oeffende te Rome, ten tyde van Augustus, de redeneerkunde, en stelde eene geschiedkundige beschryving op van het gene in den oorlog met de knechten gebeurt was. Ook zyn 'er nog eenige andere boeken voorhanden, die aan hem toegeschreven worden. In een der zelven heeft hy byeen verzamelt, het gene de redenaars voor of tegen de geschiedenisse gesproken hebben. Suidas verhaalt, dat deze Cæcilius, dien hy voor een Jode houdt, de redeneerkunde van de tyden van Augustus af, tot die van Hadrianus, geleeraart heeft, het welk echter, ten opzichte van den tydt, niet waarschynlyk is. Ondertusschen is het niet buiten reden, dat 'er meer van dien naam geweest zyn: want de ouden maken gewag van zekeren Cæcilius, uit Sicilië geboortig, die met Verres goede vriendschap onderhouden heeft. *Athenæus lib.* VI. *&* XI. *Casaubon. in Athen. lib.* VI. *c.* 21. *Vossius de Hist. Græc. lib.* II. *&* IV.

CÆCILIUS, een vermaart voorspraak te Rome omtrent het einde der twede en het begin der derde eeuwe. Hy is de zelve, die door Minutius Felix in zyne Zamenspraak, *Octavius* genoemt, sprekende wordt ingevoert: want Octavius, van welken dit boek zynen tytel heeft ontleent, was een boezemvriendt van Minutius Felix en van Cæcilius, en bragt Cæcilius, die mede een vriendt was van Minutius, tot het Christelyke gelove over. Zommigen geven voor, dat hy een priester is geworden, en houden hem voor dien Cæcilius, van welken in het leven van St. *Cyprianus* gewag gemaakt wordt, hebbende tot des zelfs bekeeringe veel toegebragt, tot zo verre, dat deze in den doop den naam van Cæcilius heeft aangenomen. *Minut. Felix in Octavio. Pontius in Vita S. Cypriani. Baron. A. C.* 211. *n.* 2. *Pearson. Ann. Cypr. &c.*

CÆCILIUS STATIUS, een blyspeldichter, omtrent Milanen geboren, heeft gebloeit in den jare van Rome 475, der werreldt 3795, voor Christus 475, ten tyde van Ennius, en eenige blyspelen nagelaten, welker overgebleve stukken Robbert Stephanus byeen heeft verzamelt. Cicero beschuldigt hem, dat hy zeer slecht Latein heeft gesproken, schoon hy door Volcatius Sedigitus de voornaamste der blyspeldichters genoemt wordt. *Cicero ad Attic. Gellius lib.* IV. *c.* 20. *lib.* XV. *c.* 5. *Hieronym. in Chron.*

CÆCINNA, (AULUS) een Roomsch ridder, van Volaterra geboortig, was een goet vriendt van Cicero, die hem ook in eene redenvoering, de welke nog voorhanden is, tegen Hebutius, die hem zyn landgoedt wilde betwisten, heeft verdedigt. In de binnenlandsche oorlogen volgde hy de party van Pompejus; en hy wordt beschuldigt van een boek tegen Cæsar geschreven te hebben. Zommigen menen, dat hy de schryver is van zeker werk, waar in de oorzaken van den donder onderzocht worden, waar van Seneca in zyne Natuurlyke Vragen gewag maakt. Verscheide anderen hebben dezen naam gevoert, namentlyk een geheimschryver van Cæsar; een veldheer van Vitellius, die Otto overwon, en met dertig duizent mannen tegen Primus, landvoogdt van Mesië, gezonden wierdt; en nog een, die, volgens het zeggen van *Suetonius*, burgermeester te Rome is geweest, en op 't bevel van Titus omgebragt, omdat hy het krygsvolk tegen den keizer hadt willen opzetten. *Cic. Orat. pro Cæcinna. Joseph. de bello Jud. lib.* IV. *c.* 40. *Sueton. in Tito c.* 6. *&c.*

CÆCULUS, zoon van Vulcanus. De dichters verzieren van hem, dat hy uit een vonk vuurs, zynde in den schoot van zyne moeder Preneste gevallen, is verwekt, en Cæculus genoemt, omdat de sterren in zyne oogen zeer klein waren. Hy heeft de stadt Preneste in Italië gebouwt, en de party van Turnus tegen Eneas aangekleeft. Anderen verhalen, dat de herders den jonggeboren Cæculus in het vuur hebben gevonden; en

en alzo hy door de vlammen niet beschadigt was; heeft men hem voor den zone van Vulcanus gehouden. *Virgil. Æneid.* IV.

CÆDITIUS, (QUINTUS) veldmaarschalk (*Tribunus militum*) of overste onder de Romeinen, ziende, dat het gansche Roomsche leger in Sicilië door de vyanden omringt was, boodt den burgermeester Attilius Galatinus vrywillig aan den vyandt met vier hondert jonge soldaten te zullen aangrypen. Hy zag wel te gemoet, dat noch hy, noch iemandt van zyne bende het leven daar van zou brengen; maar hy was verzekert, dat Attilius gedurende den tydt, dat hy met den vyandt aan den eenen kant handgemeen was, het leger aan den anderen kant uit het gevaar kon verlossen en in zekerheit brengen. Zyn voornemen hadt ook de gewenschte uitslag, schoon zyne gansche bende verslagen wierdt, behalven hy alleen, die, zeer vele quetsuren ontfangen hebbende, zieltogende onder de doden gevonden wierdt: weshalven de vyanden, zich over zyne ongemene dapperheit verwonderende, hem den rest niet wilden geven. Claudius Quadrigarius noemt hem *Laberius*; Frontinus geeft hem den naam van *Calphurnius*; en Aulus Gellius verhaalt, dat Cato hem by den beroemden Leonidas heeft vergeleken. *Quadrigar. Annal. lib.* III. *Aul. Gellius lib.* III. *c.* 7. *&c.*

CÆLIUS, een berg van Rome. Zie CELIUS.

CÆLIUS ANTIPATER, (LUCIUS) hadt eene Romeinsche Historie geschreven, waar uit M. Brutus een kort begrip maakte, gelyk Cicero in eenen van zyne brieven aan Atticus te kennen geeft. Men verneemt, door 't geen Valerius Maximus van hem aantekent, in wat tydt hy geleeft heeft: want als hy zegt, hoe Gracchus door zynen broeder in den droom gewaarschouwt wierdt, dat hy in 't Kapitool zou omgebragt worden, voegt hy 'er by: *Cælius, een getrouw geschiedschryver, verzekert, dat het gerucht van dezen droom tot zyne kennisse quam, toen Gracchus nog in 't leven was.* Deze Gracchus, gelyk elders gezegt wordt, wierdt gedood in den jare 633 van Rome. Cicero, Aul. Gellius, Tit. Livius, Servius, Charisius, Festus, Nonius, Priscianus en meer anderen spreken van Cælius Antipater. De nieuwsgierigen kunnen daar over nazien *Vossius de Hist. Lat. l.* I. *c.* 8. Zie ANTIPATER.

CÆLIUS AURELIANUS. Zie AURELIANUS.

CÆNIS, dochter van Elathus den Lapith, wierdt van Neptunus bemint, en in een onwondbaar man herschept. Hy streedt voor de Lapithen tegen de Centauren, zonder eenige quetzing te ontfangen; maar hy wierdt onder den val van verscheide zware bomen bestulpt. *Virgilius* verhaalt ons, dat zy na hare doodt de vrouwelyke sexe weder aannam: doch *Ovidius* wil, datze in een vogel is verandert. 't Is de eerste reis niet, dat het deze twee in 't stuk van de fabelen niet eens zyn geweest. *Danet.*

CÆPOLLA, (BARTHOLOMÆUS) van Verona geboortig, een der beste rechtsgeleerden in de vyftiende eeuwe. Hy heeft zich in de rechtsgeleerdheit te Bononië geoeffent onder Angelus Aretinus, Paulus Castrensis, en andere vermaarde mannen; daar hy ook in den jare 1446, op kosten des bisschops van Padua, Petrus Donatus, de waardigheit van Doctor verkreeg, en daar op in de vakantie het zo genoemde *Ædilitium edictum* voor eene grote menigte van toehoorderen verklaarde. Zyne geleerdheit heeft te wege gebragt, dat hy tot den adelyken standt en tot paltsgrave (*Comes Palatinus*) is verheven, en ten laatsten hoogleeraar te Padua geworden; maar zyne *Cautelen*, die hy op eene spitsvindige wyze hadt verzonnen, hebben hem den roem van een eerlyk en oprecht man doen verliezen. Men houdt 'er voor, dat hy te Padua omrent den jare 1477 is gestorven. *Pancirolus de cl. Leg. Interpr. lib.* II. *c.* 113.

CÆRE. Zie CERVETERE.

CÆRESBROOK. Zie KARESBROK.

CAERLEON, of KAER LHEION, in het Latyn *Isca Silurum*, eene stadt in Engelandt, onder het graafschap Monmouth, aan de rivier de Uske, niet verre van de plaatse gelegen, daar zich de zelve in den mondt van de Saverne stort. Voortyds is deze stadt eene der bisschoppelyke zitplaatsen geweest, welke by het planten van den Christelyken godsdienst in Engelandt zyn opgerecht; maar naderhandt is die waardigheit naar St. Davids overgebragt. Zie SAINT DAVIDS.

CAERMARDHIN, of CARMARTHEN, (MARKGRAAF VAN) in Engelandt. Deze eernaam is den 9 April van den jare 1689 door koning Wilhelm den III eerst gegeven aan Thomas Osborne, grave van Danby, die naderhandt, den 4 May van den jare 1694, ook de waardigheit van hertog van Leeds heeft verkregen. Zie LEEDS. *Heylyn's help to English Hist. pag.* 257.

CAERMARDHIN, of CARMARTHEN, in het Latyn *Maridunum*, de voornaamste plaats in Caermardhinshire, in Zuid-Walles, is gelegen in eene aangename landsdouwe ten Westen aan de rivier de Towy, welke midden door dit graafschap henen loopt, en zich eindelyk Zuidwaarts, omtrent zes Engelsche mylen van daar, in de zee werpt. Toen de Noormannen Engelandt vermeesterden, bragten zy deze stadt mede onder hunne gehoorzaamheit, welke vervolgens veel ongemak heeft moeten lyden. Eindelyk wierdt door den koning van Engelandt eene kanselery en kamer voor gansch Zuid-Walles binnen die stadt opgerecht.

CAERMARDHINSHIRE, of CARMARTHENSHIRE, in het Latyn *Maridunensis Comitatus*, een landschap in Zuid-Walles, aan de zee gelegen, en dus genoemt naar de hoofdstadt Caermardhin, in het zelve gelegen. Ten Noorden paalt het zelve aan Cardiganshire, ten Zuiden aan de Severnische zee, ten Oosten aan Breknokshire en Glamorganshire, en ten Westen aan Pembrokshire. Voortyds bewoonden de Dimelen dit landschap, die Pembrok en Cardiganshire mede bezaten. In dit graafschap zyn daar weiniger heuvelen dan in de naburige; en op de weinige, die zyn, wascht beter koren dan op eenige andere, zynde de zelve daarenboven zeer bequaam weilandt. Behalven de rivier Tywi, die dit graafschap van Cardiganshire afscheidt, zyn daar de rivier Towy, van het Noorden ten Zuiden in zee lopende, als mede de rivier Towa, en eenige andere.

CAERNARVON, of CARNARVAN, (GRAVEN VAN) in Engelandt. Dezen eernaam heeft allereerst verkregen den 2 Augustus van den jare 1628 ROBBERT Lord Dormer van Wenge, en ondergraaf Ascot. Hy was een kloekmoedig heer, en heeft zulks in verscheide voorvallen, ten dienste van konig Karel den I, getoont, en voornamentlyk den 20 September des jaars 1643 in den slag van Neuwberry, in welken hy is gesneuvelt. Zyn zoon KAREL, door hem by Anna Sophia, dochter van Philips, grave van Pembrok en Montgomery, verwekt, is op hem in de gemelde waardigheit gevolgt. Deze trouwde voor de eerste maal met Elisabeth, dochter van Arthur, Lord Capel, by welke hy twee zonen en drie dochteren heeft gewonnen, van welke niet meer dan ELISABETH, gemalin van Philips, graaf van Chesterfield, en ISABELLA, zynde met den grave van Montros getrouwt, haren vollen ouderdom bereikt hebben. By zyne twede gemalinne, Maria, dochter van Montagues, graaf van Lindsey, heeft hy geen kinderen geteelt. Beide zyn overleden in den jare 1709, waar mede de graaflyke tytel van *Caernarvon* weder is geëindigt. *Heylyn's help to English Hist. pag.* 258. *Peerage of England* II. *pag.* 60. Zie DORMER.

CAERNARVON, in het Latyn *Arvonia*, de voornaamste stadt in Caenarvonshire, in Noord-Walles, door koning Eduard den I van de overblyfselen der oude stadt Segentium opgebouwt; ter plaatse, waar omtrent zekere rivier in de Iersche zee stroomt, die nog tegenwoordig Sejont genoemt wordt. De stadt was voortyds met eene sterke muur omringt, en met een kasteel versterkt: ook is zy de geboorteplaats geweest des prinsen van Walles, van de Engelsche tak, die naderhandt, onder den naam van Eduard den II, op den Engelschen troon heeft gezeten, en daar van *Eduard van Caernarvonshire* is genoemt. In deze stadt hebben de prinsen van Walles hunne kanselery en kamer gehad, waar toe geheel Noord-Walles behoorde, by welke gelegenheit de zelve zeer heeft toegenomen.

CAERNARVONSHIRE, in het Latyn *Arvoniensis Comitatus*, een graafschap in Noord-Walles, aan de zee gelegen, en dus genoemt naar de hoofdstadt Caernarvon. Ten Noorden wordt het zelve door een arm van de zee van Anglesey afgescheiden; ten Westen paalt het aan de Iersche zee; ten Zuiden ten dele aan de zo even genoemde zee, en ten dele aan Merionethshire, en ten Oosten aan Denbigshire en Merionethshire. Voortyds hebben de Ordovices daar omtrent gewoont. De lucht is 'er zeer streng, en het aardryk niet al te vruchtbaar, uitgezondert de Westelyke zeekust, de welke het beste deel van het graafschap is. Het zelve is van nature het sterkste en zekerste van gansch Walles van wegens de hoge en ruwe heuvelen.

CÆRON, een landt in Assyrië, waar in veel rozen van Jericho wasschen, en alwaar, volgens het verhaal van Josephus, nog eenige overblyfselen van de arke Noachs gevonden worden. Maar Bochart houdt staande, dat men *Cardon* in Josephus voor *Ceron* moet lezen. *Joseph. Oudh.* X. *boek, c.* 2. *Bochart in Phaleg lib.* I. *c.* 3.

CAERWIT, een klein steedtje in Engelandt, in het quartier van 't graafschap Flint, dat men Colestul noemt, 155 Engelsche mylen van Londen gelegen. *Moreri in 't Engelsch.*

CAESALPINUS, (ANDREAS) een vermaart geneesheer en philosooph, was geboortig van Arezzo, leeraarde langen tydt te Pisa, en wierdt eindelyk de voornaamste geneesmeester van paus Clemens den VIII. Hy is gestorven te Rome den 23 February van den jare 1630, in den ouderdom van vier en tachtig jaren. Hy volgde Aristoteles zeer stipt, weshalven hy in vele dingen de gewone mening der philosophen liet varen, maar daar door verscheide gevaarlyke dwalingen op de baan bragt. Men zegt, dat hy heeft staande gehouden, dat de eerste menschen op zulke wyze zyn voortgebragt, gelyk, volgens het gevoelen van sommige philosophen, de kikvorsschen en ander ongedierte uit zekere stoffe voortkomen. Van hem zyn voorhanden *libri* V *Quæstionum Peripateticarum*; waar tegen Nicolaus Taurellus een boek heeft geschreven, onder den tytel van *Alpes cæsæ*. Verder heeft hy uitgegeven: *Speculum artis Medicæ Hippocraticum*; *de Plantis*; *de Metallicis*; *Quæstiones Medicæ*; *Dæmonum investigatio Peripatetica*; *&c.* Als men de grondstelling van dezen man onderzoekt, vindt men weinig onderscheidt tusschen de zelve en de dwalingen van Spinosa; maar des niettegenstaande heeft hy den roem, dat hem de omloop van het bloedt is bekent geweest. Hy schryft daar van met de volgende woorden. *Lib.* V, *c.* 4 *Quæstion. Peripatetic.* *Idcirco pulmo per venam arteriis similem ex dextro cordis ventriculo fervidum hauriens sanguinem, eumque per anastomosin arteriæ venali reddens, quæ in sinistrum cordis ventriculum tendit, transmisso interim ære frigido per asperæ arteriæ canales, qui juxta arteriam venalem protenduntur, non tamen osculis communicantes, ut putavit Galenus, solo tactu temperat. Huic sanguinis circulationi ex dextro cordis ventriculo per pulmones in sinistrum ejus ventriculum optime respondent ea, quæ ex dissectione apparent. Thuan. lib.* CXXIX. *&* *Teissier Addit. Witte Diar. Biogr. Bayle.*

CÆSAR is een eernaam, welken de Roomsche keizers hunne zonen, of de genen, welke zy tot navolgers in de regeeringe verklaarden, gewoon waren te geven. Tegenwoordig komt de naam van Roomsch koning zeer wel met dien van Cæsar overeen.

CÆSAR, (CAJUS JULIUS) eerste Roomsche keizer, was een zoon van den stadvoogdt Cajus Julius Cæsar, en van Aurelia, eene dochter van Cajus Cotta. Van vaders zyde is hy afkomstig uit het oude Julische geslacht, het welk men zegt dat zynen oorspronk heeft van Eneas en Venus: (zie JULIA) maar van den kant van zyne grootmoeder Marcia was hy een afkomeling van Ancus Marcius, vierden Roomschen keizer. Hy is geboren op den 12 van de maandt *Quintilis*, die ter eere van hem *Julius* is genoemt, in den jare van Rome 654, der werreldt 3884, voor Christus 100. Zestien jaren out zynde verloor hy zynen vader in den jare van Rome 670, der werreldt 3900, voor Christus 84, en in den volgenden jare wierdt hy tot hogepriester van Jupiter verkoren. De oppergezaghebber (*Dictator*) Sylla vatte een nayver tegen hem op, omdat hy een eergierig gemoedt in hem bespeurde, en trachtte hem derhalven van kant te helpen; maar Cæsar ontquam het gevaar door list en voorzichtigheit: want hy veranderde alle nachten van verblyfplaats, schoon hy toen door een vierdendaagsche koorts gequelt wierdt: ook kocht hy de genen met geldt om, die hem zouden gevangen nemen, dat hy het kon ontvluchten, tot dat hem Sylla zelfs in genade aannam. Naderhandt begaf zich Cæsar voor de eerste maal naar het leger in Afië; en van daar weder te rug gekomen zynde, klaagde hy Cornelius Dolabella aan, dat hy de gemene goederen verquist hadt. Vervolgens stak hy naar Rhodus over, om zich onder Apollonius Melo in de vrye kunsten te oeffenen; maar hy wierdt onderwegen door de zeerovers gevangen genomen, die hem weder op vrye voeten wilden stellen, indien hy dertig talenten wilde betalen. Maar hy hieldt het voor schandelyk zo weinig te geven, en loste zich voor vyftig talenten. Kort daar op stak hy met eenige schepen in zee, tastte de zelve zeerovers aan, en kreeg hen in handen, wanneer hy hen alle deedt ophangen; dus volbrengende waar mede hy hen te voren, door hen gevangen zynde, uit jok gedreigt hadt. Het eerste ampt, waar toe hy met gemene stemmen van het volk gevordert wierdt, was dat van beschermheer (*Tribunus militum*); vervolgens wierdt hy rentmeester, en naderhandt bouwmeester; maar in zyne hope bedrogen zynde, van gelast te worden om den koning van Egypten weder op den troon te zetten, deedt hy zyn best om tot hogepriester (*Summus Pontifex*) verheven te worden. Men verhaalt daar omtrent, dat hy op een morgen, naar het raadhuis gaande, tegen zyne moeder zeide, van niet eer naar huis te zullen keren, voor dat hy die waardigheit verkregen hadt; de welke hem ook voor twee machtige mededstrevers te beurt viel. In den jare van Rome 692, der werreldt 3922, voor Christus 62 wierdt hy stadvoogdt, en vervolgens landvoogdt van Spanje, daar hy, het afbeeldsel van Alexander den Groten op zekeren tydt in den tempel van Hercules te Cadix gezien hebbende, zich niet kon onthouden van tranen te storten, omdat hy nog geen roemwaardige daadt hadt uitgevoert, terwyl in het tegendeel Alexander in dien ouderdom het grootste deel der werreldt reets bedwongen hadt. Na zyne te rugkomst wierdt hy in den jare van Rome 695, der werreldt 3925, voor Christus 59 met Bibulus tot burgermeester verkoren; maar de zelve wierdt door hem, omdat hy de wet, wegens de verdeeling der landeryen gemaakt, weigerde te doen afkondigen, van alle macht berooft: dus hy alleen regeerde; weshalven zommigen boertender wyze schreven: *Julio & Cæsare Consulibus*. Terwyl hy het burgermeesterschap bekleedde, wordende door Lucius Piso, den vader van zyne gemalinne Calpurnia, en door Pompejus, den gemaal van zyne dochter Julia, onderfteunt, koos hy de landvoogdy van Gallië voor zich, en maakte daar op dat landt in den tydt van negen of tien jaren tot een wingewest, het zelve een jaarlyksche schatting van 400000 Sestertien opleggende. Hy is de eerste onder de Romeinen geweest, die in den jare van Rome 699, der werreldt 3929, voor Christus 55 eene brug over den Rhyn heeft geslagen, en de Duitschers beoorloogt, over welke hy verscheide overwinningen behaalde. Verder bragt hy de inwoners van Groot-Britannie te onder, hebbende de Romeinen voor hem nooit iets van dat volk gehoort. Terwyl dit gebeurde, overleedt zyne dochter Julia te Rome, en met eenen nam alle vriendschap een einde, die hy te voren met Pompejus onderhouden hadt; gelyk dan deze te Rome alle voornemens van Cæsar dwarsboomde, zo veel als het mooglyk was zoekende te verhinderen, dat zyne aanslagen door den raadt goet gekeurt wierden. Alzo Cæsar nu daar mede niet te vrede was, bragt hy in den jare van Rome 705, der werreldt 3935, voor Christus 49 zyn leger in Italië, en jaagde zyne vyanden daar door zo groot een schrik aan, dat zy de vlucht namen. Hier op vermeesterde hy zommige sterke plaatsen, kreeg Domitius gevangen, die hem in zyne landvoogdy dacht op te volgen, en trok, langs de kusten van de Adriatische zee, regt naar Brundusium, waar naar toe de burgermeesters, nevens Pompejus, gevlucht waren, om van daar in zee te steken. Maar nadat hy hen daar niet hadt aangetroffen, keerde hy te rug naar Rome, deedt den Raadt vergaderen, pleegde met den zelven raadt over den welstandt van het gemenebest, en begaf zich daar op naar Spanje, om het leger van Pompejus aan te tasten, over het welke Marcus Petrejus, Publius Afranius, en Marcus Varro het bevel hadden. Hy voerde zulks in weinig tyds uit, schoon hy door het beleg van Marseille eenigen tydt wierdt opgehouden. Vervolgens quam hy weder te Rome, trok van daar naar Macedonië; en na dat hy vier maanden lang niet verre van Pompejus was gelegert geweest, versloeg hy den zelven eindelyk in de Pharsalische vlakte in den jare van Rome 706, en vervolgde hem tot Alexandrië; maar vernomen hebbende, dat Pompejus was omgebragt, keerde hy zyne wapenen tegen Ptolomeus, die hem dacht te verrassen. Schoon het een harde winter was, en Cæsar in eene stadt, die een machtigen en doorslepen vyandt toebehoorde, gebrek aan levensmiddelen hadt, verkreeg hy evenwel de overwinning, bemachtigde geheel Egypten, het zelve Cleopatra overgevende, trok vervolgens naar Syrië, en van daar naar Pontus, daar hy op den vyfden dag na zyne aankomste in een treffen, het welk vier uuren duurde, Pharnaces, den zoon van Mithridates, geheel versloeg. Daarna overwon hy Scipio en Juba, die het overige van het verstrooide leger in Africa verzamelt hadden, nevens de zonen van Pompejus, by Munda in Spanje, zynde deze laatste slag voor hem de zwaarste van allen geweest. In alle deze binnenlandsche oorlogen is hy niet meer dan twee malen ongelukkig geweest; de eerste maal te Dyrrhachium, zynde door Pompejus op de vlucht gedreven, maar niet vervolgt, en de twede maal in den zo even genoemden slag in Spanje. Nadat hy deze oorlogen geëindigt hadt, heeft hy vyf malen te Rome gezegepraalt; daarenboven is hy voor zyn leven tot oppergezaghebber (*Dictator*), en voor tien jaren tot burgermeester verklaart: ook heeft hy eindelyk den naam van *Imperator* aangenomen. De eerste en prachtigste zegepraal wierdt door hem gehouden wegens de overwinning op de Galliërs bevochten; de twede wegens Alexandrië; de derde toen hy Pontus hadt bemachtigt; de vierde na de bedwinging van Africa, en de laatste wegens zyne voorspoedige verrechtingen in Spanje. Vervolgens vermaakte hy het volk met allerhande schouwspelen, alle zyne krachten inspannende om zyne macht te verzekeren, en die van het volk te onderdrukken. In den jare van Rome 707 heeft hy het jaar naar den loop der zonne afgedeelt, en vast gestelt, dat het zelve uit drie hondert en vyf en zestig dagen zou bestaan: ook hervormde hy den almanak, op den raadt van Sosigenes en andere vermaarde sterrekundigen. Hy liet de landen van het Roomsche ryk door verstandige mannen afmeten, en de beschryving der zelven in geschrift stellen. Hy bragt het getal der raadsheren op den ouden voet, maakte het gemene volk deelachtig aan de macht om de overheit te verkiezen, deedt de namen van alle burgers in een boek opschryven, en maakte vele heilzame wetten en instellingen. Nadat hy de regeering, naar zyne gedachten, op een goeden voet gebragt, en verscheide nieuwe ampten begeven hadt, ondernam hy een tocht tegen de Parthen, om de doodt van Crassus te wreken. Na de zelve bedwongen te hebben wilde hy de Hyrcaniërs aantasten, de kusten van de Kaspische zee bemachtigen, en door dat middel voor de Romeinen door Scythië en Duitschlandt een weg tot in Gallië banen, op dat het Roomsche ryk aan alle kanten mogt aan malkander hangen. Daarenboven hadt hy verscheide andere gewigtige zaken in het hoofdt; namentlyk, hy wilde ter eere van Mars een tempel doen bouwen, die de grootste en prachtigste van de gehele werreldt zou zyn. Ook wilde hy de wetten in een kort begrip verzamelen; opentlyke boekeryen oprechten; de moerassen in Pontus droog maken; het water uit de zee Fucinus leiden, en een bequamen weg van de zee naar den Tiber door het Alpen-gebergte doen graven: maar eer hy deze voornemens kon in het werk stellen, wierdt hy op het raadhuis op den 15 Maart in den jare van Rome 710, der werreldt 3940, voor Christus 44, in den ouderdom van zes en vyftig jaren, vermoord, nadat hy drie jaren, drie maanden en zes dagen het oppergezaghebberschap bekleed hadt. De reden van dezen moordt was de haat, welken de meesten tegen hem, als een verdrukker der vorige vryheit, hadden opgevat. Die haat wierdt vermeerdert zo wel door de misslagen, die Antonius, Dolabella, en andere gunstelingen van Cæsar begingen, en die hy genoodzaakt was door de vingeren te zien, als ook omdat hy naar den koninklyken eernaam stondt, de welke onder alle namen het meest gehaat was. Daarenboven gedroeg hy zich zeer hoogmoedig; en als de gansche Raadt hem op zekeren tydt van een nieuw besluit, waar by hem ongemene eere bewezen wierdt, quam kennis geven, wilde hy niet eens opstaan. Deze en meer diergelyke zaken hebben het vuur heimelyk doen ontvonken, dat naderhandt in zo groot eene vlamme is uitgeborsten, toen zich Cæsar tot den Parthischen oorlog bereidde: want gereet staande om van Rome te vertrekken, wierdt 'er een gerucht verspreid, dat men in de Sibyllynsche boeken gevonden hadt, dat de Parthen onder het beleidt van een koning moesten overwonnen worden; weshalven de vyftien mannen, die het opzicht over deze boeken hadden, gezint waren den Raadt voor te stellen, dat zy Cæsar den koninklyken eernaam mogten opdragen. De zamengezworenen, menende, dat dit voorstel op den 15 Maart zou gedaan worden, begaven zich naar het raadhuis, daar Cæsar mede verscheen, schoon hem dit door den wigchelaar Spurina en door zyne gemalinne was afgeraden. Ook wierdt hem onderwegen een geschrift overgegeven, waar in de zamenzwering ontdekt was; maar Cæsar hadt geen tydt om het zelve te lezen. Op het raadhuis komende wierdt hy door de zamengezworenen omringt, terwyl hem Tullius Cimber naderde, en Cassius den eersten stoot gaf, waar by Brutus nog quam; dus hy, drie en twintig wonden ontfangen hebbende, den geest gaf, zynde gebeurt by de zuile van Pompejus.

Cæsar heeft vier vrouwen gehad, namentlyk, Cossutia, Cornelia, eene dochter van Cinna, Pompeja, eene dochter van Quintus Pompejus, en Calpurnia, eene dochter van Lucius Piso. De eerste en derde van de zelve zyn door hem verstoten; by de twede heeft hy eene dochter verwekt, Julia genoemt, die met Pompejus den groten is getrouwt geweest; en de vierde vrouw heeft zyne doodt beleeft. Daarenboven heeft hy twee meesteressen gehad, Cleopatra, koningin van Egypten, en Eunoe Maura, de gemalin van Bogudis. By de eerste heeft hy een zoon overgewonnen,

Cæsario

Cæfario geheten; die door laſt van Auguſtus is van kant geholpen. Voor het overige heeft Cæfar alle bequaamheden bezeten, die van een groot regent vereiſcht worden. Hy was aanzienlyk van gedaante, onvermoeit, matig, prachtig in zyn doen, minnelyk zo wel tegen zyne vrienden, als tegen zyne vyanden, enz. Daarenboven bezat hy eene ongemene welſprekendheit en geleerdheit, hebbende zelfs verſcheide ſchriften in gebonde en ongebonde rede opgeſtelt, van welke geen andere dan zyne gedenkſchriften van den Galliſchen oorlog in zeven boeken, en die van den burgerlyken oorlog met Pompejus in drie boeken voorhanden zyn: maar Ludarius Carrio en Floridus Sabinus willen eenige van deze laatſtgenoemde boeken aan anderen toeſchryven. Maximus Planudes heeft de zeven boeken van den Galliſchen oorlog in het Griekſch vertaalt; en de beſte uitgave van zyne werken is die, welke Godfried Jungerman met de Griekſche vertaling en de aantekeningen van verſcheide geleerde mannen in den jare 1606 te Frankfurt heeft doen uitgeven. *Sueton. & Plutarchus in Julio Cæſare. Dio. Appian. de bello civili. Florus. Diodor. Oroſius. Vell. Paterc. Celſus de Vita & rebus geſtis C. Jul. Cæſaris. Flor. Sabin. Subciſiv. Lect. lib.* I. *c.* 3. *lib.* II. *c.* 2. *Voſſius de Hiſtor. Lat. lib.* I. *c.* 13. *Hankius de Rom. Script. P.* I. *c.* 4. *la Mothe le Vayer. &c. Bayle.*

CÆSAR, (LUCIUS) een neef van den drieman Marcus Antonius, volgde de party van Pompejus, en wierdt meer dan eens gebruikt om den vrede te bemiddelen. Maar naderhandt door Auguſtus mede onder het getal der vogelvry-verklaarden geſtelt zynde, is hy door des zelfs laſt in den jare van Rome 711, der werreldt 3941, voor Chriſtus 43 omgebragt; waar tegen Marcus Antonius verkreeg, dat de vriendt van Auguſtus, Marcus Tullius Cicero, mogt van kant geholpen worden, het welk ook geſchiedde.

CÆSAR, bygenaamt *van Napels*, is een vermaart veldheer geweeſt in de zestiende eeuwe. In den achtienden jare van zynen ouderdom verliet hy zyne geboorteſtadt Napels, en begaf zich in krygsdienſt der Venetianen, onder den overſte Renzo da Ceri, die toenmaals de ſtadt Crema tegen de keizerſchen en Milanezen verdedigde. Naderhandt vervoegde hy zich, nevens den gemelden Renzo, naar het leger van Laurentius de Medicis, een neef van paus Leo den X, tegen den hartog van Urbino, Franciſcus Maria. In den jare 1524 was hy onder de keizerſchen by hunne onderneming tegen Marſeille; en in den volgenden jare was hy tegenwoordig by den vermaarden ſlag by Pavia, als mede by de herwinning der ſtadt Lodi. Wegens zyne zonderlinge dapperheit, in Pavia tegen den Franſchen veldheer Lautrek betoont, beſchonk hem de keizer met het graafſchap Decio, in den ſtaat van Milanen gelegen, waar by de zelve naderhandt een markgraafſchap en verſcheide andere landeryen voegde. Tot de overwinningen, by Landriano op den Franſchen veldheer de Saint Paul, by de rivier de Adda op de Venetianen, en by Cara op Johan Jakob de Medicis behaalt, heeft hy zeer veel toegebragt; en veldheer van paus Clemens den VII zynde, heeft hy verſcheide plaatſen in Romagna den Florentynen ontweldigt. Tegen de zelve heeft hy zich naderhandt laten gebruiken, toen het huis van Medicis herſtelt wierdt, hebbende zonderlingen roem behaalt by het aantaſten van Rada, en door het vermeeſteren van Borgo ſan Sepolcro. Van daar trok hy naar Lombardyë, en verdedigde de plaatſen, door Johan Jakob de Medicis bemachtigt, tegen den aanval der troepen des hertogs van Milanen, als mede tegen de Graubunders en Zwitſers. In den oorlog, door Karel den V tegen François den I gevoert, was hy in dienſt van den eerſtgenoemden, en behulpzaam, dat den laatſtgenoemden in den jare 1536 geheel Piemont, behalven Turin, ontweldigt wierdt. In den jare 1542 vocht hy niet minder dapper by de nederlage der keizerſchen omtrent Ceriſolles, als naderhandt by de overwinning, die de zelve op Petrus Strozzi by de rivier Scrivia behaalden. Ook heeft hy den voorſpoedigen tocht tegen de Smalkaldiſche bondgenoten bygewoont; en uit Duitſchlandt naar Piemont te rug komende, ontruſtte hy de Franſchen niet weinig op verſcheide plaatſen. Eindelyk overleedt hy te Milanen in den jare 1568, in den ouderdom van tachtig jaren. *Alipr. Caprioli Ritratti di cento capit. illuſtri pag.* 108.

CÆSAREA, eene ſtadt van het H. Landt, gelegen op eene zeer voordeelige plaatſe, die de Toren van Strato genoemt wordt. Herodes de grote bouwde de zelve ter eere van den keizer Auguſtus, en vermaakte het volk aldaar door verſcheide ſchouwſpelen. Joſephus geeft eene omſtandige beſchryving van de deftige gebouwen van die ſtadt, van des zelfs haven, graffteden en andere ſieraden. Naderhandt is zy de hoofdſtadt van het Heilige Landt geworden, en heeft den naam gekregen van eene Roomſche volkplanting, wegens de dienſten, door haar aan het leger van Veſpaſianus tegen de Joden bewezen. Herodes Agrippa is binnen die ſtadt, omdat hy Godt zyne eere niet hadt gegeven, door de wormen opgegeten. De Propheet Agabus is daar geboren, en vervolgens zyn verſcheide vermaarde biſſchoppen aldaar geweeſt, onder welke voornamentlyk uitmunten Euſebius en Theophilus, welke laatſtgenoemde ten tyde van paus Victor, in den jare 197, eene kerkvergadering wegens het vieren van het Paaſchfeeſt heeft belegt, en beſloten, dat het op een zondag, den 14 Maart, zou geviert worden. Ook heeft men in den jare 334 wegens den H. Athanaſius eene kerkvergadering in deze ſtadt willen houden; maar de zelve is naar Tyrus overgebragt. *Hand. cap.* XII. *vſ.* 23. *Joſeph. Oudh. lib.* IV. *c.* 9. *lib.* XV. *c.* 13. *Euſeb. lib.* V. *c.* 22. *Beda de Æquin. vern. &c.*

CÆSAREA, eene ſtadt in Cappadocië, wierdt eerſt *Mezaca* genoemt, maar naderhandt door Tiberius *Cæſarea* geheten. Strabo maakt van haar gewag, en Stephanus van Byzance verhaalt, dat zy oulinks den naam van *Edeſſa Parthenia* gehad heeft. Ook heeft zy eertyds *Apamea* geheten; maar tegenwoordig draagt zy den naam van *Erſeron*. Zy is voortyds de zitplaats geweeſt van verſcheide vermaarde biſſchoppen, onder welke voornamentlyk Baſilius de Grote uitmunt. *Strabo lib.* XII. *Stephan. de Urbibus. Paule Voy. d'Orient.*

CÆSAREA PHILIPPI, eene ſtadt in Galilea, aldus genoemt, omdat zy door Philippus, zoon van Herodes, ter eere van den *Cæſar* Caligula geſticht is. Zy was gelegen aan den voet van den berg Libanon, naby den oorſpronk van de Jordane, en heeft tegenwoordig den naam van *Beline*, of *Bolbek*. Zy heeft een biſdom gehad, het welk onder Tyrus behoorde. *Bellon. lib.* II. *Obſerv. c.* 95.

CÆSAREA, eene ſtadt in Africa, in Mauritanië, aan de zee gelegen, is zeer vermaart in de Roomſche geſchiedeniſſen, en wordt voor de ſtadt *Jol* gehouden, waar van Plinius en Mela gewag maken, zynde door den jongen koning Juba, die in deze ſtadt zyn verblyf hieldt, zo wel met gebouwen verſiert, als met den naam van Cæſarea genoemt. Door den keizer Claudius verkreeg zy het recht van eene volkplanting, en onder de Chriſtenen, dat eene biſſchoppelyke zitplaats aldaar zou opgerecht worden. De Afrikanen noemden haar *Tiguident*, of de oude ſtadt. De overblyfſelen der muren tonen aan, dat zy in haren omtrek drie Franſche mylen vervatte. Zy was zeer ryk, toen de Arabieren in Africa den meeſter ſpeelden, en daarenboven zeer vermaart wegens hare hogeſchool, welke vele dichters en wysgeren heeft uitgelevert. *Strabo lib.* XVII. *Marmol lib.* V. *c.* 34.

CÆSAREOPOLIS, eene ſtadt. Zie KOMARET.

CÆSARIO, de zoon van Julius Cæſar, door hem by Cleopatra verwekt. Suetonius ſchryft, dat zommige Grieken voorgeven, dat hy Cæſar aan lighaams geſtalte en aan gang zeer wel geleek. Antonius verklaarde wel voor den gehelen raadt, dat Cæſar den zelven nooit voor zynen zone erkent hadt; maar als Cæſario uit Indië wierdt te rug geroepen, liet hem Auguſtus door zynen trouwlozen beſtierder van kant helpen. *Sueton. in Cæſ. & Aug.*

CÆSARIUS, hoofdman onder Theodoſius den Groten en zyne zonen. Hy wierdt van Theodoſius gezonden om de oproerigen van Antiochië te ſtraffen. Zie *Theodoret. Hiſt. Eccleſ. l.* V. *c.* 19. *Chryſoſt. de ſtat. Or.* XVI. *Libanius Orat. de Statuis & Jac. Gothofredi Proſopograph. Cod. Theodoſiani.*

S. CÆSARIUS, jongſte broeder van den H. Gregorius Nazianzenus, ſtudeerde te Alexandrië, en leide zich voornamentlyk op de philoſophie en geneeskunde. Van daar begaf hy zich naar Conſtantinopel, daar hy in korten tydt wegens zyne geleertheit zo grote achting verkreeg, dat hem, behalven het burgerrecht, de bediening van keizerlyken geneesheer opgedragen wierdt, de welke hy toenmaals, op het verzoek van zynen broeder, weigerde aan te nemen: maar naderhandt wierdt hy evenwel geneesheer van den keizer Julianus en geheime raadt, als mede landvoogdt van Bithynië en ſchatmeeſter. Zyn broeder Gregorius hieldt voor de twede maal zo lang aan, dat hy die eerampten liet varen, de welke hy echter onder de regeering van den keizer Valens weder aannam. Hy is geſtorven in den jare 368, en zyn broeder Gregorius heeft ter eere van hem eene lykreden geſchreven, die by de ouden in hoogachting is geweeſt. Volgens het verhaal van *Suidas* heeft hy veel geſchreven; maar van hem is niets voorhanden dan vier zamenſpraken in het Latyn, of uitleggingen van eenige gewigtige vraagſtukken: doch de geleerden verſchillen onder malkander, aan wien men de zelve eigentlyk moet toeſchryven. *Niceph. Calliſt. lib.* XII. *c.* 24. *Photius Bibl. c.* 210. *Billius Præf. ad Orat.* 10. *Gregor. Nazianz. Bolland. ad d.* 25. *Feb. Herment. Vita Gregor. Cave.*

St. CÆSARIUS, aartsbiſſchop van Arles, is zo wel wegens zyne geleertheit, als wegens zyne heiligheit vermaart geweeſt. Hy wierdt in het klooſter Lerins onder den abt Porcharius opgevoed; maar om dat hy de lucht van die plaats niet kon verdragen, was hy genoodzaakt naar Arles te wyken, daar hy door Eonius, aartsbiſſchop van die ſtadt, eerſt tot diaken, vervolgens tot prieſter, en naderhandt tot abt wierdt ingewyd. Eindelyk volgde hy op den zelven in de aartsbiſſchoppelyke waardigheit in den jare 501 of 502. In den jare 506 is hy voorzitter geweeſt op de kerkvergadering te Agde, in den jare 527 op die te Carpentras, voorts op die te Vaiſon, in den jare 529 op die te Orange, en nog op eene andere kerkvergadering, voor welke Contumelioſus, biſſchop van Riez, wierdt aangeklaagt, en door de zelve afgezet. Den aartsbiſſchoppelyken mantel ontfing hy te Rome van paus Symmachus. Hy overleedt den 27 Auguſtus in den jare 543. Hy is twee malen voor den koning der Gotthen over verraadt beſchuldigt, maar heeft zyne onſchuldt beide malen klaarlyk aangetoont: ook wierdt hy verdacht gehouden, dat hy aan de dwalingen van Pelagius deel hadt, waar van hy zich mede heeft gezuivert. Van hem zyn verſcheide predikatien en andere ſchriften voorhanden, die in de Boekzaal der Vaderen (*Bibliotheca Patrum*) gevonden worden, en ten dele afzonderlyk zyn uitgegeven. *Ruritius Lemovicenſis Epiſt.* 31. *Cyprianus van Toulon in vita Cæſarii. Gennad. in Catal. c.* 68. *Sigebert. c.* 119. *Trithem. Bellarm. Gregor. Turon. Florian. Venantius. Baron. Annal. & Martyr. ad d.* 27. *Aug. Saxi Pontif. Arelat. Lud. Jacobi de clar. Script. Cabill. Uſſerius in Antiq. Britt. cap.* 14. *Cave. &c.*

CÆSARIUS (JOHANNES) een wysgeer en geneesmeeſter in de zeſtiende eeuw, was geboortig van Gulik, en leeraarde de vrye kunſten en wetenſchappen te Keulen, waar in hy zich te

Deventer onder Alexander Hegius geoeffent hadt. Hy leefde in grote armoede, en indien hy, out geworden zynde, door zyne vrienden niet was onderhouden, zou hy van honger en kommer gestorven zyn. In den jare 1543 wierdt hy verdacht gehouden van de lere van Luther te volgen, en deswegen uit de stadt verdreven. Hy nam daar op zyne toevlucht tot den graaf van Nuenar, en overleedt in ballingschap in den jare 1550; maar anderen menen, dat hy den Roomschen Godsdienst weder heeft aangenomen; dat hy te Keulen in den jare 1551 is gestorven, en in het Hieronymiter klooster naast het hoge outaar begraven. *Valer. Andr. Chytræus in Saxonia. Bayle.*

CÆSENNIUS. Zie PETUS.

CÆSIUS BASSUS, een dichter, heeft zich onder de regeering van Nero en Galba door Lyrische en Heroïsche gedichten zo vermaart gemaakt, dat hy door Fabius, die in zynen tydt leefde, by Horatius vergeleken wordt. Persius heeft hem zyn zesde berispdicht opgedragen. Zommigen houden hem voor den schryver der aantekeningen over *Aratus*. Men zegt, dat hy door het woeden van den berg Vesuvius met zyne meierye verbrand is. *Fabian. lib.* X. *c.* 1. *Perf. Sat.* VI. *Voss. de Hist. Lat. lib.* I. *c.* 22. *Idem de Poët. Lat. c.* 3.

Een anderen CÆSIUS stelt Catullus *Epigr.* XIV, ℣. 18 onder de slechte Latynsche dichters.

CÆSONIA, gemalin van den keizer Caligula, wierdt door Julius Lupus vermoord, toen zy by het ligchaam van den gemelden keizer weende, na dat de zelve in den jare 41 was omgebragt. Zy boodt den moordenaar haren hals met een onverschrokken gelaat aan, en onderging de doodt met grote standvastigheit. Hare dochter Julia Drusilla wierdt, schoon ze nog een kindt was, tegen de muur geworpen, en dus gedood. *Sueton. in Caligul. c.* 59. *Joseph. Oudhed.* XIX. *B.* 2. *K.*

CAFFA, eene stadt in klein-Tartaryë op de kust van de Zwarte zee, niet verre van den Bosphorus Cimmerius, de welke tegenwoordig naar deze stadt de zeeëngte van Caffa genoemt wordt. De Genuezen bemachtigden de zelve in de XIII eeuwe, ten tyde van den zo genoemden heiligen oorlog, toen het Oosterſche keizerryk begon te vervallen; maar zy wierdt hen in den jare 1475 door Mahometh den II weder ontweldigt, en is sedert dien tydt door de Turken met eene sterke bezettinge voorzien geweest. Binnen de stadt zyn twee kasteelen; een der welke het bevel heeft over de naburige plaatsen, en de verblyfplaats is van den Bassa; het twede kasteel is wel kleiner, maar met geschut zeer wel voorzien. Men telt vier duizent huizen in Caffa, van welke drie duizent en twee hondert de Turken en Tartaren, en de overige acht hondert de Grieken en Armeniërs toebehoren. Men ziet daar geen stene gebouwen, behalven acht oude kerken; de gemene huizen zyn slechts van aarde en kalk gemaakt. De lucht is 'er gezont, maar het water is slecht: ook wascht 'er weinig ooft; maar aangaande andere levensmiddelen hoeft deze stadt voor geen andere te wyken. Alle Turken en Tartaren dragen aldaar kleine mutsen met schaapsvellen gevoert; en om dat het grootste gedeelte der Asiatische Christenen mutsen draagt, moeten de Christenen een klein stuk laken aan de zelve hechten, op dat zy van de Mahometanen kunnen onderscheiden worden. De stadt heeft een bequamen haven, en dryft zo groten koophandel, als in eenige van alle havenen aan de Zwarte zee gedreven wordt. De grootste handel bestaat in zoute visschen en kaviaar, die uit de zee, de Zabache, gebragt, en naar Europa en de Indiën vervoert worden. Men zegt, dat in de gemelde zee zekere visschen gevangen worden, van welke ieder acht of negen hondert ponden weegt, en drie of vier tonnen volmaakt. De reden, die het landvolk geeft van het grote getal dezer visschen, is deze, dat het water vet, troebel, moerassig, en wegens de rivier Don, of Danais, die zich in de zee ontlast, niet al te zout is. Daar door worden de visschen uit de Zwarte zee in de zee de Zabache getrokken, die vervolgens in korten tydt zeer vet en groot worden. Behalven de schepen, die wegens den vischhandel naar Caffa varen, brengen ook verscheide andere koren, boter en zout van daar naar Constantinopel en andere plaatsen. De Venetianen hebben lang getracht om daar vry te mogen handelen, het welk hen in den jare 1672 is vergunt; maar als de ontfanger der tollen te Constantinopel den Grootvezier de wanorders voorstelde, die daar door stonden veroorzaakt te worden, bragt de zelve het zo verre, dat de vergunde vryheit weder wierdt ingetrokken. *Chardin.*

CAFFRARIA, of CAFFRERIA, of *de kust der Kaffers*, een landschap in het Zuider-gedeelte van Africa, heeft ten Oosten de Indiaansche zee, ten Westen de Ethiopische, ten Zuiden den Oceanus Australis en de koninkryken Matanian en Monomotapa, nevens de kust van Zanguebar, en ten Noorden het Maan-gebergte. Dit landt wordt door verscheide volkeren bewoont, welke ieder een afzonderlyken regent hebben. De voornaamsten onder hen, die bekent zyn, zyn de *Goringhaiconas*, de *Gorachouquas*, en de *Goringhaiquas*, de welke omtrent de kaap de Goede Hope hun verblyf houden, daar de Hollanders eene vesting gebouwt hebben. Voorts zyn daar de *Cochoquas*, de *Cariguriquas*, de *Hosaas*, de *Chainouquas*, de *Cobonas*, de *Sonquas*, de *Numaquas*, de *Heusaquas*, de *Brigoudis*, en de *Hancumquas*. Van de *Goringhaiconas*, door de Hollanders Watermannen genoemt, zyn 'er niet meer dan vier of vyf familien, omtrent zestig in getal, onder het bestier van een bevelhebber. De *Gorachouquas*, de Tobaksdieven bygenoemt, zyn vier of vyf hondert mannen sterk, in de wapenen wel geoeffent, en hebben hunnen eigen hoofdman. De *Goringhaiquas* en het volk van *Cap*, die de Kaap de Goede Hope in eigendom menen te hebben, kunnen vier of vyf hondert goede soldaten uitmaken, en staan onder een koning. Van de *Cochoquas*, of *Soldanhars*, zyn 'er vier of vyf hondert familien, de welke vyftien of zestien dorpen in de dallen van Saldanhabay bewonen, en een soort van veeherders zyn, nevens de eerstgemelde tegen over de Kaap de Goede Hope wonende. De *Chainouquas* onthouden zich omtrent drie maanden reizens van de Kaap. Hun vorst draagt een vel van een leopardt, en zyn gehele ligchaam blinkt van vettigheit, naar de gewoonte van het landt. De *Cobonas* wonen ter zyde van de eerstgenoemden, zynde menschen-eeters, die alle de genen, die zy kunnen vangen, levendig braden, zelfs de Kaffers niet verschonende. Zy zyn zwartst van alle Negers, en dragen lang haair. De *Sonquas* onthouden zich op het hoogste gebergte, en leven van het wildt en van zekere wortel, die zy in plaats van broodt eeten. Deze hebben in hun landschap wilde paarden en esels, die verscheide aardige plekken hebben. De Kaffers zyn dieven van hun ambagt. Hunne klederen zyn buffels-vellen, als een mantel aan een genaaït. De vrouwen dragen Parasols, of zekere hulsels van struisveêren gemaakt, rontom haar hoofdt. De *Numaquas* wonen hondert en vyftig, en zomtyds omtrent twee hondert Fransche mylen van de Kaap. Zy zyn zeer fraai van ligchaamsgestalte, dragen vellen van wilde dieren, met eenige horens van Cambaysch glas versiert, die zy van de Portugezen tegen schapen en geiten ruilen, de welke zomtyds naar Monomotapa komen. De mannen dragen een breet stuk yvoor voor den buik; maar de vrouwen bedekken dat deel des ligchaams met een vel, mede een Parasol op het hoofdt hebbende, gelyk de *Sonquas*; maar het overige deel van haar ligchaam is naakt. Deze Kaffers worden door een koning bestiert. De *Heusaquas* leven zeer verre van de Kaap, ten Noorden. Nooit is iemandt in hun landt geweest; ook zyn gene van hen te voorschyn gekomen; behalven de genen, die nevens den vorst van *Chainouquas* op de kusten komen om met vee te handelen. Zy zyn herders, gelyk de andere Kaffers, en daarenboven eenigzins tot den landbouw genegen. Zy planten zekere wortel, *Dachu* geheten, de welke, in het water geworpen zynde, zulk eene sterke kracht aan het zelve geeft, dat de menschen daar van zo dronken worden als van den sterksten wyn. Zy vangen leeuwen, en weten de zelve zo op te brengen, dat zy hen in den slag tegen hunne vyanden dienst doen. De *Brigoudis* zyn nooit van eenig reiziger gezien, maar men zegt dat zy zeer ryk aan vee zyn. De *Hancumquas* wonen niet verre van de Heusaquas; maar men heeft tot nog toe geen ommegang met hen gehad. De meeste Kaffers zyn kastanjebruin en van olie-verwe, hebbende platte neuzen, dikke lippen en woeste gebaarden. De genen, die met de Hollanders handelen, beginnen wat beschaafder te worden; maar de overigen zyn zeer woest en onwetende. Hunne wapenen zyn schietbogen en pylen, nevens een Zanzage, of lans. Zy eeten niet dan wortelen, in water gekookt, of op kolen gebraden, en het vleesch van hun slechtste vee, het welk zy niet eer doden dan wanneer het out en ziek is: ook zyn zy gewoon de dode visschen te eeten, die zy aan het strandt vinden, voornamentlyk maken zy veel werk van de zeehonden, die zy met hunne stokken aan de zeekusten dootslaan. Daarenboven gaan zy op de jagt, om olifanten, eenhoorns, elanden, tygers, leeuwen, wilde ossen, en andere wilde dieren te vangen. Zy bereiken den ouderdom van hondert of hondert en twintig jaren; en als zy sterven, worden zy zittende en geheel naakt begraven, waar by zy deze plegtigheit waarnemen. Alle nabestaanden van den overleden kappen den kleinen vinger van hunne slinkerhandt af, en leggen den zelven mede in het graf. Zy hebben hutten tot hunne woonplaatsen, van de takken der bomen opgebouwt, en met stroo gedekt, zynde de zelve zomtyds zo groot en ruim, dat eene familie van dertig personen daar in kan huisvesten. De Kaffers, die omtrent de Kaap wonen, hebben een en de zelve taal; maar de zelve gelykent meer naar de klank van een klok, dan naar eene verstaanlyke reden. Om dat nu de buitenlanders hunne taal niet kunnen leren, bevlytigen zy zich in het tegendeel om van der zelver tale kennis te krygen: dus zyn velen onder hen, die Nederduitsch kunnen spreken. Zy maken weinig werk van linne en wolle stoffen, spiegels, of schellen, gelyk de andere Zwarten; maar zy zyn liefhebbers van yzer, metaal, koper, bylen, messen, en diergelyk gereetschap, als mede van kralen, van tobak en brandewyn. Zy ruilen zeer gaarne een koe tegen een stuk tobak, of een stuk metaal, als het zelve maar twee maal zo breet is als de vlakte van hunne handt. Aangaande hunnen Godsdienst, zy geloven, dat 'er een opperste wezen is, door hen *Humme* genoemt, maar zy bidden het selden aan, behalven wanneer zy goet weêr krygen; maar als het regenachtig, heet of kout weêr is, klagen zy ongemeen over het zelve. Ook bidden zy de maan aan, als de zelve begint te schynen, en brengen den nacht, in welken zulks geschiedt, met danssen en zingen door. Ludolph is van gedachten, dat de Kaffers hunnen naam hebben gekregen van het Arabische woordt *Caffres*, in het meervoudige getal *Cafiruna*, zynde een naam, door de Arabieren aan de genen gegeven, die loogchenen, dat 'er maar een Godt is. Zie HOTTENTOTTEN. *Dappers Africa. Taverniers Reize-Beschr. Ludolph. Hist. Æthiop. lib.* I. *c.* 14.

CAGALGAR, eene sterke plaats of doorgang in 't gebergte van Transoxane, hebbende een poort, die den Barbaren van 't Noorden den ingang in de vruchtbare valleië dezer provincie belet. Men zegt van deze plaats, dat de top tot den hemel, en de voet tot aan 't water reikt. *Herbelot Bibl. Oriental.*

CAGAN, of GACAN, een naam, dien men zegt dat voortyds de koningen der Avaren of Hunnen gehad hebben, van welke zekere *Cagan* de I in den jare 569 in het gebiedt van Sigebert, koning

koning van Auftrafië, met een machtig leger is gevallen, en toen weder te rug gedreven. Maar twee jaren daarna wederkomende, en zich, gelyk men zegt, van zekere tovery, in plaats van wapenen, bedienende, jaagde hy de Franſchen een groten ſchrik aan. Sigebert was derhalven genoodzaakt goudt aan hem te geven, en zyn volk met levensmiddelen te voorzien. *Gregor. Turonenſis lib.* IV. *c.* 23. *lib.* V. *c.* 27. *Aimoin lib.* III. *c.* 6. *l.* V. *c.* 11.

CAGAN de II belegerde Frioul in den jare 612, na Gifulfus, hertog der Longobarden, gedood te hebben. Na dat hem Romilda, de gemalin van Gifulfus, gezien hadt, wierdt zy zodanig op hem verlieft, dat zy hem liet weten, dat zy hem de ſtadt zoude overgeven, indien hy haar tot zyne vrouwe wilde nemen. Hy nam die voorwaarde aan, en trouwde den eenen dag met haar; maar op den volgenden dag gaf hy haar over aan twaalf jonge ſoldaten om haar te misbruiken, en deedt haar vervolgens empaleren. Nog was hy met die ontmenſchtheit niet te vreden, hy deedt al het volk ter ſtadt uitgaan, ſtak'er den brandt in, en verbrandde alle de koſtelykheden, die de Lombardiſche vorſten aldaar ſedert langen tydt, als in een plaats van veiligheit, hadden opgeſloten. *Sabell. l.* VI.

CAGAN de III deedt onder de regeering van den keizer Mauritius, omtrent de jaren 598 en 601, een inval in Thracië; maar hy liet zich door den keizerlyken veldheer Priſcus, en den geneesmeeſter Theodorus bewegen om een vredehandel aan te gaan. Maar toen hy op nieuw in Thracië was gevallen, quam de helft van zyn leger van de peſt te ſterven, rakende zeven van zyne zonen op eenen dag om het leven. Hy hadt zich voorgenomen Conſtantinopel onder den keizer Heraclius te belegeren; maar hy kon niets uitvoeren. *Nicephor. lib.* XVIII. *&* XIX.

CAGLI, of GAGLIO, *Cale*, *Calle*, als mede *Callium*, eene ſtadt in het hertogdom Urbino, in den Kerkelyken Staat, nevens een biſdom, onder Urbino behorende. Zy wierdt eertyds *S. Angelo* genoemt, en is gelegen aan den voet van een gebergte, omtrent de plaats, daar de twee rivieren Cantiano en Boaſi zamenlopen, tuſſchen Urbino en Eugubio.

CAGLIARI, CALARI, CAGLIER, CALLER, in het Latyn *Calaris*, de hoofdſtadt van het eilandt Sardinië, aan den voet van een kleinen berg, aan de Golf Cagliari. De onderkoning houdt zyn verblyf binnen die ſtadt, en zy heeft een aartsbiſſchop, eene hogeſchool, eene citadel, en een verzekerden haven, waar door de koophandel aldaar bevordert wordt. Zy is eerſt door de Carthaginenzen gebouwt, maar door Gracchus verwoeſt. De raadt en de burgery hebben grote voorrechten, en behoren niet onder het rechtsgebiedt van den onderkoning. Men zegt dat de vermaarde *Lucifer* reeds onder de regeering van *Konſtantyn* den Groten en *Konſtantyn* den jongen biſſchop van die ſtadt is geweeſt: weshalven in den jare 1639 een boek te Cagliari is uitgekomen, onder den tytel van: *Defenſio ſanctitatis B. Luciferi, nec non primatus Archiepiſcopi Calaritani.* In den jare 1708 heeft Cagliari zich, twee dagen beſchoten zynde, aan koning Karel den III by verdrag moeten overgeven. *Livius lib.* XXX. *Alberti Ital. Miraus Not. Epiſc.*

CAGNATI, (MARCILIO) van Verona, een beroemt geneesheer, leefde in 't begin der XVII eeuwe, onder de regeering der pauzen Clemens den VIII en Paulus den V. Hy oeffende zich te Padua onder Zabarella; en in de talen zo wel als in de beſchaafde letteren, philoſophie en geneeskunde zeer verre doorgedrongen zynde, verkreeg hy een groten naam. Ook wierdt hy onder zo vele grote mannen, die toen in Italië bloeiden, verkoren om te Rome te onderwyzen, daar hy 't overige zyns levens doorbragt. Cagnati was buitengemeen zwaarmoedig, en ſcheen zelfs ſtuurſch te zyn; hy ſprak niet dan met moeite, doch 't geen hy zeide, als het te pas quam, was net in den haak en naar de kunſt van welſprekendheit. Verſcheide werken zyn ons van hem nagelaten, als: *De Sanitate tuenda lib.* II. *Opuſcula varia*, enz. *Janus Nicius Erythraus Pin* I. *Imag. illuſtr. c.* 52. *Vander Linden de Script. Medic.*

CAGNOZZO, (JOHANNES VAN TABIE) bekent onder den naam van *Tabienſis*, hoewel de zyne *Cagnazzo*. of *Cagnatius* was. Hy hadt genen uit den naam zyner geboorteplaats, een klein ſteedtje op de kuſt van Genua, in 't biſdom Albinga. Dit ſteedtje is tegenwoordig vermaart door de goede muskadellewyn. Johannes, een monnik van de orde van St. Dominicus, was een vriendt van den kardinaal Cajetan, wien hy het kortbegrip van de gevallen des gewetens, doorgaans *Summa Tabiena*, of *Summa Summarum* genaamt, opdroeg. Hy leefde in den jare 1524. *Bellarmin. de Script. Eccleſ. Leander Alberti de Script. Ital. Anthon. de Sienne de illuſtr. Domin. Soprani Script. Ligur.*

CAGNOLI, (BELMONTES) een abt in Italië, is in de XVII eeuwe vermaart geweeſt. Hy heeft verſcheide ſchriften in gebonde en ongebonde rede nagelaten, en is inzonderheit een goet Franſch dichter geweeſt. Hy dacht door zyn gedicht, *het verwoeſte Aquileja* genoemt, den roem van Torquatus Taſſus te verkleinen; maar hy hadt zynen eigen haaſt daar by ingeſchoten. *Erythr. Pin.* I. *c.* 8. *Miraus de Script. Sec.* XVII. *Morhof von der Teutſchen Sprache P.* II. *c.* 2.

CAGNOLI, (JERONYMUS) een beroemt rechtsgeleerde, was van Verceil geboortig. Zyne verdienſten bragten hem in de gunſt des hertogs van Savoje, die hem tot raadt van Staat, en tot de ridderorde van St. Lazarus verhief. Hy bediende zyne ampten een langen tydt te Turin, daarna te Padua, waar van daan de republyk van Venetië hem tot zich trok, daar hy in den jare 1551, den 2 February, in den ouderdom van 59 jaren, overleedt. Hy heeft verſcheide werken geſchreven, als: *Varia Legum Enarrationes*; *De vita & regimine boni Principis. Thomaſini in Elog.*

CAGOTS, of CAPOTS, is de naam van zekere familien in Bearn, en in vele plaatſen van Gaſconje, afkomſtig, zo eenigen willen, van de Viſigothen, die zich na hunne algemene nederlage in deze quartieren ter neder zetten. Zy worden in een artykel van de Coſtuimen van Bearn, en naar de gewoonte der naburige provincien gehouden als melaatſchen en van een overſpruitende onreinigheit beſmet te zyn. 't Is hen zeer ſtreng verboden zich met andere menſchen gemeen te maken. In de kerk hebbenze een afgezonderde deur, daarze met hunne wywaters-vaten en ſtoelen voor de ganſche familie ingaan. Zy bewonen plaatſen, die van de ſteden en dorpen zyn afgeſcheiden. In vele quartieren weigeren de prieſters hen ter biechte te ontfangen. Zy zyn timmerlieden, en kunnen geen andere wapens of yzergeweer dragen dan tot hunnen arbeidt behoort. Zy worden nooit als getuigen aangenomen. De oude wet van Bearn vergunde hen zeven getuigen van onder hen, om zo veel te vermogen als een ander menſch van 't gemeen. 't Is bedenklyk, datze Cagots genaamt worden, om te zeggen: *Caas Gothi*, dat is, *Gothiſche honden*; als ware hen dit verwyt, en 't vermoeden, datze melaatſch zyn, nog overgebleven uit een haat tegen de ketterye de Arrianen, welke dwaling de Gotthen voorſtonden, en van wegens de wreedheden, die zy in dit landt gepleegt hebben. Zy zyn, naar men voorgeeft, alle timmerlieden, omdat men hen, als eene ſtraffe van dienſtbaarheit, gelyk eertyds de Gibeoniten aan Iſraëls volk deden, den dwang hadt opgelegt om hout te kappen. In den jare 1460 verzochten de Staten van Bearn aan Gaſton van Bearn, prins van Navarre, dat het hen verboden mogt worden barrevoets door de ſtraten te gaan, uit vreze van beſmetting; en dat men hen, in geval van onwilligheit, de voeten met een yzer doorboorde, en dat zy op hunne klederen hun oude kenteken droegen, zynde een ganze of endvogels poot, een waterdier, dat zich dikwils waſcht, om aan te tonen datze onrein waren, en noodzaaklyk moeſten gewaſſchen worden. Men heeftze ook *Gézetains* genaamt, als afkomſtig van *Gehzi* of *Guehazi*, dienſtknecht van Eliza, die met melaatſchheit geſlagen wierdt. *Marca Hiſtoire de Bearn l.* I. *cap.* 16.

CAGUAY, (DE HAVEN VAN) of *koninklyke haven*, is een grote haven, of eene kleine golf, aan de Weſtkuſt van Jamaïca, by den mondt van de rivier Caguay; zynde zonder twyffel de zelve, die men in verſcheide kaarten *de haven van Aguia* noemt. *Maty Diction.*

CAGURRIA, eene klein ſteedtje in Navarre, gelegen aan een riviertje, grenzende aan out-Caſtilië, omtrent drie mylen van Logrono, naar den Ooſtkant. Men houdt Cagurria gemeenlyk voor *Gracuris*, dat zommigen echter voor het ſteedtje Agreda houden. *Maty Diction.*

CAHER BILLAH, negentiende Kalif van 't geſlacht der Abaſſiden, was een zoon van den Kalif Motadhed. Hy wierdt gevangen en ter doodt veroordeelt, omdat hy in een oproer voor Kalif was uitgeroepen: doch de Kalif Moctader, zyn broeder, komende te ſterven, ſchonk hem de behoudenis van 't leven en de waardigheit van Kalif. Hy was zo gierig, dat men van hem zegt, dat hy, om geldt te krygen, de kinderen zyns broeders zeer hart viel, en zelfs zyn ſchoonmoeder zodanig plaagde, dat hy zich met ontzag haar ter pynbank over te geven, hoewelze hem opgevoed hadt en waterzuchtig was. Deze wreedheit en gierigheit deden de groten van 't hof tegen hem opſtaan, en haalden hem den algemenen haat des volks op den hals. Munas, de kamerling, een der aanzienlykſten des ganſchen ryks, en eenige andere maakten een zamenzwering tegen hem: doch de Kalif daar van kennis krygende, ſtremde hun toeleg, liet Munas en twee der zamenzweerders onthalzen. Ben Mocla, die ook van 't eedverbondt was, redde zich door de vlucht, en zich verborgen houdende, brouwde hy zyn aanſlag zo wel, dat hy Sima, hoofdt van de Turkſche zoldaten, aan zyn ſnoer kreeg, met wiens onderſtandt het paleis bezet wierdt, en Caher gevangen, dien men terſtondt van vryheit en gezicht beroofde, nadat hy de waardigheit van Kalif ſlechts achtien maanden bekleed hadt. Zyne regeering eindigde met het 322 jaar van de Hegire, 't 933 van Chriſtus. Hy leefde tot aan de regeering van den Kalif Mothi, en wierdt, na zyne vryheit weder bekomen te hebben, tot zulk eene ellende gebragt, dat hy alle vrydagen, nevens andere arme blinden, aan de deur van de grote moſquée zat, zeggende aan de voorbygaanden: *Gedenkt aan den gene die eertyds uw Kalif was, en u thans om een aalmoes bidt.* Hy ſtierf in 't 399 jaar van de Hegire. *Herbelot Bibl. Oriental.*

CAHIER, (PETRUS VICTOR PALMA) leeraar in de Godgeleerdheit van de faculteit van Navarre, hadt het Hervormde geloof verlaten en zich tot de Roomſche kerke begeven. Hy ſtierf in 't collegie van Navarre den 8. Maart 1610, en wierdt den 10 in de kerke van St. Victor begraven, daar hy zyn graf by teſtament gekoren hadt. Hy ſchreef de Hiſtorie van 't geen gedurende zeven jaren, ſedert den vrede, in den jare 1598 te Vervins gemaakt, was voorgevallen, en nog twee boeken, waar van het eene dezen tytel heeft: *Remede aux diſſolutions publiques*, aan de heren van 't parlement opgedragen. *J. de Touloufe Antiq. Abbat. S. Victor.* Bayle noemt hem liever *Cayet*, en tekent uit verſcheide ſchryvers zeldzame dingen van hem aan, als onder anderen dat hy, nog leeraar te Poitiers zynde onder de Hervormde gemeente, zich tot de toverkunſt overgaf, waarom men hem van zynen dienſt afzette, te gelyk beſchuldigende dat hy twee boeken hadt geſchreven, 't eene om te beweren, dat geen hoerery en over-

fpel in 't zesde gebodt, maar alleen de zonde van Onan verboden wordt; het andere om aan te tonen de noodzaaklykheit van overal bordeelen op te rechten. Hier op raakte hy leeraar af, en ging tot de Roomfche kerke over, wierdt van de Sorbonne beleeft, doch van de Jefuiten flecht ontfangen. *D'Aubigné Hiftoire univerfelle Tom.* III. *Liv.* IV. *chap.* 11. *m. pag.* 502. *à l'an* 1595. Ook zeide men van hem, dat hy zich aan den duivel hadt overgegeven. Theodorus Tronchinus, eertyds hoogleeraar in de Godgeleerdheit te Geneve, en een der vaderen op de kerkvergadering te Dordrecht, fpreekt 'er in een zeker boek aldus van: „ Petrus Cayer wierdt onder andere misdryven, waar-„ om men hem van den H. dienft afzette, door geloofwaardi-„ ge getuigen ook te laft gelegt, dat hy gemeenfchap met de „ boze geeften hadt. Na dat hem de predikftoel ontzegt was, „ verviel hy, in plaats van tot zich zelven te komen, van quaat „ tot erger, en kantte zich aan tegen den waren Godsdienft. „ Vervolgens wierdt hy zodanig van Godt verlaten, dat hy „ een verbondt aanging met den Satan, onder den naam van „ Terriervorft der onderaardfche geeften, lyf en ziel aan den zelven „ voor altoos overgevende, op voorwaarde, dat die geeft be-„ loofde, hem in de twiftredeneringen tegen de Hervormden „ gelukkig, en in de kenniffe der talen doorleerd te maken. Dit „ verbindfchrift, met zyn bloedt ondertekent, is na zyne doodt „ gevonden en van velen van 't hof gezien. *Preface fur la defenfe de nos verfions* 1620. 't Is te verwonderen, dat d'Aubigné, zo wel in deze ftoffe bedreven zynde, van 't fraaifte der vertellinge onbewuft is geweeft. Hy heeft niet geweten, dat de duivel Cayet, na dat hy geftorven was, met lyf en ziel wegvoerde, en dat men, om de dragers geen erg te geven, de kift, op den dag dat hy begraven zou worden, met ftenen moeft vullen. *Marefius contra Tirinum Tom.* II. 't Is niet vreemt, dat Cayet op middelen dacht om zich in 't difputeren over den Godsdienft wakker in ftaat te ftellen, hadde het anders behoorlyk geweeft; want hy hadt een meefter, den beroemden Du Moulin, tot een tegenparty. Deze wierdt door Cayet tot een difpuit uitgedaagt, om zonder feconde op de baan te komen, hoewel hy twee Karmeliters met zich hadt genomen. Zy waren vyftien achter een volgende dagen daar in bezig; doch op den achtften wierdt Cayet, omdat hy zyn zaak flecht verdedigde, en leedt dat zyn tegenparty dieper in de verfchillen drong, als het belang der Roomfchen 't kon lyden, van de Sorbonne vinnig doorgeftreken. De biffchop van Parys verboodt Cayet de actens van de conferentie te tekenen. Sedert dien tydt difputeerde hy niet als met flauwheit, en verklaarde geen openbaren laft te hebben van zulks te mogen doen. De Sorbonne begaf zich gezamentlyk by den advokaat generaal, om hem te zeggen, dat indien men dit difpuit door den weg des gezags niet ftremde, het te vrezen was, dat 'er oproer uit mogt ontftaan. Men weet niet wat daar op van den magiftraat geordonneert is, maar wel, dat Du Moulin zich aan de plaats der byeenkomft bevindende, de deur gefloten zag, die men een weinig daarna voor Cayet opende. Nadat Du Moulin was ingetreden, gaf men den meefter van 't huis eenen brief over, waar in hy gewaarfchouwt wierdt niet qualyk te zullen doen deze difputanten uit zyn huis te houden, en dat, indien hy daar in voortging, hy in de gevangenis zou gehaalt worden. Hier door was men zeer verlegen om een andere plaats te krygen. Cayet wierdt aangemaant de actens te tekenen, doch weigerde zulks en ging heen, zeggende tegen Du Moulin: *Tu de me alias audies; Gy zult op een ander tydt van my horen fpreken.* Hy fprak niet meer van de byeenkomft weder aan te vangen. Na 't verloop van eenige jaren vernam men de al te ware gefchiedenis van zyn doodt, namelyk zo als hier boven, aangaande het contract met den Satan, enz. gezegt is. Deze omftandigheit van Du Moulin vindt men in 't leven van dien geleerden man, door den here *Batefius* befchreven, in zyn werk, genaamt *Vitæ felectorum aliquot Virorum.*

CAHORLE, of CAORLE, in het Latyn *Caprulæ*, een klein en wegens de quade lucht flecht bewoont eilandt in de Golf van Venetië, aan de kuften van het landfchap Frioul. Op het zelve is eene ftadt, van den zelven naam, in welke een bisdom is, dat onder den patriarch van Venetië behoort.

CAHORS, de hoofdftadt in het landfchap Querci, is eene biffchoppelyke zitplaats, onder Bourges behorende, en heeft mede eene hogefchool. De ouden noemen haar *Divona Cadurcorum*, en later fchryvers *Cadurcum*. Zy is gelegen op een halfeilandt, het welk door de rivier de Lot gemaakt wordt, over welke drie bruggen geflagen zyn, wordende aan de eene zyde door eene hoge rots verheven, op welke voortyds eene citadel is geweeft. Zy is eene oude, grote en volkryke ftadt, zynde Jakob van Offat, die naderhandt, onder den naam van Johannes den XXII, op den pauffelyken ftoel heeft gezeten, in de zelve geboren. De zelve paus heeft daar eene hogefchool in den jare 1331 gefticht. De biffchop van die ftadt heeft den tytel van graaf van Cahors, en de vryheit, volgens de meninge van zommigen, om in laarffen en fporen miffe te doen. Eenige fchryvers houden Cahors voor *Uxellodunum*, welke ftadt men zegt dat de laatfte der Gallifche fteden is geweeft, die Julius Cæfar tegenftandt geboden hebben. Doch het zelve is niet waarfchynlyk, fchoon men niet loochenen kan, dat de gemelde plaats ook in Querci gelegen heeft. Cahors heeft in de zestiende eeuwe door de binnenlandfche oorlogen zeer veel geleden, om dat zy toen zeer fterk was, zo wel wegens hare gelegenheit, als wegens een kafteel, dat op een rots gebouwt was, het welk tegenwoordig is afgebroken. In den jare 1562 wierdt de Hervormde Godsdienft aldaar ingevoert, waar tegen zich de Roomfchgezinden gewapenderhandt kantten, het welk velen het leven heeft gekoft. In den jare 1580 wierdt zy door Henrik den IV, koning van Navarre, bemachtigt, die haar liet plunderen. *Ptolom. lib.* IV. *c.* 19. *Gregor. Turonenfis lib.* II. *c.* 2. *lib.* IX. *c.* 20. *Autexerre Hift. de Aquit. lib.* I. *c.* 18. *Thuan. lib.* XXXI. *feq. du Chefne Recherch. des Villes. Maffon Defcr. flum. Sammarth. Gall. Roaldez Chofe memorabl. de Cahors. la Croix de Epifc. Cadurc. &c.*

CAI, het koninkryk van Cai, in 't Latyn *Cajanum regnum*, eene provincie in Japon, in 't eilandt Niphon, en 't landt Quanto, tuffchen het koninkryk van Conzuco ten Noorden, en Surnuga ten Zuiden, met een fteedtje, genaamt CAIA.

CAIPHAS, de hogepriefter. Zie CAJAPHAS.

CAIPHAS, eene ftadt in Phenicië, aan de Middelandfche zee, aan den voet van den berg Karmel, twee mylen van de ftadt S. Jean d'Acre. Men zegt dat de hogepriefter Cajaphas haar weder heeft doen opbouwen. Zy wordt gehouden voor *Porphyreum*, waar van Polybius en Stephanus Byzantinus gewag maken. Zy is eene biffchoppelyke zitplaats geweeft, onder Tyrus behorende, en de refidentie van verfcheide machtige heren, ten tyde als de Chriftenen het Heilige Landt in bezit hadden. Maar Saladin deedt deze plaats afbreken in den jare 1191, waar door ze tot een dorp is geworden, het welk tegenwoordig door eenige Moren, Joden en Grieken bewoont wordt. *Le Moine in variis facris. Doubdan Voyage de la terre fainte.*

CAICHEU, eene ftadt in China, in de provincie van Xantung, by de Golf Cang, veertig mylen van de ftadt Cinan, Ooftwaarts. Men gift, dat dit het *Cattigara* van Ptolomæus zou kunnen wezen. *Maty Diction.*

CAICOBAD, zoon van Zab, zoon van Tahamasb, zoon van Manugeher, eerfte koning van den tweden ftamme van Perfië, die men *Cajanianen*, of *Cajaniden* noemde. Deze vorft beklom den troon na de doodt van Kerfa Schaf, laatfte koning der ftamme, genaamt *Pifchdadianen*, zo wel door 't recht, dat hy meende te hebben tot de kroon, als afkomftig zynde van 't geflacht van Naudar, of Manugeher, als door 't gezag van Zalzer, die de ganfche kracht van 't ryk in zyn geweldt hadt. Hy erkende de verplichtingen, die hy hem verfchuldigt was, met alle de bedieningen, die hy hadde, aan zynen zoon Roftam te bezorgen. Deze heldt van 't Perfiaanfche ryk, zich bevindende aan 't hoofdt der legers, deedt ze terftondt tegen Afrofiab, koning van Turcheftan, die zich na de doodt van Naudar van een groot gedeelte van Perfië hadt meefter gemaakt, optrekken. Hy wierdt genoopt zich weder naar zyn landt te begeven, aan gene zyde van den ftroom Gihon. Caicobad regeerde 120 jaren, zo men anders de Perfiaanfche hiftoriefchryvers geloof wil geven, de welke ook beweeren, dat hy ten tyde van Samuel den propheet geleeft heeft, en dat hy door hem kenniffe kreeg van den waren Godt, den welken hy aanbadt, en van zyne onderdanen deedt aanbidden. Hy was 't ook, die de jaarlykfche tienden invoerde, en geboodt, dat de wegen van vier tot vier duizent treden zouden worden afgeperkt, 't geen de Grieken en Latynen *Parafanges* genoemt hebben. Hy koos ook de ftadt Ifpahan, gelegen in de provincie van Airak, in Perfië, om 'er zyne hoofdftadt van te maken. Hy hieldt aldaar gemeenlyk zyn verblyf, en wierdt 'er na zyne doodt begraven. *Lebtarikh. Khondemir.*

CAICOBAD ALACDDIN, zoon van Cai-Khofru, was de tiende Sultan van den ftamme der Selguiciden van Rum of Natolië. Hy volgde na zyn broeder Cai-Caus, die in 't 616 jaar van de Hegire, 't 1219 van J. C. zonder kinderen overleedt. Hy deedt, met den Sultan van Egypten en Syrië zamengevoegt zynde, den koning der Khuarezmianen den oorlog aan, en zy behaalden grote voordeelen op hem. Weinig tyds daarna zondt hy gezanten aan Octai Khan, die zynen vader in de regeering van Genghiskhan gevolgt hadt. Zy wierden beleefdelyk van hem ontfangen, hy prees de voorzichtigheit huns meefters, en beantwoordde hunne complimenten met een fierheit op deze wyze, dat indien Caicobad aan zyn hof quam, hy hem een der voornaamfte ampten zoude geven, en den inkomft zyner ftaten zou doen genieten. De Sultan zeer verwondert zynde, dat deze Mogol op zulk een trotfche wyze gefproken hadt, ontveinfde zyne gramfchap, en dacht alleen om zich te bedienen van de heufchheit, die deze vorft hem betuigt hadt. Hier op zocht hy in 't 630 jaar van de Hegire, 't 1232 van J. C. den oorlog met Malek al Afchraf en Malek al Kamel, vorften van den ftamme der Ajubiten, of Jobiten, namelyk van 't geflacht van Saladin, die in Egypten, Syrië en Mefopotamië regeerden. Den eerften won hy af de fteden Akhlat en Sarmarai, en den tweden Roha of Edeffe: in deze laatfte fpaarde hy noch Chriftenen, noch Mahometanen; hy plunderde de kerken, en verwoeftte al het platte landt. De fteden Harnan, Racca, en Bik gaven zich ook aan hem over. Maar eindelyk van de eene zyde door de Mogols, en van de andere door de Jobiten bezet zynde, wierdt hy gedwongen, na een groten buit gemaakt te hebben, zyne benden te doen aftrekken, om op zyne eigene ftaten een wakent oog te houden. Deze vorft vol glorie weder in zyn ryk gekeert zynde, nadat hy zyne overwinningen verre uitgebreid, en de beroemtheit van den naam der Selguiciden geftaaft hadt, dien de kinderen van Kilige door hunne fcheuringe in minder achting gebragt hadden, ftierf in 't 634 jaar van de Hegire, na de rekening van *Ber Schonah*, die 't begin zyner regeeringe ftelt in 't jaar 616; of, naar die van *Khondemir*, overleedt hy in den jare 636, ftellende het begin in den jare 610, die hem by gevolg 26 jaren regeerings toefchryft. Deze laatfte fchryver zegt, dat hy, op 't bevel van Cai Khofru, zynen zone, dien hy erfgenaam hadt gemaakt, en die hem ook

ook inderdaadt opvolgde, door vergif wierdt omgebragt. *Herbelot Bibl. Oriental.*

CAICOBAD, zoon van Faramorz, neef van Gaiatheddin Massud. Dit is de laatste Sultan van den stamme der Selguiciden, die in Natolië geregeert hebben. Hy hadt zyn oom opgevolgt, de welke overleedt in 't 687 jaar van de Hegire, in 't jaar 1288 van J. C. onder het gezag van Gazan Khan, keizer der Mogolistanen: doch tegen dezen vorst oproerig geworden zynde, vielen de Tartaren in zyne staten, en maakten hem van kant, smorende aldus in zyn persoon de familie en stam der Selguiciden. *Herbelot Bibl. Orient.*

CAICOS, een eilandtje in Noord-America in de Noordzee. Men stelt het onder 't getal der Lucayes. Het legt tusschen Majagnana en S. Domingo, omtrent twaalf mylen van 't eerste, en vyf en dertig van 't laatste. Dit eilandtje, met nog drie of vier andere, die ook niet groot zyn, worden niet aangetekent, dan om de zandbanken, waar mede ze omringt zyn. *Maty Diction.*

CAIDU KHAN, zoon van Dutumnan en Menulun, zevende overgrootvader van Genghizkhan, was keizer der Mogolistanen, nadat hy de woede des volks, Gialair genaamt, die acht van zyne broeders, nevens de koningin zyne moeder, ombragten, alleen ontkomen was. De oorzaak van dezen wreden moordt sproot uit eene weigering, die Menulun aan 't volk Gialair gedaan hadt van de landeryen zyns gebieds niet te willen laten bebouwen. Caidu Khan, den bystandt des volks van Gin en Magin (dit zyn de Chinezen) verzocht hebbende tegen 't volk Gialair, voerde lang oorlog met het zelve, en dwong het eindelyk om hem genoegen te geven. Het volk Gialair leverde hem, door tusschenspraak der Chinezen, 70 van de voornaamste aanleggers van dit misdryf, die met de doodt gestraft wierden, om dat van de gansche natie uit te wisschen. Caidu regeerde, na dezen binnenlandschen oorlog, vreedzaam over de Mogolistanen, en hadt drie kinderen, Baisoncor, Giucalenghin, en Giurmaghin. De eerste volgde hem op in 't ryksbewindt, en de twee anderen wierden prinsen en hoofden over twee grote stammen, beroemt onder de Mogolistanen en bekent onder den naam van *Tahiut* en *Sabiut*. *Mircond.*

CAIFUNG is eertyds de hoofdstadt van het landschap Honan, in China, geweest, gelegen in eene vlakte aan de Zuidzyde, omtrent een uur van de Gele rivier. Alzo de rivier hoger was dan de stadt, maakte men een dyk van grote uitgehouwe stenen, om het overlopen van de zelve te beletten. Als nu de stadt in den jare 1641 door den dwingelandt Licungzus belegert wierdt, en de keizer met een groot leger aanquam om het beleg op te slaan, liet hy den 9 October des jaars 1642 dezen dyk doorsteken. Hier door verdronk wel in weinig tyds de grootste hoop der vyanden, maar de stadt Caifung wierdt te gelyk zodanig onder water gezet, dat zy nevens het omleggende landt in een meir veranderde, zynde meer dan drie maal hondert duizent inwoners verdronken. *Nieuhofs Reize naar China.*

CAIKAUS, twede koning van Persië, van den tweden stamme, genaamt der *Caianaden*, was een zoon of kleinzoon (want de Historieschryvers zyn 't hier in niet eens) van Caicobad, zynen voorzaat; voerde den oorlog in Mazandaran, en doodde den prins, die daar geboodt, in een veldslag, dien hy hem leverde. Doch by eene twede onderneming in dit landt wierdt hy gevangen en bleef in dien staat, tot dat Rostam hem quam verlossen. Kort daarna keerde hy zyne wapenen naar den kant van Egypten, Syrië en klein-Asië, en hadt door 't wyze bestier en de dapperheit van dien zelven Rostam, aan wien hy ter beloninge zyne eige zuster ten huwelyk gaf, in alle zyne ondernemingen eenen gelukkigen uitslag. Deze vorst hadt twee kinderen, Siavesch en Faramorz. De eerste wierdt door zyne schoonmoeder Saudabah beschuldigt, dat hy haar tot oneere hadt willen brengen; weshalven hy genoopt was het hof zyns vaders te verlaten, en by Afrasiab, koning van Turchestan, toevlucht te zoeken. Deze Turk ontfing hem vriendelyk, gaf hem zyne eige dochter Frankis, of Franghiz, ten huwelyk, by welke hy Kai-Khosru teelde, die zynen grootvader Caikaus in 't ryksbewindt opvolgde. Siavesch, die door zyne fraaie hoedanigheden veel roem behaalde, haalde zich eerlang de jalousy der grootsten van Turchestan over den hals; en van jalousy ging men over tot eenen doodlyken haat. Zy maakten eene zamenzwering, doodden hem, eer dat zyne vrouw, die zwanger ging, bevallen was. Na de doodt van Siavesch was zyn jonger broeder Faramorz wel naast om de kroon zyns vaders te erven; doch Cai-Khosru, zyn neef, en zoon van Siavesch, wierdt voor hem aangenomen. Caikaus hadt zich krachtig gelegt op de sterreloopkunde, en liet ten dien einde twee gebouwen oprechten om de sterren gade te slaan, 't eene in Babel aan den Euphraat, en 't andere aan den Tiger, in de plaats, die sedert den naam van Bagded heeft gevoert. Vele historieschryvers maken hem tydgenoot van David en Salomon. *Herbelot Bibl. Orient.*

CAIKAUS, toegenaamt *Ezzeden*, was een zoon van Cai-Khosru Gajatheddin, zevende Sultan der Selguiciden, uit den stamme Rum, dat is, uit het geslacht der genen, die in Natolië en daar omtrent geregeert hebben. Hy stierf aan eene quynende ziekte in 't 609 jaar van de Hegire, 't 1212 van J. C. nadat hy niet meer dan een jaar geregeert hadt, en Alaeddin Caicobad volgde hem in 't ryksbewindt. *Herbelot Bibl. Orient.*

CAI KHOSRAU, of CAI KHOSRU, de derde koning van Persië, uit den stamme der Caïaniden. Hy was een zoon van Siavesch, zoon van Caikaus, zoon van Caicobad. Zyne moeder was Frankis, eene dochter van Afrasiab, koning van Turchestan, die onder het voorgaande geslacht der Pischdadianen gedurende eenigen tydt meester van Persië geweest was. Hy wierdt vier maanden na zyns vaders doodt geboren, en, nadat hy was opgevoed, in Persië gebragt. Daar gekomen zynde, bemerkte hy dat 'er eene zamenrotting tegen hem was; doch de verovering van 't kasteel van Bahaman in de stadt Ardebul deedt alles tot zyn voordeel uitvallen. Toen hy nu de kroon van Persië in rust en vrede kon dragen, ontstak hy den oorlog in Turchestan, om de doodt zyns vaders te wreken. Na vele veldslagen, die niets vereffenden, wierdt de oorlog gebragt tot een eergevecht tusschen twaalf Turken, en zo veel Persianen, of, gelyk menze toen noemde, tusschen twaalf Touranianen, en zo veel Iranianen. Dit gevecht, in de historie van Persië zeer beroemt, viel voor de Persianen gelukkig uit, die de Turken overmeesterden, 't geen den vrede tusschen die twee volkeren herstelde; doch zonder langen duur. Cai-Khosru behaalde zo veel voordelen op de Turken, dat hy Afrasiab en Garsiavesch, zynen broeder, noodzaakte de vlucht te nemen naar den kant van Adherbigian, na hen den weg van Turchestan ganschelyk te hebben afgesneden. Deze prinssen, na een langen tydt van provincie tot provincie gezworven te hebben, wierden eindelyk door de benden van Cai Khosru bezet in 't gebergte van Medië, ten eenemaal verslagen, en omgebragt. Deze vorst leefde, volgens de rekening der Persianen, 90, en regeerde 60 jaren. Hy verklaarde zynen zoon Lahorasp tot zynen opvolger, en stelde hem voor zyne doodt in 't bezit van zyne staten; verkoos zich eene plaats in 't gebergte van de provincie van Ghylan, om Godt in eenzaamheit daar te mogen dienen. Men zegt, dat 'er ten tyde van dezen vorst in 't gebergte, dat Iraca of Turkyen van Persië afscheidt, eene vreesselyke draak verscheen, die men den naam gaf van Gauschid. Deze rechtte in dat landt zodanige verwoesting aan, dat de inwoners hier door verschrikt zynde aller wegen heen vluchtten. Cai-Khosru zat de zelve langen tydt achter heer; en eindelyk daar van meester geworden zynde, doodde hy die met zyn eigen handt. Vervolgens liet hy op die plaats een huis bouwen, dat men het Vuur toewydde. Dit is beroemt door gansch Persië, en voert den naam van 't serpent *Dei Gauschid*, dat is, *de tempel van Gauschid. Lebtarikh. Montekhel.*

CAI-KHOSRU *Gajatheddin*, de twede van dien naam, zoon van Caicobad, de tiende Sultan der Selguiciden, wierdt, na eene regeering van acht jaren, in 't 644 jaar van de Hegire, 't 1246 van J. C. door de Mogolistanen of Tartaren uit zyne staten van Natolië en Armenië verjaagt. *Herbelot Bibl. Orient.*

CAI-KHOSRU, de derde van dien name, zoon van Soliman, zoon van Cai-Khosru den tweden, was, nog een kindt zynde, de twaalfde Sultan der Selguiciden van Rum. Abaka Khan, keizer der Mogolistanen, trouwde met zyne moeder, en gaf hem tot voogdt Pervaneh Kasitu. Hy regeerde acht en twintig jaren, na verloop van de welke hy in 't 682 jaar van de Hegire, 't 1283 van J. C. gedood wierdt. Dit geschiedde op bevel van Ahmed Khan, keizer der Mogolistanen of Tartaren, en Massud, zoon van Caikaus, wierdt door Argum Khan, die Ahmed Khan was opgevolgt, na verloop van tydt bezitter van de kroon. *Herbelot Bibl. Orient.*

CAILLERI. Zie CAGLIARI.

CAILLY, (VAN) geboortig van Orleans, uit een braaf geslacht, ridder van de orde van St. Michiel, bekent onder den naam van *d'Aceilly*, de letterverzetting van zyn naam. Hy leefde ten tyde van den staatsbedienaar Colbert; hadt een scherp verstandt, was gelukkig in zyne gedachten en drukte zich net en natuurlyk uit. Men heeft van hem nog verscheide puntdichten in 't Fransch, daar hy in uitstak. Zyne schryfstyl is niet hoogdravent, maar natuurlyk, waar in fyne en spitsvindige gedachten vervat zyn, ter neergestelt met zo veel rechte eigenschap, dat dit rondborstig soort van schryven alleen bequaam is om ons te strelen. Zyne dichtstukken quamen met die van la Chapelle in den jare 1710 in Hollandt uit. *Jugemens des Sçavans sur les Poëtes modernes.*

CAILSO. Zie KELSO.

CAIMACAN is de naam van een Turksch amptenaar, van welke gewoonlyk niet meer dan drie in het Ottomannische ryk zyn. Een van hen is gedurig te Constantinopel, en de stadhouder van den grootvezier. Hy onderzoekt de burgerlyke zaken, en schikt die ten deele naar zyn goetvinden. De twede is altydt by den groot-Sultan. De derde verselt den grootvezier, als de zelve van het hof vertrekt: maar als de grootvezier by den groot-Sultan is, wordt het ampt van dezen derden Caimacan vernietigt.

CAIMAN, een eilandt in 't Noorder gedeelte van America, in den zeeboezem van Mexico, is vermaart door den schildpaddenvangst. Het wordt eigentlyk *Groot-Caiman* genoemt, om het daar door van een ander eilandt van den zelven naam, ook in den Mexicaanschen zeeboezem gelegen, te onderscheiden. Dit laatste eilandt behoort de Engelschen toe, en wordt *Caiman Pequenna*, of *Klein-Caiman*, genoemt. *Dampiers Reiz.* III. *Deel.*

CAIMI, of CAIMO, (EUSEBIUS) van Udine, bisschop te Citta Nuova in Istrië, is een broeder geweest van den vermaarden geneesmeester Pompejus Caimi, van welken in het volgende artykel gesproken wordt. Hun geslacht is afkomstig uit het Milanees, daar het zelve een der aanzienlyksten geweest is. Maar het heeft zich naderhandt in den staat van Venetië, in Frioul, nedergeslagen. De vader van deze twee is JAKOB CAIMO. Eusebius oeffende zich te Padua, onder Menochius, en bekleedde vervolgens gewigtige bedieningen te Udine, zynde een der genen geweest, door den raadt benoemt om de grenzen van deze provincie te beperken. Naderhandt is hy kanunnik te Aquileja geweest; maar in den jare 1606 naar Venetië gezonden zynde,

om den nieuwen Doge, Johannes Bembo, geluk te wenschen, verkreeg hy daar zo grote achting, dat hy kort daar na tot bisschop van Citta Nuova benoemt wierdt. Voorts wordt hy wegens zyne bequaamheit en geleertheit zeer geroemt. Hy is gestorven in den jare 1640, in den ouderdom van vyf en zeventig jaren. *Thomasin.*

CAIMI, of CAIMO, (POMPEJUS) van Udine, een vermaart geneesmeester, en broeder van den voorgaanden Eusebius. Hy studeerde onder Hieronymus Mercurialis, en verkreeg door zyne taalkunde en andere wetenschappen wel haast een groten roem. Verscheide vorsten van Italië bemoeiden zich om hem naar hunne hoven te trekken. Hy verkoos Rome, daar hy een huisgenoot wierdt van den kardinaal van Montalto, en hoogleeraar in het Roomsche collegie. De raadt van Venetië beriep hem eindelyk naar Padua, daar hy in de geneeskunde lessen gaf, en verscheide schriften, en onder anderen drie boeken *de calido innato*, uitgaf. Cæsar Cremonini sprak hem tegen, en was met zyne stellingen niet te vrede, het welk Cæsar Lagala reets te Rome gedaan hadt. Wanneer de pest te Padua woedde, begaf zich Caimi naar Titiano in Frioul, en overleedt daar den 30 November des jaars 1631, in den drie en zestigsten jare van zynen ouderdom. Hy heeft verscheide andere schriften uitgegeven, als *de Febrium putridarum indicationibus*; *de Nobilitate*; *del' ingegno humano*; en eenige andere. *Thomasin. Imperial. in Musæo. Erythr. Pin.* I. *c.* 25. *&c.*

CAIMO (MARCUS ANTHONIUS) een rechtsgeleerde, was hoogleeraar in de de universiteit te Pavia, en leefde in den jare 1550. Keizer Karel vereerde hem met zyne achtinge. Hy schreef over 't *Codex*, enz.

CAIN, de outste zoon van Adam en van Eva, geboren in den jare der werreldt, voor Christus 3983. Hy was een landman, en doodde zynen broeder Abel in den jare der werreldt 129, voor Christus 3855; weshalven hem Godt ter straffe opleide, dat hy zwervende en dolende zyn zou op aarde. Maar op dat hy veilig mogt zyn, maakte Godt een teken aan hem. Naderhandt gewan Cain een zoon, Hanoch geheten, naar welken hy de stadt, door hem gebouwt, noemde. De Joden en de oude kerkvaders verhalen vele zaken van hem, die ten dele onwaar, en ten dele ongegrond zyn. Voornamentlyk zyn 'er verscheide gissingen omtrent zyne doodt, van welke de gemeenste is, dat hy door Lamech, die hem voor een wilt dier aanzag, is doot geschoten; zynde, volgens het gevoelen van *Salianus*, *Torniellus*, en anderen, geschied in den jare der werreldt 875, of, volgens de meninge van anderen, in den jare 701. Anderen hebben weder andere gedachten. Wat aangaande Cain in den Bybel staat, is ons bekend; maar de nieuwsgierigheit of spitsvindigheit der menschen heeft veel wonderlyke zaken verzonnen. Namentlyk, sommigen houden het teken, dat Godt aan Cain maakte, voor een letter, door Godt aan zyn voorhoofdt geschreven. Maar deze zyn het hier in weder met malkander niet eens, te weten of die letter van den naam van *Abel*, of van het *Tetragrammon* van Godt, of van het woordt *boete* genomen is. Anderen geloven, dat het 't teken van 't kruis is geweest; weder anderen duiden het zelve op den hondt van Abel, die hem overal verselde, of op veilige wegen geleidde. Eenigen zyn van gedachten, dat het de melaatschheit aan het voorhoofdt is geweest; anderen menen, dat hy een leelyk aangezicht heeft gekregen; weder anderen, dat hy gedurig over zyn gehele ligchaam heeft gebeeft; daar in het tegendeel anderen deze beeving in de aarde, waar op Cain stont, gezocht hebben. Maar, om dat de H. Schrift niets daar van meldt, blyft de onzekerheit by allen even groot. Verder wordt gevraagt, waarom de offerhande, door hem gedaan, aan Godt mishaagde? *Philo* en verscheide kerkenvaders menen, dat hy met zyn offer te laat is gekomen, en niet de eerstelingen, noch het beste, maar kleine aaren en wurmsteekig ooft heeft gebragt. *Josephus* is van gedachten, dat het Godt mishaagde, om dat het offer niet natuurlyk was voortgebragt, maar door menschen handen gedreven, waar in hy grotelyks mistast. Met de meninge van *Philo* schynt zekere schildery in het Lieve Vrouwen-klooster te Florence overeen te komen, daar die twee broederen Godt offeren, waar over het volgende veers staat, door *Politianus* gemaakt, kunnende mede van achteren gelezen worden: *Sacrum pingue dabo nec macrum sacrificabo*, het welke, van de zyde van Cain of van Abel gelezen zynde, de mening van ieder van hen beiden verklaart. De genen, die zich verbeelden, dat Cain door den broedermoordt het vierde gedeelte van het menschelyke geslacht heeft omgebragt, bedriegen zich zeer, nademaal te denken staat, dat de vruchtbare Eva, sedert de geboorte van deze twee reets volwassene broeders, meer kinderen heeft voortgebragt. *Genes. cap.* 4. *Joseph. Oudh.* I. *boek* 2. *kap. Hieron. Ep.* 125. *ad Damasium q.* 1. *Augustinus lib.* XV. *de Civ. Dei*, *c.* 1. *Pererius. Lyranus &c. in cap.* 4. *Genes. Torniell. Salian. Spondan. in An. V. T. Bayle.*

CAINAN de jonge, zoon van Arphaxad, wierdt in den jare der werreldt 1694, zyn vader vyf en dertig jaren out zynde, geboren. Zyn zoon Sala quam in den jare 1724 ter werreldt, en overleedt in den jare 2053, drie hondert en zestig jaren out zynde. Maar de naam van dezen Cainan wordt nog in den Hebreeuschen grondtext, noch in de gemene Chaldeeusche *Paraphrasis*, noch in *Josephus*, *Philo*, *Antiochenus*, *Julius Africanus*, noch in *S. Epiphanius*, maar alleen in de overzetting der LXX en in het geslachtregister van Christus *Lucas* III gevonden. *Genes. c.* XI. ℣. 14. *secundum* LXX. *Interpr. Luc.* III. 36. *Sixt. Senensis lib.* V. *Bibl. sanctæ n.* 88. *Eugubinus in c.* 11. *Genes. Cajetan. in c.* 3. *Lucæ. Jansenius Conc. Evang. c.* 14. *Genebrard. in Chr. Torniell. Salian. Spond. in Ann. V. T. Glassii Philolog. Sacra.*

CAINAN, of CENAN, outste zoon van Enos, is geboren in den jare der werreldt 325, voor Christus 3659, toen zyn vader negentig jaren out was. Hy teelde onder anderen *Mahaleel* in den zeventigsten jare van zynen ouderdom, in den jare der werreldt 395, voor Christus 3589, en overleedt in den ouderdom van negen hondert en tien jaren, in den jare der werreldt 1235, voor Christus 2749. *Genes. cap.* 5. *Salian. Torniell.*

CAINITEN, of CAINIANEN, waren zekere ketters, een soort van Gnostieken, in de twede eeuwe na de geboorte van Christus. Zy hebben hunnen naam ontleent van *Cain*, van welken zy voorgeven dat hy door eene hemelsche en almachtige kracht is gebeeld, terwyl Abel in het tegendeel door eene veel zwakker macht zou gemaakt zyn. Zy meenden, dat de weg ter zaligheit daar in bestont, dat men allerhande dingen zoekt te ondervinden, en zyne begeerlykheden in alle quade ondernemingen bot viert. Zy hadden verscheide belagchelyke gevoelens van een groot getal engelen, aan welke zy barbaarsche namen gaven, en ieder eene zekere zonde toeschreven. Dus smeekten zy, wegens eene quade daadt gevat zynde, dien engel om hulp, die volgens hunne meninge daar over gestelt was. Zy verdichtten een godloos boek, onder den tytel van *S. Paulus Hemelvaart*, het welk zy voor de geheime woorden uitgaven, die de Apostel in zyne verrukkinge gehoort hadt. Zy betuigden ook eene zonderbare achting voor Cain, Cora, Dathan, Abiram, de Sodomiten, en voornamentlyk voor Judas, om dat zyne verradery de doodt van Christus veroorzaakt hadt: ook bedienden zy zich van zeker Euangelium, den naam van dezen valschen Apostel dragende. *Tertullianus de Præscr. c.* 33. 47. *&c. Hieronym. lib.* I. *c.* 34. *Epiphan. Hæres.* 33. *Augustin. c.* 18. *de Hær. Baron. A. C.* 145. *Bayle.*

CAIRO, de hoofdstadt van Egypten, aan de rivier den Nyl gelegen. De Arabieren noemen haar *Alchahir*, en anderen, *Alchair*. Zy is groot, volkryk, en dryft groten koophandel: doch tegenwoordig is haar staat veel slechtter dan toen de Sultanen van Egypten daar hun verblyf hielden. Zy behoort den Turken toe sedert den tydt dat Selim haar in den jare 1517 den Mammelukken heeft ontweldigt, die haar te voren omtrent drie hondert en zeventig jaren bezeten hadden. *Marmol* is van gedachten, dat Cairo eerst door een Slavonischen Mammeluk gebouwt is, en omtrent zes duizent welgetimmerde huizen, nevens verscheide deftige Mahometaansche tempelen gehad heeft. Hy voegt daar by, dat de tegenwoordig verwoeste stadt *Memphis*, alwaar Pharao zyne residentie hieldt, aan den Nyl gelegen heeft, eenige mylen van Cairo, alwaar nog tegenwoordig des zelfs overblyfselen gevonden worden. Eenige schryvers melden, dat dit Cairo het oude Egyptische *Babylon* is geweest; maar dit is een misslag, om dat de overblyfselen van die stadt nog hedendaags eenige mylen van Cairo gezien worden. Anderen verdeelen deze stadt in vier delen, genoemt: *Boulac*, *out-Cairo*, *nieuw-Cairo*, en *Carafat*, die tamelyk verre van malkander gelegen zyn. Verder zeggen zy, dat deze vier delen, met hare voorsteden, tien of twaalf mylen lang, en zeven of acht mylen breet zyn; dat zy in haren omtrek vyf en twintig mylen begrypen, en dat in alle vier delen zestien of achttien duizent straten, zes duizent opentlyke mosqueën, twee maal hondert duizent huizen, en verscheide bazars of markplaatsen gevonden worden. Maar de genen, die de zake recht onderzoeken, beweren, dat Cairo niet groter is dan Parys of Londen, en dat men daar niets ziet, dat buitengemeen is. Verder zeggen zy, dat de straten zeer naauw zyn, en dat de stadt op verre na haren ouden luister niet meer heeft, om dat de koophandel daar zeer is verminderd: want sedert men naar de Indiën gereist heeft, krygt men alle Indiaansche waren, die men anders van Cairo en Alexandrië moest halen, te water over de Kaap de Goede Hope. Cairo heeft een kasteel, op een rots gebouwt, zynde eene nette en sterke plaats. De sieraden, die daar nog gevonden worden, zyn blyken van de grote pracht der vorige Sultanen van Egypten. Het geeft een fraai gezicht van daar naar den Nyl, langs eene rivier, die door eene waterleiding van drie hondert en vyftig bogen daar naar toe wordt gebragt. De inwoners van Cairo ryden op esels; maar in andere steden bedienen zy zich van karossen. Het gebruik van esels is door de Turken ingevoert, om de paarden voor zich zelfs te houden. Men heeft daar allerhande manufacturen; maar voornamentlyk worden 'er schone tapyten gemaakt. Van de pronknaalden en muren, die men omtrent Cairo vindt, als mede van de Josephs-bronnen en korenhuizen, die in de stadt zyn, worden vele seldzame zaken verhaalt. Door de Hebreeusche schryvers wordt Cairo *Noph* genoemt. Zy wordt voor eene der grootste steden der werreldt gehouden. Haar eigentlyke naam is in het Arabisch *Elchahira*, dat is *eene gebiedende meesteresse*. Men zegt, dat zich binnen de muren van deze stadt omtrent acht maal hondert duizent familien van edellieden, patricien en kooplieden bevinden. Zy is gelegen op eene vermakelyke en fraaie vlakte, twee mylen van den Nyl, en met deftige wallen omringt. Zie MEMPHIS. *Marmol lib.* XI. *c.* 24. *&* 25. *Texeira lib.* I. *Sanut. lib.* IX. *Leo African. p.* 8. *Vincent. le Blanc. Cæsar Lambertius. Monteconis. Thevenot. Sanson. du Val.*

CAIROAN, of KARVAN, eene stadt in het koninkryk Tunis in Africa, omtrent den zeeboezem van Capes. Zy wierdt in den jare 652 door Occuba, veldheer van Odman, derden Kalif van Syrië, gesticht, zynde aldus de eerste stadt, door de Mahometanen in Africa gebouwt. De mosquee, door den gemelden Occuba aldaar gebouwt, is zeer prachtig, waar in de begraafplaatsen der koningen van Tunis gevonden worden. Voortyds is daar eene hogeschool geweest, waar naar toe uit alle

gedeelten

gedeeltens van Africa veel volks vloeide. Het gansche omleggende landt is zandig en onvruchtbaar: ook is 'er geen water, behalven het geen in kolken verzamelt wordt. Wanneer Karel de V in den jare 1535 Barbarossa uit Tunis verdreef, kozen de inwoners van Kairoan hunnen voornaamsten Alfaqui, of leeraar, tot koning; maar de zelve wierdt door den Dragut onvoorziens overvallen en vermoord. Deze laatste maakte zich vervolgens zelfs genoemde meester van de stadt, die sedert dien tydt, tot nog toe, gedurig in de macht der Tunetanen gebleven is. *Marmol Descr. Afr. lib.* VI.

CAIROAN. Zie CYRENE.

CAITNES. Zie CATHNES.

CAJADO, (HENRIK) een Portugeesch dichter, bekent onder den naam van *Henricus Cajadus*. Hy leefde in 't einde van de XV eeuwe, omtrent den jare 1495. Een van zyne oomen, genaamt Nonius Cajado, raadde hem naar Italië te trekken, alwaar de grote naam van Angelus Politianus hem al overlang geroepen hadde, en alwaar hy vriendschap maakte met dien geleerden man, en de verstandige aanmerkingen van andere geleerden, zo te Florence, Ferrara, als te Bologne bloeijende, tot den opbouw zyner studien aannam, en daar over verder met hen sprak. Men gaf in den jare 1501 eene verzameling zyner dichtstukken in 't licht, onder den tytel van: *Elogæ & Epigrammata*. Hy oeffende zich ook in de rechtsgeleertheit, gelyk uit dit navolgende vaars, dat hy aan zyn oom zondt, te zien is:

Legibus incumbo, Noni, tua jussa secutus:
Namque jubere potes, & pater & dominus.
Ingenium, Musas, vitam tibi debeo; Cæsar
Non dare plura potest, non dare plura Deus.

Waar van de zin is:

„ O Nonius! ik volgde uw' wil, daar gy als heer
„ En vader macht hadt tot het geven van bevelen;
„ Weet dat ik thans vol lust in Themis school' verkeer;
„ Apolloos dichtloof moest ik op uw lippen telen.
„ Gy hebt in my 't verstandt en 't leven zelf gebaart:
„ Kan Cæsar, ja Godt zelfs, meer geven hier op aard'?

Erasmus meent, dat hy gelukkig in zyne puntdichten is geweest, en Beroaldus de oude geeft hem na, dat men uit zyne vaarzen kan zien, dat hy een schrander oordeel hadt; dat 'er in zyne poëzy eene welsprekentheit, vereischte sieraadt, aangenaamheit en zout te vinden was; dat zyne uitdrukkingen echt Latyn, zyne gedachten poëtisch, en de dichtmaat gansch beschaaft zyn; eindelyk, dat zyne puntdichten wel in den haak zyn geschikt, ligt te bevatten, en dat het opzicht of toespeling zeer vermakelyk en verstandig is. 't Is aanmerklyk, dat paus Alexander de VII door den geleerden en vromen kardinaal Bona daar van aan Dom Nikolaas Antonio zulk een gunstig getuigenis liet geven, en dat wy dien paus verplicht zyn van hem gebragt te zien in de Boekzaal der Spaansche schryveren. De tydt van zyn overlyden is onbekent. *Erasmus in Cicer. Fransc. Beroal. in Resp. Texeira. Nic. Antonio Bibl. script. Hisp.* I. *p.* 432, 433. *M. Baillet Jugem. des Sçavans sur les Poëtes modernes.*

CAJANEBURG. Zie CAJANIE.

CAJANIDEN, de twede stam der oude koningen van Persië, die eigentlyk deze zyn, welke de Grieken voor koningen van Persië erkent hebben. Belangende die van den eersten stamme, *Pischdadianen* genaamt, deze moeten liever, naar 't geen ons de Grieken daar van te kennen geven, voor koningen der Babyloniërs, Assyriërs, en Meders, dan voor die der Persianen gehouden worden. Deze twede stam heeft zynen naam ontleent van *Cai*; welk woordt in de oude Persische tale, *Pehelevienne* genaamt, een groot koning, of reus betekent. In dezen stamme telt men negen koningen, die, volgens *Lebtarik*, 734, en, volgens de *Tarikh Montekheb*, 938 jaren geregeert hebben. Dus moet men noodzaaklyk, om 't getal der jaren te vullen, eenige dezer koningen rekenen onder die der Meden, en zelfs der Assyriërs. Zie hier de achtereenvolging dezer koningen, volgens de Persiaansche historieschryvers:

De eerste koning en grondlegger van dezen stamme is *Caicobad*.
De twede, *Caikaus*, zoon van *Caicobad*.
De derde, *Caikhosru*, zoon van *Siavesch*.
De vierde, *Lohorasp*, zoon van *Orond Schah*.
De vyfde, *Kischtasp*, zoon van *Lohorasp*.
De zesde, *Ardschir*, gezegt *Bahaman*, zoon van *Asfendiar*.
De zevende, *Homai*, dochter van *Ardschir Bahaman*.
De achtste, *Darab*, of *Darius*, zoon van *Bahaman*.
De negende, *Dara*, of *Darab*, dien wy *Darius* noemen, de II van dien naam, zoon van *Darab* den I.

Deze, die de laatste der Cajanianen, of Cajaniden is, wierdt te onder gebragt door Eskander Roumi, Alexander den Griek, dien wy den Groten noemen, welke, naar 't gevoelen van zommige historieschryvers, voor den tienden koning van dezen stamme gehouden wordt. *Herbelot Bibl. Orient.*

CAJANIA, *Oost-Bothnië*, een landschap van Zweden in Finlandt. In de lengte maakt het zelve 24 Zweedsche mylen uit, en in de breedte byna 40 mylen. Zy strekt zich uit tusschen de Golf van Bothnië, die in het Westen, Laplandt, dat in het Noorden, en het eigentlyke Finlandt, dat in het Oosten en in het Zuiden legt. Het wordt van West-Bothnië door de rivier de Elve afgescheiden. De voornaamste stadt van dit landschap is Cajaneburg, die met eene vesting voorzien is, naby de zee Outo gelegen. De overige plaatsen zyn Jo, Ula, Wassa, en Limingo. Zie BOTHNIE.

CAJANS. Zie CAINITEN.

CAJAPHAS, hogepriester der Joden, volgde na Simon, zoon van Canuth, in 't 19 jaar naar Christus geboorte. Hy ondervraagde onzen Zaligmaker, of hy de zone Gods was; en duidelyk horende van ja, scheurde hy zyne klederen, als of hy eene vervloekte Godslastering gehoort hadde, niet denkende op 't gene in de Wet, *Leviticus* XXI, verboden was. Hy verwees den Heilandt der werreldt ter doodt, gelyk dit door de Euangelisten wordt aangetekent. Eenigen tydt daarna, omtrent het jaar 36, wierdt hy door den keizer Vitellius van zyn ampt berooft, hebbende het zelve omtrent 17 jaren bekleed, 't geen hem tot zulk eene droefheit bragt, dat hy zich zelven uit wanhoop het leven benam, volgens 't gene van hem verhaalt wordt in de Constitutien van St. Clement. Nicephorus zegt het zelfde van Ananias. *Josephus Oudhed.* XVIII. *b.* 3. *k. Clement in Const. l.* VIII. *c.* 1. *Niceph. Hist. l.* II. *c.* 10.

CAJAZZO, of GAJAZZO, *Calatia*, eene stadt in het koninkryk Napels, in Terra di Lavoro, aan de rivier Volturno, tusschen Capua, Thelesa en Calvi. Zy is tegenwoordig zeer vervallen, maar zeer out: want Cicero, Cæsar, en anderen maken reets van haar gewag. Het bisdom van die stadt behoort onder Capua.

CAJENNE, of CAYENNE, een eilandt in het Zuider deel van America, in het landschap Guiana, omtrent hondert Fransche mylen van de rivier der Amazonen. Zy heeft haren naam ontleent van de rivier Cajenne, die in het gebergte naby de zee Parime ontspringt, lopende door het landt der Galibis, en zynde hondert Fransche mylen lang. Het eilandt, om het welke zy loopt, heeft achtien Fransche mylen in zynen omtrek, en is zeer vruchtbaar. De Franschen vestigden hunne macht aldaar in den jare 1625, en bouwden 'er de sterkte Ceperon, als mede het fort Louïs; maar zy zyn veeltyds gedwongen geweest de zelve te verlaten. In de jaren 1640, 1652 en 1654 hebben zy zich weder daar naar toe begeven; maar terwyl zy geen onderstandt kregen, wierden zy genoodzaakt weder te rug te keren. Daar op namen de Hollanders in den jare 1656 dit eilandt in bezit, en behielden het zelve tot den jare 1664, wanneer zy door Mr. Tracy en Mr. de la Barre daar uit verdreven wierden. Zy zetten het de Franschen in den jare 1676 wel weder betaalt, de zelve daar uit verjagende; maar in den jare 1677 wierden zy door den onderadmiraal de Estrees op nieuw daar uit verdreven. De grondt is daar zeer aangenaam en een vlak veldt, met weinig bomen bezet. De inwoners worden *Cariten* genoemt, en hebben de Engelschen grote vriendschap betoont, toen de zelve door de Spanjaarden uit Oronoque verdreven wierden. De inboorlingen zyn gemeenlyk een lui en omzwervent volk, weinig in getal, en veranderen zomtyds van woonplaatse. Zy leven van visschen, hebben verscheide vrouwen, en gehoorzamen hunne kleine koningen zo lang als het hen goet dunkt. Zy gebruiken geen halsstraffen dan tegen de moordenaars en overspelers. *De Laet Hist. novi orbis.*

CAJETANO, of GAETANO. Dit geslacht is eigentlyk uit Spanje gesproten, maar heeft zich in Italië, in de stadt Cajetano, ter nedergeslagen, en daar van, gelyk men zegt, dien naam gekregen. Verscheide kardinalen hebben dezen naam gehad. De outste der zelven is JOHANNES, die paus geworden zynde, den naam van Gelasius den II heeft aangenomen. GREGORIUS, geboortig van Piza, volgens het verhaal van *Ughellius*, wierdt door Paschalis den II omtrent den jare 1104 kardinaal gemaakt, en heeft het vermaarde vergelyk ondertekent, het welk deze paus met keizer Henrik den V wegens het verlei (*Investiture*) der bisschoppelyke waardigheit in Duitschlandt in den jare 1111 maakte. In den volgenden jare heeft hy ook de kerkvergadering van Lateran bygewoont, zynde gestorven omtrent den jare 1118. GERHARDUS, kanunnik te Piza, verkreeg den kardinaalshoedt in den jare 1150 van paus Eugenius den III. Anastasius de IV zondt hem als legaat naar Duitschlandt; maar hy overleedt kort na zyne te rug komst in den jare 1154. BENEDICTUS was een neef van een anderen kardinaal van dien naam, die naderhandt, onder den naam van Bonifacius den VIII; op den pausselyken stoel heeft gezeten. Deze Benedictus wierdt de jonge genoemt, en door Celestinus den V in den jare 1294 kardinaal gemaakt; maar hy quam kort daar op, te weten in den jare 1296, te sterven. FRANCISCUS, geboortig van Anagnia, is een neef geweest van Bonifacius den VIII, die hem in den jare 1295 tot kardinaal benoemde. Hy ondersteunde zynen neef tegen de party van Wilhelm van Nogaret, en overleedt in den jare 1317. JOHANNES CAJETANUS DE URSINIS, een Romein van geboorte, wierdt door Johannes den XXII in den jare 1316 tot kardinaal verheven, en als legaat naar Italië gezonden, na welke verrechtingen hy te Avignon in den jare 1339 quam te sterven. ANTONIUS, een Romein, was patriarch van Aquileja. Paus Bonifacius de IX gaf hem in den jare 1402 den kardinaalshoedt, en hy hadt deel aan de voornaamste verrechtingen in zynen tydt. Hy is overleden in den jare 1412. NICOLAUS CAJETANUS van Sermonetta wierdt te Rome den 24 April des jaars 1526 geboren. Paulus de III was zyn nabestaande, en maakte hem in den jare 1538 kardinaal, zynde toen niet ouder dan 12 jaren. Naderhandt was hy legaat in Toskanen, aartsbisschop van Capua, en beschermer (Protector) van Schotlandt. Hy is gestorven in den jare 1585. PHILIPPUS CAJETANO, vorst van Caserta, en hertog van Sermonetta;

monetta, heeft eenige jaren lang, tot den jare 1667 toe, in ballingschap moeten leven, om dat hy, met eenige heimelyke moordenaars, graaf Broard, des zelfs knecht, en een korporaal hadt doot geschoten. *Lehmann Hersch. Europa P. II. pag.* 169.

CAJETANUS. Daar zyn nog verscheide takken van de familie van Cajetanus in wezen. De hertogen van Laurenzano komen uit de outste tak, en bestaan in de persoon van NICOLAAS CAJETANUS, hertog van Laurenzano, die Aurora van San Severino, dochter van prins Karel van Bisignano, en weduwe van Johannes Hieronymus d'Aquaviva, grave van Conversano, getrouwt heeft. Hy heeft broeders gehad, die in den oorlog gedient hebben. Een van hen, FRANCISCUS CAJETANUS, is, na dat hy zyne dapperheit in Hungarië en Transylvanië betoont hadt, in den jare 1699 veldheer geworden over de troupen dies tyds in Catalonië zynde. De twede tak bestaat in de persoon van de hertogen van Sermonetta, prinssen van Caserta, enz. Zy wierden van hunne goederen berooft door Alexander den VI, die zelfs BERARDYN CAJETANUS in den jare 1499 liet worgen, en, in 't zelve jaar, JAKOB CAJETANUS, oom van dezen Berardyn, door vergif ombrengen. Doch paus Julius de II herstelde GUILJELMUS CAJETANUS, broeder van Jakob, in alle zyne goederen. Uit deze tak zyn gesproten, behalven NIKOLAAS, hier boven gemeld, HENRIK CAJETANUS, heef van den voorgaanden, en zoon van BONIFACIUS, hertog van Sermonetta; die door paus Sixtus den V in den jare 1585 tot kardinaal verheven, en als legaat in Vrankryk gezonden wierdt. Hier was hy gedurende het beleg van Parys. Daarna raakte hy in die zelve bediening naar Polen, en stierf in den jare 1599, in den ouderdom van 49 jaren. BONIFACIUS CAJETANUS, neef van den kardinaal Henrik, en zoon HONORIUS, hertog van Sermonetta, wierdt patriarch van Antiochië, bisschop van Cassan, en eindelyk door paus Clemens den VIII tot kardinaal verheven. Hy predikte zelfs, toen hy kardinaal was, en kreeg in 't jaar 1613 het aartsbisdom van Tarente, en stierf in den jare 1617. ANTHONIUS CAJETANUS, zyn outste broeder, wierdt aartsbisschop van Capua, apostolische nuntius in Duitschlandt en Spanje, en in den jare 1621 door paus Gregorius kardinaal gemaakt. De academie der Humoristen is hem ten dele hare oprechting verschuldigt. Hy stierf in den jare 1624. LODEWYK CAJETANUS, zyn neef, zoon van PHILIPPUS, hertog van Sermonetta, wierdt aartsbisschop van Capua, nadat zyn oom was afgezet. Hy kreeg in den jare 1616 den kardinaalshoedt van paus Urbanus den VIII, en stierf 1642. FRANCISCUS CAJETANUS, zyn outste broeder, was hertog van Sermonetta en St. Marcus, marquis van Cisterna, ridder van 't Gulde Vlies, onderkoning van Valentië, gouverneur generaal van Milanen, onderkoning van Sicilië, en Raadt van Staat. Hy stierf te Rome in 't jaar 1683, 92 jaren out zynde. Hy liet na PHILIPPUS CAJETANUS, hertog van Sermonetta, enz. die in den jare 1687 overleedt; latende na FRANCISCUS CAJETANUS, elfden hertog van Sermonetta, hertog van St. Marcus, prins van Caserta, die in de laatste verandering van koning in Spanje, nadat hy Philippus den V als zodanig erkent hadt, de zyde des keizers gekozen, en zelf troupen voor hem heeft geworven heeft, waar uit voortquam, dat zyne gansche have verbeurt raakte. Hy was getrouwt met Constantia Barberyn, dochter van Maffeus, hertog van Palestrina, de welke in 't jaar 1687 overleedt, latende eenen zoon na, genaamt MICHIEL ANGELUS CAJETANUS, hertog van St. Marcus.

CAJETANUS, (CONSTANTINUS) een Benedictyner abt van de orde van St. Barontus. Hy was van Syracusa, bloeide in het begin van de XVII eeuwe, tot aan 't jaar 1650 toe, wanneer hy, in den ouderdom van 85 jaren, overleedt. Hy stont zeer voor de beroemtheit van zyne orde, en meende, dat het tot zyne eere strekte, verscheide grote mannen, die men gemeenlyk gelooft van die orde niet geweest te zyn, daar in te begrypen. Hy begon van Amalarius Fortunatus af, van wien hy een boek schreef, in den jare 1612 te Rome gedrukt, om te beweeren, dat hy van de orde van sint Benedictus was. Hy bragt in 't jaar 1610 een geschrift in 't licht over het Benedictyner monnikendom van St. Gregorius, dat door Gallonius, of liever Baronius, onder dien naam, wederlegt wierdt. Cajetanus maakte hier in den jare 1620 een wederantwoordt op. Zeven jaren daarna zag men van hem een vertoog om te bewyzen, dat St. Colombanus deze orde van Benedictus gevolgt hadt. Vele schriften heeft hy gemaakt, om aan te tonen, dat de Navolging van Jesus Christus door een Benedictyner abt, Gessen genaamt, is opgestelt. Eindelyk heeft hy in 't jaar 1641 te Rome een boek uitgegeven, waar in hy beweert, dat Ignatius Loyola door de Benedictynen onderwezen is, en dat zyn boek, *van de oeffeningen*, aan Garçias Gesnerus, abt van Montferrat, moet toegeschreven worden.

CAJETANUS. (THOMAS) Zie DE VIO.

CAJETANUS. (PETRUS VICTORIUS PALMA) Zie CAYET.

CAJUS en LUCIUS, zonen van Agrippa en Julia, dochter van den keizer Augustus, zyn naderhandt door dien keizer tot zonen aangenomen. Cajus is geboren in den jare van Rome 734, voor Christus 20, der werreldt 3964; en Lucius heeft het licht gezien in den jare van Rome 737, voor Christus 17, der werreldt 3967. Tot eenigen wasschdom gekomen zynde wilden hen de Romeinen de burgermeesterlyke waardigheit opdragen; maar omdat zy toen eerst vyftien jaren out waren, wilde Augustus, dat zy alleen den naam daar van zouden dragen. De Roomsche ridders gaven hen opentlyk den eernaam van *Principes Juventutis*: maar zy wierden door eene vroege doodt van hun geluk berooft, waar toe Livia misschien mag geholpen hebben. Lucius overleedt in Spanje in den jare van Rome 756, na Christus 3. Achtien maanden daarna stierf zyn broeder Cajus in Lycië. *Sueton. in Aug. Tacit. Ann. lib.* I. *c.* 3. *Morisius in peculiari Dissert.*

S. CAJUS, of GAJUS, een paus, een Slavoniër van geboorte, en een nabestaande van den keizer Diocletianus, wierdt in den jare 273 na Eutychianus verkoren. Om dat hy eenigen tot de marteldoodt aanmoedigde, en voornamentlyk zyne nabestaande Susanna, dochter van Gabinius, de welke Diocletianus tot eene vrouwe voor zynen schoonzone en deelgenoot van het keizerryk, Galerius Maximianus, bestemt hadt, moest hy in den jare 296 zelfs de marteldoodt ondergaan, na dat hy twaalf jaren en vyf dagen op den pausselyken stoel gezeten hadt. Hem wordt een brief toegeschreven aan zekeren Felix, als mede een regel, dat men niet anders dan trappen-wyze door de zeven onderste orders der kerke tot de bisschoppelyke waardigheit klimmen moet. *Euseb. in Chron. & lib.* VII. *Hist. eccles. c.* 26. *Nicephor. lib.* VI. *c.* 34. *Onuphr. Genebrard. Platina. Baron. Martyrol.*

CAJUS, of GAJUS, patriarch van Jeruzalem omtrent den jare 160, wierdt na Symmachus verkoren, en hadt Julianus den II tot zynen navolger. *Eusebius. Genebrard. Baronius.*

CAJUS, of GAJUS, een priester te Rome, en een zeer geleert man, disputeerde met Proclus, een vermaart leerling van Montanus, en kreeg de overhandt, waar op paus Zephyrinus in den jare 215 alle aanhangers van Montanus in den ban deedt. Dit dispuut gaf Cajus in het licht. Eusebius getuigt ook, dat hy de zelve gezien heeft; maar tegenwoordig is ze niet meer voorhanden. *Eusebius Hist. eccl. lib.* II. *c.* 25. *l.* III. *c.* 31. *& l.* VI. *Hieronymus de sacr. eccl. c.* 59. *Photius c.* 48. *Honor. Augustod. de Lum. eccles. c.* 6. *Baronius. Bellarminus Tom.* I. *Controv. l.* I. *c.* 17. *&c.*

CAJUS, uit Macedonië, een leerling van den apostel Paulus, wierdt, nevens Aristarchus, te Ephesus door de genen, die door den goudsmidt Demetrius oproerig gemaakt waren, gevat. *Hand.* XIX. *en* XX.

CAJUS, (JOHANNES) een vermaart geneesmeester van Norfolk in Engelandt, heeft geleeft omtrent den jare 1558. Hy oeffende zich eerst in zyn vaderlandt, en vervolgens te Padua, onder Johan Baptista Montanus. In Engelandt wedergekeert zynde, maakte hy zich door zyne geleertheit, en door de weldaden, door hem aan het zo genoemde *Collegium Gonvillanum* te Cambridge bewezen, zeer vermaart; ook liet hy verscheide schriften na, als: *de medendi methodo*; *Annotationes in Galenum*, en andere. *Pitsaus de Foro Angl. Linden de scr. Medic.*

CAJUS, toegenaamt OCTAVIUS, vader van den keizer Augustus, die de vluchtige slaven versloeg, en de overige van de zamenzwering van Catilina verstrooide. *Hist. Rom.*

CAJUS MEMMIUS, bouwmeester te Rome, die eerst het feest van de Cereales of van Ceres vierde, gelyk uit deze woorden blykt: *Memmius ædilis Cerealia primus fecit.* Dat is: *Memmius, de bouwmeester, heeft het feest van Ceres eerst ingevoert.*

CAJUS OPPIUS. Zie OPPIUS.

CAKET, een koninkryk in Georgië, tegen over den berg Caucasus, zynde eigentlyk het oude Iberië. De koning van Persië heeft het zelve bemachtigt, voerende des zelfs vorst tegenwoordig alleen den tytel van onderkoning. Alle steden van dit landt zyn verwoest, behalven eene eenige, mede CAKET genoemt. Men houdt 'er voor, dat het volk, ten Noorden van den berg Caucasus wonende, dit landschap verwoest heeft. *Chardin Voy. de Perse.*

CALAA, of CALAAT HOARA, eene stadt in 't koninkryk Algier in Barbarye, legt tusschen het gebergte, in de provincie van Telensin, tusschen de stadt Oran en Moascat. *Maty Diction.*

CALABER, (NICOLAAS) een ketter. Hy was een Spanjaardt, en zocht in de XIV eeuwe dwalingen in te voeren: doch in handen van de inquisitie van Arragon vallende, wierdt hy in den jare 1359 verbrand. *Spond. A. C.* 1359. *num.* 4.

CALABER (*Quintus*) heeft een Grieksch gedicht gemaakt, onder den tytel van *Paralipomena Homeri*, om dat het zelve een vervolg is op de *Ilias* van dien Griekschen dichter. Hy is meest bekent onder den naam van *Calaber* ter oorzake dat het gemelde werk, door hem gemaakt, in het oude klooster te S. Nicolaas, niet verre van Otranto in Calabrië gelegen, gevonden is. Maar het schynt, dat hy veel eer *Quintus Smirnaus* moet genoemt worden, om dat hy van zich zelfs getuigt, dat hy te Smirna gebruikt is om de Muzen daar de hoeden; waar uit men kan besluiten, dat Smirna of zyn vaderlandt is geweest, of dat hy de goede letteren daar onderwezen heeft. Hy is een braaf dichter geweest, die voor Homerus niet hoeft te wyken. *Vossius de Poët. Græc.*

CALABRA CURIA, *het Hof Calabra*, gebouwt door Romulus op den berg Palatinus naby zyn huis, volgens de aantekening van Varro, of, volgens die van anderen, by het Kapitool, op de plaats, daar nu het zout-pakhuis staat. Dit wierdt *Calabra* genaamt, van het Latynsche woordt *calare*, zo veel beduidende als byeen roepen; naardien Romulus deze plaats geschikt hadt tot de algemene vergaderingen des volks. Naderhandt heeft de koninklyke priester den raadt en 't volk daar te zamen doen komen, om hen de offer-en feestdagen bekent te maken. Daar was geen koninklyke priester, dan na de verbanning der Tarquinen. Deze waardigheit wierdt alleen ingestelt om den dienst der koningen in 't stuk van den Godsdienst weder te laten bekleden. (*Ne sacra Regiæ vicis extinguerentur*, op dat de offerdienst, gehecht aan de persoon der koningen, niet verviel.) *Tit. Livius* en *Dionysius Halicarnas. Macrobius*, in 't *eerste boek* 15. *Hoofd.* van zyne *Saturnalia*, en *Festus.*

CALABRIE, een landschap in het koninkryk Napels, het welk den tytel van een hertogdom heeft. Tegenwoordig is het niet zo groot als ten tyde der Messapianen, die van zekeren Messapus afkomen, de welke het landt naar zynen naam genoemt heeft. Naderhandt wierdt het zelve *Calabria*, en de inwoners, uit groot-Griekenlandt afkomstig, wierden *Calabri* geheten. Maar het gedeelte van het landt, omtrent den zeeboezem van Tarento gelegen, wierdt door de Salentynen bewoont; en in later tyden wierdt het landschap, tusschen de Ferentynen en Calabria gelegen, *Puglia* genoemt, volgens het getuigenis van Cluverus. Dus heeft Calabrië toen de gansche streek van Italië begrepen, die tusschen de Adriatische en Middelandsche zee gelegen is, namentlyk het landt van Otranto, Barry, Basilicata, en het omleggende landt omtrent den zeeboezem van Tarento. Tegenwoordig begrypt Calabrië het landschap der Brutiers, als mede een stuk van groot-Griekenlandt, aldus genoemt, om dat zich daar een groot getal van Grieken heeft ter nedergeslagen. Calabrië is meest Zuidwaarts naar Sicilië gelegen, waar van het zelve door een kleinen kanaal afgescheiden wordt. Het heeft den zeeboezem van Tarento en de Jönische zee ten Oosten en ten Zuiden, de Toskaansche zee ten Westen, en het landschap Basilicata ten Noorden. Het wordt in opper-en neder-Calabrië verdeelt. In opper-Calabrië is de engte, die in de historie wegens de muur, door Licinius Crassus in den jare van Rome 681, voor Christus 74 tegen Spartacus, den aanvoerder der oproerige knechten, gebouwt, zeer vermaart is. Cosenza is de hoofdstadt in dit gedeelte. De overige steden zyn: Rossano, Cassano, S. Marco, Bisignano, en eenige andere, zynde bisschoppelyke zitplaatsen. De by de oude schryvers vermaarde stadt der Sybariten heeft ook in dit deel van Calabrië gelegen. In neder-Calabrië zyn gelegen S. Severina, Regio, Cotrone, Isola, Belcastro, Taverna, Nicastro, nevens verscheide bisdommen, als mede eenige vorstendommen, als: Maida, Satriona, Mileto, Roccella, Sciglio, of Silla, en S. Agatha, nevens Seminarsa en Giciia. Eenige landstreken omtrent Calabrië zyn in het geheel onvruchtbaar; maar andere hebben in het tegendeel een goeden grondt. De gelegenheit van het zelve is zeer voordeelig. Eerst heeft het onder het gebiedt der Romeinen gestaan. Naderhandt is het de keizers van Constantinopel onderworpen geweest, tot dat zich de Saracenen in den jare 827 daar van meester maakten, die ook zo lang in het overige deel van Italië stroopten, tot dat zy eindelyk door den beroemden Robbert Guichard, een Norman, in de elfde eeuwe verdreven wierden. Deze wierdt vervolgens in den jare 1059 hartog van Apulië en Calabrië, en overleedt in den jare 1085. Hy hadt een broeder, die zyne macht in Italië vestigde. Zyn zoon Robbert bezat Calabrië, en liet het zelve na aan Wilhelm, en deze vervolgens aan zynen neef, Roger den II, die koning van Napels en Sicilië, en wegens zyne dapperheit en overwinningen zeer vermaart is geweest. Hy is gestorven in den jare 1152, met den roem van Apulië, Calabrië, Sicilië, en een deel van Africa te onder gebragt te hebben; het welk door het volgende vaars, zynde op een zwaardt gegraveert geweest, wordt te kennen gegeven:

Apulus & Calaber, Siculus mihi servit & Afer.

Dat is: *De Apulier, Calaber, Siciliaan en Afrikaan zyn my onderdanig.* Sedert dien tydt is Calabrië een deel van het koninkryk Napels geworden, en de zonen der koningen van dit ryk hebben gemeenlyk den tytel van hertogen van Calabrië gehad. By voorbeeldt, Karel, zoon van koning Robbert; Johan van Anjou, zoon van koning Renatus; Nicolaus, zoon van den gemelden Johan. Calabrië is de aardbevingen zeer onderworpen, waar van het in de jaren 1638 tot 1641 onder anderen eene droevige ondervinding gehad heeft, waar van een byzonder en omstandig verhaal voorhanden is. *Plinius l.* III. *c.* 11. *Ptolomæus l.* III. *Strabo l.* VI. *Cedren. Curopalates. Collenut. Cluver. l.* III. *Merula Cosmogr. P.* II. *l.* IV. *c.* 27. *Alberti Descr. Ital. Barrius de antiq. & situ Calabr. &c.*

CALAHORRA, in het Latyn *Calaguria*, eene stadt in out-Castilië, en eene bisschoppelyke zitplaats, onder Burgos behorende. Zy is gelegen aan de rivier Ebro, ter plaatse daar de rivier Cicados de Castilla in de zo even genoemde Ebro vloeit. Het bisdom van Santo Domingo de la Calçada is in den jare 1236 met dat van Calahorra vereenigt. *Quintilianus* en *Prudentius* zyn van deze stadt geboortig geweest. De oude inwoners van de zelve hebben het beleg van Pompejus zo hartnekkig uitgestaan, dat zy ten laatsten hunne vrouwen en kinderen hebben omgebragt, en, als varken-vleesch, gezouten, om den honger te stillen. *Surita ad Itin. Anton. de Marca Hist. de Bearn. Nonius. Merula. &c.*

CALAIS, in het Latyn *Caletum*, eene der sterkste steden in Vrankryk, in Picardië, in het zo genoemde *Pais reconquis*, dat is *het weder verôverde landt.* Zy is voor het grootste gedeelte door de zee en door moerassen omringt, hebbende vele bolwerken, en een sterk kasteel, nevens eene schans, Risband, of Risbona genoemt, die den ingang van den haven dekt. Zy is de sleutel tegen Engelandt en de Nederlanden, niet al te groot, maar wegens den koophandel en haren haven zeer volkryk. Eenige schryvers zyn van gedachten, dat deze stadt de *Portus Iccius* der ouden is. Zy heeft haren naam van het landschap gekregen, waar in zy gelegen is, zynde voortyds *Caletes* genoemt, en hebbende gestrekt, volgens het zeggen van zommigen, van de Seine tot de rivier de Aa. Men zegt, dat Boudewyn de IV, Schoonbaardt bygenoemt, graaf van Vlaanderen, den haven van Calais heeft begonnen te bouwen, en dat Philips, graaf van Boulogne, zynde een der genen, die tegen Blanca, moeder van S. Lodewyk, zyn opgestaan, de zelve met muren en wallen omringt heeft. Eduard de III, koning van Engelandt, verdreef de Franschen in den jare 1347 uit Calais, na deze stadt tien of elf maanden belegert te hebben. Vervolgens hebben de Engelschen de zelve twee hondert en tien jaren bezeten, roemende den sleutel van Vrankryk aan hunnen gordel gehangen te hebben, tot dat de hartog van Guise hen de zelve in den jare 1558 ontweldigde. Maria, koningin van Engelandt, trok zich het verlies van dezen haven zo zeer ter herten, dat men zegt dat zy daar over van hertzeer gestorven is, en kort voor hare doodt gezegt heeft, *dat men, als zy geopent wierdt, Calais in haar herte zou vinden.* In den jare 1596 bemachtigde Albert, aartshertog van Oostenryk, en gouverneur van de Spaansche Nederlanden, deze plaats; maar de zelve wierdt na verloop van twee jaren, volgens den vrede, te Vervins gesloten, aan Henrik den IV weder ingeruimt. Het gedeelte der zee, tusschen Calais en Doevres, wordt *le pas de Calais*, dat is: *het naauw*, of *de Hoofden van Calais*, genoemt, zynde zeven Fransche mylen breet. *Masson Descr. Flum. Gall. du Chesne Recherch. des antiq. des villes. Thuan. Hist. l.* XXIX. *Dupleix, Mezeray Hist. de France.*

CALAIS en ZETHES. Zie ZETHES.

CALAJATE, eene stadt in gelukkig Arabië in Asië. Zy legt in 't gewest van Oman, aan de Golf Ormus, tusschen de stadt Mascate en de Kaap de Raz-al-gate, van gene vyf en dertig, en van deze dertig mylen. Zommige aardryksbeschryvers menen, dat Calajate by de ouden genaamt is *Metacium*, of *Cumatacum*, dat anderen voor *Calhad* en *Materqua* stellen. *Maty Diction.*

CALAMA, eene oude stadt in Africa, tusschen Hippon en Constantine, is eene bisschoppelyke zitplaats, onder Carthago behorende. Augustinus maakt zomtyds van haar gewag, en voornamentlyk *lib.* II *contra Donatist. & lib.* II *Retractat.*

CALAMA, eene andere stadt in Africa, in het koninkryk van Algier, aan de rivier Malvia, aan den voet van een berg gelegen.

CALAMATA, een vlek in het landschap Belvedere in Morea, is wel bewoont, schoon het zelve geen muren heeft. Het is op een naby gelegen heuvel met een goet kasteel voorzien, het welk de generaal Morosini in den jare 1686 veroverde, en deedt afbreken. *Coronelli Descr. Mor.*

CALAMIANES, een eilandt in Indië. Zie PARAGOYA.

CALAMINUS, (GEORGIUS) van Zilverberg in Silesië, is een zoon geweest van zekeren daghuurder; maar om dat hy grote genegenheit hadt voor de vrye wetenschappen, wierdt hem geraden zich op de zelve te leggen; waar op hy zynen geslachtsnaam in dien van *Calaminus* veranderde. Hy oeffende zich te Breslau, Heidelberg, Straasburg, en op andere plaatsen, wierdt vervolgens bestierder der heren van Coligni in Vrankryk, en der prinsen van Wurtenberg, en ten laatsten hoogleeraar op de schole te Lintz in Oostenryk. Hy is overleden den 1 December van den jare 1595, in den ouderdom acht en veertig jaren. Hy heeft de lofredenen van zommige vermaarde mannen in gedicht gestelt, en eenige treurspelen van *Euripides* vertaalt. *Adam. in vit. Philos. Henelius Silesiogr.*

CALAMITA, oudtyds *Istrianus*; een riviertje van klein-Tartaryë. Het loopt in het Byna-eilandt, dat men Crimea noemt, en ontlast zich by Caffa in de Zwarte zee. *Maty Diction.*

CALAMO, van ouds *Claros* en *Clarus*, is een eilandtje van den Archipel. Het legt tusschen de eilanden Lero en Lango. Des zelfs uitgestrektheit gaat niet boven de veertien mylen in den omtrek. Daar is niet aanmerkelyks op dan een steedtje, voerende den zelven naam. *Maty Diction.*

CALANDRINO. Zie CALENDRINO.

CALANUS, een Indiaansch philosoof, die Alexander in zyne veldtochten van Indië tot in Persie volgde. Strabo zegt, dat hy drie en zeventig jaren, zonder de minste ziekte gevoelt te hebben, heeft doorgebragt; weshalven hy, na zyne aankomst in Persie door een kolyk aangetast zynde, zich zelfs het leven wilde verkorten, ten dien einde den koning verzoekende, dat hy hem op een houtmyt wilde doen verbranden. Alexander trachtte hem die gedachten uit het hooft te praten, maar was eindelyk gedwongen zyne doodt toe te stemmen, de zelve vereerende, als of hy zich zelf de laatste eere wilde laten aandoen. Hy gaf bevel om de beste speceryen in grote menigte op de houtmyt te strooien, op welke Calanus vervolgens klom, latende geen het minste teken blyken, dat hy eenige pyn gevoelde, toen de vlamme naderde. Men zegt, dat hy, gevraagt zynde, of hy nog iets aan den koning (die, om dit afgryffelyk schouwspel niet te zien, was henen gegaan) te zeggen hadt, van neen antwoordde, om dat hy den zelven in korten tydt hoopte weder te zien. Deze woorden schenen de doodt van Alexander voor te spellen, die drie maanden daarna vooriel, in den jare van Rome 430, in de CXIV Olympiade, in den jare der werreldt 3660, voor Christus 324. *Cicero de Divinat. l.* I. *& Tuscul. Quæst. l.* II. *Val. Maximus l.* I. *c.* 8. *ex.* 10. *Arian. l.* XVII. *Strabo l.* XV. *&c.*

CALAPATE, eene stadt van 't Byna-eilandt van Indië, aan gene zyde van den Ganges, leggende in het koninkryk Bisnagar, op de kust van Cormandel, in 't Zuiden van St. Thomas. Men gist, dat dit het *Chaberis* van Ptolomæus wel mogt zyn. *Maty Dict.*

CALAPHATES. Zie MICHIEL CALAPHATES.

CALARUEJA, of CALAROJA, een klein vlek in out-Castilië, in het bisdom van Osma, is vermaart omdat S. Dominicus de Guzman, stichter van de Dominikaner orde, daar geboren is.

CALASANTIUS, (JOSEPH) geboortig van Arragon, is de stichter geweest van de orde der arme Reguliere geestelyken van de Moeder Gods. De plicht der genen, tot deze orde behorende, is arme kinderen zonder geldt in de eerste beginselen der Latynsche tale, in de spraak-en cyfferkunst te onderwyzen, zynde hen in den jare 1621 eerst door een brief van paus Gregorius den XV opgelegt, waar by naderhandt de pauzen Alexander de VII, Clemens de IX, Clemens de X en Alexander de VIII nieuwe instellingen gevoegt hebben. *Bonanni Catalogo degli ordini religiosi num.* 42.

CALASIO, (MARIUS VAN) een Franciskaner en hoogleeraar in de Hebreeuische tale te Rome. Hy heeft eene Concordantie gemaakt, zynde in den jare 1621 gedrukt, uit vier grote stukken in folio bestaande. Men vindt in de zelve niet alleen de Hebreeusche woorden, overal in het midden der bladzyde staande, met de Latynsche overzetting daar tegen over, maar op de kant is ook aangemerkt, in welke zaken de zeventig overzetters van de gemene vertalinge verschillen: dus men met eenen opslag zien kan, waar omtrent de drie Bybels met malkander overeenkomen, als mede, waar omtrent de zelve van malkander verschillen. De grondt van deze Hebreeusche Concordantie is genomen uit die van R. *Nathan*, die te Venetië gedrukt, en naderhandt door R. *Mardochai* vermeerdert, en te Basel herdrukt is. *Memoires Sçavans.*

CALATABELLOTA, eene kleine en welbewoonde stadt in Sicilië, aan eene rivier, van den zelven naam, gelegen, in het dal di Mazara, tusschen deze stadt en Agrigento.

CALATAFIMI, of CALATASIMI, een steedtje in Sicilië in Val de Mazara, aan de rivier St. Bartholomeus, drie mylen Zuid op van Castel à Mak. Men ziet hier de oude puinhopen van Locaricum. *Maty Diction.*

CALATAGIRONE, eene kleine stadt in Sicilië, in het gebergte, omtrent het midden van het dal di Noto. Men zegt, dat zy ter plaatse gelegen is, daar voortyds de oude stadt *Calata* gestaan heeft.

CALATAGIRONUS. Zie BONAVENTURA CALATAGIRONUS.

CALATAJUD, eene stadt in het koninkryk van Arragon, aan den voet van een hogen berg gelegen, aan de rivier Xalon, in welke daar omtrent eene andere rivier, Rio Baubula genoemt, loopt, tegen over de grenzen van Castilië, tusschen Saragossa en Medina Celi. Het is eene grote en nette stadt, in eene vruchtbare landsdouwe gelegen, hebbende een kasteel, op een rots gebouwt, het welk over het gansche omleggende landt het bevel heeft. Deze stadt wordt in het Latyn *Biblis nova* genoemt, om dat zy niet verre van de plaats is gebouwt, daar voortyds *Bilbilis* gestaan heeft: want de mening van zommigen, zeggende, dat deze stadt het oude *Bilbilis* is, is ongegrond. *Non. Hisp. c.* 25. *Merula. Surita. &c.*

CALATANISSETA, een fraai steedtje in Sicilië, legt op een heuvel, by de rivier Salso, in Val di Noto, niet verre van Mazara, en acht mylen Noord op van de stadt Alicata. *Maty Diction.*

CALATA-XIBETA, of CALATASSIBETA, een steedtje in Sicilië, gelegen in Val de Noto, niet verre van de steden Demona en Mazara, en by den oorspronk van de Dataino. *Maty Diction.*

CALATOR was by de Romeinen een knecht, van welken men zich bediende om iets te doen uitroepen. De hogepriesters en andere geestelyken hadden de zulke, om op de feestdagen uit te roepen, dat het volk van zynen arbeidt zou uitrusten. De overheit gebruikte hen om het volk tot de *Comitia curiata* en *centuriata* zamen te roepen. De officiers bedienden zich ook van hen in den oorlog; als mede verscheide byzondere persónen, om de gasten door hen ter maaltydt te verzoeken. *Popma de oper. Serv. p.* 75. *Petr. Faber Semestr.*

CALATRAVA, eene stadt in Spanje in nieuw-Castilië, aan de rivier Guadiana, en naar den kant van Tiera Morena, in 't gewest, dat men Campo de Calatrava noemt. Deze stadt wierdt gebouwt in 't jaar 1222; legt zes mylen van Ciudad-Real, vier van Almagre, en zo vele van de oorsprongen der Guadiana naar het Westen. De ridderorde van Calatrava, waar van in het volgende artykel gesproken wordt, wierdt in deze stadt ingestelt.

CALATRAVA, eene ridderorde in Spanje, gesticht onder de regeeringe van Sanctius den III, koning van Castilië. Namentlyk, de gemelde koning, de vesting Calatrava, aan de rivier Guadiana, den Moren van Andalusië ontweldigt hebbende, overgaf de zelve aan de Tempeliers; maar deze gaven hem de vesting weder, om dat zy zich niet in staat vonden om de zelve te kunnen beschermen. Daar op gaven zich Don Raimund van Bureva, van Navarre geboortig, en abt van het klooster van St. Maria van Hitero, van de Cistercienser orde, en verscheide andere voorname personen aan, om de gemelde plaats te beschermen, die ook aanstonts door den koning aan hen wierdt overgegeven, en deze orde in den jare 1158 gesticht, die naderhandt, onder de regeering van Alfonsus, koning van Castilië, zodanig heeft toegenomen, dat de ridders van de zelve een grootmeester verzochten, die aan hen wierdt toegestaan. De eerste grootmeester is geweest *Don Garçia Redon*, op welken andere gevolgt zyn, tot dat keizer Karel de V eindelyk van paus Hadrianus den VI heeft verkregen, dat het bewindt van de drie orders, S. *Jakob*, *Alcantara*, en *Calatrava*, eeuwigdurent aan de krone zouden blyven, om dat de grootmeesters al te machtig schenen. Tegenwoordig bezitten deze ridders in Spanje meer dan tachtig kommanderyen. Eerst hebben zy een witten rok gedragen, en over den zelven een soort van een misgewaat, gelyk de monniken van de Cistercienser orde gewoon zyn te dragen. Maar paus Benedictus de XIII heeft hen wegens deze dragt in den jare 1396 eene vrylating gegeven, en te gelyk een root kruis, in de form van een lelie. Paus Paulus de III heeft hen vergunt om zich voor eens in den echten staat te begeven. Deze orde is met zonderlinge voorrechten voorzien, waar van de inhoudt in *Christinei Jurisprudentia Heroica* te vinden is, daar ook van deze orde wydlopig gehandelt wordt. Daar zyn ook vrouwen van deze ridderorde, die een root kruis op hare klederen dragen, en welker grootmeesteresse te Almagro, in nieuw-Castilië, haar verblyf houdt. *Franc. Bravo de Acuna del Origen. del ord. de Calatr. Maragnon de Orig. ord. Calatr. de la Vega Orden. milit. d'Espan. Miraus de Ordin. Roderic. Toletanus. Mariana. Favyn. Baronius. Gryphii Ritter-orden.*

CALAU. Zie CALOW.

CALAUN, of KELAUN, toegenaamt *Malek al Mansor Saifeddin*, zevende koning van Egypten, uit den eersten stamme der Mammelukken, toegenaamt *Baharites*. Hy voerde ook den bynaam van *Salehi* en *Nagmi*, naar zynen meester, *Saleh Nagmeddin*, die hem voor duizent goude Dinars gekocht hadt, 't geen daarenboven ook gelegenheit gaf van hem den bynaam van *Al Alfi* te geven. (*Alf* betekent in 't Arabisch *duizent.*) Hy begon zyne regeering met het 678 jaar van de Hegire, 't 1279 van J. C. nadat Malek al Adel Badreddin Salamesch was afgezet. Hy viel den gouverneur van Damascus, die zich in deze stadt, onder den naam van Malek al Kamel, voor Sultan hadt laten uitroepen, terstondt op het lyf: die ook wel haast beteugelt wierdt, en zyn opstandt hadt gene andere uitwerking dan het verlies van zyn gouvernement, 't welk aan Lagin, zynen stedehouder, die in 't 696 jaar van de Hegire voor Sultan van Egypten was uitgeroepen, gegeven wierdt. Calaun bevondt zich in 't jaar 679 vreedzaam bezitter van Egypten en Syrië: doch hy raakte in het volgende jaar in een zwaren oorlog met Abaka Khan, zoon van Holago, keizer der Mogolistanen of Tartaren. Deze Mogol belegerde de stadt Rohabah in Syrië, en zondt van daar Mangu Timu, zynen broeder, met 80000 paarden naar Damascus. De Sultan toog op uit Egypten met zyne Mammelukken, en streedt zo manhaftig, dat hy het gansche heir der Tartaren in de vlakte van Emesse versloeg; Mangu Timur noodzaakte de vlucht te nemen, en Abaka om het beleg van Rohabah op te breken, en zich diep in Persië te bergen. Abaka Khan na eene regeering van 17 jaren gestorven zynde, volgde Nikudar Oglan, zyn broeder, nadat hy Mahometaansch geworden was, op hem in het ryksbewindt, onder den naam van Ahmed Khan. Hy berichtte Calaun door een gezantschap wegens zyne bekeeringe, en gaf hem te kennen, dat hy met hem en alle Musulmannen in een goet verstandt begeerde te leven. Maar de regeering van dezen vorst was zeer kort; want Argun, zoon van Abaka, beroofde hem in 't jaar 682 van 't ryk en van 't leven. De Sultan leefde met Argun Khan in goede eendragt, 't geen hem gelegenheit gaf om zyne staten van binnen in rust te brengen. In 't jaar 688 belegerde hy de stadt Tripoli in Syrië, namze stormenderhandt in, en gafze tot eene algemene plundering over. Men vondt 'er grote rykdommen: want de Franken, op wie ze verovert was, hadden daar al sedert het 503 jaar van de Hegire, 't 1109 van J. C. hunne bezetting gehad, en de pogingen verydelt, die Saladin en andere koningen van Egypten gedaan hadden, om hen daar uit te dryven. Deze Sultan liet de vestingwerken en de huizen van Tripoli slechten, en weder opbouwen, in de gedaante, als die stadt tegenwoordig is. Hy stierf in het volgende jaar, namentlyk in 't 689 jaar van de Hegire, 't 129 van J. C. nadat hy by de elf jaren geregeert hadt, latende zyne kroon na aan zynen zoon *Selaheddin Khalis*, de welke wierdt toegenaamt *Malek al Aschraf Ben Schonah. Herbelot Bibl. Orient.*

CALAVON, een riviertje in Provence, bespoelt de stadt Apt, en ontlast zich in de Durance, twee mylen beneden de stadt Cavaillon. Oudtyds wierdt het *Aucalo* genaamt. *Maty Diction.*

CALAZOPHYLACES, of CHALOZOPHYLACES, waren zekere priesters onder de Grieken, welker ampt was om, door het offeren van jonge lammeren of hoeneren, hagel en onweder af te keren. Maar die dieren niet by de handt hebbende, of een ongeval voorziende, sneden zy hunne eige vingers met een pennemes aan stukken, of doorstoken de zelve met priemen, om door hun eigen bloedt den toorn der Goden af te keren. Men houdt 'er voor, dat zy door *Cleon* ingestelt zyn. *Girald. de Diis gentil.*

CALBE, eene stadt nevens een fraai slot in het hertogdom Maagdenburg aan de Sale, niet verre van Barby, op een vruchtbaren korengrondt gelegen. Men zegt, dat de zelve door keizer Otto den I aan het aartssticht Maagdenburg geschonken is. Een ander CALBE is in het oude Mark Brandenburg gelegen, twee mylen van Gardeleben, op een moerassigen grondt, het *Calbische Werder* genoemt. Dit werder, waar in verscheide dorpen zyn, heeft voortyds als tot eene natuurlyke vesting en schuilplaats der onderdanen in tydt van oorlog gedient. Men zegt, dat het eertyds de familie van die van Kröcher heeft toebehoort; maar markgraaf Albert de II heeft het hen in den jare 1324 wegens hunne trouwloosheit ontnomen, en aan die van Alvensleben verkocht; door welke het slot, gedurende de onlusten van het sticht verwoest, in den jare 1380 weder versterkt is: doch het zelve is naderhandt, waarschynlyk door last van keurvorst Frederik Wilhelm, in het geheel afgebroken. *Preuss. und Brandenb. Staats-Geogr. Zeiler. Topogr. Sax. inf. & March. Brandenb.*

CALBO, een out geslacht onder den Venetiaanschen adel. Zy rekenen hunnen oorspronk, als mede de *Quiniri*, van de twee

Galbaji,

Galbaji, MAURITIUS en JOHANNES, hertogen van Venetië. De eerste van deze twee heeft geregeert van den jare 764 tot den jare 787, ten dele door zyn groot vermogen, en ten dele door zyne wysheit en rechtvaardigheit zo veel te wege brengende, dat zyn zoon, de voorgenoemde JOHANNES, hem by zyn leven wierdt toegevoegt. Deze Johannes volgde op zynen vader na des zelfs doodt, en bemiddelde in het eerst, dat hem mede vergunt wierdt zynen zoon MAURITIUS tot deelgenoot van de regeeringe aan te nemen. Maar zo wel deze, als zyn vader gedroegen zich naderhandt zeer flecht; en hebbende onder anderen den aartsbisschop van Grado, Johannes, in den jare 802 van een toren te bersten doen werpen, verwekte des zelfs navolger, Fortunatus, zo zwaren opstandt tegen hen, dat zy twee jaren daarna wierden afgezet, zynde de vader genoodzaakt naar Vrankryk, en de zoon naar Mantua te vluchten. Zie FORTUNATUS. *Vianoli Hist. Venet. lib.* II. *Ughelli Ital. sacra. Historia di Trieste del P. Ireneo della Croce p.* 596. *Amelot de la Houss. du Gouv. de Venise p.* 537.

CALCACESTER, een steedtje in Engelandt, legt aan de rivier Worse in 't graafschap van York, en drie mylen van de stadt van dien naam Westwaarts. *Maty Diction.*

CALCAGNINI, (CÆLIUS) een kanunnik der kerke van Ferrara, een dicht-en redenkundige, was geboortig van Ferrara, en een bastaardt. Hy was een taalkundig man, en voornamentlyk in de Latynsche tale zeer bedreven. Hy was in grote achtinge by paus Leo den X, weshalven hy, zyn neef Calcagnini, Apostolisch protontaris, te Rome gestorven zynde, op den zelven in zyn ampt volgde. Hy is overleden te Ferrara in den jare 1540, en in zyne bibliotheek, door hem by uiterste wille aan het Dominikaner klooster gemaakt, begraven, hebbende gelast de volgende woorden boven de deur van de zelve te zetten: *Cælius Calcagnini ubi vixit, ibi sepeliri voluit.* Dat is: *Cælius Calcagnini heeft willen begraven zyn daar hy geleeft heeft. Jovius in Elog. Alberti Descr. Ital. Jacobi Bibl. Chytr. in var. Europ. itin. delic. Reinhard. in Theatr. prud. elegant. p.* 18. *Fabric. in Bibl. Lat. p.* 122.

CALCAGNO, in 't Latyn *Calcaneus*, (LAURENS) geboortig in Bresse in Italië, leefde in de XV eeuw. Hy was een der beroemtste rechtsgeleerden van zynen tydt, wiens geboorte en ampten zyne geleertheit luister byzetten. Hy schreef verscheide werken; als: *de commendatione studiorum. De septem peccatis mortalibus. De Conceptione sanctæ Mariæ. Consilia*, enz. Hy stierf in 't jaar 1478. *Trithem. de Script. Eccl. Leander Alberti Descript. Ital.*

CALCAR, eene stadt in het hertogdom Kleef, aan de rivier Men, eene myl van den Rhyn, en twee mylen van Kleef gelegen. Zy is met een kasteel voorzien en wel versterkt. De straten zyn naauw, en men ziet 'er weinig aanmerking-waardige zaken. De stadt is eerst door den grave van Kleef begonnen gebouwt te worden, voornamentlyk om tot eene burg te dienen tegen de Keulenaars en de naburige Gelderschen, met welke die van Kleef veeltyds oorloogden. Zy heeft haren naam gekregen van het oude dorp *Calcar*, zynde door de linneweve-ry en het bierbrouwen zo groot geworden, dat zy tegenwoordig voor eene der beste steden van het hertogdom Kleef gehouden wordt. In den jare 1598 heeft de admiraal van Arragon, Don Francisco de Mendoza, deze stadt op den avondt voor Kersdag verovert en gebrandschat. In den jare 1614 wierdt zy door de Hollanders, en in den jare 1640 door de Hessen vermeestert, en de bezetting ten dele gevangen genomen, en ten dele gedood. *Hopp. Beschr. des Hertzogth. Cleve. Topogr. Wesphal. p.* 15. *enz.*

CALCEDONIE. Zie CHALCEDONIE.

CALCHAS, zekere waarzegger in het Griekische leger voor Troje. Hy voorzeide, dat de vloot by den haven Aulis door tegenwinden zou opgehouden worden, om dat de Godin Diana op de Grieken vergramt was, verzekerende, dat Diana door het offeren van de dochter van Agamemnon kon verzoent worden. Ook heeft hy voorzegt, dat Troje voor het tiende jaar niet zou verovert worden. Na zyne te rugkomst begaf hy zich naar Colophon, en stierf daar van hartzeer, omdat hy niet hadt kunnen voorzeggen het gene Mopsus, een ander waarzegger, voorspelt hadt. *Homer. Virgil. Bayle.*

CALCHINIA, eenige dochter van Leucippus, koning van Sicyonië in Peloponnesus. Zy volgde op haren vader in het ryk, en trouwde met Messapus, een hoofdman ter zee, die haar verkracht hadt. Maar op dat die schande mogt verborgen blyven, maakte zy de Sicyoniërs wys, dat zy door Neptunus, en niet door Messapus, verkracht was. Zy regeerde den tydt van omtrent zeven en veertig jaren, en overleedt in den jare der wereldt 2246. *Eusebius.*

CALCHUT, in het Latyn *Calchutum*, zekere plaats in Engelandt, alleen bekent, om dat onder de regeering van paus Adrianus den I daar omtrent den jare 787 door Gregorius, bisschop van Ostia, en Theophylactus van Fodi, afgezanten van den Roomschen stoel, eene kerkvergadering gehouden is. Van de zelve zyn nog tegenwoordig twintig hoofdstukken voorhanden, in het zevende deel der *Concilien.*

CALCITIU, of CHALCEDON, een dorp van Turkyen in klein-Asië, legt aan 't Kanaal van de Zwarte zee, by Scutaret, en tegen over Constantinopel. De vreemdelingen noemen 't nog *Calcedona*, omdat het eertyds de stadt Calcedonië is geweest, alwaar in den jare 451, ten tyde van paus Leo den I, het vierde algemene Concilie gehouden wierdt. Zie CHALCEDONIE.

CALCOL, of CHALCOL, vierde zoon van Zerah, zoon van den patriarch Juda, en van Thamar, zyne schoondochter. I *Chron.* II, 6. Men dient te letten, dat deze Calcol, in 't eerste *Boek der Kon.* IV, 31 de zoon van *Mahol* genaamt wordt, en dat men hem stelt met Ethan, Heman en Dara, zyne broeders, in 't getal van de genen, die buiten gemeen wys waren, doch die door den koning Salomon echter nog overtroffen wierden.

CALCONDYLAS. Zie CHALCONDYLAS.

CALCULUS, *een steen.* De ouden bedienden zich van steentjes, in plaats van legpenningen, om, 't zy de vermenigvuldigde of gedeelde sommen in hunne inschuldt of schuldboeken te berekenen, of die in de ontbinding der Astronomische en Geometrische getallen te pas te brengen. De koningen van Macedonië gaven hunne toestemmingen met twee steentjes: en de Romeinen tekenden hunne dagen, die ze gelukkige noemden, met een wit, en de ongelukkige met een zwart steentje. Hier van daan komt de spreekwys van Horatius: *Dies albo notanda lapillo; een dag, die met een wit steentje moet getekent worden*; om te zeggen een gelukkige dag: en *Calculo comprobare; zyne toestemming geven*, is by de Latynen eene gemene spreekwys. *Rosini Antiq. Græc. Rom.*

CALCULUS, (WILHELM) een Benedictyner monnik in de abdy van Jumieges, leefde in de XII eeuw, omtrent den jare 1120. Hy schreef verscheide werken. *Arnoud Wion. Gesnerus.*

CALDAS DE PEREIRA, (JOHANNES) een Spaansch rechtsgeleerde, geboortig uit Tuy in Gallicië, en van afkomst een Portugees, leefde in de XVII eeuw, schreef verscheide werken over 't recht, die ons in vier stukken bekent zyn; *Quæstiones Forenses, & Controversiæ Civiles; Syntagma de universo Jure Emphyteutico.* enz. *Nicol. Anthon Bibl. Hisp.*

CALDEN, een slot en heerlykheit in Algow, in Zwaben, voortyds de landgraven van Stulingen toebehorende. Na het uitsterven der zelven is het aan die van Pappenheim gekomen, met welke de abten van Kempten langen tydt wegens het bezit van het zelve getwist hebben, tot dat het verschil eindelyk in den jare 1692 is bygelegt, en de Pappenheimsche goederen in Algow aan den abt van Kempten voor 65000 Duitsche guldens zyn afgestaan. Zie KEMPTEN. *Sweder Theatr. Prætension.*

CALDERA, (EDUARD) een Portugeesch rechtsgeleerde, leefde in 't jaar 1610. Wy hebben verscheide van zyne schriften: *Variarum Lectionum Juris Lib.* IV. *De Erroribus Pragmaticorum*, en andere. *Nicol. Anth. Bibl. Hisp.*

CALDERINO, een vermaart badt, tien Fransche mylen van Verona, anders *het badt van Verona* genoemt. In des zelfs water steekt eene byzondere kracht, waar van verscheide schryvers gewag maken.

CALDERINUS, (DOMITIUS) een vermaart oordeelkundige in de vyftiende eeuw, is te Caldera, een klein vlek by Verona, geboren, waar van hy zynen naam ontleent heeft. De kardinaal Bessarion heeft veel werks van hem gemaakt, en hem met zich naar Rome gebragt, daar hy met groten roem heeft geleeraart. Hy is in verscheide talen zeer ervaren geweest, en heeft zich voornamentlyk op de Latynsche dichters gelegt, van welke hy eenige door zyne aantekeningen heeft opgeheldert. Sommigen zeggen, dat hy een zeer trotsch en verdrietig man is geweest, en dat hy weinig werks van den Godsdienst maakte. *Jovius in Elog. c.* 21. *Volaterran. Comment. Urban. l.* XXI. *Bayle.*

CALDERINUS, (JOHANNES) een beroemt rechtsgeleerde in de geestelyke rechten. Men houdt daar voor, dat de vermaarde rechtsgeleerde, Johannes Andreas, hem tot zone heeft aangenomen, na het overlyden van zynen natuurlyken zone Banicontius, die zich door eenige werken, als *de accusationibus & inquisitionibus*, als mede *de appellationibus*, enz. heeft vermaart gemaakt. Maar het is waarschynlyk, dat men op die gedachten is gekomen, om dat Calderinus met de dochter van Johannes Andreas, Novella genoemt, is getrouwt geweest. Hy heeft in den jare 1360 nog geleeft, en verscheide schriften nagelaten. *Forsterus in Hist. Jur. l.* III. *c.* 26. *Bellarm. de Scr. eccl. Bumaldi Bibl. Bonon.*

CALDERON, (ANTHONI) een Spanjaardt, beroepen tot het aartsbisdom van Grenade. Hy was van Baëza, eene stadt in 't bisdom van Toledo, nam buitengemeen toe in de beschaafde letteren, en vooral in de wysbegeerte. Men verkoos hem tot leeraar in de hogeschole te Salamanca. Vervolgens leide hy zich op de Godgeleerdheit; en vorderde daar veel in. Men maakte hem tot Domheer in de zelve stadt Salamanca, en vervolgens te Toledo. Eindelyk wierdt hy tot leermeester verkoren van de Infante van Spanje, D. Theresia van Oostenryk, die koningin van Vrankryk is geweest. In den jare 1652 beriep koning Philips de IV hem tot het aartsbisdom van Grenade; doch Anthoni Calderon stierf, voordat hy was ingewyd. Hy gaf vier of vyf verhandelingen in 't licht over de onbesmette ontfangenisse van de H. Maagdt; een van St. Jakob, enz. *Nicol. Anth. Bibl. Hisp.*

CALDERON, (JOHANNES ALFONSUS) een advokaat, geboortig van Nonucla in 't bisdom van Toledo. Hy was geacht in Spanje omtrent den jare 1640; schreef vier of vyf zware stukken over de rechten van den koning van Spanje. Men verplichtte hem die op de helft te verkleinen. Hy gafze uit onder den tytel van *El imperio de la Monarquia d'Espagna. Nicol. Anth. Bibl. Hisp.*

CALDERON, (PETRUS) bekent onder den naam van *Dom Pedro Calderon de la Barca*, was ridder van de orde van St. Jakob, en Domheer van Toledo. Zyne fraaie blyspelen in 't Spaansch,

Spaanſch, waar van wy drie delen hebben, zynde het laatſte 1664 gedrukt, hebben hem beroemt gemaakt. *Nicol. Anth. Bibl. Hiſp.*

CALDERON, (RODRIGO) graaf van Oliva, enz. is een zoon geweeſt van Franciſcus Calderon, uit Spanje geboortig. Deze heeft hem te Antwerpen, daar hy in quartier lag, by zeker Duitſch vrouwsperſoon, Maria Sandel geheten, met welke hy naderhandt trouwde, overgewonnen. Rodrigo by den onderkanſelier van Arragon page geweeſt zynde, wierdt door Franciſcus Sandoval, hertog, en naderhandt kardinaal van Lerma, opperſte ſtaatsbedienaar van Philips den III, koning van Spanje, in dienſt aangenomen, en tot grote eerampten verheven. Eerſt wierdt hy adjutant van de koninklyke kamer, vervolgens geheimſchryver van Staat, en daar op met Innez de Vergas van Oliva getrouwt zynde, ridder van St. Jakob, kommandeur van Ocanna, verder graaf van Oliva en markgraaf van Siebeneichen, als mede kapitein over de Duitſche lyfwacht gemaakt. Zyn vader wierdt door hem tot den adelyken ſtaat verheven, en met zekere heerlykheit begiftigt. Maar om dat hem de zelve zomtyds voorſpelde, dat zyn groot geluk een quaden uitſlag zou hebben, vatte hy een groten haat tegen hem op, het welk zo verre ging, dat hy hem voor zynen vader niet wilde erkennen, maar zich beroemde van een hoger afkomſt te zyn. Eindelyk wierdt Rodrigo zo trotſch, dat hy de voornaamſten van het hof verachtte, en alle ondeugden bot vierde, het welk zynen ondergang verhaaſte: want zyn voorſtander, de hertog van Lerma, in ongenade gevallen zynde, wierdt hy door de gemeente over vele misdaden beſchuldigt; weshalven hy genoodzaakt wierdt naar Valladolid te vluchten. Maar de koning deedt hem daar op den 20 February des jaars 1619 vatten, en naar het kaſteel van Montaches brengen. Vervolgens wierden zyne brieven onderzocht, en Rodrigo wierdt op de pynbank gebragt; maar hy ſtondt de zelve door, zonder iets het minſte te belyden. Kort daar op wierdt hy naar Santorca, en ten laatſten naar Valladolid gebragt, en in zyn eigen huis bewaart. Aangeklaagt zynde wierdt hy overtuigt van d'Avila door vergif van kant geholpen, de vermoording van Franciſcus di Xuara te wege gebragt, en den koning op verſcheide wyzen bedrogen te hebben. Het vonnis vervolgens over hem uitgeſproken zynde, beſtondt daar in, dat hy eerſt, wegens verſcheide burgerlyke misdryven, zynde twee hondert en vier en veertig in getal, eene geldboete van 1250000 dukaten zou betalen, en daarna onthooft worden. Hy bereidde zich daar op tot de doodt, en kaſtydde zyn lighaam zodanig, dat de Karmeliter monnik, die hem was toegevoegt, hem zulks moeſt verbieden. Op den 29 September van den jare 1621 wierdt hem het doodvonnis aangekondigt, nevens de genade van den koning, van over 2000 dukaten te mogen ſchikken. Twee dagen daarna wierdt hy op een muileſel, met zwart bekleed, naar het ſchavot, ten dien einde op de markt opgerecht, gebragt, en, na het volk om vergiffeniſſe verzocht te hebben, onthooft. Zyn ligchaam wierdt in het Karmeliter klooſter begraven. Men zegt, dat hy 200000 dukaten jaarlyks inkomen hadt, en dat zyn huisraat op 400000 dukaten geſchat wierdt. *Du Puy Hiſt. des Favor. Nani Hiſt. Venet. le Vaſſor Hiſt. de Louis* XIII. *l.* 14.

CALDIUS, zekere naam, door het krygsvolk tot verachtinge aan den keizer Claudius gegeven. Die naam is door het veranderen der letteren van het woordt *Claudius* uitgevonden, gelyk, by voorbeeldt, *Biberius* is gemaakt van *Tiberius*, als mede *Mero* van *Nero*, enz. *Sueton.*

CALDIVEL, (RICHARD) een beroemt geneesmeeſter in Engelandt. Hy verkreeg by zyn leven een groten roem door zyne geleertheit, en zocht den zelven ook na zyne doodt te onderhouden, ten welken einde hy het inkomen van het *Collegium Linacrienſe* te Londen vermeerderde, en aan zekeren hoogleeraar, die de heelkunde in het zelve zoude leeraren, een zeker jaargeldt maakte. Hy is in den jare 1584, of 1585 overleden. *Cambden. in Vit. Eliſab. Larrey Hiſt. d'Anglet. Tom.* II. *p.* 404.

CALE. Zie CALOW.

CALEB, de zoon van Jephunneh, is in den jare der werreldt 2414, voor Chriſtus 1570 geboren. Hy was een der genen, die uit de ſtammen Iſraëls in den jare der werreldt 2454, voor Chriſtus 1530 verkoren wierden om het landt Canaan te beſpieden, waar van hy een waarachtig verſlag deedt. Hy kantte zich, nevens Joſua, tegen de genen aan, die het volk verſchrikt wilden maken, waarom het weinig ſcheelde, of hy zou door het volk geſteenigt zyn geworden. Deze Caleb, en de voorgemelde Joſua, zyn van allen, die uit Egypten trokken, alleen in het beloofde landt gekomen. Caleb heeft Hebron, nevens het omleggende landt, tot zyn erfdeel gekregen. Hy beloofde zyne dochter aan den gene ten huwelyk, die de ſtadt Kiriath-Sepher kon bemachtigen, het welk door Athniel wierdt uitgevoert. Caleb is, hondert en dertien jaren out zynde, overleden. *Num. c.* XIII. XIV, *enz. Joſua c.* XIV, XV. *Jud. c.* I. *Joſephus Oudheden l.* III. *&* *l.* V. *Salian. Torniell.*

CALECAS, (EMANUEL, of MANUEL) een Griek, is een geeſtelyke, van de Dominikaner orde, geweeſt. Hy heeft omtrent het einde van de veertiende eeuwe geleeſt, naar het gevoelen van *Bellarminus*, of waarſchynlyker in de dertiende eeuwe, volgens het verhaal van *Petrus Galleſinus*, om dat Calecas de twede kerkvergadering van Lion, nevens den Griekſchen keizer Michiël Paleologus, en Joſephus, patriarch van Conſtantinopel, heeft bygewoont. Hy heeft de dwalingen der Griekſche kerke, aangaande den uitgang van den H. Geeſt, in vier boeken wederlegt, de welke door Ambroſius, een monnik, en naderhandt generaal van de orde van Camaldolus, op het bevel van paus Martinus den V in het Latyn zyn vertaalt. Dat werk is in den jare 1616 te Ingolſtadt, in quarto, uitgekomen, en naderhandt in de Boekzaal der Vaderen, (*Bibliotheca Patrum*) te Keulen gedrukt, ingelaſt. Zommigen houden daar voor, dat zeker werk, aangaande den uitgang van den H. Geeſt, het vagevuur, en het ongezuurde broodt, in de Verzameling van *Caniſius* voorhanden zynde, mede door *Calecas* is opgeſtelt. *Bellarm. de Script. eccleſ. Spondan. an.* 1397. *n.* 6. *P. Stewart. in not. Cal. Poſſevin. apparat. & Bibl. Petavius Tom.* III. *Theol. Dogm.*

CALECOULAN, eene ſtadt in Indië, aan gene zyde van den Ganges. Het is de hoofdſtadt van een klein koninkryk, dat zynen naam draagt, gelegen op de Malabaarſche kuſt, veertig mylen van Calecut, Zuidwaarts. *Maty Diction.*

CALECUT. Zie CALICUT.

CALEDONIA is de oude naam van Schotlandt, waar van de inwoners *Caledones*, of *Caledonii*, genoemt wierden. De oorſpronk van dien ouden naam wordt gevonden in het woordt *Lunckelden*, zo veel betekenende als een heuvel met bomen van hazelnoten bezet, waar van dit landſchap overvloedig voorzien is, en waar van de zee by Schotlandt *de Deucaledoniſche zee* genoemt wordt. De Caledones, of Caledonii, zynde voortyds een der vermaartſte volkeren onder de Britanniërs geweeſt, hebben een deel van het koninkryk der Picten uitgemaakt, volgens het verhaal van *Ammianus Marcellinus*, welke ſchryver de Picten in twee volkeren verdeelt, namentlyk de *Caledones*, en *Veturiones*. Maar door de Caledones, van welke *Tacitus* en andere geſchiedſchryvers dikwils gewag maken, worden buiten twyffel geen andere volkeren verſtaan dan de Schotten. *Buchanan. Hiſt. Scot.*

CALEDONISCHE OCEAAN, *Deucalionis* of *Caledonius Oceanus*, is een gedeelte van den Noord-Oceaan, die zich uitſtrekt van de eilanden van groot-Britannie af, tot aan de Zuid-eilanden van Ierlandt toe. Hy ontleent zynen naam van het oude Caledonië, bevattende de provincien van Schotlandt, tegenwoordig genaamt Roſſ, Locquabry, en Athol, dat ook zomtyds zynen naam aan ganſch Schotlandt gegeven heeft.

CALENBERG, een kaſteel, en ambacht, ſedert den dertigjarigen oorlog geſticht aan de Leine, twee mylen van Hanover, en eene myle van Hildesheim gelegen, aan den hertog van Brunswyk toebehorende. Op dit kaſteel hebben Erik de I, of de oude, en Erik de II, of de jonge, vader en zoon, van den jare 1491 af, tot den jare 1584, hun verblyf gehouden. Daar van daan is het gekomen, dat het landt tuſſchen de Dieſter en de Leine, nevens het landt van Gottingen, door hen bezeten, in het algemeen het vorſtendom Calenberg genoemt wordt. De wyze, op welke dit landt, na de doodt van Erik den II, aan het huis van Wolffenbuttel, en, na het overlyden van hertog Frederik Ulrich, aan het huis van Zelle, en vervolgens aan het keurvorſtelyke huis is gekomen, is boven, in het artykel van BRUNSWYK, aangetekent. *Zeiler. Topogr. Brunſvic. p.* 65.

CALENBERG, of KAHLENBERG, in het Latyn *mons Cecius*, een berg, eene halve myle van Wenen gelegen, aan wiens voet de Turken in den jare 1683 verſlagen wierden. Hy ſtrekt zich uit van den Donauw tot aan de Sau, zynde omtrent vyftig mylen, en heeft verſcheide namen. Boven op de eerſte ſpits van dezen berg ziet men nog eenige overblyfſelen van een verwoeſt ſlot, waar in voortyds de H. Leopoldus, markgraaf van Ooſtenryk, zyn hof heeft gehouden. Op eene andere ſpits, niet verre van de eerſtgenoemde, is een klooſter gelegen, door de Camaldulen in den jare 1632 geſticht. *Topogr. Auſtr.*

CALENDARIO (PHILIPPUS) een vermaart bouwkundige en beeldhouwer te Venetië, heeft omtrent den jare 1354 geleeft. Hy heeft te Venetië, op de plaats van S. Marcus, de deftige galderyen gemaakt, die op marmere zuilen ruſten, en rondom de gemelde plaats gebouwt zyn. Hem zyn deswegen door de Republyk niet alleen voortreflyke vereeringen gedaan, maar de Doge, Marinus Falier, heeft zich ook met hem vermaagtſchapt. *Egnatius l.* VIII. *c.* 51.

CALENDER-BROEDERS, of CALENDER-HEREN, wierden voortyds in Duitſchlandt de genen genoemt, die altydt op den eerſten dag van ieder maandt, door de Latynen *Calendæ* genoemt, vergaderden, en order ſtelden op de feeſt-en andere dagen, ter gedachteniſſe van byzondere perſonen of zaken ingeſtelt; op de uitdeeling der almoeſen; op het houden der vaſten; op het uitlenen van geldſommen, en op meer andere zaken. Zulke zameningen wierden op verſcheide plaatſen in Saxen, Thuringen, Meiſſen, Pomeren, Weſtphalen, als mede in Vrankryk en Hungarië, gevonden. Het is onbekent, wanneer de zelve zyn ingeſtelt; maar zommigen zyn van gedachten, dat zy omtrent den zelven tydt zyn opgerecht, in welken eene diergelyke zamening van den Rozenkrans haren oorſpronk heeft gekregen, zynde door St. *Dominicus*, van welken de Dominikanen hunnen naam ontleent hebben, tegen de Waldenzen geſticht. Deze Calender-broeders verſchilden van de monniken orders, om dat zo wel geeſtelyken als werreldlyken, van beide ſexe, in de zelve gevonden wierden. Maar omdat de gewoonte, van by hunne vergadering op den eerſten dag van de maandt een gaſtery te houden, grote wanorders veroorzaakte, hebben verſcheide Godgeleerden in den beginne der Hervorminge niet alleen daar over geklaagt; maar deze broederſchap is eindelyk in het geheel vernietigt. *Felleri Orat. de fratr. calend. Tenzelius Unterred. an.* 1692. *Menſ. Mart.*

CALENDERS, zeker ſoort van Mahometaanſche monniken, zo genoemt naar *Santon Calenderi*, den ſtichter van hunne orde. Deze Santon was een uit het getal der Abdats. Hy ſpeelde den

naam

naam Gods gedurig op de fluit, ging blootshoofds, zonder hembdt, het vel van een wilt dier op zyne schouderen hebbende, en van voren een schootsvel dragende, wiens gordel met edele gesteentens, zynde met valsche diamanten gemengt, versiert was. Zyne tegenwoordige, navolgers zyn alleen op wellusten bedacht, zynde meer eene secte van Epicureen dan een Godsdienstige orde. Een herberg is by hen al zo geacht als een mosquee; en zy menen Godt niet minder te eeren door het vrye gebruik van zyne schepselen, dan anderen door strengheit en kastydingen. In Persië en Arabië worden zy *Abdats*, of *Abdallas* genoemt, dat is, een ter eere en ten dienste van Godt gewyd volk. Hunne kleeding bestaat in een kap, uit verscheide stukken zamengelapt, naar een zotskap gelykenende. Eenigen van hen dragen een vel, met bont gevoert, het welk digt om hun middel sluit, nevens eene kopere slange, die hen door hunne leermeesters tot een bewys van hunne geleerdheit gegeven wordt. Zy prediken opentlyk op de markten de wonderen van hunne Heiligen, en vervloeken Abu-Beker, Omar, Osman, en Hanife, die door de Turken zeer geëert worden, als mede de Heiligen der Usbequische Tartaren, van de zelve belagchelyke dingen verhalende, om hen by het volk veracht te maken. Zy eeten het geen hen door hunne toehoorders gebragt wordt; ook nemen zy geldt aan, als hen het zelve door de zelve wordt aangeboden. Gemeenlyk zyn deze monniken tot dievery en ligtvaardigheit genegen, weshalven men hen niet herbergt; maar als zy ergens zoeken te blyven, wyst men hen naar de kapellen, die ten dien einde voor hen naast de mosqueen gebouwt zyn. *Ricaut de l'Emp. Ottom. Olearius Reize-Beschr. Tom.* I.

CALENDIO, een patriarch te Antiochië, door de bisschoppen van Syrië in den jare 482 na de doodt van Stephanus verkoren. Kort na zyne verheffinge hieldt hy eene kerkvergadering, en veroordeelde Timotheus Elurus; weshalven hy door eenigen by den keizer Zeno verdacht wierdt gemaakt van de zyde der belhamels toegedaan te zyn, door welke Verina, de stiefmoeder van den keizer, tegen den zelven wierdt aangezet. Om die reden wierdt hy omtrent het einde van den jare 482 door den keizer in ballingschap gezonden, waar in hy overleedt. Petrus Fullo wierdt in zyne plaats tot patriarch aangestelt, de welke zich reets te voren die waardigheit hadt aangematigt, maar door Leo verjaagt was. *Baron. in Annal. & Martyrol. Nat. Alexander. Hist. eccl. sec.* III. *c.* 5.

CALENDRINO, (PHILIPPUS) een kardinaal, geboortig van Sarzana, en een halve broeder van paus Nicolaus den V. Hy is eerst kanunnik en aartsdiaken van Lucca, en naderhandt bisschop te Bononië geweest. Paus Nicolaus de V maakte hem in den jare 1448 kardinaal. Eenigen tydt daarna wierdt hy legaat in het Mark van Ancona, welke waardigheit hy met groten roem bekleedde. Paus Pius de II heeft hem tot grootpenitentiaris, en Paulus de II tot bisschop van Porto aangestelt. Hy is by de verkiezinge van Sixtus den IV tegenwoordig geweest, en te Bagnaia, in het bisdom van Viterbo, op den 24 July van den jare 1476, in den ouderdom van drie en zeventig jaren, overleden. *Platina in Nic.* V. *Sigon. l.* IV. *Garimbert. Onuphr. Ciacon. Ughel. Aubery. &c.*

CALENIUS, (GUALTERUS) een Engelschman, uit het hertogdom Walles, is aartsdiaken te Oxfort geweest, en heeft onder de regeering van Henrik den I, koning van Engelandt; omtrent den jare 1120 geleeft. Hy heeft een vervolg opgemaakt tot de geschiedenisse van Britannië, door *Gualfridus van Monmouth* uit de Britannische in de Latynsche tale overgezet. Dat vervolg strekt zich uit tot den tydt, in welken Calenius geleeft heeft, en vervat den tydt van vier hondert jaren. Het zelve heeft den volgenden tytel: *Auctuarium Annalium Britanniæ*. Zeker Italiaan, *Ponticus Virundius* genoemt, heeft een uittrekfel uit dat werk gemaakt. Men houdt daar voor, dat Calenius een werk in het Latyn van de geschiedenissen van zynen tydt, nevens verscheide andere werken, geschreven heeft. *Balæus & Pitsæus de Scr. Angl. Vossius l.* II. *de Hist. Lat. c.* 48.

CALENTER. Die naam wordt door de Persianen aan den koninklyken schatmeester en de genen, die het inkomen der provincien ontfangen, gegeven, waar van zy den ryksraadt, of den Cham, zynde de stadhouder eener provincie, rekenschap moeten doen. *Olear. Pers. Reize-Beschr.*

CALENTIO, of CALENTIUS, (ELISIUS) een dichter in Italië, uit het koninkryk Napels geboortig, leefde op 't einde van de XV eeuw, omtrent het jaar 1480, te gelyk met Jovianus Pontanus, en Sannazarius. Deze twee, en andere grote mannen van zynen tydt vereerden hem met hunne vriendschap. Hy heeft zeer fraaie treurvaarzen en andere dichtstukken, hier onder de Kikvorsschen-en Ratten-strydt, uit Homerus getrokken, in 't licht gegeven. Calentius bezat goede hoedanigheden, doch was te veel op het vrouwelyke geslacht verslingert, dat hem ook ongelukkig maakte, gelyk uit dit vaars te zien is:

> *Talia post cineres de me toto orbe legantur,*
> *Scriptaque sint tumulo carmina digna meo:*
> *Ingenium natura dedit, fortuna Poëtæ*
> *Defuit, atque inopem vivere fecit amor.*

Waar van in onrym aldus de zin is:

Laten deze dingen, na myn overlyden, door de gansche werreldt gelezen worden, en deze vaarzen, my passende, op myn grafzark staan: De Natuur heeft den dichter verstandt gegeven, de fortuin hem niet gedient, en de minnesnoepery hem armelyk doen leven.

Men weet niet, wanneer hy gestorven is: doch 't was ten minsten voor 't jaar 1503, toen Pontanus overleedt; want daar is nog een brief voorhanden, door dezen laatsten aan Lucius Calentius, zoon van dezen, waar van gesproken wordt, geschreven, in welken hy hem aanmaant om zich den roem waardig te maken, dien zyn vader door zyne schranderheit verkregen hadt. Men ziet, dat hy in dien tydt daar toe ook arbeidde. Zyn vader hadt hem, eer hy stierf, belast dit vaars, dat hy zelfs gemaakt hadt, op zyn graf te zetten:

> *Sit tibi, sit felix & faustum iter;*
> *Qui sum discito paucis, sodes!*
> *Hic ego vates jaceo Calentius,*
> *Somno sopitus gravi,*
> *Donec me tubicen ætheris excitet,*
> *Vocans ad pias superûm sedes.*
> *Legistin'? amabo dic abiens, vale.*

Dat is: „ Gelukkig zy u de weg, gy die hier voorby gaat. „ Eilieve! lees uit deze weinige woorden wie ik ben. Hier leg „ ik Calentius, een Poëet, zynde met eenen diepen slaap bevangen, „ tot dat de hemelsche bazuin, roepende ieder voor Gods recht- „ vaardigen rechterstoel, my doedt ontwaken. Hebt gy 't gele- „ zen? zeg dan, bid ik u, als gy henen gaat, vaarwel." *Paul. Jov. in Elog. Doct. c.* 45. *Cornelius Tollius in Append. Pierius Valerianus de infelicit. Litterat.*

CALENUM. Zie CARINOLA.

CALENUS, (OLENUS) een vermaart waarzegger in Hetrurië, wierdt door den keizer Tarquinius Superbus geraadpleegt over zeker menschen hoofdt, dat men gevonden hadt op den berg Tarpejus, ter plaatse, daar men den grondt leide tot een tempel ter eere van Jupiter. Calenus, merkende, dat een groot geluk voor de stadt Rome daar door voorspelt wierdt, wilde de afgezanten door een dubbelzinnig antwoordt misleiden, om het geluk van Rome op Hetrurië over te brengen; maar die aanslag mislukte hem, om dat zyn zoon de afgezanten reets kennisse daar van gegeven hadt. Hy maakte een schets van den tempel met zyn staf in het zandt, en vroeg de afgezanten: *Gy Romeinen zegt: Hier zal de tempel van den allerhoogsten Godt Jupiter in het toekomende zyn; hier hebben wy een menschen hoofdt gevonden.* Maar de afgezanten, door zynen zone gewaarschuwt zynde, antwoordden: *Wy zeggen, niet hier, maar te Rome, is een menschen hoofdt gevonden. Dionys. Halicarnass. l.* IV. *c.* 66. 67. *Plin. l.* XXVIII. *c.* 2. *Bayle.*

CALEPINNUS, (AMBROSIUS) van Calepio geboortig, eene kleine stadt naby Bergamo gelegen, waar van hy zynen naam heeft ontleent. Hy is een Augustyner monnik geweest, en heeft in de zestiende eeuw een Latynsch Woordenboek zamengestelt, het welk naderhandt door verscheide geleerden, meer andere talen daar by gevoegt zynde, zomtyds is vermeerdert, verandert, en veeltyds herdrukt. *Pamphil. in Chron. August. Alberti Ital. Simler.*

CALEPIO, in het Latyn *Calepium*, een vlek in de Venetiaansche provincie Bergamasco, aan de rivier Oglio, waar van het dal di Calepio zynen naam heeft gekregen.

CALFORDE. Zie CALVORDE.

CALHAT, QUALHAT, en QUELHAT, eene stadt in gelukkig Arabië, legt in een landt, Oman, of Jamana genaamt, aan de Golf, die den naam van haar ontleent. Zie CALAJATE.

CALHAT, (DE GOLF VAN) op de Zuid-kust van gelukkig-Arabië, tusschen de kaap Raz-al-gate, en de stadt Dolfar, van deze zeventig, en van gene hondert en tien mylen. Deze Golf wordt genomen voor de *Sachalites sinus* van *Ptolomæus. Maty Diction.*

CALI, een steedtje van weinig belang in 't koninkryk Popayan in Zuid-America, aan de rivier St. Martha, twintig mylen beneden de stadt Popayan. *Maty Diction.*

CALIARI, (PAULUS) een vermaart schilder, bekent onder den naam van *Paulus Veronesius*. Hy wierdt in den jare 1532 te Verona uit Gabriel Caliari, eenen plaatsnyder, geboren. Onze Paulus leerde tekenen en schilderen onder Anthonius Badilius, eenen van zyne omen; en dewyl hy in 't schilderen een schranderen geest hadt, maakte hy daar in wel haast wakkeren voortgang; want toen hy nog jong was, schilderde hy eenige stukken te Verona, waar voor men veel achting hadde. De kardinaal Hercules van Gonzagua verplichtte Caliari te Mantua te komen, om daar aan den Dom te arbeiden, waar mede hy veel roem behaalde. Sedert dien tydt toonde hy zyn kunst in andere steden van Italië, en zette zich eindelyk te Venetië ter neder. Zyne verdiensten kregen daar den loon, dien men hem billyk verschuldigt was, en hy maakte zich daar vele vrienden van groot aanzien. Hier leverde hy verscheide heerlyke stukken op, waar van velen in gansch Europa verspreid zyn, en men gebruikte hem als raadsman over 't aanzienlyke werk, dat in 't hertoglyke paleis, in de de boekzaal van St. Marcus, en in de zale van den raadt van Tienen, enz. stont gemaakt te worden. Hy deedt een keer naar Rome in 't gezelschap van Jeronymus Grimani, procureur van St. Marcus, en afgezant van dat hof; keerde wel haast weder naar Venetië, en ging voort met het voltojen der uitmuntende schilderstukken, die zynen naam by de naneven moesten onsterfelyk maken. Hy stierf in de maandt van April des jaars 1588. Deze Paulus Veronesius hadt eenen broeder,

der, BENEDICTUS CALIARI genaamt, en twee zonen, waar van in 't vervolg zal gesproken worden. Benedictus was een schilder en plaatsnyder. Hy arbeidde onder 't bestier zyns broeders, en zyne stukken gaan onder die van Paulus door. Dit was een zeer arbeidzaam man, en zonder opgeblazenheit. Hy stierf in 't jaar 1589, in den ouderdom van 60 jaren. De twee zonen van Paulus Veronesius waren KAREL en GABRIEL CALIARI. De eerste was reets met zyn achtiende jaar zeer schrander in de schilderkunst, en leverde stukken op, welke met die der grootste meesters mogten geëvenaart worden. Men gelooft, dat hy zyn vader zou overtroffen hebben, indien zyn levenstydt zo lang geweest was als men gewenscht hadt. Maar dewyl hy teder van ligchaam was, en dat hy met zeer veel yver arbeidde, raakte hy aan een borstquaal, en overleedt in den jare 1596, in den ouderdom van 25 jaren. Gabriel, zyn broeder, leide zich op den koophandel, hoewel hy nu en dan nog een stukje opmaakte. Hy stierf in 't jaar 1631 aan de pest, 65 jaren out zynde. *Vasari in vit. de Pict. Ridolfi Vit. de Pict. Venet.*

CALICA, eene kleine stadt van Turkyen in Europa, legt in Bulgarië, aan de Zwarte zee, hebbende een veiligen haven, tusschen de steden Varne en Pangala, dat sommige aardryksbeschryvers houden voor het oude *Callatia. Maty Diction.*

CALICUT, of CALECUT, in het Latyn *Calecutium*, een stadt en koninkryk in Oost-Indië, op de kust van Malabar, aan deze zyde van den Ganges. De inwoners noemen hunnen koning *Samori*, of *Zamorin*, dat is een oppermachtig keizer en Godt op aarde, en verkiezen den zelven uit het geslacht van *Bramenes*, die men zegt dat de stadt Calecut gebouwt heeft. De rykdom van het landt bestaat in peper en edelgesteentens; weshalven vele buitenlandsche kooplieden daar naar toe reizen. De Portugezen hebben hunne macht daar nog niet kunnen vestigen, schoon zy verscheide heerlyke overwinningen omtrent het einde der zestiende eeuwe behaalt hebben. Men vindt daar verscheide gezindheden, namentlyk Heidenen, Mahometanen, Arabieren, St. Thomas-Christenen, en andere, die door de Missionarissen bekeert worden. De koning heeft zomtyds belooft den Christelyken Godsdienst te zullen aannemen; maar is zyne belofte tot nog toe niet nagekomen. Die vorst wordt met verscheide zonderlinge plegtigheden gedient. Hy leeft zeer matig, en kleedt zich nooit prachtig dan op plegtige dagen. De stadt Calecut heeft een fraaien haven, en dryft groten koophandel. Zy is gelegen tusschen Cranganor en Cochin ten Zuiden, en tusschen Cananor ten Noorden. De Engelschen hebben zich sedert langen tydt daar ter nedergeslagen, en op eene hoogte huizen gebouwt, om voor watervloeden zeker te zyn, zynde de stadt wegens hare laagte zeer daar voor bloot gestelt. Men vindt in het zandt aan het oever van de zee vele stukken gouds, die ieder mag oprapen. De koning heeft voortyds zyn verblyf in die stadt gehouden; maar tegenwoordig heeft hy een stadhouder in de zelve aangestelt, door de onderdanen *Rajador* genoemt. De patricien en edelen, *Nayves* geheten, dragen armbanden van paarlen, als mede goude ringen. Velen van hen begeven zich nooit in den echten staat, om dat het hen vergunt is de vrouwen en dochters van hunne goede vrienden te gebruiken. In een huis komende, stellen zy hunne zwaarden en ronde bylen aan de deure, tot een teken, dat zy zich in dat huis bevinden: ook gaat de heer van het huis, by geval daar op aan komende, voorby, ziende dat de gemelde wapenen aan de deure staan. Zy dragen altydt wapenen, en verzellen den koning, als de zelve ten oorlog trekt. Alle *Polyas* (dus worden de personen van geringen staat genoemt) zyn of koop-of ambagtslieden. De koning eet niet dan het gene men eerst zyn Pagode, of afgodt, heeft aangeboden. Ook onderhoudt men in dit koninkryk de volgende zonderlinge gewoonte. Zo wel de koningin, als alle andere van de vrouwelyke sexe worden voor den trouwdag in het huis van een Bramins, of Heidensch priester, gebragt, die, eer het huwelyk voltrokken wordt, naar zyn gevallen met haar kan leven. Daarenboven wordt de zusterszoon van den koning, na des zelfs doodt, op den troon gestelt, om dat zy dit voor het beste middel houden om gedurig een opvolger uit koninklyken bloede te hebben, nademaal de kinderen van de koninginne ligtelyk door een anderen dan den Bramin kunnen geteelt zyn; maar de zusterszoon, zeggen zy, is zekerlyk uit koninklyken bloede voortgekomen, om dat zyne moeder ten minsten daar uit is voortgekomen. Als zich de koning opentlyk vertoont, wordt hy op een stoel gedragen, of door menschen in een koets getrokken, die met allerhande edelgesteentens versiert, en door speellieden omringt is. Achteraan volgen zyne edelen en hofbedienden, en voor aan trekt eene bende schutters en ligt paardevolk. Ieder, by hem ter gehoor toegelaten wordende, moet drie of vier schreden van hem blyven staan; en al het geen door de genen, die hem oppassen, wordt overgegeven, geschiedt met het uiterste van een stok, om dat zy het voor een grote misdaadt houden den koning met hunne handen aan te raken. In zyne gebedeplaats staat het beeldt van den duivel, een kroon op 't hoofdt hebbende, zynde zo afgryselyk, dat de stoutmoedigsten daar voor schrikken. De muur van die plaats is overal met kleine duivels beschildert, en in ieder hoek staat een van metaal zo kunstig gewerkt, dat zich louter vlammen voor het ooge vertonen. De Bramins, of priesters, besproeijen die beelden alle morgen met welriekent water, branden wierook en andere specerycn voor hen, en bidden hen aan, zich ter aarde werpende, en op hun aangezicht leggende. De koning kan een leger van hondert duizent mannen voetvoelk in het veldt stellen; maar in plaats van paarden bedient hy zich van oliphanten. *Mandelslo. Olearius. Dellon Relat. des Indes Orient.*

CALIDIUS, of CALIDUS, (LUCIUS JULIUS) een dichter, zynde zeer vermaart wegens zyne deugdt en redelykheit, heeft in den jare van Rome 517, in de CLXXXV Olympiade, zynde omtrent 40 jaren voor Christus, geleeft. De Roomsche ridders vogelvry verklaart zynde, hadt Publius Volumnius, een vriendt van Antonius, den naam van Calidius mede daar onder gestelt, wegens de vele goederen, die hy in Africa bezat; maar Titus Pomponius Atticus bevrydde hem van dat gevaar. *Cornel. Nepos in Vita Attici c. 12. Vossius de Poët. Lat. c. 2. Barthius Advers.* 37. 8.

CALIFA. Deze naam wordt door de Persianen tegenwoordig aan den gene gegeven, die in een mosquee leeraart. De voornaamste priester van den tempel, of opperste in de schole, wordt *Molla* genoemt. *Olerarius Reizebeschr.*

CALIFA, of KALIF, is de naam der navolgers van Mahomet geweest, zynde de zelve inzonderheit Califen of Kalifen van Syrië genoemt geweest, eer de andere Kalifen zyn opgekomen, en zich eene volstrekte oppermacht in Persië, Egypten en Africa hebben aangematigt. Onder de regeering van den Califa Mahomet den II, in den jare 814, wierdt het Mahometaansche ryk in vyf delen verdeelt. Mahomet Califa verliet de stadt Damascus, en nam zyn verblyf te Bagdad, welke stadt door hem is opgebouwt, ter plaatse daar voortyds Seleucia gestaan hadt, zynde eene dagreize van het oude Babylon, waar van hy de Calife of Kalif van Babylon genoemt wordt. Zyn broeder Abdata wierdt Kalif te Caïro in Egypten. Een derde Kalif is die van Caruaen geweest, en een vierde die van Fez in Barbarye, behalven den Kalif van Spanje, die daarenboven den koninklyken eernaam aannam. Altoos zyn 'er zeer machtige Kalifen in Persië, Cappadocië, Cilicië, en Mesopotamië geweest. Pisasiris, hebbende in den jare 958 geregeert, is de laatste Kalif in Asië geweest, zynde de Turken toen daar van meester geworden. Dus zyn geen Kalifen overig gebleven dan die van Egypten, Africa en Spanje. Sedert dien tydt heeft men wel nog eenige Kalifen in Syrië gevonden; maar de zelve zyn alleen als opperste priesters aangezien. Elvir, de zoon van Pisasiris, is in den jare 990 Kalif in Egypten geweest, hebbende zyne navolgers geregeert tot den jare 1164, omtrent den welken tydt zich Saladin meester van Egypten gemaakt heeft, en den eernaam van Sultan aangenomen; maar den eernaam van Kalif heeft hy aan de hogepriesters van den Alkoran afgestaan. *Marmol Afr. l.* II.

CALIFORNIE, een eilandt in het Noorder gedeelte van America, in de Zuider zee gelegen, strekt zich uit tot Nieuw-Mexico, of Nieuw-Granada, en wordt door een arm van de zee daar van afgescheiden. In de lengte maakt het zelve zeven of acht hondert Fransche mylen uit, van het Noorden ten Zuiden, van de voorgebergtens Cabo Blanc, Cabo S. Sebastiaan, en Cabo Mendocino, tot Cabo de S. Lucar. Het naauw, waar door dit eilandt van het vaste landt afgescheiden wordt, wordt door de Spanjaarden *Mar Vermejo*, of *de Rode zee*, genoemt. Het landt is droog, onvruchtbaar en kout, schoon het ons, wegens zyne gelegenheit, eer als eene hete, of ten minsten gematigde luchtstreek zou voorkomen. Ten Oosten van de kusten van Californië vischt men paarlen, als mede aan de kusten van Nieuw-Mexico, en Nieuw-Granada, zynde de zelve eerst door Cortesius in den jare 1535 ontdekt. *Herrera Descript. America.*

CALIGÆ, een soort van schoenen, die door de Roomsche soldaten gedragen wierden. Zy hadden geen bovenleêr, maar wierden met linten vast gebonden, de welke boven de eenklaauw vast gemaakt wierden. Zy wierden van dik leêr gemaakt, hebbende houte solen, van wilgen en diergelyk taai hout gemaakt. Ook wierden 'er nagels in geslagen, zynde zomtyds vry groot, op dat de soldaten braaf op de zelve konden voortstappen. *Spon. Miscell. Sect. 6. p. 220. du Fresne Glossar. Græc.*

CALIGARI, of PELACANI, (FRANCISCUS) van Florence, hoogleeraar in de wiskunde, leefde in den jare 1515. Hy schreef in 't Italiaansch eene verhandeling over de Algebra, en dertien boeken over de gebruikelyke rekenkunst, die hy opdroeg aan Julius de Medicis, sedert paus, onder den naam van Clemens den VIII. *Poccianciue de script. Florent. Vossius de Mathem.*

CALIGNON, (SOFFREY) requestmeester en sedert kanselier van Navarre, onder Henrik den Groten, was uit het Dauphiné. De heer Lesdiguieres, na dien tydt connestabel van Vrankryk, bragt veel toe tot zyne verheffinge. Zie hier den lof, dien Nikolaas Chorier hem nageeft, in zyn kortbegrip van de Historie van 't Dauphiné, ten dienste van den Dauphyn opgestelt: „ Soffrey Calignon, vriendt van Revol, hadt in dien tydt 't be„ windt in de aangelegenste zaken. De koning, nog maar ko„ ning van Navarre zynde, hadt hem in de bezwaarlykste voor„ vallen gebruikt. Hy was in dien tydt nog van gene an„ dere voorzien. Koning van Vrankryk geworden zynde, hadt „ hy geen staatsdienaar, dien hy zo veel achtte. Hy maakte „ hem kanselier van Navarre. 't Edict van Nantes is zyn werk; „ hy wendde daar toe zynen vlyt meer aan dan iemandt an„ ders. Hy was zeer bedreven in alle soorten van wetenschap„ pen; zelfs heeft hy in onze tale vaarzen gemaakt. Du Ver„ dier heeft 'er vele in zyne Boekzaal bewaart; de overige zyn „ verloren. Hy hadt in staatszaken een wonderlyk doorzicht; „ hoe verwart de zelve ook mogten zyn, hy vondt altoos de „ rechte plaats, daar 't aan schortte, en wist ze dus te „ ontwinden. Hy overleedt in 't jaar 1607, in den ouderdom „ van 56 jaren, latende den koning een gevoelige smert over „ 't verlies van zyn persoon. Zodanig een verlies van grote „ mannen, gelyk als dat van hem, is nooit te herstellen. Hy „ dede belydenis van den Hervormden Godsdienst. De vaarzen, die „ Du Verdier Vauprivas ons heeft behouden, zyn een schimpdicht,

getytelt *Le Mepris des Dames. Du Verdier Bibl. p.* 1140. *Chorier Hist. de Dauph. Tom.* II. *p.* 223.

CALIGULA, (CAJUS CÆSAR) de zoon van Germanicus en Agrippina, volgde op Tiberius in het keizerryk in den jare 37, zynde *Caligula* genoemt, om dat hy in het leger geboren was, daar de soldaten zeker soort van laarsen droegen, de welke aldus genoemt wierden. Tiberius hadt hem tot zynen navolger benoemt; maar men houdt 'er voor, dat Caligula zyne doodt verhaast heeft. Hy was in den beginne van zyne regeering vry zachtmoedig; maar het duurde niet lang: want hy maakte zyn werk van moorden en bloedvergieten; hy dreef bloedschande met zyne eige zusters, en verquistte in weinige maanden de grote schatten, door Tiberius in vele jaren verzamelt, en meer dan twee en zestig millioenen goude kronen uitmakende. Naderhandt zocht hy door allerhande onrechtvaardige middelen geldt byeen te schrapen. Zyne grootste dwaasheit bestondt daar in, dat hy voor een Godt wilde gehouden zyn, begeerende, dat de hoofden van de standbeelden der Goden zouden afgebroken, en de afbeelding van zyn hoofdt in der zelver plaats gestelt worden. Hy was gewoon tusschen de standbeelden van Castor en Pollux te staan, om aangebeden te worden: ook beroemde hy zich van by de maan geslapen te hebben. In den jare 39 belastte hy Petronius, toen landvoogdt van Syrië, om zyn standbeeldt, in de gedaante van Jupiter, in het Heiligdom te plaatsen; maar Petronius bemerkende, dat dit voornemen de Joden zeer tegen hem zou verbitteren, schreef aan den keizer, dat de kunstenaars dat standbeeldt niet ter volkomenheit konden brengen, het welk Caligula, die de ware oorzaak bespeurde, zeer vergramde. Ondertusschen overviel Agrippa, den zone van Aristobulus, door Herodes den ouden van kant geholpen, van dat voornemen des keizers verwittigt zynde, eene flaauwte, en schreef hem naderhandt een zo weêmoedigen brief, dat hem Caligula beloofde geen nieuwigheit in den Joodschen tempel te zullen invoeren. Maar kort daar op gaf hy evenwel last om een gouden Colossus te Rome te doen maken, met inzicht om den zelven onverwacht in den Joodschen tempel te plaatsen. Maar hy kon zyn voornemen niet volbrengen, om dat hy door Cassius Cherea, den hoofdman van zyne lyfwacht, op den 24 January van den jare 41 vermoord wierdt, drie jaren, tien maanden en acht dagen geregeert hebbende. *Dio. Sueton. Tacitus. Aurelius Victor. Josephus Oudh.* XVIII. 19. *Oorl.* II. *Philo de Legatione ad Cajum. Bayle.*

CALIGURRITANI wierden de oude inwoners van eene Spaansche stadt, in out-Castilië gelegen, geheten, welke stadt tegenwoordig *Calahorra* genoemt wordt. *Valerius Maximus l.* VII. *c.* 6.

CALINGIANI, een out volk in Indië, aan den zeekant wonende, welker vrouwen in den vyfden jare van haren ouderdom kinderen ter werreldt bragten, en niet boven de acht jaren leefden, indien men *Plinius* mag geloven *l.* VI. *c.* 17.

CALIPIE, outtyds *Curubis, Curobis*, wel eer eene bisschoppelyke stadt, legt in 't koninkryk van Tunis in Barbaryë, tusschen de kaap Bona, en de stadt Hamametha, op de zeekust, alwaar ze een tamelyken schonen haven heeft. *Maty Diction.*

CALIPO, of GARIPO, een steedtje van Turkyen in Asië, legt in Natolië, aan den mondt van de rivier Lali in de Zwarte zee, waar aan 't een fraaien haven heeft. *Maty Diction.*

CALIPPUS, een wiskunstenaar te Cyzicum, wierdt in Griekenlandt in grote achtinge gehouden. Bemerkende, dat hy de zon-en maanjaren niet ter deege met malkander kon vereenigen, en een misslag in de order van *Meto* ontdekkende, vondt hy een *Periode* uit, vier Metonische *Cycli* in zich begrypende, ieder van negentien jaren, in het geheel zes en zeventig jaren, of negentien *Olympiaden*, uitmakende. Hy maakte een begin op het einde van Juny, in den derden jare van de hondert en twaalfde Olympiade, dat is, in den vier hondert en negentienden jare van Nabonassar, en in den jare 4384, volgens de Juliaansche Periode, in den jare van Rome 424, der werreldt 3654, voor Christus 330, toen Aristophon regent te Athene was, en Darius door Bessus omgebragt wierdt. *Ptolomæus l.* III. *Petav. Doctr. temp. l.* XII. *c.* 16. & *l.* X. *c.* 37. *Vossius de Math. c.* 33. §. 15. *Scaliger in Not. ad. Euseb. Chron. Riccioli Chron. reform.*

CALISCH, of KALISCH, in het Latyn *Calissium*, of *Caliscia*, eene stadt in groot-Polen, waar van het wooiwoodschap Calisch zynen naam heeft gekregen. Zommigen zyn van gedachten, dat deze de stadt *Calisscia* is, waar van Ptolomæus gewag maakt. Zy is gelegen aan de rivier Przosna, en met moerassen omringt. Johannes Sprow, aartsbisschop van Gnezen, heeft daar in den jare 1457 eene kerkvergadering gehouden. In den jare 1706, op den 29 October, behaalde Augustus, koning van Polen, by die stadt eene overwinning op de Zweden, over welke de generaal Mardefeld het bevel hadt. In den jare 1707 is de zelve door de Russen voor het grootste gedeelte verwoest. *Starafolscius Polonia p.* 24.

CALISSIN, (DE KAAP) of *Capo de Rosbel*, van outs *Dire*, of *Dere*, legt in 't koninkryk Dangali in Ethiopië, tegen over de kaap Ara in Arabië, tusschen welke twee gevonden wordt de beruchte Straat Babelmandel, zynde een ingang van de Arabische Golf, die men de Rode zee noemt, hoewel die zee zich veel wyder uitstrekt. *Maty Diction.*

CALISTE NICEPHORUS. Zie NICEPHORUS.

CALIXTINEN. Deze naam wierdt aan eenige Hussiten gegeven, die voornamentlyk het gebruik van den kelk in het H. Avondmaal wilden herstellen. M. Jacobellus heeft ten tyde, toen Johan Hus op de kerkvergadering van Costnits verschenen was, die leere weder aan het licht gebragt. Daar was een verschil gerezen, of Johan Hus dat gevoelen goetkeurde. Men schreef daar over aan hem naar Costnits, en hy antwoordde uit zyne gevangenisse, dat hy die leere t'eenemale goetkeurde; weshalven de genen, die daar in volhardden, *Calixtinen* genoemt wierden. Men moet evenwel aanmerken, dat die naam meest aan de genen gegeven wierdt, die het in de overige geloofsstukken juist met de Hussiten niet eens waren, en voornamentlyk het gebruik van den kelk in het H. Avondmaal beoogden. Schoon op de kerkvergadering van Costnits, in de twaalfde zittinge, het gebruik van den kelk t'eenemale verboden wierdt, wierden de Calixtinen daar door evenwel nog meer gaande gemaakt om hunne leere staande te houden. Derhalven wierdt daar omtrent op de kerkvergadering van Basel, in de dertigste zittinge, meer toegeventheit gebruikt, en aan de verschillende party het gebruik van den kelk vergunt. *Dubravius Hist. Bohem. l.* XXIII. *Theobaldi Hussiten-Krieg P.* I. *c.* 14. *Æneas Sylvius. Spondan. Spanheim Epit. Isag. Hist. Eccl. N. T. sec.* XV. *n.* 4. *Historia persecutionum Eccles. Bohem. Arnolds Ketter-Hist.*

CALIXTUS, paus. Zie CALLISTUS.

CALIXTUS, (FREDERIK ULRICH) eerste hoogleeraar in de Godgeleerdheit te Helmstadt, vorstelyke Wolffenbuttelsche consistoriaal-raadt, en abt te Koningslutter, was een zoon van Georgius Calixtus, van wien hier na, en te Helmstadt op den 8 Maart van den jare 1622 geboren. In zyne jeugt wierdt hy in alle vrye wetenschappen onderwezen; en in de redeneerkunde oeffende hy zich inzonderheit onder den beroemden Christoffel Schrader. Om dat hy ook eene zonderlinge genegenheit hadt tot de geneeskunde, was hy een naarstige toehoorder van Jakob Tattius. In den jare 1640 vertrok hy naar Leipzich, en toonde gedurende het beleg van die stadt zyne onvertzaagtheit. Na dat de zelve aan de Zweden was overgegeven, wierdt hy naar huis geroepen; waar op hy de geneeskunde vâren liet, en zich yverig in de Godgeleerdheit oeffende, bedienende zich ten dien einde met veel vrucht van de deftige bibliotheek van zynen vader. Ook wierdt Gerhardus Titius van Quedlinburg, die naderhandt hoogleeraar in de Godgeleertheit te Helmstadt is geworden, tot zynen leermeester aangestelt. In den jare 1644 reisde hy, verselt van Titius en zynen vader Georgius Calixtus, naar Thoren, en bezocht vervolgens gedurende de zamenspraak, de welke in die stadt gehouden wierdt, de steden Dantzig en Koningsberge, by welke gelegenheit hy in de laatstgenoemde stadt met D. Misłenta in een hevigen woordenstrydt, aangaande zynen vader, geraakte. Weder te huis gekomen zynde gaf hy verschiede blyken van zyne geleertheit, onder anderen een boek *de Purgatorio*, of *van het vagevuur*, schryvende, in het welke hy eenige dispuiten, onder het beleidt van zynen vader gehouden, tegen *Mulman*, een Jesuit te Munster, verdedigde. In den jare 1650 wierdt hem vergunt eene twistreden over den Doop, en aangaande de oude plegtigheden, by den zelven gebruikelyk, te houden, en daar op het hoogleeraarsampt in de Godgeleerdheit aan hem toevertrouwt. Naderhandt verkreeg hy verlof om te mogen reizen; waar op hy door opper-Saxen, Bohemen, en Oostenryk, als mede Hungarië, naar Italië reisde; en zich van daar naar Vrankryk begaf. Hy onthieldt zich een geruimen tydt te Rome, daar hy de gunst van verscheide kardinalen, en zelfs van paus Innocentius den X, won. Na zyne te rug komst wierdt hy in den jare 1652 door zynen vader Doctor in de Godgeleerdheit gemaakt; ook begaf hy zich omtrent den zelven tydt in den echten staat. In den jare 1681 wierdt hy, na de doodt van Doctor Titius, tot hoogleeraar in de geloofsverschillen aangestelt, na dat hy reets te voren door Augustus, hertog van Wolffenbuttel, tot consistoriaal-raadt benoemt was. Vervolgens is hy, in den jare 1684, door de hertogen Rudolf August en Anton Ulrich tot abt van Koningslutter benoemt, en onder de landstanden van Wolffenbuttel aangenomen. Voorts staat aan te merken, dat deze Calixtus mede in de verschillen van zynen vader is ingewikkelt geweest. Dit wierdt voornamentlyk veroorzaakt, om dat hy, de zo genoemde *Consensus repetitus* in den jare 1664 in de *Consilia Wittebergensia* ingelast, en in den jare 1665 door het beleidt van Doctor Weller afzonderlyk gedrukt zynde, in den jare 1667 zeker boek, *Demonstratio liquidissima* genoemt, daar tegen deedt uitgeven. Tot wederlegginge van het zelve schreef Egidius Strauch eene verdediging, uit acht en tachtig stellingen bestaande, waar over hy met Calixtus in een hevig verschil geraakte, terwyl zy malkander met de vinnigste schimpwoorden aantastten. Alle leden der hogeschole van Helmstadt kozen evenwel de zyde van Calixtus, doende een boek uitgeven, onder den tytel van: *Pietas Julia*. Het verschil wierdt ondertusschen slepende gehouden, en duurde tot de doodt van Calovius. Calixtus overleedt mede op den 13 January van den jare 1707, in den negen en zeventigsten jare van zynen ouderdom. Zyne schriften worden in de zo genoemde *Consultatio de tolerantia Reformatorum* opgetelt. Men vindt onder de zelve de volgende: *Tractatus de diversis totius mundi religionibus; De Chiliasmo; de spirituum discretione; De vario hominis statu; Immaculatæ B. Virginis conceptionis historia; Epicrisis ad viam pacis*, en eenige andere. *Hanov. Auszug aus allerh. buchern, &c. mense Jan. an.* 1701. *p.* 79. *seq. Caroli in Mem. eccles. sec.* XVII. *Arnolds Kerk-en Ketter-Historie* I. *D.* XVII. *B.* 11. *K.*

CALIXTUS, (GEORGIUS) is te Medelbui, een dorp in Sleeswyk, daar zyn vader, *Johannes Calixtus*, predikant was, op den 14 December des jaars 1586 geboren. Den grondt der vrye wetenschappen te Flensburg gelegt hebbende, begaf hy zich in den jare 1603 naar Helmstadt; daar hy in den jare 1605 den eernaam van magister of meester verkreeg, en zich daar op naar Jena en Giessen begaf. Vervolgens bezocht hy eenige der

voornaamste plaatsen van Duitschlandt, by welke gelegenheit hy te Ments met Martinus Becanus over het getal der Sacramenten twistredende, en van daar naar Tubingen, en eindelyk naar Heidelberg reisde. Naderhandt wierdt hy tot opziender over zekeren ryken Hollander, Matthies Overbeek genoemt, aangestelt, met welken hy eerst naar Helmstadt te rug keerde, maar vervolgens eene reize over Keulen naar Hollandt, en van daar naar Engelandt ondernam, daar hy met Isaak Casaubonus eene zamenspraak hieldt. Van Engelandt reisde hy naar Vrankryk, en maakte aldaar onder anderen kennis met den vermaarden Jakob Augustus Thuanus. Maar Overbeek zyne reize naar Italië voortzettende, keerde Calixtus in den jare 1613 te rug naar Helmstadt, om dat hy zich reets door eenige schriften den haat der Roomschgezinden hadt over den hals gehaalt, binnen welke stadt hy in den volgenden jare tot gewonen hoogleeraar in de Godgeleerdheit wierdt aangestelt. Hy bekleedde dat ampt met zo groten lof, dat de hertog van Brunswyk, Frederik Ulrich, hem niet wilde laten gaan, als men hem naar eene andere plaats wilde trekken. Ook wierdt hy door den hertog Augustus tot abt van Koningslutter benoemt. In den jare 1645 woonde hy, op het verzoek van den keurvorst van Brandenburg, de zamenspraak by, te Thoren gehouden; maar hy kon wegens de verdeeltheit der Godgeleerden weinig vorderen. Voor het overige heeft hy met verscheiden verschil gehad, om dat hy ten opzichte van andere geloofsgezinden zeer onzydig was; weshalven hy en de genen, die het met hem hielden, voor Syncretisten uitgekreten wierden. Men houdt daar voor, dat zekere verhandelingen, door hem, magister zynde, in den jare 1611 aangaande de voornaamste hoofdstukken van het Christelyke gelove geschreven, reden daar toe gegeven hebben, waar in hy verscheide dwalingen in de zo genoemde *Formula Concordiæ* aantoonde. Ook geeft men voor, dat zyn kortbegrip van de Godgeleerdheit eenige stellingen vervat, in welke zo wel de Schoolgeleerden, als Zwinglius zelfs, verdedigt worden, welke zaken hem reets in den jare 1620 door Doctor Balthasar Mentzer van Giessen, en Doctor Henrik Hopffner van Leipzich zyn voorgehouden. In den jare 1638 deedt zeker predikant te Hanover, M. Statius Buscherus, een geschrift tegen Calixtus en Hornius uitgeven, tegen het welke deze twee in den jare 1641 eene verdediging in het licht gaven, waar op gedurig verscheide anderen in dit verschil ingewikkelt wierden. Als Calixtus vervolgens in den jare 1645 te Thoren verscheen, om de zamenspraak, die daar stondt gehouden te worden, by te wonen, wilden Hulseman, Botsak, en Calovius hem voor geen reinen Godgeleerden erkennen. Die tweespalt liep zo hoog, dat, behalven de Godgeleerden van Wittenberg en Leipzich, verscheide anderen van Jena, Straasburg, Giessen, Tubingen, Marpurg en Grypswalde zich met grote hevigheit tegen Calixtus aankantten; waarentegen de Godgeleerden van Helmstadt, Rinteln en Koningsberg zyne zyde kozen. Het voornaamste verschil bestont daar in, dat Calixtus eenige voorslagen hadt gedaan tot vereeniginge der Protestanten, en daarenboven geleert, dat de hoofdartykels, tot den grondt van den Christelyken Godsdienst behorende, in de Apostolische geloofsbelydenisse opgesloten waren, en dat by gevolg niemandt, deze artykels volgens den Katholyken zin, in de algemene geloofsbelydenissen opgesloten, aannemende, van de gemeenschap der ware Christelyke kerke moest uitgesloten worden. Maar daar uit wilden zyne tegenpartyders besluiten, als of hy alle Godsdiensten ondereen vermengde, en alle ketters een vryen toegang tot de Christelyke kerke vergunde. Daarenboven wierden nog eenige andere vragen op de baan gebragt, als van de noodzaaklykheit der goede werken; van de openbaringe der H. Drieëenheit in het oude Verbondt; van de Symbolische boeken, en eenige andere. Voor het overige was het niet genoeg, dat beide de partyen verscheide hevige schriften tegen malkander uitgaven; maar de Godgeleerden van Wittenberg zochten daarenboven, door de zo genoemde *Consensus repetitus*, als door een nieuw Symbolisch boek, hunne tegenpartyders van de rechtzinnige kerke uit te sluiten. Maar de werreldlyke vorsten wilden noch dit, noch andere geweldige voornemens, door eenigen voorgeslagen, goetkeuren: ook wederspraken de Godgeleerden van Jena inzonderheit de bovengemelde *Consensus repetitus*. Daarenboven hebben verscheide vorsten grote moeite gedaan om dat verschil te vereffenen; gelyk de gezamentlyke Euangelische standen te Regensburg dat reets in den jare 1654 hebben gezocht te doen, ten dien einde Johan Georg den I, keurvorst van Saxen, verzoekende, om de Godgeleerden, in zyne landen wonende, vreedzame gedachten in te boezemen. Het zelve heeft de hertog van Altenburg, Frederik Wilhelm, in den jare 1669 van den keurvorst van Saxen verzocht. Maar alle pogingen zyn vruchteloos geweest, en de rust heeft niet kunnen herstelt worden, voor dat de voornaamste hoofden door de doodt uit den weg geruimt waren. Calixtus was ondertusschen op den 19 Maart des jaars 1656, in den ouderdom van zeventig jaren, gestorven. Van de werken, door hem geschreven, vindt men eene naauwkeurige naamlyst in de *Consultatio de tolerantia Reformatorum*, welk boek in den jare 1697 te Helmstadt op nieuw gedrukt is. Eenige van zyne voornaamste schriften zyn de volgende: *Disputationes* XV *de præcipuis Christianæ religionis capitibus. Tractatus de Missæ sacrificio. Epitome Theologiæ. Quatuor Evangelicorum scriptorum Concordia. De conjugio clericorum. Epitome Theologiæ Moralis. De arte nova contra Nihusium. Expositio literalis in Epistolam Pauli ad Titum, ad Romanos, ad Corinthios ad Galatas, in Acta Apostolorum, &c. Apparatus in studium SS. Theologiæ. Historia ecclesiæ Occidentalis*; en verscheide andere. *Freherus. Calovius in Hist. Syncretist. & in Systemate Theol. Caroli in Memorab. eccl. sec.* XVII. *Arnolds Ketter-Historie P.* II. *l.* 17. *c.* 11. *Witte Diar. &c.*

CALLAN, of CALLEN, een steedtje in Ierlandt, gelegen aan de rivier van dien naam, in 't graafschap Kilkenny in Lagenië, vier of vyf mylen van de stadt Kilkenny en Carik. Callan, heeft zitting en stem in 't parlement van Ierlandt. *Maty Diction.*

CALLAO, eene vesting in Spaansch-Vlaanderen, in het landt van Waas, anderhalf uuren van Antwerpen, aan de Schelde, daar de Spanjaarden in den jare 1638 eene overwinning op de Hollanders behaalden. *Zeil. Topogr. circ. Burgund.*

CALLAO, of CALLAO DE LIMA, in het Latyn *Callaum*, een klein eilandt in het Zuider gedeelte van America, op de kust van Peru, by het eilandt van St. Laurens, niet verre van de stadt Lima, of de los Reyes, wiens haven door dit eilandt als ingesloten wordt. Aan de overzyde, daar zich de rivier Lima in de zee werpt, is op een uithoek aan het strandt van de zee de stadt Callao gelegen, zynde twee mylen van Lima, en de plaats, daar de schepen van Callao op reê leggen. Die plaats is de veiligste aan de gehele Zuidzee, en door koning Philips den IV met behoorlyke vestingwerken voorzien. Ook wordt in Callao een gouverneur en eene bezetting onderhouden; en de onderkoning heeft een paleis in die stadt. Buiten de muren vindt men twee voorsteden, waar in Indianen wonen, zynde de zelve out-en nieuw-Petipiti genoemt. *Frezier Reizen door de Zuid-zee.*

CALLEAS, de man van Berenice, dochter van Salome, zuster van Herodes den Groten, koning der Joden. *Simon Diction. de la Bible.*

CALLENBERG, een graaflyk geslacht, dat reets ten tyde van keizer Karel den Groten vermaart is geweest: want die keizer, Westphalen onder zyne gehoorzaamheit gebragt hebbende, stelde in den jare 804 vier ridders uit dit geslacht, nevens eenen grave van Oettingen, te Warburg aan, om de inwoners van den afgodendienst te weeren, een van welke ridders het slot Callenberg, naby de gemelde stadt, aan de grenzen van Hessen, stichtte. Henrik de I in den jare 927 de stadt Brandenburg den Wenden ontweldigt hebbende, hebben zich onder anderen eenigen uit dat geslacht in de zelve ter neder geslagen. GALLE VAN CALLENBERG heeft in den jare 1093 den tocht tegen de Saracenen bygewoont. PETRUS en ALBERT worden in zekeren openbrief, door keizer Rudolf den I aangaande den toestandt van het klooster van Altenburg in den jare 1290 gegeven, gemeld. WOLF en FRIK hebben zich in den jare 1392 in het St. Georgen-gezelschap bevonden. Omtrent het einde van de twaalfde eeuwe is CONRAAD Domheer te Paderborn geweest; en WOLF heeft in den jare 1413 de kerkvergadering van Costnits bygewoont. Omtrent den jare 1490 heeft JOBST de bediening van overste onder de Spanjaarden, als mede die van landdrost van het sticht van Paderborn, bekleed. ACHIM heeft in den jare 1492 het beleg van Brunswyk bygewoont. FREDERIK VAN CALLENBERG, een edelman uit Hessen, is in den jare 1543 in hoedanigheit van afgezant aan den keurvorst van Trier gezonden. OTTO HENRIK is omtrent den zelven tydt ridder van de Duitsche orde, bestierder van de land-kommanderye Luklum, kommandeur te Wettingen en Dehnitz, als mede overst luitenant van Hessen geweest. HEIDENREICH VAN CALLENBERG, van Wettesingen en Rotwusten, geheime raadt en stadhouder van den landgrave van Hessen-Cassel, is de vader geweest van HENRIK, overste en stalmeester van Hessen-Cassel, als mede landdrost van het graafschap Plesse, hebbende omtrent den jare 1640 nog gebloeit. CURT REINICKE, een nabestaande van den voorgaanden, en uit het bovengenoemde huis van Wettesingen gesproten, is in den dertigjarigen oorlog eerst in dienst van den keizer, en vervolgens overste van den keurvorst van Saxen geweest, hebbende de Zweden by Fryburg en Lukka in neder-Lausnitz groten afbreuk gedaan; voornamentlyk liet hy, kommanderende generaal majoor zynde, by Jancowiz, in Bohemen, zyne onvertzaagtheit blyken. Maar kort daar op door den keurvorst van Saxen tot de gewigtigste bedieningen van den staat gevordert zynde, heeft hy mede daar in zyne bequaamheit getoont: want hy is niet alleen aan het hof van den keurvorst van Saxen en in opper-Lausnitz, de eerampten van opper-hofmaarschalk, geheimen raadt, gevolmachtigden landvoogdt van het zo even gemelde markgraafschap, en van kamerheer bekleedende, in groot aanzien geweest; maar is ook door keizer Ferdinand den III in den jare 1646 in den standt van vryheer, en in den jare 1646 tot de graaflyke waardigheit verheven. In den jare 1645 trouwde deze Curt Reinicke met Ursula Catharina, eene gebore burggravin van Dohna, en eenige erfgename van de erf-en standheerlykheit van Muszkau, in opper-Lausnitz gelegen, de welke door dat huwelyk aan het Callenbergsche geslacht quam. In den jare 1666 verkreeg hy door het keurvorstlyke huis van Saxen een verzekerings-brief aangaande de verwachting tot dat van die heerlykheit te leen afhandende ampt van ryks-onder, of-erf-maarschalk, en het daar toe behorende slot en de stadt van Pappenheim, nevens der zelver toebehoren, voor zich en zyne nakomelingen. Ook wierden hem verscheide andere brieven van verwachtinge of exspectantie verleent. Hy is in den jare 1672 overleden. Zyn eenige zoon, mede CURT REINICKE genoemt, graaf des H. Roomschen ryks van Callenberg, heer van de standen erf-heerlykheit van Muszkau, van Wettesingen, Westheim, en Altliebel, enz. geheime raadt en kamerheer van den koning van Polen en keurvorst van Saxen, wierdt in den jare 1702 in hoedanigheit van eersten afgezant naar het keizerlyke hof gezonden, en

en overleedt op den 20 April van den jare 1709. Onder zyne kinderen, door hem by Ursula Regina, gebore baronesse van Friezen, verwekt, komen de volgende in aanmerkinge:

I. Henrik, Domproost te Meissen, keizerlyke, als mede Poolsche en keur-Saxische kamerheer en overste, enz. geboren in den jare 1685, en getrouwt in den jare 1710, op den 15 February, met Theresia Bernhardina, eene gebore markgravin van Pascal, dochter van den beroemden Franciscus, marquis van Pascal, gewezen Maitre de Camp generaal, keizerlyke en koninklyke geheime krygsraadt en gouverneur van Brussel. Deze wierdt den 3 May van den jare 1715 door de keizerinne weduwe Eleonora Magdalena in de kruisorde aangenomen. De kinderen, uit dat huwelyk voortgekomen, zyn de volgende: 1.) Henriette Theresia Regina Lucretia, op den 9 Augustus van den jare 1714 geboren; 2.) Georg Henrik Franciscus Augustus, op den 3 October van den jare 1718 geboren.

II. Otto Karel wierdt in den jare 1702, in den zestienden jare van zynen ouderdom, kapitein onder de keizerschen in de vesting Landau, verder, in den jare 1707, majoor onder het keizerlyke Loffelholtzische regiment te voet. In den jare 1709 deedt hy, in Zevenbergen zynde, afstandt van die bedieninge, wegens den Godsdienst, en wurf in den jare 1711 op zyne eige kosten een regiment, waar mede hy zich in den jare 1712 in dienst begaf van den koning van Denemarken, die in den jare 1713 een ander regiment te voet aan hem overgaf, het welk hy tot den jare 1716 behieldt, wanneer hem het zo genoemde Fuhnische nationaal-regiment wierdt opgedragen; maar hy scheidde kort daar op uit den dienst, om dat hy door den koning tot kamerheer en hofmaarschalk verheven was. Op den 30 November van het laatstgenoemde jaar wierdt hy tot ridder van de orde van Dannebrog geslagen, en in den jare 1717 Deensche graaf gemaakt, nevens alle zyne nakomelingen, van beide geslachten. Op den 24 October van het voorgenoemde jaar wierdt hy wegens de order, door hem aangaande het vieren van het jubelfeest in het koninkryk van Denemarken gestelt, tot opper-hofmaarschalk benoemt. In den jare 1719 verkreeg hy de waardigheit van opper-landdroft in het graafschap Pinneberg, en van amptman in de twee gesequestreerde ampten van Reinbek en Trittau. Zyne gemalin, met welke hy op den 31 January van den jare 1714 in Denemarken getrouwt was, wordt genoemt Catharina Christina van Holst, jongste dochter van den overste van Holst, zynde geboren op den 25 Maart des jaars 1691; by welke hy de volgende kinderen verwekt heeft: 1.) Frederik, geboren den 16 May des jaars 1715. Deze wierdt door den koning van Pruissen onder de Johanniter ridders aangenomen, en is op den 24 Augustus des jaars 1717 te Coppenhagen overleden. 2.) Frederica Louisa Christiana, geboren den 24 December des jaars 1716. 3.) Charlotte Sophia, den 6 January des jaars 1718 geboren. 4.) Anna Sophia, den 18 April des jaars 1719 ter werreldt gekomen.

III. Frederik Maximiliaan, geboren in den jare 1693, begaf zich in dienst van den koning van Denemarken, en overleedt in den jare 1713, in den ouderdom van twintig jaren, in het hoofdquartier te Husum, zynde kapitein geweest.

IV. Augustus Henrik Gottlob, geboren in den jare 1695, heeft, zyne reizen voleindigt hebbende, het riddergoedt Jehinshausen, in de Meisnische kreits gelegen, zynde door erffenis aan hem gekomen, in bezit genomen, en leefde nog in den jare 1720 in den ongehuwden staat.

V. Johan Alexander, geboren den 12 Maart des jaars 1697, volgde, uit hoofde van de uiterste wille van zynen vader, op hem in des zelfs nagelatene goederen, die hy sedert den jare 1709 onder de voogdy van zyne moeder, en na de doodt van de zelve en verkregen meerderjarigheit, zelfs bestierde. Hy trouwde den 27 December van den jare 1716 met Helena Mariana Charlotte, eene gebore gravin van Tentzin, en gravin weduwe van Promnitz. In den jare 1719 wierdt hem door den koning van Polen en keurvorst van Saxen de bediening van kamerheer opgedragen.

Onder de graaflyke dochters moet men de volgende aanmerken: 1.) Henriette Eleonora, door haar huwelyk gravin van Schönburg en Lichtenstein, zynde in den jare 1710 overleden. 2.) Maria Charlotte, geboren in den jare 1684, getrouwt met den grave van Lynar op Schönfeldt. 3.) Louise Amalie, geboren in den jare 1691, door haar huwelyk ryksgravin van Dunnewaldt, op de heerlykheit Zabor, zynde tegenwoordig weduwe. Zy heeft in den jare 1717 den Roomschen Godsdienst aangenomen, en in het vormsel den naam van Eleonora gekregen. 4.) Christina Sophia, geboren in den jare 1703, zynde nog ongetrouwt. *MS. Genealog. Comit. de Callenberg. Grossers Laussitz. Merckwurd.*

CALLENBURG. Zie CALUNDBURG.

CALLEPIUS, intendant over drie provincien onder den keizer Constans in den jare 350. *Jac. Gothofredi Prosopographia Cod. Theodosiani.*

CALLI, een door kunst gemaakt kanaal, dat het water van den Nyl brengt van out-Caïro tot aan Damiata. Het heeft de lengte van vyftig Fransche mylen, en de breedte van vier zuikerrieten, zynde 7 of 8 voeten lang. De Bassaas doen 't door zoldaten bewaren, uit vreze dat het water elders heen mogt geleid worden. Zy zyn verplicht het zelve te onderhouden, en op hunne kosten schoon te maken. Te Caïro staat eene grote kolom van marmer, waar aan men 't aanwasschen van 't water des Nyls kan gade slaan. Als het tot 23 voeten toe oploopt, is 'er eene grote vreugde: want dan worden alle landeryen daar van overstroomt: doch het ryst gemeenlyk niet hoger dan 19, dat is by de Hollanders omtrent 36 voeten. De opening daar van geschiedt alle jaren door de Bassaas met zeer veel plechtigheit, en onder 't bedryven van vreugdetekenen. *Relat. de l'Emp. Ottom.*

CALLIAN, een steedtje van Vrankryk in Provence, gelegen in de Vignerie van Draguignan, aan de rivier Ciagne, omtrent vyf mylen van Draguignan en Frejus, en drie van Grace. De Callianezen, wier landpalen men onkundig is, hebben hunnen naam van dit steedtje ontleent. *Maty Diction.*

CALLIAS, een zeker dichter te Athene, die een zeer geestig treurspel maakte over de spraakkunst, en die verscheide blyspelen heeft opgestelt. Men weet niet net, in wat tydt hy leefde. *Athen. l. X. Voss. de Hist. Græc. l. I. c. 11. de Poëtis p. 86. & de quatuor art. popul. Scaliger de re poët. c. 8.*

CALLIAS, een schryver van Syracusa, schreef de historie van Sicilië; en zich hebbende laten omkopen door Agathocles, maakte hy die tot des zelfs voordeel. Zyne schriften worden dikwils door de ouden aangehaalt. *Joseph. l. I. contra Appion. Athen. l. XII. Ælian. Hist. Anim. l. XVI. c. 28. Dion. Halicar. l. I. de Ant. Rom. Macrob. l. V. Saturn. c. 19. Suidas. Vossius l. I. de Hist. Græc. c. 11.*

CALLIAS heeft het vermilioen, of bergroodt in den jare van Rome 349, in de XCIII Olympiade, in den jare der werreldt 3579, voor Christus 405 uitgevonden, volgens het verhaal van *Plinius l. XXXIII. c. 7.*

CALLIAS ELÆEUS, een priester der Sybariten in Italië, vluchtte, uit vreze voor de straffe wegens het verzuimen eener offerhande, naar Crotona, en zette de inwoners van die stadt aan om Sybaris te bemachtigen, ten welken einde hy hen onderrechtte, op wat wyze zy die stadt best konden belegeren, het welk door hen wierdt opgevolgt, en de stadt vervolgens door hen in den jare van Rome 349, in de LXVIII Olympiade, in den jare der werreldt 3476, voor Christus 508 verbrand. *Herodotus l. V.*

CALLIAS, de naam van een veldheer der Athenienzen, en van zommige anderen, waar van Xenophon, Pausanias, en Plutarchus gewag maken.

CALLIAS VAN MITYLENE, een Griekschschryver, die eenige verhandelingen over de spraakkunst heeft gemaakt, waar van *Athenæus l. III*, en *Strabo l. III* gewag maken.

CALLIAS, een beroemt bouwmeester en ingenieur, geboortig van Arados, een eilandt in Phenicië. Hy behaalde door zyne nieuwe uitvindingen te Rhodus eenen groten naam; verzon een gevaarte, waar mede hy een *Helepolis* over de muur heen lichtte. De *Helepolis* was een soort van een toren, op wielen staande, om de stadt in de belegering nader te komen, en de vyanden, op de muur zynde, daar uit te bestryden. *Vitruvius lib. X.*

CALLICRATES, een Grieksch Historieschryver, was van Tyrus, leefde omtrent 't einde van de derde eeuw, omtrent den jare 280, en beschreef het leven van den keizer Aurelianus. *Vopiscus in Aurelian.*

CALLICRATES, een kunstig beeldhouwer, heeft eenige vaarzen van *Homerus* in de pit van een kars gesneden, en een wagen gemaakt, die door den vleugel van eene vliege geheel kon bedekt worden. Het is onzeker, in welken tydt hy geleeft heeft. *Plinius l. VII. c. 21. l. XXXVI. c. 5. Ælian. l. I. c. 17. Var. Hist. Plutarch. tract. 2. in Stoic.*

CALLICRATES, een Griek, zynde te Achaja in groot aanzien geweest, heeft zyn vaderlandt onder de gehoorzaamheit der Romeinen gebragt, en belet, dat die van Achaja met Perseus, koning van Macedonië, in den jare van Rome 508, in de CLI Olympiade, in den jare der werreldt 3810, voor Christus 174 een verbondt aangingen. Ook wist hy te wege te brengen, dat men aan de afgezanten van Perseus geen gehoor verleende. Maar hy wierdt naderhandt wegens zyne trouwloosheit door Menalcides gestraft. *Pausan. l. VI.*

CALLICRATIDAS, een veldheer van Lacedemon, heeft verscheide heerlyke overwinningen op de Athenienzen behaalt. Hy heeft de stadt Methymne verovert, en Conon, den veldheer der vyanden, in den jare der werreldt 3577, voor Christus 407 binnen de stadt en het eilandt Mitylene belegert. In den volgenden jare quamen de Athenienzen om dat beleg op te slaan, en leverden hem een zeeslag naby de Arginusische eilanden, daar Callicratidas met zyn schip te gronde ging. *Xenophon de rebus Gr. l. I.*

CALLIDEMENES, de schryver, welken Plinius aanhaalt, daar hy van Eubæa spreekt, *Hist. Nat. lib. IV. c. 12.*

CALLIDIUS, (Cornelius) *Chrysopolitanus*, een verdichte naam, waar onder *Cornelius Loos*, een Hollander, zich verschuilde. Hy bezat eene kanunnikdy in zyne geboortestadt Gouda; maar de oorlog tusschen de Protestanten en Roomschgezinden noodzaakte hem om zich in het midden der zestiende eeuw naar eene andere plaats te begeven, waar over hy zyne gramschap door allerhande vinnige schriften betuigde. Een der zelven quam in den jare 1579 te voorschyn, onder den tytel van *Spiritus vertiginis utriusque Germaniæ in religionis dissidio vera origo, progressus ac indubitatus curandi modus*, in het welke de Protestanten zeer hevig aangetast worden. Ook heeft hy eenige schriften uitgegeven tegen Christiaan Frank, een Jesuit, die de zyde der Protestanten hadt gekozen; maar de zelve naderhandt weder verliet. Maar meest is hy bekent geworden door zyn boek *de vera & falsa Magia*, zynde het zelve door hem heimelyk aan een boekdrukker te Keulen gezonden; maar die zaak uitgelekt zynde, wierdt hy, door last van den pauslelyken nuntius, in het klooster van St. Maximinus te Trier in bewaringe genomen, en gedwongen, het gene door hem geschreven was opentlyk te herroepen. Ook

was hy genoodzaakt Trier te verlaten, waar op hy zich naar Brussel begaf, en daar tot vikaris in eene kerke wierdt aangestelt. Maar op nieuw aangeklaagt zynde van in zyne vorige gevoelens te volharden, wierdt hy voor de twede maal gevangen genomen, en na eene langdurige gevangenisse ter naauwernoodt in vryheit gestelt. Men wilde die beschuldiging voor de derde maal hervatten; en hy zou buiten twyffel in groot gevaar zyn geraakt, indien hy door zyne doodt, in den jare 1597 voorgevallen, daar van niet was bevryd geworden. Onder zyne overige schriften komt voornamentlyk het volgende in aanmerkinge: *Catalogus illustrium utriusque Germaniæ scriptorum. Andr. Bibl. Sweerth. Ath. Belg. Delrio disquis. Magic. l.* V. *append. Reponse aux questions d'un provinc. c.* 3.

CALLIERES, (FRANCISCUS DE) ridder en heer van Rochelay en Gigny, koninklyke raadt en kabinetsfecretaris aan het Fransche hof, wierdt in den jare 1689 in de Academie Françoise aangenomen, en naderhandt door den koning tot verscheide gezantschappen gebruikt. Hy heeft voornamentlyk in de onderhandelingen, voor het sluiten van den vrede van Ryswyk tusschen Vrankryk en Hollandt gehouden, eene grote bequaamheit doen blyken, zynde om die reden by het sluiten van den vrede tot gevolmachtigden benoemt. De diensten, door hem den koning daar omtrent bewezen, zyn door den zelven met eene vereeringe van hondert duizent ponden, en de bedieninge van kabinetsfecretaris beloont, de welke hy tot zyne doodt toe heeft bekleed, zynde de zelve op den 5 Maart van den jare 1717, in den twee en zeventigsten jare van zynen ouderdom, voorgevallen. Perrault in den jare 1687 door zyn gedicht *du siecle de Louis le Grand* tot den vermaarden twist, aangaande de geleerdheit van den ouden en nieuwen tydt, gelegenheit gegeven hebbende, wierdt het volgende werk door den here de Callieres uitgegeven: *Histoire poëtique de la guerre, nouvellement declarée entre les anciens & les modernes*, waar in de verdiensten der schryvers van beide partyen door een zinryk verdichtsel voorgestelt worden. Naderhandt zyn de volgende schriften door hem in het licht gegeven: *Des mots à la mode, & nouvelles façons de parler. Du bon & mauvais usage de s'exprimer; des façons de parler burgeoises, &c. Des bons-mots & des bons-contes, de leur usage. De la raillerie des anciens; de la raillerie & des railleurs de notre tems.* Voornamentlyk zyn zyne twee laatste schriften, *de la maniere de negocier avec les Souverains*, en *de la science du monde, & des connoissances utiles à la conduite de la vie*, met groot genoegen aangenomen, en niet alleen op verscheide plaatsen gedrukt, maar ook in het Hoog-en Nederduitsch vertaalt. *Zeitungen van gelehrten Sachen* 1717.

CALLIMACHUS, een hoofdman onder de Athenienzen, wierdt door eenparigheit der stemmen van den krygsraadt, door de Athenienzen voor den Marathonischen slag gehouden, tot veldheer verkoren. Hy was, nevens Miltiades, van gedachten, dat men een treffen met de Persianen moeste wagen; het welk geëindigt zynde wierdt hy doot op het slagveldt gevonden, zynde met pylen doorschoten, maar echter overeind staande. Het is geschied in den jare der werreldt 3494, voor Christus 490. *Suidas.*

CALLIMACHUS, een vermaart Griekfch dichter, van Cyrene, eene stadt in Africa, geboortig, de zoon van Battus, en een leerling van den spraakkundigen Hermocrates. Hy is een der geleertste mannen van zynen tydt geweest; maar hy heeft nooit grote werken geschreven, om dat hy gewoon was te zeggen, *dat een groot boek groot quaat was*. Hy onderwees ten tyde van Ptolomeus Philadelphus en Evergetes, in den jare van Rome 508, in de CXXXIII Olympiade, in den jare der werreldt 3708, voor Christus 246, met groten roem in Egypten de spraakkunst. Onder zyne leerlingen is de dichter Apollonius geweest, tegen welkers ondankbaarheit hy een vinnig gedicht heeft opgestelt, en hem in het zelve onder den naam van *Ibis* afgeschildert, als mede allerhande vervloekingen tegen hem uitgebraakt. Dat gedicht is naderhandt door *Ovidius* in het Latyn vertaalt, in zyn tractaat genoemt *in Ibin*. Daar zyn nog eenige weinige puntdichten en liederen van dezen Callimachus voorhanden. Zyn schryfstyl is fierlyk en krachtig. *Vossius de Poët. Græc. l.* I. *c.* 15. *Tanaquill. Faber.*

CALLIMACHUS de jonge, een dichter, heeft heldendichten geschreven. Hy was een zoon van Megatina, de zuster van den voorgaanden Callimachus, en van Stanefor, volgens het verhaal van *Suidas*, en heeft geleeft in den jare van Rome 502, in de CXXXII Olympiade, in den jare der werreldt 3732, voor Christus 252. Daar is nog een ander dichter geweest, van Colophon geboortig, van welken *Tatianus* in zyne *Oratio ad Gentes*, en *Eusebius l.* I *Præp. Evang.* gewag maken. Zommigen voegen een derden CALLIMACHUS daar by, van welken zy zeggen dat *Propertius l.* IV, *El.* I spreekt. Maar anderen hebben aangemerkt, dat Propertius op de aangehaalde plaats van zich zelfs spreekt, zich *Callimachus Romanus* noemende, om dat hy zich van het zelve soort van gedichten bediende als Callimachus van Cyrene.

CALLIMACHUS, een vermaart bouwkundige, (bygenoemt Κακιζοτεχν⊛, dat is *een, die zyne werken nooit goet genoeg heeft gevonden*) was van Corinthen geboortig, en leefde kort na de LX Olympiade, in den jare van Rome 214, der werreldt 3444, voor Christus 540. Hy kon zeer kunstig in marmer werken, en was de uitvinder van het zo genoemde Corinthische kapittel. Namentlyk, zekere jonge juffer te Corinthen gestorven zynde, zette hare dienstmaagdt een mandt met eenige kleine vaten op haar graf, waar in de gemelde juffer in haar leven groot vermaak geschept hadt, en dekte de zelve toe met een breet schalieblaadt. By geval was de mandt op de wortel van zeker kruidt, Beerenklaauw, in het Latyn *Acanthus*, genoemt, geplaatst, het welk in de lente opgekomen zynde, zyne bladeren ter zyde van de vaten verspreidde; maar tot aan het schalieblaadt opgeschoten zynde, hadden zich de zelve weder te rug gebogen. Callimachus, zulks gewaar geworden zynde, maakte naar dat voorbeeldt het zo genoemde Corinthische kapittel. Ook was hy zeer bedreven in het schilderen en in steen te snyden. Men verhaalt, dat hy een goude lamp in den tempel van Minerva te Athenen maakte, wiens lemmet, in vaten, van den steen Amyanthes gemaakt, brandende, een geheel jaar, zonder dat men andere olie daar by behoefde te doen, brandde. *Vitruv. l.* IV. *c.* 4. *Plin. l.* XXXIV. *Pausanias l.* I. *Felibien vies des archit. Sandrarts Acad. Tom.* I. *P.* II. *l.* I. *c.* 14.

CALLIMACHUS EXPERIENS, (PHILIPPUS) geboortig van San-Geminiano, in het Florentynsche, waar door eenigen bewogen zyn om hem een Florentyn te noemen. Hy heeft in de vyftiende eeuwe geleeft, en Italië moeten verlaten, om zich voor den haat van paus Paulus den II te bergen, door welken hy beschuldigt wierdt van eene zamenzwering tegen hem gemaakt te hebben. Hy begaf zich derhalven naar Polen, daar hy door koning Casimir tot bestierder van zyne kinderen wierdt aangestelt. Hy geraakte zo wel by dien koning, als by des zelfs zone en opvolger, Johan Albert, als mede by Matthias Corvinus, in groot aanzien, en wierdt tot geheimschryver benoemt. Hy was zo wel in de Godgeleerdheit en philosophie, als ook in de dicht-en redenkunde zeer ervaren, en heeft verscheide werken opgestelt, als: *De Rebus Attilæ*; *de Moribus Tartarorum*; *de Rebus ab Vladislao, Poloniæ ac Hungariæ rege, gestis*; *de his, quæ à Venetis acta sunt, quo Tartaros & Persas contra Turcos concitarent*, enz. Hy is te Crakow op den 29 October van den jare 1496 overleden. *Volaterran. l.* VII. *Trithem. de scr. eccl. Cromer. rer. Polon. l.* XXX. *Michov. l.* IV. *c.* 78. *Jovius in elog. c.* 41. *Brutus in vita Callimachi, ejus Hist. de Vladislao præmissa. Vossius de Hist. Lat. l.* III. *c.* 8.

CALLIMACHUS, een Griekfch geneesmeester. Hy schreef een vertoog over de bloemkranssen, waar mede men zich op de feesten versierde, om aan te tonen, wat schadelyke uitwerking de reuk der bloemen hadt, als die dikwils de hersenen ontstelt, en zware ziektens veroorzaakt. *Plin. Hist. l.* XXI. *c.* 3.

CALLIMORPHUS, een historieschryver, schreef de gebeurtenissen der Parthen, en eenige andere werken. *Lucian. van de manier van historieschryven.*

CALLINICUS, een liedt, en een dans, daar toe behorende, ter eere van Hercules gemaakt, om dat hy den Cerberus uit de helle gebragt hadt. *Meursius Orchestra.*

CALLINICUS, gezegt *Sutorius*, zoon van Cajus, een Sophist uit Syrië, of, volgens anderen, uit 't steenachtige Arabië, leefde in de II eeuw. Hy onderwees te Athene, onder de regeering van den keizer Antoninus, toegenaamt *Pius*, of *de vrome*. Hy schreef een vertoog van de inwyding, aan Gallienus opgedragen; een van dat de redeneerkunst zo slecht wordt opgevolgt, opgedragen aan Lupus, die zommigen menen te wezen of Rutilus Lupus, de redenaar, of zyn zoon. Tien boeken maakte hy van de historie van Alexandrië, door Jeronymus aangehaalt, en een werk over de secten der philosophen, enz. *Hieronymus Præfat. in Dam. Suidas. Vossius de Hist. Græc.*

CALLINICUS, de heilige vaten der kerke van Constantinopel in bewaringe hebbende, wierdt in den jare 691, na de doodt van Paulus den III, tot patriarch aangestelt. Hy was een grote tegenstrever van de Roomsche kerke; weshalven hem Justinianus de jonge, Constantinopel in den jare 705 bemachtigt hebbende, de ogen deedt uitsteken, en in dien staat naar Rome brengen. *Theophanes. Cedrenus. Baronius.*

CALLINICUS van Heliopolis, geboortig uit Syrië, heeft in den jare 676 zeker soort van vuur uitgevonden, gemeenlyk het Griekfche vuur genoemt, waar van zich de keizer Constantinus Pogonatus, de Saraceensche vloot in brandt steekende, gelukkig bediende, volgens het verhaal van *Zonaras* en anderen. De wyze, op welke dat vuur wierdt toebereid, is door *Valturius* beschreven. *Zonaras in Const. Pogon. Valturius l.* II. *de re milit. c.* 9. *Porta de Magia nat. c.* 12. *Scaliger exerc. contra Card. c.* 3. *Cardan. de Subtilit. c.* 2. *Salmuth. in not. ad Panciroll. P.* II. *tit.* 19.

CALLINICUS, zoon van Antiochus, koning van Comagena. *Simon Diction. de la Bible.*

CALLINUS, een Griekfch dichter, die treurvaarzen (*Elegia*) maakte. Men weet niet te recht, in wat tydt hy leefde; maar alleenlyk dat hy door *Athenæus* in 't 12 k. door Clemens den Alexandrynen in 't 1 van de Tapyten, en door *Strabo* in 't XIII boek wordt aangehaalt.

CALLIOPE, eene der Muzen, zynde voornamentlyk de Godin der redeneerkunst en der Heroïsche dichtkunde, en derhalven door de ouden aangeroepen, als zy eenige heldendaden wilden beschryven. Zy wierdt zeer jeugdig uitgebeeld, zynde met bloemen gekroont, dragende op hare slinker schouder verscheide lauwerkranssen, en hebbende in haar regterhandt drie boeken, namentlyk de *Odyssea*, *Ilias*, en *Æneis*.

CALLIPATIRA. Zie BERENICE, de dochter van Diagoras.

CALLIPATRIA, eene Eliadische vrouw, of uit het landschap Elis, wetende, dat het aan allen van hare sexe een misdaadt was gedurende de Olympische spelen over den stroom Alphœus te gaan, liet echter niet na deze wet te overtreden, met zich als een worstelaar te vermommen. Zy wierdt ontdekt: doch haar vader en broeders onder 't getal der genen zynde, die den prys in 't worstel-

worstelperk behaalt hadden, verschoonde men haar. Vervolgens wierdt 'er eene wet gemaakt, behelzende, dat voortaan ieder worstelaar naakt in 't worstelperk moest komen. *Pausanias Cœl. Rhod. lib.* XIV. *c.* 14.

CALLIPPIDAS, een Grieksch historieschryver. Men weet niet, in wat tydt hy geleeft heeft. Hy schreef eene verhandeling van de Scythen. Strabo stelt hem in 't 12 boek onder de genen, die fabels geschreven hebben, gelyk *Hellanicus*, *Herodotus*, en meer anderen.

CALLIPPUS, een geschiedenisschryver van Corinthen, heeft eene geschiedenis van de Orchomenen opgestelt, volgens het verhaal van *Pausanias*. Twee andere zyn 'er geweest, die den naam van CALLIPPUS gehad hebben, welker eerste een veldheer der Athenienzen, en de twede en wysgeer is geweest, lerende, dat de gelukzaligheit der menschen in eene geoorloofde wellust bestont. *Pausan. in Bœot. Vossius de Hist. Gr. l.* III. *p.* 338. *Diog. Laërt. in vita Zenonis.*

CALLIPPUS, een dwingelandt in Sicilië, heeft Dio, door welken dat landt vry was gemaakt, omgebragt, en zich daar van meester gemaakt, zynde geschied in den jare van Rome 400, in het 3 jaar der CVI Olympiade, in den jare der werreldt 3630, omtrent 340 jaren voor Christus. Maar hy is met het zelve mes, waar mede hy Dio vermoord hadt, omgebragt. *Plutarchus in Dione.*

CALLIPPUS, een wiskunstenaar van Cyzicus, een leerling van Eudoxus, en tydgenoot van Aristoteles. Hy wordt aangehaalt by *Achilles Tatius* over *Aratus*, by *Simplicianus* over het twede boek van *Aristoteles de Cœlo*, en meer anderen. *Joh. Meursii Bibl. Græca.*

CALLIRHOE, een bron in Judea, wiens water zich in de Dode zee ontlastte, en niet alleen ter gezondheit dienstig, maar ook goet van smaak was. Josephus tekent aan, dat Herodes, op een tydt ziek zynde, daar naar toe reisde; maar dat het water hem echter niet hielp. *Joseph. l.* XVII. *c.* 8.

CALLIRHOE, een bron in het Attische landt, van welken de dichters, als mede *Strabo* en *Thucydides*, gewag maken. *Plinius* en *Pausanias* melden ook van eenige bronnen van dien naam.

CALLIRHOE, de dochter van Scamander, trouwde met Troës, den derden koning van Dardanië, naar welkers naam het zelve naderhandt Troje genoemt wierdt, en gewan drie zonen by den zelven. De eerste wierdt Ilus genoemt, waar van die stadt mede haren naam kreeg. De twede wierdt *Ganymedes* geheten, zynde door Jupiter, of, volgens het gevoelen van anderen, door Tantalus, den koning van Meonië en Paphlagonië, weggevoert. De derde zoon was *Assaracus*, de vader van Capis, en de grootvader van Anchises. *Messala Corvinus de Famil. Augusta. Homerus. Virgilius. Eusebius in Chron.*

CALLIRHOE, de dochter van Lycus, dwingelandt in Lybië, verloste haren man Diomedes uit het gevaar, als de zelve door haren vader vervolgt wierdt. Maar zy wierdt naderhandt door hem verlaten, waarom zy zich zelfs verhing.

CALLIRHOE, de dochter van de rivier Achelous, trouwde met Alcmeon, die zyne moeder Eriphyle vermoord hadt. Alcmeon hadt den kostelyken halsketen, die zyne moeder vereert was, om haren man Amphiaraus tot den Thebaanschen oorlog aan te zetten, aan zyne eerste vrouwe, de dochter van Phegeus, gegeven; maar Callirhoë, daar van kennisse gekregen hebbende, wilde hem niet weder by zich laten, voor dat hy haar dien keten weder behandigt hadt. Alcmeon begaf zich daar op naar Phegeus, en gaf voor, dat hy van zyne razerny niet kon bevryd worden, voor dat hy den gemelden keten aan Apollo te Delphos vereert hadt. Maar Phegeus naderhandt verstaan hebbende, dat Alcmeon de zelve niet aan Apollo, maar aan zyne nieuwe vrouwe gegeven hadt, liet hem door zyne zonen van kant helpen. Callirhoë, Jupiter tot haren minnaar gekregen hebbende, verzocht van den zelven, dat hare jonge zonen aanstonts hunne mannelyke jaren mogten verkrygen, op dat zy over de doodt van hunnen vader wraak konden nemen. Jupiter kon haar dat verzoek niet weigeren; waar op zich Amphoterus en Acarnan, de zonen van Alcmeon en Callirhoë, op weg begaven, en de moordenaars van hunnen vader op hunne reize naar Delphos achterhaalden, waar naar toe zy den keten, nevens den rok, wilden brengen, dien zy zo wel, als Phegeus, nevens zyne vrouwe, binnen Psophis doodsloegen, en vervolgens hunne moeder van hunne verrechtinge verslag deden. De keten en de rok wierden evenwel, op de vermaninge van Achelous, door hen naar Delphos gebragt. *Apollodor. l.* III. *Ovidius l.* III. *Metam. Bayle.*

CALLISTHENES van Olinthus, een wysgeer, uit de schole van Aristoteles, en, volgens het bericht van *Diogenes Laërtius*, een neef van den zelven. Hy trok, op den raadt van zynen oom, met Alexander den Groten naar het Oosten; maar omdat hy een gemeen, ernsthaftig en trotsch man was, wierdt hy door Alexander weinig geacht, voornamentlyk als zich Callisthenes tegen het voornemen van dien vorst, om zich als een Godt te doen aanbidden, aankantte. Alexander beschuldigde hem derhalven, dat hy aan eene zamenzwerig, tegen zyn persoon gemaakt, deel hadt, en liet hem in den jare van Rome 427, in de CXV Olympiade, zynde drie jaren voor de doodt van dien vorst, voor de leeuwen werpen, hoewel hy door eenigen van die misdaadt wierdt vrygesproken. Men zegt, dat hy eene geschiedenis van de verrechtingen van Alexander den Groten heeft opgestelt, waar uit *Strabo* in het XVII boek eene plaats aanhaalt. Maar de geschiedenis, die onder den naam van Callisthenes geschreven is, en in de koninklyke boekzaal te Parys bewaart wordt, is van een veel later schryver. Ook worden aan dezen Callisthenes verscheide andere werken toegeschreven, de welke door de ouden zomtyds aangehaalt worden. *Plutarch. in Alex. Q. Curtius l.* VIII. *Arrian. l.* XII. *Diog. Laërt. in Theophr. Vossius de Hist. Gr. l.* I. *c.* 9. *&c. Casaub. in ep. ad Jos. Scaliger in Ep.* 496. *&* 498.

CALLISTO, eene dochter van Lycaon, koning van Arcadië, en eene Nymphe van Diana, wierdt door Jupiter onteert, waar over Juno zo vergramt wierdt, dat zy zo wel Callisto, als haren zone Arcas in beeren veranderde; maar zy wierden naderhandt beide door Jupiter onder de sterren geplaatst. *Ovid. Metam. l.* II. *Fab.* 5. *&* 6.

CALLISTRATUS. Dezen naam hebben verscheide beroemde mannen gehad. (1.) Omtrent de XCVII Olympiade heeft zekere *Callistratus* te Athenen geleeft, die blyspelen in vaarzen geschreven heeft, en Aristophanes heeft zoeken te willen overtreffen. (2.) In den vierden jare van de C Olympiade wierdt een Atheniënzer van dien naam door zyne medeburgers, nevens Timotheus en Chabrias, in hoedanigheit van veldheer naar Lacedemon gezonden. (3.) Omtrent den zelven tydt leefde te Athenen een voortreffelyk redenaar, *Callistratus Aphydnæus* geheten, die door Demosthenes, toen nog zeer jong zynde, nadat hy hem voor het gerecht eene redenvoering, de stadt Oropus rakende, hadt horen uitspreken, zo hoog geacht wierdt, dat hy Plato verliet, en hem tot zynen leermeester aannam. (4.) In den tweden jare van de CVI Olympiade is zekere *Callistratus* Archon te Athenen geweest. (5.) Een Griekseh geschiedenisschryver van dien naam heeft een boek geschreven van de Samothraciërs, en (6.) een ander, met den voornaam van *Domitius*, een werk, onder den tytel van *Historia Heracleotica*. (7.) *Callistratus* van Tenedos heeft aantekeningen over *Aratus* gemaakt. (8.) Van een spraakkundigen van dien naam wordt zomtyds in de *Scholia in Aristophanem* gewag gemaakt. (9.) Van een beroemt beeldhouwer van dezen naam spreekt *Plinius*; om van vele anderen niet te gewagen, welker byzonderheden door *Vossius de Hist. Græc. l.* III, *p.* 338, *en de Scient. Mathemat. c.* 33. §. 21. *p.* 159. aangetekent zyn. *Diodor. Sic. l.* XV *Xenophon l.* VI. *Hellen. Plutarch. Apophth. A. Gell. l.* III. *c.* 13. *Dion. Halicarnass. Antiq. Rom. l.* I. *Lamprid. in Alex. c.* 68. *Plin. l.* XXXIV. *c.* 8.

CALLISTRATUS, een vermaart rechtsgeleerde ten tyde van Septimius Severus, heeft waarschynlyk, volgens het getuigenis van *Lampridius*, nog onder de regeering van Alexander Severus geleeft. Zyne schriften zyn de volgende: *De Cognitionibus liber; Edicti Monitorii lib.* VII. *De Jure Fisci lib.* IV. *Institutionum lib.* II. *Quæstionum lib.* II, waar van eenige brokken in 't *Corpus Juris Civilis* gevonden worden. *Bertrandus in ICt. l.* I. *c.* 27. *Grotius in ICt. l.* II. *c.* 9.

CALLISTUS, de eerste paus van dezen naam, door eenige schryvers *Domitius Calixtus* genoemt, was een Romein van geboorte, en volgde op Zephyrinus in den jare 219. Keizer Alexander Severus de Christenen daar in begunstigende, dat hy aangaande zekere plaats te Rome, hen toebehorende, ten voordeele van hen tegen de herbergiers eene uitspraak deedt, bouwde Callistus op die plaats eene kerk, tegenwoordig de kerk van onze lieve Vrouwe over den Tiber genoemt, daar men zegt dat by de geboorte van Christus olie is voortgekomen. Voorts heeft men aangaande de geschiedenisse van dezen Callistus zo weinig zekerheit, dat het de schryvers noch over de wyze, noch over den tydt van zyne doodt eens zyn. Zommigen verhalen, dat hy van honger in de gevangenisse is gestorven, en dat hy daarenboven alle dagen, door last des keizers, met roeden gegeesselt wierdt. In het tegendeel zeggen anderen, die den gemelden keizer voor een begunstiger der Christenen houden, dat Callistus door de raden van dien keizer, op de Christenen gebeten zynde, in de gevangenisse is geworpen, waar in hy tot den 24 September van den jare 224 is gebleven, en eindelyk in een put geworpen, na dat hy den pausselyken stoel vyf jaren, eenen maandt en twaalf dagen bekleed hadt. *Anastasius. Ciaconius. Genebrard. du Chesne. Papyr. Masson. Baron. in Annal. & in Martyrol. Onuphr. Thomas Valdensis. Eckius. Coccius.*

CALLISTUS de II, een der merkwaardigste pauzen, een Franschman van geboorte, is eerst aartsbisschop van Vienne, in 't Dauphiné, geweest, zynde eigentlyk *Guido van Burgondië* genoemt. Hy is de vyfde zoon geweest van Wilhelm den Groten, en de broeder van Rainald en Stephanus, beide graven van Burgondië. Hy wierdt in de abdy van Cluny, de plegtigheden der begravinge van zynen voorganger, Gelasius den II, bywonende, verkoren, nemende den naam aan van Callistus, om dat hy op den 14 October, op welken dag men het feest van Callistus den I vierde, gekroont wierdt. In den beginne kantte hy zich tegen die verkiezinge aan, uit vreze, dat de kardinalen te Rome de zelve niet mogten goet keuren, en daar door eene scheuring in de kerke mogt veroorzaakt worden, gelyk kort te voren geschied was, toen keizer Henrik de V paus Gelasius hadt gedwongen naar Vrankryk te vluchten, in des zelfs plaats Mauritius Burdinus, aartsbisschop van Praag, tot paus aanstellende. Voor het overige heeft hy reets te voren, aartsbisschop van Vienne, en afgezant van den Roomschen stoel zynde, in den jare 1112 op de kerkvergadering van Vienne een besluit gemaakt, dat het eene kettery is, als een bisschop, of abt, het verlei (*Investiture*) van een werreldlyken ontfangt: ook hadt hy het voorrecht, daar omtrent door paus Paschalis aan den keizer Henrik verleent, nietig verklaart, en den keizer in den ban gedaan. Paus geworden zynde wierdt door hem in den zelven jare, zynde in den jare 1119, eene kerkvergadering te Rheims beroepen, op welke keizer Henrik op nieuw door hem in den ban wierdt gedaan. In den jare 1120 begaf hy zich naar

naar Italië, en wierdt daar met zo grote toejuigchinge ontfangen, dat de tegenpaus Burdinus genoodzaakt wierdt Rome te verlaten, en naar Sutrium te vluchten, welke ſtadt in den jare 1122 door Calliſtus belegert wierdt, en vervolgens verovert, en Burdinus tot eene eeuwige gevangeniſſe gedoemt. In den zelven jare wierdt het verſchil met den keizer op den ryksdag te Worms in dier voegen bygelegt, dat de keizer het verlei der biſſchoppen en abten den paus overliet, maar echter de vryheit, om de zelve te verkiezen, behieldt. Calliſtus is op den 13 December van den jare 1124 overleden, de pauſſelyke waardigheit vyf jaren, tien maanden en dertien dagen bekleed hebbende. Hy heeft verſcheide ſchriften nagelaten, waar van voornamentlyk nog vyf en dertig brieven voorhanden zyn, de welke in het tiende deel der *Concilien* gevonden worden. Eenige andere zyn voorhanden in het twede deel der *Miſcellanea* van *Baluſius*. Vier redevoeringen over den Apoſtel *Jacobus* vindt men in het twintigſte deel van de Bibliotheek der Vaderen. Zyn leven is door *Pandulphus Aletrinus* beſchreven, en door *Papebrochius* in het licht gegeven. *Antonin. Trithem. Vincentius Bellovacenſis Specul. l.* XXVI. *c.* 30. *&c. Poſſevin. in Appar. Baron. Ciacon. Maſſon. du Cheſne. Jacobi Bibl. Pontif. Sammarth. Gall. Chorier Hiſt. du Dauph. Cave Hiſt. Lit.*

CALLISTUS de III, paus van Rome, te voren *Alfonſus van Borgia* genoemt, een Spanjaardt, van Xativa, in het ſticht van Valentia, geboortig. Hy heeft zich in zyne jeugt te Lerida in de goede letteren geoeffent, daar hy ook Doctor is gemaakt. Alfonſus de V heeft hem tot zynen geheimſchryver aangeſtelt, by welke gelegenheit hy zyn beſt deedt om de grote ſcheuring in Arragon weg te nemen. Paus Martinus de V heeft hem in den jare 1429 tot biſſchop van Valentia, en Eugenius de IV in den jare 1444 tot kardinaal verheven. Eindelyk wierdt hy in den jare 1445, na de doodt van Nicolaus den V, tot paus verkoren, hebbende toen den ouderdom van zes en zeventig jaren bereikt. Vincentius Ferriere, door hem naderhandt om die reden tot een heiligen gemaakt, hadt hem die eere voorzegt; weshalven hy eene belofte hadt gedaan van de Turken te beoorlogen, indien die voorzegging vervult wierdt. Maar ſchoon het grootſte gedeelte van Europa door hem tot dien oorlog wierdt aangezet, hadt zyn voornemen echter de gewenſchte uitſlag niet. Hy is in den jare 1458 overleden, eenige brieven nalatende, de welke in het dertiende deel der *Concilien* gevonden worden. Ook zyn eenige der zelven onder de brieven van *Æneas Sylvius* voorhanden. Daarenboven wordt het *Officium transfigurationis* aan hem toegeſchreven, om dat hy het feeſt van Chriſtus verandering van gedaante, om de Chriſtenen tot het beoorlogen der Turken op te wekken, heeft ingeſtelt. *Genebrard. Ciacon. Spondan. Bzovius. Platina. Rainaldus. Surita. Wharton.*

CALLISTUS, een tegenpaus. De aanhangers van keizer Frederik den I hadden in het eerſt Octavianus, kardinaal van St. Cecilia, tegen Alexander den III tot paus verkoren, en aan hem den naam van Victor gegeven. Naderhandt hadden zy Guido van Crema, onder den naam van Paſchalis den III, en ten laatſten, na der zelver doodt, Johannes, abt van Strume, onder den naam van Calliſtus den III, in den jare 1170 verkoren, welken tytel hy zo lange droeg, tot dat hy in den jare 1177 door de kerkvergadering van Venetië wierdt afgezet, op welke de keizer en de paus mede een verdrag met malkander maakten. Vervolgens begaf zich deze Calliſtus naar Freſcati, en viel paus Alexander den III te voet, door welken hy zeer minnelyk ontfangen wierdt. *Baron. in Annal.*

CALLISTUS de I, patriarch van Conſtantinopel, wierdt, een monnik op den berg Athos zynde, door den keizer Cantacuzenus, volgens het verhaal van *Iſidorus*, omtrent den jare 1354 tot die waardigheit verheven, waar omtrent *Onuphrius* en *Freherus* hebben misgetaſt, zeggende, dat hy in den jare 1360 tot patriarch is aangeſtelt. Maar om dat hy, waarſchynlyk in den beginne van den jare 1355, Matthæus, den zoon van Cantacuzenus, niet wilde kronen, en zich om die reden in een klooſter begaf, wierdt Philotheus in zyne plaats tot patriarch benoemt. Maar Johannes Paleologus nog in den zelven jare Cantacuzenus onttroont hebbende, verkreeg Calliſtus zyne vorige waardigheit, en wierdt in den volgenden jare naar Elizabeth, de weduwe van den vorſt van Servië, gezonden, om den vrede met haar te beveſtigen, alwaar hy overleedt. *Cantacuzen. l.* IV. *c.* 23. *ſq. Onuphr. Chron. Spond. Annal. Wharton p.* 44. *Phil. Cyprius Chron. eccl. Græc.*

CALLISTUS de II, patriarch van Conſtantinopel, was eerſt een monnik. Men zegt, dat hy in den jare 1406, na de doodt van Angelus Corarius, tot patriarch is verheven, en die waardigheit tot den jare 1419 bekleed heeft. *Spond. ad. an.* 1406. *Freher. Chronol. Patriarch. Wharton p.* 44. *Cyprius p.* 278.

CALLISTUS, een Griekſch dichter, de welke leefde in de IV eeuw, ten tyde van Conſtantius en Juliaan den Apoſtaat. Nicephorus Callixtus maakt van hem gewag, zeggende, dat deze dichter Juliaan altoos volgde, en zelfs, dat hy dien prins een lofdicht maakte. *Niceph. l.* X. *Hiſt. c.* 34. *Socrat. l.* II. *c.* 18. *&c.*

CALLIXENUS, een kunſtig beeldhouwer, leefde in de CLV Olympiade, wanneer de beeldhouwery, waar op men geen acht hadt geſlagen, weder een nieuwen luiſter kreeg.

CALLIXENUS, een hiſtorieſchryver, was van Rhodes, men weet niet, in wat tydt hy leefde. Volgens *Athenæus*, in zyn V boek, heeft hy ons eene hiſtorie van Alexandrië nagelaten.

CALLIXENUS heeft eene verhandeling van de ſchilders en beeldhouwers geſchreven; gelyk blykt uit *Photius* in zyne Boekzaal.

CALLIXENUS, een veldheer, die, naar 't verhaal van *Xenophon lib.* I *Hiſt.* van honger ſtierf.

CALLOET, (JOHANNES) biſſchop van Treguier, of Lantringuet in Bretagne, leefde in 't begin van de XVI eeuw. Hy was in die provincie uit een edel geſlacht geboren. Zyne verdienſten bragten hem in aanzien en verſcheide ampten toe. Hy was doorleert in de beſchaafde letteren zo wel als in de rechts-en godgeleerdheit. Hy wierdt opperchoorzanger van Cornouaille of Quimpercorentin, en vervolgens van Treguier, waar van hy naar Robe Art Guibé tot biſſchop verkoren wierdt. Hy ſtierf in Mont S. Michiel den 4 September des jaars 1504. *Sammarthan. Gall. Chriſt.*

CALLOT, (JAKOB) eene vermaart plaatſnyder, was een zoon van Johan Callot, krygsheerout in Lotharingen, en te Nancy in den jare 1591 uit een adelyk geſlacht geboren, het welk ſedert den jare 1417 de hoogſte eerampten onder de laatſte hertogen van Burgondië bekleed heeft. Maar des niettegenſtaande volgde Jakob Callot zyne genegenheit op, en reiſde, twaalf jaren out zynde, naar Rome; en ſchoon hy twee malen in zyn vaderlandt wierdt te rug geroepen, hieldt hy echter zo lang by zynen vader aan, tot dat hy des zelfs toeſtemminge tot zyn voornemen verkreeg, waar op hy zich onder Philippus Thomaſſin, van Troyes uit Champagne geboortig, in het tekenen en plaatſnyden oeffende. Naderhandt begaf hy zich naar Florence, daar hem de groothertog werk gaf. Toen begon hy zeer fraai in het klein te tekenen. Vervolgens liet hy de wyze, van met een graveerbytel in koper te ſnyden, varen, en bediende zich van ſterkwater. Na de doodt van den groothertog wilde hy weder naar zyn vaderlandt keren. Doch het gebeurde, dat prins Karel op zyne te rug reize van Rome door Florence trok, de welke, in eenige ſtukken, door Callot gemaakt, vermaak ſcheppende, hem wiſt te bewegen om met hem naar Lotharingen naar zynen ſchoonvader te reizen. Die hertog ontfing hem zeer genadig, en gaf hem een redelyk jaargeldt. In den jare 1625 trouwde Callot met eene adelyke juffer, zynde toen twee en dertig jaren out. Gedurende den tydt, dat hy zich te Florence onthieldt, hadt hy ondervonden, dat het vernis, waar van zich de luitemakers bedienden, eer droog wierdt dan het geen hy tot nog toe gebruikt hadt. Hy was derhalven de eerſte, die zich daar van, om met ſterkwater in koper te etzen, bediende, zynde in die kunſt beſt van allen bedreven. Zyn roem verſpreidde zich zo verre, dat de infante van Spanje hem naar Bruſſel ontboodt, om het beleg der ſtadt Bredaa, het welk door Spinola wierdt voortgezet, in koper te brengen. In den jare 1628 begaf hy zich naar Vrankryk, daar hy op het bevel van Lodewyk den XIII eene tekening van het beleg van Rochelle en van het eilandt Ree maakte. Vervolgens keerde hy, eene heerlyke beloning voor dien arbeidt ontfangen hebbende, te rug naar Nancy, en oeffende zich met zo groten vlyt in zyne kunſt, dat hy 1380 ſtukken naliet. Gaſton van Vrankryk, hertog van Orleans, in Lotharingen gekomen zynde, gaf Callot laſt om verſcheide ſtukken in zilver te etzen, gaande alle dagen met den grave van Maulevrier naar des zelfs huis; om zich twee uuren lang onder hem in de tekenkunſt te oeffenen. De koning, in den jare 1631 Nancy vermeeſtert hebbende, gaf Callot aanſtonts laſt om die overwinning in koper te brengen. Maar hy verzocht, dat hem de koning daar mede wilde verſchonen, om dat hy uit Lotharingen geboortig was, oordeelende, dat het hem niet zou paſſen iets tegen de eere van zyn vaderlandt of zynen vorſt te ondernemen. De koning gaf daar op tot antwoordt: *De hertog van Lotharingen is zeer gelukkig, dat hy zulke getrouwe onderdanen heeft.* Eenigen van de koninklyke hofbedienden zeiden, dat men hem door geweldt zou dwingen om dat te doen; maar Callot antwoordde, *dat hy zich eer zyn duim zou laten afhouwen, dan zich laten dwingen om iets tegen de eere van zyn vaderlandt te doen.* De koning zocht hem vervolgens met zich naar Vrankryk te nemen, en beloofde hem jaarlyks duizent kronen, indien hy hem wilde dienen; maar Callot was niet daar toe te brengen. Doch den ellenden ſtaat van Lotharingen ziende, quam hy op de gedachten, om zich nevens zyne gehele familie naar Florence te begeven; maar hy quam, eer hy zyn voornemen kon uitvoeren, in den jare 1635 te ſterven, den ouderdom van drie en veertig jaren bereikt hebbende. *Felibien vies des Peint. Sandrarts Academie Tom.* I. *P.* II. *l.* III. *c.* 27.

CALMANA, gewaande dochter van Adam en Eva, die men een tweeling ſtelt te zyn met Caïn, en die, naar men voorgeeft, in de tiende maandt na de ſcheppinge geboren wierdt. Het is te verwonderen, dat brave ſchryvers zich met zulke beuſelingen hebben opgehouden, waar van zelfs het minſte bewys niet kan bygebragt worden. *Spond. Tirm. Chronol. ſacra c.* 8.

CALMAR, de hoofdſtadt van Smaalandt, is wel verſterkt, hebbende eene goede citadelle, nevens een veiligen haven. In den jare 1647 brandde het grootſte gedeelte van die ſtadt af; maar zy is ſedert dien tydt weder opgebouwt, zynde de plaats, daar de Zweden gemeenlyk ſcheep gaan, als zy naar Duitſchlandt willen varen. Het kanaal tuſſchen deze ſtadt en het eilandt Gothlandt wordt daar van de Calmer Zondt genoemt. Ook is deze ſtadt vermaart, om dat daar, door het beleidt der koninginne Margareta van Denemarken, in den jare 1398 de drie Noordſche ryken, Zweden, Denemarken, en Noorwegen, zamen vereenigt zyn, waar uit naderhandt vele oorlogen en onheilen zyn voortgekomen. *Loccenius Hiſt. Suec. Puſendorf Hiſt. van Zweden.*

CALNE is voortyds eene vermaarde plaats in Engelandt, in het graafſchap Kent, geweeſt, daar in den jare 977 eene kerkvergadering is gehouden, op welke de geeſtelyken klaagden, dat St. Dunſtan zich de vryheit aanmatigde van monniken aan te ſtellen; maar tegenwoordig is die plaats niet dan een ſlecht dorp.

dorp. Daar is nog een ander CALNE in het graaffchap Wilt gelegen, zynde een aanzienlyk vlek, hebbende de vryheit om afgezondenen in het parlement te zenden. *Matthæus Westmonast. in Addit. ad Bedæ Hist. Angl. Baronius A. C.* 979.

CALNO, CALANO, of CALANUS, eene ftadt in Perfië, eertyds de hoofdftadt der Parthen, en die heden *Ctesiphon* genaamt wordt. Zy legt niet verre van Bagded. Het woordt *Calno* is Hebreeufch, en wordt *Jesaias* X, 9 gevonden.

CALO, of KALO, de hoofdftadt van het graaffchap van den zelven naam, in opper-Hungarië, is in een moeras gelegen, dat door de rivier Kalo, af Kallo, beneden Gyula, by St. Andris, in de Kores lopende, gemaakt wordt. De misnoegden veroverden de zelve in den jare 1681; maar zy waren gedwongen van het flot met groot verlies af te trekken. In den jare 1676 wierden vier duizent keizerfchen by deze plaats door vyf duizent Hungaren aangetaft, en drie hondert van hen verflagen. *Zeil. Topogr. Hung. Leven van Keiz. Leopold.*

CALOCERUS, de opperfte kameelhoeder in het eilandt Cyprus, deedt zich in den beginne der vierde eeuwe tot koning uitroepen. Maar door den broeders zone van den keizer Konftantyn den Groten, Dalmatius genoemt, gevangen genomen zynde, liet hem de keizer levendig villen, en binnen de ftadt Tarfus in Cilicië verbranden.

CALO-JOHANNES, of JOANNITZ, koning van Bulgarië, begaf zich onder paus Innocentius den III in den jare 1702 tot de Latynfche kerke. Hy oorloogde met den keizer Boudewyn, en kreeg hem door eene heimelyke hinderlage gevangen, waar op hy hem te Trinobis, of Ernoë, de hoofdftadt in Bulgarië, zo lang opfloot, tot dat hy hem in den jare 1206 liet van kant helpen. Hy hadt zo groten haat opgevat tegen de Grieken, die het met den keizer hielden, dat hy een zonderling vermaak fchepte in hen te doden, weshalven hy *Romanicida* genoemt wierdt. Hy is te Theffalonica van pyn in zyn zyde geftorven. *Nicetas. Spondan.*

CALO-JOHANNES. Zie JOHANNES de II, *Comnenus*, en JOHANNES de IV, *Paleologus*, keizers van Conftantinopel.

CALOMNIA. Zie CALUMNIA.

CALONIO, *Magnine*, *l'Isola del Papa*, outtyds *Besbikus*, een eilandtje aan de Zwarte zee. Men plaatft het op de kuft van Natolië, in 't Weften van Bourfe. *Maty Diction.*

CALONNE, een graaffchap in Braband, tot het welke de heerlykheden van Braige, Beringe, en Scamelbeek behoren. Het wierdt voortyds *Bogarde* genoemt; maar Karel Anton van Calonne, koninklyke Spaanfche opper-krygsraadt, generaal van de artillery, en gouverneur van Carthagena, in den jare 1670 den graaflyken tytel daar van gekregen hebbende, moeft het mede zynen naam aannemen. *L'Erect. de toutes les terres du Brab.*

CALOPINACO, wel eer *Tauronicius fluvius*, een riviertje in 't Zuiderdeel van Calabrië, eene provincie van 't koninkryk Napels. Het befpoelt het fteedtje St. Agatha, en ontlaft zich verder in 't Faro van Meffina, in 't Zuiden van Reggio. *Maty Diction.*

CALORE, eene rivier in 't koninkryk Napels. Zy neemt haren oorfpronk in 't Principato ultra by Monte Marano, en ontlaft zich in de Sabato, by de ftadt Benevento. *Maty Diction.*

CALOT. Zie CALLOT.

CALOVIUS, (ABRAHAM) een beroemt Godgeleerde, wierdt den 16 April des jaars 1612 te Morungen in Pruiffen geboren, daar zyn vader, Pieter Calovius, in groot aanzien was. Hy leide daar den grondt zyner ftudien, en bevorderde de zelve naderhandt te Thoren; hoewel hy zich in deze laatftgemelde plaats wegens de peft niet langer dan een half jaar kon onthouden, en daarom weder naar huis keerde; wanneer hy zich voornamentlyk op de Griekfche en andere Oofterfche talen leide, en daar mede te Koningsbergen voortging. Van daar begaf hy zich weder naar huis, en maakte zich bequaam tot de akademien. Daar op trok hy weder naar Koningsbergen op de hogefchole, en maakte zich zo bemint, dat hem Joachim Heffius tot zone aannam. Vervolgens ging hy naar Roftok, daar hy verfcheide preuven van zyne geleertheit gaf, en in den jare 1637 Doctor in de Godgeleertheit gemaakt wierdt. Kort daarna wierdt hy tot buitengewonen hoogleeraar in de Godgeleertheit op de akademie van Roftok beroepen. Hy was een zeer hart Lutheriaan, en zyn yver, betoont in het verfchil met Johannes Bergius, een Gereformeert Godgeleerde, over het H. Avondmaal, maakte, dat hy tot bezoeker of vifitator der kerken en fcholen van den Samlandfchen kreits in Pruiffen, als mede tot Raadt van het hofgericht aangeftelr wierdt. In den jare 1643 wierdt hy van Koningsbergen naar Dantzig beroepen, en, in de plaats van Botfak, tot rector van het Gymnafium en tot predikant aangeftelt. Terftont wierdt hy aldaar in grote verfchillen ingewikkelt, voornamentlyk met Martinus Statius, een Lutherfch diaken dier ftadt, met Henrik Nicolai, profeffor in de philofophie in het Gymnafium, en met Johannes Cæfar, een Gereformeert leeraar mede te Dantzig, welk laatfte verfchil zeer hoog liep, en verfcheide twiftfchriften in het licht bragt, alzo de gehele Lutherfche gemeente de zake van Calovius, en de Gereformeerde die van Cæfar behertigde. Ook ging Calovius in den jare 1645 met Johannes Botfak naar Thoren, om de bekende zamenfpraak, die daar gehouden wierdt, by te wonen. Hy wierdt in den jare 1650 tot profeffor in de Godgeleertheit naar Wittenberg beroepen, wanneer hy zich inzonderheit met groten yver tegen de genen aankantte, de welke de verfcheide verfchillende Godsdienften in Duitfchlandt op eene zekere wyze poogden te vereenigen, en waar van Georg Calixtus, profeffor in de Godgeleertheit te Helmftadt, het hoofdt was. De aanhangers van Calovius wierden Calovianen, en die van Calixtus Calixtynen genoemt, en dit verfchil, dat zeer hevig was, eindigde niet voor de doodt van Calovius, die voorviel op den 20 February des jaars 1686. Hy heeft, behalven het hoogleeraarfchap, ook het ampt van opperften farheer (*Pastor primarius*) en generaal fuperintendent te Wittenberg bekleed. Hy heeft een groot getal fchriften, voornamentlyk twiftfchriften, nagelaten. De voornaamfte der zelven zyn: *Metaphysica divina, & alia scripta Philosophica. Criticus sacer Biblicus. Socinianismus profligatus. Systema locorum Theologicorum. Consideratio Arminianismi. Biblia illustrata. Bybel*, Hoogduitfch, met de uitleggingen, die in de fchriften van *Luther* gevonden worden; enz. Tegen Bergius heeft hy uitgegeven: *Stereoma sacratissimæ testatoris Christi voluntatis de substantiali præsentia & orali perceptione corporis & sanguinis sui in S. S. Eucharistia.* Tegen Nicolai heeft hy gefchreven: *Vindiciæ Arminianismi, cum Syllabo errorum Nicolaitanorum.* Tegen Calixtus en zyne andere tegenftrevers heeft hy onder anderen in het licht gegeven: *Digressio de nova Theologia Helmstadio-Regiomontanorum Syncretistarum; Syncretismus Calixtinus; Harmonia Calixtino-heretica*, en verfcheide andere, zo in het Latyn, als in het Hoogduitfch. Zyne *Historia Syncretistica* zag in den jare 1682 het licht; maar wierdt, om dat ze gelegenheit tot nieuwe verfchillen fcheen te geven, door laft des keurvorften van Saxen verboden en geconfiskeert, maar des niettegenftaande op nieuw in den jare 1685 gedrukt. Hy heeft, behalven de reets gemelde, met verfcheide anderen te doen gehad, als met Chriftiaan Ravius, tegen welken hy in den jare 1670 uitgaf: *Discussio infallibilitatis novæ Chronologiæ Biblicæ Christiani Ravii*; met Diderik Hakfpan, welken hy in den jare 1685 van verfcheide dwalingen befchuldigde; om van vele andere twiftfchriften niet te fpreken, die hy tegen Jakob Bohm, Johan van Labbadie en anderen gefchreven heeft. *Hartknoch Preuss. Kirchen-Hist. pag.* 580 *enz. Carolus in Memorab. sec.* XVII. *l.* IX. §. 407. *Calovii Histor. Syncretist. pag.* 584. 588. *&c. G. Arnold Ketter-Hist. P.* II. *l.* XVII. *c.* 11. *Witte Diar. Pipping Memor. Theol.*

CALOW, CALE, CALAW, eene kreitsftadt in neder-Laufnitz, aan de kleine rivier de Dober, twee mylen van Lukkow, den hertog van Saxen-Merfeburg toebehorende. Voortyds hebben de heren van Sternberg de zelve bezeten. Het blykt uit haré muren en uit de overblyfzelen van hare veftingwerken, dat zy eertyds tot eene goede landvefting verftrekt heeft. Keurvorft Jan van Brandenburg met de zonen van Albert den ontaarden, landgraaf van Thuringen, Frederik en Diezeman genoemt, oorlogende, wierdt deze ftadt en het omleggende landt in den jare 1292 door roven en branden zeer verwoeft. Ook wierdt zy in den jare 1297 geheel uitgeplundert; als mede in den jare 1456 door de Polen, en in den jare 1477 door het krygsvolk van hertog Jan van Pribus zeer befchadigt. In den jare 1547 wierdt ze door de ftropende Spanjaarden van het krygsvolk van keizer Karel den V, in Saxen gelegert zynde, geplundert, welk lot haar mede door de keizerfche foldaten in den jare 1631, na hunne nederlage by Leipzich, te beurt viel. Ook heeft ze naderhandt zo wel door oorlog, als door brandt en andere ongelukkige toevallen grote fchade geleden. De inwoners fpreken de Duitfche en de Wendifche tale. Zy geneeren zich voornamentlyk van het bierbrouwen, den landbouw, de wynbergen, veevokkery, en een jaarlykfche grote wollemarkt. Voortyds is deze ftadt wegens haren koophandel zeer vermaart geweeft. *Groffers Laus. Merckwurd. P.* III. *Anonymi Beschr. der Lausitz p.* 63. *seq.*

CALOYERS, zekere Griekfche monniken, van de orde van St. Bafilius, of van St. Elias, of van St. Marcellus, welke drie ordens meeft eenen regel volgen, als mede door geheel Griekenlandt een foort van kleedinge dragen, zonder de minfte verandering in hunne oude gewoontens gemaakt te hebben. Zy leiden een zeer eenzaam en ftreng leven, en eeten geen vleefch. Ook onderhouden zy jaarlyks vier malen eene grote vaften, nevens andere vaftendagen, de welke mede door de gehele Griekfche kerke onderhouden worden, gedurende den welken tydt zy noch eieren, noch boter, noch vifch eeten. De Armeniers onthouden zich daarenboven van olie; maar zy onthalen hunne gaften zeer koftelyk op de feeftdagen. Ook eeten zy oefteren, en alle foort van viffchen, die fchobben hebben. Maar anderen van hen vergenoegen zich met een weinig broods en eenige kruiden; ook drinken zy niet dan water. *Grelot Voyage de Constantinop.*

CALPE, een hoge berg in Andalufië, die voor een der zuilen van Herculus gehouden wordt. Tegen over dezen berg, op de kuften van Africa, is *Abyla* gelegen, het welk by de ouden zeer vermaart is geweeft, wordende door de Spanjaarden *Sierta de la Monas*, of *de Aapenberg*, genoemt, om dat aldaar zeer vele van die dieren gevonden worden. *Botero Relat. d'Esp.* Zie GIBRALTAR.

CALPENTINA, een klein eilandt in Afië, aan de kuften van het eilandt Ceilon, van welke het zelve alleen door een nauw kanaal afgefcheiden wordt, zynde ten Weften gelegen. De Hollanders hebben daar eene fterke ftadt gebouwt, die den zelven naam heeft.

CALPHI, vader van Judas Machabeus, overfte van de ruitery van Jonathan Machabeus. Deze verliet Jonathan nooit; en toen de benden van dezen doorluchtigen veldheer, ftrydende in de vlakte van Azoten, by 't water Gennefar, in 't 3910 jaar der wereldt, in 't 141 jaar voor J. C. blohertig de vlucht namen, ftont deze manhaftige overfte pal met eene buitengemene kloekmoedigheit. I. *Machab. k.* XI.

CALPIN-ZEE, een meertje in neder-Saxen, in 't hertogdom van Meklenburg, by de ftadt Waren. *Maty Diction.*

CALPRENEDE, (. . . . . . LA) een edelman uit Perigord. Hy begaf zich naar Parys, en, daar zynde, onder het regiment Guarden, alwaar hy zyn *Sylvandre* opstelde. Voor 't geldt, dat hy 'er van kreeg, liet hy klederen maken: doch deze verkoos hy van eene kluchtige stoffe, en als men hem naar den naam van de zelve vroeg, antwoordde hy, dat het *du Sylvandre* was. Hy trouwde met eene vrouwe, die vyf mannen hadt: maar wierdt 'er van afgezet door een vonnis van 't parlement. *Sentimens Critiq. sur les Caractères de la Bruyére.* Boileau beschuldigt hem van zich zelven in de helden van zyne Romans te hebben afgeschetst. Hy heeft de *Cleopatra*, *Cassander*, en een gedeelte van *Pharamond* gemaakt.

CALPURNIA, dochter van Marius, die haar offerde, waar van Plutarchus gewag maakt. *Plutarchus Parall.*

CALPURNIA, de gemalin van Julius Cæsar, zynde eene dochter van Lucius Piso. Daags te voren, eer Cæsar vermoord wierdt, hadt zy een droom, dat het dak van haar huis instortte, en dat haar gemaal in hare armen met een pook doorstoken wierdt: ook opende zich de deur van zelfs toen zy wakker wierdt. Na zyne doodt nam zy hare toevlucht tot Marcus Antonius, eene redelyke somme gelds met zich brengende, nevens alle brieven en geschriften van haren gemaal, waar van zich Antonius wel wist te bedienen. *Suetonius. Plutarch. in Jul. Cæsare.*

CALPURNIA, zeker Roomsch vrouwsperfoon, voerde haar rechtsgeding met zulk eene hevigheit voor de gerechtsbank uit, dat men daarom eene wet maakte, dat in het toekomende geen vrouwsperfoon hare zake voor het gerecht mogt bepleiten. *Plutarch. in Parall. Anton. Augustin. de Legibus.*

CALPURNIA LEX, eene wet by de Romeinen tegen de trouwloze behandeling der gemene geldmiddelen door de magistraatspersonen, heeft van den volks-beschermer (*Tribunus plebis*) Lucius Calpurnius Piso, die de zelve in den jare van Rome 604, der werreldt 3834, voor Christus 150 doordrong, haren naam ontleent. De Romeinen hebben nog twee andere wetten gehad, aldus genoemt, namentlyk: *Calpurnia de ambitu*, en *Calpurnia militaris*. De eerstgenoemde hadt haren naam gekregen van Cajus Calpurnius Piso, onder welkers burgermeesterschap de zelve in den jare van Rome 687, der werreldt 3917, voor Christus 67 gemaakt was. *Plutarch. in Parall. Anton. August. de Legib.*

CALPURNIA, een voornaam geslacht te Rome, maar echter een der volksgeslachten (*Familiæ plebejæ*), wordt door *Ovidius* en *Plutarchus* van CALPUS, die voor den zone van Numa Pompilius gehouden wordt, afgeleid. De genen, die van dit geslacht afkomstig zyn, wierden door de bynamen van *Pisones*, *Bestiæ*, en *Bibuli* van malkander onderscheiden. Eenigen van de *Pisones* wierden *Frugi*, en anderen *Cæsonini* genoemt. Eenigen wierden alleen *Pisones* geheten, zonder dat een ander naam daar by wierdt gevoegt. Van de *Caji Pisones* is CAJUS PISO in de geschiedenisse voor den outsten vermaart, hebbende in den jare van Rome 569, der werreldt 3801, voor Christus 185 over de overwonne Lusitaniërs en Celtiberiërs gezegepraalt, en in den jare van Rome 574, der werreldt 3804, voor Christus 180 het burgermeesterschap met Postumius Albinus bekleed. QUINTUS LUCIUS PISO, zynde in den jare van Rome 604, der werreldt 3824, voor Christus 150 volksbeschermer, en in den jare van Rome 621, der werreldt 3851, voor Christus 621, met Publius Minucius Scævola, burgermeester geweest, heeft eerst den bynaam van *Frugi*, wegens zyne spaarzaamheit, verkregen. Omtrent den jare 496 na de opbouwinge van Rome, voor Christus 258, der werreldt 2726 heeft MARCUS CALPURNIUS het Roomsche gemenebest grote diensten in Siciliё gedaan: want de burgermeester Attilius in eene engte ingesloten zynde, trok Calpurnius, toen veldmaarschalk (*Tribunus militum*) zynde, de vyanden met drie hondert mannen te gemoet, en streedt zo dapper, dat het leger middelerwyl uit de engte kon opbreken, en zich op een ruimer plaats ter nederslaan. Zie PISO.

CALPURNIUS BESTIA, een Roomsch raadsheer, hebbende zich door geldt laten omkopen in den jare van Rome 643, voor Christus 111, der werreldt 3873 om den oorlog tegen Jugurtha niet met ernst voort te zetten, wierdt door Marcus Cæcilius aangeklaagt, en beschuldigt van zyne vrouwen vermoord te hebben, volgens het verhaal van *Plinius l.* XXVII. *c.* 2. *Sallust. Bell. Jugurth. c.* 28. 29.

CALPURNIUS. Zie BIBULUS.

CALPURNIUS, (TITUS) of CALPHURNIUS, uit Siciliё, een Latynsch dichter, heeft onder de regeering van den keizer Carus, en zyne zonen, Carinus en Numerianus, geleeft. Hy heeft herdersdichten geschreven, die hy aan Nemesianus van Carthago, een dichter, heeft opgedragen, waar van nog zeven voorhanden zyn. Het blykt uit zekeren brief, door *Hincmarus van Rheims* aan *Hincmarus van Laudun* geschreven, dat de gedichten van Calpurnius toen in de scholen voorgelezen wierden. *Gyrald. in Dial. de Poët. Vossius de Poët. Lat. c.* 4. In het 8 hoofdstuk maakt *Vossius* nog van een anderen CALPURNIUS gewag, die een blyspel, onder den tytel van *Phronesis*, gemaakt heeft, waar van de beste uitgave door *Janus Vlitius* bezorgt is, zynde gedrukt in duodecimo.

CALSERY, eene kleine stadt in het gebiedt van den groten Mogol, in het koninkryk Jamba, omtrent vyf en twintig of dertig mylen van den Ganges. Eenige schryvers zyn van gedachten, dat deze de stadt *Batan Cæsara* is, waar van *Ptolomæus* gewag maakt.

CALTERN. Zie KALTERN.

CALTHROPS, zeker werktuig, dat outtyds in den oorlog gebruikt wierdt, was dusdanig van yzer gemaakt, dat overal een spits naar om hoog strekte. Men ging de paarden daar mede te keer, en men vindt aangetekent, dat de Schotten zich daar van tegen de Engelschen in den vermaarden slag by Bonnoekbourn bedienden; dat vele van de paarden der vyanden daar door lam wierden gemaakt, en dat dit veel tot de overwinninge hielp. *Buchanan.*

S. CALTRY, in 't Latyn *Calstricus*, was bisschop van Chartres in de V eeuw. Hy wierdt in den jare 529 uit een edel geslacht geboren, en vervolgens tot priester geordent door St. Leobinus, bisschop van Chartres, dien hy in den jare 556 opvolgde. Hy was onder de leden van de derde kerkvergadering van Parys, gehouden in 't jaar 567, en van de twede van Tours in 't jaar 566. *Vita Leobini. Fortunat. l.* IV. *Carm.* 7. *Sammarthan. Gall. Christ. Baillet vies des Saints op den* 8 *October*, wanneer zyn feest te Chartres geviert wordt.

CALUMNIA, of CALOMNIA, eene Godin, voor welke de Athenienzen altaren oprechtten. De Grieken noemden haar Διαβολή. Apelles heeft haar afgeschildert, welke schildery voor de beste van dien meester gehouden wordt, om dat alle de genen, de welke die Godinne ten dienste stonden, daar in verbeeld wierden. *Theophrastus. Lucianus de non temere credenda Calumnia.*

*CALUNDBURG, of CALLENBURG, eene stadt, nevens een slot en ambacht, op het eilandt Zeelandt, wierdt nevens het kleine eilandt Samsoe, niet verre van daar gelegen, aan koning Christiaan den II afgestaan, toen de zelve van de drie Noordsche kronen afstandt deedt. *Spener. Syll. Hist. Geneal. Hamb. Remarqu.*

CALUS, door anderen *Talus* of *Attalus* genoemt, een kleinzoon van Dedalus, heeft de zagen en kompassen uitgevonden, waar over hem Dedalus zodanig benydde, dat hy door den zelven wierdt omgebragt, het welk de reden is geweest waarom Dedalus Athenen verlaten heeft, en zich naar Creta begeven. *Pausanias l.* IX. *Apollodor. Bibl. l.* III. §. 9.

CALVAIRE, (LA CONGREGATION DE N. D. DU) of *Congregatio B. Mariæ de Calvario*, zekere orde van Godsdienstige nonnen, de welke een zwarten sluier over een wit kleedt dragen, en zich verplichten van naar den strengsten regel van St. Benedictus te leven. Deze orde is door Antoinette van Orleans, dochter van Helionorus, hertog van Longueville, en weduwe van Karel van Gondi, gesticht, hebbende de zelve in den jare 1617 zo wel door paus Paulus den V, als door koning Lodewyk den XIII de bevestiging daar van verkregen; waar op zy op den 25 October van den zelven jare in het bezit van een te Poitiers nieuwgebouwt klooster is gestelt, by zich hebbende vier en twintig nonnen van de orde van Fontevrault, door haar uit zeker klooster, vyf mylen van Poitiers gelegen, gemeenlyk l'Encloitre genoemt, overgebragt. Antoinette op den 25 April van den jare 1618 overleden zynde, wendde de vermaarde Kapucyn, François de Clerc du Tremblay, gemeenlyk P. Joseph genoemt, als hebbende reets te voren het meest tot de oprechtinge van deze orde toegebragt, groten vlyt aan om, het gene die orde tot eenig nut kon verstrekken, te bevorderen; ten welken einde hy in de jaren 1621 en 1622 afzonderlyke bullen van paus Gregorius den XV daar toe verkreeg, en te wege bragt, dat aan die nonnen een nieuw klooster te Angers, en twee te Parys gegeven wierden, na welken tydt zy mede op andere plaatsen eenige kloosters gekregen hebben. *La vie du P. Joseph. Bonanni catal. degli ordini relig. P.* II. *n.* 78. *Brice Descr. de Paris* I. *p.* 353. II. *p.* 295.

CALVARIE, *Calvaria*, een berg naby Jeruzalem, op welken onze Heilandt de kruisdoodt geleden heeft. Keizer Hadrianus plaatste, uit haat tegen de Christenen, de afgodenbeelden van Jupiter en Venus op den zelven, de welke naderhandt door Konstantyn den Groten en zyne moeder Helena weder weggenomen wierden, en in der zelver plaatse kerken gebouwt. Het grootste gedeelte van dezen berg is met een muur omringt, in het midden van welken de kerk van het heilige Graf staat, om welke vele kapellen, kleine kerken en vertrekken gebouwt zyn, die door Romeinen, Grieken, Armenier, en Syriërs, Cophten, en Abyssiniërs bewoont worden. Naast den ingang, aan de Zuidzyde, vindt men een groten voorhof, nevens de plaatsen, in welke de Armenieren en Cophten wonen, als mede eene kapelle van onze Lieve Vrouwe, *Stabat Mater* genoemt, ter regter zyde. Ter slinker zyde zyn de woningen der Grieken, met een groten vierkanten toren, zynde voortyds een kerktoren geweest. Tegen over den ingang van den voorhof is de grote hoofddeur ter kerke van het heilige Graf, naast de welke de Turken hunne plaatsen hebben. Aan den voet van deze deure zyn zeer vele spykers in den grondt geslagen, zynde geschied op het bevel van den Griekschen patriarch, die de Roomschgezinden jaarlyks in den ban deedt, en tot een teken van die uitsluitinge met een grote knods spykers in den grondt liet slaan, met een algemeen verbodt van de zelve daar uit te trekken, op straffe van vyf stokslagen, of den Bacha of Cadi der stadt eene grote geldboete te betalen. Tien of twaalf schreden van daar, binnen de kerke, is de steen der zalvinge, daar onze Zaligmaker, volgens de gewoonte der Joden, gebalzemt is. Daar tegen over zyn drie begraafplaatsen der koningen van Jeruzalem, zonder eenig opschrift, als zynde door de scheurmakers uitgekrabt. Ter regter zyde ziet men eene kapelle, in welke het graf is van Godefroi van Bouillon, eersten koning van Jeruzalem, nevens dat van zynen broeder Boudewyn den I, die op hem in de regeeringe volgde. Die grafsteden zyn zeer slecht, en worden door vier kleine steene pilaren, eenen voet hoog, onderfteunt. Naby die kapelle is eene andere, daar men zegt dat het kruis van Christus gemaakt, en de Zaligmaker aan het zelve

gehecht

gehecht is. St. Hieronymus verhaalt, dat die plaats van den tydt van den keizer Adrianus af, tot de regeeringe van Konstantyn den Groten toe, zynde hondert en tachtig jaren, is onbekent geweest, om dat de Heidenen de zelve uit quaadaardigheit met aarde bedekt hadden, en het beeldt van Venus daar boven op gestelt, om den Christenen den toegang tot die plaats te beletten. Maar St. Helena liet de zelve, nevens het heilige graf, over het welke het afgodenbeeldt van Jupiter stondt, mede in de grote kerke insluiten. Deze kapelle is zeer prachtig; want alle gewelven en muren zyn met Mosaische schilderyen bedekt, en van kleine stenen gemaakt, zynde de zelve zo klaar als kristal, schoon zy door den rook der lampen, die daar gedurig branden, eenigzins zwart geworden zyn. Van deze kapelle gaat men, voorby de andere kapellen, rondom de kerke gebouwt, naar de kapelle der verschyninge, zynde ten Noorden gelegen, ter plaatse, daar men zegt dat onze Heilandt aan zyne moeder verschenen is. Die kapelle behoort den Christenen toe, en de monniken van St. Salvator zyn gewoon hunnen Godsdienst aldaar, naar de wyze van de Roomsche kerke, dag en nacht te plegen. Zy bedienen zich daar by van kostelyke sieraden en deftige klederen, de welke hen door de Christen potentaten, en voornamentlyk door de koningen van Vrankryk en Spanje, vereert worden. Deze monniken hebben de vryheit om met een kleine klok naar de misse te luiden, het welk als eene zonderlinge zake in het Heilige Landt moet aangemerkt worden. Ten Westen zyn de kapellen, de Syriërs, Cophten en Abyssiniërs toebehorende. Wat het gebouw der kerke van het heilige graf aangaat, het voorste gedeelte van het zelve, ten Westen, is ront, zynde het gewelf van louter cederen hout gemaakt, en met loot overtrokken, krygende zyn licht door een gat op het dak, het welk met een soort van tralien, van yzer draadt, voorzien is. Zy wordt door vier grote vierkante stene pilaren, en zes andere van marmersteen, omringt, in het geheel zeventien gewelven uitmakende, op welke eene fraaie en grote galdery staat. In het midden van de kerke ziet men het heilige graf, zynde met wit marmer bedekt, en met tien kleine pilaren van marmer omringt, op welke een zolder rust, die twaalf kleine pilaren van marmer draagt, twee en twee aan malkander gevoegt, de welke zes bogen uitmaken, een gewelf dragende, met loot bedekt. Onder deze bogen hangen achtien brandende lampen, behalven de lamp, die in het midden van het gewelf hangt. Binnen dit gebouw is de steenrots, in welke het graf van onzen Heilandt is gehouwen geweest, uit twee kleine spelonken bestaande, die aan malkander gevoegt zyn. De eerste spelonk wordt de Engelsgrot genoemt, om dat men daar voor houdt, dat de engel op die plaats aan de heilige vrouwen verschenen is, wanneer de zelve het ligchaam van Jezus zochten. De twede is de begraafplaats van Christus, zynde zes voeten lang, zes voeten breet, en omtrent acht voeten hoog. Ter regter handt, ten Noorden, ziet men een outaar, door het welke de doodkist bedekt wordt, waar in het ligchaam van onzen Zaligmaker gelegen heeft, zynde zes voeten lang, drie voeten wyt, en omtrent derdehalf voeten hoog. Het binnenste van deze kapelle en het outaar zyn van graau marmer gemaakt, die echter door den rook der zestig zilvere lampen, de welke daar gedurig branden, vry zwart is geworden. In het heilige graf hangen vier en veertig, en in de Engels-kapelle achtien lampen, van welke dertig de monniken, en de overige de Griekſche Christenen en anderen toebehoren, die niet van de Roomsche kerke zyn, en hunnen Godsdienst aldaar plegen, maar geen misse mogen doen. In de eerste grotte, ter zyde van het heilige graf, is voortyds een grote steen geweest, zynde zes en een halve voet lang, drie voeten en twee vinger breet, en negen en een halve vinger dik, waar van men zich heeft bedient om den ingang van het graf te sluiten. Die steen is omtrent den jare na Christus 380, ten tyde van St. Cyrillus, te voorschyn gebragt; en St. Hieronymus, zynde veertig jaren daarna gestorven, schryft, dat de zelve in zynen tydt nog voorhanden is geweest. Maar naderhandt is die steen in de kerke verplaatst, de welke men hem heeft gebouwt ter plaatse, daar het huis van Caiphas op den berg Zion hadt gestaan. Uit het midden der kerke komt men aan de poort, die ten Oosten met eene muur, als die van een klooster, omringt is. De hoofddeur wordt tegen over het heilige graf gevonden. Het zelve wordt in twee delen verdeelt door eene fraaie tralie van hout, zynde verguld, en hebbende drie deuren, namentlyk eene grote in het midden, en twee kleiner. In de eerste afdeeling, zynde het choor der Grieken, wordt op eene zyde een ronde marmersteen, vier vinger diep uitgehold, gevonden, die door de Oostersche volkeren gezegt wordt het middelpunt van den aardkloot te zyn. In de twede afdeeling, zynde het choor der Roomschgezinden, tegen over de grote deur van de tralie, vindt men het grote altaar, nevens een kleiner ter zyde daar het Euangelieboek legt, en daar de priester al het gene tot het doen van de misse van noden is gereet maakt. Op den grondt naast dat altaar staat de stoel van den paus, zynde zes trappen hoog. Ter regter handt, een weinig lager, staat de stoel van den patriarch van Constantinopel, en ter slinkerhandt die van den patriarch van Alexandrië, zynde vier trappen hoog. De zitplaatsen der patriarchen van Antiochië en Jeruzalem zyn aan de andere zyde van de tralie, naar het choor der Grieken toe. Het gehele choor wordt door een fraai gewelf van gesnede en uitgehouwe stenen bedekt, wordende door eenige pilaren ondersteunt. Omtrent het midden der beide choren staat en altaar van marmer, op 't welke de Griekſche patriarch alle zaturdagen het zo genoemde heilige vuur uitdeelt. Men zegt, dat die plegtigheit haren oorsprong van zeker wonderwerk heeft gekregen, by gelegenheit dat in den nacht voor Paaschen by het heilige graf eene vlamme nederdaalde, en de lampen, op goeden Vrydag uitgebluft, aanstak. De gemelde plegtigheit wordt op de volgende wyze voltrokken. Alle lampen in de kerke uitgebluft zynde, wordt het heilige graf toegesloten, en door zes Janitsaren, daar toe bestelt zynde, bewaart. Omtrent een uur na den middag beginnen de Grieken, Armeniers en anderen rondom de kerke te lopen, malkander by de armen vattende, en gedurig schreeuwende: *Eleeson, Eleeson.* De vrouwspersonen zitten op de galderyen, en maken van gelyken een groot geschreeuw, hare handen opheffende, en verscheide andere belagchelyke gebaarden makende. Dat getier geëindigt zynde, houden zy een ommegang, gaande de patriarch achter de priesters, bisschoppen en aartsbisschoppen, de welke alle, naar de Griekſche manier, kostelyk gekleed zyn. Vier diakenen gaan achteruit voor den patriarch, en steken allerhande reukwerk aan. Hy draagt een fluwelen rok, met een gouden grondt, nevens een misgewaadt van zilvere stoffe. Zyn bisschopshoedt is meest van goudt. In de slinker handt heeft hy een bisschops staf, en in de regter een klein kruis, waar mede hy den zegen aan het volk geeft. Drie malen rondom de kerke gegaan zynde, gaat de patriarch, verselt van twee bisschoppen, in de zelve, den Janitsaren bevelende niemandt digt aan de kerke te laten komen. Daar op maken zy vuur, en steken eene der lampen aan, nevens eenige kleine kaarssen, die zy in het uitgaan der kerke aan het volk uitdeelen; en kort daar na worden alle lampen in de kerke en in alle kapellen aangestoken, wanneer alles vol vuur schynt te wezen.

Wat de opbouwinge en herstellinge van het heilige graf betreft, het is bekent, dat Konstantyn de Grote den berg Calvaria met muren heeft omringt, en de kerk van het heilige graf met alle bedenkelyke pracht opgebouwt. Negen jaren daarna heeft de gemelde keizer de kerke ingewyd, en haar den naam van *Martyrion*, dat is, *de plaats van het getuigenis*, gegeven, namentlyk om dat de Zaligmaker op die plaats geleden heeft. In den jare 615 veroverde Cosroës de II, koning van Persië, het Joodsche landt, plunderde de stadt Jeruzalem, verwoestte de kerk van het heilige graf, en roofde het kruis. Maar twaalf jaren daarna, te weten in den jare 627, overwon de keizer Heraclius dezen Heiden, en noodzaakte hem om het kruis op zyne schouderen weder in de kerke te brengen, het welk door den keizer op de zelve plaats gestelt wierdt, van welke Cosroës het zelve hadt weggenomen. De zelve keizer gaf naderhandt last aan den bisschop Modestus, den opvolger van Zacharias, om de derk weder op te bouwen; maar dat werk pas begonnen zynde, vermeesterden de Arabieren Jeruzalem. Des niettegenstaande verkreeg keizer Constantinus Monomachus de vryheit voor de Christenen om het heilige graf, nevens andere kerken, weder te mogen herstellen, het welk in den jare 1044 geschiedde. De bisschop van Tyrus zegt, dat de Christenen toen alleen het ronde gebouw, waar door het heilige graf bedekt en omringt wordt, hebben opgebouwt; maar dat Godefroi van Bouillon, eerste koning van Jeruzalem, in den jare 1099 het choor heeft opgerecht, het welk nog tegenwoordig aldaar gezien wordt. *Hieronym. Ep.* 3. *ad Paul. Paulin. Epist.* 11. *Ambrof. in Psalm.* 43. *Sulpitius Severus Hist. l.* II. *Sozomen. l.* IV. *c.* 4. *&c. Doudban Voyage de la Terre Sainte. Thevenot.*

CALVARIA, de hedendaagsche naam van eene stadt in Polen, Zie GOURA,

CALVERT, (GEORG) Lord Baltimore, wirdt omtrent den jare 1579 te Kypling by Richemont, in 't graafschap York, geboren. Men bestelde hem in 't collegie van de Triniteit te Oxfort, en nadat hy daar zyne opvoeding hadt gekregen, ging hy over zee, en reisde om zyne wetenschap te vermeerderen. Wederom in Engelandt gekomen zynde onder de regeering van Jakob den I wierdt hy secretaris van Robert Cecil, die hem in zyne gewichtige ampten, die hy by opvolging moest bekleeden, altoos by zich hieldt: want hy hadt meer dan eens blyken gegeven van zyne voorzichtigheit en getrouwheit in zaken, die hem waren aanbevolen. Eindelyk wierdt hy te Hamptoncourt in den jare 1618, door voorsprake van Robert Cecil, klerk van den raadt en ridder gemaakt. Hy quam in de plaats van Thomas Lake, bekleedende het voornaamste ampt van secretaris van staat, dat hy met veel voorzichtigheit waarnam, tot dat hy den Roomschen Godsdienst omhelst hebbende dat ampt uit eige beweginge neêrleide. Ondertusschen hieldt hem de koning echter gedurende zyne gansche regeering als geheime raadt; en kort daar na maakte hy hem Lord Baltimore van Baltimore in Ierlandt. Hy hadt alleen in eigendom de provincie Avalon, in Newfoundlandt, (in 't Nieuw-gevonden landt) dat hem door koning Jakob was gegeven. Men zegt, dat hy daar in meer dan vyf en twintig duizent ponden sterlings te zoek bragt, en daar zelf twee maal naar toe ging; doch de Franschen quelden hem zodanig, dat hy genoodzaakt was het te verlaten. Hy begaf zich in Virginië, en 't zelve rondom bezien hebbende, verkreeg hy op zyne te rugkomst voor zich en voor zyne erfgenamen opene brieven om zich met zyn tytel en de zelve voorrechten, als hy te Avalon hadt, in Marielandt, ten Noorden van Virginië, neêr te zetten; 't geen hope gaf tot eene aanzienlyke plantagie. Koning Karel de I, die even zo veel achting voor hem hadt als Jakob, was het, die hem dit toestondt. Hy stierf te Londen in den jare 1632, in den ouderdom van 53 jaren, latende zyne goederen en tytels na aan Cecil Calvert, zynen zone. Schoon hy Roomschgezint was, gaf hy altoos blyken van oprechtheit, en dat hy geenzins voor de hevigheit van de party was, houdende zich in zodanige gematigtheit, dat hy te gelyk van

alle partyen geacht wierdt. Hy hadt een schrander oordeel, en 't zo weinig met zich zelven op, dat hy geduldiger eene gematigde berisping, dan eene gemaakte loftuiting kon verdragen. Toen hy in dienst des konings was, bragt hy zyne Majesteit alle avonden een net verslag van de gesteltheit der staatszaken. Wat de plantagien in de nieuw-ontdekte landen aangingen, de rechter Popham en hy quamen wel overeen, voor zo verre men zich daar vast zou maken, doch niet in de manier, hoedanig. De eerste wilde, dat men alle de Indianen zou uitroejen, en de laatste, dat men moest arbeiden om hen te bekeeren, en dat men dat landt moest bevolken met menschen van goede zeden, en niet met zulke, die door de ongebondenheit bedorven waren, daar by voegende, dat men dezen voorrechten zou toestaan, doch met zeer veel omzichtigheit, en dat men aan ieder de vryheit zou vergunnen om door eige behendigheit zich van onderhoudt te verzorgen. *Moreri in het Engelsch.*

CALVI, eene kleine, en meest verwoeste stadt in Terra di Lavaro, in het koninkryk van Napels, nevens eene bisschoppelyke zitplaats, tot Capua behorende. Die stadt wierdt by de ouden *Cales* genoemt, om dat zy voorgaven, dat de zelve door Calais, den zone van Boreas, gebouwt was. De Franschen en Turken hebben de zelve in den jare 1555 te vergeefsch belegert.

CALVI, eene vaste stadt op het eilandt Corsica, den Genuezen toebehorende, is aan de zee gelegen, aan het Westelyke deel van dat eilandt, alwaar een zeeboezem is, *Golfo di Calvi* genoemt. Zy is met een goeden haven en aanzienlyke vestingwerken voorzien.

CALVI, (LAZARO) een schilder te Genua, was in grote achting in de XVI eeuwe. Marciano Calvi de Santa Agatha uit Lombardyë, zich te Genua hebbende ter neêr gezet, hadt aldaar Agostino Calvi, een schilder van weinig naam. Agostino kreeg in den jare 1501 eenen zoon, Lazaro genaamt, zynde deze, waar van wy spreken. Lazaro leerde schilderen in 't paleis van den prins Doria onder Perino del Vaga. Hy was vurig van geest, en een yveraar in de kunst, doch zo schrikkelyk jaloers, dat hy, bemerkende, dat Jakob Bargone, een jong schilder, hem in de tekeningen te boven ging, besloot dien jongeling van de handt te helpen, 't geen hy dus in 't werk stelde. Op een avondt met Bargone, en nog zeven of acht andere schilders, aan tafel zittende, dronk Calvi op 't einde van de maaltydt uit een flesch vol wyn, die hy zyne makkers aanboodt; en wanneer 't aan Bargone toequam, gaf hy hem een flesch, daar hy zout en andere kruiden hadt in gedaan, waar door hy gek wierdt. Calvi droeg zorg om zyne getrouwe vrienden, die al 't geen hy maakte prezen, in waarde te houden. Doch de prins Doria verscheide schilders hebbende aangestelt om de kerk van St. Mattheus te beschilderen, zonder Calvi daar onder te begrypen, wierdt hy daar over met zulk een spyt aangedaan, dat hy de schilderkunst vaarwel zeide en de wapenen aannam. Eenigen tydt daarna kregen 't zyne vrienden echter zo verre, dat hy 't penseel weder opnam, en met veel roem in zyn kunst voortging. Hy leefde tot aan het jaar 1607, bereikende den ouderdom van 105 jaren, latende maar eene dochter na, die hy aan een ryk man hadt ten huwelyk gegeven. *Rafaël Soprani in vita de Pit. Genou.*

CALVI, (PANTALEON) broeder van den voorgaanden, was ook een vry beroemt schilder. Hy stierf in den jare 1587, in den ouderdom van 84 jaren, latende vier zonen na, alle schilders, doch wier stukken die van hunnen vader noch van hunnen oom op ver na geëvenaart hebben. *De zelve.*

CALVIAC, eertyds, *Calabrum*, een dorp in Vrankryk, gelegen in Perigord aan de Dordogne, een myl van Sarlat. *Maty Diction.*

CALVIDA, koning der Scythen, zoon van Gnurus, regeerde 't zamen met zyn outsten broeder Saulië, en na des zelfs doodt alleen. De historieschryvers verzekeren, dat Calvida geen deel gehad heeft aan den moordt van Anacharsis, zynen jonger broeder, die door Saulië wierdt van kant geholpen. Calvida leefde ten tyde van Solon, en by gevolg als Cyrus in wezen was, of een weinig te voren. Dit zou ons doen geloven, dat Thomyris de vrouw was van Calvida; dat ze na hem geregeert heeft, en dat haar eenigste zoon Sargapises door Cyrus, naar 't verhaal van Justinus, omgebragt zynde, zy by haar overlyden de scepter aan den zoon van Saulië, Idathyrsus genaamt, heeft nagelaten. Zie SAULIE.

CALVINUS, (IGNATIUS) een historieschryver. Men weet niet, in wat tydt hy leefde. Van hem is een werk, dat door Plinius *lib.* X, *c.* 48 wordt aangehaalt. Verscheide Romeinen hebben dezen naam gevoert, als DOMITIUS CALVINUS, een burgermeester, enz. waar van elders gesproken wordt.

CALVINUS, (JOHANNES) anders *Kahl* genaamt, hoogleeraar in de rechten te Heidelberg, heeft een *Lexicon Juris*, dat zeer bekent is, uitgegeven, het welk verscheide malen herdrukt is; als mede: *Themis Hebræo-Romana. Konig Biblioth.*

CALVINUS, (JOHANNES) een der voornaamste hervormers van de kerke in de XVI eeuwe. Hy wierdt den 10 July des jaars 1509 te Nojon in Picardië geboren. Zyn vader wierdt *Gerard Cauvin* genoemt, en was procureur generaal van het graafschap Nojon, en secretaris van het bisdom, hebbende, behalven dezen Johannes, nog vyf andere kinderen geteelt. Dewyl men hem tot den kerkdienst aanleidde, verkreeg men voor hem al vroeg eene bediening in de hoofdkerke van Nojon, en daarna den predikdienst van Pont l'Evêque. Doch dat eerste besluit wierdt verandert, eens deels omdat de raadgevingen van Robert Olivetanus (hebbende Calvinus overreed om den Godsdienst in den grondt te oeffenen) oorzaak waren, dat hy van deze bygelovigheden afstapte, anderen deels omdat zyn vader, van voornemen veranderende, hem liever Advokaat dan Theologant zag. Nadat hy dan zyne eerste schooloeffeningen te Parys voltrokken hadt, wierdt hy naar Orleans gezonden, om zich aldaar onder Petrus Stella in de rechtsgeleerdheit te bevlytigen. Naderhandt ging hy naar Bourges, om onder Andreas Alciatus in die oeffeninge voort te gaan. Hy nam in deze wetenschap krachtig toe: doch in zyne byzondere bezigheden ging hem het doorzoeken der heilige bladeren ook niet minder ter herten. 't Was te Bourges onder den hoogleeraar Wolmar, dat hy de Grieksche taal leerde. De doodt zyns vaders riep hem ondertusschen naar Nojon te rug; doch hier bleef hy niet lang; hy ging kort daar na naar Parys, en vervaardigde aantekeningen over het vertoog van Seneca *de Clementia* (van de goedertierentheit). Sedert dien tydt liet hy zich, in plaats van Cauvin, *Calvinus* noemen, volgens de Latynsche manier van spreken. Hy wierdt wel haast bekent by de genen, die den Hervormden Godsdienst in 't heimelyk omhelst hadden. De redevoering, die hy Nikolaas Copus, rector van de universiteit van Parys, ingaf, de Sorbonne en 't Parlement zeer mishaagt hebbende, haalde den Hervormden een beginsel van vervolging op den hals; zo dat Calvinus, die in 't collegie van Forteret byna dacht gevangen te worden, zich naar Xaintongé begaf, na de eer gehad te hebben met de koninginne van Navarre, die dit eerste onweêr gestilt hadt, in gesprek te wezen. Deze vorstin ontwrong ook de handen der Inquisiteurs den geleerden Faber d'Etaples, en zondt hem naar Nerac. Calvinus begroette hem daar, en keerde vervolgens in den jare 1534 weder naar Parys. Diestyds bevondt zich Servetus aldaar, en bleef in gebreke te schryven ter bestemder plaatse, die men, om een mondgesprek tusschen deze twee te houden, geschikt hadt. Dit jaar viel den Hervormden zeer bang; en dit was de oorzaak, dat Calvinus besloot Vrankryk te verlaten, na dat hy te Orleans eene verhandeling in 't licht hadt gegeven tegen de genen, welke geloven, dat de zielen slapen. Hy koos Basel voor zyne schuilplaats, en leide zich aldaar toe op de Hebreeusche tale, won in die stadt de byzondere genegenheit van Grynæus en Capito, en schoon hy met een uiterlyken roem niets op hadt, wierdt hy echter genoopt een werk in 't licht te geven, dat bequaam was zynen naam overal te verbreiden. Dit waren zyne *Institutiones Christianæ Religionis*, opgedragen aan François den I. Nadat hy dit boek hadt aan den dag gebragt, ging hy de hertoginne van Ferrara, wier vroomheit zeer beroemt was, eens bezoeken. Hy wierdt zeer wel van haar ontfangen. Hy begaf zich weder naar Vrankryk, en order op zyne zaken gestelt hebbende, vervaardigde hy zich om in 't gezelschap van Anthoni Calvinus, den eenigsten broeder, die hem was overgebleven, naar Straasburg of Basel te gaan; doch naardien hy, wegens den oorlog, geen vryen weg hadt dan door 't gebiedt des hertogs van Savoje, koos hy den zelven. Dit was eene byzondere bestiering van Gods voorzienigheit; hy was geschikt om te Geneve post te vatten, en als hy slechts dacht daar door te gaan, om verder te trekken, bevondt hy 'er zich in eeniger maniere als door een bevel, van boven aan zyne oren verkondigt, vastgehouden; want Wilhelm Farellus sprak tegen hem op eene plechtige wyze Gods vloek uit, indien hy met hem geen medearbeider wierdt in dat gedeelte van den wyngaardt des Heren. Calvinus wierdt dan genoodzaakt de beroeping van predikant en hoogleeraar in de Godgeleertheit, die hem door den kerkenraadt en magistraat van Geneve, met de toestemming des volks, wierdt opgedragen, aan te nemen; doch hy bepaalde zich met het laatste wel te willen aanvaarden; maar het eerste sloeg hy af. Evenwel moest hy eindelyk in Augustus des jaars 1536 't eene en 't andere op zich nemen. In 't volgende jaar deedt hy 't volk zeker geloofsformulier, van 't pausdom te verwerpen, plegtelyk bezweren; en omdat de hervorming der leerstukken de gansche bedorvenheit der zeden, die in Geneve gevonden wierdt, noch den oproerigen geest, die zo veel voorname familien in tweespalt hadt gebragt, nog niet hadt weggenomen, zo verklaarde Calvinus, bygestaan zynde van zyne amptgenoten, dat, dewyl hunne vermaningen vruchteloos waren geweest, men het H. Avondmaal, zo lang deze wanschiklykheden zouden duren, niet konde mededelen; ook verklaarde hy, dat men zich de reglementen, die 't synode van 't Kanton van Bern onlangs gemaakt hadt, niet konde onderwerpen, en dat men begeerde gehoort te worden in 't synode, 't welk men te Zurich stont te houden. Hier op door de bewindsmannen der stede het volk byeen geroepen zynde, wierdt Calvinus, Farellus, en nog een ander predikant aangezegt, dat, aangezien zy het Avondmaal niet hadden willen uitdeelen, zy binnen twee dagen de stadt moesten ruimen. Dit gebeurde in den jare 1538. Calvinus week naar Straasburg, alwaar Bucerus en Capito hem duizent tekenen van hunne vriendschap en achting gaven. Hy bezorgde onderhoudt voor een Fransche kerke te Straasburg, en was daar van de eerste predikant; behalven dat wierdt hy ook hoogleeraar in de Godgeleertheit. Hy hieldt niet op betuigingen van zyne genegenheit te doen aan de kerke van Geneve. Dit bleek onder anderen by het antwoordt, dat hy in den jare 1539 op den schonen en kunstigen brief gaf van den kardinaal Sadolet, bisschop van Carpentras. Twee jaren daar na begeerden de Godgeleerden van Straasburg, dat hy zich zou laten vinden op den ryksdag, dien de keizer, ten einde de onlusten aangaande de religie, zo 't mooglyk was, in stilstandt wierden gebragt, te Worms en Regensburg hadt laten beleggen. Hy bevondt zich hier met Bucerus, en hadt een mondgesprek met Melanchthon. Die van Geneve hielden zo sterk aan om hem weder te hebben, dat hy hen eindelyk voor eenen zekeren tydt zynen dienst toezeide;

doch

doch moesten wachten, tot dat hy van de ryksvergadering van Regensburg weder te rug quam. Den 13 September des jaars 1541 tradt hy, tot groot genoegen van 't volk en den magistraat, wederom binnen Geneve. 't Eerst, dat hy dede, was een formulier van tucht en kerkelyke macht door te dringen, om den kerkenraadt in handen te doen hebben het oeffenen van den ban, en de kanonyke straffen, ja de ontzegging van de gemeenschap, daar ingesloten. Dit mishaagde velen, zeggende, dat men daar mede de Roomsche geweldenary weder zou doen herleven. Des niettegenstaande wierdt de zaak doorgedreven. Deze nieuwe kerkregel wierdt op den 20 November 1541, ten overstaan van 't gansche volk, als kracht hebbende van een wet te boek geslagen. De geestlykheit en de leken hingen hier hun zegel aan. De onbuigzame gestrengheit, waar mede Calvinus in alle gevallen de rechten zynes consistorie staande hieldt, wekte vele vyanden tegen hem op, en veroorzaakte nu en dan wanorder in de stadt. Hy was nergens over verwondert; en men zou, indien de bewyzen niet onwraakbaar waren, naaulyks kunnen geloven, dat hy onder alle deze bewegingen van binnen zo veel zorg hebbe kunne dragen voor de kerken van buiten, 't zy in Vrankryk, Duitschlandt, Engelandt, of in Polen, en dat hy zo vele boeken en brieven hebbe kunnen schryven. Hy deedt meer door zyne penne dan door zyne tegenwoordigheit: doch liet zomtyds niet na zich in persoon te laten vinden daar 't nodig was, als, by voorbeeldt, toen hy in den jare 1556 zich naar Frankfurt begaf, om de verschillen, die de Fransche kerk van een scheurden, by te leggen. Weinig tyds te voren was hy ziek geweest, en 't gerucht, dat zich reets van zyne doodt verspreidde, hadt den Roomschgezinden niet weinig blydschap gebaart. Dit was in 't zelve jaar 1556 geschied. Calvinus hadt onder 't prediken een overval van de anderendaagsche koorts gekregen, en dewyl hy genoodzaakt was van den predikstoel af te komen, strooide men terstont duizent valschheden uit. Beza voegt'er by, dat de Domheren van Nojon eenen plechtigen ommegang deden, om den hemel te danken over de doodt van een hoofdketter, dien hunne stadt hadt voortgebragt. Hy leefde altoos in eene gedurige werkzaamheit, en hadt de pen byna altydt in de handt, toen zelfs, dat de ziektens hem noopten het bedde te houden. Hy leefde in een onophoudelyken arbeidt, dien de yver voor den algemenen welstandt der kerken hem opleide, tot dat hy den 27 May des jaars 1564 overleedt. Onder het grote getal schriften, door hem uitgegeven, munten de volgende uit: *Commentarius in Genesin*, als mede over de meeste boeken van den H. Bybel; *Harmonia trium Evangelistarum*; *Conciones variæ*; *Catechismus ecclesiæ Genevensis*; *de Cœna Domini*, *adversus Pighium Campensem, liberi arbitrii assertorem*; *Instructio adversus errores Anabaptistarum, Libertinorum, &c. Excusatio adversus acta Tridentinæ Synodi*; *de necessitate reformandi ecclesiam*; *Defensio orthodoxæ fidei adversus Michaëlem Servetum.* enz.

Calvinus was een man, wien Godt met ongemene talenten, veel verstandt, een doordringent oordeel en met een sterk geheugen begaaft hadt. Ten opzichte van 't laatste zegt zyn levens-beschryver, dat hy de menschen, die hy maar eens gezien hadt, schoon na verloop van vele jaren, terstont weder kende. Als hy iets dicteerde, en dat men hem gedurende eenige uuren quam ophouden, vatte hy den draadt zyner redenen wederom aan, zonder dat hy nodig hadt, dat men hem zeide, tot hoe verre hy gekomen was. Hy vergat nooit het gene hy eens zyne geheugenisse hadt aanbetrouwt, dat is te zeggen, van dingen, die hy zich verplichtte te onthouden. Zyne pen leverde zaken uit, en bragt onvermoeit eenen welsprekenden styl op 't papier. Hy bezat eene grote geleertheit, en was zeer yverig voor de waarheit. Josephus Scaliger, die bykans niemandt zynen lof waardig achtte, kon niet nalaten zich over hem te verwonderen. Hy prees hem onder anderen, dat hy geen uitlegging over de Openbaringe gemaakt hadde, schoon hy hem niet te min erkende voor den gene, die van alle de uitleggers den zin der Propheten best gevat hadde. 't Moet wezen, dat hy geloofde, dat dit boek onverstaanbaar was. In Bodinus vindt men iets, dat hier te pas zal komen: *In oraculis interpretandis malui judiciorum illam formulam: NON LIQUET, usurpare, quam temerè ex aliorum opinione non intellecta cuiquam assentiri: ac valdè mihi probatur Calvini non minus urbana quàm prudens oratio, qui, de libro Apocalypseos sententiam rogatus, ingenuè respondit, se penitus ignorare, quid velit tam obscurus scriptor, qui, qualis fuerit, nondum constat inter eruditos.* Dat is: „ In 't uitleggen van God„ spraken heb ik my liever willen bedienen van de spreekwyze „ (in vonnissen over duistere zaken gebruikelyk) 't BLYKT NIET „ KLAAR, dan iets ligtvaardiglyk uit de onbevatte meening van „ anderen toestemmen; en my gevalt zeer de niet minder heu„ sche als voorzichtige reden van Calvinus. Deze, naar zyn „ gevoelen over de Openbaring gevraagt zynde, antwoordde „ rondborstig, dat hy volstrekt onwetende was, wat een zo dui„ ster schryver zeggen wilde, daar 't de geleerden nog niet eens „ waren, wie en hoedanig een 't geweest was. *Bodini Methodus Histor. cap.* VII. *p.* 416. Bayle zegt hier op in zyne aantekeningen over 't artykel van CALVIN, daar hy deze plaats aanhaalt: *Ik wenschte te weten, of Calvinus dit in eenig boek, of slechts in een gezelschap gezegt heeft. Ik zou 't laatste liever dan het eerste geloven. 't Was niet voorzichtig geweest, dat een man, als hy, verklaart hadde, dat het onder den geleerden nog niet vast stont, wie de schryver van de Openbaringe geweest was.* Eindelyk, (om weder tot onzen Hervormer te komen) moesten de Roomschgezinden alle de bittere lasteringen, die ze tegen de zeden van Calvinus hadden uitgestrooit, in rook zien verdwynen. Hunne beste schryvers bepalen zich thans met te zeggen, dat, schoon men hem al vry achtte van 's ligchaams gebreken, hy echter die van den geest onderhevig was, namelyk, van hoogmoedt, toorn, achterklap, enz. Men heeft van hem, wegens zyne devotie voor St. Huibert, eene aardige vertelling in de werreldt gebragt, zeggende, dat hy, na alle soorten van hulpmiddelen ter genezinge van zynen zone, die van een dollen hondt gebeten was, vruchteloos gebruikt te hebben, eindelyk de voorspraak van S. Huibert, als zyne uiterste hope, ten bystandt verzocht. Men voegt'er by, dat de zoon dezes hooftketters, de vereischte Godsdienstigheden in de kerke dezes heiligen verricht hebbende, van eene dubbele razerny genezen wierdt, van die van den hondt, en van die van Calvinus. *Silvester à Petra Sancta in Notis in Epistol. Molinæi ad Balzacum cap.* XVII. *p.* 171. Op dit gewaant voorval vindt men deze vaarzen:

> *Scis quid Calvinus Sanctorum fecerit osor*
> *A cane cùm rabido filius ictus erat?*
> *Tentavit medicis illum sanare venenis,*
> *Quæ Pedemontanus jussit Alexis emi.*
> *Sed Deus hunc non est medicinâ passus abuti,*
> *Ne quis ob hoc Divos temneret Hereticus.*
> *Namque opus invalidum Calvini reddidit, ut se*
> *Per cunctos cuivis ferre probaret opem.*
> *Ille itaque incassum sudans, est nocte coactus*
> *Pignus in Ardennam mittere languidulum.*
> *Immortalis ubi Numen se pandit Huberti,*
> *Talia qui CHRISTI vulnera curat ope.*
> *Venit eò proles scelerati manca parentis,*
> *Et supplex aras procidit ante sacras.*
> *Quodque precabatur Superos, erat, ut sibi vellent*
> *E membris morbum pellere tabificum.*
> *Neve sibi objicerent male sani dogmata patris,*
> *Quæ modo per mundi climata nota forent.*
> *Nam se cum stolido non consentire parente,*
> *Velle sed in veteri Religione mori.*
> *Hæc ubi fatus erat, sacra cum veste sacerdos*
> *Prodiit, illius vulnera dira fovens.*
> *Nec multas mansisse dies narratur ibidem,*
> *Quin fuerit dono sanus, Huberte, tuo.*
> *Sparserat interea Calvinus in urbe Geneva,*
> *Saxonicas natum nuper adisse plagas;*
> *Ille quidem dignus non qui luat à cane tali*
> *Vindictam, sed quem Cerberus ipse voret.*

Dat is: „ Weet gy, wat Calvinus, de hater der Heiligen, „ toen zyn zoon van een dollen hondt gebeten was, gedaan „ heeft? Hy zocht hem door geneesmiddelen, die de Piemon„ toiser Alexis (quaat verdryver) bevolen hadt te kopen, van „ 't vergif te genezen. Maar Godt heeft niet geduld, dat hy „ de artzeny verkeerdelyk gebruikte, ter oorzake dat deze of „ gene ketter de heiligen daarom verachten mogte: want hy „ heeft de moeite van Calvinus vruchteloos gemaakt; op dat hy, „ blyk gave, dat hy door alle (heiligen) iedereen hulpe toebragt. „ Calvinus dus te vergeefs zyne pogingen aangewend hebbende, „ is genoodzaakt geworden zynen quynenden zoon by nacht naar „ ('t bosch) Ardenna te zenden, alwaar de onsterflyke Godheit „ van Sint Huibert zich openbaart, die, door bystandt van CHRIS„ TUS, dusdanige wonden geneest. Hier quam het gebrekly„ ke kindt des schelmschen vaders aan, en boog zich ootmoedig „ voor de gewyde altaren. 't Badt Godt, al wat'er was, dat hy „ toch deze quynende ziekte uit zyne leden wilde verdryven, „ en hy smeekte den zelven zyns (in den gelove) ongezonden „ vaders leerstukken, zullende eerlang door alle 's werelds oor„ den verspreid worden, hem niet te willen tegenwerpen; want „ dat hy met den dwazen vader niet overeenstemde, en in de „ oude leere wilde sterven. Dit gezegt hebbende, verschynt de „ priester in gewyde klederen, en stooft zyne grouzame won„ den. Men verhaalt, dat hy, daar slechts weinig dagen geweest „ zynde, door uwe hulpe, ô Sint Huibert, genezen is. Mid„ lerwyl hadt Calvinus in de stadt Geneve verspreid, dat zyn zoon „ onlangs naar Saxen was gereist; hy, die wel waardig is, niet, „ met van zulk een hondt gebeten te worden, den wraak te „ boeten; maar dat de helsche Cerberus hem verscheure. Bartholomæus Honorius, een dichter van zynen tydt, heeft zulk een godloze taal, en teffens verzonne fabeltjes, die niet waardig zyn wederlegt te worden, op 't papier durven brengen. Doch die dit voor een verdichtzel houden, om redenen, dat Calvinus geen kinderen zou gehad hebben, bedriegen zich; want het is onwaar, dat zyn echt onvruchtbaar geweest is. Schoon zyn drift hem niet sterk tot huwen aanporde, trouwde hy echter reets dertig jaren out zynde met Idelleta van Buren, weduwe van zeker Menoniet, die hy bekeert hadt. By deze vrouwe teelde hy een zoon, die voor hem stierf. Niets toont beter de quade uitwerkzels van den yver op het oordeel, dan schryvers van naam te vinden, die met al hunnen ernst voor waarheit uitventen, dat Calvinus wilde doen geloven, dat hy de doden verwekte. De eenige reden, waarom dit voorgegeven wierdt, steunt (naar 't zeggen van Bolsecius) alleen op het getuigenis van een wyf, dat uit Geneve verbannen was, zo de aangehaalde schryver betuigt, de weduwe van den gene, die belooft hadt voor den dode te spelen, en op het woordt van Calvinus weder leven te tonen. Een fraai getuigenis! Men kon haar oordeelen en veroordeelen door hare woorden. Zy beleedt, datze, om deel te hebben aan de aalmoesen der kerke, zich verbonden hadt Calvinus in dit vervloekt bedrog ten dienste te zyn, en datze dit spel hadt gaande gehouden, tot dat, op zekeren tydt haar man zich doot veinzende, in derdaadt alzo bevonden wierdt, dat ze nu hadt moeten

uitberften. Was dit niet zich bequaam erkennen om Calvinus, ten behoeve van de genen, die haar daar voor zouden betalen, te lafteren? 't Is niet lang geleden, dat een jonge abt hem van eene ganfch beeftige gedachten befchuldigde; maar zynde aangemaant, om de plaats, die hy van zich gaf gelezen te hebben, by te brengen, heeft hy daar in niets gedaan. Zie hier over *Nouvelles de la Republique des Lettres, Mois de Juin* 1686. *pag.* 688. *de la* 2. *edition.* Dus kan men zyne befchuldiging brengen in 't getal der lafterfprookjes, waar in de valfchheit ontdekt is door Drelincourt. Moreri (fchoon Roomfchgezint) is in dit artykel niet zo quaadaardig, als men wel reden zou gehad hebben te denken. Hy ontkent niet, dat Calvinus veel fraaie hoedanigheden bezeten heeft. Daar zouden 'er niet weinige onder de Katholyken zyn, die Calvinus de verdienften toeëigenden, die hy waarlyk bezat, zo ze durfden zeggen, watze dachten. Gui Patin brengt ons tot deze mening. Men heeft 't hem ook dank te weten, dat het leven van dezen Hervormer, door Papyrius Maffon vervaardigt, in 't licht is gekomen. Dit leven heeft de uitfchryvers van Bolfecius groot nadeel toegebragt: want men kan 't niet lezen, of men moet hen befpotten, dat ze zo onbedacht zyn geweeft van dezen leeraar te befchuldigen, dat hy een liefhebber van een lekker glas wyn, van goet cier te maken, van geldt, enz. was. De fynfte fchimpdichters zouden daar in overeengeftemt hebben, dat hy door gematigtheit fober was, en zich aan 't verzamelen van goederen niets gelegen liet leggen. De genen, die luft hebben eene breedfprakige en keurige verdediging dezes groten mans te zien, lezen flechts het gene Drelincourt in den jare 1667 over deze zake te Geneve in 't licht heeft gegeven. Theodorus Beza zegt van hem: „ 't Moeft een blint verftandt zyn, dat zich niet verwonder- „ de, dat een man, die zo veel roem en gezag verkregen hadt, „ maar hondert kronen voor zynen dienft genoot, en zelfs niet „ meer begeerde; ook dat hy, na omtrent vyf en vyftig jaren „ ouderdoms, in alle foberheit geleeft hebbende, zyne erfgena- „ men flechts de waarde van drie hondert kronen, zyne boeken „ daar onder begrepen, naliet. *Beza in vita Calvini p.* 387. *enz. Sleidan. Thuan. Hift. & Teiffier Addit. Tom. I. p.* 227. *feq. Adam in exter. Theol. Maimbourg Calvinifme. Drelincourt Defenf. de Calvin. Morus in orat. de laudibus Calvini. Bayle Dict. Crit.*

CALVISANO, een fteedtje in 't gebiedt van Venetië in Italië, legt in Il Bresciano, vyf mylen van Brescia, Zuidwaarts. *Maty Diction.*

CALVISIUS, een Romein, heeft onder de regeering van den keizer Tiberius, in den jare 35, geleeft. Hy klaagde Agrippina, de moeder van Nero, aan, op het verzoek van Junia Silana. Maar de zelve onfchuldig verklaart zynde, moeft hy in ballingfchap gaan: doch hy wierdt eenigen tydt daarna weder naar Rome te rug geroepen. *Tacitus l.* XIII, XIV. Daar zyn nog twee andere van dien naam geweeft, te weten CALVISIUS TELLUS, en CAJUS CALVISIUS SABINUS, die de burgermeefterlyke waardigheit te Rome bekleed hebben.

CALVISIUS, (SETHUS) een fterreloopkundige, fpeelkundige, en dichter, is te Grofchleben, een dorp naby Saxenburg, in Thuringen, in den jare 1556 geboren. Zyn vader was een boer in het gemelde dorp, en *Jakob Kalwitz* genoemt. Deze heel vroeg geftorven zynde, wierdt Calvifius eerft naar Frankenftein, en van daar naar Merfeburg in de fchole gezonden; maar hy moeft in beide die plaatfen zeer armelyk leven, tot dat hy van de muzyk zo veel kennis kreeg, dat hy niet alleen daar van kon beftaan, maar ook zo veel overwon, dat hy naar de hogefchole van Leipzich kon trekken, daar hy zich in de hiftorie en in de dichtkunde oeffende; waar op hy, eenigen onderftandt gekregen hebbende, onder de genen, die in de Pauliner kerke de muzyk maken, wierdt aangenomen. Naderhandt wierdt hy tot opziender over de muzyk in de Schoolpoorte, en tien jaren daarna tot beftierder van het zangchoor te Leipzich aangeftelt. Schoon hem vervolgens door eenige fteden en door de hogefchole van Frankfurt, als mede door de hogefchole van Wittenberg, het hoogleeraarsampt in de wiskunft wierdt aangeboden, bleef hy echter te Leipzich, daar hy in den jare 1617, in den ouderdom van twee en zeftig jaren, overleedt. In den jare 1605 heeft hy zyn *Opus Chronologicum* uitgegeven, het welk door Jofephus Scaliger boven alle werken van dat foort geftelt wordt. Zyne overige fchriften zyn: *Formula calendarii novi, calendario Gregoriano expeditior; Elenchus calendarii Gregoriani; Thefaurus Latini fermonis; Exercitatio mufica.* enz. *Jof. Scaliger in Can. Ifagog. & ep.* 308. *&* 404. *Voffius de Scient. Math. c.* 68. 20. *Spizelius in templo honoris. Origanus in præf. Elench. Qwenftedt in patriis vir. illuftr. Freherus.*

CALVO, (ANTONIUS) een kardinaal, biffchop van Todi, was van Rome geboortig, daar hy eene kanunnikdy te St. Pieter, en vervolgens het bisdom van Todi kreeg, waar door hy in de kenniffe van paus Innocentius den VII geraakte, die zich van hem in verfcheide aangelegenheden bediende, en hem in den jare 1405 kardinaal maakte. Paus Gregorius de XII gebruikte hem mede tot verfcheide zaken, en begiftigde hem met de aartspriefterlyke waardigheit van St. Pieter, met bevel van de kanunniken te hervormen. Maar ten laatften verliet Calvo de party van dien paus, en begunftigde de kerkvergadering van Piza: ook keurde hy de verkiezing van Alexander den V goet, en overleedt op den 2 October des jaars 1421. *Ciacon. in Innocent.* VII. *& Alexand.* V. *Ughel. Ital. Aubery Card.*

CALVO, (BONIFACIUS) een dichter, leefde in de XIII eeuw. Hy was van Genua; maar uit zyn landt gebannen zynde, quam hy in Provence, en reifde vervolgens naar Spanje, daar hy aan 't hof van Ferdinand den III, koning van Caftilië, zeer wel ontfangen wierdt. Dit gefchiedde omtrent het jaar 1248, op het einde van dezes prinffen regeeringe, de welke Bonifacius Calvo tot ridder maakte. Deze raakte verlieft op de prinfeffe Berangere. Hy leverde verfcheide dichtftukken op, zo in de Provenkaalfche, als Italiaanfche, en Spaanfche tale, en ftierf weinig tyds daarna. *Jean Noftradamus Vies des Poët. Provenç. La Croix du Maine Bibl. Franç. Soprani & Juftiniani Scrittor. della Ligur.*

CALVO GUALBES, (FRANCISCUS VAN) een Catalaanfch edelman van Barcelona, aldaar geboren in den jare 1627, een geflacht, dat aanzienlyk is door grote mannen, die uit het zelve gefproten zyn, en door den tytel, dien ze hebben van *Verloffer van Barcelona*, waar mede deze grote ftadt hen vereërt heeft. Een van zyne voorouders, geboortig van Venetië, zyne woonplaats te Manreza, eene ftadt in Catalonië, genomen hebbende, belegerden de Moren Barcelona. Hy hadt bevel over 't leger der Chriftenen, en de Barbaren verflagen hebbende, wierdt hy met zegepraal in deze ftadt ontfangen, alwaar deze heldendaadt in de oude handveften is aangetekent. Dit gaf gelegenheit aan die familie om een Morenhoofdt in haar wapen te voeren. FRANCISCUS VAN CALVO begaf zich, in den opftandt in Catalonië, gefchied in den jare 1640, aan den kant der Franfchen, en diende federt onder hen. In 't jaar 1664 was hy in Hungarië met de hulptroepen, die de koning van Vrankryk den keizer toezondt, daar hy zich dapperlyk queet. Hy verzelde den koning in den oorlog tegen Hollandt, en was een van de eerften, die den Rhyn overging. Deze vorft maakte hem gouverneur van Aarnhem. Nadat Maaftricht in den jare 1673 verovert was, gaf hy hem daar van het opperbeftier, in welke ftadt hy zich meer dan twee maanden tegen de macht van den prins van Oranje verdedigde; welken vorft hy noopte, door byftandt van 't leger van den maarfchalk Schomburg, die den belegerden te hulpe quam, om 't beleg op te breken. De koning, zyner verdienften gedachtig zynde, maakte hem luitenant generaal van zyne legers, en gaf hem een jaargeldt van twintig duizent livres. Hy vondt zich in den flag van Senef in den jare 1674. De Spanjaarden in dien tydt ook den oorlog verklaart hebbende, ging hy in Catalonië de wapenen aannemen, alwaar hy de rivier Pont Major overgezwommen zynde, zo deerlyk op de vyanden vuur gaf, dat hy, zonder dat de nacht hem hadt overvallen, hunnen generaal, den hertog van Bournonville, zou gevangen gekregen hebben. 't Oorlogsvuur tuffchen de Spanjaarden en hunne bondgenoten wederom ontftoken zynde, nam hy dienft in Vlaanderen onder den maarfchalk d'Humieres. In den jare 1689 maakte de koning hem ridder van zyne orders, en hy wierdt afgezonden met een hoop van vyf duizent mannen, om de liniën, die de Spanjaarden en Hollanders wilden aantaften, met een leger van twintig duizent koppen te verdedigen. Hy ftierf te Deinfe den 29 May 1690, in den ouderdom van 63 jaren, en wierdt te Aire, daar hy gouverneur van was, begraven. Hy was getrouwt met de zufter van Dom Jofeph Marguerit, marquis d'Aguilar, voor dezen viceroi van Catalonië, die de aanlegger was van den opftandt der Catalanen in den jare 1640. Hy hadt by haar gene kinderen. *Memoires du tems.*

CALVORDE, een Brunswyk-Luneburgifch vlek, ambacht, en pas over de Oore, wordt gezegt federt de tyden van Karel den Groten de *Karelsvaart* genoemt geweeft te zyn. Ook zegt men dat de toren op de flotplaats door Drufus is opgebouwt. Het is eigentlyk in het Mark gelegen, aan het zo genoemde Dronlinger woudt, waar toe de zelve ook ten tyde van keizer Karel den IV is gerekent, hebbende toen die van Redern toebehoort. Zy is door de inwoners van zeker verwoeft dorp, Yfern genoemt, zeer vermenigvuldigt; maar heeft in den dertigjarigen oorlog grote fchade geleden. *Preuff. Staats-Geogr. p.* 172. *Zeil. Topogr. Brunsvic. p.* 66.

CALVUS, (CORNELIUS LUCINIUS) een vermaart redenaar, heeft in den jare van Rome 690, in de CLXXIX Olympiade geleeft, en is een boezemvriendt van Catullus geweeft, aan welken hy flechte vaarzen van onbekende perfonen zondt, om zich daar mede gedurende het feeft der *Saturnalen* te vermaken. Catullus heeft een puntdicht aan hem gefchreven, het welk nog voorhanden, en het veertiende onder zyne puntdichten is. Ook fchertfte hy met hem in zyn vier en vyftigfte puntdicht wegens zyne kleine geftalte; en in het zeven en negentigfte vermaande hy hem om Quintilia te betreuren. Ovidius en Horatius maken mede gewag van hem. *Ovid. in Eleg. de morte Tibulli. Horat. l.* I. *Sat.* 10.

CALW, in het Latyn *Calva, Calba*, of *Chalawa*, eene oude ftadt in het Wurtembergerlandt, is aan de rivier Nagolt gelegen, niet verre van Stutgart. Zy heeft voortyds hare eige graven gehad, die daar van hunnen naam hadden, en in een flot, buiten de ftadt op een heuvel gelegen, hun verblyf hielden. Naderhandt is zy aan de graven van Tubingen gekomen, onder welke Wilhelm in den jare 1346 de ftadt, nevens het flot, aan Eberhard en Ulrich, graven van Wurtemberg, voor zeven duizent ponden Hellers verkocht heeft, federt welken tydt Calw het huis van Wurtemberg heeft toebehoort. Tegenwoordig is het eene fraaie ftadt, hebbende vyf poorten, drie voorfteden, eene deftige kerk en fchool, en genoegzame middelen om te beftaan. *Crufii res Suevic. Zeileri Topogr. Suevia.*

CALVO. De graven van Calvo zyn voortyds in groot aanzien in Duitfchlandt geweeft. Men zegt, dat EMERIK de I een nabeftaande of van Clodoveus, koning der Franken, of van zyne gemalinne Clothilde van Bourgundië is geweeft, hebbende in den jare 499 in den flag by Weiblingen en Beinftein met Bandecarius, koning der Zwaben, in hoedanigheit van opperveldheer over het koninklyke leger het bevel gehad. Naderhandt heeft

heeft hem koning Clodovens tot stadhouder van Zwaben aangestelt, daar hy het slot Beutelsbach heeft gebouwt. EMERIK de II is Major domus of hofmeester geweest van den koning Dagobert. Des zelfs broeder ALBERT heeft aan het hof van den koning Pepyn gedient, en by zyne gemalinne, eene gravin van Pfirt, EBERHARD den I verwekt, die wegens zyne goede hoedanigheden by Karel den Groten in hoogachtinge was, en door den zelven tot groot-hofmeester, als mede tot krygsoverste aangestelt wierdt: ook gaf die keizer hem, op het verzoek van zyne gemalinne Jastrada, zyne dochter Hiltrudis tot eene vrouwe. Eberhard is in den jare 811 overleden, en te S. Denys by Parys begraven. Zyne zonen worden EBERHARD de II, en ASTULFUS genoemt. Eberhard de II erfde voor zyn deel het slot Beutelsbach, en al het gene daar toe behoorde; wierdt door Karel den slechten tot Major domus benoemt, en sneuvelde in den jare 893 in den slag tegen Odo, of Otto, die de voogdt des konings was geweest, en zelfs het ryk meende te vermeesteren. Hy liet twee zonen na, EMERIK den III en CLODOVEUS, welker eerstgenoemde, onder de regeering van keizer Henrik den I, onder het krygsvolk van Herman, hertog van Zwaben, in den jare 933 den veldtocht tegen de Hunnen bywoonde; weshalven hem de keizer het graafschap Groningen schonk. Zyne zonen waren HENRIK en ULRICH, graven van Beutelsbach. ASTULFUS, de twede zoon van Eberhard den I, verkreeg het graafschap Calw, en wierdt de stamvader van dit graaflyke geslacht. Zommigen zyn van gedachten, dat hy de vader van Paus LEO den III geweest is. Ook is hy vermaart, doordien hy het Benedictyner klooster te Hirfau in den jare 838 gesticht heeft. CONRAAD den I, graaf van Calw, betoonde zyne dapperheit in den jare 933 in den slag tegen de Hunnen by Merseburg. Vervolgens woonde hy het tournooispel by, dat te Maagdenburg in den jare 938 gehouden wierdt, zynde de vierde onder de twaalf graven, welker helmen ten toon wierden omgedragen. MUETLIES, gravin van Calw, wordt gezegt de zuster of dochter van Conraad den I geweest te zyn, de welke, in den jare 912 met Adelbert den I, vryheer van Zimbern, getrouwt zynde, en by den zelven een zoon, GEORG genoemt, gewonnen hebbende, daar door de stammoeder van dat vryheerlyke, en naderhandt graaflyke geslacht is geworden. ERLAFRIED, graaf van Calw, is de vader geweest van ALBERT, die in den jare 1042 het tournooispel, te Halle in Saxen gehouden, heeft bygewoont, en van welken men zegt dat de oude graven van Lowenstein en Wurtemberg afstammen. GERHARD, graaf van Calw, heeft zich in de vrye wetenschappen geoeffent, is Domheer te Aichstadt, en in den jare 1040 bisschop van die plaats geworden. Paus Leo de IX in den jare 1054 overleden zynde, wierdt hy in des zelfs plaats, onder den naam van Victor den II, op den pausselyken stoel verheven, op welken hy twee jaren heeft gezeten. Ook heeft hy in den jare 1053 het Benedictyner klooster Wassenau in Nordgau gesticht. LEOPOLD, graaf van Calw, is in den jare 1080 by het tournooispel te Augsburg tegenwoordig geweest. EHRLONGUS, graaf van Calw, is eerst kanselier van keizer Henrik den IV, en naderhandt, in den jare 1106, bisschop te Wurtzburg geweest. Hy liet eerst van allen wegens dat bisdom, als hertog van Franken, het zwaardt voor zich dragen, wierdt twee malen door keizer Henrik den V verjaagt, en sturf in den jare 1122. GODFRIED, graaf van Calw, stondt daarentegen by Henrik den V in grote gunst. Zyne dochter ISHA trouwde met Welfo den VI, hertog van Beyeren en Spoleto, de welke door keizer Conraad den III in den jare 1137 binnen Winsberg belegert wierdt; en die plaats door honger tot de overgave gedwongen zynde, verkreeg Isha van den keizer, dat al het gene zy op haren rug kon dragen, vry mogt doorgaan; waar op zy haren gemaal uit de stadt droeg. ALBERT de II, graaf van Calw, heeft in den jare 1165 het tournooispel van Zurich bygewoont, en wordt mede door eenigen voor den stamvader der oude graven van Lowenstein en Wurtemberg gehouden. Onder zyne kinderen zegt men dat CONRAAD graaf van Beutelsbach, (van welken de andere graven van Beutelsbach en Wurtemberg afstammen), en BERTHOLD graaf van Lowenstein geweest zyn. CONRAAD de II, graaf van Calw, heeft in den jare 1179 het tournooispel te Keulen bygewoont, en is by keizer Frederik den I in grote achtinge geweest. HENRIK is in den jare 1210 abt in het Benedictyner klooster te Reichenau geweest. Hy wierdt in den jare 1207 in gezantschap naar Rome gezonden, daar hy door paus Innocentius den III het voorrecht verkreeg, dat alle abten van dat klooster in algemene kerkvergaderingen aan de voeten van den paus zouden zitten, en de pausselyke wetten in hunne handt houden. Hy is in den jare 1237 overleden, na dat hy zeven en twintig jaren lang abt van het gemelde klooster geweest was. ULRICH, graaf van Calw, heeft in den jare 1209 het tournooispel te Worms, en CONRAAD de III in den jare 1235 dat te Wurtzburg bygewoont. Na dezen tydt vindt men nergens van de graven van Calw eenig gewag gemaakt. Dus schynt het, dat deze CONRAAD de laatste van dat huis is geweest, zynde de goederen, die het zelve toebehoort hebben, eerst aan de Paltsgraven van Tubingen, en vervolgens aan het huis van Wurtemberg gekomen. *Lambert. Schaffnaburg. ad an.* 1054. *Bruschii monast. Germ. p.* 13. *&* 44. *Munsteri Cosmograph. l.* V. *c.* 414. *Schwelins Wurtemberg. Chron. p.* 97. *Speneri Sylloge. Lucæ Grafen-saal.*

CALYDON, de hoofdstadt in Etolië, waar van zeker woudt zynen naam heeft gekregen, in het welke, volgens de verzierselen der dichters, Meleager het schrikkelyk wilde zwyn ombragt. Zy is eene bisschoppelyke zitplaats, wordende door *Xenophon, Pausanias, Strabo, Stephanus*, en anderen van haar gewag gemaakt. Ook wordt in Schotlandt een woudt van dien naam gevonden, als mede een vlek, door de inwoners *Dunkild* genoemt, welken naam men ook aan een gedeelte van Schotlandt heeft gegeven, en aan de zee, aldaar ten Noorden gelegen, in het Latyn *Oceanus Caledonius* genoemt.

CALYDONI, een klein slot in Italië, in het gebiedt van Vicenza, waar van zeker adelyk geslacht zynen naam heeft ontleent.

CALYPH is de eerste kerkelyke waardigheit by de Saracenen. 't Is een Arabisch woordt, en betekent *opvolger* en *erfgenaam:* want dus was Abaleker opvolger van Mahomet; en deze waardigheit ging by erffenisse over. Zie CALIFEN.

CALYPSO, eene nymph, is de dochter geweest van Oceanus en Thetis, of, volgens het verhaal van anderen, van Atlas, en heeft Ulysses, na dat hy schipbreuk hadt geleden, niet alleen vriendelyk ontfangen, maar ook zes of zeven jaren geherbergt. Het eilandt, waar over zy het gebiedt hadt, wordt van eenigen mede *Calypso*, van anderen *Ogygia*, en van zommigen, die deze nymph voor eene zuster van Aretas, koning van Colchus, en van Circe houden, *Ana* genoemt. Men houdt daar voor, dat dit eilandt, dat tegenwoordig niet meer in wezen is, in de Jönische zee, niet verre van het Lacinische voorgebergte, daar tegenwoordig de Golfo di Tarento is, is gelegen geweest. Anderen verhalen, dat het omtrent de kusten van Africa gelegen heeft. *Homerus in Odyss. Ovid. l.* IV. *Pont. Idem Eleg.* XV. 13. *Id. de arte am. l.* II. *ÿ.* 125. *Tibull. l.* IV. *epigr.* I. *Propert. l.* III. *eleg.* 11. *Plin. l.* III. *c.* 10. *Hygin. fab.* 125. *Mela l.* II. *c.* 7. *Tzetzes in Lycophr. Philostratus l.* VIII.

CALZA, in Latyn *Caligæ ordo*, een ridderorde te Venetië, naar de wyze van de orde de la Banda in Spanje ingestelt, om jonge lieden in krygsoeffeningen zo wel te water als te lande te onderwyzen, is omtrent den jare 1400, by de verkiezinge van hertog Michiel Steno, opgerecht. Het teken van deze orde bestont in een laars, met gout en edelgesteentens versiert, welke door de ridders of aan het regter, of aan het slinker been gedragen wierdt. Die orde is in den jare 1562 vernieuwt; weshalven zommigen op de gedachten zyn gekomen, als of de zelve toen eerst was opgerecht. *Justiniani Hist. Ven. c.* II. *Gryphii Ritter-orden.*

CALZADA, of St. DOMINGO DE LA CALÇADA, in het Latyn *Calciata*, eene kleine stadt in out-Castilië, in het kleine landt Rioja. Zy is in het gebergte gelegen, en wegens de plegtigheden, die men daar voor den heiligen *Dominicus* doedt, vermaart. Zy is eene bisschoppelyke zitplaats, onder Burgos behorende, het welk in den jare 1236 met het bisdom van Calahorra vereenigt is.

CAMALDOLI, een monnikenorde, door St. Romualdus omtrent het einde van de tiende eeuwe gesticht. Deze gaf zyne monniken den regel van Benedictus, eenige byzondere regels daar by voegende. Zy moesten een wit kleedt dragen, om dat hy in een gezicht verscheide personen, aldus gekleed zynde, en op een ladder naar den hemel klimmende gezien hadt. Romualdus was uit een adelyk geslacht van Ravenna gesproten; en op het Apennynsche gebergte, naby Arezzo, eene eenzame plaats gevonden hebbende, Campo Maldoli genoemt, begon hy daar omtrent den jare 1009 een klooster te bouwen. Van dat klooster heeft vervolgens de gehele orde zynen naam ontfangen. De broederschap der kluizenaars van St. Romualdus, of van den berg Couronna, is van de orde van Camaldoli afgekomen, met welke zy in den jare 1532 vereenigt is. Paulus Justinianus heeft de zelve in den jare 1520 opgerecht, en het hoofdklooster op het Apennynsche gebergte gesticht, op eene plaats, Monte di Couronna genoemt, tien mylen van Perugia, het zelve in den jare 1555 aan onzen Heilandt toewydende. *Damianus in vita S. Romualdi. Baron. Rainaldus. Spondan.*

CAMARASSE, eene stadt, met den tytel van een markgraafschap, in Catalonië, in het gebiedt van Lerida, vier mylen van Balaguer gelegen. Zy is in de zestiende eeuwe door een huwelyk van het huis van Luna aan dat van de los Cobos gekomen. Zie COBOS. *Imhof van de Grand. in Spanje.*

CAMAREDDIN KHAN, koning der Mogolistanen, die zyne dochter, na dat hy den Sultan Hussum overwonnen, en de stadt Samarchande verovert hadt, aan den Tamerlan ten huwelyk gaf. Zy waren beide van de religie van Genghizkhan, en geslage vyanden van de Musulmannen. Om deze reden verkreeg Tamerlan zo gemaklyk al den bystandt, dien hy in zyne ondernemingen van noden hadt. *Herbelot Bibl. Oriental.*

CAMARELLI, (FRANCISCUS) van Vincence, een beroemt rechtsgeleerde, leefde in 't jaar 1640, onder de regeering van paus Urbanus den VIII. Hy is wegens zyne geleerde werken in grote achting geweest. *Johannes Imperialis in Mus. Hist.*

CAMARGUE, in het Latyn *Camaria*, of *Castra Mariana*, zekere landstreek in het graafschap van Provence, aan de grenzen van Languedok, beneden Arles gelegen. Men houdt daar voor, dat de zelve zeven mylen lang is. Zy is zeer vruchtbaar, en heeft een zo gematigde lucht, dat het vee den gehelen winter door op het veldt kan blyven. Men zegt, dat de Roomsche burgermeester Cajus Marius daar zyn welversterkt leger ter nederfloeg, eer hy in den jare van Rome 652 de Cimbren overwon.

CAMARINA, eene stadt in Sicilië, is, volgens het verhaal van *Eusebius*, in den jare van Rome 150, in de CCCCXLV Olympiade gesticht. De Syracuzanen hebben de zelve vyftig jaren daarna verwoest; maar zy is door zekeren Hipponas weder op-

opgebouwt. Na dien tydt is ze tot den grondt toe verwoeft, zynde zekere rivier in Siciliё naar haar genoemt geworden. Zy is nochtans vermaart wegens het gene hare inwoners by gelegenheit van eenige ſtinkende moeraſſen, waar door zy zeer gequelt wierden, outtyds overquam: want de Godſpraak, daar over geraadpleegt zynde, gaf tot antwoordt, dat zy, die moeraſſen droog makende, groter ongemak te wachten hadden. Doch dat antwoordt quam hen belagchelyk voor. Zy gingen derhalven met hunnen arbeidt voort; maar gaven daar door gelegenheit aan hunne vyanden om in de ſtadt te komen. Daar van is dan het ſpreekwoordt, *Movere Camarinam*, voortgekomen, het welk op iemandt toegepaſt wordt, die zich zelfs een ongeval over den hals haalt. *Herodotus l.* VII. *Thucydides l.* VI. *&* VII. *Diodor. Sicul. l.* XIV. *Polyb. l.* II. *Strabo l.* VI. *Plin. l.* III. *c.* 8. *Eraſmus in Adag. Albert. Sicil.*

CAMARINHA. Zie CACERES.

CAMATA, of CARMON, outtyds *Charax*, eene oude ſtadt in Perſiё, legt in Chuſiſtan, aan de Golf van Balſera, omtrent den mondt van den Euphraat. *Maty Diction.*

CAMATERUS. Zie BASILIUS de II, patriarch van Conſtantinopel.

CAMB, of KAMB, *Cambus*, eene rivier in opper-Ooſtenryk, ontſpringt aan de grenzen van Bohemen, en loopt beneden Crems in den Donauw.

CAMBADAGI, een leerling van Xaca, betoverde die van Japan, en leerde hen den Duivel aanbidden, waar toe hem zekere Cucubao behulpzaam was. *Kircheri China.*

CAMBAJA, of GUZURATE, eene ſtadt en een koninkryk in Ooſt-Indiё, onder het gebiedt van den groten Mogol. Een gedeelte van dat koninkryk is een halfeilandt, tuſſchen den zeeboezem van de rivier Indus, en Cambaja. Het andere gedeelte is het vaſte landt, het welk zich tot aan Decan uitſtrekt. De hoofdſtadt wordt Amadabat, of Amadabad genoemt. De andere ſteden zyn: Cambaja, Surate, Baroch, Diu, enz. De ſtadt Cambaja is aan het uiterſte van den zeeboezem gelegen, die van die ſtadt zynen naam heeft gekregen, daar de rivier Carari in den zelven loopt. Het gehele koninkryk heeft ook daar van zynen naam ontfangen. De ſtadt is zo gewigtig, dat zy gewoonlyk het Indiaanſche Caïro, of het Benjaanſche Paradys genoemt wordt. Zy heeft ſterke muren, met twaalf poorten. De huizen zyn groot en wel gebouwt, en de gehele ſtadt is zeer ryk, en dryft groten koophandel. Guzurate is eene provincie van dit landt, en zo aanzienlyk, dat het gehele landt daar naar genoemt wordt. De inwoners zyn of Heidenen, of Mahometanen. Zy beminnen de geleertheit, bedienen zich van allerhande wapenen, en zyn zeer zinryk. Het landt heeft groten overvloedt van allerhande koopwaren, die uit de Indiёn derwaarts gebragt worden. Ook zyn 'er mynen, waar in karniolen, diamanten, en andere edelgeſteentens gevonden worden. Daarenboven brengt het landt allerhande koornvruchten voort, als ook boomwolle, anys, opium, olie, zeep, zuiker, en verſchaft allerlei manufacturen, om alle ſoorten van ſtoffen daar van te maken, al het welke door de inwoners, de welke voor de bequaamſte kooplieden van de Indiёn gehouden worden, verkocht wordt. Dit koninkryk heeft door den koophandel aldus toegenomen, dat men meer dan dertig heerlyke koopſteden in het zelve telt. Ook zegt men dat des zelfs jaarlykſche inkomen eertyds twintig millioenen gouts heeft uitgemaakt, en dat in dien tydt koningen in het zelve geweeſt zyn, die grote legers hebben kunnen te veldt brengen. Omtrent den jare 1545 matigde zich Achobar, gedurende de minderjarigheit van Madof Her, de heerſchappy aan, zynde de zelve niet boven de twaalf jaren out, toen hem de kroon door zynen vader Mahumet wierdt nagelaten: want door de ryksſtanden eene opſchudding gemaakt wordende, was Chamet Khan, de voogdt van den jongen koning, genoodzaakt den groten Mogol om byſtandt te verzoeken, waar voor hy hem de ſtadt Amadabat beloofde. Daar op quam de grote Mogol, Achobar, met een talryk leger in Guzurate; maar, in plaats van den jongen koning Madof Her en zynen voogdt by te ſpringen, bemachtigde hy het gehele koninkryk, en voerde den jongen vorſt, nevens des zelfs voogdt, gevankelyk weg. De grote Mogol draagt tegenwoordig de beſtiering van het koninkryk Guzurate op aan een onderkoning, die gemeenlyk te Amadabat zyn verblyf houdt, daar men zegt dat hy eene veel prachtiger hofhouding heeft dan eenig koning van Europa. Dit koninkryk heeft voor geen vyanden te vrezen: alleen verſtrekt het gebergte aan zekere Radjas, zynde kleine vorſten, tot ſchuilhoeken, die van den roof leven, die door hunne onderdanen uit het gebiedt van den groten Mogol gehaalt wordt. *Olearius. Barboſa. Linſchot. Maffæus Hiſt. Ind. Mandelſlo Ind. Reiſ. Sanſon. Schultzens Ooſtind. Reiſ. Baldæus Malabar.*

CAMBALU, eene ſtadt in Cathaja, die zommigen *Meoncheu* noemen, en voor de hoofdſtadt houden van 't ganſche ryk van den groten Cham der Tartaren. Hier houdt deze vorſt doorgaans zyn hof. Men zegt dat deze ſtadt vier en twintig Italiaanſche mylen in haren omtrek heeft, twaalf poorten, en zo veel voorſteden, en dat daar gedurig een groot getal kooplieden uit Indiё en China komt. Doch het is bezwaarlyk van een landſtreek iet te zeggen, waar van ons gene verhalen aan de handt zyn; en men behoeft niet verwondert te wezen, dat de ſchryvers in 't opgeven van de omſtandigheden dezer ſtadt en der zelver gelegenheit zo veel verſchillen. *Marc. Pol. lib.* II. *Mercator. Atlas Mundi. Cluv. lib.* V.

CAMBALU, eene ſtadt, die de meeſte aardryksbeſchryvers voor de hoofdſtadt van Cathaja genomen hebben, menende dit een van de voornaamſte landſtreken van Tartaryё te wezen: doch men heeft ondervonden, dat Cambalu en Peking twee namen zyn van een en de zelve ſtadt, en dat Cathaja de Noordelykſte landſtreek van China is. Te Liſſabon in Portugal ziet men deze ſtadt afgetekent, zo als ze zich van ter zyden opdoedt, met deze woorden: *Viſta de la Citada de Cambalu in Tartaria*; dat is, *'t Gezicht van ter zyden van de ſtadt Cambalu in Tartaryё.* Dit ſtuk hangt, onder verſcheide andere aftekeningen van ſteden van 't Ooſten, 't zy van ter zyden, of in 't plat, in de Afandigue, of 't tolhuis. Deze misſlag is door de Hollanders, in een reis, die ze naar China deden, ontdekt, als ook door den Jeſuit Kircherus, volgens welker berichten men weet dat de ſtadt Peking de hoofdſtadt van 't Noorder deel van China is, en wel die, welke door de Saracenen en Moſcoviters Cambalu genaamt wordt. 't Is waar, dat de ſtadt Cambalu zich zo niet opdoedt, als Peking, waar van de Hollanders de aftekening hebben megebragt; doch hier van is de oorzaak, dat die natie de ſtadt van eene andere zyde afgeſchetſt heeft. Voeg 'er by, dat de manier van gebouwen gelyk is; en men weet ten anderen, dat de Tartaren uit het Noorden van China door 't landt zwerven, en gene ſteden hebben, gelyk men Cambalu beſchryft, in welke ſtadt men voorgeeft paleizen, tempels, zegebogen, en openbare gedenktekenen te zyn, waar van de pracht boven maten is. *Ambaſſades Hollandois à la Chine Pars* II.

CAMBDENUS. Zie CAMDENUS.

CAMBERG, eene fraaie ſtadt op de grenzen van het graafſchap Dietz, omtrent Schwalbach, waar van de Camberger grondt zynen naam heeft gekregen. Zy behoort aan den keurvorſt van Trier. *Zeil. Topogr. Haſſ.*

CAMBEL, (ARCHIBALDUS.) Zie ARGILUS.

CAMBIS, (MARGARETA VAN) eene Franſche juffrouw, gemalin van den baron d'Aigremont in Languedok. Zy heeft haren naam berucht gemaakt door twee vertalingen, die zy in de XVI eeuwe in 't licht gaf. Eerſt vertaalde zy een vertoog uit het Italiaanſch, door Johannes Georgius Triſſinus geſchreven, aangande het levensgedrag, dat eene weduwe in haren weduwelyken ſtaat moet leiden; daar na eenen brief van *Boccacius*, aan *Pino de Roſſi*, die in ballingſchap was, geſchreven. Deze beide zyn gedrukt te Lion by Guiljelmus Rouville; 't vertoog in den jare 1554, en de brief in den jare 1556. *La Croix du Maine & du Verdier Vauprivas Bibl. Franç. Hilarion de Coſte dans ſes Elog.* alwaar hy den Here *Colletet* aanhaalt.

CAMBODIA, of CAMBOJA, een koninkryk in Ooſt-Indiё, aan de overzyde van den Ganges gelegen. Ten Noorden en ten Noord-Ooſten grenſt het zelve aan het koninkryk Siam en aan het landſchap Tſiompa; maar aan de andere zyden wordt het door de zee omringt. De rivier, de Mecon, deelt het zelve byna in twee gelyke delen, en maakt niet verre van hare uitſtortinge in de zee een kleine zee, aan welke de hoofdſtadt, mede Camboja genoemt, gebouwt is. Men vindt nog verſcheide andere grote ſteden in dit ryk. Inzonderheit wordt verhaalt, dat men omtrent het midden der zeventiende eeuwe in eene afgelegen landſtreek, achter een dik woudt, eene grote ſtadt heeft aangetroffen, in welke meer dan zes hondert huizen geweeſt zyn. Men zegt, dat zo wel de huizen als de ſtraten van louter marmer waren. De muren zyn hoog, ſterk en opdusdanig eene wyze gebouwt geweeſt, dat men van binnen tot naar boven heeft kunnen klimmen, waar op overal de afbeeldingen van allerhande dieren geſtaan hebben. Ook zyn de wallen en veſten met marmer verſiert geweeſt, hebbende de graften zo diep water gehad, dat zy gemakkelyk hebben kunnen bevaren worden. Verder wordt gemeld, dat daar een ongemeen prachtige brugge is geweeſt, welkers gewelf door grote ſtene reuzen onderſteunt wierdt. Maar het aanmerkingwaardigſte is, dat men in een zo grote en fraaie ſtadt noch menſchen noch dieren gevonden heeft. Doch men zegt, dat zy tegenwoordig bewoont is, en *Angor* genoemt wordt.

CAMBOUT COISLIN, een geſlacht in Vrankryk, heeft zynen oorſpronk uit het hertogdom van Bretagne. Men houdt JOHANNES VAN CAMBOUT voor den grondlegger van dit geſlacht, die omtrent het midden der veertiende eeuwe eene van Rohan tot zyne gemalinne heeft gehad. Onder zyne nakomelingen is RENATUS boſch-en jagtmeeſter van het hertogdom van Bretagne geweeſt, hebbende twee zonen nagelaten, welker jongſte, PETRUS genoemt, den vader in zyne bedieningen is opgevolgt; maar de outſte, FRANÇOIS geheten, is met eene nabeſtaande van den kardinaal Richelieu getrouwt, by welke hy KAREL, markgraaf van Coiſlin, ridder van de koninklyke orde, en legaat generaal in neder-Bretagne, verwekt heeft. Des zelfs zoon, CESAR, is in den acht en twintigſten jare van zynen ouderdom generaal over de Zwitſers, en legaat generaal over alle de troupen des konings geweeſt. Maar hy ſneuvelde kort daar op in den jare 1641 voor Aire, en liet drie zonen na. De eerſte wierdt PETRUS ARMAND genoemt, en was kardinaal, van welken in het volgende artykel geſproken wordt. De twede was KAREL, die zich in de Malthezer orde begaf. De derde wierdt ARMAND geheten, zynde in den jare 1663 tot hertog van Coiſlin en pair van Vrankryk benoemt. Hy heeft de kroon van Vrankryk grote dienſten in den oorlog gedaan, en is in den jare 1702, luitenant generaal van het koninklyke leger zynde, geſtorven. Van zyne zonen trouwde de outſte, PETRUS genoemt, in den jare 1683 met de dochter van den Marcheſe d'Alegre; maar doordien hy gene kinderen by de zelve verwekte, heeft na zyne doodt, voorgevallen in den jare 1711, zyn broeder, KAREL HENRIK, biſſchop van Mets, Doctor van de Sorbonne, en eerſt almoeſenier des konings, op den 31 Maart van het gemelde jaar als hertog van Coiſlin en pair van Vrankryk in het parlement van Parys zitting genomen. *Imhof Gen. fam. Gall. P.* II. *Lehm.*

Lehm. jetzhl. Europ. Tom. III. *Europ. Fama Tom.* X. *p.* 636.

CAMBOUT COISLIN, (PETRUS ARMAND VAN) kardinaal, uit het zo even gemelde geslacht gesproten. In zyne jeugt oeffende hy zich met groten vlyt in de Sorbonne, door welke hy Doctor gemaakt wierdt, en verkreeg grote kennis in de Godgeleerdheit, in de kerkelyke historie, in de kanonyke rechten, en in de zedekunde. Daarenboven leide hy van zyne jeugt aan een geregelt leven, het welk maakte, dat hem de koning verscheide gewigtige abdyen, en onder anderen die van St. Victor van Parys, naderhandt de waardigheit van eersten almoesenier, en in den jare 1665 het bisdom van Orleans aanvertrouwde. In den jare 1689 wierdt hy kommandeur van de koninklyke orde; en Franciscus Harlay, aartsbisschop van Parys, dien de koning den kardinaalshoedt hadt toegedacht, gestorven zynde, wierdt hy in des zelfs plaats tot die waardigheit benoemt; ten welken einde hy op den 22 July van den jare 1697 door paus Innocentius den XII onder de kardinalen wierdt aangenomen. Op den 12 September des jaars 1700 begiftigde hem de koning met de waardigheit van grootalmoesenier van Vrankryk, welke hy den kardinaal van Bouillon hadt afgenomen. Hy is in den jare 1706 te Versailles, des nachts tusschen den 4 en 5 February, in den ouderdom van zeven en zestig jaren, overleden, met den roem van een der waardigste en onberispelykste prelaten geweest te zyn, hebbende alle plichten van een braaf bisschop, als mede al het gene, zonder belediging van het Christendom, van een wellevent en deftig staatsman kan vereischt worden, in acht genomen. *The present state of the court of Rome pag.* 265. *Mercure Historique, Fevrier* 1706.

CAMBRA, toegenaamt de schone, ter oorzake van hare uitmuntende welgemaaktheit. Zy was eene dochter van Belinus, koning der Bretanjers, de aloude volkeren van 't landt, dat wy heden Engelandt of groot-Britannie noemen. Deze prinses was met zo veel verstandt en voorzichtigheit begaaft, dat de koning en de grootste heren haar als een orakel raadpleegden, en al 't geen zy zeide opvolgden. De Sicambren wierden naar haren naam aldus genoemt. Zy regeerde deze volkeren omtrent veertig jaren naar de wetten, die zy hen gaf. Van haar wierdt uitgevonden de manier om schanssen vast te maken; en na dat ze veel roem hadt behaalt, overleedtze in 't 3590 jaar des werelds. *Pitseus de illustr. Angl.*

CAMBRIA, een gedeelte van het hertogdom Walles in Engelandt, in het Westelyke deel, naar Ierlandt toe. Zomtyds wordt ook het gehele landt van Walles aldus genoemt. Omtrent den jare 465 is daar, volgens het verhaal van *Mattheus* van Westmunster, eene kerkvergadering gehouden.

CAMBRIDGE, in het Latyn *Cantabrigia*, voortyds *Camboritum*, of *Camboricum*, en door Gervasius Tilberiensis *Vandelbirici* genoemt, is de hoofdstadt van het graafschap van dien naam in Engelandt, aan de rivier Cam, nevens eene vermaarde hogeschole der Presbytrianen, door welke zo wel als door de stadt afgezondenen in het parlement gezonden worden. De collegien zyn aan het einde der stadt, waarom rondom de zelve zeer fraaie en vermakelyke wandelplaatsen gevonden worden. In deze stadt zyn veertien karspelen, twaalf collegien, en vier hallen. Het is waarschynlyk, dat Cambridge eene Roomsche volkplanting is geweest, en dat 'er scholen in die stadt zyn geweest, in welke men de Roomsche en Britannische jeugt onderwezen heeft. Men verhaalt, dat het in den jare 530 is verwoest, maar in den jare 690 weder opgebouwt. De Denen in den jare 1010 alles in het omleggende landt te vuur en te zwaardt verwoestende, is deze stadt mede in zo slechten staat gebleven tot den tydt van Henrik den I, wanneer de vrye kunsten aldaar weder in bloeije begonden te komen. Onder de regeering van Eduard den I is daar eene hogeschole gesticht, waar in men zegt dat in den jare 1613 omtrent 1200 studenten geweest zyn. Ook wordt in het koninklyke collegie, door Henrik den IV in den jare 1441 gesticht, eene fraaie kapelle gevonden. *Trinity Coledge* is mede een zeer fraai gebouw, waar in eene kostelyke bibliotheek is. *Rutgerus Hermannides & Camdenus in Britannia magna. Benthem Engel. Kerk-en School-staat.*

CAMBRIDGESHIRE, een graafschap in Engelandt, grenst ten Oosten aan Norfolk en Suffolk, ten Westen aan Bedford en Huntington, ten Noorden aan Lincoln en Norfolk, en ten Zuiden aan Essex en Hertford. De lucht is daar wegens de moerassen en poelen zeer ongezont; maar de grondt is 'er overal zeer vruchtbaar. De eerste graaf daar van is Wilhelm geweest, een broeder van Panulphus, graaf van Cester. Naderhandt heeft de Schotsche familie van Huntington dit graafschap gekregen. Vervolgens zyn eenige buitenlandsche heren daar mede beleent; maar deze mede uitgestorven zynde, heeft zich de koning het zelve toegeëigent. *Camden.*

CAMBRILLA, of CAMBRILES, door de Franschen *Cambriel* genoemt, eene kleine stadt in Catalonië, met hoge muren omringt, aan den oever van de zee, tusschen Tarragona en de grenzen van het koninkryk van Valencia gelegen. Omtrent deze stadt heeft de Engelsche admiraal Leake in den jare 1708 meer dan hondert Fransche transportschepen verovert. *Colmenar Delic. de l'Esp. p.* 393.

CAMBRY, (JOHANNA VAN) bekent onder den naam van *Jeanne Marie de la Presentation.* Zy was van Doornik, en eene dochter van Michiel van Cambry. Zy wierdt eene bagyn van de Augustyner orde; daar na namze te Ryssel het eenzame leven aan, en stierf daar den 19 Julius van 't jaar 1639. Zy schreef verscheide werken; en onder anderen heeft men van haar in 't Fransch: *de afbreking van de eigenliefde, en de opbouwing van de Godlyke. Louis Jacob Bibl. des femm. illustr.*

CAMBURG, eene kleine stadt en ambacht in Thuringen, aan de Saale in het Osterlandt, een myl boven Naumburg, ten dele op een hogen berg, en ten dele in een dal gelegen. Zy behoort tot het Saxen-Eisenburgsche, en is voortyds een graafschap geweest, waar van eenige nakomelingen van koning Wittekind den tytel gevoert hebben. Ook is de stadt voortyds met een sterk slot voorzien geweest, welkers overblyfzelen nog tegenwoordig gezien worden, zynde het zelve in den oorlog, tusschen hertog Wilhelm van Saxen en Apollonius van Vitzdom gevoert, door welken laatstgenoemden het zelve bezeten wierdt, in den jare 1448 verwoest. *Beyerus Geogr. Jen. Fabric. l.* V. *Orig. Sax. Zeil. Topogr. Sax. sup.*

CAMBYSES, eene rivier in Hyrcanië, in het gebergte Caucasus ontspringende, loopt in de Caspische zee. *Plin. Hist. Nat. l.* VI. *c.* 13.

CAMBYSES de I, een Persiaan, van midddelmatige geboorte, wierdt door Astyages, koning van Medië, aan zyne dochter Mandane uitgetrouwt, om dat hy in een droom hadt gezien, dat uit haar een wyngaardt was voortgekomen, de welke ganssch Asië bedekte. Astyages, zich verbeeldende, dat daar door eene al te grote macht van zynen toekomenden kleinzone, tot zyn nadeel, voorspelt wierdt, meende de vervulling van dien droom door een zo ongelyk huwelyk voor te komen. Maar de beroemde alleenheerscher Cyrus quam uit dat huwelyk voort, door welken in het 2 jaar der LV Olympiade, in den jare van Rome 195, der werreldt 3425, voor Christus 559 het gene Astyages gevreest hadt uitgevoert wierdt. *Herodot. l.* I. *Justin. l.* I. *c.* 4.

CAMBYSES de II, koning van Persië, een kleinzoon van den voorgaanden, en een zoon van den eersten koning van Persië, Cyrus, door den zelven by Cassandane, eene dochter van Pharnaspes, vorst der Achemeniërs, verwekt. Hy wierdt niet ten besten onder 's konings byzitten opgebragt. Zyn vader, tegen de Scythen te velde trekkende, deedt hem den koninklyken eernaam geven, en tot zynen opvolger in het ryk verklaren. Cyrus vervolgens in den gemelden tocht gesneuvelt zynde, het welk geschiedde in den jare der werreldt 3455, voor Christus 529, van Rome 225, in het 4 jaar der LXIV Olympiade, vaardde Cambyses de regeering aan. Zeker Egyptisch geneesmeester, tegen zyne wille naar het hof van Cyrus gezonden zynde, en door een bequaam middel weder zoekende naar zyn vaderlandt te keren, wist Cambyses te overreeden, dat hy de dochter van den Egyptischen koning Amosis ten huwelyk deedt verzoeken. De laatstgenoemde, vrezende, dat zyne dochter door Cambyses alleen tot een byzit mogt gebruikt worden, maar nochtans niet goet vindende, aan dien koning een weigerent antwoordt te geven, zondt Nitetin, eene dochter van den Egyptischen koning Apris, door hem van den troon gestoten, aan Cambyses, de zelve voor zyne dochter uitgevende. Deze, door Nitetin zelfs van het gepleegde bedrog kennisse gekregen hebbende, trok om die reden tegen de Egyptenaren met een talryk leger te velde. Amosis was middelerwyl wel overleden; maar zyn zoon en opvolger in het ryk, Psammenitus, moest de schuldt betalen, wordende door Cambyses van het ryk en van het leven berooft; zelfs woedde hy tegen het dode ligchaam van Amosis, doende het zelve uit het graf te Sais halen, door slagen mishandelen, met scherpe nagelen overal doorsteken en ten laatsten opentlyk op de markt verbranden. Naderhandt begon Cambyses een oorlog met de Carthaginenzen, als mede met de Ammoniers; maar beide die ondernemingen liepen in korten tydt, met weinig voordeel voor hem, ten einde. Den laatsten oorlog voerde hy met de Ethiopiërs; maar zyn leger, langen tydt door woeste landen moetende trekken, wierdt door den honger, eer het zelve den vyandt eens gezien hadt, voor het grootste gedeelte vernielt. Onder de overige zaken, die men van Cambyses vindt aangetekent, zyn de volgende de voornaamste. Hy heeft zyne eige zuster Atossa ter vrouwe genomen, en met de twede, Meron genoemt, bloedschande bedreven; maar deze laatstgenoemde is door hem, zwanger zynde, vermoord, om dat zy een droevig gelaat toonde, ter oorzake dat hy uit nydt en heerschzucht haren en zynen broeder Smerdis hadt doen van kant helpen. Hy was zeer geneigt om zich vol te zuipen, het welk hem door zynen vertrouwden, Prexaspes geheten, voorgehouden zynde, deedt hy op zekeren tydt, veel wyn gedronken hebbende, des zelfs zone voor zich komen, wanneer hy den zelven met een pyl midden door het hert schoot, om daar door te tonen, dat hy, schoon hy veel gedronken hadt, nochtans zyne ogen en handt wel wist te gebruiken. Twaalf voorname Persianen zyn door hem, zonder de minste reden, omgebragt, waar over door Cresus, zynen geheimen raadt, berispt zynde, gaf hy mede last om den zelven te doden; maar de bedienden voerden dien last niet uit, wel wetende dat Cresus zeer door Cambyses bemint wierdt. Maar schoon hem deze behoudenis van Cresus aangenaam was, liet hy evenwel de bedienden, om dat zy ongehoorzaam waren geweest, met de doodt straffen. De tempelbouw te Jeruzalem, dien Cyrus gelast hadt, wierdt door hem belet, daar toe aangezet zynde door de genen, die de Joden haatten. De eenigste pryswaardige daadt, door hem bedreven, is dat hy een onrechtvaardigen rechter, Sisamnes genoemt, die zich door geschenken hadt laten omkopen, heeft doen villen, en met des zelfs huidt den rechterstoel overtrekken, bevelende, dat de zoon van dien rechter, Otanes, zynde de opvolger in het rechterlyke ampt van zynen vader, zich op dien stoel zou zetten. Ten laatsten kreeg Cambyses, zich in Egypten onthoudende, de onverwachte tyding, dat de groten van Persië zeker persoon, die door hen voor zynen vermoorden broeder Smerdis uitgegeven wierdt, tot koning verklaart hadden.

Cam-

Cambyses tegen deze oproerigen een leger verzamelt hebbende, en te paarde willende klimmen, schoot zyn degen onvoorziens uit de scheede, waar door hy zo gevaarlyk in zyne zyde gequetst wierdt, dat hy weinig dagen daarna te Ecbatana in Syrië overleedt, zynde geschied in het 3 jaar der LXIV Olympiade, in den jare van Rome 232, der werreldt 3462, voor Christus 522. Eenige schryvers zeggen, dat hy zes jaren, anderen, dat hy zeven jaren en vyf maanden, en nog anderen, dat hy acht jaren geregeert heeft. Hy heeft gene kinderen nagelaten, hebbende Darius Hystaspis, de gemaal van zyne derde zuster Artystona, zich na eene korte tusschenregeering van de Persiaansche opperheerschappy meester gemaakt. Voor het overige staat aan te merken, dat Cambyses de zelve is, die *Esdr.* IV, ℣. 6 *Ahasverus* genoemt wordt. Ook leest men, dat hem de naam van *Artaxerxes*, of *Artasastha* gegeven wordt. *Plato l.* III. *de Legibus. Herodot. l.* III. *5. Sabellic. l.* IX. *c. 7. Val. Max. l.* VI. *c. 3. Justin. l.* I. *Joseph. Oudh. l.* XI. *Melanchth. Chronol. l.* II. *p.* 118. *Bucholz. Index Chronolog. p.* 31.

CAMDENUS, (WILHELM) een der vernuftigste en beroemtste mannen van zyne eeuw. Hy wierdt op den 2 May des jaars 1551 uit eene geringe familie te Londen geboren. Zyn vader was van Lichfield, eene provincie in 't graafschap Staffort, hadt zich te Londen neêrgezet, en de schilderkunst geoeffent. Hy liet maar weinig goedt na, zodat zyn zoon, die nog een klein kindt was, in 't weeshuis zyn onderhoudt kreeg. Camdenus was 'er in zynen aanzienlykften standt zo verre af de geringheit zyner geboorte voor 't gemeen te bedekken, dat hy zelfs by uiterste wille het schilders gildt eenen zilver-vergulden beker naliet, waar op geschreven stont: *Camdenus Clarenceus, filius Sampsonis, pictoris Londinensis, dono dedit.* Dat is: *Camdenus Clarenceus, zoon van Samson, schilder te Londen, heeft dit ten geschenk gegeven.* Toen hy vyftien jaren out was, wierdt hy naar Oxford gezonden. Hier oeffende hy zich gedurende vyf jaren, zonder zich te laten promoveeren. Na dien tydt quam hy weder te Londen, alwaar hy onder andere patronen ook Gabriel en Geofroi Goodman vondt. Dit waren twee gebroeders, die, uitnemende gaven in Camdenus ontdekt hebbende, hem met groot vermaak de middelen bezorgden om die aan te leggen. Een van hen, deken van Westmunster zynde, voorzag hem in den jare 1575 met het conrectoraat der schole, dat de koningin Elizabeth in de kerke van Westmunster een bestaan hadt gegeven. Camdenus, die in de gronden der taalkunde genoeg ervaren was, om zich waardiglyk in dit ampt te quyten, voldeedt naaukeurig aan alles, dat hem te doen stondt, en liet niet na zich toe te leggen op zaken, die van veel meer verhevenheit waren. Door natuurlyke nyging bevlytigde hy zich voornamelyk om de oudheden zyns vaderlands na te sporen; en dewyl de bequaamheit van zynen geest en de schranderheit zyns oordeels hem wel haast het gansche beloop dezes ontwerps voor ogen stelden, en hem aanduidden, wat hulpe hy nodig hadt om daar in wel te vorderen, zo leide hy alle zyne gedachten en arbeidt aan tot de toebereidzels van 't werk, dat hy voorhadde. 't Was de historie der aloude Britannische volkeren: hy begeerde hunnen oorsprong, zeden en wetten in den grondt na te vorschen. Hier toe was hem noodzakelyk niet alleen te verstaan al 't gene de Grieken en Latynen nopende Groot-Britannië hebben nagelaten; maar ook de kennisse van de sprake, die outtyds in dat eilandt gesproken wierdt, als mede van het Bretons en out-Saxisch. Hy moest de oude reisboeken nazoeken, en 's lands handvesten en andere oude papieren doorsnuffelen. In dit alles bevlytigde hy zich, zyne naarstigheit en voorzorge was ongemeen, gelyk ook de vrucht, die hy 'er van trok. Zyn naam hadt zich zelfs tot in afgelegene landen uitgebreid, en alle de genen, die oordeel hadden, vonden hem by uitnementheit bequaam dit grote oogmerk te bereiken, weshalven zy hem daar toe ook aanmoedigden, en ieder naar zyne kennisse de behulpzame handt boodt. Hy hadt lust om zelfs de gelegenheit der plaatsen te beschouwen, en daar is geen uithoek in Engelandt, of hy heeft 'er een naaukeurig oog over gehad. Uit dezen arbeidt quam na tien jaren zyn *Britannia* voort, dat hy in den jare 1586 te Londen deedt drukken. Dit werk beantwoordde volkomen de hope, die de geleerde werreldt daar van hadt gehad; 't wierdt zo willig verkocht, dat men 't zelve in het volgende jaar moest herdrukken. Behalven de uitgaven van Duitschlandt kan men nog die van Engelandt optellen van 't jaar 1590, 1594, 1600, en 1607. Die de eigenschap kennen van dat soort van werken, behoeven niet, dat men hen berichte, dat alle de nieuwe uitgaven beter wierden. De gelukkige uitslag van dit boek, en de lof, die den schryver daar van uit alle oorden toequam, verminderde echter 's mans natuurlyke zedigheit niet, noch porde hem aan zich van den lastigen en ongeachten schooldienst te ontslaan. Indien zyne vrienden niet meer zorge voor zyne uiterlyke welvaart gedragen hadden dan hy, zou zyne natie en zyne eeuw tegenwoordig schaamroot moeten worden, een zo doorluchtig werktuig verzuimt te hebben. Daar wierdt dan in voorzien; de bisschop van Salisbury, Johannes Piers, gaf hem in 't jaar 1588 de prove van Ilfarcombe. Camdenus heeft die al zyn leven genoten, zonder daar woonplaats te nemen, of de gewyde orders te zyn ingelyft. In den jare 1589 volgde hy in de plaats van Edwart Grant, die in de schole van Westmunster *Moderator* (opziender) was geweest, en hy stelde eene Griekfche spraakkunst op, die in 't jaar 1597 in 't licht quam, en niet alleen in de schole, daar zyn bestier goldt, maar ook in alle de collegien van gansch Engelandt gebruikt wierdt. Nog in dat zelve jaar raakte hy vry van dat schoolleven, zullende het ampt bekleeden van Richard Leig, die 't hoofdt der wapenherauten was geweest, onder den tytel van *Clarenceus*. Het begeven van deze waardigheit haalde hem den haat op den hals van een man, die de zelve meende te verdienen; en geen twyfel gestagen hebbende, of ze zoude hem opgedragen geworden zyn, deze schikking als een hoon aanzag. Om zyne droefheit wat te verzetten, en om zich over 't ongelyk, dat hy meende dat hem was aangedaan, te wreken, zo taste hy het werk van Camdenus aan, en gaf daar van een berispschrift, vol zynde van bitterheden en oplopendheit, aan den dag. Camdenus antwoordde hem op eene zeer zedige wyze, verdedigde zich verstandelyk, en overtuigde hem van vele grove misslagen. Dit gedaan zynde, oordeelde hy zynen ledigen tydt niet nutter te kunnen besteeden, dan aan 't naspeuren van de oude geschiedschryvers zyner natie. Hy kreeg'er verscheide, en gafze in den jare 1603 in Duitschlandt ter drukperfse over. 't Wordt tydt, om van zyne Jaarboeken van de koninginne Elizabeth te spreken, een werk, dat hem weinig minder roems gebaart heeft dan zyn *Britannia.* Terstondt na dat Camdenus in den jare 1597 tot de waardigheit van hoofdt der wapenherauten verheven was, verzocht Wilhelm Cecilius hem om aan de levensbeschryving dezer koninginne te arbeiden, en beloofde hem alle soorten van gedenkschriften. Camdenus gaf zyn woordt hier toe over; maar de doodt van Cecilius, die in 't volgende jaar voorviel, verflaaude niet weinig het vuur, waar mede hy reets aan dit werk bezig was. Na 't overlyden der koninginne voelde hy nog al minder drift daar toe te hebben, en vertraagde wegens dien arbeidt meer en meer, in hope, dat iemandt onder zo vele bequame mannen, die van deze vorstinne met weldaden overladen waren geweest, het zelve zouden opgevat hebben: doch ziende, dat niemandt zich opdeedt om de historie eener zo roemruchtige regeeringe aan den dag te brengen, nam hy 't stuk, na zyn vorige ontwerp, weder met yver by de handt, doorsnuffelde alle echte oorspronkelyke papieren en onvervalschte geschiedboeken, en gaf in den jare 1615 zyn werk uit, onder den tytel van *Jaarboeken van Engelandt en Ierlandt*, van 't begin van Elizabeths regeeringe af, tot aan 't jaar 1589 toe. Dit werk, in 't Latyn geschreven, wierdt met toejuiching aangenomen, en men moet zeggen, dat deze stoffe met geen groter oordeel en deftigheit, noch met meerder naaukeurigheit en zindelykheit van styl hadt kunnen verhandelt worden. 't Vervolg dezer Jaarboeken, dat omtrent den jare 1617 voltooit wierdt, is eerst na des schryvers doodt uitgekomen; nooit hebbende willen toestaan, dat zulks by zyn leven geschiedde. Sommigen hebben gewilt, dat koning Jakob, ter begunstiging der koninginne, zyne moeder, in het eerste deel verscheide zaken heeft laten af en by doen; en deze vertelling, 't zy ze waar of valsch is, geeft voet tot het *Pyrrhonisdom* (twyfel-leer) omtrent de waarheit der geschiedenissen, rakende deze vorstinne Camdenus, niet te vreden zynde met zyne penne ten dienste der republyk der geleerden gebruikt te hebben, wilde daarenboven nog zyn have besteden tot het bestaan van een collegie der historien in de hogeschole te Oxford. Hy leverde de tytels van deze nieuwe fondatie in den jare 1622 over, en beriep 'er tot eersten hoogleeraar Degoreus Whear. Hy stierf den 9 November des jaars 1623 op een landhuis, alwaar hy sedert den jare 1609 al den tydt, dien hy buiten Londen kon wezen, hadt doorgebragt. By uiterste wille hadt hy bevolen hem te begraven daar hy overlyden zou: doch de uitvoerders der zelve volgden zyne begeerte daar niet in. Zy begroeven hem met pracht in de kerke van Westmunster. De Akademie van Oxford betoonde hem zeer veel eerbewys, en doedt 't nog heden. Men moet tot zynen onsterffelyken roem zeggen, dat hy niet minder in vroomheit dan in kennisse uitblonk. Hy hieldt veel van den Godsdienst, en was zo ingetogen, dat hy den tytel van ridder niet wilde voeren. Hy was oprecht, zachtzinnig, gespraakzaam, en zeer vriendhoudent. Hy haatte de laster van mondt en penne. Hy benydde zynen naasten niet, noch was wraakgierig. Men verwondere zich dan niet, dat hy zo een groot getal doorluchtige vrienden in Engelandt en in vreemde landen hadt. Zyne onvermoeitheit in de letteroeffeningen belette hem buitens lands te reizen, en zich tot een huwelyk te begeven. Vele brieven, die hy geschreven of ontfangen hadde, zyn in den jare 1691 door Smith, die zyn leven zeer naaukeurig beschreven heeft, te Londen in het licht gegeven. Men vindt 'er vele byzonderheden in, waar van geenzins de minst-aanmerkelykste is de gene, die behelst de gramschap van een edelman, wiens nichtje met oneer in de boeken dezes bequamen schryvers geplaatst was. Men vindt 'er ook in, dat Camdenus zynen naam niet altoos voor de boeken zette, die hy uitgaf; en dat het verlies van een gedeelte der gedenkschriften, waar van hy zich in zyne Jaarboeken bediende, alle de liefhebbers zeer gevoelig raakte. 't Is zynen roem te kort gedaan, zich, uit krachte van zeker passage van *Casaubonus*, in te beelden, dat hy de Jaarboeken van de koninginne Elizabeth slechts in 't Latyn overgebragt zou hebben. Van een anderen kant is het beter, 't geen in opzichte van zyn *Britannia* gezegt wordt, namelyk, dat dit werk de fraaiste delen van den *Atlas* van Blaau uitmaakt; en Smith voegt'er by, dat het wel het vierde deel van den zelven, zo als die in het jaar 1659 te Amsterdam by Jansonius gedrukt is, uitmaakt. *Sorbiere Relat. d'Angl, pag.* 10 *edit. de Holl. 1666. Smith in vita Camdeni pag.* 70. *Bayle Dict. Crit.*

CAMEL, *Almalek al Camel*, koning van Egypten, was een zoon van Malek al Adel, zoon van Ajub, of Job, en bygevolg een neef van Saladin, broeder van Malek al Adel. Hy volgde zynen vader op in het 615 jaar van de Hegire, 't 1218 van J. C. Verzelt zynde met zyne broeders en andere prinsen van zyn huis, belegerde hy in het jaar 618 de Franken in de stadt Damiata, welke

welke ſtadt zy reets twee jaren hadden ingehad, en noopte hen aan zich over te geven, met beding van de vryheit der krygsgevangenen van wederzyden. Na de verovering der ſtadt veranderde hy de grote kerk in een moſquee, en bouwde eene nieuwe ſtadt ter plaatſe, daar de Nyl, boven Damiata, zich van een ſcheidt. Hy noemde die Marſurah, ten gedenkteken zyner overwinninge; breidde daar van de muren en ſchanſſen van de eene zyde tot aan Damiata, en van de andere tot aan de ſtadt Aſchmim uit. Ondertuſſchen hielden de Franken niet op, die alle dagen ſterken onderſtandt uit Europa kregen, tegen de andere Ajubitiſche Sultans (want dus noemt men de regerende prinſſen van de nazaten van Saladin) in Syrië den oorlog te voeren. Malek al Moaddham, een van hen, hadt de muren van Jeruzalem doen ſlechten, uit vreze dat de Franken zich daar van meeſter mogten maken; zo dat Malek al Camel, die zich ten koſte van zyne broeders en andere nabeſtaanden in Syrië eene grote macht hadt verkregen, eindelyk genoodzaakt wierdt den vrede met hen te ſluiten, en hen de ſtadt Jeruzalem, met het grootſte gedeelte van 't Heilige Landt, af te ſtaan. In het 630 jaar van de Hegire, in 't jaar 1232 van J. C. veroverde op hem de Sultan der Selguiciden van Natolië de ſtadt Edeſſa, die hy vier maanden daarna weder innam, en zonder dat de Tartaren hem zo ſterk benaaut hadden, zoude zyne overwinning daar niet mede bepaalt geweeſt zyn. In 't jaar 635 maakte hy zich meeſter van Damaſcus; maar in den tydt dat hy zyne krygs-trofeën in Syrië vergrootte, en verſcheide ondernemingen tegen de Franken, Tartaren en Selguiciden, die van alle zyden aan zyn gebiedt grenſten, in den zin hadt, ſtierf hy in 't zelfde jaar 635, het jaar 1237 van J. C. te Damaſcus, nadat hy twintig jaren in Egypten en Syrië geregeert hadt. Na zyne doodt gaf men hem den roem, dat hy een wys en geleert vorſt was geweeſt. Egypten wierdt van hem met vele voordeelen begunſtigt, en de lieden van geleerdheit in het byzonder waren hem grote dankbaarheit verſchuldigt: want hy toonde voor de letteroeffening zo veel achting, dat hy zelf dikwils hen in zyn paleis byeen deedt komen, om hen eenige zwarigheden, zo ten opzichte van de beſchaafde letteren, als ten opzichte van de Muſulmanſche rechtsgeleerdheit, voor te ſtellen, en daar over met hen te redentwiſten. Nooit liet hy hen gaan, of vereerde hen een aanzienlyk geſchenk. Malek al Saleh Ajub, zyn zoon, volgde op hem in 't 636 jaar van de Hegire in 't gebiedt van Syrië; en 't volgende jaar wierdt hy als heerſcher in Egypten ontfangen. *Herbelot Bibl. Oriental.*

CAMELEON, of CHAMELEON, een diertje, gelykende naar een hagedis, behalven dat de kop wat breder en dikker is. Dit diertje onthoudt zich in de rotzen. Het heeft vier pooten; aan ieder van welke drie teenen zyn, een lange ſtaart, waar mede 't zich, als ook met de pooten, aan de takken der bomen vaſt houdt. 't Heeft een langzamen, doch ſtadigen voortgang, gelyk een ſchildpadt. Men vindt 'er in Egypten, die elf of twaalf duimen lang zyn, de ſtaart daar onder begrepen. Die van Arabië en Mexico mogen ſlechts zeven halen. Des zelfs ſtaart is plat, de ſnuit lang, de rug ſcherp, en 't vel ſtaat van den hals af tot aan de laatſte knoop van de ſtaart toe, met hakkels, die puntig zyn, als een zaag. Het heeft een ſoort van een kam op 't hoofdt, het welke zonder den hals als dat der viſſchen is. Het broeit eieren gelyk de hagediſſen; zyn ſnuit is langwerpig; 't heeft twee kleine openingen in 't hoofdt, in plaats van neusgaten; zyne twee kakebeenen zyn door een byna onzichtbaar ſnoertje aan een gevoegt. De oogen zyn meer dan vyf twaalfde van een duim, overdwars gemeten, groot, waar van de bogen Iſabelle koleur en met een goude cirkel omtrokken zyn. Het heeft gene ooren; het ontfangt noch geeft geen geluidt. Des zelfs tong is tien twaalfde van een duim lang, en drie breet. Van vleeſch is 't blank en vol, aan 't einde is 't plat, daar 't hol en open is, gelykende eeniger mate naar een olifants ſnuit, waar mede 't vaardig op de vlieger valt, die daar dan aan vaſt zitten als aan lym. Het rekt zich, en 't krimpt als een zyde kous. Het wordt zomtyds zo mager, dat men de ribben wel kan tellen: zo dat de Italianen het een *levend vel* noemen. Ælianus, onder de ouden, Geſnerus en Aldrovandus onder de hedendaagſche, zeggen, dat het zich tegen een ſerpent verweert door een ſpiesje, dat het in de ſnuit draagt. Zyn gewone koleur, als 't in ruſt en in de ſchaduw is, is blauwachtig grys; maar 't neemt 'er verſcheide aan. Men verhaalt van twee Cameleons, uit Afrika meêgebragt, die men tien maanden behielt. Gedurende al dien tydt namen zy geenig voedzel; men bragt haar in de zon en in de lucht, dat haar eenigſte voedzel ſcheen te wezen; zy veranderden dikwils van koleur, zonder echter die der dingen, daar ze op of by gezet wierden, aan te nemen. Men bemerkte alleenlyk, wanneer zy zich verandert hadden, dat de koleur, waar op zy waren, zich mengde met de andere, die door der zelver gedurige veranderingen eene aangename uitwerking maakten. Daar wordt bygevoegt, dat het een klein lui diertje is, treurig en ſtom. Het eene van zyne beide oogen ſtondt onbeweeglyk naar den hemel, en 't andere naar de aarde gekeert. Men ziet zomwylen op de tapyt-behangzels, uit de Gobelins te Parys, de Cameleon zeer natuurlyk afgebeeld. *Mem. de l'Acad. Royale des Sciences.* Mathiolus brengt verſcheide ſtaaltjes by van de bygelovigheit der ouden omtrent den Cameleon. Zy beuzelden, dat, indien men het de tong levendig uitrukte, men met de zelve by zich te dragen een proces kon winnen; dat, indien des zelfs hoofdt en ſtrot met eiken hout verbrand, of de lever op eene rode dakpanne gebraden wierdt, men 't zou doen donderen en regenen; dat zyne tong aan eene zwangere vrouwe gebonden zynde, haar zonder gevaar zou doen baren; dat men, met des zelfs rechter kakebeen by zich te dragen, zich van alle ſchrik en vreze zou ontdoen, en dat zyn ſtaart de rivieren deedt ſtil ſtaan: waar uit te zien is, dat de natuurbeſchryvers zo wel aan verdichtzelen vaſt zyn geweeſt als de poëten.

CAMELIONE, (DE BERG) in 't Latyn *Cema*, of *Cemenus mons.* Dit is een gedeelte van de aan de zee leggende Alpen. Hy legt tuſſchen 't Vikariaat van Barcelonette, en 't marquiſaat van Saluces, deelt zynen naam mede aan alle de bergen, die het dal van Barcelonette inſluiten, en die zich tot aan de oorſprongen van de Var en Verdon, en tot aan de grenzen van Provence uitſtrekken. *Maty Diction.*

CAMELFORD, of GAFFELFORD, eene kleine plaats in de provincie Cornwall in Engelandt, aan de rivier Alan (anders Cambalan en Camel genoemt) gelegen. Zy heeft het recht om twee gedeputeerden in het Parlement te zenden; en men zegt dat daar omtrent oudtyds de vermaarde Engelſche heldt Arthur is verſlagen. *Camden Britannia. Beeverell Delic. de l'Angl. p. 661.*

CAMENEK, een ſteedtje in 't koninkryk Hungarië, legt in Slavonië aan den Donauw, een weinig boven Peter-Waradyn. Zommigen nemen het voor 't oude *Acumincum*, eene ſtadt in Pannonië, die van anderen te Salankemen geplaatſt wordt. *Maty Diction.*

CAMENECIA. Zie CAMINIEK.

CAMENECIUM LESCOVIENSE, eertyds een klooſter, van de Ciſtercienzer orde, in het koninkryk van Bohemen, is in den Huſſiten-kryg verwoeſt.

CAMENI POYAS, ZIEMNOI POYAS, dat is, *de gordel der wereldt*, oudtyds *Riphæi montes.* Moreri zegt 'er een woordt van in 't artykel van het *Ripheeſche gebergte.* Dit zyn bergen in 't Noorderdeel van Ruſlandt. Men noemtze ook wel *het Stolpgebergte*, en dat van Oby, en ſtelt, dat ze zich uitſtrekken van de Witte zee af, tot aan de rivier Oby. De heer Witſen onderſcheidt in de kaart, die hy van de Noorderdeelen van Europa en Aſië heeft uitgegeven, deze drie ſoorten van gebergtens. Hy ſtelt het Stolpgebergte in 't Weſten van de rivier Petzora, dat van Oby in 't Ooſten van 't Stolp-gebergte, tuſſchen den mondt van de Petzora en dien van de Oby, terwyl hy 't Hyperboreeſche gebergte, by de ouden bekend, op de zelve plaats tekent. Hy ſtelt in 't Zuiden van deze, omtrent dertig mylen van de kuſt af, 't gebergte van Semino, of Cameni Poyas, dat hy ook 't gebergte van Wergotur noemt; en hy meent, dat het Ripheeſche gebergte, dat Ptolemeus aan den oorſpronk van den Tanais (alwaar geen bergen zyn) verkeerdelyk plaatſt, eigentlyk daar moet gelegen hebben.

CAMENIUS, vikaris van Africa onder Valentianus den jongen in den jare 381. Van hem wordt gewag gemaakt in het Wetboek van Theodoſius, *Tit. de Decurionibus*, *L.* 84.

CAMENTZ, of CAMITZ, eene der zo genoemde zes-ſteden in opper-Lauſnitz, drie mylen van Bautzen, en twee van Koningsbrugge aan de Zwarte Alſter gelegen, en den keurvorſt van Saxen toebehorende. Haar naam geeft te kennen, dat ze door de Wenden gebouwt is, omdat *Camentz* een *ſtenen huis* in die tale betekent. Des zelfs eerſte ſtichter is tot nog toe onbekend: doch men zegt, dat de vryheer Veſta van Greiffenſtein, Rheinlandt genoemt, de zelve in den jare 1225, of, volgens *Hoſeman*, in den jare 1255, afgebrand zynde, weder opgebouwt heeft. Doch de plaats is, onder de Boheemſche heerſchappye gekomen zynde, eerſt met muren omringt. De ſtadt legt op een verheven bergachtigen grondt, de welke zich tot den berg uitſtrekt, op welken de reſidentie der oude heeren van Camentz geweeſt is, waar van tegenwoordig niet meer dan een toren gezien wordt. Tot Camentz behoort mede het ſtedeke Pulſnitz, met zeven dorpen. De Boheemſche koningen, van den ſtamme van Primiſlaus, deden deze ſtadt en kreits, met het Roelandſche gebiedt, over aan de markgraven van Brandenburg, van den Askaniſchen ſtamme; na het uitſterven van dien met keurvorſt Waldemar in den jare 1319 het weder aan koning Jan van Bohemen gekomen is. In voorgaande tyden was 'er een burg-leen in de ſtadt, met verſcheide huizen, daar toe behorende: maar in de XV eeuwe wierdt het zelve door den koning Wenceſlaus aan de ſtadt gegeven, omdat de edelen, die het bezeten hadden, den burgeren veel ſpyt hadden aangedaan. Omtrent den jare 1429 heeft deze plaats door den Huſſiten-kryg veel geleden. Wanneer ze in den jare 1547, nevens eenige andere ſteden, in de ongenade viel van den koning Ferdinand, en hare goederen, met hare privilegien, in des zelfs handen moeſt ſtellen, vervielze zodanig, dat ze verſcheide goederen, omdatze niet in ſtaat was de zelve weder te loſſen, moeſt laten varen. Ook heeft de ſtadt in den dertig-jarigen oorlog veel moeten uitſtaan, en zo wel aan de keizerſchen, als aan de Zweden, ſchatting betalen, en meer andere zware ongemakken moeten lyden. Op den 11 Juny des jaars 1706 ontſtondt 'er een brandt, waar door de geheele ſtadt, behalven de grote kerke, het ſtadhuis en een predikanten-huis, in de aſſche wierden gelegt: doch ze is tegenwoordig weder opgebouwt. De parochiekerk, het ſtadhuis en het klooſter zyn de aanzienlykſte gebouwen der ſtadt. De koophandel en de neêring der inwoners beſtaat voornamentlyk in de laken-en linnewevery, daar de weg naar Polen en Sileſië, waar aan deze ſtadt gelegen is, niet weinig toe helpt. *Groſſers Lauſitziſ. Merckwürdigheiten P.* III.

CAMENTZ, een Ciſtercienzer klooſter in Sileſië, naar het graafſchap Glatz toe gelegen, daar de Neuſſe voorby loopt, was voortyds eene ſterkte of ſchans, door die van Bohemen tot beſcherminge hunner grenzen gebouwt. Naderhandt wierdt de zelve tot een klooſter bekwaam gemaakt, en den Reguliere kanunniken van de Auguſtyner orde ingeruimt; die het vervolgens in den jare 1222, op het herhaalde verzoek van Thomas, biſſchop van Breſlau, aan de Ciſtercienzen hebben afgeſtaan, die het nog tegenwoordig bezitten

CAMERA, *Torre de Camera*, of *de Cambia*, oudtyds *Herculis Purgos*, *Turris Herculis*, (*de Toorn van Hercules*) genaamt, is een vlek of ſteedtje van 't koninkryk Barca in Barbarye. Het legt aan de golf Sidra, tuſſchen de rivier Salines en Melel. *Maty Diction.*

CAMERARII, of KAMERMEESTERS, (in het Hoogduitſch *Cammermeiſter*) een zeer out geſlacht in Duitſchlandt, uit Karinthië oorſpronkelyk, daar het alleen den naam van *Liebhart* heeft gehad. CONRAAD de I *Liebhard Miles* hieldt zyn verblyf in den jare 1152 te Forchheim, in Frankenlandt, in een vry adelyk huis, en was getrouwt met Chriſtina Neger, uit een voornaam adelyk geſlacht geboren. Gelyk hy onder biſſchop Eberhard van Bamberg, een geboren hertog van Beyeren, het ampt van kamermeeſter bekleedde, dus hebben ook verſcheide van zyne nakomelingen de zelve waardigheit bezeten, waar van de bovengemelde geſlachtsnaam is voortgekomen. Doch eenige ſchryvers zeggen, dat zich reets in den jare 1002 eenigen uit het geſlacht van *Liebhart* met keizer Henrik den II naar Bamberg hebben begeven, en daar aan des zelfs hof het ampt van kamermeeſter bekleed, waar van zy en hun geheele geſlacht naderhandt den naam van *Camerarii* of *Kamermeeſters* behouden hebben, gelyk dit omtrent zulke benamingen in verſcheide andere geſlachten gebeurt is. HARTMAN CAMERARIUS leefde omtrent den jare 1264, en ULRICH in den jare 1302. CONRAAD de II was getrouwt met eene Anna Gundloch. Hy kocht in den jare 1385 verſcheide vrye mannelyke leengoederen, omtrent Bamberg gelegen, en overleedt in den jare 1400, in een hogen ouderdom. Hy wierdt in de hoofdkerke te Bamberg by zynen vader HENRIK begraven. FRITZ en HANS, of JAN, de broeders van Conraad, begaven zich in den jare 1390 naar Neurenberg, werwaarts hen naderhandt nog meer andere uit dit geſlacht volgden, ter oorzake van de onluſten, door de Huſſiten verwekt, en den twiſt tuſſchen biſſchop Antonius van Bamberg, uit het geſlacht van Rothenhan, met de kanunniken dier ſtadt, alzo de *Camerarii* de party van den biſſchop aankleefden. Ook is CONRAAD de III CAMERARIUS, de zoon van Henrik, en kleinzoon van Ulrich, ridder van de Duitſche orde, en kommandeur van het Duitſche huis te Neurenberg geweeſt, en daar in den jare 1361 in de kerke van St. Jakob begraven. STEPHANUS CAMERARIUS, de zoon van Fritz, en kleinzoon van Henrik, wierdt in den jare 1443 lidt van den binnenſten Raadt te Neurenberg, en ſtierf in den jare 1445, de burgermeeſterlyke waardigheit bekledende; wiens wapenſchildt in de kerke van Seebald nog gevonden wordt. Deze Neurenbergſche linie ſtierf uit in den jare 1513 met SEBASTIAAN, den kleinzone van den broeder van den zo even gemelden Stephanus. HEINTZ CAMERARIUS, de zoon van den voorgezegden Conraad den II, kocht in den jare 1426, nevens zynen broeder HERMAN, eenige goederen te Biſchberg van zynen zwager Gundloch. Hy wierdt in den jare 1427, nevens zynen broeder, door de prelaten van Munchsberg met de voogdy van Heydmansbach, en in den jare 1441 door biſſchop Sigiſmund van Bamberg, een geboren hertog van Saxen, nevens zyne neven, met verſcheide goederen in Bamberg beleent. Hy overleedt in den jare 1440.

Doch eenigen van dit geſlacht hebben nog langen tydt hunnen ouden en eerſten geſlachtsnaam behouden, uitwyzens zeker ſchildt, het welk in de kerke te Forchheim gevonden wordt, waar op, behalven het wapen der *Camerarii*, de volgende woorden in het Hoogduitſch ſtaan: *In den jare 1492 is in Godt overleden de eerwaarde en edele Heer Henrik Leibhart, uit het geſlacht, dat Godt genadig zy.* HANS KAMERMEESTER of CAMERARIUS, de zoon van Heintz, geboren in den jare 1443, en in den jare 1527 in het Lieve Vrouwe broederen-klooſter te Bamberg begraven, teelde drie zonen en drie dochteren. Van de dochters ging *Anna*, de outſte, en *Barbara*, de jongſte, in het klooſter; maar de middelſte, *Dorothea*, trouwde met Hans Zollner. Van de zonen ſtierf de jongſte, *Joſeph* genoemt, in den jare 1522 te Offen in Hungarië; de outſte, HIERONYMUS, liet twee zonen na, die zonder erven overleden; maar de middelſte, JOACHIM de I, teelde vyf zonen by Anna Truchſes van Grunſcherp, met welke hy in den jare 1527 trouwde, namentlyk: 1) JOHAN, die Raadt van den hertog van Pruiſſen zynde, nevens zynen zone, HANS JOACHIM, in Koningsbergen in Pruiſſen overleedt. 2) JOACHIM de II, van wien hier na. 3) PHILIPPUS, die in den jare 1571 trouwde met Helena Pfintzing, en by de zelve een zoon naliet, PHILIPPUS geheten, die in den jare 1624 Raadt van den keurvorſt van de Palts en opperamptman te Rokkenhauzen wierdt, en by Renata Godefroy, eene dochter van Dionyſius, parlementsheer te Parys, een zone won, *Dionyſius Petrus* genoemt, die, als kapitein in dienſt der Staten generaal der vereenigde Nederlanden, in den jare 1646 zonder kinderen overleedt. 4) LODEWYK, die een zoon teelde, *Frederik* geheten, met welken zyne linie te Oberndorf eindigde. 5) GOTFRIED, wiens zoon, *Joachim Albrecht*, mede gene kinderen naliet. De voorgemelde JOACHIM de II, een zoon van Joachim den I, hadt drie vrouwen. De eerſte was zekere van Bernbek, met welke hy in den jare 1565 trouwde. De twede was Maria Rummel van Lohnerſtadt, met haar getrouwt in den jare 1567. De derde was Urſula van Tiel, genoemt Hak van Stoel, aan hem uitgehuwelykt in den jare 1589. By de eerſte gewan hy *Joachim* den III, die in den jare 1642 zonder kinderen overleedt. By de twede teelde hy BALTHAZAR, LODEWYK en *Chriſtoffel*. Balthazar wierdt keur-Paltzſche kamermeeſter, en verwekte by eene van Echt *Philippus*, met wien zyn ſtam in de Hungariſche oorlogen is geëindigt. Chriſtoffel ſneuvelde in den jare 1602 in het beleg van Rheinberg; maar Lodewyk wierdt koninklyke Zweedſche geheime Raadt en afgezant in 's Gravenhage, en overleedt in den jare 1651. Zyn eenige zoon, JOACHIM de IV, wierdt eerſt Zweedſche Reſident aan het Paltzſche en aan andere hoven, maar naderhandt keur-Paltzſche Raadt en afgezant te Munſter. Hy overleedt in den jare 1687, en liet eene dochter en twee zonen na. De dochter ſtierf in den jare 1693, en de outſte zoon in den volgenden jare, beide ongetrouwt. De doodt van den laatſten wierdt meeſt veroorzaakt uit hartzeer, om dat het grootſte gedeelte van de vermaarde bibliotheek zyner voorouderen, nevens andere koſtelyke zaken, in den jare 1693, wanneer de ſtadt Heidelberg afbrandde, mede door de vlamme verteert wierden. De jongſte zoon, JOHAN PHILIP, op den 1 September des jaars 1671 te Heidelberg geboren, begaf zich na zyns broeders doodt uit den oorlog naar zyne goederen in Frankenlandt, daar hy in den jare 1695 met Maria Regina Wilhelmina Huls van Rathsberg trouwde, en in den jare 1710 overleedt, nadat hy tegen wille en dank in vele moejelyke proceſſen was ingewikkelt geweeſt. Hy liet van negen kinderen, door hem verwekt, drie dochters en eenen zoon na, PHILIP ENGELBERT ADAM CAMERARIUS, van Steeg-Aurach te Biſchberg, lidt der Ryksvrye ridderſchap in Frankenlandt, die in den jare 1704 te opper-Aurach in Frankenlandt is geboren, en de eenige tak, die van dit oude adelyke huis tegenwoordig nog in wezen is.

CAMERARIUS (BARTHOLOMEUS) was van Benevento, en gaf in den jare 1556 een werk uit *van de Genade en vrye wille* tegen Calvinus, als mede *zamenſpraken over de voorzienigheit, de vaſten en 't geven van aalmoeſen.*

CAMERARIUS, (HIERONYMUS) outſte zoon van Hans of Johan Camerarius, uit het hier voor gemelde geſlacht, wierdt geboren in den jare 1490, en in den jare 1522 Raadt en kancellier by biſſchop Georg van Bamberg. Hy bragt de adelyke vrye burg en veſting opper-Aurach, omtrent Bamberg gelegen, voor dezen door de graven van Wertheim en andere ryksvrye adelyke perſonen bezeten, nevens vele onderdanen en leenmannen, daar toe behorende, aan zyn geſlacht; by het welke de zelve ook (omdat hy zyne broeders mede deel daar aan gaf) tot dezen tydt toe gebleven is. In den jare 1523 trouwde hy met Agnes Zollner van Brandt, en bleef onder den navolgenden biſſchop Wigand zo lange Raadt en kancellier, tot dat hy door den zelven beſchuldigt wierdt, als of hy, nevens zynen broeder Joachim, zyne zuſter uit het klooſter ten Heiligen Grave, by Bamberg gelegen, over den muur hadt henen geholpen, om te kunnen vluchten, omdat zy, gelyk hare broeders, de nieuwe leere toegedaan was. Daarenboven wierdt hy beſchuldigt, dat hy vele der domheeren en andere edelen tot die meninge hadt gebragt, en hy zelf in Neurenbergſchen dienſt hadt willen gaan. Hy wierdt deswegen door den gemelden biſſchop hevig vervolgt, en in de gevangeniſſe geworpen; maar in den jare 1527 na een ſcherp onderzoek, en op borgtocht van verſcheide vrienden, op zekere voorwaarden weder los gelaten, door de voorbede van verſcheide keur-en andere vorſten, maar voornamentlyk op het verzoek des keurvorſten van Saxen, de welke Klaas van Hesberg, zynen afgezant, ten dien einde naar Bamberg zondt, en op dat van graaf Aibrecht van Mansfeldt. In den jare 1536 wierdt hy Raadt en kancellier van Philips, Paltzgrave aan den Rhyn, den broeder van Otto Henrik, keurvorſt van de Paltz, welk ampt hy niet aannam, dan onder voorwaarde, dat hy niet mogt gehouden zyn een raadt te geven tegen den biſſchop van Bamberg. Hy wierdt ook in den jare 1539, wanneer hy op zyne landgoederen vertrok, op nieuw door den Paltzgrave aangeſtelt, om als buitenlandſche Raadt te dienen. Hy ſtierf in den jare 1545, en liet twee zonen na, maar die zonder kinderen zyn overleden, en hunne leengoederen aan Joachim, hun vaders broeder, nalieten.

CAMERARIUS, (JOACHIM DE EERSRE) de broeder van den voorgaanden Hieronymus, is den 12 April des jaars 1500 te Bamberg geboren. Zyne ouders zonden hem in den jare 1513 naar Leipzich, en deden hem onder het opzicht van Georg Helt Forchemius, daar hy in den volgenden jare diſputeerde, maar kort daarna wegens de vierendaagſche koorts, waar door hy aangetaſt wierdt, naar huis vertrok. In den jare 1515 trok hy weder naar Leipzich, en leide zich op de Griekſche tale, was in den jare 1516 een toehoorder van Johan Metzler en Richard Crocus, als mede in den volgenden jare van Petrus Moſellanus, nadat hy zich te voren, in den beginne des zelven jaars 1517, wegens eene ziekte naar huis hadt moeten begeven. In den jare 1518 trok hy naar Erfurt, en ſtudeerde daar onder Georg Petrus Vorchemius. In den jare 1520 wilde hy naar Vrankryk reizen, maar wierdt in dat voornemen belet. In den volgenden jare wierdt hy meeſter in de Philoſophie gemaakt. Daar op ging hy naar Wittenberg, werwaarts hem de naam van Luther en Melanchthon trok, met welken laatſten hy in vertrouwde vriendſchap geraakte. In den jare 1522 moeſt hy zich al weder wegens eene derdendaagſche koorts naar huis begeven. In den jare 1523 ontfing hy, nevens zynen broeder, de lenen van biſſchop Wigand van Bamberg. In den jare 1624 trok hy naar Baſel, daar hem Eraſmus van Rotterdam vriendelyk ontfing, en keerde met Melanchthon van daar weder naar zyn vaderlandt. Wanneer vervolgens in den boerenkryg het ſlot van hem en van zynen broeder te Aurach door de boeren verwoeſt wierdt, en hy daarenboven van wegens zynen vader, die door den biſſchop in verzekering was genomen, voor het gemene volk niet veilig was, begaf hy zich in den jare 1525, in het geſelſchap van zekeren van Fuchs, naar Pruiſſen, maar wierdt wegens zyne geleerdheit in den volgenden jare door den Raadt van Neurenberg verzocht om hun nieuw opgerecht ſchool in een goede order te brengen, en aanleiding te geven, hoe de Griekſche tale daar in beſt kon geleeraart worden. In den jare 1526 zou hy, na zyne te rug komſte van den ryksdag te Spiers, met den

den grave van Mansfeldt keizer Karel den V naar Spanje te gemoet trekken, maar kwam met zyn gefelfchap niet verder dan op de grenzen van Duitfchlandt. In den jare 1527 wierdt hy, gelyk zyn broeder Hieronymus, by biffchop Wigandt van Bamberg, wegens de bevrydinge zyner zufter uit het kloofter, en om dat hy de nieuwe leere omhelft hadde, verdacht gemaakt; waarom hy zich by eenige edelen in het geheim onthieldt. In den jare 1529 ging hy naar den ryksdag te Spiers, en in den jare 1530 naar dien te Augsburg, kerende in den jare 1532 weder te rug naar Neurenberg, om den vredehandel by te wonen. In den jare 1535 liet hy zich door hertog Ulrich van Wurtemberg bewegen om de nieuwe akademie te Tubingen in goede order te brengen, daar hy wegens zynen ziekelyken ftaat eenige jaren bleef, om 'er een ftil en geruft leven te lyden. Hy wierdt daar in den jare 1536 door Melanchthon bezocht. In den jare 1538 reifde hy naar Neurenberg, en van daar naar Wurtzburg tot zynen goeden vriendt, Daniel Stibar, die daar Domprooft was. Hier op begaf hy zich weder naar Wittenberg. In den jare 1539 bediende hy zich een tydlang wegens het voeteuvel, waar mede hy gekwelt was, van het badt, doorlas eenige Griekfche medecyns, en zondt het boek, van de geboorte der walviffchen handelende, en door hem tot tydverdryf overgezien, naar Bafel, om op de drukperffe gebragt te worden. In den jare 1540 reifde hy wegens het voorgemelde voeteuvel naar een vermaard heelmeefter te Koningshoven in Frankenlandt, op welke reize hy met levensgevaar van zyn paardt viel. Naderhandt begaf hy zich in de lootbergwerken van Lotharingen, welker befchryving hy in Latynfche vaarzen, met kopere platen, uitgaf. In den jare 1541 ging hy, na te voren het badt gebruikt te hebben, naar Regensburg, en vervolgens naar Leipzich, werwaarts hy in den beginne door hertog Henrik van Saxen, om de akademie dier ftadt in goede order te brengen, beroepen was, zynde naderhandt by des zelfs zone en opvolger, Mauritius, altoos in grote achtinge geweeft. In den jare 1544 wierdt hy tot Rector dier hogefchole verkoren; en alzo hy in den jare 1546 door het beleg van Leipzich aan zyne goederen eene grote fchade hadt geleden, begaf hy zich eerft naar Merfeburg by Georg, vorft van Anhalt, en naderhandt in den jare 1547 naar Wurtzburg by Stibar, en keerde, na een kort verblyf te Neurenberg, op het einde des laatftgemelden jaars weder naar Leipzich. In den jare 1553 reifde hy met zynen outften zone naar Augsburg: ook woonde hy in den jare 1555 den ryksdag by, die aldaar gehouden wierdt, en keerde, van het graveel zware pyn geleden hebbende, weder te rug naar Neurenberg. Voorts ging hy over Bamberg naar Leipzich en Wittenberg; en in den jare 1556 was hy op den ryksdag te Regensburg. In den volgenden jare trok hy naar Worms, om by de zamenfpraak, die daar gehouden wierdt, tegenwoordig te zyn, en van daar weder naar Leipzich en Wittenberg, met zynen zone Philippus. In den jare 1563 begaf hy zich op zyne goederen in Frankenlandt, en by zynen zone Joachim, maar vervolgens weder naar Leipzich. In den jare 1564 deedt hy een keer naar Neurenberg, en, na zyne te huis komfte, eene reize naar Wittenberg, verfelt van zynen zone Joachim. In den jare 1568, den 28 July, beriep hem keizer Maximiliaan de II, wegens verfcheide gewigtige zaken, naar Wenen, waar van onder anderen in *Goldafti Politic. Imperial.* nog de raadt gevonden wordt, dien hy, nevens Chriftoffel van Carlowitz, heeft gegeven. De keizer wilde hem ook tot gezantfchappen gebruiken, en onder het getal zyner eerfte Raden aannemen; maar hy verzocht wegens zynen ziekelyken ftaat daar van ontflagen te zyn. In den jare 1571 vertrok hy van Neurenberg op zyne goederen, en ftierf den 17 April des jaars 1574 te Leipzich, in den ouderdom van vier en zeventig jaren en zeven dagen. Op zyn doodbedde maakte hy nog deze vaarzen:

> *Morte nihil tempeftiva effe optatius ajunt:*
> *Sed tempeftivam quis putat effe fuam?*
> *Qui putat, ille fapit; namque ut fatalia vitæ*
> *Sic & quisque fuæ tempora mortis habet.*

Dat is: „ Men zegt, dat 'er niets wenfchelyker is dan ter rechter „ tydt te fterven. Maar wie denkt, dat zyne doodt ter rechter „ tydt komt? Hy, die dit meent, is wys: want gelyk als 'er ze„ kere noodfchiklykheden des levens zyn, dus is ieder ook zyn „ tydt geftelt om te fterven." Hy liet een groot getal fchriften na in de Philofophie, wiskunde, Theologie, en andere deelen der geleertheit, nevens vele boeken, uit het Griekfch en het Latyn in het Hoogduitfch vertaalt. Onder zyne eige werken zyn de voornaamfte: *Catalogus Epifcoporum in præcipuis Ecclefiis. Notatio figurarum fermonis in* IV *libros Evangeliorum. Hiftoria Jefu Chrifti, filii Dei, fummatim relata expofitio; itemque eorum, quæ de Apoftolis Jefu Chrifti figillatim commemorari poffe recte & utiliter vifa funt. Hiftorica enarratio de fratrum orthodoxorum ecclefiis in Bohemia, Moravia & Polonia. Narratio de vita Philippi Melanchthonis; de Georgio, Principe Anhaltino; de Helio Eobano Heffo. Vita Mauritii Electoris. De bello Smalcaldico, Græce. De cometarum nominibus, natura, caufis, fignificatione, cum hiftoriarum exemplis. De divinationum generibus. De numismatibus Græcorum & Latinorum. Proverbia hiftorica. Opufcula quædam moralia. Commentarius de Theriacis & Mitheridaticis remediis. Confilia medica. Notæ in Ariftotelis Ethica, Politica & Oeconomica; in Homerum, &c. Commentarii in Ciceronis Quæftiones Tufculanas, & in Orationes; in Cæfaris lib.* I, II, & III *de bello Gallico, &* I & III *de bello civili; in Pythagoræ aurea carmina; in Sophoclem; in Phædrum; in Plautum; in Terentium; in Lucani librum* I. *Epiftolæ, epitaphia & carmina ipfius atque aliorum doctorum virorum, ab ipfo publicata & dedicata Principi Georgio Anhaltino, &c.* Onder zyne vertalingen uit het Griekfch zyn: *Homerus; Herodotus; Sophoclis Tragœdiæ; Galenus in Theriaca, de Antidotis; Xenophon; Aphthonii Progymnafmata; Euclidis Elementa; Nyffenii de Filii & Spiritus fancti divinitate; de Pafchate; de nativitate Jefu Chrifti; Adamantii Phyfiognomia, &c.* Ook heeft Camerarius, wanneer hy te Leipzich ftudeerde, eenige Griekfche boeken, omdat ze toen nog zeer raar waren, geheel afgefchreven. Voor het overige heeft hy in zyne jeugt alle adelyke ligchaams oeffeningen onderhouden, waar toe hy zeer bekwaam was; inzonderheit zat hy, naar het getuigenis van *Thuanus*, wel te paarde. Van zyne kinderen kan men het artykel van CAMERARII nazien. *Solmius de vita Joachimi Camerarii. Jovius Elog. c.* 146. *Thuanus. Teiffier addit. Tit.* I. *pag.* 412. *feq. Adam. in Vit. Philofoph. Voffius de Mathemat. c.* 65. §. 14. *Simleri Biblioth. Freheri Theatrum. Seckendorf Hift. Lutheranismi. Bayle Dict. Crit.*

CAMERARIUS, (JOACHIM DE TWEEDE) een vermaard geneeskundige, tweede zoon van den voorgemelden Joachim den eerften, wierdt den 6 November des jaars 1534 te Neurenberg geboren. Hy ftudeerde te Wittenberg in den jare 1552, en te Leipzich in den jare 1553, en ging met zynen vader in den jare 1555 op den ryksdag te Augsburg, en twee jaren daar na met den zelven naar Worms. In den jare 1559 vaardde hy voor de eerfte maal zyne reize aan naar Italië, kwam eerft te Padua, ging in den jare 1562 van Napels naar Rome, en, van daar te rug kerende, naar Bononië, daar hy doctor wierdt gemaakt, en de leffen van vele geleerde mannen, als Falopius, Aquapendens, Capivaccius, en anderen, bywoonde, maar zich inzonderheit van de onderwyzing van Ulyffes Aldravandus bediende. Omtrent het einde des laatftgemelden jaars kwam hy weder te rug te Leipzich, maar deedt in den volgenden jare 1563 nog verfcheide reizen door Duitfchlandt. Schoon hy verfcheide eerampten, hem zo door den keizer, als verfcheide ryksvorften aangeboden, zo wel uit liefde voor de vryheit, als voor zyne goederen, weigerde aan te nemen, heeft hy de zelve echter altoos met raadflagen goede dienften gedaan. In den jare 1564 zette hy zich, zo op het verzoek van zynen vader, als omdat hy de ruft en de letteroeffeningen boven alles beminde, te Neurenberg neder, en ftichtte daar een *Collegium Medicum*, het welk door de regeering der ftadt Neurenberg wierdt beveftigt. In den jare 1566 begaf hy zich, ten gevalle van een zekeren vorft, met den zelven op de ryks-vergadering; en te Neurenberg weder te rug gekeert zynde, kocht hy een fraaien tuin, in welken hy vele buitenlandfche heerlyke kruiden plantte, en eene befchryving van den zelven maakte, onder den tytel van: *Hortus Medicus & Philofophicus.* In den jare 1572, en eenige volgende, deedt hy wederom verfcheide reizen in Duitfchlandt, woonde in den jare 1575 de inwyding by der hogefchole te Altorff, als mede de kroning van den keizer Rudolf te Regensburg. Vervolgens onthieldt hy zich menigmalen aan de hoven des landgraven van Kaffel, des hertogs van Beyeren, en keurvorften van Ments, en kocht in den jare 1581 de fraaie boekery van Gefnerus. In den volgenden jare riep hem de keurvorft van Ments wederom naar Afchaffenburg, maar hy vondt den zelven niet meer in het leven. Daar op ging hy op den ryksdag naar Augsburg, en voorts in den jare 1583 naar Onoltzbach. In den jare 1584 wierdt hy door den keurvorft van Saxen naar Drefden geroepen, en in den jare 1588 deedt hy met den biffchop van Bamberg, Ernft van Mengersdorf, eene reize naar Karinthië, en begaf zich voorts van Villach naar Venetië, en van daar naar Padua, wordende van Jacobus Contarenus, een Venetiaanfch Raadsheer, en van Johannes Vincentius Pinellus in Italië wel ontfangen, hoewel 'er ter zelver tydt een gerucht liep, als of hy van wegens den Godsdienft gevankelyk naar Rome was gebragt, waarfchynlyk daar door veroorzaakt, omdat zyn broeder Philippus eenige jaren te Rome door het geloofsonderzoek of de Inquifitie in hechtenis was genomen. Weder uit Italië te rug gekomen zynde wierdt hy met eene ziekte bezocht, daar hy langen tydt aan kwynde, en die hem eindelyk den 11 October des jaars 1598 in het graf fleepte. Onder zyne fchriften zyn meeft bekend: *Electa Georgica, feu opufcula de re ruftica, quibus præter alia catalogus rei botanicæ & rufticæ fcriptorum veterum & recentiorum infertus eft; de plantis epitome Petri Andreæ Mathioli, cum iconibus & defcriptionibus plurimis aucta; fymbolorum emblematum centuriæ tres; Epiftolæ Medicæ.*

CAMERARIUS, (JOACHIM DE DERDE) oudfte zoon van Joachim Camerarius den II, wierdt den 18 January des jaars 1566 geboren, en was inzonderheit zeer ervaren in de geneeskunde. Italië, de Nederlanden en Engelandt bezocht hebbende, zette hy zich in zyn vaderlandt neder, wierdt vervolgens Raadt en lyfarts van Chriftiaan, vorft van Anhalt, maar keerde naderhandt, uit liefde voor een geruft leven, weder naar Neurenberg, daar hy, zynde meer dan eens deken van het Medicynfche collegie geweeft, den 13 January des jaars 1642 overleedt, zonder kinderen na te laten, als zynde alle voor hem geftorven. *Adam in vit. Med. Thuanus & Teiffier addit. Tit.* II. *p.* 286. *vander Linden de fcr. Med. Freheri Theatrum*; doch daar verfcheide misflagen en onwaarheden mede ingeflopen zyn.

CAMERARIUS, (JOACHIM DE VIERDE) zoon van Lodewyk Camerarius, van wien in het volgende artykel zal gefproken worden, wierdt den 1 Juny des jaars 1603 te Heidelberg geboren. Zyne ftudien, in den jare 1618 in de hogefchole van die ftadt begonnen, voleindigde hy in den jare 1624 in die van Leiden, hebbende tuffchen beide, te weten in den jare 1623, met zynen vader eene reize naar Zweden gedaan. Hy verliet Leiden wegens

de peſt den 9 September des gemelden jaars 1624, bezag den 21 October het leger tuſſchen Geertruidenberg en het belegerde Breda, en vaardde den 3 December zyne reize uit den Briel naar Engelandt aan. Hy kwam den 3 January des jaars 1625 te Londen, en den 24 der zelve maandt te Oxfort; van waar hy, alles bezichtigt hebbende, den 2 April weder naar Londen te rug keerde, en zich vervolgens den 29 May naar Canterbury begaf. Hy kwam echter weder te rug naar Londen, wierdt tot een handkus by koning Karel toegelaten, en hem in die ſtadt al het merkwaardige gewezen. Den 15 Juny des zelven jaars ging hy over naar Vrankryk, en kwam den 29 te Parys; uit welke ſtadt hy den 9 September wederom vertrok, en naar Geneve ging. Zich daar in de Italiaanſche tale geoeffent, en het merkwaardigſte daar omtrent bezichtigt hebbende, deedt hy eene reize door Savoje, en vervolgens door geheel Zwitſerlandt; en te Geneve weder aangekomen zynde, ging hy, na een kort verblyf aldaar, door het Dauphiné, Provence, Languedok, Guienne, en Poitou, naar de hogeſchole van Bourges in Orleans, daar hy den 7 July des jaars 1627 tot vice-preſident der Duitſche natie wierdt aangeſtelt. Van daar trok hy over Orange naar Parys, en begaf zich van de laatſtgemelde ſtadt te water naar Hollandt. In den Hage gekomen zynde, oeffende hy zich daar eenigen tydt in de wiskunſt, en hadt de eere van in den jare 1628 by prins Frederik Henrik ter gehoor toegelaten te worden. Daar op deedt hy eene kleine reize door de Nederlanden, en zag in den jare 1629 het beleg van 's Hertogenboſch. In den jare 1631 ging hy over naar Zweden, wierdt den 6 July by koning Guſtaaf Adolf ter gehoor toegelaten, en door den zelven in dienſt genomen. De zelve zondt hem op den 13 der zelve maandt naar Wurtsburg, om daar met den Engelſchen gezant te handelen. Na des zelfs doodt begaf hy zich met den ryks-kancelier Oxenſtirn naar het leger, die hem vervolgens als reſident aan het Paltsſche en andere naburige hoven zondt. Te rug geroepen zynde ging hy met den zelven naar Vrankryk, en uit dat koninkryk te rug naar Hollandt, wanneer hy de zynen na vier jaren weder in den Hage ontmoette. In den jare 1637 ging hy voor de tweede, en vier jaren daar na voor de derde maal naar Zweden over, en in den jare 1645, in de hoedanigheit van keur-Paltsſchen Raadt en afgezant, naar Munſter, om de vredehandeling by te wonen, zynde de koningin Chriſtina, en zyn vader, daarom door den keurvorſt Karel Lodewyk verzocht. In den jare 1647 kwam hy van Osnabrugge te Groningen te rug, daar hy, wegens de dienſten, door hem aan den gemelden keurvorſt bewezen, een brief van den zelven ontfing, met aanbiedinge van alle vergeldingen. In den jare 1648 deedt hy voor de vierde maal een keer naar Zweden, en woonde in den volgenden jare een ryksdag, te Stokholm gehouden, als ryksſtandt by. Van daar keerde hy weder te rug naar den Hage, en begaf zich in den jare 1650 naar Groningen; en van daar in den volgenden jare, nevens zynen vader, naar Heidelberg, daar hy zich vervolgens, en zomwylen ook op zyne goederen in Franconië, vervolgens den meeſten tydt onthieldt, tot zyne doodt toe, voorgevallen den 24 November des jaars 1687, twee zonen en eene dochter nalatende.

CAMERARIUS, (Lodewyk) zoon van Joachim Camerarius den II, wierdt den 22 January des jaars 1573 te Neurenberg geboren. Den grondt zyner ſtudien te Sultzbach gelegt, en zich op de hogeſcholen van Leipzich, Helmſtadt en Altorf in de Rechtsgeleerdheit geoeffent hebbende deedt hy eene reize naar Italië, onthieldt zich eenigen tydt te Padua, en wierdt in den jare 1597 te Baſel doctor in de rechten. Hy begaf zich verder naar Spiers, om zich daar tot het pleiten in het openbaar te gewennen, wordende in den jare 1598 door keurvorſt Frederik den IV van de Paltz tot zynen Raadt aangeſtelt. Twee jaren daar na wierdt hy hof-Raadt, en als afgezant gezonden aan het kamergerecht te Spiers. In de jaren 1603 en 1608 woonde hy de ryksdagen by te Regensburg, hebbende op den laatſtgemelden ryksdag, als mede op een anderen, in den jare 1613 gehouden, het opperbeſtier (*directorium*) van de Proteſtanten. In den jare 1609 ging hy met keurvorſt Chriſtiaan van Anhalt naar Praag. In den jare 1611 wierdt hy, na de doodt van den keurvorſt, van Paltsgrave Johan van Tweebrugge, beſtierder (*adminiſtrator*) des keurvorſtendoms, tot geheimen Raadt benoemt, in den jare 1612, met den zelven vorſt, in den name der vereenigde en ſtanden des ryks, aan keizer Rudolf den II gezonden, en in het byzonder by den zelven ter gehoor toegelaten, willende hem de keizer, met kenniſſe van zynen vorſt, in zynen dienſt nemen; het welk ook zou geſchied zyn, indien de keizer niet kort daar na was komen te overlyden. In den jare 1613 wierdt hy aan den keizer Matthias gezonden, om vryheit en toeſtemming van den zelven te verzoeken, ten einde den keurprins, Paltsgraaf Frederik, in zyn achttiende jaar, de regeering mogt overgegeven worden, het welk ook den 16 Auguſtus geſchiedde. In den zelven jare, te weten op den 16 May, wierdt hem voor zyn leven het opper-opzicht (*prælatur*) over het klooſter Reichenbach in de Opper-Paltsgegeven. Menigmalen is hy door zynen heer, Paltsgraaf Frederik, in gezantſchap aan het keizerlyke, aan koninklyke, en andere vorſtelyke hoven gezonden, en heeft meer dan twintig jaren de ryks-en kreitsdagen, enz. in de hoedanigheit van keur-Paltsſche afgezant, bygewoont. In den jare 1619 volgde hy keurvorſt Frederik naar Bohemen, wanneer de zelve dat ryk in bezit wilde nemen; wierdt in den volgenden jare kancelier der vôrſten en ſtanden van Sileſië, en mede onder de ſtanden des koninkryks Bohemen aangenomen: doch de keurvorſt in den ſlag by Praag de nederlage geleden hebbende, volgde hy den zelven, met verlatinge zyner goederen, naar Hollandt, hebbende eerſt het gezantſchap aan de Neder-Saxiſche ſtanden, en in den jare 1622 dat aan den koning van Denemarken waargenomen; waar op hy zich naar Neurenberg, vervolgens op de zamenkomſt te Heilbron, voorts op de ryks-vergadering te Erfurt, van daar wederom naar Neurenberg, en toen, met de zynen, naar de Nederlanden begaf. In den jare 1623 bragt hy zynen zone op de hogeſchole te Leiden, en vervolgens ook de Boheemſche prinſſen. Hy wordt van velen beſchuldigt, dat hy een der voornaamſten is geweeſt, die den keurvorſt die ongelukkige onderneming heeft aangeraden: doch dit is ten eenemale valſch: want de keurvorſt hadt geen zyner Raden by zich, wanneer de afgezant der Boheemſche ſtanden voor de eerſtemaal te Amberg by hem kwam, maar wel twee zekere Proteſtantſche vorſten, welker raadt hy ook heeft gevolgt, en zyne verkiezing tot koning van Bohemen aangenomen. Ook was Camerarius toen op de ryksvergadering te Frankfurt, om van zyne andere bezigheden in dien tydt, en andere dingen, zyne onſchuldt klaarblykelyk aantonende, hier niet te ſpreken. In den jare 1623 wierdt hy door den koning van Bohemen aan Guſtaaf Adolf, koning van Zweden, gezonden, die hem naderhandt, met goedvinden van den keurvorſt, in zyn dienſt nam, en kort daar na als gewonen Ambaſſadeur aan de Heeren Staten generaal naar 's Gravenhage zondt, welke hoge waardigheit, zo wel als die van geheimen Raadt, hy niet alleen gedurende het leven van dien koning, maar ook na des zelfs doodt onder de regeeringe der koninginne Chriſtina, omtrent zeventien jaren lang, met groten luiſter bekleed heeft. De gemelde koning Guſtaaf Adolf gaf hem in den jare 1629 volmacht, om met den afgezant van Vrankryk naar zyn goedvinden een offenſive en defenſive alliantie te ſluiten. Ook wilde de koningin Chriſtina hy in den jare 1648, dat hy nog een keer naar Zweden zou doen, waar in hy haar te wille zou geweeſt zyn, indien het zyne zwakke ligchaams geſteldheit en hoge ouderdom hadt toegelaten: maar hy verzocht om van zyn gezantſchap ontſlagen te worden, het welk hem wierdt toegeſtaan, onder voorwaarde, dat hy gedurende zynen overigen levenstydt geheime Raadt der kroon Zweden zou blyven, mits ontfangende het jaarlykſche inkomen van dat ampt. Daar op begaf hy zich met zyne familie uit den Hage naar Leiden, en vervolgens in den jare 1642 naar Groningen, daar hy tien jaren in ruſt ſleet. Wanneer zich in den jare 1643 aangaande de herſtelling des keurvorſten van de Palts grote zwarigheden opdeden, deedt keurvorſt Karel Lodewyk zyn beſt om dezen ouden en ervaren ſtaatsdienaar weder in zyn dienſt te krygen, ten dien einde een verzoek aan de koninginne Chriſtina doende: maar Camerarius weigerde zulks van wegens zynen ouderdom, en ſloeg zynen eenigen zone *Joachim* voor, de welke ook van de koninginne Chriſtina de vryheit kreeg, om als keur-Paltsſche Raadt en gevolmachtigde afgezant in den jare 1645 de Munſterſche vrede-handeling by te wonen. In den jare 1649, den 1 Auguſtus, wierdt Lodewyk Camerarius te Stokholm onder de ridders aangenomen. Ten laatſten keerde hy in May des jaars 1651 met zyne geheele familie weder naar Heidelberg, welke ſtadt hy voor zyn tweede geboorteſtadt of vaderlandt hieldt, tot groot genoegen van den keurvorſt. Doch hy kwam nog in het zelve jaar, op den 4 October, aldaar te overlyden. Voor het overige dient nog aangemerkt te worden, dat hy eenige der ſtrydſchriften, aangaande de Boheemſche en Paltsſche onluſten in het licht gekomen, gezegt wordt opgeſtelt te hebben, inzonderheit een, genoemt: *Conſiderationes ad Cancellariam Hiſpanicam adjecta*, en geſchreven tegen een geſchrift, in den jare 1621 uitgekomen, onder den tytel van: *Cancellaria ſecreta Anhaltina*, waar over hy door eenigen zeer vinnig is aangegrepen, inzonderheit door eenen *Fabius Hercynianus*, waar tegen Camerarius eene Apologie of verweerſchrift heeft uitgegeven. Ook worden hem van eenigen uitgelezene brieven (*Epiſtolæ ſelectæ*) toegeſchreven, in welke vele aanmerkelyke dingen, rakende den toeſtandt van zynen tydt, gevonden worden, als mede vele brieven, door de vermaardſte mannen aan hem geſchreven, zo in de verzameling der brieven van *Hugo Grotius*, als in die, bekend onder den tytel van: *Monumenta virorum, pietate & doctrina illuſtrium*. Het gene Londorp in zyne *Acta publica* van hem ſchryft zegt de Hr. Buddeus is zonder grondt. *Camer. Apologia adverſus Hercyn. Cancellaria Anhaltina. Puffendorf de reb. Suec. l.* I. §. 27. *Dekkerus de ſcriptis adeſp. pag.* 56. *Goldaſtus de reb. Bohem. l.* III. *c.* 365. *Freher. Theatr.*

CAMERARIUS, (Philippus) een beroemd Rechtsgeleerde, mede een zoon van den voorgaanden Joachimus Camerarius den eerſten, in den jare 1537 geboren. Den grondt der vrye wetenſchappen in de lage ſchole gelegt hebbende, zette hy de zelve, en inzonderheit de Rechtsgeleerdheit, op de hogeſcholen van Leipzich, Tubingen, en Straasburg met yver voort. Zyne ſtudien voltooit hebbende, en wegens de onluſten van dien tydt belet wordende om naar Vrankryk te gaan, ondernam hy in den jare 1563 eene reize naar Italië, daar hy zich te Padua nog eenigen tydt in de rechten oeffende, en zich van wegens de oneenigheit, tuſſchen de Duitſchers en de Polen aldaar ontſtaan, naar Ferrara, en na verloop van een jaar naar Bononië begaf. In deze laatſte plaats eenige maanden doorgebragt hebbende, bezichtigde hy geheel Italië. Voor de tweede maal te Rome gekomen zynde, bleef hy daar een geruimen tydt met zynen neef, den ridder van Kornburg, om al het merkwaardige te bezien, en om Muretus te horen. Maar zich weder naar Ferrara willende begeven, wierden zy van de Sbirren in de Sabelliſche gevangeniſſe gebragt, en daar tot den avondt vaſt gebouden, zonder dat men hen de reden daar van wilde zeggen. De avondt gevallen zynde wierden zy in het huis van de Inquiſitie overgebragt. De ridder wierdt aan een Franciskaner monnik, maar Camerarius aan een

baron

baron van Napels uit den huize de Montibus overgelevert. Vervolgens van den geloofs-onderzoeker, Broeder Angelus, een Dominikaner, en van den rechter der inquisitie, Donatus Stampa, als mede van de kardinalen van Arca Cæli, zynde de beschermheer of Protector der Duitschers, en Alciati, zynde de zesde in rang, menigmalen zeer scherp ondervraagt zynde, en deze wel bemerkende, dat de beschuldiging, die men tegen hen inbragt, weinig klem hadt, wilden zy hen, onder het voorwendsel van kettery, ten vure veroordelen, zoekende hen door den Spaanschen bisschop Ferdinand van Malacera, door Canisius, die Camerarius in den jare 1557 by de zamenspraak (het *colloquium*) te Worms hadt gezien, als mede door Rosenbuschius, en verscheide andere Jesuiten, te bewegen om den Roomschkatholyken Godsdienst aan te nemen. Maar Camerarius bleef dit volstandig weigeren, en beriep zich aangaande zynen Godsdienst op de Augsburgsche geloofsbelydenisse, maar viel in eene gevaarlyke ziekte, waar toe, behalven het grote gevaar, daar zyn leven toen in was, mogelyk de giftdrank, door den kerker-meester voor den baron de Montibus gereed gemaakt, en waar van hy, door den dorst geperst wordende, onwetende een weinig gedronken hadt, veel geholpen heeft. Maar kort daar na wierden deze twee gevangenen, tegen alle vermoeden, na eene gevangenisse van twee maanden, ontslagen. Camerarius, zyne vorige krachten wedergekregen hebbende, en in staat geraakt zynde om de reize te kunnen ondernemen, begaf zich den 27 September des jaars 1565 op weg naar Siena, hoewel niet zonder van de Jesuiten vervolgt te worden, welker eenige hen te paarde nazetten, maar een verkeerden weg insloegen, menende, dat Camerarius zyne reize over Loretto en Ancona zou nemen. Maar eer Camerarius Rome hadt verlaten, hadt hy zyn afscheidt genomen van den keizerlyken afgezant, en twee heeren van des zelfs gevolg, Caspar van Hirsch, en Berthold van Gent, van welke, als mede van den voorgemelden Stampa, hy veel vriendschap hadt genoten: ook dient hier bygevoegt te worden, dat een oud man by Camerarius na zyne ontslaginge in de herberge kwam, en hem eenige honderd kronen aanboodt, byaldien hy geldt nodig hadt, met verzoek, van niet naar zynen naam te vragen, of wie hy was: doch Camerarius vermoedde, dat deze man heimelyk afgezonden was van Petrus Victorius van Florence, de welke met zynen vader zeer gemeenzaam hadt omgegaan. Omtrent het einde dezes jaars 1565 kwam Philippus Camerarius te Venetië, en den 16 January des volgenden jaars gelukkig te Neurenberg. In den jare 1569 wierdt hy te Basel doctor in de rechten, en in den jare 1573 door de stadt Neurenberg, en kort daar na door den landgrave van Hessen als Raadt aangenomen. In den jare 1581 wierdt hy tot eersten *Procancellarius* der nieuwopgerechte hogeschole te Altorf verkoren; en eindelyk wegens zynen ouderdom alle zyne ampten nedergelegt hebbende, schreef hy zyn fraaie werk, bekend onder den tytel van *Centuriæ tres horarum subcisivarum*, en naderhandt in het Fransch, Italiaansch en Hoogduitsch overgezet. Hy hadt het vierde hondertal of Centurie reets begonnen, maar overleedt, voor dat het zelve voltooit was, den 22 Juny des jaars 1624, in het zeven en tachtigste jaar van zynen ouderdom, nalatende eenen zoon, *Philippus* genoemt.

CAMERARIUS, (WILHELM) priester van 't Oratorium, leeraar van de faculteit te Parys, een Schotschman, verdedigde met hevigheit de leere van Pater Gibieuf tegen een schryver, die hem hadt aangetast. Vele mengelstukken van de Philosophie en Godgeleerdheit zyn van hem in 't licht, nevens eene verzameling van vertogen van de oudvaders, die nog niet gedrukt waren. Hy maakte eene verhandeling over de *Natuurlyke Voorafbeweging* (*Præmotio Physica*), om die tevens met de vryheit te doen t'zamen gaan, volgens de stelling van P. Gibieuf, onder den tytel van: *Antiquitates de novitate contra Eugenium Philadelphum*, gedrukt te Parys in den jare 1634. Hy beantwoordt daar in een boek, te Cahors in den jare 1627 gedrukt, dat tegen 't zyne en dat van P. Gibieuf geschreven was. Zyne verzameling van de schriften der oudvaderen behelst het antwoordt van Fulgentius op de vragen van Scarilas, wegens de vleeschwording: een verhandeling van de zeven gebreken en zeven gaven des H. Geests: eene verklaring van 't geloofs-formulier, dat aan *Augustinus* toegeschreven wordt; een vertoog van de wachthouding van den inwendigen mensch; en een brief van dezen oudvader aan Bernardus, prioor, en aan de monniken van S. Albanus. Vader Camerarius heeft nog eene Godgeleerde verhandeling gemaakt op deze vrage „ of een biechtvader een boeteling, die buiten kennisse is, en geene tekenen van boetvaardigheit betoont, kan „ vry spreeken of absolveeren". Hy meent van ja. Deze verhandeling is gedrukt in den jare 1648. *M. du Pin Biblioth. des Auteurs Ecclef.* XVII. *Siecle*.

CAMERATA, (IGNATIUS) geboortig van Messina, was van de orde van St. Franciscus di Paula, en den 22 July des jaars 1647 geboren. Hebbende den loopbaan zyner studiën loffelyk afgelopen, begaf hy zich tot prediken, en van nature tot een afgezondert leven geneigt zynde vondt hy des te beter gelegenheit om zich naar zyne begeerte in de wetenschappen te vermaken, hoewel hy op zyn overstens uitdrukkelyk bevel het ampt van opziener en verbeteraar (*Visitator & Corrector*) heeft moeten bekleeden. In den jare 1689 heeft hy in 12 uitgegeven in de Italiaansche tale: *Amorosi Affetti, e spasimi dell' Anima innamorato die Giesu &c.* en dat onder den by letterkeer gevonden naam van *Gratianus Cremata*; ook heeft hy geschreven *de Eminentia judiciorum Dei erga Deiparam Virginem Mariam, tam ad intra quam ad extra indicandorum, libri* II; en *Norma Poenitentiæ*. Doch hy is door de doodt verhindert geworden de zelve in druk te geven. *Bibl. Sicula*.

CAMERIK. Zie KAMERYK

CAMERINO, eene stadt in Italië, eertyds in Umbrië, en heden in het Mark van Ancona gelegen, met een bisdom, onderhorig aan den H. stoel. De Latynsche schryvers noemen het *Camerinum* en *Camarinum*, en des zelfs inwoonders *Camertes*. Ze legt tusschen Macerata en Spoleto, en voerde eertyds den tytel van een hertogdom. Het is eene oude stadt. *Titus Livius* verhaalt in 't 9 boek zyner Romeinsche Geschiedenissen, dat de broeder van Fabius Maximus, die ontboden was om te letten op 't gedrag van de vyanden der Romeinen, van die van Camerino wel ontfangen wierdt. Hy voegt 'er in 't 28 boek by, dat ze Scipio zes honderd man bezorgden om naar Afrika te gaan. *Strabo*, *Plinius* en *Ptolemæus* spreken 'er van, zo wel als *Cæsar*, en *Silius Italicus l.* VIII. *Leander Alberti* merkt aan de verscheide veranderingen, die in deze stadt voorgevallen zyn. Men heeft nog de besluiten en ordonnantien der twee kerkvergaderingen, die daar, de eene in den jare 1584, onder Casparus Ursinus, en de andere in den jare 1587, onder Jeronymus Bobo, of Bobus, gehouden zyn. Behalven deze stadt legt'er nog een CAMERINO in Campagna di Roma, tegenwoordig *Camerata* geheten, volgens den zelven *Leander* gesticht door Camerus, koning der Aborigenes. Romulus overwon, naar 't zeggen van *Dionysius* van Halicarnassus, *Lib.* II, des zelfs inwoonders.

CAMERINUS, een Latynsch dichter, die vaarzen heeft gemaakt van Hector. Hy wordt van Ovidius gestelt in 't getal der dichteren van zynen tydt. *Ovid. Lib.* IV. *de Ponto, El.* 6.

CAMERO (JOHANNES) was een der beroemdste Godgeleerden van de XVII eeuwe onder de Protestanten in Vrankryk. Hy wierdt te Glascow in Schotlandt geboren, alwaar hy, na de eerste schooloeffeningen afgedaan, en de wysbegeerte doorlopen te hebben, de Grieksche taal onderwees. Daar in een jaar doorgebragt hebbende, kreeg hy lust tot reizen, en ging in den jare 1600 naar Bourdeaux, een weinig boven de twintig jaren oud zynde. De leeraars dezer plaatse raakten met hem wegens zyn verstandt, wetenschap en zeden zo ingenomen, dat ze hem deden geven het regentschap van 't collegie der Grieksche en Latynsche talen, dat men te Bergerak hadt opgerecht. Men was met reden verwondert, dat hy, nog zo weinig jaren hebbende, de Grieksche taal voor de vuist sprak, met de zelve vaardigheit en zuiverheit als anderen het Latyn. De hertog van Bouillon trok hem van Bergerak, om hem het hoogleeraarschap in de wysbegeerte te Sedan te geven. Camero, dat ampt twee jaar bedient hebbende, nam afscheidt van den hertog, en begaf zich naar Parys, en van daar naar Bourdeaux, alwaar hy op 't einde van 't jaar 1604 aankwam. De kerkgemeente dezer plaatse nam aan hem vier jaren onderhoudt te bezorgen, om zich, waar hy ook wilde, in de Godgeleerdheit te oeffenen. Hy verbondt zich tot het leeraarsampt in die gemeente als de tydt daar toe zou gekomen zyn. Gedurende deze vier jaren was hy onderwyzer van de zonen des kanceliers van Navarre. Dit geschiedde het eerste jaar by hunnen vader te Parys, de twee volgende te Geneve, en het vierde te Heidelberg. De kerkgemeente van Bourdeaux riep hem in den jare 1608 weder tot zich, om hem de plaats te doen vervullen van een leeraar, dien ze verloren hadden. Hy kweet zich gedurende tien jaren zo loflyk in deze bediening, dat de hogeschole van Saumur hem waardig oordeelde het ampt van hoogleeraar in de Godgeleerdheit, dat met het afzyn van Gomarus ledig stondt, te bekleeden. Dit nam hy aan, en volvoerde alles met een wonderlyk goeden uitslag, tot dat die hogeschole in den jare 1620 door de onlusten in den Godsdienst bykans geheel vernietigt wierdt. Vervolgens stak hy naar Engelandt over met zyn gansche huisgezin, en verkreeg te Londen verlof om de Godgeleerdheit in zyn huis te mogen onderwyzen; doch dit duurde weinig tyds: want koning Jacobus gaf hem 't bestier over een collegie, en 't hoogleeraarsampt in de Godgeleerdheit te Glascow. Men meent te weten, dat Camero van den bisschop van Ely, en van andere bisschoppen van 't hof zeer wel ontfangen wierdt; wyl hy de Schriftuurplaatsen, *gy zyt Petrus*, en, *zeg het aan de Gemeente*, uitgelegt hebbende, de geestelyke opperhoofdigheit bewezen hadt. Hierom spraken ze met veel lof van hem by den koning Jacobus, van wien hy, op den raadt des bisschops van Ely, naar Schotlandt gezonden wierdt, en het ampt verkreeg van *Trogoregius*, een man, die den kerkheeren gansch niet aanstondt. Dus waren zy zeer verheugt hem uit Glascow, daar hy de Godgeleerdheit onderwees, te doen gaan om het opperbestier van dit collegie aan Camero te laten geven. Hier door wierdt deze een weinig hatelyk by de Puriteinen weshalven hy, ziende, dat hy als een vreemdeling in zyn vaderlandt gehouden wierdt, wel haast gedachten kreeg om weder naar Vrankryk te keeren. Men heeft aangemerkt, dat koning Jacobus, hoe mildadig hy ook was, Camero nooit iets gegeven heeft dan schone woorden, waarom deze leeraar zich beroemde op 's konings vriendschap, zeggende aan zyne vrinden: *Ik kan 't alzo zeggen; onze koning is myn vriendt*. Hy dus geen behagen hebbende om zynen dienst op die wyze verder te achtervolgen, vertrok, nadat hy nog geen geheel jaar daar aan besteed hadt, met zyn gansche huisgezin weder naar Saumur. Hier gaf hy lessen in 't byzonder, wyl het hof hem verboden hadt in 't openbaar te onderwyzen. In diervoegen een jaar te Saumur overgebragt hebbende, begaf hy zich in den jare 1624 naar Montauban. Hier wierdt hy tot leeraar in de Godgeleerdheit beroepen: doch dit hadt geen langen standt; hy wilde het niet houden met de party, die de overhandt hadt: 't waren al droefheden, die hy hadt uit te staan. Deze eindigden in den jare 1625 met zyn leven. De schryver van het *Icon Johannis Cameronis* (*Afbeeldsel van Johannes Camero*) heeft de treurige omstandigheden van dezes mans doodt achtergehouden: 't geschied-

schiedde mogelyk uit een soort van genegenheit voor de stadt Montauban, en voor den ganschen aanhang; want zekerlyk, 't was haar een vlek geweest, dat men zou weten, dat die man zo gehandelt was geweest, als hy in der daadt gehandelt is, zonder vernomen te hebben, dat de booswigt, die hem wilde vermoorden, ooit zyne rechtvaardige straffe ontfangen heeft. Men zou dit vooral gaarn in de duisternis, daar 't de schryver in bezwachtelt heeft, gelaten hebben: doch wat mogt het helpen, daar Petrus Du Molin 't door de gansche wereldt verspreid heeft, en 't in de werken van *Andreas Rivetus* zyn plaats vindt? Men zal dan maar zeggen, dat Camero zich tegen de party, die den burgerkryg op den predikstoel voorstondt, al te opentlyk hebbende uitgelaten, vele vyanden op den hals kreeg; en onder deze was een schurk, die hem op zekeren tydt zo veel slagen gaf, dat hy hem bykans dood op de plaats liet. Dit was verdriets genoeg om hem aan zyn endt te helpen. Hy stierf omtrent in 't zeven en veertigste jaar zyns ouderdoms, en was twee maal getrouwt geweest. De kerkgemeentens droegen zorg voor zyn huisgezin; by 't Nationale Synode wierdt eene acte gemaakt ten voordeele van zyne drie overgeblevene dochters, die hy in zyn eerste huwelyk geteelt hadt, en ook om zyne schriften te vereeren, namentlyk van dezen inhoudt: „ dat, „ in betuiginge van de achting voor de gedachtenisse van wylen „ den Hre. Camero, zyne kinderen is toegestaan de somme van „ 700 guldens, met zeker inkomen, dat haar jaarlyks door den Hre. „ Candal zal bezorgt worden tot aan de naastkomende Nationale „ kerkvergadering toe, en dat de leden der Provincie van Anjou „ aan namen om het laatste stuk der Godgeleerde werken van „ den Hre. Camero te laten drukken, met belofte van te zullen „ toezien om de kosten, die voor 't drukken zullen zyn opge- „ schoten, weder te krygen." Hy was een man van veel verstandt en oordeel, bezat een uitnemend geheugen en diepe wetenschap. Hy was een goed Philosooph, en van een loflyken inborst, genegen tot 't mededeelen niet alleen van zyne geleerdheit, maar ook van zyn geldt. Zommige Godgeleerden hebben hem misprezen, dat hy zyne middelen niet beter te rade hieldt, en dat hy zyn geldt als in 't water smeet. Zy meenden, dat hy dwaaslyk deedt te geloven, dat het beneden zyne waardigheit was in winkels of herbergen te dingen: hy gaf zo veel als men hem afeischte, en deedt zyn mondt niet eens open om 't een of 't ander minder te krygen. Hy was een groot prater en lang preeker. Moulin, die dit verhaalt *in Judicio de Amyraldi Libro*, voegt'er by, dat hy geen tusschenspreken kon verdragen; dus zegt hy: „ Nooit kon hy zich moe praten, en was zo redenryk, dat hy „ zelfs het geduldt van de geduldigsten zou ten einde gebragt „ hebben. Zo hy iemandt gekregen hadt, die hem aandachtige „ ooren hadt willen verleenen, zou hy zyn discours van den vroe- „ gen morgen af tot aan den laten avondt toe zonder eenige „ tusschenpozinge vervolgt hebben. Hy heeft my, te Parys „ zynde, dikwils bezocht, hebbende altoos Milleterius, zynen „ onafscheidelyken gezel, en die zich over zyne redenen ver- „ wonderde, by zich. Als hy plaats by my nam, begon hy in „ 't lange en 't brede te redenkavelen, en ik deedt niet anders dan „ met eene diepe stilzwygendheit toe te luisteren: want hy verdroeg „ geen tusschenspreken. Als 't my eens gebeurde, dat ik een „ woordt of drie zeide, zo beet hy my met gefronsselden voor- „ hoofde uit verontwaardiging toe: *Stoor my niet, ik wendt my- „ ne ooren af*, enz. Doch hy sprak van 't gene hy gedaan en ge- „ zegt hadde. Hy verhaalde wat discoursen hy met dien koop- „ man, dezen advokaat, of met genen Theologant gehad hadde, „ en by wat gelegenheit zulks geschied was; verder, hoe hy „ van die afgegaan zynde, den zelven eenige vaarzen, door hem „ uit de vuist gemaakt, zou toezenden, die hy dan uit het hooft, „ niet zonder de toehoorders verdrietig te maken, opdreunde." Zyne manier van prediken was om verscheide redenen mishaaglyk; want behalven dat hy zyne predikatien twee uuren lang maakte, zo viel hy zydelings af op stoffen, waar van men niets begreep, en die hy als in een verrukking de gemeente voordroeg. Hy maakte zyne knoopen onder het prediken los, spreidde zyn neusdoek voor zich als een servet, nemende nu en dan zyn hoedt af. Doch 't was hem onbekend, dat hy zyne toehoorders zo verveelde. Hy liet zich in 't tegendeel voorstaan, dat hy hen streelde door zyne welsprekendheit. Eindelyk evenwel zekeren ambachtsman gevergt hebbende, om hem met een onbewimpelde rondborstigheit te zeggen, wat'er van zyne predikatien gezegt wierdt, zo vernam hy iets, dat hem hertelyk bedroefde. *Gy wilt dan myn Heer*, antwoordde hem de goede man, *dat ik u verklare, hoe uwe gemeente van uwe leerredenen spreekt en oordeelt: in der waarheit, myn Heer, zy zyn geenzins van der toehoorderen smaak, die niet dan met het uiterste verdriet hunne ooren daar toe leenen.* Camero, die een geheel ander antwoordt verwacht hadt, ging zeer bedroeft heen. Dit zeggen hadt hem op het gevoeligste getroffen, en deze treurigheit bleef hem vele dagen by. Hy wierdt bleek en zuffende, en ontveinsde de oorzake daar van geenzins voor den Heere Prunerose, zynen amptgenoot. Deze zyn boezemvriendt zynde, vertrooste hem op eene zeer bekwame wyze, zeggende: *Waar is uw moedt gebleven? Hangt gy van het oordeel eens verstandelozen af? Ontstelt gy u dus over zo eene geringe zake? Weet, dat alle fatzoenelyke lieden van uwe gemeente, die van geleerdheit kunnen spreken, u met een zeer groot vermaak en met veel nut horen prediken.* Dit pleister verzachtte merkelyk de droefheit van Camero, doch genas de wonde niet geheel, zyne ongerustheit kwam weder op; hy begeerde daar van nader oplossing. Hy vroeg zekeren advokaat het zelve, dat hy den ambachtsman gevraagt hadt, en kreeg ook het zelve antwoordt. Dus den moedt verliezende, besloot hy Bourdeaux te verlaten, om elders een beter levensstaat te vinden. Hy was een man, weinig bedreven in de schriften der oudvaderen; styfhoofdig, of, om beter te zeggen, onverzettelyk in zyne gevoelens. Hier van een staaltje op de Nationale kerkvergadering te Tonneins in den jare 1614, toen hy weigerde het artykel van de rechtvaardigmakinge te onderschryven. Vele waren hierom van gedachten, dat men de wet van tucht op hem moest werkstellig maken; maar om niet al te schielyk te zyn, wierdt 'er besloten, Andreas Rivetus, secretaris der vergaderinge, met nog een ander leeraar, Bouchereau genaamt, naar hem af te zenden. Deze maanden hem aan, zich mede te voegen naar de beslissingen der kerkvergaderinge. Hy antwoordde hem, liever te willen sterven dan van gevoelen te veranderen. Het eenigste, dat men van hem krygen kon, was eene belofte van 't zelve noch door levende stemme, noch door geschrifte te leeraaren: en 't geen Rivetus dien aangaande aan de kerkvergadering vertoonde, was oorzaak, dat ze met die beloften zich latende vergenoegen, van haar recht afweek, uit inzicht van de diensten, welke een man, als Camero, met zo veel talenten begaaft, kon toebrengen. Men meent, dat hy aan dezen geest van styfhoofdigheit was geraakt door eene genegenheit, die hy in zyne jeugt hadt voor de secte der Ramisten. Boven dien was hy onrustig van geest. Hy bekende rond uit aan zyne vrienden, dat hy in de Hervormde kerke nog vele zaken vondt, die op nieuw behoorden hervormt te worden: en 't verdient aanmerking, dat hy oordeelde, dat de bekwame tydt tot deze nieuwe hervorming nog niet gekomen was. Het blykt uit een brief, door hem aan Lodewyk Capel geschreven, waar in hy zegt: *Multa sibi occurrere, quæ promere & chartæ committere, nec animus ejus, nec temporis ratio patiebatur.* Dat is, *dat hy vele dingen ontmoette, welke uit te geven en aan 't papier te betrouwen noch zyn gemoedt, noch de gelegenheit des tyds leedt.* Hy geloofde, dat de H. Petrus 't fondement van de kerke was, en kon die genen niet verdragen, die beweerden, dat men in de Roomsche leere niet kan zalig worden. 't Speet hem, dat hy niet vryer durfde spreken om zyns ampts wille. Hy verbeeldde zich, dat indien hy daar van ontheft gebleven was, hy zyn hert vryer en met meer nut te doen, zou hebben kunnen openen: doch de vreze van den ban en 't verlies van zyne bediening weêrhieldt zyn mondt en pen. Hy schepte behagen in byzondere gedachten op 't tapyt te brengen, en 't gemeene gevoelen niet te volgen. Daar van gaf hy al vroeg blyken; namelyk, toen hy, nog proponent zynde, de grondstellingen *de tribus fœderibus* (*van de drie Verbonden*) te Heidelberg in 't licht gaf en verdedigde. Hy heeft nooit eenig Godgeleerd verschilstuk verhandelt, of daar altoos eenige nieuwigheit ingevoegt. Als hy onder 't uitleggen van deze of gene Schriftuurplaats iets vondt, dat zeer verward en duister was, nam hy daar uit gelegenheit om de andere Godgeleerden, en in 't byzonder Beza, tegen te spreken; menende, dat zy nog niet tot de kern en 't pit dezer wetenschap waren doorgedrongen. Van hem heeft Amyraldus de leere der algemeene Genade, die in Vrankryk zo veel geruchts heeft gebaart, ingezogen. Hy hieldt van te overdenken, en niet van aan te tekenen, 't geen hy overdacht: invoegen dat zo men hem daar toe niet gelyk als aangedreven hadt, zou hy nooit iets onder de persse, of dat daar toe gereed gemaakt was, in 't licht gegeven hebben. 't Zou jammer geweest zyn: want men heeft zeer goede dingen van hem. Zyne Godgeleerde lessen over zeer gewigtige stoffen wierden te Saumur in drie stukken in quarto, 't eerste in den jare 1626, de twee andere in den jare 1628, gedrukt. Lodewyk Capel, zyn leerling, hadt de toezicht over deze uitgave. Deze hadt *het afbeeldsel van Johannes Camero*, waar van hier voor gesproken is, opgestelt. Eenige jaren daarna bragt men te Geneve deze drie stukken weder op de drukpersse, daar by voegende al 't gene men van dezes schryvers mengelstoffen kon machtig worden, waar van zommigen, die in 't Fransch uitgekomen waren, (als de VII Leerredenen over het VI Hoofdstuk van *Johannes*) in 't Latyn vertaalt wierden. Dit alles maakte een stuk in folio uit. Frederik Spanheim, toen hoogleeraar in de Godgeleerdheit te Geneve, hadt het oog over deze uitgave, en stelde voor de zelve eene voorreden. Men vergat geenzins het antwoordt, dat Camero gaf op een brief van Episcopius. De zelve Capel maakte in den jare 1632 ook gemeen: *Cameronis Myrothecium Evangelicum.* Toen hy leeraar te Bourdeaux was, deedt hy een brief drukken, die by vonnisse van 't parlement tot het vuur gedoemt wierdt. In den jare 1617 hadt het parlement van Bourdeaux twee kapiteins, beschuldigt zynde van zeerovery, ter doodt veroordeelt. Zy waren van den Hervormden Godsdienst, en verzochten gerenvoieert te worden aan de kamer van wederzydsche Raadsheeren (*Chambre mi-partie*): doch het Parlement lachte met dit verzoek, onder voorgeven, dat het voorrecht van 't Edict niet ter begunstiging was van zeerovers. Zy gingen naar de strafplaatse met zo veel standvastigheit en Christelyke onderwerping aan Gods wille, dat Camero meende verplicht te zyn hunne nagedachtenis te moeten vereeren met een kort verhaal van 't gene voor en by hun sterven voorviel. Een geschrift op te stellen tot lof der gener, die door 't parlement tot eene schandelyke doodt waren veroordeelt, was des zelfs gedrag van ter zyden mispryzen; men vondt 'er ook plaatsen in, die rechtdraats op het zelve betrekkelyk waren, aangaande, namentlyk, dat de Hervormden meenden, dat het zelve hun recht geschonden hadt. Hierom nam het wraak op zyn werk, verwachtende gelegenheit om 't op den schryver te doen; en zy vonnisten, dat het geschrift op de openbare markt door beuls handen zou verbrand worden. De twee kapiteins wierden den 20 Juny levendig gerabraakt, hebbende ieder om hun hoofdt een papiere krans, waar op deze woorden stonden: *kapiteins der verraderlyke en tegen den koning wederspannige zeerovers.* Deze hoofden wierden ge-

gezet langs de haven van Bourdeaux. Het hof den leeraar Cameron toegestaan hebbende hen in de gevangenisse, en voor dat ze daar uit gingen, gelyk ook ter strafplaatse, doch niet als zy daar naar toe gingen, met zyne vertroostingen by te staan, deedt die leeraar naderhandt een geschrift drukken, op de wyze als een brief opgestelt, waar aan hy den tytel gaf van: *Standvastigheit, Gelove en Volvaardigheit in 't sterven der kapiteinen Blanquet en Gaillard*, 't welk ter kennisse van 't parlement van Bourdeaux gekomen zynde, deedt men daar op naauwkeurig nazoek, en by vonnisse wierdt de brief door scherprechters handen verbrand. Dit vonnis behelsde verbodt aan Camero van zodanige brieven te schryven of te doen drukken, als alleen strekkende tot oproer, om de vonnissen van 't hof te lasteren, om de onderdanen des konings tegen hunnen wettigen souverein op te maken, en om des' zelfs bedienden te doen verachten, op boete van exemplare straffe, en dat tegen hem zou geprocedeert worden als tegen een verstoorder der algemeene rutte. Het schynt hier, dat het parlement hem met eene meer dan gewone zachtheit wegens zodanig een stout bestaan behandelende, in aanmerking heeft genomen, dat hy, zo groot een man, en in zommige zaken de Roomsche kerke toegedaan zynde, de zelve veel luister kon toebrengen, indien hy tot der zelver leere overkwam. Immers men ziet by de uitkomst, dat hy, van de Hervormden in den ban gedaan zynde, opentlyk belydenisse deedt van de leere der Roomschgezinden. *Bayle Dict. Crit.*

CAMERONIANEN is een aanhang van Presbyterianen in Schotlandt, zo genaamt naar *Archibaldus Cameron*, een veldprediker, den eersten, die zich van de gemeenschap der andere Presbyterianen, omtrent de leeraars met zyn gevoelen niet overeen komende, afzonderde. Deze namentlyk hadden de vryheit van geweten, door Karel den tweden verleent, aangenomen, waar op hy inbragt, dat dit voet gaf tot het recht van opperhoofdigheit, dat deze vorst voorgaf in de kerk te hebben. Zy in 't tegendeel beweerden, dat zy niets gedaan hadden dan de vryheit te gebruiken, die hen was verleent, om de plichten van een leeraar te oeffenen, 't geen hen op eene onrechtmatige wyze was belet geweest. Het geschil nam met hevigheit van beide zyden toe: doch andere Presbyterianen waren van gedachten, dit te laten rusten, tot dat de oneenigheit by eene algemeene vergadering beslist wierdt. De Cameronianen, door een woedenden yver aangenoopt, scheurden zich van hen af; en zommigen, die zich by hen voegden, vervielen tot een volle overmaat van dol-en ongetrouwheit; zy zeiden, dat koning Karel van zyn kroonrecht, en van de gemeenschap der kerke vervallen was, wyl hy het plechtig verbondt en 't beding, waar op van hem de kroon ontfangen was, geschonden hadt: en dat zyn misdryf hem uitsloot van 't recht om een lidmaat van de kerke te zyn. Niet minder begeerdenze dan hem van den troon te jagen, en in den ban te slaan. Zy kwamen tot eene oopenbare muitery, die door den hertog van Monmouth te Bothwell-Bridge gedempt wierdt. Echter onderwierpen zy zich met genoegen aan koning Wilhelm den III, en hebben in alle gevallen met veel dapperheit hunnen yver voor hem betoont; als, by voorbeeldt, te Dunkeld, Steinkerke, en elders, onder hunne kloekmoedige officiers Cleland, Fullerton, en den majoor Ker van Kerlandt, zynde de laatste het hoofdt eener oude familie van dezen naam, en die veel toebragt om de Cameronianen te bewegen, ten einde zy zich naar de regeeringe van dien tydt zouden voegen, zo wel in 't burgerlyk als in 't kerkelyk: doch hy wierdt door eene onverwachte doodt, voor Steinkerke gekwetst zynde, weggerukt. Wat hunne kerkelyke geschillen aangaat, deze wierden bygelegt, omdat hunne leeraars zich aan de algemeene kerkvergadering van Schotlandt, in den jare 1690 gehouden, onderwierpen. *Moreri in het Engelsch.*

CAMILLA, (LA SIGNORA) eene zuster van paus Sixtus den V. Zy was de vrouw eens inwoners van 't dorp des Grottes, naby de stadt Montalto in het Mark van Ancona. Toen haar broeder Felix Peretti, naderhandt kardinaal Montalto genaamt, onder den naam van Sixtus den V tot paus verheven was, wierdt zy naar Rome ontboden, en kwam aldaar, verzelt met haar dochters kinderen. Toen ze de stadt naderde, kwamen de kardinalen de Medicis, d'Este, en Alexandrino haar te gemoet, en geleidden haar naar 't paleis, alwaar zy haar als eene princes deden kleden, menende dus by den paus, die deze zuster tederlyk beminde, hun hof te maken. Vervolgens wierdt ze door hen voor den zelven gebragt: doch Sixtus, haar zo prachtig gekleed ziende, hieldt zich als of hy haar niet kende, en begaf zich in eene andere kamer. 's Anderen daags keerde Camilla weder naar het Vatikaan met hare gewoonlyke klederen. Toen omhelsde haar de paus, zeggende: *Gy zyt tegenwoordig myne zuster, en ik wil niet dat iemandt als ik u de hoedanigheit van een princesse geve.* Hy gaf haar ter woonplaatse het paleis van santa Maria Maggiore, en leidde haar een eerlyk jaargeldt toe: doch verboodt haar, zich met eenige staatszaken te bemoejen, en hem om deze of gene gunst te komen verzoeken; 't geen zy ook zo stiptelyk nakwam, dat ze zich alleen te vrede hieldt met de vryheit te verwerven voor een broederschap in de kerke di Refugio te Napels, waar van men haar beschermster gemaakt hadde. *Gregor. Leti leven van paus Sixtus den* V.

CAMILLA, koningin der Volscen, dochter van Metabus, koning van 't zelve volk, wierdt Diana door haren vader toegewyd. Hierom hieldt men haar, zelfs van hare tedere jeugt af, bezig in de oeffeninge van de jagt en wapenen; en gemerkt zy daar toe eene sterke genegenheit toonde, wierdt ze in deze oeffening zo bedreven, dat zy 'er veel roem mede behaalde. Eindelyk kwam ze Turnus en den Latynen tegen Eneas te hulp, liet haren heldenmoedt in vele gevallen blyken, en wierdt verradelings door Arims, gelyk in 't 7 boek der *Æneis* van Virgilius te zien is, gedood.

CAMILLUS, (JULIUS) geboortig uit het gebiedt van Forli, noemde zich *Delminius* van een stedeke in Dalmatië, alwaar zyn vader geboren was. Hy onderwees kort na 't begin van de XVI eeuwe de redenkunst (*Logica*) te Bononië, en was daar en boven wel geoeffent in de Oostersche talen, als mede in de Kabbale en in de Egyptische, Pythagorische en Platonische Philosophie, en teffens een goed redenaar en dichter; hoewel het hem beter in zyne moedertaal dan in de Latynsche gelukte: ook hadt hy het in de Grieksche tale niet verre gebragt. Wanneer de bisschop van Cavaillon, Johan Baptista Pallavicini, een voetval deedt voor koning François den I, om zynen broeder, die wegens eenige nadeelige redenen, door hem aangaande dien koning gesproken, in eene harde gevangenisse gehouden wierdt, daar uit te verlossen, verkreeg hy zulks door eene zeer beweeglyke redenvoering, die hy door Camillus hadt laten opstellen, onder wiens schriften de zelve, als mede de daar op gevolgde dankzegging, nog gevonden wordt. Hy zocht de welsprekendheit door eene zeldzame uitvinding op de been te helpen, zich bemoejende om alle zaken, gedachten en soorten van onderwerpen tot zekere classen te brengen, ten einde een redenaar al 't gene andere redenaars, inzonderheit Cicero, van eene zake gezegt hebben, ook op hoe veelderhande wyze elk woordt gebruikt wordt, in een oogenblik kon nagaan, en uitkippen 't gene tot zyn oogmerk dienstig was. Tot dien einde bediende hy zich van een zeker hout werktuig, op de wyze van een toneel, voorzien met vele vakken, in welke hy eene grote menigte van geschrevene bladen leide. Daar op ging hy naar Vrankryk, en boodt zyne kunst koning François den I aan, die hem ook 500 dukaten gaf, om die zaak volkomentlyk in standt te brengen. Maar toen hy bezig was, om al het gene ooit in de redeneerkunst was uitgevonden byeen te halen, en daarenboven zyne kunst zo geheim hieldt, dat hy niemandt tot zyn hulp wilde aannemen, buiten zynen schoonzoon en een Venetiaan, Michiel Angelus genoemt, vondt hy 'er zo veel werk aan, dat hy 'er 40 jaren mede toebragt, hebbende, naar zyn voorgeven, wel 1500 dukaten daar mede verspilt, zonder dat het werk voleindigt was: gelyk dan ook eerst zyn medehelper Angelus daar over stierf, en daar na hy zelf, en 't gene hy daar van geschreven heeft, is niet door hem in 't licht gegeven, maar door zyne vrienden, Franc. Patricius, Th. Porcucchi, en anderen. In den beginne hadt hy de taal in haar geheel volgens de deelen des menschelyken lighaams verdeelt, in welke hy al het gene de geheele natuur in zich vervat meende byeen te vinden; om welke reden hy alles met groten vlyt overwoog wat Plato in *Timæus*, wat Aristoteles, Galenus, Cicero, Celsus, Plinius, Lactantius, en vele anderen, daar van geschreven hebben: ook liet hy twee menschelyke lighamen door een ervaren man ontleeden; maar in het vervolg veranderde hy, en richtte alles in naar het zeven-getal, zo beroemd in de Kabbalistische en Platonische wysbegeerte, en naar de zeven dwaalsterren, waar over hy, om Demosthenes uit te leggen, wegens onkunde in de Grieksche tale, Sturmius heeft moeten te hulp nemen in het jaar 1540. Doch zyn ontwerp behaagde Sturmius gansch niet, die ook naderhandt zelf een geheel anderen weg insloeg; en in 't algemeen waren 'er velen, die de geheele zaak voor een herssenschim hielden, en waar door Camillus alleen veel geldt van grote heeren en van zyne vrienden zocht byeen te schrapen; waarom hy ook genoodzaakt wierdt zich ten deele in de verhandeling aangaande zyn Toneel, ten deele in een Latynsch gedicht tegen Bembus te verdedigen. Toen hy te Parys was, ontmoette hem een zonderling toeval, het welk hy zelf in zyn *Idea del Theatro*, onder de tytel van *l'Antro*, verhaalt. Hy stondt met vele heeren en hofjonkers op een zaal van het rechthuis la Tournelle, wanneer 'er een leeuw, uit zyn hok gebroken zynde, op de zaal kwam, en alle anderen verschrikt heen lopende, Camillus, die toen juist ten venster uit keek, de voorpooten op de schouders leide, en hem met zyne tonge begon te lekken, ook zich, wanneer Camillus omkeek, ootmoedig voor hem nederwierp. Hier uit besloot Camillus, dat de leeuw zekere zonnekrachten in hem gezien hadt, diergelyke hy in de oogen van een haan gewoon is te vinden, en zich daarom voor den zelven te vernederen. Hy is omtrent het jaar 1550 gestorven. Thomas Porcucchi heeft zyne schriften in twee deelen te Venetië in het jaar 1567 doen druken, waar in gevonden wordt: *Discorso in materia del suo theatro*; *Lettera del rivolgimento dell' huomo a Dio*; *La idea del theatro*; *trattato delle materie*; *trattato dell' imitatione*; *due orazioni*; *rime & lettere diverse*; *la topica overo dell' elocuzione*; *Discorso sopra l'idee d'Hermogene*; *esposizione sopra 'l primo & secondo sonetto del Petrarca*; *La Grammatica*; waar by men nog moet voegen, *Artificio dello scrivere, e giudicare le ben scritte orazioni, come anco del oratore, con alcune considerazioni sopra la Bucolita di Virgilio.* Zyne Latynsche gedichten staan in de *Deliciæ poëtarum Italorum. Ghilini Theatrum. Gaddius de scriptoribus non Ecclef. Krausii notæ in Manutium.*

CAMILLUS, (LUCIUS FURIUS) burgermeester en opperbevelhebber van Rome, was de zoon van Marcus Furius Camillus, van wien hier na in een afzonderlyk artykel zal gesproken worden, en maakte zich den roem eens zo doorluchtigen vaders waardig. In 't jaar 404 wierdt hy tot oppergezaghebber benoemt, en 't volgende jaar, nevens Appius Claudius Crassus, burgermeester zynde, die in den aanvang overleedt, was hy alleen verplicht de Gaulen het hoofdt te bieden. Hy trof het geluk van hen te overmeesteren; en by dit geval was het, dat Valerius een Gaul doodde door behulp van een rave, die, zo men voorgeeft, rondom zyn hoofdt henen vloog, en waar van hy den naam van *Corvinus* heeft. L. Furius Camillus in 't jaar 416 na de bouwinge van Rome nevens C. Menenius Nepos burgermeester zynde, bragten zy de Latynen ten eenemale te onder, en wierden hunne beel-

beelteniffen, ieder te paardt zittende; opgerecht; 't geen voormaals nog ter eere van niemandt gedaan was. Camillus veroverde ook de ftadt Antium, en alle de galeiën, die aldaar in de haven gevonden wierden, weggenomen hebbende, deedt hy der zelver kopere galioenen ter plaatfe voeren, daar men gewoon was het volk by wyze van redenvoeringe toe te fpreken, daar van daan *Roftra*, en *pro Roftris* genoemt (in 't Latyn eene openbare fpreekplaats, en ook fnuiten of galioenen van fchepen). In den jare 429 wierdt hy nogmaals burgermeefter, nevens Decius Junius Brutus Scæva. Zy trokken tegen de Peligners, Marzen, en Veftiniërs te velde, en naderden de Samniten: doch Camillus onderweeg door eene ziekte overvallen zynde, benoemde hy tot *Dictator* S. Papirius Curfor, den beroemdften heldt van zynen tydt. *Tit. Liv. L.* VII. VIII. *Plinius Lib.* XXXIV. *Florus*.

CAMILLUS (MARCUS FURIUS) was de eerfte, die 't geflacht *Furia* luifter byzette. Hy heeft viermaal gezegepraalt; was vyf maal *Dictator* (oppergezaghebber), en wierdt met den lof van tweden grondvefter der ftadt Rome vereert; met een woordt, hy verkreeg zich al den roem, die in zyn vaderlandt te verkrygen was. Gedurende zyn tuchtmeefterfchap (*Cenfura*) bragt hy te weeg, dat alle de huwbaren zich in den echt begaven met de weduwen der genen, die in den oorlog gefneuvelt waren. Hier toe gebruikte hy zachte aanmaningen, en, als die niet konden helpen, eene bedreiging van geldboete. Hy wierdt in 't 10 jaar der belegering van Veji tot oppergezaghebber verheven, en hadt den roem van de zelve met het veroveren dezer ftadt, de oude benydfter van Rome, te eindigen. 't Is aanmerkenswaardig 't geen hy zeide, als hy den buit, daar in bekomen, aanzag: want gelyk het uit vele plaatfen der oude fchryvers te zien is, dat de Heidenen zich verbeeldden, dat'er godheden waren, die den voorfpoedt der menfchen benydden, die niet nalieten den genen, welke grote voordeelen verkregen, vroeg of laat eenig ongeval te laten overkomen, zo kon Camillus, met deze gedachten bekropen, Romens geluk in den roof van Veji niet aanfchouwen, zonder te vrezen, dat dit foort van godheden hare vereffeningen, die't haar behaagt ten opzichte van voor-en tegenfpoedt te fchikken, mogten werkftellig maken: dies badt hy, dat indien de voorfpoedt der Romeinen door 't een of 't andere ongeval moeft ter vergelyking gebragt worden, zulks tot zyne byzondere fchade, en niet tot die van zyn vaderlandt, mogt gefchieden. Wat kan 'er heldhaftiger, wat edelmoediger bedacht worden! Hier mede kwam hy zegepralende weder in zyn vaderlandt; doch zyn praalwagen met vier witte paarden befpannen zynde fcheen eene nieuwigheit, die al te trotfch voorkwam; want volgens *Plutarchus* hadt geen veldheer van alle tyden af ooit op die wyze gezegepraalt: zo was men ingenomen met de meninge, dat een diergelyke wagen Jupiter, den vader van goden en menfchen, alleen pafte. Hier by kwam, dat hy 't verzoek des volks, ten einde een gedeelte der inwoonderen naar Veji mogt overgebragt worden, verydelde. Dit haalde hem den haat over den hals, om welken te doen uitbarften wel haaft gelegenheit gevonden wierdt. Hy hadt Apollo de tienden van den buit van Veji belooft, en hadt 'er niet op gedacht om 't af te zonderen. De Raadt door de wigchelaars gewaarfchouwt zynde, dat de hemel in gramfchap was, beval aan ieder zoldaat den tienden van zyn gedeelte van den buit op te brengen. Dit verwekte niet weinig gemor tegen Camillus. De Romeinfche juffrouwen deden in dat geval eene merkwaardige daadt. Elkeen, onaangezien alle die murmureeringen, moeft het berekende gedeelte uitkeeren, om te voldoen aan de belofte van Camillus; doch dewyl men befloot om eene goude vaas naar Delphis te zenden, en dat 'er geen goudt in de ftadt was, ftondt de magiftraat verlegen om daar ftoffe toe te krygen. De juffrouwen ondertuffchen hielpen hen uit die bekommernis; zy vergaderden byeen, en befloten met elkander hare juweelen en koftlykheden daar aan ten befte te geven. Uit erkenteniffe van deze daadt wierdt haar door den Raadt verleent de eere der lykredenen, die tot dien tydt toe den mannen alleen bewezen wierdt. Eenigen tydt daar na ontftondt 'er een oorlog tegen de Falisci, en toen was 't dat Camillus die heerlyke daadt uitvoerde: namelyk in de belegering voor Falerii in den jare 360 kwam zeker fchoolmeefter met kinderen van voorname familien, onder voorgeven van een wandeling te doen, buiten de ftadt, gevende die alle aan dezen veldheer over. Camillus ontfingze; doch zyne glorie niet willende bevlekken met de lafhertigheit van dien karel, zondt hy den zelven weder te rug, over welke edelmoedige daadt de inwoonders zeer te vrede zynde, hem de ftadt in handen gaven. Hier door wierdt de foldaat echter van den buit ontfteken, 't geen eene nieuwe ftoffe verfchafte om tegen Camillus te morren. Eindelyk borft de haat des volks tegen Camillus uit, om dat hy het voorftel van inwoonders naar Veji te zenden ten eenemale verworpen hadt. Lucius Apulejus, een der wykmeefters, deedt hem voor den rechter komen, om hem rekening te doen geven wegens den buit van deze ftadt. Camillus wachtte zyn vonnis niet af, maar ging vrywillig in ballingfchap. Hem wierdt eene zeer zware geldboete opgelegt. Gedurende zyne ballingfchap toonde hy zyne edelmoedigheit nog blyklyker dan ooit te voren: want in plaats van blyde te zyn, dat de Gaulen Rome verwoeftten, en zich by hen te voegen om wraak te nemen over den hoon, dien 't vaderlandt hem aangedaan hadt, befteedde hy alle zyn voorzichtigheit en heldenmoedt om de vyanden te verdryven; en dat met eene zo naauwkeurige achtgeving op de gewyde wetten van Rome, dat hy 't krygsgezag, 't geen vele byzondere perfonen hem aanboden, niet wilde aanvaarden. Hy verwachtte de beveelen des volks, verbeeld door de inwoonders, die 't nog in 't Kapitool uithielden. Doch hy hadt voor dien tydt troepen geworven in de plaats zyner ballingfchap, en voordeelen op den vyandt behaalt. De Romeinen, in het Kapitool belegert, maakten hem in den jare 366 oppergezaghebber. Zyne krygs-verrichtingen waren zo groot, dat hy het ganfche heir der Gaulen van den bodem der Republyk afjoeg. Deze merkwaardige dienft, en vele andere overwinningen, die hy namaals behaalde, konden hem echter niet dekken tegen den fmaadt der gemeentsmannen; want zelf, toen hy in den 389 oppergezaghebber was, zonden zy een deurwaarder om hem te dagvaarden, die de handt op hem leide. Hy verfcheen, gevolgt van den ganfchen Raadt. Na veel twiftens viel de zaak, daar 't om te doen was, ten voordeele des volks uit, en Camillus wierdt met alle foorten van toejuichingen weder aan zyn huis gebragt. Hy ftierf in het volgende jaar aan de peft. Men heeft iets van hem gezegt, dat hem niet weinig luifter toebrengt, namelyk, dat men, om Rome te vinden, 't moeft zoeken daar hy zyn verblyf hieldt: de Latynfche woorden drukken dit met ruim zo zeel nadruk uit: *Tarpeia fede perufta Gallorum facibus Vejosque habitante Camillo, Illic Roma fuit*. Lucanus *Pharf. Lib.* V, ℣. 27. Hy liet zonen na, die deel hadden in de aanzienlykfte ampten van de republyk; doch naderhandt hebben zyne nakomelingen buiten aanzien geleeft, tot den tydt van Tiberius toe, hoewel men heeft ondervonden, dat *Tacitus* in die aanmerking niet al te naauwkeurig is. De roem dezes geflachts viel in het fpinrokken, en duurde in die betrekking tot aan den tydt van Hieronymus. Men wil hier mede niet zeggen, dat de juffrouwen, van den groten Camillus afkomftig, roem in den wapenhandel behaalt zouden hebben; men fpreekt alleen van eene glorie, de welke die fexe betamelyk is, als van kuifchheit, en andere deugden, een vrouwsperfoon paffende. Die van zyne familie hadden zich de onthoudinge zo eigen gemaakt, dat men 'er bykans nooit een zag hertrouwen. Vader Hieronymus fpreekt 'er van in eenen brief, gefchreven aan een mevrouwe, zynde van de nakomelingfchap van Camillus. *Bayle Dict. Crit.*

CAMILLUS, of CASMILLUS, de naam van den dienftknecht der Cabyrifche goden. Ook zegt *Plutarchus*, dat de Romeinen en Grieken dezen naam gaven aan den jongen dienaar van den tempel van Jupiter, even als de Grieken dien aan Mercurius gaven. *Varro* wil, dat deze naam uit de tempel-geheimeniffen der Samothraciërs herkomftig is. By *Macrobius* ziet men, dat de jongens en meisjens, die de priefters en priefterеffen der Heidenfche godheden ten dienfte waren, *Camilli* genaamt wierden. *Servius* zegt, dat men Mercurius, als een dienaar der goden, in de Tofkaanfche tale *Camillus* noemde. Deze benaming van Camillus was by de Toskanen, Romeinen, Grieken, Samothraciërs, en Egyptenaars in gebruik geraakt, en uit het Ooften in 't Weften overgebragt. *Bochart* meent, dat dit woordt wel mogt komen van 't Arabifche *Chadauca*, dat *dienaar* betekent. 't Is bekend, dat de Arabifche met de Phenicifche en Hebreeufche talen veel overeenkomft heeft. Grotius ftelt, dat Camillus komt van 't *Chamarine* der Schrift, alwaar dit woordt *priefters* of *wigchelaars* betekent. *Dionyfius Halicarnaff. L.* 2. *Joh. Rofini Antiq. Roman. L.* III. *c.* 31. *& L.* V. *c.* 37. *Varro de L. Lat. l.* 6.

CAMILLUS SCRIBONIANUS wierdt van de Romeinen, als zy der regeeringe van Claudius wars waren, tot keizer verheven; doch daarna van zynen aanhang verlaten, en eindelyk omgebragt. Zyne echtgenoot Arria begeerde hem niet te overleven, en bragt zich derhalven in den jare 42 na Chriftus geboorte zelf om het leven. *Tacit. Hift. Lib.* 2. *cap.* 75. Plin. *l.* 3. *Ep.* 16.

CAMILLUS *de Lellis*. Zie LELLI.

CAMINATA, eene rivier in Italië. Zie ALLIA.

CAMINHA, een klein ftedeke, met eene zeehaven, in de provincie Entre Minho e Douro in Portugal, digt aan de plaats daar de rivier Minho in de Athlantifche-of Weftzee valt. 't Is zo door de kunft, als door de natuur fterk gemaakt: dewyl 't aan de eene zyde de zo even genoemde rivier Minho, aan de andere zyde 't riviertje Coiro, en daarenboven goede muren en eenige baftionnen heeft. By den mondt der rivier heeft men op een eilandtje, tot dekkinge der ftadt, een vierpuntig fortres en eene halve maan opgeworpen. Philips de III, koning van Spanje en Portugal, maakte Michaël van Menefes, markgrave van Villarcal, tot hertog van Caminha. *Manuel Faria y Soufa Epit. de Las Hift. Portuguefas P.* III. *c.* 20. *P.* IV. *c.* 2. *&* 10. *Colmenar Delic. de l'Efp. p.* 701.

CAMINIECK, of *Kaminiek-Podolsky*, de hoofdftadt in opper-Podolië, aan de rivier Schmotryk, de welke niet verre van deze ftadt in den Dniefter loopt. Het is eene heerlyke vefting, op een fteile rots gelegen, zynde van de eene zyde door de zo evengemelde rivier, en van de andere zyde door hoge bergen omringt. Het heeft ook eene fterke fchans op het bovenfte van de rots. Het is eene biffchoppelyke zitplaats, onder den aartsbiffchop van Lemberg behorende, en heeft een Jefuiten collegie. Men houdt deze ftadt voor het *Clepidava* der ouden, en meent, dat ze door de Daciërs gefticht is. De Turken hebben deze plaats menigmalen vruchteloos aangetaft; maar hebbende in den jare 1669 door een zwaren brandt veel fchade geleden, en wordende daar op in den jare 1672 door de Turken befprongen, viel ze in der zelver handen, omdat de Polen toen in een binnenlandfchen oorlog ingewikkelt waren, en de plaats daarenboven in een flechten ftaat was van tegenweer te kunnen bieden. Ze wierdt in den jare 1687 door de Cofakken berent, en het Poolfche leger ftondt gereed om ze aan te taften; maar dat der Turken naderende, moeften beide die partyen van voor Caminieck opbreken. In den volgenden jare 1688 kwamen de Polen wederom voor deze ftadt, en floten de zelve eenigermaten in, en in den jare 1689 voegden zich de Litthauwfche troepen by hen, ondernemende op den 1 Auguftus eene belegering, maar waren gedwongen de zelve in de maandt van September

daar

daar aan volgende weder op te breken. Eindelyk wierdt deze ſtadt in den Carlowitſchen vrede door de Turken wederom aan Polen afgeſtaan. *Cellarii Polonia. Starovolſcii Polonia.*

CAMINITZA, of CHAMINITZA, oudtyds *Olenus* of *Olenium*, was weleer een biſſchoppelyke ſtadt, tegenwoordig niet meer dan een gering ſtedeke van 't hertogdom van Clarence in Morea. Het legt aan de rivier Primanto, en der zelver mondt, vyf mylen van de ſtadt Patras Zuidwaarts. *Maty Diction.*

CAMIS zyn zekere beelden, die de Japonezen, by wel voornamelyk de Bonzes of prieſters van de ſecte Xenxus, aanbidden. Deze beelden verbeelden de grootſte heeren van Japan. De Bonzes bouwen de zelve ter eere prachtige tempels, als of ze goden waren, roepenze aan als ze krank zyn, en om de overwinning tegen hunne vyanden. *Kircheri China.*

CAMISARDS, de zogenaamde nieuwbekeerden, of Hervormden in Sevennes, van de Franſchen aldus genaamt. Deze grepen, in 't laatſte van de XVII, en inzonderheit in den aanvang van de XVIII eeuwe, de wapenen op, om zich met geweldt in de afgezonderde oeffeningen van den Hervormden Godsdienſt te handhaven. Deze benaming komt van het Latynſche woordt *Camiſia*, of *Camiſium*, of miſſchien van het Franſche *Chemiſe*, dat alle drie een *hemdt* betekent, en niet onwaarſchynlyk, omdat die lieden meerendeels bloots arms gingen, en vaſt niet veel meer dan het hemdt aan 't lyf hadden.

CAMITZ. Zie CAMENTS.

CAMMA, eene mevrouw uit Galatië, trouwde met Sinatus, die in dat landt van aanzien was, 't geen Sinorix, razende op Camma verlieſt zynde, zo ſpeet, dat hy Sinatus van kant hielp. Midlerwyl begaf zich de weduwe in den tempel van Diana, om aldaar haar verlies te beweenen. Sinorix was haar gedurig aan om met haar te trouwen, daar toe zyn vlyt van de eene zyde beſteedende, en hare vrienden aan de andere zyde tot bereiking van dat oogmerk aannopende. Deze mevrouw, veinzende op de ſmekingen, van de eene, en op de dienſten van de andere eindelyk acht te geven, beloofde, dat zy hem ten man zou nemen. Ten dien einde hem in den tempel, daar het huwelyk moeſt voltrokken worden, hebbende doen komen, gaf ze hem den bruiloftsbeker over, waar in ze een vergiftigen drank gedaan hadt. Toen ze zag dat Sinorix die half leeg gedronken hadt, dronk ze de andere helft in, betuigende, dat zy nu, na de doodt van Sinatus gewroken te hebben, vergenoegt ſtierf. Corneille heeft deze hiſtorie in een treurſpel gebragt. *Plutarchus.*

CAMMARATA (PHILIPPUS) was te Palermo geboren; wierdt daar rechter in het halsgericht, en Raadsheer in het hof der eerſte appellen, naderhandt koninklyke rechter in het hoge hof des koninkryks, en by uiterſten noodt des vaderlands overſte der geheele Siciliaanſche krygsmacht met volkomen en ongebonden vermogen. Niettegenſtaande alle deze zwaarwigtige ampten heeft hy de geleerde wereldt verſcheide ſchone ſtalen van zyn kenniſſe en geleerdheit medegedeelt, en geſchreven: *Juridicum Diſcrimen inter Epiſcopos, Abbates, & Regulares noviſſimè diſcuſſum in cauſa Mag. D. Dionyſii Mugno, Ord. Magni Baſilii, Abbatis Eccleſiæ D. Chriſtophori felicis urbis Panormi*; *Patrocinium D. Berardi Ferro XIX. contra D. Jacobum Sieri*; *Propugnaculum veritatis circa monaſteriorum ſucceſſionem in primogeniis, aliisque bonis fidei commiſſo ſubjectis*; *Allegationes in cauſa manutentionis poſſeſſionis Principatus Buteræ & Petrapertiæ, cum dignitate Magnatis Hiſpaniarum ac Marchionatus Militelli, aliorumque oppidorum, &c. Reſponſa. Deciſiva Tom. I*; *Reſponſiva Legalia Deciſiva Tom. II*; *Allegationes pro ſorore Anna Maria de Jovino nominibus contra Ven. Conventum S. Mariæ Montis Carmeli civitatis Suteræ.* Hy overleedt den 4 December des jaars 1675 binnen Palermo. *Bibl. Sicula.*

CAMMARET, een klein plaatsje aan de kuſt der Franſche provincie Bretagne, zeer naby Breſt gelegen, 't welk zonderling berucht is geworden, omdat de Engelſche vloot op den achtienden Juny 1694 in de baai byeengezamelt zynde, met een ongelukkigen uitſlag aldaar een landing beſtondt.

CAMMERSTADT, (GEORG) een Duitſcher, van Meiſſen, was een beroemd Rechtsgeleerde. De prinſſen van het huis van Saxen gebruikten hem in hunne ſtaatszaken, en hy was in der zelver behandeling zo gelukkig, dat hy grote eer inleide, en vele goederen verkreeg. Hy wierdt in den jare 1498 geboren, en ſtierf in den jare 1560. *Petrus Albinus in Chron. Miſn. tit. 25. Melchior Adam. in Vit. Juriſc. German.*

CAMMIN, eene ſtadt, en eertyds eene biſſchoppelyke zitplaats in achter-Pomeren. Hertog Wartiſlaus de I hieldt'er zyn hof; maar in den jare 1176 ſtonden Bogiſlaus de I en Caſimir de I hun ſlot Lubbin aan den biſſchop en het Kapittel af. Doch de ſtadt zelf is den biſſchop nooit onderworpen geweeſt, behalven van den jare 1321 tot den jare 1355, welken tydt de zelve door de hertogen aan het ſticht is verpand geweeſt. Deze ſtadt wierdt in den jare 1178 door de Deenen te vergeeſſch belegert; maar echter naderhandt verwoeſt; vervolgens door hertog Barnimus den I weder opgebouwt, en met het Lubekſche recht voorzien. Doch ze was reets voor den dertigjarigen oorlog zeer in aanzien en bloei vermindert, zulks dat'er meer oude muren dan aanzienlyke gebouwen in gevonden wierden, en daarenboven in den gemelden oorlog, inzonderheit in den jare 1643, door de keizerſchen nog meer verwoeſt. Ook is ze in den jare 1709 wederom afgebrand.

Het *biſdom Cammin* is by de volgende gelegenheit geſticht. Wanneer biſſchop *Otto* van Bamberg het Euangelium in Pomeren predikte, hadt hy een monnik by zich, *Albert* genoemt, geboortig uit Frankenlandt, de welke in den jare 1128 door de hertogen tot eerſten biſſchop van Wollin wierdt aangeſtelt, ſchoon hy zich van dien tytel zo lange als Otto leefde niet bediende. Deze Albert heeft alle overblyfſelen van het Heidendom te Grim, Tribeſees en Barth afgeſchaft, en is den 17 November des jaars 1185 geſtorven. Wanneer nu de ſtadt Wollin onder des zelfs navolger *Conraad* den I door hare eigene inwoners wierdt in brandt geſtoken, op dat ze niet in handen van de Deenen zou vallen, vluchtte de gemelde biſſchop, nevens anderen, naar Cammin, en verkreeg, als boven is aangeroert, in den jare 1176 van Bogiſlaus den I en Caſimir den I het vorſtelyke ſlot Lubbin, om daar met zyne geeſtelyken in te wonen, moetende daarentegen beloven, het hertoglyke huis voor beſchermer van dat ſticht te zullen erkennen; zonder kenniſſe en toeſtemminge van den vorſt geen nieuwen biſſchop te verkiezen; zich als de voornaamſte landsſtandt te zullen laten regeeren en handelen: in welke hoedanigheit dit ſticht naderhandt ook is gebleven, nadat Polen met het Duitſche ryk is vereenigt; gelyk het zelve dan nooit een aartsbiſſchop is onderworpen geweeſt, en het zesde deel der belaſtingen van het geheele landt heeft gedragen. De gemelde biſſchop Conraad de I zat op den ſtoel tot den jare 1185.

Ernſt Bogiſlaus, hertog van Croja en Arſchot, wierdt drie en dertigſte biſſchop van Cammin in den jare 1637. Maar de dertigjarige oorlog toen op zyn felſt woedende, viel dit biſdom mede in duigen, en wierdt eindelyk, gelyk geheel Pomeren, door den Weſtphaalſchen vrede, met alle goederen en rechten, tot het zelve behorende, onder Zweden en Brandenburg verdeelt, ontfangende Zweden al het gene tot voor-Pomeren, en Brandenburg al het gene tot achter-Pomeren behoort. In gevolge van dien is aan Brandenburg het eigentlyke ſticht voor het grootſte gedeelte gekomen, met de vryheit en het recht van de geeſtelyke inkomſten of prebenden na de doodt der toen in leven zynde kanunniken in te trekken; maar het welk niet is geſchied, zynde alles, behalven de verkiezing van den biſſchop, in den ouden ſtaat gebleven: doch den toenmaligen biſſchop, zedert niet dan Domprooſt genoemt, zyn, tot vergeldinge, het ampt Stolpe, en de graaflyke Eberſteinſche goederen in achter-Pomeren, als Neugarden, Maſſau, Quarckenburg en Vierof, aangewezen. Doch na des zelfs overlyden in den jare 1680 is alles weder aan den keurvorſt gekomen. *Micrælius l. III. P. II. p. 636. ſeq. Zulichius in Hiſt. Epiſc. Camminienſ. Pontan. Rer. Danic. l. XX.*

CAMMINGA. Zie KAMMINGA.

CAMOENS, (LODEWYK DE) een Portugees, en zo beroemd dichter, dat zyne landgenoten hem den *Portugeeſchen Virgilius* noemden. Hy was de zoon eens edelmans, Simon Vaz de Camoens genaamt, en van Anna Macedo, bevlytigde zyne letteroeffeningen in de hogeſchole van Conimbre, en gaf reets met zyne jeugt blyken van een wonderbaren geeſt in de dichtkunde. Doch men vondt ook in zyn perſoon bewaarheidt, dat de Zanggodinnen dikwils zeer weinig geluk hebben; en zo zyn naam Portugal ſtoffe tot roem verſchaft, verſtrekt het aan 't zelve ten gedurigen verwyte van een man, die zo veel achting verdiende, in armoede te hebben doen leven en ſterven. De Camoens een edelman geboren zynde, en zich zonder goederen ziende, voerde met vry wat roems de wapenen, en wierdt naar Ceuta in Afrika, dat de Portugezen toen inhadden, gezonden. Hy toonde zyn heldenmoedt in vele gelegendheden, doch in eene, dat men de Moren een weinig ſterk te rug dreef, verloor hy door een pyl ongelukkiglyk een oog. Na dien tydt weder in Portugal gekomen zynde, en geen middel van beſtaan vindende, beſloot hy naar Indië te gaan. Hy deedt het, en zyne zangſter verwekte hem eenige vrienden onder de officiers van de vloot: doch tegen een van de voornaamſte, die niet veel achting voor 't werk van brave geeſten hadt, zekere ſchimpdichten opgeſtelt hebbende, wierdt hy, om zich der wrake dezes machtigen tegenſtrevers te onttrekken, genoodzaakt van zelfs in ballingſchap te gaan. Hy week tot op de grenzen van China; en vervolgens middel aan de handt bekomen hebbende om te Goa te geraken, ſtak hy weder naar Portugal over; doch het ſchip, waar op hy was, tegen een rots aan ſtukken geſtoten zynde, zou hy haaſt verongelukt hebben. Hy redde zich echter, hoewel met verlies van al 't gene hy in Indië hadt gewonnen. Vervolgens een ander ſchip gevonden hebbende, voer hy weder naar Portugal; doch was zo ontbloot van middelen, dat hy niets hadt om van te beſtaan. Hy vleide zich, dat zyn geeſt hem uit die armoede zou kunnen helpen, en voltrok zyn heldendicht, dat men van hem heeft onder den tytel van *As Luciadas*, in den jare 1569 aan den koning Don Sebaſtiaan opgedragen. Maar deze prins was in dien tydt nog zo jong, en de gene, die by zyn perſoon kwamen, hadden zo weinig achting voor de dichtkunde, dat de ongelukkige Camoens zich verſteken zag van 't gene hy met zo veel billykheit van zyn werk gehoopt hadt. Hy bragt dan het overige zyner dagen in zukkeling te Lisbon over, en ſtierf in den jare 1579, weinig meer dan 50 jaren oud zynde. Behalven zyn heldendicht, waar van geſproken is, dat men in verſcheide talen heeft overgezet, hebben wy nog van hem eene verzamelinge van poëzy, onder den tytel van *Rimas de Lius de Camoens.* Zyne andere werken zyn verloren. Men beriſpt hem van niet al te verſtaanbaar te zyn. Hy vermengt de Heidenſche fabelen ook een weinig te veel met de waarheden van onzen Godsdienſt, en ſpreekt zonder beſcheidenheit van ongewyde godheden in een Chriſtelyk dichtſtuk. Zyn leven ſtaat voor aan zyn werk, dat men kan nazien zo wel als *Nicolas Antonio Bibl. Hiſp.*

CAMON. Zie KAMON.

CAMONICA, (DE VALLEI) eene kleine landſtreek onder 't gebiedt van Venetië in Italië, in 't landſchap Bresciano, langs de rivier Oglio. Het ſtrekt zich uit tot aan de valleie Tellina. Hier

Hier door wordt veel gereist van Zwitserlandt naar Ialië. *Maty Diction.*

CAMOS, (MARCUS ANTHONIUS) een monnik van de orde van Augustyn, leefde in het einde van de XVI eeuw. Hy was van Barcelona; en uit een edel geslacht gesproten zynde, zag hy zich eers halven genoodzaakt om des zelfs luister in den oorlog en elders te doen bestendig zyn: doch, 38 jaren oud zynde, en zyne vrouw verloren hebbende, begaf hy zich onder de Augustyner monniken. Schoon zyne jaren vry wat waren aangegroeit, oeffende hy zich echter nevens andere jonge monniken in de Philosophie en Godgeleerdheit, en nam 'er wakker in toe. Daar na tot het aartsbisdom van Trani, naby de stadt Bari, benoemt zynde, trok hy naar Italië, om zich tot het verkrygen zyner bulle te bevlytigen; doch voor dat hy de zelve bekomen hadt stierf hy te Napels in den jare 1606, als hy 63 jaren oud was. Van hem zyn nog eenige werken voorhanden, als: *Microcosmo y gobierno universal del Hombre Christiano. Nicolas Antonio Bibl. Hisp.*

CAMOTI, (JOHANNES BAPTISTA) was van Asolo in Italië, en overleedt in den jare 1581. Hy was zeer geleerd in de Grieksche tale; onderwees in 't oopenbaar de wysbegeerte te Bologne en Macerata. Pius de IV riep hem te Rome, om hem bezig te doen zyn met 't vertalen van de werken der Grieksche oudvaders. Men heeft zyne redenvoeringen en aantekeningen over de bovennatuurkunde van *Theophrastus* in 't licht gegeven. Men wil, dat 'er nog vele andere van zyne werken in geschrift in de bibliotheken van Italië te vinden zyn, zonder dat de genen, die ze bezitten, de moeite willen doen van ze gemeen te maken. *Thuan. Lib.* 74.

CAMPAGNA, eene stadt in 't Zuider deel van 't koninkryk Napels, met den tytel van marquisaat, en hebbende een bisdom, staande onder Conza, waar mede men dat van Satri, eene verwoeste stadt, vereenigt heeft. Campagna legt naar den kant van Salerno, omtrent drie of vier mylen van de zee.

CAMPAGNA, (LEONARDUS) Doctor in de Philosophie, en een braaf Rechtsgeleerde van Messina, heeft de keizerlyke rechten opentlyk in de hogeschole zyner geboortestadt voorgelezen. Hy bloeide omtrent den jare 1627, en heeft vier geleerde werkjes over Rechtsgeleerde stoffen geschreven, als: *Pro legibus Panegyricum*; *Secundum pro lege Panegyricum*; *Prolusio, quam in auspicanda Imperialium Institutionum explanatione habuit pridie Idus Septembris*; *Prolusio, quam in exordienda Civilis Juris Institutionum expositione habuit Idibus Septembris* 1625. *Bibl. Sicula.*

CAMPAGNA DI ROMA. Zie LATIUM.

CAMPAGNANO, of *Savuto*, in 't Latyn *Campagnanus*, *Sabatus*, *Acheron*, *Acherus*, *Ocinarus*, een riviertje van 't koninkryk Napels, loopt in Calabria citra, by Martorano, bespoelt de steedtjens Altelia en Savuto, en ontlast zich in de Golf van Eufemia. *Maty Diction.*

CAMPAILLA, (CALOGERUS) in Sicilië uit edelen geslachte in den jare 1498 geboren, heeft van der jeugt aan zich in de goede letteren dermaten geoeffent, dat hy beroemd is geworden wegens zyne bekwaamheit in de rederykkunde, poëzy, en grote ervarenheit. Genoegzame kennis bezat hy mede van de Rechten, dat hem tot verscheide bedieningen in zyn vaderlandt opvoerde. Buiten zyne moedersprake volkomen de Latynsche en Toskaansche talen verstaande gaf hy in den jare 1536 te Palermo in 8 uit een dichtwerk in beide de laatstgenoemde spraken, onder het opschrift van *Piacer d'Amanti*. Hy stierf zes jaren daar na, te weten omtrent den jare 1569. *Bibl. Sicula.*

CAMPAILLA, (THOMAS) te Modica, veeltyds ook Motyca geheten, in 't Zuidoosterdeel van Sicilië, geboren den 7 April 1668 uit zeer edele ouderen. Tot zyn elfde jaar toe was hy sober en dof van geest, hadt geen bevatting of oordeel, maar na dien ouderdom ontwaakte zeer schielyk zyn verstandt, en wel zodanig, dat hy binnen korten tydt zyne medeleerlingen voorby streefde, en den verwaarloosden leertydt rykelyk door zynen yver inhaalde. Hy wierdt door gestadig blokken niet alleen een schrander Philosooph, geestig dichter, groot rekenmeester, sterre-en aardryks-kenner, maar ook een Godgeleerde, die te gelyk de Rechten oeffende. De Italiaansche poëzy ging hem echter het meeste ter herte, en muntte hy dermaten daar in uit, dat hy met een byzonder recht voor een der allerbeste Italiaansche dichteren van zynen tydt gehouden wordt, als blykt uit de volgende schriften, als: *L'Adamo, overo il mondo creato Poema Filosofico:* waar tegen Joseph Moncada eenige aanmerkingen maakte, dies hy tegen den zelven de pen opvattende schreef: *Discorso, in cui si risponde alla Oppofizioni fattegli dal signor Dottore D. Giuseppe Moncada sopra la sua sentenza della Fermentazione*; voorts: *Del Moto degli Animali discorzo*; *La Pacetra Pastori, Dramma*; *L'Unione Ipostatica, Dramma*; *L'Elonira*; *Il Ciro in Babilonia*; *Il San Giorgio*; *Il San Guglielmo*; *Ivagiti dell' Ingegno*; *Poesie varie*, en *Gli Emblemi. Bibl. Sicula.*

CAMPANA, (ALBERT) van Florence, verkreeg zich veel roems door zyne geleerdheit. Hy was afgerecht in de beschaafde letteren, wysbegeerte, en Godgeleerdheit, die hy te Pisa en Padua onderwezen heeft. In de laatste dezer steden was hy zeer onpasselyk, en met een weinig te min omzichtigheit zich aan zekere vrouwe, de welke bestondt hem te genezen, aanbetrouwt hebbende, stierf hy den 24 September des jaars 1630 aan eene beroerte. Hy heeft verscheide werken geschreven, waar van slechts eene vertaling van de *Pharsalia* van Lucanus in de Italiaansche tale gedrukt is. *Thomasini in vit. illustr. viror.*

CAMPANELLA, (BASILIUS) een Domminikaner monnik van Palermo, de hoofdstadt van Sicilië, en voorlezer in de Godgeleerdheit binnen die stadt, bloeide voornamentlyk in den jare 1617. Men heeft twee fraaie vertalingen van hem uit de Spaansche in de Italiaansche tale onder dusdanige titels: *Trattato de scrupoli, ede' suoi remedii composto dal M. R. P. F. Alfonso Cabrera*; *Aggiunte e additioni alla somma de casi di conscienza sopra l'esplicatione della Bolla della S. Cruciata del R. P. F. Emmanuele Rodriques. Bibl. Sicula.*

CAMPANELLA, (THOMAS) in het Fransch *Clochette* genoemt, een Dominikaner monnik, geboren te Stilo, een dorpje in Calabrië, in den jare 1568. Met den ouderdom van 13 jaren begaf hy zich tot het kloosterleven; en gelyk hy veel verstandt hadt, kwam hy in grote achting. Men zegt, dat hy, nog in de wysbegeerte studeerende, eens 't geval hadt, dat zyn Professor, moetende in de stadt Consenza over zekere stellingen disputeren, en zich niet wel te pas bevindende hem verzocht in zyn plaats te gaan. Hy redentwistte met zo goeden uitslag, dat iedereen daar in genoegen nam, en men vleide hem zelf, dat hy de schranderheit van Telesius bezat. Deze lof gaf een indruksel op zynen geest, hy begeerde het boek van dien groten man, las het met veel yver, en nam zelf zyne gevoelens en wyze van philosopheeren aan. Naderhandt vernomen hebbende, dat men tegen dien wysgeer geschreven hadt, arbeidde hy aan een verdedigschrift, en ging naar Napels om het te doen drukken. In deze stadt gekomen zynde, en zeker klooster van Franciskaner monniken voorby gaande, zag hy een groot getal menschen daar in en uit lopen, waar van hy nieuwsgierig was de reden te weten. Men onderrechtte hem, dat'er Philosofisch gedisputeert wierdt. Waar op hy, gelyk de anderen, binnen liep; en verlof bekomen hebbende om mede te mogen disputeeren, kweet hy zich daar in zo wel, dat hy de toejuiching behaalde van alle die daar vergadert waren, en de monniken van zyne orde bragten hem in zegepraal in hun klooster. Op een anderen tydt sprak hy over Theologische stellingen, die een bejaard hoogleeraar van zyne orde moest verdedigen. Campanella prees eene der *propositien*, die in die stellingen waren. De hoogleeraar, deze lofspraak kwalyk nemende, viel hem schielyk in de reden, en zeide hem, dat het de post niet was van een jongeling, als hy, die naauwlyks zyne Philosophie hadt afgedaan, over verschillen van Godgeleerdheit te oordeelen. Dit verbitterde broeder Campanella, en hy voer op zyn beurt ook wakker uit, zeggende den bejaarden hoogleeraar, dat hy een weetniet was, en dat hy, hoe jong, daar van meer wist dan hy, en in staat was om hem de Godgeleerdheit te leeraren. De hoogleeraar daar over verstoord zynde, verklaarde tegen hem te zullen yveren: waar op hy door de kabalen dezes ouden professors ook met vele ontmenschtheit vervolgt is. Men zegt, dat, zommige geheimen van de Spaansche Monarchie door hem aan den dag gebragt zynde, zyn tegenparty daar uit gelegenheit zocht om hem te beschuldigen van de stadt Napels te hebben willen verraden, en aan de vyanden overleveren. Boven dat wierdt hy aangeklaagt over ketterye, en in de handen der Inquisitie gestelt. De rechters dezer afschrikkelyke vierschaar hielden hem vyf-en-twintig jaar gevangen, na verloop van welke hy door paus Urbanus den VIII, die belang in zyne vrylatinge nam, daar uit kwam, en in den jare 1634 naar Parys ging. Men hadt hem op de wreedste manier der wereldt mishandelt, ja zelfs tot zo verre, dat men hem vier en twintig achtereenvolgende uuren op de pynbank hieldt. De kardinaal Richelieu was voor hem. Hy leeraarde een Philosophie, daar weinigen smaak in vonden, hoewel de professor veel achting hadt. Een zyner landgenoten, die een lofschrift voor hem heeft gemaakt, zegt, dat hy veel geest en weinig oordeel hadt, en de bescheidenheit en gegrondheit van zaken mist. Zyne nagelatene schriften zyn: *Atheïsmus triumphatus*; *Monarchia Hispanica*; *Philosophia sensibus demonstrata*; *Monarchia Messiæ*; *Rerum Medicinalium lib.* VII; *Philosophia Divina lib. XXX comprehensa*; *de sensu rerum & magia*; *de fato siderali vitando*; *arcana Astronomica*; *Prodromus Philosophiæ instaurandæ*; *Apologia pro Galilæo*; *Philosophia realis*; *de gentilismo non retinendo*; *de prædestinatione, electione, reprobatione & auxiliis Divinæ gratiæ*; *Cento Thomisticus*; *Astrologicorum lib.* VI; *Philosophia rationalis*; *Disputationes*; *universalis Philosophia, libris* XVIII *comprehensa*; *ecloga in portentosam autoritatem Delphibi. &c.* Magliabecius heeft verscheide handschriften van Campanella bezeten. Hy spreekt aangaande zich zelf en zyn leven in de Verhandeling aan Gabriel Naudæus *de libris propriis, & de recta studendi ratione*. Maar omstandig heeft Doctor Ernst Salomon Cyprian zyn leven beschreven, het welk in den jare 1722 gedrukt is; als mede Echard *in Scriptoribus ord. Prædicatorum.* Hy overleedt te Parys in de maandt May des jaars 1639. Men wil, dat als hy zwaargeestig en lusteloos was geworden, hem door zeker man vergif wierdt gegeven, dat hem eenige dagen daar na wegrukte. In dien tydt ging hy in het een en zeventigste jaar zyns ouderdoms. *Gassend. in vita Peiresc. Janus Nicius Erythræus Pin.* I. *Imag. illustr. c.* 21. *Lorenzo Crasso Elog. d'Huom. Let.*

CAMPANILIS, (JOANNES BAPTISTA) een priester van Palermo. In zyne jeugt studeerde hy in het Palermitaansche kweekschool by de vaders Jesuiten, en wierdt tot meester in de Godkunde verheven. Daar na leeraarde hy eenigen tydt aldaar de Philosophie, en wierdt onder de *Academici Reaccensi* aangenomen, kapellaan van het Spaansche regiment, van Sicilië genaamt, en later biechtvader van Anjello de Moura en Gusman, marquis van Castelrodrigo, onderkoning van Sicilië, welke hem zeer beminde, en tot rechter van het koninklyke gerechtshof verhief: waar na hy parochiaan van S. Hippolitus, daar na van S. Jakobs kerke, en nog later van de heilige kruis-kerke geworden is. Hy heeft geschreven: *Il Fiore oratione sacra predicata nella Regia, & Imperial Capella di S. Pietro del Real Palazzo della felice citta di Palermo*;

lermo; *I Tocchi del Campanile distinti in Quaresimali, è festivi. Prediche della quaresima recitate nell' imperial Capella di S. Pietro del Real Palazzo della Citta di Palermo*; *I Tochi del Campanile*: *Panegirici & Orationi Sacre*; *Grandezze, e divotione del glorioso S. Giuseppe*; *Parochus Panormitanus*; *Palermo antico riscontrato al moderno. Bibl. Sicula.*

CAMPANUS, (FRANCISCUS) een Italiaan, zeer bedreven in taalgeleerdheit, leefde omtrent het jaar 1536. Zyn *Quæstio Virgiliana* is 1587 door Hendrik Stephanus met het werk van Parrafius *de rebus per Epistolas quæsitis* op de persse gebragt.

CAMPANUS, (JOHANNES ANTHONIUS) een der geleerdste prelaten, die in de XV eeuwe in Italië te vinden waren. Hy was de zoon eener boerinne, welke in 't veldt arbeidende, en zich door de barensnoodt verrascht voelende hem niet verre van Capua onder een laauwrierboom ter wereldt bragt. Hy wierdt tot een schaapherder opgevoed: doch mits hy blyken van een groot verstandt gaf, bestelde men hem als knecht by een dorppriester, die hem een weinig Latyn leerde. Anderen willen, dat hy slechts de knecht van den koster was. Naderhandt wierdt hy onderwyzer in een zeker aanzienlyk huis te Napels, en nam krachtig toe in zyne letteroeffeningen. Onder andere leermeesters hadt hy Laurentius Valla. Nadat hy vyf jaren te Napels gewoont hadt, begaf hy zich naar Perusa, om aldaar in de Rechten onderwezen te worden. Hy zelf leeraarde in 't oopenbaar de beschaafde letteren met zo veel lof, dat men hem by decreete van den Senaat burger van die stadt maakte. Zommigen willen, dat hy het Griekſch nooit verstaan heeft: doch anderen verzekeren, dat hy die taal te Padua wel beoeffende onder Demetrius Chalcondylas. Weder te Perusa gekomen zynde, schreef hy de Historie van den dapperen Andreas Braccio, een groot krygsheldt, die van wegens zyne dapperheit van de inwoners van Perusa tot hunnen prins verkoren wierdt. Dit werk wierdt aangaande den styl zeer geprezen: doch 't was wat te veel pluimstrykende. De roem van Campanus spreidde zich zo wyt uit, dat Calixtus de III hem te Rome tot zynen secretaris beriep. Naauwlyks was hy daar aangekomen, of de doodt dezes H. vaders deedt al zyne hoop in rook verdwynen. Hy wikkelde zich in de gunst van Pius den II, en bekleedde by den kardinaal de Saxoferrate het ampt van hofmeester. Eenigen tydt daarna wierdt hy van Pius met het bisdom van Crotona begiftigt, en vervolgens met dat van Teramo. Hy kreeg van Paulus den II het aartspriesterdom van St. Eustachius, een zeer goed ampt. Hy verzelde François Piccolomini, kardinaal legaat in Duitschlandt, en deedt verscheide redevoeringen op de ryksvergaderingen. Op zyn te rug komst uit Italië bekwam hy van den zelven paus het gouvernement van Tuderti; onder Sixtus den IV dat van Fulgino en Cita di Castello; doch verloor dit ampt en de gunst van den paus, omdat men hem medeplichtig achtte aan eene muiterye, die in dat gouvernement ontstaan was. Sixtus wierdt hier over zodanig in toorn vervoert, dat hy hem bande uit al het gebiedt van den H. stoel, en geenzins aan eenige bemiddeling voor hem het oor wilde lenen. Campanus, wegens zo eene ongunst deerlyk getroffen zynde, bragt het overige zyns levens dan aan het hof te Napels, dan te Siëna, met smertelyke droefheit door. 't Was te vergeefs, dat hy zyne zanggodinnen en geleerdheit te hulpe riep, men wil zeggen, dat hy zyn best deedt deze verdrietigheit met het opstellen van 't een of 't andere werk af te weren; want zo haast als hy zich zette om een begin te maken, voelde hy zyne droefheit weder boven komen. Dit maakte hem moedeloos, en mits hy 't ongeluk hadt van aan de vallende ziekte vast te zyn, bezweek hy ganschelyk in zyn beklaaglyken staat. Hy stierf te Siëna den 15 July 1477, in den ouderdom van vyftig jaren, en wierdt in de hoofdkerk begraven. Hy zou hertelyk gewenscht hebben, zich in zyn landt te hebben mogen nederzetten, gelyk dat uit zyne brieven te zien is. Verscheide werken zyn van hem voorhanden, als: *de ingratitudine fugienda*; *de dignitate Matrimonii*, verscheide redenvoeringen, waar onder deze, die hy in den jare 1455 te Perusa uitsprak, toen hy zyn onderwys in de beschaafde letteren aanving; de lykreden op een van de hertogen van Urbino, als mede die op den kardinaal Saxoferrata; op Pius den II, enz; negen boeken, bestaande in brieven, waar van zommige door den vlyt van Daumius, nevens die van *Textor*, in Duitschlandt herdrukt zyn; het leven van *Pius* den tweden; acht boeken, behelzende treur-en puntdichten, en eenige leerredenen, enz. Deze schriften zyn door Michiel Fernus aan 't licht gebragt, nevens de historie van zyn leven, die zeer wydlopig is opgestelt, en hem niet weinig tot lof strekt. Men vergete niet, dat hy corrector op eene drukkery was. *Bayle Dict. Crit.*

CAMPANUS, (JOHANNES) een Duitscher, uit het landt van Gulik, leefde omtrent het jaar 1530. Hy volgde Luther gedurende twee jaren; en daarna maakte hy een aanhang op zich zelf. Hy leerde te Wittenberg, rakende het H. Avondmaal, een gevoelen, dat niet alleen tegen Luthers rechtdraats aanliep, maar ook verschilde met dat van de andere Sacramentarissen, hoedanig de navolgers van Andreas Karelstadt, den eersten leerling van Luther, genoemt wierden. Hy dreef ook, dat de Zoon en de H. Geest geen twee van den Vader onderscheidene personen waren. Dus bragt hy vreemde gevoelens in de wereldt, waar voor zo wel Roomschgezinden als Protestanten een afschrik hadden. *Prateol.* V. *Camp. Florimond l.* II. *c.* 16. *n.* 7. *Osius lib.* I. *de hær. Spond. A. C.* 1531. *n.* 10.

CAMPANUS, uit Lombardië, een beroemt wysgeer en sterrekundige, was schrander en spitsvindig, bedreven in de H. Schrift, verstandig in de getallen, en in 't maken van een Almanak. Dit is 't getuigenis van Trithemius, die 'er byvoegt, dat hy nog vele kleine werkjes hadt, nut voor de bisschoppen; onder welke de volgende waren; een boek van de heilige dagen; een vertoog over 't maken van een uurwyzer; een Almanak; en verscheide andere sterrekundige werken. Deze schryver heeft gebloeit omtrent den jare 1040. *Trith. de script. Eccles. M. Du Pin Biblioth. des Aut. Eccles.* XI. *Siecle.*

CAMPASPE, of PANCASTE, eene schone vrouw, daar Alexander de Grote op verlieft was, die haar van Apelles wilde laten uitschilderen. Deze raakte onder het schilderen op haar verlieft. Alexander, dit gewaar wordende, gafze aan hem over. *Plin. L.* 35. *c.* 10.

CAMPATES, een soort van Donatisten, welke voor dezen te Rome *Montenses* genoemt wierden. Hieronymus alleen noemt hen in zynen brief tegen de Luciferianen *Campates.* Zy kwamen in hunne leere met de Donatisten en Circumcelliones overeen. *Prateol. in Elencho hæret.*

CAMPDEN, een steedtje in Engelandt, in 't geweest van 't graafschap Glocester, genaamt Kisgate. De graaf van Gainsboroug, ondergraaf van Campden, houdt aldaar zyn verblyf. *Moreri in het Engelsch.*

CAMPECHE, of *S. Franciscus van Campeche*, eene welgebouwde stadt in het Ooster-gedeelte van het Afrikaansche halfeilandt Jukatan, met een haven aan den Mexikaanschen zeeboezem. Ze wierdt in den jare 1596 door de Engelschen ingenomen en geplundert. Naar de zelve wordt zeker bekend verfhout genaamt. *Maty Dict.*

CAMPEGGI, een voornaam geslacht in Italië, uit het welke vele kardinalen, waar van hier na zal gesproken worden, voortgekomen zyn, is aldaar zedert vele eeuwen in aanzien geweest. *Ugolinus Campeggi* was in de dertiende eeuwe in zulk eene hoogachting, dat die van Pisa hem tot veldheer verkoren. Een van zyne nazaten, *Barthelemi Campeggi* genaamt, kreeg groten lof wegens zyne vroomheit en wetenschap. Hy leefde omtrent het einde van de XIV eeuw, en ging gewillig in ballingschap uit zyn vaderlandt, om niet gedwongen te zyn den aanhang der Guelphen te volgen. Doch de tydt zyner ballingschap was hem niet vruchteloos, hy besteedde den zelven aan de oeffening van 't burgerlyke en geestelyke Recht. Zyn zoon *Johannes Campeggi* drong nog al dieper in deze wetenschap door, en onderwees de zelve met veel roem te Padua en elders. Hy heeft verscheide werken nagelaten, die getuigenis dragen, dat hy in dat stuk zeer ervaren was. De voornaamste der zelven zyn: *Consilia*; *Tractatus de statutis*; *de immunitate*; *de dote*; enz. Die geleerde man hadt verscheide kinderen, en onder anderen den kardinaal *Campeggi*, waar van in het vervolg gesproken wordt, en die gelegenheit aan de handt zal geven om van de doorluchtige personen dezer familie gewag te maken. Hy trouwde voor dat hy dacht dat hy een geestelyk persoon zou worden, met Françoise Guastavilain, waar by hy drie zonen en twee dochteren teelde; als *Rudolf*, die veldheer by de Venetianen was; *Johannes Baptista*, bisschop van Majorca, een van de geleerdste geestelyken zyner eeuwe, en *Alexander*, kardinaal, waar van hier na. De dochteren waren *Louisa*, gemalin van Camillus Fantuccio van Bologne, en *Eleonora*, getrouwt met Alphonsus Contrario van Ferrara. *Alexander Campeggi* wierdt met zeer veel zorge opgebragt, en hadt de geleerdste mannen zyner eeuwe tot leermeesters; als Lazarus Bonamici, Petrus Porrhano, en Anthonius Bernardi, die zedert bisschop van Caserta wierdt. Uit die voorzorge kwam zo veel vrucht voort, dat hy wel haast in staat was om de gewigtigste ampten van het hof van Rome te bekleeden, om vervolgens met de aanzienlykste kerkwaardigheden begunstigt te worden. En in der daadt, Paulus de III maakte hem klerk van de kamer, gaf hem andere bedieningen, en verhief hem in den jare 1541 tot bisschop van Bologne zyn vaderlandt. De kerkvergadering van Trente in deze stadt overgebragt zynde, kwamen de prelaten aan 't huis van Alexander, en Johannes Baptista Campeggi byeen, en men heeft 'er daar vyf van deze familie gezien, die nabestaanden waren van den kardinaal *Laurens*, namelyk, *Thomas* en *Marcus Anthonius*, zyne broeders, de een bisschop van Feltri, en de andere van Grosseta, *Johannes*, bisschop van Parento, zyn neef, zoon van Anthonius Maria, zyn broeder, en zyne zonen *Johannes Baptista*, bisschop van Majorca, en *Alexander*, die 't van Bologne was. Deze laatste was ook onderlegaat te Avignon, alwaar hy de Hugenoten, die 't oogmerk hadden in des pauzen gebiedt te vallen, behendiglyk gade sloeg. Hy behaalde door zyn gedrag zo groten roem, dat paus Julius de III hem in de maandt November des jaars 1551 kardinaal maakte; doch hy stierf twee jaren daar na op den 25 September des jaars 1554, in den ouderdom van acht en veertig jaren. Graaf *Rudolf Campeggi* heeft zich een groten naam verkregen, niet alleen door zyne bedrevenheit in de Rechten, maar ook door zyne dichtkunde. Hy stierf den 28 Juny des jaars 1624. Men heeft twee stukken van zyne gedichten, een heldendicht, hebbende den tytel van *le Lacrime di Maria Virgine*; *L'Italia consolada*, zynde een bruilofts gedicht, dat hy in den jare 1620 op het huwelyk van Christina van Vrankryk met Victor Amadeus, hertog van Savoje, gemaakt heeft. *Thomas Campeggi*, bisschop van Feltri, die in de XV eeuwe leefde, stelde eene verhandeling op over den ongehuuwden staat der priesters, en een van den paus, enz. Een andere *Camillus Campeggi*, een Godgeleerde van de Dominikaner orde, wierdt op de kerkvergadering van Trente zeer geacht, en was een wakker prediker, en afkomstig uit Pavia.

CAMPEGGI, (LAURENS) kardinaal, leefde in de XVI eeuwe. Hy was van Bologne, uit het voorgemelde geslacht, een zoon

zoon van Johannes Campeggi, een verstandig Rechtsgeleerde, waar van boven gesproken is. Laurens vorderde ook zeer in die wetenschap, rakende het burgerlyke en geestelyke recht, en wierdt zelf opperhoogleeraar in de Rechten te Padua. Vervolgens na de doodt zyner vrouwe een kerkelyk persoon geworden zynde, kreeg hy aanzienlyke ampten, en wierdt eindelyk kardinaal. Hy bragt veel toe, dat de stadt Bologne weder onder 't gezag des pauslelyken stoels verviel, en Julius de II, hem daar over zyne erkentenis willende betonen, begiftigde hem met het ampt van auditeur van de Rota, daar na met het bisdom van Feltri; en vervolgens zondt hy hem als nuncius in Duitschlandt en naar Milanen. Leo de X vertrouwde hem en zynen broeder *Thomas Campeggi* het gouvernement van de steden Parma en Plaisance, en zondt hem weder als nuncius in Duitschlandt. In dien tydt, namentlyk op den 1 July des jaars 1517, was het dat hy hem met den kardinaalshoedt begunstigde. Toen voerde hy den tytel van Sint Thomas, dien hy naderhandt verwisselde voor dien van Sinte Maria van gene zyde des Tybers, en voor de bisdommen van Alba, Palestina en Sabina. In de maandt January des jaars 1518 kwam hy weder te Rome, en 't jaar daar aan wierdt hy als legaat naar Engelandt gezonden, om aldaar de tienden tegen de Turken op te halen. Doch deze verrichting hadt geen goeden uitslag; hy verkreeg alleen het bisdom van Salisbury voor zich. Zedert wierdt hy onder de regering van paus Clemens den VIII in den jare 1524 als legaat in Duitschlandt gezonden tegen Luther, en hy gaf aldaar bevelen uit tot verbetering der zeden. In die waardigheit zondt men hem in den jare 1528 ook naar Engelandt, om rechter te zyn over de huwelyksscheiding van Hendrik den VIII en Catharina van Oostenryk, ten einde hy Anna Boulen wederom zou trouwen. Echter kwam Campeggi tot geen besluit, en de paus riep hem het volgende jaar te rug, de kennisse dezer zake aan zich behouden hebbende. Campeggi kwam in 't jaar 1529 weder te Rome. Hy was bisschop van Bologne geweest zedert den jare 1523. Hy bevondt zich in deze stadt toen Karel de V daar gekroont wierdt. Van daar weder in Duitschlandt als legaat overgegaan zynde, woonde hy de vergadering van Augsburg by. De paus op zyne te rug komst overleden zynde, gaf hy zyne stem tot de verkiezing van Paulus den III, die hem in den jare 1538 benoemde om zich als legaat te Vicence te laten vinden, alwaar de opening tot de kerkvergadering, die namaals te Trente is vervolgt, moest gedaan worden. Doch Campeggi stierf te Rome den 19 July des jaars 1539. Hy hadt eenige Rechtsgeleerde werken opgestelt, die niet in 't licht zyn gekomen. *Sigonius de Episc. Bonon. l. 5. Garambay l.* I. *Onuphr. in Chron. Sanderus de Schism. Angl. Surius in Comment. Sleidanus in Annal. Ughel. Ital. Sacr. Spond. in Annal. Eccles. Aubery Histoire des Cardinaux. Bumaldi Bibl. Bonon.*

CAMPEGIUS, of CAMPERIUS. (SYMPHORIANUS) Zie CHAMPIER.

CAMPER, eene stadt in Indië. Zie KAMPER.

CAMPESTER, een dichter, zo het schynt van slecht Latyn, die vaerzen hadt gemaakt, hebbende den tytel van *Catholica*, of *Infernalia*, volgens het bericht van Fulgentius *de Continentia Virgilii.*

CAMPESTRE, of CAMPESTE, by de Romeinen zeker broek of halve rok, rondom het ligchaam geschoeit, waar mede de genen zich omkleedden, die in het veldt van Mars hunne oeffeningen moesten doen. Het hing hen van de navel af tot aan het midden der dyen toe, dienende om hunne schaamte te bedekken.

CAMPIANO, een stedeke in Italië, in het dal van Taro, wordt by de inwoonders genoemt *Stata di Val di Taro*, en legt by de rivier Taro; en alzo het wegens den doortocht van belang is, hebben de hertogen van Parma, aan welke het toebehoort, het zelve laten verschansen.

CAMPIANUS, (EDMUND) van Londen, een Jesuit, leefde in de XVI eeuw. Hy studeerde te Oxfort, en zedert tot den Protestantschen Godsdienst overgegaan zynde, wierdt hy diaken. Doch eenigen tydt daar na heeft hy de Hervormde leere weder afgezworen, en is naar Douay gegaan, daar een *Seminarium* (Roomsch kweekschool voor jonge kerkelyke personen) van Engelschen was. Namaals zich naar Rome begeven hebbende, wierdt hy daar in den jare 1573 Jesuit. Als zyn proefjaar verlopen was, zondt men hem naar Wenen in Oostenryk, en vervolgens naar Praag, van waar men hem weder te Rome ontboodt. In den jare 1580 kreeg hy bevel om naar Engelandt over te steken, alwaar hy zeer voor de Roomschgezinde party yverde, het welk hem het leven kostte. Dit geschiedde op den 28 November des jaars 1581, onder de regering van Elizabeth. Campianus heeft verscheide werken opgestelt, waar van de voornaamste zyn, eene algemeene Tydrekening, nevens eene verhandeling geschikt voor de hogescholen van Engelandt, waar in hy tien redenen bybrengt ten voordeele van de Roomsche leere. *Spondanus A. C.* 1580. *n.* 11. 1581. *n.* 10. *Gautier & Riccioli Chron. Pitseus. Ribadineira.*

CAMPIO, zeker Grieksch historieschryver. Men weet niet te recht, in wat tydt hy geleeft heeft. Alleenlyk wordt hy aangehaalt door *Vitruvius* in de voorreden van 't zevende boek, en door *Vossius l.* III. *c.* 70. *de Math.* §. 1. Campio is geen Grieksche naam. Deze schryver wierdt *Carpio* genaamt, en Vitruvius en Vossius noemen hem mede alzo.

CAMPIXIANUS, (FREDERICUS) een Kataneesch Rechtsgeleerde, en wel een der beroemdsten van zynen tydt in Italië. Hy heeft de burgerlyke Rechten in de hogeschole van zyne geboortestadt geleeraart, en driemaal, te weten in de jaren 1546, 1548, 1569, den rechterstoel in het koninklyke gerechtshof bekleed, en als koninklyke Raadsheer gezeten. Den 16 April des jaars 1583 overleedt hy te Palermo. Hy heeft vele voortreffelyke boeken geschreven, die Marius Muta, Antoninus Amatus en Octavius Corsettus in hunne boeken, te weten *Pragm. Tom. I en II, Resol.* 5. *n.* 71. en *Consil.* 22. dikwils aanhalen; maar daar zyn 'er geen andere van gedrukt dan zyne *Consilia Tria*, en *Adnotationes ad bullam Apostolicam Nicolai V. & Reg. Pragmaticam Alphonsi de Censibus. Bibl. Sic.*

CAMPO BASSO, (NIKOLAAS) een Napolitaansche graaf, moest zyn vaderlandt ruimen, hebbende in de onlusten tusschen den koning van Aragon en Renatus, uit den huize Anjou, 't met den laatsten gehouden. Hy begaf zich derhalven naar 't hof van den gedachten Renatus, en vervolgens by Karel den Stouten, hertog van Burgundië, en maakte zich by den zelven dermaten bemind, dat hy hem een groot gedeelte zyns legers als veldheer aanbetrouwde, en veel gunst bewees. Doch onaangezien deze weldaadt beging hy tegen hem een zeer trouwloos stuk, daar uit voortgekomen zynde, zo men wil, dat de hertog hem, als hy met hevigheit om zyn bezolding hadt aangehouden, een oorvyg zou gegeven heben. Het zy zo als 't wil, 't is ten minsten zeker, dat hy, van den hertog naar Italië gezonden zynde om aldaar krygsvolk te werven, in zyne doorreize te Lion met den koning van Vrankryk, Lodewyk den XI, een geslagen vyandt van Karel den Stouten, een verdrag heeft gemaakt, om hem den hertog levendig of dood in handen te leveren; mits hem daar voor zoude gegeven worden een graafschap in Vrankryk, nevens 25000 daalders, en een veldheers plaats. *Cominaus* spreekt 'er echter van als zoude de koning van dien aanslag zulk een afschrik betuigt hebben, dat hy zelf den hertog daar van verwittigde, de welke meende, dat dit een kunstgreep des konings was, om hem zynen besten en vertrouwdsten generaal te onttrekken, willende geenzins geloof aan deze zake geven: hoewel anderen, in aanmerking, dat Lodewyk de XI anders zo naauw niet van conscientie was, dit met reden in twyffel trekken, en liever geloven, dat hy zelf den graaf tot de volgende verraderyen heeft aanleiding gegeven: want als de hertog van Bourgondië in den jare 1475 Nancy belegerde, en den grave daar over 't bevel hadt toebetrouwt, hieldt deze den hertog van Lotharingen, en den koning van Vrankryk ten gevalle de belegering zo in trein, dat ze byna zoude moeten opgebroken geweest zyn. Des niet te min bleef hy des hertogs Karels vertrouwdste generaal, en was ook by beide de veldslagen, tegen de Zwitsers by Granson en Munter voorgevallen. Maar als Karel Nancy in den jare 1476 ten anderen male belegerde, ving hy zyne verradersche zamenhandeling met den hertog van Lotharingen wederom op nieuw aan; 't geen echter haast was aan den dag gekomen: want de Bourgondiërs een Lotharingsch edelman, Cifron, of Suffron genaamt, door wiens bemiddeling de graaf juist zyne correspondentie hadt, gevangen bekomen hebbende, en den hertog van Bourgundië dien willende doen ophangen, hieldt deze sterk aan om by den hertog eens heimelyk gehoor te hebben, belovende hem zaken te ontdekken, die zyn leven betroffen: doch de graaf juist ter plaatse by den hertog zynde, daar deze toezegging geschiedde, verhinderde zulks, onder voorwendzel, dat Cifron zyn leven zocht te redden door leugens; en als Cifron ten anderen male iemandt om dat te verkrygen naar den hertog hadt gezonden, wees hy den bode, nog in de voorkamer zynde, met hevigheit te rugge, en het vonnis wierdt spoedig uitgevoert. Toen de hertog van Lotharingen ondertusschen met een sterk leger tot ontzet aankwam, liet Campo Basso zyne verraderyen ook blyken: want als de hertog van Bourgundië, die niet meer dan 4000 man hadt, met hem raadpleegde, of hy zou aftrekken, riedt hy hem standt te houden, en ging reeds den volgenden dag met een gedeelte des legers tot den hertog van Lotharingen over. De Duitschers, die onder het Lotharingsche leger waren, wilden hem, als een verrader, niet aannemen; dies hy zich naar Condé, een stedeke aan de Moesel, begaf, waar heen het Bourgundische leger naar den verloren slag alleenlyk kon aftrekken, om het aldaar waar te nemen; hy zondt ook een deel verraders in 't Bourgundische leger te rug, met bevel om den hertog in 't hevigste des treffens om te brengen of gevangen te nemen; hoewel deze door den vyandt daar in belet zyn geworden. De meeste vluchtelingen van 't Bourgundische leger wierden van Campobasso omgebragt, of gevangen; en als niemandt wist waar de hertog van Bourgundië gebleven was, was hy de eerste, die de plaats en de omstandigheit zyner ontlyvinge ontdekte. Na dien tydt heeft men van Campobasso niet meer gehoort, dewyl hy om zyne verraderyen van iedereen is gehaat geworden, en heeft waarschynlyk zyn leven in zukkeling ten einde moeten brengen. *Cominaus Memoires. Chronique Scandaleuse. Meyer. Hist. Flandr. P. Daniel Hist. de France T.* II. *col.* 1382. 1402. *Koler. Diss.* 2. *de Carolo Bellicoso* §. 14. *p.* 27. *seq.*

CAMPO DI S. PIETRO, een stedeke onder het gebiedt van Venetië in Italië. Het legt in 't Paduaansche, aan een riviertje, tusschen de stadt Trevigni en Vicence. *Maty Diction.*

CAMPO, (JOHANNES DE) een edele Palermitaan, is een geestig dichter geweest, in wiens werken zyne grote belezenheit en geleerdheit uitblinken. Hy bloeide voornamentlyk omtrent den jare 1570. Men weet uit verscheide van zyne gedichten, aangehaalt en bygebragt in de verzamelde Minturnische poëzy, en in het Italiaansche boek, genoemt *Rime di diversi belli Spiriti della Città di Palermo in morte della Signora Laurea Serra, e Frias*, gedrukt te Palermo in octavo in den jare 1572, dat hy een braaf dichter geweest is, en in zyne moedertale geschreven heeft *Rime*, die door een onbekent toeval, eer dat ze ter drukpersse konden gebragt worden, verloren zyn geraakt. *Bibl. Sicul.*

CAMPO GABIO. Zie GABII.

CAMPO, (HEIMERICUS DE) onder-kancelier van de Keulsche schole, hadt ter zynen tyde niemandt zyns gelyken in de Aristotelische Philosophie, en was een uitmuntent twistredenaar. Op het

het Concilie van Basel vertoonde zich zyn verheven verstandt in den vollen dag, en hy schreef aldaar verscheide verhandelingen ten verzoeke van Nicolaus Cusani, naderhandt kardinaal, volgens de getuigenisse van *Trithemius*. Van Keulen naar Loven beroepen in den jare 1444, heeft hy vyf jaren achtereen aldaar het hoogleeraarsampt in de Godkunde bekleed, en is in den jare 1461 overleden, hebbende deze volgende boeken nagelaten: *Compendium Quæstionum*; *Super Sententias lib.* IV; *de Esse & Essentia*; *Compendium Divinorum*; *de Auctoritate Concilii*; *Quæstiones in Magistrum Sententiarum*; *Expositiones in Apocalypsin*; *de laude Solitudinis*; *de Inclusione Canonicorum Regularium*, *Apologia cur recesserit à Concilio Basileënsi & Eugenio adhæserit*; *de Imagine Christiè cruce depositi*, *& in sinu Matris funerali linteo involuti*; *Disputatio de controversiis Fidei inter Bohemum & Catholicum*. *J. Trithem. Catalog. Scriptor. Ecclesiast. & German. Joh. Impens. Chron. Bethleëmit. J. Molan. Biblioth. Sacr. M. S. ap Miraum, lib.* IV.

CAMPOIZEN, zekere ketters, volgende de dwalingen van de Arianen, in de IV eeuw. Zy beroemden zich op de gemeenschap der kerke, en ondertusschen leerden zy, dat 'er drie wezens waren, met nog zekere omdwalende, namentlyk, dat 'er drie zelfstandigheden in de Drieëenheit moesten gestelt worden, in plaats van te geloven een eenig Wezen in drie Personen, die men volgens 't algemeen gebruik der kerke drie Zelfstandigheden of Wezens noemt. *Hieronymus Ep. ad Damas. Prateolus* op 't woordt *Campoisen*.

CAMPOLI, een bisschoplyk stedeke in Abruzzo ultra, of 't Noordelykste, grenzende aan het Mark van Ancona, omtrent twee mylen van Teramo, Ascoli, en de Golf van Venetië. Deze stadt bestaat in drie delen, die op zekeren afstandt van elkander leggen, en *Camplo*, *Nucella*, en *Castro Nuovo* genaamt worden. *Maty Diction.*

CAMPOLONGO, (ÆMILIUS) van Padua, was hoogleeraar in de geneeskunde. Behalven dat hy in taal-en oudheitkunde zeer badt toegenomen leide hy zich inzonderheit op de schriften van *Aristoteles* en *Galenus*. Hy wierdt in den jare 1578 tot het hoogleeraarsampt in de geneeskunde te Padua beroepen, en bleef in dien dienst tot zyne doodt toe, die in October des jaars 1604 voorviel. Men begroef hem in de kapelle, die zyne familie aldaar bezit, waar in een opschrift te zien is, dat zyn zoon *Hannibal Campolongo* deedt oprechten. Behalven de Consultatien, welke men, nevens die van andere Italiaansche geneesheeren, in 't licht heeft gebragt, zyn nog van hem: *Methodus consultandi de Variolis*; *de Athritide*; enz. *Thomasinus in Elog. illust. Vir. P.* I.

CAMPOLUS, (HIACINTHUS) een Dominikaner monnik, te Messina in Sicilië op den 22 July des jaars 1646 geboren. Hy schoot den monniks rok aan den 13 April des jaars 1663, nadat hy alvorens ruim drie jaren achtereen zynen proef gehouden hadt. De Philosophische en Godgeleerde studiën voltooit hebbende wierdt hy in 't jaar 1673 tot voorlezer verkozen. Naderhandt begaf hy zich tot het predikampt, en bekleedde dat wegens zyne welsprekendheit en ervarenheit in de Roomsche kerkeleere met grote toejuichinge door de voornaamste steden van Sicilië; zodat hy door de vaderen van zyne orde op eene algemeene kerkvergadering, te Rome in 't jaar 1686 gehouden, met den tytel van algemeenen prediker vereert wierdt, na welken tydt hy missionaris over de geheele kerkelyke rechtsbanne van Messina, voorts onderprioor en prioor van verscheide kloosteren geworden is. Men heeft van hem in de Italiaansche tale in druk: *Tesoro del S. S. Rosario*, *diviso in tre Parti. Bibl. Sic.*

CAMPOMAJOR, eene verschanste plaats in Portugal, in de provincie van Alentejo, aan de grenzen van Spanje, niet verre van 't riviertje Caya. Deze vesting wierdt in den jare 1712 door den marquis de Bay te vergeefs belegert. *Colmenar Delic. de Portug. p.* 790.

CAMPO MERLINO. Zie AMELS-FELD.

CAMPREDON, in 't Latyn *Campus Rotundus*, een stedeke in Catalonië, aan de grenzen van 't Roussillon, tusschen Girona en Puicerda. 't Is verschanst, en men houdt het gemeenlyk voor 't oude *Sebendunum*, een stedeke der Castilianen. *Maty Diction.*

CAMPSON, Sultan van Egypten, een Circassiër van geboorte. Hy was voor de Mammelukken in 't begin van de XVI eeuwe op den troon gezet, en wierdt achtien maanden daar na door de oproerigen omgebragt. Men zegt, dat het een man vol dapperheit was, maar dat hem beleidt ontbrak.

CAMPSON-CAURI, Sultan van Egypten, wierdt in den jare 1504 door de Mammelukken tot deze waardigheit verheven, die hy echter in den beginne weigerde aan te nemen, uit aanmerking van de rampen, die den vorsten van Egypten in zo korten tydt waren overgekomen door de oproeren van de aanzienlykste van den staat. De fortuin, die hem uit de ellende der slavernye hadt gered, om hem onder 't getal der Mammelukken te stellen, bezorgde hem de eerste ampten na den Sultan, en zette hem eindelyk op den troon. Hy regeerde met eene verwonderenswaardige voorzichtigheit; want de grootste belhamels stilletjes van kant geholpen hebbende bragt hy in 't koninkryk vry wat rust. Daar na zondt hy troepen naar de Indiën, om de Portugezen daar uit te verdryven; en om zyne onderdanen door den koophandel handelbaarder te maken. Het is waar, dat hy van die kant niet gelukkig in zyne uitvoering was; want de Portugezen vervolgden in den jare 1509 zyne gansche zeemacht. Campson was de scheidsman van het Oosten, en als de balans tusschen twee machtige Potentaten, Ismaël, koning van Persië, en Selim, Turksch keizer: doch hy wierdt op 't einde van dezen laatsten, door de lafhertigheit van eenen van zyne onderdanen, Caierby genaamt, gouverneur van Aleppo en Comagena, onderdrukt: want Selim zich gelatende, als of hy tegen Ismaël zou optrekken, viel Campson, die hem met zyn heir afwachtte, op het lyf. De legers ontmoetten zich by Comagena, juist ter plaatse, daar de Turken twee jaren te voren de Persianen geslagen hadden. Caierby zich kwytende van zyne belofte, die hy aan Selim hadt gedaan, voegde zich aan des zelfs kant. Dit verraadt deedt, dat de Mammelukken wierden op de vlucht gedreven, terwyl Campson, reeds zeventig jaren oud, lyvig en gebroken zynde, van zyn paardt viel en dood getreden wierdt. *Leunclavius l.* 17. *Paulus Jov. l.* 17. *Baudier Hist. des Turcs.*

CAMPULUS, (PLACIDUS) een Benedictyner monnik uit edelen geslachte in de stadt Messina, wierdt in het jaar 1428 abt van S. Placidus aldaar, en maakte zich by iedereen aangenaam en eerwaardig, maar byzonderlyk by den koning Alphonsus, van wien hy zeer vele gunsten en voorrechten voor zyn klooster verworf. Des niettegenstaande maakten zyne kloosterlingen, kunnende zyne hoognodige en tot verbeteringe dienende inzettingen niet verdragen, een groten oproer tegen hem, en betichtten hem met valsche lasteringen by paus Eugenius den IV; des hy voor drie jaren van zyne waardigheit en kloosterbestier opgeschort wierdt, na welken tydt hy naar Rome ontboden zynde de paus zyne onschuldt haastelyk ontdekte, en hem omhelzende in zyn vorig ampt herstelde. Hy overleedt in den jare 1455 te Randazzo, een stedeke in de valeie van Demona in Sicilië aan den voet van den berg Gibel, op de rivier de Cantara, en legt aldaar in de kapelle van St Maria Maggiore begraven, daar zyn ligchaam als een groot heiligdom geëert en bewaart wordt, niettegenstaande paus Calixtus de III op straffe van den ban die van Randazzo bevolen heeft gehad het ligchaam aan het klooster van S. Placidus te Messina te laten volgen. Hy heeft geschreven, volgens 't verhaal van Pirrus en Samperius: *Historia Miraculosæ Imaginis S. Placidi*; en *Homilia de sancto Placido. Bibl. Sic.*

CAMPUS FLORIDUS, voor dezen eene abdy van Cistercienzer monniken in Vrieslandt, in Westergoo, in de grietenye van Wonseradeel, omtrent een uur van Bolswaart, naar het Noorden, gelegen. De zelve wierdt eertyds ook wel *Floorkamp* of *Bloemkamp* genoemt, en naderhandt *Oldeklooster*. Zie OLDEKLOOSTER. Emmius getuigt, dat het een voortplanting is geweest van Klaarkamp derwaarts overgebragt kort na den jare 1165. *M. Alting Not. Germ. inf. P.* II. *Emmius Rer. Fris. l.* VIII.

CAMPUS-MAGNUS, of *Groot-Veldt*, is eene zich zeer wyd uitstrekkende vallei, twaalf hondert stadien lang, en hondert en twintig breed. De Jordane snydt de zelve in twee delen. Zy neemt haar begin by het stedeke Genebath, en eindigt aan 't Asphaltitisch meir. De stadt Jericho is in 't midden van dit Groot-Veldt gebouwt. Zeer naby legt een berg, waar van de stadt beheert kan worden, en die zo onvruchtbaar is, dat men daar noch bomen, noch kruiden ziet, en zo lang, dat hy zich naar 't Noorden tot aan den bodem van Scythopolis, en naar 't Zuiden tot aan Sodoma uitstrekt. Wegens des zelfs onvruchtbaarheit wordt 'er geen een bewoonder gevonden. Tegen over dezen berg, en aan de andere zyde der Jordane, ziet men een anderen berg, die naar het Noorden by Julias zyn begin neemt, en naar het Zuiden tot aan Gomorrha loopt, daar hy naby tot aan Petra, eertyds de hoofdstadt van Arabië, henen schiet. Daar legt nog een berg, die zich tot aan de landpalen der Moabiten uitstrekt. Een hedendaags schryver zegt in eene reize door 't Heilige Landt, dat deze vallei in waarheit de beste der wereldt, en zeer vruchtbaar in koorn is; dat ze naar het Oosten tegen 't Arabische gebergte aan stuit; dat van Judea ten Westen, de Dode zee ten Zuiden, en de Galileesche ten Noorden heeft. In deze valleie was het, dat men eertyds zulke uitgelezene planten, kostelyke vochten (*Liqueurs*), en zeer welriekende gommen vondt: doch tegenwoordig is zy bykans geheel akelig; en men zou zeggen, dat ze nog een teken draagt van den vloek, dien Josua tegen Jericho en des zelfs Groot-Veldt uitblikfemde. *Joseph. Oorlogen IV boek*, 27. *kap. Simon Dictionaire de la Bible.*

CAMPUS PIORUM, *het Veldt der Ouders-lievenden*, een vermaarde plaats in Sicilië, naby Catanea, alwaar de beide gebroeders, Amphinomus, en Anapus, hun vader en moeder op hunne schouderen uit den brandt van den berg Ætna redden. *Valer. Max. L.* V. *c.* 4.

CAMPUS STIGONIENSIS, eertyds een Cistercien klooster in Hungarië, in den jare 1269 gebouwt.

CAMSIN is naar de spraak der Cophten, of Egyptische Christenen, de tydt van Paaschen.

CAMUS, (ANTHONIUS) ridder, heer van Jambeville, marquis van Millebois, enz. voorzitter in 't Parlement van Parys, was een zoon van Marten le Camus, Raadsheer in 't zelve Parlement, overleden in den jare 1564, en kleinzoon van Karel, Raadsheer in den Raadt te Milanen onder François den I. Men verzekert, dat hun geslachtstam uit Poitou afkomstig is, daar ze in bezitting was van het landgoedt Borde-Popeliniere genaamt. Anthoni, waar van hier gesproken wordt, verloor zynen vader toen hy twaalf jaren oud was, en dit ongeluk alleen strekkende om hem stoutmoedigheit te geven, deedt hy zich zo wel onderscheiden van de jonge heeren van zyn soort, dat Karel de IX hem, niet meer dan twee en twintig jaren oud zynde, begiftigde met het ampt van raadsheer. Dit geschiedde in den jare 1573, en koning Hendrik de III maakte hem in den jare 1585 daarenboven requestmeester. Hendrik de IV gebruikte hem in verscheide verrichtingen, en gaf hem in den jare 1590 het oppertoezicht van rechtsplegingin Normandië. De heer van Majenne kreeg hem in de verovering van Ponteau-de-mer krygsgevangen, in welke hy blyken gaf, dat hy

geen minder dapperheit hadt om met de wapenen in de handt de rechten van zynen vorst te verdedigen, dan vroom-en oprechtheit in 't plegen van 't Recht. Ondertusschen verloor hy zyne krygsrusting, en wierdt vry gekocht voor twaalf duizend guldens, die de koning zelfs opschoot, hem vervolgens vereerende met een Raadsheersampt in zynen Raadt van Staat en geheimen Raadt. Daar na wierdt hy in den jare 1595 voorzitter in 't parlement: diende ook den koning in 't Limosin, die hem op zyne te rug komst begunstigde met het voorzitterschap *à Mortier*, dat hy van den jare 1602 af, tot 1619 toe, wanneer hy stierf, bekleed heeft. Hy teelde by mevrouwe Maria de Clerk twee zonen, en drie dochteren, waar van *Anna le Camus* in haar eerste huwelyk getrouwt is geweest met den heere Claudius Pinart, edelman van 's konings kamer, eerste baron van Valois, marquis van Comblis, enz. en in het tweede met den heere François Christoffel van Levi, hertog van Damville, gouverneur van het Limosin, en kapitein van Fontaineblau, overleden in den jare 1661. Zy heeft uit beide die huwelyken gene kinderen voortgebragt. *Blanchard Hist. des Presid. du Parlem. de Paris, & des Mait. des Req.*

CAMUS, (JOHANNES PETRUS) van Parys, was bisschop van Beley, door koning Hendrik den IV benoemt, en door Sint Franciscus van Sales in den jare 1609 ingewyd. Zyne godvrucht en deugden deden hem van allen, die hy in zyn bisdom hadt, beminnen. Hy verliet het zelve in 't jaar 1629, begaf zich naar zyne abdy van Aunay, en wierdt groot-vikaris van François de Harlay, aartsbisschop van Rouaan. Eindelyk begaf hy zich in het gasthuis der ongeneeslyken te Parys, en overleedt aldaar den 26 April des jaars 1652, in den ouderdom van 70 jaren, zynde tot het bisdom van Arras benoemt geweest, waar van hy de bulle nog niet hadt bekomen. Hy was een der grootste predikers van zynen tydt, en heeft zo veel schriften opgestelt, dat het bezwaarlyk zou zyn daar van een lyst op te geven. Daar zyn 'er, rakende kerkelyke verschilpunten, en andere handelen van de zedeleere, en zinnebeelden. Hy heeft de bedelmonniken niet ontzien noch in zyne leerredenen noch in een groot werk, dat hy den tytel hadt gegeven *van de Monniken*. Het viel hem ligt deze of gene stoffe te behandelen; doch 't was met weinig netheit. Hy heeft een heilig en boetvaardig leven geleid, 't geen hem eene *kanonisatie* zou verdient hebben, gelyk zulks aan zynen goeden vriendt Franciscus van Sales geschiedde, indien hy zich zo openbaarlyk niet tegen de monniken hadt uitgelaten. *Sammarthanus in Gall. Christ. Guichenon Hist. de Bresse, & de Burg.*

CAMUS, (NIKOLAAS) secretaris des konings van Vrankryk, daar na Raadt van State. Hy verkreeg zich zeer veel roem in 't behandelen van gewigtige staatszaken, waar toe hy gebruikt wierdt. Hy overleedt in den jare 1648, tachentig jaren oud zynde. Hy hadt Marie Colbert getrouwt, in het jaar 1642 overleden, by welke hy tien kinderen hadt, zes zonen en vier dochteren. 1. *Nikolaas Camus*; 2. *Anthonius Camus*; 3. *Eduard Camus*; 4. *Stephanus Camus*; 5. *Andreas Girard Camus*; 6. *Johannes Camus*; 7 *Maria Camus*; 8 *Catharina Camus*; 9. *Françoise*, en 10. *Claudia Camus*.

I. NIKOLAAS CAMUS was Raadt in den groten Raadt, procureur generaal van het hof der Aides, namaals Raadt van State, en intendant van 't leger in Italië en Languedok. Hy liet vyf zonen en twee dochteren na: de eerste der vyf is *Nikolaas Camus*, die Raadt in den groten Raadt is geweest, daar na procureur generaal van het hof der Aides, en in 't jaar 1688 eerste voorzitter van 't zelve. Hy heeft ten huwelyk gehad Maria Larcher, dochter van Michiel Larcher, voorzitter in de kamer der rekeningen, by welke hy vyf zonen heeft geteelt: *Nikolaas Camus*, Raadt van 't hof der Aides, daarna requestmeester; *François*, marquis van Bligny, kolonel van 't regiment van Saintonge; den abt *Camus*, prioor van Beré: den ridder *Camus*, luitenant van 's konings schip, te Messina overleden, en den heere *Camus* de la Grange. De tweede zoon van Nikolaas, Raadt van State, en intendant, was *Karel Camus*, heer van Montandier, gouverneur van Menouillon in Provence. De derde is *Stephanus Camus*, kardinaal, bisschop en prins van Grenoble. De vierde, *Girard Camus*, rekenmeester; en de vyfde, *Johannes Camus*, requestmeester honorair, en luitenant civil.

II. ANTHONI CAMUS, heere van Emery, tweede zoon van Nikolaas, secretaris des konings, was eerst Raadsheer in 't parlement van Parys, daarna requestmeester, en vervolgens voorzitter in de kamer van rekeningen van Parys, en eindelyk controlleur generaal der financien. Hy liet drie zonen na; namentlyk *Dionysius Camus*, heer van Courserin, voorzitter van het hof der Aides; *Andreas*, heer van Emerinville, Raadsheer in 't parlement van Mets; en *Stephanus*, Reguliere kanunnik van St. Genoveva.

III. EDUARD CAMUS, Raadsheer in 't parlement van Grenoble, naderhandt in dat van Parys, en vervolgens procureur generaal van het hof der Aides, leidde zyn ampt neder om priester te worden, en stierf in den jare 1674.

IV. STEPHANUS CAMUS, meester der rekeningen, daarna opperintendant over de gebouwen, overleedt in den jare 1673.

V. ANDREAS GIRARD CAMUS, eerst Raadsheer in den groten Raadt, daarna procureur generaal aan 't hof der Aides, en eindelyk Raadt van State.

VI. JOHANNES CAMUS, eerst Raadsheer in 't parlement, daarna requestmeester en intendant in Champagne, stierf in 't jaar 1680.

VII. MARIA CAMUS trouwde aan Michaël Partuelli, heere van Emery, opperintendant der financien, en stierf in 't jaar 1678, in een zeer hogen ouderdom.

VIII. CATHARINA CAMUS, Karmeliter nonne in 't grote klooster te Parys, stierf in den jare 1668.

IX. FRANÇOISE CAMUS, getrouwt met Regnerus le Roux, requestmeester, daar na Raadt van State, overleedt in den jare 1680.

X. CLAUDIA CAMUS trouwde met Claudius Pellot, eerste voorzitter in 't Parlement van Rouaan, en stierf in den jare 1668. *Memoires de la famille des Camus.*

CAMUS, (STEPHANUS) een kardinaal priester, uit een aanzienlyk geslacht in Vrankryk den 13 October des jaars 1632 geboren. Hy geraakte in zyne jeugt in gezelschappen, die juist niet van de beste waren, en wierdt tot eenige buitensporigheden verleid, die den kardinaal Mazarini, buiten dat, naar men zegt, nydig op zyn groot verstandt, gelegenheit gaven om hem het hof te doen verlaten. Hy begaf zich daar op by den prinsse van Conti in Languedok, en begon een zo voorbeeldig leven te leiden, dat de voorgemelde kardinaal hem op het verzoek van den prins het bisdom van Grenoble bezorgde. Tot die waardigheit verheven zynde volhardde hy zyn leven lang in de levenswyze, door hem begonnen. Onder zyn gewoon opperkleedt droeg hy de kleeding van een Karthuizer, nuttigde niet anders dan kruiden en wortelen, sliep alleen op houte planken, predikte zeer dikwils, en hieldt met zyne onderhorige geestelyken zekere byeenkomsten, in welke zy van allerhande geestelyke stoffen handelden: ook stichtte hy op verscheide plaatsen kweekscholen, en liet eenige geestelyke boeken drukken. Hy was zeer mildadig tegen de armen; bezocht vlytig de zieken-huizen, de arme pelgrims, en inzonderheit de genen, die op het doodbedde lagen. Menschen van een kwaad leven zocht hy op allerhande wyze daar van af te trekken. In het kort, hy verzuimde gene der pligten, door de yverigste bisschoppen der eerste kerke waargenomen. Paus Innocentius de XI, het goede gerucht, dat 'er van hem liep, als mede zyne weigering in den jare 1682, van de eischen der Fransche kerke tegen de rechten van den pausselyken stoel goed te keuren, verstaan hebbende, begiftigde hem den 2 September des jaars 1686 uit eige beweginge met den kardinaalshoedt. Het scheelde weinig, of de koning van Vrankryk hadt hem belet den zelven aan te nemen; en schoon hy hem onder belofte, van hem altydt getrouw te zullen blyven, zulks vergunde, wilde hy echter niet toestaan, dat hy, na de doodt van Innocentius den XI, de verkiezing van een nieuwen paus in het Conclave zou bywonen. Maar Alexander de VIII, als mede Innocentius de XII, overleden zynde, wierdt hem toegestaan naar Rome te mogen gaan, wanneer hy beide malen zynen koning meer genoegen gaf dan den kardinalen of de partyschap der yveraars, welker zyde hy omhelst hadt. Behalven de voorgemelde hoedanigheden bezat deze kardinaal ook eene goede kennis van geestelyke zaken, en vertoonde daarenboven in zynen omgang een vriendelyk, maar met eenen deftig, wezen. De geweldige middelen, in Vrankryk gebruikt wordende om de Protestanten het Roomsch-Katholyke gelove te doen omhelzen, keurde hy in genen deele goed, als blykt uit den brief, door hem aangaande die stoffe geschreven. Zyne tegenstrevers hebben hem beschuldigt, dat hy een huigchelaar en een Jansenist was. Hy overleedt in September des jaars 1707. *Staat van geheel Italië in de jaren 1690. 1691. en 1692. II Deel, XIV. Brief. Mercure Hist. Novemb. 1700. Octob. 1707.*

CAMUSAT, (JOHANNES) een vermaard drukker te Parys, wierdt van alle de boekverkopers dier stede voor den bekwaamsten gehouden: want behalven dat hy zyn beroep zeer wel verstondt, was hy ook een man van een goet oordeel. Daar kwamen niet dan fraaie werken van onder zyne persse, zo dat het bykans voor een onfeilbaar teken wierdt gehouden om van de waardye der boeken te oordeelen, als ze by hem gedrukt waren. Dit bewoog de Fransche akademie om hem tot haren drukker te verkiezen. *Relat. de l'Acad. Françoise.*

CAMUSAT, (NIKOLAAS) domheer van Trojes in Champagne, leefde in de XVII eeuw. Hy heeft zich door zyne geleerdheit en godvrucht by de letterbeminnaars een groten naam verkregen. Men heeft verscheide boeken van hem, en onder anderen een, met den tytel: *Promptuarium Sacrarum Antiquitatum Tricassinæ diœcesis, &c.*, 1610 in 't licht gekomen. Hy overleedt in den jare 1655 in een hogen ouderdom.

CANA, of CANES, eene stadt in Phenicië, of in den stamme van Aser, by de beeke Eleutherus, het *Grote Cana* genaamt, om het zelve te onderscheiden van dat, daar Jesus het water in wyn veranderde. Het eerste legt tusschen Tyrus en Sidon. Simon wil, in zyn *Woordenboek van den Bybel*, dat het Chananeesche vrouwtje, wier dochter van Jezus genezen wierdt, uit deze stadt was; doch men weet niet, of hy dat wel bewyzen kan.

CANA, een stedeke in Galilea, in den stamme van Zabulon, alwaar Jezus zyn eerste wonderwerk deedt, veranderende op de bruiloft, daar hy zich mede bevondt, het water in wyn. Namaals, door die zelve stadt gaande, genas hy den zoon eens koninklyken hovelings. Johannes maakt 'er in zyn II en IV Kapittel gewag van; want dus zyn de woorden van den Euangelist: *Dit twede teken heeft Jesus wederom gedaan, als hy uit Judea in Galilea gekomen was*, op te vatten, te weten, dat dit het twede was, dat hy te Cana deedt; gelyk *Augustinus* het uitlegt in eene verhandeling, opgestelt om de Euangelisten overeen te doen stemmen. Nathanaël was van Cana. *Hieronymus de Loc. Heb. August. Concord. Euangel. l. IV. c. 10.*

Het is aan te merken aangaande de bruiloft te Cana, dat sommige schryvers gemeent hebben, dat dit de bruiloft van Johannes den Euangelist was, welke, het wonder, van Jezus gewrogt, gezien, en zyn bruidt verlaten hebbende, hem gevolgt was. Doch dit alles is zonder grondt: niemandt der ouden heeft 'er van gesproken. *Nicephorus*, zoon van Callistus, schryft, dat dit het huwelyksfeest van Simeon den Cananeër was, die zedert een der

Apostle-

Apostelen wierdt, onder den toenaam van *Zelotes*. Epiphanius vertelt ook, dat, ter bevestiging van 't wonderstuk van water in wyn te veranderen, het zelve mirakel in vele fonteinen en bronnen van verscheide provincien, en wel in die van Caïro en Arabië, waar uit hy en zyne discipelen gedronken hadden, alle jaren op gelyken dag wederom geschiedt. *Plinius* zegt het zelve van eene fontein, die in het eilandt Andria, by den tempel van Bacchus, gevonden wierdt, hebbende der zelver water op de *Nona* (den vyfden) van Januarius de smaak van wyn. Hy schryft dit wonderwerk toe aan die valsche godheit: doch indien 't stuk waarachtig is, schynt het alleen te geschieden door de kracht van den Zone Gods, die wilde, dat 'er, zelf onder de Heidenen, een betoog van zyn eerste mirakel zou gevonden worden. 't Zy hoe 't wil, deze zaken zyn zeer onzeker, en nopende zulke buitengewone dingen is het hier genoeg de gevoelens der schryveren by te brengen, zonder eenige aanmerkingen daar omtrent op te geven.

Het is tegenwoordig maar een gering dorpje, dat door Mahometanen bewoont wordt. Men wyst 'er nog de fontein, welkers water, als boven gezegt is, Christus in wyn veranderde. De kerk, die de keizerin Helena ter plaatse, daar de bruiloft gehouden wierdt, en het wonderwerk geschiedde, heeft doen bouwen, is niet meer in de macht der Christenen. Het is een oud gebouw van louter gehouwene stenen opgehaalt, en begrypt in zich de kerk, en het huis voor de geestelyken. Van binnen de kerke vertoont zich nog eene ry van vyf kolommen, in het midden twee aan malkander, dragende het gewelf. Tusschen de zelve en het huis is een ruim hof, aan wiens ingang een zware steen legt, tot een dorpel verstrekkende, waar op drie waterkruiken zyn uitgehouwen, met een oud opschrift, tegenwoordig meest uitgesleten, het welk te kennen geeft, dat dit de plaats is, daar Jesus het water in wyn veranderde. De kerk wordt tegenwoordig, volgens het verhaal van *Doubdan*, door de ongelovigen tot een mosquee gebruikt, en het huis door Mahometaansche monniken bewoont: doch *de Bruyn* zegt, dat ze tot stalling voor de beesten dienen; het welk veel van malkander verschilt, ten zy men het niet eenvoudig naar den letter, maar in een anderen zin, wilde begrypen, dat echter niet te denken is. *Epiphan. Hær.* 51. *Niceph. Hist. l.* VIII. *c.* 10. *Baronius in Annal. Doubdan Voyage de la Terre Sainte. De Bruyns Reyzen door klein-Asië, enz. pag.* 312.

CANAAN, of CHANAAN, *Palestina*, *Judea*, of 't *Heilige* of *Beloofde Landt*, is het fraaiste en vruchtbaarste gedeelte van Syrië. Ten Oosten heeft het Syrië en Arabië; ten Zuiden de woestyne Pharan en Egypten; ten Westen de Middelandsche zee, en ten Noorden den berg Libanon, waar mede het van Phenicië wordt afgescheiden. Canaan bekomt zyne benaming van een zone Chams, als welke het zelve 't allereerst bevolkt heeft. Uit dezen waren nog verscheide andere volkeren afkomstig, de zelve landstreek bewonende, toen de kinderen Israëls het veroverden. De Ammoniters onthielden zich Oostwaarts, tusschen de beeken Arnon en Jabbok. Het was een machtig volk, en het eerste, dat van Moses bedwongen wierdt. De Philistynen sproten uit Misraim, den zone Chams, en woonden van Cæsarea Palestina af tot naar den kant van Gaza aan de Middelandsche zee. De Hethiters woonden omtrent Hebron, Oostwaarts der Philistynen, met welke Abraham en zyne nakomelingen veel ommegang gehad hebben. De Jebusiten woonden ten naasten by hen Westwaarts op, en stichtten in 't jaar 2023 na de scheppinge Jerusalem. De Pherefiten onthielden zich niet verre van hen van Bethel af tot aan Samarië toe. De Gergesiten woonden Noordwaarts by de zee van Tiberias, naar Celosyrië toe. De Sydoniërs woonden aan den voet des bergs Libanon, aan de Middelandsche zee. Alle deze volkeren waren tot eene uiterste afgoderye vervallen, als Godt hen den Israëliten, na hunnen uittocht uit Egypten, in handen gaf. Het gene verder in het landt Canaan, na dat zelfs de Israëliten overmeestert zyn geworden, is voorgevallen, kan men zien in het artykel van JUDÆA. *Bochart in Canaan.*

CANAAN, een zoon Chams, en kleinzoon Noachs, leefde omtrent den jare 1670 na de schepping der wereldt, 2314 voor de geboorte van Christus. Als zyn vader Cham de naaktheit zyns vaders Noachs gezien, en zulks zynen broederen vertelt hadde, leide Noach den vloek zo wel op hem als op des zelfs zone Canaan, waar uit eenigen willen gissen, dat Canaan mede moet deel gehad hebben aan zyns vaders misdaadt. Wegens de vervulling des vloeks op Canaan zyn verscheide gedachten: zommigen houden 't daar voor, dat de dienstbaarheit veler volkeren in Asië en Afrika, die uit Canaan zouden herkomstig zyn, daar van een uitwerking is: doch anderen menen, dat ze is vervult geworden, toen de Israëliten de Cananiten hebben uitgeroeit. Anderen hebben wederom andere gedachten. *Bochart* meent te bewyzen, dat deze Canaan de *Mercurius* der Heidenen is. *Genes.* IX. *Chrysostom. Hom.* VIII. *in Matth. Genebrand. l.* I. *Chron. ad an. m.* 1657. *Torniellus. Bochart in Phaleg. l.* I. *c.* 2. & *l.* IV. *c.* 34.

CANACE wordt van de dichters voor de dochter van Æölus opgegeven, welke, nadat zy van haren vleeschelyken broeder Macareus bezwangert was, het in zulk een bloedschande geteelde kindt beval van kant te helpen: doch als het zelve zich, en te gelyk de begane misdaadt, met zyn schreiën aan den dag bragt, zou Æölus, dit gehoort hebbende, het voor de honden gesmeten, en zyn dochter een zwaardt toegezonden hebben, om zich zelf daar mede om te brengen. Hoe het is afgelopen voegen 'er de dichters niet by; maar van Macareus zegt men, dat hy gevlucht zynde een priester van Apollo te Delphos geworden is.

CANADA, een groot landt in 't Noorder Amerika, dat ook *Nieuw-Vrankryk* genaamt wordt, omdat de Franschen het voornaamste gedeelte daar van bezitten, en daar in verscheide volkplantingen hebben. Daarenboven hebben zy 't in den jare 1504 ontdekt, en Johannes Verrazan, een Florentyner, nam in den jare 1525, in den name van François den I, daar bezit van. Na de doodt van Verrazan, die van de Wilden gevangen en opgegeeten wierdt, maakte Jakob Cartier in 't jaar 1534 zich weder meester van dat landt. De Franschen de scheepvaart daar op eene wyle tyds achtergelaten hebbende vingen de zelve wegens hunnen handel in Florida in 't jaar 1604 onder de regering van Karel den IX en Hendrik den IV op nieuw weder aan; men zondt er eene volkplanting, die van jaar tot jaar is toegenomen. De steden, die daar gebouwt zyn, heeft men genoemt naar de steden van Vrankryk; en onder vele zendingen hebben 'er zommige geestelyken in Vrankryk in den jare 1640 eene reize naar dat landt ondernomen, die in gevolg van tydt van merkelyke vrucht is geweest door de bekeering der Wilden, die zy nevens andere zendelingen met onvermoeiden vlyt tot de kennisse des Euangeliums trachtten te brengen. Voorts begrypt men onder den naam van Canada al 't gene gelegen is aan de boorden van de grote rivier van Canada, of St. Laurens, te rekenen van de eilanden af, voor der zelver mondt gelegen, zo als men die afstroming, zo verre ze bekend is, oproeit, en vervolgens van de zeeëngtens en zeeboezems van Davis en Hudson, tot aan Nieuw-Spanje toe. Dus kan men onder dezen naam de lands uitgestrektheit begrypen: de eilanden van Terre Neuf, het landt Labrador, en het inzonderheit zogenaamde Canada, waar van het gansche landschap zynen naam heeft, Akadië, Saguenay, de Iroquoisen, Hurons, Algonquins, nevens een groot getal andere volkeren, wier namen onbekend zyn. De Europiaanen hebben aan de landstreken, die onder hunne gehoorzaamheit zyn, byzondere namen gegeven: want in Canada vindt men, behalven Nieuw-Vrankryk, ook Nieuw-Bretagne, Nieuw-Engelandt, Nieuw-Hollandt, en Nieuw-Zweden. Het landt is zeer boschachtig, en van eene koude luchtstreek. Het verschaft bever, bakkeljauw, traan, enz. Daar is overvloedt van hout. De Wilden zyn in verscheide natien onder het bestier van hunne Samagos, zynde de oudste van hunne familien, van elkander afgezondert. Zy spreken velerhande talen; zyn voor 't grootste gedeelte woest en onbeschaaft; rekenen hunne jaren naar den loop der zonne, en de maanden naar die der mane, en de getyden naar 't geen voornamentlyk in ieder voorvalt. In de koude dekken zy zich met eland bevers, otters of beerevellen, bykans op de wyze als Hercules by de ouden wordt uitgebeeld. Zy dragen in den winter grote kousfen, en lopen altydt blootshoofds. De vrouwen versieren zich met beuselingen, die men uit Europa in dat landt voert. Zy hebben onder zich hunne feesten van trouwen, van overwinning behalen, en van het ontfangen hunner vrienden, gebruiken daar op veel snuiftabak, waarom ze deze vreugdetyden misschien *Tabagos* noemen, en eeten daar op zomtyds het vleesch hunner vyanden, die zy in den oorlog gekregen hebben. Zy trouwen verscheide vrouwen, doch die al voor een groot gedeelte onvruchtbaar zyn; want mits de mannen haar, als zy zwanger zyn, verstoten, zo eeten zy van zeker kruidt, dat de vrucht, die zy dragen, afdryft. De dochters zyn niet al te kuisch, en de getrouwde vrouwen zyn 't uit dwang. Die zich in hoerery te buiten gaan, worden op 't aangezicht gemerkt; en voor de twede maal zulks doende wordt haar een stuk vleesch uit het voorhoofdt gesneden, doch voor de derde reis betrapt wordende moeten zy zonder genade sterven. Deze Wilden hebben ook hunne vermaakspelen, met verscheide soorten van jagtoeffening, die zeer zeldzaam is, gelyk ook hun godsdienst. Hunne priesters onderhouden hen in de afgodery, en wylze tovenaars zyn, hebben zy gemeenlyk een droevig einde, wordende merendeels van de Wilden in hunne feesten omgebragt. Het volk, met het welke de Franschen handelen, zyn, behalven de volkeren van het inzonderheit zogenaamde Canada, de Hurons, de Algonquins, de Antiquameques, Nipisirimiërs, Montagnets, die van Saguenay, Acadië, enz. Deze handel geschiedt alleen by ruiling. Zy geven bevers-, otters-, zabel-, en zeewolve-vellen, enz. voor broodt, erten, bonen, pruimen, ketels, elssen, priemen, dekens, en andere diergelyke dingen. Het inzonderheit zogenaamde Canada legt aan de regterhandt, en boven het benedenste gedeelte van de grote rivier. De Franschen hebben daar verscheide verblyfplaatsen, of volkplantingen in, St. Croix à Tadoussac, S. Josef à Quebet, alwaar een hospitaal is. Deze volkplanting van Quebet, al in den jare 1608 opgerecht, is de voornaamste. Daar zyn nog andere plaatsen, als S. Joseph van Sillery, eene andere van de ontfankenisse, enz. Men spaart geen vlyt om het Christen geloof in dit landt van deze ongelukkige Wilden te doen aannemen. De genen, die daar in onderwezen zyn, worden zeer getrouw bevonden. *Linschot. Lescarbot. Du Val. Sanson.*

CANADA, of St. LAURENS, eene grote rivier in Noord-Amerika, een van de schoonste der wereldt. Zy is twee honderd vademen diep, en aan der zelver mondt, daar de zeeboezem St. Laurens, en vervolgens de eilanden van Terre-Neuf leggen, vyf en twintig of dertig mylen wyd. Haar loop, zo men voorgeeft, is reets by de vyf honderd mylen bekend. Men meent, dat men door de meiren, alwaar haar oorsprong geloofd wordt te zyn, den weg zal kunnen vinden, dien men zedert zo langen tydt gezocht heeft; namentlyk om door 't Westen naar Oostindië te komen. Deze rivier heeft den naam van St. Laurens gekregen, omdat de Franschen, die ze ontdekten, op den dag van dien heilig met hunne schepen daar binnen liepen. Zy neemt ha-

haren oorsprong in 't Wester gedeelte van Amerika, en ontfangt vervolgens twee andere grote rivieren, die van het Noorden toevallen, te weten die van Saguenay, en nog eene, die de *Trois rivieres* (drie rivieren) genaamt wordt, om dat ze met drie andere is zamengevoegt. Zy ontlast zich in den zeeboezem, St. Laurens genaamt, naar den kant van 't eilandt Natiscotec, en Terre-Neuf. Men vindt 'er een merkwaardigen overvloedt niet alleen van rivier- maar ook van zeeviffchen. De boorden van dezen stroom zyn zeer vermakelyk, zynde alom met bomen en wilde wyngaarden bezet. Haar waterloop, die zeer breed is, begrypt vele grote eilanden. Het Hazelaars-eilandt wordt dus genaamt, omdat 'er vele hazelaars of notebomen staan. Het is drie mylen lang, en twee mylen breed. Het Orleansche eilandt wierdt eertyds het eilandt van Bacchus genaamt, wegens den overvloedt van wilde wyngaarden, die 'er groejen. Het is zes mylen lang, en eene halve myle breed. Het landt, dat omtrent de oevers van de rivier Canada legt, wordt van Wilden bewoont, die van een dof en zwaarmoedig humeur schynen te wezen, en echter blygeestig zyn. Zy spreken langzaam en met opmerking. De gene, die zich by Quebec onthouden, hebben hunne bezigheit in de aalvangst, 't welk duurt van half September tot de maandt October toe, houdende daar van eenige om te drogen tegen den winter. Als de sneeuw sterk gevallen is, die zomwylen drie voeten dik op de aarde legt, gaan zy op de beverjagt, en binden een soort van rinkets onder hunne voeten, om vaster op 't sneeuw te kunnen gaan. Als hun aal en wildt is opgeraakt, zoeken zy slakken; en indien de honger hen noopt, eeten zy hunne honden. Deze Wilden zyn zeer wraakzuchtig, en behandelen hunne vyanden met veel wreedheit. Zy zyn zeer trouwloos, en men kan nooit staat maken op hunne beloften. Zy leven meerendeels zonder godsdienst en zonder wetten. Daar worden onder hen tovenaars gevonden, die ze *Pilotoas* noemen, welke hen wys maken, dat zy gemeenzaam met den duivel spreken, en van den zelven orakels innemen aangaande de toekomende dingen. Zommigen hebben die Wilden als lelyke en mismaakte menschen afgebeeld; doch zy zyn vry wel gemaakt, en van eene middelbare gestalte. Zy hebben eene bruine of olyf-koleur: doch dit komt van de kruiden, waar mede zy zich bestryken. Daar zyn 'er ook, die hun vel merken met zekere figuren. 's Zomers gaan zy geheel naakt, doch des winters dekken zy zich met huiden van elands, bevers, of andere wilde dieren. Hunne wapenen zyn boog en pyl, een houte knods, en een schildt, met leêr overtrokken. De meisjes, zo haast zy veertien of vyftien jaren oud zyn, geven zich over zonder onderscheit aan wien 't haar behaagt. Vervolgens na een jaar in deze dertele vryheit geweest te zyn, verkiezen zy een man, met wien zy kuisch en eerbaar leven. Indien zy onvruchtbaar zyn, staat het den man vry haar te verlaten, en eene andere te nemen. Als zy hunne doden begraven, begraven zy daar by der zelver klederen, wapenen, en het geen zy 't meest in hun leven bemint hebben. De genen, die eenigen godsdienst hebben, geloven de onsterflykheit der ziele, en dat 'er in de andere wereldt een plaats van vermaak is, die de overledenen met hunne vrienden aldaar genieten. De Wilden, die hunne woonplaats hebben van de waterval van St. Lodewyk af tot aan den mondt der riviere toe, te weten de Montagnesers, de Canadoisen en Souriquoisen, bebouwen de aarde niet, en leiden een arm leven: doch de genen, die boven deze waterval wonen, als de Algoumequins, de Ochaistaguins, en Iroquoisen, bezaaien het landt, en verzamelen een goeden oogst. De Attigouantans, welke naar 't meir Camplain toe wonen, onthouden zich in plaatsjes, die de gestalten van een oven hebben, met de schorsse van een boom bedekt, zynde omtrent dertig roeden lang, en zes roeden breed. Aan weêrzyden legt 'er een plank, omtrent vier voeten hoog van de aarde, waar op zy in 't heetste van den zomer hunne rust nemen. Des winters slapen zy op matten by 't vuur, dat daar in op vele plaatsen naar 't getal der huisgezinnen, waar van 'er zomtyds wel twintig in eene woning zyn, wordt aangelegt. Hunne voornaamste spyze is Indisch koorn en Turksche bonen. Zy houden het honde en beere-vleesch voor zeer lekker, en zetten 't in hunne maaltyden, nevens dat van wilde dieren, voor. Velen beschilderen hun aangezicht met zwart of rood, waar onder beerevet gemengt is. De mannen hebben bykans geen andere bezigheit dan die van de jagt, visschery, en koopmanschap. De vrouwen dienen hunne mannen in den oorlog, en dragen hunne bagage. Zy leven zonder wetten en zonder godsdienst; uitgenomen dat zy zomtyds den Raadt vergaderen, bestaande uit de oudsten van ieder dorp, om te overleggen, wat hen te doen staat, en dat zy met veel bygelovigheit eene godheit eeren, die zy *Oqui* noemen. Dit 's een naam, dien zy geven aan alles, waar over zy zich verwonderen, en zelfs aan hunne tovenaars, die andere Wilden *Manitons* heten. Deze tovenaars oeffenen de genees en heelkunde, en bemoeien zich met het toekomende te voorzeggen. Hunne practyk in de artzeny is kluchtig: want zy doen by de zieken niets anders dan zingen, danssen en drinken, om, zeggen zy, hem door dit vrolyk bedryf te genezen. Den ganschen winter door, die van 't begin van December af tot aan de maandt Maart toe duurt, doen zy niets anders dan goedesier maken, en nodigen de inwoners der naburige dorpen op hunne feesten, die zy, als in 't voorgaande artykel al gezegt is, *Tabagos* noemen, zo dat 'er zomtyds vier of vyf honderd Wilden met hunne vrouwen en kinderen op zodanig een vreugdemaal gevonden worden. Onder deze vermaken vermommen zy zich, lopende met de meisjes, die dan buitengewoon zyn opgeschikt, al zingende en danssende door de dorpen. Aldus spreekt 'er *de Laet* van.

CANALE, of CANALE', een van de oudste adelyke familiën in Venetië, uit welke, onder andere groten mannen, ook vele krygslieden en generaal-provediteurs (algemeene bezorgers) gesproten zyn. *Nikolaas Canalé* was in den jare 1469, als de Turken Negroponte innamen, opper-zeevoogdt; en toen wierdt hem veel schuldt gegeven, wyl hy zulk een verlies hadt kunnen beletten, indien hy, ter tydt dat de Turken den laatsten storm waagden, met de Venetiaansche vloot in 't gezicht dezes eilands was verschenen, windt en stroom naar wensch hebbende, daar hy niet het minste ondernomen hadt. In den jare 1533 was *Hieronymus Canalé* generaal provediteur van de Venetiaansche vloot; en behaalde op Maurus van Alexandrië, opperzeevoogdt der Ottomannen, eene treflyke overwinning. Maar dewyl de Republyk den Sultan, Solyman den II, in dien tydt niet tot toorn wilde verwekken, hadt het niet veel gescheelt, of men zou Hieronymus om zulk eene overwinning van zyne waardigheit afgezet hebben. Zyn zoon *Anthonius* wierdt, gelyk hy, ook generaal provediteur; en *Augustyn Canalé* zoude, met dat zelve ampt bekleed, de Uscoquen, indien hy in den jare 1612 niet te tydelyk was weggerukt, uitgeroeit hebben. In den jare 1313 is *Guido da Canalé* procurator van St. Marcus geweest. In den aanvang der XVII eeuwe wierdt *Marcus Anthonius da Canale* als graaf of gouverneur naar Zara geschikt. *Andr. Morosini Hist. Venet. L.* VI. 18. *Amelot de la Houssaye Hist. du Gouvern. de Venise pag.* 463, 524. 537. *& Hist. des Uscoques pag.* 60, 147, 171.

CANALES, (JOHANNES) een geestelyke van de orde der Minderbroederen, bloeide te Ferrara omtrent het midden der XV eeuwe. Hy heeft verscheide stichtelyke boeken in het Italiaansch geschreven, als: *eene verhandeling van 't hemelsche leven; van de eigenschap der ziele, en van der zelver onsterflykheit;* nog twee verhandelingen, eene *van 't Paradys, en van 't geluk der ziele*, en eene *van de helle en hare pynen.* Deze werken zyn in den jare 1494 te Venetië gedrukt. *M. Du Pin Biblioth. des Aut. Eccles.* XV. *Siecle.*

CANANOR, een stadt en koninkryk in Indië, aan gene zyde van den Ganges. Het strekt zich uit tot aan den vloedt Ganges Rocora, daar het koninkryk Malabar zynen aanvang neemt, en tot aan Puripatan. Behalven de hoofdstadt CANANOR, daar het zynen naam van krygt, is 'er Cota, Mangate, Marabia, Choraba, enz. Cananor loopt omtrent vyf en twintig mylen langs de kust. De hoofdstadt is van de Hollanders ingenomen. De koning van dat landt heeft in bezitting gehad de eilanden Divandurou en Malicut onder de Maldives. *Maffeus Hist. Ind. L.* XII. *Barbosa L.* IX. *c.* 1. *Linschot.*

CANAPE, (JOHANNES) arts van koning François den I, leefde in den jare 1542. *La Croix du Maine* noemt hem openbaar lezer (lector) in de heelkunde te Lion. Hy heeft verscheide schriften der ouden in de Fransche tale overgezet, en 'er zommige in 't Latyn en Fransch opgestelt. Zie hier over *la Croix du Maine & du Verdier Vauprivas Bibl. Franc.*

CANAPINA. Zie CANEPINA.

CANARA, een koninkryk, of liever een groot landt van het halfeilandt aan gene zyde van den Ganges, in Narsinga, of Bisnagar. Barbosa noemt het *Tulamar.* De rivier Gangerocora, die 't ten Zuiden heeft, scheidt het van Malabar af, en Aliga, mede een rivier ten Noorden, zondert het zelve van 't koninkryk Cuncan of Cunkan. Het heeft ten Oosten gebergtens, dienende tot grenspalen, met het byzondere Bisnagai; ten Westen de Indische zee. Het begrypt de koninkryken Onor en Baticala aan de kust, en verder in het vaste landt Borçopa, dat zich uitstrekt tot aan 't gebergte van Gate. *Texeira L.* I. *c.* 22. *Linschot. Barbosa. Sanson.*

CANARA, een koninkryk in Indië, aan gene zyde van den zeeboezem van Bengale, aan de Westkust. De koning van Canara, en 't grootste gedeelte zyner onderdanen, zyn Heidenen, en de overige Mahometanen. Die van Canara zyn vyanden van de Malabaren, en doen hen gedurig den oorlog aan. Zy zyn alle goede zoldaten, en verstaan zich wonderlyk wel op het mynen. Hunne zeden komen vry wat overeen met die van de onderdanen des Mogols, aan wien de koning van Canara schatting moet opbrengen. De vreemdigheit in 't plechtig vieren hunner grote feesten is ongemeen. Men voert de afgodenbeelden in zegepraal op een kar met bloemen versiert, aan welkers raderen grote haken zyn aan de spaken vast gemaakt, waar op de genen, die in yver willen uitmunten, plotzelings neder vallen, om met het radt om te wentelen. Anderen gaan plat op de aarde leggen, om onder de zwaarte van 't rytuig verplettert te worden; en dus sneuvelen zy alle in de zotte gedachten, dat zy dus de goden ter eere stervende de onsterflykheit zullen genieten. Hunne manier van misdadigers te straffen is aanmerkenswaardig. Men legt de zelve, handen en voeten gebonden zynde, moeder naakt in 't heetst van de zonne op het zandt, om aldaar door de geweldige hette en 't steken der vliegen allenskens te sterven. Hoewel dit koninkryk niet groot is, is 't nochtans zo vruchtbaar, dat het bykans alle Europianen van rys bezorgt; behalven 't gene in de eilanden de la Sonde en in andere Oostersche gewesten gevoert wordt. Als de koning van Canara de Portugezen in den jare 1714 ontrustte, hebben zy hem met elf schepen aangetast, de vestingen Barcelot, Calianapor, Catapal, Molequin, Comura, Goecorma en Misco bestormt, Barcelot gebombardeert, alle plaatsen verwoest, en grote schade gedaan. *Dellon Relat. des Indes Orient.*

CANARANE, een stadt in Asië op 't eilandt aan gene zyde van den Ganges, aan de rivier Pegu, omtrent honderd mylen boven de stadt van dien naam. Het is eene grote stadt, en de hoofd-

hoofdſtadt, van 't koninkryk van Canarane of Caypuno, moetende ſchatting geven aan dat van Ava. *Maty Diction.*

CANARIE, en CANARISCHE EILANDEN. Zie op de letter K.

CANARINS. Zie CANNARES.

CANATHA, een bron by Nauplië, tegenwoordig *Napoli di Romania* genaamt, waar van *Pauſanias* in 't 8 boek bericht, dat Juno zich alle jaren daar in waſſchende wederom maagdt wierdt. Ptolemæus maakt gewag van eene ſtadt CANATHA in Celoſyrië, alwaar namaals een biſdom, onder Boſra behorende, geweeſt is.

CANAVESSE, of IL CANAVESE, een landſtreek in Piemont in Italië, tuſſchen de ſtadt Yvrea en de rivier de Po. De zelve behoorde eertyds onder 't Montferrat, doch tegenwoordig is 't een gedeelte van Piemont, zynde het zelve in den jare 1634 by het verdrag van Queraſque aan den hertog van Savoje afgeſtaan.

CANAYE, (PHILIPPUS) heer van Freſne, Raadt van Staat. Hy was van Parys, alwaar hy in den jare 1551 geboren wierdt. Zyn vader Jakob la Canaye was een beroemd advokaat, die hem met zeer veel zorg deedt opvoeden. Toen hy 15 jaren oud was, omhelſde hy de Hervormde leere, doch ſtapte na eenigen tydt daar weder af. Om de elende der inlandſche oorlogen, die Vrankryk toen verwoeſtten, te ontgaan, ondernam hy naar Duitſchlandt, Italië, en zelfs naar Conſtantinopel te reizen. Hy gaf het verhaal van dezen laatſten tocht onder den naam van *Ephemerides* (*Dagboek*) in het licht. Op zyn wederkomſt in Vrankryk verſcheen hy als advokaat in de pleitzaal van 't parlement van Parys, en behaalde daar veel achting. Zyne verdienſten wikkelden hem in de gunſt der koningen Hendrik den III en den IV. De eerſte gaf hem het ampt van Raadt van State, en de laatſte gebruikte hem in de gewigtigſte rykszaken, en zondt hem als afgezant naar Engelandt, Duitſchlandt, en daar na naar Venetië. In den jare 1594 benoemde hem deze machtige vorſt tot voorzitter in de kamer *mi-partie de Caſtres*; en la Canaye bekleedde dat ampt met veel oprechtheit, wysheit en onpartydigheit. Hy bevondt zich ook by het mondgeſprek, dat tuſſchen den biſſchop van Evreux, namaals kardinaal du Perron, en den heere du Pleſſis-Mornay in den jare 1600 te Fontainebleau gehouden wierdt, en was een van de voornaamſten, die deze zaak aan een kant hielp. 't Volgende jaar zondt hem de koning als afgezant naar Venetië, en hy was zo gelukkig, dat hy, om de zwevende verſchillen tuſſchen deze Republyk en Paulus den V te vereffenen, veel toebragt: waar voor die paus ook zyne erkenteniſſe betoonde. Eindelyk kwam hy weder in Vrankryk, en ſtierf daar den 27 February des jaars 1610. Hy heeft vele werken geſchreven, doch daar zyn alleen drie deelen in folio van zyne gezantſchappen in 't licht gekomen, voor 't eerſte van de welke zyn leven gevonden wordt.

CANCER, (HIERONYMUS) officier aan het hof van Philippus den IV, en een Spaanſch dichter. Hy heeft in weinigen, rakende het ſchryven van boerteryen, en in vlugheit om vermakelyke vaarsjes te maken, zyn gelyk gevonden, hoewel hy vele medeeffenaars in deze kunſt hadt: want het hof des Katholyken konings was in dien tydt vol van geeſten, die zich om koddige tympjes en ſnakerytjes te maken met yver toeleidden. Zyn grootſte talent beſtondt in dubbelzinnigheden en zinſpelingen van woorden, die toen ter tydt in zyn landt naar de mode waren. Behalven zyne ſnakerytjes die hy in vaarzen gebragt heeft, zyn 'er nog blyſpelen van hem, die in Spanje zeer geacht worden. Hy ſtierf te Madrid in de maandt van September des jaars 1655. Zyne ſchriften kwamen in 't jaar 1651 aldaar in 't licht. *Nicol. Anton. Bibl. Script. Hiſt. T.* I. *p.* 430. 437.

CANCER, (JAKOB) een Spanjaardt, leefde op het einde van de XVI eeuw in den jare 1590. Hy was van Balbaſtro in het koninkryk Aragon, en zette zich te Barcelona in Catalonië neder, daar hy als advokaat practiſeerde; en ſtierf 'er in den ouderdom van 72 jaren. Hy heeft een uitmuntend werk nagelaten, in III deelen beſtaande, onder den tytel van: *Variæ Reſolutiones Juris Cæſarei, Pontificii, & municipalis Principatus Cataloniæ.* Zie *Nicolas Antonio.*

CANCHE, of LA CANCHE, in 't Latyn *Quentia* en *Cantius*, eene rivier van Vrankryk in Picardië, heeft haren oorſprong in Artois by Blavincour, en gaat voorby Ligny naar Heſdin, daar ze de Ternois inneemt, en vervolgens voorby Montreuil en Eſtaples, alwaar ze zich in zee werpt.

CANCHEU, of KANCHEU, eene grote ſtadt in de provincie Kiangſi in China, en wel de hoofdſtadt van 't gebiedt des zelven naams, hebbende het gebiedt over elf andere ſteden. Het is eene plaats vol koophandel en menſchen, die van buiten toevloejen. Zy heeft een onderkoning, die binnen hare muren zyn verblyf houdt, en over eenige ſteden van de provincien Fokien, Quantung, Huquang, leggende in 't nabuurſchap van Cancheu, het gebiedt voert. Deze onderkoning is niet minder in aanzien dan die van de provincie Kiangſi; en is in dat landt geplaatſt om de ſtroperyen der ſtruikrovers, die de grenzen dezer vier provincien gedurig ontruſten, en zich in 't gebergte verſchuilen, te beletten. Daar legt te Cancheu eene ſchone ſchipbrug, op honderd dertig ſchepen gebouwt, die met yzere ketenen aan elkander gebonden zyn. Men ziet 'er molens op de rivier, die naar de manier van Italië en Duitſchlandt gemaakt zyn. Men gebruikt ze om 't water op te malen, en 't in de met rys bezaaide landen te brengen. *Martin Martini Deſcription de la Chine dans le Recueil de Tevenot Vol.* III.

CANDACE, een naam, die de koninginnen van Meroé algemeen was. Een kamerling van eene dezer vorſtinnen, van Jeruſalem afkomende, alwaar hy als Jodegenoot in den tempel geweeſt was, ontmoette den diaken Philippus, en wierdt van hem gedoopt, gelyk *Handelingen* VIII te zien is. Deze nieuwbekeerde was, volgens het getuigenis van *Irenæus, Hieronymus, Cyrillus* van Jeruſalem, *Euſebius*, en verſcheide andere kerkenleeraars, de Euangeliſt van den Heilandt in Ethiopië. S. Dorotheus voegt 'er by, dat hy mede in gelukkig Arabië en 't eilandt Taprobana gepredikt, en eindelyk ook de martelkroon erlangt heeft. Wat Candace in 't byzonder belangt, *Strabo*, ſprekende van de overwinningen, door Petronius in Afrika behaalt, zegt, dat de legerhoofden dezer koninginne, die in zyn tydt in Ethiopië regeerde, uit die geweſten waren; dat zy eene mannelyke dapperheit, en maar een oog hadt. Vervolgens voortgaande van de overwinningen dezes Romeins te ſpreken, maakt hy gewag van gezanten, die deze princes aan hem zondt, en mits zy niet wilde toeſtaan 't geen hy eiſchte, veroverde hy van haar de ſtadt Napata; waar uit een van hare zonen zich met de vlucht redde. Dan, volgens de overeenkomſt van tydt, moeſt dit de koningin wezen, waar van hier geſproken wordt. *Caſaubonus* is echter niet van dat gevoelen, 't geen *Marmol* en *Johannes de Banos* waarſchynlyk voorkomt; en 't wordt ook door het getuigenis van *Plinius* beveſtigt. *Irenæus l.* III. *cap.* 12. *Hieronymus over het* 51. *kap. van Eſaias. Cyrillus Hieroſol. Cath. Euſeb. l.* II. *c.* 1. *Dorotheus in Synopſi. Strabo l.* XVII. *Plin. Hiſt. Natural. l.* VI. *c.* 29. *Marmol l.* XX. *c.* 23. *Joh. de Banos l.* III. *c.* 2. *Lichtfoot in Act. c.* 8. *&c.*

CANDAHAR, eene ſtadt en provincie in Aſië, aan de rivier de Ganges, behorende tegenwoordig onder 't gebiedt van den groten Mogol. Zy legt meerendeels omringt van Perſië, dat ten Weſten, Zuiden, en Noorden van haar aflegt. Hajacan heeft ze ten Ooſten. Men zegt, dat de provincie van Candahar vry vruchtbaar is, inzonderheit naar het Zuiden, doch dat 'er goed water ontbreekt, en dat het gene men hier vindt of zout of ſtinkende is. De Pattans, Aguans, en Coulis, dat ſtruikrovers zyn, vallen dikwils in deze provincie, om de karavanen, komende gemeenlyk hier door uit Indië naar Perſië, waar te nemen. Deze doortocht maakt de ſtadt Candahar, ter oorzake, dat de waaren hier hunne rechten moeten betalen, van aanzien. Zy is niet groot, doch zeer voordeelig gelegen, een twiſtappel der Perſianen en des groten Mogols. Candadar wierdt in den jare 1709 door de rovers, Beluten genoemt, overvallen en vermeeſtert, en des zelfs gouverneur met al zyn volk gedood. Cusbeſcunnam is eene andere ſtadt van deze provincie. De overige zyn van zeer weinig aangelegenheit. *Tavernier. Bernier Hiſt. de Mogol.*

CANDALE, een geſlacht. Het zelve is een tak van dat van *Foix. Archambaud*, heer van Gralli, enz. was graaf van Foix door zyn huwelyk met *Iſabella van Foix*, eenigſte erfgenaam van Mattheus, graaf van Foix, gelyk elders gezegt wordt. Archambaud ſtierf in den jare 1412, en Iſabella in den jare 1426. Hunne kinderen namen den tytel en de wapenen van Foix aan. *Gaſto van Foix* de II trouwde in den jare 1410 met Margareta van Albret, dochter van Arnaud Amanjeu en Margareta van Bourbon. Uit dit huwelyk teelde hy JOHANNES *van Foix* den I, dewelke trouwde met *Margareta van Suffolk*, erfgenaam van den graaf van Candale in Engelandt. Deze heer liet onder andere kinderen na: JOHANNES *van Foix Candale*, den II dezes naams, die ten huwelyk nam Catharina van Foix, zyne nichte, dochter van Gaſto den IV, grave van Foix, en van Eleonora, koninginne van Navarre. Hunne kinderen waren GASTO de II, die volgt; *Johannes* aartsbiſſchop van Bourdeaux, overleden in den jare 1527, of 1528; een anderen *Johannes*, ondergraaf van Meille, heer van Gunſon, enz; en *Anna van Foix Candale*, getrouwt met Ladiſlaus den VI van dezen naam, koning van Hungarië en Bohemen, en moeder van Lodewyk, gezegt de jonge, die in 't gebiedt van zynen vader volgde, en van Anna, gemalin van keizer Ferdinand den I. GASTO de II *van Foix Candale* trouwde met Martha van Aſtarak, oudſte dochter en erfgenaam van Johannes. HENDRIK *van Foix Candale* was in den jare 1568 gouverneur van Bourdeaux. Hy hadt veel deel in de gunſt van den konneſtabel van Montmorenci, zynen ſchoonvader, en hy bleef in 't jaar 1573 in 't beleg voor Sommieres in Languedok. Hy was in den jare 1567 getrouwt met Maria van Montmorenci, dochter van Anna van Montmorenci, en teelde by hem een eenige dochter, *Margareta van Foix Candale.* Deze trouwde in den jare 1587 met Johannes Lodewyk de la Valette, admiraal van Vrankryk, enz. Deze kreeg by haar *Hendrik de la Valette*, gezegt *van Foix*, hertog van Candale, eerſte edelman van 's konings kamer, zonder nazaat in 't jaar 1639 te Caſal overleden; BERNARD, die volgt, en *Lodewyk*, kardinaal. BERNARD, hertog van Eſpernon, van Candale, enz. trouwde in 't jaar 1622 met Gabriella Angelica, natuurlyke dochter van Hendrik den IV, by wie hy teelde LODEWYK KAREL GASTO, bekend onder den naam van hertog van Candale, te Lion den 28 January des jaars 1658 overleden, en *Anna Chriſtina Louiſa*, kloonſterdochter onder de Carmeliten. Zie VALETTE (DE LA.)

CANDALE. Zie FOIX, (FRANÇOIS VAN) biſſchop van Aire.

CANDALE, een graafſchap in Engelandt, dat door het huwelyk van Johannes van Foix den I, en Margareta van Suffolk, aan het ſtamhuis van Foix is gekomen.

CANDALOR, eene Turkſche ſtadt in Aſië, legt by de Zuidkuſt van Natolië, vyftien mylen van Satalië naar het Ooſten.

Candalor is het oude *Sida*, eene ſtadt in Pamphylië. Ze is eertyds van aanzien en biſſchoppelyk geweeſt, doch tegenwoordig van weinig belang. *Maty Diction.*

CANDAULES, welken de Grieken, naar 't zeggen van Herodotus, *Myrſilus* noemen, was een zoon van Myrſus, geſproten uit Alcæus, zoon van Hercules. Hy was de laatſte koning van Lydië uit het geſlacht der Heracliden. Men ſtelt het begin zyner regeeringe in 't jaar 3323 na de ſcheppinge. Hy hadt zo veel genegenheit voor zyne vrouwe, dat zyne liefde hem deedt geloven, dat zy het ſchoonſte menſch der wereldt was. Met deze inbeelding bezet zynde, begeerde hy, dat een van zyne gunſtelingen, Gyges genaamt, haar ganſch naakt zou bezien. De koninginne vatte over dat bedryf zo een misnoegen, en zulk een vinnigen haat tegen haren gemaal op, dat ze Gyges dwong hem te doden, of zich zelf ter doodt te bereiden. Gyges, zyn leven boven dat van zynen koning ſchattende, bragt hem in den jare 3340 om het leven, trouwde met de koninginne, en wierdt koning van Lydië, makende een aanvang met den ſtamme der Mermnaden, die tot aan de nederlage van Cræſus, in 't 210 jaar van Rome geſchied, toe duurde. Candaules regeerde achtien jaren. *Euſeb. in Chron. Herodot. l.* I. *Juſtin. l.* I.

CANDE, of CANDES, in 't Latyn *Candaum* en *Candenſis*, een ſtedeke in Vrankryk, in Touraine, aan de grenzen van Anjou. Het legt aan de rivier de Loire, ter plaatſe daar zy de Vienne inneemt. Cande is ook vermaard in de ſchriften van *Sulpitius Severus*, en *Gregorius Turonenſis*, daar ze van S. Marten ſpreken, die den 11 November des jaars 400 aldaar geſtorven is. Cande is ook de naam eener riviere in Languedok, die in de Aveiron uitſtroomt.

CANDEA, of CANDI, eene ſtadt en koninkryk van Indië, op het eilandt Ceilon. Dit koninkryk legt in 't midden van het eilandt, en is het aanzienlykſte van 't geheele landſchap. De ſtadt, aan de rivier Trinquilemale gelegen, is vry groot en wel bevolkt.

CANDEI, aloude volkeren aan den Arabiſchen zeeboezem, die zommigen *Ophiophages*, omdat zy gewoon waren ſerpenten te eeten, genaamt hebben. *Plin. l.* VI. *c.* 29. *Pomp. Mela. l.* III.

CANDELA, (JOANNES DOMINICUS) uit de ſtadt Philadelphi in Sicilië, daar hy in den jare 1541 geboren wierdt, tradt in het jaar 1563 in het genootſchap der vaders Jeſuiten, leide zich datelyk met allen yver en naarſtigheit op de Godgeleerde ſtudiën, en vorderde daar in zodanig, dat hy gedurende den loop van twintig jaren met een gewenſchte vrucht alom zyne kerkredenen uitſprak. Met geen minder roem heeft hy het collegie zyner orde te Palermo, Meſſina en Syracuſa beſtiert. Hy overleedt den 24 Auguſtus des jaars 1606 te Katane, hebbende alvorens geſchreven en uitgegeven in de Italiaanſche tale: *Del Bene della Verginità, diſcorſi XIV; Dello Stato della Verginita; De Coſtumi delli Virgini. Biblioth. Sicula.*

CANDELAIR. Zie CHAUNDULER.

CANDELARO, eene rivier in Italië, in 't koninkryk Napels, heeft haren oorſprong in 't Appennynſche gebergte in Capitanata, en verlieſt zich in de Adriatiſche zee, by Manfredonia. Men moet ze niet nemen voor *Candeora*, eene ſtadt en prinſdom in Anatolië in Caramanië.

CANDELBURGIUS (JACOBUS) is nevens zynen broeder *Conradus* befaamd, wyl zy wederzyds tot de verandering in de geloofsleere, die Johannes Hus in Bohemen voordroeg, niet weinig hebben toegebragt. Zy zyn in den jare 1404 beide te Praag gekomen, om hunne letteroeffeningen aldaar voort te zetten. Naar 't zeggen van *Hagecius* zouden zy hunne namen naar de ſtadt Cantelberg gevoert hebben. De oudſte, Jacobus, was baccalaureus in de Godgeleerdheit. Zo haaſt zy te Praag aangekomen waren verſchenen zy dikwils in de gehoorplaats, en diſputeerden tegen de macht en 't gezag van den paus, waar in hen vele, inzonderheit Johannes Hus, toevielen. Als hen zulks namaals verboden wierdt, lieten zy, met bewilliging van hunnen waardt, op hunne zaal eene ſchildery vervaardigen, waar in aan de eene zyde de inryding van Chriſtus binnen Jeruſalem en zyn lyden, aan de andere het verderf en de pracht der Roomſche kerke vertoont wierdt; tot het bezien van 't welke vele wierden toegelaten, nemende Johannes Hus daar uit gelegenheit om het volk zyne mening des te nadruklyker voor te ſtellen. Dus hebben 't deze twee broeders, nevens Johan Hus, en Hieronymus van Praag, namaals volſtandig met malkander gehouden. *Hagecius in Chron. Bohem. Theobald. Huſiten-krieg c.* 3. *Hiſtoria Perſec. Eccleſ. Bohem. c.* 8 *Arnold Ketter-Hiſt. I. D.* XV *b. c.* 5. *Obſerv. ſelect. ad rem liter. T.* IV. *obſ.* 10.

CANDELIS, (DE) in 't Hungariſch CHAUNITZ, of *Schaunig*, oudtyds een Ciſtercienzer klooſter in Hungarië, van de Pontigniancenſer linie, dat in den jare 1216 in het graafſchap Scepus tot een groot biſdom is gemaakt.

CANDES. Zie CANDE.

CANDI. Zie CANDEA.

CANDIA, of *Crete*. Zie KANDIE.

CANDIA, een vlek of ſtedeke in 't gebiedt van Savoje, legt in Il Canaveſe, tuſſchen Ivrea en Chivaſſo, omtrent twee mylen van de eene en de andere. *Maty Diction.*

CANDIA, een vlek of ſtedeke van 't hertogdom van Milanen, in Italië, legt in Laumelina, omtrent twee mylen van de Po, en vyf van Verceil Ooſtwaarts. De naam dezer plaats, alwaar paus Alexander de V geboren is, heeft voet gegeven tot een misſlag van de genen, die gemeent hebben, dat deze paus uit het eilandt Kandië geboren was. *Maty Diction.*

CANDIDATEN, *Candidati*. Zie KANDIDATEN.

CANDIDI, (PIETER) een zeer fraai ſchilder van Munchen in Beyeren, heeft bykans het geheele paleis van Maximiliaan, hertog van Beyeren, geſchildert met hiſtoriebeelden; terwyl hy in des zelfs dienſt was. Hoe verre hy in de tekenkunſt bedreven was, tonen genoegzaam de Heremiten, door Raphaël en Jan Sadeler in 't koper gebragt, als mede de vier doctoren van de kerk, welke Gilles Sadeler geſneden heeft, nevens verſcheide andere vindingen van zynen ryken geeſt. *R. de Piles Diſſertat. ſur les Ouvrag. des plus fameux Peintres.*

CANDIDIANO, een riviertje in 't gebiedt van den pauſſelyken ſtoel in Italië. Het loopt in Romagne, en ontlaſt zich, boven het meir Claſſe, een weinig bezuiden de ſtadt Ravenna, in de golf van Venetië. *Maty Diction.*

CANDIDIANUS, een graaf van de huisbedienden van den keizer Theodoſius den jongen. Dit was een zeker ampt aan 't hof van de keizers van Conſtantinopel. Hy bevondt zich op 't bevel van dezen vorſt in den jare 431 op de kerkvergadering te Ephezen, om daar order en vrede in acht te doen nemen. Doch zich door Neſtorius hebbende laten omzetten, ſchreef hy aan den keizer tegen de rechtzinnigen, en voornamentlyk tegen Cyrillus. Doch nadat de keizer van de biſſchoppen der kerkvergadering beter onderrechting hadt gekregen, wierdt hy om zulk een ſtuk naar verdienſte geſtraft. *Concilior. T.* II. *Baron. ad an.* 431.

CANDIDUS, de naam eens martelaars van Agaunium, hedendaags *St. Maurice en Chablais* genaamt. Hy leedt omtrent het jaar 286 onder den keizer Diocletianus. Het verhaal zyner martelinge, door S. Eucherius, biſſchop van Lion, opgeſtelt, wordt gevonden onder de *Acta Sincera* van Theod. Ruinartus. Ook is 'er nog een andere martelaar geweeſt van dezen name. Deze was van Sebaſte in Armenië, en leedt in den jare 320 onder Licinius. *Baſilius T.* I. *Homil.* 20.

CANDIDUS, een kerkelyk ſchryver, leefde in 't begin van de derde eeuwe, omtrent het jaar 200, onder den keizer Severus. Hy maakte verſcheide uitleggingen over den zesdaagſchen arbeidt, gelyk dat by *Hieronymus* en *Euſebius*, die daar van ſpreken, te zien is. Dit werk is verloren. *Euſeb. in Chron. Hieron. de Script. Eccleſ. c.* 48.

CANDIDUS, een hiſtorieſchryver, leefde op het einde van de V eeuwe, omtrent het jaar 490. Hy was een Iſauriër uit klein Aſië, ſchreef eene hiſtorie, die haar aanvang hadt met de regeering van Leo, of Zeno, gelyk *Voſſius* wil, en met die van Anaſtaſius eindigde. Hy was een Chriſten, en verdedigt de kerkvergadering van Chalcedonië als rechtzinnig. *Photius* brengt iets van hem by, en heeft op zyn ſtyl te zeggen, dat hy al te poëtiſch is. *Photius Bibl. c.* 79. *Voſſius de Hiſt. Græc. l.* II. *c.* 21.

CANDIDUS *van Fulda*, een Benedictyner monnik, leefde omtrent het jaar 822. Hy wierdt *van Fulda* genaamt, wyl hy monnik was geweeſt in dat klooſter in Duitſchlandt. Anders was zyn rechte naam *Bruun*. Hy ſchreef in vaarzen en in ondicht het leven van *Ægilis*, abt van 't bovengenaamde klooſter, dien hy tot een leermeeſter hadt gehad. Chriſtophorus Brower heeft dat werk in zyne *Sancti*, of *Sidera Germaniæ*, eerſt uitgegeven; daar na Johannes Mabillon *in Seculo Benedict. IV, p.* 1. Ook zou hy het leven van *Baugolfus*, mede abt van Fulda, opgeſtelt hebben. *Browerus in præf. ad vitam Ægilis. Voſſius de Hiſt. Lat. Miræus in auct. Cave.*

CANDIDUS, een Engelſch prieſter, dien zommigen verwarren met *Hugo Candidus*, waar van hier beneden gewag wordt gemaakt. Deze, van welken hier wordt geſproken, leefde in 't jaar 790, en heeft verſcheide ſchriften, door *Alcuinus* aangehaalt, opgeſtelt.

CANDIDUS, (HUGO) of *de Witte*, een monnik van de Benedictyner orde. Hy was een Engelſchman, en leefde in de XIII eeuw, omtrent het jaar 1217. Men heeft hem verſcheide werken toegeſchreven, onder anderen de hiſtorie van het klooſter, waar in hy was, namentlyk, dat van Peterboroug. *Leland. Pitſeus. Voſſius.*

CANDIDUS, (MATTHÆUS) van Leontini of Lentini, tuſſchen de ſteden Syracuſa en Catana in Sicilië gelegen, uit edelen geſlachte voortgekomen, bloeide omtrent den jare 1440, en was by alle geleerden in achtinge wegens zyne kenniſſe in alle goede wetenſchappen, en ervarenheit in de geſchiedeniſſen. Men heeft van hem in druk: *Hiſtoria de Rebus Siculis ab anno* 1435 *usque ad annum* 1445. *Biblioth. Sicula.*

CANDIDUS (PANTALEON) wierdt den 7 October des jaars 1540 in Ooſtenryk geboren. Zyne letteroeffeningen bevorderde hy te Wittenberg, alwaar hy, op het aanraden van Melanchthon, naar de toen in zwang gaande manier den naam van *Candidus* aannam, daar hy anders *Wit* genoemt was. Hy wierdt in den jare 1556 Rector der ſchole te Tweebrugge; daar na heeft hy als prediker op verſcheide andere plaatſen geſtaan: tot dat hy eindelyk in den jare 1571 paſtoor en ſuperintendent generaal te Tweebrugge wierdt. Zonderling is merkwaardig, dat hy in den jare 1583 den keurvorſt van Keulen, Gebhard Truchſes, na dat de zelve den Lutherſchen Godsdienſt hadt aangenomen, met Agnes, gravinne van Mansfeldt, getrouwt heeft. Hy is den 3 February des jaars 1608 overleden, en heeft verſcheide ſchriften nagelaten, als: *Libri VI. Auſtriacorum; Tabulæ Chronologicæ à condito Mundo ad A. C.* 1602; *rerum Belgicarum Epitome ab an.* 1570, *ad deditionem Oſtendæ*, en andere. *Adami Vit. Germ. Theol. Freher. Theatr.*

CANDIDUS DECEMBER, (PETRUS) een Italiaan, leefde omtrent het jaar 1460. Hy was geboortig van Vigevano, eene ſtadt in 't hertogdom van Milanen, en leidde zich op de beſchaafde letteren en talen, die hy ook te Milanen met veel roem onderwees. *Philelphus* beſchuldigt hem van wat kwaadſprekend en laſterlyk geweeſt te zyn. By paus Nicolaas den V, en andere Italiaanſche vorſten, die de geleerdheit beminden, was hy in grote achting. Op het aanzoek des konings van Napels, Alphonſus den I.

heeft hy *Appianus Alexandrinus* in 't Latyn overgebragt; doch leidde daar mede geen grote eer in. Veel meer lof behaalde hy met de levensbeschryving van Philips, ondergraaf van Milanen, hoewel *Jovius* daar ook al iets op te zeggen wist. François Sforcia, hertog van Milanen, heeft hem vele goederen geschonken. Hy is eindelyk te Milanen in het 80 jaar zyns ouderdoms gestorven. *Jovius in Elog. c.* 14. *Leander Alberti Descr. Ital. Vossius de Hist. Lat. l.* III. *c.* 7.

CANDIDUS, (VINCENT) was van Syracuza. Zich in de orde van Dominicus begeven hebbende, blonk hy daar in uit zo wel door zyne Godvrucht als geleerdheit. Hy is geweest veelmalen prioor van het klooster van Minerva te Rome, drie maal provinciaal, twee maal vikaris generaal van de orde, en penitentiaris van S. Maria Maggiore gedurende den tydt van vier en twintig jaren; en eindelyk wierdt hy, onder Innocentius den X, meester van het gewyde paleis (*Sacro Palatio*). Hy stierf in den jare 1655, latende eenige schriften na, als: *Disquisitiones Morales*, II *vol.* in folio, nevens eene Latynsche verhandeling aangaande de opperhoofdigheit van den Apostel Petrus, enz. *Bibl. Ord. FF. Prædicat. Font. Theatr. Dominic. p.* 456. *Act. Cap. General.* 1656.

CANDISCH, of CAVENDISCH, (THOMAS) een Engelsch edelman uit de provincie Suffolk. Nadat hy zich in verscheide slagen als een dapper soldaat betoont, en zyn vaderlandt merkwaardige diensten gedaan hadt, nam hy voor eene reize naar Amerika te doen: rustte deswegen in den jare 1585 een schip uit op zyne eigene kosten; met 't welke hy Virginië, Florida en de naburige eilanden bezocht, en met een groten rykdom weder te rug kwam. Dit gaf hem gelegenheit om een besluit te nemen van de ganfche wereldt rond te zeilen. Dies hy in den jare 1586 in de maandt July met drie galioenen en 125 soldaten uit Pleimouth liep. De eerste landing, die hy deedt, was in de haven Sierra Liona, op de kust van Guinea, alwaar hy een aanzienlyken buit bekwam. Hier op passeerde hy de linie, genaakte de kusten van Brasilië; en zeilde in den jare 1587 door de Magellaansche zeeëngte, verder voorby de kusten van Chili naar het eilandt California; van daar naar de Roversche, Philippynsche, en Moluksche eilanden voortvarende, kwam hy aan de Kaap de Goede Hoop, en kwam eindelyk in den jare 1588 met ongemeene rykdommen weder in Pleimouth te rug. Na verloop van drie jaren reisde hy met vyf schepen weder naar de Magellaansche zeeëngte, doch wierdt door storm tegen de Brasiliaansche kust aangedreven, en verging aldaar in den jare 1591, in den besten bloei zyner jaren. *Bullart Acad. des arts.*

CANDITO. (PIETER) Zie CANDIDI.

CANDOW, in Koerlandt. Zie KANDOW.

CANEA, in Kandië. Zie KANEA.

CANENS, de gemalin van Picus, koning der Laurentynen in Italië. Deze, als haar man door de tovery van Circe in een vogel verandert was, is van droefheit gestorven. Zekere plaats aan den oever des Tybers, alwaar dit zich toegedragen zou hebben, heeft daar van haren naam gekregen. *Ovid. l.* XIV. *Metam. Fab.* 6.

CANEPHORIA, een feest, dat by de Grieken Diana ter eere geviert wierdt, op 't welk de huwbare dochters deze godheit zekere geschenken, door hare eigene handen met de naalde gewerkt zynde, in korfjes opofferden, en door deze offerhande te kennen gaven, dat zy, den maagdelyken staat wars zynde, lust hadden tot het huwelyk. De Athenienzen vierden ook een feest ter eere van Bacchus, gedurende het welke de jonge meisjes gulde korfjes of mandtjes droegen met vruchten; waarom dit feest *Canephoria*, en de meisjes *Canephores* (korf-draagsters) genaamt wierden. *Suidas*, als ook de poëet *Theocritus*, spreken van deze aan Bacchus, Ceres, en Proserpina toegewyde korfjes. Deze waren met een deksel toegedaan, op dat men de verborgendheden (*Mysteria*) van Bacchus daar in mogt bewaren, en verbergen voor de oogen der genen, die in de zelve nog niet waren ingewyd, en die men voor ongewyden hieldt.

CANEPINA, of CANAPINA, eertyds *Capene* genaamt, een stadt in 't gebiedt van den paus in 't landschapje Ronciglione, tusschen Viterbo en Caprarole, omtrent twee en dertig mylen van Rome naar het Noorden, by de grenzen van Tuscië. Stephanus *de Urbibus*, noemt ze *Capina*. *Lubin Tables Geographiques sur les Vies de Plutarque.*

CANET, een stedeke, met een kasteel, in het graafschap Roussillon, naby Perpignan, alwaar de rivier Zet in zee loopt. In den jare 1641 lagen de Franschen ettelyke dagen daar voor eer zy het kosten in krygen. Een ander CANET legt in Catalonië aan de zeekust, in het gebiedt van Gironna, niet verre van de grenzen van 't gebiedt van Barcelone. Nog is 'er een CANETTA naby Villa Franca de Panades in Catalonie.

CANETO, een stedeke in Italië, aan de rivier Oglio, in 't Mantuaansche, tusschen Mantua en Cremona. Deze plaats is het *Bebriacum* der ouden, beroemd door twee grote veldslagen; in welker eenen Vitellius aan Otto eene nederlaag toebragt, en den tweeden, waar in hy zelf door Vespasianus overwonnen wierdt. *Maty Diction.*

CANEVARI, (DEMETRIUS) een arts, was van Genua, alwaar hy in den jare 1559 geboren wierdt. Hy oeffende zich in de wetenschappen te Rome, alwaar hy, in de talen, beschaafde letteren en geneeskunde grote voortgangen gemaakt hebbende, veel roem en vele goederen verkreeg. Hy stierf aldaar in den jare 1625. Johannes Victor Rossi, bekend onder den naam van *Janus Nicius Erythræus*, beschuldigt hem van gierigheit; doch van anderen wordt hy geprezen. Hy liet een zeer schone bibliotheek, en verscheide schriften na, als: *Ars Medica*; *de Ligno sancto Commentarius*, enz. *Janus Nicius Erythræus de Script. Med. Soprani & Justiniani Scrit. della Ligur.*

CANFILA is het landt Abyssinië, of wordt ook wel *Priester-Jans-landt* genaamt, in Afrika. Het is het Noorder gedeelte van het koninkryk Barnagas, en leent zynen naam aan de rivier *Canfila*, die daar haren oorsprong neemt, en, de kust van Abendwars doorgestroomt zynde, zich te Suaquen in de Rode zee ontlast. *Maty Diction.*

CANGAN, eene stadt op het eilandt Niphon, een van die van Japan. Zy is de hoofdstadt eens koninkryks, dat zynen naam voert, en legt omtrent de Noordkust van het landt Jetzegen. *Maty Diction.*

CANGE. (KAREL DU FRESNE, HEER VAN) Zie FRESNE. (DU)

CANGIANO, een stedeke in 't koninkryk Napels. Het legt in Principato Citra, daar de rivieren Negro en Selo in een stromen, en acht mylen van Conza. Dit stedeke is met de puinhopen van *Satriani* zeer vergroot geworden. *Maty Diction.*

CANGIATU-KHAN, zoon van Abaka-Khan, dien zommigen *Caikhtu* genoemt hebben, was de broeder van Argoun-Khan, en volgde hem op in 't 690 jaar van de Hegire, het 1291 van J. C. in het ryk der Mogolistanen, of Tartaren, van den stamme van *Genghizkan*. Hy voerde oorlog tegen de Selguiciden, die in Natolië nog zeer machtig waren, en behaalde zulke aanmerkelyke voordeelen op zyne vyanden, dat hy wel haast alles tot rust en vrede bragt, en in 't jaar 691 al zegepralende in zyne hoofdstadt wederkeerde. Thans leidde hy zich toe om eene goede schikking te maken in zyne rykszaken; en nadat hy een veldoverste over zyne troepen en een oppervizier benoemt hadt, gaf hy hen het bestier daar van ganschelyk in handen. De Mogolistanen wierden eindelyk moede, door een prins geregeert te worden, die door de wellusten overmeestert en bedorven was. Een van de eerste hoofden van de natie maakte eene zamenzwering tegen hem. Hy deedt de kroon aan Baidu Ogul, kleinzoon van Holagu, die in Bagdet het bevel hadt, aanbieden. Baidu, nadat hy door verscheide couriers was aangeport om schielyk te vertrekken, stelde zyne troepen eindelyk in staat van optocht. Cangiatu ging hem met een aanzienlyk leger te gemoet, en zou hem geslagen hebben, indien de zelve heer, die Baidu die aanbieding hadt gedaan, en die de regter vleugel van 't leger van Cangiatu geboodt, hem niet verlaten hadt, om zich aan de vyanden over te geven. Deze prins zich verraden ziende, begaf zich naar Mogan, alwaar men hem in 't jaar 1694 van de Hegire en 't 5 jaar van zyne regeering, ter doodt bragt. Men zegt, dat deze prins, hoe genegen tot een ongebonden leven, zyne onderdanen echter altoos goed recht deedt, en nooit iemandt onschuldig hadt doen sterven; ook dat hy dapper was. *Herbelot Biblioth. Orient.*

CANICEUS, (JAKOB) schryver van eenige minnebrieven. Men zegt dit maar alleen op het getuigenis van *Agrippa*, en om de nieuwsgierigen lust te verwekken ter nasporinge, wie deze schryver mag geweest zyn, wiens naam men zo min in andere boeken gevonden heeft als dien van *Jakob Calandrus*, een schryver, volgens den reets genoemden *Agrippa*, van de zelve hoedanigheit. *Agrippa de Vanitate scient. c.* 64. *pag.* 128. & 129. *Bayle Dict. Crit.*

CANICIA, een landschap, gelegen tusschen Algiers en Tunis. Het is groot, vruchtbaar, en behoort aan een geslacht van de oude Arabische koningen. De volkeren bezitten daar alle hunne goederen in 't gemeen; zy wonen in tenten, gelyk de oude Scythen, en zaaien daar zy hunne legerplaats houden, verkiezende die in een oordt, daar goed weilandt is. Hunne kinderen en vee nemenze mede in den oorlog. De Algerynen, die van alle tyden hunne vyanden zyn, hebben geen voordeel op hen behaalt, dan onder 't beleidt van Amouda, Bassa van Tunis. *Histoire des dernieres revolutions du Roiaume de Tunis.*

CANIGO, een berg van 't Pyreneesche gebergte. Hy legt tusschen de rivieren Teth, en Tech, niet verre van der zelver oorsprongen, en by de grenzen van 't Roussillon en Catalogne. Aldaar ziet men S. Marten van Canigo, die omtrent drie mylen Zuidwaards van de plaats, daar de rivieren in een stromen, gevonden wordt. *Maty Diction.*

CANILLAC. (BERTRAND DE) Zie CHANAC.

CANILLAC, (RAIMUND VAN) kardinaal en aartsbisschop van Toulouse, geboortig van Canillac in 't Givaudan. Hy begaf zich onder de Reguliere kanunniken van S. Augustinus, in het kapittel van Maguelonne, alwaar zyne verdiensten hem wel haast in achting deden komen, en hem, wordende tot proost van deze kerk verkoren, tot de eerste ampten verhieven. Hy was zeer bedreven in het burgerlyke en kerkelyke Recht. Wilhelm van Laudun, aartsbisschop van Toulouse, blind geworden zynde, stondt de kerkvoogdy af in handen van paus Clemens den VI, de welke in den jare 1347 Raimund van Canillac daar mede begunstigde. In den jare 1350 bragt hy hem onder 't getal der kardinalen, hem den tytel gevende van het heilige kruis van Jerusalem; dat hy, onder de regeering van Innocentius den VI, tegen het bisdom van Palestrina verruilde. Het geheele gewyde collegie hadt wegens zyne deugden eene zo bovengemeene achting voor hem, dat hy in den jare 1362, toen Innocentius de VI overleedt, elf stemmen hadt om tot den pausselyken stoel verheven te worden. Hy stierf den 20 Juny des jaars 1373 te Avignon, alwaar hy in de kerk der Minderbroederen begraven wierdt. Men ziet eenige werken op zynen naam, en onder anderen een, genaamt: *Recollectorum liber. Du Chesne Hist. des Card. Franc. Friso Gall. Purp. Aubery Hist. des Card. Sammarth. Gall. Christ.*

CANINA, oudtyds *Chaonia*, of *Molossia*, een gewest in Europisch Turkyë. Het is 't Noorder gedeelte van Epirus, strekkende zich uit langs de Iönische zee, van de Golf van Venetië af, tot aan die van Butrinto. Des zelfs voornaamste plaatsen zyn Canina,

na, de hoofdſtadt, Chimera, en Santi Quaranti. *Maty Diction.*

CANINA, eertyds *Elyma*, eene ſtadt in Griekenlandt, de hoofdſtadt van 't gouvernement van Canina. Zy legt aan den voet van 't gebergte Chimera, acht mylen van Valona, Zuidwaarts. *Maty Diction.*

CANINANA, een gedierte, dat in Amerika gevonden wordt. Het is omtrent anderhalf of twee voeten lang, hebbende een groene rug en geelen buik. Het volgt de menſchen na, zonder hen kwaat te doen, en laat zich gemakkelyk gelyk een hondt vangen, daarom *Canina* van het Latynſche woordt *Canis*, een *hondt* betekenende, genaamt. Des zelfs vleeſch wordt in Amerika gebruikt als het vleeſch van een ſchildpadt in Europa.

CANINEFATEN. Zie KANINEFATEN.

CANINIA, of, gelyk op de aloude marmerſtenen uitgedrukt ſtaat, *Kaninia*, was een Romeinſch geſlacht, dat zich in vier takken verdeelt heeft gehad, als uit de oude opſchriften blykt, te weten in *Rebili*, die van Livius (*lib.* 42.) in *Reguli*, die van Cæſar (*lib.* 7. *de bel. Gall.*) in *Galli*, die op eenige penningen by Fulvius Urſinus en Karel Patin (*de Famil. Roman. ex antiq. numismat.*) vertoont en gemeld, en in *Labeones*, de welke in 't volgende opſchrift gedacht worden:

L. CANINIUS. C. F.
ARN. LABEO. PATER.
OMNES. HEI. MEI. SUNT. FILIUS. ILLUM. MANU.
ILLE. ILLAM. MERITO. MISSIT. ET. VESTEM. DEDIT.
QUOAD. VIXSI. VIXSERE. OMNES. UNA. INTER. MEOS.
EUNDEM. IN. AMOREM. PRÆSTAT. PUERILEM. SENEXS.
MONUMENTUM. INDICIO. ET. SAXO. SÆPTUM. AC.
MARMORE.
CIRCUM. STIPATUM. MOERUM. MULTEIS. MILLIBUS.

Cicero gedenkt L. CANINIUS GALLUS in zynen VIII brief aan Coelius, en Valerius Maximus ſchryft in zyn eerſte boek: *L. Caninius gedroeg zich wonderlyk wel als beſchuldigde en beſchuldiger te gelyk, en nam de dochter van C. Antonius, dien hy verwezen hadt, ter vrouwe, en M. Colonius, die hem verwezen hadt, tot zynen voorſpraak.* Het is zeer waarſchynlyk, dat L. CANINIUS GALLUS, die in het 706 jaar van Rome te gelyk met M. Agrippa burgermeeſter te Rome was, en naderhandt ten tyde van Auguſtus eenige penningen geſlagen heeft, de zoon van L. CANINIUS, de welke van Cicero en Valerius Maximus aangehaalt wordt, geweeſt is; (te meer, naardien hy van Dio genoemt ſtaat L. CANINIUS, L. F. dat is: (*Lucius Caninius, Lucius zoon*) en de vader CAJUS CANINIUS GALLUS, de welke in de plaats van M. Plautius Silvanus burgermeeſter wierdt in den jare van Rome 751, van den welken Vellejus Paterculus gewag maakt (*lib.* II;) en zo kan C. Caninius L. F. L. N. in het burgermeeſterlyke jaarregiſter geſtelt zyn geworden.

CANINIUS, (ANGELUS) een van de beſte taalgeleerden van de XVI eeuwe. Hy was uit een ſtedeke van Toskane, dat men in 't Latyn *Anglara*, en in 't Italiaanſch *Anghiari* noemt en daar van daan den bynaam *Anglarenſis*, waar mede hy zyn naam aan het hoofdt zyner ſchriften verzelt. *Thuanus* ſtelt zyne doodt in den jare 1577, en verzekert, dat hy de Griekſche en Ooſterſche talen wel verſtaan heeft; dat hy die te Venetië, Padua, Bolonië, Rome, en in Spanje onderwees; dat hy vervolgens leermeeſter wierdt van Andreas Dudithius; dat hy te Parys leſſen deedt, en dat hy eindelyk zich als huisbediende by Wilhelm Duprat, biſſchop van Clermont, begeven hebbende, te Auvergne ſtierf. Zommigen willen, dat hy hoogleeraar te Parys is geweeſt, wonende aldaar in 't collegie van Cambrai, en verzekeren, dat men zyn werk over de Griekſche tale voor een der fraaiſte ſtukken houden moet, die aangaande die ſtoffe ooit in 't licht zyn gekomen. De lof, dien *Scaliger* hem geeft, ſchynt in den beginne vry wat in te hebben: doch wel ingezien zynde komt het op bykans niet met al uit. Hy bekent, dat het een zeer geleerd jongman was, die een fraaie verhandeling over de Griekſche tale geſchreven heeft; doch die het allerbeſte uit *Vergara* en uit velen genomen heeft, daar ſlechts iets van het zyne by doende. Faber van Saumur ſtelt Caninius boven alle Griekſche taalgeleerden, die 'er in zynen tydt of ooit geweeſt zyn, en verwerpt vooral die beſchuldiging. Hy merkt aan, dat zyn werk kan genaamt worden de ſchatkamer van de Griekſche taalkunde. Men drukte het zelve in den jare 1555 in quarto te Parys. Andere geleerden hebben met even zo veel lof van de Griekſche ſpraakkunſt van Caninius geſproken. Zyne andere werken maken geen groot getal uit. 't Is zeer bedenkelyk, dat Hieronymus Caninius van Anghiari, ſchryver van eene Italiaanſche vertaling van *Tacitus*, verzelt met de *Aphoriſmi* (*ſcheiregels*) van *Alamos*, en gedrukt te Venetië in 't jaar 1620, van de zelve familie geweeſt zy als deze, waar van hier geſproken is. *Thuan. Hiſt. Lib. XCVI. ad ann.* 1589. *apud Teiſſier Tom.* II. *pag.* 103. *&c. Bayle Dict. Crit.*

CANINIUS GALLUS, (CAJUS) wierdt burgermeeſter in de plaats van M. Plautinus Sylvanus, en ſtierf in de bedieninge van dat ampt. Dit geſchiedde in 't 752 jaar na de bouwinge van Rome, het zelve, waar in, naar de giſſinge van *Onuphrius*, *Sigonius*, *Pererius*, *Salianus*, *Salmero*, en anderen, de Zaligmaker geboren is.

CANINIUS GALLUS, (LUCIUS) Roomſch burgermeeſter, 717 jaren na de bouwinge van Rome, 37 voor de Chriſtelyke tydrekening, nevens Vipſanius Agrippa in regeeringe zynde, in 't zelve jaar dat Jeruſalem door Herodes, met den byſtandt van Cajus Soſius, wierdt ingenomen.

CANINIUS REBILIUS (CAJUS) was nevens Julius Cæſar 708 jaren na de bouwinge van Rome burgermeeſter. C. Trebonius den laatſten dag van 't jaar geſtorven zynde, wierdt hy in des zelfs plaats geſtelt: doch hy genoot die waardigheit ſlechts 7 uuren, 't geen Cicero deedt zeggen, " dat de ſtadt grotelyks „ verplicht was aan de waakzaamheit van dien burgermeeſter, „ welke gedurende zyn ganſche burgermeeſterſchap niet eens „ geſlapen hadt.

CANINIUS RUFUS, een vriendt van Plinius den jongen, leefde omtrent het 80 jaar na Chriſtus. Hy ſchreef eene hiſtorie van de Daciërs in vaarzen; 't geen by den zelven Plinius te zien is, die hem tot grote dingen aanmaant *L.* I. *Ep.* 3.

CANIS, eene rivier, gezegt de *Hondt*, die 't landſchap Quesroan in Phenicië by den berg Libanus beſpoelt en doorſtroomt. Zy valt van een dezer bergen, en werpt zich met zo veel ſnelheit en gedruis in zee, dat men zou zeggen, dat haar ſtroom het baffen eens honds gelyk was, inzonderheit als de zee wat beroert is. De ouden hebben oudtyds gelooft, dat men ze honderd en vyftig mylen verre kon horen; 't geen de Pheniciers reden gaf ter eere van deze riviere een beeldt op te rechten, dat gelyk een grote dogge was, het welk zy aanbaden: ook wordt 'er omtrent die plaats in de holte dezes ſtrooms nog een gedeelte van dat beeldt gevonden. *Simon Dictionaire de la Bible.*

CANISCHA, eene ſtadt en ſterke veſting in neder-Hungarië, in 't graafſchap Zalawar, naby de rivier Dravus, niet verre van Stul-Weiſſenburg en nieuw-Serinwar gelegen. In 't jaar 1600 wierdt ze van de Turken verovert, onaangezien de hertog van Mercœur wakker zyn beſt deedt om ze te behouden. In September des navolgenden jaars kwam Ferdinand, aartshertog van Ooſtenryk, met des pauzen en andere Italiaanſche troepen, en belegerde deze veſting; doch moeſt onverrechter zake wederom aftrekken, hebbende twee maanden daar voor te zoek gebragt. Als de graaf Serini in den jare 1664 in January Hungarië ingetrokken, Vyfkerken (Fünffkirchen) nevens nog eenige andere plaatſen ingenomen, en Sigeth verbrand hadde, belegerde hy ook Caniſcha; zoude zich ook buiten twyfel daar meeſter van gemaakt hebben, indien het verwachte onderſtandt niet was achter gebleven. Nadat de groot-vizier vernomen hadt, dat die aanzienlyke veſting belegert was, ſpoedde hy zonder uitſtel met een leger derwaarts henen, ontzette de zelve, en veroverde ook daarenboven nieuw-Serinwar, als ook klein-Komara, enz. In den jare 1688 den 30 January berende de graaf Budiani Caniſcha met een leger van 6000 Hungaren en 1000 Heidukken; echter hieldt het deze veſting tot den 1 April des jaars 1690, wanneer met des keizers bekrachtiging een verdrag geſloten, en de ſleutel van de poorten, aan eene goude keten hangende, den grave Budiani door een Turk wierdt overgelevert; die daar by deze woorden zeide: *Hier mede geve ik u de gewigtigſte veſting der Ottomanniſche Porte over.* De keizerſchen vonden daar in eenen groten voorraadt van artillery, 't welk voormaals den Chriſtenen was afgenomen.

CANISIUS, (ÆGIDIUS) een Auguſtyner monnik, geboortig van Viterbo, was een goed prediker en Godgeleerde, en wierdt door paus Leo den X kardinaal gemaakt, en in verſcheide gezantſchappen gebruikt. Hy heeft verſcheide gedichten, zo in het Italiaanſch, als in het Latyn, nagelaten, als: *Caccia d'Amore*, en andere, en is den 12 November des jaars 1532 overleden, in den ouderdom van twee en zestig jaren.

CANISIUS, (HENRIK) een Jeſuit, van Niemeegen geboortig, en broeders zoon van Petrus Caniſius, van wien hier na. Hy heeft geſchreven over de Roomſche kanonyke Rechten, en zes ſtukken met oude lezingen (*Lectiones veteres*), door welk werk hy de oude geſchiedeniſſen merkelyk heeft opgeheldert. *Pontanus.*

CANISIUS, (JAKOB) een beroemd Jeſuit, geboortig van Kalker, een ſtedeke in het hertogdom Kleef, heeft daar ter plaatſe eenige jaren achter een in de beſchavende wetenſchappen en zedelyke philoſophie geleeraart. Hy toont alomme in zyne ſchriften, dat hy veel gelezen heeft, en van een doordringend oordeel is geweeſt, hebbende, behalven zyne moederſprake, grondige kenniſſe gehad van de Latynſche, Italiaanſche en Spaanſche talen, hebbende uit het Italiaanſch in het Latyn overgezet de kerkredenen van *Gregorius Maſtrillus*, en in die zelve tale uit het Spaanſch gebragt de levens en bedryven der Heiligen van den Jeſuit *Pieter Ribadeneira*, en het zelve boek met zyne levensbeſchryvingen van andere Heiligen vermeerdert en met nodige aantekeningen opgeheldert, zynde 't zelve in het jaar 1630 te Keulen op blads grootte uitgekomen. Zyne eigene werken, van tydt tot tydt geſchreven en uitgegeven, voeren dusdanige tytels: *Fons Salutis*; *Meditationes ſacræ de Chriſto & B. Virgine*; *Hyperdulia Mariana, à Joanne Berchmanno exercita*; *Ars Artium de bono mortis*, dat onder den verzonnen naam van *Chriſtianus Thanaſophtaſtus* gaat. *Valer. Andr. Biblioth. Belg.*

CANISIUS, (JOHANNES) een Jeſuit, en neef van Petrus Caniſius, heeft verſcheide ſchriften uitgegeven, onder anderen een tegen de zogenoemde ketters (*Volumen contra hæreticos*). Hy is geſtorven in den jare 1613.

CANISIUS, (PETRUS) van Niemeegen, een monnik, en de eerſte provinciaal in de zamening der Jeſuiten in Duitſchlandt. Hy was een der grootſte mannen van de XVI eeuwe. Zyne voorzichtigheit heeft gebleken in de verrichtingen, waar toe hy gebruikt wierdt. Op de kerkvergadering van Trente behaalde hy groten lof. Hy ſtierf in 't collegie te Freyburg, dat hy op den 21 December des jaars 1597, in den ouderdom van 77 (anderen zeggen 67) jaren, zelf geſticht hadt. 't Is niet nodig, zyne in 't oopenbaar gebragte ſchriften op te tellen, naardienze genoeg bekend zyn; onder de voornaamſte worden gerekend *Summa Doctrinæ Chriſtianæ*; *Inſtitutiones Chriſtianæ pietatis*; *de beatiſſima Virgine Maria*; enz. De vaders Mattheus Raderus en Franciſcus Sacchini

ni hebben zyn leven beschreven. *Miraeus in Elog. Belg. Wilhelmus Eysengrein in Catal. test. verit. Alegambe & Ribadeneira Bibl. Script. S. J. Valerius Andreas Bibl. Belg. &c.*

CANITZ, eene oude adelyke, en nu ten deele vryheerlyke familie in Meissen, Silesië, opper-Lusatië, Pruissen, enz. Der zelver oorsprong wordt van sommigen in Bourgondië, en van anderen in Italië gezocht. Echter schynt ze veel eer van Vandalische herkomst te zyn, en heeft mogelyk met den aanvang in opper-Lusatië gewoont, daar zy ook verscheide dorpen heeft gebouwt; weshalven de daar naby gelegene buitendorpen Cannewitz zo veel als Canitz heten zullen. Namaals heeft zich de zelve naar Meissen gewend, en aldaar verscheide gebouwen aangelegt; waar van men een dorp vindt by Torgau; een by Oschatz, en een by Wurtzen, de welke Canitz heten. Hedendaags bezit zy aldaar Treben Mutschen, Waldingen, Streuben, Sachsendorff, enz. *Ulrich van Canitz* op Treben veilde in den jare 1458 den keurvorst van Saxen het stedeke Rosenfeldt te koop. *Johannes* was in den jare 1520 proost op St. Pietersberge, en by den hertog Gregorius van Saxen in groot aanzien. *Hans van Canitz*, hofmeester van 't klooster Groitzsch, moest by de van Luther geschikte Godsdiensts verandering zyn ampt nederleggen; en wierdt deswegen van de Saxische Commissarissen een vergelyk gemaakt. *Ulrich* op Treben, en *Michaël van Canitz* wierden in den jare 1547 in den slag by Mulberg nevens hunnen keurvorst gevangen. *Christoffel Hendrik van Canitz* op Mutzschen, Treben, enz. wierdt in den jare 1701 koninkl. Poolsche en keur-Saxische kommandant in de Dunamunder-schans, en 1703 in Thoren, in welke laatste plaats hy zich als krysgevangen overgaf, moetende vervolgens zo lang te Stokholm blyven, tot dat in den jare 1706 de Radstadsche vrede gesloten wierdt. In 't jaar 1709 trok hy met de Saxische troupen in Brabandt, en wierdt in den zelven jare in het treffen by Mons gevaarlyk gewond, waar op hy als luitenant generaal de plaats van kommandant in Dresden verkreeg, en in den jare 1718 overleedt. Van de genen, die in Lusatië gebloeit hebben, wordt *Marcellus* op 't jaar 1185 in een koninklyken machtbrief als getuige aangetrokken. *Hendrik* en *Wittig* hebben in den jare 1301 het hospitaal van den H. Geest te Gorlitz den dorpe Reichenau voor eeuwig besproken. *Bernard* was in den jare 1399 burgermeester te Gorlitz, welke waardigheit ook *Andreas van Canitz* in den jare 1458 bekleedde. *Christoffel Frederik* tot Fischbach bezat Ritschen in opper-Lusatië: doch wanneer hy in den jare 1620 by den nieuw-verkoren koning van Bohemen, Frederik uit de Paltz, Raadt en landrechter, als mede drossaardt te Hirschau wierdt, viel hy in des keizers ongenade, en het gedachte goedt wierdt hem ontnomen. Dus hebben die van Canitz in opper-Lusatië niets bezeten, tot dat *Otto Lodewyk van Canitz* met het begin der XVIII eeuwe, het riddergoedt Haynewalde, Spitz-Cunnersdorf, Oderwitz, by huwelyk verkregen hadt. In Silesië, en de mark Brandenburg heeft zich dit geslacht 1200 jaren onthouden, en aanzienlyke goederen bekomen. *Wolfram van Canitz* was in den jare 1294 by den hertog Hendrik Crassus te Breslau in groot aanzien. In 't jaar 1569 verkocht hertog Karel Christoffel te Munsterberg en Oelsz aan vier heeren van Canitz het vorstendom Munsterberg; doch deze koop raakte weder af. *Elias van Canitz*, uit den huize Dalwitz tot Fischbach, stierf in 't jaar 1590 als vorstelyke Saxische hofraadt te Weymar, en liet na (1) *Christoffel Hendrik*, hier boven gemeld. (2) *Hieronymus Augustinus* tot Urschka en Groszburg, wiens zoon Frederik in den jare 1646 overleedt, nalatende *Melchior Frederik*. Deze was van Georgius den III te Lignitz en Brieg Raadt en hofmaarschalk; daar na by den keurvorst van Brandenburg Frederik Wilhelm geheime Raadt en opper-hofmaarschalk, en bragt in den jare 1669 die vryheerlyke waardigheit op zyne familie. (3) *Israël* tot Groszburg, Ratschutz en Zuchen, een aanzienlyk ridder; deze stierf in den jare 1653, en liet na *Johan Sigismund*. *Georg Siegmund* tot Wandritz was omtrent het einde van de XVII eeuwe keur-Brandenburgsche hofmaarschalk en slotvoogdt. In den jare 1719 bloeiden nog (1) *Melchior Frederik van Canitz* tot Groszburg, Ratschutz, Zuchen en Blumenau, koninklyke land-richter in den Gurauischen kreits des Glogauschen vorstendoms, als ook lands-opzichter in den Rutnischen kreits des Wolauischen vorstendoms. (2) *Ferdinand van Canitz* tot Gugelwitz en Zobell, lands gedeputeerde des Lignitzschen vorstendoms. (3) *Frederik Wilhelm van Canitz* tot Ellgut, lands gedeputeerde des Delnischen vorstendoms. Dit geslacht heeft zich omtrent den jare 1414 in Pruissen begeven, daar het nog heden in groot aanzien bloeit. *Carpzov. Antiq. Lusat. p. 148. Seckendorff Luther. Grosser Lausitz. Merkw. Lucae Schles. Chron. Sinapii Schles. curios.*

CANITZ, (FREDERIK RUDOLPH LODEWYK, VRYHEER VAN) van de Johanniter orde, keur-Brandenburgsche geheime Raadt, erfheer van Blumberg, Dalewitz, Eiche en Helmsdorff, wierdt den 27 November des jaars 1654 geboren. Zyn vader was Lodewyk, keurvorstelyke Brandenburgsche hof-kamergerichts Raadt, als ook Pruissische land-Raadt, en hoofdman te Balge. Zyn grootvader Salomon, keur-Brandenburgsche hoofdman te Parthen. Toen hy 17 jaren oud was, wierdt hy te Leiden, en vervolgens te Leipzig op de hogeschole bestelt: waar op hy naar Vrankryk, Italië, Engelandt en Hollandt reisde. Na zyne te rug komst maakte hem de keurvorst van Brandenburg, Frederik Wilhelm, eerst kamer-jonker, kort daar aan legations-Raadt, als mede hoofdman van de ampten Zossen en Trebin. In den jare 1681 schikte hy hem naar Frankfort aan den Main, om de onderhandelingen aldaar by te wonen, en 't volgende jaar aan keur-Ments, desgelyks in den jare 1684 aan keur-Keulen. Hier na wierdt hem zekere verrichting opgedragen om naar Hamburg en vervolgens naar Zelle te gaan. In 't jaar 1686 wierdt hy naar Weenen gezonden, om den keizer wegens de verovering van de vesting Offen geluk te wenschen; en dewyl de toenmalige keur-Brandenburgsche resident van Schmettau by zyn aanwezen zyn plaats met de doodt ontruimde, moest hy zich tot aan May 1687 aldaar ophouden. De keurvorst in den jare 1688 overlydende, moest hy des zelfs doodt te Weenen bekend maken, en de keur-Brandenburgsche zaken 5 maanden in acht nemen. In 't jaar 1689 bevondt hy zich by de Deensche en Holsteinsche onderhandelingen; wierdt ook in de volgende maandt September, na 't afsterven des laatsten hertogs van Saxen-Luneburg, ten opzichte van den vorst van Anhalt, zo wel naar die landen als naar Zelle afgezonden. In 't jaar 1691 moest hy voor eenige weken de afvaardiging aan den hertog van Zeitz, en in den jare 1692, na 't afsterven van den hertog Christiaan van Mekelenburg Zwerin, even het zelve over zich nemen. Na 't overlyden des hertogs Gustavus Adolphus van Gustrow Mekelenburg in den jare 1695 wierdt hy 2 maal derwaarts afgevaardigt, insgelyks ook in verscheide verrichtingen by den hertog van Holstein-Gottorff gebruikt. Eindelyk benoemde hem de keurvorst tot zynen gevolmachtigden op het belegde congres in den Haag; waar henen hy zich met den aanvang van 't jaar 1698 begaf, leggende in zyne heenreize te Hanover zyn plicht van rouwbeklag af over het afsterven van den keurvorst van Brunswyk. Langer dan een jaar woonde hy het bovengemelde congres by, en hadt by den koning van Groot-Brittannië in gewigtige gelegenheden tot verscheide malen gehoor gehad. Met toeneming van 's ligchaams zwakheit ging hy, verlof hebbende van zyne principalen, in de lente uit den Haag weder naar Berlyn te rug, alwaar hy in dat zelve jaar nog overleedt, en zyne goederen zynen naasten erfgenaam, den vryheere van Canstein, naliet. Hy trouwde 2 malen, eerst in den jare 1688 met Dorothea Emerentia van Arnimb, by welke hy een zoon hadt, genaamt Frederik Philips, die echter in den jare 1699, den 26 September overleedt; daarna in den jare 1696 met Dorothea Maria, eene adelyke dochter van Zwerin.

CANIUS RUFUS, een Latynsch dichter, geboortig van Cadix, leefde onder de regeering van den keizer Domitianus, en was een goed vriendt van Martialis, de welke verhaalt, dat hy altoos vrolyk was, en anderen ook gedurig tot lagchen verwekte. Hy trouwde twee malen. Zyne eerste vrouw was Theophila, de andere Sapho. De eerste was geleerd, doch daar by onbeschaamd en los; de tweede niet zo verstandig, doch bescheidener; gelyk Martialis zegt *lib.* III. *Epigr.* 20. & 63. & *lib.* VII *Epigr.* 68.

CANNA, of CHENE, een landstreek in Syrië, naby Damascus, alwaar men gelooft dat Adam geschapen wierdt, en Godt het aardsche Paradys stelde. Hier van daan is 't, dat de zeventig overzetters in plaats van *Channa, Chanaan Eden* zeggen, 't geen *vermakelykheden* of *wellusten* betekent. *Ezech.* XXVII, 23. *Simon Dictionaire de la Bible.*

CANNA, een verwoest stedeke in Apulië, dat tegenwoordig *Canna destructa* (verwoest Canna) heet. 't Is wegens de victorie beroemd, welke Hannibal aldaar in 't 538 jaar na de bouwinge van Rome, en omtrent 't jaar 216 voor onzes Heilands geboorte, behaalde, wanneer veertig duizend Romeinen, die door den burgermeester Paulus Æmilius aangevoert wierden, op de plaats bleven, als ook de burgermeester zelf, en Hannibal naar Carthago zondt drie schepels met ringen, die van de Romeinsche ridders, welke in den slag gesneuvelt waren, gekomen waren. *Liv. l.* XXII. *Florus. L.* II. *cap.* 6. *Polybius L.* IV. *&c.*

CANNARES, of CANARINS, zyn Wilden in de provincie Quito, in Peru, in Zuid-Amerika. Zy zyn van eene fraaie ligchaams gestalte, zeer arbeidzaam, en dragen lang haair; 't welk zy echter kroonsgewyze om het hoofdt vlechten, waar door zy van andere Wilden onderscheiden worden. Hunne klederen zyn van schaaps-of boomwolle gemaakt, aan welke zy zeer kunstig gewerkte knopen dragen. Hunne vrouwen zyn schoon, en plegen dikwils op Spanjaarden en andere uitlanders verlieft te worden. Zy onthouden zich gemeenlyk op het veldt, en bouwen de landeryen; daar ondertusschen hare mannen te huis zyn, en 't huiswerk waarnemen, als mede met wol spinnen en weven zich bezig houden. In dit landt waren vele goudmynen, die door de Spanjaarden zyn uitgeput. Het brengt goede weit, gerst en wyn voort. Het prachtige paleis Thomebamba was in het landt dezer Cannares. *Laetii Histor. novi mundi.*

CANNES, een schoon vlek in Provence. Het legt aan de zee in het bisdom van Grasse, tegen over de Lerinische eilanden. Cluverius meent, dat de *Oxibius portus* van Strabo, dat van hem *Egyptina* genaamt wordt, te Cannes was; doch hy mist, wyl dit vlek een zeer lagen oever en geen haven heeft, en het landschap der Oxibiërs aan gene zyde der rivier Var lag.

CANNETIUS, (JOANNES ANTONIUS) een vermaard Rechtsgeleerde van Raguza, was langen tydt bestierder van het koninklyke gerechtshof in de stadt Modica in Sicilië. Sedert naar Palermo metter woon gegaan wierdt hy koninklyke Raadsheer, in den jare 1544 fiskaal van het grote gerechtshof, en in de jaren 1551 en 1552 bekleedde hy den rechterstoel, zynde wegens zyne grote geleerdheit in een groot aanzien. Hy is zeer onverwacht binnen Raguza gestorven omtrent den jare 1580, en aldaar by de Minderbroederen begraven, met een gedenkschrift, op zyn graf gehouwen. Hy heeft in den jare 1576 uitgegeven te Venetië *In extravagantem volentes Friderici. & in extravagantem si aliquem Jacobi Siciliae regum Enarrationes perspicuae*, zynde na zyn overlyden in den jare 1627 te Palermo by Erasmus Simeon nog uitgekomen een ander werk, dat ten opschrift voert: *Consilium. Biblioth. Sicula.*

CANNIUS, (NIKOLAAS) ook wel *Kan* genoemt, geboortig van Amsterdam van eerlyke en met tydelyke middelen wel voorziene

ziene ouderen. Hy was zes jaren lang afschryver of *amanuensis* van Desiderius Erasmus van Rotterdam, en wierdt naderhandt niet alleen pastoor van de Nieuwe kerk te Amsterdam, maar ook overste of pater in het nonnen-klooster van S. Ursula, of der Ursulynen, binnen die stadt. Na dien tydt is hy pastoor te Sparwoude geworden, en aldaar gestorven in den jare 1555. *Pontanus* noemt hem een genoeglyk en poëtisch verstandt. Hy heeft ook eenige gedichten, zo in het Grieksch, als Latyn, opgestelt, en het leven van *Cornelius Crocus*, mede een geleerd Amsterdammer, beschreven; behalven welke, en andere werken, by *Valerius Andreas* opgetelt, hy nog zyn eigen leven in geschrifte heeft nagelaten, en eenige zamenspraken, ten dienste van de jeugt, heeft uitgegeven. *Val. Andrea Bibl. Belg. Oudheden van Noord-Hollandt bladz.* 132.

CANO, of CHANO, een Afrikaansche stadt en koninkryk in Nigritië, welke de rivier Niger ten Zuiden, Cassena ten Oosten, de Agades ten Westen, en de woestyne ten Noorden heeft. Cano is de hoofdstadt van 't gansche landt. De overige steden zyn Tassana, Germa, enz. Cano, gelegen aan den oever van een meir, is met een muur, van hout en aarde gemaakt, omringt. Op de zelve wyze ziet men de daar in zynde huizen. De inwoonders dezes lands zyn voor 't meeste gedeelte schaapherders en landbouwers. De koning aldaar was voortyds zeer machtig, en onderhieldt een groot leger, om de koninkryken Zegzeg en Cassena zich cynsbaar te maken: doch de koning Yschia, onder voorwendsel van de groten dezes lands tegen den koning van Cano by te staan, hen door verradery van kant geholpen hebbende, beoorloogde hy zelf dien koning drie jaren, en dwong hem, na eene langdurige belegering, eene van zyne dochters ten huwelyk te nemen, en hem het derde deel van zyne inkomsten af te staan. *Sanut. Marmol L.* III. *Cap.* 10. *&c.*

CANO, of CANUS, (MELCHIOR) een Dominikaner monnik, en daarna bisschop in de Canarische eilanden, was een Spanjaardt, geboortig uit het vlek Taracon in het aartsbisdom van Toledo. Hy begaf zich te Salamanca in die orde, en studeerde onder den beroemden Franciscus Victoria. Nevens de philosophie en Godgeleerdheit leidde hy zich ook op de historiën, welsprekendheit, en taalkunde. Na 't overlyden van Victoria wierdt hy in den jare 1546 in des zelfs plaats verkoren, om de Godgeleerdheit te onderwyzen, en behaalde wegens zyne geleerdheit een zeer groten lof. Maar vermits Bartholomæus Caranza, van zyne orde, en daar na aartsbisschop van Toledo, even in den zelven tydt met zeer grote toejuichinge onderwys gaf, wierdt Cano yverzuchtig, en daar ontstonden te gelyk twee partyen: doch hun beider neigingen waren zeer onderscheiden; want Caranza was zacht en vriendelyk, en Cano daarentegen van een werkelyken geest, heftig in 't spreken, ligt geraakt, eergierig en oplopende; en men wil, dat het 'er veel toe geholpen heeft, dat Caranza in ongenade is geraakt. Onder Paulus den III wierdt hy naar de kerkvergadering van Trente afgezonden. Hy kwam ook by prins Karel van Spanje, en daar na by des zelfs vader Philippus den II in aanzien: welke hy in alles vleide, en onder anderen wys maakte, dat hy alle mogendheden rechtmatiger wyze kon beoorlogen: doch vermits zulks voornamentlyk den paus raakte, zo stondt deze mening het Roomsche hof in genen deele aan: zy wierdt ook van de universiteit van Salamanca verworpen: doch Philippus de II gaf hem het bisdom in de Canarische eilanden tot beloning. Ondertusschen verhaaste Cano zyn vertrek niet, wierdt provinciaal van Castilië, en stierf te Toledo in den jare 1560. Hy heeft nagelaten: *Locorum Theologicorum Lib.* XII, welk werk na zyn overlyden gedrukt is, en waar uit Cornelius een kort begrip heeft opgemaakt. Nog is 'er van hem *Relectio de pœnitentia*; *de Sacramentis*, *&c. Sixt. Senens. Bibl. S. L.* IV. *Galdi de Script. non Eccl. Possevin. Appar. Baron. Not. ad Mart. ad diem* 22 *Dec. Razzi script. Comin. Anton. Bibl. Naudæus bibliogr. polit. Schotus. Fernandez. &c.*

CANO, (SEBASTIAAN) uit Biscaje geboortig, ging met Magellanus scheep, 't welk den 10 Augustus des jaars 1519 uit Spanje zeilde; doch deze, de Magellanische zeeëngte, (naar zynen naam aldus genaamt) doorgevaren zynde stierf op een der Philippynsche eilanden, geheten Malana. Na des zelfs overlyden kwam Cano in 't eilandt van de Sonde, waar van daan hy de Kaap de Goede Hoop voorby zeilde, en den 8 September des jaars 1522 weder te Siville aanlandde, hebbende den aardkloot in drie jaren en vier weken rond gezeilt. Keizer Karel de V gaf Cano tot een devys een aardkloot, met deze woorden: *Primus me circumdedisti*, dat is, *Gy zyt de eerste, die my rond zyt geweest.* François Drak, een Engelschman, deedt in den jare 1580, in minder dan drie jaren, de zelve reize. Olivier van Noord, een Hollander, volvoerde ze in het jaar 1601 in drie jaren en acht weken; en niet heel lang geleden wierdt François Palu, bisschop van Heliopolis, Apostolische vikaris in China, willende naar het landt zyner bezendinge reizen, door een storm naar Manille in de Philippynsche eilanden gevoert, waar van daan de Spanjaarden hem door Mexico naar Europa zonden, doende hem aldus tegen dank de wereldt omreizen. Het is aanmerkelyk, dat hy de eerste is geweest, die 't door 't Oosten gedaan heeft. *M. l'Abbé de Choisi Histoire de Salomon.*

CANOBBIO, een vlek in 't hertogdom Milanen in Italië, legt aan de Westzyde van 't Lago Maggiore, tusschen de stadt Palanza, en Locarno, omtrent drie mylen van de eene en de andere. *Maty Dictionaire.*

CANOBIN, een Maroniten klooster op den berg Libanon, dat byna geheel uit een rots gehouwen, en de heilverkondiging aan Maria is toegewyd. Daar woont de patriarch der Maroniten, die uit het daar toe gehorige en van wyn vruchtbare gebiedt jaarlyks 8000 daalders aan inkomsten heeft, waar van hy den Bassa te Tripoli in Syrië 300 piasters tot eene schattinge betalen moet. Hier onthoudt zich ook de eerste der zeven Maronitische bisschoppen, die onder den patriarch staan. Men wil, dat St. Marine in dit klooster het nonnen-kleedt heeft aangenomen. *De la Croix de ecclef. Maron.*

CANON. Zie KANON.

CANONES APOSTOLICI. Zie KERKREGELEN (APOSTOLISCHE).

CANOPINA, een klein stedeke onder 't gebiedt van den paus, tusschen Viterbo en Ronciglione op een hogen berg, Cimini genaamt, gelegen. Van ouds was het *Casena* genoemt. *Delic. d'Ital. l. p.* 177.

CANOPUS, een zeker afgoden-beeldt der Egyptenaren, dat door het bygelovige volk zeer veel eere wierdt aangedaan. De Chaldeën daarentegen baden het vuur aan, en wilden, dat alle de goden den hunnen moesten onderdanig zyn, als die het alles verteerde. Hier uit kwam voort, dat de Egyptische en Chaldeeusche priesters hunne goden tegen den anderen lieten stryden. De Egyptenaars zetten op hun afgodenbeeldt, in steê van het hoofdt, een kruik vol gaaten, die zy met wasch stopten, en de kruik vol water goten. Midlerwyl ontstaken de Chaldeën hun vuur, en wanneer der Egyptenaren afgodt daar tegen gezet was, smolt het wasch door de hette, en de gaten geopent zynde, wierdt het vuur, door de waterstralen uit het hoofdt van den afgodt schietende, gebluscht: waarom de Chaldeën gedwongen wierden te bekennen, dat der Egyptenaren afgodt sterker was dan de hunne. *Ruffin. Hist. eccl. l.* II. *c.* 26.

CANOPUS, of CANOPE, eene stadt in Egypten, omtrent ter plaatse gelegen, daar zich een arm des Nyls in zee uitwerpt, die daar van zynen naam draagt. Mogelyk noemt men ze aldus, om dat de afgodt Canopus aldaar wierdt aangebeden. Zommige hedendaagschen meenen, dat deze stadt het tegenwoordige *Bochira* is, niet verre van Alexandrië gelegen. Oudtyds was ze met een bisdom voorzien. Zy is zeer oud. Strabo, Plinius en Ptolemæus maken daar gewag van: ook wilde men, dat zy de geboorteplaats van Claudianus was, doch 't is bedenkelyker, dat hy van Vienne in 't Dauphiné was.

CANOPUS, een sterre, die niet bekend is, zegt Vitruvius, dan uit het bericht der kooplieden, die de uiterste en afgelegenste oorden van Egypten, tot aan de landen toe, die aan 't einde der wereldt leggen, doorreist hebben, naardien zy altoos verscholen blyft, zonder zich boven den aardkloot te verheffen, hoewel ze mede rondom de Zuidpool haren loop heeft.

CANOSA, eene stadt in 't koninkryk Napels, in 't landschap Bari, aan de rivier Ofante, welke in den jare 1694 door eene aardbeving geheel overhoop geworpen wierdt. Strabo, Plinius en anderen spreken zeer dikwils van deze stadt. Ouwlinks heette zy *Canusium*, en was wegens de goudverwige wolle, die daar gevonden wierdt, zeer beroemd. In deze stadt wierdt keizer Hendrik de IV, nadat hy zich voor paus Gregorius den VII, van wien hy in den ban was gedaan, verootmoedigt hadt, in 't jaar 1077 van de zelve weder aangenomen. By Horatius waren de inwoonders dezer stadt *Canusii bilingues* genoemt, of omdat zy beide Grieksch en Latyn spraken, of uit deze twee talen een mengelmoes maakten. In den jare 1712 wierdt Don Tibero Capece en zyn nageslacht, wegens toegebragte diensten aan den aartshertoglyken huize van Oostenryk, de tytel gegeven van vorst van Canosa. Dit Canosa moet van *Canossa*, een graafschap in 't hertogdom van Modena, naby de grenzen van Parma, wel onderscheiden worden. *Livius. Plinius. Strabo. Appianus. Procopius. Martial. L.* IX. *&* XIV. *Sigon. L.* IX. *&c.*

CANOTIO, (LAURENS) een schilder, leefde in de XV eeuwe. Hy was van Padua, alwaar hy aan verscheide stukken arbeidde. Hy overleedt aldaar den 28 Maart des jaars 1470. Men ziet zyne grafstede in het klooster van de kerk del Santo.

CANOVIA, een klein gewest in Albanië, tusschen den zeeboezem Drino en de stadt Scutari. Eertyds hadt het eene hoofdstadt, van den zelven naam, met een bisdom. Tegenwoordig behoort dat bisdom aan de kerke van St. Juanille de Medea, en daar onder zyn alleen twintig Parochien. Baudrand zegt voor waarheit, dat de voornaamste plaats van dit landschap tegenwoordig het vlek Babiuchi is, dat men in de kaarten niet vindt. *Maty Diction.*

CANSO, of CANSU ABUSAID, toegenaamt *Malek al Dhaher*, XIX Sultan van de tweede linie der Mammelukken. Hy volgde in 't 904 jaar van de Hegire, 't 1498 van J. C, zynen neef *Malek al Nasser* tegen zyne wille in 't ryksbestier, en regeerde maar twintig maanden: want hy wierdt door de Circassiërs omtrent het einde van 't jaar 905 afgezet. *Herbelot Biblioth. Orient.*

CANSO, toegenaamt *Kamsmiath*, omdat hy door zynen meester voor honderd goude Dinars gekocht was, voerde den tytel van *Malek al Aschraf*; hadt de regeering van Malek al Nasser, achttienden Sultan der Circassiërs, zynen voorzaat, gestoort; doch hy genoot die waardigheit maar weinig tydt; waarom zommigen hem niet tellen in den rang der koningen of Sultans van Egypten van deze linie. *Herbelot Biblioth. Orient.*

CANSTADT, een stedeke in 't hertogdom Wurtenberg, een uur van Stutgart, aan den Nekker, gelegen. Hertog Everhard Lodewyk heeft de gemelde rivier bevaarbaar gemaakt, het welk door de vorige hertogen van Wurtenberg, met verlof des keizers, verscheide malen ondernomen was. Doch het landt heeft 'er weinig meer nut van, dan dat 'er alle weken een marktschip naar

Heilbron gaat; vermits de Wurtenbergers weinig hebben, dat zy tegen die van Heilbron en de Paltz verhandelen kunnen: hebbende de beide veel beter wyn en andere waaren dan die van Wurtenberg zelf. Hier omtrent hebben de Romeinen, als zy in Duitschlandt waren gevallen, hun zomerleger gehad, gelyk de Romeinsche opschriften, die men hier omtrent gevonden heeft, getuigen. Men wil, dat deze stadt haren naam heeft van *C. Ant. Stat.* of *Cajus Antonius Stativa.* 't Is zeker, dat Canstadt in den beginne de familie van *Schilling* heeft toebehoort; waarom zy ook *Schilling van Canstadt* schryven, hoewel zy den huize van Wurtenberg toekomt. In 't jaar 1334 heeft keizer Lodewyk van Beyeren deze stadt het voorrecht toegestaan, dat zy met Eslingen gelyke vryheit en rechten zal genieten. Niet verre van de stadt is een waterbadt, het Zultzbadt genaamt, dat voor eenige ligchaams kwalen zeer heilzaam schynt te wezen. Omtrent den aanvang der XVIII eeuwe heeft men te Canstadt vele ongemeen grote beenderen opgegraven, welke te Stutgard in de kunstkamer zyn gebragt. 't Heeft de geleerden zwaar gevallen daar van den rechten uitleg te doen, en zy zyn in twyffel, of dit een *Lusus naturæ* (speeling van de natuur), 't geen wel 't waarschynlykste is, dan volstrektelyk een overblyffel van den zondvloedt is. *Crusius Ann. Suev. Tentzel Monatl. Unterred.*

CANSTEIN, eene vryheerlyke familie, waar van het stamslot, van den zelven naam, in de Mark Brandenburg gevonden wordt. Zy hadt zich ook in Westphalen nedergezet: gelyk ook *Mordian* in den jare 1570 aldaar geleeft heeft, wiens zoon *Raban* in den jare 1588 op 't hogeschool te Wurtenberg zynde, overleden is. Een ander van dezen name was in den jare 1658 keur-Brandenburgsche geheime Raadt, kamer-president, en naderhandt opper-maarschalk. *Frederik Rudolph Lodewyk* te Blumberg bekleedde in den jare 1689 het ampt van Brandenburgschen geheimen Raadt, en amptshoofdman te Mullenhof. In 't jaar 1708 bleef *Philip Lodewyk*, koninklyke Pruissische overste in den slag by Oudenaarde. *Karel Hildebrand* bezat in den jare 1713 de heerlykheit van Canstein, als ook van Dalwitz, Schonberg, en Neukirchen. *Pufend. de reb. Gest. F. Wilh.*

CANTABRI, of CANTABRIANI, een oud volk in Spanje, eigentlyk die nu Guipuscoa en Biscaje bewonen. Als zy in den tydt van Augustus tegen de Romeinen opstonden, ging de keizer in eigen persoon naar Spanje; en dwong hen, na dat hy hen ettelyke malen geslagen hadt, in 't gebergte en in de wildernissen te vluchten. Eindelyk belegerde hy hen in zekere stadt, daar zy zich zelf ombragten, de doodt voor de dienstbaarheit verkiezende. Dit geschiedde in 't 728 en 729 jaar van Rome, 25 jaren voor Christus. Augustus, gedurende dezen oorlog ziek geworden zynde, gaf 't krygsbewindt over aan Cajus Antistius. *Strabo L. III. Florus L. IV. c. 12. Plinius L. XXXIV. c. 14. Nonius Hisp. c. 44. &c.*

CANTACUZENA. Zie JOHANNES en MATTHEUS CANTACUZENA.

CANTAL, de naam van een gebergte, dat byna altoos met sneeuw bedekt is, gelegen in Vrankryk, in de provincie Auvergne. *Zeiler. Itiner. Gall.*

CANTALICE, een stedeke in Italië, in 't hertogdom Spoleto, op een berg, niet verre van Rieti, gelegen. 't Is de geboorteplaats van Felix à Cantalicio. Zie FELIX. *Baudrand.*

CANTALUPO, of CANTALOUP. Zie ARNAULD *van Cantalupo.*

CANTARA, eene rivier in Sicilië. Zie CANTERA.

CANTAZARO, eene bisschoppelyke stadt in Calabria ultra, of het Zuidergedeelte, en de verblyfplaats des gouverneurs dezes landschaps. Het legt aan de Golf van Squilace, tusschen de stadt van dien naam en Belcastro.

CANTECROY, oudtyds *Canticrode* geheten, een slot en heerlykheit in het dorp Mortsel, gedeelte van de meiery van Rye in het hertogdom Brabandt, was voor dezen zeer beruchte en groot, doch is tegenwoordig zeer klein en bouwvallig. Beide zyn zeer langen tydt door het edele geslacht van *Ranst* bezeten; naderhandt door koop gekomen aan *Hendrik de Pontallier*, ridder, heere van Flaigy, en door des zelfs dochteren in 't jaar 1549 verkocht en overgedragen aan *Nikolaas Perenot*, heere van Granvelle, en Nicola Bonvalot, des zelfs vrouwe. Na der zelver overlyden bekwam ze *Anthonis Perenot*, bisschop van Atrecht, naderhandt kardinaal en aartsbisschop van Mechelen. Hem volgde hier in op *Thomas Perenot* van Granvelle, heer van Chantoney, zyn broeder, ten wiens gunst koning Philips de II van Spanje in July des jaars 1570 Cantecroy tot een graafschap verhief. Eindelyk is dit heerlyk goedt, nevens de heerlykheden van Mortsel, Edeghem en Luithagen, door des laatsten neve, *François Thomas Perenot van Granvelle*, gezegt Vandoiselet, voor zekere penningen wederom overgedragen den 5 May des jaars 1616 aan *Jan Maas*, zich alleen den graaftyken tytel van Cantecroy voorbehoudende. Elf jaren daar na, te weten den 28 April des jaars 1627, zyn *Philips Godines*, en na zyne doodt des zelfs vrouwe *Sibylla van den Berge* by tytel van decreet en overgeven van hoger handt over voornoemden Jan Maas hier mede beleent, en heeft zy vervolgens den 16 November des jaars 1652 dit goedt verkocht en overgedragen aan *Karel Gislenus van Fiennes*, ridder, grave van Chaumont, vicomte van Frages, en baron de Enne, in wiens geslacht deze heerlykheit als nog verbleven is. De graaflyke tytel van Cantecroy door den bovengemelden François Thomas Perenot van Granvelle zich by 't verkopen der heerlykheit voorbehouden zynde, zo is de zelve eindelyk overgegaan in het geslacht van *La Baume*, en voert den zelven tegenwoordig de graaf van St. Amour. *J. B. Gramaye Antiquit. Antw. lib. IV. cap. 5. Chron. Butkens Toph. Brabant. lib. IV. Aub. Miræi Chronic. Belg. J. Baro le Roy notit. Marchionat. S.R.I.*

CANTELBERG (THOMAS VAN.) Zie BECKET.

CANTELOUP. Zie ARNAULD *van Cantalupo.*

CANTELMI, een der doorluchtigste familien in het koninkryk Napels. Karel de II, koning van Engelandt, erkende by eene plegtige acte, dat deze familie gesproten was uit het geslacht der koningen van Schotlandt, en hy nam de gene, die dezen naam voerden, voor zyne bloedverwanten aan. Karel de II, koning van Spanje, keurde in den jare 1688 de oopenbare bekendmaking dezer acte voor goed, en bevestigde die, zo veel in zyn vermogen was. *Everhard*, de laatste der zonen van *Ducanus* den I van dien naam, koning van Schotlandt in de XI eeuwe, wierdt na de doodt zyns vaders, die door Makbet, onwettig bezitter van de kroon, vermoord was, genoodzaakt in Engelandt by koning Eduard den Heiligen zyne schuilplaats te zoeken. Hy hadt den toenaam gekregen van *Cantelm*, of liever *Canclam*, wegens zyn groot verstandt en geheugen. Hier van daan verreisde hy naar Normandië, by de hertogen, die zyne bloedverwanten waren, en zette zich in Vrankryk ter neder. Zyn Zoon, *Alphonsus* van Schotlandt, was heer van Luc en Trilly, en zyn kleinzoon *Rostaing* heer van Luc en Trilly, die aanzienelyke goederen bezat in Provence, onder den grave Reimond, nam den toenaam van *Cantelmi* aan. Zyne kinderen volgden Karel, hertog van Anjou, toen hy Napels veroverde, en zetten zich daar neder. Zy kregen het landgoedt Popoli, het welk door den koning van Spanje, Philippus den II, in de XVI eeuwe tot een hertogdom wierdt gemaakt. *Andreas Cantelmi* diende in de oorlogen in Nederlandt; waar van beneden een artykel volgt. Des zelfs neef *Frederik Cantelmi*, hertog van Popoli, wierdt door koning Philippus den IV tot prins van Pettorano verheven. Hy liet vier kinderen na: *Joseph*, hertog van Popoli, die, reets jong gestorven, slechts twee dochters achter liet; *Jakob*, geboren den 27 Juny des jaars 1645, een van de verstandigste prelaten zyns tyds. Na dat hy 't ampt van inquisiteur te Maltha, en van Apostolischen nuncius te Weenen, Venetië en in Polen hadt waargenomen, wierdt hy nog buitengewone nuncius aan 't hof van den keizer, en op de ryksvergadering te Augsburg, wanneer de aartshertog Joseph aldaar tot Roomsch koning verkoren wierdt. Paus Alexander de VIII verhief hem in den jare 1690 tot kardinaal. Vervolgens wierdt hy aartsbisschop van Capua, dat hy om het aartsbisdom van Napels varen liet, alwaar hy van de eersten was om zich voor koning Philippus te verklaren, dien hy 't vermaak hadt in den jare 1702 binnen Napels te ontfangen. Hy stierf den 11 December des zelven jaars, in den ouderdom van 57 jaren. *Andreas*, de derde der zonen, diende ter zee, en overleedt te Genua. Eindelyk *Rostaing Cantelmi*, achtste graaf van Popoli, was erfgenaam van zyn oudsten broeder Joseph, waar van hy in den jare 1690 de oudste dochter ten huwelyk nam. Nadat hy in Sicilië, Spanje, Afrika, en in Vlaanderen gedient, en zyne manhaftigheit als majoor generaal aldaar hadt laten blyken, nam hy in het koninkryk Napels zyn verblyf, en wierdt genaamt generaal van de troepen dezes lands. Na de doodt van koning Karel den II was hy van de eersten, die Philippus den V, van wien hy kapitein van de gardes is geweest, voor koning erkenden. De koning van Vrankryk maakte hem in den jare 1702 ridder van den H. Geest. Hy was een der genen, die Barcelona in den jare 1705 hielp verdedigen. Hy heeft een zoon, *Joseph Cantelmi* genaamt, prins van Pettorano. *Lellis Famiglie di Napoli Scipione Ammirato Famiglie Napol. Imhof Histoire genealogique d'Italie & d'Espagne. Memoires du Tems.*

CANTELMI, (ANDREAS) een beroemd veldoverste, geboortig van Napels, een zoon des hertogs van Popoli. Zyne nabestaanden bragten hem op tot den geestelyken staat; doch eindelyk lieten zy toe, dat hy zyn eigen lust, die hy tot den wapenhandel hadt, opvolgde. De eerste proef zyner dapperheit liet hy blyken in den Valtelinschen oorlog. Na dien tydt hadt hy het gebiedt in Duitschlandt over twee benden paardevolk, staande alleen onder het opperbevel van den kapitein generaal, en bevondt zich mede in 't beleg van Halberstadt. Naderhandt diende hy in Hungarië tegen den vorst van Zevenbergen, en deedt by zyne te rug komst een goed getal Protestanten sneuvelen. Van daar trok hy in Italië, en liet in de belegering voor Cazal, als mede voor Nizza en Ponte Stura, zynen heldenmoedt blyken. Daar na woonde hy verscheide krygsverrechtingen in Vlaanderen by, en trok van daar ten tweeden male in Duitschlandt, daar hy Frankendal ontzette, Spiers innam, en den koning Gustavus Adolphus het hoofdt hielp bieden. By Stevenswaardt liet hy op een eilandt in de Maze een schans opwerpen, die hy naar zynen name *Cantelino* noemde: voor welken vlyt, als ook om dat hy tot de bescherming van 't hertogdom Kleef veel geholpen hadt, de infante Clara Isabella Eugenia hem eene aanzienlyke vereering in gelde toeschikte, die hy echter weigerde aan te nemen. Kort daar na ontzette hy Maastricht en Leuven, en toonde onder den kardinaal infant dermaten zyne dapperheit, dat hy het gouvernement van 't hertogdom Luxemburg verkreeg, alwaar hy dan verscheide verlorene plaatsen, schoon de maarschalk van Chatillon met een sterke manschap hem tegen trok, wederom veroverde. Na dat de Hollanders Verrebroek en Calloo by Antwerpen ingenomen hadden, en daar uit de laatstgemelde stadt zeer benaauwden, tastte hy hen tegen de goedvinding van alle de generaals aan, en versloeg hen. In den jare 1641, eer de kardinaal-infant stierf, wierdt hem, nevens 5 anderen, het gouvernement van Vlaanderen en Bourgondië opgedragen. Daarna bekwam hy het ampt van generaal-veld-tuigmeester, en wel met groter voorrang dan anderen voor hem gehad hadden. Eindelyk verkreeg hy de waardigheit van

van generaal veld-maarschalk in Vlaanderen; en terwyl de Fransche generaal de graaf van Harcourt voor S. Omer trok, deedt hy een inval in Vrankryk. Nadat hy op zyns konings bevel in Spanje was gekomen, bewees men hem grote eere; en op zyn aanraden wierdt Lerida ingenomen. Kort daar na wierdt hy tot gouverneur en kapitein-generaal in Catalonië verklaart, daar hy ook een langen tydt den grave van Harcourt het overtrekken over de rivier de Seyre betwiste, den maarschalk de la Mothie de belegering van Tarragona noodzaakte op te breken, en Balaguer innam. Alle deze onophoudelyke Staats- en krygsverrechtingen bragten hem op het laatst eene gevaarlyke krankheit toe, waar aan hy ook in den jare 1646, in 't 51 jaar zyns ouderdoms, overleedt. Van hem zyn eenige schriften over de Krygskunde voorhanden, die in veel achting worden gehouden. *Lor. Crasso di Capitani illustri pag.* 211.

CANTEMI, (JACOBUS) een kardinaal-priester, wierdt den 23 Juny 1645 te Napels geboren. Hy hadt de letteroeffeningen in zyne eerste jaren eenigermaten verzuimt, zo dat het al wat te laat was, als hy die naderhandt te Rome zocht te behertigen. Dewyl hy den kardinaal Franciscus Barberini in 't invorderen eeniger schulden te Napels was behulpig geweest, wierdt hy daar na door hem den paus Innocentius den XI nadrukkelyk aangeprezen, zo dat deze hem niet alleen met de ryke abdye van St. Antonius te Napels begiftigde, maar hem ook, eerst als zynen nuncius, naar Zwitserlandt, en daar na in Polen zondt, en eindelyk naar Augsburg, om de kroning van den Roomsch koning Josephus by te wonen. Alexander de VIII verhief hem den 13 February 1690 tot de waardigheit van kardinaal; en kort daarna kreeg hy het aartsbisdom van Capua. Hy hielp in den jare 1691 paus Innocentius den XII verkiezen, welke hem na dien tydt het aartsbisdom van Napels, dat hy voorheen zelf bezeten hadt, deedt verkrygen. In deze laatste bediening hadt hy met de regeering van Napels, doch inzonderheit met den pauselyken nuncius wegens de Inquisitie en het nonne-klooster van St. Clara groot verschil. Voorts leide hy een voorbeeldig leven, en wierdt alleen daar in gelaakt, dat hy niet langmoedig genoeg, en al te ligt tot toorn te brengen was. Hy stierf te Napels den 11 December 1702. *The present state of the Court of Rome pag.* 196. *Mercure Historique Janvier* 1703.

CANTERA, of CANTARA, *Alcantara*, oudtyds *Acesines*, *Tauromenius*, eene rivier in de vallei van Demona, eene provincie van Sicilië. Zy neemt haren oorsprong omtrent den berg Gibel, en ontlast zich twee of drie mylen van Taormina Zuidwaarts in de Middelandsche zee. *Maty Diction.*

CANTERBURY, of CANTORBERY, in 't Latyn *Cantuaria*, in 't Duitsch *Kantelberg* genaamt, is de hoofdstadt van 't Engelsche graafschap Kent, en de zetel van een aartsbisschop. Ten tyde der Romeinen was ze *Dorovernium* of *Dorobernium* genoemt, en op het Brittisch *Durwhern*, dat is *een snel-vlietend water*, buiten twyffel van wegens de rivier de Stour, die 'er voorby stroomt. Deze naam is naderhandt door de Saxen in *Cantwarabyryg*, dat is, *de woning van Kent*, verandert, waar uit eindelyk dit hedendaagsche woordt ontstaan is. Zy is zeer oud, en sommigen willen, dat ze zelf 900 jaren voor de geboorte onzes Zaligmakers gebouwt is. Oudtyds hebben de koningen van Kent daar zelf hunne verblyfplaats gehouden, en naderhandt is deze plaats een van de rykste en aanzienlykste van Engelandt geworden, waar toe de bedevaarten naar de zogenaamde H. overblyfselen van den bisschop Thomas Becket, het aldaar zynde Augustyner klooster, en de nabygelegenheit van Calais niet weinig hebben toegebragt. Nadat echter de Engelschen deze laatstgemelde plaats verloren hadden, het Augustyner klooster gansch verviel, en Hendrik de VIII die overkostelyke bewaar-kist van Beckets reliquien liet wegbrengen, is Canterbury meer en meer verslecht. Ondertusschen is ze wegens der zelver luchtstreek, omleggende vruchtbare landeryen, sterke manufactuur van zeer fyne zyden geweven (welke inzonderheit door de uit Nederlandt en Vrankryk gevluchte buitenlanders daar heenen gebragt worden) maar voornamentlyk wegens hare zeer schone en prachtige hoofdkerk, Christ-Church genaamt, nog altoos in groot aanzien. Bykans alle der zelver andere gebouwen zyn slecht en nederig; en hare vestingwerken ook zeer oud. Met de voorsteden heeft ze misschien 1000 schreden in de lengte, en bykans zo veel in de breedte. Men telt 'er 14 parochiekerken: daarenboven is ze met een koninklyk school, en verscheide hospitalen, voorzien. *Camden Brittannia. Beeverell Delic. de l'Anglet. p.*741. *Miege Etat de la Gr. Bretagne. p.* 89.

CANTERBURY (HET AARTSSTIFT) is in den jare 568 opgerecht, nadat de H. Augustinus, welke der Engelschen Apostel genaamt wordt, de Saxen in Kent tot het Christelyke gelove hadt bekeert. Men wil, dat die zelve Augustinus eerst den tytel van aartsbisschop van Canterbury heeft aangenomen, nadat hy voorheen zyn aartsbisschoppelyken stoel te Londen hadt gehad; ja men zegt, dat koning Ethelbert, door hem bekeert zynde, hem en zyne navolgers de stadt Canterbury met de koninklyke rechten tot een geschenk heeft gegeven; 't welk namaals door Wilhelm den II bekrachtigt is. Toen de Roomschgezinde leer nog in Engelandt in zwang ging, noemden zich de aartsbisschoppen van Canterbury *geboorne Legaten des Apostolischen stoels.* Nadat echter Hendrik de VIII den paus' gehoorzaamheit hadt ontzegt, wierdt 'er in den jare 1534 in eene kerkvergadering besloten, dat de daar zynde aartsbisschoppen den gemelden tytel zouden laten varen, en hier tegen voor altoos Metropolitanen en Primaten van gansch Engelandt schryven. In dat aanzien genieten zy nog hedendaags den rang boven alle hertogen, die niet van echten koninklyken bloede zyn, en boven alle hoge staatsdienaars. In des zelfs afzonderlyke bisdommen hebben zy 257 parochiekerken, en van bisschoppen hebben zy deze navolgende 21 onder zich, waar van de eerste 17 in Engelandt, doch de laatste 4 zich in 't prinsdom van Wales onthouden: Londen, Winchester, Ely, Lincoln, Norwich, Hereford, Worcester, Bath en Wello Chichester, Lichtfield, Exeter, Salisbury, Rochester, Oxford, Glocester, Peterborough, Bristol, S. Asaph, S. David, Bangor, en Landaff. In de zo genaamde konings boeken staat het jaarlyks inkomen dezes aartsstifts op 2816, en de tienden der geestlykheit op 651 ponden sterlings of iets meer. 't Paleis, 't geen de vorige aartsbisschoppen te Canterbury gehad hebben, is reets lang vervallen, waarom der zelver bestandige verblyfplaats te Lambeth, niet verre van Londen, is. *Cambden Brittannia. Heilins help to Englisch History. Beeverel. Miege.*

CANTH, of KANT, een stedeke in Bohemen, in het prinsdom van Breslau in Silesië, aan de rivier Westritz gelegen, vyf mylen van de stadt Breslau Westwaarts. Aldaar is geboren de beroemde Godgeleerde te Cracau, *Johannes*, of, zo eenigen willen, *Thomas Cantiensis* genaamt, die in den jare 1473 overleedt, en daar na gekanoniseert is geworden. *Maty Dictionaire. Luca Schles. Chron.*

CANTHARUS, een Grieksch dichter, een Athenienzer van geboorte. Men weet niet te recht, in wat tydt hy geleeft heeft, alleenlyk is bekend, dat 'er eenige blyspelen, als *Medea*, *Tereus*, *Symmachia*, en verscheide andere, van hem voorhanden zyn. *Suidas. Johan. Meursii Bibl. Attica.*

CANTHER, (ANDREAS) zoon van Johannes Canther, was van jongs af zo vaardig van begrip, dat hy in het tiende jaar van zynen ouderdom reets Doctor was. Dat is verwonderlyk! zal men zeggen: doch de vyftiende eeuw, waar in dit met den jongen Canther gebeurde, heeft wel meer zulke bazen voortgebragt; dat is te zeggen, dat men den Doctors-hoedt toen al ligt iemandt opzette; van welke mildadigheit echter de achttiende eeuw juist niet is misgedeelt. Hoe het zy, men zegt dit niet tot kleinachtinge van Canther; te minder, alzo 'er een brief van een Roomsch keizer tot zyner gedachtenisse voorhanden is, waar in zyn lof in het brede staat uitgedrukt. De zelve is aan hem geschreven door keizer Frederik den III, en luidt in het Nederduitsch aldus: „ Frederik de III, Roomsch keizer, wenscht heil en welvaart „ aan het verwonderlyke en voortreffelyke kindt *Andreas Canther.* „ Voor of aan onze keizerlyke ooren is het grote gerucht van u, „ alderliefste kindt, en den van allen tyden ongehoorden roem „ uwes lofs gekomen, namentlyk, dat gy al voor het tiende „ jaar van uwen tederen ouderdom de ervarenheit in byna alle „ kunsten hebt bekomen, ook de kennis van onze wetten en der „ H. kanons; en (het geen nog meer te verwonderen is, en „ ons zeldzamer dunkt) ons wordt gezegt, dat gy het geheele „ oude en nieuwe Testament, niet zonder bystandt der Goddelyke genade, voor ieders oogen leest en verklaart, en in oopen„ bare zintwistingen, met een onbeschroomd hert, op ieder vrage „ en bewys antwoordt geeft. Vermits wy nu begeerig zyn om „ de waarheit van zulk eene ongehoorde zake zelf te ondervin„ den, hebben wy u willen verwaardigen van door dezen onzen „ vriendelyken brief te verzoeken, dat gy op onze keizerlyke „ Majesteits byzonder geliefde hogeschole te Weenen wilt komen, „ naardien wy grotelyks verlangen om u te zien, en u onze kei„ zerlyke gunsten, naar de waardigheit van uw verstandt, deel„ achtig te maken. Gy zult u derhalven, zo haast als gy kunt, „ naar Weenen begeven. Gegeven in onze keizerlyke residentie te „ Weenen den 26 January in den jare na Christus geboorte 1472." Een afschrift van dezen brief, in het Latyn geschreven, zie by *Schotanus* achter in de bylagen.

CANTHER, (DIDERIK) of *Theodorus Cantherus*, geboortig van Utrecht, en broeder van Wilhelm Canther, (van wien hier na) wiens boeken hy ook geërft heeft, studeerde te Parys, om de uitleggingen van *Aristoteles* Zedeleere te horen, onder den beroemden Dionysius Lambinus, de welke een groten toeloop van toehoorders hadt, en zyn leeraarsampt met groten roem bekleedde. Aldaar geraakte Canther in de kennis en vriendschap van de geleerde mannen Petr. Daniel, Obert. Gifanius, Lod. Carrion, en anderen. Te huis gekomen zynde heeft hy een plaats in de regeering gekregen, en verscheide aanzienlyke ampten, het een voor, het ander na, bekleed. Doch naderhandt wierdt hem het landt ontzegt, wanneer hy naar Antwerpen, en van daar naar Leeuwarden in Vrieslandt ging, in welke laatste stadt hy in den jare 1617 (anderen zeggen 1615) is overleden, in den ouderdom van 72 (of 70) jaren. Hy was zeer wel bedreven in de Latynsche schryvers, als blykt uit de volgende werken: *Variarum Lectionum libri II; Notæ in Arnobium adversus gentes.* Ook heeft hy eenige stukken en brokken van verscheide Griekschen dichteren byeen verzamelt, en reets overgegeven om gedrukt te worden: maar men weet niet waar de zelve gebleven zyn. *Suffr. Petri de script. Fris. Val. Andreæ Bibl. Belgica. Utrechtsche Bisdom I Deel, bladz.* 569. 570.

CANTHER, (JOHANNES) geboortig van Groningen, leefde in en na het midden der vyftiende eeuwe, en is beroemd zo door zyne eigene geleerdheit, als die van zyne kinderen, te weten een zone, en eene dochter, de welke van wegens hare verwonderlyke gaven *een wonder der wereldt* genoemt wierdt. Van den zone is boven gesproken. Zyne vrouw was mede niet onbedreven in de vrye weterschappen.

CANTHER, (LAMBERT) vader van Diderik en Wilhelm Canther, was een bekwaam Rechtsgeleerde, en Raadsheer te Utrecht, en geboren te Groningen in den jare 1513. Hy wierdt te Orleans Doctor in de Rechten gemaakt; en overleedt te Groningen, werwaarts hy van Utrecht gegaan was om zyne moeder te bezoeken,

ken den 27 Juny des jaars 1553.

CANTHER of CANTHERUS, (WILHELM) Lambertszoon, geboren te Utrecht den 24 July des jaars 1542, leerde aldaar de Latynsche en Grieksche tale onder den beroemden Georgius Macropedius, en wierdt de zelve door zynen ongewonen lust tot de letter-oeffeningen op zyn twaalfde jaar dermaten machtig, dat hy naar Loven ter hogeschole gezonden is, onder het bestier van Cornelius Valerius, die den jongeling, welken hy grote genegenheit toedroeg, binnen vier jaren tot brave vorderinge bragt, zodat hy met zyn zestiende jaar zich tot reizen begaf, en Vrankryk, Italië en Duitschlandt bezichtigde, alom met de geleerdste mannen van dien tydt kennis makende, waar onder Johannes Auratus (dien hy altoos zynen leermeester in 't Grieksch noemde) Carolus Sigonius, Fulvius Ursinus en Antonius Muretus uitstaken. Zedert naar Nederlandt te rug gekomen begaf hy zich te Loven tot een stil en geheel tot de studiën afgezondert leven, verdeelende den dag zodanig, dat hy den voormiddag tot het lezen, en den namiddag tot het schryven besteedde, en wel met die naaukeurigheit, dat hy, volgens het getuigenis van Justus Lipsius, een zandloper gebruikte, om zich niet in den tydt te vergissen. Maar dit verwekte hem niet alleen eene grote lusteloosheit in 't eeten en slapen, maar bragt hem eene teeringziekte by, die gevolgt door gedurige sluipkoortzen, hem in de maandt van May des jaars 1575, nog geen drie en dertig jaren bereikt hebbende, wegsleepte. Hy heeft de volgende schriften nagelaten: *Novarum Lectionum libri* VIII; *Syntagma de ratione emendandi Græcos autores*; *Notæ in Epistolas familiares Ciceronis*; *Scholia brevia in Propertium*; *Annotationes in Lycophronis Cassandram*; *Epitome Cassandræ*, *Græco-Latina*; *Pepli fragmentum sive heroum Homericorum Epitaphia*; *Pythagoreorum fragmenta Ethica*; *Aristotelis orationes*, *Tom.* III; *Gorgiæ Orationes* II, *Thucydidis* I, *Lesbonactis* I, *Andocidis* I, *Herodis* I, *Antisthenis* I, *Lysiæ* I, *Dinarchi* I, *Alcidamantis* I; *Synesii orationes aliquot*; *Joannis Stobæi Eclogarum libri* II; *Gemisti Plethonis de rebus Peloponnesiacis orationes duæ & libellus de virtutibus*; *Variarum in Græcis Bibliis lectionum libellus*; *Euripidis*, *Sophoclis & Æschyli Tragoediæ à mendis repurgatæ*. Behalven deze boeken heeft hy in zyne vroege jonkheit uit de Italiaansche in de Latynsche tale overgezet *Orationes funebres in obitum animalium*. *Suffrid. Petr. de script. Fris. Miræi Elog. Thuan. Hist. lib.* 61. *J. Lipsii Cent.* 1. *Epist.* 1. *ad Corn. Valer. Zweertii & Valer. Andr. Biblioth. Belg.*

CANTIANUS. Zie ODO.

CANTILLANA, een klein gewest in Andalusië, drie of vier mylen Noordwaarts van Sevilië, aan den regter oever van de Guadalquivir gelegen. Koning Philippus de III heeft het tot een graafschap verheven. *Colmenar Delic. de l'Espagne pag.* 443.

CANTIMPRA, een dorp met eene abdy in het landschap Kambresis, zeer naby de stadt Kameryk. *Maty Diction.*

CANTIMPRANENSIS. Zie THOMAS CANTIMPRANENSIS.

CANTIN, (CAPO) eertyds *Promontorium Herculis*, is de kaap van 't koninkryk Marocco in Afrika. Zy legt in 't landschap Ducala, en strekt zich Westwaarts van de stadt en den zeeboezem van Azafia, en den mondt van de rivier Tensift, zeer verre in zee uit. *Maty Diction.*

CANTIPRATANUS, (THOMAS) een Dominikaner monnik, berucht geworden door deze Latynsche boeken, by hem geschreven, te weten: *Vita B. Christinae mirabilis*; *Vita B. Lutgardis*; *Bonum universale de Apibus*, *lib.* II; *De natura vel causis rerum lib.* XX; *Liber unus ad vitam B. Margarethae de Oegnies*; *Vita beatae Mariae Iprensis*. Hy was in den jare 1186 in het vlek van Cantimpré by de stadt Kameryk geboren uit edele ouderen, en nam zynen naam naar zyne geboorteplaats en 't daar by gelegen klooster Cantimpré van Augustyns orde. Den monnikskap opgezet hebbende, vertrok hy naar Keulen, en studeerde daar eenigen tydt, nevens Thomas Aquinas, onder den beruchten Albertus Magnus, en wierdt vervolgens doctor in de Godkunde verklaart. In zyn vaderlandt gekeert zynde wierdt hy tot onderprioor en voorlezer verkozen te Loven, en is daar na gedurende den tydt van dertig jaren suffragaan des bisschops van Kameryk geweest, zynde zyn sterftydt geheel duister en onzeker. *Aub. Miræi Origines Canonicor. Regular. S. Augustini*, *Trithem. Catalog. Illustr. Viror. Germ. Leand. Albert. lib.* IV. *de vir. Illustr. Prædicator. J. Aventin. lib.* VII *Annal. Bojor. Georg. Colvenerius in vit. Cantipratani.*

CANTIRE, of CANTIR, een halfeilandt in 't Zuider gedeelte van Schotlandt. Het wordt begrepen onder het graafschap van Argyle. De inwoonders zyn veehoeders, en geven ook dezen naam aan de zee-engte, welke hen van het tegen over leggende Iersche graafschap Antrim afscheidt.

CANTIRE, (CAPO) is de hoek van 't halfeilandt Cantire, door de ouden *Epidium Promontorium* genaamt. *Maty Diction.*

CANTIUNCULA, (CLAUDIUS) een Rechtsgeleerde, geboortig van Mets. Hy studeerde te Basel, en wierdt naderhandt kancelier te Ensisheim in de opper-Elzas. Erasmus spreekt met lof van hem: ook wierdt hy van den Roomschen koning Ferdinand in verscheide zaken gebruikt, en wel inzonderheit tot het betrekken eener ryksvergaderinge te Coblentz en Worms in de jaren 1534 en 1535, wegens de Munstersche onlusten verlegt geworden zynde. Hy heeft eenige werken uitgegeven, als: *De potestate Papæ*, *Imperatoris & Concilii*; *Paraphrases in 3 Libros priores Institutionum Justiniani*; *De officio Judicis. &c. Erasm. in Ciceron. Pantaleon P.* 3 *Prosop. Adam Germ. JCt. Jacobi Bibl. Pontif. Freher. Theatrum. Seckendorf Hist. Luther. L.* III. §. 26. *Addit.* 2.

CANTIUS, (JOHANNES) Doctor en hoogleeraar in de Godgeleerdheit te Krakau, was geboortig van Kant in Silesië, daar hy zynen naam van hadt, en overleedt in den jare 1473, in een hogen ouderdom, nalatende verscheide redenvoeringen, als mede eene uitlegging, of een Commentarius, over den Euangelist *Mattheus*. Staravolscius verhaalt, dat hy zo een afkeer hadt van de leugen, dat hy, op zekeren tydt door struikrovers overvallen en geplundert zynde, de zelve, na dat zy hem reets verlaten hadden, weder te rug riep, en hen om vergiffenisse verzocht, van dat het hem niet in den zin was gekomen, dat 'er nog eenig geldt in de plooi van zyn rok verborgen was, betuigende, dat de schrik hem alleen belet hadt hen te ontdekken, dat hy nog meer by zich hadt. Dit gedrag maakte de rovers zo verbaast, dat zy hem al het gene zy hem hadden afgenomen weder ter handt stelden, voor zyne voeten nedervielen, en hem om vergiffenisse baden. Al was Cantius geen schryver geweest, zou hy door dit eenige staaltje wel verdient hebben in dit Woorden-boek plaats te vinden. Deze vrome ziel liet ook alle ongelyk over zyn hoofdt gaan, en verdroeg het zeer gewillig, schryvende in alle boeken, aan alle muren, en op alle tafels en banken, daar hy by kwam, deze woorden:

Conturbare cave, non est placare suave.
Infamare cave, nam revocare grave.

Latyn, gemakkelyk om te verstaan; en alzo zyn ligchaam vele jaren na zyne doodt 'er nog zeer wel uit zag, en nog onbedorven was, wierdt hy tot een sint verheven.

CANTON is de naam, de welke aan de dertien vereenigde plaatsen gegeven wordt, die het gemeenebest of de Republyk van Zwitserlandt uitmaken. Zie EEDGENOOTSCHAP.

CANTON, de hoofdstadt van de provincie Zuangtang, is de eerste, die men in China vindt, als men door Macao daar in komt. Deze stadt is veel groter dan Parys, en byna zo wel bevolkt. De straten zyn 'er smal, en op vele plaatsen met platte en harde stenen belegt. De huizen zyn laag, en meest alle winkels, doch in 't gemeen slecht voorzien. Men ziet geen een venster aan de zelve. De fraaiste plaatsen der stadt gelyken veel naar de straten van de markt van S. Germain te Parys; en daar komt op de uuren, dat 'er wat te doen valt, byna zo veel volk als op de gemelde markt. Men ziet 'er weinig vrouwen, en het volk, dat op de straten grimmelt, schynt zeer arm. Byna alle hebben zy een pak op de rug, of onder den arm, om dat 'er geen ander gemak is, om 't gekochte en verkochte goedt heen en weder te voeren. Deze pakdragers gaan gemeenlyk blootshoofds en barrevoets. Zommigen echter hebben, om zich voor de regen of zonneschyn te beschermen, nog een strooien hoedt op, die van een seldzaam fatsoen is. Men vindt in Canton vry schone oopenbare plaatsen en prachtige triumphbogen, naar de wyze van dat landt. Daar zyn poorten aan alle de einden der straten, om ze by nacht toe te sluiten. Men ziet op de rivier een soort van een dryvende stadt; de barken leggen aan malkander, en maken de straten uit. Ieder bark bergt een gansch huisgezin, en heeft vertrekken, waar van ieder tot de huishoudinge zyn gemak heeft. Het slechte volk, dat deze dryvende huizen bewoont, vertrekt alle morgen om te gaan visschen of in de rys te arbeiden, die men aldaar drie malen 's jaars inzamelt. De woningen der Mandarins in Canton hebben iets, dat verwonderlyk is: want men kan niet komen daar zy gehoor geven dan na een groot getal plaatsen te hebben overgelopen. Zy gaan met een talryken stoet vergezelschapt uit, die zomtyds wel tot honderd mannen toe uitmaakt, in 't midden der welke de Mandarin zich vertoont op een verheven en fraai vergulden stoel, die door zes of acht mannen op de schouders gedragen wordt. *Recueil des Lettres edifiantes ecrites par les Missionaires Jesuites en* 1702.

CANULEJUS, (CAJUS) een volks-voorstander of gemeentsman (*Tribunus plebis*) te Rome. Hy wierdt wegens zyne zonderbare gemeenzaamheit, en yver, dien hy met zich tegen den adel te verzetten liet blyken, zeer bemind. Hy deedt het volk in den jare 309 op den berg Janiculum byeen komen, en was oorzaak in die eene beroerte, dat de vryheit behouden wierdt van dat zich ook geringe familien aan voorname verbinden mogten. *Livius L.* IV. *Florus L.* I. *c.* 25.

CANUS (ALEXANDER) was van Evreux in Normandië. Hy wierdt een monnik van de Jakobiter orde, doch smeet den kap over den tuin, en begaf zich naar Savoje, alwaar hy onder Wilhelmus Farellus den Hervormden Godsdienst aannam. Hy keerde naderhandt weder naar Vrankryk, om de Hervormde leere in dat landt te onderwyzen, en heimelyk voort te planten. Te Lions zynde, wierdt hy ontdekt, gevangen en ter doodt verwezen. Hy beriep zich op 't parlement, dat het vonnis bekrachtigde, en hem in den jare 1534 deedt ombrengen. *Theod. Beza de Vir. illust.*

CANUS. Zie CANO.

CANUSIUS, of GANUSIUS, een Grieksch Historie-schryver, leefde onder de regeeringe van Ptolomeus Auletes, van Ptolomeus Denysius, koningen, en van Cleopatra, koninginne van Egypten, omtrent 20 jaren voor des Heilands geboorte. Hy wordt by Plutarchus, in het leven van Cæsar, aangetrokken. 't Is de zelve, die van Gesnerus *Cahisius* genaamt wordt.

CANUT de I, koning van Denemarken, leefde in de IX eeuwe, en was zynen vader Erik den II in het ryksbestier opgevolgt. Deze hadt de Christenen op het gruwzaamste vervolgt; doch wierdt eindelyk door den toen nog in 't leven zynden Anagarius bekeert. Canut, wel is waar, wierdt ook gedoopt, doch liet zich naderhandt van eenige Heidenen zodanig vervoeren, dat hy weder afviel. *Saxo Grammat. Hist. Dan. &c. Peringi Flor. Danicus.*

CANUT de II, koning van Denemarken, en de I dezes naams in Engelandt, tweede zoon van Sueno, koning van Denemarken. Hy volgde op Edmund, welke Ironfide genaamt wierdt, in de regeering van Engelandt. De zelve was eerst tusschen Edmund en Canut, wyl zy niet met elkander overweg konden, verdeelt: doch na dat Edmund gestorven was, eischte Canut de gehele regeering; ongeacht 'er nog twee zonen van Edmund, Eduard en Edmund, nevens een broeder, Edwin genaamt, in 't leven waren. Terstondt liet hy alle Pairs en bisschoppen dezes koninkryks byeen roepen, en deedt hen deze vrage, of eenigen onder hen geen getuigen konden zyn van 't verdrag, dat tusschen hem en Edmund, als men het koninkryk verdeelde, was opgerecht? en of de zonen of de broeder van Edmund regeeren zouden, daar hy, Canut, nog leefde? Nadat men zyne mening verstaan hadt, deden zy hem uit vreze terstondt den eedt; waar tegen hy hen eene blote handtasting gaf. Op dien voet wierdt Canut dan op den troon gezet. Doch naardien hy oordeelde niet veilig te wezen, zo lange Edwin, Edmunds broeder, en des zelfs zonen, in het leven waren, maakte hy zyn eerste en voornaamste werk om Edwin uit den weg te ruimen; want de twee jonge prinssen, nadat zy uit het landt vervoert waren, begaven zich naar Hungarië, alwaar ook Edmund overleedt: doch Eduard trouwde met des Duitschen keizers dochter Agatha. Canut, zich dus van de verraderlyke kunstgrepen van hertog Erik bedient hebbende, en bevreest zynde, dat hy ook zelf te eeniger tydt van hem mogt verraden worden, liet hem ombrengen; en vermits hy hem hadt toegezegt, dat hy hem boven alle Pairs des koninkryks verheffen zou, deedt hy zyn hoofdt op een steng aan den allerhoogsten toren van Londen ten toon zetten. Daarenboven liet hy ook nog eenige van de genen, die by hem in groot aanzien geweest waren, van kant helpen. Onaangezien hy in vrede leefde, wilde hy echter zyne troepen niet afdanken, door welke te onderhouden het landt niet weinig gedrukt wierdt. Dewyl hy met een koning van Denemarken was, gaf hy ook acht op dat koninkryk, en trok derwaarts henen in den jare 1019, om de Zweden daar uit te verdryven. Graaf Godewin geboodt aldaar over eenige benden Engelschen, welke den dag te voren, dat 'er een slag zou geschieden, heimelyk met zyn volk zyne legerplaats verliet, de Zweden aanviel, en de overwinning behaalde, eer nog Canut daar iets van vernomen hadt, om welk dapper bestaan, schoon het tegen de krygsorder was, hy naderhandt de Engelschen altoos hoger heeft geacht dan de Denen. In 't jaar 1028 begaf hy zich in Noorwegen, en nadat hy ook dit ryk onder zich gebragt hadt, kwam hy in het naastvolgende jaar weder te rug als koning van Engelandt, Denemarken en Noorwegen. In 't jaar 1030 stak hy wederom over naar Denemarken. Vervolgens trok hy naar Rome, en bragt de kerk aldaar grote geschenken. Na dien tydt wierdt hy geroemt, dat hy, na zich bevestigt te hebben, de gerechtigheit gehandhaaft, en Engelandt met goede wetten voorzien hadt. Ook ontbraken hem geen vleiers, de welke zo verre gingen, dat zy hem wegens zyne grote macht als boven den menschelyken staat wilden verheffen, en zeggen durfden, datindien hy op een stoel aan den oever der zee zittende over de zelve zyne macht oeffende, het water zyne voeten niet zou nat maken: doch dit beproeft zynde, en de baren daar niet naar vragende, nam hy daar uit gelegenheit dezer lieder ongerymde vleiery te verwerpen. Van zyne gemalinne Emma, des konings Ethelberts weduwe, die hy, om de Engelschen te believen, getrouwt hadt, hadt hy een zoon, Canut genaamt: doch van zyne eerste echtgenoot Alfina hadt hy 'er twee, Heraldus en Sueno; hierom verdeelde hy onder deze drie zonen het ryk in dier voegen, dat Herald Engelandt, Canut Denemarken, en Sueno Noorwegen zou hebben; doch wyl Herald, na slechts vier jaren geregeert te hebben, overleedt, nam Canut ook de kroon van Engelandt aan. *Mattheus Westmonast. Polyd. Vergilius. Huitfeld, Danm. Rychs Chron. Pontan. Hist. Dan. Joh. Messen. Scandia illustr. Du Chesne. Temple.*

CANUT de III, of *Hardi Caut*, dat is de *harde* of *Yzer-rib*, koning van Engelandt, volgde zynen stiefbroeder Herald omtrent het jaar 1040 in de regeering. Hy bezat den troon van Denemarken als hem ook die van Engelandt toeviel, en was nevens zyne moeder te Brugge in Vlaanderen toen hem zulks bekend gemaakt wierdt. Toen hy nu met 60 schepen derwaarts overkwam, wierdt hy met grote betuigingen van blydschap op den troon geplaatst. Hy was zeer onbillyk in 't eisschen van schattingen, grouwzaam in wraak te nemen; gelyk hy ook terstondt zyns broeders Herald ligchaam liet opgraven, het zelve den kop afslaan, en in de Theems smyten, om het onrecht, dat zyne moeder Emma geleden hadt, te wreken. Daar by was hy zo vervallen tot onmatigheit, dat hy 4 maal op een dag tafel hieldt. Op een tydt een gastmaal of bruiloft bywonende, viel hy plotzeling dood ter neder, waar uit zommigen vermoed hebben dat hem vergif is bygebragt. Dit geschiedde in den jare 1042 (andere stellen 1044) nadat hy slechts 2 jaren geregeert hadt. Hy krygt doorgaans by de Engelsche schryvers slechten lof; en die natie was zeer blyde, dat zy door zyne doodt gelegenheit kreeg om zich van de Deensche heerschappy te ontslaan: weshalven zy de verjaagde prinssen, van Saxischen bloede, weder opzochten, en een besluit maakten, van in 't toekomende geen Deen tot hunnen koning te dulden. *Polyd. Vergilius. du Chesne.*

CANUT de IV, koning van Denemarken, bygenaamt de Heilige en de martelaar, was de broeder van Herald, of Herold den Luien, welken hy in 't jaar 1047 of 1018 opvolgde. Hy was den geestelyken zeer goedgunstig, en hadt het daar toe gebragt, dat de bisschoppen mede onder de ryks Raden aangenomen, en den geestelyken de tienden gegeven wierden. Hier toe waren echter de Jutlanders onwillig, welke hem in den jare 1087 te Odenzee ombragten. Eenigen voegen hier nog by, dat hy wegens eene ontstane beroerte zich tot redding van zyn persoon op zee zou begeven hebben; doch dat hem een verrader, met name Blucco, zulks afriedt, belovende hem weder met het volk te bevredigen, waar door hy op die wyze in der oproerigen handen geraakte. By Odenzee wordt nog een steen getoont, waar op hy zat, als hy beraadslaagde, of hy vlieden of blyven zou. De geestelykheit heeft hem onder de heiligen geplaatst, en zyne gedachtenis jaarlyks geviert. *Ælnothus de vita & passione Canuti.* Meursius & Pontanus *in Hist. Danica. Autor Chronicorum Daniæ & Seelandiæ, door Arnas Magnaus uitgegeven.*

CANUT de V. Nevens dezen hadden Sueno de III en Waldemar de I, zo wel als hy uit koninklyken bloede gesproten, in den jare 1148 zich tot koningen opgeworpen, en malkander vele jaren bestreden. Eindelyk kwamen zy in den jare 1155 overeen om het ryk te deelen. By gelegenheit, dat zy in het volgende jaar alle drie te Rothschildt op een maaltydt waren, hadt Sueno een schelm omgekocht, waar door Canut vermoord, en Waldemar maar gewond wierdt, welke laatste zich met de vlucht redde, en Sueno daar na overwon, en het ryk behieldt. Zie SUENO de III. *Meursius & Pontanus Hist. Dan. Autor Chron. Dan. &c. p.* 28.

CANUT de VI, een zoon van Waldemar den I, en van Sophia, de zuster van Canut den V, regeerde een tydlang na zynen vader, welken hy in den jare 1182 opvolgde. Hy voerde oorlog met de Wandalen, en dwong hen eindelyk, dat hun vorst het leen van hem ontfangen zou: voerde ook den tytel van koning der Wandalen. In den jare 1200 veroverde hy op Adolph, grave van Holstein, onder anderen Hamburg, dat echter kort daar na zich van de Deensche heerschappye ontsloeg. Esten en Lyflandt hadt hy insgelyks onder zyne gehoorzaamheit gebragt, en aldaar eerst het Christen gelove geplant. Hy stierf omtrent het jaar 1202. Zyne gemalin was Rixa, dochter van Hendrik den Leeuw, hertog van Saxen. *Pontanus Hist. Dan. Crantzii Vandalia. Auctor Chron. Daniæ, &c. pag.* 48. *seq.*

CANUT, koning der Obotriten (Mekelenburgers), een zoon van Erik den Goeden, koning van Denemarken, moest om zyne jonkheit met het hertogdom Sleeswyk te vrede zyn, en zyns vaders broeder Nikolaas de koninklyke regeering overlaten. Hy bekwam echter in den jare 1133 van keizer Lotharius voor een zeker stuk gelds de Wendische kroon, doch als een vassal des R. ryks; hier liet hy de twee voornaamste Wendische vorsten, Pribislaus, en Niclotus, in bewaring zetten, tot dat zy van dat koninkryk afstandt deden: doch in 't volgende jaar wierdt hy door Magnus, Nikolaas zoon, vermoord, verdacht zynde naar de Deensche kroon gestaan te hebben. *Crantzii Vandalia. Meursii Hist. Dan.*

CANUT, koning van Zweden, de zoon van Erik den Heiligen. Hy liet Karel den VII om hals brengen, welke hem verdacht was mede aan den moordt van zynen vader deel gehad te hebben. Hy regeerde drie en twintig jaren met zonderlingen roem en voorspoedt, en stierf in den jare 1192. *Olaus Magnus Hist. Suec. Loccenii Hist. Suec. L.* III. *Puffendorf Schwed. Hist.*

CANUTIUS, (TIBERIUS) een volks-voorstander (*Tribunus plebis*) te Rome. Hy klaagde Antonius aan als een vyandt van de Republyk; doch die vrymoedigheit kostte hem het leven. Wanneer Antonius en Cæsar hem tot verwyt zeiden, dat hy in het waarnemen van zyn ampt de onderrechtingen van Isauricus, die burgermeester was geweest, volgde, antwoordde hy, liever zyn leerling te willen geweest hebben, dan die van den lasteraar Epidius. *Vell. Paterculus.*

CANVEY, of CANVE, voormals *Convennos*, en *Counos* genaamt, is een eilandt, ruim eene Duitsche myle lang, en een derde zo breed, leggende aan den mondt van de rivier de Theems. Het wordt gerekent te behoren onder het graafschap Essex. Het vleesch en de melk der schapen, die daar geweid worden, zegt men uitnemende goed te zyn. Naardien de vloedt dezer rivier het water sterk opzet, overstroomt ze het gansche eilandt, uitgenomen eenige heuvels, op een van de welke een kapel staat. *Camd. Britannia. Beeverell. delic. de l'Angl. pag.* 73. *pag.* 4.

CAOR, eene stadt in Indië, aan gene zyde van den Ganges. Zy legt aan eene rivier van den zelven naam, aan de kant van Udessa, een landschap van Mogolistan, en is de hoofdstadt van 't koninkryk, dat haren naam voert, en van den koning van Ava afhangt. *Maty Dictionaire.*

CAORL. Zie CAHORLE.

CAORSINEN, of CORSINEN, of *Caorcini*, *Caturcini*, *Caursini*, *Cawarsini*, en *Cawartini*, waren zekere kooplieden, die in de XII, XIII en XIV eeuwen uit Lombardië, en uit de naast gelegene provincien van Italië, den grootsten koophandel van Europa dreven, en zich in de beste steden, inzonderheit van Vrankryk en Engelandt, nederzetten. Maar onder schyn van koopmanschap, en ook van de menschen in hunne verlegenheit te helpen, begonnen zy allerhande woekery, zodanig dat zy meer dan eens door vorstelyk bevel uit Vrankryk, Engelandt en Nederlandt hebben moeten verhuizen. Zo heeft Lodewyk de IX, of de heilige, koning van Vrankryk, door een plakkaat van de maandt Januarius des jaars 1268 alle Caorsinen, die zich met woekeren behielpen, uit zyn ryk doen vertrekken; zo nochtans, dat de Lombaardsche kooplieden, zo Cawartynen, als andere, mits geen woeker plegende, in het ryk mogten blyven. Diergelyk een plakkaat heeft Philips de stoute, koning van Vrankryk, uitgegeven op S. Simon-of Judas-dag; daar hy ook in getuigt, dat de gemelde Caorsinen, of Kawardynen, byzondere huizen hiel-

hielden, om geldt onder zekere panden op woeker uit te zetten. Doch de Lombarden en Caorfinen, die zich met den koophandel vergenoegden, zonder het volk door woekery uit te zuipen, behoeften het ryk al wederom niet te ruimen. *Mattheus Paris* weet ook op vele plaatfen van het buitenfporige fchacheren en woekeren der Caorfinen te fpreken. Hendrik de III, koning van Engelandt, verdreef hen om die reden mede uit zyn ryk in den jare 1240, en wedergekomen zynde, voor de tweede maal, met zwaarder bedreigingen, indien zy niet buiten zyn ryk bleven, in den jare 1251. Hendrik de III, hertog van Brabandt, deedt hen mede in den jare 1226 de Nederlanden ruimen; en Karel de II, koning van Siciliё, dwong hen zo wel, als de Joden, by een plakkaat van den jare 1289 om uit zyn gebiedt te vertrekken.

Aangaande het onderfcheidt, dat 'er was tuffchen de Caorfinen en Lombarden, *du Cange* zegt, dat alle de Italiaanfche kooplieden doorgaans Lombarden genoemt wierden; maar dat die kooplieden in zekere maatfchappyen verdeelt waren, de welke hare benaming hadden van de voornaamfte en machtigfte familien, de welke de hoofden van zo eene maatfchappy waren, en het beftier der zaken hadden. Dus zal men by *Johannes Villaneus*, voornamentlyk in het 137 hoofdftuk van zyn XI boek, de maatfchappyen der *Amanaten*, der *Acciaivolen*, der *Barden*, der *Corfinen*, enz. meer dan eens vermeld vinden. Zommigen willen dezen naam van *Caorfinen* afgeleid hebben van *Caors*, of *Cahors*, eene ftadt in Vrankryk, daar de Lombarden groten koophandel gedreven zouden hebben. Anderen willen, dat die benaming afkomftig is van de *Corfinen*, een vermaard geflacht te Florence, het welk, in het gezelfchap van andere familien, te Florence en in de naburige fteden door den koophandel grote winften heeft gedaan; en dewyl het toch Italianen waren, fchynt het alzo billyk, dat zy hunne benaming ook in Italiё gekregen hebben. Dewyl ook zo vele plakkaten tegen deze Caorfinen gevonden worden, en zo vele fchryvers van hen weten te fpreken, zullen zy waarfchynlyk, ten minfte aan deze zyde der Alpen, de machtigfte van alle die kooplieden geweeft zyn. *Du Cange Gloffarium Latinitatis*, *v.* Caorcini. *Miræus lib.* I. *Diplom. Belg. c.* 84. *Hofmanni Lex. Univerfale. v.* Caorcini. *Oudheden van Zuid-Hollandt, in de aantekeningen, bladz.* 86. *enz.*

CAOURS, of CAUOURS, een ftedeke in 't gebiedt van Savoje, in 't eigentlyke Piёmont aan de rivier Salabia, tuffchen Pignerol en Saluces, omtrent twee mylen van 't een en 't ander, legt aan den voet van een berg, waar op men een goed kafteel heeft gebouwt, om het zelve te verdedigen.

CAPACCIO, of CAPACCIO NUOVO, in 't Latyn *Caput Aqueum*, eene ftadt in 't koninkryk Napels, in 't Principato citra, met een bifdom, onder Conza behorende. 't Is eene nieuwe ftadt, op eene vlakte gelegen, want voortyds hadt men 'er aldaar een op een berg gebouwt, waar van de puinhopen nog te zien zyn, welke den naam voerde van *Capaccio Vecchio*.

CAPACCIO, (JULIUS CÆSAR) geboortig uit Campagna in het koninkryk Napels, daar zyne ouderen als gemeene burgerlieden leefden, bloeide in den beginne van de XVII eeuwe. Hy hadt zich te Napels in de vrye wetenfchappen geoeffent, en inzonderheit in de Philofophie, in de kenniffe van het geeftelyke en wereldlyke Recht, in de dichtkunde, en in de gefchiedeniffen. Niet lang leedt het of hy wierdt geheimfchryver of fecretaris van de ftadt Napels; en hy was een der genen, welke het meeft tot de oprechting der zamening of akademie, genoemt *de gli otiofi*, in het Latyn *Academia Otioforum*, toebragten. Francifcus van Rovere, hertog van Urbino, betrouwde hem de opvoeding van zynen zone; gedurende welken tydt Capaccio een gedeelte zyner fchriften opftelde. Hy ftierf in den jare 1631, en liet de volgende werken na: *Elogia virorum & mulierum illuftrium*; *Orationes*; *Selva de Concetti fcritturali*; *Prediche quadragefimali*; *gli Apologi*; *il Secretario*; *traitato dell' Imprefe*; *Lettere*; *Mengellina*; *diceri morali*, *il Principe*; *il Foraftiero*; als mede: *Antiquitates & Hiftoria Neapolitana*; *Hiftoria Puteolana*; *Antiquitates & Hiftoria Campaniæ*; *liber de balneis*, welke vier laatfte fchriften men in de *Thefaurus Antiquitatum & Hiftoriarum Italiæ* heeft ingelafcht. *Craffo Elog. P. I. Toppi Bibl. Nicodemo Addizioni.*

CAPANEUS, een edelman van Argos, en een der officieren, die zich omtrent het jaar der fcheppinge 2833 met Polynices in de belegering voor Thebe bevondt. Deze, als hy 't eerft de ladders aan den muur wilde brengen, wierdt door de Thebaners met ftenen dood geworpen. Hier van daan is het verdichtfel, dat Capaneus, toen hy Jupiter hadt zoeken te beoorlogen, door den blixem geflagen wierdt.

CAPARA, een ftedeke in Spanje, in 't koninkryk Leon, en in de provincie van Eftremadura, byna in 't midden tuffchen Merida en Plaifance. *Baudrand.*

CAPAX is onder de Malthezer ridders de naam, dien men geeft aan ridders, die vyf jaren hun verblyf te Maltha gehouden, en vier karavanen bygewoont hebben; en zyn deze in ftaat om aan de kommandery te geraken.

CAPECE. Zie CAPYCIA, en CAPYCIUS.

CAPEL (WILHELM) was in den jare 1504 Lord Major van Londen. Hy liet in het Ooster gedeelte van de kerke van S. Bartholomeus een zeer fraaie kapel bouwen, waar in hy begraven is. Uit hem was gefproten ARTHUR CAPEL *van Hadham* in het graaffchap van Hertford, fchildknaap, en een man van uitnemende verdienften, die in den jare 1641 onder den tytel van Lord Capel van Hadham tot baron des koninkryks verheven wierdt. Hy nam de wapenen op, en liet op zyn eigen koften volk werven, ten dienfte van koning Karel den I, en diende gedurende den ganfchen binnenlandfchen oorlog. Als de koning op het eilandt Wigt gevangen raakte, waagde hy 't manmoediglyk om met het getal der troepen, dat hy by zich hadt, den koning vry te maken: doch de aanflag hem mislukkende, wierdt hy gevangen, ter doodt veroordeelt, en op den 9 Maart des jaars 1648, of 1649, om het leven gebragt. Raguenet verhaalt, in het leven van Cromwel, de hiftorie van dezen Engelfchen heer, zonder dat men kan zeggen waar hy 't uit getrokken heeft, op deze wyze:

„ Hy was gouverneur van Glocefter, als Fairfax in den jare „ 1646 deze plaats belegerde; verweerde zich daar in met zo „ veel dapperheit, dat men lang over den uitflag in twyffel bleef. „ Eindelyk deedt deze legervoogdt der parlementariffen den eenig„ ften zoon van Capel, een jongman van 17 jaren, die te Londen „ ter fchole lag, te voorfchyn komen, om den zelven te noodza„ ken, zich voor zynen vader neder te werpen, en hem te bidden, „ dat hy hem, met zich aan het parlement te onderwerpen, het „ leven wilde behouden. Fairfax kon van dit rechtaardige kindt „ van zo een edelmoedigen vader nooit verkrygen, dat het tot „ zulk eene buitenfporigheit kwam: altoos was zyn zeggen: *Dat „ zyn vader al te wys was om den raadt van een kindt, als hy, van „ noden te hebben.* Dit bragt Fairfax tot woede. Hy deedt den „ vader voorftellen om een mondgefprek te houden: doch dit „ was alleen ten einde hy zynen zoon zage tot aan 't middel „ toe ontkleed zynde, in het midden van eene bende zoldaten, „ die de degens tegen hem getrokken hadden. Op dit fchouwfpel „ riep deze wakkere man vol ftandvaftigheit, zonder zich eens „ te ontftellen, alleenlyk deze woorden zynen zone toe: *Godt, „ en de koning, myn zoon!* en zich vervolgens naar zyne officiers, „ die hem verzelden, kerende, vermaande hy hen tot dapperheit, „ en om hunnen plicht tot het einde toe te bevorderen; *Niet*, „ zeide hy hen, *om den hoon, dien men my in den perfoon van „ myn kindt aandoedt, te wreken, maar om te voldoen aan de „ getrouwheit, die gy uwen koning fchuldig zyt.* De jonge Capel „ wierdt wederom naar Londen gezonden: de vader hieldt het „ nog langen tydt; doch de benden, die de plaats te hulpe zou„ den komen, geflagen zynde, dwongen de inwoonders hunnen „ gouverneur te kapituleren. Men zondt hem gevangen naar „ den Tour te Londen, alwaar men hem in den jare 1649 ont„ halfde". Arthur Capel liet vier zonen na: *Arthur* en *Hendrik*, die by de kroninge van koning Karel den II tot ridders verheven wierden; *Eduard*, en *Karel*; als mede vier dochteren: *Maria*, de welke trouwde met Hendrik Lord van Beauchamp; en in haar tweede huwelyk met Hendrik Marquis van Worcefter; *Elizabeth*, die trouwde met Karel, grave van Carnarvan; *Theodofia*, getrouwt met Hendrik, toen genoemt wordende Lord Cornbury, en zedert graaf van Clarendon; en *Anna*, die ten man kreeg Johan, zoon en natuurlyke erfgenaam van Gillis Strangway van Mebbury-Sandford, in het graaffchap van Dorfet, fchildknaap. ARTHUR, erfgenaam van zynen vader, kreeg van koning Karel den II zo wel wegens de verdienften, en de geledene wederwaardigheden zyns vaders, als wegens zyne eigene verdienften, den tytel van vicomte van Maldon in het graaffchap van Effex, en de waardigheit van grave van Effex. Eenigen tydt daar na wierdt hy gemaakt tot Lord ftedehouder van Ierlandt, alwaar hy door zyn goed gedrag groten roem behaalde. Op het laatfte van de regeeringe van Karel den II wierdt deze ongelukkige graaf, die in 't gemeen by allen zeer bemind was, van verraadt befchuldigt zynde, in den Tour gezet. Men wil, dat hy zich aldaar met een fcheermes den ftrot zou afgefneden hebben; doch 't gemeenfte gevoelen is, dat de gene, die hem gevangen hadden laten zetten, zulks door anderen hebben laten uitvoeren. Evenwel meent men, dat het tegendeel blykt uit de informatien van de rechters, benoemt tot het onderzoeken van doodflagen, de welke van gevoelen waren, dat hy zich zelf hadt omgebragt, en uit het ftilzwygen van 't Committé der Lords, zedert de revolutie herftelt, die met vlyt alles nagevorfcht hebbende, de ganfche zaak ftil achter weg lieten; een blykbaar teken, zegt men, datze van de waarheit van 't aangebragte overtuigt waren, namentlyk, dat hy zich zelf het leven hadt benomen. *Moreri* in het Engelfch. *Memoires du tems.*

CAPEL, een geflacht in Vrank. Zie CAPPEL.

CAPELAN, een gebergte twaalf dagreizens van Siren, de hoofdftadt van 't koninkryk Pegu, in het byna-eilandt van Indiё, aan gene zyde van den zeeboezem van Bengale. Aldaar is een myn, waar uit men eene menigte van robynen, gele topazen, blaauwe en witte faphiren, hyacinthen, amethyften, en andere koftelyke ftenen van verfcheide koleuren haalt. *Tavernier.*

CAPELLA, een Latynfch dichter, leefde onder de regeering van Julius Cæfar, of Auguftus, en maakte Treurvaarzen (*Elegiaca*). Ovidius fpreekt van hem *Lib.* IV *de Ponto, El.* 16.

CAPELLA, een redenaar, leefde in de II eeuw, en was een van de genen, die de keizer Marcus Aurelius Antoninus de wysgeer verkoor tot de opvoedinge van zynen zone Commodus, welke zeer flechte vrucht trok uit den arbeidt zyner onderwyzeren. *Lampridius in Commod.*

CAPELLA, of DE CAPILLA, (ANDREAS) biffchop van Urgel in Cataloniё, was uit Valentia in Spanje. In zyne tedere jaren begaf hy zich al onder de Jefuiten, en vorderde zeer in de vrye wetenfchappen: ook was hy aldaar in grote achting, en hadt zelf de bediening van meefter over de nieuwelingen. Omtrent den jare 1569 begaf hy zich onder de Karthuizers, om afgefcheiden in eenzaamheit te leven: doch niet alleen gaf men hem 't beftier van verfcheide huizen zyner orde, maar hy wierdt ook van Philippus den II, uit krachte van een Apoftolifch brevet, benoemt om onderzoek te doen in eenige Benedictyner kloofters in Cataloniё. Daarenboven nam hy nog andere gewigtige ampten waar; en in den jare 1587 wierdt hy tot het bisdom van Urgel be-

beroepen, waar in hy zyn dienst 23 jaren lang verrichtte, en stierf den 22 September des jaars 1610. Andreas de Capilla verstondt het Latyn, Griekfch, en Hebreeufch, en leide zich voornamelyk toe op de kennisse der H. Schriftuur. Van hem zyn voorhanden aantekeningen over *Jeremias* in 't Latyn, en verscheide andere werken in 't Spaansch, als: *aanmerkingen over de zondagen, vast-en heilige dagen van 't gansch jaar. Joseph. de Valles in Hist. Cart. Hisp. Petrejus Bibl. Cart. Miraeus de Script. Sec.* XVII. *Nicol. Anth. Bibl. Script. Hisp.*

CAPELLA, (GALEATIUS) anders genaamt *Galeatius Flavius Capra*, was geboren te Milaan in den jare 1487, en bragt het in zyn studiën zo verre, dat hy voor eenen der geleerdste mannen van zynen tydt gehouden wierdt. Hy geraakte derhalven wel haast in de gunst van Franciscus Sforcia den II, toen hertog van Milaan, die hem secretaris van den Raadt maakte, en hem als afgezant naar Venetië zondt. Keizer Karel de V, Milaan ingenomen hebbende, bevestigde hem in het ampt van secretaris, en gebruikte hem teffens tot verscheide gezantschappen, waar door hy in de gunst van den keizer geraakte. Hy heeft mede veel geschreven, zo in de Latynsche als in de Italiaansche tale, waar van echter niet dan het volgende gedrukt is, als: *della eccellenza è dignità delle Donne*; *de bello Mussiano liber, & de rebus gestis pro restitutione Francisci* II, *Mediol. Ducis*, waar in hy in acht boeken beschryft de historie van den oorlog tusschen Karel den V en François den I van het jaar 1521 tot den jare 1530. Hy stierf te Milaan in den jare 1537, in den ouderdom van vyftig jaren, en wierdt begraven in de kerke der Serviten, alwaar zyn grafschrift te vinden is. *Ghilini Theatrum. Freheri Theatrum.*

CAPELLA, (MARCUS ANTONIUS) omtrent het midden der XVI eeuwe te Altesië in het gebiedt van Venetië geboren, was een geestelyke, van de orde der Minderbroeders, en een der voornaamste Godgeleerden te Venetië, die zich tegen het verbodt of interdict van paus Paulus den V aankantten; maar begaf zich onverwacht naar Bolonië, en wederleide daar zyne eigene schriften in een werk, dat den tytel hadt van: *de absoluta omnium rerum sacrarum immunitate & potestate principum laicorum ex lege naturæ, Moysis & Christi.* Dit maakte, dat hy Commissaris der Oosterfche gewesten, en Exprovincialis, als mede opziender over het geloofsonderzoek wierdt. Daar op verdedigde hy de opperhoofdigheit van S. Pieter in de kerke, en de opvolging van den paus van Rome in die waardigheit met veel hevigheit in de volgende schriften: *Dissertationes de Summo Pontificatu B. Petri*; *de successione episcopi Romani in eundem pontificatum*, en *de necessitate & utilitate regiminis monarchici in ecclesia*, tegen M. A. de Dominis. Nog schreef hy: *de appellationibus ecclesiæ Africanæ ad sedem Romanam*, tegen den even gemelden de Dominis; als mede: *Dissertatio de coena Jesu Christi suprema*, tegen Hieronymus Véochieti; eene verzameling der *Constitutien* van de nonnen te Bononië, als mede eene diergelyke verzameling van die van zyne orde, en eene lykreden over de hertoginne Lucretia Tomacelli van Pallano. Hy overleedt te Rome in September des jaars 1625. De abt Bontoni heeft de voorgemelde verhandeling *de Appellationibus ecclesiæ Africanæ ad sedem Romanam* te Rome in den jare 1722 laten herdrukken, en achter de zelve eene fierlyke beschryving aangaande het leven van Capella gevoegt. *Du Pin. Bibl. des Auteurs Ecclesiastiques siecle* XVII.

CAPELLA (MARTIANUS MINEUS FELIX) was geboortig van Madaura, naar 't zeggen van *Cassiodorus*, hoewel hy zich zelf op zekere plaats een voedsterling van de stadt Elissa noemt; waar uit men meent, dat hy te Carthago moet opgevoed zyn. 't Is waarschynlyk, dat hy in 't begin van de VI eeuwe geleeft heeft, omdat hy van Boëtius wordt aangehaalt. Hy heeft geschreven *de Nuptiis Philologiæ Lib.* VII. Franciscus Vitalis deedt dit werk in den jare 1499 te Vicença de eerste maal drukken. Naderhandt gaf men 't in den jare 1577 uit met de noten van *Bonaventura Vulcanius*; en eindelyk bezorgde Hugo de Groot, dat het in den jare 1599 in 8vo. in veel netter druk voor den dag kwam. Zie *de voorreden* en *Vossius de Hist. Lat. l.* III. *p.* 712. *de Math. & de Poët. Lat.*

CAPELLANUS. (JOHANNES) Zie CHAPELAIN.

CAPELLARI, (MICHAEL) een Italiaansch dichter, geboren te Belluno, oeffende zich te Padua in de Rechtsgeleerdheit, Philosophie en Godgeleerdheit, maar inzonderheit in de dichtkunde; kwam, acht en dertig jaren oud zynde, te Rome, verkreeg daar vele aanzienlyke geestelyke bedieningen, wierdt door den keizer Leopoldus tot baron van het Roomsche ryk, van Lodewyk den XIV, koning van Vrankryk, tot ridder, en door de koninginne Christina van Zweden tot haar secretaris verheven. Hy weigerde de bisdommen van Feltre en Belluno, als mede het hoogleeraarsampt in de beschaafde letteren te Padua, aan te nemen, en sleet, oud geworden zynde, zyn leven in eenzaamheit te Rome, Venetië, en in zyne geboortestadt Belluno. Een fraai lofdicht is 'er van hem voorhanden, ter eere van de koninginne Christina gemaakt, onder den tytel van: *Christinas, seu Christina lustrata*; behalven het welke hy vele andere byschriften en Lateinsche gedichten heeft opgestelt, waar van in den jare 1697 eene verzameling, een deel bestaande, te Padua is uitgekomen, onder den algemeenen tytel van *Poëmata*. Hy stierf den 19 February des jaars 1717.

CAPELLE, (LA) een bemuurd stedeke in Picardië, gelegen naar den kant van de grenzen van Henegouwen, omtrent een myl van de rivier Oyse. Deze vesting is in de XVI eeuwe gebouwt, om de Nederlanders daar door te beletten in Picardië te vallen. De Spanjaarden veroverden de zelve in den jare 1636. Doch in 't navolgende jaar wierdt ze door den kardinaal de la Valette weder ingenomen; en na dien tydt nog meermalen gewonnen en verloren.

CAPELLENDORF, of *Rapelndorf*, een slot en ampt in Thuringen, eene myl van Jena, den hertog van Saxen-Weimar toebehorende. In den jare 1451 bezaten het die van Vitzdum van de Apoldische linie, en als deze de gezanten van den hertog Philippus van Bourgondië, aan den hertog van Saxen gezonden, aangehouden hadden, raakte het hier over in verwarring, en wierdt in 't zelve jaar ingenomen. Eertyds was 'er mede een Cistercienser Nonnen-klooster, zynde gesticht in den jare 1202 van burggrave Diederik van Kirchberg; doch 't is by de verandering van Godsdienst wereldlyk geworden. *Fabricii Orig. Sax. p.* 723. *seq. Gregori Ietzt flor. Thuring. Beyeri Geog. Jen.*

CAPELLETTI. Dus worden by de Venetianen de troepen genaamt, zo wel voet-als paardevolk, die zy uit hunne onderdanen in Slavonië, Dalmatië, en Morlacha verzamelen, en die by hen, zo wegens der zelver byzondere getrouwheit, de welke zy altoos voor de Republyk, en wel voornamelyk tegen de Turken, hebben laten blyken, zo hoog geacht worden, dat zy hunne beste plaatsen aan het vaste landt met hen bezetten, en gestadig twee benden van hen in Venetië houden, welken zy de bewaring van des hertogs paleis, en dat van S. Marcus, toebetrouwen. *Amelot Hist. du Gouv. de Venise pag.* 66, 67. *Saint Didier Ville & Rep. de Venise pag.* 266.

CAPELLIANUS, landvoogdt van den keizer Maximinus in Mauritanië omtrent het einde van de III eeuw. Hy beoorloogde beide de Gordianen, vader en zoon, welke zich, met bewilliging van den Romeinschen Raadt, tot keizers in Afrika hadden laten verklaren. De zoon wierdt in 't 46 jaar zyns ouderdoms in een treffen omgebragt, en de vader verdeedt zich zelf uit mistroostigheit. *Capitolinus in Gordiano.*

CAPELLO, eene oude adelyke familie te Venetië. Uit de zelve zyn gesproten verscheide procurators van Sint Marcus, veldheeren, en beroemde mannen. De procurators zyn geweest: *Marinus*, daar toe verheven in den jare 1263; *Johannes* 1486; *Anthonius* 1523; *Paulus* 1524; *Andreas* 1557; en *Vincentius* 1538. Deze laatste bekleedde daarenboven de waardigheit van stedehouder van den hertog Petrus Lando. De Raadt liet hem een beeldtenis te paardt te Santa Maria Formosa, alwaar hy begraven legt, oprechten. Uit zyn grafschrift ziet men, dat hy drie maal kapitein generaal ter zee is geweest; de krygstucht op de vloot weder in een goed gebruik heeft gebragt; Barbarossa, den zeevoogdt der Ottomannen, by Prevesa bezet, en eene volkomen overwinning op hem hadt kunnen behalen, indien de Christenen tot zyn ongeluk het werk niet verbrod hadden, (te weten indien de prins Doria, generaal der Spaansche galeien, zynen schuldigen plicht ook in acht hadt willen nemen.) Deze Vincentius was een zoon van *Nikolaas Capello*, die insgelyks kapitein generaal ter zee was; en wel in den oorlog tegen den Turkschen keizer Bajazeth den II, wanneer hy het koninkryk Cyprus, 't welk deze keizer meende in te nemen, gelukkiglyk behieldt. In den jare 1580 wierdt *Hieronymus Capello* benoemt tot het vereffenen van eenige verschillen, die tusschen den hertog Wilhelm van Mantua en die van Verona ontstaan waren. In den jare 1645 wierdt *Johannes Capello* tot procurator van Sint Marcus en tot kapitein generaal verheven. De groothertog van Florence, Franciscus, nadat zyne eerste gemalin, Johanna, dochter van keizer Ferdinand den I, gestorven was, trouwde in den jare 1579 met *Blanca Capello*, daar hy geen kinderen by teelde. De Capellische familie bezit onder anderen een kabinet, waar in vele zeldzame dingen, zo natuurlyke, als door kunst gemaakte, met grote kosten verzamelt zyn. *Amelot de la Houssaye Hist. du Gouv. de Venise pag.* 24, 103, 508, 537.

CAPELUCHE, een scherprechter te Parys. Hy hadt in de maandt Augustus des jaars 1418 zich begeven aan het hoofdt van eenige muitmakers; en hieldt, gedurende de beroerte tusschen Armagnac en Bourgondië, het met den hertog van 't laatste. Deze beweging eenige dagen daar na gestilt zynde, wierdt Capeluche by den kop gevat, en op het bevel des hertogs van Bourgondië onthalst, om dat hy zich met hem te gemeen hadt gemaakt, ja zelf zo verre, dat de hertog, hem niet kennende, geleden hadt, dat hy hem de handt hadt gegeven. Deze vorst dacht misschien op 't geen van Plinius den jongen, nopende de aantasting van een beul, gezegt wordt, van wien het *fœdum contagium* (*eene vuile besmetting*) genaamt wordt, *Epist.* II. *l.* IV. *Job. Juvenalis Hist. du Roi Charles.*

CAPENA, naar 't zeggen van *Festus* eene poort te Rome. Zy kreeg haren naam van eene naburige stadt, by de fontein Egeria. Daarenboven wierdt ze genaamt *de Appiaansche poort*, omdat men door de zelve op den weg van Appius kwam; ook de *triumph-poort*, wyl de zegepralenden door de zelve in de stadt kwamen.

CAPERNAUM, of CAPHERNAUM, eene der tien steden in 't Joodsche landt. 't Was eene vermaarde koopstadt, gelegen aan den oever der Jordane, aan de Zuidzyde van de zee Tiberias, in den stamme Naphthali; en nog beroemder, omdat de Zaligmaker daar zelf zyn verblyf gehouden, en vele heerlyke wonderwerken gedaan heeft, waarom hy hen met een zwaarder straffe over hun ongeloof dreigde. Onder anderen is de H. Mattheus, die daar een tollenaar was, in deze plaats tot het Apostelampt beroepen. Niet verre van daar, Westwaarts op, legt een berg, die de berg van Christus genaamt wordt, vermits men wil, dat onze Heilandt daar dikwils zyne leeringen heeft gedaan, en ook op den zelven, na zyne opstandinge, aan zyne Discipelen Petrus, Thomas, Nathanaël, Jakobus en Johannes is verschenen. Hedendaags is Capernaum geheel verwoest, zynde het door Solyman in de assche gelegt. Het wordt echter nog van eenige Moorsche geslachten bewoont, die van de pelgrims, welke die plaats begeeren te zien, geldt vorderen. *Matth.*

Matth. IV en IX. *Marc.* II. *Job* XXI. enz. *Bunting Itin. Scr. sacra.*

CAPERNAUM, eene beek naby de ftadt Capernaum, die in de Galileefche zee uitftroomt. Men zegt, dat der zelver water uitnemende is. *Simon Diction. de la Bible.*

CAPERUACA. Zie APURUVACA.

CAPES, eene rivier in het koninkryk Tunis, heeft haren oorfprong uit den berg Atlas, ftroomt by Cabes, daar ook een zeeboezem van den zelven naam is, in de Middelandfche zee. Der zelver water is ziltig en warm. *Marmol.*

CAPES. Zie CABES.

CAPESTAN, een vlek in Languedok, drie mylen van Narbonne, Noordwaarts. 't Voert buiten twyffel zynen naam uit de gelegenheit van de plaats, leggende de zelve aan 't boven-einde van een kleine poel. *Maty Diction.*

CAPET, (HUGO) graaf van Parys, hertog van Vrankryk, zoon van Hugo den groten. Zie HUGO CAPET.

CAPETANEN, of CAPETIANEN, of CAPETINGI, is de naam, welken men geeft aan de koningen van Vrankryk, die van den derden ftam, en van Hugo Capet, wiens begin is met het jaar 987, gefproten zyn. Lodewyk de XV tegenwoordig koning van Vrankryk, is de XXXI koning van dat geflacht.

CAPETUS, zesde koning der Latynen, van het geflacht van Eneas. Hy leefde in den jare na de fcheppinge 3064, en regeerde 26 jaren. Anderen noemen hem *Atys*, *Egyptus*, en *Capetus Sylvius*. Men wil, dat hy een zoon naliet, *Capys Sylvius* genaamt, die 24 jaren regeerde, en na zich een opvolger kreeg, van den zelven naam, wiens regeering 13 jaren duurde. *Livius. Meffala. Dionyf. Halicarnaff.*

CAPETUS (JOHANNES) was domheer te Ryffel in Vlaanderen, zyne geboorteftadt, en leeraarde te Leuven. Hy leefde op het einde van de XVI eeuw, en ftierf den 12 May des jaars 1599. Hy heeft verfcheide fchriften nagelaten, als: *Aantekeningen over de Zendbrieven des Apoftels Paulus*; *Vera Chrifti Ecclefia, deque Ecclefiæ & Scripturæ authoritate*; *de Hærefi & modo coërcendi hæreticos*; *de Origine Canonicorum*, *& eorum officio. &c. Val. Andr. Bibl. Belg.*

CAPHARABIM, eene fterkte in Idumea, die door Cerealis wierdt ingenomen. Schoon deze vefting zeer fterk was, en dat de leger-overfte zo vele troepen niet hadt, noch om de zelve by aanval te veroveren, noch om 'er een vereifcht beleg voor te flaan, zo raakte de bezetting door den fchrik voor de Romeinen in zulke verbaaftheit, dat zy zich overgaf, zelfs toen Cerealis daar toe den moedt hadt verloren. *Jofeph. Joodf. Oorl.* 4. *b.* 33. *k.*

CAPHARATH, eene ftadt in den ftamme van Zabulon, in 't Weften van Jotapata. *Simon Diction. de la Bible.*

CAPHAREA, een vermaarde kaap of voorgebergte op 't eilandt Negroponte, tegenwoordig *Capo del Oro*, of *il Capo Fighera* genaamt, leggende aan den Ooflhoek van 't eilandt. Het is daar zeer gevaarlyk met een fchip te landen wegens de rotzen en klippen, die 'er voor leggen. Hier was 't, dat Nauplius, koning van Eubea, de doodt zyns zoons Palamedes wreekte, die door de verradery van Ulyffes was omgebragt; want als de Grieken van de belegering van Troja weder te rug kwamen, liet Nauplius op den top dezes bergs een vuurbaak zetten, waar uit de Grieken des nachts geloofden, dat daar een haven was, weshalven vele daar op toe zeilende fchepen aan ftukken ftieten en vergingen. *Virgilius Æneid. l.* II. *Ovid. Met. Prifcianus.*

CAPHARLABA, eene ftadt in Idumea. Zy ftondt tegen de Romeinen op, waarom de keizer Vefpafianus tegen haar optrok, en haar belegerde, veroverde, en daar in twee duizend menfchen deedt omkomen, behalven nog duizend andere inwoonders, die hy tot flaven maakte. Deze keizer, bevindende dat het eene vafte plaats was, wilde de fterktens daar van niet nederwerpen; maar hieldt zich te vrede met daar eene goede bezetting in te leggen, om het volk in hun plicht te houden. *Simon Diction. de la Bible.*

CAPHEN, eene ftadt in het koninkryk Siam, in Indië, aan gene zyde van den Ganges. Baudrand ftelt de zelve te zyn de hoofdftadt van eene provincie van gelyken name; doch hy tekent niet aan, waar ze gelegen is, en men vindt ze noch in de kaarten van Sanfon, noch in die van Viffcher.

CAPENATA, een muur van Jerufalem, die Judas Machabeus weder deedt opbouwen. *I Machab.* XII. 37.

CAPHEA, of CAPHSA, eene oude ftadt in Biledulgerid, in Afrika. Ze legt naby den oorfprong van de rivier Magrada, en is allerwegen met woeftynen omringt; 't geen zommigen heeft doen zeggen, dat ze beter door hare zandnollen en ferpenten, dan door de wapenen en hare muren befchermt wordt. *Maty Diction.*

CAPHETRA, eene fterkte in Idumea, die door den wykmeefter Cerealis geflecht wierdt. *Simon Dictionaire de la Bible.*

CAPHTORIM, een foort van volk, dat men meent de *Cappadociërs* te wezen. Eertyds noemde men ze *Mefchiniers*, van *Mefcho*, of *Mefech*, zoon van Japhet. *Gen.* X. 14. *Jofeph. Joodfche Oudh. I. B. 6. Hoofdft.*

CAPI-AGA, of CAPOU-AGASI. Dus noemt men den grootmeefter van 't Serrail, welke de voornaamfte onder de blanke gefnedenen is, en den Sultan altoos verzelt. Hy geleidt ook de uitheemfche gezanten ter gehoor, en alle wigtige ftaatszaken gaan eerft door zyne handt; voor dat 'er de Sultan kennis van krygt. Zyn ampt maakt hem noodzakelyk by allen, en brengt hem voorname gefchenken aan. Niemandt kan zonder zyn laft noch in, noch uit het vertrek des keizers gaan; en indien de vizier den zelven begeert te fpreken, moet hy van dezen Capi-Aga voorgeftelt worden. Hy heeft in 't Serrail den tulbandt op, en rydt, uit voorrecht van zyn ampt, overal te paardt. Hy vergezelfchapt den groten Heer tot aan het kwartier van des zelfs vrouwen: doch hy blyft aan de deur. Zyne tafel wordt op koften van den Sultan gedient, en hy heeft 'er meer toe dan tien fultanninen 's daags, dat omtrent 20 ryksdaalders is. Daar zyn Capi-Agaas geweeft, die by hun overlyden twee millioenen nalieten. Als de Capi-Aga zyn ampt opgeeft, of het Serrail verlaat, kan hy geen Baffa worden. *Tavernier befchr. van 't Serrail.*

CAPILLA. (DE) Zie CAPELLA.

CAPILUPI, (CAMILLUS) geboortig van Mantua. Hy fchreef een boek, genaamt *La Stratageme*, waar in hy den Paryfchen moordt, op S. Bartholomeus-dag voorgevallen, verhaalt. Hy deedt het in den jare 1572 in 't licht komen, en 't wierdt kort daar aan in de Franfche tale overgezet. Men telt hem mede onder den rei der Latynfche dichteren. Hy hadt twee broeders, namentlyk, *Hippolytus*, die biffchop te Fano, en een goed poëet was, en *Lælius*, waar van hier na gefproken wordt. *Thuan. l.* LII. *Teiffier addit. aux elog. T.* I. *Bayle.*

CAPILUPI, (LÆLIUS) van Mantua, heeft zich voornamelyk beroemd gemaakt, doordien hy met een zonderbare welfchiklykheit de vaarzen van den dichter *Virgilius* in allerhande ftoffen wift te gebruiken, en daar van een zamenftel te maken; ja zo, dat hy *Aufonius*, *Proba Falconia*, en anderen, die 't zelve beftaan hebben, daar in overtrof. Zyne *Centones* (vaarze-ontleeningen) zyn in den jare 1590 te Rome in 't licht gekomen. Onder anderen ziet men ook den oorfprong der monniken, hun leven, ordens-wetten, en kerkgewoontens, als mede verfcheide andere dingen, insgelyks uit de bovengedachte vaarzen van hem opgeftelt. Hy ftierf te Mantua den 3 January des jaars 1560. Zyn neef JULIUS CAPELUSTRI, mede een wakker poëet, wil men dat meeft in treurvaarzen (*Elegiaca*) heeft uitgemunt. Deze vervaardigde mede eenige *Centones*, welke by die van zynen neef zyn gevoegt, en geoordeelt worden de zelve nog te overtreffen.

CAPIS, (SILVIUS) koning van Latium. Men meent, dat hy de fichter is geweeft van Capua in het landfchap Lavoro, hoewel anderen van gedachten zyn, dat zulks gefchied is door een Trojaanfchen Capis, vader van Anchifes, doch zonder eenige waarfchynlykheit. Suetonius fpreekt van eenige kopere platen, waar op Griekfche letters ftonden, die te Capua in 't graf van Capis gevonden waren, in het zelve jaar, dat Julius Cæfar gedood wierdt, waar op te lezen was, dat wanneer de beenderen van Capis opgegraven wierden, een van de nakomelingen van Julius door leeuwen zou gedood worden: waar uit een onwraakbaar bewys vloeit, dat Capis geen Trojaan was; want waarfchynlyk heeft hy geen Griekfche letters gebruikt.

CAPISTRANUS, (JOHANNES) een monnik van de Francifkaner orde, leefde in de XV eeuw. Hy wierdt in den jare 1385 in het vlek Capiftrano in Italië geboren; verkreeg een zonderlingen roem door zyne naarftigheit, welfprekendheit, en brave zeden. Hy wierdt naar Bohemen gezonden om de Husfiten tot de Roomfche kerke weder te brengen. Men wil ook, dat zyn arbeidt niet te vergeefs was, en dat hy, om de oprechtheit van hunne afzwering te doen blyken, en op dat ze boete deden wegens hunne dwalingen, van hen vorderde, de wapenen tegen Mahomet op te nemen. By deze gelegenheit is 't dat Chalcondylas van Capiftranus en de Bohemers op valfche berichten gefproken heeft, hebbende gezegt, dat deze volkeren Apollo aanbaden, en dat Capiftranus hen van deze afgodery bekeert hadt. Hy predikte ook de kruisvaart tegen de Turken in Duitfchlandt, Hungarië, en in Polen: ftyfde door zyne welfprekende tong dermaten den arm van den dapperen Johannes Hunniades, dat hy zeer veel toebragt tot de overwinningen, die de Chriftenen op Mahomet behaalden, en inzonderheit tot die gedenkwaardige zege by Belgrado, in den jare 1456. Deze beide hadden zo baarblyklyk ieder hun aandeel in de glorie dier krygsverrichtingen, dat men gemeent heeft, dat 'er tuffchen hen eenige nayver ontftondt: want de berichten van Capiftranus, rakende de victorie by Belgrado, maakten in 't geheel geen gewag van Hunniades, en die van de laatfte melden geen woordt van Capiftranus. Het gevoelen van Eneas Silvius, die paus is geweeft onder den naam van Pius den II, of zyne aanmerkingen daar over zyn zeer fraai. Hy twyffelt niet, of eene heimelyke eerzucht heeft hen tot deze ftilzwygendheit aangevoert; en hier op merkt hy aan, dat het ligter is voor onze natuur van rykdommen af te zien, en zich van welluften te onthouden, dan van menfchelyken roem en loftuiting. Elk van beide gaf de eer aan Godt, en erkende hem voor de oorzake van de overwinning; doch elk matigde zich de eer aan van Gods werktuig geweeft te hebben. De ftaatzucht en ydele eer beletten niet, dat men bekenne, dat Godt de oorzaak van alles is. Hier omtrent kan geen menfch van nayver bekropen worden; 't is alleen tegen zyn mede-menfch, dat ieder zich bevlytigt om roem te krygen. Capiftranus ftierf weinig tyds na het winnen van dezen flag, en wierdt te Willak in Hungarië begraven. Men verhaalt, dat 'er verfcheide wonderwerken aan zyn graf gefchiedden, en dat zyne gebeden de wonderwerken van een lekebroeder deden ftilftaan, te weten van een zekeren Thomas van Florence, die lekebroeder was geweeft in een Franciskaner klooster. Het was te vrezen, dat de mirakelen van den lekebroeder, terwyl men aan de kanonifatie van S. Bernardinus arbeidde, de zaak mogten ftremmen: weshalven Capiftranus hem zeer vurig badt, hy wilde toch de zelve doen ophouden. Hy wierdt verhoort: Thomas van Florence, om geen verwydering te maken, en geen gelegenheit tot tuffchenvallen of verhindering te geven, trok zyne mirakuleuze kracht in, en liet de zelve niet wederom werkzaam zyn, dan nadat Bernardinus tot een heilig was gemaakt. Capiftranus wierdt door paus Alexander den VIII in de maandt van October des jaars 1690 gekanonifeert.

Door Gregorius den XV was hy reets onder de zaligen geplaatst. Van hem zyn eenige boeken. Men verhaalt van wonderlyke uitwerkselen zyner welsprekendheit. In den jare 1452 te Neurenberg komende, wierdt hy aldaar door alle de geestelyken zeer prachtig ontfangen. Hy deedt een gestoelte in 't midden van de grote markt oprechten, en predikte gedurende eenige dagen tegen de ondeugt met zo veel kracht, dat hy de inwoonders noopte hunne dobbelstenen en kaarten op een hoop byeen te zamelen, en daar den brandt in te steken. Niet alleen hadt zyne welsprekendheit vermogen ter verdelging van levenloze zaken, maar deedt zich in de uitwerking op eene schrikkelyke wyze gevoelen aan eenige Joden; want deze met levendige koleuren afgemaalt zynde als zodanigen, die oneerbiedigheit voor 't gewyde broodt betoont hadden, wierden ten vure veroordeelt. Hy predikte twee uuren in 't Latyn, waar na een ander ook twee uuren bezig was dit Latyn in de landsprake te vertalen. Hy was zeer mager en schraal van persoon, en van een uitnemend gestreng leven. Omtrent honderd jaren na zyne doodt wierdt zyn ligchaam in een ander klooster overgebragt, toen de Turken Sirmisch innamen: doch de Protestanten in dit klooster vallende, en het zelve plunderende, wierdt het aan stukken gerukt en in een put geworpen. *Bayle Dict. Crit.*

CAPISUCCHI, eene familie te Rome, waar uit in de laatste eeuwen vele mannen van verdiensten gesproten zyn, gelyk men uit de volgende artykelen zal kunnen zien, en nog breder blykt uit de historie, die *Vincent Arman* van deze familie in 't licht heeft gegeven, en verder uit de geslachtrekening, de welke *Ughelli* daar van heeft opgestelt. Zie ook vader Tarquinius Gallucci *de bello Belgico.*

CAPISUCCHI, (BLASIUS) marquis van Monterio, generaal der pauslelyke troepen te Avignon op het einde van de XVI eeuw, verkreeg eene grote achting door zyne dapperheit en krygskunde. Hy bestondt een merkwaardige daadt gedurende het beleg van Poitiers in den jare 1569. De Hervormden belegerden deze stadt, en hadden reets eene brug over de rivier geslagen, om den aanval te doen. Capisucchi onderwylen, met nog twee andere goede zwemmers, sprong in de rivier, en onder de brug gezwommen zynde, kapte op verscheide plaatsen de binten, waar mede de zelve gehouden wierdt, aan stukken; waar door de brug wel haast weg dreef, 't geen de belegerden veel voordeel toebragt. Paus Pius de V heeft in eene bulle van deze daadt met roem gesproken. Deze Roomsche edelman diende toen onder Paulus Sforcia, broeder van den marquis de Santa Fiore, in de Nederlanden; daar na onder den hertog van Parma, die hem in den jare 1584 de stadt Keulen, in oneenigheit zynde met den keurvorst Gerard Truchses, te hulpe zondt. Namaals wierdt hy luitenant generaal over de troepen van den groothertog van Florence, en geboodt het leger van den paus te Avignon, en in het graafschap Venaissin. *Strada Dec.* II. *l.* V. *&c. Davila l.* V. *Mandosius Bibl. Rom. p.* 226.

CAPISUCCHI, (CAMILLUS) marquis van Puy-Catin, des bovengedachten broeder, was insgelyks in de XVI eeuwe door zyne krygsverrichtingen beroemd. Nadat hy verscheide proeven van zyne dapperheit, zo in den slag by Lepanto, als in de Nederlanden hadt laten blyken, gaf hem de hertog van Parma in den jare 1584 een regiment te voet, waar na hy nog eenigen tydt onder hem diende, en vervolgens, de troepen van den paus gebiedende, voornamelyk in Hungarië grote eer inleide. Hy stierf in November des jaars 1597, in het 60 jaar zyns ouderdoms. Hy was in de wiskunst en vestingbouwkunde zeer bedreven, en hadt eene verhandeling opgestelt, hebbende den tytel van: *de Officio præfecti castrorum*, die echter niet op de persse is gebragt. *Strada de bello. Belg. Mandosius in bibl. Rom.*

CAPISUCCHI, (JOHANNES ANTONIUS) kardinaal, met den tytel van S. Pancratius, daar na van het H. kruis van Jerusalem, en eindelyk van S. Clemens. Hy was eerst domheer in 't Vatikaan, en daar na auditor van de Rota onder Paulus den III. Paulus de IV maakte hem kardinaal en bisschop van Lando, en zette hem in het gericht van de Inquisitie. Onder Paulus den V wierdt hy *præfectus signaturæ gratiæ*, gouverneur van Gualdo, en hadt het aanzien van een Apostolisch legaat. *Mandosius Bibl. Rom.*

CAPISUCCHI, (PAULUS) was domheer in 't Vatikaan, *Referendarius utriusque signaturæ*, auditor van de Rota, bisschop van Nicastro, vikaris generaal van Clemens den VII, en Paulus den III, *Præfectus signaturæ*, en vice-legaat in Umbrië. Hy stilde de beroerte, die te Penegio ontstaan was, en bragt die stadt wederom onder des pauzen gehoorzaamheit. Niet weinig bragt hy toe, dat de verdeeldheden te Avignon ophielden. Clemens de VII beval hem onderzoek te doen wegens de echtscheiding van Hendrik den VIII in Engelandt, en wierdt toenmaal Decanus van de Rota. Hy stierf te Rome in den jare 1539, in 't 60 zyns ouderdoms. *Mandosius Bibl. Rom.*

CAPISUCCHI (RAIMUND) was een zoon van Paulus Capisucchi, marquis van Puy-Catin. Hy begaf zich in 't 14 jaar zyns ouderdoms in de Dominikaner orde, en onderwees de Philosophie te Rome in 't openbaar. Innocentius de X maakte hem secretaris van de Congregatie *Indicis expurgatorii*. Namaals kwam hy mede in de Congregatie *examinis episcoporum*. In den jare 1654 wierdt hy meester van het H. paleis, doch die waardigheit wierdt hem door Alexander den VII wederom afgenomen, omdat hy het boek van Vincent Baronius, genoemt: *Ethices Christianæ septendecim loci*, waar in deze den kardinaal Nithard aantast, hadt goedgekeurt. Doch nadat zyne onschuldt daar omtrent gebleken was, bekwam hy niet alleen daar na wederom de genegenheit van den paus, en zyne vorige eerampten, maar wierdt ook eindelyk in den jare 1681, onder Innocentius den XI tot kardinaal verheven. Hy stierf den 12 April 1691. Daar zyn vele schriften van hem opgestelt, als onder anderen: *Controversiæ Theologicæ*; *Morales Dogmaticæ*; *Scripturales ad mentem D. Thomæ Aquinatis resolutæ*; *Appendices ad Controversias supradictas*; *Vita B. Johannis Chisii*; *Censura seu Votum ad librum de cultu & veneratione Sanctorum V. T.*; *Discursus de gradu virtutum in Sanctis canonisandis requisito*, *&c. Mandosius in Bibl. Rom. Baron. Apolog. T.* II. *l.* V. *p.* 343. *seq.*

CAPITANATA, een provincie in 't koninkryk Napels. Men wil, dat ze haren naam bekomen heeft van den Griekschen gouverneur *Capitani*, die daar in bevel gaf als de Grieksche keizer deze provincie, en de Duitsche keizer het overige deel van Italië in hadt. Zy heeft Oost-en Noordwaarts de Adriatische zee, en Westwaarts het graafschap Molise; Zuidwaarts het landt Barri, Basilicata, en Il principato oltra. Capitanata is der ouden *Apulia Daunia*. De steden, die 'er in leggen, zyn Monte S. Angelo, Ascoli, Lucera, Ardona, Boviano, Arpi, Fiorenzuola, Troya, Siponte, enz. Daar legt ook in de berg Gargan, die wegens de verschyning van S. Michiel zeer beroemd is. Deze provincie is wonder vruchtbaar, en een van de besten van 't koninkryk Napels. *Alberti descript. Ital. Merula Cosmog. Marzela descr. di Napl. Sigonius de regno Ital. l.* VIII.

CAPITANI, een naam, dien men ten tyde, dat de Grieksche keizers Apulië en Calabrië onder de Duitsche keizers in hadden, in die provincien heeft gegeven aan de gouverneurs der vestingen; waar van daan men meent dat *Capitanata*, hier boven gedacht, aldus genaamt is. *Sigonius de regno Ital. l.* VIII.

CAPITANIA zyn kleine gouvernementen in Brasilië, volgens de verdeeling, die de Portugezen, als meesters van die kusten, daar van gemaakt hebben. Men telt 'er veertien, waar van de Capitani ieder in zyn gebiedt te zeggen heeft.

CAPITAN, of CAPOUTAN-BACHA, is by de Turken de naam van den Admiraal of Bassa ter zee. *Capoutan* is een verbasterd woordt van het Italiaansch *Capitano.*

CAPITO, de XXV patriarch van Jerusalem. Hy volgde op Julianus den II, en bezat deze waardigheit tot aan het 25 jaar van den keizer Commodus, dat is tot aan het 185. *Euseb. in Chron. Baron. in Annal.*

CAPITO, een historieschryver van Lycië, leefde op het einde van de IV eeuwe. Hy heeft acht boeken van Isaurië, zyn vaderlandt, en van Pamphylië geschreven: en het kort begrip van *Eutropius* vertaalt, 't geen doedt zien, dat hy na den tydt van Julianus geleeft heeft, omdat Eutropius zyn werk onder des zelfs regeeringe heeft geschreven. Hy wordt by Stephanus van Byzantium aangehaalt. *Vossius de Hist. Græc. l.* III. *de Poët. c. ult. de Math. c.* 69. §. 19.

CAPITO, een dichter te Alexandrië, van wien *Athenæus* gewag maakt. Hy schreef gedenkschriften aan Philopapus. *Athenæus l.* VII. *&* VIII. *Joh. Meursii Biblioth. Græca.*

CAPITO, een wreed en barbarisch man, geboodt eene bende in Judea in het leger van Florus; en zyne wreedheit ging zo verre, dat hy met koelen bloede eene schrikkelyke slagting onder de Joden aanrechtte, zo als die hem te gemoet waren gekomen om hem eerbewys en onderwerping te betuigen. *Josephus Joodsche Oorlogen II b.* 25. *hoofd. Simon Dictionaire de la Bible.*

CAPITO. (ATEJUS, of ATTEJUS) Zie ATTEJUS CAPITO.

CAPITO. (ROBERTUS) Zie ROBERTUS.

CAPITO, (FITINIUS) wordt van Paulinus den jongen zeer geprezen. Hy heeft eenige historische schriften opgestelt. *Plin. l.* VIII. *c.* 12.

CAPITO (WOLFGANG FABRICIUS) wierdt in den jare 1478 te Hagenau in de Elzas geboren. Hy studeerde te Basel, en, om zyns vaders zinnelykheit op te volgen, wierdt hy in den jare 1498 doctor in de medicynen; doch naardien hy meer genegenheit voor de Godgeleertheit hadt, vaardde hy, na des zelfs doodt, deze oeffening aan, en wierdt in den jare 1504 insgelyks doctor in die faculteit; waar op hy zich naar Fryburg in Brisgau begaf, en de Schoolsche Godgeleerdheit onderwees. Hy leidde zich ook op de Rechtsgeleerdheit, en hoorde gedurende vier jaren den beroemden Rechtsgeleerde Zasius, tot dat hy van Philippus van Rosenberg, bisschop van Spiers, te Bruchsal tot prediker beroepen wierdt. Hier maakte hy kennis met Johannes Oecolampadius, die zich te Heidelberg onthieldt; en liet zich in den jare 1513 van een geleerden Jood in de Hebreeusche tale onderwyzen. Van Bruchsal wierdt hy te Basel beroepen, alwaar hy den grondt der Protestantsche kerke gelegt heeft. Eindelyk nam hem de kardinaal, Albert van Brandenburg, aartsbisschop van Ments, tot zich, en maakte hem tot zynen hofprediker en kancelier. Hy wierdt doctor in de Kanonyke Rechten; en als hy nu in zo vele wetenschappen bedreven was, gebruikte men hem tot verscheide gewigtige staatszaken en gezantschappen: waarom ook keizer Karel de V hem en zyne gansche familie tot den adelstandt verheven heeft. Doch onaangezien dit alles, wyl hy de Hervorming te Mentz niet kon doordringen, verliet hy deze plaats, en ging met Martinus Bucerus naar Straasburg, alwaar hy nog in den jare 1523 proost van S. Thomas wierdt. In den jare 1525 beriep men hem te Hagenau, daar hy de gewoontens van de Roomsche kerke afschafte, en predikte. In den jare 1541 was hy mede by het twist-gesprek te Bern. Hy bragt zynen overigen tydt door met te Straasburg te prediken, en te waken voor de kerke aldaar, en stierf in December des jaars 1541 aan de pest, zo als hy van den ryksdag te Regensburg naar huis te rug kwam. Hy hadt met Oecolampadius vertrouwde vriendschap gehouden, en na des zelfs overlyden des zelfs weduwe getrouwt, en 's mans leven beschreven. Na 't afsterven van deze trouwde hy ten tweeden male met eene Agnes, eene verstandige en geleerde vrouw. Onder zyne schriften vindt men: *Institutiones Hebraicæ*; *Enarrationes in*

Ha-

Habacuc & Hoseam; *de reformando à puero Theologo*; *Explicatio in Hexaëmeron*, *&c. Pantaleon Prosop.* P. III. *Sculterus in Annal. Sleidan. in Comment. Adami Theol. Freher. Seckendorf. Hist. Lutheran. l.* I. §. 41. *n.* 4.

CAPITOLINUS, een naam, dien men *Jupiter* gaf, wegens den tempel, die hem ter eere in 't Capitolium gesticht was. Deze Jupiter Capitolinus moet onderscheiden worden van *Jupiter Tonans*, aan wien Augustus een tempel toewydde, ter gedachtenisse van 't groot gevaar, waar in hy geweest was op zyne reize naar Spanje: want by nacht voortgaande, viel de donder op de rosbaar, en doodde een der genen, die hem droegen. *Sueton. in August.*

CAPITOLINUS, (JULIUS) een geschiedschryver, leefde op het einde van de III, en in 't begin van de IV eeuwe, onder de regeering van Diocletianus, welken hy de beschryving van 't leven van Opilius Macrinus den II, die van Antonius Pius, en die van Verus opdroeg: doch die van Clodius Albinus, der beide Maximinen, en der drie Gordianen wydde hy toe aan den keizer Constantinus. Hy beschreef ook het leven van Balbinus en Maximus, doch droeg dit werk niemandt op; gelyk 'er ook nog verscheide schriften van hem zyn opgestelt geweest, die te zoek zyn geraakt. Trebellius Pollio *in Vitis Tyran.* maakt ook gewag van eenen CORNELIUS CAPITOLINUS, welke ten tyde van Aurelianus zou geleeft hebben: doch des zelfs schriften zyn niet meer voorhanden. Een ander CAJUS JULIUS CAPITOLINUS is met den keizer Aurelianus in 't jaar 274 burgemeester geweest. *Vossius de Hist. Lat. l.* II. *c.* 4. *&* 7. *Hankius de script. rer. Rom. P.* I. *c.* 37. *Fabric. Bibl. Lat. p.* 153.

CAPITOLIUM, in het Nederduitsch het *Kapitool*, was die sterkte te Rome, alwaar men ter eere van Jupiter een tempel hadt gebouwt. Tarquinius Priscus leidde in 't 139 jaar van Rome daar den grondt van; en Tarquinius Superbus hadt het in den jare 221 volbouwt. De naam *Capitolium* komt van het Latynsche woordt *Caput* (*een hoofdt*), wyl men, naar 't bericht van *Dionysius Halicarnassensis*, op die plaats een menschen hoofdt heeft gevonden, als men in de aarde groef om het fondament te leggen. Onder de regeering van den keizer Vitellius is het zelve verbrand, doch van Vespasianus, ten tyde dat Jeruzalem verwoest wierdt, weder opgebouwt. Naderhandt, onder de regeering van Titus, door een vuur van den hemel gevallen verteert zynde is het van Domitius met grote pracht weder herbouwt. Deze keizer stelde daarenboven zekere spelen in, die om de vyf jaar zouden gehouden worden, van welke Capitolische spelen de Romeinen hunnen tydt rekenden, gelyk de Grieken zulks naar de Olympische spelen deden. In vervolg van tydt hebben de Christenen aldaar eene kerk gebouwt, *Ara Cœli* (de altaar des hemels) genaamt. Het hedendaagsche Capitolium is een nieuw gebouw, en moet van het oude onderscheiden worden. Men ziet ter zyden het zelve de fraaie kolommen, die voortyds aan den tempel van de Eendragt behoorden, zynde door Camillus gebouwt. Een weinig voorwaarts zyn nog drie andere kolommen, van eene verwonderens-waardige kunst, de welke in den tempel van den donderenden Jupiter hebben gestaan, dien Augustus deedt bouwen, als hy een donderslag was ontkomen, die een drager van zyne rosbaar hadt gedood, zo als hy 'er in zat. Boven op den berg van het Capitolium ziet men nog de plaats, die voor dezen *rupes Tarpeja* wierdt genoemt, hebbende het uitzicht op het toneel of theatrum van Marcellus. Op de plaats van het Capitolium staat een zwaar koper beeldt, zynde, gelyk men daar voor houdt, het beeldt van Marcus Aurelius den Philosooph, te paarde zittende, en voor dezen verguld geweest. Het is het schoonste beeldt van de wereldt, en schynt op het eerste aanschouwen te leven; zo krachtig is het zelve uitgewerkt. Het paardt is zonder toom, hebbende zullen betekenen, dat het Roomsche volk zacht moest geregeert worden. Digt by het zelve staan twee kolossen, die water uitwerpen. De eene verbeeldt den Nyl, en de ander den Tiber. Boven op de zelve staat een beeldt van steen, naar Pallas gelykende, zynde het hoofdt van wit marmer, en de kleding van porphyrsteen. *Dionys. Halicarnass. l.* IV. *Hist. Baron. in Appar. Annal. &c. Staat van Italië in de jaren* 1690, 1691, en 1692. *II Deel, XV Brief.*

CAPITOULS worden te Thoulouse de genen genaamt, die de zaken der stadt verrichten. Te Parys, Lyon, Rouaan, Orleans, Rheims, Trojes, Poitiers, Rochelle, en in alle andere steden van Vrankryk, tusschen de Garonne en de Somme, noemt men ze *Echevins*, of schepenen, te Bourdeaux *Jurats*, of gezworenen, en in de andere steden van Guienne, Languedok, het Dauphiné, en Provence *Consuls*, of Raden, met een van de Romeinen ontleenden name, die echter van hen in eene gansch andere betrekking gebruikt wordt. In eenige voorname en ryke steden adelt hen de koning, als de tydt van hunne bediening om is; en inzonderheit te Thoulouse brengt de waardigheit van Capitoul den adelstandt met zich. Zy hebben zeer grote voorrechten, en de overste onder hen wordt te Parys, Lyon, en Rouaan, enz. *prevoost des marchands*, (prevoost der koopluiden) genaamt. In andere steden, als te Bourdeaux, Rochelle, enz. heten zy *Maires*, of *Majors*.

CAPITULARIA zyn de bevelen der koningen van Vrankryk, in welke vele artykelen of hoofdstukken zyn, die de regeering der kerke betreffen, en die met het goedvinden der bisschoppen 't zy ze als kerk-of staatspersonen byeen zyn geweest, te boek zyn geslagen. Om den oorsprong en de betekenis van dit woordt wel te verstaan, moet men aanmerken, dat *Capitula* wierden genaamt de artykelen, welke door de prelaten wierden opgestelt en afgekondigt om ten richtsnoer te strekken voor de geestelyken van hun bisdom. Onder dit getal stelt men de Kanons (kerkregelen) van *Martinus*, aartsbisschop van Praag, in den jare 573 opgestelt; die van paus *Adrianus* den I, in den jare 785 gegeven aan Angilramus, of Enguerramus, bisschop van Metz; die van *Theodulphus*, bisschop van Orleans, van 't jaar 797; die van *Hincmarus*, aartsbisschop van Rheims, van de jaren 852, en 871. Die van *Herardus*, aartsbisschop van Tours, van 858, en die van Isaak, bisschop van Langres. Hier van daan komt het, dat men den naam van *Capitularia* heeft gegeven aan de kerkbeveelen, die artykelen behelsden, welke de zaken der kerke betroffen. Die van Karel den Groten en Lodewyk den Goeden wierden door den abt *Ansegise* in vier boeken byeen verzamelt. Die van de koningen Lotharius, Karel, en Lodewyk, kinderen van Lodewyk den Goeden, door *Benedictus*, den diaken, in drie boeken. Naderhandt zyn 'er vier of vyf byvoegselen by gekomen; en vader *Sirmond* heeft onlangs een druk verzorgt van die van Karel den Kalen in 't byzonder. *Steph. Baluzius* heeft ook eene nieuwe verzameling der *Capitularia* in 't licht gegeven, die veel fraaier en netter is dan alle de voorgaande. *Donjat Histoire du Droit Canonique.*

CAPITULATIE, *Capitulatio.* Wanneer in 't Duitsche ryk een Roomsch keizer of koning wordt verkoren, plegen den zelven zekere artykels, de vryheit des Duitschen ryks, als ook de voorrechten der standen, betreffende, voorgelezen te worden; welke hy moet zweren onverbreeklyk na te zullen komen; en dit heet men eene *Capitulatio*. Van de herkomst dezer plegtigheit hebben de geleerden wel veelderhande gedachten; doch men weet niet, dat 'er een voorbeeldt van eene schriftelyke Capitulatie voorhanden is, ouder zynde dan de gene, die de standen des ryks met Karel den V hebben opgestelt. Voor dien tydt waren de algemeene Constitutien des ryks in eeniger maniere zo veel als deze Capitulatien; doch de aanzienlyke staten, die deze monarch buiten 't ryk bezat, den keurvorsten hebbende doen vrezen, dat hy een toeleg mogt maken op de vryheit der vorsten en andere leden des ryks, oordeelden zy oorbaar te zyn, hem eenige voorwaarden voor te stellen, aan welke hy zich gaarne heeft willen verbinden: en zy hebben deze gewoonte gehouden zo menigmaal als 'er een keizer verkoren is. Deze Capitulatie is als een soort van een bepaling van de keizerlyke macht, belettende, dat hy niet geheel en al eenhoofdig is, en dat het ryksbestier als gemengt wordt, namelyk, dat het bestaat uit een *Monarchale* (eenhoofdige) en *Aristocratische* (van de aanzienlyksten des lands) regeering. Als nu de keizer verkoren is, begeleiden hem de keurvorsten naar de kerk; en hem op het groot altaar hebbende doen nederzitten, geeft hem de aartsbisschop van Mentz de Capitulatie over, om ze te tekenen; met belofte van terstondt na zyne kroninge te staven en te bevestigen alle de rechten en voordeelen, die de keurvorsten, en andere prinsen des ryks, genieten: 't geen de keizer terstondt volvoert, doende aan ieder keurvorst bezorgen zyne oopene brieven, getekent, en met het groot zegel bezegelt zynde. Leopoldus, in den jare 1658 tot keizer verkoren wordende, verbondt zich door de Capitulatie om te handhaven en na te komen de Gulde Bulle, 't verdrag van Augsburg van den jare 1555, het tractaat van Munster en Osnabrugge van den jare 1648, en nog meer andere artykels, die te zamen een getal van 47 uitmaken, en voornamelyk uitzicht hebben om niets nieuws, rakende het stuk van den Godsdienst, in te voeren; de wetten niet dan met toestemminge der Standen des ryks te vernietigen; met de keurvorsten en andere prinsen of ryksteden raadt te plegen, als 't 'er op aan komt om den oorlog te verklaren en te voeren, schattingen of lasten op te leggen, vrede of verbonden te maken, nieuwe vestingen te bouwen, en meer andere dingen, die 't welwezen van 't Ryk betreffen. *Heiss. Hist. de l'Empire.*

Severinus van Monsambano zegt, dat, indien 'er eenig voorbeeldt van een Capitulatie voor den tydt van Karel den V gevonden wordt, de zelve verzonnen moet wezen: dat de reden, die de keurvorsten bewoog het gezag van dezen keizer door zulke uitdrukkelyke voorwaarden te bepalen, alleen deze was, namelyk, dat ze zagen op zyn vermogen en staatzucht, die zich genoegzaam ontdekte in zyne zinspreuk *Plus ultra*, als willende daar mede te kennen geven, dat hy zyn gebiedt nog verder zou uitbreiden, en dat ze vreesden, dat de uitgestrektheit van zyn landt hem mogt gelegenheit geven om Duitschlandt te onderdrukken. Deze zelve schryver voegt 'er by, dat deze Capitulatien tot heden toe door de keurvorsten alleen den keizeren zyn voorgedragen, zonder dat de andere Staten daar aan deel gehad hebben, die ook van tydt tot tydt hunne klagten deswegen hebben ingebragt; en by de vredehandeling van Westphalen heeft men een voorslag gedaan om in de naaste Ryksvergadering maatregelen te nemen wegens de manier om eene altydt durende Capitulatie op te stellen: doch dit is van geen vrucht geweest. Eenige Duitsche schryvers stemmen toe, dat de Capitulatie de keizerlyke macht bepaalt, doch ontkennen, dat dit soort van verdrag des zelfs oppermogendheit eenigzins vermindert. De meesten evenwel bekennen, dat de keizer niet souverein is, als hebbende het Ryk niet dan op voorwaarden, die de oeffening van eene volstrekte macht bepalen, aangevaard. *Sam. Pufendorf*, onder den verzierden name van *Severinus van Monsambano*, *Etat present de l'Empire d'Allemagne.*

CAPIVACCIO, (HIERONYMUS) van Padua, een van de beroemdste artzen der XVI eeuwe, die daarenboven in de talen, beschaafde letteren, en wysbegeerte zeer bedreven was. Hy onderwees 35 jaren te Padua; en schoon de groothertog van Florence hem door aanzienlyke geschenken dikwils trachtte te Piza te doen komen, wilde hy echter zyn vaderlandt niet verlaten, en stierf daar ook in den jare 1589. Men vertelt, dat hem zeker sterrekyker voorzegt hadt, dat hy zou sterven, als hy zich in zynen ouderdom op reize begaf: doch hy spotte met zulk eene ydele voorspelling. Evenwel zich op weg begeven hebbende om den hertog van Mantua, die zeer ziek lag, te bezoeken, wierdt hy by zyne te rug komst door eene zeer hevige koorts aangetast, waar aan

by

hy weinig dagen daar na overleedt. Van hem zyn: *Medicina Practica*; *de Methodo Anatomica*; *de Differentiis Doctrinarum*, *&c.* *Riccol. l. II. de Gymnas. Patav. Thomas. Elog. Castellan. Vit. Medic. Van der Linden de scr. Med.*

CAPIZZI, ouwlinks *Capitium*, eene stadt in Sicilië, omtrent den oorsprong van den Symethus gelegen. Ze was een van de voornaamste steden dezes eilands. Der zelver inwoonderen wierden *Capitini* genaamt. *Ptolem. Cicero Orat. 2. in Verrem.*

CAPNIAS, een Grieksch dichter, die, naar het zeggen van *Suidas*, niets fraais geschreven heeft; 't geen Vossius reden gaf te zeggen, dat men zich niet hadt te verwonderen, dat alle de schriften dezes dichters vervlogen waren, dewyl zyn naam in 't Grieksch *rook* betekende. Men weet niet, in wat tydt hy geleeft heeft. *Vossius de Poët. Græc. p.* 87.

CAPNIO. Zie REUCHLINUS.

CAPNOBATEN, een toenaam, dien men eertyds gaf aan de Mysiërs, een volk in Asië, omdat zy een byzonder werk maakten van hunne goden eer te bewyzen, en zich alleenlyk overgaven om de zelve te dienen, zonder zich met andere ligchamelyke bezigheden te bemoeien; geen vleesch eetende, of 't geen ooit leven hadt ontfangen, en alleen melk, honing en kaas tot hunne spyze gebruikende. *Capnobate* komt van 't Grieksch, en betekent *iemandt, die den rook doedt opwaarts trekken*, buiten twyfel met betrekking op den wierook, die by dit volk in de offerhanden aangestoken wierdt. *Strabo l.* VII.

CAPO BIANCO. Zie BAFFO.

CAPO CANISTRO. Zie AMPELUSIA, of AMPELOS.

CAPO CELI. Zie ACILA.

CAPO *di* CIRCELLO. Zie CIRCELLO.

CAPO *di* S. EPIFANIO. Zie ACAMANTE.

CABO, of CABO D'ISTRIA, *Justinopolis*, *Ægida*, en *Caput Istriæ* genoemt, een stadt in Italië, in 't gebiedt van Venetië, met een bisdom, onderhorig aan Aquileja. Ze is de hoofdstadt van Istrië, en legt aan de Adriatische zee, tusschen Trieste en Parenzo. Men meent, dat keizer Justinus de zelve heeft laten herbouwen, en dat ze daarom den naam van *Justinopolis* voert.

CAPO *di* MALIO. Zie MALIO.

CAPO SAGRO. Zie AMPELUSIA, of AMPELA.

CAPO SPARTELLO. Zie ABYLA.

CAPO. Zie ook CABO.

CAPOCHI. Zie CAPPOCHI.

CAPORALIS, (CÆSAR) een dichter, van Perugia geboortig. Hy hadt voortreffelyke invallen, en een levendigen geest, was daar by ook zeer vermakelyk; weshalven zyne vaarzen in veel achting zyn. De beschryving van het hofleven is door hem in dichtmaat opgestelt. Hy hadt ook het leven van Mecænas begonnen; 't welk zyn zoon nog na zyne doodt heeft uitgegeven. Hy stierf in den jare 1601 op het kasteel van Castiglioni by Ascanius, marquis van Cornia, die zyn vertrouwdste vrindt geweest was. *Erythræi Pinacoth. Jacobelli bibl. de script. d'Umbria.*

CAPORIO, of KOPURGO, eene stadt in Ingermanlandt, aan den Finnischen zeeboezem gelegen, waar van de Russen zich in den aanvang der XVII eeuwe hebben meester gemaakt.

CAPOSWAR, een stedeke, met een kasteel, aan de rivier Capotz, niet verre van Gigeth in neder-Hungarië gelegen. 't Wierdt in den jare 1493 Laurens van Sirmio, eenen muitmaker, afgenomen: doch in den jare 1555, door de bezettelingen verlaten zynde, verviel het in handen van den Turk. In den jare 1599 moesten de Christenen hun beleg daar voor opbreken, en evenwel ging het in den jare 1686 aan de zelve over; en naderhandt is het van de genen, die 't met Ragozzi hielden, in den jare 1708 verwoest. *Zeil. Top. Hung.*

CAPOUTAN-BACHA is de naam van den Turkschen admiraal.

CAPPADOCIE, een groot landschap in klein-Asië, dat voortyds den tytel van een koninkryk voerde. Tegenwoordig wordt het in vier hoofdprovincien onderscheiden, welke *Genech*, *Suas*, *Antolië* en *Amassa* genaamt worden. Oostwaarts grenst het aan Armenië, Zuidwaarts aan Cilicië, Westwaarts aan Pamphilië en Galatië, en Noordwaarts aan de Zwarte zee. De voornaamste steden daar in waren eertyds Comana, Sebasta, Neo-Cæsarea, Trapezunt, Cæsarea, Amasia. Voormaals is dit landschap op verscheide wyzen verdeelt geweest. Ariarathes, de eerste koning, hadt de Cataoniërs en de Cappadociërs vereenigt. De Persianen verdeelden dit ryk in twee *Satrapiæ* (drostschappen). De Macedoniërs behielden deze verdeeling; doch moesten toelaten, dat daar van eindelyk twee koninkryken gemaakt wierden; waar van 't eene groot-Cappadocië, en het andere Pontus, of Pontisch Cappadocië, genaamt wierdt. Groot-Cappadocië onderscheidde men in tien provincien, en dus bestondt het nog ten tyde van Strabo, en onder den koning Archelaüs, na welken tydt het tot een wingewest van 't Romeinsche volk gemaakt wierdt. Dit landt was wel voorzien van paarden, ezels, en muilen; en men zegt zelfs, dat de muilen aldaar niet onvruchtbaar waren. Hier van daan was het, dat men paarden liet komen, die zo afzonderlyk ten dienste der keizeren geschikt waren, dat het zelfs den burgermeesteren verboden was zich daar van te bedienen. 't Leverde ook eene menigte van slaven uit. Dacier merkt aan, dat, wanneer Lucullus in Cappadocië was, een os aldaar verkocht wierdt voor zeer weinig geldt, en een mensch voor vier en twintig stuivers. Voeg daar by, dat de slaven van dit landt en die van Cilicië en Creta voor deugenieten gehouden wierden, en dat deze gelegenheit hebben gegeven tot het spreekwoordt *tria Cappa pessima*, zo veel beduidende als dat de Cappadociërs, Cretensers, en Cilicianen de snoodste menschen waren. Cappadocië was ook het landt dat vermaard was door valsche getuigen. Men wil, dat dit volk zich van kindsbeen af gewende om pynen uit te staan; en dat ze malkander op de pynbank leggende daar toe bekwaam maakten, ten einde zy mogten uitstaan de pyniging, die hen t'eeniger tydt wegens hunne valsche getuigenissen kon worden aangedaan, en op dat zy ook hunne meineedigheden, naar mate dat zy pyn verdragen konden, op hogen prys mogten houden. Deze natie won het den Grieken hier nog in af, hoewel die ondeugt onder hen, naar 't zeggen van Cicero, tot een hogen trap was opgesteigert, de welke hen toeschryft deze wyze van spreken in de wereldt gebragt te hebben: *Da mihi testimonium mutuum. Leen my uw getuigenis, ik zal ze u wedergeven.*" Dit doedt my denken „ (zegt Bayle) aan zekere vertelling, die ik honderd maal gehoort „ heb, dat 'er in Vrankryk eene provincie is, daar de edellieden „ aan malkander schryven: *Verzoeke, dat UE. my voor eenige dagen* „ *uwe getuigen leent*; en daar men lieden vindt, de welke, ge- „ vraagt zynde van wat beroep zy zyn, antwoorden: *Myn* „ *Heer, ik ben een getuige, tot uwen dienst.*" Doch was dit landschap ryk van slaven, 't was zeer arm van geldt, gelyk dit blykt uit het zeggen van Horatius:

Mancipiis locuples eget æris Cappadocum Rex.

De koning betaalde zyne schattingen met paarden en muilezels. Cicero, sprekende van Ariobarzanes, den koning van Cappadocië, zegt: *Me hercule, ego ita judico, nihil illo regno spoliatius, nihil rege egentius.* Dat is: *Ik meen voorzeker, dat 'er geen geldelozer koninkryk, en geen armer dan des zelfs koning is.* (*Cicero Epist.* I. *L.* VI *ad Atticum.*) Men bakte daar zeer goed broodt, en de beste bakkers waren van dat landt van daan. De Romeinen, hunne vriendschap mededelende aan de genen, die in Cappadocië regeerden, begrepen daar onder de inwoonders; men wil zeggen, dat zy den koning en het volk gezamentlyk tot vrienden aannamen; hebbende zulks omtrent koningen van andere volkeren niet in gebruik gehad; want zy verklaarden hen voor hunne vrienden, zonder van het volk gewag te maken. In dit landt waren ook vele wyzen, of waarzeggers (*Magi*), en vele plaatsen tot den dienst der goden. Strabo geeft 'er bewys van. Hy zegt: *In Cappadocië (want aldaar zyn eene grote menigte van wyzen, die Pyrethen genaamt worden, als mede vele tempels van de goden der Persianen) slagten zy het offerdier niet met een mes, maar met een soort van staal of paal, even als of zy met een hamer slaan.* Men zal hier niet spreken van de eere, die de Cappadociërs Bellona van Comana, en Diana van Castabala bewezen: maar alleen zeggen, dat zy een priesterschap hadden in zekere plaatse, Dacia genaamt, die Jupiter toegewyd, en zeer beroemd was. De tempel van Apollo van Cataona wierdt door gansch Cappadocië geëert; en het beeldt, dat in die plaats stondt, strekte tot een origineel, waar naar vele andere in andere steden gemaakt wierden. De Jupiter der Venasiers was weinig minder te rekenen dan de Bellona van Comana. Des zelfs tempel was gebouwt in een vruchtbaren oordt, dat den opperpriester alle jaren vyftien talenten aan inkomen aanbragt. Deze bediening was voor iemands leven. Meer dan drie duizend personen waren tot den dienst van dezen afgodt afgezondert, die in den tempel onderhouden wierden. Plutarchus merkt aan, dat de Romeinen van de Cappadociërs hadden geleert de Maan, of Minerva, of Bellona als een godheit te eeren: voeg by dit alles 't geen Maximus Tyrius zegt: " dat een berg by de „ Cappadociërs een godt, een eedt, en een beeldt was." (*Mons Cappadocibus & Deus, & jusjurandum, & statua.*) Doch indien hy daar mede heeft willen zeggen, dat de Cappadociërs geen andere godheit hadden dan eenen berg, heeft hy zeer misgetast. Men vindt in zeker werk van *Buonarotti*, dat de berg Argea het zinnebeeld (*Symbolum*) was van de stadt Cæsarea in Cappadocië op alle der zelver gedenkpenningen; en dat de hoogte dezes bergs den zelven byna ontoegankelyk hadt gemaakt; waar van daan het kwam, dat de naburige volkeren, en inzonderheit die van Cæsarea, den zelven als een soort van godheit aanbaden. Zie ook de verhandeling van Spanheim *de præstantia & usu Numismatum pag.* 892. Men besluite hier uit geenzins, dat dit de eigenschap is van woeste, onbeschaafde, en onwetende volkeren; want in 't stuk van bygelovigheit kunnen ze het noch by de Grieken noch Romeinen halen; en daar worden volkeren gevonden, die, om dat zy zo woest en onwetend zyn, geen godsdienst hebben. De vorsten, die in Cappadocië geregeert hebben, worden by opvolging van Moreri aldus in order gebragt:

Pharnaces omtrent het jaar na de scheppinge	3473.
Zes koningen, waar van de namen onbekend zyn.	
Ariarathes de I	3690.
Orophernes.	
Ariarathes de II	3724.
Ariarathes de III	
Arsammes.	
Ariarathes de IV	3792.
Ariarathes de V	3830.
Ariarathes de VI	
Ariarathes de VII } omgebragt	
Ariarathes de VIII } omgebragt	3946.
Ariarathes de IX	
Ariobarzanes de I, verkoren	3946.
Ariobarzanes de II	
Ariarathes de X.	
Archelaus, te Rome overleden.	

Deze hielden gewoonlyk hun verblyf te Mazaca, eene stadt gelegen op den berg Argea, die de wetten volgde van Charondas, uitgeleid zynde van een koorzanger, dien men tot dezen dienst wel plegtiglyk verkoor. Deze stadt was gebouwt aan de rivier Melas, die zich in den Euphraat ontlast. Zeker koning van Cap-

pa-

padocië de uitstroming dezer riviere hebbende doen stoppen, liepen alle de naburige landeryen onder; wanneer hy vele eilanden, naar de wyze der Cycladische deedt opwerpen. Hy bragt daar met die kinderlyke behandeling een gedeelte van zyn leven door; doch dit tydverdryf gedyde hem tot schade en schande. De rivier brak door de opgeworpe aarde henen, het water nam zyn gewone keer, de Euphraat het zelve ontfangen hebbende stroomde over, en veroorzaakte grote schade in Cappadocië. De Galatiërs, die in Phrygië woonden, leden veel, en begeerden hier van vergoeding. Zy eischten drie honderd talenten van den koning, en namen de Romeinen tot rechters. Deze onbedachte vorst moest ook de schade dragen, die den Cicilianen was overgekomen, wanneer de rivier Carmale, ook van hem gestopt zynde, door hare dammen heen brak.

Cappadocië, in 't algemeen gesproken, geleek het minst naar een landt van kennis en geleerdheit; echter zyn 'er nog zeer beroemde schryvers uit voortgekomen. *Strabo* en *Pausanias* zyn van dit getal. Boven al heeft men gemeent, dat de Cappadociërs zeer onbekwaam waren om redenaars te worden: hierom heeft Kuhnius bevestigt het gevoelen van die genen, die zeggen, dat Pausanias, die eene beschryving van Griekenlandt heeft gemaakt, niet moet onderscheiden worden van den Sophist *Pausanias*, wiens leven door Philostratus is beschreven, en die een van de voedsterlingen was, dien Herodes Atticus tot zyne grootste gemeenzaamheit heeft toegelaten. Hier tegen strydt niet de aanmerking van Philostratus, namentlyk, dat deze Sophist het Grieksch niet wel uitsprak; als zynde dit het gebrek der Cappadociërs, en een gebrek zo min te verbeteren, dat men zeide, dat in dit landt een redenaar al zo zeldzaam was als een witte rave, volgens het bekende zeggen:

Rarius alata testudine, rarius albo
Invenias corvo Rhetora Cappadocem.

Dat is: *Zeldzamer vindt gy een Cappadocisch redenaar, dan een gevleugelde schilpadt, of witte rave.* Doch S. Basilius, en Gregorius Nazianzenus moeten van dezen regel uitgezondert worden. Na de scheuring van 't Romeinsche ryk verviel Cappadocië onder het Oostersche keizerryk; en in den jare 1204, als Constantinopel van de Franschen wierdt ingenomen, richtte Isaak Comnenus, van daar weggevloden zynde, hier een nieuw ryk op, dat naar de hoofdstadt het Trapezuntische, of Trebisondische, genaamt wierdt; en dit bestondt tot zo lang dat David, toegenaamt Calo-Jean, of Schone Jan, in den jare 1461 van den Turkschen keizer Mahomet den II wierdt gevangen genomen en naar Griekenlandt gevoert, alwaar men hem eenigen tydt daar na, nevens zyne kinderen, ter doodt bragt. *Bayle Dict. Crit.* en de schryvers, door hem aangehaalt.

CAPPEL, een zeker geslacht in Vrankryk, waar uit vele geleerde mannen gesproten zyn. *Dionysius*, in den jare 1472 te Parys gestorven, liet een zoon na, *Gervasius* geheten. Deze hadt een zoon, *Jakob* genaamt, die in 't jaar 1536 koninklyke Raadt, en advokaat was, en in dien tydt de zake des konings van Vrankryk tegen keizer Karel den V waarnam. Zyne zonen waren: *Jakob*, *Wilhelm*, erf-heer van Preigny; *Lodewyk*, prediker en hoogleeraar te Sedan en Leiden, en *Angelus*, koninklyke secretaris. *Jakob* was Raadt in 't parlement te Rennes, moest echter, om dat hy den Hervormden Godsdienst was toegedaan, zyn ampt verlaten, en begaf zich naar zekere plaats in Brie. Van daar ging hy in den jare 1585 naar Sedan, alwaar hy in het volgende jaar overleedt. Men vindt een kort verhaal van zyn leven in een der schriften van zynen zone *Jakob*, gevoegt by des zelfs aanteekeningen over 't Oude Testament, te Amsterdam in den jare 1689 gedrukt. Deze *Jakob Cappel* heeft verscheide kinderen nagelaten, waar onder inzonderheit *Jakob* en *Lodewyk* beroemd zyn. Vele kleine stukjes, als *Veterum ICtorum adversus Laur. Vallæ reprehensiones defensio*; *de verbis non satis probatæ Latinitatis, aut non ex recepta significatione, vel contra Grammaticorum regulas ab ICtis usurpatis*; *de repetitis iisdem verbis in Digestis*; *de etymologiis Juris civilis*, heeft Karel Andr. Ducker onder de *Opuscula varia de Latinitate ICtorum*, met geleerde aanmerkingen verrykt, in het licht gegeven.

CAPPEL, (JAKOB) erfheer van Tilloy; en hoogleeraar der Godgeleerdheit te Sedan, zoon van den bovengedachten Jakob, wierdt in den jare 1568 geboren, studeerde te Sedan in de Godgeleerdheit, van waar men hem ook tot den predikdienst beriep. Hy begon zyn leerampt te oeffenen in zyne heerlykheit van Tilloy; doch wierdt door den hertog van Bouillon in den jare 1599 te Sedan beroepen, en stierf daar in den jare 1624. Hy heeft verscheide Godgeleerde schriften vervaardigt, nevens eenige oordeelkundige aanmerkingen over de H. Schrift, als mede eenige twistschriften, rakende de Historie, waar van zommige gedrukt, en de overige in handen zyn gekomen van Jakob, zyns broeders Lodewyks zoon.

CAPPEL, (LODEWYK) broeder van den voorgemelden Jakob, wierdt den 14 October des jaars 1586 geboren. Hy was prediker, en hoogleeraar in de Hebreeusche tale, en bekleedde eindelyk dit ampt in de Godgeleertheit te Saumur, alwaar hy in 't jaar 1658 den 16 Juny gestorven is. Hy was een man van een zeer groot verstandt, en in de Hebreeusche tale zeer ervaren, gelyk hy zulks ten genoegen in verscheide schriften heeft laten blyken; waar onder voornamelyk uitmunt zyn *Arcanum punctationis revelatum*, 't welk in Hollandt door Thomas Erpenius is uitgegeven, en waar over hy met den jongen Buxtorf in geschil is geraakt, als die in een afzonderlyk geschrift de aloudheit der puncten tegen Cappel hadt aangetoont: doch deze hadt zyn stuk verdedigt, waar van de schriften in de nieuwe uitgave van de werken van *Jakob* en *Lodewyk Cappel* eerst gedrukt zyn. Nog meer geruchts onstondt 'er uit zyne *Critica Sacra*, te Parys in den jare 1650 uitgekomen. Doch dewyl hy, tegen het gemeene gevoelen der Protestanten, beweerde, dat de grondtext des Ouden Testaments in vele plaatsen bedorven, en tot deze en gene verscheide lezingen, nevens andere veranderingen, met grote moeite is te zamen gebragt, hebben 't de Hervormde Godgeleerden te Sedan en te Leiden tien geheele jaren lang belet, dat dit boek gedrukt zou worden; waar over eindelyk eenige Roomschgezinde geleerden, als Petavius, Morinus en Mersennius, hunne goedkeuring latende blyken, is het door hun toedoen met het privilegie des konings gedrukt geworden. Men hadt het, wel is waar, aan 't hof van Rome vry euvel opgenomen, dat men een boek van een Protestantsch Godgeleerde met privilegie des konings hadt laten in 't licht komen; doch men ontschuldigde zich daar mede, dat Johannes Cappel, een zoon van Lodewyk, die zich kort te voren tot de Roomsche kerke begeven hadt, dit alles hadt uitgevoert. Na dat het nu op deze wyze voor den dag was gekomen, wierdt het van eenigen, en inzonderheit van de Roomschgezinden, wel aangenomen; doch in 't tegendeel van eenige Protestanten hevig wederlegt. Voornamelyk heeft Buxtorf de jonge zyne *Anti-Critica* daar tegen geschreven. Cappel hadt zich in verscheide schriften verdedigt, waar onder zyne *Epistola Apologetica* tegen Boötius en Usserius voor al merkwaardig is; want daar Boötius hem beschuldigt, dat hy zich met Morinus vereenigt om den grondtext der heilige Schrift op schroeven te stellen, bericht Cappel, dat hy in zyn *Critica* het gevoelen van Morinus uitvoerig wederlegt; haalt ook de plaats aan, die Morinus, als welke nevens anderen zyn werk hadt laten drukken, daar uit hadt gelaten. Zedert heeft hy ook in 't licht gegeven *Historia Apostolica illustrata*; *Chronologia Sacra*, nevens eenige andere schriften, waar van de lyst, als mede van de genen, die nog niet gedrukt zyn, gevonden wordt in de uitgave van zyne *Commentarii & notæ Criticæ V. T.*, welke, nevens eenige andere van zyne schriften, en *Jacobi Cappelli Observationes in V. T.* te Amsterdam in 't jaar 1689 gedrukt zyn; waar in ook de *Commentarius de gente Cappellorum* van dezen Lodewyk gevonden wordt, behelzende eene beschryving van zyn eigen leven. *Simon Hist. Critiq. du V. T. I. c. 1. l. III. c. 20. Witte in Diar. Acta Lips. an.* 1689. *Mense Augusti.*

CAPPEL, voormaals eene abdy van de Cistercienzer orde in het Canton Zurich, aan gene zyde van den berg Albis, eene halve myle van de stadt Zug gelegen, 't welk Walter van Eschenbach, heer van Snabelberg en Schwartzenberg, in den jare 1185 liet stichten. 't Verkreeg in den jare 1403 het burgerrecht te Zurich, welk Canton ook in den jare 1495 daar over 't opzicht kreeg, waarom aan de zelve in den jare 1527 deze abdy door den abt met des convents bewilliging wegens de verandering van religie wierdt overgegeven. Hier is een amptman tot beslissing van voorvallende oneenigheden. Deze plaats is ook bekend wegens den zogenaamden Cappelle-slag, eertyds tusschen het Canton Zurich, en de Cantons Lucern, Uri, Schweits, Underwalden, en Zug voorgevallen, waar in die van Zurich te kort schoten. *Zeileri Topograph. Helvet. Stumpf.*

CAPPEL, of WALD-CAPPEL; een vermakelyk en welgebouwt stedeke in Neder-Hessen, niet verre van Allendorff aan de Werra, waar by een hoge berg, de Weiszner geheten, gelegen is.

CAPPEL, een klein Triersch stedeke, niet verre van de grenzen van het aartsbisdom Keulen, tegen over daar de Lhan in den Rhyn loopt.

CAPPELLI. (MARCUS ANTHONIUS) Zie CAPELLA.

CAPPELLUS. Zie CAPEL.

CAPPEREL, (HENDRIK) een prevoost van Parys. Hy liet een armen onschuldigen man ophangen, en wel in de plaats van een ryken, die wegens zyne misdaadt tot die straffe was gevonnist geworden. Doch als dit schelmstuk aan den dag kwam, wierdt Capperel in den jare 1320, uit krachte van eene uitspraak van het Parlement, aan de zelve galge opgeknoopt. *Mezeray Hist. de France tom.* II. *p.* 366.

CAPPIDUS *Stauriensis*, dat is *van Staveren*, in Vrieslandt, daar hy geboren, en vervolgens priester was, is een geschiedschryver geweest, en heeft geleeft omtrent den jare 920. Men zegt, dat hy de levens van de volgende heiligen, *Lebuinus*, *Otgerus*, *Plechelmus*, *Odulphus*, als mede de geslachtrekening en opvolging der vorsten, hertogen en koningen van Vrieslandt geschreven heeft, zynde de werken alle verbrand, wanneer de boekery te Staveren door de vlamme verteert wierdt. *Suffridus Petri* en *B. Furmerius* pryzen hem hemel-hoog: doch de schrandere *Ubbo Emmius* houdt hem voor een groot fabel-schryver. Zie *Ubbonis Emmii Apol. contra Suffr. Petri & de script. Fris. Vossius de Hist. Lat. l.* II. *c.* 39. *Oudheden van Vrieslandt I Deel, bladz.* 484, en 493.

CAPPOCHI, (ALEXANDER) een Dominikaner monnik, was een zoon van Petrus Cappochi, burger van Florence, en van Margareta van Falcano, mede uit die zelve stadt, alwaar hy den 14 October des jaars 1515 geboren wierdt. Toen zyn vader overleden was, nog maar twaalf jaren oud zynde, kreeg hy in den jare 1527 het kleedt dezer orde van den vader Archangel. Hy was zeer bedreven in de Oostersche talen, namelyk in het Hebreeusch, Chaldeeusch, Syrisch, en Arabisch, in dier voegen, dat als hy predikte, de Joden meenden, dat hy van hun volk was. Na dat zyn yver in die heilige talen eenige jaren hadt gebleken, en tot verwondering gestrekt, stierf hy te Florence den 8 October des jaars 1581. *Hilarion de Coste Histoire Catholique des hommes & dames illustres.*

CAPPOCHI (NIKOLAAS) was kardinaal, en biſſchop te Urgel, en uit het zelve geſlacht der Cappochi te Rome. Zyn grootvaders broeder was paus Honorius de IV, en zyn vader Johannes ſchikte hem naar Perouze, alwaar hy zich onder Baldus en Bartolus in 't geeſtelyke en wereldlyke Recht oeffende. Te Avignon gekomen zynde, daar toen des pauzen hof was, kreeg hy aanzienlyke bedieningen, en bekwam in den jare 1350 van Clemens den VI den kardinaalshoedt. In den jare 1356 ging hy, nevens den kardinaal Tallerand, als legaat naar Vrankryk, om de oneenigheden, tuſſchen de koningen Johannes en Eduard den III van Engelandt ontſtaan, by te leggen. Doch hy kon zyn oogmerk niet bereiken: de bloedige ſlag by Poitiers alleen maakte een einde van dezen tweeſpalt. De kardinaal Cappochi bevondt zich ook by de verkiezing van Urbanus den V, dien hy naar Rome volgde. In dezen tydt was het, dat hy te Perouze een collegie, en te Mont Marcino voor de zamening van den Olyfberg een klooſter oprechtte, en andere geeſtelyke gebouwen deedt ſtichten. Hy ſtierf te Monte Falcone den 26 July des jaars 1368. *Martinelli. Onuphrius. Boſquet. Aubery.*

CAPPOCHI, (PETRUS) een kardinaal. Hy was van Rome, en erlangde in den jare 1244 deze waardigheit van paus Innocentius den IV, welke hem met zich naar Vrankryk nam, en uit zynen raadt op het Concilie te Lion veel nut trok. Na dien tydt zondt hy hem naar Duitſchlandt, alwaar hy zich in den jare 1248 op den ryksdag te Frankfort bevondt, als Wilhelm, graaf van Hollandt, tegen Frederik den II tot keizer wierdt verkoren. De kardinaal hadt in die verrichting den paus zo veel genoegen gegeven, dat hy hem nog een veel aanzienlyker laſt aanbeval, namelyk om tegen dien zelven Frederik den II in Italië den oorlog te voeren. Hy kwam daar mede gelukkig af, en ſtierf op den 18 May des jaars 1259. *Ciaconius in Innoc. IV. Aubery Hiſt. des Cardin. Martinelli*,

CAPPOCHI, (RAYNERUS) een kardinaal, geboortig van Viterbo, alwaar hy, naar 't zeggen van *Ughellius*, biſſchop is geweeſt. Hy begaf zich te Rome in de orde der Benedictynen, en was een byzonder vriendt van S. Dominicus. Innocentius de III maakte hem in den jare 1213 kardinaal, en Honorius de III zondt hem als legaat naar Toskanen. Gregorius de XI liet hem in die zelve bediening voortgaan; en Innocentius de IV, dien hy in den jare 1245 op het algemeene Concilie te Lion verzelt hadt, zondt hem naar Italië, om den ban tegen Frederik den II aldaar wereldkundig te maken, en de ſteden, aan den H. ſtoel onderhorig, in haren plicht te houden. Cappochi voerde deze verrichting zo wel uit, dat de zelve paus hem vereerde met het beſtier over 't erfgoedt van S. Pieter. Hy ſtierf te Viterbo in den jare 1250. *Onuphr. Ciacon. Aubery, Palat. in Cardin.*

CAPPORIUS, (JOHANNES BAPTISTA) een geneesheer, dichter en ſterrekundige te Bolonje, wierdt Doctor in de geneeskunde en hoogleeraar van die faculteit, als mede in die van de Philoſophie, en overleedt in November des jaars 1676. Hy heeft onder den name van *Chariſius Thormarius Spado* in 't licht gegeven het volgende geſchrift: *Animadverſiones ad Jo. Caroli Soncii opuſculum de febribus.* Na zyne doodt zyn de volgende werken uitgekomen: *Lectiones Phyſicæ Morales; de Morbis particularibus; de febribus; de erroribus clarorum ſcriptorum Latinorum libri XII; de humano ſemine nequaquam animato; Paradoxon Philoſophiæ Democraticæ.* In de Italiaanſche tale heeft hy geſchreven: *Vergelyking der oude Republyk van Athene met de tegenwoordige Florentynſche; Staatkundige aanmerkingen over het leven van Bentivoglio*, en eenige andere dingen.

CAPRA, (BENEDICTUS) van Perouze, een van de beroemdſte Rechtsgeleerden van zynen tydt, bloeide in 't laatſt van de XV eeuwe, omtrent het jaar 1480. Hy was geleerd in de kenniſſe van 't geeſtelyke en wereldlyke Recht, blonk uit in de Godgeleerdheit, en beſchaafde letteren; zo dat Italië in dien tydt geen man kende, die dermaten in alles doorſlepen was. Men ſtelt verſcheide ſchriften op zyne rekening, en onder anderen de Commentarien over de Decretalen. *Trithem. de ſcript. eccleſ. Geſner. Poſſevin.*

CAPRAJA. Zie CAPRARIA.

CAPRALIS, (FRANCISCUS) een geboren Portugees, en een Jeſuit, leeraarde te Goa de Philoſophie en Godgeleerdheit, en bekleedde naderhandt de voornaamſte geeſtelyke bedieningen in Sina en Japan. Hy ſtierf den 16 April des jaars 1609, in den ouderdom van 81 jaren, nalatende: *Annuæ literæ è Sinis & Japonia*, enz.

CAPRALIS. (PETRUS) Zie ALVAREZ CAPRAL.

CAPRANCIA, eene ſtadt in 't erfgoedt van S. Pieter, tuſſchen de zeën Bracciano en Ronciglione op een heuvel gelegen.

CAPRANICA, (ANGELUS) een kardinaal, biſſchop van Riëti, en legaat van Bononië. Hy was een broeder van Dominicus, hadt liefde voor de letteroeffeningen, en veel gemeenzaamheit met de geleerdſte lieden aan zyn huis, waar onder ook voornamelyk te rekenen was Æneas Sylvius. Als nu deze tot de pauſſelyke waardigheit verheven wierdt, maakte hy Capranica in den jare 1460 kardinaal, de welke in den jare 1478 te Rome overleedt. *Gobelin in Comment. l. II. Onuphr. Aubery.*

CAPRANICA, (DOMINICUS) een Rechtsgeleerde te Rome, was de zoon van Nikolaas Capranica, en de broeder van den voorgemelden Angelus. Hy ſtudeerde in zyne jeugt te Padua en Bononië onder de beroemdſte Rechtsgeleerden, en wierdt, zyne ſtudien voltrokken hebbende, voor eenen der geleerdſte mannen van zynen tydt gehouden. Paus Martinus de V maakte veel werks van hem, gaf hem verſcheide gewigtige bedieningen, verhief hem tot gouverneur van Imola, en benoemde hem zelfs in den jare 1423 tot kardinaal: doch alzo deze paus overleedt eer hy Capranica den kardinaalshoedt hadt opgezet, en zyne benoeming alleen in een heimelyk Conſiſtorie geſchied was, wilden hem de andere kardinalen daar voor niet erkennen, noch hem in het Conclave, tot het verkiezen van een nieuwen paus beroepen, aannemen. Capranica was zelf tegen den tydt der gemelde verkiezinge digt by Rome gekomen, en hadt iemandt van zyne vrienden aan de kardinalen gezonden, om verlof te verzoeken, dat hy by de verkiezinge zou mogen verſchynen; en wanneer dit de eerſte maal niet wilde gelukken, heeft hy voor de tweede maal andere vrienden gezonden: doch die met geen beter beſcheidt dan de eerſten te rug kwamen. Hy was dan verplicht, om een plaats onder de kardinalen te mogen nemen, de uitſpraak van den nieuwen paus af te wachten. Doch in die verwachtinge wierdt hy even eens bedrogen. Eugenius de IV wierdt paus; hy wierdt over die zake aangeſproken; Capranica liet van hem verlof verzoeken om als een kardinaal aan het hof te mogen verſchynen. Maar dit viel nog erger uit by den nieuwen paus dan het by de kardinalen was uitgevallen; zyn verzoek wierdt niet alleen afgeſlagen, maar Eugenius was 'er zelfs op uit om hem, als een valſchen aanmatiger van den kardinaalshoedt, gevangen te doen nemen. Capranica vluchtte naar Montefalco: daar was hy nog niet veilig; de pauſſelyke ruitery zat hem op de hielen; ganſch Italië wierdt hem te naauw, en alle zyne goederen wierden aangeſlagen. Dit veroorzaakte een groot gerucht: die voor Capranica waren, zeiden, dat de kardinalen, die het dekreet, waar by hy kardinaal wierdt gemaakt, ondertekent hadden, zynde elf in getal, in den ban vervallen waren, omdat zy Capranica niet tot kardinaal uitgeroepen hadden; dat zy volgens dat dekreet geen macht gehad hadden om paus te worden, of om een paus te verkiezen; en zy beweerden, door een verder gevolg, dat Eugenius niet wettiglyk verkoren was, en bygevolg voor geen paus moeſt gehouden worden.

Men zal hier, om dit duidelyker te doen verſtaan, de woorden van dit dekreet van paus Martinus, die zeer aanmerkelyk zyn, inlaſſchen. De zelve luiden aldus: „ In het jaar des Heeren duizend „ vier honderd zes en twintig, den 25 May, op een vrydag, „ hebben wy te Rome in het paleis van S. Pieter, in de tegenw„ woordigheit van alle de kardinalen, die aan het hof waren, uit„ gezonderd den kardinaal van Aquileja, tot den welken twee „ kardinalen . . . . gezonden zyn, om zyne ſtem te weten; „ als de zelve kardinalen in het Conſiſtorie op de gewoonlyke „ wyze vergadert waren, en na het vooraf gaan van eenehei„ melyke opzameling der ſtemmen, boven de kardinalen, die op „ den zelven dag aangenomen en afgekondigt waren, *Dominicus*, „ biſſchop van Lerida, tot prieſter kardinaal, mitsgaders *Proſper* „ *de Columna*, *Dominicus de Capranica* verkozen biſſchop van „ Fermo, *Julianus de Caſariis* . . . tot kardinalen diakenen der „ Roomſche kerke opentlyk aangeſtelt, voor kardinalen aangeno„ men, en kardinalen verklaart: welke biſſchop van Lerida, en „ die van Fermo, volgens de gewoonlyke wyze aangeſtelt zyn. „ Doch om goede redenen hebben wy toen niet begeert, dat zy, „ noch de twee anderen, zouden afgekondigt worden, en willen „ het nog niet gedaan hebben; en wy hebben voor den gemelden „ biſſchop van Lerida, ſchoon hy niet afgekondigt is, zyne plaats „ bewaart. Ook willen, gelaſten en bevelen wy, indien het ge„ beurde, dat wy voor de afkondiging van de vier gemelde kwa„ men te ſterven, dat zy zo in de verkiezinge van een nieuwen „ paus, als in alle andere voorvallen, aangezien zullen worden „ als plegtelyk afgekondigt; al was het, dat hen gene tytels wa„ ren aangewezen". Daar op beveelt Martinus, volgens zyne pauſſelyke macht, aan alle de kardinalen van het Conſiſtorie op den ban, en op de ſtraffe van geen ſtem in het verkiezen van een paus te mogen geven of krygen, dat zy binnen vier en twintig uuren na zyne doodt het gezegde zullen hebben af te kondigen; te weten, indien hy niet lang genoeg leefde, om de gemelde kardinalen voor kardinalen te doen uitroepen; en hy gebiedt wel uitdrukkelyk, dat zy de zelve kardinalen ter verkiezinge van een nieuwen paus zullen hebben te ontbieden. Dit dekreet was, als boven reets is aangeroert, door elf kardinalen, die 'er by tegenwoordig waren, ondertekent.

Men zal nu weder tot Capranica keren: de zelve vluchtte, dus zo wel van den nieuwen paus als zyne medebroeders, de kardinalen, vervolgt wordende, naar de kerkvergadering van Baſel, die toen juiſt gehouden wierdt, om zyne zake voor de zelve te bepleiten. Daarentegen wierdt 'er van den anderen kant, door laſt van den kardinaal de Foix, een doorgeleerd en krachtig geſchrift uitgegeven tot verweering van Eugenius, en wederlegging van Capranica. De ſchryver, uit name van den gezegden kardinaal, maakt het dekreet van Martinus uit voor nietig, ergerlyk, aanſtotelyk; het welk de geheele kerke oopenbaarlyk ontſtichtte, en zeer droevige en gevaarlyke voorvallen daar in kon veroorzaken; dat men Petrus en den paus wel moet gehoorzamen in zaken, die ter ſtichtinge ſtrekken, maar niet in zaken, de welke dienen om de kerk te ontſtichten, enz. enz. Maar eene van de grootſte zwarigheden liep over het ondertekenen der kardinalen, en of zy zich daar door niet verbonden hadden om het dekreet te gehoorzamen. Doch dit wierdt met neen beantwoord: want, zegt de gemelde ſchryver, zo eene ondertekening was maar een bewys, wat door den paus bevolen was, maar niet, dat de kardinalen hunne toeſtemming gegeven hadden; en genomen zy hadden hunne toeſtemming gegeven, die kon, volgens den ſchryver, niet gelden, enz. Maar, om 'er een eindt van te maken, Capranica won, niettegenſtaande deze en andere tegenſtrevingen, zyn geding te Baſel na drie jaren: maar Eugenius, willende niet volkomentlyk ongelyk hebben, hadt door zyne legaten zo veel by Capranica te weeg gebragt, dat hy den kardinaalshoedt niet zou opzetten voor

dat

dat hy te Bolonië in Italië aangekomen was, en hadt het gaarne zo verre gebragt, dat Capranica te Florence by hem was gekomen, om den hoedt uit zyne handen te ontfangen. Hy zondt hem als legaat naar het Mark van Ancona, en gaf hem daarenboven het gouvernement van Perouse. Paus Nikolaas de V, zyn opvolger, gebruikte hem mede in gewigtige zaken, en zondt hem twee malen als legaat aan Alfonsus den V van Arragon. Hy wierdt ook groot-penitentiaris; en Calixtus de III hieldt zo veel van hem, dat men gelooft, dat hy hem zou opgevolgt hebben, als hy nog maar eenige dagen geleeft hadt. Hy ſtierf den 14 Auguſtus des jaars 1458, en liet eene zeer fraaie bibliotheek na, die hy by uiterſte wille aan het collegie, door hem te Rome opgerecht, maakte. Hy heeft een boek geſchreven aangaande het beſtieren van het pausſchap, onder dezen tytel: *Introductorium de Pontificatu regendo. Ciacon. in Addit. Victorel. & Onuphr. in Martin V. Antonin. tit.* 21. *c.* 16. *circa fin. Platina in Calixt. III. Gobelin Comment. l.* I. *Spondan. in Annal. Collectio Concilior. Tom. XII. pag.* 694. *Vita Dominici Capranicæ per Baptiſt. Paggium. Tractatus Jordanis Briccii J.C. editus juſſu Petri Cardinalis Foxii anno* 1433. *Extat in Miſcellan. Bal. Tom. III.*

CAPRARA. Zie CABRERA.

CAPRARA, (ALEXANDER) een Jeſuit, uit Italië geboortig, van een edelen ſtam te Bologne. Hy won door zyne deugt en geleerdheit al in zyne jonkheit de gunſt van den kardinaal Palleotte, die hem, toen hy nog geen 21 jaren oud was, aanzette om verſcheide ſchriften, over deze en gene ſtoffe gemaakt, in 't licht te geven; en Karel Sigonius, die zyn leermeeſter was geweeſt, liet hem, toen hy ſtierf, alle zyne ſchriften na. Een en twintig jaren bereikt hebbende, begaf hy zich in den jare 1580 onder de Jeſuiten, in welke zamening hy door zyn braven wandel en yver voor de wetenſchappen in 't kortgroten roem behaalde; dervoegen, dat hem het bewindt over verſcheide collegien, als mede over andere gewigtige zaken, wierdt aanbevolen. Hy muntte uit in de zedekunde, en diende den kardinaal Franciſcus van Gonzaga niet ſelden tot een raadsman. Ondertuſſchen oeffende hy met yver alle Godsdienſtige deugden, en overleedt Chriſtelyk te Mantua den 6 October des jaars 1625, zestig jaren oud zynde. De regeering van de ſtadt liet zyn lyk leggen in een graf, dat van andere was afgeſcheiden. *Alegambe Bibl. Pat. ſoc. Jeſ.*

CAPRARA, (ÆNEAS, graaf van) heer te Siklos, ridder van 't gulde vlies, keizerlyke geheime Raadt, kamer-en hof-krygsraads-vice-preſident, generaal veldmaarſchalk, en overſte over een regiment kuraſſiers van de Windiſche en Petriniſche grenzen; generaal of gouverneur van Waraſdin in Croatië, ſproot uit een voornaam geſlacht te Bononië, alwaar zyn vader Nikolaas, graaf van Caprara, Raadsheer geweeſt was. Zyne moeder was Victoria Piccolomini genoemt, zuſter van den beroemden keizerlyken oppergeneraal Octavius Piccolomini; na wier vaders broeder Æneas Piccolomini, die toen wegens zyne krygservarenheit in grote achting leefde, deze Caprara by zyn doop is genaamt geworden. Hy hadt vier en veertig veldtochten gedaan; en zonderling uitgemunt in den jare 1685, toen hy op den 19 Auguſtus de veſting Neuheuſel onder het commando des hertogs van Lotharingen, ſtormenderhandt innam: ook heeft hy na dien tydt het keizerlyke leger verſcheide malen *en chef* gecommandeert. Zyne bedrevenheit in ſtaatszaken was insgelyks ongemeen, en hy was in de jaren 1682 en 1683 keizerlyke afgezant by de Porte. Ondertuſſchen kon hy met den ouden generaal Dunewald niet overweg, uit welken tweeſpalt op zekeren tydt by Neurenberg een tweegevecht tuſſchen hen beide ontſtont, waar in Caprara van zyn party door en door wierdt geſtoken, doch echter genezen. Eindelyk ſtierf hy te Weenen den 3 February des jaars 1701, in het 70 jaar zyns ouderdoms, hebbende zyns broeders zoon tot erfgenaam gemaakt van alle zyne in Italië en in de keizerlyke erflanden gelegene goederen: want hy zelf was nooit getrouwt geweeſt. *Valkeniers verward Europa.*

CAPRARA, een eilandt in de golf van Venetië, aan de kuſt van Capitanata, een landſchap in 't koninkryk van Napels. Het is het Noordelykſte van de Tremitaanſche-of Diomedeeſche eilanden. Zommige aardryksbeſchryvers ſtellen het voor 't oude *Teutria*, dat anderen giſſen te zyn *S. Domino*, leggende in het Zuiden van Caprara. *Maty Diction.*

CAPRARIA, of LA CAPRAIA, een eilandtje tuſſchen Corſica en Italië in de Genueeſche zee. Voortyds wierdt het van monniken bewoont; doch nu behoort het den Genuezen toe, die daar eenig krygsvolk op houden. By de ouden wierdt het *Ægilon* of *Ægilium Capraria* en *Capraſia* genaamt, wegens de menigte van overwinningen. De omtrek des zelfs is achtien mylen, en 't wordt, ſchoon het bergachtig is, tamelyk wel bewoont. Daar legt een ſtedeke op, met een goed kaſteel, om het tegen de zeerovers te beveiligen. *Plin. lib.* 3. *c.* 6. *Ptolemæus.*

CAPRAROLA, een beroemd paleis in Italië, den hertog van Parma toebehorende, dat de kardinaal Alexander Farneſe in de XVI eeuw heeft doen bouwen. Het legt in 't erfgoedt van S. Pieter, in 't graafſchap Ronciglione, naby Viterbo. Het is 't werk van den vermaarden bouwmeeſter Vignola, en wordt voor een van de prachtigſte paleizen in ganſch Italië gehouden. Daar legt een berg tegen over, en 't is vyfhoekig gebouwt, met vyf uitzichten, die alle even hoog zyn. In 't midden is een rond hof, gelyk ook de gangen en galleryen rond lopen. De zaal echter en de kamers zyn vierkant. De voornaamſte daar van is geſchildert door Petrus Orbiſta, welke onder de regeering van Paulus den III zeer beroemd was. In de overige vindt men insgelyks vele bezienswaardige dingen.

CAPREA, CAPRI, in 't Latyn *Caprea*, of *Capreæ*, een eilandt in de Tyrreniſche zee, op de kuſt van 't ryk en ten Zuiden van de ſtadt Napels, by de Zuidkuſt ten Weſten van het landſchap Lavoro, ten Weſten den uithoek Capo della Minerva. Het heeft omtrent twaalf mylen in den omtrek. Tiberius begaf zich dikwils derwaarts tot het plegen van zyne ſchanddaden. Op het zelve legt de ſtadt Capri, nevens een welverſterkte citadel. Het heeft een bisdom, gehorig onder den aartsbiſſchop van Amalfi, het welk genaamt wordt *il Veſcovato delle Caglie*, dewyl de biſſchop grote inkomſten trekt van de kwakkels, die twee maal 's jaars haren ſtreek over dit eilandt nemen. *Strabo l.* VIII. *Sueton. in Tiberio.*

CAPREOLUS, (ELIAS) van Breſcia geboortig, was een voortreffelyk Rechtsgeleerde en hiſtoriefchryver. Hy bloeide in den aanvang van de XVI eeuwe. Daar zyn fraaie werken van hem voorhanden, als, by voorbeeldt, de hiſtorie van Breſcia, in 14 boeken, waar van 'er alleen 12 gedrukt zyn; als mede *Defenſio ſtatuti Brixienſium*; *de ambitione & ſumptibus funerum minuendis*; *Dialogus de confirmatione fidei*, enz. Hy ſtierf in den jare 1519 in een zeer hogen ouderdom. *Bapt. Mantuan. in Carm. Albert. Ital. Voſſius de Hiſt. Lat. Miræus de ſcript. ſec.* XVI.

CAPREOLUS, biſſchop van Carthago, bloeide omtrent het jaar 431. In den voorgaanden jare hadt keizer Theodoſius de II Auguſtinus by geſchrifte op de kerkvergadering te Ephezen verzocht. Wyl Auguſtinus voor de aankomſt des briefs alreets overleden was, wierdt de zelve echter aan Capreolus overhandigt, welke daar in zo veel deedt als hy kon, en zynen diaken Beſſulus met een brief aan 't Concilie zondt, waar in hy zynen yver voor de Katholyke kerke betuigde, en zich verontſchuldigde, dat hy niet zelf verſchenen was, dewyl de Wandalen alle wegen bezet hadden, de kerken van Afrika jammerlyk plaagden, en de prelaten niet toelieten van zich daar henen te begeven. Deze brief wierdt de kerkvergaderinge voorgelezen, en op goedkeuringe van Cyrillus Alexandrinus onder de Synodale ſchriften geſtelt. Nog vindt men van dezen Capreolus zeker werk geſchreven aan Vitalis, en Conſtantius, beide biſſchoppen in Spanje, tegen de Neſtorianen, onder den tytel *de una Chriſti, veri Dei & hominis perſona*; waar van een ſtuk by Baronius op het jaar 431 gevonden wordt: doch 't geen van Jacobus Sirmondus in den jare 1630 te Parys in 't geheel onder de *Opuſcula Veterum* in 8. is uitgegeven; zynde het zelve ook geplaatſt in het zevende ſtuk van de Boekzaal der Vaderen (*Bibliotheca Patrum*). *Cave Hiſt. Lit.*

CAPREOLUS, (JOHANNES) een Dominikaner monnik, leefde in de XV eeuwe. Hy was een Franſchman uit de provincie van Languedok, geboortig uit een dorp by Thoulouze, alwaar hy het monnikenkleedt aantrok, en een groot voorſtander wierdt van de leere van S. Thomas. Hy ſchreef vier boeken, zynde Commentarien over den meeſter der ſpreuken. *Trithemius* zegt, dat hy in den jare 1415, Bellarminus 1410, Antonius van Sienna 1424, en Spondanus, dat hy in den jare 1443 geleeft heeft. Op dit jaar brengt hy een diſpuit, dat Capreolus met Toſtatus op het Concilie te Baſel, ten tyde van Eugenius den IV, zou gehad hebben.

CAPRERA, groot-rechter van Sicilië, leefde in de XV eeuwe. Hy trachtte na de doodt van koning Martinus in den jare 1410 zich meeſter te maken van het koninkryk, en Blancha, de weduwe van dezen vorſt, te trouwen, 't welk de oorſprong van vele rampen was. *Fazel. l.* II. *Deſcript.* 9. *c.* 8. *Surita l.* II.

CAPRI. Zie CAPREA.

CAPRIATA, (PETRUS JOHANNES) een Rechtsgeleerde en hiſtoriefchryver, was van Genua, en leefde in de XVII eeuwe. Daar is geen hoedanigheit van een uitmuntend advokaat, of hy bezat ze, naar 't getuigenis dat Amantius van hem geeft: doch men moet letten, dat dit getuigenis gevonden wordt in vaarzen voor een boek van Capriata, in welk gedicht hem al de lof, dien een hiſtoriefchryver kan verdienen, wordt toegewyd; trouwens wie zal den zin van diergelyke lofdichten altoos naar den letter opnemen; hoewel 't waar is, dat de hiſtoriſche ſchriften dezes ſchryvers veel te achten zyn. Hy verhaalt de gevallen met een zeer grote naaukeurigheit, ontzwachtelt daar van de oorzaken, werktuigen, en gevolgen; ontziet geenzins als een vleier, noch vervalt tot de kwaadaardigheit van eenen vuilen beriſper. Hy beroemt zich de evenmatigheit behouden te hebben. Hy droeg zyn werk aan geen vorſten maar aan gemeene perſonen op, vrezende, dat zodanig eene opdragt aan eenige mogendheit grondt tot vooroordeel mogt geven, als of hy de regels van onzydig te ſchryven niet wel gevolgt hadt. *Bayle Dict. Crit.*

CAPRINUS, (JOHANNES ANTONIUS) een Jeſuit van Aquileja, in het gebiedt van Napels, geboren in den jare 1614, onderwees de beſchaafde wetenſchappen en Philoſophie op zommige plaatſen, wierdt Rector in verſcheide collegien, en ſchreef: *Apes Barberinæ, ſeu univerſa Philoſophia*; *de motu trepidationis terræ*; *Lux Philoſophica*, alles onder den name van *Syderius Leo.*

CAPRONA, (ARCHANGELUS) een Kapucyner monnik, te Palermo uit edelen ſtamme geboren, en tot den geeſtelyken ſtaat op zyn achtiende jaar overgegaan, hoe zeer zynen vader zulks tegenſtondt, en alle middelen te werk ſtelde, om hem van beſluit te doen veranderen. Hy predikte in de voornaamſte ſteden en vlekken van Sicilië, inzonderheit binnen Drepani, alwaar hy ook drie broederſchappen oprechtte, en de aanleider was tot het ſtichten van een gaſthuis voor de armen, voor wien hy ieder Zondag huis aan huis een aalmoes ging verzoeken, en broodt beedelen, met een korf op zyn rug, die hy zo geladen zelfs naar zyn klooſter torſte. Hy is in den jare 1577 overleden, hebbende vier jaren te voren te Palermo uitgegeven: *Statuta & Documenta pro Confraternitatibus domûs Hoſpitalis, Montis Pietatis, & miſericordiæ in civitate Drepanenſi. Bibl. Sicula.*

CAPRONCZA. Zie COPRANITZ.

CAPROTINA is de bynaam, dien de oude Romeinen gaven aan de godinne Juno, als ook aan de *Nonæ*, of den zesden dag van July, wanneer zy een plechtig feeſt hielden. Nadat de Gaulen Rome verlaten hadden, en de naby gelegene volkeren wiſten, dat die Republyk van alle krachten ontbloot was, meenden zy nu de beſte gelegenheit te hebben om zich van de zelve meeſter te maken. Zy gaven derhalven het bevel over hunne legerbenden aan een zekeren Lucius, die onder de Fidenaten *Dictator* of oppergezaghebber was. Deze zondt ſtraks een heraut aan den Romeinſchen Raadt, om den zelven te verklaren, dat byaldien de Romeinen hunne vrouwen en dochteren tot hem wilden zenden, het overige van Rome zou geſpaart worden. Zo als de Raadt niet wiſt waar toe te beſluiten, was 'er zekere ſlavin, Philotes hetende, de welke alle andere ſlavinnen byeen verzamelde, en met de zelve, nadat ze zich met harer vrouwen klederen hadden opgeſchikt, in 's vyands leger ging, alwaar zy ten eerſten na hare aankomſt door den veldheer aan de officiers en ſoldaten wierden uitgedeelt. De ſlavinnen maanden deze aan om goedecier te maken, en luſtig te drinken, onder voorwendſel, dat die dag voor hen een plechtig feeſt was. Als zy nu merkten, dat de legerknapen dronken waren, ſtaken zy van den top eens wilden vygebooms een vuurteken aan; waar op de Romeinen terſtondt uitvielen en de vyanden ombragten. Deze ſlavinnen wierden over die daadt met de vryheit beſchonken, en aan ieder zekere ſomme uit de gemeene inkomſten toegelegt, om daar mede te trouwen. De Romeinen noemden dezen dag harer verloſſinge *Nonæ Caprotinæ*, en ſtelden daar over een jaarlyks feeſt in, Juno Caprotina ter eere, welke naam komt van *Caprificus*, een wilde vygeboom. *Plutarchus.*

CAPSA, eene ſtadt in 't woeſte Lybië, rondom met akelige woeſtynen bezet; waar van ze, naar de mening van *Bochart*, haren naam heeft; want van 't Hebreeuſche *Caphas* brengt hy *Capſa*, dat *drukken, in een dringen* beduidt. Florus en Saluſtius, van de inwoonders van Capſa ſprekende, zeggen, dat zy midden in zanden en ſlangen leggen, waar door ze veiliger verdedigt worden dan door hunne wapenen en ſterktens. *Flor. l.* III. *c.* 1. *Saluſt. de bell. Jug. c.* 89.

CAPSIA, of CAPPA, of CHAPSE, een ſtedeke in Turkyen onder Europa. Het legt in Romania, tuſſchen Bergas en Vize. Men houdt deze plaats voor 't *Carpudamon* van 't oude Thracië. *Maty Diction.*

CAPUA, eene ſtadt in Terra di Lavoro in 't koninkryk Napels, aan de rivier Volturno, met een aartsbiſdom, 't welk paus Johannes de IV in den jare 968 heeft opgerecht. Ze heeft een ſterk kaſteel, en is met tamelyk vaſte muren en veſtingen omringt; doch komt by het oude Capua, dat twee mylen daar van daan heeft gelegen, in geen vergelyking. Dit wierdt tegen Rome en Carthago geſchat, en de ſtadt der wellusten genaamt. Strabo, Dionyſius Halicarnaſſenſis, Titus Livius, Florus, Appianus Alexandrinus, Tacitus, Suetonius, Silius Italicus, Virgilius, Plinius, en vele andere ſchryvers, maken 'er dikwils gewag van. Evenwel ſpreekt men verſcheidentlyk van des zelfs bouwinge; zommigen ſchryven die toe aan de Oſciërs, en anderen aan de Capiërs. In 't jaar 330 na de bouwinge van Rome wierdt dit Capua by nacht door de Samniten ingenomen, die alle des zelfs inwoonders ombragten. Na den ſlag by Cannas, in den jare 538 voorgevallen, kwam Hannibal met zyn leger in deze ſtadt overwinteren, gedurende welken tydt de ſoldaten zich dermaten tot een ongebonden leven overgaven, dat ze niet meer in ſtaat waren om de Romeinen het hoofdt te bieden. Deze laatſte hebben Capua in den jare 543 ook wederom bemachtigt, en in den Raadt voorgeſtelt zynde, dat men die ſtadt zou verwoeſten, meende men echter, dat de goede dienſten, die ze aan de Republyk gedaan hadt, met de Carthaginenzen door hare welluſten den heldenmoedt te benemen, en verwyft te maken, wel verdienden, datze behouden wierdt. Naderhandt kwam 'er eene Romeinſche volkplanting in. Genſerik, der Wandalen koning, verwoeſtteze: doch Narſes, een generaal van keizer Juſtinianus, bouwde ze in de VI eeuwe weder op. Voor de tweede maal wierdt ze door de Lombarden weder verwoeſt, welke ook, naar men voorgeeft, den grondt tot het nieuwe Capua zouden gelegt hebben. Paus Siricius verzamelde aldaar eene kerkvergadering, om den tweeſpalt der kerke van Antiochië, dat ook in de Weſterſche en Ooſterſche kerken vry wat onruſt gebaart hadt, by te leggen. Hier was S. Ambroſius de voorzitter; en Anicias was bevolen de zake van Bonoſius, biſſchop van Macedonië, die eenige dwalingen hadt geleert, te onderzoeken. De tweede kerkvergadering wierdt gehouden in den jare 1087 wegens het verkiezen van paus Victor den III, welke na veel wederſtandt naar Rome gebragt en gekroont wierdt. Nog is hier eene kerkvergadering geweeſt, belegt door paus Gelaſius den II, op welke keizer Hendrik de V, nevens Mauritius Burdinus, die ten tyde van Gregorius den VIII tegenpauzen geweeſt waren, in den ban wierden gedaan. Eindelyk zyn 'er nog eenige, doch weinig, aanmerking verdienende kerkvergaderingen gehouden. *Livius. Dionyſ. Halicar. Tacitus. Strabo. Appian. Alexandrinus. Plinius. &c. Alberti Deſcr. Ital. Scipio Mazella deſcr. del regno di Napoli. Capaccio Hiſt. Neapol.*

CAPUA, (BARTHOLOMEUS VAN) een Napolitaanſch Rechtsgeleerde, bekleedde de eerſte waardigheden in het ryk van Napels, en ſtierf in 't jaar 1300. Hy heeft geſchreven over de *Digeſta*, over den *Codex*, en over de gewoontens van Napels. *Bibliotheque des Auteurs de Droit par Denys Simon.*

CAPUA, (LEONARDUS) een beroemd arts, wierdt in den jare 1617 te Bagnollo, eene ſtadt in 't koninkryk Napels, van gemeene ouderen geboren. Hy oeffende zich onder 't beleidt der Jeſuïten in de wysbegeerte en Godgeleerdheit tot aan zyn achtiende jaar, begaf zich vervolgens tot de Rechtsgeleerdheit, die hy echter kort daar na tegen de geneeskunde verwiſſelde. In deze omſtandigheit oordeelde hy dienſtig zich op het Griekſch te leggen, ten einde hy Galenus, Hippocrates, en andere ouden des te beter verſtaan kon. Hy begaf zich, 22 jaren oud zynde, weder naar zyne geboorteſtadt, met inzicht om zyne herſſenen eenige ruſt te gunnen; doch raakte met de overigheit dier plaatſe in grote moeilykheit, beſchuldigt wordende deel te hebben aan zekeren manſlag; weshalven hy, om 't gevaar te ontwyken, weder naar Napels te rug keerde. Hier ſtondt hem zonderling wel aan de doorgeleerde arts Thomas Cornelius, by welken hy de ſchriften der nieuwe geneesheeren, als die van Helmondi, Gaſſendus, Carteſius, Hobbes, Boyle, Walliſius, en anderen, bekwam te lezen; en naardien hy in de leerwyze, tot dien tydt toe by de Italianen gevolgt zynde, reets te voren allerhande zwarigheden hadt gevonden, welke hem zyn goede kennis in de ontleedkunde hadt opgelevert, ſtapte hy des te onbeſchroomder van der ouden gevoelens af, en beſtondt een nieuw opſtel te maken. Ten dien einde rechtte hy de akademie der onderzoekenden (*Academia inveſtigantium*) op, die tot zekeren tydt toe in 't paleis van den marquis d'Arena gehouden is, alwaar men 't gene, dat in de wysbegeerte, als ook dat in de geneeskunde, by deze of gene was aangemerkt, elkander mededeelde. Hy zelf beweerde in twee onderſcheidene werken de onzekerheit der geneeskunde en der geneesmiddelen, waar door hy zich echter den haat der artzen op den hals haalde. De koningin Chriſtina hieldt hem in grote waarde, en de akademie der Arcadiërs nam hem in haar gezelſchap aan; daar hy den naam van *Alceſtus Cillenius* bekwam. Hy ſtierf den 17 January des jaars 1695, nalatende de volgende ſchriften in het Italiaanſch: *Parere diviſato in arto ragionamenti, nequali partitamente narrandoſi l'origine e il progreſſo della medicina; Raggionamenti intorro alla incertezza de medicamenti*; en in het Latyn: *Lectiones de memphitium natura; vita Andreæ Cantelmi, ducis Popolitani*, nevens eenige twiſtſchriften.

CAPUA, (PETRUS) een kardinaal, geboortig van Amalfi, eene ſtadt in 't koninkryk Napels. Celeſtinus de III maakte hem in den jare 1193 kardinaal-diaken, en droeg hem na malkander drie gewigtige bezendingen op; de eerſte in 't koninkryk Napels, de tweede in Lombardië, en de derde, zynde de beroemdſte, in 't koninkryk Polen, alwaar hy vele misbruiken afſchafte. Evenwel dit mede in het koninkryk Bohemen ondernomen hebbende, raakte hy daar over in levens gevaar. Geen minder gevaar dreigde hem by Placenza, als hy, daar door naar Rome reizende, van eenige ſoldaten wierdt aangetaſt, die hem vaſt zetten, en die hy, om uit hunne handen te geraken, een ſomme gelds moeſt geven. De paus nam dit zo euvel op, dat hy Placenza in den ban deedt, wyl de burgery die boosaardige karels daar niet hadden geſtraft; en maakte daarenboven den biſſchop van Placenza het aartsſtift van Ravenna onderhorig. Innocentius de III zondt hem als legaat naar Vrankryk, tot bemiddeling van een ſtilſtandt van wapenen tuſſchen dat koninkryk en Engelandt. Nadat hy zulks tot een gelukkig einde hadt gebragt, predikte hy de kruisvaart, en beriep eene zamenkomſt van prelaten te Dijon over de echtſcheiding van koning Philippus Auguſtus met Engelberga, zyne wettige gemalinne; waar over hy ook dat ryk in den ban deedt. Doch hier mede richtte hy niets uit, vermits de koning aan den pauſſelyken ſtoel appelleerde. Als hy weder te Rome was gekomen, zette hem Innocentius de III den kardinaalshoedt op; en vertrouwde hem de gewigtige bezending naar het Ooſten, daar de Latynen den Grieken het Conſtantinopolitaanſche keizerdom hadden afgenomen. Hy hieldt zich ook ettelyke jaren in het Ooſten op; en als hy naar Rome te rug kwam, ſtierf hy in den jare 1208. *Ciaconius. Cromer. Roger. Hoved. Dupleix Hiſtoire de France. Aubery Hiſt. des Cardinaux.*

CAPUANUS, (FRANCISCUS) een Siciliaanſch Jeſuit, geboren in het jaar 1608, tradt in die orde in den jare 1625. Hy gaf alom brave tekenen van zyne kenniſſe zo in de beſchavende wetenſchappen, als in de Godgeleerdheit en Philoſophie. Zyne ſtudien gelukkig volvoert hebbende, leide men hem op de Rhetorica te leeren, maar hy, zich te overmatig daar op leggende, en zonder verpozinge zyne harſſenen daar op wettende, verſtompte hy zodanig zyne levens krachten, dat hy zeer jong overleedt in zyn collegie te Palermo op den 30 November des jaars 1637, naauwlyks 29 jaren bereikt hebbende, zynde kort te voren van hem geſchreven en in druk uitgekomen: *oratio in ſolemni ſtudiorum luſtratione apud illuſtriſſimum Panormitanæ urbis ſenatum extemporanea. Bibl. Sicula.*

CAPUCI, of CAPUCIO, (ANTHONIUS) geboortig van Spoleto, leefde in den beginne van de XVI eeuw. Hy is een leerling geweeſt van Marcus Antonius Muretus, en heeft zich onder hem in 't Griekſch en in de beſchaafde letteren geoeffent, waar in hy zelf naderhandt met veel roem onderwys heeft gegeven. Men geeft voor, dat zyne levenswyze niet geheel zuiver was, en dat hy daar van in den jare 1620 de tekenen in zyn aangezicht vertoonde. Hy ſtierf in den jare 1631 te Padua met zyne vrouwe en kinderen aan de peſt. Zyne ſchriften zyn verloren. *Jac. Phil. Thomaſſini in Vit. illuſtr. viror.*

CAPULO, een eilandtje in den Ooſterſchen Oceaan. Het is een der Philippynſche eilanden, dat men vindt tuſſchen die van Tendaya en Masbato. *Maty Diction.*

CAPULUS was by de Romeinen een ſoort van een doodkiſt. Daarom wierden ſtokoude lieden, en die haaſt moeſten ſterven, *Capulares Senes*, ende misdadigers *Capulares rei* genaamt. *Antiqq. Rom.*

CAPUTIUS, (NICOLAUS DE) biſſchop van Utrecht. Zie NICOLAUS DE CAPUTIUS.

CAP-VERD, een voorname uithoek in Afrika, op de Westkust van 't landt der Zwarten, en het koninkryk Jaloffi, ten Noordwesten de rivier Gambia. Op deze kust verkeeren vele Europeanen. De eilanden, die Westwaarts 150 mylen van deze kaap leggen, zyn bekend onder den naam van Cap-verd, om dat deze het gedeelte van het vaste landt is, dat 'er 't naast aan legt. Zy leggen in een halve maan; waar van de buitenzyde tegen het vaste landt over legt, en de twee punten naar de grote zee gekeert zyn. De Portugezen zyn 'er meester van; doch ze zyn niet alle bewoont. De voornaamste zyn: Sint Jakob, Sint Nikolaas, Sint Lucas, Sint Maria, het Zout-eilandt, het eilandt van de Mai, Goed-gezicht, Sint Antonius, Sint Vincent, Bravo, enz. Van deze eilanden wordt op haar plaats in 't byzonder gesproken; 't zy genoeg daar by te voegen, dat 'er schryvers gevonden worden, die ze voor de *Hesperides* der ouden houden: doch 't is waarschynlyker, dat het de *Gorgades* zyn. Anderen spreken 'er weêr anders van.

CAPYCIA, of CAPECE, (HECTOR) van Napels, een beroemd Rechtsgeleerde, dien Philippus de IV, koning van Spanje, in verscheide staatszaken gebruikte. Hy heeft eenige stukken over het Recht opgestelt, waar onder zyn: *Decisiones Neapolitanæ*, gedrukt te Napels in den jare 1651, en *Resolutiones & Selectiones*, te Geneve in den jare 1664. Hy overleedt den 10 Augustus des jaars 1654. *Lorenzo Crasso Elog. d'Huom. letter.*

CAPYCIUS, of CAPECE, (SCIPIO) uit een oud geslacht te Napels gesproten, maakte zich door zyne schriften in de XVI eeuwe vermaard. Hy was in grote achtinge by Isabella Villamarini, gemalin van den vorst van Salerno. Zyne werken bestaan meest in vaarzen, welker voornaamste zyn: *de Principiis rerum*, waar in hy de lucht het begin en de oorsprong aller dingen zegt te zyn, en: *de vate maximo*, door Paulus Manutius in den jare 1546 te Venetië in het licht gegeven. In ongebonde rede heeft hy geschreven: *Comparatio magistratuum regni Neapolitani cum Romanorum magistratibus*; *super tit. de acquirenda possessione*, enz. *Girald. de poët. Grasso Elog. T. II. p. 176. Toppi Bibl. Neapol. Nicodemo Addiz. alla Bibl.*

CAR was de zoon van Phoroneus, koning van Argos, regeerde te Megara, en noemde die stadt en provincie naar zynen name *Caria*. Hy bouwde een tempel ter eêre van de godinne Ceres, en zou de kunst van vogelwigchelary eerst uitgevonden hebben. *Herodot. l. I.*

CAR, (ROBERT) graaf van Sommerset. Zie SOMMERSET.

CARABI, een rivertje in Sicilië. Het zelve loopt door het dal Mazara, tusschen de rivier Belicis en Calatabellota, en ontlast zich eene myl van Xacca in de zee. Zommige aardrykbeschryvers stellen het voor 't gene, dat van de ouden *Atys* of *Acithius* genaamt wierdt, dat anderen voor de rivier Bugi houden. *Maty Diction.*

CARABUSA, eene goede vesting, met een haven, in Kandië, welke in den jare 1691 door verraadt aan de Turken overging.

CARACALLA, (MARCUS AURELIUS ANTONINUS BASSIANUS) Roomsch keizer, volgde in de plaats van zynen vader Severus in den jare 211 den 2 February. Hy was te Lion geboren, als zyn vader over die provincie het gouvernement hadt; en wierdt niet verre van Vimi, dat tegenwoordig het markgraafschap van Neufville is, tot keizer verkoren. Als hy weder te Rome was gekomen, liet hy de medicynmeesters ombrengen, wyl zy zynen vader het leven niet hadden verkort, naar wiens doodt hy verlangt hadde. Zynen broeder Geta vermoordde hy in zyns moeders armen, bragt ook om het leven den beroemden Rechtsgeleerde Papinius, ter oorzake dat hy zynen broedermoordt niet wilde ontschuldigen; doodde daarenboven alle zyns vaders en broeders hofbedienden; zo dat de geschiedschryvers van dezen tydt meer dan twintig duizend personen optellen, die op zyn bevel vermoord wierden. Wyders beging hy bloedschande met zyns vaders weduwe Julia ten huwelyk te nemen. Daar na toog hy naar het Oosten, en vervulde de stadt Alexandrië met het bloedt van der zelver inwoonderen, en ging niet te rade dan met waarzeggers en sterrekykers, beroemende zich daarenboven, dat hy den groten Alexander op het spoor was gevolgt. Als Abgarus, koning van Edessa, hem eens bezocht, liet Caracalla hem gevangen nemen, en bemachtigde zyn ryk; dus deedt hy ook met den koning der Parthen. Men wil, dat de naam van Caracalla hem gegeven is wegens eene zekere manier van kledinge, die hy van de Gaulen hadt medegebragt, en gaarne onder het volk wilde invoeren. Hy gaf zich den bynaam van *Germanicus*, nadat hy eenige volkeren in Duitschlandt, die oproerig geweest waren, weder tot gehoorzaamheit hadt gebragt; en wilde ook gaarne den naam van *Parthicus*, en *Arabicus* aan zynen tytel hechten. Eindelyk maakten zyne officiers eene zamenzwering tegen hem; en als hy van Edessa naar Charres in Mesopotamië reisde, volgde hem een van zyne hoofdlieden, Martianus genaamt, op 't bevel van Macrinus, die Caracalla naderhandt opvolgde; en als Caracalla van het paardt om eenige natuurlyke noodzaaklykheit afgestegen, en van de lyfwacht afgezondert was, doodde hy hem op den 8 April van den jare 217, nadat hy 6 jaren, 2 maanden en 7 dagen geregeert, en 29, of, gelyk Spartianus wil, 43 jaren geleeft hadt. *Spartian. Aurel. Victor. Dion. Herodian. Euseb.*

CARACAS, een groot landschap van het vaste landt in Zuid-Amerika. Men zegt, dat het omvangt de gouvernementen van Paria en Venezuola. *Maty Diction.*

CARACCIO, (AUGUSTINUS) of CARACHE, een schilder en beroemd plaatsnyder. Hy leide zich op deze kunst, nadat hy de wysbegeerte, wis-dicht-en zangkunde dooroeffent hadde. Daarna doorreisde hy gansch Lombardië, en liet niet na de fraaiste stukken der beste meesteren uit te tekenen. Hy begaf zich ook naar Venetië en Rome; en weder naar Boulogne te rug gekomen zynde, voegde hy zich by zynen broeder Hannibal, en neef Lodewyk Caracci. Naderhandt van de zelve afgaande, begaf hy zich naar Parma, alwaar hem de hertog Ranuccius verscheide fraaie stukken, en ook onder anderen het gewelfsel van een der vertrekken in zyn paleis beschilderen liet; doch hy overleedt kort daar na; en van hem bleef wel een zoon na, Anthoni genaamt, die grote blyken gaf van bekwaamheit in de schilderkunst; maar deze stierf ook dat hy niet meer dan 23 of 24 jaren oud was. *Felibien. Sandrart.*

CARACCIO, (HANNIBAL) of CARACHE, een beroemd schilder van Boulogne, of, gelyk *Sandrart* schryft, van Cremona. Zyn vader was een kleêrmaker, en hadt verscheide kinderen. Augustinus, de oudste daar onder, leidde zich op het schilderen en plaatsnyden. Hannibal, de jongste, wierdt by een goudsmidt bestelt; maar Lodewyk Caraccio, zyn neef, leerde hem, om des te gaauwer in zyn handwerk te zyn, de tekenkunst. Maar nademaal in hem eene zonderlinge lust tot de schilderkunst bevonden wierdt, nam hy hem wel haast tot zich. Eenigen tydt daarna ging Hannibal naar Parma, en van daar naar Venetië, alwaar Augustinus voor hem aangekomen was. Hier maakte hy vriendschap met Paulus van Verona, Tintoret, en Jakob Bassanus. Nadat hy onder deze meesters braaf gevordert was, keerde hy weder te rug naar Boulogne, en vervaardigde eenige stukken, die zeer geroemt worden. Zyn neef, die te voren zyn leermeester was geweest, wierdt thans zyn scholier, en bevlytigde zich hem te evenaren. Augustinus insgelyks weder gekomen zynde, en zich by Hannibal en Lodewyk gevoegt hebbende, richtten deze drie voortreffelyke schilders de akademie der *Caracci* op; 't welk te voren *l'Academia delli desiderosi* was genaamt geworden, wegens de grote begeerte, die de daar in zynde medeleden hadden om alles te leren, wat tot de volmaaktheit van de schilderkunst kon bygebragt worden. Alle drie Caracci leefden in zulk eene eendragt te zamen, dat ze alle hunne stukken in gemeenschap opmaakten, en ook den winst daar van gelykelyk deelden. Naderhandt kwam 'er echter eene scheuring; waar op Augustinus zich naar Parma begaf. Lodewyk bleef te Boulogne; welke echter op ver na in zo grote achting was als Hannibal, dien de kardinaal Farnese naar Rome trok, alwaar hy zich door zyne voortreffelyke stukken meer en meer beroemd maakte. Hy stierf aldaar den 16 July des jaars 1609, in den ouderdom van 49, of, gelyk *Sandrart* wil, van 54 jaren. *Felibien les vies des peintr. Sandrarts Academie T. I. P. 2.*

CARACCIOLI, een van de oudste, doorluchtigste en grootste geslachten van 't koninkryk Napels. Men gelooft, dat het uit Griekenlandt herkomstig is, en zich in de IX of X eeuw te Napels heeft ter neder gezet. Naderhandt is het verdeelt geraakt in twee takken; de een *de Rossi*, en de ander *del Leone* of *Pisquitii* genaamt: uit ieder tak zyn een merkwaardig getal van telgen gesproten. De eerste, van welken zy afrekenen, heeft *Petrus* geheten, en naar gissing in de XII eeuwe geleeft. Deze hadt twee zonen geteelt, *Gregorius* en *Landulphus*. Ieder dezer twee is een tak geweest van dit geslacht. Uit beide deze vindt men in de geschiedschriften dat vele beroemde mannen gesproten zyn; gelyk als in de XIII eeuwe *Johannes* en *Ligorius*, die by keizer Frederik den II in grote achting waren. *Bernardinus* is aartsbisschop van Napels geweest. *Nikolaas* heeft in de XIV en *Coenraad* in de XV eeuwe de waardigheit van kardinaal bekleed. *Johannes* stondt ongemeen in de gunst van de koninginne Johanna de II. Velen daarenboven hebben na dien tydt deel gehad in de Napelsche oorlogsverrichtingen en vredehandelingen; zyn ook tot een groten trap van eere en rykdommen opgeklommen. Men telt in die familie vyf kardinalen, een patriarch, zeventien aartsbisschoppen, vier en twintig bisschoppen, negen generaal-veldmaarschalken, behalven nog zeer vele anderen, die gewigtige ampten bekleed hebben. In der zelver tytel vindt men twaalf vorstendommen, zeven en twintig hertogdommen, zes en twintig markgraafschappen, en twee maal zo veel graafschappen. *Sansovin. Famil. Ital. Imhofii Corp. Geneal. Hisp. & Ital.*

CARACCIOLI, (GALEAZZO) markgraaf van Vico, was een zoon van Nikolaas Antonius. Zyne moeder was eene zuster van Petrus Caraffa, die toenmaals onder den naam van Paulus den IV paus is geworden. Hy was aan 't hof van Karel den V wegens zynen vader in aanzien, en in geen minder by des zelfs zone Philippus den II, die hem tot ridder maakte. 't Gebeurde ondertusschen, dat Petrus Martyr te Napels kwam, en aldaar Johannes Valdesius, Juhan Franciscus Casertus, een van 't verwantschap van Galeazzo, en dezen Galeazzo ook zelfs in den Hervormden Godsdienst onderwys gaf. Als nu deze eene reize aan het keizerlyke hof moest doen, wierdt hy zo wel door andere, als door Petrus Martyr, in die leere versterkt, die hy besloot zelfs oopentlyk te belyden. Hy hadt zich echter reets in het huwelyk verbonden met Victoria, eene dochter van den hertog van Nocera, en by haar verscheide kinderen geteelt. Alzo de zelve nu hem in gener maniere wilde volgen, noch op aanraden der geestelyken met hem huishouden, besloot hy haar, nevens zyne ouders, kinderen en andere verwanten, te verlaten, en begaf zich naar Geneve, alwaar hy met bewilliging der Godgeleerden in den jare 1560 met Anna Fremejére, van Rouaan geboortig, en mede om den Godsdienst vervolgt, trouwde. Hy leefde aldaar wel in armoede, doch zeer rustig, en stierf in den jare 1586, in het 68 jaar zyns ouderdoms. Zyn leven is in de Italiaansche, Latynsche en Fransche tale beschreven. *Thuan. Hist. Teissier Add. T. II. Leti Hist. Genev. &c.*

CARACCIOLI, (JOHANNES) grootseneschal van Napels, was ook uit de bovengedachte familie, en won zyn kost in zyne jonkheit door armoede met schryven. Vervolgens raakte hy bekend by de

de koninginne Johanna de II van Napels, waar door hy grootſe-neſchal van Napels wierdt. Hy maakte zich echter by zekere hofdame gehaat, die in der koninginne gunſt ſtondt, waar door zyne achting daalde: ja eenigen willen, dat hy de koningin met onbetamelyke woorden bejegent, en de zelve een oorvyg zou gegeven hebben, toen hy het vorſtendom van Salerno niet van haar krygen kon. Dit is gewis, dat hy 't met Alfonſus, koning van Arragon, gehouden heeft, welke alle liſten aanleidde om de koningin het koninkryk van Napels afhandig te maken. Als nu deze zaak aan den dag kwam, wiſt men Caraccioli met bedekt-heit daar toe te brengen, dat hy by de koninginne kwam, de welke hem in Auguſtus des jaars 1432 liet van kant helpen. *Mariana hiſt. Hiſp. l.* XX. *c.* 13. *l.* XXI. *c.* 5. *& Brantôme Dam. Illuſtr. Paſquier recher. de la France l.* VI. *c.* 16. *Imhof pag.* 295. *Bayle.*

CARACCIOLI, (JOHANNES) vorſt van Melfi, hertog van Venouſa, Aſcoli en Soria, grootſeneſchal van het koninkryk Napels, en maarſchalk van Vrankryk, zoon van Johannes Caraccioli, vorſt van Melfi. Hy ſloeg onder de regeering van Karel den VIII de Franſche party aan, en bleef daar by tot den tydt van Lodewyk den XII, en was in den jare 1512 mede in den ſlag voor Ravenna. Het koninkryk Napels naderhandt oproerig wordende, verklaarde hy zich voor keizer Karel den V; waar over de heer van Lautrec, die het Franſche leger geboodt, hem in den jare 1528 met zyne ganſche familie te Melfi gevangen nam. Als hy nu in zulk een toeſtandt zich van Karel den V verlaten zag, zo verliet hy zich op de genade van François den I, die hem ook zyne vryheit ſchonk, tot ridder zyner orde, en eenigen tydt daarna tot luitenant generaal zyner troepen maakte, hem ook voor zyne in Italië verlorene goederen eenige in Vrankryk in de plaats gaf, als Romorent, in Nogent, Brie-Comte, Robert, enz. In Provence hieldt hy zich in den jare 1536 tegen den keizer zeer wel, en in 't volgende jaar was hy mede by de verovering van Heſdin. In 't jaar 1543 ontzette hy Luxemburg en Landreci, en 1544 gaf hem de koning het maarſchalksampt van Vrankryk. In 't volgende jaar benoemde hy hem tot zynen generaal luitenant in Piemont, alwaar hy 't tot aan den jare 1550 toe uitbardde, en den roem wegdroeg, dat hy de vervallene krygstucht onder de Franſchen wederom herſtelt hadt. In 't laatſtgemelde jaar bekwam de hertog van Briſſak het legerbevel in Piemont, en Caraccioli ſtierf op zyne te rug komſt naar Vrankryk te Suſa omtrent 70 jaren oud zynde. By zyne gemalinne Eleonora de S. Severino, eene dochter des vorſten van Salerno, hadt hy geteeld *Trajanus Caraccioli*, die in den jare 1544 in den ſlag van Ceriſoles omkwam, *Julius*, *Johannes*, *Anthonius*, nevens drie dochters. *Du Bellai Memoir. Jovius. Thuan. l.* VI. *Mezeray. God. Anſelm. Imhof pag.* 297.

CARACCIOLI (JOHANNES ANTHONIUS) was een zoon van den bovengemelden Johannes, vorſt van Malfi. Hy was geleerd, welſprekend, en zeer taalkundig, nam de geeſtelyke bedieningen aan, predikte tot ieders verwondering, en ging alleen met geleerde lieden om. In aanzien van de verdienſten zyns vaders wierdt hy in den jare 1544 tot abt van S. Victor benoemt, in welken tydt hy ook een werk in 't licht gaf, onder den tytel van *Le Miroir de la vraye Religion* (de ſpiegel der ware Religie). Naderhandt begiftigde hem Lodewyk, kardinaal van Lotharingen, met het biſdom van Trojes in Champagne, en wierdt den 15 November des jaars 1551 daar toe ingewyd. Voor het overige hadt hy altoos een heimelyke zucht voor den Hervormden Godsdienſt; en in den jare 1561, na het gehouden mondgeſprek te Poiſſy, verklaarde hy zich niet alleen voor den zelven, maar predikte den zelven ook in 't oopenbaar, waar op hem zyne waardigheit wierdt afgenomen, en hy zich daarom naar Chateauneuf aan de Loire begaf, zynde een gedeelte van die landſtreeke, die François de I aan zynen vader gegeven hadt, alwaar hy ook in den jare 1569 overleedt. *Camuzat Antiq. Tricaſſ. Thuan. l.* 28. *du Bellai. la Croix du Maine Bibl. Sammarth. Gall.*

CARACCIOLI, (KAREL ANDREAS) marquis van Torrecuſa, hertog van S. Georgio, enz. was uit de bovengemelde familie te Napels in den jare 1583 geboren, en een zoon van Lælius Caraccioli. Naauwlyks was hy tot eenige jaren gekomen, of hy begon de wapenen te helpen voeren in Afrika. Na zyne te rug komſt geboodt hy over een gedeelte van 't voetvolk, dat naar Braſilië wierdt gezonden. Hy verzelde den kardinaal Infant naar de Nederlanden, was ook in den ſlag van Nordlingen, die in den jare 1634 voorviel. Hier op wierdt hy bevelhebber over het paardevolk in de Elzas, en bragt in den jare 1636 troepen naar Valencië, om die ſtadt te hulp te komen, welke ook van den maarſchalk de Crequi en de hertogen van Savoje en Parma belegert zynde, door dezen byſtandt gered wierdt. Op het naaſtvolgende jaar kwam hy in 't Franſche Comté; waar van daan men hem in Navarre, en verder in Biſcaje, zondt, alwaar hy in den jare 1638 Fontarabië ontzette, en in het jaar daar aan volgende Salſes weder in kreeg. In den jare 1641 verloor hy in de belegering voor Barcelona zynen zoon, waar over de koning hem een trooſtbrief zondt; door hem zelf met eigen handt geſchreven; van welken hy ook naderhandt met het kommando over zyn leger in 't Rouſſillon, Catalonië, Portugal, en 't koninkryk Napels begiftigt wierdt. Hy onttrok zich echter deze gedurige krygs- en ſtaats bezigheden, en leefde in ruſt en vergenoegen, ter tydt toe dat men hem verzocht de ſtadt Orbitello, door de Franſchen toenmaals belegert, te hulpe te komen; wanneer hy ook ſecours in de ſtadt ſchikte, en de zelve ontzette. Maar als hy te rug kwam, en 't weêr zeer heet was, wierdt hy van eene hevige koorts aangetaſt, waar aan hy den 5 Auguſtus des jaars 1649 overleedt. *Gualdo Scena degli huom illuſt. Siri Mercurio T.* I. *&* II. *&c. Imhofii Corp. Hiſt. Gen. Ital. & Hiſp.*

CARACCIOLI, (MARTINUS) geboortig van Napels, ſtudeerde te Milanen, en kwam naderhandt by den kardinaal Aſcanius Sfortia. De hertog van Milanen zondt hem naar het Concilie van Lateraan, waar op hem de paus tot Apoſtoliſchen protonotaris maakte. Hy bleef in dienſt van den paus, te liever, omdat de Franſchen het Milanees verovert hadden. In den jare 1518 wierdt hy nevens Hieron. Alexander van den paus naar Duitſchlandt aan den keizer gezonden, om zo wel den zelven geluk te wenſchen wegens zyne komſt tot de kroon, als ook om met hem en den keurvorſt van Saxen te handelen over de zake van Luther. Hy volvoerde dezen laſt met zo veel voorzichtigheit, dat de keizer hem in zynen dienſt nam, en in vele gewigtige ſtaatsverrichtingen gebruikte, dervoegen, dat hy hem in Engelandt en naar Venetië zondt als afgezant, ook in den jare 1526 gebruikt wierdt in de handeling met den hertog van Milanen, die den keizer was afgevallen: ter welker bemiddeling en herſtelling van eendragt tuſſchen die mogendheden hy in den jare 1529 zynen vlyt heeft aangewend. Den hertog hadt hy in dezen zo veel genoegen gegeven, dat hy hem met goedkeuring des keizers tot graaf van Galera maakte. Karel de V gaf hem in den jare 1524 het biſdom van Catanea in Sicilië, (dat hy naderhandt aan zynen broeder overgaf, en bezorgde hem in den jare 1535 den kardinaalshoedt, waar op hy als pauſſelyke legaat aan den keizer gezonden wierdt, om een vrede met Vrankryk te bemiddelen; daarenboven, alzo omtrent den zelven tydt de hertog van Milanen overleedt, droeg hem de keizer het ſtedehouderſchap van het oopenſtaande hertogdom op, waar in hy in den jare 1538, in 't 69 jaar zyns ouderdoms, is geſtorven. *Guicciard. hiſt. l.* XV. XVI. XVII. *Jovius in hiſtor. Ughell. Ital. Sacra. Ciaccon. Imhof Corp. Gen. Ital. & Hiſp. pag.* 289. *Brantôme.*

CARACCIOLI, (RICHARD) ridder van Rhodes in de XIV eeuw, was van het edele geſlacht der Caraccioli in het koninkryk Napels. Hy wierdt omtrent 't jaar 1383 grootmeeſter gemaakt door paus Urbanus den VI, om hem te ſtellen tegen Johannes Ferdinand de Heredia, die Clemens den VI te Avignon als wettigen paus erkent hadt. De orde heeft dezen Caraccioli echter nooit voor grootmeeſter willen aannemen. *Boſio & Baudevin Hiſt. de Malthe.*

CARACCIOLI, (ROBERT) geboortig van Lice in het koninkryk Napels, van de orde der Minderbroederen, en vervolgens biſſchop van Aquila, was in de XV eeuw beroemd als een uitmuntend prediker. Hy ſtierf in den jare 1495, nadat hy vyftig jaren in die bediening was geweeſt. Van hem zyn nog vele verzamelingen, die te Venetië en Baſel op het einde van de zelve eeuwe gedrukt zyn, als: *Traité de la formation de l'homme*; *Miroir de la foi Chrétienne.* De meeſte zyner ſchriften zyn in den jare 1490 te Venetië, en 1503 te Lion gedrukt. *M. Du Pin Bibliot. des Aut. Eccleſ.* XV. *Siecle.*

CARACENA, (LODEWYK van BENAVIDES, CARILLO, en TOLEDO, markgraaf van) een beroemd Spaanſch gouverneur en veldheer in de XVII eeuw. Hy diende aanvankelyk onder den kardinaal Albornoz, en onder de markgraven van Leganez in den oorlog tegen Vrankryk, Savoje, en Parma, waar in hy op zekeren tydt in een treffen by Piacenza gevaarlyk gewond wierdt. Onder den prins Thomas van Savoje, die het toenmaals met de Spanjaarden hieldt, hielp hy de ſtadt Turin bezetten, en de zelve zo wel tegen de vyanden, die in de citadel waren, als tegen de genen, die in het omleggende landt gelegert waren, beſchutten. In den jare 1640 wierdt hy generaal van de ruitery, en in het zelve jaar, als de Franſche generaal Harcourt de Spaanſche troepen noodzaakte de belegering voor Caſal op te breken, wierdt hy, daar hy de zynen door zyn voorbeeldt zocht aan te moedigen, nogmaals bykans dodelyk gekwetſt. Nadat de graaf van Ciruela het gouvernement van Milanen bekomen hadt, bevondt hy zich mede by de gelukkige actie tegen den graaf van Harcourt by Ivrea. Trino en Santia zetten zich in goeden ſtandt van tegenweer tegen de vyanden; en als deze de ſtadt Tortona belegerden, belette hy door zyn goeden raadt, die in 't begin van alle andere generaals wederſproken wierdt, dat het ganſche Spaanſche leger op eene onvoorzichtige wyze in een onvermydelyk gevaar ſtortte. Na dezen wierdt hy als generaal van de ruitery naar Vlaanderen geſchikt; daar hy ook in zeer vele gelegenheden blyken gaf van zyn verſtandt en heldenmoedt. Dit bewoog koning Philippus den IV hem het gouvernement van Milanen op te dragen, en wel in zulk een tydt, dat het zelve door de wapenen der Franſchen en die van Modena zeer ontruſt wierdt. Hy vondt daar alles in wanorder. Weshalven hem met den aanvang de aanſlag op Caſal Maggiore miſlukte, en de beſchutting van een aan de rivier Oglio opgeworpen fort niet kon volvoert worden. Hier tegen bragt hy het echter daar toe, dat in den jare 1648 de Franſchen de belegering voor Cremona moeſten opbreken; hy nam Pomponeſco weder in, en viel in het gebiedt van den hertog van Modena, waar over deze genoodzaakt wierdt om vrede te verzoeken. In Piemont deedt hy mede een inval, doch niet met gewenſchten uitſlag. Maar in 't jaar 1652 hadt hy 't geluk, na de verovering van Trino en Creſcentino, ook die aanzienlyke veſting Caſal den Franſchen te ontweldigen, welke daarna den hertog van Mantua wederom wierdt in handen geſtelt. Namaals wierdt hy beſchuldigt, dat hy gezocht hadt, door een heimelyke verſtandhoudinge Berſello te overrompelen, en dat hy daar door den hertog van Modena aanleiding gaf, zich op nieuw met Vrankryk in onderhandeling in te laten. Hier tegen ſchryven anderen, dat deze hertog reets te voren het vorige verbondt met Vrankryk vernieuwt, en Caracena aldus oorzaak gehad hadt daar naar te trachten, hoe hy hem zou voorkomen. Dit is zeker, dat Caracena voor de ſtadt Reggio gerukt was, en ten anderen de hertog van Modena met de Franſche hulpbenden Pavië belegert hadt, van welke beide ondernemingen

gen noch deze, noch gene den gewenschten uitslag gezien hebben. Na 't eindigen van 't gouvernement van Milanen bestemde het Spaansche hof, dat hy in de Nederlanden, onder het opperbevel van Don Jan van Oostenryk, dienen zou. Op het laatste hielp hy de Portugezen beoorlogen, en deedt hen in verscheide plaatsen groten afbreuk. In het hoofdtreffen evenwel by Villaviciosa in den jare 1665 was hy ongelukkig, 't welk van zommigen aan de wangunst van dezen of genen onder hem staanden generaal wordt toegeschreven. Hy stierf in den jare 1668. *Lor. Crasso Elogii di Capitani illustri p.* 410.

CARACHE. Zie CARACCIO.

CARACHIZAR, CHURCO, oudtyds *Corycus*, eene stadt van Natolië in Asië. Ze legt op de kust van Caramanië of Beglerbeglic van Cyprus, tegen over de stadt Nicosia, en heeft een grote haven, en een sterk kasteel. *Maty Diction.*

CARA-COIN betekent in 't Turksch *het zwarte schaap*. Dit was het veldteken van zekeren stamme van de Turcomannen, die zich onder de laatste Mogolsche en Tartaarsche keizers, van het geslacht van *Gengizkhan*, omtrent het 800 jaar van de Hegire, 1397 van J. C. in Armenië en Mesopotamië neêrzetten. Sultan Ahmed Ilekhani, zoon van Avis, of Veis, aan wien Tamerlan het gouvernement van Bagdet benomen, en een weinig daar na wederom gegeven hadt, gaf aan Cara Mohammed, hoofdt en kapitein generaal der Turcomannen, die in zyn dienst waren, het bevel over zyne troepen. Na de doodt van Cara Mohammed wierdt zyn zoon Cara Joseph of Issuf door dien zelven Sultan in zyn plaats gestelt. Doch deze Turcoman betaalde hem alle de weldaden, die hy en zyn vader van hem genoten hadden, met eene verfoejelyke ondankbaarheit: want hy ontweldigde hem zyn ryksgebiedt, en verdreef hem uit Bagdet. Uit dezen Joseph is het dat de stam Cara-Coinlu, of der Turcomannen van het zwarte schaap, zynen oorsprong neemt. Naardien deze Turcomannen zich breed in Natolië verspreidden, en aldaar hunne woonplaats vestten, is hun naam tot op huiden toe gebleven aan de landstreek omtrent Trebizonde, dat is Colchis: want de Turken noemen 't nog ten dezen dage *Cara Coinlu Ili, het landt van 't zwarte schaap*, op de zelve wyze als klein-Armenië dien van *ac Coinlu Ili, het landt van 't witte schaap*, behouden heeft. De hedendaagsche Grieken noemen deze twee stammen der Turcomannen nog *Mauroprobatadæ*, en *Asproprobatadæ*.

Cara Coinlu, eerste stam der Turcomannen van het zwarte schaap, die 63 jaar in Asië geregeert heeft. Hy heeft vier Sultanen uitgelevert, de welke in de volgende order geregeert hebben:

I. *Cara Joseph*, of *Issuf*, zoon van Cara Mohammed, heeft geregeert vier jaren.

II. *Escander*, zoon van Cara Joseph, heeft geregeert 16 jaren.

III. *Gehan-Schah*, zoon van Cara Joseph, en broeder van Escander, heeft geregeert 32 jaren.

Hassan Ali, zoon van Gehan Schah, regeerde elf jaren. Hy wierdt geslagen en gedood door Hassan Beg, of Usun-Cassan, stichter van den stamme van het Witte Schaap, in het 873 jaar van de Hegire, 1458 van J. C. Dus stierf de stam van het zwarte Schaap uit, die in 't jaar 810 zyn begin hadt genomen. *Herbelot Bibl. Orient.*

CARA-CORAM. Zie ISSEDON.

CARACTACUS, koning der Britanniërs; de welke tegen Ostorius, Romeinsch gouverneur in Britannië, waren opgestaan: doch zy wierden van den zelven in een slag overwonnen. De gemalin, dochter en broeder van Caractacus raakten gevangen. Caractacus zelf ontkwam 't wel met de vlucht, zyn schuilplaats nemende by Cartismandua, koningin der Briganten; doch deze met de Romeinen zynent halve geen onlusten willende hebben, leverde hem aan hen over, terwyl deze Caractacus de Romeinen gedurende negen jaren met grote dapperheit wederstaan hadt, en de beroemdste krygsheldt geweest was, dien de keizer Claudius in zegepraal kon doen omvoeren. Zie OSTORIUS. *Tacitus l.* XII *Annal. c.* 33. *seq. l.* III. *Hist. c.* 45.

CARACTAJUS, of CARACTACUS, de achttiende koning van Schotlandt, volgde op Metellanus in de regeering. Hy bragt de rebellen der Westelyke eilanden, hoewel niet zonder grote moeite, wederom onder 't jok. Orosius, Eutropius en Beda berichten, dat keizer Claudius ten tyde der regeering van deze Caractajus de Orkadische eilanden bemachtigt heeft. Buchananus is van een ander gevoelen, omdat Tacitus meldt, dat voor de komst van Julius Agricola in Brittannie deze eilanden den Romeinen nog geheel onbekend geweest zyn. Caractajus stierf in het 20 jaar zyner regeering, in den jare 27. *Buchananus.*

CARADOCUS, toegenaamt *Lancarvanensis*, was geboortig uit Wallis in Engelandt. Hy leefde in den jare 1150 onder de regeering van Stephanus, koning van Engelandt. Hy schreef eene Historie der kleine koningen, die gedurende de Saxische regeering in Wallis en Cornubië gewoont hebben, onder den name van *Borittannorum successiones*. Hem wordt ook een werk, *de situ orbis* genaamt, toegeëigent; voorts het leven van *Gilda Albanius*, en verklaringen over de voorzeggingen van *Merlinus*. Sylvester Giraldus wordt gezegt zyn leven beschreven te hebben. Van hem maakt ook Gaulfridus Monumentesis gewag. *Pithæus de scr. Angl. Vossius de Hist. Lat. l.* II. *c.* 51.

CARAEMIT, de hoofdstadt van Diarbek, een landschap in Asië, tusschen de twee rivieren den Euphraat en den Tigris, aan den Westelyken oever van welke laatste rivier deze stadt gelegen is. *Baudrand.*

CARAFA, of CARAFFA, eene der voornaamste familien in 't koninkryk van Napels, alwaar ze zich in verscheide familien, als die van *Ariano, Montorio, du Ruvo, Monte Bello, Monte Negro* en *Anzi* verdeelt heeft. Zommigen leiden hen af van zekeren koning van Polen. Anderen halen den oorsprong van een Napolitaansch ridder, uit den huize *Caraccioli*, een gunsteling van keizer Otto, in de X eeuwe, volgende den zelven in alle oorlogen. Wanneer zich deze keizer op zekeren tydt al te verre onder de vyanden hadt gewaagt, en om die reden in levens gevaar kwam, wordt deze ridder gezegt voor den keizer zo lange te hebben gevochten, tot dat de zelve door eenige der zynen ontzet wierdt; terwyl de ridder Caraffa zelf aan zyne wonden, waar onder eene door het hert ging, den geest gaf. Wanneer nu naderhandt de vyanden op de vlucht geslagen wierden, zegt men dat de keizer zich naar de plaats van 't gevecht begeven heeft; en hebbende het lyk des ridders gevonden, van zyn paardt klimmende zyne handt op des zelfs hert heeft gelegt, met deze woorden: *o cara fé!* dat is: *ô aangename trouwe!* welke woorden de familie des ridders gezegt wordt tot haren naam aangenomen te hebben. Anderen berichten, dat wanneer de keizer het harnas des ridders geheel bebloed zag, hy zyne drie vingeren daar op leide, zeggende: *Cara fé m'è la vostra.* En by gelegenheit, dat hy zyne drie vingeren daar over strykende eenig bloedt afwischte, en dus drie strepen op het harnas maakte, zou de voornoemde familie daarom zedert drie witte balken in haar wapen gevoert hebben. Hoe het hier mede zy, deze familie heeft zich verre uitgebreid, en, behalven paus *Paulus* den IV, tien kardinalen, tien aartsbisschoppen van Napels, ook vele onderkoningen, gouverneurs en vermaarde veldheeren voortgebragt; onder welke zonderling aanmerkelyk is *Johannes Vincentius*, aartsbisschop van Napels, door Clemens den VII tot kardinaal verheven, en in den jare 1540 gestorven. Hy was een zoon van *Franciscus Caraffa*, grave van Ruvo. Zyns broeders zoon *Franciscus* volgde hem als aartsbisschop van Napels, en stierf in den jare 1544. Paus Paulus de IV hadt drie neven. *Antonius* bezat het markgraafschap Monte Bello, het welk den grave Bagni ontnomen wierdt. Hy liet na *Johannes*, marquis van Mirabella, en *Alfonsus*, geboren in den jare 1540. Dezen liet de paus zorgvuldig opvoeden, en maakte hem in den jare 1557 kardinaal, naderhandt ook aartsbisschop van Napels. Wanneer hy op zekeren tydt uit het Consistorie ging, wierdt hy nevens zyns vaders broeder, den kardinaal *Karel*, in arrest genomen, wordende beschuldigt aan den moordt der gemalinne des hertogs van Palliano deel gehad, en kort voor de doodt van paus Paulus den IV iets uit het pausselyke vertrek ontwend te hebben. Doch aangezien hy anderzins zeer vriendelyk was, wierdt hy, nadat hy voor 100000 dukaten cautie gestelt, en van 't opzicht over de pausselyke kamer afstandt gedaan hadde, wederom ontslagen. Hy begaf zich hier op naar Napels, en stierf aldaar van hertzeer in den jare 1575, zynde getreden in het 26 jaar zyns ouderdoms. *Marius Caraffa* was zyn opvolger in 't aartsbisdom, welke waardigheit ook zyns broeders zoon, de kardinaal *Decius*, bekleed hadt, zynde gestorven in den jare 1626. De kardinaal *Olivier Caraffa* hadt een broeder, genaamt *Alexander*, die ook aartsbisschop van Napels was. Deze heeft de *Ordinationes Synodales* van eenen zyner voorzaten, nevens de gewoontens zyner kerke, in 't licht gegeven; over welke Albertus de Oliva verklaringen geschreven heeft. *Aldimarus geneal. della fam. Caraf. Sansovin. fam. Ital. Ammirato fam. Neapol. Petra Sancta. Thuan. Jovius. Auberi. Spondan. Ughel Capaccio. Imhof in corp. Histor. gen. Ital. & Hispan. Menetrier ornem. des armoriers.*

CARAFA, (ANTONIUS) een kardinaal, geboortig van Napels, en gesproten uit het voornoemde geslacht. Hy kwam zeer jong te Rome, en wierdt by Paulus den IV opgevoed, en door hem kamerling en domheer van S. Pieter gemaakt. De naastvolgende paus vervolgde hem en zyne familie, en beroofde hem van zyne kanunnikdy. Dewyl hy echter eene byzondere liefde tot de studien hadt, begaf hy zich tot dien einde naar Padua, en oeffende zich zo wel in de Rechtsgeleerdheit, als kerkelyke geschiedenis. Paus Pius de V riep hem in den jare 1566 wederom naar Rome, en gaf hem den kardinaalshoedt. Niet lange daar na stelde hy hem aan 't hoofdt der Congregatie, de welke tot verbetering des Bybels, en verklaring van 't Concilie van Trente opgericht was. Onder paus Gregorius den XIII wierdt hy tot pausselyken bibliothekaris gemaakt, en stierf in den jare 1591. Hy heeft verscheide werken uit het Latyn in 't Grieksch overgezet, als de *Catena veterum patrum in Cantica V. & N. T.*; *Commentarii Theodoreti in Psalmos*; *S. Gregorii Nazianzeni Orat.* enz. Hy verbeterde ook den Bybel der LXX taalsmannen, en voegde zyne eigene aanmerkingen daar by; hy verzamelde de pausselyke *Decretalen* in drie stukken; bragt de brieven van Hieronymus *in Locos Communes*, en liet daarenboven nog vele voortreffelyke werken na. *Auberi hist. des Card. Miræus de scr. sec.* XVI. *Baron. Spondan. Possevin. Imhof p.* 350.

CARAFA, (ANTONIUS) graaf, keizerlyke generaal over de cavallerie, generaal krygs-commissaris, geheime Raadt, overste over een regiment te paarde, en ridder van 't gulde vlies, was de jongste zoon van Marcus Antonius Caraffa. Eerst tradt hy in de orde der ridders van Jerusalem; maar wanneer hy in den jare 1665 door toedoen van den pausselyken nuncius, Karel Caraffa, toegang tot het keizerlyke hof erlangt hadde, en door den keizer tot kamerheer gemaakt was, verliet hy die orde, en droeg de wapenen in Hungarië. Hem wierdt eerst eene compagnie ruiters en kort daarna een regiment Duitschers gegeven. Wanneer de tweede Turksche oorlog begon, en Wenen belegert wierdt, wierdt hy van den keizer tot den koning van Polen gezonden, om hulptroupen te verzoeken. Wanneer hy deze erlangt, en Wenen van de belegering bevryd was, woonde Caraffa de meeste veroverin-

gen der steden in Hungarië by; en als in den jare 1685 na het innemen der stadt Epieres de veldtocht geëindigt was, wierdt hy tot generaal wachtmeester gemaakt. Zedert liet hy zich aangelegen zyn, Zevenbergen wederom tot gehoorzaamheit te brengen. Dus veroverde hy in den jare 1687 Erla, en in January des volgenden jaars dwong hy Mongatsch tot de overgave. Ter zelver tydt wierdt hy tot generaal commissaris der keizerlyke troupen benoemt, en rukte mede voor Grieksch-Weissenburg. Na de verovering dezer stadt door de Christenen keerde hy weder naar Wenen, en ontfing van den keizer het gulde vlies, hem van den koning van Spanje toegezonden. Naderhandt droeg hy de wapenen tegen Vrankryk, in Duitschlandt en Italië; en wierdt eindelyk als lidt des keizerlyken geheimen Raads ontfangen. Hy stierf te Wenen den 6 Maart des jaars 1693, zonder kinderen na te laten. Voorts wordt van hem getuigt, dat hy eene zonderlinge bekwaamheit gehad heeft om de kamer te verryken. *Imhof histor. geneal. Ital. & Hisp.*

CARAFA, (DIOMEDES) kardinaal, was een zoon van Johannes den II, hertog van Ariano, graaf van Marillano, wiens overgrootvader Antonius Carafa de grote geweest is. Des zelfs zesde zoon Diomedes was grootvader van paus Paulus den IV. Deze paus maakte Diomedes Carafa bisschop van Ariano, en in December des jaars 1555 kardinaal. Hy leefde ook in groot aanzien; en wanneer het Roomsche volk de familie van Carafa uit Rome verjaagde, en de graven zelf niet verschoonde, wierdt nochtans het graf, dat deze kardinaal voor zich hadt laten maken, gespaart. Hy stierf den 12 Augustus 1560, in het 69 jaar zyns ouderdoms. *Ciacon. Petramellar. Auberi. Imhof p. 352.*

CARAFA, (FORTUNATUS) kardinaal, was geboren te Napels in den jare 1632. Hy verkoos reets in zyne jeugt den geestelyken staat. Naderhandt leefde hy een geruimen tydt als priester, tot dat hy te Aversa, in 't koninkryk van Napels, bisschop wierdt. Paus Innocentius de XI gaf hem den 12 September des jaars 1686 den kardinaalshoedt. Doch hy leefde meest in zyn bisdom, en stierf aldaar in het begin des jaars 1697. Zyn broeder Georg wierdt in den jare 1680 grootmeester van Maltha gemaakt, en stierf in die waardigheit in den jare 1689.

CARAFA, (HIERONYMUS) generaal luitenant over de Spaansche benden, was marquis van Monte Negro, in 't koninkryk van Napels, alwaar hy in den jare 1564 geboren wierdt. Hy was een zoon van Reinald Carafa; en de kardinaal Antonius was zyn grootvaders broeder, die hem te Rome in de Latynsche tale liet onderwyzen. Van den jare 1587 diende hy onder den hertog van Parma in de Nederlanden, en behaalde by vele gelegenheden een groten roem. In den jare 1590 was hy in de bestorming voor Lagni tegenwoordig; in den jare 1592 by het succours, dat naar Rouaan gebragt wierdt, en in den jare 1597 by de overrompeling der stadt Amiens; gelyk naderhandt by vele andere gevallen. De laatstgenoemde stadt beschermde hy na de doodt van Porto Carrero, en gaf ze over aan Henrik den IV. Insgelyks diende hy onder den aartshertog Albert, en wierdt in den jare 1620 nog meer in Bohemen, en in den jare 1621 in 't Milanees vermaard. In dit laatste jaar, wanneer de koning van Spanje Philippus de IV een voornemen hadt om hem als generaal over 't paardevolk in Sicilië te zenden, wierdt hy door den keizer gevordert; en hebbende in Silesië, Bohemen, Hungarië en de Elzas gedient, wierdt hy tot Ryksvorst verheven. Wanneer hy in den jare 1628 wederom naar Spanje te rug keerde, maakte hem de koning tot onderkoning en kapitein generaal in 't koninkryk van Arragon. Als na dezen de kardinaal Infant gouverneur der Nederlanden wierdt, en den vorst Carafa gaarne by zich gehad hadde, wilde deze hem verzellen; doch stierf te Genua in den jare 1633, oud zynde 69 jaren. *Priorati Scena d'huom. illustr. Thulden. Hist. nostri temp. Ludolfs Hist. Schaub.*

CARAFA, (KAREL) kardinaal, was de neef van paus Paulus den IV, en de derde zoon van Alfonsus, grave van Monterio. Hy wierdt den 29 Maart 1517 te Napels geboren. Eerst begaf hy zich in dienst des kardinaals Pompejus Colonna, en Petrus Lodewyk Farnese, hertog van Castro. Naderhandt droeg hy in Duitschlandt de wapenen onder den hertog van Parma: doch ziende zich door de Spaanschen bespot, verliet hy den oorlog. Zyns vaders broeder, Johannes Petrus Carafa, was reets kardinaal, doch hadt geen vermogen genoeg om hem te bevorderen. In deze omstandigheden nam hy de ridderorde van Malta aan, waar van hy echter ook weinig onderstandt te verwachten hadt. Wanneer eindelyk in den jare 1555 de voornoemde Johannes Petrus den pausselyken stoel beklom, begon zich het geluk van Karel ook ten besten te veranderen: want deze paus het daar op toeleggende, hoe hy zyn huis zou groot maken, verhief dezen Karel eerst tot kardinaal; zynen tweeden neef, Johannes Carafa, maakte hy generalissimus der pausselyke benden, richtende voorts het hertogdom Palliano voor hem op, en verrykende hem met verscheide ingetrokkene goederen. Karel wierdt ook legaat van Bononië, en staatsminister, met alle die bedieningen, die de kardinalen nepoten gewoon zyn te bekleeden. Dewyl nu de paus zich op de krone van Spanje wilde wreken, waar toe hem Karel voornamentlyk ophitste, zo wierdt hy in den jare 1556 naar Vrankryk gezonden, om de artykelen van stilstandt, heimelyk tusschen den paus en Hendrik den II gemaakt, te ratificeren. Doch Karel hieldt correspondentie met de Spanjaarden, en ging in den jare 1557, om vrede te maken, als pausselyke legaat tot Philippus den II, die toen te Brussel was. Wanneer hy wederom te Rome gekomen was, bestierde hy alles naar zyn welgevallen, en droeg zich als een dwingelandt; waar toe hem zyne broederen behulpzaam waren, maar daar door in een algemeenen haat vervielen. De paus zulks gewaar wordende, die buiten dat zyn groot gezag met scheele oogen aanzag, bande des zelfs gansche maagschap in den jare 1559 uit Rome; en als nog in het zelve jaar de paus overleedt, volgde hem Pius de IV op. Deze liet den kardinaal Karel Carafa, den hertog van Palliano, zynen broeder, den graaf van Alife, broeder der gemalinne dezes hertogs, Leonardus Cardini, in den jare 1560 in verzekering nemen. Antonius Karel, marquis van Monte Bello, zynde de andere broeder, wierdt niet gevonden. Dit verwekte de verwondering van allen, alzo men daar voor hieldt, dat deze paus het huis Carafa genegen was. Na dezen stelde hy ze te recht, benoemde een collegie der kardinalen, en liet zich na verloop van negen maanden op den 3 Maart des jaars 1561 kennis van de gehoudene proceduren geven, en sprak, zonder eerst met de kardinalen te raadplegen, het vonnis des doods uit. De hertog van Palliano wierdt beschuldigt, dat hy zyne gemalin Violanta Diascarlona, dochter van Antonius, grave van Alife, van hem in overspel betrapt, vermoord hadt. Den anderen wierdt te laste gelegt, dat ze hier van mede bewust geweest, en aan de dwingelandy van Carafa medeplichtig waren: invoegen de hertog van Palliano, de grave van Alife, en Leonardo Cardini den 6 Maart des jaars 1561 onthoofd wierden: doch de kardinaal wierdt geworgt. *Thuan. l. 1617. seq. Onuphr. Sacchini Peguillan. de Villars. Petramellar. Spondan. Auberi. Gratianus de casib. vir. illustr. Imhof.*

CARAFA, (OLIVERIUS) kardinaal, aartsbisschop van Napels, bisschop van Ostia, enz. was een zoon van Franciscus Carafa, en begaf zich in zyne jeugt tot de studiën, voornamentlyk tot de Rechtsgeleerdheit. Hy wierdt eerst kanunnik te Napels; van welke stadt hy den 18 November des jaars 1458 door paus Pius den II aartsbisschop gemaakt wierdt. Paulus de II gaf hem den 18 September des jaars 1467 den kardinaalshoedt. Sixtus de IV zondt hem als legaat à latere tot Alfonsus, koning van Napels; en wanneer deze paus nevens den koning van Napels, en de Republyk van Venetië in den jare 1472 eene grote vloot tegen de Turken zondt, wierdt Carafa tot legaat en admiraal over de zelve gemaakt. Hy ging derhalven met 98 galeien in zee, zonder iets van gewigt uit te voeren, behalven dat hy de stadt Smirna veroverde, op de haven van Satalia in Afrika aanviel, en des zelfs keten als een zegeteken aan de Vatikaansche kerkdeur ophing. Te Rome wedergekeert zynde wierdt hy in den jare 1476 als legaat naar Napels gezonden, om Beatrix, dochter van Ferdinand, koning van Aragon, en bruidt van Matthias Corvinus, als koningin van Hungarië te kronen. Wanneer in den jare 1482 tusschen Sixtus den IV en koning Ferdinand twist ontstondt, en de koninklyke prins Alfonsus, hertog van Kalabrië, met zyn leger reets tot aan den Kerkelyken Staat genadert was, wist Oliverius Carafa door zyne voorzichtigheit en onvermoeiden vlyt den oorlogs brandt in tyds te blusschen. Nadat hy het aartsbisdom van Napels reets in den jare 1464 ten behoeve zyns broeders Alexander hadt afgestaan, ontfing hy als kardinaal de bisdommen Alba, Sabina, Ostia en Velitri, en wierdt eindelyk deken van 't Sacro Collegio. Hy stierf den 20 January 1511, meer dan 80 jaren oud zynde. *Volaterran. l. XXII. Ciacon. Onuphr. Garimbert. Spondan. Imhof p. 347.*

CARAFA, (PETRUS LODEWYK) kardinaal en bisschop van Tricario, was een zoon van Octavius, marquis van Anzi, geboren te Napels den 18 July des jaars 1581. Men bespeurde al vroeg een kuisch en gestreng leven in hem. Hy studeerde te Venetië, en vorderde zeer in beide de Rechten, en Godgeleerdheit. Wanneer hy in den jare 1607 te Rome kwam, maakte hem paus Paulus de V tot Referendarius *utriusque signaturæ*, en zondt hem als onder-legaat naar Ferrara. Daar bleef hy zes jaren lang, en wierdt zeer van het volk bemind. Gregorius de XV maakte hem in den jare 1621, tot gouverneur van Fermo, en ten ware hy door de doodt belet was, hy zou hem den kardinaalshoedt gegeven hebben. Hem volgde in den jare 1623 Urbanus de VIII, en maakte Carafa tot bisschop van Tricario in Basilicata; zondt hem ook als nuncius naar de Nederlanden en Duitschlandt. Carafa vertoefde elf jaren te Keulen, en was niet alleen by zyne geloofsgenoten, maar ook by de Protestanten in groot aanzien. By den koning van Zweden, prinse van Oranje, en andere vorstelyke personen was hy zeer bemind. Hy gaf de handelingen van dit gezantschap in den jare 1634 te Luik in quarto in 't licht, onder den name van *Legatio Apostolica ad tractum Rheni & provincias inferioris Germaniae obita*. Te Rome wedergekeert zynde, wierdt hy zo van den paus als de kardinalen met blydschap ontfangen; en men hoopte, hem zou de kardinaalshoedt gegeven worden: doch die van Colonna kantten zich daar tegen. Hy wierdt derhalven maar aartsbisschop van Capua gemaakt, doch zonder vele inkomsten. Dat van Urbino wierdt hem wel aangeboden, doch hy weigerde het, en begaf zich naar Capua, alwaar hy een Seminarium oprechtte, en der kerke wel voorstondt. Na de doodt van Urbanus den VIII beklom Innocentius de X den pausselyken stoel, en maakte hem in de tweede verkiezing kardinaal, zendende hem als legaat naar Bononië. Innocentius stierf den 7 January des jaars 1655, en Carafa mede in het conclave gaande, gaf den geest in het zelve den 15 February des zelven jaars. *Priorati d'huom. illustr.*

CARAFA, (PHILIPPUS) kardinaal en bisschop van Bononië, was een zoon van Matthias Carafa. Na dat hy zich in de studien wel geoeffent hadt, wierdt hy aartsdeken te Bononië. Urbanus de VI maakte hem bisschop dezer stadt; zondt hem ook in den jare 1378 den kardinaalshoedt, dien hy in den tempel van S. Dominicus uit handen des vermaarden Rechtsgeleerde Johannes Lignanus ontfing. Hy was de eerste, die uit het geslacht van Caraffa tot de waardigheit van kardinaal verheven wierdt: Ook wierdt hy als legaat in Romandiola gebruikt; en te Bononië

weder-

wedergekeert zynde, welke ſtadt door de peſt verwoeſt wierdt, begaf hy zich op het landt, en ſtierf aldaar den 22 May des jaars 1389. *Sigonius de Epiſc. Bonon. Ciacon. Onuphr. Imhof p.* 337.

CARAFA (VINCENTIUS) zoon van Fabricius Carafa, hertog van Andri, in 't gebiedt van Napels, hieldt zich eerſt aan 't pauſſelyke hof op, doch tradt in den jare 1604 in de ſocieteit der Jeſuiten. Hebbende een tydlang te Napels geleeraart, wierdt hy aldaar Rector, naderhandt Præpoſitus van 't profeſſiehuis, en eindelyk Provinciaal gemaakt. In den jare 1646 wierdt hy op de generale vergadering der ſocieteit binnen Rome tot Generaal verklaart; zedert welken tydt hy niet alleen getracht heeft het Chriſtendom door verſcheide bezendingen uit te breiden, maar was ook zo mildadig omtrent den armen, dat hy in den jare 1649 by gelegenheit eener hongersnoodt by de duizend menſchen dagelyks voor zyne deure ſpyſde. Hy heeft verſcheide werken onder den name van *Aloyſius Siderius* nagelaten, ſtervende in den jare 1649, oud 64 jaren. Daniel Bartolus en Jacobus Hautinus hebben zyn leven beſchreven. *Sotwel Bibl. S. J. Witte Diar. biogr.*

CARAFA, (HIERONYMUS) te Palermo in Sicilië geboren in den jare 1627, en aldaar in het genootſchap der vaderen Jeſuiten aangenomen, komt by de Siciliaanſche ſchryveren voor als een man van een voorbeeldelyk leven en uitſtekende Godvruchtigheit, die gepaart ging met eene grote kenniſſe in de beſchavende wetenſchappen en gronden der Roomſche kerke. Hy heeft in de Italiaanſche tale geſchreven *Le Meraviglie del S. S. Sacramento dell' altare; &c. Bibl. Sic.*

CARAFA, (MARIANUS) mede te Palermo ter wereldt gekomen, is Doctor in de Rechten en een fraai dichter geweeſt. Hy overleedt ter zelver plaatſe den 10 November des jaars 1648, en wierdt in de kerk van S. Nikolaas van Tolentino begraven, hebbende een jaar voor zyne doodt uitgegeven *Canzoni Siciliane. Bibl. Sicul.*

CARA *Ilugh Otmon*, zoon van Curlubeg, derde prins der Turcomannen, verzelde Tamerlan in zynen optocht naar Natolië, en wierdt na de overwinning van Bajazeth rykelyk voor zyne dienſten begiftigt; want Tamerlan gaf hem de ſteden van Sivas in Natolië, van Arzengian in Armenië, Edeſſe en Mardin in Meſopotamië. Dus Cara Ilug verſterkt zynde beoorloogde hy de prinſſen zyner natie; doch hy ſneuvelde in een gevecht met Eſcander, zoon van Cara Joſeph, in den jare des Zaligmakers 1406, meer dan 90 jaren oud zynde. Zyn zoon Hamzab-beg was zyn opvolger. Hy was de overgrootvader van den zo genaamden Uſſum Caſſan. *Herbelot Bibliothéque Orientale.*

CARA *Joſeph* of *Iſſuf*, zoon van Cara Mohammed, vorſt der Turcomannen. Zyn vader was maar een hoofdman onder de benden van Sultan Achmeth Ben Avis. Hy begon zyn ryk met trouwloosheit, terwyl hy zynen weldoender Sultan Avis de ſtadt Bagdad ontweldigde. Doch deze vreugt duurde niet lange; want Tamerlan hebbende hem op de vlucht geſlagen herſtelde Bagdad in de macht van den Sultan Achmeth. Cara Joſeph vluchtte naar Egypten: doch Achmeth voor de tweede maal uit Bagdad verdreven zynde door Miranſchach, zoon van Tamerlan, moeſt ook naar Egypten vluchten. Farage, koning van Egypten, nam hen beide in verzekering, ten gevalle van Tamerlan. Deze in den jare 1404 geſtorven zynde, wierden zy beide in vryheit herſtelt, en wel gehandelt. Midlerwyle hadden deze twee prinſſen gedurende hunne gevangeniſſe een verbondt gemaakt, dat zy, in hun gebiedt herſtelt zynde, als goede nabuuren zouden leven. Maar Cara Joſeph zich door de vlucht uit Egypten verloſſende, kwam eerſt in Chaldea, en van daar in Meſopotamië, en ſtelde zich aan 't hoofdt der Turcomannen, die hy onderweeg verzamelt hadt, met een voornemen van zyn geluk te vervolgen, zo verre als hy kon, ook ten koſte van zyn gegeven woordt en ruſt. Hy greep eerſt aan de kinderen van Tamerlan, in Adherbigian, alwaar hy de ſtadt Tauris innam, nadat hy Abubeker, zoon van Miranſchach, geſlagen en gedood hadde by de ſtadt Nakſchirvan, en naderhandt Miranſchach, den zoon van Tamerlan zelf. Deze ſtadt verlatende, om den oorlog in Gurgiſtan te voeren, boodt hem Sultan Achmeth het hoofdt. Dit gaf gelegenheit van een nieuwen oorlog, in welken deze Sultan bleef, en Cara Joſeph zo machtig wierdt, dat hy meeſter van Chaldea, Meſopotamië, Meden, een groot gedeelte van Armenië en Georgië was: invoegen by ook Syrië en Natolië dreigde; wanneer Scharok, de vierde en jongſte zoon van Tamerlan, hebbende de Ooſterſche deelen zynes ryks bevredigt, een beſluit nam om zich te wreken over de doodt van zynen broeder Miranſchach. Dit geſchiedde in den jare 1419. Deze prins was reets tot in Meden, of Adherbigian, gekomen, met een ontzaglyk heirleger, om Cara Joſeph het hoofdt te bieden. Maar ook deze toog hem met een onvertzaagt herte en eene armee, beſtaande niet dan uit ſtrydbare manſchap, en die reets van overlang gewoon waren te overwinnen, te gemoet, en men ſtondt aan weêrzyden gereed om een bloedigen ſlag te beginnen, wanneer Cara Joſeph plotzelyk, hoewel eene natuurlyke doodt, ſtierf, in zyne legerplaats naby Tauris. Dit gerucht zich verſpreidende, zag men wel haaſt zyn machtig leger verſtrooit, zonder dat iemandt in ſtaat was om het zelve te wederhouden. Zelfs vielen zommige op de tente van Cara Joſeph aan, en plunderden de zelve; anderen ſneden zyn dood ligchaam de ooren af, om maar de ringen en paarlen te hebben. Hy wierdt ten laatſten van eenige zyner vrienden naar Argis gebragt, en begraven. Hy ſtierf in den jare 1420, het 14 jaar zyner regeering. Onder zyne zes kinderen is Pir Buda Khan voor zynen vader geſtorven. Emir Eſcander was zyn opvolger in de regeering; dezen volgde Mirza Gehan Schach. Maar Schach Mahommet was gouverneur van Perſië. Emir Abſal ſtierf ook voor zynen vader. Abuſaid wierdt door zynen broeder Eſcander gedood. *Khondemir.*

CARAIBES. Zie KANNIBALEN.

CARAITEN. Zie KARAITEN.

CARAMANIA. Zie KARAMANIE.

CARAMUEL *van Lobkowitz* (JOHANNES) wierdt den 24 May des jaars 1606 te Madrit in Spanje van eene Hoogduitſche moeder en een Nederlandſchen vader geboren. Hy oeffende zich, nog zeer jong zynde, met ongemeenen yver in de wiskunde, en vervolgens in de poëzy, zo dat hy in een uur hohderd, en in eenen dag duizend vaarzen kon maken. Menig, waarlyk, zou 'er werk aan hebben om ze in dien tydt alleen uit te ſchryven. Vervolgens oeffende hy zich in de Ooſterſche talen, en inzonderheit in de Chineeſche, wierdt een Ciſtercienzer monnik, daar na prediker van Emanuel, gouverneur van Portugal, enz. en voorts te Loven Doctor in de Godgeleerdheit. Hy kwam in den jare 1648 in Bohemen, wierdt daar na naar Rome geroepen, en door paus Alexander den VI tot biſſchop van Satriano aangeſtelt. De zelve paus zou hem ook tot het purper verheven hebben, indien hem niet was gezegt, dat zich Caramuel al te zeer aan de buitenſporigheden van het Roomſche hof en het ergerlyke leven der pauſſelyke neven ſtiet. Hy heeft geſchreven: *De Philoſophia reali, expreſſiva, modali, formali, actionali & reiforme; Theologia moralis, regularis & rationalis; Metalogica; Encyclopoedia concionatoria; Steganographia; Matheſis audax; coeleſtes Metamorphoſes; Tabulæ motuum coeleſtium & ephemerides; Mundus idem non idem; Urania rectilinea; de Planetis; ſevera diſputandi methodus; Dominicum, ſeu hiſtoria Dominici à Jeſu Maria, Carmelitæ excalceati; de laudibus B. Mariæ Virginis; Muſæum mortis; Hierarchia eccleſiaſtica de ſummi Pontificis & Patriarcharum electione & promotione; pax ad binas hypotheſes reducta, ſub primam condemnata & diſſuaſa, ſub ſecundam pia, licita & valida demonſtrata, commendata, perſuaſa; de florenti ſtatu Religioſorum.* Hy heeft ook een werk geſchreven, onder den tytel van *Theologia dubia*, in het welke hy alle de twyffelingen der Atheïſten en vrygeeſten byeen heeft verzamelt. Hy wierdt daar over naar Rome ontboden, om zich daar in het conſiſtorie te komen verantwoorden: doch hy deedt zulks met zo veel kracht en nadruk, dat paus Alexander de VI hem tot het einde toe aangehoort hebbende, vol verwondering uitriep: *Nunquam ſic locutus eſt homo*, dat is: *Nooit heeft eenig menſch zo geſproken.* Maar allermeeſt is hy vermaard door zyn werk van *Salomons Tempel-bouw*, waar uit in der daadt zyne grote geleerdheit en belezenheit blykt, en het welk iemandt, eene wiskundige verhandeling by dat werk voegende, gelegenheit heeft gegeven, om zonder ſchroom van den ſchryver te durven zeggen, dat, indien het Godt behaagde alle wetenſchappen op alle akademiën der wereldt verloren te laten gaan, de ſchriften van Johannes Caramuel alleen in ſtaat waren om de zelve weder te voorſchyn te brengen. Doch men vindt ook in een ander geſchrift, *Anti-Caramuel* genoemt, aangaande dezen ſchryver het volgende oordeel, namentlyk, dat hy tot den achtſten, dat is tot den hoogſten, graadt ſpitsvinding of ſcherpzinnig, tot den vyfden graadt welſprekend, maar naauwlyks tot den tweeden graadt verſtandig en met een gezond oordeel is begaaft geweeſt. Nog heeft hy een hiſtoriſch en rechtsgeleerd werk nagelaten, genoemt: *Philippus prudens &c.* en is overleden in den jare 1682.

CARANSEBES. Zie KARANSEBES.

CARANUS, eerſte koning van Macedonië, de zevende der nakomelingen van Hercules. De oude fabelen berichten, dat wanneer deze koning beſloten hadt, eene monarchie op te rechten, de godſpraak hem belaſtte, zyn ryk daar te veſtigen, waar henen hem de geiten wyzen zouden. Wanneer hy derhalven op zekeren tydt in Emathia, nu Macedonië genaamt, eene grote kudde geiten ontmoette, gaande naar de ſtadt Edeſſa, volgde hy de zelve, en nam die ſtadt in, Mida uit een gedeelte van dat geweſt verdryvende, en dus zyn ryk oprechtende, het welk gezegt wordt 30 jaren lang geduurt te hebben; en men rekent gemeenlyk 23 koningen van Caranus tot Alexander den Groten. Doch deze zyn in de geſchiedeniſſen niet zeer vermaard, behalven Amynthas en zyne vier zonen, die na elkander geregeert hebben; onder welke Philippus de jonge de gronden der Griekſche monarchie gelegt heeft, die door zynen zoon Alexander den Groten ten top geveizelt is. *Juſtin.* VII. 1. *Vellej. Paterc. I.* 6. *Marmora Arundel.*

CARAPULA, *Bataglio*, *Gireſlumar*, een kleine ſtadt in 't koninkryk van Algiers in Barbaryë. Zy is gelegen aan de kuſt der Middelandſche zee, tuſſchen de ſteden Tenez en Oran.

CARAQUEN, of CARANQUEN, zyn wilde menſchen in Quito, een geweſt van Peru, wonende omtrent de kuſt der Zuidzee. Naar hunnen name wordt een groot landt *Caranque* genaamt. Zy zyn dom en ongeſchikt, bidden tygers, leeuwen en grote ſlangen aan: doch die op de Noorder kuſt wonen, zyn geregelt en ſcherpzinnig. Deze beſchilderen hunne aangezichten met zekere kentekenen, die van de ooren tot aan de kin getrokken zyn; ook dragen zy kunſtig gewerkte goude ketens. *De Laet Hiſt. novi orbis. Vega hiſt. des Yncas l.* VIII. *c.* 7. IX. 8.

CARASU, een rivier van Natolië, ontſpringende in groot-Karamanië, op het gebergte Antitaurus, doorſnydt een groot gedeelte van Aladulië, en vervolgens van klein-Karamanië, alwaar ze Tharſus beſpoelt, en niet verre van daar zich in de Middellandſche zee ontlaſt. De wateren dezer riviere zyn zo koud, dat Alexander de Grote zich daar in werpende om te baden, in levens gevaar kwam. Keizer Frederik Barbaroſſa, wederkerende van zyne oorlogen in 't Heilige Landt, verloor zyn leven in de rivier Caraſu in den jare 1100.

CARASUI, een groote zee in Bulgarië, heeft 12 mylen in den omtrek, ontstaande uit den eersten arm van den Donauw, die by Chiustenge in de Zwarte zee valt, en ook de zee van O. L. V. van den Donauw genaamt wordt.

CARATCHOLI, of KARAKIOLES, worden genaamt de inwoonderen van den berg Caucasus tusschen de Oostelyke en Noordelyke landstreek van Mingrelië. Zommigen noemen hen *Caraquirquez*, dat is *zwarte Circassiërs*, hoewel hunne huidt blank is, misschien omdat de lucht des lands altydt donker is. Zy spreken de Turksche tale, maar zo snel, dat men hen naauwlyks verstaan kan. Zy hebben hunnen oorsprong van de Hunnen, die eertyds het Noorder gedeelte van 't gebergte Caucasus bewoont hebben; waar van daan ook de Turken gesproten zyn. *Lamberti relat. de la Mingrelie, by Thevenot.*

CARAUSIUS, volgens Simon van Leeuwen een Gooilander van geboorte; maar volgens anderen een Geldersman, en naar hun gevoelen eigentlyk *Garaus* genoemt, welke naam door de Romeinen in *Carausius* zou zyn verandert. Aurelius Victor noemt hem een Menapiër, en dus, naar het zeggen van Briet en Sanson, een Brabander. Hoe het daar mede zy, hy was admiraal of zeevoogdt van de keizeren Diocletianus en Maximianus op de Belgische zee, en een kloekmoedig zeeheldt, die van de Bataviche kusten, en daar omtrent, menigen buit haalde, maar 'er geen rekenschap van deedt aan de keizers, noch hen iets daar van mededeelde, het welk hem der zelver ongenade over den hals haalde. Sigonius schryft 'er aldus van: " Ondertusschen " heeft Batavië, van de Fransche koningen beheerscht, zich aan " den zeerover Carausius overgegeven"; en Eutropius: " Door- " dien Carausius van den buit, dien hy maakte, noch aan den " Roomschen stedehouder rekenschap gaf, noch van den zel- " ven iets aan de keizeren overzondt, maar alleen voor zich " behieldt, en doordien men een kwaad vermoeden hadt, dat hy " vreemde volkeren inliet, om hen, weder te rug kerende, van den " gemaakten buit te beroven, en zich daar door te verryken; " zo heeft de keizer Maximianus gelast, dat men hem van kant " zou helpen. Doch hy, daar van verwittigt zynde, is naar " Britannië overgestoken, en heeft daar het purper aangeno- " men". Hy maakte, nadat hy zich in Engelandt, als gezegt is, tot keizer hadt opgeworpen, een verbondt met de Galliërs, en dwong de keizeren Diocletianus en Maximianus, die de handen elders vol werk hadden, en wegens zynen aanhang groten tegenstandt aan hem ontmoetten, om vrede met hem te maken. Hy bleef in dien staat den tydt van zeven jaren, wanneer hy door Alectus, eenen zyner hoofdmannen, vermoord wierdt. Men zegt, dat het geschiedde in den jare 293. *Aurelius Victor in Dioclet. Eutropius l. IX. Sigonius de Imp. Occid. Van Leeuwen Batav. illustr. p.* 379.

CARAVACCA, of CRUZ *de* CARAVACCA, een klein vlek in het koninkryk Murcië, op het gebergte der grenzen van Nieuw-Castilië, naby de rivier Sigura gelegen, alwaar een kruis getoont wordt, hebbende, zo als men vertelt, de kracht om den donder af te keren.

CARAVAGGIO, een vlek en voortreflyk kasteel in het hertogdom van Milanen, tusschen Brescia en de stadt Milanen, voerende den tytel van een markgraafschap. De plaats is vermaard door de overwinning, die Franciscus Sforcia, naderhandt hertog van Milanen, in den jare 1446 op de Venetianen bevocht, als mede omdat Polydorus van Caravaggio aldaar geboren is. Zie POLYDORUS.

CARAVAGGIO, (MICHAEL ANGELO VAN) naar de plaats zyner geboorte in Lombardië aldus genaamt, was een vermaard schilder in de XVII eeuw, uit het adelyke geslacht van Marigi. Zyn vader was een metzelaar van Caravaggio. Hy was de eerste der Italianen, die de oude manier van schilderen varen liet, en zich zonderling daar op toeleide, om naar 't leven te treffen. Doch hy zeer twistgierig zynde geraakte met Josephus d'Arpin, een beroemd schilder te Rome, in stryd; en wanneer zy beide met den degen op elkander los gingen, wierdt een jongeling, genaamt Ranuccio Tomassino, gedood. Caravaggio vluchtte tot den marquis Justiniani, en schilderde aldaar eenige voortreflyke stukken, onder anderen een Cupido, waar door hy Vryheit erlangde om met de zynen uit te gaan. Niet lange daar na ontmoette hem d'Arpin, te paardt naar 't hof rydende. Hy daagde hem aanstonts tot een tweegevecht uit. Doch d'Arpin ontschuldigde zich, zeggende, dat het hem, van den paus tot ridder gemaakt zynde, niet paste zich met hem in een gevecht in te laten. Caravaggio hier tegen niets kunnende inbrengen, verkocht alle zyne goederen den Joden, en vertrok naar Malta, om aldaar ridder te worden; het welk hy ook na eenige tochten tegen de Turken bygewoont te hebben erlangde. Dus keerde hy haastelyk naar Rome, om zyn geschil met d'Arpin af te doen; doch zyne schielyke reize veroorzaakte hem een heete koorts, waar van hy te Arpinum, de geboorteplaats van d'Arpin, overleedt in den jare 1609. *Felibien vies des peint. Sandrarts Acad. Tom.* I. *p.* 11. *l.* II. *c.* 19. *n.* 82.

CARAVAJAL, een kardinaal. Zie CARVAJAL.

CARAVIGIOLE, (BERNARDINUS) een Spanjaardt, en kardinaal, met den tytel van *het H. kruis*, was in groot aanzien by de pauzen Alexander den VI en Pius den III. Maar hebbende eenig misnoegen opgevat tegen Julius den II, opvolger van den laatstgenoemden op den pausselyken troon, begaf hy zich van het hof naar Pisa, omhelsde de party van den keizer Maximiliaan, en die van Lodewyk den XII, koning van Vrankryk, en andere vorsten, die mede op paus Julius gebeten waren. Hy was voorzitter op het concilie van Pisa in den jare 1511, en wierdt onder de pauzen Hadrianus den VI en Clemens den VII in gewigtige zaken gebruikt. Hy stierf kort daar na, te weten in den jare 1512, in den ouderdom van 77 jaren. *Mariana Hist. Hisp.*

CARBEN, eene aloude adelyke familie aan den Rhyn, uit de welke de ridder *Ruprecht* in den jare 1217 overleden is. Dezes nazaten hebben zich in verscheide linien verdeelt, die echter alle uitgestorven zyn, tot op de Staden, uit welke *Emmerik* als Regiments-burgman en bouwmeester te Friedberg na het begin der XVII eeuwe geleeft hebben. Des zelfs zoon *Wolf Adolf*, Hessen-Darmstadsche Raadt en president te Marburg, burggraafte Friedberg, en generaal directeur der Zwabische ridderschap, stierf in den jare 1671. Zyne zonen waren 1) *Johan Adolf*, keur-Paltsche kamerheer, regiments burgman te Friedberg, en Raadt der Rhynsche ridderschap. 2) *Philip Emmerik*, wiens kleinzoon, *Frans Emmerik Lotharius Burkhard Adolf*, geboren in den jare 1694, de eenigste stamhouder zyns geslachts geworden is. *Humbr. R. A. Tab.* 105.

CARBILIUS RUGA was de eerste der Romeinen, die zyne vrouw wegens der zelver onvruchtbaarheit verstiet in den jare 227. Anderen noemen hem *Carcilius Maximus*, die met L. Postumus Albinus burgermeester was. *Aul. Gell. l.* IV. *c.* 3.

CARBO, een vermaard redenaar voor de tyden van Cicero, die van hem gewaagt. Men zegt, dat aangezien hy de wispelturigheit des Roomschen volks niet verdragen kon, hy eindelyk, na dat hy zich te vergeefs bemoeit hadt het zelve daar van af te trekken, zich heeft om 't leven gebragt. Hy moet niet verwart worden met eenige andere voorname mannen van dezen name, onder welke is *Cajus Carbo*, die met Gracchus en Flaccus drieman was, en die uit hoofde der verdeeling der landereien met de zelve in geschil geraakte. Een ander *Carbo* was drie malen burgermeester, hieldt het met Marius en Sertorius, en wierdt op 't bevel van Pompejus in Sicilië omgebragt. Eindelyk was 'er nog een redenaar van dezen name, broeder van den voornoemden Carbo, die trachtende de ingeslopene ongeregeldheden der zoldaten te verbeteren, en de gestrenge krygstucht weder om in te voeren, vermoord wierdt.

CARBON, eene rivier. Zie ALFEUS.

CARBON, eene kleine stadt in Afrika, gelegen aan de kust des koninkryks van Algier, tusschen de stadt van dien name en Bugie. Men houdt daar voor, dat het der ouden *Rusazus*, eene stadt gelegen in Mauritania Tingitana, is. *Maty Diction.*

CARBON (LODEWYK) leefde in 't einde der XVI eeuw, en was eigentlyk een Godgeleerde, hoewel hy ook verscheide Rhetorische en Philosophische werken heeft nagelaten. Zyne *Introductio ad Logicam* is te Venetië gedrukt in den jare 1579. *Bayle Dict. Crit.*

CARBONARA, *Cabo Carbonara*, of *Ferrato*, eertyds *Herculis Portus*, is een kaap met een haven in Sardinië, by den ingang der Golf van Cagliari, aan de Noordzyde. Zy is dus genaamt of van het kleine plaatsje *Carbonera*, aldaar gebouwt, of van het oude *Ferraria*, dat men gelooft aldaar geweest te zyn. *Maty Dict.*

CARBONNE, (FRANCISCUS) kardinaal bisschop van Monopoli, was geboortig van Napels. Urbanus de VI maakte hem in den jare 1385 kardinaal. Dus heeft hy tot de verkiezing van Bonifacius den XI veel geholpen. Deze gaf hem het bisdom van Sabina, nevens verscheide gouvernementen in den Kerkelyken Staat. Theodoricus van Niem beschuldigt hem van simonie. Hy stierf plotzelyk in den jare 1405, den 18 Juny. *De Niem l.* I. *&* III. *Ciacon. Garimbert.*

CARBONNEL, (BERTRAND) een dichter, geboortig uit Provence, leefde in de XIII eeuw, omtrent het jaar 1223, en liet verscheide schriften na. *La Croix du Maine. Bibl. Franc.*

CARBURY is eene stadt en barony in het graafschap Kildare in Ierlandt. Ook voert dezen naam nog eene andere stadt in het graafschap Cork.

CARCANOSSI. Zie ANOSSI.

CARCASSONNE, eene grote en sterke, ook wel bebouwde stadt in Neder-Languedok, aan de rivier Aude, die 'er midden door loopt. De ouden noemen ze *Carcasso, Carcassum, Volcarum*, of *Tectosagum*. Cæsar, Plinius, Ptolemæus en anderen maken 'er gewag van. Zy heeft een presidiaal, een bisdom, staande onder het aartsbisdom van Narbonne, en een kasteel, waar in zeer oude acten met zeldzame letteren op basten van bomen en lynwaat geschreven gezien worden, die gezegt worden door de Westgothen na de plundering der stadt Rome derwaarts gebragt te zyn. Zommigen zyn van gedachten, deze stadt zy door de Gothen versterkt, en het kasteel gebouwt, ter bewaring van den roof, dien zy van Rome hadden medegebragt. Het is zeker, dat dit kasteel wegens des zelfs gelegenheit zeer sterk was, invoegen de Galliërs, wanneer zy het na de nederlage van Alarik in den jare 507 belegerden, het verlaten moesten, zonder het te kunnen innemen. Koning Gontran rukte naderhandt wederom daar voor; maar te vergeefs. Nochtans nam hy het een tydlang daarna by verraadt in; hoewel hy door Recaredus, koning der Gothen, omtrent den jare 587 geslagen wierdt. In volgende tyden viel de plaats in de macht der Franschen, die zekeren grave tot gouverneur daar over stelden. De eerste, zo veel als bekend is, was *Bernard* de II, graaf van Toulouse, die leefde in den jare 871. *Arnaldus*, graaf van Carcassone, leefde in den jare 974, wiens opvolger was *Rogerius* de II in den jare 978. Deze teelde *Rogerius*, nevens eene dochter, Irmengardis, gemalin van Bernard Raimond Trincavel, vicomte van Beziers en Agde: doch Rogerius stierf zonder erfgenamen; en dewyl *Raimond Berengarius*, grave van Barcellona, hier op eene pretensie op Carcassone maakte,

maakte, ontſtondt tuſſchen hem en Trincavel een ſtrydt, die in den jare 1068 in dier voegen bygelegt wierdt, dat de graaf van Barcelona de ſtadt Carcaſſone, Trincavel het overige der graafſchap hebben zou. Hier op volgde in den jare 1090 *Bernard Athon*, zoon van Trincavel en Irmengard. Deze nam de gelegenheit waar, en overviel Carcaſſone, by minderjarigheit aan Raimundus Berengarius. Doch de inwoonderen, zyn kwaad gedrag ziende, keerden van zelfs wederom tot gehoorzaamheit van Raimond. Dit bewoog Bernard de ſtadt ten tweeden male te belegeren; de welke wanneer hy ze by verdrag ingenomen hadt, liet hy den voornaamſten inwoonderen niet alleen de oogen uitſteken, maar ook neus en ooren afſnyden. Dit bewoog den grave van Barcelona de wapenen op te nemen; hoewel de zaak tot een vergelyk kwam, en Bernard in 't bezit van 't graafſchap bleef: invoegen hy en zyne nakomelingen den naam vicomte voerden. *Rogerius* de IV, zoon van dezen Bernard, ſtierf zonder kinderen. Hem volgde zyn broeder *Raimond*, die in den jare 1167 in den tempel te Beziers gedood wierdt. Onder zyne kinderen heeft zyn derde zoon, *Rogerius Trincavel*, het geſlacht voortgeplant. Deze teelde *Raimundus Rogerius*. Deze, alzo zyne moeder uit den huize des grave van Toulouſe was, hieldt het met Raimond den ouden, grave van Toulouſe, en begunſtigde de Albigenzen. Hier door verwekte hy een kruistocht tegen hem. Carcaſſone wierdt ingenomen in den jare 1209, en hy ſtierf ter zelver tydt; wanneer met goedvinden der geeſtelyken, en der genen, die zich tegen de Albigenzen verbonden hadden, de goederen des grave van Carcaſſone aan *Simon*, grave van Montfort, gegeven wierden. Dit wierdt door het Synode te Montpellier, gehouden in den jare 1214, en door het Concilie van Lateraan in den jare 1215 bekrachtigt. Doch aangezien *Amalrik van Montfort*, zoon van Simon, deze heerſchappy tegen de graven van Toulouſe, Foix, en andere heeren niet beweren kon, ſtondt hy de zelve in den jare 1222 aan den koning van Vrankryk, Lodewyk den VIII, af, en wierdt daar voor tot konneſtabel van Vrankryk gemaakt. *Raimundus Trincavel*, zoon van Raimundus Rogerius, deedt insgelyks in den jare 1247, dus ook Jacobus, koning van Aragon, in den jare 1258 aan Lodewyk den IX, koning van Vrankryk: invoegen de graafſchappen van Beziers en Carcaſſone zedert dien tydt met de krone van Vrankryk zyn vereenigt geweeſt. S. Guimeran wordt gezegt de eerſte biſſchop geweeſt te zyn van Carcaſſone, ſtervende in den jare 300. Hilarius en Valerius worden aldaar onder de heiligen geſtelt. Het omleggende landt wordt *la Carcaſſois* genaamt. *Plin. l.* VIII. *c.* 4. *Procop. l.* I. *de bello Goth. Gregor. Turonenſ. l.* VIII. *c.* 3. *& l.* IX. *c.* 31. *Contin. Aimoini l.* V. *c.* 27. *Catel hiſt. des Comtes de Toulouſe, & Mem. de Lang. Beſe hiſt. de Carcaſſ. de Marca hiſt. de Bearn. l.* VIII. *Sammarth. Gall. du Puy Droit du Roy. Graverol. Villes de Langued.*

CARCATHIOCERTE, eene ſtadt gelegen in groot-Armenië, niet verre van de rivier Tigris. *Plin. l.* VI. *c.* 9. Het paleis aldaar wordt *Sophene* genaamt. *Strabo.*

CARCHI, in het Latyn *Chalcia*, een eilandt in de Middelandſche zee, in 't Weſten van Rhodus gelegen, is wel klein, doch zeer vruchtbaar.

CARCINUS was een dichter van Athene, en ſchreef zo duiſter, dat hy gelegenheit tot een ſpreekwoordt gegeven heeft: want *Carcini Poëmata* worden duiſtere vaarzen, en die een raadſel gelyk zyn, genaamt.

CARCORA, eene ſtadt in 't koninkryk van Barca, gelegen in Barbaryë, aan den oever der Golf Sidra, by den mondt der rivier Metel. Men houdt daar voor, dat het der ouden *Diacherſis* is, eene ſtadt in Cyrenaica gelegen. *Maty Dict.*

CARCOVIACA, het voornaamſte der Orkadiſche eilanden, hebbende een ſterk kaſteel en grote haven. Het is een ſtuk van 't eilandt Mainlandt. De Schotten hebben zich, niettegenſtaande de klagten des konings van Denemarken, die zich heer der Orkadiſche eilanden noemt, meeſter van 't zelve gemaakt. *Hofman. Lexic. Univerſ.*

CARCUELA. Zie SARCUELA.

CARDAILLAC, een vlek in Quercy, zynde een landſchap van Vrankryk naby Figeac, naar de grenzen van Auvergne. Zy is de oudſte barony dezes lands, en naderhandt een markgraafſchap genaamt. Van dit vlek wordt ook eene familie genaamt.

CARDAILLAC. Het geſlacht van Cardaillac heeft de baronnen van Cardaillac, en la Chapelle Marival, heeren van St. Cernin, enz. koninklyke kamerheeren, ſeneſchallen, gouverneurs van Quercy, en ridders der koninklyke orde, de graven van Bioule, generaal luitenants in Languedok, enz. voortgebragt. *Bertrand van Cardaillac* betoonde zyne dapperheit in den oorlog tegen de Albigenzen. *Wilhelm*, zoon van dezen Bertrand, was in den jare 1209 biſſchop van Cahors, en ſtierf in den jare 1234. Hy moet onderſcheiden worden van een anderen *Willem van Cardaillac*, biſſchop van S. Papoul, die in den jare 1347 overleden is. Deze was een zoon van *Gerard van Cardaillac*, heer van Chapelle Marival, en broeder van *Bertrand*, biſſchop van Cahors, geſtorven in den jare 1367. Onder dezen is de akademie van Cahors geſticht. Zyn opvolger was Bego van Caſtelnau, ſtervende in den jare 1380, en wordende opgevolgt door *Franciſcus van Cardaillac*, eerſt een Franciskaner monnik, naderhandt biſſchop van Cavaillon, en laatſtelyk van Cahors, ſtervende in den jare 1404. *Lodewyk van Cardaillac* en Levi, grave van Bioule, enz. was generaal luitenant van Languedoc, wierdt in den jare 1661 ridder der koninklyke orde, en ſtierf zonder erfgenamen in den jare 1666. *Catel hiſt. de Langued. la Croix de Epiſ. Cadurc. Sammarth.*

CARDAILLAC, (JOHANNES VAN) patriarch van Alexandrië, en adminiſtrator des aartsbiſdoms van Toulouſe, leefde in de XIV eeuw, en was een zoon van Bertrand, heer van Bioule, en Ermengarde van Lautrec. In zyne jeugt begaf hy zich tot de Rechtsgeleerdheit, wierdt der beide Rechten doctor te Toulouſe, en leerde aldaar met veel toejuiching. Naderhandt zondt hem deze akademie aan Clemens den VI, gelyk in den jare 1370 de koning van Caſtilië hem tot Urbanus den V zondt. Deze gezantſchappen volbragt hy zo loffelyk, dat hem Gregorius de XI in den jare 1372 als legaat naar Duitſchlandt zondt. Wederkerende wierdt hy door den zelven paus met het aartsbisdom van Braga in Portugal begiftigt; dat hy echter naderhandt wederom varen liet. Karel de V, koning van Vrankryk, gebruikte insgelyks zynen dienſt. Naderhandt wierdt hy patriarch te Alexandrië, en adminiſtrator van 't aartsſtift Toulouſe, in den jare 1376. Niettegenſtaande zyne grote verrechtingen heeft hy nochtans ook vele boeken geſchreven, die in de bibliotheek der Dominikanen te Toulouſe bewaart worden, als: *Sermones*; *Collationes Synodales*, enz. Hy ſtierf in den jare 1390. *Froiſſard l.* I. *Chron. c.* 252. *Sammarth. Gall. Catel. hiſt. de Lang.*

CARDAMUS, een koning der Bulgaren, wordt gezegt de keizeren van Conſtantinopel cynsbaar gemaakt te hebben. Maar wanneer hy Conſtantinus Porphyrogeneta dwingen wilde hem ſchatting te betalen, wordt deze gezegt hem zulks belooft te hebben: maar in den jare 796 met een leger in Bulgarië vallende heeft hy alles verwoeſt, en Cardamus is kort daar na geſtorven. *Hiſt. Miſcell. Baron.*

CARDAMYLE, een ſtadt in 't landſchap Argos, niet verre van Pylus, behoorde eertyds tot het gebiedt van Agamemnon, volgens Homerus. Herodotus getuigt, dat het eene ſtadt in 't gebiedt van Lacedemon geweeſt is. Strabo en Ptolemæus maken 'er gewag van. Volgens Stephanus is het een oude ſtadt in 't eilandt Chios. Thans is het maar een dorp, met een haven, aan de Noordkuſt van dit eilandt. *Baudrand. Hofman. Lex. Univ.*

CARDANUS, (HIERONYMUS) een geneesheer, wierdt den 24 September des jaars 1501 te Parys geboren. Zyne moeder was Clara Micheria, levende met zynen vader, een advokaat te Milanen, buiten echten ſtaat. Zy derhalven zwanger zynde wilde de vrucht afdryven, doch kon zulks niet doen. Cardanus begaf zich in het twintigſte jaar zyns ouderdoms van Milanen, daar hy vier jaren oud zynde gekomen was, wederom naar Pavië, met voornemen om zyne ſtudien te voltrekken. Twee jaren daarna verklaarde hy *Euclides*. In den jare 1524 wierdt hy Magiſter te Padua, en in 't volgende jaar Doctor in de medicynen. In den jare 1531 begaf hy zich in den huwelyken ſtaat, en wierdt eenige jaren daarna hoogleeraar in de wiskunſt te Milanen. Na verloop van weinig tyds wierdt hem het hoogleeraarſchap in de geneeskunde te Pavië opgedragen, het welk hy echter afſloeg. In den jare 1539 wierdt hy in het collegium medicum te Milanen ontfangen; en in den jare 1543 hieldt hy aldaar oopenbare leſſen in de medicynen. Het zelve deedt hy in het volgende jaar te Pavia; doch ondervindende, dat hem zyne jaarlykſche wedde niet richtig betaalt wierdt, keerde hy weder naar Milanen. In den jare 1547 wierdt hy op aanzienlyke voorwaarden naar Denemarken beroepen, doch weigerde het aan te nemen, zo om den Godsdienſt, als de ongezondheit der lucht. In den jare 1552 reiſde hy naar Schotlandt, en keerde na verloop van tien maanden wederom naar Milanen, bleef aldaar tot het begin van October des jaars 1559, wanneer hy zich naar Pavië begaf; van waar hy in den jare 1562 naar Bononië beroepen wierdt. Hier leerde hy oopentlyk tot den jare 1570, als wanneer hy in verzekering genomen, doch na eenige maanden wederom in vryheit herſtelt wierdt. In September des jaars 1571 vertrok hy naar Rome, alwaar hy buiten oopentlyke bediening leefde, behalven dat hy in het collegium medicum wierdt aangenomen, en een jaargeldt van den paus ontfing. Hy ſtierf aldaar den 21 September des jaars 1575, naar het getuigenis van Thuanus. Hoewel uit het leven van Cardanus, door hem zelf opgeſtelt, blykt, dat hy den 1 October des jaars 1576 nog geleeft heeft. Hy teelde eenige kinderen, onder welke Johannes Baptiſta, hebbende zyne huisvrouw met vergif omgebragt, te Milanen onthoofd is. De tweede was zo ondeugend, dat hem zyn eigen vader in de gevangenis liet werpen, en hem onterfde. Voorts leefde hy zeer onordentlyk, gelyk hy zelf ſchriftelyk nagelaten heeft. Hy kon niet ruſten, ten ware hy zyn eigen lighaam pyn hadt aangedaan. Zyn grootſte genoegen was in gezelſchap deze of gene verdrietlykheit voort te brengen. Hy was zodanig aan het ſpelen overgegeven, dat hy geheele dagen daar mede doorbragt, en dus tot de uiterſte armoede verviel. Voorts verzekert hy, dat al het gene hem ſtondt te gebeuren, hem door dromen of andere tekenen voorzegt is. Dit ſchryft hy zekeren beſchermengel toe. Daarenboven roemt hy, dat hy zo dikwils het hem behaagt heeft, verrukkingen gehad, en gezichten gezien heeft, hem vertonende al het gene hy wilde. Ook was hy de ſterrekunde zeer toegedaan, in zo verre, dat hy ook den Zaligmaker zyne nativiteit ſtelde; waar over hy zware cenſuren heeft moeten ondergaan. Zommigen voegen daar by, dat wanneer hy zich zelf zyne nativiteit ſtelde, en den dag van zyne doodt voorzeide, hy zich dood heeft gevaſt, ten einde zyne voorzegging niet valſch bevonden wierdt. Hy liet vele ſchriften na, als, behalven een boek *de vita propria*, ook *de Libris propriis, eorumque uſu*; *de ſtudio Socratis*; *encomium Neronis*; *Aſtrologiæ*; *Podagræ*, *Medicinæ*; *Canis Cerberus*, *ſeu Oratio de Medicorum inſcitia*; *de ſapientia*; *de prudentia civili*; *de ſubtili-*

tate; waar tegen Scaliger geschreven heeft; *de rerum varietate*, en vele andere; welke alle in folio zamen te Lion in den jare 1663 in tien stukken gedrukt zyn. *Thuan. l.* II. *& Teissier addit. Tom.* I. *Naudaeus de Cardano. Vossius in Mathem. c.* 10. §. 10. *&c. de Theol. gent. c.* 80. *Crasso elog. Thomasin. elog. Baillet Bayle.*

CARDENAS, (JOHANNES) geboren in den jare 1612 te Sevilië in Spanje, begaf zich in den jare 1627 in de societeit der Jesuiten, leerde zes jaren de Philosophie, en stierf in 't einde der XVII eeuw in zyne geboortestadt, zynde Rector van verscheide collegien geweest. Zyne schriften zyn: *Genuinum sidus mariani diadematis*; *Crisis Theologiæ bipartita. Sotwel Bibl. S. J.*

CARDIA, eene stadt in Chersonesus Thracica, wordt dus genaamt wegens hare gelykheit, die ze heeft met de uiterlyke gedaante van een menschen hert, by de Grieken Καρδία genaamt. Demosthenes in zyne redevoering tegen Aristocrates maakt 'er dikwils gewag van. Stephanus en Ptolemæus noemen ze *Cardiapolis*. De stadt *Lysimachie* is uit hare puinhopen gebouwt. Tegenwoordig is het een klein stedeke, genaamt *Caridia*.

CARDIF of CAERDIFFE, *Cardiffa*, de hoofdstadt van Clamorganshire in Zuid-Wallis, aan de rivier Tay, niet verre van daar de zelve in zee valt. Deze stadt en graafschap kwam onder het gebiedt van Wilhelmus Rufus; die de zelve met een muur omringde, en met een kasteel versterkte, in het welk Robert, hertog van Normandië, oudste zoon van Wilhelm den overwinnaar, zynde door zynen jongsten broeder Henrik den I, koning van Engelandt, uit zyn hertogdom verdreven, en van zyne oogen berooft, gevangen gezet wierdt, en 26 jaren zeer elendig leefde.

CARDIGAN (GRAVEN VAN) in Engelandt. Tot deze waardigheit zyn in den jare 1661 die van 't geslacht der Brudenel verheven, welk geslacht een geruimen tydt zynen setel te Dene in Northamtonshire gehad heeft. *Robert Brudenel* was onder de regeering van koning Henrik den VIII opperrechter van 't tribunaal, Common Pleas genaamt, en gewan by Margareta, erfdochter des ridders Bertine Entwysel, vicomte van Brikbee in Normandië, *Thomas Brudenel*, ridder; wiens opvolger was zyn zoon *Robert*, daar na zyn kleinzoon *Thomas*. Deze laatste wierdt van koning Jacobus den I tot baronet, en van Karel den I tot baron van Stanton-Wyvil in Leicestershire gemaakt. Hy wierdt wegens zyne zonderlinge trouwe tegen Karel den I gedurende de binnenlandsche beroertens bewezen, door de tegenparty in de gevangenis geworpen: doch Karel de II, den troon van Engelandt hebbende beklommen, verhief hem den 20 April des jaars 1661 tot grave van Cardigan. Hy stierf in den jare 1664, en zyn zoon *Robert* erfde zynen tytel. Deze trouwde eerst Maria, dochter van Henrik Constabel, vicomte Dunbar, en teelde by haar *Maria*, gemalin des grave van Kenoule, in Schotlandt. Zyne tweede gemalin was Anna, dochter van Thomas, vicomte Sanage. Deze baarde hem 1) *Franciscus*, van wien beneden; 2) *Anna Maria*, gemalin van Franciscus, grave van Shrewsbury. 3) *Catharina*, gemalin des grave van Middleton; 4) *Dorothea*, gemalin van Karel Fane, grave van Westmorlandt, en na des zelfs doodt van Robert, vicomte Dunbar in Schotlandt. Franciscus, lord Brudenel, stierf voor zynen vader, nalatende by Francisca, eenige dochter van Thomas Savil, en zuster van Jacobus Savil, laatsten grave van Sussex uit dit geslacht, de navolgende kinderen: 1) *George*, van wien beneden; 2) *Maria*, gemalin van Richard, zoon en erfgenaam van den lord Molineux; 3) *Anna*, gemalin van den lord Belasyse van Worlby, en naderhandt van Karel, hertog van Richmond; 4) *Francisca*, gemalin des grave van Newburg, en na des zelfs doodt van Richard, lord Bellow in Ierlandt. George wierdt na zynen grootvader grave van Cardigan, en trouwde Elisabeth, oudste dochter des grave van Ailesbury, genaamt Thomas Bruce. *Heylyn's help to English history p.* 253. *Peerage of England* I. *p.* 271.

CARDIGANSHIRE, *Ceretica*, een graafschap aan de Iersche zee in Zuid-Wallis, wordt in 't Noorden door de rivier Towy gescheiden van Merionethshire, in 't Zuiden door de rivier Tyvi van Penbrokshire, in 't Oosten van Breknokshire, in 't Westen paalt Cardiganshire aan de Iersche zee. Deze landstreek is aan de zeekust vruchtbaar, elders niet. Na dat ze door Wilhelm Rufus den inwoonderen van Wallis ontweldigt was, en naderhandt door des zelfs opvolger Henrik geheel verovert, gaf ze deze aan Gilbert de Clare, die de hoofdstadt Cardigan, gelegen aan de rivier Tyvi, met muren en een sterk kasteel voorzien heeft. Dit graafschap is van 't Noorden naar het Zuiden 32 mylen in de lengte, en van het Oosten tot het Westen 15 mylen in de breedte. Eertyds woonden hier de Dimeten.

CARDILLAC, (JOHANNES) patriarch van Alexandrië. Zie CARDAILLAC.

CARDONA, een sterke stadt in Catalonië, met een kasteel, aan de rivier Cardonet, voert den tytel van een hertogdom, en is twee Fransche mylen van Solsona gelegen. Aldaar zyn zoutgroeven, die gezegt worden jaarlyks dertig duizend stukken van achten op te brengen. Het gene de plaats nog vermaarder maakt, is dat de heeren van Folch daar van den tytel van hertogen voeren. In den jare 1711 den 17 November wierdt Cardona door Philips den V stormenderhandt ingenomen, en die genen, die nevens den kommandant in 't kasteel vluchtten, of door het zwaardt gedood, of krygsgevangen gemaakt. Na de overgave van Catalonië weigerden zy zich Philips den V te onderwerpen, en wierdt in de jaren 1712 en 1714 door de Franschen te vergeefs belegert. Doch na de verovering van Barcelona ging ze uit kracht der kapitulatie mede aan Vrankryk over. *Surita l.* XIII. *seq. Mariana.*

CARDONA, (FOLCH DE) een Spaansch geslacht, afstammende van *Raymundus* den IX *Folch*, vicomte van Cardona, bygenaamt *Pro ombre*. De zoon van dezen Raymundus, *Hugo*, admiraal van Aragon, stierf in den jare 1334, nalatende *Hugo* den II, die in den jare 1335 in den gravenstandt verheven wierdt, en wiens drie zonen, *Johan Ramon*, *Hugo* de III, en *Antonius*, drie afzonderlyke linien gesticht hebben. Van Antonius zyn de thans uitgestorvene graven van Golisano in Sicilië gesproten. De oudste, Johannes Ramon, heeft de linie der graven en hertogen van Cardona voortgeplant, en de navolgende drie kinderen nagelaten: 1) *Jacobus*, kardinaal, van wien in een afzonderlyk artykel gesproken wordt; 2) *Hugo*, stichter der graven van Guadeleste, van wien *Josephus*, graaf van Cardona en Eril, in den jare 1707 door koning Karel den III onderkoning van Valencia gemaakt wierdt: doch des zelfs broeder, *Antonius Folch de Cardona*, is markgraaf van Castelnou geworden; 3) *Johannes Ramon*, wiens achter-kleinzoon, *Fernandez Ramon*, in de XVI eeuw de laatste der hertogen van Cardona geweest is; vervallende zyne goederen met zyne eenige dochter *Johanna* aan het huis van Cordua. De middelste der voornoemde zonen van Hugo, namentlyk Hugo de III, was baron van Belpuig in Catalonië, en de stamvader der hertogen van Soma, Sesa en Baëna: want van zyne nazaten is *Raymundus van Cardona*, onderkoning van Sicilië en Napels, eerste hertog van Soma geworden. Hy stierf in den jare 1523, nalatende *Ferdinand*; wiens zoon *Anthon Fernandez* uit hoofde zyner moeder, gesproten uit den huize van Cordua, erfde Sesa en Baëna. In den jare 1712 leefde onder anderen *Felix Fernandez de Cordua Cordonna*, hertog van Baëna, Sesa en Soma, graaf van Cabra en Palamos, vicomte van Isnaïr, grootadmiraal van Napels, baron van Belpuig, Linola en Calonge, heer van Ruta, kapitein generaal van den Oceaan, en der kusten van Andalusië. Hy hadt drie zonen, *Franciscus Xaverius*, geboren in den jare 1687; *Venturus*, geboren in den jare 1689, en *Lodewyk*, geboren in den jare 1695, als ook een broeder, genaamt *Emanuel*, graaf van Montezuma. *Spen. hist. insign. l.* II. *c.* 14. *Imhof. v. de Grand. in Span.*

CARDONA, (HENRIK) kardinaal en aartsbisschop van Montreal, was uit den huize Folch, en een zoon des hertogs van Cardona. Hy was eerst bisschop van Urghel en Barcelona, doch kwam aan 't hof van keizer Karel den V in groter aanzien, en wierdt voor een tydlang tot onderkoning van Sicilië gemaakt. Hy hadt een groot verlangen naar den kardinaalshoedt, dien hy ook in den jare 1527, maar, volgens het getuigenis van Paulus Jovius, voor geldt erlangde; doch hy stierf in den jare 1530, in het 45 jaar zyns ouderdoms. *Paul. Jovius in vit. Pomp. Colonnae. Ughel. Ital. Sacra. Onuphr.*

CARDONA, (JACOBUS) bisschop van Urghel, was een broeder van Johannes Raymond Folch van Cardona, vicomte van Valamour, die Johanna van Aragon ten huwelyk nam, en aan Johannes den II in Aragon vele diensten bewees. Jacobus wierdt in den jare 1455 bisschop van Urghel; en alzo hy zich in vele gewigtige zaken, waar in hy door den koning gebruikt wierdt, wel gedroeg, wierdt hem op des zelfs voorsprake door paus Pius den II in den jare 1461 de kardinaalshoedt gegeven. Hy stierf te Cervera in Catalonië den 1 December des jaars 1466. *Surita lib.* XVI. *Gobelin in Comment. Pii* II. *l.* VII. *Onuphr.*

CARDONA, (JOHANNES BAPTISTA) bisschop van Tortosa, was geboortig van Valencia in Spanje, alwaar hy ook eene kanunnikdy bezat. Doch hy begaf zich onder Gregorius den XIII naar Rome, en wierdt aldaar wegens zyne geleerdheit vermaard. Hy was zeer gelukkig in 't verbeteren der duistere en twyffelachtige plaatsen van oude schryveren. Hy wierdt eerst bisschop van Elna, in 't Roussillon, naderhandt van Vich, en eindelyk van Tortosa, alwaar hy in den jare 1590 stierf. Men heeft ook eenige schriften van hem, als: *de expurgandis hæreticorum propriis nominibus*; *de regia S. Laurentii Bibliotheca*; *de Diptychis. Scotus Bibl. Hisp. Escolan. l.* V. *Hist. Anton. Bibl.*

CARDONNE, (JOHANNES FRANCISCUS DE) heer van Afay, enz. controlleur generaal der renten in Vrankryk, Raadt en hofmeester des konings, wierdt in de XV eeuw uit een voornaam geslacht geboren. Hy wierdt in gewigtige zaken gebruikt. Karel de VIII zondt hem als Ambassadeur naar Spanje. Franciscus de I gebruikte ook zynen raadt, en zondt hem met zyne kinderen als gyselaar naar Madrid, alwaar hy zyn leven geëindigt heeft. *Souliers nobl. de Touraine.*

CARDRONAC, (DE BAAI VAN) eertyds *Moricambe*, is een kleine Golf van Engelandt, gelegen aan de Noorder kust van 't graafschap Cumberlandt, by den mondt der riviere Wampul.

CARDOUAN. Zie ANTROS.

CARDUA. Dus wordt zekere godheit der Heidenen genaamt, die gezegt wierdt het opzicht over de hengselen der deuren en poorten te hebben; gelykerwyze Forculus over de deuren en poorten zelf, en Limentinus over den bovendorpel gestelt te zyn geloofd wierden. *Pomey Panth. Myth. Struv. Syntagm. Antiq. Rom.*

CARDUCCIUS, (BALTHAZAR) een Rechtsgeleerde, leeraarde de Rechten te Padua en Florence. Wanneer die van Medicis uit deze stadt verjaagt waren, en de Florentynen zich wederom in vryheit wilden herstellen, wierp hy zich tot een hoofdt van eene menigte jonge manschap op, en pleegde zo veel wreedheden, dat hy *zabel* toegenaamt wierdt. Hy wierdt in dit voornemen door een ander vermaard Rechtsgeleerde, met name Junius Galeottus, ondersteunt. *Jovius l.* XXV. *hist.*

CARDUEL, of CARTUEL, een geweft van Afië, is een gedeelte van het eigentlyk genaamde Georgië, naby de Tartaren van Daghestan, en het koninkryk Zacheti, naar 't Oosten. Aan de Zuidzyde heeft het Irvan; de koninkryken Baratralu en Imirette in 't Westen, en Circassië in 't Noorden. Het draagt den naam van een koninkryk; hoewel het cynsbaar is aan den koning van Persië, die de stadt Teflis, eertyds de hoofdstadt des lands, bezit. Thans is Kori of Ghori de setel des konings van Carduel.

CAREMBOULE, eene landstreek in 't eilandt Madagascar, op de Zuidkust, tusschen de landschappen Ampatres en Mahafales. Daar wascht weinig koren, van wegens de droogte der aarde; echter zyn 'er goede weiden, des veel vee en boomwol aldaar gevonden wordt. *Flacourt hist. de Madagascar.*

CARENS, *Carentia*, was eene stadt op het eilandt Rugen, gelegen in de Oostzee. Eertyds wierden in de zelve drie tempelen gevonden, in welke drie verschrikkelyke godheden wierden aangebeden, van welke de eene genaamt wierdt *Rugenith*, hebbende zeven aangezichten aan een hoofdt, en zeven zwaarden in hunne scheden hangende aan een draagbandt; voorts een bloot zwaardt in de regter handt. Van dezen afgodt geloofden zy dat hy, gelyk Mars, den oorlog bestierde. De tweede wierdt genaamt *Porevith*, hebbende vyf hoofden, maar gene armen. De derde, wiens naam was *Porenuth*, hadt vier aangezichten aan zyn hoofdt, en het vyfde voor zyne borst; met de regter handt bedekte hy de kin, en met de linker het voorhoofdt. Deze stadt is naderhandt verstoort, zo dat 'er gene overblyfselen van gezien worden. *Saxo Gram. hist. Dan. l.* XV. *Krantz. de Vandal. l.* V. *c.* 15. 16. *Micraelius Pomeran. l.* II.

CARENTAN, eene stadt in neder-Normandië, heeft den tytel van een burggraafschap, alwaar de rivieren Douve en Carenton in elkander lopen. Zy is eenigzins sterk, en heeft een fraai kasteel, dryft een goeden handel, alzo 'er met de vloedt grote barken kunnen aankomen. De inwoonderen beweeren, dat hunne stadt door zekeren Carol, een krygsoverste van Julius Cæsar, gesticht is. Hoe het zy, zy heeft in de binnenlandsche beroertens der XVI eeuw veel geleden. De graaf van Montgommery, zynde het hoofdt der Protestanten, nam ze in den jare 1574 binnen den tydt van drie dagen in. Doch de graaf van Matignon veroverde ze niet lange daar na weder, en nam den heer de Lorges, zoon van Montgommery, die daar in kommandeerde, gevangen. *Masson flum. Gall. du Chesne Antiq. des vill. Thuan. l.* LVII. *Calliere hist. de Matig. l.* I.

CARESBROKE, of CAERESEBROOK, is een kasteel op 't eilandt Wight, naby de hoofdstadt Newport. Het was in oude tyden zeer vermaard, en in den jare 1648 de gevangenis van den ongelukkigen koning Karel den I. Eertyds wierdt het *Wightgaraburgh* genaamt, van *Wihtgar*, een heer uit Saxen, van wien het in het midden der XVI eeuw allereerst is opgebouwt. *Camden's Britannia.*

CAREY (WILLEM) was afkomstig uit de oude en adelyke familie van Cokkington, in 't graafschap Devon in Engelandt. Hy trouwde Maria, de dochter van Thomas Bullen, grave van Wilt, zuster van Anna, de tweede gemalinne van koning Henrik den VIII, die hem eenen zoon baarde, *Henrik* genoemt. Deze, zynde een nabestaande der koningin Elisabeth, wierdt door de zelve tot ridder gemaakt, en naderhandt baron van 't koninkryk, met den tytel van Lord Hundson. Hy wierdt gezonden om de orde van de kousseband aan den koning van Vrankryk te brengen. By zyne wederkomst verklaarde hem de koningin gouverneur van Berwik. Na dat de koningin Maria onthalst was, wierdt hy naar Schotlandt gezonden, om haren zoon te vrede te stellen. Hy liet vier zonen na, *Georg*, *Johan*, *Edmund*, en *Robert*, naderhandt hertog van Monmouth, en drie dochteren. Georg, zyn oudste zoon, ridder van de koussebandt, opperkamerling der koninginne, en geheime Raadt, stierf zonder mannelyke erfgenamen. Hem volgde zyn broeder Johannes. Deze wierdt opgevolgt door zynen zoon *Henrik*, lord Hundson. Deze wierdt in het 19 jaar der regeering van koning Jacobus den I vicomte van Rochester; en in het 3 jaar van koning Karel den I grave van Douvres. Zyn zoon en erfgenaam *Johannes* stierf zonder mannelyke erfgenamen. *Robert*, de derde zoon van Henrik Lord Hundson, was eerst Lord Carey van Lexington, in 't graafschap York, naderhandt hertog van Monmouth in 't eerste jaar der regeering van Karel den I. Zyn zoon en opvolger *Henrik* erfde zyne tytels, en hadt twee zonen en acht dochteren. *Dugdale.*

CARFAGNANA, *Carferoniana*, of *Grafiniana*, een klein landschap tusschen het Apennynsche gebergte en de grenzen van Lucca, Florence en Reggio. Eertyds stondt het groten deels onder die van Bolonië, doch thans onder den hertog van Modena. Deze bezit daar in de stadt *Castel nuovo di Carfagnana*, aan de rivier Serchio, nevens de citadelle Mont-Alfonso; invoegen hy een commissaris derwaarts gewoon is te zenden. Een gedeelte daar van staat onder den groothertog van Florence en de Republyk Lucca. Voorts is dit landt wegens zyne yzermynen en overvloedt aan vee zeer vermaard. *Schauplatz des Krieges in Italien.*

CARGADOUR *de Girgenti* of *Emporio*, is een vlek, gelegen in de vallei van Mazara in Sicilië, anderhalf myle van Girgenti, niet verre van de kust, alwaar het een bekwame haven heeft, die door een kasteel gedekt wordt. Het wordt dus genaamt van de menigte der granen, die aldaar ingezamelt worden.

CARGAPOL, een Westelyk gelegen landschap in Muscovië, hebbende de Witte zee ten Noorden, het gebiedt Wologda ten Zuiden, de zee Onega ten Westen, en de rivier Dovina ten Oosten. De hoofdstadt *Cargapol* is van weinig belang.

CARI (DE HAVEN VAN) is gelegen op de kust van Provence, drie of vier mylen van Marseille, Westwaarts. Men houdt daar voor, dat dit der ouden *Carus* of *Incarus portus* is. Eene myle van deze haven ziet men het dorp *Carry*, by zommigen genomen voor het oude *Calcaria*, eene kleine stadt in Gallia Narbonensis.

CARIATI, eene stadt in Calabria citra, heeft een bisschoplyken setel, staande onder S. Severino. Zy voert den tytel van een vorstendom, doch is niet zeer merkwaardig. Zy is gelegen aan de Iönische zee, by den inham van Tarento, naar Umbratico en Strongoli toe.

CARIATIDES. Zie CARIE.

CARIBANE, een grote landstreek in Zuid-Amerika, zich uitstrekkende van den mondt der Orenoque, tot aan den mondt der Amazone, de gehele lengte van Mar del Nord, waar door het ten Oosten en ten Noorden bespoelt wordt. Dit landt heeft Terra Firma ten Westen, en Guiane ten Zuiden; onder welke laatste het eertyds begrepen wierdt; maar de Caribes, door de Europeanen uit de Antillen verdreven, hebben zich hier henen begeven, en dit gedeelte van Guiane naar hunnen name genoemt. Men vindt nog een ander geweft van dien name in 't Zuiden van Guiane, tusschen de rivieren Amazone, Negro en Aragonatube.

CARIBDUS, (ALPHONSUS) geboortig van Messina, een vermaard Rechtsgeleerde en advokaat. Hy is in de koninklyke rechtbank menigmaal als rechter gebruikt, en om zyne geleerdheit by de hoge regeering van Sicilië in veel achting geweest, zo dat hem veel zaken van groot gewigt zyn toebetrouwt. Hy heeft nog geleeft in den jare 1537, in welk jaar hy als rechter te Messina gezeten heeft. Zyne uitgegeven schriften zyn: *Consuetudines nobilis Civitatis Messanæ.* Na verscheide drukken kwam dit werk uit te Venetië in 't jaar 1575 in quarto. Voorts: *Regni Siciliæ capitula a Jacobo Rege usque ad Carolum V. Imperatorem. Collegit & ad justum ordinem dispofuit, quibus proëmium præfixit, edidit-que Messanæ anno* 1526, in folio. *Ejusdem Regni Pragmaticas collegit ex Reina not. Mess. P.* II. *p.* 226. *Biblioth. Sicula.*

CARIBES, of CARAIBES. Zie ANTILLES en KANNIBALEN.

CARICK, een klein stedeke in Ierlandt, gelegen in 't graafschap Triperari, aan de rivier Shure, vyf of zes mylen beneden Waterfort. Het heeft den tytel van een graafschap, ook stem en zitting in 't parlement van Ierlandt.

CARIDIA, een klein vlek en inham in Romania, aan den Archipel, was eertyds eene voortreflyke stadt, bekend onder den name van *Cardiapolis*, doch thans is 't een slecht vlekje, omtrent 10 of 12 uuren van Gallipoli gelegen.

CARIE, in 't Latyn *Carias*, eene stadt in Morea, door de Grieken verwoest, om het verraadt der inwoonderen te wreken. Deze hadden zich by de Persianen gevoegt, wanneer die Griekenlandt beoorloogden. Al wat mannelyk was wierdt door het zwaardt gedood; de vrouwen gevangen en in zegepraal omgevoert. De bouwmeesters dier tyden hebben naar die vrouwen, gelyk ze in zegepraal omgevoert wierden, ter gedachtenisse dezer geschiedenis, een zeker soort van pylaren of standbeelden gemaakt, en voor de oopentlyke gebouwen geplaatst; hoedanige nog hedendaags *Cariatides* genaamt worden. *Vitruv. l.* I. *c.* 1.

CARIEN. Zie AIDINELLI.

CARIGNANO, eene kleine stadt in Piëmont aan de Po, heeft een goede citadelle, nevens den tytel eens vorstendoms, vier Italiaansche mylen van Carmagnole, en acht van Turin. De vorst van Carignano heeft alhier een prachtig paleis. De inwoonderen handelen veel met zyde, wegens de uitnemende menigte der zydewormen, die alhier gevonden worden. In den jare 1536 wierdt deze stadt door de Franschen; in den jare 1543 door de Spaanschen, en 1630 wederom door de Franschen verovert. Ter zelver tydt viel hier een bloedig treffen voor. In den oorlog op 't einde der XVII eeuw heeft ze ook veel geleden, en is meest van hare muren ontbloot.

CARIGNANO (VORSTEN VAN) worden zekere prinssen uit den huize van Savoje naar het voornoemde vorstendom genaamt. Deze linie is door *Thomas Franciscus* van Savoje, jongsten zone van hertog Karel den I, gesticht. Deze was geboren in den jare 1596, en maakte zich door zyne daden zeer vermaard. Zie SAVOJE. Hy stierf in den jare 1656, nalatende drie zonen, van welke de middelste, *Josephus Emanuel Johannes*, in den jare 1656 ongetrouwt stierf. *Emanuel Philibert Amadeus*, de oudste, vorst van Carignano, wierdt den 20 Augustus des jaars 1628 doof en stom geboren. Zeker Spanjaardt, Emanuel Ramirez di Carion, leerde hem te Madrid in den jare 1638 eenige woorden spreken. Hy stierf in den jare 1709, den 23 April. Hy was lang afkeerig van den huwelyken staat, doch in den jare 1684 trouwde hy met Angela Catharina van Este, dochter des prinse van Borsi, uit den huize Modena. Deze baarde hem twee dochteren, van welke de jongste stierf, en twee zonen, *Victor Amadeus* in den jare 1690, en *Thomas Joseph Ignatius* in den jare 1696. De eerste is gouverneur generaal geworden van het gedeelte van Milanen, dat ten behoeve des hertogs van Savoje afgestaan wierdt. Hy trouwde met Victoria Francisca, natuurlyke dochter van Victor Amadeus, hertog van Savoje, in den jare 1714, den 7 November. Deze baarde hem den 11 May des jaars 1716 eenen zoon, insgelyks *Victor Amadeus* genaamt. De laatste is in September des jaars 1715 aan 't hof van Savoje gestorven. De jonger zoon van Thomas Franciscus was *Eugenius Mauritius*, geboren in den jare 1635. Deze is de stichter van de linie der graven van Soissons. Zie SAVOJE, en THOMAS FRANCISCUS, hertog van Savoje, enz.

CARILLO, (ÆGIDIUS) een kardinaal, gesproten uit eene vermaarde Spaansche familie, wierdt in de XIV eeuw van Innocentius den VI als legaat naar Italië gezonden, terwyl de pausselyke stoel te Avignon was. Gedurende zyn gezantschap nam hy de rust des lands zeer ter herten, bouwde verscheide kasteelen, stichtte te Bononië op zyne eigene kosten een collegie, en stierf te Viterbo. *Taraffa de reb. Hisp. Platina, Garimbert de vit. Pontif. l.* III.

CARILLO, (ALPHONSUS) kardinaal, geboortig van Cuenza in Spanje, was een zoon van Gomez Carillo, gouverneur van koning Johannes den II van Castilië. Zyn geslacht stamt af van Burgos, en is in Spanje vermaard, aangezien uit het zelve een aartsbisschop van Toledo, verscheide prelaten, en andere mannen van aanzien gesproten zyn. De tegenpaus Benedictus de XIII maakte hem in den jare 1408 kardinaal. Doch hy verliet dezen, en begaf zich op het concilie te Costnitz, alwaar hy door Martinus den V in den jare 1418 in zyne waardigheit bevestigt, en hy zelf twee jaren daar na als legaat naar Bononië gezonden wierdt. Na dezen benoemde hem het concilie van Basel tot legaat van Avignon: doch de paus hadt reets den kardinaal van Foix derwaarts gezonden, die de stadt gewapenderhandt innam; invoegen Carillo wederom naar Basel keerde, en aldaar den 14 Maart des jaars 1434 den geest gaf. De koning van Castilië betreurde hem zeer, en gaf zynen neve, ook Alphonsus Carillo genaamt, het bisdom van Siguença. *Spondan. Aubery.*

CARIN, *Quars*, een kleine stadt of vlek gelegen in 't Asiatisch Turkyë, tusschen Aleppo en Samosate, in Syrië. Men meent, dat het der ouden *Cyrrhus* of *Cyrrhos* is, door Cyrus, koning van Persië, gesticht, zynde de hoofdstadt van Cyrrestica, een landschap van Syrië.

CARIN, of CHARIN, (LODEWYK) geboortig van Lucern in Zwitserlandt, was een vermaard geneesheer, en by alle groten in aanzien, zo uit hoofde zyner geleerdheit, als oprechtheit. Hy verkoos Basel tot zyn verblyf, en liet zo vele goederen na, waar van drie jonge studenten van goeden huize en schranderen geest konden onderhouden worden. Hy stierf den 17 January des jaars 1569. *Christ. Ustisius Epit. Hist. Basil. Freher. Theatr. Vir. erud. Hofman. Lex. Univ.*

CARINÆ wierden zekere wyven genaamt, die men eertyds huurde, om by begraffenissen te wenen en te klagen. Zy wierden dus genaamt van Carië, een landschap harer afkomste: ook waren 'er zekere gebouwen te Rome, hebbende de gedaante van een schip, die ook *Carinæ* genaamt wierden. Anderen berichten, dat in Rome eene zo genaamde straat geweest is, waar in het paleis van Pompejus gezegt wordt gestaan te hebben. *Coel. Rhodig. l.* XVI. *c.* 3. *Varro de L. L.*

CARINE, *Carinum*, was eertyds eene bisschoppelyke stadt in Sicilië, in het dal van Mazara, drie Italiaansche mylen van Palermo. Thans is 't maar een vlek, doch met den tytel van een vorstendom.

CARINOLA, CALENUM, een stadt in Terra di Lavoro, heeft den tytel van een graasschap en een bisschoplyken setel, staande onder Capua. Zy is gelegen aan eene kleine rivier, vier of vyf Italiaansche mylen van zee, tusschen Capua en Sessa. Eenige schryveren beweeren, dat het der ouden *Celenum* is, waar van Strabo, Plinius, en anderen gewag maken, hoewel het zeker is, dat het tegenwoordige *Calenum* twee of drie mylen van de oude en verwoeste stadt gebouwt is.

CARINUS, (MARCUS AURELIUS) zoon van keizer Carus, die hem en zynen broeder Numerianus in den jare 288 tot *Cæsar*, en in het volgende jaar tot *Augustus* verklaarde; en wanneer hy Numerianus met zich naar het Oosten nam, zondt hy midlerwyl Carinus in Gallië, die zich aldaar tot allerlei buitensporigheden overgaf. Hy nam zeven wyven, en liet verscheide menschen op een enkel vermoeden ter doodt brengen. Wanneer Carus in den jare 283 in Persië door een harden donderslag dood gevonden wierdt, hadt zich Julianus wel in Italië als keizer laten uitroepen; doch Carinus greep hem aan, sloeg hem, en dwong hem zich zelf te doorsteken en in 't vuur te werpen. Omtrent 8 jaren na de doodt van Carus wierdt Numerianus door zynen schoonvader Aper vermoord; en Diocletianus, die dezen moordenaar wederom omgebragt hadt, door de zoldaten als keizer uitgeroepen. Dit bewoog Carinus tot een optocht tegen Diocletianus in Illyrië. Zy ontmoetten elkander in de maandt van Augustus des jaars 285 by Murga in Mesië, en Carinus behaalde wel de overwinning op Diocletianus; doch hem te driftig najagende wierdt hy van zyne eigene bevelhebberen, wier wyven hy misbruikt hadt, en die na deze overwinning vreesden, dat zyne baldadigheid nog onverdraaglyker zou worden, in het 36 jaar zyns levens om hals gebragt. *Vopisc. Aurel. Victor.*

CARION (JOHANNES) wierdt den 22 Maart des jaars 1499 geboren. Nadat hy verscheide akademien van Duitschlandt, inzonderheit die van Wittenberg, bezocht hadde, wierdt hy naar Frankfort aan de Oder als hoogleeraar der wiskunst beroepen; doch onthieldt zich te Berlyn aan 't hof der keurvorsten van Brandenburg, en stierf aldaar in den bloei zyner jaren in den jare 1538. Men heeft van hem verscheide schriften, onder welke zyn *Ephemerides* van den jare 1536, tot 1550; *Practica Astrologiæ*; enz. Echter heeft hem het zo genaamde *Chronicon Carionis* den grootsten roem te wege gebragt, hoewel het zelve eigentlyk door Melanchthon gezegt wordt opgestelt te zyn. Trouwens Carion hadt een *Chronicon* opgestelt, en het Melanchthon toegezonden, om het zelve daar het nodig was te verbeteren. Doch dit Melanchthon niet aanstaande, wierdt hy te rade een gansch nieuw te maken, maar wilde, dat het onder den name van Carion zou in 't licht gegeven worden: zo als geschied is. Dit heeft Peucerus vervolgt. Echter schynt het, dat Carion ook zyn eigen werk heeft uitgegeven, alzo men sommige drukken heeft onder des zelfs name, en die met het werk van Melanchthon niet overeenkomen; en gaan tot het jaar 1521, zynde gedrukt in den jare 1532, en de opdragt aan den keurvorst van Brandenburg door Carion in den jare 1531 geschreven; terwyl Melanchthon zyn werk maar tot op de tyden van Karel den Groten vervolgt heeft. Dit werk is eerst van Carion, en naderhandt van Melanchthon in de Duitsche tale beschreven, maar eindelyk door Hermannus Bonnus in de Latynsche vertaalt; doch wiens overzetting Melanchthon verbetert heeft. Ook is het in andere talen overgezet, onder anderen in de Spaansche, en dikwils herdrukt. *Gesneri Bibl. Pantaleon Prosop. P.* III. *Adam. in Philos. Sagittarii Introd. ad Hist. Eccl. Bayle.*

CARIOPHYLUS, (MATTHÆUS) aartsbisschop van Iconië, of Cogni, was geboortig uit het eilandt Kandië. Hy studeerde te Rome in het collegie der Grieken, en nadat hy in de talen en Godgeleerdheit goede gronden gelegt hadde, begaf hy zich in den geestelyken staat. Daar op wierdt hy naar zyn vaderlandt gezonden; doch aldaar niet aangenaam zynde keerde hy weder naar Rome, en deedt lessen in het Grieksche collegie. Naderhandt wierdt hy huisgenoot van drie kardinalen, die zamen pausselyke neven waren, namentlyk Petrus Aldobrandini, Ludovicus Ludovisius, en Franciscus Barberini. De tweede uit dezen bezorgde hem den tytel van aartsbisschop van Iconië, en de laatste bewoog hem zyne schriften in 't licht te geven. Men heeft een stuk van Grieksche en Latynsche vaarzen, genaamt *Noctes Tusculanæ*; voorts de brieven van *Themistocles*, enz. door hem ter drukperse bevordert. Hy stierf onder Urbanus den VIII in den jare 1630, of 1635. *Allat. in Apib. Urban. Erythr. Pin.* I.

CARIOVALDA, koning, of liever veldoverste, der Batavieren, is de tweede van die waardigheit, daar men iets van leest, en volgde op Veromerus, zynen voorzaat, die omtrent den tydt der geboorte van Christus geleest heeft. Hy was een dapper krygsheldt, en voegde zich by de Romeinen, onder Germanicus, om hen tegen de Cherusfcen te hulp te komen. Het kwam tusschen deze twee legers in het 18 jaar na Christus, naar men rekent, (anderen stellen het jaar 16 na Christus geboorte) omtrent de rivier de Wezer tot een veldslag, in welken de Cherusfcen, veinzende te vluchten, Cariovalda met de zynen in eene vlakte, rondom met bosch omringt, lokten; daar zy van alle kanten uitspringende, op de Batavieren indrongen, en hen noodzaakten te wyken. Cariovalda, den aanval en de woede der vyanden een geruimen tydt uitgestaan hebbende, wierp zich eindelyk in het digtste der zelven, wanneer zyn paardt onder hem dood geschoten, en hy zelf met vele pylen doorschoten wierdt, en dus, nevens vele Batavische edelen, sneuvelde. *Tacitus Annal. & Hist. lib.* II. *Van Leeuwen Batav. illustr. p.* 763.

CARIS. Zie KARRAS.

CARISTO, eene bisschoplyke stadt in Griekenlandt, gelegen aan de Oostelyke kust van Negroponte, tegen over het eilandt Andros.

CARIUS, zoon van Jupiter en Torrhebia. De ouden melden, dat wanneer hy rondom de zee Torrhebia wandelde, en de lieflyke stemmen der Nymphen hoorde, hy dus de zangkunst heeft geleert, en de Lydiërs daar in onderwezen; die hem naderhandt als een godt eerden, bouwende hem een tempel op een heuvel, genaamt *Carienna*, of *Mons Carius*

CARLAC. Dus wordt een klein stedeke genaamt, gelegen in Foix, een landschap van Vrankryk, aan de grenzen van opper-Languedoc en Conserans, niet verre van Rieux.

CARLAT, een stedeke, gelegen in opper-Auvergne, aan de rivier Sere, tusschen Orilhac en de grenzen van Rovergue.

CARLATH, een kasteel in de vrye heerlykheit Beuthen, gelegen in neder-Silesië, in het vorstendom Glogau, niet verre van de stadt Beuthen. Het staat onder het gebiedt des graven van Schönaich.

CARLES, (LANCELOTTUS DE) bisschop van Riez in Provence, was geboortig uit Bourdeaux, en kwam in den jare 1550 tot de bisschoplyke waardigheit, nadat hy reets in den jare 1547 door koning Henrik den II naar Rome was gezonden, en zich aldaar wel gedragen hadt. Hy schreef Latynsche en Fransche vaarzen, en was ook in de Grieksche tale ervaren. Dit gaf aanleiding, dat hy met de geleerden van zynen tydt, als den kancelier Hospitalius, Ronsard, du Bellay, en anderen, in vriendschap leefde. Men heeft van hem eene uitbreiding over den *Prediker* en het *Hoogliedt* van *Salomon* in vaarzen; voorts eene overzetting van de *Odyssea* van Homerus; *Epistola ad Regem, de Francisci Lotharingii, Ducis Guisii, postremis dictis & factis. La Croix Vauprivas Bibl. Franc. Thuan. l.* III. *Lurbée de illustr. Aquit. Hospital. l.* I. *ep. Ronsard l.* I. *Hymn.* 7. *Sammarth. Gall. Bertel. Hist. Præf. reg.*

CARLILE, *Carleolum*, de hoofdstadt van 't Engelsche gewest Cumberlandt, aan de rivier Eden, hebbende een bisschop, die onder Jork staat. Zy is gelegen op de grenzen van Schotlandt, 4 of 5 mylen van de Schotsche zee, en voert den tytel van een graafschap. Zy is in den jare 900 door de Deenen verwoest; doch in den jare 1093 door Wilhelm den II, koning van Engelandt, wederom opgebouwt, by gelegenheit, dat hy door Cumberlandt reisde, en de gelegenheit dier stadt zag. Voorts is voor de Reguliere kanunniken alhier eene fundatie gemaakt, en in den jare 1133 een bisschoplyke setel aldaar geplaatst. Henrik de VIII heeft 'er een sterk kasteel aangelegt. De Romeinen en oude Britten noemden deze stadt *Lugu-Vallum*

lum en *Lugu-Ballium.* Men meent, dat ze het *Leucopitia* van Ptolemæus is. *Cambden. in Descr. Brit. Godwin. de Episc. Britann.*

CARLILE (GRAVEN VAN) in Engelandt. Deze waardigheit is reets voor vele eeuwen van zekeren *Randolf Meschines* bekleed. In den jare 1322 wierdt *Andreas van Harkley* tot de zelve verheven, doch moest in het volgende jaar door beuls handen sterven. Zie HARKLEY. In den jare 1417 wierdt *Johannes* Plantagenet, derde zoon van koning Henrik den IV, daar mede voorzien, maar in den jare 1460 *Richard*, die naderhandt koning van Engelandt, en de derde van dezen name geworden is. In den jare 1622 den 13 September maakte koning Jacobus de I *Jakob Hay*, vicomte Doncaster, tot grave van Carlile. Deze stierf den 25 April des jaars 1636. Zyn zoon *Jakob* erfde zyne tytelen, en stierf in de maandt October des jaars 1660 zonder erfgenamen. In het volgende jaar 1661 verviel deze graaflyke waardigheit op eene jonger linie der Howards, hebbende haren oorsprong van *Thomas*, hertog van Norfolk, en des zelfs tweede gemalinne, Margaretha, dochter van Thomas, lord Audley van Walden. De derde zoon des voornoemden Thomas was *Willem*, die by Elisabeth, zuster van Georg, lord Dacres van Gilleslandt, onder andere kinderen *Philippus* teelde. Deze liet by Maria, dochter des ridders Carrel van Harting, *Willem* na; die wederom by Maria, dochter van Willem, lord Eure, *Karel* teelde. Deze wierdt door koning Karel den II wegens zyne getrouwe diensten den 20 April 1661 lord Dacres van Gilleslandt, vicomte Howard van Morpeth, en grave van Carlile gemaakt. In den jare 1663 zondt hy hem als zynen ambassadeur naar Moscovië; en in het volgende jaar aan de koningen van Zweden en Denemarken; welke gezantschappen hy zelf beschreven heeft. Hy stierf in den jare 1684, hebbende by Anna, dochter van Eduard, lord Howard van Escrik, de navolgende kinderen gewonnen: 1.) *Eduard*, van wien beneden; 2.) *Frederik Christiaan*, geboren te Coppenhagen in den jare 1664; 3) *Maria*, getrouwt met Johan Fenwik, baronet; 4) *Anna*, gemalin van Richard Grame, Engelsch baronet, en vicomte Preston in Schotlandt. De oudste zoon Eduard, die zyn opvolger was, stierf den 23 April des jaars 1692, nalatende by zyne gemalinne Elisabeth, dochter des ridders Willem Uvedale van Wickham, *Karel*, zynen opvolger. Deze was kamerheer by koning Willem den III, grootmaarschalk van Engelandt, (gedurende de minderjarigheit des hertogs van Norfolk) eerste commis der schatkamer, nadat in den jare 1701 lord Godolphin dit ampt hadt nedergelegt, lord luitenant der graafschappen Cumberlandt en Westmorlandt, gouverneur van Carlile, en vice-admiraal der naburige kusten, voorts geheime Raadt van Willem den III, en de koninginne Anna. By zyne gemalinne, eenige dochter van Arthur Capel, grave van Essex, heeft hy verwekt 1) in den jare 1649 *Henrik*, lord van Essex; 2) *Karel*; 3) *Elisabeth*; 4) *Anna*; en 5) *Maria*. *Heylyn's help to English history p. 255. Peerage of England I. p. 279.* Zie ROWARD.

CARLINGFORD, eene kleine stadt, met eene citadelle, en een haven, in het graafschap Louth, gelegen in de provincie Ulster in Ierlandt, omtrent dertig mylen Oostwaarts van Armagh, en vyf mylen Noordwaarts van Dundalk, aan eene groote en fraaie baai, alwaar de kleine rivier Nurie in zee valt. De baai is tusschen de drie en vier myken lang, en even zo breed, en maakt een voortreflyke haven; invoegen de grootste schepen aldaar ankeren, en voor de winden gedekt kunnen worden. Echter is de ingang wegens een reië klippen zeer eng en gevaarlyk. Zy heeft stem en zitting in 't parlement van Ierlandt. N. van Taff, keizerlyke generaal luitenant over de kavallerie in den Hungarischen oorlog omtrent het einde der XVII eeuw, voerde van deze stadt den graaflyken tytel. *Beeverell delices de la Grande Bretagne p. 1455.*

CARLOW, *Caterlogum, Carlovium*, een kleine stadt in Ierlandt, in 't landschap Leinster, en graafschap van den zelven name, aan de rivier Barow, tusschen Kildare en Kilkenny. De inwoonderen noemen het *Caterlough*.

CARLOWITZ, een plaats, gelegen in Slavonië, aan den Donauw, niet verre van Peterwardyn, in 't graafschap Sirmië, alwaar in den jare 1699 den 26 January tusschen den Roomschen keizer, den Czaar, den koning van Polen en de Republyk van Venetië ter eene, en den Turkschen keizer, Sultan Mustapha, ter anderen zyde een vrede gesloten wierdt, in 't byzonder met den Roomschen keizer voor 25, en met Moscovië voor 2 jaren, terwyl ondertusschen de Czaar de vesting Asof aan de Zwarte zee in bezit hieldt. Doch in den jare 1703 wierdt deze stilstandt in een dertigjarigen vrede verandert, en in den beginne des jaars 1710 op nog dertig volgende jaren verlengt; doch in den jare 1711 door de Turken wederom geschonden; waar op echter nog in het zelve jaar de vrede volgde. Doch de kroon Polen, die nevens de Venetianen een eeuwigen vrede maakte, erlangde de vesting Caminiek weder. De keizerlyke gevolmachtigden waren Wolfgang, grave van Ottingen, en Leopoldus, grave van Slik. Ter plaatse, alwaar de zamenkomst gehouden was, wierdt de kerk, genaamt *Maria della Pace*, gebouwt.

CARLOWITZ, *Carlwitz*, een der oudste en aanzienlykste adelyke huizen in Meissen, dat zich ook in de opper-Laussitz uitgebreid heeft, bezittende aldaar de riddergoederen Liebenau en Niethen. Het heeft zynen oorsprong uit koninklyken bloede van Vrankryk, en wel eigentlyk van de hertogen van Durazzo: want *Johannes*, broeder van Karel den Kleinen, koning van Napels en Hungarië, bygenaamt *Horvatus*, Bannus in Croatië, liet een zoon, *Karel*, na, die, onaangezien Durazzo van zyn geslacht afstamde, zich echter als prins daar van genoemt heeft; en deze is de eigentlyke heer van Carlowitz: want aangezien hy koning Sigismund van Hungarië in de oorlogen tegen Polen getrouwe diensten bewezen hadt, begiftigde hem deze met verscheide goederen in Croatië, waar op hy het bovengenoemde, en door den Turkschen vrede vermaarde Carlowitz gebouwt heeft. Hier van hebben zich naderhandt zyne twee zonen bygenaamt. *Johannes*, de oudste, heeft zyne linie, genaamt de Illyrische, of Slavonische, in Slavonië voortgeplant: doch deze is in den jare 1531 met *Johannes* den jongen uitgestorven. Dus vervielen de goederen op zyner zuster zonen, de graven van Serini. De jongste, genaamt *Christophorus*, kwam, na dat Sigismundus te gelyk keizer en koning van Bohemen geworden was, by gelegenheit der oorlogen, in Duitschlandt, en stichtte aldaar de nog bloejende Duitsche linie. Misschien is *Nicol van Carlowitz*, zoon des voornoemden Christoffels, de eerste geweest, die zich in Meissen nedergezet heeft. Hy heeft nevens andere voorname heeren en ridderen het Testament van keurvorst Ernestus van Saxen in den jare 1486 te Colditz onderschreven. In den jare 1493 wierdt te Freyberg zeker heer van Carlowitz, om dat hy den burgermeester van die plaats hadt willen dood schieten, in de gevangenisse geworpen. *Georg* was ten tyde van keizer Maximiliaan den I vermaard wegens zyne dapperheit in den oorlog. *Casparus* betoonde zyne kloekmoedigheit in den jare 1529, wanneer Wenen door de Turken belegert wierdt. Van *Georg* op Kriebenstein, Waldheim, enz. opper-Raadt van hertog Georg, en van des zelfs broeders zoon *Christophorus* handelt een afzonderlyk artykel. *Nicolaus* was van den jare 1550, tot 1555, bisschop van Meissen, en liet ten behoeve des stifts en zyner aanverwanten eene aanzienlyke somme in gereede penningen na: weshalven die van Carlowitz den volgenden bisschop Johannes van Haugwitz, die beschuldigt wierdt het voornoemde testament te willen verduisteren, beoorloogden, en uit zynen setel Stolpe verdreven. Doch keurvorst Augustus kwam in 't midden, en veroorzaakte, dat zyn stalmeester, *Hans van Carlowitz*, op Zuschendorf, die het hoofdt dezes verschils was, uit hoofde der aangewende onkosten, 4000 guldens van den bisschop ontfing, niettegenstaande het stift meer dan 30000 guldens schade geleden hadt. Deze strydt wordt doorgaans de Sau-krieg, dat is, zwyne-kryg, genoemt, omdat den inwoonderen van Wurtz eerst de zwynen ontdreven wierden. De voornoemde Hans op Zuschendorf liet *Georg* na. Deze was keur-Saxische land-jagermeester, en ampts-hoofdman te Zwartzenburg, en stierf in den jare 1579. Zyn zoon *Hans Georg* was keur-Saxische land-jagermeester, ampts-hoofdman, en opper-krygs-commissaris, en teelde *Georg Karel*, op Altenschönfels, Arnsdorf, Stauche en Taufe; die den aartshertog van Oostenryk Lodewyk Willem de middelen aanwees, hoe de Zweden uit Saxen konden gedreven worden; het welk ook gelukkig volbragt wierdt. Hy stierf in den jare 1680, nalatende zeven zonen: 1) *Johan Karel* op Arnsdorf, des heiligen Roomschen Ryks erfridder, koninklyke Poolsche en keur-Saxische opper-berg-hoofdman des Ertzgebergschen kreitses, die stierf den 3 Maart des jaars 1714 te Freyberg, hebbende een boek geschreven van het voortplanten der wilde bomen, onder den tytel van: *Sylvi-cultura pragmatica oeconomica*. 2) *Hans Wolf*, keizerlyke kommandant in Presburg gedurende de belegering van Wenen, naderhandt in Gran, alwaar hy in een uitval door de Turken nedergemaakt wierdt. 3) *Hans Diderik* bleef als keur-Saxische luitenant by het ontzet van Wenen. 4) *Hans Joost* op Staucha, koninklyke Poolsche en keur-Saxische land-kamer-Raadt, en opper-opziender der Ertzgebergsche vlotten, stierf in den jare 1716, nalatende verscheide zonen. 5) *Georg Karel*, op Gallschutz, van wien beneden afzonderlyk zal gesproken worden. 6) *Karel Roelof*, die zynen broeder in den jare 1700 als generaal-krygs-commissaris volgde, doch nog in het zelve jaar stierf. 7) *Karel*, was keizerlyke en vorstelyke Saxische adjutant en hoofdman.

Wolf Gunther, des Heiligen Roomschen Ryks erfridder, keur-Saxische kamerheer en opperhoofdman in den Ertzgebergschen kreits, als mede ampts-hoofdman te Chemnitz en Augustburg, leefde in den jare 1670. In den beginne der XVIII eeuwe bloeiden 1) *Georg Henrik*, koninklyke Poolsche en keur-Saxische land-jagermeester des keur-kreitses, ook opper-forst-en-wildmeester der ampten Torgau, Wurtzen en Eilenburg. 2) *Christof Rudolf* op opper-Rabenstein, koninklyke Poolsche en keur-Saxische opper-opziender der Ertzgebergsche vlotten, als ook opper-forst-en wildmeester der ampten Zwartzenburg, Zwikkau, enz. 3) *Georg Diderik* op Neder-Schöna, koninklyke Poolsche en keur-Saxische opper-forst-en wildmeester te Colditz. *Baudrand sub voce* Dyrrachium. *Isthuanfius hist. Hung. l.* VII. *Rattkay in Memor. regum & bannorum Croat. Bonfin. res Hungar. Peckenstein Theatr. Sax. Muller. Annal. Freiberg. p.* 331.

CARLOWITZ, (CHRISTOFFEL VAN) op Rothenhaus, des Heiligen Roomschen Ryks erf-ridder, keizerlyke en keur-Saxische Raadt, afgezant, enz. wierdt den 7 December des jaars 1507 geboren, en studeerde in den jare 1522 te Leipzig onder Petrus Mosellanus. Melanchthon noemt zyn gedrag zo wel als zyne welsprekendheit, kennis der Latynsche tale en Rechtsgeleerdheit. In den jare 1539 wierdt hy van de hertogen van Saxen, Georg en Henrik, aan der zelver hoven ontboden, en Raadt en hoofdman te Zorbigk gemaakt. Voorts gebruikte hem keurvorst Maurits als zynen Raadt, afgezant en hoofdman te Leipzig en Zörbigk; zondt hem ook in den jare 1546 op den ryksdag te Regensburg. Doch wanneer Maurits in den jare 1553 gestorven was, benoemde hem keurvorst Augustus tot zynen geheimen Raadt. Reets te voren hadt hy verscheide andere bedieningen bekleed. Hy was onder anderen nog in zyne jeugt van hertog Georg naar Engelandt, en in gezelschap des grave van Barby naar Polen gezonden. Voornamentlyk deedt hy

hy zyne bekwaamheit in den Smalkaldischen oorlog, in den jare 1547, blyken; als wanneer hy voor het welzyn zyns vaderlands het uiterste gevaar onderging, en van verscheide vorsten geraadpleegt wierdt. In het byzonder heeft hy den keizeren Karel den V, Ferdinand den I, Maximiliaan den II, en Rudolph den II, als afgezant getrouwe diensten bewezen. Men heeft van hem: *Consilium pro Republica ad Imperatorem scriptum contra Hispanicam tyrannidem ex occasione exercitus Auriaci, per Carlevitzium & Joachimum Camerarium*, welke in de *Politica Imper.* van *Goldastus* mede gevonden worden. Voorts heeft hy dertien veldtochten bygewoont, en uit hoofde zyner dapperheit voor zich en zyne familie den tytel van Ryks-erf-ridder in den jare 1552 verkregen. Hy stierf den 8 January des jaars 1578, in het 71 jaar zyns ouderdoms. Erasmus, Camerarius, Georg. Agricola *in lit. de Mensuris*, en anderen, spreken met lof van hem. M. Salius heeft zyn leven beschreven. *Adam in vit. ICtorum. Freher. Theatr. Seckendorf Luther. l.* III. §. 124. *add.* 1. *lit. f. Spangenb. l.* II. *c.* 25. *Peckenstein Theatr. Sax.*

CARLOWITZ, (GEORG VAN) opper-Raadt van hertog Georg van Saxen, welke tytel buiten hem niemandt aan het hof van Saxen gegeven is, wierdt van den voornoemden hertog in den jare 1524 aan den keurvorst van Saxen, om Luther en Muntzer aan te klagen, en in den jare 1534 naar Leipzig, om over de eenigheit in 't stuk der religie te handelen, en wederom aan den keurvorst afgevaardigt. Hy wederstondt de leere van Luther en hertog Henrik. In den jare 1539 hieldt hy met Pontanus, gewezen keurvorstelyken kancelier, te Muhlberg een mondgesprek. Wanneer nu hertog Georg gestorven was, vervoegde hy zich by hertog Henrik, en wierdt van hem aangenomen, omdat hy zich noodzakelyk gemaakt hadt. Hy poogde eene vereeniging in den Godsdienst te bewerken. Doch wanneer ook hertog Henrik in den jare 1541 overleden was, viel hy by des zelfs zoon Maurits in ongunst, die hem wegens de oude religions-verschillen haatte. Hy wierdt echter nog in den jare 1543 op den ryksdag te Neurenberg gezonden. Seckendorf maakt in de volgendejaren nog gewag van hem.

CARLOWITZ, (GEORG KAREL VAN) op Gallschutz, koninklyke Poolsche generaal. Zyn vader, ook Georg Karel genaamt, op Alten-Schönfels, Arnsdorf, Stauche, enz. des Heiligen Roomschen Ryks erfridder, was keur-Saxische jagermeester, des Ertzgebergschen kreitses amptshoofdman, kamerjonker en opper-opziender der vlotten. Zyne moeder was eene gebore Romer, uit den huize Rauenstein. Nadat hy te Leipzig zyne studien voltrokken hadt, ondernam hy eene reize naar de Nederlanden, Engelandt en Vrankryk. Van daar wederkerende begaf hy zich tot de keizerlyke armee in Hungarië; en in den jare 1683, gedurende de belegering der stadt Wenen door de Turken, naar Presburg tot zynen broeder Hans Wolf, keizerlyke overste, en kommandant aldaar, die naderhandt voor Gran in een uitval in stukken gehouwen wierdt. Na het ontzet van Wenen, waar by hy tegenwoordig was, wierdt hy by den generaal, grave van Starrenberg, in den veldtocht tegen de Turken, generaal adjutant; en by de verovering der vesting Barkan was hy onder de eersten by de poorte, die ze lieten springen. In de jaren 1685 en 1686 heeft hy twee veldtochten tegen de Turken in Morea gedaan, en by zyne wederkomste de vermaardste steden in Italië, Kalabrië en Apuglië bezocht. Naderhandt droeg hy de wapenen in Hungarië, en oeffende zich dermaten in de fortificatie en artillerie, dat hy in den jare 1692 preuven zyner bekwaamheit binnen Torgau, in tegenwoordigheit des keurvorsten en andere groten, gaf. In den jare 1689 was hy in den Franschen oorlog aan den Rhynstroom onder den keurprins van Saxen, Johan Georg den IV, generaal-adjutant; en naderhandt overste luitenant onder de granadier-guarde te paardt. Van den jare 1694 tot 1698 heeft hy de veldtochten aan den Rhyn en in Hungarië eerst als keur-Saxische generaal adjutant, naderhandt als opper-krygs-commissaris, voorts als overste over een regiment kurassiers, daarna als generaal majoor, en eindelyk als generaal-krygs-commissaris, bygewoont; in welk character Augustus, koning van Polen en keurvorst van Saxen, hem meer dan eens in geheime commissien aan het keizerlyke en andere hoven gezonden heeft; gelyk als hy in het voornoemde jaar van 1698 den Czaar van Wenen naar Polen verzelde, en van daar verder als envojé naar Moskouw ging; werwaarts hy in het volgende jaar nog eens gezonden wierdt, en by den Czaar een zonderling aanzien verworf; invoegen hem de zelve een groot kommando opdroeg, dat hy echter niet vermogt aan te nemen. Wanneer de Poolsche oorlog wegens Lyflandt begonnen was, kommandeerde hy in den jare 1700 den storm by de verovering der Dunamunder schans, doch moest aldaar in het 41 jaar zyns ouderdoms door een kanonschoot zyn leven laten. Zyn lyk wierdt te Mietau in Koerlandt in de vorstelyke kapelle bygezet. Hy heeft by zyne gemalinne, geboren Toff van Erlebach, een zoon en eene dochter nagelaten. Van hem wordt getuigt, dat hy eene zonderlinge bekwaamheit tot grote verrichtingen gehad heeft, en dat hy daar by doorgaans van een vrolyken imborst was: weshalven de Czaar, en de koning Augustus zyne doodt zeer betreurt hebben. *Curric. vitæ. Het leven van den Czaar Pieter Alexowitz.*

CARLOWROCK, een vlek in Nydesdale, gelegen in Schotlandt, omtrent twee mylen van Dumfreis, aan de zeekust. Het wordt gehouden voor het *Sarbantoricum* der ouden, en was eertyds zeer versterkt; doch de werken zyn thans geslecht.

CARMAGNOLA, een stadt met een onderhorige landstreek in 't markgraafschap Saluzzo, gelegen in het gebiedt des hertogs van Savoje, omtrent twee mylen van de Po, en acht of negen van Turin. Aldaar is een voortreffelyke vesting. Karel Emanuel, hertog van Savoje overweldigde de zelve in den jare 1588, wanneer Vrankryk door burgerlyke oorlogen ontrust wierdt. Hy maakte zich ook meester van 't markgraafschap Saluzzo, dat nu Piemont ingelyft is. Ook wierdt deze stadt naderhandt den huize van Savoje tegen Bresse en Bugey, enz. in den jare 1601 by een vredens verdrag overgelaten. In den jare 1691 nam ze de Fransche bevelhebber Catinat na eene belegering van d[illegible]e dagen in; doch wierdt genoodzaakt de zelve den hertog van Savoje wederom in te ruimen. Deze liet ze in 't volgende jaar slechten. *Schaupl. des kriegs in Ital. Lettr. Historique* 1692.

CARMAGNOLI, (FRANCISCUS) een vermaard generaal, van de bovengenoemde stadt Carmagnola aldus bygenaamt. Zyn vader was een boer, hoedende in zyne jeugt de zwynen; maar wierdt een zoldaat, en klom allengskens langs alle trappen van aanzien, tot dat hy onder Philippus Visconti, hertog van Milanen, generaal wierdt. Voortgaande van zich dapper te gedragen, gaf hem de voornoemde hertog eene zyner nichten ter gemalinne. Dit verwekte hem vele benyders; invoegen hy genoodzaakt wierdt in het gebiedt van Venetië heul te zoeken. Deze Republyk maakte hem tot generaal van haar leger tegen den voornoemden hertog, dien hy eens en andermaal sloeg. Doch de Venetianen vernemende, dat hy bezig was om zyn verdrag met den hertog te maken, lieten hem in den jare 1422 onthalzen. *Pampil. Tott. elog. de capit.*

CARMAIN, of CARMAN, een kleine stadt in opper-Languedok, tusschen Toulouse en Saint Papoul, voerende den tytel van een graafschap. Hier begon de onderhandeling tusschen Didacus, bisschop van Oxfort, en den abt van Citeaux, gedeputeerden van paus Innocentius den III, en tusschen de leeraren der Albigenzen. Deze onderhandeling wierdt van daar overgebragt naar de stadt Pamiërs in den jare 1208.

CARMANOR was de geen, dien Apollo vry sprak, wanneer hy over manslag aangeklaagt was. Zyn vader Chrysothemis was de eerste der genen, die in de Pythische spelen zong, en den prys behaalde. *Pausan. Phoc.*

CARMELI, of *Campo Carmeli*, wierdt eertyds een zeker landstreek in Egypten, tusschen den Nyl en de Middelandsche zee, Libië en Thebais gelegen, genaamt, waar in zich in de eerste Christen kerke vele eremyten onthielden. Anders wierdt hy *Scitis* en *Nitria* genaamt.

CARMENTA, moeder van Evander, verliet met haren zoon Arkadië, kwam in Italië, en wierdt door den koning Faunus vriendelyk ontfangen. Dit geschiedde omtrent 60 jaren voor de verovering der stadt Troja, in het jaar der wereldt 2810. Zy wierdt ook *Nicostrata* genaamt. Den naam van *Carmenta* heeft ze ontfangen van 't Latynsche woordt *Carmen*, dewyl ze in vaarzen hare voorzeggingen uitsprak. De Romeinsche vrouwen hebben ter eere van haar eenen tempel gesticht. Hare feestdagen wierden *Carmentalia* genaamt, wordende den 11 en 15 January geviert. *Ovid. Fast. Rosin. Antiq. l.* IV. *c.* 5.

CARMIDES, of, gelyk hy van anderen genaamt wordt, *Charmadas*, was een Griek, van eene zo gelukkige geheugenis, dat hy een boek, maar eens van hem gelezen, aanstonts van buiten kon opzeggen. *Plin. l.* VII. *c.* 24.

CARMONA, eertyds *Carmo* genaamt, eene kleine stadt in Andalusië, tusschen Sevilië en Ecija, op eene hoogte by eene rivier gelegen. Ten tyde van Julius Cæsar was het de sterkste plaats der geheele provincie: doch in de volgende tyden verviel ze zeer. Des niet tegenstaande heeft haar koning Philippus de IV den naam der stadt voor 40000 dukaten gegeven. Het omleggende landt is uitnemend vruchtbaar, voornamentlyk aan granen. *Julius Cæsar de B. C. l.* II. *c.* 19. *Colmen. del. d'Esp. p.* 417.

CARNA, of CARDINEA, eene afgodin der oude Romeinen; van welke zy geloofden, dat ze de inwendige leden des ligchaams beschermde. Junius Brutus, Tarquinius Superbus uit Rome verjaagt hebbende, offerde haar op den berg Cælius, op den eersten dag van de vierde maandt, die daar van daan *Junius* genaamt is. *Ovid. Fast. Macrob. Saturn. l.* I. *c.* 2. *Augustin. l.* II. *de Civ. Dei. c.* 8. *Rosin. Antiq. l.* II. *c.* 19.

CARNARVAN. Zie CAERNARVON.

CARNE (EDUARD) wierdt van de koninginne Maria van Engelandt in den jare 1554 als ambassadeur aan 't Roomsche hof gezonden; en van der zelver opvolgeresse Elisabeth in die bediening gelaten. Maar wanneer paus Paulus de IV op het eerste compliment, dat hy hem van harentwegen maakte, een hard antwoordt gaf, wierdt hy door zyne meesteresse te huis ontboden. Doch de paus verboodt hem uit Rome te gaan; welk bevel hy misschien zelf uitgewerkt hadt, en uit dien hoofde gewillig gehoorzaamde, te meer, alzo hy den Roomschen Godsdienst toegedaan was, en hoopte, Engelandt zou zich de gehoorzaamheit van den pausselyken stoel niet geheel onttrekken. Hy bleef derhalven, doch zonder oopentlyken caracter, in Rome, en stierf aldaar in den jare 1561. Hy was zyn vaderlandt zeer getrouw, en daar by een bekwaam en geleerd minister, zonderling ervaren in de keizerlyke Rechten. Keizer Karel de V hadt hem uit aanmerking zyner verdiensten ridder gemaakt. Na hem heeft het hof van Engelandt tot op de tyden van Jacobus den II geen gezant aan 't hof van Rome gehad. *De Larrey Hist. d'Angl. Tom.* II. *p.* 54. 55.

CARNEADES, een vermaard Griekſch Philosooph, geboortig uit Cyrene, was de stichter der zo genaamde derde academie, die echter van de tweede niet zonderling onderscheiden was, behalven dat Carneades wel toestondt, dat 'er iets zekers en onzekers in de zaken der wereldt gevonden wierdt, maar te gelyk beweerde, dat het menschelyk vernuft te zwak was om zulks te onderscheiden, en dien volgens, dat alle kennis maar op waarschynlykheit gegrond was. Voorts bestondt hy ook de zekerste waarheden tegen te spreken. Hy was dermaten tot de studien genegen, dat hy menigmalen het eeten, aan tafel zittende, vergat: invoegen zyne huisvrouw Melissa hem menigmaal vermaande

iets

iets te nuttigen, om niet van honger te sterven. In het byzonder bemoeide hy zich de Stoïschen, en de schriften van Chrysippus, zynde de voornaamste pylaar dezer secte, te wederleggen. Wanneer hy nevens twee andere Philosophen van Athene naar Rome gezonden wierdt over de 500 talenten, die de Romeinen den Atheniënzen ter oorzake der verwoesting der stadt Oropus opgelegt hadden, wist hy niet alleen door zyne welsprekendheit den Raadt in de uiterste verbaastheit te zetten, maar maakte ook, dat Cato van gevoelen was, dat men hem hoe eerder hoe liever moest te rug zenden, dewyl hy in staat was om de gemoederen zo in te nemen, dat men het ware van het valsche niet kon onderscheiden. Op zekeren tydt wordt hy gezegt te Rome met zeer veel nadruk eene redenvoering gehouden, maar 's anderen daags alles wederlegt te hebben. Mentor was onder zyne voornaamste leerlingen, en wierdt daar voor gehouden dat hy zyn navolger worden zou. Doch zy geraakten in twist, nadat Mentor bestaan hadt de byzit van Carneades te schenden. Hy wordt gezegt 85 jaren oud geworden te zyn: anderen zeggen 90. Zyne doodt wordt waarschynlyk gestelt in 't vierde jaar der 162 Olympiade. *Laërtius in Carneade. Cicero in Quæst. Acad. l.* II. *&* IV. *de Oratore l.* I. *&c. Val. Max. l.* VIII. *c.* 7. *A. Gell. l.* XVII. *Noct. Attic. c.* 15. *Plin. l.* VII. *Hist. Nat. c.* 30. *Ælian. V. Hist. l.* III. *c.* 17. *Jonsius de scr. hist. Phil. Vossius de sect. Philos. &c. Bayle.*

CARNEADES, een Philosooph en leerling van Epicurus, schynt de zelve te zyn, die in zommige drukken van Plutarchus *Corniades* genaamt wordt. Hy wordt beschreven als een zeer wellustig mensch. *Cicero Fin. l.* V. *Bayle in* ARCESILAS, CARNEADES, *en* EPICURUS. Suidas maakt ook gewag van zekeren CARNEADES, die een leerling van Anaxagoras geweest is.

CARNERO. Dus wordt een zeeboezem in de golf van Venetië genoemt, zich uitstrekkende van Istrië tot aan het eilandt Crossa en de Morlaksche kust. Eertyds wierdt hy *Sinus Liburnicus* en *Flanaticus* genaamt.

CARNEUS. Dus wordt Apollo bygenaamt, wegens den waarzegger Carnus, die door Ales is omgebragt. Hier van daan hebben de zo genaamde feesten *Carnia* hunnen oorsprong, die de ouden ter eere van dezen afgodt vierden, om daar door de doodt van den afgodt Carnus te boeten. De priesteren van Apollo Carneus hebben een tydlang in Sicyonië geheerscht, naar het getuigenis van Eusebius, op het jaar 889.

CARNIA, een landschap in Griekenlandt, en een gedeelte van Epirus, tusschen de rivier Aspri en de golf van Larta, begrypt Alcippo, Capo Figolo, Dragumestro, Larta, en Preveza.

CARNIOLE. Zie KRAIN.

CARO, (ANNIBAL DE) kommandeur der Malthezer orde, en daar benevens een voortreflyk dichter en redenaar, was geboortig van Citta-Nuova in Istrië, en kwam te Rome, alwaar hy geheimschryver by zommige bisschoppen, naderhandt by den hertog van Parma, en eindelyk by den kardinaal Farnese wierdt. Ter zelver tydt wierdt hy ook ridder van Maltha gemaakt. Hy is door zyne schriften zeer vermaard geworden, onder welke zyn eene overzetting der *Æneis* van Virgilius in Italiaansche vaarzen; verscheide gedichten; zamenspraken over de welsprekendheit; overzetting van twee redenvoeringen van *Gregorius Nazianzenus*, en eene van *S. Cyprianus*; brieven; een blyspel, genaamt *gli Straccioni*; en een liedt tot lof van 't koninklyke Fransche huis, op het verzoek des kardinaals Farnese door hem opgestelt. Castelvetro wilde het zelve critiseren; maar verscheide Italiaansche akademien gaven eene Apologie voor Caro in 't licht. Hy stierf te Rome in den jare 1566. *Crasso Elog.*

CAROCHA. Dus noemt men in Spanje en Portugal zekere muts van bordpapier, boven spits, en rondom beschildert met vuurvlammen en duiveltjes; diergelyke men den genen opzet, die door de Inquisitie ter doodt veroordeelt zyn; als onder anderen den Godslasteraren, tovenaren, en zo genoemde ketteren, enz. *Limburg Hist. Inquis. l.* IV. *c.* 41. Het kort gewaadt, waar in deze menschen verbrand worden, wordt *Samarra* genaamt. *Hist. d'Inquisition de Goa.*

CAROLEI, een vlek in 't koninkryk van Napels, gelegen in Kalabrië, tusschen Cosence en Amantée. Men houdt gemeenlyk daar voor, dat hier der ouden *Ina* of *Ixius*, een kleine stadt der Brutii, gelegen was.

CAROLI, (PHILIPPUS) een vermaard Criticus en Philologus, was geboortig uit Palts-Nieuburg, en wierdt professor in de redenkunst op de universiteit te Altorf, welke bediening hy 13 jaren heeft bekleed. Naderhandt keerde hy zich tot de Roomsche kerke, en stierf in den jare 1639. In de kerk zynde pleeg hy nooit te zingen, maar midlerwyle *Seneca*, *Lipsius* of een ander schryver te lezen. Zyne schriften zyn: *Variæ Lectiones*; *Novarum lectionum Prodromus*; *Animadversiones in Gellium & Curtium*; *oratio de Criticis*; *Antiquitates Romanæ Ecclesiasticæ, civiles, militares, & oeconomicæ*; *Triga solœcismorum politicorum*; *&c. Witte in Diar. Omeisii gloria acad. Altdorf. p.* 172.

CAROLINA, een landschap in Florida, gelegen in Noorder Amerika, naby Virginië Zuidwaarts, strekt zich van den 29 tot den 36 graadt in de breedte ten Noorden uit, en heeft ten Oosten de Atlantische, en ten Westen de Zuidzee. Het landschap is dus van Karel den IX, koning van Vrankryk, genoemt, onder wiens regeering het door zekeren Franschman Ribaut den Spanjaarden ontweldigt wierdt; waar op deze niet alleen dit gedeelte van het vaste landt Carolina noemde, maar ook den rivieren, die in het zelve gevonden worden, de namen van de Seine, Loire, Somme, Garonne, enz. gaf. Doch de Franschen wierden niet lange daar na door de Spaanschen wederom verdreven; die meester van het landt bleven tot den jare 1627, wanneer zy op hun beurt wederom door de Franschen verjaagt wierden. Deze verlieten het naderhandt, wanneer het de Engelschen innamen. In den jare 1663 gaf koning Karel de II dit landt aan Eduard, grave van Clarendon, aan Georg, hertog van Albemarle, Willem, grave van Craen, en eenige andere voorname Engelsche heeren, in eigendom, die aldaar twee volkplantingen oprechtten; de eene by Albemarle in het Noorder gedeelte des lands, de andere by den Ashtystroom. De voornaamste plaats is Karelstadt, een haven, in den jare 1680 aangelegt. De grondt is hier doorgaans vruchtbaar aan granen, heeft goede weiden, velerlei kruiden, vruchten en eetwaren. Het wyngewasch is voortreflyk, en de menigte der moerbeziebomen geven aanleiding tot een zydehandel. Voorts is hier geen gebrek van allerlei wild en tam gevogelte. De lucht is zeer getempert, om dat het landt Zuidwaarts legt. Eindelyk vindt men hier eene menigte van rivieren, die vaarbaar zyn, en dienstig tot den koophandel. Zommige der zelven zyn meer dan 300 Engelsche mylen lang. *'t Brit. Ryk in Amerika.*

CAROLINGICI worden genoemt de koningen van Vrankryk van den tweeden stam, die van Pipin den Korten, zoon van Karel Martel, van den jare 752, tot op Lodewyk den V in den jare 987 geheerscht hebben. Men telt 14 koningen van dezen stam.

CAROLOSTADIUS. (ANDREAS) Zie BODENSTEIN.

CAROSUS, een abt, wierdt op het Concilie te Chalcedon in den jare 451 veroordeelt, om dat hy de gevoelens van Eutyches aankleefde. Hy vereenigde zich met Dorotheus, en deze beide beweerden, dat de keizer Martianus belast hadde, dat de zaak in eene zamensprake voor hem zou beslist worden. Doch de keizer hier over om raadt gevraagt zynde, antwoordde, dat, indien hy dit geschil hadt willen beslissen, het niet nodig was geweest de zelve aan de vergadering der bisschoppen te stellen. *Concil. Chalced. sess.* 5.

CAROVAGIUS, (BERNHARDINUS) een vermaard kunstenaar, begaf zich in zyne jeugt tot het maken van horologien; diergelyke hy eene voor Alciatus maakte, het welk wanneer het sloeg, te gelyk vuur uit een steen sloeg, bekwaam om eene lampe te ontsteken. *Bernard Sav. Hist. Ticin. l.* VIII.

CARPATHUS. Zie SCARPANTO.

CARPEN. Zie KARPHEN.

CARPENTARIA, of *Karpenterlandt*. Dus wordt genaamt een groot landschap in het zo genaamde Zuidlandt, of *Terra Australis*, tusschen nieuw-Guinea en nieuw-Hollandt gelegen. Het wierdt ontdekt door een Hollander, genaamt *Carpentier*, van wien het ook zynen naam ontfangen heeft.

CARPENTARIUS. Zie CHARPENTIER.

CARPENTRAS is de hoofdstadt van het graafschap Venaissin, gelegen in Provence, aan de rivier Russe. Het omleggende landt is vruchtbaar. De bisschop van Carpentras staat onder den aartsbisschop van Avignon. Eertyds wierdt deze stadt *Carpentoracte Meminorum* genaamt, waar van Plinius gewag maakt. Zy is gelegen ter plaatse alwaar oudtyds *Venasque*, *Vindausca*, of *Vendausca*, dat nu verwoest is, gestaan heeft, gelyk blykt uit den brief van Petrarcha aan Guido, aartsbisschop van Genua. Te Carpentras is het hofgerecht des graafschaps Venaissin. Behalven de Domkerk en het bisschoplyke paleis zyn daar nog vele andere geestelyke gebouwen, en het Jesuiten-collegie. Alhier wierdt in den jare 527 onder paus Felix den IV een Concilie gehouden; hoewel Baronius het zelve in het jaar 529 plaatst. S. Cæsarius van Arles was president van dit Concilie. Deze ordonneerde, dat die bisschoppen, die zich van hunne eigene goederen geneeren konden, niets van hunne karspelen trekken zouden; doch in geval zy daar van niet bestaan konden, dat dan eerst den priesteren het nodige onderhoudt verschaft, en het overige aan hen zou gegeven worden. Daar is nog een brief voor handen, door dit Concilie aan Agræcius, bisschop van Antibes, geschreven, die een geheel jaar lang van zyne bediening gesuspendeert wierdt, met verbodt van misse te doen, omdat hy een priester tegen den inhoudt der Canons geordent, en noch zelf op het Concilie verschenen, noch iemandt van zynent wegen derwaarts gezonden hadde. *Plin. l.* III. *c.* 4. *Sammarth. Gall. Chr. Tom.* IV. *Concil. Baronius A. C.* 529.

CARPEZAN, of, gelyk hem anderen noemen, CARPENSONIUS, doch eigentlyk CARPZOVIUS genaamt (JOACHIM) was een vermaard veldheer; afkomstig uit het Carpzovische geslacht, en geboren in de stadt Brandenburg, gelegen in de Mark. In zyne jeugt hieldt hy zich een tydlang by zynen oom Benedictus Carpzovius den ouden, hoogleeraar in de Rechtsgeleerdheit te Wittenberg, op. Na dat hy den oorlog eenige jaren lang gevolgt, en vreemde vorsten gedient hadde, begaf hy zich, by gelegenheit der Boheemsche onlusten, als overste wachtmeester in den dienst des graven van Mansfeldt, Ernestus, en was nevens hem in Bohemen by de belegering der stadt Pilsen, alwaar hy zonderlinge preuven van zyne dapperheit gaf, en tot overste bevordert wierdt. In den jare 1619 maakte hy een toeleg om de stadt Crembs in Oostenryk te overvallen, doch bereikte zyn oogmerk niet. In het volgende jaar wierdt hy door de keizerschen verrast en gevangen, doch ontkwam uit zyn arrest, en bleef dus in dienste des grave van Mansfeldt, die hem en den grave van Ortenburg als gyzelaar aan den keizerlyken generaal Tylli overgaf, wanneer hy zich met dezen in onderhandeling inliet. Het volgende jaar wierdt hy door de keizerschen in Westphalen gevangen, maar kocht zyne vryheit voor 3000 ryksdaalders. Hier op keerde hy wederom tot den grave van Mansfeldt, en trok met hem naar Oost-Vrieslandt, alwaar hy op den 27 July des jaars 1623 zyne eigene huisvrouw, by welke hy reets vyf kinderen verwekt hadt, maar die van trouwloosheit en overspel beticht wierdt, liet onthalzen; en wanneer de scherprechter een weinig te lang wachtte, greep hy zelf het zwaardt, en stelde zich aan, als of hy zelf de executie doen wilde. Dit maakte hem by velen gehaat; doch de graaf van Mansfeldt, kennende zyne dap-

dapperheit, bleef hem echter genegen. Met dezen voer hy in den jare 1624 uit Hollandt naar Engelandt over, en ontkwam ter naauwernoodt, terwyl velen door schipbreuk omkwamen. In den jare 1626 deedt hy met Johan Ernst, hertog van Saxen-Weimar, en den grave van Mansfeldt een tocht naar den vorst van Zevenbergen, Gabriel Bethlen; en wanneer deze laatste zich naar het leger hadt weg begeven, en in Dalmatië gestorven was, maar de hertog van Saxen te St. Martin in Hungarië zyn leven hadt verloren, wierdt het opperbevel aan Carpzovius opgedragen, die het leger, hoewel in een slechten staat zynde, echter met veel voorzichtigheit en beleidt by Jabelunza over het gebergte wederom in Zevenbergen bragt, en zich met 3000 man in Kosel wierp; doch genoodzaakt wierdt die plaats den 10 July des jaars 1627 met verdrag over te geven. Hier na begaf hy zich tot Christiaan den IV, koning van Denemarken, en wierdt van hem generaal veld-tuigmeester gemaakt; in welke bediening Carpzovius tegen den keizer oorloogde. Hy stierf eindelyk te Glukstadt in Holstein in den jare 1628. *Belli Osterreich. Lörberkrantz. Cluver. Hist. Univ. l.* X. *Theatr. Europ.* enz.

CARPI, een stadt gelegen in 't hertogdom Modena, heeft een bisschoplyken setel, behorende onder Bononië, en voert den tytel van een vorstendom. Zy is gelegen aan een kanaal van Secchia, tusschen Modena en Reggio; en heeft een sterk kasteel, goede muren en watergrachten. Dit vorstendom behoorde van den jare 1319 tot omtrent 1530 aan het huis Pio, het welk echter over de bezitting des zelfs met de hertogen van Modena en Ferrara in een gedurigen twist leefde. Wanneer nu Albertus Pius al te Fransch-gezind scheen, en de keizerlyken de stadt ingenomen, en het bewindt van de zelve een geruimen tydt aan Vespasianus Colonna gegeven hadden, bragt Alfonsus de I, hertog van Ferrara, by keizer Karel den V te wege, dat hem de plaats tegen 100000 dukaten in eigendom toegewezen wierdt. *Guicciard. l.* XX. *Jovius in vita Alph. Ferrar.*

CARPI, een stedeke in 't gebiedt van Verona, gelegen aan de rivier Adige, alwaar in den jaer 1701, den 9 July, de keizerlyken eene grote overwinning op de Franschen behaalden.

CARPOCRAS, of CARPOCRATES, een oud ketter, leefde in de II eeuwe, en was geboortig van Alexandrië. Hy leerde, dat de Zaligmaker maar een bloot mensch, en Josephs zoon geweest was, en dat des zelfs ziele meer kennis en verlichting dan de zielen van andere menschen hadt gehad. Hy voegde daar by, dat Godt hem te meer hadt begaaft, om de boze geesten, die de wereldt geschapen hadden, te kunnen overwinnen. Hy verwierp het Oude Testament, loogchende de opstanding der doden, geloofde niet, dat 'er iets kwaads in de natuur was, en dat al 't gene daar van gezegt wierdt maar in de inbeelding der menschen bestondt. Dit veroorzaakte by hem en zyne navolgeren een zeer schandelyk en aanstotelyk leven. Zyn zoon Epiphanius heeft deze dwalingen voortgeplant. *Irenæus l.* I. *c.* 24. *Tertullianus de præscr. c.* 48. *Clem. Alex. Strom. l.* III. *Epiphanius hær.* 27. *Augustin. de hær. c.* 7. *&* *Danæus ad h. l. Baron. A. C.* 35. 60. 120.

CARPZOVIUS, (BENEDICTUS) een vermaard Rechtsgeleerde, wierdt in de stadt Brandenburg in de Mark den 22 October des jaars 1565 geboren. Zyn vader Simon Carpzovius was burgermeester aldaar, en liet hem eerst in zyne geboortestadt, naderhandt te Brunswyk, onderwyzen. In den jare 1583 begaf hy zich naar Frankfurt aan de Oder, en studeerde in de Rechten, waar in hy naderhandt te Wittenberg nog vier jaren volhardde. Daar na ondernam hy eene reize door Duitschlandt, en keerde in den jare 1590 wederom in zyn vaderlandt. Niet lang daar na wierdt hy te Wittenberg tot Doctor in de Rechten verklaart, en in den jare 1592 byzitter der Juridische faculteit. Na twee jaren maakte hem de graaf van Reinstein en Blankenburg tot zynen kancelier, doch zo, dat hy hem vergunde te Wittenberg te mogen blyven, alwaar hy in den jare 1599 hoogleeraar in de Rechten gemaakt wierdt. In den jare 1602 beriep hem Sophia, weduwe van den keurvorst van Saxen, Christiaan den I, naar Dresden, en verklaarde hem tot haren kancelier; maar keurvorst Christiaan de II maakte hem tot zynen appellations-Raadt. In den jare 1610 benoemde hem ook Dorothea, hertogin van Saxen, en abdis te Quedlinburg, tot haren Raadt. Maar na dat de keurvorstin weduwe Sophia in den jare 1628 overleden was, keerde hy nevens zyne familie met toelating des keurvorsten weder naar Wittenberg, om aldaar zynen overigen leeftydt in rust door te brengen. Doch hy stierf in het volgende jaar, op den 26 November. Men heeft verscheide Rechtsgeleerde Disputen van hem; hoewel zyne nakomelingen zynen naam meer vereeuwigt hebben. Onder zyne vyf nagelatene zonen was *Conraad*, keizerlyke Paltsgraaf, en veertien jaren lang professor in de Instituten en Codex te Wittenberg, en nog twintig jaren geheime Raadt en kancelier by hertog Augustus, administrator van Maagdenburg. *Benedictus* was de tweede, van wien beneden. *Christiaan* was hoogleeraar der Pandecten te Frankfurt aan de Oder. Van *Johan Benedictus* zie ook beneden. *Augustus* was Altenburgsche gezant op de Munstersche vredehandeling, naderhandt president, geheime Raadt en kancelier te Coburg. *Freher. in Theatro. Witte Diar. Biogr. it. in Mem. ICt. dec.* 1. *n.* 10.

CARPZOVIUS, (BENEDICTUS) een vermaard Rechtsgeleerde, en zoon van den voorgemelden, wierdt te Wittenberg in den jare 1595 den 27 May geboren. De gronden zyner studien gelukkig gelegt hebbende, zondt hem zyn vader, die midlerwyl van Wittenberg aan 't hof der keurvorstinne weduwe beroepen was, nevens zynen broeder Conraad, wederom naar Wittenberg te rug, alwaar hy zich vyf jaren lang in de Rechtsgeleerdheit oeffende. In den jare 1615 begaven zy zich beide naar Leipzig, en een jaar aldaar hunne studien voortgezet hebbende bezochten zy Jena; van waar zy in den jare 1618 wederom naar Wittenberg keerden, en in het volgende jaar tot doctoren in de Rechten gepromoveert wierden. Hier op wierdt Conraad naar Pomeren beroepen, en Raadt van hertog Franciscus gemaakt. Doch Benedictus, na dat hy Duitschlandt, Italië, Vrankryk, Engelandt en de Nederlanden doorreist hadde, wierdt buitengewoon byzitter in het schepengestoelte te Leipzig, drie jaren daar na gewone byzitter, en in den jare 1636 byzitter of assessor in 't appellations-gericht te Dresden; en aangezien hy by alle deze bedieningen preuven van zyne bekwaamheit gaf, verklaarde hem keurvorst Johan Georg de I in den jare 1644 tot zynen hofraadt. Dit noodzaakte hem om zich met zyne familie naar Dresden te begeven. Doch niet lang daarna, wanneer Sigismund Finckelthaus, gewoon hoogleeraar in de Rechten, gestorven was, moest zich Carpzovius wederom naar Leipzig begeven, om den overleden in deze en andere bedieningen op te volgen. In den jare 1653 wierdt hy keur-Saxische geheime Raadt onder Johan Georg den II, welke standplaats hy behieldt tot den jare 1661, wanneer hem wegens zynen hogen ouderdom vergunt wierdt wederom naar Leipzig te keren, als assessor in het schepen-gestoelte. Hy stierf den 30 Augustus des jaars 1666. Onder zyne schriften zyn zonderling vermaard: *Decisiones illustres Saxoniæ; Definitiones Forenses; Definitiones Ecclesiasticæ seu Consistoriales; de lege regia Germanorum, seu Capitulatione Cæsarea; practica rerum criminalium; synopsis juris feudalis; processus juris Saxonici*, en vele andere. *Freherus in Theatr. P.* II. *sect.* 4. *Witte in Diario, it. in Memor. ICt. decade* IV. *n.* 1.

CARPZOVIUS, (JOACHIM) Zie CARPEZAN.

CARPZOVIUS, (JOHANNES BENEDICTUS) broeder van den voorgaanden Benedictus, wierdt den 22 Juny des jaars 1607 te Rochlitz, werwaarts zyne ouders, om de pest te ontvlieden, geweken waren, geboren. In den jare 1623 kwam hy met zyne ouderen te Wittenberg, en wierdt aldaar in den jare 1627 magister. In het volgende jaar begaf hy zich naar Leipzig, en zette aldaar zyne studien in de Godgeleerdheit voort. In den jare 1632 wierdt hy farheer te Meuselwitz, en in het volgende jaar diaken in de S. Thomas-kerk te Leipzig. In den jare 1640 wierdt hy licentiaat in de Godgeleerdheit, en in 't jaar 1643 aartsdiaken der voornoemde St. Thomas-kerke. Na drie jaren beriep men hem als hoogleeraar der Godgeleerdheit, en in den jare 1651 wierdt hy doctor in de Theologie. Hy stierf den 22 October des jaars 1657, hebbende, nevens een dochter, huisvrouw van Martinus Geierus, ook vyf zonen geteelt, namentlyk David Benedictus, Johannes Benedictus, Augustinus Benedictus, Samuel Benedictus, en Frederik Benedictus. Onder zyne nagelatene schriften zyn: *Specimen Theologiæ Chemnitianæ in duobus locis de Deo & Christo; Systematis Theologici in usum collegiorum & exercitiorum Academicorum partes duæ; Isagoge in Libros Ecclesiarum Lutheranarum Symbolicos*, enz. *Freher. in Theatro Part.* I. *sect.* 3. *Witte Diar. biogr. it. in Mem. Theol. dec.* IX. *n.* 8.

CARPZOVIUS, (JOHANNES BENEDICTUS) zoon des voornoemden Johannes Benedictus, wierdt te Leipzig den 24 April des jaars 1639 geboren. Nadat hy aldaar de beroemdste hoogleeraren gehoort hadde, begaf hy zich in den jare 1655 naar Jena, en van daar naar Straasburg. Na zyns vaders doodt, in den jare 1657, moest hy weder naar huis keren; doch bleef daar niet lang, maar begaf zich wederom naar Straasburg. Na dezen bezocht hy Tubingen, Ulm, Regensburg, Neurenberg, Altorf, Heidelberg en Basel; op welke laatste plaats hy het onderwys van Buxtorf gebruikte. Daar na keerde hy weder naar zyn vaderlandt, alwaar hem verscheide bedieningen achtereen als farheer, naderhandt als hoogleeraar, eerst in de zedekunde, daar na in de Oostersche talen, en ten laatsten in de Godgeleerdheit wierden opgedragen. Hy stierf den 23 April des jaars 1699. Men heeft van hem: *Constitutiones Tractatus Talmudici dicti Schabbath; item dicti Erubhim, Latine versæ à Sebastiano Smid, quibus textum Hebræum addidit Carpzovius; Rabbi Mosis Ben Maimon Tractatus de Jejuniis Hebræorum cum interpretatione Latina; Schickardi jus regium Ebræorum cum animadversionibus & notis; Disputationes Theologicæ variæ; Collegium Rabbinico-Biblicum in Libellum Ruth.* enz. *Pippingii Memoria Theol. p.* 763.

CARPZOVIUS, (FREDERIK BENEDICTUS) een vermaard Polyhistor en Raadsheer te Leipzig, was een broeder der twee voorgaande, en wierdt den 1 January des jaars 1649 geboren. Na dat hy de gronden zyner studien zo in de scholen als op de akademien gelegt hadde, en in den jare 1669 blyken van zyne geleerdheit gegeven in een dispuit, *de Virgilii Ecloga IV. an inibi Christi nativitas ad mentem Eusebii celebretur*, ondernam hy een reize door Duitschlandt en de Nederlanden, makende overal kennis met vermaarde mannen. Hy hadde in den beginne besloten, zich op de Rechten te leggen, doch zyne natuurlyke genegenheit bragt hem tot de letterkunde, en hy bragt het daar in zo verre, dat hy in Duitschlandt, Italië, Vrankryk, Engelandt en Hollandt onder de geleerdste mannen geteld wierdt. By gelegenheit dat hy in den jare 1676 Anna Elisabeth, dochter eens koopmans Johan Jakob Jager, in Leipzig ten huwelyk nam, begon hy te gelyk de koopmanschap aan te vaarden, dat hem in zyne studien zeer wel te stade kwam; aangezien hy daar door gelegenheit hadde, met de geleerdste mannen van Europa brieven te wisselen, maar ter zelver tydt eene voortreffelyke bibliotheek te verzamelen. Zyn grootste vermaak was de geleerde wereldt dienst te doen. Dus moet men het hem dank weten, dat Reinesius *Inscriptiones* gedrukt zyn; voorts dat de *Quæstiones Alnetanæ*, de *Pinacotheca* van Erythræus, en de levens van *Philip Melanchthon*, van *Georg*, vorst van Anhalt, en van *Helius Eobanus Hessus*, door Joachim Camerarius beschreven, nevens vele andere nuttige schriften, wederom herdrukt zyn. Ook heeft

heeft hy niet weinig toegebragt, dat *Julianus*, volgens de uitgave van Spanheim, in 't licht gekomen is; om niet te spreken van verscheide gedichten en redenvoeringen van *Petrus Petitus, Huet, Broekhuizen, Franciscus, Johannes Georgius Gravius, Jacobus Perizonius*, en anderen, die alle door hem wederom tot een tweden druk bevordert zyn. Tot de *Acta Eruditorum*, door Otto Menke in den jare 1682 begonnen, heeft hy door zynen onvermoeiden vlyt grotelyks geholpen. In den jare 1680 wierdt hy Raadsheer te Leipzig, en in den jare 1693 bouwmeester. Hy stierf den 20 May des jaars 1699. *Junkeri Epistola de obitu Carpzovii.*

CARPZOVIUS, (SAMUEL BENEDICTUS) een broeder des voorgaanden, wierdt te Leipzig in den jare 1647 geboren. Na dat hy de gronden zyner studien aldaar gelegt hadde, vertrok hy, op het aanraden van D. Geyer, naar Wittenberg, en vervoegde zich voornamentlyk by Calovius. Hy wierdt, hoewel maar 24 jaren oud, hoogleeraar in de dichtkunde. Ter zelver tydt kwam *Jacobi Masenii nova praxis orthodoxam fidem discernendi & amplectendi* in 't licht, en wierdt van hem op den raadt van Calovius wederlegt. In den jare 1672 wierdt hy de laatste hofprediker te Dresden, maar in den jare 1680 superintendent, en wierdt in het naastvolgende jaar te Wittenberg tot doctor verklaart; moest ook in den jare 1692 de bediening van eersten hofprediker aannemen. Hy stierf in den jare 1707, den 31 Augustus, nalatende verscheide handschriften; van welke in den jare 1711 *het vruchtbrengend gezelschap der Christenen* in 't licht is gekomen.

CARRANZA, (BARTHOLOMÆUS) toegenaamt *de Miranda*, van zyne geboorteplaats, gelegen in 't koninkryk van Navarra, was een Dominikaner monnik, en aartsbisschop van Toledo. Zyne orde nam hy in Castilië aan, en leeraarde de Godgeleerdheit met zo veel lof, dat men hem waardig oordeelde hem mede als een lidt op het Concilie naar Trente te zenden. Daar beweerde hy met veel kracht, dat het volgens het Goddelyke recht betaamde, dat een bisschop zich aan zynen bisschoplyken setel binden moest. Wanneer Philips de II, koning van Spanje, Maria, koningin van Engelandt, in den jare 1554 ten huwelyk nam, trok hy mede naar Engelandt, en wierdt van de koningin tot haren biechtvader aangenomen, en poogde op alle wyze de Roomsche religie wederom in te voeren. Hy liet vele boeken verbranden, dreef velen in ballingschap, en zocht de hogeschole van Oxfort naar dit oogmerk in te richten: waarom hem Philips de II tot aartsbisschop van Toledo verhief in den jare 1557. Hy was ook tegenwoordig by het overlyden van keizer Karel den V. Aangezien nu deze gegist wierdt in de Protestantsche gevoelens gestorven te zyn, zo wierdt de schuldt daar van aan Caranza, als des overleden Raadt van conscientie, gegeven, en hy gevolgelyk door de Inquisitie vervolgt. Zich verschonende zo goed als hy kon, wierdt hy in den jare 1567 naar Rome gevoert, en bleef aldaar gevangen tot den jare 1576, wanneer eindelyk dit vonnis tegen hem uitgesproken wierdt, dat men hem wel van geen kettery kon overtuigen, maar wegens de grote achterdocht wierdt hy genoodzaakt, de zelve oopentlyk af te zweren. Daar op wierdt hy in het klooster zyner orde, genaamt de la Minerva, gezonden, en stierf aldaar in het zelve jaar, den 2 May, oud zynde 72 jaren. Zyne geleerdheit en lydzaamheit worden zeer in hem geprezen. Onder zyne schriften zyn de voornaamste: *Summa Conciliorum*, en een Spaansche Catechismus in folio, die mede in den *Index Expurgatorius* geplaatst is. *Herrera in vita Philippi II. Fernandez in Concert. prædic. ad an.* 1550. *& in hist. sui temp. l.* III. *c.* 29. *de vir. illustr. Domin. de Castejon de Archiep. Tolet. Petr. Suavis Hist. Conc. Trident. Pallavicini Hist. Conc. Trid. Thuan. l.* 26. *Spondan. an.* 1559. *n.* 19. *Covarruvias Var. l.* XIII. *c.* 13. *Eiseengrein in Catal. Test. verit. Bellarm. T. I. Contr.* 7. *l.* II. *c.* 8. *Saazar de Mendoza in vita Carranzæ. Anton. Bibl. Varillas hist. de l'heres. pref. T.* V. *l.* XXIII. *Bayle.*

CARRARA, of CARRERA, een stadt in Toskanen, draagt den tytel van een vorstendom, en behoort tot het gebiedt des vorsten van Massa, uit den huize Cibo. Zy is gelegen tusschen Massa en Sarzana. Aldaar valt veel marmer; waar door de plaats zeer vermaard is.

CARRARA was voor eenige eeuwen een zeer vermaarde familie in het opperste gedeelte van Italië, uit welke *Marsilius, Ubertinus, Marsilius* de II, *Jacobus, Franciscus* de I, en *Franciscus* de II te Padua het oppergebiedt gehad hebben. De Venetianen hebben den vader des laatsten in het geruste bezit van Padua gestelt, na dat ze Mastini en Alboini della Scala daar uit gedreven hadden. Des niettegenstaande verkoor hy de party der Genuezen tegen de Venetianen, en maakte zich zo ontzagchelyk, dat de Doge Andreas Contareni geen zwarigheit maakte, een brief van dezen inhoudt aan hem te schryven: " Grote en machtige Heer, Fran-
„ cisco van Carrara, verklaarde keizerlyke generaal vikaris. Wy
„ Andreas Contareni, by de gratie Gods hertog van Venetië,
„ verzoeken uwe Hoogheit" (dezen tytel gaf men in die tyden aan niemandt dan aan koningen) „ dat het de zelve behage een vry-
„ geleide en verlof toe te staan, ten einde onze afgezanten, Pe-
„ trus Guistiniani, Procurator van S. Marcus, Nicolaus Morosini,
„ procurator, en Jacobus Priuli, mede procurator, nevens drie an-
„ deren uit onzen Raadt, genaamt Pregadi, vry tot uwe Hoog-
„ heit reizen, en voor de zelve verschynen mogen. Deze ongemeene verootmoediging maakte Francifcus nog opgeblazener, en deedt hem dit antwoordt geven, namentlyk dat hy de gezanten van Venetië niet eerder ter gehoor wilde toelaten, voor al eer hy de vier metale paarden, die Marinus Zeno in den jare 1205 van Constantinopel naar Venetië gezonden hadt, zou hebben laten afnemen, en tot hem naar Padua brengen. Hy riedt ook der Genuezen generaal Dona, met zyne vloot naar de kusten van Istrië te zeilen, en den Venetianen van die kant den toevoer af te snyden; het welk indien het geschied ware, onvermydelyk den ondergang der Republyk zou naar zich gesleept hebben. Voorts bemachtigde Franciscus ook Verona, en verdreef Wilhelmus della Scala van daar; dien hy naderhandt door vergif van kant hielp. Na dat hy zich door deze en andere daden overal hatelyk gemaakt hadt, vonden de Venetianen middel om hunne byzondere wraak aan hem te oeffenen. Hy begaf zich wel in de bescherming van den koning van Vrankryk, Karel den VI, en leide in handen des maarschalks van Boucicaut te Genua den eedt van getrouwheit wegens Padua en Verona af; maar zulks kon hem niet helpen, aangezien de Venetianen hem des niettegenstaande overweldigden, en hem met alle de zynen in den jare 1405 gevangen namen, nadat hy kort te voren eenen hunner herouten neus en ooren hadt doen afsnyden, en den Venetianen door den zelven vele schimpelyke woorden laten boodschappen. Naar Venetië gebragt zynde wierp hy zich voor de voeten des toen regerenden Doge Michaël Stano, zeggende: *Heere, ik heb gezondigt; ontferm u myner!* doch de Doge antwoordde hem: *Gy zult die meêdogendheit by ons vinden, die gy door uwe veelvuldige boosheit en trouwloosheit verdient hebt!* Dit gezegt hebbende verweet hy hem, hoe vele weldaden hy van de Republyk ontfangen, en hoe ondankbaar hy zich betoont hadde; waar op Franciscus di Carrara zeide: *Het is aan een dienstknecht niet geoorlooft zynen heer te antwoorden.* Doch het was 'er zo verre van daan, dat hy door deze zyne laffe ootmoëdigheit iets zou verworven hebben; in het tegendeel, de Raadt van Venetië liet hem en zynen broeder Jacobus in de gevangenis worgen, en daar na alle zyne kinderen doden. Zedert zyn de Venetianen heeren van Verona en Padua geweest, welke laatste plaats de geheugenis van Carrara als nog roemt, als onder wien hunne stadt in een bloejenden staat geweest is. *Andr. Morosini hist. Venet. Nani hist. Reip. Ven. Amelot de la Houss. Hist. du gouvern. de Venise p.* 51. 62. 109. 476. 500.

CARRAVALL, eene vermaarde Bernardyner abdy, niet verre van Milanen. Zy heeft een zeer fraaie kerk, inzonderheit wordt het snywerk der koorgestoeltens als iets wonderlyks aangemerkt. Op het kerkhof toont men nog de plaats, alwaar de vermaarde ketterin *Guillemette* of *Guillemine* is begraven geweest, voor al eer hare beenderen in den jare 1300 verbrand wierden. *Delic. de l'Ital. VI. p.* 204.

CARREE, (HENRIK) een fraai schilder, geboren te Amsterdam in den jare 1658. Zyne meesters waren Jordaans, en daar na Juriaan Jakobsz. een Hamburger. Hy wierdt hofschilder van den prins van Nassau, stadhouder van Vrieslandt, in wiens dienst hy te Leeuwarden gestorven is in den jare 1685. Zyn werk was al meest zwynejagten te schilderen. Zyne wyze van schilderen zweemt naar die van François Snyders. *Houbrakens Schilderboek III Deel.*

CARRERA, (FRANCISCUS) een geleerde Siciliaan, die, geboren in 't jaar 1629, in den ouderdom van 15 jaren in de societeit der Jesuiten tradt, en na zyne behoorlyke proefjaren uitgehouden te hebben, oopentlyke lessen over de belschavende wetenschappen en zeven volgende jaren voor zyne medegenoten de rederykkunst leeraarde, tot zynen roem en grote vordering zyner leerlingen. Hy oeffende zich niet minder in de Latynsche dichtkunde, en maakte zich alom by zynen meerderen en minderen even aangenaam, en was vriendelyk tegen allen. Hy stierf in zyn collegie binnen Palermo op den 17 February des jaars 1683, wordende zyne doodt door verscheide dichteren in fraaie treurzangen beklaagt. De werken, door hem geschreven, zyn: *Lyricorum libri quatuor & Epodôn liber unus; Pantheon Siculum, sive Sanctorum Siculorum Elogia; Pyramis Elegiaca, divino amori dicata, sive Elegiarum libri quinque, opus posthumum; Moles Triumphalis, Poëma*; welk werk door Hiacynthus Maria Fortunius nog in 't zelve jaar in Italiaansche vaarzen overgezet en in druk gegeven is; buiten alle 't welke hy zelf ook verscheide gedichten en redenvoeringen in zyne moedersprake gemaakt heeft, als mede *Vite de' Sancti Siciliani. Bibl. Sicula.*

CARRES, *Carra*, eene stadt in Mesopotamië, van welke in de H. Schrift onder den name van *Haran* dikwils gewag wordt gemaakt. Hier heeft de aartsvader Abraham gewoont. By deze stadt wierdt ook Crassus verraden door den Syriër Mezera, van Syllaces en Surenas, veldheeren des konings der Parthen, geslagen. Dit geschiedde in den jare na den opbouw der stadt Rome 701. Zommigen houden Carres voor het hedendaagsche *Cars*. Doch het schynt veel eer, dat het *Charan* in Diarbek is. Anderen plaatsen ook eene stadt van dezen name in Arabië, aan de rivier Charra, die zich in de Chaboras ontlast, en verzekeren, dat het eertyds een bisdom geweest is, staande onder Edessa. *Gen.* XI. *Tobias* XI. *Judith* V. *Handel.* VII. *Florus* III. 11. *Plin.* V. 24. *&c.*

CARRETO, of CARRETTO, eene der oudste en edelste familien, die veel vermaarde mannen voortgebragt heeft. Zommigen beweren, dat ze van *Wittekindus*, dien Karel den Grote overwon, afstamt; doch dat schynt ongelooflyk te zyn. Maar het geslacht van Carreto is een tak der markgraven van Saluzzo, door zekeren *Anselmus* gesticht. Deze teelde *Galeacius*, die op 't einde der XV eeuw leefde. De Genuezen verdreven dezen uit Finale, alzo hy van de party van Philippus Maria Visconti, hertog van Milanen, geweest was. Doch hy kreeg die plaats wederom in bezit. Zyne kinderen zyn vermaard; als, *Alphonsus* de I, *Fabricius*, grootmeester van Rhodus, de kardinaal *Karel Dominicus*, en *Ludovicus*, of *Aloisius*, bisschop van Cahors. Alphonsus de I van Carreto, marquis van Finale, liet deze plaats versterken, en wierdt door keizer Maximiliaan den I tot de waardigheit van vikaris des

ryks verheven, met de macht van een munt op te richten. Hy liet *Paulus* na, bisschop van Cahors, abt te Bellecombe, en *Alphonsus* den II, wien Philips de II, koning van Spanje, in den jare 1571 Finale ontweldigde. Doch naderhandt hebben het de markgraven van Carreto wederom in bezit gehad, tot den jare 1602, wanneer de marquis van Fuentes, op het bevel van Philips den III, koning van Spanje, deze plaats veroverde. De Spaanschen namen ook den markgrave van Carreto, den laatsten van dit geslacht, met zich; en na dat ze hem gedwongen hadden zich in hunne bescherminge over te geven, lieten zy hem doden. *Sansovin. degli famigl. d'Ital. Thuan. hist. l.* L. *seq. Alberti descr. Ital. Bodin. l.* II. *de Republ. c.* 9. *Menochii responsa in causa Finariensi.*

CARRETO (FABRICIUS DE) was de XLII grootmeester der Johanniter orde van Jeruzalem, en in den jare 1513 opvolger van Guido van Blanchefort. Hy was uit het bovengenoemde geslacht, en een zoon van Galeacius, en broeder van Alphonsus den I, markgrave van Finale. Nadat hy een generaal kapittel gehouden hadt, zondt hy den groot-hospitalier Philippus van Villiers l'Isle Adam naar Vrankryk. In den jare 1515 kwam een afgezant des konings van Persië by hem, met wien hy een verbondt tegen den Turkschen keizer Selim maakte, en in het volgende jaar met den nieuwen Sultan in Egypten een tractaat van vrede. Wanneer de Turksche vloot in het najaar uit Egypten wederkeerde, liet ze zich by Rhodus zien. De Bassa, die het bevel over de vloot hadt, zondt een officier tot den grootmeester, en liet hem weten, dat Selim den Sultan van Egypten geslagen hadt, en begeerde, dat hy deel in deze overwinning wilde nemen. Carreto zeide hem vriendelyk dank voor de bekendmaking, en bragt ondertusschen alles in een goeden staat van tegenweer. Hy stierf in January des jaars 1521. Zyn opvolger was Philippus van Villiers l'Isle Adam. *Bosio hist. de l'ord. S. Jean de Jerus. Naberat priv. de l'ord.*

CARRETO, (KAREL DOMINICUS DE) kardinaal, aartsbisschop van Rheims, Toulouse, enz. genaamt *de kardinaal van Finale*, was een zoon van Galeacius, en de broeder van Alphonsus den I, markgrave van Finale. Zyne verdiensten bragten hem aan 't Fransche hof onder koning Lodewyk den XII in aanzien. Paus Julius de II, die dezen koning niet zeer genegen was, gaf echter in den jare 1505 aan Carreto den kardinaalshoedt, en zocht hem naar Rome te trekken. Carreto erkende zulks, en verdedigde de party van den paus op het Concilie van Pisa met zeer veel yver. Voorts bemoeide hy zich zeer op het Concilie van Lateraan, om de Christen vorsten tot eendragt te bewegen. Hy was eerst bisschop van Cahors; naderhandt aartsbisschop van Rheims, Tours, enz. Hy stierf te Rome in de maandt van Augustus in den jare 1514. De kardinaal Bembus maakt gewag van hem; en daar is nog een brief voorhanden, door hem onder den name van Leo den X geschreven, waar in deze de doodt des kardinaals Carreto aan zynen broeder Fabricius Carreto, grootmeester van Rhodus, bekend maakt. *Bemb. l.* II. *Hist. Ven. & l.* VIII. *Epist. Folieta in elog. Guicciard. l.* X. *Robert & Sammarth. in Gall. Ughell. Ital. Aubery Cardin. Onuphrius.*

CARRETTO, (FRANCISCUS DE) te Agrigenti in Sicilië den 1 July des jaars 1663 geboren, rechtte, tot bekwame jaren gekomen, zynen arbeidt tot het leren der Rechtsgeleerdheit, bekwam vervolgens met groten roem de waardigheit van doctor, en pleitte verder met grote welsprekentheit. Naderhandt bekleedde hy aldaar het rechtersampt, en in verscheide steden de bediening van Raadsheer. Zelfs wierdt hy vikaris generaal gedurende den oorlog tusschen de Spanjaarden en Franschen in Sicilië. Van nature tot de dichtkunst opgeleid, polyste hy de zelve door de kunst en goede letteren, welke heerlyk in zyne Siciliaansche en Italiaansche dichten uitsteken. Hy stierf den 19 January des jaars 1701, nalatende een zoon, *Augustinus* genoemt, en kanunnik te Agrigenti. *Bibl. Sicula.*

CARRICK, een graafschap in het Westelyke gedeelte van Schotlandt, gelegen aan een arm der zee, by Dumbarton. Nadat eenige graven aldaar geregeert hadden, trouwde *Martha*, de laatste erfgename, met een jong edelman, *Robert Bruce* genaamt, wier zoon, insgelyks *Robert Bruce* genaamt, die vermaarde koning van Schotlandt geworden is. Zedert is de tytel van dit graafschap by de koninklyke familie gebleven.

CARRIKFERGUS, ook *Knokfergus* genaamt, is een middelmatige zeestadt, gelegen in Ulster, een Noord-Oostelyk gewest van Ierlandt. Het is de voornaamste plaats in 't graafschap Antrim. De haven wordt gedekt door een kasteel. De rots, waar op deze stadt gebouwt is, wordt insgelyks *Knokfergus* genaamt. In 't jaar 1619 veroverde ze de hertog van Schomberg na eene belegering van weinig dagen. Men zegt, dat de plaats den naam heeft van zekeren koning van Schotlandt, die, *Fergus* genaamt, daar omtrent schipbreuk geleden heeft.

CARRILLO, (ALPHONSUS) aartsbisschop van Toledo. Zyn vader was Lope Vasquez de Acunha, die zich uit Portugal in 't koninkryk Castilië begaf, en nam het geestelyk gewaadt aan; waar op hy protonotaris wierdt. Van daar naar Rome reizende bevondt hy zich te Basel by 't afsterven van zyner moeders broeder, den kardinaal Alphonsus Carrillo in 't jaar 1434, en hadt het geluk, dat hy, niettegenstaande zyne jonge jaren, in des zelfs plaats bisschop van Siguenza wierdt. In 't jaar 1446 volgde hy Don Gutierre in 't aartsbisdom van Toledo. In 't jaar 1480 benoemde hem paus Sixtus de IV tot zynen legaat in Spanje, tot misnoegen van koning Ferdinand den Katholyken, dewyl hy, die te voren veel toegebragt hadde tot bevestiging des konings en zyner gemalinne Isabella in 't bezit zyner koninkryken, naderhandt zich zo zeer tegen deze beide aankantte, dat hy geen zwarigheit maakte van te zeggen, dat hy even ligt Isabella wederom tot den spinrok konbrengen, als hy haar op den troon gezet hadde. De Spanjaarden noemden hem uit dien hoofde *Don Oppas*, naar zekeren aartsbisschop van Sevilië, die in 't begin der VIII eeuw de Moren in 't landt roepende oorzaak van vele onheilen was. Hy was voorts zeer levendig van geest, en bekwamer tot een generaal en voornaam staatsminister dan tot het geestelyk gewaadt. Van zyne onkuischheit getuigen zyne twee natuurlyke zonen, Troylo en Lope. Zynen laatsten leeftydt bragt hy door in een Franciskaner klooster, dat hy op zyne kosten te Alcala de Henares gesticht hadde. Doch hier toe dreef hem meer zyn verdriet dan vrye genegenheit. Hy stierf den 1 July des jaars 1482, zonder eenige middelen na te laten, die hy meest door de Alchymie of stofscheikunde verkwist hadde, en wierdt begraven in de kerk van 't voornoemde klooster, behalven het welke hy ook de Collegiale kerk van S. Just in Alcala de Henares gesticht hadde. Het lyk zyns natuurlyken zoons Troylo hadt men ter linker zyde van zynen vader gelegt: doch de kardinaal Ximenes liet het zelve, om ergernis te myden, van daar wegnemen. Deze Troylo hadt een zoon, genaamt Alphonsus, die konnestabel van Navarra, en een stamvader der markgraven van Falces, toegenaamt de Peralta, geworden is. Zyns broeders zoon Alonso wierdt door zyne voorspraak tot bisschop van Pampelona bevordert. *Mariana hist. d'Esp. l.* XXI. *c.* 6. *l.* XXII. *c.* 4. *l.* XXIII. *c.* 10. & 16. *l.* XXIV. *c.* 8. 9. 13. 21. 22.

CARRION, een rivier in Spanje, aan de Noord-Westelyke grenzen van Oud-Castilië, ontspringende niet verre van Saldama, en voorby de stadt Palencia in 't koninkryk van Leon lopende, vermengt hy zich met de rivier Pisuyrga. Daar zy de rivier Cea ontfangt, legt de kleine stadt Carion de los Condes, die van verscheide koningen van Spanje grote privilegien ontfangen heeft. Het omleggende landt is zeer vruchtbaar aan wynen, granen, tuinvruchten en vlas. Ook vindt men daar overvloedt van visschen, tam en wildt vee. *Colmenar delic. de l'Esp. p.* 153.

CARRION, (LODEWYK) van Brugge, oorspronkelyk uit Spanje, was een voortreffelyk Criticus, en betwistte Justus Lipsius zynen lof in die wetenschap. Men heeft van hem de *Fragmenta* of overgeblevene brokken van *Sallustius* en *Censorinus*, een werk van *Cassiodorus*; daar benevens *Antiquarum Lectionum Lib.* III; *Emendationum Lib.* II; enz. Hy stierf nog zeer jong zynde te Loven den 18 Juny des jaars 1595. *Val. Andr. Bibl. Miraeus de script. sec.* XVI.

CARS, eene Asiatische stadt in Turcomannië, niet verre van den oorsprong der grote rivier den Euphraat, omtrent de grenzen van Georgië. De Turksche keizer voert deze stadt, om der zelver aangelegenheit, in zynen tytel, zich noemende here van Cars. Zommigen zyn van gedachten, dat het de stadt *Carres* is, by welke Crassus van de Parthen geslagen wierdt. Doch deze is *Haran* in Mesopotamië. *Sanson. Boulet. relat. du Levant T.* II. *c.* 9. *p.* 105.

CARTALO was de zoon van Maleus, een gebannen veldoverste der Carthaginenzen. Hy was hogepriester van Hercules; en wanneer zyn vader de stadt Carthago belegerde, om van de zelve wederom aangenomen te worden, kwam hy juist van Tyrus te rug, waar henen hem de inwoonders van Carthago gezonden hadden, om den tienden van den buit, dien zyn vader op de Sicilianen verovert hadde, in den tempel van Hercules te brengen. Wanneer hy nu voorby het leger trok, liet hem zyn vader tot zich roepen; doch hy antwoordde, dat hy eerst zynen pligt omtrent de goden, daarna omtrent zynen vader moest volbrengen. Dit verbitterde zynen vader zeer, doch hy wilde zich aan zynen zoon niet vergrypen. Maar als hy na eenige dagen in zyn hogepriesterlyk gewaadt buiten de stadt tot zynen vader ging, verweet deze hem zyne ongehoorzaamheit, en dat hy in zo prachtige klederen zich niet ontzag by zynen vader, die in de uiterste ellende was, te verschynen. Daar op liet hy hem in zyne hogepriesterlyke klederen aan een hoog kruis ophangen, en dus een jammerlyke doodt sterven. *Justin.* XVIII. 7. *Oros. Lib.* I.

CARTAMA, eertyds *Cartima* genaamt, een oude en fraaie stadt in 't koninkryk Granada, twee mylen van Mallaga, aan den voet van een zeer hogen berg, by de kleine rivier Guadelquivirejo gelegen. Benoorden is het omleggende landt zeer onvruchtbaar, doch aan de andere zyde zeer wel bebouwt, en vruchtbaar aan amandelen, kappers, vygen, druiven, enz. Ook heeft men hier omtrent grote eike bosschen. *Colmenar, delic. de l'Esp. p.* 520.

CARTARI (ANTONIUS STEPHANUS) was de zoon van den hier na volgenden Karel Cartari, en wierdt in 't jaar 1651 geboren. Hy gaf zeer grote hope van zich; doch zyne al te grote naarstigheit was oorzaak, dat hy in 't jaar 1685 nog voor zynen vader stierf. Men heeft van hem: *Prodromus gentilitius*, en *Europa gentilitia Tom.* I. De overige stukken zyn ook gereed, doch niet gedrukt. *Vita di Carlo Cartari. Acta Erudit.* I. *alleg.*

CARTARI, (JULIUS) een Italiaansch Rechtsgeleerde, wierdt in 't jaar 1558 te Orvieto uit eene oude adelyke familie geboren. Zyn vader Flaminius Cartari was insgelyks een vermaard Rechtsgeleerde, en auditeur van de Rota te Genua. Hy bekleedde onder de pauzen Paulus den V, Gregorius den XV, en Urbanus den VIII aanzienlyke bedieningen. Eindelyk wierdt hy Raadsheer te Rome, alwaar hy in 't jaar 1633 den geest gaf. Zyne schriften zyn: *Decisiones fori Archiepiscopalis Mediolanensis*, en *Tractatus de foro competenti adversus judices aliosque, ecclesiasticam jurisdictionem perturbantes*, die door zynen zoon Karel na zyne doodt in 't licht gegeven zyn. *Vita di Carlo Cartari T.* II. *delle vite degli Arcadi. Acta Erudit.* 1713. *p.* 505.

CARTARI, (KAREL) een beroemd Rechtsgeleerde, zoon van den bovengenoemden Julius, wierdt te Bolonië in 't jaar 1614 geboren. Hy studeerde te Rome onder Hieronymus Lampagnano.

In 't jaar 1638 maakte hem paus Urbanus de VIII opziender der pausselyke archiven; doch paus Innocentius de XII voegde hem Raphaël Fabrettus by, onder voorwendsel, dat hem dit ampt wegens zynen hogen ouderdom al te zwaar was. Dit trok zich Cartari zeer ter herte, te meer, alzo Fabrettus ook reets meer dan zeventig jaren oud was. In 't jaar 1642 wierdt hy consistoriaal advokaat, zynde eene der gewigtigste bedieningen aan 't hof van Rome. Hy stierf in 't jaar 1697. Zyne schriften zyn: *Syllabus Advocatorum Consistorialium*; *Pallade Bombina*; *Vita di Vicenzio Armanni da Gubbio*; *la Rosa d'oro*; *Judicium de opere Johannis Laurentii Luchesini*; *Demonstrata impiorum insania*; *Memorie della Citta de Camachio*. Daarenboven heeft hy nog verscheide ongedrukte werken nagelaten, als: *Della Famiglie Romane*; *l'Alteno Romano*; *de Romana Rota Auditoribus*; *Ephemerides Romana Curia, ab anno* 1642, en andere meer. *Vita di Carlo Cartari. Acta Erudit.* l. *alleg.*

CARTEIL (Christoffel) een Engelsch kapitein, geboortig uit Cornwal, begaf zich in 't 22 jaar zyns ouderdoms, in 't jaar 1572, in den oorlog, en geraakte in de gunst van den vermaarden Boisotte, admiraal des prinse van Oranje. De prins van Condé droeg hem naderhandt het bevel over zyn leger op. In 't jaar 1582 maakten hem de Staten der Vereenigde Nederlanden tot admiraal over hunne vloot naar Moskovië. In Engelandt wederkerende zondt hem de koningin Elisabeth, nevens Franciscus Drak, naar West-Indië, alwaar deze twee de steden S. Jakob, Carthagena, en S. Augustyn veroverden. Hy stierf te Londen in 't jaar 1593. Zyne vyanden zelf getuigen van hem, dat zy nooit beter krygstucht dan onder hem gezien hadden. *Herolog. Angl.*

CARTERET (Lords) in Engelandt. *Georg Carteret*, van Mereſches in 't eilandt Jersey, wierdt den 9 May in 't jaar 1645 van koning Karel den I baronet gemaakt; en onder Karel den II was hy onder-kamerling. Zyn zoon *Philippus Carteret* verloor zyn leven op zee, nalatende by Jemima, dochter van Eduard Montague, grave van Sandwich, twee zonen, *Georg* en *Eduard*. Georg, de oudste, wierdt van koning Karel den II tot Pair van Engelandt, onder den name van lord Carteret, verheven. Hy trouwde met Gratia, dochter van Johannes Granville, grave van Bath, by welke hy teelde *Johannes*, die zyn opvolger was, *Philippus*, en *Jemima*. *Peerage of England* II. *p.* 115.

CARTEROMACHUS, (Scipio) geboortig van Pistoja in Toskanen, leefde in de XVI eeuw. Hy was zeer ervaren in de Grieksche en Latynsche talen, en zeer bekwaam om de oude schryvers te verklaren. Hoewel hy te Venetië in aanzien leefde, begaf hy zich echter naar Rome, alwaar de kardinaal Franciscus Alidosi zyn beschermer was. Hy volgde hem naar Ravenna, en keerde na des zelfs doodt wederom naar Rome; en wanneer hy door paus Leo den X hoopte zyn geluk te maken, wierdt hy in 't 43 jaar zyns ouderdoms uit de wereldt gerukt. *P. Valer. de liter. infel. l.* II. §. 72. *seq. Erasmus l.* XXIII. *ep.* 5. *Bayle.*

CARTESIUS, (Renatus) by de Franschen des Cartes, wierdt den 31 Maart des jaars 1596 te la Haye in Touraine uit een voornaam adelyk geslacht geboren, en van een van des zelfs goederen, om hem van zynen oudsten broeder te onderscheiden, *du Perron* genaamt. Hy is een der vermaardste Philosophen geweest. Zyn vader was gewoon hem, nog jong zynde, en zeer nieuwsgierig om de oorzaken en redenen van alles, dat hy zag, te weten, zynen Philosooph te noemen. Hy wierdt in 't vermaarde collegie der Jesuiten te la Fleche gezonden, alwaar hy met tegenzin de gewone wyze van studeren opvolgde, tot dat men hem toeliet van zich in wiskundige bespiegelingen te oeffenen, en hy vorderde voornamentlyk zeer in de *Algebra*. In den jare 1612 verliet hy dat collegie, niet zonder lofselyke getuigenissen. Doch hoe zeer hem ook zyne leermeesters verhieven, voldeedt hy aan zich zelf nochtans zeer weinig, achtende de kennisse zyner onwetenheit voor een zonderling voordeel in zyne studien. Dit bewoog hem, de boeken aan een zyde te leggen, en zich in te paardt ryden, schermen, en anderszins, te oeffenen; tot dat hy door zynen ommegang met geleerde mannen te Parys wederom genegenheit voor de studien kreeg. Daar op liet hy alle gezelschappen en gewone oeffeningen varen, huurde een afgelegen huis in de voorstadt van S. Germain, en bragt zynen tydt in eenzaamheit en met wiskundige en andere Philosophische bespiegelingen door. In 't jaar 1617 begaf hy zich naar Hollandt, om, naar 't voorbeeldt van andere jonge edellieden, onder prins Maurits dienst te nemen, hoewel als vrywillige; doch met geen ander inzicht dan om de verscheide zeden der menschen, en veelvuldige toevallen des menschelyken levens te leren kennen; invoegen hy alle bedieningen weigerde, en altydt op zyn eigen beurs teerde, behalven dat hy eens van zyn leven zoldy heeft aangenomen, om de zelve tot een gedachtenis van zyn soldaten-leven te bewaren. Wanneer keizer Ferdinand de II in 't jaar 1619 te Frankfort gekroont wierdt, trok hy derwaarts, om die plegtigheit te zien. Van daar begaf hy zich onder de Beyersche troepen het welk hem gelegenheit gaf om zich naar Ulm te begeven, en met verscheide wiskunstenaars, voornamentlyk met Faulhaber, bekend te worden, die voor dezen jongen soldaat grote achting hadt. In 't jaar 1620 was hy by den vermaarden slag by Praag, die den 9 November geschiedde. Na de verovering van Praag verliet hy het Beyersche leger, en volgde in 't naaste jaar den grave van Bucquoy naar Hungarië, alwaar hy de belegering van Presburg, Tyrnau en andere plaatsen bywoonde. Doch de ongelukkige uitslag van de belegering der stadt Neuheusel, en het verlies van zynen generaal, maakten, dat hy een tegenzin in den oorlog kreeg; zo dat hy het keizersche leger verliet. Ondertusschen verzuimde hy zyne Philosophische oeffeningen niet; maar hadt echter nog geen lust om wederom naar Parys te keren, zo ter oorzake van den binnenlandschen oorlog met de Hugenotten, als om dat de pest te Parys zeer woedde. Hy bezocht derhalven eerst eenige Duitsche hoven, en kwam eerst in 't jaar 1622 wederom in zyn vaderlandt. In 't volgende jaar ondernam hy eene reize naar Italië, van waar hy niet voor 't jaar 1625 te rug kwam. Eindelyk besloot hy, hoe zeer het hem ook door zyne vrienden wierdt afgeraden, Vrankryk in 't geheel te verlaten, en het overige van zyn leven in Hollandt door te brengen. Hy ging derwaarts over, en zette zich te Egmondt neder, daar hy ook zyne meeste werken heeft geschreven. In 't jaar 1640 zocht men hem naar Engelandt te trekken, alwaar koning Karel grote sommen voor hem geschikt hadt. Daar toe zocht hem Mr. Cavendish, broeder des hertogs van Newcastle, te bewegen: doch Cartesius sloeg het af, ter oorzake van de binnenlandsche beroertens in dat ryk. Na zyns vaders doodt, die president in 't parlement van Bretagne was geweest, deedt hy nu en dan, zo van wegens zyne goederen, als om zyne oude vrienden te bezoeken, eene reize naar Vrankryk. Men beloofde hem daar uit name van koning Lodewyk den XIII en den kardinaal Richelieu, grote voordeelen, zo van jaargelden, als eerampten, om hem aan het hof te houden; doch hy kon daar toe niet besluiten, schoon men hem reets een jaarlyksch inkomen van 3000 livres deedt genieten; zo strydig was het gewoel van het hof met zyne neigingen. Hy was in ongemeene achtinge by de princesse Elisabeth, dochter van keurvorst Frederik van de Palts, die zo in zyne schriften als in zynen ommegang een zonderling behagen schepte. In 't volgende jaar 1649 begaf hy zich, op het instandige verzoek der koninginne Christina, naar Zweden, alwaar hy met ongemeene eerbewyzingen ontfangen wierdt. De koningin liet hem zeggen, dat hy haar dagelyksch des morgens ten 5 uuren in hare boekery zou komen spreken. Dit verwekte groten nayver in de Zweedsche geleerden, en anderen, die zich aan 't hof bevonden; waarom men alle krachten inspande om de koninginne andere gedachten in te boezemen, die ook naderhandt meer behagen scheen te hebben in de geschiedenissen en oudheden dan in de Philosophie. Des niet tegenstaande wilde hem de koningin na zyne doodt eene marmere grafstede laten oprechten; doch zulks wierdt door den Franschen afgezant in Zweden Chanut belet, die hem zonder de minste pracht liet begraven. Hy stierf den 11 February des jaars 1650, in het 54 jaar zyns ouderdoms. Men meent, dat hy zyne doodt verhaast heeft door een verkeerd gevoelen van zyne ziekte, en hardnekkige weigering van eenige geneesmiddelen te gebruiken: want men zegt, dat hy zwaar van de pleuris, of het zydwee, aangetast zynde, geenszins wilde toestaan, dat hy wierdt ader gelaten, daar hem alle geneeskundigen, die by hem waren, zochten toe te bewegen, als zynde het eerste en gewone middel voor die kwaal. Zyn lyk wierdt na verloop van zeventien jaren, namentlyk in den jare 1667, door eenen zyner vrienden naar Vrankryk overgebragt, men zegt door last van koning Lodewyk den XIV, en te Parys in de kerke van Genoveva den 3 Augustus bygezet, met een hoogdravend grafschrift op zynen lykfteen. Het zou ook schande voor Vrankryk geweest zyn, indien het in gebreke was gebleven behoorlyke achting te betuigen voor de gedachtenisse van een man, die het zelve tot zo groten luister verstrekt, en wiens naam by de uitheemschen zo geacht is. Hy is niet getrouwt geweest; maar heeft eene natuurlyke dochter nagelaten, *Francina* genaamt. Zyne schriften, ten deele by zyn leven door hem zelf, ten deele na zyne doodt gedrukt, zyn de navolgende: *Meditationes de prima Philosophia, cum responsionibus ad objectiones*; *Principia Philosophica*; *Dissertatio de methodo*; *Dioptrice*; *Meteora*; *Tractatus de passionibus anima*; *de Homine, & formatione fœtus*; *Geometria libri tres*; *Compendium Musica*; *Explicatio machinarum simplicium*; *Epistolarum Tomi* III, *Mundus, seu dissertatio de lumine, & de aliis sensuum objectis primariis*; *Tractatus de Mechanica*; *Regula ad directionem ingenii*; *Inquisitio veritatis per lumen naturale*; *Prima cogitationes circa generationem animalium, & nonnulla de Vaporibus*. By zyn boek *de homine*, of van den mensch, heeft men na zyne doodt het een en het ander gevoegt. Hy heeft de gemelde werken ten deele in de Fransche, en ten deele in de Latynsche tale geschreven: doch zy zyn volkomen in de laatstgemelde sprake, en voor het grootste gedeelte in het Fransch en in het Nederduitsch gedrukt. Een Latynsche druk van alle zyne werken is meer dan eens te Amsterdam, als mede eens te Frankfurt aan den Mayn, uitgekomen; en zyn leven is door *Baillet*, *Tepelius* en *Borellus* omstandig beschreven. De twistschriften, voor en tegen zyne Philosophie in 't licht gekomen, zyn te bekend, en te menigvuldig, om hier in order verhaalt te worden, alzo 'er toen naauwlyks een geleerd man van dat soort van geleerdheit was, die niet iets voor of tegen Cartesius schreef. Te Rome wierden in den jare 1663, in eene vergadering der kardinalen, des zelfs *Meditationes de prima Philosophia* (overdenkingen van de beginselen der Philosophie) veroordeelt, en onder de verbode boeken gestelt.

In het algemeen mag men zeggen, dat zo'er een man is geweest, die vele benyders en bestryders, maar ook vele brave voorstanders, gehad heeft, het Cartesius geweest is; en geen wonder, hy bragt iets nieuws op de baan, ontdekte veler onkunde in het stuk der Philosophie, en sloeg den bodem van de Schoolgeleerdheit (*Philosophia Scholastica*) in, waar op velen, als iets wezentlyks, stoften. Zyne hevigste bestryders zyn de Godgeleerden geweest, van alle soorten van gezindheden, hoewel hy ook daar onder vele voorstanders vondt. Zy hadden het meest op zyne *Metaphysica* of Bovennatuurkunde geladen, als die hen naast raakte. Men stiet zich voornamentlyk aan den inhoudt van zyne eerste meditatie, of overdenking, daar hy stelt, „ dat men, om tot

 „ eene

„ eene volle zekerheit in de Philosophie te komen, eerst aan alle „ waarheden, die men geleert heeft, moet twyffelen." Hier uit besloot men, dat men ook twyffelen moest, of 'er wel een Godt was. Het is, onzes bedunkens, een ongeluk voor Cartesius geweest, dat hy juist het woordt *twyffelen* gebruikt heeft. Hadt hy gezegt, dat men, om een goed Philosooph te worden, en tot eene volkomene zekerheit der waarheden te komen, eerst alle vooroordeelen moest afleggen, en van nieuws een onderzoek doen naar alle de waarheden, die men van der jeugt af geleert heeft, en die der toetse brengen, om op goede en onwrikbare gronden te bouwen, gelyk zyne eigentlyke mening was, daar zou een grote steen des aanstoots uit den weg zyn geweest; want het luidt kwalyk, dat men twyffelen moet, of 'er een Godt is. Zyne bepalingen aangaande de natuur der geesten en ligchamen leedt ook veel last; als ook, dat een klaar en onderscheiden begrip de toetsteen der waarheden was, alhoewel niet verwerpelyk. Zyne bewyzen voor het aanwezen der Godheit, die zeker voor het gemeen niet geheel bevatbaar zyn, leden mede niet weinig aanstoot: met een woordt, men gaf voor, dat zyne Philosophie den weg tot de ongodistery baande. Dit meent men dat bevestigt wordt, om dat Spinoza, Leenhof, van Hattum, en diergelyken, Cartesiaansche Philosophen geweest zyn.

Men zal zich hier geenszins tot zyne verdediging inlaten; dat hebben anderen genoeg gedaan; maar alleen kortelyk de ongegrondheit van het laatste aantonen. Dat Spinoza en anderen zich voor liefhebbers van de Philosophie van Cartesius hebben uitgegeven, is niet te ontkennen: maar men heeft te gelyk aan te merken, dat Spinoza en de overigen, die dezen rampzaligen Jode op het voetspoor gevolgt zyn, geheel en al van Cartesius beginselen zyn afgegaan: want hadden zy zich daar aan gehouden, zy zouden nooit tot deze hunne dwaasheit en gruwelen vervallen zyn: want zo 'er ooit iemandt geweest is, die het wezentlyke onderscheidt van geest en ligchaam krachtig heeft vertoont, en bewezen, dat die onmogelyk eene zelfstandigheit kunnen uitmaken; als ook het wezentlyke onderscheidt van Godt, als Schepper, en van de zielen en ligchamen buiten hem, als schepselen, door Gods wille voortgebragt, zo is het Cartesius geweest: daar het geheele gebouw van Spinoza op rust, dat hy Schepper en schepsel vermengt, en maar eene zelfstandigheit, uit geest en ligchaam, of denken en uitgebreidheit, als twee hoofd-eigenschappen, bestaande, erkent.

Die van de Roomsche kerke hebben zich meest daar aan gestoten, dat hun gevoelen van de Transsubstantiatie met zyne Philosophie niet bestaan kon. Het is waar, hy heeft voorgegeven, dat het uit zyne gronden krachtig kon bevestigt worden; maar hy heeft aan verstandigen in dit stuk geen genoegen kunnen geven. Wat zyne natuurkunde (*Physica*) aangaat, die hebben velen voor een zoeten droom gehouden, gelyk vader Daniel in *de Reize van Cartesius door de wereldt* zeer aardig heeft vertoont.

Hoe men echter Cartesius beschouwt, dat zal men moeten erkennen, dat hy allezins een groot man is geweest. Hy heeft de Philosophen redelyk en verstaanbaar leren denken en spreken, en de Philosophie van den onnutten ballast der school-Philosophie in strikvragen, duistere woorden, en oneindige onverstaanbare bepalingen ontlast. Dat hy een groot wiskunstenaar is geweest, en daar door, als ook zelfs in zyne Natuurkunde, anderen heeft voorgelicht, zal niemandt durven ontkennen. Wel is waar, dat men voorgeeft, dat hy zyne methode in de wiskunst, waar in hy allen, die voor hem geweest zyn, is te boven gegaan, inzonderheit in het stuk van de *Algebra*, zou hebben ontleent van *Hariotte*, die reets daar over voor Cartesius iets zou in het licht gegeven hebben, zynde reets in den jare 1621 gestorven. Maar is het al bewezen, dat Cartesius dit werk van Hariotte gekent heeft? Zyn 'er niet, die beweeren, dat Cartesius zyne gedachten in dit stuk lang te voren te Ulm reets ontdekt heeft? kunnen ook niet verscheiden, over een stuk bezig zynde, in eenerlei gedachten vallen, zonder iets van malkander te weten? Heeft men voor den tydt van Cartesius wel iemandt in Vrankryk, Duitschlandt en in de Nederlanden gevonden, die zich van de leerwyze of methode van Hariotte bedient heeft? en moet men niet bekennen, dat alleen zedert de uitgave van Cartesius *Geometria* de wiskunst tot zulk een hogen top is opgevyzelt, als men die nu vindt, en dat de eersten en voornaamsten zich belyden daar in zyne leerlingen te zyn geweest. Gebeurt het ook niet menigmaal, dat men aan iemandt zyne uitvindingen benydende, gaat opzoeken, of 'er niet voor hem iemandt geweest is, die iets diergelyks geleert heeft, schoon men het dikwils met de haairen daar by trekt? Om uit vele een staaltje op te geven; wanneer Harvæus de gronden ontdekte van den omloop van het bloedt in het ligchaam van menschen en dieren, zo gaf men voor, dat niet hy, maar Fra Paolo, daar van de uitvinder was, om dat 'er die ook iets van wist: ja zelfs, dat het de beruchte Servetus al zou geweten en voorgedragen hebben. Maar kan het niet zyn, dat Harvæus en Fra Paolo het op eenen tydt hebben geweten? en wat Servetus aangaat, wy hebben onlangs zyn boek *de erroribus Trinitatis*, waar in men voorgeeft dat hy daar van spreekt, gelezen, maar daar in niet veel kunnen ontdekken, dan dat hy ter loops van een omloop des bloeds gewag maakt, zonder meer, of iets wezentlyks, daar by te voegen: en daarom is het onbetwistbaar, dat Cartesius den wiskunstenaren meest heeft voorgelicht, Hariotte maar by weinigen bekend geworden zynde. En schoon het gebleken is, dat zyne Natuurkunde in haar geheele beloop en zamenstel niet bestaan kan, en dat daar in vele stellingen voorkomen, die geen proef kunnen houden, door nadere waarnemingen en ontdekkingen, die zedert gedaan zyn, zo moet men echter wederom zeggen, dat hy genoegzame aanleiding gegeven heeft tot nader ontdekkinge: want van zynen tydt af heeft men meer beginnen te letten op den waren aardt en het zamenstel der byzondere ligchamen, hunne deelen en bewegingen; en het zyn meest zyne gronden, waar op men zedert gebouwt heeft: gelyk hy dan ook op natuurkundige waarnemingen zeer heeft aangedrongen, schoon hy, by gebrek van nodige werktuigen, daar in niet veel heeft kunnen vorderen, die zedert eerst zyn uitgevonden, als de luchtpomp, en wat dies meer is: zo dat men allezins moet bekennen, dat hy een groot licht in de Philosophie heeft ontstoken. De vrye lucht van Nederlandt diende hem ook niet weinig om zyne Philosophie voort te zetten, en het geen Galilæus in Italië was overgekomen, maakte hem schroomachtig om zyn verblyf in zyn vaderlandt, of eenig ander landt, den Roomschen Godsdienst toegedaan, te houden. *Tepelius de vita Cartesii G. G. L. notata quædam circa vitam & doctrinam Cartesii apud Thomasium in Hist. Sap. & Stultit. T.* II. *p.* 118. *seq. Sorbiere Lettres p.* 434. *&c.* 677. *&c.* 694. *& Sorberiana p.* 56. 66. 67. 76. *&c. Borelt in Compend. ipsius vitæ. Baillet la vie de Mr. des Cartes. Itinerarium in mundum Cartesii. De Vries de Cartesii meditationibus Dissert. Wallisius in Algebra, Tom.* II. *Operum. Spanheim de novissimis circa res sacras in Belgio dissidiis Epistola. Alberti Dissertatio de Cartesianismo & Coccejanismo. Arnold Kerk-en Ketter-Hist. Memoires pour inservir à l'Hist. du Carthesianisme. Menagiana T.* II. *p.* 9.

CARTHAGENA, of *Carthago nova*, en *Spartaria*, eene Spaansche stadt in 't koninkryk Murcië, door Asdrubal, generaal der Carthaginenzen, gebouwt, om in de bemachtiging van dat koninkryk aldaar een vasten voet te hebben. Zy is gelegen op een halfeilandt; aan een ruimen zeeboezem, en heeft in 't Westen een moeras, in 't Oosten en Zuiden een haven, die door een halfeilandt, toen *Scomberia*, maar nu *Escambera* genaamt, gedekt wordt, en altoos tegen de winden zeker is. Men kon maar van de Noordzyde tot de stadt naderen, zo dat, wanneer ze door Scipio in eenen dag ingenomen wierdt, zulks meer een werk van schranderheit dan dapperheit was. Zy is door de Gothen, Vandalen en Moren tweemaal uitgeplundert. Tegenwoordig is ze zeer vermaard, en heeft de beste haven van geheel Spanje. Rondom het eilandt, leggende tegen over de haven, vangt men makerellen, zynde kleine zeevisschen; en van het riet, by de inwoonderen *Esparto* genaamt, dat aldaar in eene grote menigte voortkomt, worden korven gemaakt; ook worden daar omtrent edelgesteentens gevonden. Voorts is het een grote koopstadt, heeft een sterke vesting, hoewel zeer ouderwets gebouwt, en vele schone tempelen. Silius Italicus heeft ze zeer wel beschreven. De bisschop van Carthagena behoort onder Toledo. De zeeëngte tusschen de kapen Palos en Gates wordt *Golfo de Carthagena* geheten. *Strabo l.* III. *Stephan. de Urb. Livius l.* XXVI. *Eutrop. l.* III. *Plin. l.* XXVI. *c.* 4. *Polyb. l.* III. *c.* 10. *Flor. l.* II. *c.* 17. *Orosius l.* IV. *c.* 18. *de Geronde Hisp. l.* I. *&* III. *Nonius. Botero. Merula. Mariana. de Cascales discurs. de la Ciud. de Carthag.*

CARTHAGENA in Indië, of, Nieuw-Carthagena, is de hoofdstadt eener provincie, ook *Carthagena* genaamt, in Zuid-Amerika. Zy is gelegen in Terra firma, een gewest in Nieuw-Granada, aan de Golf van Umbrië, op een halfeilandt, dat door een langen dyk aan 't vaste landt gehecht is. De haven van Carthagena wordt 't meeste van allen bezocht. Ze wierdt in 't jaar 1532 van Petrus Heredia gesticht, en in 't jaar 1587 door de Spaanschen versterkt. De inwoners, welker getal in 't jaar 1630 op 4000 Spaanschen, en 140000 Zwarten begroot wierdt, verryken zich door de koopmanschap, voornamentlyk door den handel van paarlen, die van 't eilandt Margarita, en andere naburige plaatsen derwaarts gebragt, en aldaar toebereid en doorboord worden. Deze plaats wierdt in 't jaar 1585 door Franciscus Drake ingenomen, en moest hem 110000 dukaten aan brandschatting betalen. Doch de Franschen hebben ze in 't jaar 1697 verwoest, en onnoemelyke schatten verovert. Het gansche gouvernement staat onder Spanje. Men vindt 'er allerhande soorten van gom, balzem, lange peper, smaragden en drakenbloedt, ook eenig gout. De overige steden, die daar toe behoren, zyn S. Maria; S. Jago; de los Cavalleros; la Concepcion; Mopez, en eenige andere, die men wederom verlaten heeft. *Linschot. Amér. c.* 8.

CARTHAGENA, (JOHANNES) een Spanjaardt van geboorte, was eerst een Jesuit, en wierdt naderhandt een Barvoeter monnik. Hoogleeraar te Salamanca zynde begaf hy zich naar Rome, leeraarde aldaar de Godgeleerdheit onder paus Paulus den V, en stierf te Napels in 't jaar 1617. Hy was een yverig voorvechter van den Roomschen stoel, en gaf gedurende den strydt tusschen den voornoemden paus en de Venetianen verscheide schriften tegen die Republyk in 't licht; namentlyk: *Pro Ecclesiastica libertate & potestate tuenda adversus injustas Venetorum leges*; *Propugnaculum Catholicum de jure belli Romani Pontificis adversus Ecclesiæ jura violantes.* Boven dat heeft hy nog andere werken uitgegeven, waar onder zyn *Homiliæ Sacræ & Morales*; *&c. Wading. Bibl. Min. Haroldus in addit. ad Wading. Anton. Bibl. Bayle.*

CARTHAGO bygenaamt *het grote*, was eertyds de hoofdstadt van Afrika, op de kust van Barbaryë, niet verre van Tunis. Zommige schryvers verzekeren, dat Dido de zelve eerst gebouwt heeft; anderen melden daarentegen, dat zy lange te voren door Zorus en Carchedon gesticht is. Volgens deze heeft Dido maar het kasteel Bursa daar by gevoegt. Wederom anderen getuigen, dat ze door de inwoonders van Canaan, die door Josua uit hun vaderlandt verdreven wierden, is aangelegt. Omtrent den naams-oorsprong zyn de gedachten der geleerden insgelyks zeer verschillende. Zommigen noemen ze *Bursa*, dat is te zeggen *een huidt* of *riem*, daar by voegende, dat Dido niet meer landt begeerde, dan ze met een koehuidt bedekken kon; die ze nochtans naderhandt in riemen gesneden, en dus een groot stuk lands gezegt wordt omvangen te hebben. Doch Sam. Bochart verwerpt deze mening, aantonende, dat Carthago in de tale der oude Pheniciërs betekent *een nieuwe stadt*.

ſtadt, en dat de eigentlyke naam van 't kaſteel is *Botzra*, dat is, *eene veſting*. Joſephus verzekert na Menander, die de geſchiedenis der koningen van Tyrus en Phenicië beſchreven heeft, dat deze plaats 126 jaren na Salomons tempel gebouwt is, en dus 298 na den opbouw der ſtadt Troja, 110 jaren na de eerſte Olympiade, 133 voor Rome, dat is het 3098 jaar der wereldt, het 886 voor de geboorte van Chriſtus, welke rekening door de meeſte geleerden toegeſtemt wordt. De Carthaginenzen hebben zich door vele oorlogen vermaard gemaakt. Zy zyn de uitvinders der ſtorm-rammen, waar mede de muren der ſteden gerammeit en omverre gebonſt wierden. Dit waren wapentuigen, die van vooren de gedaante hadden van een ramshoofdt. Zy waren ook de eerſten, die galeien met vier roeibanken uitvonden. Na dat ze zich Libië hadden onderworpen, kwamen ze gewapenderhandt in Sicilië en Sardinië, breidende hunne heerſchappy tot in Spanje uit. De Romeinſche oorlogen hebben hen meeſt vermaard gemaakt. De eerſte dezer oorlogen duurde 24 jaren, namentlyk van het 490 jaar na den opbouw van Rome, tot op het 513 jaar. Deze ontſtont van de Mamertinen, die heeren van Meſſana waren, wanneer deze van den koning Hiero en de Carthaginenzen aangetaſt wierden, en de Romeinen om hulpe aanzochten. De tweede oorlog begon in 't jaar na den opbouw van Rome 536, wanneer Hannibal de ſtadt Saguntus, die met Rome in een verbondt ſtondt, innam. Deze duurde 17 jaren, waar in de Romeinen in Italië door Hannibal, en de Carthaginenzen door Scipio in Afrika geſlagen wierden. De derde Puniſche oorlog duurde maar drie jaren, namentlyk van 't 605 jaar na den opbouw van Rome, tot 608. In dezen oorlog was Carthago ten uiterſten ongelukkig; want hoewel de inwoners dezer ſtadt de Romeinen om genade baden, vooraleer deze met een leger naar Afrika zeilden, zo wierden zy echter door eene ydele hope van vrede bewogen hunne vloot over te leveren; die daar op in hun gezicht verbrand wierdt, terwyl de Romeinen geen vrede wilden maken, dan onder beding, dat zy hunne ſtadt zouden ſlechten, en tien duizend ſchreden van zee, landwaarts in, eene nieuwe bouwen. Doch dit weigerden de Carthaginenzen in te gaan. Daar op wierdt de ſtadt belegert, en verdedigde zich twee jaren met de uiterſte dapperheit; en wanneer de driedubbelde muur reets ingenomen was, verweerden zich die ongelukkigen nog even hardnekkig binnen 't kaſteel Byrſa, in zo verre, dat, wanneer zy gebrek aan yzer hadden tot nodige wapenen, zy ook goudt en zilver daar toe gebruikten, en de wyven hare haairen gaven tot het maken van bezaanen en touwen. Doch wanneer eindelyk Aſdrubal met 40000 man door Scipio gevangen wierdt, moeſten zy zich op genade en ongenade overgeven. Maar ten einde de Romeinen zich der overwinning niet beroemen mogten, ſtaken zy zelf alles in vuur en vlam, welke brandt zeventien dagen duurde, zonder te kunnen uitgebluſcht worden, waar door deze machtige ſtadt, die met Rome over 't gebiedt der wereldt geſtreden hadde, geheel vernielt wierdt; nadat ze omtrent 740 jaren lang gebloeit hadde. Zy wierdt in het jaar 631 door de Romeinen zelf wederom opgebouwt, onder het tribunaatſchap van Cajus Craſſus; en de keizer Auguſtus zondt drie duizend menſchen tot eene nieuwe volkplanting derwaarts. Genſerik, koning der Vandalen, nam ze in de vierde eeuw in; doch ze wierdt door de Romeinen in 't jaar 523, onder 't bevel van Beliſarius, wederom verovert. De Arabieren, nakomelingen van Mahometh, hebben ze in 't jaar 685 geheel verwoeſt. Deze ſtadt was eertyds de hoofdſtadt van de Afrikaanſche dioceſe, die uit zes provincien beſtondt. Daar was ook een geeſtelyk aartsbisdom, waarom de ſtadt *Metropolis in proconſulari provincia* of *Africa propria* genaamt wierdt, dat tegenwoordig een ſtuk van 't koninkryk van Tunis is. Thans is 'er van die machtige en grote ſtadt niets meer overig, die eertyds voor de derde in 't Roomſche ryk gehouden wierdt, behalven dat de overblyffelen wegens der zelver grootheit nog zeer merkwaardig zyn. Men zegt, dat ze 630 ſtadien, gelyk als oudtyds de ſtadt Babylon, in haren omtrek begrepen heeft, behalven eene ongelooflyke menigte van inwoonderen, die bekwaam waren om de wapenen te dragen. *Livius. Plutarchus. Florus. Eutropius. Juſtinus. Vellejus Paterculus l.* I. *&* II. *Strabo l.* XVII. *Plin. l.* V. *Iſidor. Orig. l.* I. *Tertullian. Apolog. c.* 19. *Clem. Alexandrinus Strom. l.* I. *Oroſius. Zonaras. Proſper & Marcellin. in Chron. Leo & Marmol Afric. Bochart. Salian. Torniell. Petavius Riccioli.*

De kerk en de kerkvergaderingen van Carthago.

De Chriſtelyke leere is daar, gelyk in het overige van Afrika, verkondigt door zekere afgezondenen der Apoſtelen: doch Feliciſſimus en Novatus, twee partyen van den H. Cyprianus, hebben in die gemeente grote ſcheuringen verwekt; waar by naderhandt de Donatiſten gekomen zyn: tot dat zy door de Vandalen en Mahometanen geheel verſtoort en verwoeſt is. Agrippinus, aartsbiſſchop van Carthago, vergaderde in 't jaar 250 onder paus Zephyrinus alle de biſſchoppen zyner provincie en van Numidië, en beſloot met hen, dat men de kinderen, door de ketteren gedoopt, herdopen zou. Doch dat Concilie is naderhandt verworpen. S. Cyprianus hieldt ook twee Concilien in de jaren 252 en 253 tegen Novatus en Feliciſſimus; naderhandt ten tyde van paus Stephanus nog eenige andere nopens den ketterdoop. De Donatiſten hielden twee Concilien tegen Cæcilianus, die na de doodt van Menſurus wettig tot biſſchop van Carthago verkoren, en door Aprungus, een naburig biſſchop, geordent was. Het eerſte Concilie wierdt verzamelt in 't jaar 306, waar op Cæcilianus door 70 biſſchoppen wederom afgezet, en Majorinus in des zelfs plaats aangeſtelt wierdt. Het tweede beſtondt uit 270 ſchiſmatike biſſchoppen, en wierdt in 't jaar 308 gehouden. Wanneer Gratus, biſſchop van Carthago, zag, dat de ſcheuring der Donatiſten door de voorzorge van Paulus en Macarius, die van keizer Conſtans derwaarts gezonden waren, verminderde, en tot niet liep, hieldt hy in 't jaar 348 een Concilie, dat het eerſte Concilie van Carthago genoemt wordt. Op de zelve wierdt het herdopen der Donatiſten veroordeelt, en die genen, die zich zelf van 't leven berooft, of anderen daar toe aangezet hadden, en die uit dien hoofde van de voornoemde ketters onder het getal der martelaren geſtelt waren, wierden oopentlyk uit dat heilige regiſter uitgewiſcht. Vervolgens wierden dertien kanons opgeſtelt, dienende tot beſtiering der kerkelyke tucht. Het tweede Concilie wierdt in 't jaar 390 onder Genethlius gehouden, behelzende dertien kanons. Het derde wierdt verzamelt in 't jaar 397, en maakte 50 kanons. Het vierde wierdt in 't jaar 398 van 214 biſſchoppen gehouden. Deze ſtelden 104 kanons op, en zonden een gezantſchap aan den keizer Honorius, met verzoek, dat de nog overige afgodery in Afrika geheel mogt uitgeroeit worden; het welk ook geſchiedde. In 't jaar 401 verzamelde Aurelius een provinciaal ſynode, om paus Anaſtaſius, en Venerius, biſſchop van Milanen, te verzoeken, ten einde hy hunne kerken, die door de ſcheuring der Donatiſten van biſſchoppen berooft waren, met bekwame mannen wilde voorzien. In dit Concilie wierden 32 kanons gemaakt, en men beſtemde nog een ander Concilie tegen de maandt van September. S. Auguſtinus was voornamentlyk oorzaak, dat 'er een beſluit genomen wierdt, dat men de Donatianen, die wederom tot den ſchoot der kerke keerden, in hunne voorgaande bedieningen zou herſtellen; waar door vele der zelven bewogen zyn, zich by de rechtzinnige kerke te voegen. Behalven de voornoemde wierden alhier in de jaren 404 en 405 nog twee Concilien gehouden tegen de Donatiſten; en eenige gedeputeerde leden van 't zelve wierden tot de keizers Arcadius en Honorius gezonden. Voorts zyn in de jaren 407, 408, 409, 410, 411, en 412 wederom nieuwe Concilien gehouden. In 't jaar 416 hielden 64 biſſchoppen een Concilie tegen Pelagius en Cœleſtius, dat het tweede was; en in 't jaar 417 wierdt wederom een nieuw beroepen tegen de Pelagianen, om paus Zoſimus, door de geveinſde onderwerping en ootmoedigheit van Cœleſtius misleid, beter te onderrechten. In 't volgende jaar vergaderden 214 biſſchoppen in de kerk van S. Fauſtus; dit wordt het zesde Concilie genoemt. Het zevende wierdt in 't jaar 419 nopens de appellen aan den biſſchop van Rome gehouden. In 't jaar 424 wordt 'er gezegt een nieuw Concilie beroepen te zyn, en wederom een in 't jaar 646 tegen de Monothelieten. *S. Cyprianus in Epiſt. S. Auguſt. Baronius T.* I. II. *&* III. *Concil. Cave P.* II.

CARTHAGO, eene ſtadt in Noord-Amerika, gelegen in de provincie de Coſta Ricca, behorende tot de audientie van Guatimala, byna midden in 't landt tuſſchen twee meiren, alwaar ze eenige plaatſen heeft, die haar voor een haven dienen. Zy heeft een gouverneur, nevens een biſſchop. *Herrera c.* 13.

CARTIER, of QUARTIER, (JACOBUS) van S. Malo geboortig, was een der ervarenſte zeemannen onder koning François den I van Vrankryk. Wanneer de baron van Lery in 't jaar 1518 een gedeelte van Canada, nu Nieuw-Vrankryk geheten, ontdekte, en beſloot aldaar eene volkplanting op een zandachtig eilandt, tegen over de rivier Canada, op te rechten, zondt hy in 't jaar 1534 Jacobus Cartier derwaarts. Deze onderzocht met de grootſte naauwkeurigheit het geheele landſchap, en bragt een omſtandige beſchryving van het zelve mede: invoegen hedendaags de ſcheepvarenden die namen der plaatſen gebruiken, die hy in zynen tydt den zelven gegeven heeft. *La Croix du Maine.*

CARTISMANDUA was een koningin der Briganten in Engelandt, onder keizer Claudius. Zy hieldt het met de Romeinen, en nam der zelver vyandt Caractacus gevangen. Ook verſtiet zy haren echtgenoot Veneſius, om des zelfs ſtalmeeſter te trouwen. Hier door ontſtondt een grote tweeſpalt in 't ryk, terwyl zommigen de party van Veneſius, anderen die der koninginne volgden. Doch Veneſius verzamelde een groot heirleger, en verſloeg zyne trouwloze gemalinne. Hy zou de zelve gevangen genomen hebben, ten ware de Romeinen haar waren te hulp gekomen, die zich naderhandt tot eene beloning van hunnen dienſt meeſter van het koninkryk maakte. *Tacit. Annal. l.* II. *Hiſt. l.* III.

CARUARIUS, (JOANNES) een ervaren geneesheer en hoogleeraar in de medicynen te Padua, heeft zyn vaderlandt Vlaanderen en geboorteſtadt Gent door zyne geleerdheit grote eere aangedaan. Hy heeft te Padua eene redenvoering gedaan van den lof van 't podagra in de Latynſche tale; naderhandt eene andere op de doodt van M. Antonius Veneri, ſchout der ſtadt Padua, en boven dien eenige gedichten wegens de Paduaanſche renbanen gemaakt, welke aldaar in den jare 1553 in 8 gedrukt zyn onder den tytel van *Carmina de thermis Patavinis. Valer. Andr. Biblioth. Belg.*

CARUS, (MARCUS AURELIUS) Roomſch keizer, geboortig van Narbonne, naar 't getuigenis van Eutropius, Aurelius Victor en anderen: doch Vopiſcus ſchynt te kennen te geven, dat hy een Carthaginenzer is geweeſt. Hy wierdt in 't jaar 281 na 't afſterven van Probus tot keizer verkoren, en hadt twee zonen, van welke de eene Carinus, de andere Numerianus genaamt wierdt, die hy beide tot Cæſares maakte. Hy zondt den eerſten in Gallië, doch nam den tweeden met zich naar het Ooſten, alwaar hy de Sarmatiërs en Perſianen ſloeg, en naderhandt in 't jaar 283 in de ſtadt Cteſiphon na een zwaren donderſlag dood gevonden wierdt, hebbende een, of, naar 't getuigenis van Aurelius Victor, twee jaren geregeert. *Vopiſcus in Caro. Eutrop. l.* IX.

CARVAJAL, (BERNARDINUS) kardinaal van 't H. kruis, biſſchop van Carthagena, enz. was een bloedverwant des kardinaals

naals Johannes de Carvajal, en broeder van Garçias Lopez Carvajal, die de ambassadeur van koning Ferdinand den Katholyken in Portugal was. Bernardinus vervorderde zyne studien ten dele in Spanje, ten dele in Italië, en begaf zich daar op naar 't Roomsche hof, alwaar hy van paus Innocentius den VIII als nuncius naar Spanje gezonden wierdt. Hier droeg hy zich zo wel, dat hem Ferdinand de Katholyke en Isabella tot ambassadeur te Rome benoemden. Hy wierdt door Alexander den VI in 't jaar 1493 kardinaal gemaakt, wanneer hy juist bisschop van Carthagena was, nadat hy te voren reets het bisdom Astorges en Badajoz gehad hadde, maar naderhandt met de bisdommen Siguenza en Placenzia begiftigt wierdt. Die zelve paus benoemde hem tot zynen legaat, tot onderhouding van 't verbondt tusschen den keizer, Venetië, en den hertog van Milanen; en paus Julius de II zondt hem om die zelve reden naar Duitschlandt: doch hy geraakte in des zelfs ongunst, en begaf zich naar Pisa, alwaar hy de party van keizer Maximiliaan, den koning van Vrankryk, Lodewyk den XII, en der overige Machten, die misnoegt op den paus waren, omhelsde. Daarenboven vereenigde hy zich met negen kardinalen en eenige andere bisschoppen, en was het hoofdt der geestelyke vergadering, die in het jaar 1511 te Pisa gehouden wierdt. Dit verdroot den paus dermaten, dat hy hem op 't Lateraansche Concilie den kardinaalshoedt ontnam, die hem echter van Leo den X in 't jaar 1513 wedergegeven wierdt. Onder paus Adriaan den VI en Clemens den VII was hy ook in gewigtige bedieningen, en wierdt eindelyk bisschop van Ostia, en kardinaal deken. Hy stierf den 16 December des jaars 1522, in 't 67 jaar zyns ouderdoms. *Mariana. Guicciard. Jovius. Spondan. Garimbert. Onuphr. Ciacon.*

CARVAJAL, (JOHANNES) bisschop van Placenzia, in Spanje, was geboortig van Truxillo, in Andalusië. Hy hadt al vroeg lust tot de studien; en begaf zich naar Rome, alwaar hy auditeur van de Rota gemaakt wierdt, en naderhandt gouverneur der stadt. Eugenius de IV gebruikte hem, om den voortgang van 't Concilie van Basel te verydelen. Hy bevondt zich derhalven in 't jaar 1441 op den ryksdag te Mentz. Niet lange daarna moest hy wederom een tocht naar Duitschlandt doen, in gezelschap van Thomas de Sarzano, die naderhandt onder den name van Nicolaus den V den pausselyken stoel beklom. Zy kweten zich zo wel van hunnen last, dat zy by hunne wederkomst onder 't getal der kardinalen aangenomen wierden. Dit geschiedde den 17 December des jaars 1446. Nicolaus de V, opvolger van paus Eugenius, zondt hem wederom als legaat naar Duitschlandt en Bohemen; en paus Calixtus de III naar Duitschlandt en Hungarië; in welk laatste koninkryk hy niet weinig toebragt tot de overwinning, die de Christenen den 22 July des jaars 1456 op de Turken bevochten, onder Mahomet den II. Hy bleef zes jaren lang in Hungarië, en keerde eerst onder paus Pius den II wederom naar Rome, alwaar hy den 6 December des jaars 1469 in 't zeventigste jaar zyns ouderdoms, hebbende twee en twintig gezantschappen verricht, den geest gaf. *Platina in Nic. V. & Calixt. III. Antonin. Tit.* XXII. *c.* 12. *seq. Gobelin. in Comm. Spondan. in Annal. Aubery. Garimbertus. Ciaconius.*

CARVAJAL, (JOHANNES) een Spaansch edelman, wierdt valschelyk van een moordt beschuldigt, en op het bevel van Ferdinand, koning van Castilië, nevens zynen broeder Petrus, in 't jaar 1312 van een hoge steenrots geworpen. Zommigen melden, dat zy voor hun doodt den koning binnen 30 dagen voor den rechterstoel Gods dagvaardden. Dat is zeker, dat de koning op den 30 dag na de executie schielyk gestorven is. *De Mayerne. Turquet hist. d'Esp. Mariana hist. d'Esp. l.* XV. *c.* 11.

CARVANSERAS. Dus worden de herbergen by de Oostersche volkeren genaamt, die echter van een geheel andere natuur zyn als de onze. Zommige hebben hunne vaste inkomsten, en moeten de vreemdelingen voor niet ontfangen; doch in andere vindt men maar huisvesting. Zy zyn in 't vierkant gebouwt, naar de wyze der kloosters, en hebben doorgaans maar eene verdieping. Op 't hof zyn op ieder zyde voor de reizenden zekere vertrekken gereed gemaakt. In 't midden, zo wel naar voren, als van beide de zyden, zyn grote zalen voor menschen van aanzien; daar achter stallen voor de paarden, en hokken voor de wagens, als anderszins. Niemandt heeft in Turkyë de vryheit, diergelyke vrye Carvanseras te stichten, uitgezonderd de moeders en zusters van den groten Sultan, nevens de Vizieren en Bassaas, die drie maal in een treffen met de Christenen geweest zyn. Tusschen Offen en Constantinopel worden vele zulke Carvanseras gevonden; doch te Constantinopel en in Persië vindt men niet dan ledige vertrekken in de zelve, in welke de vreemdelingen zich zelf bekostigen moeten, hoewel zy alle behoeftens tot een geringen prys erlangen kunnen. Ten platten lande betaalt men niets voor de herberg in de Carvanseras, maar in de steden een weinig. De karavanen nemen selden hun verblyf in diergelyke plaatsen, alzo in een der zelven bezwaarlyk honderd ruiters kunnen ontfangen worden. Zy zyn derhalven gewoon onder den blaauwen hemel tenten op te slaan. Die eerst komen; hebben de vryheit, de beste plaatsen voor zich te verkiezen. Des nachts sluit de waardt de poort, en voorziet ze met een schildwacht; want hy moet voor al het gene instaan, dat hem in bewaring gegeven is. In Persië zyn deze gebouwen doorgaans bekwamer dan in Turkyë, en niet zeer verre van elkander afgescheiden, invoegen men bekwamelyk van de eene tot de andere komen kan. *Tavernier.*

CARVILIUS MARTINUS; een Roomsch veldheer, wierdt door het leger na de doodt van Philippus, in 't jaar 249, in Pannonië tot de keizerlyke waardigheit verheven. Doch wanneer zy, die hem tot deze eere gevordert hadden, zagen, dat hy de nodige bekwaamheit niet hadt, hebben zy hem omgebragt. *Zosimus. Zonaras.*

CARVILIUS MAXIMUS, (SPURIUS) een Romeinsch overste, die te gelyk met L. Papirius Cursor burgermeester is geweest in 't jaar na Romens opbouw 461. Onderwylen, wanneer deze laatste tegen de Sabynen oorloogde, en de zelve niet verre van Aquilonia sloeg, nam Carvilius te voren Amiternum in, doodde 2800 man, maakte 4000 gevangenen, en veroverde naderhandt nog eenige andere plaatsen, als Cominium, Palumbi, Herculane, enz. Door dezen voorspoedt der Romeinen wierden de naburige volkeren in de uiterste vreze gezet, vrezende ook voor hunne vryheit, nadat de Samniten geheel zouden te onder gebragt zyn. Dit bewoog de Falisci en Toskanen de wapenen op te vatten; doch zy vonden by Garvilius dapperen tegenstandt, terwyl ondertusschen zyn amptgenoot Sepinum innam. Daar op keerden zy beide in zegepraal wederom naar Rome. Spurius Carvilius Maximus hadt een zoon, die den zelven name voerde, en in 't 520 jaar na den opbouw der stadt Rome met L. Postumius Albinus burgermeester was. Hy wordt voor Carbilius Ruga gehouden, die allereerst zyne vrouw in 't jaar van Rome 523 een scheidbrief gaf. Zie CARBILIUS RUGA. *Livius l.* X.

CARYSTIUS, een Grieksch schryver, geboortig van Pergamus, heeft *Commentarii Historici* geschreven, die van Athenæus aangehaalt worden. Zyn eigentlyke leeftydt is onzeker. *Athen. l.* 6. 10. 11. 12. 13. 14. *Meursii bibl. Gr.*

CASA, (JOHANNES DE LA) aartsbisschop van Benevento, was geboortig van Florence, en leefde in de XVI eeuw, onder de pauzen Paulus den III, Marcellus den III, en Paulus den IV, die hem in zaken van groot gewigt gebruikten. De eerste maakte hem aartsbisschop van Benevento, en zou hem ook den kardinaalshoedt gegeven hebben, ten ware hy door zyn ergerlyk leven daar van te rug gehouden was. Marcellus de II was hem wel genegen, doch kon hem deze gunst niet bewyzen, wegens zyne al te korte regeering. Paulus de IV gebruikte hem in vele gewigtige zaken; dies hy zich naar Rome begaf, en in eenzaamheit zyne studien voortzette. Hy stierf den 14 November des jaars 1557. Men heeft van hem het leven van de kardinalen *Bembus* en *Contarenus*; insgelyks een tractaat *de Morum civilitate*, onder den name van *Galatheus*; dit werkje is in velerlei talen overgezet, en door Nathan. Chytræus met aanmerkingen vermeerdert. Hy was in de Latynsche tale wel ervaren, en daar beneven een voortreffelyk dichter. Zommigen menen, dat hy de maker is van zeker boek *de laudibus Pæderastiæ*, doch Egidius Menage en anderen hebben getoont, dat 'er nooit zodanig een boek geweest is, en dat het gedicht van de la Casa, genaamt *Capitolo de Forno*, gelegenheit tot dit gerucht gegeven heeft. Die zelve Menage heeft ook een Latynsche redenvoering van de la Casa in 't licht gegeven, gemaakt tegen Petrus Paulus Vergerius, bisschop te Capo d'Istria. Zyne Latynsche werken, door Petrus Victorius in 't jaar 1554 te Florence in 't licht gegeven, zyn door Nic. Hieron. Gundling in de XVIII eeuw te Halle vermeerdert en verbetert herdrukt. *Imperial. in Museo Hist. Ghilini Theatr. Miræus de script. sec.* XVI. *Thuan. Menag. Anti-Baillet art.* 119. *Freherus.*

CASA (LA) *del Campo*, een koninklyk Spaansch lusthuis, aan de rivier Mançanares, omtrent een musketschoot van 't koninklyk paleis te Madrid. Dit huis is in zich zelf zeer slecht, maar de naby gelegen tuin, die rondom met muren omringt, en zeer groot is, heeft vele heerlyke wandelwegen, fonteinen en vyvers, nevens een groot getal vreemde dieren. By den ingang ziet men op een pedestal van wit marmer Philippus den III te paardt, zeer kunstig in koper gegoten. *Colmenar Delic. de l'Esp. p.* 253.

CASAL, of CASALE, bygenaamt *S. Evasio*, in 't Latyn, *Casale S. Evasii*, of *Bedincomagus*, by de Franschen *Cazal de S. Vas* genaamt, is eene stadt in 't Montferrat, nevens een byzonder gebiedt, dat na haar den naam draagt. Zy heeft een bisschoplyken setel, staande onder 't aartsbisdom van Milanen. Zy is gelegen op eene vlakte, by de Po, tusschen Turin en Valenza. De bekwame gelegenheit maakte, dat ze reets voor vele eeuwen sterk bewoont wierdt. Keizer Frederik de I voorzag ze in 't jaar 1186 met verscheide privilegien, die naderhandt door Frederik den II in 't begin der XIII eeuw grotelyks vermeerdert zyn. Paus Sixtus de IV plaatste aldaar in 't jaar 1474, op 't verzoek van Wilhelmus Paleologus, markgrave van Montferrat, een bisschoppelyken setel. Ter zelver tydt wierdt ze tot de hoofdstadt des lands, en de setel der markgraven van Montferrat, die te voren hun verblyf te Occiminiano hadden. In 't jaar 1590 liet Vincentius, hertog van Mantua en Montferrat, alhier een voortreffelyk kasteel aanleggen, dat allengskens dus is voltooit, dat ze voor eene der hoofdsterktens gehouden wordt, hebbende zes grote bastions, gordynen, halve manen, brede en diepe grachten, voortreffelyk geschut, voor tien duizend man geweer, en eene sterke bezetting. Boven dat alles was de stadt zeer wel versterkt, en hadt nog een ander kasteel, gemeenlyk het oude genaamt, waar op eertyds de markgraven van Montferrat hunne residentie hadden. Deze gewigtige sterkte maakte, dat zo wel de Franschen, als Spaanschen, zo menigmaal zy den oorlog in Italië voerden, zich van deze stadt poogden te verzekeren. In 't begin des jaars 1629 wierdt ze door de Spaanschen belegert, onder 't bevel van Gonzales; doch deze moesten op de aannadering van 't leger van koning Lodewyk den XII de belegering opbreken. In 't volgende jaar kwamen ze weder, onder den vermaarden Ambrosius Spinola; doch de stadt wierdt door den maarschalk Toiras dapper verdedigt. In 't jaar

1640 wierdt ze ten derden male belegert door den Spaanfchen marquis de Leganez; doch die insgelyks op 't aannaderen des grave van Harcourt genoodzaakt wierdt het beleg op te breken, en de hertog van Mantua, Karel de I, gedwongen Franfche bezetting in te nemen. Eindelyk wierdt de ftadt in 't jaar 1652 door de Spaanfchen verovert, en den hertog Karel den III wedergegeven. In 't jaar 1681 liet zich hertog Karel de IV bewegen, Cafal voor een grote fomme aan Vrankryk te verkopen, wanneer de ftadt eerft behoorlyk beveftigt wierdt. In 't jaar 1693 zochten de geallieërden de zelve te veroveren, doch konden na een lang beleg tot hun oogmerk niet komen; doch in 't jaar 1695 gaf de marquis de Crenan deze gewigtige vefting, nevens het kafteel, na den dertienden dag van 't oopenen der loopgraven, den hertog van Savoje met verdrag over. Uit kracht van dit verdrag wierdt het kafteel nevens de veftingwerken geflecht. In dezen ftaat is Cafal den hertog van Mantua wederom ingeruimt, blyvende echter de befte ftadt in 't hertogdom Montferrat, zo wegens der zelver grootheit, als voortreffelyke gebouwen, en menigte der inwoonderen. In 't jaar 1703 begonnen de Franfchen ze wederom te verfterken; waar op ze in 't jaar 1706 door den hertog van Savoje verovert wierdt. *Alberti Ital. Baudier hift. de Toiras. Dupleix. Siri. Toneel des oorlogs in Ital.*

CASAL, of CASAL MAGGIORE, in 't Latyn, *Cafale majus*, is een kleine, doch volkryke, en tamelyk verfterkte ftadt in 't hertogdom van Milanen, gelegen in 't gebiedt van Cremona, naby de rivier de Po, naar den kant der vorftendommen Parma en Mantua. Zy draagt den naam van een vorftendom, en ftaat nevens het omleggende kleine gebiedt onder den hertog van Milanen en den marquis van Salvaterra. Wanneer in de XV eeuw de hertog van Milanen, Philippus Maria, met de Venetianen in oorlog raakte, moeft deze ftadt zeer aanhouden, en wierdt door den Venetiaanfchen veldheer Francifcus Carmagnola byna geel verwoeft.

CASAL NUOVO, eene kleine ftadt tuffchen Taranto en Leccie, in 't gebiedt van Napels, genaamt Terra di Otranto, gelegen.

CASAL PUSTURLENGO, eene kleine, doch neêringryke ftadt in 't gebiedt van Lodi, gelegen in 't hertogdom van Milanen. Zy ftaat onder den marquis di Caftello.

CASALIUS, een Augustyner monnik en biffchop van Coïmbra, was geboortig van Leiria, of, gelyk anderen verzekeren, van Santarein in Portugal. In 't jaar 1542 wierdt hy de voornaamfte hoogleeraar in de Godgeleerdheit op de hogefchole te Coïmbra; naderhandt biffchop van Funchal, op het eilandt Madera; voorts in 't jaar 1556 van Leiria in Eftremadura, en eindelyk van Coïmbra, alwaar hy in 't jaar 1585, in 't 87 jaar zyns ouderdoms, ftierf. Twee maal was hy op 't Concilie van Trente; en van daar wederkerende woonde hy het Concilie te Lisbon by, waar op van de reformatie der Portugeefche kerken gehandelt wierdt. Hy was ook onderwyzer van den infant Johannes den III, die hem naderhandt tot zynen biechtvader, en prefident van den Raadt der inquifitie maakte. Zyne fchriften zyn: *De facrificio Miffæ; De coena & calice Domini; De ufu calicis; axiomata Chriftiana; De quadripartita Juftitia. Anton. de purific. in Chron. Auguft. Schottus & Anton. Bibl.*

CASALIUS, (JOHANNES BAPTISTA) een Romein, leefde in het jaar 1525, onder de regeering van paus Clemens den VII, die hem en zynen broeder tot verfcheide verrichtingen in Vrankryk, Duitfchlandt en Engelandt gebruikte. Hy was een goed dichter en wel geleerd, hebbende verfcheide fchriften nagelaten, als: *de Imperii Romani fplendore; de veteribus Ægyptiorum, Romanorum & Chriftianorum ritibus*, enz. *Girald. de Poët. fui temp. Valer. in proleg. Hierogl. l.* XXVII. *Thomas in Elog.*

CASALMACH, ook *Iris* genaamt, eene grote rivier in Natolië, die haren oorfprong in 't gebergte Antitaurus in Cappadocië, aan de grenzen van klein-Armenië heeft, en hebbende Tocat en Amafia befpoelt, in de Zwarte zee loopt.

CASAN, een koninkryk in Afiatifch Tartarië, nevens een ftadt van gelyken name, ftaande onder 't gebiedt des keizers van Ruflandt. Het is gelegen tuffchen Bulgarië en Czeremiffi. De hoofdftadt CASAN legt aan eene kleine rivier, die den zelven naam draagt, en niet verre beneden de ftadt in de Wolga valt. Zy is groot, maar heeft houte huizen; doch doedt zich van verre zeer fraai op door de verfcheide kerken en kloofters, en den ftenen muur, die om het kafteel is. Dit flot is wel verfterkt, en wordt alleen van Ruffen bewaart, maar in de ftadt wonen Ruffen en Tartaren. Op het flot is ook een Wooiwode, en in de ftadt een afzonderlyke ftadhouder. De Czaar Johannes Bafilowitz veroverde deze landftreek van den koning der Tartaren. De overige fteden in de zelve zyn Kak-Sago, Nova Allateur, Saluk, enz. die echter weinig vermaard zyn. *De Bruyns Reizen over Moskovië, enz. pag.* 77.

CASANATTA, (HIERONYMUS) een kardinaal, wierdt in 't jaar 1620 te Napels geboren, alwaar zyn vader toen in de Spaanfche regeering was. Deze, hebbende zynen zoon wel opgevoed, zondt hem naar Rome, alwaar hy van Urbanus den VIII tot kamerheer gemaakt wierdt. Prelaat geworden zynde, zondt hem Innocentius de X als gouverneur naar verfcheide fteden, onder anderen naar Camerino, daar ter zelver tydt Æmilius Altieri biffchop was. Deze laatfte hadt reets voor dezen in vriendfchap met zynen vader geleeft; en alzo de zoon zich ook in zyne gunft wift in te dringen, nam hy voor hem, zo veel in hem was, te bevorderen; en wanneer hy naderhandt den pauffelyken ftoel beklom, onder den name van Clemens den X, gaf hy hem den 12 Juny des jaars 1673 den kardinaalshoedt, nadat hy door de pauzen Alexander den VII en Clemens den IX reets andere aanzienlyke bedieningen erlangt hadde. Hier op woonde hy verfcheide vergaderingen by; en wierdt ook opper-bibliothekaris der Vatikaanfche bibliotheek, en præfectus dell' Indice. Hy hadt den roem van een voorbeeldig leven en wandel; was ook in de kerkelyke gefchiedeniffen, het kanonyke Recht, de Conciiien, en letterkunde zeer ervaren. Geen minder bekwaamheit hadt hy in ftaatszaken, en was zeer aangenaam van ommegang. Onder Innocentius den XI verdedigde hy de Rechten van den Roomfchen ftoel tegen Vrankryk; maar bevorderde het vergelyk tuffchen die krone en paus Alexander den VIII. In 't jaar 1691 hadt hy reets vele ftemmen in 't Conclave tot opvolger van dien paus; want de Franfchen fchenen hem zo wel, niet tegenftaande zyne geboorte, als de Spaanfchen, genegen te zyn. Voorts zegt men van hem, dat hy de gevoelens van Janfenius heeft begunftigt. Hy ftierf te Rome den 2 Maart 1700, en maakte zyne bibliotheek, ter waarde van 60000 daalders, by uiterfte wille den Dominikanen alla Minerva, nevens een jaarlykfch inkomen van 3000 daalders, om ze te onderhouden en te vermeerderen. Hy liet geen nader erfgenamen na dan den marquis van Montagnano, uit het huis van Vefpoli, die zyn zufters zoon was. *The prefent ftate of the Court of Rome p.* 59. *Mercure hiftorique Avril* 1700.

CASANOVA (JOHANNES) een Dominikaner monnik, en naderhandt kardinaal, was uit een adelyk geflacht uit het koninkryk van Arragon gefproten. Nadat hy zich in de ftudien wel geoeffent hadt, wierdt hy naar Rome gezonden, en onder paus Martinus den III meefter van het H. paleis, die hem ook in 't jaar 1430 kardinaal maakte. Eugenius zette hem in 't jaar 1431 den kardinaalshoedt op, en gaf hem den tytel van *S. Sixtus*. Hy ftierf te Florence in 't jaar 1436. Op het Concilie te Bafel was hy eerft tegen den paus, doch koos naderhandt des zelfs party, en fchreef zelfs voor hem. *Antonin. Tit.* 23. *c.* 11. §. 6. *Spondan. in Annal. Ciacon. & Garimbert de Cardin. Razzi huom. illuft. Dom.*

CASAS (BARTHOLOMÆUS DE LAS) biffchop van Chiapa in Noord-Amerika, wierdt te Sevilië in 't jaar 1474 uit een oud en aanzienlyk geflacht geboren. In zyn negentiende jaar reifde hy met zynen vader Antonius de las Cafas naar Amerika, en keerde in 't jaar 1498 wederom in zyn vaderlandt. Zedert oeffende hy zich in de Godgeleerdheit en Rechten. Nadat hy zich in den geeftelyken ftaat begeven hadde, ging hy wederom over naar Amerika, hieldt zich op 't eilandt Hifpaniola op, en moeft eindelyk de parochie te Zuguarama op 't eilandt Cuba aannemen. Doch hy ontfloeg zich wel haaft van de zelve, om voor de vryheit der Amerikanen te arbeiden, die het hem jammerde dat zo wreed door de Spaanfchen gehandelt wierden. Tot dien einde reifde hy meermalen uit Spanje naar Amerika, en wederom uit Amerika naar Spanje. Dit verwekte hem vele vyanden onder zyne landslieden. Des niet tegenftaande verworf hy eindelyk in 't jaar 1543 eenige byzondere wetten voor de Indianen, die de gouverneurs gehouden waren werkftellig te maken. Het Spaanfche hof was toen te Valladolid, alwaar Sepulveda en anderen poogden ftaande te houden, dat men, zonder zich aan zonde fchuldig te maken, zo barbarifch als men wilde de Amerikanen handelen kon. Tegen dezen fchreef de las Cafas eenige tractaten, voorftellende de Spaanfche wreedheden, omtrent de rampzalige Amerikanen gepleegt. Hy weigerde verfcheide bisdommen aan te nemen, die hem in Amerika opgedragen wierden, doch moeft eindelyk dat van Chiapa in Nieuw-Spanje aannemen. Alhier refideerde hy tot het jaar 1558, wanneer hy zeer oud en zwak geworden zynde zyn bisdom den paus overgaf. Hy begaf zich derhalven naar Madrid, en ftierf aldaar in 't jaar 1566, het 92 zyns ouderdoms. Hy heeft verfcheide werken gefchreven, die echter niet allê in 't licht gekomen zyn. Hy fchreef onder anderen eene algemeene gefchiedenis van Weft-Indië, die Antonius de Herrera in 't opftellen van de zyne gevolgt heeft. *Perez del Caftillo Mex. hift. c.* 7. 83. & *l.* XXV. *Solorzano de jure Ind. libr.* II. *c.* 1. *n.* 27. *Fernandez hift. Ecclef. noftri temp. l.* I. *c.* 6. *Auguftin. Davila Padilla Mex. Domin. hift. l.* I. *c.* 97. *feq. Anton. Bibl. Spondan. Thuan. l.* I. *Scotus Bibl.*

CASATI is een woordt, het welk in oude brieven en ordonnantien menigmalen voorkomt en gevonden wordt. De oude fchryvers fpreken 'er zeer dikwils van, als mede van *Cafa*, *Cafamentum*, en *Cafale*. Wat den oorfpronk van het woordt *Cafati* aangaat, het is niet onwaarfchynlyk, zo niet zeker, dat het zelve afkomftig is van *Cafa*, het welk een huisje of hutje (eigentlyk van zoden gemaakt, of met ftroo gedekt,) als mede eene enkelde landhoeve, betekent. Zy waren, zegt een zeker geleerd fchryver, dienftlieden, die zekere landhoeve (*Cafa*, anders *Hoba*, *Hova*, en *Manfum* genoemt) moeften bedienen, en hunnen heeren ook in tyde van oorlog ten dienfte ftaan. Dat dit laatfte, te weten, dat zy met hunne heeren ook ten kryg moeften optrekken, zeker is, blykt onder anderen uit het antwoordt van Yvo, biffchop van Chartres, aan Philips, koning van Vrankryk. Deze hadt Yvo opontboden om zyn leger met eene gewapende bende te komen verfterken; daar Yvo (*Epift.* 38) aldus op antwoordde: „ De dienftlieden der kerke (*Cafati Ecclefia*) en de andere foldaten zyn meeft al te maal van huis, of „ in den ban gedaan; ik kan hen zonder voorgaande voldoenin- „ ge niet ontbinden, en ik mag gene menfchen, die in den ban „ zyn, ten oorlog zenden". Die *Cafati*, vervolgt deze fchryver, wierden zomwylen zo genoemt van *Cafa*, eene enkelde landhoeve, zomwylen ook van *Cafamentum*, het welk een geheel dorp betekent. Het waren eigentlyk de genen, die eenige landhoeve, of landt, of een geheel dorp, van den eigenaar huurden, of in pacht overnamen. Dit wierdt wel gedaan van edellieden en ridderen, die het landt dan aan een boer te bouwen be-

besteedden: doch onder beding van den bisschop of den abt in tyde van oorlog met eenige manschap by te springen. De Kronyk van S. Richarius drukt dit aldus uit, „ dat zy gehouden „ waren den abt by te springen in eigen persoon, met hunne „ onderhorige soldaten, en daarenboven nog met hunne schild- „ knapen, dienaren en knechten" (*cum armigeris, valettis, & garzionibus*). Die edellieden, of *Casati*, leen-bezitters, waren volgens een oud gebruik gewoon, op zekere daar toe gestelde hoogtyden met al die manschap in de abdy te verschynen; en dewyl ieder op het deftigste, en als om prys, uitgedoscht was, zo is het geen wonder, het geen de zelve S. Richarius daar by voegt, dat zy de kerk byna in een konings hof veranderden. Doch de landbouwers of boeren kregen die landen zelf dikwils in pacht, en die waren dan de rechte *Casati*. In het Testament van Karel den Groten (by *Pithaus* §. 6) wordt gesproken van knechten en slaven, die zodanige landeryen in pacht gekregen hadden (*servi, qui jam casati sunt*; ook: *mancipia non casata*); zo dat 'er tweederhande *Casati* waren; als eerst de edellieden, die een pachthoef te leen hadden, en ten tweede de boeren, die de bouwery waarnamen. Daar waren ook driederhande landhoeven; de eerste was die van den heer zelf gebruikt wierdt (*Mansus Dominicatus*); ten tweede, die aan edellieden of vrygeborene mannen te leen wierdt gegeven (*mansus ingenuilis*: want men moet hier geen Ciceroniaansch Latyn verwachten); en eindelyk, die den boer voor zekere penningen, of voor eenige waaren, en onder beding van eenige gedienstigheden, verpacht wierdt (in het Latyn *mansus servilis*). Zie *Ant. Matthaus de Nobilitate* omtrent het einde. *S. Richar. Chron. lib.* III. *cap.* 3. *Aantekeningen op Batavia sacra I deel, bladz.* 359, 360.

CASATI, (Paulus) een Jesuit, geboren te Parma in 't jaar 1617, heeft veel toegebragt tot het veranderen der religie van de koninginne Christina; weshalven hy in een vreemd gewaadt naar Zweden gezonden wierdt, van waar hy, na het afdoen zyner zaken, in 't jaar 1652 wederom naar Italië keerde. Hy stierf den 22 December des jaars 1707 in zyne geboorteftadt. Zyne veelvuldige Latynsche en Italiaansche schriften handelen meest van natuurkundige stoffen. *Memoir. de Trevoux Aoust* 1708. *p.* 1453. *seq.*

CASAUBONUS, (Isaacus) een der geleerdste mannen, wierdt den 18 February des jaars 1559 te Geneve geboren, werwaarts zich zyne ouders van Bourdeaux, alwaar zyn vader Gereformeerd predikant was, om de vervolging te ontgaan, geweken waren. Hy leide zich voornamentlyk op de Grieksche tale, oordeelkunde en letteren. Dies hy eerst te Geneve hoogleeraar wierdt, doch naderhandt als professor in de Grieksche tale naar Parys beroepen, alwaar koning Henrik de IV hem eene zonderlinge gunst bewees, en hem tot zynen bibliothekaris benoemde. Na des zelfs doodt kreeg hy van Lodewyk den XIII en des zelfs moeder vryheit om zich naar Engelandt te begeven, alwaar hy, op 't verzoek van velen, de Jaarboeken van *Baronius* begon te wederleggen. Terwyl hy daar mede bezig was, stierf hy te Londen den 1 July des jaars 1614. Hy hadt te Geneve eene dochter van Henrik Stephanus getrouwt, by welke hy verscheide kinderen teelde, onder anderen den beroemden *Mericus Casaubonus*, waar van beneden. Doch een zyner zonen keerde weder tot de Roomsche religie, en wierdt een Kapucyner. Hy zelf bleef bestendig by de Gereformeerde religie, hoewel sommigen voorgeven, dat hy, wanneer hy te Fontainebleau als rechter de onderhandeling tusschen den kardinaal Perron en Philippus du Plessis Mornay bywoonde, eenige tekenen van twyffeling zou getoont hebben. Men heeft van hem een *Commentarius ad l.* I *Polybii*; *Notæ ad Scriptores Historiæ Augustæ*; *ad Athenæi Deipnosophist. lib.* XV; *Versio & notæ ad Diogenem Laërtium de vitis Philosophorum*; desgelyks *Theophrasti Characteres morum*, & *Comment. in Strabonem*; *Animadversiones in Suetonium*, en vele andere. Voornamentlyk zyn beroemd zyne *Exercitationes ad Baronii Prolegomena in Annales*, in welke hy begon Baronius te wederleggen. Zommigen van de Roomschen hebben de pen daar tegen opgevat, als Andreas Eudæmon Johannes, Heribertus Rosweydus, Jul. Cæsar Bulengerus, en Petrus Lansselius: doch tegen deze hebben zich Jac. Capellus en Rich. Montacutius gestelt; in het byzonder Capellus in zyn werk, genoemt *Vindiciæ pro Casaubono, continentes Examen præcipuarum Controversiarum, quas adversus illum moverunt Heribertus Rosweydus, Andreas Eudaemon Johannes, & Jul. Cæsar Bulengerus*; en Montacutius in zyne *Antidiatriba*, geschreven tegen de *Diatriba* van Bulengerus: hoewel 'er nog eenige andere voorhanden zyn, die zo wel Baronius als Casaubonus wederlegt hebben, met een vervolg van den arbeidt van Casaubonus. Zyne brieven heeft Theod. Janssoon ab Almeloveen in 't jaar 1709 te Rotterdam wederom in folio laten drukken, daar by voegende voorredenen, opdragten, gedichten, enz. nevens eene uitvoerige levensbeschryving van Casaubonus. *Scaliger in Excerpt. p.* 67. *Pontan. in Orig. Franc. Baudius Epist.* 156. *Barthius in Claudian. p.* 632. *Tribechov. proleg. exercit. ad Baron. Annal. Sagittar. Introd. ad Hist. Eccles. c.* 14. *Witte Diar. Biogr. Spondan. Canisius. Vossius.*

CASAUBONUS (Mericus) was de zoon des voornoemden Isaacus Casaubonus, geboren te Geneve in 't jaar 1599. Hy was in de talen en andere fraaie wetenschappen wel ervaren; invoegen men hem in Engelandt kanunnik te Canterbury, en hoogleeraar in de Theologie te Oxfort maakte. Hy stierf den 14 July des jaars 1671, nalatende verscheide schriften, zo in de Latynsche, als Engelsche talen, onder welke zyn: *Pietas contra maledicos patrii nominis & religionis hostes*; *Vindicatio patris adversus impostorem, qui librum ineptum & impium de Origine idololatriae sub Isaaci Casauboni nomine publicavit*; *de quatuor Linguis Commentarius*; *Tractatus de Enthusiasmo*; *notæ in Epicteti Enchiridion*; *in Hieroclem de providentia & fato*; *in Diogenis Laërtii Vitas Philosophorum*. Ook heeft hy *Optatus Milevitanus* met oordeelkundige aanmerkingen, en het boek van M. Aurelius Antoninus *de se ipso*, & *ad se ipsum* in 't licht gegeven, behalven vele andere werken. Zyne brieven, voorredenen, en byzondere kleine schriften heeft Almeloveen nevens zyns vaders brieven in 't jaar 1709 in folio laten drukken. *Witte Diar. Biogr.*

CASAUX (Carolus de) was burgermeester te Marseille, en amptgenoot van Ludovicus van Aix. Hebbende zich door zyne wreedheit vele vyanden gemaakt, en ziende, dat hy voor het volk niet langer veilig was, vondt hy geraden, zich onder den koning van Spanje, die hem een groot gezag in 't koninkryk van Napels beloofde, te begeven, liever dan dat hy tot koning Henrik den IV zyne toevlucht zou genomen hebben. Tot dien einde zondt hy drie zyner vertrouwdste vrienden naar Madrid, en erlangde midlerwyl van Johannes Andreas Doria, onder 't bevel van des zelfs zone Karel, 1200 man te hulp, met belofte van meer benden. Dit kon hem echter voor zynen ondergang niet beveiligen, aangezien een zeker burger, genaamt Petrus Libertat, geboortig uit het eilandt Corsica, zynde een wrevelmoedig mensch, die de wacht aan de koninklyke poorte hadt, en maar naar gelegenheit wachtte om zich door een zonderlinge daadt vermaard te maken, heimelyk met den hertog van Guize zamenspande, en hem in de stadt liet, en vervolgens Casaux met zyne eigene handt om 't leven bragt. Doch zyne twee zonen, nevens des zelfs amptgenoot, ontkwamen het met de vlucht, en begaven zich naar Genua. *Mezeray.*

CASBI, of COZBI, was de dochter van een vorst van Midian, genaamt Sur. Wanneer Pinehas, zoon des priesters Eleazar, zag, dat Zimri, een vorst uit den stam Simeon, met deze Cozbi in eene tente ging, om met haar te boeleren, volgde hy hem, en doorstak hen beide. *Numer.* XXV. *Torniel. an. M.* 2383. *n.* 19.

CASBIN, *Caswin*, *Cazuin*, *Gasbin*, *Kasbin*, eene Persiaansche stadt in de provincie Erak, of in het oude Parthië. Zy legt op een schone vlakte, drie mylen van het gebergte Taurus. Eertyds zegt men dat ze geheten is *Arsacia*. Zommigen zyn van gevoelen, dat het *Ragea*, het welk in de Schrifture *Rages* genaamt wordt, anderen, dat het *Casbira* is, waar van Strabo gewaagt; wederom anderen houden 't voor *Ecbatana*. Haar omtrek wordt op een grote Duitsche myle begroot. Zy heeft gene muren of gevloerde straten, maar meer dan 12000 huizen, en over de 100000 inwoonders, daar onder omtrent 40 Christen familien, en 100 Joodsche. De stadt dryft een groten handel. In de XV en XVI eeuwen hebben de koningen alhier hunnen setel gehad, tot op Aba den Groten, die in het eerste jaar zyner regeering zyne residentie naar Ispahan verplaatste. De vermaarde fabelschryver Locman is uit deze stadt geboortig. Hier omtrent wasschen vele noten. *Tavernier*, *Olearius*, *Chardin*, *della Valle Reize-beschr. Bizarrus rer. Pers. l.* XII.

CASCAES, CASCAIS, een stedeke in Estremadura, een landschap in Portugal, vyf mylen beneden Lisbon, aan den uitloop der rivier Tago gelegen. Zy heeft een goed kasteel en reede, alwaar de naar Oost- en West-Indië zeilende vloten zich plegen te verzamelen. Van deze plaats voert een graaflyke familie den naam, die eigentlyk uit het voorname Spaansche geslacht *de Castro* den oorsprong heeft. De eerste graaf van Cascaes was *Alvarus Perez de Castro*, de VI graaf van Monsanto, afgezant van koning Johannes den IV aan 't hof van Vrankryk; die een zoon naliet, genaamt *Ludovicus Alvarez de Castro*, de II graaf van Cascaes, die kort voor den Spaanschen oorlog in 't jaar 1700 afgezant in Vrankryk geweest is, en by zyne gemalinne Maria, dochter van den markgrave Marialva, onder anderen vier zonen geteelt heeft, namentlyk *Emanuel de Castro*, grave van Monsanto, *Alvarus*, *Ferdinand*, en *Franciscus de Noronha*.

CASCANTE, eene stadt in Arragon, aan de rivier Queiles, naby Tudela gelegen. Hoewel ze klein is, geniet ze nochtans de voorrechten der grote steden. Het rondom leggende landt is eene vlakte, en zeer vruchtbaar. *Colmenar delic. de l'Esp. p.* 680.

CASCAR, of KASGHAR, een stadt en koninkryk in Asië, gelegen in Tartarië, grenst aan 't koninkryk Thibet. Anderen noemen 't *Chazalg*. Buiten Casghar en Jarchan, welke laatste de hoofdstadt is, zyn in dit koninkryk nog Tazat, Chotan, Jecel, enz. *Marc. Paul. l.* I. *c.* 29. *Jarric. l.* V.

CASCATA (la) *del* MARMORE, een vermaarde val der rivier Velino, drie Italiaansche mylen van de stadt Terni, in 't hertogdom Spoleto. Deze rivier ontspringt in 't gebergte, omtrent 12 of 13 mylen van zynen val, loopt 9 mylen van zynen oorsprong door de zee Luco, of Piediluco, en wordt daar door de helft groter, en nadat ze nog 3 of 4 mylen verder heeft gelopen, volgt na de vlakte, waar over ze tot hier toe gelopen heeft, een zeer diep dal, waar in hy van een steile rots, 300 voeten hoog, zo schielyk neder valt, dat het water vallende insgelyks op een harden en rotsachtigen grondt, wel anderhalve honderd voeten omhoog springt; waar uit een onophoudelyke stofregen, en by zonnenschyn de gedaante van verscheide regenbogens veroorzaakt wordt. Dus loopt het water der riviere Velino zich weder verzamelende, nog een tamelyke streek, tot dat het zich met de rivier Nera vereenigt. *Misson* XXI. *brief. Delic. de l'Ital.* II. *p.* 74.

CASCELLIUS, (Aulus) een leerling van Q. Mutius en Volusius,

lusius, naderhandt een vermaard advokaat en Rechtsgeleerde te Rome, en te gelyk een groot voorstander der Romeinsche vryheit, ter zelver tydt, wanneer die te gronde ging, onder het driemanschap van Antonius, Augustus en Lepidus. Hy is Quæstor geworden, en heeft veel geschreven, waar van echter de tytels zelfs onbekend zyn, behalven des zelfs *Liber Benedictorum.* By zyne welsprekendheit was hy zeer boertig. Wanneer Vatinius door 't volk op zyn eigen schouwspel gesteenigt was, en gevolglyk by de bouwmeesters (Ædiles) een plakkaat uitgewerkt hadde, dat voortaan niemandt iets anders dan appelen op de schouwplaats werpen mogt, geviel het, dat iemandt niet lange daar na Casellius vroeg, of de galappels naar rechten ook onder de appelen te rekenen waren? antwoordde hy: „ Ja, in „ geval iemandt Vatinius daar mede naar 't hoofdt wilde wer- „ pen". *Horat. Art. Poët. Macrob. l.* II. *Bertrand. l.* I. *c.* 19. *Grotius l.* I. *c.* 10.

CASCHAU, by de Latynen *Cassovia*, is de hoofdstadt in opper-Hungarië, en de voornaamste onder de vyf koninklyke vrysteden. Zy is gelegen in 't gespanschap van Ababiwar, aan de rivier Hernath, anders Cunnert genaamt, die, nadat zy by Caschau de van Eperies lopende rivier Tarotz, en naderhandt nog eenige andere ontfangen heeft, eindelyk in de Theys valt. Men meent, dat de stadt den naam heeft van zeker Romein *Cassius.* Zy is met een driedubbelden muur en andere werken wel voorzien, en dryft een goeden handel. Wanneer Temiswar in 't jaar 1552 van de Turken verovert wierdt, wierdt het gouvernement van opper-Hungarië derwaarts verplaatst. Ook is hier de setel van de kamer van opper-Hungarië, anders de *Zipserkamer* geheten. Men heeft daar ook eene akademie der Jesuiten, door Benedictus Kisdi, bisschop van Erla, gesticht. De stadt is zedert het jaar 1440 in de Hungarische en Zevenbergsche oorlogen dikwils belegert en verovert. Wanneer de inlandsche beroertens met de malcontenten begonnen, hieldt zy het met deze laatsten, en nam der zelver bezetting in, doch wierdt in het jaar 1685 van de keizerschen met verdrag ingenomen. Naderhandt en voorhenen is ze dan in der malcontenten, dan in 's keizers handen geweest, tot dat eindelyk in 't jaar 1711 aldaar een vergelyk getroffen is. In 't jaar 1556 wierdt ze geheel afgebrand, en wederom groten deels in 't jaar 1674. *Szentyvani Misc. Dec.* I. *P.* I. *p.* 132.

CASELIUS (Johannes) was uit een voornaam adelyk geslacht in Gelderlandt, namentlyk *der Chessels*, gesproten; waar uit zich Gothardus Magnus ten tyde van keizer Sigismundus beroemd heeft gemaakt. Zyn vader was Matthias Caselius, die wegens de oorlogstroeblen en religions-geschillen zyn vaderlandt verliet, en te Göttingen stierf. Hier wierdt Johannes Caselius in 't jaar 1533 geboren. Nadat hy te Göttingen, Nordheim en Gandersheim de gronden zyner studien gelegt hadde, begaf hy zich naar Wittenberg, en was een der naarstigste toehoorders van Melanchthon. Naderhandt hoorde hy ook Joachimus Camerarius te Leipzig. Ook studeerde hy te Rostok en te Frankfort aan de Oder, waar door hy zo bekwaam wierdt, dat hy de gunst des hertogs van Mekelenburg Johannes Albert verwierf, op wiens aanraden hy in 't jaar 1560 eene reize naar Italië ondernam, en zich eerst te Bononië onthieldt, alwaar hy met Carolus Sigonius kennis maakte. Naderhandt begaf hy zich naar Florence, genietende aldaar het onderwys en de vriendschap van Petrus Victorius. Daar op bezocht hy de overige deelen van Italië, en keerde in 't jaar 1563 wederom naar Mekelenburg, alwaar hy tot hoogleeraar in de Philosophie en redeneerkunde verkoren wierdt. Maar wanneer niet lange daarna deze stadt door de pest aangetast wierdt, vertrok hy in 't jaar 1565 wederom naar Italië, onderhieldt verder kennis met Petrus Victorius, als ook met Paulus Manutius, Joh. Vinc. Pinellus, Marcus Antonius Muretus, en andere geleerde mannen. Ook wierdt hy in 't jaar 1566 te Pisa tot doctor gepromoveert. Op 't einde van 't naastvolgende jaar keerde hy wederom naar Rostok, om zyne professie aan te vaarden; doch kort daar na vertrouwde hem hertog Johan Albert de onderwyzing van zynen zone Johannes toe. Deze bediening nam hy vier jaren lang met roem waar, en keerde daar op weder naar Rostok. Wanneer hertog Julius van Brunswyk en Luneburg de universiteit te Helmstadt stichtte, beriep hy ook Caselius derwaarts. Doch de hertog van Mekelenburg weigerde hem te laten volgen. Eindelyk verkreeg het Henrik Julius, hertog van Brunswyk en Luneburg, dat Caselius naar Helmstadt volgde; alwaar hy den tydt van 24 jaren met lof zyn ampt bekleed hebbende, eindelyk den 9 April des jaars 1613 den geest gaf. Voorts was hy wegens zyne zonderlinge geleerdheit zeer vermaard, invoegen de keizers Maximiliaan de II en Rudolph de II des zelfs adeldom vernieuwt hebben. Zyne schriften zyn menigvuldig, onder welke zonderling zyne brieven wegens der zelver zuiver Latyn hoog geschat worden, die verscheide malen, voornamentlyk door Justus van Dransfeldt, in 't licht gegeven zyn. Voorts heeft men van hem het *Propoliticon*; *Notæ in Tabulam Cebetis*; *De Magistro dicendi*; Πολίδωρον *quomodo ingeniosus adolescens mature & recte educetur ad Rempublicam*; verscheide redenvoeringen, enz. Ook heeft hy eenige Griekfche schryvers in 't Latyn vertaalt en in 't licht gegeven, als *Thucydides*, *Xenophon*, *Demetrius Phalereus de Elocutione*, enz. *Vita Caselii. Epist. ejus præmissa. Adam vit. Philos. Germ. Witte Diar. Biogr.*

CASENTINO, een klein landschap in den Staat van Florence, gelegen aan den oorsprong der rivier Arnus. Men vindt 'er de steden Camaldoli, Val Ombrosa, en andere, in.

CASERTA, een tamelyk woeste stadt in 't koninkryk Napels, in Terra di Lavoro, heeft een bisschoppelyken setel, die onder Padua behoort, voert den tytel van een vorstendom, en staat onder 't huis Gaëtani. Zy is gelegen aan den voet van een berg naby de rivier Vulturnus, tusschen Cera en Capua.

CASHEL, of CASSIL, eene stadt in Ierlandt, aan de rivier Swire, of Sewer, in 't graafschap Tipperari, in 't landschap Mounster. Hier heeft een der vier aartsbisschoppen van Ierlandt zynen setel. Alhier is in 't jaar 1171 een Concilie gehouden. Tegenwoordig is ze slecht bewoont, hebbende van de Engelschen veel uitgestaan. Daarenboven is ze in 't jaar 1654 door den brandt byna geheel verteert.

CASIMAMBOUS is een volk op 't eilandt Madagascar, anders Zaffe-Casimambous genaamt. Zy zyn zeer machtig in 't landschap Matatane, en hebben hunnen oorsprong van zommige Arabieren, door den Kalif van Mecca voor omtrent 200 jaren met grote Indiaansche schepen derwaarts gezonden, om de inwoonderen van dat eilandt te onderrechten. Het hoofdt van deze Arabieren wordt gezegt de dochter eens vorsten der Negers getrouwt te hebben, onder beding, dat de kinderen en nakomelingen naar den name hunner moeder *Casimambous* zouden geheten worden: gelyk het Zuider gedeelte van dit eilandt die gewoonte heeft, dat de familien naar de moeder genaamt worden. Zy zyn wit, echter nog een weinig zwarter dan de Zaffe-Raminis. Hunne voornaamste bezigheit en oeffening is om goede Ombiasses, dat is schryfmeesters, te worden, die op de dorpen, daar ze school houden, de menschen in 't schryven en lezen der Arabische tale onderwyzen. Zy hebben het gezag over de Zaffa-Raminis in Matatane, die geen vee of vogel durven doden, maar de zelve tot een Casimambou brengen moeten, om zulks te doen. *Flacourt hist. de Madag.*

Koningen van Polen, enz.

CASIMIR de I, koning van Polen, zoon van Miescon, of Mieslaus den II. Zyn vader stierf in het jaar 1034, nalatende dezen zynen zoon onder de voogdy zyner moeder Rixa, dochter des Paltsgrave aan den Rhyn Ezon, die een zoon van Hermannus, en een zusters zoon van keizer Otho den III was. Deze vorstin nam tot hare voornaamste bedienden Duitschers, het welk de Polen dermaten verbitterde, dat zy een opstandt tegen haar verwekten, en haar noodzaakten, tot den keizer in Saxen te vluchten, werwaarts zy dezen prins Casimir nevens den geheelen Poolschen schat medenam. Zy zondt den prins onder den name van *Karel* naar Parys, daar hy studeerde, en naderhandt een Benedictyner monnik wierdt in 't vermaarde klooster Clugny, alwaar hy zich tot diaken liet maken. Wanneer nu de Polen zeven jaren lang zonder koning waren geweest, zonden zy een plegtig gezantschap naar de abdy Clugny, om hem tot het aanvaarden van de heerschappy te nodigen. De abt van Clugny, die nu over Casimir te zeggen hadt, wees de gezanten naar den paus; en Benedictus de IX, die toen op den pausselyken stoel zat, ontsloeg dezen prins, op hun verzoek, van zyne gelofte, en gaf hem verlof om weder naar Polen te keren en te trouwen. Doch ter gedachtenisse dat hun koning een monnik geweest was, leide hen de paus op, (1) dat van ieder hoofdt jaarlyks een penning naar Rome zou gezonden worden, het welk de Pieters-penning genaamt wierdt. (2) Dat alle mannen hun haair op de wyze der monniken beneden de ooren altydt zouden geschoren houden; en (3) Dat de Poolsche edellieden op de hoge feest-dagen een bandt van wit linnen, even als een priesters stool, om den hals zouden dragen. Casimir in Polen wedergekeert zynde nam ten huwelyk Maria, dochter van Ulodomir, zuster van Jorislaus, hertog van Reussen. Hy regeerde loslyk, voegde verscheide provincien by de krone van Polen, beschaafde de natie, verrykte de kerken en kloosters, en stichtte vele nieuwe, liet ook vele monniken van Clugny naar Polen komen. In 't jaar 1044 sloeg hy Maslaus, hertog van Masovië, en dwong hem naar Pruissen te vluchten, alwaar hy gedood wierdt. Hy kreeg Silesië van de Bohemers wederom, en verplaatste naar Breslau, op het eilandt van S. Jan, het bisdom van Silesië, dat eerst te Smoge, naderhandt te Pitschen geweest was. Hy stierf, na eene regeering van 17 jaren, den 18 November des jaars 1058, nalatende drie zonen, *Boleslaus*, *Uladislaus*, en *Miesco*; van welke hem Boleslaus de II opvolgde. *Matthias à Michovia Chron. Polon. l.* II. *c.* 13. *seq. Guagnini Corp. hist. Polon. Cromerus de orig. & reb. gest. Polon. Schikfus Schles. Chron. l.* I. *c.* 14.

CASIMIR de II, bygenaamt de Rechtvaardige, opperregent in Polen, was de zoon van Boleslaus den III, en wierdt in het jaar 1178, in de plaats zyns broeders Mieslaus den III, gemeenlyk de oude bygenaamt, en die wegens zyne gierigheit en dwingelandy wierdt afgezet, tot opperregent verkoren. Zyn broeder nam wel de wapenen op, doch kon niets uitvoeren, te meer, alzo de hulpe, die hy uit Duitschlandt verwachtte, uitbleef, en zyn eigen zoon Otto van hem afviel, en tot Casimir overliep; waar op zich geheel Pomeren ook aan hem overgaf. Hier op beslifte Casimir het verschil tusschen Boleslaus Altus en Mieslaus, hertogen in Silesië, gevende den laatsten, om hem te bevredigen, het vorstendom Auschnitz. In 't jaar 1179 onderwierp hy zich de Reussische provincien, en schafte op den ryksdagte Leneicz alle onrechtvaardige belastingen zyns broeders, en verdere onordentlykheden in Polen, af, maakte nieuwe wetten, die door paus Alexander den III bevestigt wierden. Zynen broeder Mieczislaus hadt hy Groot-Polen overgelaten; en wanneer deze by hem aanhieldt, dat

dat hy hem toch in zynen ouderdom het gehele landt wederom wilde afstaan, was Casimir daar toe niet ongenegen; doch de groten van Polen kantten zich daar tegen. Doch ten laatsten kwam Miecziflaus, door toedoen van zynen broeder, wederom aan de regeering, die nochtans maar van een korten duur was, wegens zynen hogen ouderdom. In 't jaar 1192 beoorloogde Casimir de Pruissen, en overwon hen, in zo verre, dat zy genoodzaakt wierden de Christelyke religie aan te nemen. Hy regeerde 17 jaren, stervende in 't jaar 1197, het 67 zyns ouderdoms. Zyn zoon, *Lesco* de V, bygenaamt de Wyze, dien hy, nevens *Conradus*, hertog van Moscovië, by zyne gemalinne Helena, dochter van Vascoulodus, hertog van Beltz, geteelt hadde, wierdt na hem verkoren. Zommigen melden, dat deze Casimir een schielyke doodt gestorven is, terwyl hy zyne edellieden op een maaltydt onthaalde, zynde van eene zekere juffrouw, die op hem verlieft was, vergeven. *Matth. a Michovia. Cromer. Guagnini. Schikfus.*

CASIMIR de III, bygenaamt de Grote, wierdt in 't jaar 1309 geboren, en na zyns vaders Uladislaus Locticus doodt den 25 April des jaars 1333 tot koning van Polen, nevens zyne gemalinne Anna, dochter van Gedeminus, groothertog van Litthauwen, gekroont. Na 't afsterven van deze princesse in 't jaar 1339 wilde hy Margaretha, dochter van Johannes, koning van Bohemen, en weduwe van hertog Henrik van Beyeren, trouwen; doch deze stierf voor de bruiloft. Dies nam hy ten huwelyk Adelheit, dochter van Henrik, landgrave van Hessen. Doch dewyl ze wegens hare lelyke gedaante van hem kwalyk gehandelt was, en hy zekere Jodinne, genaamt Esther, als zyn bewyf gebruikte, zo nam ze haar vader in 't jaar 1356 wederom naar Hessen, alwaar ze ook in dat zelve jaar stierf; waar op Casimir in 't jaar 1357 Hedwig, dochter van Henrik, vorst van Glogau in Silesië, ten huwelyk nam. In 't jaar 1335 heeft hy de vorstendommen van Silesië ten behoeve van koning Johannes afgestaan, en met eenen van alle eisschen, die hy daar op hadt, vereenigende daarentegen in 't jaar 1340 geheel Reussen met Polen. Hy wierdt bygenaamt de Grote, niet zo zeer wegens zyne oorlogsdaden, als wegens zyne zonderlinge liefde tot de vrede, de vele van hem gestichte en verrykte kerken en kloosters, inzonderheit wegens zyne rechtvaardigheit, waar door hy de genegenheit zyner onderdanen aan zich getrokken hadde. Hy bragt vele Duitschers in zyn landt, en begon het dus te beschaven. Hy stierf van een val van zyn paardt in 't jaar 1370. Met hem stierf de koninklyke Piastische linie uit, dewyl hy maar drie dochters hadt; van welke de eerste, Elisabeth, geteelt by zyne eerste gemalinne, aan Bogislaus, hertog van Pomeren, uitgehuwt wierdt, en Elisabeth baarde, die naderhandt de gemalin van keizer Karel den IV geworden is. De tweede en derde dochters, namentlyk Hedwig en Anna, waren uit het tweede bedde, van welke gene van hertog Somerus ten huwelyk genomen wierdt, deze van Wilhelm, grave van Cilië. Uit haar wierden geboren Barbara en Anna, gemalinnen van keizer Sigismundus, en van Uladislaus Jagello, koning van Polen. Dewyl nu, gelyk gezegt is, Casimir gene mannelyke erfgenamen hadt, zo benoemde hy in 't jaar 1339 zyne zuster Elisabeth, en Lodewyk, zoon van Karel, koning van Hungarië, tot zyne opvolgers, by welke gelegenheit de edellieden grote privilegien verkregen hebben. *Matth. a Michovia. Cromer. Guaguin. Schikfus l. III. c. 16.*

CASIMIR de IV, of *Andreas Casimir*, koning van Polen, was een zoon van Jagello, by des zelfs vierde gemalinne Sconza, en wierdt den 29 November des jaars 1427 geboren. Hy wierdt na den slag by Varna, in welken Uladislaus de V, zyn broeder en voorzaat, den 10 November des jaars 1444 het leven verloor, tot de krone geroepen. Doch dewyl zommigen nog aan de doodt van Uladislaus twyffelden, wilde Casimir de kroon niet aannemen voor al eer hem de boden, die hy naar Thracië en Griekenlandt gezonden hadt, zeker bericht bragten, dat hy waarlyk gesneuvelt was, en tot dat de Polen gedachten maakten, Boleslaus, hertog van Masurië, te verkiezen, wanneer hy zich eindelyk den 26 July des jaars 1447 drie jaren na zyns broeders doodt kronen liet, nadat hy in 't jaar 1437 tot koning in Bohemen verkoren was, doch wederom verworpen, en in 't jaar 1440 tot hertog van Litthauwen gemaakt was. Niet lange na zyne kroning, wanneer de Pruissen door de dwinglandy der Duitsche ridders genoodzaakt wierden hem om bescherming te verzoeken, onderwierp zich ook de stadt Dantzig. Nochtans verloor hy in 't jaar 1454 een groten slag, aangezien zyne bevelhebbers zich te veel op hunne macht verlieten, en hunnen vyandt te gering achtten. Doch hy herstelde zich haast weder, en dwong de ridders, na dat zy Marienburg, nevens hunne andere beste steden, verloren hadden, hem om vrede te bidden, die hy hen ook, op 't aanraden van den paus, toestondt. Wanneer zyn zoon Uladislaus in 't jaar 1471 tot koning van Bohemen verkoren wierdt, kantte zich de koning Matthias Corvinus daar tegen; waar uit een zware oorlog ontstondt. Na des zelfs doodt wilden eenige standen van 't koninkryk van Hungarië liever Johannes Albert, tweeden zoon van Casimir, die zich door eene overwinning, op de Tartaren behaalt, vermaard gemaakt hadde, op den troon zetten. Doch terwyl reets zommige standen hunne stemmen aan koning Uladislaus van Bohemen gegeven hadden, veroorzaakte zulks een nieuwen oorlog, waar in Johan Albert ongelukkig was, en genoodzaakt wierdt, met zyn broeder een vergelyk te treffen. Casimir was gedurende dezen oorlog onzydig, en stierf den 7 Juny des jaars 1492. Zyne gemalin was Elisabeth van Oostenryk, dochter des aartshertogs Albert, Roomsch, Hungarisch en Boheemsch koning, met welke hy den 6 December des jaars 1454 getrouwt was. Zyne kinderen uit dit huwelyk waren, *Uladislaus*, geboren in 't jaar 1456. Deze wierdt koning van Bohemen en Hungarië, en stierf in 't jaar 1516. *Casimir*, geboren den 3 October 1458, stierf in 't jaar 1483 aan de teering. *Johan Albert*, geboren den 27 December 1460, wierdt koning van Polen, en stierf insgelyks buiten huwelyk in 't jaar 1501. *Alexander*, geboren in 't jaar 1462, wierdt na zynen broeder Johan Albert koning van Polen, en stierf in 't jaar 1506. *Sigismundus*, geboren in 't jaar 1467, wierdt insgelyks koning van Polen na Alexander, en stierf in 't jaar 1548. *Frederik*, geboren den 27 April 1468, wierdt kardinaal en bisschop van Cracau, en eindelyk aartsbisschop van Gnezen, en stierf aan eene Venus-ziekte in 't jaar 1503. Onder de dochteren van Casimir was *Hedwig*, geboren in 't jaar 1457, gemalin van Georg, hertog van Beyeren; *Sophia*, geboren in 't jaar 1463, trouwde met Frederik, markgrave van Brandenburg; *Elisabeth*, geboren in 't jaar 1465, stierf in 't jaar 1467, nevens eene andere *Elisabeth*, geboren in 't jaar 1472; *Anna*, geboren in 't jaar 1476, trouwde Bogislaus, hertog van Pomeren; en *Barbara*, geboren in 't jaar 1478, en getrouwt met Georg, hertog van Saxen. *Michovius. Cromer. Guaguin. Æneas Sylvius. Bonfin. Dubravius.* enz. *Pistorii* XIII. *regni Polon. mutat. Hartknoch.*

CASIMIR de V, (JOHANNES) zoon van Sigismundus den III, geteelt by des zelfs tweede gemalinne Constantia van Oostenryk. Hy wierdt den 22 Maart 1609 geboren, en na zyns broeders Uladislaus doodt, die in 't jaar 1648 voorviel, tot koning verkoren: want nadat deze prins het geestelyk leven hadt verkoren, en de meeste hoven van Europa bezocht, en twee jaren te Rome in 't klooster der Jesuiten geweest was, maakte hem paus Innocentius de X kardinaal. Maar de staat van 't koninkryk van Polen noodzaakte hem den troon te beklimmen, en aan den paus verlof te verzoeken, om Louisa Maria van Gonzaga, des gewezen konings broeders weduwe, ten huwelyk te nemen. By deze teelde hy eene dochter, die het jaar daar van den geest gaf. Zyne regeering was zeer onrustig, door de stroperyen der Cosakken; ook namen de Russen in 't jaar 1654 Smolensko weg. In 't volgende jaar ontstondt 'er een zware oorlog met de Zweden, niet tegenstaande het bestandt eerst in 't jaar 1661 hadde moeten eindigen. De koning van Zweden viel met eene uitgelezene armee in Polen, met welke hy eerst Groot-Polen en Masuren, naderhandt Klein-Polen, nevens de hoofdstadt Crakau, wegnam. Van daar trok hy in Pruissen, alwaar zich alle steden, uitgezonderd Dantzig, aan hem overgaven. Johan Casimir wierdt genoodzaakt naar 't vorstendom Oppeln in Silesië te vluchten. In 't jaar 1656 herstelden zich de Polen eenigzins, en grepen door hulpe der Tartaren de Zweden aan. Dit deden voornamentlyk de Litthauwers, alwaar de Zweden in hunne winterlegeringen groten deels wegsmolten. Zy veroverden de stadt Warschau wederom, en namen den Zweedschen generaal Wittenberg gevangen. Doch onderwylen hadden Frederik Wilhelm, keurvorst van Brandenburg, en Georg Ragoczy, vorst van Zevenbergen, de Zweedsche party verkoren; invoegen de Polen wederom zeer ongelukkig waren, voornamentlyk wanneer zy in den vermaarden slag by Warschau, die drie dagen duurde, de nederlage kregen. Doch kort daarna veranderden de zaken van gedaante door den inval der Russen in Lyflandt. Daarenboven verliet de keurvorst van Brandenburg de Zweedsche party; ook maakte de koning van Denemarken den Polen lucht door een diversie in Zweden. Dies wierdt de koning van Zweden genoodzaakt Polen in 't jaar 1657 te verlaten. Ragoczy wierdt ten eenemale door de Polen geslagen, Crakau en Thoren wederom verovert, en de Zweden uit Koerlandt gejaagt. Hoewel de oorlog in Pruissen en Lyflandt nog twee jaren lang voortgezet wierdt, zo wierdt nochtans in 't jaar 1660 te Oliva de vrede getroffen, uit kracht van welke de Polen wederom in 't bezit van gansch Pruissen gestelt wierden, maar hunnen eisch op Lyflandt moesten laten varen. Den Russen wierdt Smolensko, Severië, en Kiouw gelaten. De Cosakken konden niet weder tot gehoorzaamheit gebragt worden, die zich ten deele tot de Russen, ten deele tot de Turken wendden. Daarenboven ontstonden in 't ryk vele binnenlandsche beroertens, aangezien de zoldaten hunne zoldy met geweldt eischten. De koning gaf den vorst Lubomirsky de schuldt van dezen opstandt, die zich derhalven in 't jaar 1664 naar Silesië begaf. Eindelyk kreeg de koning een verdriet in de regeering; weshalven hy, na 't overlyden der koninginne, op alles orders stellende, vrywillig afstandt van de krone deedt in 't jaar 1669. Daar op verkoren de Poolsche standen Michiël Koribut Wiesnowitzki den 19 Juny in 't voornoemde jaar, die den 29 gekroont wierdt. Johannes Casimir begaf zich naar Vrankryk, alwaar hem de koning een jaarlyksch pensioen, en de abdy van S. Germain des Prez gaf. Doch de wateren van Bourbon gebruikende, viel hy by zyne te rug komst te Nevers in een ziekte, en stierf den 14 December des jaars 1672. Zyn lyk wierdt naar Warschau in Polen gebragt, doch zyn hert in de abdy van S. Germain des Prez begraven. *Piasecius in Chron. ad an.* 1648. *Pufendorf de reb. Car. Gustavi. Hartknoch de reb. Polon. l.* I. *c.* 3. *p.* 98. *&c. Leben van Joh. Casimir.*

CASIMIR, zoon van Casimir den IV, koning van Polen, en groothertog van Litthauwen, hadt zich van zyne jeugt af tot den geestelyken standt afgezondert, en leefde in zyn paleis als in een klooster. Hy leefde zeer kuisch, niettegenstaande hem de geneesheren rieden te trouwen. Zyn yver voor de Roomsche religie was ongemeen; weshalven hy zich op allerlei wyze benaarstigde, de scheuring der Russen te genezen. Hy stierf den 4 Maart

Maart 1483, oud zynde 25 jaren. Zyn lyk wierdt naar Vilna in Litthauwen gebragt. Paus Paulus de IV heeft hem gekanoniseert. *Zachar. Ferrier de Vincenza vie de S. Casimir.*

Markgraaf van Brandenburg.

CASIMIR, markgraaf van Brandenburg, kleinzoon van keurvorst Albert Achilles, zoon van markgraaf Frederik, die de stichter der oude Frankische linie was. Hy wierdt den 27 September des jaars 1487 uit Sophia, dochter van Casimir, koning van Polen, geboren. In 't tiende jaar zyns ouderdoms wierdt hy domproost te Wurtzburg. In 't jaar 1504 floeg hem keizer Maximiliaan als keurvorst van Mentz voor: doch hy hadt meer genegenheit tot den oorlog. In 't jaar 1515 onthefte hy, nevens zyn broeder Georg, zynen vader van de bezwaarlyke regeering, die zy ten deele op zich namen. Ook wordt hy gezegt, zynen ouden en blinden vader by de handt aan en van de tafel geleid te hebben. In 't jaar 1519 was hy als afgezant van keizer Karel den V by de verkiezing te Frankfort, en ontfing in des zelfs name de huldiging in de Oostenrykfche erflanden. In 't jaar 1520 stondt hy Freystadt en eenige andere door zynen vader veroverde plaatsen wederom aan keur-Palts af, en ontfing daar voor eenige dorpen en vlekken op de Egerfche grenzen. Voorts tradt hy in 't Zwabifche verbondt, hielp den onrustigen hertog Ulrich van Wurtenberg verjagen, en vele roofnesten verstoren. In 't jaar 1524 schreef hy eene zamenkomst der geestelykheit in zyne landen uit, die echter niet verschenen, alzo de keizer verboden hadt over Religie-geschillen te disputeren. In den boerenkryg was hy zeer ingewikkelt, storende overal de zamengerotte benden, en vele gevangen nemende. Sommigen, die hem lieten weten, dat ze hem niet wilden aanzien, liet hy de oogen uitsteken; andere liet hy onthoofden, en zou nog scherper met hen gehandelt hebben, ten ware zyn broeder Georg hem daar van afgemaant hadde. Eindelyk wierdt hy in 't jaar 1527 van Ferdinand den I, koning van Hungarië, tegen Johannes van Zips gezonden, en stierf aldaar den 21 September aan de rode loop. *Rentsch. in Brandenb. Cedernheyn.*

Hertogen van Pomeren.

CASIMIR de I, vorst van Voor-Pomeren, was een zoon van Wartislaus en van Ida, dochter van Canut, koning van Denemarken. Hy stondt nevens Bogislaus, zynen broeder, onder de voogdy van vorst Ratibor, zyn vaders broeder, en naderhandt onder de bescherming van Henrik den Leeuw, hertog van Saxen. Hy hadt gewoonlyk zynen setel te Dommin, en was een groot voorstander der gerechtigheit, en liet de straatschenders scherpelyk vervolgen en uitroejen. Hy stierf in 't jaar 1182, of, gelyk anderen willen, in 't jaar 1187 in Palestina, nalatende Suantibor, die de vader was van hertog Casimir den III, die zeer vreedzaam regeerde, en in 't jaar 1273 den geest gaf. Met hem stierf zyne linie uit. *Micral. Pomm. Chron. Chytr. Sax. Spener. Syll.*

CASIMIR de II, hertog van Pomeren, was de zoon van Bogislaus den II. Hy liet zich zeer aangelegen zyn om de door de Deensche oorlogen verwoeste landen met inwoonderen uit Saxen wederom te bevolken, en verscheide aanzienlyke steden te bouwen. Hy stierf in 't jaar 1217 te Jeruzalem. Zyn opvolger was Wartislaus de III. *Micral. Spener.*

CASIMIR de III. Zie CASIMIR de I.

CASIMIR de IV, vorst van Stettin, was een zoon van Barnimus den III, bygenaamt de Grote, een dapper vorst, en regeerde in gezelschap zyner broederen Suantibor en Bogislaus den VII. Als Otto Bavarus, keurvorst van Brandenburg, door hulpe van Waldemar, koning van Denemarken, en Paltsgrave Frederik aan den Rhyn hen wegens de Ukker-Mark op 't lyf viel, vielen zy in de Nieuw-Mark, namen aldaaar Nörinberg en Lippene weg, belegerden Koningsberg, in de bestorming van welke stadt hertog Casimir door een pyl dermaten in de strot gekwetst wierdt, dat hy te Stettin in 't jaar 1373 den geest gaf. De twee andere broederen daarentegen waren zo gelukkig, dat zy keurvorst Otto, die de stadt wilde ontzetten, uit het veldt sloegen, en vele voorname edelen, daar onder graaf Gunther van Lindow en Ruppin, gevangen namen, en dus den keurvorst noodzaakten te Rörich een vergelyk te treffen. *Micral.*

CASIMIR de V, hertog van Achter-Pomeren, was een zoon van Bogislaus den V, en Elisabeth, dochter van Casimir den III, koning van Polen. Hy wierdt aan 't hof van zyn grootvader in Polen opgevoed, die hem de landen Döbrin en Braburg, nevens eenige kasteelen, tot een leen gaf. Hy betoonde zich zeer dapper in den oorlog tegen de Pruissische ridders. Maar wanneer hy in 't jaar 1377, op het bevel van koning Lodewyk, het slot Slator in Groot-Polen belegerde, wierdt hy in een storm met een steen dood geworpen. By zyne gemalinne Salome, dochter van Semovitus, hertog van Masovië, heeft hy gene erfgenamen nagelaten. *Micral. Spener.*

CASIMIR de VI was de zoon van hertog Suantibor, doch was zo gelukkig niet tegen de keurvorsten van Brandenburg, als eertyds zyn vader geweest was; want hy wierdt van keurvorst Frederik den I in 't jaar 1420 by Nieuw-Angermunde op de vlucht gedreven, wanneer hy de steden en sterktens Greiffenberg, Boitzenburg, Zedenik, Prentzlau, en meer andere verloor, ook eindelyk genoodzaakt wierdt de geheele Ukker-Mark in 't jaar 1427 te Templin by een vredes-verdrag aan Brandenburg af te staan. Doch hy moest ook gedogen, dat de Hussiten, tegen welke hy, op 't verzoek van keizer Sigismundus, hulpbenden gezonden hadt, zyn landt afliepen en doorstroopten. Om de stadt Stettin in toom te houden, liet hy aldaar een kasteel aanleggen, doch wierdt door de inwoonders genoodzaakt het zelve weder te slechten. Hy stierf in 't jaar 1434, en gewan by Catharina, dochter van hertog Bernhard van Brunswyk, Joachim, die zyn opvolger was. *Micral. Spener.*

CASIMIR de VII was de middelste zoon van Erik den II, hertog van Wolgast, doch stierf kort na zynen vader in 't jaar 1474. Men zegt, dat zyne moeder Sophia, eenige dochter van hertog Bogislaus den IX, die met zynen vader in onmin leefde, deze doodt verhaast heeft. *Micral.*

CASIMIR de VIII. Zie BOGISLAUS de X.

CASIMIR de IX, hertog van Pomeren en bisschop van Camin, was de zoon van hertog Philips den I, en van Maria, dochter van Johannes, keurvorst van Saxen, uit welke hy den 22 Maart des jaars 1557 te Wolgast geboren wierdt. Hy was de jongste onder zyne broederen, en wanneer hy zich in 't jaar 1575 tot zynen broeder Johan Frederik naar Stettin begeven hadde, en aldaar een half jaar was gebleven, wierdt hy den 29 October des jaars 1575 tot bisschop van Camin verkoren. Na dezen bezocht hy niet alleen de voornaamste hoven van Duitschlandt, maar doorreisde ook Italië en de Nederlanden, en keerde zeer bekwaam weder naar huis. Naderhandt regeerde hy zyn bisdom met roem, tot dat hy het zelve in 't jaar 1602 zyns broeders zoon, hertog Franciscus, overgaf. Casimir zelf nam de beide ampten Rugenwalde en Butow, en vestigde zynen setel te Rugenwalde, levende in stilte, en behertigde het welzyn van kerk en scholen. Inzonderheit betoonde hy een grote moderatie, wanneer in 't jaar 1603, na de doodt van zynen broeder, hertog Barnim, de regeering van Stettin, volgens een erfverdrag, hem te beurt viel: want hy stondt vrywillig daar van af, ten behoeve van zynen broeder, Bogislaus den XIII. Hy bleef buiten huwelyk, en stierf te Neuhauzen by Rugenwalde den 10 May des jaars 1605. *Reusnerus n. 475. Henninges p. 317. Spenerus in Sylloge. Hartnaccius in continuat. hist. polit. Micral. l. III. sect. 12. &c.*

CASIMIRS, eene stadt in Lublin, een woiwoodschap in Klein-Polen, die voor eene der schoonste steden van Polen gehouden wordt, hoewel de huizen maar van hout gebouwt zyn. Omtrent deze stadt zyn aan de eene zyde niet dan rotsen, en op de andere zyde is de Weissel, die zomwylen hoog zwellende de huizen half onder water zet. Een deel der stadt Crakau, die van de andere deelen door een houten brug over de Weissel afgezondert is, is ook *Casimirs* of *Casimiria* genoemt.

CASIMIRSBURG, of CASIMIRSBORG, een kleine vaste plaats in 't Achter-Pomersche hertogdom Cassuben, Zuid-Westwaarts aan een kleine zee, Noordwaarts by een meerboezem der Oostzee gelegen.

CASINI, (Franciscus Maria) een kardinaal, geboren te Arezzo den 11 November des jaars 1648. Hy begaf zich in de orde der Kapucynen, wierdt guardiaan van zyn klooster, en als algemeen procurator naar Rome gezonden. Daar gekomen zynde, maakte hy zich zo bemind by paus Innocentius den XII, dat hem de zelve tot prediker in zyn Apostolisch paleis benoemde. Des zelfs navolger, Clemens de XI, maakte hem in den jare 1712 kardinaal, en bediende zich van hem in de gewigtigste zaken en congregatien. Nog een monnik zynde gelastte hem de kardinaal Spinola, in zyn huis op zekeren tydt een muzykalisch oratorium voor eenige kardinalen en vele adelyke personen aangerecht hebbende, eene redenvoering daar by te doen; maar Casini hadt naauwlyks de inleiding uitgesproken, of zyne geheugenis of memorie verliet hem, en hy wierdt genoodzaakt zyn opstel voor den dag te halen; maar kon wegens grote ontsteltenisse geen woordt lezen, en moest alzo onverrechter zake henen gaan. Hy heeft nagelaten: *Panegirici*; *i Consigli della sapienza*; *Prediche dette nel palazzo Apostolico*, en is gestorven den 14 February des jaars 1719.

CASIUS, een berg in Egypten, op de kust der Middelandsche zee, niet verre van de zee Sirhon, op de grenzen van 't landt der belofte, van waar hy Zuidwaarts tot aan de grenzen van 't steenachtige Arabië strekt. Tegenwoordig wordt hy *Larissa* genaamt, en de zee Sirhon *Golfo di Tenese*, of *Baranguerlis*. Beneden aan dezen berg was eertyds eene stadt gelegen, genaamt *Casium*, vermaard wegens de begravenis van Pompejus, en een tempel van Jupiter. *Strabo l. XVI.*

CASLONA, een Spaansch vlek in Andalusië, aan de rivier Guadalimar. Het was eertyds een aanzienlyke plaats, by de Romeinen *Castulo* geheten. Daar was een bisschoppelyke setel, staande onder 't aartsbisdom van Toledo. Hier omtrent zyn zekere bergen, die daar van hunnen name hebben, en in de geschiedenisse vermaard zyn wegens de overwinning der Christenen, die hier in 't jaar 1202 onder koning Alfonsus van Castilië tweemaal honderd duizend Moren sloegen.

CASMIR. Zie KACHEMIRE.

CASOLI, een kleine stadt, heeft den tytel van een vorstendom, en is gelegen in 't landschap Abruzzo citra, in 't koninkryk Napels, by eene kleine rivier, die niet verre van daar in de Sangro loopt.

CASPE, een oude stadt in Arragon, aan de rivier Ebro, alwaar de rivier Guadalupo zich met de zelve vereenigt, tusschen Mequinença en Hijar. Het kasteel, door koning Alfonsus den II in 't jaar 1168 den Moren ontweldigt, en den Johanniter ridderen geschonken, was eertyds zeer sterk. Het omleggende landt is vruchtbaar aan wyn, granen, olie en zaffraan. Ook wordt hier veel zyde verzamelt. De gemeste kapoenen vallen 'er zeer smakelyk. *Colmenar Delic. de l'Esp. p. 649.*

CASPIANI, een volk in Scythië, wonende naast de Hyrkaniërs, niet verre van de zee, die naar hunnen naam de Kaspische zee genaamt wordt. Van hen wordt verhaalt, dat zy eertyds hunne ouderen, zeventig jaren bereikt hebbende, pleegden in een naauwe plaats op te sluiten, en hen dus van honger te laten sterven. *Strabo l.* II. Hunne wrede honden beschryft *Valerius Flaccus.*

CASPISCHE ZEE. Zie op de letter K.

CASSAN, of CHAGAN, een koning van Persië, leefde in 't einde der XIII eeuw. Zyn vader was Aragon, ook koning over dit landt. Zyn opvolger was Raithe, die omgebragt zynde, Baithon den troon beklom. Deze was een Christen, begunstigde de Christenen, en vervolgde de Mahomethanen. Doch dit verwekte een opstandt tegen hem onder zyne onderdanen, die Cassan, ook een Christen, de krone opdroegen, doch onder voorwaarde, dat hy zich tot de Mahomethanen bekennen zou. Hy deedt zulks, en sloeg Baithon in 't jaar 1249: doch ziende, dat hy op den troon bevestigt was, zocht hy het Christendom op allerlei wyze voort te planten, liet zich met de Christen koningen in 't Oosten in een verbondt in, sloeg den koning van Egypten Melechenazer in Syrië, en was zeer voorspoedig. Hy stierf in 't jaar 1304. Hem volgde zyn broeder Carbenda. *Sanut. l.* III. *p.* 13. *c.* 8. & 10. *Haiton c.* 41. *seq.*

CASSAN, of CASRAN, een Bassa van Solyman, die hem in Hungarië zondt, alwaar hy eene grote verwoesting aanrechtte. Doch de Christenen gingen hem te keer, en leverden hem in 't jaar 1532 slag, waar by hy het leven verloor.

CASSANÆUS. Zie CHASSANÆUS.

CASSANDER, zoon van Antipater, tweede koning van Macedonië na de doodt van Alexander den Groten. Na de doodt van zynen vader Antipater, en nadat de koninklyke voogdy, die de zelve tot hier toe gehad hadde, Polysperchon opgedragen was, zocht hy zich van 't ryk meester te maken. Terwyl nu zonder dat Euridice, gemalin van Aridæus, by Olympia, moeder van Alexander, niet wel stondt, kwam het zo verre, dat Euridice, verstaande, dat Polysperchon uit Griekenlandt, en Olympias uit Macedonië komen zou, de regeering Cassander opdroeg; die daar op de party van Euridice koos, naar Griekenlandt trok, en verscheide steden veroverde. Hy vernietigde te Athene de Democratie, en maakte Demetrius Phalereus tot regent over die stadt. Als hy Tergea, eene stadt in Arkadië, belegerde, en hem geboodschapt wierdt, dat Olympias, de moeder van Alexander, Aridæus en des zelfs gemalin Euridice, nevens vele andere voorname Macedoniers, hadt laten ombrengen, verliet hy die stadt, keerde weder te rug naar Macedonië, belegerde de stadt Pydna, werwaarts de koningin gevlucht was, en hebbende na een lang beleg de stadt verovert, bragt hy haar om 't leven. Daarna trouwde hy Thessalonice, zuster van Alexander den Groten, en vervolgde zyne overwinningen in Macedonië. Ter zelver tydt wordt hy ook gezegt de stadt Theben herbouwt te hebben. Daarentegen raakte hy met Antigonus, stadhouder in Asië, die zich eene zonderlinge heerschappy aanmatigde, in oorlog, die na vele wederzydsche overwinningen en nederlagen eindelyk beslist wierdt, onder die voorwaarde, dat Cassander de heerschappy in Europa zou behouden, ter tydt toe dat Alexander, zoon van Alexander den Groten, by Roxane geteelt, zyne mondige jaren zou bereikt hebben. Doch Cassander wilde de regeering niet gaarne wederom afleggen, maar liet Roxane, nevens haren zoon, heimelyk ombrengen. Twee jaren daarna misleidde hy ook Polysperchon, voogdt over een tweeden zoon van Alexander, genaamt Hercules; invoegen ook die met zyne moeder Barsine van kant geholpen wierdt. Dit geschied zynde nam hy den koninklyken tytel aan, maakte met Seleucus en Lysimachus tegen Antigonus en zynen zoon Demetrius een verbondt; en hebbende zyne macht by de hunne gevoegt, bragten zy een leger zamen, bestaande uit 76000 voetknechten, 10500 ruiters, en 6000 yzere wagens. Hier mede behaalde hy een roemwaardige overwinning op zyne vyanden, die een leger van 70000 man te voet, 10000 te paardt, en 75 olifanten te veldt bragten. Dit treffen viel voor by de stadt Ipsus in Phrygië. Cassander wierdt naderhandt van de wormen levendig opgegeten, nadat hy 19 jaren geregeert hadde, nalatende by zyne gemalinne Thessalonice drie zonen, namentlyk Philippus, die maar een jaar regeerde; Antipater, en Alexander, die zamen over de opvolging twistten. *Justin. l.* 14. 15. 16. *Diodorus l.* 19. *Euseb. in Chron.*

CASSANDER, (FRANCISCUS) een geleerd Franschman, leefde in 't midden der XVII eeuw. Hy was verre gekomen in de Griekſche en Latynsche talen, schreef ook goede Fransche vaarzen. Maar zyne norsche zeden waren oorzaak, dat hy niet bevordert wierdt, maar in armoede leven moest. Dit maakte hem zo mismoedig, dat hy op zyn sterfbedde naauwlyks kon overtuigt worden, dat hy eenige dankbaarheit aan Godt schuldig was, om dat hem die in zo veel kommer hadt laten leven. Hy heeft de laatste deelen van Thuanus in 't Fransch vertaalt. Voorts heeft men van hem *paralleles Historiques*, en eene nette vertaling van de *Rhetorica* van Aristoteles. *Remarques sur le Sat.* 1. *de Boileau v.* 1.

CASSANDER, (GEORGIUS) een vermaard Godgeleerde in de Roomsche kerke, wierdt op 't eilandt Kadsandt, niet verre van Brugge in Vlaanderen, in den jare 1515 geboren. Hy was leeraar te Brugge, Gent, en elders, en liet overal eene zonderlinge gematigtheit in 't stuk der religie blyken. Dus schreef hy, zonder zynen naam te melden, een werk, genaamt: *Judicium de officio pii ac publicæ tranquillitatis vere amantis viri in hoc religionis dissidio.* Dit wierdt door Joh. Calvinus, menende, dat de vermaarde Rechtsgeleerde Franciscus Balduinus het tot nadeel der Hervormden de schryver daar van was, wederlegt; waar op Cassander, onder den name van *Verranius Modestus Paci-montanus* antwoordde. Hoewel Balduinus het daar ook niet by liet, maar Calvinus in zynen *Commentarius ad leges de famosis libellis & calumniatoribus* met een gelyke hevigheit betaalde; waar uit tusschen die twee nog meer twistschriften ontstonden. Het antwoordt van Cassander is te Keulen in 't jaar 1564; maar de *Commentarius* van Balduinus te Parys in 't jaar 1562 gedrukt. Voorts, nadat Cassander een tydlang te Brugge geleert hadde, reisde hy van daar naar Kleef, om de verschillen der Wederdopers te onderzoeken, waar toe hy door hertog Willem genodigt wierdt. Naderhandt begaf hy zich naar Duisburg, alwaar hy zich in 't jaar 1564 bevondt, wanneer keizer Ferdinand de I hem schriftelyk naar Wenen beriep, om zynen raadt nopens de Religie-verschillen der Roomschen en Protestanten te gebruiken. Doch dewyl zich Cassander wegens zyne zwakheit van de reize naar Wenen verschoonde, herhaalde de keizer zyne schriftelyke nodiging, verzoekende, dat hy zyn oordeel in geschrift wilde overzenden, gelyk hy deedt, gevende de bekende *Consultatio de Articulis inter Catholicos & Protestantes controversis* in 't licht, die hy aan keizer Maximiliaan den II overzondt, omdat Ferdinand midlerwyle gestorven was. Ondertusschen hadt zich Cassander nevens zynen vertrouwlyken vriendt Cornelius Gualtherus, door wiens mildadigheit hy onderhouden wierdt, naar Keulen begeven, alwaar hy in 't begin van 't jaar 1566 den geest gaf. Boven de reets genoemde schriften heeft hy nog verscheide andere in 't licht gegeven, als: *Liturgia de ritu & ordine Dominicæ coenæ celebrandæ; ordo Romanus de officio Missæ; Hymni Ecclesiastici, præsertim qui Ambrosiani dicuntur, cum scholiis; Appendix de Spiritu S. nominatim invocando; preces Ecclesiasticae, quæ collecta vulgo dicuntur, ex variis Libris Ecclesiasticorum officiorum conquisitæ, cum aliis nonnullis precationibus Collectarum speciem referentibus; Vigilii Martyris & Episcopi Tridentini Opera, cum præfatione Cassandri; Commentarius de duabus in Christo naturis & amica hypostasi; de Baptismo infantium testimonia veterum; de sacra communione populi in utraque specie Consultatio*, enz. Zyne *Consultatio de Articulis inter Catholicos & Protestantes controversis* is door Conringius in 't jaar 1642 wederom in 't licht gegeven, en heeft de goedkeuring van velen weggedragen. Hugo Grotius heeft 'er ook aanmerkingen over geschreven, die door Andreas Rivetus wederlegt zyn. *Thuanus Histor. l.* XXVIII. 36. & 38. *Andreæ Bibl. Belg. Sweertius Athen. Belg. Teissier Eloges des hommes sçavans Tom.* I. *Calovius hist. Syncretistica l.* III. *c.* 1. *p.* 185. *seqq. Freherus in Theatro. Arnold kerk-en ketter-hist. P.* II. *l.* 16. *c.* 34. §. 5.

CASSANDRA, dochter van Priamus, koning van Troja, hadt, om dat zy van Apollo bemind wierdt, een voorzeggenden geest van hem ontfangen, onder beding van zyne wil te doen. Toen zy zulks weigerde, maakte Apollo, dat hare voorzeggingen by niemandt geloof vonden; want zyne gramschap verbergende, verzocht hy ten minsten een kus. Zy stondt hem dit verzoek toe. Hy derhalven wetende, dat het de godheit niet paste, haar wederom van de voorzeggings-kracht te beroven, spoog in haren mondt, en maakte daar door, dat niemandt hare voorzeggingen, hoewel ze waarachtig waren, geloofde. Anderen zeggen, dat Helenus en Cassandra, tweelingen, nog zeer jong zynde in den tempel van Apollo zyn gebragt, en aldaar een ganschen nacht gelaten, het zy by verzuim, het zy volgens zekere plegtige gewoonte. Men vondt des anderen daags, dat de lighchamen der kinderen van slangen omringt waren, die hunne ooren lekten; waar door hen beide de gave der voorzegging medegedeelt wierdt. Wanneer zy den ondergang der stadt Troja verkondigde, wierdt ze van allen uitgelagchen. Na de verovering dezer stadt wierdt ze van Ajax in den tempel van Minerva geschonden, en van Agamemnon tot eene slavinne gemaakt; dien ze voorzeide, dat hy van zyne gemalinne zou omgebragt worden. Doch ze vondt wederom geen geloof. Dies en hy en zy door de yverzuchtige Clitemnestra gedood wierden. *Homer. Apollodor. l.* III. *Virgil. Æneid. l.* II. 242. *seq. Servius ad h. l. Bayle.*

CASSANDRA FIDELIS, eene geleerde vrouw, wierdt te Venetië, werwaarts hare familie zich van Milanen begeven hadt, in 't jaar 1465 geboren. Zy hadt in hare jeugt een gelukkig begrip, en wierdt uit dien hoofde door hare kennis van de Griekſche en Latynsche talen, geschiedenis, Philosophie en Theologie zo vermaard, dat ze by de pauzen Julius den II en Leo den X, by de koningen van Vrankryk Lodewyk den XII, en van Arragon, Ferdinand, de koninginne Elisabeth van Castilië, den hertog van Milanen, en verscheide andere grote personadien in een groot aanzien raakte. De geleerden zelf verwonderden zich over hare bekwaamheit, en pleegden raadt met haar. Velen reisden naar Venetië om haar te bezoeken. Te Padua disputeerde ze over zekere Philosophische stellingen, en hieldt oopentlyk eene redenvoering, die gedrukt is. Zy trouwde met zekeren geneesheer van Vicenza, genaamt Marius Marpellius, die in 't jaar 1521 stierf, gelyk uit haren brief aan paus Leo den X blykt. Zy hadt toen den ouderdom van 65 jaren bereikt. Sommige van hare brieven zyn in 't licht gekomen, nevens eenige andere werken, die haar ook toegeschreven worden, als: *De Literarum laudibus; de scientiarum ordine*, enz. *Angelus Politianus l.* III. *Epist.* 17. *Fulgosius rer. memor. l.* IX. *c.* 3. *Thomas. in Elog.*

CASSANO, een stadt in Calabria citra, gelegen in 't koninkryk van Napels, heeft den tytel van een vorstendom, nevens een bisschoppelyken setel, behorende onder Cosenza. Daar is nog een ander CASSANO aan de Adda, in 't gebiedt van Milanen, tusschen Crema en Bergamo; waar omtrent in 't jaar 1705 de keizer-

zerlyke en geallieërde armee onder prins Eugenius het Fransche leger een bloedigen slag gelevert heeft. *Het leven van keizer Josephus* II. *Deel.*

CASSARD, (FRANCISCUS) een kardinaal en aartsbisschop van Tours, was doctor in de Rechten, en wierdt door paus Gregorius den IX kardinaal gemaakt. Hy stierf te Lion in 't jaar 1237. *De Coste de Dauph. Frison Gallia purp. Sammarth. Gall. Chron.*

CASSEL, de residentie der landgraven van Hessen-Cassel, aan de rivier de Fulda, in Neder-Hessen, acht mylen van Mulhauzen, negen van Marburg, en vier van Eschwege. In 't Latyn wordt ze genaamt *Cassula*, *Cassella*, en *Cassellæ*, welke benaming Willem Dillich van de aloude Casuarii afleidt. Franciscus Irenicus is van gedachten, dat Cassel die plaats is, die by Ptolemæus *Stereontium* genaamt wordt; doch Cluverius en Bertius hebben getoont, dat deze stadt eertyds *Castellum Cattorum* geheten heeft. Omtrent het jaar 1008 is hier een hoeve naast een vervallen kasteel geweest; en omtrent het jaar 1152 heeft Henrik Raspo het oude kasteel vernieuwt, en de stadt beginnen te bouwen; waar by Wolffzauger, eene naby gelegene stadt, allengskens vervallen is, en eindelyk door een zwaren brandt de gedaante van een dorp gekregen heeft. Cassel daarentegen is door de landgraven van tydt tot tydt vergroot en verbetert. Landgraaf Philip de Grootmoedige begon deze stadt te versterken, trekkende in 't jaar 1523 om het kasteel, en in 't jaar 1526 om de stadt een wal; en hoewel de vesting, nadat deze landgraaf door keizer Karel den V gevangen was, door de Spaanschen geslecht, en het geschut weggevoert wierdt, zo is ze evenwel na zyne herstelling en door hem zelve, en voornamentlyk door zynen zoon Willem, wederom met wallen en bolwerken voorzien, en dus met 'er tydt een aanzienlyke vesting geworden. Zy wordt door de rivier Fulda in de oude en nieuwe stadt verdeelt. In de oude, die verre de grootste is, ziet men nevens het vorstelyk slot en tuighuis vele andere aanzienlyke gebouwen. Zedert weinig tyds is ook het derde deel der stadt op den wynberg aangelegt, die de landgraaf op zyne kosten naar de nieuwe wyze laat bouwen. In de jaren 1382, 1383, en 1400 wierdt ze belegert, maar niet verovert: ook bleef ze in den dertigjarigen oorlog tamelyk buiten aanstoot. De voornaamste neering der inwoonderen bestaat in den wollhandel. *Franc. Irenic. Exeg. Germ. Bertius l.* III. *rer. Germ. Dillichs Hess. Chron. Topogr. Hass. p.* 30. *seq.*

CASSEL. Onder de landgraven van Hessen voert de oudste linie naar deze stadt den tytel van Hessen-Cassel, die door WILLEM den IV, oudsten zoon van Philip den Grootmoedigen, gelyk de Hessen-Darmstadsche door des zelfs jongsten zone Georg is voortgeplant. Zie HESSEN: want de twee andere broederen, *Lodewyk* en *Philip*, zyn zonder erfgenamen gestorven. Willem de IV nu, zynde de stichter der Hessen-Casselsche linie, wordt wegens zyne loffelyke regeering en zonderlinge geleerdheit de Wyze bygenaamt; want hy was in de talen en wiskunst zeer ervaren. Hy wierdt den 24 Juny 1532 geboren, regeerde gedurende dat zyn vader gevangen was, en ontfing het halve landgraafschap van Hessen, dat is, het beneden vorstendom, het graafschap Ziegenhayn, en Itter. Hy verkoos Cassel tot zynen setel, en versterkte het. In 't jaar 1571 erfde hy ook het gebiedt van Plesse, en in 't jaar 1582 Auberg, Vecht en Freudenberg, in 't graafschap Hoya; en wanneer in 't volgende jaar zyn broeder Philip te Reinfels overleedt, volgde hy in de helft zyner bezittingen. In 't zelve jaar ontfing hy by 't afsterven der graven van Henneberg ook de stadt en 't halve ampt Smalkalden. De Hervormde Theologanten, die uit Saxen verdreven wierden, ontfing hy in zyn landt, waar door de weg in Hessen tot uitbreiding der Gereformeerde religie gebaant wierdt. Hy stierf den 25 Augustus 1592, nalatende by zyne gemalinne Sabina, dochter van Christophorus, hertog van Wurtemberg, drie dochters, en eenen zoon, MAURITIUS, geboren den 25 May 1572, die een der geleerdste vorsten van Duitschlandt geweest is. Hy raakte wegens de nalatenschap van zyns vaders broeder Lodewyk, die in 't jaar 1604 overleedt, in een geschil met het Darmstadsche huis: ook nam hy de Hervormde religie aan, en stierf den 15 Maart 1632. Zie MAURITIUS. Hy hadt twee gemalinnen, de eerste was Agnes, dochter van Johan Georg, grave van Solms, die overleedt in 't jaar 1602. Het volgende jaar trouwde hy Juliana, dochter van Johannes, grave Nassau-Dillenburg, die stierf in 't jaar 1643. By deze beide heeft hy achttien kinderen verwekt, onder welke merkwaardig zyn: 1) *Otto*, administrator van 't sticht Hirschfeldt. Deze was de oudste zoon, geboren den 25 December 1594. Hy trouwde in 't jaar 1613 Catharina Ursula, dochter van Georg Frederik, markgrave van Baden. Maar deze in 't jaar 1615 overlydende, hertrouwde hy in 't jaar 1617 met Agnes Magdalena, dochter van vorst Joachim Ernest van Anhalt, in welk jaar hy van de kinderpokjes aangetast wierdt; en wanneer hy in den morgenstondt wegens het huilen van een hondt niet slapen kon, sprong hy op, om den hondt dood te schieten, doch hy ging zo onvoorzichtig met den snaphaan om, dat hy zelf het leven verloor. 2) WILHELM de V heeft de Casselsche linie voortgeplant. 3) *Philippus* wierdt in 't jaar 1604 geboren, en begaf zich in den oorlog. Eerst was hy in Hollandschen dienst tegen Spanje; daarna nam hy dienst onder Denemarken tegen Oostenryk, doch wierdt den 7 Augustus 1626 door den generaal Tilly in den slag by Luther gevangen en dood geschoten. 4) *Hermannus* wierdt in 't jaar 1607 geboren, en ontfing Rothenberg aan de Fulda tot zyne residentie, doch stierf den 25 Maart 1685, zonder kinderen by zyne twee gemalinnen na te laten. 5) *Mauritius* wierdt in 't jaar 1614 geboren, en stierf ongetrouwt. 6) *Frederik*, geboren in 't jaar 1617, ontfing Eschwege tot zyne residentie. Hy diende in Zweden, onder koning Karel Gustavus, wiens zuster hy getrouwt hadde, in den Poolschen oorlog, doch wierdt in 't stedeke Costin in Pruissen den 24 September 1655 neêrgehouwen, nalatende by Eleonora Catharina, dochter van *Johan Casimir*, Paltsgrave van Tweebrugge, die in 't jaar 1692 den geest gaf, drie dochters. Eene uit deze, met name *Christina*, wierdt in 't jaar 1667 van Ferdinand Albert, hertog van Brunswyk, ten huwelyk genomen, en stierf den 17 Maart 1702. *Juliana*, de tweede dochter, trouwde Johannes Mechant, vryheer van Liliënburg, uit Hollandt, en stierf aldaar in 't jaar 1693. De derde, genaamt *Charlotta*, wierdt in 't jaar 1653 geboren, trouwde in 't jaar 1673 met hertog Augustus van Saxen-Halle, en na des zelfs doodt in 't jaar 1679 met Johan Adolph, grave van Teklenburg; van wien ze echter wederom gescheiden wierdt. Zy stierf te Bremen in 't jaar 1708. 7) *Christiaan*, geboren in 't jaar 1622, stierf in 't jaar 1641 buiten huwelyk. 8) *Ernest* wierdt geboren in 't jaar 1623. Door hem is de Reinfelsche linie voortgeplant. Zie REINFELS. Van de dochteren des landgrave Mauritius hebben vier hare huwbare jaren bereikt, en zyn aan de huizen Mekelenburg-Gustrau, Anhalt-Dessau, Salm-Reifferscheidt, en Lippe-Bukkeburg uitgehuwelykt. Willem de V wierdt den 14 February 1602 geboren, en dewyl zyn ouder broeder zonder erfgenamen na te laten stierf, kwam hy in 't jaar 1627 tot de regeering van zyn vader Mauritius. In 't volgende jaar stondt hy het oppervorstendom aan de Lahn ten behoeve van Darmstadt af. In 't jaar 1631 verbondt hy zich met Zweden tegen den keizer, weigerde de vrede van Praag aan te nemen, en bevrydde de stadt Hanau van de zware keizerlyke belegering. Hy stierf in Oost-Vrieslandt den 21 September 1637, nalatende *Willem* den VI, nevens drie dochteren, by Amalia Elisabeth, dochter van Philip Lodewyk, grave van Hanau-Muntzenberg. Maar dewyl de zoon nog maar acht jaren oud was, droeg hy by uiterste wille zyne gemalinne, nevens de koningen van Vrankryk en Engelandt, de voogdy over hem op, welke Amalia Elisabeth met roem den tydt van twaalf jaren waargenomen heeft. Zy voerde den oorlog tegen den keizer, en het huis Darmstadt met de uiterste hevigheit, en hadt deel aan de overwinning by Kempen in 't jaar 1642, en by Grevenburg in 't jaar 1648. Ook bedong zy in den Westphaalschen vrede verscheide voordeelen voor 't Hessen-Casselsche huis. By voorbeeldt, dat het graafschap Schaumburg, na de doodt van den laatsten grave Otto, in 't jaar 1640 daar by gevoegt wierdt, niet tegenstaande het stift Minden, de hertogen van Brunswyk, en de graven vander Lippe daar pretensie op maakten; hoewel den graven vander Lippe door een afzonderlyk vergelyk met Hessen een goed gedeelte van dit graafschap Schaumburg, voornamentlyk Bukkenberg, te beurt viel. Voorts wierdt ook de abdy Hirschfeldt gesecularifeert, en aan 't huis van Hessen overgegeven, ook besloten, dat tot vergoeding van schade, in den oorlog geleden, de naburige stiften Ments, Keulen, Paderborn, Munster en Fulda, binnen negen maanden 60000 ryksdaalders aan Hessen betalen zouden. Ter zelver tydt wierdt ook de langdurige strydt met het huis van Darmstadt wegens de Marburgsche erffenis geëindigt, en verstaan, dat het vierde deel des vorstendoms, nevens de stadt Marburg, by de Casselsche linie blyven zou. Na dezen nam Wilhelm zelf in 't jaar 1650 de regeering op zich, doch stierf den 16 July 1663. Hy hadde den 19 July 1649 Hedwig Sophia, dochter van keurvorst Georg Willem van Brandenburg, getrouwt, die na zyne doodt de voogdy voerde, en in 't jaar 1683 overleedt. Hare kinderen waren 1) *Wilhelm*, die in 't jaar 1651 geboren wierdt; doch in 't jaar 1670 te Parys stierf, eer hy de regeering aanvaarde. 2) *Karel*, tegenwoordig regeerende landgraaf. 3) *Philip* van Hessen-Cassel te Philipsdal, geboren den 14 December in 't jaar 1655, bouwde op de Creutzberg een slot, naar hem Philipsburg genaamt, en overleedt den 17 Juny des jaars 1721. Hy was in het jaar 1680 getrouwt met Catharina Amalia, dochter van Karel Otto, grave van Solms-Laubach. Deze baarde hem *Wilhelmina Hedwig* den 9 October 1681, die wegens hare geleerdheit vermaard was, en den 6 Juny 1699 aan de kinderpokjes overleedt; *Karel* den 23 September 1682; *Amalia* den 25 September 1684; *Amena* den 15 Maart 1685: doch deze stierf den 1 April van het volgende jaar; *Philippus* den 13 July 1686, *Frederica Henrietta* den 16 July 1688, beide ook al overleden; *Willem* den 2 April 1692, getrouwt met Wilhelmina Charlotta, princesse van Anhalt-Bernburg den 31 October 1724, by welke hy eene dochter heeft, geboren den 1 May 1725; en *Sophia* den 6 April 1695, getrouwt met Augustus, prins van Holstein-Bek. 4) *Georg* wierdt geboren den 20 Maart 1658, en stierf te Geneve den 4 July 1674. 5) *Charlotta Amalia* wierdt geboren den 27 Augustus 1650, en trouwde den 25 Juny 1667 met Christiaan den V, koning van Denemarken, die haar in 't jaar 1699 als weduwe naliet. 6) *Elisabeth Henrietta*, geboren in 't jaar 1661, wierdt in 't jaar 1679 de eerste gemalin des keurprinsen van Brandenburg, naderhandt konings van Pruissen, Frederik den I. Zy stierf den 27 Juny 1683. De regerende landgraaf van Hessen-Cassel, Karel, wierdt geboren den 3 Augustus 1654, en leefde onder de voogdy zyner moeder tot het jaar 1673, wanneer hy aan de regeering kwam. In 't jaar 1667 ontfing hy de orde van den olifant. In het jaar 1688 nam hy het welzyn des Roomschen ryks ter herten, en oorloogde met Vrankryk, holp ook het volgende jaar de stadt Mentz wederom veroveren. In het jaar 1692 sloeg hy de Fransche belegering voor Reinfels op. In het jaar 1671 trouwde hy Maria Amalia, dochter van Jacobus, hertog van Koerlandt, die den 16 July 1711 stierf, na dat ze gebaart hadde: 1) FREDERIK, erfprins van Hessen-Cassel, tegenwoordig koning van Zweden. Deze wierdt geboren

boren den 28 April 1676. Hy was eertyds generaal over de Hollandsche ruitery, en generaal majoor in Engelandt, gouverneur van 't hertogdom Kleef en 't graafschap van der Mark, als ook ridder van den olifant, en Pruissischen arendt. In 't jaar 1703 en eenige volgende jaren heeft hy aan den Beneden-en Boven-Rhyn een groot gedeelte der geallieërde armee, en in het jaar 1706 een afzonderlyk leger in 't hertogdom Mantua als opperveldheer gekommandeert. In 't jaar 1707 was hy by de belegering van Toulon, en in de volgende Nederlandsche veldtochten. Zyne eerste gemalin was Louise Dorothea Sophia, eenige dochter van Frederik den I, koning van Pruissen. Deze nam hy ten huwelyk den 31 July 1700. Zy stierf den 23 December 1705. In 't jaar 1715 den 14 April hertrouwde hy met Ulrica Eleonora, dochter van den koning van Zweden, Karel den XI, en wierdt van Karel den XII tot generalissimus over alle zyne troupen in Zweden benoemt, die hy ook in verscheide voorvallen gekommandeert heeft; waar op hy eindelyk den 2 April in 't jaar 1720 den troon van Zweden beklom. 2) *Sophia Charlotta* wierdt geboren den 16 July 1678, en trouwde den 2 January 1704 Frederik Willem, hertog van Mekelenburg-Zwerin, die overleedt 1713. 3) *Karel* kwam ter wereldt den 12 Juny 1680. Hy was generaal majoor in Hollandschen dienst, en overleedt den 17 November 1702 aan eene wonde, die hy te Arnweiler, voor 't kasteel van Luik ontfangen hadt. 4) *Willem* wierdt geboren den 10 Maart 1682, generaal in dienst der Vereenigde Heeren Staten, en gouverneur van Maastricht. Hy is getrouwt met Dorothea Wilhelmina, princesse van Saxen-Zeitz, by welke hy tot dezen jare 1726 verwekt heeft de volgende kinderen, als: *Frederik*, geboren den 14 Augustus 1720, en *Maria Amalia*, ter wereldt gekomen den 7 Juny 1721. 5) *Leopoldus*, geboren den 30 September 1684, stierf den 10 September 1704 te Stutgard. 6) *Lodewyk*, geboren den 3 September 1686, bleef den 23 May 1706 by Ramelies. 7) *Maria Louisa*, geboren den 7 February 1688. Zy trouwde den 26 April 1709 met Johan Willem Friso, vorst van Nassau-Dietz, erfstadhouder van Vrieslandt, enz. en is nu weduwe. 8) *Maximiliaan*, geboren den 28 May 1689, generaal in dienst des konings van Pruissen. De zelve is getrouwt met Frederica Charlotta, princesse van Hessen-Darmstadt, waar by hy tot nog toe verwekt heeft eene dochter, *Ulrica Frederica Wilhelmina* genoemt, geboren den 31 October des jaars 1722, en een zone, N. ter wereldt gekomen in January des jaars 1725. 9) *Georg*, geboren den 8 Jan. 1691. 10) *Wilhelmina Charlotta*, geboren den 8 July 1695. *Dillichs Hess. Chron. Biedenkopff Geneal. der Landgraven van Hessen. Spener. Sylloge. Imhof* N. P. *l.* IV. *c.* 7.

CASSEL of MONT-CASSEL, in het Latyn *Castellum* en *Castellum Morinorum*, is een kleine, maar welgebouwde en sterke stadt in Fransch Vlaanderen, op een berg, vier mylen van S. Winoxbergen gelegen, en byna even verre van Arië en Terouane. De koning van Vrankryk, Philippus Augustus, nam ze in 't jaar 1213 in, en zedert heeft ze verscheide heeren gehad: ook zyn omtrent deze plaats verscheide veldslagen gebeurt.

CASSENEUIL, een kleine stadt in Guienne, in 't gebiedt der stadt Agen, van welke ze vyf mylen afgelegen is, aan de rivier Lot. Eenigen verzekeren, dat hier eertyds een koninklyk huis geweest zy van keizer Karel den Groten, die daar dikwils gewoon geweest is zich op te houden; en dat keizer Lodewyk de Vrome alhier is geboren in 't jaar 778: hoewel anderen dezen oordt elders plaatsen. *Aimon. de Mirac. S. Bened. Besli hist. com. Pictav. du Chesne Tom.* II. *Mabillon de re diplom.*

CASSETA, (SALVUS) een Dominikaner monnik, by Possevinus *Casteta* geheten, was geboortig van Palermo in Siciliё. Hy was eerst meester van het H. paleis; naderhandt generaal zyner orde. Paus Sixtus de IV zondt hem naar Duitschlandt, alwaar hy het graf van Albertus Magnus liet openen. Hy stierf in 't jaar 1483, nalatende eenige schriften. *Alberti l.* I. *de vir. illustr. Ord. Præd. Anton. Senens.*

CASSIAN, of CASCHAN, eene stadt in Persië, in de provincie Airach, of Hierach. Ze is groot, schoon en wel bewoont, en gelegen op eene vlakte, omtrent drie dagreizen van Ispahan, naar de kant van de Kaspische zee. Men vindt daar prachtige gebouwen en heerlyke vruchten. De stadt dryft ook een sterken handel in zyde, doch heeft geen goed water, daarentegen veel scorpioenen, welker beeten gevaarlyk zyn.

S. CASSIANUS, een martelaar, was de eerste bisschop van Seben, of Sabiona, wiens navolgers nu hunnen setel te Brixen hebben, in 't graafschap Tirol, alwaar hy ter eere van de H. Maagdt een tempel bouwde. Fortunatus, bisschop van Aquileja, heeft hem in 't jaar 350 tot bisschop ingewyd. Hier op wierdt hy door de ongelovigen verdreven, waarom hy zich eerst naar Rome, naderhandt naar Imola begaf, alwaar hy een school oopende; en eindelyk op bevel van den keizer Julianus gevangen genomen wierdt. Deze gaf hem aan zyne leerlingen over, die hem met yzere griffelen, waar mede men gewoon was op wassche tafelen te schryven, dood staken. *Petr. de Natal. in vit. sanct. Hund. Metrop. Salisb. p.* 155. *Trithemius.*

CASSIANUS van Tingis in Afrika, stierf als martelaar in 't einde der derde eeuwe. Een ander CASSIANUS, ook een martelaar, leefde in 't begin der IV eeuwe. Van de doodt dezer twee leest men in de *Acta Sincera* van Ruinart.

CASSIANUS (JOHANNES) was oorspronkelyk uit Scythië, maar te Athene, gelyk men meent, geboren. Zyne eerste jaren bragt hy in de kloosteren van 't landt Canaan door, alwaar hy een vertrouwde vriendschap maakte met den abt Germanus, trok met hem naar Egypten, en bleef aldaar zeven jaren. Hy leefde in de V eeuwe, en was een leerling van den H. Chrysostomus, die hem tot diaken maakte; en wanneer deze bisschop door de vyanden van zyne kerke verdreven wierdt, zondt hem de geestelykheit van Constantinopel, nevens den priester Germanus, naar Rome, om paus Innocentius te bewegen, dat hy de party van Chrysostomus wilde omhelzen. Als Chrysostomus in 't jaar 407 gestorven was, kwam Cassianus wederom te Rome, maakte vriendschap met Leo, die naderhandt paus wierdt, en na 't innemen der stadt Rome door Alarik keerde hy naar Marseille, alwaar hy door den bisschop Venerius tot priester geordent wierdt, en twee kloosters stichtte, het eene voor mannen, en het andere voor vrouwen. Hy zelf leefde zeer streng en heilig. In 't jaar 424 begon hy te schryven, en gaf onder anderen zyne *Collationes Patrum* in XXIV boeken in 't licht, van welke hy de tien eersten S. Leontius, den bisschop van Frejus en Helladius, de zeven volgende Honoratus en Eucherius, de zeven laatsten Jovinianus, Minervius, Leontius en Theodorus opdroeg. Te voren hadt hy reets zyn tractaat *de institutis cœnobiorum & octo capitalibus vitiis* geschreven, en Castor, bisschop van Apt. opgedragen. Op 't verzoek van paus Leo schreef hy een werk, *de incarnatione Christi adversus Nestorium*, bestaande in zeven boeken, en droeg het dien paus op. Echter wierdt zyn roem daar door eenigzins verduistert, dat hy in zyne derde Collatie eenige leeringen voorstelde, die voor half Pelagiaansch gehouden wierden: invoegen S. Prosper eenige boeken tegen hem schreef, genaamt, *contra Collatorem*. Zyne werken zyn zamen in de Latynsche tale geschreven, maar sommige der zelven naderhandt in 't Griekſch vertaalt, en te Basel in 't jaar 1485, te Antwerpen in 't jaar 1578, te Rome verscheide malen, voornamentlyk te Douay in 't jaar 1617, en te Arras in 't jaar 1620 gedrukt. In den laatstgemelden druk heeft ook Gazæus eene Apologie voor Cassianus daar by gevoegt, onder den name van *Vindiciæ titulares pro sanctitate Johannis Cassiani*. Een nieuwe druk van alle zyne werken is voor eenige jaren, namentlyk in den jare 1722, te Leipzich uitgekomen. *Gennadius c.* 61. *Photius c.* 167. *Baronius. Bellarminus. Possevinus. Miræus. Vossius. Guesnay in Cass. illustr. l.* I. *præf. Cave. Du Pin.*

CASSIERE, (JOHANNES EPISCOPUS DE LA) de vyftigste grootmeester van de Johanniter orde op 't eilandt Malta, was in 't jaar 1572 de opvolger van Petrus de Monte. Te voren was hy groot-maarschalk en het hoofdt der zo genaamde Auvergnische tong. Eenige jaren daarna zette hem de Raadt dezer orde van zyn grootmeesterschap af, en verkoos tot generaal luitenant, of vikaris, zekeren Mauritius de l'Esco, toegenaamt Romengas. Nadat deze in 't jaar 1581 te Rome gestorven was, herstelde paus Gregorius de XIII Cassiere in zyne voorgaande waardigheit. Doch hy stierf weinig dagen daarna te Rome, werwaarts hy wegens eenige geloofsgeschillen gedagvaard was. Doch men zegt, dat hy onschuldig geweest is. Hy wordt wegens de prachtige gebouwen, door hem op 't eilandt Malta gesticht, zeer geroemt. Na hem wierdt Hugo de Loubeux Verdale verkoren. *Noberat privil. de l'ordre de S. Jean de Jerusalem.*

CASSINI (JOHANNES DOMINICUS) was uit een adelyk Italiaansch geslacht te Perinaldo den 8 Juny 1625 gesproten. Hy begaf zich in den beginne tot sterrekundige voorzeggingen; maar ziende der zelver ydelheit, omhelsde hy de Astronomie, en wierdt in 't jaar 1650 als professor dezer wetenschap naar Bononië beroepen, alwaar hy de middag-linie, die nu aan de kerk van S. Petronius gezien wordt, in 't jaar 1653 gemaakt heeft. Hem wierdt ook het opzicht der wateren in 't gebiedt van Bononië, en in 't jaar 1663 over 't kasteel S. Urbano opgedragen. De paus zocht hem tot een kerkelyke bediening te bevorderen, het welk hy nochtans afsloeg. Wanneer in Vrankryk de akademie der wetenschappen opgericht wierdt, beriep hem Colbert naar Parys, op wiens aanhouden hy ook aldaar bleef, niettegenstaande hy toegezegt hadde, na eenige jaren weder naar Italië te keren, en trouwde in 't jaar 1673. Hy maakte daar ook een Meridiaan, die in 't jaar 1700 voltooit wierdt. Men heeft hem vele nieuwe ontdekkingen in de Astronomie te danken, die ten deele afzonderlyk gedrukt, ten deele in de Historie van de akademie der wetenschappen begrepen zyn. In de laatste jaren zyns levens wierdt hy met blindheit geslagen, en stierf den 14 September 1712, byna zonder eenige ziekte. *Histoire de l'Academie Royale des Sciences an.* 1712.

CASSINO, of *Monte Cassino*, is een berg in Terra di Lavoro, een landstreek van 't koninkryk van Napels, alwaar de beroemde S. Benedictus een klooster gesticht heeft, wiens abt eertyds vele bisdommen, hertogdommen en vorstendommen onder zich gehad heeft. Van de stadt Cassino, of Mont-Cassin, *Cassinum*, of *Mons Cassinus*, beneden aan den berg gelegen, en daar eertyds een bisdom was, is nu niets meer over. De zamening der monniken van Monte Cassino, behorende tot de Benedictyner orde, is zedert het jaar 1505 met die van S. Justina van Padua vereenigt geweest. Het *Chronicon Montis Cassini*, dat in 't jaar 1603 in 't licht kwam, behelzende de Historie dezer orde, nevens het merkwaardige, in die kerke voorgevallen van 't jaar 542 tot 1138, bestaat in vier boeken, waar van de drie eersten van Leo Ostiensis, doch het vierde van Petrus Diaconus opgestelt is. In 't jaar 1626 wierdt alhier een Synode gehouden, wiens ordonnantien in den laatsten druk der Concilien begrepen zyn.

CASSINO, (ANTONIUS) een kardinaal, geboortig van Siëna, studeerde in zyne jeugt in de Rechten te Florence. Daarna kwam hy te Rome, en wierdt kamer-klerk van den paus, voorts schatmeester, onder-legaat van Bononië, en eindelyk gouverneur van Romandiola. Na dezen was hy op 't Concilie te Costnitz, alwaar hem paus Martinus de V den 24 May 1426 tot

kat-

kardinaal maakte. Daar op wierdt hy in verscheide gewigtige zaken gebruikt, en was by de eerste zittingen op 't Concilie van Basel. Hy stierf te Rome den 4 February 1439. *Onuph. Ciacon. Victorel. Ughel. Aubery.*

CASSIODORUS, (MARCUS AURELIUS) van zommigen bygenaamt *Senator*, was uit een voornaam Roomsch geslacht in Lucanië na 't jaar 463 geboren. Zyne bekwaamheit en geleerdheit bragt hem in Italië by Theodorik, koning der Gotthen, in aanzien, die hem tot gouverneur van Sicilië maakte, alwaar hy de misnoegden tot bedaren bragt. Daar op maakte hem Theodorik in 't jaar 490 tot zynen kancelier, en vertrouwde hem de gewigtigste staatszaken. Daar in insgelyks zyne bekwaamheit en getrouwigheit ziende, verhief hy hem tot de grootste eeramptén: dies hy na verscheide voorname bedieningen bekleed te hebben in 't jaar 500 Patricius, en in 't jaar 514 Consul of burgermeester van Rome wierdt. Hy bleef in dezen geluksstaat zo lang als Theodorik leefde, ook na des zelfs doodt onder Athalarik en des zelfs moeder Amalasuenta, die hem op nieuw in 't jaar 534 overste der lyfwacht (*præfectus pratorio*) maakten. In 't jaar 537 wierdt hy van koning Vitiges van alle zyne eerampten berooft, en begaf zich in een klooster, door hem in Kalabrië gesticht. Hier bragt hy het overige zyns levens in Godzalige oeffeningen door. De tydt van zyne doodt is onzeker: doch het blykt, dat hy nog in 't jaar 562 zynen *Computus Paschalis* geschreven heeft. Onder zyne veelvuldige schriften zyn nog voorhanden: *Variarum Epistolarum Libri* XII; *Historiæ Ecclesiasticæ tripartitæ Libri* XII; *Chronicon ad Theodoricum Regem, ab Adamo, usque ad annum Christi* 519; *Computus Paschalis, seu de Paschate, indictione, epacta &c. inveniendis Tractatus*; *De Rebus gestis Gothorum Libri* XII, van welk laatste echter maar het kort begrip van *Jornandes* gevonden wordt; *Commentarius in Psalmos Davidis*; *Institutiones ad divinas Lectiones Libri* II; *De Orthographia Liber*; *De septem Disciplinis, scil. Grammatica, Rhetorica, &c. Gregor. Epist.* 31. & 32. *Paul. Diac. Hist. Longob. l.* I. *c.* 25. *Aimon. l.* II. *hist. Franc. c.* 9. *Trithem. & Bellarm. de script. Eccles. Baron. ad an* 562. *Vossius de Histor. Lat. l.* II. *c.* 19. *de Scient. Math. c.* 16. §. 2. *Cave. Du Pin.*

CASSIOPE, een kleine stadt in Epirus, op het gebergte, naar de grenzen van Macedonië, in het landschap, by de ouden *Cassiopea* geheten. Het was eertyds de setel eens bisschops, en is onderscheiden van *Cassiopea*, waar van Plinius en Ptolemæus gewagen, welke plaats ook wel in Epirus gelegen was, doch meer zeewaarts, en nu *Joannina* genaamt wordt.

CASSIOPEA, of CASSIOPE, gemalin des konings van Morenlandt, de moeder van Andromeda. De dichters getuigen 'er van, dat ze zeer dertel en hoogmoedig geweest is, zich inbeeldende, dat ze de Nereïdes in schoonheit verre overtrof; waarom deze Jupiter verzochten, dat hy zulk eene smaadheit, haar aangedaan, toch wilde wreken. Deze zondt derhalven een schrikdier in 't landt van Cassiopea, dat grote verwoestingen aanrechtte; en wanneer men de godsprake raadvroeg, hoe de goden te verzoenen waren, wierdt geantwoord, dat ze des konings eenige dochter Andromeda een zeegedrocht moesten voorwerpen. Dit geschiedende, wierdt ze door Perseus gered, die Jupiter ook verzocht, dat Cassiopea na hare doodt onder de gesterntens mogt geplaatst worden. Waar van zekere dertien sterren, die 's middernachts schynen, nu nog dezen naam voeren. *Hygin. in poët. Astronom. l.* II. *c.* 10.

CASSITERIDES zyn zekere eilanden in den Westelyken Oceaan, omtrent de kust van Hispania Tarraconensis, gelyk Plinius getuigt. Zy zyn dus door de Grieken genaamt, die daar veel tin en lootwit vonden, door hen κασσίτερος genaamt, en van Midacritus allereerst in Griekenlandt gebragt. Strabo getuigt, dat oudtyds de Pheniciërs alleen deze eilanden bezocht hebben. Cluverius en anderen menen, dat het de twee eilanden zyn, die by de Noordkust van Gallicië leggen, tegen over Capo d'orte guere, van welke de eene tegenwoordig *Zigarga*, de andere het eilandt *S. Cypriani* genaamt wordt. Anderen houden de Britannische eilanden voor de oude Cassiterides, gemerkt aldaar ook veel tin en lootwit gevonden wordt. *Plin. l.* IV. *c.* 16. *Harduini not. in Plin. l.* VI. *sect.* 36.

CASSIUS. De familie der *Cassii* was zeer vermaard te Rome, hoewel zommigen van gevoelen zyn, dat 'er twee geslachten van dien name, het eene uit de regeering, het andere uit de gemeente, geweest zyn. Zeker is het, dat kort na het bannen der Romeinsche koningen zekere *Cassius* te Rome burgermeester geweest is, wanneer de burgers uit de gemeente tot deze eertrap nog niet gevordert waren. Ook vindt men, dat in de VII eeuw na den opbouw van Rome zeker Cassius gemeentsman (*Tribunus plebis*) geweest is, welke bediening niet dan door eenen uit de gemeente bekleed wierdt; waar uit volgt, dat 'er twee geslachten van dezen name te Rome geweest zyn, of dat 'er zommige uit de Patricii in de order der Plebeji zyn overgegaan, 't welk niets ongewoons is. Voorts blykt uit de navolgende artykelen, dat 'er vele voorname mannen van dien name geweest zyn. *Glandorp. in Onomast. Anton. Augustin. de famil. Rom. Corradus in Brutum Ciceronis. Streinnius in stemmat. gent. & famil. Rom.*

CASSIUS, (AVIDIUS) een Roomsch veldheer, zoon van Heliodorus, een Syriër, die gouverneur van Egypten was. Hy wierdt van zyne jeugt aan in den oorlog opgekweekt, en zette zich wegens zyne dapperheit by de keizeren M. Antoninus Pius, Lucius Verus, en M. Aurelius Antoninus in groot aanzien. Voornamentlyk gaf hy in de oorlogen tegen de Parthen en in Duitschlandt blyken van zyne dapperheit. Doch hy wierdt beschuldigt den keizer altydt een kwaad hert toegedragen te hebben; weshalven reets ten tyde des Parthischen oorlogs Lucius Verus aan Marcus Aurelius schreef, dat Cassius kwaad in 't schildt voerde. Doch M. Aurelius oordeelde het onbillyk te zyn, iemandt op een enkel vermoeden te veroordeelen. Doch de toeleg van Cassius oopenbaarde zich in 't jaar 175, of, gelyk anderen willen, 172, wanneer het gerucht liep, dat de keizer M. Aurelius overleden was, welk gerucht men zeide door Cassius zelf verbreid te zyn, die zich daar op voor keizer opwierp en liet uitroepen. Zommigen hebben voorgewend, als of Faustina, des keizers gemalin, deel aan dien opstandt gehad heeft, door verstandhouding met Cassius. Maar wanneer de keizer M. Aurelius hen gewapenderhandt te keer ging, wierdt Cassius door een hoofdman, genaamt Antonius, gedood, nevens zynen zone Metianus. Doch de overige aanhangeren van Cassius kregen vergiffenis; en Pompejanus, schoonzoon van Cassius, wierdt in 't volgende jaar door M. Aurelius tot burgermeester van Rome verkoren. *Vulcatius Gallican. in vita Adv. Cassii. Dio in Antonin. Jul. Capitolin. in Anton. Philos.*

CASSIUS BRUTUS, een Romein, wilde in 't jaar 414 na den opbouw van Rome, in den oorlog tegen de Latynen, de stadt door verraadt den vyanden overleveren; en betrapt zynde vluchtte hy in den tempel van Pallas: doch zyn eigen vader Cassius sloot de deur toe, liet hem van honger sterven, en zyn lyk onbegraven wegwerpen. *Plutarch. in Parall.*

CASSIUS CHERÆAS was het hoofdt der zamenzwering, door welke de keizer Caligula wierdt omgebragt. Hy hadt voorhenen als hoofdman by de legioenen gedient, die in Duitschlandt kort voor de doodt van den keizer Augustus een opstandt verwekten. Naderhandt wierdt hy overste over de lyfwacht van den keizer Caligula, die hem niet genegen was, om dat hy zyne wrede bevelen weigerde uit te voeren: dies hem Caligula een verwyft en bevreest man noemde, en hem op allerhande wyze beschimpte, in zo verre, dat hy hem het woordt gevende, daar toe allerlei smadelyke woorden verzon. Dit verdroot Cassius dermaten, dat hy eene zamenzwering tegen Caligula verwekte, en hem van 't leven beroofde. Dit behaagde den Romeinschen Raadt, die oordeelde door Cassius in vryheit herstelt te zyn. Daar wierdt derhalven besloten, hem en alle zyne medestanders tot de eerste eerampten te bevorderen. Maar zo haast als Claudius door de lyfwachten tot keizer verklaart was, en de Raadt genoodzaakt wierdt hem te erkennen, is Cassius op zyn bevel om 't leven gebragt. *Tacit. Annal. l.* I. *c.* 32. *Dio l.* LIII. *Joseph. Oudh.* XIX. *c.* I. *Sueton. in Calig. c.* 58.

CASSIUS HEMINA, (LUCIUS) een Romeinsch historieschryver, leefde in 't jaar na de geboorte van Christus 153. Hy schreef Jaarboeken, bestaande uit vier boeken, beginnende voor de tyden van Romulus, en gaande tot op zyne tyden. *Aul. Gellius l.* XVII. *c.* 21. *Censorinus de Die Natali c.* 17. *Vossius de Hist. Lat. l.* I. *c.* 7.

CASSIUS LONGINUS (CAJUS) was een der vermaardste Romeinen, en de voornaamste der genen, die Julius Cæsar om hals bragten. Hy is onder Crassus Quæstor in Syrië geweest in 't jaar van Christus 53. Wanneer nu Crassus nog in 't zelve jaar door de Parthen geslagen en gedood wierdt, en deze in Syrië indrongen, en Antiochië belegerden, sloeg hy ze in 't volgende jaar niet alleen van deze stadt te rug, maar overwon ook hun leger by de rivier Orontes, doodde hunnen veldheer Osaces, en dwong des konings zoon Baco Syrië te verlaten. In den burgerlyken oorlog hieldt hy het met Pompejus, na wiens nederlage hy zich by de party van Cæsar voegde. Naderhandt echter was hy nevens Brutus de voornaamste der genen, die tegen Cæsar zamenzwoeren. Hy verzoende zich ten dien einde met Brutus, en bewoog hem in de zamenzwering te treden. Toen ze Cæsar aangrepen, en iemandt der genen, die hem een steek wilde toebrengen, niet wist, hoe te doen, zeide Cassius, dat hy zich zelf niet verschonen wilde, om maar Cæsar te treffen. Maar zo dra Marcus Antonius en de jonge Octavius machtig genoeg waren om de doodt van Cæsar te wreken, begaf zich Cassius naar Syrië, om zich van die provincie te verzekeren, gelyk Brutus Macedonië in bezit nam. Doch zy wierden eindelyk beide by de stadt Philippi aangetast, wanneer zich Cassius, menende, dat Brutus reets overwonnen was, door eenen zyner vrygelatenen, genaamt Pindarus, liet doorsteken. Voorts was hy niet alleen een dapper, maar ook een zeer geleerd man, eerbaar van leven, en de Philosophie van Epicurus toegedaan. Hy wordt beschuldigt, al te zeer aan zyne driften overgegeven geweest te zyn, en zich daar door dikwils van 't rechte spoor der deugdt te hebben laten afleiden. Onder de brieven van Cicero vindt men ook eenige van hem. *Suet. in Cæs. & Aug. Plutarch. in Bruto. Vellej. Paterculus l.* II.

CASSIUS LONGINUS, (CAJUS) een vermaard Rechtsgeleerde, leefde ten tyde van de keizeren Cajus, Claudius, Nero en Vespasianus in zulk een aanzien, dat van hem de Secta Cassiana onder de Rechtsgeleerden haren name heeft, die tegen die van Proculus aangekant was. Onder den keizer Cajus was hy voor-burgermeester in Afië, en onder Claudius landvoogdt in Syrië. Pomponius vermengt hem met Lucius Cassius Longinus, die eene dochter van Germanicus ten huwelyk nam. Doch Nero zondt hem in ballingschap, naar 't getuigenis van Tacitus en Pomponius. Hoewel Suetonius en Juvenalis berichten, dat hy van Nero gedood is. Anderen zeggen, dat hem Vespasianus uit zyne ballingschap wederom te huis geroepen heeft. *Tacit. Annal. l.* XVI. *c.* 9. *Pompon. l.* II. *de Orig. Jur. Sueton. Ner. c.* 37. *Juvenal. Sat.* X. *Menag. in amoen. Jur. Civ.*

Civ. c. 43. *Rutilius in vita ICt. c.* 51.

CASSIUS LONGINUS (LUCIUS) is vermaard wegens zyne gestrengheit in 't oordeelen; waarom zyn rechterstoel doorgaans *Scopulus accusatorum* (een klip der beschuldigden) en alle gestrenge rechters *Cassiani* genaamt wierden. Sallustius getuigt, dat hy prætor (schout) geweest is, van wien het spreekwoordt *Cui Bono* ontstaan is. *Valer. Max. l.* III *c.* 7. *Sallust. B. Jug. Cicero Orat. pro Rosc. Amerino, Milone, Philipp. II.*

CASSIUS SEVERUS, (TITIUS) een vermaard redenaar te Rome, was van een slechten oorsprong, en maakte zich zelf door zyne hekelschriften ongelukkig: want hy wierdt in ballingschap gejaagt, en moest daar in zyn leven in de uiterste armoede eindigen. Ook gaf hy daar door aan den keizer Augustus gelegenheit om een naauw onderzoek naar de pasquillen aan te stellen. Wanneer hy eigentlyk in ballingschap gedreven is kan men niet zeggen, aangezien de geleerden het niet eens zyn, wanneer Augustus de wet tegen de schimpschriften gemaakt heeft. Maar dat is zeker, dat hy van Augustus op 't eilandt Creta gebannen is, en dat Tiberius die straffe nog verzwaart heeft, zendende hem naar Seriphus, eene der Cycladische eilanden. Hy moet onderscheiden worden van *Cassius Parmensis*, van wien Horatius gewag maakt. *Plin. l.* VII. *c.* 12. *l.* XXXV. *c.* 12. *Quintil. l.* X. *c.* 10. *Seneca præf. l.* III. *Declam. Macrob. l.* II. *Saturn. c.* 4. *Orosius l.* VI. *c.* 21. *Appian. l.* V. *de Bello Civ. Plutarch. Vellej. Paterc. Horat. l.* I. *Sat.* 10. *& Od.* 6. *Epod. Ovid. l.* I. *de Ponto, Eleg.* 8. *Hieronym. in Chron. Euseb. Vossius de poët. Lat. l.* II. *& de Hist. Lat. l.* II. *c.* 21.

CASSIUS VIGELLINUS SPURIUS is zo wegens zyne daden, als wegens zyne rampen vermaard. Hy was drie maal burgermeester van Rome; eens generaal over de ruitery, onder den eersten oppergezaghebber (*Dictator*) T. Lartius Flavus. Twee maal heeft hy gezegepraalt. Doch hy verwekte een groten opstandt binnen de stadt Rome, alzo in zyn eerste burgermeesterschap voor de eerste maal de zo genaamde *Lex Agraria* wierdt afgekondigt: doch nademaal hy daar over met zynen amptgenoot, Proculus Virginius, in geschil geraakte, en een ieder zich bemoeide om de gelegenheit des volks te gewinnen, wierdt eindelyk Cassius verdacht, als of hy door zyne vleieryen en kuipingen zich tot de koninklyke waardigheit poogde te verheffen. Derhalven wierdt hy, zo haast als hy zyn burgermeestersampt hadt nedergelegt, ter doodt veroordeelt. De omstandigheden dezer zake worden verscheidentlyk verhaalt, terwyl zommigen getuigen, dat hem zyn vader zelf veroordeelt en gedood, en zyne goederen aan Ceres toegewyd heeft. Doch Livius houdt het voor waarschynlyker, dat hy van de Quæstores, Cæso Fabius, en Lucius Valerius aangeklaagt, en van 't volk ter doodt veroordeelt is. Zyn huis wierdt omver gehaalt. Anderen verhalen 't met andere omstandigheden. *Livius l.* II. *c.* 41. *Dion. Halic. Rom. Antiq. l.* VIII. *Florus l.* I. *c.* 26. *Valer. Maxim. l.* V. *c.* 8. *exemplo* 2. *l.* VI. *c.* 3. *ex.* I.

CASSIVELLANUS, een broeder van Lud, des konings van Engelandt, wordt gezegt dertig jaren voor de geboorte van Christus geleeft te hebben. Hy regeerde na de doodt zyns broeders op een zeer rechtvaardige wyze, en gaf den oudsten zoon zyns broeders, namentlyk Thomantius Cornwal, het ryk, maar den jongsten, genaamt Androgæus, gaf hy Kent. Julius Cæsar maakte Britannië ter zelver tydt cynsbaar. Doch dit alles is zeer onzeker. *Beda. Polydor. Virgilius in hist. Angl.*

CASSOPO, eene der Griekse steden in 't eilandt Corfu, bekend onder den ouden naam van *Cassiope*, en vermaard door den tempel van Jupiter, waar van vele oude penningen voorhanden zyn. Het is nu niet dan een vervallen sterkte, met eene kerk, gewyd aan *Panagia*, dat is de *volheilige* of *allerheiligste*, te weten de maagdt Maria, moeder des Heilands. Deze kerk is half gevult met tekenen van afgeleide of betaalde geloften, gegeven door zeevarende luiden, of anderen, die de gevaren der zee ontkomen zyn. Men spreekt daar van zeker mirakel. Daar is een beeldt van de heilige maagdt, op de Griekse wyze geschildert, op een stenen vierkant, dat in den muur der kapelle gemetselt is. De reizigers, willende weten, of iemandt hunner vrienden overleden is, houden tegen dat beeldt een koperen stuiver van Corfu of Dalmatië. Zo nu de geen, waar aan zy gedenken, leeft, dan blyft de stuiver daar aan vast, maar valt af zo de persoon dood is. Dit is voor die 't geloven willen. *Spon.*

CASSUBEN, een hertogdom in Neder-Pomeren, onder 't gebiedt des konings van Pruissen, gelegen tusschen Pruissen en Pomeren, aan de Oostzee. De naam wordt gezegt zynen oorsprong van de oude Sclaven te hebben, by welke *Cassen Hube* eene vouwe betekent, om dat de inwoonderen gevouwe rokken droegen. Hoewel Joh. Duglossus, een schryver van de XV eeuwe, allereerst gewag van Cassuben maakt. Eertyds strekte zich dit hertogdom verder uit, begrypende het gedeelte van Pruissen rondom de Wyssel, dat nu Pomeren genaamt wordt. De voornaamste steden zyn: Colberg, Cöslin, Belgard, enz. *Hartknoch Dissert. de Orig. Pomer.* §. 11. *&* 12. *script. Pomer.*

CASTABALA, anders *Perasia* genaamt, eene oude stadt in beneden-Cilicië, op de grenzen van Syrië, naar de Sinus Issicus, nu Golf van Lajazzo genaamt. Plinius getuigt van de inwoonderen, dat zy ten oorlog trekkende, een grote menigte honden met zich voeren. Dat waarschynlyk is, aangezien ook te S. Malo in Bretagne, gene andere schildwacht gezegt wordt aan de poorten te zyn dan honden. In deze stadt was ook een vermaarde tempel van Diana Perasiensis, waar in de priesters gewoon waren barvoets over gloejende kolen te gaan. *Æneas Sylvius Asiæ c.* 46.

CASTAGNETTO, een sterk slot in Piemont, het welk de Franschen in 't jaar 1705 met verlies van 800 man te vergeefs bestormden. Niet verre van daar is een brug over de Po geslagen.

CASTAGNO (ANDREAS DEL) was de eerste onder de schilders in 't gebiedt van Florence, die met olieverwe schilderde, hebbende zulks van Dominicus van Venetië, en deze van Antonellus van Messina geleert. Castagno was maar een boeren jonge, wanneer hy zich tot de schilderkunst begaf, maar ziende zich daar in verre gevordert, en echter moetende gedogen, dat hem Dominicus overtrof, wierdt hy daar over zo nydig, dat hy den zelven op zekeren tydt des avonds in de stadt dodelyk kwetste, doch zo heimelyk, dat Dominicus hem niet ontdekken kon: dies hy by hem, als zynen boezemvriendt, gebragt wierdt, in wiens armen hy den geest gaf. Ook bleef die daadt zo lange verborgen, tot dat ze Castagno op zyn sterfbedde zynen biechtvader openbaarde. Zynen grootsten roem behaalde hy door de schildery, die de Republyk van Florence in 't jaar 1478 maken liet, waar in de executie der zamengezworenen vertoont wierdt. Hier van daan wierdt hy *Andreas de gl' Impiccati*, dat is, *der gehangenen*, genaamt, om dat 'er vele gehangenen in de schildery gezien wierden. *Felibien. Sandrart T.* I. *Lib.* II. *c.* 4. *n.* 21.

CASTALDO (JOHAN BAPTISTA) een vermaard veldheer in de XVI eeuw. Hy vertrok uit het koninkryk Napels, waar in hy geboren was, nog zeer jong, met den markgrave van Pescara naar Lombardië, alwaar hy zich in vele gelegenheden, voornamentlyk in 't jaar 1525 by den vermaarden veldslag van Pavia, zeer dapper gedroeg, en het Fransche leger een groot nadeel toebragt. Naderhandt volgde hy de keizerlyke wapenen onder Karel van Bourbon, en na des zelfs doodt diende hy in 't gebiedt van Napels tegen den Franschen veldheer Lautrek, tot dat des zelfs leger twee maal geslagen was. Van daar volgde hy den keizerlyken generaal Philibert, prins van Oranje, wiens gunst hy erlangde, en muntte in de belegering van Florence uit. By de belegering van Wenen, door de Turken ondernomen, en in den oorlog tegen de Smalkaldische bondgenoten, droeg hy zich zo dapper, dat, als naderhandt de Roomsch koning Ferdinand de I zynen broeder, Karel den V, verzocht om een bekwamen veldheer over te zenden, dezelve boven anderen dezen Castaldo verkoor, dien daar op Ferdinand tot zynen generaal in Zevenbergen aanstelde, alwaar hy grote daden verrichtte, tot dat hy in 't jaar 1527 ten deele van zyn eigen volk verlaten wierdt, en zich in Hungarië alles tot een opstandt schikte: weshalven hy wederom naar Wenen keerde, en van den keizer weder geëischt wierdt, om hem in den oorlog tegen Henrik den II, koning van Vrankryk, te gebruiken. Hier toonde hy in 't jaar 1552 by 't innemen der vestingen Teroanne en Hesdin, en anderszins, zyne dapperheit. Onder Philips den II diende hy in Piemont tegen Vrankryk, en wanneer deze in 't jaar 1559 met Vrankryk vrede maakte, verkoor hem koning Philippus tot veldheer dier benden, die den koning van Vrankryk, Karel den IX, tot hulpe tegen de Hugenotten belooft waren. Doch vooraleer hy dit gebiedt op zich nam, stierf hy te Milanen in 't jaar 1562 aan een hete koorts. Van keizer Karel den V hadt hy te voren het markgraafschap van Cassano in Lombardië, nevens eenige andere aanzienlyke landen, tot vergelding zyner diensten als een leen ontfangen. Hy was zo wel een dapper veldheer, als een bekwaam staatsdienaar, 't welk voornamentlyk zyne verrichtingen in Hungarië betonen. Uit dien hoofde was hy by Karel den V in groot aanzien; want deze beraadslaagde zich met hem en den hertog van Alba na de overwinning, over de Protestanten behaalt, hoe hy in 't toekomende gevoeglykst met de Duitschers handelen moest; hoewel men zynen raadt, die naar zachtheit helde, niet opgevolgt heeft. De Hungaren beschuldigden hem van gierigheit en arglistigheit, voornamentlyk wegens de zake met den kardinaal Martinusius. Zie MARTINUSIUS. *Alipr. Caprioli ritratti di cento capit. illustri p.* 107.

CASTALIO, (JOSEPHUS) een redenaar en dichter, geboortig uit Ancona in Italië. Hy was in 't einde der XVI eeuw zonderling vermaard wegens zyne letterkunde, en maakte, dat de Italianen hunnen roem nopens deze studien, die ze byna verloren hadden, wederom erlangden. Men heeft onder andere en veelvuldige werken van hem, *De Columna triumphali Imperatoris Antonini; Variæ Lectiones; de antiquis puerorum prænominibus; de nomine Virgilii, & adversus fœminarum prænominum assertores Dissertatio. &c. Erythr. Pinac. I.*

CASTALIO, (SEBASTIANUS) of liever CATELLIO, *Chatillon*, het welk de eigentlyke naam zyns geslachts is, wierdt in 't gebergte der Allobrogen, waar door zommigen het Dauphiné, en anderen Savoje verstaan, in 't jaar 1515 geboren; hoewel zommigen verzekeren, dat Chatillon in Bresse zyne geboorteplaats is. Hy was zonderling in de Griekse en Latynsche talen gevordert, en schreef in de zelve sierlyk. In de jaren 1540 en 1541 wierdt hy met Calvinus bekend, die hem bewoog het Rectoraat der schole van Geneve aan te nemen. Doch dewyl hy wegens eenige afzonderlyke gedachten met de Godgeleerden in geschil geraakte, wierdt hy genoodzaakt, in 't jaar 1544 dezen dienst te verlaten. Hy begaf zich derhalven naar Basel, en wierdt tot professor der Griekse tale gevordert: doch bragt aldaar zyn leven in de uiterste armoede door, en stierf den 29 December des jaars 1563. Hy hadt met Calvinus en Beza een hevigen twist, van welke hy omtrent de leere der verkiezing en het ketterdopen verschilde. Doch maakte zich nog meer verdacht, toen hy eenige werken van *Orchini* uit de Italiaansche

sche in de Latynsche tale overzette. Ook wierdt hy als een Enthusiast uitgekreten, wanneer hy het boek, genaamt *de Duitsche Theologie*, in 't Latyn vertaalde. Meest is hy vermaard geworden door zyne Latynsche vertaling van den geheelen Bybel, die wegens hare sierlykheit van velen geprezen, doch wegens zommige plaatsen gelaakt wordt. Daarenboven heeft hy nog eenige andere schriften uit het Griekfch in 't Latyn vertaalt, als *Xenophon de Republica Atheniensium*; *Cyrillus Alexandrinus de exitu animæ, & secundo ejus adventu*; *Sibyllina Oracula, carmine Heroico reddita, cum annotationibus*, enz. Voorts heeft hy geschreven, *de Prædestinatione & Justificatione in cap.* IX. *Epist. ad Romanos*; *Enumeratio quinque impedimentorum, quæ mentes hominum à vero in divinis abducunt*; *Dialogi sacri*; enz. Ook heeft hy het bekende boekje van Thomas à Kempis *van de Navolginge van Christus* in beter Latyn gebragt. *Sammarth. in Elog. l.* II. *Thuan. & Teissier. addit. T.* I. *p.* 221. *seq. Beza vita Calvini &c. Spon. hist. de Geneve l.* III. *Leti hist. Genev. T.* III. *Bayle. Oudheden van Deventer II Deel, pag.* 214.

CASTALIUS FONS was een bron in Phocis, die den godt Apollo, en nevens hem de Zanggodinnen was toegeheiligt. Men zegt, dat Apollo zekere Nymphe in dezen bron verandert heeft, die daar op de kracht ontfangen heeft, om alle de genen, die daar uit dronken, tot dichters te maken. *Pausan. in Phocic.*

CASTANEDA (FERDINANDUS LOPEZ DE) was geboortig uit het koninkryk van Portugal, en leefde omtrent het jaar 1540. Hy schreef een geschiedenis van de ontdekking der Indiën door de Portugezen. Deze wierdt van Nicolaus Grouchi in 't Fransch vertaalt, en is in den jare 1553 te Parys door Vascosa, en in 't jaar 1554 te Antwerpen door Stealsius gedrukt, onder den name van *Historia do descubrimento è conquista da India per os Portuguesės.*

CASTANOWITZ, een vesting aan de rivier Unna, in Croatië, staande onder 't gebiedt van 't huis van Oostenryk.

CASTEL, een slot en vlek in Frankenlandt, zynde het eerste beneden; het andere op een hogen berg aan den Steigerwaldt, twee mylen van Kitzingen, gelegen, en ook Hohen-Castel geheten. Het is het stamhuis der graven van Castel. By het dorp is een wild-badt, wiens kracht door Joh. Posthius beschreven is. *Zeil. Top. Franc. p.* 33.

CASTEL, of *Hohen-Castel*, een voornaam graaflyk geslacht in Frankenlandt, het welk zeer oud is: want men gelooft op waarschynlyke gronden, dat het van de oude hertogen in oud-Frankenlandt, en vervolgens van de graven van Rotenburg, afstamt. Namentlyk wanneer in 't jaar 326 koning Dagobert het bestier over Oost-en West-Frankenlandt hadde, en de Zwaben in 't landt van Thuringen vielen, zondt Dagobert, op 't verzoek der Thuringers, hen zynen zoon *Genebald* te hulp. Deze wierdt na 't verdryven der Zwaben door den koning van Thuringen met een stuk lands aan den Mayn begiftigt, waar over hy als hertog regeerde, en zynen nakomelingen naliet. In 't jaar 686 wierdt *Gotzbaldus*, of *Gottswert*, of *Gosbert*, (want zyn naam wordt verscheidentlyk in de oude Kronyken geschreven) als hertog der Oost-Franken van Kilianus gedoopt, nalatende *Gotzbertus*, of *Gotzbaldus* den II, hertog der Oost-Franken, en *Kunibertus*, grave van Rotenburg aan de Tauber, volgens een vergelyk, in 't jaar 706, na de doodt van hun vader, gemaakt. De eerste stierf in 't jaar 721 te Wurtzburg. Zyn zoon *Hetto*, of *Otto*, hertog der Franken, zynde de laatste van zyn geslacht, overleedt in 't jaar 740, nalatende eene eenige dochter, *Arminia*, of *Irmina*. Doch Kunibertus, die in 't jaar 720 stierf, hadt *Radulphus* geteelt, wiens zoon was *Megingaudus*, of *Meinguth*, geteelt by Adelburge, zuster van Karel den Groten. Deze trouwde Arminia, dochter van hertog Hetto. Hy noemde zich hertog en graaf van Rotenburg, Castel en Endsee, en stichtte in 't jaar 816 het klooster Zwartzbach. Van dien tydt af hebben de graven van Castel zedert vier honderd jaren de wereldlyke bescherming over dit klooster gehad. Doch de bisschoppen van Wurtzburg hebben zich hier metter tydt tegen aangekant, waar uit eindelyk een oorlog is ontstaan; invoegen de bisschoppen den afgematten graven in 't jaar 1230 van hun recht geheel berooft hebben. Deze *Kunibert*, zynde de rechte stamvader der graven van Castel, stierf den 30 Augustus des jaars 828, en wierdt nevens zyne gemalinne in 't voornoemde klooster Zwartzburg begraven. Hy liet twee zonen na, namentlyk *Arnout*, grave van Rotenburg en Endsee; en *Marquard*, grave van Castel. Deze hadt drie zonen, *Tragulphus*, die in 't jaar 918 abt van 't klooster Zwartzenburg, en naar zommiger verhaal ook bisschop van Wurtzburg geweest is; *Burkhard*, die in 't jaar 903 regeerde, en *Ulrich*. Onder deze twee laatste is een de vader van *Wolfgang* en *Johannes*, graven van Castel, geweest. Graaf *Wolfgang* de I van Castel teelde *Philippus*, die in 't jaar 935 een krygstocht deedt onder hertog Conraad, en oorloogde nevens hem onder koning Henrik den I tegen de Hunnen. Zyn broeder *Johannes* de I was in 't jaar 938 als grave der Franken op het eerste tournooispel te Maagdenburg, alwaar hem uit aanmerking zyner dapperheit een verguld zwaardt door zekere gravinne van Thun vereert wierdt. Philippus, grave en heer van Castel, regeerde in 't jaar 942, nalatende twee zonen, *Willem* en *Diderik*. Willem, grave van Castel, en zyn broeder Diderik kantten zich tegen de verkiezing van keizer Otto den III, alzo hy nog zeer jong was; doch zy wierden van Hugo, bisschop van Wurtzburg, gevangen, en van den keizer zelf in 't jaar 974 veroordeelt, om met het zwaardt gedood te worden. *Gerlacus*, zoon van Willem, die in 't jaar 1019 regeerde, nam den naam van grave van Hohen-Castel aan, tot onderscheiding der graven van Castel, in de opper-Palts en van Sultzbach. Zyn zoon *Frederik* de I was onder de voornaamste heeren van Duitschlandt in 't jaar 1042 op het tournooispel te Halle in Saxen. Deze graaf Frederik de I regeerde in 't jaar 1042. Hy teelde drie zonen en twee dochteren, namentlyk *Conraad*, *Hedwig*, gemalin van den landgrave Gebhard van Leuchtenburg, *Margareta*, *Lodewyk* den I, en *Otto*. Otto, grave van Castel, regeerde in 't jaar 1080, en teelde *Rupertus*. Rupertus de I regeerde in 't jaar 1115. Zyne gemalin was Sophia, gravinne van Zwartzenburg. By deze teelde hy drie zonen, *Herman*, *Albert*, en *Rupert* den II. Deze liet vier zonen na, namentlyk *Rupert* den III, *Lodewyk* den II, *Wolfgang* den II, en *Johannes* den II. Onder deze heeft Rupert de III geregeert in 't jaar 1230. Hy schreef in zynen tytel de woorden *door Gods genade*, of *by de gratie Gods*. Zyne gemalinne was Hedwig, die hy trouwde in 't jaar 1225. Deze baarde hem vier zonen, *Herman* den II, *Wolfgang* den III, die dood viel, en Maria van Saltzburg als weduwe naliet, *Rupert* den IV, domheer te Wurtzburg, en *Henrik* den I. Lodewyk de II verkocht zyne goederen aan 't bisdom Wurtzburg, en trok met keizer Frederik den I naar 't Heilige Landt, doch stierf op dien tocht in 't jaar 1223, of 1228. Hier uit nam bisschop Herman van Wurtzburg gelegenheit om Rupert, oudsten broeder van Lodewyk, te kwellen, om hem dus te noodzaken, hem ook zyn deel af te staan. Doch Rupert stelde zich te weer, verbrandde de stadt nevens het klooster Zwartzach, waarom hy in den ban gedaan wierdt. Eindelyk kwam hertog Lodewyk van Beyeren tusschen beide, en maakte een vergelyk tusschen de strydende partyen in 't jaar 1230, waar by de stadt en 't klooster Zwartzach, met het dorp Geroltzhauzen, aan den bisschop gelaten wierden. Hier by kwamen, voor de gelede schade, het slot Hallburg, de voogdy over de dorpen Schönbach, Laub, Reuppelsdorf, Gocheim, Oethauzen, Diemach, Streilbach, Aichfeldt, Northeim en Volkach, met alle des zelfs inkomsten, mits Rupert de zelve wederom als een leen van den bisschop zou ontfangen; en dit was het begin der vermindering van 't huis Castel, waar op vele onlusten en verdeelingen gevolgt zyn. *Henrik* de I was blind, en hadt tot gemalinne zekere gravinne van Henneberg, by welke hy *Henrik* den II, *Frederik* den II, en *Herman* den III, nevens eene dochter, *Adelheit*, teelde, eerst gemalin van grave Arnshau, naderhandt van Albrecht, markgrave van Meissen, en hertog van Thuringen. In 't jaar 1266 onstont 'er een grote oneenigheit tusschen den bisschop Berthold van Sternberg en de burgery van Wurtzburg, die Berthold, grave van Henneberg, tot bisschop begeerden, en dien de graven van Castel begunstigden; doch de graven van Castel wierden door den bisschoplyken generaal, Herman van Weinsperg, ten eenemale geslagen.

Ter zelver tydt is de stam van Castel in drie takken verdeelt. Het hoofdt van de eerste tak was *Henrik* de II, die in 't jaar 1262 regeerde. Zyne gemalin was Adelheit, burggravinne te Neurenberg, by welke hy vyf zonen teelde, namentlyk *Conraad* den II in 't jaar 1301, *Rupert* den III in 't jaar 1317, *Herman* den IV, die in 't jaar 1332 de helft van 't ampt Castel, met het slot, dat nu verwoest is, den burggraven van Neurenberg overliet; *Henrik* den IV, en *Berthold*, die jong stierf, nevens eene dochter, *Hedwig*, gemalin van Albrecht van Hohenloh. Onder deze vyf zonen heeft graaf Rupert alleen een dochter geteelt; invoegen deze linie haast wederom uitgestorven is. De tweede linie stamt af van *Herman* den III in 't jaar 1268. Deze teelde *Frederik* den III, die in 't jaar 1325 gestorven is. Hy maakte de Vogelsburg by Volkach omtrent den Mayn, op een hogen berg gelegen, tot een Karmeliten-klooster, en stierf in 't jaar 1363. Hy liet twee zonen na, *Wolfgang* den IV, die in 't jaar 1392, en *Rupert* den VI, die in 't jaar 1368 zonder erfgenamen na te laten stierven, en dus een einde van hunne linie maakten. Maar door de derde linie is de graaflyke stam van Castel voortgeplant: want *Frederik* de II teelde by zyne gemalinne Bertha, die in 't jaar 1254 stierf, drie zonen, *Frederik* den III, *Herman* den V, en *Henrik* den III in 't jaar 1253. Onder deze stierf Frederik de III in 't jaar 1299, nalatende drie zonen by Sabina van Oettingen, *Frederik* den IV, *Georg*, en *Herman* den VI, nevens eene dochter, *Bertha*. Deze was in 't jaar 1295 nonne in 't klooster van S. Marcus te Wurtzburg. *Frederik* de IV heeft twee gemalinnen gehad, van welke de eerste was Warpurg in Hohenloh, uit de linie van Braunek, in 't jaar 1292, by welke hy verwekte drie zonen, als *Herman* den VII, *Johannes* den III, *Frederik* den VI, die in 't jaar 1326 domheer te Bamberg was, nevens eene dochter, *Elisabeth*, gemalin van graaf Poppo van Henneberg. De tweede was Elisabeth, gravin van Reinek, in 't jaar 1331, by welke hy teelde *Frederik* den VII, en *Pieter*. Toen deelde zich de stam, doch voor een korten tydt. Te weten *Herman* de VII trouwde Lacerda, hertoginne van Teck, en gewan by haar *Johan* den IV, en *Willem* den II. Deze laatste nam ten huwelyk Adelheit, gravin van Nassau, doch stierf zonder kinderen na te laten. Graaf *Johan* de IV stierf ook kinderloos: invoegen deze linie een einde nam. Graaf *Pieter* teelde eene dochter, *Catharina*, nevens een zoon, *Leonard* den I, welke beide ook zonder kinderen gestorven zyn; dies het graafschap alleen van *Frederik* den VII bezeten wierdt. Deze stierf in 't jaar 1376, nalatende by Adelheit van Nassau drie zonen, *Johannes* den V, *Albert* den II, en *Leonard* den II. Door Leonard den II is de stam voortgeplant. Hy stierf in 't jaar 1426, nalatende by Anna van Hohenloh twee zonen, *Johan* den VI in 't jaar 1451, en *Willem* den IV, nevens drie dochteren, *Elisabeth*, gemalin van grave Thomas van Strik, *Anna*, die in 't jaar 1432 stierf, en *Barbara*, abdisse te Kitzingen. Willem de IV leefde zeer kwalyk, brengende het graafschap Castel, dat te voren een Ryksleen geweest was, onder 't stift Wurtzburg in 't jaar 1457; en hoewel hy zeer verarmt was, bouwde hy echter in 't jaar 1458 het klooster Birklingen, dat in 't jaar 1525

1525 in den boerenkryg verwoeſt is. De inkomſten heeft het ſtift Wurtzburg tot zich genomen. Hy ſtierf den 7 Auguſtus des jaars 1479, hebbende geteelt by Anna, gravinne van Helfenſtein, *Leonard* den III, die by 't leven van zyn vader op de jagt omkwam, en *Frederik* den VIII, die eerſt domheer te Straasburg was, maar na de doodt van zyn ouder broeder den geeſtelyken ſtaat verliet, nevens *Veronica* en *Amelia*. Frederik de VIII ſtierf in 't jaar 1498, hebbende by Eliſabeth van Reitzenſtein geteelt *Frederik* den IX, die jong ſtierf; *Georg*, geboren in 't jaar 1467, en geſtorven 1506; *Johan* den VII; *Wolfgang* den V, en in 't jaar 1466 *Agnes*, gemalin van Willem den jongen, vryheer van Zwartzenberg, met nog eene dochter, getrouwt met Henrik van Guttenſtein in Bohemen. Graaf Johan de VII en Wolfgang de V hebben het graafſchap met malkander gedeelt, doch leefden byna gedurig in twiſt; waarom ook graaf Johan tot ſpyt van zyn broeder het ſtift Wurtzburg aan 't ſtedeke Volkag verpandde. Zyne eerſte gemalin was Magdalena, gebore Röder; de tweede was Dorothea van opper-Weimar. Hy zelf was Brandenburgſche opper-amptman te Kitzingen, en ſtierf aldaar zonder kinderen in 't jaar 1528. *Wolfgang* de V wierdt geboren in 't jaar 1482, en ſtierf 1546. Hy was eenige jaren lang des biſſchops van Wurtzburg amptman op Stolberg, en Raadt, en bragt het graafſchap van Caſtel wederom in een goeden ſtaat. Hy trouwde Martha, gravin van Wertheim, die, door 't afſterven der Wertheimſche linie met de doodt van den laatſten grave Michiel in 't jaar 1557, wiens vaders zuſter zy was, de dorpen onder-en opper-Allertzheim, Billingshauzen, en Halb-Remlingen, met nog eenige inkomſten aan geldt, aan 't huis Caſtel gebragt heeft. Hy gewan by haar vier zonen en drie dochteren, namentlyk *Conraad*, *Frederik*, *Henrik*, *Georg*, *Margareta*, *Magdalena*, en *Barbara*. Onder deze hebben Conraad, Henrik en Georg in 't jaar 1560 eene erfvereeniging tot bewaring van hun vervallen graafſchap gemaakt, overeenkomende, dat altydt de oudſte regerende grave van Caſtel alle ridders, burgers en boeren, insgelyks geeſtelyke, buiten 't gebiedt eens anderen graven de lenen geven, maar dat geen der graven zonder voorkennis der anderen iets van zyne goederen vermogt te verzetten of vervreemden. Dit erfverdrag is door de keizers Ferdinand den I in 't jaar 1562 en Maximiliaan den II in 't jaar 1566 beveſtigt. *Conraad* de III was een groot Rechtsgeleerde, geboren in 't jaar 1519. Hy trouwde met Eliſabeth, dochter van Ernſt den V, markgrave van Baden en Hochberg, in 't jaar 1546, en ſtierf in 't jaar 1577. Door hem is de Paapſche Mis in 't jaar 1546 te Rudenhauzen, en 1549 te Caſtel afgeſchaft, en noch hy, noch zyn broeder Georg lieten zich door den biſſchop van Wurtzburg het zogenaamde *Interim* opdringen. Hy heeft ook het ſlot, nevens het grootſte gedeelte der onderdanen te Wieſenbrun aan Caſtel gebragt, en twee dochters nagelaten, namentlyk *Martha*, gemalin van Henrik Schenk van Limburg, en *Eva*, gemalin van graaf Sigismund van Hardek. *Frederik* de X was geboren in 't jaar 1502, en diende onder koning Henrik den II van Vrankryk. Hy wierdt by Diedenhoven den 15 September des jaars 1552 dood geſchoten. Men roemt hem van wegens zyne geleerdheit en ervarenheit in vreemde talen. *Henrik* de IV was geboren in 't jaar 1525, den 13 February, te Stolberg aan den Steigerwaldt. Zyn vader noodzaakte hem zich in den geeſtelyken ſtaat te begeven, waar in hy domheer te Wurtzburg wierdt; doch na des zelfs doodt verliet hy het geeſtelyke leven, en trouwde in 't jaar 1555 Eliſabeth van Helfenſtein, weduwe van Georg van Rapolſtein, en teelde by haar *Henrik* den V, en *Frederik* den XI, die beide jong geſtorven zyn. Dewyl hy geen landt hadt, maar enkele vier duizend guldens, die hy als domheer vergadert hadde, zo nam hy dienſt onder Chriſtoffel, hertog van Wurtemberg, en markgrave Georg Frederik van Brandenburg. Maar wanneer zyn broeder Conraad zonder kinderen kwam te ſterven, zo heeft Georg de helft zyner nalatenſchap met hem gedeelt. Hy was een goed Godgeleerde, en daarenboven een goed huishouder, die hoewel hy in den begin niets hadt, echter metter tydt niet alleen het ſlot Remlingen van den grondt nieuw opgebouwt, maar ook Steinbach aan de Wein, Schönbach, en vele andere goederen aan zich gebragt heeft. Hy ſtierf den 20 September des jaars 1595. *Georg* de III, geboren den 19 November des jaars 1527, trouwde den 16 Auguſtus des jaars 1557 Sophia, Karel Schenkens van Limburg dochter, en teelde by haar *Wolfgang*, *Johan Philip*, en *Godfried*, *Ottilia*, *Martha* en *Maria*. Hy heeft door zyne goede huishouding het graafſchap grotelyks verbetert. In 't jaar 1553 trok hy met markgrave Albert van Brandenburg in den oorlog, en diende naderhandt markgrave Georg Frederik als opperhoofdman op Culmbach, en amptman te Kitzingen. Hy ſtierf den 12 November des jaars 1597, nalatende *Wolfgang* en *Godfried*, ſtamvaders van de thans nog bloejende takken, de Remlingſche en Rudenhauſiſche. *Wolfgang* de VI nu, hoofdt van de Remlingſche tak, wierdt in 't jaar 1558 geboren, trouwde eerſt Magdalena, gravin van Hohenſtein, en wanneer deze in 't jaar 1601 ſtierf, Juliana, gravin van Hohenloh, in 't jaar 1605, die hem den 27 Jan. 1610 *Wolfgang Georg* baarde. Hy wierdt in 't jaar 1650 opperhofmeeſter des hertogs van Wurtemberg te Stutgard, en des gemeenen regiments preſident. In 't jaar 1661 wierdt hem het beſtier van 't graaflyke Frankiſche collegie opgedragen. Hy ſtierf den 4 May des jaars 1668, hebbende by zyne gemalinne Sophia Juliana, dochter van Lodewyk Everard, grave van Hohenloh, zeven zonen en twee dochters geteelt, waar van vyf zonen of voor, of even na hun vader geſtorven zyn. De twee anderen zyn, 1) *Wolfgang Theodoricus*, grave en heer van Caſtel, geboren den 6 January des jaars 1641. Deze was des overleden keurvorſten van de Palts, Karel, opperhofmeeſter, en burggraaf van Alzey geweeſt. Zyne eerſte gemalin was Eliſabeth Dorothea, dochter van Lodewyk Caſimir, aartsſchenker van Limburg, die den 21 December des jaars 1691 overleedt, hebbende gebaart *Sophia Dorothea* den 21 Juny des jaars 1668; *Chriſtiana Theodora* in 't jaar 1669, die ſtierf in 't jaar 1674; *Charlotta Juliana* den 14 December des jaars 1670. Deze trouwde den 8 February des jaars 1695 Johan Frederik, grave van Caſtel-Rudenhauzen, en ſtierf den 5 February des jaars 1696; *Floriana Louiſa* in 't jaar 1671, geſtorven in 't jaar 1676; *Chriſtiana Eliſabeth* in 't jaar 1674; *Karel Theophilus* den 16 April des jaars 1679, die in 't jaar 1702 voor Landau ſneuvelde. In 't jaar 1686 wierdt hy uit hoofde van dit verwantſchap, voor zich en zyne nakomelingen van beide kunnen, door den keizer Leopoldus met de verwachting op 't gebiedt van Limburg en 't Ryks-erfſchenkers-ampt, met den aankleven van dien, begiftigt, zo wegens zyne verdienſten, als uit aanmerking der oude maagſchap en vriendſchap met de erfſchenkers van Limburg. Na 't afſterven zyner eerſte gemalinne heeft zich Wolfgang Theodoricus den 7 Maart des jaars 1693 met Dorothea Renata, dochter van Maximiliaan Eraſmus, grave van Zinzendorf, in huwelyk begeven, en by de zelve vyf kinderen geteelt, van welke twee dochters met een zoon, *Wolfgang Georg* genaamt, geboren den 20 December des jaars 1694, tot hunne volwaſſe jaren gekomen zyn. 2) *Frederik Magnus*, geboren den 6 October des jaars 1646, nam op zyne reize naar Vrankryk de Roomſche religie aan, wierdt keizerlyke kamerheer, generaal veldmaarſchalk en overſte over een regiment dragonders. In 't jaar 1678 trouwde hy Suſanna Johanna, dochter van Joachim Ernſt, grave van Oettingen, die hem in 't jaar 1679 *Leopold Frederik Ernſt* baarde. De zuſters der twee genoemde graven waren *Juliana Dorothea*, en *Sophia Louiſa*. De eerſte wierdt geboren den 30 Juny des jaars 1640, en trouwde Henrik Frederik, grave van Hohenloh-Langenburg, in 't jaar 1658; de tweede, geboren den 8 July des jaars 1648, trouwde in 't jaar 1666 Albert Frederik, grave van Wolfſtein. De Rudenhauſiſche linie is door *Gotfried*, broeder van den voornoemden Wolfgang den VI, geſticht. Hy was geboren den 16 January des jaars 1577, en ſtierf den 6 Auguſtus des jaars 1635. Hy hadt by Anna van Limburg, *Georg Frederik* en *Henrik Albert* geteelt, doch de laatſte ſtierf in den ongehuwden ſtaat den 25 July des jaars 1633. Georg Frederik was geboren den 21 Auguſtus des jaars 1600. Hy teelde by zyne gemalinne Anna Louiſa van Limburg negen kinderen, van welke, wanneer hy den 23 Maart des jaars 1653 ſtierf, maar vier zonen en twee dochteren in 't leven waren, daar onder maar merkwaardig is *Philip Gotfried*, geboren den 21 November des jaars 1641, en geſtorven den 10 Juny des jaars 1681. Hy trouwde in 't jaar 1670 Anna Sibylla Florentina, dochter van Johan Lodewyk, Wild-en Rheingrave, die den 12 Maart des jaars 1685 overleedt, nadat ze gebaart hadde zes dochters en twee zonen, van welke een zoon en eene dochter zeer jong, de jongſte dochter, *Chriſtina Charlotta Juliana*, in 't jaar 1699, in 't negentiende jaar hares ouderdoms, ſtierf. Onder de anderen is alleen merkwaardig *Johan Frederik*, grave en heer van Caſtel, geboren den 6 February des jaars 1675. Hy trouwde in 't jaar 1695 Charlotta Juliana, dochter van Wolfgang Theodoricus, grave van Caſtel-Remlingen; doch deze ſtierf den 23 February des jaars 1696, nadat ze *Dorothea Charlotta* gebaart hadde. Hy hertrouwde derhalven in 't zelve jaar den 5 Auguſtus. Charlotta Louiſa, dochter van Johan Frederik, grave van Hohenloh-Oettingen; doch ook deze overleedt den 1 Juny des jaars 1697 in de kraam van *Frederica Charlotta*, die ook maar anderhalf jaar bereikte. Ten derden male trouwde hy den 22 February des jaars 1699 Catharina Hedwig, dochter van Ditlof, grave van Rantzau en Löwenholm, die hem den 14 May des jaars 1701 *Frederica Eleonora* baarde. Voorts valt aan te merken, dat het graafſchap Caſtel nog op huiden zyn eigen leenhof heeft, niet volgens de leenrechten van 't biſdom Wurtzburg, maar volgens de gemeene rechten. Hunne leenmannen zyn de vorſt van Zwartzenberg, en de erfſchenken en altydt-vryen van Limburg uit de Sontheimſche linie, de graven van Giech, de vryheeren van Seniſheim, de maarſchalken van Pappenheim, de abt van Zwartzach, de heeren van Fuchs, de truchſeſſen van Aw en Pommersfelden, die van Hutten, van Zobel, van Hesberg, van Seckendorf, van Schaumberg, van Crailsheim, de kamerheren, de Lorbeeren, Voite van Rienek, Kotwitze van Aulenbach, en vele andere adelyke huizen. Ook hebben de graven van Caſtel het muntrecht, en uit hoofde der Frankiſche hertogen voeren zy een vorſtelyken hoedt op hun ſchildt en wapen. Tot het graafſchap Caſtel behoren ook de drie opperampten Caſtel, Remlingen en Rudenhauzen. Het eerſte begrypt in zich het bergſlot Caſtel, Feuerbach, Gerent, Ziegenbach en Schönaichen; het andere Remlingen, opper-en onder-Allentheim, Bullingshauzen, en Steinbach; maar het derde Aichfeldt, opper-Eiſentzheim, en Wieſenbrun. *Spangenbergs Henneberg. Geneal. Spener opus Herald. l.* II. *Bucellini Germ. ſtemmat. T.* I. *Imhof N. P. l.* VIII. *c.* 1. *Luca Grafen-ſaal P.* II. *p.* 889. *Paſtorii Beſchreib. des Frank. kreiſes. Lunigs Spicil. ſecul. der Teutſchen Reichs-archiv.* I. *Theil.*

Daar zyn nog andere graven van Caſtel, *Caſtel in Nortgouw* genoemt, geweeſt, dog die zyn reets voor 600 jaren uitgeſtorven.

CASTEL, een vermaard beeldhouwer of ſteenſnyder. Zie JOHANNES *de* CASTEL-BOLOGNESE.

CASTEL, een voortreffelyk Beyerſch klooſter, gelegen in 't biſdom Regensburg, tuſſchen Amberg en Neumark, op eene aangename hoogte. Voor den ſtichter wordt gehouden Frederik, grave van Caſtelberg. Deze gaf in 't jaar 1098 zyn ſlot, om 'er een klooſter van te bouwen, het welk zyn zoon Berengarius, graaf van Sultzbach, voltooide. Zedert hebben het de Benedictynen bewoont, tot dat het voor weinig jaren aan de Jeſuiten gekomen is. Hier worden vele graaflyke en adelyke begraafplaatſen getoont, onder anderen dat van *Swepperman*, een vermaard ridder, en geboortig van Neurenberg, onder keizer Lodewyk den IV. *Chur-Bayern p.* 341.

CASTEL A MAR DELLA BRUCCA, een kleine ſtadtin 't ko-

koninkryk Napels, in Principato citra, tusschen S. Severino, en den Salernitaanschen zeeboezem. Zy wierdt oudtyds *Velia* geheten, by Plinius *Helia*, by Strabo *Elia* en *Hielia*. Hier was weleer een bisdom.

CASTEL A MAR DI GOLFO, een stadt in Sicilië aan de Westelyke zeekust van Val di Mazara, aan de Golf gelegen, van waar zy den name heeft. Daar omtrent is het dorp *Segustano*, dat men gelooft der ouden *Emporium Segustanorum* te zyn.

CASTEL A MAR DI STABIA, by de Latynen *Stabiæ*, een stadt in 't koninkryk Napels, gelegen in Terra di Lavoro, heeft een bisschoppelyken setel, staande onder Sorrento. Zy is gelegen aan den zeeboezem van Napels, heeft een bekwame haven, en wierdt in 't jaar 1654 door de Franschen onder den hertog van Guize ingenomen. Plinius en eenige anderen der ouden maken 'er reets gewag van. Zommigen onder de nieuwe landbeschryvers houden ze voor het *Pompeji* der ouden, dat eene woeste plaats is, en thans *Terra del annonciata* genaamt wordt.

CASTEL A MAR DI VOLTURNO, of CASTEL A MAR DI BORNO, een vlek in 't koninkryk van Napels, in Terra di Lavoro, gelegen aan de zee. Men houdt daar voor, dat het een overblyfsel der oude stadt *Volturnum* of *Vulturnum* is, waar van Plinius, Strabo, Livius en Ptolemæus gewag maken. Hier was ook eertyds een bisschoppelyke setel, staande onder Capua.

CASTEL-ARAGONESE, of EMPURIAS, by de Latynen *Castrum Aragonense*, of *Emporia*, een stadt aan de Noordzyde van 't eilandt Sardinië, gelegen aan een kleine zeeëngte, die haar voor een haven dient. Zy is wel versterkt, en heeft een goede citadelle, met een bisschop, staande onder Sassari. Zy is *Castel Aragonese* genaamt, omdat het de eerste plaats was, die de Aragoniërs in Sardinië veroverden.

CASTEL-BOLOGNESE, een kleine stadt in Romagna, behoort tot het pausselyke gebiedt, tusschen Imola en Faënza.

CASTEL BRANCO, een middelmatige stadt in Portugal, in 't landschap Beira, op de Spaansche grenzen, is in de Spaansche oorlogen vermaard geworden. *Colmenar Delices.*

CASTEL-CORNO, een slot, met een gebiedt, in 't bisdom van Trente gelegen, dat eertyds van een geslacht dezes naams beheerscht wierdt. In 't jaar 1270 kwam het door huwelyk aan de familie van Castel-Barco, en naderhandt aan het sticht, wanneer het Ulrich, bisschop van Trente, zynen broeder Paulus, grave van Lichtenstein, als een leen gaf, wiens nakomelingen zich daar van genaamt hebben. Zie LICHTENSTEIN. *Brandis Tyrol. Ehrenk. p. 2.*

CASTEL DI S. ANGELO. Zie ENGELENBURG.

CASTEL DO VIDE, een sterk slot in Portugal, gelegen in Alentejo, op de grenzen van Spanje, is in den laatsten oorlog bekend geworden. *Colmenar Delic. de Portugal.*

CASTEL-DURANTE. Zie URBANEA.

CASTEL-DURANTE, een stadt in 't hertogdom Urbino, was in de XVI eeuw wegens het fyne aardewerk zeer vermaard, dat aldaar gemaakt wierdt, en dat van Faënza in Romandiola gelyk geschat wierdt. De vermaarde schilder Baptista Franco maakte de tekeningen, waar naar het te Castel-Durante zo kunstig gemaakt wierdt, dat 'er de hertog van Urbino twee servizen van aan keizer Karel den V zondt. *Felibien.*

CASTEL-FOLLIT, een plaats in Catalonië, op de grenzen van Gironne en Campredon, op eene hoogte gelegen. Zy was eertyds zeer wel versterkt, en met een goede bezetting voorzien, wanneer ze den 5 September des jaars 1694 door Noailles, maarschalk van Vrankryk, belegert wierdt. Ongeacht deze goede tegenweer gaf zich de gouverneur Don Antonio Villarouil na eene belegering van drie dagen over, en de bezetting wierdt krygsgevangen gemaakt.

CASTEL-GANDOLFO, een vlek in Campagna di Roma, met een schoon pausselyk paleis, naar de kant van Albano en Velitri. Het heeft een aangename situatie, op een kleinen heuvel. Op de eene zyde heeft het een woudt, en de zee van Albano, Lago di Castel Gandolfo genaamt, op de andere la Campagna di Roma en de stadt Rome, twaalf Italiaansche mylen daar van af gelegen.

CASTEL-GELOUX, een kleine stadt en balluagie in Gaskonje, in 't hertogdom Albret gelegen, aan de kleine rivier Avance, die aldaar drie beken ontfangt, en zich drie mylen verder tegen over S. Basilius in de Garonne ontlast. Te Castel-Geloux is ook eene collegiale kerk, en de begraafplaats der hertogen van Albret.

CASTEL-GIOFREDO, of CASTEL-GODOFREDO, een kleine stadt, nevens een slot, met den tytel van een graafschap, in 't hertogdom van Mantua, onder 't gebiedt des hertogs van Castiglione gelegen. De markgraven uit het huis van Castiglione hebben hier hunnen setel.

CASTEL-NUOVO, eene stadt in 't hertogdom S. Saba, of in de provincie Hertzegovina in Dalmatië gelegen, aan 't kanaal van Cattaro. Zy is de hoofdvesting van geheel Dalmatië, in 't jaar 1373 van Tuartko, koning van Bosnië, gebouwt, op een steenachtigen grondt van een hogen heuvel, alwaar de gebouwen van beneden, daar de heuvel van de zee bespoelt wordt, tot naar boven een aangenaam gezicht maakt. Het kasteel Sulincanega, aan de Noordzyde hier aan gehecht, is op een rotzigen grondt gebouwt, en wordt van den berg S. Veneranda gekommandeert; van waar men ook den toren Fastagich, ten deele op een rots, en ten deele op de naastaangelegen aarde gebouwt, beschieten kan. De hoge vesting, Cornigrad genaamt, legt 650 schreden van de stadt Castel-Nuovo, Noordwaarts, en kan van de hoogte des bergs Mont-Shebi in den grondt geschoten worden. Deze plaats wierdt in 't jaar 1538 door de pausselyke, keizerlyke en Venetiaansche armee ingenomen, en met Spaansche troepen bezet, maar in 't volgende jaar door Barbarossa stormenderhandt ingenomen. Vier duizend Spanjaarden wierden of gedood, of gevangen genomen. De Venetianen poogden in 't jaar 1572 deze plaats wederom te veroveren, doch moesten onverrechter zake aftrekken. Doch wanneer ze in 't jaar 1687 met meer dan honderd zeilen daar voor kwamen, veroverden ze de zelve den 29 September. De Turken, die op 't kasteel waren, gaven zich 's anderen daags by verdrag over. *Coronelli. Freschet. Ricaut.*

CASTEL-NUOVO DI CARFAGNANA. Zie CARFAGNANA.

CASTEL-NUOVO TORTONESE, of DI SCRIVIA, een kleine stadt met een citadelle in 't gebiedt Tortonese, in 't hertogdom Milanen, aan de rivier Scrivia gelegen, staat onder 't gebiedt van den marchese Marini.

CASTEL S. PIETRO, een vesting gelegen in een vlakte van klein-Asië, wierdt in de XIV eeuw door de ridders van Rhodus gebouwt. Alhier heeft altydt de groot-baljuw van Duitschlandt de plaats van kommandant bekleed, tot dat ze in 't jaar 1526 door de Turken verovert wierdt. Men hadt aldaar eenige grote honden dus afgericht, dat ze gelyk als op party in 't Turksche gebiedt uitliepen, en alle, die hen ontmoetten, verscheurden, zonder een Christen te beschadigen. Zy keerden op 't geluit van zekere klok weder naar huis. *Becm. V. Joh. Ord Megiseri delic. ord. Eq.*

CASTEL-RODRIGO, een kleine plaats in Beira, een landschap van Portugal, en op de grenzen van 't Spaansche koninkryk Leon, aan de rivier Agujar, tusschen een hoog gebergte gelegen, en met een schoon paleis voorzien. Philips de II, hebbende zich van Portugal meester gemaakt, maakte Christophorus van Moura graaf van Castel-Rodrigo. Philips de III maakte het tot een markgraafschap, en verhief daarenboven Christophorus van Moura tot Grande van Spanje, lidt van den Raadt van Castilië, en eersten onderkoning of Vice-Roi van Portugal. Voorts stondt hy hem toe, dat zich de eerstgeborene van zyn huis altydt graven van Lumiares, ook in Beira gelegen, noemen zouden. Don Manuel de Moura, markgraaf van Castel-Rodrigo, was groot-kommandeur der beide ridderordens van Alcantara en Christus, ook kamerheer van koning Philips den IV, die hem ook tot erf-grande verklaarde. *Manuel de Faria y Sousa epit. de las hist. Portuguef. P. III. c. 19. 20. 21. P. IV. c. 2. 10. Colmenar Delic. du Port. p. 270.*

CASTEL-SARAZIN, eene kleine stadt in Vrankryk, op de grenzen van Languedok en Querci, naar de kant van Montauban en Moissac, niet verre van den zamenloop der rivieren Tarn en Garonne. Zy is gelegen op eene lage, maar sterke plaats. Ten tyde der oorlogen van Karel Martel tegen de Saracenen wierdt ze vermaard, van waar ze ook den naam ontfangen heeft. In de burgerlyke oorlogen, wegens de religie ontstaan, was deze stadt ook ingewikkelt. *Du Chesne recherch. des antiq. de France. Castel Mem. de Langued.*

CASTEL-TORNESE, een kleine stadt in het landschap Belvedere, in Morea, naby het voorgebergte Tornese, niet verre van den zeeboezem van Chiarenza gelegen op een hoogte, omtrent drie mylen van zee. Nadat in 't jaar 1687 de Venetiaansche generaal Morosini Patras en Lepanto hadt ingenomen, eischte hy ook deze plaats op, die daar op aanstonts door den Turkschen Aga overgegeven wierdt, niettegenstaande ze zeer sterk was, en meer dan 200 dorpen in 't vruchtbaarste gedeelte van ganfch Morea onder zich hadt.

CASTELAUN, CASTELHUN, by de Latynen *Castellum Hunnorum* genaamt, is een stadt met een slot, gelegen op den Hondsrug, aan de rivier Drim, in 't graafschap Spanheim, niet verre van Simmeren.

CASTELHOLM. Zie ALANT.

CASTELLANA, of CIVITA CASTELLANA, eene stadt in den Kerkelyken Staat, nevens een bisdom, dat met het bisdom van Orta vereenigt is, en onmiddelyk van den pausselyken stoel afhangt. Bernard Benedicti hieldt hier in de jaren 1596 en 1600 een synode, en Angelus Gozadini in 't jaar 1626.

CASTELLANE, of CHASTELLANE, een kleine stadt en barony in Provence, nevens eene bailluage, gelegen in 't gebiedt van Senez. Zommige schryveren houden ze voor der ouden *Civitas Salinienfium*. Eertyds was ze gelegen op een rots, maar in 't jaar 1260 hebben ze de inwoonders herbouwt naby de rivier Verdon, over welke aldaar eene brugge geslagen is.

CASTELLANEN zyn in Polen en Litthauwen zodanige personen, die onder de wereldlyke senatoren plaats in der zelver vergadering hebben, en in tyde van oorlog, onder 't bevel der wooiwoden, als der zelver luitenants, de edellieden, staande onder hun gebiedt, te veldt brengen. In ieder wooiwoodschap zyn twee of meer Castellanen, zamen vyf en tachtig. Drie van de zelve hebben hunnen setel by de wooiwoden, namentlyk die van Crakau, Wilna en Troki. De Castellaan van Crakau is de voornaamste onder de wereldlyke senatoren. Die van Wilna de zesde, en die van Troki de tiende; of om de oudheit van de kastelneien, of om dat de Castellanen eertyds de Republyk zonderlinge diensten gedaan hebben. De overige 82 Castellanen volgen na de gezamentlyke wooiwoden, en worden gedeelt in grote en kleine. De eerste, die 33 in getal zyn, voeren den naam van 't wooiwoodschap, waar onder zy behoren, zitten in den senaat, nevens de wooiwoden, in armstoelen; en worden in de beschryving *Wielmozni* of *Magnifici* genaamt. De 49 kleine zyn zamen in klein-Polen, Masovië en Reussen, en schryven zich doorgaans van zekere landschappen,

waarom zy *Castellani districtuum* genaamt worden. Deze zyn veel later in den senaat aangenomen. Zy zitten achter de andere senatoren op banken, en worden in de kancelery-brieven *genereuse* of *edelmoedige*, in hunne taal *Krodzena*, genaamt. Voor 't overige zyn ze elkander byna gelyk, en worden in brieven of mondelinge aanspraken genaamt *Jasnie Wielmozne*, of *Illustrissimi*; ook noemt men ze heren van die plaatsen, van de welke zy Castellanen zyn, by voorbeeldt, *Pan Posnanski*, *heer van Pozen*. Geen wooiwode, eenige weinige in Litthauwen en Pruissen uitgezondert, insgelyks geen Staroft, kan te gelyk Castellaan zyn; ook kan niemandt heer van twee kastelaneien zyn. Voorts wordt tot een Castellaan vereischt, dat hy een Poolsch of Litthausch edelman zy, en omtrent die plaats, alwaar hy verlangt Castellaan te zyn, onroerende goederen bezitte. Hunne jurisdictie is meest crimineel. *Dlugoss. l.* IV. *Annal. Polon. p.* 369. *Hartknoch lib.* II. *c.* 3. *p.* 506. *Connor State of Poland. P.* II. *lettr.* II.

CASTELLANETA, een stadt in 't koninkryk Napels, in Terra di Otranto, heeft een bisschoplyken setel, staande onder Tarento, en voert den tytel van een vorstendom. Zy is gelegen aan 't riviertje Talvo, 7 of 8 mylen van den Tarentynschen zeeboezem, tusschen Matera en Motula.

CASTELLANI, en NICOLOTTI. Dus worden genaamt twee strydige partyen onder het gemeene volk te Venetië. Gelyk nu die stadt in zes quartieren verdeelt wordt, van welke drie aan deze, drie aan de andere zyde van 't groot Kanaal zyn, dus heeft ieder der beide partyen drie quartieren in. De Castellani noemen zich van 't quartier *di Castello*, alwaar de patriarchale kerk aan 't een einde der stadt gelegen is. De Nicolotti hebben hunnen name van de *Nikolaas-kerk*, staande op een geheel andere plaats der stadt, en waar omtrent meest visschers en gemeene lieden wonen. Gelykerwyze nu deze, die ook uit het midden van hen een afzonderlyken Doge gewoon zyn te verkiezen, zich best op het vuistrecht verstaan, dus hebben ze doorgaans de overhandt over de Castellani. Doch deze beelden zich in, dat ze aanzienlyker zyn dan de Nicolotti. De onderlinge haat is zo groot, dat jonge knapen van beide partyen elkander ontmoetende zelden zonder bloedige koppen van elkander scheiden. Ook ziet men zelden, dat een huwelyk tusschen menschen van verscheide partyen gesloten wordt. De edelen verkiezen die party, onder welke zy wonen, hoewel geenzins met zo veel ernst als die van den burgerstandt. Zelfs de vreemdelingen kiezen party; want die van de zyde van Chiozza aankomen, voegen zich by de Castellani, doch die van Mestre of Lizza Fusina houden het met de Nicolotti. Die genen, die het eigentlyke ligchaam dezer partyen uitleveren, onder welke de gondelieren de sterkste zyn, vallen byna dagelyksch elkander of in een tweegevecht of in een groter getal aan, en het gevecht met vuisten duurt zo lange, tot dat de eene party bekent overwonnen te zyn. Het gevecht geschiedt doorgaans op de brug di San Barnaba, alwaar met verlof van 't Consiglio di Dieci, ten overstaan van eene grote menigte aanschouwers, en onder zeker beding, namentlyk van bloedstorten en doodslag te myden, zo veel als mogelyk, doorgaans driederlei kampgevechten gehouden worden. Het eerste soort noemen ze *le mostre*, bestaande in een tweegevecht. Het tweede is genaamt *la frotta*, wanneer die genen, die man tegen man hadden willen vechten, uit ongedult troepsgewyze tegen elkander aanlopen. Het derde soort wordt genaamt *la guerra ordinata*, te weten, wanneer reets in den beginne bestemt is, dat van weêrzyden een gelyk en tamelyk groot getal handgemeen worden zal. Dit laatste soort wordt wegens de veelvuldige gevaren en ongelukken niet ligt toegestaan, ten zy na veel voorzorge genomen te hebben, of ten gevalle van zeker voornaam heer. Men kan voorts niet twyffelen, of de Republyk zou deze onderlinge vyandschap allengskens wel kunnen dempen; doch het schynt, dat de regeering zich verbeeldt, dat ingeval van een zamenzwering tegen haar, of tegen den adel, niet ligtelyk beide partyen daar in zamenstemmen zouden, in 't tegendeel dat de eene party zich zou verklaren tegen de andere, en dus den toeleg helpen verydelen. Voornamentlyk steunt de regeering op de Castellani: want deze schynen den adel meer te begunstigen dan de Nicolotti. Het is 'er derhalven zo verre van daan, dat zy deze partyschappen zouden zoeken te dempen, dat ze die veel eer onder de handt aankweken, zo echter, dat zy beletten, ten einde de zelve niet tot een al te grote verbittering uitbarste. *Amelot de la Houss. Hist. du gouvern. de Venise p.* 51. 52. *Saint Didier de la ville & Rep. de Venise p.* 405. *Missons Reizen.*

CASTELLANUS, (GEORGIUS) Zie CHASTELAIN.

CASTELLANUS, (PETRUS) *du Chastel*, *Castelan*, of *Chastelain* genaamt, bisschop van Mascon, en groot-aalmoesenier van Vrankryk, leefde in de XVI eeuw. Zyn vader was een edelman uit Fransch Vlaanderen, die onder Karel den Stouten in Burgundië dienst nam, en zich naderhandt te Archi in Burgundië neêrsloeg, alwaar hy twee zonen teelde, onder welke deze Petrus de jongste was, die al vroeg onder voogden geraakte. In zyn elfde jaar kwam hy te Dijon, en studeerde onder Turrel. Na verloop van zes jaren was hy reets zo verre in de Grieksche tale gevordert, dat hy anderen oopentlyk daar in onderwees; ook zynen leermeester Turrel, die wegens zyne sterrekundige aanmerkingen aangeklaagt wierdt, oopentlyk verdedigde, tot verwondering der genen, die daar over als richters zaten. Zyne begeerte, om geleerde mannen te zien, porde hem aan naar Duitschlandt te reizen. Van daar vertrok hy naar Basel, om een mondgesprek met Erasmus te houden, die hem by Frobenius tot corrector bevorderde. Dit gaf gelegenheit, dat hy Erasmus omtrent de verbetering der Grieksche schryveren dienst deedt. Doch wanneer de Roomsche religie te Basel in 't geheel afgeschaft wierdt, moesten zy beide die stadt verlaten. Castellanus keerde dan weder naar Dijon; en wanneer hy voorgenomen hadt naar Italië te reizen, wierdt hy als opziender van eenige jonge heeren naar Bourges gezonden. By die gelegenheit hoorde hy den vermaarden Rechtsgeleerde Alciatus: ook hadt hy zich reets in de Godgeleerdheit geoeffent, hoewel zyn meeste vermaak in de letterkunde was. Eindelyk nam hem de bisschop van Auxerre, die als gezant naar Italië trok, met zich. Te Rome gekomen zynde vermaakte hy zich boven al in de oudheden. Kort daar na begaf hy zich naar Venetië, en wierdt van daar naar Nicosia, de hoofdstadt van 't eilandt Cyprus, beroepen, om aldaar de talen oopentlyk te leren. Dit deedt hy twee jaren lang; wanneer hy naar Egypten, en van daar over Jeruzalem en Damascus naar Constantinopel reisde. Hier wist hy zich dus in de gunst van den Franschen gezant de la Forêt in te wikkelen, dat deze hem by koning François den I recommandeerde. Het zelve deedt ook de kardinaal du Bellay, gezant te Venetië, nevens eenige anderen. Naauwlyks hadt Castellanus toegang tot den koning, of hy drong zich dus in des zelfs gunst in door zyne geleerde redeneringen en verhaal zyner reize, dat hy tot lector en onderwyzer der princesse Margaretha aangestelt wierdt. In 't jaar 1539 wierdt hem het bisdom Tulle in het Limousin opgedragen, doch dit verwisselde hy in 't jaar 1544 met het bisdom van Mascon, en de abdy Belleperche. Hy gebruikte de gunst, die hy van 't hof genoot, alleenlyk daar toe, ten einde de studien in bloei mogten geraken. Tot dien einde bewoog hy den koning, den professoren te Parys hunne jaarlyksche wedde te vermeerderen. Door zyne voorsprake wierdt ook het zogenaamde collegie der drie talen gesticht, daar te voren het paleis de Nesle was. Ook bewoog hy den koning een bibliotheek te verzamelen, en eene koninklyke boekdrukkery aan te leggen. Den Protestanten was hy niet zeer genegen; hoewel hy ook de scherpe behandeling van zommigen, die voor de Roomsche religie yverden, geenzins prees: invoegen hy meniegmalen voor de Waldenzen den koning badt. De Sorbonne nam het kwalyk, dat hy Robertus Stephanus begunstigde, dien hy toch ten laatsten verliet. Het Roomsche hof zag hem ook met een scheel oog aan, overmits hy het recht der bisschoppen al te zeer voorstondt, en gelegenheit gaf tot de vergadering te Melun, waar op eenige bisschoppen en doctoren de instructie der genen, die tot het Concilie zouden gezonden werden, opstelden. Hy hieldt over koning François den I eene lykreden, zeggende onder anderen, dat hy niet geloofde, dat de ziel des konings in 't vagevuur, maar wel, dat ze regelrecht in 't paradys gegaan was. Dit mishaagde die van de Sorbonne wederom; en wanneer hy het hof zocht te verlaten, stondt hem koning Henrik de II zulks niet toe, maar maakte hem tot groot-aalmoesenier van Vrankryk, en gaf hem voor 't bisdom van Mascon dat van Orleans, om dies te nader by hem te zyn, wanneer hy zich dikwils daar omtrent vermaakte. Hy begon derhalven eenige misbruiken in zyn bisdom af te schaffen; en wanneer hy volgens gewoonte by de plegtige inwyding een predikatie wilde doen, wierdt hy schielyk van eene ziekte overvallen, aan welke hy den 2 February des jaars 1552 stierf. Zyne geleerdheit was groot, voornamentlyk in de Oostersche talen. Men heeft maar twee redenvoeringen van hem, gehouden over de doodt van koning François den I, en die Baluzius, nevens de levensbeschryving van Castellanus, door Petrus Gallandius opgestelt, in 't licht gegeven heeft, by welk laatste werk Baluzius eenige aanmerkingen gevoegt heeft. *Hospital. l.* I. *&* VI. *Epist. Thuan. hist. l.* III. *Sammarth. in Elog. l.* I. *la Croix du Mayne Bibl. Franc. Robert & Sammarth. Gall. Christ. Bayle.*

CASTELLANUS, (PETRUS) geboortig van Grammont, of Gerardsberg in Vlaanderen, wierdt in 't jaar 1585 geboren. Hy studeerde te Mons, Douay, Orleans en Leuven, in welke laatste plaats hy in 't jaar 1618 Doctor gemaakt wierdt. In de letterkunde was hy verre gevordert, doch stierf in 't jaar 1632. Men heeft van hem een werk, genoemt: *De Græcorum festis, & Vita illustrium Medicorum. Val. Andr. Bibl. Belg.*

CASTELLENSIS, (ADRIANUS) kekend onder den name van *de kardinaal Adrianus*, was kardinaal en bisschop van Herford in Engelandt. Hy was geboortig van Corneto, en hoewel zyne ouderen arm waren, vorderde hy echter dus in de kennis der Latynsche tale, dat hy geoordeelt wierdt gelukkiger dan iemandt Cicero na te volgen. Daarenboven was hy zeer ervaren in de Grieksche en Hebreeusche talen, als mede in de Godgeleerdheit en andere wetenschappen, voornamentlyk in de schriften der oude kerkvaderen. Dit verwekte hem de gunst van paus Innocentius den VIII, wiens nuncius naar Schotlandt hy wierdt. By die gelegenheit verwierf hy in Engelandt vele vrienden, en wierdt van koning Henrik den VII tot bisschop van Herford, en naderhandt van Bath benoemt. Te Rome wedergekeert zynde gebruikte hem paus Alexander de VI, opvolger van Innocentius, als zynen geheimschryver, en maakte hem in 't jaar 1503 kardinaal. In het zelve jaar stierf deze paus in den tuin van dezen kardinaal aan vergif: want deze was mede onder die kardinalen, wier rykdom van Cæsar Borgia benyd wierdt. Onder de regeering van paus Julius den II, die de gunstelingen van Alexander den VI vervolgde, verliet de kardinaal Adrianus Rome, en schuilde in 't gebergte van Trente. Leo de X riep hem van daar te rug; doch dit belette niet, dat hy met den kardinaal Alphonsus Petrucci eene zamenzwering tegen dien paus smeedde; en niet tegenstaande de pausselyke vergiffenis vluchtte hy echter 's nachts uit Rome. Hy wierdt derhalven van de waardigheit van kardinaal berooft, en buiten het getal der priesteren en geestelyken gesloten. Na dezen hieldt hy zich, gelyk men meent, te Venetië, en elders, op. Men voegt 'er by, dat hy zich

zich eindelyk naar Constantinopel begeven, en aldaar zyn leven geëindigt heeft. Onder zyne werken is een tractaat *de vera Philosophia*, getrokken uit de schriften van Hieronymus, Ambrosius, Augustinus en Gregorius. Voorts een werk *de Latino Sermone*. Of zyn boek *de Poëtis*, nevens de Latynsche overzetting des Ouden Testaments, nog voorhanden zyn, daar aan wordt getwyffelt; doch zeker is het, dat hy deze vertaling begonnen heeft. Men heeft nog eenige vaarzen van hem, als: *de Veneratione*, en *Iter Julii II. Pontificis Romani. Onuphr. Chron. Vergil. hist. Angl. l.* XXVI. *Pier. Valer. de Liter. infelic. Volaterr. Anthropol. l.* XXII. *Jovius in vita Leon.* X. *Garimbert l.* IV. *Guicciard. Miræus de script. sec.* XVI. *Aubery hist. des Card. Oldoinus in Athen. Rom.*

CASTELLINIUS, (JOH. ZERATINUS) zoon van Joh. Paulus Castellinius, die te Rome de belangen der Duitsche vorsten behertigde. Al vroeg bespeurde men in hem eene zonderlinge genegenheit tot de letterkunde, en wanneer zyn vader, die hem tot de Rechtsgeleerdheit geschikt hadde, overleden was, begaf hy zich tot het lezen van oude schryveren. In 't byzonder dreef hem zyne genegenheit tot het onderzoeken der oude opschriften, die hy naarstiglyk verzamelde. Hy maakte byschriften en verscheide andere geleerde werken. Aan de *Iconologia* van Cæsar Ripa hadt hy mede gearbeid. Hier door wierdt hy by meest alle geleerden in Italië bekend. Vyf en dertig jaren oud zynde wierdt hy naar Faventia beroepen, en overmits hem die plaats behaagde, bragt hy zynen overigen leeftydt in de studien door, en stierf in het 41 jaar van zyn ouderdom. *Lucas Castellinius* van Faventia of Fajenza in Italië leefde ook in 't jaar 1623. Hy was vikaris generaal van de orde der Dominikanen, en naderhandt bisschop van Cantazaro in Kalabrië. Men heeft van hem verscheide werken, als, *De Electione & Confirmatione Canonica Prælatorum, &c. Allatius in apib. urb. Erythr. Pinac. I. Miræus de script. sec.* XVII.

CASTELLUS, (EDMUND) een groot taalkundige in de XVII eeuwe, was geboren omtrent het jaar 1603. Hy wierdt Doctor in de Godgeleerdheit, hofprediker van den koning van Engelandt, en kanunnik te Canterbury, als mede eerste hoogleeraar in de Arabische tale te Cambridge. Hy heeft het meeste gedaan tot de *Biblia polyglotta Waltoni*, uitgekomen in den jare 1657, hebbende onder anderen uit het Syrisch in het Latyn overgezet de stukken van *Daniel*, de boeken van *Tobias* en *Judith*, de *Klaagliederen* van *Jeremias*, het boek *Baruch*, en het eerste boek der *Machabeen*, en het *Hoge-liedt* uit de Ethiopische tale: ook heeft hy aanmerkingen gemaakt over den *Pentateuchus Samaritanus*, als mede over de Ethiopische Psalmen, het Hoge-liedt, en het Nieuwe Testament. Deze arbeidt gaf hem teffens gelegenheit om bedacht te zyn op een volkomen Woordenboek der Oostersche talen, daar hy ook zo veel vlyt aan wendde, dat hy 'er 17 jaren lang alle dagen 18 uuren aan arbeidde, ongeacht hy nog zeven Engelschen tot medehelpers hadt aangenomen, die hy op eigen kosten onderhieldt, maar die hem meerendeels verlieten, om dat zy dien moeielyken arbeidt niet lange konden uithouden. Dit werk heeft hem ook zo veel gekost, dat hy niet alleen 1700 ponden Sterlings van zyn eigen geldt daar by heeft opgezet, maar ook 1800 ponden daarenboven te leen opgenomen, waar over hy byna in de gyzeling zou geraakt zyn. Hy kon 'er echter niet meer dan 700 ponden uithalen, niettegenstaande de koning en de aartsbisschoppen velen gelastten, en anderen aanprezen om het werk te kopen. Hy hadde niet alleenlyk zyne gezondheit en zyn gezicht daar by verloren, toen hy het zelve aan 't licht bragt in het 63 jaar zyns ouderdoms, maar hy was ook zo ongelukkig, dat hy in den jare 1666 by den groten brandt te Londen 300 exemplaren daar van, en teffens vele handschriften, tot het werk gebruikt, mitsgaders het grootste gedeelte van zyne boekery, verloor. Dit werk behelst niet alleen de Hebreeusche, Chaldeeusche, Syrische, Samaritaansche, Ethiopische, Arabische en Persiaansche talen; maar daar worden ook vele Armenische, Turksche, Indiaansche en Japansche woorden tot verklaring in bygebragt; de verklaringen en overzettingen van anderen onderzocht en verbetert, de gebreken van andere Woordenboeken aangewezen, duistere Schriftuurplaatsen opgehelderd, en de leerstukken, gewoontens en spreekwyzen van deze volkeren verklaart, waarenboven nog eene harmonische of overeenstemmende spraakkunst van alle deze talen voor het werk geplaatst is. *Wood Athenæ Oxonienses. Wolfii Historia Lexicorum, & Bibliotheca Hebraica.*

CASTELMELHOR, een voornaam graaflyk geslacht in Portugal, afstammende van de familie der *Vasconcelos*. De eerste graaf uit dit geslacht was *Rodericus Mendez de Vasconcelos*, onder koning Philips den III van Spanje. Deze geen manlyken erfgenaam hebbende, gaf zyne kleindochter, *Maria de Vasconcelos*, door zyne dochter *Maria de Meneses* by den grave van Calleta voortgebragt, zynen stamverwant *Johannes Rodriguez de Vasconcelos en Sousa* ten huwelyk; die door dit huwelyk tot tweden grave van Castelmelhor verklaart wierdt, nalatende twee zonen, *Ludovicus de Vasconcelos*, derde grave van Castelmelhor, en *Simon de Sousa en Vasconcelos*. Deze leefden beide ten tyde van 't verschil tusschen koning Alphonsus en Don Pedro, wanneer Lodewyk de party van Alphonsus de VI; maar Simon die van Don Pedro omhelsde. Lodewyk was eerstelyk eerste staatsminister des konings, en maakte zich door zyne voorzichtigheit en vriendelykheit bemind. Maar wanneer de party van den infant Don Pedro de overhandt behieldt, moest hy het hof, en vervolgens het koninkryk, ruimen. Hy begaf zich derhalven naar Engelandt; doch keerde onder koning Petrus den II wederom naar Portugal. Onder zyne kinderen is *Alphonsus Franciscus*, grave van Calleta, de eerstgeboren, die eene dochter des hertogs van Rohan in Vrankryk ten huwelyk genomen heeft. *Imhof stemma Lusit.*

CASTELNAU, een klein vlek in Guienne, gelegen in 't kleine landschap Medoc, aan een riviertje, dat tegen over Blaye in de Garonne loopt. Daar zyn nog meer andere plaatsen, die dezen toenaam hebben, als: *Castelnau de Bretenous*, een vlek in Quercy, naby de rivier Dordogne, hebbende den tytel eener barony, *Castelnau de Cernes*, een vlek in Guienne, niet verre van Podensac; *Castelnau de Manes*, een vlek in Guienne, omtrent Bazas; *Castelnau de Montratier*, een vlek in Quercy, naby Cahors, aan een kleine rivier, die zich omtrent Moissac in de Tarn ontlast.

CASTELNAU, (HENRIETTA JULIA DE) gemalin van graaf Nicolaas van Murat, was nicht van twee maarschalken van Vrankryk, en was zeer opgewekt van geest, waar door zy zich zeer bemind maakte. Zy gaf verscheide Romannen uit, in een sierlyken en zuiveren styl geschreven, nevens eenige *Contes de fees*, en overleedt op haar slot te Busandiere, in het landschap Maine, den 29 September des jaars 1716.

CASTELNAU, (MICHIEL DE) erfheer van Mauvissiere en Concressau, vryheer van Thionville, enz. leefde onder de regeering van François den II en Karel den IX als Staatsraadt. In 't jaar 1571 wierdt hy als koninklyke ambassadeur naar Engelandt gezonden. Ook was hy ridder der koninklyke orde en gouverneur van S. Dicier. Hy liet gedenkstukken na, behelzende die dingen, die hy onder de regeering der twee voornoemde koningen in Engelandt en Vrankryk aangemerkt hadde. Deze zyn eerst in 't jaar 1621 in quarto, en naderhandt door den here Laboureur in folio in 't licht gegeven. Zyn zoon was *Jacobus de Castelnau*, genaamt *Bochetel*, naar zyne grootmoeder. Hy liet een zoon na, genaamt *Jacobus* de II, marquis van Castelnau, maarschalk van Vrankryk, en gouverneur van Brest. Eerst diende hy de Hollanders, maar zedert het jaar 1636 de krone Vrankryk. Den 14 Juny des jaars 1658 kommandeerde hy de linker vleugel in den slag by Duinkerken, en wierdt twee dagen daarna in de belegering van die vesting gekwetst. Den 20 van die zelve maandt wierdt hy tot maarschalk verklaart; doch hy liet zich naar Calais brengen, en stierf den 15 July aan zyne wonden, oud zynde 38 jaren, en nalatende verscheide kinderen, daar onder Michiel, marquis de Castelnau, gouverneur van Brest, en overste over een regiment ruiters. Deze stierf den 2 December des jaars 1672 aan eene wonde, te Ameiden bekomen, nalatende drie dochteren. *Laboureur vie du Marech. de Castelnau & geneal. de sa Maison.*

CASTELNAUDARI, by de Latynen *Castellum Arianorum*, of *Castellavium Auracium*, een stadt in Languedoc, en de hoofdstadt van 't graafschap Lauragais, gelegen tusschen Toulouse en Carcassonne, naby S. Papoul, op een zeer vruchtbaren grondt. Zy heeft voortreffelyke manufacturen, voornamentlyk van wolle. In 't jaar 1553 wierdt door koning Henrik den II alhier een hofgerecht gesticht; en in 't jaar 1632 geschiedde hier omtrent de slag tusschen den maarschalk van Schomberg en het leger des hertogs van Orleans, waar in de graaf Moret sneuvelde, doch hertog Henrik van Montmorenci gekwetst en gevangen wierdt. Deze is naderhandt te Toulouse onthoofd. *Memoires de Jaques de Puysegur.*

CASTELS, een sterk slot in Vrankryk aan de Garonne, boven Bourdeaux, wierdt in 't jaar 1586 door den maarschalk van Matignon belegert, doch de koning van Navarre, naderhandt Henrik de IV, dwong hem de belegering op te breken. Eenige maanden daar na kwam de maarschalk andermaal daar voor, en benaauwde de plaats nog meer. Doch de hertog van Majenne wilde hem de eere niet geven, dat hy de vesting zou veroveren, en kapituleerde bygevolg buiten des zelfs kennisse met den eigenaar, genaamt Favas, om hem voor 12000 daalders de vesting over te leveren. *Mezeray hist. de France T.* III. *p.* 601. 602. 605.

CASTELVETRO, (LUDOVICUS) geboortig van Modena, was een der schranderste schryveren in de XVI eeuwe, het welk voornamentlyk uit zyne verklaring over het dichtkundig werk van *Aristoteles* blykt. Onverstandigen bespotten zyne armoede, en geleerden benydden zyne veelvuldige wetenschappen; hier by kwam zyne laatdunkendheit, die hem ook hatelyk maakte, en eindelyk oorzaak was, dat hy zyn vaderlandt moest verlaten. Na tien jaren keerde hy weder naar Modena, doch maakte zich weder nieuwe vyanden: want de kardinaal Farnese hadt Annibal Caro, een vermaard dichter, bewogen eenige vaarzen tot lof van 't koninklyke huis van Vrankryk op te stellen; doch hier tegen gaf Castelvetro zyne berisping in 't licht. De akademie de gli Banchi te Rome schreef een Apologie voor Caro; doch Castelvetro beantwoordde die wederom in 't jaar 1558. Deze twist eindigde na eene menigte schimpdichten zo voor als tegen Castelvetro. Door zyne reizen in Protestantsche landen, als anderszins, veroorzaakte hy, dat hem de Inquisitie naar Rome citeerde; doch hy waagde zich niet derwaarts te gaan, maar begaf zich naar Basel, en stierf aldaar den 20 February des jaars 1571, in het 66 jaar zyns ouderdoms. Hy hadt zich ook een geruimen tydt aan 't hof van den keizer Maximiliaan opgehouden; in voegen hy dezen keizer zyne verklaring over de *Poëtica* van Aristoteles opdroeg. *Thuan. l.* L. *Teissier addit. T.* I. *p.* 262. *seq. Crasso Elog. d'huom. lettr. Pallavic. hist. Concil. Trid. l.* XV. *c.* 10. *n.* 15. *Bayle.*

CASTIGLIONE, een klein vorstendom in den Staat van Mantua, hebbende zyne afzonderlyke vorsten uit den huize Gonzaga, gelyk uit het volgende artykel blykt. De hoofdstadt en setel der vorsten is *Castiglione delle Stivere*, op eene hoogte tusschen Mantua en Brescia gelegen, en met een sterk slot voorzien.

zien. In 't jaar 1702 veroverden de keizerlyken deze plaats by verdrag, doch ze viel wel haast wederom in de handen der Franschen. In 't jaar 1706 namen ze de Hessische troepen in, doch het slot boodt zo lange tegenstandt, tot dat de Fransche generaal Medavi met 18000 man tot ontzet kwam, en de Hessen na een hardnekkig gevecht noodzaakte te rug te trekken.

CASTIGLIONE. De vorsten van Castiglione stammen af van *Rudolphus Gonzaga*, jongsten zone van Lodewyk, markgrave van Mantua. Deze erfde by de verdeeling der vaderlyke goederen Caneto, Ostiano, Castel-Godofredo, Castiglione delle Stivere, Redoldesco, en Solferino. Hy was in Venetiaanschen dienst, en sneuvelde in 't jaar 1494 by Taro in een slag tegen de Franschen. Zyn zoon *Lodewyk*, heer van Castiglione, Solferino en Castel-Godofredo, diende ook de Venetianen als kapitein te paardt, en bleef in 't jaar 1521 by Goito. Zyne zonen waren, *Ferdinand* (van wien beneden); *Alphonsus*, markgrave van Castel-Godofredo, die in 't jaar 1592 vermoord wierdt, en *Horatius*, heer van Solferino. Deze beide stierven zonder mannelyke erfgenamen na te laten. Ferdinand wierdt van den keizer tot markgrave van Castiglione, en vorst des H. Roomschen Ryks gemaakt. Hy was ook een tydlang stadhouder in 't Montferrat, en deedt in 't jaar 1579 met Don Jan van Oostenryk een tocht voor Tunis, en stierf in 't einde der zestiende eeuw, nalatende vier zonen, *Aloisius*, of *Ludovicus*, geboren in 't jaar 1568. Hy begaf zich in 't jaar 1585 in de societeit der Jesuiten, en stierf in 't jaar 1592. Paus Gregorius de XV heeft hem in 't jaar 1621 gekanoniseert. *Rudolph*, markgrave van Castiglione, wierdt verdacht gehouden, als of hy de aanlegger van zyns vaders broeders Alphonsus doodt geweest was. Hy zelf wierdt vermoord in 't jaar 1593, zonder kinderen na te laten; *François*, vorst van Castiglione, en *Christiaan*, grave van Solferino. Franciscus was ook ridder van 't gulde vlies, en teelde by zyne gemalinne Bibiana van Bernstein *Lodewyk* en *Ferdinand*, die beide zonder mannelyke erfgenamen overleden zyn; Christiaan, heer van Solferino, liet *Karel* na, die na 't afsterven van Ferdinand in 't jaar 1675 Castiglione wederom met Solferino vereenigde, nalatende verscheide kinderen, onder welke *Ferdinand Gonzaga*, vorst van Castiglione en Solferino, in 't jaar 1649 geboren wierdt. In 't jaar 1692 geraakte hy in een zwaar geschil met zyne onderdanen, en wierdt genoodzaakt zich buiten 's lands te begeven, en zich by den gouverneur van Milanen op te houden; en wanneer hem deze wilde herstellen, namen de ingezetenen andermaal de wapenen op. By Laura Pica, dochter van Alexander den II, hertog van Mirandola, die hy in 't jaar 1680 ten huwelyk nam, heeft hy in 't jaar 1681 een zoon geteelt.

CASTIGLIONE, by de Latynen *Castellionum*, eene stadt en vesting in 't dal Carfagnana, staande onder 't gebiedt der republyk Lucca.

CASTIGLIONE, een stadt in Calabrië citra, in 't koninkryk van Napels, heeft den tytel van een vorstendom, en staat onder 't Napolitaansche geslacht Maretimi.

CASTIGLIONE, of CASTELLIONE, by de Latynen *Castilionis oppidum*, eene kleine stadt in Piemont, wordt dus genaamt van zeker kasteel, gelegen op den top van een berg, midden onder de vruchtbare heuvelen van Montferrat, vyf mylen van Turin aan de Po, alwaar de lucht zeer gezond, en de grondt zeer vruchtbaar aan granen en wyn is. De inwoonders dryven een sterken handel, en oeffenen den landbouw. Hier wordt veel kalk gegraven en over de Po naar Turin gezonden. De stadt stondt tot het jaar 1613 onder 't Montferrat, wanneer ze onder 't gebiedt van Savoje kwam, met den tytel van een graafschap, welken tytel Franciscus van Castiglione, heer en eerste grave van deze plaats, wegens zyne verdiensten van hertog Vincentius van Mantua erlangde. Maar wanneer onder Karel Emanuel den II, hertog van Savoje, de familie der hertogen van Castiglione uitgestorven was, zo is met des zelfs bewilliging deze stadt en des zelfs gebiedt, nevens het gebiedt van Cordoua en den graaflyken tytel, Johannes Antonius, grave van Turineti, en des zelfs broeder, Georgius, groot-schatmeester, uit aanmerking van hunne getrouwe diensten te beurt gevallen. Deze hebben derhalven op den top eens heuvels een prachtig kasteel aangelegt, met verscheide aangename tuinen. *Theatre de Piemont & Savoje T.* I. *p.* 83.

CASTIGLIONE MANTUANO, een slecht stedeke in 't hertogdom Mantua, aan de Fossa di Bozzuolo, op de zyde van Verona.

CASTIGLIONE, een geslacht te Milanen, dat vele vermaarde mannen heeft voortgebragt, als, *Godofredus de Castiglione*, die onder den name van Innocentius den IV paus geworden is; en nog een tweeden dezes naams, die in 't jaar 1244 door paus Innocentius den IV kardinaal wierdt gemaakt. *Johannes de Castiglione* was kardinaal en bisschop van Pavia. Paus Nicolaus de V zondt hem als nuncius naar Duitschlandt; Calixtus de III gaf hem in 't jaar 1456 den kardinaalshoedt; en Pius de II zondt hem als legaat in 't markgraafschap van Ancona, alwaar hy te Macera den 14 April des jaars 1460 gestorven is. *Angelus de Castiglione*, een Karmeliter monnik te Genua, stierf aldaar in 't jaar 1584, nalatende verscheide schriften, onder welke zyn *Sermones*, waar van Possevinus, Soprani en Justiniani gewag maken.

CASTIGLIONE, (BRANDO) een kardinaal uit de bovengenoemde familie van Mantua, wierdt voor een der grootste Rechtsgeleerden van zynen tydt gehouden. Johannes Galeatius, hertog van Milanen, bevorderde hem tot het hoogleeraarschap in de Rechten te Parys. Naderhandt te Rome gekomen zynde, maakte hem paus Gregorius de XII bisschop van Piacenza, en Johannes de XXI in 't jaar 1411 kardinaal. Martinus de V zondt hem als legaat naar Duitschlandt; en Eugenius de IV gebruikte zynen dienst in Lombardië, alwaar hy in 't jaar 1443 stierf, oud zynde 93 jaren. *Ughel. Ital. sacr. Contelorio in Mart. V.*

CASTIGLIONE (BALTHAZAR, GRAAF VAN) was een der voortreffelykste staatsministers, die men ooit gehad heeft. Hy was uit een der oudste en vermaardste huizen van Italië gesproten, en geboren te Calatico, niet verre van Mantua, den 6 December des jaars 1478. Zyne ouders waren Christophorus de III, grave van Castiglione, en Ludovica Gonzaga, gesproten uit het vorstelyke huis van Mantua. De vader stierf in 't jaar 1495 aan een wonde, die hy in den slag by Tarro tegen Vrankryk ontfangen hadde; zyne moeder overleefde hem. Hy oeffende zich in zyne jeugt niet alleen in de Latynsche tale, in welke hy zeer verre vorderde, maar ook onder Demetrius Chalcondilas in de Grieksche. De Italiaansche tale heeft hy dus beschaaft, dat ze door hem gelyk als een nieuwen fieraadt ontfing. Voorts maakte hy zich vermaard in de zangkunst, zo door de levendige stemme, als instrumenten; als ook de schilderkunst, het beeldsnyden, en de bouwkunde, nevens andere diergelyke wetenschappen. Hier by kwam zyne uinemende ligchaamsgestalte, een onvergelykelyk verstandt, voortreffelyke geheugenis, welsprekendheit, en edelmoedige aardt. In 't zwemmen, worstelen, vechten, ryden, en andere diergelyke ridderlyke oeffeningen, ging hem niemandt der edelen van zynen tydt te boven. Zeventien jaren oud zynde nam hem de hertog van Milanen aan zyn hof. Doch ziende dat hy van zyne vyanden onderdrukt wierdt, begaf hy zich naar Mantua, en nam bezit van zyne ryke vaderlyke goederen, hervattende te gelyk zyne studien, voornamentlyk de Philosophie en dichtkunde; in welke laatste hy het zo verre bragt, dat hy den besten dichteren gelyk geschat wierdt. In 't jaar 1497 trok hy met den markgrave Franciscus van Mantua den koning van Napels tegen de Franschen te hulp, en gaf vele blyken van zyne schranderheit en dapperheit. In 't jaar 1503 kwam hy te Rome, wanneer juist Julius de II, uit den huize van Rouere, den pausselyken stoel beklom. Deze beminde hem zo, dat hy hem aan 't vermaarde hof van zynen neve Guido Ubaldus, hertog van Urbino, bevorderde. Aldaar leefde hy in een zonderling aanzien; en de volgende hertog van Urbino, Franciscus Maria, kleinzoon des voorgaanden, was blyde, dat hy hem in zynen dienst hieldt. Hy zondt hem aanstonts als ambassadeur aan den koning van Engelandt, Henrik den VIII, van wien hy met de ridderorde van de koussebandt begiftigt wierdt, het welk een buitengewone eere was. Van daar wederkerende wierdt hy als ambassadeur naar Vrankryk gezonden, en verworf aldaar de gunst van koning Lodewyk den XII. Na dezen gebruikte hem de hertog zyn meester in gewigtige zaken. Hy was onder anderen mede by de belegering en verovering der stadt Mirandola, en bewerkte naderhandt de verzoening tusschen zynen hertog en 't Roomsche hof. Tot vergelding zyner veelvuldige diensten begiftigde hem de hertog den 2 September des jaars 1513, nevens zyne mannelyke erfgenamen, met het kasteel Nuvollara, gelegen in 't graafschap Pesaro; 't welk door paus Leo den X bekrachtigt is. In 't jaar 1516 gaf hy het boek, genaamt *il Cortegiano*, in 't licht, het welk, alzo het de eigenschappen eens volmaakten hovelings op de sierlykste en in alle deelen volmaaktste wyze voorstelt, in de meeste talen van Europa overgezet, en dikwils herdrukt is. In 't jaar 1519 zondt hem Frederik Gonzaga de II, markgraaf van Mantua, aan 't Roomsche hof, alwaar hy de onderlinge verschillen niet alleen zeer gelukkig vereffende, maar ook uitwerkte, dat de voornoemde markgraaf tot generaal der kerke benoemt wierdt; wanneer hy zelf onder hem diende. Onderwylen wist hy zich dus in de gunst van paus Leo den X in te wikkelen, dat men meent, dat deze hem den kardinaalshoedt heeft willen opzetten. Na des zelfs doodt, onder de regeering van Adrianus den VI, was hy een geruimen tydt minister van Mantua aan 't hof van Rome, en nadat Clemens de VII den pausselyken stoel beklommen hadt, bekleedde hy aldaar het zelve character. Deze laatstgenoemde paus beminde zyne zonderlinge hoedanigheden zo zeer, dat hy hem in 't jaar 1524, met bewilliging des markgraven van Mantua, bewoog, de waardigheit van Apostolischen protonotaris en nuncius aan 't hof van keizer Karel den V op zich te nemen. In gevolge dezer laatste bediening reisde hy naar Spanje, en bekleedde de zelve met zo veel genoegen van beide die hoven, dat Clemens de VII besloot hem tot kardinaal te verheffen. De keizer droeg hem, behalven vele andere gunstbewyzen, het ryke bisdom van Avila op, en boodt hem een plaats onder zyne drie assistenten in het voorgenomen tweegevecht tusschen hem en koning François den I van Vrankryk aan. Men houdt ook daar voor, dat ingeval het Roomsche hof zynen yver hadt willen ondersteunen, de verwydering met keizer Karel nooit zo verre zou gekomen zyn. Den 2 February des jaars 1529 viel hy te Toledo in eene gevaarlyke krankheit, die hem op den zesden dag uit dit leven rukte. Ook gaf de keizer na zyne doodt vele blyken van hoogachting, die hy voor hem gehad hadde, zeggende onder anderen tot Lodewyk Strozzi, die een zoon van zyne zuster Francisca was, dat met hem een der beste staatsmannen der wereldt gestorven was. Zyn lyk wierdt te Toledo in de Kathedrale kerke met eene byna koninklyke pracht bygezet, doch na 16 maanden naar zyn vaderlandt gebragt, en te Mantua in de kerk de Fratri Minori delle Gratie begraven, wanneer hem de kardinaal Bembus een grafschrift maakte. Hy trouwde in 't jaar 1516 met eene zeer geleerde en schone dame, genaamt Hippolyta, dochter van grave Guido Torello, en Francisca, dochter van den vermaarden Johannes Bentivoglio, here van Bologna. Doch zy stierf na vier jaren, nalatende 1) *Camillus*, van

van wien een afzonderlyk artykel. 2) *Anna*, geboren in 't jaar 1518, gemalin eerst van Alexander, grave van Arco, naderhandt van Antonius Hippolytus, grave van Gazoldo. Doch deze stierf kinderloos. 3) *Hippolyta*, by de geboorte van welke hare moeder den geest gaf. Deze baarde haren echtgenoot, Hercules Turchi, een edelman van Ferrara, eene dochter, genaamt Virginia, naderhandt gemalin van Alphonsus Villa, insgelyks een edelman van Ferrara, wien ze Franciscus, markgrave van S. Michele, baarde. Behalven het boek, genaamt *il Cortegiano*, heeft men van dezen Balthazar Castiglione verscheide poëtische schriften, brieven, lofredenen, enz. die by de kenners zeer geprezen worden. Paulus Jovius berispt in hem, dat hy door 't verwen van zyn hoofdhaair en nette kleding zynen hogen ouderdom heeft willen verbergen, het welk zo zynde, zal het een overblyfsel zyner galanterie geweest zyn, waar door hy in zyne jonge jaren de gunst van vele edele juffers verkreeg. *Anton. Beffa della famiglia Castiglionea. Marliani vita di questo Conte. Zacchi idea del Segretario. Jovius in elog. J. C. Scaliger poët. lib.* VI. *Ariosto satir.* 3. *Id. Furiof. cant.* 37. 42. *Torquato Tasso. Simon Fornari.*

CASTILIË, *Castilia*, het grootste koninkryk van Spanje, gelegen midden in dat ryk, aan de rivieren Ebro, Duro, Tago en Guadiana. Ten Noorden paalt het aan Asturië en Biscaje, ten Oosten aan Navarra en Arragon, ten Zuiden aan Murcië en Andalusië, en ten Westen aan Estremadura en Leon, of indien men deze twee landschappen mede onder Castilië rekent, gelyk sommigen doen, aan Portugal en Gallicië. Men zegt, dat de naam van Castilië afstamt van zeker kasteel, eertyds tegen de Mauren gebouwt. Thans wordt het in twee koninkryken of deelen gedeelt, Oud-Castilië, dat boven, en Nieuw-Castilië, dat beneden legt. De hoofdstadt in Oud-Castilië is Burgos, zynde de setel van een aartsbisschop; de andere voornaamste steden zyn: Valladolid, Segovia, Siguenza, Avila, Medina Celi, enz. Ook zegt men dat in Oud-Castilië de Spaansche taal op 't allersierlykste gesproken wordt. Men vindt daar de beste Spaansche wolle. Nieuw-Castilië is gelyk als 't hert van geheel Spanje. Hier in is Madrid, de hoofdstadt des gehelen koninkryks, gelegen. De andere merkwaardige plaatsen zyn: Toledo, het klooster van S. Laurentius, gemeenlyk het Escuriaal genaamt, Alcala de Henares, vermaard wegens zyne Universiteit, Cuença, Guadalaxara, enz. Nieuw-Castilië wordt in drie kleine landschappen verdeelt, als Alcaria, Mancha, en Sierra, waar by zommigen ook Estremadura voegen. Wat de geschiedenis van Castilië betreft, dit koninkryk heeft in aloude tyden gelyke lotgevallen met het overige Spanje gehad, en is in de achtste eeuw ook door de Mauren ingenomen. Maar wanneer in 't jaar 718 door de in 't gebergte overgeblevene Christenen, in 't byzonder door Pelagius, een koninkryk in Leon opgerecht wierdt, begonnen ook zommigen in het naburige Oud-Castilië het jok der Saracenen van hunnen hals af te schudden, en byzondere graafschappen op te rechten. Doch deze zich zelf niet kunnende beschermen, waren afhankelyk van de koningen van Leon. Maar wanneer Ordonius de II, koning van Leon, de Castiliaansche graven zo hard handelde, dat hy de vier voornaamste liet onthoofden, zochten de Castilianen zich meer en meer van Leon te ontslaan, en verkoren twee rechters over zich, waar van de eene *Nunnius Rasura* genaamt wierdt, wiens kleinzoon *Ferdinand Gonzalvus* insgelyks deze bediening bekleedde; en hebbende in 't jaar 957 vele overwinningen op de Saracenen behaalt, verwierf hy een zo groot aanzien, dat hy eindelyk van koning Sanctius den Dikken te Leon in 't jaar 965 een vrygraaf in Castilië verklaart wierdt, niettegenstaande zyn gebiedt zich maar in Oud-Castilië uitstrekte, zynde Burgos de hoofdstadt. Hem volgden drie graven na elkander, waar van de laatste, *Garsias* genaamt, in 't jaar 1028 zonder erfgenamen stierf. Dus erfde zyne dochter *Nunnia*, of *Elvira*, gemalin van koning Sanctius van Navarre en Aragon, het koninkryk Castilië. Deze liet vier zonen na, onder welke *Ferdinand* in Castilië volgde, en hebbende getrouwt Sanctia, eene princesse van Leon, en de broeder van deze, genaamt Veremundus de III, in 't jaar 1037 zonder erfgenamen stervende, zo erfde hy ook Leon, en vereenigde het met Castilië. Hem volgde *Ferdinand* de I, wiens zoon *Alphonsus* eene dochter, *Urraca*, erfgename van Castilië en Leon, nagelaten heeft. Haar zoon, *Alphonsus* de VIII, dien ze haren eersten echtgenoot Raimundus, grave van Burgundië, baarde, volgde in de regeering; die by zyne nakomelingen gebleven is tot het jaar 1369, wanneer Petrus de Wrede stierf, wiens onechte broeder *Henrik* de II, een natuurlyke zoon van Alphonsus den IX, den troon beklom, en de regeering in zyne familie bevestigde tot op *Henrik* den IV, een zoon van *Johannes* den II, die in 't jaar 1474 zonder zonen overleedt: invoegen de eenige dochter Isabella de Castiliaansche erfenis, zo wel Oud- als Nieuw-Castilië, Gallicië, Asturië, Biscaje, Estremadura, Andalusië en Murcië in zich bevattende, aan haren echtgenoot *Ferdinand* den Katholyken, koning van Aragon, bragt, en dus geheel Spanje vereenigde; wanneer naderhandt Castilië wederom een gelyk lot met het overige Spanje gehad heeft. *Mariana hist. Hisp. Turquet invent. de l'hist. de l'Esp. Botero relat. Merula Cosmogr. Athanas. de Lobera Cron. de los reyes de l'Esp. Surita.*

CASTILIË, (NIEUW) of *Castilla d' Oro*, dat is: *het goude Castilië*, een landt gelegen in 't Zuidelyk Amerika, hebbende de landschappen der Caribes en Guiane ten Oosten; de Zuidzee ten Westen, Peru ten Zuiden, en 't ryk der Amazonen ten Noorden. Het is Nieuw-Castilië genaamt, dewyl het door de Castilianen in den derden tocht van Columbus naar Amerika ontdekt is. Men noemt het 't goude Castilië van de goudmynen, die aldaar, voornamentlyk in 't landt Uraba, ontdekt zyn. Het wordt ook *Terra firma* genaamt. De voornaamste landschappen daar in zyn: Panama, Popajan, Carthagena, Uraba, S. Martha, Rio de la Hacha, Venezuela, Comana, Paria, Nieuw-Andalusië, en Nieuw-Granada. De grootste rivieren zyn: San Juan, of Rio grande del Darien, Rio Caucha, of Rio grande de Martha, Rio grande Madalena, en Rio de Paria of Orinoque. De zeeplaatsen zyn wegens de dikke lucht niet zeer gezond, en min aangenaam dan die meer landwaarts in gelegen zyn. Zommige landen zyn zo vruchtbaar, dat men twee maal des jaars den oogst inzamelt. De bomen dragen voortreffelyke vruchten, en geven een kostelyken balzem, wanneer op zyn tydt de basten van de zelve gekorven worden. Deze balzem wordt by de Spaanschen niet minder geschat dan die eertyds uit Egypten gebragt wierdt. Men heeft 'er ook vele meiren, bronnen en rivieren, die meest alle zeer gezond water hebben. Het water der rivier Dariën in Panama brengt padden voort, als het op de aarde gestort wordt. Op de gebergtens en in de bosschen onthouden zich vele leeuwen, tygers en andere wilde beesten. De goudmynen, die hier eertyds gevonden wierden, zyn door de Spaanschen reets uitgeput; invoegen men thans maar eenige zilver- en koper-mynen aantreft. Voor dezen vondt men ook vele paarlen aan de zeestrandt; doch die zyn nu ook dun gezaait. De inwoonders zyn bruinachtig, en gingen oudtyds geheel naakt, behalven dat zy hunne schaamte met visch-schobben of bladen van pompoenen bekleed hadden. Zy zyn zeer genegen tot brasseryen en dansen, maar zeer wreed van aardt. Zommigen nuttigen niets dan vledermuizen, raven, sprinkhanen en spinnekoppen, de wyven regeeren de huishouding, en oeffenen den landbouw, terwyl de mannen ten oorlog trekken, of hunnen tydt met visschen en jagen doorbrengen. Hunne wapenen zyn boog en pyl, die ze door 't zap van zekere kruiden of slangenbloedt vergiften. Die op de bergen wonen, bidden zon en mane aan, als man en wyf. Zy geloven echter de onsterflykheit der ziele, en dat de vromen na dit leven zullen beloont, maar de goddelozen gestraft worden. Hunne priesters, die zy Piaces noemen, zyn te gelyk hunne geneesheeren. Hoewel de Spaanschen dit landt onder zich gebragt hebben, kunnen ze echter tot hier toe die genen, die op 't gebergte wonen, niet onder hunne macht brengen; maar moeten zich tegen de aanvallen van de zelve met schansen en vestingen voorzien, enkel van aarde opgeworpen, die nat gemaakt zynde, zo hard als een steen opdroogt. *De Laet hist. novi Orb. Herrera descript. des Ind. Occid.*

CASTILIONIUS, (AGATHINUS) geboortig van Lentini, was Doctor in de Godgeleerdheit, Apostolische Protonotaris, kanunnik der Kathedrale kerke van zyne geboortestadt, een naarstig onderzoeker der oudheden, geen kwaad prediker, en zo om zyne deugden, als zyne welsprekendheit, zeer gezien by paus Paulus den V. Menigmalen heeft hy voor dien paus en de kardinalen gepredikt, en te Rome in het oopenbaar geleeraart. Hy is te Lentini overleden in den jare 1631, en heeft in het Italiaansch nagelaten eene predikatie over de hemelvaart van Christus, nevens eenige andere; voorts: *Oratio in circumcisione Domini*; *Acta SS. Leontinorum, ac officia cujusque S. Leontini à Paulo V Pont. approbata*; *Apologia in difesa d'alcuni Santi di Lentini*, welk laatste nog ongedrukt is, nevens meer andere werken, door hem geschreven. *Bibliotheca Sicula.*

CASTILLIONEUS, (CHRISTOPHORUS) van Milanen, alwaar hy hertoglyke Raadt, en een der vermaardste Rechtsgeleerden geworden is. Doch men heeft weinig schriften van hem, en meent, dat Raphaël van Como en Raphaël van Fregoso de zelve onder elkander gedeelt hebben, om hun aanzien daar door groter te maken. Hy was hoogleeraar in de Rechtsgeleerdheit te Parma, Pavië, Turin en Siëna, en stierf in 't jaar 1425, oud tachtig jaren. *Simon Biblioth. des Auteurs de Droit Tom.* I.

CASTILLO (JOHANNES DE) *Sotomajor*, een vermaard Rechtsgeleerde in Spanje, leefde omtrent de jaren 1625 en 1630. Hy was geboortig van Madrid, doch oorspronkelyk uit het gebergte van Burgos. Zyn vader Julien del Castillo was insgelyks een beroemd Rechtsgeleerde. Eerst was hy hoogleeraar in de Rechten te Alcala. Naderhandt bekleedde hy het rechtersampt in Granada, Sevilië, en eindelyk te Madrid, daar hy ook in den Raadt aangenomen wierdt, en zyn leven eindigde. Men heeft van hem *Quotidianarum controversiarum Juris lib.* V, in acht stukken. *Anton. Bibl.*

CASTILLON, een kleine stadt in Perigord, naby de Derdogne, tusschen S. Foy, Puy, Normand en Libourne. Daar omtrent behaalden de Franschen in 't jaar 1453 onder Karel den VII de overwinning op de Engelschen, die deze plaats wilden ontzetten, maar uit geheel Guienne gedreven wierden.

CASTINUS wierdt als generaal van den keizer Honorius naar Spanje gezonden, om de stroperyen der Vandalen en Alanen te beteugelen: doch daar gekomen zynde, was hy omtrent den grave Bonifacius, zynde een vermaard veldheer, zo onverdraaglyk, dat deze daar op een besluit nam, zich naar Afrika te begeven. Castinus miste hem wel haast tot zyne schade; want wanneer hy niet lange daar na zyne vyanden belegerde, en hen geen verdrag wilde toestaan, maar zich zeer ontydig in een gevecht inliet, wierden omtrent twintig duizend Romeinsche zoldaten gedood, en hy zelf genoodzaakt naar Tarragona te vluchten. Dit viel voor in 't jaar 423, wanneer keizer Honorius in 't volgende jaar aan de waterzucht stierf. Hier op stondt des zelfs voornaamste geheime staatsbediende en overste der lyfwacht, genaamt Johannes, door hulpe van Castinus, naar de keizerlyke krone; maar wanneer hy in 't jaar 425 zyn leven verloor, wierdt ook Castinus van alle zyne bedieningen afgezet, en in ballingschap gejaagt; in welken bedroefden staat hy naar Afrika overstak, en van den grave Bonifacius, die aldaar gouverneur was, op de voor-

fprake van Auguftinus, wel ontfangen wierdt. *Prosper in Chron.*

CASTLEMAIN, een kleine haven in het graaffchap Kerry, in Mounfter, een landfchap van Ierlandt. Roger Palmer, die zyne gemalin, Barbara Villiers, dochter van Willem, vicomte Grandifon in Ierlandt, aan koning Karel den II, van wien ze naderhandt hertogin van Clevelandt gemaakt wierdt, tot eene byzit gegeven hadt, is om die oorzake tot eerften grave van Caftlemain verklaart. Hy hadt by haar reets een dochter, Anna genaamt, geteelt, die Karel de II voor zyne dochter aannam, en aan Thomas Lennard, Lord Dacres van Hurft Monceaux, naderhandt grave van Suffex, ten huwelyk gaf. Roger Palmer zelf was in 't jaar 1678 in de zamenzwering, waar van de Roomfchgezinden befchuldigt wierden, ingewikkelt, en wierdt in verzekering genomen, maar niet lange daarna wederom in vryheit herftelt. In 't jaar 1686 wierdt hy als buitengewoon ambaffadeur van koning Jacobus den II naar Rome gezonden, alwaar hy den 13 April aankwam, en in Juny van 't jaar 1687 weder naar Londen keerde, zonder dat hy paus Innocentius den XI geheel in de belangen van zyn meefter hadde kunnen overhalen. Den 25 September van 't jaar 1687 verklaarde hem Jacobus de II tot zyn werkelyken geheimen Raadt. Maar wanneer deze koning zyn ryk verliet, wierdt hy wegens zyn gezantfchap aan 't Roomfche hof door 't parlement fcherpelyk onderzocht, en genoodzaakt als een byzonder perfoon zyn leven te eindigen. *Beeverell Delic. de l'Irlande p.* 1406. *The peerage of England I. p.* 26. 301. *The compleat hift. of England vol.* III. *p.* 368. 460. 470. *Voyage de Miffon.*

CASTOR en POLLUX worden gehouden voor de broeders van Helena, en zonen van Jupiter, geteelt by Læda, huisvrouw van Tyndarus. Zy reifden met Jafon naar Colchis, om het gulden vlies te halen, en maakten zich op dien tocht door hunne dapperheit zeer vermaard. Pollux wierdt van Jupiter onfterflyk gemaakt; en alzo Caftor zyn leven hadt verloren, en Pollux verzocht, dat zyn broeder ook onfterflyk zyn mogt, zo heeft Jupiter de onfterflykheit onder hen beide dus verdeelt, dat zy by beurten levendig en dood zouden zyn. Hy plaatfte ze derhalven aan den hemel, en gaf hen den name van Tweelingen.

Deze fabel is daar uit gefproten, dat dit gefternte zelden in zyn tweegetal gezien wordt. De Romeinen hebben ter eere van deze twee godheden een tempel gebouwt, houdende de zelve voor hunne befcherm-goden, gelovende, dat ze in vele gelegentheden door de zelve behouden waren. Ook eerden hen de zeevarenden als godheden, om dat ze gezegt wierden de zee van de kapers gezuivert te hebben. Voorts wierden zy voor zekere vurige luchttekens gehouden, die zich in de gedaante van een fterre vertoonden, en den zeevarenden geluk voorfpelden, zo dikwils zy beide gezien wierden, maar ongeluk, wanneer maar een van beide zich vertoonde. Zommigen hebben aangemerkt, dat de ouden door Caftor en Pollux de zon en mane verftaan hebben, als van welke kan gezegt worden, dat ze de onfterflykheit onder elkander deelden, voor zo verre zy by beurten op en ondergaan. *Plin. l.* II. *c.* 28. *l.* X. *c.* 43. *Seneca l.* I. *Quæft. Nat. Plutarch. in vita Coriol. Alex. Roff. Trait. des Relig. du Monde.*

CASTOR, (ANTONIUS) een vermaard geneesheer, leefde ten tyde van Plinius, omtrent het zeventigfte jaar na de geboorte des Zaligmakers. Hy was zeer ervaren in de kenniffe der kruiden, en hadt eene grote menigte in zynen tuin vergadert, dien Plinius nog gezien heeft, die ook getuigt, dat Caftor meer dan honderd jaren oud geworden is, zonder vermindering van krachten of geheugenis. *Plin. hift. Nat. l.* 25. *c.* 2. *Bayle in Dejotarus lit. N.*

CASTOR AGRIPPA, een kerkelyk fchryver in de II eeuwe. Zie AGRIPPA, bygenoemt *Caftor.*

CASTOR van Rhodus, een Griekfch Hiftoriefchryver en vermaard tydrekenkundige, fchreef verfcheide werken, onder welke zyn Χρονικὰ ἀγνοήματα, dat is, *onzekerheit der tyden*; twee boeken van *Babylon*; een boek van den *Nyl*; περὶ θαλασσοκρατησάντων, dat is, *van die genen, die de heerfchappy der zee beweert hebben*; enz. Zyn leeftydt is onzeker, hoewel het zeker is, dat hy voor 't jaar 636 heeft geleeft, dewyl Apollodorus, die onder koning Ptolemæus Evergetes den II gebloeit heeft, welke koning van 't jaar 608 tot het jaar 636 na den opbouw der ftadt Rome regeerde de voornoemde Χρονικὰ ἀγνοήματα aanhaalt. Het is ook nog niet uitgemaakt, of hy die Caftor is, die de dochter van Dejotarus, koning van Galatië, ten huwelyk gehad heeft, gelyk Strabo fchryft, en tegen wien Cicero zyne redenvoering voor den koning Dejotarus gehouden heeft. Doch dit fchynt onmogelyk te zyn, doordien Cicero deze redenvoering uitfprak in 't 709 jaar der ftadt Rome, in welke van Caftor als van een jongeling gewag gemaakt wordt, daar nochtans de tydbefchryver Caftor wel honderd jaren te voren geleeft heeft. *Strabo l.* XII. *Cicero Orat. pro Dejot. Jofephus contra Apion. l.* II. *Plutarch. in Quæft. Rom. Apollodor. l.* II. *Biblioth. Suidas. Aufon. Carm.* 22. *in profeff. Burdeg. Tatianus Orat. adv. gentes. Eufeb. l.* X. *Præp. Evang. c.* 3. *& l.* I. *Chron. Voffius de hift. Gr. l.* I. *c.* 24. *Bayle in Dejotarus lit. N.*

CASTRES, *Caftrum Albienfium*, eene ftadt in 't landfchap Albigeois in opper-Languedok, tuffchen Albi en Carcaffonne, met een bifdom, ftaande onder Albi, en daar by den tytel van een graaffchap. Zy legt aan de rivier Agout, en wordt daar door in twee deelen gedeelt. Vele voorname collegien en bedienden hebben alhier hun verblyf gehouden. De prinffen van Montfort, Bourbon en Armagnak waren ook graven van Caftres, tot dat Jacobus van Armagnak in 't jaar 1477 onder koning Lodewyk den XI onthoofd wierdt. Deze begiftigde Bouffil de Juge, koninklyken luitenant in Rouffillon, met dit landt, doch het kwam onder François den I wederom aan de kroon. De ftadt heeft in de burgerlyke oorlogen veel geleden. Zy wierdt in 't jaar 1567 door de Gereformeerden ingenomen en verwoeft. Men ziet 'er verfcheide kerken en kloofters. Paus Johannes de XII heeft 'er in 't jaar 1317 het bisdom gefticht. De eerfte biffchop was *Adeodatus Severatus*, onder wiens opvolgeren vele vermaarde mannen, als *Johannes de Prez*, *Americus Natalis*, *Raimundus Majorofi*, een kardinaal, en andere, geweeft zyn. *Sammarth. Gall. Chr. Thuan. l.* 53. *Du Puy droit du Roy. Catel. Mem. de Langued. Borel antiq. de Caftres.*

CASTRICUM, KASTRIKOM, en door de wandeling KASTERKUM genoemt, een oud en edel dorp en heerlykheit in Hollandt gelegen onder Kennemerlandt. Het zelve wierdt van ouds *Caftrechem* en *Cafterchem* geheten. Diderik de V, graaf van Hollandt, enz. meldt in een oopenbrief van den jare 1083, dat zyn over-grootvader Arnulphus, of Aarnout, eenige goederen, onder Caftricum gelegen, gefchonken heeft aan de abdye van Egmondt; en Melis Stoke zegt in zyne Rymkronyk, dat Sifried, of Sivaart, de zoon van den zo even gemelden Aarnout, met eene dochter van Caftricum trouwde. Het zelve is ook vermaard door *Bruin*, heer van Caftricum, de welke onder graaf Floris den Vetten, nevens een groot getal van den Hollandfchen adel, door de Vriezen verflagen wierdt by het dorp Schorel, mede in Kennemerlandt gelegen. Kort voor den jare 1100 rees 'er een zwaar verfchil tuffchen die van Caftricum en die van Egmondt, ter oorzake, omdat de laatftgenoemden, hunne landen lager leggende dan die der anderen, een zeer zwaren dyk maakten, waar door het zeewater, door dien dyk gefchut, in den volgenden winter het landt van Caftricum geheel overftroomde, en door zyn geweldt verfcheide huizen om ver rukte. Die van Caftricum, de oorzaak daar van gewaar wordende, vernielden den dyk, door die van Egmondt gelegt; maar echter wierden de zelve door het waaien van een fterk afzettenden windt bewaart van het water weder op hun landt te krygen, het welk de monniken der abdye van Egmondt als een wonderwerk uitkreten, en, het geen de zaak kwaad maakt, de eene daar van aan de overblyffelen van eenen St. Albert toefchreven. De dyk wierdt echter weder hermaakt, en Adelbert, abt van Egmondt, liet daarenboven eene gracht graven, om de kracht der zeegolven daar door te breken, en af te keren. Doch die van Caftricum, vry fterk in macht en rykdom, kwamen met eenige gewapenden aanzetten om dit te beletten, het welk de abt ziende de vlucht met de zynen nam, waar van 'er evenwel eenige achterhaalt en gedood wierden. Hoe die zaak is uitgevallen, vindt men niet vermeld; mogelyk heeft graaf Floris, tot zyne jaren gekomen zynde, als Voffius meent, het verfchil bygelegt. Caftricum heeft mede voortyds de dienften der oopen heervaarten der graaflykheit van Hollandt moeten afwachten met 25 riemen, en zo veel mannen, als daar toe behoorden: doch in den jare 1395 verligtte hertog Albrecht hen daar omtrent zo veel, mits betalende zeventig Hollandfche Schilden, dat zy daar na in alle dienften niet meer behoefden te verfchynen dan met tien riemen, welke tien in den jare 1399 nog wierden verminderd op vyf riemen. De abt van Egmondt pleeg uit de zo genoemde herfft-bede jaarlykfch op St. Bartholomeus-dag van Caftricum te hebben twee pondt en twaalf fchellingen. S. Pankras wierdt 'er als patroon der parochiekerke geviert; en waren in de zelve parochiekerke twee vikaryen. Zedert de hervorminge van den Godsdienft wordt de kerk van Caftricum, met Heemskerk, van een kerkenleeraar bedient, ftaande onder de claffis van Haarlem, in het Hoog. De tegenwoordige bezitter dezer heerlykheit is de Ed. Gr. Achtbr. Heer en Mr. Lieve Geelvink, Burgermeefter der ftadt Amfteldam. *M. Alting Notit. Germ. Inf. P.* II. *Scriverius Kronyk van Holl. p.* 34. *Voffii Annales. Handveften en Privilegien van Kennemerlandt p.* 472. *enz. Oudheden van Kennemerlandt p.* 383. *enz.*

CASTRICUM, (PANCRAS VAN) geboortig van Alkmaar, in zyn leven geweeft Penfionaris, of loontrekkend Raadsman, der ftadt Groningen, en Raadsheer in den hogen Raadt van Hollandt. Hy heeft met veel naauwkeurigheit, naar men getuigt, in de Latynfche tale gefchreven een werk aangaande alle de fchryvers van Hollandt, Zeelandt en het fticht van Utrecht, het welk, zo veel men weet, tot nog toe ongedrukt is. Hy is overleden omtrent den jare 1620. *Pars Naamrol van de Batav. en Holl. Schryvers pag.* 402.

CASTRIOT. (GEORG) Zie SCANDERBEG.

CASTRITIUS (MARCUS) was ten tyde van Sulla in 't jaar 669 na den opbouw der ftadt Rome een lidt der regeering van Placenza, wanneer Cneus Carbo, burgermeefter van Rome, door Marius derwaarts gezonden wierdt, om gyfelaars te eifchen, en om dus verzekert te zyn, dat zich die ftadt niet voor zynen vyandt Sulla mogt verklaren; en wanneer hy Caftritius eene vrees willende aanjagen, en hem met geweldt in zyne belangen trekken, zeide, dat hy vele zwaarden hadde, antwoordde deze, dat hy reets hoge jaren bereikt hadt, om daar door te kennen te geven, dat hy volgens den loop der nature haaft moetende fterven voor de doodt geenzins vreefde. *Val. Max. l.* VI. *c.* 2. *Cicero* maakt van nog een anderen MARCUS CASTRITIUS gewag in zyne redenvoering voor Flaccus; en van een derden in zyne achtfte redenvoering tegen Verres. *Bayle.*

CASTRITIUS (TITUS) was in de tweede eeuw een redenaar te Rome, en onderwees den keizer Adrianus. Aulus Gellius was ook een leerling van hem, en getuigt in 't 13 boek, het 21 hoofdftuk, dat hy twee Roomfche Raadsheeren wegens der zelver onbetamelyke kleding fcherpelyk berifpt heeft. Of hy een zoon of neef van Caftritius, die volgens Plinius van de tuinbouwery gefchreven heeft, geweeft is, en of deze beide van dien

Ca-

Castritius afstammen, die de zamenzwering van Murena aan keizer Augustus ontdekt heeft, is onzeker. *Aul. Gell. l.* XI. *c.* 13. *l.* XIII. *c.* 21. *Bayle.*

CASTRITIUS, (Henrik) een Nederlander, geboortig van Geldorp, een Brabandsch dorp in de meiery van 's Hertogenbosch, leefde in de XVI eeuwe, en was bestierder van het doorluchtig school te Delft, en daar na te Doesburg. Hy heeft geschreven: *Institutiones rei literariæ in scholæ Delfensi*; *de optimo genere interpretandæ Philosophiæ*; *Nomothesia*, en een boek in Latynsche vaarzen *van de wenschen der menschen*, of *van de hope*, waar in hy menigmalen in het getal der lettergrepen mistast; om welke reden de volgende vaarzen op hem gedicht zyn:

Castritium male metiri quid carmina mirum est,
Se pede metiri qui nequit ipse suo?

CASTRO, een klein hertogdom in Italië, aan de Toskaansche zee, tusschen den Kerkelyken Staat en 't gebiedt van Orviëto en Siëna, waar in, behalven de hoofdstadt Castro, ook gelegen zyn Montalto, Marta, Farnese, Borgheto, Foscanella, en meer andere kleine plaatsen. Paus Paulus de III begiftigde daar mede zynen natuurlyken zoon Petrus Aloysius Farnese, die ook naderhandt hertog van Parma en Piacenza geworden is, wiens nakomelingen tot op Odoardus het als een leen van den pausselyken stoel bezeten hebben. Doch deze verpandde het voor eene grote somme aan Monte di Pieta te Rome; maar wanneer de schuldt door de zware interessen hem te hoog liep, wierdt het hertogdom Castro door paus Urbanus den VIII gesequestreert, die de schulden voldeedt. Hier uit ontstondt een bloedige oorlog, en de hertog poogde door hulpe zyner bondgenoten zich wederom in 't bezit van zyn landt te stellen. Zyn zoon Rainutius de II, hertog van Parma, hadde met paus Innocentius den X nog een heviger twist: want wanneer de zelve verzuimde zyns vaders schulden te voldoen, en de nieuwe bisschop, dien de paus in plaats van den overleden naar Castro zondt, onderweeg vermoord wierdt, liet de paus het landt niet alleen aanstonts door den generaal grave David van Wiedeman in bezit nemen, maar ook de stadt Castro slechten. Dit geschiedde in 't jaar 1649, waar op wel een zeker vergelyk getroffen wierdt, volgens het welke de hertog tegen honderd en zestig duizend ponden aan gereed geldt het hertogdom Castro, nevens het graafschap Ronciglione, wederom in bezit zou nemen; maar wanneer de betaling dezer penningen achterbleef, wierdt Castro wederom tot den pausselyken stoel gebragt; en hoewel koning Lodewyk de XIV van Vrankryk in het bekende tractaat van Pisa in 't jaar 1664 den paus bewoog, den hertog acht jaren ter aflossing der voornoemde somme toe te staan, zo verliep echter ook deze tydt zonder voldoening; invoegen de paus in 't geruste bezit van 't hertogdom gebleven is. Het wordt anders *lo Stato di Castro* genaamt. De aloude stadt Castro, voor dezen *Stratonia* genaamt, was gelegen aan de rivier Olpeta, op een bergachtigen grondt: en hadt een bisschop, die onmiddelyk onder den paus stondt, doch die bisschoppelyke setel is thans naar Aquapendente verlegt. *Labard. histor. Gall. Frankenb. Europ. Her.*

CASTRO, eene stadt in 't koninkryk Napels, gelegen in 't landschap Otranto, heeft een bisschoppelyken setel, staande onder Otranto, en is gelegen aan de golf van Venetië, tusschen Otranto en Alezano. Zommigen houden daar voor, dat het die plaats is, die by de ouden *Templum* of *Castrum Minervæ* genaamt wordt. Zy is dikwils door de Turken aangetast; in 't jaar 1537 wierdt ze door de zelve geplundert, wanneer het grootste getal der inwoonderen of gedood, of in slaverny gevoert wierdt. Zy is echter wederom in aanzien gekomen, en dryft thans een sterken oliehandel. Daar zyn nog andere steden, die dezen naam voeren, als, *Castro Vilare*, voerende den tytel van een hertogdom, in achter-Kalabrië, niet verre van Cassano; *Castro*, eene stadt in 't eilandt Meloes; *Castro Novo* in Abruzzo; en nog een *Castro* in Campagna di Roma, aan de rivier Garigliano; eindelyk nog een in Basilicata.

CASTRO ARGIRO. Zie ANTIGONIA.

CASTRO FRANCO, eene kleine, maar zeer aangename en welbebouwde plaats in de Tarvizer mark, twee of drie mylen van Trevigo Westwaarts gelegen. In 't midden ziet men op een heuvel een kasteel gebouwt, eertyds sterk, doch thans grotelyks vervallen. *Delic. de l'Ital.* I. *p.* 49. *Descript. Ital. p.* 38.

CASTRO, (Agnes of Ines van) gemalin van Petrus den Strengen, die na hare doodt koning van Portugal wierdt. Zy was eene dochter van Don Pedro Fernandez de Castro, en bestondt hem van moeders zyde in den bloede. Hare schoonheit bewoog hem, zich in een onderlinge verstandhouding met haar in te laten; en wanneer hy reets eenige kinderen by haar geteelt hadde, en zyne gemalin Constantia, dochter van Johannes Manuel, Infant van Castilië, overleden was, nam hy ze ten huwelyk, doch heimelyk, overmits zyn vader, koning Alphonsus de IV, een ander huwelyk met hem voorhadde. Doch wanneer deze het eindelyk gewaar wierdt, liet hy zich door zommigen, die Agnes dat geluk misgunden, dus opmaken, dat hy beval de zelve van kant te helpen. Hare personen, namentlyk Petro Coëllo, Diego Lopez, Pacheco, en Alvaro Gonzalez, hebben ze daar op te Coïmbra om 't leven gebragt. Haar echtgenoot trok zich dit stuk zodanig ter herte, dat hy besloot, het zelve op het nadrukkelykste te wreken; waar uit een bloedige oorlog tusschen vader en zoon ontstondt, die niet dan na de verwoesting van vele plaatsen, voornamentlyk in de landschappen Interamnensis en Tramontana, en met de doodt van koning Alphonsus den IV in 't jaar 1357, eindigde. Zo haast als Petrus den troon van Portugal hadt beklommen, bragt hy het zo verre, dat hem Petrus, bygenaamt de wrede, koning van Castilië, Petro Coëllo en Alvaro Gonzalez, die derwaarts gevlucht waren, overleverde, waar tegen hy eenige Castiliaansche ridders, die naar Portugal geweken waren, overgaf. Hy nu deze twee moordenaren in zyne macht hebbende, liet hen levendig het hert uit het lyf rukken en verbranden. Anderen, die hy mede schuldig aan het voornoemde gruwelstuk vondt, deedt hy de wreedste straffe aan. Maar Diego Lopez Pacheco vondt middel om te ontvluchten, en wierdt naderhandt een boezemvriendt van den Infant Dionysius, zoon van Petrus en Agnes. Deze Petrus nu beval na de bovenverhaalde executie twee prachtige grafsteden van wit marmer voor hem en zyne geliefde Agnes op te rechten, en deze in levens grootte met een koninklyke krone voor te stellen, belastende voorts na zyne doodt zyn lyk nevens haar lyk te plaatsen; zo als in 't jaar 1367 geschied is. Tot deze begraafplaatse, in het vermaarde Bernardynen-klooster te Alcobaça, moest het lyk van Coïmbra zeventien mylen tusschen een dubbele ryë van vele duizende van menschen, die fakkelen in hunne handen hadden, en met een gevolg van eene grote menigte van staatspersonen, zo mannen als vrouwen, in een rosbaar gedragen worden; en vooraleer zy in 't graf nedergelaten wierdt, moesten alle zyne vasallen haar de handt kusschen, om daar mede te betuigen, dat zy des konings wettige gemalin geweest was; het welk hy ook nog anderszins opentlyk verklaarde. De kinderen, die hy of voor of na 't huwelyk by haar gewonnen heeft, zyn. 1) Alphonsus, die jong stierf; 2) Dionysius. Deze weigerde Eleonora Tellez, gemalin van zyn halve broeder Ferdinand, koning van Portugal, voor koninginne te erkennen, en begaf zich derhalven by Henrik den II, koning van Castilië, die hem zyne natuurlyke dochter gaf, by welke hy verscheide zonen en dochteren geteelt heeft. 3) Johannes, van wien in een afzonderlyk artykel gesproken wordt. 4) Beatrix, deze trouwde den grave Sancho van Albuquerque, natuurlyke zoon van Alphonsus den XI, koning van Castilië, dien ze Eleonora baarde, die naderhandt gemalin van den Infant Ferdinand van Castilië, hertog van Pennafiel, en eindelyk koning van Arragon geworden is. *Manuel de Faria y Sousa epit. de las hist. Portuguesas P.* III. *c.* 8. 9. 11.

CASTRO, (Anna de) eene geleerde vrouw in Spanje, van welke Lopez de Vega dikwils gewag maakt. Zy heeft vele zinryke schriften nagelaten, onder anderen een, genaamt, *Eternidad del Rey Don Felippe* III, dat in 't jaar 1629 te Madrit gedrukt is. *De Vega in lauro Apoll. Silv.* I. *Anton. Bibl. Hisp.*

CASTRO, (Christophorus de) een Spaansch Jesuit, die zich in 't jaar 1551 in de societeit begaf, en na dat hy te Salamanca en Alcala hoogleeraar geweest was, te Madrit den 11 December 1615, in 't 65 jaar zynes ouderdoms, stierf. Onder zyne werken zyn: *Historia Deiparæ virginis*; *Commentarius in Jeremiam*; *in Sapientiam Salomonis*, *in* XII. *Prophetas*, enz. Onder de Jesuïten zyn nog meer andere vermaarde mannen van dezen name geweest, als, behalven *Alphonsus* en *Christophorus*, ook *Augustinus*, *Melchior*, *Stephanus*, *Franciscus* en *Ferdinand de Castro*, die zich alleen door hunne schriften vermaard gemaakt hebben. *Ribadeneira & Alegambe de script. S. J. Anton. Bibl.*

CASTRO. (Jakob *van*, of Jacobus *à*) Zie BOSIUS.

CASTRO, (Leo de) kanunnik te Valladolid in Spanje, was een geruimen tydt hoogleeraar te Salamanca, en zeer ervaren in de Griekſche en Hebreeusche talen. Hy wilde tegen Arias Montanus bewyzen, dat de gemeene Latynsche overzetting, en de Griekſche der LXX taalsmannen boven den Hebreeuschen text te schatten waren. By deze gelegenheit gaf hy een werk in 't licht, genaamt, *Apologeticus pro lectione Apostolica, pro vulgata D. Hieronymi, pro translatione* LXX. *Virorum, proque omni Ecclesiastica lectione, contra earum obtrectatores.* Boven dien schreef hy ook eene verklaring over *Jesaias* en *Hoseas.* Hy stierf in 't jaar 1589. *Possevin. in appar. Morin. Exercit. Bibl. l.* I. *exercit.* 1. *c.* 2. *Miræus de script. sec.* XVI. *Schottus & Anton. Bibl. Hisp.*

CASTRO, (Nicolaus *à*) eerste bisschop van Middelburg. Zie NICOLAUS à CASTRO.

CASTRO. (Paulus de) Zie PAULUS DE CASTRO.

CASTRO, (Rodericus, of Rodriques de) een geneesheer, geboortig uit Portugal, leefde in 't jaar 1605, en practiseerde te Hamburg. Men heeft verscheide schriften van hem, daar onder *Medicus Politicus*; *De universa mulierum medicina*; *De natura & causis pestis, quæ anno* 1596 *Hamburg. civitatem affixit*, enz. *Anton. Bibl. Hisp. Vander Linden de scr. med.*

CASTROLUCI, (Aimericus de) geboortig van Limoges in Vrankryk, was eerst een vermaard Doctor in beide de Rechten, naderhandt aartsdeken te Tours, voorts drieman in wereldlyke zaken te Ferrara, en voorstander van het landschap Emilia, voorts aartsbisschop van Ravenna, en bisschop van Chartres, eindelyk kardinaal-priester, met den tytel van *SS. Silvestri & Martini in montibus*, tot welke laatste waardigheit hem Clemens de VI, die van zyne maagschap was, bevorderde; en die hem ook naderhandt als legaat in Hetrurië, Corsica en Sardinië gebruikte, als ook twee maal te Napels, alwaar hy met den onrustigen geest van de koninginne Johanna de I veel moeite hadt. Van daar moest hy naar Rome trekken, om den oproer te stillen, door Nicolaus Laurentius, gemeenlyk Colà di Rienzo genaamt, verwekt. Maar hoewel deze hem door bedreigingen dwong te wyken, kwam nochtans Castroluci naderhandt, wanneer Colà reets gevangen was, met het zelve character wederom te Rome, en bevredigde de ontroerde gemeente. Na verscheide andere gewigtige verrechtingen stierf hy te Avignon den 7 Maart 1349. Hy was een vriendt van Franciscus Petrarcha, en vermaard wegens zyne geleerdheit. Men zegt, dat hy eenige gee-

ftelyke en wereldlyke fchriften nagelaten heeft. *Panvin. Aubery. Ughelli. Frizon. Baluz. Bzov. Contelor. Elench. Cardin. Rubei hift. Ravenn. Raynald. Annal.*

CASTROMARIN, eene vry fterke ftadt in Algarve, nevens een goede haven. *Colmenar Delices de Portugal.*

CASTRO PALAO (FERDINAND) was in 't jaar 1581 te Leon in Spanje geboren, en begaf zich in 't jaar 1596 in de focieteit der Jefuiten. Naderhandt was hy te Valladolid hoogleeraar in de Philofophie, te S. Compoftel in de zedelyke, en te Salamanca in de fcholaftyke Godgeleerdheit. Naderhandt wierdt hy keurmeefter der Inquifitie en Rector der collegien te Salamanca en Sidonia, alwaar hy in 't jaar 1633 ftierf. Men heeft van hem *Manuale Chriftiani*, nevens een zedekundig werk, beftaande uit zeven ftukken in folio. *Sotuel Bibl. S. J.*

CASTRUCCIO CASTRACANI, een der vermaardfte veldheeren in de XIV eeuw, was geboortig van Lucca, uit den huize der Anterminelli, maar geen vondeling, gelyk als Machiavel voorgeeft. In zyne jeugt voerde hy de wapenen onder de Gibellinen, weshalven hy van de Guelphen verjaagt wierdt. Daar op kwam hy in Vrankryk, en begaf zich in 't jaar 1317 onder 't leger van koning Philips den Langen, die als toen met de Nederlanders in oorlog was. Niet lange daarna keerde hy weder naar Italië, en voegde zich by Ugucione Fagginola, het hoofdt der Gibellinen in Toskanen, veroverde Lucca, Piftoja, en verfcheide andere fteden, en maakte een verbondt met keizer Lodewyk van Beyeren tegen paus Johannes den XXII, Robert, koning van Napels, en de Florentynen. Keizer Lodewyk gaf hem in 't jaar 1328 Lucca als een leen, met den tytel van hertog, en maakte hem daarenboven Roomfch Raadsheer. De kardinaal Johannes Cajetanus van Urfini was ter zelver tydt pauffelyke legaat in Italië, en deedt zyn beft om Caftruccio in verzekering te nemen; doch tot zyn oogmerk niet kunnende komen, deedt hy hem in 't jaar 1326 in den ban. Maar Caftruccio verloor hier door niets van zyn aanzien, en ftierf eindelyk in 't jaar 1330, of 1338, oud zynde 42 jaren. Hy liet twee zonen na, die zo gelukkig niet geweeft zyn als hun vader. Machiavel heeft zyn leven befchreven, doch zeer fabelachtig, volgens het oordeel van Leibnitz in de voorreden van zyn *Codex Juris Gentium Diplomat.* Zie verder FAGGIUOLA. *Antonin. fumma hift. Tit. 21. c. 5. Blondus. Villani. Sabellicus. Alberti. Mafcardi elog. di cap. illuftr. p. 36.*

CASTULO was eertyds eene der gewigtigfte fteden in Spanje, alwaar nu Bança en Jaen in Andalufië gelegen zyn. Wanneer ze van de Carthaginienzen was afgevallen, en daarom van de zelve belegert wierdt, floeg Cn. Scipio die belegering op. Omtrent 16 jaren daarna maakten de inwoonders eene zamenzwering tegen de Romeinen; doch zy wierden door Quintus Sertorius beteugelt en geftraft. Men ziet thans maar eenige overblyffelen van die aloude ftadt, omtrent een kleine plaats, genaamt Cazlona. *Tit. Liv. hift. Rom. Mariana hift. de Efp. l. I. c. 12. l. II. c. 16. l. III. c. 11.*

CASTUS, een martelaar in Afrika onder den keizer Decius, was eertyds, nevens Æmilius, van 't Chriftelyk gelove afgevallen; doch beide verkloekten zich wederom, en verzegelden hunne belydenis met hun bloedt. *Cyprian. l. I. de lapfis.*

CASVIN. Zie CASBIN.

CATADUPI, een volk in Morenlandt, wonende by de watervallen van den Nyl, en hebbende hunnen name van het geruifch dier wateren, want δοῦπος betekent *een geruifch.* Cicero gewaagt in zyn *Somnium Scipionis* van deze plaats, zeggende, dat de omleggende inwoonderen door het grote geruifch dezer wateren doof worden. *Seneca Quæft. Natur. l. IV. c. 2. Ammian. Marcell. l. XXII. Plin. l. V. c. 9.*

CATAMELETA, een bakkers zoon van Narni in Italië, bereikte den hoogften top van aanzien in den oorlog: want van zyn vader in een bofch gezonden zynde om hout te hakken, verloor hy den byl, en niet durvende zonder dien tot zynen vader wederkeren, volgde hy zeker ruiter naar de armee, wierdt een zoldaat, en gaf byzondere preuven zyner dapperheit; invoegen hy eerft hoofdman, en naderhandt generaal gemaakt wierdt. De Venetianen hebben omtrent het midden der vyftiende eeuw tot erkentenis voor zyne getrouwe dienften tegen Philips, hertog van Milanen, hem ter eere een ridder-kolom opgerecht. *Pontan. l. III. c. 5. Egnatius l. VI. c. 9.*

CATANÆUS, (JOHANNES MARIA) van Novara, leerde de Latynfche en Griekfche talen onder Merula en Demetrius. Zyne geleerde verklaring over de brieven van *Plinius* is te Milanen in 't jaar 1506 gedrukt. Te Rome wierdt hy geheimfchryver van den kardinaal Bandinelli di Sauli. Hy heeft vier Zamenfpraken van *Lucianus* vertaalt. Den kardinaal, zyn meefter, ten gevalle maakte hy een gedicht van de ftadt Genua, en nog een ander van de verovering der ftadt Jeruzalem door Godefroi van Bouillon. Dit laatfte werk noemde by *Solymis*, doch hy behaalde daar mede geen groten roem. Daarenboven heeft hy nog verfcheide andere fchriften in onrym nagelaten. Hy tradt in den geeftelyken ftaat, en wierdt met eenige beneficien begiftigt. Men meent, dat hy in 't jaar 1529 geftorven is, wanneer zich paus Clemens de VII te Bononië onthieldt. Erythræus maakt ook gewag van zekeren *Baldus Catanæus*, een vermaard dichter, en gelukkig in dichtkundige vindingen. *Sebaftianus Catanæus*, geboortig van Milanen, was des aartsbiffchops van Saltsburg Raadt, en wierdt van hem den 3 September 1589 tot biffchop van Chiemzee ingewyd. Doch hy verliet dat bisdom wederom in 't jaar 1595, en keerde wederom naar Milanen, alwaar hy in 't jaar 1609 ftierf. *Jovius in Elog. c. 79. Girald. Dial. 1. de poet. fui temp. Alberti defcr. Ital. Voffius de hift. Lat. l. III. c. 12. Erythr. Pinac. I. c. 64. Metzger. hift. Salisb. p. 647.*

CATANEA, in 't Latyn, *Catana*, of *Catina*, eene ftadt in Val di Demona in Sicilië, alwaar de rivier Giudicello in de Golf van Catanea valt. Zy was eertyds eene der grootfte en befte koopfteden van 't ganfche koninkryk, en hadt een kafteel, gelegen op een hoge fteenrots, waar door de haven verzekert wierdt. Doch in 't jaar 1693 is de ftadt door eene aardbeving geheel verwoeft. Het bisdom van Catanea ftaat onder 't aartsbisdom van Reggio. De ftadt wordt gezegt door Evarchus gefticht te zyn. Zy was in 't jaar 287 na den opbouw der ftadt Rome in aanzien. In de LXXVIII Olympiade ftierf de koning Hiero aldaar. Men heeft voor eenigen tydt zommige gedenktekenen van een aloud Amphitheater en vele infcriptien, met andere oudheden, daar ter plaatfe gevonden. *Strabo l. VI. Diod. Sic. l. XI. & XIV. Procop. l. I. de bello Goth. Polyb. Thucydides. Plinius. Mela. Alberti Defcr. d'Ital. p. 83. 84.*

CATANZARO, in 't Latyn, *Catacium*, *Catanzara*, eene ftadt in 't koninkryk van Napels, gelegen in Calabria oltra, twee of drie mylen van de zee, tuffchen Squillace en Nicaftro. Zy heeft een biffchop, die onder den aartsbiffchop van Reggio ftaat.

CATAONIA, een ftadt en landfchap in Klein-Afië, tuffchen Cilicië en Cappadocië, naar de befchryving van Cornelius Nepos. Strabo meldt, dat hy dit landt doorreizende in deze ftadt een tempel gevonden heeft, aan de godinne *Bellona*, daar ter plaatfe *Comana* geheten, toegewyd; en hoewel de inwoonders onder het gebiedt des konings van Cappadocië ftonden, gehoorzaamden zy nochtans hunnen opperpriefter, die het gebiedt over zes duizend mannen en vrouwen hadt, alle gefchikt ten dienfte der voornoemde godinne. Strabo voegt 'er by, dat die opperpriefter de naafte aan den koning was, zynde zelfs uit koninklyken ftam gefproten. Hy meent ook, dat Oreftes en des zelfs zufter Iphigenia dien godsdienft derwaarts uit Scythië gebragt hebben. *Corn. Nepos in 't leven van Datames. Strabo l. XII.*

CATAPHRYGES. Dus wierden de Montaniften of navolgers van Montanus in de II eeuwe toegenaamt, ter oorzake dat de kettery van Montanus zich allereerft in Phrygië geopenbaart heeft. *Epiphan. hær. 48. Auguft. hær. 26. Baron. an. Chr. 163.* Zie MONTANUS en MONTANISTEN.

CATARO, of CATTARO, in 't Latyn *Cathara*, *Catharum*, eene vafte ftadt aan de Golf van Cataro in Dalmatië, op de grenzen van Albanië, ftaat onder 't Venetiaanfche gebiedt, en heeft een kafteel op een heuvel, nevens een bisdom, ftaande onder 't aartsbisdom van Ragufa. De Turken hebben dikwils getracht zich van deze plaats meefter te maken. Zommigen menen, dat het zelve het *Afcrivium* is, by Ptolemæus gemeld. Doch het is waarfchynlyker, dat het zelve het hedendaagfche *Caftel-Nuovo*, of eenige andere plaats, is.

CATARRACTONIUM, *Caturactonium*, of *Catarracton*, eene aloude ftadt in Britanje, is zeer vermaard. Zy is gelegen in 't hedendaagfche Richmondshire, en heeft haren naam van zekere *Catarracta* of *watervallen*, die daar omtrent door de rivier Swale gemaakt worden. Eaured, of Beaured, een zeker dwingelandt, die het koninkryk van Northumberlandt heeft verwoeft, heeft ook deze plaats met vuur verdelgt, hoewel ze zedert het jaar 769, in welk jaar ze wierdt afgebrand, zich wederom volkomen herftelt heeft. Doch de Denen hebben ze op nieuw in de affche gelegt; invoegen men heden niet verre van Catarrik, of Catarrikbridge, maar eenige overblyffelen van de zelve ziet, nevens een groten weg, die derwaarts henen leidt, en door de Romeinen gemaakt is. *Antonin. Itiner. Ptolem. Geogr. Beda. Cambden's Britannia. Beeverell Delic. de l'Angl.*

CATAY. Dus wordt het Noorder gedeelte van China genaamt, behelzende zes provincien, als Peking, Xantung, Honan, Suchuen, Xenfi en Xanfi. Maar het Zuider gedeelte, beftaande uit negen provincien, wordt *Mangin* genaamt. Met deze namen benoemen ook de Moren en Tartaren deze twee deelen van China. Eertyds meende men, dat Catay een koninkryk in groot-Tartarye was; maar men heeft naderhandt ondervonden, dat al het gene voordezen van Catay gefchreven is, van de zes Noordelyke provincien in China moet verftaan worden, en dat Cambalu die ftadt is, die tegenwoordig Peking genaamt wordt. *Marc. Paul. Venet. l. II. de Goez Jornada al Cathay. Martinus defcript. China.*

CATAY, of CATHAY, (MICHIEL) was kancelier van Stephanus Botfchkay, vorft van Zevenbergen. Hy bragt zynen heer met vergif om, en wierdt den 13 Jan. 1607 te Cafchau onthoofd, en door 't gemeene volk in ftukken gekapt. *Meteran hift. Belg. Kreckwitz Siebenburgen p. 153.*

CATCHEO, een rivier in Afrika, gelegen in Nigritië, alwaar zich de Portugezen geveftigt hebben, en met de Negers een fterken handel dryven. *Dapper.*

CATECHISMUS, of CATECHESIS, beduidt eigentlyk een mondeling onderwys, voornamentlyk door vragen en antwoorden, diergelyke men in de oude kerke met veel vrucht gebruikte. Hier van daan is het, dat fchriften, waar in kort en duidelyk de hoofdzaken der religie voorgeftelt wierden, catechismuffen genaamt zyn. Cyrillus van Jeruzalem heeft onder de ouden zich daar in vermaard gemaakt, zynde, zo veel men weet, de eerfte, die eigentlyk een Catechifmus heeft opgeftelt. Auguftinus heeft ook gefchreven aangaande de wyze, hoe men onkundigen door catechiferen beft kan onderwyzen. Van Gregorius Nyffenus heeft men een *Oratio Catechetica*, om van andere niet te fpreken. Zedert dat 'er verandering in den Godsdienft gemaakt is, en fcheuringen in de kerke ontftaan zyn, heeft ieder gezindheit een Catechismus volgens des zelfs gevoelens opgeftelt. De Roomfchgezinden hebben een Catechismus, naar het goedvinden der kerkvergadering van Trente, opgeftelt, en is ver-

vol-

volgens door toedoen van paus Pius den V in het licht gekomen. Claudius Fleury zegt, dat 'er nog een ander Roomsche Catechismus is, zynde de eerste, en door *Ignatius Lojola* geschreven. De Socinianen hebben ook hunnen Catechismus, *Catechismus Racoviensis*, of *de Catechismus van Rakow* genoemt, zamengesteldt door Faustus Socinus, Valentinus Schmaltzius, en anderen, en opgedragen aan koning Jacobus van Engelandt; doch door last van het Parlement verbrand in den jare 1557. De Lutherschen, of die van de onveranderde Augsburgsche geloofsbelydenisse, hebben *den groten* en *den kleinen Catechismus* van *Luther*; en de Hervormden hebben *den Heidelbergschen*, de welke onder het opzicht van Frederik den III, keurvorst van de Paltz, door *Caspar Olevitanus* en *Zacharias Ursinus* is opgestelt, en in den jare 1563 in het licht gegeven.

CATECHUMENI wierden in de eerste Christen-kerke die genen genaamt, die tot den H. Doop toebereid, en in de artykelen van 't gelove onderwezen wierden. De onderwyzers zelf noemde men *Catechistæ*. Zodanige waren in de Alexandrynsche kerk, naar 't verhaal van Eusebius, Pantenus, Clemens, en Origenes. Men hadt eene afgezonderde plaats in de kerke, alwaar de Catechumeni onderwys ontfingen, gelyk zulks uit de kanons van het *Concilium Neo-Cæsariense* blykt. Deze Catechumeni wierden van 't H. Avondmaal geweert, en mogten die plegtigheit zelf niet aanschouwen; maar zo dra als het Euangelium gelezen was, riep de diaken met luider stemme, dat de Catechumeni vertrekken moesten. Hen wierdt zelfs niet vergunt met de gelovigen te bidden; hoewel 'er onder de Catechumeni zekere order en trappen waren: want eerstelyk wierden zy in 't byzonder onderwezen; naderhandt wierdt hen vergunt, opentlyk in de kerke de predikatie by te wonen, wanneer zy *audientes* genaamt wierden. Naderhandt kwamen ze mede by het opentlyke gebedt der gelovigen; alsdan noemde men hen *orantes* en *genuflectentes*. Zommigen zeggen, dat ze ook *competentes* genaamt zyn, wanneer zy namentlyk den H. Doop stonden te ontfangen. Doch in 't algemeen worden ze van anderen in *volmaakte* en *onvolmaakte* verdeelt. *Augustin. Serm. de temp.* 116. *&* 237. *Balsamon. Zonaras & Aristenus ad Canon.* 5. *Neo-Cæsar. Bona l.* 1. *rer. liturg. c.*6. *Albaspinæus Observ. l.*II. *Morinus de pœnitentia. Pfanner de Catechum. Arnold Afbeelding der eerste Christenen* II. *b.* 13. *kap.*

CATEL, (WILHELM) Raadt in 't Parlement van Toulouse, was uit een aanzienlyk geslacht, en schreef de geschiedenis der graven van Toulouse. Hy stierf den 6 October 1626. Na zyne doodt kwamen zyne *Memoires de Languedoc* in 't licht, voor welk werk zyn leven gedrukt is.

CATERLOGH, of CARLOCH, eene Iersche stadt in de provincie van Leinster, Westwaarts aan de rivier Barrow. Lionel, hertog van Clarence, begon ze met eén muur te omringen, en Bellingham, Lord-luitenant van Ierlandt, versterkte ze met een kasteel. Ze is de hoofdstadt des graafschaps Caterlogh.

CATHARI wierden zommigen onder de Novatianen genaamt, die roemden, dat zy reiner waren dan anderen. Augustinus getuigt, dat zy het tweede huwelyk verboden hebben, bewerende voorts met Novatus, dat die genen, die na den Doop eens het gelove hadden verloogchent, onbekeerlyk waren. In volgende tyden zyn ook de Albigenzen, Waldenzen, Arnoldisten, en andere, Cathari genaamt, om ze dus hatelyk te maken; en zommigen menen, dat het woordt *Ketter*, by de Hoogduitschers *Kätzer*, zynen oorsprong van *Cathari* heeft, of wel van *Gazari*. *Euseb. l.* IX. *c.* 35. *Socrates l.* VI. *c.* 20. *Augustin. de hæref. c.* 38. *&* *Danæus ad h. l. Baron. ad an. Chr.* 254. *Raynald. Spond. Arnolds Ketter-Hist.*

S. CATHARINA was eene Godvruchtige maagdt van Alexandrië, die naauwlyks 18 jaren oud zynde vyftig geleerde Philosophen bewoog om voor de waarheit van het Christelyk gelove de marteldoodt te ondergaan, gelyk zy ook zelf als eene martelaresse in 't jaar 307 onder den keizer Maximinus gestorven is. Zy is eene van die santen of heiligen in de Roomsche kerke, daar het meeste van geschreven is, en wel met den minsten grondt of waarschynlykheit. Mannen van de Roomsche kerke zelf, en die op dit stuk geenzins verdacht kunnen zyn, als *Bollandus*, *Papenbrochius*, *Pagi*, en anderen, bekennen, dat 'er geen zo genoemde heilige vrouwspersoon zo onbekend gebleven is als zy; en dat tot het begin van de IX eeuwe toe. Toen heeft men, volgens de zelve schryvers, van haar beginnen te spreken ter gelegenheit van een ligchaam, het welk op dien tydt gevonden wierdt op den berg Sina. De Christenen, daar omtrent wonende, en onder de heerschappy der Saracenen zuchtende, zagen het zelve aan voor een ligchaam van eene martelaresse, begonnen het als zo een ligchaam te eeren, en gaven aan deze nieuw gevondene martelaresse den naam van *Aicatharina*, of *Aecatharina*. Maar dit was niet genoeg, men diende ook eene beschryving van haar leven te hebben; en daar wierdt ook aanstonts aan gearbeid; en dewyl men gene echte stukken by de handt hadt, om 'er haar leven uit te trekken, nam de schryver zyne toevlucht tot zyne eigene herssenen. *Papenbrochius* zegt, dat die acten, van haar gemaakt, hoe dat zy meer opgevult zyn met wondere vertellingen, des te minder geloof verdienen. *Valesius* zegt, dat het leven van S. Catharina van voren af tot achteren toe geheel fabelachtig is. De kardinaal *Baronius*, nadat hy zich beklaagt heeft, dat 'er gene ouder acten van gevonden worden, heeft 'er veel tegen te zeggen, dat een onbekend schryver, zo langen tydt na haar leven, de wereldt hare daden komt vertellen, zeggende, dat zyn verhaal des te minder geloof verdient, hoe dat het wydlopiger is: ja *Metaphrastes*, wiens gewoonte het anders is de levens der heiligen door wondere en vreemde vertellingen, zo als hy best kan, op te schikken, heeft, tegen zyne gewoonte, de gemelde acten of handelingen al vry gezuivert, ziende, dat zyn verhaal anders geen ingang zou vinden. Maar een verhaal, het welk uit zodanige acten getrokken is, hoe dat men het zelve ook zuivert en schaaft, kan geen groter gezag hebben dan de acten zelf. Het is waar, dat *Baronius* wel zou denken, dat zy die doorluchtige vrouw is geweest, van welke *Eusebius* (*Hist. l.* VIII, *c.* 14) gewag maakt, en die de geile lusten van den keizer Maximinus zo kloekmoedig heeft afgeweert. Dit was eene edele, ryke en geleerde matroon; het welk wel zou passen op de gaven, de welke in de volgende tyden toegeschreven zyn aan S. Catharina. Dit zou, wat de persoon aangaat, eenigen schyn kunnen hebben, indien 'er te Alexandrië geen andere vrouwspersonen geweest waren, voornamentlyk onder de Christenen, de welke in de wereldsche wetenschappen en in de Philosophie uitgemunt hebben. Voeg hier by, dat de voornoemde vrouw, die zo aangevochten wierdt door den keizer Maximinus, de martelkroon niet heeft ontfangen, maar alleenlyk op zyn bevel in ballingschap is gezonden. En het gene alle twyffeling wegneemt, *Ruffinus*, die in het laatste van de zelve eeuwe te Alexandrië heeft gewoont, en de beste kennis van de voorgenoemde maagdt gehad moet hebben, schryft in zyne Historie, dat de zelve *Dorothea* genoemt was. Ook hadt het Maximinus niet op haar, maar op hare kuischheit, gemunt. Om deze en diergelyke redenen is dat gevoelen van *Baronius* van zelf vervallen.

Van de Grieken is de achting voor S. Catharina overgegaan tot de Latynen, het welk in de XI eeuwe, als zy van de kruisvaart wederkeerden, schynt geschied te zyn. Men zou zeggen, dat na de getuigenissen van zo vele geleerde Roomsch-Katholyken, die de gemelde acten afgekeurt hebben, en nadat de ongeloofwaardigheit der acten zelf zo zonnenklaar ten toon is gestelt, het niemandt onder hunne geloofsgenoten zou lusten de penne daar voor op te vatten. Evenwel zyn 'er nog onder hen geweest, die zo eene verkeerde medogendheit met die acten gehad hebben; en het is *Papenbrochius* byna voor een schelmstuk verweten, dat hy de acten van S. Catharina en van S. Barbara in twyffel hadt getrokken. Zie *Respons. Papenbrochii ad exhibit. errorum art.* 11. §. 14. *& ejusdem Ephemerid. ad* 25 *Nov. Hadr. Valesius in posthumis, à jul. edit. Baron. ad ann.* 307. *Ruffinus l.* VIII. *c.* 17. *Baillet ad* 20 *Jul. Tillemont. Beda. Usuard. Ado in Martyr. ad d.* 25 *Nov. Vossius de Philol. c.* 11. §. 3. *Beschryv. van 't Utrechtsche Bisdom I Deel, pag.* 158. *enz.*

CATHARINA, bygenaamt van Siëna (*Senensis*) van haar vaderlandt Siëna in Italië, wierdt in 't jaar 1347 geboren. Als ze acht jaren oud was, deedt zy eene belofte van een eeuwige kuischheit, begaf zich in de orde der Dominikanen, en leefde zeer voorbeeldig; waar door, gelyk ook in 't byzonder door hare mildadigheit omtrent de armen, en yver voor de kerke, zy in zulk een aanzien geraakte, dat zy de inwoonders van Florence door hare voorsprake van den ban van paus Gregorius den XI wederom onthefte. Zy sprak ook dezen paus in tegenwoordigheit der kardinalen zo hartig aan, dat ze alle bewogen wierden haar toe te stemmen, en zich van Avignon wederom naar Rome te begeven, werwaarts zy in 't jaar 1376 paus Gregorius volgde. Na des zelfs doodt hieldt zy het met Urbanus den VI, tegen paus Clemens. Zy stierf den 30 April 1380, in het 33 jaar hares ouderdoms, en wierdt in 't jaar 1461 van Pius den II gekanoniseert.

In de lessen der kerkgetyden, na hare kanonisatie ingestelt, en een kort begrip van haar leven behelzende, wordt gezegt, dat zy van het geslacht der Farnezen was; daar nochtans haar vader niet meer is geweest dan een verwer. Dit zagen die van het huis van Farneze voor een smet en ontëering van hun geslacht aan, en waren 'er zodanig over gebelgt, dat zy hunne klagten te Rome voor de H. Vergadering bragten. Zy zeiden, dat men, om de geboorte van S. Catharina een luister by te zetten, dien zy geenzins van noden hadt, het huis van Farneze tot den rang van burgerlyke en onedele huizen vernedert hadt, en het zelve een smaadt aangedaan, die in de kerkelyke lessen en getyden voor al de wereldt ten toon wierdt gestelt, en door de kerk scheen bevestigt te worden. Hier door, zeiden zy, wierden hunne voorouderen voor het ganssche Christendom op het gevoeligste gehoont, en hunne nakomelingen verongelykt, die in de gemelde getyden ten einde der wereldt toe als te pronk zouden staan. Hunne klagten vonden ingang, en de paus gaf bevel om deze plaats in het Roomsche brevier uit te schrappen. Dit hielp voor eenigen tydt, en die woorden wierden in eenige weinige drukken van het brevier achtergelaten; maar in de meeste drukken wierden de zelve ingevoegt, en in de drukken, die 'er dagelyks nog uitkomen, staat uitdrukkelyk te lezen, dat S. Catharina van Siëna uit het geslacht der Farnezen gesproten is.

Haar leven is door verscheide schryvers beschreven, onder welke de twee voornaamste zyn *Raimundus van Capua*, die haar biechtvader is geweest, en naderhandt de generaal of het opperhoofdt zyner orde is geworden, en *Stephanus*, prioor van het Karthuizer klooster buiten Parys. Van den eersten zegt *Baillet*, dat hy wel een goed oordeel moet hebben, die onderscheiden kan, wat hy 'er van het zyne heeft bygevoegt; en van den prioor *Stephanus*, en alle de anderen, die met de zelve zake hun hoofdt gebroken hebben, zegt hy, dat zy zich byzonderlyk in het verhalen van wonderen, mirakelen, en bovennatuurlyke dingen uitgelaten hebben; zodanig, dat men vele zaken, die haar leven betreffen, by die schryvers niet vinden zal, en, om eene rechte en volkome bezeffing van haar leven te hebben, de brieven zelf van die santinne dient te doorlezen.

De schriften van Catharina van Siëna zyn: *Zamenspraken van de voorzienigheit Gods, in zes tractaten begrepen*; CCCLXIV *brieven* aan verscheide pauzen, kardinalen, koningen enz. *de Openba-*

baringen, *of Goddelyke leere van den eeuwigen Vader*, enz. alle in de Italiaansche, Fransche en Latynsche tale gedrukt. *S. Antonin. P.* III. *Tit.* 23. *c.* 14. *Spondan. an.* 1367. *n.* 2. *seq. Bzovius an.* 1370. *n.* 20. *seq. Raymund de Capua in vita S. Catharinæ in append. ad Cave hist. lit. p.* 41. *Baillet in haar leven. Arnold hist. Theol. Myst. p.* 299. & 572. *Oudhed. van Deventer II Deel, pag.* 436 *en* 447.

CATHARINA, koningin van Engelandt, dochter van Karel den VI, koning van Vrankryk, die hy by Isabella, dochter van Stephanus, hertog van Beyeren, geteelt hadde. In 't jaar 1420, den 3 Juny, trouwde ze Henrik den V, koning van Engelandt, te Trojes in Champagne, met verzekering, dat hy zynen schoonvader in 't koninkryk van Vrankryk zou volgen. In 't volgende jaar wierdt ze den 24 Febr. in Westmunster plegtelyk gekroont, en baarde den 6 December te Windsor een prins, die, nadat zyn vader in 't jaar 1422 overleden was, des zelfs opvolger was, en genaamt wierdt Henrik de VI. Catharina, die even te voren tot haren echtgenoot naar Vrankryk gereist was, keerde na des zelfs doodt wederom naar Engelandt, alwaar een arm edelman uit het vorstendom Wales, met name Owen Tudor, zich door zyne schone ligchaams gestalte en andere hoedanigheden dermaten by haar wist bemind te maken, dat zy hem ten huwelyk nam, met toestemming der hertogen van Bedfort en Glocester, regenten van Engelandt. Den laatsten tydt van haar leven heeft ze in een klooster doorgebragt, gelegen te Bermondsea in de provincie Surrey, alwaar ze in 't jaar 1437, in 't 38 jaar hares ouderdoms, stierf. Haar lyk wierdt naar Westmunster gebragt, en by die van haren eersten gemaal gezet. In 't begin der XVIII eeuw zag men de houte kist nog, en een ieder byna hadt vryheit het geraamte aan te raken. *Walsingham in Henrik den V. du Chesne l.* XVII. *hist. Angl. The Compleat hist. of England vol.* I.

CATHARINA *van Arragon*, eerste gemalin van Henrik den VIII, koning van Engelandt, was de dochter van Ferdinand den Katholyken, en Isabella van Castilië. Zy wierdt geboren in 't jaar 1483, en trouwde Arthur, prins van Wales, doch wierdt na vyf maanden weduwe. Dewyl haar schoonvader Henrik de VII haar ryke huwelyksgoedt weigerde wederom te geven, wierdt ze genoodzaakt, des overleden broeder Henrik, met pauslyke dispensatie, te trouwen, niettegenstaande de zelve maar 12 jaren oud was, en in dit huwelyk weinig zin hadt, en twee jaren daar na den bisschop van Winchester een protest daar tegen overgaf. Hy voltrok echter dit huwelyk zes weken na zyns vaders doodt, nadat zyne Raden het zelve goedgekeurt hadden, en leefde met haar zeer vergenoegt tot het jaar 1527, wanneer de kardinaal Wolsey, wiens ongeregeld leven door de koningin berispt was, en die gelegenheit zocht den keizer verdriet aan te doen, den koning de wettelykheit van dit huwelyk twyffelachtig maakte. Hy wierdt ondersteunt van de gezanten van Vrankryk, die den koning eene Fransche princesse voorsloegen. Hier by kwam, dat Henrik de VIII op Anna Boulein verlieft was: invoegen hy op eene echtscheiding begon te denken, die ook werkelyk in 't jaar 1533 volbragt wierdt. De koningin toonde staande het rechtsgeding een uitnemende standvastigheit, riep den keizer om hulpe aan, weigerde de legaten, van den paus gezonden, om de zake te onderzoeken, voor hare rechters te erkennen, en wilde niet het minst doen om 's konings voornemen te bevorderen. Men zag ze meer dan ooit by gezelschappen van 't hof, en in eene buitengewone blygeestigheit. Op zekeren tydt hieldt ze, in 't byzyn der twee pauslyke legaten, en andere verordende rechters, eene beweeglyke reden voor den koning, voor wiens voeten zy zich nederwierp. Weder opstaande ging ze weg, en wilde niet meer voor de legaten verschynen, noch naar eenige voorslagen luisteren, maar appelleerde onmiddelyk aan den koning; en wanneer eindelyk de koning haar liet weten, dat ze zich van 't hof zou begeven, gehoorzaamde ze wel, maar zeide echter, dat ze toch overal 's konings gemalin blyven zou: waar op ze zich naar Amphtil in Betfordshire begaf. Hier voerde ze altydt den tytel van koningin, niet tegenstaande zy door Henrik den VIII gebeden en gedreigt wierdt, dat ze zich princesse van Wales wilde laten noemen. Ondertusschen liet ze nooit iets merken, dat ze zich of aan Anna Boulein, of aan haren gemaal wilde wreken, maar droeg haar ongeluk met veel lydzaamheit. In dezen staat overleedt ze te Kimbolton in de provincie van Huntington. Kort voor hare doodt schreef ze nog een brief aan den koning, die hem de tranen uit de oogen persten. Zy wierdt op 's konings bevel in de abdy Peterborough begraven. Behalven twee prinssen, die vroeg gestorven zyn, heeft zy Henrik den VIII Maria gebaart, die naderhandt koningin van Engelandt geworden is. Zy was eene deugtzame en verstandige princesse, beminde de eenzaamheit, was zorgvuldig voor haar huis en des zelfs bestiering, en weldadig tegen iedereen. *Burnet hist. reform. Angl. Larrey hist. d'Angl. Godwin Annal. Angl.*

CATHARINA *van Beyeren*, oudste dochter van Albert den I van Beyeren, graaf van Henegouwen, Hollandt, Zeelandt, enz. Zy wierdt volgens de voorwaarden van vrede, gemaakt tusschen haren vader en hertog Eduard den I van Gelder, aan den zelven verlooft in den jare 1362, en die ondertrouw op Allerheiligen-dag des jaars 1368 beschreven. Eduard was een zoon van een konings dochter, en Catharina eene dochter van een keizers zoon. Eduard schonk haar tot een bruidschat de lyftocht van de geheele Veluwe, met alle voordeelen en gerechtigheden, zo over de zee, als het landt, byaldien hy kwam te sterven, voor dat zyne bruidt den ouderdom van twaalf jaren (want zy was nog zeer jong, wanneer zy aan hem verlooft wierdt,) bereikt hadt, en zo niet, alleen 4000 mootjens. Eduard kwam ook in den jare 1371 te sterven, (zie de omstandigden aangaande zyne doodt op zyn artykel) voor dat het huwelyk voltrokken wierdt; en Catharina, de droevige tyding daar van gekregen hebbende, was daar over niet alleen in haar hert geraakt en bedroeft, maar speelde ook, ten openbaren bewyze van haar inwendig leedwezen en rouw, het volgende vaarsje op haar mouw:

Dat moet syn Godt gheklaecht
Dat ick ben Weduwe ende Maecht.

Ook wilde zy naderhandt met geen ander vorst, dan uit Geldersch bloedt gesproten, in den echt treden: gelyk zy dan ook naderhandt met Willem van Gulik, opvolger van Eduard in het hertogdom van Gelder, trouwde. Zy overleedt binnen Hattum op St. Martens-dag des jaars 1400. Voelende de doodt naderen maakte zy, alzo 'er gene kinderen uit dit huwelyk waren voortgekomen, eene uiterste wille, begeerende daar in vooral, dat byaldien 'er eenig onrechtvaardig goedt onder haar erffenis zyn mogt, het zelve aan de rechte eigenaars zou wedergegeven worden. Zy verkoos tot hare rustplaats het Prediker-klooster te Niemeegen, of, zo het haren gemaal beter mogt behagen, Monikhuizen by Arnhem, vereerende aan de kloosterlingen een jaarlyksch inkomen van eenige Fransche Schilden, om allen komenden dag voor de ziele van haar en alle afstervende vorsten, vorstinnen, graven of gravinnen van Gelder, Gulik, en Zutphen een dienst te doen. Zy bedacht mede in die uiterste wille de Martens-kerk te Arnhem, die der Minderbroeders te Harderwyk, alle armen, Godshuizen en kloosters in het algemeen, nevens hare edellieden, staatjuffers, en andere bedienden. Doch aanmerkelyk is, dat zy in die uiterste wille mede zorg droeg voor Maria, eene dochter van haren gemaal, hertog Wilhem, doch buiten twyffel uit onechten bedde, alzo men weet, dat hy gene echte kinderen gehad heeft: ook bezorgde ze eene andere onechte dochter, maar die aan Jan van Kuik was uitgehuwelykt. Haar lyk wierdt den 25 Juny des volgenden jaars 1401 van den burg te Hattum door hare hovelingen en staatjuffers naar Moninkhuizen overgebragt, zamen met al haar huisraadt en edelgesteentens, die daar vier geheele jaren na de doodt van hertog Wilhem nog bezegelt en in bewaringe lagen. *Pontanus en Slichtenhorst Geldersche Geschied.*

S. CATHARINA *van Bononië*, van haar vaderlandt dus toegenaamt, hoewel andere menen, dat ze te Verona geboren, en te Ferrara groot gemaakt is. Zy is afkomstig uit het geslacht der Vigri, en haar vader was Johannes van Ferrara, alwaar ze zich ook in de orde van S. Clara begeven heeft. Zy was in 't jaar 1438 zeer vermaard, wanneer zy het boek, genaamt *Revelationes Catharinæ Bononiensis*, schreef. Dit wierdt in de jaren 1511 en 1536 te Bononië, en 1583 te Venetië gedrukt. Zy stierf den 9 Maart 1463. Clemens de VIII heeft haar in 't *Martyrologium*, of de martelaars-lyst, ingevoegt, en Clemens de XI heeft haar den 22 May 1712 gekanoniseert. *Wharton in append. p.* 79. *Arnolds hist. Theol. Myst. p.* 323.

CATHARINA *van Bourbon*, dochter van Karel, hertog van Bourbon, en gemalin van Adolf, VII hertog van Gelder, en eenigen van dien naam, kwaadaardigen zone van hertog Arnout van Gelder en van de snode Catharina van Kleef, van welke hier na zal gesproken worden. Hertog Adolf trouwde met haar in den jare 1463; maar dit huwelyk was van korten duur: want zy kwam, haren gemaal twee kinderen, te weten eenen zone, Karel genoemt, en eene dochter, Philippe geheten, gebaart hebbende, te Niemeegen op den 21 May des jaars 1469 te overlyden, en wierdt aldaar in de hoofdkerke van St. Stephanus prachtig begraven, staande hare graftombe in het midden van het choor, waar op zy naar het leven staat afgebeeld, met gevouwene handen, en omringt met alle de wapenen harer vooroudere̱n. *Pontanus en Slichtenhorst Geldersche Geschied.*

CATHARINA *van Bourbon*, princesse van Navarre, hertogin van Lotharingen en Bar, was eene dochter van Antonius van Bourbon, en Johanna d'Albret, geboren te Parys den 7 February 1558. Koning Henrik de IV, haar broeder, gafze in 't jaar 1599 ten huwelyk aan Henrik, hertog van Lotharingen en Bar, waar toe zy hare toestemming weigerde te geven, om dat ze een geruimen tydt met een zeker voornaam heer in vertrouwlykheit geleeft hadde. Zy stierf te Nanci zonder kinderen den 13 Febr. 1604. *Thuan. d'Avila. P. Matthaeus. Mezeray.*

CATHARINA *van Courtenay*, titulaire of naam-voerende keizerin van Constantinopel, was de eenige dochter van Philips van Courtenay, en van Beatrix van Sicilië. Zy wierdt in 't jaar 1300, met toelating van paus Bonifacius den VIII, aan Karel van Vrankryk, grave van Valois, ten huwelyk gegeven, en baarde hem een zoon, en drie dochters. De zoon stierf zeer jong; de oudste dochter was Catharina van Valois, die den tytel van keizerinne van Constantinopel voerde, en wierdt nog in de wieg aan Hugo, genaamt Hutin, zoon van Robert den II, hertog van Burgundië, te Sens in 't jaar 1302 ten huwelyk belooft. Doch dit huwelyk wierdt niet voltrokken; want zy wierdt den 30 July 1313 aan Philips van Sicilië, prins van Tarento, die den tytel van keizer van Constantinopel aannam, uitgehuwt. Na de doodt van dezen vertrok ze naar Griekenlandt, naderhandt naar Napels, alwaar ze in 't jaar 1346 stierf, oud zynde 45 jaren. *Du Cange histoir. de Constantinop. l.* VI. & VII. *Villani. Sammarth.*

CATHARINA *van Gelder*, dochter van Arnout, hertog van Gelder, en van Catharina van Kleef, zuster van den wreveligen Adolf. De zelve in den jare 1477 in het beleg van Doornik, in een uitval der belegerden, gesneuvelt zynde, wierdt Catharina door de Staten van Gelderlandt voor voogdesse over den onmon-

mondigen zone van hertog Adolf, Karel van Egmondt en Gelder, aangenomen. Terstondt zette zy alle de Burgundische gouverneurs, met vele andere amptenaars en bedienden, door Karel den Strydbaren, hertog van Burgundië, aangestelt, van hunne ampten en waardigheden af; en liet nog in den zelven jare alle de steden van Gelderlandt en Zutphen den eedt van getrouwheit afleggen aan haren neve, den jongen Karel, schoon de zelve aan het hof van Burgundië was, en daar als in bewaringe gehouden wierdt. Wanneer de aartshertog Maximiliaan van Oostenryk, als getrouwt met Maria, dochter van den voorgenoemden hertog Karel den Strydbaren, bewegingen begon te maken om Gelderlandt te vermeesteren en weder aan het huis van Oostenryk te brengen, verzocht Catharina onderstandt aan het Fransche hof, de welke haar wierdt toegestaan; doch de Gelderschen, de grote macht van Maximiliaan niet kunnende wederstaan, waren genoodzaakt hem hulde te doen. Zie het vervolg of eigentlyke verhaal dezer onlusten op het artykel van KAREL van Egmondt en Gelder, enz. Haar neef Karel vervolgens zyn erf-vorstendom Gelderlandt weder bemachtigt hebbende, gaf haar in den jare 1492 uit liefde voor haar, en uit erkentenisse der getrouwe diensten, aan hem, inzonderheit gedurende zyne minderjarigheit, bewezen, de stadt Gelder of Gelre voor haar leven in bezit, vry, ongehinderd, en met alle jurisdictie, enz. daar toe behorende. Zy was ook in der daadt eene brave en deugtzame vorstin, die veel kloekmoedigheit, beleidt en voorzichtigheit gedurende den tydt, dat zy haar neefs vorstendom bestierde, in de zware onlusten en gevaren wegens Maximiliaan hadt laten blyken, tot dat ze ten laatsten door des zelfs overmacht gedwongen was het op te geven. Zy is ongetrouwt overleden in den jare 1496. Zy was wel ondertrouwt geweest met Frederik, hertog van Brunswyk; doch het huwelyk is niet voltrokken van wegens de krankzinnigheit, die hem overkwam. *Pontanus en Slichtenhorst Geldersche Geschied.*

CATHARINA *van Genua* is wegens hare heiligheit zeer vermaard. Haar vader was Jacobus de Fieschi, onderkoning van Napels, en stamde van Robert, broeder van paus Innocentius den IV, af. Maar 8 jaren oud zynde begon zy alle grootheit en aanzien der wereldt te verachten; en in haar 13 jaar nam ze een besluit van haar leven in een klooster door te brengen. Doch hare ouders gaven haar in haar 16 jaar ten huwelyk aan zeker voornaam edelman van Genua, genaamt Julianus Adorno; doch deze verkwistte alle zyne goederen, en stierf in 't jaar 1474. Gedurende dit huwelyk, dat 10 jaren duurde, hadt ze haar leven ten deele met verdriet, en ten deele met wereldsche ydelheden doorgebragt, tot dat ze eindelyk, zo als men zegt, op zonderlinge wyze van Godt tot een heiliger leven wierdt overgebragt: na welke bekeering zy nog 36 jaren geleeft heeft, stervende den 14 September 1510 te Genua, oud zynde 63 jaren. Zy heeft eene zamenspraak van de reine liefde Gods, en een werk van de reinigmaking der ziele na dit leven in de Italiaansche tale geschreven. Beide zyn in de Fransche tale overgezet, en dikwils herdrukt, onder den name van *La Theologie de l'Amour, ou la vie & les œuvres de S. Catherine de Genes. Arnold leven der gelovigen, en Hist. Theol. Myst.*

CATHARINA *Howard*, koningin van Engelandt, was de dochter van Edmund Howard, kleindochter van Thomas Howard den I. Koning Henrik de VIII wierdt op haar verlieft, en trouwde met haar den 8 Augustus 1540, na dat hy de princesse van Kleef verstoten hadt; en alzo ze een zusters dochter van Anna Boulein was, wierdt wegens dit huwelyk, dat anderszins volgens de Kanonyke wetten ongeoorlooft was, een afzonderlyke wet by 't parlement gemaakt, uit krachte van welke wet diergelyke huwelyken wettig verklaart wierden. Maar de voorspoedt dezer koninginne was van korten duur: want hoewel de koning haar ongemeen beminde, wierdt hy nochtans door overtuigende blyken verzekert, dat ze voor het huwelyk met hem met eenige bedienden van haren grootvader in ontucht hadt geleeft, en nog leefde. Het eerste kon ze niet loogchenen, te min, nadat hare boelen gevat waren, en het feit bekend hadden. Zy wierdt dan onthoofd, en eene wet gemaakt, dat een ieder, die iets diergelyks van een koninginne wist, het zy voor of na den trouw, zulks op levens straffe oopenbaren zou. Welke wet echter onder Eduard den VI wederom is afgeschaft. *Burnet hist. Reform. Angl. l.* III. *Larrey hist. d'Anglet. Tom.*I. *p.*442. 463. *seqq.*

CATHARINA *van Kleef*, dochter van Adolph, hertog van Kleef, en graaf van der Mark, en gemalin van Arnout van Gelder en Gulik, en graaf van Zutphen. Zy was eene zeer trotsche en hoogmoedige vrouw, gedurig stoffende op hare koninklyke afkomst, met verachtinge van haren eigen gemaal, die echter mede uit doorluchtige voorouderen gesproten was. Zie ARNOUT, hertog van Gelder, enz. Hare godloosheit ging zo verre, dat zy den eigen zoon van haar en haren gemaal tegen den zelven maakte, en te wege bragt, dat hy den rampzaligen hertog by nacht van zyne slaap-plaatse liet ligten en in eene harde gevangenisse brengen, waar uit hy niet dan vier jaren daarna, door voorsprake des hertogs van Burgundië, ontslagen wierdt; gelyk dit alles omstandiger op de artykelen van ADOLF en ARNOUT voornoemd verhaalt is. Wanneer deze heilloze Catharina gestorven is, kan men met geen zekerheit zeggen. Teschenmacher zegt, dat het in den jare 1476 op het huis te Lobeth is geschied, en dat haar lyk van daar naar Wesel is overgebragt, en aldaar in het Carthuizer klooster by hare voorouderen begraven. *Pontanus, Slichtenhorst, en Hasselt Geldersche Geschied. Teschenmacher Annal.*

CATHARINA *van Medicis*, koningin van Vrankryk, was de eenige erfdochter van Laurentius de Medicis, hertog van Urbino, by Magdalena de la Tour d'Auvergne te Florence den 13 April 1533 geteelt. Dertien jaren oud zynde, wierdt ze, om dat ze de nicht van den paus was, te gelyk van den keizer voor den hertog van Milanen, Franciscus Sfortia, en van François den I, koning van Vrankryk, voor zynen tweeden zone Henrik ten huwelyk verzocht. De paus begunstigde den laatsten voorslag, als zynde roemruchtiger voor zyn huis. Daarenboven was hy Vrankryk doorgaans meer toegedaan. Hy begeleidde de bruidt ook zelf naar Marseille, alwaar het bylager gehouden wierdt. Men geeft voor, dat de keizer, die meende, dat het den koning geen ernst was, dit huwelyk den paus aangeraden, maar naderhandt ziende, dat de zaak voortgang hadde, zich te vergeefs bemoeit hadde het te verydelen. Catharina was de tien eerste jaren van haar huwelyk onvruchtbaar, en wierdt om die reden zo wel van de Fransche natie, als van haren gemaal, weinig geacht, en het heeft weinig gescheelt, of Henrik zou zich van haar gescheiden hebben. Doch de gunst van koning François en de voorsprake van den konnestabel Montmorenci hebben de echtscheiding nog belet. Ze wierdt eindelyk ook bevrucht, en begon te baren. Dit veroorzaakte haar groot aanzien en liefde. Mogelyk zal de voorgaande haat ook ontstaan zyn uit het vermoeden, dat ze, om haren man tot de Fransche krone te bevorderen, den dauphin Franciscus met vergif om 't leven gebragt heeft. Zy wierdt in 't jaar 1549 als koninginne gekroont, en wist zich by haren gemaal, wiens minneryen zy met veel wysheit en zonder minnenydt verdroeg, zo bemind te maken, dat hy alle zyne geheimen aan haar oopenbaarde, en haar in 't jaar 1552, wanneer hy naar Duitschlandt trok, tot regente van Vrankryk benoemde. Na de doodt van haren gemaal zocht zy gedurig deel aan de regeering te hebben, weshalven zy dienstig oordeelde, de binnenlandsche partyschappen te voeden. Eerst verklaarde zy zich voor de Guizen, menende zich van de zelve wel te kunnen ontslaan, ingevalle zy te machtig wierden, verschonende echter, zo veel als het doenlyk was, de Hugenotten, en belettende, dat de Inquisitie in Vrankryk niet ingevoert wierdt. Doch de Guizen wierden haar te sterk, voornamentlyk wanneer ze met hare toelating de prinssen van den bloede begonnen van kant te helpen; dies zy gevaar liep, van op eenmaal van al haar aanzien berooft te worden, en het zou geschied zyn, zo niet François de II in 't jaar 1560 ter gelegener tydt overleden was. Toen nam zy de gelegenheit waar, om het roer der regeering in handen te krygen, zonder dat de koning van Navarre, als eerste prins van den bloede, dien ze in haar net hadt, zich daar tegen kantte. De Guizen, door 's konings doodt verrast, stelden zich daar ook niet tegen: invoegen de Standen, ter zelver tydt vergadert, haar in de regeering bevestigden. In de eerste jaren van Karel den IX deedt zy byna alles naar haar goeddunken. Zy besnoeide de macht der Guizen, hoorde den admiraal Coligni, begunstigde de Hugenotten, zocht den koning van Navarre in hare belangen te houden, maar voegde zich eindelyk by den prins van Condé, nadat zy de aanslagen des konings van Navarre en anderen tegen haar perfoon ontdekt hadde, en 't en ware de Guizen in de voorbaat geweest waren, zou zy den koning in de handen des prinse van Condé gelevert hebben. Dit veroorzaakte, dat haar gezag in den Raadt door de Guizen grotelyks besnoeit wierdt. Zy dit bemerkende porde den prins door brieven aan om de wapenen op te vatten, hoewel ze naderhandt wederom naar de vrede verlangde. Zy bereikte ook haar oogmerk na de doodt des hertogs van Guize, maar poogde in 't tegendeel tusschen den prins, dien ze nu meer dan de Guizen vreesde, en den admiraal oneenigheit te zaaien, of hem ten minsten door allerlei wellustigheden van ernstige gedachten af te trekken. De grote moeite, die ze hadt om de heeten van zo verscheide partyen in rust te houden, deedt haar in 't jaar 1563 een besluit nemen, om den koning in zyn dertiende jaar te Rouaan bekwaam tot de regeering te doen verklaren, om onder dezen schyn dies te gevoeglyker de regeering in handen te houden, waar aan anderszins ook de prins van Condé en de konnestabel deel wilden hebben. In het jaar 1564 trok ze met den koning door het gehele koninkryk, om dus de hier en daar ryzende onlusten te stillen. Doch de Hugenotten schepten door haar mondgesprek met de Spaanschen argwaan; want zy meenden, dat men hunnen ondergang beraamt hadde. Doch het zy daar mede zo als het wil, het is ten minsten zeker, dat zy naderhandt het bloedbadt van Parys grotelyks bevordert, en den koning, die altydt daar van afkeerig geweest was, door hare gedurige aanporring eindelyk daar toe bewogen heeft; en men meent, dat haar oogmerk geweest is, alle groten van Vrankryk uit te roejen, en in der zelver plaats nieuwe, die in hare belangen waren, wederom te verheffen. Onderwylen was haar tweede zoon Henrik, dien zy zeer tederlyk beminde, groter geworden. Doch de koning, ziende de aangroejende macht zyns broeders, begon achterdocht op te vatten, weshalven hem de koninginne moeder buiten het koninkryk zocht te bevorderen; waar toe de kroon van Polen in aanmerking kwam. Maar hoewel zy wel haast berouw hadt, dat de verkiezing tot de voornoemde krone op haren zoon gevallen was, en liever gezien hadde, dat de zelve in Vrankryk gebleven was, drong echter de koning sterk daar op aan, en kwam daar over in een hard geschil met zyne moeder. Deze moest hem derhalven laten vertrekken, doch zeide by het afscheiden: *Ik hope u haast weder te zien.* Zy voegde daar by, dat ze middelen wist om hem haast weder te zien; en alzo de koning kort daar na kwam te overlyden, zo veroorzaakte zulks achterdocht op de koninginne moeder. Ten minsten zy wist zorgvuldig te verhoeden, dat 'er gedurende het afzyn van Henrik niets nadeeligs voor hem geschiedde, zich verzekerende van

haren

haren jongsten zone, den koning van Navarre, en andere voorname personadien, onder voorwendsel van een gesmeed verraadt tegen haar. Karel de IX bestelde haar op zyn sterfbedde tot regente van 't koninkryk, tot de wederkomste van zynen broeder uit Polen; het welk door het Parlement bekrachtigt wierdt. Zy was ten eenemale meesteresse van 't gemoedt van Henrik, wanneer die den troon beklom, erkennende, dat hy haar de Fransche kroon te danken hadt. Dit gaf haar gelegenheit om den oorlog der Hugenotten gaande te houden, en de binnenlandsche onlusten te voeden. Wanneer in 't jaar 1576 de vrede met de misnoegde prinssen gemaakt wierdt, stelde zy haren jongsten zoon al willens in een zeer voordeeligen staat, oordeelende tot haar eigen behoudenis nodig te zyn, dat de koning door een ontzagchelyke macht eenigzins beteugelt wierdt. Eindelyk maakte ze haar verdrag met de Guizen, als deze begonnen hunne Ligue te maken, en wel meest uit haat der Hugenotten, die tot hier toe hunne afkerigheit van haar en hare regeering betoont hadden. Het was derhalven door haar toedoen en aanporring, dat de oorlog met de Hugenotten in 't jaar 1580 begon; want zy aan de eene zyde den koning tegen de zelve verbitterde, aan de andere zyde de Hugenotten ophitste, dat zy zich niets zouden laten ontnemen. Ondertusschen was haar gezag zo gedaalt, dat ze zich buiten geheime staatszaken houden moest, het welk ze hare naauwe verbintenis met haren jongsten zone en de Guizen te danken hadt. In 't jaar 1582 zondt ze met des konings bewilliging den koning Antonius van Portugal een vloot tegen Spanje te hulpe. Doch in dit en het volgende jaar wierdt de Fransche vloot geslagen. Na de doodt van haren jongsten zone voegde zy zich by den hertog van Guize, om den kinderen der hertoginne van Lotharingen, hare dochter, met uitsluiting der kinderen van Bourbon, den weg tot de krone te banen. Hier toe misbruikte ze de zwakheit des konings, hem diets makende, dat het een loutere onwaarheit was, al wat 'er van een Ligue gesproken wierdt; doch wanneer de Liguisten machtig genoeg geworden waren, maakte ze den koning zo bevreest, dat hy genoodzaakt wierdt, zyn verdrag met de zelve te maken. Doch hare ondernemingen vervielen eensklaps, wanneer het jok der Guizen den koning te zwaar geworden zynde, hy zich door 't ombrengen van beide broeders van de zelve ontsloeg. Zommigen hebben wel gezegt, dat ze van dezen moordt kennis gehad heeft, doch dat is niet waarschynlyk, gemerkt de koning zedert langen tydt haar gene geheimen geopenbaart hadde. Ook toonde zy daar over bewogen te zyn, wanneer de koning haar van het vermoorden de eerste kennis gaf; en nademaal zy zag, dat alle hare achting by den koning verdwenen was, trok ze zich dit zodanig ter herte, dat ze na weinig weken, namentlyk den 5 January 1589, den geest gaf. Men meent, dat het verwyt van den kardinaal van Bourbon, die haar in 't aangezicht zeide, dat zy de oorzake van dit bloedbadt was, ook grotelyks tot haar ongelukkig einde geholpen heeft. Zy was heerschzuchtig en zeer los in veinzen en ontveinzen, en wist naar vereisch van zaken en omstandigheden iedereen te bejegenen. Ook was ze zeer vreesachtig en bygelovig, en hadt tot dien einde allerhande waarzeggers by zich. Den Hugenotten was ze in den beginne niet ongenegen, en men heeft aangemerkt, dat ze in de eerste jaren van hare onvruchtbaarheit de Fransche Psalmen, in 't byzonder den CXLI Psalm, veel zong. Doch naderhandt veranderde deze genegenheit in een bitteren haat. Zy was zeer geneigt tot pracht en overdaadt, latende uit dien hoofde by de acht tonnen gouds aan schulden na, om welke te voldoen haar kostelyk huisraadt moest verkocht worden. De Fransche schryvers, Brantome alleen uitgezondert, houden haar voor 't verderf van Vrankryk, niet alleen ten opzichte der binnenlandsche beroertens, maar ook der bedorve zeden. *Thuanus. Mezeray P. Daniel. Brantome.*

CATHARINA *van Oostenryk*, koningin van Polen, was de dochter van keizer Ferdinand den I, en van Anna, princesse van Hungarië. Zy wierdt den 23 September 1533 te Wenen geboren, en in 't jaar 1549 aan Francifcus van Gonzaga, hertog van Mantua, maar na des zelfs doodt, in 't jaar 1553, aan Sigismund Augustus, koning van Polen, ten huwelyk gegeven, wiens eerste gemalin Elisabeth de zuster van Catharina geweest was. Na Catharina trouwde hy met Barbara van Radzivil, doch verwekte by gene der drie gemalinnen eenige kinderen. Catharina stierf te Lintz in Oostenryk den 28 February. 1572.

CATHARINA *van Oostenryk*, koningin van Portugal, was de dochter van Philips, koning van Castilië, en de zuster van Karel den V. Zy wierdt in 't jaar 1525 aan Johannes den III, koning van Portugal, ten huwelyk gegeven. Gelyk zy eene zeer deugtzame princesse was, dus bestierde zy gedurende de minderjarigheit van Sebastiaan de regeering met veel voorzichtigheit, en stierf te Lisbon in 't jaar 1577, oud zynde 77 jaren. *Franc. Andrada vida de D. Juan.* III. *Vasconcellus.*

CATHARINA PARRE, koningin van Engelandt, was de laatste gemalin van koning Henrik den VIII. Hy trouwde met haar in 't jaar 1543, als weduwe van Lord Latimer, uit aanmerking harer bevalligheit en deugtzaamheit, hoewel ze van velen, om dat ze al te Protestantsch-gezind was, by hem verdacht gemaakt wierdt. Zy bezat zyne genegenheit volmaakt, en wierdt ten hoogsten van hem bemind; zocht hem ook in 't tegendeel in alles te believen. Het gebeurde op zekeren tydt, in 't jaar 1546, dat ze met den koning over 't stuk van religie disputeerde, en hem zeer yverig maakte. Deze gelegenheit namen hare vyanden waar, om des konings genegenheit van haar af te trekken, voorwendende, dat ze de kettery in zyn koninkryk bevorderde. Hy liet zich zo verre bewegen, dat hy zekere punten, waar op haar een arrest zou aangekondigt worden, onderschreef. Doch dit geschrift, by geval van den kancelier verloren, kwam in de handen van de koninginne, die van ontsteltenis ziek wierdt. Hier wierdt de koning door de liefde overwonnen, en bezocht haar aanstonts, en liet zich door hare verootmoediging overwinnen. Invoegen de kancelier, die haar, terwyl ze op zekeren tydt met den koning wandelde, in arrest wilde nemen, met harde woorden afgewezen wierdt. Na des konings doodt trouwde ze nog in het zelve jaar met den admiraal Thomas Seymour, en stierf in 't jaar 1549: doch in dit huwelyk was ze niet gelukkig, en men heeft na hare doodt in eenige van hare papieren haar misnoegen klaarlyk ontdekt. *Lord Herberts Histori of Henry VIII. Sanderus de schismat. Anglic. Larrey hist. d'Anglet. T.* I. *p.* 486. 537. 538. 601. 626.

CATHARINA *van Portugal*, koningin van Engelandt, was de dochter van Johannes den IV, koning van Portugal, en van Louisa Gutzman, en wierdt geboren in 't jaar 1638. Zy wierdt in 't jaar 1662 aan koning Karel den II van Engelandt ten huwelyk gegeven, aan wien ze een huwelyksgoedt van twee millioenen crusaden bragt, nevens de Afrikaansche zeevesting Tanger, en het eilandt Bombain by Goa; en daarenboven de vryheit voor de Engelsche natie, om in beide de Indiën, staande onder 't gebiedt van Portugal, te handelen. Daarentegen gaf haar de koning, haren gemaal, in geval van zyn overlyden, een jaarlyksche inkomst van 30000 ponden Sterlings, die hy naderhandt met nog 10000 ponden vermeerderde. Doch zy was onvruchtbaar, en verloor haar gemaal in 't jaar 1685; invoegen ze zich in 't jaar 1692 wederom naar Portugal begaf, alwaar ze ook den 31 December des jaars 1705 overleden is.

CATHARINA *van Polen*, koningin van Zweden, dochter van Sigismundus den I, koning van Polen, en van Bona Sfortia van Milanen, des zelfs tweede gemalin. Koning Sigismundus Augustus gaf haar in 't jaar 1562 aan Johannes, prins van Zweden, en hertog van Finlandt, zoon van koning Gustavus den I, en broeder van Erik den XIV, ten huwelyk. Deze laatste zag de verdiensten van zynen broeder met nydige oogen aan, en zette hem op het slot Wiburg gevangen, werwaarts zich ook des zelfs gemalinne begaf, en haren man zeven jaren lang gezelschap hieldt, tot dat hy eindelyk door Erik op vrye voeten gestelt, en tot onderkoning van Zweden gemaakt wierdt, wanneer hem de beroemde Pontus de la Gardie als Raadt wierdt toegevoegt. Doch kort daar na wilde hem de koning wederom in verzekering nemen en van kant helpen; maar het lekte uit, en Erik wierdt zelf in de gevangenis geworpen, en prins Johannes wierdt in 't jaar 1568 op den troon gezet. De koningin Catharina poogde de Roomsche religie in Zweden in te voeren, en liet haren zoon Sigismund, naderhandt koning van Polen, in de zelve opvoeden, doch stierf in 't jaar 1583, wanneer ze een afgezant naar Rome zondt, om haar voornemen bekend te maken. *De Coste Elog. des Dam. Illustr.*

CATHARINA *van Portugal*, hertogin van Braganza, dochter van Eduard den II, hertog van Guimaranes, die een zoon van Emanuel den Groten, koning van Portugal, was, wierdt aan Johannes den II van Portugal, hertog van Braganza, ten huwelyk gegeven, wien ze verscheide kinderen baarde, onder anderen Theodorik den II, vader van Johannes den IV, die in 't jaar 1640 koning van Portugal wierdt. Dewyl Catharina de wettige erfdochter dezer landen was, zo betwistte zy in 't jaar 1580 Philips den II, koning van Spanje, zyne eisch op de zelve. Voorts was ze zeer kloekmoedig en schrander, en daarenboven in de Grieksche en Latynsche talen, wiskunde en diergelyke loffelyke wetenschappen wel ervaren, in welke zy hare kinderen ook loffelyk onderwees. Zy stierf in 't jaar 1582. *Anton. Bibl. Hisp.*

CATHARINA (RIDDERORDE VAN) *op den berg Sinaï* heeft in 't jaar 1063 haren oorsprong genomen. Deze riddersbewaarden het graf van de H. Catharina, dat zy zeiden op den berg Sinaï te zyn, en beveiligden de wegen derwaarts, om den pelgrims een onbeschroomden toegang te geven. Zy droegen een wit kleedt, en op het zelve, naar 't getuigenis van Justinianus, een half radt, dat door een bloedig zwaardt doorsneden wierdt. Zy deden beloste van kuischheit, en gehoorzaamheit aan hunnen abt, wiens klooster op den berg Sinaï was. Doch wanneer deze landen van de Turken overheert wierden, zag men deze orde te niet gaan. Echter blyft nog de gewoonte, dat de pelgrims, die naar Sinaï reizen, van de voornaamste monniken van 't klooster boven 't graf der H. Catharina tot ridders geslagen worden. *Favin Theatre d'honneur & de cheval. Gryphii Ridder-orden.*

S. CATHARINA, (RIDDERORDE VAN) door den keizer van Ruslandt Pieter Alexowitz ter gedachtenis van den gelukkigen veldslag by de rivier Pruth ingestelt. De princes Natalia wierdt in 't laatste van December des jaars 1714 op een festein van den vorst Dolhoruki allereerst met deze orde omhangen. Het ordens-teken is een rood kruis, met den name van S. CATHARINA in 't midden, en de zinspreuke: PRO FIDE ET PATRIA (*vor het gelove en het vaderlandt*), hangende aan een wit bandt, gelyk de Dannebrogs-orde, behalven dat het bandt twee derde smaller is, van de regter tot de linker zyde. Hier mede worden de voornaamste dames vereert.

CATHARYNEBERG is een kleine bergstadt, naby de grenzen van Bohemen gelegen. In Bohemen, naby de grenzen van Saxen, is ook een stadt van dezen name, behorende tot het gebiedt des graafschaps Rothenhaus.

CATHIUS, (ARNOLD) een Nederlandsch Jesuit, geboortig van Leeuwarden, leeraarde in den beginne de H. Schrift en Godgeleerdheit in zyn vaderlandt; maar wierdt daar na tot hoogleeraar te Antwerpen beroepen, en vervolgens tot rector van het collegie te Roermonde. Hy stierf den 13 December des jaars 1630, in den ou-

ouderdom van 54 jaren, nalatende: *Paraphrasis continua in Canticum Canticorum Salomonis*. *Val. Andreæ Bibl. Belgica.*

CATHNES, CATHENES, of CAITHNES, in 't Latyn *Catanesia*, of *Cateynesia*, van de *Catini*, de oude inwoneren, dus genaamt, is de uiterste provincie van Schotlandt, naar 't Noorden, begrypende in de lengte omtrent 35, en in de breedte 20 Engelsche mylen. De aangrenzende landschappen zyn Strathnavern en Sutherlandt. Het landt wordt grotendeels door de zee omringt, en niet verre van daar leggen de Orkadische eilanden. Tuin-en veldvruchten zyn hier zeer schaars, wegens de zeldzame en kortdurende warmte. Ook is hier gebrek aan hout, en de bergen naar de kant van Sutherlandt maken het landt nog onaangenamer. Daarentegen is 'er veel wildt en visschen, zo zeevisch, als riviervisch. Het gebrek van hout wordt door turf, die daar gestoken wordt, geboet. Men vindt 'er vele koper-loot-en yzermynen. Uit de menigvuldige puinhopen kan men oordeelen, dat dit landt eertyds veel volkryker is geweest dan tegenwoordig. De twee voornaamste plaatsen zyn Wick en Thurso. Het eerste is een koninklyk vlek, en gelegen aan de Oostelyke kust. Hier heeft de Sherif zynen setel. De haven is fraai, en geeft gelegenheit tot een sterken handel. Zomwylen wordt de geheele provincie van deze plaats *The Shire of Wick* genaamt. Thurso is een welbewoont vlek, onder 't gebiedt der graven van Cathnes, gelegen aan de Westelyke kust, alwaar een kleine zeeboezem een bekwame haven maakt. Men vindt hier ook eenige graaflyke kasteelen, als Sincler, of Sainclair, (eertyds Girnego of Kernigho genaamt) Keece, Akergil, May, Dunbeth, Berrydale, en eenige andere minder plaatsen. De setel des bisschops van Cathnes is naar Dornok, een dorp in Sutherlandt, verplaatst. Langs de kusten ziet men veel kapen, als Holburnhead, Sandfidehead, Dinnethied, Noshead, Clythenes, enz.

Het voornaamste van allen, niet alleen van dit landschap, maar van geheel Schotlandt, is Duncans-Bay-Head, gemeenlyk Dungisby-Head genaamt, zich naar de Orkadische eilanden uitstrekkende. Oudtyds waren de graven der voornoemde eilanden ook graven van Cathnes, tot dat eindelyk deze laatste waardigheit op de nakomelingen van William Sainclair vervallen is, na dat de zelve de dochter van zeker Orkadisch graaf, genaamt Melise, getrouwt hadt. *Cambdens Britannia with the additions. Beeverel delic. de l'Ecosse p.* 1305.

CATHOLICUS is eigentlyk een Griekſch woordt, en betekent *algemeen*. Dus heeft men de ware Christelyke kerke bygenaamt, gelyk blykt uit de Apostolische geloofsartykelen, waar door wordt te kennen gegeven, dat de kerk van Christus in alle tyden, op alle plaatsen en onder alle volkeren stondt uitgebreid te worden, volgens de voorzegging des Zaligmakers *Matth.* XXVIII, *Marc.* XVI, en *Hand.* I. Nochtans noemden zich ook de Donatisten met dien name, en verscheide andere ketteren na hen. Ook was het woordt *Catholicus* eertyds een zeker eertytel, om daar door een Primas of Patriarch te betekenen, gelyk uit Tyrius en anderen blykt. In 't byzonder hebben zich de koningen van Spanje dezen tytel aangematigt, om daar door hunnen yver voor de Christelyke religie uit te drukken. Ricaredus, koning der Gotthen in Spanje, nadat hy in 't jaar 585 de Arianen uit zyn landt verdreven hadt, was de eerste, die zich *Catholicus* bynoemde, welke tytel hem van 't Concilie van Toledo gegeven wierdt. In 't jaar 738 wierden Alphonsus en Pelagius, des zelfs schoonzoon, na dat ze eenige overwinningen op de Saracenen bevochten hadden, *Catholici* bygenaamt. Zedert vindt men niet, dat de koningen van Spanje dezen tytel gevoert hebben, tot op Ferdinand, koning van Aragon, die, nadat hy de Moren uit het landt gedreven hadt, dezen eernaam wederom aannam in 't jaar 1492; zedert welken tydt des zelfs opvolgers gedurig *Catholici* genaamt zyn. Uit Paulus *Æmilius* en *Froſſardus* blykt, dat ook Philippus van Valois, koning van Vrankryk, *Catholicus* bygenaamt is, ter oorzake, dat hy de geestelyke rechten der kerke beschermde. *Augustin. Epist.* 104. *contra Petilian. Isidor. in Chron. Optat. Milevit. l.* I. *Mariana l.* VII. *c.* 4. *Vasæus Chron. Hisp. Surita Annal. Aragon. l.* II. *c.* 4. *Becman notit. dign. diss.* 2. *c.* 2. §. 2.

CATIF. Zie EL-CATIF.

CATILINA (LUCIUS SERGIUS) was uit eene oude en voorname adelyke familie te Rome gesproten, doch leefde zeer ongebonden, en verviel daar door in de grootste armoede. Om derhalven zyne schulden te betalen, nam hy een besluit, door hulpe zyner zamengezworenen de stadt Rome in brandt te steken, den Raadt te vermoorden, en de gemeene schatkamer te plunderen. Dit voornemen wierdt begunstigt, doordien Pompejus met het Romeinsche leger in verre landen was. Onder de voornaamste zamengezworenen waren Lentulus en Cethegus. Daarenboven hadt hy de wulpsche jonge manschap te Rome in zyn vloekverwantschap getrokken. Om nu de onderlinge verbintenis onverbrekelyk te maken, hadden de verraders zich door het drinken van menschenbloedt op 't allernaauwste vereenigt. Doch het ganſche verraadt wierdt door zekere hoere, Fulvia genaamt, aan Cicero en Antonius, die ter zelver tydt burgermeesters waren, ontdekt. Cicero, wien het eerst en voornamentlyk geoopenbaart wierdt, deedt daar op den Raadt vergaderen, en sprak Catilina, een der Raadsheeren, met een uitnemende welsprekendheit en hevigheit aan, ontdekte zynen geheelen toeleg, en overtuigde hem met zo vele bewysredenen, dat deze besloot, zich met de vlucht uit Rome te begeven, en zich naar 't leger, dat Manlius voor hem in Hetrurië geworven hadt, te voegen. Onderwylen wierdt 'er in den Raadt lang getwist, wat men den voornaamsten vloekverwanten, die reets overtuigt waren, doen zou. Cato was het met Cicero eens, en stemde voor de halsstraffe; gelyk dan ook de hoofden der zamenzwering door last van Cicero in de gevangenisse geworgt zyn. Dit geschied zynde, wierdt Catilina tot wanhoop gebragt, om dat zyn voornemen van brandstichting binnen Rome daar door scheen verydelt te zyn; en wanneer het leger der Republyk onder Petrejus, luitenant van Antonius, met Catilina en Manlius handgemeen wierdt, is Catilina wel gesneuvelt, en de zamenzwering dus gedempt, echter niet zonder eene bloedige overwinning. *Plutarch. in Cic. Sallust. Cicero orat. in Catil. Florus l.* IV. *c.* 1.

CATILIUS was bisschop te Linkoping in Zweden, en verloste in de XV eeuw zyn vaderlandt van de heerschappy der Denen: want wanneer Canut in den haat zyner onderdanen gevallen was, en door zekere factie genoodzaakt wierdt zyn ryk te verlaten, nam Christiernus, koning van Denemarken, deze gelegenheit waar, en kwam gewapenderhandt in Zweden. Catilius, dit ziende, ging in de kerk, en kleedde zich met zyn bisschoppelyk gewaadt, doch trok het zelve aanstonts wederom uit, en het op 't altaar leggende, deedt hy ten overstaan zyner domheeren eene belofte, dat hy dit bisschoppelyk gewaadt niet eerder wederom wilde aantrekken, voor al eer hy zyn vaderlandt van de Deensche heerschappy verlost hadt. Dus stelde hy zich aan 't hoofdt der Domheeren en der genen, die den koning Canut getrouw gebleven waren, veinzende voor de Deenen te vluchten, om ze dus in de engtens en op 't ys te lokken, alwaar ze alle door hem en zyne byhebbende manschap gedood, en Canut wederom op den troon gezet wierdt. *Jo. Magnus l.* XXIII. *c.* 9.

CATIUS, of CAUTUS, was een Heidensch afgodt, die men geloofde, dat de menschen verstandig en schrander maakte, welke betekenis ook de Latynsche woorden *Catus* en *Cautus* hebben. *Augustin. de Civ. Dei.*

CATIUS, een Epicurisch Philosooph, van wien Cicero gewag maakt; insgelyks Horatius, naar de mening van zommigen. *Cic. Epist. Famil. XV.* 16. *Horat. Sat. II.* 4. *Bayle.*

CATIVULCUS, koning der Eburones, zynde een oud volk in Belgisch Gallië, alwaar thans het landt van Luik is, was mede in den oproer van Ambiorix ingewikkelt, en om dat hy wegens zynen hogen ouderdom den oorlog niet langer volgen kon, en niet in staat was om te vluchten, doodde hy zich met vergif, om niet levendig in de handen van Cæsar te vallen, na dat hy zich over Ambiorix, als oorzake van dezen opstandt, met zeer nadrukkelyke woorden bezwaart hadde. *Cæsar B. G. l.* VI.

CATLIDG. Zie KATLAGE.

CATO, (MARCUS PORCIUS) *Censor* of *Censorinus* toegenaamt, omdat hy zyn ampt van censor of tuchtmeester met zo veel strengheit bedient hadde; ook werdt hy *Cato Major* genaamt, insgelyks *Priscus*, in tegenstelling van *Cato Uticensis*, van wien beneden. Dus worden Tarquinius Priscus, dat is, de oude, en Tarquinius Superbus, of de Hovaardige, van elkander onderscheiden. Het is om die zelve reden, dat deze Cato by Lucilius genaamt wordt *Cato Vetus*, dat is, *de Oude Cato*. Hy was de zoon van Marcus Porcius, en zommigen menen, dat hy eerst Priscus, en naderhandt wegens zyn uitmuntend verstandt *Cato* genaamt is. Eer hy de wapenen droeg, onthieldt hy zich in 't landt der Sabinen, op zyn vaderlyk landgoedt, doch liet zich door L. Valerius Flaccus bewegen om naar Rome te komen, en deedt onder de burgermeesters Q. Fabius Maximus en Claudius Marcellus zynen eersten veldtocht naar Capua tegen Hannibal. Na dezen wierdt hy *Quæstor*, (ontfanger) onder Scipio in Afrika, nadat hy *Tribunus militum* (veld-maarschalk) in Sicilië geweest was. Doch hy verviel met Scipio, en keerde naar Rome, om hem by den Raadt aan te klagen. Vervolgens wierdt hy *Ædilis* (bouwheer), en naderhandt *prætor* (schout), welke aanzienlyke bediening hy met veel roem bekleedde. Hy veroverde het eilandt Sardinië, en maakte zich door zyne zachtmoedige bestiering van dat wingewest zeer bemind. In 't jaar 559 na den opbouw van Rome, zynde het 195 jaar voor de geboorte van Christus, wierdt hy nevens L. Valerius Flaccus tot burgermeester van Rome verkoren, en beweerde de *Lex Oppia*. Hy overweldigde ook eenige volkeren in Spanje, en zegenpraalde als *Proconsul* (voor-burgermeester). In 't jaar van Rome 562 wierdt hy generaal luitenant van den burgermeester M. Acilius Glabrio in Griekenlandt, in den oorlog tegen Antiochus, koning van Syrië. Hy bezette de engtens by Thermopylen, dwong de vyandlyke bezetting van daar te vertrekken, en gaf uitnemende preuven van zyne dapperheit, waar door hy by de Grieken in groot aanzien kwam. Na zyne wederkomst wierdt hy, nevens L. Valerius Flaccus tuchtmeester gemaakt; in welke bediening hy alle zyne voorvaderen verre overtrof. Hy klaagde de boosaardigen by den Raadt aan, en kantte zich tegen de overdaadt, veroordeelende de overtreders zonder aanzien van personen. Dus zelf onbestraffelyk levende hadden zyne vyanden geen vat op hem, hoewel zy hem dikwils aanklaagden. Van drie dingen hadt hy doorgaans berouw, te weten, zo dikwils hy een dag zonder iets te lezen hadt doorgebragt; als hy aan zyne huisvrouwe een geheim hadt geopenbaart, en wanneer hy ergens henen te water gereist hadt, werwaarts hy even gemakkelyk en even ras te landt hadt kunnen komen. Tachtig jaren oud zynde begaf hy zich in het tweede huwelyk met Salonica, by welke hy, als nog jong, hoewel van geringe afkomst zynde, een zoon teelde. In dien ouderdom leerde hy van Ennius de Griekſche tale. Nog jong zynde stelde hy eenige fierlyke redenvoeringen op, maar in zynen ouderdom schreef hy zeven Historische boeken, waar van het eerste handelde van de daden der Romeinsche koningen; in het tweede en derde beschreef hy den oorsprong der Italiaansche steden, en noemde om die reden alle zyne boeken *Origines*; in het vierde handelde hy van den eersten oorlog met de Carthaginenzen; in het vyfde van den tweeden, en in de twee laatste boeken van de volgende geschiedenis tot op

op het schoutschap van Galba. Annius van Viterbo heeft een werk uitgegeven, onder den name van *Origines Catonis*, dat echter voor onecht gehouden wordt. Behalven deze heeft Cato nog verscheide andere werken geschreven, van welke nog een boek van den *Akkerbouw* overig is. Antonius Riccobonus heeft de nog overig zynde stukken van Cato verzamelt, en in 't jaar 1579 te Basel in 't licht gegeven. Cicero noemde hem een voortreffelyk redenaar, een goed Raadsheer, en een ervaren veldheer. Hy was een dood-vyandt van Carthago, en zo menigmaal als hy in de Raadsvergadering naar zyn gevoelen omtrent andere gevallen gevraagt wierdt, eindigde hy met te zeggen, dat hy van oordeel was, dat Carthago moest verwoest worden. Het jaar van zyne doodt is onzeker, hoewel men gemeenlyk daar voor houdt, dat hy overleden is in 't jaar van Rome 606, het 87 jaar zyns ouderdoms, gedurende den derden Carthaginensischen oorlog. Van hem hebben zyne nakomelingen uit het geslacht Porcia den naam van Catones ontfangen. Hy liet twee zonen na, *Marcus Porcius Cato*, den Rechtsgeleerde; en *Marcus Porcius Cato Salonianus*. Den eersten heeft hy zelf in de Rechtsgeleerdheit, en andere ligchaams oeffeningen, als te paardt ryden, vechten, werpen, zwemmen, enz. onderwezen: invoegen deze jonge Cato vele preuven zyner dapperheit tegen Perses, den koning van Macedonië, gegeven heeft. Weinig jaren daar na wierdt hy tot schout verkoren, doch stierf nog voor zynen vader, nalatende eenige fraaie werken, handelende van de Rechtsgeleerdheit, naar het getuigenis van Cicero. Men vindt van hem in de Pandecten de *Regula Catoniana*. By Æmilia teelde hy *Marcus Porcius Cato*, en *Cajus Porcius Cato*. De laatste was in 't jaar 640 burgermeester van Rome, nevens Marcus Acilius, doch wierdt, om dat hy 's lands geldt kwalyk besteed hadde, in ballingschap gezonden; en nam zyn verblyf te Tarracona. Marcus Porcius Cato was in 't jaar na den opbouw van Rome 636 met Q. Martius burgermeester van Rome. Hy reisde naar Afrika, om 't gebiedt over 't leger te voeren, en stierf aldaar. Zyn zoon was *Lucius Porcius Cato*. Deze wierdt schout, en doodde de Marzen in een bloedigen veldslag. In 't jaar van Rome 665 was hy burgermeester met Cn. Pompejus; doch wanneer hy by het Fucynsche meir den oorlog tegen de Marzen voerde, wierdt hy van de zonen van C. Marius omgebragt. *M. Porcius Cato Salonianus*, tweede zoon van den ouden Cato Censorinus, stierf als veldheer, nadat hy *M. Porcius Cato* geteelt hadde. Deze wierdt gemeentsman, en stierf, wanneer hy naar 't schoutsampt stondt, nalatende *M. Porcius Cato Uticensis*, van wien beneden. Deze gewan by Martia *Marcus Porcius Cato*, die in den slag by Philippi sneuvelde, na dat hem Julius Cæsar van zyne gunst en vergiffenis verzekert hadt. Zyne zuster was *Porcia*, huisvrouw van Marcus Brutus, die Cæsar vermoord heeft. Zie PORCIA. *Plutarch. & Corn. Nepos in Cat. Cicero. Plinius. Livius. Florus. Valerius Maximus. Gellius. Frontinus. Aurelius Victor l.* VIII. *c.* 7. *Vossius de Hist. Lat. l.* I. *c.* 5. *Forsteri Hist. Jur. Rom. l.* II. *c.* 19. *Fabricii bibl. Lat. Hanckius de Rom. rer. script. P.* I. *c.* 2. *Bayle in* PORCIUS.

CATO, *Prætor*, en *Uticensis* bygenaamt, van de stadt Utica in Afrika, alwaar hy zyn leven eindigde. Zyn vader stierf, wanneer hy nog zeer jong was; dies wierdt hy nevens zynen broeder Cepio, en zyne zuster Porcia, in 't huis van Livius Drusus, die zyn oom van moeders zyde was, opgevoed. Al vroeg gaf hy blyken van zyne kloekmoedigheit en liefde voor zyn vaderlandt. Veertien jaren oud zynde wenschte hy een zwaardt te hebben, om den dwingelandt Sulla te vermoorden. Hy was een groot liefhebber van de Philosophie, voornamentlyk der Stoïsche. Zynen eersten veldtocht deedt hy ten gevalle van zyn broeder Cepion in 't jaar der stadt Rome 681 tegen Spartacus. Kort daar na voerde hy 1000 man in Macedonië, van waar hy verder in Asië trok, doch wierdt aldaar van de inwoneren wegens zyne nederigheit en weinig uiterlyke pracht uitgelagchen. Doch hier aan liet hy hem al zo weinig gelegen zyn, als aan de eerbewyzingen, die hem Pompejus en Dejotarus bewezen. Na zyne wederkomst wierdt hy *Quæstor* (ontfanger) welke bediening hy zeer loffelyk waarnam, de bedienden der Republyk hervormde, en de moordenaars, die ten tyde van Sulla uit de gemeene schatkist beloont waren, in zware geldboetens sloeg, en scherpelyk vervolgde. Hy stondt ook naar het Tribunaatschap, om zekeren kwaadaardige, die daar naar dong, daar van uit te sluiten; en wanneer de zamenzweering van Catilina ontdekt wierdt, strafte hy, nevens Cicero, de aanhangers van dat feit, en sprak Julius Cæsar in de volle Raadsvergadering in 't aangezicht tegen. Na dat hy ondervonden hadt, dat Hortensius op zyne huisvrouwe verlieft was, stondt hy hem de zelve af, doch nam ze na des zelfs doodt wederom tot zich. Wanneer hy in 't jaar van Rome 698 *Quæstor* (ontfanger) was, en zyne vyanden hem niet by zich lyden konden, droegen zy hem eene aanzienlyke bediening op, om hem dus van de handt te zenden. Hem wierdt derhalven in last gegeven, zich van het eilandt Cyprus te verzekeren, waar van men zich onder koning Ptolomeus meester gemaakt hadde. Dus meenden hem zyne vyanden verdacht te maken. Doch hy droeg zich zo voorzichtig in dezen last, dat niemandt iets in hem berispen kon, terwyl zelfs zyne vrienden zich over zyne strengheit bezwaarden; want hy weigerde iemandt iets van de gemaakte schatten mede te delen, die hy alle voor de gemene kas bewaarde. Voorts hadt hy altydt een wakend ooge op de ondernemingen van Cæsar en Pompejus, en poogde de zelve wederom met elkander te verzoenen. Maar ziende, dat alle zyne pogingen ydel waren, voegde hy zich by Pompejus, dien hy voor den beschermer van den vryen Staat hieldt. Na den Pharsalischen strydt en de doodt van Pompejus in 't jaar van Rome 706 vertrok hy naar Afrika, spande met Juba en Scipio aan, liet den laatsten het gebiedt over 't leger, en begaf zich naar Utica. Wanneer hy verstondt, dat Scipio van Cæsar geslagen was, riedt hy zyne vrienden te vluchten, en vermaande zynen zoon, Cæsar om genade te verzoeken. Hy zelf begaf zich te bedde, liet zich het werk van Plato over de onsterfelykheit der ziele geven, en nadat hy het zelve tweemaal hadt doorgelezen, griefde hy zich zelf met een dolk. Maar dewyl de wonde niet dodelyk was, wilde men de zelve verbinden, doch hy scheurde het verbandt weder open, en gaf den geest, in het 49 jaar zyns ouderdoms in 't 708 jaar na den opbouw van Rome, omtrent het 46 jaar voor de geboorte van Christus. *Plutarch. in Cat. Livius. Florus. Aurelius Victor de Vir. illustr. c.* 80.

CATO (MARCUS VALERIUS) was een geleerd Romein; en een vrygeboren, die zyn vader vroeg verloor, en in de burgerlyke oorlogen tusschen Marius en Sulla van alle zyne vaderlyke goederen berooft wierdt. Hy onderwees de spraakkunst (*Grammatica*) met veel roem, en wierdt te Rome voor den ervarensten meester in de dichtkunde gehouden. Zyne werken wierden van de geleerden zeer geprezen, voornamentlyk zyne *Lydia* en *Diana*, waar van het eerste genaamt wierdt *Deliciæ Eruditorum*, dat is, *het Vermaak der geleerden*, het tweede *Gloria sui temporis*, dat is, *de Roem van zynen tydt*. Doch niettegenstaande zyne uitmuntende geleerdheit moest hy zich echter armelyk behelpen; want hy wierdt genoodzaakt zyn huis te Tusculum te verlaten, om zyne schulden te betalen. *Sueton. de illustr. Grammat. Boxhorn Epist. Fabric. Bibl. Lat.*

CATOLICA, een vlek in Romandiola, tusschen Pesaro en Rimini, wordt dus genaamt, dewyl onder de 400 bisschoppen, die op het Concilie te Rimini in 't jaar 359 van paus Liberius vergadert waren, zich maar eenige weinige rechtgelovigen bevonden, die zich van de Arianen afzonderden, en hier ter plaatse hunnen Godsdienst waarnamen. *Baronius.*

CATS, of KATS, eene oude en voor dezen zeer grote heerlykheit in Zeelandt, op het eilandt Noord-Bevelandt, hadt eene kleine stadt van dien naam, die, volgens Smallegange, gebouwt is door zekeren heere *Cats*, de welke zyne afkomst van de oude Katten rekende. Het was van ouds ook eene barony, bestaande uit verscheide heerlykheden, als *Cats*, *Catshouk*, *oude* en *nieuwe Cats*, *Catsrak*, enz. en des zelfs oude heeren wierden vryheeren van Cats genoemt, zynde van de machtigste heeren van Hollandt en Zeelandt geweest. Zie het volgende artykel. In den jare 1532 wierdt dit stedeke, nevens de stadt Kortgene, en zeer vele schone dorpen, in den hogen watervloedt van den 2 November (eenigen stellen den 1 November; Emmius den 31 October; maar Oudenhoven, buiten allen twyffel kwalyk, den 6 November) door de zee ingezwolgen en vernielt, wanneer 'er vele menschen en beesten verdronken. Onder anderen vindt men, dat eenige ingezetenen van Cats zich op den dyk meenden te bergen; doch dat de zelve verbroken zynde, zy zich op een hogen hil begaven: maar het water schoot hen tegen, en daar verdronken ruim honderd menschen.

Cats, het welk naderhandt wederom bedykt is, is tegenwoordig een redelyk dorp, met eene kerk en eenige straten, hebbende een haven, met een bekwaam hoofdt, *Cats-hoofdt* genoemt, uitkomende in de Schelde tegen over de Keeten; en daar heeft in oude tyden een zwaar kasteel gestaan, gelyk ook te Kortgene, maar de zelve zyn door de zee en den tydt geheel vernietigt. Ten Zuiden van oud en nieuw Noord-Bevelandt, zegt Smallegange, is in den jare 1668 de nieuwe Catsche polder bedykt, genoemt *nieuw-Cats*, in het geheel groot 167 gemeeten, 47 roeden lands. De heeren Colster, Watervliet, en Johan Vosberge hebben tegenwoordig elk een gedeelte in deze heerlykheit. Kerk en Predikant van Cats staan onder de classis van Walcheren. *Reygersberg en Smallegange Kronyk van Zeelandt. Oudheden van Zeelandt I Deel.*

CATS, een der oudste en aanzienlykste geslachten van Hollandt en Zeelandt, en altoos in groot aanzien en achtinge by de graven, en van groot gezag. Zy rekenden hunnen oorsprong van de oude Katten, of Hessen, de welke in oude tyden hunne woonplaatsen in deze landen gevestigt hebben, en bouwden eene stadt op het Zeeusche eilandt Noord-Bevelandt, van welke, en haren ramp, in het voorgaande artykel is gesproken. De eerste uit dit geslacht, die bekend is, is geweest

GYSELBERTUS *van Welle*, vryheer van Cats, en ridder, wordende vermeld in zekeren oopenbrief van Burchard, XXIII bisschop van Utrecht. Hy bloeide ten tyde van graaf Floris den Vetten, en stierf in den jare 1123, nalatende een zone, genoemt

FLORENS, vryheer van Cats, vermeld in den jare 1203, in zeker vredes-tractaat, gemaakt tusschen den hertog van Lotharingen en Brabandt, en Dirk, grave van Hollandt en Zeelandt. Hy liet na

GOSUINUS, vryheer van Cats, vermeld in den jare 1223 in de keure, door graaf Floris, vader van koning Willem, aan de stadt van Westkappelle gegeven. Hy was eerste edele van Zeelandt, alleen representerende de ridderschap van die provincie, en liet na

Gerolphus van Cats, die volgt, en

Hendrik van Cats, ridder, die verwekte *Dirk van Cats*, *Johan van Cats*, en *Gerlof van Cats*, alle drie zonder oir gestorven; maar vermeld in zeker oud geschreven extract uit eene oude Kronyk van Vrankryk, Vlaanderen, Hollandt, en Zeelandt, eertyds berust hebbende onder den heere Antonis van Aamstel van Mynden, heere van Kronenburg, als mede de laatste in het byzonder in zeker vergelyk, getroffen tusschen den grave van Zeelandt ter eene, en de edelen van dat landt ter anderen zyde, rakende de tienden, die zy te

te voren in pacht hadden gehad van die van het kapittel van S. Pieter te Utrecht, en getekent in den jare 1315, des dingsdags voor S. Gregorius-dag.

GEROLPHUS, of GEERLOF, voornoemt, vryheer van Cats, heer van Duivelandt, ridder, oudste zoon van Gosuinus van Cats, bloeide omtrent den jare 1258, en liet na een zone,

NIKOLAAS, vryheer van Cats, Catshouk, oude en nieuwe Cats, Catsrak, Emelisse en Welle, van Duivelandt, Katsandt, Ossendrecht, Lopik en Boerepas, ridder, enz. Hy was voogdt over graaf Floris den V gedurende des zelfs minderjarigheit, als mede veldoverste en kapitein generaal van den koning Willem. Hy was ook heer der steden Gouda en Schoonhoven, mitsgaders den lande van dien, nu genoemt het landt van Belois. Hy is het, zegt men, die de stadt Gouda allereerst met muren heeft omringt, waar op deze twee Latynsche vaarzen zien:

Fundabat, Cattos Florente regente, notate
Posteritas, Goudæ mœnia Cattus eques.

Hy wordt, behalven verscheide andere oopenbrieven, vermeld in zekeren brief van keizer Rudolph, waar by de zelve de edelen van Zeelandt gemachtigt, de bede in Zeelandt te heffen voor den grave van Hollandt, van welke bede die edelen altydt een derde deel voor zich zouden behouden, en den vorst twee derde deelen geven; welke brief, in het Latyn afgeschreven, bewaart wordt in de Regifter-kamer van Hollandt in den Hage. Deze Nikolaas verwekte by zyne huisvrouwe de navolgende kinderen, als:

Nikolaas van Cats, die volgt.

Gysbert van Cats, knape, vermeld in den jare 1305 in een brief van heer Jan van Arkel, van het waterschap des lands van Kuilenburg, boven den Diefdyk, met de sluizen op de Linge, te vinden in Kemps Beschryvinge van Gorkum fol. 48 en 59.

Renger van Cats, die een zoon hadt, *Matthys* genoemt, vermeld in zekere handvest van graaf Willem voor de stadt van Dordrecht van den jare 1322.

NIKOLAAS *van Cats*, zone van Nikolaas, heer van Cats, Catshouk, oude en nieuwe Cats, Catsrak, Emelisse, en Welle, burggraaf der stadt Gouda, Schoonhoven, en den lande van dien, heere van Duivelandt, en Katsandt, van Ossendregt, Lopik, en Boerepas, was getrouwt met Catharina, dochter van Gillis van Baarsdorp, Dankerts zone, vermeld in het tractaat van vrede, gemaakt tusschen graaf Floris van Hollandt, en Johannes, bisschop van Utrecht, als mede in zekere uitsprake van het stapelrecht der stadt Dordrecht, by brieven van den gemelden bisschop. Hy gewan by zyne vrouwe, behalven een zone, *Hendrik*, en twee dochteren, *Aagt* en *Elisabeth*, nog een zone, genoemt

WILLEMAN *van Cats* ridder, heer van Cats, Catshouk, oude en nieuwe Cats, Catsrak, burggrave der stadt Gouda, Schoonhoven, en den lande van dien, heer van Duivelandt, en van Katsandt. Hy bloeide in den jare 1340, en liet na RENGER *van Cats*, heer van Cats, Catshouk, oude en nieuwe Cats, en Catsrak, burggraaf der stadt Gouda, Schoonhoven, en den lande van dien, heer van Duivelandt en Katsandt, rentmeester generaal van Beooster-Schelde in den jare 1366, en van Bewester-Schelde in den jare 1372, raadsheer in het hof van Zeelandt. Hy trouwde met Agatha van Borrendamme, en gewan daar by

Lieve van Cats, die volgt.

Willeman van Cats, ridder, getrouwt met Henrika van Rodenburg, vrouwe van Weldamme, en zonder oir overleden.

Heilwig van Cats, getrouwt met Hendrik van Hameyde, heere van Abele, gekomen uit Henegouwen.

LIEVE *van Cats*, ridder, zoon van Renger van Cats en van Agatha van Borrendamme, heer van Cats, Catshouk, oude en nieuwe Cats, en Catsrak, burggraaf der stadt Gouda, Schoonhoven, en den lande van dien, heer van Duivelandt, Katsandt, en Simonskerke. Hy is twee malen getrouwt geweest; de eerste maal met Ermgard van der Maalstede, en de tweede maal met Margaretha van Toorne. Hy bloeide omtrent het einde der XIV eeuwe, en liet na van het eerste bedde

LAURENS *van Cats*, die volgt.

Van het tweede bedde

Pieter van Cats, getrouwt met Cornelia van Botlandt, by welke hy verwekte eene dochter, *Catharina van Cats*, naderhandt huisvrouw van Hugo van Bergen, heer tot Brouwershaven, Raadt van hertog Philips van Burgundië, die gewan: 1) *Anthonis van Bergen*, ongetrouwt gestorven. 2) *Cornelia van Bergen*, uitgehuwelykt aan Pieter van Tuyl, heer van Serooskerke, die voortbragt *Jakob van Tuyl van Serooskerke*. 3) *Badeloge van Bergen*, getrouwt met N. van Borssele.

LAURENS *van Cats*, bygenoemt de Ryke, zoon van Lieve van Cats en van Ermgard vander Maalstede, was heer van Wolfaartsdyk, Cats, Catshouk, oude en nieuwe Cats, en Catsrak, heer van Duivelandt, en Katsandt, van Simonskerke en Brouwershaven. Hy trouwde eerst met Elisabeth van Heenvliet, vrouwe van Kattendyk, en ging, de zelve overleden zynde, een tweede huwelyk aan: doch men weet noch der zelver naam, noch geslacht. By zyne eerste vrouwe gewan hy

I. *Jan van Cats*, ridder, getrouwt met Elisabeth van Borssselen, vrouw van Souburg. Hy was heer van Simonskerke en Brouwershaven, Raadt van den hertog van Burgundië, en gewan by zyne vrouwe *Maria van Cats*, getrouwt met Adriaan van Borssselen, ridder, heer van Brigdam, Duivelandt, enz. Zy was vrouw van Souburg; en stervende zonder kinderen, maakte zy by testamente Souburg aan heer Adriaan voornoemt.

II. *Jakob van Cats*, die volgt.

III. *Lieve van Cats*, getrouwt met eene dochter van Poppe Hayman, by welke hy verwekte 1) *Antonis van Cats*, getrouwt met Elisabeth van Mateneffe, Huberts dochter, by welke hy gewan *Maria van Cats*, getrouwt met Klaas van Ruyven, dochter van Willem van Ruyven en van Agnes van Rietwyk. Hy was rentmeester en baljuw van Kennemerlandt, en schout van Haarlem, en wierdt in den jare 1492 aldaar van de razende gemeente op het stadhuis dood geslagen, en zyn ligchaam, aan stukken gekapt zynde, zyne huisvrouwe te huis gezonden, latende haar daar by zeggen:

Vrouwtje van Ruyven,
Deze boutjes zult gy kluyven.

2. *Cornelia van Cats*, getrouwt met Aarnout van Moermont van Haamstede, by welke hy gewan *Witte van Haamstede*, getrouwt met Maria van Kruiningen, Huberts dochter, verscheide kinderen by de zelve verwekkende.

IV. *Wolfaart van Cats*, getrouwt met N. van Sabbingen, dochter van Reinier van Sabbingen, by welke hy gewan 1) *Laurens van Cats*, jong gestorven. 2) *Antoni van Cats*, getrouwt met N. van Bol, vrouw van 's Gravenpolder, dochter van Willem van Bol, rentmeester van Zeelandt Beooster-Schelde. Hy liet na: *Lieve van Cats*, zonder oir, en *Adolf van Cats*, heer van 's Gravenpolder, die trouwde met N. van der Strange, dochter van Hendrik vander Strange, tot Bergen op Zoom, by welke hy naliet: *Willem van Cats*, ongetrouwt gestorven, en *Lieve van Cats*, eerst getrouwt met zyne nichte, Machtelt van Cats, dochter van Willem van Cats, en van Maria van Bruelis, en daar na met Catharina Rykerts tot Gent. Hy was heer van Simonspolder, woonde te Kappelle in Zuid-Bevelandt, op het huis te Maalstede, en gewan by de laatste vrouwe *Adolf van Cats*, die ter vrouwe hadt Maria Cox, dochter van Boudewyn Cox, procureur generaal te Mechelen. Hy gewan *Lieve van Cats*, ongetrouwt gestorven. 3) *Maria van Cats*, eerst getrouwt met Arend van Sweten, heer van Leyenburg en Loenderfloot, zoon van Dirk van Sweten, en van Johanna, erfdochter van Leyenburg, uit den huize van Arkel; ten tweeden male met Herpert van Foreest, Willems zoon.

V. *Haze van Cats*, vyfde en laatste kindt van Laurens van Cats en van Elisabeth van Heenvliet, zyne eerste vrouwe, trouwde met Philips van Wassenaar, ridder, heer van Voorburg, rentmeester generaal van Noord-Hollandt, zoon van Jan van Wassenaar, heer van Voorburg, en van Maria van Egmondt.

Kinderen uit het tweede huwelyk
van *Laurens van Cats*.

I. *Kornelis van Cats*, priester en kanunnik in de Kollegiale kerke van S. Levinus-kerk te Zierikzee.

II. *Margaretha van Cats*, getrouwt met Nikolaas van Welle, als blykt uit zekere huwelyksche voorwaarden tusschen Jan van Haamstede, en van Moermont, en Avezoete Levin Klaas dochter, van den jare 1485, daar mede by tegenwoordig was Kornelis van Cats, in hoedanigheit als oom van de voorgemelde Avezoete. Zy lieten na *Lieve van Welle*, genoemt *Cats*, getrouwt eerst met Catharina van Kampen in Gelderlandt, en daar na met Barbara van Schengen, Lodewyks dochter. By de eerste gewan hy 1) *Klaas van Welle van Cats*, kastelein te Gouda, getrouwt met N. van Kuik, waar by hy gewan *Catharina van Welle van Cats*, ten huwelyk krygende Gelein van Haverskerke, en *Levina van Cats*, getrouwt met Jan Micault, ridder, heer van Indevelden. 2) *Avezoete van Welle van Cats*, getrouwt eerst met Jan van Heemstede, en naderhandt met Kornelis van Botlandt. 3) *Petronella van Welle van Cats*, getrouwt met Gillis Kolyn, uit Vlaanderen. By de tweede vrouwe gewan Lieve van Welle van Cats: *Jan van Welle van Cats*, die trouwde met Agatha van Loze, en verwekte: 1) *Pieter van Welle van Cats*, maarschalk van Montfoort, getrouwt met Maria van Ekke, uit Gelderlandt, nalatende *Jan van Welle van Cats*, ook maarschalk van Montfoort, die by zyne huisvrouwe, Jaquelyne de la Sany, naliet *Engelbregt van Welle van Cats*; *Pieter*, *Marcus*, *Anna* en *Catharina van Welle van Cats*. 2) *Adolf van Welle van Cats*, getrouwt met Maria van Ekke. Hy was maarschalk van Montfoort na zynen broeder; maar liet gene kinderen na. 3) *Klaas van Welle van Cats*, getrouwt met eene dochter van den grave van Zwartsenburg, heeft daar by verwekt *Leendert van Welle van Cats*.

JAKOB *van Cats*, voornoemt, ridder, zoon van Laurens van Cats en van Elisabeth van Heenvliet, heer van Cats, Catshouk, oude en nieuwe Cats, en Catsrak, heer tot Simonskerke en Brouwershaven, was in den jare 1447 Raadsheer in den hove van Hollandt, volgens commissie van Philips van Burgundië (te vinden, met de andere oude stukken, deze familie rakende, by S. van Leeuwen *Batav. illustr. p.* 913) trouwde met Margareta Oem van Wyngaarden, dochter van Godschalk Oem, heer van Wyngaarden en Ysselmonde, rentmeester generaal van Zuid-Hollandt, en van Margareta van Alkemade, Floris dochter. Zy hebben zamen gesticht de kapelle in het klooster van de Jakobynen in 's Gravenhage, en nagelaten

I *Jan van Cats*, ridder, kastelein van Gouda. De zelve kwam in den jare 1481 David van Burgundië, bisschop van Utrecht, te hulp, met de Hollanders, tegen die van Utrecht, die den zelven niet voor bisschop wilden erkennen. Hy is getrouwt geweest met Margareta van Reimerswaal, en heeft by haar gewonnen: 1) *Philips van Cats*, getrouwt met Petronella van Moerkerke van Praat, dochter van Lodewyk van Praat van Moerkerke, heer van Karnis en Barendrecht, en van Catharina van Egmondt. Hy is gestorven, zonder kinderen na te laten, en zy hertrouwde naderhandt met Herman van Bronkhorst, heer van

van Batenburg en Stein, by welken zy tien kinderen heeft gehad. 2) *Margareta van Cats*, huisvrouw van Johan Peters, ridder, prefident van den hogen Raadt te Mechelen, by welken zy voortbragt: (a) *Catharina Peters*, anders genoemt *Cats*, getrouwt met Jakob Pregge. (b) *Karel Peters*, anders gezegt *Cats*, twee malen getrouwt, eerft met N. van Pattelberge, by welke hy verwekte: *François Peters*, anders *Cats*, en daar na met N. van Steenlandt. (c) *Margaretha Peters*, anders *Cats*, getrouwt met N. van Roilin. (d) *François Peters*, anders *Cats*, getrouwt met eene dochter van Schenge, by welke hy gewan *Françoife Peters*, anders *Cats*, getrouwt met den heere van Houttain, heer van Wayenburg. (e) *Hieronymus Peters*, anders *Cats*.

II. Jakob *van Cats*, volgt.

III. *Lieve van Cats*, getrouwt met Clara van Borffele, en zonder oir overleden.

IV. *Laurens van Cats*, ridder van de Duitfche orde in Pruiffen.

V. *Adriaan van Cats*, in den jare 1483, in de onluften tuffchen den biffchop en die van Utrecht binnen die ftadt verflagen. Hy wordt by Goudhoeven, met *Jakob* en *Jan*, zyne broeders, vermeld in het verhaal van het innemen van de zelve, wanneer biffchop David van Burgundië gevangen wierdt.

VI. *Kornelia van Cats*, getrouwt met N. van Egmondt van Yffelftein, baftaard-zoon van den grave van Buren.

VII. *Elifabeth van Cats*, getrouwt eerft met Floris van Kralingen, zoon van Gysbert van Kralingen, en van Simontje van Teilingen, Dirks dochter, by welke hy gewan *Gillis van Kralingen*; *Machtild van Kralingen*, nonne te Rhynsburg, en *Agnes van Kralingen*, nonne te Koningsveldt; ten tweede met Adriaan van der Does, zoon van Dirk vander Does, en van Elifabeth van Mateneffe. Hy was in den jare 1481 rentmeefter van de abdy van Rhynsburg, en ftierf in den jare 1502. Zy was al geftorven in den jare 1477, zamen nalatende *Dirk van der Does*, heer in Kattendyk en Staveniffe, dykgraaf en baljuw van Rhynlandt, en *Elifabeth vander Does*, geboren voor Dirk, en getrouwt eerft met Jan Ruigrok van der Werve, en daar na met Willem van Rommerswaal, baljuw van Rotterdam.

VIII. *Barbara van Cats*, geeftelyke, begraven in de kapelle van Cats by de Jakobynen in 's Gravenhage.

Jakob *van Cats*, voornoemt, zoon van Jakob van Cats en van Margareta Oem van Wyngaarden, was heer van Cats, Catshouk, oude en nieuwe Cats, baljuw van Zierikzee, opperdykgraaf van Schouwen, kamerling van den hertog van Burgundië, wierdt ridder geflagen van den Roomfch koning Maximiliaan van Ooftenryk te Dordrecht in den jare 1486, en verkreeg twee jaren daar na van den zelven alle de goederen, leggende in de ftadt Gouda, en toebehorende den ongehoorzamen onderzaten der ftadt Rotterdam, gelyk zeer aanmerkelyk te zien is uit den brief, daar van gegeven, en getekent den laatften February des jaars 1488. (Zie van Leeuwen *Batav. illuftr. p.* 917.) Hy was getrouwt met Elifabeth van Ruyven, dochter van Willem van Ruyven en van Agnes van Rietwyk; wiens broeder, Klaas van Ruyven, getrouwt was aan Maria van Cats, Antonis dochter, hier boven gemeld. Jakob van Cats voorfz. liet na

Willem van Cats, die volgt.

Jakob van Cats, ridder van de Duitfche orde in Pruiffen, en daar zonder oir geftorven.

Catharina van Cats, getrouwt met Ysbrand van Schoten, zone van Jan van Schoten en van Agnes van Mateneffe, by welken zy hadt *Catharina van Schoten*, vrouwe in het Witte Vrouwen-klooster te Utrecht, daar zy overleedt in den jare 1576.

Anna van Cats, getrouwt met Coftyn Ruygrok vander Werve. Zy ftierf in den jare 1527, hy in den jare 1554, nalatende *Helena Ruygrok vander Werve*, getrouwt met Willem van Immerffeel, ridder, burgermeefter te Antwerpen, en van Maria Draak, Willems dochter.

Willem *van Cats*, ridder, zoon van Jan van Cats en van Elifabeth van Ruyven, heer van Cats, Catshouk, Catsrak, Kapelle, Biefelingen, Simonspolder, admiraal van Zeelandt, baljuw van ter Goes. Hy is in den jare 1509 getrouwt met Maria van Bruëlis, dochter van Antonis van Bruëlis, gefproten uit de graven van Henegouwen, en van Avezoete van Vroneftein, en heeft by haar nagelaten

Antonis van Cats, die volgt.

Jakob van Cats, getrouwt eerft met Gysberte van Schoten, dochter van Gysbert van Schoten en van Johanna van Schagen, by welke hy gewan: *Agnes van Cats*, die ten man kreeg Michiel Everwyn van Gent, en kinderen gewan. Zy ftierf te Ooftende in den jare 1604; waar na hy ten tweeden male trouwde met Maria van Egmondt van Mereftein, dochter van Albert van Egmondt van Mereftein, en van Anna van Foreeft, Herperts dochter, by welke hy gewan *Jooft van Cats*, zonder oir, en *Maria van Cats*, geeftelyke ter Lee.

Machtild van Cats, getrouwt met Lieve van Cats, Adolfs zoon, haren neve.

Antonis *van Cats*, ridder, zoon van Willem van Cats en van Maria van Bruëlis, heer van Cats, oude en nieuwe Cats, Catsrak, Kapelle, Biefelingen, Simonspolder, Bruëlis, Raadt in den hove van Hollandt, trouwde met Maria van Coulfter, dochter van Abel van Coulfter, ridder, en van Maria Longyn te Bruffel, en hadt de volgende kinderen, als:

Willem van Cats, die volgt, en

Abel van Cats van Bruëlis, getrouwt met Charlotta Tuyl van Serooskerke, dochter van Philibert, heer van Serooskerke. Zy ftierf in den jare 1629, en legt begraven in 's Gravenhage by de Jakobynen. Zy lieten te zamen na: 1) *Verus van Cats van Bruëlis*, aldus genoemt, omdat burgermeefteren der ftadt Veere in den name dier ftadt over hem ten doop hadden geftaan, en getrouwt in den jare 1620 met Geertrui van Duivenvoorde, dochter van Arend van Duivenvoorde, dykgraaf van Rhynlandt, en van Willemina van Mechelen, uit Brabandt, by welke hy verwekte: *Philibert van Cats*, heer van Bruëlis, getrouwt met Anna van Brederode van Wefenberg, by welke hy een eenigen zoon gewan, genoemt *Pieter van Cats van Bruëlis*, geboren baron tot Wefemberg, heer van Bruëlis, Maaslandt, Maaslandfluis, Oofthuizen, Veenhuizen, enz. 2) *Catharina van Cats*, getrouwt in den jare 1625 met Jan van Heffe, heer van Piershil. Zy ftierf in den jare 1634, en is begraven in 's Gravenhage by de Jakobynen.

Willem *van Cats*, zoon van Antonis van Cats en van Maria van Coulfter, heer van Cats, oude en nieuwe Cats, enz. trouwde eerft met Maria van Fonfeka, weduwe van Lodewyk Boifot, admiraal van Zeelandt; daar na met Catharina Sandelin van Herenthout. By de eerfte hadt hy alleen eene dochter,

Maria van Cats, getrouwt eerft met Hieronymus van Tuyl van Serooskerke, zoon van Philibert, zonder kinderen; ten tweede met Gillis van Wiffekerke, heer van Kouwerveen, by welken zy overwon: *Philips Willem van Wiffekerke*; *Willem van Wiffekerke*; *Jan van Wiffekerke*; *Anna Maria van Wiffekerke*, en *Magdalena van Wiffekerke*.

In het tweede huwelyk gewan Willem van Cats *Theophilus van Cats*, die volgt.

Theophilus *van Cats*, heer van Heilo, Koulfter, Oeftdom, by vonniffe van den hogen Raadt van Hollandt daar in geweezen tegen Jakob van Duivenvoorde, heer van Warmont, trouwde eerft in den jare 1618 met Deliana van Brederode van Wezenberg, eenige erfdochter van Reinout, heer van Veenhuizen, Spanbroek en Oofthuizen, prefident van den hogen Raadt van Hollandt, baanderheer van Wezenberg in Zweden, by gifte van den koning, wanneer hy door den zelven in gezantfchap was gebruikt, en van Adriana van Oldenbarneveldt, Johans dochter. Ten tweeden male trouwde hy met Maria de Bye, dochter van Georg de Bye, thefaurier generaal der Vereenigde Nederlanden, en eerfte rekenmeefter in 's Gravenhage, en van Maria van Almonde, welke de laatfte vrouwsperfoon van dat geflacht was. Hy liet na by de eerfte

Willem van Cats, geftorven in den jare 1635, en begraven in 's Gravenhage in de kapelle der Jakobynen.

Catharina van Cats, getrouwt met Albert van Raaphorft, heere van Spanbroek, zoon van Henrik van Raaphorft, de laatfte van dat geflacht, die te Waffenaar met de wapenen begraven is, en van Kornelia van den Ende, Jakobs dochter. Albert van Raaphorft voorsz. was voor zynen vader geftorven.

Geertrui van Cats, ongetrouwt overleden.

Anna van Cats, getrouwt met Pieter van Waffenaar, heer van Sterrenburg, kolonel van een regiment gardes, gouverneur van Willemftadt, zoon van Jan van Waffenaar, heer van Duivenvoorde, en van Klara van Heniofla. Hy ftierf in den jare 1668.

Uit het tweede huwelyk van Theophilus van Cats met Maria de Bye is voortgekomen *George van Cats*, die volgt.

George *van Cats*, heer van Koulfter, trouwde met Juftina van Naffau, en gewan

1. *Willem Maurits van Cats.*
2. *Maria Pieternella van Cats.*
3. *Anna Willemina Adriana van Cats.*
4. *Juftina Theophelina van Cats.*
5. *Louifa van Cats.*

Het wapen van Cats beftaat uit drie goude ruiten, twee boven, en een onder, op een veldt van fabel, of zwart, in het midden doorfneden met twee goude baren. *S. van Leeuwen Batavia illuftr. van pag.* 897 *tot* 920. *M. Smallegange Kronyk van Zeelandt pag.* 523 *en* 752. *Notit. Epifcop. Daventr. cap.* 2.

CATS (Balduinus) wierdt te Gorkum geboren, en te Loven licentiaat in de Godgeleerdheit gemaakt. Nadat hy paftoor der Roomfch-Katholyken te Spaarwoude was geweeft, is hy overfte geworden van het S. Pulcheriaas-collegie te Loven, en naderhandt paftoor van de geeftelyke Maagden in den Hoek, de welke hy na zynen vaders broeder Judocus Cats verfcheide jaren heeft beftiert. Hy is ook verkoren geweeft tot kanunnik en deken van het Haarlemfche kapittel, en tot vikaris van dat zogenoemde bisdom na de doodt van Leonardus Marius, en daar by, onder Jacobus, aartsbiffchop van Ephezen, tot vikaris der kerken van Leeuwarden en van Groningen, en tot aartspriefter van Kennemerlandt. Hy ftondt den 19 May des jaars 1647 te Munfter, als deken en vikaris van Haarlem, omdat 'er een derde biffchop ontbrak, over de wydinge van Jacobus de la Torre tot aartsbiffchop van Ephezen, op het bevel van Fabius Chifi, pauffelyken legaat aan den Rhynftroom. De zelve Chifi in den jare 1655 paus geworden zynde, onder den naam van Alexander den VII, benoemde hem in den zelven jare tot coadjutor of medehelper van den voorgemelden Jacobus de la Torre, pauffelyken vikaris in de Vereenigde Nederlanden, maar het welk Cats, met die eere niet gedient, beleefdelyk van de handt wees. Daar wierdt dan een ander, te weten Zacharias du Metz, tot dat ampt benoemt. Doch de zelve vyf jaren daar na overleden, en de vikaris Jacobus hem mede kort daar na gevolgt zynde, is hy door den gemelden paus Alexander den VII tot des zelfs nazaat in het vikaris-ampt aangeftelt; waar op hy te

Keulen, in de S. Pantaleons-kerke, den 9 September des jaars 1662, en op den zelven tydt als Johan van Neerkassel tot bisschop van Castorien wierdt gewyd, de wyding heeft ontfangen als aartsbisschop van Philippen. Maar deze goede man al te beteutert, en bekwamer om maagden te regeeren, dan zo veel omslag om zich te hebben, kwelde zich daar zodanig meê, dat hy krankzinnig wierdt, en kort daar na, te weten den 8 May des jaars 1663, te Loven by de vaders Oratoors overleedt, en aldaar in hunne kapelle begraven wierdt. *Batavia sacra III Deel.*

CATS, (JAKOB) een groot Rechtsgeleerde, Staatkundige, en dichter, wierdt den 10 November des jaars 1577 te Brouwershaven, eene bekende stadt in Zeelandt, op het eilandt Schouwen, daar zyn vader in den Raadt zat, geboren. Hy wierdt tot de studien opgebragt, en oeffende zich, de gronden der vrye wetenschappen en letteren gelegt hebbende, op de hogeschole te Leiden in de Rechtsgeleerdheit; van waar hy naar Vrankryk reisde, en, na zich eenigen tydt op de akademie van Orleans opgehouden te hebben, aldaar met lof tot Doctor in de Rechten verheven wierdt. Van Orleans ging hy naar Parys, en hadt grote genegenheit om Italië te gaan bezoeken; maar kon geen verlof daar toe erlangen; zo dat hy genoodzaakt was weder naar zyn vaderlandt te rug te keren. In den Hage gekomen zynde leide hy zich met groten yver op het oeffenen der Rechtsgeleerdheit, hoorde voorname advokaten dikwils in het oopenbaar pleiten, en begaf zich, om in die kunst zo veel als het mogelyk was tot volmaaktheit te komen, in huis en onder het bestier en opzicht van Kornelis van der Pol, procureur, een bekwaam en gaauw man, en practiseerde vervolgens zelf te Zierikzee en in zyne geboortestadt Brouwershaven. Daar na door eene kwaadaardige koortse aan het kwynen geraakt zynde, daar men hem niet wist af te helpen, wierdt hem door de geneesmeesters geraden voor een tydlang van lucht te veranderen; waarom hy tegen den zomer naar Engelandt overging, de twee vermaarde hogescholen, Oxfort en Cambridge, bezocht, en zich te Londen by den beroemden geneesheer, doctor Butler, vervoegde, om raadt en hulpe voor die hem byblyvende koortse te hebben; doch de zelve kon hem al zo weinig, als alle andere, helpen; zo dat Jakob Cats tegen den winter ongenezen weder naar huis moest keren, daar hy eenigen tydt daar na door een zekeren ouden Alchimist, onder Gods zegen, van die droevige kwaal geholpen en genezen wierdt. Zich toen wederom tot het pleiten begevende, ging hy zich, op den raadt van den heere Apolonius Schotte, toen pensionaris der stadt Middelburg, en naderhandt Raadsheer in den hogen Raadt, te Middelburg neder zetten; wanneer hy, door voor goede zaken in het oopenbaar te pleiten, een groten roem verworf, en zich eenigen tydt daar na met eene Amsterdamsche juffrouw van goeden huize in den echten staat begaf, by welke hy in vervolg van tydt drie zonen, alle drie in hunne jonge jaren overleden, en twee dochteren verwekt heeft. Zeer vergenoegt bragt hy toen den tydt, die hem van zyne gewone bezigheden overschoot, gedurende eenige jaren op zyne buitenplaats te Grypskerke, een dorp omtrent Middelburg, door, zynde de dichtkunde zyne voornaamste uitspanning: gelyk hy dan in dien tydt onder anderen de volgende stukken heeft opgestelt, als: zyne *Zinnebeelden*; *Galathea, of herders minne-klagt*; *Zelf-strydt, of krachtige beweging van vleesch en geest, in den persoon en op de gelegenheit van Joseph, enz.*; *Toneel der mannelyke achtbaarheit, of Vasthi*; *Huwelyk, of gansche beleidt des echten staats*, enz. Doch na het eindigen van het twaalfjarige bestandt in den jare 1621 wierdt deze zyne rust ten eenemale gestoort door het onder water zetten van alle landen in Zeelandt, als elders, om den vyandt den toegang te verhinderen, waar door de lustige buitenplaats van Cats, door hem zelf met vele moeite en kosten aangelegt, onbruikbaar wierdt gemaakt en bedorven; waar by een tweede ongeluk kwam, namentlyk dat zyne landen door den Staat verbeurd wierden verklaart, om dat hy de zelve ten tyde van het bestandt van des vyands zyde gekregen hadt. Hy ging, om zyne zaak te verdedigen en uit te voeren, naar den Haag; en terwyl hy daar mede bezig was, gebeurde het, dat hem het hoogleeraars ampt in de burgerlyke Rechten in de hogeschole te Leiden wierdt opgedragen, en straks daar na, eer hy omtrent het eerstgemelde nog een besluit genomen hadt, het pensionaris-ampt van de stadt Middelburg, welke laatste waardigheit hy, na een voorgaande ryp overleg, aannam. Niet lang leedt het, of men riep hem weder naar Hollandt, wordende tot pensionaris der stadt Dordrecht verkoren; welk eerampt hy ook aanvaardde. De oorlog tusschen Vrankryk en Engelandt, door welken de schepen der Hollandsche kooplieden nu en dan mede eenig nadeel leden, maakte dat hy in den jare 1627, nevens den heere Albert Joachimi, in gezantschap naar Engelandt wierdt gezonden, daar zy de zaken tot genoegen der Heeren Staten behandelden, en Cats zich inzonderheit by koning Karel zo geacht maakte, dat hem de zelve met de ridderorde van S. Joris vereerde. In Hollandt weder te rug gekomen zynde, hadt hy kort daar na het ongeluk van zyne huisvrouwe te verliezen, nadat hy vyf en twintig jaren met haar was getrouwt geweest; waar na hy nooit weder is hertrouwt. In den jare 1634 wierdt hy met een algemeen genoegen tot Raadpensionaris van Hollandt en West-Vrieslandt, en na het sluiten van den Munsterschen vrede in den jare 1648 daarenboven tot groot-zegelbewaarder der Heeren Staten en Graaflykheit van Hollandt en West-Vrieslandt benoemt, als mede tot stadhouder van de leenen; alle welke hoge ampten hy echter niet lange daar na, reets bejaard zynde, en het gewoel der wereldt moede wordende, vrywillig, uit zucht en genegenheit tot een stiller leven, heeft neder gelegt, en daar van, op zyn instandig verzoek, door de Heeren Staten is ontslagen. Doch wanneer naderhandt de zaken tusschen den Vereenigden Staat en Engelandt, onder het Protectorschap van Cromwel, vry hagchelyk waren, wierdt hy door de Heeren Staten verzocht om nevens de Heeren Schaap en vander Perre in gezantschap naar Engelandt te gaan, welken last hy dan, uit liefde voor het vaderlandt, nevens de gemelde Heeren, op zich nam, hoewel hy toen reets den ouderdom van vier en zeventig jaren bereikt hadt. Niet zonder levens gevaar, alzo 'er twee matrozen onderweeg op het schip der Heeren Ambassadeurs aan de pest stierven, derwaarts overgestoken, en in Londen aangekomen zynde, wierden de onderhandelingen begonnen, doch met weinig vrucht voortgezet, onder anderen daar door veroorzaakt, omdat de Engelsche Admiraal Blaak, of Black, en de Hollandsche Admiraal Tromp ondertusschen handgemeen waren geworden; wanneer zich de Heeren gezanten, nog zo haast geen uitkomst te gemoet ziende, op een fraai landhuis te Chelsi, niet verre buiten Londen gelegen, begaven, daar zy kort daar na door eenige gewapende manschap rondom bezet wierden, het welk hen in den beginne wel eenigzins verbaasde; maar men onderrechtte hen, dat zulks tot hunne zekerheit geschiedde, en op dat hen door het graauw geen moeite en overlast mogt aangedaan worden. Zy kregen vervolgens last om te huis te komen, voor dat de geheele Hollandsche oorlogsvloot in zee stak; gelyk geschiedde; wanneer de heer Cats, verslag en rekenschap van zyn gezantschap gedaan hebbende, zich weder naar zyn Zorgvliet begaf, daar hy het overige zyner dagen in rust en eenzaamheit doorbragt, en, behalven andere gedichten, zyn *Buitenleven*, *Tachtig-jarigen ouderdom*, *Hof-gedachten*, *Bedenkingen op Zorgvliet*, *Doodkist voor de levendigen*, *Gedachten of slapeloze nachten*, onder anderen zyne levens-beschryving en gevallen behelzende, heeft opgesteld, welk laatste werk niet by zyn leven, maar na zyne doodt, eerst het licht heeft gezien. Hy is den 12 September des jaars 1660 op Zorgvliet overleden, den ouderdom van twee en tachtig jaren, negen maanden en drie en twintig dagen bereikt hebbende, en zynde in het laatst van zyn leven met het graveel zeer gekwelt geweest. Zyn lyk wierdt by avondt, zonder eenige lykstatie, volgens zyne laatste begeerte, binnen 's Gravenhage in de kloosterkerke bygezet, wordende van Zorgvliet derwaarts alleen gevolgt van achtien rouwkoetsen, verlicht met veertig witte flambouwen. Zyne werken zyn meer dan eens in verscheide stukken, in octavo en quarto, en in twee stukken in folio byeen gedrukt, en nu onlangs, te weten in dezen jare 1726, in het laastgemelde formaat op nieuw van de drukpersse gekomen. Men heeft de zelve zedert eenige jaren zelfs in Hoogduitsche vaarzen overgezet, en te Hamburg in groot-octavo gedrukt. Doch men heeft reden om te twyffelen, dat deze overzetting wel gelukt is. Zyn Zorgvliet, buiten 's Gravenhage op den weg naar Schevening gelegen, is na zyn overlyden van Willem den III, prinsse van Oranje, en naderhandt koning van Groot Britannië, hooglosselyker gedachtenisse, gekocht en bezeten. Cats heeft die heerlyke lustplaats zelf aangelegt, en van schrale zandduinen, die 'er te voren waren, in dien schonen staat gebragt.

CATS, (MATTHIAS) of, gelyk hy zich op zyn Latynsch noemde, *Felisius*, van het adelyke geslacht der Catzen in Zeelandt, is provinciaal der Minderbroederen in Nederlandt geweest, en te Loven, daar hy den 5 Maart des jaars 1586 gestorven was, in de Minderbroeders-kerk begraven. Hy heeft in de Latynsche tale geschreven eene Roomsch-Katholyke opheldering *over de tien Geboden*, en eene diergelyke opheldering *over de Christelyke onderwyzing*, volgens de leerwyze, die de zogenoemde meester der spreuken (*Magister sententiarum*) in zyn tweede boek hadt onderhouden. Deze werkjes zyn te Antwerpen by Plantyn in 8 gedrukt in den jare 1575. *Oudheden van Zeelandt II Deel, pag. 70. 71.*

CATTLENBURG. Zie KATTLENBURG.

CATTO, (ANGELUS) aartsbisschop van Vienne, was geboortig van Tarentum. Wyl hy het met het huis van Anjou in 't koninkryk Napels hieldt, maar ongelukkig was omtrent zyn voornemen, begaf hy zich met Renatus van Anjou naar Vrankryk. Naderhandt wierdt hy aan 't hof des hertogs van Burgonje, Karel den Stouten, gezonden, om over een huwelyk tusschen een der zonen van Renatus en de eenige dochter van den hertog te handelen. Daar maakte zy zich zo believt, dat, wanneer de zonen van Renatus vroeg gestorven waren, de hertog hem by zich hieldt, en een jaarlyksche wedde gaf. Maar wanneer de hertog in 't jaar 1474 den slag by Murten verloren hadt, en weigerde naar de heilzame raadslagen van hem te luisteren, begaf hy zich naar het hof des konings van Vrankryk, Lodewyk den XI, en wierdt aldaar wel ontfangen, invoegen hy eerst tot koninklyken geneesmeester, naderhandt tot deszelfs aalmoesenier, en eindelyk tot aartsbisschop van Vienne verheven wierdt. Toen hy nog aan 't hof des hertogs van Burgundië leefde, wierdt hy met Cominæus bekend, die op zyn aanraden zyne *Memoires* schreef, en ze hem opdroeg. Zyne sterrekundige aanmerkingen hebben hem zynen grootsten roem verworven. Hy wist de nederlage des hertogs van Burgundië te voorspellen, voorzeggende des zelfs doodt maar een uur te voren. Doch alzo Cominæus, die anderszins niets, dat tot des zelfs roem strekken kon, overgeslagen heeft, hier van geen gewag maakt, en Catto die nederlagen uit verscheide omstandigheden wel voorzien en gissen kon, zo wordt op zyne voorzeggingen by velen weinig acht geslagen. Hy stierf in 't jaar 1497. *Cominæus. Anon. vita Angeli Catt.* te lezen voor de

Fransche vertaling van *Cominæus. Matthieu hist. de Louis XII. p.* 392. *Robertus & Sammarth. in Gallia. Christ. Naudæus in addit. ad Hist. Lud. XI. Toppi bibl. Neapol. Varillas Hist. de Louis XI. Daniel hist. de France T.* II. *col.* 1406. *Koler diss.* 2. *de Vanit.prognost.* §. 8. *p.* 15. *Chorier Hist.de Dauphiné. Bayle.*

CATUALDA, een vorst in Duitschlandt ten tyde van den keizer Tiberius, was uit een voornaam geslacht der Gothen gesproten, en hadt door zyne dapperheit een groot aanzien verworven. Wanneer hy verstondt, dat Maroboduus, koning der Marcomannen, zich by de Romeinen gevoegt hadde, zocht hy zulks te wreken, dies te meer, alzo Maroboduus hem eertyds uit zyn landt gejaagt hadt. Hy trok derhalven met een sterk leger in zyn landt, en bragt het zo verre, dat hy des zelfs koninklyken setel nevens het naastgelegen slot bemachtigde, en een ryken buit veroverde. Maroboduus, ziende zich van de zynen verlaten, nam zyn toevlucht tot den keizer Tiberius, en wierdt te Ravenna onderhouden. Doch Catualda hadt naderhandt geen beter lot; want hy wierdt door Hermunduri verjaagt, en begaf zich insgelyks onder de bescherming der Romeinen, die hem naar Frejuls in Vrankryk zonden. *Tacitus Annal. II.c.* 62. 63.

CATULA, (ÆLIA) een zeker vrouwmensch, waar van men leest, dat ze reets 80 jaren oud zynde zich door dansseryen en andere dertele oeffeningen ten toon stelde, voornamentlyk op de zogenaamde *Ludi juveniles*, die keizer Nero ten gevalle der jeugt, en ter gedachtenis van dien dag, op welken hy allereerst zich den baardt hadt laten scheren, hadt ingestelt. *Xiphilin. in Comp. Dionis.*

CATULLUS, (CAJUS, of QUINTUS VALERIUS) een dichter, geboren te Verona, of liever op het halfeilandt, tusschen Brescia en Verona gelegen, en thans Lago di Garda genaamt. Men zegt, dat hem Manlius eerst naar Rome gebragt heeft. Hy was een boezemvriendt van Cicero, Plancus, Cinna en andere voorname Romeinen. Julius Cæsar was hem zeer genegen; want niettegenstaande hem Catullus door een schimpdicht beledigt hadde, vergaf hy het hem echter, en nodigde hem ten zelven dage ter tafel. Hy was zeer verlieft op Ipsitilla, zyne landsvryster, maar ook op Clodia, by hem Lesbia genaamt, van welke beide hy dikwils in zyne schriften gewaagt. Hy heeft nog meer werken nagelaten, behalven zyne 117 byschriften (*Epigrammata*); doch die zyn alle verloren. Volgens het getuigenis van Hieronymus is hy in 't jaar van Christus 57 gestorven, wanneer hy maar 30 jaren oud was. Doch Scaliger is van gedachten, dat hy den ouderdom van 71 jaren bereikt heeft. *Sueton. Jul. Cæs. c.* 73. *Quintilian. Hieron. in Chron. Gyraldus de poët. Lat. Dial.* 10. *Vossius c.* 1. *de poët. Lat. Crinitus de poët. Lat. Scaliger animadv. in Euseb. Bayle.*

CATULUS. (LUCTATIUS) Zie LUCTATIUS CATULUS.

CATUMSYRITUS, (JOH. BAPTISTA) een Griek, kwam nevens anderen in 't Roomsche collegie, en toonde zich een yverig vyandt van het boek, door Arcadius nopens de vereeniging der Griekssche en Latynsche kerken in 't licht gegeven. Hy gaf den Spaanschen gezant een smeekschrift over, met verzoek, dat hy daar over met den paus, als over eene zake, waar omtrent hy het met de Protestanten hieldt, wilde spreken. Ook liet hy in 't jaar 1632 te Venetië een werk daar tegen drukken, voerende dezen tytel: *Vera utriusque Ecclesiæ concordia*, dat is: *Ware eendragt van beide de kerken*, waar in hy Bellarminus, nevens andere Jesuiten, aangreep.

CATUS. Zie SEXTUS ÆLIUS CATUS.

CATZENELNBOGEN, by de Latynen *Cattimelibocum*, een kasteel en graafschap in den opper-Rhynschen kreits, dus genaamt van de *Catti*, die alhier rondom den berg Melibocus woonden. Het landt wordt in 't opper-en neder-graafschap gedeelt. Het opper-graafschap, staande thans onder het gebiedt der graven van Hessen-Darmstadt, is gelegen tusschen den Odenwaldt, Rhyn en Wetterau. Daar in is de berg Melibocus, by Zwingenberg, aan de overzyde van Frankfort. In den zelven omtrek zyn ook gelegen de steden en kasteelen Darmstadt, Rheinheim, Zwingenberg, Russelheim, Punctstadt, Lichtenberg, Dornberg, Gerau, waar van het geheele opper-graafschap den naam van Gerauerlandt (*Geravia*) draagt; voorts het vlek Tribur, waar van in de geschiedenis der oude Duitsche schryveren gewaagt wordt, nevens het klooster Hofheim. Het neder-graafschap behoort den huize Hessen-Cassel, en in 't byzonder de afgedeelde linie van Hessen-Rheinfels. Het is gelegen tusschen den Rhyn, Rheingau, 't graafschap Nassau-Dietz, Idstein en Dillenburg. Het oude en vermaarde *Artaunum* wordt gezegt daar in gelegen te hebben. Althans zyn de voornaamste steden en kasteelen deze navolgende, als: Rheinfels, Braubach, Hohnstein, nieuw-Catzenelnbogen, gemeenlyk de Cats genaamt, S. Goar, Reichenberg, oud-en nieuw-Catzenelnbogen, het oude vlek Neostadium, of Nastede, en Langen-Swalbach, een vlek vermaard wegens de voortreffelyke zuurbronnen. Deze beide graafschappen Catzenelnbogen hadden eertyds hunne eigene graven, die naar de zelve genaamt wierden. *Dillichs Hess. Chron. P. I. p.* 29. *seq.*

CATZENELNBOGEN, (NIEUW-) of *de* CATZ, is een sterk kasteel in Hessenlandt, en gelegen op een rots, in het neder-graafschap Catzenelnbogen, tegen over S. Goar. Johannes, grave van Catzenelnbogen, heeft het in 't jaar 1393 gesticht. *Winkelm. beschr. van Hessen p.* 119.

CATZENELNBOGEN. (GRAVEN VAN) Aangaande der zelver oorsprong zyn de meningen der geschichtschryveren verschillende. Zommigen leiden de zelve af van de familie van Karel den Groten. Doch Johannes Textor neemt aan te bewyzen, dat ze reets in 't jaar 210 gebloeit hebben. Anderen zyn van gedachten, dat ze van *Henrik*, een der twaalf zonen van grave *Isenbart* of *Isenbertus*, van Altdorf, en des zelfs gemalin Irmentrude afstammen, en die men stondt te verzuipen, voorwendende, dat het jonge wolven waren, hun geslacht rekenen. Doch de zekerste mening is, dat men *Wolfgang*, grave van Catzenelnbogen, tot stichter van dit geslacht stelt. Deze hadt in 't jaar 933 het bevel over de hulpbenden der steden Metz, Keulen, Aken en Luik, en voerde de zelve tegen de Hunnen aan; en nadat hy de overwinning behaalt hadde, liet hy zich in 't jaar 935 te Maagdenburg op het eerste tournooispel vinden, en was een der twaalf machtige graven van 't ryk. In 't jaar 948 was hy op 't tournooispel te Costnitz. Zyn zoon was in 't jaar 940 onder die genen, die keizer Otto de behulpzame handt boden in het bevredigen van des zelfs landt. In 't jaar 953 beoorloogde hy, nevens anderen, de wederspannige stadt Mentz. *Willem* de I was onder de regeering van keizer Conraad den II in aanzien, en verzelde hem in 't jaar 1019 op het steekspel te Trier. Hy liet twee zonen na, van welke de oudste zyn opvolger wierdt; doch de jongste, genaamt Einhard, verkoor al vroeg het geestelyk gewaadt. Van abt in 't klooster Limburg wierdt hy in 't jaar 1060 tot bisschop van Spiers verkoren; en stierf in 't jaar 1067 op zyne reize naar Rome. *Henrik* leefde in een groot aanzien; maar om dat hy Paltsgraaf Herman tegen Arnoud, aartsbisschop van Ments, geholpen hadt, wierdt hy in 't jaar 1156 op den ryksdag te Worms van keizer Frederik den I veroordeelt, om van 't eene graafschap tot het andere een hondt op zynen rug te dragen. *Philip*, graaf van Catzenelnbogen, wierdt na 't afsterven van Udo tot bisschop van Osnabrugge verkoren. Van dezen is het sticht grotelyks verrykt, en de stadt Osnabrugge met verscheide heerlyke gebouwen versiert. *Herman* wierdt bisschop van Munster, en verzelde in 't jaar 1160 den keizer naar Italië. By gelegenheit van een geschil tusschen hem en den grave van Teklenburg bouwde hy de vestingen Nieuburg en Landeck. In 't jaar 1184 wierdt hy en zyne navolgers te Ments door den keizer met den tytel van vorst in Westphalen beleent. Vier jaren daarna gaven hem de pausselyke legaten op den ryksdag te Ments het kruis tot den veldtocht tegen de Saracenen. Hy stierf in 't jaar 1208, latende zyn bisdom in een goeden staat. *Willem* de II, grave van Catzenelnbogen, wordt gemeenlyk voor het hoofdt van 't geslacht der graven van Catzenelnbogen gehouden, om dat de voorgaanden niet wel in een bekwame order kunnen geschikt worden. Deze Willem wierdt bygenaamt de Ryke, en stondt in 't jaar 1203 den landgrave Herman tegen keizer Philips by. In 't jaar 1209 was hy op 't steekspel te Worms. *Diderik* de I, zyn zoon en opvolger, trok in 't jaar 1219 naar 't Heilige Landt, en gaf aldaar blyken van zyne dapperheit. Door hem is het slot Rheinfels gesticht. Hy stierf in 't jaar 1276. Zyne zonen waren de navolgende: *Humbert*, die ongetrouwt stierf; *Diether* de II, en *Willem* de III, welke beide het landt onder zich verdeelden. Grave Diether erfde het oude slot Catzenelnbogen, Willem nieuw-Catzenelnbogen, of het tegenwoordige Gerauerlandt, waar van Darmstadt de hoofdstadt is. Deze beide hebben hun geslacht voortgeplant. Grave Diether de II van Catzenelnbogen stierf in 't jaar 1276, nalatende *Diether* den III. Deze hadt verscheide kinderen, die alle zonder erfgenamen gestorven zyn; en *Everard* den I, die by keizer Rudolph den I in aanzien was, en tot verscheide gewigtige bedieningen gebruikt wierdt. Hy stierf in een hogen ouderdom in 't jaar 1328. Zyne zonen waren, Gerard, proost te Utrecht, en Lodewyk, die in 't jaar 1311 het steekspel te Ravensberg bywoonde, en twee zonen, *Willem* den V, en *Berthold*, naliet. Willem wordt gezegt de stadt Darmstadt met muren omringt te hebben. Hy bragt het recht van 't majoraat in zyn huis, waar in hem echter niemandt zyner zonen gevolgt is; want *Willem* de VI stierf voor zyn vader, Diether wierdt abt van Prum, en stierf in 't jaar 1350. Berthold, broeder van Willem den V, stierf nog voor dezen zynen broeder, namentlyk in 't jaar 1321, en zyn ander zoon, *Wolfgang* de IV, heeft het geslacht voortgeplant, dat echter met *Everard* den III, kleinzoon van zyn zoon Philip, in 't jaar 1403 uitgestorven is. Deze Everard bouwde in 't jaar 1354 het slot Dorenberg tot zyne residentie. Zyne eenige dochter *Anna* bragt haar aandeel van oud-Catzenelnbogen haren echtgenoot *Johannes* den V aan, die het by nieuw-Catzenelnbogen voegde. Deze Johannes stamde af van Willem den III, grave van Catzenelnbogen, tweeden zone van grave Diether, die in 't jaar 1270 het slot Reichenberg naar de Asiatische bouwkunde stichtte. Hy heeft door zyn zoon *Everard* den II zyn geslacht voortgeplant; en zyn kleinzoon, *Diether* de V, tweede zoon van Johannes den I, liet *Johannes* den IV en *Frederik* den I na, van welke twee byzondere linien gesproten zyn; doch die van Frederik is met des zelfs naneve *Wolfgang*, zone van *Frederik* den II, uitgestorven; wanneer de erffenis door de zuster van Wolfgang aan haren echtgenoot *Wolfgang*, grave van Catzenelnbogen, en zoon van Diether den VI, gebragt is. Doch de nakomelingschap van Johannes den IV heeft langer geduurt. Deze bouwde in 't jaar 1393 het slot nieuw-Catzenelnbogen, genaamt de Catz, en teelde *Diether* den VI, grave van Catzenelnbogen, die zich door zyne daden beroemd gemaakt, en de gunst van keizer Karel den IV en Wenceslaus verkregen heeft. Hy onderschreef ook in 't jaar 1356 de gulde bulle, en wierdt naderhandt opper-hoofdman van 't hertogdom Lutzenburg. Hy stierf in 't jaar 1402, nalatende onder andere kinderen *Wolfgang*, die by zyne gemalinne, dochter van Frederik den II, en zuster van Wolfgang, grave van Catzenelnbogen, *Philip* teelde. Deze trok in 't jaar 1433, nog jong zynde, naar de Oostersche landen. In 't jaar 1439 was hy op 't steekspel te Landshut. Zyn rykdom heeft hem vermaard gemaakt, en hy versierde in 't jaar 1441 de stadt S. Goar met verscheide prachtige gebouwen. Hy stierf in 't jaar 1479, oud zynde 77 jaren, en de laatste van den stam der graven van Catzenelnbogen: want hy hadt wel by zyne gemalinne Anna van Nassau, weduwe van hertog Otto van Luneburg-

Zelle, *Philip* den jongen geteelt, die Ottilia, dochter van Henrik, grave van Naſſau-Dillenburg, trouwde, en by de zelve eene dochter, genaamt *Ottilia*, gewan, de welke de gemalin van Chriſtophorus, markgrave van Baden, geworden is; doch de jonge Philip ſtierf voor zynen vader in 't jaar 1454. Dus was van de nazaten van Philip den ouden nog overig *Anna*, gemalin van *Henrik* den III. landgrave van Heſſen-Marpurg, aan wien ze het graafſchap Catzenelnbogen gebragt heeft. Zy baarde hem *Willem* den III, landgrave van Heſſen, *Eliſabeth*, gemalin van Johannes, grave van Naſſau-Dillenburg, en *Machtilde* gemalin van hertog Johan van Kleef. Maar dewyl Willem de III in 't jaar 1500 zonder erfgenamen ſtierf, zo volgde hem *Willem* de II, zoon van zyns vaders broeder Lodewyk, in 't bezit der landen van Heſſen, en wanneer hy zich ook het graafſchap Catzenelnbogen wegens de medebelening van 't jaar 1495 aanmatigde, proteſteerden de twee zuſters van Willem den III daar tegen; en het geding wierdt in 't keizerlyke kamergerecht gebragt, alwaar het 50 jaren lang gehangen heeft, wanneer onderwylen de landgraven van Heſſen Catzenelnbogen in bezit hielden. In 't jaar 1521 verkocht wel hertog Johannes van Kleef zyn vermeend recht op Catzenelnbogen voor 500000 Duitſche guldens aan Henrik, grave van Naſſau. Dit gaf aanleiding, dat die van Naſſau hunnen eiſch dies te yveriger begonnen voort te zetten, hoewel vruchteloos, behalven dat, wanneer in 't jaar 1552 de zaak te Paſſau wederom op 't tapyt gebragt wierdt, de keizer het in dier voegen beſliſte, dat de zelve door wederzydſche ſcheidsmannen zou onderzocht worden. Eindelyk verſchenen in 't jaar 1557 by de ryksvergadering te Frankfort beide partyen, wanneer de zaak in weinig dagen in der minne bygelegt wierdt, en goed gevonden, dat de landgraaf des graafſchaps Catzenelnbogen behouden, maar aan den grave van Naſſau eene ſomme van 600000 guldens betalen, en voor 150000 guldens het vierde deel des graafſchaps Diets inruimen, en de overige ſomme binnen 3 of 4 jaren voldoen zou. Ondertuſſchen bleven de tytels en wapens van Catzenelnbogen en Diets beide huizen gemeen. Wanneer in 't jaar 1576, na 't afſterven van landgrave Philip den Grootmoedigen, het landt van Heſſen, met des zelfs toebehoren, onder des zelfs vier zonen verdeelt wierdt, ontfing Philip het benedengraafſchap, Georg, de ſtamvader der Darmſtadſche linie, het oppergraafſchap Catzenelnbogen. De eerſte ſtierf in 't jaar 1583 zonder kinderen, wanneer zyn aandeel op zyne broeders, en naderhandt op Maurits, zoon van zyn oudſten broeder Willem den IV, viel. Deze heeft door zyne zonen de linie van Caſſel en Rheinfels voortgeplant, en het beneden-en opper-graafſchap Catzenelnbogen zamengevoegt. *Dillichs Heſſ. Chron. Textoris Naſſ. Chron. Sleidan. de Statu rel. &c. P.* I. *l.* XXIV. *P.* II. *l.* VIII. *Speneri Sylloge l.* IV. *c.* 7. *Lucæ Grafenſaal p.* 174. *ſeq.*

CAUB, eene keur-Paltziſche ſtadt aan den Rhyn, tegenover Bacharach, in het hertogdom Zimmeren, wordt beſchermt door het ſlot, genaamt Gutenfels. *Zeiler Topogr. Palat.*

CAUCASUS, een gebergte in Aſië, wordt naar de aanmerking van Eratoſthenes verkeerdelyk van zommigen, die de geſchiedenis van Alexander den Groten beſchreven hebben, met het gebergte Paropamiſus in Indië vermengt. Omtrent den mondt der riviere Phaſis heeft Caucaſus vele ſteenrotzen en ſteiltens, doch de bovenſte toppen zyn altydt met ſneeuw bedekt, en onwoonbaar. Onder de toppen is het landt vruchtbaar, en het water zeer gezond. Men vindt 'er ook vele dorpen. De wynſtokken waſſen rond om de bomen, en de wyn is voortreffelyk en goed koop. Het gemeene volk woont in kleine houte hutkens, hebbende een ieder familie vier of vyf zulke hutten in getal. Ze bakken hun broodt in holle ſtenen, die ze alvorens heet maken, bedekkende de zelve met gloejende aſch en kolen. De inwoonders zyn voor het meerder gedeelte Chriſtenen, van de ſecte der Georgianen. Men ziet op dit gebergte vele overblyfſelen van oude kaſteelen en kerken, die de inwoneren zeggen dat door de Turken verwoeſt zyn. Aan den voet van 't gebergte is een zeer aangenaam dal, omtrent drie mylen breed, en vol dorpen. De rivier Kur loopt 'er midden door, en de kleine omleggende heuvelen zyn vol van allerlei vee. Vyf mylen verder legt op eene vlakte de veſting Akalzike, tuſſchen twintig hoogtens, van waar ze van alle kanten kan beſchoten worden. Niet verre van daar is een vlek, in 't welk vier honderd huizen getelt worden, en waar in Turken, Chriſtenen, Armeniërs, Georgianen, Grieken en Joden wonen. De Chriſtenen hebben in het zelve hunne kerken, en de Joden hunne Synagogen. De Baſſa onthoudt zich in 't kaſteel, doch de voornaamſte andere officieren en zoldaten in de naburige dorpen. De veſting is door de Georgianen geſticht, die ze in 't einde van de XVI eeuwe den Turken ontweldigt hebben. Drie mylen van Akalzike wordt de vlakte zeer ſmal, zo dat de bergen naauwlyks een halve myle van elkander leggen. Aldaar is een ſterk kaſteel, Usker genaamt, gelegen op een rots, ter regter zyde der riviere Kur. Beneden aan deze rots is een kleine ſtadt, die den gehelen grondt, tuſſchen het kaſteel en den tegen over leggenden berg, inneemt. In deze ſtadt is een Sangiak met zyne bezetting. Als men twee mylen aan de overzyde van Usker komt, vindt men een gebergte, waar door Perſië en Turkyë van elkander geſcheiden worden. *Strabo l.* II. *Arrian. l.* V *.c.* 27. *Curt. l.* VII. *Cleric. Art. Crit. p.* 3. *ſect.* 3. *c.* 2. *Chardin Voyage de Perſe. Olearii Perſ. Reizen. p.* 397.

CAUCHEN. Zie CHAUCHEN.

CAUCHON, (PETRUS) biſſchop van Beauvais, en naderhandt van Liſieux, is in de Franſche hiſtorie bekend, om dat hy het met Engelandt en het Burgundiſche huis tegen koning Karel den VII hieldt. Hy was na verſcheide aanzienlyke bedieningen in 't jaar 1420 biſſchop van Beauvais, welke ſtadt hy negen jaren daar na verlaten moeſt, terwyl zich de inwoners aan den koning van Vrankryk overgaven. Doch hy wierdt naderhandt biſſchop van Liſieux. In 't jaar 1430 veroordeelde hy als mederechter de vermaarde Johanna d'Arc van Orleans, die aan den wereldlyken rechter overgelevert wierdt. Men zegt, dat hem de paus na zyne doodt in den ban gedaan heeft, en dat zyn gebeente opgegraven en op een meſthoop geworpen is. *Juven. des Urſins Hiſt. de Charl. VI. Merier l.* XVI. *Annal. Belleforeſt. Annal. Montſtrelet l.* I. *c.* 431. *Louvet Antiq. de Beauvais. Sammarth. Gal. Chron. Blanchard hiſt. des Maitr. de Req. Loiſel antiq. de Beauvais.*

CAUCON, of *Grenedos Dima*, by de Latynen *Cauconia*, *Dimæ*, *Ephyræ*, *Stratus* genaamt, is eene ſtadt, gelegen in Morea, in 't hertogdom Clarence, een myle van de mondt der riviere Caucon, daar zich de zelve in de golf van Clarence ontlaſt. De ſtadt is byna geheel verwoeſt. Hier omtrent vindt men een gebergte, en de overblyfſelen der oude ſtadt *Cronium*.

CAUCUS, (ANTONIUS) een Venetiaanſch edelman, en aartsbiſſchop van Corfu. Hy wierdt van paus Gregorius den XIII gelaſt, de dwalingen der Griekſche kerke te onderzoeken, en verzamelde een getal van 31, welke verzameling hy den paus in een Latynſch boek opdroeg. Doch men heeft de zelve nooit in druk gezien. Hy is daar over van Leo Allatius in zyn derde boek *de Conſenſu Orientalis & Occidentalis Eccleſiæ* hard aangetaſt, maar van Richard Simon in zyne *Hiſtoire de la creance des nations du Levant* verdedigt.

CAUDEBEC, by de Latynen *Calidobecum*, een ryke en aanzienlyke ſtadt in Normandië, gelegen in 't landſchap Caux, naby de Seine, zeven mylen beneden Harfleur en Havre de Grace. Men heeft 'er verſcheide manufacturen; voornamentlyk bloeit 'er de hoedemakery, waarom de hoeden, aldaar gemaakt, met een eigen name van *Caudebecs* genaamt worden.

CAUDI, of CAUDIUM. Zie ARPAJA.

CAUDIEZ, een ſtedeke in Vrankryk, gelegen in opper-Languedoc, aan den voet van 't Pyreneeſche gebergte, en op de grenzen van 't Rouſſillon, aan de rivier Egli, zeven mylen van Alet naar 't Zuiden.

CAULET (FRANCISCUS STEPHANUS DE) wierdt den 19 May des jaars 1610 te Toulouze geboren, en was afkomſtig uit eene vermaarde familie in 't parlement van Languedoc. Te Toulouze zyne eerſte ſtudien volbragt hebbende wierdt hy zeventien jaren oud zynde tot abt van S. Voluſien de Foix verkoren, welke abdy hy poogde te hervormen. In 't jaar 1644 wierdt hy biſſchop van Pamiers, wanneer hy reets eenigen tydt te voren zyne abdy in handen des konings hadt overgegeven. In zyn nieuwe bisdom vondt hy vele ongeregeldheden, zo door den burgerlyken oorlog, als de ongebondenheit der geeſtelyken en het gemeene volk. Zyne voornaamſte en eerſte zorge was, hoe hy twaalf zyner Reguliere kanunniken, door zyn voorzaat luipaarden genaamt, tot een geregeld leven kon brengen. Paus Alexander de VII zondt hem een bulle, en de koning een oopenbrief, tot hervorming van zyn Kapittel, waar in hy allengskens door de doodt der oude kanunniken ſlaagde. Hy ſtichtte drie kweekſcholen, twee voor de jonge jeugt, het derde om de regenten en onderwyzers der jonge dochteren bekwaam te maken. Hy bezocht jaarlyks zyn ganſche bisdom, tot het minſte dorpje toe, en predikte overal. Zyn bisdom is door drie grote voorvallen vermaard geworden. Het eerſte raakte het onderſchryven van 't formulier; doch dit hadt hy gemeen met de biſſchoppen van Alet, Angers, en Beauvais; welke zake in 't jaar 1688 geëindigt wierdt. In 't zelve jaar wierdt hy genoodzaakt drie Jeſuiten uit zyne biſſchoppelyke ſtadt in den ban te doen. Deze hadden aan zommigen, die van een oopenbaar ergerlyk leven waren, de abſolutie gegeven, ſprekende zo in 't byzonder, als op de predikſtoelen kwalyk van de wettige prieſters, door welke diergelyke menſchen buiten de gemeenſchap der kerke geſloten waren. enz. Hier uit ontſtonden vele opſchuddingen; tot dat eindelyk de Jeſuiten door den biſſchop van Pamiers in den ban gedaan wierden. Dit geſchiedde den 5 February des jaars 1668. Hier door geraakten de Jeſuiten buiten zich zelve; hunne ſcholieren verſcheurden de ordonnantie van den biſſchop, trekkende eenige dagen lang gewapend langs de ſtraten der ſtadt, en bedryvende vele baldadigheden. Men ſtrooide pasquillen tegen den biſſchop uit. De koning, van het gedrag des biſſchops onderrecht zynde, liet een arreſt uitgaan, waar by de Jeſuiten gelaſt wierden hunne kerken te ſluiten. Doch deze lieten niet na, binnen geſlotene deuren miſſe te doen, en de biecht te horen. In 't jaar 1673 trof hem een veel zwaarder onweêr. De koning verklaarde door een manifeſt van den tienden February, dat hem het recht over de bisdommen en aartsbisdommen van Vrankryk alleen toekwam, gebiedende uit dien hoofde alle aartsbiſſchoppen en biſſchoppen, die van te voren den eedt van getrouwigheit aan hem afgelegt hadden, de ontheffing van dat arreſt te verzoeken, en zich binnen twee maanden by de rekenkamer te laten regiſtreren, onder bedreiging, dat in geval van verzuim, hun ampt verbeurd ſtondt verklaart te worden. Hier kantte hy zich onverzettelyk tegen, en ſchreef zelf een brief aan den koning, om zyne zake te rechtvaardigen. Maar het zy die brief den koning niet ter handt gekomen, het zy het vermogen der Jeſuiten hem gedwarsboomt heeft, hy heeft geen gunſtig antwoordt ontfangen; maar de goede vaders van de ſocieteit waren blyde, dat zy gelegenheit gevonden hadden, zich aan den biſſchop te wreken. Men verzekerde zich van alle zyne goederen, geen takkebosch of moeskruiden uitgezonderd. Alle zyne inkomſten wierden in beſlag genomen, in zo verre, dat hem ook het nodige tot onderhoudt geweigert wierdt. Zyn Kapittel, dat op zyne zyde was, hadt het zelve lot. Dit noodzaakte hem by

't hof

't hof van Rome hulpe te zoeken; en om niets te verzuimen, waagde hy het, en schreef aan des konings biechtvader, de la Chaize, zynde een Jesuit, hem verwytende, dat hy de belangen der kerke aan de drift der societeit opofferde. Om kort te gaan, nadat de bisschop den tydt van vier jaren in 't midden zyner wederwaardigheden zo door de brevetten van paus Innocentius den XI, die niet ophieldt hem te vertroosten, en in zyn voordeel aan den koning te schryven, als door zyne eigene standvastigheit hadt volhard, stierf hy eindelyk den 7 Augustus des jaars 1680, oud zynde 70 jaren en omtrent 3 maanden. Men kan hem niet nadrukkelyker pryzen dan met de woorden van paus Innocentius den XI. Deze noemde hem een getrouw opziender van Godt, zelf in dien hagchelyken tydt verwekt, om zyne stemme te verheffen als eene bazuine, wanneer alle andere zwegen en verbaast waren, en om hem als een muur te stellen voor het huis van het huis Israël, enz.

CAULIAC (GUIDO VAN) was hoogleeraar der geneeskunde op de Universiteit te Montpellier. Hy schreef een geleerd werk van de heelkunst, dat zeer geroemt wordt, en uit dien hoofde in vele talen overgezet en met aanmerkingen verrykt is. Hy bloeide in de XIV eeuwe, hebbende te Parys onder Henrik de Hermondavilla gestudeert, die de eerste geneesheer van Philippus den schonen was. Naderhandt wierdt hy lysarts van paus Urbanus den V, en van Clemens den VI. Hy hadt reets hoge jaren, wanneer hy te Montpellier het voornoemde werk schreef, en waar in hy zeer zedig van zich zelf schryft, noemende het aanmerkingen, van hem by andere vermaarde schryveren gelezen. *Bayle.*

CAULIUS. (WILHELM en JOHANNES) Zie CHOUL.

CAUMONT, by de Latynen *Calmontium*, is eene kleine stadt met een kasteel in Agenois, tusschen Marmande en Tonneins, aan de Garonne gelegen. Het vermaarde geslacht der heeren van Caumont wordt van deze plaats genoemt.

CAUMONT *la* FORCE, een geslacht in Vrankryk, wiens stamvader, *Willem* de I, here van Caumont en Castelnau, omtrent het jaar 1226 geleeft heeft. Van hem stamt af *Wilhelm Raimund*, die in 't jaar 1346 leefde, en onder koning Philip van Valois tegen Engelandt diende. Deze liet in 't jaar 1388 zyn zoon *Nompar*, here van Caumont, na, door wien het geslacht voortgeplant is. Zyn zoon was *Brandelis*, die *Karel* den I teelde, wiens naneef, *François van Caumont*, heer van Castelnau was, en met zyn zoon *Armand* in 't Parysche bloedbadt in 't jaar 1572 vermoord is. Zyn tweede zoon was *Jacobus Nompar van Caumont*, maarschalk van Vrankryk, die zich drie maal in huwelyk heeft begeven, eerst met Charlotte van Gontaut, dochter van den maarschalk Biron, daar na met Anna van Mornay, dochter van Philips, heere van Plessis Mornay, en weduwe van Jacobus des Noutres, here de la Tabariere; en eindelyk met Isabella van Clermont Galerande. By zyne eerste gemalinne teelde hy twee dochteren en zeven zonen, van welke de oudste, *Armand Nompar van Caumont*, hertog de la Force, onder zyn vader in Italië, Duitschlandt, en andere gewesten geoorloogt heeft; na wiens doodt hy in 't jaar 1652 maarschalk van Vrankryk wierdt, en stierf den 15 December des jaars 1675, nalatende eene dochter, met name *Charlotte*, naderhandt huisvrouw van Henrik de la Tour, vicomte van Turenne. De tweede zoon *Henrik*, here van Castelnau, naderhandt hertog de la Force, die in 't jaar 1678 stierf, teelde verscheide kinderen, onder welke merkwaardig is *Jacobus*, die 't geslacht voortgeplant heeft, en *Armand*, van wien hier na. De eerste was heer van Boesse, bleef in 't jaar 1634 in de belegering van Mothe, in Lotharingen, en liet na *Jacobus Nompar* en *Olivier van Caumont*, heere van Rasse. Jacobus Nompar van Caumont, hertog de la Force, pair van Vrankryk, stierf na eene langdurige ziekte op zyn kasteel de la Boulaye in Normandië in 't jaar 1699, hebbende by zyne beide gemalinnen (onder welke de tweede, Susanna van Beringhen, dochter van Johannes, heere van Pleheden, langen tydt wegens de religie op 't kasteel te Amiens gezeten heeft, tot dat zy eindelyk in 't jaar 1696 ontslagen wierdt, en weduwe geworden zynde, in 't jaar 1699 vryheit erlangde om naar Engelandt te varen) drie zonen en zes dochteren geteelt, onder welke gedenkwaardig is *Henrik Jakob van Caumont*, hertog de la Force, pair van Vrankryk, grave van Macidan, baron van Castelnau, Caumont, enz. die in 't jaar 1698 de eenige dochter van Johannes Bussclin, heere van Boismelle, president van 't parlement te Rouaan, ten huwelyk nam; en *Franciscus van Caumont*, marquis van Boesse, geboren den 2 Maart des jaars 1678, en in 't jaar 1702 in Italië gesneuvelt. *Armand*, van wien boven gesproken is, was marquis van Montpouillan, generaal-luitenant der Hollandsche kavallery, kamerheer des konings van Groot-Britannië, en gouverneur van Arnhem, geboren in 't jaar 1613. Hy stierf den 16 May des jaars 1701, van gene zyner twee gemalinnen kinderen nalatende. *Thuan. Aubigne. d'Avila. Matthieu. Dupleix. Anselme. Godefroy. Imhof Geneal. Galliæ P. II. Tab. 46.*

CAUMONT (ANNA VAN) was de eenige en zeer ryke dochter van Godefroy Caumont, en Margaretha van Lustrac, gewezen huisvrouw des maarschalks van Saint André. Haar voogdt, Johannes van Escars Lavaugvyon, trouwde haar, nog zeer jong zynde, tegen den zin van hare moeder, aan zyn zoon Karel uit, die doorgaans de prins van Carancy genaamt wordt. Tusschen dezen jongen heere en Karel, baron van Biron, (die naderhandt als maarschalk van Vrankryk door zyne voor-en tegenspoeden zich zo vermaard gemaakt heeft) ontstondt wegens deze Margaretha een bloedig tweegevecht, waar in de prins van Carancy, als mede zyne beide seconden, Karel van Stissac en l'Abadie, op de plaats dood bleven, terwyl Biron, nevens zyne twee seconden, Bertrand Pierreluffiere Genissac en Montpesar Lognac, by gelegenheit van een sterk vallende sneeuw hunne partyen in 't begin van 't gevecht de loef afstaken. Na dezen bewaarde Lavaugvyon deze jonge en ryke weduwe zeer zorgvuldig op zyn kasteel, met een voornemen, om haar naar zyn welbehagen elders uit te huwelyken. Maar zy wierdt door toedoen van hare moeder in 't jaar 1586 door Karel, hertog van Majenne, heimelyk geschaakt. Deze, ziende dat de vicomte van Turenne het oog op haar hadt laten vallen, poogde haar aan zyn eigen zoon uit te trouwen. Lavaugvyon bezwaarde zich zeer over dit bedryf, en bragt het by den koning zo verre, dat de hertog van Majenne gelast wierdt, de geschaakte weder te brengen. De hertog kantte zich hier tegen, en deedt zeer nadrukkelyke tegenvertogen, en gebruikte daar toe het geheele gezag van zynen machtigen aanhang. Eindelyk kwam hy tot een vergelyk, en Anna van Caumont wierdt eerst aan de koninginne, en door deze aan hare moeder overgelevert. Na verloop van tydt trouwde ze Franciscus van Orleans-Longueville, grave van Saint Paul, wiens nakomelingschap in zyn zoon Elionorus weder uitgestorven is. *Thuan. hist lib.* LXXXV. *Mezeray Hist. de France Tom.* III. *p.* 609.

CAUMONT, (JACOBUS NOMPAR DE) hertog van la Force, pair en maarschalk van Vrankryk, generaal der koninklyke armee, zoon van Franciscus de Caumont, geboren in 't jaar 1559. Hy diende van der jeugt onder Henrik den IV, dien hy in 't jaar 1589 in den slag by Arques, en in vele andere voorvallen, preuven van zyne trouwe en dapperheit gaf. Onder Lodewyk den XIII verdedigde hy Montauban in 't jaar 1621 tegen den koning; maar wanneer hy zich naderhandt verootmoedigde, wierdt hy in 't jaar 1622 maarschalk van Vrankryk gemaakt, en generaal luitenant over des konings leger in Piemont. Hy nam Pignerol in, en sloeg in 't jaar 1630 de Spaanschen by Carignano. Het volgende jaar diende hy in Languedoc. In 't jaar 1634 wierdt hy naar Lotharingen, en verder in Duitschlandt gezonden, alwaar hy Philipsburg ontzette, Heidelberg te hulp kwam, en Spiers den 21 Maart 1635 innam. Voor deze en andere goede diensten maakte de koning in 't jaar 1637 zyne heerlykheit van la Force in Perigord tot een hertogdom en pairschap. Hy stierf te Bergerac den 10 May 1652, in het 93 jaar zyns ouderdoms.

CAUMONT-LAUZUN is ook een voornaam geslacht in Vrankryk. *Franciscus van Caumont* wierdt in 't jaar 1570 tot grave van Lauzun verheven, nalatende *Gabriel*, grave van Lauzun, vicomte van Montbas, enz. dien de koning in 't jaar 1585 tot ridder van zyne orde maakte. Onder zyne kinderen was ook *Franciscus*, koninklyke ridder, in 't jaar 1619, wiens oudste zoon *Gabriel* in huwelyk nam Charlotta, dochter van den voornoemden Henrik de Caumont de la Force, marquis de Castelnau, by de welke hy verscheide kinderen teelde, onder welke *Antonius van Caumont* hertog van Lauzun, pair van Vrankryk, en generaal luitenant van 's konings leger geweest is. Te voren was hy generaal over de dragonders, kapitein van de koninklyke lyfwacht, en gouverneur van Berri, ook een zonderling gunsteling, zommigen menen de echtgenoot van mademoiselle van Montpensier. Hy wierdt in 't jaar 1635 geboren, en heeft de tweede dochter van den maarschalk de Lorge getrouwt in 't jaar 1695.

CAUNUS, zoon van Miletus, geboortig uit Creta, bemerkende, dat zyne tweeling-zuster Biblis op hem verlieft was, (hoewel anderen getuigen, dat Caunus op Biblis is verlieft geweest) verliet zyn vaderlandt, en bouwde eene stadt in Carië, die hy naar zynen naam noemde. Deze stadt wordt althans *Rossa* genaamt, gelegen naby den inham van Macre. Volgens het verhaal van Strabo is het in de zomer en herfst aldaar zeer ongezond, wegens de ondraaglyke hette. Herodotus voegt 'er by, dat de inwoneren van Caunus zeer tot dronkenschap en ontuchtigheit genegen zyn. Voorts dat ze alle vreemde goden met der zelver priesters hebben gebannen, willende gene andere dan hunne landgoden erkennen of dulden. Eindelyk was deze stadt ook van den overvloedt der voortreffelyke vygen vermaard. *Ovid. Metam. IX. Strabo lib.* XIV. *Herod. l.* I. *Cicero de Divinat. lib.* II.

CAURRES, (JOHANNES DE) geboortig uit Moroeul in Picardië, was het hoofdt van 't collegie te Amiens, en kanunnik van S. Nikolaas in die zelve stadt. In 't jaar 1575 gaf hy te Parys een boek in 't licht, voerende dezen tytel: *Zedelyke werken, enz. getrokken uit de vermaardste Grieksche, Latynsche en Fransche schryvers, dienende tot onderwys van alle die genen, die naar deugt en Christelyke Philosophie streven.* Maar hy handelt niet doorgaans ter goeder trouwe. By voorbeeldt, hy verhaalt als uit Dion, dat de minne van den jongen Caligula, zullende den zogeling de mamme geven, de tepels van hare borsten met menschenbloedt bestreken hebbe. Het welk nochtans nergens by Dion, maar wel by den Spaanschen schryver Antonio de Guevara, gelezen wordt. In zyne Fransche vaarzen was hy niet zeer gelukkig; gelyk hy met een grote drift de doodt van den admiraal Coligni in rym bragt; dus ook de doodstraffe des graven van Montgommeri. Insgelyks schaamde hy zich niet het bloedbadt van Parys te pryzen. Hy verhaalt onder anderen eene vreemde zaak, die mogelyk by niemandt anders gelezen wordt, namentlyk dat in zynen tydt de Fransche vrouwen en dochteren een spiegel onder haren buik gedragen hebben, welke wulpsche gewoonte hy ten hoogsten verfoeit. *Bayle.*

CAURZIM, eene kleine stadt in Bohemen, en de hoofdstadt van de Caurzinsche kreits, omtrent twee mylen van de Elve gelegen, en zes van Praag, naar het Oosten. Cluverius houdt daar voor, dat het de zelve plaats is, die by de ouden *Causurgis* genoemt wordt.

CAUSINUS, (NIKOLAAS) een Jesuit en biechtvader van koning Lodewyk den XIII, wierdt te Trojes in Champagne in 't jaar 1580 geboren. Hy begaf zich, 26 jaren oud zynde, in de societeit, onderwyzende de jeugt de rederykkunst. Daar na begaf hy zich tot het prediken, en wierdt ten laatsten des konings biechtvader. Doch hy wierdt van 't hof gebannen, en naar eene stadt in Bretagne gezonden, om dat hy gezegt wierdt het

het gedrag des konings omtrent zyne moeder misprezen te hebben, waar door hy den kardinaal Richelieu tot zyn vyandt maakte, dien hy gemeent hadt den voet te ligten. Na de doodt van dien kardinaal keerde hy weder naar Parys, en ftierf aldaar in 't professie-huis den 2 July 1651. Onder zyne fchriften zyn: *Thefaurus Græcæ poëfeos*; *de Symbolica Ægyptiorum fapientia*, *& Polyhiftoris fymbolici Libri* XII; *Eloquentiæ facræ & humanæ parallela*; *de Regno Dei*. Doch zyn werk, genaamd *La Cour fainte*, heeft hem den grootften roem verworven. Dit is in de meefte talen van Europa overgezet, en dikwils herdrukt. *Alegambe Bibl. S. J. Miræus de fcript. fec.* XVII. *Aubery vie du Card. Richelieu. Bayle.*

CAUSSALE, of CAUSSADE, een ftedeke in Quercy, tusfchen Mioffans en S. Antonin, in Vrankryk gelegen.

CAUTIN, biffchop te Clermont in Auvergne, leefde in de VII eeuw. Hy is wegens zyn ergerlyk en ongeregeld leven befaamt. Men zegt onder anderen van hem, dat hy een priefter levendig heeft laten begraven, om zich dus meefter van des zelfs nagelatene goederen te maken. *Greg. Turon. Hift. Franc. l.* 4.

CAUTUS. Zie CATIUS.

CAUVINI, (FRANCISCUS VAN) heere van Colombi, lidt der Franfche akademie, was van Caen in Normandië geboortig, en van de maagfchap van Malherbe, wiens leerling en opvolger hy ook geweeft is. Hy heeft verfcheide werken gefchreven; waar onder de overzetting van *Juftinus* wel het voornaamfte is. Hy wordt gezegt in 't jaar 1656 geftorven te zyn. *Peliffon Hift. de l'Acad. Franc.*

CAUX, of *Pais de Caux*, eene landftreek in Normandië, waar in men zegt dat zich de oude Caleti onthouden hebben. Het is een ampt, dat onder het parlement van Rouaan behoort, en is gelegen tusfchen de Seine, Picardië en de Britannifche zee. Tot het zelve behoren Dieppe, Havre de Grace, Aumale, Harfleur, Caudebec, S. Valery, enz. Men vindt in het zelve ook het voorgebergte Cap de Caux, nevens een vlek van den zelven name.

CAVA, of CABA, was de dochter van Julianus, grave van Ceuta en Confuegra, en wierdt van Roderik, koning van Spanje, gefchaakt. Doch haar vader, zynde des konings gouverneur in Afrika, willende dezen hoon wreken, lokte in 't jaar 712 de Saracenen in Spanje, die den koning Roderik floegen, en het ganfche koninkryk onder hun geweldt bragten. *Garibay l.* VIII. *c.* 48. *Roderic. Sanctius P.* II. *c.* 37. *Vafæus in Chron. Mariana l.* VI. *c.* 21. *&* 23. *Marmol l.* II. *c.* 10.

CAVA, eene kleine ftadt in 't koninkryk Napels, gelegen in Principato citra, nevens een bisdom en abdy, ftaande onmiddelyk onder den paus. Alhier wierdt in 't jaar 1628 eene vergadering van geeftelyken gehouden, welkers befluiten in 't volgende jaar te Napels gedrukt zyn.

CAVACHI is de hoofdftadt van een koninkryk, ook aldus genaamt, gelegen op 't eilandt Niphon, zynde een der voornaamfte Japonfche eilanden. Zy legt naby de kuft, en heeft een fterk flot.

CAVADO, een rivier in Portugal, ontfpringende in Tra-los-Montes, en lopende door Entro Duro è Minho. Nadat zy de veften der ftadt Braga befpoelt heeft, valt zy in den Atlantifchen Oceaan.

CAVAILLON, een kleine ftadt in Provence, in 't graaffchap Venaifin, heeft een biffchoppelyken fetel, behorende tot Avignon. De oude fchryveren noemen ze *Cavarium*, *Cabellicum*, en *Urbs Cavallicorum*. Ze is gelegen aan de rivier Durance, op een aangename vlakte; maar eertyds was ze op een heuvel gebouwt, alwaar men eenige overblyffelen van oude huizen ontdekt. S. Veranus, biffchop van Cavaillon, leefde in de zesde eeuw. *Strabo l.* IV. *Ptolem. l.* II. *c.* 10. *Sammarth. Gall. Chrift.*

CAVALCANTI, (BARTHOLOMÆUS) van Florence, wierdt in 't jaar 1503 geboren, en in de vrye kunften loffelyk onderwezen. Daar na begaf hy zich naar Rome, en geraakte wegens zyne welfprekendheit en geleerdheit by paus Alexander den III en des zelfs neve Octavius Farnefe, naderhandt ook by koning Henrik den II van Vrankryk, in groot aanzien, dien hy in de zake van Siëna goede dienften deedt. Voorts gedroeg hy zich zeer verftandig in vele gewigtige zaken. Wanneer eindelyk de vrede tusfchen Spanje en Vrankryk gefloten wierdt, begaf hy zich naar Padua, om zyn vermaak in de ftudien te nemen. Hy ftierf aldaar den 9 December 1562. Onder zyne werken worden geroemt deze navolgende: *Rhetorica*, in zeven boeken befchreven; *Trattati fopra gli ottimi reggimenti delle republiche antiche è moderne*, door Francifcus Sanfovinus in 't jaar 1571 te Venetië in 't licht gegeven; *De varia exordiendi ratione in caufis demonftrativis liber.* enz. *Pocciantio de fcript. Flor. p.* 26. *Thuan. hift. l.* 34. *Teiffier Addit. Tom.* I. *p.* 213. *Poffevin. Bibl. Tom.* II. *l.* 18. *c.* 9. *Voff. inft. Orat. l.* III. *c.* 6.

CAVALCANTI, (GUIDO) van Florence, zoon van Cavalcante de Cavalcanti, gefproten uit eene familie van de Guelphifche party, weshalven hy veel uitgeftaan heeft, en in ballingfchap gedreven is; welke wederwaardigheden hy met een zonderlinge kloekmoedigheit verdroeg. Hy was een goed Italiaanfch dichter, en een voortreffelyk Philofooph, hoewel men zegt, dat hy heeft willen ftaande houden, dat 'er geen Godt is. Balzac getuigt 'er in dezer voegen van: *Percioche alcuna volta fpeculando molto aftratto da gli huomini deveniva, fi diceva tra la gente volgare, che quefto fue fpeculationi orano folo en cercare fe trovar, fi poteffe, che Iddio non foffe.* Dat is: „ Om dat hy op zekeren tydt zich „ van de menfchen afzonderende tot diepe befpiegelingen ver„ voert wierdt, liep 'er een gerucht onder 't gemeen, dat deze „ befpiegelingen tot niets anders ftrekten dan om uit te vinden, „ indien het mogelyk was, dat 'er geen Godt is." Men heeft verfcheide fchriften van hem, zo in gebonde, als ongebonde reede. Onder de eerfte zyn *Regulæ bene fcribendi.* Onder zyne uitmuntende gedichten is aanmerkelyk het gezang over de aardfche liefde; waar over de fchrandere Philofophen, Ægidius Colonna Romanus, del Garbo, Mimi, Tomacelli, del Roffo en Frachetta verklaringen gefchreven hebben, die alle nevens de korte aanmerkingen van Cittadini gedrukt zyn. Ægidius Romanus wordt gezegt de eerfte te zyn, die over een Italiaanfch dichter gefchreven heeft. Dantes in zyn *Vita nova* noemt hem zynen eerften vriendt. Hy ftierf te Florence in 't einde des jaars 1300. Celfo Cittadini heeft zyn leven befchreven, het welk in 't jaar 1602 te Siëna, nevens nog eenige gedichten van Cavalcanti, in 't licht kwam. *Alberti Ital. Pocciant. defcript. Florent. p.* 77. *Balzac Lettr.* 57. *l.* VI. *vol.* I. *Bayle. Crefcemboni volgar poëfia l.* II. *p.* 85. *l.* V. *p.* 296.

CAVALLA, eene Turkfche ftadt in Macedonië, op de grenzen van Romanië, en by de Golf Comteffa, tusfchen de fteden Comteffa en Philippi. Deze ftadt wierdt eertyds *Buchephala* genaamt, en men gelooft, dat ze eene van die fteden geweeft is, die door Alexander den Groten ter eeren van zyn paardt Bucephalus gefticht zyn.

CAVALLI, een oude familie, hebbende haren oorfprong van Verona, wierdt wegens de dappere daden van *Jacobus Cavalli* in den Candifchen oorlog, en de dienften, daar door aan de Republyk van Venetië bewezen, van de zelve onder het getal der edelen aangenomen; gelyk dan ook de Venetianen vele Raadsheeren en Ambaffadeurs uit deze familie gehad hebben. *Amelot de la Houffaye Hift. du Gouvern. de Venife p.* 242. 538.

CAVALLINI (PIETER) was een vermaard fchilder en beeldhouwer te Rome, en een leerling van den vermaarden Giotto. Hy maakte onder anderen een crucifix, dat nu nog in de S. Paulskerke te Rome gezien wordt. Het zelve wordt gezegt de H. Brigitte aangefproken te hebben. Deze fchilder wordt voor een heilig gehouden wegens zyne voorbeeldige nederigheit en Godvrucht. Hy ftierf, 85 jaren oud zynde, en wierdt in de S. Paulskerke begraven, wordende geteld onder de vermaarde fchilders van de XIV eeuwe.

CAVALLO is een der zeven bergen van Rome, eertyds *Quirinalis* genaamt, en wordt dus gezegt van 't Latynfche woordt *Caballus*, ter oorzake van twee marmere ftandbeelden, vertonende Alexander den Groten, zo als hy zyn paardt Bucephalus temt. Onuphrius getuigt, dat keizer Conftantinus de zelve van Alexandrië derwaarts gebragt heeft.

CAVALLO, of *Capo Cavallo*, eene vermaarde kaap in 't koninkryk Napels, op de kuft van Kalabrië, benoorden Rheggio, en tegen over Meffina, met een kleinen toren, genaamt *Torre di Cavallo*; waar van daan de kaap waarfchynlyk den naam draagt. Doch zommigen plaatfen hier de kaap in Abruzzo, by de ouden *Canis* genaamt, die van anderen gehouden wordt voor de Kaap *Pezzaro*, naby die van Cavallo.

CAVALLOS, of *Porto de Cavallos*, een grote haven in 't Noorder gedeelte van Amerika, op de kuft van de Honduras, en aan den mondt der riviere Sal, alwaar de zelve zich in de Golf van de Honduras ontlaft, benoorden de ftadt Comayagua.

CAVAN, een ftadt en graaffchap in 't Ierfche landfchap Ulfter. Hier wierdt het paardt onder den hertog van Berwik doodgefchoten, en hy door de benden van Willem den III geflagen in 't jaar 1689. De ftadt wordt verdedigt door een fterk kafteel. Ze heeft ftem en zitting in 't Parlement van Ierlandt.

CAVE, (JOHANNES) een Engelfch Godgeleerde, was eerft aan de zyde der Presbyterianen, maar ging naderhandt over tot die der biffchoppelyken. Hy heeft verfcheide leerredenen in druk uitgegeven, en is in den jare 1690 overleden, in den ouderdom van 52 jaren.

CAVE, (WILHELM) een geleerd Engelfch Godgeleerde, heeft te Cambridge geftudeert, wierdt Doctor in de Godgeleerdheit, vervolgens eerft hofprediker van koning Karel den II, daar na predikant te Islington by Londen, welke ftandplaats naderhandt zyn fchoonzoon R. Gery heeft bekleed, en ten laatften in den jare 1684 kanunnik te Windfor. Hy heeft in de Engelfche tale gefchreven *Apoftolifche Oudheden*, in het Hoogduitfch voor de eerfte maal met de *Chriftelyke Oudheden* van Jer. Taylor, en in den jare 1684 reets voor de vyfde maal, als mede in het Nederduitfch, overgezet; voorts, mede in het Engelfch, *het eerfte Chriftendom*, *of de Godsdienft der oude Chriftenen in de eerfte eeuwen des Euangeliums*, mede meer dan eens in het Hoogduitfch, en reets voor de vierde maal in den jare 1724 in het Nederduitfch uitgekomen. In het Latyn heeft Cave gefchreven: *Hiftoria litteraria fcriptorum Ecclefiafticorum*, *Tomi* II, door hem zeer vermeerdert, en in gefchrifte nagelaten; als mede: *Chartophylax Ecclef.* enz. Hy was een Godvrezend en zeer oprecht man; maar wordt van den Hre. le Clerc van ligtgelovigheit befchuldigt. Hy is overleden den 4 Auguftus des jaars 1713.

CAVENDISH, of CANDISH, eene edele familie in Engelandt, heeft haren oorfprong van een jonger linie der Gernons, die in de voorgaande eeuwen in de graaffchappen van Nortfolk en Effex in aanzien waren. Omdat ze hunnen zetel te Cavendish in Suffolk hadden, noemden zy zich naar die plaatfe. De eerfte, door wien de familie in achting gekomen is, was *William Cavendifh* van Chatsworth, die by Henrik den VIII koninklyke fchatmeefter en geheime Raadt was. Koning Eduard de VI bevefligde hem in die bedieningen, en de koningin Maria maakte hem tot ridder. Hy liet drie zonen na, namentlyk *Henrik*, *Willem*, en *Karel*, en zo vele dochteren, die aan voorname familien

len getrouwt zyn. Henrik, de oudste zoon, stierf in 't jaar 1616, zonder wettige erfgenamen, dies de goederen op zyn broeder Willem vielen. Deze wierdt eerst baron van Cavendish en Hardwich, naderhandt graaf van Devonshire gemaakt, en stierf in 't jaar 1625. Hem volgde zyn zoon *William*, die insgelyks door zyn zoon, ook *William* genaamt, opgevolgt wierdt. Deze wierdt by de kroning van Karel den II tot ridder van 't Bast gemaakt, en trouwde Elizabeth Cecil, dochter van Willem, grave van Salisbury, die in 't jaar 1689 stierf, na dat ze hem twee zonen, en eene dochter, met name *Anna*, gebaart hadde. Deze wierdt eerst van den grave van Warwick, en na des zelfs doodt van den eenigen zone des grave van Exeter ten huwelyk genomen. De eene zoon, *Karel* genaamt, stierf ongetrouwt, en zyn vader gaf den geest in 't einde des jaars 1684. Maar de andere zoon, *William Cavendish*, wierdt graaf en hertog van Devonshire, enz. opperhofmeester van de koningin Anna, Lord luitenant van Derby, koninklyke geheime Raadt en ridder van de Kousseband. By zyne gemalinne, Maria Butler, dochter van Jakob, hertog van Ormond, teelde hy *Willem*, *Hendrik*, en *Elisabeth*. Willem trouwde in 't jaar 1688 Rachel, dochter van Willem, baron van Russel; maar Henrik stierf in April 1700. Uit dit huis was ook *William Cavendish*, die onder Jacobus den I baron gemaakt wierdt, doch zedert hoger klimmende wierdt hy eindelyk onder de regeering van Karel den I tot grave van Ogle en hertog van Newcastle verheven. Karel de I. maakte hem hofmeester van prins Karel den II. In 't begin der Engelsche onlusten versterkte hy de stadt en haven van Newcastle, en voorzag de zelve met bezettingen voor den koning. Naderhandt nog groter macht zamengetrokken hebbende veroverde hy verscheide geweldige vestingen, en behaalde vele overwinningen. Eindelyk zonder mannelyke erfgenamen stervende vervielen zyne goederen wederom aan de kroone.

CAVENDISH. (THOMAS) Zie CANDISH.

CAVO, of *Monte Cavo*, by de ouden *Mons Albanus* genaamt, een berg gelegen vyf mylen van Rome, naar de Oostzyde, niet verre van de stadt Albano. Dit gebergte was eertyds vermaard door de stadt *Alba Longa*, en door de zo genaamde *Feria Latina*, zynde een feest, dat van alle de inwooners van 't oude Latium op dien berg geviert wierdt.

CAVOURS, een kleine stadt in Piëmont, vier mylen van Pignerol en Ville Franche, naby een berg, waar op een sterk kasteel gebouwt is. Deze stadt schynt gelyk als door de nature zelf tot een citadelle voor de omleggende vlakte van Piëmont aangelegt te zyn. De heeren van Raconis hebben zich eertyds aldaar onthouden, zedert Lodewyk, natuurlyke zoon van Achaja, heer van Raconis, wegens zyne trouwe diensten in 't jaar 1433 van Amadeus den VIII daar mede beschonken was. In 't jaar 1592 wierdt ze door Lesdiguieres, generaal van Vrankryk, verovert, en in 't jaar 1595 door hertog Karel Emanuel hernomen. In de jaren 1629 en 1644 heeft de stadt door de oorlogen veel uitgestaan.

CAVRIANI, (FREDERIK, GRAAF VAN) keizerlyke geheime Raadt en opper-hofmeester der keizerinne weduwe Eleonora, was uit het beroemde geslacht der Cavriani gesproten, het welk uit het hertogdom Mantua zynen oorsprong heeft. Uit dit geslacht zyn vermaard, *Conradinus*, die in 't jaar 1359 van keizer Karel den IV tot vryheer gemaakt wierdt, en *Johannes*, dien keizer Frederik de III in 't jaar 1452 ook in den vryheeren standt verhief: voorts *Frederik*, stadhouder van Piombino; *Albert*, bisschop van Alba, en pauselyke nuncius in Spanje; en *Galeatius*, bisschop van Mantua. Frederik wierdt in 't jaar 1597 geboren, en aan 't hof van Ferdinand Gonzaga, hertog van Mantua en Montferrat, groot gemaakt. Van daar trok hy naar Weenen, en nam krygsdienst onder keizer Matthias, die hem tot zyn kamerheer maakte, welke waardigheit hy naderhandt ook by keizer Ferdinand den II bekleedde, na wiens doodt de weduwe keizerin Eleonora van Mantua hem tot haren opperhofmeester verklaarde. Keizer Ferdinand de III, wiens kamerheer hy ook geweest is, maakte hem in 't jaar 1655 tot zynen geheimen Raadt, en wanneer de voornoemde keizerin den 27 Juny des zelven jaars overleedt, wierdt hy opperhofmeester by de gemalinne van keizer Ferdinand den III, ook Eleonora genaamt, en insgelyks uit het huis van Mantua geboortig, welke waardigheit hy ook na de doodt van Ferdinand den III behouden heeft, en ook geheime Raadt van keizer Leopold geweest is. Keizer Ferdinand de II heeft hem in den standt der ryksgraven verheven. Hy stierf te Weenen in 't jaar 1662, oud zynde 65 jaren, hebbende twee gemalinnen gehadt, namentlyk Maria Christina, dochter van Georg Leonard, vryheer van Frotzingen, en naderhandt Elisabeth, dochter van Leonard Helfried te Meggau, keizerlyke opperhofmeester. By de eerste heeft hy vyf, by de tweede achtien kinderen geteelt, onder welke *Frans Karel* en *Octavius* merkwaardig zyn. Frans Karel, graaf van Cavriani, keizerlyke geheime Raadt, stierf den 9 April 1696, by zyne gemalinne Cæcilia Renata, dochter van Leopold Bernardus, grave van Wallstein, gene kinderen nalatende. Octavius, grave van Cavriani, keizerlyke werkelyke geheime Raadt, verloor in 't jaar 1689 zyne eerste gemalin Maria Elisabeth Gertrudt, gravin van Wolfenwolf, weduwe van Michael Franciscus Ferdinand, grave van Althan. Hy hertrouwde met Ernestina, gravin van Reckheim, weduwe van Johan Georg, grave van Colonitsch. Uit beide deze huwelyken zyn mannelyke erfgenamen verwekt. *Imhof notit. procer. Imper.*

CAWARTYNEN. Zie CAORSINEN.

CAXAMALCA, een vruchtbaar landschap in Peru, en des zelfs gewest Lima, naby de rivier Vagna, omtrent dertig mylen van de Zuidzee. Dit landt is vermaard, doordien Atabalipa, koning van Peru, door Franciscus Pizzarro, generaal van Spanje, in 't jaar 1533 alhier geslagen, gevangen, en naderhandt gedood is. Eertyds zag men 'er ook verscheide paleizen van de Incas of keizers van Peru, en van der zelver voornaamste hofbedienden. *Baudrand.*

CAXUMA is de hoofdstadt in 't koninkryk Tigremahon in Abyssinië. Marmol noemt ze *Tigrey*, menende, dat ze by Strabo *Tenesis* genaamt wordt, zynde eertyds de setel der koningin van Scheba, die tot den koning Salomo kwam. *Marmol l. X. c. 23.*

CAYERBEY was Bassa te Aleppo en Comagene. Dewyl zyn broeder door vergif omgebragt was, poogde hy zulks op zyn heer, genaamt Campson, Sultan van Egypten, te wreken, dien hy in een oorlog met den Turkschen keizer Selim inwikkelde, waar in hy generaal was, en de wapenen tegen Campson voerde, veroorzakende, dat des zelfs leger geslagen, en hy zelf gedood wierdt. Dit geschiedde den 24 Augustus 1516. Hier door wierdt den Turken een open baan in gansch Syrië gegeven, en Egypten genoodzaakt zich den overwinnaar te onderwerpen. Doch Cayerbey, nevens de voornaamste Mammelukken, die zich by de Turken gevoegt hadden, behielden maar een zeer bepaald gezag.

CAYERNITES zyn zekere kleine eilanden naby de Westelyke kust van Hispaniola. Deze eilanden worden dikwils bezocht, omdat aldaar schildpadden gevonden worden, die 200 ponden vleesch hebben. *Wytflet des Indes occident. Oexmelin. Hist. des Indes.*

CAYET (PETRUS VICTORIUS PALMA) of CAJETANUS, van arme ouders uit Montrissard in Touraine geboortig. Deze namen met haren zone de Gereformeerde religie aan. Hy studeerde in zyne jeugt te Geneve; maar zedert voorzeide Calvinus, by wien hy te huis was, zynen vader, „ dat dit kindt t' „ eeniger tydt een pest voor de kerke stondt te zyn, en Godt „ te beoorlogen." Ondertusschen wierdt Cajetanus dagelyks bekwamer, voornamentlyk in de Oostersche talen. Eerst wierdt hy te Poitiers als predikant beroepen; naderhandt te Monstreuil Bonnin by den here de la Noue, en eindelyk by Catharina, zuster van Henrik den Groten, die als toen koning van Navarre was, na dat hy reets eenige tekenen van staatzucht en ongebondenheit gegeven hadt. Doch gedurende deze bediening wierdt hy beschuldigt zich tot de toverkunst te hebben gewend, en twee boeken geschreven te hebben, het eene, om te bewyzen, dat in het zevende gebodt gene andere zonde verboden wordt dan die van *Onan*, en by gevolg noch overspel, noch hoerery; het andere, om aan te tonen de noodzakelykheit der bordeelen. Geen wonder derhalven, dat hy van zynen dienst wierdt afgezet. Dit bewoog hem, de Roomsche religie aan te nemen. Hy hadt, volgens het getuigenis van Theodorus Tronchin, hoogleeraar der Godgeleerdheit te Geneve, en lidt van het synode van Dordrecht, een verbondt met den Satan gemaakt, verschryvende hem met zyn bloedt lyf en ziele voor eeuwig, onder die voorwaarde, dat hy hem in de kennisse der talen zou volmaken, en hem in 't disputeren doen de overhandt hebben. Vele van 's konings hovelingen worden gezegt dit geschrift na zyne doodt gezien en gelezen te hebben. Koning Henrik de IV maakte hem tot lezer en hoogleeraar der Oostersche talen te Parys. Hy schreef de redenen van zynen overgang tot de Roomsche kerke, waar in hy de Hervormden aangreep, klagende onder anderen over de schimpschriften, die dagelyks tegen hem in 't licht kwamen. Hy daagde den vermaarden Petrus Molinæus uit, met wien hy vyftien dagen lang disputeerde, maar op den achtsten dag klaagden die van de Sorbonne, dat Cajetanus de zake der Roomsche kerke niet naar behoren verdedigde, hoewel hy twee seconden hadt, en Molinæus alleen was. De Doctoren van de Sorbonne bezochten gezamentlyk den procureur generaal, en verklaarden hem, dat ingeval deze disputen niet gestaakt wierden door een openlyk gezag, het te duchten stondt, dat 'er een oproer uit ryzen zou. Wat daar op besloten is, weet men niet; maar het is zeker, dat Molinæus naar gewoonte komende ter plaatse, daar hy gewent was met Cajetanus te disputeren, de poort gesloten vondt, die kort daarna voor Cajetanus geoopent wierdt. Wanneer eindelyk Moulin wierdt ingelaten, zag hy, dat de heer van 't huis een brief ontfing, waar in hy gewaarschuwt wierdt, deze twee disputanten niet langer by zich te ontfangen, of dat hy een arrest op zyn persoon te verwachten hadt. Cajetanus, weigerende de acten van 't gene reets onder hen verhandelt was, te ondertekenen, zeide in 't henen gaan tot Moulin: *Tu de me alias audies*, dat is: " Gy zult hierna wel van my horen spreken." Zedert hy de Roomsche religie ombelst hadde, bleef hy meest in 't Colegie van Navarre te Parys; alwaar hy den 22 July 1610. den geest gaf. Van hem wordt verscheidentlyk getuigt. Maimbourg noemt het een lastering der Hugenotten, al 't gene tot zyn nadeel gezegt wordt. Launoi pryst hem ook. Scaliger heeft of de lasteren van Cajetanus niet gekendt, of hy heeft ze in twyffel getrokken, want hy schryft maar van hem in dezer voegen: „ Wanneer hy niet gestudeert hadde, predikte hy best; maar „ zo dikwils als hy zich meende wel geprepareert te hebben, „ bragt hy niet dan zeer gemeene zaken voort." Onder zyne schriften worden deze navolgende geteldt: *Chronologie septenaire de l'histoire de la Paix entre le Roy de France & d'Espagne, depuis le commencement de l'an 1598. jusqu'a la fin de l'an 1604. Chronologie Novenaire contenant l'histoire de la guerre sous le regne de Henri IV. depuis le commencement de son regne l'an 1589. jusqu' a la paix faite a Vervins l'an 1598. &c. Colomes in Gall. orient. Launojus in Hist. Gymnas. Navarr. pag. 790. seq. Vita Molinai,*

linei, apud Batesium. Maimbourg præf. de l'hist. de la ligue. enz. Bayle.

CAYM-ADAM, de vier en twintigste Kalif, kwam na Osman, die in 't jaar 873 stierf, aan de regeering. Hy oorloogde met de Persianen, die de Turken om hulpe aanriepen, voor wie dus de weg tot het Mahometaansche ryk gebaant wierdt. Hy sloeg echter deze rebellen; en der zelver landen verwoest hebbende, wendde hy zyne wapenen tegen den keizer van Constantinopel. Doch hy was zeer ongelukkig, en verloor in dezen dertigjarigen oorlog zeer veel. Na zyne doodt wierdt het Arabische ryk onder vier Califen verdeelt. *Marmol. descr. Afr. l.* II. *c.* 27.

CAYMBEARMILA, Kalif van Carvan in Barbaryë, was in 't jaar 986 opvolger van den Kalif Abdala, en maakte zich door den bystandt der Arabieren in weinig tyds meester van 't Oostersche Afrika, van waar hy zich naar 't Westen wendde, en verscheide landstreken in 't koninkryk Fez uitplunderde. Na dezen veroverde hy ook door de dapperheit van een Slavonisch kapitein gansch Barbaryë, Numidië en Lybië, alwaar nu Bilidulgerid is; en nademaal hy een groten rykdom in Carvan byeen hadt vergadert, wierdt hy de machtigste prins van alle, die ooit in Afrika geheerscht hebben. Vervolgens zondt hy zynen Slavonischen kapitein om Egypten en Syrië te veroveren. Hy nam Caïro in, en trok muren en schanssen rondom de zelve. Maar wanneer hy Babylon meende te belegeren, wierdt hem de tyding gebragt, dat Abulhagef, gouverneur van Carvan, in zyne afwezenheit een opstandt verwekt, en zich onder de bescherming van den Kalif Eloir begeven hadde. Dit deedt hem zyn voornemen omtrent Babylon staken. Hy vergunde daarenboven den Arabieren in Afrika te komen, het gene zyne voorzaten nooit hadden willen gedogen. Daarenboven liet hy door gansch Arabië bekend maken, dat iedereen vryheit hadt in Afrika te trekken, en zyne goederen mede te nemen, mits dat een ieder hoofdt voor hoofdt een dukaat voor zyn vertrek uit Egypten betaalde, waar voor hen levensmiddelen op hunne reize belooft wierden; en mits ze zwoeren, tegen Abulhagef de wapenen te voeren. Naauwlyks was dit bevel opentlyk bekend geworden, of drie Arabische stammen namen aanstonts de reize aan. Deze waren in hun vaderlandt buiten aanzien geweest, en maakten een getal van omtrent een millioen menschen, onder welke 50000 strydbare mannen waren. Zo dra deze in Barbarye gekomen waren, begaven zy zich naar Carvan, namen aldaar Abulhagef gevangen, en deden hem een langzame en wrede doodt sterven. Hier op wierdt de stadt in 't jaar 1001 geslecht, en de zegepralende Arabieren deelden het landt onder zich, en benoemden Caym tot hunnen Kalif, die in Egypten bleef, alwaar zyne navolgers omtrent 160 jaren na hem geheerscht hebben, tot op Hadok, den laatsten Kalif, die van Saladin den I, Sultan van Egypten, in 't jaar 1164 gedood is. *Marmol Afr. l.* II. *c.* 29.

CAYT-BEY, Sultan in Egypten en Syrië, was uit Circassië geboortig, en een slaaf; doch wierdt wegens zyne dapperheit en beleidt by de Mammelukken in een grote achting gehouden, en tot hunnen koning verkoren. Hy sloeg het leger van Bajazet by Tarsus, onder het bevel van Querseole, schoonzoon van Bajazet, die, hoewel dapper, naderhandt gevangen wierdt. Na deze overwinning sloeg hy Assimbek, prins van Mesopotamië; en hebbende de stadt Bir, aan den Euphraat gelegen, verovert, stroopte hy wyd en zyd in Syrië. Hy bragt ook de Arabieren onder zyn geweldt, verstroojende de zamengerotte Ethiopische slaven, die zich in eene grote menigte verzamelt hadden, dreigende in Egypten eene grote verwoesting aan te rechten. Hy stierf in 't jaar 1449, zynde het 33 jaar zyner regeering. *Jovius* l. I.

CAZAN, of, gelyk anderen schryven, HAZAN, is de naam van zeker bediende in de Joodsche Synagoge, die de gebeden met luider stemme opzeide, wanneer de anderen nabidden, en zingt voor het gene van de vergadering gezongen wordt. Hy zit op een verheven plaats, daar de Rabbi pleegt te zitten, wanneer hy zyne redenvoering houdt. Men vindt dezen naam by Epiphanius, wanneer daar door een bediende der Synagoge wordt te kennen gegeven. Het is zeer waarschynlyk, dat hem deze naam van de Joden gegeven is, omdat hy ziet al wat in de Synagoge omgaat, en voornamentlyk op het lezen van de wet, en den gehelen Godsdienst acht geeft. *Rich. Simon.*

CAZARES is een zeker volk, dat een gedeelte der oude Hunnen uitmaakte, en zich met de Avaren vereenigde. Zie verder AVAREN.

ÇAZERNE, eene vesting in 't koninkryk Polen, aan de Niester, op de grenzen der Oczacowsche en Budziacsche Tartaren, omtrent zestien mylen boven de stadt Bialogrod.

CAZZICHI, by de ouden *Amnisus*, is een kleine rivier op het eilandt Kandië, zich ontlastende in de zee van Kandië, omtrent Spinalonga, alwaar ze een kleine haven maakt.

CEA, ZEA, CEOS, of CIA, een eilandt in den Archipel, digt by de kust van Livadië. Het zelve wierdt ook wel *Hydrussa*, dat is, *waterryk*, genoemt, van wegens den overvloedt van water; hoewel Plinius uit Aristoteles zegt, dat het eilandt Tenos ook *Hydrussa*, om zynen overvloedt van water, is genoemt geweest. Het wierdt *Ceos* of *Cea* genaamt naar *Ceus*, zoon van den reus Titan. Het eilandt legt aan de Noord-Westzyde ten Noorden vier mylen van het eilandt Jura, anders Trava, vyf mylen Zuidwaarts van het eilandt Eubea, nu Negroponte, daar het, volgens Plinius, van afgescheurt is, zes mylen Zuid-West ten Westen van den Noordhoek van het eilandt Andros, en drie kleine Duitsche, of vyf Italiaansche mylen ten Oosten, of Zuiden ten Oosten, van het eilandt Makronisi, anders Isola longa genoemt. Het heeft omtrent dertig Italiaansche mylen in den omtrek, hoewel Portacchi dien op vyftig begroot, en het is veel hoger dan het eilandt Makronisi. Het zelve hadt oudtyds vier steden, als *Korissia*, (anders Korissus, en Koressus) *Poiëssa*, *Julis*, en *Karthea*: waar naar het ook *Tetrapolis*, dat is *Vierstadt*, op zyn Griekscht genoemt wierdt. In den tydt van Strabo en Plinius waren 'er, naar hun schryven, nog twee steden van overig, als *Julis* en *Karthea*; de twee andere waren, volgens Strabo, tot die twee in een getrokken; namentlyk *Poiëssa* in *Karthea*, en *Korisia* in *Julis*; maar Plinius schryft, dat deze twee steden vergaan waren. De stadt *Karthea* was, volgens Stephanus, naar zekeren *Karthius* genoemt, die aldaar stierf. De stadt *Julis* hadt, volgens den zelven schryver, haren naam naar den bron *Julis*, en lag op een berg, vyf en twintig stadiën van zee. De stadt *Julis* heeft in aloude tyden vele geleerde mannen uitgelevert, als den lierdichter *Simonides*, de welke ook gezegt wordt de Grieksche letteren η en ω uitgevonden te hebben. Ook was zyn neef *Bacchylides* van Julis, als mede de arts *Erasistratus*, en onder de Peripatetische philosophen *Ariston*, een navolger van Bion. By de stedelingen van Julis was, naar het schynt, eene wet ingevoert, waar by de genen, die boven de zestig jaren oud waren, met het zap van dulle kervel of maankop te drinken om het leve gebragt wierden, om den anderen genoegzame spyze over te laten. De oude Grieksche dichter Menander gedenkt ook deze wet, daar hy zegt: *Die niet kan wel leven, dat hy niet kwalyk leve.* In dezen zin schryft ook Heraclides, in zyne Staatkundige regeering van de Cejers aldus: „ Het eilandt Cea is welvarende, of gezond; de menschen hebben 'er een goeden ouderdom, en allermeest de vrouwen: want de oude lieden verwachten de doodt niet, maar eer zy zwak of verlamt worden, helpen zommigen zich met maankop, en anderen met dulle kervel van kant.

Aan de Noord- of Noord-West-zyde van het eilandt Cea is een goede haven, met een naauw gat of mondt, welke de zeeman in het varen ligtelyk voorby zou lopen, ten ware hy acht gave op een ronden hoek, of berg, aan de Noordzyde gelegen, daar een wit kerkje of huisje op staat. De Noordhoek van de have is een lage en klippige uithoek. De Zuidwal van de zelve strekt Zuid-Oost ten Oosten in. De baai daar van strekt Noord-Oost en Zuid-West, en is in 't midden twintig, twee en twintig, en vier en twintig vademen diep. Binnen de baai aan de Zuid-Westzyde staat ook een kerkje. In deze haven leggen de schepen tegen alle winden beschut. De zee hadt van ouds, als Plinius getuigt, meer dan dertig duizend schreden, zynde dertig Italiaansche mylen, van het eilandt Cea schielyk afgescheurt, met den ondergang van zeer vele menschen: want als Cea, zegt hy, van Eubea afgescheurt was, wierden aanstonts byna vier deelen, naar de zyde van Beotië toe, door de zee verslonden. Plinius stelt op het eilandt Cea een bron, wiens water de genen, die het dronken, dom of ongevoelyk maakte. Men zegt, dat dit ongemak zo lang duurde, tot dat het water verteert was. De *Caprificus*, of wilde vygeboom, draagt op Cea, volgens den zelven Plinius, drie maal in 't jaar. Op dit eilandt heeft in aloude tyden Aristeus, zoon van Apollo en Cyrene, en schoonzoon van Cadmus, wiens dochter Autonoë hy hadt, geregeert. Hy verliet na de doodt van zynen zone Acteon, die van de honden verscheurt wierdt, Theben, en nam het eilandt Cea allereerst, toen het nog onbewoond was, en niet dan van grote vogelen bewoont wierdt, in bezit. Van Cea zou Aristeus naar het eilandt Sardinië overgescheept zyn; hoewel anderen het verhuizen van Aristeus naar Sardinië voor een louter verdichtsel houden, dewyl de oude Grieksche dichter Pindarus meldt, dat Aristeus van het eilandt Cea naar Arkadië zou verhuist zyn, en aldaar geleeft hebben, daar hy by de Arkadiërs voor Jupyn geëert wierdt. Dus schryft ook Trogus, dat Aristeus wyd en zyd in Arkadië geregeert heeft. Onder de regeering van dezen Aristeus kwamen eenige Atheniënzen op het eilandt Cea: want wanneer vader Liber, neef van Cadmus, Ikarius, of Ikaros, naar het landschap van Athene gezonden hadt, om de Atheniënzen het aankweken en bouwen van wynstokken te leren, zo hadden de bouwlieden, die door het drinken van den wyn half dronken geworden waren, en meenden vergif ingedronken te hebben, dezen Ikaros namaals schandelyk vermoord: dies zy uit een wroegend gewisse over de bedreven misdaadt naar het eilandt Cea overstaken, daar zy by die eilanders als gastgenoten ontfangen wierden, en zich daar met ter woon kwamen nederzetten. Wanneer de gramschap des hemels, naar het zeggen der oude schryvers, niet lange daarna tegen de misdadigers woedde, beroofde de opgaande Hondster door zyne hette de akkers en landeryen van hunne vruchten, waar door de eilanders in ziekte vervielen, die zy tot straffe van Ikaros doodt, en het ontfangen der doodslagers, moesten dulden. Koning Aristeus, ontroert door deze rampen en onheilen, verzocht van zyn vader Apollo, op wat wyze hy zyne onderdanen van deze ellende zou kunnen verlossen. De zelve beval hem, met vele offerhanden de doodt van Ikaros te verzoenen, en van Jupiter te verzoeken, dat hy, op welken tydt de Hondster zou opkomen, veertig dagen wilde winden verlenen, die de hette van den Hondster zou matigen: welk bevel Aristeus volbragt, met eene gewenschte uitkomst. Eenigen houden dezen Aristeus voor een en den zelven met Jupiter en Apollo. Antonius vereerde in het jaar een en veertig voor des Zaligmakers geboorte, volgens Appianus, den Atheniënzen het eilandt Cea, als ook, Tenos, Egina, en andere eilanden. Cea is een eilandt, dat nu niets merkwaardigs heeft, noch geeft, en men brengt 'er niets anders van daan dan zekere aker- of ekel-doppen, om daar mede beesten huiden of leêr te bereiden en te touwen. Daar vallen ook gene koopwaren te laden, als die aldaar door de Korsaiten gebragt worden, doch zyn van weinig belang. Elk eilander moet zich uit andere plaatsen voorzien van het gene hem dienstig en nodig is. Men

Men zegt, dat op het eilandt Cea allereerst de van zyde geweve vrouwen-klederen zyn uitgevonden, die de ouden in hoge achting en waarde hielden, dewyl zy zo fyn en dun waren, dat het blote ligchaam daar door scheen. Aldus getuigt Varro by Plinius, dat van dit eilandt het tenger gewaadt of kleding voor de vrouwen voortgekomen zy. In den zelven zin schryft byna Solinus, een navolger van Plinius. Pamphyla, dochter van Latous, of van Platis, volgens Aristoteles, was de eerste, volgens Plinius, de welke de draden der zywormen, tot kleding en overdaadt der vrouwen, op Cea te onthaspelen en weder te weven uitgevonden heeft. Doch deze Pamphyla wordt by Aristoteles in zyn boek *van de dieren* gezegt de eerste op het eilandt Kos de zyde klederen geweven te hebben. Ook verhaalt Plinius, dat de zywormen, waar van men de zyde klederen weefde, op het eilandt Kos voortgeteelt wierden, gelyk ook doorgaans hierom by de oude Latynsche dichters, als Tibullus, Propertius, Ovidius, en Horatius, de Koïsche en niet de Ceësche klederen met roem gedacht worden. Het eilandt Cea behoort den Turkschen keizer toe, en brengt aan den zelven, naar het zeggen van Spon, zeventien honderd Piasters tot *Karatsch* of hoofdgeldt op. *Dappers Archipel.*

CEADDE, of *S. Cedde*, bisschop van Lindish, of Lichfeldt, in Engelandt, leefde in de VII eeuw, zynde geboortig uit Northumberlandt. Hy wierdt nevens drie broederen in 't klooster van Lindisfarne opgevoed, en naderhandt tot abt van Lertinghe in Northumberlandt, in plaats van zyn oudsten broeder, die bisschop van Londen wierdt. Naderhandt wierdt hy door een bisschop van Engelandt tot bisschop van York ingewyd, ter zelver tydt, als Wilfrid ook tot bisschop van York in Vrankryk door een bisschop van dat koninkryk ingewyd wierdt. Ceadde nam bezit van 't bisdom York, en Wilfrid, in Engelandt komende, moest wyken. Doch wanneer de pausselyke nuncius Wilfrid voor wettig bisschop erkende, begaf zich Ceadde in zyn klooster, en Wilfrid wierdt in 't bezit van 't bisdom gestelt. Die zelve nuncius verklaarde in 't jaar 669 Ceadde bisschop van Merciё, die daar op Li tot zyn setel verkoor, en aldaar stierf in 't jaar 672. *Beda Hist. Eccles. Angl. l.* III. *Baillet.*

CEADRAGUE, zoon van Thrasicon, een vorst der Aboriten, die den Franken onderworpen waren. Deze Thrasicon was onder de regeering van Karel den Groten, die zyn beschermheer was, door de Denen omgebragt; en wanneer Lodewyk de Vrome Slaomir hadt verdreven, die daarenboven by het volk gehaat was, wierdt Ceadrague tot hertog verklaart. Maar overtuigt zynde, dat hy met de Deensche vorsten heimelyke briefwisseling gehouden hadt, wierdt hy van zyne waardigheit berooft, en Slaomir wederom herstelt. Deze in 't jaar 818 stervende, kwam Ceadrague te Compiegne tot den keizer, om zich te rechtvaardigen, en wierdt dus wederom in zyn vorstendom herstelt.

CEAULIN, derde koning der West-Saxen in Engelandt, leefde in 't einde der VI eeuw, en maakte zich door zyne veelvuldige overwinningen beroemd. Hy sloeg Ethelbert, koning van Kent, die een inval in zyn landt gedaan hadde; hy verdreef de Britten tot in de woestyne van Wallis, en ontweldigde hen hunne steden. Doch hier door haalde hy zich den haat der volkeren, die het met hem gehouden hadden, op den hals; die zamen een verbondt tegen hem maakten, zyn leger sloegen, en hem noodzaakten in ballingschap zyn leven te eindigen. *Beda Hist. Angl.*

CEBA, (AUSALDUS) uit een goed geslacht te Genua gesproten, hadt een natuurlyke genegenheit tot de dichtkunde; invoegen hy verscheide schouwspelen en andere heldendichten schreef. Onder die waren *il Furio Camillo*, en *la Regina Esther*, welk laatste stuk zo vol fabelen is, dat het waardig geacht is, onder de verbodene boeken getelt te worden. Voorts heeft men nog van hem een Romeinsche Historie, in de Italiaansche tale beschreven; *Essercizii Academici*; *Dialogo del poëma Heroico.* enz. Hy stierf den 21 April 1623, in het 58 jaar zynes ouderdoms. *Giustiniani & Soprani scrit. della Ligur. Erythr. Pin.* III. *c.* 3. *Ghilini.*

CEBARSUSSI, een vlek, niet verre van Carthago gelegen, is wegens het Concilie beroemd, dat aldaar in 't jaar 394 door de Donatistische bisschoppen tegen Primianus, bisschop van Carthago, gehouden wierdt. Deze bisschop wierdt van een diaken, genaamt Maximinus, door hem in den ban gedaan, voor het Concilie geroepen, dat op een plaats, *Caverna Susorum* genaamt, gehouden wierdt; maar wanneer hy weigerde te verschynen, en daarenboven die genen, die tot hem gezonden wierden, kwalyk handelde, wierdt hy op 't Concilie te Cebarsussi, dat niet langer daarna gehouden wierdt, afgezet, en Maximinus in zyn plaats aangestelt. *S. Augustinus in Psalm.* XXXVI. *& contra Cresconium l.* III. *c.* 53. *& l.* IV. *c.* 5.

CEBES was een Heidensch wysgeer, van afkomst een Thebaner, oorspronkelyk uit Theben, die beroemde zevenpoortige stadt in 't landschap van Beötië op de grenzen van Griekenlandt. Hy bloeide of in de XCIII Olympiade, byna 400 jaren voor Christus geboorte, of in de LXXXVII Olympiade, en was niet alleen een tydgenoot, maar ook een medeleerling met Plato van dien wyzen Socrates, dien 't orakel van Pythias voor den wysten der mannen hieldt. Ook was Cebes met Clito, Cherephon, Cherecrates, Simmias, en Phedo, een gemeenzame vriendt met Socrates, als Xenophon meldt *Lib.* I. *Memorabil.*; alwaar hy van alle deze genoemden dien lof geeft, dat zy noch in hunne jonge, noch in hunne mannelyke jaren iets kwaads deden, waar over zy beschuldigt wierden. En wegens dezen gemeenzamen omgang met Socrates, en dat hy zyne wyze lessen getrouwelyk opvolgde, wierdt hy genoemt *de Socratische Cebes*, gelyk A. Gellius getuigt *lib.* II, *cap.* 18. Terwyl Macrobius *lib.* I, *cap.* 11 *Saturnal*, en Lactantius *lib.* III, *cap.* 25 verhalen, dat Cebes op 't aanraden van Socrates den knecht Phedon uit de slaverny vrykocht, en tot de oeffeninge der wysbegeerte hieldt. Hoewel Diogenes Laërtius dit aan Alcibiades, of Crito, toeschryft, *in vita Phadon. & Socrat.* Voorts geeft Plato dezen lof van Cebes, dat hy zich niet ligt door vooroordelen liet verleiden, of iets aannam, voor al eer hy 't naauwkeurig onderzocht en klaar begrepen hadt, want dus voert Plato Cebes leermeester Socrates sprekende in: *Socrates dit dan horende, scheen my verblyd te zyn over de naauwkeurige achtgevinge van Cebes, en zich tot ons kerende, zeide hy*: „ *Altydt onderzoekt Cebes de redenen, en wil* „ *niet ligt zo aanstonts aannemen, als iemandt iets zegt.* Hoe verstandig een wysgeer Socrates was, nooit wilde hy echter zweren in de woorden van zynen meester, of met Pythagoras leerlingen zeggen, *hy heeft het gezegt*; maar de zaak zelf doorgronden. Zie *Plato in Phadone pag.* 48, *edit. Francof.* 1602. En dus verkreeg Cebes den naam van een braven wysgeer, van den schimpigen Lucianus op meer dan eene plaats geprezen.

Belangende Cebes schriften, die bekend zyn, deze bestonden in drie zamenspraken, genaamt Πίναξ, *Pinax*, *zyn Tafereel*, Ἑβδόμη, *Hebdome*, *het zeven getal*, en Φρύνιχος, *Phrynichos.* Zommigen, als Stanley en anderen, vertalen 't woordt Ἑβδόμη, *Hebdome*, door *septima*, *de zevende*; doch de Hr. Outhof wyst aan, dat men het moet vertalen *Septenarius*, *het zevengetal.* Voorts meent Suidas, dat Cebes ook een verhaal schreef van de dingen, die in de helle zyn: doch Casaubonus past Suidas zeggen op Cebes Tafereel zelf toe, wyl dit verhaalt, hoe de kwaden in 't huis der rampzaligheit komen, en altydt elendig leven.

Altoos van alle zyne schriften is niets overig dan zyn *Tafereel*, genaamt Πίναξ, *Pinax*, waar aan zommigen nog twyffelen of Cebes wel de maker daar van is, omdat 'er in dit zyn Tafereel van de *Peripatetici*, *Epicuristen*, en *Critici* gewaagt wordt, welke men zegt van lateren tydt te zyn geweest, als dat Cebes daar van kon gewagen. Doch de voorgemelde Hr. Oudhof onderzoekt deze zaak grondig, en toont, dat die niet de allerminste zwarigheit baart.

Voorts leert de zelve, hoe men dat Tafereel of die geschilderde print, te Theben in Saturnus heiligdom opgehangen, wel moet onderscheiden van Cebes zamenspraak, genaamt *Pinax.* Te weten Lyzis, een leerling van Pythagoras, kwam uit Tarente, in Italië, of Kalabrië, in Griekenlandt vluchten, zette zich te Theben in Beötië, rechtte aldaar eene schole op, en wierdt leermeester van dien beroemden veldheer Epaminondas, als in Lyzis leven breder zal gezegt worden. Deze Lyzis maakte allereerst, naar 't begrip van zynen leermeester Pythagoras, een ontwerp van 's menschen leven, vertoonde zulks op een geschilderd tafereel, welk hy tot gedachtenisse in den tempel van Saturnus te Theben opentlyk ophing. Over dit geschilderde tafereel maakte Cebes eene uitlegging, en deze uitlegging is 't, welke nu *Pinax* genoemt wordt, en welke by wyze van zamenspraken door Cebes wierdt begrepen, in welke hy dan den ganschen loop van des menschen leven vertoont, en de verscheide zeden en bedryven der menschen, zo van de genen, die den smallen deugdeweg betreden, als van de genen, die 't brede wellustpadt inslaan. Waarlyk een nut werkje, waar uit niet duister blykt, hoe beminnelyk de deugdt en ware wysheit den Heidenen door 't flaauwe natuurlicht toescheen, en hoe zy wel zagen, dat de ondeugdweg maar een weg des verderfs was, als ook hoe de rykdom, eere, aanzien, koninkryk, schynwysheit, geleerdheit, en kennisse der vrye kunsten, wellust, voorspoedt, enz. eigentlyk niet gelukkig maken; maar alleen de oeffening van de zuivere deugt. Verscheide Godgeleerden hebben dit werkje van Cebes in hunne schriften geprezen. By den Leidschen leeraar Rumoldus Rombouts ziet men 'er eene kleine schetse van aangewezen in zyne uitlegging over *Matth.* VII, 13. Byzonder gaf 'er de doorgeleerde en beroemde Amsteldamsche leeraar Gualterus Bodaan een breder vertoog van in zyne opdragt voor zyn deftig boek *de Leere der Waarheit*, waar in hy na de beschryving van dit Tafereel van Cebes zyn eigen leven vertoont, waardig om gelezen te worden.

Verscheide geleerde mannen hebben aantekeningen en uitleggingen over dit Tafereel van Cebes gemaakt, waar onder Salmasius, Casaubonus, Wolfius, Caselius, Velsius, Daniel Clasen, Snecanus uitmunten, gelyk uit verscheide drukken, op verscheide tyden uitgekomen, blykt; en die alle de verscheide drukken, in verscheide talen uitgekomen, begeert te weten, die leze de uitgave van den Heere Reland, te Utrecht in 't jaar 1711 uitgekomen, als ook Fabricius *in Bibliotheca Graca.* Hoewel deze mannen nog geen gewag maken van de uitgave van *M. Augustinus Bisschoffen*, die Cebes Tafereel in 't jaar 1710 in 't Grieksch uitgaf, met Latynsche aantekeningen, zo ook niet van de Hoogduitsche vertalinge van *M. N. Glaserus*, in 't jaar 1619 gedrukt; en gelyk dit werkje om zyne voortreffelykheit zo menigmaal is gedrukt, door Ludovicus Odoaxius en anderen in 't Latyn, door anderen in 't Hoogduitsch, Nederlandsch, Fransch en in andere talen overgezet, en ook door Joh. Elichmannus in de Arabische tale uitgebreid, zo lustte het den Hre. Oudhof ook dit Tafereel van Cebes nieuwlyks uit het Grieksch in Nederlandsche dichtmaat over te brengen, en met uitvoerige uitleggingen in ondicht geheel in den grondt te verklaren, en met nog eenige zedekundige verhandelingen te verryken, zynde in den jare 1724 te Amsteldam van de drukpersse door de Coup te voorschyn gekomen, voorzien met de afbeeldinge van Cebes, Pythagoras, Parmenides, Plato, Aristoteles en Sfinx-gedaante, als ook met eene nieuwe print-verbeeldinge van Lyzis Tafereel, waar in de voornaamste hoofdfeilen,

len, welke in alle de voorgaande getekent waren, verbetert zyn.

CEBU, een eilandt. Zie ZEBU.

CEBUS wordt een zeker monster of gedrogt genaamt, hebbende het aangezicht van een Sater, maar het overige ligchaam van een hondt en beir. *Danet.*

CEBYLA, of CABILAS, een stedeke in het Europische Turkyë, gelegen in Romanië, tusschen het gebergte, vyf mylen van Adrianopel naar 't Oosten.

CECCANO, (THEOBALDUS DE) gesproten uit het geslacht der graven van Terracina, in Campagna di Roma, tradt in het 19 jaar van zynen ouderdom in de orde der Cistercienzer monniken, en wierdt naderhandt abt van Fosdinuovo, doch eindelyk in 't jaar 1274 van Gregorius den X, dien hy naar 't Concilie te Lion verzelde, met den kardinaalshoedt begiftigt. Hy heeft en voor en na deze waardigheit door gezantschappen als anderszins gewigtige diensten gedaan. In 't byzonder heeft hy de verkiezing van Rudolph den I tot Roomsch keizer bevordert, en een verdrag tusschen de Florentynen en Genuezen, als ook tusschen deze laatsten en de Venetianen, te wege gebragt, en de inwoonderen van Pisa van een gevaarlyken oorlog, waar mede zy van hunne naburen gedreigt wierden, bevryd. Thomas van Aquino was zyn boezemvriendt, en stierf in 't jaar 1274 in zyn klooster te Fosdinuovo. Hy zelf gaf den geest in 't jaar 1279. Uit de zelve familie is te voren een ander kardinaal, genaamt *Jordanus de Ceccano*, geweest. *Ciacon. Ughelli. Jongellin. purpura D. Bernh. Catal. Abbat. Fossæ Novæ.*

CECCANUS, (ANNIBALDUS) een Romein, was aartsbisschop te Napels, en naderhandt kardinaal bisschop te Frescati. Hy schreef het leven der Apostelen *Petrus* en *Paulus* in vaarzen. Johannes de XX verhief hem in 't jaar 1327 tot het purper. Clemens de VI zondt hem als legaat naar Vrankryk, en naderhandt in Italië, alwaar hy in 't jaar 1350 met vergif gedood is. *Ciacon. Victorel. & Aubery Hist. des Card. Bzovius A. C.* 1350. *Vossius l.* II. *de Hist. Lat. c.* 64. *Villiani.*

CECCANUS, (GREGORIUS) een kardinaal, wordt gezegt van Ceccano, een stedeke in 't bisdom Aquino, afkomstig geweest te zyn. Paschalis de II verhief hem in 't jaar 1099 tot het purper. Hy stierf onder paus Honorius den II. Uit deze familie was ook *Stephanus Ceccanus*, een Benedictyner monnik, en naderhandt kardinaal, tot welke waardigheit hy door paus Innocentius den III in 't jaar 1211 verheven wierdt. Hy is in vele gewigtige zaken gebruikt, en te Rome in 't jaar 1227 gestorven. *Urghel. Ital. sacra. Onuphr. Ciacon. & Aubery Hist. des Card. La Roche-Pozay nomencl. Cardin.*

CECCI, of CECCUS, (FRANCISCUS) van Ascoli, een Italiaansche stadt in 't Anconitaansche gebiedt, geboortig, was Astrologus by den hertog van Kalabrië, doch kwam in de Inquisitie, en wierdt in 't jaar 1327 te Bononië verbrand, wordende beschuldigt, dat hy een werk *de Sphæris* gemaakt hadde, waar in hy beweerde, dat 'er zekere geesten in den hemel geteelt wierden, die onder den invloedt van zeker gesternte wonderlyke dingen uitwerkten; en dat Christus zelf onder zulk eene constellatie geboren was, waar door hy noodzakelyk in een elendigen staat zyn en leven moest; de Antichrist in tegendeel stondt onder zulk een constellatie in de wereldt te komen, die hem ryk en gelukkig kon maken, enz. Men voegt 'er by, dat hy niettegenstaande hy zyne dwalingen herroepen hadt, echter door toedoen van den bisschop van Aversa, kancelier des hertogs van Kalabrië, ter doodt gebragt is; zynde die hertog door zekeren Dinus, ook een voornaam natuurkundige, maar een vyandt van Cecci, daar toe aangezet. Dinus wordt gezegt veertien dagen daarna den geest gegeven te hebben. *Joh. Villiani l.* X. *c.* 41. & 42. *Albert. descr. Ital. Spondan. an.* 1327. *n.* 7. *Natal. Alexand. Art.* 14. *Hist. Eccl. sec.* 13. & 14.

CECERIGO, of CERIGOTA, by de ouden *Ægialia* genaamt, is een eilandtje in den Archipel, niet verre van de Oostkust van 't eilandt Cerigo, waar van het den naam heeft. *Dappers Archipel.*

CECILL (DAVID) van Stanfort in 't graafschap Lincoln, wierdt onder de regeering van Henrik den VII en den VIII tot gewigtige bedieningen gebruikt, waar door hy voor zyn zoon *Richard* het kroon-pagien-ampt verkreeg. Deze Richard wierdt naderhandt by koning Henrik den VIII kleder-bewaarder, en was zeer aangenaam aan 't hof. Zyn zoon *Willem*, die in 't jaar 1521 de zelve koninklyke gunst genoot, wierdt wegens zyne verdiensten, en op recommendatie des hertogs van Sommerset, requestmeester, welke bediening hy in Engelandt allereerst bekleed heeft. Niet lange daarna wierdt hy onder Eduard den VI geheimschryver en ridder. By de koningin Maria stondt hy ook in gunst, niet tegenstaande hy belydenis van eene andere religie dede. De koningin Elisabeth nam hem in 't eerste jaar van hare regeering in den geheimen Raadt; in het derde jaar maakte ze hem quartiermeester en baron van Burghley, vervolgens thesaurier van Engelandt, en verkoos zyne party tegen alle die genen, die zich tegen hem aankantten; want ze hieldt hem voor haren besten staatsdienaar. Zy liet hem altydt toe, zich in hare tegenwoordigheit neder te zetten, zeggende menigmalen: „ Wy gebruiken u niet van wegens „ uwe kwade voeten, maar van wegens uw goed hoofdt." Wanneer ze hem op zekeren tydt bezocht, terwyl hy aan de jicht op het slot Burghley ziek lag, en zyne bedienden, die de koningin binnen geleidden, haar verzochten, zy geliefde een weinig te bukken, gaf ze tot antwoordt: „ Ten gevalle van uwen „ heer wil ik wel bukken, maar niet ten gevalle van den koning „ van Spanje." Hy stierf in 't jaar 1598, nalatende *Thomas*, die onder de regeering van Jacobus den I grave van Exester gemaakt wierdt, en in die waardigheit van zyn zoon *Willem* opgevolgt wierdt, die gene mannelyke erfgenamen naliet; invoegen deze tytels op *David Cecill* vervielen, die een zoon en erfgenaam van Richard Cecill, tweeden zoon van Thomas, grave van Exester, was. Deze David teelde by zyne gemalin Elisabeth, dochter van Johannes, grave van Bridgewater, een zoon, *Johannes*, grave van Exester, die by Francisca, zyne gemalin, dochter van Johannes, grave van Rutlandt, ook een zone, *Johannes* genaamt, gewan. Deze was ook graaf van Exester. *Cambden Hist. Elisab. Dugdale Catal.*

CECILL, (ROBERT) zoon van Willem, Lord Burleigh, van wien in het voorgaande artykel gesproken is, was in het 38 jaar der regeering van de koningin Elisabeth ridder, en wierdt tot eersten geheimschryver van Staat verheven. Hy vertrok als gezant naar Vrankryk, om de vrede tusschen die krone en Spanje te helpen bevorderen. In 't eerste jaar der regeering van Jacobus den I wierdt hy lord Cecill van Esingdon, in 't volgende jaar vicomte van Cranborn, in 't volgende graaf van Salisbury, een weinig daarna groot-thesaurier, ridder van de Kousebandt, en kancelier van de universiteit te Cambridge. Hy stierf in 't jaar 1612, zynde vermaard door zyne goede zorge, die hy droeg voor de oude officieren, en door den opbouw der beurs te Londen.

CECILL, (WILLEM) zoon van den voornoemden Robert, trouwde Catharina, jongste dochter van Thomas Howard, grave van Suffolk, by welke hy zeven zonen teelde: *Jacobus*, die jong stierf, *Karel*, *Robert*, *Philip*, *Willem*, *Algernon*, en *Eduard*; en vyf dochteren. Karel, die voor zyn vader stierf, trouwde Johanna, dochter van Jakob Maxwell, kamerheer van 's konings bedkamer, naderhandt grave van Dariton in Schotlandt. By deze gewan hy zeven zonen: *Jacobus*, die de opvolger van zynen grootvader was, *Robert*, *Karel*, *Willem*, *Eduard*, *Henrik*, en *George*, die alle ongetrouwt gestorven zyn. Willem, graaf van Salisbury, ridder van de Kousebandt, stierf in 't jaar 1668. Hem volgde zyn kleinzoon *Jacobus*. Deze trouwde Margaretha, dochter van Johannes, grave van Rutlandt, en teelde by haar vier zonen, *Jacobus*, grave van Salisbury, *Robert*, *Willem* en *Karel*; en vier dochteren, *Catharina*, *Francisca*, *Maria* en *Margaretha*. *Herolog. Angl. Dugdale.*

CECINA, by de Latynen *Cecinna*, een rivier in Italië, in 't groothertogdom van Florence, ontspringt in 't gebiedt van Siëna, bespoelende in 't landt van Piza een zeer aangenaam en vruchtbaar dal, het welk van die rivier genaamt wordt. Eindelyk valt ze tusschen Livorno en Piombino in de Toskaansche zee.

CECINNA. (AULUS) Zie CÆCINNA.

CECROPES. Zie CERCOPES.

CECROPIUS, bisschop van Nicomedië, was de opvolger van Eusebius, verdedigde de Arianen, en vervolgde den H. Athanasius. Wanneer de stadt Nicomedië in 't jaar 358 door een aardbeving onderging, is hy mede omgekomen. *Amm. Marcellin. l.* XVII. *Socrates l.* II. *Sozomen. l.* IV.

CECROPIUS, bisschop van Sebaste, was mede op 't algemeen Concilie, gehouden te Chalcedonië in 't jaar 451, en beweerde in de tweede zitting, dat paus Leo in zyn brief aan Flavianus een geloofs-formulier nopens de twisten, wegens Eutyches ontstaan, hadt voorgeschreven. Hy wierdt nevens nog twee andere prelaten van 't Concilie gezonden om Dioscorus te dagvaarden, en hem een geschrift te behandigen; en wanneer deze wereldlyke commissarissen begeerde, antwoordde Cecropius, dat het niet voegde, dat wereldlyke personen tegenwoordig waren, aangezien het zyn persoon betrof. In de vierde zitting geraakte hy in twist met de Egyptische bisschoppen, die weigerden de brieven van Leo te onderschryven. In de vyfde zitting begeerde hy, dat alle ordonnantien, die tegen de kerkelyke instellingen gemaakt waren, wederom wierden afgeschaft; het welk ook door de vergadering bewilligt is. *Acta Concil. Chalced. Baron.*

CECROPS de I, een Egyptenaar van geboorte, was de eerste koning van Athene, welke stadt ook door hem gesticht, of, gelyk anderen willen, vernieuwt en vergroot is, invoegen ze ook naar zynen name *Cecropia* genaamt is. Hy trouwde Agraule, dochter van Actus, zynde een aanzienlyk man in 't landt van Attica, alwaar hy zyn koninkryk heeft opgerecht, wordende *Diphyes* toegenaamt, of omdat hy twee talen, namentlyk de Grieksche en Egyptische, sprak, of om dat hy het huwelyk allereerst onder de Grieken ingevoert heeft. Om de zelve reden hebben hem de ouden twee aangezichten toegeschreven. Hy heeft de eerste offerhanden, die te Athene gedaan zyn, ingestelt; zyne wetten komen in de uiterlyke plegtigheden met die der oude Hebreën veelzins over een. Doch hier uit moet geenzins besloten worden, dat zo wel de wetten der Hebreën, en der zelver verscheide gewoontens, als die der oude Atheniënzen van de Egyptenaren moeten afgeleid worden. Zyne regeering duurde 50 jaren, en Eusebius is van gedachten, dat de zelve in het 53 jaar van Moses, dat is in 't jaar der wereldt 2426, voor Christus 1558, begonnen is. Hem volgden zestien koningen, die zamen 487 jaren geheerscht hebben tot op Codrus, die de laatste was. *Pausan. Euseb. in Chron. Cyrill. Alex. l.* II. *Contra Julian. S. Augustin. l.* XVIII. *de Civ. Dei, c.* 8. & 9. *Torniel. Salian. A.M.* 2489. *Petav. Rat. Temp. P.* I. *l.* I. *cap.* 4. & *P.* II. *l.* II. *cap.* 8. *Sam. Petit. de Legib. Attic.*

CECROPS de II was de zevende koning der Atheniënzen, en volgde op zynen broeder Erechtheus in 't jaar der wereldt 2635, voor Christus 1349. Hy regeerde 40 jaren. *Jul. Afric. & Euseb. in Chron.*

CEDAR. Zie KEDAR.

CEDERBOOM, een grote boom, dragende beziën, gelyk die

van een jeneverboom. Zyn hout is byna onverderffelyk, wegens des zelfs bitterheit, waar van de wormen een afkeer hebben. Uit dien hoofde gebruikten de ouden plankjes van cederenhout, als ze iets duurzaams wilden fchryven. Hier van daan is 't ook, dat zaken, die verdienen in de gedenkfchriften bewaart, en tot de late nakomelingfchap voortgeplant te worden, *cedro digna* worden gezegt, dat is, waardig in cederenhout gegraveert te worden. Het hout is zeer hard, fterkriekend, en roodachtig; men gebruikte het tot palleizen en fchepen. De cederboom is altydt groen, en tiert beft op het gebergte en in koele plaatfen; maar als hem de kruin afgekapt wordt, gaat hy uit. De cederen van Libanon zyn gelyk aan de dennebomen. De Grieken noemenze ἐλάτη, de Latynen *Cedrus major*, *Cedrus Phœnicia*, *Syriaca*, of, met een woordt, *Cedrelate*. De fchors is glat, en de takken, hebbende een zekere tuffchenruimte, vertonen de gedaante van eene pyramide. De bladen hebben eenige gelykheit met die van een pynboom, doch wat korter, en niet ftekende. De vrucht der cederbomen is gelyk den perziken, doch langer, harder en voedzamer. Ze worden bezwaarlyk van de fteel genomen. Ze hebben in zich zekere korlen gelyk de cypreffen. Voorts maken ze een helder fchynend gom, dat ze droppels wyze uitzweten. De Arabieren noemenze *Kitran*, of *Al-Kitran*. Salomon gaf den koning Hiram eenige fteden voor cederbomen tot den tempelbouw. Ferdinandus Cortefius bouwde, volgens het getuigenis van Herrera, een paleis te Mexico, van duizend cedere balken, zynde meeft alle van 120 voet in de lengte, en 12 voet dik. Op het eilandt Cyprus verhaalt men dat een cedernboom geweeft is, lang 130 voeten, en zo dik, dat hem drie mannen naauwlyks omvademen konden. Wanneer het cederenhout gebrand wordt, geeft het een aangenamen reuk. De fchaduw wordt gezegt de koortzen te genezen. De balzem, dien hy uitzweet, geneeft de tandpyn. In zout gemengt zynde bewaart ze voor verrotting, en geneeft de fteken van een flange, mitsgaders de melaatfchheit. Gedronken zynde geneeft ze de zwerende long. Meer andere krachten worden daar aan toegefchreven. *Gyon* verhaalt in zyne Reizen van 't H. Landt, dat hy aldaar achtien cederbomen gezien heeft, die gezegt wierden zedert de fchepping der wereldt aldaar geweeft te zyn. Het wordt als iets zonderlings aangemerkt, dat de cederbomen niet nederhangende, gelyk alle andere bomen, maar om hoog ftaande groejen.

CEDOGNA, of CEDONIA, by de Latynen *Laquedonia*, eene ftadt in Principato oltra in 't koninkryk van Napels, heeft een biffchoppelyken fetel, ftaande onder Conza. Zommigen houden ze voor het *Aquilonia* van Livius, alwaar de burgermeefter L. Papirius den Samniteren den eedt van getrouwigheit afnam. *Alberti Defcr. Ital.*

CEDRENUS, (GEORGIUS) een Griekfch monnik, leefde in 't jaar 1057, en fchreef *Annales*, of een *Compendium Hiftoriarum*, van de fchepping der wereldt tot op de regeering van den keizer Ifaacus Comnenus, die in 't jaar 1057 de opvolger van Michiël den VI wierdt. Gulielmus Xylander heeft in 't jaar 1566 allereerft dit werk in de Griekfche en Latynfche tale uitgegeven, en zyne aantekeningen daar by gevoegt. Doch de druk van 't jaar 1647 te Parys in folio, met de Latynfche overzetting van Xylander, en aanmerkingen van P. Jac. Goarus, een Dominikaner monnik, is veel beter. Hier is ook bygevoegt een *Gloffarium mixtum barbarum* door Karel Hannibal Fabrottus. *Poffevin. in App. Gefner. in Bibl. Voff. de Hift. Græc. l.* II. *c.* 26. *Miræus in Auct. Leo Allat. Diatr. de Georg. & eorum fcriptis p.* 334. *Cave hift. lit. p.* 428.

CEDRO, by de Latynen *Cedris*, *Cedrinus fluvius*, een rivier op 't eilandt Sardinië, ontfpringt omtrent in 't midden van 't eilandt, loopt digt voorby Sargano, en ontlaft zich in een kleine Golf, aan de Ooftelyke kuft van 't eilandt.

CEDWAL, of CEDWALLA, koning der Weft-Saxen in Engelandt, leefde in de VI eeuw. Hy wilde het koninkryk Kent onder zyn geweldt brengen, nadat Ederik, die het zelve hadt vermeeftert, van zyn eigen volk was om hals gebragt. Tot dien einde verzamelde hy een leger; maar dat wierdt geflagen. Daar op zondt hy verfche manfchap derwaarts; doch ook deze moeft te rug trekken, zo dra als de vyanden een koning verkoren hadden. *Beda du Chefne Hift. Angl.*

CEFALONIA, een eilandt. Zie CEPHALONIA.

CEFALU, of CIFALU, by de Latynen *Cephalædis*, of *Cephalodium*, een ftadt in Sicilië, gelegen in Val di Demona, heeft een biffchoppelyken fetel, behorende tot het aartsbifdom van Meffina. Zommige fchryvers zyn van gevoelen, dat de naam van 't Griekfche woordt κεφαλὴ, *Kephalee*, dat is, een voorgebergte, afftamt, aangezien de ftadt aan de Noordzyde van Sicilië op een voorgebergte gelegen is, dat zich tot in zee uitftrekt, en met een goede haven voorzien is. Voorts is de ftadt wel aangelegt, en wordt van een fterk kafteel verdedigt, dat ook op een heuvel gelegen is.

CEILA, of KEHILA, eene ftadt in den ftamme Juda. David heeft wel eer daar zyn verblyf gehad. Men ziet 'er nog heden een klein vlek op den weg van Eleutheropolis naar Hebron, Ooftwaarts aan, en omtrent acht mylen van daar. Men zegt, dat daar het graf van Habakuk is. *Eufeb. Hieron.*

Van deze ftadt leeft men dat zy in den ftamme Juda lag, *Jof.* XV, 44. David, voor Saul vluchtig, floeg echter het beleg van die ftadt op, en verlofte de inwoners uit de handen der Filiftynen; 't fcheelde ook zeer weinig, of hy was daar van Saul betrapt, indien hy niet tydelyk zich op de vlucht begeven hadt. *Halma Geogr. Woordenb. van Canaan.*

CEILAN, of CEILON. Zie CEYLON.

CEIRAM. Zie CERAM.

CEIX, of CEYX, zoon van Lucifer, was koning te Trachine, en een neef van Chion, dien Diana met een pyl de tong kliefde, waar over Dedalion zo zeer ontftelde, dat hy zich van een fteilte nederftortte. Ceix wierdt na des zelfs doodt door allerlei naare gezichten geplaagt, reifde derhalven naar Claros, om het Orakel van Apollo om raadt te vragen. Maar willende weder in zyn vaderlandt keren, leedt hy fchipbreuk. Alcyone, zyne gemalin, verdronk zich zelf uit wanhope; wanneer zy beide, naar het zeggen der dichteren, in zeevogelen verandert wierden. *Ovid. Metam. lib.* XI. *fab.* 8. 9. & 10.

CEJONIUS (LUCIUS ÆLIUS VERUS COMMODUS) was een jongman van eene uitnemende fchoonheit, en wierdt van den keizer Adrianus tot medegenoot der regeering aangenomen, en tot *Cæfar* verklaart, niet tegenftaande hy de fchoonzoon van Nigrinus was, die Adrianus naar 't leven geftaan hadde. De keizer maakte hem ook tot regeerder van Pannonië, en benoemde hem in 't jaar 136 tot burgermeefter. Maar hy toonde van een wrevelig gemoedt te zyn, waar door hy tot deze hoge bedieningen onbekwaam gemaakt wierdt. Adrianus, dit bemerkende, liet zich ontvallen, dat hy het geldt onnuttelyk verfpilt hadt, waar mede hy zyne legers hadt bewogen, Cejonius tot *Cæfar* van 't ryk te benoemen. Cejonius ftierf den 1 January 138, en Adrianus nam in zyn plaats Antoninus Pius tot opvolger in 't keizerryk aan, onder die voorwaarde echter, dat deze Antoninus wederom Lucius Verus, zoon van Cejonius, tot zyn opvolger verklaren zou, die Antoninus, den Philofooph als amptgenoot der regeering toegevoegt wierdt. *Spartian. in Adr. Xiphil.*

CELADION, een Patriarch van Alexandrië, volgde in 't jaar 150 op Marcus den II, en regeerde die kerke tot het jaar 164. *Baronius.*

CELÆNE, of COELENE, eene der zeven Pleïaden, of dochteren, die, naar 't verhaal der dichteren, van Atlas, koning van Mauritanië, by des zelfs gemalinne Pleione geteelt zyn. *Ovid. Faft. lib.* V. *Pomey Pantheum Myth. p.* 257. *Hift. des Dieux p.* 6.

CELAMO, een graaffchap in 't Napolitaanfche landfchap Abruzzo. In 't jaar 1584 kocht de kardinaal van Como, Tolomeo Galli, voor 140000 dalers dit graaffchap voor eenen zyner neven. *Lettr. d'Offat.*

CELANO, eene ftadt in 't koninkryk Napels, gelegen in Abruzzo oltra, niet verre van een groot meir, dat van die ftadt genaamt wordt. De ftadt voert den tytel van een graaffchap, en wordt by zommigen voor het oude *Cliternum* der Marfen gehouden.

CELANO, of CELAENO, een der gedrogten, die by de dichteren *Harpyën* genaamt worden. Zommigen maken Oceanus en Thetis tot haren vader en moeder, anderen tot haren grootvader en grootmoeder. Die dit laatfte ftellen, noemen haren vader Thaymas, en hare moeder Electra. Zy zelf wordt gezegt Zephyrus, dat is den Weftewindt, nevens de twee paarden van Achilles, Balius en Xanthus, gebaart te hebben. *Virgil. Æn.* III. *Pomey Panth. Myth. p.* 214. *Hift. des Dieux p.* 10.

CELCHYT, een plaats in Engelandt, gelegen in 't koninkryk Mercië, alwaar in de jaren 794 en 816 een Synode gehouden is.

CELEBES. Zie MACAZAR.

CELENE. Zie APAMEA.

CELER was een hoofdman, die het bevel hadt over die landftreek, alwaar de ftadt Rome gebouwt is. Deze wierdt door Romulus gelaft te doden al wie zich verftouten zou, over de gracht of ftads muur te klimmen; en wanneer Remus, de broeder van Romulus, zulks deedt, wierdt hy door Celer op ftaande voet gedood. *Ovid. Faft. lib.* IV.

CELERES. Dus wierden drie honderd jongelingen genaamt, die Romulus voor zyne lyfwacht verkoren hadt, en die zyne bevelen op ftaande voet uitvoerden, gelyk de naam zelf medebrengt, beduidende *fnelle*, *vaardige*. Deze jonge manfchap verzekerde den koning tegen een opftandt van 't gemeene volk. Het hoofdt wierdt *Tribunus Celerum* genaamt, die de derde perfoon van ftaat was; want hy hadt te gelyk het bevel over de geheele krygsmacht, en het recht, om 't volk op de *Campus Martius* zamen te roepen. *Rofin. Antiq. Rom. l.* VII. *c.* 4.

S. CELERINUS was voorlezer in de gemeente van Carthago ten tyde van Cyprianus, en van een aanzienlyke afkomft. S. Laurentinus was zyn oom van vaders, en S. Ignatius van moeders zyde. Celerinus was te Rome, wanneer de keizer Decius de vervolging begon in 't jaar 250. Hy was de eerfte der Chriftenen, die geboeit en gevankelyk opgefloten wierdt; hoewel de keizer na eenigen tydt hem in dien bedroefden ftaat ziende, en zich over zyne ftandvaftigheit verwonderende, hem de vryheit fchonk. Celerinus keerde dan weder naar Carthago, maar wierdt door Cyprianus met brieven voor de belyders wederom naar Rome gezonden. Aldaar zynde vernam hy, dat zyne zufter Luceria nevens andere vrouwen wegens den fchrik der vervolging den beelden geoffert hadt. Hy fchreef daar over aan Lucianus, die te Carthago in hechtenis was, en hem antwoordde; gelyk beide die brieven nog onder de brieven van Cyprianus gevonden worden. Hy keerde kort daarna wederom naar Afrika, en wierdt van Cyprianus tot voorlezer der gemeente te Carthago aangeftelt, waar van die kerkvader, in ballingfchap zynde, aan de geeftelykheit te Carthago door een brief kennis gaf.

PAUZEN VAN ROME.

CELESTINUS de I, een Romein van geboorte, was de opvol-

opvolger van Bonifacius den I op den pauſſelyken ſtoel. Wanneer hy vernam, dat zommigen in de landſchappen van Narbona en Vienne uit de woorden van den Zaligmaker *Laat uwe lendenen omgord zyn*, de geeſtelyken overreden wilden, dat zy gehouden waren hunne kleding te veranderen, en lange rokken of mantels met gordels te dragen, ſchreef hy in 't jaar 428 een wydlopigen brief aan de biſſchoppen der voornoemde landſchappen, verwerpende dat misbruik. Ook veroordeelde hy op een Synode, gehouden te Rome in 't jaar 430, Neſtorius, en zondt in 't volgende jaar zyne gezanten op 't Concilie van Ephezen. Hy ſchreef ten gevalle van Auguſtinus aan de biſſchoppen van Vrankryk, aan de prelaten van 't Concilie te Ephezen, aan den keizer, en meer anderen; gelyk nog veertien brieven van hem in de *Verzameling der Kerkvergaderingen* te vinden zyn. Chriſt. Lupus, en na hem Baluzius, hebben ook zyn *Breve Commonitorium Epiſcopis & Presbyteris ad Concilium Epheſinum euntibus* in 't licht gegeven. Hy ſtierf in 't jaar 432. *S. Auguſtin p. 26. Proſper. Sigebert. Genebrard. Socrates l.* VII. *Evagrius l.* I. *Nicephorus l.* XIV. *Gennadius c.* 54. *Onuphr. Baron. An.* 423. *ad* 432. *Jacobi Bibl. Pontif. Cave Hiſt. Litt.*

CELESTINUS de II, voorhenen *Guido Caſtell* genaamt, om dat hy uit de ſtadt Tiferna in Toskanen, eertyds citta Caſtello genaamt, geboortig was. Hy ſtudeerde in zyne jeugt onder Petrus Abaillardus, en wierdt naderhandt door paus Honorius den II in 't jaar 1128 tot kardinaal prieſter, met den tytel van *S. Marcus*, gemaakt. In 't jaar 1140 zondt hem Innocentius de II als legaat naar Vrankryk, alwaar hem Bernardus ſcherpelyk bejegende, doordien hy Arnoldus van Breſcia in zyne beſcherming genomen hadt. In 't jaar 1143, den 26 September, volgde hy dezen Innocentius op den pauſſelyken ſtoel, maar ſtierf na vyf maanden en 13 dagen den 9 Maart 1144. S. Bernardus en Petrus Venerabilis, abt van Cluny, hebben aan hem geſchreven. Men vindt ook eenige brieven van hem. *Platina. Bini. Maſſon. du Cheſne. Ciacconius. Baron. Cave.*

CELESTINUS de III, een Romein, wierdt voorhenen genaamt *Hiacinthius Bobo.* Eugenius de III maakte hem in 't jaar 1145 kardinaal diaken, gebruikende hem voorts tot verſcheide gezantſchappen in Duitſchlandt en Spanje, voornamentlyk in de jaren 1158 en 1177 aan keizer Frederik. Eindelyk volgde hy in 't jaar 1191 den 12 April paus Clemens den III, en kroonde eenige dagen daar na keizer Henrik den V en des zelfs gemalinne Conſtantia. Hy hadt eene uitnemende begeerte naar de verovering van 't H. Landt, en bewoog Richard, koning van Engelandt, een tocht derwaarts te ondernemen; en wanneer in des zelfs afwezenheit zyn broeder Johannes, graaf van Moreton, in Engelandt een oproer verwekte, deedt hem Celeſtinus in den ban, gelyk ook in 't jaar 1193 Leopoldus, hertog van Ooſtenryk, die koning Richard gevangen hieldt. Dezen ban herhaalde de paus twee jaren daarna, en blikſemde den zelven ook tegen keizer Henrik uit. Na des keizers doodt in 't jaar 1197 gaf hy Sicilië aan des zelfs zoon Frederik, onder beding, dat hy eene zekere ſchatting daar voor aan de kerke zou betalen. In eene dodelyke krankheit vallende, en voor de doodt vrezende, verzocht hy de kardinalen, dat zy Johannes de S. Paulo, kardinaal-prieſter, wilden verkiezen; en boodt aan, zyn pausſchap af te leggen. Doch de kardinalen weigerden zulks, en hy gaf den 8 January 1198 den geeſt. Men vindt XVII zyner brieven in *Tom. X Concil.* en eenen by Baluzius *Tom.* II *Miſcell. Platina. Ciaccon. Onuphr. Genebrard. Antonin. Roger. Cave.*

CELESTINUS de IV, voorhenen *Godofredus* genaamt, was uit het huis Caſtiglione in Milanen, en de zoon van Johannes en Caſſandra Czibelli, de zuſter van paus Urbanus den III. Hy wierdt den 22 September 1241, en dus 30 dagen na de doodt van Gregorius den IX, verkoren, maar ſlechts van tien kardinalen, aangezien de overige door keizer Frederik in verzekering gehouden wierden. By 't leven van zyn oom Urbanus was hy domheer en kancelier der kerke van Milanen; maar naderhandt tradt hy in de orde der Ciſtercienzen. Gregorius maakte hem in 't jaar 1227 kardinaal prieſter, met den tytel van S. Marcus, en naderhandt kardinaal biſſchop, met den tytel van S. Sabina, voorzeggende hem, dat hy, zynde een voorſtander der armen, nog t'eeniger tydt paus ſtondt te worden; gelyk ook geſchied is; hoewel Celeſtinus die waardigheit niet lange bekleed heeft, ſtervende 18 dagen na zyne verkiezing, zynde zelfs nog niet gekroont. Na hem bleef de pauſſelyke ſtoel 21 maanden ledig: want men oordeelde, dat 'er geen nieuwe paus moeſt verkoren worden, vooraleer keizer Frederik de andere kardinalen wederom op vrye voeten geſtelt hadt. *Platina. Genebrard. Lud. Jacobi.*

CELESTINUS de V, te voren *Petrus di Morrone* genaamt, was de ſtichter der Celeſtyner orde, waar van hier na. Hy wierdt in 't jaar 1215 te Iſernia in Abruzzo geboren, en begaf zich in 't 15 jaar zynes ouderdoms in eene wildernis, kwam naderhandt naar Rome, wierdt aldaar prieſter, en tradt in de orde van S. Benedictus. In 't jaar 1239 begaf hy zich in een ſpelonke van den berg Morron, waar van daan hy ook *Petrus de Morron*, of *Mourrhon*, genaamt is. In 't jaar 1244 vertrok hy naar Montmajella, alwaar het klooſter van den H. Geeſt gebouwt wierdt. Hier begon hy zyne orde te ſtichten, die naderhandt van Gregorius den X op het tweede Concilie te Lion in 't jaar 1273 beveſtigt is. Na de doodt van Nicolaus den IV wierdt hy op den 5 July 1294 tot paus verkoren, na dat de ſtoel 2 jaren 3 maanden, en 10 dagen ledig geweeſt was. Wanneer hem zyne verkiezing geboodſchapt wierdt, ontſtelde hy zodanig, dat hy dreigde henen te gaan, doch liet zich op 't aanhouden der biſſchoppen en koning Karel den II van Sicilië bewegen om die waardigheit aan te nemen. Hy kwam derhalven op een ezel naar Aquila, en wierdt in de tegenwoordigheit van meer dan 200000 menſchen ingewyd. In 't begin zyner regeering verkoos hy 12 kardinalen, meeſt Franſchen. Maar alzo hy zich in de zaken van 't hof niet kon ſchikken, begon men te mompelen, van hem wederom af te zetten, voornamentlyk na de doodt van den kardinaal Latinus, die daar omtrent zyne plaats bekleed hadt. Benedictus Cajetanus, die onder den naam van Bonifacius den VIII zyn opvolger was, bewoog hem, dat hy vrywillig afſtondt. Dit geſchiedde 5 maanden na zyne verkiezing. Toen hy beſloten hadt, zich wederom naar eene wildernis te begeven, liet hem Bonifacius op 't kaſteel Fumo zetten, en aldaar verzekeren. Hy ſtierf aldaar 13 maanden daarna in 't jaar 1296. Clemens de V kanonizeerde hem in 't jaar 1313. Hem worden verſcheide ſchriften toegeëigent, als: *Relatio vitæ ſuæ; de Virtutibus; de Hominis vanitate; de Exemptis; de Sententiis patrum*, enz. die in 't jaar 1640 te Napels gedrukt zyn.

CELESTINUS (de II.) Na de doodt van Calixtus den II wierdt in 't jaar 1124 *Theobaldus*, kardinaal, met den tytel van S. Anaſtaſius, tot paus verkoren, en Celeſtinus de II genaamt. Maar wanneer men het *Te Deum laudamus* wegens zyne verkiezing begon op te zingen, riep Robertus Frangipani den biſſchop van Oſtia, Lambertus, die deze plegtigheden bywoonde, als paus uit; waar op ook Celeſtinus, die tegen zyne wille verkoren was, die waardigheit ten behoeve van Lambertus afſtondt, die zich Honorius de II noemde. *Baron. an.* 1124.

CELESTIUS, een berucht ketter, van de ſecte van Pelagius, was uit een adelyk geſlacht in Ierlandt geboortig, en verſneden van de geboorte. Zyn verſtandt was ſchrander. Hy hoorde van het begin der V eeuwe Pelagius te Rome leeren, en zoog des zelfs ſchadelyke beginſelen in. In 't jaar 408, of 409, verzelde hy hem naar Sicilië, en in 't jaar 411 naar Afrika. Hier bleef hy wanneer Pelagius zich naar 't Ooſten haaſtte; by welke gelegenheit Celeſtius onder den ſchyn van Godvrucht en geleerdheit vele geeſtelyken tot zich trok. In 't jaar 412 wierdt hy van Paulinus, diaken van den H. Ambroſius, by Aurelius, biſſchop van Carthago, over kettery beſchuldigt; en aangezien hy op het Synode weigerde de lere van Pelagius te verwerpen, wierdt hy in den ban gedaan. Hier op appelleerde hy naar Rome, en begaf zich uit Afrika naar Ephezen, alwaar hy de prieſterlyke waardigheit erlangde, en dus de Pelagiaanſche kettery in Aſië, Rhodus, en de naburige eilanden uitbreidde: invoegen ook de Pelagianen naar zynen name *Celeſtiani* genoemt zyn, terwyl hy als het hoofdt dezer ſecte aangezien wierdt. In 't einde van 't jaar 416 reiſde hy naar Conſtantinopel, maar wierdt van daar, zo dra zyne kettery ontdekt wierdt, van den patriarch Atticus verjaagt. In 't volgende jaar begaf hy zich naar Rome, en wiſt dus de genegenheit van den paus Zoſimus te winnen, dat deze hem in een brief aan de Afrikaanſche biſſchoppen prees, belaſtende, het vonnis, in 't jaar 412 tegen hem gevelt, nader te onderzoeken. Maar wanneer hy in het volgende jaar de ware geſteltheit der zake van de Afrikaanſche biſſchoppen vernomen hadde, veroordeelde hy Celeſtius op 't Concilie, gehouden te Rome, en de keizer Honorius bande hem uit het ganſche Weſterſche ryk. Dit bewoog hem, zich in 't Ooſterſche keizerryk dan eens by Theodorus van Mopſueſta, dan by Siſinnus en Neſtorius, biſſchoppen van Conſtantinopel, op te houden, om de Pelagiaanſche lere uit te breiden. Hy bewoog Neſtorius, dat hy voor hem aan den paus ſchreef. Maar wanneer in 't jaar 419 Marius Mercator den keizer Theodoſius door een geſchrift het gedrag en gevoelen van Celeſtius bekend maakte, wierdt de zelve uit Conſtantinopel verjaagt, en paus Celeſtinus veroordeelde hem in 't volgende jaar op 't Concilie van Rome; en in 't jaar 421 wierdt hy op 't Concilie te Ephezen van 275 biſſchoppen in den ban gedaan. Of hy kort daarna geſtorven zy, dan of hy zich in een eenzame plaats begeven heeft, is onzeker. Zyne ſchriften zyn: *Confeſſio fidei, Zoſimo Papæ oblata; ad parentes epiſtola, ſive libelli tres ad virtutem hortatorii; Libellus in Carthaginenſi Concilio oblatus; Liber contra peccatum originale*, enz. *Marius Mercator in Commonit.* 2. *Auguſtin. de pecc. orig. c.* 2. 5. 6. 23. *de perfectione, de juſtitia &c. Baron. A. C.* 411. *ſeq. Uſſerius. Stellingfleet in Antiq. Britann. Cave hiſt. lit.*

CELESTRIS, (ANTONIUS) een Franciskaner monnik, uit een edel geſlacht te Palermo den 13 October des jaars 1649 geboren. Hy leeraarde te Rome en in verſcheide andere plaatſen in Italië de Philoſophie en Godgeleerdheit, en was provinciaal en generaal procurator van zyne orde. Men heeft van hem in druk: *Chriſtiana Catholica religio contra Gentiles, Hebræos & ſectarios demonſtrata; Tabula conciliorum generalium*, enz. Hy is overleden in zyne geboorteſtadt den 19 Maart des jaars 1706. *Bibl. Sicula.*

CELESTRIS, (JOSEPHUS) een Siciliaan, Doctor in de H. Godgeleerdheit; en een vermaard dichter. Hy heeft geleeft in 't jaar 1670, en geſchreven in 't Italiaanſch: *Aborto di Filoſofia all' inclita Reina, e real Maeſta della reina di Suetia. Bibliotheca Sicula.*

CELESTRIS, (VINCENTIUS) een Siciliaan, was een goed dichter en geſchiedſchryver, en leefde in 't jaar 1648. Hy heeft uitgegeven: *Theatrum Poëticum, in quo lepide referantur Elegiæ, Poëmata Sacra, & Epigrammata, de Sancto Gulielmo civitatis Siclis patrono hiſtoria; Mariale bellum*; enz. *Bibliotheca Sicula.*

CELESTYNEN worden zekere monniken genoemt, welker orde door paus Celeſtinus den V, nog kluizenaar zynde, in 't jaar 1244 is opgerecht, van Urbanus den IV in 't jaar 1264 goedgekeurt, en door Gregorius den X in 't jaar 1273, op 't tweede Concilie te Lion, werwaarts de voornoemde Celeſtinus te

te voet kwam, bevestigt. Deze orde breidde zich in weinig tyds in Italië zeer uit, en wierdt van koning Philips den Schonen in Vrankryk ingevoert. Deze gaf zynen gezant te Napels, Petrus de Sorte, bevel, by den generaal dezer orde aan te houden, dat hy twaalf monniken van deze orde in Vrankryk wilde zenden. Wanneer deze Celestynen in 't jaar 1300 aldaar aangekomen waren, gaf hen de koning twee kloosters. Naderhandt liet de Dauphin Karel in 't jaar 1352 nog zes andere derwaarts komen. *Chopin l.* II. *Monast.*

CELIDONIUS (Silnus) geboren te Palermo den 4 December des jaars 1661, was Doctor in de Godgeleerdheit. Te Rome heeft hy de eerste grond-beginselen gelegt van zyne studien, en voorts op de hogeschole te Calatrava gestudeert. Daar op heeft hy de Philosophie te Palermo, te Trepanum en te Messina opentlyk geleeraart; maar de Godgeleerdheit in zyne geboortestadt. Hy was vermaard van wegens zyne bekwaamheit in de redenkunde, en hadt eene goede kennisse in de historien. Hy heeft verscheide werken in het Italiaansch geschreven, maar die nog niet in het licht zyn gekomen, als: *Quadragesimale*; *Sabbati della santiss. Vergine*; *Panegyrici de Santi. Bibliotheca Sicula.*

CELION, of CELEUS, koning van Eleuza, was de vader van Triptolemus, die van Ceres den akkerbouw leerde. *Virgil. Georg. l.* I. *Ovid. l.* IV. *Fast.*

CELIUS, of CÆLIUS, een der zeven bergen van de stadt Rome, aldus genoemt naar Cælius Vibenna, koning van Toskane, de welke, naar men zegt, in persoon Romulus tegen den koning Sabinus, of de Latynen, te hulp kwam. Tullus Hostilius trok of sloot dezen berg binnen de stadt Rome, en liet 'er zyn paleis op bouwen. Men rechtte 'er naderhandt verscheide prachtige tempelen op, eenen voor den godt Faunus, een tweeden voor de godinne Venus, een derden voor den minnegodt Cupido, en een vierden voor den keizer Claudius. Tiberius gelastte, dat men aan den zelven den naam van *Augustus* zou geven, volgens het verhaal van Suetonius *kap.* 48. *Hofmanni Lex. Univ.*

CELIUS, of, gelyk anderen hem noemen, *Clodius van Terracina*, was uit een voornaam en oud geslacht, en wierdt in zyn bedde vermoord gevonden; en alzo zyne twee zonen naast aan zyne slaapkamer sliepen, wierden zy van dat feit verdacht gehouden, doch door de rechteren onschuldig verklaart, nademaal zy beide slapende, en de deur geoopent gevonden waren. *Val. Max. l.* VIII. *c.* 1. *ex.* 14.

CELIUS, (Marianus,) van Messina, een Jesuit, geboren in 't jaar 1595. Hy leeraarde behalven de gemeene wetenschappen de wysgeerte en de zedelyke Godgeleerdheit; gelyk hy ook den tydt van dertien jaren de heilige bladeren in 't openbaar heeft verklaart. Hy is in een hogen ouderdom overleden te Palermo den 11 November in 't jaar 1676, nalatende in het Italiaansch: *Instruttione prattica per ajuto de condemnati à morte. Bibliotheca Sicula.*

CELIUS. Zie CÆLIUS en COELIUS.

CELLARIUS, (Balthazar) een Luthersch Godgeleerde, wierdt den 10 October des jaars 1614 te Rothleben geboren, studeerde te Jena, Wittenberg en Helmstadt, schoon zeer behoeftig, met goeden voortgang, en wierdt vervolgens Predikant te Brunswyk, daar na generaal Superintendent, en ten laatsten Doctor in de Godgeleerdheit en hoogleeraar te Helmstadt, als mede abt te Mariëndal. Hy schreef: *Institutiones & Tabulæ Politicæ*; *Tabulæ Ethicæ & Physicæ*; *Disputationes variæ Theologicæ*, enz. en overleedt den 15 September des jaars 1671.

CELLINI, (Benvenuto) een Florentyn, geboren in den jare 1500, was een zilversmidt van zyn ambacht, en drong zich door zyne kunstige en sierlyke werken in de gunst van paus Clemens den VII, dies hem de zelve het kasteel St. Angelo, of Engelenburg, door de keizerschen belegert zynde, om te verdedigen onder anderen toebetrouwde, waar in hy zich, schoon daar niet toe opgebragt, echter zeer wel kweet. Hy geraakte nochtans naderhandt in ongunst by paus Paulus den III, om dat hy vry wat los in het spreken was, en wierdt in de gevangenisse geworpen. Hy wierdt evenwel weder ontslagen, en verworf naderhandt de genegenheit van François den I, koning van Vrankryk; maar begaf zich eindelyk weder naar zyne geboortestadt Florence. Hy muntte inzonderheit uit in het maken van gedenkpenningen, of medailliën, en in het beeldsnyden, en schreef in den jare 1568 twee tractaten in het Italiaansch aangaande het werken in goudt, en het beeldsnyden. Hy was ook een lidt der Florentynsche akademie, en overleedt den 15 February des jaars 1570.

CELLARIUS, (Christianus) geboortig van Isemberg, in Vlaanderen, was te Loven hoogleeraar der Griekssche tale, en gaf verscheide werken in rym en onrym in 't licht; onder anderen een gedicht van den oorlog, door keizer Karel den V in Hungarië tegen de Turken gevoert, welk werk in 't jaar 1533 in druk uitkwam. Hy hieldt ook eene redenvoering, genaamt, *Contra mendicitatem publicam, pro nova pauperum subventione*; waar over hy met de monniken in twist geraakte, die hem poogden te verketteren. *Val. Andr. Bibl. Belg. Miræus de script. sec.* XVI.

CELLARIUS, (Christoffel) een vermaard oordeelkundige, wierdt in 't jaar 1638 te Smalkalden geboren. Hebbende de gronden zyner studien gelukkig gelegt, vertrok hy in 't jaar 1656 naar Jena, en vorderde in zeven jaren aldaar zo veel, dat hem te Weissenfels zonder voor af gaande examen het ampt, om oopentlyk de heilige tale en zedekunde te leeraren, opgedragen wierdt. Van daar wierdt hy naar Weimar, verder naar Zeits, en naar Merseburg als Rector beroepen. Zyne naarstigheit in het onderwyzen der jeugt wierdt door een zoetvloejenden en zuiveren Latynschen styl geholpen. Daarenboven onderwees hy zyne leerlingen in de oude geschiedenissen en Geographie, bewyzende zyne stellingen uit de gedenkschriften der ouden zelve. Daar door wierdt hy zo vermaard, dat wanneer Frederik de I, koning van Pruissen, de akademie te Halle in Saxen stichtte, Cellarius als hoogleerar in de geschiedenissen en welsprekendheit derwaarts beroepen wierdt; en hoewel hy ondervinden moest, dat het getal zyner leerlingen niet groot was, wegens een algemeen verzuim van die nodige en nuttige wetenschappen, verslaauwde hy echter niet in zynen yver, maar poogde zyne weinige toehoorderen op allerlei wyze bekwaam te maken; en men heeft aangemerkt, dat hy gedurende zyn gansche hoogleeraarschap maar een eenigen nacht buiten Halle geweest is. Uit aanmerking van deze zyne zonderlinge naarstigheit wierdt hy bestierder van 't collegie der beschaafde letteren gemaakt, waar in hy zodanige mannen poogde te bevorderen, die naderhandt in staat konden zyn om anderen te onderrichten, hoewel de zulke toen vry dun gezaait waren. Dus door het doen van openbare lessen niet te zeer belemmert, deedt hy in 't algemeen door 't schryven van geleerde werken veel dienst. Getuigen daar van zyn, nevens de *Thesaurus* van Faber, door hem vermeerdert, zyn *Antibarbarus* en *Orthographia Latina.* Hier over raakte hy met Borrichius in een pennestrydt, hoewel zy malkander met gematigtheit behandelden; doch na de doodt van Olaus Borrichius wierdt het verschil van Andreas Borrichius met vry meer hevigheit voortgezet. Veel werks maken de geleerden van zyne *Notitia orbis antiqui*, en het is te beklagen, dat hy door zyne doodt belet is geworden om zyne *Geographia medii ævi* te voltoojen. Zyne andere werken zyn: *Historia universalis*; *Antiquitates Romanæ*; *Elementa Astronomica*; *Rabbinismus & Chaldaismus*; *Grammatica Latina*, enz. Hy heeft verscheide Romeinsche schryvers uitgegeven, en met aantekeningen opgeheldert, als: *Julius Cæsar*, *Prudentius*, *Ciceronis Orationes & Epistolæ*, *Paterculus*, *Curtius*, *Silius Italicus*, *Lactantius*, en andere, als mede *Cunæi Orationes.* Hy is overleden den 4 Juny des jaars 1707, hebbende grote pyn van het graveel uitgestaan. Joh. Georg Walch heeft alle zyne byzondere Verhandelingen of Dissertatiën in den jare 1713 byeen doen drukken en in het licht gegeven, hebbende voor de zelve een omstandig verhaal van het leven en de werken van Cellarius geplaatst.

CELLARIUS, (Jakob) een geleerd man van de XVI eeuwe, was hoogleeraar in de zedekunde en welsprekendheit in het doorluchte school te Lavingen, en gaf de *Thesaurus Ciceronianus* van *Nizolius* veel vermeerdert in het licht.

CELLARIUS, (Johannes) de eerste Luthersche Superintendent te Dresden, wierdt in den jare 1496 geboren. Hy gaf te Loven, Mentz, Tubingen, en Heidelberg in het openbaar lessen over de Hebreeusche tale, en wierdt vervolgens eerst te Wittenberg, en daar na te Leipzig openbaar hoogleeraar in die sprake. Hy was naast Luther een der eersten, die de Hervorming met yver voortzetten, het welk den Raadt en de burgery te Frankfort aan den Mayn bewoog om hem tot Predikant te beroepen, waar na hy tot Superintendent te Dresden verkoren wierdt, daar hy den 21 April des jaars 1542 is overleden. Hy heeft geschreven: *Isagogicon in Hebræas litteras*; *Tabulæ Declinationum & Conjugat. Hebr.*; *Epistola ad Wolfg. Fabricium de vera & constanti serie Theologicæ disputationis*, enz.

CELLARIUS (Martinus.) Zie BORRHAUS.

CELLARIUS, (Salomon) een zoon van den beroemden Christoffel Cellarius, wierdt te Zeitz in den jare 1676 geboren, tot Licentiaat in de geneeskunde verheven, en overleedt in den jare 1700. Hy heeft geschreven de *originibus & antiquitatibus medicis*, welk werkje in de by malkander gedrukte Verhandelingen van zynen vader is ingelascht.

CELLERFELD, of *Zellerfeld*, is een bergstadt op den Hartz, die eertyds door de vorstelyke huizen Brunswyk-Hannover, en Brunswyk-Wolfenbuttel in gemeenschap bezeten wierdt. Zy is naby Clausthal, twee of drie mylen Zuidwaarts van Goslar, gelegen.

CELLE, in het Latyn *Cella*, een woordt, het welk van ouds verscheide betekenissen heeft gehad. Namentlyk, het zelve betekende voor eerst eene boeren hutte. Ten tweede wierdt het genomen voor een kerker, gelyk in het tweede Synode van Tours (*cap.* 19), alwaar bevolen wordt, dat de priesters, die zware misdaden begaan hebben, in een *celle*, of kerker, zullen opgesloten worden. Ten derde wierdt 'er door verstaan het bisschoppelyk paleis, als in het Synode van Merida, en in eene wet van den keizer Emanuël Comnenus (*cap.* 7.) Ten vierde betekende het een binnekamer van den bisschop, of van een klerk, gelyk in de tweede kerkvergadering van Arles (*can.* 4), alwaar den diakenen, priesteren, en bisschoppen verboden wordt eenige jonge dochters binnen het *Cellarii secretum* te laten komen. Dus wordt het woordt *Cella* genomen in het Synode van Agde, in het tweede van Tours, in het tweede en vierde van Orleans, enz. By de Grieken is *Cella* ook genomen geweest voor de kamer van den keizer, of den patriarch; en daar van is die hoogdravende eernaam van *Syncelli* gekomen, waar door de gemeenzaamste huisgenoten van den keizer of patriarch betekent worden. Verder is die eigen naam van Cellen aan de kamers der monniken, en nog eigentlyker aan de woningen der kluizenaren toegepast geweest, als zynde maar kleine en geringe kamertjes. By de Romeinen waren *Cellæ* niets anders dan kleine woonplaatsjes of kamertjes der slaven, als Torrentius, schryvende over deze woorden van Horatius:

Huc

Hut prius angustis ejecta cadavera cellis

verzekert; en Suetonius zegt ook in het leven van Vitellius: *Confugit in cellulam janitoris*, dat is: *Hy liep in het kamertje van den portier*; en dit is de vyfde betekenis van het woordt *cella*. Ten zesde is het ook gebruikt om een volkomen klooster te betekenen. In dien zin vindt men het zelve gedurig gebruikt door Lodewyk den Goeden, en door zynen zone Lotharius in zekeren openbrief, houdende aan Jonas, bisschop van Orleans, en staande by Lucas Dachery (*Tom.* VIII); want daar wordt de abdy van S. Maximus dikwils eene celle (*cella*) genoemt. Zo ziet men ook, dat de grote abdy van S. Gallus by de oude schryvers menigmalen vermeld wordt onder den naam van celle. Den zelven naam heeft Gregorius de Grote in het leven van S. *Benedictus* (*cap.* 9) gegeven aan de vermaarde abdy van Cassino, en aan meer andere abdyen, het welk daar ook uit blykt, dat paus Zacharias, in de Griekſche vertalinge van die boeken, het woordtje *cella* altydt vertaalt door het Griekſche woordt *Monasterion*, of klooster. De zevende betekening van dit woordt staat onder anderen aangehaalt by Aubertus Miræus in zyne Nederlandſche Jaarboeken (*fol.* 673), daar hy schryft, " dat onder de voornaamste abdyen van Neder-„ landt doorgaans gestaan hebben eenige kleine kloostertjes, of „ cellen, *Præpositura*, of prioryen, genoemt, die doorgaans van „ twee of drie monniken bewoont wierden"; en dit is ook al eene oude betekening. Zo vindt men by Marculphus een duidelyk onderscheidt gemaakt tusschen het klooster en de cellen van het klooster. Dus schryft Lupus, abt van Ferrieres, aan den abt van S. Denys: *Uwe Celle die Cor genoemt wordt*, enz. De oversten van zodanige cellen waren gene abten, maar oversten (*præpositi*), of prioren, en stonden, gelyk reets gezegt is, onder den abt van de abdye. Evenwel heeft Lupus in den laatstgemelden brief den tytel van abt eershalve gegeven aan iemandt van zyne bloedverwanten, die de overste was van zo eene celle: want die cellen waren een soort van kleine abdyen, en vervolgens zou men de oversten in een zekeren zin abten hebben kunnen noemen.

Deze cellen wierden met den tydt wel abdyen, te weten als de goederen genoegzaam vermenigvuldigden; en de abdyen veranderden ook wel in cellen. Zo schryft Udalricus, de XXV abt van Laurisham, dat Aldenmunster de moeder is geweest van de abdye van Laurisham, en nu eene celle was geworden, daar Laurisham, eerst eene celle geweest zynde, nu in eene treffelyke abdy verandert was. Zo is de vermaarde abdy van Cluny eerst alleen eene celle van de abdy van Gigniac geweest, gelyk Sigebertus van Gemblours op het jaar 895 getuigt, enz.

Maar wat de eerste opkomst van zodanige cellen betreft, daar over is al eenig verschil. Christophorus Brouwerus schryft in zyne *Oudheden van Fulda* (*lib.* I, *cap.* 7), dat als de abdyen vele erven, landeryen en hoeven gekregen hadden, de oude monniken goedgevonden hebben, monniken, die ook priesters waren, in de vruchtbaarste en beste landsdouwen aan te stellen, en daar kerken op te rechten, om op de dienaren aldaar in het geestelyke te passen, en om de landbouwers wel te bestieren. Deze priesters, zegt hy, wierden *Præpositi* (oversten) genoemt, en hun ampt was, naar de wyze der oude parochie-priesteren, de kost, en alles, dat tot de kost en kleding behoort, aan de abten van Fulda te bezorgen. enz. Dit is ook het gevoelen van Benedictus Haftenius in eene verhandelinge van de cellen der monniken. Wat voorts het verschil aangaat, namentlyk, of de goederen van die cellen de grote abdyen toekwamen, dan of de zelve hare eige goederen en landeryen hadden; als mede een tweede verschil, te weten, of zodanige monniken, de welke in die cellen gestelt wierden, daar regte pastoors zyn geweest, en of die cellen rechte parochiekerken waren, de weetgierigen, en die 'er aan gelegen legt, kunnen dit omstandig en geleerdelyk verhandelt vinden door den naaukeurigen en doorlezen Aantekenaar op *Batavia Sacra*, in het *II Deel*, *bladz.* 26, enz. Men zie ook den zelven geleerden Schryver aangaande de cellen, die de monniken ergens op hunne landgoederen staan hadden, en de verscheide redenen, om welke zommige monniken naar zodanige cellen gezonden wierden, in zyne aantekeningen op de *Beschryving van het Utrechtsche Bisdom*, het *III Deel*, *bladz.* 79, enz.

CELLEBROERS. Zie ALEXIANEN.

CELLON, anders CHELLON. *Judith* II, ℣. 13: "En de „ kinderen Israëls, die daar woonden aan de woestyne des lands „ Chellon"; en ℣ 14: „ Hy trok over den Euphrates en kwam „ in Mesopotamië". Het landt Cellon schynt tusschen Arabië, daar de Ismaëliten wonen, en den Euphraat, wanneer men naar Mesopotamië den weg neemt, te leggen. *Sanson. Halma Geogr. Woordenb.*

CELLOTIUS (LODEWYK) was geboortig van Parys, en tradt in 't jaar 1605 in de societeit der Jesuiten. Hy was een kenner der Griekſche tale, en na dat hy te Rumois en Fleche Rector geweest was, wierdt hy provinciaal van Vrankryk, en stierf in 't 70 jaar zyns ouderdoms in den jare 1658 in zyne geboortestadt, nalatende de volgende schriften: *Opera poëtica*; *Horarum subsecivarum Liber singularis*; *De Hierarchia & Hierarchis*, *inf.* *Alegambe Bibl. S. J.*

CELMIS, of CELMUS, was de opvoeder van Jupiter, die, naar 't zeggen der dichteren, in een diamant verandert is: want wanneer Jupiter nog jong was, beminde hy Celmus zeer, maar hebbende zynen vader Saturnus uit het ryk gejaagt, en horende, dat Celmus zich hadt laten ontvallen, dat Jupiter sterflyk was, veranderde hy hem in een diamant. *Ovid. Metam.* IV. *fab.* 7.

CELMIS was een der Cureten, of Corybanten, die van zyne broederen verjaagt wierdt, na dat hy, volgens het zeggen der dichteren, de moeder der goden beslapen hadt. Hy verstondt de kunst om het yzer hard te maken, het welk gelegenheit tot een spreekwoordt gegeven heeft. *Scalig. in Euseb. Palmerius in Marm. Arundel.*

CELORICO. Zie SELORICO.

CELRED, of CEOLRED, was koning van Mercië in Engelandt, en opvolger van Ethelred. Hy gaf vele preuven van zyne dapperheit in den oorlog tegen Inax, den koning der West-Saxen; doch moest door zyne doodt in 't jaar 717, zynde het achtste zyner regeering, ondervinden, dat zyne hope, om zyn ryk verder uit te breiden, verydelt wierdt. *Beda Hist. Angl.*

CELRIC, de vierde koning der West-Saxen in Engelandt, leefde in de XVI eeuw, en was de opvolger van zyn broeder Geaulin. Hy stierf, na dat hy zes jaren met veel voorzichtigheit geregeert hadde. *Beda & Virgil. Hist. Angl.*

CELSI, eene der oude adelyke familien van Venetië. In 't jaar 1268 wierdt *Nicolaus Celsi* procurator van S. Marcus gemaakt. In 't jaar 1361 was *Laurentius Celsi* kapitein van de Golf; en aangezien hy ter zelver tydt, als de Doge Johannes Delfino stierf, eene overwinning op die van Genua behaalde, wierdt hy met eenparigheit van stemmen tot des zelfs opvolger verkoren. In dien tydt rebelleerden de inwoners van Kandië, en maakten een hertog; doch hy bragt hen weder tot gehoorzaamheit. Zyn vader *Marcus* beleefde de verheffing van hem tot hertog van Venetië, en ook zyne doodt. Met den uitgang der XII eeuwe was deze familie zeer vermindert. *Palatii fasti ducales. Amelot de la Houss. Hist. du gouvern. de Venise p.* 538.

CELSUS was een Philosooph van de secte der Epicuristen, en leefde in de tweede eeuwe onder den keizer Adrianus. Lucianus droeg hem zyn boek, genaamt *Pseudomantis*, op. Hy zelf schreef een boek tegen de Christenen, onder den naam van *Discursus verus*, dat van Origenes wederlegt is. Celsus beloofde nog een ander werk te zullen in 't licht geven, waar in hy wilde aantonen, hoe men volgens de regelen der Philosophie behoorde te leven; maar het is onzeker, of men het zelve ooit gezien heeft. *Origenes contra Cels. Euseb. Hist. Eccl. lib.* VI. *cap.* 16. *Baron. an.* 132. *Volaterr. Anthropol. lib.* XIV. *Gassend. vita Epicuri lib.* II. *cap.* 6. *Cave Hist. lit. p.* 45.

CELSUS. (APULEJUS) Zie APULEJUS CELSUS.

CELSUS, (AURELIUS CORNELIUS) een geleerd Romein, leefde in de eerste eeuw onder den keizer Tiberius. Hy was van de secte van Asclepiades, en niet alleen in de geneeskunde wel ervaren, maar heeft ook, naar 't getuigenis van Quintilianus, verscheide werken in de Rechtsgeleerdheit, Philosophie, krygskunde en landbouw geschreven. Van alle zyne schriften zyn nog 8 boeken *de Re Medica*, en het zesde deel *de Artibus* voorhanden, die zamen zo sierlyk geschreven zyn, dat hy de Cicero der geneesheeren, en de Latynſche Hippocrates verdient genaamt te worden. Theodorus Janssonius van Almeloveen heeft in 't jaar 1687 *Celsus de Re Medica cum notis variorum* te Amsterdam in 't licht gegeven, welke druk geprezen wordt. *Quinctil. l.* IX, X, & XII. *Vossius de Phil. cap.* 12. §. 4. *Castellan. Vit. Med. Fabric. Bibl. Lat.*

CELSUS, (CAJUS TITUS CORNELIUS) een dwingelandt, wierp zich in Afrika onder den keizer Gallienus in 't jaar 265 op. De Afrikanen bewogen hem, den keizerlyken tytel aan te nemen; doch hy wierdt zeven dagen daar na door Galliena, nicht des keizers, omgebragt. Zyn ligchaam wierdt van de inwoners van Sicca den honden voorgeworpen, en zyn beeldt aan de galg gehangen, 't welk toen een nieuw soort van straffe was. *Trebell. Pollio in Vit.* XXX. *Tyrann.*

CELSUS, (JUVENTIUS) een Rechtsgeleerde, leefde in de II eeuwe, en diende Ducenus Verus, burgermeester van Rome, met goeden raadt. Hy was het hoofdt der secte van Proculus, na de doodt van Pegasus, en liet een zoon, ook *Celsus* genaamt, na. *Forsteri Hist. Jur. l.* II. *c.* 66. *Grotius in vit. ICt. l.* II. *c.* 2.

CELSUS (P. JUVENTIUS) was de zoon des voorgaanden, en insgelyks een Rechtsgeleerde, de secte van Pegasus toegedaan. Hy wierdt in 't jaar 129 burgermeester van Rome, eerst onder den keizer Trajanus, daar na onder Adrianus, wiens Raadt hy geweest is. Zyne schriften zyn: *Digestorum Libri* XXXIX; *Institutionum libri* XX; *Epistolarum libri* XI; *Quæstionum libri* XIX; *Commentariorum libri* VII. *Forsterus l.* II. *c.* 66. *Bertrandus de vit. ICt. l.* I. *c.* 10. *Grotius de vit. ICt. l.* II. *c.* 3. *Fabricii Bibl. Lat. in append. p.* 111.

CELSUS (MARIUS) wierdt ten tyde van den keizer Galba tot burgermeester van Rome verkoren, van den keizer tot het leger in Illyrië gezonden, en tot een van zyne veldheren gemaakt. Onder keizer Otto was hy een der voornaamste generaals, en hadt het bevel over de ruitery. Onder Vitellius behieldt hy de burgermeesterlyke waardigheit. *Tacit. Hist. Lib.* I. & II.

CELSUS (PUBLIUS) was in 't jaar 113 burgermeester van Rome met C. Claudius Crispinus. Hy is misschien die gene, die een zamenzweering tegen keizer Adrianus verwekte, en om die oorzake omgebragt wierdt. *Spartianus in Hadriano.* enz.

CELTEN, oude Duitsche volkeren, oorspronkelyk van de oude Scythen, nakomelingen van Gomer en Magog, zonen van Japhet, en gelyk Gomer drie zonen hadde, Askenas, Riphat en Togarma, zo oordeelt men, dat van deze zyn voortgesproten de oude Scythen, of tent-bewoonders, als ook de Cymmeriërs, Phrygiërs, Mysiërs, Bythiniërs, Askaniërs, Sarmaten, Alemannen, of Duitschers, en Gallen. Salmasius en anderen hebben aangetoont, dat het Noorder Scythië meest alle die volkeren met hunne talen heeft opgegeven, of uitgestoten, die Europa, en zommige deelen

len van Asië, hebben overstroomt; gelyk ook Hadrianus Junius, Hornius, Cluverius, en Adriaan Scrieck, heer van Rodorne, en meer andere geleerden van gevoelen zyn, dat de Cimbren, Celten, Tuitsen, of Duitschen, volkeren uit Scythië oorspronkelyk zyn, en waarom men ook Κελτο σκυται, *Celtische Scythen*, leest by Strabo *lib.* I, welke de heer Adriaan Scrieck toont dat zich tot aan de Noordzee hebben uitgestrekt, *in Orig. Celt. l.* I, *n.* 30, *& in Indice* I. Zie dadelyk op 't woordt CIMBREN nog nader.

Wegens den oorsprong der benoeminge dezer Celten verschillen nu de geleerden. Velen menen, dat de Celten, of Kelten, zo veel zyn als *keltige* of koude landbewoners, wyl *koude*, of *kolde*, by de Duitschers zou zyn zo veel als *kelte*, *kalte*, gelyk ook *kilden*, of *kelden*, beduidt *kout zyn*, als Kilianus bericht: waar van daan Abram Mylius zegt, dat *Celta*, of *Kalta*, of *Kilte*, is *vir robustus & validus*, dat is, *een fors*, of *sterk en vast man*, wyl 't koude Noorden vaste en sterke mannen opgeeft. Zie Mylius *de Lingua Belgica cap.* 21. En van dit gevoelen was ook de heer Adriaan Scrieck, zeggende: de volkeren van Europa, om dat die van 't Noorden zyn, zyn genoemt Κελταὶ, *Kelten*, van *koude*, wyl *kelt frigus*, *koude*, beduidt, en zy van 't koude Noorden zyn gekomen, gelyk in 't tegendeel de *Ethiopiërs* van hunne gelegenheit naar 't warme of heete Zuiden zouden genoemt zyn *aet-i-oppen*, *calentes*, *flagrantes superiores*, dat is: *heet-oppen*. Zie *Scrieckii præfat. pag.* 7, *& Orig. Index* I, *in voce* Celtæ, *& Origin. Celticar. lib.* I, *n.* 49.

Doch de heer Outhof zegt in zyn *Verhaal van de Watervloeden*, dat deze afleiding al te koud is, en ze kan by hem al zo min gelden als de benaming van *Celten* af te halen van *geldt*, *pecunia*, of *gelten*, dat is in *waarde zyn*, als Junius bericht *in Hist. Batav. cap.* 21. Hy oordeelt derhalven, dat gelyk de Scythen van 't Hebreeusch, de tale van hunnen voorvader Gomer, benoemt zyn, en gelyk de Celten en Galaten, waar van daan de oude Gallen, van de Scythen oorspronkelyk zyn, zo ook de benoeming der *Celten*, of *Kelten* van 't Hebreeusch, of ten minsten van 't Chaldeeusch, moet gehaalt worden, namentlyk van חלתא, *Chalta*, of *Chelta*, zo veel als *saffraan-koleurig*, van חלת, *Chalath*, *saffraan*, of *geel*, als Bochart aanwyst, als mede Buxtorf, hoe חלת חריין is, *wilde saffraan*, waar van daan hy ook bericht, dat het Grieksche Κάλθη, *Kalthe*, komt, of *Caltha*, dat is *een saffraan-koleurde bloem*, of *goudbloem*, welke van eene goudgeele koleur is. Zie *Bocharti Phaleg lib.* III. *c.* 6. *Buxtorfii Lexic. Talmud. col.* 779. *Joh. Bodæi Stapel not. in Theophrasti Hist. Plant. lib.* VII, *cap.* 8, *pag.* 822. Verder toont die Schryver, dat de oude Duitschers *Gallen* en *Celten* waren, en genoemt wierden τὰ ξανθὰ ἔθνη, *het geheele volk*, ξαντότριχες, *geelhairig*, waar door zy te gelyk aangenaam en ook verschrikkelyk waren, gelyk Clemens de Alexandryner *Lib.* III *Pædag. cap.* 3 zegt: *Zommige volkeren, als de Celten en Scythen, worden gekamt, maar niet opgesmukt; want het lange haair van den Barbaar heeft iets verschrikkelyks, en die geele koleur dreigt den oorlog, wyl deze koleur het bloedt na by komt.* Dus zeide ook Ammianus Marcellinus (*lib.* XV, *pag.* 60). *Meest alle Gallen*, (welke hy *pag.* 58 *Celten* noemt) *zyn van eene hoge gestalte, en blank en roodglanssig, en door de barsheit van hun gezicht verschrikkelyk.* Gelyk ook Eustatius over Dionysius zeide, hoe de Gallen in gedaante, gedrag en zeden naby de woestheit, langheit en geelachtigheit kwamen. Claudianus zeide ook *in Ruffin. lib.* II, *vs.* 110:

Inde truces flavo comitantur vertice Galli.

Dat is: *Daarna volgen de barsche Gallen met geel haair.* 't Zelve getuigden Strabo, Hieronymus, en anderen ook van de Gallen, oude Duitschers en Celten; die zulk een behagen in geel haair hadden, dat zy daar toe zekere zeep gebruikten, als Schedius in zyn boek *de Dis Germanis Syngr.* II, *cap.* 4 aanwyst, en Martialis daar ook op zag met te zeggen:

Caustica Teutonicos accendit spuma capillos.

Dat is: *Het brandend schuim ontsteekt de Duitsche haairen.* En zo zeide ook Tacitus van de Duitschers: *Rutilæ comæ*, *magna corpora*, *ad impetum valentia*, dat is, *dat zy ros van lange haairen, groot van ligchaam, en krachtig tot geweldt waren*: zo dat het zelve van de Duitschers en van de Celten gezegt wordt, wyl de Duitschers om gemelde reden *Celten*, zo veel als ros, of geelhaairig, genoemt wierden; welke Duitschers, of *Germani*, Cluverius ook toont, dat van Gomers zone Askenas komen; want Askenas, zegt hy, is de vader der Celten, dat is Illyriërs, Germanen, of Duitschers, Gallen, Hispaniërs, en Britanniërs. *Cluverius de antiq. German. lib.* I, *cap.* 15.

Het is dan een grote misslag van zommige geleerden, als ook van den wydberoemden heere Perizonius, den eersten oorsprong van den Celtischen name met *Strabo, lib.* IV, van 't Narboneesche Gallië of Vrankryk te halen, en te zeggen, dat de Grieken door misverstandt den naam van Celten aan de Duitschers hebben toegeëigent, aangezien de Celten, Cimbren, Duitschers, enz. niet uit Vrankryk, maar uit de oude Scythen, oorspronkelyk zyn, en de Duitschers met den name van Celten zyn benoemt om hun lang, ros of goudgeel haair en koleur. Zie *Perizonii not. ad Ælian. Var. hist. lib.* XII. *cap.* 23. en *G. Outhofs Verhaal van alle Watervloeden pag.* 128, 129, *tweede druk.*

CELTES, (CONRADUS PROTUCIUS) een voortreffelyk dichter en Polyhistor in Duitschlandt, wierdt te Zwynfurt in Frankenlandt in 't jaar 1459 den 22 Maart geboren. Hy hadt zo groot eene genegenheit tot de studiën, dat hy tegen den zin zyner kinderen naar Keulen vertrok, alwaar hy zich op de taalkunde en Godgeleerdheit toeleide. Voorts bezocht hy Heidelberg, Erfurt, Leipzig en Rostok, onderwyzende reets anderen, waar door hy gelegenheit kreeg om te kunnen bestaan en verder te reizen. Naar Italië reizende hoorde hy te Padua Calphurnius Ereticus, te Ferrara Quarinus, te Bononië Philippus Beroaldus, te Florence Ficinus, te Venetië Sabellicus, en te Rome Pomponius Lætus. Van Rome reisde hy over Venetië, Illyrië, en Hungarië naar Polen, en oeffende zich aldaar in de sterrekunde onder Albertus Gutus. Van daar wederkerende wierdt hy by Frederik, keurvorst van Saxen, bekend, op wiens recommendatie keizer Frederik de III hem den 1 May des jaars 1491 onder den rang der gekroonde poëten stelde. Hy is de eerste onder alle de Duitschers, die deze eere gehad heeft. Hier op reisde hy verder door gansch Duitschlandt, en bezocht alle de universiteiten. Eindelyk maakte hem keizer Maximilaan de I hoogleeraar in de dichtkunde te Wenen, en gaf hem de macht om andere poëten te kronen, willende voorts, dat de poëzy de vyfde faculteit op de Universiteit te Wenen zyn zou. Dit geschiedde den laatsten October des jaars 1501, waar van het keizerlyke Diploma by *Goldastus* gevonden wordt, waar van Lambecius ook gewaagt. Hy stierf te Wenen den 4 February des jaars 1508, nalatende den roem, dat hy niet alleen de dichtkunde, maar alle andere beschaafde letteren in Duitschlandt ingevoert hadde. Voornamentlyk hadt hy eene grote genegenheit, om de Duitsche historie op te zoeken en te verklaren, het welk eene der voornaamste oorzaken van zyne veelvuldige reizen was; want hy hadt voorgenomen, een werk onder den name van *Germania illustrata* in 't licht te geven, en niet alleen alle oude historieschryvers, die hy in de bibliotheken gevonden hadt, zamen te laten drukken, maar ook zelf iets, rakende de Historie van Duitschlandt, te schryven. Een proef hier van zyn de schriften van *Rosvitha*, die van hem in zeker klooster der Benedictynen gevonden, in 't licht gegeven, en aan Frederik, keurvorst van Saxen, opgedragen zyn. Hy wilde ook tot bevordering der studiën eene zekere societeit der geleerden oprechten, waar van de oorsprong onzeker is; hoewel het uit zyne schriften blykt, dat zulks reets, toen hy te Heidelberg was, en dus lange voor zyne kroning tot poëet, zyn begin genomen heeft. Op zyne reizen poogde hy ook deze societeit te vermeerderen. Ze wierdt *Sodalitas literaria Rhenana*, en *Sodalitas Celtica* genaamt. Vele geleerden waren leden van de zelve, als Johannes Camerarius van Dahlburg, bisschop van Worms, president der societeit, Johannes Trithemius, abt van Spanheim, Melchior Mellerstadius, Eitelwolf van Stein, en anderen. Ook hadt deze societeit grote privilegiën van keizer Maximiliaan en het gehele Roomsche ryk; voornamentlyk het privilegie der drukkery; dus zyn de werken van Rosvitha *cum privilegio Societatis Celticæ* in 't jaar 1501 gedrukt. De zelve societeit heeft ook het leven van Celtes in 't licht gegeven, dat voor zyne gedichten gevonden wordt. Onder zyne schriften zyn: *Libri Amorum*; *quatuor vitæ Circuli*, *secundum Pythagoræos*; *quatuor libri Carminum*; *quinque libri Epigrammatum*; *Parnassus biceps*, enz. *Adam in vitis Germ. Philos. Vossius de Hist. Lat. l.* III. *c.* 10. *p.* 641. *Lottichius Bibl. poët. P.* III. *p.* 8. *seq. Goldastus T.* III. *Const. imp. fol.* 482. *seq. Lambecius lib.* II. *de Bibl. Vind. Birken Oestenr. Ehren-spiegel in Friderico* III. *Tentzelius Monatl. Unterr. an.* 1639. *Febr. p.* 90. *& Dec.* 963. *& seq. Freherus in Theatro. Gundling Obs.* I. *de vita Celtis.*

CELTIBERIERS wierden die Celten genaamt, die, wanneer zy uit Gallië in Spanje getrokken waren, zich langs de rivier Ebro nederzetten, en zich met de Iberiërs eerst in Aragon, daar na ook in Castilië, vereenigden. Het waren zeer dappere zoldaten, en wederstonden de Romeinen en Carthaginenzen zo kloekmoedig, dat zy by Florus *robur Hispaniæ*, dat is, *de sterkte van Spanje* genaamt worden. *Diodor. l.* VI. *Strabo l.* IV. *Plin. l.* III. *c.* 1. *Livius l.* V. *Flor. l.* II. *c.* 17. *Mariana Hist. Dupleix l.* II. *des memoires des Gaules c.* 41. *seq. Nonius c.* 48. *Hisp. Merula.*

CEMELE, een verwoeste stadt aan 't Alpische gebergte, niet verre van Nizza in Provence gelegen. De naburige berg Cemenus heeft haar dezen naam gegeven, en ze wierdt mede tot Gallië gerekent. Plinius en Ptolomæus noemen ze *Urbs Vidiantinorum*. Het was de hoofdstadt en setel der gouverneurs over het aan zee gelegene Alpische gebergte. De oude Romeinen hebben deze plaats ook bewoont, gelyk uit de oude opschriften en graven blykt. Maar hoe groot deze stadt oudtyds geweest zy, getuigen de overblyffelen van een amphitheater, of schouwburg, de ontdekte waterleidingen, en overblyffelen van den tempel van Apollo. Alhier was eertyds een bisschoppelyke setel, waar op vele vermaarde mannen gezeten hebben, als S. *Pontius*; *Amantius*, *Valerianus*, *Anxamius*, enz. Eindelyk wierdt Cemele in de XVII eeuw door de Gothen en Vandalen verwoest; hoewel anderen zeggen, door de Longobarden en Saracenen, in de VII of VIII eeuw. De bisschoppelyke setel is naar Nizza verplaatst, dat een slecht plaatsje was, zo lang Cemele bloeide, maar althans aanzienlyk is. *Jofredi hist. des Eveq. de Nice. Sammarth. Gall. Chron. T.* III. *Guesnay Hist. de Marseille. Godeau Hist. Eccl. T.* III. *l.* III. *n.* 6. *Theoph. Rainald. in defens. Valeriani c.* 1 *seq.*

CEMENTARIUS, (ALEXANDER) bygenaamt *Theologus*, dat is *de Godgeleerde*, was een geleerd Engelschman, die in 't jaar 1209 opentlyk leerde, dat Christus aan Petrus maar het gezag in geestelyke zaken gegeven hadt, en dat by gevolg de paus zich te onrecht eenige wereldlyke macht aanmatigde. *The compleat history of England vol.* I. *p.* 169.

CENALIS, (ROBERT) bisschop van Avranches in Normandië, was van Parys geboortig, en wierdt aldaar in 't jaar 1513 Doctor in de Sorbonne. Koning François de I was hem zeer genegen, en gaf hem het bisdom van Vence, dat hy weder varen liet, om dat van Riez aan te nemen, alwaar hy de synodale besluiten in 't licht gaf. In 't jaar 1532 wierdt hy bisschop van Avran-

Avranches. Hy schreef eene Historie van Vrankryk, die hy nevens eene Kerkelyke Historie van Normandië in 't licht gaf. Ook gaf hy een werkje tegen het *Interim*, vandemaaten 't gewicht, en een onder den name van *Larva Sycophantica in Calvinum*, nevens meer andere uit. Hy stierf te Parys in 't jaar 1560. *Possevin. in App. Genebrard. in Chron. Spondan. in Annal. Berthel. de Episc. Rejens. Sammarth. Gall. Chron.*

CENCHREEN, een zeehaven van Corinthus in den Archipel, alwaar de Apostel Paulus zich het hoofdt liet scheren, om de belofte, die hy gedaan hadt, te betalen. De haven is zeventig stadiën van Corinthus af gelegen. Men leest 'er van *Hand.* XVIII. 18. en *Rom.* XVI. 1. *Plinius, Strabo* en *Ptolomæus* maken 'er ook gewag van.

CENCHRIS, *Cingra*, was de gemalin des konings van Cyprus, en de moeder van Myrrha, en stofte zo zeer op de schoonheit van hare dochter, dat ze de zelve boven die van Venus verhief. Doch dit verbitterde Venus dermaten, dat ze Myrrha op haren vader verlieft maakte, en van hem liet bezwangeren. Myrrha, om deze schande te verbergen, begaf zich in een woudt, en wierdt aldaar van Venus in een boom verandert, waar uit Adonis gesproten is. *Hygin. fab.* 58. De uitlegger van Theocritus verhaalt deze fabel met andere omstandigheden, leggende de schuldt op Myrrha.

CENCI, (BALTHAZAR) een Romein, was eerst pausselyke kamerheer en onder-legaat te Avignon, doch wierdt in 't jaar 1697 buiten zyn vermoeden door paus Innocentius den XII met den kardinaalshoedt begiftigt. Deze paus ontboodt hem in 't geheime Consistorie, en wanneer Cenci naar gewoonte al knielende het pausselyk bevel verwachtte, wierdt hy gelast op te staan; en de paus haalde hem een muts, die hy by de verheffing van kardinalen in 't jaar 1695 overig gehouden hadt, voor den dag, en zette hem die op het hoofdt. Ter zelver tydt wierden hem twee ryke abdyen en 't aartsbisdom Fermo gegeven, alwaar hy den 26 May 1709 overleedt, oud zynde 65 jaren. *Haell. relation*, 1709. *Einleitung zur heut. Hist. T.* II. *p.* 1459.

CENDEBEUS, een veldheer onder koning Antiochus Sidetes, viel in 't Joodsche landt, doch wierdt door Johannes, zone van Simon, uit het geslacht der Macchabeen, op de vlucht geslagen. I *Macchab.* 16. *Salian. A. M.* 3918.

CENE, volgens Eusebius en Hieronymus een landt der vorsten van Edom. Maar nergens in de H. Schrift vindt men *Cene* voor een landt in Idumea beschreven. Het schynt eer de naam van een vorst in Edom te zyn; zo dat het geen naam van eene plaats is, maar van eenen man, of vorst, die daar geheerscht heeft, en waar van *Genes.* XXVI, ✝. 11, 15, enz. gewag wordt gemaakt. Het zou echter kunnen zyn, dat naar en van hem een gedeelte van Edom den naam hadt behouden. Maar Eusebius schynt alle namen der Idumeësche vorsten voor namen van steden genomen te hebben. *Bonfrerius. Halma Geogr. Woordenb.*

CENEDA, by de Latynen *Ceneta*, en *Ceneda Agathia*, een kleine, maar welgebouwde stadt, gelegen op een heuvel in de Mark van Trevigo, tusschen die stadt en Belluno, en onder het gebiedt der Venetianen. Het bisdom van Ceneda staat onder Aquileja.

CENERETH, of CINNERETH, *Kinnereth*, enz. eene stadt in den stamme Naphthali, aan de zee of 't meir Genezareth. *Jos.* XIX, ✝. 35. Dit meir wordt 'er ook de *zee Cenereth*, *Cinnereth*, en *Genezareth*, in de H. Schrift naar genoemt. Hieronymus zegt, dat het een en 't zelve met *Tiberias* is; dat hy echter niet al te wel zal kunnen bewyzen. Naar dit Cenereth, of Cinnereth, wordt de gansche naburige landstreek, zo wel naar de Galileesche zee, als naar de kleine Jordaan toe, en ter plaatse daar zy in de Galileesche zee valt, het landt van Cenereth, I *Koning.* XV, ✝. 20 genaamt.

Van de zee Cenereth leest men *Num.* XXXIV, ✝. 11. " Van „ daar (van Rebla naar de fontein Daphnis) zullen de landpalen „ des beloofden lands zich strekken, tegen 't Oosten langs den „ oever van de zee *Cenereth*"; en *Deut.* III, ✝. 16, 17, sprekende van de grenzen der stammen Ruben en Gad, welke over de Jordaan, en buiten de palen des beloofden lands hunne zitplaats hadden. " Maar den Rubeniten en Gaditen (zegt Moses) „ gaf ik het vlakke veld der woestyne ende de Jordaan: mitsgaders de landpale van *Cenereth* af tot aan de zee des vlakken „ velds. " Wederom spreekt hy byzonder van de landpalen des stams Gads *Kap.* XIII, ✝. 27: " Des zelfs landpaal is tot aan „ het uiterste deel van de zee *Cenereth*, (N. O. *Cinneroth*) over „ de Jordaan tegen het Oosten". Deze zee, dus lang *Cenereth* geheten, wordt elders *Ceneroth* genoemt. Josua zelf, *Kap.* XII, ✝. 3, beschryvende het koninkryk van Sihon, koning der Amorhiten, die wyd en breed over de Jordaan geheerscht hadt: *Over 't vlakke veldt*, zegt hy, *tot aan de zee* Ceneroth, *tegen 't Oosten, en tot aan de zee des vlakken velds, of der woestyne.* Josua *Kap.* XI, ✝. 2, sprekende van den koning Jabin, die zyne naburige koningen en volkeren aanmoedigt om met eene zamengevoegde macht de Israëliten tegen te gaan, zegt: " Hy zondt afgezanten aan de koningen van het Noorden, en die op 't gebergte „ woonden, en op het vlakke tegen het Zuiden van *Ceneroth*. Ook I *Koning.* XV. ✝. 20: „ Benhadad hoorde naar den koning „ Aza, en zondt de oversten der heiren, die hy hadde, tegen de „ steden Israëls, en hy sloeg Yon, en Dan, en Abel-Beth-Maacha, „ en het gansche *Ceneroth*, met het gansche landt Naphthali." Door het gansche Ceneroth schynt hy zelfs het landt, of den stam van Naphthali te verstaan. De namen nu van *Cenereth*, *Ceneroth*, *Cinneroth*, enz. voor eene stadt, een landschap, en eene zee aangewezen hebbende, zal men 't zelve ook in *Genezar* en *Genezareth* bevinden, te weten, dat het voor eene zee, maar niet voor eene stadt, gekent wordt. Mattheus *Kap.* XIV, ✝. 34 van Jesus en zyne discipelen sprekende, zegt: *En overgevaren zynde, kwamen zy in het landt* GENEZARETH; gelyk Marcus het zelve beschryft *Kap.* VI, ✝. 53. Geen verandering is hier in, dan dat by Mattheus staat *Genezar*, en by Marcus *Genezareth*; waar uit blykt, dat *Genezar* en *Genezareth* een en 't zelve landschap is, en dat naar 't landt de zee, of 't meir, daar naast aangelegen, den naam gekregen heeft. I *Mach.* XI, ✝. 66 wordt het water *Genezar* geheten, „ Jonathas sloeg zyn leger neder aan 't water *Genezar*." *Luc.* V, ✝. 1: " En hy (Jesus) stondt by het meir *Genezareth*." Dat hier een meir wordt gezegt, wordt by andere Euangelisten de Galileesche zee genaamt, *Matth.* XV, ✝. 10. *Marc.* VII, ✝. 31. *Johan.* VI, ✝. 1. Ook noemt het Josephus in zyn Leven *het meir Genezareth*; en elders schryft hy het zelve 100 stadiën in de lengte, en 40 in de breedte toe, dat is omtrent 12 mylen, of vier uuren en een half lengte, en twee breedte. In dit meir waren vele visschen. De Apostelen Petrus, Andreas, Johannes en Jakobus, die visschers waren, oeffenden in het zelve hun beroep. *Bonfrer. Sanson. Halma Geogr. Woordenb. van Kanaan.*

CENEVALK, de zevende koning der West-Saxen in Engelandt, leefde in de VII eeuw, en was de opvolger van Cinigilsus. Pendus, koning van Mercië, verdreef hem uit zyn ryk, om zich wegens zyne zuster te wreken, die Cenevalk getrouwt, maar wederom verstoten hadt. Hy begaf zich derhalven by Anna, koningin der Oost-Angeln, en bleef aldaar 3 jaren lang, en nam het Christelyk gelove aan. Naderhandt herwon hy zyn landt door de hulpe van die weinigen, die by hem gebleven waren, en bragt ook een gedeelte van Mercië onder zyn gebiedt, hoewel eerst onder de regeering van Wisher, zone van Pendus. *Du Chesne Hist. d'Angl.*

CENEUS, of CENIS. Zie CÆNIS.

CENINA wierdt eertyds eene stadt, naby Rome gelegen, genaamt, van *Cenites*, haren stichter. De inwoners en omleggende volkeren wierden *Ceninaten*, of *Ceninenses* genaamt. Zie ACRON. *Festus. Pomp. Mela l.* III.

CENIS, of MONT CENIS, een gedeelte van 't Alpische gebergte, wordt in de grote en kleine Cenis verdeelt. Het is de gewoonlyke doortocht uit Italië naar Vrankryk, tusschen het markgraafschap Suza en 't graafschap Maurienne, scheidende Savoje en Piemont van elkander.

CENOMANNI wierden oudtyds die volkeren genaamt, die de hedendaagsche landstreek van Vrankryk, daar de stadt Mans gelegen is, bewoonden. Omtrent 170 jaren na den opbouw der stadt Rome drong een grote menigte dezer Cenomanni in 't oppergedeelte van Italië, en nestelde in die landen, wier hoofdsteden althans Brescia, Bergamo en Mantua zyn. Hier van daan wierden de inwoners van 't oude Mantuaansche gebiedt eertyds *Cenomanni* genaamt. *Ortel. Thesaur. Geogr. Delic. de l'Ital. I. p.* 22. 25. VI. *p.* 156.

CENSALIUS (ANDREAS) *di Vitulano*, was een der edelen van Benevento, en broeder van Franciscus Censalius. Hy was auditeur van de Rota te Perusa, Lucca en Genua, auditeur generaal van Umbrië, voorzittende Raadsheer in den Raadt des hertogs van Parma en Placenza, mitsgaders ambassadeur aan 't hof van Rome. Men heeft van hem: *Declaratio ad Text. in leg. Unic. Cod. si quis imp. maled.* alwaar hy handelt van de misdaadt van gekwetste majesteit. Dit werk is gedrukt te Genua in 't jaar 1660 in folio. Voorts: *Decisiones Perusina & Lucenses*, in II deelen. *Semicenturia & Decisionum Rotæ in materia de Fideicommisso.* Dit stuk vindt men op 't einde der aanmerkingen van Franciscus Censalius over Peregrinus. *Biblioth. Hist. des Aut. de Droit. à Paris in* 12. 1692.

CENSORES, in het Nederduitsch *Tuchtheeren*, of *Tuchtmeesters*. Aldus wierden by de oude Romeinen de genen genaamt, wier werk het was om voor de goede zeden der Roomsche burgers zorge te dragen. Hunne bediening duurde eerst vyf jaren, en zy wierden verkoren in de grote volks-vergadering, genaamt *Comitia Centuriata*, daar ook de consuls of burgermeesters verkoren wierden. Doch die vyfjarige bediening der twee Censores of Tuchtmeesters verveelde in 't vervolg van tydt de burgermeesters; weshalven de opper-gezaghebber Mamercus Æmilius den tydt hunner regeering op achtien maanden bepaalde. Doch deze, om dien hoon te wreken, schrapten Mamercus Æmilius uit zyn stam (*Tribus*), en plaatsten hem onder 't getal van 't gemeenste volk. Om tot de waardigheit van Tuchtmeester te komen, moest men in 't eerst van eene edele afkomst zyn: doch dit duurde maar eene eeuw; want gelyk de gemeente ook wel tot het burgermeesterschap en andere hoge bedieningen gevordert wierdt, zo zag men ook *Cajus Martius Rutilius*, die de eerste opper-gezaghebber uit de gemeente was, nevens *Manlius Nævius* tot het Tuchtmeesterschap verkiezen; en in vervolg van tydt heeft de opper-gezaghebber Q. P. Philo eene wet gemaakt, uit krachte van de welke de tweede Tuchtmeester altydt uit de gemeente moest verkoren worden. Ja men merkt aan, dat *Q. Pompejus* en *Q. Metellus* zamen Tuchtmeesters geweest zyn, hoewel zy beide hunnen oorsprong niet uit den adel, maar uit de gemeente hadden. Voor den tweeden Punischen oorlog was het niet nodig, hoge bedieningen bekleed te hebben om Tuchtmeester te worden; want men ziet uit het verhaal van Titus Livius, dat *Publius Licinius Crassus*, die maar bouwheer (*Ædilis*) geweest was, tot Tuchtmeester en opper-priester te gelyk verkoren is. Maar zedert dien tydt wierdt niemandt met die aanzienlyke bediening begiftigt, die niet reets burgermeester geweest was. Doch het ampt van Tuchtmeester wierdt maar eens van iemandt bedient; en men ziet uit Valerius Maximus, dat *M. Rutilius* voor de tweede maal tot die waardigheit verheven zynde, zulks kwalyk nam, en het volk beschul-

digde, als verwaarlozende de inzettingen der ouden, die oordeelden, dat de tydt dezer bediening behoorde verkort te worden, om dat zy al te machtig scheen te zyn; en dat het bygevolg een overtreding van de wet was, een en den zelven man twee maal te verkiezen. Plinius de jonge getuigt ook, dat hy het geweigert heeft voor de tweede maal aan te nemen, oordeelende, dat het niet voordeelig voor den Staat was, die bediening meer dan eens te bekleeden. Wanneer een der twee Tuchtmeesters kwam te overlyden gedurende zyne bediening, of wanneer hy zyn ampt voor den tydt kwam neder te leggen, zo was zyn amptgenoot ook genoodzaakt zich daar van te ontdoen, hoewel 'er gene uitgedrukte wet was, die het geboodt, maar zulks was enkel en alleen gegrond op eene zekere beschroomdheit: want zedert *Lucius Papirius*, om zich na de doodt van zynen amptgenoot *Cajus Julius* niet te ontdoen van zyne bediening van Tuchtmeester, in des overleden plaats gestelt hadt *M. Cornelius Meleginensis*, zo gebeurde het, dat Rome door de Galliërs wierdt ingenomen; welk ongeluk men doorgaans aan de handeling van Papirius toeschreef, invoegen allen, die na hem gevolgt zyn, hunne bediening in zulk een geval verlieten. *Appius Claudius* de Blinde en *Æmilius Scaurus* hebben, wel is waar, de bediening, niettegenstaande zy van hun amptgenoot berooft waren, behouden; doch de wykmeesters lieten den laatsten in verzekering nemen, en het voorbeeldt van den eersten is door niemandt nagevolgt. Wanneer de Tuchtmeesters buiten Rome in het veldt van Mars (*Campus Martius*) verkoren waren, plaatsten zy zich aanstonts op hun plegtig gestoelte, genaamt *Sella Curulis*, by den altaar van Mars, en van daar bedankten zy het volk voor de eere, die hen bewezen was. Als dan gingen zy naar 't Kapitool, en namen in hunne plegtgewaden bezit van hunne aanzienlyke bediening. Ook zwoeren zy plegtelyk, dat zy zonder gunst of haat hun ampt zouden bekleeden, maar zich in alles naar de wetten van den Staat schikken, en de billykheit betrachten. Hun ampt bestondt voor eerst daarin, dat zy het getal der burgers moesten opnemen, en van derzelver goederen aantekening houden, en ten tweede in eene hervorming der zeden, en afschaffing der misbruiken. Tot dien einde hielden zy een naaukeurig regifter, waar in de namen en goederen van een ieder geschreven waren, als mede van de kinderen en slaven. In dit regifter bragten zy de burgery in zekere classen en centuriën, naar mate van der zelver middelen; stellende de zelve na verloop van vyf jaren of in een hoger of lager classe, naar mate, dat hunne inkomsten vermeerdert of vermindert waren. De Tuchtmeesters straften alle de genen, die buiten noodzakelykheit in een ongehuwden staat leefden, voornamentlyk zedert de wet van Furius Camillus, die dien staat verboden hadt, willende, dat de burgery door het huwelyk in staat zou zyn om jonge zoldaten op te kweken. Zy bepaalden ook de onkosten der opentlyke offerhanden, en bezorgden de heilige offer-lammeren. Ten tweede hadden zy ook het opzicht op de zeden der burgery. Ten dien einde monsterden zy de drie orders, namentlyk der Raadsheeren, ridders, en gemeente. Zy hadden de macht om uit den Raadt te zetten de genen, die zy wegens hun wangedrag onwaardig oordeelden die plaats van eere te bekleeden, en hen waardiger opvolgers te geven. Leefde een ridder niet overeenkomende met zyn character, het paardt wierdt hem ontnomen, nevens een gedeelte zyner inkomsten van den Staat. Zy verplaatsten de burgers uit hun stam (*Tribus*), en plaatsten hen in een lager, ontnemende hen het recht om te mogen stemmen, indien zy zich onwaardig een Romeinsch burger kwamen te gedragen. Niettegenstaande de macht der Tuchtmeesters zich zeer verre uitstrekte, nochtans waren zy verplicht aan de wykmeesters en *Æediles curules* rekenschap te doen; en men leest in Titus Livius, dat de wykmeester Appius Metellus twee Tuchtmeesters, namentlyk *M. Furius Philus*, en *M. Attilius Regulus* in hechtenis liet nemen, omdat hy, *Quæstor* zynde, in 't voorgaande jaar voor hen gedagvaard was. Zedert wierdt 'er eene wet gemaakt, waar by de Tuchtmeesters verplicht waren reden te geven, waarom zy dezen of genen van zyne voorrechten en waardigheit beroofden. Doch deze overheit verloor hare achting en vermogen met den ondergang der vrye Republyk van Rome: want de keizers matigden zich zelf de macht van het Tuchtmeesterschap aan. Augustus monsterde het volk als Tuchtmeester, met tien Raadsheeren, door hem daar toe benoemt, welk voorbeeldt zyne opvolgers nagevolgt hebben, tot op de tyden van Theodosius, die het oude gezag der Tuchtmeesters wilde herstellen; doch de Raadt kantte zich daar tegen, en die waardigheit bleef vervolgens by de keizers. Zie CENSUS. *Cicero de Legib. Lib.* III. *Plutarch. in vita Catonis Censoris. Livius.*

CENSORINUS, een Romeinsch Raadsheer van een groot aanzien, en daarenboven een dapper krygsheldt, was tweemaal burgermeester, en dikwils overste der lyfwacht (*Præfectus Prætorio*); driemaal gouverneur van Rome, en stadhouder van Persië en Sarmatië. Oud geworden zynde begaf hy zich op 't landt, om zich te herstellen van eene oude wonde, die hy aan zyn voet hadt ontfangen, wanneer Valerianus in Persië oorloogde. In 't jaar 268 wierdt hy tot keizer verkoren, en spotsgewyze *Claudius* genaamt, om dat hy kreupel was. Doch om zyne al te grote gestrengheit in het bestraffen der gebreken wierdt hy van die genen, die hem tot de keizerlyke waardigheit verheven hadden, omgebragt. Men zegt, dat nog heden zyne begraafplaats in Italië, niet verre van Bononië, te zien is, en dat na zyne doodt een gedeelte zyner familie zich naar Thracië, en een ander gedeelte naar Bithynië begeven heeft. *Trebell. Pollio in addit. ad* XXX. *Tyrann. c.* 32.

CENSORINUS, een geleerd spraakkundige, leefde te Rome in de III eeuw, en wordt gezegt uit het edele geslacht der *Marciani* gesproten te zyn. Hy schreef in 't jaar 238, in 't eerste jaar van den keizer Gordianus, zyn werk *de die Natali*, dat hy aan Quintus Cerellius opdroeg, en waar in hy de tydrekenkunde grotelyks ophelderr. Henrik Lindenbrogius gaf het zelve in 't jaar 1614 te Hamburg met zeer geleerde aanmerkingen in 't licht. De zelve Censorinus heeft ook een werk *de accentibus* geschreven, van 't welke Sidonius Apollinaris, Cassiodorus en anderen dikwils gewag maken. *Genebrard. in Chron. in Asbero. Vossius de Hist. Lat. l.* II. *c.* 3. *de Math. c.* 34. §. 9. *de Philol. c.* 9. §. 8. *Fabricii Bibl. Lat. p.* 148.

CENSUS wierdt by de oude Romeinen genaamt een algemeene monstering, die van vyf jaren tot vyf jaren door de Censores verricht wierdt. Koning Servius Tullius is de eerste geweest, die het Roomsche volk dus getelt en gemonstert heeft, om naauwkeurig te weten, hoe veel strydbare manschap en middelen, dienstig tot den oorlog, hy in de stadt en in 't ryk hadt. Ieder burger van Rome, of die het burgerrecht hadde, was verplicht zyn naam, kinderen, slaven, goederen, enz. op te geven, onder bedreiging van verbeurd-verklaringe der gene middelen, die hy verzwegen mogt hebben. De tuchtmeesters, hier voor gemeld, zagen zorgvuldig toe, dat niemandt, een vreemdeling zynde, op 't regifter der burgers mogt gestelt worden, het welk men noemde: *Ne quis in Censorias tabulas irreperet.* Daar onder behoorden alle de drie ordens van de Republyk, namentlyk de Raadsheeren, ridders, en gemeente. De eerste orde wierdt genaamt *Lectio & recitatio Senatus*; de tweede, *Censio, Recensio*, en *Recognitio*; de derde, *Census*, of *Lustrum*. De tuchtmeester zat op zyn plegtig gestoelte, genaamt *Sella curulis*, en belastte eenen zyner hellebardieren, de Raadsheeren, ieder by zynen name, te roepen. Dat noemde men *legere* of *recitare Senatum*. Zy schrapten uit de lyst der Raadsheeren, die zy van wangedrag verdacht hielden, en vervulden de plaats met ridders, het welk *legere in Senatum* genaamt wierdt. Daar na monsterden zy de ridder-orde, wordende de ridders een voor een geroepen; en als 'er op iemands gedrag niets te zeggen viel, zeide de tuchtmeester tot hem; *Præteri & traduc equum*, dat is: *Ga voorby, en neem uw paardt mede.* Zo hy berispelyk bevonden wierdt, wierdt hem het paardt nevens zyne inkomsten van den Staat ontnomen. Eindelyk tradt men tot de monstering van de gemeente; het welk niet alleen binnen Rome geschiedde, maar ook in de overige wingewesten, wier inwoners het burgerrecht van Rome hadden. De namen dezer burgers wierden den tuchtmeesters toegezonden. Waren zy van een berispelyk gedrag, dan wierden zy buiten den rang der burgeren gezet, voor zo verre het recht der stemming betrof. Dat noemde men *Ærarios fieri, & in Ceritum tabulas referri*; naar 't voorbeeldt der inwoneren van de stadt Cere, die wel burgers waren, maar het recht van stemming niet hadden. De monstering dus volbragt zynde, wierdt op zekeren dag eene vergadering buiten Rome in het veldt van Mars bestemt, om by de zoenofferhande tegenwoordig te zyn. Het volk verscheen aldaar gewapend, verdeelt in classen en centuriën, volgens de instelling van Servius Tullius. De offerhande wierdt *Suovetaurilia* genaamt, om dat 'er een zwyn, een schaap, en een stier geoffert wierden. Daar benevens wierden de goden gebeden, dat zy een welbehagen in de gedane keure wilden hebben, en den Staat bewaren in des zelfs luister en vermogen; en met deze plegtigheit wierdt die gansche handel geëindigt. Dit noemde men *Lustrum condere.*

CENTALE, een kleine stadt of vlek in den Staat van Savoje, en onder 't markgraafschap van Saluzzo, aan de rivier Grana, eene myle van Coria, en twee mylen van Savillan.

CENTAUREN, *Centauri*, wierden zekere gedrogten, half mensch en half paardt, genaamt. De ouden meenden, dat het de zonen van Ixion en van eene wolke waren. Wanneer zy op de bruiloft van Pirithous en Deidamia verzocht wierden, geraakten ze met de Lapithen in een hevigen strydt, die zy lelyk havenden. Doch zy wierden eindelyk door Hercules overwonnen, voor het grootste gedeelte verslagen, en de overigen verjaagt, het welk men vertelt dat by de volgende gelegenheit toekwam. Zekere *Folus*, een der Centauren, naar welken een zekere berg in Arkadië den naam van *Foloë* zou hebben gekregen, was een byzonder vriendt van Hercules, de welke hem op een tydt kwam bezoeken. Folus hadt een vat met wyn, het welk, zo als men beuzelt, eertyds door Bacchus aan zekeren Centaurus in bewaringe gegeven was, met bevel van het niet eer te openen dan wanneer Hercules daar zou gekomen zyn. Wanneer de zelve nu na verloop van honderd en twintig jaren daar gekomen was, schoot hem het bevel van Bacchus in den zin, en hy opende het zelve vat. De Centauren, door de geurigheit en welriekendheit van den wyn aangelokt, besprongen by troepen, met groot geraas en gebaar, het huis van Folus, met toeleg om den wyn te hebben. Maar Hercules versloeg de meeste Centauren, en dreef de anderen op de vlucht. Die het met de vlucht ontkwamen, kregen echter elk hunne verdiende straffe. Doch iets byzonders wedervoer dezen Folus, vriendt van Hercules: want dewyl deze zyne landslieden, in den oorlog gesneuvelt waren, begroef, wierdt hy by geval door een schicht, die hy uit het lyf van eenen der Centauren getrokken hadt, gestoken, en overleedt aan die dodelyke wonde. Hercules deedt Folus prachtig onder een berg begraven, die voor hem veel beter dan een doorluchtige zuil was, doordien die berg zedert *Foloë* genaamt wierdt. *Ovidius Metamorph. l.* XII. *Dappers Archipel.*

CENTESIMO, of PONTE CENTESIMO, een vlek gelegen in den Kerkelyken Staat, en behorende tot het hertogdom van Spo-

Spoleto, aan de rivier Topino, twee mylen van Foligno, en een weinig verder van Nocera.

CENTELLES, (Franciscus) geboren te Palermo uit een oud edel geslacht, heeft zich door zyne voortreffelyke letter-kenniſſe grotelyks beroemd gemaakt. Hy maakte verſcheide Latynſche gedichten, met niet weinig lof: waarom hy ook te Rome met het Romeinſche burgerrecht vereert wierdt. Men wil, dat hy eenige zyner gedichten heeft in 't licht gegeven, en dat alle zyne werken in Engelandt gevonden worden. *Bibliotheca Sicula.*

CENTO, een ſtedeke of vlek, dat weleer een veſting was, gelegen in 't gebiedt van Ferrara, en behorende tot den Kerkelyken Staat, op de grenzen van Bolonje en Modena.

CENTOBRICA, een oude ſtadt der Celtiberiërs in Spanje, wierdt van Metellus, die het leger der Romeinen geboodt, hard belegert. Wanneer nu een gedeelte der muren door het gedurig rammeien omver geworpen, en de belegerden daar door in gevaar van overgave gebragt waren, plaatſten zy de kinderen van zekeren Rethogenes, die tot de Romeinen overgegaan was, in de breſſche, om dus door de ſtenen van 't grof geſchut verplettert te worden. Doch Metellus, zulks bemerkende, wilde liever de belegering opbreken, dan toeſtaan, dat die onnozelen dus zouden omkomen, hoewel Rethogenes overbodig was, alle de zynen daar aan te wagen. Door deze zachtmoedigheit van den veldheer wierden de inwoners bewogen om zich van zelf aan Metellus over te geven. *Valer. Max. l. V. c.* 1.

CENTONARII waren zekere menſchen in 't leger der Romeinen, die het zelve van tenten en andere krygsbehoeftens, *Centones* genaamt, en waar mede de torens en oorlogstuigen bedekt worden, voorzien moeſten. Het blykt uit oude opſchriften, dat 'er een zeker gilde van die *Centonarii* geweeſt is. *Vegetius de Re Milit. l.* IV. *Spon Miſcell. E. A. p.* 57. 62. 63.

CENTORBI, of CENTORVE, een vlek gelegen in 't dal van Demona, in Sicilië, aan den voet van den berg Gibel, naar 't Weſten, by de rivier Chiamara, drie mylen boven Paterno. Het was eertyds een grote ſtadt, maar zedert dat ze door den keizer Frederik den II verwoeſt is, heeft ze zich niet kunnen herſtellen.

CENTORBUS, (Josephus) een Rechtsgeleerde van Mazara, was een zeer geleerd man, en beroemd advokaat. Verſcheide malen heeft hy in zyne geboorteplaats de waardigheit van voorzittenden rechter bekleed. Zo in de Rechtsgeleerdheit, geſchiedeniſſen, vooral in de oudheden, was hy zeer ervaren. Hy is geſtorven te Palermo den 17 May des jaars 1648. Marius Cutellus, en anderen maken van hem gewag, en willen, dat hy verſcheide ſchriften heeft nagelaten, als: *over de Siciliaanſche zaken*; enz. ook brengt Vincentius voor den dag *eene landbeſchryving van Mazara*, door hem opgeſtelt, hoewel de zelve niet in 't openbaar is uitgegeven. *Bibliotheca Sicula.*

CENTORIO DEGLI HORTENSI, (Ascanius) van Milanen, leefde in 't jaar 1075, en 1080, en ſchreef met een zoetvloeijenden Latynſchen ſtyl in rym en onrym. Voorts heeft hy verſcheide redenvoeringen geſchreven, zo van de oorlogen van zynen tydt, als anders, nevens eene beſchryving van den oorlog in Zevenbergen, enz.

CENTRANICO, eene edele Venetiaanſche familie, hadt in 't jaar 1026 een Doge, genaamt *Petrus*, die gedurende zyne regeering gedurig met burgerlyke onluſten worſtelde, waar door hy, naar 't voorbeeldt van zynen voorzaat, Ottone Orſeolo, in 't jaar 1031 genoodzaakt wierdt zich in een klooſter te begeven. In 't jaar 1241 zag deze familie een procurator van S. Marcus. Het adelyke geſlacht der *Salamoni*, dat nog op den huidigen dag te Venetië gevonden wordt, maar van een zeer gering vermogen is, geeft zich voor nakomelingen der oude Centranichi uit. *Palatii faſti ducales. Amelot de la Houſſ. Hiſt. du gouvern. de Veniſe p.* 553.

CENTUMCELLAE, een ſtadt in Toskanen, werwaarts de biſſchop van Rome Cornelius, na dat hy lange en wredelyk gemartelt was, onder de vervolging van Marcellus, in ballingſchap gejaagt wierdt. Plinius Secundus maakt gewag van deze ſtadt, nevens Procopius, van de Gothiſche oorlogen. Leand. Alberti noemt ze *Ferolle*, of *Forcelle*; en Collenutius gelooft, dat het *Civita-Vecchia* is, waar mede de later ſchryvers overeen ſtemmen.

CENTURIA wierdt een zeker gedeelte van 't Roomſche volk genaamt, dat uit omtrent honderd koppen beſtondt. Servius Tullius, de zesde Roomſche koning, maakte deze verdeeling; want hy deelde het volk binnen Rome in zes claſſen, en ieder claſſe wederom in een zeker getal van centuriën. De eerſte claſſe was de volkrykſte, hebbende 80 centuriën, van welke 40 uit jonge en tot den oorlog bekwame manſchap beſtondt, doch de andere 40 moeſten wegens hunnen ouderdom in de ſtadt blyven. De tweede, derde, en vierde claſſe hadden doorgaans 20 centuriën, die even eens gelyk de anderen verdeelt waren. De vyfde claſſe hadt 30 centuriën. De zesde behelſde alle gemeene menſchen, en wierdt maar voor eene centurie gehouden. Onder de edelen verkoor de koning achtien centuriën ridders, die hy by de eerſte claſſe voegde; twee centuriën van ſmids en ambachtslieden voegde by by de tweede claſſe; en twee centuriën trompetters en fluiters by de derde. Deze alle zamen maakten 193 claſſen, en vergaderden telkens zo menigmalen als 'er nieuwe magiſtraatsperſonen moeſten verkoren, wetten gemaakt, of een oorlog begonnen worden. Ieder centurie gaf hare ſtemme, en dat van de meeſten toegeſtemt wierdt, zulks keurde het ganſche volk goed. Niemandt, behalven de hoge overheden, als Conſuls, Prætors, Cenſors, burgermeeſters, ſchout, tuchtmeeſters, oppergezaghebbers, en tienmannen, waren bevoegt deze grote vergadering, eigentlyk *Comitia Centuriata* genaamt, te beleggen. De plaats dezer vergadering was buiten de ſtadt Rome, namentlyk het veldt van Mars. Staande deze vergadering omringde het Romeinſche leger de ſtadt. Oudtyds hadt men de gewoonte, dat het gene van 't volk beſloten was, aan de Raadsvergadering gezonden wierdt, om 't zelve te bekrachtigen. Maar eindelyk wierdt de Raadt genoodzaakt te billyken al 't gene van 't volk beſloten was, in voegen die ratificatie in een enkele ceremonie beſtondt. Ten tyde der koningen gaven de 98 centuriën van de eerſte rang de eerſte ſtemme, en wanneer ze het zamen eens waren, dan was het niet nodig zich verder te beraadſlagen, aangezien zy het grootſte getal der centurien uitmaakten, en de overigen zamen maar 97 centurien waren. Maar als ze het niet eens konden worden, kwam de order om te ſtemmen ook aan de andere centuriën, tot dat 17 centurien zamen overeen ſtemden. Ten tyde der Romeinſche Ariſtocratie lootten de centuriën met elkander, en op welke het lot viel, die ſtemde eerſt. Van 't jaar 512 na den opbouw van Rome, wanneer het volk in 35 gildens verdeelt was, wierpen die gildens het lot, en vervolgens de centuriën der gildens, wie eerſt ſtemmen zou. *Roſini Antiq. Rom. l.* VI. *c.* 8. 9. 10. *ſeq.*

CENTURIATORES MAGDEBURGENSES. Zie MAAGDENBURG.

CENTURIO wierdt een hopman van een Romeinſche centurie, of compagnie van 100 koppen genaamt. Een legioen beſtondt ten tyde der Romeinſche Ariſtocratie uit tien *Cohortes*, of regimenten; ieder *Cohors* beſtondt uit zes centuriën, zo dat een legioen 6 compagnien, of 6000 man uitmaakte. *Roſini Antiq. Rom. l.* X. *c.* 7.

CENTURIO, eene aanzienlyke familie, die te Genua zedert eenige eeuwen gebloeit heeft, en waar uit verſcheide hertogen van die Republyk geſproten zyn. Deze familie heeft zich met *Adam Centurio Ultromarinus*, markgraaf van Laula, ook in Spanje uitgebreid, en voert aldaar den markgraaflyken tytel van Eſtepa, dien Marcus, zoon van den voornoemden Adam, allereerſt gevoert heeft. Deze bleef in Spaanſchen dienſt op 't eilandt Malta, nalatende 1) *Alexander*, die in 't jaar 1591 aartsbiſſchop van Genua, en in 't jaar 1598 onder-legaat te Ferrara wierdt. 2) *Johannes Baptiſta*, die den ſtam voortplantte, en het markgraafſchap Almuman in Aragon door huwelyk aan zich bragt; hoewel het zelve met het einde der XVII eeuw aan andere familien gekomen is. Omtrent dezen tydt leefden *Lodewyk* en *Emanuël Centurio*, die den bynaam *van Cordua* voerden. Van den bovengenoemden Adam meldt Alphonſus de Haro, dat hy uit de familie der Urſinen geſproten is; want Johannes Urſini wordt gezegt omtrent het jaar 1241 de Republyk van Genua als ritmeeſter gedient, de dochter van Wilhelmus Ultromarinus getrouwt, en den ſtam der Ultromarini tot in het achtſte lidt, namentlyk op den voornoemden Adam, voortgeplant te hebben. Doch de zamenvoeging der namen *Centurio* en *Ultromarini* is veel ouder, aangezien Bizarri gewag maakt van *Johannes Centurio Ultromarinus*, die in 't jaar 1389 voor Tunis 60 ſchepen kommandeerde, en met den toen regerenden hertog van Genua, Antoniotto Adurnio in een zeer naauwe vriendſchap leefde. *Imhof Geneal.* 20. *famil. Hiſp. Alphonſus de Haro nob. geneal. Bizarri Hiſt. Genueſ. l.* XX.

CENTURIONUS, (Lælius) een Siciliaan van geboorte, maar onzeker, in welke plaats van dat koninkryk ter wereldt gekomen. Hy was een goed dichter, en wierdt te Palermo tot lidt der zo genoemde *Academia Accenſorum* aangenomen omtrent het jaar 1571. Men heeft van hem in 't Italiaanſch: *Rime dell' Academia degli Acceſi di Palermo. Bibliotheca Sicula.*

CENTURIPA, of *Centeripæ*, eene oude ſtadt op 't eilandt Sicilië, was het vaderlandt van Celſus Apulejus, die vermaarde medicyn, bloejende onder de regeering van den keizer Tiberius, in 't jaar van Chriſtus 34. Thans is het een vlek, *Centorbi* genaamt.

CENULPHUS, of KENULPHUS, de veertiende koning van Mercië, was wegens zyne godvrucht en dapperheit vermaard. Hy gaf aan 't ſticht van Kantelberg het oude gezag weder, waar van het zyne voorzaten berooft hadden; en beoorloogde den koning van Kent, dien hy gevangen nam. Voorts was hy altydt voorſpoedig in zyne regeering, die 24 jaren duurde, en ſtierf in 't jaar 819. *Du Cheſne Hiſt. d'Angl.*

CEOLFRIDUS, een Engelſch abt, van de orde der Benedictynen, was de leermeeſter van den vermaarden Beda. Hy was twee maal te Rome geweeſt; en voor de tweede maal van daar wederkerende ſtierf hy den 27 Sept. des jaars 724 te Langres, in het 74 jaar zyns ouderdoms. Beda noemt hem ſcherpzinnig, naarſtig en yverig voor de religie. Wicbertus heeft zyn leven beſchreven. Zyne nagelatene ſchriften zyn: *Epiſtola ad Naitonem de Paſchate & tonſura*; *Homiliæ ſolemnes*; *Epiſtola ad monachos*; *De peregrinatione ſua Liber. Beda Hiſt. Angl. l.* V. *c.* 16. & 22. *Trithem. de ſcript. Eccl. Baron. An.* 699. 5. & 6. 701. *n.* 1. *Balæus & Pitſeus & ſcript. Angl. Cave.*

CEOLPHUS, of CLEOPHIUS, de XVI koning van Mercië, volgde op zynen broeder Kenelmus, zoon van Cenulphus, in 't jaar 821 in de regeering. Hy deedt niets gedenkwaardigs, en wierdt in 't tiende jaar wederom verjaagt. In Ooſt-Saxen en Denemarken is ook een koning van dezen name geweeſt.

CEOLRED. Zie CELRED.

CEPEROUX, eertyds *Fort Louis* genaamt, is eene veſting, gelegen op 't eilandt Cajenne, in 't Zuider gedeelte van Amerika, op 't gebergte Ceperoux, waar van ze den naam heeft. In 't jaar 1675 wierdt ze den Franſchen door de Hollanders ontweldigt, doch deze moeſten ze in 't volgende jaar den Franſchen wederom inruimen, die zedert in 't bezit daar van gebleven zyn.

CEPHALES, een redenaar van Athene, was de eerste uitvinder der inleidingen in opentlyke redenvoeringen. Æschines en Demosthenes spreken met roem van hem. Hy was gewoon zich te beroemen, dat hy nooit eenig advys tegen de wetten gegeven hadde, niettegenstaande hy meer dan eenig redenaar van zynen tydt om raadt gevraagt was.

CEPHALONIA, CEFALONIA, of CEPHALENIA, een eilandt in de Iönische zee, aan den ingang van de Golf Patrasso, tusschen de eilanden S. Maura en Zante. De Turken noemen dit eilandt *Kiafalania*. Het zelve wierdt van ouds *Cephalenia*, of *Cephallenia* genoemt, hebbende dezen naam, volgens Strabo, gekregen van een zekeren *Cephalus*, zoon van Dioneus; want men zegt, dat Amphitrio, zoon van Alceus en Alkmene, en vader van Hercules, naar dit eilandt of tegen de volkeren Teleboas of Teleboënzers ten oorlog was opgetrokken, in gezelschap van dezen Cephalus, die uit Athene gevlucht of gebannen was. Amphitrio, hebbende dit eilandt ingenomen, gaf het aan Cephalus over, naar welken het zedert *Cephallenia*, of *Cephalenia* genoemt wierdt; gelyk des zelfs vier aloude steden, naar de vier zonen van Cephalus, *Pronesus*, *Samos*, *Pale* en *Krajon* genoemt waren. Anderen willen, dat dit eilandt daarom *Cephallenia* by de oude Grieken genaamt wierdt, om dat het zich van verre in de gedaante van een menschen-hoofdt aan de genen vertoont, die uit het Zuiden daar naar toe zeilen: want *Cephalos* betekent in 't Grieksch *een hoofdt*. Wederom anderen willen, dat het zelve daarom Cephalenia genoemt is, om dat het in oude tyden over de naby gelegene eilanden van de Iönische zee heerschte, en dus als 't hoofdt van de zelve was. Volgens Plinius wierdt Cephalonia eertyds *Melena* genoemt; en andere oude schryvers hebben gewilt, dat het zelve eilandt *Same*, en *Samos*, *Dulichium*, en *Taphos* by Homerus zou genoemt zyn; desgelyks, dat de Cephalleners, en Taphiërs een en de zelve volkeren zyn, gelyk ook de Teleboënzers.

Het eilandt Cephalonia legt met zyn Noordhoek in de zeekaarten drie Duitsche mylen ten Zuiden van het eilandt Maura, of Leukada, en byna even verre, of vier, ten Noorden van het eilandt Zante: dies Cephalonia tusschen het eilandt S. Maura en Zante legt. Het heeft ten Oosten regt tegen zich over de golf van Lepanto, op een afstandt van omtrent acht of tien Duitsche mylen, en ten Zuid-Oosten de kaap van Chiarenza, van ouds *Chelonatas*, een uithoek van het vaste landt van Morea, op een afstandt van drie of vier mylen, en ten Westen de zee naar Sicilië toe. Anderen stellen Cephalonia twaalf Italiaansche mylen ten Zuiden van S. Maura, en twintig ten Noorden van het eilandt Zante. Porcacchi begroot de lengte van het eilandt op tachentig, de breedte op veertig, en den omtrek op honderd en tachentig Italiaansche mylen. Het zelve is groter dan het eilandt Corfu, want hoewel Cephalonia niet langer is, is het evenwel breder dan Corfu. Het is driehoekig, of driekantig van gestalte, maar de Noord-Westerhoek, naar het eilandt Maura of Leukade toe, *Capo de Guiscardo* by de Italianen genoemt, strekt zich veel verder dan de andere uit. Nevens den groten berg is het eilandt op zyn smalste, en maakt aldaar een Isthmus, of engen hals, zulks het dikwils van de eene tot de andere zyde overstroomt wordt.

Het eilandt Cephalonia hadt in aloude tyden, lang voor des Zaligmakers geboorte, vier voorname steden, als: *Pale*, *Kranion*, anders *Krannia*, en *Pronos*, of *Pronesus*, of *Pronaia*, en *Same*, of *Samos*. De stadt Same liep, volgens Livius, schuins naar zee toe, en strekte naar het Westen. Omtrent den tydt des Zaligmakers heeft Cajus Antonius, oom van Marcus Antonius, ook eene andere aldaar doen stichten, wanneer hy, na het burgermeesterschap, dat hy nevens Cicero, den redenaar, bedient hadt, aldaar gebannen was, en in Cephalonia zich ophieldt, en het gansche eilandt als zyn eigen goedt hadt. Hy voltooide evenwel de stadt niet, maar hebbende zyne wederkomst verworven, kwam hy, terwyl hy met groter dingen doende was, te overlyden. Wel blykt uit het schryven van Cicero, dat Cajus Antonius, amptgenoot van Cicero, in het burgermeesterschap te Rome, door Marcus Cælius, over het eedgenootschap van Catilina beticht is; maar van Cicerôs ballingschap op het eilandt Cephalonia vindt men by geen schryver dan by Strabo gewag gemaakt.

Behalven vele dorpen, die op de bergen hier en daar verspreid leggen, zyn heden op 't eilandt alleenlyk twee kleine steden, of liever vestingen, of kasteelen, tot des zelfs bescherming. De eene vesting of kasteel legt zes Italiaansche of anderhalf Duitsche mylen van de haven Argostoli, en wordt, gelyk 't eilandt *Cephalonia*, en *Castel di Cephalonia* genoemt, en de plaats *Argostoli*. Het is uit de natuur, door des zelfs gelegenheid, en door kunst met werken gesterkt, want het legt boven op den top van een hogen berg, en is met bolwerken gevestigt. Het heeft in den omtrek acht honderd schreden, hoewel Porcacchi dien slechts op vyf honderd begroot. Het wierdt allereerst door Leonard Tokko, eertyds heer der eilanden van Leukada, Cephalonia en Zante, gesticht. Daar na is het door de Turken hermaakt, en eindelyk door de Venetianen versterkt. Digt onder het kasteel, aan de Oostzyde, legt eene grote en volkryke voorstadt: doch wordt meest door Grieken bewoont. Op dit kasteel heeft de Proveditor, met andere Venetiaansche overheden, die over het gansche eilandt gebieden, zyn verblyf. Het andere kasteel, of stadt, is *Nassau*, *Nasso*, of *Asso* genoemt, en legt op een rots, of klip, welke op vele oorden ontoegankelyk is, en byna met de zee omringt; dies deze plaats door hare gelegenheit van meer belang is dan door hare sterkte, want men kan 'er niet dan aan de eene zyde, naar het eilandt toe, by komen. Het heeft in den omtrek drie Italiaansche mylen, welke plaats de Venetianen zo groot gemaakt hebben, om daar op een gedeelte der inwoners van 't eilandt te bergen, ingevalle de Turken daar mogten willen landen. By de plaats Argostoli heeft men een grote haven, welke byna van alle zyden rondom besloten legt; en aan den mondt van de haven legt een groot vlek, of dorp, *Luxuri* geheten, alwaar vele ryke kooplieden wonen. Aan de Oostzyde legt een andere haven, *Pescardo* of *Guiscardo* genoemt, en daar nevens een uithoek, of kaap, van den zelven naam.

Het gansche eilandt heeft, volgens Porcacchi, vele verblyfplaatsen of dokken (*Ridotti* by de Italianen) voor galeien: als daar zyn *Val d'Alexandria*; *Val di Guiscardo*; *Val d'Assa*; *Focchi*, en *Atterra*. Daarna heeft men de haven van *Argostoli*, welke de voornaamste is, en een grote scheepsvloot kan bergen, leggende omtrent zes Italiaansche mylen van het kasteel van Cephalonia. Eene Italiaansche myle van de haven Argostoli leggen op het hangen van een heuvel de overblyffelen van eene grote stadt van omtrent vier Italiaansche mylen in den omtrek. Het gansche eilandt Cephalonia is door de Venetianen, volgens Porcacchi, in negentien deelen, of rechtsgebieden, verdeelt, die zy Pertinentiën noemen, waar van ieder vele gehuchten, dorpen of vlekken onder zich heeft, toegenaamt naar het geslacht of huisgezin, dat daar in woont; hoewel zodanig een gehucht of vlek by wylen gene drie, en het grootste gene twintig huizen heeft, dewyl op het geheele eilandt niet meer dan zes duizend menschen zyn. De namen van deze Pertinentien, of landstreken zyn: *Pedemonte*, *Livato*, *Cossimia*, *Platies*, *Leo*, *Seala*, *Valta*, *Koromus*, *Rakli*, *Pirghi*, *Samo*, *Pillaro*, *Erisso*, *Thinea*, *Potamiana*, *Mallu*, *Thallamies*, *Pallichi*, en *Atterra*. Het geheele eilandt wordt van wegens de Republyk van Venetië door een opperhoofdt van den adel, met den tytel van Proveditor, bestiert, die zyn verblyf op het kasteel, of in de stadt Argostoli heeft; behalven welk opperhoofdt 'er een ander welgeboren Venetiaan is, zynde als een secretaris, en gevende met gelyke macht en gezag zyn stem met den Proveditor in het uitspreken van vonnissen. Hy bekleedt ook het rentmeestersampt, en heeft de bestiering, door 't gezag van den Proveditor, van 's lands geldt. Beide deze magistraten bedienen hun ampt niet meer dan twee jaren, en doen het volk volgens geschrevene wetten, naar de wyze der Venetianen, recht.

Het eilandt is meerendeels met Grieken bevolkt, die in vele dorpen, langs de bergen, verspreid wonen. Men heeft 'er ook Italianen, maar zeer weinig. Beide deze volkeren leven 'er elk naar hunne zeden en Godsdienst. Over de Italianen gebiedt in 't geestelyke een bisschop, en over de Grieken een Protopapa, of opperpriester. Zy gebruiken alle de Grieksche landtale, hoewel de meesten ook de Italiaansche tale verstaan, welke zy in het bepleiten der rechtszaken, ten overstaan der Venetiaansche overheden, en in andere gemeene zaken, gebruiken. De inwoners zyn van nature schrander en dapper. Het landt brengt vele robynen, wyn, olie en granen voort. In de maandt Juny oogst men de granen in, die midden in den winter gezaait zyn; en de bomen brengen in April en November hare vruchten voort. Rozen en nagelbloemen ziet men hier ook in den winter. De bisschop van Cephalonia heeft ook onder zich de kerken van 't eilandt Zante. Dit bisdom is van den markgrave van Tocchis, die in de XII eeuw vorst van Achaje en van deze eilanden geweest is, gesticht. Gajo, heer dezer eilanden, schonk Cephalonia in 't jaar 1224 aan de Republyk van Venetië. De Turken maakten 'er zich in 't jaar 1479 meester van; doch wierden in 't jaar 1499 door de Venetianen genoodzaakt, het zelve wederom te verlaten. In 't jaar 1595 bouwden de zelve de bovengemelde vesting Nassau, of Asso, ten einde de inwoners by gelegenheit van een vyandlyken inval derwaarts vluchten konden, aangezien de stadt Cephalonia te klein is om ze alle te bevatten.

In den aanvang des jaars zestien honderd vyf en zeventig ontstondt tusschen die van Luxuri een burgerlyke en binnenlandsche oorlog, wegens een tweespalt in twee geslachten. Beide partyen liepen tegen elkander met hun vyftigen en zestigen, met zulk eene verwoedheit, als Turken en Christenen tegen malkander zouden kunnen doen. De Venetiaansche overheden waren niet in staat om deze geschillen te beslechten; maar na dat zy moede van hunne oneenigheden geworden waren, maakten zy vrede, onder voorwaarde, dat geen van de twee vyandelyke geslachten in de wyk van het andere zou mogen komen, op straffe van de doodt.

Tot voor de stadt Argostoli kunnen grote schepen op de diepte van zes, acht, tien en twaalf vademen in de haven ankeren, en leggen daar meest voor alle winden beschut, behalven den Noord-Oosten windt, welke de schadelykste is; dies de ankers, wegens den weken grondt, wel bezorgt moeten worden, dewyl zy anders aldaar niet wel willen houden. Omtrent twintig Italiaansche mylen van Guiscardo, een haven van Cephalonia, legt een klip of rots in zee, *Sciuari* genoemt. *Dappers Beschryving van Morea, enz. Coronelli Descript. de la Moree.*

CEPHALUS, zoon van Dejon, koning over een gedeelte van 't landt Phocis, of, gelyk anderen willen, een zoon van Mercurius en Hersa, die de dochter van Cecrops was, trouwde Procris, dochter van Erechtheus, koning van Athene. Deze een liefhebber van de jagt, en boven maten schoon zynde, wierdt van Aurora weggerukt, die hoewel ze op hem verlieft was, nochtans zyne liefde niet gewinnen kon. Zy derhalven, woedende van gramschap, zondt hem weg, en dreigde zich te zullen wreken. Hy wederom by zyne beminde Procris komende wilde hare getrouwigheit beproeven. Tot dien einde speelde hy zyn rol zeer wel, zynde van Aurora zyn gelaat en stemme verandert; invoegen Procris gewillig was zyn verzoek en gedane beloften in te willigen; wanneer hy eindelyk openbaarde wie hy was, en Procris hare ontrouw voor oogen hieldt. Deze schaamrood geworden zynde begaf zich in een woudt;

maar wierdt door Cephalus daar weder uitgehaalt. Toen gaf ze hem den hondt en pyl, die ze van Minos ontfangen hadde, en Cephalus bleef de jacht beminnen, tot dat eindelyk Procris yverzuchtig geworden zynde, zich zelf in een bosch begaf, en tusschen de doornen schuilde; wanneer ze door Cephalus, menende dat het een wild zwyn was, door den pyl, dien zy hem gegeven hadt, doodgeschoten wierdt. *Ovid. Metam. Hygin. Scholiastes Euripidis.*

CEPHAS. Aldus wierdt Simon, Johannes of Jonas zoon, van den Zaligmaker genaamt, wanneer hy door zyn broeder Andreas by den zelven gebragt wierdt. Hierom noemen hem de Euangelisten, schryvende in de Grieksche tale *Πετρος, Petrus,* hoewel ze zomwylen den name van *Cephas* gehouden hebben, die in de Syrische tale *een steen* betekent; en dit is de ware oorsprong van dit woordt, of dezen name, hoewel het in 't Syrisch eigentlyk *Kipha* uitgesproken wordt, gelyk Hieronymus, Tertullianus, Augustinus, en anderen, aangemerkt hebben. Optatus Milevitanus schynt te willen zeggen, dat Cephas afgeleid wordt van 't Grieksche woordt *Κεφαλη, kephalee,* dat een *hoofdt* betekent. Dit gevoelen heeft Baronius omhelst, maar zonder den minsten grondt van waarheit; want de Zaligmaker sprak in de Syrische tale, en noemde Simon met een Syrischen naam *Cepha,* betekenende *een steen,* volgens de verklaring van den Euangelist Johannes zelf. De reden dezer nieuwe benaming was, om dat Petrus een voorname steen aan het geestelyke gebouw der kerke stondt te zyn. Uit dien hoofde zeide de Heere Christus *Matth.* XVI, 18: *Ende ik zegge u ook, dat gy zyt Petrus, ende op deze Petra zal ik myne gemeente bouwen.* De naam van *Cephas* wordt meer dan eens in de Brieven van Paulus gevonden, namentlyk I *Corinth.* I, 12, III, 22, IX, 5, en XV, 5, *Gal.* II, 9. Hoewel vader Harduinus meent, dat die Cephas, waar van Paulus spreekt, van Petrus moet onderscheiden worden, en maar een der 72 discipelen geweest is, gelyk Clemens van Alexandrië, Dorotheus, zommige anderen ten tyde van Hieronymus buiten waarschynlykheit gemeent hebben. Doch men mag daar tegen inbrengen, dat de pauzen zelf niet ontkennen, dat Cephas, dien de Apostel Paulus in 't aangezicht wederstondt, de Apostel Petrus geweest is. Voeg daar by het byna algemeen gevoelen van alle de vaders en uitleggers der H. Schrift. Behalven dat Paulus van Cephas niet spreekt, als van een der 72 discipelen, maar als een der voornaamste Apostelen, hem vergelykende met Jacobus en Johannes, die gehouden wierden te zyn pylaren der kerke. Eindelyk wanneer Paulus getuigt, dat Christus na zyne opstandinge Cephas verschenen is voor alle andere Apostelen, zulks is een overtuigend bewysdom, dat hy Petrus verstaat.

CEPHEUS, een koning van Ethiopië of Morenlandt, was de vader van Andromeda, die Perseus van een gedrogt bevrydde. *Ovid. Metam. lib.* IV.

CEPHEUS, een prins van Arkadië, zoon van koning Aleus, wierdt voor onverwinnelyk gehouden. Zie *Pausanias in Arcad.*

CEPHISSUS, een rivier in Phocis, aan den oever van de welke een godsprake van Themis was, die Deukalion en Pyrrha raadpleegden. Deze rivier ontspringt in Doris, loopt voorby den berg Parnassus, keert zich daar na naar Beotië, alwaar zy de rivieren Asopus en Ismenus in zich ontfangt. Voorts loopt ze door de zee Copaïs, thans *Lago Stivo* genaamt, en ontlast zich eindelyk in den Euripus, of de zeeëngte by Negroponte. Nu wordt ze *Cefisso* genaamt. Elders in Griekenlandt worden nog rivieren van dien name gevonden, als naby Athene, te Argos, te Sicyonië, en te Appollonië, van welke laatste Strabo en Ptolemæus gewag maken. Ovidius spreekt ook van *Cephisus,* wiens kleinzoon door Apollo in een zeegedrogt verandert is. *Strabo l.* IX. *Plin. l.* III. *Ovid. Metam.* I. *&* VII.

CEPIO. (Q. SERVILIUS) Zie SERVILIUS CEPIO.

CEPUSZ. Zie ZIPS.

CERAM, of CEIRAM, een eilandt in de Indiaansche zee, behoort tot de Molukkische eilanden. Het is tamelyk groot, ryk aan granen en speceryen, en heeft zyn eigen koning, met welken de Hollanders een verdrag hebben gemaakt, en aan de Noordelyke kust eenige schanssen aangelegt.

CERAMEUS, (THEOPHANES) aartsbisschop van Tauromenium. Men weet niet eigentlyk, waar hy geboren is. Hy bezat veel geleerdheit, inzonderheit der H. Schrift, en was een vroom man; waar door hy eindelyk tot de waardigheit van aartsbisschop is opgeklommen. Hy heeft geleeft in dien tydt, toen Sicilië, of een gedeelte van het zelve, stondt onder de keizeren van Constantinopel, in de negende eeuwe. Hy stierf in een tamelyken ouderdom, doch waar, of wanneer, is onbekend, hebbende in 't Griekſch geschreven zekere Homilien, waar van zommige zo door Baronius in het IX stuk zyner *Jaarboeken,* op het jaar 842, *n.* 61, door Franciscus Turrianus, Jesuit, in het Latyn overgezet, als in de *Boekzaal der Vaderen* (*Bibliotheca Patrum*) zyn in 't licht gegeven. *Bibliotheca Sicula.*

CERAMICUS was de naam van twee plaatsen te Athene, van welke de eene binnen de stadt zelf met schone pylaren versiert voortreffelyke gaanderyen maakte, de andere was in een der voorsteden, alwaar Plato zyne akademie hadde. Meursius merkt aan, dat op de Ceramicus buiten de stadt die genen begraven wierden, die voor 't vaderlandt dapper gevochten hadden. Ter gedachtenis van deze wierden ook lofredenen gehouden, en stambeelden met opschriften opgerecht. Doch op de Ceramicus binnen de stadt getuigt die zelve Meursius, dat zich vele hoeren onthielden. *Suidas. Spon. Voy d'Italie. Meursii Ath. & in Ceramico gemino.*

CERANUS, geboortig van Alexandrië in Egypten, was de eerste dier genen, die uit die stadt in den Roomschen Raadt wierdt opgenomen, daar anders alle de Alexandrynen door een uitdrukkelyk verbodt van den keizer Augustus daar van uitgesloten waren. Hy kwam tot die waardigheit door Caracalla, die hem, nadat hy als een vriendt van Plautianus onder den keizer Severus verjaagt was, en 7 jaren lang op een eilandt leefde, in 't jaar 212 tot Raadsheer en burgermeester maakte. *Dio l.* VI.

CERANUS, of COERANUS, was uit het eilandt Paros, gelegen in den Archipel. Wanneer hy op zekeren tydt eenige menschen te Constantinopel zag visschen, kocht hy van de zelve een zeker getal dolfynen of meerzwynen, die hy wederom in zee wierp. Het gebeurde nu, dat hy een tydlang daar na, op zee zynde, door den windt met al zyn gezelschap over boordt geworpen wierdt. De overige alle, zegt de fabel, verdronken; maar Ceranus wierdt door een dolfyn tot aan 't eilandt Zarynthus gedragen, alwaar de zelve hem aan een hol zette, dat nog heden naar zynen name *Coeranion* genaamt wordt. Voorts verhaalt men van hem, dat hy wordende aan zee begraven, de dolfynen in eene grote menigte naby die kust kwamen. *Plutarch. quæ animalia sint sapientiora.*

CERASI (TIBERIUS) bloeide in 't einde der XVI eeuw, en was omtrent twintig jaren een vermaard advokaat voor de vierschaar van Rome. In 't jaar 1589 wierdt hy Consistoriaal advokaat; naderhandt advokaat fiskaal van de pausselyke kamer; vervolgens klerk van die zelve kamer, en eindelyk schatmeester van den paus. Onder zyne veelvuldige schriften heeft hy niets in 't licht gegeven dan zyne *Responsa* onder de *Consilia* van Farinacius. Hy stierf te Rome den 7 May des jaars 1601, in 't 57 jaar zyns ouderdoms, uit mismoedigheit, gelyk men zegt, om dat hy by zekere gelegenheit een scherp verwyt van paus Clemens den VIII ontfangen hadt. *Mandosius Bibl. Rom. Cent.* I. *p.* 24. *Bayle.*

CERATINUS, (JACOBUS) een geleerd man, leefde in de XVI eeuw, en gaf zich dien naam volgens de gewoonte van die tyden, omdat hy van Hoorn in Noord-Hollandt geboortig was, daar eigentlyk de naam zyner familie *Teyng* was. Te weten het Nederduitsche woordt *Hoorn* is in 't Grieksch *Κέρας, Keras,* waar van *Ceratinus* gemaakt is, hoedanig hy liever dan *Hornanus,* of *Corneus,* met eene Latynsche benaming, heeft willen genoemt worden; en om dat hy de Grieksche tale, van welke hy een groot kenner was, stelde boven de Latynsche; en om by gelegenheit van 't woordt *Hoorn,* of *Cornu,* waar van zyn naam kon gemaakt worden, gene aanleiding tot eenige kwade toespeling te geven, voornamentlyk als hy eens mogt komen te trouwen. Erasmus pryst hem by uitnemendheit, niet alleen van wegens zyne zonderlinge zedigheit en oprechtheit, maar ook wegens zyne weêrgaloze kennisse in de Grieksche en Latynsche talen. De zelve Erasmus, door keurvorst Georg van Saxen verzocht zynde, dat hy een bekwaam man in de plaats van den overleden Mosellanus op de akademie van Leipzig wilde voorslaan, noemde Ceratinus, dien men te Loven ook het hoogleeraarschap in de Grieksche tale aanboodt. Doch Ceratinus wierdt te Leipzig naar zyn genoegen ontfangen; en het blykt uit den 42 en 44 brief des 30 boeks, dat men hem met schele oogen heeft aangezien, om dat hy niet genoeg zyn afkeer tegen 't Lutherdom hadt laten blyken. Dit geschiedde in 't jaar 1525. Hy stierf te Loven den 20 April des jaars 1530, in 't beste zyner jaren; na dat hy zich derwaarts wederom begeven hadt, en buiten opentlyke bediening onderwys in de Grieksche tale gaf. Hy wierdt by de Minderbroeders begraven, met het volgende grafschrift:

EGREGIUS VIR D. JACOBUS CERATINUS,
ORTUS EX INSIGNI OPPIDO
HORNENSI,
PRESBYTER DEO DEVOTUS,
ET TAM GRÆCE QUAM LATINE DOCTUS,
UT TESTANTUR OPERA,
AB EO EDITA.
OBIIT ET HIC SEPULTUS EST
ANNO M.D. XXX. APRIL XX.

Dat is: " De deftige man, heer *Jacobus Ceratinus,* geboren in „ de voortreffelyke stadt Hoorn, een Godvruchtig priester, en „ zo in de Grieksche als Latynsche tale ten uiterste ervaren, „ zo als de werken, door hem uitgegeven, getuigen. Hy is „ gestorven den 20 April des jaars 1530, en alhier begraven. Men heeft een werk van hem, onder den tytel van: *De tono Græcarum litterarum;* een fraaie overzetting van de eerste en tweede zamensprake van Chrysostomus *over de waardigheit van het priesterdom;* ook een *Grieksch en Latynsch Woorden-boek,* gedrukt met eene voorreden van *Erasmus* in 't jaar 1524. *Erasmus in Epist. Gesneri Bibl. Val. Andr. Bibl. Belg. Sweert. Ath. Belg. Boxhorn Theatr. Holl. Miræus de script. sec.* XVI. *Bayle.*

CERASTIS wierdt oudtyds het eilandt Cyprus genaamt, welkers inwoners *Cerastes* genaamt wierden. Deze zyn wegens hunne onmenschelyke wreedheit door Venus in runderen verandert. *Cerastis* beduidt in 't Grieksch een *hoorndrager;* en dit eilandt is buiten twyffel dus genaamt wegens het groot getal der bergen, wier toppen de gedaante van horens hebben. *Ovid. Metam.* X. *Stephan. Non. l.* XIII.

CERAUNIA, of MONTES CERAUNII. Zie ACROCERAUNIA.

CERAUNUS wierdt Ptolomæus, zoon van Lagus, en koning van

van Macedonië, wegens zyne dapperheit bygenaamt. Ptolomeus de I, koning van Egypten, hadt ook een zoon, bygenaamt *Ceraunus.Justin. l.* XXIV. *c.* 1.& 2. *Coel. Rhodig. l.* XXIV.*c.* 6.

CERBERUS. Dus noemen de dichteren den hondt van Pluto, deurwachter van de helle, hebbende drie hoofden. Zy noemen hem een zoon van den reus Typhon en van Echidna. Hy streelt, zeggen zy, de ongelukkige zielen, die derwaarts gezonden worden, maar verslindt die genen, die van daar gaan, en zo eenige levende menschen in het paleis van Pluto willen treden. Hercules wordt gezegt hem geketent en uit zyn hok getrokken te hebben. *Homer. Virgil. Æneid.* VI. 417. *Tibull.* III. 4. 87. *Sophocles Trachin. Ovid. Metam.* IX. 185. *Hesiod. Theog.* 310. & 769. *Horat. Carm.* II. 13. 34. Velen zyn van gedachten, dat volgens den letterlyken en historischen zin deze Cerberus eene slange is, die gezegt wordt geweest te zyn te Tenarus, een voorgebergte van Lacedemon, en die door zyn vergif de inwoneren van die landstreke doodde; en omdat men doorgaans meende, dat in dat voorgebergte de ingang der helle was, zo heeft men dat gedrogt den hondt van Pluto genoemt, die door Hercules gedood zynde, gelegenheit tot de fabel gegeven heeft, als of Hercules een driehoofdigen hondt gedood hadde. Hoewel anderen zeggen, dat Cerberus van Hercules gedood een enkele allegorie is, om daar door uit te drukken, hoe die heldtzyne hertstochten en kwade driften heeft weten te beteugelen, het welk doorgaans bezwaarlyker valt dan het vreeslykste beest te doden. De Mythologisten, dat is, die genen die hun werk maken van het verklaren der fabelen, menen een geheim in dit gedrogt gevonden te hebben, zeggende, dat daar door gezien wordt op de *aarde*, en dat de naam van *Cerberus* eigentlyk is *Κρεοβόρον, Kreoboron*, dat is, *vleesch-vreter*; iets dat aan de aarde eigen is, namentlyk de lyken te verslinden, en de zelve tot haren oorspronkelyken staat weder te doen keren, dat is te zeggen, om ze weder tot stof te doen keren. Zy voegen daar by, dat door het gedrogt Cerberus ook de *tydt* kan verstaan worden, die alle dingen verslindt; wanneer de drie hoofden en drie muilen de voorledene, tegenwoordige, en toekomende tydt betekent. Trouwens om die zelve reden wordt een doodkist ook met eene Griekschе benaming *Sarcophagus*, dat is, *vleesch-eeter*, genaamt.

CERBOLI, een eilandt in de Middelandsche zee, zeer klein, en omtrent de Toskaansche kust, tusschen de stadt Piombino en 't eilandt Elbe gelegen.

CERBON, of CERBONEY, by de Latynen *Cerbonius*, bisschop van Populone, in 't hertogdom van Toskanen, bloeide in de VI eeuw, en hadt den roem van een zonderlinge heiligheit. Wanneer hy op zekeren tydt eenige zoldaten van 't Romeinsche leger voor de woede der Gothen geborgen hadt, liet hen Totila in verzekering nemen, en voor de beeren werpen, om levendig verslonden te worden. Een beer losgelaten zynde liep regelregt op Cerbon aan; maar in plaats van hem te beleedigen, of te doden, viel hy voor des zelfs voeten, en streelde hem. Totila, dit ziende, wierdt daar door bewogen om hem tot zyne gemeente weder te zenden, die hy echter genoodzaakt wierdt te verlaten, wegens den inval der Longobarden in 't jaar 568, in welk jaar hy ook gestorven is.

CERCARE, CHERCARE, een eilandt gelegen in de zee van Barbaryë, aan de kust van 't koninkryk Tunis, tegen over de stadt Elmadia, en dus aan den ingang der golf van Cadix. Het eilandt is klein, en slecht bewoont. Het heeft in 't Zuiden het eilandtje Gamelara, dat misschien der ouden *Cercina minor* is, anders *Cercinitis* genaamt.

CERCHI, (UMILIANA DE) geboren te Florence in 't jaar 1219. Haar vader was *Oliverius de Cerchio*, of *de Cerchi*, gesproten uit het oude huis der heeren van Ancona, een slot gelegen in 't dal van Siëna. Zy gaf reets in hare jonge jaren uitnemende blyken van verscheide deugden. Zestien jaren oud zynde wierdt ze van een edelman, die haar wel in rykdom, maar niet in hoedanigheden des gemoeds, evenaarde, ten huwelyk genomen. Deze niet kunnende verdragen hare mildadigheit omtrent den armen, aan wien ze schier alles besteedde, handelde haar kwalyk. Doch na verloop van vyf jaren weduw geworden zynde gaf ze zich ten eenemale tot Godvruchtige betrachtingen over, en omhelsde de orde der Franciskanen, zonder dat ze van haren vader tot een tweede huwelyk kon bewogen worden; waarom ze ook van het grootste gedeelte der jaarlyksche inkomsten berooft wierdt, en niet meer behieldt, dan om met een eenige dienstmaagdt soberlyk te kunnen leven. Men zegt, dat ze door hare gedurige gebeden niet alleen alle verzoekingen overwonnen, maar ook de gave der voorzegging ontfangen heeft. Zy stierf in den ouderdom van 27 jaren den 19 May des jaars 1246. Haar leven is in de Latynsche, Italiaansche, Fransche, Portugeesche, Spaansche, Hoogduitsche, Nederlandsche en Poolsche talen beschreven. De voornaamste schryvers daar van zyn *P. Vitus de Cortone*, en *P. Hippolytus van Florence*, beide Barrevoeter monniken, die in haren tydt geleeft hebben; *P. Marcus van Lissabon* in zyne Chronyk; *Raphaël Maffaus*, toegenaamt *Volaterranus*; *Petrus Ridolphi de Tossignano*; *P. Hieronymus Comboni*; *Abraham Bzovius*; *Silvanus Razzi*, en *Benedictus Pucci*; *Lucas Vandigo*; *Franciscus Aroldo*; *Artierus de Munster*, en *Valerianus*.

CERCHIARA, een vlek in 't koninkryk van Napels, gelegen in Calabria olteriore, anderhalf myle van Cassano. Men houdt het voor der ouden *Arpinium*, een klein stedeke in Græcia Magna.

CERCOPES wierden de inwoners van 't eilandt Pithecusa genaamt, die wegens hun ongeregeld leven door Jupiter gezegt worden in aapen verandert te zyn. *Ovid. Metam.* XIV. 3. 91.

CERCYON was een befaamd straatschender in Attica, die de voorby reizenden noodzaakte zich by zyne bende te voegen. Die zulks weigerden te doen, wierden aan twee naast elkander staande bomen gebonden, welker takken tot malkander gebogen zynde, die ongelukkige met den eenen arm aan den eenen, met den anderen arm aan den anderen gebonden, en dus door de kracht der takken, die los gelaten zynde wederom om hoog sprongen, jammerlyk door midden gescheurt wierden. Zyne huisvrouw was Alope, die van Neptunus bezwangert zynde een zoon, genaamt Hippotoontes, baarde. Cercyon, dit ervarende, door de minnemoeder van het kindt, liet het zelve in een woudt te vondeling leggen, en Alope van honger sterven. Doch hy zelf wierdt naderhandt van Theseus overwonnen, die hem worstelende ter aarde wierp en om 't leven bragt. *Plutarch. in Thes. Diod. Sic. Bibl. lib.* IV. *Ovid. Metam.* VII. 23. 439.

CERDA, een voornaam geslacht in Spanje, heeft zynen oorsprong van de koningen van Castilië en Leon: want Alphonsus de X, bygenaamt de wyze, koning van Castilië en Leon, hadt by zyne gemalinne Violanta, dochter van Jacobus, koning van Arragon, in 't jaar 1254 zynen eersten zoon *Ferdinand* geteelt, die wegens eenig haair, dat hy op den rug mede ter wereldt hadt gebragt, *de la Cerda* bygenaamt is. Wanneer zyn vader naar Duitschlandt trok, om 't keizerryk in bezit te nemen, wierdt hy tot opvolger van 't Spaansche ryk verklaart, en na hem zyn zoon Alphonsus. Doch Ferdinand stierf voor de te rug komste van zyn vader, namentlyk in de maandt Augustus des jaars 1275, nalatende by zyne gemalinne Blanca, dochter van Lodewyk den XI, koning van Vrankryk, *Alphonsus de la Cerda*, en *Ferdinand*, wiens nakomelingschap in zyne kleinzonen uitgestorven is. Nu hadt wel Alphonsus zynen grootvader Alphonsus den X, stervende in 't jaar 1284, moeten opvolgen, doch Sanctius de IV, zynde de tweede zoon van Alphonsus den X, nam het ryk in. Alphonsus voerde wel den tytel van Castilië, doch liet den zelven in 't jaar 1303 varen, vluchtte naar Vrankryk, en stierf aldaar in 't jaar 1327, nalatende *Lodewyk, Johannes Alphonsus*, en *Alphonsus*. Deze voerde den tytel van *de Espanna*, of *van Spanje*, en teelde twee zonen, die zonder erfgenamen gestorven zyn. De eerste was *Lodewyk van Spanje*, graaf van Clairmont, admiraal van Vrankryk in 't jaar 1341. Hy wierdt in 't jaar 1344 van paus Clemens den VI tot vorst der Kanarische eilanden benoemt, en sneuvelde in 't jaar 1346 in den slag by Cressi tegen Engelandt. De tweede zoon was *Karel van Spanje*, konnestabel van Vrankryk, en graaf van Angoulême. Deze wierdt van Karel den II, koning van Navarre, den 6 Juny des jaars 1354 op 't slot Aigle in Normandië omgebragt. De twee andere zonen van den voornoemden Alphonsus hebben hun geslacht verder voortgeplant; en van *Johannes Alphonsus* zyn de heeren van Villoria gesproten, maar in de XV eeuw weder uitgestorven. De nakomelingen van *Lodewyk*, den oudsten zoon, zyn nog in wezen, hoewel maar van de vrouwelyke linie; want zyn zoon *Johannes* wierdt in 't jaar 1357, op 't bevel van Petrus den Wreden, te Sevilië omgebragt. De erfdochter *Isabella* trouwde voor de tweede maal met Bernard van Foix, die van koning Henrik den II in 't jaar 1368 tot grave van Medina Celi gemaakt wierdt. Deze teelde by haar *Gasto de la Cerda*, graaf van Medina Celi, en Puerto de S. Maria. Deze gewan *Lodewyk* den I, die *Gasto* en *Johannes* naliet, van welke beide Johannes maar eenige natuurlyke kinderen geteelt heeft. Gasto liet *Lodewyk* den II na, die in 't jaar 1491 tot eersten hertog van Medina Celi verheven wierdt, en in 't jaar 1501 stierf. Hem volgde *Johannes*, hertog van Medina Celi, dien hy by zyne derde gemalinne geteelt hadde, en die in 't jaar 1544 overleedt, nalatende *Johannes* en *Ferdinand*, welke laatste maar natuurlyke zonen naliet. Johannes was onderkoning van Sicilië en Navarre, Staatsraadt en gouverneur der Nederlanden, en hadt verscheide kinderen, onder welke *Johannes*, hertog van Medina Celi, marquis van Cogolludo, ridder van 't gulde vlies, zyn opvolger was, en *Johan Lodewyk*, nevens *Gundisalius*, teelde. Johan Lodewyk, hertog van Medina Celi, en ridder van 't gulde vlies, stierf den 24 November des jaars 1607, nalatende *Antonius Johannes Lodewyk de la Cerda*, hertog van Medina Celi, marquis van Cogolludo, kapitein generaal van den Oceaan, Staatsraadt, en hertog van Alcala. Deze teelde by zyne gemalinne Anna Maria Aloisia *Henriques de Ribera Portocarrero*, die den 7 Maart des jaars 1671 stierf, nalatende twee zonen en twee dochteren. De oudste zoon was *Johannes Franciscus de la Cerda*, Henriques de Ribera en Portocarrero, hertog van Medina Celi en Alcala, marquis van Cogolludo, Alcala en Tarifa, graaf van Puerto de S. Maria en los Molares, konnestabel van Aragon, ridder van 't gulde vlies, voorzittende Raadt van Indië, koninklyke opper-kamerheer, opper-stalmeester, Staats- en krygsraadt, en eindelyk in 't jaar 1680 eerste Staatsminister of Privado, en stierf den 20 February des jaars 1691. By zyne gemalin Catharina van Aragon Sandoval Folck van Cardona en Cordua, hertoginne van Segorvië, Cardona en Lerma, teelde hy twee zonen en negen dochteren, van welke een zoon, geboren in 't jaar 1675, en twee dochteren jong gestorven zyn. De overige dochters zyn aan aanzienlyke familien getrouwt. De oudste zoon was *Lodewyk Franciscus de la Cerda* en Aragon, hertog van Medina Celi en Alcala, enz. groot-konnestabel van Aragon, erfgouverneur van Castilië en Andalusië, ridder van S. Jago, koninklyke kamerheer, en in 't jaar 1682 generaal over de kusten van Andalusië, in 't jaar 1684 generaal over de Napolitaansche galeien; in 't jaar 1686 ambassadeur aan 't hof van Rome, en eindelyk van 't jaar 1699 tot 1702 onderkoning en kapitein generaal van Napels, alwaar hy in 't jaar 1701 een gevaarlyken op-

opstandt tegen Philips den V, koning van Spanje, dempte. In 't jaar 1709 wierdt hy president in des voornoemden konings kabinet-Raadt, doch geraakte in 't volgende jaar in ongunst, en wierdt tot eene eeuwige gevangenisse veroordeelt. Hy moest een tydlang op 't kasteel van Segovia zitten, en naderhandt zyne dagen te Fuentarabia eindigen, alwaar hy in 't jaar 1711 den geest gaf. Hy was een der rykste van Spanje, en in negenderlei opzichten Grande. By zyne gemalin, Maria de las Nieves Giron en Sandoval, dochter van Gaspar Telles Giron, hertog van Ossuna, heeft hy gene kinderen nagelaten. Zyn natuurlyke zoon *Lodewyk*, oud 17 jaren, sneuvelde in 't jaar 1695 op een paussselyke galei in een gevecht tegen een Algiersch kaper. De jonger zoon van Antonius Johannes Lodewyk was *Thomas de la Cerda*, marquis de Laguna, kapitein generaal van den Oceaan, Raadt van Indië, en onderkoning van Mexico, opperhofmeester der koninginne Maria Anna van de Paltz, Grande van Spanje. Hy stierf den 22 April 1692, nalatende by zyne gemalinne Maria Aloisia Manriques de Lara en Gonzaga, dochter van Vespasianus Gonzaga, grave van Praxedes, *Josephus Manriques de la Cerda en Gonzaga*, marquis de Leguna, die den 5 July 1683 geboren wierdt. *Gundisalius de la Lama en Cerda*, van wien boven gewag gemaakt is, teelde by Catharina, erfdochter van Petrus de Leyva, onder anderen *Johannes de la Cerda, Leyva, Cueva, en Arteaga*, enz. Kamerheer des konings, en onderkoning in Mexico, die in 't jaar 1676 een Karmeliter monnik wierdt, nadat hy by Maria Isabella de Leyva, dochter van Antonius, die de broeder van Petrus de Leyva was, een zoon, genaamt *Petrus de Leyva en de la Cerda*, graaf van Bagnos, enz. koninklyke kamerheer en opperstalmeester, en zedert het jaar 1692 Grande van Castilië, geteelt hadde. Hy heeft twee gemalinnen gehad, en by de eerste, Maria de Alencastro, *Theresia* geteelt. Deze was staatsdame by de koninginne Maria Anna van de Paltz, en trouwde in 't jaar 1693 met Emanuel de Moncada. *Imhof prodrom. Geneal. Ital. & Hispan. Tab.* 8. 25. & 26. & *in Corp. Hist. Geneal. Ital. & Hisp. c.* 19. *p.* 366. *seq.*

CERDA (BERNARDA FERREIRA DE LA) leefde in 't jaar 1630, en 1635, zynde de dochter van *Ignatius Ferreira*, ridder van S. Jago, gesproten uit een vermaarde familie van Portugal. Zy was zeer geleerd, zo in talen, als in de Philosophie, wiskunst en rederykkunst. Zy schreef in rym en onrym, en gaf een verzameling van verscheide gedichten, en blyspelen, als mede een gedicht genaamt *Espana liberada, las Soledades de Busaco &c.* in 't licht. Lopez de Vega schreef aan haar een zyner gedichten, *Philis* genaamt. *De Sousa in excell. Portug. Cardoso in Agiol. Lusit. Anton. Bibl. Hisp.*

CERDA, (JOHAN LODEWYK DE LA) een Jesuit, geboortig van Toledo, alwaar hy in 't jaar 1574 in die societeit tradt. Hy wierdt door zyne veelvuldige geleerdheit zo vermaard, dat paus Urbanus de VIII des zelfs portrait in zyn kabinet gezegt wordt gehad, en hem door zynen legaat, den kardinaal Franciscus Barberini, van zyne hoogachting verzekert te hebben. Zyne werken zyn: *Commentarius in Virgilium*; *Argumenta, Notæ & Explicationes in Tertullianum*; *Commentarius in librum Tertulliani de Pallio*; *Adversaria Sacra*, &c.

CERDAGNE, in 't Latyn *Ceretania*, een graafschap in Catalonië, op het Pyreneesche gebergte, staat, volgens den Pyreneeschen vrede van 't jaar 1659, ten deele onder 't gebiedt van Vrankryk, ten deele onder Spanje. Tot Vrankryk wordt een smalle streek, palende aan 't gebergte van Conflans, en beginnende met den oorsprong der rivier Segre tot aan Livia, gerekent; invoegen het grootste gedeelte onder Spanje gebleven is. Eertyds wierdt dit landt door de Cerretani of Ceretani bewoont, van welke Plinius en Strabo gewag maken. *Puicerda* is 'er de hoofdstadt van.

CERDITIUS. Zie CERTITIUS.

CERDON. Zie BAUME-SUR-CERDON.

CERDON, patriarch van Alexandrië, leefde in de II eeuw, en was in 't jaar 98 de opvolger van Alpilius, bekleedende die waardigheit tot in 't jaar 108. *Baron Annal.*

CERDON, een ketter in de II eeuw, was een leerling van Heraclion, hieldt het voorts met Simon den Tovenaar en Saturninus. Hy heeft zyne dwalingen in Syrië uitgebreid, zeggende, dat 'er twee Goden waren; welker een den hemel, en de ander de aarde geschapen hadt. Hy verwierp de wet en de propheten, nevens het gansche nieuwe Testament, behalven een gedeelte van 't Euangelium van *Lucas*, en eenige brieven van *Paulus*. Voorts leerde hy, dat Christus maar in de gedaante van een mensch was verschenen, maar geen waarachtig mensch geweest was. Hy kwam onder paus Hyginus in 't jaar 152 te Rome, en poogde door een geveinsde afzwering van zyne leere de kerk te bedriegen. Doch het bedrog wierdt ontdekt, en hy uit Rome gebannen. *Tertull. de præscr. c.* 51. *Irenæus contra hæret. l.* I. 3. *Epiphan. hær.* 41. *August. hær.* 21. *Baron. Annal.* 146. 155.

CEREALIA wierden zekere feesten der oude Heidenen genaamt, ter eere van Ceres, godinne der granen, door Triptolemus, koning van Eleusis in Attica, ingestelt, tot dankbaarheit voor den akkerbouw, dien hy van die godinne geleert hadde. Dit feest vierde men zo heiliglyk, dat zich de mannen gedurende dien tydt van hunne wyven onthielden. De offerhanden wierden met een zonderlinge eerbiedigheit geoffert, zonder wyn daar by te gebruiken. Het zelve feest noemde men ook *Thesmophoria*, om dat Ceres Θεσμοφόρος, *Thesmophoros*, dat is, *wetgeefster*, bygenaamt wierdt. *Plin. lib.* XXIV.

CEREALIS, bisschop van Castulum in Afrika, leefde in 't jaar 487, en disputeerde in de tegenwoordigheit des konings der Vandalen te Carthago met Maximianus, den Ariaanschen bisschop, over de H. Drieëenheit, en wederleide des zelfs tegenwerpingen. Men vindt dit dispuit in de *Hæresiologia*, gedrukt te Basel in 't jaar 1556, en in de *Boekzaal der Vaderen*. Deze Cerealis schynt de zelve te zyn met *Cerealis Castelloripensis*, bisschop van Mauritanië, die nevens andere rechtzinnige bisschoppen in Afrika het boek van Eugenius onderschreef. *Gennadius de script. Eccl. c.* 96. *Appendix ad Isidor. c.* 10. *Honor. Augustodun. de Lum. Eccl. l.* II. *c.* 95. *Trithem. Bellarm. Cave.*

CEREALIS (ANICIUS) ontdekte eene zamenzwering van Getulicus en Lepidus tegen den keizer Caligula. In 't jaar 65 was hy burgermeester onder de regeering van den keizer Nero; doch zyn amptgenoot Plautius Lateranus wierdt vermoord, voor al eer hy zyne bediening aanvaardde. *Tacitus Annal.* XV. 48. 49.

CEREALIS (SEXTUS) was opperbevelhebber van het vyfde legioen van het Romeinsche leger, en greep met zes honderd man te paardt en drie duizend te voet omtrent elf duizend zes honderd Joden aan, die zich op het gebergte van Garizim begeven hadden. Deze alle wierden tot een toe gedood den 27 Juny in het 12 jaar van Nero, zynde omtrent het zestigste van Christus. Voorts stroopte Cerealis door gansch Idumea, en nam verscheide steden weg. Hebron verovert zynde wierdt in brandt gestoken, na dat alle des zelfs inwoneren door de scherpte des zwaards gedood waren. *Josephus Joodsche Oorl.* III. 22. en IV. 33.

CEREALIS (VETILIANUS) wierdt na de verovering van Jeruzalem in Judea gelaten, om aldaar het gebiedt over de Romeinsche krygsmacht te voeren. Zyn opvolger was Lucilius Bassa. *Josephus Joodsche Oorlog.* VII. 20.

CEREIDAS, een vermaard wetgever te Megalopolis, ziende, dat het einde zynes levens naderde, sprak zyne vrienden aan, en betuigde, dat hy met veel vermaak uit het leven scheidde, zich verzekerende, dat hy by Pythagoras, den vermaardsten der Philosophen, Hecateus, den voortreffelyksten der Historieschryveren, Olympus, den besten der muzykanten, en Homerus, den prins der dichteren, stondt te komen. *Stephanus.*

CERES was de dochter van Saturnus en Ops. Sommigen merken haar aan als een zinnebeeldt van de aarde, zynde een algemeene moeder der menschen. Zy wordt bygenaamt *Thesmophoros*, en by de Latynen *Legifera*, dat is, wetgeefster, doordien de menschen voor de uitvinding der granen van eikels levende zonder wetten en eenige beschaaftheit waren. Na de uitvinding der granen moest het landt verdeelt en geploegt worden; en dit was het beginsel van wetten en rechten volgens het getuigenis van Servius. Ceres nu was de moeder van Proserpina; des niet te min zyn ze beide zinnebeelden van de aarde geweest. Vossius is van oordeel, dat Rhea den geheelen aardbol beduidt, Ceres de oppervlakte, en Proserpina, de tegengestelde helft der aarde, door de Antipoden bewoont. Volgens de overlevering der oude Egyptenaren, en het verhaal van Diodorus Siculus, is Isis en Ceres een en de zelve, en de uitvindster van den akkerbouw, en wetgeefster, en gevolgelyk een Egyptische godheit. De zelve Diodorus verhaalt, dat Erichtheus, koning van Athene, uit Egypten in Griekenlandt komende, en derwaarts eene grote menigte granen overbrengende, in een tydt van duurte en hongersnoodt, van de Grieken in erkentenis dezer weldaadt tot koning gemaakt is, en te Athene zynen setel vestigende den verborgene godsdienst van Ceres volgens de Egyptische plegtigheden ingevoert heeft. Hy voegt 'er by, dat door de komst van Ceres te Athene niet anders dan de overbrenging van granen uit Egypten in Griekenlandt moet verstaan worden. Trouwens daar is op den aardbodem geen vruchtbaarder landt bekend dan Egypten en Sicilië, doch boven al Egypten, om dat de Nyl door zyne overstroming het landt by uitnemendheit vruchtbaar maakt. Dit heeft aanleiding gegeven om te denken, dat *Isis*, de koningin van Egypten, de zelve is met *Ceres*, door welke het gebruik der granen tot alle andere landschappen overgebragt is. Hoewel, volgens de aantekening van den zelven Diodorus Siculus, deze navolgende landschappen, als Egypten, Sicilië, Creta, thans het eilandt Kandië, en het landt van Athene, getwist hebben, wien onder hun de eere der uitvinding van granen toekwam. Maar Herodotus stemt ook toe, dat de zelve uit Egypten in Griekenlandt gebragt is. De steden van Griekenlandt nochtans, in 't byzonder Athene en Argos, hebben, volgens het verhaal van Pausanias, niet minder onder elkander getwist dan Egypten en Phenicië, over de uitvinding van den landbouw en granen, nevens den godsdienst van Ceres. Pausanias voegt 'er by, dat de verborgendheden van Isis of Ceres zo geheim gehouden zyn, dat het aan niemandt, behalven aan de priesters, vergunt wierdt haar beeldt te aanschouwen. Elders spreekt hy nog van een tempel van Ceres, waar in alleen de vrouwen en maagden gingen, zeggende voorts, dat de zo genaamde geheimenissen van Ceres *Eleusinia* het allerheiligste van gansch Griekenlandt geweest zyn. De grote verborgendheden wierden Τέλεα, *Telia*, de kleine Μυστήρια, *Mysteria*, genaamt. De eerste wierden jaarlyks te Argos gevieit, maar de laatste ieder vyf jaren eens te Eleusis; de eerste in den herfst, de laatste in de lente, en duurden negen dagen. De plegtigheden van dit feest zyn door Evander te Rome gebragt in 't jaar van Rome 257, onder 't burgermeesterschap van A. Postumius, en T. Virginius. Na de overwinning op de Volsci behaalt, wierdt de buit in den tempel van Ceres gebragt. Deze tempel wierdt drie jaren daar na door den burgermeester P. Cassius, die te Rome gebleven was, openlyk en plegtig ter eere van die godinne ingewyd. Men begon de plegtigheit van het feest voor den dagen

dageraadt, en de wyven, priestereffen van Ceres, liepen als zinneloos door de stadt met brandende fakkels in de handen. Boven dien waren ze verplicht een zuivere kuischheit te bewaren, en niets van de verborgendheden van Ceres te openbaren. Tot dien einde moesten ze zich zorgvuldig van wyn onthouden. Ceres zelve wierdt vertoont van eene droevige gestalte, en in slecht gewaadt, of een toorts, of een bondel koren-aairen houdende, of wel daar mede bekranst. Immers dus ziet men ze op de oude gedenkpenningen verbeeld. Cicero getuigt, dat te Catana in Sicilië de godin Ceres op de zelve wyze als te Rome geeert is, en dat in haren tempel een oud beeldt wierdt gevonden, het welk de mannen niet alleen niet kenden, hoedanig het was, maar zelf niet wisten, dat het in den tempel was. Alzo ze nooit daar in kwamen, en de geheele godsdienst door vrouwen en maagden verricht wierdt.

Om nu den oorsprong der geheimenissen van Ceres Eleusinia te ontdekken, moet men weten, dat de uitvinding van den akkerbouw door zommigen aan Ceres toegeschreven wordt, die haar van Triptolemus bediende; van anderen aan Bacchus. Maar het groot geheim van Bacchus, door Isis of Ceres ingestelt, en naderhandt uit Egypten in Griekenlandt gebragt, bestondt in de aanbidding van *Phallus*, of het mannelyk teellidt van Osiris, die van Typhon gedood zynde door Isis niet gevonden wierdt; en ter eere van wien die schandelyke eerbewyzing van Isis of Ceres ingestelt is. Augustinus in het VII boek, het 20 hoofdstuk, *van de Stadt Gods* spreekt 'er dus van, dat onder de geheimenissen van Ceres die van Ceres Eleusinia de beruchtste geweest zyn, wordende door de Atheniënzen met de uiterste pracht geviert. Maar al wat 'er Varro van zegt, raakt alleen de uitvinding van 't koren, en hoe hare dochter Proserpina door Pluto geschaakt is, 't welk Varro meent dat de vruchtbaarheit betekent. Maar omdat men na dezen ramp, die een algemeene rouwklagt verwekte, de vruchtbaarheit zag wederkeren, geloofde men, dat Proserpina van Pluto wederom gegeven was, en zedert wierdt een plegtig feest ter eere van Ceres ingestelt. De oudheit heeft haar tot patronesse van al 't veldgewasch gemaakt; en Pausanias spreekt in zyne *Arcadica* van een altaar van Ceres, waar op allerlei gewasch, boomvruchten, honing, wolle, en diergelyke dingen, nevens slangen, een dragende zog, en slaapbollen geoffert wierden; maar geen wyn. Daar van daan is 't, dat Plautus in zyn blyspel, genaamt *Aulularia*, sprekende van eene zekere bruiloft, op welke geen wyn geschonken wierdt, de zelve zeer aardig eene bruiloft van Ceres noemt. Varro meent, dat de naam van *Ceres*, aldus gezegt voor *geres*, van *gerere*, dat is, *dragen*, moet afgeleid worden, om dat de aarde alles draagt. Doch dat schynt al te verre gezocht te zyn, en men zou den zelven mogelyk met meer waarschynlykheit afleiden van 't Hebreeusche *Gores*, dat is, *gedorscht* of *gemalen koren*. De inwoners van Cnidus noemdenze *Κύρη, Κυρε*, als of ze zeggen wilden, *meesteresse van het leven*. Voorts wierdt Ceres verbeeld rydende op een wagen, getrokken van twee draken, en dragende in de eene handt eenige slaapbollen, in de andere een brandende fakkel, hebbende het hoofdt met aairen bekranst. Die van Arkadië bewaarden altydt vuur in de tempelen van Ceres en Proserpina. *Hyginus. Statius. Ovidius. Hesiodus. Appollodorus. Rosinus.*

CERES, eene stadt. Zie APOLLONIA *Mygdoniæ*.

CERET een vlek in Roussillon, gelegen in Catalonië, aan den voet van 't Pyreneesche gebergte, en by de rivier Tech, vyf of zes mylen van Perpignan en Elna. Alhier vergaderden in 't jaar 1660 de gezanten van Vrankryk en Spanje, om de grenzen van die twee koninkryken vast te stellen.

CERETANA, een vlek in de vallei van Noto in Sicilië, gelegen op een heuvel, alwaar de rivieren Maulo en Acellaro ontspringen, omtrent negen mylen van Syracusa, naar 't Westen.

CERIGNOLA, een plaatsje in 't Napelsche landschap Capitanata, op de grenzen van Bari, alwaar in 't jaar 1503 de Franschen onder den hertog van Nemours door de Spaanschen en den vermaarden veldheer Ferdinand Gonzalves van Cordoua geslagen wierden. *Mezeray Hist. de France Tom.* II. *p.* 830.

CERIGO, een der eilanden in den Archipel, aan de Zuid-Westzyde van Morea, tusschen den inham van Malvasia en Catochina. Het zelve voerde by de oude Grieken en Latynen den naam van *Cythera*, dien het van *Cytherus*, een Pheniciër, zou bekomen hebben. De ouden noemden Cythera ook *Porphyris*, of *Porphyrussa*, van wegens de schoonheit der purpur vlekken, volgens Aristoteles; hoewel anderen zeggen, dat het *Porphyris* genaamt wierdt wegens de menigte van zeker slag van marmer of porphyrsteen, het welk op dit eilandt valt. Sinan Bassa, een voornaam Turksch admiraal, pleeg dit eilandt *de lantaarn van den Archipel*, en *een verspieder van der Turken bedryf* te noemen, dewyl het zo digt aan het eilandt van Morea legt, en gelyk als den pas tusschen Morea en het eilandt Kandië, toen dat nog onder de Venetianen stondt, bezette. Het begrypt omtrent twintig Fransche of zestig Italiaansche mylen in den omtrek, en is meest overal met rotsen omringt. Het hadt eertyds een zeer voordeelige haven, en eene stadt, van den zelven naam. Hierstondt voor dezen een tempel van Venus, de heiligste en oudste der tempelen, dien Venus by de Grieken hadt. De godin Venus wierdt 'er zelf in een gewapend beeldt vertoont: want de oude dichters beuselen, dat Venus, zynde uit zeeschuim in zee geboren, aan dit eilandt allereerst in een parlemoeren schelp is aan landt gezet, en van daar naar het eilandt Cyprus overgebragt. Het kasteel is moejelyk te genaken, en niet sterk dan aan den kant van de zee, welke het van de steilte beschouwt. Van dit kasteel kan men by klaar weder het eilandt Kandië zien, het welk echter veertig mylen van daar legt, en omtrent half wege ziet men het kleine eilandt Cerigotto, waar op niet dan wilde geiten zyn. Dit kasteel wordt *Capsali* genoemt, en de Venetiaansche Proveditor houdt 'er zyn verblyf op. Beneden of onder aan het kasteel legt eene tamelyk grote en volkryke voorstadt, en voor deze stadt, of onder het kasteel, regt beoosten den Zuid-Westhoek van 't eilandt, legt een baai en haven, met den naam van het eilandt *Porto Serigo* in de zeeboeken en zeekaarten, en anders *Porto Delfino* bekend. Voor de haven van 't kasteel is een kleine klip, die men het *Ei* noemt, ter oorzake van hare gedaante. Men vangt 'er zo wel, als op Cerigo, uitnemende valken. Deze haven deugt ter wereldt niet; want ze legt heel en al open voor de Zuide winden, en kan maar zeven of acht schepen bergen. Ook is dit de plaats niet, die Strabo heeft doen zeggen dat een schone haven heeft. Strabo spreekt buiten twyffel van die van *St. Nikolaas*; want behalven dat die grote schepen kan bergen, die daar een goeden en sterken ankergrondt hebben, zo is 'er een inham, welke van de nature in de rots gemaakt is, die wel veertig galeien kan bergen, en ligtelyk met een keten te sluiten zou zyn. Daar omtrent vindt men zeer vele puinhopen van eene zeer oude stadt, door Menelaus, den Griekschen koning, zo als men zegt, gebouwt. Onder of tusschen deze puinhopen ziet men eenige grotten, spelonken en gewelven, in de rotsen uitgehouwen, welke de inwoners voor de baden van Helena, op dit eilandt geboren, houden, en de puinhopen van haar paleis, drie of vier Italiaansche mylen van daar op een heuvel stellen; hoewel men daar niet dan twee kolommen overeind ziet staan, zonder kapiteelen, en met de voetstallen zo diep in den grondt, dat men niet oordeelen kan, van wat order zy zyn, hoewel Spon schryft, dat zy naar de Dorische order zouden gemaakt zyn. Wheler wil het liever voor een puinhoop van den eenen of den anderen alouden tempel dan van een paleis aangezien hebben. Op dit eilandt zyn, naar men zegt, eenige wilde dieren, die een steen in 't hoofdt hebben, die voor zeer goed tegen de vallende ziekte gehouden wordt, en men zegt, dat hy ook de pyn in de zyde doedt verdwynen; zelfs zou de zelve eene vrouw in barens noodt zynde, en hebbende den zelven slechts aan haar hals hangen, aanstonts doen verlossen.

Het eilandt Cerigo staat tegenwoordig onder het gebiedt der Venetianen, die het door een Proveditor doen bestieren, de welke om het andere jaar derwaarts gezonden wordt. De inwoners zyn meest Grieken, behalven de krygs-bezetting op het kasteel, die uit Venetianen of Italianen bestaat. De Grieken hebben hier eenige kloosters, waar onder dat van S. Giovanni della Crotta het voornaamst is. Cerigo is byna gansch bergachtig, en daarom ryk van porphyr-en marmersteen, zynde de bergachtigste plaats aan de Westzyde. Het heeft een drogen grondt, die evenwel goeden wyn geeft, hoewel in geen overvloedt. Ook wasschen hier vele heilzame kruiden. Men vindt 'er mede bloemen, purpur en wit van koleur, als mede salie, galnoten, enz. De leeftocht is 'er zeer goed koop; want men koopt 'er een schaap voor een halve ryksdaler. Men heeft 'er ook vele hazen, kwakkelen, tortelduiven, enz. De inwoners van dit eilandt zyn van gedachten, dat de Euangelist en Apostel Johannes zyne *Openbaring* daar heeft beginnen te schryven. *Spon Reizen. Dappers Beschryv. van Morea. Coronelli Descript. de la Moree.*

CERILIANUS (FABIUS) leefde onder de keizeren Carus, Carinus en Numerianus, wier geschiedenissen hy beschreven heeft. *Vopisc. c.* 3. *Voss. de Hist. Lat. L.* II. *c.* 4.

CERINES, of CERIGNI, eertyds *Cerannia*, of *Ceronia* genoemt, een vlek of kleine stadt, in het eilandt Cyprus, waar van het grootste gedeelte der muren tot puinhopen ter neder gestort legt. Het heeft een sterk en ongenakelyk kasteel, gebouwt op een rots of klip, het welk voortyds door de koningen van Portugal herbouwt wierdt, en nu nog met een sterke krygsbezetting van Turken bewaart wordt. *Dappers Archipel.*

CERINTHUS, een aartsketter, leefde in de I eeuw. Hy was een leerling van Simon den Tovenaar, en breidde zyne dwalingen allereerst te Antiochië in Syrië uit. Zommigen houden daar voor, dat hy een der voornaamste aanleggers van de scheuring, die onder de Christenen van die stadt dreigde uit te bersten, geweest is, wanneer zommigen de plegtigheden der Mosaïsche wet met het Euangelium wilden vereenigen. Hy leerde, dat Jesus de zoon van Joseph en Maria geweest was, met wien Christus in de gedaante van een duive zich vereenigt hadde, wanneer hy gedoopt wierdt; voorts dat hy zedert dien tydt Godt zynen vader hadt genoemt, zynde bekwaam gemaakt, om hem van de menschen te doen erkent worden, en om wonderwerken te doen. Ook zeide hy, dat Jesus hadt geleden, maar Christus was ten hemel gevaren. Hy was ook het hoofdt der Chiliasten, of dryvers van het duizendjarige ryk. De Euangelist Johannes, na de doodt van Domitianus te Ephezen wederkerende, wordt gezegt op het aanhouden der rechtzinnige Christenen zyn Euangelium tegen Cerinthus geschreven te hebben. Men voegt 'er by, dat deze heilige Apostel, vindende op een zekeren tydt dien aartsketter in een opentlyk badt, aanstonts naar buiten ging, vrezende, dat het gebouw zou instorten. Het gene Epiphanius verhaalt, dat Cerinthus onder die genen geweest is, die de Joden oprooiden om te murmureren tegen den Apostel Petrus, die Cornelius gedoopt hadde; en dat die genen, die te Antiochië en Jeruzalem op de noodzakelykheit van de besnydenisse aandrongen, leerlingen van Cerinthus waren, zulks stemt met den tydt niet overeen, waar in Irenæus en anderen onder de ouden Cerinthus plaatsen. Deze toch plaatsen zyne kettery achter die van Carpocrates; maar deze begon eerst in 't jaar 120. Het is ondertusschen zeker, dat Cerinthus zyne dwalingen

lingen heeft beginnen te verbreiden by het leven van den Apostel Johannes, dat is, voor 't jaar 101; doch of zulks in 't jaar 50 reets geschied zy, is niet zeker, zelfs niet waarschynlyk, nademaal Irenæus aanmerkt, dat de Nicolaïten, mede een gedeelte der navolgers van de Gnostiken, hunne dwalingen reets langen tydt voor Cerinthus verbreid hebben. Men moet derhalven vast stellen, dat Cerinthus zyne kettery in 't einde van de eerste eeuwe heeft beginnen voort te planten, namentlyk onder de regeering van Nerva en Trajanus, de zelve verder voortzettende onder Adrianus. Men zou mogen geloven, dat hy in den beginne gene andere dwaling gehad heeft dan alleen nopens de vereeniging der wet met het Euangelium, willende, dat de Christenen de besnydenis behoorden te onderhouden. Doch hy bleef niet binnen deze palen; want in Asië gekomen zynde leerde hy, 1) dat de wereldt geenzins door den Almachtigen en opperften Godt geschapen was, maar door een minder kracht, afgescheiden van het opperwezen of eerste beginsel aller dingen. 2) Dat Jesus Christus niet uit een maagdt was geboren, maar de zoon van Joseph en Maria, verschillende maar in gerechtigheit, wysheit en voorzichtigheit van alle andere menschen. 3) Dat Christus, de zoon Gods, in de gedaante van eene duive, by den doop van Jesus nederdalende, zich met des zelfs ziele hadt vereenigt, en dat Jesus door hem geleert hadt, den vader te kennen, en wonderwerken te doen. 4) Dat die Christus naderhandt van Jesus geweken zynde, deze alleen hadt geleden. Dit zyn de dwalingen, die Irenæus van Cerinthus opgeeft. Anderen voegen daar by, dat hy geleert heeft, dat de wereldt door de engelen geschapen is, en dat de wetgever onder 't oude Testament een engel is geweest. Doch dit schynt eenigzins te stryden met zyn eigen gevoelen, nopens de onderhouding der wet van Moses. Voorts dat het koninkryk van Jesus Christus wereldsch was, bestaande in allerlei vermakelykheden des ligchaams en offerhanden, gedurende den tydt van duizend jaren. Trouwens het gevoelen van dit duizendjarige ryk was Cerinthus alleen niet eigen; want velen onder de ouden hebben het zelve na Papias staande gehouden: maar het schynt, dat Cerinthus gene andere gelukzaligheit heeft erkent, dan deze wereldsche vreugdt. Zommige zyner navolgeren, indien men Epiphanius geloven mag, loogchenden de opstanding der doden; anderen geloofden niet, dat Christus wederom opgestaan was. Cerinthus zelf verwierp de vier Euangeliën, behalven dat van *Mattheus*; hy verwierp ook de Handelingen der Apostelen, nevens de Brieven van *Paulus*. Daar zyn 'er ook, die voorgeven, als of hy zich den opsteller van de Openbaring genoemt hadde. Maar het is waarschynlyker, dat hy zelf eene Openbaring, veel verschillende van die van *Johannes*, zamengestelt heeft, om daar uit het duizendjarig ryk van Christus naar zynen trant te bewyzen. *Irenæus l.* I. *c.* 25. *&c. Epiphan. Hær.* 28. *Eusebius. Theodoretus. Baronius A. C.* 35. 41. 51. 74. 97. *Ittigius de Hær. l.* I. *c.* 5. *Du Pin Biblioth. Bayle.*

CERIOLANUS, (FRIDERICUS FURIO) geboortig uit een voornaam geslacht te Valentia in Spanje, maakte zich nog vermaarder door zyne geleerdheit. Hy studeerde eerst te Parys, daarna te Loven, alwaar hy tegen Bononia, een Siciliaan, en hoogleeraar in de Godgeleerdheit over de gemeene Latynsche overzetting, disputeerde. Van daar naar Duitschlandt reizende gaf hy dit disputin 't licht, maar verviel onder de censuur: doch keizer Karel de V, zynde een goed kenner van geleerde mannen, verloste hem niet alleen van 't gevaar, dat hem dreigde, maar zondt hem ook tot zyn zoon Philips, by wien Ceriolanus bleef tot aan zyne doodt. Gedurende de onlusten en den oorlog in de Nederlanden spande hy alle zyne krachten in om die te doen ophouden. Hy wierdt voor een der welsprekendste mannen van zynen tydt gehouden, en gaf een werk over de welsprekendheit in drie boeken uit, die in de Latynsche tale te Loven gedrukt zyn. Trouwens ook zyn werk nopens de pligten van een Raadsheer, enz. nevens alle zyne schriften, zyn zeer geprezen, als geschreven zynde in een tydt, waar in dat soort van wetenschappen zeer zeldzaam was. *Thuanus Teissier.*

CERISANTES, (MARCUS DUNKAN DE) een Schotsch edelman, leefde in de XVII eeuw, en was in de geleerde wetenschappen wel geoeffent, en daarenboven bekwaam tot gewigtige dingen. In 't jaar 1639 was hy by den slag te Thionville tegenwoordig. Doch den oorlog verlatende begaf hy zich naar Zweden, wanneer hy van Hugo de Groot, toen Ambassadeur der kroon Zweden in Vrankryk, aan 't hof van Stokholm gerekommandeert wierdt. Alhier vondt hy gelegenheit zich zelf zo bemindt te maken, dat hy als Envojé naar Vrankryk gezonden wierdt; en zich in de gunst van den kardinaal Mazarin poogde in te dringen: doch hy hadt het ongeluk, dat hem de hertog van Candale eene harde party was, en hem door hulpe zyner vrienden by de koninginne van Zweden zocht in ongunst te brengen. Cerisantes, dit bemerkende, en dat ook Grotius zyne genegenheit van hem aftrok, en tot zyn nadeel aan 't Zweedsche hof schreef, verliet uit eigene beweging zyne bediening. Zommigen zyn van gedachten, dat hy zulks gedaan heeft, om zyn oogmerk ter aanneming van den Roomschen Godsdienst dies te eerder te bereiken. Uit Polen en Constantinopel te Rome wederkerende begaf hy zich eindelyk naar Napels, om volgens de wille des konings van Vrankryk den hertog van Guize, van wien men een kwaad vermoeden hadt, gade te slaan. Doch tusschen hem en dien hertog ontstondt een hevig geschil, dies hem de hertog in verzekering liet nemen, waar uit hy echter wel haast ontslagen wierdt. Wanneer nu de Cerisantes voorgenomen hadt van zich naar Rome te begeven, om als kamerheer in dienst van paus Innocentius den X te treden, bleef hy op 't aanhoudende verzoek van den hertog van Guize, tot het jaar 1648, wanneer de Spaanschen door de Franschen aangetast wierden, en hy zelf aan eene wonde, in dien slag ontfangen, den geest gaf. Hoewel hy nu in de gedenkschriften des hertogs van Guize geheel anders te boek staat, en Lodewyk Aubery ook anders van hem getuigt, zo worden nochtans beide van anderen tegengesproken, en Cerisantes verdedigt. Voornamentlyk heeft zyn broeder Saint Helene in een Apologie hem van alle lasteringen gezuivert. *Bayle Dict. Crit.*

CERISOLES, een vlek in Piëmont, gelegen op een heuvel, niet verre van Carmagnole, en vermaard wegens een bloedig treffen tusschen de Franschen en keizerschen den 14 April 1544. Franciscus, hertog van Bourbon, oud 22 jaren, kommandeerde de Fransche armee van koning François den I. Het leger van keizer Karel den V wierdt gekommandeert door Alphonsus d'Avales, marquis du Guast. Doch deze wierdt gewond, en nam de vlucht, met verlies van 12000 man, die op de plaats van 't gevecht sneuvelden, behalven een groot getal krygsgevangenen, waar onder 2520 Duitschers, en 630 Spanjaarden waren, en nevens 15 stukken grof geschut en alle andere krygsbehoeftens, waar onder vier duizend ketens gevonden wierden, die de keizerlyke veldheer hadt medegenomen, om de gevangene Franschen daar mede te boejen. *Belcar hist. Gall.*

CERISY, (GERMAIN HUBERT DE) een Fransch dichter, geboortig van Parys, en een lidt der Fransche akademie. Men heeft van hem een *Metamorphosis* of Herschepping der oogen van Phillis in gesteentens, nevens nog een klein dichtkundig stuk, genaamt *Tempel des doods*. Het eerste werk, hoewel klein, is zeer volmaakt van vinding en uitvoering, en wordt uit dien hoofde van alle de kenners geprezen. Het tweede is niet minder fraai. Ja zommigen houden staande, dat het eerste de geheele Herschepping van Ovidius overtreft; en dat het tweede niet alleen aan alle de levenden ten hoogsten behaagt heeft, maar zelfs zo aan de doodt, dat hy uit het leven wierdt weggerukt, zo haast als hy 't voltooit hadt, hoewel nog in den bloei van zyne jaren zynde; om dat hy de doodt vreesde, dat hy, indien hy langer leefde, een tempel ter eere van het leven, die niet minder schoon was, stichten mogte: het welk hoewel een dichtkundige uitdrukking zynde, nochtans geenzins als by vergroting gezegt moet opgevat worden. Hy stierf in 't jaar 1656.

CERITES, een volk van Italië, en inwoners der stadt Cere, namen de Vestaalsche maagden in hunne stadt, die op de aankomst der Gaulen uit Rome vluchtten. De Romeinen, dit willende vergelden, gaven hen het burgerschap van Rome, zonder echter het recht van te mogen stemmen in hunne vergaderingen, en tot eerampten in den Staat op te klimmen. Hier van daan is het spreekwoordt ontstaan, dat men zegt: *in Ceritum tabulas referre aliquem*, dat is te zeggen: *iemandt op de rol van de Cerites zetten*; dat is, iemandt het recht van te stemmen ontnemen.

CERNE was eertyds eene stadt met een setel van een abt, 99 Engelsche mylen van Londen, in 't graafschap van Dorset; doch is thans maar een vlek, gelegen op eene vlakte, naby een aangenaam riviertje.

CERNICH, of CZERNICH, een Slavonisch vlek aan de rivier Cernich, tusschen de steden Posseda en Granisca gelegen, wordt by zommigen voor der ouden *Inicerum* en *Incerum* genomen, eene Hungarische stadt aan de Saw, waar door anderen *Garnock*, in 't graafschap van Possega, verstaan.

CERRA. Zie ACERRA.

CERRATUS (PAULUS) was geboortig van Alba in 't Montferrat, zynde het gebiedt des hertogs van Savoje, en by de ouden *Pompeja* genaamt. Hy leefde in 't begin der XVI eeuw, en was een vermaard Latynsch dichter. Zyne drie boeken van de *Maagdom* zyn te Parys in 't jaar 1528 in octavo gedrukt. Scaliger getuigt van hem, dat hy een verheven styl zich zo eigen heeft gemaakt, dat hy ook van gemene zaken schryvende dien styl gebruikte. Dus sprak en schreef hy, by voorbeeldt, van een vlieg niet minder deftig dan van een doorluchtig heldt. *J. C. Scalig. Hypercrit. l.* VI. *Poët. p.* 798. 799. *Baillet Jugemens des Savans sur les Poëtes modernes, Tom.* VII. *p.* 126.

CERRITO, eene kleine stadt in 't gebiedt van Napels, aan den voet van 't Apennynsche gebergte, gelegen in Terra di Lavoro, op de grenzen van 't markgraafschap Molise, heeft een bisdom, dat in 't jaar 1612 van Telese derwaarts verplaatst is.

CERSOBLEPTES, koning van Spanje, was de zoon van Cotys, die hem tot zyn medegenoot in de regeering aannam. Hy veroverde vele plaatsen en sterktens aan den Hellespont; doch Philippus, koning van Macedonië, greep hem aan, en sloeg hem. Zedert was Cersobleptes cynsbaar. *Diodorus Siculus l.* XVI.

CERTALDO, een vlek in 't gebiedt van Florence, aan de rivier Elsa, tusschen Empoli en Siëna gelegen. Alhier is de vermaarde *Joh. Boccaccio* geboren en begraven. Niet verre van daar zyn vele zandbergen, die, hoewel verre van zee afgelegen, nochtans vol van schulpgewasschen zyn. *Voyage de Misson lettr.* 30. *Delic. de l'Ital.* I. *p.* 237.

CERTITIUS, of CERDITIUS, een krygsoverste uit Saxen, voer in 't jaar 495 met vyf schepen naar Groot-Britannië, en hebbende zyne zoldaten aan landt gezet vervulde hy alles met schrik, oorloogde 24 jaren lang, en maakte zich door de hulpe van eenige naburige vorsten tot eersten koning der West-Saxen in Engelandt. *Du Chesne Hist. Angl. Tom.* I.

CERVANTES, (CASPARUS) kardinaal en aartsbisschop van Tarracona, was niet minder in de Rechten als Godgeleerdheit ervaren, en maakte zich op 't Concilie van Trente zeer vermaard. Hy was eerst aartsbisschop van Messina in Sicilië, naderhandt van Sa-

Salerno in 't koninkryk van Napels, en eindelyk dat van Tarragona. Kardinaal geworden zynde stichtte hy een geestelyk kweekschool, nevens een collegie voor de Jesuiten, en stierf in 't jaar 1575, oud 64 jaren. *Aubery Hist. des Card. Miræus descript. Sec.* XVI.

CERVANTES, (JOHANNES) kardinaal en aartsbisschop van Sevilië, was geboortig van Lora, in Andalusië, doch afkomstig uit Gallicië. Aartsdeken te Sevilië zynde wierdt hy den 24 May 1426 uit aanmerking zyner verdiensten van paus Martinus den V met den kardinaalshoedt begiftigt. Onder Eugenius den IV was hy op 't Concilie van Basel, en wierdt nevens den kardinaal Albergati als legaat naar Italië gezonden, om de verschillen tusschen de Venetianen en Joh. Maria Visconti, hertog van Milanen, by te leggen. Wederkerende tot het concilie hadt hy het ongenoegen, dat de paus met het zelve in geschil geraakt was, en begaf zich misnoegt zynde naar Spanje, alwaar hy eerst bisschop van Avila, daarna van Segovia, en eindelyk aartsbisschop van Sevilië gemaakt wierdt. Hy stierf den 25 November 1453. *Ciacon. Aubery.*

CERVANTES SAVEDRA, (MICHAEL) geboortig van Sevilië, of, gelyk anderen willen, van Erquivias, een vlek naby Toledo in Spanje. Hy was de geheimschryver van den hertog van Alba. Te Madrit komende wierdt hy van den hertog van Lerma, eersten staatsbediende van Philips den III, zeer smadelyk gehandelt. Om zich daar over te wreken, om dat die hertog gene achting voor eenige geleerden hadt, schreef Cervantes de bekende *Avanturen van Don Quichot de la Mancha*, zynde een Roman, waar in de Spaansche adel, en der zelver ridderlyke tochten, schamper ten toon gestelt worden. Het eerste deel gaf hy in 't licht in 't jaar 1605; maar aangezien hy het niet vervolgde, zo liet in 't jaar 1614 Alphonsus Fernandez de Avellaneda het vervolg daar van te Tarracona in druk uitgaan. Dit verdroot Cervantes, die kort daarna een tweede deel uitgaf, klagende; dat hem het afschrift daar van ontfutzelt was. En men bevondt, dat dit vervolg van hem en Avellaneda in vele stukken overeen stemde. Cervantes stierf in 't jaar 1620 in de uiterste armoede, nalatende den roem van geleerdheit en schranderheit. Onder zyne schriften zyn ook *Novellas exemplares*; *acht Blyspelen*; *de daden van Persilis en Sigismond*, nevens eene *Noordsche geschiedenis*, enz. *Anton. Bibl. Hisp.*

CERVARIUS, (PROCULUS) een Roomsch ridder, en deelgenoot aan de zamenzwering van Piso. Doch hy kwam tot inkeer, en ontdekte alle de vloekverwanten; waarom hem ook de keizer Nero het leven schonk. *Tacit. Annal.* XV. 50. & 71.

CERVARO, eene rivier in 't koninkryk van Napels, ontspringende in principato olteriore, uit het Apennynsche gebergte, loopt dwars door Capitanata, en vereenigt zich met Cardelaro, tegen over Sipuntus.

CERVATON, (ANNA) geboortig uit Spanje, was staatjuffrouw by de koninginne Germana van Foix, gemalinne van Ferdinand den V, koning van Aragon, getrouwt in 't jaar 1505. Deze Cervaton wierdt voor de schoonste en verstandigste aan 't hof gehouden. Zy hadt eene zonderlinge genegenheit voor de fraaie wetenschappen, in welke ze ook loffelyk vorderde; schryvende een zuiveren Latynschen styl. Frederik van Toledo, hertog van Alba, was zeer op haar verlieft, en zocht gelegenheit om haar zulks te doen weten; en men vindt nog onder de brieven van Lucius Marinæus van Sicilië; die aan 't hof van koning Ferdinand wel gezien was, eenige Latynsche brieven, door den voornoemden hertog in 't jaar 1512 aan Cervaton geschreven, en in die zelve tale zeer geestryk van haar beantwoord. *Marinæus l.* VI. *Epist. Anton. Bibl. Hisp.*

CERVERA, een vlek in Nieuw-Castilië, zes mylen van de stadt Cuença naar 't Zuiden gelegen. Een ander CERVERA vindt men in Catalonië, behorende onder Gironne, niet verre van een grote baai, ook *Cervera* genaamt, tusschen Roses en Collioure. Een derde CERVERA in Catalonië legt aan de rivier van den zelven name, twaalf mylen van Tarracona.

CERVETERE, eene stadt gelegen in den Kerkelyken Staat, en op een kleinen heuvel, drie mylen van de Toskaansche zee, was eertyds onder den name van *Cære* of *Cærevetus* zeer vermaard, en de hoofdstadt van Hetrurië. De zo genaamde *Tabulæ Cerites*, of *Ceritum*, hebben hier van hare benaming ontfangen, zynde een zekere rolle of register, waar in de tuchtmeesters (*Censores*) de namen van zodanige burgers opschreven, die van het recht van stemmen berooft wierden. *Strabo l.* V. *Gellius.* Zie verder op CERITES.

CERVIA, anders *Ficocle* genaamt, eene stadt in Romagna, tusschen Rimini en Ravenna, niet verre van de golf van Venetië, heeft een bisschoppelyken setel, staande onder Ravenna. Hier wordt eene grote menigte van zout gemaakt, waar mede het omleggende landt rykelyk voorzien wordt. Joh. Franciscus de Guidi, kardinaal Bagni, en bisschop van Cervia, hieldt aldaar in 't jaar 1634 een synode.

CERULARIUS, (MICHAEL) patriarch van Constantinopel, leefde in 't jaar 1043. Hy was een geleerd man, maar een vyandt van de Latynsche kerke, en wierdt om die reden door Hubert, pausselyken nuncius, in den ban gedaan. Hy daarentegen schrapte den paus uit het register der gelovigen uit. Hy was het ook, die Michaël Stratiotius bewoog het keizerryk te verlaten; wanneer in 't jaar 1057 *Isaak Comnenus* in zyn plaats verkoren wierdt. Maar in 't volgende jaar vatte die keizer een kwaad vermoeden tegen hem op, en hy stierf tot zyn geluk niet lange daar na, nalatende: *Edictum Synodale adversus Latinos di Pittavia*, nevens andere schriften. *Baronius in Annal. Cave Hist. Litt. Philippus Cyprius in Chron. Eccl. Græc.*

CERUTUS, (FREDERIK) van Verona, was zeer ervaren in de Grieksche en Latynsche talen, die hy ook beide met veel roem geleeraart heeft. Hy stierf in 't jaar 1579, nalatende een geleerden zoon, die een geneesheer geweest, en in 't jaar 1620 overleden is. *Thomasini Elog.*

CESALPINUS. Zie CÆSALPINUS.

CESAR. Zie CÆSAR.

CESANO, een rivier, die op de grenzen van het Mark van Ancona ontspringt, en lopende door het hertogdom Urbino, beneden Senigaglia in de Adriatische zee valt.

CESAREA. Zie CÆSAREA.

CESARINI is de naam van eene voorname familie te Rome, die haren oorsprong van *Julius Cæsar* afleidt, gelyk uit vele schriften der Italiaansche archiven blykt. Zy voerde een adelaar in haar wapen, zynde het eigen wapen der Roomsche keizeren, hebbende onder zich een beer, aan een pylaar geketent. Eertyds hadt die adelaar een schaap by zich; maar zedert in den oorlog tusschen de Guelphen en Gibellinen een zekere *Cesarini*, die het altydt met Colonna, zynde het hoofdt der Gibellinen, gehouden hadt, in een zeker gevecht de overwinning behaalde, en de standaardt der Ursini, de voornaamste der Guelphen, veroverde, zo heeft het geslacht der Cesarini, ter gedachtenisse van deze overwinning, een geketenden beer in zyn wapen gevoert. Hier op wierdt ter zelver tydt dit puntdicht gemaakt:

Ursinis ursam, Columnis redde columnam,
Redde aquilam imperio, sola catena tua est.

Dat is: „ Geef den beer aan de Ursini, den pylaar aan de Co„ lonnaas, den adelaar aan 't Ryk weder; want de keten alleen „ komt u toe." Doch dit wierdt op de volgende wyze beantwoord:

Ursinis ursam, Columnis reddo columnam,
Reddo aquilam imperio, cuncta catena ligat.

Waar van de zin is. „ Ik geve iedereen het zyne weder; maar „ het is alles met ketenen gekluistert;" het welk dus moet verstaan worden, dat noch de beer, noch de pylaar, noch de arendt anders dan gekluistert zynde konden wedergegeven worden. Voorts blykt de oudheit van dit geslacht ook daar uit, dat in 't jaar 809 een huwelyk tusschen Roderik Monaldeschi, uit de familie der oude hertogen van Angin, en *Donna Emilia Cesarini* gesloten is. Uit het zelve geslacht zyn ook vele geleerde mannen gesproten. *Julianus Cesarini* wierdt in 't jaar 1426 kardinaal gemaakt. Zie beneden. Een ander *Julianus Cesarini* wierdt in 't jaar 1493 door paus Alexander den VI tot kardinaal verheven. Een derde *Julianus* heeft den roem van dat huis boven alle anderen uitgebreid: want hy wist zich door zyn beleidt en mildadigheit dus by het volk van Rome bemindt te maken, dat de Raadt door hem alles by het volk verwerven kon; en hoewel hy wegens een hevigen strydt, dien hy met den gouverneur van Rome, den bisschop Maguelotti, hadt, wiens arm hy afkapte, en zyne hellebardiers kwalyk havende, op 't bevel van paus Clemens de stadt moest ruimen; wierdt het hem nochtans onder de regeering van dien zelven paus vergunt weder te keren; en keizer Karel de V vondt by zyne kroning zo vele bevalligheden in hem, dat hy hem tot zyn pensionaris verklaarde; welke bediening hy ook onder des zelfs zone Philippus den II bekleed heeft. Keizer Karel vereerde hem ook eenige kasteelen, en zondt hem met 4000 man in Piëmont. Paus Julius de III maakte hem tot generaal over de infantery van den Kerkelyken Staat, gevende hem voorts Civita Nuova en Monte Coffero, in het Anconitaansche Mark, tot een leen. Maar Paulus de IV, die een vyandt van Spanje was, den pausselyken troon beklimmende, liet Julianus Cesarini nevens andere Spaanschen gedurende den oorlog met Spanje op Engelenburg in verzekering nemen. Doch met het maken van den vrede wierdt Cesarini weder ontslagen, en van koning Philips den II voor zyne geledene schade beloont. Paus Pius de IV beleende hem ook op nieuw met de goederen, in het Mark van Ancona gelegen, en gaf hem daar by den tytel van markgraaf. Hy liet een zoon na, genaamt *Johannes Georgius*, die in zyns vaders voetstappen tradt; en *Julianus*, hertog van Civita Nuova. Deze laatste teelde *Johannes Georgius*; *Virginius*, van wien beneden; *Petrus*, en *Alexander*, die door paus Urbanus den VIII met den kardinaalshoedt begiftigt zynde, den 15 January 1644 stierf. Johannes Georgius liet twee zonen na, namentlyk *Julianus*, en *Philippus*. Deze laatste begaf zich in den Kerkelyken Staat; de eerste trouwde de dochter van Bernard, vorst van Savelli, die hem 8 zonen en 2 dochteren baarde; doch de zonen stierven alle voor den vader. Voorts was Julianus Cesarini van de Fransche party, en ontfing van den koning van Vrankryk de orde van den H. Geest. Wanneer hy den hertog van Crequi met geldt en geweer ondersteunde, wierdt hy van den paus van alle zyne eerampten berooft, die hem nochtans kort voor zyne doodt wedergegeven wierden, na dat namentlyk het geschil te Piza bygelegt was. In zyn testament zeide hy, dat, ingeval zyn broeder *Philippus* kwam te trouwen, en kinderen te telen, hy hem in alle zyne goederen opvolgen zou; maar ingeval zyne gemalin uit een aanzienlyk huis was, zou iemandt uit het huis Colonna, Sforza of Ursini zyn erfgenaam zyn, en den naam van *Cesarini* aannemen. Wanneer nu hertog Julianus overleden was, volgde hem wel Philippus in de regeering, doch oud en zwak zynde, hadt hy geen lust om te trouwen; maar hy gaf *Celia*, zynes jongsten broeders dochter, aan *Philippus van Colonna*, vorst van Sonnino, ten huwelyk, onder die voorwaarde.

de, dat hy den naam van het huis der Cefarini zou voortplanten. Hare zufter *Livia Cefarini* ftondt wel in den begin het recht der eerftgeboorte ten behoeve van Celia af, maar na dat ze reets 16 jaren in 't nonnenklooster geweeft was, trouwde ze met *Frederik Sfortia*, om haar geflacht voort te planten. Hier uit ontftondt een hevig gefchil; doch de Ruota wees het vonnis ten voordeele van de oudfte dochter *Livia* uit, welke uitfpraak ook in 't jaar 1697 in 't werk geftelt wierdt. Maar Philippus vermaakte al het zyne aan Celia. Eindelyk bezit de familie van Cefarini, behalven het hertogdom Civita Nuova en Monte Coffero, ook de hertogdommen Genzano en Ardea, nevens de ftadt Lavinia in Campagna di Roma. Het hoofdt van dit geflacht is vaandrig van de Roomfche kerke. *Lehman jeztherfch. Europa P.* II.

CESARINI, (ALEXANDER) een kardinaal, was uit het bovengenoemde geflacht geboortig, en leefde met het huis van Medicis in een vertrouwlyke vriendfchap. Uit dien hoofde wierdt hy van Leo den X den 1 July 1517 kardinaal gemaakt, en met verfcheide bifdommen voorzien. Zo haaft als Hadrianus de VI verkoren was, begaf hy zich naar Spanje, om met dien nieuwen paus een mondgefprek nopens eenige gewichtige zaken te houden. Clemens de VII en Paulus de III gebruikten hem ook in zaken van aangelegenheit. Hy ftierf te Rome den 13 February 1542. Sadoletus en Aldus Manutius fpreken met lof van hem, als van een voorftander der geleerdheit. *Onuphr. Victorell. Ughel.*

CESARINI, (JULIANUS) een kardinaal, uit het zelve geflacht der Cefarini gefproten, was een kreatuur van Martinus den V, en wierdt verkoren in 't jaar 1426. Hy was in de letterkunde en de Rechten zeer ervaren, zynde hoogleeraar in de Rechtsgeleerdheit te Padua geweeft. Paus Martinus zondt hem als legaat naar Polen, Hungarië en Bohemen, om een kruistocht te prediken. Maar des zelfs opvolger Eugenius zondt hem naar Duitfchlandt, en maakte hem legaat à latere, om een kruistocht tegen de Huffiten te prediken. Naderhandt opende hy het Concilie te Bafel, en bekleedde aldaar de plaats van den paus, als voorzitter van 't Concilie. Hy fchreef ook aan den paus, om hem tot bevrediging der kerke te bewegen. Wanneer het Concilie naar Florence verplaatft wierdt, verdedigde hy de Roomfche kerke tegen de grieven der Grieken. Eindelyk wierdt hy belaft naar Hungarië te gaan, om Ladislaus, koning van Hungarië en Polen, tot een vredebreuk met den Turkfchen keizer Amurath te bewegen. Hy ontfloeg derhalven uit name van den paus den koning Ladiflaus van zynen eedt, by de vredens artykelen met de Turken gezworen. Niet lange daarna gefchiedde het treffen by Varna, alwaar de Chriftenen een deerlyke nederlage ontfingen. Koning Ladiflaus fneuvelde in den ftrydt, Julianus ook, of in den ftrydt, of op de vlucht. Zommigen menen, dat hy van den fchipper, die hem over den Donauw voer, wegens het goudt, dat hy by zich hadt, vermoord is. Dit gefchiedde in November des jaars 1444. *Coclaus l.* VI. *Hift. Huffit. Ciacon. Onuphr. Victorell. Aubery. Spondan.*

CESARINI (VIRGINIUS) was geboortig van Rome, en de zoon van Julianus Cefarini, hertog van Civita Nuova, en van Livia Urfini. Hy hadt eene zonderlinge genegenheit tot de ftudiën, en vorderde zeer in talen, de Philofophie, Godgeleerdheit, Rechten, geneeskunde, wiskunft, geeftelyke en wereldlyke gefchiedeniffen, enz. De kardinaal Bellarminus vergeleek hem by Picus van Mirandola; anderen meenden, dat hy dien geleerden hertog verre overtrof. Daar by was hy zeer vriendelyk en langmoedig. De pauzen Gregorius de V en Urbanus de VIII betoonden hem eene zonderlinge genegenheit. De laatfte maakte hem tot zyn kamerheer, en zou hem ook den kardinaalshoedt gegeven hebben, ten ware Cefarini, nog gene 30 jaren oud zynde, in 't jaar 1624 overleden was, en wel, naar 't getuigenis van Conringius, in een zyner brieven, aan de Spaanfche pokken. Hy heeft op 't aanraden van den kardinaal Bellarminus een geleerd boek tegen de wiskunftenaars gefchreven; het gene ook Picus van Mirandola gedaan heeft. De andere werken, van hem begonnen, zyn niet alle in 't licht gekomen. Van zyne gedichten vindt men twee gedrukt in de *Poëmata feptem illuftrium Virorum*; voor welke Auguftinus Favoritus zyn leven geplaatft heeft. Ook heeft men twee lofdichten ter eere van hem gemaakt, het eene van Alexander Gottifredus, Jefuit, het andere van Balduinus de Monte Simoncello. *Erythræus Pinac.* I. *c.* 35. *Craffo Elog. Allatius. Naudeana & Patiniana.*

CESARIO. Zie CÆSARIO.

CESARIUS, of CÆSARIUS, een diaken, ftierf in de I eeuw als marteláar te Terracina, gelegen in Campagna Romana, op de grenzen van Napels, onder de regeering van Claudius of Nero: hoewel zyne handelingen zo vol fabelen zyn, dat men naauwlyks weet wat 'er van te geloven zy. Zyne gedachtenis is in de Latynfche en Griekfche kerken op den 1 November geviert. S. Gregorius maakt gewag van de kerke, ter eere van Cefarius gefticht, die naderhandt een patochiekerk geworden is. Wanneer de zelve in voorgaande tyden geflecht was, is ze onder paus Clemens den VIII wederom herbouwt; en men verbeeldt zich, dat de overblyffelen van dien heilig in de zelve nog gevonden worden.

S. CESARIUS, aartsbiffchop van Arles. Zie CÆSARIUS.

CESELIUS, een vermaard Rechtsgeleerde, leefde omtrent 30 jaren voor de geboorte des Zaligmakers, en weigerde iets van 't gene gedurende het driemanfchap verordent was, in zyne verzameling der wetten te brengen. Wanneer hy op zekeren tydt al te vrymoedig van Julius Cæfar fprak, en zyne vrienden hem waarfchuwden, dat hy zich wachten zou, antwoordde hy: „ Daar zyn twee dingen, die den menfchen doorgaans on„ aangenaam voorkomen, maar die my thans de vryheit ver„ gunnen om te fpreken het gene my behaagt, namentlyk een „ hoge ouderdom, en kinderloosheit". *Valer. Maxim. lib.* VI. *cap.* 2. *ex.* 12.

CESELIUS, (BASSUS) een Afrikaan, kwam te Rome en bragt bericht aan den keizer Nero, dat op zyn landgoedt, niet verre van Carthago, een grote fchat aan klink klaar goudt in de aarde gevonden wierdt, naar alle waarfchynlykheit door de koninginne Dido aldaar begraven. Hier op gaf de keizer aanftonts laft, dat eenige galeien derwaarts zouden varen, en de waarheit der zake onderzoeken. Doch te Carthago komende vonden ze niets; want de goede Cefelius hadt het gedroomt. Zommigen zeggen, dat hy, zyne dwaling bemerkende, de handt aan zich zelf heeft willen leggen, om geen fmadelyke doodt tot ftraffe, dat hy den keizer misleid hadde, te ondergaan. Anderen getuigen, dat hem behalven de beroving van alle zyne goederen verder geen leedt gefchied is. *Tacit. Annal.* XV. 1.

CESENA, eene ftadt in Romagna, aan de rivier Savio, op een zeer vruchtbaren grondt gelegen, heeft een biffchoppelyken zetel, ftaande onder Ravenna. In het *Itinerarium* van Antoninus wordt ze *Curva Cefena* genaamt. Men ziet 'er op een rots de overblyffelen van een kafteel, dat gezegt wordt van keizer Frederik den II gebouwt te zyn. Die van Bononië waren 'er eertyds meefter van. In het jaar 1293 veroverde het Maghinardo de Sufena. Eindelyk kwam de ftadt onder 't gebiedt van 't huis Maltefta, waar uit ze iemandt tot den Kerkelyken Staat gebragt heeft. Paus Alexander de VI hadt ze Cæfar Borgia gegeven; maar die bleef niet lang in 't bezit daar van. De veelvuldige oproeren hebben de ftadt byna tot een puinhoop gemaakt. *Strabo l.* V. *Plin. l.* XIV. *c.* 6. *Procop. l.* III. & IV. *Collenus hift. l.* IV. *Alberti defcr. Ital. Scipio Claremont. Hift. Cefena.*

CESENA. (MICHAEL DE) Zie OCCAM.

CESENNIUS (GALLUS) kommandeerde het twaalfde legioen der Romeinen in Syrië, en wierdt door Ceftius, den ftadhouder, in 't begin van den oorlog der Joden met de Romeinen gezonden, om zich van Galilea te verzekeren. Dit gefchiedde in 't 12 jaar der regeering van Nero, zynde het 35 jaar na Christus. Na dat hy zulks gedaan, en eenige duizend Joden gedood hadde, keerde hy weder tot Ceftius. *Jofephus Joodfche Oorl.* II. 34.

CESENNIUS, landvoogdt van Syrië, maakte Antiochus, koning van Comagene, nevens des zelfs beide zonen, Antiochus en Callinicus, by Vespafianus verdacht van ongeoorloofde briefwiffeling met Artabanus, koning der Parthen, te onderhouden; welke toeleg hem gelukkende Vespafianus hem laft gaf, in zyn landt te trekken, het zelve te verwoeften, en den koning zelf te verjagen. Dit gefchiedde in 't jaar 42 na Chriftus, zynde het vierde jaar der regeering van Vespafianus. Doch de kleine tegenftandt, dien Antiochus boodt, gaf des zelfs onfchuldt genoeg te kennen. *Jofephus Joodfche Oorlog.* VII. 8.

CESIS, of CESI, een voornaam geflacht te Rome, het welk eerft met Karel den Groten uit Aquitanië in Italië, en naderhandt in 't jaar 1400 van een kafteel in 't hertogdom Spoleto naar Rome kwam. Zy rekenden hun geflacht van aloude tyden af, doch vele in Rome hebben den fpot daar mede gedreven. Men kan echter niet ontkennen, dat het een oud en voornaam geflacht is, waar uit vele mannen van aanzien gefproten zyn. Onder paus Leo den X was *Angelus Cefi* commiffaris in den pefttydt, welk ampt hy zo loffelyk bediende, dat Leo de X zynen zoon *Paulus Æmilius* tot kardinaal verhief, tot welke waardigheit ook *Petrus Donatus Cefi* in 't jaar 1641 door paus Urbanus den VIII bevordert is. Voorts was hy generaal fchatmeefter van den paus, en ftierf den 30 January 1656. *Jofephus*, zoon van zyn broeder Johannes, hertog van Aqua Sparta en Cefi, overleefde zyn aanzien en vermogen. Hy teelde eenige kinderen by zyne gemalinne Hyacintha Centi, dochter van Karel, hertog van Poli en Guadagnola.

CESIS, (ANGELUS DE) hertog van Aqua Sparta, enz. was een Romein van geboorte, en een zoon van Frederik Cefi. Deze wierdt onder paus Urbanus den VIII in de jaren 1625 en 1630 vermaard, en hadt eene grote kennis van de Philofophie, wiskunft, taalkunde, gefchiedeniffen, en bouwkunde. Voornamentlyk oeffende hy zich in de natuurkunde. Men heeft van hem deze navolgende werken, als: *Apicarium*; *de Coelo*; *Metallophytum*; *Tabula Philofophica*; *Moralia*; *Paradoxa*; *Monita*, enz. Hy ftichtte ook te Rome de Academie, genaamt *degli Lincei*, en ftierf in 't jaar 1640. *Erythræus Pin.* III. *c.* 23. *Allat. in Apib. Urban.*

CESIS, (PAULUS ÆMILIUS DE) kardinaal, was de zoon van Angelo Cefi, grave van Menzano, geboren in Umbrië den 11 Maart 1487. Na dat hy verfcheide bedieningen bekleed hadde, maakte hem paus Leo de X in 't jaar 1517 kardinaal, en gaf hem het aartsbisdom van Lunden, in Denemarken, dat hy echter niet lange behouden heeft. Paus Adrianus de VI benoemde hem tot biffchop van Sitten, de hoofdftadt van Wallislandt, en welk bisdom onder den aartsbiffchop van Tarentaife in Savoje behoort. Naderhandt verklaarde hy hem tot biffchop van Narni, Todi, enz. Onder paus Clemens den VII, wanneer de keizerlyken Rome innamen, verloor hy alles; en na de doodt van dien paus liep 'er een gerucht, dat hy in des zelfs plaats ftondt verkoren te worden. Doch dit heeft geen voortgang gehad; en hy ftierf den 5 Auguftus 1537. *Bzovius A. C.* 1523. *Ughel. Ital. facra. Victorell. Aubery.*

CESIUS. Zie CÆSIUS.

CESIUS BASSUS. Zie CÆSIUS BASSUS.

CESO (Lucius) was de zoon van Quintius Cincinnatus, die wegens zyne ongebondenheit door de tuchtmeesters bestraft, en van zynen vader onterft wierdt. Om dezen hoon te wreken, begaf hy zich tot de Volsci en Sabinen, en rokkende die tot een oorlog tegen de Romeinen op.

CESONIA. Zie CÆSONIA.

CESPEDES, (Alphonsus de) een vermaard Spaansch kapitein, geboren in 't jaar 1518 te Orcajo, gelegen in la Mancha, een landschap van Castilië. Zyn vader was Gabriel de Cespedes, tweede byzitter van 't majoraat van Ciudad Real; zyne moeder was Maria Flores de Quiros, uit een voornaam geslacht van Asturië gesproten. Hy diende eerst onder den hertog van Alba in Italië, en wierdt kapitein over een compagnie. In den veldtocht tegen de Smalkaldische bondgenoten was hy in 't jaar 1547 het hoofdt van zeven vrywilligers, die over de Elve zwommen, en verscheide Saxische vaartuigen overhaalden. In 't jaar 1558 volgde hy den eersten grave van Alcaudete, genaamt Martinus Alphonsus van Cordoua en Velasco, naar Afrika, en streedt dapper tegen de Moren in 't koninkryk Tremezen, alwaar zyn broeder, Johan de Cespedes, gevangen wierdt. Ten laatsten liet hy zich in 't jaar 1568 tegen de Moren, die in 't koninkryk Granada tegen koning Philips den II een opstandt verwekt hadden, gebruiken, en toonde zo veel dapperheit, dat hem de Spaansche generalissimus, Don Jan van Oostenryk, tot veldmaarschalk verklaarde, makende hem voorts ridder van S. Jago, met de kommandery van Socuellamos, tot vergelding zyner goede diensten. Doch voor al eer hy hier van bezit kon nemen, wierdt hy den 25 July 1569 op een gebergte, genaamt las Guaxaras Altas, by Albunvelas, niet verre van Granada, van de Moren dood geschoten, die hy vervolgende van de zynen verlaten wierdt, behalven van twintig koppen, met welke hy dapper vechtende sneuvelde. Hy wierdt te Restaval begraven, en ter plaatse, daar hy den geest gegeven hadt, naderhandt een groot kruis opgerecht, met dit opschrift: ***Hier verloor zyn leven de grote kapitein*** Alonso de Cespedes, ***de dappere.*** Van zyn leven en ganfche familie heeft Rodrigo Mendes Silva een afzonderlyk boek geschreven, waar in hy onder anderen van des zelfs ongeloofiyke sterkte wonderlyke voorvallen verhaalt. By voorbeeldt, dat hy, te paardt zittende, en zich aan een balk of iets diergelyks vasthoudende, zich nevens het paardt in de lucht kon trekken; dat hy een sterken Turkschen slaaf, die in een kuil tot aan zyne schouderen geworpen was, met eene handt niet alleen daar uit heffen, maar hem ook een goed stuk weegs wegwerpen kon; dat hy in een stieren-gevecht, vallende met zyn paardt, een stier met de slinkerhandt vast hieldt, en met de regter den kop afsloeg; dat Don Karel, oudste zoon van koning Philips den II, een tyger op hem los latende, hy dat beest met den eersten slag velde; dat hy een paardt in des zelfs vollen loop met zyn regter handt kon vasthouden; dat hy een wagen met twee muilezelinnen van een berg hollende te rug heeft gehouden; en wat diergelyke blyken van een ongemeene sterkte meer zyn. In zyn laatste gevecht, waar in hy gesneuvelt is, wordt hy gezegt meer dan honderd Moren met zyn zwaardt, wegende 14 ponden, van den kop tot op den gordel doorgespouwen te hebben. Zyne zuster *Catharina* wordt gezegt omtrent van de zelve sterkte geweest te zyn. By zyne gemalinne, Maria Chirina de Artieda, teelde hy twee zonen, *Rodrigo* en *Gabriel*, nevens eene dochter, genaamt *Anna*. Deze en hunne nakomelingen hebben zich aan de beste familien in Spanje verzwagert. *Rodr. Mendez Sylva Compend. de las hazanas de Alonso de Cespedes. Luis del Marmol Hist. de la Rebellion de los Moriscos de Granada lib.* VI. *c.* 33. *Ginez Perez de las guerras de Granada, Part.* II. *c.* 14. *fol.* 190.

CESSE, eene rivier in 't hertogdom van Luxemburg, die voorby Ham, gelegen aan de rivier Hesse, lopende, naby Rochefort in een grote opening valt, en omtrent een myl onder de aarde voortlopende eindelyk wederom te voorschyn komt.

CESTIUS, (Cajus) zoon van Lucius Cestius, was een van de zeven Roomsche Epulones, of beampten, die over de maaltyden, ter eere van de goden aangerecht, het opzicht hadden. Men gist, dat hy in de eerste jaren der regeering van Augustus gestorven is. Hy is voornamentlyk uit dien hoofde gedenkwaardig, om dat zyn praalgraf onder alle oude gedenkstukken het langst in wezen gebleven is. Het zelve bestaat in een vierkante pyramide, hebbende 120 voeten in de hoogte, en beneden 94 voeten in de breedte, voorts rondom met witte marmerstenen ingelegt, en inwendig met een kamer voorzien. Men ziet dit oude en fraaie gedenkstuk te Rome buiten de Porta Ostiensis, anders S. Pauls-poort genaamt, en is in 't jaar 1663, op 't bevel van paus Alexander den VII, herstelt. *Misson 26 brief. Delic. de l'Ital.* III. *p.* 7.

CESTIUS, (Gallus) landvoogdt in Syrië wegens de Romeinen. In zynen tydt begon de opstandt der Joden, daar toe bewogen door de geweldenaryen en wreedheden van Florus, landvoogdt van Judea. Cestius in den jare van Christus 66 te Jeruzalem gekomen zynde, op het Paaschfeest, kwamen de Joden zeer by hem klagen over het gedrag van Florus, en hy stelde hen te vrede met te zeggen, dat de zelve in het vervolg van gedrag veranderen zou: doch hy was zo haast niet vertrokken, of Florus ging zyn ouden gang, het welk de Joden wanhopig maakte en tot een opstandt aanzette. Cestius, kennisse daar van gekregen hebbende, trok met een machtig leger naar Palestina. Ten eersten bragt hy Galilea te onder door Cesennius Gallus, dien hy derwaarts zondt, veroverde Lydda en Joppe, en sloeg zyn leger neder by Gabaon, twee uuren van Jeruzalem gelegen. De Joden verlieten het Loverfeest, het welk zy toen vierden, en vielen zo kloekmoedig op het leger van Cestius aan, dat zy het zelve aan het wyken bragten, en byna versloegen. Cestius bleef drie dagen op die plaats van de Joden bezet, en bevondt zich in groot gevaar, van niet zonder groot verlies daar uit te geraken. Maar Agrippa liet den Joden uit zynen naam vergiffenis en vrede aanbieden, indien zy de wapenen wilden nederleggen; welke aanbieding een onderlingen tweespalt onder hen verwekte, waar mede Cestius zyn voordeel deedt, hen by die gelegenheit aangreep, en versloeg, hen tot Jeruzalem toe vervolgende. Drie dagen bleef hy met zyn leger op zekere plaats, *Scopos*, of *Uitkyk*, genoemt, omtrent een quartier uurs van de stadt, maar tastte de zelve niet aan, verwachtende, dat zich de Joden vrywillig zouden overgeven. Op den vierden dag naderde hy de zelve in slagorder, en bragt zulk een schrik onder de oproerigen, dat zy zich in den laatsten ringmuur der stadt en binnen den tempel besloten, gevende al het overige ten beste, daar Cestius den brandt in liet steken. De vyf daar aan volgende dagen zocht hy eene plaats, daar de muur het zwakst, en best in te nemen was, maar vondt 'er gene, zo wel hielden de oproerigen overal de wacht. Op den zesden dag voerde hy een hevigen storm aan tegen eene der tempel-poorten, waar door de muiters zo verschrikt wierden, dat zy de stadt meenden te verlaten, en dat het volk, het welk naar vrede wenschte, gereed stondt om de poorten voor de Romeinen te openen. Maar Cestius, van alle deze dingen niet wetende, liet tot zyn groot nadeel schielyk den aftocht blazen, het stormen staken, en trok te rug naar zyne legerplaats van Scopos. De muiters vervolgden hem, en versloegen veel volk in den aftocht. Des volgenden daags brak Cestius ook op van Scopos; maar hy wierdt onophoudelyk van de Joden beonrustigt en besprongen, het welk hem veel volk en allen zynen legertros kostte. Tot aan zekere smalle dalen gekomen zynde wierdt hy van alle kanten door de Joden aangetast. De strydt duurde tot in den nacht, met verlies van vier duizend voetknechten, en vier honderd paarden, aan de zyde der Romeinen. De nacht gaf Cestius gelegenheit om naar Bethoron te vluchten; maar ziende, dat hy van alle kanten door de Joden omringt was, vondt hy niet goed daar te overnachten; (dit gebeurde in de maandt van November) maar vertrok nog dien zelven nacht, latende vier honderd man binnen Bethoron, met bevel, van boven op de platte daken der huizen te klimmen, en telkens, gelyk de schildwachten, te roepen: *Wie daar?* om de Joden te doen geloven, dat het geheele Romeinsche leger nog binnen de stadt was. Des morgens vroeg vielen de Joden, het bedrog ziende, op de gezegde vier honderd mannen aan, hakten die alle in de pan, en vervolgden Cestius. Maar de zelve maakte zo groten spoedt, dat zy hem niet konden achterhalen. Hy liet al zyn krygstuig in hunne macht, daar zy zich naderhandt zeer wel van bedienden wanneer Jeruzalem door de Romeinen belegert was. Cestius overleefde dezen ramp niet lange, maar stierf in den volgenden jare, zynde het 67 jaar na Christus. *Josephus Joodsche Oudh.* XX, 9. *Oorl.* II, 24, 43. VI, 43.

CESTIUS was een man van een slecht begrip, maar zeer spotachtig, dies hy Cicero zelf niet spaarde, hoewel hem zulks zeer kwalyk bekomen is: want wanneer hy op zekeren tydt by den zoon van Cicero, toen landvoogdt van Asië, het avondmaal hieldt, vroeg Cicero eens en andermaal, wie hy was; want gelyk hy geen schrander oordeel, en daarenboven een slechte geheugenis hadt, dus kon hy den naam van Cestius niet wel onthouden, hoewel hy hem al dikwils door zyne knechten genoemt was. Ten laatsten nog eens vragende, wie hy was, die beneden aan tafel aanlag, antwoordde hem een der knechten: ***Het is die geen, die uwen vader voor een ongeleerd man gehouden heeft.*** De jonge Cicero, dit horende, vroeg niet verder, maar liet Cestius op staande voet in zyne tegenwoordigheit met roeden geesselen. *Seneca Suas.* 7.

CETHEGUS was de naam van eene Romeinsche familie, zynde een tak van 't huis der Cornelii, waar uit vele mannen, wier geheugenisse bewaart is, gesproten zyn. *Cornelius Cethegus* gaf aan 't Roomsche volk most, met wynruit gemengt, na dat hy tot *Consul* of burgermeester verklaart was; naar 't getuigenis van *Plinius* IX, 8. Zyn amptgenoot was Quintus Flamininus. Doch zy beide wierden genoodzaakt hunne bediening neder te leggen, om dat by de verkiezing eenige onwettelykheit geschied was. Dit geschiedde in 't jaar 421 na den opbouw van Rome. *Marcus Cornelius Cethegus* wierdt 123 jaren daar na tot *Censor* of tuchtmeester verkoren, wanneer hy nog geen burgermeester geweest was. Dit streedt ook tegen de wet, en vyf jaren daar na wierdt hy eerst burgermeester gemaakt. Hy was teffens een vermaard redenaar, naar den trant van zynen tydt; want in vergelyking van de redenaren der volgende eeuwe zou men hem voor zeer onbeschaafd moeten houden, en het getuigenis van den ouden dichter Ennius nopens Cethegus en des zelfs vloejende welsprekendheit zou ten tyde van Cicero belagchelyk geweest zyn. *Cajus Cornelius Cethegus* was nog geen bouwheer geweest, wanneer hy als *Proconsul* of voorburgermeester met een leger in Spanje trok, en aldaar eene heerlyke overwinning behaalde. Niet lange daar na wierdt hy tot bouwheer verkoren. Dit geschiedde in 't jaar 555 by zyne afwezenheit, en het een en het ander was tegen de wetten. Deze moet met *Cnejus Cornelius Cethegus* niet vermengt worden, die in 't jaar van Rome 556 burgermeester was, en over de inwoneren van Insubrië zegepraalde. *Publius Cornelius Cethegus* volgde de party van Marius tegen Sulla, maar wierdt voor vyandt van 't vaderlandt verklaart, zo haast als Marius geslagen was,

was, tot wien hy zich in Afrika begaf; doch naderhandt verzocht hy vergiffenis van Sulla, en boodt zich tot deszelfs dienst by alle gelegenheden aan; gelykerwyze hy ook wederom in gunst aangenomen wierdt. Misschien is hy die *Cethegus*, wiens macht binnen Rome zo groot was, dat niemandt buiten zyn toedoen tot eenige bevordering kon komen; en by gelegenheit, dat hy een zekere byzit hadt, die hy niets weigerde, zo gebeurde het, dat Rome voor dien tydt van een wyf geregeert wierdt. By deze, genaamt Præcia, maakte ook Lucullus zyn hof, en zocht hare genegenheit door grote geschenken te winnen, ten einde hy van Cethegus het gouvernement van Cilicië, nevens den last, om Mithridates te beoorlogen, mogt erlangen. Trouwens vele mannen van aanzien zochten zich in de gunst van Cethegus in te dringen, om hun oogmerk te bereiken. Cicero in zyn *Paradoxon* (wonderspreuk) *Solum sapientem esse liberum*, dat is, *Een wys man alleen is vry*, maakt gewag van dezen Cethegus, zeggende: *Cupiditas honoris, imperii, provinciarum, quæ videtur esse liberalior, quam dura est domina, quam imperiosa, quam vehemens! Cethego homini non probatissimo servire coëgit eos, qui sibi esse amplissimi videbantur: munera mittere, noctu venire domum ad eum, denique supplicare, quæ servitus est, si hæc libertas existimari potest?* Hy wil zeggen: " De begeerte naar eere, krygs-„ gebiedt, en wingewesten, die in een braaf gemoedt schynt „ te kunnen vallen, ô welk een wrede beheerscherinne, hoe trotsch, „ hoe driftig is ze! Zy dwingt de zulke, die meenden de eer-„ ste trap van aanzien beklommen te hebben, Cethegus, geenszins de beste man zynde, te dienen, hem geschenken te zen-„ den, 's nachts aan zyn huis te bezoeken, hem te bidden en „ te smeken. Wat is slaverny, zo dit vryheit mag genaamt „ worden? " *Cajus Cornelius Cethegus* was onder de vloekverwanten van Catilina, die ten tyde, wanneer Cicero burgermeester was, dreigde de stadt Rome in vuur en vlam te zetten, en die daar van overtuigt zynde, in de gevangenisse, nevens anderen, geworgt is. Een ander *Cethegus*, Raadsheer zynde, wierdt onder de regeering van den keizer Valentinianus, in 't jaar 368 van overspel beschuldigt, en, overtuigt zynde, onthalst. Het is aanmerkelyk, dat alle de Cethegussen eene byzondere kleding gebruikten, dragende een tabberdt of *toga* niet boven den naauwen rok, of *tunica*, maar boven een schort, van hun middel afhangende, en een brede gordel over de linker schouder werpende, terwyl de regter arm naakt bleef. *Livius XXXI.* 32. *&c. Cicero Paradox.* V. *Plutarchus in Lucullo. Sallust. bell. Catil. Ammianus Marcellinus* XXVIII. 1. *Bayle Dict. Crit.*

CETHOSIS-RAMESSES was de opvolger van Amenophis in 't koninkryk van Egypten. Hy verzamelde een groot leger te water en te landt, gaf het oppergebiedt aan zyn broeder Armaïs, hem alleenlyk verbiedende den koninklyken tytel aan te nemen, en het minst tot nadeel zyner gemalinne, kinderen en byzitten te ondernemen; en dus trok hy tegen het eilandt Cyprus, Pheniciё, Assyriё en Meden, onderwerpende zich alles door den schrik zyner wapenen. Maar wanneer hy zyne overwinningen verder in 't Oosten meende uit te breiden, ontfing hy de onaangename tyding van den opperpriester des koninkryks, dat zyn broeder zich de krone hadt aangematigt, en het koninklyke huis kwalyk gehandelt. Dit bewoog hem zyn voornemen te staken, en met zyn overwinnend leger wederkerende bragt hy Armaïs tot reden. Men meent, dat deze Cethosis, die ook *Ægyptus* genaamt wordt, den naam aan 't koninkryk Egypten gegeven heeft. *Manethon*, aangehaalt by *Josephus tegen Appion* I, 5. Maar zie verder op SETHOSIS.

CETINA, eene rivier, ontspringende in Bosniё, by het vlek Cetina, en by Almisa in Dalmatiё zich in de golf van Venetiё ontlastende. Het omleggende landt wordt van deze rivier *Terra di Cetina* genaamt.

CETO, of CETA, wordt by de dichteren gehouden voor de dochter van den Oceaan, en des zelfs zuster Thetis. Men voegt 'er by, dat ze haren broeder Phorcus, of Phorcys, getrouwt heeft, en dus de moeder van de drie Gorgones, *Medusa*, *Sthenion* en *Euriale*, geworden is; barende daarenboven ook *Thoose* en *Scylla*, van welke de eerste gezegt wordt de moeder van den laatsten der reuzen *Polyphemus* geweest te zyn.

CEURAWATH wordt eene secte der Benjanen in Indiё genaamt, die de zielsverhuizing zo zeer geloven, dat ze ook niet het minste ongedierte doden. Hunne priesters dragen doorgaans een linne doek voor den mondt, uit vreze dat 'er een mug mogt in vliegen. De overigen gaan barrevoets en met geschorene hoofden, dragende een witten stok in de handt, om zich dus van anderen te onderscheiden. Zy drinken niet dan gekookt water, om niet het een of het ander levendig schepsel onvoorziens in te zwelgen. Vliegen; muggen en diergelyk ongedierte bewaren zy zorgvuldig, dat ze niet door 't vuur of anderszins omkomen. Zy loogchenen, dat Godt de toekomende dingen volstrekt in zyne macht heeft. Zy geloven hemel, noch helle, maar wanen, dat de zielen onsterffelyk zyn, verhuizende uit het eene ligchaam in het andere, na dat ze het in 't voorgaande ligchaam verdient hebben. Hunne tempelen, *Rale* genaamt, zyn in 't vierkant gebouwt, en de kapellen der afgoden hebben de gedaante van pyramiden. Zy verbranden de lyken der ouden, maar die der kinderen, die voor hun derde jaar gestorven zyn, begraven zy. De weduwen zyn niet verplicht zich met hare mannen te laten verbranden, maar zy moeten een gelofte doen, dat zy nooit hertrouwen zullen. Allen, die deze secte toegedaan zyn, kunnen de priesterlyke waardigheit erlangen, zo mannen als vrouwen, hoewel met dit onderscheidt, dat de vrouwen niet voor al eer zy twintig jaren bereikt hebben, maar de mannen reets van hun negende jaar af tot dien staat kunnen verheven worden. Die nu dit leven verkiezen, kleden zich op een byzondere wyze, doen gelofte van een gedurige kuischheit, en matigheit. Zomwylen nuttigen zy negen dagen lang niets dan water met het afschaaffel van zeker hout, waar in gezegt wordt een voedende kracht te zyn. Zy verachten alle andere secten der Benjanen, en vermanen hunne toehoorders, dat zy met de zelve geen de minste gemeenschap zullen hebben. *Mandelslo Ind. Reizin.*

CEUTA, eene stadt en vesting in Afrika, by de Straat van Gibraltar, gelegen in 't koninkryk Fez, en des zelfs landschap Habat. Zy was eertyds de hoofdstadt van Mauritania Tingitana. De Romeinen noemden ze *Civitas*. By Pomponius Mela wordt ze *Septa* genaamt. Ortelius is van gedachten, dat het die stadt is, die by Ptolemæus *Essilissa*, of *Exilissa* genaamt wordt. De Gothen hebben ze eerst den Romeinen ontweldigt; naderhandt verviel ze in de macht der Arabieren. In 't jaar 1415 wierdt ze van Johannes den I, koning van Portugal, den Moren ontrukt. Wanneer Philips de II, koning van Spanje, in 't jaar 1580 gansch Portugal onder zyn gebiedt hadt gebragt, en bemerkte, van hoe grote aangelegenheit deze vesting was, zondt hy een Spaansche gouverneur derwaarts; en dit is de reden, waarom deze plaats onder de gehoorzaamheit van Spanje bleef, wanneer in 't jaar 1640 alle andere plaatsen, behorende tot de kroon van Portugal, zich het Spaansche juk onttrokken; om dat ze alle, behalven Ceuta, Portugeesche gouverneurs hadden. En in 't jaar 1668 wierdt Ceuta in een vredes tractaat aan Spanje gelaten. In 't jaar 1690 begonnen de Moren deze vesting te belegeren, en hebben deze belegering dus reets meer dan dertig jaren voortgezet, zonder iets te vorderen. *Vasconcellos in Anaceph. Marmol l.* IV. *c.* 55. *Gramay l.* XVIII. *c.* 7. *Miræus Geogr. Eccl.*

CEVA, een markgraafschap in Piëmont gelegen, grenst boven aan 't landt Mondovi, beneden aan de republyk van Genua, ter regter zyde aan Montferrat en 't markgraafschap Finale, ter linker aan 't graafschap Tenda. Daar in zyn meer dan twintig steden en vlekken. Keizer Karel de V vereerde het in 't jaar 1531 aan Karel den III, hertog van Savoje. De hoofdstadt is CEVA, by de Latynen *Ceba*, aan de rivier Tanarus, op de grenzen van Mondovi. Het kasteel is tegen over de stadt, die niet groot is, op een berg gelegen, en door hertog Emanuel Philibert, naderhandt door Karel Emanuel den II, versterkt. In 't jaar 1543 wierdt het zelve eenige maanden lang te vergeefs door de Franschen belegert. In 't jaar 1649 moesten de Spaanschen ook onverrechter zake de belegering opbreken. In 't jaar 1584 leedt de stadt door de overstroming der naby gelegene rivier Chiavetta een grote schade; en zedert heeft ze nog zo vele rampen geleden, dat ze nog naauwlyks wederom hersteld is.

CEYLON, CEILAN, een Asiatisch eilandt in de Indiaansche zee, aan deze zyde der riviere Ganges, naby het voorgebergte Comori, aan de zeeëngte van Manar, of Quiloa. Het is een der voornaamste eilanden van de voornoemde zee, en Bochart meent door verscheide redenen aan te tonen, dat dit eilandt niet alleen het landt *Ophir* is, werwaarts Salomon zyne schepen zondt, maar der ouden *Taprobana*, waar van Plinius, Strabo, Ptolemæus en anderen gewag maken, hoewel die van *Taprobana*, als van een veel groter eilandt, spreken, dan het tegenwoordig Ceylon is; doch dit beantwoordt Bochart daar mede, dat de inwoners van Ceylon getuigen, dat de zee eertyds een groot stuk van hun eilandt afgerukt en verslonden heeft. De luchtstreek is 'er zeer gezond, waarom het eilandt door de Indianen *Tenarisin*, dat is, *een landt der wellusten*, genaamt wordt. Het eilandt heeft 60 mylen in de lengte, en 40 in de breedte, maar in den omtrek 150. In 't jaar 1506 wierdt het door Laurentius, zone van Franciscus Almeida, ontdekt. Anderen zeggen, dat Jacobus Lopez de Siquaire, het bevel over eene Portugeesche vloot hebbende, het eilandt in 't jaar 1509 ontdekt heeft. Zommigen verdeelen het in zeven, en anderen in negen koninkryken. De voornaamste zyn, *Canea*, of *Candi*, het beste in het geheele eilandt, daar na *Jala*, *Batecala*, *Cayatanaca*, *Colombo*, *Jafnapatan*, *Chilao*, *Trinquilemalo*, en *Gale*, in welke koninkryken zo vele steden van den zelven name gelegen zyn. De Hollanders zyn althans meester van meest alle de zeesteden, die eertyds door de Portugezen bezeten wierden: want aangezien de koning van Candi hen behulpzaam was, zo ontweldigden zy *Gale*, *Colombo*, en andere plaatsen, den Portugezen, die zy eindelyk uit het geheele eilandt verjoegen. Het eilandt is zeer vruchtbaar aan reis en allerlei andere kostelyke vruchten en speceryen, voornamentlyk aan kaneel, die voor de beste van allen gehouden wordt. De kaneelboom heeft twee schorssen, van welke de buitenste met een krom mes wordt afgepelt, en als dan de kaneelbast, die met een kromme punt van het mes eerst in het ronde, en daar na langwerpig van den boom afgestoken wordt, op het veldt in de zonne te drogen gelegt, die de zelve door hare hette in malkander rolt. De boom aldus geschelt zynde wascht niet weder; maar van de vruchten, die van den zelven op de aarde vallen, komen nieuwe bomen voort. Het is te verwonderen, dat deze kaneelbomen niet door geheel Ceylon, maar alleen op zommige plaatsen, groejen. Men vindt hier ook edelgesteentens, goudt, en paarlen, die in de zeeëngte tusschen Ceylon en het vaste landt gevischt worden. De Ceylonsche olifanten, zynde zeer overvloedig, zyn door gansch Indiё beroemd. Het zo genaamde Adams-gebergte, of *Pico d'Adam*, legt midden op het eilandt, en wordt voor het hoogste van gansch Indiё gehouden; en de inwoneren verzekeren, dat Adam, de eerste mensch, daar op gewoont heeft, en ook aldaar begraven is. De inwoneren zyn zeer handig en bekwaam ten oorlog.

log. Zy gaan meeſt naakt, hoewel de voornaamſte onder hen naar hunne wyze zeer wel gekleed zyn. Zy zyn Heidenen van godsdienſt, en volgen eenigermate de Brachmannen. Men vindt ook Muhammedanen onder hen; maar in de ſteden der Hollanders wonen Chriſtenen. *Bochart Geogr. Sacr. Maſſæi hiſt. Ind. l.* III. *Oſorius de reb. geſt. Eman. Regis l.* IV. *Baldæus Beſchryv. van Malabar. Mandelſlo Reizen. Rob. Knox Binnenlandſch Ceylon.*

CEYTAVACCA, of CEITAVACCA, eene ſtadt in Aſië, gelegen op 't eilandt Ceylon, tuſſchen de ſtadt Colombo, en 't gebergte, genaamt Adams-piek. Zy ſtaat onder 't gebiedt der Hollanders.

CEZIMBRA, by de Latynen *Ceeimbrica*, is een kleine ſtadt in Portugal, gelegen in Extremadura, tuſſchen Setubal en Cabo de Eſpichel, aan de Atlantiſche zee, en is met een ſterk kaſteel voorzien. *Colmenar Delic. du Portug. p.* 779.

CHA. Zie SCHACH.

CHAAM, een der zeventien dorpen van de baronye van Breda, tuſſchen Alphen en Strybeek, aan het dalen van eene zandige heide, daar de beek, welke te Baarl, anderhalf uure gaans van deze plaats gelegen, haren oorſprong heeft, voorby loopt. Het zelve legt drie uuren van de ſtadt Breda in een vermakelyken oordt. Het is van een hogen ouderdom: want men vindt hetzelve al vermeld op het jaar 422 met den name van *Cham*, als Gottefridus Wendelinus in zyne aantekeningen *ad legem Salicam cap.* 16 ter neder ſtelt; en by den onbekenden ſchryver van de *Bredaaſche Kronyk* ſtaat *Cambe* geſchreven. Heer Govert de V van Breda, ſchonk in het jaar 1243 den bouw van Chaam ten erfpachte aan zekeren heer *Willem*; ook is het bekend, dat ten tyde, dat de Roomſche Godsdienſt hier alleen geoeffent wierdt, Chaam den H. Antony gewyd, en, gelyk Riel by Tilborg, eene dochter van de kerke van 't naby gelegen Alphen is geweeſt, wordende zyn paſtoor uit de abdy van Tongerlo afgezonden; doch ſedert het jaar 1638, Breda door prins Frederik Henrik van Oranje den 10 October des jaars 1637 verovert, en de Gereformeerde Godsdienſt aldaar ingevoert zynde, is alhier een Gereformeerd Predikant aangeſtelt, die te gelyk het kerkje van 't naby gelegen gehucht van *Snyders-Chaam* bedient, en onder de claſſis van Breda, of de laatſte van Zuid-Hollandt, behoort. Inlegeringen, plunderingen, en andere bittere oorlogsgevolgen heeft Chaam menigmalen geleden, voornamentlyk in het jaar 1624, wanneer de marquis Ambroſius Spinola, eer hy het beleg van Breda ondernam, alhier, en op de naburige dorpen Baarl, Alphen en Gilſen, gedurende den tydt van drie weken zyn leger nedergeſlagen en gehouden heeft. *J. Baro le Roy notit. Marchionat. S. R. I. lib.* IX. *Hiſtor. Epiſcopat. Antverp.*

CHÆNIX, in 't Griekſch Χοῖνιξ, *Choinix*. Dit woordt komt *Openb.* VI, 6 voor, in den Nederduitſchen Bybel vertaalt door *een maatgen*, en door Luther *ein maſs*. In 't gemeen wordt het dan voor zekere mate genomen; doch bepaaldelyk was 't eene maat by de Grieken, welke zo veel koorn bevatte, als iemandt voor eenen dag genoeg hadt, gelyk Budæus aanwyſt *de aſſe & part. lib.* V, en zulks uit Herodotus beveſtigt wordt, die 'er aldus van ſpreekt (*lib.* VII): *Ik bevinde namentlyk, dat een iegelyk voor elken dag ontſing een* Chænix *koren*: waarom Suidas een *Chænix* noemde ἡμερήσιον τροφὴν, dat is, *eenen dag ſpyze*, of, *voedſel voor eenen dag*, gelyk ook by Athenæus (*lib.* III) een *Chænix* mede genoemt wordt ἡμεροτροφὶς *dagſpyze*, als de ouden des daags aan hunne ſlaven en arbeiders gaven; en waarom de prieſtereſſe van Apollo Pythias de Korinthiërs, welke eenige duizenden van ſlaven onderhielden, noemde, Χοινικομέτρας *Chenix-toemeters*, als die, gelyk Stephanus zegt, dagelyks aan de zelve Χοίνικα ἐμέτρουν, *een Chænix toemeetten*. Zie *Stephan. Theſ. ad hanc voc.* waar van daan *Chænix* ook in 't gemeen voor *voedſel, onderhoudt*, genomen wordt, als Euſtatius over Homerus *Odyſſ. T. vs.* 27 leert, alwaar Telemachus zeide:

> ------ ὂυ γὰρ ἀεργὸν ἀνέξομαι ὃς κεν ἐμῆς γε
> Χοίνικος ἅπτηται.

Dat is: *Ik zal niet dulden, dat hy ledig zy, die myn* Chænix *aanraakt*, dat is, *die myn broodt eet*, of *die in myn broodt is*; en daar op oordeelt de Hr. Outhof dat die ſpreuke van Pythagoras zag: Χοίνικι μὴ ἐπικάθισαι, *in Chœnice ne ſedeto*, " Zit niet op „ den chænix"; dat is, verlaat u niet op 't dagelyks voedſel, luiërt 'er niet op, maar ſteekt de handen uit den mouw, arbeidt en werkt 'er om; ſlacht niet die luiaards, die, gelyk de Latynen zeiden, *aliena quadra*, op eens anders broodt gedurig leefden, als de luie panlikkers en tafelvrienden gewoon zyn, of die den bedelaar Irus ſlachten, van wien Homerus zeide *Odyſſ.* VI, ♈. 2, dat hy een gouden dikken buik hadt, en gedurig at en dronk, maar geen kracht of vermogen om te werken; derhalven wilde Pythagoras, dat men arbeiden, en naarſtig om de koſt moeſt zyn: want die niet wil werken, zegt de Apoſtel, die zal ook niet eeten, II *Theſſ.* III, 10. Zie voorts meer van deze ſpreuke by Eraſmus *in Adag.* by Gyraldus *Oper. Tom.* II, *col.* 644, en by Pitiicus *in Lex. antiq. Tom.* I, *pag.* 420; en dus kwam deze maat, *Chænix* genaamt, overeen met der Hebreën mate עומר, *gnomer*, welke ook zo veel bevatte, als iemandt op eenen dag kon eeten, of anders 43 en een half eiërſchalen. De zogenaamde LXX Griekſche overzetters gebruiken dit woordt Χοῖνιξ, *Chænix*, voor 't Hebreeuſch בַּת, *Bath*, als *Ezech.* XLV, 10, 11 te zien is; doch dit is mis; want *Bath* en איפה, *Epha*, eenerlei maat zynde, als *Ezech.* XLV, 11 blykt, bevattende zo veel als tien *Chænices*, of *Gnomers*, of 432 eiërſchalen, gelyk uit *Exod.* XVI, 36 blykt, alwaar een ענמר, *Gomer*, of *Gnomer*, het tiende deel van een *Epha* gezegt wordt, gelyk een *Epha* en *Bath* wederom waren het tiende deel van een כר, *Cor*, of חמר, *Chomer*, bevattende 4320 eiërſchaalen, of honderd dagen koſt, *Ezech.* XLV, 10, 11, 14. Tien *Gomers* maakten dan uit een *Bath*, of *Epha*, en tien *Baths*, of *Ephaas*, waren zo veel als een *Cor*, of *Chomer*. Zie *G. Outhofs verklaring over 't boek Ruth pag.* 482.

CHABALON, CHABELON, CHABOLON, CHABULON, of CHABUL, een landſchap, vervattende de twintig ſteden in Galilea, welke Salomon aan Hiram, koning van Tyrus, gaf, tot erkenteniſſe van den dienſt, door dien vorſt aan hem in het bouwen van den tempel gedaan, doch van Hiram, om dat zy hem niet aanſtonden, aldus genoemt. Zie I *Kon.* IX, 13. Over de betekenis zo wel, als over de eigentlyke gelegenheit van dit landſchap zyn de gevoelens der uitleggers zeer verſchillende. Volgens Joſephus lag het in de nabuurſchap van Tyrus, en volgens anderen aan gene zyde der Jordane, in de landſtreek van Dekapolis. Zie *Joſephus Oudh.* VIII, 2. *Sanſon. Halma Geogr. Woordenb. van Kanaan.*

CHABANNES, of CHABANNOIS, een oud en adelyk geſlacht in Vrankryk, ſtamt af van *Willem van Maltha*, uit het oude geſlacht der graven van Angoulême, die leefde in 't jaar 1126, en de eenige dochter van Jordanus den III, genaamt *Eſchivat*, met welke de oude ſtam der heeren van Chabannes uitgeſtorven is, getrouwt heeft. Uit dit huis zyn vele voorname mannen geſproten, onder anderen *Jacobus* de I *van Chabannes*, here de la Palice, Charius, enz. ſeneſchal van Toulouze, en grootmeeſter van Vrankryk. Hy was de zoon van *Robert*, die in 't jaar 1415 in den ſlag by Azincourt ſneuvelde. In 't jaar 1429 was hy tegenwoordig by het treffen by Rovray, en in het volgende jaar by de verovering van Compiegne, en andere plaatſen. Na het jaar 1440 was hy in de belegering van Caen, en niet lange daar na wierdt hy tot grootmeeſter verklaart. Vervolgens was hy onder de genen, die de kapitulatie van Blaye maakten, en hielp Bajonne wederom veroveren. Hy ſtierf den 20 October des jaars 1453 aan eene wonde, die hy den 17 July in den ſtrydt by Caſtillon ontfangen hadde. Hy liet twee zonen na, *Gotfried*, en *Gilbert*, welke laatſte de linie der markgraven van *Courton*, enz. voortgeplant heeft. Zie beneden. *Gotfried van Chabannes*, here van Palice, enz. zynde de oudſte zoon, teelde *Jacobus* den II, *Johannes*, here van Vendeneſſes, die in 't jaar 1523 by Rebec ſneuvelde, en *Antonius*, die in 't jaar 1514 tot biſſchop van Puy verkoren wierdt. Jacobus de II, van wien beneden, liet *Karel* na. Deze teelde een zoon, die jong geſtorven is, en vier dochters. *Gilbert van Chabannes*, de tweede zone van Jacobus den I, en broeder van Gotfried, was heer van Courton, ridder van S. Michiel, grootſeneſchal van Guienne, en gouverneur van 't Limoſin. Hy was de ſtamvader van de linie der markgraven van Courton en S. Angiau, en der graven van Saignes en Piounzac, en liet *Johannes* na. Deze teelde onder andere kinderen *Joachim*, ſeneſchal van Toulouze, ſtaatsbedienaar der koninginne Catharina de Medicis. Hy ſtierf in 't jaar 1569, hebbende by vier gemalinnen verſcheide kinderen geteelt, onder welke *Franciſcus* zyn opvolger was, maar de jonger, *Franciſcus*, richtte de linie van Soignes, en *Gabriel* die van Savigny Piounzac op. De oudſte zoon, Franciſcus, markgraaf van Courton, geboodt het leger van koning Henrik den IV in den ſlag by Iſſoire in 't jaar 1590, nalatende *Johannes*. Deze teelde *Gabriël*, baron van Chaumont, die in 't jaar 1636 by Bapaume bleef, en *Chriſtophorus*, markgraaf van Courton, onder wiens kinderen *Henrik* in het treffen by Sennef en elders blyken van zyne dapperheit gegeven heeft.

CHABANNES, (LODEWYK ANTONIUS) graaf van Dammartin, was de zoon van Robert, en jonger broeder van Jacobus den I, geboren in 't jaar 1411. Hy wierdt als pagie aan 't hof van den grave van Ventadour en here de la Hire opgevoed; en wanneer naderhandt onder Karel den VI en den VII de oorlogen met Engelandt begonnen, hieldt hy het met Karel den VII van Vrankryk, en wierdt in den ſlag by Verneuil in 't jaar 1424 van de Engelſchen gevangen; doch wederom op vrye voeten geſtelt zynde, bleef hy in den dienſt van Karel den VII. In 't jaar 1456 wierdt hy tegen den oproerigen Dauphin, naderhandt koning Lodewyk de XI, met eenige manſchap naar het Dauphiné gezonden. Ten zelven einde poogde hy den hertog van Savoje, wiens hof hy bezocht, van een verbondt met den Dauphin af te trekken, en noodzaakte den zelven om zich naar Vlaanderen te begeven. Maar wanneer de zelve in 't jaar 1461 zyn vader Karel den VII in de regeering opvolgde, wreekte hy zich aan Chabannes, en liet zyn proces opmaken, waar by hy ter doodt verwezen, en alle zyne goederen in beſlag genomen wierden. Doch hy ſchonk hem het leven, en liet hem in de baſtille zetten, waar uit hy in 't volgende jaar ontkwam, en zich in de ligue begaf. Eerſt begaf hy zich tot den hertog van Bourbon, daar na hing hy den hertog van Bretagne aan, en wierdt eindelyk by den volgenden vrede met het hof verzoent. De koning maakte hem in 't jaar 1469 tot ridder van St. Michiel, welke orde toen eerſt ingeſtelt was; voorts wierdt hy tot grootmeeſter van Vrankryk verklaart. Hier op bragt hy den grave van Armagnak wederom onder 's konings gehoorzaamheit; wierp in 't jaar 1472 hulpbenden in Beauvais, welke ſtadt door den hertog van Burgundië belegert wierdt, en wierdt eindelyk gouverneur van Parys. Hy ſtierf den 25 December des jaars 1488, nalatende *Johannes*, die drie dochters teelde. *Franc. de Pavie Vie de Jacq. de Chaban. Guicciard. Jovius. Langey. Chartier. Sanſovin. Brantome. Thuan. le Feron. Godefroy. Anſelm. Juſtel. Sammarth. Daniel hiſt. de France T.* II. *col.* 1231. 1291. 1312. 1332.

CHABANNES, (JACOBUS de II,) heer de la Palice, enz. maarſchalk van Vrankryk, was een der beſte generaals van zynen

nen tydt, onder de regeering van Lodewyk den XI kwam hy eerst aan het hof, en gewon voornamentlyk de genegenheit van den Dauphin Karel den VIII. Deze naderhandt koning geworden zynde, volgde hem Chabannes naar 't koninkryk van Napels in 't jaar 1495, en hielp in 't jaar 1500 onder Lodewyk den XII het hertogdom van Milanen innemen. Het jaar daar aan was hy by twee veldslagen, in Apulië en Abruzzo, tegenwoordig; doch wierdt in 't jaar 1502 nevens zyne byhebbende manschap uit zyn post Rubos door den Spaanschen generaal, Gonzalvo van Cordua, gelicht. Wederom op vrye voeten gestelt zynde gaf hy in 't jaar 1503 in den slag by Cerignola en verdere Italiaansche oorlogen preuven van zyne dapperheit, en wierdt van koning Lodewyk den XII tot grootmeester van Vrankryk verklaart. Hy was ook in 't jaar 1512 by den slag van Ravenna, en wanneer de Fransche generaal Gasto de Foix aldaar sneuvelde, nam hy op 't verzoek der andere officieren het opperbevel over 't leger aan, en trok met het zelve naar Milanen; wanneer hem de koning tot gouverneur van dat hertogdom verklaarde; hoewel hy in 't volgende jaar 1512 door de Spaansche, pausselyke en Zwitsersche troepen wederom daar uit gejaagt wierdt. Als François de I den troon beklom, en zynen gewezen hofmeester gaarne tot grootmeester van Vrankryk wilde bevorderen, gaf hy Chabannes den maarschalksstaf, onder beding, dat hy van 't grootmeesterschap zou afstaan. Hier op heeft hy den koning verscheide gewigtige diensten gedaan. In 't jaar 1515 was hy by het treffen by Marignano. Wanneer de konnestabel van Bourbon tot de keizerlyken overging, vervolgde hy hem, en deedt hem alle plaatsen, die hy in Vrankryk hadt, verlaten. In 't jaar 1523 dwong hy hem de belegering van Marseille op te breken. Voorts trok hy met den koning naar Italië, doch sneuvelde in den ongelukkigen slag by Pavië, hebbende te vergeefs den koning geraden te rug te trekken. Hy wierdt van een Spanjaardt, Buzarto genaamt, omgebragt, niettegenstaande hy reets een gevangen van den Spaanschen kapitein Casteldo was. *Mezeray. P. Daniel.*

CHABLAIS, een hertogdom in Savoje, grenzende in 't Oosten aan Zwitserlandt, in 't Zuiden en Westen aan de barony Faucigny, en voogdy Gaillard, en in 't Noorden aan de Genever zee. De hoofdstadt is Thonon. De Antuates worden gezegt de oude inwoners van dat landt geweest te zyn. De Romeinen hadden aldaar voortreffelyke stoeteryen, en noemden het uit dien hoofde, *Provincia equestris* of *caballica*, uit welke laatste benaming eindelyk *Chablais* schynt gesproten te zyn. Keizer Conraad de II, of zyn zoon en opvolger Henrik de III, begiftigde Humbert den I, toegenaamt *Albimanus*, graaf van Savoje, daar mede. Keizer Frederik de II beleende met dit landt Amadeus den IV, onder den tytel van een hertogdom. *Cæsar B. G. lib.* III. *Guichenon Hist. de Savoje.*

CHABLIS, een vlek in Champagne, op de grenzen van 't hertogdom van Burgundië, tusschen Auxerre en Tonnere. Het is vermaard van goede wyn, en van den bloedigen slag, in 't jaar 841 tusschen de zonen van Lodewyk den Vromen aldaar voorgevallen. Hoewel het doorgaans de slag van Fontenay genaamt wordt, welke plaats naby Chablis gelegen is.

CHABORRAS, een rivier. Zie ABORAS.

CHABOT, een oud en adelyk geslacht in Vrankryk, waar uit vele vermaarde mannen gesproten zyn. *Ictierus van Chabot* wierdt in 't jaar 1052 bisschop van Limoges, en stierf in 't jaar 1073. *Saibrant de Chabot* was aartsdeken van Thouars, wanneer hy in 't 1197 ook tot bisschop van Limoges verkoren wierdt. *Guido Chabot*, heere van Jarnac, ridder der koninklyke orde, en gouverneur van Rochelle, was de zoon van *Karel Chabot*; en kleinzoon van *Jakob*. In 't jaar 1547, onder de regeering van Henrik den II, behaalde hy de overwinning in het tweegevecht te S. Germain en Laye tegen Franciscus van Vivonne, heere de la Chastaigneraye, en stierf in een hogen ouderdom. Van hem stammen de graven van Jarnac, heeren van S. Aulaye en hertogen van Rohan, af, namentlyk door Margaretha, hertogin van Rohan, die in 't jaar 1645 met *Henrik Chabot*, heere de S. Aulaye, gouverneur van Anjou, trouwde. *Leonorus Chabot*, zoon van den laatstgenoemden, heeft de linie der graven van Jarnac voortgezet, voornamentlyk door *Guido* den II, wiens zoon was *Lodewyk*, en kleinzoon *Guido Henrik*. Deze laatste heeft ook eenige kinderen geteelt. De tweede zoon van den voornoemden Jakob, en broeder van Karel, was *Philips Chabot*, admiraal van Vrankryk. Deze liet *Leonorus* en *Franciscus*, nevens eenige dochteren, na. Leonorus Chabot, graaf van Charny, enz. grootstalmeester van Vrankryk, en koninklyke luitenant in Burgundië, stierf in 't jaar 1595, hebbende by zyne twee gemalinnen gene zonen, maar zes dochteren geteelt. *Franciscus Chabot*, tweede zoon van Philippus, was markgraaf van Mirebeau, en graaf van Charny, ridder der koninklyke orde, hadt vyf zonen, met namen *Jakob*, *Henrik*, heere van Fontaine, *François*, die ongetrouwt stierf, *Leonorus*, heere van Charrox, *Karel*, heere van Beaumont, en *Franciscus*, ridder van Malta. Jakob Chabot, markgraaf van Mirebeau, en graaf van Charny, ridder der koninklyke orde, en luitenant generaal van Burgundië, teelde *Karel*, die in 't jaar 1621 zonder kinderen stierf. *Le Laboureur tombeaux des hom. illustr. Brantome Memoir. T. I. des hom. illustr. Fr. Langey Memoir. de Tavanes. Thuan. Mezeray. le Feron. Godefroy. Anselme. Sammarth.*

CHABOT, (PHILIPPUS) graaf van Charny en Buzançois, heer van Brion, enz. admiraal van Vrankryk, ridder van St. Michiël, en van de kousseband, was langen tydt onder den naam van heere van Brion bekend. Hy was een jonger zoon van Jakob Chabot, en van der jeugt aan by den grave van Angoulême, naderhandt koning François den I. In 't jaar 1523 wierp hy zich in Marseille, en verdedigde die vesting tegen de keizerlyken. In 't jaar 1525 wierdt hy in den slag by Pavië gevangen; doch wederom op vrye voeten gestelt zynde, wierdt hy van François den I in vele gewigtige zaken gebruikt, en in 't jaar 1526 tot admiraal van Vrankryk, en gouverneur van Burgundië verklaart. In 't jaar 1532 wierdt hy als koninklyke afgezant naar Engelandt gezonden, en aldaar ridder van de kousseband gemaakt. Van daar wederkerende wierdt hy naar Piemont gezonden, om 't leger aldaar te gebieden; en hy veroverde in 't jaar 1535 eenige plaatsen. Doch zich van zyne overwinningen niet naar behoren bedienende, verviel hy in 's konings ongenade, en wierdt in verzekering genomen, maar ter gehoor toegelaten zynde, en zich verdedigende, wierdt hy in zyne voorgaande waardigheit herstelt. Echter stierf hy niet lange daar na van hertzeer, namentlyk den 1 Juny des jaars 1543. *Brantome. Du Bellay Memoir.*

CHABOT (PETRUS GUALTHERUS) wierdt in 't jaar 1516 te Sainloup in Poitou geboren, en leerde aldaar de gronden der Latynsche tale. In zyn vier en twintigste jaar zondt men hem naar Poitiers, om de Griekssche tale te leren. Doch hy wierdt wel haast in zyne vaderlyke plaats tot onderwyzer der jeugt beroepen. Deze bediening duurde 6 jaren. In 't jaar 1546 begaf hy zich naar Parys, en studeerde vierdehalf jaar in de Philosophie. Magister geworden zynde gaf hy zelf onderwyzing. Zyne bekwaamheit was zo bekend, dat hem de kancelier hospitaal de opvoeding zyner kleinzonen toevertrouwde, die hy ook tot het jaar 1580, dat is 7 jaren na de doodt van den kancelier, gehouden heeft. Hy wierdt door Petrus Ramus, en Joh. Mercerus, twee koninklyke hoogleeraren, daar toe verzocht in 't jaar 1568. Zyn voornaamste werk waren zyne aantekeningen over *Horatius*, die hy in 't jaar 1587 te Basel uitgaf. Naderhandt heeft Jac. Grasserus een tweede druk, uit de aanmerkingen van Chabot vermeerdert, in 't jaar 1615 in 't licht gegeven; doch met die onvoorzichtigheit, dat hy menigmalen de woorden van Chabot dus aanhaalt, als of 't eene aanhaling van eenen der ouden was. Die ondertusschen zeggen, dat Chabot zyne aanmerkingen uit die van *Torrentius* over *Horatius* zamengeflanst heeft, doen hem grotelyks ongelyk, aangezien Chabot reets overleden was, wanneer de druk van *Torrentius* eerst in 't licht kwam, namentlyk in 't jaar 1607. Voorts was Chabot een zeer zedig en bescheiden man, driemaal de beroving van alle zyne goederen gedurende den binnenlandschen oorlog zeer geduldig verdragende. Hy was zeer matig in spys en drank, nuttigende, naar den letter te spreken, niet meer dan nodig was om te leven, hatende zelf in zyne jeugt alle overvloedige maaltyden, en weigerende daar by tegenwoordig te zyn. Dus zonder echtgenoot, gezelschap van menschen, wandelingen en andere vermakelykheden geleeft hebbende stierf hy in den ouderdom van meer dan tachentig jaren, namentlyk in 't jaar 1597. Of hy ooit hoogleeraar te Parys geweest is, is onzeker. *Boissard Icon. Vir. illustr. Val. Andr. Bibl. Belg. Freher. Theatr. Bayle.*

CHABRE, een rivier. Zie BESBRE.

CHABRIA, of CILABRO, by de Latynen *Chiabrius*, eene rivier in Macedonië, lopende in den Sinus Thermoricus, of zeeboezem van Thessalonica, tusschen die stadt en Cassandra.

CHABRIAS, een veldheer der Atheniënzen, volgde Iphicrates. By het eilandt Naxus sloeg hy de vloot der Spartanen, onder Pollis. By Theben kwam hy de Beotiërs tegen Agesilaus te hulp, en gebruikte daar by een krygslist: want ziende, dat de gehuurde manschap voor den vyandt week, gaf hy het overige van zyn voetvolk bevel standt te houden, en hunne werpspiessen onder de vyanden te werpen, en zich dus op een knie leggende, en zich met hunne schilden bedekkende, de pylen der vyanden uit te staan. Dit gelukte zo wel, dat zich Agesilaus over deze nieuwe wyze van oorlogen verwonderde, en met zyn leger te rug trok. Te Athene wederkeerende wierdt hem ter gedachtenis een standbeeldt opgerecht, hebbende de gedaante van een zoldaat, op een van zyne kniën leggende, en zich met het schildt bedekkende. Voorts heeft hy meer dan eens het leger in Griekenlandt en Egypten geboden. Hy herstelde Nectanebus in zyn ryk, en kwam Evagoras te hulp. Doch hy kon den nydt zyner vyanden in 't vaderlandt niet ontwyken; welk lot hy met andere vermaarde veldheeren gemeen gehad heeft. Hy moest derhalven Athene verlaten. In den oorlog der bondgenoten, wanneer zommige steden van Athene waren afgevallen, en Chios belegert wierdt, wilde Chabrias, die als een byzonder persoon op de vloot was, hoewel hy een groter aanzien dan iemandt der bevelhebberen hadt, het allereerst in de haven inlopen, en dede zulks, maar wierdt van de andere schepen verlaten; en wanneer hy zich door zwemmen redden kon, wilde hy niet, maar vocht zo lange, tot dat hy door de vyandlyke pylen doorschoten wierdt. *Nepos. Diod. l.* XV. & XVI. *Xenophon hist. Gr. l.* V. *Plutarch. in Phoc. Demosth. contra Lept. Polyaen. l.* II. *Athenaus l.* XII. *Frontin. l.* I. & II.

CHABUR, of CHABOR, een rivier in Asië, wordt by zommigen voor de rivier *Chobar* of *Chebar* gehouden, op wiens oever de Propheet Ezechiel zyne gezichten gezien heeft. Zy ontspringt op den berg Mazius, zynde een gedeelte van 't gebergte Taurus, op de grenzen van Groot-Armenië, loopt door Mesopotamië, voorby Orpha en Haran, en hebbende zich met andere rivieren vereenigt, valt ze by Al-Chabur in den Euphraat.

CHACABOUT is de naam van eene secte der Tonguinen, tusschen China en Indië, en herkomstig van een zeker kluizenaar, die hen tien geboden voorschreef, verbiedende moordt, diefstal, leugens, onkuischheit, lastering, ontrouwe, onmatige begeerte, achterklap en toren, maar radende alle fraaie kunsten en wetenschappen een ieder aan. Hy stichtte ook een zeker orde van monniken, die alle wereldsche vermakelykheden verzaken, zich in gedurige overdenkingen oeffenen, en den armen be-

behulpzaam zyn moesten. Daarenboven leerde hy hen de zielsverhuizing, zo echter, dat hy den genen, die zyne geboden kwamen te onderhouden, de eeuwige gelukzaligheit na dit leven beloofde; maar den verachteren een eindeloze pyn en smerte dreigde. Voorts, dat die genen, die zyne wetten aannamen, zonder de zelve naauwkeurig te onderhouden, drie duizend jaren lang uit het eene in het andere ligchaam zouden moeten verhuizen, vooraleer ze bekwaam zouden zyn den gelukstaat der zalige zielen deelachtig te worden. Deze secte heeft zich over 't gansche koninkryk Siam, en over een goed gedeelte van Tonquin uitgebreid. *Tavernier.*

CHACARAS is de naam der Heidensche priesteren in Peru, die de zonne eeren en offerhanden brengen.

CHACO is een groot landschap in het Zuider gedeelte van Amerika, dat in 't Oosten door de rivier de la Plata van het landschap Paragvay afgescheiden is, doch in 't Westen heeft 't Peru, in 't Noorden het landt der Amazonen tot grenzen. De Europeërs hebben in 't begin der XVIII eeuw nog geen vasten voet daar in gehad; maar de wilden hebben de overhandt behouden.

CHACOMAS is de hoofdstadt van 't koninkryk van dien name in Asië, aan de overzyde van de rivier Ganges, by de rivier Casmin, op de grenzen van 't koninkryk Bengale, en behoorde eertyds tot het gebiedt des konings van Pegu, maar heeft nu een byzonderen koning, die den koning van Peru cynsbaar is.

CHADERTON (LAURENTIUS) wierdt geboren te Oldham in 't jaar 1536 in 't Engelsch graafschap Lancaster. Zyn vader *Edmond Chaderton* was van een goed huis en ryk, maar van den Roomschen Godsdienst. Laurentius was in 't begin niet voorspoedig in zyne studiën, door de hardigheit van zyn leermeester. Hy schepte derhalven al zyn vermaak in visschen en jagen. Doch beide wederom verlatende keerde hy weder tot de studiën, en vorderde onder zyn tweeden leermeester zo wel, dat hy in 't jaar 1562 in 't Christ-Collegie te Cambridge aangenomen wierdt. Ter zelver tydt kreeg hy smaak in den Hervormden Godsdienst, en deedt opentlyke belydenis van den zelven. Dit verbitterde zynen vader dermaten, dat hy hem schreef, ingeval hy tot de Roomsche religie wilde wederkeren, hy alles van hem verwachten zou, maar dreigde ingeval van weigering, dat hy hem zou laten bedeelen. Dit schrikte Chaderton niet af, willende liever armoede lyden dan de Protestantsche religie wederom verlaten. Onderwylen vervorderde hy zyne studiën, bekledende in 't vervolg van tyden verscheide aanzienlyke bedieningen zo in 't Collegie als de Universiteit van Cambridge. Hy wierdt onder anderen tot opziender der studiën van verscheide Engelsche jongelingen aangestelt; onder welke ook Perkins geweest is, die, hoewel jong gestorven, echter verscheide werken nagelaten heeft. Behalven de Godgeleerdheit was Chaderton wel ervaren in de talen, namentlyk in de Latynsche, Grieksche, Hebreeusche, Fransche, Spaansche en Italiaansche. Hy leerde opentlyk de *Logica* van Petrus Ramus, die hy zeer aanprees. Gautier Mildmai, kancelier van de Exequer, en eertyds met Chaderton in een en 't zelve collegie opgevoed, behertigende den aanwasch der Protestantsche religie, besloot een nieuw collegie in de Universiteit van Cambridge te stichten, en verkoos tot Rector zynen ouden vriendt en medeleerling Chaderton, om onder zyn bestier de jongelingen in den predikdienst te oeffenen. Maar ter zelver tydt wierdt Chaderton een veel aanzienlyker bediening opgedragen; het welk Mildmai bemerkende verklaarde Chaderton, dat ingeval hy weigerde het regentschap van die jonge kweekschole op zich te nemen, hy besloten hadt van zyn voornemen af te zien. Hier op stelde Chaderton het welzyn van de Universiteit boven zyne eigene belangen, en nam het Rectorschap aan in 't jaar 1584, blyvende in die bediening tot een hogen ouderdom; zonder echter den predikdienst midlerwyl te verzuimen. Het gebeurde op zekeren tydt, dat hy twee uuren lang gepredikt hebbende, volgens gewoonte zeide te zullen eindigen, ten einde hy het gedult der toehoorderen niet te veel vergde. Doch naauwlyks hadt hy deze woorden gesproken, of de gemeente riep van alle kanten hem toe, en verzocht, dat hy wilde voortgaan in zyne predikatie; gelyk hy 'er ook nog een uur aanknoopte, zynde daar toe om Gods wille verzocht. Doch die gelukkige tyden der heeren predikanten zyn lange voorby. Zeven en negentig jaren oud zynde ontsloeg hy zich van zyne bediening, maar leefde nog acht jaren, en dus oud geworden zynde honderd en vyf jaren, stierf hy in 't jaar 1640, hebbende altydt het gebruik zyner uiterlyke zinnen en geheugenisse behouden. In zyne laatste jaren nam hy het vermaak in 't hovenieren en ontfangen van vrienden en andere mannen van aanzien. Onder zyne menigvuldige werken heeft maar een klein tractaatje van de rechtvaardigmaking, en 't rechtvaardigmakend geloove het licht gezien, uitgegeven door den Leidschen hoogleeraar Ant. Thysius. Hy schreef ook tegen Baronius, waar van het handschrift in Engelandt nog bewaart wordt. Een ander werkje schreef hy over het H. Avondmaal, en 't Gebedt des Heeren. William Dillingham heeft zyn leven beschreven, gedrukt te Cambridge in 't jaar 1700.

CHÆREAS. (CASSIUS) Zie CASSIUS.

CHÆREDEMUS. Zie CHEREDEMUS, en zo verder alle de eigen namen, met CHÆ beginnende.

CHA-GEHAN. Zie AURENG-ZEB.

CHAGRE, een vermaarde rivier in Amerika, ontspringende niet verre van de Zuidzee, eenige mylen benoosten van Panama, en zich in de Noordzee ontlastende. De landstreek, alwaar ze in zee valt, wordt door 't fort S. Laurens gedekt. Aan deze rivier legt ook eene stadt, CHAGRE genaamt. In 't jaar 1670 namen de Engelschen deze rivier in, en plunderden Panama aan de Zuidzee. Zommigen zyn van gedachten, dat men door deze en eenige andere rivieren, die in de Zuidzee lopen, deze zee met de Noordzee gemakkelyk zou kunnen vereenigen. *Oexmelin Hist. des Avantur. de l'Amerique, Tom. II.*

CHAILLOT. Zie CHALIOT.

CHAJIM, (RABBI) een Jode, geboortig van Jeruzalem, heeft zich den meesten tydt van zyn leven te Bartnitz in Opper-Hungarië onthouden, en aanmerkingen over de *vyf boeken van Mozes* geschreven. Hy vertrok ten laatsten uit Hungarië naar Lithauwen, daar hy in het stedeke Miher in den jare 1710 is overleden.

CHAISE, (FRANCISCUS DE LA) de zoon van Georgius d'Aix, die ridder van de orde van S. Michiël was, wierdt den 25 Augustus des jaars 1625 op het slot Aix en Forêt geboren. Zyne eerste opvoeding wierdt den Jesuiten toevertrouwt, waar door by hem de genegenheit ontstondt, om zich in die societeit te begeven. Wanneer hy zich nog in de Philosophie oeffende, bemerkte men reets een schranderen geest in hem, dies men geraden vondt, hem ter zelver tydt in de wiskunst, talen en geschiedenissen te doen onderwyzen. Na dat hy ook hier in volgens de regelen der societeit preuven zyner bekwaamheit gegeven hadt, en een tydlang buiten die provincie was geweest, begon hy te Lion opentlyke lessen in de Philosophie te houden, en behaalde wel haast een zonderlingen roem. Te gelyk hadt hy de achting der societeit zelf, die hem poogde te bewegen om zyne Philosophie wydlopig in 't licht te geven. Doch hy liet maar een kort begrip van de zelve in twee kleine stukken in folio drukken, waar van getuigt wordt, dat hy in de redenkunst (*Logica*) en zedekunde (*Ethica*) alle onnutte vragen heeft afgesneden, in de natuurkunde landmeetkundig geschreven, en de valschheit van de oude *systhemata* klaarlyk ontdekt. Daar op wierdt hy tot Rector van 't professiehuis te Grenoble verkoren. Doch deze bediening heeft hy niet lange bekleed, aangezien Villeroy, aartsbisschop van Lion, hem verlangde, wien ten gevalle hy na weinige maanden weder naar Lion keerde, en als hoofdt der collegien aldaar wierdt aangestelt. Ook heeft men het hem te danken, dat aldaar eene aanzienlyke bibliotheek is aangelegt, nevens een observatorium, en verscheide kabinetten, van oudheden en wiskunst rakende. Na dat hy eindelyk het opzicht over de societeit in die gansche provincie erlangt hadde, verkoor hem de koning van Vrankryk tot zyn biechtvader, in plaats van den overleden P. Ferrier; in welke bediening hy met het begin van 't jaar 1675 tradt, en hoewel hy nooit by hove geweest was, trok hy wel haast de genegenheit der hovelingen en de vertrouwelykheit des konings tot zich. Zelden of nooit kwam een staatszaak van gewigt op 't tapyt, of de koning hoorde daar over het gevoelen van dezen zynen biechtvader; en 't is bekend, dat hy tot de herroeping van 't edict van Nantes grotelyks geholpen heeft. Des niettegenstaande vergat hy de studiën niet, hebbende eene byzondere kennisse van de oudheden, voornamentlyk van oude penningen; en dit zal buiten twyffel eene der voornaamste oorzaken geweest zyn, waarom hem de koning tot lidt van de akademie der opschriften verklaart heeft. Hy stierf den 20 January des jaars 1709. *Memoires de Trevoux* 1709. *M. August. p.* 1396. *&c. Lettres Historiques & galantes par Mad. de C.... Tom. I. p.* 70. *enz.*

CHALAIS, een vlek met een kasteel, dragende den tytel van een prinsdom, gelegen in Xaintonge, op de grenzen van Perigord, aan de rivier de Tude, twee mylen van Aubeterre.

CHALAIS (HENRIK, MARQUIS VAN) was een jonger zoon van 't huis Tallerand, en zocht zyn geluk aan 't hof van koning Lodewyk den XIII. Hy bragt het ook door zyne bekwaamheden zo verre, dat hem de koning tot opziender over zyne kleêrkamer verklaarde, en zyn broeder Gaston, hertog van Anjou, naderhandt hertog van Orleans, tot een zyner gunstelingen aannam. In 't begin van 't jaar 1626 doodde hy in een tweegevecht den jongen heere van Pontgibaut, een zoon uit het huis van Lude, en bloedverwant des maarschalks van Schomberg. Men verzekerde zich derhalven van hem, en hy liep gevaar van ter doodt veroordeelt te worden, maar wierdt op de voorbede des hertogs van Anjou, en des zelfs natuurlyken broeder, Alexander van Bourbon, grootprioor van Vrankryk, vrygesproken. Aangezien gedurende zyne gevangenisse die van 't huis Guize sterk tegen hem gesolliciteert hadden, zo poogde hy naderhandt het huwelyk van mademoiselle Montpensier, zynde eene nicht van dat huis, met den hertog van Anjou te beletten, niettegenstaande de koning, en de kardinaal Richelieu de voltrekking daar van garen gezien hadden. Wanneer niet lange daar na, op 't bevel des konings en kardinaals, de maarschalk van Ornano te Fontainebleau in arrest genomen wierdt, en de hertog van Anjou, wiens hofmeester en voornaamste bediende hy eertyds geweest was, zulks wilde wreken, verbondt zich Chalais met Alexander van Bourbon en anderen, den kardinaal Richelieu op het lusthuis te Fleury, naby Fontainebleau, te vermoorden. Doch op 't aanraden van zyn goeden vriendt, den kommandeur van Valence, openbaarde hy zelfden kardinaal dien toeleg. Deze bewoog hem den hertog van Anjou en Alexander van Bourbon te verraden, en den eersten het eene en het andere te raden, waar door de koning mogt bewogen worden, hem te mistrouwen, en in tegendeel hem Richelieu nog meer toe te vertrouwen. Chalais liet zich werkelyk een tydlang hier toe gebruiken, zonder naauwkeurig gade te slaan, welk eigentlyk de toeleg van den kardinaal was. Doch wanneer deze naderhandt den hertog van Vendôme en des zelfs broeder Alexander van Bourbon in verzekering liet nemen, veranderde Chalais, die een vertrouwd vriendt van den laatstgenoemden was, zyn gedrag, riedt den hertog van Anjou met goeden ernst het hof te verlaten, en besloot onder schyn van

ver-

vertrouwlykheit den kardinaal te verraden. Maar deze ontdekte zulks wel haast, en wanneer Chalais hem het verdrag, dat ze onder elkander gemaakt hadden, liet opkondigen, besloot deze op allerlei wyze des zelfs ondergang te verhaasten. Om dit werkstellig te maken, dede zich deze navolgende gelegenheit op. De grave van Louvigny, uit 't huis Grammont, was met den grave van Candale, oudsten zone des hertogs van Epernon, wegens de hertogin van Rohan, waar op zy beide verlieft waren, in een hevigen twist geraakt. Aangezien nu Chalais en des zelfs vrienden den eerstgenoemden in 't ongelyk stelden, zo ontdekte hy uit een wraakzucht, dat Chalais zyn bediende Loubiere naar Metz hadt gezonden, om aldaar een veilig verblyf voor den hertog van Anjou te bezorgen. Daarenboven strooide hy uit, doch zonder grondt en op 't aanraden van den kardinaal Richelieu, dat hy op 's konings leven ging. Hier op wierdt Chalais te Nantes, alwaar toen het hof was, in verzekering genomen, en zyn proces door zekere commissarissen uit het Parlement van Bretagne, de zegelbewaarder Marillac als president voorzittende, opgemaakt. Gedurende het onderzoek zegt men dat Richelieu meer dan eens verkleed den gevangen bezocht heeft, hem onder zekere toezegging van pardon bewegende, het gene tusschen hen beide in vorige dagen geschied was te verzwygen, maar de zamenzwering tegen den koning te belyden. De hertog van Anjou, die middelerwyl met mademoiselle Montpensier trouwde, en hertog van Orleans wierdt, zocht genade by den koning voor zynen ouden boezemvriendt; doch hy spande alle zyne krachten niet in, om tot zyn oogmerk te gelangen; en eindelyk kwam het vonnis uit, dat Chalais zou onthoofd worden. Zyne vrienden, hopende de executie ten minsten nog eenige dagen op te houden, en hem dus te redden, hadden door geldt te weeg gebragt, dat de scherprechter te Nantes zich zoek maakte. Doch dat was niet in staat om de executie eenigzins te vertragen, zo weinig als de voorbede en voetval, die zyne moeder, de markgravin van Chalais, geborene Monluc, voor haren zone by den koning dede. Chalais derhalven ziende, dat hem in goeden ernst de doodt wierdt aangekondigt, maakte in den begin een groot misbaar, scheldende en vloekende den kardinaal Richelieu, zonder zich tot sterven te willen bereiden. Eindelyk bedaarde hy, en loogchende, dat hy den koning naar 't leven gestaan hadt, wanneer hy met Louvigny geconfronteert wierdt. Op de plaats van 't gerecht gekomen zynde zag hy twee karels, die tot dien einde te Nantes uit de gevangenis gelaten waren, om onder bevryding van de galg voor scherprechters te dienen, terwyl de eene Chalais onthalzen, en de andere hem daar in behulpzaam zyn zou. De eerste nam het zwaardt van een Zwitser in zyne bevende vuist, en gaf Chalais twee houwen, die hem echter maar kwetsten. Daar op wierdt een byl van een kuiper gebragt, waar mede hy nog over de dertig slagen kreeg, roepende by den twintigsten nog uit: *Jesus, Maria!* Dit geschiedde in 't einde van 't jaar 1626. Louvigny wierdt een tyd lang op 't kasteel te Ancenis gevankelyk bewaart, doch naderhandt door toedoen van den kardinaal Richelieu wederom op vrye voeten gestelt. Den oudsten broeder van dezen ongelukkigen grave van Chalais, dien men gemeenlyk *Marquis d'Issodun* noemt, was in 't jaar 1636 de veldheer der muitende boeren in Poitou, Xaintonge en Angoumois. *Le Vassor hist. de Louis* XIII. *Tom.* V. *liv.* XXIII. *Tom.* VII. *p.* 413. *Memoires de Bassompierre Vol.* II. *p.* 367. *Memoir. pour servir à l'hist. du Card. de Richelieu. Vittorio Siri Mem. recond. Tom.* VI. *Memoir. de Rohan l.* II. *Nani Hist. Venet. lib.* VI. *Mercure François de l'an.* 1626.

CHALCEDONIE, eene stadt in klein-Asië, gelegen in 't landschap Bithynië, met den tytel van een aartsbisdom, naby den Bosphorus, of de engte der Zwarte zee, niet verre van Scutari, tegen over Constantinopel. Men verzekert, dat deze stadt door de Megarenzen al eenige jaren voor Byzantium gebouwt is, met den name van *Procerastis*. Strabo en Eusebius maken 'er gewag van, en zeggen, dat het in 't jaar na den opbouw van Rome 68, dat overeen komt met het jaar der wereldt 3299, geschied is. Zedert dien tydt is de stadt gedurig in aanzien geweest. In 't jaar van Rome 345, zynde voor de geboorte van Christus 409, wierdt ze door Theramenes, een Atheniënzer, ingenomen, terwyl Alcibiades Byzantium veroverde. Nadat Mithridates, koning van Pontus, Bithynië hadt ingenomen, belegerde hy Cotta binnen Chalcedonië; doch de belegerden wierden door den Romeinschen burgermeester Lucius Lucullus ontzet. In 't jaar 363 nam Procopius, die zich een bloedverwant van den keizer Julianus noemde, deze plaats in, wierp zich heimelyk binnen Constantinopel, en trok dus het gansche keizerryk aan zich. Doch hy wierdt van Valens gedood; die ter zelver tydt de muren van Chalcedonië liet slechten. Zommigen houden Chalcedonië voor *Scutari*, of *Scuderet*, doch zonder grondt. Het is thans slechts een dorp vol puinhopen. Men ziet 'er nu niet meer die beroemde en aloude heidensche tempelen, die schone kerken van de eerste Christenen. Niets staat 'er tot een kerk dan een klein gedeelte van die van St. Euphemia, die nog heden in wezen is, waar in de weinige Grieken, die 'er wonen, hunnen Godsdienst plegen. In deze kerk was het, daar die beruchte vierde algemeene kerkvergadering gehouden wierdt. Wat de andere oudheden belangt, men vindt 'er slechts eenige grafstomben en afgebroke opschriften, nevens een gedeelte van eene schone waterleiding. Des zelfs haven is nu, gelyk eertyds, met geen ketenen toegesloten om de invaart te beletten; doch schoon ze open staat, wordt ze daarom niet te meer bezocht. Chrysopolis, dat men nu *Scutari* noemt, diende het zelve tot een wapen-en pakhuis, om hunne krygs-en mondbehoeftens te bewaren. Doch eindelyk hebben de Persianen, Gothen, Sarracenen, en Turken het ten eenemaal verwoest. De keizers van Constantinopel, denkende nergens op dan om hunne prachtige stadt uit te zetten, hebben daar toe de overblyfselen van Chalcedonië gebezigt. De grote waterleiding, die te Constantinopel by de Solimanie legt, en 't beste gedeelte van deze mosquee, zyn van 't overschot dezer oude stadt gebouwt. *Strabo. Ammian. Marcellinus. Euseb. in Chron. P. Gillius lib.* III. *de Bosp. Thrac. cap.* 10. *Busbequius in Itin. Daviti Descr. de l'Asie. Mir. Notit. Episc. Orb. Grelot Voyage de Constantinople.*

Concilie van Chalcedonië.

Om van dit Concilie, dat het vierde algemeene Concilie is, een goed begrip te hebben, dient men te weten, by welke gelegenheit het zelve gehouden, en wat 'er naast vooraf gegaan is, namentlyk: 1) Het eerste Synode van Constantinopel, gehouden in 't jaar 448, waar op Eutyches veroordeelt en afgezet wierdt, wanneer Flavianus bisschop wierdt. 2) Het tweede Synode van Constantinopel, gehouden in 't jaar 449, wanneer de vyanden van Flavianus, en onder die genen voornamentlyk Chrysaphius, keizerlyke kamerheer, en Dioscurus de Alexandryn door brieven aan den keizer te weeg bragten, dat Eutyches het tweede Concilie van Ephezen erlangde, en zyne zake hervat wierdt. 3) Het tweede Synode van Ephezen, gehouden in 't jaar 449, waar op Eutyches vrygesproken en herstelt, maar Flavianus afgezet is. Op dit Synode waren de afgezanten van Leo, bisschop van Rome, tegenwoordig, die echter nevens andere Metropolitanen door keizerlyke brieven zelf genodigt was om te verschynen. 4) Maar aangezien dit Synode van een ongelukkigen uitslag was, zo heeft Flavianus aanstonts aan een nieuw Concilie geappelleert, gelyk ook de gezanten van Leo deden. Leo smeekte daar op den keizer met tranen en gebeden, dat 'er in Italië een algemeen Concilie mogt gehouden worden; doch hy kon zulks van keizer Theodosius niet verwerven. 5) Na de doodt van dezen is door des zelfs opvolger Marcianus het Concilie naar Chalcedonië beschreven, welke stadt maar zeven stadien van Constantinopel gelegen zynde, bekwaam was, om het gene op 't Concilie verhandelt wierdt schielyk aan 't keizerlyke hof te berichten, en den keizer zelf tegenwoordig te doen zyn, die wegens staatszaken belet wierdt, verre van Constantinopel te gaan. Het Concilie zelf bestondt uit zes honderd zes en twintig, anderen zeggen zes honderd en dertig leden, hoewel in de tegenwoordige acten naauwlyks de helft van dat getal met hunne namen ondergeschreven staat. De presidenten en bestierders waren eenige keizerlyke Raadsheeren, ten einde door hun gezag den vaderen het twisten en onnut doorbrengen van den tydt zou verboden worden. Naast de keizerlyke Raden zat Anatolius, bisschop van Constantinopel, die ook voor alle anderen sprak, en zyn naam onderschreef, want zyn voorzaat Flavianus was reets gestorven. Het Concilie duurde zestien dagen, en bestondt in zo vele zittingen, beginnende met de maandt van October des jaars 451, onder het keizerryk van Marcianus en Valentinianus, en onder 't burgermeesterschap van Marcianus en Adelphius. In de eerste zitting wierden de acten van beide Synoden gelezen, dat is, van Constantinopel onder Flavianus, waar op Eutyches veroordeelt was, zonder dat Leo, bisschop van Rome, daar nog de minste kennis van hadt; daarna de acten van Ephezen, gemaakt onder Dioscorus. In de tweede zitting wierdt van 't gelove gehandelt, en het gelove der 318 vaderen van Niceen, en der 150 vaderen van Constantinopel bekrachtigt. In de derde zitting wierdt Dioscorus, patriarch van Alexandrië, afgezet, en wel met eenparige stemmen van alle vergaderde vaderen. In de vierde zitting wierdt een brief van Leo, bisschop van Rome, goedgekeurt; Juvenalis, bisschop van Jeruzalem, en eenige anderen, die gedwongen waren de veroordeeling van Flavianus te onderschryven, herstelt. Toen wierden tien Egyptische bisschoppen gehoort, die het met Dioscorus gehouden hadden. Voorts hoorde men de klachten van eenige Archimandriten en monniken, die zeiden, dat ze van de clerisy verdrukt wierden, om dat ze hunnen bisschoppen ongehoorzaam waren, en weigerden de veroordeeling van Eutyches te onderschryven. In deze zitting is ook het geschil tusschen Photius, bisschop van 't oude Tyrus, en Eustathius, bisschop van Berytus, over den rang, ten voordeele van Photius uitgewezen. In de vyfde zitting wierdt het besluit nopens het gelove herlezen, en van meest alle de Oostersche bisschoppen goedgekeurt. Doch de gezanten van den bisschop van Rome maakten eenige zwarigheit, zeggende, ingeval iets tegen den Apostolischen brief, dat is, van den bisschop Leo, aanliep, zy vertrekken wilden, zich beroepende op een Concilie in 't Westen te houden. Eindelyk wierdt door commissarissen dit formulier opgestelt, en van allen goed gekeurt, namentlyk, " dat Christus voor alle de eeuwen van den Vader „ wel gegenereert was naar de Godheit, maar in de laatste da„ gen, om onzer zaligheit wille, uit de maagdt Maria, naar de „ menschheit geboren, voor een en de zelve Christus, zo„ ne, Heere, eeniggeboren, ἐκ δύο φύσεων ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, „ ἀδιαιρέτως, ἀχωρίστως γνωριζόμενον, dat is, uit twee naturen, on„ vermengt, onveranderlyk, ondeelbaar en onafscheidelyk, te er„ kennen zy." In dit formulier wierdt de maagdt Maria Θεοτόκος, *Godbarende*, genaamt. In de zesde zitting verscheen de keizer Marcianus, nevens de keizerinne Pulcheria, op 't Concilie, en hebbende een aanspraak aan de vaders gedaan, wierdt het genomen besluit aangaande het gelove bekrachtigt; waar op de vergaderde vaders uitriepen: *Lang leve de keizer! Lang leve de rechtzinnige keizerin!* En tot Marcianus zeiden ze: *Gy hebt de kerken hervormt; gy hebt het rechtzinnig gelove bekrachtigt.* In

In de zevende zitting wierdt het geschil tusschen Juvenalis, bisschop van Jeruzalem, en Maximus, bisschop van Antiochië, bygelegt. Zedert is Jeruzalem een patriarchale setel geweest. In de achtste zitting wierdt de zake van Theodoretus op 't tapyt gebragt, en deze kerkvader rechtzinnig bevonden zynde, van het ketteresch gevoelen van Nestorius vrygesproken, en herstelt. In de negende en tiende zittingen wierdt Ibas, bisschop van Edessa, rechtzinnig verklaart. Voorts smeekten Paschasinus, en de gezanten van Leo den keizer, dat het tweede Synode van Ephezen niet meer mogt genoemt, en des zelfs besluiten vernietigt worden; en dat zyne keizerlyke majesteit zulks door een Godvruchtige wet bevelen wilde. In de elfde en twaalfde zittingen zyn Bassianus en Stephanus, die de eene na den anderen met geweldt den bisschoppelyken setel van Ephezen bekkomen hadden, afgezet. In de dertiende zitting is het geschil tusschen Eunomius, bisschop van Nicomedië, en Anastasius, bisschop van Niceen, dus bygelegt, dat wel de laatste den naam en eere van Metropolitaan, doch de eerste het recht alleen zou behouden, beide nochtans onder Constantinopel staan. In de veertiende zitting wierdt de zaak van Sabinianus onderzocht, die van Maximus, bisschop van Antiochië, in plaats van Athanasius geordent was, welke Athanasius door dien zelven Maximus afgezet, maar van Dioscorus herstelt was. In de laatste zittingen zyn de kanons opgestelt, onder welke de acht en twintigste merkwaardig is; hoewel van Dionysius Exiguus, of den Kleinen, Joh. Antiochenus, en Josephus Ægyptius maar zeven en twintig genoemt worden, maar van Zonaras en anderen dertig. In de acht en twintigste kanon wierdt de patriarch van Constantinopel in eere, aanzien en voorrechten met den bisschop van Rome gelyk gestelt. Hier in hebben alle de vaders toegestemt, hoewel na 't vertrek der gezanten van Leo, die weigerden dat besluit te helpen nemen; hoewel het zelve reets zeventig jaren te voren op 't Concilie van Constantinopel genomen was, waar op zich de vaders van 't Concilie van Chalcedonië beroepen. Leo is ook broederlyk verzocht zyne toestemming te willen geven tot het gene de leden van 't Concilie beraamt en besloten hadden, gelyk uit de onderschryving der bisschoppen van Pontus, Asië, Thracië, Afrika, en het geheele Oosten blykt. Eindelyk is dit Concilie door een keizerlyk edict bekrachtigt. *Frid. Spanhemii Hist. Christ. Sec. V.*

CHALCIDIUS, een Philosooph onder de secte, genaamt de nieuwe Platonische, en aartsdeken van Carthago, leefde, naar gissing, in 't jaar 330, en schreef over een gedeelte der werken van *Plato*, waar van de beste druk met de aanmerkingen van Joh. Meursius in 't jaar 1617 in 4 te Leiden in 't licht is gekomen. *Voss. de sect. Philosoph. c. 16. §. 2. Cave p. 106.*

CHALCIOPE was de dochter van Anetas, koning der Colchers, en gemalin van Phryxus, here van 't gulde vlies, by wien ze Argus, Phrontis, Melana, Cithiforos en Presbos baarde. Zommigen noemen ze *Jophosso*, *Evenia*, en *Ophiusa*. *Pherecydes. Epimenides. Ovid. Heroid. ep. 17. vs. 231. Val. Flacc. l. VI. ℣. 479.*

CHALCIS was de bynaam van de heldinne Combe, dochter van Asopus, om dat ze de kopere harnassen eerst uitvondt. Men zegt, dat ze getrouwt zynde van honderd zonen teffens in de kraam gekomen is.

CHALCIS was eene Griekshe stadt in Etolië, en zeer aanzienlyk, doch is thans van weinig belang, en genoegzaam onbekend. In Celosyrië was ook eene stadt van dien name, waar van het omleggende landt *Chalcidene* genaamt is. Een ander *Chalcis* was in Gelukkig Arabië; wederom een ander in Scythië, van welke het omleggende landt *Chalcitis*, maar de inwoners *Chalcitæ* genaamt zyn. *Nic. Lloyd. Plin. l. V. c. 26. Strabo. Ptolom.*

CHALCIS. Zie NEGROPONTE.

CHALCONDYLAS (DEMETRIUS) was een geleerd Griek van Constantinopel, en begaf zich in 't begin der XVI eeuw naar Italië, na dat zyne vaderlyke stadt door de Turken ingenomen was. Hy leeraarde eerst te Florence, en wanneer hy, om zynen vyandt Angelus Politianus te ontwyken, die stadt verlaten moest, week hy naar Milanen, werwaarts hem Ludovicus Sfortia beriep. Zommigen melden, dat hy en Joh. Lascares door koning Lodewyk, die het hertogdom van Milanen bemachtigde, naar Vrankryk gebragt zyn. Zyne Griekshe spraakkunst is in 't jaar 1525 te Parys gedrukt. Hy stierf te Milanen in 't jaar 1512, hebbende drie zonen geteelt, van welke *Theophilus*, leeraar der Griekshe tale te Pavia, 's nachts met eenige dronkaarts door de stadt lopende, vermoord is. *Basilius* stierf te Rome, werwaarts hem paus Leo de X ontboden hadt, om hem in de Griekshe tale te onderwyzen. De derde, ook *Basilius* genaamt, is jong gestorven. *Jovius elog. cap. 29.*

CHALCONDYLAS, (LAONICUS) een Atheniënzer, leefde in de XV eeuw, en schreef in de Griekshe tale eene geschiedenisse der Turken, in tien boeken, beginnende met Ottoman, zone van Orthogul, die in 't jaar 1300 aan de regeering kwam, en eindigende met het jaar 1463. Conradus Clauserus van Zurich heeft deze werken in 't Latyn vertaalt, en in 't jaar 1550 in 't licht gegeven. Het zelve werk is in 't Griekesch en Latyn in 't jaar 1615 te Geneve, en in 't jaar 1650 te Parys gedrukt. Blasius de Vigenaire gaf in 't jaar 1620 een Fransche vertaling in 't licht, waar by eene verklaring gevoegt is. David Chytræus heeft den inhoudt der tien boeken mede in zyne Tydrekening gebragt. *Voss. de Hist. Græc. l. II. c. ult. Wharton.*

CHALDEA, een gewest in Asië, tusschen den Euphraat, Tigris, golf van Persië, en het gebergte van 't woeste Arabië gelegen. Babylon is 'er de hoofdstadt van. Dit landt wordt althans *Chaldar* of *Yerak* genaamt, en heeft vele voortreffelyke steden, als Bagdad, Balsera, Coufa, Waset, enz. Eertyds stondt het onder 't Persiaansche gebiedt, maar tegenwoordig behoort het tot het Turksche keizeryk. Zommigen hebben aangemerkt, dat twee landschappen den naam van *Chaldea* gevoert hebben; waar van het eene bergachtig, en in 't Noorden aan de overzyde van Mesopotamië gelegen, onder andere steden ook *Ur*, het vaderlandt van den aartsvader Abraham, hadt, gelyk Samuel Bochart heeft aangemerkt. Van dit gedeelte spreken ook Xenophon en Strabo. De inwoners waren zeer strydbaar, en leefden van den buit. Het ander Chaldea is gelegen in 't Zuiden van Babylon, naby het woeste Arabië, heeft grote vlaktens, waar in de Chaldeën, liefhebbers van de sterrekunde, op den loop der sterren letten. Strabo beschryft dit Chaldea in zyn XV boek. De inwoners zyn niet zo zeer wegens hunne dapperheit, als wel wegens hunne Philosophie, vermaard, welke wetenschap by de Oostersche volkeren in de grootste achting was; en zo veel als men weet, zyn de inwoonderen van 't Zuidelyk Chaldea de oudste Philosophen en sterrekundigen der wereldt. De stichter dezer Philosophie wordt gezegt *Zoroaster* geweest te zyn. Maar om dat 'er velen by de ouden onder dezen name bekend zyn, zo moet men hier door Zoroaster den Assyriër verstaan, gelyk hem Strabo noemt. Men vindt verscheide secten onder deze Philosophen; maar die genen, die zich meest op de sterrekunde leggen, worden in 't byzonder Chaldeën genaamt; trouwens ook de Latynsche schryvers noemen ze *Chaldæi*. Daarenboven hadden ze hunne *Magi*, of Wyzen, die zich met geestelyke plechtigheden, uitlegging der dromen, en diergelyke dingen, bezig hielden; want in 't algemeen bestondt de wysheit der Chaldeën daar in, dat ze met Goddelyke en natuurlyke dingen omgingen, de sterrekunde, en waarzeggery oeffenden, en van de plechtigheden van hunnen godsdienst handelden. Zy plagten alle dingen in drie classen te verdeelen, namentlyk in zulke, die noch begin, noch einde hebben, zulke, die wel een begin hebben, maar tot in eeuwigheit blyven, en eindelyk zulke, die een begin hebbende ook de vernieling onderworpen zyn. De tweede classe verdeelden ze wederom in verscheide soorten. Het voornaamste boven al was de sterrekunde, waar toe ze door de gelegenheit van hun landt grotelyks aangezet wierden; want de vlaktens, die ze bewoonden, gaven hen een bekwame gelegenheit om op den loop der sterren te letten; welke wetenschap uit dien hoofde gezegt wordt by hen den eersten oorsprong gehad te hebben. Voorts roemde dit volk op een byna ongelooflyke oudheit.

Het ryk der Chaldeën, of Babyloniërs, is door Nimrod gesticht, maar naderhandt in verscheide kleine koninkryken verdeelt, tot op den tydt van Belus, en des zelfs opvolger Ninus, die dit koninkryk machtig en bloejend gemaakt heeft. Julius Africanus, Eusebius, en Georgius Syncellus tellen voor Belus zeven Chaldeesche en zes Arabische koningen, die een reeks van 440 jaren zouden geregeert hebben. Doch deze koningen zyn fabelachtig, zo wel als de lyst der Assyrische koningen, van Ctesias opgegeven. Belus begon te regeeren in 't jaar 1229 voor de geboorte des Zaligmakers, en strekte zyn gebiedt over geheel Assyrië uit. Dit koninkryk wierdt naderhandt tusschen de koningen van Ninive en Babylon verdeelt. Nabonassar is de eerste koning, van wien de jaarrekening der Chaldeën of Babyloniërs begint, namentlyk in 't jaar voor de geboorte van Christus 747, en Nabonidus de laatste, overwonnen door Cyrus in 't jaar voor Christus 538. De ware namen der koningen van Babylon worden in de H. Schrifture gemeld, als mede in een overblyfsel van Berosus, door Josephus bewaart. Zie hier die lyst:

Jaren voor Christus.		Jaren der regeering.
747.	*Nabonassar*	14.
733.	*Nadius*	2.
731.	*Chinzirus*, of *Porus*	5.
726.	*Italeus*.	5.
721.	*Mardocempadus*, by Jesaias genaamt *Merodach-Baladan*,	12.
709.	*Archianus*.	5.
704.	Tusschenregeering van	2 jaren.
702.	*Belibus*	3.
699.	*Astronadius*	6.
693.	*Rigebelus*	1.
692.	*Mesessimordacus*	4.
688.	Tusschen-regeering van	8.
	Het koninkryk van Babylon door *Assaradon* met dat van Ninive vereenigt.	
625.	*Nabopolassar*	9.
603.	*Nabuchodonozor*	43.
560.	*Evilmerodach*	2.
558.	*Niriglossor*	4.
554.	*Laborosarchodus*	9 maanden.
553.	*Nabonidus* of	
538.	*Darius de Meder*.	17.

Einde van 't koninkryk der Chaldeën, of Babyloniërs.

Herodot. lib. II. Strabo lib. XII, XV, & XVI. Diod. Sic. l. III. Cicero de Divinat. lib. I, & II. Joseph. tegen Appion. Augustinus van de stadt Gods. Vossius de sect. Phil. c. 1. §. 3. seq. & de scient. Math. c. 30. §. 5. c. 38. §. 10. Stanlejus Hist. Philos. Orient. sect. 3. du Pin Biblioth. Univers. Clericus Ind. Philolog. Burnet. Archæol.

CHALES, (CLAUDIUS FRANCISCUS VAN) een Jesuit, uit het geslacht van *Millet*, dat een geruimen tydt aan 't hof van Savoje onder den name van *Chales* is vermaard geweest, en aanzien-

zienlyke bedieningen bekleed heeft. Hy schreef een werk, onder den name van *Curfus fcientiarum Mathematicarum*, nevens vele andere tractaten, en daar onder een van de *fcheepvaart*, dat zeer geprezen wordt. Hy was 4 jaren hoogleeraar in de wiskunft te Parys; maar ftierf te Turin, alwaar hy een lidt van de akademie was, in het jaar 1678.

CHALIGNY (HENRIK, GRAAF VAN) was de broeder van Philippus Emanuel van Lotharingen, hertog van Mercœur, dien hy met een zeker getal vrywilligers naar Hungarië verzelde, om het bevel over het keizerlyke leger tegen de Turken te hebben, alwaar hy vele preuven van zyne dapperheit gaf, voornamentlyk wanneer Ibrahim Baffa in 't jaar 1601 genoodzaakt wierdt de belegering van Canifa op te breken. Hy ftierf in het zelve jaar te Wenen, in het 31 jaar zyns ouderdoms, nalatende by zyne gemalinne, Claudia van Mouy, Karel, biffchop van Verdun, Henrik, grave van Chaligny, en Franciſcus, ook biffchop van Verdun. *Mezeray in Henr. V. Imhof Geneal. Gall. P. I. Tab.* 35.

CHALIOT, of CHAILLOT, een kleine plaats naby Parys, vermaard wegens een Minoriten klooſter, en kunftige glasblazery.

CHALON, by de Latynen *Catalaunium*, een oude ftadt in Champagne, aan de Marne gelegen, waar door zy in drie deelen verdeelt wordt, namentlyk de ftadt, het eilandt, en de voorftadt. De ftadt is wel verfterkt, dryft een goeden handel, en heeft een biffchoppelyken fetel, behorende onder 't aartsbisdom van Rheims, tien Franfche mylen van daar gelegen. Het omleggende landt wordt *Chalonois* genaamt. Hier verloor Attila in 't jaar 451 in een veldflag 180000 man; hoewel anderen zeggen, dat dit treffen niet in de Catalaunifche, maar in de Secalaunifche velden, niet verre van Orleans, gefchied is. De ftadt Chalon heeft door de binnenlandfche beroertens in de XVI eeuw veel uitgeftaan. Onder de biffchoppen van Chalons zyn voornamentlyk merkwaardig *S. Memius*, *Domitianus*, *Alpinus*, *Leudomir*, *Guido de Montagu*, *Gulielmus de Bellefme*, *Robertus* en *Philippus de Lenoncour*, beide kardinalen, *Hieronymus van Bourges*, enz. De biffchoppen zyn graven en pairs van Vrankryk, van welk recht de graven van Chalons ten behoeve der biffchoppen hebben afgeftaan. Hier zyn ook eenige Concilien gehouden. Namentlyk na dat Conon, biffchop van Prenefte, en legaat in Vrankryk, uit name van paus Pafchalis den II eenige Concilien te Rheims, Trojes en Keulen tegen keizer Henrik den IV hadt beroepen, is ten zelven einde ook te Chalons in 't jaar 1115 een Concilie gehouden. Zo dede ook Hieronymus van Bourges in 't jaar 1657, en Felix Vialart in de jaren 1642 en 1657. *Ammianus Marcellinus lib.* XV. *Greg. Turon. Aimon. Sigebert. Maffon Defcr. flum. du Chefne Ant. de France. Sammarth. Gall. Rapine vie de S. Memie & Cat. des Evêq.*

CHALON, of CHALLON, by de Latynen *Cabillonum*, *Cabillonus*, *Cabillonia*, en *Cabillo Æduorum*, een grote en fterke ftadt aan de Saone, in 't hertogdom van Burgundië, wordt in de oude en nieuwe ftadt verdeelt. In de nieuwe ftadt is een citadelle. Het bisdom van Chalons behoort onder Lion. Daar is ook een adelyk nonnenklooſter. Het omleggende landt wordt *Chalonois* genaamt, en wordt door de rivier de Saone in Ooften Weft-Chalonois gedeelt. De oudheit der ftadt blykt uit vele oude ftandbeelden, opfchriften en overblyffelen van een amphitheater of fchouwburg, en andere zware gebouwen. Hier was de korenfchuur der Romeinen voor hun leger; en de keizers hebben hier dikwils hunne benden verzamelt. De koningen van Burgundië plagten zich hier veel op te houden. Men zegt, dat ze door Attila verwoeft, maar naderhandt weder opgebouwt is. In volgende tyden bragten ze de Franfche koningen van de eerfte linie onder hun gebiedt. Zy wierdt in 't jaar 555 door Chramne, zone van Clotarius den II, verovert en verwoeft, doch niet lange daar na wederom opgebouwt. Koning Gontram hadt hier in 't einde der VI eeuw zyne gewoonlyke refidentie. Lodewyk de Vrome verhief ze tot een graaffchap; zedert welken tydt vele afzonderlyke graven aldaar geheerfcht hebben, tot dat Wilhelm in de XII eeuw maar een eenige dochter naliet, genaamt Beatrix, die van Alexander van Burgundië, heere van Montagu, en jonger zone van hertog Henrik den III van Burgundië, ten huwelyk genomen zynde, Mathilde baarde. Deze bragt het graaffchap Chalon haren echtgenoot Johannes, zone van Stephanus, grave van Burgundië, ten huwelyk; doch deze verwiffelde dit graaffchap in 't jaar 1237 tegen andere goederen, met Hugo den IV, hertog van Burgundië; en dus is eindelyk dit graaffchap met Burgundië aan de krone van Vrankryk gekomen. In de burgerlyke oorlogen heeft Chalon veel uitgeftaan, en wierdt in 't jaar 1562 door de Hugenotten ingenomen. S. Marcellus wordt gezegt het Chriftelyk gelove aldaar gepredikt te hebben. Naderhandt zyn onder de biffchoppen verfcheide geleerde mannen geweeft, als, *Donation*, die in 't jaar 346 op 't Concilie te Keulen was, *Sylvefter*, *Lupus*, *Gratus*, *Roclenus*, *Gualtherus de Serci*, *Durandus*, *Wilhelmus de Ble Olivier de Montreuil Joh. Kolinx*, een kardinaal, *Antonius de Vienne*, *Pontus* en *Citus de Tiara*, enz. Ook zyn te Chalon verfcheide Concilien gehouden, onder welke het oudfte is dat van S. Patiens, aartsbiffchop van Lions, in 't jaar 470 gehouden. Op dit Concilie wierdt de aartsdeken Johannes in plaats van Paulus den II verkoren. In 't jaar 579 liet koning Gontram alhier een Concilie vergaderen, voor 't welke Salonius van Ambrun, en Sagittarius van Gap over gekwetfte mejefteit wierden aangeklaagt, afgezet en in de gevangeniffe geworpen. Zommigen verhalen, dat onder dien zelven koning ook in 't jaar 589 een Concilie gehouden is. Zeker is 't, dat zulks in 't jaar 603 gefchied is, en dat de vaders van die vergadering op 't aanraden der koninginne Brunechildis Defiderius, aartsbiffchop van Vienne, afgezet hebben. Aridius van Lyon was, volgens 't getuigenis der ouden, voorzitter, en maakte zich dezer ongerechtigheit deelachtig; hoewel Theophilus Rainaldus hem zoekt vry te fpreken. In de jaren 650, 813, 839, 873, en 894 zyn te Chalon ook Concilien gehouden. Op 't laatfte wierdt de monnik Gerfredus befchuldigt, dat hy Adalgarius, biffchop van Autun, door gift gedood hadt; doch hy betoonde zyne onfchuldt met het gebruik van 't H. Avondmaal, volgens de gewoonte van die tyden. Voorts zyn alhier in de jaren 915, 1063, 1073, en naderhandt meermalen Concilien gehouden. *Strabo l.* IV. *Cæfar l.* VII. *Ammian. Marcell. l.* XV. *de S. Julien Ballevre Antiq. de Chal. Jacob. de clar. Cabilon. Cuffet Hift. de Chalons. Petri Hift. de l'Eglife de Chalons. du Chefne Antiq. des Villes & Hift. de Bourg. Robert & Sammarth. Gall. Du Puy Droits du Roy. Maffon Defcript. flum. Cave P.* II.

CHALON, een oud adelyk geflacht in Vrankryk, ftamt af van de graven van Burgundië en Chalon. Van het zelve zyn de graven van Auxerre en Tonnere, nevens de prinffen van Oranje, gefproten. Het geflacht heeft twee linien; de ftichter van de eerfte linie is *Johannes* de Wyze, grave van Chalon en Burgundië, die ftierf in 't jaar 1267, nalatende *Johannes* den II, die grave van Auxerre wierdt, en in 't jaar 1309 dit tydelyke zegende, nadat hy *Willem van Chalons*, grave van Auxerre en Tonnere, toegenaamt de Grote, geteelt hadt; doch deze fneuvelde in 't jaar 1304 in den flag by Mons en Puelle. Zyn zoon *Johannes* de III bleef in het treffen by Crecy in 't jaar 1346, nalatende onder andere kinderen *Johannes* den IV, die in 't jaar 1350 groot bouteiller van Vrankryk was, en in 't jaar 1364 ftierf. Zyne zonen waren *Johannes* de V, en *Lodewyk* de I. De eerfte ftierf zonder erfgenamen in 't jaar 1379; de laatfte hadt wel verfcheide zonen, maar in welke het geflacht uitgeftorven is: want *Lodewyk* de II fneuvelde in 't jaar 1424 in den flag by Verneuil, zonder kinderen by twee gemalinnen na te laten. *Hugo* ftierf ook zonder nakomelingen. *Johannes* bleef in den flag by Azincourt in 't jaar 1415. *Willem* was ridder te Rhodus, en *Amadeus* abt van Baume. De dochteren van den eerften Lodewyk waren *Johanna*, gemalin van Johannes den II de la Baume, en *Margaretha*, gemalin van Oliverius, here van Hufſon, kamerheer van Karel den VII, waar uit de andere graven van Tonnere gefproten zyn.

De tweede linie ftamt ook af van de graven van Burgundië en Chalon, heren van Salins: want *Johannes* de I *van Chalon*, heere van Arlei, of Herlei, gouverneur van 't graaffchap Burgundië, hadt twee zonen, *Hugo* den I, en *Johannes*, biffchop van Langres, die ftierf in 't jaar 1335. De eerfte hadt tot opvolger *Johannes* den II, wiens zoon *Lodewyk* het geflacht voortgeplant heeft. Hy ftierf in 't jaar 1366 op de reize naar Griekenlandt, werwaarts hy Amadeus den IV, genaamt de Groene, grave van Savoje, verzelde. Hy liet *Johannes* den III, en *Hugo* na; welke laatfte in 't jaar 1397 tegen de Turken fneuvelde. Johannes de III van Chalon, prins van Oranje, heere van Arlay, enz. was kamerheer aan 't hof van Vrankryk, en trouwde in 't jaar 1389 Maria de Baux, eenige erfdochter van Raimond den V, prinfe van Oranje, en van Johanna van Geneve. Hy koos de party van Johannes, hertog van Burgundië, en wierdt van hem tot luitenant generaal over des zelfs landen gemaakt, nevens het opperbevel over de benden, die hy in 't jaar 1408 Johan van Beyeren, biffchop van Luik, te hulp zondt. De aanhangers van dezen hertog maakten ook Johannes van Chalon in 't jaar 1415 tot kamerheer van Vrankryk. In 't jaar 1417 wierdt hy gouverneur van Languedok, en ftierf in 't volgende jaar te Parys aan de peft. Onder zyne zonen zyn merkwaardig *Lodewyk*, zyn opvolger, en *Johannes*, baron van Viteaux, ftamvader der graven van *Joigny*. Lodewyk van Chalon, prins van Oranje, bygenaamt de goede, ftierf den 30 September 1463, in het 75 jaar zynes ouderdoms, nalatende *Willem van Chalon*, prins van Oranje, die in 't jaar 1475 dit tydelyke zegende, na dat hy *Johannes* den IV *van Chalon*, prins van Oranje, *Philibert*, en *Claudia* geteelt hadt. De eerfte ftierf in 't jaar 1502. Philibert van Chalon, prins van Oranje, onderkoning van Napels, en generaal-luitenant van keizer Karel den V in Italië, fneuvelde in 't jaar 1530, in de belegering van Florence, nog ongehuwt zynde. Zyne zufter, *Claudia van Chalon*, trouwde Henrik, grave van Naffau, en baarde *Renatus van Naffau*, prins van Oranje, van wien op zyn plaats breder ftaat gefproken te worden.

Johannes van Chalon, baron van Viteaux, ftamvader der graven van *Joigni*, trouwde Johanna van Tremouille, de dochter van Guido, en van Margaretha van Noiers, gravinne van Joigni, enz. by welke hy onder andere kinderen teelde *Karel van Chalon*, die de opvolger van zyner moeder broeder, Lodewyk van Tremouille, in het graaffchap Joigni was, maar in 't jaar 1467 zonder erfgenamen ftierf. Deze geheele linie is met *Charlotte van Chalon*, gemalinne van Adrianus van S. Maure, marquis van Neffe, uitgeftorven. *Du Chefne hift. de Bourg. & de Verg. du Bouchet hift. de Courten. la Pife hift. d'Oranje. Godefroy offic. de la Cour. Anfelme. du Cange. Sammarth.*

CHALONER, (THOMAS) een geleerd Engelfch edelman, was een bekwaam dichter en ftaatsman, en maakte zich door zyne gezantfchappen, geleerdheit, en dapperheit in de XVI eeuw vermaard. Hy wierdt te Londen geboren, en ftudeerde te Cambridge zeer voorfpoedig. Naderhandt verzelde hy onder de regeering van Henrik den VIII Henrik Knevet aan het hof van keizer Karel den V, die toen naar Algiers zeilree ftondt, en voer nevens den ambaffadeur Knevet ook derwaarts. Wanneer

het schip, waar op hy was, door den storm, die de keizerlyke vloot beliep, aanstonts te gronde ging, wierdt hem, die nu reets door 't zwemmen afgemat was, en zekerlyk zou omgekomen zyn, een zeil toegeworpen, waar in hy met zyne tanden beet, en dus aan landt getrokken wierdt. Onder de regeering van koning Eduard voerde hy onder 't opperbevel des hertogs van Sommerset de wapenen in Schotlandt, en droeg zich in den gelukkigen veldslag by Musselborough zo dapper, dat hem de voornoemde hertog den 28 September 1547 tot ridder sloeg. De koningin Elisabeth zondt hem op de recommendatie van Willem Burgley, groot-thresorier van Engelandt, tot keizer Ferdinand, en van daar als ambassadeur naar Spanje. In deze twee gezantschappen vier jaren doorgebragt hebbende, keerde hy weder naar Engelandt, en stierf te Londen den 7 October 1565. Gedurende zyn roemwaardig gezantschap in Spanje maakte hy in zyne ledige uuren een Latynsch heldendicht, *de Republica Anglorum instauranda*, in tien boeken, beginnende den 25 December 1562, en eindigende den 21 July 1564. Dit stuk wordt by de geleerden zeer geprezen, en is nevens zyn wydlopig *Carmen Panegyricum in laudem Henrici* VIII, *Regis Angliæ*, en verscheide andere lofdichten, mengelwerk, puntdichten en grafschriften, in 't jaar 1579 door William Malim te Londen in quarto gedrukt. Hy liet een zoon, en eene weduwe na, die met Broxet, den stiefvader van Malim, hertrouwde. De ridder Thomas Chaloner, van wien Cambdenus gewag maakt, zeggende dat hem koning Jacobus de I de opvoeding van zyn oudsten zoon Henrik toevertrouwde, en dat hy een voortreffelyk natuurkundige was, schynt de zoon van den voornoemden Chaloner geweest te zyn. *Will. Malim in dedic. ad Wilhelmum Burghleium Operum Chaloneri. de Larrey hist. d'Angl. Tom.* II. *p.* 105. *Cambden Britann. p.* 753.

CHALUS, by de Latynen *Castrum Lucii*, is een vlek gelegen in 't Limosin, op de grenzen van Perigord, tusschen S. Hirier en Limoges. Het is zeer vermaard wegens een paardemarkt, dat 'er jaarlyks op den dag van S. Joris gehouden wordt. Wanneer Richard, koning van Engelandt, in 't jaar 1199 deze plaats belegerde, wierdt hy zo zwaar gekwetst, dat hy kort daar na den geest gaf. De oorzaak dezer belegering was, alzo zeker heere van Chalus de beelden van zeker keizer, des zelfs gemalin en kinderen, alle van goudt, onder de aarde gevonden hadt, maar de zelve weigerde den koning Richard over te geven. Uit deze plaats is gesproten *Emericus van Chalus*, kardinaal, aartsbisschop van Ravenna, bisschop van Chartres. *Vales. Notit. Gall.*

CHALVET, (HYACINTHUS) een Dominikaner monnik, geboortig van Toulouze, was een vermaard prediker, en een bekwaam Godgeleerde, die op de Universiteit en in de gemeente te Caen in Vrankryk de Godgeleerdheit en H. Schrift twintig jaren verklaart heeft. Van daar naar Italië reizende verviel hy in de handen der Algiersche rovers, die hem eerst van alle zyne byhebbende schriften beroofden, en als slaaf opbragten. Wederom in vryheit herstelt zynde poogde hy door de inspanning van alle zyne krachten de geleden schade zyner schriften te boeten. Hy schreef een groot werk, onder den name van *Theologus Ecclesiastes*, waar in hy den predikheeren allerlei soorten van onderwerpen aan de handt geeft, overeenkomende met de leere van S. Thomas, waar van hy een yverig voorstander was. Hy stierf te Toulouze in 't jaar 1683, oud zynde 80 jaren.

CHALVET, (MATTHÆUS DE) by de Latynen *Calventius* genaamt, was president in 't parlement te Toulouze. Hy wierdt geboren in May van 't jaar 1528. Elf jaren oud zynde zondt hem zyn oom, Petrus Lizet, naar Parys, die aldaar opperpresident in 't Parlement was, en liet hem zorgvuldig in de geestelyke en wereldlyke Rechten onderwyzen; invoegen hy zo daar als elders de vermaardste hoogleeraren hoorde. In 't jaar 1546 vertrok hy naar Toulouze, wonende by Turnebus, Mercerus en Goveanus, om het burgerlyk Recht te leren. In 't jaar 1550 bezocht hy Italië, met een voornemen om zyne studien voort te zetten. Te Pavia hoorde hy Alciatus, en te Boulogne Socinus. In Vrankryk wederkerende, las hy, nevens Roaldes en Bodinus, met veel toejuiching over de Rechten. Op deze Universiteit beider Rechten Doctor gemaakt zynde, besloot hy naar Parys te gaan, om zich aldaar neêr te zetten, waar toe hy door de brieven van zyn oom Lizet genodigt was. Doch niet kunnende slagen, vondt hy geraden zyne woonplaats te Toulouze te vestigen, alwaar hy in 't jaar 1552 trouwde met Johanna de Bernuy, dochter van den heere Palsicat, baron van Villeneuf. Het jaar daar na wierdt hy Raadt in 't Parlement, daarna president, welke bediening hy 54 jaren lang bekleed heeft. Koning Henrik de IV, kennende 's mans trouwe en bekwaamheit, verklaarde hem tot zyn staatsraadt. Eindelyk heeft hy zyn presidentschap ten behoeve van zyn zoon afgelegt. In deze zyne eenzaamheit vertaalde hy de werken van *Seneca*, om zyne ziele tegen de binnenlandsche beroertens te wapenen. Voorts oeffende hy zich in 't lezen van boeken, en in gebeden tot Godt; waar in hy zo veel vermaak schepte, dat hy in de tegenwoordigheit van zyne vrienden menigmalen verklaarde, dat hy in alle zyne voorledene jaren geenzins geleeft hadde. Deze stille eenzaamheit heeft hy maar twee jaren lang genoten, stervende te Toulouze den 20 Juny 1607, oud zynde 79 jaren. *Sammarth. Elog. l.* V. *Bayle Dict. Crit.*

CHALVETTI was een stichter van verscheide ordens van Turksche monniken, wiens regelen de zo genaamde Mimetuhaliten, Cadriten, Calenderen, Edhemiten, Hizreviten, en Bectaschiten volgen. *Ricaut de l'Emp. Ottom.*

CHAM was de jongste der drie zonen van Noach, hoewel zommige Godgeleerden hem voor den tweeden zone houden, nergens anders om, dan om dat hy doorgaans de tweede genoemt wordt, volgens de order van Mozes, die de zonen Noachs noemt, *Sem*, *Cham* en *Japheth*. Doch het blykt uit *Genes.* IX, 22, 23, 24, dat Cham de kleinste, dat is, de jongste, zoon van Noach geweest is; hoewel anderen, om zulks niet toe te staan, zeggen, dat het van Noachs kleinzoon *Chanaan* moet verstaan worden. Wederom anderen menen, dat Cham de kleinste of minste der zonen genaamt wordt, om dat hy de minste in deugden was. Doch wie ziet niet, dat op deze wyze de klaarste Schriftuurplaatsen verdonkert worden? Dat nu Mozes van Cham getuigt, dat hy zyns vaders naaktheit gezien hebbende, zulks zynen beiden broederen buiten de tente heeft te kennen gegeven, is een grondt, waar op velen veelderlei fabelen gebouwt hebben; en dat hy eens vervloekt zynde van zyn vader, tot allerlei gruweldaden overgeslagen is. Men noemt hem den eersten uitvinder der toverkunst, en voegt 'er by, dat hy wel ziende, dat hy zyne toverboeken niet mede in de arke mogt brengen, de zwarte kunst voor den zondvloedt op eenige harde platen en in steen gegraveert heeft, ten einde ze door de wateren niet zouden uitgewischt worden; en dat hy het gegraveerde na den zondvloedt wederom opgezocht en gevonden hebbende, die kunst allengskens voortgeplant heeft. Doch eigentlyk zegt men, dat de boze engelen, die voor den tydt van den zondvloedt op de schone dochteren verlieft waren, deze toverkunst in de wereldt gebragt hebben. Deze fabel brengt mede, dat Cham de zelve is met *Zoroaster*, dien de nakomelingen als een Godt aangemerkt hebben. Nog voegt men daar by, dat Cham in de arke zelf zynde, een tydt van vernedering en gebeden, zich echter van zyn wyf niet onthoudende, *Chanaan* geteelt heeft, en zynen vader naderhandt ontmant, uit vreze, dat hem nog meer broederen mogten geboren worden. Dit zegt men de grondt der bekende fabel van *Saturnus* te zyn, van wien de dichteren zeggen, dat hy van zyn zoon Jupiter ontmant is. Doch de H. Schrift spreekt dat wangevoelen duidelyk tegen, zeggende, dat Noach eerst na dat hy ontwaakt was gemerkt heeft, wat hem zyn kleinste zoon gedaan hadde; en de gissing van Chrysostomus is zeer waarschynlyk, dat Noach, ontwakende, en zich ziende bedekt met een kleedt, dat hy voor zynen slaap niet hadt gehad, de geheele zaak uit den mondt zyner twee oudste zonen heeft verstaan, en daar op den vloek uitgesproken. Hoewel anderen zeggen, dat hy zulks door een Prophetischen geest geweten heeft. Het gevoelen van Herman vander Hart, hoogleeraar der Oostersche talen op de Universiteit te Helmstadt, menende, dat de zonde van Cham daar in bestaan heeft, dat hy de schaamte van Noachs wyf ontdekte, vindt in 't verhaal van Mozes niet den minsten grondt. Doch het verdient de meeste opmerking, dat in de H. Schrift niet gelezen wordt, dat Cham in zyn persoon of berispt, of gestraft zy; en wat den vloek van Chanaan aangaat, van wiens bedryf omtrent zyn grootvader Noach ook niets gelezen wordt, die is zeven of acht eeuwen daarna, dat is ten tyde van Josua, vervult, wanneer namentlyk de nakomelingen van Sem die van Cham uit de bezitting van 't landt Chanaan verdreven: want dat 'er verhaalt wordt, dat Cham na den vloek zou zwart geworden zyn, en dat zyne nakomelingen zulks zouden overgeërft hebben, is een loutere fabel. Dat hy zynen setel in Egypten gevestigt heeft, en naderhandt onder den name van *Jupiter Hammon* aangebeden is, heeft veel waarschynlykheit. *Bayle Dict. Crit.*

CHAM, of HAN, wordt het hoofdt van Klein-Tartarië genaamt, wiens regeering verkiesbaar is. Dus worden ook genaamt alle Tartarische koningen, en de gouverneurs der Persiaansche landschappen, nevens de staatsbedienden, die de koning in gezantschappen aan buitenlandsche hoven gebruikt, en die zich verbinden, een zeker getal van zoldaten te onderhouden. Zommige landschappen hebben gene Chams, maar der zelver steden worden door byzondere gouverneurs, by hen *Daruga* genaamt, bestiert; hier toe behoort een gedeelte van Georgië, de steden Casuin, Ispahan, Ormus, enz. Deze onderhouden gene zoldaten, maar betalen den koning eene zekere somme, die den eenen en den anderen dikwils geschenken toezendt, by hen *Kalaats* genaamt, en bestaande in een langen rok, tulbandt, of een gezadeld paardt. Wanneer zulk een Kalaat rood is, gelooft men, dat de Cham, die het geschenk ontfangt, in gevaar is van zyn leven te verliezen; doch dit heeft geen vast gevolg. *Thevenot Voyage de Levant Tom.* II. *Becmann not. dig. diss.* II. *c.* 3.

CHAM, of CHAMB, eene stadt in de opper-Paltz, gelegen aan de rivier Chamb en Regen, of Regentz, vier of vyf mylen onder de Boheemsche grenzen. Eertyds was het de hoofdstadt van afzonderlyke markgraven, wier gebiedt zich over het Noordelyke Beyeren op de Boheemsche grenzen uitstrekte. Zommigen merken het aan als een stuk van 't Voigtlandt, staande onder de graven van Vochburg, die zich uit dien hoofde graven van Vochburg, markgraven van Cham, Eger en Neumarkt genoemt hebben, en gezegt worden van *Berthold*, hertog van Beyeren, broeder van Arnulphus den kwaden, af te stammen. Doch de laatste van dit geslacht was *Theobaldus*, overlydende in 't jaar 1204, wanneer des zelfs landen onder Beyeren gekomen zyn. In 't jaar 1641, den 29 January, wierdt deze stadt van den Zweedschen veldmaarschalk Banner by verdrag ingenomen, doch op de aankomste van het keizerlyke en Beyersche leger den 19 Maart van het zelve jaar wederom verlaten. In 't jaar 1703 wierdt ze van den keizerlyken generaal Herbeville belegert, en na een dappere tegenweer den 3 October op discretie ingenomen. In 't jaar 1705 wierdt Chamb van eenige oproerige boeren, onder de aanvoering van zeker farheer van Ober-

Ober-Fifchbach, genaamt Muller, verovert; doch niet lange daarna door de keizerlyken hernomen, en de kommandant Muller tot een eeuwige gevangenisse veroordeelt. *'t Leven van den keizer Josephus* II *Deel. Hund Bayer. ſtammbuch P.* I. *p.* 148. *Brunneri Annal. Boj. P.* III. *p.* 889. *Adlzreiter Annal. Bav. Theatr. Europ. Tom.* IV. *p.* 136. *Zeileri top. Bavar. p.* 14.

CHAMÆLEON, van Heraclea, was een Griekſch Hiſtorieſchryver, maar wiens leeftydt onzeker is. Hy wordt gezegt de levens van vele ſchryveren opgeſtelt, en eenige andere werken, als *de Diis, de Satyris, de Ebrietate*, enz. geſchreven te hebben. Van hem gewagen Athenæus *lib.* XII *&* XIII, Laërtius *in Plat.* Clemens Alexandrinus *Strom. l.* I, *Michael Apoſtolius.* &c. *Voſſius de Hiſt. Græc. l.* III. *Meurſius Bibl. Græc.*

CHAMAVEN, *Chamavi*, een Duitſch volk, het welk omtrent de Eems, daar nu Saderlandt en Hemmelingerlandt, ook het graafſchap Lingen, en het bisdom Osnabrugge gelegen zyn, gewoont heeft. Anderen willen ſtaande houden, dat zy in Overyſſel gewoont hebben, het welk juiſt niet geheel onwaarſchynlyk is, als men ſtelt, dat zy derwaarts, naar de gewoonte der Duitſche volkeren van dien tydt, uit hun vorig landt verhuiſt zyn. Zy zyn met de Angrivaren, mede een Duitſch volk, waar van te voren op zyn plaats is geſproken, tegen de Bructeren opgetrokken, hebben de zelve, volgens het verhaal van Tacitus, ten eenemale verſlagen, en hunne landen in bezit genomen. Wat hen daar toe hebbe aangezet, de zucht tot roof en buit, of der zelver trotſchheit, dan of de goden, om den Romeinen hunne gunſt te betonen, die vyandſchap verwekt hebben, daar wiſt Tacitus het rechte beſcheidt niet van. Wanneer en op wat wyze de naam dezer volkeren te niet is gegaan, kan men juiſt niet eigentlyk zeggen: doch het gevoelen van den oudheitkundigen Menſo Alting is daar omtrent zeer waarſchynlyk, te weten, dat een gedeelte zo wel der Chamaven als Angrivaren zich met de *Franken* heeft vereenigt, en zedert onder dien naam begrepen is, en dat het andere gedeelte, de Vriezen deze landen tot aan den Rhyn toe bemachtigt hebbende, zich onder de zelve vermengt heeft, en den naam van *Vriezen* aangenomen. *Tacitus van de zeden der Duitſchers* 33 *hoofdſt. M. Alting Notit. Germ. Inf. P.* II. *S. van Leeuwen Batavia illuſtr.*

CHAMBERY is de hoofdſtadt van 't hertogdom van Savoje, en eertyds de ſetel der hertogen, en gelegen in een dal, alwaar de rivieren Seſſe en Orbane in elkander lopen. Byna rondom deze ſtadt zyn kleine bergen, met ſchone gebouwen verſiert. In de Reizebeſchryving van Antoninus wordt ze *Camerinum Lemniorum*, en wel enkelyk *Lemniorum* genaamt. De later ſchryvers noemenze *Cameriacum, Camberiacum*, of *Camberium, Civaro, Forum Neronis, Forum Coconium*, enz. Zy heeft een halve Duitſche myle in haren omtrek, en is nevens haar groot kaſteel geſticht in 't jaar 1332 naar de wyze der ouden, maar met hoge muren en diepe grachten voorzien. Aldaar is een Parlement, door Amadeus den VIII in 't jaar 1430 aangeſtelt, nevens een rekenkamer en een Raadt van Financien. In 't jaar 1525 wierdt deze ſtadt door de Franſchen by verraſſing ingenomen, doch in 't volgende jaar door de Tarantaizen, die den hertog Karel getrouw gebleven waren, wederom verovert. De graaf van S. Paul, van wegens den koning van Vrankryk daar voor gezonden, bemachtigde ze wederom. In 't jaar 1600 verviel de ſtadt in de handen van Vrankryk; in 't jaar 1630 wierdt ze door de Franſchen by verdrag ingenomen; doch het jaar daar aan by den vrede van Chieraſco wederom aan Savoje ingeruimt. In 't einde van 't jaar 1703 bemachtigde de maarſchalk van Vrankryk de Teſſe deze plaats zonder den minſten tegenſtandt.

CHAMBOR, een koninklyk Franſch luſthuis tuſſchen Blois, Beaugency, en Remorentin, gelegen op een eilandt, het welk de rivier Cauſſon maakt. Koning François de I heeft het kort voor zyne doodt aangelegt, maar het is door Henrik den II voltooit.

CHAMBRE, (DAVID) een Schotſchman, here van Ormond, en Raadt van Edenburg, leefde in de jaren 1470 en 1480 in Vrankryk, en ſchreef een kort begrip van de geſchiedenis der koningen van Vrankryk, Engelandt en Schotlandt, nevens vele andere werken. *Du Maine. du Verdier Vauprivas Bibl. Franc.*

CHAMBRE, (MARINUS CURÆUS DE LA) geboortig van Mans, was koninklyke Raadt en eerſte lyfarts in Vrankryk. Hy was zeer welſprekend, en ervaren in alle ſtukken van geleerdheit, het welk gevoegt by zyn goed gedrag hem een groten lof verworven heeft. De kancelier Seguier, ziende zyne kennis in de Philoſophie en taalkunde, verzekerde hem van zyne genegenheit, en nam hem eindelyk tot zynen lyfarts aan. Hy gewan ook de gunſt van den kardinaal Richelieu, en wierdt in 't jaar 1635 tot een lidt der Franſche akademie aangenomen. Deze akademie was even te voren door dien kardinaal geſticht; die Chambre boven allen verkoos, om zeker boek, genaamt *Optatus Gallus de cavendo ſchismate*, te beantwoorden. Hy hadt toen reets verſcheide geleerde werken in 't licht gegeven. Koning Lodewyk de XIV gaf hem het grootſte penſioen, dat ooit een geleerd man genoten hadt. Voorts bekleedde hy eene der eerſte plaatſen in de akademie der wetenſchappen. Hy ſtierf den 29 November 1669, het 75 jaar zyns ouderdoms, nalatende twee zonen. Onder zyne werken zyn: *Les Characteres des paſſions; l'Art de connoitre les hommes; De la connoiſſance des bêtes; Conjectures ſur la digeſtion; De l'Iris; de la lumiere; le Syſteme de l'ame; Le debordement du Nil; Traduction de la Phyſique d'Ariſtote; de la Philoſophie Platonique; Uſus Aphorismorum*, enz. Zyn oudſte zoon *Franciſcus* was eerſte lyfarts der koninginne van Vrankryk. De jongſte zoon, *Petrus Curæus*, wierdt in 't jaar 1670 tot een lidt der Franſche akademie aangenomen, en ondernam eene verzameling van alle de ſchriften van zyn vader in twee deelen in folio in 't licht te geven, waar onder men zegt dat verſcheide dingen zyn, die nog nooit het licht gezien hebben. Hy overleedt in 't jaar 1693.

CHAMBRE DES COMTES, of *Rekenkamer*, wordt in Vrankryk een zeker voornaam collegie genaamt, zynde daar toe ingeſtelt, ten einde het de rekening der koninklyke bedienden aanneme en overzie. Diergelyke collegien zyn negen in getal, namentlyk te Parys, Rouaan, Dijon, Nantes, Montpellier, Grenoble in Dauphiné, Aix in Provence, Ryſſel in Vlaanderen, en te Pau in 't koninkryk van Navarre. Behalven deze alle is 'er nog een te Blois, behorende tot de appanage der hertogen van Orleans. De Rekenkamer te Parys, zynde de voornaamſte van 't ganſche koninkryk, wierdt van S. Lodewyk geſticht, en beſtondt in den beginne uit zeer weinige perſonen; maar is zedert zodanig aangegroeit, dat althans, behalven den opperpreſident, en tien overige preſidenten, meer dan 70 Rekenmeeſters, 30 Correctores, en 74 Auditeurs daar in geſtelt worden. Daarenboven is 'er nog een advokaat en procureur generaal des konings, nevens een groot getal van minder bedienden, die allen by beurten hunne bediening waarnemen, en het gene de inkomſten en uitgaven der koninklyke penningen betreft onderzoeken, en daar over met het opperſte gezag oordeelen; want ook alle de andere kameren van rekening de voorvallende zaken in hare byzondere landſchappen naar Parys berichten moeten, welke kamer daarenboven regiſtreert en bekrachtigt alle van wegens den koning toegezondene proclamatien, declaratien van oorlog, als anderszins, vredes-tractaten, naturaliſatien, adelbrieven, begiftingen, en voorts allerlei gewigtige zaken. De kinderen des konings van Vrankryk hebben de macht in de hoofdſteden hunner appanagien zulke rekenkameren op te rechten; doch ingeval ze geene mannelyke erfgenamen komen na te laten, keert het weder tot de krone, en de ſchatmeeſters zyn insgelyks verplicht hunne rekeningen voor de kamer van Parys te doen. Alle de leden van deze grote vergadering dragen lange zwarte rokken, zommige van fluweel, andere van atlas, naar dat het een ieders rang en waardigheit vereiſcht. *Davity de la France.*

CHAMBRES ARDENTES, of *Brandende kamers*, wierden eertyds zekere buitengewone gerichts-collegien in Vrankryk genaamt, door den koning daar toe aangeſtelt, om den genen, die zich of in ſtaatszaken waren te buiten gegaan, of eenige malverſatien omtrent de financien hadden bedreven, hun proces op te maken. Deze gerichtskameren wierden ook *Chambres de juſtice* genaamt. Voornamentlyk wierdt de benaming van *Chambre ardente* gebruikt, wanneer François de II in ieder parlement van zyn koninkryk zodanig een kamer aanſtelde, om alle die genen, die de lere van Luther of Kalvyn omhelſden, ten vure te veroordelen. In 't jaar 1679 ſtelde Lodewyk de XIV eene *Chambre ardente* aan, om die genen te vervolgen, die hun werk gemaakt hadden, anderen met vergif om hals te brengen. De reden dezer benaming van *Chambre ardente* is of om dat dit gerichts-collegie alle de veroordeelde met het vuur ſtrafte, of om dat het vertrek, waar in deze richters vergadert waren, zwart behangen, en met kaarſſen verlicht was. *Mezeray Hiſt. de France Tom.* II. *p.* 981.

CHAMBRES DES ENQUETES, by de Latynen, *Collegia Inquiſitorum*, of *inquiſitionis judiciariæ* worden in Vrankryk zodanige kameren des gerichts of rechtbanken van 't Parlement genaamt, waar in civile proceſſen ſchriftelyk afgehandelt en beſliſt worden: want het woordt *enquête* beduidt een bewys, gedaan door getuigen, hoedanig door de gerichts-kamer voor het vonnis uit te ſpreken pleeg geëiſcht te worden. Wanneer het Parlement te Parys allereerſt ingeſtelt wierdt, was aldaar maar eene *chambre des enquêtes*, en de Raden of byzitters van de zelve wierden *Rapporteurs* genaamt. Zedert het jaar 1588 bevinden zich in 't Parlement te Parys vyf *Chambres des enquêtes*, hebbende een ieder hare byzondere Raden en preſidenten, hoewel de bedieningen van deze laatſte enkel in commiſſien beſtaat. By de overige Parlementen in Vrankryk vindt men nog twee of drie zodanige kameren. *Pasquier Dictionaire de Trevoux.*

CHAMBRIER DE FRANCE wierdt oudtyds een der voornaamſte bedienden aan 't hof van Vrankryk genaamt. Van hem wierden de koninklyke patenten of openbrieven onderſchreven. Karel van Vrankryk, hertog van Orleans, bekleedde die waardigheit onder de regeering van koning François den I, na wiens overlyden, voorgevallen in den jare 1545, de zelve vernietigt is. *Anſelmus.*

CHAMFLEURI, (HUGO VAN) biſſchop van Soiſſons, was kancelier van Vrankryk onder koning Lodewyk den jongen, en leefde in de XII eeuw. Zyn naam is in de Hiſtorien vermaard. Otho van Freiſingen getuigt, dat hy met Gilbert de la Porrée, biſſchop van Poitiers, gediſputeert heeft. Freherus gewaagt ook van hem in zyne verzameling der Hiſtorieſchryveren van Vrankryk. Zo doedt ook And. du Cheſne.

CHAMIER (DANIEL) is een der grootſte Godgeleerden onder de Franſche Hervormden. Hy was in Dauphiné geboren, en wierdt van Montelimart, alwaar hy eenige jaren lang predikant was geweeſt, in 't jaar 1612 als hoogleeraar in de Godgeleerdheit naar Montauban beroepen; en wanneer die ſtadt in 't jaar 1621, den 16 October, belegert wierdt, nam hem een kanonkogel weg, terwyl hy zelf, gelyk zommigen getuigen, in de wapenen was, en de zynen tot een dappere tegenweer aanmoedigde. Wanneer hem zyn amptgenoot 's morgens vroeg, of het zyn beurt niet was, om na de middag te prediken, alzo het juiſt Zondag was, antwoordde hy: *Weet gy niet, dat dit de dag van myne ruſt is?* voorteg-

zeggende dus onwetende zyne doodt, die dien zelven avondt volgde. Hy was een geſlagen vyandt der Roomſchgezinden; en uit dien hoofde zo gehaat by 't hof, als gezien by zyne gemeente. Hy maakte een ontwerp van 't edict van Nantes; en wanneer hem het Synode van Rochelle naar 't hof van Vrankryk afgevaardigt hadde, vertoefde hy zes maanden aldaar, zonder gehoor by den koning te kunnen verwerven; want zyn perſoon was den koning niet aangenaam, van wegens zyne onverzettelykheit. Voorts wierdt hy in verſcheide gezantſchappen gebruikt, en was preſes in verſcheide Synoden. Hy toonde voornamentlyk zyne geleerdheit in een opentlyk diſpuit met den vermaarden Jeſuit Coton, te Nimes, in 't jaar 1600. Deze zich van Chamier ziende in 't naauw gebragt, poogde door zyne weiſprekendheit, en verhalen van zaken, die buiten 't geſchil waren, de toehoorders te misleiden en zandt in de oogen te werpen. Onder zyne ſchriften zyn voornamentlyk: *Panſtratia Catholica.* Dit werk is in 't jaar 1626 te Geneve door Benedictus Turretinus met een voorreden in 't licht gegeven, en door Adrianus Chamier, zone van Daniel, aan het nationaal Synode van Vrankryk opgedragen. Frederik Spanheim heeft van dit grote werk een uittrekſel gemaakt, onder den name van *Chamierus contractus*, te Geneve in 't jaar 1643, in folio. Aldaar wierdt ook in 't jaar 1653 zyn *Corpus Theologicum* gedrukt, waar in zyne *Epiſtolæ Jeſuiticæ* mede gevonden worden. In 't jaar 1601 gaf hy zyn *Oecumenicus Pontifex* in 't licht. *Grammond Hiſt. Gall. l.* X. *d'Aubigne Hiſt. Univ. Tom.* III. *l.* V. *Hiſt. de l'edit de Nantes. Varillas Hiſt. de l'Hereſie dedic. Tom.* I. *Bayle Dict. Crit.*

CHAMINITZA. Zie CAMINITZA.

CHAMOS, in 't Hebreeuſch כמוש *Kamos*, door de LXX Griekſche Taalsmannen genoemt Χάμως, *Chamos*, was een afgodt der Moabiten. Van den zelven leeſt men *Jerem.* XLVIII, 7: *Ende Kamos zal heenen uitgaan in gevangeniſſe, zyne prieſters en zyne vorſten*; en *vs.* 13 ſtaat: *Ende Moab zal beſchaamt worden van wegen Kamos, gelyk 't huis Iſraëls beſchaamt is geworden van wegen Bethel*, dat is, van wegen 't gulden kalf in 't huis van Godt geëert. En dus worden de Moabiten wegens dezen afgodt genoemt *een volk van Kamos*, Num. XXI, 29. *Wee u, Moab, gy volk Kamos, zyt verloren:* want welken godt, of afgodt, men dient en eert, diens volk wordt men genoemt, even gelyk ook Iſraël *Jehovaas volk* wierdt genoemt, om dat Jehova alleen hun Godt was, en zy zyn volk. Aan dezen afgodt Kamos pleeg de koning Salomon, door zyne afgodiſche bywyven verleid, ook afgodery; want *hy bouwde*, ſtaat 'er *Kon.* XI, 7, *eene hoogte den Kamos, het verfoeiſel der Moabiten, op den berg, die voor Jeruzalem is*; welke hoogtens, ter afgoderyplegingen geſticht, de vrome koning Joſias weder afbrak. II. *Kon.* XXIII, 13. Uit dit gezegde blykt dan, dat *Kamos* een afgodt der Moabiten was, gelyk ook nog uit I *Kon.* XI, 3 te zien is, alwaar de Heere zeide: *Daarom dat zy my verlaten, en zig neergebogen hebben voor Aſtaroth*, (dat is, voor *Aſtarte*, of de mane) *den godt der Sidoniërs, Kamos, den godt der Moabiten, enz.* zo zegt Suidas evenwel *in Lexico Tom.* II, *pag.* 1109: Χαμὼς θεὸς ἦν Τυρίων καὶ Ἀμμανιτῶν, ὥσπερ ἡ Ἀςάρτη θεὸς Σιδωνίων, ᾗ ἐλάτρευσε Σολομῶν, dat is: *Chamos was godt der Tyriërs, en der Ammoniten, gelyk Aſtarte was de godin der Sidoniërs, welke Salomon diende.* Welke plaats Druſius ook aanhaalt *in difficil. loc. Pentat. Num. cap.* 93, *pag.* 457. Eigentlyk was *Milkom*, of *Molech*, of *Melchom*, de godt der kinderen Ammons, als I *Kon.* XI, 33 blykt: doch de grondt van Suidas zeggen ruſt op de plaats *Richt.* XI, 24, alwaar de richter Jefta, tot de kinderen Ammons ſprekende, zeide: *Zoudt gy niet den geenen erven, dien uwe Godt Kamos voor u uit de bezittinge verdreef?* Hier wordt Kamos uitdrukkelyk der Ammoniten godt genoemt; daarom zeggen de Nederlandſche Bybel-kanttekenaars ook over deze plaats, dat Kamos ook een godt der Ammoniten was; doch by uitſtek was hy de godt der Moabiten.

Hoedanig een afgodt deze Kamos, of Chamos, was, is niet ligt te zeggen. Zommigen houden hem voor *Bacchus*, anderen voor den godt der ſlemperyen, en nacht-rawauwingen, in wiens dienſt jongelingen waren, die 's nachts met brandende fakkels en ſpeeltuigen liepen, voor hunner vryſteren deuren danſten en ſpeelden, en voorts allerlei dertelheit en brooddronkendheit bedreven, gelyk Philoſtratus beſchryft; en dezen godt noemden de Grieken Κῶμος, *Komos*, *ſlempgodt*, waar van daan 't werkwoordt κωμάζειν, *komazein*, dat is, *ſlempen*, *braſſen*, *danſſen*, en allerlei wulpſchheit bedryven.

Doch om de waarheit te zeggen, het is niet denkelyk, dat deze Griekſche godt *Kamos*, een afgodt van te jonger opkomſt, tot dien *Kamos*, of *Chamos* der Moabiten kan behoren, ſchoon de klank der letteren overeenkomt. Hierom zegt Kippingius ook: het ſtrydt wat, dat deze ſlempgodt der Grieken de *Kamos* der Moabiten zou geweeſt zyn, omdat die Κῶμος, *Komos*, der Grieken een veel jonger verdichtſel is, en daarom tot die Ooſterſche volkeren van die oude tyden niet wel kan gebragt worden. *Kipping. Antiq. Lib.* I, *cap.* 6, §. 5.

Anderen verſtaan door dezen *Kamos* de godinne Venus, of ook zekeren zwarten ſteen, in de gedaante van eene vrouwe geëert van de Ismaëliten te Mekka. Zo tekent Beyerus *in additam. ad Selden. de Dîs Syris, Synt.* 2, *c.* 12, 13, uit Breydenbach aan: *De twee zonen van Loth, Ammon en Moab, eerden 't Mekkaanſche huis, en dienden aldaar twee afgoden, een uit witten ſteen gemaakt, welken zy Mercurius noemen, een anderen uit zwarten ſteen, welken zy Kamos noemen.* Alexander Roos in zyne Werelds Godsdienſten VI *afdeel. pag.* 235 gewaagt ook van eenen ſteen te Mekka, die wel wit was, toen de zelve uit den hemel viel, doch die door 't kuſſen der zondaren in hunne bedevaarten naar Mekka al lang zwart is geworden; en Euthymius Zygabanus zegt: *De gezegde ſteen is in 't hoofdt van Venus, welken de Iſmaëliten eertyds eerden of aanbaden, en die 'er wel op let, zal ook de trekken des hoofds daar niet donker op zien.* En in de Cathechiſmus der Saracenen, zegt Beyerus, ſtaat, dat in 't midden van het huis des gebeds te Mekka een grote ſteen legt, die de gedaante van Venus heeft; dat die ſteen geëert wordt, om dat Abraham op den zelven met Hagar te doen hadde: of omdat hy 'er zyn kameel aan bondt, toen hy Izaak zoude offeren. Die ter aanbiddinge komen reizen, ſtrekken de eene handt naar dien ſteen uit, en houden met de andere handt hun oor, dan draaien zy zich zo lang in 't rond, tot dat zy in zwymelinge geraakt ter neder tuimelen. Doch wyl Beyerus aan dezen ſteen even zo veel geloof geeft, als aan dat ſtenen hoofdkuſſen van Jakob, *Gen.* XXVIII, 18, dat men zegt dat in Engelandt onder de kroon-zetel bewaart wordt, kan men daar zeer kwalyk het zegel aanhangen.

Anderen, als de Hr. Kipping, verſtaan hier dan door *Kamos* den godt *Saturnus*, en wel den zelven, dien de naburige volkeren, als de Ammoniten en Kananiten, onder den naam van *Moloch* dienden; en hier mede komt overeen 't geen Schareſtanius, naar Beyerus bericht, van de Arabiers en Indianen verhaalt, zeggende: *De Arabiers en Indianen hebben zeven tempelen, aan zo vele planeeten toegewyd, en den Mekkaanſchen tempel hebben zy aan Saturnus, dat is, aan Chamos, toegewyd.* Ook komt hier mede overeen 't geen Maimon van den dienſt van Kamos bericht, zeggende: *De dienſt aan Kamos wierdt verricht met ontblotinge des hoofds, en dat niemandt genaaide klederen aandoe: welke dingen alle by hen openbaar zyn, en zyn geweeſt voor de gegeven wet der Iſmaëliten*, dat is, zegt Beyerus, voor de tyden van Mahomet; en dat deze dingen nu met den dienſt aan Saturnus overeenkomen, blykt, om dat, daar anders meeſt alle goden met gedekten hoofde gedient wierden, Saturnus nochtans met ongedekten hoofde wierdt gedient. Het is waar, Bochart tekent wel aan, dat 'er eene wet van Saturnus was, dat niemandt de goden nakende ongeſtraft zou aanſchouwen, 't welk hy van Noachs vloek over Kanaan haalt, omdat Cham, de vader van Kanaan, zyns vaders naaktheit zag en beſpotte, *Bochart Phal. lib.* I, *cap.* 1; echter wierden de offerdienſten aan Saturnus bloots hoofds verricht, gelyk Plutarchus bericht *in Quæſt. Rom.* zeggende: *Waarom offeren zy aan Saturnus met bloten hoofde?* en om dit te meer te beveſtigen, dat *Kamos* is *Saturnus*, halen zommigen 't woordt כמוש, *Kamos*, van כמס, *Kamas*, dat is *verbergen*, *Deut.* XXXII, 34: *Is dat niet by my* כָּמֻס, *Kamos*, dat is, *opgeſloten*, of *verborgen?* waar van daan Bochart dat gedeelte van Italië, te weten Latium, eertyds *Cameſene* geheten, ook poogt af te leiden: want Italië, zeggen de ouden, is *Latium, à latendo*, van *verbergen*, genoemt, omdat Saturnus aldaar, voor zynen zone Jupiter vluchtende, by Janus ſchuilde en als verborgen was. Zo ſprak 'er Herodianus van, zeggende, *in Commod. l.* I, *pag.* 115, *edit. Lugd.* 1161, dat Saturnus, van Jupiter verjaagt, aldaar by hem (Janus) veilig, of verborgen, ſchuilde, en dat daar van daan aan dat landt van Italië de naam van *Latium* is gegeven; waar op Virgilius ook zag *Æneid.* VIII, *vs.* 319 *&c.* Anderen halen 't woordt כמוש, *Kamos*, ook wel af van 't Arabiſch כמש, *Kamas*, dat is *haaſten*, *ſnel* of *vlug zyn*, brengende die ook al tot *Saturnus*, die de menſchen ſchielyk van een ruw tot een beter leven bragt; of ook, omdat de tydt, door Saturnus verbeeld, ſnel voorby vliegt: waarom hy ook niet alleen door 't woordt χρόνος, *kronos*, dat is *de tydt*, is uitgedrukt, maar ook met vleugelen en een zikkel is afgebeeld.

Zonder dit gezegde te verwerpen zou men den oudvader Hieronymus kunnen toeſtemmen, die door dezen afgodt *Kamos* den zelven met *Bel*, of *Baal-Peor*, verſtaat, zo namentlyk, dat *Kamos* alleen maar in den name van *Baal-Peor* verſchilt: want zo zegt Hieronymus *in Cap.* XV *Jeſ. Oper. tom.* V, *pag.* 69: *In Nabo was de afgodt Chamos gewyd, welke met een anderen name Baal-Peor wierdt genoemt*; en gelyk dit het gezegde vry wel beveſtigt, zo ſchynt die afleiding mede niet vreemd, welke de geleerde Seldenus en Godwyn aan dit woordt geven, te weten, dat כמוש, *Kamos*, te zamen gezet is uit de voorletter כ, *k*, betekenende in 't Nederduitſch zo veel als *gelyk*, of *als*, en uit het woordt מוש, *muſch*, *palpare*, *voelen*, *rondom taſten*, *gelyk blinde lieden*; even gelyk dit woordt zo voorkomt *Gen.* XXVII, 21, alwaar de oude Izaak, wiens oogen nu al donker waren geworden, tegen Jakob zeide: *nader toch, dat ik u betaſte.* En dus verklaarde het eertyds de Jood Philo *lib.* II *Alleg. fere ad fin.* zeggende: *Het welk* Kamos, *dat is uw volk en macht, is blind en van gezicht berooft gevonden: want* Kamos *wordt overgezet, gelyk eene taſting in 't blinde, 't welk den gene eigen is, die blind is:* zodat deze benaming van *Kamos* aan den afgodt *Baal-Peor*, hoedanig der Moabiten hoogſte godt genoemt wierdt, by wyze van verachtinge gegeven wordt, als of men zeide, hun *blinde Godt*, die als een blinde taſt: want zo ſpreekt de heilige Schrift van de afgoden dier volkeren, dat zy maar als blinden en handelozen zyn, *die oogen hebben, en niet zien; ooren, maar niet horen; neuzen, maar niet rieken; handen, maar niet taſten; voeten, maar niet gaan*, *Pſal.* CXV, 5, 6, 7: ja Godt de Heere zeide zelf alzo van de goden, die *'s menſchen handen werk zyn, hoe zy niet zien, noch horen, noch eeten, noch rieken. Deut.* IV, 28. En dat dit op der Moabiten afgodt Baal-Peor, of de zonne, by hen op den berg Peor gedient, mede betrekkelyk is, blykt, om dat de Heere daar in 't voorgaande van geſproken hadde, zie *Deut.* IV, 3, 19; en gelyk in 't woordt *Baal* aangewezen is, dat *Baal*, *Belus*, *Bel* de zonne was, zo getuigt Jeremias, aan de gevangenen in Babel ſchry-

schryvende, even zo van die afgoden der Babyloniërs, die Baal, of Bel, dat is, de zonne, dienden, hoe zy daar als blinden waren, zeggende: *Ook de priesters ontsteeken keerssen, en dat meer in getal, dan voor hen zelven, van welken zy gene zien en konnen: want zy zyn als een der balken, die aan 't huis zyn. Zy zyn zwart geworden aan hunne aangezigten, van den rook, die uit het huis koomt. Op hun ligchaam en op hun hoofdt vliegen de nachtuylen, zwaluwen en andere vogelen, desgelyks ook de katten. Daar aan zult gy keanen, dat zy geene goden en zyn. Boven dien onteeren de Chaldeen hen zelve, welke wanneer zy eenen stommen zien, die niet spreeken kan, zo brengen zy hem tot Bel, verzoekende, dat hy zoude spreeken, als of 't* hem mooglyk ware te verstaan, *en hoewel zy het verstaan, zo en konnen zy zulks niet nalaten, want zy geen gevoelen hebben. Baruch Kap.* VI. *vs.* 17, 18, 20, 21. 22. 40, 41. Zie daar dezen Bel of Baal zelf als een blinden en gevoelloozen ook beschreven. Wyl nu Baal-Peor de zon was, en Kamos de zelve met dezen Paal-Peor, zo blykt, dat ook Kamos wederom geen ander dan de zon was, die van de Moabiten op den berg Peor wierdt gedient, en dus kan men de gedachten van de genen, die door Kamos den godt Saturnus verstaan, hier ook weder plaats geven; aangezien Saturnus inderdaadt geen ander dan de zonne was, als op 't woordt SATURNUS breder zal gezegt werden. Zie *G. Outhofs Verklaringen over 't boek Ruth pag.* 154. *enz.*

CHAMPAGNE, een landschap in Vrankryk, met den tytel van een graafschap, palende in 't Westen aan Lotharingen en het Franche-Comté, mitsgaders Gatinois, in 't Zuiden aan Burgundië, in 't Noorden aan een gedeelte van Luxenburg en Henegouwen. Gregorius Turonensis is van gedachten, dat Champagne of Campania den naam voert van de aangename velden en weiden, die daar in gevonden worden. Dit landt is voornamentlyk vermaard wegens de voortreffelyke wyn, en behelst in zich, nevens een gedeelte van Brie en Sennois, Rhetelois, Bassigni, Remois, het prinsdom Sedan, enz. Het strekt zich in de lengte van 't Noorden tot het Zuiden op 70 mylen uit; in de breedte begrypt het elders 30, elders 45 mylen, en wordt doorgaans in Opper-en Neder-Champagne verdeelt. Anderen verdeelen het naar de rivieren, namentlyk de Seine, Marne, Aine, en Aube, mitsgaders de Maze en Yonne, welke beide echter maar een gedeelte van Champagne bespoelen. In het zelve zyn twee aartsbisdommen, namentlyk te Rheims en te Sens, nevens vier bisdommen, te Chalon aan de Marne, Langres, Meaux en Trojes. Deze laatste stadt, aan de Seine gelegen, is de hoofdstadt; de overige zyn, Bar-sur-Aube, Mouson, Provins, Mezieres, Nogent aan de Seine, Sedan, Epernai, Vitri, Chaumont, Charleville, S. Dicier, Monterau-faut Yonne, Joinville, Chateau Porcien, en Raucour, die alle prinsdommen, en Beaufort, Pinei, Choiseul, enz. die hertogdommen zyn. Champagne behoort, volgens de verdeeling van J. Cæsar, ten deele tot Belgisch, ten deele tot Celtisch Gallië; naderhandt is het by het koninkryk van Austrasië gevoegt, wanneer de kinderen van Clodoveus den I Vrankryk onder elkander deelden. Zedert leest men van verscheide hertogen van Champagne. Gregorius Turonensis noemt in 't jaar 570 *Lupus*, die den jongen koning Childerik tegen Ursinoes en Betzfredus hulpe toebragt. *Guintrio*, of *Wintrio*, hertog van Champagne, wierdt door Brunechildis omgebragt. Men leest wel van meer anderen, maar de hertoglyke waardigheit was niet erffelyk, en gaf enkel en alleen zeker gouvernement te kennen. Naderhandt heeft Champagne erffelyke graven gehad, onder welke de eerste was *Robert* van Vermandois, zoon van Herbert den II, die in 't jaar 953 de stadt Trojes veroverde. Hem volgde zyn broeder *Herbert*, die in 't jaar 993 stervende zyn zone *Stephanus* tot opvolger naliet. Deze overleedt in 't jaar 1019, zonder erfgenamen; en *Eudo*, grave van Blois, enz. maakte zich meester van Champagne en Brie, en bleef in 't jaar 1037 in den slag by Bar. Hem volgde *Theobaldus* de I, wiens opvolger was *Stephanus Henricus*, die twee maal een tocht naar Palestina dede, en in 't jaar 1105 by Rama omgebragt wierdt. Hem volgde *Theobaldus* de II, genaamt *Palatinus*, welken eernaam den graven van Champagne gegeven wierdt. Zyn navolger was in 't jaar 1152 *Henrik* de I, bygenaamt de Ryke; voorts zyn zoon *Henrik* de II, daarna des zelfs broeder *Theobaldus* de III in 't jaar 1197; naderhandt, in 't jaar 1201, *Theobaldus* de IV, koning van Navarre; dezen volgde zyn zoon *Theobaldus* de V, wiens opvolger in 't jaar 1270 was *Henrik* de III. Deze alle zyn meest zedert Theobaldus den I vermaard wegens hunne tochten in 't H. Landt, tot dat eindelyk Henrik de III in 't jaar 1274 te Pampelona stierf, nalatende Champagne aan zyne dochter *Johanna*, die in 't jaar 1284 van koning Philips den Schonen ten huwelyk genomen wierdt, en dus Champagne aan de krone van Vrankryk bragt, het welk naderhandt door byzondere tractaten bekrachtigt is, als namentlyk by een verdrag in 't jaar 1317 te Laon, tusschen koning Philips den Langen, en Eudo van Burgundië; wederom in 't jaar 1335, den 14 Maart, tusschen Philips van Valois aan de eene, en Philips van Evreux, koning van Navarre, en des zelfs gemalinne, Johanna van Vrankryk, aan de andere zyde gemaakt; waar by Philips van Evreux en des zelfs gemalin van alle hunne aansprake op Champagne afstonden, tegen inruiming van andere landen, die hen van koning Philips van Valois toegewezen wierden. De voornaamste graven van Champagne wierden *Palatini* of *Paltsgraven* bygenaamt, en hadden zeven minder graven als vasallen onder zich, die zy *Pairs van Champagne* noemden. Maar zedert de koningen van Vrankryk Champagne aan zich gebragt hebben, heeft alles een gebeel andere gedaante bekomen. *Greg. Turon. Aimon. Sigebert. Pithou Memoir. des comtes heredit. de Champ. & geneal des Comtes heredit. de Trojes. Moissant Geogr. hered. Champ. Corvil. Camuzat. du Cange notes sur Joinville. Sammarth. Labbe. du Puy.*

CHAMPANJE, (JOHAN BAPTIST VAN) een kunstig schilder, geboren te Brussel in den jare 1645. Naar Italië gereist vorderde hy daar zeer in de kunst uit de werken der buitenlandsche meesteren. Van daar in Vrankryk gekeert vondt hy het geluk zo gunstig, dat hy tot opziener der koninklyke kunstschole of akademie verheven wierdt. Hy overleedt in den jare 1688, oud 43 jaren. *Houbr. Schild.* III. *Deel.*

CHAMPANJE, (PHILIPS VAN) een vermaard schilder, geboren te Brussel in het jaar 1602. Zyne ouders waren van geringe geboorte, maar wel gegoed, zodat zy dezen eenigen zoon tederlyk beminden, en veel hoop op hem stelden. Ziende, dat zyne genegenheit op het schilderen viel, volgden zy zyne neiging in; maar by de rechte meesters niet zynde wierdt hy verdrietig en voornemens zich buiten eenig onderwys naar 't leven te oeffenen; en dit gelukte hem. Zyner vordering bewust reisde hy naar Vrankryk. Daar vondt hy eenen Chesne, een windigen schilder, die hem te werk stelde: maar ziende, dat hy hem verre overtrof, wierdt hy nayverig, en zocht hem den voet dwars te zetten. Champanje, dit bemerkende, ontging zyne listen en lagen, en vertrok naar Brussel om zyne vrienden te bezoeken. Maar na eenig verblyf beving hem weder de lust om te reizen, en Italië te zien. In dit overleg kreeg hy de tyding, dat Chesne, die hem haatte, gestorven, en het nu tydt was om zyn geluk in Vrankryk te verzoeken. Hy kwam 'er ook zo haast niet, of hy wierdt opziener gemaakt over de kunstkabinetten der koninginne, op een inkomen van 1200 guldens jaarlyks. Hy schilderde daar eenige grote werken in de kerk en 't klooster der Karmeliten, en trouwde kort daar na met de dochter van den gemelden Chesne, die veel gelds hadt. De kardinaal de Richelieu zocht hem te lokken uit den dienst der koninginne, belovende hem grote beloningen. Doch hy was 'er niet toe te brengen: het welk, schoon het den kardinaal speet, groter achting voor hem verwekte, dan die niet ontrouw wilde zyn aan de koninginne, aan wiens dienst hy zich verbonden hadt. Hy was yverig in den arbeidt. Men vindt in 't Kabinet van le Comte een lyst van alle zyne voorname werken: onder welke vooral geroemt wordt zeker stuk, waar in Louis de XIII knielende voor een Mariebeeldt het zelve zyne rykskroon aanbiedt. Hy hadt met zyn kunst genoeg gewonnen om naar zyn zinlykheit te leven. Hy stierf in den jare 1674. Van zynen kleinzoon, *Johan Baptista van Champanje*, handelt het voorgaande artykel.

CHAMPEAUX (WILHELM VAN) was bisschop van Chalons in Champagne, en leefde in de XII eeuw. Hy wierdt geboren te Champeaux, naby Melun in Brie, en studeerde te Laon onder Anselmus, deken van de kerke aldaar, en wierdt aartsdeken van Parys. Pieter Abelard was onder zyne leerlingen; doch deze verliet hem, en vertrok naar Melun, alwaar hy een afzonderlyk school begon op te rechten. Wilhelmus Campellensis, ziende, dat zyne achting hier door vermindert wierdt, begaf zich in de orde der Reguliere kanunniken, zo echter, dat hy voortging in het klooster lessen te houden. Abelard te Parys wedergekeert zynde studeerde onder hem in de rederykkunst, maar boodt hem het hoofdt in de Philosophie. Champeaux wierdt in 't jaar 1113 tot bisschop van Chalons verkoren; in welke waardigheit hy naar Straasburg wierdt gezonden, om het geschil tusschen keizer Henrik en paus Calixtus den II te helpen byleggen. Hy stierf in 't jaar 1121, hebbende eenige Philosophische werken, nevens een brief aan paus Innocentius den II, tegen Petrus Abelard nagelaten. *Jongelinus in Purp. S. Bernardi. Henriquez in Menolog. Sammarth. Gall. Visch Bibl. Cisterc.*

CHAMPIER, of CAMPERIUS, anders *Campegius* genaamt, (SYMPHORIANUS) was een vermaard geneesheer en Philosooph in Vrankryk, geboortig van Lyon, alwaar hy in de jaren 1520 en 1535 schepen was, en een Collegium Medicum stichtte. Men heeft vele Philosophische en geneeskundige werken van hem, waar onder merkwaardig zyn deze navolgende: *Speculum Medici Christiani; de instituendo sapientiæ cultu, ac de veris & salutaribus animi ac corporis remediis; περὶ ἀρχῶν, id est, de principiis utriusque Philosophiæ; Symphonia Platonis cum Aristotele; Galeni cum Hippocrate, &c. Vita Arnoldi de Villa Nova; de Claris Medicinæ scriptoribus. Simler. la Croix du Maine. Vauprivas. vander Linden de script. Med.*

CHAMPION wierdt oudtyds een worstelaar genaamt, die met een ander in een tweegevecht tradt, om dus een zekeren strydt te beslissen. Naderhandt wierdt dus in 't byzonder genaamt iemandt, die voor een ander, wiens zwakheit of jonge jaren, of ook andere redenen, hem niet toelieten zich zelf in 't gevecht te begeven, de zaak opnam: want eertyds was men gewoon zekere geschillen, die door den weg van 't gerecht niet konden bygelegt worden, door een tweegevecht te beslissen; hoedanige menigmalen geschiedden, om de schuldt of onschuldt van iemandt te ontdekken; terwyl men geloofde, dat hy, die in zulk een tweegevecht overwonnen wierdt, zekerlyk schuldig was. Doch ridders, en andere heeren van aanzien, onttrokken zich zulk een gevecht met menschen, van de welke zy over roof, diefstal of iets diergelyks, aangeklaagt wierden, maar stelden een ander in hunne plaats. Dus deden ook de geestelyken. Trouwens alle de genen, die van gene crimineele feiten beschuldigt wierden, konden iemandt in hunne plaats stellen. Maar vader-moorders, rovers, en diergelyke, moesten zich zelf in den strydt begeven, ingeval zy anders bekwaam waren om te vechten. De gehuurde kampvechters wierden voor eerloos gehouden. Deze verhuurden zich by voorname heeren, om hen in diergelyke gevallen te dienen, aan welke zy zich door een plegtigen eedt verbonden. Dit ge-

gevecht geschiedde te voet, alleen met een schildt en stok. Het haair was den kampioenen naar de wyze van een krone geschoren. In Engelandt wordt een zeker ridder des konings *Champion* of *Kampvechter* genaamt, die by de kroning des konings een ieder in een tweegevecht uitdaagt, die zou durven ontkennen, dat den nieuw verkoren koning de kroon wettig toekwam. Villani meldt, dat men in 't jaar 1270 besloten heeft, den grave van Anjou en Provence den tytel van *Champion de l'Eglise*, of *voorvechter der kerke*, te geven. *Froissard. Milles. Walsingham. Du Cange Glossar. Latin.*

CHAN. Dus worden dikwils de Tartarische koningen, en Persiaansche gouverneurs genaamt. Zie CHAM. Maar dit is ook de naam van een zeker gasthuis, waar van zich de reizigers en kooplieden in Turkyë, het zy in de steden, het zy ten platten lande, bedienen; diergelyke men anders *Carvanseras* noemt. De Turken, staande naar den roem van mildadigheit, laten diergelyke Chans of Carvanseras zeer prachtig en bekwaam opbouwen. Zommige der zelve hebben zulke ryke inkomsten, dat een ieder daar in voor niet geherbergt wordt. Zy zyn gelyk grote hallen, en met loot bedekt. Zommige zyn zeer lang en breed, die ingeval zy hoger waren, voor de prachtigste gebouwen niet zouden behoeven te wyken. Het ongemak dezer Chans bestaat daar in, dat in de zelve gene vertrekken voor afzonderlyke gezelschappen gevonden worden. Een Chan heeft verscheide schoorstenen, om zich te warmen, en te koken, zonder onderscheidt van personen; en die het gewoel en geroep van zo veelderhande vreemdelingen niet gewent is, kan 'er bezwaarlyk rusten. Deze Chans en die mosqueën zyn doorgaans de beste en duurzaamste gebouwen, die men in Turkyë vindt. *Ricaut de l'Empire Ottom.*

CHANA, of CANA, wierdt oudtys *Coptos* genaamt, en is een oude stadt, gelegen in 't opperste van Egypten, aan de Oostzyde van den Nyl, tusschen de steden Minio en Assuana. Deze stadt was in oude tyden zeer vermaard wegens haren koophandel, aangezien alle de waren, die uit Indië langs de Rode zee gevoert wierden, van daar te lande naar den Nyl wierden gebragt.

CHANAC, of CHANILLAC, (BERTRAND DE) kardinaal, wordt van zommigen niet onderscheiden van *Bertrand de Cosnac.* Hy was geboortig uit 't Limosin, wierdt aartsbisschop van Bourges, patriarch van Jeruzalem, en administrator van 't bisdom Pui, of, gelyk anderen verhalen, van 't bisdom Avranches. Paus Clemens de VII maakte hem in 't jaar 1385 kardinaal. Hy stierf den 20 May 1404 te Avignon. *Bosquet in Gregor.* XI. *Zurita l.* 10. *c.* 13. *Frizon Gall. purp. Sammarth. Gall. Aubery Hist. des Card. Victorell. Onuph. Ughell.*

CHANAC, (WILHELM) bisschop van Parys, maakte zich door zyne zonderlinge bekwaamheden en verdiensten vermaard. Zommigen menen, dat hy uit het geslacht van *Pampadour* geweest is, en den naam van Chanac van zyne moeder, uit 't Limosin geboortig, aangenomen heeft. Paus Benedictus de XII was hem zeer genegen, en gaf hem in 't jaar 1332 het bisdom van Parys. Daar op maakte hy hem in 't jaar 1342 patriarch van Alexandrië, wanneer hy van 't bisdom van Parys ten behoeve van zyns broeders zone, Fulco de Chanac, afstandt deedt. Hy stichtte te Parys het collegie van Chanac, of Pampadour, anders S. Michiël genaamt, en stierf den 3 May 1348. Fulco volgde hem in 't volgende jaar. *Du Brevil. Du Chesne Antiq. de Paris. Sammarth. Gall. Christ.*

CHANAC (WILHELM) een kardinaal, bisschop van Chartres en Mende, was uit 't Limosin, en een neef des voornoemden Wilhelms. Hy wierdt een monnik in de abdy van S. Martiaal te Limoges, en studeerde te Parys in de Philosophie, Godgeleerdheit en het Kanonyke of geestelyke recht. Naderhandt wierdt hy abt te Beze in 't bisdom Langres; daar na te St. Florent aan de Loire, in 't bisdom van Angers, en eindelyk bisschop van Chartres; van waar hy naar Mende in Givaudan verplaatst wierdt. Gregorius de XI gaf hem in 't jaar 1371 den karninaalshoedt. Hy stierf den 30 December 1384 te Avignon. *Onuphr. Ciacon. Frison Gall. Purp. Aubery Hist. des Card.*

CHANAD. Zie CSANAD.

CHANCEUS, CHANCÆUS, (MAURITIUS) was een Karthuizer, geboortig uit Engelandt, moest wegens de Roomsche religie het landt ruimen, en schreef by die gelegenheit eene geschiedenis der genen, die onder koning Henrik den VIII naar zyne gedachten de martelaarskroon ontfangen hadden. Hy stierf in 't jaar 1581.

CHANCELLIER, of CHANCELLER, (GUALTERUS) een Franschman, deedt onder Godefroy van Bouillon een kruistocht, en schreef een tractaat van 't gene door de Christenen in 't jaar 1095 gelukkig in Antiochië was uitgevoert, mitsgaders het ongeluk, dat in 't jaar 1119 deze stadt getroffen hadt. Hy voegt 'er by, dat hy zelf gevangen zynde veel van zyne schranderheit in deze zyne gevangenisse verloren heeft. Men vindt dit werk mede in de verzameling der Oostersche geschiedenissen.

CHANDIEU, (ANTONIUS DE) een Protestantsch Godgeleerde, gesproten uit een adelyk geslacht van Lionnois in Vrankryk. Nog gene 21 jaren oud zynde wierdt hy tot predikant bevestigt, in welke bediening hy 36 jaren lang met veel yver en geleerdheit volhardde. Koning Henrik de IV was hem zeer gunstig, wiens belangen hy ook uit al zyn vermogen voorstondt. Met den Jesuit Franciscus Turrianus en verscheide anderen voerde hy een hevigen pennestrydt, en stierf eindelyk te Geneve, in 't 57 jaar zynes ouderdoms. Hy noemde zich een tydlang *Zamariel*; naderhandt *Sadaël.* Iemandt zyner nakomelingen begaf zich in 't einde der XVII eeuw aan 't hof van Brandenburg; en zyn broeder stierf op zyn landgoedt Chabot in 't landt van Vaux. *Thuan. Hist. lib.* 100. *de Larrey Hist. d'Angleterre l.* II. *p.* 1589.

CHANDOIS (LORDS) in Engelandt. Deze tytel, nadat hy een geruimen tydt scheen vernietigt te zyn, is eindelyk op de familie der *Brydges* of *Bruges* gekomen, zedert *Egidius Brydges van Alicia*, dochter van den in 't jaar 1409 overleden *Johannes Chandois*, geboren is. Van dezen Egidius stamt in de regte linie af de ridder *Johannes Brydges van Coberly*, in Glocestershire, die Lugwarden in Herfortshire, nevens andere goederen der Heren van Chandois, bezat. Koning Henrik de VIII maakte hem tot zyn lyfridder en konnestabel van Sudleycastle; en de koningin Maria verhief hem in 't jaar 1553 tot pair van Engelandt, onder den name van *Lord Chandois van Sudley.* Hy stierf niet lange daarna, nalatende by Elisabeth, dochter van Eduard, Lord Grey van Wilton: 1) *Edmund*, van wien beneden. 2) *Karel Brydges van Wiston*, wiens nakomelingen in de waardigheit van Lords opvolgden. 3) *Antonius.* 4) *Richard.* 5) *Maria*, getrouwt met Henrik Tracy van Alderton. 6) *Catharina*, getrouwt met Eduard, Lord Dudley. Edmund wierdt in 't jaar 1547 in 't leger by Roxborough door den hertog van Somerset tot ridder geslagen, en in 't jaar 1553 tot luitenant van den Towr gemaakt. Na dat hy zyn vader opgevolgt was, diende hy by de belegering van S. Quintyn in Picardië, en zat in 't jaar 1575 mede als rechter over den hertog van Norfolk. Hy was ook ridder van de Kousseband, en liet by Dorothea, dochter van Edmund, Lord Brey, na: 1) *Egidius.* 2) *Wilhelm.* 3) *Eleonora*, gemalin van Georgius Giffard. 4) *Catharina*, gemalin van Willem, Lord Sandes. Egidius, zyn oudste zoon en opvolger, teelde by Francisca, dochter van Eduard, grave van Lincoln, maar twee dochters, *Elisabeth*, gemalin van den ridder Johan Kennida, en *Catharina*, gemalin van Franciscus, Lord Russel van Thornhagh. Hier op erfde de tweede broeder *Willem* de tytels, doch stierf in 't jaar 1602, hebbende by Maria, de dochter van den ridder Owen Hopton, lieutenant van den Towr, vier kinderen geteelt, namentlyk: 1) zynen navolger *Grey Brydges.* 2) *Francisca*, gemalin van den ridder Thomas Smith, en na des zelfs doodt van Thomas, grave van Exeter. 3) N. gemalin van den ridder Thomas Turville. 4) *Beatrix*, gemalin van den ridder Henrik Poole. Grey Brydges wierdt wegens het groot aanzien, dat hy in Glocestershire hadt, en het groot gevolg, waar mede hy gemeenlyk aan 't hof verscheen, doorgaans de koning van Cotswoult genaamt. Hy stierf in Italië in 't jaar 1621, nalatende by Anna, dochter van Ferdinand Stanley, grave van Derby, twee zonen, *Georg* en *Willem*, nevens twee dochteren, van welke de oudste met Jakob, Lord Audley en grave van Castlehaven, trouwde. De oudste zoon *Georg* nam de wapenen voor koning Karel den I op, en verloor in het treffen by Newberry drie paarden onder zyn lyf. Uit aanmerking zyner zonderlinge dapperheit boodt hem de koning de graaflyke waardigheit van Newberry aan, doch hy weigerde de zelve aan te nemen, zo lange als zyne Majesteit nog niet in de geruste bezitting zyner landen was. Hy trouwde eerst Susanna, de dochter van Henrik Montague, grave van Manchester, en teelde by haar: 1) *Margaretha*, gemalin van Willem Brownlow. 2) *Elisabeth*, gemalin van Eduard, Lord Herbert van Cherbury. Daar na trouwde hy met Johanna, de dochter van Johannes, grave van River, die hem insgelyks twee dochters baarde, namentlyk *Lucia* en *Catharina.* De eerste wierdt van een Ier, genaamt Adam Leftus van Refarnum, ten huwelyk genomen. Op deze laatste gemalinne bragt hy Sudley-castle, nevens eenige andere aanzienlyke goederen. Het overige, met den tytel van Lord Chandois, erfde zyn broeder Willem. Hy zelf stierf in 't jaar 1654: doch ook deze stierf zonder mannelyke erfgenamen; en dus verviel de waardigheit van Lord Chandois op de nakomelingen van den voornoemden *Karel Brydges van Wilston.* Deze Karel was schenker van koning Philippus, en nam voor zyn oudsten broeder Edmund het ampt van luitenant van den Towr waar. In deze laatste bediening ontfing hy last, de princesse, naderhandt koningin Elisabeth, te laten doden. Doch hy weigerde dit zonder uitdrukkelyk bevel van koning Philippus en Maria ter uitvoering te brengen; invoegen die order naderhandt herroepen wierdt. Hy liet een zoon na, die de ridder *Egidius Brydges van Wilston-castle* in Herefordshire genaamt wierdt, en *Johannes Brydges* teelde. Deze trouwde Maria, erfdochter van Johannes Pearl van Acconbury, by welke hy een zoon en zes dochteren teelde. De zoon, *Jakob* genaamt, erfde na de doodt van Willem den tytel van Lord Chandois, en teelde by zyne gemalinne Elisabeth, dochter van den ridder Henrik Bernard, twee en twintig kinderen, van welke zeven zeer jong stierven, zonder den doop te ontfangen. Acht wierden volwassen, te weten drie zonen en vyf dochteren. De oudste zoon, *Jakob*, was generaal-betaalmeester der vreemde troupen, en gewan by Maria, eenige dochter van den ridder Thomas Lake van Cannons, zes zonen en twee dochteren, die zamen zeer jong gestorven zyn, tot op *Johannes*, *Henrik* en *Rebecca.* Johannes wierdt geboren in January 1703; Henrik verkoos den geestelyken staat, en trouwde eene nicht van den ridder Robert Atkins, die Lord Chief, baron van de Exchequer, en spreker van 't Hogerhuis geweest was. De derde zoon *Franciscus* was kassier of schatmeester van 't zout-ampt. *Peerage of England* II. *p.* 45.

CHANGCHEU, een grote stadt in 't gewest Fokien, in China, is de hoofdstadt van 't landschap Changchieu, waar in nog negen andere steden gevonden worden. Zy is zo naby de zee gelegen, en wordt dikwils van de zelve bespoelt. In 't Zuiden, alwaar de rivier Chanes voorby stroomt, is een grote en hoge brug, hebbende 36 bogens, vele kostelyke gebouwen en gewelfselen

felen der kooplieden, waar in het zeldzaamfte, dat in China te vinden is, vergadert wordt. De ftadt is wel bewoont, en de inwoonderen zyn zeer vernuftig en arbeidzaam, maar daar by zeer bedrieglyk en welluftig. Rondom de ftadt ftaan vele oranjebomen. Men zegt ook, dat alhier vele kentekenen van 't Chriftendom gevonden zyn, als kruisjes, en diergelyke dingen, nevens een groot ftuk der H. Schrifture in de Latynfche tale, met Gothifche letteren op perkament gefchreven; maar dat het de Chinees, die 'er bezitter van was, weigerde in vreemde handen te laten komen, zeggende zulks een nagelaten rariteit zyner voorvaderen te zyn. *Martinii defcript. China.*

CHANGCHEU, een grote ftadt in het landfchap Nanking, in China gelegen, is de hoofdftadt in 't gebiedt Changcheu, en heeft nog vier andere fteden onder zich, de grondt wordt van de rivier Kiang met nog een kanaal bewatert, en is zeer vruchtbaar. Op den ftenen muur aan den oever ziet men verfcheide koftelyke zegebogen. In de ftadt Gniking, zynde eene der vier fteden, die onder Changcheu behoren, wordt een aarden werk gemaakt, dat van wegen zyn aangename reuk en fmaak, die het aan de Cha of The geeft, zeer geacht is. *Martinii defcr. China.*

CHANGTE is de hoofdftadt van een gebiedt van den zelven name, gelegen in 't landfchap Honan, en heeft zes fteden onder zich, namentlyk Cu, Tangin, Linchang, Lin, Ungan, en Xe. In dit landt worden viffchen gevonden, die fchryen als een kindt, als ze gevangen worden, en middelmatigen krocodillen gelyk zyn. Het vet dezer viffchen, als het eens begint te branden, kan niet weder uitgeblufcht worden. *Martinii defcript. China.*

CHANGTE is de hoofdftadt van een zeker landftreek in Huquam, gelegen in China, en heeft drie fteden onder zich, namentlyk Taoyven, Lungyang, en Ivenkiang. Dit kleine landfchap overtreft alle de anderein vruchtbaarheit. Men vindt hier eene menigte van azuurftenen, en een zeker foort van manna. *Martinii China.*

CHANGXA is de hoofdftadt van een gebiedt, ook *Changxa* genaamt, gelegen in Huquang, een geweft in China. De ftadt zelf is zeer groot, en heeft tien andere fteden onder zich, onder welke zyn Siangin, Ninghiang, enz. Deze landftreek is zeer vruchtbaar, en heeft een overvloedt van alle nodige onderhoudt, voornamentlyk van ryft, want de grondt van verfcheide meiren en rivieren bewatert wordt. Voorts gebruiken de inwoners verfcheide werktuigen, om het water te brengen op plaatfen, alwaar men gebrek heeft. Niet verre van Changxa is de berg Jumo, vermaard wegens de menigte van talkftenen. Niet verre van de ftadt Siangin, is de rivier Mieto, vermaard wegens het Tounufeeft. Deze Tounu was gouverneur over dit landfchap, en wierdt van alle de inwoonderen zeer bemint; maar ziende zich van zommige verraders vervolgt, fprong hy in de rivier Mieto. Hem ter eere worden jaarlyks opentlyke fpelen, water-gevechten, gafteryen, en andere plegtigheden, door gansch China gehouden. *Martinii China.*

CHANGY, (PETRUS DE) ridder, leefde in de XVI eeuw, en droeg de wapenen in zyne jonge jaren. Midden in den oorlog vertaalde hy zes boeken van *Plinius* in de Franfche tale; ook vertaalde hy de Latynfche werken van *Ludovicus Vives*, voor opfchrift voerende: „ Onderwyzing der Chriftelyke vrouwe, zo „ in hare kindsheit, huwelyk en weduwftaat. En van de plig„ ten eenes getrouwden mans". Dit droeg hy zyne dochter Margaretha op, Hy was meer dan zeftig jaren oud, wanneer hy deze overzetting onder handen nam, en was daarenboven zeer door de jigt gekwelt. Zyne zonen waren ook mannen van ftudie. *Bayle Dict. Crit.*

CHANO. Zie CANO.

CHANONRY, eene ftadt in Schotlandt, in 't graaffchap Rofs, met een bifdom, behorende onder S. Andrews, niet verre van de zeeëngte Murray-Firth gelegen. Het is de befte ftadt van 't graaffchap, en wordt ook *Charry*, in 't Latyn *Chanoricum*, genoemt.

CHANOUSKI *van Langendorp*, eene oude adelyke, en althans vryheerlyke familie, anders *Chanavski Dlahevski van Langendorp* genaamt. De hoofdftam was van eenen *Langendorp*, die gezegt wordt met den eerften hertog in Bohemen gekomen te zyn. *Jesko van Langendorp* was in 't jaar 1159 by de verovering der ftadt Milanen. *Alexius van Langendorp* noemde zich allereerft in 't jaar 1462 ridder van Chanovitz. Hy was de vader van *Wolfgang Chanovski Dlauhevski van Langendorp*. Zyn zoon *Adam*, heer in Rabi en Bujeditz, leefde omtrent 100 jaren, en teelde *Henrik*. Deze bragt de ridderlyke waardigheit van Smolotel op zyn geflacht, en was keizerlyke Raadt, en byzitter des groten landgerichts van Bohemen. Van zyne twee neven is *Johan Henrik*, here in Rabi, ftadhouder, onderkamerheer in Bohemen, en *Adam Maximiliaan*, heer in Smolotel, keizerlyke Raadt, kamerheer, hof-leen-en kamer-gerichts byzitter, en vicekamerheer in Bohemen geworden. Beide hebben hun geflacht voortgeplant. *Adam* en *Albert* begaven zich in de focieteit der Jefuiten. *Albert*, wiens leven door P. Johan Tanner befchreven is, ftierf in 't jaar 1645. In den dertigjarigen oorlog diende *Frederik Lodewyk Chanovski van Langendorp* den koning in Zweden, en naderhandt den koning van Vrankryk, als generaal, en was in 't jaar 1645 kommandant van Freyburg; doch wierdt genoodzaakt deze vefting na een dappere tegenweer voor de keizerlyken in te ruimen. *Frankenftein Theatr. Geneal. Hift. Balbini Tab. ftemmat. P. II. Puffendorf. Seiffert.*

CHANTECLER (KAREL) was geboortig van Moulins in 't landt van Bourbon, en leefde onder de regeering van koning François den I. Hy was aan 't hof der prinfen van Bourbon opgevoed, en hadt zich daar door een ongemene befchaafdheit en wellevendheit verworven. Hier by hadt hy een zonderlinge wetenfchap en vele verdienften. Wanneer François de I in 't jaar 1526 uit Spanje kwam, wierdt Chantecler gelaft, van wegens het landfchap Auvergne dien prins te verwellekomen. Dit dede hy zo fraai, dat hem de koning van zyne gunft verzekerde, en hem tot luitenant generaal van Touraine verklaarde. In 't jaar 1541 maakte hy hem tot lidt van 't Parlement van Parys; in welke bedieningen Chantecler zich loffelyk gedroeg. Hy liet twee zonen na, *Pieter* en *Karel*, beide Raadsheeren van 't Parlement te Parys.

CHANTELOU (CLAUDIUS) leefde in 't midden der XVII eeuw, en was zeer ervaren in de kerkelyke gefchiedeniffen en geflachtregifters. In 't jaar 1662 liet hy te Parys de Homilien van S. *Bernard* met aanmerkingen drukken, nevens het leven van den H. *Malachias*. Zyn voornemen was, alle de werken van den oudvader Bernardus in 't licht te geven, die hy naar verfcheide handfchriften overzien hadde, gelyk vader Mabillon in zyne voorreden voor de werken van dien Heilig getuigt. Hy ftierf fchielyk te Parys in 't jaar 1664, oud zynde 47 jaren. Hy zoude een der vermaardfte mannen van zynen tydt geweeft zyn, indien 't hem hadt mogen gebeuren langer te leven. *Menagiana Tom. II. p.* 267.

CHANTELOU (ROLAND FREARD) was geboortig van Kameryk, en gaf een werk uit van de volmaaktheit der fchilderkunft, dat zeer geprezen wordt.

CHANTELOUP (NICOLAUS) was een Karmeliet, geboortig uit Engelandt, en leefde in 't midden der XV eeuw. Hy voegde by zyn aanzienlyk geflacht een zonderlinge Godvrucht, en maakte zich daarenboven door verfcheide fchriften vermaard.

CHANTEREAU-LE-FEBURE, (LODEWYK) koninklyke Raadt en opperfchatmeefter van Vrankryk in de generaliteit te Soiffons, was de zoon van Francifcus, koninklyke geheimfchryver, en wierdt geboren te Parys den 12 September 1588. Hy was zeer ervaren in geeftelyke en wereldlyke Rechten, gefchiedenis, ftaatkunde, en talen; daarenboven bekwaam tot gewigtige verrichtingen. In 't byzonder pryft men in hem de liefde der waarheit, waar door hy, gelyk ook door andere loffelyke bekwaamheden, een ieders liefde en hoogachting tot zich trok; voornamentlyk verworf hy de gunft des konings, en van 't gansche hof; invoegen hy van Lodewyk den XIII tot intendant der veftingen van Picardië, naderhandt over de tollen, verder over de inkomftem van 't vorftendom Sedan, en eindelyk over de finantien der hertogdommen Luxemburg en Bar aangeftelt wierdt. Deze bediening een geruimen tydt bekleed hebbende, fchreef hy *Memoires Hiftoriques des maifons de Lorraine & de Bar*, waar van het eerfte deel maar in 't licht gekomen is, en de twee andere nog verwacht worden. Hy fchreef ook eene Hiftorie der koningen van Vrankryk, en der doorluchte huizen. Hy was zeer gelukkig in 't vervullen van 't gene by andere fchryveren onvolmaakt was. Zyn huis was een verzamelplaats der geleerden, die ieder donderdag aldaar vergaderden. Onder andere fchriften heeft hy ook een werk in 't licht gegeven, waar in hy onderzoekt, of de landen tuffchen de Maze en den Rhyn gelegen tot het Duitfche ryk behoren; en nog een ander, onder den name van *l'Ouvrier*. Hy ftierf den 2 July 1658, wanneer zyn geleerde zoon PETRUS zyns vaders nagelaten werk van de lenen in 't licht gaf. Men vondt daarenboven na zyne doodt een antwoordt op de *Vindiciæ Hifpanicæ* van Chifflet; een werk van de Salifche wet; van de oude gewoontens van Vrankryk; van de krygskunde der oude Duitfchers; nevens eenige ftukken rakende de tydrekening.

CHANTEREAU, (LODEWYK) een Auguftyner monnik, was biffchop van Mâcon, en leefde in 't begin der XV eeuw. Koning Lodewyk, kennende zyne bekwaamheit in de kennis der Godgeleerdheit, benoemde hem tot zyn biechtvader. Francifcus de I gaf hem in 't jaar 1529 het bifdom van Mâcon. Hy ftierf twee jaren daar na.

CHANTILLY is een vlek met een oud en fraai kafteel, acht mylen van Parys, en twee van Senlis, en dus in Ifle de France. De vermakelyke tuinen en waterleidingen maken het tot een koninklyk lufthuis. Het behoort een prins van den bloede, die althans de prins van Condé is.

CHANTRE (EGIDIUS LE) was geboortig uit Vrankryk, doch niet van een geeftelyken ftaat, gelyk zommigen willen, maar van een wereldlyken. Men noemde hem nevens zeker Karmeliter monnik uit Duitfchlandt, genaamt Willem van Hilderniffen, den Euangelift van eene fecte, die in 't jaar 1412 in Picardië ontftondt: de aanhangers dezer fecte wierden *Homines intelligentiæ*, of *intelligentes* genaamt. Voorts zeide le Chantre, dat hy de Heilandt der menfchen was, en dat de gelovigen door hem den Heere Chriftus zouden zien, gelyk ze door Chriftus Godt den Vader zagen. Ook leerde hy, dat de Satan nevens alle verdoemden te zyner tydt de zaligheit zouden deelachtig worden. Hy noemde de welluften der liefde een voorfmaak des eeuwigen levens. De meefte kerkelyke plegtigheden noemde hy nodeloze dingen. De tydt des ouden Teftaments zeide hy dat van Godt den Vader hadt afgehangen, gelykerwyze het Nieuwe Teftament van Godt den Zone; en nu was 'er een tydt des H. Geefts te verwachten, wanneer de menfchen in een volkomen vryheit ftonden geftelt te worden. De handelingen der menfchen noemde hy onverfchillig, en door welke niemandt zalig of veroordeelt zoude worden, aangezien Chriftus voor alle menfchen zonder onderfcheidt volkomentlyk betaalt hadde; enz. Deze dwaalgeeften kregen binnen korten tydt een groten aanhang, doch wierden ook haaft wederom gedempt. Wat le Chantre wedervaren zy, is onzeker; maar Hilderniffen wierdt genoodzaakt zyne dwalingen op alle die plaatfen, alwaar hy de zelve verbreid hadde, als te Bruffel, Kameryk, S. Quintyn, en elders, opentlyk

lyk te herroepen. *Mezeray Hist. de France, Tom.* II. *p.* 875.

CHANTRE, (PETRUS LE) of CANTOR, Doctor van de Universiteit, en zanger van de kerke van Parys, is in grote achting geweest in de XII eeuw. Hy schreef eene uitlegging over de *twaalf kleine Propheten*; een slag van een *Theologisch Woorden-boek*, en andere verhandelingen. Dewyl hy echter de eenzaamheit beminde, zonderde hy zich ganschelyk van de wereldt af, begaf zich in de abdy van Long-Pont, tusschen Compeigne en Soissons, en stierf omtrent den jare 1197. *Ant. Muldrac. hist. Abb. Long. Gesner. in Bibl. du Brueil Antiq. de Paris.*

CHANUT, (PETRUS) een Fransch staatsbediende, wierdt den 22 February 1601 geboren, en besteedde zyne jonge jaren tot de Philosophie, Rechtsgeleerdheit en wiskunst. In de Latynsche, Grieksche en Hebreeusche talen oeffende hy zich dermaten, dat hy ze gemakkelyk spreken kon. Daar op bezocht hy vreemde landen, en leerde al reizende de Italiaansche, Spaansche, Engelsche en Zweedsche talen. In 't einde van 't jaar 1645 wierdt hy als Resident naar 't Zweedsche hof gezonden, en wist de belangen van zyn koning in den tydt van den Westphaalschen vrede zo wel waar te nemen, dat hem de koning in 't jaar 1649 den tytel van Ambassadeur gaf. Daar op was hy in de jaren 1651 en 1653, wanneer te Lubek over den vrede tusschen Zweden en Polen gehandelt wierdt, van wegens de krone Vrankryk mediateur. In 't jaar 1652 hielp hy de binnenlandsche beroertens in Vrankryk stillen. In 't jaar 1654 was hy als Fransch Ambassadeur in Hollandt. Tot welke verrichtingen hy verder gebruikt, en wanneer hy gestorven is, vindt men niet aangetekent. Hy bezat eenige goederen in Auvergne. Zyne huisvrouw was by hem in Zweden, en zyn zoon was abt te Issoire. Men spreekt veel van zyne zonderlinge hoedanigheden; dies koning Lodewyk de XIII hem op zekeren tydt gehoor gevende, zeide, nooit een man beter te hebben horen spreken. De kardinaal Richelieu hadt drie personen te boek gestelt, die hy oordeelde bekwaam te zyn den staat dienst te doen. Onder deze was Chanut de eerste. De kardinaal Mazarini was hem uitnemend genegen, en boodt hem een der aanzienlykste eerampten aan, doch hy verschoonde zich wegens zyne ligchaams zwakheit. De kancelier Seguier zeide van hem, dat hy nooit iemandt hadt gekent, die meer gelegenheit hebbende zich en de zynen te verryken, minder gebruik daar van gemaakt hadt, zich vergenoegende met den lof van oprechtelyk zyne bedieningen te hebben bekleed. Christina, koningin van Zweden, openbaarde hem allereerst haar voornemen van het nederleggen der krone; gevende hem by alle gelegenheit blyken van hare achting en genegenheit. De Zweedsche ryks-kancelier Oxenstiern zeide van hem, dat hy al te veel oprechtigheit bezat voor een hoveling. Van zyne ongemeene bezadigdheit wordt het volgende voorbeeldt verhaalt. Wanneer hy op zekeren tydt eenige dagen achter een aan het opstellen van zaken van aangelegenheit hadt gearbeid, en de zelve 's avonds ten 10 uuren, omtrent 6 of 7 uuren voor 't afgaan van de post, zynen geheimschryver overgegeven, om ze te verzeegelen, zo gebeurde het, dat de secretaris zyn waschkaars al te na by het pacquet zettende, alle de schriften door de vlam verteert wierden. Chanut, zulks horende, zeide met veel zachtmoedigheit: *Men zal nieuwe brieven moeten opstellen*; gelyk hy op staande voet deedt, en wetende den inhoudt van de verbrande papieren, stelde hy nog voor het afgaan van de post alles weder op. Zyne gedenkstukken nopens zyne Zweedsche en Poolsche verrichtingen zyn door P. Linage de Vauciennes te Keulen in 't jaar 1677 in 3 stukken uitgegeven. *Puffend. de reb. Suec.*

CHANUT, (MARTIALIS) een zoon des voornoemden, en van Margaretha Clerselier, was abt van Issoire, almoesenier der koninginne moeder, Anna van Oostenryk, en visiteur generaal der Karmeliten in Vrankryk; welke bediening hy meer dan 30 jaren met lof bekleed heeft. Hy stierf den 13 November 1695, nalatende verscheide werken, waar onder het leven van *S. Theresia*, en de overzetting van 't Concilie van Trente geroemt worden.

CHAOCHING is eene grote stadt in Quantung, eene landstreek in China, en de hoofdstadt van tien andere steden. De huizen zyn 'er zeer prachtig, van de minste tot de meeste. Men ziet 'er een toren van porcellein, gelyk die te Nanking. De stadt is rondom met fraaie bomen bezet. Men vindt daar omtrent eene grote menigte van wilde en tamme paauwen, die in andere gewesten van China zeldzaam zyn. Hier is een rivier, waar in een soort van visschen gevonden wordt, die men zwemmende koejen noemt. Deze komen zomwylen op 't landt, en stryden met de andere koejen; maar een tydlang buiten het water geweest zynde worden hare horens week, waar door ze genoodzaakt worden, zich weder in de rivier te begeven, wanneer de horens weder hard worden. Hier groeit ook eene menigte van adelaar-en rozenhout, dat de Portugezen tot hun huisraadt gebruiken. Naby de stadt Singhing is een zee, by de inwoonderen *Dragons* genaamt; want men zegt, dat, zo dra maar een steentje daar in geworpen wordt, zulk een vervaarlyk gebulder ontstaat, als of het donderde; en dat de wolken aanstonts daar op betrekken en regenen. Naby Teking, een der voornoemde tien steden, legt de berg Chaoleang, dragende zeer grote bomen, die wegens hunne hardigheit en zwaarte yzerbomen genaamt worden. *Martinii Descript. China.*

CHAOUL, of CHAUL, is een zeestadt, gelegen op de kust van Malabar, op een halfeilandt, onder 't koninkryk Dekan, en op de grenzen van 't koninkryk Guzarate, en het gebiedt van den Groten Mogol, zes en twintig mylen van Suratte, bezuiden de kust van Goa. De gelegenheit der plaatse is zeer voordeelig; want aan de Westzyde heeft ze de zee, die de muren bespoelt; in 't Zuiden is een diepe rivier, voerende grote schepen tot naby de vesting. Aan de landzyde is ze met verscheide sterktens voorzien, en daar door voor een verrassing beveiligt. Het kasteel wordt *Il Morro* genaamt, de straten zyn fraai en breed, maar niet zeer bewoont. De Portugeesche natie heeft 'er kerken en kloosters, welker inkomsten, eertyds zeer ryk, althans veel vermindert zyn. De gouverneur der stadt staat onmiddelyk onder den koning van Portugal, en kan alleen door hem te huis ontboden worden. Andere bedienden staan onder den onderkoning, die zyn verblyf te Goa houdt, en telkens na verloop van drie jaren verandert wordt. Dit gezag zet de gouverneurs van Chaoul in staat, om gewigtige dingen te ondernemen, wegens de langdurigheit hunner bediening. Zo ze van heerschzucht en gierigheit bezeten worden, kunnen ze zich tot tyrannen opwerpen.

CHAOUL, of OUD-CHAOUL, moet van de voornoemde stadt onderscheiden worden. Zy is ook veel groter in haren omtrek, hoewel niet zo regelmatig gebouwt, noch zo wel versterkt. De inwoners zyn meerendeels afgodendienaars, of Muhammedanen. Hoewel de stadt omtrent twee mylen van zee gelegen is, is ze niet te min zeer bekwaam tot den koophandel terwyl den inwoonderen alles langs twee rivieren, die de stadt bespoelen, en 't landt vruchtbaar maken, toegevoert wordt. De koopluiden van dit Oud-Chaoul zyn zeer ryk, en leven in een grote pracht.

CHAPEAUVILLE (JOHANNES) was kanunnik en aartsdeken van Luik, grootvikaris van den bisschop, en doctor van Loven. Hy schreef een werk, *De prima & vera origine festivitatis S. S. corporis & sanguinis Domini*. Ook gaf hy in drie stukken alle de schryvers van de geschiedenisse der bisschoppen van Luik in 't licht. Hy stierf den 10 Juny 1617. *Andr. Bibl. Belg. Mir. de script. sec.* XVII.

CHAPELAIN (JOHANNES) was geboortig van Parys, een zoon en kleinzoon van een notaris, en leefde onder 't Ministerschap der kardinalen Richelieu en Mazarin, met den grootsten lof der dichtkunde; invoegen van hem getuigt wordt, dat de zanggodinnen in hem wedergevonden hadden 't gene ze in Malherbe hadden verloren. Balzac pryst hem ook dikwils in zyne brieven; en hy zou zyne achting behouden hebben, ingeval hy zich hadt vergenoegt met het maken van het vermaarde lofdicht op den kardinaal, dat als een meesterstuk wordt aangemerkt. Maar wanneer hy, verzocht zynde de geschiedenisse van de maagdt van Orleans, zo beroemt wegens hare voorzegging, te beschryven, openbaarde hy zyne ongelukkige dichtader: want na dertig jaren wachtens kwam 'er iets van hem voor den dag, dat niemands goedkeuring verdiende. Dit bewoog den here Mommor, koninklyken requestmeester, dit puntdicht op Chapelain te schryven:

> *Illa Capellani dudum expectata puella*
> *Post tanta in lucem tempora prodit anus.*

Waar van de zin deze is:

> *De dichter Chapelain herschept een jeugdig lyf*
> *Na dertig jaren tyds in een verrimpelt wyf.*

Hy was een lidt van de Fransche akademie, en genoot een jaarlyks pensioen van den koning. De heer de S. Pavin heeft zyn voornoemde werk nopens de maagdt van Orleans verdedigt. Hy stierf den 21 February 1674.

CHAPELETS worden by de Turken zekere rozenkranssen genaamt, zynde snoeren met stenen bezet, die zy of aan de handen of aan de gordels dragen, om dus hunne gebeden op te zeggen. Ieder snoer heeft driemaal 33 stenen, en dus zamen 99, waar by een grote steen gevoegt wordt, om het hondert getal vol te maken. By ieder steen van de eerste 33 zeggen zy deze woorden: *Soubhan Lallah*, dat is, *Godt is pryswaardig*; by de 33 volgende: *Elhambd Lallah*, dat is: *Eere zy Godt*; en by de 33 laatste: *Allah Ekber*, dat is, *Godt is groot*. Men meent, dat deze Turksche rozenkranssen van de zo genaamde *Meah Berachot* of hondert zegen-en lofspreuken der Joden haren oorsprong hebben. *Dandini Voyage du mont Libanon c.* 11. *Simon remarq. sur le Voyage du P. Dandini.*

CHAPELLE, (CLAUDIUS EMANUEL LOUILLIER) aldus bygenaamt van zyne geboorteplaats Chapelle, tusschen Parys en St. Denys, was de natuurlyke zoon van François Louillier, rekenmeester. Zyn vader droeg eene grote zorge voor zyne opvoeding, en beschikte hem de bekwaamste meesters. Hy studeerde onder den vermaarden Gassendus in de Philosophie, doch in Chapelle blonk boven al een dichtkundige geest uit; invoegen de beruchte Moliere met hem menigmalen raadpleegde; en mannen van den eersten rang hem hunne achting toedroegen. Zyne werken zyn zamen herdrukt te Amsterdam in 't jaar 1708.

CHAPELLE (PETRUS DE LA) wierdt om zyne verdiensten op den bisschoplyken stoel van Carcassone, en naderhandt op dien van Toulouse verheven. Paus Clemens de V maakte hem kardinaal den 5 December des jaars 1305, en gaf hem het bisdom van Palestrina. Hy stierf in den jare 1312. *Bern. Guido in Clem.* V. *Catel hist. de Lang. Auberi hist. des Card.*

CHAPELLE. (LA) Zie CAPELLE. (LA)

CHAPERON was een soort van een muts, die de mannen in Vrankryk, ten tyde der koningen van den eersten en tweden stam, tot op koning Karel den V, die van den derden stam was, plagten te dragen. Althans gebruiken ze de doctoren en bac-

baccalaureussen in 't voornoemde koninkryk, doch wordt niet op 't hoofdt, maar op de schouder gedragen, en is van verscheide kleuren, naar de verscheidenheit der faculteiten.

CHAPERONS wierdt eene zekere factie onder de regeering van koning Johannes van Vrankryk in 't jaar 1358 genaamt, om dat ze een soort van mutzen half rood en half blauw, droegen. In 't jaar 1413 wierp zich onder de regeering van Karel den VI wederom een diergelyke factie op. Deze droegen witte mutzen, diergelyk een ze den hertog van Guienne toezonden. Johannes van Trojes, een heelmeester, was de belhamel, en hadt de stoutheit van den koning zelf een aan te bieden, wanneer de zelve naar de kerk van Nôtre-Dame ging. *Mezerai Abreg. Chron.*

CHAPPARS, of CAPPARS, worden by de Persianen genaamt die van den koning tot gouverneurs der byzondere gewesten, en door deze wederom aan den koning gezonden worden. De stalmeester des konings of des gouverneurs geeft hen een paardt tot deze boodschap, en zendt iemandt mede, die het paardt wederom brengt. Wanneer ze onderweeg een ruiter aantreffen, mogen zy hem het paardt afdwingen; invoegen de ruiter of te voet moet gaan, of iemandt mede zenden, om het paardt weder te halen, ingeval het de bode missen kan. Deze gewoonte was ook eertyds in Turkyë, tot op de regeering van Sultan Amurath. Deze vernemende, dat die genen, die op deze wyze van hunne paarden berooft wierden, zich niet onthielden hem te vloeken, liet een zeker getal van posthuizen met zes of acht rypaarden voorzien, en op 's lands kosten onderhouden. *Tavernier Perf. Reizen.*

CHAPUIS (CLAUDIUS) was kamerjonker van koning François den I, en bewaarder der koninklyke bibliotheek. Hy schreef verscheide werken in rym, onder anderen een gedicht van de vlucht van Karel den V voor François den I, onder den name van: *l'Aigle qui fait la poule devant le cocq*, dat is: *de arendt, die als een hen vlucht voor den haan.*

CHAPUIS (GABRIEL) of *Capusius*, geboortig van Amboise, leefde in 't jaar 1584, was zeer ervaren in de talen, en zette verscheide Latynsche, Italiaansche en Spaansche werken in 't Fransch over. Ook stelde hy zelf verscheide stukken op, en maakte zich door zyne schriften vermaard.

CHAPUZEAU, (SAMUEL) of CHAPPUZEAU, was leermeester van den prins van Oranje, naderhandt koning Willem de III van Engelandt. Daar na was hy pagen-hofmeester by den hertog Georg Willem van Brunswyk-Luneburg, welke bediening hy ook tot het einde van zyn leven bekleed heeft, stervende den 31 Augustus 1701 te Zelle, na dat hy 3 dagen voor zyne doodt een fraai sonnet gemaakt hadde, waar in hy klaagde, dat hy oud, arm en blind was. Zyne dichtkundige schriften; de geschiedenisse van Europa, een verhaal van Savoje, enz. gaf hy in de Fransche tale in 't licht. Voornamentlyk schreef hy een groot Historisch, Geographisch, Chronologisch en Philologisch Woordenboek, handelende daar in meest van Duitschlandt en de Noordsche gewesten; doch het zelve heeft nooit het licht gezien; en hy klaagt zeer, dat hem Lodewyk Moreri het beste daar uit ontfutselt heeft. Hy heeft ook de reisbeschryving van *Tavernier* eerst in order gebragt, en in de Fransche tale in 't licht gegeven, doch is daar over door Jurieu aangetast.

CHARACONDIUS, (GREGORIUS) toegenaamt *de Zwarte*, was een Hungaar, en leefde in 't jaar 1570. Hy gaf voor, dat hem Godt gezonden hadt om Hungarië van de slaverny der Duitschers te verlossen. Doch hy heeft zyne bedriegeryen met de doodt geboet. *Spondan. A. C.* 1572. 11. 24.

CHARADG, of CHARAG, wordt in Turkyë zeker hoofdgeldt genaamt, hoedanig de Christenen en Joden den groten Sultan betalen moeten, zo dra als ze negen, of, gelyk anderen willen, zestien jaren bereikt hebben. De vrouwen en geestelyken onder de Christenen, en de Rabbynen der Joden zyn 'er vry van, mitgaders die Christenen, die men aldaar *Franguis*, dat is *Franken*, noemt. Joden, die onder Christen vorsten geboren zyn, en zich in Turkyë onthouden, zyn ook vry van dat hoofdgeldt. Gemeenlyk betaalt ieder persoon een Fransche pistool, of zomwylen vier kronen. Christenen, die in Turkyë komen om koophandel te dryven, moeten die somme in de eerste stadt, daar ze aankomen, betalen. De vreemde Grieken en Muscoviters betalen 350 aspers, de Armeniers, komende uit Persië, Armenië, Mingrelië, en van elders, zyn maar op 300 geschat; en aangezien der Turken jaren elf dagen korter zyn dan de jaren der Christenen, zo eischen zy ieder 33 jaar dubbeld hoofdgeldt. *Ricaut de l'Empir Ottom.*

CHARAX *van Pergamo* was een Heidensch priester en Philosooph, wiens leeftydt onzeker is; doch het schynt, dat hy al eenigen tydt na Nero geleeft heeft, van wiens opvolgers hy gewag maakt. Hy schreef eene geschiedenis van Griekenlandt in 40 boeken, gelyk Suidas meldt. Een ander CHARAX was een letterkundige. Sappho hadt ook een broeder van dien name, die op Rhodope verlieft was. De stadt CHARAX is naderhandt *Antiochië* genaamt. *Herodot. l.* II. *Vossius de Hist. Græc. l.* III. *Meursii Bibl. Græc.*

CHARBONNIERE, of, *il Forte Carbonniera*, is eene vesting op de grenzen van 't eigentlyk genaamde hertogdom Savoje, en gelegen in 't graafschap Maurienne, tusschen Montmelian en Moutiers en Tarantaise, aan de rivier Arc.

CHARCAN. Zie ARCAN.

CHARCAS, of LOS CHARCAS, is eene der drie Spaansche Audientien in Peru, gelegen in Zuid-America, en strekt zich van de Audiencia Lima tot aan Potosi uit. Men vindt 'er heerlyke zilver-mynen.

CHARDE, een Engelsch vlek, gelegen in 't graafschap Somerset, op de grenzen van 't graafschap Dorcester, omtrent zeven mylen van de stadt Dorcester gelegen.

CHARENTE, in 't Latyn *Caranthonus*, eene rivier in Vrankryk, ontspringende te Cherenoc, een dorp gelegen op de grenzen van 't Limosin en Angoumois, en lopende voorby Sivray, Rufec, Angoulême, Vibrac, Jarnac en Cognac in Angoumois, in welk landschap zy de rivieren Argens, Sonne, Tardovere, Boveme en Nay inneemt, en voorts in Xaintonge en by Taillebourg, Xaintes, Tounnay, Charente en Rochefort voorby loopt. In dit laatste landschap wordt ze met de rivieren Chalandre, Sougne, Boutonne, enz. vermengt, en valt tusschen Soubize en Port-Lupin, tegen over het eilandt Oleron, in de zee. *Masson flum. Gall.*

CHARENTON, *Carentonium*, is de naam van verscheide plaatsen in Vrankryk, van welke de voornaamste eene myle van Parys aan de Marne gelegen is, omtrent die landstreek, alwaar deze rivier zich met de Seine vereenigt. Het is een groot en bemuurt vlek, alwaar de Gereformeerden eene kerk hadden, maar die in 't jaar 1685 geslecht is. Andreas du Chesne meent, dat Charenton zeer oud is, willende uit de overblyfselen aantonen, dat het eertyds eene vesting is geweest.

CHARES was een der vermaardste Joden van de stadt Gamala. Hy wierdt nevens zekeren Joseph tot hoofdman verkoren, wanneer de stadt door Vespasianus belegert was, en verdedigde de plaats met de grootste dapperheit, zo lang als hy gezond en sterk was. In eene ziekte vallende moest hy gedogen, dat de Romeinen de stadt veroverden, en stierf van schrik, zo dra als hy hoorde, dat de vyanden binnen de wallen waren. *Joseph Joodsche Oorl.* IV. 3.

CHARES *van Paros* heeft een Geographisch werk geschreven, waar van Aristoteles, *Polit.* I, 11, gewaagt. Ook hebben verscheide Archontes en veldheren der Grieken dezen naam gehad; onder welke voornamentlyk een bekend is, die alles pleeg te beloven; van waar het spreekwoordt gesproten is: *Charetis pollicitationes*, dat is: *Het zyn beloften van Chares.* Als veldoverste der Atheniënzen bevrydde hy de Bhliasiërs van de belegering der Achajers. *Meursii Bibl. Græc. Suidas. Erasmus in Adag.*

CHARES, geboortig uit Lydië, was een vermaard beeldhouwer, die deze kunst van Lysippus geleert hadt. Hy wordt voor den maker van 't zevende wereldwonder, namentlyk de Colossus te Rhodus, gehouden. *Plin. lib.* 34. *cap.* 7.

CHARES, geboortig van Mytilene, schreef een boek van de daden des groten Alexanders. Athenæus, Gellius en Plutarchus maken gewag van hem. Deze laatste noemt hem *ἰσάγγελος*, *Isangelos*, dat is, een man als een engel.

CHARIA, of *Hagios Hadrianos*, wierdt oudtyds *Mycene* genaamt, en is eene stadt in Morea, in 't landschap Zacania, gelegen tusschen Corinthus en Napoli di Romania, zeven mylen van de eerste, en vyf van de andere stadt.

CHARIBERT, *Cherebert*, *Caribert*, of *Aribert*, koning van Vrankryk, volgde zynen vader Clotarius den I in 't jaar 561, en verstiet zyne gemalin Ingoberge, of Nigebride, die hy by 't leven van zyn vader getrouwt hadt, en nam Meroflede, en naderhandt Marcovefe, ten huwelyk. Deze waren zusters, en dochteren van een wollekammer. Niet lange daar na trouwde hy ook Theodogile, zynde een dochter van een herder; en dus hadt hy drie wyven tevens. Dit bewoog S. Germanus, bisschop van Parys, hem van 't H. Avondmaal te weren. Hy stierf in Xaintonge op zyn slot Blaye, aan de Garonne gelegen, den 7 May 570, nadat hy 9 jaren geregeert hadde, nalatende by zyne eerste gemalin een dochter, genaamt *Editberge*, of *Berthe*, naderhandt gemalin van Ethelbert, koning van Kent, die door haar tot het Christelyk gelove bekeert wierdt, en twee natuurlyke dochters, *Berthostede* en *Chrodielde*, welke beide nonnen wierden. Alzo hy gene mannelyke erfgenamen naliet, deelden zyne broeders, Chilperik, Sigebert en Guntram, zyne landen onder zich. *Gregor. Turonens. l.* IV. *c.* 26. 33. 39. *& de Mirac. Martini l.* I. *c.* 29. *Aimon. Sigebert. Venant. Fortunat. l.* VI. *c.* 4.

CHARIBERT, koning van Aquitanië, zoon van Clotarius den II, koning van Vrankryk, poogde in 't jaar 628, na de doodt van zyn vader, te vergeefs door toedoen zyner moeder broeder Brunulfus, den troon te beklimmen. Doch zyn oudste broeder Dagobert de I gaf hem ten erfdeel Xaintonge, Perigord, Agenois, Toulouzain, nevens het derde deel van gansch Aquitanië. Hy verkoos Toulouze tot zyn setel, doch stierf kort daarna in 't jaar 630, of 631, nalatende zynen zogeling Chilperik, die gezegt wordt van Dagobert gedood te zyn. *Fredegar. c.* 56. *Aimon l.* IV. *c.* 17. *Valesius tom.* III. *p.* 81. 95. 102. *Daniel T.* I. *col.* 308. 309.

CHARICLEA, de dochter van Hydaspes, koning van Morenlandt, was zeer wit, wanneer ze geboren wierdt, om dat hare moeder van haar zwanger gaande dikwils een witte schildery aangezien hadt. Doch deze verwe in dat landt zeer zeldzaam zynde, vreesde de koningin, haar echtgenoot mogt eenigen argwaan tegen haar opvatten. Doch deze vreze verdween, zo dra ze op den arm van het kindt een zeker vlek ontdekte, die de gedaante van ebbenhout hebbende in de koninklyke familie erflyk was. *Heliod. l.* 10.

CHARICLES was een vermaard geneesheer, en leefde ten tyde van den keizer Tiberius, dien hy menigmalen nopens de bewaring of herstelling zyner gezondheit raadt gaf, hoewel hy zyn lyfarts niet was. Komende aan het hof van dien prins om zyne eigene belangen, vondt hy den zelven zeer zwak, en tot het bedt naderende, voelde des zelfs pols, en zeide tot de om-

omstanders, dat de krachten zeer verminderden, en dat Tiberius den derden dag niet halen zou. *Tacit. Annal. l.* V. *c.* 50.

CHARICLO, de dochter van Apollo, en gemalin van den Centaurus Chiro, of, gelyk anderen willen, van Sciro, baarde een dochter, die ze *Ocyroë* noemde. *Ovid. Metam.* II. 10. 635.

CHARIDEMUS was de laatste der priesteren van Jupiter Cranaus, en wierdt als koning over de Sicyoniërs gestelt; maar hy verliet den troon, kunnende wegens gebrek aan geldt geen koninklyken staat voeren. *Eufeb. Chron.*

CHARIDEMUS was een hoofdman onder koning Darius, en gaf zynen here wel heilzame, maar onaangename raadslagen; het welk hy met de doodt boeten moest. *Diod. Sic. l.* LVII. *Curt.* II. 10.

CHARILAUS, zoon van Polydectes, was de zevende koning van Sparta, uit het geslacht van Proclides, of Euripontides, en regeerde omtrent 64 jaren. Hy was zyn leven en zyn ryk zynen oom Lycurgus verschuldigt, wiens broeder Polydectes vroeg, stervende, hem het bewindt van zaken overgelaten hadt. Doch Lycurgus weigerde den name van koning aan te nemen tot op het bevallen der koninginne weduwe, die maar eene maandt zwanger was, wanneer Polydectes stierf. Deze heerschzuchtige princesse liet Lycurgus weten, dat ze de vrucht wilde afdryven, ingeval hy besluiten kon haar te trouwen. Lycurgus zich over deze aanbieding ontzettende, en de zelve by zich zelve verfoejende, ontveinsde zulks echter, en liet haar boodschappen, dat hy vreesde, zy mogt door een miskraam haar eigen gezondheit of leven benadeelen; radende haar derhalven den tydt des barens te verbeiden, als wanneer het niet zwaar zou vallen, zich van het kindt te ontdoen, en het beraamde besluit te voltrekken. De koningin stemde dit toe, en Lycurgus liet het jong geboren zoontje tot zich brengen; dat hy op zyne armen nemende opentlyk aan de vergadering van het volk vertoonde, zeggende: *Ziet deze is u lieder koning*! Het volk juichte van blydschap, en zedert wierdt die erfgename der krone *Charilaus*, dat is, *χαρὰ λαῦ*, *de vreugde des volks*, genaamt. Hy bleef onder het opzicht van Lycurgus, tot dat hy de regeering zelf aanvaardde; wanneer hy zich door de overwinningen, op die van Athene behaalt, vermaard maakte. Doch voor Tegæa was hy zo gelukkig niet; want wanneer deze stadt door de Lacedemoniërs zeer naauw ingesloten wierdt, deden de belegerden een uitval, waar by de wyven zich onder de mans mengende de belegeraars op de vlucht dreven, en Charilaus gevangen namen; doch deze wierdt na gedane voorslagen van vrede wederom op vrye voeten gestelt. Hy was zeer zachtmoedig en weldadig, zo zeer, dat zyn amptgenoot of medekoning Archelaus den spot daar mede dreef. Herodotus gewaagt nog van een anderen CHARILAUS, die hy zegt dat zyn broeder Meander tot den oorlog tegen de Persianen opgehitst heeft. *Plutarch. in apophth. & in Lycurg. Herod. l.* III. *Clem. Alex. Strom. l.* I. *Pausan. Justin. l.* III. *Eufeb.*

CHARILAUS, een vermaard Lacedemoniër, was zeer zindelyk op zyn hoofdhaair; en op zekeren tydt naar de reden daar van gevraagt zynde, gaf hy tot antwoordt, dat 'er niets was, dat een man meer voegde, en dat met minder kosten kon onderhouden worden. Op een anderen tydt wierdt hy gevraagt, waarom Lycurgus zo weinig wetten gegeven hadt? maar hy antwoordde, dat de genen, die weinig spraken, ook weinig wetten nodig waren: want men moet weten, dat die van Sparta of Lacedemonië doorgaans zeer spaarzaam in 't spreken waren, maar met weinig woorden een groten zin uitdrukten; welke manier van spreken en schryven nu nog Laconisch genaamt wordt. *Rhodig.* XVIII. 4.

CHARILE, een arm weesmeisje, smeekte den koning om nodig onderhoudt in een zwaren hongersnoodt. Doch die vaderen moederloze dochter wierdt ongetroost en met een slag in 't aangezicht afgewezen, en verworgde haar zelve uit wanhope. Zedert hebben de ouden den naam van deze rampzalige gegeven aan de derde *Octaëteris* of achtjarige tydt van een Cyclus of ommekring van vier en twintig jaren, om dat men van die derde *Octaëteris* zo vele dagen onttrok, als 'er in de twee voorgaande *Octaëterides* overtallig geweest waren, om den tydkring van 24 jaren effen te maken. *Dodwel de veteribus Græcorum & Romanorum Cyclis Dissert.* V.

CHARISIUS, bisschop van Philadelphia, gaf in 't jaar 431 een requeft aan de vaders van 't Concilie van Ephezen over, waar in hy de zelve kennis gaf, dat de Nestorianen een geloofsbelydenis hadden opgestelt, en ze hem aangeboden, om ze te ondertekenen, zeggende, dat het eene geloofsbelydenis van Niceen was; maar dat hy het fenyn der kettery daar in ontdekkende die onderschryving geweigert hadt; en nu van hen gedreigt wierdt met de beroving van zyn opzienders-ampt.

CHARISIUS was een vermaard redenaar, geboortig van Athene, van wien Cicero in zyn boek, genaamt *Brutus*, gewag maakt. Een ander CHARISIUS was een Latynsch Grammaticus, van wien Priscianus gewag maakt. Hy is de eerste in de verzameling der oude *Grammatici*, van Putschius uitgegeven.

CHARISTIA wierdt by de aloude Romeinen een zeker plegtig gastmaal genaamt, waar by niemandt buiten de naaste bloedverwanten genodigt wierdt; op dat, ingeval 'er eenige verschillen onder hen mogten gerezen zyn, de zelve onder het houden van dit vriendenmaal in der minne mogten beslist en bygelegt worden. *Valer. Maxim.* II. 1. 8. *Ovid. Fast.* II. 617.

CHARITE', eene stadt in Nivernois, tusschen Nevers en Cosne, aan de zyde van een heuvel, by de rivier de Loire, over de welke aldaar een voortreffelyke brug geslagen is. Deze stadt heeft een fraaie markt, verscheide kerken, nevens een vermaard prioraat van de orde van Cluny; maar ze heeft zo in de Engelsche oorlogen, als binnenlandsche beroertens veel geleden, wordende dan eens van de Protestanten, dan van de Roomschen ingenomen, voornamentlyk in de jaren 1552 en 1563. Deze laatste bezaten ze in 't jaar 1569, wanneer ze Wolfgang, hertog van Tweebrugge, veroverde, en zyne hulpbenden, die hy den Protestanten in Guienne toezondt, daar door trekken liet. *Gui Coquille Hist. de Nivern. Thuan. Hist. l.* XXXI. XXXIV. *&* XLIII.

CHARITE' CHRETIENNE, of, *de Christelyke liefde*, eene zekere orde, door Henrik den III, koning van Vrankryk en Polen, gesticht voor de arme officieren en verminkte zoldaten, den welken hy een nodig onderhoudt uit de inkomsten der Fransche hospitalen en gasthuizen maakte. De zelve koning verordende, dat de leden dezer orde een in wit atlas gestikt, met blaauwe zyde geborduurt kruis, en in des zelfs midden een goude lelie dragen zouden. Rondom het kruis zouden deze woorden staan: *pour avoir bien servi*, dat is, *om de goede diensten*. Wanneer koning Henrik de III stierf, is deze orde door Henrik den IV tot standt gebragt; en hier uit is het huis *de la Charité Chrétienne* in de voorstadt Marcel van Parys ontstaan. *Gryphii Ridder orden.*

CHARITE' de NOTRE DAME is een geestelyke orde, naar den regel van S. Augustyn ingericht. Zy wierdt gesticht te Chalons in Champagne, door den here Guy, erfhere van Joinville en S. George. Naderhandt is ze door de pauzen Bonifacius den VIII en Clemens den VI bevestigt. *Antonin. Spondan. in Annal. A. C.* 1290. *n.* 1.

CHARITEN, *Fratres Charitatis vel misericordiæ*, wierden van Johannes de Dieu in de XVI eeuw ingestelt, om den zieken handreiking te doen. Paus Clemens de VIII en Paulus de IV hebben deze orde bevestigt. Zy volgen den regel van den H. Augustyn, en hebben boven de drie beloften nog de vierde aangenomen, namentlyk de opwachting der zieken. Zy kunnen nooit tot eenig hoger aanzien gevordert worden, en beedelen voor hunne zieken met deze woorden: *Geeft onzen armen broederen om Gods wille!* Hierom is 't dat zy in Italië *Fate ben Fratelli* genaamt worden.

CHARITON *van Agrigentum* besloot ten gevalle van den jongen Menalippus, dien hy hevig beminde, den tyran Phalaris om 't leven te brengen. Doch wanneer deze toeleg ontdekt wierdt, en Chariton in hechtenis geraakte, ging Menalippus tot den dwingelandt, en zeide, dat hy het was, die Chariton daar toe aangezet hadt, verzoekende, dat zulks op hem mogt gewroken, en Chariton verschoont worden. Dit proefstuk van vriendschap en liefde ontzette Phalaris dermaten, dat hy beiden het leven schonk, onder die voorwaarde nochtans, dat zy het landt ruimen moesten. *Ælian. Var. Hist.* II. 4. *Athenæus l.* XIII.

CHARITON, een Griekfch monnik, wierdt in 't jaar 1147 Patriarch van Constantinopel, welke bediening hy maar elf maanden bekleedde. Hem volgde Lucas Chrysobergas, niet Theodosius, die eerst in 't jaar 1181 verkoren wierdt, naar de aanmerking van Nicetas. *Baron. A. C.* 1147. *&* 1148.

CHARKLIQUE, een vlek, twee mylen van Tocat, gelegen in Cappadocië, of Amasië, een gewest van Natolië, tusschen twee heuvels, die beide voortreffelyken wyn dragen. Deze plaats wordt alleen van Christenen bewoont, die meest alle leerbereiders zyn. Omtrent twee duizend schreden van dit vlek ziet men een grote rots midden op het veldt, waar in aan de Oostzyde acht of negen trappen gezien worden, langs welke men op een kleine kamer opklimt, op welke een slaapstede, tafel en spyskamer is, alles uit die harde rots gehouwen. Aan de Westzyde ziet men vyf of zes treden, langs welke men tot een kleine galdery klimt, zynde byna zes voeten lang, en drie voeten breed; ook zamen uit dien rots gehouwen. De Christenen, die daar omtrent wonen, verhalen, dat de H. Chrysostomus gedurende zyne ballingschap zich in deze steenrotse heeft opgehouden, en tot het volk, dat van alle kanten tot hem toevloeide, gepredikt. De Caravanen, die door deze landstreke reizen, plegen hier twee of drie dagen te rusten, eensdeels om zich van nodige levensmiddelen te voorzien, anderendeels op dat de Christen kooplieden, die verre het grootste getal uitmaken, tydt zouden hebben om hunne aandacht in deze rotse te verrichten, werwaarts de bisschop dezer plaats, nevens eenige priesteren, die ieder een brandende kaars in de handt houden, pleegt te komen, en de misse te lezen. *Tavernier.*

CHARLEMONT, *Carolomontium*, een vlek in 't Iersche gewest Ulster, is wel versterkt, en heeft stem en zitting in 't Parlement. Het is op een heuvel in 't graafschap Armach gelegen; aan den voet van den heuvel loopt een rivier, Blakwater genaamt, en vier mylen van daar, Zuidwaarts, is Dunkannon gelegen. Koning Karel heeft dit vlek bevestigt, en zedert is het Charlemont, dat is Karelsberg, genaamt. In September 1689 gaf het zich wegens gebrek van levensmiddelen aan den hertog van Schomberg over.

CHARLEMONT, *Carolomontium*, een kleine stadt en vesting in 't graafschap Namen, op een ruwen berg gelegen, voor by welken de Maas loopt. Zy is van Karel den V in 't jaar 1555 gesticht.

CHARLEROY, *Caroloregium*, eene kleine stadt, maar een voortreffelyke vesting, in 't graafschap Namen, gelegen op een berg, niet verre van de Sambre, omtrent vyf mylen van Namen, en zes van Mons. Eertyds was 't een vlek, genaamt *Charnoy*, tot dat eindelyk de Spaanschen in 't jaar 1666 het zelve versterkten. In 't volgende jaar namen het de Franschen in, en behielden de bezitting by den vrede van Aken in 't jaar 1668; maar

maar in 't jaar 1678 moesten zy de plaats uit krachte van den Nimweegschen vrede den Spaanschen wederom inruimen. In 't jaar 1693 veroverden ze de Franschen nog eens, doch wierden genoodzaakt ze by den Ryswykschen vrede aan Spanje weder ter handt te stellen. Eindelyk is Charleroy in den Utrechtschen vrede in 't jaar 1713 den Vereenigden Nederlanderen weder ingeruimt.

CHARLES-TOWN is de naam van drie verscheide plaatsen in 't Engelsch Amerika. Een onder hen is in Nieuw-Engelandt gelegen, tusschen de rivieren Charles, en Mistick. Naby de rivier is een marktplaats, van waar twee straten aflopen, die met vele schone gebouwen en een prachtige kerke versiert zyn.

CHARLEVAL noemde zich *Faucon*, en was de neef, broeder, en oom der heren Faucon de Ris, drie achter een volgende eerste presidenten in 't parlement van Normandië. Het geslacht dezer heeren is oorspronkelyk uit Italië. Ten tyde der koninginne Catharina van Medicis kwamen zommigen uit dit geslacht, nevens andere Italiaansche heeren, in Vrankryk, die zich naderhandt aldaar vermaard gemaakt hebben. Charleval was zo teder van gesteldheit, dat men schier twyffelde, of hy wel leven kon; echter bragt hy door een geregelde matigheit zyn leven tot 24 jaren, stellende dus de hope zyner erfgenamen van dag tot dag te leur. By zyn teder ligchaam hadt hy een fynen geest. Hy beminde de fraaie kunsten by uitnemendheit, ja tot nayver van anderen, wier ommegang en gezelschap hy schuwde. De beschaafdste mannen van zynen tydt vonden vermaak in zyn byzyn. Sarazyn heeft zynen naam vereeuwigt in zyn Sonnet van *Adam en Eva*. Scarron, die een boezemvriendt van Charleval was, sprekende van des zelfs tedere gesteldheit naar ziel en ligchaam, zeide, dat hem de zanggodinnen met amandelmelk en hoendernat opgekweekt hadden. Voorts leefde hy in een geleerde stilte, buiten eenige opentlyke bediening, daar hy echter op 't einde van zyn leven berouw van hadt, ziende, dat hy verwaarloost hadt zyn fortuin te maken. Hy schreef zeer beschaaft, zo in rym als in onrym, maar de verzameling zyner werken is na zyne doodt gevallen in de handen van zynen neve, den president Ris; maar deze heeft de geleerde wereldt deze werken misgunt, menende mogelyk, dat de naam van den Autheur, gevoegt by dien van Charleval, een vlek in zyne familie veroorzaken zou. *Vigneul-Marville Melanges d'Histoire p.* 230.

CHARLEVILLE, een vlek in 't graafschap Corck, zynde een gedeelte van 't landschap Mounster in Ierlandt, op de grenzen van 't graafschap Limerik gelegen.

CHARLEVILLE, in 't Latyn *Carolopolis*, een kleine stadt in 't landschap Rhetelois in Champagne, gelegen aan de Maze, beneden Sedan, tusschen Meziers en Rocroy. Het was eertyds maar een vlek, genaamt *Arches*, tot eindelyk in 't jaar 1609 Karel van Gonzaga, hertog van Nevers en Mantua, het tot een stadt maakte, en ze naar zynen name noemde. Naderhandt is ze versterkt. Op de andere zyde der rivier is een berg, genaamt Olympus, waar op nog eenige overblyfselen van een oud kasteel gezien worden, en waar van men gelooft, dat het een Heidensche tempel geweest is. De hertogen van Mantua zyn 'er altydt heeren van gebleven; maar de poorten met de muren en het kasteel op den berg Olympus behoren den koning van Vrankryk toe.

CHARLIER, (EGIDIUS) geboortig van Kameryk, is anders onder den name van *Carlerius* bekend. Hy was een lidt van 't collegie van Navarre te Parys, hoogleeraar in de Godgeleerdheit, en eindelyk deken te Kameryk. In 't jaar 1433 was hy op 't Concilie van Basel, en spande alle zyne krachten in, om de Hussiten tot de Roomsche kerke te doen wederkeren, en wierdt tot dien einde van 't Concilie naar Praag gezonden. Van daar wederkerende disputeerde hy vier dagen met Nicolaus Taborita, den voornaamsten voorstander der Hussiten. Men heeft verscheide schriften van hem, onder welke is, *Sportula fragmentorum*, zynde twee stukken onder een en den zelven name, en van welke ieder verscheide geschriften behelst. In het eerste is dat, *de conservatione bonorum Ecclesiæ*; in het tweede, *de Electione Judæ proditoris, de Hierarchia Ecclesiastica*, enz. Beide zyn onder den name van *diversorum casuum consultationes* te Brussel gedrukt in 't jaar 1478. Zyn dispuit met Nicolaus Taborita wordt gevonden in de *Lectiones Antiquæ* van Canisius; en in *Tom.* XII *Conciliorum.* enz. *Miræus de script. Eccl. Andr. Bibl. Belg. Wharton.*

CHARLIER. Zie GERSON.

CHARLIEU, een vlek in 't graafschap Charolois in Burgundië, gelegen in 't bisdom Macon. Het was eertyds een abdy, en by de Latynen *Carilocus* of *Carus locus* genaamt. Althans is 't maar een klooster-priory. In 't jaar 926 wierdt aldaar in 't byzonder wegens de wederopbouwing der kerken, die door de straatschenders meest gesloopt waren, een concilie gehouden. *Concil. Tom.* IX.

CHARLOIS, of ZAIRLOOS, van ouds genaamt *Kolderwaart*, een dorp, gelegen in Zuid-Hollandt, onder Schielandt, en aan de overzyde van de Maze. Het zelve is in den jare 1443 gebouwt door *Karel Charlois*, den zoon van hertog Philips den Goeden, naar wien het ook den naam van *Charlois* heeft ontfangen. De parochiekerk van dit dorp was in de Roomsche tyden aan S. Clemens toegewyd, als blykt uit den stichtingsbrief van den 14 Augustus des jaars 1460, in welken mede bedongen wordt, dat het vergeven van de Pastory den grave van Charlois, als heer van Putten, zou toekomen. Zedert den jare 1572 is deze kerk door een Hervormd kerkenleeraar bedient, staande onder de classis van Schielandt. *Oudheden van Zuid-Hollandt en Schielandt.*

CHARLOTTE, koningin van Vrankryk, de dochter van Lodewyk, hertog van Savoje, en van Anna van Cyprus, trouwde in 't jaar 1452 Lodewyk den XI, Dauphin, in weêrwil des konings. Zy bragt ten huwelyk 200000 dukaten; en haar wierden 10000 dukaten tot een weduw-gifte op het graafschap Valentinois en Diois toegewezen. Zy wordt gezegt niet zeer liefttallig geweest te zyn, en by gevolg maar een koele liefde van den koning genoten te hebben. Echter baarde ze hem drie zonen en drie dochteren. Onder de zonen bleef Karel de VIII alleen in 't leven, die zyn vader in de regeering opvolgde. Zy stierf kort na haar gemaal, namentlyk in 't jaar 1483. *Comineus l.* VI. *c.* 13. *Daniel Hist. de France Tom.* II. *col.* 1223. 1458. 1461.

CHARLOTTE *van Bourbon*, koningin van Cyprus, en dochter van Johannes den I van Bourbon, grave van la Marche, was wegens hare schoonheit en schrander verstandt vermaard. Zy trouwde in 't jaar 1409 Johannes den II, koning van Cyprus, en baarde Johannes den III, die de vader van Charlotte was, waar van zo staat gesproken te worden.

CHARLOTTE, de dochter van Johannes den III, koning van Cyprus, Jeruzalem en Armenië, trouwde eerst Johannes van Portugal, hertog van Coïmbra, en na des zelfs doodt, in 't jaar 1457, Lodewyk, hertog van Savoje, en wierdt na 't overlyden van haar vader als koningin der drie koninkryken in 't jaar 1458 te Nicosia gekroont. Niet lange daarna stondt Jacobus, natuurlyke zoon van Johannes den III, op, en dwong haar het koninkryk van Cyprus te verlaten. Zy begaf zich derhalven eerst naar Savoje, daarna naar Rome, alwaar ze, in de tegenwoordigheit van den paus en een groot getal kardinalen, haar recht op het koninkryk Cyprus ten behoeve van Karel den II, hertog van Savoje, en broeders zoon van haren echtgenoot, by wien ze gene kinderen gebaart hadde, afstondt. Zy stierf te Rome in 't jaar 1487. *Æneas Sylvius in Asia c.* 97. *& l.* VII. *Comment. de Lusignano Hist. Cypr. Guichenon Hist. de Savoye.*

CHARLOTTE *van Bourbon*, dochter van Lodewyk den II, hertog van Montpensier, was eerst een geestelyke maagdt, en naderhandt abdisse van Jovare; doch zy verliet dezen staat in 't jaar 1572, en vluchtte naar 't hof van Frederik den II, Paltsgraven aan den Rhyn, alwaar ze den Hervormden Godsdienst aannam, en ongeacht alle pogingen, door haren vader, een bitter Roomsch-Katholyk, aangewend om haar weder naar Vrankryk te doen keren, zo lange bleef, tot dat ze in den jare 1575 door prins Willem van Oranje, met toestemminge van haren vader, tot gemalinne wierdt genomen. Zy beminde hem zo tederlyk, dat ze zich door droefheit en onophoudelyk oppassen van haren gemaal, wanneer de zelve in den jare 1582 door Johan Jauregny zo verraderlyk door het hoofdt was geschoten, eene brandende koorts over den hals haalde, die haar op den 5 May des zelven jaars 1582 wegfleepte, wordende zo van groten als kleinen, en byzonderlyk van haren gemaal, zeer beweent en beklaagt. Ze heeft den prins gene zonen, maar zes dochteren gebaart, namentlyk: 1. *Louize Juliana*, in den jare 1576 te Dordrecht geboren, en in den jare 1593 aan Paltsgraaf Frederik den IV getrouwt. 2. *Isabella*, in den jare 1591 getrouwt met Henrik de la Tour, vicomte van Turenne, maarschalk van Vrankryk, en hertog van Bouillon door zyne eerste gemalinne, Charlotte de la Marche. 3. *Catharina Belgica*, die ten man heeft gekregen Philips Lodewyk, graaf van Hanau. 4. *Charlotte Brabantina*, getrouwt met Claude de la Tremouille, hertog van Thouars, prins van Talmond, enz. 5. *Flandrina*, de welke, met hare zuster Charlotte naar Vrankryk gegaan zynde, aldaar nonne, en vervolgens abdisse wierdt van het H. Kruis te Poictiers. 6. *Emilia Secunda. Mezeray Hist. de France. van Meteren en Hooft Nederl. Hist.*

CHARLOTTENBURG, eertyds *Lutzemburg* genaamt, is een prachtig lusthuis, met een fraaien tuin, eene myle van Berlyn, aan de Spree gelegen. Frederik de I, koning van Pruissen, liet het ten gevalle van zyne gemalinne, Sophia Charlotta, aanleggen, en naar haren name noemen; hoewel het eerst na hare doodt dus genaamt is. Men heeft ook beginnen een klein stedeke daar by aan te leggen. *Pruiss. en Brandenb. Staats-Geographie.*

CHARMI. Men leest van drie mannen, die dus genaamt geweest zyn, waar van de eerste de zoon van den aartsvader Ruben was. Hy was het hoofdt der familie, die naar zynen name het geslacht der Charmiten genaamt wierdt. *Exod.* VI, 13. *Numer.* XXV, 6. De tweede was de vader van den rampzaligen Achan, om wiens diefstal de toorn Gods tegen Israël ontstak. *Jos.* VII, 1, 18. De derde was de zoon van Malchiël, en een der hoofdmannen binnen Bethulia, wanneer die stadt door Holofernes belegert wierdt. *Judith* VI. 11. VIII. 9.

CHARMOIS, (MARTIN DES) heer van Lauré, een man van vernuft en bekwaamheit, heeft zich grotelyks verdient gemaakt by de Fransche schilderkunst. Zyne liefde tot het schilderen en de beeldhouwery heeft hem tot in het binnenste geheim dier twee roemwaardige kunsten doen indringen, en schoon hy noch schilder, noch beeldhouwer van beroep was, voerde hem echter zyne zucht aan 't werken met het pençeel en den beitel. Zyn wel begrepen denkbeeldt van de kunst alom kenbaar geworden, deedt hem van de jonge schilders aanzoeken, welker bekwaamsten hy raadde zich uit hun meesters slavernye te begeven, om de edelste der kunsten in vryheit te oeffenen. Hier by stelde hy al zyn vermogen in 't werk met hulp van zyne vrienden, om de schilderkunst van onder het jok der ambachten, waar onder zy zuchtte, in vryheit op te beuren, en haar, als een der vrye kunsten, in haar vereischte eere te herstellen. Met dat inzicht

zicht vergaderde hy vervolgens de voornaamsten tot een gezelschap, waar over het bestier aan hem en twaalf oudsten onder hen gestelt wierdt. Zynde hy dus de eerste grondlegger geworden van die beruchte akademie der schilderkunst, door koning Lodewyk den XIV in Vrankryk opgerecht. Hoewel hy amptshalven (want hy was secretaris des hertogs van Schomberg) de handen vol werk hadt, wist hy echter zyn tydt zo wel te verdeelen, dat hy een goed gedeelte daar van aan het schilderen besteedde. Zyn leeftydt is in de zeventiende eeuwe geweest, en hy heeft het directeurschap over de akademie zo loffelyk waargenomen, als men van zyn yver en verdiensten verwachten kon. *R. de Piles sur les Ouvrag. des Peintres.*

CHARMUS, geboortig van Syracuza, een zeer geestig dichter. Hy heeft dikwils op gastmalen, en elders, zyne vermakelyke uitvindingen getoont. By ieder opdisschen wist hy gemeenlyk eenige vaarzen en korte zinspreuken terstondt voort te brengen. Suidas en anderen spreken veel van dezen Charmus in hunne schriften. Inzonderheit was hy te Messina gelieft van wegens zyne aardige rymwerken. Hy leefde omtrent den tydt van Alexander den Groten, hoewel anderen hem stellen onder de Griekske dichters, welker leeftydt voor onzeker wordt gehouden. Hy heeft geschreven *Carmina, quorum quidem versuum poëma*, gelyk als Gyraldus *de poët. hist. dial.* 3, *pag.* 133 getuigt, dat is, *ieder vaars van zyne gedichten was een gedicht op zich zelf. Bibl. Sicula.*

CHARNACE, (HENRIK BARON VAN) was onder Lodewyk den XIII, koning van Vrankryk, tweezins beroemd, eensdeels wegens zyne loffelyke gezantschappen als ambassadeur, anderen deels wegens zyne dappere krygsdaden. Hy is het voornamentlyk, die den koning van Zweden, Gustavus Adolphus, tot de Berwaldische tractaten, gesloten den 23 January 1631, gebragt heeft. Voorts nam hy de belangen van Vrankryk by dien koning en des zelfs kancelier Oxenstiern waar. Hy vertrok ook naar Munchen tot den keurvorst van Beyeren; doch kon aldaar weinig uitrichten, ter oorzake, dat S. Etienne, ook Fransch ambassadeur aan 't Beyersche hof, gene verstandhouding met hem hebben wilde. Naderhandt heeft hy de tractaten tusschen de krone van Vrankryk en de Vereenigde Nederlanden helpen bevorderen. Deze wierden in 's Gravenhage den 25 April 1634 gesloten. In het volgende jaar woonde hy nog andere vredehandelingen by. Het was in 't jaar 1637, wanneer hy, hoewel ambassadeur, een régiment voetvolk, nevens een compagnie ruiters, van zyn koning ontfing, die den Nederlanderen by de vredens tractaten toegezegt waren. Hy voegde zich derhalven met deze zyne manschap by de belegering van Breda; doch hadt het ongeluk, van in de loopgraven dood geschoten te worden. Hy hadt den prins van Oranje met vele beweegredenen gezocht daar toe te brengen, ten einde hy liever een andere plaats, als Breda, en van meer aangelegenheit voor de geallieërden tegen Spanje, wilde belegeren. Hy sneuvelde den 1 September door een musketkogel, zo als hy een hoornwerk wilde aangrypen, zynde een gunsteling van Richelieu geweest. *Wicquefort l'Ambassadeur Tom.* I. *p.* 780. *Tom.* II. *p.* 442. *Aubery Hist. des Card. de Richelieu l.* IV. *c.* 42. *l.* V. *c.* 5. 2. *Bayle Dict. Crit.*

CHAROLLES, in 't Latyn, *Carolia*, is de hoofdstadt in 't graafschap Burgundië, gelegen tusschen Maconnois en Bourbonnois. De minder steden zyn, Parey le Mojenau, Charlieu, enz. Dit kleine landstreekje heeft velerlei heeren gehad. Oudtyds stondt het onder de hertogen van Burgundië; daar op kwam het aan 't huis van Bourbon, verder aan 't huis van Armagnac, en eindelyk wederom aan de hertogen van Burgundië, tot dat het door het huwelyk van keizer Maximiliaan den I en Maria, princesse van Burgundië, het Roomsche ryk ingelyst is. Na dezen ontfing het de aartshertog Philippus de I in 't jaar 1499 van Lodewyk den XII tot een leen. Henrik de II behieldt deze souvereiniteit ook in de vredens tractaten van Kameryk. Eindelyk erlangde Vrankryk de volle heerschappy daar over, doch moest het den Spaanschen in 't jaar 1659 wederom inruimen; tot dat het eindelyk in 't jaar 1678 uit krachte des Nimweegschen vredes weder aan Vrankryk kwam, waar by het zedert gebleven is.

CHARON was by de oude Heidenen de voerman van de helle, aan wien de schimmen der afgestorvenen voor 't overzetten over den helschen poel Styx een zekeren penning betaalden. Hier van zal mogelyk de gewoonte by verscheide Heidenen ontstaan zyn, dat zy den doden een stuk gelds in den mondt staken, en ze dus begroeven. Die den oorsprong dezer fabel navorschen, meenen, dat zy daar uit gesproten is, het gene Diodorus Siculus verhaalt, dat Orpheus, hebbende gezien op zyne Egyptische reize, dat de inwoners van zekere stadt hunne doden in zekere graven aan de overzyde der zee nederleiden, van daar wederkerende den Grieken heeft diets gemaakt, dat de schimmen der afgestorvenen door Charon naar de helle gevoert wierden; om dat by de Egyptenaren Charon een voerman betekent. *Diod. Sic. l.* I. *c.* 92. *Marsham Can. Chron. Ægypt. ad sec.* IX.

CHARON, een geschiedschryver, geboortig van Carthago, heeft het leven aller dwingelanden in Europa en Asië, nevens het leven der beroemde mannen en vrouwen, volgens het bericht van Suidas, beschreven. De zelve Suidas gewaagt nog van een anderen CHARON, ook een Historieschryver, die onder anderen van de Alexandrynsche en Egyptische priesteren geschreven heeft; als mede van de koningen, die over ieder volk geregeert hebben. enz. Doch deze moet van Charon Lampsacenus, den jongsten, die ten tyde van den koning Ptolemeus Evergetes, leefde, onderscheiden worden. *Vossius de Hist. Lat. l.* III. *l.* IV. *c.* 3. & 12.

CHARONDAS, geboortig uit de stadt Catanea in Sicilië, was de wetgever der inwoners van zyne geboortestadt en van Thurium, na dat die stadt door de Sybariten herbouwt was. Hy, ziende, dat de Thuriërs tot opstandt genegen waren, gaf onder anderen eene wet, waar by de doodt gedreigt wierdt den genen, die met geweer in de vergadering kwamen te verschynen. Doch hy zelf op een zekeren tydt van 't landt komende, en ziende de burgery vergadert, haastte zich derwaarts, maar vergat zyn geweer alvorens af te leggen; en wanneer hem te gemoet wierdt gevoert, dat hy tegen zyne eigene wet zondigde, doorstak hy zich zelf, niet willende, dat iemandt naar zyn voorbeeldt de wet ongestraft overtreden zou. *Diod. Sic. l.* XII. *Cicero de Legib. l.* III. *Diog. Laërt. in vita Pythag. Valer. Maxim. l.* VI. *c.* 5. *Bibl. Sicula.*

CHARONDAS, of LE CARON (LODEWYK) wierdt te Parys in 't jaar 1538 geboren. Zyne studien voleindigt hebbende wierdt hy eerst advokaat van 't Parlement, naderhandt generaal-luitenant te Clermont in Beauvais. Hy was een vermaard Rechtsgeleerde, en stierf in 't jaar 1617. Zyne schriften zyn: *Corpus juris, Pandecta juris Gallicani*; *Verosimilia*; *Commentarii in Consuetudines Parisienses, in leges antiquas*, enz. welke alle geprezen worden. *Simon Biblioth. des Autheurs de Droit Tom.* I.

CHAROPS, de zoon van Æschylus, wierdt van de Atheniënzen tot den eersten der tienjarige vorsten verkoren, nadat de eeuwige Archontes afgeschaft waren. Het eerste jaar zyner regeeringe valt in het tweede jaar der zevende Olympiade, wanneer, naar de rekening van zommigen, de stadt Rome gebouwt is. Eusebius gewaagt van hem in de zesde Olympiade, in 't jaar der wereldt 3300.

CHARPENTIER, (FRANCISCUS) deken van de Fransche akademie, wierdt te Parys den 15 February 1620 geboren. Zyn vlugge geest, dien hy in zyne eerste studien liet blyken, maakte, dat men hem tot de Rechtsgeleerdheit, en den tabbaardt schikte; doch niet tegenstaande zyne natuurlyke bekwaamheit daar toe toonde hy echter meer genegenheit tot een stil leven, en stelde de kennisse der talen en oudheden boven de wetten der Rechtsgeleerden. In 't jaar 1651 wierdt hy onder de leden van de Fransche akademie aangenomen. Naderhandt maakte hem de heer Colbert tot een lidt der nieuwe akademie van de opschriften en gedenkpenningen, waar toe hy door zyne taal, oudheit-en oordeelkunde zeer bekwaam geoordeelt wierdt. Trouwens hy staat by de geleerde wereldt te boek voor dien gene, die het meeste heeft toegebragt tot het keurlyk vervolg van gedenkpenningen, geslagen onder koning Lodewyk den XIV. Onder zyne gedrukte werken zyn: het leven van *Socrates*, verzelt van merkwaardige zaken van dien Philosooph, getrokken uit *Xenophon*, en gedrukt in 't jaar 1650. Acht jaren daarna gaf hy de *Cyropædia* van Xenophon uit het Grieksch in de Fransche tale in 't licht. In 't jaar 1664 kwam zyne redenvoering van een getrouw onderdaan des konings nopens de oprechting van een Fransche Compagnie der Oostindische commercie te voorschyn, opgedragen aan alle Franschen. In 't volgende jaar droeg hy den koning een verhaal dezer oprechting op. Men heeft ook verscheide dichtkundige werken van hem, nevens een uitbreiding over zommige Psalmen, enz. zonder van verscheide nog ongedrukte stukken te gewagen. Ten minsten blykt het, dat hy zeer arbeidzaam geweest is. Hy hadt daarenboven een natuurlyke welsprekendheit, en sprak met veel kracht en nadruk; invoegen hy in den vloedt zyner redenvoering zynde, en door tegenspreken verhit wordende, zich menigmalen eenige woorden liet ontvallen, die fraaier waren, dan die genen, waar op hy lang gestudeert hadt. Uit zyne redenvoering, nopens de voortreffelykheit en nuttigheit der akademische oeffeningen, blykt zyne uitnemende genegenheit tot dat soort van studiën. Trouwens niemandt heeft in zynen tydt meer akademische redenvoeringen gehouden dan hy. Hy stierf zeer Christelyk den 22 April 1702, oud 82 jaren, 2 maanden en 7 dagen.

CHARPENTIER, (PETRUS) in 't Latyn *Carpentarius*, was geboortig van Toulouze, en onderwees een tydlang zyne toehoorders te Geneve in de Rechtsgeleerdheit; doch vertrok van daar uit misnoegen; en zonder zyne schulden te betalen, naar Vrankryk; gelyk blykt uit een brief van Beza, den 1 April 1570 aan hem geschreven. Hy bekende zich wel opentlyk tot den Hervormden Godsdienst; maar gaf door een zeker geschrift aanleiding om te denken, dat hy een der bitterste vyanden der Hervormden was: want wanneer het bloedbadt van Parys begon, begaf hy zich tot den heere Bellievre, zynen boezemvriendt, en liet zich opentlyk ontvallen, dat de Hervormden door hunne oproerigheit deze straffe wel verdient hadden. Hier door wierdt hy aan 't hof aangenaam, en men bewoog hem door goede beloften, het bloedbadt opentlyk door den druk te verdedigen: want van 't hof geldt ontfangen hebbende, begaf hy zich naar Straasburg, alwaar hy ook voor dezen hoogleeraar geweest was. Hier liet hy een brief aan Franciscus Portus uit Kandië drukken, waar in hy tweederlei soorten van Protestanten stelde, van welke de eene zo oproerig van geest waren, dat men met recht en reden het bloedbadt tegen hen geoeffent hadt. Voorts heeft hy nog eenige andere schriften in 't licht gegeven, waar onder een, genaamt, *Pium & Christianum de armis consilium.* Hy leefde nog in 't jaar 1584, zynde advokaat in den groten koninklyken Raadt, hoewel hy weinig bekwaamheit daar toe hadt. Thuanus schryft met weinig achting van hem, zeggende, dat hy met alle winden waaide, en naar voorkomende gelegenheit van gevoelen veranderde. *Thuan. l.* LIII. *la Croix du Maine. Bayle.*

CHARRON (PETRUS) wierdt in 't jaar 1641 te Parys geboren,

boren, alwaar hy ook de eerste gronden zyner studien gelegt heeft. Te Orleans en Bourges oeffende hy zich in de Rechtsgeleerdheit. Wederkerende naar Parys, was hy vyf of zes jaren lang advokaat van 't Parlement. Doch deze levenswyze verlatende wendde hy zich tot de Godgeleerdheit, en wierdt een vermaard prediker, waarom verscheide bisschoppen hem begeerden by zich te hebben, hem aanzienlyke voorwaarden aanbiedende. Hy was ingevolge van dien voorlezer der Godgeleerdheit in de kanonyke collegien te Bazas, Acqs, Leictoure, Agen, Cahors, en Condom, daarna kanunnik en scholaster te Bourdeaux, en cantor te Condom. De koningin Margaretha bevorderde hem tot haren gewonen prediker. Voorts hieldt hy zich een tydlang by den kardinaal van Armagnac, pauslelyken legaat te Avignon, op. Na 17 of 18 jaren keerde hy weder naar Parys, met een voornemen om in de orde der Carthuizers te gaan, doch wierdt afgewezen, onder voorwendsel, dat hy zich wegens zyne hoge jaren tot die harde levensaardt niet zou kunnen gewennen. Om de zelve redenen wilden hem de Celestynen ook niet aannemen. Dus bleef hy een wereldlyk priester, predikte in 't jaar 1589 de passie te Angers, en begaf zich verder naar Bourdeaux, alwaar hy een boezemvriendschap met Michaël de Montaigne maakte. Alhier gaf hy in 't jaar 1594 zyn boek van de drie waarheden in 't licht, namentlyk dat 'er maar een Godt, en een ware Godsdienst is, dat onder alle de Religien de Christelyke Religie alleen de ware is, en eindelyk dat onder alle de Christelyke kerken de Roomsch-Katholyke de oprechte is. Hier door rekommandeerde hy zich zo zeer by zyne geloofsgenoten, dat hy tot groot-vikaris des bisschops van Cahors, en Godgeleerde in 't collegie der kanunniken verkoren wierdt. In 't jaar 1595 wierdt hy tot de algemeene vergadering der geestelykheit gezonden, en tot eersten geheimschryver dezer vergadering aangestelt. Van daar wederkomende, hieldt hy zich te Cahors tot het jaar 1600 op, en schreef aldaar zyne drie boeken *van de Wysheit*, die te Bourdeaux in 't jaar 1601 gedrukt zyn. Midlerwyle begaf hy zich naar Condom, alwaar hy Theologant en Cantor van 't sticht was. Twee jaren daarna begaf hy zich naar Parys, om zyn werk *van de Wysheit* wederom in 't licht te geven. Hy stierf onderwylen schielyk op de strate in 't jaar 1603. Zyne schriften, voornamentlyk dat *van de Wysheit*, hebben hem vele onlusten verwekt, terwyl velen meenden, daar in eenige godloze en Atheïstische stellingen gevonden te hebben. Voornamentlyk heeft Chanet, een geneesheer, een werk daar tegen uitgegeven, voor tytel voerende: *Consideration sur la sagesse de Charron*; en de Jesuit Garasse houdt hem voor een der gevaarlykste ongodisten. Scipio Dupleix beschuldigt hem ook van grove dwalingen. Des niet tegenstaande is hy van vele geleerden verdedigt, onder anderen van Gabriel Naudæus. Behalven de voornoemde schriften heeft Charron ook in 't licht gegeven een werk, onder den name van: *Discours de la Divinité*, enz. *Eloge de Pierre Charron*, dat voor zyn boek van de wysheit gevonden wordt, en van Georgius Michaël de Roche Maillet opgestelt is. *Sorel Bibl. Franc. p. 92. Naudæus Bibliogr. polit. Bayle.*

CHARROUX, in 't Latyn *Karrofium*, of *Carrofum*, een oude abdy in Opper-Poitou, niet verre van Berri, alwaar verscheide concilien gehouden zyn, namentlyk in de jaren 989 en 1028 tegen de Manicheen. Daar na nog twee in de jaren 1082 en 1186. *Du Chesne villes de France.*

CHARRY (JACOBUS PREVÔT) was overste te paardt over een oud regiment van Piëmont, alwaar hy zich door verscheide merkwaardige daden vermaard heeft gemaakt. In Vrankryk te rug kerende, droeg hy zich in den slag by Dreux, en in de belegering van Havre de Grace zo dapper, dat op de rekommandatie van Monluc de koningin Catharina van Medicis hem, nevens zyne hoofdmannen, en 50 gemenen van ieder compagnie, tot het lyfregiment, waar over Philippus van Strozzi het opperbevel hadt, aannam. Maar wanneer hy de belangen der Guizen begon te omhelzen, verviel hy in den haat van zyn overste, Coligny van Andelot; welke haat vermeerdert wierdt, wanneer hy weigerde langer onder des zelfs bevel te staan, willende onmiddelyk zyne bevelen van den koning ontfangen. Op 't aanhitzen van dezen Andelot, of misschien uit eige beweging, maakte een edelman van Poitou, met name Chatellier, wiens broeder voor 14 jaren te Mirandola in Italië door Charry in een tweegevecht gedood was, nevens nog twee edelluiden, Mouvans en Briquemaut, een verbondt tegen Charry, dien ze ook, twee anderen by zich hebbende, in December van 't jaar 1565 te Parys op de brugge van S. Michiël aangrepen, en nevens het gezelschap van de twee andere heeren doorstaken. Hier op ontstont een gevaarlyk oproer onder 't volk, doch die tydig door de koninginne bygelegt wierdt: want de drie gesneuvelde wierden prachtig begraven, maar de ontvluchte daders in hun beeldtenis op de zelve brug aan een galg opgehangen. *Thuan. Hist. lib.* XXXV. *Mezeray hist. de France Tom.* III. *p.* 123. *Monluc Memoir.*

CHARTIER, (ALANUS) geheimschryver van koning Karel den VI en den VII, was een der vermaardste mannen van zynen tydt, en leefde in de jaren 1430, en 1432. Zyne bekwaamheit en welsprekendheit deedt hem de gunst van 't Fransche hof verwerven; invoegen wanneer op zekeren tydt de gemalin van den Dauphin, naderhandt Lodewyk de XI, door een vertrek ging, waar in Chartier sliep, zy hem in 't voorbygaan een kus gaf, zeggende tot haar gevolg, dat zich hier over ten hoogsten verwonderde, dat ze niet hem, maar zynen dierbaren mondt, gekust hadt, waar uit zo vele heerlyke spreuken gevloeit waren. Zyne schriften in gebondene en ongebondene rede zyn in 't jaar 1526 zamen gedrukt, en in 't jaar 1583 wederom opgelegt: ook heeft Andreas du Chesne iets van hem in 't licht gegeven, maar die de geschiedenis van koning Karel den VI en den VII, die anderszins dezen Chartier pleeg toegeschreven te worden, eenen Berri, opperheeraut van koning Karel den VII, toeëigent. *Du Maine & Vauprivas Bibl. Franc. du Chesne. Bouchet Epitr.* 13.

CHARTIER, (JOHANNES) een Benedictyner monnik en schryver der grote Chronyk van S. Denys in Vrankryk, was de broeder van Willem Chartier, bisschop van Parys, en leefde in 't jaar 1430. Men heeft een werk van hem, dat voor tytel voert: *Les grandes Chroniques de France, vulgairement appellées Chroniques de S. Denys, redigées en François, depuis Faramond, jusqu'au decez de Charles* VII. *Roi de France, par Jean Chartier, & depuis additionnées, jusqu'au trepas de Louis* XI. Dit werk wordt ook genaamt: *Mer & Chronique des Histoires de France.* Maar het is waarschynlyker, dat het van verscheide monniken van 't klooster S. Denys, dan van Chartier alleen opgestelt is. Mogelyk heeft hy het zamengedragen en tot een ligchaam gebragt.

CHARTIER, (WILHELM) bisschop van Parys, stelde het feest van de H. Genoveva, als patronesse van Parys, in, en liet zich de belangen zyner kerke zeer aangelegen zyn. Wanneer Karel, hertog van Berri, broeder van koning Lodewyk den XI, met eenige andere groten des ryks de Ligue hadt gemaakt, en naar Parys gingen, om die stadt te bemachtigen, zocht Chartier deze onlusten te stillen, en hieldt een mondgesprek met den hertog van Berri. Dit verdroot Lodewyk den XI dermaten, dat hy naderhandt by alle gelegenheit zynen haat tegen hem bespeuren liet. Paus Pius de II benoemde hem, nevens Thomas de Courcelles, deken te Parys, om de vergadering, die in 't jaar 1468 te Tours, tot hervorming der orde van Fontefraut, mede by te wonen. Hy stierf in 't jaar 1472, den 1 May, wanneer hy van een processie te huis kwam, niet zonder achterdocht van vergif. *Æmilius in Lud.* XI. *Sammarth. Gall. Christ.*

CHARTOPHYLAX, wierdt in de Oostersche kerke die gene genaamt, dien de patriarch van Constantinopel met zekere plegtigheden tot bewaarder zyner zegels verklaart hadde. Dit moest hy naderhandt op zyn borst dragen, en het gezag zyner bediening was zo groot, dat geen vreemd prelaat of geestelyke anders dan door hem voor den patriarch mogt verschynen, ook niemandt, ten zy door hem voorgedragen en voor bekwaam verklaart, tot een bisdom, abdy of andere geestelyke waardigheit kon bevordert worden. Alle aan den patriarch gezondene brieven, behalven die van andere patriarchen, moesten hem eerst overhandigt worden. Hy hadt ook het opzicht over de boeken en archiven der kerke van Constantinopel, ook mogt zonder zyne toestemming geen huwelyk voltrokken worden. In de XIV eeuw heeft keizer Andronicus de III belast, in 't toekomende ὁ Μέγας χαρτοφύλαξ te schryven, dat is, *Groot-zegelbewaarder*, welke gewoonte zedert gebleven is. Voorts is aan te merken, dat deze waardigheit onder de zo genaamde *Dignitates Palatinæ* getelt wordt. *Balsamon de privileg. Patriarch. Meurs.* in *χαρτοφύλαξ. Charl. du Fresne. Paul. Diac. Hist. Misc. l.* XVII. *p.* 528.

CHARTRES, in 't Latyn *Carnutum*, of *Autricum Carnutum*, eene stadt in Beausse, aan de rivier Eure, is de hoofdstadt van een klein landschap, *Chartrain* genaamt, heeft een hofgericht en bisdom, dat eertyds onder 't aartsbisdom Sens behoorde, maar zedert het jaar 1622 van dat van Parys afhankelyk is. De stadt is zo oud, dat zommigen gemeent hebben, dat de nakomelingen van Gomer, die niet lange na de tyden van Noach naar Gallië gezonden wierden, om het zelve te bevolken, de eerste inwoners daar van geweest zyn. Anderen menen, dat ze van de oude Druiden en Saroniden, priesters in Gallië, gesticht is. Zeker is het, dat de inwoners van dit landschap de eersten geweest zyn, die om hunne vryheit te beschermen zich tegen de Romeinen hebben aangekant, en naderhandt met Julius Cæsar, wiens macht ze niet langer wederstaan konden, een verbondt gemaakt. De stadt wierdt in 't jaar 911 van Rollo, veldheer der Normannen, belegert, en naderhandt in 't jaar 1019 byna geheel in de assche gelegt. In 't jaar 1591 wierdt ze van Henrik den IV ingenomen, die zich alhier ook tot koning liet kronen, om dat Rheims mede in de Ligue was, en in de rebellie volhardde. De rivier Eure verdeelt de stadt in twee deelen, namentlyk in de grote en kleine stadt. Zy heeft, gelyk meest alle andere steden, naauwe straten, maar fraaie huizen en prachtige kerken. De domkerk is een der schoonsten in 't gansche koninkryk, waar in byzonder merkwaardig is het choor, twee klokken, en het gedeelte daar van, dat onder de aarde is. Men vindt 'er vele wolle manufacturen, waar toe het water aldaar zeer bekwaam is. Men zegt, dat Chartres ten tyde der oude Galliërs byzondere koningen gehad heeft. Naderhandt was *Robert*, grootvader van Hugo Capet, grave van Chartres. De namen der volgende graven zyn onbekend, tot op *Theobaldus* den I, die grave van Blois, Chartres en Tours was stervende in 't jaar 978, en wordende van zyne nakomelingen opgevolgt. Zie BLOIS, en CHAMPAGNE. Onder deze nakomelingen was *Theobaldus* de IV, die zyn oudsten zone *Henrik* het graafschap Champagne, en den jongsten, namentlyk *Theobaldus*, Blois en Chartres gaf, en stierf in 't jaar 1152. De laatstgenoemde jongste zoon wierdt *Theobaldus* de Goede genaamt, en was onder de koningen, Lodewyk den jongen, en Philippus Augustus, senechal van Vrankryk. Hy stierf in de belegering van Acre in 't jaar 1191, hebbende by zyne gemalinne, Adelheit van Vrankryk, dochter van Lodewyk

wyk den jongen, vele kinderen geteelt; onder welke merkwaardig zyn: 1) *Lodewyk*. 2) *Margaretha*, gemalin eerst van Hugo van Oisi den III, heere van Montmiral; daarna van Otto, grave van Burgundië, en eindelyk van Walther, here van Avesnes, by wien ze *Maria*, naderhandt gemalin van Hugo van Chatillon, grave van St. Paul, en de moeder van Johannes van Chatillon, baarde. 3) *Elisabeth*, gemalin van Sulpitius den III, heere van Amboize, en naderhandt van Johannes van Oisi, heere van Montmiral. Lodewyk nu, graaf van Blois en Chartres, die in 't jaar 1205 in den slag by Adrianopel sneuvelde, liet wel *Theobaldus* den II, of jongen, na, doch deze stierf in 't jaar 1218 zonder erfgenamen; en dus wierdt *Mathildis*, dochter van Elisabeth uit het eerste huwelyk, gravin van Chartres, en trouwde eerst met Richard van Beaumont, naderhandt met Johannes, grave van Soissons; maar stervende zonder erfgenamen, zo erfde *Johannes van Chatillon*, haar moeders zusters zone, Blois en Chartres. Deze stierf in 't jaar 1279, nalatende by Adelheit van Bretagne *Johanna van Chatillon*, die in 't jaar 1272 of 1273, van Pieter van Vrankryk, grave van Alençon, en zone van koning Ludovicus den Heiligen, ten huwelyk genomen wierdt. Doch zy stierf in 't jaar 1291 zonder erfgenamen, na dat ze in 't jaar 1286, na de doodt van haren echtgenoot, het graafschap Chartres aan koning Philips den Schonen verkocht hadde, die het zelve in 't jaar 1293 aan zyn broeder *Karel*, grave van Valois, gaf. Deze teelde koning *Philips van Valois*, die het voor de tweede maal met de krone vereenigde. Koning François de I verhief het tot een hertogdom, voor de hertoginne *Renata van Ferrara*, door welke het op hare dochter *Anna van Este* kwam, gemalinne eerst van François van Lotharingen, hertog van Guize, daarna van Jacobus van Savoje, hertog van Nemours. Deze laatste gaf het hertogdom van Chartres in 't jaar 1623 wederom aan koning Lodewyk den XIII. Dus is het eindelyk by de appanage van *Gasto Johannes Baptista* van Vrankryk, en verder van *Philips*, hertog van Orleans, gevoegt. enz.

De Christelyke kerk te Chartres wordt gezegt door *S. Sabinianus*, en *S. Potentianus* gesticht te zyn. Deze volgde de bisschop *S. Aventinus*, onder wiens opvolgers eenige heilige en geleerde mannen getelt worden, als, S. *Martianus*, *Anianus*, *Leubinus* en *Caletricus*, *Burchard*, *Gislebert*, *Aimericus*, *Ragenfredus*, *Odo*, *Fulbert*, *Ivo*, *Johannes Salisberiensis*, *Renaldus de Bar*, *Erardus van der Mark*, kardinaal, *Nicolaus de Thou*. enz.

In 't jaar 1124 wierdt alhier een concilie gehouden, en nog een in 't jaar 1146, op welk laatste een kruistocht bestemt wierdt. *Lodewyk Guillard* hieldt alhier ook een Synode, en gaf in de jaren 1536 en 1550 ordonnantien in 't licht; het welk zommigen der navolgende bisschoppen ook gedaan hebben. *Cæsar. Merula. Bonif. hist. Virgin. l.* II. *c.* 1. *Rovillard Hist. de l'Eglise de Chart. du Chesne Antiq. de France c.* 1. *de Chart. Sammarth. Gall. du Puy Droits du Roy. Thuan. hist. l.* XXXXII. *Chron. de Maillezais.*

CHARTUITUS, bisschop in Hungarië, schreef het leven van S. *Stephanus*, eersten koning van Hungarië, en droeg het koning Colomannus op. Deze regeerde van 't jaar 1095 tot 1104. Men vindt het by *Surius* onder den 20 *Augustus*, en in de verzameling der Hungarische schryvers (*Collectio Scriptorum rerum Hungaricæ*) van *Jacobus Bongarsius*. Boven dien heeft Chartuitus nog eenige andere werken nagelaten. Baronius maakt gewag van des zelfs voornoemde levensbeschryving onder de jaren 989 en 1011.

CHARTULARIUM is by de Roomsch-Katholyken de naam der brieven, of papieren, waar in de landeryen der kerken en kloosteren, als mede de kopingen en verkopingen, de verruilingen, de vrydommen, voorrechten, ontheffingen, enz. staan aangetekent. *Richelet.*

CHARYBDIS, is een vervaarlyke draaikolk omtrent de Siciliaansche kusten, niet verre van de steenrots Scylla, die in 't Noorden naar de kant van Italië legt, gelyk Charybdis Zuidwaarts. Beide zyn zeer gevaarlyke plaatsen voor de zeevarenden; en hier van daan is het spreekwoordt ontstaan:

Incidit in Scyllam, cupiens vitare Charybdim.

Als of men zeggen wilde: „ Hy schuwde den regen, maar viel in een sloot". De dichteren maken van de Charybdis een baadaardig vrouwmensch, die naderhandt door den donner geslagen, en in dezen vervaarlyken afgrondt geworpen wierdt. Virgilius maakt 'er in het III boek van zyne *Æneis* een aardige beschryving van. Hier omtrent wierdt eertyds een baak opgericht, die nu de *Pharus van Messina* genaamt wordt, welke stadt niet verre van daar gelegen is; en althans wordt Charybdis *Capo di Faro* genaamt.

CHAS-ODA-BACHI wordt aan 't Turksche hof die opperkamerheer genaamt, die het gebiedt over alle de edellieden der keizerlyke kamer heeft. *Ricaut de l'Emp. Ottom.*

CHASSANÆUS, (BARTHOLOMEUS) of *Cassanæus*, *de Chasseneus*, opperpresident in 't Parlement van Provence, was geboortig uit Isle l'Evêque, een dorp in 't landt van Autun. Hy studeerde op de voornaamste akademiën van Vrankryk en Duitschlandt, en wierdt door zyne geleerdheit vermaard. De kardinaal George van Amboize gebruikte hem in zyne zaken. Naderhandt kwam hy te Autun, pleitte als advokaat, en wierdt aldaar advokaat des konings, tot het jaar 1522, wanneer hem François de I tot Raadt in 't Parlement van Parys, en in 't jaar 1532 tot opperpresident in 't Parlement van Provence maakte; alwaar hy in 't jaar 1542 stierf. Hy heeft de gerechtelyke gewoontens van zyne provincie met goede verklaringen opgeheldert. Wegens zyn *Catalogus gloriæ mundi* heeft hy van zommige geleerden, voornamentlyk van *Tiraquellus*, veel geleden: doch zyne *Responsa* of *antwoorden* worden zeer geprezen. *Pancirol. de Claris leg. Interpr. l.* II. *la Croix du Maine. du Verdier Bibl. Franc.*

CHASTAIGNERAYE, (FRANCISCUS DE VIVONNE) jongste zoon van Andreas van Vivonne, opper-landvoogdt van Poitou, leefde onder François den I en Henrik den II in aanzien, en was een boezemvriendt van Guido Chabot, here van Jarnac en Monlieu, tot dat eenige kwaadwilligen het zaadt van oneenigheit onder hen zaaiden. Deze verhaalden Karel Chabot, dat zyn zoon Guido zich beroemde, als of hy zyne stiefmoeder, tweede gemalinne van Karel, geschonden hadt, en dat zy zulks uit zyn boezemvriendt Chastaigneraye hadden vernomen. Als nu de vader zulks zynen zone voorhieldt, wilde zich deze rechtvaardigen, zeggende, dat het Chastaigneraye gelogen hadt. Deze zulks ervarende hieldt by den koning aan, dat het hem mogt vergunt worden dezen hoon door een tweegevecht te wreken. De jonge Jarnac was daar mede te vrede; doch koning François weigerde zulks aan beiden. Maar zyn opvolger Henrik de II stondt het niet alleen toe, maar verscheen zelf met den konnestabel Montmorency en andere voorname heeren op de plaats van 't gevecht te S. Germain en Laye. Wanneer nu het gevecht begon, en Chastaigneraye, die de aanlegger van den strydt geweest was, reets vele wonden ontfangen hadt, en begon te vallen, zonder zich te willen overgeven, verzocht Jarnac den koning, hy wilde Chastaigneraye aannemen; het welk geschied zynde wierdt de zelve in eene tent gebragt, en zyne wonden verbonden; doch hy scheurde ze weder af, en stierf drie dagen daarna. *Memoires Historiques.*

CHASTEAU-BRIANT, in 't Latyn, *Castrum Brientii*, eene kleine stadt in Opper-Bretagne, op de grenzen van Anjou, met een oud kasteel, omtrent tien mylen van Nantes. Vele schryvers zyn van gedachten, dat omtrent deze landstreek eertyds het landt der oude Cadates geweest is, van welke Julius Cæsar gewag maakt. Doch Sanson en anderen spreken zulks tegen. Het edict van Chasteau-Briant is beroemd, dat koning Henrik de II in Juny 1551 tegen de Hervormden liet uitgaan, en waar by de zelve onbekwaam tot alle eerampten verklaart wierden.

CHASTEAU-BRIANT (FRANCISCA, GRAVIN VAN) was de dochter van Johannes van Foix, en zuster van den beroemden Lautrec, en van den maarschalk van Foix. Zy trouwde Johannes de Laval, en grave van Chasteau-Briant, doch is meest vermaard, dat François de I op haar verliest was; tot dat de zelve uit Spanje wederkerende de hertoginne d'Etampes in 't oog kreeg. Als zy nog de liefde en achting des konings genoot, kreeg door haar toedoen ten gevalle van Lautrec de oude maarschalk Trivultius de schop. Maar zo dra als de koning haar verliet, liet hy haar op 't aanhouden der voornoemde hertoginne al het vereerde goudt en zilverwerk weder afeischen. Doch de gravin bemerkende, dat zulks wegens de zinryke daar op gesnedene zinspreuken geschiedde, liet ze het een en het ander smelten, en zondt den klomp aan den koning, met deze boodschap, dat 'er niets aan ontbrak dan de devisen, die ze iemandt anders misgunnende voor haar alleen in haar hert bewaarde. Hier op zondt haar de koning ook het gesmolten goudt en zilver wederom. Men heeft zonder grondt gezegt, dat haar echtgenoot haar door aderlaten van 't leven berooft heeft; gelyk vele andere dingen, by Varillas van haar verhaalt, by velen voor fabelen gehouden worden. *Brantome memoires des dames galantes Tom.* II. *Varillas Hist. de François* I. *P. Daniel. Bayle.*

CHASTEAU-CAMBRESIS, in 't Latyn, *Castrum Cameracense*; een kleine en sterke stadt in Cambresis, vyf mylen van Kameryk, en twee van Landreci gelegen. Alhier is in 't jaar 1599 tusschen Spanje en Vrankryk een vrede gesloten.

CHASTEAU-DAUPHIN, een sterk kasteel in het Dauphiné, tusschen Embrun en Saluzzo, waar door de doortocht naar Italië, voornamentlyk naar de dalen van Queiras en Lucerne, geopent wordt.

CHASTEAU-DUN, eene stadt aan de Loire, in 't landschap Blaisois, is de hoofdstadt van een kleine landstreek, *Dunois*. De Latynsche schryvers noemen 't *Castellodunum*, en by de ouden wordt ze *Urbs clara*, of *Rubetlaire* genaamt. Prometheus wierdt alhier door koning Sigebert tot bisschop gemaakt; maar aangezien deze kerk onder Chartres behoorde, en Papolus, bisschop van Chartres, zich in 't jaar 574 op 't Concilie van Parys daar over beklaagde, zo wierdt Prometheus genoodzaakt afstandt te doen. *Gregor. Turon. du Chesne Antiq. de France.*

CHASTEAU-GIRON (GODEFROY DE) was de zoon van Johannes van Chasteau-Giron, heere van Maleftroit in Bretagne, enz. Hy volgde van zyne jeugt af den oorlog, en gaf preuven van zyne dapperheit. In 't jaar 1376 hieldt hy de belegering van S. Malo tegen den hertog van Lancaster uit, en in 't jaar 1382 was by de voornaamste generaal der krygsbenden, die Johannes de VI, hertog van Bretagne, zynen vader, Lodewyk, grave van Vlaanderen, te hulpe zondt. Hy was by de nederlage der Vlamingen te Pont de Comines, en in den slag by Rosebec. In 't jaar 1415 nam hy nevens andere groten in Bretagne de wapenen op, om hunnen gevangen hertog Johannes wederom in vryheit te herstellen. Hy noodzaakte ook de Engelschen, de belegering van Mont S. Michaël op te breken, nadat hy ze reets in een scheepsstrydt overwonnen hadt. In 't jaar 1427 verzelde hy hertog Johannes weder naar Vrankryk, en ondertekende het verdrag, tusschen den zelven en den koning van Engelandt gemaakt. In 't jaar 1442 was hy by de intrede van François, hertog van Bretagne, en by des zelfs kroning, die te Rennes geschiedde. *Du Paz Histoir. de Bretagne.*

CHASTEAU-GONTIER, in 't Latyn, *Castrum Guntherii*, een kleine stadt in 't hertogdom Anjou, gesticht van Fulco Nevra, wierdt naar den name van zyn vader genaamt, daar zy van te voren *Basilicata* genaamt was. Ze is gelegen aan de rivier Majenne, onder Angers. Laurentius Bochel meldt, dat aldaar verscheide Concilien gehouden zyn, als in de jaren 1221 1231, 1233, 1236, 1253, 1268, 1336, en 2356. *Cartular. De S. Aubin d'Angers*, van wien Menagius gewag maakt in zyne *Hist. de la Mais. de Sable. Bochel nomencl. Synod. & Auctor.*

CHASTEAU-LANDON, in 't Latyn, *Castrum Landonis*, een kleine stadt in Gatinois, aan de rivier Loing, tusschen Nemours en Montargis. Men houdt ze voor de stadt *Vellaudunum*, van welke Cæsar gewag maakt. *Du Puy droits du Roy. du Chesne villes de France & l'Hist. de Gatinois.*

CHASTEAU-DU-LOIR, in 't Latyn, *Castrum ad Loedum*, een kleine stadt in Maine, met den name van eene barony, is gelegen aan de Loire, omtrent de grenzen van Touraine en Vendomois, vyf of zes mylen van Mans. *Du Puy des droits du Roy.*

CHASTEAU-MELIAND, een kleine stadt en kastelny in Berry, heeft een slot, met muren en grachten voorzien, voorts een toren, die ten tyde der oude Romeinen gezegt wordt gebouwt te zyn. *Du Chesne antiq. des Villes.*

CHASTEAU-NEUF, een stadt in Timerais, zynde een kleine landstreek van Perche. Men vindt behalven dien nog meer andere plaatsen in Vrankryk van dien name; als *Chasteau-neuf* in Anjou, aan de Cher in Berry, aan de Loire, in Bresse, enz.

CHASTEAU-NEUF, (WILHELM DE) de negentiende grootmeester van de orde van S. Jan van Jeruzalem, die toen te Ptolemaïs of S. Jean d'Acre zyn convent hadde, wierdt in 't jaar 1251 na Petrus de Villebrides verkoren. Paus Alexander de IV gaf in 't jaar 1256 hem en zyne orde het slot te Bethanië met des zelfs inkomsten, om de bezetting van 't kasteel Crac in 't graafschap Tripoli, bestaande uit 60 ridders en een groot getal zoldaten, te onderhouden. In het voorgaande jaar hadt de paus deze orde ook den berg Thabor nevens de daar toe behorende goederen gegeven. De grootmeester stierf in 't jaar 1260, en wierdt opgevolgt van Hugo de Revel. *Bosio Hist. de l'Ord. de S. Jean. Naberat privil. de l'ordre.*

CHASTEAU PELERIN was eertyds een vesting in Palestina, aan zee gelegen, 10 mylen van Cæsarea, en heeft by de schryveren vele namen, wordende *Pierre Ancise*, *Detroit*, en by de Arabieren *Aclyte* genaamt. Ze wordt *Chasteau Pelerin* genaamt, om dat ze ter beveiliging der naar Jeruzalem reizende pelgrims gesticht is. Ze was midden in 't water gelegen, behalven in 't Oosten, alwaar ze door een smalle landstreke aan 't vaste landt gehecht was. Althans worden 'er maar eenige overblyfselen van een groot gebouw gezien. Vitry getuigt, dat het de Tempelheeren in 't jaar 1217 weder herbouwt hebben, vindende in het omwroeten van den grondt een menigte oude gedenkpenningen, die zy ter opbouw van een paleis voor hun grootmeester, nevens eenige huizen voor de Christenen, besteedden. De plaats heeft een bekwame haven, die echter nog zou kunnen verbetert worden. De grondt was alhier eertyds zeer vruchtbaar aan granen, wyn en vruchten, doch wordt zedert de heerschappy der Turken woest gelaten. *Doubdan Voyage de terre sainte.*

CHASTEAU-PORCIEN, in 't Latyn *Castrum Porcianum*, is een stadt in Rhetelois, aan de rivier Aine, in Champagne, met den tytel van een vorstendom. Zy behoorde eerst tot het gebiedt der graven van Champagne, naderhandt der koningen van Navarre, tot ze eindelyk van Johanna, koninginne van Navarre, koning Philips den Schonen ten huwelyk gebragt wierdt. Die koning verhief ze tot een graafschap, en vereerde ze Gaucher de Chastillon, konnestabel van Vrankryk. Johan de Chastillon verkocht ze in 't jaar 1395 aan Lodewyk van Vrankryk, hertog van Orleans, wiens zoon Karel, by Azincourt in den slag gevangen zynde, ze wederom aan Antonius de Croy, heere van Renti, verkocht, om zich los te kopen. In 't jaar 1561 maakte Karel de IX voor Karel van Croy, grave van Senighen, de zelve tot een vorstendom. In 't jaar 1617 gaf zich deze stadt aan den hertog van Guize over.

CHASTEAU-REGNARD, in 't Latyn, *Castrum Vulpinum*, een kleine stadt in Gatinois, aan de kleine rivier Quaine, 2 mylen van Montargis. *Du Puy droits du Roy. Morin. hist. du Gat.*

CHASTEAU-REGNAUD, in 't Latyn, *Castrum Reginaldi*, een kleine, maar sterke stadt in Rhetelois, een landschap van Champagne, voerende den name van een vorstendom, gelegen aan de Maze, twee mylen van Charleville. Een ander CHASTEAU RENAUT is gelegen aan de rivier Branle, in Touraine, zes mylen van Tours.

CHASTEAU-RENAUD (FRANÇOIS LODEWYK VAN ROUSSELET, GRAAF VAN) was de zoon van Franciscus Rousselet, marquis van Chasteau-Renaud, geboren den 22 September 1637. Hy voerde de wapenen onder Turenne in 't jaar 1658. In 't jaar 1661 begon hy ter zee te dienen, en wierdt in 't jaar 1664 scheeps kapitein, en gaf in de Spaansche zee blyken van zyne dapperheit tegen de zeerovers van Salé. In 't jaar 1673 kommandeerde hy een esquader, en behaalde in den oorlog tegen de Hollanders eenige voordeelen. In 't jaar 1687 noodzaakte hy de zeerovers vrede te maken, en diende naderhandt onder het esquader, dat naar Denemarken, Cadix en Algiers gezonden wierdt. In 't volgende jaar was hy by de bombardeering van Algiers als generaal-luitenant. Naderhandt hadt hy in den oorlog tegen de bondgenoten gedurig het een of het ander bevel, dan eens tegen Engelandt, dan tegen de Nederlanden, dan wederom tegen de Spaanschen; en in 't jaar 1696 hadt hy het opperbevel over de Fransche vloot. In het begin van den laatsten oorlog maakte hem Lodewyk de XIV tot vice-admiraal, en Philips de V van Spanje tot kapitein generaal ter zee; in welke bediening hy met een vloot naar West-Indië zeilde; en vindende aldaar de zilvervloot zeilree, zonder convoi, bragt hy de zelve, hoewel zonder koninklyk bevel, behouden in Europa. Hy wilde in een der Fransche havens inlopen, doch kon de Spaanschen daar toe niet bewegen; invoegen hy het ongeluk hadt, dat hem de bondgenoten in de haven van Vigos aangrepen, de schepen ten deele verbrandden, en ten deele veroverden. Des niet tegenstaande maakte hem de koning wegens zynen bestendigen yver en aankleving aan zyne belangen het jaar daarna, namentlyk 1703, tot maarschalk van Vrankryk, en generaal luitenant in Bretagne. Zedert heeft hy ter zee niets meer uitgevoert; maar stierf te Parys den 15 November 1716. Hy hadt drie zonen geteelt, als *François Lodewyk*, die in 't jaar 1704 by Mallaga bleef, *Anna Albert*, ridder van Maltha, en *Emanuel*.

CHASTEAU-ROUX, in 't Latyn, *Castrum Rufum*, of, *Castrum Rodolphium*, eene stadt in Berry, met den tytel eener hertoglyke Pairie, gelegen aan de rivier Indre, tusschen Bourges en le Blanc. Zy heeft een kasteel en een diergaarde. Het slot is door eenen *Raulphus* gesticht, van waar de stadt eerst den name van *Chasteau-Raoul*, en by verkorting, *Chasteau-Roux*, bekomen heeft. Zy is tamelyk groot, heeft vier parochiekerken, nevens een kollegiaalkerk, eenige kloosters, en allerlei manufacturen. In 't jaar 1616 verhief ze koning Lodewyk de XIII tot een hertogdom en Pairie. De kardinaal Eudo, of Otto van Chasteau-Roux leefde in de XIII eeuw, en wierdt van deze zyne geboortestadt dus genaamt.

CHASTEAU-ROUX, by de Italianen *Castel-Rosso* genaamt, eertyds *Carystus*, een stadt op 't eilandt Negroponte in den Archipel, naar den kant van Europa, naby Capo del Oro, is zeer vermaard wegens zeker fyn marmer, dat aldaar gevonden, en by de Romeinen *Marmor Carystium* genaamt wordt. Men zegt ook, dat de befaamde reus, waar van de oude dichteren gewagen, zich aldaar onthouden heeft. *Dappers Archipel.*

CHASTEAU-THIERRY, in 't Latyn, *Castrum Theodorici*, eene stadt met een goed kasteel aan de Marne, in Champagne, voerende den naam van een hertogdom, heeft een balluage en presidiaal. Zy is omtrent 8 mylen van Meaux gelegen, en nog een weinig verder van Rheims, in een landstreek, die ze vermakelyk, en te gelyk sterk maakt. Karel de V bemachtigde de zelve in 't jaar 1544, toen hy een inval in Vrankryk deedt. Naderhandt veroverde ze de hertog van Majenne voor de Ligue. Zy wierdt door de Spaanschen zeer onbarmhertig geplundert. Doch niet lang daarna gaf ze zich aan den koning over, die aan haar vele en aanzienlyke privilegien toestondt. Artaut, aartsbisschop van Rheims, hieldt alhier in 't jaar 933 een Concilie, terwyl de stadt van Paulphus belegert wierdt. *Flodoard in Chron. Tom. IX. Conc. Thuan. du Chesne. du Puy.*

CHASTEIGNER DE LA ROCHE-POZAY, (LODEWYK) heer van Aubain en Roche-Pozay, baron van Previlli, gouverneur van Opper-en Neder-Marche, en ridder der koninklyke orde, stamde af van een oude adelyke familie, die haren oorsprong hadt van *Godebert Chasteigner*, levende in den jare 1068. Zyn zoon was *Theobaldus*, heer van Chasteigneray, welke heerlykheit naderhandt door het huwelyk van *Maria*, dochter van *Johannes* den VI van Chasteigner, met Savorius de Vivonne, in 't huis van Vivonne, dat in 't jaar 1632 uitstierf, gekomen is. *Lodewyk Chasteigner* de la Roche-Pozay was de zevende zoon van *Johannes* den III, en maakte zich zo wel door de wapenen, als studiën vermaard. In talen en andere wetenschappen oeffende hy zich zeer gelukkig onder Josephus Scaliger. Koning Henrik de III zondt hem als ambassadeur naar Rome, alwaar hy de eere van zyne natie tegen Spanje met luister staande hieldt. Naderhandt gaf hem koning Henrik de IV het gouvernement van Opper-en Neder-Marche, alwaar hy de misnoegden omtrent de riviere Vienne sloeg, hebbende reets preuven van zyne dapperheit in de veldslagen by S. Denys, Jarnac en Montcontour gegeven, insgelyks ook in de belegering van Rochelle, en elders. In 't jaar 1595 diende hy in Burgundië, alwaar in de maandt van Juny de slag by Fontaine Françoise geschiedde. Doch in een ziekte vallende begaf hy zich naar Moulins in Bourbonnois, en stierf aldaar den 29 September in het zelve jaar. Hy hadt met dispensatie van den paus in 't jaar 1567 Claudia, de dochter van Georgius du Puy, heere van Coudrai, ten huwelyk genomen, en nevens andere kinderen ook by haar geteelt *Henrik*, baron van Malval, die in een slag sneuvelde; *Johannes* den IV, here van Roche-Pozay, vader van *Karel*, die koninklyke luitenant in Opper-Poitou wierdt, en *Henrik Lodewyk Chasteigner* de la Roche-Pozay, bisschop van Poitiers, die wegens zyne schriften vermaard is. Hy wierdt in 't jaar 1577 te Rome geboren, op een tydt, dat zyn vader aldaar als ambassadeur vertoefde; en hebbende de studien verkoren begaf hy zich al vroeg in den geestelyken staat. Behalven het bisdom van Poitiers, dat hy na Godofredus van S. Belin, wiens coadjutor hy geweest was, in 't jaar 1611 erlangde, hadt hy nog verscheide abdyen. Hy stierf den 30 July 1651 schielyk, in den ouderdom van 74 jaren. Zyne schriften zyn: *Commentarii in Genesin*; over 't Euangelium van *Mattheus* en de *Handelingen der Apostelen*; *Synopsis distinctionum Philosophicarum & Theologicarum*; *Dissertationes Ethico-Politicæ*; *Nomenclatura Cardinalium*, enz. *Sammarth. Elogia & Gallia Christ. d'Argenson in Elog. Illustr. Viror. du Chesne Geneal. de la Maison de Chasteigner.*

CHASTEIGNER, (ROCH) here van Touffu, kamerheer van de koningen Henrik den II, François den II, en Karel den IX, voorts ka-

kapitein over hondert ligte paarden, wierdt in 't jaar 1527 geboren. Zyn vader was Johannes de III, heer de la Roche Pozay. Hy gaf nog jong zynde de eerste preuven zyner dapperheit in 't graafschap Oye en in Boulogne; en wierdt in 't vervolg voor een der beste zoldaten gehouden. Koning Henrik de II maakte hem tot schenker van den Dauphin. Vyf en twintig jaren oud zynde ging hy in stilte naar Italië, en begaf zich by den toenmaligen oorlog naar Parma en Mirandola, in welke laatste plaats hy zich met 200 voetknechten waagde, wanneer de zelve belegert was, doende als kommandant drie dappere uitvallen. In 't jaar 1555 zondt hem de koning naar Piemont, en gaf hem een compagnie ligte paarden, nevens de bediening als kamerheer. In 't volgende jaar wierdt hy wederom naar Piemont gezonden; en nadat hy met de Fransche armee tot in 't koninkryk van Napels was ingedrongen, leverde hy by Julia Nova den Spaanschen slag, en dekte Ascoli tegen den hertog van Alba. Naderhandt wierdt hy in een slag gevangen, doch drie jaren daarna weder op vrye voeten gestelt. Midlerwyle hadt hy zich in de Fransche en Spaansche poëzy geoeffent. In Vrankryk wederkerende, woonde hy in 't jaar 1560 de intrede des konings van Navarre te Poitiers by, en hadt mede deel aan de nederlage der Hugenotten by S. Geneft. Laatstelyk was hy in 't jaar 1562 by de belegering van Bourges, alwaar hy door een musketkogel gedood wierdt, oud zynde 35 jaren. *Du Chesne Hist. de la Maison de Chasteign.*

CHASTEL (JOHANNES) was de zoon van Pieter Chastel, een vermogend lakenkoper te Parys, en van Dionysia Hazard. Hy studeerde in 't collegie van Clermont, en droeg den president Petrus Seguier een Philosophisch dispuit op. Hy was van een zwaarmoedigen en boosaardigen inborst. Hy hadt het langen tydt op het leven van koning Henrik den IV toegelegt, en meende den 27 December 1594 zynen toeleg werkstellig te maken, wanneer de koning van St. Germain naar Parys kwam, en hy onder het gevolg in 't vertrek van de schone Gabrielle van Etrées den koning gevolgt was. Dit vertrek was achter de Louvre. Wanneer nu de koning, die zyne laarssen nog niet afgelegt hadt, de heren Montigny en Ragny, die kwamen om hem een compliment te maken, te gemoet ging, nam Chastel die gelegenheit waar, en stiet met zyn mes naar 's konings keele, doch trof maar des zelfs bovenlip, met een tandt, die hy uitstiet. De koning meende eerst, dat hem het ongeluk van zekere zottin Mathurine, die de schone Gabrielle by zich hadt, van daan kwam; en gaf aanstonts last, de zelve weg te schaffen; maar regt naar de wonde voelende, ontstondt 'er zo by hem, als by allen, die in 't vertrek waren, eene grote ontsteltenis; en aangezien de dader het mes aanstonts hadt laten vallen, en zich een weinig te rug begeven, zo wist men hem in den beginne niet te ontdekken. Eindelyk liet de graaf van Soissons, ziende het onbekende en ontstelde gezicht van Chastel, hem by de kop vatten. Hy loogchende het in het eerst, en wierdt van den koning zelf onschuldig verklaart. Maar wanneer hy naderhandt tot den groot prevoost, en 's anderen daags voor 't parlement gebragt wierdt, bekende hy de daadt. Gevraagt zynde, door wien hy daar toe bewogen was, wilde hy niemandt noemen, behalven dat hy zeide, zyn vader hadt daar van geweten, maar 't hem altydt afgeraden. Als nu deze, met zyne huisvrouwe en twee dochteren, in verzekering genomen wierdt, bevondt men, dat ze alle onschuldig waren. Ook zeide Chastel, dat hem niets anders bewogen hadt, dan de hope, die hy gehad hadt, door dezen koningsmoordt zo veel by Godt te verwerven, dat hy wegens zyne schrikkelyke zonden, die hem geenzins in 't geheel konden vergeven worden, in de andere wereldt eenigzins verdraaglyker mogt gestraft worden. Daar by beweerde hy, dat het hem volgens de beginselen der Philosophie, en de lessen zyner leermeesteren, geoorlooft was, den koning, als een dwingelandt, en die met de kerke nog niet volkomen verzoent was, om 't leven te brengen. Het Parlement velde het volgende vonnis over hem: hy zou, als schuldig aan gekwetste Goddelyke en menschelyke majesteit, voor de grote kerk-deure van Nôtre Dame in een bloot hembt, met een brandende kaars in de handt, op zyne kniën de verklaring en afbede doen, zo wegens zynen toeleg op 's konings leven, als wegens de wyze, op welke hy die gruweldaadt hadt pogen te verschonen; naderhandt zou hy op een kar naar de plaats, *la Grêve* genaamt, gevoert, en aldaar met gloejende tangen aan handen en voeten genepen worden. Daar op zou hem de handt, waar in hy het moordmes gehouden hadt, afgekapt worden, zyn ligchaam met vier paarden verscheurt, alle zyne leden verbrand, en de assche in de lucht gestrooit worden; doch alvorens alle gewone en buitengewone pyniging uitstaan, en alle zyne goederen verbeurt verklaart worden. Dit vonnis wierdt den 29 December 's morgens uitgesproken, en 's avonds by toortsen-licht volbragt. Onaangezien het toenmaals zeer kout was, en Chastel in 't hembt, met een waschkaars van twee ponden in de handt, voor de deure van Nôtre Dame stondt, bespeurde men echter niet de minste ziddering of grilling aan hem, veel min eenig berouw of leedwezen. Zelf gaf hy by de executie geen het minste geluidt van zich. Zyn ongelukkige vader, hoewel onschuldig, wierdt echter voor negen jaren gebannen, en in een boete van 2000 ecus ten behoeve der in de Conciergerie zittende arme gevangenen geslagen. Zyne vrouw en twee dochters moesten ook de stadt Parys ruimen, met belofte van binnen 2 jaren daar niet weder in te komen. Boven dien wierdt zyn huis geslecht, en van des zelfs puinhopen een schandpylaar, nevens een opschrift, behelzende de daadt en vonnis zynes zoons, opgerecht. Door het zelve arrest van 't parlement wierden alle Jesuiten, nevens Gueret, onder wien Chaste de Philosophie geleert hadt, uit Vrankryk gebannen. In 't jaar 1594 zag men een Apologie in 't licht komen, zo voor Chastel, als voor de vaders Jesuiten, en der zelver scholieren, uit het koninkryk van Vrankryk gebannen, tegen het arrest van 't parlement, door *François de Verone Constantin.* Dit werk is in vier stukken verdeelt, waar van het eerste in zeven hoofdstukken behelst een uitvoerig bericht, om den lezer van gedachten te doen veranderen, zo omtrent Chastel, als omtrent den koning. Hy zegt derhalven, dat, indien men op de uiterlyke daadt van Johan Chastel blyft zien, en indien men alleenlyk het uiterlyk der personen aanziet, dan zal men bevinden, dat Chastel zich aan een vervloekten moordt schuldig heeft gemaakt; want men zal oordeelen, dat een particulier zynen vorst naar 't levengestaan heeft; maar, voegt hy 'er by, ingeval men komt te zien, niet zo zeer wat Henrik de IV gezegt wordt te zyn, als wel het gene hy is, volgens het oordeel niet van eenzydige rechters, maar van kerke en staat, van alle Goddelyke en menschelyke wetten, de grondwetten van 't koninkryk van Vrankryk, van onheuglyke tyden af aangenomen en geoeffent, te weten een geëxcommuniceerde, een ketter, een afvallige, een ontheiliger der gewyde zaken, een openbaar vyandt van 't vaderlandt, een onderdrukker van den Godsdienst, en overzulks uitgesloten van 't recht tot de krone van Vrankryk, een crimineel, in plaats van een wettig prins, een dwingelandt, in plaats van een koning, een usurpateur, in plaats van een wettig heer, men zal zich wel wachten anders te zeggen, ten zy men van zyne zinnen berooft is, en alle menschelyk begrip verloren heeft, en eindelyk ten zy men alle liefde Gods uit zyn herte heeft gebannen, dan dat Chastel een edelmoedige, en loffelyke heldendaadt gedaan heeft, te vergelyken by de grootste en merkwardigste, die men in de oude zo heilige als wereldlyke geschiedenissen zou kunnen vinden. enz. In het tweede stuk neemt de schryver aan te bewyzen, dat de daadt van Chastel rechtvaardig is. Hy staat toe, dat de persoon van een koning geheiligt is; maar hy zegt, dat Chastel geen toeleg gehad heeft, een koning te doden, maar een usurpateur en dwingelandt. De zo genaamde bekeering van Henrik den IV, zegt hy, kan hem het recht tot de krone niet geven, als zynde eens voor al in den ban gedaan, zonder dat de absolutie van den paus machtig zou zyn, hem daar van te ontheffen, om dat Henrik niet alleen by de kerk, maar ook by den Staat veroordeelt was, over welk laatste oordeel de paus gene dispensatie kon verleenen. Hy betwist hem het recht van erfvolging, aanhalende verscheide voorbeelden van Vrankryk, waar door zulke, die nog veel nader aan de krone waren, echter daar van uitgesloten zyn. Tot dien einde haalt hy ook eenige Schriftuurplaatsen aan, nevens de getuigenissen van het Kanonyke Recht; en in het XII hoofdstuk houdt hy staande, dat ketters door particulieren mogen om 't leven gebragt worden, ingeval het niet anders geschieden kan. Hy beroept zich op een arrest van 't Parlement van 't jaar 1560, waar by aan een ieder vryheit gegeven wordt, een Hugenot te doden. Daar op haalt hy de getuigenissen van verscheide autheuren by elkander, die van gevoelen zyn geweest, dat het niet alleen geoorlooft, maar ook loffelyk is, een tyran om te brengen. In het derde stuk beweert hy, dat Chastel een heldendaadt gedaan heeft, dien hy verheft boven *Ehud*, *Pinehas* en *Matathias.* Hy voegt'er by, dat Chastel gedwongen wordende om Godt om vergiffenis te bidden, luidskeels geroepen heeft, dat het hem leed was, dat hy de verderffelyke pest der kerke niet van den aardbodem uitgeroeit hadde. In 't vierde stuk meent hy openbare onrechtvaardigen in 't arrest van 't Parlement te kunnen ontdekken, beschuldigende de leden van 't zelve als van kettery besmet. Eindelyk doedt hy zyn best, om in 't vyfde en laatste stuk de onrechtmatigheit van 't arrest, ten opzichte van 't bannissement der Jesuiten, klaarlyk aan te tonen. Hier vaart hy als zinneloos uit tegen Achilles Harlai, eersten president. Hy eindigt met een vermaning tot den lezer, om de vyanden Gods en der kerke te verdelgen. Deze Apologie is na de doodt van Henrik den Groten herdrukt in 't jaar 1610, en met vier kleine stukken vermeerdert. *Thuan. Hist. l.* III. *Mezeray Hist. de France Tom.* III. *p.* 1113.

CHASTEL (PETRUS DU) of *Chastellain.* Zie CASTELLANUS.

CHASTEL, (TANNEGUI DU) een edelman uit Bretagne, kommandeerde eerst in Italië de troepen van Lodewyk van Anjou, koning van Sicilië, en sloeg in 't jaar 1409 de armee van Ladislaus, koning van Napels. Wanneer 't naderhandt tusschen de huizen van Burgundië en Orleans tot de wapenen kwam, voegde hy zich by Orleans, en nam in 't byzonder de belangen van de koningen Karel den VI en Karel den VII als maarschalk ter herte. Wanneer hertog Johannes van Burgundië in 't jaar 1418 Parys innam, bragt hy den Dauphin, naderhandt koning Karel den VII, in zekerheit, bemachtigde de Bastille, doch moest voor de oppermacht van Burgundië buigen. Als in 't volgende jaar 1419 de voornoemde Dauphin met den hertog van Burgundië een mondgesprek hieldt, en de laatste in de hittigheit van een gerezen geschil omgebragt wierdt, gaf men Tannegui du Chastel wel voornamentlyk de schuldt van dezen moordt: weshalven toen naderhandt Karel de VII de Burgundische party wederom zocht aan zich te trekken, en in 't jaar 1425 Artus van Bretagne tot zyn konnestabel maakte, du Chastel van 't hof moest wyken, gelyk hy uit liefde tot den koning gewillig deedt, dien hy tot des zelfs doodt zeer toegedaan bleef: want wanneer des zelfs ontaarde zoon, Lodewyk de XI, voor de begravenis van zyn vader niet zorgde, liet hem du Chastel op zyne kosten, ter somme van 50000 Fransche ponden, ter aarde besteden. Hier op begaf hy zich naar Bretagne tot

tot den hertog, zynen landsheer, dien hy met goeden raadt diende in den oorlog tegen Lodewyk den XI, welke oorlog onder voorwendsel der Ligue voor 't gemeene best gevoert wierdt, en waar van hy een der voornaamste aanleggers was. Doch hy verviel in ongenade by den hertog, van wiens liefkozeryen hy al te vryborstig gesproken hadt. Koning Lodewyk, dit ziende, trok hem aan zich, en gaf hem het gouvernement van Roussillon. Hy gebruikte hem ook in 't jaar 1468 by de vredehandeling met hertog Karel van Burgundië, en hadt hem by zich, wanneer hy in 't zelve jaar te Peronne in verzekering genomen wierdt. Wanneer in 't jaar 1477 Lodewyk de XI, na de doodt van den laatsten hertog van Burgundië, een inval in de Nederlanden deedt, sneuvelde Tannegui du Chastel in de belegering van Bouchain. Het geslacht van Chastel is van een ouden adeldom in Bretagne, waar uit vele vermaarde mannen gesproten zyn, als *Christoffel du Chastel*, die in 't jaar 1464 bisschop van Treguier was, en stierf in 't jaar 1491 *Olivier*, de broeder van Tannegui, wierdt in 't jaar 1446 bisschop van Usez, en stierf in 't jaar 1456. Hem volgde *Gabriël*, die stierf in 't jaar 1463. Een ander *Olivier* was bisschop te S. Brieu, en stierf in 't jaar 1523. *Argentré Hist. de Bretagne l.* X. *c.* 30. *Labineau hist. de Bretagne. Comines Memoires. Pasquier recherch. de la France l.* VI. *c.* 3. *Belcarius l.* I. *n.* 1. *Thuan. l.* XXV. *Varillas in Lud.* XII. 3. *Mezeray Abregé Chronol. Anselme Hist. des grands officiers. Daniel Hist. de France Tom.* II. *col.* 986. 1034. 1270. 1289. 1321. 1412. *Bayle.*

CHASTELAIN, (CLAUDIUS) kanunnik van de kerke van O. L. V. te Parys, maakte zyn voornaamste werk van het onderzoeken der oude kerkplegtigheden, en geschiedenissen van den dienst der Heiligen. Hy gaf eene Fransche overzetting van het Roomsche Martelaarsboek (*Martyrologium Romanum*) vermeerdert met eenige Fransche, en andere, martelaren, in het licht, en hadt ook zeer wydlopige aantekeningen over het Martelaarsboek gemaakt, daar alleen de maanden Januarius en Februarius van zyn uitgekomen. Ook heeft hy geschreven *Vocabulaire hagiologique*, zynde gedrukt by het *Dictionaire etymologique* van Menage, en veel toegebragt tot het *Breviaire reformé*. Hy overleedt in het laatste van Maart des jaars 1712.

CHASTELAIN, (GEORGIUS) in 't Latyn *Castellanus* genaamt, was een Vlaamsch edelman, en aan 't hof der hertogen van Burgundië opgevoed. Hy stierf in 't jaar 1475. Hy was in de Fransche talen zeer ervaren, en schreef in de zelve verscheide werken; onder anderen een, genaamt: *Recueil des choses merveilleuses advenues de son temps*. Dit is in dichtmaat opgestelt, en te gelyk met de werken van zyn leerling *Joh. Moulinet* in 't licht gekomen. Voorts: *le Temple de la ruine d'aucuns nobles malheureux, tant de France, que d'autres nations étrangeres*. Dit wierdt in 't jaar 1517 te Parys gedrukt; *Les Epitaphes d'Hector & Achilles, avec le jugement d'Alexandre le grand*, ook te Parys, in 't jaar 1525; *l'Histoire de Jacques de Lalain, Cheval. de la Toison d'or.* Dit wierdt te Brussel gedrukt in 't jaar 1634. *l'Instruction du jeune prince*, enz. Zommige werken van hem zyn nog ongedrukt. *La Marche prefat. des Memoires p.* 3. *Andr. Bibl. Belg. du Maine. Vauprivas. Bayle.*

CHASTEL-CHALON, eene stadt in het Franche Comté, aan de rivier Seille, tusschen Blecterans en Poligny gelegen.

CHASTEL-CHINON, een kleine stadt in Nivernois, omtrent Morvaut, naby de riviere Jonne, omtrent de grenzen van Burgundië.

CHASTELET, of CHASSELET, een kleine stadt aan de Sambre, tusschen Namen en Charleroy gelegen, behoort onder 't sticht van Luik.

CHASTELET, een kleine stadt aan de Schelde, in Picardië, op de grenzen van Henegouwen en Cambresis. De Spaanschen veroverden ze in 't jaar 1557, doch ruimden ze twee jaren daarna weder in; en wanneer ze de zelve in de XVII eeuw ten tweede male verovert hadden, moesten ze de zelve uit krachte van het 40 artykel van den Pyreneeschen vrede in den jare 1659 aan Vrankryk weder afstaan. Naderhandt zyn des zelfs fortificatien geslecht.

CHASTELET wordt in Parys die plaats genaamt, alwaar het gericht der Prevoté en Vicomté gehouden wordt. Het is een oud kasteel, en wordt gezegt van keizer Julianus den afvalligen, wanneer hy gouverneur in Gallië was, gesticht te zyn. Koning Philippus Augustus schikte het tot een rechthuis. Men noemt het *le grand Chastelet*, in onderscheidt van een ander, *le petit Chastelet* genaamt, dienende tot een gevangenhuis. *Du Chesne descript. de Paris.*

CHASTELLERAUD, in 't Latyn *Castrum Heraldi*, is een zeer vermakelyke plaats in Poitou, aan de rivier Vienne, met den tytel van een hertogdom, omtrent de grenzen van Touraine, vyf of zes mylen van Poitiers. Deze stadt heeft in de XVI eeuw door de binnenlandsche beroertens veel uitgestaan. Zommigen houden het daar voor, dat het omtrent een myl van deze plaats geweest is, alwaar een hinde het leger van den groten Clodoveus den weg over een rivier toonde, om te stryden tegen Alarik, koning der Gothen. De familie van Hamilton in Schotlandt wierdt eertyds van den koning van Vrankryk met den hertoglyken tytel van Chastelleraud begiftigt; weshalven deze familie naderhandt eisch op dit hertogdom gemaakt heeft. En hierom was het, dat de koningin Anna by den Utrechtschen vrede in 't jaar 1712 voldoening van koning Lodewyk den XIV voor de familie van Hamilton eischte. Eertyds voerde Chastelleraud den tytel van een vicomté; maar François de I verhief het tot een hertogdom en Pairie voor François van Bourbon, grave van Montpensier. Maar wanneer deze in 't volgende jaar in den slag by Marignano bleef, volgde hem zyn zoon Karel, konnestabel van Vrankryk. Naderhandt is Chastelleraud wederom aan de krone gekomen. Koning Henrik de III heeft het in 't jaar 1584 aan François, hertog van Montpensier, verpand. *Du Chesne recherch. des villes. Thuan. Du Puy.*

CHASTENIER, (BERNARD) een kardinaal-bisschop van Alby, en naderhandt van Puy in Velay, was geboortig van Montpellier, en zo wel in de wereldlyke als geestelyke rechten ervaren. Na dat hy aan 't hof van Rome gekomen was, bekleedde hy langen tydt de bediening van Auditeur van 't H. Paleis onder paus Gregorius den X. Eindelyk wierdt hy pausselyke kapellaan en aartsdeken van Narbonne. Paus Innocentius de V gaf hem in 't jaar 1276 het bisdom van Alby, en Nicolaus de VI belastte hem onderzoek naar die genen te doen, die in 't bisdom Lodeve de kerkelyke goederen ontvreemt hadden. Philips de Schone zondt hem naar Rome, om de kanonisatie van koning Lodewyk te bewerken. In 't jaar 1308 erlangde hy het bisdom van Puy, en poogde alle de pligten van een bisschop waar te nemen. Johannes de XXII gaf hem in 't jaar 1316 den kardinaalshoedt, doch reets zeer bejaart zynde, stierf hy den 14 Augustus des volgenden jaars te Avignon. *Frizon Gall. purp. Robert. Sammarth. Gall. Christ. Odo de Gissey l.* III. *Hist. du Puy c.* 19. *Aubery. Ciacon. Ughell. Catel.*

CHASTILLON, een kleine stadt aan de rivier Cher in Blaisois. Een ander CHASTILLON legt in Perigord aan de Dordogne, tusschen Libourne en S. Foy.

CHASTILLON SUR CHER, een kleine stadt in Berry, alwaar de rivieren Cher en Sambre zamenlopen.

CHASTILLON SUR INDRE, in 't Latyn *Castellio ad Ingerem*, een kleine stadt in Touraine, aan de rivier Indre, heeft een koninklyke rechtbank, afhangende van de bailluage van dit landschap. *Du Puy du domaine du Roy.*

CHASTILLON SUR LOING, in 't Latyn *Castellio ad Lupiam*, een kleine stadt in Gatinois, met een kasteel, op een berg gelegen, waar door de stadt kan bedwongen worden.

CHASTILLON SUR LOIRE, in 't Latyn, *Castellio ad Ligerim*, een vlek in Berry, aan de Loire, boven Cosne, aan de andere zyde der riviere gelegen.

CHASTILLON SUR MARNE, in 't Latyn, *Castellio ad Matronam*, een kleine, maar vermakelyke plaats aan de Marne, in Champagne, tusschen Espernay en Chateau-Thierry, nevens een burgvoogdy. *Du Puy du domaine du Roy.*

CHASTILLON SUR SEINE, in 't Latyn, *Castellio ad Sequanam*, eene stadt en heerlykheit in Burgundië, tusschen Aisei-le Duc en Bar sur Seine, is een zeer vermakelyke plaats, die door de Seine in twee deelen gescheiden wordt, van welke het eene *le Bourg*, het andere *Chaumont* genaamt wordt; doch beide zyn met een en den zelven muur omringt. De landvoogdt van het gebergte houdt hier doorgaans zynen zetel. Men vindt 'er nog een oud kasteel. Koning Henrik de II vereerde in 't jaar 1558 deze stadt met haar gebiedt aan hertog Johan Willem van Saxen-Weimar, wegens zyne getrouwe diensten, aan hem bewezen. Doch naderhandt is ze wederom by de krone van Vrankryk gevoegt.

CHASTILLON, een oud adelyk huis in Vrankryk, heeft den naam van de stadt Chatillon sur Marne bekomen, en vele vermaarde mannen voortgebragt. *Guido* de I is de oudste, van wien eenig bericht voorhanden is. Hy leefde in 't jaar 1076. *Gaucher de Chastillon*, van wien beneden zal gesproken worden, was konnestabel van Vrankryk, en leefde in 't einde der XIII eeuw, nalatende *Gaucher* den VI, van wien de graven van Porceau, en de heeren van Dampierre afstammen, en *Johannes*, den stamvader der heeren van Chastillon, Argenton en Marigni. Voorts is uit dit geslacht gesproten *Johannes van Chastillon*, grootmeester van Vrankryk, die stierf in 't jaar 1363. *Hugo* woonde in 't jaar 1382 den slag by Rosebec by, nalatende *Jacobus*, admiraal van Vrankryk, die in 't jaar 1415 in het treffen by Azincourt bleef. *Du Chesne Hist. de la mais. de Chastillon.*

CHASTILLON, (GAUCHER DE) graaf van Porceau, en konnestabel van Vrankryk onder vyf koningen, heere van Châtillon sur Marne. Koning Philips de Schone, dien hy goede diensten gedaan hadt, voornamentlyk wanneer hy in 't jaar 1297 Henrik, grave van Par, sloeg, maakte hem in 't jaar 1302, na dat hy zich in den slag by Kortryk in Vlaanderen wel gehouden hadt, tot konnestabel van Vrankryk. Hier op bragt hy veel toe tot de overwinning by Mons en Puelle in 't jaar 1304, dienende naderhandt de drie zonen van Koning Philips, Lodewyk, Philips, en Karel. Den eersten verzelde hy op de reize naar Navarre, in welk koninkryk hy de gerezene onlusten stilde, en de zake daar henen bragt, dat Lodewyk den 1 October 1307 te Pampelona gekroont wierdt. Naderhandt was hy in 't jaar 1315 een lidt van 't gericht, dat tegen den grave van Vlaanderen gehouden wierdt. Hy bestierde ook de zaken onder dezen koning, die hem nevens zynen broeder Philips tot uitvoerder van zyn uiterste wille benoemt hadde. Hier gaf Chastillon blyken van zyne voorzichtigheit, voornamentlyk wanneer hy zich tegen Karel van Valois aankantte. Maar wanneer des zelfs zoon Philips tot de krone kwam, onderwierp zich Chastillon. Hy wordt gezegt hem geraden te hebben, Lodewyk, grave van Vlaanderen, te hulp te komen. Omtrent 80 jaren oud zynde volgde hy het leger nog, en droeg zich zeer dapper in den slag by Mont-Castel. Hy stierf in 't jaar 1329. *Du Chesne Hist. des Minist. d'Etat. Hist. de France in Phil. pulchro. Lud. Hutt la Chronique de Flandre.*

CHASTILLON, (JOHANNA DE) gravin van Blois en Chartres, vrouw van Avennes en Guize, was de eenige dochter van Johannes den I van Chastillon, grave van Blois, enz. en van Adel-

Adelheit van Bretagne. In 't jaar 1262 wierdt ze aan Petrus van Vrankryk, grave van Alençon, en zone van koning Lodewyk den Heiligen, verlooft, welk huwelyk in 't jaar 1272, of 1273, voltrokken wierdt. Zy baarde hem twee zonen, *Lodewyk* en *Philips*, maar die beide jong gestorven zyn. In 't jaar 1286 verkocht ze het graafschap Chartres aan koning Philips den Schonen, en stierf den 29 January 1291.

CHASTILLON. (MAARSCHALK VAN) Zie COLIGNI. (CASPAR de I VAN)

CHASTILLON. (KARDINAAL VAN) Zie COLIGNI. (ODET VAN)

CHASTRE, (LA) een groot vlek in Berry, aan de rivier Indre, tusschen S. Severa en Chateau-Roux; op de grenzen van la Marche. Hier van daan heeft de oude adelyke familie *de la Chastre*, die reets in de XII eeuw vermaard was, haren naam ontfangen.

CHASTRE, (LA) eene oude adelyke familie in Vrankryk, die in de XIV eeuw meest vermaard is geweest, en waar uit in de XVII eeuw twee maarschalken van Vrankryk gesproten zyn. *Philippus de la Chastre*, heer van Bresigni, Estrichi en Coubron, kamerheer des grave van Anjou, leefde in 't jaar 1350, en 1355, nalatende *Wilhelmus*, kamerheer des grave van Poitiers, door wien de stam voortgeplant is; en *Philippus*, heere van Marché-Creux, van wien de heeren van Brillebaut in Berry afstammen; onder welke in 't jaar 1445, en 1450 een grootvalkenier van Vrankryk geweest is; en *Johannes*, die onder koning Karel den V en Karel den VI de wapenen gevoert heeft. Voorts zyn zonderling uit dit geslacht beroemt *Claudius* de I *de la Chastre*, heer van Nancei, president in den Raadt des hertogs van Berry, broeder van koning Lodewyk den XI, die hem eerst tot zyn kamerheer, en naderhandt tot kapitein van zyne guarde maakte. *Caspar de la Chastre*, heer van Nancei, Sigougneau en Ternau, ridder van de koninklyke orde, en hoofdman van de guarde, diende in Italië onder den hertog van Guize, en was naderhandt in 't jaar 1562 by de belegering van Rouaan, by de veldslagen te Dreux, S. Denys, Jarnac, Moncontour, en elders. Overal gaf hy blyken van zyne uitmuntende dapperheit. Hy stierf in 't jaar 1576 aan een wonde, in den slag by Dreux ontfangen; en wederom opgebroken, nalatende een zone, *Henrik*, nevens drie dochters, van welke Magdalena van Henrik, vicomte van Bourdeille, *Louise* van Lodewyk van Voisins, baron van Ambres, en *Gasparde* van Jacobus Augustus Thuanus, president in 't Parlement van Parys, ten huwelyk genomen zyn. *Lodewyk de la Chastre*, baron van Maison-fort, zone van Claudius den III, maarschalk van Vrankryk, was ridder der koninklyke orde, gouverneur van Berry, en maarschalk van Vrankryk. Hy stierf in 't jaar 1630. *Thuan. hist. Davila. P. Matthaeus. Godefroy. P. Anselmus. Sammarth. du Chesne. Morin hist. de Gatinois.*

CHASTRE (CLAUDIUS DE LA) maarschalk van Vrankryk, ridder van de koninklyke orde, en gouverneur van Berry en Orleans, was baron van Maison-fort, gelykerwyze zyn vader Claudius, en wierdt wegens zyne bekwaamheit tot dezen trap van eere verheven. De konnestabel van Montmorency, by wien hy edelknaap geweest was, begunstigde hem in allerlei gelegenheden. Hy was in 't jaar 1562 by den slag te Dreux, in het treffen by Arnai-le-Duc in 't jaar 1570, en drie jaren daarna by de verovering van Sancerre. Naderhandt wierdt hy in 't jaar 1575 naar Engelandt gezonden, en drie jaren daarna volgde hy den hertog van Alençon naar de Nederlanden. Koning Henrik de III gaf hem in 't jaar 1586 zyne ridderorde. Eenigen tydt daarna voegde hy zich by de Ligue, en veroverde Berry. Maar wanneer Henrik de IV tot de krone kwam, gaf hy hem de steden Bourges en Orleans, en bekrachtigde zyne bediening als maarschalk, die hem door den hertog van Guize te wege gebragt was. In 't jaar 1610 wierdt hy als luitenant generaal over 's konings leger naar Gulikerlandt gezonden, en by de kroning van Lodewyk den XIII bekleedde hy de bediening van konnestabel. Hy stierf in 't jaar 1614, den 18 December.

CHASTRE, (PETRUS DE LA) aartsbisschop van Bourges, een der vermaardste prelaten van zynen tydt, was uit het beroemd geslacht *de la Chastre* in Berry, en bloedverwant van Aimericus de la Chastre, die kancelier en kardinaal der Roomsche kerke geweest is. Hy was een leerling van Alberik, aartsbisschop van Bourges, in wiens plaats hy in 't jaar 1142 verkoren wierdt. Paus Innocentius de II bekrachtigde deze verkiezing, ten gevalle van zynen kancelier Aimericus. Maar koning Lodewyk de jonge kantte zich daar tegen aan, en daar zouden vele onheilen uit ontstaan zyn, ten ware S. Bernard de zelve gelukkig bygelegt hadde. Naderhandt verworf hy de gunst des konings, dien hy ook zeer getrouwelyk diende. Daar zyn ook nog eenige brieven van hem aan dezen koning en den abt Sugerius voorhanden, die Andreas du Chesne in het IV stuk zyner *Scriptores Historiae Franciae* uitgegeven heeft. Ook wordt in de brieven van paus Eugenius den III, Adrianus den IV, en Alexander den III, van S. Bernardus, Petrus van Cluni, en in de Chronyken van zynen tydt met lof van hem gewaagt. Voorts hadt hy deel in de gewigtigste zaken, zorgde zeer voor zyne kerke, en stierf in 't jaar 1171. *Bernard. Epist.* 219. *Petr. Venerab. l.* IV. *ep.* 3. *Rob. du Mons in Suppl. Sigeb. Masson l.* III. *Annal. Franc. de Nangis in Chron. Robert & Sammarth. Gall. Christ. J. Chenu.*

CHASUAREN, of CHATTUAREN, een volk, van eenigen gehouden voor die van Gottingen, van anderen voor die van Minden by de Wezer, makende nu een gedeelte van 't landt van Munster en Paderborn. *Van Royens Duitschlandsche Oudheden.*

CHATHAM, of CHATTAM, is een vlek in 't Engelsch gewest Kent, naby de stadt Rochester, aan de rivier Medway, omtrent tien Engelsche mylen van daar de zelve in zee valt. De koningin Elisabeth liet daar op grote kosten een reê voor de Engelsche vloot maken, die naderhandt door Karel den II en Jacobus den II tot volmaaktheit gebragt is, en thans weinig haars gelyken heeft. Behalven de verscheide scheepstimmerwerven, en voortreffelyke magazynen is daar ook een hospitaal voor gekwetste matrozen, door den ridder John Hawkins in 't jaar 1594 op eigen kosten gebouwt. Daarenboven een armkas, tot dien zelven einde opgerecht in 't jaar 1588. Om de voornoemde reê te dekken heeft men verscheide sterktens aangelegt, als te Gillingham, Cokhamwood, Swomp, enz. voornamentlyk heeft Karel de II op den Noordwestelyken hoek van 't eilandt Shepey, Shirnasse, of Sheernesse, genaamt, een voortreffelyk fort laten zetten, om de vyanden buiten de Teems en Medway te houden. Dit laatste heeft Engelandt dies te raadzamer gevonden, zedert in 't jaar 1667, in 't begin van July, de Hollanders by gelegenheit van den toenmaligen oorlog, met hunne vloot tot aan Chattam liepen, en de Engelsche schepen geen geringe schade toebragten. De Schotsche hertog van *Argyle* wordt baron van Chattam genaamt. *Cambdeni Britannia, cum additionibus. Beeverell delic. de l'Angl. p.* 748. *The compleat Hist. of England vol.* III. *p.* 265. *Miege état nouv. de la Gr. Bret. p.* 92.

CHATRE (COLUMBA) was een kleermakers vrouw in de stadt Sens, in Burgundië, en leefde onder de regeering van koning Henrik den III. Nadat ze omtrent 20 jaren in huwelyk geleeft hadt, bespeurde men alle tekenen van zwangerheit; doch ze kon niet verlossen, maar moest 3 jaren lang als een kraamvrouw het bedt houden, na verloop van welken tydt ook hare smerten eindigden; hoewel haar lyf dik en zwaar bleef, gelyk voorhenen, en zulks duurde tot aan hare doodt; want zy stierf omtrent 24 jaren daarna, oud zynde 68 jaren. Haar man, nieuwsgierig zynde, wat de oorzaak van haar ongemak mogt geweest zyn, liet ze openen, en men vondt by haar een volmaakt meisje, maar dat in een steen verandert was. De heer d'Alibour, die als toen geneesheer binnen Sens was, en die naderhandt de lyfarts van koning Henrik den IV geworden is, heeft hier van een afzonderlyk werk geschreven. *Pasquier recherch de France l.* VI.

CHATZAN, eene stadt in Indië, in 't gebiedt van den Groten Mogol, in 't koninkryk Hajacan, tusschen Candahar en de rivier Indus, niet verre van die plaats, alwaar de rivieren Behat en Nilab zamen lopen, die zich naderhandt in de Indus ontlasten.

CHAUCEN, CAUCHEN, *Chauci, Cauci*, Καῦχοι, Χαῦκοι, waren eertyds in 't gemeen alle die volkeren tusschen de Eems en de Elve: doch wierden verdeelt in de *grote en kleine Chaucen*. De kleine strekten zich uit van de Elve tot aan de Wezer, of van Hamburg tot aan Bremen, maar de *grote Chaucen* wierden bepaalt tusschen de Wezer en de Eems, van Bremen tot Embden ingesloten, gelyk Tacitus zeer wel heeft aangewezen, en Ubbo Emmius ook tot nader opheldering zegt: *Voorts die van de Eems tot aan de Elve woonden, wierden van de ouden* Chauci, of Chauchers, *genoemt, in grote en kleine door de rivier de Wezer verdeelt*: zodat de Oost-Vriezen tot de grote Chaucen behoren, wier hoofdstadt Embden aan de Eems is. En dus kan men begrypen, hoe Tacitus recht zegt, dat de Chaucen van de Vriezen beginnen; wyl de Vriezen, ook in grote en kleine onderscheiden, zich eertyds niet verder uitstrekten dan tot aan de Eems, alwaar de grote Chaucen begonnen; en bygevolg is het tegenwoordige Oost-Vrieslandt oudtyds niet onder de Vriezen gerekent, maar behoorde eigentlyk tot de grote Chaucen. Dit is het ware bericht dezer volkeren, wat ook Ptolomeus, Scrieck en Bertius hier anders van mogen berichten. Zie *Tacitus de morib. Germ. Scrieck origin. ind.* 1. *Bertius commentar. rer. Germanicar. lib.* III. *Cluverus in German. antiq. lib.* III. *cap.* 18.

CHAUCER, (GODFRIED, of GALFREDUS) een ridder, geboortig van Woodstok in Engelandt, wierdt wegens zyne fraaie gedichten de *Engelsche Homerus* genaamt. Voorts was hy in de wiskunst en andere goede wetenschappen wel ervaren. Hy stierf in 't jaar 1400. Zyne Engelsche schriften zyn in 't jaar 1561 te Londen zamen gedrukt. Men heeft van hem: *Laudes bonarum mulierum*; *Vita Cleopatra*; *Vita Lucretiæ Romanæ*; *Flos Urbanitatis*; *Sepultura Misericordiæ*; *de Astrolabii ratione*, enz. *Leland. Balæus & Pitsæus de script. Angl. Gesnerus Cambden.*

CHAUL is een sterke koopstadt gelegen in 't Indiaansche koninkryk Dekan, aan de rivier Gate, en behoort den Portugezen. Zy heeft eene veilige haven, doch in het inkomen eenigzins gevaarlyk, nevens een sterk kasteel, *il Morro di Chaul* genaamt, en op de hoogte van een gebergte gelegen.

CHAULA, of CHIAULA, (THOMAS) een Italiaan, was gekroond poëet, en hadt een scherpzinnig en vaardig verstandt: want hy maakte dikwils zeer schielyk een goed Latynsch vaars. Hy heeft geleeft omtrent het jaar 1410, en stierf in de stadt Raguza, wanneer hy hadt uitgegeven: *Tragoediarum opus*; *Bellum Macedonicum versu heroico XXIV libris feliciter absolutum*; en men wil, dat hy ook zou hebben geschreven zeker werk, met den tytel van: *Thomæ Chaulæ Siculi Claramont. de bello Cimbrico a C. Mario Arpinate gesto libri X. Carmine heroico ad Alphonsum, Arragoniæ & Siciliæ regem*, het welk nog ongedrukt bewaart wordt. *Bibl. Sicula.*

CHAULNES, of CHAUNES, was eertyds een graafschap in Vrankryk, behorende de familie van *Ongnies*; naderhandt bragt het *Charlotta van Ailly*, die het van hare moeder Aloisia hadt geerft, haren man, *Honoratus van Albert*, here van Cadenet, en broeder van den vermaarden konnestabel de Luines, ten huwelyk,

lyk. Deze Honorius wierdt daar op in 't jaar 1621 tot hertog en pair van Vrankryk verklaart, voorts maarschalk en gouverneur van Picardië en Auvergne. Hy stierf in 't jaar 1649, nalatende by zyne gemalinne, die gezegt wordt met den kardinaal Richelieu in een heimelyke verstandhouding geleeft te hebben, vier zonen, die den name en het wapen van Ailly voerden: doch zy stierven alle zonder mannelyke erfgenamen. Het verste onder hen bragt het *Karel van Ailly*, hertog van Chaulnes, enz. geboren in 't jaar 1625, aangezien hy tot drie maal toe, als in 't jaar 1667, 1670, en 1689, van den koning als extraordinaris ambassadeur aan 't hof van Rome wierdt afgezonden, en tot gouverneur van 't hertogdom Bretagne aangestelt. Doch deze laatste bediening stondt hy ten behoeve des grave van Toulouze af, en nam daar voor het gouvernement van Guienne. Hy stierf in 't jaar 1698, nalatende als erfgename van 't hertogdom Chaulnes en zyne overige goederen zyn naasten bloedverwant *Karel Honorius van Albert*, hertog van Chevreuse. *Imhof Geneal. Gall. Patin. lettr. Tom.* I. *Lettr. Historiq. l'an* 1698. *L'etát de France.* Zie ALBERT.

CHAUMEJAN, (Blasius de) eerste marquis van Fourille, veldmaarschalk, enz. was de zoon van Gilbert, en zedert het jaar 1587 hoofdman in 't regiment van Picardië. Zedert het jaar 1592 klom hy hoger, tot dat in 't jaar 1610 koning Henrik de IV zyne heerlykheit Fourille tot een markgraafschap maakte. Lodewyk de XIII maakte hem in 't jaar 1617 tot veldmaarschalk. Hy bleef in 's konings dienst tot het jaar 1621, wanneer hy in de belegering van Montauban sneuvelde. *Souliers Hist. de la noblesse de Tour.*

CHAUMEJAN, (Michael de) markgraaf van Fourille, zoon van Blasius, wierdt in 't jaar 1617 hoofdman onder 't regiment guarde, en diende tegen de Protestanten. Hy was ook in de belegering van Montauban, wanneer zyn vader sneuvelde. Daar op begaf hy zich naar 't eilandt Rhé, toonde zyne dapperheit tegen de Engelschen, en diende tot het jaar 1631 in de eerste Italiaansche oorlogen. Naderhandt wierdt hy gouverneur van Vesoul, en in 't jaar 1632 oppermaarschalk van 't koninklyk paleis, als mede staats-Raadt; en in 't volgende jaar gaf hem de koning een compagnie ligte paarden, waar mede hy in 't jaar 1634 naar Duitschlandt trok, om Heidelberg te ontzetten. Hy was ook in den slag by Avein, en gaf overal preuven van zyne dapperheit, stervende in 't jaar 1644 te Parys in 't koninklyk paleis. *l'Hermite Souliers Hist. de la nobl. de Tour.*

CHAUMONT, een stadt in Champagne, en de hoofdstadt van Bassigni, gelegen op een kleinen heuvel aan de Marne, tusschen Langres en Chalon. Eertyds was 't maar een vlek met een kasteel, en hadt zyne eigene heeren; maar nadat het Champagne ingelyft, en tot de krone gebragt is, hebben 't de koningen Lodewyk de XII, François de I, en Henrik de II vergroot en met torens versterkt. *Du Chesne.*

CHAUMONT in Vexin, een kleine stadt in dat gedeelte van Isle de France, dat *Vexin François* genaamt wordt, en gelegen op een heuvel, naby Gissors, tusschen Beauvais en Mante.

CHAUNI, in 't Latyn, *Calniacum*, een kleine stadt in Isle de France, aan de Oise, tusschen Nojon en Fere gelegen. Het is een koninklyke stadt, met een burgvoogdy, die Karel de V in 't jaar 1378 met de krone vereenigt heeft. *Du Puy du Domaine du Roy.*

CHAUVEAU (Franciscus) was een vermaard tekenaar en plaatsnyder, en bragt de werken van *Laurents de Hire* in koper. Doch hy verliet deze langzame kunst, en gebruikte sterk water, etzende in 't vervolg zyne eigene vindingen. Hoewel hy in 't tekenen en plaatsnyden zyns gelyken, en zyne meesters mag gehad hebben, getuigt men echter van hem, dat hy een onvergelykelyk schilder was. Kort voor zyne doodt begon hy de Historie van den H. Bruno, door le Sueur geschildert, in 't koper te brengen. Ook heeft hy begonnen een vervolg der Grieksche en Romeinsche geschiedenissen te etzen, zynde geschikt tot een aanzienlyk werk. In vindingen en verscheide veranderingen van een en 't zelve stuk wordt hy gezegt weêrgaloos geweest te zyn. Hy stierf in 't jaar 1674. Een van zyne zonen, een vermaard plaatsnyder, verliet Vrankryk, zyn vaderlandt, en vertrok naar Zweden. *Perrault les Hommes illustres, qui ont paru en France.*

CHAUVIGNY, of CHAVIGNY, in 't Latyn, *Calviniacum*, is een kleine stadt in 't Westergedeelte van Poitou, aan de rivier Vienne, tusschen Chatelleraut en Montmorillon gelegen, heeft een kasteel, en den tytel van een barony.

CHAUVREUX, Raadsheer in 't Parlement van Parys, hadt door een omgekocht notaris vele malversatien begaan, en wierdt door een arrest van 't hof van den 23 December 1496 veroordeelt, om afbede te doen, en uit het koninkryk gebannen te worden. Dit geschiedde in dezer voegen. Men liet hem op 't plein van 't hof komen, met een schaarlaken tabbaardt bekleed, om zyn vonnis aan te horen. Van daar wierdt hy door de gerechtsboden in een vertrek van 't paleis gebragt, alwaar men hem een slecht kleedt omhing, en dus wierdt hy wederom op 't plein van 't hof gebragt. Daar een wyle blootshoofds en barvoets, met een brandende fakkel in de handt, gestaan hebbende, gaf men hem aan den scherprechter over, die hem op een kar naar de Pillori voerde. Driemaal omgedraait zynde, wierdt hy op zyn voorhoofdt gebrandmerkt met het teken van een lelie. Dit geschied zynde bragten hem de gerechtsdienaars naar de poorte van S. Honoré, en joegen hem dus uit de stadt. *Regist. du Parlement.*

CHAVAGNAC (Casparus) was uit een oude graaflyke familie in Quercy, en geboren te Blesse, een kleine stadt in Auvergne, in 't jaar 1624. Zyn vader was *Josua Chavagnac*, die onder de Gereformeerden in Vrankryk in zo groot aanzien was, dat hem de kerken van vyf landschappen tot haar beschermheer verklaarden, terwyl ondertusschen de hertog van Rohan, het hoofdt aller Hugenotten, in Vrankryk bleef. De vader van dezen gaf onzen Chavagnac aan het opzicht des maarschalks van Chatillon over. Deze nam hem als vrywillige met zich in den oorlog, om dat hy toch geen lust tot de studiën hadt. Hy wierdt door de keizerlyken krygsgevangen gemaakt, maar door den generaal Piccolomini weder op vrye voeten gestelt. Niet lange daarna kreeg hy een compagnie, met welke hy verscheide veldtochten in de Nederlanden, Italië, en Duitschlandt bywoonde, tot dat hem de prins Condé tot zyn adjutant verklaarde. Wanneer die prins naderhandt met het hof in geschil leefde, deedt hy hem goede diensten, en bragt den hertog van Nemours, die van de zelve party was, midden door de vyanden tot de Spaansche armee in zekerheit. Den prins zelf voerde hy uit Guienne tot zyn leger, en was by het vermaarde gevecht in de voorstadt van Parys tegenwoordig. Kort daarna wierdt hy van den prins beleedigt, en verliet zyne party, maakte door den hertog van Candale zyn verdrag met den koning, en vertrok met dien hertog naar Catalonië; doch alvorens ontfingen zy last van 't hof, Perigord, dat byna geheel de party van Condé gekozen hadt, wederom onder de gehoorzaamheit des konings te brengen; en wanneer hy het volgende jaar gelast wierdt, de benden van daar naar Catalonië te geleiden, tot versterking van den maarschalk d'Hocquincourt, liet hy zich door Candale bewegen, nevens hem naar Parys te gaan; en wierdt in 't volgende jaar by 't maken van den staat van oorlog voorby gegaan. Hoewel hy op 't aanraden van den hertog van Candale als vrywillige mede een tocht naar Catalonië deedt, doch maar voor eenen veldtocht, blyvende voorts buiten dienst tot den tydt van den vrede. Hier op bewoog hem de graaf Marsin, die in dienst van Spanje was, ook dienst in 't Spaansche leger te zoeken, waar toe hem de nieuwe koningin van Vrankryk door brieven van rekommendatie behulpzaam was, zo dat hy generaal over de artillery en sergent de bataille tegen Portugal wierdt. Hy zou den koning te gevalle na den ongelukkigen slag by Villa Viciosa een Fransch regiment oprechten, dat wegens des konings doodt achter bleef; daarenboven ontfing hy van Spanje geen geldt. Hier by kwam, dat de Fransche gezant te Madrid nadeelig van hem naar Vrankryk schreef, om dat hy, nog in Spaanschen dienst zynde, zich tot een zekere onderneming, die de Fransche gezant by zich tegen Spanje besloten hadt, niet wilde gebruiken laten. Onder dit voorwendsel maakte men hem zyn proces, om dat hy buiten weten van den koning vreemde diensten genomen hadt. Ter zelver tydt droeg hem de baron Lisola de bediening van generaal de bataille, nevens het eerst openvallende regiment onder den keizer op, dat hy, zonder zich te bedenken, aannam, eischte in Spanje zyn afscheidt, en begaf zich naar Wenen, alwaar hy aankwam ter tydt, wanneer de keizer zyn eerste byleger hieldt. Aldaar maakte hy zich door zyne kennis in 't jagen zeer bemind, en leerde het hof een beter kunst het wilde te vangen. De marquis de Grana, dien hy op zekeren tydt door Vrankryk reizende veel beleefdheit bewezen hadt, was hem zeer genegen. Voor eerst wierdt hy naar Hungarië gezonden, om als generaal de bataille aldaar den opstandt te helpen dempen. Niet lange daarna zoude hy als keizerlyke gezant de verkiezing van een koning van Polen te Warschau bywonen, en wel opentlyk van Nieuwburg spreken, doch onder de handt de belangen van den hertog van Lotharingen begunstigen. Chavagnac bragt het ook zo verre, dat de voornoemde hertog zonder tegensprake tot koning zou verkoren zyn, ten ware door een onverwacht voorval de verkiezing op Wisnowizki was gevallen. Na dezen woonde hy alle veldtochten tegen Vrankryk aan den Rhyn by, en ten deele in de Nederlanden, als keizerlyke generaal-luitenant, onder Montecuculi en den hertog van Lotharingen, en gaf overal preuven van zyn beleidt en dapperheit. Na den vrede van Nimwegen wierdt zyn regiment afgedankt, en hy moest ook een gedeelte van zyn jaarlyksch pensioen missen. Dit verdroot hem dermaten, dat hy zyn afscheidt verzocht, en met verlof des konings weder in Vrankryk kwam, alwaar hy wel ontfangen wierdt, zonder echter weder in bediening te geraken. Het is onzeker, wanneer hy gestorven is; maar het schynt, dat hy niet lange na den vermaarden hertog van Luxenburg geleeft heeft, stervende zonder by eene zyner drie gemalinnen kinderen na te laten; en 't blykt uit zyne Gedenkschriften, dat hy met gene party recht te vrede is geweest.

CHAVARIGTES, een secte der Mahometanen, die tegen de zo genaamde Schiïten aangekant zyn. Zy loogchenen, dat Godt ooit een Propheet heeft gezonden, die onfeilbaar zou geweest zyn, en die de macht zou gehad hebben, eene wet onder de menschen in te stellen. Voorts zeggen zy, dat in geval zodanig een Propheet nodig geweest was, zulk een ampt echter aan geen zekeren stam kon gehecht zyn, maar dat elk gelovige en rechtvaardige daar toe bekwaam was. *Ricaut de l'Emp. Ottom.*

CHAXAN, een stadt in 't gebiedt van Chingyang, gelegen in 't Chineesch landschap Huquang. Niet verre van daar is 't gebergte Nuiqua, waar op ter eere van zekere Nuiqua, die aldaar als een godinne geëert wordt, een tempel gebouwt is. *Martin. Descr. Chin.*

CHAZELLES (Johannes Mattheus de) wierdt den 24 July in 't jaar 1657 te Lyon geboren, en studeerde aldaar onder de Jesuiten. In 't jaar 1675 kwam hy te Parys, met een voorne-

nemen, om by mannen van verdiensten bekend te worden. Hy gewon ook de gunst van den heere du Hamel, geheimschryver van de akademie der wetenschappen. Deze bemerkte in hem een zonderlinge genegenheit tot de sterrekunst, en rekommandeerde hem by den heere Cassini, wiens *Observatorium* Chazelles naarstig bezocht, en dus een volmaakte kennis van de Astronomie kreeg. Zich vyf jaren lang onder den vermaarden Cassini hebbende geoeffent, wierdt hy van den hertog van Mortemar verzocht, hem in de wiskunst te onderwyzen. Deze dede hem in 't volgende jaar het hoogleeraarschap in de Hydrographie, of zee-kaarten, te Marseille hebben; en hoewel de leerlingen dezer kunst altemaal jonge, driftige en oorlogzuchtige menschen zyn, over welke een hoogleeraar geen het minste gezag heeft, zo getuigt men echter, dat Chazelles van hen allen geacht en bemind is, als wetende die jonge lieden dus te streelen, dat hy niets van zyne waardigheit verloor. Dit moedigde Chazelles aan, om nog een nieuwe schole van jonge piloten op te rechten, en de zelve op de galeien te oeffenen. Uit deze schole heeft Vrankryk zedert vele ervarene zeeofficieren gekregen; want Chazelles hieldt zyne lessen op zee. Dit gaf hem ook gelegenheit om verscheide Geometrische en Astronomische waarnemingen te maken, waar van zich de eerste staatsdienaars dikwils met veel vrucht bedient hebben. Voorts toonde Chazelles meer dan eens, dat hy een goed ingenieur was. Hy maakte een aftekening en beschryving van verscheide havens en redens, die hy met zyne galeien bezocht hadt. In 't jaar 1693 hadt de heer de Pontchartrain, secretaris van Staat voor de Marine, en naderhandt kancelier van Vrankryk, een besluit genomen, om te doen arbeiden aan een tweede stuk van de *Neptune François*, zullende behelzen de Middelandsche zee, sloeg Chazelles voor, door zyne sterrekundige aanmerkingen de voornaamste hemelpunten van 't Oosten te ontdekken, verzoekende een reize van een jaar derwaarts te mogen doen. Pontchartrain stondt hem dit toe, en Chazelles doorliep Griekenlandt, Egypten, Turkyë, gedurig met het compas en verrekyker in de handt. Dus heeft hy een groot licht in de sterrekunde gebragt. In Egypten zynde, mat hy de Pyramiden, en vondt, dat de allergrootste met hare vier hoeken naar de vier deelen der wereldt gericht was. Hier uit maakte hy die aanmerking, dat de bouwers van die Pyramide reets voor drie duizend jaren aan de zelve die gelegenheit hebbende gegeven, 'er zedert niet de minste verandering in den sterrehemel ten dien opzichte geschied was, of, om duidelyker te spreken, in de aardspillen, en middagkringen. Chazelles van zynen tocht wederkerende nam zyn hoogleeraarschap te Marseille waar als voren. Zyn gansche leven bestaat in zeetochten en aanmerkingen. Een kwaadaardige koorts rukte hem den 6 January 1710 uit het leven, in de armen van zyn amptgenoot en boezemvriendt Laval, Jesuit. Zyn opvolger was de heer Ozanam. *Fontenelle Hist. de l'Acad. des Sciences de* 1710.

CHAZINZARII wierden zekere ketters by de Armeniërs genaamt, die in de V eeuw na Christus ontstonden. Zy wierden dus genaamt van 't woordt *Chazus*, dat in hunne tale een *kruis* betekent, om dat zy geenderlei beelden, behalven het kruis, eenige eere bewezen. Uit dien hoofde wierden zy ook *Staurolatra*, dat is, *kruisdienaars*, genaamt. Men zegt ook, dat zy met Nestorius twee personen in Christus gestelt hebben. Zy vierden ook een feest ter eere van een zekeren hondt, genaamt *Arziburus*. Dezen hadt Sergius, een hunner voornaamste leeraren, en bediende zich van den zelven om zyne aankomst bekend te maken; en wanneer de hondt van een wolf verslonden was, eerde men zyne gedachtenis. Anderen schryven 'er anders van. *Niceph. l.* XVIII. *c.* 54. *Sander. Haer.* 119. *Prateol.*

CHAZNA-AGASI wordt by de Turken zeker gelubde kamerling genaamt, die de schatten der keizerinne moeder bewaart. *Ricaut.*

CHAZNADAR-BACHI is in Turkyë de naam van den opperthesaurier van 't Serraglio, hebbende het opzicht over des Sultans byzondere penningen, als mede over de pagen, die het tafelzilver bewaren; terwyl de ryksschatten onder de bewaring van den *Tefterdar* zyn. *Ricaut de l'Emp. Ottom.*

CHEAPO, eene rivier in Zuid-Amerika, ontspringt uit het gebergte aan de Noordzyde des lands, en is aan de Zuidzyde door andere bergen bepaalt. Zy strekt haren loop naar 't Westen tusschen beide door, tot dat zy, aan de Zuidwestzyde een doortocht vindende, een halven kring maakt, en daar tot een merkelyke wydte aangegroeit zynde, met een flaauwen stroom zeven mylen van Panama in zee loopt. Deze rivier heeft eene grote diepte, en is ruim een vierde van een Engelsche myl breed, zynde de mondt der zelve zodanig met zandplaten bezet, dat 'er niet dan barken in kunnen komen. Zes mylen landwaarts in wordt een dorp gevonden, van den zelven naam, waar om heen middelmatig goede weilanden leggen, nevens eenige bergen, met bomen begroeit, zynde ook aan de Zuidzyde der riviere eenige mylen verre niet dan boschlandt. In den jare 1685 op den 23 Maart namen de kapers dit dorp in een landtocht in, en plunderden het geheel uit. *W. Dampiers Reistocht om de Wereldt* I. *deel.*

CHEBRES-PHARAON, een koning van Egypten, was de opvolger van Amos Pharao omtrent het jaar der wereldt 2337, en regeerde 23 jaar, naar 't verhaal van Eusebius. Anderen zyn met Manetho van een ander gevoelen. *Euseb. & Calvis. in Chron.*

CHECH was de eerste stichter der Boheemsche Monarchie, diergelyke nog huiden ten dage in de Slavonische tale *Cheques* genaamt worden. *Fulstin Hist. des Rois de Pologne.*

CHECOZZI, (BASTIANUS) een beroemd Italiaansch wiskundige, wierdt den 23 February des jaars 1693 te Vicenza geboren; en oeffende zich te Padua, onder Jakob Herman, in de wiskunde, maar met eenen ook in de Rechtsgeleerdheit, wordende in die faculteit op de gemelde hogeschole doctor gemaakt. Weder te huis gekomen zynde leide hy zich geheel en al op de wiskunde, verdedigde zynen gewezen leermeester tegen eenen van des zelfs bestryders, en schreef eene verhandeling van zeker vurig hemel-verschynsel, als mede eene andere aangaande het bereiden, enz. der verwen, nevens eenige andere dingen, in het zo genoemde *Giornale de letterati* gevonden wordende. Hy overleedt den 26 Juny des jaars 1719.

CHEDERLES wordt by de Turken genaamt, dien de Christenen *Sint Joris* noemen. De Dervis verhaalden aan Busbequius, wanneer de zelve naar Amasia in Cappadocië reisde, dat Chederles een groot heldt was geweest, die een vreeslyken draak hadt gedood, en dus zekere dochter, dat gedrocht voorgeworpen, van de doodt verlost. Zy voegden daar by, dat wanneer hy nu een geruimen tydt in dat onbekende landt hadt omgezworven, hy eindelyk aan den oever eener rivier was gekomen, waar uit al wie dronken onsterffelyk wierden; maar dat die rivier gedurig van een donkeren nacht bedekt was, en dat de zelve zedert Chederles van niemandt was gezien. Die heldt nu onsterflyk geworden beklom een paardt, dat mede door het drinken van dat water onsterflyk was geworden, doorliep de wereldt, en beminde den strydt, helpende die genen, die een goede zake hadden, en hem om bystandt verzochten, zonder onderscheidt van Religie. Zy noemden hem een der veldheeren van Alexander den Groten, en zeiden echter, dat hy de zelve was, dien de Christenen *Sint Joris* noemen. Zo weinig kennis hebben zy van de tydrekenkunde. Zy hebben in hunnen tempel een fontein van marmer, waar uit zeer klaar water springt, en die zy zeggen dat van de pis van Chederles paardt ontstaan is. Deze fabel schynt van de Hippocrene der oude dichteren haren oorsprong te hebben. Niet verre van daar tonen zy het graf van zyn stalknecht, daar zy zeggen dat vele wonderwerken geschieden. Een weinig gruis van steen en aarde, gehaalt van die plaatse, alwaar Chederles zich onthieldt, toen hy het gevecht tegen den draak zou aangaan, en ingenomen, zeggen zy, dat de koorts, hoofdpyn en kwade oogen geneest. Ondertusschen verbeelden de Grieksche Christenen Sint Joris, hebbende een jongen achter zich op 't paardt zitten, die hem wyn in een beker schenkt; welke verbeelding den Turken inzonderheit belagchelyk voorkomt. *Bayle Dict. Crit.*

CHEEK, een Engelsch ridder, wierdt van koning Henrik den VIII wegens zyne geleerdheit en deugdzaam leven tot onderwyzer van Eduard den VI verkoren, welke bediening hy met roem bekleed heeft. Zo dra als Maria den troon van Engelandt hadt beklommen, liet ze hem, op een ongegronde achterdocht, als of hy de belangen des hertogs van Northumberlandt hadt begunstigt, in verzekering nemen; en wanneer geen genoegzaam bewys tegen hem ingebragt wierdt, zag hy zich wel op vrye voeten gestelt, doch van alle zyne goederen berooft. Hy derhalven vrezende, dat men hem mede in de zamenzwering van Wiat mogt inwikkelen, en voor de tweedemaal by de kop vatten, begaf zich naar Duitschlandt. Na eenigen tydt, het zy op goede beloften, het zy op een vertrouwen der gunst van koning Philippus, koning van Spanje, met wien de koningin toen getrouwt was, keerde hy met den ridder Carew weder naar Engelandt. Echter wierdt hy in verzekering genomen, doch vondt middel het te ontvluchten, en zich weder naar Duitschlandt te begeven; van waar hy naar Vlaanderen trok, om aldaar zyn huwelyk te voltrekken. Doch te Antwerpen wierdt hy wederom vast gezet. Om derhalven weder in vryheit gestelt te worden, zwoer hy de Gereformeerde Religie af, en stierf niet lange daarna. *Burnet. Sleidan. Fuller. de Larrey Hist. d'Anglet.* *T.* I. *p.* 817.

CHEKIANG, een landschap in China, gelegen in 't Oosten, tusschen Nanking en Fokien, is naast Peking en Nanking het vruchtbaarste en rykste landschap van gansch China. In het zelve zyn twee grote steden, als Hangoheu, en Kiahing, waar van elk een byzondere heerschappy heeft. Beide zamen hebben het gebiedt over meer dan 60 andere kleine steden, behalven vele vlekken, kasteelen en dorpen. De grote wouden van moerbezie-bomen hebben zulk een overvloedt van zydewormen, dat niet alleen China en Japan, maar ook alle andere Indiaansche landen en koninkryken van Europa daar door van zyde voorzien worden. Die genen, die hier te lande de zyde bewerken, plegen allerlei figuren, voornamentlyk van draken, van zilver-en goud-draadt, daar in te weven; hoedanige klederen de keizer van China en andere groten aan 't hof dragen. De inwoners van dit landt zyn zeer schrander en beleeft, doch daar by zeer bygelovig en afgodisch. Het landt zelf is zeer vermakelyk, wordende van verscheide rivieren en kanalen, die alle met prachtige bruggen voorzien zyn, bewatert. *Martin. Descr. de la Chine.*

CHELIDONIS was een oneerlyk vrouwmensch, en bezat de genegenheit van Verres, schout van Rome, invoegen alle, die eenig rechtsgeding hadden, gedwongen wierden, hun hof by die hoer te maken, als zynde het eenigste middel om hun oogmerk te bereiken. Iets, het welk Cicero gelegenheit gaf om Verres opentlyk in zyne redenvoeringen door te stryken. *Cicero in Verrem Orat.* III. *&* X. *Bayle Dict. Crit.*

CHELIDONISCHE EILANDEN, of *Chelidones*, drie kleine eilandtjes omtrent de kusten van Natolië, by den inham van Satalia, tegen over 't eilandt Cyprus gelegen, waar van ook de naby gelegen kaap den naam heeft. Scylax stelt slechts twee eilanden *Chelidones*, en Stephanus noemt ze twee klippen, welker een *Kyrydela*, en de ander *Menalippea* geheten was; doch alle andere oude

oude schryvers stellen de Chelidones ten getale van drie. De zelve leggen zes stadiën van het vaste landt van klein-Asië, digt by Patara, eene stadt van Lycië, die regt daar tegen over legt; of volgens Strabo, voor aan de grensscheiding van Lycië en Pamphylië, naar het eilandt Krambusa toe, en nevens de bergen, die een begin van den berg Taurus maken, en by Chelidonium, (een uithoek of zeehoofdt van den berg Taurus, nu *Capo delle Celidonia* geheten, en aan het einde van de Settalische golf, of zeeboezem, gelegen, die ten Oosten na Capo delle Celidonia begint,) ten Westen negentien hondert stadiën, een streek van dertig Duitsche mylen van Akamas, nu Capo di S. Eipfanio, de Wester uithoek van het eilandt Cyprus; daar nochtans Chelidonia niet meer dan tien Duitsche mylen ten Westen van Epifanio in de zeekaarten gestelt wordt. Lucianus noemt deze eilandtjes de gelukkige landpalen van Griekenlandt. *Chelidones* is een Grieksch woordt, naar het schynt, en wordt by zommigen gezegt *zwaluwe nesten* te beduiden, want *Chelidon* heet in die tale eene *zwaluwe*: dies willen zy, dat deze eilanden, aldus naar de klippen zouden genoemt zyn, waar op zich 's winters de zwaluwen verbergen, en 's zomers nesten maken. De drie eilanden Chelidones zyn, volgens Strabo, rouwe eilanden en byna van eene grootte. Zy leggen door een straat van zes stadiën van malkander gescheiden, waar van 'er eene veilige reêde of haven is. Zommigen, als Kastald, houden de eilanden of klippen Chelidones voor de gene, die nu *le Correnti*, of, volgens Pineto, *Caprose* genoemt worden. Niger houdt het middelste der Chelidonische eilanden voor het gene, dat nu *Castel Ruzzo* of *Rosso* heet; daar echter de eilanden op klippen *le Correnti* in de zeekaarten meer dan twaalf Duitsche mylen Westelyker, voor Capo Carkamo, of in het gat, of mondt, der haven van Carkamo gestelt worden. Gelyk ook het eilandt van Castel Rosso meer dan drie mylen Westelyker legt, en veel meerder voor het eilandt Megiste der ouden mag gehouden worden. Plinius noemt de eilanden Chelidones gevaarlyk of dodelyk voor den zeeman, ter oorzake dat de zee aldaar klipachtig is. Desgelyks schryft Mela, dat deze eilanden, die tegen over den Taurus leggen, voor den varenden man moejelyk zyn; want de rotsen of klippen zyn 'er, volgens Lucianus, karteelig of steil, verwekken zee-stortingen, en maken een ysselyk geraas. De klippen Chelidones schynen van verre uit zee den voet van den berg Taurus als met een zoom of randt van voren beschoren en becingeld. Mela en Plinius noemen de Chelidones in het Latyn *Promontorium Tauri*; dat is *een berg* of *uithoek van den Taurus*; want aldus schryft Mela: „ Lycië besluit met de haven van Side, en met het voor„ gebergte van den Taurus een groten zeeboezem. *Dappers Archipel.*

CHELIDONIUS, bisschop van Besançon, wierdt in 't jaar 444, of 445, van Hilarius Arelatensis in een opentlyke kerkvergadering afgezet, om dat hy, voor al eer hy zich in den geestelyken staat begaf, een weduw getrouwt hadt, het welk tegen de kanons aanliep. Hy vertrok derhalven naar Rome, om by paus Leo den Groten zyn beklag te doen; werwaarts hem Hilarius volgde. Doch aangezien Leo eerst een Synode vergaderde, en de zaak dus op de lange bank gebragt wierdt, keerde Hilarius weder te rug, zonder afscheidt van den paus te nemen. Dit veroorzaakte, dat Leo zich beledigt oordelende, Chelidonius in zyne bediening herstelt wierdt. *S. Leo Epist.* 89. *Baronius An.* 445.

CHELLES, een vlek in Isle de France, naby de Marne, heeft een vermaarde abdy, of nonnenklooster, gesticht in 't jaar 662 door de koninginne Bathildis, gemalinne van Chlodoveus den II. Koning Robert, die aldaar een paleis hadt, beriep in 't jaar 1008 een Synode derwaarts, waar van nog eenige acten, betreffende de goederen der abdye van S. Denys, voorhanden zyn. *Du Brevil l.* IV. *des Antiq. de Paris. Sigebert. Felibien Hist. de l'Abb. de S. Denys.*

CHELLES (JOHANNES DE) was een vermaard bouwmeester, en bouwde in 't jaar 1157 het portaal aan onze Lieve Vrouwenkerk te Parys, dat naar de zyde van 't aartsbisschoppelyk paleis is: want men hadt reets in 't begin der XI eeuw begonnen de kerke zelf te herbouwen, onder de regeering van koning Robert, of zelfs onder Karel den Groten, twee honderd jaren te voren; en het is zeker, dat bisschop Mauritius, die in 't einde der XII eeuw onder koning Philippus Augustus een groot gedeelte daar van voltooide, weinig voor zyn navolger Odo de Sully, van wien Chelles te werk gestelt is, overgelaten heeft. *Felibien vies des Architectes.*

CHELLESE, of CELLESE, een vlek of dorp in 't Kerkelyk gebiedt, naby de stadt Bagnarea; aldaar maakt men goed porcelein. Men heeft 'er ook een heilig graf, naar de wyze van dat te Jeruzalem. Hier henen komen velen uit de naburige landschappen om hunne devotie te plegen, voornamentlyk op stillen vrydag. Het vlek is een leen der familie *Chellese*, of *Chellesi de Pistoye*, eene der oudste en edelste van Toskanen, vermaard door véle doorluchte mannen in de regeering, geleerdheit, en oorlog. Eertyds noemde zich die familie *de Chelle*, waar uit men gissen mag, dat ze van de graven *Guidi* afkomstig is. Dit blykt niet alleen, om dat deze zich *Longbard de Chelle* noemden, maar ook uit de overeenkomst der wapenen, voornamentlyk om dat ze in Pistoja eenige huizen hadden, nevens eenige landen en dorpen, behorende onder die zelve stadt, als by voorbeeldt, Vinchio, en Groppole, naby Chelles gelegen; waar van men ziet, dat de eerste uit de familie van Chelles in 't jaar 1222 heer geweest is. Deze familie is in verscheide eeuwen machtig geworden. In 't jaar 1200 waren 'er twaalf ridders van Chellese, waar door dat huis aanzienlyk en luisterryk gemaakt wierdt. Nog heden bewaren zy hunne oude privilegien, en geleiden den nieuwen bisschop met een zekere plegtigheit in Pistoja.

CHELM, CHELMNYCK, is een Wooiwoodschap in Polen, tusschen Lublin, Litthauwen en Volhynië gelegen. Het behelst twee gebieden, *Chelm*, en *Crastinistaw*. De hoofdstadt CHELM heeft een houten kasteel, en een Grieksch bisschop. De Latynsche bisschop is van daar naar Krasnostauw verplaatst, zedert dat Chelm door de Muskoviters en Tartaren verwoest is. *Baudrand.*

CHELMERFORD, of CHENSFORD, een vlek of kleine stadt in 't Engelsche graafschap Essex, gelegen aan de rivier Chelmer, drie mylen bewesten Maldon.

CHELONIS, dochter van Leonidas, koning van Sparta, en huisvrouw van Cleombrotus, mede koning van Sparta, of Lacedemon, gedroeg haar als een heldin in de hagchelykste omstandigheden. Daar ontstondt binnen Lacedemon een vreeslyke beroerte tegen Leonidas, ten voordeele van Cleombrotus, waar door de eerste genoodzaakt wierdt, een vryplaats te zoeken, terwyl Cleombrotus op den troon geplaatst wierdt. Chelonis volgde haren vader in den zelven tempel. Niet lange daar na wierdt aan Leonidas toegestaan, zich naar Tegea te begeven; werwaarts hem Chelonis wederom volgde, deelende dus in de rampen van haren vader. Maar 't gebeurde, dat Cleombrotus insgelyks genoodzaakt wierdt om de misnoegde menigte te ontgaan, zich in een tempel te begeven, en Leonidas wierdt wederom in 't koninkryk genodigt. Toen verliet Chelonis haar vader, en voegde zich by haar man Cleombrotus, tot de uiterste verwondering van 't volk. Daarenboven poogde ze haar vader te bewegen, dat hy zich met Cleombrotus wilde verzoenen, verklarende gereed te zyn, om te deelen in des zelfs rampen, hoewel ze in des zelfs gelukstaat niet gedeelt hadt, en niet te deelen in den gelukstaat van haar vader, hoewel ze in zyne rampen gedeelt hadt. Leonidas bezocht zyn schoonzoon gewapenderhandt in des zelfs vryplaats, en verweet hem op de bitterste wyze het ongelyk, van hem geleden. Cleombrotus zweeg tot alles, terwyl zyne huisvrouw voor hem sprak, en wel met zo veel tederheit en nadruk, dat ze verklaarde, zy zoude voor haar man sterven, ingeval ze niet kon verwerven, dat hy de vryheit erlangde te gaan, werwaarts het hem behaagde. Leonidas liet zich verbidden, en verzocht zyne dochter, zy wilde by hem, haar vader, blyven; maar zy weigerde zulks, en vertrok met haar man in ballingschap. *Plutarchus. Montagne. Bayle.*

CHELSEY is een dorp in Midlesex, 1500 schreden van West-Munster in Engelandt, en praalt met prachtige gebouwen van den hertog van Beaufort, markgrave van Lindsey, en bisschop van Winchester. Doch het voornaamste, waar door Chelsey vermaard is, is een naby gelegen hospitaal, Chelsey-College genaamt. Koning Jacobus hadt voorgenomen, aldaar een kweekschool voor jonge studenten in de Godgeleerdheit aan te leggen, wier werk zyn zou, de stellingen der Roomsche kerke te bestryden; doch wanneer dit voornemen achter bleef, gaf Karel de II dit collegie aan de koninklyke societeit, door hem zelf gesticht. Doch deze societeit wilde gene onkosten daar aan doen, om het daar toe bekwaam te maken, maar gaf het weder. Dit bewoog Karel, dit gebouw voor oude en verminkte zoldaten te schikken, waar by het Jacobus de II gelaten heeft. Koning Willem de III bragt het in een volkomen staat, invoegen het nu voor een der beste en vermakelykste gebouwen gehouden wordt. In 't midden van de plaats staat het beeldt van Karel den II in koper, op een marmer voet. Behalven het hoofdgebouw heeft men nog vier vleugels aangelegt, in welke de zieke en gekwetste officiers, nevens verscheide minder bedienden van dit hospitaal hunne vertrekken hebben. De gemeene zoldaten, in 't begin der XVIII eeuw, ten getale van 336, dragen rode rokken met blaauwe voering, hebbende de vrye tafel, vuur, licht, enz. Daarenboven ontfangen zy ieder week een daaglyksche bezolding, om tot hun vermaak te besteden; en ten einde dit nodig onderhoudt niet ontbreken zoude, wordt jaarlyks van ieder pondt Sterling, waar mede de armen onderhouden worden, een Engelsche penning afgetrokken. Daarenboven moet ieder in dienst zynde zoldaat en officier ieder jaar een daaglyksche zoldy missen; het welk in 't jaar 1708 eene somme van 3000 ponden Sterlings opbragt. Het gebouw zelf heeft, nevens een schone kapel, fraaie galderyen en zalen, rustende op prachtige pylaren. Tot het bestier van dit hospitaal zyn vyf commissarissen, nevens verscheide andere bedienden, bestelt. *Cambdens Britannia cum addit. Beeverell delic. de l'Anglet. p.* 853. *Miege état nouv. de la gr. Bret. p.* 106. 266.

CHEMACH, eene kleine stadt in Natolië, hadt eertyds een bisschop. Zy behoort tot het Zuider gedeelte van Caramanië, of Beglerbekschap van Cyprus, op de grenzen van 't Beglerbekschap van Aleppo. *Baudrand.*

CHEMNIS, een Egyptisch eilandt, dat naar 't zeggen der inwoners dryvend is. Men vindt op het zelve een grote menigte van palmbomen, aangenaam wegens hare vrucht en schaduwe, nevens een prachtigen tempel, eertyds ter eere van Apollo gesticht. Een ander CHEMNIS is in 't Thebaansche landschap, niet verre van Nea, hebbende een tempel, gesticht ter eere van Perseus. *Herodot. l.* II.

CHEMNITIUS (MARTINUS) was geboortig van Britzen, een dorp in de oude mark Brandenburg, alwaar zyn vader, Paulus Chemnitz, een lakenbereider en koopman was. Hy wierdt geboren den 9 November 1522. Veertien jaren oud zynde wierdt hy naar Wittenberg ter schole bestelt. Na een half jaar wederkerende, wilde men hem, op 't aanraden van zyn ouder broeder, op het lakenbereiden zetten. Doch dit wilde niet met hem opnemen, en hy oeffende zich onderwylen naar zyn vermogen in de

de ſtudiën, tot dat zich in 't jaar 1539 Petrus Nieman, geheimſchryver van Maagdenburg, zyner aannam, en hem in die ſtadt onderhoudt beſtelde, om aldaar te ſtuderen. Hy bleef aldaar tot het jaar 1542, wanneer hy tot leermeeſter in de ſchole van Kalbe beroepen wierdt. Doch hy verliet die ſtandplaats, en trok in 't jaar 1543 naar Frankfort aan de Oder, om zyne ſtudiën voort te zetten. Hier was zyn oom, Georgius Sabinus, hoogleeraar. Maar hy moeſt ook deze plaats uit gebrek van onderhoudt haaſt wederom verlaten, en nam in 't jaar 1544 te Britzen een ſchoolbediening aan. Deze bediening anderhalf jaar waargenomen hebbende, begaf hy zich naar Wittenberg, en geraakte met Philippus Melanchthon in kennis. Maar wanneer de Wittenbergſche akademie by gelegenheit van den Smalkaldiſchen oorlog groten deels verſtrooit wierdt, begaf hy zich naar Koningsbergen in Pruiſſen, werwaarts zyn oom Sabinus van Frankfort beroepen was. Hier gaf hy aan zommige Pooiſche edellieden onderwys, maakte zich door zyne ſterrekundige voorzeggingen vermaard, en erlangde in 't volgende jaar, namentlyk 1548, een ſchoolbediening aldaar: ook liet hem de hertog van Pruiſſen ter zelver tydt op zyne onkoſten meeſter der vrye kunſten maken. Wanneer Sabinus in 't jaar 1549 naar Wittenberg reiſde, verzelde hem Chemnitius, en verzocht door een Griekſchen brief van Melanchthon, dat hy hem een bekwame methode, om in de Godgeleerdheit te ſtuderen, wilde mededelen. Onderwylen was Koningsbergen van de peſt aangetaſt, en Chemnitius verliet zyne ſchoolbediening, zich met Sabinus een tydlang in het ſtedeke Salfeldt onthoudende. Hy wilde Pruiſſen verlaten; wanneer hertog Albrecht hem tot zyn bibliothekaris maakte, nadat hy door zyne ſterrekundige wetenſchap zich reets vermaard gemaakt hadt. Deze gelegenheit nam hy aan, en ſtudeerde drie jaren lang zeer naarſtig, als ondertuſſchen de ſtrydt met Oſiander begon, dien Chemnitius onder anderen zeer hevig wederſtondt in een opentlyk diſpuit, in de tegenwoordigheit des hertogs. Toen nu deze geſchillen overhandt namen, verzocht Chemnitius in April des jaars 1553 zyn afſcheidt, maar behieldt een jaarlykſche wedde. Hy begaf zich eerſt naar den Markgrave Johan van Brandenburg, en van daar naar Wittenberg, alwaar hy de tafel van Melanchthon genoot, en hem in 't jaar 1554 na de zamenkomſt der Godgeleerden te Naumburg verzelde. Hy begon ook op het aanraden van Melanchthon over des zelfs *Loci Communes* opentlyk te lezen. Eer hy nog ten einde was, wierdt hy naar Brunswyk beroepen, eerſt als coadjutor, naderhandt als ſarheer, en eindelyk als ſuperintendent. Wanneer hem nu verſcheide aanzienlyke beroepen opgedragen wierden, ſloeg hy de zelve alle af; en alzo het Concilie van Trente ter zelver tydt gehouden wierdt, ſchreef Chemnitius een tractaat tegen de Godgeleerdheit der Jeſuiten, daar hem zekere *Andrada* op antwoordde. Dit gaf aanleiding, dat Chemnitius zyn werk, genaamt *Examen Concilii Tridentini*, in 't licht gaf; waar door hy, gelyk door verſcheide andere ſchriften, zo vermaard wierdt, dat Frederik de II, koning van Denemarken, nevens den keurvorſt van de Paltz, Saxen, en Brandenburg, mitsgaders andere aanzienlyke hoofden, hem in kerkelyke zaken raadpleegden. Voornamentlyk als men beſloten hadt, de *Formula Concordiæ* op te ſtellen, wierdt Chemnitius daar toe ook gebruikt. Tot dien einde woonde hy in 't jaar 1567 de zamenkomſt te Torgau by, en wierdt in 't jaar 1577 gelaſt, nevens Jacobus Andreas en Selneccerus de cenſuren der andere Godgeleerden door te zien, en zich ten zelven einde mede op 't Bergiſch konvent te laten vinden. Hy ſtierf eindelyk den 8 April in 't jaar 1586, na dat hy twee jaren te voren van zyne bediening op zyn verzoek ontſlagen was. Zyne voornaamſte ſchriften zyn: *Loci Theologici, quibus Philippi Melanchthonis loci Communes perſpicue explicantur*; *Examen Concilii Tridentini quadripartitum*; *Harmonia Evangelica*, waar by *Polycarpus Lyſerus* een vervolg gevoegt heeft, die van *Johannes Gerardus* voltrokken is; *De duabus naturis in Chriſto*; *judicium de controverſiis quibusdam ſuperiore tempore circa quosdam confeſſionis articulos motis*; *judicium de Calendario Gregoriano*. enz. *Thuan. Hiſt. l.* 84. *Teiſſier Addit. Tom.* II. *p.* 77. *Adami in vit. Theol. Germ. Hutterus in Concordia concordi. Freherus in Theatro. Vita Chemnitii M.S.* door hem zelf opgeſtelt.

CHEMNITIUS (CHRISTIANUS) wierdt den 17 January 1615 te Koningsveldt in Meiſſen geboren. Zyn vader was *Martinus Chemnitius*, predikant aldaar, en zone van *Matthæus*, die de broeder van den bovengenoemden *Martinus* was. Na dat hy ten deele in zyne vaderlyke ſtadt, ten deele te Zeits de gronden zyner ſtudiën gelegt hadt, begaf hy zich in 't jaar 1632 naar Leipzig, doch moeſt die ſtadt wegens de peſt weder verlaten. Hy vertrok derhalven naar Jena, alwaar hy aan Johannes Major, hoogleeraar in de Godgeleerdheit, gerekommandeert was. In 't jaar 1637 wierdt hy magiſter, en begon de Hebreeuſche en andere talen, nevens de Philoſophie, opentlyk te leren. In 't jaar 1638 wierdt hy Rector der ſcholen te Jena, en in 't jaar 1643 ſarheer te Weimar, in 't jaar 1652 coadjutor van Johannes Major te Jena, en hoogleeraar der Godgeleerdheit, en eindelyk in 't jaar 1654 ſarheer en ſuperintendent aldaar. Hy wilde deze ſtandplaats niet verlaten, onaangezien hy meer dan eens elders beroepen wierdt: invoegen hy aldaar den 3 Juny 1666 ſtierf. Zyne ſchriften zyn: *Prælectiones in Hutteri compendium*; *Brevis inſtructio futuri Miniſtri Eccleſiæ*; *Diſſert. de praedeſtinatione*; *de Arbore ſcientiae boni & mali*; *de Arbore vitae*; *de tentationibus ſpiritualibus*; verſcheide twiſtſchriften tuſſchen hem en *Johan Scheffler*, die de Roomſche Religie aangenomen hadt, enz. *Witte in Mem. Theol. Dec.* XII. *c.* 2. *Freheri Theatr. Reumeri vit. Theol. Jen.*

CHEMNITZ, eene ſtadt, nevens een ampt en ſlot, aan de Chemnitz, alwaar zich de Gabelentz en Pleiſſe daar mede vereenigen, in den Ertzgeburgſchen kreitz gelegen, en behorende tot het gebiedt des keurvorſten van Saxen. Keizer Lotharius de II wordt gezegt deze ſtadt geſticht, of ten minſten herbouwt te hebben. Zy hadt eertyds grote privilegien, en was een Ryksſtadt, doch begaf zich nevens Zwikkau in 't jaar 1308 onder een zeker beding in de beſcherming der markgraven van Meiſſen. Men ziet 'er nog eenige overblyfſelen van een ouden keizerlyken burg, zynde de ſetel van zekere keizerlyke burgvoogden geweeſt. Ook zegt men dat de ſtadt een abt gehad heeft. Doch keurvorſt Maurits van Saxen heeft het bergklooſter der Benedictynen in een ſlot verandert, en den grondt van het Chemnitzer ampt gelegt. Deze plaats heeft in de Duitſche oorlogen veel geleden, zynde zes maal belegert en ingenomen. In 't byzonder koſtte het in 't jaar 1644 den keurvorſt van Saxen veel moeite, Chemnitz te bemachtigen, doch hy dwong, na dat hy de ſtadt tien weken lang ingeſloten, en vier weken belegert hadt, den Zweedſchen overſte Muller tot de overgave. De Zweedſche maarſchalk Benner behaalde ook den 4 April 1639 niet verre van Chemnitz, by Hohenſtein, eene roemruchtige overwinning op den generaal Marazin, die de keizerlyke en keur-Saxiſche volkeren kommandeerde. Voorts is Chemnitz een der beſte en rykſte ſteden van 't landt. Onder den ſuperintendent ſtaan 48 ſarkerken. *Albini Meiſn. Land-Chron. p.* 50. *Zeileri Topogr. Sax. ſuper. Theatr. Europ. Tom.* IV. *p.* 99.

CHEMNITS in Bohemen. Zie KAMENICE.

CHENGIER, eene grote, ſchone en volkryke ſtadt op de kuſt van Coromandel in Aſië, niet verre van Negapatan, of Tegnapatan, in eene grote vlakte gelegen, wordt geſchat drie maal zo groot te zyn als de ſtadt Rotterdam. Ze is omringt met een muur van dubbele arduinſteen, en verſterkt met vier grote klipachtige bergen, op welker drie onwinbare kaſteelen leggen, en op de vierde een heerlyke Pagode, zynde eén berg met twee wallen, de tweede met vier, en de derde met zeven wallen verſterkt, ieder hebbende een byzonder grote poort, zamen van arduinſteen opgetrokken, en blyvende de poorten altydt met ſterke wachten bezet. Door de ſchrikkelyke hoogte kan men naauwlyks op de kaſteelen komen, hebbende maar een weg van gemetzelde arduine trappen, als mede uit de vaſte klippen gehouwen. 't Hof van den Naik ſtaat aan den voet van twee kaſteelen, zeer heerlyk en uitnemende ſterk. Buiten de ſtadt legt nog een fort op een grote hoge ſteenrots, om den toegang en naking van de ſtadt te beletten. Boven op deze kaſteelen zyn ſchone fonteinen, en verſcheide aderen, die water geven, nevens vermakelyke luſthoven. Hoewel deze landſtreek overvloedig ryſt, zout, vruchten en eetwaren verſchaft, zo moet ze evenwel van wegens de veelheit der inwoners, van andere plaatſen voorzien worden. De handel van de Indiaanſche waren wordt gedurig met de ingezetenen op zeker monſter van doeken gedreven, daar wel op dient gelet, aangezien het veelvoudig bedrog, en de goederen, die met de monſters niet overeenkomen, mogen uitgekipt worden. Hier vallen lywaten, die in Molukke, Amboina, Banda en andere Maleiſche plaatſen zeer getrokken worden. *Baldæus Beſchryv. van Malab. en Coromandel.*

CHENONCEAUX, een luſtſlot in het Franſche landſchap Touraine, aan de Cher. De vermaarde Diana van Poitiers, boel van koning Henrik den II, hadt het een tydlang in bezit, doch moeſt het naderhandt aan de weduwe dezes konings, Catharina de Medicis, overgeven. Deze maakte het by teſtament aan Louize, gemalin van koning Henrik den III, die weduw geworden zynde zich aldaar doorgaans onthieldt. *Lettr. d'Oſſat. Theatre de l'Europe de Bouſſigault. Mezeray Hiſt. de France Tom.* III. *p.* 6.

CHENZIN is een plaats in 't Woiwoodſchap Sendomir, in Klein-Polen gelegen, en behoort den koning toe. Het heeft een kaſteel, op een rots gelegen, alwaar voor het naburige landt gericht gehouden wordt. Hier omtrent zyn vele zilvermynen: ook wordt 'er loot en marmer gegraven.

CHEOPES, of CHEOPS, koning van Egypten, was de opvolger van Rhamſinetus, hoewel zyn leeftydt onzeker is. Hy ſloot de tempelen toe, verboodt eenige offerhanden te doen, en dwong honderd duizend zyner onderdanen, tien jaren lang in Arabië ſtenen te graven, en de zelve naar den Nyl te brengen. Naderhandt beſteedde hy tien jaren tot den opbouw der wereld-vermaarde pyramiden. Doch hier door wierden zyne ſchatkamers uitgeput, en hy moeſt zyne eigene dochter voor geldt laten werken. Hy heeft 50 jaren geregeert, en wordt gehouden voor dien *Chemmis*, of *Chemmos*, van wien by Diodorus Siculus gewaagt wordt. *Herodotus.*

CHEPELIO, een der kleine eilanden, welke in de baai van Panama op de Zuidkuſt van Amerika leggen. 't Is het vermakelykſte zelf van allen, en legt niet meer dan zeven mylen van de ſtadt Panama, en een myl van de vaſte kuſt. In het geheel is het omtrent twee Engelſche mylen lang, en bykans zo breed, zynde aan de Noordzyde laag, en ryzende allengskens aan de Zuidzyde. De aarde is geel, en kleigrondt, welke allerhande ſoorten van ſmakelyke vruchten voortbrengt, doch in 't tegendeel de hoge zyde ſteenachtig en dor, en het midden van 't eilandt wederom met plantainbomen beplant, de welke niet heel groot zyn, maar ongemeen zoete vruchten voortbrengen. De reêde voor ſchepen is aan de Noordzyde, alwaar een goede ankergrondt te vinden is, eene halve Engelſche myl van den oever. Ook is aan de Noordzyde een punt dicht by zee, alwaar voor dezen drie of vier huizen ſtonden, maar nu verwoeſt zyn, leggende dit eilandt regt tegen over den mondt van de rivier Cheapo. *W. Dampier Reiſtocht om de Weereldt* I *Deel.*

CHEPHRENES was de broeder en opvolger des bovengenoemden Cheops, en regeerde 56 jaren. Hy bouwde ook eene pyramide. De gedachtenis van deze beide was by de Egyptenaren zo gehaat, dat ze hunne namen niet noemen wilden, zeggende, dat de pyramiden van een herder, Philistion genaamt, opgerecht waren. Diodorus Siculus noemt hem *Chephres*, daar by voegende, dat die genen, die hem *Chabus* noemden, ook beweert hebben, dat hy geenzins de zoon, maar de broeder van Chemnis geweest zy. *Herod. l.* II. *Diod. l.* I.

CHEQ wordt de vorst van Mekka genaamt, die als de hogepriester van alle Muhammedanen aangemerkt wordt. De Sultan zendt hem jaarlyks tot een geschenk een prachtige tent, tapyten, nevens een zekere somme aan geldt, om de pelgrims in de 17 dagen van hunne aandacht vry te houden. Ten einde nu deze somme zeer groot gemaakt worde, zo overreedt de Cheq de Mahometanen, dat 'er jaarlyks zeventig duizent pelgrims, zo wel van de vrouwelyke als mannelyke sexe, te Mekka komen; en ingeval zommigen gemist wierden, dat dan de engelen menschelyke ligchamen aannamen, om het getal vol te maken. Met de tapyten wordt het graf van Mahomet bedekt, en de tent wordt tegen over de Mosquee opgeslagen, ten einde de Cheq gedurende die 17 dagen zich daar in onthoude. By het einde van 't jaar worden tent en tapyt stuksgewyze verdeelt, en aan verscheide Mahometaansche vorsten gezonden, die daar voor den Cheq grote geschenken te rug zenden: want zy geloven, dat ze een stuk van het tapyt, waar mede het graf van Mahomet is bedekt geweest, aan hunne tent vastmakende, noodzakelyk de overwinning op hunne vyanden behalen. De geheele tent of tapyt zendt de Cheq nooit aan een minder vorst dan den groten Mogol, of den Tarter Cham: dit geschiedt alle tien jaren eens. Behalven deze grote geschenken ontfangt hy ook alle de giften en gaven, die van byzondere Turken naar Mekka of Medina gezonden worden; welke alle nevens de uitgave der pelgrims, wanneer ze na verloop van die 17 dagen op hunne eigene kosten teeren moeten, een ongelooflyke somme bedragen.

CHEQUIANG. Zie CHEKIANG.

CHER, (DE) in 't Latyn, *Caris* of *Carus*, eene rivier in Vrankryk, ontspringende in 't gebergte van Auvergne en Limosin, naby Sauvert. Hier op neemt ze de kleine riviere Tarde, Cosnil, en eenige andere, in, loopt door Berry, en nadat ze ook de Eure, Saudre, enz. ingenomen heeft, wordt ze op de grenzen van Touraine een grote rivier. Voorts met nog andere wateren versterkt zynde, loopt ze beneden Tours in de Loire.

CHER, een kardinaal. Zie HUGO VAN S. CHER.

CHERASCO, in 't Latyn, *Clarascum*, een grote stadt en vesting in Piemont, op de grenzen van 't graafschap Asti, tusschen de rivieren Tanaro en Stura. Zy heeft een oud kasteel, dat de stadt kommandeert, nevens een aanzienlyk gebiedt. In 't jaar 1631 wierdt hier tusschen den keizer en koning van Spanje ter eene, en tusschen den koning van Vrankryk ter andere zyde een vrede wegens de hertogdommen Mantua en Montferrat getroffen.

CHERAZOUL, eene stadt in Curdistan, aan de landstrate tusschen Ninive of Mosul, en Ispahan, is geheel op een andere wyze dan andere steden gebouwt; want ze is gansch in een steenrots ingehouwen. Alle huizen hebben trappen, met 14, 16, tot 24 treden, om in 't huis te klimmen. Zy hebben gene andere deuren dan molesteenen, waar door de weg in 't huis of toegesloten, of geopent wordt, na dat die stenen of naar binnen, of naar buiten gerolt worden. Boven deze huizen, die de gedaante van zo vele nesten op een berg hebben, zyn grote holen of kelders, in welke de inwoners hun vee hebben; invoegen zommigen daar voor houden, dat deze plaats eertyds een veilige toevlucht tegen de Arabieren geweest is, en zo menigmalen de inwoners van de Bedovius uit Diarbek ontruft wierden. *Tavernier Pers. Reiz.*

CHERBOURG, in 't Latyn, *Caroburgus*, eene stadt in 't gebiedt Contantin in Normandië, niet verre van Harfleur en Beaumont, heeft een goede haven. Dit was de laatste plaats, die de Engelschen onder Karel den VII nog behielden, tot het jaar 1453, wanneer ze genoodzaakt wierden de zelve over te geven.

CHEREAS een Griekisch historieschryver, van wien Polybius met veel verachting schryft, zeggende, dat zyne werken bestaan uit het gene hy of in de barbierswinkels, of van 't gemeene volk gehoort hadt. Zyn leeftydt is onbekent. De zelve Polybius maakt gewag van een hoofdman Chereas, die van Ptolomeus tot Antiochus overging. *Polyb. l.* III. *&* V. *Meursii Bibl. Gr.*

CHEREAS, een hoofdman over de lyfwacht van den keizer Caligula, stelde zich aan 't hoofdt van eenige zamengezworenen, en doodde den keizer, wanneer de zelve van het schouwburg naar 't badt ging. Daar op zondt hy henen, en liet ook Cæsonia met hare dochter ombrengen. Niet tegenstaande hy nu Rome van dien dwingelandt verloft, en des zelfs oom Claudius den weg tot het keizerryk gebaant hadt, wierdt hy echter van dezen ter doodt veroordeelt, om zich zelf dus voor eene diergelyke onderneming te beveiligen. Chereas nevens eenige andere zamengezworenen op de gerechtplaats gaande betoonde een zonderlinge standvastigheit, vragende eenen der zoldaten, die hem omringden, of zyn zwaardt wel scherp was, en verzocht, men wilde dat brengen, waar mede hy Caligula doorstoken hadt. Dit gebragt zynde sloeg hy hem met eenen slag het hoofdt af. *Joseph. Joodsche Oorl.* XIX. *boek. Philo.*

CHEREBERT, koning van Vrankryk. Zie CHARIBERT.

CHEREDEMUS was de broeder van Epicurus, en een groot Philosoof, ter eere van wien Epicurus zyn boek van de goden *Charedemus* genoemt heeft. *Diog. Laërt. in Epic. Gassend. vita Epicuri l.* I. *c.* 1. 8. *&* 10.

CHEREMON, een Egyptenaar, leefde onder de regeering van Augustus, en was de leermeester van Dionysius Alexandrinus, en keizerlyke geheimschryver van Nero af tot Trajanus. Strabo merkt aan, dat Cheremon de opvolger van Ælius Gallus in Egypten geweest is in de onderwyzing der wysgeerte en sterrekunde; doch dat hy wegens zynen hoogmoedt en onervarenheit is veracht geworden. Hy schreef een werk *de Hieroglyphicis*, of van *de Beeldspraken*, nevens eene Historie van Egypten, waar in hy zyn belagchelyk gevoelen van den vogel Phenix te kennen geeft. Het blykt uit Porphyrius, dat hy die Cheremon is, die van de komeeten geschreven heeft. Men heeft ook een blyspelschryver van dien name. *Strabo l.* XVII. *Porphyrius l.* IV. *de Abstinentia. Voss. de Hist. Græc. l.* II. *c.* 1. *& de Poët. Gr. c.* 6. *Girald. de Poët. Meursii Bibl. Gr.*

CHEREPHON, een treurspelschryver, geboortig van omtrent Athene, leefde ten tyde van Philippus, koning van Macedonië, en was een leerling van Socrates. Hy wierdt *Pyxinos*, dat is, *palmhouten-verwig*, toegenaamt, om dat hy van al zyn studeren bleek geworden was. Ook noemde men hem *vleermuis*, wegens zyne donkere verwe en fyne stem. *Suidas.*

CHERIF, of SERIF, betekent by de Arabieren een vorst of heer. De Turken zyn gewoon hun keizer dus te noemen, zynde het zelve met *Sultan*. De vorst van Mekka laat zich ook dus noemen, insgelyks de keizer van Suz, die koning is van Tafilet, Fez en Marocco. De eerste Cherif was een *Alfaqui*, of leeraar der Mahometaansche wet. Deze ontstondt in 't jaar 1508, onder den name van *Mahomet Benhamet*, anders *Cherif Hufcen* genaamt. Hy gaf voor, dat hy van Mahomet afstamde, en noemde zich uit dien hoofde *Cherif*. Hy hadt drie zonen, namentlyk Abdel-Quivir, Hamet, en Mahomet, die hy als pelgrims naar Mekka en Medina zondt, om zich dus onder de Afrikanen aanzienlyk te maken. Wederkerende namen ze de secte der Morabiten aan, en erlangden by de Barbaren den roem van een zonderlinge heiligheit. Na dezen zondt hy de twee jongsten, die zeer geleerd waren, naar Fez, waar van de eerste een lidt van 't collegie van Modaraca, de tweede leermeester by des konings kinderen gemaakt wierdt. Hier op riedt hen de vader, die gedurig hoger ondernemingen smeedde, dat zy by den koning verlof zouden verzoeken, om tegen de Christenen, die in Afrika begonnen machtig te worden, te mogen oorlogen, en dus de wet van Mahomet met het zwaardt te verdedigen; waar toe zy buiten dat als Cherifs verplicht waren. Hoewel nu de koning wel voorzag de schadelyke gevolgen van deze onderneming, zo liet hy zich nochtans door hunne schynheiligheit bewegen, en gaf hen verlof, de Christenen te beoorlogen, en zulks opentlyk bekend te laten maken. Daarenboven stondt hy hen den tienden van alle goederen toe, om het leger te onderhouden; terwyl zy het landt doortrokken, en het volk vergaderden. In 't jaar 1514 kwamen ze tot aan Tarudant, gelegen onder Suz; en wanneer ze aldaar de voornaamste inwoners op hunne zyde hadden gebragt, lieten ze zich nevens hun vader gouverneurs van Tarudant, Dara, en eindelyk ook vorsten van Hea noemen, dat een landschap van Suz is. Toen stierf de vader, en de zonen vielen den gouverneur van Safi op 't lyf, dien ze met verscheide Portugeesche edellieden gevangen namen, doch de eene broeder Abdel-Quivir sneuvelde in den slag; des niet tegenstaande wierden ze door deze overwinning zo hoogmoedig, dat ze in 't jaar 1519 ondernamen het koninkryk Marocco te bemachtigen, en hunne heerschappy volkomentlyk te bevestigen. Met dit voornemen trokken ze naar de stadt Marocco, en vonden middel den koning van kant te helpen. Dit gedaan zynde maakten ze zich meester van 't kasteel, en de oudste liet zich als koning uitroepen, zeggende een bloedverwant van Mahomet, en over zulks de naaste erfgenaam tot de krone te zyn. De jongste liet zich onderkoning en gouverneur van Tarudant noemen. Niet lange daarna noemde zich Hamet koning van gansch Afrika. Doch hier door wierdt de koning van Fez dermaten verbittert, dat hy Marocco belegerde, maar genoodzaakt wierdt, de belegering op te breken. Naderhandt kwam hy weder met een veel talryker leger, doch wierdt geslagen, en verloor zyn zoon nevens al het geschut. Hier op belegerden de beide broeders Cherifs Tafilet in Numidië, en veroverden die veiting. In 't jaar 1536 nam Mahomet de Portugeesche stadt S. Croix by 't voorgebergte Aguer in, en dwong den koning van Portugal, de meeste plaatsen op die kust te verlaten. Doch midden in dezen voorspoedt ontstondt 'er tusschen deze twee broeders een bloedige oorlog uit onderlinge eergierigheit: want Mahomet, die wel de jongste, maar de dapperste was, en van 't volk meest bemind wierdt, weigerde zynen broeder, die hem Suz gegeven hadt, langer te gehoorzamen. Hier op trok Hamet van Marocco met een talryk leger te veldt, om zynen broeder tot reden te brengen, maar wierdt geslagen, en zelf gevangen. Doch in 't jaar 1543 wierdt hy op vrye voeten gestelt, onder beding, dat ze in 't toekomende de nieuwe aangewonne landen onder elkander verdeelen zouden. Maar Hamet trok nog eens met een machtig leger te veldt, maar wierdt wederom geslagen, en zyne stadt Marocco verovert. Des niet tegenstaande handelde hem Mahomet zeer vriendelyk, gaf hem het gouvernement van Tafilet, en beloofde zyne kinderen de landen, hem ontnomen, weder in te ruimen. Na dezen verwekte Mahomet een nieuwen oorlog tegen den koning van Fez, en noodzaakte hem tot een treffen, doch waar in hy nevens zyn zoon in 't jaar 1547 gevangen, maar nog in het zelve jaar wederom op vrye voeten gestelt wierdt. Na verloop van drie maanden bragt,

bragt Mahomet wederom een leger voor Fez, veroverde het koninklyke flot, en trouwde met eene koninklyke princesse, doch zondt den koning naar Marocco. Dus was hy meester en van die hoofdstadt, en van 't grootste gedeelte des lands. Niet lange daar na zondt hy drie van zyne zonen voor Tremeçen, welke plaats opgeëischt en aanstonts overgegeven wierdt. Daar op schepte hy een kwaad vermoeden tegen den koning van Fez, als of hy het volk van Marocco tot een opstandt zocht te bewegen, en liet hem uit dien hoofde nevens alle zyne kinderen om hals brengen. Maar na dat de Algerynen Tremeçen hernomen hadden, boden ze hem een veldslag aan, aangezien die stadt een privilegie heeft vrede te maken, ingeval haar heer den vyandt niet verder dan een halve myl daar van afkeren kan. Na dat hy den slag hadt verloren, vluchtte hy naar Marocco, en moest gedogen, dat de stadt door de Turken geplundert wierdt. Hy hernam ze in 't jaar 1555 wel, doch wierdt niet lange daarna van zommige der 1200 Turken, die onder zyne lyfwacht waren, gedood, wanneer hy juist met een sterke ruitery naar Suz trok. Zyn zoon Abdel-Mumen vervolgde deze moordenaren, en ontrukte hen den schat van zyn vader weder uit de handen, waar mede zy zich meenden naar Tremeçen te begeven. Onderwylen, ten einde het oproerige volk binnen Marocco geen opstandt mogt verwekken, en Hamet, broeder van Mahomet, tot koning verklaren, liet hem de gouverneur, nevens zyne zeven zonen, worgen. Na dat nu beide broeders zo schielyk om 't leven geraakt waren, bleef Muley Abdala, zoon van Mahomet, in de geruste bezitting van 't ryk. Deze hadt Mahomet den zwarten tot zyn opvolger. Maar wanneer hem zyne twee naaste bloedverwanten, Melic en Hamad, naar 't leven stonden, riep hy Sebastiaan, koning van Portugal, te hulp, invoegen zy beide in 't jaar 1578 in den veldslag sneuvelden, en Hamet op den troon bleef. *Diego de Torres Hist. de Cherifs. Marmol Afric. l.* II. *Thuan. l.* VII.

CHERILUS. Zie CHOERILUS.

CHERON (ELISABETH SOPHIA) wierdt den 3 October 1648 te Parys geboren. Haar vader, Henrik Cheron, geboortig van Meaux, was door eenige schilderyen vermaard geworden. Hy was van den Hervormden Godsdienst. Doch hare moeder, Maria le Febure, was Roomsch-Katholyk. De bekwaamheit van de jonge juffrouwe Cheron tot de schilderkunst bleek al vroeg; want men verhaalt van haar, dat ze pas zeven jaren oud zynde iemandt, die zich dertig jaren lang in die kunst geoeffent hadt, evenaarde. Naar de abdy van Jouärs reizende, om aldaar eenige portraiten te maken, raakte ze in 't gezelschap van een Engelsch edelman, genaamt Reade, en wierdt door hem bewogen den Hervormden Godsdienst af te zweren. Zy droeg ook zorge voor hare moeder en zusters, en bewoog de laatste nevens haar de Roomsche Religie te omhelzen. Ten ware zy door de schilderkunst zo vermaard niet geworden was, zy zoude het door de zangkunst geworden zyn. Onder hare voortreffelyke stukken is ook dat van de begravenis des Zaligmakers, van des zelfs vlucht naar Egypten, en daar de moeder maagdt van vermoeitheit in slaap vallende, Joseph en de engelen het kindt bewaren. Zy hadt zo vaste denkbeelden, dat, al zag ze onder 't schilderen eenige andere voorwerpen, nochtans van haar stuk niet gebragt wierdt. Maar dat alle gedachten te boven gaat, zy trof het aangezicht van een afwezende, dien ze maar eens met opmerking gezien hadt, zeer naauwkeurig. In hare jonge jaren trof ze zeer gelukkig het wezen van Donna Hippolita van Arragon, op de beschryving, die de gravin van Illes van de zelve deedt, zonder dat ze haar zelf ooit gezien hadt. Casimir, koning van Polen, de Dauphin, zoon van Lodewyk den XIV, nevens de prinssen van den bloede, Montpensier, en de keizer Josephus, wilden van haar geschildert zyn. Deze laatste verzocht haar naar Wenen te willen komen, en deedt haar grote beloften; doch zy kon daar toe niet gebragt worden. De keizer echter verlangende van haar geschildert te worden, zondt haar de portraiten van hem en de princessen, zyne dochters, toe, om nageschildert te worden. Condé bezocht ze dikwils, om zich van haar te doen schilderen. Zy wierdt op 't voorstel van den here Le Brun onder de leden van de akademie der schilderkunst aangenomen. De akademie der zo genaamde *Ricurati* te Padua deedt haar de eere van ze aan te nemen, zonder dat ze daarom verzocht hadt. Met olie en miniature te schilderen, etzen, in koper te snyden, verstondt ze om strydt. Blyken van hare dichtkunst heeft ze door de overzetting van verscheide Psalmen gegeven, waar van ze in 't jaar 1693 eene verzameling in Octavo, met figuren van haar broeder Lodewyk Cheron, uitgaf. Zy oeffende zich ook in de Hebreeusche tale, om dies te beter den Prophetischen zin te vatten; invoegen men van haar getuigt, dat niemandt ooit de Psalmen beter vertaalt heeft. Zy vertaalde te gelyk den XVIII Psalm, en de tweede Ode van 't eerste boek van *Horatius*, menende dat in beide stukken veel overeenkomste van gedachten was. Doch ze beoogde alleenlyk te tonen de verhevenheit van een geestelyk boven een wereldsch gedicht. Oedipus en Sophocles, twee Griekſche dichteren, heeft ze ook begonnen in Fransch dichtmaat te brengen. Zy trouwde ten laatsten met den here le Haye, en stierf den 3 September 1711. *Fermelbuis Eloge de Mad. le Hay.*

CHERONEA, eene stadt in Beotië, is vermaard wegens de overwinning, van Philippus Amyntas op de Atheniënzers bevochten. Het was ook de geboortestadt van den vermaarden Philosooph Plutarchus.

CHERONESI, en PIGIADA, eertyds *Epidaurus*, is een stadt in Morea, gelegen in 't landschap Zacania, op de kust en golf van Egina, omtrent zes mylen van 't eilandt van dien name, in 't Zuid-Oosten. De zelve stadt wordt ook *Esculapio* genaamt, en was beroemt wegens den tempel van Æsculapius. *Baudrand. Dappers Morea.*

CHERSIAS was geboortig van Orchomene, in Beotië, en leefde in de XLVII Olympiade, in 't 162 jaar van Rome, ten tyde van Periander, die zyn geslagen vyandt was, doch zich door tusschensprake met hem verzoende. Men heeft eenige vaarzen van hem. *Pausan. l.* IX.

CHERSO, een eilandt in de Adriatische zee, tusschen de kusten van Istrië en het eilandt Vegia gelegen, heeft een stadt van den zelven name, nevens den tytel van een graafschap. Onder het zelve staan de eilandtjes Osero, Unia, Sangeno, en nog eenige andere. Zy staat onder 't gebiedt van Venetië. Zie OSERO.

CHERSOBLEPTES, een koning van Thracië, liet na een langdurigen oorlog, in 't vierde jaar van de CVI Olympiade, zynde het 401 van Rome, het 3631 der wereldt, en voor Christus 353, Cherronesus in 't bezit der Atheniënzen. *Diod. Sic.*

CHERSONESUS. Dus wordt by de Grieken een halfeilandt genaamt, waar van de navolgende vermaard zyn, als: *Chersonesus Cimbrica* in Jutlandt, behorende tot het gebiedt des konings van Denemarken, en dus genaamt van de oude Cimbern, oudtyds inwoners van de zelve; *Chersonesus Thracica*, anders genaamt de arm van St. Georg; en *Chersonesus Taurica*, vermaard in de Griekſche schriften, thans *Topetorkan* of *Przekop* genaamt.

CHERSONESUS AUREA is een Indiaansch halfeilandt, behelzende niet alleen Malaca, maar ook Summatra, dat 'er echter nu van afgezondert is. Zommigen hebben gemeent, dat dit het vermaarde *Ophir* is, werwaarts koning Salomo zyne schepen zondt. *Ptolem.*

CHERSONESUS TAURICA. Zie TAURICA.

CHEBUBIM worden engelen van de tweede orde der eerste Hierarchie genaamt. Men twyffelt aan den waren oorsprong van 't Hebreeusche woordt כרוב *Cherub.* Zommigen maken het afkomstig van een wortelwoordt כרב *Charab*, dat in 't Hebreeusch en Chaldeeusch *arbeiden* betekent. *Cherub* beduidt ook *sterk en machtig.* By de Egyptenaren is 't een zinnebeeldig teken. De meeste Joden, die daar in van vele geleerde Christenen gevolgt zyn, zeggen, dat כרבים *Cherubim* betekent: *gelyk de kinderen.* Zommige kerkelyke schryvers, en onder anderen Hieronymus in zyn brief aan Paulinus, en in zyne verklaring over Ezechiël, verstaan door dit woordt, *eene menigte*, of *zeer grote kennis*, doch dat is verre gezocht. Het gevoelen van Aben Ezra is het zekerste, zeggende over *Genesis*, dat men door *Cherubim* niet alleen te verstaan heeft de gedaante van een jongeling, gelyk het vele Rabbynen met den Chaldeeuschen taalsman begrepen hebben, maar in 't algemeen allerlei soorten van gedaantens. En dus komt het woordt Cherubim in de H. bladen waarlyk voor. Zommigen hebben gemeent, dat in 't woordt *Cherubim* een *Metathesis* of verzetting van letteren plaats heeft, en dat men in plaats van *Charab* behoorde te lezen *Rachab*, het welk betekent, te paardt klimmen, een wagen mennen; en zy begrypen de Cherubim als een wagen Gods, dat ook met de Schrifture overeenkomt. Wanneer Josephus in 't III boek zyner *Joodsche Oudheden*, het VI hoofddeel, spreekt van twee Cherubim, die de arke des verbonds bedekten, dan beschryft hy ze maar als gevleugelde dieren, zonder dat hunne gestalte eenige bekende gedaante hadt; voorts, dat ze Mozes hadt gezien, wanneer hy op den berg een Goddelyken troon zag, en ze naar dat voorbeeldt gemaakt. Wat aangaat de Cherubim, waar van Ezechiel in zyn I. en X hoofdstuk gewag maakt, die worden wel duidelyk van hunne gedaante beschreven, te weten, dat ze de gedaante hadden van een mensch, een leeuw, een os, en een arendt. Maar de uitleggers stemmen niet met elkander overeen, of deze Cherubim elk zyne byzondere gedaante uit die voornoemde gehad hebben, dan of men aan ieder Cherubim alle vier gedaantens moet toeschryven. Villalpandus is van gedachten, dat ieder der Cherubim een en de zelve gedaante gehad heeft, zamengestelt uit vier gedaantens; invoegen het aangezicht en de armen de gedaante van een mensch hadden, voorts vier vleugelen, als van een arendt, het overige ligchaam hebbende de gelykheit van een leeuw, en de voeten van een os. Die zelve gedaante schryft hy ook aan de Cherubim boven de arke des verbonds toe. Maar dat alles kon niet anders dan zinnebeeldig zyn; want het hoofdt van een mensch, by voorbeeldt, was een bekwaam zinnebeeldt van wysheit en verstandt, de vleugelen van een arendt konden de verhevenheit van hunne gedachten en bespiegelingen verbeelden, of wel de snelheit, waar mede ze de goddelyke bevelen kwamen te verrichten; de leeuwenborst gaf hunne sterkte en vermogen te kennen; en eindelyk de voeten van een os de standvastigheit en onbeweeglykheit in hunne verrechtingen. De eerste Cherubim, van welken de H. Schriftuur gewag maakt, zyn die gene, die Godt aan den ingang van 't aardsche Paradys gestelt hadt, zie *Genes.* III, 24; en hoewel de gemene Latynsche overzetting aldaar maar van een Cherub in 't enkel getal spreekt, hebben 't echter de zeventig Griekſche taalsmannen in 't meervoudige getal overgezet, gelyk ook het Hebreeusche woordt *Cherubim* in 't veelvoudige genomen wordt. Theodoretus, Theodorus Heracleensis en Procopius verstaan door deze Cherubim de vervaarlyke gedaante, die Godt aan Adam zou hebben laten verschynen, om hem van den hof af te keren; doch de gemeenste mening is, dat het engelen geweest zyn, met een vlammig lemmet eenes zwaards, dat zich omkeerde. Eenigen hebben gemeent, dat door de Cherubim, en het vlammig lemmet een en het zelve moest verstaan worden. In 't algemeen wordt het woordt Cherubim genomen voor figuren, die verscheide zaken verbeelden; en in dien zin worden de gordynen

dynen van den Tabernakel, *Exod.* XXIV, 1, gezegt te zyn van Cherubim, dat door den autheur van de gemeene Latynsche overzetting vertaalt wordt *geborduurt werk.* Johannes in zyne Openbaring *Kap.* IV noemt de Cherubim dieren, die ook gevleugelt waren, gelykerwyze die genen, die de arke des verbonds overschaduwden. Om de grootheit, verhevenheit en macht van Godt uit te drukken, zo wordt hy dikwils in de H. bladen gezegt te zitten boven de Cherubim. Johannes Spencer, een Engelsch Godgeleerde, was van gedachten, dat de Cherubim een zinnebeeldige gedaante hadden, die uit het Heiligdom der Egyptenaren ontleent was. Doch dit gevoelen spreekt Mozes zelf tegen, om van gene andere Godgeleerden te gewagen. *Joseph Joods. Oudh.* III. *Boek.*

CHERUBIM was de naam van eene zeker ridderorde in Zweden, anders de ridderorde *van Jesus*, of *der Seraphim* genaamt, en wordt gezegt in 't jaar 1334 van Magnus den IV, koning van Zweden, ter gedachtenisse van den aartsbisschoppelyken stoel Upsal, gesticht te zyn; hoewel de Zweedsche schryvers, Joh. Magnus, Loccenius, en anderen, geen gewag daar van maken. De keten van deze orde bestondt uit goude Cherubim, met rood smeltwerk, en een patriarchaal kruisje versiert. Beneden aan 't kruis hing een klein ovaal stukje, waar in het woordt Jesus met goude letteren, en vier zwart en wit geschilderde nagelen, om 't lyden des Zaligmakers te verbeelden, te zien waren. Doch Karel de IX heeft deze orde te gelyk met den Roomschen Godsdienst afgeschaft. *Mendo. Justinianus. Gryphius Ritterorden.*

CHERUBINI, (FRANCISCUS) een kardinaal van Monte Bodio in de Anconitaansche Mark geboortig, was zeer ervaren in de Rechtsgeleerdheit, zo namentlyk als men aan 't Roomsche hof gewoon was te studeren. De kardinaal Pamphilius nam hem in zyn dienst aan, en naderhandt paus geworden zynde, onder den name van Innocentius den X, maakte hy hem kardinaal in 't jaar 1647. Hy stierf den 21 April 1656, nalatende den roem van een eerlyk, voorzichtig en weldadig man.

CHERUBINI, (LAERTIUS) geboortig van Norcia, een bisschoppelyke stadt in Umbrië, bloeide onder paus Sixtus den V, tot op Urbanus den VIII, onder wien hy in 't jaar 1626 stierf. Hy was een zeer arbeidzaam Rechtsgeleerde, en verzamelde de pausselyke bullen en constitutien zedert paus Leo den I, welke verzameling onder den name van *Bullarium* nog voorhanden is. Zyn zoon, *Angelus Maria Cherubini*, een monnik te Mont-Cassin, vermeerderde dat *Bullarium*, en gaf het in vier deelen in 't licht, waar by van anderen nog meer gevoegt is. Zyn twede zoon, *Alexander Cherubini*, die onder paus Urbanus den VIII in de jaren 1630, en 1635 leefde, was in de talen zeer ervaren, en vertaalde eenige werken uit het Griekſch in 't Latyn; maar voornamentlyk beminde hy de Platonische Philosophie. *Erythræus Pin.* III. *c.* 46.

CHERUBINUS BELLUS, geboortig van Terra Nova omtrent het jaar 1652. Hy was een goed dichter en beroemd Godgeleerde, en zynde wel ervaren in de pausselyke Rechten, wierdt hy by de zynen zeer geacht. Hy heeft geschreven: *Ergasto Idillio Primo*; *le lagrime di Maria Vergine nel Calvario*; *clori favola pastorale*; en naderhandt, toen hy de Godgeleerdheit behertigde: *l'Agnese tragedia sacra*; *il martirio di S. Agata tragedia*; *il nascimento del Bambino Giesù, azione drammatica*; ook hadt hy ter drukperste gereed gemaakt: *Summa casuum conscientiæ. Bibliotheca Sicula.*

CHERUSCEN, een volk, nu volgens Scaliger genoemt *Mansvelders*, volgens Junius, *Lunenburgers.* Althamerus noemt hen *Hertzischen*, of *Hertzlanders*, van het Hertziner woudt. Hunne woonplaats was eigentlyk tusschen de rivieren de Elve en de Wezer, hoewel zy zich ook aan de overzyde van de laatstgenoemde rivier uitstrekten. Hunne naburen waren de Katten, Chaucen, Bructeren, Hermunduriërs, en Sueven. Ten tyde van Claudianus woonden zy nog omtrent de Elve. Tegenwoordig meent men, dat het hertogdom Brunswyk, Luneburg, de Hartz, Hildesheim, en Halberstadt, een gedeelte van Thuringen, en de Oude Mark de plaatsen zyn, daar deze volkeren eertyds gewoont hebben. Van hunne dapperheit, onder den vermaarden *Arminius*, of *Herman*, hun hoofdt, wordt veel gewaagt. Tacitus in het *eerste en tweede Jaarboek*, Florus in het *vierde boek*, en Paterculus in het *tweede* getuigen, dat Arminius Varus verslagen heeft met drie keurbenden, niet verre van 't bosch van Teutoburg, 't welk wyd en breed in Westphalen zich uitbreidt, by de stadt of het kasteel Teutoburg, daar, volgens Lipsius, thans 't gebergte *Teutoberg* den naam van behouden heeft. Waar by het stedeke Dietmelle, niet wyd van den oorsprong der Eems en Lippe, by de grenzen van 't bisdom Paderborn, berucht blyft wegens der Romeinen nederlage. De genoemde schryver voegt 'er by, dat omtrent het stedeke Horn, in Westphalen, thans nog een veldt legt, 't welk wegens den slag en de overwinning van Arminius, daar men zeide het gebeente van Varus, en de keurbenden, onbegraven te leggen, den bynaam behoudt van *Winveldt.* Wyders blykt in de Jaarboeken, dat meermaals Arminius kloekelyk tegen Germanicus gestreden, en op de Romeinen zeer dikwils grote overwinningen behaalt heeft. Zie verder het artykel ARMINIUS. Doch deze dappere Cheruscen wierden naderhandt door Germanicus geslagen. *Tacit. Jaarb.* II. *boek*, 17. *Kap.* XII. *boek*, 28. *K. Van de zed. der Duitschers* 36. *k. Cæsar l.* VI. *Vellejus l.* II. *Strabo l.* VII. *Plin. l.* IV. *c.* 12. *Florus l.* IV. *c.* 12. *Dio l.* LIV. LV. LVI. *Claudian. Paneg.* IV. *de Conf. Honor. Cluver. Germ. antiq. l.* III. *c.* 19. *Monum. Paderb. p.* 36. *Van Royens Duitsche Oudheden.*

CHERVINSKO, of CZERWINSK, een stadt in Polen, acht mylen van Warschau gelegen, heeft een prachtig gebouw, zynde eene abdy van kanunniken van de Augustyner orde. Zy is een der rykste en aanzienlykste van gansch Polen, en wordt doorgaans aan de groten van 't ryk, zelfs wel aan een koninklyk prins, gegeven; want ze brengt jaarlyks omtrent veertig duizend guldens op. De koning heeft 'er de benoeming van, maar gelykerwyze de abt een monnik zyn moet, dus moet de verkiezing ook door monniken van de abdy geschieden, wordende door een brevet des konings bevestigt. Het gebeurt zomwylen, dat die geestelyken des konings nominatie in de windt slaande, tot twee of drie malen toe de verkiezing hervatten moeten; en wanneer de verkiezing als dan nog niet met des konings nominatie overeenkomt, zo neemt de abt, by den koning benoemt, zyne toevlucht tot het hof van Rome, en midlerwyl worden de inkomsten van 't klooster ingehouden. Men roemt in die abdy op een L. Vrouwen-beeldt, dat vele wonderwerken doedt. De kleding der monniken bestaat in een witten lyfrok, met een kort en nauw koorhemdt, doch zonder mouwen. Op 't koor zynde dragen ze een bisschoppelyke muts, zwart, en met karmozyn gevoert.

CHERZ, of GZERSKO, eene Poolsche stadt, van tegels gebouwt, maar thans geheel verwoest, doch schynt uit de overblyfselen van de torens en muren zeer groot geweest te zyn. Zy is een halve myle van Goura afgelegen, en veel ouder dan Warschau.

CHESAPEACK, een grote inham in 't Noordergedeelte van Amerika, lopende omtrent 70 mylen in 't landt, tusschen de kusten van Virginië en Pensilvanië, doch heeft maar de breedte van 7 mylen. De Golf zelf bestaat uit verscheide rivieren, die aldaar te zamen lopen, als Sasquesahanoughs, Patawomack, Toppahanock, Pamaunk, en Powhatan. De Engelschen dryven alhier sterken koophandel. *Baudrand. Blount Amer. Angl.*

CHESEL, in 't Latyn *Jaxartes*, een grote Asiatische rivier, die op 't gebergte Imaus, in 't koninkryk Thibet, ontspringt, en nadat zy gansch Zagathay doorgelopen heeft, by Cant in zee valt, en dus een eilandt van meer dan hondert mylen lang maakt, tot dat hy eindelyk met twee armen in de Caspische zee valt.

CHESERY (HET DAL) is een ampt in Savoje, aan de rivier Valserine en het kleine landt Gex gelegen. De beste plaats daar in wordt ook CHESERY, in 't Latyn *Chesequus*, genaamt. Voorts behoren daar toe nog omtrent vyftien andere kleine plaatsen. *Theatr. Sabaud. & Pedemont.*

CHESHIRE, in 't Latyn, *Comitatus Cestriensis*, is een graafschap, gelegen aan zee in 't Noord-Westen van Engelandt, en paalt in 't Noorden aan Lancashire, in 't Zuiden aan Shropshire, nevens een gedeelte van Flintshire in Walles, in 't Oosten aan Derby- en Staffordshire, en in 't Westen aan de rivier Dee, waar door het van Denbigshire in Walles afgezondert wordt. Het gansche gebiedt begrypt in zich 14 marktsteden en 86 karspelen. Ten tyde der oude Romeinen woonden onder anderen in dit graafschap de Cornavii; en onder de zevenvuldige regering van Engelandt was 't een gedeelte van 't koninkryk Mercië. Althans behoort het onder Chester. De grondt en lucht zyn hier zo gezond en vruchtbaar als ergens in gansch Engelandt: want hoewel de lucht hier koud is, zo ziet men toch zelden het landt met sneeuw bedekt, wegens de dampen der Iersche zee. Voornamentlyk heeft dit graafschap een overvloedt van kaas, zout, en molesstenen. Behalven de rivier Dee, waar door dit graafschap van Walles afgezondert wordt, vindt men hier nog de rivieren Mersey en Wever, die vischryk zyn, nevens eenige meiren. Boven dien heeft het een groten en ouden adeldom, met het recht van een Paltzgraafschap.

CHESNE, (ANDREAS DU) in 't Latyn, *à Quercu, Chesneus, du Chesneus*, of *Quercetanus*, met welken laatste namen hy zich zomwylen zelf schryft, was geboortig uit Touraine, en een der geleerdste mannen in de XVII eeuw, voornamentlyk in de Historie van de middeltydt ervaren. Hy wierdt landbeschryver en historieschryver des konings. Zyne vriendelykheit en oprechtheit deden hem van ieder bemind worden. Hy heeft vele schriften nagelaten, waar onder zyn: *Histoire des Papes*; *Histoire d'Angleterre*; *Recherches des antiquités des villes de France*; *Histoire des Cardinaux*; *Bibliotheque des Autheurs, qui ont ecrit l'Histoire & Topographie de France*; voorts de geslachtrekeningen der hertogen en graven van Burgundië, der Dauphins van Vienne, der huizen van Dreux, Bar-le Duc, Luxemburg, Limburg, Plessis-Richelieu, Broyes, Chateauvillain, Chastillon-sur-Marne, Montmorenci en Laval, Vergi, Guisnes, Ardres, Bethune, Gand, Couci, en Chasteigner de la Roche-Pozay. Omtrent het einde zyns levens gaf hy die autheurs in 't licht, die de Historie van Vrankryk beschreven hebben. In 't jaar 1633 zag men het eerste stuk daar van te voorschyn komen, onder dezen tytel: *Series Auctorum, qui de Francorum Historia & rebus Francicis, tum Ecclesiasticis, tum secularibus, scripserunt, ab exordio regni Francici ad nostra usque tempora*; waar op nog drie andere deelen gevolgt zyn. Wanneer hy op zekeren tydt van 't landt wederom te Parys kwam, en van de wagen gevallen was, stierf hy daar van den 20 Maart 1640; waar op zyn zoon *Franciscus*, advokaat in den koninklyken Raadt, en beminnaar van zyns vaders studien, het vyfde stuk van de *Auctores Historiæ Francicæ*, de Historie der Pauzen, kardinalen, nevens eenige andere stukken van zyn vader, in 't licht gaf.

CHESNE (JOSEPHUS DU) in 't Latyn, *Quercetanus*, here de la Violette, koninklyke Raadt en lyfarts, was van Armagnac in Gascogne geboortig, en stierf in 't jaar 1609. Zommigen noemen hem baron. Hy maakte zich door de Chymie vermaard. Zyne werken zyn dikwils herdrukt, doch onder de verbodene boeken geplaatst. Zyne huisvrouw was Margaretha de Trie, wiens moeder eene dochter van den beroemden Guilielmus Budæus

dæus geweest is. Guido Patin heeft hem zeer kwalyk gehandelt) schryvende in dezer voegen van hem: „ In dit zelve jaar (1609, „ stierf alhier een vermaard kwakzalver, die velen by zyn leven en na zyne doodt door zyne schriften, van deze en gene „ geneesmeesters zamen geraapt, om hals geholpen heeft. Deze „ was *Josephus Quercetanus*, die zich te Parys here de la Violette liet noemen. Hy was een dronkaardt en grote weetniet, „ die geen Latyn altoos verstondt, maar van zyn eerste ambacht „ maar een barbiers jonge van Armagnac was, zynde een arm, „ vervloekt en rampzalig landt. Des niet tegenstaande ging hy „ te Parys, en in 't byzonder aan 't hof, voor een vermaard geneesheer door, om dat hy in Duitschlandt een weinig van de „ Chymie geleert hadt. De beste Chymist, dat is te zeggen, de „ minst ondeugende, heeft byna niets goeds in de wereldt gedaan; maar deze heeft veel kwaads gedaan. " Doch men weet, dat Gui Patin een vyandt van alle Chymisten, en van de Antimoni was. Ondertusschen leest men niet, dat de heer de la Violette dit geneesmiddel ooit gebruikt heeft; maar hy prees het echter. Hier door, en door eenige andere dingen in de practyk verwekte hy zich vele vyanden: doch de gunst der groten deedt hem dat ongelyk ligt vergeten, onder welke de heer Silleri, kancelier van Vrankryk, was. Deze nam hem met zich naar Zwitserlandt, wanneer hy in 't jaar 1601 als ambassadeur derwaarts ging, om de vrede te vernieuwen; en terwyl toen van een zekere jonge dochter een gerucht ontstondt, dat ze in langen tydt geen voedsel genuttigt hadt, zondt hem die gezant naar Bern, om het geval te onderzoeken. Hy boodschapte by zyne wederkomst, dat de zake waar was. *Bayle Dict. Crit.*

CHESNEAU, (NICOLAUS) in 't Latyn *Querculus* genaamt, was deken der kerke van S. Symphorianus te Rheims, en leefde in 't jaar 1580. Hy was van Turteron, in 't graafschap Rhetel, geboortig, en maakte zich door zyne geleerdheit vermaard. Hy vertaalde uit het Latyn in 't Fransch de kerkelyke Historie van Rheims, door *Flodoardus*; voorts vyf boeken van de Euangelische Mis, door Faber van Heilbron, volgende de Latynsche vertaling van Surius in dichtmaat, uit het oorspronkelyk Hoogduitsch, en meer andere werken.

CHESNEAU, (NICOLAUS) geboortig van Anjou, was een boekhandelaar te Parys, en stierf aldaar in 't jaar 1584, nadat hy verscheide werken door den druk in 't licht gebragt hadt. Hy was een geleerd man, gelyk uit verscheide voorredens en brieven van hem blykt. *Du Maine. Vauprivas Bibl. Franc. Belleforest.*

CHESNEGHIR-BACHI wordt een der twaalf eerste bedienden van den groten Sultan genaamt, zynde des zelfs spysproever en mondschenker. *Ricaut de l'Emp. Ottom.*

CHESTER, in 't Latyn, *Chestria, Castra, Deva, Devana, Civitas legionum*, enz. is de hoofdstadt van Cheshire, met een bisschoppelyken setel, behorende onder York, was eertyds maar eene sterkte, en wierdt van Ostorius, stadhouder van den keizer Claudius in Britannië, bezeten, die ze naderhandt tot een stadt maakte. Hare gelegenheit is zeer vermakelyk aan de Noordelyke zyde der rivier Dee, omtrent twee mylen van daar de zelve in de Iersche zee loopt, zynde van Chester af zeer breed geworden. Maar het kanaal is eenige mylen verre met zo veel zandt vervult, dat zich de schepen op die rivier niet verder dan tot New Key, omtrent zes mylen beneden Chester, durven wagen. De stadt legt in 't vierkant, en heeft vier grote en drie kleine poorten, goede muren, torens, en een aanzienlyk slot. In de voornaamste straten ziet men bedekte galderyen aan de huizen. De huizen zelf zyn doorgaans fraai gebouwt; en de stadt is volkryk, en heeft zeer ryke inwoners, die den voornaamsten handel op Ierlandt dryven. De Domkerk was eerst een klooster, zynde door Leo Frik, eertyds landrechter in die landstreek, gesticht, en aan de H. Werburge toegewyd. Hugo Lupus, eerste graaf van Chester, heeft ze herstelt, en met ryke inkomsten begiftigt. Dus bleef die Domkerk tot op de tyden van koning Henrik den VIII, die de monniken verjoeg, en ze tot een bisschoppelyken setel maakte. Eertyds stondt het klooster onder Lichfieldt, van welke plaats een zeker bisschop in 't jaar 1073 zynen setel herwaarts verplaatste, wegens de vermaardheit van Chester. Hoewel nu dit niet langer duurde dan tot aan 't einde van zyn leven, zo gebeurde het echter, dat vele zyner opvolgeren bisschoppen van Chester genaamt wierden, tot dat eindelyk Henrik de VIII, gelyk gezegt is, het tot een bisschoppelyk verblyf maakte.

De graven van Chester wierden oudtyds voor vrye Paltzgraven gehouden: want wanneer de edele Norman, Hugo Lupus, dit graafschap van Willem den Veroveraar ontfing, wierdt het hem dus gegeven, dat hy het, als door 't zwaardt verovert, zo vry zoude bezitten, als de koning van Engelandt de krone bezat. De laatste graaf was *Simon van Montfort*, na wiens doodt dit graafschap aan de krone verviel, en het vorstendom Walles ingelyft wierdt; invoegen nu de prins van Walles te gelyk graaf van Chester is.

CHESTERFIELDT is een marktstadt in Scarsdale, dat een gedeelte van Derbyshire is. Zy is zeer vermakelyk gelegen tusschen de rivieren Ibber en Rother, aan de Zuidzyde van een heuvel, op een vruchtbaren grondt. De overblyfselen geven te kennen, dat het een zeer oude plaats is. Niet verre van hier geschiedde de vermaarde slag tusschen koning Henrik den III en zyne edelen, in welken Robert de Ferrars, graaf van Derby, gevangen wierdt. Koning Karel de I verklaarde den Lord Philip Stanhope van Shelford tot eersten grave van Chesterfieldt, die van zyn kleinzoon, Philip, grave van Chesterfieldt, opgevolgt wierdt.

CHESTER UPON THE STREET, een Engelsch vlek, gelegen aan de kleine rivier de Were in 't bisdom van Durham, tusschen de stadt van dien name, en Newkastle. Men meent, dat het der ouden *Chondercum* is, dat een stadt der Briganten was. *Baudrand.*

CHEURAN, een eilandt op de kust van Chekiang in Indië, werwaarts de kleine koning van Luse zich begaf, toen hy voor de Tartaren vluchten moest, die gansch China veroverden. Vele Chinezen begaven zich onder de bescherming van dezen Cheuran, invoegen 172 kleine steden op dit eilandt gebouwt en bevolkt wierden. *Martin. China.*

CHEVREAU (URBANUS) was geboortig van Loudun, een Fransche stadt in Poitou gelegen, en wierdt geboren den 12 Maart 1613. Al vroeg begaf hy zich tot de studien, en verworf zich een naam onder de geleerden. By zyne geleerdheit voegde hy al het gene hem in staat kon stellen om naar de wereldt wel te leven. Hy wierdt eerst geheimschryver van Christina, koninginne van Zweden, dochter van koning Gustavus Adolphus. De koning van Denemarken bewoog hem, dat hy zich een tydlang aan zyn hof onthieldt; gelyk naderhandt verscheide Duitsche prinssen gedaan hebben; onder anderen Karel Lodewyk, keurvorst van de Paltz, en vader van de hertogin van Orleans, die hem tot eenen zyner Raden verklaarde. Hier bewoog hy de princesse van Orleans, de Roomsche Religie aan te nemen. Wederkerende naar Parys, wierdt hy leermeester van den hertog van Maine, en naderhandt des zelfs geheimschryver. Hy stierf te Loudun den 15 February 1701, oud 87 jaren en eenige maanden, nalatende eene bibliotheek, die hem meer dan twintig duizend ryksdaalders gekost hadt. Hy spreekt van de zelve in zommige zyner werken. Zyn eerste werk, van hem in 't licht gegeven, was: *Tableau de la Fortune*, zynde een klein boekje, waar in hy de voornaamste wisselvalligheden der wereldt verhaalt. Kort daar na kwam zyne Geschiedenis der Wereldt in 't licht, waar van vier uitgaven zyn, twee in Vrankryk, en twee in Hollandt. De laatste Hollandsche druk van 't jaar 1698 is de beste, als zynde gedrukt naar een exemplaar, door den Autheur zelf op oneindige plaatsen verbetert. Dit is ook het beste zyner werken, hoewel niet zonder fauten. De styl is hart en afgebroken, behalven de misslagen in de Historie zelf, daar echter ook vele goede zaken in zyn. De abt de Vertot gaf 'er in 't jaar 1715 een nieuwen druk van in 't licht. Zyn derde werk zyn de Mengelwerken, gedrukt in 's Gravenhage 1697, bestaande in brieven, zo in rym als onrym. In 't zelve jaar kwamen ook zyne Gebeden te voorschyn, ook ten deele in dichtmaat, doch de poëzy is maar middelmatig; maar de gebeden worden gezegt naar 't gevoelen der Hugenotten te zwemen. Eindelyk gaf hy zyne *Chevræana* in 't jaar 1700 in 't licht, in Vrankryk en in Hollandt gedrukt in twee deelen. Doch hier by heeft hy weinig eere ingelegt; en het schynt in 't algemeen, dat hy bekwamer geweest is om verzamelingen te maken, dan om zelfs te mediteren.

CHEVREUSE, in 't Latyn *Caprusium*, is een vlek in Isle de France, tusschen Parys en Chartres, hebbende den tytel van hertogdom en Pairie. De eerste is haar in 't jaar 1545, de laatste 1612 gegeven. Het vlek behoorde eerst tot de familie van Guize, waar van de laatste was *Claudius van Lotharingen*, hertog van Chevreuse, die stierf in 't jaar 1657. Aangezien hy gene erfgenamen naliet, verviel Chevreuse op zyne gemalinne, Maria van Rohan, die in 't jaar 1667 te wege bragt, dat Karel Honoratus van Albert, kleinzoon van haar en haren eersten echtgenoot, konnestabel de Luynes, zich hertog van Chevreuse noemde. *Imhof Geneal. Gall.* Zie ALBERT, CHAULNES, en LUYNES.

CHEVRIERS, (RUDOLPH) kardinaal en bisschop van Evreux, wierdt wegens zyne verdiensten tot dat bisdom verheven. Urbanus de IV gaf hem in 't jaar 1261 den kardinaalshoedt, en Clemens de IV benoemde hem in 't jaar 1265 tot zyn legaat, by de kroning van Karel den I, koning van Napels en Sicilië. Hy kwam ook in Vrankryk, en verzelde koning Lodewyk den H. op zyne reize naar 't H. Landt, alwaar hy den 7 Augustus 1270 aan de pest stierf.

CHEVRIERS. Zie CROIX. (LA)

CHEWTON, een vlek met een jaarmarkt, geeft den naam aan eene landstreek in 't graafschap Sommerset, en is 96 Engelsche mylen van Londen gelegen.

CHEZI, een dorp met eene abdy in Champagne, aan de Marre gelegen, twee mylen boven Chateau-Thierry.

CHIABRERA, (GABRIEL) een dichter, geboren te Savona den 18 Juny 1552, zynde 15 dagen na zyns vaders doodt. Hy wierdt van eenen zyner naaste bloedverwanten groot gemaakt, en studeerde te Rome, en de ommegang met Aldus Manutius en Marcus Antonius Muretus wekte zyne naarstigheit op. Hy vorderde gelukkig in de talen, en gewende zich door 't lezen van *Pindarus* tot dat soort van vaarzen. Wederom te huis gekomen zynde begon hy zich door Latynsche vaarzen vermaard te maken. Doch op 't aanraden zyner vrienden begaf hy zich tot de Italiaansche dichtkunst, waar in hy zeer wel slaagde. By de hertogen van Savoje, Mantua en Florence, de Republyk van Genua, enz. was hy in aanzien, en de kardinaal Barberini, nadat hy onder den name van Urbanus den VIII was paus geworden, nodigde hem op 't jubeljaar, zynde in den jare 1625, naar Rome; doch hy ontschuldigde zich wegens zyn ouderdom en zwakheit, zyn overigen levenstydt in heilige betrachtingen doorbrengende, tot dat hy den 14 October 1638 den geest gaf. Zyne schriften bestaan in heldendichten, als: *Italia liberata*; *Firenze*; *il Foresto*; *il Ruggiero*; *Amadeida*, enz. zynde drie deelen za-

zamen; voorts verscheide schouwspelen, enz. *Ghilini Theatr. d'huom. illustr. P.* II. *Erythr. Pin.* I. *c.* 61. *Crasso Elog. de lett. P.* II. *Soprani & Justiniani scritt. Lig.*

CHIAHING, eene grote stadt in China, zynde de tweede van 't landschap Cheking, en de hoofdstadt van vyf andere steden. *Baudrand.*

CHIAIS. Zie SCHIAIS.

CHIAMAY, (HET MEIR VAN) in 't Noorder gedeelte van Indië, aan de overzyde van de Ganges, op de grenzen van Turquestan, en de landen van den Groten Mogol, heeft 180 mylen in zyn omtrek, zonder dat 'er eenige aanzienlyke rivier in loopt. In 't tegendeel ontstaan van daar de grote rivieren Coar, Cosmin, Caypumo, Ava, en Menan.

CHIAMETLAN, of ACAPONETA, een gewest in 't Noorden van Amerika, gelegen tusschen de landen Culiacan, Zacatecas, Guadalajara, Xalisco, en de Stille zee. De hoofdstadt is Aquacara.

CHIAMPAA, een koninkryk in Indië, tusschen Cochinchina, Cambaje en de Indiaansche zee, gelegen op 't half-eilandt, dat de rivier Ganges maakt. Pulocacien is 'er de hoofdstadt van.

CHIANA, in 't Latyn *Clanis*, eene rivier, ontspringende in 't Toskaansche gebiedt, en vallende naderhandt tusschen het gebergte van dat landt in een groot meir, dat in zodanige vlakte gelegen is, dat het water der rivier Chiana zich gelyk als verdeelt, en half Oostwaarts in den Tyber, half Westwaarts in de Arno loopt. Onder de regeering van den keizer Tiberius wilde men de overstroming van den Tyber daar door verhoeden, dat men de Chiana geheel in de Arno deedt vallen; doch om dat als dan de Florentynen by de overstroming van de Arno veel schade daar door zouden geleden hebben, zo protesteerden deze zo nadrukkelyk daar tegen, dat het werk achter bleef. Ondertusschen lieten de Romeinen in het dal, waar door de Chiana naar den Tyber loopt, van den eenen berg tot den anderen een muur, die thans nog gezien wordt, bouwen, in welker middel eene opening bleef, om niet meer water, dan ze nodig hadden, uit de Chiana te ontfangen. In 't midden der XVII eeuw ontstondt 'er over den loop dezer rivier een nieuwe strydt tusschen Rome en Florence. De toen regeerende paus, Alexander de VII, benoemde tot dien einde den kardinaal Carpegna, nevens den vermaarden wiskunstenaar Cassini, de groothertog, Ferdinand de II, den raadsheer Michelozzi en den beroemden wiskunstenaar Viviani, tot commissarissen. Hoewel nu deze in de jaren 1664 en 1665 al 't gene aan weêrzyden te doen was afhandelden, zo is nochtans de zaak niet werkstellig gemaakt, maar in haren vorigen staat gelaten. *Tacit. Annal. l.* I. *Hist. du renouvellement de l'Acad. des sciences an.* 1689. *p.* 70. *Baudrand.*

CHIANA, (HIERONYMUS LA) een Jesuit, geboren te Palermo in den jare 1590. Hy besteedde zyne eerste jaren in de wysgeerte, Godgeleerdheit, en het overige van zyn leven in de wiskunst te onderzoeken, waar in hy zeer geoeffent was, en leerde de zelve aan anderen met veel lof. Veelmalen is hy tot naziender (*Censor*) der boeken aangestelt in plaats van de aartsbisschoppen van Palermo en van 's konings presidenten. Hy overleedt in het collegie te Palermo den 8 July 1664, hebbende onder een vreemden naam geschreven in 't Latyn een werkje van de *Transsubstantiatie*, behalven het welke men nog van hem in de boekkamer der Jesuiten vindt eenige geschreven tractaten, als: *de Generatione Tom.* I; *Physica; &c. Bibliotheca Sicula.*

CHIANGARE, een stadt in 't Asiatisch Turkyë. Sanson plaatst ze in 't eigentlyke Natolië, op de grenzen van Amasië en Caramanië. Zy geeft den naam aan 't landschap *Chiangare*, dat overeenkomt met het oude *Galatië. Baudrand.*

CHIAPA, een landschap in Nieuw-Spanje, gelegen in 't Noorder gedeelte van Amerika, behorende tot de audientia van Guatimala, en heeft van het vlek *Chiapa*, vermaard wegens zyne voortreffelyke paarden, den name gekregen. De hoofdstadt is Cuidad Real de Chiapa, zynde de setel van den Spaanschen gouverneur, en van een bisschop, behorende onder 't aartsbisdom van Mexico. Daar is nog een ander CHIAPA der Indianen, hebbende omtrent vier duizend huizen. Het landt was eertyds door verscheide natien bevolkt. De eerste natie wierdt *Chiapa* genaamt. Onder deze waren zeer schrandere en de wellevendste menschen van ganſch Nieuw-Spanje, grote kenners der zang-en schilderkunst, nevens andere wetenschappen; voornamentlyk zyn ze vermaard wegens het temmen der wilde paarden. De andere natien zyn de *Zoques*, of *Zoaques*; de derde worden *Zeltates* genaamt, en de vierde *Quelenes*. Deze hebben elk hun byzonder gebiedt, en hunne landen zyn met kleine dorpen en vlekken, die de gedaante van zo vele kleine Republyken hebben, vervult. De stadt *Chiapa* der Indianen wordt door een zeker privilegie, van den koning van Spanje haar toegestaan, door zekere uit de Indiaansche burgery verkorene magistraten geregeert. In dit landschap is een rivier, Gryalva genaamt, waar in zekere dieren leven, die nergens anders ter wereldt gevonden worden. Zy hebben de gedaante van apen, hebben een langen staart, en zyn gevlekt als tygers. Zy verbergen zich doorgaans onder 't water, en wanneer ze een mensch of dier zien zwemmen, slaan ze den staart om een arm of been, en gaan naar den grondt: hoewel men nooit aangemerkt heeft, dat ze van eenig dier zyn verslonden geworden. Hier is nog een ander rivier, Rio Blanco genaamt, waar in het geworpen hout met een stene bast omringt wordt; voorts is 't water zeer klaar, zonder mensch of dier schadelyk te zyn. Ook heeft men hier verscheide bronnen, van welke zommige ebbe en vloedt hebben. Onder anderen is omtrent Tasixa een bron, die drie jaren lang overvloedt van water geeft, maar in de drie volgende jaren geen eenigen druppel, het mag regenen zo veel als 't wil. Voorts is 'er ook een bron, die des zomers veel water geeft, maar 's winters uitdroogt; en nog een, die alle uiterlyke kwalen geneest, doch de vogelen en andere dieren, die daar uit drinken, sterven. Eindelyk is 'er nog een bron, die, wanneer men een steen daar in werpt, donder en storm veroorzaakt. Niet verre van het vlek Chicomuzelo is een hol, zeer naauw in den ingang, maar van binnen zeer ruim. Op de eene zyde is een meir, wiens water, niettegenstaande het stil staat, zeer klaar en diep is. Het landschap Chiapa was eertyds zeer vermaard van wegens de menigte van goudt, dat van daar gehaalt wierdt; ook zyn 'er nu nog goutmynen, maar 't ontbreekt aan bergwerkers. Daar wordt ook zilver en andere metalen gegraven; waar van zommige aderen nog nooit aangeraakt zyn. Niet verre van Ciudad-Real, Zuidwaarts, is de berg Ecatepec, dat is *Windberg*, zynde ongemeen hoog, invoegen des zelfs top niet binnen zeven uuren kan beklommen worden: doch dit moet 's nachts geschieden, wegens de ondraaglyke windt en storm, die 's daags daar op ontstaat. *De Laet Hist. novi orbis.*

CHIAPISIUS, (VITUS) een Italiaan, en hoogleeraar in de letterkunde. Hy leefde in 't jaar 1575, en schreef in het Latyn: *Grammaticarum Institutionum compendium & perspicuum libri* XIV. *Bibliotheca Sicula.*

CHIARANDANUS, (JOHANNES PAULUS) van Platea, een Jesuit, geboren in 't jaar 1613. Na dat hy zelf zynen tydt in de studiën wel hadt besteed, heeft hy de zelve met veel lof anderen voorgedragen. Hy leeraarde twee jaren lang de Philosophie, zeven jaren de schoolsche Godgeleerdheit, en negen jaren de zedelyke, behalven veelvuldige lessen over de wiskunde. Tweemaal heeft hy het collegie te Platea als Rector voorgestaan, en 't ampt van *Censor* bekleed. Hy was wegens zyne geleerdheit en zonderlinge kennisse van de Arabische tale zeer beroemd. In den ouderdom van tachtig jaren stierf hy te Platea den 22 January in den jare 1701, nalatende in het Italiaansch: *Piazza citta di Sicilia antica, nuova, sacra, e nobile*; en ter drukpersse gereed hebbende eenige boeken, als: *De horologiis rotatilibus, & solaribus*; *De segmentis, seu partibus circuli*; *De sphæra*; *De modo erigendi figuram*; *De Astronomia. Bibliotheca Sicula.*

CHIARENZA. Zie CLARENZA.

CHIARENZA, (ALEXANDER) geboortig van Paterno, leeraar in beide de Rechten, poëet, een deftig redenvoerder, en wel bedreven in de beschaafde letteren, ook in de Godgeleerdheit. Van zyne jeugt af tot het einde zyns levens ging hy zelden uit zyn huis, zeer gezet op eenzaamheit en letterblokken. Hy was om zyne geleerdheit in aanzien by de pauzen Alexander den VII en Clemens den IX, ook by de koningen van Spanje en Vrankryk, en den grootmeester van Malta. Hy was tot verwonderens toe welsprekend, uit welken hoofde de Regeering zyns vaderlands hem afzondt aan Camillus Astallus, kardinaal en bisschop van Katane. Hy behaalde groten lof by hem en by de rechters der Inquisitie. Hy stierf in zyn vaderlandt, en bleef om zyne deugden lang in het geheugen der menschen. Zyn sterfdag viel voor in den jare 1672, in den ouderdom van omtrent 65 jaren. In 't Italiaansch heeft hy geschreven: *Poësie*; *La Stella de Magi Poemetto in ottava rima*; *La Cuna Austriaca per la nascita dell' Augustissimo Cattolico Monarca Carlo* II. *Re delle Spagne. Poëma Eroico. L'Incendio del Monte Etna Poëmetto allegorico in ottava rima*; *L'Oreto armonioso. Poëmetto allegorico per la Capitania della Città di Palermo in persona dell' Ill. Signor D. Luigi Riggio Marchese della Guiestra. L'Amante Ravreduto. Poëmetto. Il Trionfo del Tebro. Poëma Eroico Emblematico nel felice Pontificato di N. S. Clemente* IX. *Il Giuditio di Paride. Canzonetta allegorica. Discorso Apologetico in lode del sign. Fr. D. Carlo Riggio, oggi Bailo della Religione Gerosolimitana. Discorsi Accademici*; *Le Donne Mascherate. Poëmetto Allegorico. L'Innocenza difesa. Discorso Apologetico per l'Immaculata Concezzione di Maria Vergine.* Alle deze schriften zyn te vinden by den Heer Gregorius Alessius van Paterno, een heer, aan wien zyn vaderlandt veel verplichting heeft. *Bibl. Sicula.*

CHIARI, in 't Latyn *Clarium*, een volkryk en aangenaam stedeke in 't gebiedt van Brescia, niet verre van de rivier Oglio. Het is vermaard geworden wegens de nederlage van 't Fransche leger onder den hertog van Savoje en maarschalk van Catinat, die den 1 September 1701 door den keizerlyken generaal, prins Eugenius, aldaar geslagen wierden.

CHIAROMONTE, een vlek of stedeke in Sicilië, gelegen in de valeie Noto, tusschen het gebergte, aan den oorsprong der rivier Frascolari, vyf mylen van Camarana, aan de Noordzyde.

CHIARTACHAR, of CHIARACHAR, oudtyds *Chatracharta*, of *Charachatra*, is eene stadt in Zagathay, een landschap van Groot-Tartarië, naby de riviere Jehun, op de grenzen van Persië, tusschen Istigias en Bikend. *Baudrand.*

CHIAULLA, (MAURUS) van Palermo, van de orde der Benedictynen, is geboren omtrent het jaar 1544. Hy heeft zich wel gekweten in de vrye wetenschappen, en kennisse der H. blaêren, en beminde daar by de oeffeningen der muzyk, waar in hy het zeer verre gebragt heeft. Gelyk als in 't jaar 1581, wanneer de magistraat van Palermo in de kerk van de H. Maria, anders della Pinta genaamt, de schepping der wereldt wilde voorstellen, wierdt deze Maurus Chiaulla door Marcus Antonius Columna, toen onderkoning van Sicilië, verzocht een aangenaam muzyk daar by te laten horen, het welk hy deedt, tot volkomen genoegen van den onderkoning en de andere toehoorders, in dier voegen, dat zy zeiden, dat 'er van de engelen in den hemel geen beter en lieffelyker muzyk kon gemaakt worden. Hy liet het opstel daar van naderhandt door den druk gemeen maken.

ken. Hy was verwonderlyk in het uitvinden van verfcheide kunftwoorden en fpeeltuigen tot het maken van eene zoete harmonie, gelyk hy dan in de dichtkunft ook zeer ervaren was, als hebbende, behalven het gemelde ftuk van het werk der fcheppinge, door hem in Italiaanfche en Latynfche vaarzen opgeftelt, nog andere treurfpelen in het Italiaanfch gemaakt. Hy was ook niet alleen te Palermo, maar ook te Rome en Venetië grotelyks geacht, en verkreeg van verfcheide mogendheden zulke vergeldingen voor zyne kenniffe en arbeidt, als de zelve verdienden. Hy ftierf te Palermo omtrent 't jaar 1600, hebbende onder anderen nog in 't Latyn in 't licht gegeven: *Sacrarum Cantionum, quæ octo tum vocibus, tum variis instrumentis Chori, quæ conjunctis, ac separatis concini possunt, liber*, wordende nog vele andere onuitgegeve werken van hem in de boekekamer van 't klooster S. Martin te Palermo bewaart. *Bibliotheca Sicula.*

CHIAURLIC, *Ziorlo, Ciorlo*, een ftadt in Europifch Turkyë, gelegen in Romanië, tuffchen Adrianopel en Conftantinopel, aan de rivier Athiras, die een myl van daar in de zee di Marmara valt. Chiaurlic is de oude ftadt van Thracië, die eertyds *Tzurulum, Turulus*, en *Turullus* genaamt wierdt, en waar van men gelooft, dat ze de zelve ftadt met *Arzus* is. *Baudrand.*

CHIAUS worden gerechtsdienaars in Turkyë genaamt, die echter een groot aanzien hebben, en de verfchillen van particulieren befliffen. Zy roepen partyen voor den rechter, en zyn doorgaans afgevallene Chriftenen, ten getale van 500, tot 600, waar van een ieder dagelykfch 12 tot 40 afpers zoldy ontfangt. Aangezien ze voor 't grootfte gedeelte in vreemde talen ervaren zyn, zo worden ze zomwylen als afgezanten naar vreemde gewesten verzonden. In den oorlog trekken ze te paardt voor den Sultan, en zo dikwils de zelve door de ftadt rydt, maken ze ruime bane voor hem. Hunne wapenen beftaan in een zabel, boog en pylkoker, nevens een korten ftaf, waar op een dikke knop is, by hen *Topous* genaamt. Hun overfte is *Chiaus Bassa*, in wiens bewaring doorgaans de gevangenen van Staat gelevert worden; en wanneer de Sultan het hoofdt van dezen of genen Baffa eifcht, gefchiedt zulks door dezen Chiaus.

CHIAVARI, in 't Latyn, *Clavarum, Claverum*, en *Claverinum*, eene kleine ftadt in Italië, op de kuft van Genua, naby Rapello, omtrent den mondt der rivier Lavagna, is vermaard wegens haren handel, en wordt gezegt in 't jaar 1167 door de Genuezen gefticht te zyn. Deze hebben ze ook naderhandt herbouwt. *Alberti. Blondus.*

CHIAVELLUS, (Rainerus Scipio) van Palermo, Doctor in de wysgeerte en de medicynen. Hy was door zyne wetenfchappen zeer vermaard in 't jaar 1590, en heeft uitgegeven in het Latyn: *Dilucidationes in tertium Aristotelis librum de animo, & intellectu. Bibliotheca Sicula.*

CHIAVENNA, in 't Latyn *Clavena*, is een ftadt en graaffchap in 't landt der Graubunders, boven de Comerzee, tuffchen het Alpifch gebergte, gelegen aan de rivier Meyre, alwaar een vermaarde pas in Italië is. In 't jaar 1488 omringde ze Bona, hertogin van Milanen, en haar zoon Johannes Galeacius Sfortia, met muren en torens, doch deze en gene wierden door de Graubunders, nu meefter van de plaats geworden zynde, afgebroken, hoewel ze naderhandt wederom verfterkt is. De inwoners fpreken Italiaanfch. Het naby gelegen landt heeft goede wyden en wyn, nevens vruchtbare velden, bekwaam tot den landbouw. Niet verre van daar is een klein meir, *Laghetto di Chiavenna* genaamt, waar over zich in 't jaar 1711 de keizerlyke regeering te Milanen de opperheerfchappy aanmatigde, en eenige onderdanen der Graubunders, die daar op gevonden wierden, wegnam. *Zeileri Topogr. Helv. p.* 83.

CHIAVES, eertyds *Aqua Flavia*, een ftadt in 't Portugeefche landfchap Tramontana, twee mylen van de grenzen des koninkryks Gallicië, naby Montforte, aan de rivier Tamago. In 't begin der XVIII eeuw hadt ze een dubbelden muur met drie baftions, twee halve baftions, enz. Daarenboven was de ftadt voorzien met een flot binnen, en buiten met een fort van vier baftions, welke werken gezamentlyk met ftenen bekleed, en met diepe grachten bewaart waren. Hier houdt ook de gouverneur van 't landt zyne refidentie; nevens een generaal fchatmeefter, en heeft doorgaans een fterke bezetting. *Colmenar Delic. du Portugal p.* 717.

CHIAVETTA, (Johannes Baptista) een priefter te Palermo, en Doctor in de H. Godgeleerdheit. Voornamentlyk is hy wegens zyne kenniffe der oude en nieuwe gefchiedeniffen by de geleerden geacht. Tot verfcheide kerkelyke bedieningen is hy van tydt tot tydt verheven, en wegens zyne geleerdheit en vaardigheit in zyne ondernemingen door Aloifius de los Cameros, biffchop van Patti, en daar na door den aartsbiffchop van Monte-Regale tot vikaris generaal van hunne kerken aangeftelt, welke ampten hy met veel roem bekleed heeft. Eindelyk overleedt hy te Palermo den 1 November in 't jaar 1664, nalatende in het Latyn: *Trutina, qua D. D. Joseph Balli sententia, eo libro contenta, cujus titulus est: Ænigma dissolutum, de modo existendi Christi domini sub speciebus panis & vini in augustissimo Eucharistiæ Sacramento ad æquissimum examen expenditur*; *notitia Ecclesiarum Siculorum*, onuitgegeven; *Genealogia della Famiglia Moncada, Tom.* II, mede nog ongedrukt. *Bibliotheca Sicula.*

CHICHELY, (Henrik) aartsbiffchop van Cantelberg, wierdt in een oud vlek, genaamt Highamferrars, in 't gebiedt van Northampton, van geringe ouderen geboren, maar bragt zich door zyn loffelyk gedrag tot dien aanzienlyken ftaat. Hy wierdt der beide Rechten Doctor gemaakt, daar na aartsdeken en kancelier van Salisbury. Koning Henrik de IV benoemde hem tot zyn afgezant aan paus Gregorius den XII, die hem wel ontfing, en tot biffchop van Menew inwydde. In deze waardigheit was hy in 't jaar 1409 op 't Concilie te Piza. Van daar in Engelandt te rug kerende ftelde hy een kerkelyk bezoek in zyne parochie aan. Nadat Henrik de IV in 't jaar 1413 geftorven was, verworf hy de zonderlinge gunft van des zelfs zone en opvolger Henrik den V, en wierdt van hem als afgezant aan Karel den VI, koning van Vrankryk, gezonden, als mede tot Johannes, hertog van Savoje, om der zelver gefchillen te befliffen. Ondertuffchen ftierf Thomas Arundel, aartsbiffchop van Kantelberg, en Chichely wierdt in zyn plaats verkoren. Wanneer in 't jaar 1421 koning Henrik, na dat hy met Catharina van Vrankryk te Trojes zyn byleger gehouden hadt, weder naar Engelandt keerde, verzelde hem Chichely, kroonde de koningin, en doopte prins Henrik, weshalven de koning hem doorgaans gevader noemde. Zedert maakte hy verfcheide fondatien voor de kerke te Kantelberg, de Univerfiteit van Oxfort, en andere plaatfen, en ftierf den 12 April 1443. Arthur Duck heeft zyn leven wydlopig befchreven, en te Oxfort in 't jaar 1617 in 't licht gegeven.

CHICHESTER, in 't Latyn *Cicestria*, eene ftadt in Engelandt, gelegen in 't graaffchap Suffex, met een bifdom, behorende onder Kantelberg. Zy wierdt van Ciffa den II, koning der Zuid-Saxen, gebouwt, en tot zynen koninklyken fetel verkoren. Zy is op een vlakte gelegen, by de rivier Lavant, die het befte deel daar van omloopt, en van daar Zuidwaarts in zee valt. De ftadt heeft 5 of 6 karfpels, is rond, en met goede muren omringt. De gebouwen zyn doorgaans zeer fraai, en de ftraten uitnemend breed. Vooraleer in 't jaar 1073 de biffchoppelyke fetel derwaarts verplaatft wierdt, hadt de ftadt maar twee geringe kloofters. De biffchoppen dezer ftadt waren eertyds koninklyke biechtvaders, en genoten een jaarlykfch penfioen. Francifcus Leigh, Lord Dunsmore, wierdt in 't jaar 1644 van koning Karel den I tot grave van Chichefter gemaakt, en wanneer naderhandt deze tytel met hem uitftierf, ontfing hem Karel Fiz Roy, Lord Limmerick, dien in 't jaar 1675 koning Karel de II tot baron van Newbury, grave van Chichefter, en hertog van Southampton verklaarde.

CHICHEU is eene der grote fteden van China, en de derde in order van 't landfchap Nanking, voorts de hoofdftadt van vyf andere fteden. Zy is in 't gebergte aan de rivier Kiang gelegen.

CHICHON (Jacobus) was luitenant generaal van 't ampt Breffe, en bekleedde die bediening een geruimen tydt onder de regeering van François den I, en Henrik den II, wanneer zyne vyanden te wege bragten, dat het parlement van Chamberi hem in verzekering nam. Maar het parlement van Dauphiné onderzocht de zake op koninklyke order, en Chichon wierdt in zyne bediening en waardigheit herftelt; hoewel hy zulks affloeg, willende liever het overige van zyn leven in de ftudien en ruft doorbrengen. Hy was een vermaard Rechtsgeleerde, gefchiedkundige en Latynfch dichter. Men heeft van hem een boek onder den name van *Antipelargia Senatui Regio Delphinati*, behelzende een verhaal van zyne gevallen, nevens een dankzegging aan zyne rechters. Hy ftierf in 't jaar 1569. *Guichenon Hist. de Bresse & de Bugey.*

CHICUNGO, eene ftadt van 't eilandt Saikock, behorende tot de Japanfche eilanden. Het is de hoofdftadt van een koninkryk van gelyken name, naby de Wefterfche kuft, bezuiden de ftadt en Golf Nagazaki.

CHIEGAN, of KIEGAN, is eene der grote fteden van China, de negende van de provincie Chiamfi, en de hoofdftadt van acht kleine fteden.

CHIELAFA, eene ftadt en vefting, gebouwt op een fteenrotfe in Tzaconia, of Braccio di Maina, een landfchap in Morea, omtrent acht Franfche mylen ten Noorden van het kafteel van Maina, en anderhalve Italiaanfche mylen van de zee gelegen, digt by Vitulo, aan de Ooftzyde van de Golf van Koron. Het is verfterkt met vyf torens, en van geen klein belang, dewyl beide natuur en kunft, tot verwonderens toe, haren arbeidt daar aan befteed hebben. Wanneer de Venetiaanfche generaal Morofini in 't jaar 1685 vele roemruchtige daden deedt, wierdt deze plaats onder anderen kloekmoedig door hem aangetaft, en tot de overgave gedwongen. Doch anderen zeggen, dat het Turkfche opperhoofdt door verraadt de vefting aan de Venetianen heeft overgelevert. De Turkfche bezettelingen bedongen van Morofini goede verdragpunten, en trokken behoudens lyf en goedt daar uit. Daar binnen hadt Affer Baffa, de bevelhebber of opperhoofdt van het ganfche landfchap, zyn verblyf, door wien de fleutels der plaatfe aan het fchip van den Venetiaanfchen admiraal gebragt wierden. Duizend perfonen trokken uit de veroverde vefting, waar van drie honderd en vyftig op de fchepen van Pifani traden, die met hunne ingepakte goederen aan het eilandt Cervi gezet wierden. Na gedane dankzegging aan Godt wierdt de ftandaardt van 't kruis van S^t. Marcus op de wallen geplant. In 't volgende jaar, den eerften April, verfchenen de Turken met 10000 voetknechten, en vyf en twintig honderd ruiters, nevens een groot getal, van delvers of fchansgravers, weder voor deze vefting, om de zelve weder in te nemen. Maar na de vefting met zes ftukken gefchut den tydt van tien dagen befchoten te hebben, braken de belegeraars, op de eerfte aankomft van het Venetiaanfche krygsheir, het beleg op, en namen de vlucht, met achterlating van een ryken buit. Aan den voet van de kaap van Matapan, naar het Noord-Noord-Ooften toe, ziet men een oud vervallen kafteel, dat eenigen, als Guilletiere, voor de puinhopen van de oude ftadt *Psamathus*, (alzo by Paufanias, Plinius, Scylax, Artemidorus, en an-

en anderen, maar by Strabo *Amathus* genoemt) houden. Van dit kasteel loopt de kust twee Fransche mylen Noord-Oost, tot aan de haven van Colocythia, voortyds *de haven van Achilles* genoemt, alwaar zeer goede ankergrondt is; maar de haven van Porto Quaglio is veel beter. Guilletiere stelt Porto Quaglio zeven Fransche mylen van de Kaap van Matapan. *Coronelli en Dappers Morea.*

CHIEMZEE, in 't Latyn *Chiemium*, voor dezen *Wassen* genaamt, eene stadt in Beyeren, op de grenzen van Saltsburg, wiens aartsbisschop de bisschop van Chiemzee onderworpen is. Deze is ook geen Rykstandt. Eertyds waren op twee naby gelegene eilanden twee kloosters, het eene voor de monniken, het andere voor nonnen. Het eerste wierdt genaamt *Heeren-Chiemzee*, of *Heeren-Werth*, het tweede *Vrouwen-Chiemzee*, of *Vrouwen-Werth*. Het laatste is nog in wezen; doch het eerste is van Conradus den I, aartsbisschop van Saltsburg, in 't jaar 1131 tot een proostdy en aartsdekenschap, maar naderhandt in 't jaar 1215 van den aartsbisschop Everardus den II, met goedvinden van 't Concilie van Lateran, onder paus Innocentius den III tot een bisdom verheven. De aartsbisschoppen van Saltsburg hebben, zo in 't geestelyke, als in 't wereldlyke, het gezag over het zelve. *Aventin. Annal. Bojor. Hundii Metrop. Salisb. Mezger Hist. Salisb. Hermes J. P. c. 29. n. 15. Staat von Saltsburg.*

CHIENCHANG, of KIENCHANG, is eene der grootste steden van China, gelegen tusschen twee meiren, in de provincie van Kiangsi, en is de zesde in getal, zynde een hoofdstadt van vier kleine steden.

CHIENNING, eene grote stadt in China, en de hoofdstadt van zes kleine steden, gelegen aan de rivier de Min, in 't landschap Fokien, zynde de vierde stadt in getal. Zy was aanzienlyk, en hadt een bloejenden koophandel, voor al eer ze door de Tartaren verwoest en verbrand wierdt. *Baudrand.*

CHIENTO, eene rivier in den Kerkelyken Staat, lopende door de mark van Ancona, bespoelt Tolentino, Macerata, S. Maria di Chienta, en ontlast zich een weinig daar na in de Adriatische zee.

CHIERASCO. Zie CHERASCO.

CHIERI, in 't Latyn *Chierium*, of *Carium*, by de Franschen *Quiers* genaamt, is een fraaie stadt in Piemont, 5 of 6 mylen van Turin, met een vorstelyk paleis, en andere voortreffelyke gebouwen van den adel. Zy dryft een sterken handel in zeker laken, dat alhier in overvloedt bereid wordt. Van hier wordt ook voor de schilders eene menigte van scharlaken verzonden. In 't jaar 1207, wanneer graaf Thomas van keizer Philippus de beleening ontfing, gaf hem deze daarenboven de stadt met het kasteel van Chieri, nevens Testonne in Piemont. Naderhandt is Chieri aan de koningen van Napels uit het huis van Anjou gekomen: maar wanneer de koningin Johanna aan de regeering kwam, bekommerde zy zich weinig over de plaatsen in Piemont; invoegen Amadeus, bygenaamt de Groene, in 't jaar 1347 deze stadt bemachtigde. Wanneer in 't jaar 1428 de pest in Turin regeerde, wierdt de universiteit van die hoofdstadt naar Chieri verplaatst, en bleef aldaar den tydt van 8 jaren. In 't jaar 1536 wierdt Chieri door de Franschen verovert, en zou uit krachte van het verdrag, te Chasteau Cambresis in 't jaar 1559 getroffen, in der zelver handen blyven. In 't jaar 1539 opende deze stadt by de oneenigheden der koninginne regentinne met het huis van Savoje den prins Thomas de poorten; doch wierdt in 't gezicht van 't Spaansche leger door de Franschen hernomen, die echter naderhandt door honger genoodzaakt wierden de plaats wederom te verlaten, en zich door de Spaansche armee henen te slaan.

CHIESA, of CHISO, in 't Latyn *Clusium*, eene rivier, ontspringt in 't bisdom van Trente, loopt midden door 't meir Ideo, en valt by Caneto, in 't hertogdom van Mantua, in de Oglio. *Schauplats des Krieges in Italie p. 501. 549.*

CHIETI. Zie CITTA di CHIETI.

CHIEVRES, in 't Latyn *Cervia*, een stedeke in Henegouwen, tusschen Ath en S. Ghilain, heeft den tytel van een heerlykheit, van welke Wilhelmus van Croy, hofmeester van keizer Karel den V, in des zelfs jeugt, pleeg genaamt te worden. Zie CROY.

CHIFFLET, (JOHANNES JACOBUS) een geneesheer, was geboren te Besançon den 21 January 1588. Hy was de zoon van Johannes, ook geneesheer, en de kleinzoon van Laurentius, die een heer van aanzien was. Hy studeerde te Besançon en elders. Reizende door verscheide gewesten van Europa maakte hy zich by geleerde mannen bekend, en bezag der zelver bibliotheken. Weder in zyn vaderlandt gekomen zynde oeffende hy de geneeskunde, en wierdt in 't jaar 1614 in zyn vaders plaats tot stads physicus, of stads Doctor verklaart. In 't vervolg klom hy langs verscheide trappen tot de burgermeesterlyke waardigheit. Wanneer hy tot de aartshertoginne Elisabeth Clara Eugenia, stadhouderesse van de Nederlanden, gezonden wierdt, was hy zo aangenaam by de zelve, dat ze hem tot haren lyfarts verzocht. Zy zondt hem naderhandt naar Spanje, alwaar hy zich insgelyks dus in de gunst van koning Philippus inwikkelde, dat deze hem ook tot zyn lyfarts verklaarde. Hy schreef ook een verdediging van 't Spaansche huis, noemende zyn werk *Vindiciæ Hispanicæ*, dat wel door Blondel, Tanneur en anderen wederlegt is, maar waar op Chifflet wederom geantwoord heeft. Hy stierf in een hogen ouderdom, nalatende verscheide schriften, onder anderen een Historie van Besançon, onder den name van *Vesuntio, civitas Imperialis libera, Sequanorum metropolis*, een Historie van de ridders van 't gulde vlies; *De loco legitimo Concilii Eponensis*; *De linteis sepulchralibus Christi Servatoris*; *Portus Iccius Julii Cæsaris demonstratus*, enz. Voorts zyn uit het geslacht van Chifflet verscheide geleerde mannen gesproten, onder anderen JOHANNES CHIFFLET, zoon van *Johan Jakob*, en advokaat te Besançon, een vermaard taalkundige. Deze heeft ook verscheide werken in 't licht gegeven, als in 't jaar 1642: *Apologetica Paraenesis ad linguam Sanctam*, gedrukt te Antwerpen. JULIUS CHIFFLET, broeder van Johannes, hadt te Loven zich in de talen, fraaie wetenschappen, en Rechtsgeleerdheit geoeffent, wierdt te Dole de beide Rechten Doctor gemaakt, was kanunnik te Besançon, en in 't jaar 1684 van Philippus den IV naar Madrid beroepen, en tot kancelier der ridders van 't gulde vlies gemaakt. Hy heeft verscheide werken nagelaten. PHILIPPUS CHIFFLET, kanunnik te Besançon, abt te Valerne, enz. grootvikaris van Claudius van Achey, aartsbisschop van Besançon, was de broeder van Johannes Jacobus Chifflet. Hy hadt met vele geleerden, onder anderen met Ericus Puteanus, een naauwe vriendschap gemaakt, en schreef verscheide Fransche en Latynsche werken, als: *de la pieté pour les ames du purgatoire*; *notes sur les decrets du Concile de Trente*; eene vertaling van Thomas de Kempis, *van de navolging van Christus*, enz. Zyne broeders waren LAURENTIUS en PETRUS FRANCISCUS, beide Jesuiten. De eerste schreef eenige geestelyke werken, de andere maakte zich door zyne kennisse in de oudheden vermaard. Zyne schriften zyn: *Notæ Fulgentii Ferrandi Carthag. Diac. & aliorum Opera*; *scriptorum veterum S. Opuscula, cum notis*; *Manuale Solitariorum*; *De illustri genere S. Bernardi*; *Paulinus illustratus*; *Historia monasterii Trenorciensis*; *Notæ in Victorem Uticensem & Vigilium Tapsensem.* enz. *Sotwel in Bibl. Jes. Andr. Bibl. Belg. Alegambe de script. S. J. Miræus de script. sec.* XVII. *Freherus in Theatro.*

CHIFUNG wordt by de Chinezen een zeker kruidt genaamt, wasschende omtrent de stadt Chiuncheu, in 't landschap Canton. De zeevarenden menen aan de stengel van dit kruidt te kunnen zien, wanneer en hoe dikwils dat 'er storm en onweêr zal zyn; want zy geloven, dat ieder knop aan dien stengel een stormweêr betekent.

CHIGI, eene adelyke familie van Siëna, was reets een geruimen tydt in haar vaderlandt in aanzien geweest, wanneer ze aan 't Roomsche hof onder paus Julius den II begon vermaard te worden. Deze paus maakte AUGUSTINUS CHIGI tot opziender zyner financien, welke bediening van hem met lof bekleed wierdt. De oorlogzuchtige aardt van paus Julius den II is bekend, en hoe vele onkosten hy dagelyks maakte, hoewel meest zonder reden en noodzakelykheit. Om deze nu uit te vinden, en dus de pausselyke overdaadt door buitengewone sommen te gemoet te komen, was Chigi zeer bekwaam, zonder dat 'er de minste achterdocht van ontrouwe op hem viel: hoewel anderen breed van des zelfs buitensporige weelde in spyze en drank opgeven. Hadrianus Junius verhaalt 'er het volgende voorval van. Hy onthaalde op een zekeren tydt paus Leo den X nevens alle gepurperde vaders, en ambassadeurs van vreemde koningen, by gelegenheit dat de paus een zoontje van hem gedoopt hadt, op de prachtigste wyze ter maaltydt, in zo verre, dat hy scheen de overdaadt van den keizer Vitellius te willen te boven gaan. Het groot getal van keurlyke schotels, met de smakelykste en te gelyk duurste spyzen aangevult, was genoeg geweest om van die maaltydt by uitstek te spreken; maar dat was het niet, waar door Chigi wilde uitblinken. Al wat van de tafel genomen wierdt, smeet men met de schotels en borden, alle van zilver, door een venster in den daar voorby lopenden Tyber; zo deedt men ook met de kristallyne glazen en zilvere bekers, zo dikwils als 'er maar eens uit gedronken was. Dit alles was nog weinig in tegenstelling van de laatste aanrechting, waar by verscheide schotels met enkele papagaais-tongetjes opgedischt wierden, die van elders, en zelfs uit de Indiën, op onnoemlyke kosten ontboden, en in ieder schotel op eene byzondere wyze toegemaakt waren. Tot dus verre Hadrianus Junius. Uit Paulus Jovius wordt het gezegde bevestigt. Julius de II beminde dezen financier dermaten, dat hy en zyne nakomelingen zouden gerekent worden als tot het huis van Rovere te behoren. Doch onder 't pausschap van Paulus den III begon de familie der Chigi in 't onderspit te geraken, invoegen ze Rome verlaten, en wederom naar Siëna keren moest. Zy hadden een voortreffelyken tuin aan den Tyber, naast het paleis van 't Farnesische huis, waar aan de zelve getrokken wierdt. Van FABIUS CHIGI, na de doodt van Innocentius den X tot paus verkoren, zie ALEXANDER de VII. MARIUS CHIGI, zyn ouder broeder, gouverneur van Rome, bemoeide zich byna in 't geheel met gene staatszaken, maar was zeer gezet om zyne schatkisten aan te vullen, maar tot nadeel van 't volk van Rome. FLAVIUS CHIGI, zoon van Marius, was nog zeer jong, wanneer hy kardinaal wierdt, en beminde de vermakelykheden. Hy hieldt doorgaans het bedt, maar verboodt de geneesheeren de reden zyner ziekte den paus te openbaren, vrezende voor een berisping. Wanneer hy in 't jaar 1664 in Vrankryk was, wierdt hy zeer verdacht gehouden van de Venus-ziekte. Gene broeders hebbende nam hy het vermaak van zyne goederen, zonder voor anderen, die hem zo na niet bestonden, eenige schatten te willen vergaderen. AUGUSTUS CHIGI, broeder van Marius, hadt twee zonen nagelaten, voor welke beide paus Alexander de VII een zonderlinge zorge droeg. De oudste was AUGUSTINUS. Deze trouwde met de nicht van den prins Marcus Antonius Borgese, die zeer schoon was, en van een goede opvoeding, bezittende 180 duizend ryksdaalders. Hare moeder was de princesse van Rossane, en eene nicht van paus Clemens den VIII; doch Chigi scheen weinig genoegen in haar te hebben, niet tegenstaande hare vruchtbaarheit. Paus Alexander de VII kocht

kocht hem daarenboven, het prinsdom van Farnese, gelegen in den Kerkelyken Staat, en een leen van 't keizerryk, betalende daar voor honderd en zeventig duizend guldens. SIGISMUNDUS CHIGI, broeder van Augustinus, trok vele ryke inkomsten van den zelven paus, en wierdt naderhandt door Clemens den IX in 't jaar 1667 kardinaal gemaakt. Bayle is van gedachten, dat niet onder paus Julius den II, maar onder Alexander den VI, de familie van Chigi te Rome in aanzien gekomen is. *Bayle Dict. Crit.*

CHILAO, eene stadt in Asië, aan de Westlyke kust van 't eilandt Ceilon, aan den mondt der rivier Chilau, tien mylen van Negombo ten Noorden. Chilao was eertyds de hoofdstadt van een koninkryk van dien name. Tegenwoordig zyn 'er de Hollanders meester van.

CHILCA, een vruchtbaar dal, tien mylen van Lima, in Peru, en zes mylen van Pechacama. Hoewel het door geen rivier bewatert wordt, en aldaar zelden regen valt, zo is het nochtans vruchtbaar door de naarstigheit der inwoneren, die diepe grachten graven, en die of bezaaien, of met vruchtdragende bomen beplanten, gebruikende de graten van zeker zeevisch, sardynen genaamt, die ze in een groten overvloedt vangen, in plaats van mist, om den grondt bekwaam te maken. *De Laet Hist. Novi Orbis.*

CHILDEBERT de I, koning van Vrankryk, was de derde zoon van Clodoveus den I, geteelt by S. Clotilde, en ontfing in 't jaar 511 dat gedeelte van Vrankryk, dat het koninkryk van Parys genaamt wordt. Zie CLODOVEUS de I. Zyne broeders, die begeerig waren om alleen te regeeren, waren zyne eerste vyanden, tot dat zy eindelyk door hunne moeder alle drie vereenigt wierden, die ze bewoog, de doodt van hunnen grootvader op Sigismund en Gondamer, beide koningen van Burgundië, te wreken. Zie CLODOMIR. Wanneer 'er naderhandt een valsch gerucht ontstondt, dat zyn broeder Theodorik in Thuringen gestorven was, ging hy naar Auvergne, om bezit daar van te nemen. Maar horende, dat hy de overwinning op zyne vyanden behaalt hadt, keerde hy weder te rug, en nam een veldtocht voor tegen Alarik, een Afrikaansch koning der West-Gotthen, onder voorwendsel, dat hy zyne huisvrouw Clotilde, de zuster van Childebert, wegens de religie kwalyk handelde. Na dat hy hem in 't jaar 531 hadt overwonnen, vereenigde hy zich met zyne broeders Clotarius en Clodomir tegen de Burgundische koningen. Zie CLODOMIR. Wanneer nu Clodomir in dezen veldtocht omkwam, liet hy des zelfs kinderen doden, en deelde met zyn broeder Clotarius des zelfs landen. Naderhandt ontstondt 'er tusschen hem en Clotarius geschil, dat echter haast wederom bygelegt wierdt. Zie CLOTARIUS. En Clotarius verzelde hem in 't jaar 542, of 543, op zynen tweeden tocht naar Spanje, alwaar hy Saragossa belegerde, maar de belegering weder opbrak, wanneer de inwoners der stadt den rok van den H. Vincentius in een processie op de wallen omdroegen, of liever, omdat Theudiselus, veldheer der Gothen, de Franschen door eene nederlage dwong te rug te trekken. Als niet lange daar na Thaudebaldus, koning van Austrasië, en kleinzoon van zyn broeder, stierf, moest hy van rechtswegen in deszelfs erssenis deelen; doch Clotarius nam alles voor zich alleen, en Childebert stondt 'er eindelyk van af, maar verwekte zynen broeder inlandsche beroertens. Zie CLOTARIUS de I. Doch hy stierf midlerwyl in 't jaar 558, nadat hy 47 jaren geregeert hadt, wordende wegens zyne mildadigheit omtrent den armen, en yver voor den Christelyken Godsdienst geprezen. Zyn lyk wierdt eerst te S. Germain des Prez, naderhandt in de Domkerk te Parys begraven, die beide van hem gesticht waren. Hy liet gene zonen na, en zyn broeder Clotarius erfde zyne geheele palatenschap. *Greg. Turonens. l.* III. *c.* 9. 29. *&* *l.* IV. *c.* 20. *Procop. de bell. Goth. l.* I. *c.* 13. *Isidor. Hist. Goth. Marius in Chron.*

CHILDEBERT de II, koning van Austrasië, was de zoon van Sigebert, en maar vyf jaren oud, wanneer zyn vader in de belegering van Doornik aan 't leven gestraft wierdt; en aangezien hy toen juist te Parys was, wierdt hy nevens zyne moeder Brunichild in verzekering genomen. Doch hy wierdt van een getrouw dienaar, genaamt Gundebald, bevryd, en naar Metz gevoert, alwaar hy op kersdag van 't jaar 575 gekroont wierdt. Doch terwyl de moeder nog in de gevangenis was, namen de groten des ryks onderwylen de voogdy en regeering aan, en weigerden de zelve aan de moeder, nadat ze op vrye voeten gestelt was, af te staan. Wanneer Chilperik, koning van Soissons, stierf, zocht Childebert een gedeelte van des zelfs landen aan zich te brengen; doch nademaal hy Guntram te voren door een verbondt met Chilperik tegen hem gemaakt beledigt hadt, zo was hem die nu ook in zyn voornemen hinderlyk. Zie GUNTRAM, en CLOTARIUS de II. Doch naderhandt maakte Guntram een vergelyk met hem, namentlyk in 't jaar 587, en beloofde hem de opvolging van Burgundië. Nadat Childebert zelf de regeering hadt aangevaard, liet hy zich door keizer Mauritius tot een oorlog tegen de Longobarden in Italië bewegen, doch wierdt in 't jaar 588 geheel verslagen. Daarenboven verwekten de Longobarden den hertog van Beyeren tegen hem, dien hy echter uit het veldt sloeg, en daar op wederom een inval in Italië dede, verscheide steden veroverde, en de Longobarden noodzaakte hem een jaarlyksche schatting te beloven. Na dezen ontdekte hy een zamenzwering, die Fredegunda tegen hem verwekt hadt. Toen zyn vader Guntram, koning van Burgundië, in 't jaar 593 stierf, erfde hy des zelfs landen; maar wanneer hy Clotarius, koning van Soissons, aangreep, wierdt hy geslagen, want Landri, hofmeester van Clotarius den II, bragt door een krygslist te wege, dat hy den slag by Soissons, gemeenlyk de slag van Truec genaamt, verloor. Doch dit verlies wierdt door hem geboet door de overwinning, die hy in 't jaar 594 op de Varnes, een volk aan den Rhein, en de Noordzee gelegen, en die een opstandt verwekt hadden, dus sloeg, dat men naderhandt nooit iets meer van de zelve gehoort heeft. Niet lange daarna, namentlyk in 't jaar 596, stierf Childebert de II in den bloei zyner jaren. Paulus Diaconus en Aimonius menen, dat hem Brunichild door vergift om 't leven gebragt heeft, hoewel geen schryver van dien tydt iets daar van gewaagt. Hy liet twee zonen na, Theodobert en Theodorik den II, nevens eene dochter, genaamt Theudeline, die met hare grootmoeder Brunichild van Clotarius den II gevangen wierdt. *Gregor. Turon. l.* V. *c.* 1. *l.* IX. *c.* 20. *l.* X. *c.* 9. *Fredegar. c.* 45. *Paul. Diac. l.* III. *c.* 16. *enz. l.* IV. *c.* 12. *Gest. Reg. Franc. c.* 36. *Daniel hist. de France Tom.* I. *col.* 275.

CHILDEBERT de III, bygenaamt de Rechtvaardige, koning van Vrankryk, was de zoon van Thiderik den III, en volgde zynen broeder Clodoveus den III in 't jaar 695 in de regeering. De hofmeester Pipin hadt het bewindt van zaken, en Childebert den naam van koning. Hy stierf den 22 November 711, nalatende Dagobert den II, die zyn opvolger was. *Fredegar. l.* 101. *&* 104. *Aimon. l.* 4.

CHILDEBERT, zoon van Grimoald, die de hofmeester van Sigebert, koning van Austrasië, was, na wiens doodt hy het volk diets maakte, dat de koning dezen zynen zoon tot kroonprins verklaart hadt, onder welk voorwendsel hy hem ook op den troon plaatste, nadat hy Dagobert, zone van Sigebert, door Dido, bisschop van Poitiers, een geestelyke kruin hadt laten scheren, en hem naar Ierlandt gezonden. Doch het werk was van geen duur, nademaal en vader en zoon van Clodoveus den II in 't jaar 654 gedood wierden. *Aimon. Hist. Franc. l.* IV. *c.* 42.

CHILDEBRAND was de zoon van Pipin den Dikken, en stamde af van Ferreolus, landvoogdt in Gallië. Hy was de broeder van Karel Martel, die hem dikwils het opperbevel over zyne legers toevertrouwde. Hy was de eerste van het geslacht, van wien de derde linie der Fransche koningen afstamt, gelyk uit Fredegarius, en den schryver van 't vervolg zyner Historie blykt. Deze Childebrand was de vader van *Nebelongus*, wiens zoon was *Theodobert*, grave van Matrie, een klein landschap in Normandië, tusschen Evreux en Verneu. Na dezen wordt genoemt *Robert* de I; daar na *Robert* de II, bygenaamt de sterke, en eindelyk *Robert* de III, die in 't jaar 922 koning in Vrankryk gekroont is. Deze was de vader van *Hugo* den Groten, vader van *Hugo Capet*, van wien naderhandt het derde geslacht der koningen van Vrankryk een begin genomen heeft. Dus wordt het verhaalt van *du Chesne*, *du Bouchet*, *Sammarthanus*, *Cholet*, *P P. Petr. de S. Catharina*, *Thom. d'Aquino*, enz. maar *Adrianus Valesius* heeft een verschillende mening.

CHILDERIK de I, koning der Franken, was de zoon van Meroveus, en volgde in 't jaar 457, of 458, zynen vader in de regeering. Indien het waar is, dat van hem verhaalt wordt, zo heeft hy al vele en wonderlyke gevallen gehad. Nog een kindt zynde voerden hem de Hunnen weg; doch Viomadus, een Frank, herstelde hem weder in zyne vryheit. Naauwlyks was hy tot de regeering gekomen, of hy maakte zich gehaat, schendende de dochters en huisvrouwen van vele groten, dies hy door een algemenen opstandt der onderdanen uit het ryk gebannen wierdt. Ægidius, een Romeinsch veldheer, is in zyne plaats verkoren. In dezen toestandt nam hy zyne toevlucht tot zyn vriendt Basinus, koning van Thuringen: doch liet in Vrankryk zynen vertrouwdsten dienaar Viomadus, of Guiemans, met bevel van hem wederom tot den troon te helpen, dat ook werkelyk geschied is: want Guiemans wist zich zodanig by Ægidius in te boezemen, dat hy hem tot allerlei wreedheden aanporde; en dit gaf gelegenheit, dat de onderdanen haren eersten en wettigen heer wederom eischten. Guiemans, dit bemerkende, gaf 'er Childerik aanstonts kennis van, en zondt hem ter zelver tydt tot verzekering van een gelukkigen uitslag de helft van een stuk goudt, dat ze in tweën gedeelt hadden, wanneer ze afscheidt van elkander namen. Childerik dus na eene ballingschap van 7 of 8 jaren wederkerende sloeg Ægidius uit het veldt. Naauwlyks hadt hy het bezit van 't ryk wederom genomen, of Basina, de gemalin van Basinus, zyn gewezen huiswaardt, verliet haren man, en reisde naar Childerik, die ze ook trouwde, en by haar Clodoveus den I, zynen opvolger, teelde. Na dezen deedt Childerik een inval in Gallië, nam Angers en Orleans weg, maakte met Odoacer, koning of generaal der Saxen, een verbondt, en sloeg nevens hem de Duitschers, die in Italië waren gevallen, en bemachtigde der zelver landt. Hy stierf eindelyk in 't jaar 481, en wierdt te Doornik begraven. Zyn graf is aldaar in 't jaar 1653 nevens vele oudheden gevonden, waar van Chifflet een byzonder Tractaat, onder den name van *Anastasis Childerici*, geschreven heeft. Zie DOORNIK. Hier uit hebben velen willen besluiten, dat Childerik aan de overzyde van den Rhyn zynen setel in Gallië gehad heeft. Doch dit wordt van P. Daniel met veel waarschynlykheit wederlegt; die zelve schryver stelt zyne onttroning mede onder de fabelen. *Praefat. Hist. Tom.* I. *p.* 10. *seq. Gregor. Turon. l.* II. *c.* 9. *&* 12.

CHILDERIK de II, zoon van Clodoveus den II, en van de H. Bathilde, volgde zynen vader in 't jaar 656 in 't koninkryk van Austrasië, en in 't jaar 674, of 675, zynen broeder Clotarius den III in Neustrië en Burgundië, nadat Ebroin, die Theodorik, den anderen broeder, die na zyns vaders doodt mede in des zelfs koninkryk hadt moeten opvolgen, doch van Clotarius en Childerik uitgesloten wierdt, op den troon wilde verheffen, in 't klooster te Luxeuil in Burgundië, maar de voornoemde jonge prins in dat van S. Denys gestoken waren. Dus bleef Childerik

rik de eenigste bezitter van 't koninkryk. Hy maakte aanstonts Leodegarius, bisschop van Autun, tot zyn major domus, of hofmeester. Maar wanneer deze by hem verdacht wierdt, dat hy beroertens in 't ryk verwekte, wierdt hy voor zyn levenlang in 't klooster Luxeuil gebannen, alwaar Ebroïn ook zat. Doch Childerik is niet lange daarna van zekeren Bodillon, dien hy met roeden hadt laten geesselen, by het bosch van Laucon, niet verre van Celles, wanneer hy van de jagt te rug kwam, nevens zyne gemalinne Bilihild, of Blitildis, en zynen zoon Dagobert, in 't jaar 673, of 677, om 't leven gebragt. *Auctores apud du Chesne. Valesii Gesta Franc. Tom.* III. *Joh. Mabillon Praef. Tom.* IV. *de vitis SS. ord. S. Bened. Mezeray Tom.* I. *p.* 255. *Daniel Tom.* I. *col.* 327. *seq.*

CHILDERIK de III, bygenaamt de ongeschikte, of luie, wordt by zommigen voor een zoon van Theodorik den III (of IV,) by anderen van Chilperik den II, en wederom by anderen van Clotarius den IV gehouden. Hy was de laatste koning van Vrankryk uit den Merovingischen stam. In 't jaar 743 wierdt hy van Pipin, zone en opvolger van Karel Martel, op den troon gezet, (zie PIPIN de Korte) hoewel maar in schyn, alzo Pipin waarlyk regent was, die Chilperik ook in 't jaar 751 als een monnik liet scheren, en in de abdy van S. Bertinus, niet verre van S. Omer in Artois, opsluiten: hoewel anderen menen, dat hy eerst naar Luxeuil in Burgundië, en naderhandt in 't klooster van S. Emeran te Regensburg gezonden, en aldaar gestorven is. Maar de *Annales Berthiniani* getuigen, dat hy in de abdy van S. Berthinus te S. Omer in 't 18 jaar zyns ouderdoms den geest gegeven heeft; wanneer Pipin, die hem in 't klooster hadt gesloten, zich in 't jaar 752 zelf tot koning van Vrankryk liet kronen. Dus eindigde met hem de Merovingische stam, die 260 jaren lang, zedert de Franken eerst in Gallië gekomen waren, over Vrankryk geheerscht hadden. *Annal. Fuldens. Annal. Berthin. du Chesne Tom.* I. *Hist. Franc. Daniel Hist. de France Tom.* I. *col.* 379. 380. 395.

CHILI, een groot, maar slecht bewoond landschap in 't Zuidelyk Amerika, zich langs de Zuidzee uitstrekkende, die in 't Westen van Chili is; in 't Noorden is Peru; de Tucumansche of Magellaansche landen in 't Oosten, en 't landt der Patagons in 't Zuiden. Dit landt is zeer koud, dat groten deels van het gebergte los Andes of Sierra Neuada ontstaat, dat in 't Oosten leggende deze landen van de morgenzon berooft. Het is niet onwaarschynlyk, dat dit landschap van de rivier *Chille*, die in 't dal Aconcagna ontspringt, aldus genaamt wordt. Dit landt wordt in drie deelen verdeelt, namentlyk *Chili*, *Imperiale*, en *Chucuito*, of *Cugo*. S. Jago is althans de hoofdstadt, dat eertyds Conception of Aranco was. De andere steden zyn: Angol, Villarica, Osorno, Chiloa, Imperiale, Valdivia, la Serena, Quillata, enz. welke alle byna onder Spanje behoren, zedert deze landstreek van Diego Almagro, die door Karel den V in 't jaar 1534 tot gouverneur daar van gemaakt wierdt, ontdekt is. De Vriesche geschiedenisschryver Hamconius zou de wereldt wel willen doen geloven, dat dit landschap door de Vriezen al in de elfde eeuwe, te weten in den jare 1030, ontdekt en bevolkt is. Namentlyk, hy schryft, brengende Crantzius tot zynen zegsman by, dat eenige Vriesche edellieden, omtrent den tydt van Dirk den III, graaf van Hollandt, Zeelandt, enz. aan de Wezer zyn onder zeil gegaan, om nieuwe landschappen in het Noorden te zoeken; dat zy Yslandt verre voorby gevaren zynde, en eenige schepen in een ysselyken draaikolk verloren hebbende, aan zeker hoog eilandt, waarschynlyk in het landt van Mexico, zyn aangeland; dat zy daar grote ongemakken en zwarigheden hebben uitgestaan, en zo wel met doggen, als menschen, moeten vechten; eindelyk, dat zy, alleste boven gekomen zynde, de eerste zyn geweest, die uit dat gewest met goudt en zilver in het vaderlandt zyn aangekomen. Hamconius beroept zich, als gezegt is, op het getuigenis van Crantzius, die zulks in de voorreden van zyn *Norwagia* zeggen zou: maar dit al zo zynde, volgt daar uit echter niet, dat zy 'er eene volkplanting gelaten hebben. Doch Hamconius brengt in het vervolg eenige andere schryvers van aanzien by, de welke, zo als Hamconius getuigt, voor eerst verzekeren, dat de Spanjaarden, wanneer zy Chili eerst ontdekten, daar een kruis gevonden hebben, het welk, naar hun zeggen, door het doen van wondertekenen vermaard geworden was. Ten tweede kregen de Spanjaarden de dochter van een vorst der plaatse gevangen. Die dochter verklaarde, naar men zegt, dat Chili allereerst bevolkt was geweest door eenige Vriezen, en dat zy zelf uit Vrieschen bloede gesproten was. Hamconius zegt: *Sanguine Frisonis ortam*, het welk te zeggen zou zyn, dat ze van *Frizo* zelf afkomstig was: doch naar alle waarschynlykheit spreekt Hamconius zo om zyn vaars goed te maken, of, wil men het naar den letter vertalen, daar steekt ook geen zwarigheit in, en daar volgt maar uit, dat men haar zulks hadt wys gemaakt. Ten derde, zegt Hamconius, op het getuigenis zyner schryveren, waren de huizen en de wapenen aldaar doorgaans met arenden beschildert, het welk, naar zyne gedachten, by de Vriezen ook zeer gebruikelyk was. Hy neemt ook nog eene vierde reden tot zyn baat, en doedt de zelve vry gelden, maar waarschynlyk de ligtste van allen, te weten, dat *Chili*, of *Cile*, zo wel in dat landschap, als in eenige oorden van Vrieslandt, *koud zyn* of *killen* betekent. Tot dus verre Hamconius aangaande deze bevolkinge, wiens zeggen men aan het oordeel van den Lezer overlaat. De grondt is in Chili zeer vruchtbaar, dragende alle soorten van vruchten en granen, die uit Europa derwaarts gebragt worden. Ook is het landt vermakelyk, behalven dat 'er zo nu en dan sterke winden waaien, dat velen het leven kost. Men graaft 'er veel goudt en jaspis, hoewel de mynen door de inwoneren meest verzuimt worden, als die zich in hunnen handel met leder, ongel, gerookt vleesch, hennip en granen vergenoegen. Het gevogelte is 'er ook menigvuldig. De schapen zyn ongemeen groot en dik, kunnende een last van vyftig ponden op hunnen rug dragen. De inwoners zyn kloekmoedig en dapper, voornamentlyk die genen, die zich in de dalen Aranco, Puren, en Tucapel onthouden, nevens eenige andere, die nog niet onder 't Spaansche jok zyn. Zy gebruiken beeste vellen tot hunne kleding; en bidden den duivel aan, onder den name van *Epanomam*, dat is te zeggen, *een machtige*. Doch heeft zich eene grote menigte der genen, die van Spanje overheert zyn, laten dopen. Chili is ten deele den onderkoning van Peru onderworpen, en heeft ten deele een byzonder gouverneur. *Garcias de la Vega Hist. Herrera c.* 22. *Acosta. Linschot. Sanson. Ynca Garcil. de la Vega Hist. des Yncas P.* II. *l.* VII. *c.* 18. *seq. Naberícht op de Oudheden van Vrieslandt. Frezier Reis-beschryving door de Zuidzee.*

CHILJON was de zoon van Elimelech, en Naomi, een Ephrater van Bethlehem Juda, welke met zyne ouderen wegens hongersnoodt het landt Kanaan voor een tydt verliet, en mede naar 't landt Moabs vertrok, alwaar deze Chiljon eene Moabitische vrouwe, Orpa genaamt, gelyk zyn broeder Machlon de Moabitische Ruth, trouwde. Dat hy dit by zyns vaders Elimelechs leven deedt, zegt Flavius Josephus *Oudheden* V, *cap* 11: doch het is niet geloofiyk, dat Elimelech zulk een ongeoorlooft huwelyk zou toegestaan hebben, dies het waarschynlyker is, dat het na Elimelechs doodt is geschied, en dat het tegen Gods wet was, dat Chiljon, een Israëliet, met eene Moabitin, als Orpa was, trouwde, leert de heilige Schrift. De betekenisse van dezen naam *Chiljon* in 't Hebreeusch is of *voleind*, *volbragt*, of ook *ontbrekende*, *gebrekkelyk*, *ten einde gebragt*. Hy overleedt in 't landt Moabs, latende aldaar zyne weduwe Orpa na. Zie 't boek *Ruth. Kap.* I, en de *verklaringe* van *G. Outhof* over 't zelve *pag.* 37, 38, 49, 58.

CHILMINAR, CHILMANOR, of CHEHEL-MANOR, als of men zeide, *veertig torens*, zyn vermaarde gedenkstukken, en overblyffelen van de oude stadt *Persepolis* in Asië. Het fondament is geheel van marmer, hebbende de hoogte van omtrent 22 Geometrische voeten. Al dat daar boven is, bestaat uit jaspis en keurlyke marmerstenen. Men ziet 'er meer dan veertig kolommen, hoewel Mandeslo maar negentien grote en elf kleine telt. De ingang van 't paleis en alle muren zyn vervult met verscheide kunstige verbeeldingen van koningen, veldslagen, zegepralen, en gediertens. Men ziet 'er ook vele onbekende karacters, hebbende een driehoekige en langwerpige pyramidale gedaante. Kenners beweren, dat het een der beste gedenkstukken der oudheit is. Het zyn de overblyffelen van het vermaarde paleis van Persepolis, daar Alexander de Grote op 't verzoek van de hoere Thaïs den brandt in stak. Men meent, dat de vaardigste schilder alle de gedenkwaardige stukken in gene drie maanden zou kunnen doodverwen. Maar 't is jammer, dat de inwoners van dat landt, die weinig kennis van het fraaie dier stukken hebben, daar dagelyks iets afnemen, dat ze tot hunne gemeene woningen gebruiken. *Herbert. Itinerar. p.* 61. *&c. Pietro della Valle Reizen* II *deel. Dom Garcias de Silva Figueroa Ambass.*

CHILO, van Lacedemon, wierdt onder de zeven wyzen van Griekenlandt getelt, en tot Ephorus gemaakt in de 56 Olympiade, in 't jaar van Rome 198, voor Christus 556. Hy pleeg te zeggen, dat 'er drie zware dingen in de wereldt waren, te weten, „ een geheim by zich te houden; den tydt wel te kunnen besteeden, en ongelyk met gedult te verdragen". Plinius schryft, dat hy deze spreuken te Delphos met gulde letters heeft laten graven „ zich zelf te leren kennen; naar geen groot geluk te staan; zich te erinneren, dat schulden en krakkeel een grote ellende na zich slepen." Hy wordt gezegt van een al te onmatige vreugde gestorven te zyn, wanneer hy namentlyk zynen zoon in de Olympische spelen zag kronen. *Diog. Laërt. in Chilone. Plin. l.* VII. *c.* 32.

CHILO, een vermaard worstelaar, geboortig uit de stadt Patrasso in Peloponnesus, was de eenigste, die zich onderwondt tegen Antipater, koning van Macedonië, in 't strydperk te treden: doch hy wierdt van hem overwonnen en gedood; na dat hy tweemaal in de Olympische, eens in de Delphische, viermaal in de Isthmische, en driemaal in de Nemeïsche spelen overwinnaar geweest was. *Pausan. in Eliac. l.* II.

CHILPERIK de I, koning van Vrankryk te Soissons, was de zoon van Clotarius den I, dien hy in 't jaar 561 in de regeering volgde. Hy was van een eerzuchtigen en ongerusten aardt. Naauwlyks was Clotarius de I overleden, of hy bemachtigde Parys, en poogde alleen souverain te zyn. Maar zyne broeders, in 't byzonder Sigebert, dwongen hem het ryk te deelen. Dus viel hem Soissons te beurt. Wanneer zyn broeder Sigebert, koning van Austrasië en Thuringen, kort daarna een tocht tegen de Hunnen, die een inval in Duitschlandt gedaan hadden, ondernam, viel hy hem in 't landt, en veroverde Rheims. Daar op keerde Sigebert snellyk, en hernam niet alleen zyn landt, maar bemachtigde ook Soissons, en voerde Theodobert, den zoon van Chilperik, gevankelyk weg: hoewel hy hem naderhandt op de tusschensprake zyner broederen alles wedergaf. Voorts was hy een verstandig en welsprekend prins, die echter alle zyne lofselyke daden door zyne wreedheit, en doordien hy al te veel naar den raadt van zyne byzit Fredegonda leefde, bezwalkt heeft: weshalven hem Gregorius Turonensis een tweeden Herodes en den Nero van zynen tydt genoemt heeft: want hy verstiet, ten gevalle van zyne byzit, zyne eerste gemalin, by wel-

ke hy reets drie zonen geteelt hadt, onder voorwendsel, dat ze hare eigene dochter ten doop gehouden hadt. Naderhandt trouwde hy met Galsonde, dochter van Athanagildis, koning der West-Gothen. Doch deze liet hy in haar bedt verworgen, ook ten gevalle van Fredegonda, die hy alzo ten huwelyk nam, maar om die reden van zyne broederen beoorloogt wierdt. Deze vereenigden zich op 't aanraden van Brunechildis, zuster van de vermoordde. Zy dwongen ook Chilperik de steden, die hy te voren als een ieeftocht aan Galsuinta gegeven hadt, ten behoeve van Brunechildis, en ter verzoening van hare wraakzucht af te staan. Kort te voren was Charibert, koning van Parys, gestorven, als wanneer zyne drie broeders, Chilperik, Sigebert en Guntram, de nalatenschap dus verdeelden, dat drie deelen by het Frankische ryk gevoegt wierden; Austrië in 't Oosten wierdt Sigebert, Neustrië in 't Westen Chilperik, en Burgundië Guntram gegeven. Wegens Parys maakten ze zodanig een verdrag, dat een ieder deel daar aan zou hebben, onder dat beding, dat niemandt buiten toestemming der twee anderen daar in zou komen, by verbeurte van zyn aandeel. De onophoudelyke vyandschap van Fredegunda en Brunechildis, gemalinnen van Chilperik en Sigebert, veroorzaakte, dat 'er zedert weinig vrede tusschen beide die koningen geweest is, tot eindelyk Sigebert door toedoen van Fredegunda om 't leven gebragt wierdt, niet zonder vermoeden van vergift. Hier op kreeg Chilperik Brunichild zelf gevangen; doch herstelde ze weder in vryheit. Zie BRUNICHILDIS. De listen en lagen van Fredegunda, door welker aanraden Chilperik zyne twee zonen Meroveus en Clodoveus vervolgt heeft, kunnen op de artykelen van FREDEGUNDA, MEROVEUS, en CLODOVEUS nagezien worden. Na dezen vielen de inwoners van Bretagne af, doch wierden door Chilperik tot reden gebragt. Hier op geriedt hy met Guntramnus van Burgundië in oorlog, en ontweldigde hem eenige steden, die hy by den volgenden vrede in bezit behieldt. Eindelyk wierdt hy heimelyk om 't leven gebragt. Zommigen menen, dat zulks door toedoen van Brunichild is geschied. Anderen zeggen, dat hem Fredegunda door haren minnaar heeft laten ombrengen. Deze was Leander de la Tour. Doch het eene en het andere schynt valsch te zyn. Chilperik stierf in 't jaar 584, na dat hy omtrent 23 jaren geregeert hadt, nalatende by zyne eerste en laatste gemalinne vele kinderen, maar die alle gestorven zyn, uitgezondert Clotarius, dien hy by Fredegunda teelde, en die zyn opvolger wierdt. *Greg. Turon. l.* IV. *c.* 22. 23. 40. *l.* V. *c.* 16. 27. 30. *l.* VI. *c.* 12. *&* 46. *l.* IX. *c.* 20. *Gesta Reg. Franc. c.* 31. *&* 35. *Daniel Hist. de France Tom.* I. *p.* 161. *Fredegar. c.* 39. *Aimon. l.* III. *c.* 57. *Pagi Crit. in Baron. Tom.* II. *ad an.* 587. *n.* 8. 9.

CHILPERIK de II wierdt voorhenen *Daniel* genaamt, en was naar zommiger verhaal de zoon van Childerik den II. Hy wierdt na de doodt van Dagobert den II door Rainfredus, koninklyken hofmeester, uit het klooster genomen, en onder den name van *Chilperik*, en den toename *Clericus*, met uitsluiting van Theodorik, zoon van Dagobert, die nog een kindt was, op den troon gezet. Doch beide wierden van Karel Martel in verscheide veldslagen, voornamentlyk by Vinciac, niet verre van Kameryk, den 21 Maart 717 geslagen. Naderhandt is een afzonderlyk koning van Austrasië, met name Clotarius, gemaakt. Wanneer Chilperik in gezelschap van Eudo, hertog van Gasconje, Karel Martel op nieuw tegen trok, wierdt hy van Eudo aan Karel overgelevert, doch van hem met de uiterste achting behandelt, en by zyne koninklyke waardigheit gelaten, behalven dat hy genoodzaakt wierdt, Karel tot hofmeester te verklaren. Niet lange daarna, namentlyk in 't jaar 720, stierf Chilperik in 't vyfde jaar zyner regeering. Hy was een dapper prins, en trok zelf te veldt, doch was te zwak, om 't geweldt van de hofmeesters tegen te staan. *Contin. Gregor. Turon. c.* 106. *seq. Gesta Francorum c.* 52. 53. *Annal. Metens. Chron. Fontanell.* Zie ook KAREL MARTEL.

CHILVE, of CHILUË, een stadt in Chili, in 't Zuiden van Amerika gelegen, op een eilandt van den zelven name. De naburige inham is wegens het groot getal der eilanden vermaard onder den name van *Archipelago de Chilue*.

CHIMÆRA, een berg in Lycië, die 's nachts rook en vlammen uitspuwt. Hier van daan hebben de dichters gelegenheit genomen, een zeker gedrogt te verzieren, met een leeuwenhoofdt, een geiten ligchaam, en een drakenstaart, dat van Bellerophon zou gedood zyn. De grondt dezer fabel is, dat de top van dit gebergte zelden zonder leeuwen, en het middel, hebbende vele grazige weiden, doorgaans met kudden van geiten vervult, maar beneden in de moerassen vele slangen waren. Deze berg wierdt naar 't getuigenis van Bellerophon bewoont. Anderen zeggen, dat Chimarrus, een vermaard zeerover, wiens schip voor een leeuw, en achter een draak tot een teken hadt, door Bellerophon overwonnen is, na dat hy den inwooneren van Lycië veel schade hadt toegebragt. *Plutarch. de virt. mul. c. de Lyc. Plin. Strabo. Ovid.* Zie ook *Bochart in Canaan l.* I, *c.* 6, die meer dingen op dat stuk bybrengt.

CHIMARIOTEN. Zie CHIMERA.

CHIMAY, een kasteel en sterke stadt, gelegen aan de rivier la Blanche in Henegouwen, voert den tytel van een vorstendom, en is zes mylen van Avennes, alwaar de bosschen beginnen, gelegen. Hoewel deze plaats in de gedurige oorlogen veel heeft uitgestaan, want ze wierdt in 't jaar 1578 door de Spaanschen, en in 't jaar 1637 door de Franschen verovert, zo is ze nochtans voortreffelyk herbouwt, en met een goed kasteel voorzien. Maximiliaan de I verhief ze in 't jaar 1486 tot een vorstendom, ten behoeve van Karel de Croix. In 't begin der XVII eeuw kwam ze met Anna, erfdochter van hertog Philips de Croix, aan Karel, vorst van Aremberg en Arschot; uit wiens nakomelingen eene linie daar van den naam voerde tot in 't jaar 1686, wanneer ze uitstierf, en Chimay door huwelyk den graven van Bossu toeviel, die ook den vorstelyken tytel daar van voeren. *Zeiler Topogr. Germ. Infer.*

CHIMELOFARA, of CHIMELOSARA, een watertje in Vrieslandt, of eigentlyk een langwerpig meertje, *de Fluissen* heden geheten, of de Hemelummer vaart, dat is, de vaart van Hemelum, by Stavoren. Het heeft in een vergunschrift van het jaar 986 den naam van *Chimelofara* by Alting, en hy toont het in de negende Landkaart, nevens CHIMELUM, een zeer oud dorp, nu bekend met den naam van *Hemelum*. Waarschynlyk zou men den naam van *Chimeleofara*, of *Chimeloos aar*, onveranderd mogen laten: want Klaas Kolyn, van de zelve gift gewag makende, noemt het *Geneloos aar*, het welk, als de liefhebbers weten, eigentlyk te zeggen is *het water Geneloos*. Melis Stoke, ook over de zelve gift schryvende, noemt het *Chimeloos*. Zie *Alting. Notit Germ. inf.* P. II, *p.* 36. *&c. Oudheden van Noord-Hollandt, in de aantekeningen pag.* 73. *enz. edit. in* 8.

CHIMELUM. Zie CHIMELOFARA, en HEMELUM.

CHIMERA, by de Grieken en Latynen *Acroceraunia* genaamt, is een kleine Turksche stadt in Epirus, met een goede haven, in de Iönische zee gelegen, heeft een bisdom, dat onder Lepanto staat, en is het hoofdt van een smalle landstreek, waar van de inwoners *Chimarioten* of *Cimarioten* genaamt worden. Deze hebben hunnne vryheit voor een jaarlyksche schatting van de Porte gekocht, en leven met de Venetianen in goede vriendschap. In 't jaar 1685 kwam een Turksche Bassa met 2000 man te Nivezza, en eischte grote geldsommen, die hy zeide dat zy aan den Sultan schuldig waren, omze onder dit voorwendzel wederom onder de Turksche gehoorzaamheit te brengen; doch hy wierdt op de vlucht geslagen, en gedwongen onverrechter zake te rug te keren. *Ricaut de l'Emp. Ottom. p.* II. Zie ACROCERAUNIA.

CHIN, een vermaard meir in Junnau, een landschap in China, waar by eertyds een grote stadt gelegen was, die door een aardbeving geheel verzonken is, zonder dat 'er een levendig mensch geborgen wierdt, behalven een eenig kindt, dat op een hout leggende aan strandt geworpen wierdt. Men vindt alhier eene menigte planten, welker opperste punten boven het water uitstekende de gedaante van sterren hebben; waarom het meir zelf by zommigen het sterren-meir genaamt wordt. *Kircheri China.*

CHINA, of HET KEIZERRYK VAN CHINA, een wyd uitgestrekt landt, gelegen in 't Oosten van Asië, en wegens zyne talryke inwoners, vruchtbaarheit, rykdom, en fraaie steden zeer vermaard. Ptolemæus noemt het *Sinarum regio*, hoewel deze benaming den Chinezen onbekend is; want zy kennen geen bestendigen name van hun landt, om dat met de verandering der regeering ook de naam van het landt zelf verandert wordt; maar de kroon verwisselt dikwils van familien, gelyk men beneden zien zal; en het hoofdt van ieder familie nu verandert den naam van het keizerryk. Die van Cochinchine en Siam noemen het *Cin*, waar van de naam van *China* oorspronkelyk is. De Japonnezen noemen 't *Tau*, maar de Tartaren *Han*, of wel zomwylen *Cathai*.

Wat de gelegenheit en verdeeling van China betreft, de schryvers zyn daar omtrent zeer verschillende. Men zal hier de gemeenste mening opgeven. China heeft in 't Noorden een lange reeks van bergen, by velen *Ottocora* genaamt; en daar het gebergte eindigt, is die vermaarde muur, meer dan drie hondert mylen lang, tegen den inval der Tartaren, die echter menigmalen daar over zyn gekomen, en een groot gedeelte van 't landt verwoest hebben, voornamentlyk in de XVII eeuwe, gelyk beneden breder zal gezegt worden. China heeft in 't Westen eenige andere bergen, waar door het insgelyks van de Tartaren afgezondert wordt. Maar in 't Oosten en Zuiden, alwaar ook het koninkryk Tunquin is, wordt het van den groten Oceaan bepaalt. De lengte strekt zich, volgens Johan Neuhof, tot 600 mylen uit; de breedte is niet veel minder. Het geheele keizerryk vertoont zich omtrent rond, of vierkant, en wordt in 17 provincien, die als zo vele koninkryken kunnen aangemerkt worden, verdeelt. Elk koninkryk heeft wederom verscheide landschappen, waar van elk twaalf of vyftien fraaie steden heeft. De aanzienlykste steden worden in 't geheel 160 getelt, die by de Chinezen *Fu* genaamt worden; behalven 240 minder, *Cheu* genaamt, en nog 2357 kleine, die ze *Hien* noemen; zonder de vestingen, kasteelen en residentien der koninklyke bedienden te rekenen. De hoofdstadt van 't gansche ryk is thans *Peking*, omtrent 30 mylen van den bovengenoemden groten muur gelegen. Eertyds was *Nanking* de hoofdstadt.

Aangezien dit landt zeer groot is, zo volgt, dat de geschapenheit der lucht overal niet eenerlei is. Naar de Noordzyde zegt men dat de lucht zeer koud is. Des niet tegenstaande is die luchtstreek zeer zuiver en gezond; invoegen de menschen aldaar wonende een zeer hogen ouderdom bereiken, zonder dat ze ooit van pest of aanstekende ziektens weten. Men heeft 'er vele aardbevingen, waar door de grote ondernemingen der koningen, omtrent het doorgraven der bergen, om gedurig toevloedt van water te hebben, verydelt worden. Voorts is het landt vruchtbaar aan granen en fruiten. De voornaamste rykdom bestaat in de goud-en zilvermynen, paarlen en specerzyen, waar onder de muscus beter is dan ergens ter wereldt. De overvloedt van zyde is 'er zo groot, dat Chekiang alleen zo veel uitlevert, als voor

voor de geheele wereldt genoeg is. Dus zouden ook de kattoenen der Chinezen voor den ganſchen aardbodem genoeg zyn, na dat hen de Europeërs geleert hebben, hoe men de zelve behandelen moet. Onder de metalen is een zeker wit koper niet veel duurder dan ons geel koper, en zeer bekwaam tot klokken en grof geſchut, diergelyke men daar beter dan in Europa vindt: hoewel de keizer doorgaans het openen van goud-en zilveraderen verbiedt, uit vreze, dat de lucht door eenige ongezonde dampen mogt aangeſtoken worden: invoegen de onderdanen hunne metalen maar in de rivieren zoeken, en die tot kleine ſtukken ſmelten, en by 't gewigt ſchatten, zonder dat 'er geldt van geſlagen wordt: want zy gebruiken gene andere dan kopere munt, met het wapen van 't ryk. Voorts is hier een overvloedt van mineraliën, als kwikzilver, vermiljoen, blaauwſteen, vitriool, enz.

Wat de inwoners aangaat, der zelver getal is naar mate van de wyduitgeſtrektheit des lands zeer groot: invoegen men de zelve op de grote ſtraten ziende zeggen zou, dat het een leger was, zo als het zelve in zyn vollen aantocht is, of dat het de gelykheit van een Europiſch jaarmarkt heeft. Dit deedt de Portugezen, wanneer ze eerſt daar kwamen, vragen, of de wyven der Chinezen twaalf kinderen teffens baarden? Als men het getal hunner ſchepen van verre ziet, vertonen ze zich als ſteden, die op het water gebouwt zyn, omdat ze zeer digt by elkander leggen. Trouwens in de zelve onthouden zich ganſche familien, nevens hun vee en leeftocht; invoegen het water naar den kant van 't Zuiden zo wel als het landt bewoont is. Wat het algemeen getal van 't volk belangt, zo berichten geloofwaardige ſchryvers, dat het zelve op 58914284 koppen beloopt, zonder de keizerlyke familie, overheden, gelubden, zoldaten, prieſters, wyven en kinderen te tellen, zo dat het niet ongelooflyk ſchynt, dat 'er, gelyk iemandt heeft uitgecyffert, twee maal honderd duizend maal duizend zielen in China zouden gevonden worden. Deze rekening van zo vele millioenen menſchen is ligt op te maken, aangezien het hoofdt van elke familie onder een zware ſtraffe verplicht is, het getal der zielen, die in zyn huis zyn, op te ſchryven en voor zyne deure te hangen. Dit geſchiedt in alle ſteden. De voornaamſte ſteden ſtaan gemeenlyk onder het gebiedt van den onderkoning der byzondere landſchappen, en hebben zommige minder ſteden onder zich, onder welke wederom eenige als hoofdſteden van kleiner landſtreken aangemerkt worden, en nevens andere, die van haar afhangen, kleine provincien uitmaken. De veſtingen zyn gelyk andere ſteden, behalven dat ze bezetting in hebben. Alle Chinezen zyn vyanden van trappen en ladderen, en onthouden zich uit dien hoofde in de beneden vertrekken, zonder venſteren, die naar buiten zien. De wyven worden in binnenvertrekken opgeſloten, zo datze van gene vreemde mansperſonen gezien worden, behalven in de provincie Junnam, alwaar ze de vryheit hebben om over de ſtraten te wandelen. De huizen zyn van binnen zeer prachtig, en de muren glinſteren van zeker vernis, by hen *Cie* genaamt. De mannen zyn doorgaans hoflyk, ſtaatkundig en arbeidzaam, doch daar by ook yverzuchtig en gierig; waarom ze gene zwarigheit maken, hunne eigene kinderen te verkopen, of te verzuipen, als ze menen dat het getal te groot is: want zy geloven ook, dat hunne kinderen daar door gelukkig worden, als hen gelegenheit wordt gegeven, dat de zielen, volgens hunne mening, verhuizen, en miſſchien in 't ligchaam van ryker kinderen varen. De gierigheit geeft hen gelegenheit tot arbeidzaamheit. Velen zyn van gedachten, dat de drukkery en gietery van grof geſchut, nevens de kennis van den zeilſteen, hunnen oorſprong aan de Chinezen verſchuldigt zyn, en tot Europa overgebragt, zedert in 't jaar 1278 B. Oderico, een Italiaan, Ayton, een Armeniër, en Paulus Venetus, nevens de Tartaarſche familie van Juena, derwaarts reiſden. De mansperſonen in China gaan zeer wel gekleed. Zy groeten elkander met het nederbuigen van 't ligchaam, en het drukken der beide handen op de borſt. Hun adeldom beſtaat in geleerdheit en wetenſchap, behalven in de koninklyke familie. Ook wordt niemandt dan naar verdienſten bevordert. De vrouwelyke fexe wordt alsdan eerſt voor ſchoon gehouden, als ze kleine en dunne beenderen heeft. Tot dien einde worden de voeten der jonge dochterkens ſtyf gezwachtelt, om dus den waſchdom te beletten. By het trouwen moeten niet de jonge dochteren, maar de bruidegoms, eene zekere ſomme opbrengen, die de bruidt voor hare opvoeding aan haren vader geeft. Zy hebben hunne letteren niet tot een alphabet gebragt, gelyk andere volkeren, maar hebben zo vele karacters, of figuren, als 'er woorden in hunne tale zyn. Kircherus begroot het getal op 1600: doch Gunther maar op 400, alzo een en het zelve woordt wel twaalf of vyftien betekeniſſen heeft, na dat het op deze of gene wyze uitgeſproken wordt: invoegen het voornaamſte in deze tale aankomt op de verſcheidenheit van den accent of toon, en op de verandering van 't woordt, en des zelfs beduiding. Daarenboven hebben ze verſcheide karacters, die zamen gevoegt zynde twee of drie woorden zamen uitdrukken. Hier van hebben ze een onbeſchryflyke menigte, en niemandt leeft zo lange, dat hy alle die characters zou kunnen van buiten leren. Wil iemandt der Chinezen den roem van geleerdheit behalen, hy moet ten minſten 800000 van diergelyke karacters van buiten geleert hebben. Zy zyn zeer zinryk omtrent vuurwerken, waar in ze allerhande figuren weten te vertonen. Wanneer ze reizen, gebruiken ze zekere rosbaren, die of tuſſchen twee muilezels of menſchen gedragen worden; maar de Tartaren bedienen zich van een ſoort van kaleſſen. De ſtadt Nanking, met nog verſcheide andere ſteden, heeft, behalven den muur, twee prachtige torens, zes of zeven verdiepingen hoog, en met porcellein bedekt. By ieder toren ſtaat een tempel, vol afgodiſche beelden, en een ander, die den ſchermgodt van die plaats toegewyd is. In alle ſteden vindt men zegebogen, ter eere der genen, die het vaderlandt uitnemende dienſten gedaan hebben, opgerecht. In meeſt alle ſteden vindt men collegien, het zy van Confucius, den vermaarden Philoſooph der Chinezen zelf, het zy ter eere van hem geſticht. Hier in worden zyne meningen en ſtellingen opentlyk geleert. Het is aanmerkelyk, dat in diergelyke ſcholen gene beelden van eenige afgoden gezien worden. De keizer van China was voor den inval der Tartaren onbepaald van macht. De oudſte zoon was altydt de opvolger in de regeering; de andere hadden wel mede den naam van koningen, maar geen ſouveraine macht, en ontfingen alle drie maanden door keizerlyken laſt de inkomſten van het gene hen toegelegt was. Dit ſtelde hen buiten ſtaat om iets tot nadeel van 't ryk te ondernemen. Die keizers, hoewel ze zelden buiten hun paleis kwamen, kregen echter naricht van alles, voornamentlyk hoe zich de onderkoningen en gouverneurs der byzondere koninkryken, en landſchappen gedroegen. Zy plagten jaarlyks een onderzoeker uit te zenden, met volmacht om alles naauwkeurig te onderzoeken. Volgens het bericht van dezen, en den raadt der wyzen, wier collegie reets meer dan 2000 jaren in 't ryk geduurt hadt, pleeg alles te geſchieden. Dus regeerden de keizers van China een geruimen tydt in een gewenſchte ruſt, zonder van iemandt daar in geſtoort te worden, uitgezondert de Tartaren, die gezegt worden reets in 't begin der XIII eeuw dit machtige keizerryk verovert te hebben. Doch ze wierden in 't jaar 1368 daar weder uit gedreven, tot ze eindelyk in 't jaar 1645 onder Xunchi, den koning van Niuche, door de oneenigheit der Chinezen ten eenemale het landt vermeeſterden. De hedendaagſche Tartariſche koning van China houdt een leger, beſtaande uit enkel Tartaren van zyne natie, uitgezonderd zyne lyfwacht, beſtaande uit 4000 musketiers en boogſchutters, en geworven in Japan of Corea. Hy ſtaat den Chinezen de vryheit van hunnen Godsdienſt toe, laat hunne wetten in wezen, zonder iets nieuws in te voeren, behalven dat in ieder gerichtlyk collegie een Tartaar preſident is. Wat de polityke regeering aangaat, de Tartariſche keizer heeft in de ſtadt Peking negen collegien opgerecht, onder welke het hoogſte uit een gelyk getal leden van beiderlei natien beſtaat, zynde een ſoort van Parlement, beſliſſende alle appellations-geſchillen. Het tweede onderzoekt dingen, die de religie betreffen, en beſliſt de geſchillen der geleerden. De overige zyn voor het leger, of voor de crimineele proceſſen, en andere voorvallen. In alle andere ſteden zyn insgelyks negen diergelyke collegien, doch die alle van de bovengenoemde afhankelyk zyn. Van 't oppergerecht te Peking mag niet verder geappelleert worden; en zo iemandt zich onderwindt, van daar tot den keizer zelf zyne toevlucht te nemen, worden hem honderd ſlagen met een ſtok gegeven. Doch zo het blykt, dat hem ongelyk geſchied is, wordt de rechter of aan 't leven geſtraft, of van zyne bediening afgezet. De keizer heeft 15 wyven, waar van drie de voornaamſte zyn. De eerſte of opperſte wordt *Cin-ſi* genaamt, dat is, volmaakte koningin; de twee anderen *Tum-ſi*, en *Si-ſi*, dat is, Ooſterſche en Weſterſche koningin. Onder de kinderen dezer koninginnen wordt geen onderſcheidt gemaakt, en die de keizer verkieſt, is zyn opvolger in de regeering. Het lyk van den overleden keizer wordt op de wyze der Tartaren verbrand, doch de brandſtapel wordt van papier gemaakt, wiens onkoſten een ſomme van meer dan 60000 kronen bedraagt. Met het lyk worden ook de klederen, juweelen, en al wat hy gebruikt heeft, behalven levende dieren en ſlaven, verbrant. Hoewel altydt drie perſonen daar by zyn, die zich zelf aanbieden met hem te ſterven, als een Raadt, een prieſter, en een bywyf. Deze hebben de vryheit een doodt te verkiezen, en worden doorgaans onthalſt. Behalven deze zyn 'er nog andere, die gewillig in de doodt gaan, om dus hunnen heer naar de andere wereldt te verzellen.

Men vindt in ganſch China voornamentlyk drie ſecten. Tot de eerſte ſecte behoren de geleerden, die het eerſte en opperſte wezen aanbidden, by hen *Sciax-Fi* genaamt; tot de tweede worden gerekent de edelen en 't gemeene volk, die ter eere van een goeden en kwaden geeſt offerhanden doen; de derde ſecte beſtaat uit Bonzes. Deze zyn afgodendienaars. De Tartaren hebben ook hunne prieſters, die papiere mutzen dragen, hoewel ze groten deels blootshoofds en barvoets gaan. Voor de Tartariſche vrouwen zyn op zekere byna ontoeganklyke bergen kloosters gebouwt. De Chinezen maken geen wyn, onaangezien vele voortreffelyke wynſtokken, die by hen gevonden worden. Hun gemene drank is thee, en een zeker drank van ryſt gemaakt, zynde amberverwig, en zomwylen zo goed als Spaanſche wyn. Alle hunne vaten zyn van porcellein, zonder dat tuſſchen den koning en zyne onderdanen eenig onderſcheidt is. De keizer zat eertyds op een verheven troon, wanneer hy opentlyk gehoor gaf, maar thans zit hy op een koſtelyk tapyt, dat op de vloer geſpreid wordt. De Chinezen tellen XXII familien der keizeren, die hun ryk gezegt worden beheerſcht te hebben, dat naar hunne rekening 2952 jaren voor de geboorte van Chriſtus, en dus in 't geheel 4660 jaren, en daar over, zou geſtaan hebben. Als men ter zee derwaarts varen wil, is de weg zeer lang en gevaarlyk; weshalven Nikipoſa, een Rus, een weg van Muskovië naar Peking te landt gezocht heeft. Of in het begin der Chriſtelyke kerke het Euangelium ook onder de Chinezen verkondigt zy, is onzeker. Nicolaus Trigautius zegt wel, dat een Jode uit China aan den Jeſuit Matthæus Riccius verhaalt heeft, dat op zommige plaatſen in China menſchen gevonden

wierden, wier voorvaderen uit vreemde gewesten derwaarts waren gekomen, het kruis aanbaden, en het teken des kruiſſes dikwils maakten; doch hier uit kan geen beſluit gemaakt worden. Meer zekerheit geeft een gedenkſtuk, dat by de Chinezen gevonden wordt, en van Athanaſius Kircherus is in 't licht gegeven, en naderhandt van Andreas Mullerus verklaart; waar uit blykt, dat eenige Chriſtenen uit Syrië in China gekomen zyn, en aldaar den Chriſtelyken Godsdienſt geplant hebben. Het is zeker, dat zommige Roomſchgezinden alle hunne krachten hebben ingeſpannen, om den Chriſtelyken Godsdienſt in dat afgodiſch landt te brengen. De eerſte was Martinus de Rada, een Auguſtyn, die in 't jaar 1575 derwaarts trok. Dezen volgde in 't jaar 1581 de Jeſuit Matthæus Riccius. Deze heeft zich allereerſt aldaar vaſt nedergezet. Daar op hebben zich in 't jaar 1596 wederom eenige Dominikanen derwaarts begeven. Op deze zyn van tydt tot tydt meer Jeſuiten en Dominikanen gevolgt. De Jeſuiten poogden in 't byzonder door de wiskunſt de Chinezen aan te lokken, voornamentlyk Joh. Adam Schall, geboortig van Keulen aan den Rhyn. Deze wierdt van den keizer Xunchi wegens zyne zonderlinge kenniſſe van de wiskunſt tot opperpreſident van 't Mathematiſch collegie aangeſtelt, en met vele privilegien begiftigt. Hem volgde Gabriel Magallan, die insgelyks door zyne wiskundige wetenſchappen zich by den keizer aangenaam maakte. Dit veroorzaakte wel, dat ze de vryheit erlangden om de Chriſtelyke Religie te mogen uitbreiden; maar ze konden niet beletten, dat 'er zo nu en dan vervolgingen wierden aangerecht, gelyk voornamentlyk na 't affterven van den keizer Xunchi geſchied is, wanneer vier ryks-bediendên tot voogden van den jongen prins verklaart wierden, en ondernamen den Chriſtelyken Godsdienſt met geweldt uit te roejen. Joh. Adam Schall wierdt ter doodt veroordeelt, doch hy wierdt weder op vrye voeten geſtelt, en bleef te Peking. Aldaar bleven ook Lodewyk Buglius, Gabriel Magallan, en Ferdinand Verbieſt, terwyl alle de anderen naar de provincie Quantam in ballingſchap gezonden wierden. De erfprins Kham-Hi beklom in 't jaar 1667 den troon, en toonde zich op de voorſprake van zommigen den Jeſuiten zeer genegen, zettende Verbieſt na de doodt van Schall over het Mathematiſch collegie. De Jeſuiten namen deze gunſtige gelegenheit waar, en droegen in een gehoor de hoofdſom van den Chriſtelyken Godsdienſt den keizer voor, verzoekende de vrye oeffening der zelve. Ter zelver tydt, namentlyk in 't jaar 1669, kwam een hunner bitterſte vyanden in 's keizers ongenade te vervallen. De Jeſuiten wierden daar op tot het collegie wegens zaken van den Godsdienſt verwezen; maar vonden aldaar geen gehoor. Zy bewogen echter den keizer, dat hy de zaak op den ryksdag bragt; wanneer hen de vrye oeffening van den Godsdienſt wierdt toegeſtaan. Doch de keizer liet zich door een jong ſtaatsdienaar wel haaſt wederom op andere gedachten brengen. Hier op ſtelden zich de Jeſuiten aan, als wilden ze wederom naar Europa reizen. Dit was van die uitwerking, dat de keizer op nieuw kennis van den Godsdienſt der Chriſtenen nam. Onderwylen gebeurde het, dat 'er in 't jaar 1670, den 27 Sept. te Peking een aardbeving gevoelt wierdt, en de keizer den vader Verbieſt by zich ontboodt, die wederom zo veel te wege bragt, dat de zake andermaal voor het collegie voornoemd gebragt wierdt. Maar hier ontmoetten ze veel tegenſtandt, en konden die genen, die hen genegen waren, de zake niet verder brengen, dan dat alle Miſſionariſſen de vryheit hadden te Peking te blyven. Gelyk zulks den Jeſuiten zeer tegen de borſt was, dus lieten ze niet na by den keizer aan te houden, en erlangden eindelyk de vryheit, dat in de provincie Ganton eene volle vryheit vergunt wierdt, en dat een iegelyk zich weder tot zyne kerke vervoegen mogt. Dit wierdt nochtans dikwils wederom geſtremt, alzo onder de groten vele gevonden wierden, die vyanden der Jeſuiten en der Chriſtelyke Religie waren. Middelerwyl ſtierf in 't jaar 1688 Verbieſt, en Thomas Pereria wierdt van den keizer tot preſident van het Mathematiſch collegie verklaart. Doch deze ſloeg Claudius Philippus Grimaldus voor, waar toe de keizer zyne toeſtemming gaf. Doch aangezien Grimaldus naar Europa gereiſt was, moeſten Pereria en Anton Thomas die plaats onderwylen vervullen. Pereria verzuimde niets, dat tot uitbreiding van den Chriſtelyken Godsdienſt dienen kon, doch kon niet beletten, dat 'er een wrede vervolging ontſtondt: want in de provincie Chetia wierdt door een Mandaryn een opentlyk geſchrift aangeplakt, dat de Goddelyke wet, waar op de Chriſtenen roemden, valſch was, het welk alzo het regelrecht tegen het laatſte dekreet aanliep, dat in 't jaar 1688 gemaakt, en waar by ten minſten den vreemdelingen de vrye oeffening van Godsdienſt toegeſtaan was, zo beklaagde zich P. Proſper Intorcetta, zynde de voornaamſte Miſſionaris in de provincie Chekiam, daar over: weshalven het voornoemde geſchrift wierdt afgerukt: doch kort daar na zag men een valſch plakkaat aangeſlagen, waar by de Chriſtelyke Religie verboden wierdt. Hier op ontſtondt een bittere vervolging, en de Chriſtenen wierden overal geſlagen, in de gevangenis geworpen, en van alle goederen berooft. Dit wierdt door P. Proſper Intorcetta aan Pereria naar Peking bericht. Deze was by den keizer wel gezien, en hadt de genegenheit van vele groten van 't hof. Hy ſtelde derhalven een geſchrift op, dat hy den keizer lezen liet, die den Jeſuiten de keure gaf, of ze liever wilden, dat de zaak onder de handt zou afgedaan, dan by wyze van een opentlyk geding uitgewezen worden. De Jeſuiten verkoren het laatſte, om eens voor al volkome vryheit van Godsdienſt te erlangen. Zy erlangden nog daarenboven de genade, dat de keizer hen toonde, hoe het requeſt aan het collegie over den Godsdienſt moeſt opgeſtelt worden. Hier op ſpanden de Jeſuiten alle hunne krachten in om de Mandarynen in dat collegie op hunne zyde te brengen, die ook wel eenige hope gaven, maar wanneer de zaak ten principale kwam, zich yverig tegen hen aankantten. Zy verloren derhalven en in het voornoemde collegie, en in 't opperſte het proces; het welk den keizer dus verdroot, dat hy het zelve opſchortte, en den preſident afzette; waar op de keizer eindelyk den 17 Maart 1692 een bevel aan de collegien liet afgaan, waar by hy verklaarde, dat ze zich niet langer tegen hem aan te kanten hadden. Derhalven wierdt den 20 Maart de vrye oeffening der Chriſtelyke Religie by de collegien beſloten. De keizer onderſchreef daags daar aan dit dekreet, en liet het in 't geheele ryk afkondigen. Ondertuſſchen is 'er wegens de bekeering der Chinezen tot het Chriſtendom tuſſchen de Dominikanen en Jeſuiten een hevige ſtrydt ontſtaan: want om dat de Chinezen hunnen Philoſooph Confucius, nevens hunne afgeſtorvene voorvaderen, eene grote eerbiedigheit bewyzen, en zulks jaarlyks met offerhanden en andere plegtigheden opentlyk betuigen, zo hebben de Jeſuiten, om dus meer zielen te winnen, zulks als een geoorloofde zaak toegelaten, vôorwendende, dat het maar een burgerlyke beleeftheit was. De Dominikanen in 't tegendeel hielden het voor een loutere afgodery, weshalven reets in 't jaar 1645 Joh. Baptiſta de Morales deze zaak aan 't hof van Rome bragt, en van den paus een dekreet erlangde, waar by deze plegtigheit den nieuwbekeerden verboden wierdt. De Jeſuiten in 't tegendeel droegen den paus de zaak geheel anders voor, en kregen in 't jaar 1656 een ander dekreet, waar by het voorgaande vernietigt wierdt. Dit ſmertte den Dominikanen, die daar door bewogen wierden, de zake op nieuw den paus voor te dragen; dat van die uitwerking was, dat ze in 't jaar 1669 andermaal een dekreet erlangden, waar door hun gevoelen andermaal bekrachtigt wierdt. Hier by kwam nog in 't jaar 1680, den 23 Febr. een Reſcript uit de Congregatie van de voortplanting des geloofs (*de propaganda Fide*,) waar by een generaal der Jeſuiten belaſt wierdt, eenige van zyn gezelſchap uit China te rug te roepen, en den overigen te berichten, dat ze de bevelen van den Apoſtoliſchen vikaris eenvoudig hadden te gehoorzamen, en ze door een eedt daar toe te verplichten, op ſtraffe, van anderzins uit de koninkryken Tunquin, Cochin, Cambaja, Siam en China door een pauſſelyk dekreet uitgeſloten te worden. Dit gaf gelegenheit tot allerhande twiſtſchriften, daar zich ook Antonius Arnaldus inliet, in zyn boek, genaamt, ***Apologie pour les Catholiques***, tegen het boek, ***la Politique du Clergé de France***; waar in hy de party der Jeſuiten voorſtondt. Wanneer nu in 't jaar 1683 het tweede deel van het tractaat, genaamt, ***la Morale, pratiquée des Jeſuites***, uitkwam, waar in het gedrag der Jeſuiten doorgehaalt wierdt, kwam 'er een geſchrift uit, onder den name van: ***Defenſe de nouveaux Chretiens & des Miſſionaires de la Chine, du Japan, & des Indes, contre deux livres, intitulez: La morale Pratiquée des Jeſuites, & l'esprit de Mr. Arnauld.*** Dit geſchrift was zo wel tegen Arnaldus, als tegen Jurieu gericht. Want om dat men geloofde, dat Jurieu de maker van 't boek, ***la Politique du Clergé de France*** was, zo hadt Arnaldus zyn Apologie tegen hem geſchreven; weshalven Jurieu zyn tractaat, ***l'Esprit de Mr. Arnauld***, in 't licht gaf, en deze geſchillen van China daar in betrok. Hier op liet nu Arnaldus in 't jaar 1689 het derde ſtuk van zyn ***Moral pratique des Jeſuites*** in 't licht geven, waar in hy het gedrag der Jeſuiten ſcherp doorhaalde: want dat Arnaldus deze en de volgende ſtukken geſchreven heeft, is zeker, maar niet, dat hy de autheur van de twee eerſte geweeſt is. Hoe het zy, in het vierde ſtuk, dat in 't jaar 1690, en in 't vyfde, dat in 't jaar 1691 in 't licht kwam, wierdt de zaak van China ook op 't tapyt gebragt, maar meeſt in 't zesde en zevende ſtuk, in de jaren 1692 en 1693 uitgekomen, en die beide inzonderheit dit onderwerp verhandelen. De Jeſuiten waren onderwylen ook niet ſtil, zoekende zich door allerhande geſchriften te verdedigen. Onder anderen kwam in 't licht: ***Defenſe des nouveaux Chretiens &c.*** welk boek gezegt wordt door den Jeſuit Tellier geſchreven te zyn. Hier in worden Arnaldus en Jurieu zamen aangetaſt; waar tegen Jurieu, of iemandt, die het voor hem opnam, ſchreef, ***la Religion des Jeſuites &c.*** Om van andere geſchriften voor en tegen gedrukt te zwygen. Ondertuſſchen liet zich Carolus Maigrot, Apoſtoliſch vikaris in de provincie Fokien, en gedeſigneert biſſchop van Conon in China, door de Dominikanen bewegen, in 't jaar 1693, den 26 Maart, een plakkaat te laten uitgaan, waar by hy verſcheide gewoontens, by de Jeſuiten toegeſtaan, verboodt, ter tydt de paus grondig van alles onderrecht zynde, de zake kwam te beſliſſen. Dit verdroot de Jeſuiten geweldig, en het geſchil wierdt wel voor den paus gebragt, nochtans lieten en Dominikanen en Jeſuiten niet na, hunne meningen door ſchriften te verdedigen. Voornamentlyk blonk hier in de Jeſuit Lodewyk le Comté uit, die in 't jaar 1696 zyn *nouveaux memoires ſur l'etat preſent de la Chine* te Parys in 't licht gaf, en andermaal een brief aan den hertog van Maine, *ſur les Ceremonies de la Chine*; waar tegen Natalis Alexander geſchreven heeft een werk, genaamt: ***Lettre d'un docteur de l'ordre de S. Dominique ſur les Ceremonies de la Chine au R. P. le Comte de la Compagnie de Jeſus.*** Voorts gaf aan de zyde der Jeſuiten Carolus Gobien in 't jaar 1698 door den druk in 't licht: ***Hiſtoire de l'edit de l'Empereur de la Chine, en faveur de la Religion Chretienne***; waar by hy nog voegde: ***Ecclairciſſement donné à Monſeigneur le Duc de Maine ſur les honneurs, que les Chinois rendent à Confucius, & aux morts***, wanneer nu hier door en te Rome, en in Vrankryk veel beweging ontſtondt, nam zich ook de Sorbonne te Parys deze zake aan, en cenſureerde den 18 October 1700 eenige ſtellingen, uit de tot hier toe gedrukte tractaten

ten getrokken. Doch hier tegen kantten zich de Jesuiten niet alleen nadrukkelyk, maar gaven ook een geschrift onder dezen tytel uit: *Censure de la Censure fait à Sorbonne*. Dit gaf gelegenheit tot vele nieuwe twistschriften, die zedert in menigte aan weêrzyden in 't licht gekomen zyn. Onder welke zonderling is aan te merken de *Histoire cultus Sinensium*, met haar vervolg, die in het jaar 1700 door de Dominikanen wierdt in 't licht gegeven, en waar in verscheide gewigtige geschriften, rakende dit stuk, begrepen zyn. Aan 't hof van Rome is die zaak met geen minder yver behandelt; en of wel een pauffelyk dekreet daar over is uitgekomen, zo is nochtans des zelfs inhoudt als nog onbekend.

Tydkundig en Historisch vervolg der koningen of keizeren van China.

Boven is reets aangemerkt, dat 'er XXII familien van keizers in China geheerscht hebben. Deze zyn de navolgende:

Familien.	Getal der keizeren.	Jaren.
I. *Hia.*	17	458.
II. *Xam.*	28	644.
III. *Cheu.*	35	874.
IV. *Cin.*	3	43.
V. *Han.*	27	426.
VI. *Heu-han.*	2	44.
VII. *Cin.*	15	155.
VIII. *Sum.*	8	59.
IX. *Ci.*	5	23.
X. *Leam.*	4	55.
XI. *Chin.*	5	32.
XII. *Suy.*	3	29.
XIII. *Tam.*	20	289.
XIV. *Heu-leam.*	2	16.
XV. *Heu-tam.*	4	13.
XVI. *Heu-cin.*	2	11.
XVII. *Heu-han.*	2	4.
XVIII. *Heu-cheu.*	3	9.
XIX. *Sum.*	13	309.
XX. *Yven.*	9	89.
XXI. *Mim*	21	276.
XXII. *Cim.*	2	40.

begin der regeering voor Christus.	Jaren der regeering.	*Verkorene keizeren.*
2952.	115.	I. *Fohi*, stichter van 't ryk der Chinezen, beschaafde deze volkeren, in 't uiterste van 't Oosten wonende, en gaf hen wetten, maakte een boek van de sterrekunde, vondt de zangkunst uit, en verkoor een draak tot een zinnebeeldt der Chinezen, die van de volgende keizers in hun wapen gevoert is.
2837.	140.	II. *Xin-num* vondt den landbouw en de geneeskunst uit.
2697.	100.	III. *Hoam-ti* wordt by zommigen voor den stichter der Monarchie gehouden, om dat hy den staat bloeiender maakte. Hy bouwde een tempel voor den vrede, en wydde den zelven den *Xam-ti*, dat is, den souverain der wereldt, toe: want *Ti* betekent in de tale der Chinezen een keizer of heer. Hy versierde zyn hoofdt met eene krone, en verkoos de geele kleur, die hy zynen onderdanen verboodt. Voorts voltooide hy de sterrekunde, zangkunst, en geneeskunst.
2597.	84.	IV. *Xao-hao*, voorhenen genaamt *Kintien*, genoot vrede gedurende zyne regeering, bouwde verscheide steden, vondt een nieuwe zangkunst uit, en onderscheiddede voornaamste bedienden van zyn ryk door figuren van vogelen en wilde beesten, die de groten thans nog op hunne hoofden dragen, tot een teken van hunne waardigheit.
2513.	78.	V. *Chuen-hio*, voorhenen genaamt *Coyjam*, was een zeer vroom prins. Hy ordonneerde, dat het niemandt dan den keizer der aarde vrystondt den keizer des hemels eene offerhande te brengen. Hy verboodt derhalven zynen onderdanen eenige plegtige offerhande te doen. Ook maakte hy een soort van een almanak, die nu nog in China gebruikt wordt, beginnende het jaar van de nieuwe mane, allernaast het begin van de lente.
2435.	70.	VI. *Ti-co*, voorhenen genaamt *Coafin*, leefde in vrede, en begaf zich tot Godvrucht. Doch hy gaf een kwaad voorbeeldt voor de opvolgers, trouwende vier wyven. Voorts stichtte hy verscheide collegien, om daar in de jeugt van zyn ryk te onderwyzen.
2365.	8.	* *Chi*, een zyner zonen, wierdt van den troon geschopt.
2357.	100.	VII. *Yao*, voorhenen genaamt *Tam*, en *Tao*, maakte zich vermaard door zyne rechtvaardigheit en mildadigheit. Onder zyne regeering geschiedde een overstroming in China, die negen jaren duurde. Hy leidde de wateren in zee door zekere kanalen, waarom hy tot de krone bevordert wierdt.
2257.	50.	VIII. *Xun*, voorhenen genaamt *Yu*, regeerde acht en twintig jaren, met *Yao*, als medegenoot van 't ryk, en naderhandt alleen 50 jaren. Hy was een groot kenner van de zangkunst, en speelde keurlyk op instrumenten.

De *eerste familie*, bygenaamt Hia.

2207.	10.	I. *Yu* of *TA-yu*, dat is, *de grote Yu*, regeerde 17 jaren met *Xun*, en 10 jaren alleen. Hy was de stichter der keizerlyke familie, bygenaamt Hia, die zeventien keizers gehad heeft, in een tydt van 458 jaren. Door hem is 't ryk in negen provincien verdeelt.
2197.	9.	II. *Ti-ki*, zoon van Ta-yu, volmaakte de zangkunst, en vondt de dansseryen naar de mate uit.
2188.	29.	III. *Tai-cam* gaf zich over aan de jagt en andere vermakelykheden, met verzuim der staatszaken, waar van hy het bewindt aan Chum-cam, zyn jonger broeder, overliet.
2159.	13.	IV. *Chum-cam* was een voorzichtig prins, en regeerde dertig jaren na zyn broeder.
2146.	27.	V. *Ti-siam* gaf het staatsbestier eenen zyner bedienden over. Deze gaf gelegenheit tot de usurpatie van
2119.	40.	* *Hanzo*, die veertig jaren regeerde.
2079.	22.	VI. *Xao-cam*, zoon van Ti-siam, klom weder op den troon van zyn vader, en herstelde de rykswetten.
2057.	17.	VII. *Ti-xu*, bedwong vele oproerige volkeren, die op de eilanden van den Oceaan in 't Oosten woonden.
2040.	26.	VIII. *Ti-hoay* leefde in ledigheit en weelde, en liet het ryksbestier aan zyne staatsdienaren over.
2014.	18.	IX. *Ti-mam*, bezocht de Oostersche landschappen van zyn keizerryk, en dempte aldaar vele beroertens.
1996.	16.	X. *Ti-sie* stondt den prinssen, zynen onderdanen, zekere eertytels toe.
1590.	59.	XI. *Ti-pukiam* regeerde vreedzaam, na dat hy negen prinssen of kleine koningen overwonnen hadt, die een opstandt tegen hem hadden verwekt.
1921.	21.	XII. *Ti-kium*, broeder van Ti-pukiam, beroofde *Cum-hia*, zone van Ti-pukiam, en wettig erfgenaam, van de krone.
1980.	21.	XIII. *Ti-kin*, zoon van Ti-kium, gaf zich over aan zyne vermakelykheden, en aan de bygelovigheden, die zyne voorzaten veroordeelt hadden.
1879.	31.	XIV. *Cum-kia*, zoon van Ti-pukiam, leefde in weelde, zonder zich eeniger staatszaken te bekreunen.
1848.	11.	XV. *Ti-cao* was al zo lafhertig en verwyft als zyn vader.
1837.	19.	XVI. *Ti-fa* leefde een weinig geschikter.
1818.	52.	XVII. *Kie* maakte zich hatelyk door de ongeregeldheden van zyn leven. Hy maakte een meir van wyn, waar in 3000 menschen konden in 't badt gaan, in zyne tegenwoordigheit. Ook maakte hy een toren van Jaspis en andere kostelyke gesteentens, ten gevalle van een zyner bywyven. Hy stierf buiten China, werwaarts hy moest vluchten; en dus kwam de krone op eene andere familie.

De *tweede familie*, bygenaamt Xam.

1766.	13.	I. *Chim-tam* was de stichter van de keizerlyke familie, bygenaamt *Xam*, waar uit 28 keizers gesproten zyn, in den tydt van 644 jaren.
1753.	32.	II. *Tai-kia* was zeer bemind van zyne onderdanen, wegens zynen zachtmoedigen en vriendelyken aardt.
1720.	29.	III. *Vo-Tim* regeerde zeer gelukkig, en volgde den raadt van zyn staatsdienaar Yin.
1691.	25.	IV. *Tai-kim*, broeder van Vo-tim, was zyn opvolger.
1666.	17.	V. *Siao-kia*, zoon van *Tai-kim*, regeerde gelukkig.
1649.	12.	VI. *Yum-ki*, broeder van Siao-kia, stilde de oproeren, die in zyn ryk ontstonden.
1637.	75.	VII. *Tau-vu*, broeder van Yum-ki, leefde byna altydt in rust en vrede.
1562.	13.	VIII. *Chiun-tim*, zoon van Tai-vu, dreef de barbaren, die een inval in zyn ryk deden, te rug.
1549.	15.	IX. *Vai-gin*, broeder van Chum-tim, en zyn opvolger. Onder hem begonnen de oorlogen tusschen de broeders en zonen der overledene

Jaren der regeering voor Chr.	Jaren der regeering.	
		ledene keizers wegens de erffenis der krone. Deze oorlogen duurden byna twee honderd jaren.
1534.	9.	X. *Ho-tankia*, broeder van Vai-gin, volgde hem in de regeering.
1525.	19.	XI. *Zu-ye*, zoon van Ho-tankia, herſteide de ruſt in zyn ryk.
1506.	16.	XII. *Zu-ſin*, zoon van Zu-ye, was zyn opvolger.
1490.	25.	XIII. *Vo-kia*, zoon van Zu-ſin, regeerde na hem.
1465.	32.	XIV. *Zu-tim*, zone van *Zu-ſin*, was des zelfs opvolger.
1433.	25.	XV. *Nan-kem*, zoon van Vo-kia, wierdt ontruſt door burgerlyke beroertens.
1408.	7.	XVI. *Yam-kia*, zoon van Zu-tim, regeerde na Nan-kem.
1401.	28.	XVII. *Puon-kem*, broeder van Yam-kia, ſtilde de binnenlandſche beroertens, en noemde zyne familie *Yn*, in plaats van *Xam*.
1373.	21.	XVIII. *Siao-ſin*, broeder van Puon-kem, gaf zich over aan zyne welluſten.
1352.	28.	XIX. *Siao-ye*, zyn broeder, volgde hem, en leefde in luiheit.
1324.	59.	XX. *Vu-tim*, zoon van Siao-ye, regeerde zeer gelukkig.
1265.	7.	XXI. *Zu-kem*, zoon van Vu-tim, regeerde ook in ruſt.
1258.	34.	XXII. *Zu-kia*, broeder van *Zu-kem*, maakte zich gehaat wegens zyne overdaadt.
1224.	6.	XXIII. *Lin-ſin*, zoon van *Zu-kia*, volgde de voetſtappen van zyn vader na.
1218.	21.	XXIV. *Kem-tim*, zoon van *Lin-ſin*, was niet beter dan zyn vader.
1197.	4.	XXV. *Vu-ye*, zoon van Kem-tim, was een godloos prins. Hy wierdt van den blixem doodgeſlagen, wanneer hy op de jagt was.
1193.	3.	XXVI. *Tai-tim*, zyn zoon, volgde hem in de regeering, en beoorloogde den kleinen koning van Yen, althans Pekin genaamt.
1190.	36.	XXVII. *Ti-ye*, zoon van Tai-tim, overwon den koning van Yen.
1154.	32.	XXVIII. *Cheu*, zoon van Ti-ye, regeerde als een tyran, en wierdt in zyn paleis verbrand, zynde de laatſte van de familie van *Xam*.

De *derde familie*, bygenaamt Cheu.

1122.	7.	I. *Vu-vam*, overwon den dwingelandt *Cheu*, en wierdt het hoofdt van de derde keizerlyke familie, bygenaamt *Cheu*, waar uit in 873 jaren 35 keizers geſproten zyn. (*Vam* betekent een koning.)
1115.	37.	II. *Chim-vam*, zyn zoon, regeerde gelukkig.
1078.	26.	III. *Cham-vam* leefde in ruſt, en herſtelde den akkerbouw.
1052.	51.	IV. *Choa-vam* was een groot liefhebber van de jagt, en haalde zich daar door den haat zyner onderdanen op den hals.
1001.	55.	V. *Movam* beoorloogde de Tartaren, die de vlucht namen.
946.	12.	VI. *Cum-vam* beminde de weelde, en was eenigzins wreed.
934.	25.	VII. *Ye-vam* heeft niets gedenkwaardigs gedaan.
909.	15.	VIII. *Hiao-vam*, broeder van Ye-vam, maakte zich meeſter van 't koninkryk.
894.	15.	IX. *Y-vam*, zone van Hiao-vam, was een bevreeſt en eenvoudig prins.
878.	51.	X. *Li-vam* was gehaat by zyne onderdanen wegens zyne wreedheit, en ſtierf als balling buiten zyn ryk.
827.	64.	XI. *Siüem-vam* beteugelde de oproerigen, en was bemind by zyn volk, en by de wyzen van zyn koninkryk.
781.	11.	XII. *Yeu-vam* week van zyns vaders deugden af. Hy wierdt in een oorlog tegen de Tartaren gedood.
770.	51.	XIII. *Pim-vam* verdreef de Tartaren; maar de cynsbare koningen verwekten een opſtandt tegen hem.
719.	23.	XIV. *Huom-vam* ſtreedt dapper tegen de oproerige koningen, maar wierdt in een treffen gedood.
696.	15.	XV. *Chuam-vam*, zyn zone, ontdekte eene gevaarlyke zamenzwering, en ſtrafte de belhamels met de doodt.
681.	5.	XVI. *Li-vam*, zone van Chuam-vam, was des zelfs opvolger.
676.	25.	XVII. *Hoei-vam*, zyn zone, erfde de krone, en overwon de Tartaren.
651.	33.	XVIII. *Siam-vam* bragt zyn ryk in ruſt.
618.	6.	XIX. *Kim-vam* maakte zich bemind by alle zyne onderdanen.
612.	6.	XX. *Quam-vam* was ook een wys en weldadig prins.
606.	21.	XXI. *Tim-vam*, broeder van Quam-vam, beminde de vrede.
585.	14.	XXII. *Kien-vam*, zone van Tim-vam, was zyn opvolger.
571.	27.	XXIII. *Lim-vam* wierdt met een baardt geboren, en was een verſtandig prins.
544.	25.	XXIV. *Kim-vam* was zyn opvolger.
519.	44.	XXV. *Kim-vam* de II volgde hem in de regeering. Onder hem ſtierf de vermaarde Philoſooph der Chinezen *Confucius*.
475.	7.	XXVI. *Yvem-vam* maakte zich bemind by zyne onderdanen.
468.	28.	XXVII. *Chin-tin-vam* wierdt bygenaamt de kuiſche, aangezien hy weduwenaar geworden zynde niet weder wilde hertrouwen.
440.	15.	XXVIII. *Cao-vam* doodde zyn broeder, en beklom den troon.
425.	24.	XXIX. *Guei-lie-vam* zag de binnenlandſche beroertens herleven, door de partyſchappen der cynsbare koningen.
401.	26.	XXX. *Ngan-vam* regeerde in 't midden der oorlogen.
375.	7.	XXXI. *Lie-vam* wierdt maar van een der koningen, zyner vaſallen, als keizer erkent.
368.	48.	XXXII. *Hien-vam* liet de negen vaten, die zedert 1970 jaren als zo vele zinnebeelden der provincien van 't keizerryk van China bewaart waren, in een meir werpen, om dat zommige zyner oproerige onderdanen zich daar van meenden meeſter te maken, gelovende, dat hy, die de zelve in zyne macht hadt, daar door tot de krone van China gerechtigt was.
320.	6.	XXXIII. *Xin-cin-vam* was een prins zonder de minſte prinſſelyke hoedanigheden.
314.	59.	XXXIV. *Nan-vam* was een deugtzaam prins, doch wiens regeering door de burgerlyke oorlogen ontruſt wierdt.
255.	6.	XXXV. *Cheu-kiun*, zyn broeders zoon, moeſt het ryk verlaten, en met hem wierdt de familie van *Cheu* uitgebluſcht.

De *vierde familie*, bygenaamt Cin.

249.	3.	I. *Ghuam-ſiam-vam* was het hoofdt der familie *Cin*, waar uit in 43 jaren vier keizers geſproten zyn.
246.	37.	II. *Xi-hoam-ti*, een aangenomen zoon van Chuam-ſiam, maakte zich door zyne wreedheit gehaat. Hy heeft dien vermaarden muur tegen de invallen der Tartaren gebouwt.
209.	2.	III. *Ul-xi*, zone van Xi-hoam-ti, doodde zyn oudſten broeder.
206.	Zes weken.	IV. *Im-vam*, kleinzoon van Ul-xi, wierdt van Lieu-pam geſlagen. Hy was de laatſte der familie van *Cin*.

De *vyfde familie*, bygenaamt Han.

207.	12.	I. *Cao-zu*, voorhenen genaamt *Lieu-pam*, verhief de vyfde familie der keizeren op den troon. Uit de familie, bygenaamt *Han*, zyn in 426 jaren 25 keizers geſproten.
195.	7.	II. *Hoei-ti*, zyn zone, was een godvruchtig en vreedzaam prins.
188.	8.	* *Leu-heu*, zyne moeder, wierp zich zelf tot keizerinne op, tegen de wetten.
180.	23.	III. *Ven-ti*, zone van Cao-zu, was by zyn volk bemind, van wegens zyne zachtmoedigheit en matigheit. Onder hem is het papier in China uitgevonden.
157.	17.	IV. *Kim-ti* wierdt vermaard door zyne overwinningen en zachtmoedigen aardt.
140.	54.	V. *Vu-ti* breidde zyne conqueſten uit tot in Tartaryë en Indië. Hy maakte een zoon van een Tartariſch koning, dien hy aan zyn hof hadt, generaal over zyn leger, met den name van *Kin*, welke name zedert in deze Tartariſche familie gebleven is, die thans in China op den troon zit.
86	13.	VI. *Chao-ti* was een zeer wys en aanzienlyk prins.
73.	25.	VII. *Siven-ti*, zyn neef, was zyn opvolger, en won door zyne zachtmoedigheit de genegenheit zyner onderdanen.
48.	16.	VIII. *Yüen-ti* beſnoeide de overtollige onkoſten, die de inkomſten van 't ryk begonnen uit te putten.
32.	26.	IX. *Chim-ti* gaf zich aan de welluſten over, en ſtierf eene ſchielyke doodt.
6.	6.	X. *Hiao-gai-ti*, zyn neef, was zyn opvolger in de regeering, en zeer bemind by de onderdanen.

Ja-

Jaren der regeering na Christ.	Jaren der regeering.	
1	5.	XI. *Hiao-pim-ti*, broeders zoon van Yüen-ti, was een vreedzaam prins.
6.	3.	XII. *Ju-cu-ym*, een kindt uit de familie van Siven-ti, regeerde drie jaren.
9.	14.	* *Vam-mam* veroverde de kroon, maar wierdt eindelyk ter doodt gebragt.
23.	2.	XIII. *Hoai-yam-vam* was afkomstig van Kim-ti, vierden keizer uit deze familie. Hy wierdt wegens zyn overdadig leven van den troon geschopt.
25.	33.	XIV. *Quam-vu*, voorhenen genaamt *Lieu-sieu*, nabestaande van Kim-ti, was een zachtmoedig prins.
58.	18.	XV. *Mim-ti*, zyn zoon, stichtte een akademie voor jonge edellieden. Onder hem is de godloze secte van *Foe* in China ontstaan.
76.	13.	XVI. *Cham-ti* beminde de vrede en wetenschappen.
89.	17.	XVII. *Ho-ti* was de eerste, die de gesnedenen tot opentlyke bedieningen verhefte.
106.	1.	XVIII. *Zam-ti* was zeer jong, en regeerde maar eenige maanden, die voor een jaar gerekent worden.
107.	19.	XIX. *Ngan-ti*, broeders zoon van Cham-ti, regeerde onder het bestier van de keizerinne, zyne moeder. Gedurende zyne regeering gelchiedde eene vreeslyke aardbeving.
126.	19.	XX. *Xun-ti* maakte goede wetten, en beteugelde de barbaren.
145.	1.	XXI. *Chum-ti*, een kindt van twee jaren, stierf in 't eerste jaar der regeering.
146.	1.	XXII. *Che-ti*, nabestaande van Cham-ti, maakte zich aanzienlyk door zyne wysheit, hoewel hy maar acht jaren oud was.
147.	21.	XXIII. *Huon-ti*, zyn broeder, stondt toe, dat opentlyke bedieningen van staat en oorlog verkocht wierden. Hoewel hy meer dan zes duizend bywyven hadt, liet hy echter gene kinderen na.
168.	22.	XXIV. *Lim-ti*, een nakomeling van Cham-ti, behaalde een heerlyke overwinning op de barbaren.
190.	31.	XXV. *Hien-ti* was een traag en onverstandig prins, waar door het keizerryk in buitenlandsche en binnenlandsche oorlogen ingewikkelt wierdt.

De *zesde familie*, bygenaamt HEU-HAN.

221.	3.	I. *Chao-lie-vam*, voorhenen genaamt *Lieu-pi*, afkomstig van Kim-ti, was het hoofdt der familie, die *Heu-han* toegenaamt wordt, en hadt maar eenen opvolger.
224.	41.	II. *Heu-ti* is van zyn troon geschopt door *Sum-Chao*, generaal van 't leger.

De *zevende familie*, bygenaamt CIN.

265.	25.	I. *Xi-çu-vu-ti*, zone van Sum-Chao, was het hoofdt der zevende keizerlyke familie, genaamt *Cin*, onderscheiden van eene andere familie, ook *Cin* genaamt. Deze familie regeerde 155 jaren, en bragt vyftien keizers voort.
290.	17.	II. *Hoe-ti*, zyn oudste zoon, was een vadzig prins, die de bestiering van 't ryk zynen staatsdienaren overliet.
307.	6.	III. *Hoai-ti*, jongste zoon van *Xi-çu-vu-ti*, was een voortreffelyk prins, maar wierdt van iemandt zyner oproerige onderdanen van den troon geschopt, gedwongen hem ter tafel te dienen, en eindelyk gedood.
313.	4.	IV. *Min-ti*, een neef van *Xi-çu-vu-ti*, was de opvolger van *Hoai-ti*, maar wierdt van een zeker koning uit de familie van *Han* gedood.
317.	6.	V. *Yven-ti*, insgelyks een neef van *Xi-çu-vu-ti*, beminde de wetenschappen en geleerde mannen.
323.	3.	VI. *Min-ti*, zyn zoon, was zyn opvolger.
326.	17.	VII. *Chim-ti* regeerde na zyn vader, onder het opperbestier van de keizerinne, zyne moeder.
343.	2.	VIII. *Cam-ti*, zyn broeder, beklom na hem den troon.
345.	17.	IX. *Mo-ti*, oudste zoon van Cam-ti, was een deugtzaam en voorzichtig prins.
362.	4.	X. *Ngai-ti*, zone van Chim-ti, stierf jong.
366.	5.	XI. *Ti-ye*, zyn broeder, wierdt van de krone berooft door zynen eersten staatsdienaar, die hem gouverneur van een zekere plaats maakte, om als particulier te leven.
371.	2.	XII. *Kien-ven-ti*, kleinzoon van Yven-ti, hadt een korte regeering.
373.	24.	XIII. *Vu-ti*, zyn zoon, overwon Fu-kien, die in 't Noorden van China regeerde. Daarna gaf hy zich aan de wellusten over.
379.	22.	XIV. *Ngan-ti* was een lafhertig prins, en onbekwaam tot de regeering.
419.	2.	XV. *Cum-ti*, zyn broeder, was de laatste der familie van *Cin*. *Lieu-yu*, die van een schoenmaker een hoofdman geworden was, liet hem stranguleren, en bemachtigde de kroon.

De *achtste familie*, bygenaamt SUM.

421.	2.	I. *Cao-çu-vu-ti*, voorhenen genaamt *Lieu-yu*, was het hoofdt der achtste familie, genaamt *Sum*, waar uit in 59 jaren acht keizers gesproten zyn. Onder hem is China verdeelt in 't keizerryk van Zuid-China en Noord-China.
423.	1.	II. *Xao-ti*, zyn zoon, was zyn opvolger, maar zyn eerste staatsdienaar dede hem de kroon en het leven verliezen, wegens zyne overdadige wellusten.
424.	30.	III. *Ven-ti*, tweede zoon van Cao-çu-vu-ti, was een wys en machtig prins. Hy voerde een gedurigen oorlog met den keizer van 't Noorden.
454.	11.	IV. *Vu-ti*, zyn zoon, beminde de jagt, en was ruw van aardt.
465.	1.	V. *Fi-tu*, zone van Vu-ti, wierdt om zyne wreedheit van zyne onderdanen vermoord.
466.	8.	VI. *Mim-ti*, zone van Ven-ti, was niet minder wreed.
474.	4.	VII. *Can-ngu-vam*, zone van Mim-ti, maakte zich door zyn kwaad gedrag hatelyk; in tegendeel was de keizer van 't Noorder China wegens zyne rechtvaardigheit bemind.
478.	2.	VIII. *Xun-ti*, tweede zoon van Mim-ti, wierdt door *Siao-tao-chim* gedood, en met hem eindigde de achtste keizerlyke familie.

De *negende familie*, bygenaamt CI.

480.	3.	I. *Cao-ti*, voorhenen genaamt *Ciao-tao-chim*, was het hoofdt der negende keizerlyke familie, bygenaamt *Ci*, waar uit in 23 jaren vyf keizers gesproten zyn. Hy beminde de vrede en wetenschappen; en pleeg te zeggen, dat, indien hy maar tien jaren regeerde; het goudt niet duurder zyn zou dan het stof der aarde in zyn keizerryk.
483.	11.	II. *Vu-ti* sprak het recht uit volgens de oude wetten van zyn ryk.
494.	5.	III. *Mim-ti*, broeder van Cao-ti, regeerde in vrede, terwyl de keizer van 't Noorden de wetenschappen behertigde, en een afkeer van oorlogen hadt.
499.	2.	IV. *Hoen-heu*, zyn zoon, stak zyn paleis in den brandt, om een prachtiger te bouwen.
501.	1.	V. *Ho-ti* volgde zyn vader in de regeering op, doch wierdt in 't eerste jaar door *Sia-oyen* gedood.

De *tiende familie*, bygenaamt LEAM.

502.	48.	I. *Cao-çu-vu-ti*, voorhenen genaamt *Siao-yen*, was het hoofdt der tiende keizerlyke familie, bygenaamt *Leam*, die 55 jaren duurde, en vier keizers voortbragt. Deze was een naarstig en deugtzaam prins, behalven dat hy de Bonzes, waar van wy boven gewag gemaakt hebben, te veel toegedaan was, en zich een tydlang in een hunner Pagoden of tempelen opsloot.
550.	2.	II. *Kien-ven-ti* wierdt gedood door koning Heu-Kim, die hem cynsbaar was.
552.	3.	III. *Yven-ti*, tweede zoon van Cao-çu-vu-ti, wierdt in Nankim belegert door *Chin-pa-sien*, zyn cynsbaar koning, en moest zich eindelyk overgeven. Doch hy brak alvorens zynen degen in stukken, en verbrandde zyne bibliotheek, bestaande uit meer dan honderd en veertig duizend rollen, zeggende, dat noch wapenen, noch geleerdheit hem langer helpen konden.
555.	2.	IV. *Kim-ti*, een zyner zonen, wierdt twee jaren na de doodt van zyn vader om 't leven gebragt.

De *elfde familie*, bygenaamt CHIN.

557.	3.	I. *Cao-çu-vu-ti*, voorhenen genaamt *Chin-pa-sien*, was het hoofdt van de elfde keizerlyke familie, bygenaamt *Chin*, waar uit in 33 jaren vyf keizers gesproten zyn.

Jaren der regeering na Christ.	Jaren der regeering.	
560.	7.	II. *Ven-ti*, zyn broeder, beminde zyne onderdanen, en wierdt van hen bemind. Hy stelde in, dat de uuren 's nachtsdoor 't geluidt der trommelen zouden bekend gemaakt worden.
567.	2.	III. *Lim-hai-vam*, anders *Fi-ti* genaamt, volgde zyn vader in de regeering.
569.	14.	IV. *Siven-ti*, broeders zoon van Cao-çu-vu-ti, beminde de vrede, de wetenschappen, en zangkunst.
583.	7.	V. *Cham-hin-cum*, zyn zoon, gaf zich aan de wellusten over, en wierdt van den troon geschopt.
		De *twaalfde familie*, bygenaamt SUY.
590.	15.	I. *Cao-çu-vu-ti*, voorhenen *Yam-kien* genaamt, was de stichter der twaalfde keizerlyke familie, bygenaamt *Suy*, waar uit in 29 jaren drie keizers gesproten zyn.
605.	12.	II. *Yam-ti* was een groot prins, hoewel hy tot de wellusten overhelde. Hy voerde de tytels van doctoren in, zo wel omtrent de wetenschappen, als krygskunde.
617.	1.	III. *Cum ti* wierdt van den troon geschopt door *Li-yven*, die zyn cynsbaar koning was.
		De *dertiende familie*, bygenaamt TAM.
618.	9.	I. *Xin-yao-ti*, voorhenen genaamt *Li-yven*, wierp zich als hoofdt der dertiende keizerlyke familie op, die *Tam* bygenaamt wierdt. Hier uit zyn in 289 jaren twintig keizers gesproten. Hy dwong honderd duizend Bonzes te trouwen, om dus meer soldaten aan te kweken.
627.	23.	II. *Tai-çum* overtrof alle zyne voorzaten in wysheit en deugdt. Hy stichtte akademien en collegien, om aldaar in de krygskunde en andere wetenschappen opentlyk onderwys te ontfangen. Onder zyne regeering is het Euangelium in China gepredikt.
650.	34.	III. *Cao-çum* liet den waren Godt vele tempels bouwen, en begunstigde den aanwasch van 't Christendom.
684.	21.	* *Veu-heu*, keizerin, bemachtigde de krone tot nadeel van haren zone.
705.	5.	IV. *Chum-çum*, tweede zone van Cao-çum, gaf zich aan de wellusten over.
710.	2.	V. *Jai-çum*, een ander zoon van Cao-çum, regeerde niet lang.
712.	45.	VI. *Hiven-çum*, zone van Jui-çum, was een Godvruchtig en wys prins, en zeer bemind by zyne onderdanen.
757.	6.	VII. *So-çum* liet zyne dapperheit in verscheide gelukkige veldslagen zien. Hy begunstigde het Christen gelove.
763.	17.	VIII. *Tai çum* tradt in de loffelyke voetstappen van zyn vader, doch hy was zo gelukkig niet in den oorlog, dien hem de Tartaren aandeden.
780.	25.	IX. *Te-çum*, of *Kien-çum*, was een vreedzaam prins.
805.	1.	X. *Xun-çum*, ziende, dat hy van een ongeneeslyke ziekte aangetast wierdt, ontsloeg zich van de regeering.
806.	15.	XI. *Hien-çum* beminde de Christenen, maar begunstigde ter zelver tydt de afgodery van *Foe*.
821.	4.	XII. *Mo çum* nam *aurum potabile* in, waar van hy stierf.
825.	2.	XIII. *Kim-çum* leefde in weelde.
827.	14.	XIV. *Ven-çum*, ook een zoon van Mo-çum, beminde de geleerdheit en geleerden.
841.	6.	XV. *Vu-çum*, een ander zoon van Mo-çum, was een dapper en wys prins.
847.	13.	XVI. *Siven-çum*, broeders zone van Hien-çum, wierdt bygenaamt *de kleine Tai-çum*, om dat hy in de loffelyke voetstappen van den tweeden keizer der derde familie tradt.
860.	14.	XVII. *Y-çum*, zyn zoon, maakte zich gehaat door zyn hoogmoedt en wellustig leven.
874.	15.	XVIII. *Hi-çum* bragt vele oproerige volkeren onder zyne gehoorzaamheit.
889.	16.	XIX. *Chao-çum* wierdt door den Usurpateur, *Chu-ven*, om 't leven gebragt.
905.	2.	XX. *Chao-Siven*, zoon van Chao-çum, regeerde twee jaren, en wierdt ook van *Chu-ven* gedood.
		De *veertiende familie*, bygenaamt HEU-LEAM.
907.	6.	I. *Tai-çu*, voorhenen genaamt *Chu-ven*, was het hoofdt der veertiende keizerlyke familie, bygenaamt *Heu-leam*, waar uit twee keizers gesproten zyn, die zamen zestien jaren geregeert hebben.
913.	10.	II. *Mo ti*, anders *Kium-ti*, ziende zyn leger geslagen door *Chuam-çum*, doorstak zich zelve.
		De *vyftiende familie*, bygenaamt HEU-TAM.
923.	3.	I. *Chuam-çum*, een veldoverste, beklom den troon, en was het hoofdt der vyftiende familie, genaamt *Heu-tam*, waar uit in 13 jaren vier keizers gesproten zyn.
926.	8.	II. *Mim-çum* was een vreedzaam vorst, en die het gemene welzyn beminde.
934.	3.	III. *Mim-çum* bleef in een binnenlandschen oorlog, verwekt door *Xe kim-tam*, schoonzoon van *Mim-çum*.
935.	1.	IV. *Fi-ti*, anders *Lo-vam* genaamt, wierdt vervolgt van *Xe-tim-vam*, en verbrandde zich met het paleis, waar in hy gevlucht was.
		De *zestiende familie*, bygenaamt HEU-CIN.
936.	7.	I. *Coa-çu*, voorhenen genaamt *Xe-kim-tam*, veroverde de kroon, en maakte zich tot hoofdt der zestiende keizerlyke familie, bygenaamt *Heu-cin*, waar uit maar twee keizers gesproten zyn, die elf jaren geregeert hebben.
343.	4.	II. *Ci-vam*, zyn broeders zoon, wierdt van den troon geschopt door *Lieu-chi-yven*.
		De *zeventiende familie*, bygenaamt HEU-HAN.
947.	2.	I. *Cao-çu*, voorhenen genaamt *Lieu-chi-yven*, begon de zeventiende keizerlyke familie, die met zyn opvolger uitgestorven is.
949.	2.	II. *Yn-ti* wierdt in een oproer gedood.
		De *achttiende Familie*, bygenaamt HEU-CHEU.
951.	3.	I. *Tai-çu*, voorhenen genaamt *Co-guei*, was het hoofdt der achttiende keizerlyke familie, uit welke in 9 jaren drie keizeren gesproten zyn.
954.	6.	II. *Xi-çum*, zyn broeders zoon, noemde zich een vader zyner onderdanen, en wierdt van de zelve bemind.
960.		III. *Cum-ti* regeerde maar weinig maanden: want al te jong zynde, wierdt hy van de regeering berooft, en zyn voogdt gekroont.
		De *negentiende familie*, bygenaamt SUM.
960.	17.	I. *Tai-çu*, voogdt van *Cum-ti*, begon de negentiende keizerlyke familie, bygenaamt *Sum*, waar uit in 319 jaren achttien keizers gesproten zyn. Hy was een loffelyk prins.
977.	21.	II. *Tai-çum*, zyn broeder, beminde de geleerdheit, en verzamelde eene bibliotheek van tachtig duizend rollen.
998.	25.	III. *Chin-çum*, zone van Tai-çum, begunstigde de geleerden, maar zyne wreedheit dede hem overhellen tot de secte, by hen *Tao* genaamt.
1023.	41.	IV. *Gin-çum* was afkeerig van den oorlog, en maakte vrede met de barbaren, op nadeelige voorwaarden van hem en zyn ryk.
1064.	5.	V. *Ym-çum*, zyn broeders zoon, was zyn opvolger. Onder hem leefde de vermaarde historieschryver *Su-ma-quam*, wiens Jaarboeken beginnen met *Hoam-ti*, die by vele Chinezen als de stichter van hunne Monarchie aangemerkt wordt.
1068.	18.	VI. *Xin-çum* beminde de geleerden by uitnemendheit.
1086.	15.	VII. *Che-çum* was een eigenzinnig en gestreng prins.
1101.	25.	VIII. *Hoei-çum*, een ander zoon van Xin-çum, stierf als een gevangen onder de Tartaren, werwaarts de koning der Tartaren hem gelokt hadt, onder schyn van de bepaling der grenzen van hun gebiedt.
1126.	1.	IX. *Kin-çum*, zyn zoon en opvolger, wierdt door den zelven keizer der Tartaren naar Tartaryë vervoert, nadat hy Peking hadt ingenomen.
1127.	36.	X. *Cao-çum*, een ander zoon van Hoei-çum, nam zyn verblyf te Nanking. Hy was een machtig prins, beminde de geleerdheit, en was den Bonzen al te zeer toegedaan.
1163.	27.	XI. *Hiao-çum*, een aangenomen zoon van Cao-çum, leefde doorgaans in vrede, nademaal de keizer der Tartaren een wys en Godvruchtig prins was, en hem niet beoorloogde.

Jaren

Jaren der regeering na Christ.	Jaren der regeering.	
1190.	5.	XII. *Quam-çum* stierf aan eene beroerte.
1195.	30.	XIII. *Nym-çum* was een zedig, zachtmoedig en vreedzaam prins, stervende zonder kinderen na te laten.
1225.	40.	XIV. *Li-çum*, afkomstig van Tai-çu, was de opvolger van Nym-çum, maar gaf zich al te veel over aan de geleerdheit in een tydt van oorlog.
1265.	10.	XV. *Tu-çum*, broeders zoon van *Li-çum*, verwaarloosde de regeering, en leefde in weelde.
1275.	2.	XVI. *Cum-çum*, zoon van *Tu-çum*, wierdt van den keizer der Tartaren gevangen genomen, en stierf in dien staat.
1277.	2.	XVII. *Tuon-çum*, zyn broeder, nam de vlucht naar de provincie Quangtum, en stierf aldaar.
1279.	1.	XVIII. *Ti-pim*, zyn ander broeder, sneuvelde in een zeetreffen tegen den keizer der Tartaren.

De *twintigste familie*, bygenaamt Yven.

1280.	15.	I. *Xi-çu*, keizer van het Westersche Tartarië, maakte zich meester van China, en begon de twintigste familie, bygenaamt *Yven*, waar van in 89 jaren negen keizers geregeert hebben.
1295.	13.	II. *Chim-çum*, zyn broeders zoon, gewan de genegenheit des volks door zyne zachtmoedigheit en vriendelykheit.
1308.	4.	III. *Vu-çum*, broeders zoon van Chimçum, was een braaf prins.
1312.	9.	IV. *Gin-çum*, broeder van Vu-çum, regeerde in vrede, en was bemind van zyne onderdanen.
1321.	3.	V. *Ym-çum* tradt in de loffelyke voetstappen van zyn vader.
1324.	5.	VI. *Tai-tim*, zyn aangenomen zoon, was een vreedzaam prins.
1329.	1.	VII. *Mim-çum*, zyn zoon, regeerde maar zes maanden.
1330.	3.	VIII. *Ven-çum*, broeder van Mim-çum, was den Bonzen al te toegedaan.
1333.	36.	IX. *Xun-ti*, zoon van Mim-çum, was een traag en wellustig prins.

De *een en twintigste familie*, bygenaamt Mim.

1369.	30.	I. *Tai-çu*, anders *Hum-vu*, of *Chu*, was de stichter der een en twintigste keizerlyke familie, bygenaamt *Mim*, waar uit in 276 jaren zestien keizers gesproten zyn.
1399.	5.	II. *Kien-ven-ti*, zyn broeders zoon, was zeer zachtmoedig en bemind van zyne onderdanen; maar *Yum-lo*, zoon van *Tai-çu*, zich belgende, dat hy voorbygegaan was, dede hem den oorlog aan, en verbrandde hem in zyn paleis.
1404.	22.	III. *Chim-çu*, voorhenen genaamt *Yum-lo*, was een kloekmoedig en verstandig prins.
	*	IV. *Gin-çum*, zyn zoon, beminde de sterrekunde. Hy regeerde maar weinig maanden.
1426.	10.	V. *Siven-çum*, zone van Gin-çum, sloeg de Tartaren, die een inval in China deden.
1436.	14.	VI. *Ym-çum* wierdt krygsgevangen gemaakt, en naar Tartarië gevoert.
1450.	7.	VII. *Kim-ti*, zyn broeder, regeerde gedurende de gevangenisse van Yin-çum.
1457.	8.	* *Ym-çum*, bygenaamt *Tien-xun*, wierdt na zyne verlossinge uit de gevangenis wederom op den troon geplaatst, en regeerde nog 8 jaren.
1465.	25.	VIII. *Hien-çum*, zoon van Ym-çum, behaalde een grote over-winning op de Tartaren.
1488.	18.	IX. *Hiao-çum* gaf zich over aan de bygelovigheit der Bonzen en aan de scheikunst.
1506.	16.	X. *Vu-çum* was een haastig en wreed prins.
1522.	45.	XI. *Xi-çum* sloeg de Tartaren en Japonezen.
1567.	6.	XII. *Mo-çum* wilde geenderlei vertogen van zyne onderdanen verdragen.
1573.	48.	XIII. *Xin-çum*, anders *Van-lie* genaamt, was zeer schrander. Hy dreef de Tartaren te rug.
1620.	Een maandt.	XIV. *Quam-çum* regeerde maar een maandt.
1621.	7.	XV. *Hi-çum*, anders *Tien-ki*, zyn zoon, vervolgde den oorlog tegen de Tartaren.
1628.	17.	XVI. *Hoai-çum*, anders *Cum-chim*, tweede zoon van *Quam-çum*, zag zyn ryk verdeelt door de burgerlyke oorlogen, en den inval der Tartaren. Hy verhieng zich in een tuin van zyn paleis, werwaarts hy gevlucht was.

De *twee en twintigste familie*, bygenaamt Cim.

1645.	17.	I. *Xun-chi*, zoon van *Cum-te*, koning der Tartaren, die China verovert hadt, was de stichter der twee en twintigste keizerlyke familie, bygenaamt *Cim*.
1662.	2.	*Cam-hi*, of *Yun-chi*, een zeer rechtvaardig en voortreffelyk prins, leefde nog in 't jaar 1683.

Deze bovenstaande lyst is getrokken uit vader Coup'et, Jesuit, in des zelfs *Confucius Sinarum Philosophus*.

De reize naar China ter zee is zeer lang en gevaarlyk, gelyk boven reets gezegt is; het welk den Muskoviter Nikiposa gelegenheit gaf, van Muskovië naar Peking te lande te reizen. Uit wiens dagverhaal het navolgende getrokken is. Van Moskovië kan men reizen naar Wologda, en van daar naar Permavelik, gelegen in Permia; voorts naar Solkaniskot, in Siberië; verder van Solkamskot naar Wischiturgium, welk kasteel men doorreizen moet, om het gebergte te vermyden, die nevens vele steenrotsen anders den doortocht beletten. Van daar reist men naar Toboul, de hoofdstadt van Siberië. Verder gaat men over de rivier Oby, en komt na drie weken in de stadt Surgut, alwaar een woiwode van wegens Ruslandt is. Dit landt wordt door afgodendienaars bewoont, *Ostiaski* genaamt. Voortgaande komt men te Klarem, alwaar een woiwode zyne residentie heeft. Deze geheele landstreek is vol bosschen, en de inwoonderen worden ook *Ostiaski* genaamt. Te Klarem verlaat men de rivier Oby, en begeeft zich op de rivier Kieta, en dus komt men in vyf weken te Makouskichorada, alwaar men het vaartuig verlaat. De inwooneren alhier zyn nog Ostiaski en afgodendienaars. Van daar komt men te Jenisca, gelegen aan de rivier van den zelven name. Hier heeft ook een woiwode zynen setel. De omleggende volkeren, Tongusi genaamt, zyn ook afgodendienaars. Drie weken daar na komt men op de rivier Tongusi, die de vaartuigen in drie weken naar Ilimsko brengt, alwaar een woiwode is. Het omleggende volk bestaat uit Tongiusi en Ostiaski. Van daar reist men over de rivier Ilima tot dat men komt tot de rivier Len. De inwoners van 't landt worden Jacuti genaamt, en zyn afgodendienaars. De rivier Len verlatende komt men op een riviere, naast welke de stadt Jugustanke gelegen is, hebbende een woiwode. Van hier gaat men naar de stadt Bratska, mede de setel van een woiwode. De omleggende volkeren worden Bratik genaamt, en zyn den Kalmukken gelyk. Van Bratska reist men verder naar Irkutsk, over de rivier Angara, in veertien dagreizen. Verder vaart men over die zelve rivier tot het meir Baikala, van waar men over de rivier Selega in drie weken te Selenginsk komt. Hier is een onder-woiwode, die van Jenisca derwaarts gezonden wordt. Hier zyn de grenzen van Muskovië en Mongoul, alwaar het volk, zynde afgodisch, een Chan heeft. Van de stadt Selenginsk reist men door een bosch naar Jaravana; van daar naar Talembi en Naroninski, alwaar een woiwode van Ruslandt is. Van Naroninski reist men in zeven dagen over de rivieren Schilka en Amor naar de stadt Albasin, alwaar de lucht begint warmer te worden. Albasin is de laatste stadt van Ruslandt, van waar men dwars over de rivier Amor in 't landt Bogdoisk komt. Hier van daan reist men door Mongoul in den tydt van een maandt naar Peking, de hoofdstadt van China. De eerste stadt, die men ontmoet, als men over de muren komt, is Taibierim. Deze reize heeft men zedert veel gemakkelyker en korter gevonden dan die ter zee. *Trigautius Descript. regni Chinæ. Kircherus China. Leibnizii novissima Sinica. Morale pratiquée des Jesuites. Historia cultus Sinensium.*

CHINALADANUS, of CHYNILADANUS, de zevende of laatste koning van Assyrië, en naar den *Canon* van Ptolomæus, of de tydrekeninge van Nabonassar de dertiende Babylonische koning, alzo hy te gelyk koning van Assyrië en Babylon was, welke twee ryken Assarhadon weder hadde vereenigt, en tot navolger daar in gehad *Saosdoucheus*, op wien deze Chinaladanus als koning van Babylon en Ninive volgde. Zynde de zelve, die *Saracus* en ook *Sardanapalus* genoemt wierdt, en te Ninive voornamentlyk zyn hof hieldt. Het geen Diodorus Siculus uit Ctesias verhaalt van den eersten Sardanapalus, dien verwyfden vorst, die door Arbaces en Belezus wierdt overwonnen, hoe hy zich in zyn paleis liet verbranden, en hoe Ninive met hem te gronde ging, moet naar alle waarschynlykheit tot dezen Chinaladanus gebragt worden, aangezien Ninive met den eersten Sardanapalus, dien Arbaces van den troon stiet, niet is verdelgt, maar tot op den tydt van dezen Chinaladanus in vollen bloei gebleven. Maar onder dezen laatsten Assyrischen koning Chinaladanus, ook Sardanapalus en Saracus genoemt, is de stadt Ninive, alwaar hy zyn hof hieldt, door den Babylonischen stadhouder Nabopollasar, ook Nabouchodonosor genoemt, by Ptolomæus de veertiende Babylonische koning, als ook door Cyaxares den I. zoon van Phraortes, achtsten koning der Meden, belegert en ingenomen, wanneer deze Chinaladanus zich met zyn paleis liet verbranden; en aldus nam de Assyrische Monarchie, met den ondergang van 't prachtig en dertel Ninive, hier met de doodt van dezen Chinaladanus een einde.

CHINCA, een groot en vermakelyk dal, gelegen onder Lima, in Peru. Dit dal is daarom vermaard, om dat Pizarro, de

de eerste ontdekker van dit landt, den koning van Spanje verzocht, hy wilde dit dal tot grenzen van zyn gebiedt in 't Zuiden maken, gelykerwyze de rivier San-Jago in 't Noorden was. Dit dal draagt voortreffelyke tarwe, en de Spaansche wynstokken willen 'er wel wasschen. Voor dezen hadt het zyn eigen koning, die zo machtig was, dat hy den Yncas het hoofdt kon bieden, die echter eindelyk de Chincas zich onderworpen hebben. Hun voornaamste afgodt was *Chinca Camac*, dat is, *schepper en beschermer der Chincas. Ynca Garcill. de la Vega Hist. de Peru P. II. l. 6. c.* 17. 18. 19. *De Laet Hist. novi orbis.*

CHINCHILUNG, of IQUON, een vermaard zeerover der Chinezen, diende eerst den Portugezen te Macao, naderhandt den Hollanderen op het eilandt Formosa, doch wierdt daarna een zeerover, en hebbende vele schatten vergadert, handelde hy met de Oostersche eilanden in allerlei Indiaansche waaren, tot dat hy eindelyk zo machtig wierdt, dat hy naar den troon van het keizerryk van China stondt. Hy reisde heen en weêr, en beschermde de Chinezen, en vertoefde maar, tot dat Xunchi, die in 't jaar 1644 het grootste gedeelte daar van verovert hadt, het gansche Taminische geslacht hadt uitgeroeit. Maar de Tartaren vreesden zyne grote macht, maakten hem tot koning van het Zuidelyke gewest, en gaven hem den naam van *Pignan*, dat is, vredemaker van het Zuiden. Wanneer ze echter naderhandt onder zyn beleidt de provincie Fokien verovert hadden, namen ze hem in de stadt Peking gevangen. *Martinii Hist. belli Tart. in China.*

CHINCHIN, een zeker landschap in Tartarië, in het welk een berg is, daar salamander-groeven in zyn, waar uit men fyn lynwaat maakt, dat in 't vuur geworpen zynde niet verbrandt. Uit het zelve mineraal worden rechte draden gemaakt, die aan de zonne gedroogt en gezuivert zynde zich als vlas laten bewerken. Het voornoemde lynwaat wordt in 't vuur gebleekt, want daar door wordt alle onzuiverheit verteert, zonder dat het lynwaat zelf beschadigt wordt. Dit is ook de reden, waarom het den naam van *Salamander* draagt, om dat namentlyk dat dier ook gezegt wordt in 't vuur te leven.

CHINCON, een oud vlek, met den name van een graafschap, gelegen in oud-Castilië, in 't koninkryk van Spanje, tusschen de rivier Tajuna en Tago, vyf mylen van Alcala de Henares in 't Zuiden.

CHINDAS-WINTHUS, of CINDASVINDUS, was de XXIX koning der West-Gothen in Spanje, en in 't jaar 642 de opvolger van koning Tulga. Hy was zeer dapper, en nam zynen zoon Reces-Winthus tot deelgenoot der regeering aan; en wanneer hy in 't jaar 649, of 651, den geest gaf, volgde hem zyn zoon alleen in de regeering op. *Marmol Historia de los Reyes Godos.*

CHINES, zekere afgoden der Chinezen, zyn als pyramiden zeer kunstig gemaakt, hebbende van binnen, naar 't verhaal van zommigen, een soort van witte mieren, die in hunne holen verborgen zyn. De Heidenen vrezen deze Chines dermaten, dat, wanneer ze een slave kopen, ze hem tot zulke afgoden leiden, en hebbende ryst nevens eenige andere dingen geoffert, bidden ze de zelve, dat de slaaf, ingeval hy komt weg te lopen, door tygers en leeuwen mag verscheurt worden. Hier door worden de slaven dus bevreest, dat ze nooit weg lopen, hoe wreed ze ook mogen gehandelt worden. Men vindt diergelyk een pyramide te Fochieu, in 't landt van Fokien, staande buiten de stads muren, en zynde hoog en achtkantig. De voornoemde muren zyn met het fynste porcelein ingelegt, en met vele andere cieraden opgeschikt. Men ziet aan de zelve verscheide marmere pylaren, met gegraveert en verheven werk, en yzere vergulde traliën. Rondom ieder tralie, voornamentlyk de hoogste, hangen in de lucht verscheide kleine klokjes, die door den windt bewogen zynde eene aangename harmonie maken. Boven op de spits is een kopere vergulde afgodt, die voor den beschermgodt van het gansche gebouw gehouden wordt. *Kircherus China.*

CHINEY, een stedeke in Condros, aan het kleine riviertje Boch, Oostwaarts tusschen Namen en Dinant gelegen, behoort tot het sticht van Luik.

CHING, de elfde keizer van China, de tweede uit den huize van *Cin*. Hy maakte zich door verscheide overwinningen vermaard; want hy onderwierp zich alle in 't Zuiden van 't koninkryk China gelegene landschappen. Hy liet ook den groten muur bouwen, die in 't Noorden van China gelegen den inval der Tartaren zou beletten. Hy was ook de eerste van deze natie, die eene vloot uitrustte, en daar door een groot gedeelte van China onder zyne gehoorzaamheit bragt. Hier door wierdt zyn naam zo vermaard in Asië, dat men meent, dat het landt van China naar zynen name genoemt is. Doch nademaal hy vele wreedheden pleegde, en alle geleerdheit haatte, willende, dat alle boeken in zyn ryk verbrand zouden worden, vervloeken hem zyne onderdanen nog op den huidigen dag, niettegenstaande zy hem voor den stichter hunner monarchie houden. *Pezron antiq. des tems*

CHING was insgelyks een keizer van China, namentlyk de tweede uit den huize *Cheu*. Hy was, nog zeer jong zynde, de opvolger van zyn vader, en wierdt van een zeer bekwaam staatsdienaar groot gemaakt. Hy was het, die den ambassadeur van Cochinchina een kostelyk werktuig vereerde, dat zich van zelfs Zuidwaarts beweegde, en zo wel te lande als te water voor de reizenden dienstig was. Zy noemden dit maaksel in hunne taal *Chinan*, zo als ze thans een zeekompas noemen. Hier uit besluiten zommigen, volgens de aanmerking van P. Martinus, dat diergelyke kompassen toen ter tydt nog niet in gebruik geweest zyn; en dat de andere natien de zelve van de Chinezen ontfangen hebben. *Pezron antiq. des tems.*

CHINGAN, eene der grote steden van China, in order de tiende in de provincie Quangsi. Men verzekert, dat ze thans tot het gebiedt des konings van Tunquin behoort.

CHINGTUNG, eene grote stadt in China, gelegen in 't gebergte der provincie Junnan, in welke zy de zevende in order is.

CHINGYANUM, eene stadt in China, gelegen in 't Noorder gedeelte van Huquan, is de vyftiende onder de grote steden van dit gewest, hebbende nog zes minder onder zich.

CHINHOA, of KINHOA, eene stadt in China, zynde de vyfde in order onder de grote steden van 't landschap Chekiaug, behelzende nog zeven minder steden onder zich.

CHINIVEN, eene stadt in China, gelegen in 't landschap Queichen, is de hoofdstadt van een gebergte, van gelyken name, en heeft het gebiedt over vyf steden en vestingen. In dit landt wasschen de schoonste bloemen van gansch China, behalven eene grote menigte van granaat-en oranjebomen. In de provincie Junnan is ook eene stadt van dien name, naby het fort Loko, in een landt, dat vele zilvermynen heeft. *Martin. China.*

CHINKIANG, de hoofdstadt van een landstreek, ook *Chinkiang* genaamt, gelegen in Junnan, een provincie van China, heeft het gebiedt over vier minder steden. Hier omtrent is een grote steen, waar in de koning van Mung, wanneer hy op zekeren tydt aan zekere ambassadeurs van andere koningen gehoor gaf, en deze hem de begeerde voldoening weigerden te geven, een houw van drie ellen diep sloeg, zeggende, dat zy afgezanten weder tot hunne heeren en meesters konden keren, en berichten, van hoedanig metaal zyn zwaardt gemaakt was. Dit wordt gezegt omtrent 210 jaren voor de geboorte van Christus geschied te zyn. Men vindt hier omtrent ook een soort van visschen, die de geneesheeren tegen alle ziektens gebruiken. *Martinii China.*

CHINKIANG, mede eene grote stadt in China, in de provincie van Nanking gelegen, en de hoofdstadt van twee andere steden. Hier is altydt eene grote menigte van schepen, en een sterke handel. Rondom de stadt zyn vele heuvelen, waar op fraaie afgoden tempelen gebouwt zyn. De geneesheeren van Chinkiang worden voor de beste in China gehouden. *Martinii China.*

CHINON, een kleine stadt met een kasteel in Touraine, een landschap in Vrankryk, aan de rivier Vienne, werwaarts Karel de VII in 't jaar 1429 zyne toevlucht nam, wanneer Johanna d'Arc, anders de maagdt van Orleans genaamt, tot hem kwam. Alhier is *François Rabelais*, vermaard wegens zyne snakeryen, geboren. Zommigen menen, dat het der ouden *Vicus Cisomagensis* is. *Greg. Turon. l.* X. *c.* 31. *Du Chesne Ant. de vill.*

CHINSKY. Zie KINSKI.

CHINTILLE, (FLAVIUS) of *Chindilane*, *Suintille*, of *Chinthile*, een koning der West-Gothen in Spanje, volgde zynen broeder in 't jaar 636 in de regeering op. Hy liet het vyfde Concilie te Toledo in 't voornoemde jaar naar de Spaansche rekening houden, en stierf in 't jaar 640. *Marian. l.* VI. *Surita.*

CHINTING, eene grote hoofdstadt in de Chineesche provincie Peking, heeft 31 andere steden onder haar gebiedt. Aldaar is een prachtige tempel, Lunghang genaamt, waar in een afgodt van 62 ellen gevonden wordt. Naby de stadt is het vermaarde gebergte, *Cangnien* genaamt, dat gezegt wordt zich boven de wolken te verheffen, hebbende op zynen top een gezondbron. *Martinii China.*

CHINTU, eene grote hoofdstadt in een landstreke van een gelyken name in de provincie Suchuen in China gelegen. Hier vindt men een zeldzaam soort van een vogel, genaamt Tunghoafung, hebbende een rode bek, en bonte vederen. Men zegt, dat hy uit een schone bloeme, Tunghoa genaamt, geteelt wordt, en leeft zo lange als die vogel duurt. Het is ook daar omtrent, dat een bron by Nuikiang gevonden wordt, wiens water, gelyk der zee, hoewel het verre daar van gelegen is, zyne ebbe en vloedt heeft. Naby de stadt Quon is de berg *Cinching*, op welken, naar het bericht der Chinezen, de zo genaamde *Xinsiens*, die ze voor onsterffelyke menschen houden, vergaderen. Ook is daar een zeker meir, dat noch door droogte kleiner, noch door regen groter wordt. *Martin. Descript. China.*

CHINY, in 't Latyn *Chiniacum*, een aanzienlyk graafschap, gelegen in 't hertogdom Luxemburg, grenzende aan Champagne, Lotharingen en 't landt van Luik. De voornaamste steden daar in zyn: Chiny, gelegen aan de rivier Semoy, Montmedy, Damvillers, Marville, Jamets, Astrenay, Yvois, la Ferrette, en Virton. Dit graafschap heeft grote privilegien, en wordt het keizerlyk graafschap genaamt. In 't jaar 1681, den 31 July, wierdt het den koning van Vrankryk ingeruimt; maar in 't jaar 1697 is het uit krachte van het vyfde vredensartykel van Ryswyk aan Spanje weder ter handt gestelt. In de vrede van Utrecht, gesloten in den jare 1713, wierdt het ten gevalle van 't huis van Oostenryk aan de Staten generaal der Vereenigde Nederlanden gegeven.

CHIO. Zie CHIOS.

CHIOGGIA, CHIOZZA, in 't Latyn, *Claudia fossa*, of *Claudiopolis*, eene stadt en podestaria op het eilandt Chiozza, gelegen in Lago di Venetia, heeft een haven, met een bisdom, staande onder 't gebiedt der Venetianen. Deze stadt is, gelyk als Venetië, op palen gebouwt, en dryft een groten handel met het zout, dat aldaar gemaakt wordt. In 't jaar 1379 namen de Genuezen, door de hulpe van Padua, deze plaats weg: doch de Venetianen veroverden ze weder onder de aanvoering van hunnen doge, Andreas Contarini, makende meer dan 4000 Genuezen, 2600 van Padua, tot krygsgevangenen. Dus eindigde deze oorlog van Chiozza. In 't jaar 1603 hieldt Laurentius Prezati alhier een Synode, waar van de besluiten nog voorhan-

handen zyn. *Volaterranus l.* IV. *Sabellicus l.* III. *Alberti.*

CHIOMARA was de gemalin van koning Ortiagontes, en wierdt gevangen, wanneer de Romeinen, onder het beleidt van Manlius, in 't jaar der wereldt 3795, na den opbouw van Rome 565, voor Christus 189 de Galaten geslagen hadden. Zy wierdt aan den hoofdman in bewaring gegeven, en tegen hare wille van hem geschonden. Doch deze, om haar te bevredigen, beloofde, dat hy ze voor een Atheensch talent wilde op vrye voeten stellen. Wanneer nu 's nachts daar aan twee van Chiomara bestelde personen met het losgeldt, en de hoofdman nevens haar ter bestemder plaatse kwamen, en hy het hem overgeleverde goudt op de weegschale leide, liet hem Chiomara door hare byhebbende mannen doorsteken. Dit gedaan zynde wikkelde ze het afgehouwen hoofdt in haar kleedt, en tot haren man wederkerende wierp ze het voor des zelfs voeten, verhalende wat 'er geschied was. *Plutarch. in vit. mulier. Liv. l.* XXXVIII. *c.* 24.

CHIONE, de dochter van Dedalion, wordt van de poëten gezegt by Apollo een zoon, met name *Philamon*, die zeer ervaren was in het spelen op de cyther, en by Mercurius een anderen zoon, met name *Autolycus*, die zich op het gaauwdieven verstondt, gebaart te hebben. Hierom wordt Chione gezegt zich zelve boven Diana verheven, en der zelver schoonheit gelastert te hebben. Deze, zulks niet kunnende dulden, doorschoot Chione met een pyl. *Ovid. Metam. l.* II. *Pomey Panth. Myth.*

CHIONIDES, geboortig van Athene, leefde in 't jaar na den opbouw van Rome 256, zynde de LXX Olympiade, acht jaren voor den veldslag by Marathon. Men noemt hem gemeenlyk den eersten dichter der oude blyspelen. *Suidas. Voss. de poët. Græc. Meurs. Bibl. Att.*

CHIOS, CHIO, *Scio*, *Scios*, of *Scyros*, by de Turken genoemt *Salzizadaci*, of *Sachezada*, het welk zo veel betekent als *mastix-eilandt*, wegens den overvloedt van de gom mastix, welke op dit eilandt valt, een der voornaamste eilanden van den Archipel. Het zelve hadt van ouds den naam van *Pytiusa*, *Ethalia* en *Makris*. Het wierdt *Chio* (volgens Methrodorus en Cleobulus, by Plinius) genoemt, naar de nymphe *Chione*, dochter van den Oceaan, of naar den overvloedt van sneeuw, welke in 't Grieksch χιών, *Chion*, heet, en op de hoogste bergen het gansche jaar door blyft leggen; of het wierdt aldus naar zekere slang of draak genoemt, die onder den berg Pelineus, de hoogste van het eilandt, in oude tyden verborgen lag, tot groote vervaarnis der inwoners; want *Chia* of *Chivia* betekent in het Syrisch een slang. Het is een van de edelste en lustigste eilanden van den Archipel, en was wel eer het beroemdste eilandt der Ionen, gelyk het nu nog zeer vermaard is. Het legt tusschen de eilanden Samos en Lesbos, nu Metelino, en allermeest tegen over de oude stadt Erythrea, van het vaste landt, nevens of tegen over Ionië, een landschap van klein-Asië, met eene enge zeestraat of doorvaart tusschen beide, en tusschen de steden Smyrna en Ephezen. Strabo brengt de schipvaart van Chios tot Lesbos, met een Zuide windt, byna op vier honderd stadiën. Het heeft in den omtrek honderd en acht en twintig Italiaansche mylen. Strabo brengt de omvaart op negen honderd stadiën. Plinius begroot den omtrek op honderd en vyfen twintig duizend schreden, hoewel Isidorus, by Plinius, dien met negen duizend schreden vergroot. Anderen brengen den omtrek op honderd vyf en twintig Engelsche, of op dertig Fransche mylen. Het legt hoog uit zee, en strekt in de lengte van het Noorden naar het Zuiden. Het is in twee deelen verdeelt; het eerste deel heet volgens 't Grieksch *Apanomerea*, het welk *opper-* of *bovendeel* betekent, en legt tusschen het Noorden en Westen, en het andere deel is *Katomerea* genoemt, dat is, *benedendeel*, en legt tegen over het eerste.

Chios hadt van ouds eene stadt, met een kasteel, *Delphinium* genoemt, en eene goede haven en reê voor 80 schepen. *Phane*, of *Fane*, wordt by Strabo een diepe haven van Chios, maar by Ptolomæus en Stephanus een uithoek of kaap geheten; hoewel Livius *Phane* op de eene plaats een haven, op de andere een uithoek van die van Chios noemt. Nog heden wordt deze uithoek *Phanale*, of *Panale*, en by anderen *Capo Mastico* genoemt. Phane, of Fane, is zo veel gezegt als *verschynen*, dewyl aldaar het eilandt Delos aan Latona zou verschenen zyn. Chios was, nevens Samos, een van de twaalf Iönische steden, die op een eilandt lagen, en hadt nevens de andere steden, op gemeene kosten, in Egypten een groten en beroemden tempel, in den tydt van den koning Amasis gesticht. Op dit eilandt is nu niet meer dan eene stadt, ook CHIO, als het eilandt, genoemt, aan eene veilige haven, of inham, en aan de Oostzyde van het eilandt gelegen. De hoofdstadt van het zelve was eerst op den top van een berg gesticht, maar is namaals aan den oever der zee, tot meerder gemak der inwoners, verplaatst. Aan den voet van dezen berg staat een klooster, *Koronata* genoemt. Aan de Noordzyde der stadt staat een kasteel, hebbende omtrent 1500 schreden in de rondte, en zynde langs de haven gebouwt. Het zelve heeft echter gene andere sterkten dan een muur, met vier kleine torens bezet, en is met een wal, gang en gracht half vol water, omringt. Het is fraai en sterk genoeg gebouwt, ten aanzien van Turkyë. Aan de Zuidzyde van de haven legt een bolwerk, gestoffeert met eenige stukken geschut, tot beveiliging der schepen. De huizen zyn 'er fraai naar de Italiaansche wyze gebouwt, gelyk die ook door de Genuezen, die wel eer dit eilandt bezeten hebben, gemaakt zyn. De plaats, waar in de Christenen hun verblyf hebben, legt beneden het kasteel. Ze is veel groter dan het kasteel, maar ze heeft zulke fraaie huizen en straten niet, dewyl het slechts tot eene voorstadt diende, zo lang de Christenen meester van het kasteel waren, dat zy voor de stadt hielden. Langs de zeekant staan vele aangename lusthuizen, die geenzins naar de Turksche gebouwen gelyken.

De haven der stadt is twintig, achtien, zestien en vyftien vademen diep, en heeft een weken en modderigen grondt. By grote koelte is het daar geen goed leggen voor de schepen, en byzonder by Noorder winden; want dan kunnen de ankers niet wel houden. Regt voor de stadt staat een vuurtoren in het water. De stadt Chio begrypt omtrent dertig duizend zielen, te weten vyftien duizend Grieken, achtien duizend Latynen, zo Genuezen, als Italianen, en zes duizend Turken, met eenige weinige Joden. Omtrent vier mylen van de stadt, digt aan de zeekust, is een steenrots, in welken verscheide zitplaatsen uitgehouwen zyn, rondom een verheven stoel, zynde ook in steen uitgehouwen. Deze plaats noemen de inwoners *de school van Homerus*; want zy geloven, dat deze dichter alhier zyne leerlingen heeft onderwezen. Omtrent drie mylen van de gemelde hoofdstadt wasschen op een berg zeer vele mastixbomen, die geheel klein van aardt, en wier bladeren byna de myrthen gelyk zyn. Deze bomen hebben zo lange takken, dat ze tot op den grondt hangen. Doch zo haast als zy aan de aarde raken, verheffen zy zich allengskens weder in de hoogte. Men is gewoon de stronken dezer bomen in May en Juny van elkander te splyten, wanneer een soort van gom daar uit druppelt, het welk by ons *Mastix*, en by de Turken *Sakes* genoemt wordt. De grote Sultan zendt alle jaren eenige van zyne Bostangi of hoveniers hier henen, die alle mastix voor het Seraglio verzamelen. Als 'er meer is dan gewoonlyk, verkopen zy een gedeelte daar van. Alle vrouwspersonen van het Seraglio kaauwen gestadig diergelyken mastix, om hare tanden daar mede wit, en haren adem welriekend te maken. Eertyds is dit landt eerst den Atheniënzen, daar op den Macedoniërs, voorts den Romeinen, en eindelyk den keizeren van Constantinopel onderworpen geweest, tot dat in den jare 1346 het gansche eilandt van de Genuezen wierdt verovert, die het als eene republyk hielden, en aan de Turken zekere schatting daar van betaalden. Maar in den jare 1566 wierdt hen dit eilandt uit last van Solyman van den Bassa Piali afgenomen, onder voorwendsel, dat zy de gemelde schatting niet betaalt, en die van Maltha hadden kennisse gegeven, dat de Turken voorhadden het eilandt te belegeren. In den jare 1694 den 15 September is wel het zelve den Turken van de Venetianen onder het kommando van Antonius Zeni afgenomen, maar kort daar na wederom verloren gegaan.

In de hoofdstadt Chio is een Grieksch aartsbisschop, als mede een Roomsch-Katholyke bisschop, maar die de Grieksche kerk-gebruiken moet opvolgen. Beide gezindheden hebben 'er verscheide, en daar onder eenige zeer fraaie kerken en kloosters. De Turken hebben 'er hunne Mosqueën, en de Joden hunne Synagogen. In de stadt is ook een zeker plaats als een beiërt of gasthuis, waar in alle arme Christenen en reizigers huisvesting voor den tydt van drie dagen en nachten voor niet genieten. Naby de grachten der stadt zyn de grafsteden der Christenen, versiert met grote steenen en vanen; maar aan de grafsteden der genen, die in het jaar zestien honderd en een in een aanslag op het kasteel sneuvelden, heeft men een zwart merkteken gestelt, naardien die als grafsteden der heiligen onder de Christenen gehouden worden. *Dappers Archipel. Tavernier Pers. Reiz. Ortelii Geogr. Bellon Observ. l.* II. *c.* 8. *Spondan. ad ann.* 1346. 1566.

CHIOUTAYA, of KIOTAHIA, eene stadt van het eigentlyk genaamde Natolië, gelegen in Asië, by de rivier Sangari, omtrent vyf mylen van de stadt Burs. Het is eene aanzienlyke stadt, en heeft een aartsbisschoppelyken setel. Van haar draagt het omleggende landt den naam, zich uitstrekkende aan beide zyden van de rivier Sangari, tusschen Chiangare, Becsangil en Bolli. Eertyds wierdt het *Bogdomantis* genaamt. *Baudrand.*

CHIPICHE, eene oude stadt van Albanië, wordt van Sanson in Zuiria, in 't Noord-Westen van Stranu, maar van Visscher in Circassië, bewesten Astrakan 80 mylen geplaatst. Zy geeft den naam aan een kleine landstreek tusschen het gebergte van den Caucasus.

CHIPIONHA, een vlek in Andalusië, gelegen op een klein halfeilandt, lopende naar de golf van Cadix, aan den mondt van de Guadalquivir, twee mylen boven S. Lucar de Barrameda. *Baudrand.*

CHIPPENHAM, of CHIPNAM, een vlek in 't Engelsche landschap Wiltshire, aan de rivier Avon, tusschen Castlecombe en Caline. Oudtyds was 't eene der voornaamste steden van 't koninkryk der West-Saxen. Maar thans is de stadt in een veel slechter staat, dryft echter nog een goeden koophandel, en zendt twee leden in 't Lagerhuis. *Cambden's Britan. Beeverell Delic. de l'Angl. p.* 616. *Miege Etat nouv. de la grande Bretagne p.* 155.

CHIPPING-NORTON, een stedeke in Oxfordshire, tusschen Charlbury en de grenzen van Warwickshire gelegen.

CHIPPING-SODNURY, eene marktstadt in Glocestershire, op de grenzen van Wiltshire. In 't jaar 1681 ontfing ze het privilegie van een Majoor en Aldermannen, nevens het recht van *Habeas Corpus*. Doch dit wierdt in 't jaar 1688 door eene proclamatie van koning Jacobus den II wederom afgeschaft. *Addit. in Cambd. Brit.*

CHIPROVAZ, een vlek, gelegen in Bulgarië, zynde een gewest van Europisch Turkyë, tusschen het gebergte van Predel, aan een riviertje, dat zich met de rivier Ogost vereenigt, tusschen de steden Nissa en Sophia. De bisschop van deze laatste plaats heeft doorgaans aldaar zynen setel. *Baudrand.*

CHIRCO, (JACOBUS DE) van Palermo, gelyk als blykt uit zyn testament, gedagtekent den 4 December in 't jaar 1484, was een voornaam Rechtsgeleerde. Hy heeft meermalen als rechter gezeten in 't grote konings hof, en was Raadsheer van den koning. Te Palermo bouwde hy zeer aanzienlyke huizen, waar aan veel kunst was besteed, zynde met torens versiert. Hy heeft geschreven in het Latyn: *Apostilla super capit.* 139 & 140; *ad bullam Apostolicam Nicolai V. & reg. Pragmaticam Alphonsi de Cen bus annotationes*, enz. *Bibliotheca Sicula.*

CHIRIDOTA was een kleedt met mouwen, hoedanige men in Dalmatië pleeg te dragen, waar van het ook *Vestis Dalmatica* genaamt wierdt. Naderhandt droegen de geestelyken diergelyke misklederen en choorrokken, met mouwen, die dus genaamt wierden. *Pitiscus. Casalius de veter. sacr. Christ. ritibus cap.* 35.

CHIRISSONDA, oudtyds *Cerasus* genaamt, ook *Emid*, of *Omichia*, is een oude stadt van Cappadocië, op de kust van den Pontus Euxinus, of de Zwarte zee. Mela getuigt, dat ze zo aanzienlyk als Trapezus of Trebizonde geweest is. Doch thans is 't een puinhoop, en heeft weinig inwoners. Hier van daan wierden de kerssen door Lucullus, nadat hy Cappadocië en Armenië verovert hadt, allereerst naar Rome gebragt, die derhalven van de plaats harer afkomste *Cerasus* genaamt worden. Hoewel Casaubonus meent, dat het waarschynlyker is, dat de plaats van den overvloedt der kerssen, dan dat de kerssen van de plaats genaamt zyn. *Mela lib.* II. *c.* 19. *Hieron. Epist. ad Marcellam. Athenaus. Casaub. ad Athen.*

CHIROMA, of KROMMA, een klein eilandt digt voor de haven van Raguza, en regt tegen over des zelfs kasteel gelegen. De Venetianen bezitten het eilandt, en hebben het nooit aan die van Raguza willen verkopen, dewyl zy de zelve daar door in toom kunnen houden: want als die dit eilandt hadden, zouden zy 'er ongetwyffeld eene vesting of kasteel op leggen, wanneer niemandt van dien kant hen eenige schade zou kunnen doen. Achter dit eilandt is een inham, alwaar men met schepen voor alle winden bevryd kan leggen.

CHIROMANTIE wordt genaamt de kunst van waarzeggery, waar door men uit de lineamenten van iemands handen hem eenig geluk of ongeluk wil voorzeggen. De Grieken noemen het in hunne tale χειρομαντεία, *Cheiromanteia*, zamengestelt van χεὶρ *Cheir* (een handt), en μαντεία, *Manteia* (voorzegging). Maar hoewel zy, die op deze kunst roemen, vele regelen zeggen te weten, waar naar zy hunne voorzegging opgeven, zo is 't echter zeker, dat het een loutere gissing is.

CHIRON, een Centaurus, was de zoon van Saturnus en Phillyre, en onthieldt zich in 't gebergte. Hy beminde de jagt, en wierdt door de kennisse der kruiden een der grootste geneesheeren van zynen tydt. Van hem heeft Esculapius die kunst geleert. Naderhandt wierdt hy de leermeester van Achilles. Men voegt 'er by, dat hy door Hercules gekwetst zynde, en begeerende te sterven, van Jupiter in den hemel opgenomen, en met den name van *Sagittarius*, of *Boogschutter*, onder de hemelstekenen geplaatst is. Anderen zeggen, dat Chiron een geneesheer van Thessalië geweest is. Van dit gevoelen is Plinius, die van vele anderen toegestemt wordt. *Plin. l.* VII. *c.* 26. *Eustath. Ovid. Metam. l.* VI. *Natalis Comes l.* IV. *c.* 12. *Suidas. Hygin.*

CHIRON, een geneesheer in Griekenlandt, schreef een boek van de genezing der paarden. *Veget. præfat. lib.* I. *Hierocles, Hippiatr. Joh. Meurs. Bibl. Gr.*

CHIRONOMIA, by de Grieken, en *Gesticulatio* by de Romeinen, wierdt genaamt, wanneer zekere personadien op de schouwburg kwamen, die geen woordt spraken, en echter door hunne gebaarden en bewegingen des ligchaams alles zeer duidelyk te kennen gaven: dus zag men, by voorbeeldt, zeer wel, of zy Hercules, Ajax, Bacchus, of eenige andere godheit wilden verbeelden. Zy wisten ook de gebaarden der levende personadien na te bootzen, die zy over den hekel halende de aanschouwers tot lagchen beweegden. *Bulengerus de Theatr. Pitiscus. Meursius in Orchestra.*

CHIRONOMONTES wierden by de Romeinen zekere voorsnyders genaamt, die onder het voorsnyden allerlei figuren maakten, en dansten, zonder echter in de kunst van voorsnyden te missen. *Lipsius Saturn. Pitiscus.*

CHIRUAN. Zie SERVAN.

CHIRURGIE, of *Heelkunde*, wordt genaamt het derde deel der geneeskunde, en bestaat in operatien, die door de handt geschieden, ter genezing van wonden, en andere ongemakken des ligchaams. De naam komt van 't Grieksche χειρουργός, dat is, een *handwerker*. Gelykerwyze nu de uitwerkingen der Chirurgie klaarblykelyker zyn als die der Medicyne, die zeer onzeker zyn, dus heeft men ook de Chirurgie veel eerder geoeffent. Æsculapius wordt ook gezegt een vermaard Chirurgyn geweest te zyn. Die zelve kunst wierdt oudtyds ook door de geneesheeren geoeffent. Arcabuto was de eerste Chirurgyn, dien de Romeinen in hunne Republyk aannamen; maar ziende, dat hy armen en beenen begon af te zetten, hadden zy 'er een afkeer van, en stenigden hem in het zo genaamde veldt van Mars, buiten de stadt Rome. Joh. Scultetus beschryft in een afzonderlyk boek alle de instrumenten of werktuigen, tot de Chirurgie behorende. Hoewel nu de Chirurgie een gedeelte der geneeskunde is, zyn echter de kenners en oeffenaars van de zelve nooit tot die akademische faculteit toegelaten. Tot de volmaaktheit der Chirurgie behoort wel voornamentlyk de kennis van de ontleedkunde, of Anatomie.

CHIRVAN, een gewest in 't koninkryk van Persië, op de Westersche kust van de Caspische zee, alwaar de steden Derbent, Bachu en Camaki gelegen zyn. Derbent beduidt in de Persiaansche tale een rechte poorte. Deze wordt by de Turken ook *Demir-capi*, dat is, yzere poorte, genaamt. Het is daaromtrent, daar by de ouden die vermaarde doortocht was, dien ze *Porta Caspia* noemden. *Tavernier.*

CHISAMO. Zie CISAMO.

CHISO. Zie CHIESA.

CHISOPOLIS, CHRYSOPOLIS, of *Empoli*, is een klein stedeke, met een aartsbisdom, in Macedonië, aan de rivier Stromona, twee mylen van der zelver mondt, alwaar ze zich in de golf van Contessa ontlast, zynde vyf mylen van de stadt Contessa afgelegen.

CHITIS, een eilandt in Arabië, op het welke de Troglodyten als ballingen, nadat ze een zwaren en langdurigen honger uitgestaan hadden, zynde door het onweêr derwaarts gedreven, zich van kruiden en wortelen uit de aarde getrokken een tydlang geneerden. Onder het omwroeten der aarde worden ze gezegt den Topaas, een edelgesteente, gevonden te hebben. *Plin. l.* XXXVI. *c.* 8.

CHITONIA wierdt genaamt zeker feest, dat ter eere van Diana, bygenaamt *Chitonia*, in Chitone, een landstreek omtrent Athene gelegen, geviert wierdt. Een diergelyk feest wierdt te Syracuza in Sicilië geviert, waar by vele dansseryen en gezangen gebruikt wierden. *Meursius Græcia feriata.*

CHITOR, een landschap in 't ryk van den Groten Mogol, en wel in het eigentlyk zo genaamde Indië, met eene stadt, van gelyken name, gelegen tusschen de landschappen Malva en Guzurate. Dit landschap behoorde eertyds tot het gebiedt van zekeren Raja, die voorgaf uit het geslacht van den koning Porus te zyn, die wel van Alexander den Groten overwonnen, maar in zyn koninkryk herstelt was. Of nu deze Raja wel een groot en sterk landt hadt, van wegens de gebergtens, waar mede het zelve omringt is, zo wierdt hy echter genoodzaakt, zich nevens andere vorsten aan den groten Mogol te onderwerpen. De stadt Chitor is byna gansch verwoest, maar men vindt 'er nog vele overblyfselen van prachtige tempelen en andere gebouwen in. Daar is ook eene vesting, waar in de voornaamsten des ryks om zekere misdaden gevangen gezet worden. Die de doodt verdient hebben, worden op het kasteel te Rantipor in hechtenis genomen. *Thevenot.*

CHITTIM, zoon van Javan, van wien Mozes, *Gen.* X, 4, gewag maakt, is de stichter der Macedoniërs; want het woordt Μακέτης, *Maketees*, dat de ouden gebruikten in plaats van *Macedo*, schynt van 't woordt *Chittim* oorspronkelyk te zyn. Deze worden van Homerus ook op de grenzen van Macedonië geplaatst, en gezegt onderdanen van Telephus, koning van Mysië, geweest te zyn. Hierom is 't ook, dat Alexander de Grote I *Macchab.* I, 1 gezegt wordt uit Chittim uitgetogen te zyn. Van deze zyn ook de Latynen gesproten; want Suidas getuigt, dat ze onder Latinus, zone van Telephus, in Italië gebragt zyn. Dus schynt het, dat door Chittim zo wel de Latynen, of Italianen, als de Macedoniërs moeten verstaan worden. Hier van daan is 't, dat Bileam *Numer.* XXIV, 24 zegt: *De schepen van den oever Chittim zullen Assur plagen, en zullen ook Heber plagen*, het welk beter op de Romeinen dan op de Macedoniërs toepasselyk is.

CHITRO, in 't Latyn *Cithrum*, *Pydna*, eene bisschoppelyke stadt in Macedonië, gelegen aan de golf van Salonichi, twaalf mylen van de stadt van dien name, en van waar dat bisdom afhangt. *Baudrand.*

CHIUSA, (LA) in 't Latyn *Clausa*, een aanzienlyke sterkte, behorende tot het gebiedt der Venetianen, twee mylen in 't Noordwesten van Verona. Zy is gelegen op een steile rots, en heeft op de eene zyde een afhellend gebergte, maar op de andere zyde de rivier Adige, die 'er digt voorby loopt.

CHIUSI, in 't Latyn *Clusium*, een kleine stadt aan de rivier Chiane, behoort tot het Florentynsche gebiedt van Siena, onder wiens aartsbisschop de bisschop van Chiusi staat. Livius, Polybius, Strabo, Plinius, en andere oude schryvers, spreken veel van de stadt *Clusium*, die ten tyde van den koning Porsenna de hoofdstadt van Hetrurië was. Zy moet van *Chiusi nuovo* onderscheiden worden, het welk een vlek in 't gebiedt van Toskanen is, gelegen op een heuvel, omtrent den oorsprong van den Tyber. *Alberti Descript. Ital.*

CHIVASSO, in 't Latyn *Clavasium*, een sterke stadt in Piemont, met een kasteel, niet verre van de Po, omtrent tien Italiaansche mylen van Turin. De lucht is daar wegens de vele moerassen zeer ongezond.

CHIVERNI. Zie HURAULT.

CHIZICO, oudtyds *Porphyrione*, is een eilandt in de zee van Marmora, in Asië, niet verre van de Oostersche kust van Natolië, twaalf mylen van Burse. Aan de Zuidkust van 't eilandt is een stedeke, ook Chizico genaamt. *Baudrand.*

CHIZICO (CAPO CHIZICO, of DE SPINGA) oudtyds *Dindyma*, *Dindymus*, is een gebergte van Natolië, in Asië. Het loopt als een kaap in Mare di Marmora, regt tegen over het eilandt en stedeke Chizico. *Baudrand.*

CHLAMYS was een opperkleedt of mantel, diergelyke by de Grieken en Romeinen zo wel gemeene zoldaten als bevelhebberen, als ze te veldt trokken, plagten te gebruiken. Het wierdt uit dien hoofde Sulla tot baldadigheit gerekent, dat hy met zo een rok in de stadt Rome kwam. Dit soort van kleedt is by de Macedoniërs allereerst uitgevonden, van welke het de inwoners van Thessalië en Arkadië, naderhandt de andere Grieken, en eindelyk de Romeinen ontfangen hebben. Het kleedt zelf was

van

van wolle gemaakt, echter met dit onderscheidt, dat het gene de gemeene soldaten droegen, grover was dan dat van de bevelhebbers. Zommige buitensporige Roomsche keizers droegen ze van goud laken. Zy waren doorgaans wit, maar die der veldheeren purperverwig. Omtrent de gedaante zyn het de geleerden nog niet eens. Dat is zeker, dat de Chlamis op de regter schouder toegegespt wierdt, terwyl de linker arm daar gansch mede bedekt was, die daar in kon gewikkelt, en het ligchaam dus als met een schildt beschermt worden. Men leest ook, dat de jagers-knechten, vrouwen en kinderen dit soort van klederen gebruikt hebben. Zodanig een purpermantel was het ook, dien de soldaten van Pilatus den Heere Christus omhingen, om hem te bespotten. Zommige Roomsche pauzen hebben ook diergelyke gedragen. *Du Fresne Glossar. Sagittar. Differt. de rubra J. C. chlamyde. Ferrarius & Rubenius de re vestiar. Pitiscus.*

CHLOE woonde te Corinthe, en deedt belydenis van het Christelyk gelove, zonder zich by eenige partyschap der genen, die zich naar Paulus, Apollos of Cephas noemden, te voegen; maar gaf Paulus kennis van deze verdeeldheden, die de zelve krachtig tegenspreekt en wederlegt I. *Corinth.* I, 11 *enz.*

CHLOIA, een feest, dat te Athene ter eere van Ceres, bygenaamt *Chloë*, in 't voorjaar, op den zesden dag der maandt Thargelion geviert wierdt, wanneer men een geitebok offerde. *Meurs. Græcia feriata.*

CHLORIS, de dochter van Amphion en Niobe, huisvrouw van Neleus, en moeder van Nestor. Zy wierdt van Apollo en Diana met een pyl doodgeschoten, om dat hare moeder haar zelve verheft hadt boven Latona. *Ovid. Metam. l.* VI. Zy moet onderscheiden worden van een andere CHLORIS, de godin der bloemen, die de zelve is met *Flora*, huisvrouw van Zephyrus. Eene derde CHLORIS was de huisvrouw van Ampyx of Ampycus, en moeder van Mopsus. *Ovid. Metam. l.* VI. & *Fast. l.* V. *Propert. l.* IV. & *l.* V. *Hygin. fab.* 4.

CHLORUS. Zie CONSTANTIUS de I.

CHLUMNITZ, of CLUMETZ, eene landstreek, met een sterk kasteel, in den Koniggrätzer kreits van Bohemen, staat onder 't gebiedt der graven van Kinsky.

CHMIELNICK, eene stadt in 't Poolsche landschap Podolië, heeft houte huizen, en is maar met pallisaden omringt. Zy is gelegen aan de rivier Bog, op de grenzen van Volhynië. De vermaarde veldheer der Cozakken, Bogdan Chmielniesky, wordt gezegt daar van daan geweest te zyn, en zynen name gehad te hebben.

CHMIELNIESKY, *Kmielniesky*, *Chmielinsky*, of *Chmielnicky*, met den voorname *Bogdan*, of, gelyk hem zommigen noemen, *Theodorus*, was een vermaard generaal der Cozakken in 't midden der XVII eeuw. Men roemt in hem een zonderlinge sterkte des ligchaams, natuurlyk oordeel, schranderheit, dapperheit, ervarenheit in de letteren, en verheven geest. Zyne natie was zeer kwalyk te vrede, dat in 't jaar 1637 de koning van Polen, Uladislaus de IV, en de ryksadel de van den koning Stephanus verkregene privilegien hen wilden ontnemen; en, om ze in toom te houden, op hunne grenzen eene vesting, genaamt Hudak, aanleggen; daarenboven, dat ze hunnen veldheer, nevens eenige anderen, die zulks poogden te beletten, tegen hun gegeven woordt hadden laten onthalzen; ontnemende hen voorts eenige hunner Griekse steden, behalven dat ze een groot getal van hen kwalyk handelden. In dezen toestandt van zaken lieten de Cozakken het oog op dezen Chmielniesky vallen, verkiezende hem tot hunnen veldheer, te meer, alzo hy voor zyn eigen hoofdt veel onrecht van de Polen geleden hadt: want, gelyk zommigen melden, hadden ze hem zyne huisvrouw ontnomen, en de zelve nevens haren zoon om 't leven gebragt. Anderen verhalen, dat de schoondochter van Chmielniesky door den groot-vaandrager van de krone ter oorzake van een geschil over de grenzen kwalyk gehandelt, en Chmielniesky, zelf in de boejen geworpen was, waar uit hy echter door de hulpe zyner schildwacht ontkwam. In den beginne veroverde hy met eene kleine manschap, die meest uit visschers bestondt, verscheide eilanden en plaatsen in de rivier de Nieper, omtrent die landstreek, die Zoporovië genaamt wordt. Om nu het getal van zyn volk te doen vermeerderen, vertoonde hy hier en daar kwansuis koninklyke zegels, en zeide, dat alle, die de zelve zagen, gelast wierden hem voor hun gouverneur te erkennen. Op die wyze trok hy eene grote menigte tot zich, zo van plaatsen, als soldaten. De kroons groot-veldheer, dezen voortgang van Chmielniesky ziende, zondt een groot leger van de geoeffenste Cozakken tegen hem; doch deze vereenigden zich met hem, en dwongen die weinigen, die weigerden hun voorbeeldt te volgen, weder te keren. Niet lange daarna wierdt des kroon groot-veldheers zoon geslagen, wordende insgelyks door zyne byhebbende Cozakken verlaten. Daar op trok Chmielniesky de Tartaren aan zich, en behaalde door der zelver hulpe eene nieuwe overwinning. Des niet tegenstaande liet hy onder de handt met koning Uladislaus, voor wien hy eene grote eerbiedigheit hadt, over een vergelyk handelen. Doch wanneer deze in 't jaar 1648 stierf, wilde hy ook van geen verdrag meer horen spreken, maar ging voort, de Cozakken tegen Polen op te hitzen. Door zyn toedoen verwekten ook de boeren in Litthauwen en Reussen een opstandt tegen de edellieden. Wanneer hem nu nieuwe voorslagen gedaan wierden, die hy echter weigerde aan te nemen, moest hy wel ondervinden, dat zyne manschap tot twee maal toe geslagen wierdt; doch hy wreekte zich door de verovering der stadt Constantinow, en door eene schrikkelyke verwoesting, die hy overal, daar hy met zyn talryk leger kwam, verwekte. De Poolsche armee meende hem in zynen voortgang de stuiten, maar wierdt geheel van hem geslagen. Voor Lemberg rukkende, in meningvan die stadt te veroveren, stiet hy zyn hoofdt; hoewel anderen zeggen, dat hy door een zekere somme bewogen is te rug te trekken. De stadt Zamoscië kocht de verovering ook voor geldt af; en aangezien de nieuwe koning Johan Casimir ondertusschen aan hem geschreven hadt, zo beloofde hy dien onder zekere voorwaarden te zullen gehoorzamen; gaf ook werkelyk het grootste gedeelte zyner Tartaren en Cozakken hun afscheidt. Maar ter zelver tydt liet hy zich met de Porte, den Tarter Cham, en Czaar in onderhandeling in. Wanneer zulks by den koning van Polen ontdekt, en hy ander maal voor rebel verklaart wierdt, bragt hy wederom een leger van omtrent 300000 man op de been; dat de prins Wiesnowiczi en de kroons grootvaandrig met maar 15000 man tegen trokken. De Cozakken en Tartaren, die zich op hunne overgrote menigte verlieten, deden een kloekmoedigen aanval, maar wierden zeventien maal afgeslagen. Dit geschiedde omtrent Sbarafo, alwaar eindelyk de Polen door de Cozakken dus wierden ingesloten, dat zy zich eindelyk hadden moeten overgeven, ten ware de koning hen was te hulp gekomen, en Chmielniesky hadt genootzaakt zich voor hem te vernederen. Maar niet lange daarna maakte hy andermaal met de Turken en Moskoviters een verbondt, beschuldigende den vorst van Moldavië by den oppervizier en Sultan over heimelyke verstandhouding met Polen. Ter zelver tydt wierp hy zich op als beschermer van de Griekse Religie. Vernemende, dat men zich in Polen tegen hem ten oorlog rustte, veinsde hy, als of hy genegen was, het laatste tractaat te onderhouden, en liet tot dien einde eenige der voornaamste Cozakken onthoofden, hoewel niet zonder achterdocht, dat ze voor hem zelfs te machtig waren; maar hy begon wel haast het momaangezicht af te leggen, en hebbende te vergeefs getracht, zich van koning Johan Casimir te verzekeren, besloot hy hem slag te leveren. Maar niet tegenstaande hem de Tarter Cham 30000 man onderstandt toezondt, wierdt hy nochtans van 't leger des konings geslagen. Hier op liet hem de Cham in verzekering nemen, maar hy gedroeg zich gedurende zyne gevangenis zo voorzichtig, dat hem niet alleen de vryheit, maar ook nieuwe hulpbenden gegeven wierden. De Sultan zelf zondt hem door een Chiaus een staf van commando, waar mede hem het recht op 't vorstendom Reussen gegeven wierdt. Daar op poogde hy de vereeniging van Polen en Litthauwen te dwarsbomen; waar by hy veel buit maakte, en Kiow, hoewel met veel verlies van manschap, veroverde. Naderhandt maakte hy een nieuw vredes verdrag met den grootveldheer van Polen; doch dit verdrag duurde niet langer dan dat hy zich wederom in staat van nieuwe ondernemingen te beginnen gestelt hadde. In Moldavië en Wallachië hieldt hy zeer slecht huis, om dat de Wallachische vorst zyne dochter aan den zone van Chmielniesky ten huwelyk belooft, maar niet gegeven hadt, doordien de Polen door een schielyken inval in Kiow het byleger hadden belet. Chmielniesky nam met hulp van den broeder van den Tarter Cham de stadt Gradek in, en liet ze uitplunderen. Maar zynde voor Usciatim gerukt, hoorde hy, dat de koning van Polen in aantocht was; waarom hy de stadt verliet, en naar de Ukraine trok. Hoe verre hy zich met de Turken heeft ingelaten, blykt daar uit, dat hy een jaarlyksch tribuut aan de Porte betalen moest. Hy geraakte met de Tartaren wegens eenige stroperyen in geschil. Deze hadden eenige zyner landen afgelopen en verwoest. Doch hy verdroeg zich met hen, en bewoog ze met Polen vrede te maken. Ten laatsten onderwierp hy zich den Czaar, zwoer hem den eedt van getrouwigheit, en ruimde hem eenige sterktens in, hoewel velen van de zynen zulks kwalyk namen; liet zich ook naar de wyze der Griekse kerke dopen. Hier door verwekte hy wel de Turken en Tartaren tegen zich, doch hieldt zyn gezag tegen de zelve, en tegen anderen, staande, dat hy niet dan met zyn leven verloor, sneuvelende in 't jaar 1655, of nog later, in een slag, waar in de Polen eene overwinning op de Turken en Cozakken behaalden: hoewel anderen zeggen, dat hy in een Grieksch klooster in Moskovië zyn leven geëindigt heeft. Hy was, behalven het gene boven van hem gezegt is, tot wreedheit en dronkenschap genegen, geveinst in zaken van Staat en Godsdienst; doch ook zeer kloekmoedig en welsprekend. *Vittorio Siri Memor. Piasecii Chron. Pastor. Flor. Polon. Lor. Crasso Elog. di Capitan. illustri p.* 334. *Connor beschryving van Polen.*

CHMIELNIESKY, (GEORGIUS) veldheer der Cozakken, en zoon des bovengenoemden Bogdan Chmielniesky. Hy wierdt na de doodt zyns vaders van de Cozakken tot hun opperveldheer verkoren, in welke bediening hy drie jaren tegen de Polen den oorlog gevoert heeft. Daar na nam hy een besluit, een Caloyer, of Grieksch monnik, te worden. Tot dien einde veranderde hy en zynen naam, en kleeding, en begaf zich op weg om in een klooster te Kiow te gaan. Doch op deze reize viel hy eerst den Polen, naderhandt den Tartaren in de handen. De laatsten voerden hem naar Crim, en leverden hem aan den Cham over. Een Renegaat, die eertyds in dienst van den ouden Bogdan Chmielniesky geweest was, verriedt hem, en hy wierdt van den Cham naar Constantinopel gezonden. Hier wierdt hy in de Zeven Torens opgesloten, en leedt eenige jaren lang veel ongemak; waar door hy eindelyk bewogen wierdt zyne vryheit te zoeken. Doch achterhaalt zynde wierdt hy nog harder dan te voren gehandelt. In 't volgende jaar 1677 wierdt hem tegen alle verwachting geboodschapt, dat hem de Porte, in plaats van Dorofensko, tot veldheer der Cozakken benoemt hadt, onder beding, dat hy die natie weder op de Turkse zyde zou brengen. De weinigste der Cozakken konden geloven, dat hy de rechte Chmielniesky was. Ondertusschen verzamelde hy 4000 van die natie, voegde zich daar mede in 't jaar 1678 by het le-

leger van den grootvizier, die tegen de Moskoviters en overige Cozakken te velde getrokken was, en hielp hem de ſtadt Czegrim veroveren. Maar wanneer hy in het zelve jaar om den opbouw eener veſting aan den Nieper te dekken van de Porte derwaarts gezonden was, wierdt hy van Czirko, het hoofdt der Zaporowiſche Cozakken, in een gevecht ingewikkelt, dat een groot getal van de zynen, en hem zelf, het leven koſtte.

CHNIN, of KNIN, is een ſterke plaats in Croatië, op de grenzen van Boſnië en Dalmatië, en zeer voordeelig gelegen, hebbende twee brede grachten, die van beide rivieren, Cherca en Botisniza, gemaakt worden. In 't jaar 1649 wierdt deze ſtadt van Foscolo, generaal der Venetianen, ingenomen en geſlecht. In 't jaar 1652 wierdt ze door den opper-vizier herbouwt, om tot een verblyfplaats voor de Turken te dienen, zo dikwils de zelve in Dalmatië, of eenige andere landen, de Venetianen en Morlakken toebehorende, ſtroopten. Eenige jaren daar na belegerden ze de Venetianen met 6000 man; maar alzo uit gebrek van paarden de Venetiaanſche ſoldaten het grof geſchut zelf aanvoeren moeſten, en den Turken midlerwyl tydt gegeven wierdt zich in ſtaat te ſtellen, zo was de belegering niet alleen vruchteloos, maar het Venetiaanſche leger wierdt ook in een uitval van 5000 Turken ten eenemale geſlagen. In 't jaar 1684 hebben de Morlakken deze plaats te vergeefs opgeëiſcht: doch vier jaren daarna veroverden ze de Venetianen. Onder de bergen, rondom deze ſtadt gelegen, is een, die uitnemend hoog is, met name *Monpoliza*. Des zelfs dal is vol fraaie dorpen, en wordt *Valpoliza* genaamt. *Coronelli Deſcript. de la Moree.*

CHOBAR, eene rivier in Chaldea, is een arm van den Euphraat, aan wien de Propheet Ezechiel zyn gezicht gezien heeft. *Ezech.* I, 1.

CHOCOLADE is een drank, by de Amerikanen gebruikelyk, waar van daan hem de inwoners van Europa ontfangen hebben. De Spanjaarden wiſten hem beſt toe te bereiden, doch men heeft hen die kunſt mettertydt afgeleert. Deze drank wordt gemaakt van Cacao, zynde de vrucht van een Amerikaanſchen boom, Cacaoyer genaamt, en zeer zwemende naar een hierlandſche kerſſeboom. De vrucht is een zekere ſchil, groejende in de tronk, en hebbende de grootheit, en omtrent de figuur van een komkommer. Binnen in zyn tien of twaalf korlen van een violet kleur, en een duim dik, maar zo droog als een eikel. Als die korlen geopent worden, verdeelen ze zich in vyf of zes kleine deelen, die aan elkander gezeten hadden, in het midden van welke een kleine noot gevonden wordt; en dat is de Cacao, waar van de Chocolade gemaakt wordt; het welk door de Spanjaarden op deze wyze geſchiedt. Zy nemen de korlen van de Cacao, en rooſten de zelve in een pan met gaten, gelyk men in Europa de kaſtaniën pleegt te braden. Dit gedaan zynde, ſchillenze het velletje daar af, waar mede de korlen bedekt zyn, en ryven ze op een ſteen, mengenze met twee derde zuiker, peper, muſcus, amber gris en banille. Dus gemengt zynde maken ze het tot een deeg of koeken. Deze gedroogt zynde worden gereven, gelyk men noten muskaat ryſt, en met water in zekere daar toe gemaakte potten of kannen gekookt, en met geweekte beſchuit uit porcelleine koppen gedronken. De banille, die daar toe gebruikt wordt, groeit als een ſchil op zekere hoge plant, heeft een honigachtig zap, en is van een zeer aangename geur. Hier in beſtaat en de ſmaak en kracht van de Chocolade, die van zelfs anders koud van aardt is.

CHOCOLOCOCA, by de Spaanſchen *Caſtro Virreyna* genaamt, is eene ſtadt in Peru, zeer vermaard van wegens de zilvermynen in zeker berg, altydt met ſneeuw bedekt, en twee mylen van de ſtadt afgelegen. De koperſtenen, die aldaar gevonden worden, zyn donkerblaauw. Men ſtoot ze klein, en doopte ze in water en kwikzilver; waar door ze van alle onreinigheit gezuivert worden. Dus wordt het zilver daar uit geſmolten. De aderen zyn wel niet zeer ryk, maar het zilver is zeer fyn. Men heeft hier ook een overvloedt van wyn, die van elders herwaarts gebragt wordt, en aldaar wegens de zuivere lucht beter valt dan op andere plaatſen. *De Laet Hiſt. novi orbis.*

CHOCQUET, (LODEWYK) een vermaard Franſch dichter, leefde in 't midden der XVI eeuw, en ſchreef een zeer zeldzaam boek, behelzende in drie deelen in folio de *Handelingen der Apoſtelen*, en de *Openbaring van Johannes* in rym, op de wyze van toneelſtukken vertoont door verſcheide perſonadien, waar onder de Satan en Lucifer ook hunne rol ſpelen. Het zeldzaamſte is, dat deze ſtukken niet alleen te Parys zyn vertoont in 't jaar 1541, maar dat de ſchryver, die anders, naar dien tydt, zyne gedachten zeer ruw voorſtelt, in het gene hy den Satan of eenig onderaardſch geeſt doedt ſpreken, alle zyne kunſt te koſte gelegt heeft, hoewel meer om te lagchen dan om een ſchrik in de aanſchouwers te verwekken. *Bayle Dict. Crit.*

CHOCZIM. Zie CHOTZIN.

CHODKIEWICZ, (JOHANNES KAREL) graaf van Sktow, Myſe, en Bychow, was een Poolſch generaal, en zoon van Johannes Chodkiewicz, kaſtellein te Wilna, en oppermaarſchalk van Litthauwen, geſproten uit een oud geſlacht, en van Chriſtina Zborovia, dochter van Petrus Zborowski, woiwode van Crakau. By de ſtrydige verkiezing eens konings in 't jaar 1587 hieldt hy het met de party der Zborowsker, die Maximiliaan, aartshertog van Ooſtenryk, verkoren, maar die in 't jaar 1588 van de andere party, die Sigismund den III verkozen, geſlagen en gevangen wierdt. Hier op gaf hy in 't jaar 1600, in den oorlog tuſſchen de Polen en de woiwoden van Wallachië, en in de volgende jaren in Lyflandt, tegen de Zweden, onder den veldheer Zomoisky, proeven van zyne dapperheit. In 't jaar 1603 wierdt hy op den Poolſchen ryksdag tot adminiſtrator van Lyflandt, en veldheer tegen de Zweden verklaart, waar op hy de Zweden in 't jaar 1604 by Weiſſenſtein ſloeg, en Derpt veroverde. In 't volgende jaar wierdt hy na de doodt van den vorſt Chriſtoffel Radzivil tot groot veldheer van Litthauwen verklaart. In 't jaar 1605 trok hy tot het ontzet der ſtadt Riga, die door de Zweden belegert wierdt, en behaalde op de zelve den 18 September eene volkome overwinning. Maar wanneer de binnenlandſche onluſten in 't koninkryk van Polen ontſtonden, riep hem de koning te rug. Hy was gevolgelyk den 26 Juny 1607 by het treffen, in het welke de koning op prins Janus Radzivil en den woiwode Nicolaus Zebrizidowski by Guzo de overwinning behaalde. Onderwylen hadden de Zweden hunne overwinningen in Lyflandt verder uitgebreid. Chodkiewicz begaf zich derhalven wederom derwaarts, en veroverde Pernau. Naderhandt trok hy in 't jaar 1611 op 't bevel des konings, tegen den Czaar te velde; doch aangezien Jakob Potozki zich belgde, dat hem Chodkiewicz voorgetrokken was, zo wierdt in dien veldtocht weinig uitgevoert. Hy ſloeg wel niet verre van Moskou een groot getal Ruſſen, echter kon hy niet beletten, dat de ſtadt, nevens het kaſteel, wederom in hunne handen viel. In 't jaar 1617 trok hy met een nieuw leger in Ruslandt, om prins Vladiſlaus op den troon te zetten. Hy veroverde zommige plaatſen, en belegerde in 't jaar 1618 de ſtadt Moskow zelf. Doch aangezien hy uit Polen geene nieuwe manſchap ontfing, wierdt hy genoodzaakt, den 11 December des zelven jaars een ſtilſtandt van wapenen te tekenen. Niet lange daar na gaf hy blyken van zyne dapperheit in den Turkſchen oorlog; aangezien in 't jaar 1620 de Poolſche ryksveldheer Staniſlaus Zolkiewski by Zekora van de Turken en Tartaren ten eenemale geſlagen wierdt; waar op het opperbevel over het leger tegen de Turken Chodkiewicz wierdt toevertrouwt. Nu was wel de Turkſche keizer Osman met al zyne macht tegen hem afgekomen, dien hy echter in verſcheide veldſlagen geen geringen afbreuk deedt; doch in zyn leger van eene ziekte aangetaſt zynde liet hy zich op het kaſteel Chozim brengen, en gaf aldaar den geeſt den 14 September 1621. Hy was een der grootſte veldheeren van zynen tydt; waarom ook te Rome in de Mediceïſche tuinen zyn ſtandbeeldt onder de dapperſte helden gezet is. By zyne eerſte gemalinne Sophia, dochter van Mieleki, woiwode van Podolië, en weduwe van Simon, hertog van Sluzko, teelde hy een zoon en eene dochter. De zoon ſtierf in zyne jeugt, en met hem eindigde dit vermaarde geſlacht. De dochter trouwde Johannes Staniſlaus Sapieha, grootmaarſchalk van 't hertogdom van Litthauwen. Zyne tweede gemalin was de dochter van Alexander, hertog van Oſtrorog. *Sobiesky Comment. Chotimenſis belli l.* II. *p.* 135. *Kobierzicki in Hiſtor. Uladiſlai, Pol. & Suec. principis, l.* X. *p.* 810. *Okolski orbis Polonus Tom.* I.

CHOENIX was een zekere maat, houdende het 48 deel van een *Medimnus*, of anderhalve *Sextarius Atticus*. Onder de ſpreekwoorden van Pythagoras was ook dit: *Super chœnice ne ſedeas*; waar over de geleerden verſcheide meningen bygebragt hebben, zonder dat de rechte zin nog met zekerheit uitgevonden is. *Stuckius ant. Conv. Pitiſcus.*

CHOERILUS, een treurſpeldichter van Athene, ſchreef 150 toneelſtukken, en behaalde dertien maal de prys. Hy moet onderſcheiden worden van een anderen dichter, ook CHOERILUS genaamt, die een gunſteling van Lyſander was; en nog van een anderen, die ten tyde van Alexander den Groten leefde, en een zeer ſlecht poëet was. Horatius vermengt dezen met *Choerilus van Samos, l.* II. *Ep.* 1. *Curtius l.* VIII. *Suidas. Giraldus de poët.*

CHOERILUS, een Griekſch dichter, geboortig van Samos, of, gelyk anderen willen, van Halicarnaſſus, beſchreef in dichtmaat de overwinning der Atheniënzen, op koning Darius behaalt. Dit ſtuk vondt zo veel goedkeuring by de Atheniënzen, dat ze den maker voor ieder vaars een Stater vereerden, en laſt gaven, dat het jaarlyks, nevens de gedichten van Homerus, opentlyk zou gelezen worden. Choerilus ſtierf aan 't hof van koning Archelaus van Macedonië, die in de LXXXVII Olympiade begon te regeeren. *Suidas. Gyrald. de poët. Meurſ. Bibl. Gr.*

CHOGA, eene ſtadt in de provincie Xanſi in China, niet verre van de rivier Fi, alwaar een zeldzame brug gevonden wordt, waar door twee grote bergen, leggende aan beide zyden van het voornoemde water, dat gemeenlyk de geele rivier genaamt wordt, zamengevoegt worden. Zy heeft de lengte van zes honderd, en de hoogte van meer dan zeven honderd voeten, en wordt by de Chinezen *de vliegende brug* genaamt, om dat ze ſchynt in de lucht te zweven. *Kircherus en Neuhof.*

CHOGNITZ, en COGNITZ, een vlek in Dalmatië, gelegen op de grenzen van Bosnië, zeven mylen ten Noord-Ooſten van Salona. Zommigen plaatſen aldaar de oude volkplanting *Æquum*, die van anderen gezegt wordt *Clucci* of *Gluzzi* te zyn, dat een naburig dorp is. *Baudrand.*

CHOISEUL, een oud adelyk geſlacht in Vrankryk, wiens ſtamvader *Rainerius* de I, heer van Choiſeul, geweeſt is. Deze leefde in 't jaar 1060, en 1080. In later tyden zyn uit dit geſlacht beroemd geweeſt, *Frederik* de I *van Choiſeul*, heere van Praſlin en Pleſſis, zoon van *Nikolaas van Choiſeul*, die in dienſt van koning Lodewyk den XII en François den I was, en ſtierf in 't jaar 1537. *Frederik* de I geraakte by koning Karel den IX in aanzien, en ſneuvelde in den bloei zyner jaren in 't jaar 1569 in den ſlag by Jarnak. Zyne twee zonen, *Karel* en *Frederik* de II, hebben het geſlacht voortgeplant, de eerſte was maarſchalk van Vrankryk, van wien beneden. Hy heeft *François van Choiſeul*, marquis van Praſlin, generaal-luitenant van Champagne,

die in 't jaar 1690, in het 78 jaar zynes ouderdoms, zonder mannelyke erven stierf, nagelaten. Frederik de II van Choiseul wierdt graaf van Plessis, baron van Chitry, ridder der koninklyke orde, en generaal-luitenant over de ligte paarden van Vrankryk. Hy was het hoofdt van een byzondere linie, en teelde onder andere kinderen ook *Cesar*, van wien aanstonts zal gesproken worden, en *Frederik* den III, grave van Hostel, gouverneur van Bethune, kapitein van de guarde, en eerste kamerheer van Gasto, hertog van Orleans. Zyn zoon, *Frederik* de IV, stierf in 't jaar 1667, nalatende verscheide kinderen, onder welke de oudste zoon merkwaardig is, met name *Gasto Johannes Baptista van Choiseul*, grave van Hostel, marquis van Praslin, generaal-luitenant in Champagne, gouverneur der stadt Trojes, en veldmaarschalk van 't koninklyke leger. Deze trouwde Maria Francisca, dochter van den voornoemden François, marquis van Praslin. Cesar, hertog van Choiseul, maarschalk van Vrankryk, oudste broeder van den voornoemden Frederik den III, van wien beneden, stierf den 23 December des jaars 1675, en zyne gemalin, Columbina Charron, dochter van Germain, heere van St. Ange, den 26 January des jaars 1681, nadat ze verscheide kinderen gebaart hadde, onder welke *Cesar Augustus* zyns vaders opvolger was. Hy is hertog van Choiseul, pair van Vrankryk, generaal-luitenant der koninklyke armee, ridder van de orde des H. Geests, en graaf van Plessis. In 't jaar 1681 trouwde hy met Louize Gabriele de la Baume le Blanc, dochter van Franciscus, marquis van Valiere; maar nadat deze in 't jaar 1698 gestorven was, hertrouwde hy in 't volgende jaar met de weduwe van den president Brulart. Zyn oudste broeder, *Alexander van Choiseul*, graaf van Plessis, veldmaarschalk, wierdt den 14 Juny des jaars 1672 by de verovering der stadt Arnhem door een kanonkogel gedood, nalatende *Cesar Augustus*, hertog van Choiseul, die in de belegering van Luxemburg in 't jaar 1684 sneuvelde. *Memoires du Marechal de Plessis. Thuan. Godefroy. Anselm. Hist. des offic. de la Cour. du Chesne. Imhof Geneal. Gall.*

CHOISEUL, (CESAR) hertog van Choiseul, pair en maarschalk van Vrankryk, grave van Plessis-Praslin, ridder der koninklyke orde, gouverneur van 't bisdom Toul, opperopziender van 't koninklyke huis, en eerste kamerheer, was de zoon van Frederik den II, en wierdt by den Dauphin Lodewyk den XIII opgevoed. Al jong gaf hy blyken van zyne dapperheit, en was in 't jaar 1622 overste over een regiment voetknechten in de belegeringen van St. Jean d'Angeli, Clerac, en andere, in dat en de volgende jaren, gedurende den oorlog der Hugenotten. In 't jaar 1627 trok hy met des konings leger in Italië, en was tegenwoordig, wanneer de pas van Suza aangegrepen wierdt. Weder in Vrankryk gekeert zynde bevondt hy zich by de belegering van Privas, en andere gewigtige ondernemingen. Maar alzo zyn regiment wederom in Italië gezonden wierdt, en hy hetzelve altydt zelf kommandeerde, zo toonde hy zyne dapperheit in de belegering van Pignerol, in de veldslagen by Veillane, Carignano aan de Po, en in 't jaar 1630 by het tweede succurs der stadt Cazal. Hier op zondt hem het hof van Vrankryk als ambassadeur van de Italiaansche vorsten, met volmacht om den vrede te sluiten. Naderhandt bevondt hy zich wederom in Piemont. Hy woonde ook als veldmaarschalk de belegering van Valenza, aan de Po, het treffen by Tezin in 't jaar 1636, en by Montauban; in 't jaar 1637 met vele andere gewigtige ondernemingen in de volgende jaren, by, voornamentlyk was hy in 't jaar 1640 in den veldslag by Turin tegenwoordig, en wierdt na de verovering tot gouverneur van de zelve aangestelt. In 't volgende jaar sloeg hy de belegering voor Fossano op; en nadat hy als generaal-luitenant van Italië verscheide plaatsen tot op het jaar 1645 hadt verovert, wierdt hy naar Catalonië gezonden, alwaar hy den 18 May de stadt Rozes innam, en den 20 Juny den maarschalksstaf van den koning erlangde. Na dezen trok hy andermaal met den maarschalk van Melleray naar Italië, en veroverde in 't jaar 1646 Piombino en Portolongone. In 't jaar 1648 sloeg hy den marquis van Caracena den 30 Juny by Cremona, en ontzette den 9 October deze stadt. Na zyne te rug komst in Vrankryk maakte hem de koning in 't jaar 1649 tot hofmeester van den hertog van Orleans. In 't volgende jaar wierdt hy gezonden, om zich tegen den voortgang der wapenen van den aartshertog Leopold van Oostenryk te kanten, die tot aan de rivier Aisne gekomen was. Hy kwam Guize te hulp, hernam Rethel, en gewon den 13 December den veldslag by Sommepi. In 't jaar 1653 veroverde hy S. Menehould. In 't jaar 1662 maakte hem de koning tot ridder van zyne orde, en in 't jaar 1665 tot hertog en pair van Choiseul, na dat hy hem in 't voorgaande jaar naar Italië, om aldaar het gebiedt over zyn leger te voeren, en andere gewigtige gescheften te verrichten, gezonden hadt. Hy was reets te Vienne in 't Dauphiné aangekomen, wanneer hem de koning, die door den vrede van Piza voldoening ontfangen hadt, te rug riep. In 't jaar 1670 verzelde hy de hertogin van Orleans naar Engelandt. Toen was hy een zonderling gunsteling des konings; en wanneer de hertogin van Orleans nog in dat zelve jaar overleden was, verzocht hem de hertog van Orleans, zyn huwelyk met Charlotte Elizabeth, dochter van Karel Lodewyk, keurvorst van de Paltz, te sluiten; welk huwelyk ook den 21 December 1671 voltrokken wierdt. Eindelyk gaf de hertog van Choiseul den geest in zyn paleis te Parys den 23 December des jaars 1675.

CHOISEUL, (KAREL) maarschalk van Vrankryk, marquis van Praslin, grave van Chavignon, enz. was de zoon van Frederik den I, en maakte zich in de binnenlandsche oorlogen der XVI eeuw vermaard. In 't jaar 1580 was hy by de belegering van Fere, en in 't jaar 1589 by die van Parys. Henrik de IV gaf hem het gouvernement van Trojes, benoemde hem tot luitenant in Champagne, en maakte hem tot hoofdman van de eerste compagnie lyfwacht, en in 't jaar 1595 tot ridder der koninklyke orde. Lodewyk de XIII verklaarde hem in 't jaar 1619 tot maarschalk van Vrankryk, en gouverneur van Xaintonge en Pais d'Aunis. Onderwylen voerde hy het opperbevel over de koninklyke legers by de belegeringen van St. Jean d'Angeli, Montauban, enz. Ook diende hy in de oorlogen tegen de Protestanten, en stierf den 1 February des jaars 1626, oud zynde 63 jaren.

CHOISY, in 't Latyn, *Cautiacum*, een vlek in Vrankryk, gelegen in Picardië, aan de rivier Aine, een myl boven Compiegne. Hier was een koninklyk lusthuis, waar op de koningin Bertha, huisvrouw van Pipin, en moeder van Karel den Groten, gestorven is. In de kapelle van Choisy leggen nog meer koninklyke personagien begraven; onder anderen Clodoveus de III, Childebert de II, Dagobert de II, en Clotarius de IV. *Adr. Valesius Notit. Gall.*

CHOISY (FRANCISCUS TIMOLEON DE) wierdt den 16 April des jaars 1644 te Parys geboren. Langs verscheide geestelyke trappen van eere geklommen, wierdt hy in 't jaar 1685 als ambassadeur naar Siam gezonden, om den koning van dat ryk in de gronden van den Christelyken Godsdienst te onderwyzen; en te gelyk om de plaats van extraordinaris ambassadeur te Siam te bekleeden, in geval de ridder de Chaumont onderweeg kwam te overlyden. Hy heeft zo voor, als na zyn vertrek derwaarts verscheide werken geschreven; als eene *Zamenspraak over de onsterffelykheit der ziele, over het wezen en voorzienigheit Gods*, gedrukt te Parys in 't jaar 1684. Wederkerende gaf hy zyne *Reisbeschryving* in 't licht, nevens het leven van *koning David*, een verklaring der *Psalmen*, het leven van *Salomon*, *Lodewyk den Heil. Christelyke gedachten*; eene vertaling van de *Navolging van Christus*, en eindelyk een *Historie van de Godvrucht en Zedeleere*, in acht deelen. Naderhandt begaf hy zich tot de geschiedenis van Vrankryk. Hier toe strekte het leven van *Philips van Valois*, en koning *Johannes*, van *Karel* den V, en *Karel* den VI, het leven van Madame *de Miramion*. Hy ondernam ook eene kerkelyke geschiedenis te schryven, waar van reets verscheide stukken in 't licht gekomen zyn. Zyn styl is zuiver en keurlyk, en hy heeft zich van de beste schryveren bedient.

CHOKIER, (JOHANNES à), uit een oud adelyk geslacht der heeren van Surlet, wierdt in 't jaar 1571, den 14 January, te Luik geboren. Hy studeerde te Loven in de Rechten, en onder Lipsius in de oudheden en geschiedenissen. Te Orleans wierdt hy gepromoveert, en vertrok van daar naar Rome, alwaar hy by Paulus den V bekend wierdt. Van daar naar Luik wederkerende, verhefte men hem tot kanunnik, eerst van S. Paul, naderhandt van de Kathedrale kerke te S. Lambert; voorts tot wereldlyken abt van Viset, alwaar hem de bisschop tot Raadt en vikaris generaal *in spiritualibus* aanstelde. Zyne Staatkundige en Rechtsgeleerde schriften zyn bekend, onder welke deze voor de voornaamste gehouden worden: *Thesaurus aphorismorum politicorum*; *Tractatus de Legato*; *de permutationibus beneficiorum*; *Commentaria in glossemata Alphonsi Soto*; *Vindiciæ libertatis Ecclesiasticæ*. Zyn broeder ERASMUS VAN CHOKIER, die in 't jaar 1569 te Luik geboren wierdt, en aldaar in 't jaar 1625 stierf, was niet minder een vermaard Rechtsgeleerde. Van hem heeft men onder anderen een tractaat *de jurisdictione ordinarii in exemtos*, en een *Commentarius ab ordinaria exemtione, item de advocatiis feudalibus. Val. Andreas Bibl. Belg. Zweertii Athen. Bath.*

CHOLET, (JOHANNES) een zoon van den ridder Oudart, heere van Nointel in Beauvaisis, maakte zich door zyne verdiensten vermaard. Hy was eerst kanunnik te Beauvais, en wierdt den 23 Maart des jaars 1281 van paus Martinus den IV tot kardinaal gemaakt, en in gewigtige zaken gebruikt. Hy stierf den 2 Augustus des jaars 1292. Het collegie te Parys is door hem gesticht, en voert van hem den name. *Nangis de Gest. Phil. Loisel Mem. de Beauv. Frison Gall. purp. Aubery hist. des Card.*

CHOLINUS, (PETRUS) hoogleeraar te Zurich, leefde in de XVI eeuw, en was geboortig van Zuch in Zwitserlandt. Hy was zeer ervaren in de talen en andere wetenschappen, en vertaalde de kanonyke boeken des ouden Testaments zeer naaukeurig, en met vergelyking van vele verscheide lezingen, in de Latynsche tale. Wanneer nu dit werk tot de drukperse gereed was, stierf hy op den zelven dag in 't jaar 1542. Een jaar te voren kwam zyn Latynsch en Hoogduitsch Woorden-boek in 't licht. Men heeft nog meer andere werken van hem. *Gesneri Bibl. Pantaleon P. III. p. 231.*

CHOLMONDLEY, of CHOLMLEY, een oude heerlykheit, met een aanzienlyk paleis en diergaarde, en andere fraaie tuinen, in het Engelsche landschap Cheshire in Broxton-Hundred. Daar van schryft zich een voorname Engelsche familie, van welke reets ten tyde van Willem den I met den name van *Calmundelei*, of *Celemundele*, gewaagt wordt. Zy heeft met de *Egertons*, graven van Bridgewater, een en den zelven oorsprong, terwyl deze laatste van *Philippus*, een andere zoon van *David*, vryheer van Malpas, maar de eersten van *Robert*, een anderen zoon van Willem, vryheer van Malpas, afstammen. De zoon van den voornoemden Robert was de ridder *Hugo van Cholmondley*, die bezit van de heerlykheit nam, en een talryke nakomelingschap gehad heeft; onder welke verscheide takken, gelyk de *Cholmondleys van Whitby* in Yorkshire, en van *Vale Royaal* in Cheshire merkwaardig zyn. *Hugo Cholmondley*, een achterneef van Robert, heere van Cholmondley, welke laatste Elizabeth, de dochter van Gilbert, lord Talbot, ten huwelyk hadt, was in 't

jaar 1545 by de onderneming tegen Schotlandt, en wierdt te Lith tot ridder geslagen. Naderhandt verhefte hem de koningin Elizabeth tot vicepresident van haren Raadt; gelyk in 't tegendeel zyn broeder *Randal* onder koning Eduard den VI sergeant at Law, en onder koninginne Maria Recorder van Londen geweest was. Hugo stierf in 't jaar 1598, nalatende by Anna, dochter van Georg Dormans van Malpas, *Francisca*, gemalin van Thomas Wilbroham en Woodly, en *Hugo*. Deze was ridder, en kommandeerde in 't Noorder gedeelte van Engelandt dertig man tegen de rebellen, welke manschap hy op zyne eigene kosten geworven hadt. By Maria, erfdochter van Christophorus Holford van Holford, liet hy zes kinderen na: 1) *Robert*, die zyn navolger was; 2) *Hugo*, opvolger van zyn broeder Robert; 3) *Thomas*, het hoofdt der tegenwoordig bloejende linie der heeren Cholmondley van Vale Royal; 4) *Maria*, gemalin van den ridder Georg Calverley; 5) *Lettice*, gemalin van den baronnet Richard Grosvenor; en 6) *Francisca*, gemalin van Petrus, baron van Kinderton. Robert, de oudste, wierdt den 29 Juny 1611 tot baronnet verklaart. Naderhandt, aangezien hy voor de belangen van koning Karel den I by de inlandsche onlusten veel gedaan en geleden hadt, zo verhief hem deze den 1 September des jaars 1645, nadat hy hem reets te voren tot vicomte Cholmondley van Kellis in Ierlandt verklaart hadt, tot baron van Engelandt, met den tytel van lord Cholmondley van Wich-Malbank, in 't gemeen Namptwich genaamt, en den 5 Maart des jaars 1646 tot grave van Leimster in Ierlandt. Hy trouwde Catharina, dochter van Johannes, Lord Stanhope van Harrington, doch stierf in 't jaar 1646, zonder erfgenamen na te laten. Dus wierden de voornoemde waardigheden gecontinueert en vermeerdert in de nakomelingschap zyns broeders *Hugo*, die Maria, de dochter van Johan Bodvilles van Bodville in North-Wales, ten huwelyk nam, en nevens andere kinderen *Robert* by haar teelde, dien koning Karel de II tot vicomte Cholmondley van Kellis in Ierlandt maakte, en die by Elizabeth, de dochter van Georg Cradocks van Carswell, de navolgende kinderen gewan: 1) *Hugo*, die den 10 April des jaars 1689 tot Lord Cholmondley van Namptwich, en den 27 December des jaars 1706 tot vicomte Malpas, en tot grave van Cholmondley gemaakt wierdt. Daarenboven was hy thesaurier van 't koninklyke hof, en koninklyke geheime Raadt, lord-luitenant van North-Wales en Cheshire, gouverneur van het kasteel te Chester. 2) *Georg*, die in 't jaar 1709 generaal luitenant der Engelsche legers, overste van de guarde granadiers, en gouverneur van Gravesend, en van 't fort Tilbury was. By Elizabeth, dochter van den Hollandschen generaal veldmaarschalk van Ouwerkerk, Henrik van Nassau, gewan hy *Georg*, *Jakob*, *Henriette* en *Elizabeth*. De zuster der voornoemde Elizabeth trouwde met Johan Egerton van Egerton, en Olton. *Heylyn's help to Engl. History p. 265. Peerage of Engl. I. p.* 374.

CHOMENTOVSKY, eene adelyke familie in Polen, die hare goederen in 't woiwoodschap Sendomir, omtrent Vislicza, bezit, en uit het oude adelyke huis *Piczingow* afstamt, waarom ze ook koning Sigismund de I in een openbrief, waar by hy aan haar wegens verscheide getrouwe diensten eenige goederen schonk, *Pieczinski van Chomentow* noemt. *Stanislaus* wordt als de eerste dezer familie genoemt, hoewel het jaar daar by verzwegen wordt. Deze hebbende zyn vaderlandt getrouwelyk gedient, nam zyn verblyf in Ruslandt. In volgende tyden heeft zich *Martinus* ten tyde van koning Stephanus in den veldtocht voor Dantzig vermaard gemaakt. Een ander *Martinus Chomentovski* bleef in 't jaar 1620 als Poolsch generaal in een slag in Wallachië, nalatende een zoon, *Stephanus*, die zich in den Pruissischen oorlog tegen Zweden, en naderhandt tegen de misnoegde Cozakken beroemd maakte. *Jakob*, kastelein van Czecho, en *Martinus*, woiwode van Masurië, ondertekenden in 't jaar 1705 de Sendomirsche confederatie; de laatste is in 't jaar 1712 Poolsch grootgezant aan de Ottomannische Porte geweest. *Okolski Orb. Pol. T.* II.

CHOMOROW, eene oude middelmatige stadt in Bohemen, gelegen in de Satzer-kreits, naar de kant van Meissen. De grondt is rondom zeer vruchtbaar, en heeft aluingroeven. In 't jaar 1421 wierdt deze plaats door Ziska, generaal der Hussiten, stormenderhandt ingenomen en geplundert. Oudtyds stondt ze onder 't gebiedt van de Duitsche orde; naderhandt onder de heeren Czalta en Weitmil, maar thans is 't een koninklyke stadt, met een Jesuiten collegie en seminarium. Het oude slot is tot een stadhuis gemaakt. *Zeiler. Topogr. Boh. p.* 21. *Balbin. Miscell. Dec* I. *l* 3. *c.* 7. §. 3. *p.* 74. *Vogt Jetztl. Boh. p.* 88.

CHONODEMAR was een der zeven koningen, die onder de regeering van den keizer Constantinus een inval in Gallië deden. Julianus kreeg hem in 't jaar 357 gevangen, en zondt hem aan 't keizerlyke hof, alwaar hy in de gevangenis den geest gaf. *Amm. Marcell. l.* X. *Eutrop. l.* X. *Rosinus l.* III.

CHOOR-BISSCHOPPEN, in het Latyn *Chorepiscopi*, van 't Griekſche woordt χωρὸς, een *akker* of *buitenplaats*, wierden eertyds genaamt die in plaats der bisschoppen ten platten lande op de dorpen en in kloosters den Godsdienst waarnamen. Men vindt gewag van de zelve gemaakt in het eerste Concilie van Niceen, gehouden in 't jaar 325. Het Concilie van Ancira, gehouden in 't jaar 314, noemt ze *Episcopi vicarii*: invoegen zommigen daar voor houden, dat de Choor-bisschoppen de zelve met de aartsdiakens (*Archidiaconi*) geweest zyn; of ten minste, dat deze laatste zomwylen de bediening der eersten hebben waargenomen. Zy schynen echter in de Canons van 't Niceensche Concilie onderscheiden te zyn; want daar in leest men, dat de Choorbisschoppen en aartsdiakens gelyk als handen en vleugels der bisschoppen zyn, tot schielyke verrichtinge hunner bediening ten platten lande Voorts wierden de Choor-bisschoppen voor de priesters gestelt, ten minsten hadden ze hunne plaatsen naast de bisschoppen op de Concilien, hoewel ze noch een bisschoppelyken setel, noch tytel hadden. Het Concilie, in 't jaar 313 te Neo-Cesarea gehouden, meldt, dat de Choor-bisschoppen de twee en zeventig discipelen van Christus verbeeld hebben; waar uit blykt, dat ze onder de bisschoppen geweest zyn, als de welke voor de navolgers der Apostelen gehouden wierden. Anderen hebben aangemerkt, dat ze geen bisschoplyk gezag gehad hebben, als by voorbeeldt, van priesters of diakenen te ordineren, maar alleen onder-diakenen, die tot de minder ordens der geestelykheit getelt wierden, en dat, wanneer men leest, dat ze priesters hebben geordent, zulks dus te verstaan zy, dat die genen, die zulks deden, eigentlyk genaamde bisschoppen, doch uit hun karspel met geweldt verjaagt, en naderhandt van anderen als Choorbisschoppen gebruikt wierden. Paus Leo vernietigde deze waardigheit, gelyk uit de *Capitularia* van Karel den Groten blykt. Des niet tegenstaande zyn nog heden ten dage in verscheide Roomsche kerken, voornamentlyk te Trier en te Keulen, Choorbisschoppen; en elders verrechten zommigen het ampt van Choorbisschoppen, zonder diergelyken tytel, als vikarissen, die in eenige grote parochien eene bisschoplyke jurisdictie hebben. *Duaren. de sacris Eccl. Minist. l.* I. *Cellot de Hierarch. l.* IV. *Marca de concordia Sacerdot. & imperii l.* II. *Du Cange Glossar. Latinit. R. Simon.*

CHOPIN, of CHOPPIN (RENATUS) een der vermaardste Rechtsgeleerden van Vrankryk, wierdt te Bailleul in Anjou in 't jaar 1537 geboren. Hy was eerst een tydlang advokaat voor 't parlement van Parys, maar naderhandt hieldt hy op van opentlyk te pleiten, maar gaf in zyn huis advyzen, wordende in zaken van gewigt geraadpleegt. Men verhaalt van hem, dat hy met een zonderlinge geleerdheit, schranderheit, en meer dan menschelyke geheugenis begaaft was. Onder zyne schriften zyn: *Politia Sacra*; *Monasticon, seu de jure cœnobitarum*; *de Andium legibus municipalibus*; *de privilegiis prædiorum*; *de domanio Franciæ*; *de civilibus Parisiorum*, nevens vele andere werken. Hy stierf te Parys, omtrent 69 jaren oud zynde, den 30 January 1606, na dat hy van een steen gesneden was. Zyne schriften zyn nog by zyn leven in de rechtbanken tot beslissing van zaken aangehaalt. Hy wierdt te Parys in de kerke van S. Benedictus begraven. Men maakte ter eere van hem het volgende grafschrift:

Chopinus hic cubat, memoriæ thesaurus & penus Legum.
Tota Gallia nunc gemit Chopinum.
Andi municipes gemunt alumnum,
Cives Parisii gemunt patronum,
Quem nunc Elysii tenent colonum.

Maine Bibl. Franc. Thuan. Teissier. Sammarth. Elog. l. V. *Bibl. Hist. des ant. de Droit, par Simon, Tom. I.*

CHORAGI waren te Athene zekere voorname en ryke mannen, die het opzicht op de speelen hadden, en tot dien einde een groot gedeelte hunner goederen verspilden, om zich by 't volk aangenaam te maken. Daar waren verscheide soorten van *Choragi*, gelyk ook van *Chori*: want men leest van *Choragi pyrrhichistarum*, *Chori virilis*, *puerilis & cyclii*. Zy moesten voornamentlyk zorge dragen, dat de muzykanten zulke spyze nuttigden, waar door de stem helder en klaar gemaakt wierdt; en wanneer hun Chorus zich by het feest van Bacchus, *Dionysia* genaamt, wel hieldt, wierdt hen een drievoet vereert, dien ze aan Bacchus met veel plechtigheit opofferen konden. De *Choragi puerorum* moesten meer dan 40 jaren oud zyn. Zy bezochten de scholen, en zagen naar de opvoeding der jeugdt. *Choragus* wordt ook in 't algemeen genoemt die het nodige tot de schouwspelen bezorgt. *Postellus de Republ. Athen. Bulengerus de Theatro* 1. 15. *Pitiscus.*

CHORAGIUM. Dus wierdt eertyds genaamt 1) het gereedschap van klederen en andere toestel, tot de schouwspelen gebruikelyk; 2) de plaats, alwaar deze dingen bewaart wierden; 3) een gevolg van maagden met het lyk van een maagdt. *Gutherius de jure Man. Pitiscus.*

CHORASAN. Zie CORASAN.

CHORAULÆ wierden oudtyds genaamt die by een blyspel nevens het choor bliezen; maar zich naderhandt van de comedie afzonderden, en zich alleen met het choor op het schouwtoneel horen lieten. *Bulengerus de Theatro. Pignorius de servis p.* 150. *Pitiscus.*

CHOREBUS, een Atheniënzer, vondt de kunst van aarde potten te maken uit, maar zyn leeftydt is onzeker. Zie COROEBUS. *Plin. l.* VII. *c.* 56.

CHOREBUS, een jong prins, zoon van Mygdon, broeder van Hercules, en schoonbroeder van Priamus, koning van Troja, was verlieft op Cassandra, die hem ten huwelyk belooft was. Hy kwam tot het ontzet van Troja, maar wierdt door Peneleus gedood. *Virgil. Æneid. l.* II. *vs.* 425.

CHOREPISCOPI. Zie CHOOR-BISSCHOPPEN.

CHOSROES de I, koning van Persië, bygenaamt de Grote, volgde in 't jaar 532 zyn vader Coades in de regeering. Hy behaalde in 't begin van zyne regeering een grote overwinning op de Romeinen, en trof daar op een eeuwigen vrede met de zelve, dien hy echter na verloop van drie jaren brak, onder voorwendsel, dat de Romeinen over zyne grenzen gekomen waren: invoegen zy een inval in Macedonië, en van daar in Syrië deden, alles verwoestende, en de stadt Antiochië verbrandende. Het zelve lot zoude de stadt Apamea gehad hebben, ten ware de bisschop Thomas het wyslyk verhoed hadde. In 't jaar

jaar 554 viel hy voor de vierde maal in 't Roomſche ryk, belegerde Edeſſa, doch wierdt genoodzaakt, onverrechter zake te rug te trekken. Hier op maakte hy met den keizer Juſtinianus een ſtilſtandt van 5 jaren, nadat hy eene grote ſomme gelds van hem ontfangen hadt. Diergelyke oorlogen duurden naderhandt nog onder den keizer Juſtinus, by welke Choſroës ook zyn voordeel behaalde, die in Armenië viel, en zynde door zyne overwinningen trotſch geworden, weigerde den keizerlyken afgezant gehoor te geven, willende, dat de zelve hem in Cappadocië volgen zou. Doch ten tyde van Tiberius Anicius keerde hem 't fortuin den nek toe, die in den tydt van drie jaren een machtig leger zamen trok, en het zelve onder het opperbevel van Juſtinianus tegen de Perſianen zondt, van wien ze twee of driemaal geſlagen wierden. Dit geſchied zynde wierdt de geheele koninklyke ſchat geplundert, en 't keizerlyke leger bleef den geheelen winter zonder den minſten tegenſtandt in Perſië. Dit trok zich Choſroës zodanig ter herte, dat hy in 't jaar 580 uit mismoedigheit den geeſt gaf, hebbende 40 jaren geregeert. *Evagr. l.* IV. *&* V. *Procop. de bello Perſ. l.* XII. *Agathias lib* IV.

CHOSROES de II wierdt in 't jaar 591 op den troon gezet, na dat zyn vader Hormiſda door zyne onderdanen, die hem de krone onwaardig oordeelden, in verzekering genomen was. Choſroës handelde zynen vader zeer wel; maar wanneer deze zulks met vloeken en ſchelden beantwoordde, wierdt hy op 't bevel van zyn zoon Choſroës met ſtokken dood geſlagen. Doch dit gaf den Perſianen een groten aanſtoot, invoegen Choſroës, hebbende daarenboven eenige der voornaamſten ter doodt gebragt, zich met de vlucht voor de woede zyner onderdanen beveiligen moeſt. Men voegt 'er by, dat hy in dezen ſtaat niet wetende, werwaarts zich te wenden, zich enkel aan het geluk overgaf, tot dat hem zyn paardt by geval aan een ſtadt der Romeinen bragt; en dat hy van den keizer Mauritius vriendelyk ontfangen, en door des zelfs leger onder 't gebiedt van Narſes weder op den troon geplaatſt is. Dus in vrede wederom regerende zondt hy het gulden kruis met vele en koſtelyke juwelen omhangen aan Gregorius Antiochenus, welk kruis zyne voorvaderen uit de kerk van S. Sergius hadden genomen, en begiftigde hem met nog meer andere ſchatten. Wanneer de keizer Mauritius in 't jaar 602 gedood was, nam Choſroës tegen des zelfs opvolger en moordenaar Phocas de wapenen op, trok in Syrië, veroverde Paleſtina, Phenicië, Armenië en Cappadocië, en pleegde overal in 't Ooſten grote verwoeſtingen. Wanneer nu de keizer Heraclius den troon hadt beklommen, en Phocas van kant geholpen, liet hy Choſroës om den vrede verzoeken, met belofte van een jaarlykſche ſchatting; doch deze ſloeg die voorwaarde af, trok weder in Paleſtina, veroverde Jeruſalem, en nam het zogenaamde kruis, waar aan de Zaligmaker geſtorven was, van daar weg. Onder de gevangenen, die hy mede voerde, was ook de patriarch Zacharias. Daar op trok hy naar Afrika, nam Lybië en Egypten in, veroverde Carthago, alwaar Heraclius wederom om vrede verzocht, waar in Choſroës wel bewilligde, maar onder beding, dat de keizer met zyne onderdanen Chriſtus verloogchende. Deze hoogmoedige voorſlag ontſtak Heraclius tot toorn en dapperheit, dies hy een beſluit nam den trotſchen koning in 't jaar 622 aan te grypen, dien hy ook op de vlucht ſloeg, nadat hy zyn leger vernielt hadt. Daar op vervolgde hem zyn eigen zoon Siroës, dien hy van de opvolging hadt willen uitſluiten, en de krone op een jonger zoon doen komen. Siroës liet zyn vader in de gevangenis dood hongeren. *Evagr. l.* IX. *Theophanes Miſcell. l.* XVIII. *Paul. Diac. l.* IV. *Cedrenus Chron. Alex.*

CHOTIEBORTZ, een kleine ſtadt in den Czaſlauer kreits, dertien mylen van Praag, behoorde eertyds den heeren van Trzka. *Zeil. Topogr. Bohem. p.* 19. *Balbin. Miſcell. Dec.* I, *l.* III. *c.* 7. §. 3. *p.* 74.

CHOTISCHAU is een ryk nonnenklooſter, van de Premonſtreiter orde, by Pilzen, dat in den dertigjarigen oorlog deerlyk gehandelt wierdt. Men heeft aldaar een voortreffelyke waterkunſt. *Zeil. Topogr. Bohem. p.* 19. *Balbin. Miſcell. Dec.* I. *l.* III. *c.* 4. §. 1. *p.* 27.

CHOTZIM, in 't Latyn, *Chotimia*, een kleine ſtadt in Wallachië, gelegen aan de rivier de Nieper, op de Poolſche en Podoliſche grenzen, 16 Hungariſche mylen van Jaſſi ten Noorden. Zy is in de geſchiedenis vermaard van wegens de doorluchte overwinning, door Uladislaus den IV, prins, en naderhandt koning van Polen, in 't jaar 1621 op den Turkſchen keizer Oſman aldaar behaalt, en door Jacobus Sobieski, die onder de bevelhebberen was, beſchreven. In 't jaar 1674 wierden de Turken alhier andermaal door des zelfs zoon Johannes Sobieski geſlagen. Deze was toen generaal, maar kort daarna koning van Polen. *Sobieski Comment. Chotimenſis belli. Valkeniers verward Europa.*

CHOUA wordt de oppergeneraal des legers van 't koninkryk Tonquin genaamt, hebbende byna een koninklyk gezag. Zie TONQUIN.

CHOUET, (JACOBUS) een boekdrukker, ſcheen in den beginne de drukkery van de Stephanuſſen na te willen bootzen, onder voorwendſel, dat hy de letteren van een der kleinzonen van Robertus Stephanus gekocht hadt; doch zyn maakſel was maar een flaauwe ſchaduwe van die voortreffelyke werken. *Baillet Jugemens des Scavans.*

CHOUL (JOHANNES DU) was een zoon van Wilhelmus, en insgelyks een geleerd man. Onder zyne ſchriften ziet men, *Deſcriptio mortis Pilati in Gallia*; *de varia quercus hiſtoria* enz. *La Croix du Maine. du Verd. Vauprivas.*

CHOUL, (WILHELM DU) in 't Latyn *Caulius*, een Lyoniſch edelman, Raadt des konings, en rechter over 't gebergte in 't Dauphiné. Hy leefde in 't jaar 1558, en was een der grootſte onderzoekers der oudheden van zynen tydt. Hy ſchreef: *Promtuaire des medailles*; *de la Religion des anciens Romains*; *de la caſtrametation & diſcipline militaire*; *des bains*, *& antiques exercitations Grecques & Romaines*, enz.

CHOUTZA, of *Szucza*, een ſtadt in Poolſch Pruiſſen, een myl van Culm, tegen over welke ſtadt ze aan een rivier gelegen is. De huizen zyn van tegels gemaakt; en de ſtadt pronkt met een fraaie kerk, goede muren en torens, die doch thans meeſt vervallen zyn. Deze plaats is nog een overblyfzel van de pracht der ridders van de Duitſche orde, eertyds bezitters van Pruiſſen. *Memoires du Chevalier de Beaujeu.*

CHOYNICKA. Zie KONITZ.

CHRAME, of CHRAMNE, zoon van Clotarius den I, koning van Vrankryk, wierdt van zyn vader als gouverneur naar Aquitanië gezonden, doch liet zich door zynen gunſteling Leo van Poitiers tot allerlei buitenſporigheden verleiden; en wanneer hem de koning zyn vader om die reden weder naar huis riep, weigerde hy te gehoorzamen, maar nam de wapenen op, nadat hem Childebert, koning van Parys, hulp belooft, en ook werkelyk de Saxen tot een opſtandt tegen Clotarius verwekt hadt. Clotarius trok hier op tegen de Saxen te velde, en zondt zyne twee andere zonen, Charibert en Gontram, met een leger tegen Chramne, om hem tot reden te brengen; doch hy misleidde zyne broeders door een valſch gerucht, dat hun vader in zyn veldtocht overleden was; en bewoog ze dus, naar Burgundië te rug te trekken. Dit geſchied zynde, vervolgde ze Chramne, nam Chalons aan de Seine in, en rukte voor Parys, alwaar hem Childebert dwong, op het H. Euangelie te zweren, dat hy zich nooit met zyn vader verzoenen wilde. Maar nadat Childebert geſtorven, en hy dus van alle hulpe verſteken was, brak hy den eedt en erlangde vergiffenis van zyn vader. Maar dit hadt geen duur; want hy begon nieuwe onluſten te verwekken, en vrezende te zullen gevangen worden, nam hy zyn toevlucht in Britanje tot Conober, toen vorſt aldaar, en bewoog hem, zyne party aan te nemen. Doch Clotarius wapende zich tegen hem, ſloeg de Britten naby de zee, waar by Conober ſneuvelde, en Chramne gevangen wierdt. Clotarius, om eens ruſt van hem te hebben, liet hem nevens zyne gemalinne Chalde, dochter van Willicharus, hertog van Aquitanië, en kinderen, in een huis met ſtroo gedekt verbranden. *Gregor. Turon. l.* IV. *c.* 9. 16. 17. 20. *Geſt. reg. Franc. cap.* 28.

CHRISMA wierdt in de oude Chriſten kerk de gewyde olie genaamt, en beſtondt in tweederlei ſoorten, waar van het eerſte gemaakt was van balzem en olie, waar mede de gedoopte Chriſtenen beſtreken wierden. Dit geſchiedde ook in 't formſel en ordening; het tweede was maar een gemeen olie, waar mede de zogenaamde Catechumeni gezalft wierden. *Chriſmale* noemden ze het kleedt, dat hen om 't hoofdt gebonden, en eerſt acht dagen na Paaſchen weder afgenomen wierdt. *Du Freſne. Hildebrand. ritual. baptiſmi p.* 82. *ſeq.*

CHRISOLYTEN, *Chryſolitæ*, eene zekere gezindheit in de VI eeuwe, welker navolgers leerden, dat Chriſtus, ter helle nedergedaalt zynde, zyn ziel en ligchaam daar hadt gelaten, en alleen naar zyne Godheit ten hemel was opgevaren. *Joh. Damaſcenus de Hær. Sanderus Hæreſ.* 107. *Gualther. in Chron. ſec.* VI.

CHRISTBURG, een ſtadt in Poolſch-Pruiſſen, aan de rivier Sarguno, en in 't landſchap Hockenlandt, heeft boven op een berg een oud verwoeſt ſlot.

CHRIST-CHURCH, een groot marktvlek in het Engelſche landſchap Hampshire, aan de rivier Avon, niet verre van de zee, heeft zitting en ſtem in 't Parlement.

CHRISTEN. Deze naam wierdt allereerſt den genen, die in Chriſtus geloofden, en voorhenen zyne diſcipelen genaamt waren, te Antiochië, omtrent het jaar na de geboorte des Zaligmakers 41, gegeven. Zy noemden zich anders ook *broeders*, *gelovigen*, *heiligen*, enz. Doch de Heidenen noemden hen Galileërs, bedriegers, tovenaars, en vermengden ze doorgaans met de Joden, wreven hen allerlei laſteren aan, als of ze Atheïſten waren, verbodene nachtelyke zamenkomſten hielden, en ſchandelyke ontuchtigheden pleegden: invoegen de eene vervolging voor, de andere na tegen hen verwekt wierdt, zonder echter hun oogmerk te kunnen bereiken. *Handel.* XI. 26. *Euſebius. Tertullianus. Athenagoras. Minucius Felix. Baronius. Kortholt in Pagano obtrect.*

CHRISTENIUS, (JOHANNES) een braaf Rechtsgeleerde, wierdt in het vorſtendom Holſtein, in Neder-Saxen, niet verre van Krempe en Glukſtadt geboren, ſtudeerde te Hamburg en Helmſtadt, en wierdt vervolgens kanunnik van het Domkapittel te Lubek. Hy deedt eene reize door de Nederlanden en Vrankryk, en wierdt in den jare 1637 tot hoogleeraar in de Rechten te Deventer, en in den jare 1647 in die zelve hoedanigheit, als mede tot eerſten Rector van het nieuw opgerechte hogeſchool te Harderwyk beroepen. Hy heeft geſchreven: *Tabulæ inſtitutionum imperialium*; *Exercitationes Juridicæ*; *Collegium Juridicum*, enz. Zyn leven, nevens dat van *Joh. Fred. Gronovius*, is in den jare 1723 te Hamburg in 't licht gegeven. *Revius Hiſt. Daventr.*

KONINGEN VAN DENEMARKEN.

CHRISTIAAN de I, koning van Denemarken, zoon van Theodorik, grave van Oldenburg, wierdt na de doodt van Chriſtoffel, hertog van Beyeren, in 't jaar 1448 tot koning van Dene-

marken gekroont, en wel op de rekommandatie van Adolph, hertog van Sleeswyk en Holltein, zyner moeder broeder, en die de krone, hem opgedragen, weigerde aan te nemen. Hy heeft wegens Zweden veel moeite gehad, om dat hy ook dat ryk, dat na de Calmarifche Unie met Denemarken was verknocht geweeft, poogde te beweeren. Hy kwam ook in 't jaar 1458, door toedoen der biffchoppen, tot zyn oogmerk, en noodzaakte Karel Knutfohn te wyken. Doch zich niet willende naar de zinnelykheit der biffchoppen richten, terwyl hy ook den aartsbiffchop van Upzal gevankelyk naar Coppenhagen voerde, zo gefchiedde het in 't jaar 1463, dat Karel Knutfohn wederom in 't koninkryk genodigt wierdt. Hier op liet Chriftiaan den aartsbiffchop van Upzal los, en fchepte door toedoen des biffchops van Lincoping wederom hope, het koninkryk Zweden te herwinnen. De aartsbiffchop bragt het ook door zynen aanhang zo verre, dat Karel de krone van Zweden moeft afzweren. Dit gefchiedde in 't jaar 1464; doch de Zweden waren al zo weinig met Chriftiaan als met Karel te vrede, maar verkoren in 't jaar 1466 een adminiftrator van 't ryk. Deze lag met den aartsbiffchop van Upzal geweldig overhoop; waar door in Zweden vele onluften verwekt wierden. Chriftiaan, die zich tot nog toe des weinig bekreunt hadt, liet zich eindelyk bewegen, in 't jaar 1471 eene onderneming op Zweden te beginnen. Hy kwam derhalven met 70 fchepen voor Stokholm, wanneer men in den beginne langen tydt in onderhandeling was. Doch deze vruchteloos afgelopen zynde kwam het ten laatften in October des voornoemden jaars tot een treffen, waar in Chriftiaan geflagen, en genoodzaakt wierdt weder naar Denemarken te keren. Na de doodt van den voornoemden Adolph den VIII, hertog van Sleeswyk, en grave van Holltein, die de laatfte uit het Schaumburgfche geflacht was, ontfing hy, uit hoofde zyner moeder Hedwig, zufter van Adolph, in 't jaar 1459 Sleeswyk met het graafichap van Holftein; nadat hy zyne beide broederen, ieder met 40000, en grave Otto den III van Schaumburg met 43000 guldens voor hun recht en aandeel afgekocht hadt. Wanneer hy in 't jaar 1474 op zyne reize naar Rome keizer Frederik den III te Rothenburg aan de Tauber bezocht, verworf hy van hem, dat hy de graaffchappen Holftein en Stormarn, daar Ditmarfchen ingelyft was, tot een hertogdom verhief; niet tegenftaande de inwoonderen van Ditmarfchen, toen als een vry volk levende, eerft 80 jaren daarna konden bedwongen worden. Hy gaf Hitlandt en de Orkadifche eilanden aan koning Jacobus den III van Schotlandt, die in 't jaar 1469 met zyne dochter Margaretha trouwde, tot een bruidfchat. Zommigen zeggen, dat de orde van den olifant door hem gefticht is; hoewel anderen zulks in twyffel trekken. Hy was een verftandig, maar ongeleerd prins. Des niettegenftaande ftichtte hy in 't jaar 1478 de Univerfiteit te Coppenhagen. Hy ftierf den 3 May des jaars 1481. By zyne gemalinne, dochter van Johannes Magnus, markgrave van Brandenburg, en weduwe van zyn voorzaat, koning Chriftoffel, die hy in 't jaar 1450 trouwde, teelde hy Johannes en Frederik, van welke de eerfte zyn opvolger was, maar de tweede eerft na Chriftiaan den II, zone van Johannes, tot de regeering kwam. *Krantz. Hift. Dan. l.* VIII. *Meurfius Hift. Dan. P.* III. *l.* I. *Harald. Huitfeld Danmarkis Rigis-Kronike p.* 843. *tot* 960. *Loccenius Hift. Suec. l.* V. *c.* 2. *feq. Magnus Hift. Goth. l.* XXIII. *c.* 2. 7. *Speneri Sylloge p.* 115.

CHRISTIAAN of CHRISTIERN de II, koning van Denemarken, Zweden en Noorwegen, was de zoon van koning Johannes, en wierdt geboren den 2 July 1481. Hy weende voor zyne geboorte in 's moeders ligchaam. Ter wereldt komende hadt hy zyne handen vol bloedt. Hy wierdt door een aap uit de wieg genomen, en op het dak van 't koninklyk paleis, doch onbefchadigt weder in de wieg gebragt. In zyne eerfte jaren beftelde men hem een tydlang onder 't opzicht van den kanunnik te Coppenhagen, Georg Hinsze. Naderhandt nam hem zyn vader tot zich op 't flot, om hem in de ftudiën te laten oeffenen. Maar zyne ongebondenheit was oorzaak, dat hy maar tot een middelmatige kenniffe der Latynfche tale kwam; want 's nachts maakte hy zich heimelyk van 't flot, en zworf langs de ftraten der ftadt, zonder op de vermaningen en kaftydingen van den koning, zyn vader, de minfte acht te flaan. In 't jaar 1486, zynde het zesde jaar zyns ouderdoms, wierdt hy tot koning van Denemarken, naderhandt ook van Noorwegen en Zweden verklaart. Na het ongelukkig treffen van zyn vader met die van Ditmarfen, wilden die van Noorwegen het voorbeeldt der Zweden volgen; maar Chriftiernus wierdt tegen hen gezonden, en bragt ze tot reden. Hy kreeg den belhamel Herlof Hudfad gevangen by Bahus, en liet hem op het radt leggen. Matthias, biffchop van Opflow, die hem in dat gevangen nemen behulpzaam geweeft was, liet hy ook by de kop vatten, en onder een valfche befchuldiging, als of hy een verrader was, in de gevangeniffe fterven. De Zweden, die den voornoemden Herlof te hulpe kwamen, wierden geflagen, Lohn, Elfsburg, en Oroften verovert en verwoeft, en die van Noorwegen verloren veel van hunne vryheit. In 't jaar 1513 ftierf koning Johannes, en Chriftiernus volgde in de regeering. In den begin was hy zeer voorfpoedig, aangezien hy Ifabella, zufter van keizer Karel den V, ten huwelyk nam, en zich dus met het machtigfte huis van Europa verzwagerde. Doch zyn wreed gedrag was naderhandt oorzake, dat hy alle zyne drie koninkryken verloor. Voor eerft maakte hy zich daardoor gehaat, dat hy zich op de dochter van een gemeen vrouwmenfch, Sigbritte genaamt, verflingerde. Dit zyn hoertje noemde hy Columbula, of Duifje; die hy reets by 't leven van zyn vader, wanneer hy onderkoning van Noorwegen was, hadt leren kennen, en met welke hy, reets getrouwt zynde, voortging in ontuchtigheit te leven. Daarenboven liet hy zich van Sigbritte dus innemen, dat hy met de zelve ook in zaken van het uiterfte gewigt raadpleegde. Nu gebeurde het, dat Johannes Foburg, koninklyke geheimfchryver, en die het oor van Chriftiernus hadt, met den flotvoogdt van Coppenhagen, Torber Oxe, in vyandfchap verviel. Deze derhalven maakte zyn hof by Columbula, en bragt het door haar toedoen zo verre, dat Foburg opgehangen wierdt. Maar Torber Oxe, vrezende, dat hem een gelyk lot door Columbula mogt overkomen, fpande alle zyne krachten in om de zelve van kant te helpen, gelyk men zegt, dat in 't jaar 1516 door vergifte karffen gefchied is. Ondertusfchen hadt de koning tegen Torber een vermoeden opgevat, als of hy mede op Columbula verlieft was; en wanneer hy op zekeren tydt na der zelver doodt in tegenwoordigheit des konings bekende, dat hy ze wel bemind, maar nooit eenige ongeoorloofde gemeenfchap met haar gehouden hadt, wierdt hy aanftonts in verzekering genomen; en of wel de koningin nevens alle de groten van Denemarken hun beft deden, om voor Torber de vryheit te verwerven, was echter zulks vruchteloos, en hy wierdt in 't jaar 1516, op het vonnis van vier boeren, aan 't leven geftraft. Hier door wierden de gemoederen der onderdanen zeer verbittert, die zonder dat misnoegt waren, dat na de doodt van Columbula alles in de handen van Sigbritte was. Ondertuffchen rezen in Zweden nieuwe onluften, door de vyandfchap van den adminiftrator Steno Stur den jongen met den aartsbiffchop van Upzal, Guftavus Troll; en wanneer deze laatfte het met den koning Chriftiaan den II hieldt, en eene zamenzwering tegen den adminiftrator verwekt hadt, wierdt hy van zyn aartsbisdom afgezet. Hier op rukte Chriftiaan de II in 't jaar 1518 met eene vloot voor Stokholm, maar niets kunnende verrichten, verzekerde hy zich door lift van zes gyzelaars, zonen der voornaamfte groten van Zweden, voorgevende, dat hy met den adminiftrator in onderhandeling wilde treden. Met deze zes gyzelaars nu keerde hy naar Coppenhagen. Doch de paus trok zich de zake van den afgezetten aartsbiffchop aan, en dede de Zweden in den ban, dragende voorts Chriftianus den II de executie op; waar op deze in 't jaar 1520 andermaal met een leger onder 't bevel van den generaal Krumbein een inval in Zweden dede; en nadat de Zweedfche gouverneur Steno Stur dood gefchoten was, floeg hy de Zweden, en rukte wederom voor Stokholm; alwaar hy door goede woorden en beloften het zo verre bragt, dat hem de burgery innam. Kort daarna wierdt hy en de koningin plegtig gekroont, en de Zweden drie dagen lang treffelyk onthaalt; maar op den vierden dag, zynde de 7 November, wierden alle die genen, die zich aan de afzetting des aartsbiffchops hadden fchuldig gemaakt, van hem aangeklaagt, en op dien zelfden dag 94 daar van opentlyk onthalft. Johannes Magnus wierdt gekruiffigt, en wanneer hy de Denen vervloekte, fneedt men hem zyne mannelykheit af, en wierp ze hem in 't gezicht; daarna rukte men hem nog levende het hert uit het lyf. Des anderen daags begon deze wreedheit op nieuw, en de Denen bragten zonder onderfcheidt alle Zweden, die ze ontmoetten, om 't leven. En wanneer zich velen uit vreze verborgen hadden, wierdt een algemeen pardon afgekondigt; hoewel zeer trouwlooslyk, want alle, die weder te voorfchyn kwamen, wierden op ftaande voet gedood. Het lyk van den laatften gouverneur wierdt opgegraven en verbrand. Zyne weduwe en andere voorname vrouwen wierden in een eeuwige gevangeniffe opgefloten, en voorts alle bedenkelyke dwingelandy gepleegt. Men noemt het doorgaans het Stokholmfche bloedbadt. Na dezen keerde Chriftiaan de II weder naar Coppenhagen, en ftelde Theodorik Slageheck, die een chirurgyns knecht geweeft was, tot gouverneur van Zweden aan. Doch wanneer hem ook deze niet voldeedt, liet hy hem naar Coppenhagen komen, naar de galg optrekken, en verbranden. Gelykerwyze nu de Zweden in de uiterfte vreze waren, dus begon de haat der Denen in 't jaar 1523 tegen hem uit te barften, aangezien de Jutlanders een opftandt verwekten. Het kan wel zyn, dat de genegenheit van hem tot den Lutherfchen Godsdienft dezen algemeenen haat by de onderdanen vermeerdert heeft, zynde door de geeftelyken daar toe opgehitft. Hoewel echter het gevaar nog zo groot niet was, vluchtte hy naar de Nederlanden; van waar hy wel haaft wederkeerde, in hope, van door de hulpe van keizer Karel zich wederom in 't bezit van zyn ryk te ftellen. Doch deze niet te vrede zynde met zyn gedrag omtrent zyne zufter Ifabella, echtgenoot van Chriftiaan, nam zich de zake luttel aan. Eindelyk bragt hy in 't jaar 1532 eene vloot zamen, om daar mede een kans te wagen, wanneer ondertuffchen zyn neef Frederik de I reets als koning gekroont was. Chriftiaan, door een ftorm belopen, wierdt op de kuften van Noorwegen gedreven, en genoodzaakt, zich aan den Deenfchen gouverneur Canut Guldenftiern over te geven, die hem wel een vry geleide beloofde, maar aangezien koning Frederik zich daar aan weigerde te gedragen, gedogen moeft, dat hy naar Sonderburg gevankelyk gebragt wierdt. In 't jaar 1546 dede hy voor zich en zyne kinderen afftandt van 't koninkryk Denemarken, bedingende voor zyne twee dochters een behoorlyk uitzet, en voor zich zelve het eilandt Zamzoe, nevens het ampt en flot Calundburg, anders Callemburg genaamt. Het eene en het andere wierdt hem toegeftaan, mits dat hy zich nooit buiten Zeelandt begaf; invoegen hy op het voornoemde kafteel in 't jaar 1559 den 20 January, in 't 78 jaar zyns ouderdoms, ftierf, nadat hy 36 jaren in ballingfchap en gevangeniffen doorgebragt hadt. Hy heeft by zyne gemalinne verfcheide kinderen geteelt, on-

onder welke merkwaardig zyn *Johannes*, die zynen vader op de vlucht verzelde, naderhandt aan 't keizerlyke hof kwam, en in 't jaar 1532, toen zyn vader gevangen wierdt, den geest gaf. Voorts *Dorothea*, gemalin van Frederik den II, keurvorst van de Paltz, die zich te vergeefs bemoeide zynen schoonvader in vryheit te stellen; en *Christina*, eerst gemalin van Franciscus Sfortia, hertog van Milanen, en na des zelfs doodt van Franciscus, hertog van Lotharingen. *Joh. Svaningius in vita Christ.* II. *Meursius Hist. Dan. P.* III. *l.* III. *Joh. Magnus hist. Goth. l.* XXIV. *Huitfeld Danmarckis Rigs-Chronick. Loccenius Hist. Suec. l.* V. *Chytraus Chron. Sax. l.* V. VI. IX. X. XI. *Thuan. Hist. l.* I. *Leodius Annal. l.* I. *Zieglerus descript. laniena Holm. apud Schardium, Tom.* II. *p.* 83. *Seckendorf Hist. Luther. l.* I. §. 110. *&c. Varillas Hist. des revolutions en matiere de religion. Speneri Sylloge Geneal. Hist. Hamb. Hist. Remarq.* 1702.

CHRISTIAAN de III, zoon van Frederik den I, en van Anna, dochter van Johannes Magnus, keurvorst van Brandenburg, wierdt in 't jaar 1503 geboren. In zyne jeugt hieldt hy zich een tydlang aan 't hof van zyn moeders broeder, keurvorst Joachim den I van Brandenburg, op, dien hy ook in 't jaar 1521 op den ryksdag naar Worms verzelde. Na de doodt van zyn vader maakte hy voor zich en zyne onmondige broeders, Johannes en Adolph, in 't jaar 1533 de vermaarde unie tusschen het koninkryk van Denemarken en de hertogdommen Sleeswyk en Holstein. Zie HOLSTEIN. In 't begin zyner regeering in Denemarken verwekten hem de bisschoppen vele onlusten, bemerkende, dat hy de Luthersche religie toegedaan was; invoegen zy liever den gevangen koning Christiaan den II, of Johannes, den broeder van dezen Christiaan den III, tot hun koning hadden gehad. Daarenboven namen zich des gevangen konings Christiaan de grave van Oldenburg en de stadt Lubek aan; en een vermaard zeerover Clemens maakte de Oostzee zeer onveilig. Wanneer nu Christiaan de III de stadt Lubek belegerde, verwekten de inwoonders van Funen en Jutlandt een opstandt, en Johannes, graaf van Hoy, dede met de troupen van Lubek een inval in Denemarken. Voorts spande Albert, hertog van Meklenburg, alle zyne krachten in, ten einde die gevangen koning weder op vrye voeten gestelt wierdt. Doch Christiaan de III kwam alle deze zwarigheden te boven. De zeerover Clemens wierdt gevangen, en aan 't leven gestraft; de Lubeksche troupen wierden in Funen geslagen, waar op de vrede met Lubek te Hamburg volgde; de oproerige landschappen maakten hun verdrag, en de stadt Coppenhagen wierdt in 't jaar 1536 door honger genoodzaakt zich aan den koning over te geven. Hier toe bragt Gustavus, koning van Zweden, veel by. Christiaan de III liet zich in 't jaar 1537 van Johannes Bugenhagen kronen, bekende zich opentlyk tot de Luthersche religie, schafte alle Roomsche bisschoppen in 't gansche landt af, liet den Bybel in de Deensche tale drukken, en beriep niet dan Luthersche professoren op de universiteit van Coppenhagen. Hy tradt ook in 't begin in 't Smalkaldische verbondt, hoewel hy naderhandt, voornamentlyk nadat de gevangen koning Christiaan de II van zyn recht tot de Deensche krone afstandt gedaan hadt, den bondgenoten gene hulp toezondt. In 't jaar 1455 ondernam hy met zyne stiefbroederen Johannes den ouden en Adolph eene deeling der landen van Sleeswyk en Holstein, en ontfing voor zyn deel het vorstendom Sonderburg, nevens het kleine landt Sundewit, de ampten Flensburg, Segeberg, Steinberg, de Wilster-en Kremper-marsch, Itzehoe, Plön, nevens de kloosters Reinfeldt, en Arnsbök. Zie HOLSTEIN. Hy stierf den 1 January des jaars 1559, nalatende by zyne gemalinne Dorothea, dochter van hertog Magnus van Saxen-Lauenburg, drie zonen, onder welke *Frederik* de II zyn opvolger was. *Magnus* wierdt bisschop van Derpt en Oesel, en *Johannes*, hertog van Holstein, wierdt het hoofdt der vorstelyke Holsteinsche linie van Sonderburg, Nordburg, Gluksburg en Plön. *Meursius Hist. Dan. Huitfeld Danm. Rigs-Chron. Thuan. Hist. l.* XXII. *Hamelman Chron. Oldenb. Seckendorf Hist. Luth. l.* I. *sect.* 57. *&c. Stephanii Hist. Danica lib.* II. *Speneri Sylloge. Mollerus Isagoge ad Hist. Cherson. Cimbr. P.* I. *c.* 12. *seq. Lunigs Reichs-archiv part. spec. cont.* 2. *p.* 32. 36.

CHRISTIAAN de IV, zoon van Frederik den II, en van Sophia, dochter van hertog Ulrich van Meklenburg, wierdt den 12 April 1577 geboren. Aangezien hy maar 4 jaren oud was, toen zyn vader stierf, wierdt het ryk door vier daar toe aangestelde Raden bestiert, tot dat hy in 't jaar 1593 de regeering van 't koninkryk, en nadat hy door den keizer meerderjarig verklaart was, ook die van 't hertogdom Holstein aanvaardde. Daar op liet hy zich in 't jaar 1596 kronen. Zyne eerste zorge ging over den welstandt van zyn landt; tot welken einde hy verscheide steden stichtte, als in 't jaar 1600 Christianopel in Bleckingen, in 't jaar 1614 Christiaanstadt in Schonen, en Christiania of Opslo in Noorwegen, in 't jaar 1620 Glukstadt aan de Elve, en in 't jaar 1637 Christiaanpreis in 't Sleeswyksche, enz. Hy herstelde de akademie te Sora, en beriep de geleerdste mannen derwaarts. Voorts was hy in de oorlogen met Zweden en den keizer ingewikkelt. De Zweden hadden de Deensche schepen, die de Sondt passeren moesten, aangehouden; en matigden zich zonder grondt een recht op Laplandt aan. Dit bewoog Denemarken hen den oorlog aan te kondigen, wanneer Karel de IX, koning van Zweden, juist met Polen in oorlog was. In 't jaar 1610 veroverden de Denen Calmar, Bornholm en Oelandt; maar de Zweden staken Christianopel in brandt. Onderwylen stierf Karel de IX, koning van Zweden, hebbende voor zyne doodt een scherpe briefwisseling met den koning van Denemarken gehouden, in zo verre, dat hy hem tot een tweegevecht uitdaagde. Hem volgde Gustavus Adolphus, die den oorlog vervolgde, tot dat eindelyk in 't jaar 1613, door bemiddeling van koning Jacobus van Engelandt, de vrede gesloten wierdt, waar by de koning van Denemarken alle veroverde plaatsen weder gaf, en zich met eene somme gelds liet bevredigen. Hier op ontstondt in 't jaar 1620 een geschil tusschen Christiaan den IV en Ernst van Schaumburg, die zich vorst en grave van Holstein noemde, welke beide tytels hem de koning weigerde toe te staan, aangezien zulks van des zelfs voorzaten, zedert de zelve in 't jaar 1460 koning Christiaan den I hun recht hadden afgestaan, niet geschied was. Maar Ernst gebruikte tot voorwendsel, dat hem de tytel van vorst ten aanzien der landen, in 't Pinnenbergsche gelegen, gegeven was, die hem zo voor als na de tyden van koning Christiaan den I toekwamen. Voorts dat hem die van Holstein zelve den tytel van grave van Holstein gegeven hadden; en dat hy in gevolge van dien gene zwarigheit maakte, zich zelve dus te noemen, te meer, alzo de keizer dezen tytel vernieuwt en bevestigt hadt. Maar hy wierdt met geweldt genoodzaakt, daar van afstandt te doen. Zie ERNESTUS, vorst des H. Roomschen Ryks, grave van Holstein Schaumburg. Hy hadt ook een geschil met de stadt Hamburg, en wanneer in 't jaar 1618 een kamergerichts-oordeel in faveur der stadt uitkwam, maar zulks op 't aanhouden des konings in revisie getrokken wierdt, kwam men in 't jaar 1621 te Steinburg tot een vergelyk, dat de stadt, zwevende het geschil, de hulding gelyk oudtyds verrichten zoude. En wanneer naderhandt in 't jaar 1640 Hamburg mede op den Ryksdag beschreven wierdt, verhinderde de koning door een protest, dat de gedeputeerden der stadt niet toegelaten wierden. In 't tegendeel schafte de keizer in 't jaar 1640 den Glukstadschen tol af, dien hy den koning toegestaan hadt. Het merkwaardigste der regeering van koning Christiaan den IV is zyn gedrag in den dertigjarigen oorlog van Duitschlandt: want wanneer na de ongelukkige nederlage van keurvorst Frederik den V van de Palts in Bohemen de keizerlyken hunne macht in Duitschlandt voortgingen verder uit te breiden, en wel onder voorwendsel, dat ze de aanhangers van dien keurvorst vervolgden, maakten de standen van den Neder-Saxischen kreits zamen een verbintenis, en verkoren in 't jaar 1625 dezen koning tot hun hoofdt. En hier op begon de oorlog tusschen hem en de keizerlyken, wier generaal Tilly op de Deenschen los ging, en wanneer die terug trokken, Hameln, alwaar de koning kort te voren met zyn paardt van de borstwering gevallen was, Holtsmunde, en andere plaatsen aan de Wezer, veroverde, maar Nieuburg te vergeefs belegerde. In 't jaar 1626 wierdt 'er te Brunswyk wel aan een vergelyk gearbeid, maar vruchteloos; waar op zich de graaf van Mansfeldt, Christiaan, hertog van Brunswyk, en Johan Ernst van Weimar met den koning van Denemarken vereenigden. Doch de graaf van Mansfeldt wierdt by Dessau geslagen; en nadat de keizerlyken Osnabrugge hadden ingenomen, en in Hessen hunne overwinningen vermenigvuldigden, verloor de Deensche generaal Freytag den slag ook by Kalenberg. Eindelyk kwam het nog in het zelve jaar, den 27 Augustus, by Lutter, niet verre van Goslar, tot een hoofdtreffen, waar in de koning de nederlage ontfing, en al het grof geschut en bagage verloor, en eerst naar Wolfenbuttel, verder naar zyn landt vluchtte. Tilly gebruikte deze gelegenheit tot zyn voordeel, en maakte grote progressen, waar tegen zich de koning met zyn herzamelden versterkt leger stelde, en in 't jaar 1627 de stadt Hoya hernam. Ook zocht de generaal Baudis in Silesië, uit name des konings, de overige manschap des grave van Mansfeldt en hertogs van Weimar zamen te trekken; doch deze wierden van de keizerlyken ten deele gevangen, ten deele op de vlucht geslagen, zo dat 'er weinige ontkwamen. Onderwylen vervolgde Tilly den koning tot in Holstein. De markgraaf van Durlach, die eenige koninklyke benden kommandeerde, wierdt van den generaal Slik by Rensburg geslagen; en dus verviel Sleeswyk en Jutlandt in keizerlyke handen. Nordheim, Nienburg, Wolfenbuttel, Stade, en Krempe wierden door verscheide keizerlyke generaals ingenomen, en de koning behieldt, behalven Glukstadt, weinig plaatsen. De generaal Wallenstein belegerde en veroverde verscheide zeesteden in Meklenburg en Pomeren, om dat die weigerden den koning van Denemarken ter zee aan te grypen, die daarentegen de keizerschen uit het eilandt Femern sloeg, dat hy echter kort daar na genoodzaakt wierdt wederom te verlaten. Voor Kiel stiet hy zyn hoofdt, maar bemachtigde Rugen en Usedom, nevens de stadt Wolgast, doch deze laatste kon hy niet houden, en wierdt genoodzaakt zich wederom op zyne vlote te begeven. En wanneer hy ten laatsten op nieuw met een machtig leger in Jutlandt viel, kwamen de keizerschen eindelyk, op aanraden van den generaal Aldringer, tot een vredes verdrag, waar over reets meer dan een half jaar gehandelt was, en dat eindelyk in 't jaar 1629 te Lubek gesloten, en daar by den koning alles wedergegeven wierdt. Wanneer nu de Zweden zich in den oorlog van Duitschlandt mengden, en vele voordeelen behaalden, veroorzaakte zulks by koning Christiaan den IV een groot nadenken, waar van hy zo nu en dan in den dertigjarigen oorlog blyken gaf, tot dat de zaak in 't jaar 1643 tot een opentlyke rupture kwam: want in dit jaar grepen de Zweden onder hun generaal Torstensohn de Denen aan, onder voorwendsel, dat ze eenige Zweedsche schepen in de Sondt hadden aangehouden, een naauwe vriendschap met Muskovië onderhielden, en de zelve door een huwelyk tusschen prins Waldemar en eene Muskovitische princesse poogden te versterken; voorts, dat ze heimelyk de belangen van den keizer begunstigden, en den generaal Cracau met geldt hadden ondersteunt. In 't begin waren de Zweden voorspoedig, en velen begonnen te gissen, dat de voorzegging van

Tycho Brahe; dat namentlyk koning Chriſtiaan de IV met een ſtaf in de handt in 't jaar 1644 zyn ryk zoude komen te verlaten, zoude bewaarheidt worden; want binnen weinig tyds gingen Kiel, Landskroon, Helſingburg, Lund, Chriſtianopel, Ripen, Bornholm en Femern verloren. By het eilandt Femern kwam het tot een ſcherp zeegevecht, waar by geen van beide partyen voordeel behaalde. Doch de koning van Denemarken hadt voor zyn deel het ongeluk, dat, wanneer een zware kogel in zyn ſchip viel, hy door de flinters aan zyn linker oor gekwetſt wierdt, en zyn rechter oog verloor. De Zweedſche vloot week daar op naar Chriſtiaanprys, maar wierdt in die haven door den Deenſchen admiraal Gödde ingeſloten gehouden, tot de ganſche zeemacht zamenkwam. Wanneer nu de Zweden een geheele maandt dus in die haven hadden gelegen, ontkwamen zy het eindelyk des nachts, waar toe hen een onweder begunſtigde; dat den Deenſchen admiraal het leven koſtte. Kort daarna kwam het tot een vrede, die in 't jaar 1645 te Bremſebroe geſloten wierdt, en waar by Denemarken den Zweden Gothlandt, Oeſel en Jemptlandt voor eeuwig, maar de provincie Hallandt by wyze van onderpandt voor dertig jaren afſtonden. By deze gelegenheit is ook het verſchil wegens den tol van den Sondt met de Hollanders beſliſt: want aangezien de Denen dien tol naar hun welgevallen verhoogden, en zich Hollandt daar over beklaagde, zo vondt men goed, dat werk op een zekeren voet te ſtellen. Koning Chriſtiaan de IV ſtierf in 't jaar 1648, hebbende by zyne gemalinne Anna Catharina, keurvorſt Joachim Frederiks van Brandenburg dochter, drie zonen geteelt, namentlyk ***Chriſtiaan***, die tot opvolger in de regeering beſtemt wierdt, maar in 't jaar 1647, en dus voor zyn vader, ſtierf, zonder by zyne gemalinne Magdalena Sibylla, dochter van keurvorſt Johan Georg den I van Saxen, erfgenamen na te laten. Dus volgde de tweede zoon, ***Frederik*** de III, in de regeering. De derde zoon ***Ulrich***, geboren in 't jaar 1611, wierdt in 't jaar 1633 in Sileſië dood geſchoten. Chriſtiaan de IV hadt ook behalven Ulrich, biſſchop van Zwerin, nog een broeder, dien hy naar Muskovië zondt, en die aldaar tot opvolger des ryks beſtemt wierdt, aangezien hy de princeſſe Axenia in huwelyk hadt; doch hy ſtierf aldaar aan een hete koortſe in 't jaar 1602. ***Puffendorf de bello Suec. l.*** II. §. 1. ***ſeq. Boclerus Hiſt. belli Sueco-Danici. Ludolfs Schaubühne des XVII. Seculi l.*** I. XXII. XXV. XXVI. enz. ***Speneri Sylloge. Mollerus Iſagoge ad Hiſtor. Cherſoneſi Cimbr. P. I. c.*** 11. §. 6. ***Lunigs Reichs-archiv part. ſpec. cont.*** 2. ***van Holſtein, p.*** 61. 62. 69. 71. 77. 78.

CHRISTIAAN de V, een zoon van Frederik den III, en van Sophia Amalia, dochter van hertog Georg van Luneburg, wierdt den 28 April des jaars 1646 geboren. Hy kwam in 't jaar 1670 tot de regeering, en vernieuwde in 't jaar 1671 by het geboortefeeſt van zyn eerſten prins de ridderorde van Dannebrog. Wanneer nu de oorlog tuſſchen Vrankryk en Duitſchlandt begon, en de koning van Zweden de party van Vrankryk koos, voegde zich Chriſtiaan by den keizer, invoegen in 't jaar 1675 tuſſchen hem en Zweden een bloedige oorlog ontſtondt. Maar ten einde hy wegens Holſtein mogt veilig zyn, liet hy in 't jaar 1675 Chriſtiaan Albert, hertog van Holſtein-Gottorp, nadat hy hem, onder voorwendſel van een mondgeſprek met hem wegens de zwevende verſchillen te houden, naar Regensburg genodigt hadt, en op de tyding, dat de Zweden by Fehrbellin geſlagen waren, in verzekering nemen, en noodzaakte hem, zyne veſtingen over te leveren, en eindelyk het landt in te ruimen. Zie CHRISTIAAN ALBERT, hertog van Sleeswyk-Holſtein. Hier op wierden nog in dat zelve jaar de ſtadt Wismar, en in Schonen Helſingburg, Landskroon, Chriſtianopel, nevens het eilandt Gothlandt, verovert. Helmſtadt verduurde de belegering. In jaar 1676 kwam het tot een treffen by Lunden in Schonen, waar by de Zweden de overwinning behaalden. In 't jaar 1677 wierdt Malmoe te vergeefs belegert, en de Denen by Landskroon geſlagen. In 't jaar 1678 ſtieten de Denen hun hoofdt voor Bahus; maar ter zee hadden ze doorgaans in dezen oorlog de overhandt. Wanneer eindelyk de oorlog tuſſchen Duitſchlandt en Vrankryk in 't jaar 1679 door den Nimweegſchen vrede geëindigt wierdt, was de koning van Vrankryk ook middelaar tuſſchen Denemarken en Zweden, en Chriſtiaan de V gaf aan de krone Zweden alle de veroverde plaatſen wederom. Hier onder was wel hertog Chriſtiaan Albert ook begrepen; doch deze wierdt in 't jaar 1684 andermaal genoodzaakt zyn landt te verlaten, dat de Denen in bezit namen, tot eindelyk door tuſſchenkomſte van de keurvorſten van Saxen en Brandenburg den 20 Juny des jaars 1689 te Altona een vergelyk getroffen wierdt. Dus bleef de hertog tot aan zyne doodt, die in 't jaar 1694 voorviel, in de geruſte bezitting zyner landen. Zie CHRISTIAAN ALBERT, hertog van Sleeswyk-Holſtein. Voorts leefde Chriſtiaan de V ook met de ſtadt Hamburg in geſchil, die hy in 't jaar 1679 wilde noodzaken, hem hulde te zweren. Hy belegerde de zelve in 't jaar 1686, doch moeſt het beleg weder opbreken, zonder iets uitgerecht te hebben. In 't jaar 1693 ſloot hy de ſtadt Ratzeburg in, en dwong de Luneburgſche bezetting daar uit te trekken. In 't jaar 1697 ontſtondt een nieuw geſchil tuſſchen hem en den hertog Frederik van Holſtein-Gottorp nopens het recht van ſchanſſen en veſtingen aan te leggen. Men bemoeide zich wel, deze oneenigheden door de Pinnebergſche tractaten te beſliſſen; doch wanneer de hertog van Holſtein tot zyne zekerheit eenige Zweedſche manſchap aan zich trok, en de koning daarentegen met een leger in de hertoglyke landen viel, zo verwyderde de zaak daar door nog meer. Zie FREDERIK de IV, hertog van Sleeswyk-Holſtein; en onderwylen ſtierf Chriſtiaan de V den 25 Auguſtus 1699. Zyne gemalin was Charlotta, dochter van Willem den VI, landgrave van Heſſen-Caſſel, by welke hy de navolgende kinderen verwekt heeft: 1) ***Frederik*** den IV, die zyn opvolger was. 2) ***Chriſtiaan***, geboren den 25 Maart des jaars 1575, en den 7 July 1695 te Ulm geſtorven. 3) ***Sophia Hedwig***, geboren den 28 Auguſtus des jaars 1677. 4) ***Karel***, geboren den 26 October des jaars 1680. 5) ***Willem***, geboren den 21 February des jaars 1687, en overleden den 24 February des jaars 1706. Buiten echt heeft hy by Sophia Amalia Moth, dochter van zyn lyfarts, die hy gravinne van Samſoe maakte, verſcheide andere kinderen verwekt, onder welke waren Chriſtiaan en Ulrich Chriſtiaan van Guldenlow. ***Puffendorf de rebus Frid. Wilh. Valkeniers verward Europa. Imhof N. P. l.*** IV. ***c.*** 9. ***Moller. Iſag. ad Hiſt. Cherſ. Cimbr. P.*** I. ***c.*** 12. §. 10. ***Memoires de Danemarc contenant la vie de Chriſtierne V.***

Keurvorsten van Mentz.

CHRISTIAAN de I, biſſchop en keurvorſt van Mentz, was een geboren grave van Buche in Thuringen, en wierdt in 't jaar 1161 verkoren, maar kort daarna door keizer Frederik den I wederom verjaagt. Maar wanneer Conraad de I, grave van Wittelsbach, die in zyn plaats geſtelt was, na twee jaren genoodzaakt wierdt het aartsbisdom te verlaten, herſtelde de keizer keurvorſt Chriſtiaan. Hy was in verſcheide talen wel ervaren, en wordt gezegt het leven des voornoemden keizers beſchreven te hebben. Wanneer hy de keizerlyke armee in Italië geboodt, ſloeg hy met weinig manſchap 16000 Romeinen. Hy ſtierf omtrent Rome in 't jaar 1183, of, gelyk anderen ſchryven, in 't jaar 1180. ***Serar. de reb. Mogunt. Leben der Churfurſten zu Mayntz. Bruſch. de Epiſc. Mogunt.***

CHRISTIAAN de II, aartsbiſſchop en keurvorſt van Mentz, wierdt in 't jaar 1249 verkoren; maar aangezien men hem te Rome aanmerkte als een man, die zich in de omſtandigheden van die tyden niet wiſt te ſchikken, zo beſloot men hem af te zetten. Dit geſchiedde in 't jaar 1251, hoewel zommigen beweeren, dat zyn opvolger Gerhard de I zulks veroorzaakt heeft, en dat de pauſſelyke legaat van hem daar toe is omgekocht. Men heeft van hem eene beſchryving van keizer ***Henrik den*** V, en hoe die van den troon geſchopt is; voorts het leven van ***Arnoldus***, nevens andere zyner voorzaten. Hy ſtierf nog in 't jaar 1251. ***Bruſchius de Epiſc. Mogunt. Leben der Churfurſten zu Mayntz.***

Keurvorsten van Saxen.

CHRISTIAAN de I, keurvorſt van Saxen, was de zoon van keurvorſt Auguſtus, en de Deenſche princeſſe Anna, en wierdt geboren te Dreſden den 29 October 1560. Zyn vader liet hem al vroeg in de talen en andere fraaie wetenſchappen onderrechten, voornamentlyk in de gronden van het Chriſtendom, naar de onderwyzing van Philippus Melanchthon. In 't jaar 1581 maakte hy hem tot preſident van den regeerings-Raadt, met eene byzondere hofhouding en Raden, onder welke ook Nicolaus Krel, die naderhandt kancelier geweeſt is, getelt wordt. In 't jaar 1586 vaardde hy de regeering na de doodt van zyn vader Auguſtus aan, waar in hy wegens de Religie vele onluſten hadt; want de leere van Johan Kalvyn, die reets onder de regeering van zyn vader vele navolgers hadt, wierdt nu by velen met meer kracht voortgezet; de ***Formula Concordiæ*** zag men van weinigen onderſchryven, de hoogleeraars-plaatſen op akademien, en predikdienſten met perſonen voorzien, die van verſcheide Lutherſche gevoelens afweken, enz. Zommigen menen, dat keurvorſt Chriſtiaan den Hervormden Godsdienſt is toegedaan geweeſt, zynde daar toe bewogen door Paltsgrave Johan Caſimir, zyner zuſter man. Anderen beweeren, dat alles aldus door den kancelier Krell Pierius, en Salmuth, nevens anderen, gedirigeert is, zonder dat de keurvorſt wiſt, dat 'er eenige verandering omtrent de Religie ondernomen wierdt. Hy hieldt voorts een goede verſtandhouding met de koninginne Elizabeth van Engelandt, en met Henrik den IV, koning van Vrankryk, die hem beide in 't jaar 1591 door afgezanten verzochten, de afzending der hulpbenden te verhaaſten, in een tydt, wanneer koning Henrik de IV van de Duitſche Proteſtanten byſtandt verzocht, en over welke hulptroupen, op den voorſlag van keurvorſt Chriſtiaan, vorſt Chriſtiaan van Anhalt tot generaal geſtelt was. Eenigen tydt te voren hadt hem Casparus van Schönberg, die in Franſchen dienſt was, geweigert het leger den koning Henrik zelve toe te voeren; en de keurvorſt behertigde de zake met zulk een yver, dat hy overbodig was, tot de gemeene krygs onkoſten dubbeld zo veel te geven als anderen, en den genen, die met geen geldt voorzien waren, de nodige penningen voor te ſchieten. Doch de keizer, dien dit gedrag bedenkelyk voorkwam, en Paltsgrave Johan Caſimir, vrezende, dat Chriſtiaan op deze wyze in een groter aanzien by de Proteſtanten zoude geraken dan hy, wiſten de Saxiſche miniſters dus in te nemen, dat ze den keurvorſt dien veldtocht afrieden, voorwendende, dat zulks van den Franſchgezinden Schönberg tot nadeel van Duitſchlandt was op de baan gebragt. Keurvorſt Chriſtiaan gaf den geeſt den 25 September 1591, nalatende by zyne gemalinne Sophia, eene princeſſe van Brandenburg, drie zonen, namentlyk ***Chriſtiaan*** den II, ***Johan Georg*** den I, die beide na elkander keurvorſten van Saxen geweeſt zyn, en ***Auguſtus***, die ſtierf in 't jaar 1615, nevens twee dochteren, ***Sophia***, gemalin van Franciſcus, hertog van Pomeren, en ***Dorothea***, abdiſſe van Quedlinburg. Eenigen willen, dat hy met vergift is van kant geholpen. Anderen zeggen, dat hy zeer driftig van aardt zynde, en zeer genegen tot de jagt, en andere

sterke ligchaams bewegingen, de gewoonte hadt schielyk te drinken, wanneer hy verhit was. Wederom anderen menen de oorzake van zyne schielyke doodt geweest te zyn een innerlyk hertzeer over den verwarden staat van zyn landt, zonder dat hy den zelven door raadt of daadt herstellen kon. Hy was ook genegen tot grote ondernemingen, en een zonderling liefhebber van de bouwkunde, waar van zommige prachtige gebouwen in Dresden als nog getuigen. *Anonymi leven van keurvorst Mauritz en Christiaan. Dresseri oratio de Christiano* I. *Zieglers Schauplatz der zeit ad d.* 25 *Sept. Mullers Sächsische Annales. Arnold kerk-en ketter-Historie P.* II. *l.* XVI. *c.* 32. §. 19. *seqq. Examen Examinis Pieriani. Thuanus.*

CHRISTIAAN de II, keurvorst van Saxen, zoon van den voornoemden Christiaan den I, en van Sophia, dochter van Johan Georg, keurvorst van Brandenburg, wierdt den 23 September 1583 geboren. Aangezien zyn vader dit tydelyke zegende, toen hy nog maar 8 jaren oud was, bekleedde zyn naaste bloedverwant Frederik Willem, uit de Altenburgsche linie, in den tusschentydt de administratie van 't keurvorstendom, doch de oppervoogdy wierdt zynen grootvader, keurvorst Johan Georg van Brandenburg, opgedragen. De administrator behertigde boven al de zaken van den Godsdienst, beriep in 't jaar 1592 een landdag te Torgau, verklarende by een opentlyk plakkaat, dat alle die genen, die weigerden het Formulier van eendragt te onderschryven, van hunnen dienst zouden ontslagen zyn. Hier op wierdt in 't jaar 1593 een kerk-en school-visitatie aangestelt, om dus het Lutherdom overal wederom in te voeren. Daarenboven wierden alle die genen, die onder de voorgaande regeering of gebannen, of in de gevangenissen geworpen waren, wederom herstelt, onder anderen de kancelier Pfeiffer, de hofprediker Martinus Mirus, en Polycarpus Lyserus; in tegendeel wierden de Hervormden zeer hard gehandelt. Urbanus Pierius, superintendent en hoogleeraar te Wittenberg, wierdt in de gevangenis geworpen; Christoffel Gunderman, predikant te Leipzich, wierdt eerst afgezet, en naderhandt in verzekering genomen. Het zelve wedervoer den beiden hofpredikern te Dresden, Johan Salmuth, en David Steenbach; hoewel deze alle op een zeker revers wederom op vrye voeten gestelt wierden. Het grootste ongeluk trof Nicolaus Crellius, die kort na de doodt van keurvorst Christiaan den I in arrest genomen, en daarna den 17 November 1591 naar Koningstein gevoert wierdt. Het proces tegen hem duurde tien jaren lang, tot eindelyk te Praag in het Boheemsche appellations-gericht het doodvonnis tegen hem wierdt uitgesproken; invoegen hy in 't jaar 1601, den 9 October, te Dresden opentlyk onthalst wierdt. In het zelve jaar vaardde Christiaan de II, die nu zyn 18 jaar bereikt hadt, de regeering aan. Men hadt het den administrator te danken, dat in 't begin der XVI eeuw Christiaan de II van Meissen, des zelfs broeder, Johan Georg van Merseburg, en Augustus van Naumburg tot administrators dezer bisdommen verzocht wierden, waar door alzo deze stichten met het keur-Saxische huis zyn verknocht geworden. In 't jaar 1602 zoude dit vorstelyk drietal, en met hen de Albertynsche linie byna vernietigt geworden zyn: want Augustus kwam als Rector Magnificentissimus te Wittenberg in een oploop van studenten in levensgevaar. Ter zelver tydt voeren keurvorst Christiaan de II en hertog Johan Georg van Pirna naar Dresden, wanneer het buskruidt en handgranaten in hun schip vuur vattende een vervaarlyken slag maakten, waar by de keurvorst in zyn gezicht beschadigt, maar Johan Georg in de Elve geworpen, en ter naauwernoodt gered wierdt. De keurvorst kwam in 't volgende jaar in een nieuw levensgevaar; want wanneer hy met zyn broeder Johan Georg in 't ampt Graffenhaynichen, naby de grenzen van Anhalt, het vermaak van de jagt nam, wierdt in een woudt met het krieken van den dag op hem met een snaphaan geschoten. De dader wierdt gevat, en bekende, dat hy daar toe van den Anhaltschen kancelier te Dessau, genaamt Biederman, en van een overste luitenant, Henrik van Dunau, omgekocht was. De moordenaar wierdt met die genen, die by hem waren, te Dresden met de doodt gestraft, maar de kancelier en overst-luitenant stierven in de gevangenisse. Onder keurvorst Christiaan rees ook in 't jaar 1609 het geschil wegens de successie der hertogdommen Gulik, Kleef en Berg, waar op het Saxische huis al over lang pretensie hadt; gelyk de keizer in 't jaar 1610, den 27 Juny, te Prage hem met deze vorstendommen beleende. Den 23 Juny 1611 kreeg hy 's avonds aan tafel zittende een overval, waar van hy weinig uuren daarna stierf. Zyne gemalin was Hedwig, dochter van Frederik den II, koning van Denemarken. Deze trouwde hy in 't jaar 1602. Zy stierf weduwe in 't jaar 1641 zonder kinderen. *Wecke Dresd. Chron. pag.* 313. *enz. Franci Oratio de Christiano* II. *Thuanus Hist. l.* C. *Lundorpius Contin. Sleid. l.* XXXI. *p.* 835. *Eremita in Itin. Germ. p.* 361. *&c. Spenerus in Sylloge. Ziegler Schaupl. p.* 738. *enz. Arnold Ketter-Hist.* P. II. *l.* XVI. *c.* 32. *enz. Mulleri Annal. Sax. p.* 184. *Carolus Memor. Eccles. sec.* XVII. *p.* 275.

MARKGRAVEN VAN BRANDENBURG.

CHRISTIAAN, markgraaf van Brandenburg, en stichter der althans bloejende Bareithsche linie, was de zoon van Johan Georg, keurvorst van Brandenburg, geteelt by Elizabeth, dochter van Joachim Ernst, vorst van Anhalt, en wierdt geboren den 30 January 1581. Hy wierdt in zyne jeugt tot de studiën gehouden, en ten dien einde naar Frankfort aan de Oder gezonden, alwaar hy ook in 't jaar 1598 Rector Magnificentissimus der Universiteit verklaart wierdt. Hier op dede hy een reize naar Italië, alwaar hem door paus Clemens de VIII te Rome, en den groothertog Ferdinand te Florence veel eere bewezen wierdt. Van daar wilde hy naar Vrankryk reizen, om het byleger van koning Henrik den IV by te wonen; maar hy wierdt door den toestandt van Duitschlandt daar in belet. Te Dresden wederkerende hadt hy volgens de uiterste wille van zyn vader de nieuwe Mark behoren te bezitten; maar keurvorst Joachim Frederik, zyn broeder, kantte zich daar tegen aan, invoegen hy daar van versteken bleef, niettegenstaande het testament van den keurvorst, zyn vader, door den keizer bevestigt was. Maar als Georg Frederik, markgraaf van Brandenburg, uit de oude Frankische linie, in 't jaar 1603 zonder erfgenamen kwam te overlyden, maakte hy Christiaan tot erfgenaam; invoegen hy nog in het zelve jaar bezit van 't vorstendom boven 't gebergte nam. In 't jaar 1606 wierdt hy op den kreitsdag te Neurenberg tot opperste van den Frankischen kreits aangestelt; en wanneer vier jaren daarna het geschil wegens de Guliksche erfvolging begon, zocht hy het zelve tusschen de huizen van Saxen en Brandenburg in der minne by te leggen, behoudens evenwel het recht, dat hy en zyne erfgenamen daar op hebben mogten. In 't jaar 1614 woonde hy te Naumburg het erfvereenigings-verdrag der huizen Saxen, Brandenburg en Hessen, en in 't jaar 1615 de Unie te Neurenberg by. In 't jaar 1617 vierde hy in zyne landen het eerste Luthersche jubeljaar; het gene hy ook in 't jaar 1630 wegens de te Augsburg aan keizer Karel den V overgeleverde geloofsbelydenis deedt. Maar aangezien in dezen tydt by gelegenheit der Boheemsche onlusten de Religionsverschillen meer en meer overhandt namen, stondt Christiaan de Luthersche Religie met al zyn vermogen voor, en verscheen in 't jaar 1631 tot dien einde in de vergadering der Augsburgsche geloofsverwanten te Leipzich. In 't volgende jaar begaf hy zich tot den koning van Zweden, Gustavus Adolphus, in des zelfs leger by Neurenberg, van waar hy naar Dresden, alwaar hy zich een geruimen tydt ophieldt, en eindelyk naar Berlyn, tot keurvorst Georg Willem reisde, om dus overal by den verwarden toestandt van Duitschlandt zyne belangen waar te nemen. Hy wierdt ook in 't jaar 1635 in de Praagsche vredens-tractaten gesloten, waar door zyn landt voor den uitersten ondergang gered wierdt. By den Westphaalschen vrede, gesloten in 't jaar 1648, hadt hy als uitschryvende vorst des Frankischen kreitses ook zyne gezanten, beschikkende naderhandt behalven andere opentlyke zamenkomsten, in 't jaar 1655 den Deputationsdag te Frankfort. De vrede herstelt zynde, behertigde hy boven al het welzyn van zyn landt, in 't byzonder van kerken en scholen. Onder anderen herstelde hy in 't jaar 1655, nevens zynen neve, den markgrave van Branbenburg-Onolsbach, de zo genaamde vorstenschole te Heilsbrun, die door den oorlog verwoest was. Hy stierf den 30 May van dat zelve jaar, hebbende zyn landt vergroot door de aangekochte drie ampten, Lauenstein, Lichtenberg en Thierbach. Van zyn geslacht zie de stamtafel der Bareitsche markgraven van Brandenburg. *Scriptores Brandenburgici.*

CHRISTIAAN WILHELM, markgrave van Brandenburg, en administrator van Maagdenburg, wierdt den 28 Augustus 1587 te Wolmerstadt geboren. Zyn vader was Joachim Frederik, keurvorst van Brandenburg, en administrator van 't aartsticht Maagdenburg, en zyne moeder Catharina, dochter van markgrave Johannes, die zyne residentie te Custrin hieldt. Wanneer in 't jaar 1589, den 26 April, zyn vader de keurvorstelyke waardigheit aannam, wierdt hem het sticht Maagdenburg overgegeven, en hy tot administrator daar van verklaart, hoewel de huldiging eerst in 't jaar 1608 volgde. Ondertusschen hadt hy zich in de studiën zeer wel geoeffent, en tot dien einde Frankfort aan de Oder en Tubingen bezocht, behalven zyne reizen door Vrankryk, Engelandt, de Nederlanden en Zwitserlandt. Wanneer de Boheemsche en Duitsche onlusten ontstonden, tradt hy in 't jaar 1625 met Denemarken, Brunswyk, Luneburg, Meklenburg en Holstein in het Lauenburgsche verbondt, en verviel daar door in 's keizers ongunst, die in 't voornoemde jaar 1608 Halle door 12000 man liet innemen, en die stadt zeer hard handelen. En aangezien het Domkapittel ook niet met hem te vrede was, verkoos het zelve Augustus, zoon van keurvorst Johan Georg den I van Saxen, tot zyn coadjutor, door wiens vader de belangen van 't sticht Maagdenburg by 't keizerlyke hof waargenomen wierden. Nadat in 't jaar 1625 de Neder-Saxische armee geslagen, en dus ook de troupen van den administrator verstrooit waren, deedt hem de keizer in 't jaar 1628 in den ryksban, en het Domkapittel maakte den coadjutor tot administrator; doch dit namen de keizer en paus kwalyk, die den aartshertog Leopold Willem van Oostenryk het Domkapittel opdrongen. Ter zelver tydt wierdt het edict nopens de restitutie der geestelyke goederen afgekondigt, en het gansche landt van Maagdenburg en Halberstadt, uitgezonderd de stadt Maagdenburg, wierdt door de keizerlyke wapenen onder de gehoorzaamheit van den aartshertog gebragt, die het door een stadhouder en Raden liet regeeren. Ondertusschen zwerfde Christiaan gelyk als in ballingschap, begaf zich in 't jaar 1627 naar Denemarken, en van daar naar Hollandt, om de betaling der Deensche troupen te bevorderen; voorts trok hy naar Vrankryk, en door Italië en Dalmatië naar Zevenbergen, om aldaar Gabriel Bethlen op zyne zyde te brengen. In 't jaar 1629 begaf hy zich naar Zweden, vooraleer koning Gustavus Adolphus met zyn leger in Duitschlandt trok. In 't jaar 1630 kwam hy gansch onvoorziens binnen Maagdenburg, wierdt van den magistraat en burgery minnelyk ontfangen, in hope van eene volkome zekerheit by hem te zullen vinden. Kort daarna vertrok hy naar Halle, en nadat hy door het zo genaamde dal in de stadt was gekomen, belegerde hy Moritzburg, dat keizerlyke bezetting in hadt, doch moest op de aannadering van de keizerlyke hulptroupen de belegering opbreken, en wederom naar Maagdenburg keren. Hier wierdt hy in 't jaar 1631 van den keizerlyken generaal Tilly

Tilly belegert, en by de verovering der ftadt gekwetft en gevangen. Men bragt hem eerft naar Wolfenbuttel, alwaar een keizerlyke bezetting was, maar naderhandt, toen de keizerlyke armee nog in het zelve jaar by Leipzich geflagen was, naar Ingolftadt in Beyeren. Hier wierdt hy zeer aangezocht om de Roomfche Religie te omhelzen. Tot dien einde gaf men hem het boek van Elias Schillerus, genaamt *de Grondveften*, te lezen. Dit wilde hy in den beginne wederleggen, maar heeft het nooit gedaan. Onderwylen fpanden de Jefuiten alle hunne krachten in, om hem tot hun gevoelen over te halen. In 't zelve jaar wierdt hy naar Wenen, en van daar naar Neuftadt in Ooftenryk gebragt, alwaar hem eindelyk zo wel de overige Roomfche geeftelykheit, als inzonderheit de keizerlyke biechtvader, Wilhelmus Lamormain, zo verre bragten, dat hy den 20 Maart 1632 opentlyk de Roomfche religie beleedt. Niet lang daarna kwam op zynen name een boek in 't licht, onder den tytel van *Speculum veritatis*, of, *Spiegel der waarheit*, waar in de Lutherfche religie zeer hard wierdt aangetaft. Hier tegen gaf in 't jaar 1634 Casparus Brochmannus zyn *Lychnus Speculo veritatis oppofitus* uit. Doch het zo genaamde *Speculum veritatis* wierdt niet alleen in 't jaar 1636 te Stutgard by de Roomfchen herdrukt, maar in 't jaar 1638 zag men eene Apologie van Chriftaan Wilhelm in 't licht komen, opgedragen aan Chriftiaan den IV, koning van Denemarken. Hier in wierdt Brochmannus zeer hevig aangegrepen. Zo als nu deze in 't jaar 1652 zyne *Confutatio Apologiae* wederldkundig maakte, dus hadt zich ook de Wurtembergfche Godgeleerde Melchior Nicolai deze zake aangenomen, aangezien de Roomfchgezinden, wanneer de ftadt Stutgard in hunne macht was, het *Speculum veritatis* aldaar hadden laten herdrukken. Hy gaf derhalven in 't jaar 1643 te Tubingen eene verantwoording daar tegen in 't licht. Tegen dezen kantte zich Jodocus Kedde, dien Melchior Nicolai in zyn boek, genaamt, *Nihil ad rem*, of, *Welgegronde verdediging*, beantwoordde. Chriftiaan Willem wierdt, nadat hy van religie verandert hadt, op vrye voeten geftelt, en bleef in de keizerlyke erflanden, alwaar hy in 't byzonder de Brandenburgfche heerlykheit Seefeldt bewoonde. Maar de Praagfche vrede in 't jaar 1635 gefloten zynde wierdt het fticht Maagdenburg hertog Auguftus, maar Halberftadt den aartshertog van Ooftenryk toegewezen, mits Chriftiaan Wilhelm jaarlyks 12000 ryksdaalders uit het aartsfticht Maagdenburg zouden betaalt worden. In 't koninkryk van Bohemen bezat hy ook eenige goederen, in 't byzonder het ampt Neuhaus, alwaar hy zich gemeenlyk pleeg te onthouden. Daar by kwam het Brandenburgfche ampt Ziegefer. Hy ftierf den 1 January 1665. *Scriptores Brandenb. & Magdeburg.*

CHRISTIAAN ERNEST, markgraaf van Brandenburg-Bareith, wierdt den 27 July 1644 geboren. Hy verloor zynen vader vroeg, en wierdt eerft van zyn grootvader, markgrave Chriftiaan, en na de doodt van dezen in 't jaar 1655 onder de voogdy van keurvorft Frederik Willem, en markgrave Georg Albert van Culmbach opgevoed, en te Halberftadt onder de directie van den keurvorftelyken ftadhouder, Joachim Frederik van Bloemendaal, en na des zelfs overlyden eenige maanden lang te Berlyn, en eindelyk te Straasburg onderwezen. Van daar begaf hy zich naar Frankfort, om de kroning van keizer Leopold den I in 't jaar 1658 te zien. Te Straasburg wederkerende hieldt hy in 't jaar 1659 eene openbare redenvoering *de Principatus bene regendi artibus*; dat is, *van de kunft om een vorftendom wel te regeeren*. In dit zelve jaar begaf hy zich naar Vrankryk, kreeg te Angers de kinderpokjes, en trok genezen zynde naar de grenzen van Spanje, alwaar toen ter tydt over den Pyreneefchen vrede gehandelt wierdt. Hier hadt hy de eere, ter gehoor van beide koningen, nevens de Infante van Spanje, toegelaten te worden. En aangezien zich ter zelver tydt een gerucht verfpreidde, dat de vrede ook tuffchen de twee Noordfche kronen gefloten was, befloot hy een orde, genaamt *de la concorde*, te ftichten. Dit dede hy te Bourdeaux. Toen hieldt hy zich nog eenige maanden te Parys op; bezocht voorts de merkwaardigfte fteden van Italië, en vertrok door de Nederlanden naar Kleef, alwaar toen het keurvorftelyke hof was. Hier dede de keurvorft afftandt van zyne voogdy, en markgraaf Chriftiaan vaardde na eene reize van zesdehalf jaren de regeering aan. In 't jaar 1663 maakte hy met markgrave Albrecht van Anfpach wegens den rang een vergelyk, in dier voegen, dat die markgraaf op de kreitsdagen, maar Chriftiaan op de ryks-en deputations-dagen voorzitten zou; welke rang jaarlyks zou verwiffelen; en dit vergelyk zou ftandt grypen zo lange als Albert leefde. In 't jaar 1664 wierdt hy tot opperfte van den Frankifchen kreits verkoren. In het zelve jaar ftichtte hy het Gymnafium Chriftiano-Erneftinum te Bareith. In 't volgende jaar begon hy die ftadt te verfterken. In 't jaar 1666 reifde hy naar Wenen, Hungarië en Stiermarken. In het volgende jaar nam hy het kreits-uitfchryvend vorftenampt waar, dat tot hier toe markgrave Albert van Brandenburg met een byzondere toeftemming gedaan hadt. In 't jaar 1668 vertrok hy naar Denemarken, en wierdt met de orde van den olifant begiftigt. In 't jaar 1672 bouwde hy eene flotkerk te Bareith, welke belofte hy op zyne buitenlandfche reize gedaan hadt. In 't jaar 1673 zondt hy, volgens 't verdrag, den keurvorft eenige hulpbenden, om 't landt van Kleef te dekken, toe. Hy zelve als overfte der Frankifche kreitstroupen floot den Mayn-pas by Ochfenfurt, en hieldt den vyandt zo lange op, tot ter tydt de geheele keizerlyke armee daar by kwam, daar hy zich als generaal wachtmeefter by voegde, en Bon mede veroverde; by welke belegering twee konftapels naaft hem met grof gefchut dus door midden wierden gefchoten, dat hy van het bloedt befpat wierdt. In de volgende veldtochten droeg hy zich zo wel, dat hem de keizer in 't jaar 1676 tot luitenant generaal veldmaarfchalk benoemde; in welke bediening hy de verovering van Philipsburg bevorderde. By de afwezenheit van markgrave Frederik van Baden wierdt hem het opperbevel over de rykstroupen opgedragen. In 't jaar 1680, den 22 Maart, zondt hem na den Nimweegfchen vrede de koning van Vrankryk zyn portrait, en aan de markgravinne dat van den Dauphin. In 't jaar 1681 den 4 Juny woonde hy de huldiging te Halle by, en reifde vervolgens naar Hollandt. In 't jaar 1683 was hy by 't ontzet van Wenen. Kort daarna benoemde hem de keizer tot generaal over de ruitery, en vervolgens tot general veldmaarfchalk. In 't jaar 1686 ontfing hy een groot getal Franfche vluchtelingen in zyn landt, dien hy de ftadt Erlang aanwees, die naderhandt Chriftiaan-Erlang genaamt is. Hier hieldt hy ook doorgaans zyn verblyf, latende aldaar in 't jaar 1701 eene akademie en ridderfchool inwyën. In de jaren 1692 en 1707 kommandeerde hy als generaal-veldmaarfchalk de Ryksarmee tegen Vrankryk, maar wierdt telkens van genoegzame hulptroupen verftoken. Eindelyk leide hy wegens zynen hogen ouderdom, en mogelyk ook wegens het verdriet, dat men hem het nodige niet bezorgde, het opperbevel af. In 't jaar 1705 vergunde hy zynen fchoonbroeder, koning Frederik van Pruiffen, bezetting in Plaffenburg te leggen; dien ook de ampten Lauenftein, Lichtenberg en Thierbach, op welke hy geldt verfchoten hadt, in bezit nam. Markgraaf Chriftiaan ftierf den 10 May 1712. *Scriptores Brandenburgici. Sigismund van Bircken Brandenburgfche Ulyffes. Pruiffifche en Brandenburgfche ftaats-hiftorie P. I. pag. 269.*

HERTOGEN VAN BRUNSWYK-LUNEBURG.

CHRISTIAAN de oude, hertog van Brunswyk en Luneburg, biffchop van Minden, was de zoon van Wilhelm en Dorothea, dochter van Chriftiaan den III, koning van Denemarken, en wierdt geboren den 19 November 1566. Zyn vader ftierf in 't jaar 1592, en zyn ouder broeder kwam aan de regeering; maar deze den 2 Maart 1611 overlydende, volgde Chriftiaan hem op. Hy was reets in 't jaar 1599 den 7 February tot biffchop van Minden verkoren, wanneer hy wegens den inval der Spaanfche troupen in den Weftphaalfchen kreits in den beginne vele onluften ontmoette. Daarna verviel hy met de ftadt Minden zelf in gefchil, dat echter in 't jaar 1618 bygelegt zynde, hy de huldiging ontfing. Met zyn neef, hertog Frederik Ulrich van Brunswyk en Luneburg, uit de Wolffenbuttelfche linie, leefde hy ook in onmin wegens den rang. Dit openbaarde zich in 't jaar 1614 te Halberftadt. Chriftiaan eifchte, dat, aangezien zy beide uit een vorftelyk huis gefproten waren, maar hy nog eens zo oud was als zyn neef, dat hem uit dien hoofde de rang toekwam. Onder zyne regeering wierdt ook het vonnis tuffchen de vorftelyke huizen Brunswyk, Wolffenbuttel, en Zelle wegens het vorftendom Grubenhagen uitgefproken ten voordeele van het huis van Zelle; weshalven, nadat Chriftiaan zich met zyne neven uit de Haarburgfche en Dannenbergfche linie verzoent hadt, nam hy het vorftendom Grubenhagen in bezit, en bragt het op de linie van Zelle. In 't jaar 1622 wierdt hem en den koning van Denemarken, Chriftiaan den IV, als hertog van Holftein, een keizerlyke commiffie opgedragen, om de heerlykheit Kniphauzen den grave Antonius Gunther van Oldenburg over te geven; het welk ook door commiffariffen werkftellig gemaakt wierdt. Hy was de eenigfte, nevens den hertog Frederik van Holftein, uit den Neder-Saxifchen kreits, die het met den keizer tegen den koning van Denemarken hielden: waarom hem de ftanden van dien kreits onder voorwendfel van zyne hoge jaren voorbygingen, en den koning van Denemarken tot opperhoofdt van hunnen kreits verklaarden, welke eere hertog Chriftiaan van rechtswegen toekwam. Ook wierdt zyn landt door de Deenfche troupen zeer kwalyk gehandelt, en Nienburg, Hoya, en andere plaatfen, verovert. In tegendeel benoemde keizer Ferdinand de II in 't jaar 1626 hem en den generaal Tilly, om de Neder-Saxifche ftanden van den koning van Denemarken af te zonderen. Voorts drong de keizer op den Neder-Saxifchen kreitsdag daar op aan, dat de hem door de Deenfche troupen toegevoegde fchade, en dien hy op twaalf tonnen gouds begrootte, zou vergoed worden. Wanneer in 't jaar 1629 het keizerlyke edict wegens de reftitutie der geeftelyke goederen uitkwam, ontfing Francifcus Wilhelm, biffchop van Osnabrugge, een pauffelyk brevet op 't fticht Minden, en wilde dien volgens dezen hertog Chriftiaan uit het bezit zetten; doch dit voornemen wierdt door den opkomenden Zweedfchen oorlog belet: want na dat deze hertog in 't jaar 1631 zyne gezanten op 't konvent te Leipzig hadt gezonden, maakte hy nog in het zelve jaar, nadat de keizerlyken by Leipzig geflagen waren, zyn vergelyk met den koning van Zweden, en ftierf den 8 November 1633. Hy was ongetrouwt, en hieldt zyn verblyf te Zelle. Hem volgde zyn broeder Georg, van wien de Zelfche en Hannoverfche linie des Brunswyk-Luneburgfchen huizes afftamt. *Spenerus Syll. Lymnaeus in jure publ. lib.* IV. *c. 9. Carolus Memorab. Eccl. fec.* VI. *l.* IV. *c. 20. p.* 808. *Imhof lib.* IV. *c.* 4. §. 28. *A.*

CHRISTIAAN, hertog van Brunswyk en Luneburg, ook biffchop van Halberftadt, maakte zich in den dertigjarigen oorlog beroemd. Hy was de zoon van Henrik Julius, hertog van Brunswyk-Luneburg, en van Elizabeth, dochter van Frederik den II, koning van Denemarken, en wierdt den 10 September 1599 geboren. Na 't afiterven van zyn broeder Rudolf wierdt hy in 't jaar 1616 in des zelfs plaats tot biffchop van Halberftadt verkoren. Maar aangezien de Boheemfche onluften in Duitfchlandt begonnen, worf hy zelf eenige manfchap, waar mede hy den keurvorften van de Paltz, die de kroon van Bohemen aangenomen hadt, te hulp kwam; en wanneer die keurvorft den flag by Praag ver-

verloor, nam Christiaan een handschoen van des zelfs gemalinne, stak die op zynen hoedt, en zwoer, dat hy niet eerder zou rusten, noch ze 'er afnemen, vooral eer hy haren echtgenoot herstelt hadt: gelyk hy dan naderhandt deze handschoen altydt op zynen hoedt gedragen heeft. Hier op bragt hy wederom een leger in Saxen en Westphalen zamen, waar mede hy in 't jaar 1621 het landt van Hessen verwoestte, en den keurvorst van Mentz Ameneburg ontweldigde. Naderhandt wilde hy zich met den grave van Mansfeldt vereenigen, doch wierdt van grave Jakob van Anholt genoodzaakt weder naar Westphalen te keren. In 't jaar 1622 veroverde hy Lipstadt, Soest en Paderborn; in welke twee laatste plaatsen hy veel buit maakte, voornamentlyk van zilvere en goude beelden der Heiligen, en ander kerkgereedschap. Te Paderborn alleen wordt hy gezegt het beeldt van Liborius, zynde uit enkel goudt gemaakt, en wegende 80 ponden, nevens een grote schat van Diterik, bisschop van Paderborn, die op 339000 ryksdaalders geschat wordt, gelicht te hebben. Hy liet ter zelver tydt ryksdaalders slaan, met dit opschrift: *Gottes freund, der Pfaffen feind* (Gods vriendt, der Papen vyandt.) Hier na keerde hy weder naar 't landt van Mentz, schreef in 't sticht Fulda brandschatting uit, en veroverde de stadt Högst. Maar wanneer hy alhier over den Mayn meende te trekken, greep hy tegen den raadt van den heere van Fleckenstein, die hem van den markgrave van Baden tot wegwyzer gezonden was, de keizerlyken aan, maar kreeg de nederlage, aangezien zyne troupen in gene behoorlyke order geschaart waren; en nademaal de brug, over den Mayn geslagen, brak, verloren velen van de zynen het leven, behalven dat hy zyn grof geschut en bagage miste. Hy herzamelde zich echter, monsterde zyn overschot, en bragt wederom een legertje van 13000 man zamen, met welke hy, nevens den grave van Mansfeldt, na dat ze beide van den keurvorst van de Paltz hun afscheidt ontfangen hadden, zich naar de Elzas wendden, en Elzas-Zabern belegerden. Van daar trokken ze naar Lotharingen; en aangezien hun voornemen onbekend was, veroorzaakte zulks by velen achterdocht, tot dat ze eindelyk in Hollandschen dienst bevordert wierden. Maar wanneer zy door Henegouwen wilden trekken, ontmoette hen de Spaansche generaal Gonsalvo de Corduba, en wikkelde hen den 19 Augustus 1622 by Fleury in een bloedig gevecht in, waar in wel deze hertog de overwinning behaalde, doch aan zyn linker arm gekwetst wierdt, dien hy, als het koud vuur daar toe sloeg, genoodzaakt wierdt af te laten zetten; het welk op zyn bevel onder het geluit van trommelen en trompetten geschiedde. Hem wierdt een zilvere arm aangezet. De Hollanders waren over deze hulptroupen blyde, nademaal daar door de stadt Bergen op Zoom, die dus lang door den Spaanschen generaal Spinola belegert was, ontzet wierdt. Daarna keerde hertog Christiaan weder naar 't sticht van Paderborn; maar moest zich uit gebrek van nodige proviant naar de Wezer begeven. Hier dede hy een inval in 't graafschap Schaumburg, en veroverde Rinteln. Van daar trok hy naar 't Hildesheimsche, in hope van door de standen des Neder-Saxischen kreitses tot generaal der troupen, die toen door de zelve geworven wierden, aangestelt te worden. Ter zelver tydt arbeidde men om hem met den keizer te verzoenen, waar toe voor zyn persoon wel hope was; doch alzo hy wilde, dat de keurvorst van de Palts, en anderen, mede daar in begrepen wierden, zo bleef het achter. Wanneer ondertusschen de generaal Tilly op hem los ging, verliet hy den Neder-Saxischen kreits, en trok naar Westphalen, alwaar hy in een treffen by Stadtloh, in 't Munstersch gebiedt gelegen, op den 6 Augustus 1623 geslagen wierdt, met verlies van alle bagage en grof geschut. Dit verlies weet hy den overste Kniphauzen, dien hy uit dien hoofde dreigde te laten onthalzen. Hy week alzo naar Hollandt, en van daar naar Engelandt, om aldaar versche manschap te verzamelen. In 't jaar 1625 voegde hy zich nevens den grave van Mansflo by den koning van Denemarken, Christiaan den IV, dede andermaal een inval in 't sticht van Munster, en dwong den generaal Tilly, de belegering der stadt Nordheim op te breken. In 't jaar 1626 gaf hem die koning de administratie des hertogdoms Brunswyk, in plaats van zyn afgezetten broeder, nevens het derde deel zyner armee, om daar mede de stichten Minden en Osnabrug te ontrusten; doch hy stierf nog in 't zelve jaar te Wolfenbuttel op den 9 Juny. Men zegt, dat wanneer hy geoopent wierdt, grote wormen in zyn ligchaam gevonden zyn. Sommigen melden, dat hem vergift bygebragt is, dat toen eerst zyne werking zou gedaan hebben. *Brachelius lib.* I. *p.* 43. *Cluverius in Epit. Hist. p.* 786. 789. *Puffendorf de rebus Suec. l.* I. §. 42. *Ludolff Schaubuhne des* XVII. *sec. p.* 86. 146. 312. *le Vassor Hist. de Louis* XIII. *Tom.* IV. *l.* XVII. *p.* 241. *Spenerus in Sylloge. Carolus in Memorab. Eccles. sect.* XVII. *p.* 547. 572.

CHRISTIAAN LODEWYK, hertog van Brunswyk en Luneburg, geboren den 25 February 1622. Zyn vader was Georg, hertog van Brunswyk en Luneburg, uit de Zelsche linie; zyne moeder Anna Eleonora, dochter van Lodewyk, landgrave van Hessen-Darmstadt. Men zondt hem onder het opzicht van zyn hofmeester Bodo van Hodenberg in 't jaar 1640 naar de Vereenigde Nederlanden, van waar hy op 't gerucht, dat zyn vader den 2 April 1641 overleden was, schielyk wederkeerde. Hy als de oudste zyner broederen nam de regeering aan, en verkoos Hannover tot zyne residentie. Zyn vader hadt zich in een verbondt met Vrankryk, Zweden en Hessen-Cassel tegen 't huis van Oostenryk ingelaten; maar Christiaan Lodewyk maakte nevens zyne neven, hertog Frederik en Augustus, zyn vergelyk met den keizer te Goslar den 16 January 1642. Hier op wierdt de bezetting uit de stadt Wolfenbuttel getrokken, en in 't jaar 1643 het Hildesheimsche geschil door een verdrag bygelegt. Wanneer in 't jaar 1648 hertog Willem, zynde de laatste uit de Haarburgsche linie, zonder erfgenamen stierf, erfde Christiaan Lodewyk een gedeelte zyner landen. By den Osnabrugschen vrede wierdt hem het klooster Walkenrieth, waar van hy voor dezen maar administrator geweest was, met alle des zelfs toebehoren, erfelyk als een Ryksleen opgedragen. Ter zelver tydt stierf zyn vaders broeder Frederik, wanneer het Zelsche aandeel open viel, dat Christiaan Lodewyk nevens het vorstendom Grubenhagen voor zich behieldt, en zynen broeder het Kalenbergsche en Göttingsche afstondt. Dus verplaatste hy zyne residentie van Hannover naar Zelle, en ontfing den 4 September 1649 te Luneburg de erfhuldiging; welke stadt hy zich meer onderwierp, als ooit zyne voorzaten gedaan hadden. In 't jaar 1652 tradt hy, nevens de overige hertogen van Brunswyk Luneburg, met de koningin-ne Christina van Zweden, en den landgrave van Hessen-Cassel in een verbondt, wierdt tot kreits-overste des Neder-Saxischen kreitses verkoren, en stremde eenige wervingen, door den hertog Christiaan van Meklenburg aangestelt, en die voor den Neder-Saxischen kreits gevaarlyk schenen. In 't jaar 1655, wanneer Christoffel van Bardeleben, abt van 't S. Michiëls-klooster te Luneburg, stierf, maakte Christiaan Lodewyk dat klooster tot een ridderschool, die zedert door een menigte jonge edelluiden gebloeit heeft. In 't jaar 1658 maakte hy met de koningen van Vrankryk, Zweden, en eenige standen van Duitschlandt, een verbondt voor 3 jaren, 't welk naderhandt in 't jaar 1661 voor drie jaren verlengt wierdt. Christiaan Lodewyk was voorts een zeer loffelyk prins, en stierf den 15 Maart des jaars 1665. Zyne gemalinne was Dorothea, dochter van Philips, hertog van Holstein-Gluksburg, by welke hy gene kinderen verwekt heeft.

Hertog van Meklenburg.

CHRISTIAAN, de oudste zoon van hertog Adolph Frederik, uit de Zwerinsche linie, verwekt by des zelfs eerste gemalinne Anna Maria, dochter van Enno, grave van Oost-Vrieslandt, geboren den 1 September des jaars 1623. Hy trouwde in 't jaar 1650 Christina Margaretha, dochter van Johan Albert, hertog van Meklenburg, uit de Gustrousche linie, en weduwe van Franciscus Albert, hertog van Saxen-Lauenburg. Doch wegens de huwelyksche voorwaarden ontstonden verscheide onlusten, en waren in den begin oorzake, dat 'er eenige koelheit tusschen de twee jonggetrouwden bespeurt wierdt. Tusschen hem en zyn vader Adolph Frederik was ook een misnoegen, hoewel deze daar toe aanleiding gaf, nademaal hy eene deeling der landen onder zyne overige zonen in den zin hadt, en eenige goederen wilde verzetten, waar toe hy de toestemming van dezen zynen zone verlangde. Doch deze bragt zyne klagten op den ryksdag, en beschuldigde daarenboven zynen vader, dat hy hem nodig onderhoudt weigerde. Dit bewoog den vader, die reets by uiterste wille in 't jaar 1633 alle zyne goederen den oudsten zoon gemaakt hadt, dit testament in 't jaar 1654 te veranderen, waar by hy het sticht Ratzeburg aan zyn zoon Karel, en Zwerin aan Johan Georg maakte, en ingeval de Gustrousche linie kwam uit te sterven, gelyk ze scheen te zullen doen, zouden Karel, en des zelfs zonen, opvolgers zyn. Des niettegenstaande stelde zich hertog Christiaan na de doodt van zyn vader in 't jaar 1658, in weêrwil van 't laatste testament, in 't bezit van alle Meklenburgsche landen; waar in de andere broederen na een langdurigen twist eindelyk moesten bewilligen, en volgens verdrag zich met zekere goederen vergenoegt houden. Johan Georg nam zyn setel te Mirow, en Frederik te Grabow; de overige zochten hunne bevordering in den oorlog. In 't jaar 1660 liet hy zich van zyne gemalinne scheiden, het gene hy al over lang voorgenomen hadt. Hy reisde hier op naar Vrankryk, alwaar hy zich meest gedurende zyne regeering onthieldt. Hier verliefde hy op Izabella Angelica van Montmorancy-Bouteville, weduwe van den hertog van Coligny, en besloot de zelve te trouwen; maar moest haar ten gevalle zyne religie afzweren, het gene hy den 29 October des jaars 1663 dede, wanneer hy ten overstaan van den kardinaal Antonio Barberini, als pauselyken commissaris, de Roomsche religie opentlyk aannam, en de voornoemde weduwe met dispensatie van 't Roomsche hof trouwde. Hy wierdt ook van den koning van Vrankryk in de ridderorde van den H. Geest aangenomen, wien ter eere hy den naam van *Lodewyk* aannam. Dit zyn gedrag wierdt in Duitschlandt, voornamentlyk by de Protestantsche Standen, zeer kwalyk genomen, invoegen op den Ryksdag over hem geklaagt wierdt. Ook maakte zyne verstotene gemalin, nevens zyne broeders, en de hertog van Gustrow, exceptie tegen de nulliteit der echtscheiding, en tweede huwelyk; hoewel hem de keizer by een openbrief toestondt, dat de kinderen, uit het tweede bedde verwekt, tot de opvolging in zyne landen zouden gerechtigt zyn. Hy voerde wel zyne gemalinne naar Duitschlandt; doch aangezien het haar aldaar niet behaagde, keerde hy met haar weder naar Vrankryk. Eindelyk kon hy zich met haar al zo weinig verdragen als met de eerste. In 't jaar 1684 trof hy een vergelyk met den koning van Vrankryk, en wilde, in gevolge van dien, de vesting Domitz den koning van Denemarken overleveren. Doch wanneer zulks en door tusschenkomst des keurvorsten van Brandenburg, en door andere redenen, belet wierdt, nam hem de koning van Vrankryk in arrest; waar uit hy echter op de voorsprake des konings van Denemarken en des keurvorsten van Brandenburg weder ontslagen is. Hy begaf zich derhalven naar Hollandt, en stierf aldaar den 11 Juny des jaars 1692, zonder erfgenamen. Zyne drie broederen waren reets voor hem ook zonder erfgenamen overleden. Hier uit ontstondt tusschen Frederik Willem, zone van zyn stiefbroeder Frederik, en tusschen

schen zyn anderen stiefbroeder Adolph Frederik den II geschil over de nalatenschap. *Puffendorff de Reb. Fred. Wilh. lib.* XVIII. §. 120. *Pfanner Hist. Comit. l.* VII. §. 22. 23. *Spener. in Syll. Burgoldensis ad instrum. pac. P.* III. §. 120. *Imhof N. P. lib.*IV. *c.* 5. §. 9. *Carolus in Memorabil. Eccl. sec.* XVII. *lib.* VII. *c.*23. *Lunig Reichs-archiv. P.* VII. *p.* 560. tot 582.

Hertog van Holstein.

CHRISTIAAN ALBERT, hertog van Holstein-Gottorp, was de zoon van Frederik en Maria Elizabeth, dochter van Johan Georg van Saxen. Hy wierdt den 3 February des jaars 1641 geboren, en als zyn broeder Johan Georg in 't jaar 1695 op zyne reize naar Italië overleedt, wierdt hy bisschop van Lubek, en onthieldt zich te Frederiksburg by zyne zuster, gemalinne van Karel Gustaaf, koning van Zweden, toen in 't jaar 1695 Coppenhagen door de Zweden belegert wierdt. Wanneer nu ter zelver tydt zyn vader Frederik de III dit tydelyke zegende, vaardde hy de hertoglyke regeering aan, en hadt met de Denen een zwaar geschil. Deze belegerden hem in Tonningen, om hem dus te noodzaken, van zyn recht en eisch, dien hy uit krachte van den vrede van Rothschildt en 't vergelyk van Coppenhagen hadt, af te staan. Doch dit geschil wierdt door den kort daar op volgenden vrede van Coppenhagen, gesloten tusschen de twee kronen, in 't jaar 1660 bygelegt, en het voornoemde vergelyk in het 27 artykel bevestigt. De Denen beschuldigden hem, dat hy aanstonts na dezen vrede in 't jaar 1661 een heimelyke alliantie met Zweden heeft gemaakt, belovende aan die krone in geval van een rupture hulptroupen tegen Denemarken, en de neutraliteit in 't koninklyke Sleeswyk en Holstein te zullen bewerken, bedingende het zelve voor zich, zo het kwam te gebeuren, dat zyne ondernemingen gelukkig waren. Hoewel men in het te Gottorp in 't jaar 1661 getroffen verdrag niet als van een defensie en handhaving van den Rothschildschen en Coppenhaagschen vrede leest. Voorts zyn beide partyen wegens de contributien der prelaten en ridderschap in 't jaar 1661 overeen gekomen, hebben ook naderhandt in 't jaar 1663, met vernietiging der gemene kas, verordent, dat ieder party in zyne byzondere ampten de contributien heffen zou. Daarna reisde hertog Christiaan Albert door de Nederlanden, Vrankryk, Savoje, Zwitserlandt, en Duitschlandt. In 't jaar 1666 vertrok hy naar Wenen, en van daar naar Venetië. In 't jaar 1665 stichtte hy te Kiel een nieuwe universiteit, die met veel plegtigheit ingewyd wierdt. In 't volgende jaar stondt hy ten behoeve van zyn broeder Augustus Frederik het bisdom van Lubek af, dat hem in 't jaar 1655 opgedragen was, en bleef maar coadjutor. In 't jaar 1667 stierf het geslacht der graven van Oldenburg uit, en Christiaan Albert nam de helft daar van in bezit, hoewel in 't jaar 1676 zich het keizerlyke hof daar tegen verklaarde, en hem noodzaakte deze ganssche erffenis den koning van Denemarken, Christiaan den V, af te staan. Het liet zich wel aanzien, dat door het huwelyk des hertogs met de Deensche princesse in 't jaar 1667, en door het te Glukstadt gemaakte verdrag tusschen hem en het Deensche hof, de zaken op een goeden voet stonden gebragt te worden; maar het onderling wantrouwen, het welk door gedurige twisten gevoed wierdt, begon eindelyk in 't jaar 1675 in een volle vlam uit te barsten: want toen nodigde de koning den hertog naar Rensburg, om aldaar een mondgesprek met hem te houden, en de verschillen te beslissen; maar nam hem in verzeekering, en noodzaakte hem allerhande harde conditien te onderschryven, onder anderen, dat hy van de souvereiniteit, die hem door den vrede van Rothschildt toegestaan was, afstandt doen, de vesting Tonningen overleveren, en in alle zyne steden Deensche bezetting nemen zoude. Het bleek van achteren, dat de koning zulks gedaan hadt om aan die kant zeker te zyn; want hy vatte kort daar op de wapenen tegen Zweden op. Hy liet den hertog wel wederom los, en gaf hem vryheit, om zich naar Gottorp te begeven; maar aangezien hy zich van alle kanten van de Denen omringt zag, nam hy de eerste gelegenheit waar, om binnen Hamburg te komen, alwaar hy voor al de wereldt wilde tonen, dat hy verongelykt was. Onderwylen wierdt zyn landt van den koning van Denemarken, onder voorwendsel, dat de leenheffing verzuimt was, in sequestratie genomen, Tonningen geslecht, de voornaamste bedienden des hertogs naar Coppenhagen gevoert, en het landt door zware bezettingen van krygsvolk gedrukt. De hertog bleef in dezen staat tot het jaar 1679, wanneer de vrede tusschen het Duitsche Ryk en Vrankryk te Nimwegen, en naderhandt tusschen de Noordsche kronen te Fontainebleau gesloten wierdt: want by dezen laatsten vrede wierdt de zake dus bemiddelt, dat de hertog zonder uitsluiting van eenig recht, hem door den Rotschildschen vrede toegestaan, in alle zyne rechten zou herstelt worden. Dit geschiedde nu nog wel in het zelve jaar, echter voer men aan de Deensche zyde voort, de contributien in des zelfs landen eenzydig te eischen, den hertog daar van uit te sluiten, voorts de oude achterstallen der in den voorgaanden oorlog uitgeschrevene contributien in te vorderen, en by ontstentenis van dien het eilandt Femern by wyze van onderpandt weg te nemen, en den hertog anderszins hard te handelen; invoegen de zelve genoodzaakt wierdt in 't jaar 1684 zyn landt andermaal te verlaten, dat de koning van Denemarken, onder voorwendsel van een verbintenis door den hertog met zyne vyanden gesloten, wederom innam; hoewel de hertog zodanige verbintenissen bestendig ontkent heeft. Daar op namen hem de keizer, nevens de keurvorsten van Brandenburg en Saxen, in hunne bescherming; invoegen het in 't jaar 1685 te Altona tot een vergelyk kwam, waar by de hertog zyn landt met alle des zelfs rechten, in gevolge der vredens-artykelen van Rothschildt, Coppenhagen en Fontainebleau, voorts de volkomene souvereiniteit, recht der collecten, verbintenissen en vestingbouw erlangde. In dit geruste bezit bleef hy vyf jaren, en stierf den 27 December des jaars 1694. Zyne gemalin was Frederica Amalia, dochter van Frederik den III, koning van Denemarken, die tien jaren daarna, namentlyk den 30 October des jaars 1704, den geest gaf, nadat ze haren gemaal twee zonen en twee dochteren gebaart hadde, namentlyk *Frederik* den IV, die de opvolger in de regeering was, en *Christiaan Augustus*, die den 12 May des jaars 1701 tot coadjutor van 't sticht Lubek, en naderhandt tot bisschop verkoren wierdt; *Sophia Amalia*, gemalin van Augustus Wilhelm, erfprins van Wolfenbuttel, en *Maria Elizabeth*, abdisse van Quedlinburg. *Puffendorff de reb. Frid. Wilh. l.* XIV. §. 40. *l.* XVII. §. 28. 73. *Spenerus Sylloge. Imhof N. P. l.* IV. *c.* 9. *Mollerus in Isagoge ad Hist. Chersonesi Cimbricæ c.* 13. §. 5. *Memoires de Molesworth chap.* 13. *p.* 225. *Memoires de Danemarc, contenant la vie de Christienne V. chap.* 4. 5. 7. *p.* 79. 127. *Lunigs Reichs-archiv part. spec. cont.* 2. *van Holstein p.* 145. 164. *&c.*

Vorsten van Anhalt.

CHRISTIAAN, *de Oude*, vorst van Anhalt, was een vermaard generaal in zynen tydt, en de stichter der Bernburgsche linie. Hy wierdt den 11 May des jaars 1568 geboren. Zyn vader was Joachim Ernst, vorst van Anhalt, en zyne moeder Anna, dochter van Wolfgang, grave van Barby. In 't jaar 1575 reisde hy met zyn vader naar 't konvent te Breslau, daar de keizer Rudolph de II tegenwoordig was, op wiens bevordering hy in 't jaar 1582 naar Constantinopel reisde, om de besnyding van een Turksch prins, Mahometh den III, te zien. Maar hier liep hy gevaar van door de Turken gevangen te worden, doch wierdt door zyn hofmeester, Adam van Slieben, gered; want deze handelde hem uiterlyk zo hard, dat den Turken het vermoeden, als ware hy een prins, benomen wierdt. In 't jaar 1588 was hy in Denemarken, en bleef aldaar tot het afsterven van koning Frederik den II, wanneer hy eene reize naar Italië en Vrankryk ondernam, en zich daarna naar 't hof des keurvorsten van Saxen begaf, alwaar hy zich twee jaren lang ophieldt. In 't jaar 1591 voerde hy als generaal, uit name en van wegens de Protestantsche Standen van Duitschlandt, koning Henrik den IV van Vrankryk, een leger tegen den hertog van Maine en die van de Ligue te hulp, en de koning trok hem tot Sedan te gemoet. Hy was by de belegering van Rouaan, op welken veldtocht hy met een musketkogel in zyn been geschoten wierdt, en behieldt de kogel negen jaren lang by zich. Toen hy in 't jaar 1592 uit Vrankryk wederkeerde, twistten Johan Georg, markgraaf van Brandenburg, en Karel, kardinaal van Lotharingen, over 't bisdom van Straasburg. Christiaan voegde zich by den markgrave van Brandenburg, en kommandeerde des zelfs manschap, veroverde Holtzheim, en sloeg de Lotharingers twee maal, namentlyk den 3 September en 1 November 1593: doch kwam zelf in levens gevaar. In 't jaar 1594 riep hem keizer Rudolph de II wegens den Hungarischen oorlog naar Regensburg, by wien hy zo wel, als by Henrik den IV, koning van Vrankryk, in een zonderling aanzien was. In 't jaar 1595 maakte hem keurvorst Frederik de V tot stadhouder in de opper-Paltz, welke bediening hy 25 jaren lang bekleed heeft. Onderwylen hielp hy in 't jaar 1609 de Euangelische Unie sluiten, en nam uit der zelver name verscheide gezantschappen op zich. Ter zelver tydt was hy ook generaal der keur-Brandenburgsche en Paltz-Nieuwburgsche troupen in den Gulikschen oorlog, en veroverde nevens prins Mauritz van Oranje de stadt Gulik, waar by hem zyn paardt onder 't lyf dood geschoten wierdt. In 't zelve jaar sloeg hy graaf Johan Jakob van Anhalt, wanneer hy den vyanden hulpbenden toevoerde. In 't jaar 1612 woonde hy de verkiezing en kroning van keizer Matthias te Frankfort aan den Mayn by; en wanneer zich naderhandt keurvorst Frederik de V van de Paltz in de Boheemsche geschillen mengde, wierdt hy van hem tot generaal over zyn leger benoemt, en was in den beginne tamelyk gelukkig, aangezien hy de twee keizerlyke generaals, Dampier en Bucquoy, in 't jaar 1619 uit het veldt sloeg; doch wanneer het in 't volgende jaar 1620 by Praag tot een hoofdtreffen kwam, verloor Christiaan den slag. In 't jaar 1621 wierdt hy van keizer Ferdinand den II in den Ryksban gedaan, waar van de executie den keurvorst van Saxen opgedragen wierdt. Onderwylen begaf hy zich naar Zweden, verzoende zich met den keizer, doende voor den zelven den 19 July des jaars 1624 een voetval, waar op hy van den ban ontheft, en ten eenemale herstelt wierdt. Daar op kwam hy wederom in zyn vorstendom Anhalt, leefde voorts in rust, en behertigde den welstandt van zyn landt. Hy stierf te Bernburg den 20 April des jaars 1630. Zyne gemalin, die hy in 't jaar 1595 getrouwt hadt, was Anna, dochter van Arnold, grave van Bentheim en Teklenburg, by welke hy, behalven verscheide dochteren, *Christiaan*, *Frederik*, en *Ernst* geteelt hadt. *Thuanus hist. l.* CI. CIV. CXXXIII. *Chytræus l.* XXIX. *Hist. Sax. Lundorpius contin. Sleidan. l.* XXXIII. *Piasecius in Chron. gestorum in Europa singularium. Theatr. Europ. T.* I. *Brachelius in Epit. Hist. ab anno* 1618. *ad an.* 1632. *p.* 5. *Sagittar. in Hist. Princip. Anhalt. c.* 37. *Spener. in Sylloge. Ludolph. Schau-bühne des XVII. sec. ad an.* 1621. *p.* 25.

CHRISTIAAN de II, of de jonge, vorst van Anhalt, was de zoon van den voornoemden Christiaan en van Anna, dochter van

van Arnold, grave van Bentheim en Teklenburg. Hy wierdt geboren te Amberg in de Opper-Palts den 11 Augustus des jaars 1599. Onder zyne leermeesteren was Marcus Fredericus Wendelinus. Naderhandt reisde hy naar Vrankryk en Italië, en verwierf zich een vaardige kennis dezer twee talen, tot zo verre, dat hy in de laatste voor den hertog en Raadt van Venetië eene loffelyke aanspraak dede. Voorts reisde hy naar Engelandt, en wierdt van koning Jacobus zeer minnelyk ontfangen. Hier op begaf hy zich in den oorlog, onder Karel Emanuel, hertog van Savoje, tegen Spanje. Kort daar op ontfing hy van den keurvorst van de Paltz twee regimenten, met welke hy naar Bohemen trok, en in 't jaar 1620 den slag by Praag bywoonde, maar hadt het ongeluk met zyn paardt te struikelen, en van Willem Verdugo, een Spanjaardt, gevangen te worden. Hy wierdt dan eerst naar Wenen, en verder naar Neustadt gebragt. Doch na weinig tyds op vrye voeten gestelt zynde, nam hem de keizer in genade aan, en verklaarde hem tot zyn kamerheer. Hebbende derhalven den oorlog verlaten, reisde hy nog eens naar Denemarken, Holstein, en Italië, stervende in 't jaar 1656. Zyne gemalin was Eleonora Sophia, dochter van hertog Johannes van Holstein-Sunderburg, by welke hy 17 kinderen verwekt heeft, onder welke merkwaardig is *Victor Amadeus*, die zyn vader in de regeering opvolgende het recht der eerstgeboorte in zyn huis gebragt heeft. *Piasecius in Chron. Brachelius l.* I. *Bellus l.* IV. *& l.* V. *Theatr. Europ. T.* I. *p.* 546. *Sagittar. Hist. Princ. Anhalt. c.* 39. *Spener. Sylloge.*

HERTOG VAN BRIEG.

CHRISTIAAN, hertog van Lignitz, Brieg en Wohlau, was de zoon van Johan Christiaan, hertog van Brieg, en van Dorothea Sibylla, dochter van Johan Georg, keurvorst van Brandenburg, geboren den 19 April des jaars 1618. In 't jaar 1633 verzelde hy zyn vader naar Pruissen, die hem aan 't hof van den vorst van Radzivil bestelde, alwaar hy met vele voorname Poolsche heeren kennis maakte, en de Poolsche spraak volmaakt leerde. In 't jaar 1639, als zyn vader stierf, keerde hy weder naar Silesië, en vaardde nevens zyne broederen de gezamentlyke regeering des vorstendoms Brieg aan, in welke stadt hy met zyne broederen in 't jaar 1642, gedurende de Zweedsche belegering, was, en zo wel burgers, als soldaten, door zyn voorbeeldt tot eene dappere tegenweer aanmoedigde. Niet lange daar na wierdt hy op de jagt zynde van een Zweedsche party gevangen. De burgers van Brieg, dit horende, jaagden de Zweden na, die ze ook 's anderen daags aantroffen, en dus hun hertog ontzetten. Voorts wanneer in 't jaar 1653 hertog Georg Rudolf te Lignitz stierf, en des zelfs erffenis op den Briegschen stam verviel, ontfing Christiaan by de deeling door 't lot het vorstendom Wohlau. Maar ter zelver tydt liep hy wederom groot gevaar; want in den vroegen morgenstondt op de jagt rydende wierdt hy door een jager, die meende een hart te zien, in zyn been getroffen. In 't jaar 1654 verkoos hy Ohlau tot zynen setel, zynde zo wel de stadt, als zyn hof, en regeeringswyze zeer wel aangelegt. Ook wierdt deze stadt nevens het verder landt door vele vreemdelingen wel haast meer bevolkt en verrykt. In 't jaar 1663 vielen de Turken met eene ontzagchelyke macht in Hungarië, en de Tartaren stroopten tot in Moravië. Aangezien nu geheel Silesië daar door in den uitersten schrik gezet wierdt, stelde zich hertog Christiaan nevens anderen in staat van tegenweer, latende Ohlau versterken, en de landmilitie oeffenen. In 't jaar 1664 stierven zyne beide broeders, Georg te Brieg, en Lodewyk te Lignitz, zonder mannelyke erfgenamen; welke beide hertogdommen Christiaan toevielen, die daar op Brieg wederom tot zyne residentie verkoos. In 't jaar 1668, wanneer Johan Casimir, koning van Polen, afstandt van de kroone deedt, kwam hertog Christiaan wel meest in aanmerking, als zynde de eenigste, die uit den Piastischen stam nog overig was. In 't jaar 1669 verviel de vryheer van Lilienau, zyn grootste gunsteling, by hem in ongenade; en Christiaan maakte daar op eene grote verandering onder zyne bedienden. Hy zelf stierf den 28 February des jaars 1672. Zyne gemalin was Louiza, dochter van Johan Casimir, vorst van Anhalt-Dessau, waar by hy vier kinderen teelde, van welke twee jong gestorven zyn; maar *Charlotta*, geboren in 't jaar 1652, trouwde in 't jaar 1673 met hertog Frederik van Holstein-Sonderburg, en stierf den 24 December des jaars 1707; en *Georg Willem*, zynde een prins van een goede hope, geboren den 29 September des jaars 1660, stierf den 21 November des jaars 1675, oud 15 jaren en 2 maanden, nadat hy de regeering der drie vorstendommen Lignitz, Brieg, en Wohlau reets aangevaard hadt. Met hem stierf de gansche Piastische stam uit. Louiza, de weduwe van hertog Christiaan, stierf den 25 April des jaars 1680. *Luca Chron. p.* 1498. *Spenerus Sylloge. Dewerdecks Silesia Numismat.*

CHRISTIAAN, een Dominikaner monnik en patriarch van Antiochië, stierf, nevens zyne vier broederen, als martelaar, wanneer Antiochië in 't jaar 1268 door de Saracenen verovert wierdt. *Spondan. an.* 1268. *num.* 19.

CHRISTIAAN. (QUINTUS SEPT. FLORENS) Zie CHRISTIANUS.

CHRISTIAANPRIES, of CHRISTIAANPREIS, is een Deensche vesting in 't hertogdom Sleeswyk, eene myle van Kiel, aan de Oostzee, alwaar de zo genaamde Christiaanshaven het smalste is, gelegen. Deze vesting, van koning Christiaan den IV van Denemarken gebouwt, wierdt in de jaren 1643 en 1644 door de Zweden verovert, en in 't jaar 1648 geslecht. Doch zy is naderhandt weder herbouwt. *Dankwerth Schlesw. P.* II. *cap.* 14. *Zeiler.*

CHRISTIAANSBURG, een Deensche vesting op de goudkust van Guinee, in 't koninkryk Accara, 26 mylen van St. George del Mina Oostwaarts gelegen.

CHRISTIAANSTADT, een Zweedsche stadt en vesting aan de rivier Helligea, op de grenzen van Schonen en Blekkingen, achter Ahuis gelegen, wierdt van koning Christiaan den IV in 't jaar 1614 gebouwt, en in de jaren 1644 en 1645 door de Zweden te vergeefs belegert; hoewel ze hem in den Rothschildschen vrede afgestaan wierdt. De plaats wordt voor zeer sterk gehouden, om dat ze in 't midden van moerassen gelegen is. In 't jaar 1676 veroverden ze de Denen, doch moesten ze in 't jaar 1678, nadat de bezetting door honger tot de overgave gedwongen was, weder aan de Zweden inruimen. *Zeiler. Puffendorf Inleid.*

CHRISTIAANSTADT, een stedeke aan de Bober, in de Neder-Lausnits, en de heerlykheit Sorau gelegen, behoort den graven van Promnitz. Het wierdt in 't jaar 1659 door grave Erdman van Promnitz, met toestemming van hertog Christiaan van Saxen-Merseburg, gebouwt. Eertyds was 't een dorp, genaamt Neuendorf, maar wierdt door de menigte van Silesiërs, die wegens de vryheit van religie zich derwaarts begaven, wel haast een tamelyke stadt. *Grossers Lausnitz. Merkw. P.* II.

CHRISTIAANSZANDT, een kleine stadt, vesting en haven in 't Noorweegsche stift Stanger gelegen.

CHRISTIAANSZEE, een gedeelte der Noordzee, tusschen het Noorder Amerika en de Arctische landen, begrypende de twee zeeboezems, Hudson en Burton. Het is door de Denen, die het eerst ontdekten, ter eere van hunnen koning Christiaan den V aldus genaamt.

CHRISTIANA, een eilandt in den Archipel, vyf mylen ten Zuiden van het eilandt Setine, twee grote mylen ten Westen van Santorini, en tien of elf mylen ten Noorden van het eilandt Kandië gelegen. De meeste aardryks-beschryvers houden het eilandt, oudtyds *Lagusa* genoemt, voor het eilandt Christiana. Anderen houden het eilandt *Dia* voor het eilandt Christiana: doch Dia is veel meer het eilandt dat nu *Standia* heet. Eenigen willen, dat Christiana het eilandt zou zyn, dat by Ptolomæus *Letoa* genoemt wordt, hoewel Ptolomæus het eilandt Letoa onder de Zuider kust van Kreta of Kandië schynt te plaatsen, 't welk nu ook *Christiana* genoemt wordt, en legt omtrent een myl van de kust van Kandië, bewesten de kaap Sacro; maar dit eilandt Christiana is een ander van het gemelde eilandt Christiana, dat benoorden Kandië legt. *Dappers Archipel.*

CHRISTIANA, in Noord-Amerika. Zie CHRISTINA.

CHRISTIANIA. Zie ANSLO.

CHRISTIANOPEL, eene stadt, gelegen in 't Zweedsche landschap Blekkingen, tegen over 't eilandt Oelandt, nevens een goede haven, aan de Oostzee. Eertyds wierdt ze *Avescher* genaamt. In 't jaar 1611 wierdt ze door de Zweden verrascht, en in brandt gestoken. Koning Christiaan de IV van Denemarken heeft ze naar zynen name Christianopel genoemt. In 't jaar 1658 wierdt ze aan de Zweden door den vrede van Rothschildt overgelevert, als mede in 't jaar 1660 by den vrede van Coppenhagen. Naderhandt hebben ze de Denen, maar in 't jaar 1676 de Zweden wederom ingenomen. *Puffendorf Inleid. tot de Hist. van Zwed.*

CHRISTIANUS, (QUINTUS SEPTIMIUS FLORENS) of CHRESTIEN, geboortig van Orleans, was de zoon van *Willem Chrestien*, zynde een edelman, zeer ervaren in de geneeskunde, afkomstig van de grenzen van Bretagne, wiens vader kancelier by den hertog van Vendôme geweest is. Florens vorderde zeer in talen en andere fraaie wetenschappen, en zynde te gelyk een goed staatkundige, maakte hem de hertog van Vendome tot zynen Raadt. Hy was ook eenige jaren de leermeester van koning Henrik den IV. Tegen Ronsard schreef hy een stekeldicht. De vier Zedevaarzen van den president Pibrac vertaalde hy zeer keurlyk in 't Latyn en Griekscb. Daarenboven schreef hy nog verscheide andere werken in rym en onrym, die echter niet alle gedrukt zyn, uitgezondert eenige blyspelen, eene overzetting van *Oppianus*, van sommige blyspelen van *Aristophanes*, en Grieksche puntdichten. Hy stierf in 't jaar 1596, het 56 jaar zyns ouderdoms. *Sammarth. Gall. Christ. l.* IV. *la Croix du Maine & du Verdier Vauprivas.*

CHRISTIERNUS. Zie CHRISTIAAN de II, koning van Denemarken.

CHRISTINA, koningin van Zweden, was de dochter van koning Gustavus Adolphus, en van Maria Eleonora, die eene dochter was van Johan Sigismund, keurvorst van Brandenburg. Zy wierdt geboren den 8 December des jaars 1626, en was maar zes jaren oud, wanneer ze in 't jaar 1632 haren vader verloor. Doch deze hadde reets voor zynen optocht uit Zweden de standen des ryks laten zweren, dat in geval hem iets menschelyks overkwam, deze princesse zyne opvolgster zyn zou; weshalven, aangezien het zonder dat met de grondwetten van 't Zweedsche ryk overeen kwam, Christina zonder tegensprake in de regeering volgde. Onderwylen wierdt het ryk door de koninginne moeder en vyf ryksraden, namentlyk Gabriel Gustavus Oxenstiern, Jakob la Gardie, Karel Guldenhielm, Axel Oxenstiern, en Gabriel Benedictus Oxenstiern bestiert, tot dat Christina, 18 jaren oud geworden zynde, in 't jaar 1644 de regeering zelf aanvaardde. Gedurende dien tydt wierdt de oorlog in Duitschlandt door de generaals Bannier, Torstensohn, Horn, Wrangel, Konigsmark, en anderen, gelukkig gevoert: want niettegenstaande de Zweedsche wapenen in den slag by Nordlingen in 't jaar 1634 ongelukkig waren, en in 't jaar 1635 de keurvorst van Saxen een afzonderlyken vrede met den kei-

keizer maakte; zo floot doch Vrankryk een verbondt met de krone Zweden; invoegen de Zweedsche generaals dikwils gewigtige overwinningen behaalden, als in 't jaar 1636 by Witstock, in 't jaar 1642 by Leipzig, en in 't jaar 1645 te Jankau. Ook vielen de Zweden in de keizerlyke erflanden van Bohemen en Silesië, waar door het huis van Oostenryk zeer belemmert wierdt. Eindelyk volgde de Westphaalsche vrede, waar by de Zweden, nevens eene somme van vyf milioenen ryksdaalders, voor-Pomeren en het eilandt Rugen, voorts verscheide plaatsen in achter-Pomeren, daarenboven Wismar, de stiften Bremen en Verden, en 't ampt Wildshauzen, ontfingen. Doch al eer de Duitsche oorlog geëindigt was ontstondt 'er een nieuwe oorlog met den koning van Denemarken, Christiaan den IV, die, gelyk men aan de zyde van Zweden voorgaf, de Zweedsche progressen tegen 't huis van Oostenryk poogde te beletten. Hier waren de Zweedsche wapenen niet minder gelukkig, aangezien de generaal Torstensohn in 't jaar 1643 door het Holsteinsche een inval in Zweden deedt, en in 't volgende jaar Landskroon, Helzingburg, Christianopel, en andere plaatsen veroverde. Ter zee wierdt aan weêrzyden met een gelyke dapperheit gevochten. Hier op volgde in 't jaar 1645 de vrede te Broemsebroe, waar by de Zweden Gothlandt, Oesel en Jempterlandt ontfingen. In 't jaar 1635 liep de stilstandt met Polen, in 't jaar 1629 op zes jaren gemaakt, ten einde; maar geen van beide partyen scheen lust tot den oorlog te hebben, weshalven deze stilstandt nog voor 26 jaren verlengt wierdt, waar by echter de Zweden, het gene zy nog in Pruissen hadden, weder moesten uitkeeren. Als nu Christina by den voornoemden Westphaalschen vrede haar ryk in rust gezet hadde, liet ze zich in 't jaar 1650 met de uiterste pracht kronen, en benoemde te gelyk Karel Gustavus tot haren opvolger. Deze was de zoon van Paltzgrave Johan Casimir, geteelt by Catharina, zuster van Gustavus Adolphus. Hy kommandeerde in 't einde van den Duitschen oorlog de Zweedsche armee als generalissimus. Christina hadt hem reets in 't jaar 1649 tot opvolger in de regeering bestemt. Boven dien was Christina niet alleen zelf zeer geleerd, maar dede ook haar best om de studien in Zweden aan te kweken. De universiteit te Abo in Finlandt heeft ze in 't jaar 1640 gesticht. Zo ze buiten 't ryk geleerde mannen kende, nodigde ze de zelve op grote kosten om in Zweden te komen, of zocht ze in haren dienst te doen treden, gevende hen aanzienlyke jaarlyksche wedden. Onder deze waren Grotius, Cartesius, Salmasius, Vossius, Naudæus, Heinsius, Conringius, Boeclerus, en anderen. Boven dien liet ze ook omtrent onnodige dingen een grote mildadigheit blyken, waar uit noodzakelyk de kroon in schulden moest vervallen. Hier by kwam de ommegang met zommige Roomschgezinden, en eene al te grote nieuwsgierigheit tot het bezoeken van vreemde landen, en eene zonderlinge begeerte, om de vermakelykheden van Italië met Zweden te verwisselen: invoegen zy in 't jaar 1654 zich van de regeering ontsloeg, en ze haren voornoemden neve Karel Gustavus overgaf. Men hadt zich wel dikwils bemoeit, haar tot een aanzienlyk huwelyk te bewegen, tot welken einde de keurprins van Brandenburg, als mede Karel Lodewyk, keurvorst van de Paltz, en Karel Gustavus zelf, in aanmerking kwamen: doch Christina nam eindelyk een besluit, buiten echt te blyven. Na dat ze nu scepter en krone nedergelegt hadt, vertrok ze naar Duitschlandt; maar te Insprük komende, dede ze in October des jaars 1654 opentlyke belydenis van den Roomschen Godsdienst, zich noemende ter eere van den toen regerenden paus Alexander den VII *Christina Alexandra*. In 't volgende jaar trok ze naar Italië, alwaar ze overal met vele eerbewyzingen ontfangen wierdt. Hare intrede binnen Rome was gelyk aan de oude Romeinsche zegepralen, en Alexander de VII verzuimde niets, dat in staat was, om deze plegtigheit luister by te zetten. In 't jaar 1656 reisde ze naar Vrankryk, en besloot van daar naar Engelandt over te steken; maar Cromwel liet haar weten, dat hem zulks onaangenaam was. In Vrankryk wierden haar grote beleefdheden van 't hof bewezen; doch zy bezwalkte haren roem niet weinig daar mede, dat ze haren stalmeester, den marquis van Monaldeschi, die beschuldigt wierdt, iets van hare geheime minnaryen geoopenbaart te hebben, te Fontainebleau met de doodt liet straffen; het welk by 't Fransche hof zeer kwalyk genomen wierdt, beweerende, dat zy niet bevoegt was in een vreemd koninkryk het halsrecht te gebruiken. Zy keerde van daar weder naar Italië, doch vertoefde een tydlang te Pesaro, om dat Rome van de pest aangetast was. Eindelyk hieldt ze te Rome andermaal eene prachtige intrede, en leefde aldaar zo overdadig, dat ze zich in diepe schulden stak; waar door de paus den kardinaal Azzolini bevel gaf, op hare hofhouding acht te geven. In 't jaar 1660 reisde ze wederom naar Zweden, aangezien koning Karel Gustavus overleden was, om de confirmatie van de goederen, die haar uit de inkomsten van dat koninkryk toegelegt waren, te bevorderen; maar ziende, dat ze by velen met den nek aangezien wierdt, verliet ze wel haast dat ryk. In 't jaar 1666 reisde ze wederom van Rome naar Duitschlandt, en van daar andermaal naar Zweden, alwaar zy door Trente trekkende met den marquis Delmonte bekend wierdt, dien ze in haren dienst aannam, en die naderhandt veel tot haar wulpsch leven heeft toegebragt. Wanneer ze op deze reize zich te Hamburg bevondt, en in 't jaar 1667 in de maandt July by gelegenheit der verkiezing van paus Clemens den IX een prachtig festyn aanstelde, en een kostbaar vuurwerk vertoonde, waar by deze woorden gelezen wierden: VIVAT CLEMENS IX, PONTIFEX MAXIMUS, ontstondt 'er een oploop onder 't volk, waar by de koningin zelf in levensgevaar kwam; want wanneer hare bedienden eenige van 't volk gedood hadden, wierdt het huis bestormt, en Christina moest zelf door een achterdeur by den Zweedschen resident de vlucht nemen. Weder naar Rome kerende voer ze in hare ongebonden levenswyze voort. Zy begaf zich ook tot de scheikunst, tot welken einde ze reets met den vermaarden Borri kennis gemaakt hadt; gelyk ze nog voortging de geleerden aan te halen. Haar muntkabinet was voortreflyk, waar over ze eerst Franciscus Gottofredus, naderhandt Franciscus Camelus, en eindelyk Johannes Petrus Bellorius tot opzienders aanstelde. Zy stierf te Rome den 19 April des jaars 1689. *Puffendorf de reb. Suec. Gualdo in vita Christinæ. Histoire des intrigues galantes de la Reine Christine. Capellarius in Christinade. Ludolf Schaubuhne.*

CHRISTINA *van Denemarken*, hertogin van Milanen, en naderhandt van Lotharingen, was de dochter van Christiaan den II, koning van Denemarken, en van Elizabeth van Oostenryk. Haar moeders broeder, keizer Karel de V, gaf haar in 't jaar 1531 aan Franciscus Sfortia, hertog van Milanen, ten huwelyk; en wanneer ze haren echtgenoot vyf of zes jaren daarna verloor, trouwde ze Franciscus, hertog van Lotharingen en Baar, die in 't jaar 1545 overleedt, nadat ze hem Karel den II, nevens twee dochteren, geboren hadt. Zy wilde dezen prins zorgvuldig opvoeden, doch koning Henrik liet hem naar St. Germain en Laye brengen, om aldaar nevens zyne jonge prinssen opgevoed te worden, en benoemde midlerwyle Nicolaus, grave van Vaudemont, tot regent van Lotharingen. Toen begaf Christina zich naar Mechelen, alwaar ze zich bemoeide, dat de vrede tusschen Vrankryk en Spanje in 't jaar 1558, en het huwelyk tusschen haren zone en Claudia van Vrankryk, dochter van Henrik den II, gesloten wierdt.

CHRISTINA *van Lotharingen*, groothertogin van Florence, dochter van Karel den II, hertog van Lotharingen, en Claudia van Vrankryk, wierdt den 6 Augustus des jaars 1565 geboren. Zy wierdt Christina genaamt naar hare grootmoeder, Christina van Denemarken, die ze ook in aardt gelyk was. In 't jaar 1589 wierdt ze aan Ferdinand den I, groothertog van Florence, ten huwelyk gegeven. Wanneer deze in 't jaar 1609 het tydelyke zegende, regeerde zy loffelyk, en huwde haren oudsten zoon, Cosmus den II, aan Maria Magdalena, dochter van Karel, aartshertog van Oostenryk, en zuster van keizer Ferdinand den II, uit. Ook ondersteunde ze hem gedurende den dertigjarigen oorlog met geldt en volk; en wanneer Cosmus de II in 't jaar 1620 stierf, vaardde zy andermaal de regeering aan, en stierf in een hogen ouderdom den 13 January des jaars 1639.

CHRISTINA *van Piza*, of, gelyk anderen willen, *van Parys*, was een geleerde dochter in de XV eeuw, onder de regeering van koning Karel den VI, aan wien ze een werk opdroeg, genaamt: *Le Chemin du grand etude*. Zy schreef ook een werk met name, *Thresor de la cité des Dames*, volgens het getuigenis van Vauprivas *Bibl. Franc.*

CHRISTINA *van Vrankryk*, dochter van Henrik den IV, en van Maria van Medicis, wierdt den 10 February des jaars 1606 geboren, en trouwde in 't jaar 1619 met Victor Amadeus, hertog van Savoje. Deze stierf in 't jaar 1637, nalatende zes kinderen. Maar alzo haar zoon Franciscus Hyacinthus nog minderjarig was, nam zy de voogdy op zich, en stierf den 27 December des jaars 1663. *Siri Mem. & Mercur.*

CHRISTINA, een vlek of klein stedeke met een tamelyke haven in Noord-Amerika, aan de Westkust van den mondt der Zuidrivier, in het landschap Nieuw-Zweden, wierdt door de Zweden in 't jaar 1645 gebouwt, en naar hunne koninginne genaamt. Maar zy wierden door de Hollanders daar uit verdreven, en dit landschap Nieuw-Nederlandt genoemt. Doch de Engelschen zyn 'er tegenwoordig meester van. *De Raey Dict. Geograph.*

CHRISTIANÆUS, of, *van Christynen*, (PAULUS) was een vermaard Nederlandsch Rechtsgeleerde, en den 1 November des jaars 1553 te Mechelen geboren. Na dat hy zich op de meeste Italiaansche universiteiten wel geoeffent hadt, en tot der beide Rechten Doctor gepromoveert was, begaf hy zich in zyn vaderlandt tot de practyk. In 't jaar 1585 maakte hem de regeering van Mechelen tot hun pensionaris, welke bediening hy ook tot het jaar 1622 bekleed heeft; wanneer hy daar van ten behoeve van zyn zoon *Sebastiaan* afstandt deedt. Hy stierf den 5 October des jaars 1631. Zyne schriften zyn: *Commentationes in statuta Mechliniensia; Decisiones, seu Quæstiones, resque in supremis Belgorum curiis actæ, volumina VI. Zweertius Ath. Belg. Andreæ Bibl. Belg.*

CHRISTMAN, (JACOBUS) hoogleeraar te Heidelberg, wierdt te Johannesberg in 't sticht van Mentz in 't jaar 1554 geboren. Hy was ervaren in de Arabische, Syrische, Hebreeusche, Chaldeeusche, Grieksche, Fransche, Italiaansche en Spaansche talen. Na dat hy langen tydt gereist hadt, vestigde hy eindelyk te Heidelberg zyne woning, alwaar hy byna dertig jaren lang hoogleeraar is geweest. Hy stierf den 16 Juny des jaars 1613. Men heeft verscheide Chronologische werken van hem, waar tegen zich Scaliger heeft aangekant. De namen zyner schriften zyn: *Mahumedis Alfragani Chronologica & Astronomica Elementa; Epistola Chronologica; Disputatio de anno & die passionis Domini; Explicatio Calendarii Romani, Ægyptiaci, Arabici, Persici, Syriaci & Hebræi; Nodus Gordius; Observationes Solares; Theoria Lunæ. Vossius de Mathem. Adam. in vit. Phil. Germ.*

CHRISTODORUS, een Grieksch dichter, leefde in de V eeuw, onder de regeering van Anastasius. Hy schreef een gedicht in zes boeken van de verovering van Isaurië door den voornoemden keizer, nevens eenige andere werken, van welke *Suidas* gewaagt.

CHRISTOFFEL. Zie CHRISTOPHORUS.

CHRIS-

CHRISTOPHORSON, (JOHANNES) bisschop van Chichester in Engelandt, was geboortig van Lancaster. Hy studeerde te Cambridge, en wierdt aldaar tot Doctor gepromoveert, en tot preses van het collegie der H. Drievuldigheit verklaart. Eenigen tydt daar na wierdt hy tot deken te Norwich benoemt; doch aangezien hy een yveraar voor den Roomschen Godsdienst was, moest hy dit koninkryk verlaten. Onder de koninginne Maria keerde hy weder, en wierdt in 't jaar 1557 bisschop van Chichester; maar stierf in 't volgende jaar. Hy was in talen, voornamentlyk in de Griekfche, wel ervaren, en hadt eene voortreffelyke bibliotheek, die hy by uiterste wille aan 't voornoemde Collegie maakte. De Latynsche overzettingen der kerkelyke schryveren, als *Eusebius*, *Socrates*, *Theodoretus*, *Sozomenus*, en *Evagrius*, nevens *Philo* den Jode, zyn zeer gebrekkelyk, volgens 't getuigenis van zommigen. Zyn schrystyl is niet zuiver, langwylig, en verward. Hy heeft ook zommige Schriftuurplaatsen, die hem duister schenen, willen verklaren, maar verminkt de zelve in haar verbandt jammerlyk, by elkander voegende en van elkander scheidende, zo als 't hem goed dunkt. Zelfs komen zyne verdeelingen der hoofdstukken met den Griekschen text niet overeen. Hy scheen wel een goed Godgeleerde, maar een slecht oordeelkundige te wezen. Ook hadt hy weinig kennis van de Roomsche oudheden. Hier van daan moet men zich niet verwonderen, dat die genen, die zyne overzetting gevolgt hebben, zo vele misslagen begaan: hoewel 'er zyn, die zyne vertalingen pryzen. *Pitseus de scriptori. Angl. Godwin. de Episc. Angl. Freherus in Theatro.*

S. CHRISTOPHORUS wordt voor een martelaar gehouden, en gezegt uit het landt van Canaan geboortig geweest te zyn. Hebbende de Christelyke religie omhelst, verliet hy zyn vaderlandt, en begaf zich naar Lycië, om aldaar het Euangelium te verkondigen. In 't jaar 253 ontstondt 'er, op 't bevel van keizer Decius, een zware vervolging tegen de Christenen, wanneer Christophorus den 25 Juny des jaars 254 onthalst wierdt. Op dezen dag wordt by de Roomsche kerk nog heden zyne gedachtenis geviert. Men zegt gemeenlyk, dat hy zeer groot van ligchaams gestalte geweest is, hoedanig hy ook vertoont wordt, dragende het kindt Christus op zyne schouderen. Dan hier toe zal mogelyk zyn naam aanleiding gegeven hebben; want Christophorus zo veel zegt als iemandt, die Christus draagt. Boven dien worden nog vele zaken van hem verhaalt, die door verstandigen grotelyks in twyffel getrokken worden; gelyk het zelfs onzeker is, of 'er wel ooit zodanig een Christoffel in de wereldt is geweest. Men vindt dezen Christoffel in de Roomsch-Katholyke landen in zeer vele kerken, voorhuizen, en meer andere plaatsen, uitgeschildert, en wel zo groot, dat iedereen hem gemakkelyk, al was hy nog zo stikziende, kan zien. Ja in Duitschlandt pleeg hy wel eer buiten de kerk op de kerkdeuren of op de muren der kerken afgebeeld te worden: want het eenvoudige en ligtgelovige volk hadt malkander wys gemaakt, of liever hadt het zich van de papen laten wys maken, dat iemandt, die S. Christoffel, dat is zyne schildery, gezien hadt, dien dag geen kwade doodt zou sterven. Daarom stonden 'er de volgende vaarzen doorgaans onder geschreven:

> *Christophore sancte, virtutes sunt tibi tantæ,*
> *Qui te mane vident, nocturno tempore rident.*

Of:

> *Christophori sancti speciem quicunque tuetur,*
> *Ista nempe die non morte mala morietur.*

Of het volgende:

> *Christophorum videas, postea tutus eas.*

Petrus de Natalibus de SS. in mense Jul. p. 128. *c.* 135. *Baron. in Martyrol. p.* 451. *Hospin. de Festis Christian. p.* 135. *Lutherus T.* V. *Oper. Germ. Jenens. f.* 313.

CHRISTOPHORUS, een paus, was een Romein van geboorte, zette Leo den V af, en beklom in 't jaar 906 den stoel, dien hy echter maar zeven maanden bekleedde; aangezien hem Sergius, door hulpe des markgrave van Toskanen, in een klooster stiet, en zich zelve als paus opwierp. *Baron. an.* 907. *n.* 2. & 908. *n.* 1. *Antonin. Volaterran. Sigebert. Genebrard. Ciaccon.*

CHRISTOPHORUS, een zoon, of, gelyk anderen zeggen, een kleinzoon van Romanus Lacapenus, die na de doodt van keizer Leo den Philosooph by de minderjarigheit van Constantinus den VIII het ryk innam, en nevens zyne overige zonen ook dezen Christoffel tot *Cæsar* of *Augustus* verklaarde, in welke waardigheit hy van 't jaar 920 tot 934 geleeft heeft. Keizer Constantinus Copronymus hadt ook een zoon, dus genaamt, dien hy in 't jaar 769 *Cæsar* liet noemen, maar in 't jaar 772 de tonge uit den mondt snyden. *Theophanes. Zonaras. Constantinus. Manasses. Besoldus in Hist. Constant.*

KONINGEN VAN DENEMARKEN.

CHRISTOPHORUS de I, koning van Denemarken, was de zoon van Waldemar den II, en kwam tot de regeering, nadat zyne twee broederen, Erik de V en Abel, omgekomen waren, namentlyk in 't jaar 1252, en regeerde tot den jare 1259. De bisschoppen, voornamentlyk de aartsbisschop van Lunden, verwekten hem vele onlusten. Hy wierdt in den oorlog tegen den grave van Holstein gevangen. Eindelyk wanneer hy in 't jaar 1259 den aartsbisschop, en eenige anderen, die het met hem hielden, by den kop liet vatten, wierdt hy op 't aanhitzen des bisschops Arnefastus te Arrhus met een vergiftige hostie om 't leven gebragt. Anderen stellen zyne doodt in 't jaar 1268. Zyne gemalin wordt gezegt Mechtildis, dochter van Johannes den I van Brandenburg, geweest te zyn. *Krantz Hist. Dan. l.* VII. *Pontan. Rer. Dan. l.* VII. *Huitfeld Danmarckis rigs-kronick. Meursii Hist. Dan. l.* II. *Beringii Florus Dan. p.* 380.

CHRISTOPHORUS de II, koning van Denemarken, was de zoon van Erik den VI, en volgde in 't jaar 1319 zyn broeder Erik den VII. In den beginne regeerde hy loffelyk; maar hy maakte zich wel haast door al te grote belastingen by zyne onderdanen zeer gehaat. Hier toe gaf de oorlog wegens het eilandt Rugen in 't byzonder aanleiding; dat tot hier toe ondet het gebiedt des konings van Denemarken geweest was, en van dezen koning Christophorus aan Vitislaus, nevens de stadt Straalzond, als een leen overgegeven wierdt. Maar na de doodt van dezen Vitislaus meenden de naburige vorsten dit eilandt, nevens de stadt Straalzond te bemachtigen, waartegen zich Christophorus aankantte; maar wanneer hy tot dien einde van zyne onderdanen, zo geestelyke als wereldlyke, schattingen eischte, begon het misnoegen, dat ze al over lang tegen hem opgevat hadden, openlyk uit te barsten. Zy stonden derhalven tegen hem op, en dwongen hem eindelyk in 't jaar 1326 naar Duitschlandt te vluchten, wanneer Waldemarus, hertog van Sleeswyk, in zyn plaats tot koning verkoren wierdt, die vier jaren lang in 't bezit van 't koninkryk bleef. Na dezen namen de Denen hunnen koning Christoffel weder aan, en Waldemar liet zich bewegen, den koninklyken tytel wederom af te leggen, en zich wederom tot zyn hertogdom Sleeswyk te begeven. In 't jaar 1332 verviel Christoffel in een nieuwen oorlog met Gerard, grave van Holstein, waar in zyne manschap geslagen wierdt, en de kroonprins van zyn paardt vallende het leven verloor. Niet lange daarna verviel de koning in de provincie Lalandt in de handen van twee edellieden, die hem gevangen namen, om zich daar door by grave Gerard aangenaam te maken. Doch deze gaf bevel, dat ze den koning aanstonts op vrye voeten hadden te stellen. Christoffel stierf te Nikoping in 't jaar 1333. Hy gaf Rostok aan de hertogen van Meklenburg als een leen. *Krantz Hist. Dan. Pontan. Hist. Dan. l.* VII. *p.* 428. *Huitfeld Danm. Rigs-Kronick. Meursius Hist. Dan. l.* IV. *p.* 67. *Beringius in Floro Dan. p.* 435. *Messenii Scandia illustr. T.* III.

CHRISTOPHORUS de III, koning van Denemarken, Zweden en Noorwegen, was de zoon van Johannes, hertog van Beyeren, en van Sophia, zuster van den voorgaanden koning Erik den X, of van Pomeren. Weshalven, wanneer deze eerst van de Zweden, naderhandt van de Denen afgezet wierdt, verkoren deze laatste in 't jaar 1438 Christophorus tot hunnen koning, afzonderlyk van de Zweden, het welk zy echter volgens de Calmarsche unie niet bevoegt waren te doen. Echter lieten zich deze gezeggen, invoegen Christoffel in 't jaar 1441 als koning van Zweden gekroont wierdt. Zyn ryk wierdt eenigzins ontrust, aangezien zich Erik op het eilandt Gothlandt onthieldt, en door zeeroveryen den naburigen, voornamentlyk den Zweden, gene kleine schade toegebragt. De Zweden rustten eene vloot tegen hem uit, en koning Christoffel gaf voor, hem van daar te zullen verdryven. Hy stak ook naar Gothlandt over, en hieldt aldaar met Erik een mondgesprek, zonder misschien veel van die zake te spreken; maar men houdt daar voor, dat beide de koningen een onderling verdrag gemaakt hebben, waar by Christoffel zich zou verbonden hebben, Erik op het eilandt te laten, mits Erik van zyn recht op de krone afstandt dede. Vooraf ontstondt hier en daar eenige onrust, en wel, gelyk men voorgeeft, door toedoen van Erik. Ten laatste geraakte Christoffel ook met die van Lubek in oorlog, maar stierf in 't jaar 1448, als hy zich tegen die stadt wapende. Zyne gemalin was Dorothea, dochter van Johannes, markgrave van Brandenburg, by welke hy gene kinderen geteelt heeft. Zy trouwde voor de twede maal met koning Christiaan den I, en wierdt dus de stammoeder der koningen van Denemarken uit het Oldenburgsche geslacht. *Krantz Hist. Dan. l.* VIII. *c.* 22. *Magnus Hist. Goth. l.* XXII. *c.* 17. *Pontanus Rer. Dan. l.* X. *p.* 616. *Huitfeld Danm. Rigs-Kronick. Meursius Hist. Dan. l.* V. *Beringius Flor. Dan. p.* 633. *Messenii Scandia illustr. T.* III. *Loccenii Hist. Suec. Spener. Syll.*

HERTOG VAN BEYEREN.

CHRISTOPHORUS, hertog van Beyeren, zoon van Albert den III, en Anna, dochter van Erik, hertog van Brunswyk in Grubenhagen, wierdt geboren den 5 January des jaars 1450. Zyne ongemeen grote ligchaams gestalte en sterkte maakte hem vermaard: want wanneer in 't jaar 1475 zyn neef, hertog Georg de Ryke, te Landshut met de Poolsche princesse Hedwig, dochter van koning Casimir, het byleger hieldt, waar by nevens andere vorstelyke personen ook keizer Frederik de III, en des zelfs zoon Maximiliaan de I zich bevonden, gebeurde het, dat een Poolsch graaf van Lublin, die de koninklyke bruidt naar Duitschlandt verzelde, en insgelyks zeer groot en sterk was, de Duitsche tournooispelen maar kinderspelen noemde. Om deze smaadheit van de Duitsche natie af te weren, liet zich Christophorus bewegen, met dien Pool een tweegevecht te wagen. Wanneer ze nu ter bestemden tydt op de plaats van 't gevecht kwamen, sprong de hertog snellyk van 't paardt, en begeerde, dat zyn wederparty desgelyks dede; die, om dat hy op zyn paardt

paardt vast gebonden was, zulks ongaren dede, doch eindelyk daar in toestemde. Nadat ze zich nu beide wederom te paardt gezet hadden, en op malkander los gingen, wierp hertog Christiaan den Pool zo plotselyk van zyn paardt ter aarde, dat de zelve drie dagen daar na den geest gaf. Waar door Christoffel niet alleen de duizend guldens, die de Poolsche graaf belooft hadt aan den gene, die zou durven bestaan, zich met hem in een tweegevecht in te laten, behaalde, maar ook van hertog Georg, zynen neve, eene gelyke somme ontfing. Voorts hadt hy een groot geschil met zyn broeder Albert den IV, die hem buiten de gemeenschap der regeering meende te sluiten; weshalven hy in 't jaar 1470 te Munchen uit het badt gehaalt, en anderhalf jaar in verzekering genomen wierdt. Na dezen reisde hy naar 't H. Landt, en stierf op het eilandt Rhodus in 't jaar 1493. *Aventinus Annal. Bojor. Henninges. Reusnerus. Spenerus Syll.*

Hertog van Wurtemberg.

CHRISTOPHORUS, hertog van Wurtemberg, was de zoon van Ulrich den dapperen, en van Sabina, dochter van hertog Albert den IV van Beyeren, en wierdt geboren den 12 May 1515. Hy was maar 4 jaren oud, wanneer hy nevens zyn vader op het kasteel van Tubingen door de Zwabische bondgenoten belegert wierdt, waar uit hy echter zeer gelukkig ontkwam. Naderhandt wierdt hy van zyn moeders broeder, hertog Willem van Beyeren, opgevoed, die hem in 't jaar 1622 naar Inspruk zondt, om aldaar nevens de kinderen van een zeker geneesheer in de studiën onderwezen te worden. Hier op kwam hy aan 't hof van keizer Karel den V, met welken hy verscheide reizen dede. Maar als Karel naar Italië ging, verliet hy het keizerlyke hof, op het instandig verzoek van de zynen, en maakte zich door toedoen van zyn getrouwen leermeester, Michaël Tiferni, een Hungaar van geboorte, en die hem in de Griekshe en Latynsche talen zeer verre gebragt hadt, heimelyk weg, en kwam by zyn moeders broeder Lodewyk in Beyeren, by wien hy zich een half jaar onbekend onthieldt: want aangezien hy de eenige erfgenaam was, scheen men aan 't keizerlyke hof besloten te hebben, om hem in Spanje den geestelyken staat te doen aannemen. Na dezen wendde hy alle moeite aan, om de herstelling van zyn vader uit te werken, doch kon zyn oogmerk niet bereiken; en hoewel deze zaak andermaal te Augsburg in 't jaar 1532 op 't tapyt gebragt wierdt, was zulks echter vruchteloos. Maar wanneer eindelyk zyn vader, door toedoen van landgrave Philip van Hessen, en François den I, koning van Vrankryk, herstelt was, nam hy onder Vrankryk dienst, en droeg zich by uitnemendheit loffelyk. Hy kommandeerde in het 22 jaar zynes ouderdoms 33 vanen, en belegerde de stadt Alexandrië. Dit verwekte hem by velen eene grote nydigheit, invoegen men hem dan eens door vergift, dan op een andere wyze meende om 't leven te helpen: weshalven, wanneer zonder dat de Gereformeerden in Vrankryk vervolgt wierden, en hy mede verdacht wierdt, voornamentlyk, wanneer hy in 't jaar 1535 te Nizza weigerde den paus de voeten te kussen, 't welk van den koning en de hofbedienden geschiedde, wierdt hy verdrietig, en keerde weder naar Duitschlandt. In 't jaar 1542 wilde hy tegen den Turk te veldt trekken, doch wierdt van zyn vader, die hem Mompelgard overgaf, te rug gehouden. In den Smalkaldischen oorlog begaf hy zich tot zyne zekerheit naar Basel, weigerende ondertusschen de zo genaamde *Formula Concordia* aan te nemen. Eindelyk volgde hy zynen vader in de regeering op in 't jaar 1550, voerde de Luthersche Religie ten vollen in, en schafte eenige Spaansche bezettingen, die tot hier toe in 't landt geweest waren, af. Hy zondt ook zyne gezanten naar 't Concilie van Trente, te weten de Godgeleerden Joh. Brentius, Jak. Beiolinus, Jak. Heerbrandus, en Valentinus Vannius, nevens twee polityken, Wernerus van Mimsingen, en Hieronymus Gerardus. Deze namen eene geloofsbelydenis mede, die ze gereed waren te verdedigen; maar zy wierden niet toegelaten. In den Smalkaldischen oorlog wilde hy zich tegen den keizer niet inlaten, trachtende maar zyn eigen landt te verdedigen; weshalven de keizer in 't jaar 1552 hem mede als mediateur aannam. Kort daarna verviel hy, met den prooft van Elwangen in geschil, dien hy echter wel haast tot een redelyk vergelyk bragt. In 't jaar 1555 publiceerde hy het landrecht, en in 't jaar 1559 wierdt hy nevens den kardinaal Otto van Truchses, bisschop van Augsburg, tot het gezantschap naar Vrankryk van wegens het Ryk benoemt; welke kardinaal hem wegens zyne goede inzichten tot vrede in een zonderlinge achting hieldt: want niet tegenstaande hy de Luthersche religie zeer yverig toegedaan was, hadt hy echter een afkeer van een religie-oorlog. In 't jaar 1561 was hy mede op het Konvent te Naumburg, alwaar hy nevens Johannes Frederik, keurvorst van Saxen, sterk daar op drong, dat de onveranderde Augsburgsche Confessie aldaar blyven mogt. In 't jaar 1563 wierdt hy van de koningin in Vrankryk, Catharina, beroepen, om de bestiering van dat ryk mede op zich te nemen, dat hy echter afsloeg. Hy weigerde ook deel te nemen in de burgerlyke onlusten van Vrankryk. Hoewel hy in 't jaar 1561 eenige gezanten en Godgeleerden naar Parys zondt, ten deele om een vereeniging van religie te verzoeken, ten deele om wegens eenige Protestanten een voorbede te doen. Hy regeerde zeer loffelyk, maakte goede wetten en ordonnantien, bouwde of stichtte tien kasteelen, en verboodt alle zyne onderdanen, eenige krygsdiensten te nemen, behalven tegen den Turk. Aangezien hy zelf verre in de studiën gevordert was, zo zocht hy de zelve in zyn landt door oprechting van scholen en akademien ook te bevorderen, zonder daar by het belang van de kerke te verwaarlozen. Hy stierf te Stutgardt in 't jaar 1568. Zyne gemalin was Anna Maria, dochter van markgrave Georg van Brandenburg, die hy in 't jaar 1544 ten huwelyk nam, en by haar, nevens verscheide dochteren, twee zonen teelde, van welke de oudste *Eberard* nog voor zyn vader in 't jaar 1568 overleedt; de tweede, met name *Lodewyk*, volgde zyn vader in de regeering op. En hoewel hy twee gemalinnen gehad heeft, is hy echter zonder erfgenamen overleden, en met hem de linie der hertogen van Wurtemberg uitgestorven. *Tettingerus Comment. de rebus Wurtemb. Ulrico Principe gestis apud Schardium, Tom.* II. *Sleidan. de statu relig. l.* IX. 23 24. *Thuan. Hist. l.* XXXVII. 36. *Crusii Annal. Suev. Pantaleon Prosopogr. P.* III. *p.* 402. *Schardius de rebus gestis sub Maximiliano* II. *in Tom.* IV. *Rer. Germ. p.* 112. 113. *Seckendorf Hist. Luther. Spener. Syll.*

Markgraven van Baden.

CHRISTOPHORUS, markgraaf van Baden, was de zoon van Karel den I, en Catharina, dochter van Ernst, aartshertog van Oostenryk, en zuster van keizer Frederik den III. Hy wierdt in 't jaar 1453 geboren, en wegens zyn zonderling verstandt zo by anderen, als in 't byzonder by keizer Frederik, en naderhandt by Maximiliaan, zeer gezien, welke laatste hem het gouvernement van Luxemburg gaf, verpandende hem dat vorstendom voor eene zekere somme, die echter naderhandt weder gelost is; en aangezien zyn broeder Albert in 't jaar 1488 in de belegering der stadt Brugge dood geschoten wierdt, en zyn andere broeder Frederik in 't jaar 1516 zonder erfgenamen stierf, verviel de geheele vaderlyke nalatenschap op Christoffel. Boven dien wierdt hem wegens zyne trouwe diensten ook Rodemachern, Hersspringen en Useldingen gegeven. Voorts erfde hy na de doodt van zyn neef, markgrave Philip, Sauzenberg; en wanneer des zelfs schoonzoon Lodewyk, hertog van Longueville, pretensie daar op maakte, bevredigde hy hem met een zekere somme gelds. Zyne oprechte voornemens tot behoudenis van den vrede bleken voornamentlyk, wanneer in 't jaar 1504 de Beyersche oorlog ontstondt, en de Paltzgraven in den ryksban gedaan wierden, waar door hy gelegenheit kreeg, het verlies van zyn vader te vergoeden, en zulks echter niet dede, maar zich alleen onder alle zyne naburen stil hieldt, maar in tegendeel allen vlyt aanwendde, om de Paltzgraven met den keizer te verzoenen. Hy stierf den 19 April 1527. Zyne gemalin was Ottilia, dochter van Philips, grave van Catzenelnbogen, by welke hy verscheide kinderen geteelt heeft, onder welke zonderling merkwaardig zyn *Jakob* de II en *Ernest*. De eerste maakte zich vermaard door zyne geleerdheit en kennisse van talen; de andere omhelsde de Luthersche religie. Door hem is ook het geslacht voortgeplant. *Pantaleon Prosop. P.* III. *p.* 26. *Henning. Theatr. Geneal. Spener. Syll. Imhof.*

CHRISTOPHORUS, markgraaf van Baden, uit de Durlachsche linie, was de zoon van Georg Frederik en Juliana Ursula, dochter van den Rhyngrave Frederik, en wierdt geboren te Durlach den 16 Maart 1603. Al vroeg bespeurde men een snedig begrip in hem, welke natuurlyke bekwaamheit hy door 't bezoeken van vreemde landen voortzette. Onderwylen hadt zich zyn vader mede in den Duitschen oorlog ingewikkelt, dien Christophorus verzelde, en tegenwoordig was, wanneer de zelve onvoorziens van den keizerlyken generaal Slik overvallen en geslagen wierdt. Zy ontkwamen het beide, nevens hertog Bernard van Saxen, in een schip, en Christoffel tradt daar op in dienst van Gustavus Adolphus, koning van Zweden, woonde eenige ondernemingen in Beyeren en Zwaben by, en droeg zich dus, dat de koning hem eene zonderlinge genegenheit betoonde. Maar wanneer deze de vesting Ingolstadt belegerde, wierdt Christoffel den 20 April 1632 met een kanonkogel het halve hoofdt afgeschoten, waar op hy aanstonts den geest gaf. De koning, die op dien zelven dag een paardt onder zyn lyf verloor, dede een beweeglyke aansprake, waar in hy de doodt van den prins beklaagde, dien hy zeer statelyk liet begraven. *Puffendorff de reb. Suec. l.* IV. §. 16. *Spener. Syll.*

Bisschoppen van Ratzeburg en van Munster.

CHRISTOPHORUS, bisschop van Ratzeburg, zoon van hertog Albert den VI van Meklenburg, wierdt geboren den 5 January 1537, en voerde in 't sticht van Ratzeburg de Luthersche religie in. In 't jaar 1556 verkoor hem de aartsbisschop van Riga tot zyn coadjutor, en na des zelfs doodt nam hy, door hulpe van Erik den IV, koning van Zweden, het zelve in bezit. Doch de Lyflanders waren met hem, als een vreemdeling, niet te vrede; en aangezien hy Zweedsch-gezind was, nam Gothard Ketler, hertog van Kourlandt, op 't bevel van Sigismundus Augustus, koning van Polen, hem te Dalem in verzekering. Dus bragt hy vyf jaren in Polen toe, en erlangde eindelyk, met verlating van zyn aartsbisdom, zyne vryheit weder. Hy keerde derhalven naar Ratzeburg te rug, en oeffende zich meest in de muzyk en alchymie, tot dat hy in 't jaar 1592 plotzelyk stierf. Hy trouwde eerst met Dorothea, dochter van koning Frederik den I van Denemarken; naderhandt met Elizabeth, dochter van koning Gustavus van Zweden. By de eerste teelde hy maar eene dochter, genaamt Margaretha Elizabeth, gemalin van Joh. Albert den II, hertog van Meklenburg. *Spener. Syll. p.* 617. *Imhof N. P. J. l.* IV. *c.* 5. §. 5.

CHRISTOPHORUS of CHRISTOFFEL BERNHARD VAN GALEN, bisschop van Munster, was de zoon van Dirk van Galen. Zie GALEN. In zyne jeugt beminde hy de studien; begaf zich naderhandt in den oorlog, en diende onder den keurvorst van Keulen.

Na

Na eenige veldtochten bygewoont te hebben verliet hy de wapenen, en wierdt kanunnik te Munster, en naderhandt Domproost. Wanneer nu in 't jaar 1650 Ferdinand, keurvorst van Keulen, en bisschop van Munster, stierf, poogde de Domdeken, Bernard van Malinkrot, het bisdom te erlangen; doch het Domkapittel verkoor Christoffel Bernhard van Galen, welke verkiezing de keizer en paus bevestigden; en wanneer Malinkrot zich daar tegen aankantte, wierdt hem in 't jaar 1652 zyn dekenschap afgenomen; en nog niet rustende, liet hem de bisschop in zyn huis bewaren. Hy ontsnapte het wel, maar wierdt achterhaalt, en op 't slot Ottenstein gezet. Onderwylen stondt de stadt Munster, door Malinkrot opgemaakt, ook tegen den bisschop op, die ze in 't jaar 1655 door list meende te onder te brengen, dat hem echter mislukte. Naderhandt belegerde hy de stadt, en men kwam eenigermaten tot een verdrag. Doch de twist wierdt niet lange daarna hervat, aangezien de stadt in 't jaar 1656 onder de onmiddelbare Ryksstanden wilde aangenomen worden, zoekende tot dien einde hulp by de Hanzeesteden. Hollandt boodt haar ook de handt, aangezien Barend van Galen een zeker slot, dat hen door Zweden ingeruimt, en in 't Munstersche gelegen was, by verrassing ingenomen hadt. Hy kon de stadt, zo wegens de dappere tegenweer der inwoonderen, als het voorgenomen ontzet der Hollanderen, niet veroveren: invoegen door bemiddeling van zommigen de zake op nieuw tot een vrede en vergelyk gebragt wierdt; hoewel het wel te zien was, dat zulks ook van een kleinen duur zou zyn: want aangezien zeker geschrift van wegens den bisschop in 't licht kwam, waar in zich de magistraat van Munster beledigt vondt, liet deze het zelve niet alleen openlyk verbranden, maar beantwoordde het ook door een ander geschrift. Boven dien zocht de stadt zich nog naauwer met Hollandt te verbinden, maar het welk de ryksstanden, in 't jaar 1658 te Frankfort vergadert, nadeelig voor 't Duitsche Ryk oordeelden te zyn; invoegen ook het zelve in de kapitulatie van den keizer Leopoldus, *artyk.* IX, ingevoegt wierdt, dat het genen middelbaren Ryksstanden zou vry staan, zich buiten toestemming hunner landsheeren met iemandt in een verbondt in te laten. Dit wierdt de stadt Munster in 't byzonder geïnsinueert, en het recht der bezetting den bisschop in 't jaar 1659 toegestaan. Maar nademaal de stadt daar niet mede te vrede was, wierdt ze ten derden male in 't jaar 1660 van den bisschop belegert, en den 26 Maart 1661 tot de overgave gedwongen. Zo dra hy de stadt verovert hadt, begon hy met der haast eene citadelle aan te leggen, die hy niet de *Munstersche bril*, gelyk eenigen verkeerdelyk voorgeven, maar *Paulsburg*, noemde. Voorts maakte hy eenige veranderingen in de stadt, en bragt de zelve geheel onder zyne gehoorzaamheit. In 't jaar 1662 wierdt hy ook abt van Corvey, en in 't volgende jaar maakte hy met Vrankryk en eenige Duitsche vorsten een verbondt, en eischte de stadt Borcklo van de Hollanders wederom, onder voorwendsel, dat de zelve eertyds tot het bisdom van Munster behoort hadt, maar het zelve in 't jaar 1616 door de Gelderschen ontweldigt was, 't welk hy in eenige geschriften te vergeefs en zonder grondt poogde te bewyzen: en wanneer in 't zelve jaar een keizerlyk dekreet voor 't huis van Lichtenstein tegen dat van Rietberg uitkwam, nam de bisschop de executie daar van op zich, veroverde het fort Dieler, gaf aan die van Lichtenstein de geëischte somme, en wilde de ingenomen vesting zo lange behouden, tot dat hem het verschoten geldt vergoed wierdt. Dit baarde by Hollandt nadenken. Men was ter zelver tydt in 't Ryk bekommert, hoe de aanwasschende macht der Turken in Hungarië best te wederstaan. Men maakte den bisschop van Munster tot directeur van den Ryks-krygsraadt; maar alzo nog in het zelve jaar 1664 een stilstandt met de Porte getroffen wierdt, hadt bisschop Christoffel Barend geene gelegenheit om zynen oorlogslust te voldoen. Onderwylen hernamen de Hollanders de voornoemde vesting, en de bisschop poogde in 't tegendeel, tot zyne verzekering, de zaken van den Westphaalschen kreits op een vaster voet te stellen; en aangezien de hertog van Gulik het condirectoriaal des Westphaalschen kreitses hadt gehad, maar nu tusschen de huizen van Brandenburg en Nieuwburg getwist wierdt, zo bragt hy het daar henen, dat op zekere voorwaarden aan beide die huizen het condirectoriaal van den Westphaalschen kreits toevertrouwt wierdt. Hy meende wel deze twee prinssen nevens den koning van Vrankryk en anderen tegen de Hollanders op te hitzen; doch hier in missende, wilde hy liever alleen den oorlog voeren, dan die Republyk niet beoorlogen, te meer, na dat hem Engelandt eene maandelyke somme beloofd hadde. Hy viel derhalven met een tamelyk leger in Over-Yssel, Groningerlandt en Drenthe, veroverde Borklo, en hieldt overal zeer slecht huis; maar wierdt echter nu en dan geslagen, inzonderheit in den ouden Bosch, daar hy zo groot eene nederlage leedt, dat hy de vrede moest verzoeken, de welke ook te Kleef door des bisschops gemachtigden gesloten wierdt. Doch dit berouwde den bisschop wel haast, en te meer, om dat het hem niet alleen de Engelsche ambassadeur Temple hadt afgeraden, maar ook omdat de Zweden hem kort daar op hulpe aanboden; zo dat hy die vrede van den beginne af zeer slecht onderhieldt. In 't jaar 1667 vernieuwde hy zyn verbondt met den koning van Vrankryk en eenige Duitsche vorsten, en hem wierdt *Ferdinand*, bisschop van Paderborn, tot coadjutor toegevoegt. In 't volgende jaar bragt hy Emslandt, gelegen in 't sticht Osnabrugge, voor 10000 Ryksdaalders aan zich; nadat hy reets in den beginne zyner regeering stem en zitting wegens het burggraafschap Stromberg op den Ryksdag erlangt hadt. Ter zelver tydt ontstonden ook de Bentheimsche onlusten; wanneer hy den grave van Bentheim, Ernst Willem, die den Roomschen Godsdienst omhelsde, maar de Staten der Vereenigde Nederlanden de gravinne in hunne bescherming namen. Hier over wierdt in 't jaar 1669 getwist, en in 't volgende jaar scheen 'er tusschen hem en den hertog van Brunswyk een oorlog wegens Höxter te zullen ontstaan, maar de zaak wierdt in der minne bygelegt, en die van Brunswyk beweerden hun recht. In 't jaar 1671 hielp de bisschop de geschillen tusschen den keurvorst en de stadt Keulen byleggen, en tradt met dien keurvorst in een verbondt. Wanneer Lodewyk de XIV in 't jaar 1672 de Nederlanders zo onverwacht op het lyf viel, spande de bisschop met hem zamen, en vatte, tegen den gemaakten vrede aan, mede de wapenen op, veroverde Grol in drie dagen, en vervolgens byna geheel Over-Yssel. Daar op hieldt hy een mondgesprek met den koning van Vrankryk, en maakte met hem, gelyk als ook met den keurvorst van Keulen, een vergelyk nopens de reets ingenomene, en nog ingenomen wordende steden. Naderhandt zondt hy de Fransche en Keulsche troupen van zich, en veroverde de sterkte Koevorden, op de grenzen van Over-Yssel en Bentheim, daar hy met de bezetting trouwlooslyk handelde. De Vriesche adel, ziende, dat hy nog al dieper in 't landt indrong, besloot zich van de Nederlandsche Unie af te zonderen, en zich den bisschop te onderwerpen. Dit gaf hem een nieuwen moedt, en dede hem voor Groningen rukken, daar hy echter deerlyk zyn hoofdt stiet, zo wegens de dappere tegenweer, als wegens het gerucht van het aannaderen der keizerlyke en Brandenburgsche troupen, tot 't ontzet der stadt. Hy moest derhalven met verlies aftrekken. Kort daar op verliepen zyne zaken, nademaal hem de keurvorst van Brandenburg, Frederik Willem, den oorlog aankondigde, en in Westphalen viel, en Koevorden nevens andere plaatsen hernomen wierden; en hoewel keurvorst Frederik Willem met Vrankryk in 't jaar 1673 vrede maakte, dorst evenwel de bisschop den oorlog niet langer voeren, zo om dat hy zich van de Franschen, die hunne veroveringen zo schielyk hadden moeten laten varen, als zy de zelve gemaakt hadden, verlaten zag, als omdat het hem zelf in alles tegen liep; weshalven hy eindelyk in den jare 1674, volgens de Keulsche tractaten, alle veroverde plaatsen aan de Nederlanders wederom moest overgeven. Hy liet zich daar na bewegen, om de party des keizers tegen Zweden te kiezen, invoegen hy in 't jaar 1675 door een krygslist over de Wezer trok, en in 't landt van Bremen verscheide plaatsen, als Verden, Rothenburg, Ottersberg en Boxtehoede, wegnam. Daar op maakte hy een naauw verbondt met Spanje en de Nederlanden, maakte in 't jaar 1676 tamelyke voortgangen, en veroverde eindelyk de stadt Stade; waar op, nadat de Zweden geslagen waren, het Breemsche tusschen hem en de hertogen van Brunswyk verdeelt wierdt. Na dezen zondt hy zyne troupen ten deele Spanje, ten deele Denemarken te hulp. Hy stierf eindelyk, terwyl over de vrede gehandelt wierdt, den 29 September 1678, oud 74 jaren *Joh. ab Alphen de vita & rebus gestis Christ. Bernh. Episcopi Monast. de la Neuville Histoire de Hollande depuis la mort du prince d'Orange, Tom.* III. *l.* XII, XIII. *Pufendorf de reb. gestis Frid. Wilh. Magni.*

Andere vermaarde mannen van dien naam.

CHRISTOPHORUS ANGELUS, een Grieksch schryver van de XVII eeuw, gaf den hedendaagschen staat der Grieksche kerke in 't licht, handelende in 't byzonder van de kerkelyke tucht en plegtigheden. Men vindt in dat werk vele wetenswaardige zaken rakende de vasten, feesten, en wyze van biechten, nevens het kloosterleven. Hy liet het zelve in Engelandt in 't jaar 1619 drukken. Men heeft 'er eene Latynsche vertaling bygevoegt. Zedert heeft Georgius Phelavius, een Protestant, een nieuwe Latynsche vertaling in 't licht gegeven, met aanmerkingen, maar zonder den Griekschen grondtext. Dit wierdt te Frankfort in 't jaar 1655 gedrukt. Men heeft nog een anderen Duitschen druk, Grieksch en Latyn, nevens nog eenige aanmerkingen, rakende het hedendaagsche Griekenlandt.

CHRISTOPHORUS SANDIUS. Daar zyn twee schryvers van dien name, beide Arianen, namentlyk vader en zoon. De vader was een Poolsch edelman, Raadsheer aan 't hof des keurvorsten van Brandenburg, en een der geheimschryveren van Staat; doch wierdt wegens zyne Ariaansche gevoelens van 't hof gebannen. Zyn zoon maakte zich vermaard door zyne werken, waar in hy de Arianery poogde te bevestigen, niet gelóvende, dat men de gevoelens van Socinus nopens de Drieëenheit kon staande houden. Hy schreef een werk, genaamt *Nucleus Historiae Ecclesiasticae*, zynde eigentlyk een geschiedenis der Arianen. Men ziet het register zyner boeken in de *Bibliotheca Anti-Trinitar. scriptorum*, daar hy zelve autheur van is, en dat na zyne doodt in 't licht kwam. In een ander boek verzamelt hy de Schriftuurplaatsen, en der zelver verklaring, die den Arianen schynen te begunstigen, gedrukt in 't jaar 1678 onder den name van *Scriptura sanctae Trinitatis revelatrix, auctore Hermanno Cingallo.* Hy was geleerder dan de Socinianen; want hy oeffende zich in de kerkelyke geschiedenis en goede letteren, in plaats dat de Socinianen zich alleen op de Schrifture en redeneerkunst leggen. Ook heeft hy aanmerkingen geschreven over de *Historici Latini* van Vossius, waar uit zyne letterkunde blykt.

CHRISTOPHORUS, (Johannes) geboortig van Coppenhagen, was hoogleeraar in de Grieksche tale in zyne geboortestadt, en overleedt den 4 January des jaars 1648, hebbende in het licht gegeven: *Decas quaestionum Philologicarum Graecarum; potiora Meteorologiae generalis capita*, enz.

CHRISTOPHORUS-ORDE was een afzonderlyk gezelschap in Carinthië, dat onder keizer Maximiliaan den I zyn oorsprong nam: want in 't jaar 1517 vereenigden zich zommige mannen van aanzien en ridders der drie hertogdommen Stiermarken, Carin-

rinthië en Krain, met toeleg om eene nieuwe orde op te rechten, om de dronkenschap en het vloeken te weeren. De eerste uitvinder daar van was de baron Sigismund van Dietrichstein. Deze orde nu bestondt voornamentlyk daar in, dat een ieder ridder het beeldt van S. Christoffel by zich dragen, zich zo voor andere lasteren, als voornamentlyk voor vloeken en dronkenschap, wachten moest. En indien iemandt zich hier in te buiten ging, wierdt hy eerst met eene zekere geldboete gestraft; maar daar in volhardende, uit de orde gebannen. Doch deze orde is haast weder vernietigt, en van anderen daarentegen eene zekere drinkorde ingevoert. De regelen van dit gezelschap worden gevonden by *Megiserus in Annal. Carinth. l.* XI. *c.* 2. 1294. en by *Valvasor Eere des Hertogdoms Crayn l.* IX. *p.* 23.

CHRISTUS. Zie JESUS CHRISTUS.

CHRISTUS-ORDE, een ridderorde in Portugal, nam haren oorsprong uit den ondergang der Tempelheeren, onder de regeering van den koning Dionysius, omtrent het jaar 1319. Hun voornaamste oogmerk was, de Moren te beoorlogen. Zy hadden hunnen hoofdsetel te Castro Marin, maar naderhandt te Tomar. Hun kleedt is zwart, met een dubbeld rood en wit kruis; en ze doen belofte van kuischheit, buiten huwelyk. Deze orde wierdt door paus Johannes den XXII in 't jaar 1320 bevestigt. Hy gaf aan deze ridders den regel van S. Benedictus; maar paus Alexander de VI stondt hen naderhandt het huwelyk toe. Deze orde is zo ryk, dat ze meer dan vyftehalf honderd Kommanderyen in Portugal, Afrika, Oost-Indië en Brazilië bezit, waar uit de grootmeester jaarlyks meer dan honderd duizend dukaten ontfangt. En dit is eigentlyk de oorzaak, waarom dit grootmeesterschap doorgaans met de krone van Portugal gepaart is, zynde de koning zelf administrator daar van. Het is zeer aanmerkelyk, dat deze orde eertyds alle jurisdictie in alle overheerde landen van Portugal in de Oost-Indiën gehad, en alle geestelyke inkomsten en tienden genoten heeft; dat echter ten tyde van koning Johannes den III, onder wien eigene bisschoppelyke setels in Oost-Indië zyn opgerecht, verandert is. Daarenboven is het merkwaardig, dat de paus zich de macht toeëigent, ridders van deze orde te slaan; dat vele schryveren in twyfel gezet heeft, of 'er niet een byzondere pauslelyke ridderorde van Christus was. Maar de oorzake schynt deze te zyn, om dat het een geestelyke orde is, en de paus zich het hoofdt der geestelykheit noemt. *Definit. & statutos dos Cavalleros da orden de Christo. Pachecius. Spondan. an.* 1317. *n.* 3. *Mariana l.* XV. *c.* 16. *Sousa in Lusitania literata f.* 47. *Jurisprud. Heroica art.* 8. §. 93-99. *Mendo disquisit. de ordin. disq.* 1. *qu.* 11. *n.* 197. 198. *Gryphii Ridder-orden.*

CHROBERGE, of CROTBERGE, CHRODESINDE, en CROTESINDE, was de dochter van Childebert den I, koning van Vrankryk, en van de koninginne Ultrogode. Na de doodt van haar vader wierdt ze door des zelfs broeder Clotarius den I, nevens hare moeder, van 't hof gejaagt; maar door Charibert, zoon van Clotarius, weder derwaarts genodigt. Het is onzeker, op welken tydt ze gestorven is. *Greg. Turonens. l.* IV. *c.* 20. *Fortunat. l.* VI. *Aimon.*

CHROCUS, een koning der Alemannen, leefde in 't begin der vierde, of in 't einde der derde eeuwe. Hy voerde op 't aanraden van zyne moeder een machtig leger naar Gallië, plunderende en verwoestende waar hy kwam, voornamentlyk te Trier, Metz en de onderhorige landen. Daar op veroverde hy Angoulême, martelde den bisschop Ausonius, en naderhandt te Mande den heiligen leeraar Privatus. Maar niet lange daarna wierdt hy van Marianus, president van Narbonne, te Arles gevangen genomen, die hem met zich door alle steden, in welke hy hadt gezegepraalt, te rug voerde, en daar na liet onthalzen. Zommigen melden, dat dit in 't jaar 261 geschied is. Anderen daarentegen plaatzen dezen inval van koning Chrocus in 't jaar 312. *Greg. Turonens. l.* I. *c.* 32. *Ado Mart.* 21. *Baronius.*

CHRODEGANG, bisschop van Metz, zoon van Sigram en Landrade, gesproten uit een oude familie van Austrasië, bragt zyne jonge jaren aan 't hof van Karel Martel door. Onder Pipin ontfing hy het bisdom van Metz, wordende van paus Stephanus in 't jaar 743 ingewyd. Koning Pipin gebruikte hem in vele gewigtige zaken. Hy was een stichter en hervormer van 't leven der geestelyken, en stierf den 6 Maart 766. *Paulus Diac. Chron. Lauresheim. Henschenius Comment. Histor. Du Pin. Baillet.*

CHRODIELDE was de natuurlyke dochter van Charibert, koning van Parys, en hadt een tydlang in 't klooster van 't H. Kruis te Poitiers geleeft. Doch kunnende het harde kloosterleven niet verdragen, verwekte ze Basine nevens 40 andere kloostermaagden tot opstandt; dus beschuldigden ze hare abdisse Ludovere van vele lasteren, liepen uit het klooster, en bedreven vele buitensporigheden, ook omtrent die bisschoppen, van welke ze in den kerkelyken ban gedaan waren. Vele booswigten hadden zich by dit ongebonden gezelschap gevoegt. Doch Chrodielde wierdt eindelyk op de voorbede van koning Childebert weder in 't klooster aangenomen. *Greg. Turon. l.* IX. *c.* 39. *l.* X. *c.* 15.

CHROMATIUS, bisschop van Aquileja, leefde in 't einde der IV, en in 't begin der V eeuwe, en maakte zich door zyne vromigheit en geleerdheit vermaard. Hy schreef eene verklaring over 't Euangelium van *Mattheus*; maar thans heeft men niets van hem behalven zyne predikatien over *de acht zaligheden*, en eenige andere kleine tractaten in de *Bibliotheca Patrum*. Chrysostomus, Ambrosius, Cassiodorus, enz. spreken met roem van hem. Baronius verhaalt, dat hy een concilie tegen de navolgers van Origenes gehouden heeft. *S. Chrysostom. Epist.* 155. *Baron. ad an.* 400. 404. 405. *Martyrolog. cap.* 5. & 7. *Bellarm. de script. Eccl. Cave Hist. litt. p.* 205.

CHRONOLOGIE. Zie TYDREKENKUNDE.

CHRUDIM is een welgebouwde stadt in Bohemen, aan de rivier Chrubimha, waar naar een geheele kreits, tusschenden Czaslauer-en Koningsgratzer kreits, alsook Moravië gelegen, genaamt wordt. Deze stadt behoort tot het afgedeelde goedt der koninginne. Die kreits is voornamentlyk wegens de vele vyvers, die aldaar ten getale van veertig gevonden worden, en door kanalen aan elkander gevoegt zyn, en van welke eene by Czeperka drie mylen in den omtrek heeft, aanmerkelyk. In 't jaar 1421 hebben de Hussiten het konvent der predikheeren alhier verwoest, en achtien monniken verbrand. *Zeiler. Topogr. Bohem. Balbin. Miscell. Dec.* I. *l.* III. *c.* 3. §. 3. *p.* 18. *Vogt jetztl. Bohm. p.* 87.

CHRYSAME, eene Thessalische priesteresse van de godin Trivia, hadt een schonen stier met vergifte kruiden gevult en onder de vyanden laten lopen. Deze het vleesch van dien stier eetende wierden alle razende; en dus sloegen de Grieken die van Erethria. *Polyaen. l.* VIII. *c.* 43.

CHRYSANTAS, een hoofdman van koning Cyrus van Persië, hadt het zwaardt reets getrokken om zynen vyandt te doden, wanneer hy hoorde, dat ter aftocht geblazen wierdt; waar op hy het zwaardt aanstonts weder in de schede stak. *Plutarch. de Eq. Rom. Xenoph. Cyropaed.*

CHRYSANTHUS, een Philosooph, en Magus, geboortig uit Lydië in Klein-Asië, wierdt van keizer Julianus in 't jaar 362 aan 't hof verzocht, maar weigerde te komen; als voorziende, dat de staat der kerke daar door in gevaar stondt te komen. Derhalven de beste party kiezende wierdt hy tot bisschop van Sardes verkoren, en ontging daar door het ongeluk, in 't welk Maximus Cynicus, en ander vermaard Magus, en gunsteling van Julianus, verviel; wordende door den keizer Valens, volgens een plakkaat tegen de Magi, ter doodt gebragt. Chrysanthus stierf in een hogen ouderdom, na dat hem door aderlaten al te veel bloedt afgetapt was. *Eunapius in vit. Philosoph.*

CHRYSAOR, de name van een poëtische rivier, die gezegt wordt uit het bloedt van 't hoofdt van Meduza, door Perseus afgekapt, ontstaan te zyn. De zelve dichteren zeggen ook, dat Chrysaor een koning der Balearische eilanden geweest is, die by de Nymphe Callirrhoë, de dochter van Oceanus, *Geryon* geteelt heeft. Deze wordt gezegt drie ligchamen gehad te hebben. Nevens eene dochter, *Echidne*, die onder de gedaante van een draak de gulde appelen in den Hesperischen hof bewaarde. *Hesiod. Theog. Ovid. Metam. l.* III.

CHRYSAPHIUS, een gelubde, was een gunsteling van den keizer Theodosius den jongen. Hy leefde in de V eeuw, en misbruikte de gunst van dien prins tot het verjagen van Flavianus, patriarch van Constantinopel. Hy was ook die gene, die den twist tusschen de keizerinne Eudoxia en 's keizers zuster Pulcheria verwekte. Naderhandt begunstigde hy de party van Eutyches, die over hem ten doop gestaan hadt, en poogde op het bastaard Concilie van Ephezen, uit haat tegen Flavianus, de Oosterschee kerken te vernielen. Wanneer eindelyk in 't jaar 450 Pulcheria weder aan 't hof kwam, jaagde de keizer dezen hoogmoedigen gunsteling weg, en Pulcheria leverde hem over aan Jordanes, wiens vader Chrysaphius hadt om 't leven gebragt, maar van wien hy nu het zelve lot ontfing. *Marcell. Cedrenus. Baron. an.* 446. 448. 449. 450.

CHRYSARGYRUM, dus genaamt van 't Grieksche woordt χρυσὸς, *Chrysos*, goudt, en ἄργυρον, *argyron*, zilver, was de name van zekere schatting, door keizer Constantinus den Groten ingevoert, en die aan hem en zyne nazaten door de hoeren en ander diergelyk wulpsch volk moest betaalt worden in goude en zilvere munt. Maar keizer Anastasius de I heeft in 't einde der V, of het begin der VI eeuw dit schandelyk hoofdgeldt wederom afgeschaft. De Latynen noemen het *Aurum lustrale*, *negotiatorium* en *poenosum*. *Evagr. Hist. l.* III. *c.* 39. *Baron. ad ann.* 330. *n.* 36. *Macr. in Hierolex.*

CHRYSEIS, de dochter van Chryses, die een priester van Apollo was, wierdt eigentlyk *Astynome* genaamt. Zy wierdt door Achilles gevangen, wanneer deze Lyrnessus, en eenige andere naburige steden van Troja, vernielde. Agamemnon schepte behagen in haar, en hieldt ze voor zich zelve tot zyne byzit; en of wel haar vader Chryses in zyn priesterlyk gewaadt tot hem kwam, om ze voor geldt te lossen, moest hy echter onverrechter zake henen gaan. Agamemnon verklaarde in een vollen krygsraadt, dat hy Chryseis beter vondt als zyne huisvrouw Clytemnestra. Tot haar vader Chryses zeide hy, dat hy van mening was, zyne dochter te behouden, om klederen voor hem te weven, en om by hem te slapen, tot dat ze oud geworden was. Chryses ondertusschen badt Apollo, dat hy dit ongelyk wilde wreken. Apollo verhoorde zyn gebedt, en zondt de pest in 't Grieksche leger, die niet ophieldt te woeden vooraleer Agamemnon, op den raadt van den priester Calchas, haar tot haren vader weder zondt. Zy was zwanger, hoewel ze zeide, dat haar niemandt hadt aangeraakt; doch eindelyk de zake niet langer kunnende verbergen, gaf ze voor, dat ze niet by eenig mensch, maar by Apollo, zwanger was. Zy baarde een zoon, dien ze ook *Chryses* noemde, naar den name van haren vader. Deze vernam zeer laat, wiens zoon hy was, hoewel tydig genoeg, om zyn broeder Orestes dienst te doen; waar van het CXXI hoofdstuk by *Hyginus* kan nagezien worden. *Homer. Iliad. lib.* I. *Dictys Cretensis lib.* II. *Bayle.*

CHRYSIPPUS was een natuurlyke zoon van Pelops, dien hy of by de Nymphe Danaïs, of, gelyk ze anderen noemen, Axioche, of Astyoche, geteelt hadt; hoewel Eustathius over *Homerus* van gedachten is, dat de moeder van Chrysippus de echte en wettige

wettige huisvrouw van Pelops geweest is. Dat Chryſippus uitermaten ſchoon is geweest, wordt doorgaans getuigt; invoegen Lajus hem ſchaakte. Achterhaalt zynde wierdt hem deze beminde buit weder ontnomen, en hy zelve als een gevangen by Pelops gebragt, die hem, het gene hy uit liefde gedaan hadt, vergaf. Onderwylen hadt Pelops zyn zoon Chryſippus liever dan iemandt zyner andere kinderen. Hippodamia, zyne huisvrouw, hierom yverzuchtig geworden, ſtookte hare zonen Atreus en Thyeſtes aan, om Chryſippus om 't leven te brengen; want zy vreesde, dat hy te eeniger tydt naar de krone mogt ſtaan. Maar hare zonen weigerden deze wreedheit ten gevalle van hunne moeder te begaan; invoegen zy voornam, dien toeleg zelve werkſtellig te maken. Tot dien einde nam ze het zwaardt van Lajus, terwyl hy ſliep, en doorſtak Chryſippus. De achterdocht viel op Lajus, om dat zyn zwaardt bebloed was, doch Chryſippus, vooraleer hy den geeſt gaf, gaf te kennen, dat het Hippodamia gedaan hadt, die daar op van Pelops gebannen wierdt. Doch anderen getuigen, dat Chryſippus niet door de eige handen van Hippodamia, maar door Atreus en Thyeſtes vermoord is; en dat deze, nadat ze het feit begaan hadden, zich zelve in een put hebben verborgen, en vervolgens naar Tryphalia zyn gevlucht. Daar zyn 'er ook, die getuigen, dat Pelops willende Hippodamia met de doodt ſtraffen, deze haar zelve met de vlucht gered heeft; wederom anderen melden, dat ze zich zelve, om niet levendig in de handen van Pelops te vallen, om 't leven gebragt heeft. Men ziet uit *Thucydides*, dat zich Atreus naar Euryſtheus, koning van Mycenen, begeven heeft, die zyn bloedverwant was. Voorts moet men aanmerken, dat deze die *Chryſippus* is, van wien Clemens Alexandrinus, Arnobius en Firmicus gewag maken, en dien ze onder die genen tellen, die van de Heidenſche godheden bemind geworden zyn. *Hygin. c.* 85. & 271. *Plutarch. in Parall. Scholiaſt. Eurip. in Oreſte. Pauſan. l.* VI. *Clem. Alex. Protrept. p.* 21. *Arnobius l.* IV. *Firm. Matern. de errore profan. relig. p.* 24. *Bayle Dict. Crit.*

CHRYSIPPUS, een vermaard Philoſooph, van de ſecte der Stoïſchen, was geboortig van Soli, een ſtadt in Cilicië, en wordt van zommigen gehouden voor een leerling van Zeno. Maar dat hy onder Cleanthes, den navolger van Zeno, geſtudeert heeft, is zeker. Hoewel hy in vele ſtukken van de meningen dezer twee Philoſophen afweek. Het getal zyner boeken wordt op 705 begroot, hoewel Diogenes Laërtius maar 311 noemt. De voornaamſte inhoudt der zelven raakt de redeneerkunſt, van welke hy een groot liefhebber was; en men heeft zich over het getal der ſchriften niet te verwonderen, nademaal men weet, dat hy dikwils over een en de zelve ſtoffe geſchreven heeft; in plaats dat hy iets, voor de eerſte maal opgeſtelt, zou overzien en verbetert hebben. Daarenboven haalde hy zeer vele getuigeniſſen der voorgaande ſchryveren aan; en was voorts zeer arbeidzaam, levende meer dan tachtig jaren. Hy was klein van perſoon, maar hadt grote gedachten van zich zelve; invoegen hy tot zyne leeraren pleeg te zeggen: *Het is genoeg, dat men my de ſtellingen zegt, het bewys zal ik zelve wel opmaken.* Wanneer op zekeren tydt iemandt hem vroeg: *By wien zal ik myn zoon ter ſchool beſtellen?* gaf hy tot antwoordt: *By my, want indien ik iemandt kende geleerder dan ik zelve, ik zou by hem ſchool gaan.* Hy voegde zich een tydlang by de Akademiſche Philoſophen, en redenkavelde naar den trant van die mannen voor en tegen eene zake. Doch dit belet niet, dat hy onder de Stoïſchen zou gerekent worden, om dat hy naderhandt een der voornaamſte voorſtanders van die ſecte geweeſt is: hoewel zommigen zeggen, dat hem de Stoïſchen wegens zynen hoogmoedt weinig geacht hebben. Deze waren dies te meer op hem gebelgt, aangezien hy zich hadt toegelegt, alle de bewysdommen der Akademiſche Philoſophen te vergaderen, en aan te dringen, zonder echter de zelve naar behoren te wederleggen. Hier uit nam Carneades, een geſlagen vyandt der Stoïſchen, zyn voordeel. Ook wordt hem te laſt gelegt, dat hy de bloedſchande, en meer diergelyke laſteren, verdedigt heeft. En het gene Plutarchus van de tegenſtrydigheden der Stoïſchen verzamelt heeft, is voornamentlyk uit Chryſippus ontleent. Daar is nooit eene ſecte van Philoſophen geweeſt, die nadrukkelyker van de noodzakelykheit van 't lot, en de Goddelyke beſluiten ſpraken, als de Stoïſchen, maar ook gene ſecte drong ſterker op de vryheit van den wille des menſchen aan; welke beide ſtukken niet zamen ſchynen te kunnen beſtaan, al zo weinig als thans velen onder de Chriſtenen de volſtrekte predeſtinatie met de vrye wille kunnen vereffenen. Dus kon het niet anders zyn, of Chryſippus, die zo ſchrander en nadrukkelyk de ſtellingen der zedeleere voorſtelde, moeſt zich zelve ſchynen tegen te ſpreken, wanneer hy van de *Metaphyſica* redenkavelde, en van het onveranderlyk beſluit der goden handelde. Plutarchus heeft hem beſchuldigt, dat hy Godt den autheur van de zonde noemde, of ten minſte, dat zulks uit zyne leere volgde; zonder dat hem Lipſius van deze blaam heeft kunnen zuiveren. En zeker, de beſchryving, die Chryſippus van het goddelyk wezen maakt, is genoeg om te begrypen, dat hy tuſſchen Godt en het geheelal geen onderſcheidt maakt; invoegen men, indien men betamelyk wil redenkavelen, zou moeten beſluiten, dat volgens zyne ſtelling Godt de autheur van het zedelyk en natuurlyk kwaadt was. Men kan zonder afgryzen niet lezen, het gene hy van de ſterflykheit der goden geſchreven heeft, zeggende niet alleen, dat het wezen der zelven vergankelyk is, maar dat het ook in een algemenen brandt der wereldt vergaan zal; behalven Jupiter alleen, dien hy uitzondert, zeggende, dat, gelykerwyze hy nu de ziele der wereldt is, hy zich ook als dan naar een andere plaats begeven zal. Al te vuil zyn zyne vertellingen van Jupiter en Juno, waar van niet alleen Origenes, maar ook

Diogenes Laërtius zegt, dat het beter voor een bordeel dan voor godheden paſt. Hier uit blykt ten overvloedt, dat de Stoïſchen niet zeer met hem te vrede waren; want zyne byzondere dwalingen wierden het geheele ligchaam der ſecte aangewreven; te meer, om dat hy zo roemruchtig onder de Stoïſchen geworden was, dat alle de anderen als zo vele ſchaduwen by hem vergeleken wierden. Het is hier van daan, dat Seneca, Epictetus, Arrianus, en anderen, met zo weinig lof van hem geſchreven hebben. Men vindt echter niet, dat ze zyn leven en gedrag beriſpt hebben, het welk doedt denken, dat het zelve buiten opſprake geweeſt is. Zyn ganſche huisgezin beſtondt in een eenige oude ſlavinne; waar uit zyne kuiſchheit en matigheit blykt. Hy noemde zeer dikwils zekere vyf vaarzen uit Euripides, waar in de overdaadt en wellust veroordeelt, en in 't tegendeel de matigheit aangeprezen worden, aangezien de nature met water en broodt vergenoegt is. Onder zyne verſcheide werken, waar van boven geſproken is, is ook een, rakende de opvoeding der kinderen, waar omtrent hy de allernaaukeurigſte oplettendheit gebruikt heeft, willende onder anderen, dat een min een verſtandige en deugtzame vrouw zynde den kinderen niet dan ſtichtelyke beginſelen inplantte. Tot dien einde ſtelde hy zelve een gezang op, dat hy wilde dat den jongen kinderen voorgezongen wierdt. Ook onderzoekt hy, of jonge leerlingen, die hunnen plicht te buiten gaan, met ſlagen mogen gekaſtyd worden; het welk hy na een ryp overleg toeſtaat; dat echter van Quintilianus tegengeſproken wordt. Ook is het aanmerkelyk, dat hy geredenkavelt heeft over de mogelyke en onmogelyke dingen. Te weten, men onderzocht by de Stoïſchen, of zaken, die nooit gebeurt zyn, noch ooit zullen gebeuren, ook wel als mogelyk kunnen aangemerkt worden? En of het gene niet is, het gene nooit geweeſt is, en nooit zyn zal, onmogelyk is? Diodorus, zynde van de ſecte der Megarenzen, zeide op de eerſte vrage neen, maar op de tweede ja. Chryſippus ſprak hem in 't een en in 't ander tegen. Eindelyk onderzoekt hy ook, of de gebreken en krankheden van den beginne den menſchen zyn ingeſchapen, en zegt zeer nadenkelyk, en op een wyze, die men van weinig of gene Heidenen leeſt uitgevonden te zyn: *Het voegde den goeden autheur der nature niet, dat hy den menſch met gebreken en zwakheden behebt voortbrengen zou; maar deze moeten als eigene voortzetzels der menſchen aangemerkt worden.* Hy ſtierf in de 143 Olympiade, omtrent 546 jaren na den opbouw der ſtadt Rome, of in 't jaar der wereldt 3776, voor Chriſtus 208. Van de wyze, op welke hy geſtorven is, zyn de meningen zeer verſchillende. Zommigen zeggen, dat hy zich zelve om 't leven gebragt heeft, om zyne ziele te eerder gelukzalig te maken. Anderen verhalen, dat hem zyne leerlingen onthalende ſterken en ongemengden wyn hebben te drinken gegeven, en dat hy dus na vyf dagen geſtorven is. Wederom anderen verhalen, dat hy, ziende een ezel vygen eeten, zyne dienſtmaagdt beval, het dier een teug wyn daar op te geven, lagchende ondertuſſchen, dat hy ſtikte, en den geeſt gaf. Men maakte hem te Athene eene graſſtede onder de doorluchtigſte mannen. *Diog. Laërt. lib.* VII *in Chryſippo. Valer. Maximus l.* VIII. *c.* 7. *Meurſii Bibl. Græc. Bayle.*

CHRYSIPPUS, een Siciliaanſch geneesheer, die velen van den naam van *Chryſippus*, by de ſchryvers bekend, voorby ſtreefde. Het is onzeker, in welke eeuw hy geleeft heeft, maar zeker, dat hy wegens zyne Philoſophiſche bekwaamheit en geneeskunde boven anderen uitſtak. Hy heeft geſchreven: *de affectibus & ægritudinibus animi, deque remediis ægro animo convenientibus; Commentaria Logica; commentaria absque cauſis conſcripta curioſa & moralia; de venæſectione*, enz. *Bibliotheca Sicula.*

CHRYSIPPUS, een Griekſch geneesheer, geboortig uit Cnidus. Zyn leeftydt is onzeker. Een ander CHRYSIPPUS, ook een geneesheer, was een leerling van Ereſiſtratus, en ſchreef van den landbouw. CHRYSIPPUS *van Tyana* ſchreef een werk over de wyze van het broodbakken. Behalven dezen hebben nog vele anderen dien name gehad. *Diog. Laërt. l.* VII. *Athen. l.* III. & XIV. *Plin. Hiſt. Nat. l.* XXVI. *c.* 2. & XXIX. *c.* 1. *Girald. Hiſt. Poët. l.* III. *Voſſius de Hiſt. Græc. l.* I. *c.* 17. *de Poët. p.* 87. *de ſectis Philoſoph. c.* 19. §. 11. *de Phil. c.* 11. §. 27. *de Logica c.* 8. §. 16. *Jonſius de ſcript. Hiſt. Phil. Meurſius Bibl. Gr.*

CHRYSIPPUS, een prieſter te Jeruzalem, leefde in de V eeuw. Hy was uit Cappadocië, en wierdt nevens zyne broederen Cosmus en Gabriel in de fraaie wetenſchappen onderwezen. Daarna begaven ze zich tot den abt Euthymion in Paleſtina, om zich onder hem nog verder te oeffenen. Chryſippus wierdt naderhandt Oeconomus in 't kloofter Laurea, en eindelyk prieſter te Jeruzalem, en bewaarder van 't H. Kruis. Hy heeft verſcheide zaken geſchreven, onder anderen den lof van *Theodorus den Martelaar*, waar van echter niets meer voorhanden is, behalven eenige brokken, die by Euſtratius Conſtantinopolitanus in des zelfs boek van den *ſtaat der overledenen*, in het tweede hoofdſtuk, gevonden worden. *Cyrill. Scythopolitanus in vita Euthymii apud Surium d.* 20. *Jan. Photius cap.* 171. *Leo Allat. not. ad Euſtrat. Cave.*

CHRYSIS, prieſtereſſe van Juno te Argos, was oorzaak, dat door hare nalatigheit de tempel van die godin tot aſſche verbrandde; want zy hadt een lamp al te naby de heilige klederen geplaatſt, die vuur vattende terwyl zy ſliep, vervolgens den tempel in brandt ſtaken. Zommigen verhalen, dat zy zelve ook door de vlam omgekomen is; doch anderen verzekeren, dat ze naar Phliunte, anderen, dat ze naar Tegea, en tot den altaar van Minerva gevlucht is. Het eerſte gevoelen is uit Thucydides, het tweede uit Pauſanias ontleent, maar gemerkt de eerſtgenoemde in dien tydt geleeft heeft, zo is zyn verhaal waarſchynlyker. De voornoemde brandt gebeurde in 't negende jaar van den Peloponneſiſchen oorlog. *Bayle.*

CHRYSOCHOUS, (Quirinus) geboortig van Kampen in Over-Yssel, leefde na het midden der XVI eeuwe, en schreef in het Latyn een soort van een redenvoering, onder den tytel van *Klagt van Nederlandt, door de burgerlyke oorlogen al te lange en te zeer verzwakt. Val. Andreas Bibl. Belg.*

CHRYSOCLAVUS was een brede purpere zoom of streep, diergelyke de voorname Romeinen droegen. Maar te Constantinopel noemde men dus een zoom van goudt en purper gemengelt en gestikt. *Ferrarius de re vest. c.* 29. *du Fresne l.* 1081. 1082. *Gloss. Graec. p.* 1799. *Pitiscus.*

CHRYSOCOCCA, (Georgius) een Grieksch schryver, was medicynmeester en wiskunstenaar, en leefde in de XV eeuwe. Voorts was hy een groot kenner der talen, en schreef verscheide werken over de *sterrekunde*, en verklaringen over *Homerus*.

CHRYSOGENOS is de name van een zekere natie, bekend in eene voorzegging, aangenomen by de Turken, gelovende, dat hun ryk te eeniger tydt door de zelve zou kunnen omgekeert worden. Jakob Spon meent, dat deze Grieksche name betekent *blond*; en hy is verder van gedachten, dat door die zo genaamde natie de Muskoviters verstaan worden, om dat die doorgaans blond haair hebben; en, mag men Spon geloven, zo vreest de grote Heer deze natie meer dan eenige andere. *Spon Reizen door Griekenlandt.*

CHRYSOGONUS was een vermaard fluitspeelder, en schreef een werk, dat hy *πολιτεία, politeia*, dat is: *wyze der regeering van een staat*, noemde, welk geschrift verkeerdelyk *Epicharmus* toegeschreven wordt.

CHRYSOLANUS, of CRISOLANUS, (Petrus) aartsbisschop van Milanen, leefde in de XII eeuw. Paus Paschalis de II zondt hem in 't jaar 1116 naar Constantinopel tot den Griekschen keizer Alexius Comnenus, alwaar hy met de Grieken over den uitgang van den H. Geest disputeerde. Van zyn gezantschap wedergekeert zynde, wierdt hem het aartsbisdom van Milanen door Jordanes betwist, en hy zelf wierdt op 't Lateraansche Concilie veroordeelt, en gedwongen tot zyn eerste bisdom weder te keren. Zyne aansprake aan Alexius Comnenus nopens den uitgang van den H. Geest is nog voorhanden, namentlyk in 't Latyn by *Baronius* op 't jaar 1119, maar in 't Grieksch en Latyn by *Allatius*. Trithemius heeft een register zyner werken vergadert, van hem tot verdediging der Latynsche kerke opgestelt, namentlyk een tegen de Grieken, een van de H. Drieëenheit, brieven en Homilien, enz. Eustratius, aartsbisschop van Niceen, Blemmidas, toegenaamt de wyze, Nicolaus, bisschop van Methone, Johannes Phurneus, een monnik, en nog eenige anderen, hebben tegen hem geschreven. Trithemius getuigt van hem, dat hy zeer ervaren was in de Latynsche en Grieksche talen, voorts in allerlei gewyde en ongewyde schryveren. *Trithem. de script. Eccl. Baron. Tom.* XII. *an.* 1116.

CHRYSOLITHUS, een edelgesteente, hebbende een doorschynenden goud-glansch, met groen gemengelt. Men vindt het in Ethiopië, Arabië en Indië. Geen der edelgesteentens is zachter. Het was de negende, of eerste van de vierde rye in de borstlap des hogepriesters onder het oude Testament, en daar in was gegraveert de name van den tienden zone van Jakob. Cardanus schryft hem eene genezende kracht toe, verdryvende de droefgeestigheit, hertklopping, schrik, enz. Hy was de zevende steen aan het fondament van 't geestelyke Jeruzalem. *Exod.* XXXIX, 13. *Apoc.* XXI, 20.

S. CHRYSOLOGUS, (Petrus) aartsbisschop van Ravenna in de V eeuw, een langen tydt het diakenschap bedient hebbende, wierdt tot aartsbisschop van Ravenna verkoren in den jare 433, en, zo men de Archiven van die kerke mag geloven, door openbaringe bevestigt. Men leest daar in, dat, na de doodt van Johannes van Ravenna in den jare 433, S. Petrus en S. Apollinaris aan paus Sixtus den I verschenen waren, en hem te verstaan gegeven hadden, wie de geen was, dien hy moest ordenen. Wanneer de inwoners van Ravenna te Rome kwamen, om de verkiezing van een opvolger van Johannes, die zy gedaan hadden, te doen bevestigen, de paus hen zulks weigerde. Ter zelver tydt kwam S. Cornelius, bisschop van Imola, te Rome, met Petrus, zynen diaken, dien de paus erkende voor den gene, welken Godt hem getoont hadde. Het welke die van Ravenna verplichtte om hem voor hunnen prelaat aan te nemen. Maar men kan geen staat op deze historie maken, die door geen geloofwaardigen schryver wordt bygebragt. Het is alleen zeker, dat S. Petrus Chrysologus omtrent dien tydt tot bisschop van Ravenna verkoren en geordent wierdt, en dat hy die kerke vele jaren bestierde. De monnik Eutychus schreef aan Chrysologus, en aan verscheide andere Westersche bisschoppen in den jare 449, om zich te beklagen over S. Flavianus van Constantinopel. Petrus Chrysologus schreef hem een ernstigen en Apostolischen brief, die nog in zyne werken gevonden wordt, en aldus begint: *Tristis legi tristes literas tuas, &c.* Het kort begrip van zyn leven, dat aan het hoofdt van zyne werken is, meldt, dat hy zestig jaren bisschop is geweest, en dat hy stierf omtrent den jare 500. Maar het zelve vervalt door den XXXVII brief van den paus S. Leo, geschreven in den jare 458 aan Neonas, opvolger van Petrus in het aartsbisdom van Ravenna. Dit is de brief, die begint: *Frequenter quidem, &c.* Men heeft van hem CLXXVI predikatien of leerredenen, over meer dan 900 jaren verzamelt door Felix, bisschop van Ravenna. Deze leerredenen zyn zeer kort; hy verklaart daar in met weinig woorden en op eene aangename wyze den text van de Schrifture, en maakt korte zedelyke aanmerkingen: hy heeft veel klaarheit met de kortheit weten te zamen te voegen. Zyn styl is te zamengestelt van zinspreuken en verkorte spreekwyzen, die echter een natuurlyk vervolg en verbandt hebben. Zyne uitdrukkingen zyn uitgekipt genoeg, en zyne gedachten eenvoudig en natuurlyk; maar met dit alles kan men zeggen dat 'er niet grootschheit, verhevenheit, noch welsprekendheits genoeg in gevonden wordt, om hem den tytel te doen verdienen van *Chrysologus*, of *Guldenwoordt*, die hem eerst 250 jaren na zyne doodt gegeven is, toen Felix, bisschop van Ravenna, zyne leerredenen verzamelt heeft. De Roomsche kerk viert zyn feest op den 2 December. *Henric. d'Auxerre l.* VI. *Vita S. Germ. Trithem. & Bellarm. de Script. Eccl. Baronius in Annal. & Martyr. Sixt. Senens. l.* IV. *Bibl. Sacr. Ughel. Tom.* II. *Ital. Sacr. Rubeus hist. Raven. &c. Du Pin Bibl. des Aut. Eccles.* V *siecle. Baillet Vies des Saints au mois de Decembre.*

CHRYSOLORAS, (Emanuel) een edelman van Constantinopel, wierdt van den Oosterschen keizer Johannes in Europa gezonden, om de Christen mogendheden om hulp tegen de Turken aan te zoeken. Maar horende, dat Bajazet gevangen was, nam hy in 't jaar 1397 zyn verblyf te Venetië, onderwees aldaar opentlyk de Grieksche tale, die nu reets eenige eeuwen en lang in Italië verzuimt was. Ter zelver tydt verwekte hy een nieuwe begeerte tot de zuiverheit der Latynsche tale, die insgelyks zedert vele eeuwen in verval geraakt was. Daar op vertrok hy naar Florence, Rome, en Pavië. Hy stierf te Constantz in 't jaar 1415, oud 47 jaren. Onder zyne leerlingen zyn meest vermaard Philelphus, Franciscus Barberinus, Leonardus Aretinus, Poggius Florentinus, enz. *Gesneri Bibl. Paul. Jovius in Elog. c.* 23. *Spondan. an.* 1397. *num.* 4. 1415. *n.* 71.

CHRYSOPRASUS, een edelgesteente, het tiende in orde, dienende tot het fondament van 't nieuwe Jeruzalem. De gedaante was groen, gelyk look, gemengelt met een goud-glansch en goude stipkens. Men houdt daar voor, dat dit juweel bekwaam is om 't gezicht te versterken, den geest te vervrolyken, enz.

CHRYSORRHOOS. Dus wordt de rivier Pactolus in Lydië bygenaamt, zedert koning Midas op het bevel van Bacchus zich daar in wiesch, en daar door maakte, dat wel niet meer al 't gene hy aanraakte in goudt verandert wierdt, maar dat deze rivier goutzandt voerde. *Ovid. Pomey Panth. Myth.*

CHRYSORTE, een koningin van Sicyonië in Peloponnesus, was de eenige dochter van koning Orthopolis, en trouwde met den prins Marathus, van wien ze alvorens bezwangert was. Om deze schande te bedekken, gaf ze voor, dat ze van Apollo zwanger ging. Zy stierf in 't jaar der wereldt 2380, voor Christus 1604, na dat ze 30 jaren geregeert hadde; en Marathus bleef alleen op den troon. *Eusebius.*

CHRYSOSTOMUS. Zie JOHANNES, patriarch van Constantinopel.

CHTHONIA. Dus is Creta eertyds genaamt. Hier van daan noemde men Ceres *Chthoniana*, dat is, *aardsch*, om dat ze voor de godin der aardvruchten gehouden wierdt. Pausanias verhaalt echter, dat dit de eigentlyke oorzake der benaming niet geweest is, zeggende, dat ze dus genaamt is, omdat haar een zekere maagdt van Argos, *Chthonia* genaamt, een tempel te Hermione, een stadt in Peloponnesus, hadt toegewyd. Hy voegt 'er by, dat dit ook de oorsprong van 't zo genaamde Chthoniaansche feest geweest is. *Pausan. Corinth.*

CHTHONIA, een feest, dat in de stadt Hermione, niet verre van Corinthus, ter eere van Ceres Chthonia midden in de zomer geviert wierdt. De priesteresse van Ceres begaf zich zelve onder een menigte ossen, greep eenen os by 't oor, en leidde hem zonder eenige moeite tot het altaar. *Meursius Graecia feriata. Giraldus Hist. Deor. dial.* 14.

CHUANAUCA is een vuurspuwende berg, gelegen in Chili, een gewest van Zuider Amerika, in 't Zuid-Oosten der stadt Oforno.

CHUCHEU is een grote stadt in 't landschap Chekiang, gelegen in China, en de hoofdstadt van een landstreek van gelyken name. Rondom de stadt leggen hoge bergen, en der zelver dalen zyn zeer vruchtbaar aan rys. De reizigers getuigen, dat men aldaar bomen vindt, die naauwlyks van tachtig mannen kunnen omvat worden; zynde uitgeholt zo wyd, dat 'er zich veertig menschen in verbergen kunnen. Niet verre van Kinguing is de rivier Luyen, die gezegt wordt groen van kleur te zyn, wegens de menigte van riet, dat aan de oevers groeit. Dit riet wordt by de Chinezen *Cho*, maar by de Portugezen *Bambu* genaamt. Het wordt gezegt zo hard te zyn als yzer, en zomwylen zo dik, dat men het naauwlyks met beide handen omvatten kan. Zommige wassen twaalf voeten hoog. De inwoners dezer plaatsen hebben de kunst, dit riedt in kleine vezelen te splitzen, en daar van zeer fraaie kistkens te maken. *Martin. Martinii Descript. China.*

CHUCUITO, CHICUITO, CHUQUITO, of EL CLUYO, is een geweest in Zuider Amerika, behorende onder Chili, en in 't Noorden en Oosten palende aan Tucuman, in 't Zuiden aan Magellanica. Het wordt gedeelt in twee deelen, die van hare twee hoofdsteden Mendoça en S. Juan de Frontera genaamt worden. *Baudrand.*

CHUDENICZ, een slot met een gebiedt in Bohemen, gelegen in den Pilsner kreits, is van den grave van Czernin gebouwt. Zie CZERNIN. *Balb. Epit. rer. Bohem.*

CHUENHIOI, de vyfde koning van China, en opvolger van Xachau, maakte een Almanak, tot gebruik van 't gansche koninkryk. De geschichtschryvers van China merken aan, dat wanneer onder zyne regeering de zonne in conjunctie was met de mane, de vyf overige planeten ook zamen in conjunctie waren. Dit zeggen ze geschied te zyn in 't 2513 jaar voor Christus: invoegen Martini daar voor houdt, dat het die vermaarde conjunctie geweest is, van welke de schryvers van Europa gewag maken,

ken, en zeggen, dat ze ten tyde van Noach geſchied is. *Paul. Pezron. Antiq. des tems.*

CHUMERZEE. Zie COMO. (LAGO DI)

CHUNGKING is de voornaamſte ſtadt in een gebiedt van den zelven name in 't landſchap Suchuen, in China gelegen, en heeft 19 andere ſteden onder haar gebiedt. Zy is op een berg gelegen, en heeft de gedaante van een amphitheater. Men houdt ze voor een der prachtigſte ſteden van China, en die voor weinig ſteden van Europa behoeft te wyken. Het omleggende landt is zeer vruchtbaar, en de lucht zeer gezond. Naby Feu, eene der onderhorige ſteden, is een zeldzame berg, waar op een afgodenbeeldt gevonden wordt, zynde zo groot, dat men des zelfs oogen, neus en mondt zien kan, wanneer men nog een myle daar van daan is. Niet verre van de ſtadt Ho is een ander berg, op welken een prachtige tempel nevens een bibliotheek van dertig duizend boeken gevonden wordt, zynde geſticht door een zeker gouverneur, genaamt Siculus. *Martinii China.*

CHUPMESSAHITEN, een zekere ſecte by de Muhammedanen, gelovende dat Chriſtus de ware Godt en verloſſer der weereldt is. Dit gevoelen is in de XVII eeuw onder de Turken ontſtaan, en vindt de toeſtemming van velen, ook in 't Seralle; en men vindt 'er, die liever willen ſterven dan deze mening laten varen; invoegen deze Chupmeſſahiten, niet tegenſtaande zy vervolgt worden, echter meer en meer vermenigvuldigen; hoewel weinigen zich opentlyk tot dit gevoelen durven belyden. Zommige ſchryvers zeggen, dat het een zamengeſtelt woordt is, uit *Chup*, een beſchermer, en *Meſſehi*, een Chriſten; welk laatſte woordt ſchynt geformt te zyn van *Meſſias*, en eigentlyk een *Meſſiaan*, of belyder van Chriſtus, als den Meſſias, te betekenen. *Ricaut de l'Emp. Ottom.*

CHUPULETI, of COPOLETE, een kleine ſtadt in Aſie; gelegen in Georgië, op de kuſt van de Zwarte zee, in 't vorſtendom Guriel.

CHUR, of CUR, in 't Latyn *Curia*, de hoofdſtadt der Graubunders, gelegen aan de rivier Pleſſur, een half uur van den Rhyn, naby twee bergen, zeſtien uuren van Bregentz, en tien van Feldkirch. Wat haren oorſprong aangaat, men meent, dat wanneer keizer Conſtantius, zoon van Conſtantinus den Groten, met Chonodomarus en Vademarus, koningen der Alemannen, in 't jaar 375 oorloogde, en na 't ſluiten van den vrede de winterquartieren in 't Milanees betrok, hy kort daarna met de voornoemde koningen andermaal in oorlog is geraakt, en een inval in Rhetië gedaan heeft. Ter dezer tydt zegt men dat *Chur*, waar van het omleggende landt *Rhætia Curienſis* genaamt wordt, eerſt begonnen heeft opgebouwt te worden; want men vindt voorhenen geen gewag van deze ſtadt gemaakt, en de ſchryveren ſpreken maar van drie voorname gebouwen in deze landſtreek, te weten, Marſoila, Spinoila en Ymburg. In welke beide eerſte kaſteelen de Romeinſche landvoogdt van *Rhætia prima* zynen gewonen ſetel gehad heeft; hebbende ze beide op die hoogte gelegen, alwaar tegenwoordig het biſſchopshof is. Ymburg, zynde insgelyks eene oude veſting, was ter plaatſe, daar nu het ſtadhuis van Chur is. Nademaal nu deze kaſteelen of hoven eerſt den voornamen heeren van Rhetië, naderhandt den Romeinſchen landvoogden, en eindelyk keizer Conſtantius, tot een verblyf gedient hebben, zegt men, dat Chur, zo dra het hier door tot eene ſtadt geworden is, *Curia* genaamt is, het welk de Duitſchers een hof noemen. Naderhandt hebben ook de biſſchoppen doorgaans hun hof op 't ſlot *Marſoila* en de naby gelegene woningen gehad; gelykerwyze nog heden het biſſchoplyk kaſteel, de Domkerk, de prooſtdy met den omtrek van de huizen der Domheeren *het Hof*, maar de ſtadt in haren omtrek met den Latynſchen name *Curia*, of *Chur*, genaamt wordt. Zy is gelegen op een wyd-uitgeſtrekten en vruchtbaren grondt, en niet tegenſtaande ze menigmalen door vuur en peſt veel geleden heeft, zo is ze doch zeer volkryk, zo wegens den ſterken handel, dien ze dryft, als om dat ze het hoofdt van het zo genaamde Godshuis-verbondt, in 't Latyn *foedus domus Dei* genaamt, is; en om dat alhier de meeſte vergaderingen gehouden worden. De preſident van 't voornoemde Godshuis-verbondt wordt uit den Raadt van Chur verkoren; maar de biſſchop heeft 'er geen gezag. De regeering is in vyf gildens verdeelt, uit ieder van welke vyf perſonen in den kleinen, en negen in den groten Raadt verkoren worden, invoegen de kleine en grote Raadt uit zeventig perſonen beſtaat, hebbende twee burgermeeſteren tot preſidenten, die jaarlyks by beurten regeeren. *Ammian. Marcellinus l.* XIV. & XV. *Simler. de Rep. Helvet. Tſchudii Rhætiae deſcript. Stumpſii Schweitzer-Chron. l.* X. *c.* 14. *ſeq. Zeileri Topogr. Helv. p.* 79.

CHUR. Het bisdom van Chur wordt voor het oudſte in Duitſchlandt gehouden, en Bucellinus is van gedachten, dat het door den Apoſtel Petrus geſticht is, hoewel hy den eerſten biſſchop *S. Lucius* noemt, die van zommigen de zoon van Coillus, koning van Britannië, van anderen de zoon van den kruisdrager Simon genaamt wordt, en die gezegt wordt in 't jaar 176 het Euangelium gepredikt te hebben. Bruſchius plaatſt het begin van dit bisdom in 't jaar 440, noemende den eerſten biſſchop *Aſimo*, die in 't jaar 451 het Concilie van Chalcedonië bywoonde. Met hem ſtemt Stumpſius overeen: hoewel in 't regiſter der Domheeren van Chur *Pruritius* allereerſt genoemt wordt, die echter de opvolger van *Aſimo* geweeſt is. Onder de biſſchoppen van Chur zyn meeſt vermaard *Paſchalis*, de veertiende biſſchop, die in 't begin der VIII eeuw ſchynt geleeft te hebben. Hy was een grave van Bregents, en trouwde met Æſopeia, gravinne van Hohen-Realt, van welke in de oude openbrieven veel gewag gemaakt wordt, in welke ze zich *Antiſtita Curienſis*, dat is, eene voorſtandereſſe der kerke van Chur, noemt. Hierom is 't dat ze van zommigen *Æſopeia Epiſcopia* genaamt wordt. Zy baarde haren echtgenoot *Victor*, den vyftienden biſſchop van Chur, en Veſpula, de eerſte abdiſſe van 't klooſter Catz, geſticht door hare ouders en broeder; en Urſicina, ſtiftsvrouw van dit adelyk maagdenklooſter. Voorts *Verendarius*, den XXI biſſchop; *Hildibold*, den XXVII; *Frederik*, grave van Montfort, de LV biſſchop, die ſtierf in 't jaar 1290; *Henrik*, vryheer van Heuwen, de LXIX. enz. Dit bisdom is door keizer Karel den Dikken rykelyk begiftigt. Deze vereerde in 't jaar 881 biſſchop *Rotharius* het klooſter Tubers, de landen Vinomna in Walgow, Nuziders met al des zelfs toebehoren, en Flumbs met het vlek van dien name. Voorts ſchonk keizer Otto de I aan biſſchop *Waldus* in 't jaar 940 Pludentz in Walgow, en aan zyn opvolger *Hartpertus* eenige goederen in de Elzas, nevens een hof en landgoedt te Zizers, aangezien dit bisdom door de Hungaren verwoeſt was. Otto de III voegde in 't jaar 995 de ſtadt Chiavenna daar by. Om nu niet te zeggen, wat door de mildadigheit van andere keizers, koningen, vorſten en heeren, als mede door de zorge van andere biſſchoppen, daar by gekomen is. Keizer Frederik de I gaf aan biſſchop *Egino*, die in 't jaar 1174 geſtorven is, den vorſtentytel, met alle de voordeelen van een Ryksvorſt. Maar aangezien de biſſchoppen van Chur een geruimen tydt niet op de ryks-en kreitsdagen verſchenen, zo verzocht in 't jaar 1642 biſſchop *Johannes Flug van Aſpremont* op den Zwabiſchen kreitsdag te Ulm, dat het hem in 't toekomende mogt vergunt worden ſtem en zitting te hebben; het gene hem ook wierdt toegeſtaan: invoegen hy in 't jaar 1654 op den ryksdag ſtem in 't vorſtencollegie hadt, en het gemaakte Reces onderſchreef. Dit bisdom heeft gelyk andere zyne erfbeampten. Als erfſchenkers worden genaamt de aartshertogen van Ooſtenryk, die het graafſchap Tirol van den biſſchop als een leen ontfangen; gelyk Ferdinand de I in 't jaar 1548 nog gedaan heeft. De erfmaarſchalken waren de ridders van Marmels, thans die van Wildenberg; de erftruchſeſſen de graven van Matſch, nu de ridder de Monte; de erfkamerheeren zyn de vryheeren van Belmont. Het wapen, zynde een zwarte ſteenbok op een zilver veldt, heeft het bisdom van de graven van Chur ontfangen, waar uit de voornoemde biſſchop *Paſchalis*, nevens drie zyner opvolgers, geſproten zyn; na welker doodt hunne goederen buiten twyffel aan 't bisdom vervallen zyn.

Naamlyſt der biſſchoppen van Chur.

1. *Aſimo*, in 't jaar 440.
2. *Prurícius*, of *Puricius*.
3. *Claudianus*.
4. *Urſicinus*.
5. *Sidonius*.
6. *Eddo*.
7. *Valentinus*.
8. *Paulinus*.
9. *Theodorus*.
10. *Verendarius*.
11. *Conſtantius*.
12. *Ruthard*, of *Luithard*.
13. *Baldebert*.
14. *Paſchalis*, graaf van Bregentz.
15. *Victor*, een zoon van den voorgaanden, ſtierf in 't jaar 760.
16. *Vigilius*.
17. *Thello*.
18. *Conſtantius*, in 't jaar 784.
19. *Rumedius*, of *Remigius*.
20. *Victor* de II, ſtierf in 't jaar 821.
21. *Verendarius* de II.
22. *Eſſo*, in 't jaar 849.
23. *Rotharius*, ſtierf in 't jaar 887.
24. *Theodulphus*.
25. *Waldo*, ſtierf in 't jaar 948.
26. *Chardobettus*, ſtierf in 't jaar 969.
27. *Hildebold*, in 't jaar 988.
28. *Waldo* de II, in 't jaar 995.
29. *Henricus*.
30. *Rupertus*, ſtierf in 't jaar 1005.
31. *Ulricus*.
32. *Hartman*, ſtierf in 't jaar 1039.
33. *Dietmar*, ſtierf in 't jaar 1070.
34. *Henricus* de II, ſtierf in 't jaar 1078.
35. *Nordbertus*.
36. *Udalricus*.
37. *Guido*, in 't jaar 1114.
38. *Conradus*, graaf van Bibregk uit Zwaben.
39. *Conradus* de II, in 't jaar 1165.
40. *Adalgot Urbanus*.
41. *Egino*, ſtierf in 't jaar 1174.
42. *Ulricus*, vryheer van Degenveldt, ſtondt van 't bisdom af in 't jaar 1182, en ſtierf 1199.
43. *Bruno*.
44. *Henricus* de III.
45. *Reinardus*.
46. *Arnoldus*.
47. *Henricus* de IV.
48. *Albrecht*.
49. *Rudolph*, vryheer van Guttingen, ſtierf in 't jaar 1226.
50. *Berthold*, wierdt vermoord in 't jaar 1233.
51. *Ulricus*, graaf van Kiburg, ſtierf in 't jaar 1237.
52. *Volkard van Nieuburg*, ſtierf in 't jaar 1251.
53. *Henricus*, graaf van Montfort, ſtierf in 't jaar 1272.

54. *Conradus*, vryheer van Schönfeldt, ſtierf in 't jaar 1282.
55. *Fredericus*, graaf van Montfort, ſtierf in 't jaar 1285.
56. *Ulricus*.
57. *Berthold* de II.
58. *Siegfried*, vryheer van Flumbs, leide zyn bisdom neder.
59. *Rudolphus*, graaf van Montfort.
60. *Hermannus*, vryheer van Eſchenbach en Arbona.
61. *Johannes*, wierdt vermoord in 't jaar 1331.
62. *Ulricus van Lentzenburg*.
63. *Petrus*, een Boheem, wierdt naderhandt biſſchop van Olmutz, en ſtierf in 't jaar 1369.
64. *Frederik van Mentzingen*, wierdt in 't jaar 1376 biſſchop van Brixen.
65. *Johannes*, kancelier van Albert, hertog van Ooſtenryk, ſtierf in 't jaar 1389.
66. *Hartmannus*, grave van Werdenberg, ridder van de Johanniter orde, ſtierf in 't jaar 1416.
67. *Johannes Abundiſius Naſo*, ſtierf in 't jaar 1440.
68. *Conradus van Rechberg*, ſtondt af in 't jaar 1443.
69. *Henricus*, vryheer van Heuwen, was ook biſſchop van Conſtantz. Hy wierdt te Chur afgezet in 't jaar 1454, en ſtierf te Conſtantz in 't jaar 1472.
70. *Leonardus*, voorhenen Ooſtenrykſche kancelier, ſtierf in 't jaar 1459.
71. *Ortlieb*, vryheer van Brandis, ſtierf in 't jaar 1491.
72. *Henricus* de VI, vryheer van Heuwen, deedt afſtandt in 't twaalfde jaar van zyn bisdom.
73. *Paulus Ziegler van Zieglerberg*, heer van Bar, ſtierf in 't jaar 1541.
74. *Lucius Iter*.
75. *Thomas Planta*, ſtierf in 't jaar 1565.
76. *Beatus à Porta*, ſtondt af in 't jaar 1581.
77. *Petrus Raſcher*, ſtierf in 't jaar 1601.
78. *Johan Flug van Aſpremont*, ſtierf in 't jaar 1627.
79. *Joſephus Mohr*, ſtierf in 't jaar 1635.
80. *Johannes Flug van Aſpremont*, verkoren in 't jaar 1636.
81. *Johannes*, heer van Groot-Enſtringen.
82. *Ulricus de Monte*, ſtierf in 't jaar 1692.
83. *Ulricus*, uit het Graubunder geſlacht van Federſpiel, verkoren den 28 April 1692.

Bruſchius de Epiſc. Germ. Stumpfii Schweitzer-Chron. l. X. *c.* 17. *ſeq. Campellus de Rhaetia antiqua & Alpina. Bucellini Rhaetia & Germania Stemmatograph. Imhof* N. P. III. *l.* 3. *c.* 90.

CHURCHIL, eene Engelſche familie, die reets zedert langen tydt te Minthorne in Wiltshire haren ſetel heeft gehad, en door verſcheide dienſten, aan de krone bewezen, zich beroemd gemaakt heeft. Doch ze wierdt in 't einde der XVII, en in 't begin der XVIII eeuwe nog vermaarder door de kinderen van den ridder *Winſtan Churchil*, van Wooten Baſſet, in Wiltshire, overleden in 't jaar 1689, en *Eliſabeth*, de dochter van den baronet Willem Drake van As, in Devonshire. Deze waren, (1) JOHANNES CHURCHIL, geboren in 't jaar 1648. Deze wierdt den 14 May 1685 tot Lord Churchil van Sandridge, in Herfordshire, den 9 April 1689 tot grave van Marlborough, den 14 December 1702 tot markgrave van Blandfort, en hertog van Marlborough, voorts in 't jaar 1705 tot des Heiligen Roomſchen Ryks vorſt van Mindelheim verklaart. Hy heeft by zyne gemalinne Sara, dochter van Richard Jennings van Sandridge, Eſquire in 't graafſchap Hertford, deze vyf navolgende kinderen verwekt: (a) *Johannes*, markgrave van Blandford, die in 't jaar 1703, zynde 18 jaren oud, te Cambridge ſtierf. (b) *Henriette*, gemalin van Franciſcus, lord Viſcount Rialton, zoon, en naderhandt erfgenaam van den grave Sidney van Godolfin. (c) *Anna*, den 16 January 1699 getrouwt met Karel Spencer, grave van Sunderlandt. (d) *Eliſabeth*, gemalin van Seroop Egerton, grave van Bridgewater. (e) *Maria*, in February des jaars 1705 getrouwt met Johannes, markgrave van Monthermer, en naderhandt hertog van Mountague. (2) *Georg Churchil*, ridder, vice-admiraal van de rode vlag, en admiraliteits-Raadt, als mede admiraal van de blaauwe vlagge. Deze ſtierf ongetrouwt te Londen den 19 May 1710, nalatende een natuurlyken zoon. (3) *Karel Churchil*, generaal-luitenant onder de Engelſche troupen, trouwde de erfdochter van den ridder Gold. (4.) *N. Churchil*. Deze verkoos den geeſtelyken ſtaat, en ſtierf in 't jaar 1684. (5) *Arabella Churchil*. Deze heeft den grondt gelegt tot de bevordering van hare familie, wordende de maitreſſe van Jacobus den II, hertog van York, en naderhandt koning, dien ze twee zonen, *Jacobus*, hertog van Berwick, en *Henrik*, hertog van Albemarle, als mede twee dochters, namentlyk *Henrietta*, gemalin van lord Henrik Waldgrave, en nog eene andere, die het kloosterleven verkoor, baarde. De voornoemde Arabella Churchil trouwde naderhandt met een overſte, genaamt *Geofrey. The Peerage of England* I. *p.* 31. 119. *Heylyn's help to Engl. Hiſt. p.* 395. *Mercure Hiſtorique.*

CHUR-WALEN worden dikwils die gene Graubunders genaamt, die omtrent de ſtadt Chur zich in de dalen onthouden. Deze zyn meeſt alle van den Hervormden Godsdienſt, en hebben eene afzonderlyke ſprake, zynde bedorven Italiaanſch, eigentlyk de Churwallche genaamt. Tromsdorf meent, dat ze dus van 't klooſter Wahlen, by Chur gelegen, genaamt worden. *Guleri Rhaet. Chron. p.* 220.

CHUS, de zoon van Cham, wierdt geboren in 't jaar der wereldt 1657, voor Chriſtus 2327. Hy was de vader van Nimrod. Zommigen menen, dat de Moren van hem afſtammen, en dat hy zelf zwart is geweeſt. Doch dat zyn enkele giſſingen. Anderen houden hem voor *Saturnus*; en dat hy in 't jaar der wereldt 1862, zynde het 276 jaar na den zondvloedt, de gronden van de Aſſyriſche Monarchie gelegt heeft. Zie NIMROD.

CHUS, of CHI, een koning van China, was de opvolger van Co in 't jaar voor Chriſtus 2365; doch wierdt wegens zyne baldadigheit van den troon geſchopt, en zyn broeder Jan in zyne plaats verkoren. Zelfs hadden de Chinezen zulk een afkeer van zyne achtjarige regeering, dat ze dien tydt in hunne Jaarboeken niet telden. *Pezron Antiq. des tems.*

CHUSCHAN-RISCHATAIM, of CHUSAN-RASATHAIM, van Joſephus *Chuſarte* genaamt, was een koning van Meſopotamië, of Aſſyrië; in 't jaar der wereldt 2517, voor Chriſtus 1467. Hy beoorloogde de Iſraëliten, en voerde ze in een achtjarige gevangeniſſe weg, tot een ſtraffe van hunne afgodery. Doch ze wierden naderhandt door Othniel, in 't jaar der wereldt 2525, voor Chriſtus 1459, wederom in vryheit en in hun landt herſtelt. *Richt.* III. 8-11. *Joſeph. Oudh.* V. 4. *Torniel A. M.* 2061. *Salian.* 2623. *ſeq.*

CHUSISTAN, een geweſt in Perſië, by de ouden *Suſiana* genaamt, was eertyds een koninkryk, onder 't gebiedt van Cyrus, na de doodt van Abradates. De hoofdſtadt is *Sus*, of *Suſa*, eertyds de ſetel van den koning Ahasverus, en gelegen aan de rivier Zoimare. Dit geweſt is zeer vruchtbaar, en paalt in 't Zuiden aan 't meir van Elcath of de zeeboezem van Balſera; in 't Ooſten aan 't landt Fatz, in 't Weſten aan Yerak, en in 't Noorden aan Ayrack. *Xenophon Cyrop. Plinius. Herod. Curtius.*

CHUSLEIGH, een ſtadt of vlek in Engelandt, gelegen in dat gedeelte van 't graafſchap Devon, dat Exmiſter genaamt wordt. Het ſtedeke heeft een goed kaſteel, behorende den grave Clifford, die daar van den name van baron draagt. Het is 182 Engelſche mylen van Londen gelegen. *Moreri in 't Engelſch.*

CHUTEERS waren volkeren, die aan gene zyde van den Euphraat woonden, en van Salmanaſſar in Samaria wierden overgebragt, in plaats van de Iſraëliten, die daar eerſt woonden. De H. Schrift zegt, dat de Chuteërs, in dit nieuwe landt aangekomen zynde, daar de goden aanbaden, die zy voormaals gedient hadden in hunne oude woonplaatſen aan gene zyde van den Euphraat. Maar de Heere, vergramt over hunne ſchenddaden, zondt leeuwen tegen hen, die hen vernielden. Men bragt die tyding aan Aſarhaddon, koning van Aſſyrië; waar op de zelve een Joodſch prieſter afzondt om hen in den dienſt van den waren Godt te onderwyzen. Die prieſter nam zyne woonplaats te Bethel, en begon de Chuteërs in den Joodſchen Godsdienſt te onderwyzen; maar; die volkeren meenden, dat zy hunnen ouden afgodendienſt vermengen mogten met den dienſt van den waren Godt; maakten zich zelf verdichte goden, naar hun welgevallen, en ſtelden de zelve in hunne woonplaatſen, dienende aldus den Heere en de valſche goden te gelyk, en verkiezende de geringſte menſchen tot hunne prieſteren op de hoogtens. Zy volharden in die gruwelen een langen tydt, maar eindelyk verlieten zy den afgodendienſt, en begaven zich tot de wet van Mozes, zo als nog tegenwoordig de Samaritanen doen, die van de Chuteërs afkomſtig zyn. Als de Joden uit de Babyloniſche gevangeniſſe wedergekeert waren, zonden de Samaritanen eenigen tot hen, om te verzoeken, dat zy mede mogten toegelaten worden tot het wederopbouwen van den tempel, onder voorwendſel, dat zy zedert Aſſarhaddons heerſchappy den Heere altydt gedient hadden: doch dit wierdt hen geweigert, zeggende Zorobabel, Joſua, de hogeprieſter, en de oudſten des volks, dat de koning van Perſië den Joden alleen vergunt hadt den tempel des Heeren te herbouwen. Hier uit blykt, dat de Chuteërs tot dien tydt toe geen tempel hadden, die allen gemeen was; maar dat zy in elke ſtadt Godt, en ligtelyk ook de afgoden, aanbaden, op hoogtens van het oude Iſraël, of op toegewyde plaatſen. Ook zegt Joſephus, dat zy voor de heerſchappy van Alexander den Groten geen recht hadden verkregen om een tempel te bouwen op den berg Garizim. Zie SAMARITANEN. II *Kon.* XVII. *Esdr.* IV, 1. *Joſeph. Joodſ. Oudheden.*

CHUZAS, of CHUSA, was de rentmeeſter van Herodes Agrippa, en echtgenoot van Johanna, eene der heilige vrouwen, die Chriſtus gedurende zynen opentlyken dienſt en ampt onderſteunden met hare middelen. *Luc.* VIII. 3.

CHYMIE. Zie ALCHYMIE.

CHYNDORAX was een prieſter by de oude Galliërs, wiens grafſtede in 't jaar 1598 ontdekt is omtrent Pouſſot, omtrent een quartier uurs van Dijon, nevens een opſchrift, dat onder de zeldzaamheden van 't oude Gallië gehouden wordt. Het geſchrift beſtondt in twee ronde regelen, hebbende de figuur van een krone, en van dezen inhoudt: *in 't boſch van Mithra bedekt dit graf het lyk des hogeprieſters* Chyndorax. *Gaa ter zyden, ô godloos menſch! want de goden, als verloſſers, bewaren myne aſſche.* Hier uit mag men beſluiten, dat de oude Galliërs in dit ſtuk met de Perſianen en Grieken overeen geſtemt hebben, eerende de Zonne of Apollo onder den name van *Mithras*. *Gabriel Simeon Antiq. de la Liomagne.*

CHYRINDA, dus genaamt van 't Griekſche woordt Χύτρα, *Chytra*, dat is, *een pot*, was een Griekſch kinderſpel. Als dit ſpel gehouden wierdt, dan moeſt zich een kindt op de aarde nederzetten, en zo lange na een ander kindt grypen, totter tydt het een vaſt hieldt, dat dan in zyne plaats nederzitten moeſt. Diergelyk een ſpel is thans in Duitſchlandt nog in gebruik. Daar was nog een ander ſpel van dien name, waar in een kindt een pot op zyn hoofdt zette, en de anderen rondom lopende vroegen, τίς χύτραν; *Tis Chytran?* Dat is, *wie heeft de pot?* en het nederzittend kindt antwoordde: Ἐγὼ Μίδας. *Ego Middas.* Dit nu duurde zo lange, tot dat het zittend kindt een ander met zyn voet aanraken en ſchoppen kon, wanneer het aangeraakte kindt nederzitten, en den

den pot op zyn hoofdt zetten moest. *Bulengerus de Ludis veterum c. 17. 57. Meursius de Ludis Græc.*

CHYSAMO, een kasteel of stedeke aan de Noordzyde van het eilandt Kandië gelegen, by Capo Busa, een steenworp van strandt, op een lage plaats. Van ouds wierdt het *Cysamum* geheten, het welk voor honderd jaren, volgens Belon, al byna verwoest was; waar van evenwel toen nog de oude muren in hun geheel overgebleven waren. Een kleine vierendeel myl van Chysamo, en ook zo verre van den zeekant naar Kanospata, of Kapospada toe, vindt men op een heuvel de puinhopen van eene oude stadt. De kentekenen der muren zyn nog overgebleven, en zulk eene grote menigte van waterbakken, dat niemandt de zelve zonder verwondering aanschouwen kan. De muren van de haven, die nu byna geheel door het zandt gestopt is, wyzen genoegzaam aan, dat het van ouds eene heerlyke stadt is geweest. De plaats wordt nu van de inwoners *Paleo Hellenico Castro* genaamt. *Dappers Archipel.*

CHYTRÆUS (DAVID) wierdt te Indelfingen in Zwaben den 26 February 1530 geboren. Zyn vader, Matthæus Kochhafen, die aldaar en elders priester geweest is, hieldt hem in zyne jeugdt tot de studien, en zondt hem in zyn negende jaar op de akademie van Tubingen, alwaar hy vyftien jaren oud zynde meester der vrye kunsten verklaart wierdt, zynde reets eenige jaren te voren baccalaureus gemaakt. In 't jaar 1545 vertrok hy naar Wittenberg, van daar naar Heidelberg, Tubingen en wederom naar Wittenberg. Drie jaren daarna begon hy in de sterrekunde onderwys te geven. In 't jaar 1550 reisde hy naar Italië. In 't volgende jaar wierdt hy naar Rostok als hoogleeraar beroepen, en in 't jaar 1561 Doctor de H. Godgeleerdheit gemaakt. In 't jaar 1666 verzelde hy hertog Ulrich van Meklenburg op den ryksdag naar Augsburg. Naderhandt hielp hy in 't jaar 1569 in Oostenryk, en in 't jaar 1574 in Stiermarken, den Lutherschen Godsdienst invoeren. Ook stelde hy in 't jaar 1575, door last van hertog Julius van Brunswyk, de wetten der Helmstadtsche akademie op. Kort daarna verzocht hem keurvorst Augustus van Saxen, met hem de vereeniging der Protestantsche kerken te beramen. Hier op woonde hy de Godgeleerde onderhandelingen te Torgau, Maagdenburg, Tangermunde en Juterbok by. Te Rostok hieldt hy niet alleen Godgeleerde lessen, maar ook Philosophische en Historische; voorts verklaarde hy *Herodotus* en *Thucydides*, en stierf den 25 Juny 1600. Hy heeft vele schriften nagelaten, onder welke aanmerkelyk zyn: *Regulae vitae; Enarratio in Apocalypsin, Pentateuchum, Micham, Nahum; Commentarius in Historiam Judicum, in Evangelium Matthaei & Johannis; de Baptismo & Eucharistia; de morte & vita aeterna; Itinerarium & Chronicon totius Scripturae, una cum Tractatu in Josuam, & Libello de ponderibus, monetis, & mensuris sacris; Historia Confessionis Augustanae; Chronicon Saxoniae; descriptio regionis Creichoviae ad Neccarum; de utilitate Herodoti, Catalogus Conciliorum; Series annorum vitae, honorum, rerum gestarum & scriptorum Ciceronis.* enz. Sturcius heeft zyn leven beschreven; doch in den jare 1720 heeft een Otto Frederik Schutz een afzonderlyk werk aangaande het leven en de schriften van David Chytræus te Hamburg laten drukken, het welk hy nog met drie deelen meent te vergroten. *Adam in vit. Theol. Thuan. Hist. & Teissier Addit. Tom.* II. *p.* 322. *Lipsius Epist. Miscell. ep.* 39. *Cent.* II. *Vossius de Mathem. c.* 68. §. 7. *Freher. in Theatr. p.* 314.

CHYTRÆUS (NATHANAEL) des voornoemden broeder, was Rector van 't Gymnasium te Bremen, en een voortreffelyk Poëet, doorreisde Engelandt, Vrankryk en Italië, alwaar hy een groot getal oude opschriften, gedenkstukken en oudheden vergaderde. Hy stierf in 't jaar 1598, in 't 55 jaar zynes ouderdoms. Zyne schriften zyn: *Deliciae variorum itinerum; Fastorum Eccl. l.* XII; *Confessio fidei; viaticum itineris extremi; Doctrina de Pathemat. ex Aristot.; Grammatica; Poëmatum l.* XVII. enz. *Clarm. vit. clar. vir. P.* III. *Quenstedt de Patriis viris illustr.*

CIACCIUS, (ALOYSIUS) geboortig van Therme in Sicilië, Secretaris der zelve stadt, een voornaam dichter. Hy was in bloei omtrent het jaar 1582. In 't Italiaansch heeft hy uitgegeven: *Briere ritratto di Sentenze Christiane, e documenti utili ad ogo uno, fatto in versi distici con loro espressione in lingua Siciliana. Bibl. Sic.*

CIACONIUS, (ALPHONSUS) gemeenlyk CHACON genaamt, was een Dominikaner monnik, en patriarch van Alexandrië, geboortig van Baëza, een kleine stadt in 't Spaansche landschap Andalusië. Hy tradt al vroeg in de orde der Dominikanen, vorderde gelukkig in zyne studiën, tot dat hy zelve in staat was om leeraar te zyn. Voornamentlyk oeffende hy zich in de Historiën, waar in hy zeer bekwaam wierdt. Hy wierdt derhalven naar Rome gezonden, en aldaar met den tytel van patriarch van Alexandrië begiftigt. Hy stierf aldaar in Februarius des jaars 1599, oud 59 jaren. Zyne schriften zyn: *Gesta XII. Gregoriorum, Romanorum Pontificum; de Liberatione Animae Trajani à S. Gregorio; de S. Hieronymi Cardinalitia dignitate; de Signis S. Crucis; vitae & gesta Romanorum Pontificum & Cardinalium.* enz. Dit laatste is een van zyne voornaamste werken, hoewel hy het niet voltooit heeft. Naderhandt heeft Franciscus de Morales Cabrera daar aan gewerkt, en het in 't jaar 1601 in 2 stukken in 't licht gegeven. Maar nademaal 'er vele fauten ingeslopen zyn, wierden Hieronymus Alexander en Andreas Victorellus verkoren, om het te overzien; en wanneer de eerste dezer twee stierf, eer het werk volbragt was, volgde in zyn plaats P. Wadingus, een Franciskaner monnik. Doch Victorellus wendde veel naarstigheit daar toe aan, en maakte het werk in 't jaar 1630 door den druk gemeen. Cæsar Becillus van Urbino, zynde Presbyter van 't Oratorium te Rome, de abt Ughel, Floravantes Martinellus, en P. Augustinus Oldoinus hebben 'er naderhandt de handt aangelegt, en door hunne naarstigheit den druk van 't jaar 1676 in 4 stukken te Rome toegestelt, waar in het leven der pauzen tot op Clemens den X gevonden wordt. *Antonius & Schottus Bibl. Hisp. Ghilini Theatr. di letter. Thuan. Hist. lib.* XXII. *Teissier Addit. Tom.* II. *p.* 297. *seq.*

CIACONIUS, (PETRUS) of CHACON, een Spaansch priester, geboren te Toledo in 't jaar 1525, hadt een ongemeene drift tot de studiën, en verdubbelde zyne naarstigheit, ziende, dat zyne ouders van nodige middelen ontbloot waren. Op de Universiteit te Salamanca oeffende hy zich niet alleen in de Theologie en Philosophie, maar ook in de wiskunst en Griekssche tale, welke laatste hy zonder leermeester gezegt wordt geleert te hebben. Onder Gregorius den XIII begaf hy zich naar Rome, en maakte zich in korten tydt bekend. Men verzocht hem derhalven het dekreet van *Gratianus* in 't licht te geven, waar omtrent hy zeer merkwaardige verbeteringen opgaf, zynde zeer gelukkig in 't verbeteren en verklaren van oude autheuren. Hy maakte aanmerkingen over *Arnobius, Tertullianus, Cassianus, Pompejus Festus, Jul. Cæsar, Sallustius, Plinius, Terentius, Seneca, Isidorus de Originibus*, en verscheide anderen. Hy wierdt ook nevens Clavius tot het verbeteren van den almanak gebruikt, en gaf een werk in 't licht, dat hy *Explanatio Calendarii Romani veteris* noemde, verklarende daar in den ouden Juliaanschen Almanak. Hy gaf ook de *inscriptio columnæ rostratæ* in 't licht, nevens eenige andere werken, als *de ponderibus; de mensuris; de nummis*, enz. Voorts hadt hy gene bediening of beneficie, behalven dat hem paus Gregorius de XIII tegen zyn vermoeden tot kanunnik van Sevilië verklaarde. Hy stierf te Rome den 24 October 1581. *Schotus & Anton. Bibl. Hisp. Thuan. Hist. & Teissier Addit. Tom.* II. *p.* 514. *Erythraeus Pin. c.* 112. *Baron. Lat. Latinius. Casaubonus. Vossius.*

CIAIS, een klein Asiatisch stedeke, gelegen in Georgië, niet verre van de Zwarte zee, en de rivier Ciapis, benoorden de puinhopen van Fazzo. Men meent, dat Ciais der ouden *Siganeum* is, zynde eene stadt in Colchis. *Baudrand.*

CIALIS, een stadt in Groot-Tartaryë, gelegen in Asië, wordt van Sanson geplaatst by de rivier Hoang, by 't meir van Kithay. De Heer Witsen plaatst ze naast de zelve rivier, maar in 't koninkryk Tanguth, op de grenzen van Indië, en beoosten het meir Chiamay. Dit laatste heeft de meeste waarschynlykheit, aangezien de Tartaren, die omtrent het meir Kithay wonen, gene steden hadden vooral eer de Moskoviters zich in hun landt gevestigt, en aldaar eenige steden gebouwt hebben.

CIAMPINUS, (JOHANNES JUSTINUS) geboren te Rome den 13 April 1633. Zyn vader was Antonius Ciampinus, een Roomsch burger, die hem by zyne derde huisvrouw, Margaretha Taglietta, een adelyke Romeine, teelde. Deze vroeg stervende, kwam Joh. Justinus onder de voogdy van zyn ouder broeder Petrus Ciampini, en wierdt tot de studiën gehouden; doch nademaal hy daar toe weinig lust scheen te hebben, bestelde hy hem by zyn broeder, Petrus Gentilis, consistoriaal geheimschryver by den vice-kancelier, kardinaal Barberini, om aldaar den styl der pausselyke kancelleryë te leren. Daar in gedroeg hy zich zo loffelyk, dat hy allengskens verscheide bedieningen aan 't pausselyke hof ontfing. Hy was zeer verre in de oudheitkunde en kerkelyke geschiedenis gevordert, en hadt daarenboven een byzondere kennis van de natuurkunde, Mechanica, of kunstwerktuigmakery, en scheidekunst. Zyne bibliotheek was voortreffelyk, en voorzien van de oudste handschriften van de zesde, zevende, en achtste eeuwen. Zyn voorraadt van allerlei oudheden was zo groot, dat alle hoeken van zyn paleis daar mede vervult waren. In 't jaar 1668 begon hy zyn *Journaal de Litterati di Roma* op te stellen; waar in hy van Michelangelo Ricci, Johannes Lucius, Franciscus Serra, Franciscus Nazzarini, Thomas Julius, Johannes Pastricius, en anderen, geholpen wierdt. Horende dat Lucas Holstenius, bibliothekaris in 't Vatikaan, eene nieuwe akademie der kerkelyke Historie poogde te doen oprechten, en vernemende, dat de paus hier toe zyne toestemming gegeven hadt, en besloten door zynen neve Tommaso Rospigliosi, onder het opzicht van Johannes Bona en Michelangelo Ricci, naderhandt beide kardinalen, de voornoemde akademie op te rechten, bemoeide hy zich om dit loffelyk werk te bevorderen. Maar wanneer hy naderhandt ondervondt, dat zich de meesten wegens de wyze, op welke deze akademie behoorde ingericht te worden, niet verstaan konden, en vreesde, de zaak mogt aan een spyker gehangen worden, maakte hy zelf den 30 Juny 1671 in 't konvent van Nicolaus van Tolentino een begin; en nademaal vele geleerden, zo geestelyken als wereldlyken, toevloeiden, zo wierdt eindelyk de akademie der Conciliën, Canons, mystike en morale Theologie in standt gebragt, en in 't Collegie *de propaganda fide* verplaatst. Vervolgens heeft hy in 't jaar 1677, onder 't opzicht van de koninginne Christina, eene akademie voor de natuur-en wiskunde opgerecht, waar toe Hieronymus Fuschi, een naneef van den kardinaal Fuschi, tot geheimschryver wierdt aangestelt. De opentlyke lessen wierden in de zaal van 't paleis van Ciampini gehouden. De leden dezer akademie, onder welke de vermaardste wiskunstenaars, natuur-en onleedkundigen waren, en die naderhandt hunne geleerde werken de wereldt medegedeelt hebben, vergaderden eerst ieder zondag, naderhandt ieder eerste zondag der maandt. Maar aangezien Ciampini dit werk te weinig toescheen, besloot hy in zyn paleis nog een andere akademie op te rechten, by hem *Conversatio nocturna* genaamt, in welke de akademisten ieder avondt, uitgezondert Woensdag en Zaterdag, zamenkwamen, en met elkander over zaken, de letterkunde rakende, raadpleegden. Wanneer Innocentius de XII op den pausselyken troon geklommen was, verbeterde Ciampini op des zelfs bevel de haven van Civita-Vechia. Hy was veel met de Chymie bezig, en verviel daar door in een zware

 ziekte,

ziekte, die hem ook den 12 July des jaars 1698 uit dit leven rukte. Men vondt by de opening van zyn uiterste wille, dat hy de vaders *della Congregatione Somasca del collegio elementino* te Rome tot zyne algemeene erfgenamen hadt aangestelt, onder beding, dat ze een zekere woning voor twaalf arme geleerden zouden oprichten, die maandelyk iets voor de *Academia Conciliorum* en *Physico-Mathematica* zouden bearbeiden. Maar aangezien zyne naaste bloedverwanten, zynde de kinderen van zyn broeder Dominicus Ciampini, dien hy maar het vruchtgebruik van de helft zyner goederen gemaakt hadde, zich over het testament beklaagden, en de voornoemde vaders de erfenis tot het voorzeide einde te klein oordeelden, zo bleef het gansche werk steken. Zyne schriften zyn: *Discorso tenuto da N. N. nell academia fisicomatematica Romana in occasione della cometa apparsa il mese d'Agosto dell anno* 1682, *& osservazioni sopra dies sa fatta in Roma* 1682, in quarto. *Nuove invenzioni di tubi ottici, dimostrate nell-academia fisicomatematica Romana l'an.* 1686. *sotto nome di Carlo di Napoli, Rom.* 1686, in quarto. *Conjectura de perpetuo azymorum usu in ecclesia Romano-Latina, vel saltem Romana. Rom.* 1688, in quarto. *Examen Libri Pontificalis, sive vitæ Romanorum Pontificum, quæ sub nomine Anastasii Bibliothecarii circumferuntur, cum Catalogo S. Romanæ Ecclesiæ Bibliothecariorum juxta Chronologicum ordinem. Rom.* 1688, in quarto. *Parerga ad examen Libri Pontificialis, sive Epistola Pii* II. *ad Carolum* VII. *Regem Franciæ, ab hæreticis depravata & à Launojana calumnia vindicata. Rom.* 1688, in quarto. *Vetera monimenta, in quibus præcipue musiva opera, sacrarum profanarumque ædium structura, ac nonnulli antiqui ritus dissertationibus, iconibusque illustrantur, P. I. Romæ* 1690, in folio. *Dissertatio Historica, an Romanus Pontifex baculo pastorali utatur. Rom.* 1690, in 4. *De Abbreviatorum de Parco majori, sive assistentium S. R. E. Vice-Cancellario in literarum Apostolicarum expeditionibus antiquo statu, illorumque in collegium erectione, munere, dignitate, prærogativis ac privilegiis Dissertatio Historica, Rom.* 1691, in folio. *Enarratio Synoptica qualitatum, gestorumque abbreviatorum de Parco majori S. R. E. Vice-Cancellario assistentium in expeditionibus literarum Apostolicarum, quæ in Cancellaria Apostolica peraguntur. Rom.* 1691. *De incombustibili lino, sive lapide Amianto, deque illius filandi modo, Epistolaris Dissertatio, Romæ* 1691, in 4. *Sacro-Historica Disquisitio de duobus emblematibus, quæ in cimmelio Eminentissimi & Reverendissimi Domini Casparis, Cardinalis Carpinei adservantur, in quorum altero præcipue disceptatur: An duo Philippi fuerint Christiani, Rom.* 1691, in 4. *De vocis correctione in sermone* VII. *Leonis Magni de Nativitate Domini, sive literulæ Munusculum, Romæ* 1693, in 4. *De sacris ædificiis à Constantino M. constructis Synopsis Historica. Rom.* 1693, in folio. *Il Teatro de' grandi discorso academico in Roma*, 1693, in 4. *Investigatio Historica de Cruce stationali. Rom.* 1696, in 4. *Explicatio duorum sarcophagorum, sacrum baptismatis ritum indicantium. Rom.* 1697, in 4. *De S. R. Ecclesiæ Vice-Cancellario, illiusque munere, auctoritate, & potestate, deque officialibus Cancellariæ Apostolicæ, aliisque ab eadem dependentibus. Rom.* 1696, in 4. *Vetera monimenta &c. Pars* II. *Rom.* 1699, in folio. Boven deze alle heeft hy nog verscheide andere werken nagelaten, die of niet voltooit, of door den druk niet gemeen gemaakt zyn. *Vita di Giov. Giustino Ciampini scritta da l'Ab. Vincenzo Leonio, nella Parte* II. *delle vite degli Arcadi illustri di Giovan Marcio Crescimbeni. Giustinian. Lettre memorabile P.* III. *Acta Lipsiensia.*

CIAMPOLI, (Johannes) geboren te Florence in 't jaar 1598, studeerde aldaar in de Philosophie, en vorderde onder Johannes Baptista Strozzi in dier voegen in de letterkunde, dat hy by den groothertog van Florence, Ferdinandus, en by den vermaarden Galilæus in grote achting geraakte. Hy heeft de Philosophie van dezen laatsten voortgeplant, met verwerping der Aristotelische gronden. Daarna begaf hy zich tot de Rechtsgeleerdheit, reizende naar Padua, en Boulogne, alwaar hem de pausselyke legaat, de kardinaal Maffeus Barberini, een tydlang by zich behieldt. In 't begin der regeering van paus Gregorius den XV beschikte hem de kardinaal Ludovisio de bediening van secretaris der brevetten, nevens een kanunnikdy van St. Pieter. Toen de kardinaal Barberini in 't jaar 1623 onder den name van Urbanus den VIII opvolger van Gregorius den XV was, benoemde hy Ciampoli tot zyn geheimschryver, en naderhandt verhief hy hem tot geheimen kamerheer. Hy zou nog hoger trappen van eer beklommen hebben, ten ware hy zich zelve onwaardig gemaakt hadt: want hy verachtte alle menschen, en prees zyne gedichten boven die van *Homerus*, *Virgilius* en *Petrarcha*, die hy leerjongens en weetnieten noemde. Daarenboven onderwondt hy zich van alle dingen te redenkavelen, en zyne gedachten vryborstig te uiten, in zo verre, dat hy den paus zelve en des zelfs bloedverwanten niet spaarde, en met hunne vyanden gemeenzaam omging. Hier door haalde hy zich een groten haat op den hals, en hem wierdt voor eerst de vrye toegang tot den paus geweigert. Daar na zondt hem de paus als gouverneur naar Montalto, om hem dus van 't hof af te zonderen. Doch zyne vrienden, die hy gedurende zyn geluk gemaakt hadde, bragten het zo verre, dat hy van Montalto naar Norcia, en van daar naar Jesi gezonden wierdt, alwaar hy den 8 September 1648 den geest gaf. Hy hadt op 't verzoek des konings van Polen, Vladislaus, eene Historie van dat ryk begonnen, maar niet voltooit. Men heeft brieven, gedichten, enz. van hem. *Imperialis in Museo Hist. Erythræus Pin.* II. *c.* 19. *Grasso Elog. d'huom. litter.*

CIANIS, een rivier in 't Asiatisch landschap Georgië; neemt haren oorsprong uit het gebergte Caucasus, en ontlast zich in de Zwarte zee, omtrent Ciais.

CIASCIO. Zie ASSISI.

CIBALE, een stadt in Pannonië, by welke in 't jaar 314 keizer Constantinus een heerlyke overwinning op Licinius bevocht, die aldaar twintig duizend man verloor, niettegenstaande hy 35 duizend tegen 20 duizend hadt. *Rosinus l.* II.

CIBO, een voornaam geslacht in Italië, en zo oud, dat zommigen het van *Johannes Faga*, een vermaard hoofdman onder Belisarius, afleiden. Daarenboven hebben *Faga* en *Cibus* eenerlei betekenis, namentlyk van *spyze*. Anderen halen den name *Cibo* van de stadt *Cibon*, gelegen in Gelukkig Arabië. Deze voorname familie is zedert de X eeuwe in groot aanzien geweest. In 't jaar 999 gaf keizer Otto de I aan *Guido Cibo* voor des zelfs getrouwe diensten zekere goederen in Italië. Deze heeft *Eduard* geteelt, die de vader was van *Guido* den II, die leefde in 't jaar 1038, en wiens zoon *Lambertus* geweest is, die tegen de Saracenen oorloogde, en de eilanden Gorgona en Capraja veroverde. *Aranito*, zyn andere zoon, reisde naar 't Heilige Landt, nalatende *Ermes*, die de vader van *Wilhelm* den I was. Deze teelde *Lanfrancus*; deze *Bajalard*, en *Franciscus van Savona*; Lanfrank was in 't jaar 1241 burgermeester te Genua. Zyne zonen waren, *Wilhelm* de II, *Emanuel*, kapitein der galeien van Karel, koning van Napels, in 't jaar 1288, en *Bartholomeus*, die het geslacht voortgeplant heeft. Wilhelm de II heeft verscheide gezantschappen bekleed, en is van koning Lodewyk den Heil. tot ridder geslagen. Hem volgde *Franciscus*, en dezen zyn zoon, *Cibo Cibo* genaamt, onder wiens verscheide kinderen, die koning Robert van Napels dienden, *Wilhelm* de III de oudste was, die *Franciscus* naliet. Deze was de vader van *Alaon*, grave van Gragnano, in 't jaar 1355, wiens zoon *Mauritius* den vermaarden *Arano Cibo* teelde. Deze dede de Republyk van Genua vele diensten, en bragt in 't jaar 1440 koning Renatus hulpbenden, die hem het gouvernement van Napels gaf. Twee jaren daarna wierdt hy te Napels gevangen genomen, doch door koning Alphonsus van Aragon, by wien hy in gunst was, weder herstelt. Paus Calixtus de III maakte hem gouverneur van Rome. Hy stierf in 't jaar 1457, nalatende *Johannes Baptista*, die zyn opvolger was, en *Mauritius*, vader van den kardinaal *Laurentius Cibo*. Johannes Baptista wierdt in 't jaar 1484 paus, onder den name van Innocentius den VIII, en maakte zyn zoon *Franciscus* tot grave van Aguilara, die het zelve naderhandt aan de Ursini verkocht, en daar voor het graafschap Ferentillo aan zich bragt. Hy stierf in 't 70 jaar zyns ouderdoms, nalatende by zyne gemalinne, Magdalena de Medicis, *Laurentius*; *Innocentius*, die kardinaal geweest is; *Johannes Baptista*, bisschop van Marseille, en *Catharina*, hertogin van Camerino. Laurentius, graaf van Ferentillo, was hoofdman over de lyfwacht van paus Clemens den VII, en veroverde Monza voor Franciscus Sfortia den II, hertog van Milanen, terwyl de voornoemde paus gevangen was. Hy stierf in 't jaar 1546. Hy was in 't jaar 1520 met Richardis Malaspina, eenige dochter van Albericus, markgrave van Massa en Carrara, getrouwt, waar door hy den tytel van markgrave van Massa en Carrara verworf. Zyne zonen waren *Julius* en *Albericus*. De laatste heeft het geslacht voortgeplant, en is in 't jaar 1568 door den keizer tot vorst des H. Roomschen Ryks en van Massa verheven. Zyne beide zonen, *Alexander* en *Ferdinand*, stierven voor hem. De eerste liet *Karel* na, geboren in 't jaar 1581, gestorven in 't jaar 1662. De zonen van dezen Karel waren, *Albericus* de II; *Alderanus*, kardinaal, gestorven in 't jaar 1700; *Franciscus*, geboren in 't jaar 1616; *Odoardus*, geboren in 't jaar 1619, nuncius in Zwitserlandt, en patriarch van Constantinopel; en *Dominicus*, abt, geboren in 't jaar 1623. Albericus de II, geboren in 't jaar 1607, wierdt van den keizer Leopold in 't jaar 1664 op den Ryksdag te Regensburg tot des H. Roomschen Ryks hertog van Massa, en vorst van Carrara verheven. Hy stierf in 't jaar 1690, den 29 January. Zyne zonen zyn *Karel* de II die volgt; *Alexander*, geboren in 't jaar 1633. Hy was patriarch van Constantinopel, en stierf in 't jaar 1705. *Franciscus Maria*, geboren in 't jaar 1644, verkoos het geestelyk gewaadt. Karel de II, hertog van Massa, en vorst van Carrara, geboren in 't jaar 1631, trouwde in 't jaar 1673 met Theresia Pamphilia, dochter van Camillus, vorst van S. Martin. Deze stierf in Augustus des jaars 1704, en hy in 't jaar 1710, in de maandt van December. Hy heeft verscheide kinderen by haar verwekt, waar onder *Albericus* de III, geboren den 30 Augustus des jaars 1674, hertog van Massa en vorst van Carrara. Aangezien hy in 't jaar 1717 met zyne onderdanen in geschil raakte, die met geweldt tegen hem aankantten, zocht hy hulpe by 't keizerlyke hof, en stondt aan 't zelve zyn landt af. *Camillus*, een tweede zoon van Karel den II, wierdt geboren in 't jaar 1681, en *Alderanus* in 't jaar 1690. *Dialogo della nobilita della famiglia Cibo. Porcacchi & Zazerra geneal. della famigl. Cibo. le Laboureur Voyage de la Reine de Pologne. Ughel Ital. sacr. Priorato scena d'huom. illustr. d'Ital. Imhof Geneal.* 120. *illustr. in Ital. famil.*

CIBO, (Albericus) zoon van Laurentius, die de markgraafschappen Massa en Carrara door huwelyk aangewonnen heeft. Deze landen nam Albericus eerstelyk in bezit na de doodt van zyne moeder Richarda Malaspina, ter eere van welke hy ook den name en de wapens van Malaspina aangenomen, en by de zyne gevoegt heeft. Naderhandt maakte hem keizer Maximiliaan de II vorst des H. Roomschen Ryks van Massa, vermeerderende zyn wapen met den ryksadelaar, nevens het woordt, *Liberti*. In zyne jeugt volgde hy den oorlog, dienende als generaal-luitenant onder Guidobaldus van Urbino, die generaal over de pausselyke troepen was. Naderhandt diende hy onder Philips den II, koning van Spanje, wiens kamerheer hy was, en was tegenwoordig by het treffen by S. Quintyn. Deze koning

ning verhief ten gevalle van hem de heerlykheit Ajello, die hy in 't jaar 1569 aankocht, tot het eerste hertogdom van Calabrië. Hy was wegens zyn groot vermogen en schranderheit by verscheide groten in aanzien. De Repubļyk van Genua gebruikte hem als middelaar in 't geschil tusschen den ouden en nieuwen adel. Hier in gebruikte hy zo veel beleidt, dat hy vader des vaderlands genaamt wierdt. Nadat hy zich te Massa tot rust begeven hadt, bevorderde hy voornamentlyk de studien en geleerde mannen. Hy stierf in 't jaar 1623, oud 96 jaren, hebbende 14 pauzen, 6 keizers, 6 koningen van Vrankryk, en 3 koningen van Spanje beleeft. *Imhof Geneal.* 120. *illustr. in Ital. famil.*

CIBO, (Alderanus) kardinaal-bisschop van Ostia en Veletri, deken van 't H. Collegie, wierdt geboren den 16 July des jaars 1613. Hy was de zoon van Karel Cibo, vorst van Massa, enz. In 't jaar 1645 maakte hem paus Innocentius de X kardinaal-priester, na dat hy voorhenen hofmeester van 't pausselyk paleis geweest was. Hy bekleedde ook de bediening van legaat van Ravenna, Ferrara, en Urbino, en zuiverde het landt van de banditen. Paus Alexander de VII gaf hem in 't jaar 1655 het bisdom Jesi, alwaar hy een Synode hieldt, en des zelfs dekreten in 't licht gaf. Innocentius de XI, die nevens hem kardinaal geworden was, maakte hem zyn eersten staatsdienaar, onder den name van eersten geheimschryver van staat. In 't jaar 1679 wierdt hy kardinaal-bisschop. Vervolgens wierden hem verscheide bisdommen toegevoegt, tot dat hy eindelyk in 't jaar 1687 deken van 't H. Collegie en bisschop van Ostia wierdt. Hy rekommandeerde zynen vriendt, den kardinaal Perucci, aan den voornoemden paus, en stierf den 22 July 1700, oud 87 jaren. *Histor. de Conclavi Tom.* II. *p.* 110. *Imhof loc. cit.*

CIBO, (Catharina) hertogin van Camerino, in 't markgraafschap van Ancona, was de dochter van Franciscus Cibo, grave van Aguillara, enz. en in de Hebreeusche, Griekscheen Latynsche talen, in de Philosophie en Theologie zeer ervaren. Haar oom van moeders zyde, paus Leo de X, huwde haar uit aan Johannes Maria Verano, hertog van Camerino. Deze teelde by haar eene eenige dochter, genaamt *Julia*, wanneer hy stierf. Deze wilde Matthias Verano schaken, om ze ten huwelyk te nemen; doch Catharina weigerde hare toestemming daar toe te geven, maar gaf ze naderhandt aan Guido Ubaldus, hertog van Urbino, dien paus Paulus de III van 't hertogdom Urbino beroofde. Catharina leedt dit ongeluk zeer geduldig, en besteedde haren tydt in de boeken. Zy heeft het eerste konvent voor de Capucynen gesticht, en stierf den 10 February 1557 te Florence. *Serdonatio delle donne illustr. Broverius in Annal. Capuc. Coste Elog. des dames illustres.*

CIBO, (Innocentius) kardinaal-bisschop van Messina, Turin, Genua, enz. was de zoon van Franciscus Cibo. Leo de X, zynde zyner moeder broeder, gaf hem in 't jaar 1513 den kardinaalshoedt, dien hy zelf van Innocentius den VIII ontfangen hadt. Wanneer in 't jaar de hertog Alexander van Medicis vermoord was, en hy als gouverneur den Staat van Florence bestierde, maakte hy dat zyn zoon Cosmus hertog van Toskanen verklaart wierdt. Hy was ook legaat van Bononië, Parma, Piacenza, enz. en was by keizer Karel den V in gunst, dien hy tweemaal te Massa ontfing, en by koning François den I van Vrankryk, die hem het bisdom van Marseille, nevens de abdyen van S. Victor en S. Ouen, gaf. Paus Paulus de III was niet wel op hem te vrede, om dat hy zyner zuster dochter Julia aan den hertog van Urbino verlooft hadt, en zyn woordt niet wilde herroepen, om ze aan Octavius Farneze, die een neef van dien paus was, te geven. Cibo bevorderde naderhandt de verkiezing van paus Julius den III, en stierf den 13 April 1550, oud 58 jaren. *Bembus in Epist. Jovius Hist. lib.* 46. *Ughel. Ital. sacra. Cabrera. Onuphr. Aubery.*

CIBO (Julius) was de zoon van Laurentius, grave van Ferentillo, en een eerzuchtig man. Aanstonts na de doodt van zyn vader beroofde hy zyne moeder Richarda Malaspina van Massa en Carrara, op 't aanraden der Franschen. Doch Ferdinand Gonzaga kwam haar met keizerlyke troepen te hulp, en daarenboven werkte Innocentius Cibo, de kardinaal, by 't hof van Florence uit, dat Julius, willende door Piza reizen, zolang aldaar aangehouden wierdt, tot dat de zake bygelegt, en de voornoemde plaatsen aan de moeder wederom uitgekeert wierden. Hy zelve reisde hier op naar Rome, om ten vollen zyn verdrag met zyne moeder te maken. Hier geriedt hy in 't gezelschap van de Fieschi, die kort te voren wegens een mislukt verraadt van hunnen broeder uit Genua ontvlucht waren. Deze bewogen hem tot een gevaarlyke onderneming, om namentlyk den ouden Doria van kant te helpen, en Genua wederom aan Vrankryk te verraden. Maar zyne eigene moeder verriedt hem aan de keizerschen; waar op Ferdinand Gonzaga zich van zyn persoon verzekerde, wanneer hy door den Staat van Milanen trok, om volk te werven. Hy zeide eerst, dat zyn toeleg geweest was, Vrankryk te bedriegen; maar scherpelyk ondervraagt zynde bekende hy het gansche verraadt, en wierdt in 't jaar 1547 onthalst. Zyne gemalin was Peretta, de zuster van Jannetin Doria. *Thuan. lib.* III. *Imhof Geneal.* 120. *illustr. in Ital. famil.*

CIBO, (Laurentius) kardinaal-aartsbisschop van Benevento, was de zoon van Mauritius Cibo, president van den Kerkelyken Staat, en gouverneur van Spoleto. Zyne moeder was Peretta Cibo. Hy was aartsbisschop van Benevento, kastelein van 't kasteel S. Angelo, wanneer hem in 't jaar 1489 zyns vaders broeder, paus Innocentius de VIII, den kardinaalshoedt gaf. Maar aangezien hem zyne geboorte van deze waardigheit zou uitgesloten hebben, zeggen sommigen, dat zyn vader de voornoemde Peretta heimelyk getrouwt heeft. Voorts was Laurentius onder 't pausschap van zyn oom in een groot aanzien; maar paus Alexander de VI veroorzaakte hem veel hertzeer. Men voegt 'er by, dat hy gedreigt heeft, hem van den kardinaalshoedt te beroven. Hy stierf in 't jaar 1503. *Volaterran. l.* XII. *Anthrop. Onuphr. Ciacon. Victorell. Cabrera.*

CIBOLA, of CIVOLA, een landschap in 't Noorder gedeelte van Amerika, gelegen in Nieuw-Mexico, by de Spaanschen Nieuw-Granada genaamt, om dat dezen een stadt van dien name daar in gebouwt hebben. Dit landschap is zeer koud, hoewel het gene bergen heeft. De inwoneren zyn de verstandigsten, schranderstèn en oprechtsten van gansch Amerika. Een ieder onder hen heeft maar een wyf. Ze zyn zeer yverzuchtig. Het water en een zeker oud wyf zyn de voorwerpen hunner aanbidding. Dit wyf was in haar leven een toveresse, en pleegde de inwoneren te betoveren. Zy geloven, dat ze by een hunner meiren begraven is. *Herrera c.* 11.

CIBORIUM was eigentlyk een soort van Egyptische bonen, zo groot, dat ze uitgeholt zynde tot een drinkbeker verstrekken konden. Hier van daan is, dat *Ciborium* ook allerlei drinkbeker betekent. By de kerkelyke schryveren is *Ciborium* een kleedt, dat over het altaar pleeg gelegt, en met vier pylaren ondersteunt te worden. Naderhandt betekende het ook een dekkleedt, waar mede de overblyfselen der Heiligen, die doorgaans in de outaren bewaart wierden, bedekt waren. Eindelyk betekent het allerlei overdeksel. *Vossius Etymol. Bulengerus de conviv. Pitiscus. Bodaus à Stapel ad Theophrasti Hist. Plant.* 4. 10. *p.* 439. 446. *Bachinius ad Agnelli vit. Pont. Ravenn. pag.* 80. *Du Fresne Gloss. Græc. p.* 653.

CIBOTOS. Zie APAMEA.

CICABO, oudtyds *Glaucus* genaamt, is een Asiatische rivier van Georgië. Ze vereenigt zich met de Cianis, en loopt met de zelve in de Zwarte zee. *Baudrand.*

CICALA, (Onuphrius) een vermaard Rechtsgeleerde te Palermo, toonde reets in zyne jeugt zyne bekwaamheit, waar van hy naderhandt met veel roem opentlyke blyken gaf. Doch hy stierf in den bloei zyner jaren den 12 May in 't 1648, nalatende in het Latyn: *Commentaria in titulum de actionibus institutionum. Bibliotheca Sicula.*

CICALA, (Petrus Maria) van Palermo, een Jesuit, is geboren in 't jaar 1616. Hy gaf al in zyne eerste jaren blyken van een schranderen geest. Vooral beminde hy de letterkunde, de welke hy nevens de redeneerkunde in 't openbaar leeraarde. Ook was hy een goed zangmeester. Onvermoeid was hy in zyne ondernemingen, en daar by een deugdzaam man. Hy overleedt in zyne geboortestadt den 30 May in 't jaar 1680, hebbende onder een onbekenden naam uitgegeven in het Latyn: *Vita compendium Ven. Fr. Bernardia Corleone Siculi laici Capucini*; en in het Italiaansch: *Caccia del divino amore*; *Dialogo, enz. Bibliotheca Sicula.*

CICCHUS, of CHICUS, of CICHUS, bygenaamt *de Esculo*, of *Æsculanus*, was geboortig uit Ascoli in Italië. Hy ging met toverkunst om, en liet in 't jaar 1499 eene verklaring over een tractaat van *Sacrobosco de Sphæra* te Venetië drukken. *Naudé Apol. des grands hommes c.* 13. *Allat. de patria Homeri p.* 3. 4. Naudeus verhaalt, dat hy in 't jaar 1320 geleeft heeft, en door Garbo, een vermaard medicynmeester van Florence, by de inquisiteurs over tovery aangeklaagt is, die hem levendigten vure veroordeelden. De abt Crescimbeni getuigt, dat Cicchus of Cecco den 16 September des jaars 1327 te Florence levendig verbrand is. Behalven de verklaring van het bovengenaamde boek bedient hy zich ook van getuigenissen van verscheide onechte autheuren en ydele schriften, by voorbeeldt, Salomon *de umbris idearum*, Hipparc' us *de vinculo Spiritus*, *de ministerio Naturæ*, *de Hierarchiis Spirituum*, Apollonius *de arte Magica*, Zoroastres *de dominio quartarum octavæ sphæræ*, Hippocrates *de stellarum aspectibus secundum lunam*, Astaton *de mineralibus constellatis*, en meer andere van dat slag. Daarenboven zeide hy, dat hy een *Spiritus familiaris* hadt, genaamt *Floron*, en dat hem die geest alles openbaarde. Men heeft ook dichtkundige werken van hem, als, *della Natura dell' Universo*, dat is, *van de Natuur van 't geheelal*, in de Italiaansche tale beschreven, en andere: hoewel men daar voor houdt, dat hy groter sterrekundige dan dichter geweest is. *Bayle Dict. Crit.*

CICCOPERIUS, (Franciscus) Doctor, Apostolische protonotaris, en collegiaal kanunnik van S. Pieter te Massa, gaf in 't licht *Lucubrationes Canonicales*, waar in hy aantoont den rang, de bediening en 't gezag van die kanunniken, gedrukt te Lucca in 't jaar 1662. *Dionysius Simon Hist. des Auteurs de Droit.*

CICER, (Gabriel) van Palermo, was een zeer bekwaam man. Hy oeffende zich ongemeen in de landmeetkunde, in de rekenkunst en Algebra, en in andere wiskundige wetenschappen. Ook was hy een krachtig liefhebber om de dingen der natuur te onderzoeken, vooral zich uitleggende op de kennisse der kruiden. Zyne geleerdheit liet hy mede blyken, wanneer hy de oude en nieuwe geschiedenissen als uit den grondt weder ophaalde. Behalven de Latynsche tale heeft hy van zich zelve binnen korten tydt de Grieksche en Hebreeusche talen geleert. Overgaande tot de Rechtsgeleerdheit, is hy Doctor geworden. Daar by beminde hy de vermakelyke wetenschappen, als de zangen speelkunst, en liet zich dikwils onder de *Academici reaccensi* te Palermo horen. Zeer lang is hy secretaris geweest van den Magistraat dier stadt, en by iedereen in groot aanzien. Eindelyk stierf hy in zyne vaderstadt den 27 April in het jaar 1647, heb-

hebbende veel geschreven, waar van echter maar weinig in 't licht is gekomen, als een werk in zyne moedertale, behelzende eenige Siciliaansche gezangen, als mede eenige brieven en redenvoeringen. *Bibliotheca Sicula.*

CICER, (PETRUS) een Siciliaan, was priester te Castri regale, Doctor in de H. Godgeleerdheit, en hoogleeraar in de letterkundige wetenschappen. Hy leefde in 't jaar 1605, en heeft uitgegeven: *Pars prima Campi Grammaticorum; secunda Pars Campi Grammaticorum; Sententia, Proverbia, seu dicta, ad omnium usum pertinentia. Bibliotheca Sicula.*

CICERI, (KAREL) kardinaal-bisschop van Como, wierdt kardinaal gemaakt door paus Innocentius den XI den 2 September des jaars 1686, en stierf in zyn bisdom in den ouderdom van 76 jaren.

CICERIGO, of CERIGOTTO, een klein eilandt in den Archipel, vyftien Italiaansche mylen ten Oosten van Cerigo, en even zo verre van Capo Spado, de Westerhoek van 't eilandt Kandië, gelegen. By de ouden was het *Ægila* of *Ægiala* genoemt, en niet *Epla*, 't welk nu *L'ovo* of *Lovo* heet. Op dit eilandt onthouden zich niet dan wilde geiten, valken en andere roofvogels. *Dappers Archipel.*

CICERO (MARCUS TULLIUS) wierdt geboren te Arpi, een vlek van Toskanen, den 3 January in 't jaar na den opbouw van Rome 647, en 112 jaren voor Christus. Zyn voornaam was *Marcus*, de eigen naam *Cicero*, hoedanig hy genaamt is van een wratje op zyn neus. *Tullius* was de naam der familie, afkomstig van het oude *gens Tullia*, waar uit de koningen der Volsciërs gesproten zyn, gelyk Eusebius in zyn *Chronicon* aanmerkt. Plutarchus meent ook, dat hy zyn geslacht van Tullius Attius, koning der Volsciërs, afleidde. Zyn vader was Marcus Tullius, en zyne moeder Helvia. Doch wat 'er ook van de doorluchtige afkomst van Cicero gezegt wordt, zo is 't nochtans waarschynlyker, dat hy de vermaardheit allereerst in zyne familie gebragt heeft, en beroemder van wegens zyne welsprekendheit dan van zyn geslacht geweest is. Hy wierdt geboren te Arpinum, een stedeke in Toskanen, op den 3 January in den jare 647 na den opbouw van Rome, en alzo 112 jaren voor de geboorte van Christus. Hy kwam nog heel jong zynde te Rome, en besteedde zyne eerste jaren tot de Griekssche tale: want dus schryft hy elders aan Titinnius: " Het heugt „ my, dat in myne kindschheit een zeker Plotius te Rome in „ de Latynsche tale onderwys gaf. Het smertte my, dat ik „ niet onder zyne toehoorders was, die dagelyks in groten ge- „ tale tot hem kwamen, van wegens zyne bekwaamheit en ver- „ maardheit. Doch ik wierdt door aanzienlyke mannen daar „ van wederhouden, die oordeelden, dat de Griekssche tale ver- „ makelyker voor een edelmoedigen geest was. " Zo haast als hy in de vierschare verscheen, pleitte hy met zo veel vrymoedigheit tegen de aanhangers van Sulla, dat hy, om des zelfs woede, die niemandt verschoonde, te ontgaan, genoodzaakt wierdt naar Griekenlandt te wyken. Te Athene studeerde hy onder Antiochus van Ascalon, een Akademisch Philosooph. Van daar vertrok hy naar Asië, om zyne welsprekendheit te bevorderen. Hier hoorde hy Xenocles, Dionysius, Menippus, en te Rhodus begaf hy zich in 't onderwys van Apollonius Molon, zynde de welsprekendste van zynen tydt. Deze horende eene redenvoering van Cicero, riep overluid: " Ik beklage het „ ongeluk van Griekenlandt, dat reets door de wapenen der „ Romeinen overheert zynde, den eenigen luister der welspre- „ kendheit, waar in het de Romeinen dus lang nog overtrof- „ fen heeft, nu ook door mynen discipel gaat verliezen. " Van daar keerde Cicero weder naar Rome, en trouwde met Terentia, die hy naderhandt verstiet, omdat ze, naar zyn zeggen, de huishouding gedurende zyne ballingschap in Macedonië hadt verwaarloost, niettegenstaande hy een zoon, *Tullius Cicero*, en eene dochter, *Tullia*, of *Tulliola*, by haar verwekt hadt. Hy hertrouwde met *Popilia*, zynde jong, schoon, en ryk, en geraakte daar door in staat om zyne schulden, die al vry groot waren, te kunnen betalen. Terentia zeide, dat hy zulks gedaan hadt wegens hare schoonheit, maar *Tiro*, de vrygelaten van Cicero, getuigt, dat het geschied is ter oorzake van haren rykdom, waar mede hy zyne schulden voldeedt. Cicero zich op staatszaken uitleggende, wierdt eerst rentmeester (*Quæstor*) van Sicilië verklaart, in 't jaar van Rome 678, voor Christus 72. Van daar te huis komende wierdt hy bouwheer (*Ædilis*) gemaakt, en bevorderde, dat Verres wegens zyne gepleegde knevelaryen in dat eilandt veroordeelt wierdt. In 't jaar van Rome 690, voor Christus 60, was hy burgermeester (*Consul*) van Rome, nevens C. Antonius Nepos. Gedurende zyn burgermeesterschap ontdekte hy de zamenzwering van Catilina, en strafte de vloekverwanten. Hierom gaf men hem den naam van vader des vaderlands (*Pater Patriæ.*) In 't jaar van Rome 695, voor Christus 55, moest hy in ballingschap gaan; welke ramp hem door Publius Clodius den gemeentsman (*Tribunus plebis*) overkwam. Doch het volk nam het zo kwalyk, dat hy in 't volgende jaar wederom in zyn vaderlandt geroepen, en met een algemeen gejuich ontfangen wierdt. Dit geschiedde zelfs op 't aanhouden van Cn. Pompejus, die zyne ballingschap hadt toegestaan, daar hy ze beletten kon. Hy wierdt tot wigchelaar (*Augur*) verklaart, in de plaats van Crassus, in 't jaar van Rome 700. In 't volgende jaar wierdt Clodius door Milo gedood, dien Cicero opentlyk verdedigde. Vervolgens wierdt hy als voorburgermeester (*Proconsul*) naar Cilicië gezonden. Hy voegde zich gedurende den burgerlyken oorlog by Pompejus tegen Cæsar, hoewel hy liever gezien hadt, dat men de zaak in der minne hadt bygelegt. Na de doodt van Pompejus maakte by zyn verdrag met Cæsar. Dit geschiedde in 't jaar van Rome 706: ook verzoende hy door zyne welsprekendheit Cæsar met Ligarius. In 't vermoorden van Cæsar heeft hy geen deel gehad, alzo hem het geheim van dien toeleg niet toevertrouwt was. Hy was anders een groot yveraar voor de algemeene vryheit, en een boezemvriendt van Brutus, een der moordenaren van Cæsar. Na de doodt van Cæsar begunstigde hy Augustus, toen Octavius Cæsar genaamt. Deze wilde nevens hem burgermeester zyn, maar nam andere maatregelen, en voegde zich by Antonius en Lepidus. Deze drie regeerden den staat onder den name van Driemannen (*Triumviri.*) Antonius, een geslagen vyandt van Cicero, willende zich op hem wreken, om dat hy de zogenaamde Philippische redenvoeringen (*Orationes Philippicæ*) tegen hem geschreven hadt, stelde hem op de lyst der genen, die gebannen zouden worden. Cicero nam de vlucht, doch wierdt achterhaalt, en van Popilius Lenas, welken hy wel eer, van vadermoordt beschuldigt zynde, hadt vry gepleit, onthalst. Ook wierdt hem de regterhandt afgekapt. Dit geschiedde, zo als hy zich in een draagstoel naar de zeekant van Cajeta liet brengen. Zyn hoofdt en regterhandt wierden naar Rome gebragt, en van Antonius voor 't stadhuis opgehangen, ter plaatse, daar hy wel eer zo vele sierlyke redenvoeringen voor de vryheit van 't vaderlandt hadt uitgesproken. Fulvia, de huisvroow van Antonius, hebbende al hare gal tegen het dode hoofdt uitgebraakt, rukte de tong uit den mondt, en prikte ze met spelden. Hy was 63 jaren, elf maanden en vyf dagen oud, toen hy vermoord wierdt, zynde het jaar na Romens opbouw 710, en het 41 voor Christus. Hy was een groot redenaar en Philosooph. Zyn styl is vloejend en wydlopig. Zyn inborst was vrolyk en genegen tot boerteryen. Hy beminde wel zyn vaderlandt, maar gaf doorgaans zeer breed op van zyne diensten, aan het zelve bewezen. In tegenspoeden was hy al te bedeest, en vol van eigenliefde, gelyk uit alle zyne schriften blykt. Doch de beroemde jesuit Andreas Schot spreekt Cicero in een afzonderlyk tractaat, tot des zelfs verdediginge geschreven, vry van alle deze gebreken. Men vindt deze verdediging voor aan de nieuwe en heerlyke uitgave van alle zyne werken door den Hre. *Isaak Verburg* uitgekomen in den jare 1724. Men verdeelt doorgaans zyne boeken in zulke, die alleen van de rederykkunst handelen; zyne Redenvoeringen; zyne Brieven, en zyne Philosophische werken. Hy wilde ook eene Historie schryven; en hy schreef drie boeken in gebonde rede, van 't gene gedurende zyn burgermeesterschap gebeurt was. Vele geleerden zyn van gedachten, dat hy van deze boeken spreekt, schryvende aan Lentulus, *Famil.* I, 9. Maar Paulus Manutius en anderen zyn van een verschillend gevoelen. Onder de ouden heeft *Plutarchus* zyn leven beschreven. Het zelve heeft *Tullius Tiro*, de vrygelaten van Cicero, gedaan. Onder de nieuwe schryvers hebben *Dionysius Lambinus*, *Franciscus Fabricius* en *Christophorus Cellarius* ook eene levensbeschryving van hem gemaakt, zynde, behalven uit *Plutarchus*, ook getrokken uit *Dio*, *Appianus*, *Sallustius*, *Ovidius*, *Florus*, en andere oude schryvers. *Republyk der Geleerden, of Boekzaal van Europa, voor de maanden November en December* 1724, *pag.* 463. *enz.*

CICERO, (MARCUS) de eenige zoon des voornoemden Marcus Tullius Cicero, geteelt by des zelfs eerste huisvrouwe Terentia. Niettegenstaande zyn vader alle moeite aanwendde om hem een goede opvoeding te geven, latende hem onder anderen een tydlang te Athene onder den vermaarden Philosooph Cratippus van Mitylene studeren, zo ontaarde hy echter, zynde daarenboven nog met een schrander begrip begaaft. Voornamentlyk ging hy zich in wyndrinken te buiten, waar van daan hem de bynaam van *Bicongius* gegeven wierdt. Het eenige, waar in hy in de voetstappen van zyn vader tradt, was, dat hy de party der genen begunstigde, die Cæsar vermoord hadden. Hierom was 't ook, dat hy in 't jaar van Rome 711, nevens zyn vader, vogelvry verklaart wierdt. Doch Octavianus Augustus onthefte hem niet alleen, maar maakte hem ook *prætor* van Asië. In 't jaar 723 na den opbouw van Rome was hy de opvolger van Cajus Antistius in 't burgermeesterschap van Rome, in welke bediening hy de standbeelden van Antonius liet omver halen. De tydt van zyne doodt is onzeker. *Plutarchus in Vita Ciceronis, per Franc. Fabricium*, gedrukt voor de nieuwe uitgave der werken van *Cicero* in den jare 1724 door den Hre. *Is. Verburg.*

CICERO, (QUINTUS) broeder van Marcus Tullius Cicero, was luitenant van Julius Cæsar in Gallië, naderhandt prætor van Asië. Hy wierdt nevens zyn broeder en broeders zoon van de driemannen gebannen, en in 't jaar van Rome 711, of 712, met zyn zoon om 't leven gebragt. Plutarchus en Appianus getuigen, dat de zoon de moordenaars gebeden heeft, zy wilden hem voor zynen vader, en dat de vader gebeden heeft, zy wilden hem voor zynen zoon doden, om dat de een des anderen doodt niet kon aanschouwen. Maar zy wierden beide te gelyk van 't leven berooft. *Plutarchus & Fr. Fabricius in vita Ciceronis. Appianus de Bello Civ. l.* IV.

CICLUT, of CITLUCH, eene sterke vesting, gelegen aan de rivier Narenta in Dalmatië, door Mustapha Bassa, onder de regeering van Solyman, in 't jaar 1559 gebouwt, buiten alle vermoeden der Christenen. Het hoogste en smalste deel, zynde als een kasteel van de overige vesting afgescheiden, en van Mustapha gesticht, wordt de oude stadt, maar het benedenste, door Aly Bassa Conglych bevestigt, de nieuwe stadt genaamt. In 't jaar 1694 veroverden ze de Venetianen; wanneer ze nog in 't zelve jaar te vergeefsch door de Turken belegert wierdt. By den Carlowitschen vrede in 't jaar 1699 bleef ze, nevens een stuk

ſtuk lands van omtrent eene myle in 't bezit der Venetianen. By de voorſtadt begint het gebergte van S. Stephanus, eindigende met twee toppen, die boven met torens voorzien zyn, en het omleggende landt beſtryken kunnen. De eene top wordt St. Stephanus, by de Turken *Avala*, de andere S. Antony, by de Turken *Gorgele* genaamt. *Ricaut Emp. Ottom. P.* II.

CICONES, een zeker volk in Thracië, by de rivier Hebrus, wierdt van Ulyſſes overwonnen. Deze van de belegering van Troja wederkerende, dreef aldaar aan, zynde van een ſtorm belopen. Hy plunderde de ſtadt Iſmarus, en verloor weinig van zyn volk. Ovidius maakt in 't XV boek van zyne Herſchepping gewag van een rivier dezer *Cicones*, wiens water, als 't gedronken wordt, de ingewanden in ſteen verandert. Dus zegt hy:

Flumen habent Cicones, quod potum ſaxea reddit
Viſcera, quod tactis inducit marmora rebus.

Men houdt daar voor, dat het dit landt geweeſt is, alwaar Orpheus door de prieſtereſſen van Bacchus verſcheurt is. *Ovid. Metam. lib.* X. *Virgil. Georg. lib.* IV.

CICONIA, of CICOGNA, een adelyk geſlacht te Venetië, zynde zo oud als de ſtadt zelve, en zynde eene der voornaamſte familiën, die tot den opbouw geholpen hebben. Deze familie wierdt eerſt onder den adel en de patricii ontfangen, nadat in 't jaar 1381 *Marcus Cicogna* het vaderlandt in den oorlog tegen de Genuezen vele en trouwe dienſten gedaan hadt. *Paſchalis Cicogna* heeft dit geſlacht meeſt vermaard gemaakt. Deze was tien jaren lang gouverneur van Kandië, welk eilandt hy tegen de Turken verdedigde. In 't jaar 1585 wierdt hy tot doge verkoren, en regeerde zeer loſſelyk. Hy heeft de voortreffelyke brug te Venetië, genaamt Rialto, nevens een nieuwe veſting op 't eilandt Cephalonia geſticht. De broeder van hem, *Antonius* genaamt, was in 't jaar 1596 procurator van S. Marcus. *Paſchalis* ſtierf in 't jaar 1594. De graven van *Cicogna* te Milanen worden ook gezegt uit dit geſlacht geſproten te zyn. *Relation de Veniſe.*

CICONIA, (FLAMINIUS) of CICOGNA, geboortig van Vicenza in Italië, was een goed Philoſooph, en leefde in 't einde der XVI eeuw, alwaar hy in 't jaar 1592 een werk liet drukken, onder den name van: *Quæſtiones naturales, in quibus juxta Ariſtotelis principia multa diligenter pertractantur, & ſumma facilitate diſputantur, contra Robertum Juvenatem.* Deze Juvenatenſis was van de orde der Reguliere kanunniken van Auguſtinus. *Bayle.*

CICONIA, (STROZZI) of CICOGNA, een Vicentynſch edelman, was een Godgeleerde, Philoſooph, Rechtsgeleerde, en nuncius van Vicenza. Hy gaf in 't jaar 1605 te Breſcia een boek in octavo uit, voor tytel voerende: *Del Palagio de gli canti, & delle gran meraviglie de gli ſpiriti & di tutta la natura loro.* Dit boek heeft Caſparus Ens in 't Latyn vertaalt, en in 't volgende jaar te Keulen onder den name van *Magiæ Theatrum de ſpirituum & incantationum natura* in 't licht gegeven. *Bayle.*

CICULES, of ZICKLES, een volk in Zevenbergen, woont in 't Noorden van Polen. Zommigen menen, dat ze een overblyfſel der oude Hunnen zyn, die gezegt worden hun vaderlandt verlaten te hebben, om den haat hunner naburen te ontgaan. Zy bewonen zeven landſchappen, genaamt Orbain, Czick, Sepſi, Kisdi, Girgio, Marcos, en Aranias. Nieuwmark is 'er de hoofdſtadt van. Zy zyn groten deels van den Hervormden Godsdienſt. Men vindt 'er ook Socinianen onder.

CID RUY DIAZ DE VIVAR was een der vermaardſte helden, die volgens het bericht der Spaanſche hiſtorieſchryvers ooit in de wereldt geweeſt zyn. Men zegt, dat *Lain Calvo*, die in 't jaar van Chriſtus 923 nevens *Nunno Raſura*, ſtamvader der volgende koningen van Caſtilië, het oppergezag in 't voornoemde koninkryk als richter voerde, zyns overgrootvaders grootvader geweeſt is, volgende des zelfs nakomelingen elkander in deze order: 1. *Fernando Lainez.* 2. *Lain Fernandez.* 3. *Nunno Lainez.* 4. *Diego Lainez.* De zoon nu van dezen laatſten, geteelt by Tereſa Nunnez, dochter van Nunno Alvarez, grave van Amaya, was *Rodrigo de Vivar*, naderhandt *Cid Ruy Diaz* genaamt. De voornaamſte der geſchiedeniſſen van dezen heldt, zo als ze van de Spanjaarden verhaalt worden, zyn kortelyk deze navolgende. Ferdinand de II, koning van Caſtilië, door Bivar reizende, ſchepte behagen in Rodrigo Diaz, hoewel nog maar een jonge van tien jaren zynde. Hy verzocht zyn vader, dat hy hem vergunnen wilde, dezen zynen zoon nevens eenige andere jonge edellieden op te voeden, en hen in alle adelyke oeffeningen te doen onderwyzen. Zo dra als hy de wapenen dragen kon, maakte hem de koning ridder, en Rodrigo gaf al vroeg blyken van zyne dapperheit. Hy ſloeg in een tweegevecht den grave Don Gomez de Gormaz, die zynen vader beſchimpt, en hem zelve wegens zyne jonge jaren een jonge genoemt hadt. Niet lange daarna, wanneer de Mauren onder vyf koningen een inval in Caſtilië gedaan hadden, en aldaar veel geweldt pleegden, bragt Rodrigo zo veel Chriſtenen zamen, als de haaſt toeliet, ſloeg daar mede de vyanden, nam de vyf koningen gevangen, en weigerde de zelve in vryheit te herſtellen, vooraleer zy zich verklaart hadden zyne vaſallen te willen zyn, en hem jaarlyks een zekere ſchatting op te brengen. Ximena, of Chimena, de dochter des grave van Gormaz, dien Rodrigo gedood hadt, kwam aan 't Caſtiliaanſche hof, en wilde zich aan hem, als den moordenaar van haren vader, wreken, doch veranderde wel haaſt hare wraakzucht in een hevige liefde, en verzocht den koning, dat Rodrigo mogt gedwongen worden haar te trouwen, het welk geſchiedde, en de jong getrouwde nam hier in voldoening. Wanneer tuſſchen den voornoemden koning van Caſtilië, Ferdinand den I, en des zelfs natuurlyken broeder, Ramirus den I, koning van Aragon, een verſchil wegens de ſtadt Calahorra ontſtaan was, en men het eens wierdt, de zaak door een tweegevecht van twee ridders te beſliſſen, ſtreedt Rodrigo voor koning Ferdinand, en overwon Martinus Gomez de Luna, dien Ramirus voor zich verkoren hadde. Hier over benydden hem zommige Caſtiliaanſche graven, en leiden op zyn leven toe; die hy met bewilliging des konings uit hun landt verjaagde. In 't jaar 1053 dede hy den koning goede dienſten in den ſlag niet verre van Burgos, tegen des zelfs ouder broeder Garçias, koning van Navarre. Niet lange daarna ſloeg hy de Mauren by Atiença, en trok met koning Ferdinand den I tegen de zelve in Portugal, belegerde de ſtadt Coïmbra, en veroverde de zelve. Alhier wierdt hy van den koning plegtelyk tot ridder geſlagen. Van daar begaf zich Ferdinand de I met Rodrigo naar Zamora, alwaar de gezanten der voornoemde vyf koningen by hem kwamen, brengende hem het beloofde tribuit, nevens andere aanzienlyke geſchenken, willende in de tegenwoordigheit des konings Ferdinand zyne handt kuſſen. Rodrigo weigerde deze laatſte eere, en wees ze naar den koning. Maar hy moeſt echter die eerbewyzing aannemen. En aangezien ze hem daarenboven in hunne Arabiſche tale *Cid*, dat is, *grote heer*, noemden, zo beval koning Ferdinand, dat men hem in 't toekomende in plaats van *Don Rodrigo de Vivar* noemen zou *Cid Ruy Diaz.* In den oorlog tuſſchen koning Ferdinand en Vrankryk wordt van twee grote overwinningen gemeld, behaalt door Cid; in eene van welke hy den Franſchen veldheer Raimundus, grave van Savoje, met des zelfs dochter gevangen nam. Wanneer in 't jaar 1065 koning Ferdinand kwam te ſterven, beval hy in 't byzonder aan Cid het opzicht over zyne kinderen, en maakte hem een ſomme van 2000 maravedis. De volgende koning van Caſtilië, Sanches de III, is twee maal door Cid uit 's vyands handen gerukt; en overwon door des zelfs dapperheit niet alleen zyne broederen, Garçias, koning van Gallicië, en Alphonſus, koning van Leon, maar nam ze ook beide gevangen. Na dat in 't jaar 1072 Sanches de III voor de ſtadt Zamora verraderlyk gedood was, en alle anderen naderhandt Alphonſus den VI voor koning erkenden, weigerde Cid alleen zulks te doen, voor dat de zelve plegtig gezworen hadt, dat hy onſchuldig aan den moordt zyns broeders was. In 't jaar 1074 hieldt Cid voor zynen koning een tweegevecht met Simon Garçia, ridder des konings van Navarre, dien hy dodende een ſterk kaſteel by Logrono, waar over beide koningen geſtreden hadden, aan Caſtilië hechtte. In 't zelve jaar ſloeg hy met den dapperſten der Mauren, Ferrez, by Medina Celi; deze hadt Cid uitgedaagt, maar wierdt van hem gedood. In 't jaar 1076 hielp hy den koning der Mauren van Sevilië, zynde een vaſal van zynen koning, tegen den koning van Granada, dien hy ſloeg. Wanneer naderhandt Alphonſus de VI een veldtocht tegen de Mauren in Andaluſië deedt, en onderwylen een groot leger van andere Mauren in Caſtilië viel, wierden ze van Cid met verlies te rug gedreven. Doch dewyl hy de Barbaren vervolgende, het gebiedt des konings der Saracenen van Toledo grotelyks verwoeſt hadde, en deze met koning Alphonſus den VI in een nauw verbondt ſtondt, wierdt Cid belaſt binnen negen dagen het gebiedt van den laatſtgenoemden te verlaten. Hy gehoorzaamde dit bevel, maar nam van Vivar 300 man te paardt, nevens 3000 voetknechten, met zich, waar mede hy naderhandt den koning der Saracenen op verſcheide plaatſen afbreuk dede, vele ſterktens veroverde en cynsbaar maakte. Uit den gemaakten buit zondt hy zomwylen grote geſchenken aan 't hof van Alphonſus den VI. Deze verzocht hem weder te keren, doch kon zulks niet verwerven. Gedurende zyne ballingſchap en kort daar na overwon hy onder anderen twee cynsbare koningen des konings van Valencia, namentlyk den grave Raymund van Burgundië, van wien hy het vermaarde zwaardt Calada veroverde, nevens de koningen van Saragoſſa en Denia. In 't jaar 1087 nam hy het koninkryk en de ſtadt van Valencia in. Niet lange daarna ſloeg hy daar omtrent een Saraceenſch koning, genaamt Unez, die met een ontallyke menigte van zyn volk uit Afrika gekomen was. In dit treffen veroverde hy het beroemde zwaardt Tizona. Naderhandt hieldt hy een mondgeſprek te Requena met koning Alphonſus den VI, die hem reets te voren, tot een teken van zyne byzondere genade, tot den eerſten Chriſten Alcayde van het in 't jaar 1080 veroverde ſlot of Alcaçar van Toledo benoemt hadt. Ter zelver tydt, en in deze onderhandeling gaf hy zyne twee dochters, geteelt by Ximena, en genaamt Elvira en Sol, aan twee prinſſen van koninklyken bloede, gemeenlyk de infanten van Carrion genaamt, met name Diego Gonçales en Fernando Gonçales, ten huwelyk. De zoon was reets voor zyn vader geſtorven, zynde gedood van de Mauren. Maar ten zelven dage dat de bruiloft geviert wierdt, gebeurde een zeldzaam voorval, waar door de huizen van Cid en Carrion verdeelt wierden. Een leeuw, die in 't huis van Cid gehouden wierdt, uit zyn hok los brekende, kwam in de bruilofts-zaal, daar de jong getrouwden met een groot gezelſchap tegenwoordig waren. Dit verwekte eene grote ontſteltenis onder dit gezelſchap. Een ieder raakte op de been, terwyl de eene zich te weêr ſtelde, en de andere het zocht te ontvluchten. Maar de twee ſchoonzonen van Cid waren de lafhertigſten van allen, en vatten een dodelyken haat tegen hun ſchoonvader op, gelovende, dat hy den leeuw al willens hadt losgelaten, om hunne dapperheit te beproeven. Ze lieten ook weinig dapperheit blyken in een nieuw gevecht tegen de Mauren, die gekomen waren om Valencia te herwinnen, maar door Cid te rug gedreven wierden. De ſtrydt geëindigt zynde beſloten ze wederom naar huis te keren, en hunne jonggetrouwde gemalinnen tot haren vader te rug te zenden,

hebbende geen ander middel om zich op Cid te wreken. Zy handelden ook deze twee onnoselen zeer kwalyk onderweeg, en lieten ze als dode te Robledos. Cid reisde derhalven naar Toledo, alwaar op zyne begeerte koning Alphonsus de VI de ftanden zamen vergaderde. Hy plaatste Cid nevens zich, maar de twee infanten van Carrion, en hun raadgever, den grave Don Suero de Castro, veroordeelde hy tot een gevecht met drie ridders van Cid, met name Pedro Bermudez, Martin Antolinez, en Nunno Gustos, welke laatste de overwinning behaalden; waar op de beide dochteren van Cid aan twee koninklyke prinssen uitgehuwt wierden, namentlyk Elvira, de oudste, aan Ramiro Sanchez, oudsten zoon van Sancho Garçia, koning van Navarre, maar Sol, de jongste, aan Sancho Ramiro, oudsten zoon van Ramiro, koning van Aragon. Kort voor dit tweede huwelyk ontfing Cid een aanzienlyk gezantschap van den Persiaanschen Sultan, met ryke geschenken, waar toe die prins door den roem van Cid bewogen was. In 't jaar 1098 stierf hy te Valencia, welke stadt de Christenen aanstonts op zyn bevel verlieten, twyffelende of ze de zelve tegen den koning Bacar, die met 36 andere koningen in aantocht was, wel zouden kunnen beschermen. Men voegt 'er by, dat het lyk van Cid op zyn paardt, Bavieca genaamt, en 42 jaren van hem gebruikt, gebonden zynde, den vyanden zodanigen schrik verwekte, dat ze de Christenen in hunnen aftocht niet durfden ontrusten. Hy wierdt zeer prachtig begraven in een klooster, naby Burgos, genaamt San Pedro de Cardenas. In zyn grafschrift wierdt gezet, dat hy 72 veldslagen tegen de Mauren gewonnen, en een legaat om 4000 armen jaarlyksch te kleden gemaakt heeft. Ter zelver plaatse is ook de grafstede van zyne gewezene gemalinne Ximena, nevens zyne twee dochteren, en zoon Diego Rodriguez, die gezegt wordt in 't jaar 1084 in een slag tegen de Saracenen, en der zelver koning van Consuegra gesneuvelt te zyn. Alle Spaansche en Portugeesche schryveren gewagen van Cid. Maar gelykerwyze anderen zich zelve zeer ongelooflyk schynen, dus worden by anderen zulke onwaarschynlyke omstandigheden gevoegt, die meer naar een Roman dan eene ware Historie gelyken, zo dat men met reden een groot gedeelte in twyffel mag trekken. Men vindt ook verscheide levensbeschryvingen van dezen Cid in de Spaansche tale. Doch meest is die van Diego Ximenes, in vaarzen beschreven, bekend. Onder de Franschen heeft zich Petrus Corneille door zyn blyeindend treurspel, dragende den name van *Cid*, vermaard gemaakt. *Gamalloa en su compendio historial. Julian. del Castillo Hist. de los Reges Godos l.* IV. *Mariana Hist. de Esp. l.* VIII. *c.* 3. *l.* IX. *c.* 11. 15. *l.* X. *c.* 4. *Manuel de Faria y Sousa epit. de las Hist. Portuguesf. P.* II. *c.* 3.

CIDON, eene stadt in 't Westen van 't eilandt Creta, welker inwooners zeer beroemd in boogschietery waren, doch onder allen blonken die van de stadt Cidon hier in by uitstek uit, waar op Virgilius zag, zeggende in zyn X Herderskout:

> *--- Libet Partho torquere Cydonia cornu*
> *Spicula.*

Dat is:

> *Het lust my als een Parth, voorzien met taajen boog*
> *En een Cydoonsche pyl, te mikken met myn oog.*

Waarom zy op eenen penning by Goltsius in 't 6 *taf. der Eiland.* onder de gedaante van een boogspannenden schieter vertoont worden. Zie G. Outhof over *Paulus brief aan Titus, cap.* I. 5. *pag.* 164.

CIDONIUS. Zie DEMETRIUS CYDONIUS.

CIECHANOWICA, een kleine stadt in Polen, en des zelfs landschap Masovië, in 't Palatinaatschap van Czersko, op de grenzen van Bielsk, is de hoofdstadt van eene kastelny.

CIEUTAT, een Fransch edelman, die door een zonderlinge kloekmoedigheit de stadt Villeneuve in Agenois, alwaar hy opper-consul was, voor koning Henrik den IV van Navarre, en naderhandt van Vrankryk, verdedigde. Margaretha van Valois, des konings gemalin, hadt in 't einde van 't jaar 1585, het zy uit haat tegen hem, het zy ten gevalle van hare moeder en den hertog van Guize, of wel wegens den pausselyken ban, de wapenen tegen hem opgevat, willende het landschap Agenois, haar tot een lyftocht verschreven, bemachtigen. Met dat oogmerk voor Villeneuve rukkende, wierdt ze wel van de inwoneren van dat gedeelte der stadt, dat aan de overzyde der rivier Lot gelegen is, gewillig ontfangen, maar Cieutat, wiens ouderdom zyn verstandt vermeerdert, maar zyne dapperheit niet vermindert hadt, in 't andere gedeelte der stadt, allen nodigen toestel tot tegenweer. Margaretha, zulks ziende, meende de stadt door list te veroveren, ontveinzende haar misnoegen, en latende den consul op een verplichtende wyze tot een mondgesprek nodigen. De achting, die hy haar als een geborene princesse van Vrankryk, gemalinne zyns konings, en gravinne van Agenois, schuldig was, stondt niet toe, dat hy zulks weigerde. Onderwylen voorzag hy wel, wat ze met hem tot nadeel van zyn meester voorhadt. Om nu beide plichten te voldoen, besloot hy tot haar te gaan, maar nam vooraf van alle inwoneren een eedt, waar by ze zweren moesten liever alles te wagen, dan zich aan de koninginne over te geven. Ter zelver tydt leide hy zynen zoon met 100 man tot bezetting in den toren, die den ingang der brug over de voornoemde rivier, en gevolgelyk de communicatie van het eene gedeelte der stadt met het andere, dekte, met uitdrukkelyk bevel, die post, het koste wat het wilde, te beschermen. Daar op vervoegde hy zich by de koninginne; maar wierdt aanstonts in een krygsraadt ter doodt veroordeelt, ten ware hy zynen zoon noodzaakte de stadt over te geven. Tot dien einde sleepte hem een gedeelte der koninklyke lyfwacht naar de brug, zettende hem het geweer op de keel; maar wanneer ze zagen, dat hy des niettegenstaande zynen zone niets belasten wilde, schreeuwden ze den zoon toe, hy wilde zich overgeven, ten ware hy zynen vader op staande voet wilde zien om 't leven brengen. De zoon, veinzende, als of hy niet verstondt wat ze riepen, gaf hen gelegenheit om nader te komen; en vervoegde zich eindelyk by de zelve, onder schyn, als of hy wilde kapituleren. Maar hy greep onvoorziens tot de wapenen, en verjoeg ze door de hulpe der zynen, die kwamen toeschieten. Dus rukte hy zynen vader uit hunne handen. Daar op maakte hy des anderen daags een blind allarm, als of de koning met een leger in aantocht was; het welk de koningin horende over hals en kop met hare troepen de vlucht nam, en de stadt verliet. Deze kloekmoedige daadt vondt overal eene ongemeene toejuiching: en om de zelve te vergelden, gaf de koning den zoon van Cieutat het gouvernement van Villeneuve, welke plaats deze ook zo lang als 't hem mogelyk was tegen de Ligisten verdedigde. *Mezeray Hist. de France Tom.* III. *p.* 597. 752.

CIFALU. Zie CEFALU.

CIFUENTES, eene stadt in Castilië, die in 't jaar 1455 van koning Henrik den IV ten behoeve van Johannes de Silva tot een graafschap verheven wierdt. Maar nadat in 't jaar 1602 zyne mannelyke erfgenamen uitgestorven waren, wierdt Fernando Hiacyntho Meneses, die van de vrouwelyke zyde uit het huis van Silva gesproten was, in 't jaar 1644 met den tytel van grave van Cifuentes begiftigt. Doch hy begaf zich eindelyk in een klooster der Kapucynen. Zyn kleinzoon, Fernando de Silva en Meneses, groot-vaandrig van Castilië, verviel in 't jaar 1697 in de ongenade van koning Karel den II; en wanneer hy om die reden den Admirant van Castilië in een tweegevecht uitdaagde, wierdt hy uit zyn vaderlandt gebannen. Na dezen vertrok hy met Karel den III naar Barcelona, die hem tot onderkoning van Sardinië verklaarde. Doch aldaar verviel hy met den adel in een hevig geschil, en verloor zyne bediening. In 't jaar 1711 vertrok hy met keizer Karel den VI naar Duitschlandt, die hem in 't volgende jaar ridder van 't gulde vlies, en eerste kamerheer maakte. *Imhof van de Grand. van Spanje.*

CIGALA, (SINAN) Bassa, kapitein generaal van de Turksche vloot. Dit geslacht van *Cigala* heeft lange in Genua gebloeit, en is van daar in Sicilië gekomen. *Visconte Cigala* was een vermaard zeekapitein. Deze nam op zekeren tydt een ryke Turksche juffrouw gevangen, die hy naderhandt ten huwelyk nam. Van zynen zoon *Philippus* stammen de hertogen van Castro, en van *Karel* de prinssen van Triolo af. De derde zoon, *Scipio*, geboren in 't jaar 1549, verviel in 't jaar 1561 in Turksche slaverny, verloogchende het Christelyke gelove, en wierdt *Sinan* genaamt. Hy maakte zich in den oorlog te water en te landt vermaard, en woonde in 't jaar 1596 in Hungarië den veldslag by Erlau by; alwaar hy den voornaamsten roem der Turksche overwinning behaalde; want hy nam de gelegenheit waar, en ontrukte den Christenen, die zich om buit te maken gewend hadden, de overwinning uit de handen. In 't jaar 1599 maakte hy een toeleg op de stadt Messina in Sicilië, en wierdt wegens zyne verdiensten tot Bassa verklaart, en van de Turksche keizeren Amurath den III en Mahometh den III tegen de Persianen gebruikt. Achmeth, zoon van Mahometh den III, maakte hem tot oppergeneraal tegen Abas, koning van Persië, tegen wien hy een veldslag verloor. Dit veroorzaakte, dat hy van zyne vyanden by den Turkschen keizer verdacht gemaakt wierdt. Deze derhalven ontboodt hem aan 't hof, onder schyn van een mondgesprek met hem te houden. Doch te Bursa gekomen zynde, wierdt hy gestranguleert. Dit geschiedde in 't jaar 1604, of 1605. *Vanel Hist. des Turcs. Ortelii Ungr. Chron. Valvasor Ehre des Hertzogth. Crain l.* XV.

CIGALA (JOHANNES MICHIEL) was in 't jaar 1670 te Parys, onder den name van *Mahometh Bey* zich uitgevende voor een vorst van 't Ottomannische bloedt, bassa en plenipotentiaris van Jeruzalem, Cyprus, Trebizonde, enz. Maar deze gewaande vorst was te Tergovisti in Wallachië van Christelyke ouders geboren, en alzo zyn vader by Matthias, woiwode van Moldavië, in een groot aanzien geweest was, zo hadt hy ook dezen zynen zone des zelfs gunst verworven, en wierdt van hem nevens zynen resident naar Constantinopel gezonden. Van daar keerde hy na de doodt van Matthias te rug, hopende op grote dingen. Maar ziende, dat hy in zyne hope bedrogen was, reisde hy wederom naar Constantinopel, en omhelsde het gelove der Turken. Vervolgens bezocht hy vreemde landen, daar hy onbekend was, en strooide de fabel van zyn keizerlyke afkomste uit, wist veel van de Cigalische familie in Sicilië te zeggen, zeggende, dat hy van Scipio, zoon van den vermaarden vicomte Cigale, die in 't jaar 1561 door de Turken gevangen wierdt, afstamde. Hy voegde daar by, dat de voornoemde Scipio nevens zyn vader was gevangen, en dat hy ten gevalle van keizer Solyman den II den Mahometaanschen Godsdienst hadt aangenomen, wordende dus tot de eerste bedieningen des ryks gevordert, trouwende de zuster van Amurath den IV, vader van Ibrahim en Mahometh den IV. Dus noemde hy Canon Salie, dochter van Sultan Achmeth, zyne moeder. Voorts verhaalde hy, dat hy tot onderkoning van 't H. Landt, naderhandt tot oppervorst van Babylonië, Caramanië, Magne-

sië,

fië, en eindelyk onderkoning van Trebizonde, en opperadmiraal over de Zwarte zee gemaakt was. Van daar, zeide hy, dat hy 't heimelyk ontvloden was, komende eerst in Moldavië, verder begaf hy zich tot het leger der Cozakken, die toen met Moscovië in oorlog waren. Daarna trok hy naar Polen, volgens zyn verhaal, alwaar hy van de koninginne Maria de Gonzaga vriendelyk onthaalt wierdt. Deze bewoog hem, zich in de domkerke te Warschau te laten dopen. Dus hy *Johannes*, en naderhandt by het vormzel ook *Michaël* genaamt wierdt. Een tydlang daarna verhaalde hy, dat hy te Rome was gekomen, zonder zich aan iemandt, uitgezondert aan paus Alexander den VII, te openbaren. Van daar naar Polen willende te rug keren, verstondt hy, dat de Roomsche keizer met den Turkschen keizer in oorlog geraakt was. Hy vervoegde zich derhalven by des zelfs leger, om voor de Christenen te stryden. Hier zyne dapperheit getoont hebbende trok hy andermaal naar Rome, na 't sluiten van den vrede. Hy wierdt prachtig ingehaalt, en ter gehoor van paus Clemens den IX gelaten, die hem zeer vriendelyk ontfing. Van daar trok hy naar Venetië, van daar naar Parys, alwaar hy zo wel van den koning en dauphin, als van alle voorname bedienden van 't hof, in 't byzonder van den grootprioor van Vrankryk, zeer wel ontfangen wierdt. Deze laatste gaf hem ook een plaats in 't kapittel der groot-priory van Parys. Daar op bezocht hy Engelandt, alwaar hy aan 't hof zeer aangenaam was; tot dat eindelyk zyn bedrog door een voornaam heer, die hem te Wenen gezien hadt, ontdekt wierdt. Dit wierdt door een Persiaansch edelman, die toen in Engelandt was, bekrachtigt. Deze maakte het navolgende verhaal van de Cigalische familie wereldkundig: Scipio Cigale, die, na dat hy zich als een Turk hadt laten besnyden, *Sinon Bassa* genaamt wierdt, hadt maar twee zonen, *Ali* en *Mahometh*. De oudste stierf kort na zyn vader, maar Mahometh trouwde de dochter van Mahometh den III in 't jaar 1595, telende by haar een zoon, ook *Mahometh* genaamt. Deze jonge heer stondt naar geen groot aanzien in de wereldt, maar was vergenoegt, dat hy by den Sultan in alle des zelfs vermakelykheden tegenwoordig was. Hy was ook een gunsteling van de keizeren Achmeth, Osman Amurath, en Ibrahim, insgelyks van Mahometh den IV. Deze maakte hem tot Capuci Bassa, dat is, kapitein van de wacht van 't Serrail, naderhandt tot generaal in Kandië, en eindelyk tot oppervizier; welke laatste bediening hy niet lang bekleed heeft, aangezien hy in den laatsten oorlog van Kandië in 't jaar 1658 overleedt. *De Rocoles des imposteurs insignes.*

CIGLIANO, of CERIGLIANO, een vlek gelegen in 't koninkryk van Napels, aan de rivier Agri, in Basilicata, vier mylen van Tricarico, bezuiden die plaats.

CIGONINI, (JACOBUS) een dichter en Rechtsgeleerde, leefde te Florence onder paus Urbanus den VIII, en was van de akademie der zogenaamde Humoristen. Zommigen zeggen, dat hy zich ziende bespot van zekere dame, op welke hy zeer verlieft was, zich uit wanhope in een bron wierp. *Erythr. Pinac. III. imag. illustr. c. 35.*

CIGUATEO, een eilandt in Noordelyk Amerika, heeft 25 mylen in zyn omtrek. *Baudrand.*

CILICIE, een landstreek in Klein-Asië, langs de Middelandsche zee, dat 'er Zuidwaarts aan paalt, zo als in 't tegendeel een deel van Cappadocië nevens een stuk van Armenië, in 't Noorden daar aan grenst. Dit landschap wordt thans onder Carmanië gerekent, en staat onder 't Turksche gebiedt. De voornaamste steden daar in zyn, Tharsus, Pompejopolis, Adena, Lajazzo, waar van de inham Ajazzo of Lajazzo, eertyds *Sinus Issicus* genaamt, zynen naam heeft. *Ptolom. l. V. Mercator in Atlante. Bellon.*

CILICIUM noemden de ouden een haairen kleedt, of een zak van boks-of geitehaairen, dus genaamt van 't bovengenoemde landschap Cilicië, alwaar ze meest in gebruik waren. Deze zeer warm zynde, wierden doorgaans te velde, of van de bootsgezellen tegen de koude gebruikt. By de oude Hebreën was 't een kleedt van rouwe en boetvaardigheit, wordende by de LXX Grieksche taalsmannen door een *zak* vertaalt, maar by den ouden Latynschen overzetter *Cilicium*: want het was een kleedt als een zak in gedaante, en in grofheit der stoffe. Het schynt, dat deze rouwzakken zwart geweest zyn, verbeeldende de droefheit of boetvaardigheit. Hier op ziet Prudentius, zingende van de Niniviten, die zich bekeerden op de prediking van Jonas:

> *Squalent recincta veste pullati Patres,*
> *Setasque plangens turba sumit textiles.*
> *Impexa villis virgo bestialibus.*

Monniken en kluizenaars droegen wel eer ook zulke haaire zakken, om dus hun vleesch en begeerlykheden te temmen; want zy droegen ze op de blote huidt, gelyk Hieronymus getuigt. Doch dewyl vele dus gekleed zynde, daar op begonnen roem te dragen, en zich door een schyn van heiligheit boven anderen te verheffen, zo vindt men, dat verscheide kerkvaderen hun misnoegen daar over getoont hebben. Maar ook andere harde en ruwe klederen droegen den naam van *Cilicium*: invoegen dus ook het kleedt van Johannes den Doper, zynde van kemelshaair gemaakt, kon genoemt worden. De navolgers van S. Martinus gingen ook alzo gekleed, naar 't getuigenis van Sulpicius Severus in 't 7 hoofdstuk van des zelfs leven. *Plerique camelorum setis vestiebantur: mollior ibi habitus pro crimine erat.* Dit soort van kleding droegen de zogenaamde Asceten en monniken doorgaans dus over de blote huidt, dat ze de zelve dag en nacht aan hadden, om dus hunnen slaap ook ongemakkelyk te maken, en te kunnen ontwaken tot het gebedt. Eindelyk gebruikte men diergelyke klederen ook in geval van belegeringen; want wanneer

men vreesde, dat de vyandt op de muren der stadt zou rammeien, om die met stormrammen om ver te stoten, zo was men gewoon zulke klederen over de muren te hangen, ten einde de slag zo hard niet aan zou komen. *Stewechius ad Veget. IV. 6. Pitiscus l. CCCCXXIX. Savaro ad Sidonium, Epist. 4. 14. Du Fresne Glossar. Græc. p. 654.*

CILLERSHOEK, een Hollandsch dorp onder de heerlykheit van Stryen en Zevenbergen, heeft kerk en Predikant, staande onder de classis van Dordrecht. *Houve I Deel.*

CILLEY, in 't Latyn *Cilia*, *Cælia*, *Celia*, *Cileia*, en *Zelia*, is een oude vermaarde stadt in Stiermarken, nevens een hoog kasteel, *opper-Cilley* genaamt. Daarenboven is 'er een burg in de stadt, waar op een burggraaf of hoofdman woont. Rondom de plaats wonen niet dan Wenden, Kärner of Slowakken, die de stadt Cilley, zynde het verblyf der oude Romeinen, verwoest hebben. Zy is gelegen aan de rivier Saine of Saan, en is langen tydt woest gebleven, tot dat koning Lodewyk de oude van Beyeren, zoon van keizer Lodewyk den Vromen, de zelve den hertog Hezilon van Moravië gegeven, en deze de herbouwing ondernomen heeft. Men vindt hier nog verscheide Romeinsche oudheden. Tot deze stadt behoort een zeer groot landt, beginnende van Pettauerbrug, en zich uitstrekkende tot aan den Trojaner berg, met den tytel van een graafschap. Hier toe behoren ook de steden of vestingen Warazin, Coprainitz, en andere in 't landt der Wenden gelegen. Eertyds waren 'er eigene graven van Cilley, uit het geslacht der heeren van Sannek; en *Frederik*, de zoon van *Leopold*, vryheer van Sannek, wierdt van keizer Lodewyk, met bewilliging der hertogen van Oostenryk, in 't jaar 1339 tot eersten grave van Cilley verheven. Naderhandt heeft keizer Sigismundus de graven *Frederik* en *Ulrich van Cilley*, vader en zoon, in den vorstenstandt verheven. En aangezien zulks zonder de voorkennis der hertogen van Oostenryk, als landsheeren in Stiermarken, geschied was, zo heeft de aartshertog Frederik, naderhandt Roomsch keizer, die van Cilley beoorloogt, waar by Stiermarken en Carinthië grotelyks benadeelt wierden. De laatste van dit geslacht, namentlyk *Ulricus*, graaf van Cilley, was een bloedverwant van koning Ladislaus van Hungarië, en stondt by hem in een groot aanzien, maar een hevig vyandt van 't Corvinische huis. Hy wierdt in 't jaar 1456 van Ladislaus Corvinus op de vergadering van den Hungarischen adel om 't leven gebragt. Hy hadt wel by zyne gemalinne, Catharina, dochter van Georgius Bulkowitz, despote van Servië, en van Maria, zuster der gemalinne van den Turkschen keizer, Amurath den II, twee zonen en twee dochteren geteelt; doch deze alle zyn in hunne jonge jaren gestorven, en dus is dit vermaarde geslacht geëindigt. Wegens de erfvolging ontstonden vele geschillen, doch het huis van Oostenryk behieldt de overhandt. *Aventin. Annal. Bojor. Lazius de migrat. Gent. l. VI. & in Comm. de Rep. Rom. Megiseri Annal. Carinth. Birckens Ehren-spiegel. Valvasor Ehre des Herzogth. Crain l. XV. c. 7. Zeileri Topogr. Stiriæ p. 66. Pusch. Chron. Sacrum Styriæ.*

CILO (JUNIUS) was intendant van Bithynië en Pontus, maar gaf doorslaande blyken van zyne geldgierigheit en knevelaryen. Die van Bithynië bragten hunne klagten aan keizer Claudius, verzoekende, dat Cilo mogt gestraft worden. De keizer, niet verstaande, wat tot hem gezegt wierdt, keerde zich tot anderen, om die te horen. Toen zeide Narcissus, die daar by stondt, en een vriendt van Cilo was, overluid: *Die van Bithynië bedanken Cilo, dat hy hun vaderlandt zo zachtmoedig den tydt zyner landvoogdyë bestiert heeft.* Dit verstondt de keizer, en gaf daar op tot antwoordt: *Wel aan, dat dan Cilo nog twee jaren lang zyn intendantschap bekleede!* *Dion l. LX. Tacit. Annal. l. XII. c. 21.*

CILO, (LUCIUS FABIUS SEPTIMIUS) anders CHILO genaamt, was een gunsteling van den keizer Severus. Hy was tweemaal burgermeester van Rome, te weten in 't jaar 192, en 204, en onder den voornoemden keizer was hy stadvoogdt van Rome. Hy behieldt Macrinus, naderhandt keizer, by 't leven, in een tydt, wanneer hy nevens Plautianus gevaar liep van gedood te worden. Cilo behieldt zyne achting onder den keizer Caracalla, die hem zyn opvoeder, weldoender en vader noemde. Onderwylen aangezien hy poogde de vereeniging tusschen Caracalla en zyn broeder Geta te bevorderen, zondt Caracalla eenige soldaten op hem af om hem te doden. Deze plunderden eerst zyn huis, daar na sleepten ze hem zelve langs de straten van Rome, om hem vervolgens in 't keizerlyk paleis om hals te brengen. Maar het volk, en de overige krygsmacht verwekte een opstandt ten voordeele van Cilo. Caracalla liep zelve toe, en veinsde, als of hy medelyden met Cilo hadt; hy bedekte hem ook met zyn schildt, en streedt tegen die genen, die hem kwalyk handelden: ook liet hy den overste en de soldaten doden, kwansuis wegens hunne wreedheit, maar in der daadt, om dat ze Chilo niet in zyn huis vermoord hadden. *Dion l. LXVI.*

CILON, een Atheniënzer, uit een oude, edele en machtige familie. Men verhaalt van hem, dat hy hebbende in de Olympische spelen de overwinning behaalt, en de dochter van den tyran van Megara, Theagenes, getrouwt, het orakel te Delphos raadgevraagt heeft, wanneer hy zyn voornemen aangaande de verovering der vesting van Athene stondt werkstellig te maken; en dat hem geantwoord is, dat hy zulks op het feest van Jupiter moest doen. Hy verkoos derhalven hier toe den tydt der Olympische spelen, eensdeels om dat hy oordeelde, dat dit het voornaamste feest van Jupiter was, anderen deels, om dat hy geloofde, dat hem deze spelen uit hoofde zyner behaalde overwinning het meest raakten. Dus waagde hy het, nam zommigen zyner vrienden tot zich, nevens een gedeelte der manschap van zyn schoonvader, en veroverde het kasteel gedurende het 45 Olympische spel, zynde het jaar 154 na den opbouw der stadt Rome. Maar naderhandt

nevens zynen broeder en overigen aanhang der overften des volks belegert wordende, namen ze alle hunne toevlucht tot het altaar van Eumenides, maar wierden alle gedood. Dit wierdt zo zwaar opgenomen, dat niet alleen die genen, die daar aan handdadig waren geweeft, maar ook hunne nakomelingen voor roekelozen en ongodsdienftigen gehouden, en uit de ftadt Athene gebannen wierden. *Thucydides lib.* I. *Plutarchus in vita Solonis.*

CIMABUE was een vermaard fchilder van Florence, die veel tot de volmaaktheit van de fchilderkunft toegebragt heeft. Hy leefde in de XIII eeuw, en was uit een adelyk geflacht gefproten. Zyne ouderen, ziende zyne natuurlyke genegenheit tot die oeffening, beftelden hem al vroeg by beroemde meefters. Karel de I, koning van Napels, in 't jaar 1269 door Florence reizende, wift men niet, waar op men hem onthalen zou. Tot dien einde vertoonde men hem de ftukken van dezen Cimabué, die toen juift in een voorftadt een kamer hadt, daar hy fchilderde. De koning ging derwaarts, verzeld van zo grote menigte, dat men naderhandt die plaats *il Borgo alegri* noemde. Cimabué ftierf in 't jaar 1300, oud 70 jaren. *Vafari vite de'Pit. Felibien Entr. fur les Ouvr. des Peint.*

CIMBELINUS, of KIMBELINUS, een koning van Groot-Britannië, ten tyde van den keizer Auguftus, weigerde in den begin de fchatting, door de Romeinen zynen onderdanen opgelegt, te betalen; maar verftaande, dat de keizer zyne troupen zamentrok, zondt hy gezanten tot hem, belovende gehoorzaamheit, en verzoekende, de keizer wilde het koninkryk van Brittanje in zyne befcherming nemen, gelyk Julius Cæfar gedaan hadde. Voorts wordt Cimbelinus gezegt lang en voorfpoedig geregeert te hebben, nalatende drie zonen, die malkander beoorloogt hebben. *Plutarchus in vita Cæfar. Dio Caffius. Polydorus Virgilius. Du Chefne Hift. d'Anglet.*

CIMBERN. Deze waren van oorfprong Scytifche volkeren, even gelyk de oude Celten, of Duitfchers, als ook de Cimmerii, en Cimori, alle welke afkomftig waren van Japheth, den eerften vader van die volkeren, of van Gomer en Magog, waar van de Scyten voortkwamen, die vervolgens verfcheide volkplantingen van hen deden voortkomen, onder anderen ook die volkeren, die men Cimbren, of Cimbers noemt; over wier naambeduidinge by de oudheidkenneren veel verfchil is: want eenigen menen, dat *Cimber*, of *Kimber*, zo veel is als *Kimfer*, of *Kimpfer*, van *kimpfen*, *kampen*, dat is, vechten, oordeelende, dat *Secamber* ook zo veel is, als die met de *zee kampt*. Zie dit by Oudenhoven in zyne *Cimberfche Oudheden*, en by Ludolf Smids in zyne *Schatkamer der Nederlandfche Oudheden*, *pag.* 173. Adriaan Schrieck, heer van Rodorne, haalt de benaming der Cimbren van *kimmen*, *kommen*, *kummen*; zodat *Cimbren*, of *Kimbren* zo veel zou zyn als *advenæ*, dat is, *aankomende*. Zie zyn *Index I ad vocem Cimbri*, *ad Orig. Celt.* Anderen, als de Hr. Outhof, oordeelen, dat gelyk de Hebreeufche taal de oude taal van Japheth was, en gelyk de Scythen, als op zyn plaats zal gezegt worden, van Japheths zonen afkomftig, en van 't Hebreeufch benoemt, dat men ook de benoeming der Cimbren van den zelven oorfprong moet halen, namentlyk van 't rechte Scythifch woordt *Czimboras*, dat is, *een medgezel*, of *medegenoot* van iemandt in 't werk, en *een deelgenoot* van winft en verlies, en van fchade en voordeel, afkomftig van 't Hebreeufch צבר, *Tzabar*, dat is *zamenbrengen*, *byeenbrengen*, *ophopen*, *byeen vergaderen*, of *te zamen vergaderen*, waar van daan 't woordt צבורים *tzibburim*, *koopen*. II *Kron.* X. 8: zodat *Czimboras* by de Scyten zo eenen beduidt, die 't zyne mede toebrengt, en de *Cimbri*, medegenoten van de Scyten, die 't hunne mede toebragten tot hulpe. Ligtelyk hebben de Grieken daar van gemaakt Κίμβρος, *Kimbros*, en dus *Cimbri*, even gelyk Franc. For. Otrokocfi ook aantoont in zyne *Origin. Hungar. part.* II, *cap.* 13. §. 45. Al het welke uit de grote overeenkomften, die men vindt tuffchen de tale der oude Scyten en die van hen voortgekomene volkeren, Celten, Cimbren, Duitfchen, enz. nog meer fchynt beveftigt te worden.

Deze Cimbren van Scythië, de baarmoeder der Europifche volkeren, uitgaande, en door de ruime velden der Sarmaten afzakkende, floegen zich dan neder aan de Baltifche zeekuften, byzonder op 't halfeilandt Jutlandt, eertyds genoemt *Cherfonefus Cimbrica*, en bewoonden niet alleen Jutlandt, maar ook Holftein, Ditmarfchen, het Eiderftadfche, Sleeswyk: ook Scandia, of Scandinavië, nu Schonen genoemt, leggende tegen over Coppenhagen aan de Sondt, eene zeeëngte tuffchen 't eilandt Zeelandt en Schonen. Vervolgens heeft de Cimbrifche naam zich verder uitgebreid, zodanig, dat 'er ook de Denen al mede onder begrepen zyn, zo ook de Noorwegers, en anderen, ook de Celten, of oude Duitfchen, die alle, van eenerlei volk oorfpronkelyk, doch met verfcheide benamingen uitgedrukt wierden. En gelyk men vindt, dat de ouden door de Cimbren ook verftonden alle die volkeren, die de zeekuften en landen, van Denemarken af tot aan den Rhyn toe, befloegen, en daar de landen der Chaucen en Vriezen mede in begrepen, zo behoren tot de Cimbrifche eilanden ook deze: Numet, Fanu, Manu, Rym, Sylt, Foren, Ameren, langs Jutlandt, en langs het Holfteinfche en voor den Elve-ftroom, als Strant, Buzen, 't Heilige landt, en zo dan vervolgens langs de landen der Chaucen en Vriezen de eilanden Wangerooge, Spykerooge, Langerooge, Baltrum, Norderny, Juyft, Borkum, Rottum, Bofch, Schiermonickoog, Amelandt, Schelling, enz. Zie *G. Outhofs Verhaal van alle Watervloeden pag.* 7, 8, 9, 133, 134, 135, van de 2de druk.

Deze volkeren verlieten in 't jaar der ftadt Rome 641, der wereldt 3871, voor Chriftus 113 hun landt, namen alle die genen, die zich vrywillig by hen voegden, tot zich, en gingen nieuwe woonplaatfen zoeken. Dus zich met de Teutones, Ambrones en Tigurini vereenigt hebbende, maakten zy een fchrikkelyk heir uit; en zommigen melden, dat het getal der Cimbern alleen, behalven hunne wyven en kinderen, 500000 koppen heeft uitgemaakt. Dus overftroomden zy eerft Duitfchlandt, Iftrië, Slavonië, en Zwitferlandt, nevens de Graubunders. Van daar deden zy een inval in 't Dauphiné, Languedok en Provence. Voorts trokken zy over 't Pyreneefche gebergte in Spanje. Van daar kwamen zy in Italië. De Romeinen, over dezen inval verfchrikt, zonden een leger tegen hen, maar wierden telkens geflagen. Doch ten laatfte leverde Marius niet verre van Arles, op de vlakte van Camargue, deze ftropende menigte flag, en behaalde eene volkome overwinning op de zelve tuffchen Aix en S. Maximin; daar ter plaatfe nog heden eenige gedenktekenen van deze grote nederlage gezien worden, door de Romeinen ter gedachteniffe van hunne overwinninge opgerecht. De veldflag gefchiedde in 't jaar van Rome 652, der wereldt 3882, voor Chriftus 102. Zommigen zyn van gedachten, dat deze Cimbern de uitvinders der trommelen geweeft zyn. Strabo ten minfte meldt, dat ze hunne wapenen met vellen befpanden, en in 't begin van het treffen daar op floegen. *Eutrop. l.* V. *Vellejus Paterculus l.* II. *c.* 12. *Saxo Grammaticus Hift. Dan. Krantz Dania.*

CIMBERSCHE VLOEDEN. Veel wordt 'er gelezen van een *Cimberfchen Watervloedt* die over vele landen zou zyn gegaan, en grote veranderingen aan vele landen hebben toegebragt; terwyl 'er ook groot verfchil is, op welken tydt deze grote Cimberfche vloedt zoude zyn voorgevallen; want zommigen zeggen 110 of 120, anderen 340 of 350 jaren voor Chriftus geboorte. Schotanus zegt in 't eerfte boek zyner *Vriefche Gefchiedeniffen*, dat de eerfte of Cimbrifche vloedt over Vrieslandt gebeurde 350 jaren voor Chriftus, waar door de zee over alle kuften van Duitfchlandt liep, waar door alle eilanden van de vafte kuften zyn afgefcheurt, die van Jutlandt af tot aan den mondt van den Rhyn zyn, en waar door vele binnewateren en meiren gemaakt zyn, enz. Zie ook wat Spaan in zyne *Befchryvinge van Rotterdam* zegt *pag.* 27, en uit Henrik van Dam aantekent, hoe die Cimberfche vloedt, veroorzaakt door een geweldig onweder, ganfch Hollandt, Zeelandt, en andere landen overftroomde, en hoe de boffchen daar door wierden nedergeworpen, zynde voorgevallen 340 jaren voor Chriftus geboorte. De geleerde Cluverus fchynt 'er ook geen ander denkbeeldt van te geven, als dat 'er zo een aanmerkelyke Cimberfche vloedt is geweeft, die de Cimbren uit hun landt deedt wyken, en door Duitfchlandt zwerven, zynde voorgevallen, zo hy meent, in Ariftoteles tydt, zie *Cluveri Germ. ant. lib.* III, *cap.* 22, §. 3. Gutberleth in zyne aantekeningen op *Gabbemaas Nederlandfche Watervloeden pag.* 9, 10 geeft ook geen ander bericht, dan dat 'er 350 jaren voor Chriftus eene zekere zware Cimberfche vloedt is geweeft, daar by voegende, dat Florus en Claudianus daar ook van gewagen. De Hr. Johan Piccard fchryft 'er in zyne *Oudheden pag.* 37 aldus van: " Eenige honderd jaren voor Chriftus geboorte heeft over alle deze landen gegaan ,, een ongehoorde afgryffelyke zondvloedt en tempeeft, en wierdt ,, genaamt de Cimberfche Diluvie, overfpoelende alle de landen, ,, in welke men venen vindt. Nu houde ik daar voor, dat ,, deze pernicieufe watervloedt alle deze irreparabele fchade heeft ,, veroorzaakt, dat hier door grote wouden en boffchagien zyn ,, ter neder geworpen; ruime, grote en groene velden, als ,, men met oogen heeft kunnen afzien, die nu venen zyn, ,, ondergelopen, en met wier, bladen, hooi, gras, ftroo, riet, ,, biezen, en takken van bomen bedekt". Jakob Oudenhoven in zyn boek van de *Oudheden der Cimbren*, Adriaan Pars in zyne *Katwykfche Oudheden*, *pag.* 83, en meer anderen, beveftigen het zelve. Zo ook J. Meyr in zyne *Vlaamfche Jaarboeken*, Goeree in zyne *Kerk- en Wereldlyke Hiftorie pag.* 7, 8, die deze vloedt tot het jaar 120 voor Chriftus brengen: ook de naauwkeurige Oudheits-opmerker Ludolf Smids fchryft 'er al mede op dien zelven voet van in zyne *Schatkamer*, *pag.* 173, 378, alwaar hy dezen *Cimbrifchen vloedt* ook *den Holfteinfchen* noemt. Voorts zegt men, dat door dezen Cimberfchen vloedt alle de eilanden van Jutlandt af tot aan Zeelandt toe van 't vafte landt zyn afgefcheurt, dat ook Engelandt van Vrankryk is afgerukt, en 't Kanaal daar door ontftaan, dat ook *Scandinavia* of Schonen mede van 't vafte landt zou zyn afgefcheurt, en de geheele Kodanifche zee daar door gekomen, en nog vele grote veranderingen gebeurt. Zie ook *Cluveri Germ. ant. lib.* III. *cap.* 22, 23. *Hornii Arca Noë pag.* 117.

Verder pogen van de gemelde fchryvers, Oudenhoven, en Pars, dezen Cimberfchen vloedt te bewyzen uit *Claudianus*, wiens woorden men by deze twee laatftgemelde fchryveren aldus vindt aangehaalt:

Illic Oceanis ftrages excita fupremis
Cimbrica tempeftas.....
----- Te Cimbrica Thetis
Divifum bifido confumit Rhene meatu.

De Hr. Jak. Iz. Harkenroht, Predikant en Rector te Appingadam, haalt deze woorden van Claudianus even zo aan in zyne *Ooft-Vriefche Oorfpronkelykheden pag.* 67, alwaar hy de zelve aldus vertaalt: *Aldaar is eene neêrftortinge gefchied, door 't hoge water in 't Cimbrifche onweder. De Cimbrifche Thetis heeft u, ô Rhyn, verteert, daar gy te voren door twee monden gedeelt waart.* En dus pogen die fchryvers uit deze gebrekkelyk aangehaalde woorden van Claudianus niet alleen dien groten gemeenden Cimbrifchen watervloedt, maar ook die zware boomftortinge in vele landen te bewyzen, daar zo veel van gewaagt wordt. De Hr. G.

Hr. G. Outhof verwondert zich ondertusschen, hoe men uit Claudianus woorden zulk een zin kan halen; maar wyl de woorden gebrekkelyk worden aangehaalt, kan 'er ook niets anders dan een gebrekkelyke vertaling dit voortkomen; en gelyk de Hr. Outhof toont, dat dit geen goed Latyn is, *Illic Oceanis strages excita supremis, Cimbrica tempestas*, en dat de zelve ook nimmermeer kunnen betekenen, *aldaar is een neerstortinge geschied door 't hoge water in 't Cimbrisch onweer*, gelyk de Hr. Rector Harkenroht die vertaalt; zo toont de zelve, dat die woorden by Claudianus in dat verbandt, als zy hier aangehaalt zyn, niet staan, maar dat men een gedeelte daar van by Claudianus *de bello Getico vs.* 335, 336 aldus vindt:

> ---- *Te Cimbrica Tethys*
> *Divisum bifido consumit, Rhene, meatu.*

Dat is: *De Cimbrische zee verteert u, ô Rhynstroom, die gy met een dubbelden uitloop gedeelt zyt*; en wel meer dan drie honderd vaarzen verder, te weten, *vs.* 640, 641, 642, *de bello Get.* leest men aldus by Claudianus:

> *Illic Oceani stagnis excita supremis*
> *Cimbrica tempestas, aliasque immissa per Alpes*
> *Hisdem procubuit campis.*

Dat is: *Het Cimbersche oorlogsheir, van de uiterste stranden*; of *wateren des Oceaans voortgerezen, en door de andere Alpische bergen heen gedrongen, is in deze velden gestort*, of *gesneuvelt*. Zo Claudianus hier van een watervloedt, of boomstortinge gewaagde, moest volgen, dat die vloedt door de Alpische bergen was heen gedrongen: doch de Hr. Outhof toont, dat Claudianus hier van gene boomstortinge of Cimberschen vloedt spreekt; maar van 't ysselyk oorlogsheir der Cimbren, 't welk van de uiterste zeestranden voortgekomen en door de Alpische bergen heen gedrongen van de Romeinen eindelyk was verslagen, namentlyk door de dapperheit van den burgermeester Marius, gelyk Claudianus in 't vervolg zelf te kennen geeft, en gelyk Quintilianus ook bericht, hoe dit Cimbersch oorlogsheir, van de uiterste stranden voortgekomen, en de wereldt met overwinningen doorlopen hebbende, alleen in Marius is gestuit, nadat het Italië eerst als een geweldige stortvloedt hadde overstroomt, en wel vier burgermeesteren met hunne heiren hadde verslagen. Zie *Quintil. Declamat.* III: zo dat men door 't woordt *tempestas* by Claudianus geen *watervloedt* moet verstaan, maar een vyandelyken inval, oorlogs ramp, oorlogs onweder, enz. even als dit woordt by Cicero, Virgilius, Justinus en andere Latynen meermaals zo gebruikt wordt. En zo is *Cimbrica tempestas* by Claudianus niet de *Cimbersche watervloedt*, maar 't al doorstropend oorlogsheir der Cimbers, 't welk Italië als door een vreesselyken vloedt geweldig overstroomde, en als door een donder deedt beven. En dit is 't zelve, dat Quintilianus te verstaan gaf *Declamat.* III, zeggende, hoe die Cimbersche volkeren al lang hadden omgelopen, en hoe dit Cimbersch oorlogsheir *ex ultimo littore Oceani &c. Italiam inundavit*, dat is: *van den uitersten strandt des Oceaans Italië heeft overstroomt*, zeggende ook nog van dit zelve volk: *Gens majorem partem terrarum victoriis pervagata, tantum in Mario stetit*, dat is: *Een volk, 't welk met zyne overwinningen een groot gedeelte van de aarde doorlopen hebbende, eindelyk, of alleen door Marius is gestuit.* Even gelyk ook Ammianus Marcellinus van deze zelve Cimbren, die hy ook Celtische volkeren noemde, zeide, hoe zy door overstrominge der barnende zee uit hunne zitplaatsen verdreven, van de afgelegene zeekusten met de Teutones Italië schielyk overstroomden, aan de Romeinen zware nederlagen toebragten, en eindelyk door de dapperheit van Marius zyn geslagen. Zie *Ammiani lib.* XIII, *pag.* 55, *& lib.* XXXI, *pag.* 476, *edit. Lindenbrogii.* Ja dit is 't zelve, dat Florus te verstaan gaf, wanneer hy *lib.* III, *cap.* 3, van de oorlogen der Cimbren met de Romeinen sprekende, zeide: *Cimbri, Teutones, atque Tigurini ab extremis Germaniæ* (*i. e. ex Cimbrica Chersoneso*) *profugi, quum terras eorum inundasset Oceanus, novas sedes toto orbe quærebant, &c.* Dat is: *De Cimbren, Theutones en Tiguriners, van de uiterste stranden van Duitschlandt*, (dat is uit Jutlandt) *gevlucht, als de Oceaan of zee hunne landen overstroomt hadde, zochten door de gansche wereldt nieuwe zitplaatsen.* Verder verhaalt Florus, hoe deze Cimbren van 't Romeinsche oorlogsvolk eenig landt begeerden, en hunnen dienst en wapenen aanboden, doch niets kunnende verkrygen, besloten zy door de wapenen te zoeken 't geen zy door gebeden niet konden verkrygen. Eerst versloegen zy dan, wyl de Romeinen zich tegen hen schrap zetten, den burgermeester Carbo, als Livius bericht *Epit.* LXIII, daarna de burgermeesteren Silanus, Manlius en Cepio, ja, zegt Florus, 't was gedaan geweest, namentlyk met de Romeinen, zo Marius in dien tydt niet was opgestaan; welke Marius de Cimbren dan door een zwaren slag, met hulpe van den burgermeester Lutatius Catulus, geheel uit het veldt sloeg, ruim honderd jaren voor Christus geboorte, zynde de nederlage van Carbo al 10 jaren te voren geschied. En dit is 't nu, dat Claudianus ook beoogde met deze woorden, *hisdem procubuit campis*, te weten, hoe dat Cimbersch heir in de Italiaansche velden by Vercelli op de Milaneesche grenzen is gestort.

En dus moet men wel aanmerken, dat Florus niet zegt, dat 'er 110 of 120 jaren voor Christus geboorte zulk een aanmerkelyke zware watervloedt is voorgevallen, als de gemelde nieuwer schryvers Oudenhoven, Pikkard, Pars, en anderen, willen staande houden, maar dit wil Florus zeggen, dat de Cimbren, nadat hunne landen door de zee meermaals overstroomt waren, elders dieper landwaarts woonplaatsen zochten; ook de Romeinen daarom aanspraken, doch eindelyk door Marius wierden geslagen, wiens zegeteken, ter eere zyner overwinninge, men naderhandt te Rimini in Italië nog vondt, te zien by Winkelman, in *Notit. Hist. Polit. Vet. Saxo-Westphal. lib.* I, *cap.* 8, §. 50, en waar van de Hr. Outhof nog een penning bezit, met dit opschrift: *Victoria Cimbrica*, dat is: *de Cimbrische overwinning*: hoewel de burgermeester Catulus het voornaamste werk in dezen oorlog deedt, en 31 standaarden bekwam, daar Marius maar twee kreeg, als Eutropius bericht *lib.* V.

Als men voorts onderzoekt, op wat grondt het rust, dat zommigen, als Cluverus, en anderen, zeggen, dat deze Cimbersche watervloedt in 't jaar 350, of in Aristoteles tydt, zoude zyn voorgevallen, zo zal blyken, dat alles, wat 'er van gezegt wordt, ook maar losse gissingen zyn: want al 't gene Aristoteles, die 384 jaren voor Christus leefde, van de Cimbren, of eigentlyk van de Celten, zegt, is, dat zy doldriftig gewoon waren tegen de zeevloeden met wapenen te vechten. Zie *Arist. Ethicor. ad Eudem. lib.* III, *cap.* 1. Terwyl Ælianus van de Celten zegt, dat zy allerbereidvaardigst waren in 't ondergaan van gevaren, achtende het vluchten zo schandelyk, dat zy uit de vallende en stortende huizen niet wilden wegwyken, zelfs niet, als 'er de brandt al in woedde, daar by voegende: "Velen verdragen ook de opkomende zee, en daar zyn, die zich gewapend in de golven werpen, en der zelver geweldt ontvangen, hunne zwaarden en spiessen geveld hebbende, even als of zy die konden verschrikken en wonden. *Ælian. Var. Hist. lib.* XII, *cap.* 23; zynde het zelve, 't welk men by Stobæus vindt aangetekent *Serm.* VII. Strabo, die in Augustus tydt leefde, en te Amasia aan de rivier Isis in Pontus, of Cappadocië, geboortig was, bericht *lib.* X en XII uit Ephorus, een tydgenoot van Plato en Aristoteles, als ook uit Clitarchus, een tydgenoot van Alexander den Groten, hoe de Cimbren en Celten gewoon waren πρὸς τὰς πλημμυρίδας ὅπλα αἴρεσθαι, *wapenen tegen de overstrominge der zee op te vatten*, ja hoe zy, den vloedt der zee ziende, op paarden vlogen, en hoe die vluchtende byna van den vloedt opgeslokt wierden. Nog zegt Strabo, verstaan te hebben, hoe de Cimbren het halfeilandt, namentlyk Jutlandt, en 't landt daar omtrent bewonende, door een groten watervloedt der zee hunne plaatsen verlieten. Dit alles nu acht Strabo maar voor een fabeltje. Ik bekenne, zegt de Hr. Outhof daar op, dat het zotheit is, de vloeden gewapend tegen te gaan; maar daarom volgt niet, dat het onwaar is, dat die volkeren zulks deden, alzo 'er wel meer zotheden door de volkeren begaan zyn, die daarom waar zyn: ook wisten Aristoteles, Ephorus en Clitarchus beter, wat in hunnen tydt onder die volkeren gewoon was, dan Strabo, die 'er wel 400 jaren na leefde. En dat Strabo 't voor fabelachtig hieldt, ja voor γελοῖον, *belagchelyk*, gelyk hy spreekt, voor opkomende vloeden te wyken, daar in toont hy zelf zyne onkunde: want als Florus zeide, dat de Cimbren wegens overstromingen uit hun landt weken, en andere landen ter woninge zochten, ziet dit niet op de gewone ebbe en vloedt, die dagelyks twee maal natuurlyk geschiedt, maar op ongewone zware overstromingen der verbolge zee, waar voor te vluchten de ondervinding ons nu meer dan te veel heeft geleert dat 't gene belagchelyke zaak is, in 't tegendeel zou 't belagchelyk zyn, niet te willen wyken, of de vloeden met de oude Celten gewapend te keer te gaan: en zeker, zo Strabo den Pontus Euxinus, of de wateren van de Zwarte zee, maar eenmaal zo geweldig over de Amazoonsche velden, alwaar hy woonde, hadde zien lopen, gelyk men de Noordzee over deze en andere Cimbrische landen heeft zien stromen, byzonder in den laatsten schrikkelyken Kersvloedt van 't jaar 1717, hy zou, meent de Hr. Outhof, zo onkundig in dit stuk niet gepraat hebben. Terwyl 't nog meer te verwonderen is, dat nog onlangs die beroemde Altorpsche hoogleeraar Rupertus in *Observat. ad Florum lib.* III, *cap.* 3, *pag.* 455, *edit. Norib.* 1659, aldus onkundig in dit stuk schreef, *Dat dit*, te weten dat de Cimbren door watervloeden uit hunne zitplaatsen zouden verdreven zyn, *maar fabelen zyn, heeft Posidonius al overlang wederlegt: want daar de zee dagelyks pleegt op-en af te lopen, en dat op gezette uuren, en de bewooners der zee dezen vloedt dagelyks gewoon en onderworpen zyn, is 't gansch niet geloofyk, dat een geheel volk, maar dat zelfs een eenig mensch* TAM STUPIDUM EXTITISSE, *zo dom*, of *zot zou zyn, dat het daarom zyn vaderlandt zou verlaten.* Het is te verwonderen, dat de heer Rupertus in 't jaar 1659 nog zo onkundig kon schryven, daar 't gerucht van schrikkelyk zware zeevloeden in de jaren 1570, 1587, 1609, 1610, 1616, 1637, 1638, 1643, en van meer andere hem al anders hadden kunnen doen schryven.

Uit al het gene dan uit Aristoteles, Ephorus, Clitarchus en Florus verhaalt wordt, blykt, dat de landen der Cimbers veelmalen overstroomt zyn, 't geen niet te verwonderen is, als men aanmerkt, dat alle die landen voor Christus tydt nog zonder dyken waren, en de dyken na Christus tydt eerst gemaakt zyn, als op 't woordt DYKEN gezegt is. Maar dat 'er zo een aanmerkelyke en schrikkelyke grote Cimbrische vloedt zou geweest zyn, waar door zo grote veranderingen aan de aarde zouden zyn geschied, als de nieuwe schryvers, Oudenhoven, Meyr, Pikkard, Schotanus, en anderen hebben geboekt, acht de Hr. Outhof ten eenemale voor een herssen-verdichtsel, wyl 'er niet het allerminste bewys van te vinden is by een eenigen der oude schryveren. En wie kan hier ook eenig geloof aan geven? want daar door zo vele zware wyd-uitgebreide en schrikkelyke watervloeden, als 'er zedert Christus geboorte in 1700 jaren zyn voorgevallen, niet het tiende deel zo veel

veel veranderingen aan de aarde geschied zyn; als men zegt dat door dien gemeenden Cimbrischen vloedt alleen zouden zyn geschied, en daar niet een van de oude schryveren iets van heeft bericht, wie kan dan geloven, dat 'er ooit zo een zware Cimbrische vloedt is voorgevallen? En zo men nu vraagt, of 'er nooit een Cimbrische vloedt is geweest? zo antwoordt de Hr. Outhof hier aldus op, dat men deze zaak dus moet begrypen, dat de Cimbren niet om een eenigen vloedt uit hun landt zyn genoodzaakt geweest te wyken, maar dat de gemelde Cimbrische landen, wyl die nog zonder dyken waren, dikwils zyn overstroomt, en dat de Cimbren, die zich aan de Noordzee, in Jutlandt, Holstein, Ditmarschen, in 't Hamburgsche, in 't Bremische, in Rustringen, in 't Oldenburgsche, in Oost-Vrieslandt, enz. hadden nedergezet, en van tydt tot tydt in getal aangroeiden, door die gedurige overstromingen, die toen zo wel, als nu, voorvielen, ja toen, by gebrek van dyken, nog meer ongemak baarden, eindelyk genoodzaakt zyn, dieper landwaarts in te trekken, en alzo andere landen ter woninge te zoeken, gelyk Florus zegt, en dat zy by die gelegenheden tot op de Romeinsche grenzen doordringende met hen in oorlog kwamen; en zo dat men niet eenen, maar verscheide Cimbersche vloeden moet stellen, die wel voor Christus tydt, alzo wel als daar na, zeer zwaar kunnen geweest zyn; maar dat door een vloedt Engelandt van Vlaanderen, en alle de eilanden van Jutlandt af tot den Rhyn toe van 't vaste landt zouden zyn afgescheurt, acht de Hr. Outhof ten eenemale fabelachtig. Zie zyn *Verhaal van alle de Watervloeden pag.* 133, 139, *enz.* en daar voor zyne *Verhandeling van de Cimbersche Watervloeden, tweede druk*, 1720.

CIMBRIACUS, (QUINTUS ÆMILIANUS) een goed Latynsch dichter, van geboorte een Duitscher, leefde in 't jaar 1515. Zyne werken zyn te Frankfort meermalen gedrukt. Zommigen vergelyken hem ten opzichte van zyne treur-en puntdichten met Pontanus en Strozza. Het voornaamste onder zyne werken is zyne *Asteris*, handelende van den Rhodischen oorlog, nevens zyne *Encomiastica*, ter eere van de beide keizeren, Maximiliaan en Frederik, bestaande in vyf stukken. Een aan Frederik strykt de krone boven allen.

CIMMERIANEN, *Cimmeriani*, was een zeker volk, afkomstig uit Scythië, en zich onthoudende omtrent den Bosphorus, die daar van den name *Cimmerianus* ontfangen heeft, en thans van de kleine Tartaren bewoont wordt. Strabo getuigt, dat hun landschap over en over met hout bewassen is, en doorgaans met donkere wolken bedekt wordt. Maar men vindt van driederlei volkeren, Cimmerianen genaamt, twee aan den Pontus Euxinus, en een in Italië, by Baja, niet verre van de zee Averno, alwaar, naar 't verhaal van zommigen, het hol van zekere Sibylla gevonden wordt. Dat is zeker, dat deze Cimmerianen ook hunne holen hadden, waar in ze zich by dag plagten te verbergen; wanneer ze 's nachts de naburen beroofden. Hier van is het spreekwoordt der ouden ontleent: *Cimmeriæ tenebræ*, dat anderen van de duisterheit der Cimmerianen aan den Pontus Euxinus afleiden. Zy waren voorts zeer bygelovig, waar toe hen de gelegenheit van hun vaderlandt, alwaar men bomen, rivieren en bronnen aanbadt, veel geholpen heeft. Zy hadden ook een vermaard hol, waar van ze zeiden, dat daar door de menschen, nadat ze den onderaardschen goden hadden geoffert, in de helle nederdaalden. Hier op is de fabel van Homerus aangaande de helle, die van Virgilius in zyn VI boek van de *Æneis* nagevolgt is. *Homerus Odyss.* XI. *Tibull. in Paneg. de Messal. Strabo l.* I. *&* III. *Erasmus in Adag.*

CIMINUS, (LEONARDUS) geboortig van Palermo, was Doctor in de Philosophie, Godkunde en Rechtsgeleerdheit. Hy heeft langen tydt over de keizerlyke en pausselyke Rechten opentlyk gelezen, met veel vrucht voor zyne toehoorders. Als advokaat heeft hy ook veel roem behaalt, en het stads fiskaalsampt van Palermo, als mede over den Staat van Monteregale, bekleed. Hy heeft geleeft in het jaar 1630, en nagelaten in het Latyn: *Sol ritus regni Siciliæ, ejusque commentarii ad Cumium*; *Theoripraxis de contrario imperio ad ritum regni Siciliæ ex jure communi digesta*, enz. *Bibliotheca Sicula.*

CIMON, een zoon van Stesagoras, en kleinzoon van Miltiades den I, wierdt van Pisistratus uit Athene verjaagt, en na des zelfs doodt wederom derwaarts geroepen. Hy behaalde tweemaal den prys in de Olympische spelen, en was by het volk in een groot aanzien; maar de zonen van Pisistratus lieten hem doden. Hy liet twee zonen na, Miltiades den III, vader van Cimon den Groten, en Stesagoras. *Herod. lib.* VI.

CIMON, de zoon van dien Miltiades, die de Persianen in de Marathonische velden sloeg, was een der beroemdste veldheeren der Atheniënzen. Zommige Historieschryvers berichten, dat hy in de gevangenisse geworpen is, in welke zyn vader Miltiades gestorven was, zonder daar uit ontslagen te worden, vooral eer hy de boete, waar in de overleden was verwezen, te voldoen. Voorts dat hy zulks niet hebbe kunnen doen, ten ware zyne huisvrouw en zuster Elpinice van het huwelyk afstondt, en met Callias, zynde een ryk jongeling, trouwde. Dit gevoelen heeft Cornelius Nepos omhelst; daar by voegende, dat Callias aangeboden heeft, die somme op te brengen, onder die voorwaarde, dat hem Elpinice ten huwelyk gegeven wierdt. Maar wanneer Cimon zulks niet wilde toestaan, zeide Elpinice, dat zy niet zou gedogen, dat een zoon van Miltiades in de gevangenisse stierf, en dat zy zulks kunnende beletten, Callias ten dien einde wilde trouwen. Dit geschiedde, en Callias de vereischte penningen opgebragt hebbende, wierdt Cimon ontslagen. Maar mag men Plutarchus geloven, zo was Elpinice de beste bruidt niet, bezittende alle deugden, behalven de kuischheit. Een vermaard schilder Polignotus genoot ook hare liefde, zonder haar iets daar voor te geven dan de schildery van Laodice. Om dit wel te verstaan, moet men weten, dat Polignotus last hadt, alle de Trojaansche vrouwen te schilderen, en dat hy Laodice in de gedaante van Elpinice vertoonde. Maar 't is aanmerkelyk, dat Herodotus, sprekende van 't pleitgeding van Miltiades, niets gewaagt noch van de gevangenisse van den vader, noch van den zoon, maar duidelyk te verstaan geeft, dat Miltiades nooit in verzekering genomen is. Maar hy verhaalt, dat Miltiades zwaarlyk gekwetst zynde in de belegering van Paros, daar door buiten staat gestelt is om zich in persoon te verdedigen, wanneer hy te Athene aangeklaagt wierdt. Dus wierdt hem eene boete van vyftig talenten opgelegt. Maar alzo hy niet lang daarna aan de kwetzuur kwam te sterven, voldeedt Cimon dien eisch. Plato voegt'er nog deze omstandigheit by, zeggende, dat het vonnis tegen Miltiades wel geweest is, om hem in de gevangenisse te werpen, maar dat het collegie van de Prytanes zich daar tegen aankantende, hy daar van bevryd bleef. Hier tegen schryft Cornelius Nepos, dat het te verwonderen is, dat Miltiades de somme der vyftig talenten niet kunnende betalen, in de gevangenis geworpen, en aldaar gestorven is. Het zelve getuigen ook Seneca, Valerius Maximus, en Justinus, daar by voegende, dat zyn zoon Cimon zich aangeboden heeft, in die zelve boejen te gaan, mits het hem vergunt wierdt, het lyk van zyn vader ter aarde te besteeden, en dat zulks geschied is. Hier tegen strydt niet, dat Cimon wegens zyne dronkenschap, domheit, en ongeregeld leven, van Plutarchus en anderen gelaakt wordt; want dit zegt men van hem in zyne eerste jeugt; en 't is zeker, dat hy naderhandt door zyn loffelyk gedrag dezen schandvlek ten vollen uitgewischt heeft, gelyk zelfs uit zyne beschuldigers blykt. Wat zyn huwelyk met Elpinice, zyne zuster, aangaat, daar omtrent zyn 't de schryvers niet eens, of het zelve wettig, dan of 't onwettig, naar de wyze der Atheniënzen, geweest is. Corn. Nepos houdt het eerste, Athenæus het tweede staande. Tzetzes voegt'er by, dat hem zulks eene boete van tien talenten gekost heeft, om een zwaarder straffe te ontgaan. Andocides getuigt, dat hy om die reden door der Atheniënzen Ostracismus in ballingschap verdreven is. Doch niet alleen Nepos, maar ook Philo, en de oude Scholiast van Aristophanes, getuigen, dat volgens de wetten een Atheniënzer zyne zuster vermogt te trouwen. Dit heeft de geleerde Rutgersius aangemerkt, die ook het getuigenis van Minucius Felix aanhaalt, nevens dat van Seneca, en Plutarchus, die verhaalt, dat Archeptolis, zoon van Themistocles, zyne volle zuster Mnesiptoleme trouwde. Om meer andere bewysdommen, waar van hy zich bedient, voor by te gaan. Cimon deedt zyne uitnemende dapperheit blyken in het treffen by Salaminia, waar door hy de liefde der Atheniënzen verwierf. Hier by kwam de overgrote roem van Themistocles, die velen begon tot nydigheit te verwekken. Dit maakte, dat Cimon dagelyks verder en verder bevordert wierdt, zynde daarenboven zeer minzaam en lieftallig omtrent de gemeente van Athene. Zyne goede krygstucht bragt veel toe tot de opperheerschappy van Athene boven Lacedemon, welke stadt tot dus verre ontzagchelyk voor geheel Griekenlandt geweest was. Alle de bondgenoten begaven zich onder 't opperbevel van Cimon, om Pausanias in Byzance te belegeren, en om de Perzen aan de rivier Strymon in Thracië aan te tasten. Men maakte een bolwerk aan die rivier; daar na deedt men een inval in 't landt, waar op de stadt Eione dus benaauwt wierdt, dat de gouverneur, wanhopende aan het ontzet, de zelve in brandt stak. Niet lang daarna veroverde Cimon het eilandt Scyros, en bragt van daar het gebeente van Theseus naar Athene. Cornelius Nepos, en alle die hem verklaart hebben, onderstellen, dat deze verovering op de twee gelukkige veldslagen van Cimon tegen de Perzen, op een en den zelven dag geschied, gebeurt zy, welken misslag Bayle wederlegt uit Thucydides. De volgende ondernemingen van Cimon tegen het ryk der Perzen zyn nog veel gewigtiger. Hy vergenoegde zich niet, den Perzen te ontweldigen al 't gene ze op den Griekschen bodem bezaten, maar hy vervolgde ze tot in hun vaderlandt, zonder hen tydt te geven van te bedaren. Hy was niet minder schrander in krygslisten dan dapper in de wapenen. Hier in was hy zo voorspoedig, dat 'er geen overblyfsel van 't leger der Perzen tusschen Ionië en Pamphylië gevonden wierdt. Verstaande, dat de vloot der barbaren op de kust van Pamphylië genadert was, zeilde Cimon uit de haven van Cnidus met twee honderd galeien, en verstrooide de vyandlyke schepen by den mondt van Eurymedon. Op dien zelven dag ontscheepte hy zyn volk, en sloeg ook het Persiaansche leger te landt. Daar op wierdt hy aangetast van tachtig Phenicische zeilen, die tot onderstandt der Perzen gekomen waren. Maar ook deze wierden tot een toe geslagen. Daar op wierdt een schandelyke vrede voor den Persiaanschen Monarch gemaakt. Zedert heeft Cimon de Thraciërs nog onder 't jok gebragt, nevens de inwoonderen van 't eilandt Thasos. Maar aangezien hem deze overwinning een bekwame gelegenheit verschafte om ook een gedeelte van Macedonië te veroveren, en Cimon zulks verwaarloosde, wierdt hy van de Atheniënzen beschuldigt, als of hy van koning Alexander daar toe omgekocht was, om Macedonië te verschonen. Doch hy verdedigde zich, en wierdt van die beschuldiging vry gesproken. Echter kon hy naderhandt de Ostracismus, zynde een soort van ballingschap, niet ontgaan. Hy hadt zich hatelyk gemaakt door zyne genegenheit, die hy den Lacedemoniënzen toedroeg; behalven dat hy zyn gezag stelde tegen dat van de menigte, oordeelende het beter voor den staat te zyn, dat het opperbewindt in de handen van weinige der voornaamsten dan in die der geheele menigte was. Dit verwekte hem vele vyanden; invoegen hy niet alleen uit de stadt Athene wierdt

wierdt gebannen, maar men belette hem ook, in 't leger der Atheniënzen tegen die van Lacedemon te ftryden: want hy was gekomen, om als vrywillige te dienen, maar hy moeft wederom vertrekken, wegens de macht zyner benyders, die daar tegenwoordig waren. Maar de nederlage der Atheniënzen was oorzaak, dat zy Cimon weder in 't vaderlandt riepen; wanneer zyne voornaamfte zorge was, hoe hy den vrede herftellen zou; en hy bereikte dat heilzaam oogmerk. Immers dus fchryft 'er Plutarchus van; hoewel Cornelius Nepos, die meent, dat hy, alvorens naar Athene weder te keren, zich naar Lacedemon begeven, en aldaar het gefchil tusfchen die twee machtige fteden vereffent heeft. Hoe het zy, Cimon heeft in zyne tienjarige ballingfchap maar vyf jaren omgezworven. Hy ziende, dat zyne medeburgeren oorlogzuchtig waren, en vrezende, dat Griekenlandt onder elkander mogt in gefchil raken, zo fpande hy alle zyne krachten in om de Atheniënzen tegen 't eilandt Cyprus en 't koninkryk van Egypten op te hitzen. Hy gewon een fcheepsftrydt tegen de Perzen by de kuft van Pamphilië; en ten ware hy in de belegering van Citium op 't eilandt van Cyprus gefneuvelt ware, men meent, dat hy ganfch Egypten zou te onder gebragt hebben. Zyne mildadigheit zo omtrent den armen, als alle andere menfchen zonder onderfcheidt, was voorbeeldig. Ontmoette hy een man, die fchamel gekleed was, hy gaf hem zynen mantel of opperkleedt. Vele behoeftigen liet hy op eigene koften begraven. Suidas fchryft hem een boek toe, handelende van het onderfcheidt en kennis der paarden. Nepos en Plutarchus hebben zyn leven befchreven. Zulks hebben ook ten deele Juftinus, Thucydides, Valerius Maximus, en Diodorus Siculus gedaan. *Bayle Dict. Crit.*

CIMON, een oud fchilder van Cleone, heeft de verkortingen uitgevonden, en fchilderyen van menfchen, met het aangezicht op eene zyde gekeert, en of naar beneden, of naar boven, of op een andere wyze ziende. Hy was ook de eerfte, die in zyne fchilderyen alle zamenvoegingen, mufculen, en aderen van 't menfchelyke ligchaam vertoonde, nevens de vouwen en plooijen van klederen. *Felibien vies des peint. Sandrarts Acad. Tom.* I. *p.* 2. *l.* I. *c.* 1. *n.* 8.

CIMON, een arm oud man, die om een misflag veroordeelt zynde om van honger te fterven, door zyne dochter gevoed wierdt, die hem dagelyks in de gevangeniffe bezocht, en hem de borft gaf, waar door hy 't leven behieldt: want wanneer zulks aan de overheden geboodfchapt was, wierdt hem en zyne dochter het leven gefchonken. *Valerius Maximus lib.* V. *cap.* 4.

CINÆDUS was by de ouden een foort van danffers, die gelyk de *Pantomimi* allerlei wonderlyke buigingen der ligchamen maakten. Zy worden dus genaamt van de Griekfche woorden *κινῶ*, *ik bewege*, en *αἰδῶς*, *de fchaamte*, om dat ze doorgaans fchandelyke bewegingen maakten. *Bulengerus de Theatr. Pitifcus.*

CINALOA, een landfchap in 't Noorder gedeelte van Amerika, gelegen in Nieuw-Mexico, hebbende de Audiencia van Guadalajara in 't Zuiden, en de zee Vermejo, alwaar het vlek van S. Johannes is, in 't Noorden.

CINAN, eene grote ftadt in 't landfchap Xantung, in China, waar in verfcheide prachtige paleizen en tempelen gevonden worden, zynde de tempel van Tungo de alderprachtigfte, waar in zich, volgens het verhaal der Chinezen, meer dan 72 van hunne koningen in hunne eenzaamheit hebben opgehouden. De ftadt *Cinan* heeft het gebiedt over 29 andere fteden. De Jefuiten hebben 'er een kerk. Niet verre van eene dezer fteden, genaamt *Taigan*, is de berg *Tai*, zynde 5 mylen hoog, en hebbende verfcheide holen en tempelen, waar in zich de Chinezen als kluizenaars onthouden. *Martinii defcript. China. Thevenot.*

CINCA, in 't Latyn *Cinga*, een rivier in 't koninkryk Aragon, ontfpringt in 't Pyreneefche gebergte, omtrent de grenzen van Vrankryk, een weinig boven Bielfa; en na dat ze Alcanadre en verfcheide andere rivieren ingenomen heeft, loopt ze beneden Fraga in de Segre, en naderhandt in de Ebro. Lucanus fpreekt 'er in zyn vierde boek met weinig achting van.

CINCHEU, een grote ftadt in Quangfi, een landfchap van China, is de hoofdftadt van een zekere landftreek van dien zelven name. Zy is ryk en wel betimmerd. Het landt draagt beter kaneel dan Ceylon: ook vindt men aldaar bomen, die wegens hare hardigheit van de Chinezen yzerbomen genaamt worden. De inwoners maken ftoffen van een zeker kruidt, by hen *Yu* geheten, die zachter zyn dan zyde. *Martin. Martinii Defcript. China.*

CINCIBILIS, een koning van 't Alpifche gebergte, zondt in 't jaar der wereldt 3889, voor Chriftus 95 een gezantfchap naar Rome, klagende over het kwaad onthaal, dat iemandt zyner bond genoten door den Roomfchen burgermeefter C. Caffius was aangedaan. De Raadt van Rome gaf hier op tot antwoordt, dat ze het gedrag van Caffius niet goed keurden; maar echter niet konden befluiten, hem te veroordeelen, voor al eer hy zyne verantwoording gedaan hadde, dies te meer, alzo hy wegens de belangen van het vaderlandt afwezend geweeft was; en dat ze hem, na dat hy uit zyne bediening zou te huis gekomen zyn, ter verantwoording wilden ftellen, en hen als dan recht doen. Ondertusfchen zonden ze, ter betuiging van hunne achting voor Cincibilis, L. Lælius, en M. Æmilius als ambaffadeurs tot hem, en lieten 's konings gezanten rykelyk begiftigt zynde wederom keren. *Liv. l.* XLIII.

CINCINNATUS (LUCIUS QUINCTUS) was oppergezaghebber (*Dictator*) van Rome, en onterfde zynen zone, die reets eens en andermaal van de tuchtmeefters over zyn buitenfporig gedrag berifpt en vermaant was. In 't jaar van Rome 296, voor Chriftus 458, gebeurde het hem, het leger van den burgermeefter Marcus Minucius, dat door de Æqui en Volfci omringt en ingefloten was, te redden, en de zaken dus te befchikken, dat de Romeinen den vyandt in hun voordeel konden aangrypen. Wanneer de Lictores of hellebardiers buiten Rome gezonden wierden, om hem op te zoeken, vonden ze hem achter den ploeg, op zynen akker, aan de overzyde van den Tyber. Hy verliet den ploeg, trok naar 't leger, floeg den vyandt, liet ze onder 't jok doorgaan, en hebbende gezegepraalt, keerde hy na verloop van 16 dagen weder naar zyn landt. *Liv. l.* III. *Florus l.* I. *c.* 11. *Aurel. Victor de viris illuftr. c.* 17.

L. CINCIUS ALIMENTIUS, of ALIMENTUS, een Romeinfch Hiftoriefchryver, wierdt landvoogdt van Sicilië, en bekleedde eenige andere bedieningen van Staat, tot dat hy eindelyk in 't jaar van Rome 553, voor Chriftus 201, in 't einde van den oorlog tegen Hannibal, gevangen wierdt. Hy fchreef eene *Hiftoria Hannibalica* in de Griekfche tale, volgens het bericht van Dionyfius van Halicarnaffus. Livius maakt ook dikwils gewag van hem. Daar worden nog andere fchriften van hem gemeld, door hem in de Latynfche tale opgeftelt, als: *De Re Militari*, waar uit Aulus Gellius vele dingen aanhaalt; *de Faftis*, waar van Macrobius gewaagt; *de Comitiis*, *de Confulum potentia*; *de officio Jurisconfulti*; *Myftagogicôn libri*, van welke alle Feftus, en van het laatfte ook Arnobius gewag maakt. *Liv. l.* VII. 16. 17. 21. *Aulus Gellius l.* XVI. *c.* 4. *Macrobius l.* I. *c.* 12. *Feftus in voc. Peremere, patricius, praetor, nuncupata, &c. Arnobius l.* III. *Voff. de Hiftor. Lat. l.* I. *c.* 4. *de Hift. Graec. l.* IV. *c.* 3.

CINCIUS, een Romeinfch Raadsheer, was oorzaak, dat de *Lex Fannia* aangenomen wierdt, waar door de overtollige onkosten by de gafteryen afgefchaft zyn. Hy heeft ook de wet, genaamt *Munerale*, op de baan gebragt, om die genen, die het volk met gefchenken omkochten, om des zelfs ftem tot bedieningen te verwerven, te beteugelen. Deze wet verboodt ook, in de vergadering des volks met een gevoederden rok te verfchynen, om dus geen geldt te verbergen, waar mede het volk kon omgekocht worden. *Macrob. l.* XV. *c.* 18. *Alex. ab Alexandro l.* III. *c.* 17.

CINCIUS, (LUCIUS) een Siciliaanfch gefchiedfchryver, wiens geboorteplaats en leeftydt onbekend zyn. Leander Alberti, in zyne befchryving van de ftadt Rome, zegt, dat hy uit Sicilië is geboortig geweeft. Naar het getuigenis van Simlerus heeft hy gefchreven in 't Latyn *Rerum Romanarum hiftoria. Bibliotheca Sicula.*

CINCTUS GABINUS noemden de Romeinen, wanneer een flip van hun opperkleedt, *Toga* genaamt, onder den linker arm op den rug getrokken, en aldaar zamengebonden was, op dat iemandt dus gekleed zynde, dies te vaardiger zyn zou in iets te verrichten. Deze opfchorting of omgording nu wierdt *Gabinus* genaamt van de ftadt *Gabii*. Hier toe hadden de Romeinfche foldaten gelegenheit gegeven, die deze ftadt belegerende, en ondervindende, dat zy door hunne lange rokken belemmert wierden, die wyze van ze op te binden verzonnen hebben. Doch naderhandt maakte men hier iets plegtigs van, wanneer dus maar eenige zekere perfonen, en in zekere gelegentheden gekleed waren. Namentlyk 1) de *pontifices* of priefters, in opentlyke processiën. 2) Die genen, die hun leven voor 't vaderlandt wilden opofferen. 3) Die tot een nieuw aangelegde kolonie de muren en poorten der ftadt met een ploeg afmaten. 4) De *Conful* of burgermeefter, als hy den tempel van Janus opende. 5) De Romeinfche veldheeren, wanneer zy den buit, die van weinig waarde was, verbrandden. 6) De *duumviri*, of tweemannen, die by de lykftatie van Lucius Cæfar, ter eere van den overleden, zekeren ftapel offerden en in brandt ftaken. *Rubenius de re veftiar. Lomeierus de Luftrat.* 34. *Pitifcus.*

CINDASVINDUS. Zie CHINDAS-WINTHUS.

CINERARIUM was een zeker vat, waar in de Romeinen de afch van de verbrande lyken bewaarden, en ze naderhandt in een begraafplaats byzetten. *Kirchmannus de Funerib. Du Frefne. Pitifcus.*

CINERARIUS, anders CINIFLO genaamt, was een zeker knecht, die gebruikt wierdt tot het optooifel van het hoofdt der vrouwen. Hy wierdt dus genaamt van *cinis*, affche, om dat ze de afch, of, gelyk wy fpreken, de poejer bereiden moeften, en hem een gele verwe geven; of om dat ze de haairyzers, die gebruikt wierden om het hoofdhaair te krullen, alvorens in hete affche fteken moeften. *Barthius Adv.* IV. 21. *Du Frefne. Pitifcus.*

CINGALEN. Dus worden de edellieden op 't eilandt Ceylon genaamt, en zyn in een gelyk aanzien met de *Nayres* in de koninkryken op de Malabarifche kuften. *Mandelslo Reisbefchr. Baldaus Befchr. van Malab. Coromandel en Ceylon.*

CINGCHEU is een grote ftadt in de Chineefche landftreke Xantung, voerende het gebiedt over 13 andere fteden. Niettegenftaande het omleggende landt vol bergen is, zo wordt nochtans deze ftadt van de zee en van de rivier met allerlei behoeftens en levensmiddelen, voornamentlyk met viffchen, overvloedig voorzien. De inwoners dryven een groten handel in zekere vellen, *fegrin* genaamt. De koejen aldaar hebben een zekeren fteen in haren buik, omtrent zo groot als een ganzen-ei, en geelachtig. Deze wordt by de geneesheeren boven de fteen Bezoar geprezen. *Martin. China.*

CINNA, een Romein, wiens moeder een kleindochter van Pompejus den Groten was, wierdt overtuigt, dat hy in 't jaar der ftadt Rome 787, zynde het vierde jaar na de geboorte des Zaligmakers, eene zamenzwering tegen Auguftus berokkent hadt. Auguftus liet hem voor zich in zyn vertrek ontbieden, en hebbende

bende hem zyne ondankbaarheit verweten, schonk hy hem het leven. Dit verplichtte Cinna in dier voegen, dat hy zedert dien keizer uit al zyn vermogen diende, en stervende hem tot zyn erfgenaam verklaarde. Plutarchus gewaagt nog van een anderen CINNA, die hebbende deel gehad aan den moordt van Julius Cæsar, door 't volk verscheurt is. *Seneca de Clem. Plutarchus in Cæs.*

CINNA, (CAJUS HELVIUS) leefde ten tyde van het Driemanschap te Rome. Hy schreef verscheide gedichten, als over *Achilles, Telephus, Xerxes*, enz. Doch het schynt, dat zyn *Smyrna*, waar aan hy negen jaren lang gewerkt heeft, hem de meeste achting bygezet heeft, hoewel dat stuk duister en bezwaarlyk om te verstaan was. Men heeft 'er eenige afgebrokene stukken van onder andere overblyfselen der verlorene dichteren.

CINNA, (LUCIUS CORNELIUS) een Romeinsch burgermeester, die meermalen tot de hoogste eerampten verheven zynde den Staat zeer wredelyk onderdrukte. Gedurende zyn eerste burgermeesterschap, zynde het jaar 667 na den opbouw van Rome, het 87 voor de geboorte van Christus, maakte hy eene wet, waar by alle ballingen weder binnen het vaderlandt wierden geroepen. Maar Cnejus Octavius, zyn amptgenoot, zich daar tegen aankantende, noodzaakte hem uit Rome te wyken. Door hulpe van Marius, Sertorius, en de slaven, dien hy de vryheit beloofde, wederkerende, zegepraalde hy over zyne vyanden, dodende Octavius. Hy nam den berg Janiculus in, om zich in zyn gezag te vestigen. Na dezen maakte hy zich in de jaren der stadt Rome 668, 669, en 670 wederom burgermeester; doch toen wierdt zyne wreedheit voor zyn leger zelve onverdraaglyk; invoegen hy van het zelve by de stadt Ancona dood gestenigt wierdt, wanneer hy juist een voornemen hadt om Sulla te beoorlogen. *Appian. de Bello Civ. Livius lib.* LXXIX. *Epit. Florus lib.* III. *c.* 21. *Eutrop. lib.* V. *Vellej. Paterc. l.* II. *Plutarchus in Pompejo, Mario & Sulla. Orof. lib.* V. *Aurel. Victor de viris illustr. c.* 69.

CINNADON, een jongeling te Sparta, ondernam, door eerzucht gedreven zynde, de Ephori om hals te brengen. Aristoteles getuigt, dat deze zamenzwering ontdekt, en Cinnadon te Aulone in hechtenis geworpen, op de pynbank gelegt, en zyne medestanders geopenbaart heeft, daar by voegende, dat deze zich daar op aanstonts te zoek gemaakt hebben. Maar Xenophon schryft, dat dit verraadt door de slagtoffers, by de Grieken *Alexicaci*, by de Romeinen *Averrunci* genaamt, om dat ze het ongeluk afkeerden, ontdekt is, wanneer Agesilaus juist offerde. Cinnadon, gevraagt zynde, wat hem tot die gruweldaadt hadt aangeport? gaf tot antwoordt, „ omdat hy niet hadt kunnen ly„ den, dat 'er iemandt in Sparta groter was dan hy." *Aristot. de poët. l.* V. *c.* 7. *Xenophon Hellen. l.* III.

CINNAMUS, (JOHANNES) een Griekfch Historieschryver, en keizerlyke notaris, of, gelyk hy zich zelve noemt, Grammaticus, dat is spraakkundige, leefde onder den keizer Emanuel Comnenus, die in 't jaar 1143 aan de regeering kwam, en onder des zelfs zone Alexius, en Andronicus, die in 't jaar 1183 Alexius van den troon schopte. Hy schreef een kort begrip der roemwaardige daden van Johannes Comnenus en des zelfs zone Manuel Comnenus. Cornelius Tollius en Carolus du Fresne hebben dit werk in 't Latyn vertaalt, en met verklaringen opgeheldert. De eerste gaf het in 't jaar 1652 te Utrecht in vier boeken in quarto; de tweede in 't jaar 1670 te Parys in folio in 't licht. *Vossius de Hist. Græc. l.* IV. *c.* 19. *Allat. de Psellis & de Simeonibus. Hankius de Byzant. rer. script. P.* I. *c.* 30.

CINNAMUS, (LEONARDUS) van Palermo, een Jesuit, wierdt geboren den 5 Augustus in 't jaar 1656. In zyne jeugt oefende hy zich met groten yver in allerhande wetenschappen, en heeft naderhandt de zelve aan anderen geleert. Namentlyk acht jaren lang leeraarde hy te Palermo de Philosophie, en vervolgens de Schoolsche Godgeleerdheit te Drepanum, en op andere plaatsen vyftien jaren achter een. Hy heeft in 't licht gegeven in het Latyn: *Cursus Philologicus, Tomi tres; Opus historicum & Encomiasticum de beatissima virgine Deipara. Bibliotheca Sicula.*

CINNUS was by de ouden een zekere drank, die van wyn, honing, moudt, water, kaas en diergelyke dingen gemaakt wierdt. De Grieken noemden den zelven *κυκεών*. *Turnebus Adv. Pitiscus.*

CINO *van Pistoja*, uit het geslacht van Sigibaldus, was een vermaard Rechtsgeleerde en uitmuntend Italiaansch dichter, en leefde in 't jaar 1320. In de Rechtsgeleerdheit hadt hy Bartolus de Saxoferrato, en in de Toskaansche dichtkunde Franciscus Petrarcha tot leerlingen. *Crescembini volgar poësia l.* II. *p.* 87.

CINOBELLIN, een der koningen van Engelandt, onder de regeering van Caligula, joeg zyn zoon Adminius uit het ryk, en deze nam zyne toevlucht tot de Romeinen. Caligula greep deze gelegenheit by 't haair, en maakte een geveinsde zegepraal, als of hy gansch Engelandt overwonnen hadt. Dit geschiedde in 't 40 jaar van Christus. *Suet. Calig. c.* 44.

CINTHIUS, (RAIMUNDUS LIGIPPUS) van Palermo in Sicilië, was een goed dichter. In zyne landtale heeft hy uitgegeven: *Vita di S. Francesco Xaverio Apostolo dell' Indie, ristretta in strofe Siciliane. Bibliotheca Sicula.*

CINTRA, of SINTRA, een kasteel met een lusthof der koningen van Portugal, niet verre van Lissabon, door koning Johannes den I in 't begin der XV eeuwe aangelegt. Koning Alphonsus de VI, genoodzaakt zynde het ryk aan zyn broeder, Petrus den II, af te staan, eindigde aldaar zyn leven in 't jaar 1683. Een naby gelegen gebergte en kaap heeft 'er den name van. Het voorgebergte wordt ook *Cabo de Rocca* genaamt, dat de ouden *Promontorium Lunæ* noemden, om dat aldaar ter eere van de maene een vermaarde tempel gesticht was. Thans is op de punt van Cintra een groot klooster van Hieronymiten, gemeenlyk *Nostra Senhora da Penha* genaamt, zynde in een steenrotze uitgehouwen, en zonder eenige andere materialiën bekwame vertrekken, cellen, kelders, enz. hebbende. Hier omtrent vindt men onvergelykelyk schoon zwart marmer. Koning Ferdinand maakte *Henriquez Manuel de Villena* tot grave van Sea en Sintra. *Manuel de Faria y Sousa Epit. de las Hist. Portugues. P.* III. *c.* 10. 11. 15. *P.* IV. *c.* 7. 8. 14. *Memoir. de la Cour de Portugal d'Ablancourt.*

CINXIA was de toenaam der godinne *Juno*, voorstandster der huwelyks zaken. De benaming wordt afgeleid van 't Latynsche woordt *cingere*, dat is, *gorden*, om dat men de gewoonte hadt den nieuw getrouwde vrouwen den gordel te ontbinden. Men nam by de offerhande, ter eere van die godinne gedaan, de gal heimelyk uit het offerdier, en verbergde ze by den outaar, om aan te tonen, dat het huwelyk zonder eenige bitterheit zyn moest. *Festus. Alexander ab Alexandro lib.* VI. *c.* 4.

CINYRAS. Zie CYNIRAS.

CIO. Zie CHIOS.

CIOFANI, (HERCULES) geboortig van Sulmo in Italië, schreef aanmerkingen over de *Herschepping* van *Ovidius*. De eere, die hy meende daar in te bestaan, dat hy een landsman van dien vermaarden Ovidius was, dede hem dat werk ondernemen: invoegen hy met een ongemene drift zich tot de dichtkunde begaf. En men moet bekennen, dat zyne voornoemde aanmerkingen zeer geleerd zyn, en uit verscheide dichteren getrokken. Zyn Latyn is zuiver en sierlyk. Dus spreken'er de voornaamste oordeelkundigen van, onder anderen Paulus Manutius, Muretus, Scaliger, Scioppius, en anderen. Behalven de geleerdheit doedt Ciofani een zonderlinge zedigheit en schrander oordeel in zyne voornoemde aanmerkingen blyken.

CIOLFA, of liever ZULPHA, eene stadt in Armenië, aan de rivier Aras, wierdt eertyds geslecht door Schach-Abas, koning van Persië. Deze voerde de inwoneren naar zyn gebiedt, om den zydehandel te dryven. Zommigen wierden gezonden naar Mazandran, of Gilhan, zynde het oude Hyrkanië, anderen naar Ispahan, de hoofdstadt van Persië, alwaar zy een prachtige voorstadt aan de overzyde der riviere bouwden, noemende de zelve naar hunnen name, en dryvende aldaar een sterken handel. Men heeft hen de vryheit gegeven om naar hunnen Godsdienst te leven, en van eigene overheden bestiert te worden. *Pietro della Valle. Tavernier.*

CIOTAT, of CIOUTAT, een stadt met een zeehaven in Provence, tusschen Marseille en Toulon gelegen. Hoewel deze naam niet dan zedert eenige eeuwen bekend geweest is, twyffelt men echter niet, of het is der ouden haven, genaamt *Citharista*, van welke Plinius, Mela, Ptolomæus, Antoninus en Merula spreken, zynde althans het een myl van daar gelegen *Cesarista* of *Ceireste*. De gelegenheit der zee gaf aanleiding aldaar een stadt te bouwen, genaamt *La Cité*, dat is, *Civitas*, of stadt, en by verkorting, *la Cioutat*. Deze is zedert door den koophandel een der bloejendste plaatsen van die kust geworden. Men ziet 'er een groten toevloedt van vreemdelingen, die aldaar schepen bouwen. De haven wordt verdedigt door een kasteel, en heeft een bekwame plaats om te ankeren. In de stadt vindt men eene menigte van kerken en kloosteren. Het klooster der vaders Serviten, zynde een vierde deel van de stadt afgelegen, is vermaard wegens een bron, die, naar de wyze der zee, hare ebbe en vloedt heeft. *Plin. l.* III. *c.* 4. *Mela l.* II. *c.* 5. *Bouche Descript. de Provence l.* II. & IV.

CIPIERRE (PHILIBERT DE MARCILLI, HEER VAN) was uit het landschap Maconnois, en gaf zo vele preuven zyner dapperheit en voorzichtigheit, zo in Vrankryk als Italië, dat hem de koning van Vrankryk, Henrik de II, tot gouverneur van den Dauphin verklaarde, die naderhandt onder den name van Karel den IX den troon beklom. Hy zou het gemoedt van dien prins tot alle koninklyke hoedanigheden opgeleid hebben, ten ware het zelve van een anderen kant niet gedwarsboomt was. Koning François de II verklaarde hem in 't jaar 1560 tot ridder der koninklyke orde, en wanneer Karel de IX tot de regeering kwam, wierdt 'er wel een prins van den bloede tot gouverneur van hem aangestelt, doch Cipierre bleef ook in zyne bediening. By de Protestanten was hy niet wel gezien, mogelyk om dat hy zich van de stadt Orleans moest verzekeren, wanneer de zelve in verdacht kwam, de party der Gereformeerden te begunstigen. Hy hadt ook eenige dagen het opperbevel over 's konings leger in de belegering van Orleans na de doodt des hertogs van Guize, en stierf te Luik in 't jaar 1565, wanneer hy het badt van Aken wilde gebruiken, hebbende de koningin moeder kort te voren nadrukkelyk vermaant, dat ze de verschillen tusschen de huizen van Guize en Coligny wilde beslissen. *Thuanus l.* XXXVIII. *Brantome Capit. Etrang. T.* I. *Laboureur. Mezerai. Beza. Bayle.*

CIPIERRE, (RENATUS VAN SAVOJE, HEER VAN) zoon van Claudius van Savoje, grave van Tende, gouverneur en groot-senechal van Provence. Deze Claudius trouwde voor de tweede maal met Francisca van Foix, zynde van de Gereformeerde religie, en latende haren zoon en dochter ook daar in opvoeden. Hier door kwam haar echtgenoot Claudius ook in verdacht, voornamentlyk wanneer hy zyn misnoegen toonde, dat de onroomschen in zyn gouvernement kwalyk gehandelt wierden: invoegen de graaf van Sommerive, dien hy uit het eerste bedde geteelt hadt, tegen hem opstondt, en zyn vader dwong, hem het gouvernement over te geven. Cipierre, de tweede zoon van Claudius, by zyne andere gemalinne gewonnen, stondt zyn vader als overste der ruitery naar zyn vermogen by. Dus dede ook

ook zyn zwager Cardet, overste over 't voetvoelk, doch wierdt in 't jaar 1568 vermoord: want van Nizza, alwaar hy den hertog van Savoje hadt opgewacht, wederkerende, verviel hy onder een rot van oproerigen in een bosch. Hy zich met zyn byhebbende volk naar Frejus begevende, vervolgden zy hem, en belegerden hem aldaar in zyn kwartier. De burgermeesteren der plaatse deden hun best om hem uit het gevaar te redden, en bewogen den marquis van Arci, die de kwaadwilligen kommandeerde, dat hy beloofde, met zyn volk te zullen aftrekken, mits Cipierre en de zynen hem hunne wapenen wilden overgeven. Doch dit was naauwlyks geschied, of zy kwamen weder te rug, en doodden alle die by Cipierre waren. Hem zelve hadden de burgermeesteren wel in zekerheit gebragt, maar zo dra als van Arci zulks bemerkte, veinsde hy, dat 'er geen beter middel was om hem te beschermen dan met hem over te leveren, zeggende, dat hy van 't gemeene volk gevonden zynde, de doodt niet zou kunnen ontvlieden. De burgermeesteren lieten zich bepraten, en leverden hem over; doch moesten zien, dat hy onbarmhertiglyk om hals gebragt wierdt. Men twyffelt niet, of het hof en de grave van Sommerive hebben van deze onderneming geweten, en dat Cipierre dit droevig lot uit haat der Hervormde religie is overgekomen. De prins van Condé, de admiraal, enz. wierden daar over zeer ontrust. *Thuan. l.* XLIV. *Beza Hist. Eccl. l.* XII. *Brantome disc. de Connet. de Montmorency. Bayle Dict. Crit.*

CIPPUS is eigentlyk een lange spits toelopende paal, diergelyke men op de grenzen plaatste, en in vestingen voor pallisaden gebruikte. Maar het heet ook een grafpylaar met een zeker opschrift; met dat onderscheidt echter, dat de kolommen rond waren, maar de Cippi hoeken hadden. Cippus was ook een instrument, waar mede de gevangenen konden gekluistert worden, wordende namentlyk om der zelver voeten geslagen. *Du Fresne. Giraldus de ritu sepulcr. c. 9. Pitiscus.*

CIPPUS, (GENUTIUS) een Romeinsch veldheer, die, uit Rome trekkende, om tegen den vyandt te oorlogen, bemerkte, dat 'er hoornen uit zyn hoofdt begonnen te wasschen. Dit zeldzaam voorval bewoog hem, de waarzeggers raadt te vragen. Deze gaven hem tot antwoordt, dat daar door voorbeduid wierdt, dat hy koning stondt te worden, wanneer hy gelukkig weder naar Rome zou gekeert zyn. Maar hy de overwinning behaalt hebbende, liet het Roomsche volk buiten de stadt nodigen, en verklaarde opentlyk voor het zelve, dat hy liever een eeuwigdurende ballingschap wilde verkiezen, dan zich die eere aanmatigen, of daar naar staan; waar op hem de Romeinen ter gedachtenis een kopere kop aan de poorte, uit welke hy getrokken was, plaatsten, dat zedert *Raudusculana* genaamt wierdt; want in die tyden betekende *Raudus* by de Romeinen koper. *Ovid. Metam.* XV. *Valer. Maxim.*

CIRCASSIE, of, *het landschap der Circassiërs*, in het Latyn *Circassia*, is een grote landstreek op de grenzen van Asië en Europa, staande voor 't meerder gedeelte onder 't Moskovische gebiedt. De Zwarte zee, en de berg Caucasus scheiden het in 't Zuiden, en de rivier Tanaïs, of Don in 't Noorden van Georgië, alwaar ze de kleine Tartaren tot naburen hebben. In 't Oosten hebben ze de Caspische zee, en de uitstromingen der rivier Wolga, maar in 't Westen de Meotische zee, nevens de zee-engtens van Caffa. Het landt heeft vele kleine prinssen, die echter meest alle onderdanen van het Russische hof zyn; waar onder ook de stadt Terki, van een Hollandsch Ingenieur naar de wyze der hedendaagsche vestingen gebouwt, staat. Het overige gedeelte van 't landt heeft byna gene steden meer, en is zeer schaars bewoont; want de Circassiërs onthouden zich doorgaans in bosschen, om den Tartaren niet in de handen te vallen, die 'er jagt op maken, om dat de mansperfonen zeer wel gemaakt en schrander zyn. Behalven dat zyn 't ook goede ruiters. Hun handel bestaat meest in slaven, honing, wasch, koehuiden, wilde gyten en tyger-vellen, enz. Zy gebruiken geen geldt, maar mangelen de waaren met waaren. Hunne paarden zyn zeer snel, en worden boven die der Tartaren geschat. Zy zelve worden voor de schoonste menschen der wereldt gehouden, betonende den vreemdelingen de grootste beleefdheit. Hun Godsdienst is naar dien der Grieksche Christenen ingericht, hoewel zy in zommige deelen daar van afwyken, dopende de kinderen eerst wanneer ze acht jaren oud geworden zyn, en levende in hunne eerste jaren van den buit, zonder in de kerken te komen voor dat ze 50 of 60 jaren oud zyn. Taman en Tamaruk twee plaatsen in 't Westen gelegen, staan onder 't gebiedt van de Ottomannische Porte, om dus den doortocht naar Azof by de uitstroming van den Don te verzekeren. In 't einde van 't jaar 1708 eischte de Chan in klein Tartarye eene dubbelde schatting van de Circassiërs; en wanneer zy zulks weigerden, trok hy met een machtig leger tegen de zelve op. Maar de vorst van Circassië verkoos dertig jonge en dappere soldaten, die hy naar 't leger van den Chan zondt, onder schyn van overlopers. Deze bragten op een bestemden dag de voornaamste vyandlyke bevelhebberen om 't leven. Ter zelver tydt trokken de Circassiërs het vyandlyk leger te gemoet, en behaalden een volkomen overwinning op het zelve, invoegen het de Tarter Chan ter naauwernoodt ontkwam. *Olearius. Herbert. Sanson.*

CIRCATORES waren zekere geestelyken in de kloosters, die men uit de andere broederen verkoos, om gedurig de cellen te bezoeken, en acht op de monniken te geven. Horende iemandt lagchen, of het minste gedruis maken, schrevenze des zelfs naam op; en deze ontfing daarna van den prioor of abt een berispinge. Ook moesten zy de klok trekken, om de monniken tot de bede uuren te doen zamen komen, en hen 's nachts op te wekken. Ook wierden *Circatores* genaamt die in plaats van den generaal de kloosters en kerken van hunne ordens bezochten. *Du Fresne.*

CIRCE, eene vermaarde toverelle, van welke de dichters veel gewagen. Ze doodde haren man door vergift, zynde de koning van Sarmatië, wordende daarom van hare onderdanen, over welke zy zelve wilde heerschen, verjaagt. In deze hare ballingschap kwam ze in Italië, zich in een zeker voorgebergte onthoudende, dat naar haren name genoemt is. Aldaar veranderde ze Scylla in een zeegedrogt, gelovende, dat de zelve nevens haar op Glaucus verlieft was. Ze beherbergde Ulysses, wanneer des zelfs vloot niet verre van daar kwam te stranden, dede in des zelfs tegenwoordigheit de sterren van den hemel dalen, en maakte uit zyn bootsvolk verscheide dieren.

De uitleggers der fabelen zeggen, dat Circe een zinnebeeldt der vleeschelyke lusten is, waar door ook de braafste mannen gelyk als in redeloze dieren verandert worden. *Ovid. Metam.* IV. *Homer. Odyss.* X. *Hesiod. Theogon. Natalis Comes.*

CIRCELLO, (CAPO DI) in 't Latyn *Promontorium Circellum*, of *Circaum*, is een voorgebergte in 't gebiedt van Rome, tusschen Terracina en Nettuno gelegen. Men zegt, dat 'er oudtyds een haven met een vesting geweest is; en men ziet nog hedendaags langs dit voorgebergte verscheide torens, met kanon tegen de kapers beplant. Hier omtrent, zeggen de dichteren, heeft Circe Scylla in een zeegedrogt, en de makkers van Ulysses in onvernuftige dieren verandert. Zommige schryvers zyn van mening, dat dit voorgebergte in den beginne een eilandt geweest is. *Delic. de l'Ital.* VI. *p.* 36.

CIRCENSISCHE SPELEN, in het Latyn *Circenses ludi*, wierdt te Rome een zeker spel en vreugdebedryf genaamt, in navolging der Olympische spelen in Griekenlandt. Ze wierden dus genaamt van de Circus Maximus. De Olympische spelen geschiedden ter eere van *Jupiter*, maar de Circensische ter eere van den Godt *Census*, en van *Neptunus equestris*. Men hieldt deze spelen niet alleen op zekere gezette tyden, maar ook by buitengewone gelegentheden. By voorbeeldt, als 'er pest ontstondt, of de Staat anderszins in gevaar was; als men de goden om een gelukkige reize van den keizer, of herstelling uit des zelfs ziekte verzocht. Ook hieldt men ze, wanneer een tempel, of eenig ander gemeen gebouw ingewyd was; wanneer men een overwinning hadt behaalt, of eindelyk om den geboortedag des keizers of andere plegtigheden te vieren. Men zag by deze spelen voor eerst een *Pompa Circensis*, zynde een grote ommegang, wanneer de beelden der goden door de voornaamste geestelyken op wagens voortgetrokken wierden; (zie CIRCUS) voorts een strydt met wilde dieren, by die genen, die ter doodt veroordeelt waren, ondernomen.

CIRCESTER, of CIRENCESTER, in 't Latyn *Corinium, Durocornovium, Cornovium*, is een oude stadt der Romeinen in Engelandt, gelegen in 't graafschap van Glocester, op de grenzen van 't graafschap Wilt, aan de rivier Churne. Hier was de kruisweg der Romeinsche voorburgermeesters. Men heeft 'er een grote menigte van oude gedenkpenningen en opschriften opgegraven. Doch deze stadt is geheel verwoest door de Saxen en Denen; invoegen de zelve thans in haren omtrek niet voor het vierde gedeelte bewoont wordt. Het overige bestaat in boomgaarden en zaailandt; de inwoners geneeren zich merendeels met het bereiden van allerhande soorten van stoffen. In 't jaar 1643 wierdt de stadt door prins Robert verovert. Zy is 68 Engelsche mylen van Londen gelegen. *Moreri in 't Engelsch.*

CIRCITOR was een zeker bevelhebber, die 's nachts in het leger de ronde dede, om te zien of de schildwachten op hun post waren, dan of ze sliepen. Dit deden in den begin de *Tribuni, Legati, Centuriones*, enz. Naderhandt wierden ze uit de ridderorde verkoren, die met twee paarden, of ten minste met een knecht dienden. *Stewechius ad Vegetium. Du Fresne. Pitiscus.*

CIRCULUS AUREUS was een gulden ring of krans, geheel eenvoudig, dien de Romeinsche Patricii onder de Westersche keizeren tot een teken hunner waardigheit op 't hoofdt droegen. Doch men leest, dat wel hoger standsperfonen, en zelfs de keizerinnen van 't Oosten, den zelven gedragen hebben. *Circulus Ferreus* wierdt genaamt die yzere bandt, die die genen, de welke een zware misdaadt begaan hadden, om den hals, arm, of lyf gelegt wierdt, om daar mede een zekeren tydt, van den bisschop bepaalt, als pelgrims te wandelen. *Du Fresne.*

CIRCUMCELLIONES noemde men een zekere secte, afkomstig van de Donatisten, om dat ze ten platten lande *circum cellas rusticanas*, dat is, *rondom de boere hutten*, liepen, en allerhande moetwil pleegden. Zy kwamen in de IV eeuwe te voorschyn, en wierden ook *Circelliones*, en *Agonistici* genaamt. Voorts waren zy gewoon onder den schyn van heldendeugden allerlei schenddaden te plegen, de rechtzinnigen met geweldt aangrypende, slaande en bespottende: invoegen niet alleen Konstantyn de Grote, Julianus, Theodosius de Grote, Honorius en Arcadius verscheide wetten tegen hen hebben gemaakt, maar men wierdt eindelyk genoodzaakt, de wapenen tegen hen op te vatten. Zy in 't tegendeel noemden die genen onder hen, die gedood wierden, martelaren, hen ter eere altaren oprechtende, en by hunne namen zwerende. Zomwylen bragten ze zich zelve om 't leven, zonder dat hunne bisschoppen zulks door afraden beletten konden. *Optat. l.* III. *Augustinus Haeres.* 69. *& in Psalm.* 132. *& lib. contra Gaudent. Baron. anno* 331. *seq.* 349. *n.* 26. *seq. Sagittar. Introd. ad Hist. Eccles. cap.* 33. *sect.* 23.

CIRCUMPOTATIO was by de Romeinen en Grieken een gasterei, ter gedachtenis der verstorvenen aangestelt. Men bekranste het hoofdt, en dronk eens lustig in 't rond. Maar Solon te Athene, en de Tienmannen te Rome hebben zich naderhandt daar tegen aangekant, ziende, dat men zich in den drank te buiten ging, en meer blydschap dan droefheit toonde. Zy heb-

ben zulks buiten twyfel van de Joden geleert, als by de welke in gebruik was een כוס תנחומים *Cos Tanchumim*, dat is een *beker der vertrooſtingen*, (zie *Jerem.* XVI. 7.) waar by ze elkander by 't graf des verſtorvenen een dronk wyn toebragten, en elkander vertrooſtten. Diergelyken hebben de Heidenen naderhandt ook by de graven gedaan, en in 't rond gedronken, voor al eer 't lyk nog verbrand was. *Stuckius Antiq. Conv. Pitiſcus.*

CIRCUS. Dus noemde men te Rome allerhande gebouwen, waar in men verſcheide ſchouwſpelen vertoonde, zynde van gedaante langwerpig rond. In 't midden was een groot met zandt bedekt plein; rondom waren zitplaatſen voor de aanſchouwers, ten getale van honderd en vyftig duizend. Op 't plein zelve ſtonden allerlei pilaren ten deele tot fieraadt, ten deele, op dat die genen, die den wedloop met hunne viergeſpannen hielden, zich daar naar ſchikken, en in tyds uithalen zouden. Tot het fieraadt behoorden eenige kolommen, altaren en andere ſtandbeelden. Tot het gebruik dienden de *Meta*, dat is, drie hoge en ſpits toelopende pilaren, aan beide einden van den *Circus*, alwaar men zwenken moeſt; *Delphini*, of geſnedene dolfyns; *Ova*, dat is, ronde houten, waar na men telde, hoe menigmaal de *auriga* of voerluiden rondom den *Circus* gereden hadden: want zo menigmaal als iemandt rond geweeſt was, nam men zulk een *Ovum* weg, of, gelyk anderen wilden, men pleeg ze overeind te zetten. *Euripi* noemde men drie kanalen van water, op drie zyden van den *Circus*, waar uit men het zandt bevochtigde, ten einde het ſtof de paarden en toezienders niet belemmerde: hoewel deze *Euripi* door den keizer Nero afgeſchaft zyn. Rondom de *Circus* waren de zitbanken en het geſtoelte voor voorname perſonen, ook *Podia*, of balkons, van waar men in de renbaan zien kon. Beneden aan de eene zyde waren de *Carceres*, waar in de paarden en wagens ſtonden, zynde met traliën afgeſloten, zonder dat ze geopent wierden, voor al eer de hoge overheit, als rechter en uitdeeler der pryzen, aan 't opperſte endt op een verheven geſtoelte zittende, met een neusdoek of iets diergelyks, een teken gaf. Men hadt ook rondom eenige verwulfſels, waar in men met de vrouwen zyn vermaak nam. Diergelyke *Circi* nu waren meer dan eene te Rome. De *Circus Maximus* is van Tarquinius Priſcus, vyfden koning van 't oude Rome, gemaakt, hebbende vierdehalf ſtadiën in de lengte, dat is, omtrent een vierde gedeelte van een myl, maar in de breedte vier morgen lands. De anderen waren, *Circus Flaminius*, *Antonini Caracallæ*, *Aureliani*, *Flori*, *Alexandri*, enz. doch Tarquinius hadt dezen Circus maar in 't ruwe laten maken, zynde omringt met houte banken, zonder eenig ander fieraadt. Naderhandt heeft men 'er prachtige gebouwen rondom getrokken, nevens marmere naalden, enz. met beeldſprakige figuren en opſchriften. De keizer Claudius liet deze naalden vergulden. Caligula liet het zandt met vermilioen en goudſouderſel, Heliogabalus ook met zilver-ſtof vermengen. De galderyen rondom waren met beelden der goden verſiert, waar nevens de kledingen wapenen, den vyanden ontrukt, opgehangen waren. De ſchouwſpelen nu, die in deze Circi aan 't volk vertoont wierden, waren zesderlei: (1) *Aurigatio*, dat is, wanneer eenige ervarene voerluiden, zynde door hunne kleding en der zelver verwen onderſcheiden, op wagens met twee wielen, en van vier naaſt elkander geſpanne paarden getrokken, zevenmalen rondom de *Meta* tot aan de *Carceres* reden, en die den zevenden ren eerſt volbragt hadt, behaalde den prys. (2) *Pugna pedeſtris*, zynde een gevecht te voet, waar in eenige ſlaven, krygsgevangenen, of doodſchuldigen, elkander den nek breken moeſten; en men leeſt van voorbeelden, dat luiden van vermogen wel eenige hondert paaren tot vermaak van 't volk in den *Circus* zonden; zynde het gedurig een tweegevecht, waar by een ieder zyn tegenparty wierdt aangewezen, onder beding, dat hy dien of doden, of zelve van hem gedood moeſt worden. Nu gebeurde het menigmalen, dat een van tweën hebbende zyn tegenſtryder afgemaakt, naar 't volk om zag, of hy nu wel pardon mogt hebben, en in 't leven gehouden worden. Wilde het volk hem het leven ſchenken, dan drukte men den duim in de handt; maar moeſt hy wederom met een verſch man vechten, dan draaide het volk den duim; waar van daan ook de ſpreekwoorden ontleent zyn, waar by *pollicem premere*, den duim drukken, voor iets pryzen en goed keuren, maar *pollicem vertere*, den duim draaien, voor afkeuren, gebruikt wordt. (3) *Pugna equeſtris*, een gevecht te paarde. (4) *Pugna athletica*, waar in zommigen, ganſch naakt, en met olie beſtreken, maar ook met zandt beſtrooit, onder elkander worſtelden. De overwinning beſtondt daar in, wanneer de een den anderen tegen den grondt geworpen hadt, dat ze zeer behendig deden, met elkander den voet te ligten. (5) *Venatio* was, wanneer ſlaven of ter doodt verwezene met beeren, tygers, leeuwen, en andere wilde dieren, vechten moeſten. (6) *Ludus Trojæ* wierdt genaamt, waar in zommigen, het zy te paardt, het zy te voet, gewapend allerlei kromme ſprongen maakten, beſtaande het eigentlyk in een ſpiegelgevecht. Diergelyke ſpelen nu verzonnen de Romeinen, om het volk eenig vermaak aan te doen, en het zelve de zware laſten, die ze aan den Staat moeſten opbrengen, te doen vergeten. Vele byzondere magiſtraatsperſonen vertoonden diergelyke ſchouwſpelen, om zich by 't volk aangenaam te maken, wendende zulke onmatige koſten daar op, om de gunſt der gemeente te winnen, ter bereiking van hun oogmerk, of omtrent eenige aanzienlyke bediening, of om een zegepraal te erlangen. *Onuphr. Panvinius libro ſingulari de Ludis Circenſibus. cum notis Joh. Argoli. Jul. Cæſar. Bulengerus de Circo, Tom.* IX. *Theſauri Graviani. Salmaſius ad Solinum c.* 45. *p.* 628. *ſeqq. Roſinus Antiq.* 5. 4. *Dempſterus. Ferretius in muſis lapidariis* 4. 21. *Pitiſcus.* De ſchildery van den *Circus* kan men by *Gravius loc. cit.* en by *Cantelius Diſſert.* 6. *c.* 3. *p.* 368. zien

CIRENZA, of ACERENZA, een ſtadt in 't koninkryk van Napels, en in des zelfs geweſt Baſilicata, aan de rivier Brandano. De ouden noemden ze *Acherontia* en *Acheruntum*. Van Paulus Diaconus wordt ze *Agerentia* genaamt. Livius, Plinius, Horatius en anderen maken 'er ook gewag van. Ze hadt eertyds een bisdom, maar dat is naderhandt met dat te Matera in Terra di Otranto vereenigt. *Collenut Hiſt. Neap. Alberti Deſcript. Ital. Miraus in not. Epiſc.*

CIRIE, in 't Latyn *Cyriacum*, een ſtadt in Piëmont, aan de rivier Stura, twee mylen van Turin, met den tytel van een markgraafſchap. Zy heeft den name van den heiligen *Cyriacus*, wiens overblyfſelen aldaar bewaart worden, en wiens gedachtenis aldaar jaarlyks den 8 Auguſtus onder een groten toeloop van vreemdelingen geviert wordt.

CIRINUS, (Karolus) van edele ouders te Meſſina geboren in den jare 1580, bezat eene grote welſprekendheit in het prediken, en men hoorde hem dikwils in de voornaamſte ſteden van Sicilië. Hy ſtierf den 17 April 1641. In het Italiaanſch heeft hy uitgegeven: *Oratione funerale*; maar in de boekery van het collegie der Jeſuiten te Meſſina worden nog bewaart zyne nog onuitgegevene *Conciones Quadrageſimales. Bibliotheca Sicula.*

CIROLA, een Afrikaanſch biſſchop, leefde in de V eeuw, en vervolgde onder de beſcherming van Hunnericus de rechtzinnigen. Wanneer deze op zekeren tydt in onderhandeling met hem traden, liet hy ze alle voor hem ſtaan, maar plaatſte zich zelve op een hogen troon, met een vorſtelyke pracht. Dit verdroeg en de andere biſſchoppen zonder de minſte klagte; maar verſtaande, dat des konings geheimſchryver Cirola een patriarch noemde, verzochten ze, men wilde hen tonen, waar op die eertytel gegrond was. Dit verbitterde de ketters zodanig, dat ze den rechtzinnigen onbarmhertiglyk vele ſtokſlagen lieten geven, beroovende hen daarenboven van hunne goederen, en hen op allerlei wyze vervolgende. *Victor Uticenſ. l.* III. & II. *de perſecut. Vandal. Greg. Turonenſ. l.* II. *Hiſt. c.* 3. *Marcellin. in Chron. c.* 3. *Procop. l.* I. *de bello Vandal. S. Gregor. Dial.* 22. *l.* II. *Iſidor. Hiſt. Vandal. Æneas Gazaeus de immort. anima. Baron. an.* 484.

CIROLO, in 't Latyn *Cirulum*, een vlek tuſſchen Loretto en Ancona. De Italianen zeggen by wyze van een ſpreekwoordt: *Chi è andato à Loretto, e non à Cirolo, hà viſto la madre, e hà laſciato il figlivolo*, dat is: *Al wie naar Loretto, en niet naar Cirolo gereiſt heeft, die heeft de moeder gezien, maar den zoon verzuimt te zien.* Dit ſpreekwoordt is ontſtaan van zeker krucifix te Cirolo, dat gezegt wordt vele mirakelen te doen. *Delic. de l'Ital.* I. *p.* 46.

CIRRA, of CIRRHA, een klein vlek in Phocis, aan den inham van Corinthus, thans Golfo di Lepanto genaamt, niet verre van Delfi en den berg Parnaſſus. Men geloofde oudtyds, dat hier een hol was, waar uit winden ontſtonden, die een goddelyke kracht inblieżen, en de godſpraken veroorzaakten. Dit vlek verſtrekte de ſtadt Delphis voor een haven, wordende van het zelve een gedeelte van den Corinthiſchen inham *Sinus Cirrhæus* genaamt. *Plin. Ptolem. Livius. Sulpicius. Lucanus Pharſ. lib.* I.

CIRTA. Zie CONSTANTINE.

CISAMO, of CHISAMO, ook CISAMOPOLI, een kleine ſtadt met een zeehaven op 't eilandt Kandië, in 't gebiedt van Kanea gelegen. Men zegt, dat de ſtoel van Rome dit ſtedeke den name van een bisdom heeft gegeven.

CISIUM wierdt eertyds genaamt een rytuig met twee wielen, meeſt van garden gevlochten, wordende van muilezels getrokken. Dit rytuig gebruikten alleen de mannen, wanneer ze ras ergens niet verre buiten de ſtadt zyn wilden: invoegen die genen dwalen, die menen, dat het een ſoort van draagſtoelen geweeſt is. *Schefferus de re navic. Pitiſcus.*

CISMAR, een Holſtein-Gottorpſche ſtadt in Wagrië, zes mylen van Travemunde, in 't Noorden, niet verre van de Ooſtzee gelegen, en hebbende een aanzienlyk ambacht. Oudtyds was 't een klooſter. *Danckwerth Schleſw. P.* III. *c.* 6.

CISMONE, in 't Latyn *Ciſimons*, een rivier, ontſpringende in 't gebiedt van Trente, en in de Tarviſer mark, by een plaats, insgelyks Cismone genaamt, zich met de Brente vereenigende. Door middel van deze rivier worden verſcheide plaatſen in 't gebiedt van Venetië met hout voorzien. *Delic. d'Ital.* I. *p.* 42.

CISNER, (Nicolaus) een vermaard Rechtsgeleerde in Duitſchlandt, wierdt te Mosbach den 24 Maart 1529 uit een oud en aanzienlyk geſlacht geboren. Zyn vader was Jodocus Ciſner, die hem eerſt in 't ſchool, naderhandt op de akademie te Heidelberg beſtelde. Hier wierdt hy in 't jaar 1544 meeſter der fraaie kunſten gemaakt, en begon daar op Philoſophiſche en Mathematiſche leſſen te geven. Daarna reiſde hy naar Straasburg, en maakte aldaar kennis met Petrus Martyr, Paulus Fagius, Johannes Sturmius, en anderen, voornamentlyk met Martinus Bucerus, die zyn zwager was; en wanneer deze naar Engelandt vertrok, beriep men hem weder naar Heidelberg, op een jaarlykſche wedde, onder keurvorſt Frederik den II. Maar de begeerte om Melanchthon te zien trok hem naar Wittenberg. Van daar wierdt hy in 't jaar 1552 andermaal naar Heidelberg beroepen, als hoogleeraar der zedekunde; en als in 't volgende jaar Heidelberg van de peſt aangetaſt wierdt, vertrok hy met zyne jonge edelluiden naar Vrankryk en Italië, wordende te Piza der beide Rechten Doctor gemaakt. Op deze reize hadt hy met Petrus Victorius en Robortellus in Italië, met Franciſcus Duarenus, Hugo Donellus, en anderen in Vrankryk kennis gemaakt. Wederkerende verklaarde hem keurvorſt Frederik de III tot zynen Raadt, en hoogleeraar der Pandecten. Kort daarna was hy de opvolger van Franciſcus Balduinus in 't hoogleeraarſchap. Eindelyk verkoos men hem in 't jaar 1567 tot aſſeſſor van 't kamergericht te Spiers; alwaar

waar hy 14 jaren lang vertoefde, tot dat hem Lodewyk, keurvorst van de Paltz, in 't jaar 1580 wederom naar Heidelberg beriep, gevende hem de bediening van onder-hofrichter, nevens het buitengewoon hoogleeraarschap in de Rechten te Heidelberg. Hy stierf den 6 Maart 1583. Zyne *Opuscula Historica & Politico-Philologica* heeft Quirinus Reuterus in 't jaar 1611 te Frankfort in Octavo zamen laten drukken, waar in verscheide redenvoeringen, als: *de Ottone* III, *& Electorum Germanorum origine*; *de Frederico* II, *Caesare*; *de Conrado Suevo*, enz. gevonden worden. In de Rechten heeft hy geschreven: *de novi operis nunciatione*; *de Jure Usucapionum*. enz. Boven dien heeft hy uitgegeven *Acta visitationis Camerae Imperialis, certos in titulos digesta*; *Aventinus ex Mss. authenticis codicibus restitutus*; Hoogduitsch en Latyn; *Crantzii Vandalia, Metropolis & Saxonia, cum praefat.*; *Duareni opera collecta & recognita*, enz. *Reuterus in vita Cisneri, opuscul. ejus hist. & polit. philol. praemissa. Adam vit. Ictor. Germ. Freher. Theatr.*

CISOIN, of CHISSOINC, in 't Latyn *Cisonium*, een vlek in Walsch-Vlaanderen, vier mylen van Doornik, naar de kant van Ryssel. Graaf Everard stichtte in 't jaar 849 aldaar eene abdy, werwaarts hy vyftien of zestien jaren daarna het ligchaam van paus Calixtus van Rome liet komen. Hy liet de kerk op zynen name inwyden, dien ze nog heden ten dage draagt. Rudolf, zoon van Everard, onderwierp de abdy en de overblyfselen van Calixtus aan de kerke te Rheims, waar van hy ook heer en abt was, en dit gaf in 't vervolg gelegenheit, dat het ligchaam van dien Sint ook naar Rheims gevoert wierdt.

CISSÆUS, (ULPIUS) aldus genoemt van *klim* of *veil*, in het Griekfch gezegt *Cissus*, was geboren in het Vriesche dorp Schalsem, of Schalsum, in de grietenye Franekerdeel gelegen, en nam dien toenaam aan van het vele klim of eiloof, waar mede de toren van het gemelde dorp van ouds pleeg bewasschen te zyn, en het welk de boeren van tydt tot tydt genoodzaakt waren af te snyden, op dat de mosschen en andere vogelen, die daar in nestelden, het koren niet zouden beschadigen. Hy was vry wel ervaren in de Griekfche tale, en wierdt daarom tot hoogleeraar in die tale te Erfort aangestelt. Doch na de Hervorminge keerde hy weder naar zyn vaderlandt, daar hy het ampt van priester en prediker bediende, en stierf in den jare 1540. Hy heeft tegen Luther geschreven, en eenige andere werkjes uitgegeven. *Oudh. van Vriesl.* II *Deel.*

CISSEUS wordt van de dichteren een koning van Thracië, en vader van Hecuba genaamt, die daar van daan den naam van Cisseïs draagt. *Virgil. Aeneid.* VII. 320.

CISTERCI, of CISTERCIENZER ORDE nam haar begin in 't jaar 1089, en wierdt aldus genaamt van 't fraaie klooster *Cisterce*, gelegen in Burgundië, vier uuren van Dyon, alwaar vele cisternen zyn. De eerste stichters en aartsabten te Cisterce, S. *Robertus*, S. *Albericus*, en S. *Stephanus*, nevens nog acht anderen, waren godvruchtige Benedictynen geweest, begevende zich door een drift van een gestrenger observantie des regels van S. Benedictus uit het klooster Molismus, met toestemming van Hugo, aartsbisschop van Lion, en van den pausselyken legaat, in de wildernisse naar Cisterce, alwaar ze deze nieuwe Cistercienzer Reformatie begonnen, zo dat de monniken van deze orde eigentlyk Benedictynen zyn: doch de zelve wierden kort na hunne oprechtinge *witte monniken* genoemt, wordende aan de rechte Benedictynen, tot onderscheidt, de naam van *zwarte monniken* gegeven: doch daar is zedert een geruimen tydt tusschen zommige Roomschgezinde geleerden een zwaar proces gerezen, die ook nog aan den spyker hangt, welke de oudste kleur der Benedictyner monniken is, de witte of de zwarte. Die nieuwsgierig is om de wederzydsche stukken en bewysredenen daar van te lezen, kan de *aantekeningen* op de *Oudheden en Gestichten van Vrieslandt, I Deel, pag.* 436. enz. daar over nazien. In 't jaar 1113, onder S. Stephanus, derden Cistercienzer abt, nam de heilige jongeling *Bernardus*, nevens dertig andere edellieden, op de gezegde plaats de orde aan, wordende in 't jaar 1115 eerste abt van 't nieuwe klooster te Claraval. Dit klooster is de derde onmiddelbare dochter van 't Cistercienzer aartsticht, en een der vier eerste hoofden moederkloosters der gansche orde, die genaamt worden, *Firmitas, Pontigniacum, Claravallis*, en *Morimundus*, van welke de afdalende stamliniën tot alle andere kloosteren, die volgens het verhaal van P. Johannes à S. Malachia eertyds ten getale van drie duizend geweest zyn, getrokken worden. Hoewel nu S. Bernardus de eerste stichter der Cisterci-orde niet is geweest, zo houdt hem nochtans die orde voor haren patriarch en grootsten voortplanter, omdat ze door hem en zyne talryke en fraaie kloosters, van hem gesticht, grotelyks uitgebreid en vermeerdert is.

Zommige Roomschgezinde schryvers van deze orde weten zeldzame dingen te vertellen van de zonderlinge gunst, welke de H. Maagdt aan hunne orde meer dan eens op eene wonderlyke wyze bewezen heeft. De kardinaal Bona, die onder zyne geloofsgenoten voor een zo verstandig man versleten wordt, en die van deze orde was, heeft in zyn werk *de divin. Psalm. cap.* 12 diergelyke grollen al mede voor ware geschiedenissen te boek geslagen. By voorbeeldt, de H. Maagdt, vertelt hy, heeft aan Robbert, den eersten insteller, als gezegt is, van de Cisterci-orde, trouwbelofte gedaan, en hem een ring tot onderpandt gegeven. Nog heeft zy aan Albericus en Stephanus, zyne nazaten, een witte kap ter handt gestelt. S. Bernardus, die grote voortzetter van de Cisterci-orde, moest voor al van hare gunsten niet misgedeelt zyn: daarom heeft zy hem (welk een onbeschaamde leugentaal!) hare eige borsten te zuigen gegeven. Dan vertelt hy uit den monnik *Caesarius*, zonder het af te keuren, hoe dat zeker Cisterci-monnik in eene zielverrukkinge alle de heiligen in den hemel zag. Hy zag 'er personen aan allerhande staten, en ook van allerhande orders, dat is, om maar van de orders te spreken, hy zag 'er Benedictynen, Norbertynen, Franciskanen, enz. Maar hoe hy ook van alle kanten keek, hy zag 'er gene Cisterci-monniken. Terwyl hy nu daar over mymerde, en naar alle gedachten kleinmoedig wierdt, sloeg de Lieve Vrouw haren mantel op; en onder dien mantel, die zekerlyk geen korte mantel is geweest, zag hy een onnoemelyk getal van Cisterci-monniken en Cisterci-zusters, onder en op malkander, gedoken zitten. Zo na lag de Cisterci-orde aan het hert van de H. Maagdt!

De generaal van deze orde is altydt de aartsabt te Cisterce, dien de koningen van Vrankryk eenen in 't hoge koninklyke Burgundische tribunaal geboren en eersten Raadt noemen. Uit deze Cisterci-orde zyn ook verscheide zo klooster-als geestelyke ridderorders of gesproten, of ze hebben zich daar by gevoegt, en haren regel onderworpen. Van de klooster-orders worden deze navolgende getelt:

1. De *Guilleluciten*, dus genaamt van hunnen stichter S. Guilelmus, hertog van Aquitanië.
2. De *Gilbertinen*, van S. Gilbertus, in Engelandt ten tyde van S. Bernardus gesticht.
3. *Ordo Montis Virginis* in Apulië, hebbende tot stichter S. Wilhelmus van Vercel.
4. De *Gradimontenzen*, die onder den H. abt *Stephanus* in Aquitanië begonnen.
5. De *Florensen*, door den H. abt Joachim, toegenaamt de Propheet, in Apulië gesticht.
6. *Vallis-Caulium* bloeide eertyds in 't bisdom van Langres, in Vrankryk.
7. *Ordo immaculatae conceptionis beatae Virginis*, gesticht in Spanje door S. Beatrix.
8. *Reformatio S. Bernardi*, in Spanje, begonnen door S. Martinus de Vargas in 't jaar 1425.
9. De Congregatie der *Fulienser* in Vrankryk, gesticht in 't jaar 1577 door S. Johannes Barrerius.
10. De gestrenge Reformatie van *la Trappe*, in Vrankryk, niet lang geleden begonnen.

Van de ridderorders, die onder den regel en de kleeding der Cisterciënzen voor de Roomsche kerke gestreden hebben, worden de navolgende genoemt:

1. De orde der *Tempelheeren*, hebbende hunnen regel van S. Bernardus ontfangen.
2. Die van *Calatrava* in Spanje, in 't jaar 1158 van S. Raymundus, abt te Fiterio, gesticht.
3. Die van *Avis*, wiens stichter in 't jaar 1162 Alphonsus, koning van Lusitanië, is geweest.
4. Die van *Alcantara*, in Spanje, door twee broederen, Suerius en Gamezius, in 't jaar 1577 opgerecht.
5. Die van *St. Michaël de Ala*, door Alphonsus, koning van Lusitanië, in 't jaar 1167 ingestelt.
6. Die van *Montesia*, gesticht in 't koninkryk Valencia in 't jaar 1317 door Jacobus den II, koning van Aragon.
7. Die van *Christus*, waar van stichter was Dionysius, koning van Lusitanië, in 't jaar 1317.
8. *De Monte Gaudii.*
9. *De Mont Franc.*
10. *De Truxillo.*
11. *S. Bernardi.*
12. *S. Georgii de Alfama*, droeg zich eertyds zeer dapper tegen de Saracenen in Spanje, en vereenigde zich naderhandt met de talryke ordes van *Calatrava* en *Montesia*.
13. De orde der *Zwaard-dragers* in Lyflandt, in 't jaar 1200 door drie Cisterciënzer bisschoppen, S. Maynard, S. Berthold, en S. Albert gesticht.
14. Die van *S. Mauritius.*
15. Die van *S. Lazarus*, beide in Savoje. Deze namen haar begin onder andere ordens-regelen, doch wierden in 't jaar 1572 door paus Gregorius den XIII vereenigt, en onder de Cisterciënzer regelen gebragt.

Voorts telt deze Cisterci-orde zes, die uit het midden van haar tot de pausselyke waardigheit verheven zyn; daarenboven omtrent 420 kardinalen, 800 aartsbisschoppen, 1400 bisschoppen, eenige honderden van heilige martelaren, vele vorstelyke, en zelfs koninklyke personen, die hun leven in deze orde geëindigt hebben. Van de heiligen dezer orde hebben verscheide schryvers, als *Angelus Manriquez*, *Chrysostomus Henriquez*, *Barnabas de Montalbo*, *Bernardus Britus*, en vele anderen, geheele folianten geschreven. Wat de geleerde mannen van de Cisterci-orde aangaat, deze heeft *Carolus de Visch* in een afzonderlyk tractaat, dat hy *Bibliotheca ordinis Cisterc.* noemt, verzamelt, en daar in alle hunne werken gemeld.

CISTERNA, een vlek, gelegen in den Kerkelyken Staat, onder 't gebiedt van Rome, vyf mylen van Palestrina naar 't Zuiden. Men ziet aldaar de puinhopen en overblyfselen der oude stadt *drie Tabernen*, behorende eertyds tot de Volsciërs, hebbende naderhandt een bisschoppelyken setel gehad, die naar Velitri verplaatst is. *Baudrand.*

CITADELLA, in 't Latyn *Jamma*, een kleine sterke stadt, met een goede haven, aan de Westkust van 't eilandt Minorca, wordt van zommigen voor de hoofdstadt van dit eilandt gehouden.

CITERNA, een vlek, gelegen in 't Florentynsche gebiedt, aan de rivier Chersone, omtrent een myl van den Tyber, en drie mylen van Citta di Castello. Zommige landbeschryvers nemen Citerna

terna voor het oude *Biturgia*, dat echter anderen te Cerqueto plaatsen, een dorp gelegen by Perugia. *Baudrand.*

CITHARIUS, of CITHERIUS, geboortig van Syracuza, was een vermaard dichter en spraakkundige. Hy vertrok naar Bourdeaux, en onderwees daar velen in de gronden der beschaafde wetenschappen. Zynde aldaar getrouwt, wierdt hem het burgerrecht van die stadt verleent, daar hy ook, zonder kinderen na te laten, is overleden. Hy leefde omtrent den jare 364, en was een groot vriendt van Ausonius van Bourdeaux (*Burdegalensis*), de welke het volgende grafschrift op hem heeft gemaakt:

Cithario Siculo Syracusano Grammatico
Burdegalensi Græco.
En Cithari! dilecte mihi: memorabere dignus,
Grammaticos inter qui celebrare bonos.
Esset Aristarchi tibi gloria, Zenodotique
Grajorum, antiquus si sequeretur honos.
Carminibus, quæ prima tuis sunt condita in annis,
Concedit Cei Musa Simonidei.
Urbe satus Sicula, nostram peregrinus adisti:
Excultam studiis quam prope reddideras.
Conjugium nactus cito nobilis & locupletis,
Invidia fati non genitor moreris.
At nos defunctum memori celebramus honore:
Favimus & vivum munere amicitiæ.

Hy is de zelve, die door Johannes Vigintimillius, *in Tab. Poëtarum Sicul.* voor zyn boek van de Siciliaansche dichters gevonden wordende, *Citharius* of *Citherius Sidonius* genoemt wordt. Doch de dichter *Citherius*, van welken Athenæus gewag maakt, *lib.* XV, *cap.* 13, is onderscheiden van den gene, van welken hier gesproken wordt: want Athenæus bloeide in den jare 190 na Christus geboorte. Men heeft nog een fraai gedicht van dezen Citherius, onder het opschrift van *Epigramma de Pastoribus*, volgens het getuigenis van Josephus Scaliger *Ausoniar. Lect. lib.* I, *cap.* 12. De overgeblevene brokken van zyne andere gedichten vindt men in het werk, het welk den volgenden tytel voert: *Epigrammata vetera, quorum pleraque nunc primum ex antiquis codicibus & lapidibus, alia sparsim antehac errantibus, jam undecumque collecta emendatius vulgata, destinataque in libros* IV, gedrukt te Parys in den jare 1590 in quarto, uit de boekzaal van Petrus Pithœus, en met des zelfs verbeteringen, naar het getuigenis van Johannes Albertus Fabricius *Bibl. Lat. App. pag.* 8. Ook worden zyne gedichten gevonden in de *Catalecta vet. Poëtarum*, door den bovengemelden Josephus Scaliger uitgegeven. *Bibl. Sicula.*

CITIUM, of CITHIUM, alzo van ouds by Strabo, Ptolomæus, Plinius, Stephanus, Suidas en andere schryvers, en nog heden gebroken *Chiti* geheten, eertyds eene stadt, doch tegenwoordig niet meer dan een vlek, op het eilandt Cyprus; hoewel het overlang ook niet groot was, want Suidas noemt Citium een stedeke. Ptolomæus stelt deze plaats in het Zuider gedeelte des eilands, en Strabo tusschen den uithoek Idalium, en tusschen de stadt Berythus, die haar een beslote haven toevoegt, en Diodorus twee honderd stadiën van de stadt Salamis. De Pheniciërs, als Suidas getuigt, hebben de stadt Citium gesticht, en volgens Diog. Laërtius bewoont; zelfs schynt zy door Belus, koning van Tyrus, eene stadt van Phenicië, gesticht te zyn; want Stephanus noemt deze stadt het *Citium van Belus*. Citium is een gebroken naam van *Chetim*, of *Chetin*, zoon van Japheth, Noachs zoon, met welken naam *Chetim* of *Chetima* de Hebreën ook het gansche eilandt noemden; maar de Grieken hebben den naam Chetim in *Citium* verandert. Zo schryft ook Hieronymus, dat de *Chetims* Citiërs zyn, en dat naar hen in zynen tydt eene stadt van Cyprus *Citium* genoemt wierdt. Ook wierdt het gansche eilandt van Cyprus wel eer *Citium*, en de Cypriërs *Citiërs* genoemt. Cimon, veldheer der Atheniënzers, heeft de stadt Citium belegert en verovert. Hy overleedt ook aldaar aan eene ziekte, of aan eene wonde, naar het zeggen van anderen; hoewel Thucydides en Diodorus slechts schryven, dat hy in den veldtocht naar Cyprus zou overleden zyn, zonder de stadt Citium te gedenken. De Citiërs hebben dezen Cimon na zyne doodt als een heldt geëert. Citium heeft in oude tyden vele geleerde en doorluchtige mannen voortgebragt, onder anderen den beroemden Philosooph *Zeno*. Ten tyde van Alexander den Groten stondt Citium onder een eigen koning, die aan Alexander een degen, of zwaardt, wonderlyk van verwe en ligtigheit, vereerde, het welk hy naderhandt altydt gebruikte. Van deze stadt is niets overgebleven. Men ziet 'er niet dan een ouden en half verwoesten toren, en eenige lage huisjes, die een vlek uitmaken, nog tegenwoordig *Chiti* genoemt. Chiti was in den tydt der Venetianen een lustpriëel van het ryk van Cyprus, en wierdt door Hector Podocatharus, een ridder van Cyprus, bezeten, die aldaar zeer schone hoven, vol kostelyke vruchten, hadt. Aan de zeekant, digt by Limisso, ziet men een van de schoonste hoven van Cyprus, die *Chiti* genoemt wordt. Hy is zeer groot, en versiert met een prachtig huis, en eene zeer fraaie oranjery. Dit was een werk en gebouw van een ryken Venetiaan, die aldaar zyn vermaak nam, en vele landen bekomen hadt, alwaar ook veel katoen groeit. *Lubinus. Dappers Archipel.*

CITRARO, oudtyds *Clampetia*, *Lampetia*, *Dampetia*, een vlek of stedeke in 't koninkryk van Napels, gelegen in Calabrië, aan de kust der Toskaansche zee, omtrent drie mylen van S. Marco.

CITTA DEL SOLE, eene stadt in Romandiola, staande onder den grootbertog van Toskanen, en gelegen aan het riviertje Montone, aan den Kerkelyken Staat, en is tamelyk wel versterkt.

CITTA DI CASTELLO, in 't Latyn *Tifernum*, *Tiburnum*, is de hoofdstadt van een graafschap van den zelven name in den Kerkelyken Staat. Zy is gelegen aan den Tyber, naar de grenzen van Toskanen, en 't hertogdom Urbino, heeft een bisdom, is wel versterkt, en behoort aan 't geslacht van Vitelli.

CITTA, of CIVITA *di* CHIETI, in 't Latyn, *Theate*, eene aartsbisschoppelyke stadt in 't koninkryk van Napels, in de landstreke Abruzzo citra, is gelegen op een heuvel, naby de rivier Pescara, zeven of acht mylen van de Adriatische zee. In 't jaar 1706 gevoelde ze in November eene aardbeving, waar door ze zeer beschadigt wierdt. Van de Latynsche benaming dezer stadt *Theate* hebben de *Canonici Regulares Theatini* hunnen name ontfangen, aangezien Johannes Petrus Caraffa, naderhandt paus Pius de IV, zynde een van de stichteren dezer orde, ter zelver tydt bisschop van Chieti was.

CITTA NUOVA, in 't Latyn *Æmonia nova*, een stadt gelegen aan de Westelyke kust van Istrië, tusschen Parenzo en Capo d'Istria, is van de puinhopen der oude stadt Æmonia opgebouwt, maar wegens de ongezonde lucht thans slecht bewoont. Zy behoort tot het gebiedt der Venetianen, en heeft een bisdom, behorende onder Aquileja.

CITTA NUOVA, een kleine stadt in 't markgraafschap van Ancona, met den tytel van een hertogdom, behoort aan 't huis *Cæsarini*. Zy is op een heuvel aan de golf van Venetië, tusschen Loretto en Fermo, gelegen.

CITTA VECHIA, of *la cité vieille*, in 't Latyn, *Medina*, of *Melita*, is een stadt op 't eilandt Malta, nevens een bisdom, staande onder Palermo. Zy is byna in 't midden van 't eilandt op een heuvel gelegen, en was eertyds de hoofdstadt.

CITTADIN (CELSUS) was uit eene der doorluchtigste familien van Siëna in Italië, en bloeide in de XVI eeuw, zynde by uitnemendheit ervaren in de oudheit, penningkunde, geschiedenis, en tydrekening. Zyn oprecht leven maakte hem niet minder dan zyne geleerdheit roemwaardig. Beide verwekten hem de liefde en achting der grootste mannen van zynen tydt. Hy stierf oud zynde 70 jaren. *J. Nic. Erythræus Pinacoth.*

CIUDAD DEL REY FELIPE is een verwoeste stadt in Terra Magellanica, zynde een gedeelte van Zuid-Amerika. Wanneer Magellanus, een Portugeesch edelman, in 't jaar 1520 de zeeëngte, die van hem den name voert, ontdekt hadt, wilden zich de Spaanschen daar van meester maken, en andere natiën den doortocht beletten; maar alle, die van hen in 50 jaren derwaarts gezonden wierden, kwamen om. In 't jaar 1585 was Sarmiento aldaar met vier schepen, en bouwde aan den ingang dezer zeeëngte een haven, genaamt *Jesus*, en een weinig verder binnenwaarts Ciudad del Rey Felipe. Doch als de volkplanting, van hem aldaar gelaten, aan alles gebrek leedt, zonder eenigen toevoer van ergens te verwachten, wierden de inwoners wel haast uit hongersnoodt verstrooit: weshalven de Engelschen en Hollanders deze plaats *Porto Famine*, dat is, *een haven van honger*, noemden.

CIUDAD REAL, of EL POZUELO, in 't Latyn *Civitas regia*, een stadt in Nieuw-Castilië, naby de rivier Guadiana, tusschen Calatrava en Almagro, gelegen in een vruchtbare vlakte, zonder echter goed water te hebben. De stadt zelve is groot, maar niet volkryk.

CIUDAD REAL, eene stadt in 't Noorder-Amerika, in 't landschap Chiapa, gelegen in Nieuw-Spanje, nevens een bisdom, behorende onder Mexico. Men noemt ze ook *Chiapa*. De Engelschman Chilton heeft aangemerkt, dat de Indianen deze plaats *Sacatlan* hebben genoemt, en dat 'er in 't jaar 1570 omtrent 100 Spaansche inwoonders in geweest zyn.

CIUDAD REAL. Zie GOMEZ.

CIUDAD RODRIGO, een stadt in 't Spaansche koninkryk Leon, met een bisdom, behorende onder Compostella, en gelegen aan de rivier Agueda, is een welversterkte grensstadt tegen Portugal. Mariana en eenige anderen houden ze voor der ouden *Mirobriga*. Doch anderen beweeren, dat deze stadt lang verwoest, en dat van Ferdinand den II in 't jaar 1200 Ciudad Rodrigo aldaar gebouwt is, om zich daar van tegen de Portugezen te bedienen. In 't jaar 1706 ontweldigden ze de Portugezen den Spaanschen en Franschen, die daar in bezetting lagen; maar in 't jaar 1707, den 4 October, ging ze aan deze stormenderhandt over, en de bezetting wierdt krygsgevangen gemaakt. *Mariana lib.* II. *c.* 21. *Merula.*

CIULLUS DAL CAMO, een beroemd Siciliaansch dichter, eigentlyk genoemt VINCENTIUS ALCAMENSIS. Zie op dezen laatstgemelden naam.

CIVAUX, een plaatsje in 't Fransche landschap Poitou, eenige mylen van de hoofdstadt Poitiërs gelegen, alwaar in 't jaar 510 de koning van Vrankryk Clodoveus de I een volmaakte overwinning op Alarik, koning der West-Gothen, behaalde: hoewel andere getuigen, dat deze nederlage niet by Civaux, maar in de velden van Vouglé, ook in Poitou gelegen, voorgevallen is. *Mezeray hist. de France T.* I. *p.* 19.

CIVENCHEU, een grote stadt in 't landschap Fockien, gelegen in China, voor gene andere in gebouwen, als fraaie huizen, prachtige tempelen, palleizen en heerlyke zegebogen wykende. De zee is 'er naby, dat deze plaats zeer gelegen tot den handel en zeer beroemd maakt. De brug Loyang, over een rivier van dien zelven name aan de Noordzyde der stadt gelegen, is 360 roeden lang, en anderhalf roeden breed, wordende door 300 grote pilaren, in plaats van bogen, onderstut. Deze hebben zamen spitze hoeken, om de kracht van 't water te breken. Van den eenen pilaar tot den anderen zyn in de breedte vyf grote stenen ge-

gelegt, zynde ieder 18 voeten lang. De zyden daar van zyn met allerhande werk en figuren versiert. Trouwens dit is maar een gedeelte van de brug, eindigende aan een kasteel; aan des zelfs andere zyde is nog een gedeelte, zynde byna even groot, en op de zelve wyze gebouwt. *Martinii Descript. Chinæ.*

CIVILIS, (CLAUDIUS) een Batavier, vermaard niet alleen wegens zyn doorluchtig en koninklyk geslacht, maar ook wegens zyne zonderlinge dapperheit en voorzichtigheit. Hy leefde in 't jaar 70, wordende wegens zyne zonderlinge hoedanigheden by Sertorius en Hannibal vergeleken, welken laatsten hy ook van aangezicht door het verlies van zyn eene oog geleek. Hy zette zyne landgenoten, de Batavieren, tot een opstandt tegen de Romeinen aan, en gedroeg zich in den beginne zo voorzichtig, dat hem de Romeinen voor geen vyandt hielden. Doch hebbende zich onder de Kaninefaten een bekwaam veldheer verkoren, en kunnende zynen toeleg niet langer verborgen houden, leverde hy den Romeinen menigmaal slag. Eindelyk voor der zelven zegepralende wapenen moetende zwichten, wist hy zich dus uit zyne verlegenheit te redden, dat hy de overwinnaren tot het maken van vrede bewoog, voorwendende, datzy reden hadden om hem daar voor verplicht te zyn, dat hy belet hadt, dat de legioenen niet uit Duitschlandt naar Italië waren getrokken. Voorts gaf hy de schuldt van dezen oorlog aan het kwade onthaal, dat hem Vitellius hadt aangedaan, ten deele ook aan de heimelyke genegenheit, die hy voor Vespasianus hadt, als hebbende hem vriendschap bewezen, toen hy nog geen keizer was; en eindelyk aan het herhaalde aanhouden van Antonius Pius, hebbende dezen opstandt aangemerkt als het middel, waar door de legioenen aan den Rhyn konden belet worden Vitellius te hulp te komen, dien hy, zeide hy, altydt voor zynen vyandt gehouden hadt. Zyne heldendaden zyn zeer fraai uitgebeeld op het hof te 's Gravenhage in de zaal van Hun Hoog-Mogende. *Tacit. Hist. lib.* IV. *c.* 3. 13. 15. *&c. & lib.* V. *c.* 6. *P. Cluverius van de uitlopen van den Rhyn I Deel, p.* 50. 51. *II Deel, p.* 169. *enz.* 218. *enz.*

CIVITA BURELLA, in 't Latyn *Bucellum*, eene stadt in Abruzzo citra, een landschap van 't koninkryk Napels, aan de rivier Sangro, omtrent de grenzen van 't graafschap Molise.

CIVITA CASTELLANA. Zie CASTELLANA.

CIVITA DELLE PIEVE, in 't Latyn *Civitas Plebis*, een kleine stadt in den Kerkelyken Staat, in 't gebiedt van Perugia, heeft een bisdom, staande onmiddelyk onder den pausselyken stoel.

CIVITA DI CHIETI. Zie CITTA DI CHIETI.

CIVITA DI PENNA, een stadt in 't koninkryk van Napels, in Abruzzo oltra, nevens een bisdom, staande onder Chieti. Het is een leen van den hertog van Parma.

CIVITA DUCALE, of REALE, een stadt in 't koninkryk Napels, gelegen in Abruzzo oltra, aan de rivier Velino, nevens een bisdom, behorende onder Chieti. Zy was eertyds de sleutel van 't koninkryk Napels, en stondt onder 't pausselyk gebiedt; doch is in 't jaar 1703 door een aardbeving verzonken, en tot een stindende poel geworden.

CIVITA VECCHIA, een sterke stadt aan de Toskaansche zee in den Kerkelyken Staat, naby de grenzen van Stato di Castro, heeft een bekwame haven, alwaar de pausselyke galeien gemeenlyk leggen. Paus Innocentius de XII maakte ze tot een vrye haven, en beschonk ze met vele privilegien, om 'er den handel naar toe te trekken. Tot dien einde liet hy een kostbare waterleiding van versch water aanleggen. Zommigen houden daar voor, dat Civita Vecchia der ouden *Centumcellæ* is. Zie CENTUMCELLÆ.

CIVITELLA, een kleine stadt in Abruzzo oltra, in 't koninkryk Napels, gelegen aan een plaats, genaamt *Caraceno*, aan de Noordzyde van een berg, naar de kant van de Adriatische zee. Beneden aan dezen berg stondt eertyds eene citadelle, versterkt met vyf bastionnen; doch deze zyn thans overhoop geworpen. Zommigen verzekeren, dat zulks door de inwoneren zelf geschied is, ten tyde toen Karel de VIII in Italië trok. Aan de Westzyde, daar de berg het ruwste is, loopt de rivier Librata voorby. In 't jaar 1577 zochten de Franschen onder den hertog van Guize deze plaats te veroveren, doch moesten onverrechter zake aftrekken. *Thuanus lib.* XVIII.

CIVOLA. Zie CIBOLA.

CLABULARIS CURSUS wordt dus genaamt van *Claba* en *Clabulum*, zynde een soort van last-en ladder-wagens. Dit was een zeker hofdienst, diergelyke de onderdanen van 't Roomsche ryk op zekere tyden genoodzaakt waren te doen, zonder dat echter niemandt behalven den overste der lyfwacht de zelve eischen kon, en wel in deze drie gevallen: wanneer namentlyk de soldaten voorttrokken, gezanten aankwamen, of vertrokken, en wanneer oorlogsbehoeftens moesten vervoert worden, dan bediende men zich van deze voorspannen, en gedurige ververssching van paarden, om haast te maken. *Schefferus de re vehic. du Fresne. Pitiscus.*

CLADIN, Sultan van Iconië, veroverde, nadat hy van de Tartaren uit zyn landt verdreven was, Klein-Asië, waar door hy zeer machtig wierdt, en in 't jaar 1296 den grondt tot het Turksche ryk begon te leggen. Hy gaf aan Otrugarelus het gouvernement van Carmanië, en hadt zynen zoon Ottoman met den name van koning tot zyn opvolger.

CLAGENFURT. Zie KLAGENFURT.

CLAIN, in 't Latyn *Clanis*, *Clanius*, en *Clitis*, een rivier in Vrankryk, in 't landschap Poitou, alwaar de zelve ontspringt, en hebbende de Vonne, Clouere, enz. in zich genomen, voorby Poitiers loopt, wordende in eenige kanalen verdeelt, en makende eenige eilanden. Naderhandt vereenigt ze zich met de rivier Vienne, boven Chastelleraud, op een plaats, genaamt Port de Senon. *Masson. Descript. flum. Gall. Thuan. Hist. lib.* XLV. *c.* 9.

CLAMECY, een stedeke in 't landschap Nivernois, aan de rivier Yonne, zes mylen boven Auxerre. De titulaire bisschop van Bethlehem houdt gemeenlyk zyn verblyf in de voorstadt. *Baudrand.*

CLAIRVAUX, een stedeke in 't hertogdom Burgundië, by de rivier Dain, op de grenzen van Bresse, omtrent zeven mylen van Salins, vier mylen bezuiden S. Claude.

CLAIRVAUX, een stedeke in Champagne, aan de Aube, tusschen Langres en Trojes, twee mylen van Bar-sur-Aube. Hier heeft de H. Bernardus eene vermaarde abdy gesticht, ook CLAIRVAUX genaamt, zynde de derde dochter van de Reguliere orde der Cistercienzen. S. Bernardus is 'er de stichter en eerste abt van geweest, latende by zyn overlyden zeven honderd geestelyken na. Men maakte, zinspelende op den name van *Clairvaux*, het volgende lofdicht op dien heilige:

Sunt Claræ Valles, sed Claris Vallibus abbas
Clarior, his clarum nomen in orbe dedit.
Clarus avis, clarus meritis, & clarus honore,
Claruit eloquio, relligione magis.
Claraque mors, clarusque cinis, clarumque sepulcrum,
Clarior exsultat spiritus ante Deum.

CLAMMERUS, (BALTHAZAR) of KLAMMER, een Duitsch Rechtsgeleerde, leefde in 't jaar 1542. Hy was uit Beyeren geboortig, en hebbende zich door zyne studiën bekend gemaakt, wierdt hy door den landgrave van Hessen als hoogleeraar tot de nieuwe akademie van Marpurg beroepen, alwaar hy de *Instituten* van *Justinianus* verklaarde, tot dat hem hertog Ernst van Luneburg tot zyn Raadt verklaarde; wanneer hy zich, voor dat hy naar Zell ging, in 't jaar 1532 licentiaat liet maken. De zelve hertog maakte hem voorts uit erkentenis zyner trouwe diensten ook kancelier, wanneer hy en D. Forster het Luneburgsche landt by een vreedzame regeering bewaarden. Hy stierf in deze bediening in een hogen ouderdom, nalatende: *Promptuarium Juris Civilis & Feudalis. Pantaleon Prosopogr. P.* III. *Adam. Vit. ICt. Germ. Freher. Theatr.*

CLAN, of CLANN, noemen de Schotten, in 't byzonder de zo genaamde Hooglanders, een geslacht, of familie. De Ieren gebruiken dat woordt insgelyks; invoegen men het zelve by deze beide natien vindt gebruikt van die genen, die van een en de zelve maagschap zyn, of anders tot het zelve gezelschap behoren: ook wordt het wel van plaatsen gebruikt. Dus noemt men, by voorbeeldt, *Clan-Donels*, *Clan-Gibbons*, *Clan-Haton*, *Clan-Kanalds*, *Clan-Makduf*, *Clan-Richard*, *Clan-Williams*, enz. Aangezien nu de personen, uit welke een *Clan* bestondt, met elkander zeer vast vereenigt bleven, en dus doende veel moetwil bedreven, die niet wel kon gestraft worden, wierdt 'er in 't jaar 1581 by 't Parlement een besluit genomen, waar by toegestaan wierdt, dat, ingeval iemandt uit een zeker *Clan* een ander zwaarlyk kwam te beleedigen, men bevoegt was, een ieder uit die zelve *Clan* in verzekering te nemen, tot 'er tydt de schade vergoed was, of by ontstentenis van dien hem met de doodt te straffen. *Cambden. Britann. p.* 934. 946. 984. 1004.

CLARA is een zekere orde van nonnen, zynde de tweede, die in 't jaar 1212 door S. Franciscus gesticht, en eerst van Innocentius den III, naderhandt van Honorius den III in 't jaar 1223 bevestigt is. De orde wordt dus genaamt van S. *Clara*, een adelyke maagdt uit de stadt Assise in Italië, die deze orde onder de arme maagden eerst in de kerk van S. Damianus heeft begonnen, wordende van haar *Clarissen-nonnen*, maar van de plaats van haar verblyf *nonnen van S. Damianus* genaamt. St. Clara leefde 42 jaren in een klein huisje naby de voornoemde kerke, leide aldaar een zeer gestreng leven, zonder van paus Gregorius den IX te kunnen bewogen worden, dat ze iets van hare goederen wilde behouden. Die genen, die nog hedendaags haren regel volgen, worden *Damianisten*, maar die van paus Urbanus den IV dispensatie hebben, *Urbanisten* genaamt. *Spondan. an.* 1223. *n.* 10. *Wading. Ann. Min. Ross. Traité de Relig. du Monde.*

CLARA FRANCISCA *van Besançon* was de stichteresse der Tiercelinen van S. Franciscus, bygenaamt *Congregationis strictioris Observantiæ*, eerste superieure van 't klooster S. Elizabeth van deze orde te Parys, alwaar ze den 1 April des jaars 1637, in 't 39 jaar van haar ouderdom, den geest gaf.

CLARE, of CLARENCE, in 't Latyn *Clarentia*, een vlek in 't graafschap Suffolk, omtrent 6 mylen Westwaarts van Sudbury, aan de rivier de Stoure, waar door Essex van Suffolk afgezondert wordt. Hier was oudtyds een kasteel, zynde thans wel vervallen, echter nog vermaard wegens de voorname heeren, die daar van den name van graven of hertogen voeren. In 't Iersche landschap Connaught is ook een stadt en graafschap *Clarence*, gelegen aan de Noordzyde van een meir, dat de rivier Shanon maakt, omtrent 3 mylen Zuidwaarts van Enistowe. Het graafschap, eertyds genaamt dat van Thomond, heeft den name *Clare* van *Thomas de Clare* ontfangen, zynde eene der jonger zonen van Gilbert de Clare, grave van Glocester, die met dit graafschap van koning Eduard den I begiftigt wierdt. Het is gelegen tusschen de rivier Sanon en de Westersche zee, hebbende een klein aanzien.

CLARE of CLARENCE (HERTOGEN, MARKGRAVEN, en GRA-

GRAVEN VAN) in Engelandt. In 't begin der XII eeuw heeft een voornaam heer, genaamt *Richard*, een zoon van Gilbert, begonnen zich graaf van Clare te noemen. Hem volgden onder zyne nakomelingen *Gilbert Roger*, en *Richard*. Deze laatſte ſtierf in 't jaar 1206, wanneer uit zyn geſlacht *Gilbert Richard*, *Gilbert*, en nog een ander *Gilbert*, de graaflyke waardigheit van Clare gehad hebben, zich ſchryvende nochtans niet graven van Clara of Clarence, maar van Glocester, dat insgelyks tot hun gebiedt behoorde. Na dat de mannelyke linie uitgeſtorven was, verkrege *Lionel*, jongſte zoon van koning Eduard den III, die eene erfdochter des voornoemden huizes getrouwt hadt, in 't jaar 1362 het hertogdom en tytel van Clarence. In 't jaar 1411 wierdt de tweede zoon van koning Henrik den IV, met name *Thomas*, insgelyks tot hertog van Clarence verklaart; maar in 't jaar 1461 verviel deze waardigheit op *George*, broeder van koning Eduard den IV, die in 't jaar 1477 in een vat vol malvazynwyn verdronk. Daar na was de tytel van Clare of Clarence een geruimen tydt gelyk als in vergetelheit geraakt, tot dat eindelyk in 't jaar 1624 den 1 November koning Jacobus de I *Johan Holles* lord Hougthon tot grave van Clarence verhief. Hem volgde daar in in 't jaar 1637 zyn oudſte zoon *Johan*, en dezen in 't jaar 1665 zyn zoon *Gilbert*, en dezen wederom zyn zoon *Johan* in 't jaar 1688, dien koning Willem de III in 't jaar 1694 tot markgrave van Clare, en hertog van Newcaſtle verhief. Deze hadt in 't jaar 1709 gene andere erfgenamen dan een eenige dochter, genaamt *Henrietta*. Zie HOLLES. *Heylyn's help to Engliſch hiſtory p.* 266. *Peerage of Engl.* I. *p.* 113.

CLARENCIEUX is de name van eenen der drie wapenkoningen of opper-herauten in Engelandt, zynde de tweede in rang. Hy wordt dus genaamt van de oude hertogen van Clarence, dien hy oudtyds toebehoorde. De tydt zyner opkomſte is niet zeker, hoewel zommigen koning Eduard den IV als des zelfs ſtichter opgeven. Zyne jurisdictie ſtrekt zich over 't gene Zuidwaarts over de riviere de Trente legt. Zyne en des derden wapenkonings Norroy bediening beſtaat onder anderen daar in, dat hy de lykſtatie van den kleinen adel, namentlyk de baronnets-rechters, esquires, en enkele edellieden beſtelt, de adelyke familien onderzoekt, hunne wapens onderſcheidt, enz. Beide worden byna op de zelve wyze gemaakt gelyk de eerſte, genaamt *Garter*. Zie *Miege Etat nouv. de la Gr. Br. Vol.* I. *p.* 259. *Heylyn's help to Engliſch Hiſtory p.* 266.

CLARENDON, of CLARINDON, eene ſtadt in Engelandt, in het landſchap Wiltshire, is vermaard wegens een Synode, dat aldaar in 't jaar 1164 gehouden is, en waar op Thomas van Cantelberg, op 't aanhouden van de groten des ryks, de zo genaamde *Conſtitutiones regiæ* heeft onderſchreven, dat hem echter naderhandt berouwde. Deze ſtadt voert den tytel van een graafſchap, dien de familie der heeren van Hyde gebruikt. Zie HYDE. *Baron. an.* 1164. *Matth. Paris.*

CLARENTHAL, in 't Latyn *S. Claræ Vallis*, eertyds een maagdenklooſter in de Wetterau, een uur van Wisbaden, gelegen in 't gebiedt van Naſſau, wierdt van keizer Adolph van Naſſau, nevens een ſchonen tempel, waar in de beelden van hem en zyne gemalinne nog te zien zyn, gebouwt, en is tot het jaar 1553 van zyne eige abdiſſen geregeert geworden. Maar naderhandt heeft graaf Lodewyk van Naſſau het in een armgaſthuis verandert. *Winckelm. Heſſ. beſchr. p.* 183. *Weber de Therm. Wisbad. l.* I. *ſ.* 3. *c.* 5. *p.* 53.

CLARENZA, een landſtreek in Morea, met den tytel van een hertogdom, was eertyds onder zyn eige hertogen vermaard. Men gelooft, dat dit landt, zich langs den inham van Lepanto uitſtrekkende, der ouden eigentlyk genaamde *Achaja*, *Sicyon*, en *Corinthus* behelſt. De hoofdſtadt wordt ook CLARENZA of CHIARENZA genaamt; maar is nu geheel verwoeſt en een puinhoop, waar van niet dan de grachten en eenige kentekenen zyn overgebleven. Daar zyn zulke overgrote gevaartens of ſtukken van muren, leggende op zyde ter neder gevelt, en met zulke harde cement of kalk zamen gemetzelt, dat die niet kunnen van malkander gebroken worden, en daar by zo groot, dat ze niet dan door kracht van buskruidt hebben kunnen bewogen en weggebragt worden. Chiarenza ſchynt een gebroken naam van het Italiaanſch woordt *Chiarezza* te zyn, het welk *klaarheit*, *glans* en *heerlykheit* betekent; miſſchien alzo eertyds van wegens de heerlykheit en voortreffelykheit der ſtadt door de Venetianen genoemt. De gelegenheit en merktekenen van hare aloudheden doen blyken, dat Clarenza de oude ſtadt *Cyllene* is; de ſcheepshaven van Elis, de hoofdſtadt van het landſchap Elis, en volgens Strabo en Pauſanias op een afſtandt van honderd en twintig ſtadiën van Elis gelegen. Anderen, als Niger, willen, dat de oude ſtadt Cyllene nu *Antravida* zou genoemt zyn. Na Cyllene ſtelt Strabo de ſtadt *Chelonates*, de uiterſte hoek van Peloponneſus, of Morea, naar het Weſten. Cyllene was volgens Pauſanias met dien naam naar zekeren man *Cyllenus*, een Arkadiër, genoemt. In Cyllene waren eertyds twee afgoden tempelen, de eene voor Eſculapius, en de andere voor Venus. Het beeldt van Mercurius, den welken de inwoners aldaar boven maten eerden, was een ſtyf mannelyk lidt op een voetſtal. Aldaar was ook een tamelyk vlek, dat een yvoren beeldt van Eſculapius hadt, door zekeren beeldhouwer, Celotes, gemaakt, dat wonderlyk om te zien was. Cyllene was volgens Mela uitſtekende, dewyl men daar voor hieldt, dat Mercurius aldaar geboren was, hoewel anderen willen, dat Mercurius niet in de ſtadt Cyllene, maar op Cyllene, een berg van Arkadië, zou geboren zyn, als Virgilius, Ovidius en Lucanus getuigen; waarom hy ook de Cyllener heldt genoemt wordt. De haven van Clarenza is nu met zandt en aarde vervult, en verſtopt; maar in een baai of zeeboezem daar buiten is goede ankergrondt, nochtans die voor de Noorder en Noord-Ooſte winden open legt. Twee mylen van de ſtadt is een klooſter van Kaloyers of Griekſche monniken. Vele ouden hebben Clarenza ook gehouden voor der ouden *Dyme*, waar van *Stephanus Byzantinus*, *Plinius* en anderen gewagen. *Dappers Morea.*

CLARIO of CLARO, in 't Latyn *Clarius*, (ISIDORUS) biſſchop van Fuligno in Umbria, wierdt naby Breſcia, op een klein kaſteel Chiaria, geboren, en begaf zich in zyne jeugt onder de Benedictynen van de Congregatie van Mont Caſſin. Hy was gelukkig in 't begrypen der talen en Godgeleerdheit, en was mede op 't Concilie van Trente, houdende aldaar verſcheide redenvoeringen. Paus Paulus de III gebruikte hem in allerlei gewigtige zaken, en gaf hem eindelyk het bisdom van Fuligno, werwaarts zich Clario begaf, en 7 jaren daar na, namentlyk den 28 May des jaars 1555, in 't 60 jaar zyns ouderdoms, ſtierf. In zyne aanmerkingen over den Bybel heeft hy Munſterus geheel uitgeſchreven. De *Vulgata* of gemeene Latynſche overzetting van den Bybel heeft hy doorgaans verbetert, en met Scholiën in 't licht gegeven, wordende dit werk ook eindelyk aangenomen, zonder dat de voorreden, enz. verboden wierden te lezen. Boven dien heeft hy nog verſcheide andere werken nagelaten, als: *Scholia in Canticum Canticorum*; *in ſermonem de monte Orationes* 69; *in Evangelium Lucæ Orationes* 59; *Orationum extraordinariarum, in quibus utriusque ſacri inſtrumenti inſigniores quique loci explicantur, vol.* II; *Orationes diverſæ in Epiſtolas Pauli*, enz. *Thuan. lib.* XVI. *Ghilini Theatr. d'Huom. Lettr. Miræus de ſcript. ſec.* XVI.

CLARKE, (SAMUEL) geboortig uit Northamptonshire, was zeer ervaren in de Ooſterſche talen, en corrigeerde de vermaarde *Biblia Polyglotta*, de welke te Londen gedrukt wierdt. Hy heeft ook geſchreven: *Var. Lectiones & Obſervat. in Chaldaicam Paraphraſin*, in het zesde deel der gemelde *Bibl. Polygl.* gevonden wordende: ook heeft hy het zevende deel van dat aanzienlyke werk opgemaakt; maar het zelve is tot nog toe niet uitgekomen. Hy ſtierf den 27 December des jaars 1669.

CLARKE, (SAMUEL) Engelſch Predikant te Londen, wierdt den 10 October des jaars 1599 in Warwickshire geboren, en ſchreef in zyne moedertale de levens van eenige geeſtelyken, zyne landgenoten, maar alle te zamen Presbyterianen. Voorts heeft hy uitgegeven: *Medulla hiſtoriæ eccleſiaſticæ*; *Martyrologium generale*; *Martyrologium Anglicum*; *Caſus conſcientiæ*; *Hiſtoria Germaniæ, & Hungariæ*; *Dictionarium Anglic.* enz. Hy overleedt den 25 December des jaars 1682.

CLARO, of CLARUS, (JULIUS) geboortig van Aleſſandria, in 't gebiedt van Milanen, was een zoon van den vermaarden Rechtsgeleerde Ludovicus Claro, en bragt het in 't burgerlyke en kanonyke Recht zo verre, dat hy in 't 25 jaar zyns ouderdoms te Pavia in 't jaar 1550 der beide Rechten Doctor gemaakt wierdt. Zyne verdienſten verhieven hem tot een der voornaamſte plaatſen in den Raadt te Milanen. Voorts verklaarde hem koning Philips de II tot Raadt van Italië; en wanneer de Republyk van Genua wegens den ouden en nieuwen adel in twiſt geraakt was, zondt hem de koning derwaarts om den zelven by te leggen; doch hy ſtierf onderweeg te Saragoſſa den 13 April des jaars 1575, in 't 50 jaar zyns ouderdoms. Men heeft verſcheide ſchriften van hem, als: *Opera Juridica*; *Receptarum ſententiarum opera omnia*; *volumen, in quo omnium criminum materia ſub acceptis ſententiis copioſiſſime tractatur. Pancirol. l.* II. *de clar. leg. Interpr. l.* II. *c.* 181. *Biblioth. Hiſt. des Autheurs de Droit par Simon. T.* I.

CLAROS. Zie CALAMO.

CLAROS, eene ſtadt der Colophoniërs in Iönië, was eertyds bekend wegens het orakel van *Apollo Clarius*, en wegens een hol met een bron, wiens water, van iemandt gedronken, een poëtiſchen geeſt veroorzaakte, maar teffens ook een dodelyke ziekte. Thans weet men niets meer van die ſtadt. *Strabo lib.* XIV. *Pauſan. Plinius.*

S. CLARUS, abt van Vienne in 't Dauphiné, wierdt beneden Vienne op een plaats, die thans zynen name voert, op den oever der Rhone, in 't begin der regeering van Clotarius den II geboren. Hy verloor zynen vader in zyne jeugt, en wierdt van zyne moeder groot gemaakt, die hem in 't klooſter S. Ferreoli beſtelde. De biſſchop van Vienne maakte hem tot abt van 't klooſter van S. Marcel, en vertrouwde hem het opzicht over 't klooſter van S. Blandina. Hy ſtierf den 1 January des jaars 660, zedert welken tydt men van de tyden van keizer Karel den Groten dien dag tot zyner gedachteniſſe geviert heeft. *Vita apud Boland. T.* I. *Mabillon. Acta Sanct. T.* I. *Baillet vies des Saints d.* 1. *Jan.*

S. CLARUS. Onder dezen name vindt men twee martelaren, maar wier geſchiedeniſſen op nieuwe en onzekere vertellingen gegrond zyn. De eene wordt gezegt een leerling van den H. Nicaſius geweeſt, en van hem, toen hy het Euangelium omtrent Vexin verkondigde, van een afgodenprieſter tot het Chriſten geloove bekeert te zyn. Men voegt 'er by, dat hy voor zyne bekeering blind was, en dat hy den H. Nicaſius in des zelfs marteldoodt gevolgt is. Van dezen zegt men, dat hy omtrent het voornoemde Vexin biſſchop is geweeſt, hoewel zyn biſſchoppelyke ſetel, noch het jaar van zyne doodt, niet gemeld worden. Anderen noemen hem een Afrikaan, dat nochtans miſſchien daarom ongelooflyk is, doordien hy inzonderheit in Aquitanië geëert is, en verſcheide kerken aldaar roemen, dat ze zyne overblyfſelen bezitten. *Actus de Moutier Neuſtrie Sainte. Pomeray Devio vie de S. Clair. Baillet vies des ſaints, Menſe Nov.*

CLA-

CLARUS-MONS, (Hieronymus) geboortig van Leontium, was Doctor in de medicynen te Napels, en bloeide in 't jaar 1636. Hy schreef in het Italiaansch: *Compendio del suo Elisir vitæ ridotto in polvere*; *osservationi, e brieve discorso del contagioso mal di Canna*; *che cosa sia questo male, e da che proceda e come, e conche si debba curare*; *Dichiarationi contro il sommario metodo di D. Gio Antonio Bianchi, e contra il discorso de Pier Francesco Giraldini, sopra la sua ritrovata polvere, che fu stimata belzuar minerale. Bibliotheca Sicula.*

CLASENIUS, (Daniel) geboren te Luneburg in den jare 1622, studeerde aldaar, als mede te Brunswyk en Helmstadt, en wierdt vervolgens eerst Conrector, en kort daar na Rector van de Latynsche schole te Maagdenburg. Daar na wierdt hy hoogleeraar in de Rechten, in de zede-en in de staatkunde in de doorluchtige schole te Luneburg, in den jare 1661 te Helmstadt Doctor, en ten laatsten in den jare 1669 gewoon hoogleeraar in Rechten in de akademie van de laatstgemelde stadt. Hy schreef: *Comment. in Plutarchi librum de septem sapientum Convivio*; *de Religione Politica*; *Exercitationes SS. ad Passionem Dominicam*, in drie verscheide boeken; *De oraculis Gentilium, & in specie de vaticiniis Sibyllinis*; *Comment. in Constitut. crimin. Caroli V. Imp.*; *Comment. in Tabulam Cebetis*; *de jure aggratiandi*; *Compendium doctrinæ Politicæ*; *Theologia natur.*; *Disputationes de juramento*; *de constituto possessorio*; *de collatione bonorum*; *de immunitate metatica*; *de jure detractionis*; *de patria potestate*; *de contractibus innominatis*. Hy is overleden den 20 November des jaars 1678.

CLASENIUS, (Petrus) Doctor in de Rechten, wierdt den 27 Maart des jaars 1588 te Loven geboren, schreef een boek *de Servitutibus*, en stierf den 25 July des jaars 1635.

CLASSICUM wierdt het veldteken genaamt, dat men gebruikte in 't allarm-blazen met allerlei instrumenten, om de soldaten ten optocht te doen gereed zyn. Dit nu geschiedde in deser voegen: eerstelyk blies een alleen, staande niet verre van den generaal, en zynde van hem gekommandeert; dan volgden sommige anderen, die by de vaandels en standaarden stonden, en eindelyk voegden zich alle in 't geheele leger daar by. *Thysius Rom. illustr. 4. p. 99. Pitiscus.*

CLAUBERG, (Johannes) een vermaard Philosooph in Duitschlandt, wierdt in 't jaar 1622 te Solingen in 't hertogdom Bergen geboren. Hebbende de gronden zyner studiën gelegt, vertrok hy naar Bremen, en oeffende zich aldaar in de Oostersche letterkunde en Godgeleerdheit, maar voornamentlyk in de *Metaphysica* of bovennatuurkunde; waar van hy de eerste gronden in geschrift stelde, en ze velen te lezen gaf. Van Bremen begaf hy zich naar Groningen, werwaarts hy ook, nadat hy zyne reize door Vrankryk en Engelandt volbragt hadt, wederkeerde. Van daar wierdt hy van prins Lodewyk Henrik van Nassau naar Herborn als hoogleeraar in de Philosophie en Theologie beroepen, doch hy nam dat beroep niet aanstonts aan; maar met de gemeene Scholastische Philosophie niet te vrede zynde, ging hy naar Leiden, om zich aldaar in de Carthesiaansche te oeffenen. Hier zoog hy de gevoelens in van den toen vermaarden Jean de Racy, en nam eindelyk de hem meermalen opgedragene bediening van hoogleeraar te Herborn aan, trekkende een grote menigte jonge studenten derwaarts; waar door hy zich een groten haat en veel verdriet verwekte, zonder echter eenig hertzeer daar over te tonen. In 't jaar 1651 beriep men hem als professor in de Philosophie naar Duisburg, alwaar hy in dat zelve jaar de dochter van den vermaarden Gerardus Mercator trouwde, by welke hy een zoon, die naderhandt der beide Rechten Doctor gemaakt wierdt, en de schriften van zyn vader in 't licht gegeven heeft, nevens vyf dochteren, gewan. In den beginne was hy te Duisburg alleen als hoogleeraar in de Philosophie en Theologie, tot eindelyk Christophorus Wittichius en Theodorus Kranen ook derwaarts beroepen wierden. Zedert de plegtige inwyding dezer akademie was Clauberg gedurig Rector Magnificus, terwyl zyne amptgenoten hem die eere gewillig overgaven, gelyk hy ook nog twee malen daar na die bediening bekleed heeft. Hy is een der eersten, die de Carthesiaansche Philosophie in Duitschlandt uitgebreid heeft, doende zulks met een zonderlingen voorspoedt en roem. De Staten van Gelderlandt beriepen hem op de nieuw opgerechte akademie te Nimwegen, doch de keurvorst van Brandenburg, Frederik Willem, hieldt hem op een verpligtende wyze te Duisburg. Hy stierf in 't begin van 't jaar 1665. Zyne werken, onder welke zyne *Logica vetus & nova* voor het beste gehouden heeft, zyn in twee deelen in quarto zamen gedrukt, en zommige daar van ook in andere talen overgezet. *Henr. Chr. Henninii vita Claubergii, Operibus præmissa.*

CLAUDE (Johannes) wierdt te Salvetat in Agenois, alwaar zyn vader Franciscus Claude toen predikant was, in 't jaar 1619 geboren. Deze hem in de eerste studiën hebbende onderwezen, zondt hem naar Montauban, om de zelve voort te zetten. In 't jaar 1645 wierdt hy te la Train tot Predikant verkoren, van waar hy naar S. Afrique in Rovergue, en verder 8 jaren daarna naar Nimes beroepen wierdt. Aangezien de Gereformeerden op deze laatstgenoemde plaats eene akademie hadden, hadt hy gelegenheit zyn talent opentlyk bekend te maken. Hy wilde aldaar ook de nieuwe methode van den kardinaal de Richelieu wederleggen, doch staakte zyn voornemen, verstaande, dat Martel, hoogleeraar in de Godgeleerdheit te Montauban, zulks door last van 't Synode ondernam. Ter zelver tydt kantte hy zich op het Synode in Neder-Languedok tegen iemandt, die op het aanraden van 't hof voorslagen van vereeniging der beide Religien deedt. Dit maakte, dat hem verboden wierdt Predikant in Languedok te worden. Hy begaf zich derhalven naar Parys, om van dit verbodt ontslagen te worden. Op weg schreef hy eene verantwoording tegen het boek van Antonius Arnaldus, genaamt, *La perpetuité de la Foy de l'Eglise Catholique touchant l'Eucharistie*. En aangezien de Jansenisten daar op antwoordden, gaf zulks gelegenheit tot vele twistschriften. Claude vertoefde zes maanden te Parys, zonder iets te kunnen erlangen. Hy reisde derhalven naar Montauban, predikte aldaar aanstonts na zyne aankomste, en nam het beroep, dat op hem uitgekomen was, aan. Na verloop van vier jaren wierdt hem andermaal verboden, den dienst aldaar waar te nemen. Hy reisde derhalven andermaal naar Parys, hieldt zich wederom 3 maanden aldaar op, zonder iets te verwerven. Onderwylen beriep men hem naar Bourdeaux, welk beroep hy echter weigerde aan te nemen, om dat hem de gemeente van Charenton, die hem in 't jaar 1666 beriep, niet wilde ontslaan. Zedert heeft hy zo door zyne schriften, als anderszins, den Gereformeerden in Vrankryk grotelyks dienst gedaan. Voornamentlyk liet hy zyne bekwaamheit blyken in de conferentie, die in 't jaar 1678 den 8 Maart, op 't verzoek van Madamoiselle de Duras, tusschen hem en den bisschop van Meaux, Jacobus Benignus Bossuet, gehouden wierdt: want of wel deze zich tot den Roomschen Godsdienst begaf, en de bisschop in zyn relaas hem zelven de overwinning toeschreef, zo heeft nochtans Claude in zyn verhaal, in 't jaar 1683 in 't licht gegeven, genoeg getoont, dat hy geenzins te kort heeft geschoten. Wanneer nu na het herroepen van 't edict van Nantes den Gereformeerden belast wierdt Vrankryk te ruimen, wierdt den anderen Predikanten wel een tydt van veertien dagen toegestaan, maar Claude kreeg bevel, van zich binnen vier en twintig uuren uit het landt te begeven; het welk hy ook gehoorzaamde. Onderweeg vele beleefdheden hebbende ontfangen, voornamentlyk van de Jesuiten te Kameryk, vertrok hy naar Hollandt, alwaar hy met veel genegenheit wierdt ontfangen, en van den prins van Oranje met een jaarlyksch pensioen begiftigt. Hy hieldt zich in den Haage op, en predikte aldaar zomwylen, stervende den 13 Maart des jaars 1687. Zyn zoon, Isaak Claude, die in den beginne Predikant te Clermont in Beauvaisis, vier mylen van Parys, geweest was, wierdt naderhandt Predikant in de Walsche gemeente van 's Gravenhage, gaf aldaar de schriften van zyn vader in 't licht, en stierf den 25 July 1695. Johannes Claude heeft vele schriften nagelaten, onder welke voornamentlyk zyne twistschriften tegen *Antonius Arnaldus*, den Jesuit *Novet*, en tegen *Nicolle* vermaard zyn. Van Arnaldus is boven reets gesproken. Wanneer nu het boek van Arnaldus nevens een verweerschrift andermaal in 't licht kwam, liet Claude de *Reponse aux deux Traités intitulés de la perpetuité de la Foy de l'Eglise Catholique, touchant l'Eucharistie* drukken: waar op nog eenige andere in dien pennestrydt volgden. Maar wat Nicolle aangaat, deze gaf in 't licht: *Prejuges legitimes contre le Calvinisme*; waar tegen Claude schreef: *Defense de la Reformation*, dat Nicolle beantwoordde met *Pretendus Reformés convaincus de schisme*. Voorts heeft men van Claude: *L'ouverture de l'Epitre, de S. Paul aux Romains*; voorts: *l'Examen de soimême, pour se bien preparer à la communion*, nevens vele andere. Maar zyne *Oeuvres posthumes*, in welke allerlei gewigtige Godgeleerde stoffen verhandelt worden, bestaan in V deelen in octavo, en zyn te Amsterdam in de jaren 1688 en 1689 gedrukt. *Abregé de la vie de Msr. Claude, par Mr. de la Deveze, ministre de la Haye. Bayle Dict. Crit.*

CLAUDIA, koningin van Vrankryk, dochter van koning Lodewyk den XII, en van Anna van Bretagne, wierdt te Romorentin den 13 October des jaars 1499 geboren. Hare moeder hadt ze Karel van Oostenryk toegeschikt, om dat ze Franciscus, hertog van Angoulême, niet genegen was. Deze laatste trouwde ze echter den 14 May des jaars 1514 te S. Germain en Laye. In 't jaar 1517, den 10 May, wierdt ze gekroont, en stierf den 20 July des jaars 1524 op 't kasteel te Blois, hebbende 3 zonen en 4 dochteren gebaart. Men zegt, dat ze niet schoon, en eenigzins tot den drank genegen was. *Brantome vie des dames. du Bouchet & Sammarth. Geneal. de la Mais. de France. Mezeray Hist. de France T. II. p. 597.*

CLAUDIA, eene Vestaalsche maagdt by de oude Romeinen, die, om dat ze veel tydt met haar optooisel doorbragt, van onkuischheit beschuldigt, maar by het navolgende voorval voor onschuldig gehouden wierdt. Ten tyde wanneer Hannibal Italië verwoestte, las men in de Sibyllynsche boeken, dat men het beeldt der godinne Cybele van Pessinuns naar Rome moest brengen. Wanneer men nu dit beeldt over den Tyber wilde voeren, vernam men, dat het schip onbeweeglyk was; en men zeide, dat het niet zou kunnen voortgedreven worden, ten ware een reine maagdt de handen mede daar aan sloeg. Hier op boodt Claudia zich zelve aanstonts aan, en badt deze godin, zy wilde haar volgen, ingeval ze kennis hadt van hare reinigheit. Zy bondt haren gordel aan 't schip, daar het beeldt in was, en trok het zelve dus voort. Op een anderen tydt zag ze, dat een gemeentsman haren vader uit wangunst van den zegewagen wilde trekken, liep toe, en wederstondt dit voornemen met zo veel dapperheit, dat de voornoemde man wyken moest, latende haren vader zegepralende op 't Kapitool ryden. *Livius. lib. IX. c. 14.*

CLAUDIA FELICITAS *van Oostenryk*, eenige dochter van Ferdinand Karel, aartshertog van Oostenryk, en van Anna, dochter van Cosmus den II, groothertog van Florence, wierdt den 30 May des jaars 1653 geboren, en verloor haren vader den 30 December des jaars 1662, by welke gelegenheit het graafschap Tirol aan keizer Leopold verviel, die, nadat zyne eerste gemalin, Margaretha Theresia, overleden was, den 15 Octo-

October des jaars 1673 deze Claudia Felicitas ten huwelyk nam, die hem twee dochters baarde, maar beide jong gestorven; *Anna Maria Josepha*, geboren den 11 September des jaars 1674, stierf den 22 December des zelven jaars, en *Maria Josepha Clementia*, geboren den 11 October des jaars 1675, stierf den 11 July des jaars 1676, na dat Claudia Felicitas zelf den 8 April des jaars 1676 dit tydelyke gezegent hadt.

CLAUDIA RUFFINA was uit Brittanje geboortig, en leefde in 't jaar 100, zynde vermaard wegens hare geleerdheit. Men zegt, dat ze eenige werken in dichtmaat geschreven heeft. Of ze eene Christin geweest is, en die *Claudia*, van welke de Apostel Paulus in zyn tweeden brief aan *Timotheus* gewaagt, gelyk zommigen menen, is niet zeker. Men voegt 'er by, dat ze eene nicht van den keizer Claudius geweest is, en dat ze zich te Rome heeft onthouden, trouwende aldaar Aulus Rufus Pudens, die men ook meent te zyn de gene, van welken Paulus in den voornoemden brief schryft. Het Roomsche Martelaarsboek maakt op den 19 May gewag van eenen *Pudens*, en zyne dochter *Pudentiana*, welke beide gezegt worden in 't jaar 140 de marteldoodt gestorven te zyn. De schryvers, die van Pudens en Claudia spreken, stemmen wel omtrent den tydt niet overeen; echter is dat zeker, dat Martialis in een zyner gedichten van 't huwelyk van Claudia en Pudens spreekt, beginnende het vaars aldus:

Claudia, Ruffe, meo nupsit peregrina Pudenti.

Martial. lib. II. *Epigr.* IV. *&* LIV. *Baron. in Annal. an.* 160. *& in Martyr. Surius ad d.* 19. *Maji. Pitseus de script. Angl.*

CLAUDIANUS, een uitmuntend dichter, van wien zommigen zeggen, dat hy een geboren Florentyn, en een Christen geweest is. Maar het is zeker, dat hy geboortig was van Alexandrië en een Heiden was. Onder zyne werken wordt voornamentlyk het gene hy *Raptus Proserpinæ* noemt, en voorts dat tegen *Eutropius* en *Rufinus* geprezen. De keizers Theodosius en Honorius, onder welke hy leefde, lieten hem ter eere een standbeeldt op de Roomsche markt oprechten, met dit opschrift: TRIBUNUS. NOTARIUS. INTER CAETERAS ARTES PRAEGLORIOSISSIMUS POETARUM. *Augustin. de Civ. Dei lib.* V. *c.*26. *Oros. lib.* V. *c.*35. *Suidas. Jul. Cæs. Scaliger Poët. lib.* VI. *p.* 834.

CLAUDIANUS MAMERTUS, uit Vrankryk, een priester te Vienne, broeder en coadjutor of choorbisschop van den aartsbisschop Mamertus, bloeide in 't jaar 462, wordende wegens zyne geleerdheit, welsprekendheit en verstandt zeer geprezen. Zyne schriften zyn: *De statu animæ libri* III, *ad Sidonium Apollinarem*; *Carmen contra varios errores, seu vanos poëtas*; *Hymnus de passione Domini*, beginnende aldus: *Pange lingua gloriosi &c.* Dit werk wordt gemeenlyk aan *Venantius Fortunatus* toegeëigent; *Hymni*; *Psalmi*; enz. *Sidonius Epist.* III. *&* XI. *lib.* IV. *cum notis Sirmondi. Gennadius de script. c.* 83. *Bellarm. & Trithem. de script. Eccl. Baron. an.* 490. *n.* 37. *Bibl. Patrum. Cave Hist. Lit.*

CLAUDIUS TIBERIUS DRUSUS NERO, Roomsch keizer, was de zoon van Drusus, stiefzoon van den keizer Augustus. Germanicus was zyn broeder, en Tiberius zyn vaders broeder. Hy wierdt te Lion geboren, ten zelven dage, toen de altaar van 60 natien, ter eere van Augustus opgerecht, wierdt ingewyd. Hy was in zyne jeugt zwak van ligchaam en van begrip, dat men hem tot generlei bediening bekwaam oordeelde; invoegen hem Tiberius ook tot niets wilde gebruiken. Zyne moeder Antonia pleeg hem *monstrum naturæ*, (een gedrogt der nature) te noemen; en wanneer ze iemandt berispte, hadt ze de gewoonte, dat ze zeide: *Hy is even zo zot als myn zoon Claudius.* In 't jaar 37 na de geboorte van Christus was hy 2 maanden burgermeester van Rome, doch zo, dat hy van een ieder veracht wierdt. Maar in 't jaar 41 kwam hy door een zeldzaam voorval aan de regeering: want hebbende zich verborgen, om die genen, die Caligula vermoord hadden, te ontgaan, wierdt hy by geval van een soldaat ontdekt, die hem keizer noemde, en tot zyne andere makkers bragt, die hem in 't leger voerden, en den ganschen nacht bewaakten. 's Anderen morgens riep men hem voor keizer uit, niettegenstaande de Roomsche Raadt besloten hadt, by deze gelegenheit de oude vryheit van den Staat wederom op te rechten. Doch alles was te vergeefs, aangezien het geheele leger hem erkende, en hy een ieder soldaat 15 sestertiën tot een vereering gaf, ieder gerekent op 75 guldens. Op den troon gezeten zynde, was zyne eerste zorge, dat al het gene geschied was in vergetelheit zou gestelt, en de stadt met allerlei nodige behoeftens voorzien worden. Hier by zyne zachtmoedige regeering, en de verachting van alle eere gevoegt, verwekte hy zich een algemeene liefde des volks. Hy voltooide ook de waterleidingen, door Caligula begonnen. Voorts liet hy een sluis maken, om de Lacus Fucinus in zee te leiden. Ook voleindigde hy de haven van Ostia. Hy hadt het geluk, dat hy in 't eerste jaar zyner regeering zegepraalde en *Imperator* genoemt wierdt, nadat namentlyk Galba de Katten, en Publius Gabinius de Marsen en Chaucen overwonnen hadt. Wanneer naderhandt de Britten tegen hem opstonden, begaf hy zich in 't jaar 43 derwaarts, om die natie tot reden te brengen. En dit was de eenige veldtocht, dien hy in zyn gansche leven in eigen persoon heeft bygewoont. Daarna liet hy zich geheel van zyne vrygelatenen innemen, en openbaarde daar door zyne zwakheit in dier voegen, dat hy tot een ieders spot wierdt. Maar de macht, die hy dezen vrygelatenen gaf, was van een zeer kwaad gevolg, aangezien velen door hen gebannen of gedood wierden. Hy zelf trouwde menigmaal; als eerst met Plautia Herculanilla, niettegenstaande hy reets aan Æmilia Lepida, kleindochter van Augustus, en aan Livia Medullina verlooft was, welke laatste stierf op den dag van 't aanstaande huwelyk. By Plautia teelde hy *Drusus Pompejus*, die nog jong zynde aan een peer stikte, die hy in de hoogte wierp, en met den mondt wilde vangen; en *Claudia*, die, na dat hy hare moeder, beschuldigt van overspel, en dat ze hem naar 't leven stondt, hadt verstoten, naakt voor hare deur liet zetten. Zyne tweede gemalin was Ælia Petina, die hy insgelyks verstiet, na dat ze hem *Antonia* gebaart hadt. Deze Antonia is de gemalin van Pompejus, en naderhandt van Sulla geworden. De derde gemalin was Valeria Messalina, vermaard wegens hare ontuchtigheit. Hare onbeschaamdheit ging zo verre, dat ze nog by 't leven van den keizer een jong Roomsch edelman, Cajus Silius, trouwde, zonder dat de dwaze Claudius eenige achterdocht daar omtrent kon opvatten. Zy hadt hem diets gemaakt, dat ze gedroomt hadt, dat haar man gedood wierdt. Onderwylen hadt ze zommigen omgekocht, die zeggen zouden, dat ze het zelve ook gedroomt hadden. Wanneer ze nu op een zekeren ochtendt zulks aan Claudius met een gemaakte ontsteltenis verhaalde, kwamen de omgekochte hovelingen in de slaapkamer, veinzende ten uitersten verbaast te zyn, en verhaalden het zelve gedroomd te hebben. Om nu den onnoselen keizer te misleiden, riedt ze hem, dat hy, om den kwaden uitslag van den droom op een ander te doen komen, haar wilde vergunnen, in schyn met een anderen te trouwen. Claudius was blyde over dezen vondt, en Messalina bedreef dus opentlyk overspel. Doch deze hare levenswyze duurde niet langer dan tot het jaar 48, wanneer ze Claudius liet om 't leven brengen. Zy hadt hem een zoon gebaart, die eerst *Germanicus*, naderhandt *Britannicus* genaamt wierdt, zynde in 't jaar 58 door Nero met vergift om hals gebragt. Des zelfs dochter was *Octavia*, en wierdt van Nero ten huwelyk genomen, die ze echter weder verstiet, en eindelyk liet doden. Ten vierden male trouwde Claudius met *Agrippina*, de dochter van zyn broeder Germanicus. Doch deze doodde hem kort daar na met vergifte kampernoeljes, wanneer hy 63 jaren en eenige maanden oud was, hebbende 13 jaren, 8 maanden en 20 dagen het keizerryk bestiert. Hoewel hy nu van zommigen wegens zyne wreedheit en andere lasteren veracht wordt, zo merken echter anderen aan, dat hy ter oorzake van zyn zwak begrip en vreesachtigheit tot vele dingen is verleid geweest, die hy anders uit eige beweging nooit zou gedaan hebben: want immers, toen hy nog zelf regeerde, heeft hy veel goeds ingevoert, en zich zeer wel gedragen, niet willende, dat hem eenige kostbare standbeelden wierden opgerecht, veel min, dat men hem eenige offerhande zou doen, of zyne gemalinne of kinderen eenige buitengewone eere bewyzen. De zware belastingen, door Cajus den Romeinen opgelegt, heeft hy afgeschaft, de goederen, t'onrecht door Tiberius en Cajus velen ontnomen, aan hunne wettige bezitters wedergegeven, de beschuldigingen over begane feiten, die men gekwetste majesteit noemde, vernietigt, als wetende, dat diergelyke verklikkers zulks uit haat en nydigheit deden; om nu van meer andere loffelyke ordonnantien niet te gewagen. Hy is ook in de studiën niet onervaren geweest, hebbende, naar 't verhaal van Suetonius, op 't aanraden van Titus Livius en Sulpitius Flavius, ondernomen een geschiedenis te schryven, insgelyks een verweerschrift voor *Cicero* tegen *Asinius Gallus*, nevens eenige andere tractaten. *Dion l.* LX. *Tacitus Annal. lib.* XI, *&* XII. *Sueton. in Claud. Aurel. Victor.*

CLAUDIUS de II, of MARCUS AURELIUS CLAUDIUS, by anderen *Flavius Valerius* genaamt, was generaal over een Romeinsch leger, en wierdt in 't jaar 268 te Pavia tot keizer opgeworpen, na dat Gallienus en des zelfs broeder Valerianus vermoord waren; waar aan hy ook gezegt wordt deelachtig geweest te zyn. Hy sloeg de Gothen en Scythen, de Herulen en andere barbaren, die zamen een leger van meer dan 320000 mannen en 2000 schepen zamengebragt hadden, en die naauwlyks in staat waren om de overgeblevenen uit den strydt wederom in zekerheit te brengen. Voor deze grote overwinning hadt hy Aureolus, die zich het keizerdom ook aanmatigde, reets geslagen, en naderhandt de Duitschers; wanneer Trebellius Pollio tot zyn lof pleeg te zeggen, dat hy de bescheidenheit van Augustus, de dapperheit van Trajanus, en de vromigheit van Antonius Pius bezat. Eutropius voegt 'er by, dat hy na de beroertens, in welke hy door verscheide oproeren, in de wingewesten ontstaan, was ingewikkelt geweest, zo zachtmoedig en vreedzaam geregeert heeft, dat men hem in erkentenis van dien een gulden schildt in zyn paleis opgehangen heeft, nevens een gulden standbeeldt in 't Kapitool. Na dat hy in 't jaar 270 te Sirmië in Pannonië in het einde van 't tweede jaar zyner regeering overleden was, wierdt hy onder 't getal der goden gestelt. *Eusebius. Trebellius Pollio.*

CLAUDIUS, toegenaamt *Atznaf-Saghed*, een koning der Abyssinen, wierdt in 't jaar 1523 geboren, en volgde zynen vader David in 't jaar 1541 in de regeering op, toen hy nog maar 18 jaren oud was. Doch zyne regeering was zeer rampspoedig, aangezien onder zyn voornoemden vader de oorlog tusschen de Abyssinen en Adelenzen begonnen was, in welken David wel eenige overwinningen behaalde; maar naderhandt, wanneer de Adelenzen de Turken te hulp riepen, moest hy zich byna van zyn geheele ryk ontbloot zien, en zich hier en daar in de steenrotzen verbergen. In dien toestandt was het ryk, toen Claudius aan de regeering kwam. Hy zocht derhalven hulp by de Portugezen, en de koning van Portugal zondt in 't jaar 1541 Christophorus Gama derwaarts, die met 450 snaphanen en eenige veldstukken derwaarts aankwam, en de vyanden eenige malen sloeg, en noodzaakte te wyken; en hoewel hy

hy zelve in 't jaar 1542 van de Adelenzen geslagen en gedood wierdt, zo greep nochtans koning Claudius in 't volgende jaar door hulpe der Portugezen zyne vyanden aan, en sloeg ze in dier voegen, dat alle Turken, tot op 14 na, gedood wierden. Den zynen, die zich uit vreze tot den vyandt begeven hadden, gaf hy pardon, en bevestigde dus zyne regeering. Doch eenigen tydt daar na herzamelden de Adelenzen hunne macht, sloegen het leger van Claudius, en hy zelf sneuvelde in 't jaar 1559, oud zynde 36 jaren. Voorts is deze koning ook beroemd wegen zyne geloofsbelydenis, die hy tot dien einde in 't licht gaf, om daar door de Portugezen tot onderstandt te bewegen, en der zelver achterdocht, als of de Abyssinen in vele stukken met de Joden eensgezind waren, weg te nemen. Echter hebben de Jesuiten hun oogmerk in het onderwerpen van dat koninkryk aan den pausselyken stoel niet kunnen bereiken. Zy hadden 'er wel grote hope toe, toen Franciscus Alvarez aan paus Clemens den VII een brief van koning David overhandigde, en in des zelfs name gehoorzaamheit beloofde. Hierom was 't, dat paus Julius de III Johannes Nonius Barretus tot patriarch van Abyssinië verordende, en hem met twaalf broederen, onder welke de bisschop Andreas Oviedus de voornaamste was, naar Indië zondt. Deze te Goa aankomende, verstonden, dat Claudius de opvolger van zyn vader David geworden was: dies besloten zy eerst het gemoedt van Claudius te ondertasten, vooraleer de nieuwe patriarch zich derwaarts begaf. Zy zonden derhalven drie paters aan 't hof. Maar deze zich aanstonts latende verluiden, dat zich de koning aan den paus hadt onderworpen, ontmoetten een grote zwarigheit, en konden het niet verder brengen, dan dat koning Claudius den overigen, die te Goa gebleven waren, zeker geleide gaf om over te komen. Hier op kwam Oviedus met vyf medegezellen in Abyssinië aan, en wierdt met veel beleefdheit en eerbewyzing ontfangen. Koning Claudius vergunde hen ook de vrye oeffening van hunnen Godsdienst, latende aan zyne onderdanen de vryheit om den zelven mede aan te nemen. Hier op hieldt Oviedus aan, dat zich de koning aan den paus wilde onderwerpen; dat echter deze weigerde te doen. Hier uit ontstonden onderhandelingen en schriftwisselingen, waar by koning Claudius aan zyne zyde het beste dede, tonende klare blyken van zyne bekwaamheit en schranderheit; invoegen de Jesuiten zelve bekennen moesten, dat hen de koning werks genoeg verschaft hadt. Wanneer derhalven Oviedus zag, dat hy niets vorderde, vertrok hy uit misnoegen van 't hof, nalatende een verklaring, waar by hy de Abyssinen van kettery beschuldigde, en zommige hunner plegtigheden, als Joodsch, veroordeelde. Dit verdroot Claudius wel ten hoogste, doch hy verloor onderwylen, gelyk gezegt is, zyn leven. *Spondan. an.* 1541. & 1555. *Maffeus Hist. Ind. l.* XI. & XV. *Ludolff Hist. Æthiop. lib.* II. *c.* 6. & 15. *lib.* III. *c.* 9. De voornoemde geloofsbelydenis van koning Claudius heeft Ludolphus in de Ethiopische en Latynsche tale in 't jaar 1661 te Londen met verklaringen in 't licht gegeven. De zelve is in 't jaar 1702 van Joh. Henr. Michaëlis wederom te Halle herdrukt.

CLAUDIUS *van Lotharingen*, eerste hertog van Guize, pair en opperjagermeester van Vrankryk, graaf van Aumale, markgraaf van Mayenne en Elboeuf, baron van Joinville, ridder der koninklyke orde, gouverneur van Burgundië, Champagne en Brie, was de jonger zoon van Renatus den II, hertog van Lotharingen, geboren den 20 October des jaars 1469. In 't jaar 1515 was hy in den slag by Marignano tegen de Zwitsers, alwaar hy in afwezenheit van zyn moeders broeder de Duitsche landmilitie kommandeerde, en zo vele wonden ontfing, dat men hem van tusschen de doden opnam. In 't jaar 1521 was hy een der voornaamsten, die Fontarabië innamen. Hy riedt, dat men deze plaats slechten zou, doch de admiraal Bonnivet wederstondt dit voornemen. Hy was koninklyke generaal luitenant in Burgundië en Champagne, waarom hy in 't jaar 1525 de oproerige Duitsche boeren, die dat landt met een inval dreigden, tot in de Elzas te gemoet trok, en ten eenemale versloeg. Hier op maakte de koning in 't jaar 1527, of 1528, om zyne hoogachting te betonen, die hy voor Claudius hadt, zyne heerlykheit Guize tot een hertogdom en pairie. Dit bewoog dezen hertog nog meer blyken van dapperheit te geven. Hy sloeg de Engelschen voor Hesdin, en boodt in 't jaar 1536 den keizerlyken troupen in Champagne het hoofdt. In 't jaar 1542 hielp hy Luxemburg innemen. In 't volgende jaar was hy by 't vermaarde onderstandt van Landrecy, en stierf den 12 April des jaars 1550 te Joinville. In 't jaar 1513 hadt hy Antonetta van Bourbon, dochter van Franciscus van Bourbon, grave van Vendôme, getrouwt, en deze hadt hem 8 zonen en 4 dochteren geboren, als, *Franciscus*, hertog van Guize, *Karel*, kardinaal, *Claudius*, stichter der linie van Aumale, *Lodewyk*, kardinaal, *Franciscus*, ridder van Maltha, grootprioor van Vrankryk en generaal der galeien, geboren in 't jaar 1534, en gestorven in 't jaar 1562; *Renatus*, stamvader der linie van Elbœuf, behalven nog twee zonen, die zeer jong overleden zyn. Van de dochteren wierden *Maria* aan Lodewyk van Orleans, hertog van Longueville, naderhandt aan Jacobus den V, koning van Schotlandt, en *Louisa* aan den prins van Chimay ten huwelyk gegeven. De twee andere wierden abdissen. *D'Avila l.* I. III. VIII. *Godefroy Geneal. de Lorraine. Thuanus. Mezeray.*

CLAUDIUS *van Lotharingen*, hertog van Aumale, pair en opper-jagermeester van Vrankryk, ridder der koninklyke orde, kolonel generaal van de ligte paarden, en luitenant generaal van 't gouvernement van Normandië, was de derde zoon van den bovengenoemden Claudius, hertog van Guize, geboren den 1 Augustus in 't jaar 1526. Hy gewende zich al vroeg tot den oorlog. In 't jaar 1551 was hy by de belegeringen van Lants en Ulpiano, in Italië, en in 't volgende jaar wierdt hy in den slag by Metz gekwetst, en van Albert, markgrave van Brandenburg, gevangen genomen. In 't jaar 1554 diende hy by de verovering van Mariënburg, in den slag by Renty, in 't jaar 1557 in de belegering van Valentia in Italië, en in 't jaar 1558 by de verovering der stadt Calais. Daarenbooven gaf hy nog verscheide andere blyken van zyne dapperheit in de veldslagen by Dreux, S. Denys, en Moncontour, sneuvelende den 14 Maart des jaars 1573 in de belegering van Rochelle door een kanonkogel. In 't jaar 1545 trouwde hy Louise van Breze, vrouwe van Anet, erfdochter van Lodewyk van Breze, grave van Maulevrier, by welke hy vyf zonen en zo vele dochteren teelde, onder welke merkwaardig zyn, *Karel*, hertog van Aumale; *Claudius*, ridder van Maltha en abt van Bec, die, wanneer hy S. Denys voor de Ligue meende te overrompelen, den 13 January des jaars 1591 gedood wierdt; *Catharina*, gemalin van Nicolaus van Lotharingen, grave van Vaudemont; *Diana*, gemalin van Franciscus van Luxemburg, hertog van Piney, enz. *Davila. Thuan. Godefroy.*

CLAUDIUS *van Lotharingen*, hertog van Chevreuse, pair, grootkamerheer en oppervalkenier van Vrankryk, gouverneur van opper-en neder-Marche, ridder der koninklyke orde, was de derde zoon van Henrik den I, hertog van Guize, geboren den 5 July des jaars 1578. Hy voerde in den beginne den tytel van prins van Joinville, en toonde zyne dapperheit in de belegeringen van la Fere in 't jaar 1596, en van Amiens in 't jaar 1597. Naderhandt in onmin met het hof geraakt zynde, begaf hy zich naar Hungarië, om tegen de Turken te dienen. Wederkomende wierdt hy in 't jaar 1612 hertog van Chevreuse, en in 't jaar 1620 ridder van de koninklyke orde. In de volgende jaren liet hy zich in de oorlogen tegen de Hervormden gebruiken. De koning maakte hem opperkamerheer en oppervalkenier, en gaf hem de gouvernementen van opper-en neder-Marche, Auvergne, Bourbonnois en Pikardië. In 't jaar 1625 gebruikte hem de prins van Wallis, naderhandt koning van Engelandt, onder den name van Karel den I, om den ondertrouw met de princesse Henrietta Maria uit zynen name te voltrekken, die hy ook naar Engelandt overvoerde. In 't jaar 1628 was hy in 't beleg van Rochelle, en hebbende nog in verscheide andere gelegenheden den koning trouwe diensten bewezen, stierf hy den 24 January des jaars 1657 te Parys aan eene beroerte. Hy hadt in 't jaar 1622 Maria van Rohan, dochter des hertogs Hercules van Montbazon, en weduwe van Karel van Albret, hertog van Luines, ten huwelyk genomen, en by haar drie dochteren geteelt, van welke twee ongetrouwt, en de derde als abdisse gestorven zyn. *Petr. Matth. Dupleix. Godefroy.*

S. CLAUDIUS, aartsbisschop van Besançon, was geboortig uit Salins, in 't graafschap van Burgundië, en afkomstig van de vorsten dezer plaats. Hy was een kanunnik in de Kathedrale kerke te Besançon, en wierdt in 't jaar 626 tot aartsbisschop aldaar verheven. Hebbende deze bediening eenige jaren lang met roem bekleed, begaf hy zich in de abdy S. Oyen, op den berg Jou in Burgundië, die naderhandt de berg S. Claude genaamt is. Vyf jaren daarna verkoos men hem tot abt van dit klooster, wanneer hy nevens zyne monniken zeer voorbeeldig leefde. Hy stierf in 't jaar 696, hoewel de tydrekening van hem zeer onzeker is, en hy van zommigen honderd jaren vroeger in de VI eeuwe geplaatst wordt. Voorts is de pelgrimagie naar S. Claude zeer vermaard, en koning Lodewyk de XI, die derwaarts reisde, heeft dezen Claudius voor beschermer of patroon van zyn koninkryk aangenomen. *Chiflet in Vesont. Lectius in Orat. de S. Claudio, cum Respons. Casp. Scioppii.*

CLAUDIUS, bisschop van Turin, zynde van geboorte een Spanjaardt, en een leerling van den vermaarden bisschop Urgel Felix, die om zekere dwalingen in 't jaar 794 op het Concilie te Frankfort veroordeelt is. In 't jaar 811, of 813, was Claudius aan 't hof van koning Lodewyk, als wanneer Karel de Grote nog leefde, priester, niet alleen den predikdienst waarnemende, maar ook verklaringen over verscheide boeken der H. Schrift schryvende. In 't jaar 821 maakte hem Lodewyk de Vrome bisschop van Turin, in welke bediening hy zich tegen den beeldendienst hevig aankantte, willende noch beelden noch kruissen in de kerken dulden. Dit verwekte tusschen hem en Theodemirus, Benedictyner abt in Vrankryk, een hevigen twist, met wien hy voorhenen in vriendschap geleeft hadt. Deze schreef een scherpen brief tegen hem, waar op Claudius antwoordde. Jonas Aurelianensis, die ook tegen Claudius geschreven, en zyn verweerschrift beantwoord heeft, schryft, dat hy het niet alleen met Felix van Urgel heeft gehouden, maar ook met de kettery der Arrianen is besmet geweest. Doch anderen zyn van gevoelen, dat Jonas zulks verdicht heeft. Claudius stierf in 't jaar 839. Bellarminus, Possevinus, en anderen maken gewag van zekeren *Claudius Clemens*, uit Schotlandt, die een Benedictyner monnik zou geweest zyn, en wien zommige werken van dezen Claudius Turonensis plegen toegeëigent te worden. Maar dat zulks een dwaling zy, en dat 'er nooit zodanig een Claudius in Schotlandt geleeft heeft, is al over lang door geleerde mannen aangetoont. Van zyne schriften is zyn *Commentarius in Epistolam ad Galatas* in 't jaar 1542 te Parys, en naderhandt in het XIV deel van de *Bibliotheca Patrum* gedrukt. Maar zyne *Commentarii in Genesin, in Leviticum, in Euangelium S. Matthæi*, en de overige brieven van *Paulus*, zyn nog niet gedrukt, behalven dat de voorreden en het einde van zyne *Commentarii in Leviticum*, als mede de voorreden over den brief aan de *Ephezen* van Mabillon in zyne *Analecta* zyn in 't licht gegeven. Voorts heeft Melchior Goldastus eenige uittrekselen uit de *Apologe-*

ticus van Claudius, die by *Jonas Aurelianensis* gevonden worden, in zyne *Collectio de cultu imaginum* geplaatst. *Jonas Aurel. præf. ad Lib. de cultu imag. Walafrid. Strabo de Offic. Ecclesf. c.* 8. *Labbé de script. Eccl. Mabillon Analect. T.* I. *Cave Hist. Lit.*

CLAUDIUS HERMINIANUS was een Romeinsch gouverneur in Cappadocië, en een zo hevig vyandt der Christenen, dat wanneer hy in 't jaar 208 levendig van de wormen opgegeten wierdt, hy zulks zocht te verbergen, om den Christenen geen gelegenheit te geven om zich daar over te verblyden. *Tertull. in Lib. ad Scapulam.*

CLAUDIUS MARIUS ARETIUS, een Patritius en edele van Syracusa, was een zeer geleerd man, inzonderheit in de beschaafde wetenschappen, als mede vermaard over zyne Latynsche, Italiaansche en Siciliaansche dichtkunde. Hy wierdt geschiedschryver van keizer Karel den V, en gaf heerlyke blyken van zyne bekwaamheit, zodanig, dat andere uit zyne voortgebragte stukken hunne geschiedenissen grotelyks hebben opgehelderd, volgens 't getuigenis van Joh. Vigintimillius *de Poët. Sic. cap.* 5. Hy bloeide omtrent den jare 1544, en heeft in 't licht gegeven: *De Situ Siciliæ liber*; *Hispaniæ situs*; en in het Italiaansch: *Osservationi della lingua Siciliana, e canzoni nel proprio idioma*, behalven eenige andere werkjes, die in de Boekzaal van Conr. Gesnerus (*pag.* 154) worden opgetelt, als mede in *Bibliotheca Sicula Tom.* I, *pag.* 141.

CLAUDIUS, (MARIUS VICTOR) of *Victorinus*, een redenaar en dichter van Marseille, bloeide in 't jaar 434, en stierf voor 't jaar 450. Hy was een zeer gelukkig dichter. Onder zyne schriften zyn: *Libri* III *Carminum seu Commentariorum in Genesin ad Ætherium filium*; *Epistola ad Salomonem Abbatem de perversis suæ ætatis moribus.* Men vindt ze in de *Bibliotheca Patrum*, en in de *Collectio Fabriciana*, *in Appendice Bigneana. Sidonius lib.* V. *Epist. ult. Gennadius de script. c.* 60. *Cave Hist. Lit. p.* 238.

CLAUDIUS PULCHER, een Romeinsch burgermeester, zoon van Appius Claudius Cæcus, wierdt nevens Lucius Junius Pullus in 't jaar der stadt Rome 505, voor Christus 249, verkoren. Na dat C. Attilius Regulus, en L. Manlius Fulso, die beide in 't jaar van Rome 504 burgermeesters waren, Lilybæum in Sicilië belegert hadden, wilde Claudius ter zelver tydt Drepanum, thans Tropano genaamt, aantasten; doch dit kon hy zo geheim niet houden, dat Hasdrubal, gouverneur van die plaats, daar van niet aanstonts bericht hadt, en bygevolg zyne scheepsmacht in de haven tot een gevecht toeruste. Dit ontstelde Claudius zeer, vindende den vyandt in zulk een staat om hem wel te ontfangen; doch oordeelende, dat hy niet moest te rug keren, greep hy den vyandt aan; doch deze bediende zich dus van zyn voordeel, dat hy verscheide schepen der Romeinen in den grondt boorde, 93 gevangen nam, en de overige tot by Lilybæum vervolgde. Dit noemde men een rechtvaardige straffe, die Claudius wegens de verachting der vogelwigchelary overgekomen was: want wanneer voor den aanval de vogels tot hem gebragt wierden, om hem te laten zien, dat ze niet wilden eeten, het welk een kwaad teken was, vergramde hy in dier voegen, dat hy ze met hun kooi in zee wierp, zeggende: "Laten ze drinken, zo ze niet willen eeten!". Wederkerende naar Rome, wierdt hy afgezet, en in eene geldboete geslagen. Wanneer hy nu een oppergezaghebber moest benoemen, verkoos hy, om de Raadsvergadering verdriet aan te doen, een eenvoudig oud man, genaamt Glaucia, die ieders spot was, en uit dien hoofde van den Raadt genoodzaakt wierdt deze bediening aan Attilius Collatinus over te laten. *Polyb. lib.* VI. *Valer. Max. l.* I. *Sueton. in Tib. Plin. lib.* IX. De Claudiaansche familie was voorts te Rome zeer vermaard, afstammende van *Appius Clausus* of *Claudius*, die zich eerst te Regilla, een stadt der Sabynen, onthieldt, maar naderhandt zich te Rome nederfloeg. *Ursinus de Famil. Rom. Rich. Streinius in Stemmat. gentium & famil. Rom. Cuspinianus. Onuphr.*

CLAUDIUS. Zie APPIUS CLAUDIUS en RUTILIUS CLAUDIUS.

CLAUDIUS VERUS, aartsbisschop van Vienne in 't Dauphiné, was wegens zyne deugt en geleerdheit in de IV eeuw vermaard. Ado en Beda verzekeren, dat hy het eerste Concilie te Arles in 't jaar 314 heeft bygewoont, dat echter van den kardinaal Baronius tegengesproken wordt, die meent, dat die Claudius, die op het voornoemde Concilie geweest is, een priester was, van paus Sylvester derwaarts gezonden. *Claudius Verus* moet ook met *Claudius Mamertus* niet vermengt worden. *Ado & Beda in Chron. Chorier des Archev. de Vienne. Sammarth. Gall. Chron.*

CLAUDULPHUS was de zoon van den H. Arnulphus, bisschop van Metz en Dole. Hy was een bediende aan 't hof van Sigebert den II, koning van Austrasië. Wilhelm van Mamelsbury en sommige anderen geven hem een zoon, met name *Martinus*, hertog van Austrasië. Weduwenaar geworden zynde wierdt hy, 64 jaren oud, tot bisschop van Metz verkoren, welke bediening hy byna 40 jaren lang bekleed en dus een hogen ouderdom bereikt heeft. *Sammarth. Hist. Geneal. de France. Valesius de gestis veterum Francorum T.* III.

CLAUSEN, een stedeke en pas in 't graafschap Tirol aan de rivier Eisak in Brixen en Botzen, waar by het aloude slot en de stadt Seben op een berg, maar beneden het slot Prantzol gelegen is. Het is een oud Roomsch kasteel geweest, zynde daar van nog eenige oude muren voorhanden. Antonius maakt 'er gewag van onder den name van *Sublavio*. Alhier wordt 220 jaren voor de geboorte van Christus Orostoges, hertog van Beyeren en Zwaben, gezegt zynen setel gehad, en de schatten, den nabuurigen volkeren ontrooft, begraven te hebben. Wat de lands-vorstelyke overheit betreft, behoort de plaats tot het huis van Oostenryk, maar de inkomsten geniet de bisschop van Brixen. In opper-Oostenryk, aan de rivier Steyer, drie mylen boven de stadt Steyer, legt ook een sterk kasteel, genaamt CLAUSEN, zynde een voortreffelyke grensvesting tegen Stiermarken. *Zeil. Topogr. Austr. Brandis Tyrolisch. Ehren-Krantzlein P.* II.

CLAUSENBURG, of CALOSWAR, in 't Latyn *Claudiopolis*, een vermaarde koopstadt in Zevenbergen, gelegen aan 't riviertje Samos, aan den voet van 't gebergte, naar de grenzen van Hungarië, drie mylen van Waradyn. Het is een schone en welbetimmerde plaats, hebbende een oud kasteel, en een huis, in het welke koning Matthias Corvinus geboren is. Hier plegen de landstanden van Zevenbergen hunne vergadering te houden. Men geeft hier allerlei Religien vryheit; ook die der Arianen of Photinianen wordt hier opentlyk geleert, en heeft hare byzondere boekdrukkery. Stephanus Bathori, koning van Polen, en vorst van Zevenbergen, heeft alhier eene akademie opgerecht. Boven de poorte der stadt leest men een opschrift tot lof van den keizer Trajanus. In de XVII eeuw heeft deze stadt vele belegeringen uitgestaan. *Reichersdorff Chorogr. Transylv. Ortelius. Szentyvani.*

CLAUSER, (CONRAAD) een Zwitser, geboortig uit het Canton Zurich, stierf in 't jaar 1565. Hy heeft een tractaat van de nature der Heidensche goden, dat men aan den Philosooph *Cornutus* pleeg toe te schryven, vertaalt; en verklaringen over de brieven van *Paulus*, opgestelt door een autheur, die in de geschiedenis der Turken, door *Chalcondylas* geschreven, onervaren is geweest; voorts de gedenkschriften van *Procopius van Gaza* over de eerste boeken des *Nieuwen Testaments*, en eenige werken van den *H. Dionysius*. In het een en 't andere heeft Clauser al te veel vryheit gebruikt, zich niet als een naaukeurig vertaler gedragende, immers naar 't getuigenis van Huetius *Traité de claris interpr. l.* II. *p.* 169. *Baillet Jugemens des Savans sur les Traducteurs Latins, edit. de Paris in* 12. 1685. *Tom.* III. *p.* 418.

CLAUSSE, (COSMUS) heer van Marchaumont in Picardië, was in den beginne geheimschryver van François en Henrik, zonen van koning François, en gedroeg zich zo wel, dat hem de laatste, hebbende den troon beklommen, tot staatssecretaris verhief. Hy stierf in 't jaar 1558, en hadt 9 zonen, van welke *Henrik* staatsraadt en grootmeester over de wateren en bosschen in Vrankryk, *Petrus* sur-intendant over 't huis des hertogs François van Anjou, maar *Nicolaus* en *Cosmus* na elkander bisschoppen van Chalons in Champagne geweest zyn. Hy was abt te Toronel, onder Frejus in Provence, en naderhandt bisschop van Sees. Hy was ook in 't jaar 1562 by het Concilie van Trente. *Sammarth. Gall. Christ. Du-Toc Hist. des Secrets d'Etat.*

CLAUSTHAL, een bergstadt op den Hartz, in 't vorstendom Grubenhagen, welker bergwerken in 't jaar 1016, of, naar 't bericht van anderen, reets in 't jaar 955 gemaakt zyn. Deze zyn door de oorlogen dikwils verstoort, doch zedert het jaar 1524 in bloei gebleven. De farheer dezer plaatse is generaal-superintendent over het vorstendom Grubenhagen. *Zeil. Topogr. Brunsvic.*

CLAUSUS was een koning der Sabynen, en bragt Turnus hulptroupen tegen Æneas. Van hem heeft de *Gens Claudia* by de oude Romeinen haren oorsprong. *Virgil. Æneid. lib.* VII. *vs.* 707.

CLAVARIUM was een soort van geldt, dat de Roomsche keizers hunne soldaten vereerden, om daar voor spykers in hunne *Caligæ* of soldaten-schoenen te kopen. *Nigronius de Caliga c.* 4. §. 8. 13. *S. Marc. Donatus ad Sueton. Vesp. c.* 8. *Pitiscus.*

CLAVIJO, een gebergte op de grenzen van oud-Castilië, Navarra en Biscaje, omtrent Longronno en Calahorra, nevens een plaats van den zelven name in Spanje, zeer vermaard wegens een overwinning, die Ramirus de I, koning van Leon, in 't jaar 844 aldaar op de Moren behaalde, van welke hy door bystandt des apostels Jacobus zestig duizend gezegt wordt gedood te hebben. Andere schryveren komen omtrent de plaats en zake met het bovengezegde overeen, maar zeggen, dat het in 't jaar 934 onder koning Ramirus den II geschied is. *Mariana Hist. d'Esp. l.* VII. *c.* 13. *Manuel de Faria y Sousa Epit. de las Historias Portugues. P.* II. *c.* 8.

CLAVITZ is de naam van twee sterke kasteelen in Croatië, welker een Onder- en het ander Opper-Clavitz genoemt wordt. Zy wierden in den jare 1686 door de Christenen ingenomen en geplundert. *Ricaut de l'Emp. Ottom. P.* II.

CLAVIUS, (CHRISTOPHORUS) een Hoogduitsch Jesuit, geboortig van Bamberg, was in de wiskunst zeer ervaren, invoegen hem paus Gregorius de III gebruikte ter verbetering van den Almanak. En wanneer Josephus Scaliger onder anderen zyne stellingen berispte, gaf hy een verweerschrift tegen hem uit: invoegen Scaliger ophieldt tegen hem te schryven, bekennende gelukkig te zyn, dat hy van een man van die achting overwonnen was. Dus getuigt 'er Bullart van; hoewel uit de *Scaligerana* blykt, dat hy Clavius in dat stuk voor een weetniet en botmuil uitgescholden heeft: dies men het verhaal van Bullart met recht op de lei mag zetten. Het gene ook Alegambe van 's mans nedrigheit schryft, wordt van Lorenzo Crasso vlak tegengesproken, noemende hem een zeer koppig en eigenzinnig man, die, het gene hy eens gestelt hadt, om lief noch om leed wilde laten varen. Hy stierf te Rome den 6 February des jaars 1612, in het 75 jaar zyns ouderdoms. Zyne schriften zyn: *Commentarius in Euclidis Elementa Geometrica*; *in Sphærica Theodosii*; *Sinuum tangentium & secantium ratio*, & *Tractatus Triangulorum*; *Geometria practica*, *Algebra*, en verscheide andere, die in vyf deelen zamen gedrukt zyn. *Riba-*

dineira & Alegambe de script. Soc. Jes. Vossius de scient. Mathem. Crasso. Elog. d'Huom. letter. Erythræus Pinac. I. *Bayle.*

CLAVUS. In de aloude tyden der Romeinsche Republyk, wanneer men onervaren in 't schryven was, telde men de jaren der stadt Rome door den *Clavus Annalis*: want de opperschout moest alle jaren, op den 14 September, in den tempel van Jupiter, ter regterhandt van Minerva, een nagel inslaan. Zo vele nagels nu als 'er ingeslagen waren, zo vele jaren telde men. De zelve gewoonte hadden ook de oude Hetruscen. Maar toen het schryven eenigzins gemeener begon te worden, begon men dit slaan van nagelen ook na te laten. Maar de boeren behielden die gewoonte nog, en sloegen jaarlyks een nagel, om hunnen of hunner vrouwen en kinderen ouderdom te weten. Men leest ook van een Romeinsch oppergezaghebber, die een nagel insloeg, waar door de pest, oneenigheden des volks, en andere rampen geëindigt wierden. *Clavus* was ook iets aan de kleding der Romeinen, maar waar over de geleerden in hevige twisten geraakt zyn. Sigonius, Zamoscius, en anderen, zeggen, dat het bloemen geweest zyn, diergelyke men in het kleedt pleeg te werken; Accursius, Lazius, Pancirollus houden het voor gespen of knopen, waar mede het kleedt voor en op zyde kon toegemaakt worden. Cujacius en Wowerius menen, dat het een stuk des kleeds is geweest, hoedanig men daar aan hechten, of daar van laten kon, naar ieders welgevallen. Budæus en Corasius noemen het een *Tunica*, met een brede sleep met purper geborduurt, dien men neder liet hangen, en de *Toga* daar over trok. Josephus Scaliger meent, dat het een soort van een borstlap geweest is, hangende van de schouderen tot voor de borst. Salmasius, Lipsius, Torrentius en anderen zeggen, het zyn plekjes als nagels geweest, dan eens rond, dan vierkant. Onder deze alle is wel de beste mening, die Cuperus, Grævius en Rubenius staven, noemende Clavus een streep van purper, wordende zomwylen op het kleedt genaait, zomwylen in het zelve gewerkt: want men vindt in een *Glossarium* deze woorden: *πορφύρα ἐνυφασμένη, clavus.* Dus kan men ook de overige plaatsen der oude schryveren, alwaar van een *Clavus* gewag gemaakt wordt, best verklaren, terwyl zich by alle de voornoemde meningen grote zwarigheden opdoen. Deze *Clavus* nu was tweederlei, namentlyk *Clavus latus*, en *Clavus angustus*. *Latus Clavus* was een brede streep, en wierdt van niemandt dan van den Raadt gedragen. Deze lieten dan gemeenlyk de *Tunica*, op welke de *Clavus* was, nederhangen, zonder de zelve toe te gorden. *Angustus Clavus* was een smalle streep, en wierdt door de Romeinsche riddersgedragen; hoewel men ook vindt, dat de vrouwen hem insgelyks gebruikt hebben. *Perizonius Animadv. Hist. c. 5. Alex. ab Alex.* I. 6. *Lomeierus de Lustrat. c.* 37. *Pitiscus* I. 460. 461. *Rubenius de Re Vestiaria.*

CLAZOMENE, eene stadt in Klein-Asië, gelegen in Iönië, gebouwt in de XXXI Olympiade, omtrent 98 jaren na den opbouw van Rome, 656 jaren voor Christus. Zy is gelegen in den Archipel, tusschen de eilanden Smirna en Chu, en is vermaard wegens de geboorte van den Philosooph Anaxagoras en andere vermaarde mannen. *Strabo lib.* XIV. *Plin. lib.* V. *c.* 29. *Dappers Archipel.*

CLEANDER, van Arkadië, wierp zich als hoofdt der slaven in Argos op. Deze maakten zich meester van de goederen hunner heeren, na dat Cleomenes, koning van Lacedemonië, meer dan 600 familien in Argos vernielt hadt. Doch eindelyk verzwakte de party der slaven, en de rechtmatige erfgenamen kwamen weder tot het bezit hunner goederen. *Herodotus. lib.* VI.

CLEANDER was uit Phrygië, en kwam als een slaaf aan 't hof van den keizer Commodus, alwaar hy den hoogsten trap van eere beklom. Hy was eerst kamerdienaar des keizers; naderhandt wierdt hy van trap tot trap gevordert, tot dat hy eindelyk eerste kamerheer en generaal der Pretoriaansche troupen wierdt. Wanneer naderhandt Perennis wegens zyn misbedryf in 't jaar 186 met de doodt gestraft wierdt, maakte de keizer dezen Cleander tot zynen eersten staatsminister. Doch hy bekleedde die hoge bediening niet beter dan zyn voorzaat, verkopende alle ampten, de ballingen weder in 't vaderlandt roepende, en hen bedieningen gevende, mits hy voor 't eene en 't andere goede steekpenningen ontfing. Voorts plaatste hy vrygelatenen in den Raadt, en vernietigde de vonnissen der overheden. Zyne vyanden maakte hy by den keizer zwart, en deedt hen of sterven, of in ballingschap gaan, met beroving van alle goederen. Dus is door zyn toedoen Byrrhus, des keizers zwager, gedood, dien hy beschuldigde, als of hy Commodus hadt willen van den troon schoppen. In deze gewaande zamenzwering wierden vele voornamen ingewikkelt, en insgelyks gestraft. Eindelyk nam zyne wreedheit dus de overhandt, dat het volk besloot, zulks te wreken, en in zin hadt een opstandt te verwekken, voornamentlyk zedert Arius Antonius door hem om 't leven gebragt was. Om dezen opstandt te verhoeden wierdt de keizer Commodus genoodzaakt Cleander ter doodt te brengen, het welk geschiedde in 't jaar 190. *Herodian. Lamprid. Dio Cassius.*

CLEANDER, een Griekfch schryver, schreef een boek van de spreekwoorden. De Scholiast van *Theocritus* maakt 'er gewag van.

CLEANTES, zoon van Phanias, een Philosooph van de secte der Stoïschen, leefde in 't jaar van Rome 510, in de CXXXIV Olympiade, voor Christus 244. Hy was geboortig van Asson, eene stadt in Epirus, en behaalde in den beginne den roem van een dapper worstelaar, maar begaf zich daarna naar Athene, en hoewel hy maar vier drachmen ryk was, bezocht hy echter met allen vlyt de schole van Zeno, en wierdt wegens zyne aanhoudende naarstigheit *Hercules* bygenaamt: want zeer behoeftig zynde, wierdt hy genoodzaakt 's nachts water te scheppen, en dus de kost te winnen, om 's daags zich in de Philosophie te kunnen oeffenen. Men verhaalt ook van hem, dat wanneer hy op zekeren tydt voor de vierschare gevraagt wierdt, wat hy deedt om gedurig zo gezond en frisch te blyven? hy een zekeren tuinman liet komen, voor wien hy werkte, nevens eene vrouw, voor welke hy broodt kneedde. Dit zo bevonden zynde, wierdt hy vry gesproken, en men boodt hem een geschenk aan; doch Zeno riedt hem zulks niet aan te nemen. Omdat hy geen geldt hadt, om schryftafeltjes te kopen, zo gebruikte hy in der zelver plaatse tigchelstenen en beenderen, om 'er op te tekenen, het gene hy van Zeno geleert hadt, wiens leerling hy 19 jaren lang geweest was, en dien hy ook eindelyk opvolgde. Onder zyne leerlingen was de koning Antigonus, en zyn opvolger Chrysippus. Hy stierf in 't 70 jaar zynes ouderdoms, wordende gezegt zyn leven door honger verkort te hebben, nadat hy van de onsterflykheit der ziele overtuigt was: want wanneer hem de geneesheeren rieden te eeten, nadat hy reets twee dagen lang gevast hadt, om dus zyn gezwollen tandvleesch te genezen, gaf hy tot antwoordt: *Ik heb mynen loop volbragt.* Hy heeft verscheide werken geschreven, waar van nog eenige brokken (*fragmenta*) by *Stobæus* en *Clemens Alexandrinus* (*Strom. lib.* V. *&c.*) gevonden worden. *Diog. Laërt. in vita Cleanth. l.* VII. *Cicero de Nat. Deor. l.* I. *&* III. *Quæst. Acad. l.* IV. *Valer. Maxim. lib.* VIII. *c.* 7. *&* 18. *Seneca Epist.* 64. 107. *Arrianus in Epictet. l.* III. *c.* 17. *Hesychius, Lactant. Div. Instit. l.* III. *c.* 18. *Meursii Bibl. Græca.*

CLEARCHUS wierdt in de XCIV Olympiade, namentlyk in 't derde jaar, zynde het 403 jaar voor Christus, door de Lacedemoniënzen gezonden, om de onlusten, die te Byzance ontstaan waren, te helpen beslissen, doch wierdt niet lang daarna, toen hy de macht van 't volk ontfangen hadt, zelf een openbaar dwingelandt. Om zyn geweldt dies te meer te vestigen verkoos hy een lyfwacht, liet alle magistraatspersonen by eene opentlyke offerhande slagten, dertig van de voornaamsten der stadt wurgen, joeg de ryken in ballingschap, en bemachtigde dus der zelver middelen. De Lacedemoniënzen, horende, dat hy zich dus meester van Byzance gemaakt hadt, lieten hem weten, dat hy zich van die geweldenary hadt te onthouden. Maar hy handelde de afgezanten verachtelyk, begaf zich met zynen schat naar Selymbria, en ziende zich derwaarts vervolgt, trok hy zynen vyanden te gemoet; doch wierdt geslagen, en nam de vlucht naar Iönië tot den jongen Cyrus. Zedert heeft hy vele veldslagen bygewoont, en blyken van zyne dapperheit gegeven. De Griekfche historieschryvers verhalen verder van hem, dat wanneer hy tien duizend Grieken, die den jongen Cyrus te hulp waren gezonden, kommandeerde, en tegen 't gegeven woordt van Tissaphernes een veldheer des konings van Persië, Artaxerxes, dienende tegen Cyrus, wierdt gevangen genomen, hy hem in 't gezicht des voornoemden konings heeft gebragt, die daar op bevel gaf, hem in ketenen te sluiten, en kort daarna, nevens andere krygsgevangenen, te doden. Wanneer nu alle de andere lyken onbegraven wierden weggeworpen, wierdt het lyk van Clearchus door een zonderlinge gunst met een weinig aarde bedekt, waar uit naderhandt een palmboom gezegt wordt voortgekomen te zyn. *Xenophon. Diod. Siculus. Plutarchus.*

CLEARCHUS, een tyran te Heraclea, matigde zich in 't jaar der stadt Rome 390, voor Christus 364, het oppergebiedt aan, bewerende het zelve 12 jaren lang; en wanneer hy in zyn landt allerlei rampen hadt veroorzaakt, wierdt hy van Chion en Leonidas om hals gebragt. Dit waren twee jongelingen van een goede geboorte, en leerlingen van Plato. Dit geschiedde in 't jaar 401 na den opbouw der stadt Rome, voor Christus 353. *Justin. l.* XVI. *c.* 5. *Diod. Siculus lib.* XVIII. *&* XX.

CLEARCHUS FLAVUS was met Ricimer in 't jaar 384 burgermeester van Rome.

CLELIA, een Romeinsche maagdt, was onder de gyselaars, die de Romeinen den koning Porsenna gaven, wanneer deze, om de Tarquinii weder op den troon van Rome te stellen, in 't jaar der stadt 247, voor Christus 507, Rome belegerde. Men verhaalt, dat ze zich 's nachts heimelyk uit het leger van Porsenna te zoek gemaakt heeft, en vindende een paardt in de weide, daar mede over den Tyber gezwommen is. Maar ze wierdt weder te rug gezonden, na dat Porsenna door gezanten zulks geëischt hadt; die haar en alle hare medegyselaars daar op ontsloeg, en wederom naar Rome zondt. Ter gedachtenisse van hare kloekmoedigheit liet haar de Raadt van Rome een standbeeldt te paardt op de markt oprechten. Doch de ouden verhalen deze geschiedenis zeer verscheidentlyk. La Mothe de Vayer en anderen noemen het een louter verdichtsel. *Dion. Halicarnass. l.* V. *Livius lib.* II. *Aurel. Victor de viris illustr. c.* 13. *Florus l.* I. *c.* 13. *Plutarch in Publicola, & de virt. mul. &c. La Mothe le Vayer jugem. des Hist. Grecs sur Den. d'Halicarn.*

CLEMANGIIS (NICOLAUS DE) was uit Clemenge, een vlek onder Chalons gelegen, geboortig, en wordt van het zelve genaamt. Twaalf jaren oud zynde kwam hy te Parys in 't collegie van Navarre, en studeerde onder Joh. Gerson, Petrus de Nogent, en Gerh. Machet. Voornamentlyk blonk hy in de welsprekendheit en dichtkunde uit, en wierdt in 't jaar 1393 tot Rector der Universiteit van Parys verklaart. Voorts beriep hem paus Benedictus de XIII naar Avignon tot zyn geheimschryver. Daarenboven wierdt hy thesaurier der Kathedrale kerke te Langres

gres gemaakt. Wanneer de voornoemde paus in 't jaar 1408 het koninkryk van Vrankryk in den ban deedt, kwam Nicolaus de Clemangiis in achterdocht, als of hy dit geschrift van den paus hadt opgestelt; maar hy was 'er onschuldig aan, hebbende zich reets twee maanden van te voren naar Genua begeven. Hierom moest hy zich in 't Karthuizer klooster te Valfonds of Fontaine du Bois verbergen, alwaar hy verscheide schriften opstelde; en hoewel paus Benedictus hem wederom nodigde aan zyn hof te komen, verkoos hy echter de eenzaamheit voor het hofleven. Voorts, nadat hy zyne onschuldt ten vollen hadt doen blyken, gaf hem de koning van Vrankryk vryheit om weder naar Langres te keren, en aldaar zyne bediening wederom te bekleeden, en zyne inkomsten te genieten. Daarna maakte men hem cantor in de kerk te Bayeux, en hy begaf zich eindelyk in 't collegie van Navarre, en stierf in 't jaar 1440. Men heeft verscheide schriften van hem, van welke het grootste gedeelte zamen gedrukt, en van Joh. Mart. Lydius te Leiden in 't jaar 1613 in 't licht gegeven is. Zyn boek *de corrupto Ecclesiæ statu*, door Johannes Fochtenius te Helmstadt in 't jaar 1620 ook in 't byzonder in 't licht gegeven, wordt voor een zyner voornaamste werken gehouden. *Trithem. de script. Eccl. Spondan. ad an.* 1381. *Du Pin Bibl. des Auteurs Eccl. Wharton App. ad Cave Hist. Lit.*

Pauzen van Rome.

CLEMENS de I wordt gezegt te Rome op den berg Coelius geboren te zyn. Zyn vader wierdt Faustinus, en zyne moeder Matridia genaamt, hoewel zulks onzeker is. Hy was een medehelper van den apostel Paulus in de verkondiging van 't Euangelium; en naar 't getuigenis van Origenes een leerling van den apostel Petrus, met wien hy gezegt wordt aan de oprechting der Roomsche gemeente gearbeid te hebben. Hy was 'er ook bisschop van, zynde de opvolger van Linus en Anacletus. Wanneer hy bisschop geworden, en hoe lange hy zulks geweest zy, is onzeker, aangezien het de geleerden daar omtrent niet eens zyn. Doch vindt de mening van Henr. Dodwell, dat hy namentlyk van 't jaar 61 tot 81 deze bediening bekleed heeft, veel toestemming. Maar het gene anderen van zyne ballingschap, marteldoodt en maagschap met den keizer Domitianus gemeld hebben, heeft geen grondt in de gedenkschriften der ouden, en schynt daar van daan ontstaan te zyn, dat men den burgermeester *Flavius Clemens*, bloedverwant van den keizer Domitianus, die omtrent dezen tydt onder de martelaren geweest is, met *Clemens Romanus* vermengt heeft. Wat zyne schriften betreft, men heeft thans nog van hem een brief aan die van *Corinthen*, nevens een stuk van een *Homilie*, dat van zommigen voor een gedeelte van den anderen brief aan die van Corinthen gehouden wordt. Deze schriften heeft Patricius Junius in 't jaar 1633 allereerst te Oxfort uit een oud handschrift van den Griekschen Bybel, door den patriarch Cyrillus aan den koning van Engelandt vereert, in 't licht gebragt, en vervolgens van verscheiden, als Joachimus Maderus, Paulus Colomesius, en Cotelerius, op nieuw uitgegeven. Vorders worden hem noch verscheide andere schriften toegeëigent, als: *Canones Apostolorum*; *Constitutionum Apostolicarum libri* VIII; *Recognitionum libri* X; *Homiliæ Clementinæ XIX: De rebus gestis, peregrinationibus & prædicationibus Petri Apostoli Epitome*; *Epistola ad Jacobum, fratrem Domini.* Deze schriften zamen worden gevonden in *Cotelerii Opera Patrum, qui temporibus Apostolorum floruerunt. Philipp. IV.* 3. *Euseb. in Chron. l.* III. *Hist. Eccl. c.* 28. *Justin. Martyr Quæst.* 74. *Irenæus lib.* III. *c.* 3. *Martyrol. Rom. ad d.* 23. *Nov. Simon Metaphrastes in Clem. Bernard Hom. de S. Clem. Philastrius de Hæres. Niceph. l.* III. *c.* 3. *Rivetus in Critico sacro. Dodwellus de success. primor. Episc. Rom. du Pin. Cave.*

CLEMENS de II, anders genoemt *Suidegerus*, *Swidgerus*, ook *Swickerus*, was een Duitsch edelman. De ouden noemen hem een Sax. Of hy uit het geslacht van Meinstorff in 't landt van Holstein, of van Meiendorff, dat zich in 't Maagdenburgsche, Brandenburgsche en Brunswyksche heeft uitgebreid, gesproten is, is nog onzeker, niettegenstaande de Holsteinsche schryvers beide familien, als overeenkomende in hunne wapens, voor een en de zelve houden. Dit wordt 'er als iets zekers van bericht, dat hy aanvankelyk den Slaven het Euangelium hadt verkondigt, naderhandt in 't jaar 1032 diaken van den Hamburgschen aartsbisschop Hermannus is geweest; voorts, dat hy kancelier van keizer Henrik den III is geworden, en van dezen het bisdom van Bamberg in 't jaar 1040 erlangt heeft. Zommigen voegen 'er by, dat hy ook kanunnik van Halberstadt is geweest, naar gissing aleer hy bisschop of kancelier was. Eindelyk wierdt hy in 't jaar 1046, wanneer tusschen Benedictus den IX, Sylvester den III, en Gregorius den VI, die gezamentlyk Henrik de III heeft afgezet, een hevige twist gerezen was, tot paus verkoren; waar op hy dien keizer en des zelfs gemalinne Agnes kroonde, latende zich de Hervorming der kerke zeer aangelegen zyn. Hy verwierp ook de simonie, gaf den Roomschen keizeren het recht der verkiezing van een paus weder, en maakte voorts vele heilzame ordonnantien. Maar aangezien hy daarom by de Romeinen zeer gehaat was, vertrok hy, op 't bevel des keizers, weder naar Duitschlandt, om aldaar veilig te zyn; doch stierf in 't jaar 1047, niet zonder vermoeden, dat hem van iemandt der aanhangeren van Benedictus den IX. of van zynen opvolger Damasus den II, vergift was bygebragt. Voorts heeft men een Rescript van hem voor den aartsbisschop van Ravenna, dat by Ughel *Tom.* II *Italiæ Sacræ*, en een zekeren brief van de verheffing des Salernitaanschen bisdoms in een aartsbisdom, die *Tom.* IX *Concil.* gevonden wordt.

Hermannus Contractus. Engelhusius. Albertus Stadensis. Trithemius in Annal. Hirsaug. ad an. 1046. *Leo Ostiensis lib.* II. *c.* 81. 82 *Crantzius in Metrop. Chronicon ducum Brunswic. apud Maderum in Antiq. Brunswic. p.* 6. *Henninges de Famil. Illustr. in Saxon. Angeli Holst. Chron. Mallinkrot de Archi-Cancell. S. R. I. Becman. Not. dign. diss.* 13. *c.* 3. *Schilterus de libertate Eccl. Germ. l.* III. *c.* 11. *Baron. ad an.* 1046. 1047. *Volaterranus. Onuphrius. Genebrard. Ciaconius. Cave. Mollerus in Isag. ad Hist. Chersonesi Cimbricæ P.* I. *c.* 14. §. 5. *& in præfat. P.* II. *Tentzels Monatl. Unterred.* 1692. *p.* 57. *seq. &* 1694. *p.* 224. *seq.*

CLEMENS de III, een Romein, wierdt te voren *Paulino* of *Paulo Scholari* genaamt. Hy zat na Gregorius den VIII van 't jaar 1187, tot 1191, op den stoel van Rome, en hielp, naar 't voorbeeldt van zyn voorzaat, den oorlog tegen de Saracenen voeren. Deze waren in Palestina machtig geworden, nadat Saladin Jeruzalem hadt ingenomen. Koning Philippus Augustus en Henrik de II van Engelandt kwamen ter zelver tydt tusschen Gisorre en Trie te zamen, en besloten een kruistocht te doen; waar op de eerste een zekere schatting, onder den name van *Saldin-tienden*, van zyne onderdanen eischte. Clemens bemoeide zich ook, de onlusten, die na de doodt van koning Wilhelm in Sicilië gerezen waren, te stillen. Men heeft zeven brieven van hem, die *Tom.* X *Concil.* gevonden worden. *Baronius an.* 1188. *du Chesne. Ludov. Jacobi. Bibl. Pontif. Cave Hist. litt.*

CLEMENS de III, een tegenpaus. Zie GHIBERTUS.

CLEMENS de IV, een Franschman van geboorte, was de opvolger van Urbanus den IV in 't jaar 1265, en wierdt eigentlyk *Guido Fulcodius* genaamt, ook *Guido Grossus*. Hy was eerst een soldaat, maar bragt het naderhandt door de studiën zo verre, dat hy voor een der beste Rechtsgeleerden van zynen tydt gehouden wierdt, invoegen Lodewyk de H. hem tot zynen Raadt verklaarde. Maar wanneer kort daarna zyne gemalin, by welke hy twee dochteren geteelt hadt, den geest gaf, tradt hy in den geestelyken standt, en wierdt eerst aartsdiaken, daarna bisschop van Puy in Velay, en eindelyk aartsbisschop van Narbonne, wanneer hem Urbanus de IV den kardinaalshoedt gaf, en hem als legaat naar Engelandt zondt. Van daar wederkerende, wierdt hy afwezend in 't jaar 1265 te Perugia tot paus verkoren, en te Viterbo gekroont. Zo dra hy paus geworden was, gaf hy verscheide blyken, dat hy meer het welzyn der kerke dan zyne eigene belangen behertigde. Hy gaf zyne eene dochter aan een gering man, met een klein huwelyksgoedt; de tweede deedt hy in een klooster gaan. Zyner zuster zoon deedt hy van drie kanunnikdyen afstandt doen. Het koninkryk van Sicilië gaf hy aan Karel, hertog van Anjou, en liet een kruistocht tegen Manfredus, natuurlyken zoon van keizer Henrik den II, afkondigen. Hier toe moesten de geestelyken de tienden hunner inkomsten opbrengen. Wanneer Conradinus, kleinzoon van keizer Frederik den II, als wettig erfgename, zyn recht op 't koninkryk van Sicilië meende te beweeren, wederstondt hem Clemens zeer hevig, doende alle steden, die het met Conradinus hielden, in den ban; en toen deze van Karel geslagen en gevangen wierdt, zou hy tot zynen overwinnaar gezegt hebben: *Vita Conradini mors est Caroli*; *& mors Conradini vita Caroli*; dat is te zeggen: " Het leven van Con-„ radyn is de doodt van Karel, en de doodt van Conradyn is „ het leven van Karel". Hy stierf te Viterbo in 't jaar 1268, den 29 November, nadat hy 3 jaren, 9 maanden, en 25 dagen op den pausselyken stoel gezeten hadt. Men heeft verscheide brieven en constitutien van hem, die *Tom.* VI *Concil.* by Bzovius in zyne *Annales*, by Wadingus in zyne *Annal. Minorit.* en elders gevonden worden. Maar die genen, die dezen paus allerhande Rechtsgeleerde schriften, als, *Decisiones*, *Lectura aurea sup. Decretales*; *Tractatus de Appellat.* enz. toeschryven, dwalen grotelyks; want deze moeten met meer recht aan *Guido Papa* toegeëigent worden. *Henr. Stero. Monachus Paduanus. ad S. a. Antonin. Genebrard. Onuphr. Platina. Ciacon. Spondan. an.* 1265. *seq. Bzovius ad eund. an. Sammarth. Gall. Christ. T.* I. *&* III. *Heidegg. in Hist. Papat. Cave.*

CLEMENS V, een geboren Franschman uit Gascogne, wierdt eigentlyk *Bertrand de Gout* of *Gotto d'Agout* genaamt, en was de zoon van Bertrant, heer van Gout, Rovillac en Vilandrade. Hy was eerst kanunnik en sacristein te Bourdeaux, naderhandt bisschop te Cominges, en eindelyk in 't jaar 1300 aartsbisschop van Bourdeaux. In de verschillen tusschen Paus Bonifacius den VIII en koning Philips den IV van Vrankryk, hieldt hy het met den laatsten: invoegen wanneer na het afsterven van paus Benedictus den XI de kardinalen zich in twee partyen verdeelden, van welke de eene den bloedverwant van Bonifacius den VIII tot hun hoofdt hadde, maar de andere Franschgezind was, troffen ze eindelyk een vergelyk in dier voegen, dat de eersten drie kandidaten zouden voordragen, maar de laatsten een uit die drie verkiezen. Aangezien nu onder die drie ook de aartsbisschop van Bourdeaux was, liet zulks de andere party aanstonts den koning van Vrankryk weten, die daar op met den aartsbisschop, die niets van de zake wist, een heimelyke onderhandeling en mondgesprek hieldt, hem belovende, dat hy hem tot de pausselyke waardigheit zou bevorderen, ingeval hy hem zes dingen onder eede wilde beloven. Onder deze waren de voornaamste, dat hy al het gene Bonifacius de VIII eertyds tegens hem ondernomen hadt zou vernietigen, des zelfs gedachtenis ten toon stellen, en eindelyk de orde der Tempelheeren vernietigen, het welk hy echter maar bedektelyk te kennen gaf. Nadat de aartsbisschop dit alles by 't hoge altaar met een plegtigen eedt belooft hadt, wierdt zulks aan de Fransche party bericht, en Clemens daar op eenparig verkoren. Zyne kroning ge-

geschiedde te Lyon in den tempel van S. Justus den 14 April 1305, ten overstaan van koning Philips den Schonen, en des zelfs broeder, Karel van Valois, nevens vele andere personen van aanzien. Een brug, zynde van al te veel toeschouwers beladen, stortte in, waar door Johannes de II, hertog van Bretagne, Gaillard, broeder van den paus, met meer andere voorname heeren verplettert en gedood wierden. De koning zelf en zyn broeder wierden gekwetst; Clemens viel de krone van 't hoofdt, waar uit een kostelyke karbonkel verloren wierdt. Dit voorval wierdt van de Italiaansche factie, die hem eerst hadt voorgeslagen, maar nu berouw toonde, voor een kwaad teken opgenomen; gelyk deze paus den Roomschen setel ook naar Avignon heeft verplaatst, alwaar de zelve 70 jaren lang gebleven is; welken tydt de Italianen de Babylonische gevangenisse plegen te noemen. Naauwlyks hadt Clemens den troon beklommen, of hy vernietigde, volgens zyne beloften, al het gene Bonifacius de VIII tegen den koning van Vrankryk ondernomen hadt. Hy beriep ook een Concilie te Vienne, om de klagten des konings tegen Bonifacius aan te hooren, en om te onderzoeken, of ook Bonifacius zou kunnen van kettery overtuigt, en na zyne doodt verbrand worden. Maar wanneer dit voornemen eene al te grote ergernisse gaf, wierdt het onderzoek afgebroken, en Bonifacius by een byzondere commissie voor onschuldig verklaart, maar ook koning Philips in zyn voornemen geprezen. Eindelyk wierdt op dit Concilie in 't jaar 1311 de verdelging der Tempelorde besloten. Zie 't artykel van TEMPELHEEREN. Voorts deedt deze paus den Griekschen keizer Andronicus, als een ketter, in den ban; welken ban in 't jaar 1309 ook de Venetianen ondervonden, die Ferrara hadden ingenomen. Hy stierf in 't jaar 1314 te Roque-Maure. Van hem zyn verscheide brieven en dekreten voorhanden, te zien *Tom.* XI *Concil.* en by *Bzovius* en *Wadingus*. Daarenboven heeft hy een collectie uit zyne constitutiën, en uit die van 't Concilie van Vienne gemaakt. Deze wordt in 't *Corpus Juris Canon.* onder den tytel van: *Constitutiones Clementinæ, seu Decretalium liber* VII, gevonden, en is van zyn opvolger Johannes den XXII in 't jaar 1317 in 't licht gegeven. *Villani l.* VIII. *c.* 80. *Trithem. Onuphr. Possevin. Genebr. Spondan. Bzov. Rainald. du Chesne. Daniel Hist. de France Tom.* II. *col.* 304. *seq. Ludov. Jacob. Heidegg. Cave.*

CLEMENS de VI, een Franschman uit 't Limosin, genaamt *Petrus Rogerius*, zoon van Wilhelm Rogerius, heere van Rosez, in 't gebiedt van Malemont, was eerst monnik in de abdy van la Chaise-Dieu, in Auvergne, studeerde naderhandt te Parys, en wierdt aldaar Doctor gemaakt. De kardinaal van Mortemar maakte, dat hy by paus Johannes den XXII bekend wierdt. Deze maakte hem prioor te Nismes. Daarna wierdt hy abt van Feca; voorts bisschop van Arras, aartsbisschop van Rouaan, en eindelyk van Sens. Benedictus de XII maakte hem in 't jaar 1338 kardinaal, wiens opvolger hy ook den 7 May 1342 was. Hy ordonneerde, dat het jubeljaar ieder 50 jaar zou geviert worden; wederstondt keizer Lodewyk van Beyeren in des zelfs eischen op Italië, deedt hem in den ban; en wanneer de keizer zyn verdrag wilde maken, schreef hy hem zodanige voorwaarden voor, die Lodewyk niet kon aannemen; invoegen hy in 't jaar 1346 den ban herhaalde. In 't jaar 1648 kocht hy de stadt Avignon van Johanna, koninginne van Napels en Sicilië, die hy echter kort daar op ook in den ban deedt. Hy stierf te Avignon den 6 December 1352, hebbende 10 jaren, 7 maanden, en 2 dagen den pausselyken stoel bekleed. Van hem zyn verscheide brieven, homilien en andere schriften voorhanden, waar van zommige by Baluzius *Tom.* IV *Miscell*; by *Bzovius*, *Wadingus*, en anderen gevonden worden. *Albert. Argent. Mutius l.* XXIV. *Rer. Germ. Petrarch. l.* XXV. *Ep. l.* II. *Rer. Mem. c.* 1. *Spondan. Ciacon. Arnold. Wion. Gesner. Victorell. Possevin. du Chesne. Cave. Heidegg.*

CLEMENS de VII, een tegenpaus, anders genaamt *Robert van Geneve*, was de zoon van Amadeus den III, grave van Geneve, en eerst kanunnik te Parys, protonotaris van 't Roomsche hof, bisschop van Terouane en Cambray, wanneer hem in 't jaar 1371 Gregorius de XI tot kardinaal verhief, en hem als legaat naar Italië zondt. In 't jaar 1378 wierdt hy te Fondi in 't Napelsche gebiedt tot paus verkoren, aangezien de kardinalen zamen de juist in 't zelve jaar te Rome geschiedde verkiezing van Urbanus den VI voor gedwongen hielden. Zie URBANUS de VI. Hier door ontstondt die grote scheuring, die niet voor het Concilie te Constants geëindigt wierdt. Vrankryk, Castilië, Aragon, Schotlandt, en eenige kleine Staten hielden het met Clemens, die zich naar Avignon begaf, en aldaar den 16 September 1393 stierf, na dat hy zich over eenige voorslagen, die tot beslissing der scheuring by de universiteit van Parys geschied waren, in een hevigen toorn ontzet hadt. De kardinalen te Avignon verkozen na zyne doodt Petrus van Luna, naderhandt genaamt Benedictus de XIII. *De Niem de schismate sui temporis. Du Puy l'Hist. de Schisme. Du Chesne. Spondan. Bosquet. Rainald. Masson. Daniel Hist. de France lib.* II. *col.* 706. *seq.* & *col.* 810. *seq.*

CLEMENS de VIII, ook een tegenpaus, voorhenen *Ægidius de Munion* genaamt, was uit Aragon en kanunnik te Barcelona. Hy wierdt na Benedictus den XIV, die op zyn sterfbedde de kardinalen daar toe overreed hadt, tot paus verkoren, en alleen van den koning van Aragon erkent, om zich dus op Martinus den IV te wreken. Deze tegenpaus ondernam kardinalen te maken; maar hebbende in 't jaar 1429 eene vergadering belegt, stondt hy vrywillig van de pausselyke waardigheit af, protesterende, dat hy enkel uit liefde tot de vrede der kerke in zyne verkiezing hadt bewilligt. *Du Puy Hist. de schisme. Spondan. A. C.* 1429.

CLEMENS de VII, een wettig verkoren paus, wierdt anders *Julius Medicis* genaamt, en was een natuurlyke zoon van Julianus Medicis, die in 't jaar 1478 te Florence door de Pazzi wierdt om 't leven gebragt. Hy wierdt in 't zelve jaar na de doodt van zyn vader geboren, en was eerst een Johanniter ridder, tot dat hem paus Leo de X, uit hoofde van bloedverwantschap, tot kardinaal verhief, nadat hy alvorens door valsche getuigen bewezen hadt, dat Julianus zyne moeder trouwbeloften gegeven hadt. Zo dra hy kardinaal geworden was, vertrouwde hem de paus alle zyne gewigtigste zaken, die hy met veel yver behertigde. By Adrianus den VI was hy wel minder in gunst; echter hadt hy zo veel vermogen, dat hem deze paus in zyne korte regeering niet veel kon benadeelen. Na des zelfs doodt wierdt hy zelf den 19 November 1529 op den pausselyken troon geplaatst; aangezien de oude kardinalen, die hem nydig waren, behalven hunne tweedragt, geen vermogen genoeg hadden om zulks te beletten. Daar by kwam, dat de vele geestelyke beneficien, die hy bezat, en by zyne verkiezing uitdeelen moest, velen graag maakten. Het eerste, dat hy als paus ondernam, was het werk der Religie, waar omtrent hy een anderen weg insloeg dan zyn voorzaat Adrianus gedaan hadt, zoekende op allerlei wyze de vergadering van een Concilie te vermyden, en tot dien einde den kardinaal Campegius naar Duitschlandt zondt, om een Hervorming der minder clerizy voor te stellen. Doch deze wierdt van de Protestanten als ondoenlyk en onvoldoenend verworpen. Het tweede, waar op hy zyne gedachten moest wenden, was de Italiaansche oorlog tusschen den keizer en den koning van Vrankryk. Hy was wel als kardinaal altydt van de keizerlyke party geweest, en nevens anderen in 't verbondt tegen Vrankryk getreden. Daarenboven hadt hy vele weldaden van den keizer ontfangen; want die hadt hem na de doodt van Leo den X in zyne bescherming genomen. Maar paus geworden zynde veinsde hy, als of hy onpartydig was, en de vrede behertigde; en wanneer François de I in 't jaar 1525 tot in Italië gedrongen was, maakte Clemens onder de handt een afzonderlyke vrede met hem, met belofte, van den keizerlyken geen bystandt te doen. Maar toen hy zag, dat de keizer den slag by Pavië hadt gewonnen, wierdt hy zo bevreest, dat hy zich op nieuw in onderhandeling met den keizer inliet, en een grote somme tot onderhoudt van des zelfs leger gaf, menende daar door grote voordeelen bedongen te hebben, maar die hem van den keizer niet toegestaan wierden. Hy veranderde ook wel haast weder van gedachten, maakte heimelyke practyken tegen den keizer, en liet zich eindelyk met Vrankryk en Venetië in 't jaar 1526 in een verbondt, om den keizer geheel buiten Italië te sluiten. Doch dit veroorzaakte hem groot onheil: want voor eerst wierdt hy van de Colonni, die het met den keizer hielden, en oude vyanden van den paus waren, binnen Rome overvallen, en genoodzaakt, zyne aanslagen tegen den keizer te laten varen; en wanneer hy deze zyne beloften op staande voet brak, trokken de keizerlyken, onder 't bevel van den hertog van Bourbon, regelregt naar Rome. Clemens meende het onweder af te keren, en trof een nieuw vergelyk, dankte ook in gevolge van dien zyne troupen af; doch het was te laat om de keizerlyke armée te rug te houden. Dus wierdt Rome in 't jaar 1527 stormenderhandt ingenomen, en de paus, die tegen alle waarschouwing geweigert hadt van daar te wyken, op Engelenburg belegert, en moest zien, dat Rome verwoest en geplundert, en hy zelf schandelyk bespot wierdt. Aangezien het hem nu aan alle behoeftens ontbrak, en zyne bondgenoten vertoefden hem te ontzetten, moest hy zyn vergelyk met den keizer maken, het verbondt, tegen hem gemaakt, verlaten, en zyne vryheit met een grote geldsomme kopen. Hier op wierdt hy naar Orvieto gelaten, terwyl ondertusschen de keizerlyken Rome bezet hielden, tot dat in 't jaar 1528 de Franschen een inval in 't gebiedt van Napels deden. De brieven, tusschen den paus en den keizer gedurende dezen tydt gewisselt, zyn in 't jaar 1527 te Inspruk gedrukt, waar in de paus van den keizer over trouwloosheit en andere lasteren beschuldigt wordt. Toen begon Clemens met ernst de party des keizers te kiezen, hopende door des zelfs hulpe Florence voor die van de Medicis, nevens nog eenige andere plaatsen voor den Roomschen stoel te zullen erlangen. In gevolge van dien trof hy in 't jaar 1529 te Barcelona met den keizer een zeer voordeelige vrede, die door het huwelyk van Alexander de Medicis, en 's keizers natuurlyke dochter Margaretha bevestigt wierdt. Daar op wierdt Florence wel haast met geweldt het huis de Medicis onderworpen, en het scheen, dat de paus met den keizer, die zich in 't jaar 1529 te Bononië door hem liet kronen, in een goed verstandt leefde. Trouwens hy brak ten gevalle des keizers met den koning van Engelandt, wiens echtscheiding met 's keizers moeie hy niet wilde goedkeuren, en dat geschil naar Rome trok. Doch dit was van dat gevolg, dat zich koning Henrik de VIII met zyn geheele ryk van den paus afzonderde; en hoewel Clemens die wonde nog wel hadt kunnen genezen, was hy nochtans te voorbarig, en blikfemde den ban uit, waar door hy den haat onverzoenlyk maakte. De vriendschap met den keizer was ook niet bestendig: want voor eerst kon Clemens niet verdragen, dat Karel de V zo zeer op een Concilie aandrong; het welk Clemens eindelyk ook beloofde te zullen doen vergaderen, eischende echter zulke voorwaarden, die onmogelyk konden aangenomen worden. Voorts verdroot het hem geweldig, dat de keizer den Protestanten, in verwachting van een vry Concilie, eenige vryheit van Religie toestondt. Ten laatsten was hem de keizer in zyne geschillen met den hertog van Ferrara niet zeer te wille. Dit alles bewoog Clemens, wederom met Vrankryk aan te spannen; en wanneer zyne nicht, Catharina de Medicis, aan prins Henrik verlooft was, geleidde haar Clemens zelf tot naar Marseille, en hieldt aldaar een met den ko-

koning een mondgeſprek. Of aldaar een verbondt tuſſchen die twee gemaakt is, daar omtrent zyn 't de ſchryvers niet eens. Ten minſten heeft de tuſſchenkomende doodt van den paus veroorzaakt, dat 'er niets op is gevolgt. Hy ſtierf den 25 September 1534, zynde eenige jaren herwaarts zeer zwak geweeſt. Hy was een ſtatig, ſtreng en gematigt man; maar hoewel 't hem aan verſtandt niet ontbrak, kon hy zich echter in zaken van gewigt niet vinden; zo bevreeſt en wiſpelturig was hy. Voorts was hy gierig, en bewees aan niemandt eenige weldaadt, ten ware hy daar toe genoodzaakt wierdt. Dit maakte, dat hem ook niemandt zeer genegen was. *Jovius in Elog. & Hiſt. l.* LXXXII. *Guicciard. Ciacconius. Onuphr. Sleidan. P. Daniel Hiſt. de France. Leti Leven van Karel den* V.

CLEMENS de VIII, oorſpronkelyk van Florence, en geboortig van Fano, in den Kerkelyken Staat, was een zoon van Sylveſter Aldobrandini, gouverneur van Fano, en wierdt den 30 January 1592, na de doodt van Innocentius den IX, tot paus verkoren. Zyn eigentlyke naam was *Hippolytus Aldobrandini*, en was eerſt auditeur van de Rota, en referendaris onder paus Sixtus den V, die hem in 't jaar 1585 tot kardinaal verhief. In 't volgende jaar was hy de opvolger van den kardinaal Buoncompagno als grootpenitentiaris. Hy was ook legaat in Polen, en hadt zich door verſcheide andere verrichtingen zulk een aanzien verworven, dat hy eindelyk op den pauſſelyken troon klom. Het voornaamſte der dingen, die onder zyne regeering voorgevallen zyn, is mede, dat hy na vele moeite Henrik den IV, koning van Vrankryk, den 17 September 1595 eindelyk de abſolutie gegeven heeft, niettegenſtaande het Spaanſche hof zulks poogde te verhinderen. Hy bevorderde ook de vrede tuſſchen Vrankryk en Spanje te Vervins in 't jaar 1598, en tuſſchen Vrankryk en Savoje te Lions in 't jaar 1601, en vereenigde na de doodt van den hertog van Ferrara des zelfs nagelaten hertogdom met den Kerkelyken Staat. In de geſchillen der Dominikanen en Jeſuiten aangaande de Goddelyke genade en vrye wille hieldt hy zich onzydig, zonder iets te bepalen. De gemeene Latynſche overzetting der H. Schrifture, hoewel op bevel van Sixtus den V overgezien, liet hy nog eens verbeteren. Hy maakte in verſcheide promotien meer dan 50 kardinalen; onder welke waren Baronius, Bellarminus, Perronius, Oſſatus, Toletus, Tarugi en de Sourdis. Hy ſtierf den 5 Maart 1605, nadat hy 13 jaren en 33 dagen den pauſſelyken ſtoel bekleed hadt. *Spondan. ad an.* 1592. *ſeq. Ciac. in Suppl. Lettre du Card. d'Oſſat. Abregé de l'Hiſtoir. de la Congreg. de Auxiliis. Le Blanc in Hiſt. Congreg. de Auxiliis Divinæ gratiae ſub S.P. Clemente* VIII. *& Paulo* V. *lib.* II. *Heidegger. in Hiſt. Papat.* §. 205. *ſeq. Caroli Memor. Hiſtor. Eccl. Soc. & l.* I. *c.* 23.

CLEMENS de IX, anders *Julius Roſpiglioſi* genaamt, was uit een adelyke familie te Piſtoja in 't hertogdom van Florence geboren in 't jaar 1599. Urbanus de VIII maakte hem tot auditeur van 't gezantſchap des kardinaals Barberini; en alzo hy zich in die bediening wel gedragen hadt, zondt hy hem als nuncius naar Spanje, alwaar hy elf jaren lang bleef, niettegenſtaande maar drie jaren daar toe beſtemt waren. Nadat Urbanus in 't jaar 1644 overleden was, wierdt hy te rug geroepen, en hem by de verkiezing van Alexander den VII het gouvernement der ſtadt Rome toevertrouwt. Deze paus maakte hem zyn geheimſchryver, en eindelyk kardinaal. Waar op hy na des zelfs doodt den 20 Juny 1667 tot paus verkoren wierdt. Straks na zyne verkiezing bevrydde hy het volk in den Kerkelyken Staat van eenige laſten. Toen bevorderde hy den oorlog der Chriſtenen tegen de Turken wegens 't eilandt Kandië, pogende onderwylen Vrankryk met Spanje te vereenigen; het welk op het vredesverdrag te Aken, in 't jaar 1688 geſloten, ook geſchied is. Hy moeſt nochtans ondervinden, dat Kandië verloren ging, en trok zich zulks dus ter herten, dat men meent, dat zyne doodt daar door verhaaſt is. Onder hem zyn de geſchillen met de Janſeniſten in Vrankryk eenigermaten bygelegt, die echter naderhandt weder levendig wierden. Hy ſtierf den 9 December 1669. *Hiſtoire de Conclave Tom.* II. *Theatrum Europæum. Diarium Europæum. Hiſt. de cinq. Propoſ. de Janſenius. la Paix de Clement* IX. *Heidegger. in Hiſt. Papat.* §. 298.

CLEMENS de X, anders *Æmilius Altieri* genaamt, was uit een oud Romeinſch geſlacht, waar uit ook verſcheide biſſchoppen geſproten zyn. Urbanus de VIII zondt hem als nuncius naar Napels. Maar Innocentius de X riep hem te huis, en nam alle zyne goederen in beſlag. Alexander de VII in 't tegendeel maakte hem nuncius in Polen, alwaar hy zich tot genoegen van den paus gedroeg; hoewel hy den kardinaalshoedt, hem daar voor toegezegt, eerſt onder Clemens den IX ontfing. Deze maakte hem tot zyn kamerheer, en verhief hem in 't jaar 1669 tot kardinaal; wanneer hy in 't volgende jaar, den 29 April, na een conclave van 6 maanden tot des zelfs opvolger verkoren wierdt. Hy ſtierf den 22 July 1676, in 't 82 jaar zyns ouderdoms. Onder hem is niets merkwaardigs voorgevallen, behalven de vervolging der Proteſtanten in Hungarië, daar Clemens het zyne al rykelyk toe gedaan heeft. Hoe de familie der Pauluzzi van hem aangenomen is, zie boven in ALTIERI. *Heidegger. in Hiſt. Papat.* §. 299. *ſeq.*

CLEMENS XI, anders genaamt *Johannes Franciſcus Albani*, was geboren te Urbino den 22 July 1649. Zyn vader Karel was kamermeeſter van den kardinaal Karel Barberini. De jonge Albani leide zich van der jeugt af op de ſtudiën, en vorderde daar in zeer wel, inzonderheit in de Godgeleerdheit, kerkelyke hiſtorie, en in de geeſtelyke en wereldlyke Rechten, in welke hy ook den eernaam van Doctor verkreeg. Hy erlangde in den beginne verſcheide gouvernementen in den Kerkelyken Staat; en de zelve met roem bekleed hebbende beriep hem de kardinaal van Lucca naar Rome, en bragt hem by paus Innocentius den XI te wege de plaats van referendaris by de conſiſtoriale vergadering. Maar dewyl deze zyn bevorderaar vroeg overleedt, bleef hy een tydlang zonder verder bevordering tot na de doodt des kardinaals Sluſio, wanneer hem de paus tot ſecretaris *dei brevi ſecreti* verhief, hoewel hy nog jong en maar abt was, dewyl hy hem aangeprezen wierdt door een zeer kundig man in die zaken. Alexander de VIII hieldt hem zo waard, dat als hy by de aanſtaande kardinaals-promotie aan zynen nabeſtaanden vryheit gaf om voor te ſtellen welke zy wilden, hy zich maar een alleen voorbehieldt, welken hy zelf wilde bevorderen, en dat was deze Albani, de welke tot die waardigheit gelangde den 13. February 1690, waar by de paus mogelyk het oogwit teffens hadde om een medehelper te geven aan zynen neef, den jongen kardinaal Ottoboni, de welke in ſtaatszaken nog zeer onervaren was. Hy verkreeg, kardinaal geworden zynde, de protectie over de Zweden, waar toe miſſchien gelegenheit heeft gegeven de hoogachting, waar in hy by de koninginne Chriſtina was, wegens zyne goede hoedanigheden en geleerdheit. Dewyl hy het geheime ſecretarisſchap hadde behouden, moeſt hy die vermaarde bulle vervaardigen, welke Alexander de VIII liet uitgaan tegen de beſluiten der Franſche geeſtelykheit van 't jaar 1682: gelykze ook van hem is ondertekent, en opentlyk afgelezen in den jare 1691, by het ſterfbedde van den gemelden paus in een daar toe aangeſtelde vergadering der kardinalen. De zelve bediening hadt hy ook onder Innocentius den XII, de welke, ſchoon alle, die omtrent hem waren, hem verveelden, evenwel tegen Albani een onveranderlyke genegenheit behieldt. Zyn ampt veroorzaakte, dat hy veel te doen kreeg met de belangen van alle hoven, waar in hy zich nochtans doorgaans zo wiſt te gedragen, dat men hem zonderling van geen partyſchap kon beſchuldigen, naardien hy den eenen zo wel als den anderen, naar vereiſch der gelegentheden, moeſt te na komen. Doch die hem van naby kenden, zagen 't hem ſtaande zyn kardinaalſchap reets aan, dat hy de kroon van Vrankryk voor anderen toegedaan was, alhoewel hy zich wel wachtte van eenige der anderen om harent wille te benadeelen. In het conclave, na de doodt van Innocentius den XII in het jaar 1700 gehouden, de kardinalen het lange niet eens kunnende worden, wierdt hy in den nacht, als zy 't afſterven des konings van Spanje hoorden, van eenigen voorgeſtelt; en des morgens bevondt men, dat hy alreets 40 ſtemmen hadt, en thans, zonder uitdrukkelyke uitſluitinge van de een of de andere kroon, niet kon verworpen worden. Hier door kreeg hy de party der yveraars, van welke hy zelf was, op zyne zyde, als mede de Ottoboniſche, met welke hy altydt wel hadt geſtaan. Nademaal nu noch de Franſche, noch de Ooſtenrykſche kardinalen laſt hadden hem uit te ſluiten, omdat men mogelyk op hem niet gedacht hadt, dewyl hy nog geen hogen ouderdom bereikt hadt, en ook elk van deze partyen miſſchien naar zyn vorig gedrag geoordeelt heeft, dat hy de andere niet zou aanſtaan, zo wierdt de verkiezing behoorlyker wyze voltrokken op den 23. November. Maar hy weigerde die waardigheit aan te nemen, en dit ſcheen inderdaadt iets meer dan eene enkele beleefdheit te zyn, nademaal hy zelfs een overval van koortſe daar over kreeg, en daar in niet eerder bewilligde, voor dat hem door zommige Godgeleerden was aangetoont, dat hy die verkiezing niet kon afſlaan, zonder eene doodzonde te begaan. Deze waardigheit dan aangenomen hebbende, verkoos hy den naam van Clemens den XI, om dat hy op den dag van dezen Heilig verkoren was, deedt zich vervolgens tot biſſchop wyden den 30 November, en den 8 December kronen; maar den 10 April des volgenden jaars nam hy met pracht bezit van de Roomſch-biſſchoplyke kerk van S. Jan in Lateran. Hy betoonde ſtraks in den beginne eene tamelyke ſtrengheit omtrent zyne bloedvrienden, ten opzichte van welke hy beloofde, die tegen den *Nepotiſmus* of het neefſchap gemaakte wetten naaukeurig te zullen in acht nemen, gelyk hy dan aan de afwezenden verboodt zonder zyn bevel naar Rome te komen, en alleenlyk aan zynen broeder Horatius Albani inwilligde te Rome te mogen blyven, op voorwaarde, dat hy zich niet anders dan een gemeen edelman zou gedragen. Doch omtrent het midden zyner regeering veranderde hy daar omtent ongemeen, makende een van zyns broeders zonen, genoemt Hannibal, tot kardinaal, uit aanmerking, zo als men zeide, van zyne grote bekwaamheit, en gebruikte hem in gewigtige ſtaatszaken. De ander, Karel, wierdt prins van Soriano, en deedt een aanzienlyk huwelyk met eene uit het huis Borromeo. Hy begon ook aan het geluk van den derden, Alexander, te arbeiden, maar hy kon het niet volvoeren, om dat hy te vroeg ſtierf, en de zelve is eerſt onder zyn navolger Innocentius den XIII kardinaal geworden. De gene, van welken hy zich, nog kardinaal zynde geheel liet beſtieren, was de heer Fabroni, om wiens wille hy reets meermalen met zynen broeder hadt overhoop gelegen, en welken hy ook namaals kardinaal maakte. Deze hadt ook den kardinaal Paulucci zodanig in zyne vertrouwlykheit gebragt, dat hy den zelven tot zyn voornaamſten ſtaatsbediende verklaarde, hoewel eenigen aan des zelfs bekwaamheit grotelyks twyffelden. Zyne regeering wierdt zeer ontruſt, om dat gedurende de zelve de oorlog over de Spaanſche ſucceſſie gevoert wierdt: want doordien in zulke gevallen de ſtrydige partyen op malkanders bewegingen naauwe acht geven, en ook op de minſte zaken letten, zo moeſten alle klagten der Ooſtenrykſchen en hun wederparty voor hem komen, en hy wierdt gedurig aangezocht dan van de eene, en dan van de andere party om zich voor de zelve te verklaren; dan om de vryheden van weerzyden te bepalen; enz. zulks dat hy menigmaal ver-

verduldig wierdt over de afgezanten, wanneer zy hem om allerhande beuſelingen overliepen. Voornamentlyk hebben de Franſche kardinaal Fourbin, en de Spaanſche hertog van Uceda zyne gedult zeer misbruikt door hunne driftigheit, en is byzonderlyk de eerſte zomtyds zo verre gegaan, dat hem de paus heeft moeten erinneren, dat hy niet meer tegen den kardinaal Albani ſprak, en zomtyds ook wel aan het klokje moeten trekken, om een einde van het gehoor te maken. Hy bemoeide zich in het eerſt door aangeboden bemiddeling den oorlog voor te komen; en wanneer zulks niet wilde gelukken, verklaarde hy zich, dat hy zich ganſch onpartydig wilde houden. Hoewel hy nu, om de zelve te onderhouden, de beleening van Napels, van beide partyen verzocht, niet wilde inwilligen, deedt hy echter veel, waar door hy zich in den argwaan bragt, die ook niet ongegrond was, dat hy meer naar de Franſche kant helde. Hy betuigde niet alleenlyk een byzondere vreugde, toen 'er de tyding kwam, dat de koning van Vrankryk het Spaanſche teſtament hadt aangenomen, maar hy maakte ook een merkelyk onderſcheidt in alle deelen tuſſchen de Bourbonſche en Ooſtenrykſche party, den eerſten alles over het hoofdt ziende, en de laatſten niets ten goede houdende, wanneer zich iemandt by geval in 't byzonder voor de keizerlyke aangelegentheden genegen toonde, zoekende op allerhande wyze naar gelegenheit om hen zulks betaald te zetten, vervolgende hen met inquiſitie-proceſſen, gelyk het in 't byzonder de hertog van Gaëtano en de marcheſe del Vaſto hebben ondervonden, welken laatſten hy ter doodt deedt veroordeelen, wegens eene beſchuldiging, den kardinaal Fourbin te laſt gelegt, niettegenſtaande hy in keizerlyken dienſt was. Zo wierden ook elders de gevangeniſſen met Ooſtenrykſchgezinden opgevult, en de paus werkte aan een of-en defenſive alliantie tuſſchen eenige Italiaanſche Staten, om de keizerſchen eens voor al uit Italië te verdryven. Daarenboven wanneer de keizerſchen zo wel als de Franſchen in den jare 1704 in het gebiedt van Ferrara gerukt waren, belaſtte hy wel beiden partyen van daar te wyken, en verbondt zich met handt en zegel, zo dra als een van beide weder kwam, zich met zyne volkeren by de andere party te voegen; maar wanneer de Franſchen kort daar na wederkwamen, met baarblykelyke bewilliging des pauſſelyken veldheere Paulucci, en daar door de keizerſchen noodzaakten zich tot in het gebiedt van Trente te rug te begeven, zo was elkeen van gedachten, dat de paus daar toe heimelyken laſt hadt gegeven, te meer, om dat hy in deze ganſche zake niet deedt zo als hy hadt moeten doen, indien hy zyne partydigheit niet opentlyk wilde te kennen geven; maar hy dacht niet aan de belofte der vereeniging zyner volkeren met de beleedigde party, gelyk dan ook de orders, aan den kardinaal legaat Aſtalli gegeven, die de zelve tot redding zyner eere naderhandt in het licht gaf, de maatregelen van den paus in deze zake duidelyk te kennen gaven. Zo lang nu de keizer Leopoldus leefde, verdroeg het hof van Wenen al dit vyandelyk gedrag van den paus met grote gedult: doch des zelfs zoon en navolger Joſephus hadt die zelve lydzaamheit niet. De paus ook in zyn gedrag volhardende, betwiſtte den nieuwen keizer aanſtonts in den beginne het *jus primariarum precum*, ingevalle hy het zelve niet eerſt van den pauſſelyken ſtoel wilde verzoeken; hy deedt de Franſchen in het gebiedt van Ferrara allen onderſtandt, weigerde een legaat aan de bruidt van koning Karel den III te zenden, en wat dies meer was. Dit bewoog den keizer aanſtonts in den beginne zynen gezant, den graaf van Lamberg, zonder afſcheidt uit Rome te doen vertrekken, hebbende te voren door den zelven zeer zware eiſchen aan den paus laten doen; waar op de waarneming der keizerlyke zaken aldaar aan den kardinaal Grimani wierdt opgedragen, de welke door zyne vrymoedigheit de vryheden, die de paus den kardinaal Fourbin, tot nadeel van Ooſtenryk, hadde vergunt, vry deedt verminderen. De keizer vervolgens meeſter geworden zynde van het bovengedeelte van Italië door het ontzet van Turin en het daar op gevolgde verdrag, voelde de paus ook zyne macht met meerder nadruk. De hertogdommen van Parma en Placenza wierden, ongeacht het voorgewende kerken-leen, als landen, het Ryk onderworpen, met keizerlyke volkeren bezet, en tot voldoening der krygs onkoſten aangeſlagen, het welk ook zommige plaatſen in den Kerkelyken Staat wedervoer. Den krygsvolkeren, die naar Napels gingen, moeſt de vrye doortocht toegeſtaan worden, en by deze gelegenheit kwamen de Duitſchers zomtyds zo digt by Rome, dat den paus bange wierdt, de welke ook acht ſtads poorten deedt toemetſelen. Eindelyk wierden in het jaar 1708 alle gelden, die men uit het Milanees en Napelſche gewoon was te Rome te betalen, in beſlag genomen, vele oude vorderingen des Ryks op den pauſſelyken ſtoel weder voor den dag gehaalt, en een leger in het Ferrareeſche gezonden, het welk Comacchio innam, en verſterkte, en zelfs Ferrara belegerde. De paus was niet te min in den beginne weinig geneigt om toe te geven, zo dat hy ook den kardinaal Barberini, die tot vrede riedt, het hof verboodt, den ſchat van Sixtus den V aantaſte, volk wurf, en den graaf Marſigli tot veldheer maakte. Maar alleen tegen den keizer te zwak zynde, en nergens van daan hulpe te wachten hebbende, terwyl de keizerſchen ondertuſſchen Rome vaſt naderden, als mede 't gerucht liep, dat 'er een Engelſche vloot in de Middelandſche zee zou komen, ſchikte hy zich eindelyk tot een ſtilſtandt. Maar hy zocht echter uitſtel, byna tot den laatſten oogenblik van den zelven, voor dat hy de vrede ſloot, 't welk geſchiedde den 15 January 1709. By de geheime voorwaarden van dit verdrag hadt de paus belooft, Karel voor koning van Spanje te erkennen, 't welk hy ook nog in dat zelve jaar door een brevet van den 26 Juny, en in het Conſiſtorie den 14 October deedt, hoewel met groten tegenzin en niet voor dat de Duitſchers al weder gereed ſtonden om in den Kerkelyken Staat te rukken. Maar wegens Comacchio moeſt hy het in den ouden ſtaat laten, en toeſtaan, dat die plaats met Duitſchers bezet bleef, tot dat men de gronden der wederzydſche eiſchen ter dege onderzocht hadt. Des niettegenſtaande bleven verſcheide andere ſtrydigheden met het keizerlyke hof zwevende, doordien zich het zelve kloekmoedig tegen alle ondernemingen van het Roomſche hof, tot nadeel der wereldlyke regeering ſtrekkende, aankantte. Daar van daan kwamen de gedurige verſchillen, byzonder in het Napelſche, over het gezag der pauſſelyke nuncii, over de begeving der geeſtelyke beneficien, die naar des keizers goedvinden alleen aan inboorlingen zouden gegeven worden, en over meer diergelyke dingen. De paus meende wel na de doodt van den keizer Joſephus zyn aanzien weder in top te brengen; maar het is hem niet gelukt: want des keizers moeder, tot welke hy zich, als regeerſter van Comacchio, keerde, wilde zich niet inlaten in deze zake, die het Ryk aanging. By de keizerlyke verkiezinge wilde hy de heerſchzuchtige woorden der pauzen uit de middelſte eeuwen weder gebruiken, en zondt zynen neef Albani als pauſſelyken nuncius naar Frankfort, met zodanige onderrechtingen, uit hoofde van de welke hy zou begeeren, als uit ſchuldigheit toegelaten te worden, en nog andere eiſchen te doen aangaande het ceremonieel en de bevordering der pauſſelyke aangelegentheden in de verkiezings-capitulatie; maar de zelve wierden van de keurvorſten zo weinig geacht, dat men aan den pauſſelyken nuncius nog een minder ceremonieel dan aan de keurvorſtelyke afgezanten toeſtondt, en gedurende de verkiezing hem zo wel, als de andere vreemdelingen, noodzaakte de ſtadt te verlaten. De nieuwe keizer Karel de VI wilde ook in 't vervolg niets ten gevalle van den paus van zyne rechten afſtaan, verdedigende vooral het *jus primariarum precum* zodanig, dat eindelyk in 't jaar 1714 de paus moeſt toegeven, en zich met eene aanſpraak van den keizerlyken gezant vergenoegen, waar in niet de pauſſelyke bewilliging tot deze zake, maar alleen, met algemeene bewoordingen, de gunſten, welke de keizeren van de pauzen gewoon zyn te genieten, verzocht wierden, waar tegen zich de paus verbondt den keizer in alles te zullen begunſtigen. Doch de paus zich naderhandt verdacht gemaakt hebbende, als of hy deel hadt aan de Spaanſche ondernemingen op Sicilië, gevoelde wederom eene harde bejegening van den keizer, doordien de pauſſelyke nuncius uit Napels wierdt weggezonden, zyne ſchriften en papieren verzeegelt, de pauſſelyke inkomſten ingetrokken, de algemeene vikaris des aartsbiſſchops met eenige manſchap over de grenzen geleid, en de nuncii van den paus te Wenen en te Bruſſel gedreigt mede weggezonden te worden. Deze verſchillen zyn ook by het leven van den paus niet bygelegt: want niettegenſtaande hy den jong en Albani, zynen neef, om dies wille naar Wenen zondt, heeft de zelve echter geen recht gehoor kunnen verkrygen, dewyl men aan het keizerlyke hof wel bemerkte, dat de paus nog gedurig voortging in Italië iets te brouwen tot nadeel van den keizer; vermits hy al voor een geruimen tydt, toen de princes van Parma in Spanje wierdt uitgetrouwt, een verordening hadt gemaakt, dat dit hertogdom na het uitſterven van den mannelyken ſtam op den vrouwelyken zou vallen. Hoe zeer nu de paus in alle deelen de aangelegentheden van 't huis van Bourbon, en byzonderlyk van Philippus in Spanje, bevorderde, kon hy echter alle wederwaardigheden met het zelve niet vermyden. Maar in 't byzonder raakte hy met Philippus overhoop, na dat hy genoodzaakt was koning Karel te erkennen: want toen wilde Philippus niets meer met hem te doen hebben, verboodt des zelfs nuncius het hof, liet geen geldt naar Rome volgen, en hem door den auditeur van de Rota, Molines, alle bedenkelyke moeielykheden aandoen, het welk vele jaren achtereen duurde, en niet eerder, dan omtrent een jaar voor de doodt van den paus, ten volle wierdt bygelegt; zo dat de paus wel recht in 't naauw was gebragt, ten ware het meerendeels, na veler giſſinge, een gemaakt werk is geweeſt. Even zulke verdrietige en gedurige moeielykheden heeft hy ook gehad met den hertog van Savoje, ten deele over de kerkelyke vryheit, ten deele over de benoeming van perſonen tot de openſtaande geeſtelyke ampten. Deze moejelykheden vermeerderden inzonderheit, wanneer aan dien hertog in de Utrechtſche vrede het koninkryk Sicilië wierdt toegewezen: want toen maakten het de Savojaarden even als in Piemont; de rechtbank des hertogs wilde geen geeſtelyke voorrechten laten gelden, verachtte den pauſſelyken ban, en dreef die geeſtelyken, de welke zich naar de zelve ſchikten, onder welke ook verſcheide biſſchoppen waren, uit 't landt, die daar op alle, ten getale van omtrent drie duizend, naar Rome gingen, en, tot groten laſt van den paus, op zyne onkoſten moeſten onderhouden worden. Ook kreeg hy in 't jaar 1717 een koſtbaren koſtganger aan den pretendent, dien hy evenwel tederlyk ontfing, en de zelve hebbende moeten beſluiten om zyn verblyf voor altydt te Rome te nemen, nevens des zelfs gemalinne, aan welke hy hem mede tegen des keizers zin hadde geholpen, den nodigen onderhoudt verſchafte. De gedurige onluſten in Polen gaven hem ook veel moeite, alzo hy de belangen van den koning Auguſtus altoos behertigde, en met des zelfs tegenſtrever Staniſlaus nooit iets wilde te doen hebben, zelfs niet na het ſluiten van de Ranſtadſche vrede. Een van de geheimen in zyne regeering is het gezantſchap, het welk hy ten tyde der Poolſche onluſten in den jare 1702 by den koning van Zweden deedt verrichten door een Dominikaner monnik, Auguſtinus Leveſi genoemt. Velen menen, dat de koningin weduwe van Polen, en de kardinaal Fourbin aanleiding daar toe hebben gegeven; en by gevolg even niet tot voordeel van den koning Auguſtus is geweeſt. Als de Turken in den jare 1716 de Venetianen

nen aangegrepen, en daar door Italië mede in gevaar geraakte, wendde hy alle zorge aan om deze vyanden tegen te gaan, doordien hy zyne galeien by de Venetiaansche deedt voegen, de Republyk met geldt bysprong, en zich ook bemoeide om andere mogendheden, voor al den keizer, in het verbondt met Venetië te trekken, aan wien hy ook toestondt de tienden van alle geestelyke inkomsten in zyne landen te mogen heffen. Hy wierdt echter daar omtrent, ten minste naar zyn voorgeven, van Philippus in Spanje misleid, doordien de zelve de geestelyke gelden, die de paus aan hem ook hadt toegestaan, als mede de vloot, de welke, onder een voorwendsel van de Venetianen te helpen, was uitgerust, tot den oorlog tegen den keizer gebruikte. Dewyl nu den kardinaal Alberoni de schuldt daar van wierdt gegeven, als mede van de verschillen, tusschen die beide hoven ontstaan, heeft het de paus naderhandt zo verre gebragt, dat dezelve uit Spanje wierdt weggezonden, waar op hy des zelfs proces liet opmaken, maar het einde daar van niet beleeft heeft. De allergrootste moeielykheit heeft zich deze paus door de beruchte *Constitutie Unigenitus* over den hals gehaalt: want hy liet zich van de Jesuiten, en van zynen vertrouweling Fabroni, de welke de Societeit geheel en al toegedaan was, bewegen, om door de gemelde Constitutie het Nieuwe Testament, van den vader Quesnel met verscheide aanmerkingen uitgegeven, te veroordeelen. Maar alzo dit boek zedert langen tydt by velen in grote achtinge was geweest, en nog toenmaals, inzonderheit door den kardinaal van Noailles, verdedigt wierdt, met wien de Jesuiten even kwalyk te vrede waren, zo ontstonden daar uit grote scheuringen en onlusten in Vrankryk, doordien zommigen de Constitutie volstrekt aannamen; anderen ten minste verklaringen daar over verzochten, of zelf wilden maken; anderen de zelve geheel en al verwierpen, en zich op een vry Concilie beriepen, waar by het gezag van den paus door verscheide schriften vry veel te lyden hadt, en de zelve groot gevaar liep, dat 'er in Vrankryk een nationaal Concilie zou gehouden worden. Maar hy hadt koning Lodewyk den XIV op zyne zyde, die hem riedt op de aanneming van de Constitutie te dringen, en de genen, die zich daar tegen aankantten, te vervolgen; weshalven hy van geen vergelyk wilde horen spreken, en zich door eene nieuwe bulle van alle de genen afzonderde, die de Constitutie niet wilden aannemen. Schoon nu de gemelde koning, eer die zaak kon doorgedrongen worden, overleedt, en de nieuwe regeering in Vrankryk de Constitutie gansch niet genegen was, waar door het getal der appellanten daaglyks toenam, zo bleef de paus nochtans by zyn voornemen, en wilde generlei voorslagen aannemen; weshalven hy ook deze zake by zyne doodt onafgedaan, en in de grootste verwarringe naliet. In Spanje en Portugal is de Constitutie zonder tegensprake aangenomen. In Duitschlandt en in de Nederlanden is het mede van eenigen gedaan; maar de keizer latende blyken, dat hy niet gaarne zag, dat men 'er van sprak, zo is 'er in deze gewesten weinig daar omtrent voorgevallen.

Zo wel als de Jesuiten in Europa by den paus stonden, zo kwalyk was hy met die in China te vrede, tegen welke de oude klagten der andere missionarissen, wegens den vermengden Godsdienst, die den Chinezen was toegestaan, thans meer dan ooit wierden ingebragt. Hy maakte wel velerhande besluiten omtrent deze zake; maar de Jesuiten wierden beschuldigt, dat zy zich daar aan niet kreunden; om welke beschuldiging af te keren zich niet alleen die genen, die 'er buiten waren, in eene van hunne vergaderingen te Rome alle pausselyke besluiten opentlyk onderwierpen, maar ook die in China zo treffelyke tydingen van hunne gehoorzaamheit en den toestandt des Roomsch-Katholyken Godsdiensts naar Europa schreven, dat zy in den jare 1713 den paus zochten wys te maken, als of de keizer van China eene van zyne nichten ter gemalinne begeerde, ook een brief des keizers van dien inhoudt aan hem zonden. Echter wierdt dit alles van anderen voor een verdichtsel gehouden, welk vermoeden merkelyk wierdt bewaarheit doordien de kardinaal van Tournon, dien de paus tot het onderzoeken der zake naar China hadt gezonden, te Macao in de gevangenisse moest sterven, en dat de Jesuiten, nadat de paus het laatste besluit van den jare 1715 opgemaakt, en hen door het zelve alle uitvluchten benomen hadde, naderhandt zelf bekend maakten, dat de keizer het zelve niet wilde aangenomen en bekent gemaakt hebben; hoewel zy voorgaven zich daar naar te richten. De paus raakte ook over dezen handel met den koning van Portugal overhoop, omdat Tournon te Macao, op de begeerte des keizers van China, door de Portugezen in verzekering gehouden wierdt, en door het bedryf der Jesuiten de afzending van verscheide pausselyke brieven, de welke het hof van Portugal naar China zou bevorderen, door het zelve belet wierdt. Maar hy is naderhandt met het zelve weder in zo een goed verstandt geraakt, dat hy ten gevalle van het zelve in den jare 1716 een nieuwe Kathedrale kerk te Lissebon in de koninklyke slotkapelle heeft gesticht, de zelve met een patriarch voorzien, en aan den koning de kerk-muzyk toegestaan, zo als in de pausselyke kapelle gebruikelyk is.

Dus is de geheele langdurige regeering van dezen paus vol onlusten en moeielykheden geweest, de welke zyne gezondheit ook grotelyks hebben aangetast, en hem dikwils bedlegerig gemaakt, waar uit hy echter eenige malen door zynen beroemden lyfarts Lancisi gered is; maar eindelyk evenwel daar onder is bezweken, hebbende den geest gegeven den 19 Maart des jaars 1721. Zyn neef, de kardinaal Albani, zocht hem wel te bewegen om nog op zyn doodbedde een Consistorie te houden, om in het zelve zynen jongsten neef, Alexander Albani, tot kardinaal te verheffen; maar de paus wilde zich niet meer tot diergelyke bezigheden verledigen. Men geeft hem het getuigenis, dat hy zeer eerlyk en naauw van gewisse is geweest; gelyk hy dan ook doorgaans een groten yver voor zynen Godsdienst, en afkeer van alle ydelheden en wellusten betuigt heeft; en dit heeft hy in 't byzonder zo door ordonnantien als zyn eigen voorbeeldt betoont ten tyde van de gevaarlyke oorlogs-onlusten in Italië, en wanneer Rome onder zyne regeering met zware aardbevingen bezocht wierdt. Hy was uittermaten milddadig tegen de armen, en zo dienstvaardig tegen iedereen, dat hy, nog kardinaal zynde, zich verscheide tot vyanden heeft gemaakt, doordien hy niemandt iets kon weigeren, en een en den zelven dienst dikwils aan verscheiden te gelyk beloofde. Dewyl hy zeer wel gestudeert hadt, predikte hy gemeenlyk zelf op hoge feestdagen, en bevorderde overzulks op allerhande wyzen de geleerdheit; gelyk dan door hem de akademie der Humoristen weder is opgerecht, de Vatikaansche boekdrukkery met nieuwe vryheden voorzien, en vele andere dingen zyn verrecht, die een liefhebber der studiën te kennen geven. Hy was van natuur zeer aangenaam in den omgang, vrolyk en schertsende; waar van hy echter, paus geworden zynde, byna niets uitte, en doorgaans ernsthaftig, en gelyk zyne geschiedenis uitwyst, in al zyn doen zeer eigenzinnig, en, ligtelyk ergens door tot wenen te brengen was; het welk men of aan zyne menigvuldige zorgen, of aan eene verbeelding, dat hy zich als paus niet meer zo gemeen moest maken, moet toeschryven: gelyk men dan uit de ordonnantien, die hy maakte aangaande den rang, dien de stadvoogdt van Rome zou hebben, als mede uit het nieuwe ceremonieel der kardinalen, duidelyk kan zien, wat hy voor gedachten van de pausselyke macht en hoogheit gehad heeft. *'t Leven van Clemens XI. Tegenwoordige Toestandt van 't Pausselyke Hof.*

S. CLEMENS, bygenaamt Flavius, wordt gezegt de eerste bisschop van Mentz geweest te zyn. Hy was een Roomsch burger, en broeder van Faustinus, die de vader was van den Roomschen bisschop Clemens. Nadat hy gedoopt, en bisschop gemaakt was, zondt hem de Apostel Petrus in 't jaar van Christus 96 naar Belgisch Gallië, wanneer hy, voornamentlyk te Metz, het Euangelium verkondigde, en velen bekeerde. Hy stierf in 't jaar 71. *Paulus Warnefridus de Episc. Metens. Meurisse Hist. de l'Orig. de Metz.*

CLEMENS, een der slaven van dien Agrippa, die na de doodt van zyn vader Marcus Agrippa geboren wierdt. Omdat hy wist, dat hy zynen heer, die van zyn grootvader Augustus op 't eilandt Planasia, niet verre van Corsica, gebannen, en naderhandt op 't bevel van den keizer Tiberius gedood was, van aangezicht zeer gelyk was, liet hy zyn haair en baardt lang wasschen, en gaf zich voor Agrippa uit, en zou eene grote opschudding in 't ryk verwekt hebben, ten ware hem Tiberius hadt laten ombrengen. *Tacit. Annal.* I. 3. II. 39.

CLEMENS, (CASSIUS) een Raadsheer, was in de party van Pescennius Niger tegen Severus; en wanneer hem deze prins zyn proces maakte, hadt hy de vrymoedigheit van hem te vertonen, dat de zaak van Pescennius Niger, hoewel nu overwonnen, niet minder rechtvaardig was dan die van Severus, nu overwinnaar; dat zy beide een en het zelve oogmerk gehad hadden, namentlyk een usurpateur van den troon te stoten; en dat, ingeval hy de aanhangers van Pescennius Niger kwam te vervolgen, of te straffen, hy zyne eigene aanhangers ook straffen moest, of dat hy een onrechtvaardige daadt zou begaan, waar van hy de blaam nooit by de nakomelingschap zou kunnen afwasschen. Deze vryborstige taal maakte, dat hem Severus het leven en een gedeelte zyner goederen schonk. Dit geschiedde in 't jaar van Christus 194. *Dion. Liv.* Men leest ook van eenen TINCIUS CLEMENS, die in 't voornoemde jaar burgermeester van Rome was.

CLEMENS, (CLAUDIUS) een Jesuit, geboortig van Ornans, aan de Louvre, in 't Franche Comté. Hy tradt in 't jaar 1612 in de Societeit, en wierdt naderhandt in Spanje gezonden, alwaar hy met roem leerde. Onder zyne schriften zyn: *Oratio de Majestate Ecclesiæ Lugdunensis*; *vita Clementis* IV; *Bibliothecæ instructio*; *Descriptio Bibliothecæ S. Laurentii Escurialis.* enz. *Alegambe Bibl. S. J. Miræus de script. sec.* XVII. *Labbé in Bibl.*

CLEMENS (JACOBUS) was die gene, die koning Henrik den III van Vrankryk om 't leven bragt. Hy was geboortig uit een dorp, genaamt Sorbonne, gelegen in 't aartsbisdom Sens, en omtrent 25 jaren oud toen hy dien moordt beging, zynde een Dominikaan, en gewyd priester; maar hadt weinig studiën, of bekwaamheit, om een geleerd man te worden; in 't tegendeel was hy aan een los en ongebonden leven, naar den aardt van vele kloosterlingen, gewend. Hier by kwam nog een zeer melankolisch temperament, bekwaam om hem tot allerlei kwade ondernemingen aan te porren. Aangezien nu in dien tydt de aanhangers der Ligue zo mondelyk als by geschrifte koning Henrik den III een tyran, afvalligen, en vervolger der rechtzinnigen noemden, zo meende Clemens, dat hy eene heldendaadt zou doen, indien hy hem van 't leven beroofde. Hy liet zich ook menigmaal ontvallen, dat hem Godt verkoren hadt om zyn leven voor het ware gelove op te offeren, en de kerke door zyne handt van zo een goddeloos koning te bevryden: invoegen die genen, die hem dus hoorden spreken, hem al schertzende kapitein Clement pleegden te noemen. Eenigen voegen daar by, dat hy zich op byzondere verschyningen heeft beroepen, en dat zyn prioor, genaamt Bourgoing, hem in dit zyn vervloekt voornemen heeft gesterkt, met belofte, dat hy, ingeval hy het ontsnapte, met een kardinaalshoedt stondt begiftigt, maar gevat wordende, als martelaar gekroont te worden. Men zegt verder, dat de hertog van Majenne mede van den toeleg heeft geweten; ja dat de hertogin van Montpensier, om zich op den koning te wreken, dezen monnik tot haren vertrouweling aangenomen, en hem daar door dies

te meer tot het gruwelstuk aangezet heeft. Dit is ten minste zeker, dat die van Parys, toen door koning Henrik ingesloten, of liever die genen, die van den toeleg wisten, voor Clemens een paspoort van den grave van Brienne, die als een trouw minister des konings in de bastille gevangen zat, te wege bragten. Daarenboven voorzag men hem met een valschen geloofsbrief, als of die van den opperpresident Harlay geschreven was. Met deze papieren, en een mes in de mouw, begaf zich Clemens op den laatsten July 1589 na den middag buiten Parys, naar 't koninklyk leger by Sint Clou. Onderweeg hieldt hem de koninklyke procureur generaal la Guesle aan; maar vernemende, dat hy met gewigtige geheimen aan den koning gezonden was, liet hy hem niet alleen nevens zich aan zyne tafel spyzen, en 's nachts in zyn quartier slapen, maar, om dat hy geen achterdocht hadt opgevat; bragt hy zelf den volgenden morgen den moordenaar in 't vertrek des konings, zynde te St. Clou, in 't Gondische huis. Henrik de III zat nog half ongekleed op zyn stoel, nemende van den monnik, die voor hem knielde, des graven van Brienne brief aan, en vergunde hem, om zyne geheime commissie beter te volbrengen, nader te komen. Naauwlyks was Clement tot den koning genadert, of hy greep naar het mes, dat in zyn mouw verborgen was, en stak het uit al zyne macht in 's konings onderbuik, latende het zelve daar in zitten. Koning Henrik trok het 'er aanstonts uit, en kwetste den moordenaar daar mede in 't aangezicht en 't voorhoofdt. Daar op vielen zommigen, die in 't vertrek tegenwoordig waren, op hem aan, en bragten hem in de eerste drift met vele wonden om hals, zonder dat men hem het minste geluidt hoorde geven. Zyn lyk wierdt uit het venster geworpen, en bleef een uur lang naakt leggen, ten einde hy van iedereen zou kunnen gezien worden. Daar op liet hem de groot-prevoost van het Hôtel met vier paarden verscheuren, de stukken verbranden, en de assche in de naaste rivier strooien. Die van Parys en anderen verheften deze daadt van Clemens tot den hemel. Zyn voornoemde prioor Bourgoing noemde hem een welgelukzalig kindt van den H. Dominicus, en den H. Martelaar van Jesus Christus. Zyn portret zag men opentlyk nevens vele lofspreuken verkopen. Zyne moeder, zynde eene arme afgeleefde boerin, wierdt even als of 't eene heilige was met menigte bezocht; ja zommigen floegen voor, dat men ter eere van hem, als van een verlosser des vaderlands, in de hoofdkerk van Parys, de Nôtre Dame, een standbeeldt behoorde op te rechten. *Thuanus Hist. Lib. 95. Mezeray Hist. de France Tom. III. p. 793. seq. p. 799.*

CLEMENS, (JOHANNES) een Engelschman, wierdt in 't huis van Thomas Morus, kancelier van Engelandt, opgevoed. Deze vertrouwde hem naderhandt de opvoeding zyner kinderen. Clemens vorderde voor zich zelve wel in de studiën, voornamentlyk in de Griekfche tale: ook wierdt hy hoogleeraar der medicynen te Oxfort gemaakt. Hy was in 't huis van Thomas Morus met de beroemde Margaretha Gige bekend geworden, zynde aldaar tot gezelschap van des kanceliers dochter Margaretha. Op deze was hy zo verlieft geworden, dat hy ze daarna ten huwelyk nam; maar wanneer onder koning Henrik den VIII en Eduard den VI de Reformatie in Engelandt begon doorgedrongen te worden, begaf zich Clemens met zyne gemalinne naar de Nederlanden, en nam zyn verblyf te Mechelen. Onder de regeering van de koninginne Maria keerden ze weder naar Engelandt. Maar na dat de koningin Elizabeth de Reformatie begon te hervatten, keerde Clemens andermaal naar Mechelen, en verloor aldaar in 't jaar 1570 zyne gemalin, die hy zelve twee jaren daar na volgde. Hy heeft verscheide gedichten gemaakt, en de brieven van *Gregorius Nazianzenus*, de Homiliën van *Nicephorus Callistus*, en andere in 't Latyn vertaalt. *Pitseus de script. Angl.*

CLEMENS NETINUS, een Siciliaan, en een man, zeer geacht wegens zyne zonderlinge wysheit, en de eerampten, welke hy bekleed heeft. Hy vorderde ongemeen in de studiën, zodanig, dat hy naderhandt met groten lof de wysgeerte, en de schoolsche Godgeleerdheit anderen leeraarde. Eerst wierdt hy uitwyzer (*definitor*) van de provincie Syracuza, daarna commissaris generaal van Messina, Palermo, enz. Onder paus Paulus den V heeft hy te Rome het ampt van Procureur generaal loffelyk bekleed; zelfs heeft paus Urbanus de VIII hem in den jare 1618 tot generaal van de geheele orde der Kapucynen verkoren. Eindelyk stierf hy den 22 September des jaars 1631, in den ouderdom van 73 jaren. De schryvers getuigen van hem, dat hy vele Philosophische en Godgeleerde tractaten heeft geschreven, welke echter alle nog ongedrukt bewaart worden, als mede een werk, genoemt: *Tractatus super Regulam F F. Minorum, praesertim super votum paupertatis Seraphica. Bibl. Sicula.*

CLEMENS, (PETRUS) geboortig van Lentini, was een goed dichter. Hy leefde te Palermo in 't jaar 1594, en schreef in de Siciliaansche tale: *historia dell'armata Turchesca venuta nel canale di Messina; vita, martirio, e morte della gloriosa S. Ninfa Panormitana, con la pompofa entrata, in questa felicissima citta di Palermo; historia di quando Lucifero fu discacciato dal Paradiso, con la creatione di Adamo, & Eva, e il diluvio di Noe; il maraviglioso successo, & horrenda caduta del ponte della felice citta di Palermo; canzoni spirituali sopra il SS. Sacramento dell' Eucaristia, e della passione di Christo N. S. intre parti; la Vittoria ottenuata da D. Gio d'Austria contre li Turchi nel 1575. Bibliotheca Sicula.*

CLEMENS, (PHILIPPUS) van Drepanum of Trapano in Sicilië, was een priester, doctor in de Godgeleerdheit, en een groot redenaar. By verscheide Siciliaansche vorsten is hy geheimschryver geweest, wanneer hy de gunst verwierf van Asdrubal à Thermis, bisschop van Syracuza, de welke hem tot aartspriester bevorderde. Hy heeft uitgegeven in het Italiaansch: *la voce del verbo ripercossa all' orecchio dell' universo nel di natalitio del gran precursore san Gio Battista, Panegyrico sacro; la vittoria della fede dialogo de cantarsi nella solennita del gl. Apostolo S. Andrea; la statua del zelo Apostolico, eretta per mano della devozione cantata a 5. voci, e strumenti per la solennita del gl. S. Francesco di Sales*; en in het Latyn: *Panegyrici sacri. Bibliotheca Sicula.*

CLEMENS, (ROBERT) heer van Metz, in Gatinois, wierdt van koning Philips van Vrankryk tot hofmeester over des zelfs zone Philippus Augustus aangestelt. Deze, tot de regeering zynde gekomen, maakte hem zynen Raadt en staatsminister; doch hy stierf in 't volgende jaar, namentlyk 1182. Hy hadt twee broederen, onder welke *Ægidius Clemens* ook staatsminister, maar *Garmond* tot abt te Potigin, en in 't jaar 1182, uit aanmerking van zynen broeder Ægidius, tot bisschop van Auxerre verkoren wierdt. Hoewel zich zommigen tegen deze verkiezing aankantten, invoegen deze zake naar Rome getrokken wierdt, alwaar Garmond aan de pest stierf. Robert hadt insgelyks twee zonen, *Alberik* en *Henrik*. Alberik Clemens, heere van Metz, bragt de bediening van maarschalk van Vrankryk in aanzien, en veranderde de zelve in een militaire bediening. Hy verzelde koning Philippus Augustus op des zelfs reize naar 't H. Landt, alwaar hy zich in de belegering van Acre dapper kweet, en aldaar in 't jaar 1191 zyn leven liet. *Henrik* de I wierdt wegens zyne kleine gestalte *de kleine maarschalk* genaamt. Deze bediening ontfing hy van den koning, nevens de heerlykheit van Argenton. In 't jaar 1214 was hy in den vermaarden veldslag by Bovines, en stierf in 't volgende jaar te Poictou in den oorlog tegen de Engelschen. By zyne gemalinne, uit het huis van Nemours, heeft hy *Johannes* geteelt, dien koning Philippus Augustus de bediening van maarschalk liet, niettegenstaande hy nog zeer jong was. Zyne nakomelingen hebben die waardigheit behouden, zynde daar van daan der zelver heerlykheit Metz in Gatinois *Metz le Maréchal* genaamt. *Henrik* de III, *Clemens*, heere van Metz en Argenton, was ook maarschalk van Vrankryk ten tyde van koning Lodewyk den Heiligen, dien hy in 't jaar 1249 op zyne reize naar 't H. Landt verzelde. *Le Chronique d'Auxerre an. 1182. Chron. de Flandr. c. 20. Guill. de Breton & Rigord in Philipp. d'Autevil Hist. des Ministr. d'Etat. le Feron. Godefroy.*

CLEMENS, (TITUS FLAVIUS) genaamt ALEXANDRINUS, omdat hy priester te Alexandrië was, leefde in 't begin der III eeuw, onder de regeering van keizer Alexander Severus, en des zelfs zonen, Geta en Caracalla. Men houdt daar voor, dat hy te Alexandrië, of veel eer te Athene, geboren is. Onder zyne verscheide leeraren is Pantænus de vermaardste, wiens plaats hy ook in 't katechizeren vervult heeft, wanneer Pantænus naar Indië vertrokken was. In 't jaar 191 volgde hy hem ook in de Alexandrynsche school, en hadde Origenes onder zyne leerlingen. Voorts wanneer hy priester te Alexandrië was, en de vervolging onder Alexander Severus ontstondt, wierdt hy genoodzaakt die plaats te verlaten, zich naar 't Oosten begevende, alwaar hy zich een tydlang te Jeruzalem ophieldt. Hier vermeerderde hy de gemeente, naar 't getuigenis van den bisschop Alexander. Van daar reisde hy naar Antiochië, en keerde eindelyk weder naar Alexandrië, stervende aldaar, zo veel men gist, in 't einde der regeering van Caracalla. Men heeft van hem: *Protrepticon ad gentes; Paedagogus; Hymnus in laudem Christi; Stromatum libri* VIII; *Liber, Quis dives salvetur.* Deze alle worden in 't *Auctarium Biblioth. Patrum* van Combefisius gevonden, en zyn ook ieder in 't byzonder gedrukt. Zyne schriften zyn meermalen van Sylburgius, Daniel Heinsius, Fronto Ducæus, en laatst in Engelandt van Potterus in 't licht gegeven. *Eufeb. Hist. Eccl. l.* V. *c.* 11. *l.* VI. *c.* 11. *seq. Hieron. de Script. Eccl.* 38. *Photius cap.* 109. *seq. Cassiodorus l.* I. *Inst. divin. Trithem. Baron. Bellarm. Possevin. Du Pin. Cave.*

CLEMENS, bygenaamt *Schot*, leefde in de VIII eeuw in Duitschlandt. Bonifacius, bisschop van Mentz, beschuldigde hem van vele dwalingen tegen de kanons en lere der vaderen, en zeide, dat hy, die twee onechte kinderen hadt, geen bisschop zyn kon. Voorts, dat hy het Jodendom in de kerke bragt, lerende, dat het geoorlooft was zyns broeders weduwe te trouwen; en dat Jesus Christus, nederdalende ter helle, alle die daar in waren, zo Joden als Heidenen, gelovigen als ongelovigen, hadt verlost; behalven dat hy zich tegen de predestinatie aankantte. Bonifacius van Mentz deedt hem veroordeelen in 't jaar 743 op het Concilie, gehouden te Lestines, een paleis des konings van Vrankryk, niet verre van Bins, in Henegouwen. Naderhandt gaf hy 'er paus Zacharias in 't jaar 745 bericht van, die het Concilie goedkeurde, en Clemens afzette. *Acta Bonifacii. Baron. A. C.* 742. & 745.

CLEMENS, overste der lyfwacht onder den keizer Caligula, weigerde in de zamenzwering te treden, in welke die prins zyn leven verloren heeft in 't jaar van Christus 41, en waar van Chæreas het hoofdt was. Clemens, bygenaamt *Aretinus*, zyn zoon, was ook overste der lyfwacht onder Vespasianus. *Tacit. Hist.* IV. 68. Deze laatste wierdt genaamt *Marcus Aretinus Clemens*, en was buitengewoon burgermeester onder Domitianus in 't jaar 94.

CLEMENTIA wierdt van de oude Heidenen als een godinne geëert, in de gedaante van een maagdt, houdende in de eene handt een laauwriertak, in de andere een lance. De Romeinen hebben haar na de doodt van Julius Cæsar een tempel toegewyd. Claudianus beschryft ze als een beschermster der wereldt. Tiberius en Vitellius lieten haar beeldtenis op hunne munt slaan.

CLEMENTIA *van Anjou*, of *van Hungarië*, koningin van Vrankryk, was de dochter van Karel den I Martel, koning van Hungarië, en van Clementia van Habsburg. In 't jaar 1315, den 19 Au-

49 Augustus, trouwde ze met koning Lodewyk den X, bygenaamt Hutin; en wanneer de koning in 't volgende jaar stierf, was zy reets in de vierde maandt zwanger, en baarde vervolgens een zoon, *Johannes* genoemt; doch die maar 8 dagen leefde. Den tydt van haren weduwelyken staat bragt ze in allerhande geestelyke oeffeningen door, gevende hare inkomsten aan de armen, en de vervallene kerken. Ze bouwde ook te Buda in Hungarië een weeshuis, en stierf te Parys den 12 October 1328.

CLEMENTIA, een maagdt van Toulouze. Zie ISAURA.

CLEMENTIANUS HONORIUS. Zie VENANTIUS FORTUNATUS.

CLEMENTINA. Dus wierdt eene verzameling van verscheide oude schriften genaamt, die valschelyk den H. Clemens den I, bisschop van Rome, toegeschreven worden. Ze zyn vol dwalingen en apocryphe fabelen. Cotelerius heeft ze in zyne verzameling der oude kerkelyke gedenkstukken gebragt. Maar doorgaans worden *Clementinæ* genaamt de dekretalen van paus Clemens den V, zamengedragen door des zelfs opvolger, Johannes den XXII.

CLEMENTIUS (SEXTUS) was burgermeester te Rome in 't jaar 230, onder de regeering van den keizer Alexander.

CLENARD, of CLEYNARTS, een vermaard spraakkundige, geboortig van Diest, in Brabandt, hadt een grote kennis van de Latynsche, Griekſche en Hebreeuſche talen, in welke hy een geruimen tydt te Loven opentlyk onderwys gaf. Naderhandt ondernam hy met Johannes Vasæus van Brugge eene reize, en begaf zich in 't jaar 1535 naar Parys, om Wilhelm Budæus aldaar te horen. Van daar vertrokken ze naar Spanje, alwaar hy de talen te Salamanca opentlyk leeraarde; tot dat hem de koning van Portugal de opvoeding van zyn broeder toevertrouwde. Maar de grote begeerte, die hy hadt om ook de Arabische tale te leren, dreef hem in 't jaar 1540 naar Afrika. Van daar gelukkig wedergekeert zynde stierf hy in 't jaar 1542 te Grenada, wanneer hy besloten hadt weder naar de Nederlanden te keren. Zyne schriften zyn: *Institutiones linguæ Græcæ; Meditationes in linguam Græcam; in Grammaticam Hebræam; Epistolæ de peregrinatione sua. Miræus in Elog. Belg. & de script. sec.* XVI. *Andr. Bibl. Belg. Adam in vit. Philosoph. Germ. Anton. Bibl. Hisp.*

CLEOBIS en BITON waren twee broeders, zonen van eene priesteresse. Van hen schryven de dichters, dat wanneer hare moeder op het feest van Juno wilde trekken, maar de ossen niet langer voort konden, zy zich zelve voor den wagen spanden, trekkende hare moeder tot op de plaats van 't feest. Wegens deze trouwe zou de moeder van de goden gebeden hebben, dat hen het grootste geluk wedervaren mogt, dat ooit eenig mensch gehad hadt; waar op men ze beide dood vondt, na dat ze met hunne moeder gegeten, en zich tot rust begeven hadden. *Herod. lib.* I. *Cic. Quæst. Tusc. lib.* I. *Valer. Maxim. lib.* V. *c.* 4. *ex.* 11. *Plutarch. in vita Solonis.*

CLEOBIUS, of CLEOBULUS, wordt onder de ketteren der Apostolische tyden geteld, en gezegt nevens Simon den tovenaar te Corinthen de Godheit van Christus bestreden, de opstanding der doden geloogchent, en andere hoofdzakelyke geloofsartykelen geleert te hebben, verspreidende daarenboven verscheide valsche boeken, onder den name van Christus en de Apostelen: hoewel al wat van hem gezegt wordt zeer duister en onzeker is. *Theodoret. Procem. lib.* II. *de Hæret. fab. Hegesippus apud Euseb. Chron. Eccles. lib.* IV. *c.* 22. *Auctor Constit. Apost. Du Pin Bibliotheque des Auteurs Eccl. Ittigius de Hæresiarchis.*

CLEOBULINA, eene dochter van Cleobulus van Lindus, wordt van zommigen *Eumete* genaamt. Zy was eene goede poëtesse, en was zeer bekwaam in raadsels op te geven en op te lossen. Zommige daar van waren zo zinryk, dat men ze naar Egypten bragt, alwaar ze zeer geprezen wierden. Behalven dien was ze ook zeer kloekmoedig. Eusebius gewaagt van haar onder de LXXXII Olympiade, hoewel het schynt, dat ze reets lang voorhenen geleeft heeft. *Plutarch. in Conviv. sept. Sapient. c.* 4. *Diog. Laërt. in Cleobulo. Athen. l.* X. *c.* 15. *Suidas.*

CLEOBULINA, dochter van Cleobulus, koning van Rhodus, gaf de krone, die ze van haren vader erfde, gewillig aan Erastides over, en begaf zich tot de oeffening der Philosophie, en andere fraaie wetenschappen. *Suidas.*

CLEOBULUS, zoon van Evagoras, was van Lindus, of, gelyk anderen willen, uit Karië geboortig. Hy is mede onder de zeven wyzen van Griekenlandt gestelt. Men roemt zyne kloekmoedigheit, schoonheit, en liefde tot geleerdheit. Tot dien einde leefde hy een tydlang in Egypten, om zich in de Philosophie te oeffenen. Hy stelde raadsels op, gelyk ook zyne dochter Cleobulina. Boven dien was hy een groot vyandt van ondankbaarheit en trouwloosheit. Hy riedt altydt, dat men vrienden aan zich moest verplichten, en vyanden trachten tot vrienden te maken. Van de deugt zeide hy, dat ze bestondt in de nalating der lasteren, en het myden der ongerechtigheit. Hy stierf in de LXX Olympiade, in 't jaar van Rome 254, voor Christus 500, oud zynde 70 jaren. *Diog. Laërt. Plutarch. de Conv. sept. Sapient.*

CLEODAMAS, een Griekſch schryver, heeft geschreven, hoe men de paarden moest temmen. *Stephanus Byzantinus* maakt gewag van hem.

CLEODAMAS *van Byzantium* hadt nevens Athenæus onder de regeering van Gallienus het bewindt over de versterking der plaatsen van 't keizerryk, en de herstelling der genen, die vervallen waren. Hy leefde in 't jaar 260. Longinus heeft hem een geschrift opgedragen, waar van Porphyrius gewag maakt. *Gallienus.*

CLEODEMUS MALCHUS, een Historieschryver, schreef eene geschiedenis der Joden, gelyk die van *Mozes*, volgens het verhaal van Alexander Polyhistor, aangehaalt by *Josephus* in zyn I boek, het 16 hoofdstuk der Joodsche Oudheden. Men weet niet eigentlyk, in welken tydt hy geleeft heeft.

CLEODEMUS, een Atheniënzer, vermaard door de overwinning, in 't jaar 269 op de Gothen behaalt. Dit geschiedde onder de regeering van den keizer Gallienus. Deze barbaren hadden eene vloot toegerust, en stroopten door Griekenlandt, plunderende zonder de minste tegenstandt. Zy hadden zich reets van Athene meester gemaakt, toen vermaard wegens hare geleerde mannen; en hebbende alle de boeken der stadt verzamelt, stonden ze gereed om 'er het vuur in te steken, wanneer een der Gothen zulks belette, zeggende, dat de Grieken hun vermaak nemende in het lezen, den oorlog vergeten zouden. Onderwylen weken de Gothen zo lang tot Cleodemus, die eenige schepen verzamelt hadt, haar aangreep en op de vlucht sloeg. *Zonaras.*

CLEOFIS, of CLEOPHIS, eene Indiaansche koningin, wierdt door Alexander den Groten van hare staten berooft. Zie CLEOPHIS.

CLEOMBROTUS de I, koning of opperheer van Sparta, was de zoon van Alexandrides, en begon te regeeren in 't jaar 270 na den opbouw der stadt Rome, zynde het 1 jaar der LXXIV Olympiade, voor Christus 484. Men verhaalt, dat hy voorgenomen heeft den Isthmus of de landengte van Corinthus met een muur af te sluiten, om dus te beletten, dat de Perzen niet weder in Peloponnesus kwamen; maar dat hy naderhandt, wanneer op den 2 October ten 1 uur na de middag een zon-eclips gezien wierdt, dat voornemen gestaakt heeft: het welk naar de rekening der schranderste sterrekundigen gebeurt is in 't jaar van Rome 274, in 't 1 jaar der LXXV Olympiade, zynde het jaar der wereldt 3504, voor Christus 480. Cleombrotus stierf acht jaren daarna. Plistarchus, zoon van Leonidas, moest zyn opvolger geweest zyn, maar aangezien hy toen nog maar een kindt was, nam Pausanias de regeering aan. De gemalin van Cleombrotus was Chilonis, dochter van koning Leonidas. *Herod. lib.* IX. *Plutarch. in Agide & Cleom.* Zie CHELONIS.

CLEOMBROTUS de II, zoon van Pausanias den II, volgde in 't jaar der stadt Rome 374, het 1 jaar der C Olympiade, zynde het jaar 380 voor de geboorte van Christus, in de regeering van Lacedemonië zynen broeder Agesipolis, die in den oorlog met de Olithianen sneuvelde. Hy wierdt twee maal tegen de Thebanen gezonden, en in den derden veldslag by Leuctra in Beotië van Epaminondas geslagen, niettegenstaande zyn leger dat der Thebanen in getal verre overtrof. Hy zelf sneuvelde met het grootste getal zyner manschap, na dat hy 9 jaren geregeert hadt. Deze veldslag wierdt gehouden in 't jaar der stadt Rome 383, het 2 jaar der CII Olympiade, voor Christus 371. *Xenoph. l.* V. *&* VI. *Hist. Pausanias lib.* III. *Polyb. lib.* I. *Diod. Sic. l.* XV.

CLEOMBROTUS de III, de XXX koning van Lacedemonië, nevens de andere koningen uit het geslacht der Ægiden, was de opvolger van koning Leonidas, zyn schoonvader. *Diod. Sic. Pausanias.*

CLEOMBROTUS, geboortig uit Ambracia, was een Akademisch Philosooph, die, nadat hy de boeken van Plato nopens de onsterflykheit der ziele gelezen hadt, in zee sprong. Zyn leeftydt is onzeker. *Cic. Quæst. Tusc. lib.* I. Plutarchus spreekt ook van een Philosooph CLEOMBROTUS in 't begin van zyn boek, waar in hy de oorzaken onderzoekt, waarom de orakelen opgehouden hebben.

CLEOMEDES *van Astypalea* was een man van zo ongemene sterkte, dat hy met zyne vuist een pilaar in een school omver rukte, waar door alle de kinderen, die daar tegenwoordig waren, verplettert wierden. Wanneer hy vervolgt wierdt, verbergde hy zich in een kist, die niet kon geopent worden, voor dat hy in stukken geslagen wierdt; maar toen wierdt 'er Cleomedes niet in gevonden. Het orakel gevraagt zynde, waar hy te vinden was, gaf tot antwoordt, dat hy de ondefste onder de halve goden geworden was. Plutarchus vergelykt deze fabel met het gene de oude Romeinen van hunnen Romulus verhaalden, dat hy namentlyk in den hemel was opgenomen. *Plutarch. in Romulo.*

CLEOMEDES was een der XXX dwingelanden, die Lysander van Lacedemonië in 't jaar der stadt Rome 350, in 't 1 jaar der XCIV Olympiade, voor Christus 404, instelde, om de Republyk van Athene te regeeren, na dat hy deze stadt ingenomen hadt. Doch deze Cleomedes wierdt van Thrasybulus nevens zyne amptgenoten, die na de overwinning, door Thrasybulus op hen behaalt, overgebleven waren, in 't jaar der stadt Rome 353 in ballingschap gezonden. *Xenoph.*

CLEOMENES de I was de XVI koning van Lacedemonië, uit de familie der Ægiden, en leefde in 't jaar der stadt Rome 500, zynde de opvolger van zyn vader Alexandrides. Hy bragt de archiven onder zich, verloste Athene van de dwingelandy van Pisistratus, en zou zonder twyffel de inwoonders van 't eilandt Ægina wegens hunne trouwloosheit en afval tot Darius gestraft hebben, ten ware Demaratus, een koning van een ander geslacht, zich daar tegen aangekant, en hem genoodzaakt hadt te rug te keren. Dit verdroot Cleomenes zo zeer, dat hy Demaratus voor onwettig koning liet verklaren, stellende Leutychides in des zelfs plaats; hebbende alvorens het orakel omgekocht om zich tegen Demaratus te verklaren. Deze vertrok alzo naar Persië, en gaf dus aan Cleomenes gelegenheit de Ægineten te straffen. Na dezen wierdt hy razend, scheurde zyn buik op, en gaf den geest. *Herod. l.* V. *&* VI.

CLE-

CLEOMENES de II was de XXIV koning van Lacedemonië, uit de familie der Ægiden, en volgde in 't jaar der stadt Rome 384 zynen broeder Agesipolis den II in de regeering, die maar een jaar na de doodt van Cleombrotus den II geregeert hadt. Doch Cleomenes regeerde byna 61 jaren zeer vreedzaam. Hy hadt twee zonen, *Acrotatus* en *Cleonymus*, van welke de eerste voor zyn vader stierf, nalatende een zoon, *Areus*. Deze wierdt tot opvolger van zyn grootvader door den Raadt verklaart; het welk aanleiding tot een langdurigen oorlog gegeven heeft. *Diod. Sic. l.* XV. *Pausan. l.* III.

CLEOMENES de III was de zoon van Leonidas, en de XXX koning der Lacedemoniënzen, uit de familie der Ægiden. Hy begon te regeeren in 't jaar van Rome 518, voor Christus 236, maar verviel wegens zyne dwingelandy met de Spartanen in twist, waar in hy de overhandt behieldt, latende vier Ephoren met de doodt straffen. Voorts verdeelde hy het landt, scholdt de schulden kwyt, en gaf den vreemdelingen de privilegien der inboorlingen, het gene Agis reets besloten hadt te doen; eindelyk hy herstelde de oude tucht der Lacedemoniënzen. Na dezen trok hy tegen de Achajers, en sloeg de zelve in 't jaar der stadt Rome 530, voor Christus 224. Aratus, die hem dit geluk benydde, verwekte Antigonus, den koning van Macedonië, tegen hem, die ook eindelyk na vele wisselvalligheden zich van Lacedemonië meester maakte, en Cleomenes noodzaakte naar Egypten te vluchten, alwaar hy van koning Ptolemeus Evergetes vriendelyk ontfangen wierdt. Maar na des zelfs doodt behieldt Ptolemeus Philopator, des overleden zoon en opvolger, op 't aanraden van Sosilius, Cleomenes gevangen, die gemeent hadt, dat hy door des zelfs hulpe wederom in zyn koninkryk zou herstelt zyn. Dit onthaal dede hem wanhopen, en een opstandt tegen den koning verwekken, waar in hy met een groot getal zyner vrienden hun leven verloor. Zyn dode lyk wierdt aan een galg gehangen, en zyne moeder, gemalin en kinderen gedood. Dit geschiedde in 't 16 jaar der regeering van Cleomenes. *Polyb. l.* II. *Justin. l.* XXVIII. *Plutarch. in vit. Agid. & Cleom.*

CLEON was een zeer oproerig redenaar te Athene, en een vyandt der grote veldheeren van die Republyk. Aristophanes heeft een scherp blyspel, genaamt ἱππεῖς, tegen hem geschreven, waar in hy hem van Sodomitische zonde beschuldigt. Hy hadt weinig ervarenheit in den oorlog, maar wanneer hem het leger toevertrouwt was, nam hy echter Torone in Thracië in, en wilde ook Amphipolis belegeren; maar vernemende, dat Brasidas, veldheer der Lacedemoniënzen, niet verre van daar met zyn leger stondt, veranderde hy van voornemen; wanneer hem Brasidas vervolgde en slag leverde, in welken beide opperveldheren sneuvelden. Dit geschiedde in 't jaar van Rome 332, voor Christus 422. *Thucyd. lib.* IV. & V. *Diod. lib.* XII. *Plutarch. in Nicia.*

CLEON, een vermaard zeerover, die, zynde door zyne kaperyen machtig geworden, de stadt Sicyon in Peloponnesus na de doodt van Aristratus veroverde: doch zyne dwingelandy was van een korten duur, aangezien hem de inwoonderen der veroverde stadt om 't leven bragten. *Plutarchus. Pausanias.*

CLEON, een zeerover uit Cilicië, te voren een slaaf in Sicilië, wierp zich in 't jaar der stadt Rome 619 tot hoofdt der oproerige slaven op, en vereenigde zich met Eunus, een belhamel van een gelyk rot. Deze beide zyn eerst vier jaren daarna door de Romeinen overwonnen. *Freinsh. Suppl. Liv. l.* LVI. *seq.*

CLEON, geboortig van Daulis, droomde nooit van zyn ganſche leven, hoewel hy zeer oud geworden is, het zy, om dat hy nooit droefgeestig was, het zy hy ontwakende niet meer wist, of hy wel gedroomt hadt; dat wel geschied kan zyn, wegens de fyne stoffe zyner herssenen. *Plutarch. de Orac.*

CLEON, geboortig van Syracuza, wiens leeftydt onzeker is, wordt van de schryvers gestelt onder de vermaarde Latynsche dichters van Griekenlandt. Hy heeft alleen een boek geschreven in het Latyn, met den tytel van *De portubus. Bibliotheca Sicula.*

CLEONE, eene stadt gelegen in Argolis, van welke Plutarchus in 't leven van Timoleon, Demosthenes en Cimon spreekt. Pausanias in zyne *Corinthiaca* getuigt, dat deze stadt tusschen Corinthus en Argos gelegen was. Maar Strabo schryft, dat ze op eene hoogte was gelegen, met een sterken muur omringt, zynde 80 stadiën van Corinthus, en 120 van Argos afgelegen. Thans wordt ze *San Vasili* genaamt. Hier omtrent wordt de zo genaamde Nemeïsche leeuw gezegt zich opgehouden te hebben, dien Hercules gedood heeft. *Strabo. Pausanias.*

CLEONICE, eene jonge dochter van goeden huize te Byzance, wierdt van Pausanias begeert. Hare ouders, vrezende voor het geweldt van dezen veldheer, zonden hare dochter. Cleonice, komende in 't huis van Pausanias, verzocht, dat alle kaarssen mogten uitgebluscht worden, voor dat ze in de slaapkamer geleid wierdt. Dit geschiedde; en die veldheer hadt zich reets te rust begeven en sliep. Cleonice binnen tredende vondt nog een licht voor 't bedt, en stiet het omverre. Pausanias daar door ontwakende, en niemandt ziende, meende, dat 'er vyanden waren, nam zyn zwaardt, en doorstak die gene, die hy zo zeer begeert hadt, die daar op dood ter aarde viel. Hy naderhandt ziende wat hy gedaan hadt, kon nooit rusten, dus zweemde hem de gedaante der vermoorde gedurig voor oogen, en in zyne gedachten. Maar dit verwekte daarenboven een opstandt aller bondgenoten tegen hem, die zich by Cimon voegende, Pausanias binnen Byzance belegerden. Doch hy ontkwam het, vluchtende naar Heraclea, alwaar men de doden om raadt vroeg. Hy dede derhalven de ziele van Cleonice opkomen, en bezwoer de zelve, dat ze hem van zyne rampen en vervolgingen wilde verlossen. Cleonice gaf hem tot antwoordt, dat hy daar van zou bevryd zyn, zo dra als hy te Sparta zou zyn aangekomen. Buiten twyfel is daar door te kennen gegeven, dat hy daar gekomen zynde met de doodt, die een einde van alle rampen maakt, zou gestraft worden. *Plutarch. in Cimone.*

CLEONYMUS, een veldheer der Atheniënzen, verliet in den slag zyne manschap, en hebbende zyn schildt weggeworpen, nam hy allereerst de vlucht; maar van daan het spreekwoordt ontstaan is: *Vreesachtiger dan Cleonymus. Aristoph. in Nub.*

CLEONYMUS, een tydgenoot van Pyrrhus, koning van Epirus, verliet uit misnoegen de stadt Lacedemonië. Hy was de zoon van Cleomenus den II, koning der Spartanen, maar de Lacedemoniënzen hadden een afkeer van zyne wreedheit, latende al het gezag aan Areus, zyns broeders zone. Zyn gemeen en byzonder misnoegen bestondt hier in. Hy hadt, reets bejaard zynde, Chelidonis getrouwt. Deze was uit koninklyken bloede, zynde de dochter van Leotychides, en zeer schoon, maar ook zeer verlieft op den schonen Acrotates, zoon van koning Areus. Dit huwelyk derhalven was hem een oorzake van zyn verdriet: want iedereen hadt achting voor Chelidonis, maar een afkeer van Cleonymus. Dit veroorzaakte, dat hy mismoedig Lacedemonië verliet, zoekende Pyrrhus op te rooien tegen die stadt. Deze koning naderde Lacedemonië met een talryk leger, en zou het ingenomen hebben, ingeval hy den raadt van Cleonymus hadt opgevolgt, die oordeelde, dat hy de stadt op staande voet moest aantasten. Areus was toen met zyne macht op 't eilandt Creta, om de Gortyniërs te hulpe te komen. Maar Pyrrhus, vrezende, dat de stadt voor een plundering zou bloot gestelt worden, zo hy de zelve 's nachts kwam overrompelen, stelde den aanval tot 's anderen daags uit. Maar toen wierdt hy telkens zo kloekmoedig afgeslagen, dat hy besloot de belegering op te breken. De wyven binnen Lacedemonië vochten als heldinnen. Zy ontfingen den vyandt by den eersten aanval, dodende onder anderen Ptolemæus, den zoon van Pyrrhus, met alle zyne keurlingen. Zy waren gestadig in de retranchementen, en moedigden hunne mannen en zonen aan. Doch Pyrrhus horende de doodt van zyn zoon, zeide, dat hy een weinig te laat gesneuvelt was, als zyne onmatige drift wel scheen geëischt te hebben, en als hy zelve verwacht hadt. Echter liet hy niet na dit verlies den Lacedemoniënzen door een grote slagting betaald te zetten. Men hadt te Lacedemonië besloten, alle de wyven en dochteren naar Creta te zenden, om ze voor 't leger en de woede van Pyrrhus niet bloot te stellen; maar zy weigerden zulks te doen; en Archidamië ging met een uitgetogen zwaardt in de vuist in de raadsvergadering, en beklaagde zich uit name van alle, dat men ze wilde de verwoesting van haar vaderlandt laten overleven. Zy sloegen derhalven alle de handt aan 't werk, behalven Chelidonis alleen, die te huis bleef. Zy ging met een koorde om den hals, om in geval van noodzakelykheit haar te kunnen worgen, en niet levendig in de macht van haren man te komen. Haar minnaar Acrotates dede wonderen, en wederkerende van een post, alwaar hy den vyandt verdreven hadt, trok hy de verwondering der vrouwelyke sexe te Lacedemonië nog meer dan voorhenen tot hem, luidskeels uitroepende, dat Chelidonis gelukkig was, dat ze van zo een voortreffelyk jongeling bemind wierdt. De oude mannen riepen hem opentlyk toe: „ Omhels uwe beminde Chelidonis, en „ teel vele zulke fraaie voorvechters voor het vaderlandt." Pyrrhus verliet de belegerde stadt in 't jaar der stadt Rome 446, voor Christus 308. Diodorus Siculus verhaalt verder van dezen Cleonymus, dat wanneer hem de Lacedemoniënzen drie jaren daarna naar Sicilië zonden, om de Tarentynen, die toen met de Romeinen in oorlog waren, te hulpe te komen, hy Thurium, in 't landt der Salentinen, heeft ingenomen, maar naderhandt door den burgermeester Æmilius is geslagen. *Plutarch. in Pyrrho. Pausan. Attic. & Lacon. Diodor. lib.* XX. *Livius lib.* X. *Dec.* I. *Bayle Dict. Crit.*

CLEOPAS, of CLEOPHAS. Dezen name vindt men maar tweemaal in 't N. Testament, hoewel men meent, dat aldaar van verscheide mannen gesproken wordt, die dus genaamt wierden. De eerste is onder 't getal der LXXII discipelen van Christus, wiens nabestaande hy in den bloede was. Hy wierdt bygenaamt *Alpheus*, de zoon van Jacobus, broeder van Joseph, de ondertrouwde man der maagdt Maria. Zyne huisvrouw was Maria, by welke hy vier zonen en twee dochteren teelde. Zyn eerste zoon was *Joseph*, of *Joses. Matth.* XXVIII. 56. *Marc.* XV. 40. De twede was *Jacobus*, bygenaamt de kleine, of Jacobus, zoon van Alpheus; de derde was *Judas*, broeder van Jacobus, de vierde was *Simeon*.

Men houdt daar voor, dat de eerste dezer twee Cleopaffen die gene is geweest, die nevens nog een discipel naar Emmaus ging, zynde zestig stadiën van Jeruzalem afgelegen; en aan welke beide Christus na zyne opstandinge verscheen, in een tydt, wanneer ze onder elkander spraken van het gene in die dagen omtrent Christus gebeurt was. Doch de Heere Christus verscheen hen in eene andere gedaante, invoegen zy hem niet kenden. Hy sprak met hen, en nam gelegenheit, hen de schriften te openen, en alle hunne zwarigheden op te lossen. By het vlek van Emmaus zynde gekomen, geliet zich Christus, als of hy nog verder wilde gaan. Maar deze discipelen, zynde reets geraakt door de hen verklaarde waarheden, dwongen hem om by hen te blyven en te vernachten, te meer, om dat het reets avondt was, en de dag zich neigde. Hy liet zich bewegen, keerde met hen onder 't dak, ging ook aanleggen, om het avondmaal met hen te houden. Onder 't eeten wierden hunne oogen geopent, en zy zagen, dat het de Heere zelve was, van wien zy gesproken hadden. Te gelyk verliet ze Christus, en zy keerden weder naar Jeruzalem, verhalende den Apostelen en Dis-

Discipelen hun wedervaren. Men meent, dat deze Cleopas onder de martelaren geweest is in de eerste vervolging der Joden te Emmaus, zynde begraven in dat huis, alwaar hy met Christus na des zelfs opstandinge het avondmaal gehouden hadt. Zommigen voegen 'er by, dat het omtrent dien tydt geschied is, toen Stephanus gestenigt wierdt. De medgezel van Cleopas wordt in de H. Schriften niet met zyn name genoemt. S. Gregorius, Theophylactus en Dorotheus verzekeren, dat het Lucas zelve geweest is, die namentlyk deze geschiedenis beschryft. Anderen daarentegen vinden hier eene onmogelykheit in, nademaal Lucas in 't begin van zyn Euangelium getuigt, dat hy het beschryft volgens het getuigenis der genen, die hem zelve met hunne oogen aangeschouwt hebben. Origenes meende, dat deze tweede Emmaus ganger *Simeon* geweest is, zynde de zoon van Cleopas, en reizende dus met zyn vader. Epiphanius was van gedachten, dat het *Nathanaël* geweest is, van wien Christus zelve getuigt, dat hy een oprecht Israëliet was, in wien geen bedrog gevonden wierdt. Ambrosius noemt hem *Amaon*; hoedanig een name in de schriften des N. Testaments niet bekend is. De geleerde Lichtfoot heeft het zeer waarschynlyk gemaakt, dat het de Apostel *Petrus* was; welk gevoelen Joh. Janzonius in zyne H. Uitspanningen aangenomen, en nader aangedrongen heeft, wegnemende alle zwarigheden, die daar tegen plegen ingebragt te worden. *Ligtfoot. Janzon.*

CLEOPATRA. Dus wierden eertyds alle de koninginnen van Egypten genaamt, zedert Ptolomæus Epiphanes, zoon van Ptolomæus Philopator, Cleopatra trouwde. Deze was de dochter van Antiochus den Groten, koning van Syrië en Asië. Zommigen zyn van gedachten, dat op haar gezien wordt in de voorzegging van Daniël XI, 17: *Ende hy zal 't doen, want hy zal hem een dogter der wyven geven, om haar te verderven, maar zy en zal niet vaste staan, ende zy en zal voor hem niet zyn.* Ook meent men, dat Daniel dus sprekende aanleiding wil geven om aan hare schoonheit te gedenken. Immers men verzekert, dat deze alle bedenkelyke en bekende schoonheit heeft bezeten; en als of de hemel al het fraaie der vrouwelyke sexe in haar hadt willen zamenvoegen, gevende aan haar alleen al het bevallige, dat anderszins onder zo vele gelyk als verspreid en verdeeld is. *Josephus Oudheden* XII. 3.

CLEOPATRA, gemalin van Gessius Florus, stadhouder van Judea onder de regeering van Nero, hadt deel in de wreedheit van haren man, dien ze by den keizer ondersteunde, door het gezag der keizerinne Poppæa, by welke ze veel vermogt. *Josephus Oudh.* XX.

CLEOPATRA, uit het geslacht van Attalus, wierdt in 't jaar der stadt Rome 416, voor Christus 338 van Philippus, koning van Macedonië, ten huwelyk genomen, nadat deze zyne gemalin Olympias verstoten hadt. Maar wanneer Philippus twee jaren daarna om 't leven gebragt was, dwong de yverzuchtige Olympias deze Cleopatra haar zelven te verhangen, bedryvende voorts alle soorten van wreedheit omtrent die genen, die van haren aanhang waren. *Plutarch. in Philone. Diod. lib.* VI. *c.* 7. *Freinshemius supplem. in Curt. l.* I.

CLEOPATRA, dochter van Philippus, koning van Macedonië, en zuster van Alexander den Groten, was de gemalin van dien Alexander, die door Philippus koning van Epirus gemaakt wierdt. Deze maakte na hares broeders doodt een groten aanhang, en bragt geheel Macedonië onder haar; invoegen Perdiccas en meer andere vorsten haar ten huwelyk begeerden: doch Antigonus liet ze te Sardes om 't leven brengen, en met een prachtige lykstatie begraven. Dit geschiedde in de CXVIII Olympiade, zynde het jaar 446 van Rome, en het 308 voor Christus. *Justin. l.* IX. *c.* 7. *lib.* XIII. *c.* 6. *lib.* XIV. *c.* 1. *Diod. Sic. lib.* XX. *c.* 38. *Plutarch. in Alex. Photius Bibl. num.* 224. *Bayle in* Dionys. *lit. A.*

CLEOPATRA, dochter van Ptolomæus Philometor, koning van Egypten, is wegens haar verstandt en schoonheit vermaard, maar ook wegens hare wreedheit niet minder gehaat. Ze trouwde eerst Alexander Bela, koning van Syrië, maar verliet hem, ten gevalle van haren neve Demetrius Nicanor. Als ze vernam, dat deze in Persië gevangen was, en Rhodogune aldaar ten huwelyk genomen hadt, ontboodt ze haren broeder Antiochus Sidetus by zich, en trouwde met hem; maar bragt hem naderhandt om 't leven. Verstaande, dat haar zoon Seleucus tegen hare wille den troon hadt beklommen, vergramde ze in dier voegen op hem, dat ze hem dood schoot, en Antiochus den VIII, bygenaamt Grypus, tot koning in zyne plaats maakte. Deze bemerkende, dat ze hem door vergift meende van kant te helpen, dwong haar, het zelve uit te drinken. Dit geschiedde in de CLXIV Olympiade, zynde het jaar 630 na den opbouw van Rome. *Josephus Oudh.* XIII. *boek. Appias de bello Syr. Justin.*

CLEOPATRA, dochter van Ptolomæus Epiphanes, en van Cleopatra, die de zuster en gemalin van Ptolomæus Physcon of Evergetes, koning van Egypten, was; die wanneer hy stierf, en by uiterste wille aan Cleopatra de vrye verkiezing tot een koning uit hare zonen gegeven hadt, wilde zy haren jongsten zoon Alexander op den troon zetten; doch ze wierdt van 't volk genoodzaakt, de krone den wettigen erfgename, Ptolomæus Lathurus over te geven. Maar ze zocht dezen op allerlei wyze verdriet aan te doen, en was oorzake, dat hy zyne gemalin en zuster Cleopatra verstiet, om de jonge Selene te trouwen, en bragt het zo verre, dat hy het ryk aan Alexander overgaf. Doch dezen, onaangezien hy haar liefste kindt was, handelde ze ook dus, dat hy gewillig den troon verliet. Daar op riep hem Cleopatra te rug. Maar hy wel wetende, wat ze in den zin hadt, liet haar op een wrede wyze om 't leven brengen. Dit verbitterde de Alexandrynen, die zonder dat hem niet konden verdragen, zodanig, dat ze hem in ballingschap joegen. De andere Cleopatra, gemalin van Ptolomæus Lathurus, trouwde naderhandt Antiochus Cyzicenus, koning van Syrië. Deze voerde met Antiochus Grypus, wiens gemalinne Tryphene de tweede dochter van Ptolomæus Physcon was, een langdurigen oorlog. Deze twee princessen verzelden altydt hare echtgenoten werwaarts de zelve trokken. Maar wanneer Antiochus Cyzicenus een veldslag verloor, verworgde Tryphene hare zuster Cleopatra met eige handen, hebbende haar van onder een altaar, werwaarts ze gevlucht was, om heul te zoeken, getrokken. Doch deze wreedheit bleef niet lange ongestraft: want Cyzicenus liet haar om 't leven brengen, om dus de doodt van Cleopatra te wreken. *Justin. l.* XXXIX. *Joseph. Oudheden XIII boek,* 20. 21. *kap.*

CLEOPATRA, koningin van Egypten, vermaard wegens hare schoonheit en onkuischheit. Ze was de dochter van Ptolomæus Auletes, koning van Egypten. Zy regeerde in 't jaar van Rome 703, voor Christus 51, nevens haren broeder, Ptolomæus Dionysius, en behieldt na des zelfs doodt, die 4 jaren daarna voorviel, wanneer hy namentlyk om de gramschap van Julius Cæsar te ontwyken in den Nylstroom omkwam, de regeering alleen: want Cæsar liet haar in 't geruste bezit, en teelde by haar, gelyk men verhaalt, een zoon, genaamt *Cæsarius.* Zeven jaren daarna, wanneer, na de doodt van Julius Cæsar, M. Antonius tegen de Parthen te velde trok, ontboodt hy Cleopatra tot zich in Cilicië, om zich zelve te verantwoorden tegen de beschuldiging, dat ze Cassius en Brutus onderstandt gegeven hadt. Cleopatra, die behalven hare schoonheit ook zeer schrander was, sprekende 7 of 8 talen, en voorts vele bekwaamheden hadt, besloot haar zelve voor hem te verootmoedigen. Zy ging derhalven scheep, en voer derwaarts, maar met ongemene pracht, zynde de achtersteven van 't schip van goudt, de zeilen van purper, en de riemen van zilver; wordende onder het roejen op verscheide muzykalische instrumenten gespeelt. Zy zelve hadt haar onder een prachtigen troonhemel, van goudt gewerkt, gelegt. Aankomende wierdt ze van Antonius voortreffelyk onthaalt, en nam hem dus door hare bevalligheden in, dat hy ze trouwde, niettegenstaande hy met Octavia, de zuster van Octavius, reets ondertrouwt was, die wenschende tot hem te reizen, belast wierdt te Athene te vertoeven; want dus begeerde het Cleopatra. Dit geschiedde in 't jaar van Rome 719. In 't jaar 722 kondigde Augustus na de doodt van Lepidus, de derde der Driemannen, Antonius den oorlog aan, en bragt hem eindelyk zo verre, dat hy zich zelve van 't leven beroofde, menende, dat Cleopatra zulks zekerlyk ook zou doen. Doch deze poogde Augustus insgelyks door hare liefkozeryen te vangen. Maar ziende, dat hare hope ydel was, en dat ze tot de zegepraal bewaart wierdt, liet ze zich door een adder, haar onder eenige bloemen ongemerkt gebragt, byten, en gaf den geest, zonder dat Augustus, die daar van aanstonts kennis ontfing, de kracht van 't vergift door zuigsters stremmen, of haar by 't leven behouden kon. Dus ontkwam ze de bespotting van 't Roomsche volk, dat zeer begeerig was haar in triumph te zien. De Historieschryvers, die van haar gewagen, beschryven haar als zeer wellustig en verkwistende, getuigende daarenboven, dat ze, om hare ongemene onkosten eenigzins te boeten, Antonius heeft zoeken te bewegen, om verscheide ryke landen te beoorlogen, ten einde ze dus den roof met hem deelen mogt. Ze regeerde omtrent 24 jaren na de doodt van haren vader, en stierf in 't jaar van Rome 724, voor Christus 30. *Appian. l.* V. *de Bello Civ. Plutarch. in Pomp. & Anton. Florus lib.* IV. *c.* 11.

CLEOPATRA SELENE (welke laatste naam de Mane beduidt) was eerst de gemalin van Antiochus Grypus, naderhandt van des zelfs broeder, bygenaamt Eusebes. Zy wierdt ten laatsten in een veldslag tegen Tigranes, koning van Armenië, gevangen, en ter doodt veroordeelt: want hoewel diergelyke huwelyken toen onder die volkeren geoorlooft waren, zo hadt men nochtans een afkeer daar van, wanneer ze meer dan eens herhaalt wierden. *Strabo lib.* XVI. *Joseph. Oudh. XIII boek.*

CLEOPATRA SELENE, de dochter van M. Antonius, en van de koninginne Cleopatra van Egypten, was de gemalin van Juba, koning van Mauritanië, en hadt een gedeelte van 't koninkryk Cyrene tot haar huwelyksgoedt. Na de doodt van Juba wierdt ze te Rome in triumph omgevoert. *Plutarchus.*

CLEOPHANTUS, van Corinthen, was een der eerste uitvinders van de schilderkunst, tekenende de gezichten met gemalene tigchelstenen. Hier van daan is hy *Monochromatos* bygenaamt.

Een ander CLEOPHANTUS kwam met den vader van Tarquinius Priscus in Italië, om de wreedheit van Cypselus, koning van Corinthus, te ontgaan. *Plin.* XXXV. 3.

Een derde CLEOPHANTUS was een vermaard geneesheer, van wien Plinius en Cælius Aurelianus dikwils gewag maken. *Meurs. Bibl. Græc.*

CLEOPHES, of CLEOPHIS, was de koningin der Massacen of Assacenen, in Indië, en verdedigde de hoofdstadt van haar koninkryk, genaamt Bezira, met een heldenmoedt tegen het leger van Alexander den Groten. Ze hadt eene bezetting van dertig duizend voetknechten. De stadt zelve was door kunst, en door de nature zelfs, versterkt, zynde behalven de werken door een rivier en steenrotzen bewaart. Alexander zelve wierdt door een pyl aan de kuit van zyn been gekwetst, en bekende, dat hy wel een zoon van Jupiter Hammon genaamt wierdt, maar dat hy niet te min de smerten van een bros ligchaam gevoelde. Des ongeacht zette hy de belegering sterk voort. Wanneer nu Cleophis tot het uiterste gebragt was, zondt ze herauten in 't leger des

des konings, verzoekende de vrede, en zich zelve voor den overwinnaar verootmoedigende: want ze naderde uit 't kasteel, waar in ze zich na de overgave der stadt begeven hadt, met een troup edele vrouwen, dragende goude bokalen met offerwyn, tot den overwinnaar, stelde haar zoontje al knielende voor hem, en smeekte om haar leven. Hier op wierdt ze van Alexander in haar koninkryk herstelt. Zommigen voegen 'er by, dat hy, ziende hare uitnemende schoonheit, op haar verlieft geworden zy, telende by haar een zoon, ook *Alexander* genaamt, dien Cassander naderhandt met vergift heeft om 't leven gebragt. *Diodorus. Curtius. Strabo. Justin. Orosius. Arrianus.*

CLEOPHILUS. Dit was een aangenomen naam van een geleerd Italiaan van Fano, eigentlyk *Octavius* genaamt. Hy was een vermaard leeraar op verscheide Italiaansche universiteiten, en stondt by die van Medicis en 't hof van Rome in een zonderlinge gunst. Zyne schriften zyn ten deele in gebonde, en ten deele in ongebonde rede opgestelt. Hy wierdt in 't 43 jaar zyns ouderdoms van zyn schoonvader door vergift om 't leven gebragt. *Franc. Polyard. in vita Cleophili. Pier. Valerianus l.* II. *de infel. lit. Voss. de Hist. Lat. l.* III. *p.* 811.

CLEOPHILUS, geboortig van Samos, is een der autheuren, die den Trojaanschen oorlog beschreven hebben. Zommigen hebben hem boven Homerus gestelt; anderen menen, dat hy de autheur der werken van Homerus zelve is.

CLEOPHON, een oud Grieksch dichter, schreef verscheide treurspelen. Aristoteles en Suidas maken gewag van hem.

CLEOSTRATUS, geboortig uit het eilandt Tenedos, was een vermaard sterrekundige, ontdekkende de tekens van den Ram en Boogschutter in den zonneweg: ook verbeterde hy eenige dwalingen in de Grieksche jaarrekening. Hy leefde ten tyde van Tarquinius Superbus, zevende en laatste koning der oude Romeinen, in de LXI Olympiade, in 't jaar der stadt Rome 220, voor Christus 534, zynde het 3450 jaar na de schepping der wereldt. *Plin. lib.* II. *c.* 12. *Hyginus. Vossius de scient. Math. c.* 3. §. 11.

CLEOXENES en DEMEOCLITES waren twee Grieksche schryvers, wier leeftydt onzeker is. Zy schreven een geschiedenis van Persië, die Polybius, volgens zyn eigen getuigenis, verbetert heeft. *Suidas. Voss. de Hist. Græc. lib.* IV.

CLEPHIS, een koning der oude Longobarden, was in 't jaar 574 de opvolger van Albuinus, en wierdt van eenen zyner bedienden om 't leven gebragt, hebbende een jaar en vyf maanden geregeert. Na hem ontstondt een tienjarig tusschenryk. Dertig der voornaamste veldheeren deelden onder zich de steden van Italië, plegende allerhande buitensporigheden, zonder aanzien van persoon of plaats; invoegen zy het niet beter maakten dan het de Heidensche keizeren in hunne vervolgingen gemaakt hadden. Zo getuigt 'er de H. Gregorius van. *Gregor. Dial. l.* III. *c.* 26. 27. *Paul. Diac. l.* III. *Hist. Longobard. Baron. an.* 571. 573.

CLEPSYDRA was by de oude Grieken en Romeinen een waterloper, waar by de uuren afgemeten wierden; wordende dus genaamt van 't Grieksche woordt *κλέπτω*, *ik stele*, en *ὕδωρ*, *water*, om dat het water heimelyk en by droppeltjes daar uit liep. Boven was een glas met water gevult, hebbende beneden een klein gaatje, in een gulde plate geboort, daar het door druppelde. In dit water nu wierdt een stuksken kurk gelegt, dat altydt boven dreef; in den kurk was een draadt, tonende aan 't glas den naauwkeurigen tydt. By winterdag liep het zo wel niet, wegens de stremmende koude in 't water. Men gebruikte diergelyke *Clepsydra* in 't leger, waar by de *Primipilus* de nachtwagten kon afmeten. Maar voornamentlyk bediende men zich daar van in de rechtbank: want de advokaten maakten het dikwils zo lang, dat de rechters genoodzaakt waren, hen een tydt te beperken. Dit namen ze zo naauwkeurig in acht, dat, wanneer ze een wet of getuigenis wilden voorlezen, ze den gerechtsdienaar toeriepen, hy wilde de Clepsydra zo lange doen stil staan. Doch dit was voor de advokaten eene verdrietige zake: want dus wierden ze menigmalen genoodzaakt vele omstandigheden te verzwygen. In tegendeel, als iemandt niet veel in te brengen hadt, moest hy den tydt met allerlei onnodige woorden, en met omwegen doorbrengen. Hier van daan was het, dat zommigen verzochten, men wilde hen vergunnen, zo lange te spreken, als 't de zake vereischte. De Clepsydra hadt derhalven het zelve gebruik, dat althans de zandlopers by ons hebben; behalven dat ze meer ongemakken onderworpen was, want, gelyk Plutarchus zelve aanmerkt, zo kon men niet altydt even veel staat op 't lopen van 't water maken, wegens de verandering der lucht, waar door 't water of dunner of dikker kwam te worden. Daarenboven liep het water meer, als 't glas nog vol, of byna vol was, dan wanneer 't reets méer dan half was uitgelopen, zynde alsdan de perssing ook minder. Om dit te verhelpen heeft Orontes een Clepsydra uitgevonden, die de gedaante van een schuitje hadt, dat op 't water dryvende door een pomp in 't midden ledig gemaakt wordt. *Panciroll. de reb. deperd. & invent. p.* 748. *Petr. Faber Semestr. Rosin. Dempst. Pitiscus.*

CLERAC, of CLAIRAC, een Fransche stadt in Guienne, vier mylen van Agen, en even zo verre van Nerac, aan de rivier Lot, die een myle van daar in de Garonne loopt. Gerard le Roux of Roussel was in 't jaar 1530 abt van Clerac. Deze, uit Pikardië geboortig, was een der geleerdste mannen van zynen tydt, en den Hervormden Godsdienst toegedaan, predikende niet alleen de Reformatie in zyne abdyë, maar ook aan 't hof van Margaretha, koninginne van Navarre, die hem in hare bescherming nam, en tot het bisdom van Oleron bevorderde. *Masson. descript. flum. Gall.*

CLERC (JACOBUS LE) of DU CLERC, heere van Beauvoir, was een Nederlandsch edelman, aan 't hof van Philips den Goeden, hertog van Burgundië. Hy schreef de Historie van zynen tydt, met betrekking op *Arras*, die nog heden in de abdyë van S. Wast, alwaar Johan le Clerc abt was, bewaart wordt. Hy stierf in 't jaar 1462, oud 86 jaren.

CLERC, (JOHANNES LE) geboortig uit Meaux, was een wolkekammer, en een der eersten, die de lere der Protestanten in Vrankryk bragt, en zocht uit te breiden. In 't jaar 1525 was hy te Meaux, en leerde, dat de paus de Antichrist was. Hy wierdt daarom van den scherprechter gegeesselt en gebannen. Maar weder in 't landt komende wierdt hy verbrand, omdat hy de beelden gebroken hadt. *Spondan. in Annal. Beza in Icon.*

CLERC, (JOHANNES LE) genaamt *Bussy*, was procureur in 't parlement van Parys, en gouverneur van de bastille, waar toe hem de hertog van Guize in den tydt der Ligue hadt aangestelt. Door hem wierden de voornaamste leden van 't Parlement gevangen gezet, die van wegens de zo genaamde factie der zestienen verdacht gehouden wierden. Tot dien einde ging hy gewapend in de vergadering van 't Parlement, leverde een geschrift in, waar by hy begeerde, dat zich de leden des zelfs met den prevooft der kooplieden, schepenen en burgers der stadt Parys zouden hebben te vereenigen, tot verdediging der Religie. Dit gedaan hebbende ging hy henen. Maar ziende, dat de parlementsheeren al te lange vertoefden, keerde hy met 25 of 30 gewapende mannen weder te rug, en beval den genen, die hy zou noemen, onder zware straffe te volgen. Daar op riep hy den opperpresident Achilles de Harley, de presidenten Pottier de Blanc-Mesnit, nevens de Thou, met de oudste raadsheeren. De overigen, omtrent 60 in getal, volgden hun hoofdt. Deze alle voerde hy gelyk als in triumph naar de bastille, doch zette hy niemandt onder hen gevangen, dan die hy wist dat in de belangen des konings waren. *Maimbourg Hist. de la Ligue.*

CLERC, (HUBERT) geboortig van Ryssel in Vlaanderen, en kapellaan van S. Pieterskerk, heeft eenige geestelyke gedichten nagelaten. Hy stierf aldaar in 't jaar 1615, oud 84 jaren. Men ziet aldaar zyn grafschrift, van hem zelve gemaakt.

CLERC, (SEBASTIAAN LE) een vermaard plaatsnyder, wierdt te Metz den 26 September des jaars 1637 geboren. Zyn vader was Laurentius le Clerc, een goudsmidt van zyn kunst, stervende aldaar in 't jaar 1695, oud zynde 105 jaren. Deze hadt zynen zoon in de tekenkunst zo verre onderwezen, dat hy de zelve, toen hy 10 jaren oud was, reeds verstondt. Acht jaren oud zynde tekende hy met de pen een slapend kindt, naakt op zyn rug leggende, hebbende de armen over malkander geslagen. Dit wordt nog getoont, en voor een meesterstuk gehouden. Naderhandt begaf hy zich tot de Geometrie, of landmeetkunst, en Physica, of natuurkunde. Voorts oeffende hy zich in dier voegen in de doorzicht-kunst en fortificatie, dat hem de maarschalk de la Ferte in 't jaar 1660 tot zyn Ingenieur aannam. Vyf jaren daarna vertrok hy naar Parys, en schreef aldaar zyne *Geometrie pratiquée*, die in 't jaar 1668 aldaar gedrukt wierdt, voorzien met 80 landschappen, in koper gesneden, vertonende allerhande gebouwen van de volmaaktste architecture. Hier door erlangde hy een woning in de schaarlaken-verwery te Parys, nevens een jaarlyksche wedde van 600 ryksdaalders, die hem Colbert liet geven. In 't jaar 1671 bragt hy het prachtige graafsmaal in koper, door de akademie der schilders en beeldhouwers ter eere van den kancelier Seguier in de kerk van 't Oratorium opgerecht. Le Brun heeft 'er het lofwerk bygevoegt; het overige was volgens de uitvinding van le Clerc, die daar voor tot plaatsnyder en professor der Geometrie en doorzichtkunst, met een jaarlyksche wedde van 300 ponden ontfing, welke bediening hy 30 jaren lang bekleed heeft. Onder den marquis de Louvois wierdt hem opgedragen alle tot de Historie des konings behorende penningen te graveren. Zyne in 't jaar 1698 in 't licht gegevene *Academia des sciences & des arts*, nevens de zegepralende intrek van Alexander in Babylon, door hem in 't jaar 1704 in 't licht gegeven, zyn voor meesterstukken gehouden. Hy oeffende zich in allerlei soorten van voorwerpen. In 't geestelyke heeft men van hem de kleine Missen op 35 platen; het leven van Benedictus op 20 platen; het lyden van Christus op 36 vellen, waar over de abt Vallemont een wydlopige verklaring geschreven heeft; de Bybelsche Historien, op 140 platen, die in 't *Compendium* van den abt Brianville gevonden worden; en eindelyk de Levens der Heiligen, op 400 platen. Zyne grote Geometrie kwam in 't jaar 1690 met een groot getal figuren in 't licht. Na de doodt des heere Mellan wierdt hem de bediening van koninklyken tekenaar en plaatsnyder gegeven, nevens eene besolding van 400 livres. Kort daarna wierdt hy in 't getal der vier professoren aangenomen, wier werk het is modeelen op te geven. Een zyner voornaamste schriften is het *Nouveau Systeme du monde, conformé à l'Ecriture Sainte*, het welk hy in 't jaar 1706 in 't licht gaf. In het zelve jaar verklaarde hem de kardinaal Gualtieri, pausselyke nuncius, tot Roomsch ridder. Zyn *Systeme de la vision* kwam in 't jaar 1712 in 't licht, welke stoffe hy reets in 't jaar 1679 afgehandelt hadt. Het tractaat van de Architecture was zyn laatste werk. Dit liet hy drukken in 't jaar 1714. Hy stierf den 27 October van 't voornoemde jaar, oud 78 jaren. Zyn leven is door zyn boezemvriendt, den abt *van Vallemont*, in 't jaar 1715 te Parys in 't licht gegeven.

CLERCELIER, CLERCELINE, een Carthesiaansch Philosooph, leefde in de XVII eeuw, en was een boezemvriendt van Cartesius. Men getuigt van hem, dat hy een zeer eerlyk man, en Christelyk Philosooph was. Zyn oudsten zoon kweekte hy in die zelve Philosophie op; doch die stierf voor zyn vader

der. Eene zyner dochteren gaf hy dien vermaarden Rohault ten huwelyk, en was hem behulpzaam in 't opstellen en beschaven van zyn natuurkundig werk, voegende daar voor een zeer geleerde voorreden. *Memoires du Tems. Baillet vie de Rene. Descartes. Marville Melange d'Hist. & de Literature T.* I.

CLEREMBAUD, (PHILIPPUS) graaf van Palluau, ridder der koninklyke orde, maarschalk van Vrankryk, gouverneur en Baillif van Berry, was de zoon van Jacobus de Clerembaud, gesproten uit het geslacht der heeren de la Plesse, en Plessis Clerembaud. Hy begaf zich nog zeer jong zynde in den oorlog; was in 't jaar 1636 in den veldslag by Thesin, en het volgende jaar by de belegering van Landrecy, maar in 't jaar 1640 by het aantasten der liniën voor Arras. Eindelyk wierdt hy marechal de camp, voorts mestre de camp generaal; en nadat hy by verscheide voorvallen, als in het treffen by Freyburg, in het jaar 1644 in de belegering voor Thionville, Philipsburg, Cortryk, Duinkerken, en elders blyken zyner dapperheit gegeven hadt, wierdt hy luitenant generaal, en kommandeerde het leger by de belegering voor Yperen, Bellegarde, enz. In 't jaar 1653 verhief hem de koning tot maarschalk van Vrankryk, en in 't jaar 1661 tot ridder der koninklyke orde; waar op hy den 24 July des jaars 1664 in den ouderdom van 59 jaren den geest gaf.

CLERK (JOHANNES) bisschop van Bath, in Engelandt, kwam in 't jaar 1523 tot die waardigheit. Koning Henrik de VIII van Engelandt zondt door hem zyn boek, geschreven tegen *D. Luther*, aan paus Leo den X, en erlangde daar voor den tytel van *Beschermer des Geloofs*. Daarna wilde de koning hem gebruiken in zyne echtscheiding; doch Clerk hieldt het met de koningin, en schreef een tractaat, waar in hy aantoonde, dat 's konings huwelyk met Catharina wettig was. Dit boek gaf hy den commissarissen in deze zake over. Echter zondt hem de koning in 't jaar 1540 aan den hertog van Kleef, om hem de redenen, waarom hy Anna van Kleef verstoten hadt, voor te dragen. Van daar te rug komende, stierf hy, niet zonder achterdocht van vergift. Men leest nog van een tweeden JOHANNES CLERK, geheimschryver van den hertog van Nordfolk. Van dezen heeft men eenige schriften. De voornoemde hertog nam hem den 10 May des jaars 1652 wegens zyne trouwloosheit in verzekering. *Sander. Hist. Schism. Angl. Pitseus de script. Angl. Godwin de Episc. Bathon.*

CLERMARETZ, een Nederlandsche abdy, gelegen in Artois, omtrent een halve myle beoosten sint Omer.

CLERMONT, de hoofdstadt in Auvergne, gelegen aan de rivier Acier. Eertyds wierdt ze *Gergovia*, naderhandt *Augustonemetum* genaamt, als ook *Avernum*, *Averna Civitas*, en *Clarus Mons*. Dezen laatsten naam wordt ze gezegt van een hoog kasteel ontfangen te hebben. Men houdt daar voor, dat deze stadt daar ter plaatse gebouwt is, alwaar het oude *Gergovia* gestaan heeft, van welke stadt Julius Cæsar met zo veel roem meldt; en welke hy te vergeefs belegert heeft. Niettegenstaande deze plaats in verscheide tyden de woede der Gothen, Alanen, Vandalen, en andere barbaren gevoelt heeft, zo is ze nochtans tot op den huidigen dag groot en aanzienlyk, op een hoogte leggende, en hebbende aan de eene zyde wynbergen en heuvels, aan de andere zyde voortreffelyke weiden en zaailandt, maar in 't midden der stadt zelve grote ruimtens, fraaie bronnen en gebouwen. Daar is ook een zeldzame brugge, zynde door de nature van het riviertje Tiretaine, wiens water gezegt wordt in stenen verandert te worden, gemaakt. Zy is omtrent 30 roeden lang, zes roeden dik, en 8 roeden breed. Clermont heeft een bisdom, staande onder 't aartsbisdom van Bourges. Astremonius wordt 'er gezegt de eerste bisschop geweest te zyn; en onder zyne opvolgers worden 26 onder de Heiligen geteit. Men vindt hier ook een Presidiaal, en de stadt voert den tytel van een graafschap, doch dat is nevens Auvergne aan de krone gehecht. Hier zyn ook verscheide Concilien gehouden, en reets in de jaren 535, 546, enz. Maar het merkwaardigste is het gene in 't jaar 1095 alhier gehouden wierdt, en waar op paus Urbanus de II preses was, en de eerste vermaarde kruistocht tegen de ongelovigen, onder 't bevel van den hertog Godefroi van Bouillon, bevorderde. Voorts heeft paus Innocentius de II in 't jaar 1130 tegen den tegenpaus Anacletus te Clermont een Concilie gehouden; gelyk in die zelve eeuwe paus Alexander de III tegen den tegenpaus Victor den IV gedaan heeft. *Ptolem. l.* II. *Cæsar lib.* VII. *c.* 7. *Strabo l.* IV. *Plin. l.* IV. *Sidon. Apollin. l.* IV. *Epist.* 21. *Gregor. Turonens. l.* III. *c.* 9. *Savaron. de l'Orig. de Clermont. Du Chesne Antiq. des villes de France. Sammarth. Gall. Christ. Du Puy droit du Roy. Justell Hist. d'Auverg.*

CLERMONT in Argonne, een stadt in 't hertogdom Bar, voerende den tytel van een graafschap, en gelegen op een kleinen heuvel, tegen over de rivier Air, vyf of zes mylen van Verdun, beoosten de grenzen van Champagne. Zy was eertyds zeer sterk, maar in de XVII eeuw zyn 'er de muren zelfs van omver gehaalt. Door de Pyreneesche vrede, in 't jaar 1659 wierdt ze aan Vrankryk gelaten. Maar volgens de vrede van Ryswyk moest ze den hertog van Mompelgard gegeven worden; doch zulks is niet geschied.

CLERMONT, een kleine stadt in 't landschap Beauvaisis, is beroemd wegens Robertus, grave van Clermont, zoon van S. Lodewyk, en stichter van 't huis van Bourbon. De stadt zelve is gelegen op een heuvel, tusschen Beauvais, Senlis en Compiegne.

CLERMONT in Beauvaisis, een voornaam graaflyk geslacht, waar uit *Renaldus* de I reets in 't jaar 1087 leefde. Zyn zoon *Hugo* de I teelde *Renaldus* den II, onder wiens kinderen waren *Raulphus*, *Hugo*, abt van Cluny, en *Simon*, stamvader der heeren van Ailly en Nesle. Hem volgde *Raulphus* de I. Deze wierdt konnestabel van Vrankryk, verzelde koning Philippus Augustus op des zelfs reize naar 't H. Landt, en stierf in 't jaar 1191 in de belegering van Acre, nalatende twee dochteren, te weten *Catharina* en *Mathilde*, waar van de eene gemalin was van Herveus den I, heere van Vierzon, de andere van Lodewyk, grave van Blois en Chartres. Deze, als de oudste dochter, bragt haren echtgenoot Lodewyk het graafschap Clermont. Zy baarde hem *Theobaldus* den jongen, doch die in 't jaar 1218 zonder erfgenamen den geest gaf, wanneer koning Philippus Augustus het graafschap Clermont aan zich trok, gevende het zelve aan zynen zone Philippus, als een afgedeeld goedt. Na des zelfs doodt verviel dit graafschap wederom aan de krone, wordende van koning Lodewyk aan zynen zone Robert, stamvader des koninklyken huizes van Bourbon, gegeven; tot dat het eindelyk na vele wisselvalligheden wederom aan de krone kwam, na dat namentlyk de konnestabel Karel van Bourbon tot de keizerlyken was overgegaan. *Simon* de I *van Clermont*, jonger zoon van *Renaldus* den II, liet onder andere kinderen *Raulphus* den I, heere van Ailly, na, die in 't jaar 1214 stierf. Onder zyne zonen zyn merkwaardig, *Godfried*, bisschop en grave van Beauvais, verkoren in 't jaar 1234, stierf in het jaar 1236, en *Simon* de II, aan wien, en aan Mattheus van Vendome, abt van S. Denys, de koning S. Lodewyk de bestiering van 't ryk toevertrouwde, toen hy in 't jaar 1270 zynen tweeden tocht naar Afrika ondernam, alwaar hy ook zyn leven gelaten heeft. Deze Simon van Clermont was heer van Nesle en Ailly, en verkreeg vele goederen en aanzien. Hy stierf in 't jaar 1288, nalatende *Raulphus* den II; *Guido*, maarschalk van Vrankryk, die in 't jaar 1302 in den slag by Cortryk bleef; *Simon*, die in 't jaar 1300 tot bisschop van Beauvais verkoren wierdt, en in 't jaar 1305 stierf. enz. *Raulphus* de II, konnestabel van Vrankryk, dede Philippus den Stouten, en Philippus den Schonen goede diensten. Hy ontweldigde in 't jaar 1293 den Engelschen Bourdeaux en andere plaatsen, en sneuvelde, gelyk zyn broeder *Guido*, in het treffen by Cortryk in 't jaar 1302, zonder mannelyke erfgenamen na te laten. *Du Puy Droits du Roy. Chopin du Domaine. Loysel Mem. de Beauv. Louvet. Hist. de Beauv. Du Chesne. Sammarth. Godefroy. Anselme. Du Bouchet.*

CLERMONT *de Lodeve*, eene stadt in Languedok, gelegen in 't kasteel van Lodeve, aan de kleine rivier Lergue, tusschen Lodeve en Pezenas, heeft een sterk kasteel.

CLERMONT *de Lodeve*, een geslacht in Vrankryk, is een tak van 't huis Castelnau. Pontius de II van Castelnau trouwde *Catharina van Clermont de Lodeve*, erfdochter van *Deodatus Wilhelm*, heere van Clermont, en teelde by haar *Pontius*, die zonder kinderen stierf, en *Petrus*, genaamt *Tristan*, heere van Clermont, nalatende *Petrus*, die het geslacht voortgeplant heeft, en *Franciscus Wilhelm van Castelnau*, genaamt kardinaal van Clermont. Deze wierdt door zyne verdiensten, en door het toedoen van zyner moeder broeder, den kardinaal Georg van Amboise, zeer bevordert. Hy was eerst bisschop van Agde, naderhandt van Valence, toen aartsbisschop van Narbonne, en eindelyk van Auch. Paus Julius de II maakte hem in 't jaar 1503 kardinaal, en in 't jaar 1507 zondt hem Lodewyk de XII als afgezant aan dezen paus, wanneer hy de belangen van dien koning grotelyks behertigde, invoegen men hem op de jagt gevangen nam, en op Engelenburg gevangen zette, doch naderhandt weder op vrye voeten stelde. In 't jaar 1511 onderschreef hy de bulle, waar by het Lateraansche Concilie beroepen wierdt. Naderhandt wierdt hy legaat in Avignon, alwaar hy ook als kardinaal-deken in 't jaar 1540 stierf. *Frizon Gall. Purp. Aubery Hist. des Card. Guicciard. Joh. d'Anton. Sammarth. Gall. Christ. Memoires de Castelnau. le Laboureur.*

CLERMONT, een aanzienlyk vlek in 't Dauphiné, onder 't gebiedt van Vienne, voert den tytel van een graafschap, waar van het huis zich in verscheide takken verdeelt, en vele vermaarde mannen heeft voortgebragt. Men leest in de IX en X eeuwen van eenigen uit dit geslacht. Ze hadden de waardigheit van eerste baronnen, konnestabels en grootmeesters van 't Dauphiné, by overdragt van den Dauphin Humbert Ainardus den IV van Clermont gegeven. *Ainard* de I *van Clermont* dede in de XI eeuw de kerke van Vienne goede diensten, was ook in de belangen van den grave van Burgundië, gelyk als zyn zoon *Sibut* de I. Deze liet na *Ainard* den II, die in de geschiedenis van Calixtus den II vermaard is. Deze paus wierdt voorhenen Guido van Burgundië genaamt, en was de broeder van Stephanus, toenmaals grave van Burgundië. Aangezien nu keizer Henrik de V in 't jaar 1118 Mauritius Burdinus op den pauslyken stoel verheven hadt, zo poogde deze Calixtus hem daar van weder af te schoppen, wervende tot dien einde veel volks, gelyk ook zyn broeder, grave Stephanus, dede, die het bevel Ainard van Clermont opdroeg, dien de paus ook tot generaal over zyn leger benoemde. Deze heer van Clermont bragt nog op zyne eigene kosten volk op de been, en behertigde de belangen van Calixtus in dier voegen, dat hy hem in 't jaar 1120 in 't begin van Juny weder op den pauslyken stoel zette. Toen hem hier op zyne zaken naar Vrankryk riepen, wilde de paus zyne dankbaarheit aan hem betonen, en gaf hem een nieuw wapen, namentlyk twee zilvere sleutels op een rood veldt, nevens een pauslyke krone, in plaats van een helm, met dit byschrift: *Si omnes te negaverint, ego nunquam te negabo*, dat is te zeggen: " Als zy u alle zullen ver-„ loogchenen, zal ik u niet verloogchenen". Deze Ainard teelde *Ainard* den III, die in de jaren 1280 en 1291 leefde, en *Godefroy* den I teelde; onder wiens kinderen *Ainard* de IV merkwaar-

waardig is, wegens zyne macht en dapperheit. In 't jaar 1338 begiftigde hem Aimon van Savoje met eenige goederen, om hem op zyne zyde te brengen. Maar hy bleef in de belangen van Humbert, Dauphin van Vienne, die hem in 't jaar 1343 tot geboren Raadt van 't Dauphiné, en tot souverain kapitein of konnestabel en grootmeester verklaarde, met dat uitdrukkelyk beding, dat die waardigheit erflelyk zoude zyn in de familie der genen, die Clermont in 't landt van Vienne zouden bezitten; want daar was een ander Clermont in Trieves, door dien zelven Dauphin tot een vicomté verheven. Ainard van Clermont liet na *Godefredus* den II, en *Ainard*, heere van Auterive in 't Dauphiné, wiens nakomelingschap met *Claudia Catharina van Clermont*, hertoginne van Rets, vermaard wegens haar verstandt, in 't jaar 1603 uitgestorven is. Godefredus de II teelde by zyne gemalinne Isabelle, erfdochter van Wilhelm, here van Montoison, drie zonen, onder welke *Ainard* de V zyn opvolger was. Deze liet *Antonius* den I en *Claudius*, heere van Montoison, na, van wien de heeren van Montoison afstammen. De eerste, namentlyk *Antonius*, was zyn opvolger. Onder die van Montoison is vermaard *Philibert van Clermont*, genaamt de dappere Montoison, beroemd door de oorlogen in Pikardië, Bretagne en Italië, en kamerheer van koning Karel den VIII en Lodewyk den XII. Hy stierf in 't jaar 1511. Antonius de I, vicomte van Clermont en Tallard, hadt verscheide kinderen, onder anderen *Lodewyk*, zyn opvolger, *Bernardinus*, vicomte van Tallard, van wien beneden; *Antonius*, die in 't jaar 1498 tot aartsbisschop van Vienne verkoren wierdt, waar tegen zich echter de kardinaal Frederik van S. Severino aankantte. Hy stierf te Lion den 6 November des jaars 1507. *Lodewyk*, vicomte van Clermont, teelde *Antonius* den II, die stierf in 't jaar 1530, nalatende, behalven eenige dochteren, *Claudius*, die in 't jaar 1540 ongetrouwd dit tydelyke zegende. *Bernardinus van Clermont*, vicomte van Tallard, was Raadt en kamerheer van koning Lodewyk den XII, en hadt verscheide kinderen; onder welke merkwaardig zyn: *Antonius* de III, zyn opvolger; *Gabriël*, in 't jaar 1526 bisschop van Gap, wierdt in 't jaar 1556 afgezet, om dat hy den Protestanten scheen toegedaan te zyn; *Julianus*, heere van Toury, stamvader der baronnen van Toury; *Theodorus Johannes*, bisschop van Sees in 't jaar 1551, en naderhandt in 't jaar 1553 onder-legaat te Avignon, enz. *Antonius* de III, eerste graaf van Clermont, enz. was in 't jaar 1554 luitenant-generaal des konings in 't Dauphiné, en naderhandt in Savoje. In 't jaar 1547 maakte de koning Clermont tot een graafschap; en in 't jaar 1551 maakte hy hem tot opperhoutvorster en intendant der rivieren van Vrankryk. Onder zyne zonen stierf *Claudius* aan de kwetsuren, die hy in den slag by Moncontour hadt ontfangen, en Henrik was zyn opvolger. Deze wierdt gouverneur van Bourbonnois, ridder der koninklyke orde, enz. en stierf in de belegering van Rochelle in 't jaar 1573. Zyn zoon *Karel Henrik*, graaf van Clermont, ridder der koninklyke orde, stierf in 't jaar 1640 te Ancy le Franc, nalatende verscheide kinderen, onder welke waren *Franciscus*, zyn opvolger; *Rogerius*, marquis van Crusy; *Karel Henrik*, hertog van Luxemburg, getrouwt met Margaretha Charlotta, hertoginne van Luxemburg, by welke hy teelde Magdalena Bona Charlotta Clara van Clermont, hertogin van Luxemburg, die in 't jaar 1661 Franciscus Henrik van Montmorency, dien vermaarden hertog van Luxemburg, maarschalk van Vrankryk, enz. trouwde en in 't jaar 1701, in 't 60 jaar hares ouderdoms, stierf. *Franciscus van Clermont*, graaf van Tonnere, generaal der koninklyke legers, en ridder der koninklyke orde, stierf den 24 September des jaars 1679, oud 79 jaren. Onder zyne kinderen is merkwaardig *Jacobus*, zyn opvolger, stervende in 't jaar 1682, nadat hy *Franciscus Josephus*, en *Franciscus*, die in 't jaar 1661 bisschop van Nojon wierdt, en in 't jaar 1701 stierf, geteelt hadt. *Rogerius van Clermont*, marquis van Crusy, tweede zoon van Karel Henrik, stierf in 't jaar 1676, hebbende vele kinderen geteelt, onder welke zommige aan 't hof, andere in den oorlog voorname bedieningen gehad hebben; *Antonius* was bisschop van Frejus. Boven deze voornoemde is ook vermaard *Manfredus van Clermont*, graaf van Motica, admiraal van Sicilië, vader van Constantia, trouwende in 't jaar 1390 met koning Ladislaus van Napels en Sicilië, na wiens doodt ze de gemalin van Andreas van Capua, grave van Altavilla, geworden is. In Spanje is ook eene familie van Clermont, die voorgeeft van deze afgestamt te zyn, als mede de baronnen van Mont S. Jean in Savoje. *Levoir Table geneal. de la Maison de Clermont. Chorier Hist. de Dauph. Sammarth. du Chesne. Godefroy.*

CLERMONT *de Vivonne*, (CLAUDIA CATHARINA DE) hertogin van Retz, dochter van Claudius van Clermont, baron van Dampiere, en van Johanna van Vivonne, wierdt in allerlei wetenschappen onderwezen, en vorderde daar in zeer gelukkig. Ze trouwde Johannes van Annebaut, baron van Retz en Hunaudaye, die aan de kwetsuren stierf, de welke hy in 't jaar 1562 in den slag by Dreux ontfangen hadt. Dus trouwde ze Albert van Gondi, hertog van Retz, maarschalk van Vrankryk, en baarde hem vier zonen en zes dochteren. Onder de eersten waren, *Henrik*, kardinaal en bisschop van Parys, en *Johannes Franciscus*, de eerste aartsbisschop dezer stadt. De koningen Karel de IX, Henrik de III, en de IV bewezen deze hertoginne een zonderlinge gunst; en wanneer de Poolsche afgezanten, hebbende den hertog van Anjou tot hun koning verkoren, in Vrankryk kwamen, was zy de tolk tusschen de koningen, en sprak Latynsch met de afgezanten. Voorts sprak ze ook Grieksch, en schreef eenige werken in gebondene en ongebondene rede. Eindelyk was ze mede in de Historie, Philosophie, wiskunst en andere wetenschappen wel ervaren. Zy stierf te Parys in February des jaars 1603, oud 60 jaren. *La Croix du Maine. Sacerdeoni. de Coste.*

CLERMONT, (HUGO) abt van Cluny, was de zoon van Renaud, heere van Clermont. Eerst was hy abt van zommige andere kloosters, als Flavigni, S. Lucianus de Beauvais, en einlyk in 't jaar 1180 van Cluny. Men heeft nog een brief, door Petrus de Celles aan hem geschreven. Hy stierf den 8 April 1199. In de Chronyk van Cluny leest men dit grafschrift op hem gemaakt:

Sanguine Regali bene natus & Imperiali,
De Claromonte clarissimus extitit iste.
Abbas dum vixit Cluniaca in sede refulsit.
Dum rexit plaustrum, mansit sine murmure claustrum.

Petrus de Celles lib. IX. *Epist.* 11. *Chronic. Clun. Sammarth. Gall. Christ.*

CLERMONT, een vlek in Anjou, waar van een adelyke familie den naam voert, die zich in verscheide takken verdeelt heeft. Dus stammen uit de zelve de marquizen van Galerande, heren van Bussy, onder welke *Lodewyk*, genaamt *le brave de Bussy*, vermaard is; en de heeren van S. George, de marquizen van Resnel, enz. *Thuanus. Sammarth. Le Laboureur.*

CLERSELIER, (CLAUDIUS DE) een Fransch edelman, was een vermaard Philosooph, en heeft zich door eenige schriften beroemd gemaakt. Hy stierf den 13 April des jaars 1686, in het 70 jaar zyns ouderdoms, en wierdt in de kerk van S. Bartholomæus te Parys begraven.

CLERVAUX. Zie CLAIRVAUX.

CLERY, eene kleine stadt na by Orleans, aan de Loire, heeft een beroemde kerk, in welke Lodewyk de XI, koning van Vrankryk, wilde begraven worden. De ouden noemen ze *Clariacum. Du Chesne Antiq. des Villes.*

CLESEL, (MELCHIOR) een kardinaal. Zie CLOSEL.

CLESIDES, een vermaard schilder, leefde in 't jaar van Rome 480, in de CXXVI Olympiade, voor Christus 274, onder de regeering van Antiochus den I, koning van Syrië. Men verhaalt van hem, dat hy van Stratonica, des voornoemden konings gemalinne, kwalyk gehandelt zynde, daar over zo ongeduldig geworden is, dat hy ze, om zich te wreken, als leggende in de armen van een visscher schilderde, en het stuk openlyk ophing, terwyl hy zelf aanstonts met een schip, toen juist zeilreê zynde, de vlucht nam. Maar de koningin, het schildery ziende, bewaarde het om de kunst, die daar in getoont was.

CLESIUS, of VAN GLOS, (BERNARD) kardinaal-bisschop van Trente, geboortig uit Tyrol, stondt in gunst by den keizer Maximiliaan den I, die hem tot zynen Raadt verklaarde, en hem tot bisschop van Trente bevorderde. Na des zelfs doodt dede hy keizer Karel den V goede diensten. In 't jaar 1526 was hy op den ryksdag te Spiers. Drie of vier jaren daarna beschikte hem die keizer den kardinaalshoedt. Hy wederstondt den Protestanten in Duitschlandt uit al zyn vermogen, en stierf zeer schielyk, wanneer hy het bisdom Brixen meende in bezit te nemen, den 28 July des jaars 1539. *Janus Pyrrhus Pincius Mantuanus de vitis Trident. Pontif. Sleidan. l.* VI. *Comm. Hundius in Metrop. Salisb. Garibert. Ciacon. Ughell. Aubery.*

CLETGAU. Zie KLETGAU.

CLETTENBERG. Zie KLETTENBERG.

CLETUS wordt van zommigen onder de pauzen en leerlingen van den Apostel Petrus geteld. Men voegt 'er by, dat hy een Romein, en de zoon van Æmilianus geweest is, hebbende Linus tot zyn naasten voorzaat gehad. Anderen nemen Cletus en Anacletus, van zommigen voor Atheniënzen gehouden, voor een en den zelven persoon; gemerkt Irenæus maar van Linus, Cletus en Clemens gewaagt. Wederom anderen slaan Cletus onder 't getal der pauzen geheel over. Dus wordt ook in zommige naamrollen der pauzen van Anacletus, die de opvolger van Clemens in 't jaar 101 genoemt wordt, geen gewag gemaakt. In 't Roomsche *Martyrologium* worden Cletus en Anacletus van elkander onderscheiden; het welk ook in zommige andere oude gedenkstukken geschiedt. Om dat nu zulks met de grootste onkunde gepaart is, zo kan men ook met gene zekerheit iets van hunne Handelingen melden. Anacletus worden drie brieven toegeëigent, die *Tom. I. Concil.* gevonden worden. Maar de geleerden zyn eenpatig van gevoelen, dat de zelve onecht zyn. *Irenæus l.* III. *c.* 7. *Epiphan. Hær.* 27. *Euseb. Hist. l.* III. *Usuardus. Ado. Baron. Basnage Hist. de l'Egl. l.* VII. *c.* 4. *Pearson & Dodwell. de success. Pontif.*

CLEVEN. Zie CHIAVENNA.

CLEVERSKERKE, KLEWERSKERK, of CLEOPHASKERK, een dorp en schone ambachtsheerlykheit in Zeelandt, op het eilandt Walcheren, wel 1200 gemeten groot, behalven eenige polders, die van tydt tot tydt aangedykt zyn. Maximiliaan van Burgundië was ambachtsheer daar van, en uit zynen aangeslagen boedel kocht de stadt Middelburg de zelve, maar verkocht die wederom, met andere gekochte heerlykheden, wordende de heer Johan Pieter van den Brande, burgermeester der stadt Middelburg, in wiens stamhuis deze heerlykheit nog is, bezitter daar van. *Smallegange Kronyk van Zeelandt fol.* 661. *Gargon Walchersche Arkadia II Deel, pag.* 191.

CLEYNARTS. Zie CLENARD.

CLIBANARII. De Persianen hadden in hunne tale een woordt, waar

waar mede ze een geharnaſte van een oven noemden, om dat hy in dien harnas gelyk als gerolt was. Dit woordt hebben de Romeinen in hunne tale overgezet. Dus is *Clibanarius* genaamt van *Clibanus*, een oven, zo veel als een geharnaſt ruiter. *Salmaſ. ad Lamprid. Alex. Sev. c. 56. Stewechius ad Veget. Pitiſcus. Du Freſne Gloſſ. Græc. p. 666.*

CLICHY, een klein dorp naby Parys, by de ouden *Elipiacum* genaamt, was oudtyds een luſtplaats der koningen van Vrankryk. Landri, biſſchop van Parys, hieldt aldaar in 't jaar 659 een Concilie. *Tom. I. Concil. Gall. Du Cheſne Antiq.*

CLID. Zie CLUID.

CLIDESDALE. Zie CLUYDESDALE.

CLIENS wierdt by de oude Romeinen een burger genaamt, die zich onder de beſcherming van een machtiger begaf, dien hy zyn patroon noemde, en die hem met al zyn vermogen byſtondt. De Cliens in 't tegendeel holp zyn patroon met zyne ſtem, wanneer de zelve naar eenige bediening ſtondt, het zy voor hem zelve, het zy voor iemandt zyner vrienden. Deze beſcherming nu der machtige Romeinen omtrent de arme burgeren wierdt eigentlyk *Clientela* genaamt. Dit loffelyk werk is allereerſt door Romulus, eerſten koning en ſtichter van Rome, ingeſtelt, om dus ryken en armen te vereenigen, en om de armen niet te onderdrukken, en de machtigen buiten nydt te houden.

CLIFFORD, een oude adelyke familie in Engelandt, welker oorſprong door Dugdale van zekeren *Pons* of *Pontius* ten tyde van Willem den Veroveraar afgeleid wordt. Deze hadt drie zonen, *Gualtherus*, *Dragon*, of *Dracontius*, en *Richard*. De twee oudſten bezaten verſcheide heerlykheden in de graafſchappen van Oxford, Worceſter en Hereford, in Engelandt. Maar Richard heeft de erfvolging voortgeplant. Zyn zoon *Gualtherus* bezat vele goederen onder de regeering van koning Henrik den II. Hy was de vader der ſchone, maar kwalyk beruchte *Roſemond*, byzit van dien koning. *Gualtherus Clifford*, oudſte zoon van dezen Gualtherus, was ſherif van 't graafſchap Hereford onder koning Johannes. In 't twaalfde jaar van koning Henrik den III wierdt *Gualtherus*, de zoon van den laatſtgenoemden, tot gouverneur der kaſteelen Caermarden, Cardigan, en Walles aangeſtelt; maar in het zeventiende jaar der regeering van dien koning volgde hy de party van Richard, grave van Pembroke, wierdt gebannen, en zyne goederen in beſlag genomen, die hem echter in 't volgende jaar wedergegeven wierden. By de kroning der koninginne Eleonora, gemalin van Henrik den III, eiſchte hy nevens anderen, genaamt *Marchers*, het recht, om den troonhemel te dragen. Hy trouwde Margaretha, dochter van Lewelyn, prins van Walles, en ſtierf in 't 48 jaar der regeering van Henrik den III. Zyn opvolger was zyn broeder *Rogerius*, van wien de baronnen van Clifford afſtammen. Deze hadt negen en twintig adelyke goederen met zyne gemalinne Sibylle, dochter en medeërfgename van Robert Ewyas, groot-baron in 't graafſchap Hereford. Roger hadt tot opvolger zynen zoon, ook *Roger* genaamt, die in 't jaar 43 der regeering van Henrik den III dien koning verzelde op des zelfs tocht tegen Vrankryk. Naderhandt wierdt hy door de misnoegde edelen misleid, onder voorwendſel van de wetten en vryheit te beſchermen; terwyl ze ondertuſſchen eene grote wanorder door hunnen opſtandt verwekten. Hy en Simon van Montfort, grave van Leiceſter, wierden van den aartsbiſſchop van Kantelberg in den ban gedaan; doch hy begaf zich 's volgenden jaars onder de gehoorzaamheit des konings, en verzelde hem in de belegering van Northampton. Niet lange daarna wierdt hy gouverneur van 't kaſteel van Gloceſter, en Sherif van dat graafſchap. Na dat hy den koning tegen de baronnen hadt bygeſtaan, verzelde hy prins Eduard op des zelfs tocht naar 't H. Landt. In 't eerſte jaar der regeering van Eduard den I trouwde hy met de gravinne Lauritana, en ſtierf 13 jaren daarna, nalatende tot zyn erfgenaam en opvolger zyn kleinzoon *Robert*. Deze was in 't 22 jaar der regeering van Eduard den I een der pairs van 't parlement, gehouden te Lincoln, die door een brief aan den paus verklaarden, dat Eduard Lord Chef van Schotlandt was. Hy onderſchreef zich dus: *Robertus de Clifford, Caſtellanus de Appleby*. Twee jaren daarna was hy nevens den koning in den ſlag by Dunbar, alwaar hy blyken zyner dapperheit gaf, en zeer veel tot de overwinning der Engelſchen toebragt. Na vele andere aanzienlyke verrichtingen wierdt hy in het treffen by Banockmoor, omtrent Streveling, in Schotlandt, in het 7 jaar der regeering van koning Eduard den II gedood. Zyne gemalin was Izabelle, erfdochter van Robert van Vipont, een voornaam baron onder Henrik den III. *Roger*, zyn zoon en erfgenaam, was in 't 13 en 14 jaar van Eduard den II een lidt van 't parlement. Hem volgde zyn broeder Robert, dienende koning Eduard in den Schotſchen oorlog als kapitein generaal over de troupen van Cumberlandt en Weſtmorlandt. Hy ſtierf in 't 18 jaar der regeering van Eduard den III, nalatende vele goederen in de graafſchappen van Hereford, York, Weſtmorlandt en Cumberlandt, en in 't bisdom Derham. Hem volgde zyn tweede broeder *Roger*, om dat zyn oudſte zoon *Robert* nog onmondig was. Deze Roger wierdt in 't 30 jaar der regeering van Eduard den III nevens andere edelen gelaſt de grenzen van Schotlandt te beſchermen. Hy verzelde dien koning op den tocht tegen Vrankryk, was Sherif van Cumberlandt, en gouverneur van Carlisle, lidt van 't parlement zedert het 31 jaar der regeering van Eduard den III, tot het 12 jaar van dat van Richard den II, en ſtierf een jaar daarna, nalatende verſcheide goederen, die zyn zoon *Thomas* nevens alle de waardigheden erfde. Deze was vermaard door den oorlog, en menigmalen lidt van 't parlement. Hy hadt twee jonger broeders, *William* en *Lodewyk*, van welken laatſten de Cliffforden in 't graafſchap Devon afſtammen, onder welke *Thomas*, vader van lord Clifford, die nog leefde in 't jaar 1701, wegens zyne verdienſten theſaurier van koning Karel den II was. Voorts wierdt hy groottheſaurier van Engelandt, met den name van lord Clifford de Chudleigh. *Imhof Geneal. Magn. Brit. P. II. c. 108. Peerage of England.*

CLIMA wordt by de Latynen met een Griekſchen name genaamt, dat de Nederlanders ook een *klimaat* noemen. Men verſtaat 'er door een zekere tuſſchenruimte der aarde tuſſchen twee paralleele cirkelen ten opzichte van den Æquator of Evenaar. De oude landbeſchryvers, de Noordſche landen over den Belt niet kennende, en niet duidelyk wetende te ſpreken van 't gene aan de overzyde van de Elve gelegen, ſtelden maar zes klimaten, te rekenen van Mercië in Ethiopië tot aan den mondt van de rivier Boryſthenes, thans de Nieper genaamt, benoorden den Pontus Euxinus, of de Zwarte Zee. Maar zedert de geheele aardkloot is bekend geworden tot aan den Polus Arcticus, of de Noordſpil, zo hebben de hedendaagſche landbeſchryvers den aardbol in 24 klimaten verdeelt, te weten van den *Æquator* of Evenaar tot aan den *Circulus Polaris* of Spilkring, of den langſten dag, wanneer de zonne in den *Tropicus Cancri*, of keerkring van de Kreeft is, en den langſten nacht, wanneer de zon in den *Tropicus Capricorni*, of Bokskeerkring is, is van 24 uren, het welk in Laplandt geſchiedt, alwaar de zon des zomers niet ondergaat, maar altydt by den horizont of gezichteinder blyft, gelyk de zelve 's winters niet opgaat, of ten minſte opgaande aanſtonts zich weder verbergt. Zommigen ſtellen nog andere klimaten, alwaar de lengte der dagen en nachten niet by halve uuren, gelyk in de andere, maar by gehele weken en gehele maanden gemeten wordt. Dus wanneer de zon dat ſtip des hemels bereikt heeft, dat wy het zomer-ſolſtitium noemen, dan heeft men onder den Noordpool een dag van zes maanden, en een nacht van gelyke zes maanden, in den tydt, wanneer wy het winter-ſolſtitium hebben. Men moet evenveel klimaten ſtellen in het Zuider gedeelte der wereldt, van den Æquator tot den *Polus Antarcticus*, of Zuidpool. Omdat Morenlandt by de ouden niet zeer bekend was, zo konden ze de eige namen niet geven aan de zeven eerſte klimaten aan de overzyde van 't *Æquinoctium*, maar vergenoegden zich met die te onderſcheiden door de zelve namen, waar mede ze die aan deze zyde noemden, ſtellende dus de eene tegen de andere. Wat aangaat het grote vaſte landt van 't Zuiden, aan de overzyde van de Kaap de Goede Hope, zynde de Zuidelykſte hoek van Afrika, omdat dit gedeelte der wereldt nog onbekend is, behalven eenige kuſten, die men ontdekt heeft, maar nog niet bevolkt zyn, men kan de klimaten van dat landt ook niet bepalen of noemen, ten zy in tegenſtelling der klimaten van ons Europa, gelyk de ouden deden omtrent de zeven eerſte klimaten. Deze klimaten hoe nader ze by 't Zuiden of by 't Noorden komen, hoe ze nauwer worden, en elkander by den *Circulus Polaris* byna raken, invoegen men ze aan de overzyde van de zelve niet meer zou kunnen onderſcheiden: weshalven ze ook den name van klimaten verliezen.

CLIMAJUS, (JOHANNES) bygenaamt *Scholaſticus*, was abt op den berg Sinaï, en wordt voor een der vermaardſte ſtichteren der genen gehouden, die zich van aardſche dingen ontdoen, om de hemelſche dingen te betrachten. Johannes, abt van Rait, noemt hem een engel, een vader der vaderen, en een voortreffelyk leeraar der leeraren. Hy heeft geſchreven een *Heilige Ladder*, beſtaande uit 32 trappen, die door Iſſelt, een Nederlander, in de Latynſche tale overgezet is; voorts een brief aan den *Zielen-Herder*. Hy ſtierf in 't jaar 609.

CLIMITON, een Philoſooph, geboortig uit Engelandt, leefde onder de regeering van Eduard den II in 't jaar 1350, en ſchreef verſcheide Aſtrologiſche werken, als: *de Orbibus Aſtrologicis; Problemata Sophiſtica*, enz.

CLINCCHAMP, (GERVASIUS GIANCOLET DE) een Franſch kardinaal, geboortig uit het landſchap du Maine, en aartsdeken van Parys. Hy maakte zich met Simon de Monpicé, theſaurier van S. Martinus te Thours, bekend, die naderhandt onder den name van Martinus den II paus geworden zynde hem den kardinaalshoedt gaf in 't jaar 1281. Hy ſtierf in 't jaar 1287, te Rome aan de peſt. *Du Cheſne. Frizon. Aubery.*

CLING, of CLINGIUS, (CONRADUS) was een Hoogduitſcher, van de orde der Franciskanen, en leefde in de jaren 1545 en 1550. Hy was een groot vyandt der Proteſtanten, ſchryvende verſcheide boeken tegen de zelve, onder anderen een tegen het *Interim*, welk zyn geſchrift hy noemde: *de ſecuritate conſcientiæ*. Omtrent de Rechtvaardigmaking had hy nochtans gevoelens, die den Roomſchgezinden verdacht voorkwamen. *Miræus de ſcript. Sec. XVI.*

CLING, een Beyerſch ampt, gelegen in 't bisdom Saltzburg, niet verre van Waſſerburg, in een aangename landſtreek, en behorende onder het rentampt Burckhauzen.

CLINGEN, een ſtedeke, met een kaſteel en ampt, gelegen aan de Holbe in 't landt van Thuringen, een myle van Sondershauzen, behorende onder 't gebiedt der vorſten van Zwartzburg. *Olear. Synt. Rer. Thur. T. I. p. 49. Gregorii jetztflor. Thur. I. p. 170. Tromſd.*

CLINGNAU is een ſtedeke aan de Aar in 't eedgenootſch graafſchap van Baden van hoge jurisdictie gelegen, behorende met zekere rechten den biſſchop van Conſtants, die in 't kaſteel aldaar een oppervoogdt heeft.

CZINIAS, een Pythagoriſch Philoſooph, en vermaard muzykant, leefde in de LXV Olympiade, in 't jaar der ſtadt Rome 234,

234, voor Christus 520. Hy was zeer oplopende, doch stilde zyne gramschap door zyne kunst. Men leest ook van een Historieschryver CLINIAS, die by de ouden zeer beroemd was. *Athen. l.* XIV. *c.* 10. *Ælian. V. H. l.* XIV. *c.* 23. *Voss. de Hist. Graec. l.* IV. *Meurs. Bibl. Gr.*

CLINIAS, de zoon van Alcibiades den II, vernieuwde het gastrecht, of van herbergzaamheit, tusschen die van Athene en Lacedemonië; en dede zyn dapperheit blyken in den oorlog tegen Xerxes, strydende op een galei, die hy zelve uitgerust, en met 200 koppen bemand hadt. Hy stierf eindelyk in den slag by Coronea in Beotië, wanneer die van Athene en Beotië tegen de Lacedemoniënzen oorloogden. Zyn zoon, Alcibiades de III, is by uitnemendheit beroemd geworden. *Herodot. lib.* VIII.

CLINIAS, een Sicyoniër, was de amptgenoot van Timoclides in de regeering van Sicyonië, maar hadt naderhandt alleen het bestier. Hy was een voortreffelyk prins, doch wierdt door Abantides vermoord, om zich meester van 't gebiedt te maken. *Pausanias.*

CLINICI, van *κλίνη*, een *bedt*, wierden by de ouden genaamt zodanige geneesheeren, die zodanige zieken, die het bedt hielden, bezochten en genazen. Doch het waren meest slaven. Maar in de eerste Christen kerke wierden *Clinici* genaamt die gene Christenen, die wegens hunne zwakheit op hun bedde gedoopt wierden. Deze waren van driederlei soort. De eerste waren Heidenen, zich uiterlyk aanstellende, dat ze het Christendom wilden omhelzen. Dezen kon men op hun begeren den H. Doop niet weigeren, als ze maar beleden, dat ze geloofden in Godt den Vader, Zone en H. Geest. De anderen waren *Catechumeni*, die op het Paaschfeest stonden gedoopt te worden, maar die echter uit noodt en wegens een dodelyke ziekte op hun bedde gedoopt wierden. De derde waren reets volslagen Christenen, maar die hunnen Doop tot het einde van hun leven uitstelden, menende, dat ze door hunne zonden, na den Doop begaan, dat waterbadt zouden eenigzins krachteloos maken. Dus verhaalt men van den keizer Constantinus zelve, dat hy den Doop tot op 't einde van zyn leven heeft uitgestelt. Maar wanneer deze Clinici wederom herstelt wierden, vonden ze weinig achting by andere Christenen, om dat ze maar met water besprengt, en niet in het zelve gedompelt waren. Doch dit was een enkele eenvoudigheit. *Pignorius de Servis p.* 74. *du Fresne. Bosius dissert. de Clinicis Eccl. vet. Jen.* 1657.

CLINTON, (EDUARD) graaf van Lincoln, en grootadmiraal van Engelandt, stamde af van Godefroy of Osfried Clinton, kamerheer en thesaurier van koning Henrik den I, zynde deszelfs grootvader Willem van Tircanville kamerheer van Normandië geweest. Koning Eduard de VI gaf hem de commissie als admiraal. Dit wierdt door de koninginne Maria bevestigt; en het zelve dede naderhandt ook de koningin Elizabeth, en maakte hem daarenboven tot een lidt van haren geheimen Raadt, gebruikende hem in de gewigtigste staatszaken. In 't jaar 1572 verhief ze hem tot grave van Lincoln, en in het zelve jaar zondt ze hem in een plegtige ambassade naar Vrankryk, om de onlangs geslotene tractaten te ratificeren. Hy stierf in 't jaar 1585, en wierdt te Windsor begraven, wordende in zyn graafschap *Fiennes* in plaats van Clinton genaamt, waar toe mogelyk de vereeniging van deze twee huizen aanleiding zal gegeven hebben. Hy hadt drie gemalinnen gehad: (1) Elizabeth Blount, byzit van koning Henrik den VIII, by welke hy enkel dochters geteelt heeft; (2) de dochter van Mylord Sturton, die hem *Henrik*, zynen opvolger in de graaffelyke waardigheit, baarde; en (3) eene uit het huis van Kildarn, by welke hy gene kinderen verwekt heeft. Zyn voornoemde zoon Henrik wierdt ook *Fiennes* toegenaamt, wiens erfgenamen en opvolgers waren *Thomas* en *Theophilus*. Deze laatste, hebbende zynen oudsten zoon voor hem verloren, volgde zyn zoon, ook *Eduard* genaamt; en na dezen is *Henrik Clinton* graaf van Lincoln geworden. *Cambden. Britann. p.* 474. 481. *De Larrey Hist. d'Anglet. T.* II. *p.* 237. 402. 735.

CLIO is de zo genaamde Muze of Zanggodin der Historie, en wordt genaamt de dochter van Jupiter en Mnemosyne, om dus de plicht van een Historieschryver uit te drukken. De name komt af van een Grieksch woordt, dat *eere* en *roem* beduidt. Men verbeeldt ze doorgaans in de gedaante van eene maagdt, gekroont met laauwriertakken, en houdende in de rechterhandt eene trompet, in de linker een boek, waar in de name THUCYDIDES geschreven is.

CLISFE, of CLOSFESHO, in 't Latyn *Cloveshosia*, een stadt in Engelandt. Gutbert, aartsbisschop van Kantelberg, hieldt aldaar in 't jaar 742, en wederom in 't jaar 747 een Concilie. Athelard, ook aartsbisschop van Kantelberg, hieldt hier insgelyks twee Concilien, namentlyk in de jaren 800 en 803. Zulks deedt ook Wuffred in de jaren 822 en 824.

CLISSA, van Ptolemæus *Audecrium*, van Strabo *Andecrinum* genoemt, daar beter ware den naam van *Andetrium* daar aan te geven, volgens een oud opschrift, waar op men meer staat kan maken dan op de boeken, die van de uitschryverer kunnen verandert worden, eene sterke vesting der Venetianen, gelegen op een rots in Dalmatië, vier mylen van Spalatro benoorden, en zeven van Sebenico beoosten. Deze vesting wordt gezegt van eene koninginne der Hungaren gebouwt te zyn op een heuvel, staande aan de Noordzyde het huis van den kommandant, tusschen twee hoge rotsen, door welke een zeer naauwe en kromme weg gaat. De plaats is gevolgelyk meer door de nature dan kunst versterkt. Ze dient tot een voormuur van Spalatro. Het was wel eer de hoofdstadt van een graafschap, wegens nalatigheit der koningen van Hungarië ontstaan. Oudtyds stroopten de inwoners van Clissa op den bodem van die van Spalatro, die hunne toevlucht tot Andreas den III, koning van Hungarië, namen, die in 't jaar 1227 naar 't H. Landt reizende, die vesting den Tempelheeren te Uram toevertrouwde. Toen Bela de IV de Hungarische kroon moest verlaten, bragt hy zyne vier zonen herwaarts in zekerheit. Na de koningen van Hungarië vervielze in de handen van een Despote, die zich souverein daar van noemde. In 't jaar 1527 belegerden ze de Turken, maar te vergeefs. In 't jaar 1537 veroverden ze de zelve. In 't jaar 1596 verrasten ze de Uscoquen, maar de Turken hernamen ze nog in 't zelve jaar, gebruikende de zelve als een roofnest, tot dat de Venetiaansche generaal Foscolo deze sterkte in 't jaar 1646 den ongelovigen ontweldigde, gelyk ook die Republyk in de vrede van Kandië, gesloten in 't jaar 1669, de zelve behouden heeft. De zelve hebben zedert een gedeelte van het voorste werk laten springen, zo om de plaats te versterken, als om de zelve gemakkelyker te kunnen bewaren. Zy legt op den top van een heuvel, tusschen twee hoge bergen, op den weg van Turkyë en Dalmatië. Men ziet 'er geen bolwerken of uiterlyke versterkingen aan, buiten eenige verheven plaatsen, strekkende de rots voor een muur. Daar is gebrek van water, en de koude des winters ongemeen groot. Het omleggende landt is zeer vruchtbaar aan wynen en olie, granen en andere vruchten. *Freschot Dalmat. Valvasor Crain l.* XII. *Spon Reizen door Dalmatië.*

CLISSON, een vlek of stedeke in Vrankryk, gelegen in Bretagne, is vermaard geworden door den konnestabel *de Clisson*. Het is naby de Seure, vyf mylen bezuiden Nantes gelegen.

CLISSON, (GARNIER DE) een der voornaamste groten van Bretagne, leefde in de XIV eeuwe, onder Philippus van Valois. Hy verdedigde het kasteel van Brest tegen het leger van den hertog van Montfort, die zich uitgaf voor erfgename van Bretagne, tot nadeel van Johanna van Blois, zyne nichte. Clisson trok met 40 waaghalzen uit de vesting, en stierf na drie dagen aan zyne veelvuldige wonden. *Froissard.*

CLISSON, (OLIVERIUS DE) konnestabel van Vrankryk, was uit een adelyk geslacht in Bretagne afkomstig, en wierdt met Johannes, grave van Montfort, naderhandt hertog van Bretagne, groot gemaakt, wiens party hy ook hieldt tegen Karel van Blois, wanneer die beide om het hertogdom van Bretagne oorloogden. Hy gaf de eerste blyken van zyne dapperheit in den slag by Avray in 't jaar 1346. Daarna hieldt hy zich op by den konnestabel van Vrankryk, Bertrand van Guesclin, en toonde in verscheide gelegentheden zo veel dapperheit tegen Engelandt, dat wanneer in 't jaar 1380 Guesclin dit tydelyke zegende, hy alleen onder alle generaals bekwaam geoordeelt wierdt zyn opvolger als konnestabel te zyn. Deze bediening gaf hem koning Karel de V, kort voor zyne doodt, en zondt hem naderhandt Johannes, koning van Castilië, tegen Portugal te hulp; wanneer hy voor Lissebon rukte, doch genoodzaakt wierdt de belegering op te breken. Onder Karel den VI, wanneer die in 't jaar 1382 tegen de inwoneren van Vlaanderen te veldt trok, hadt hy het bevel over de achterhoede in den veldslag by Rosebek, en in 't jaar 1386 wierdt hy naar Bretagne gezonden, om Brest den Engelschen te ontweldigen, welke plaats hy echter, na ze een geruimen tydt belegert te hebben, verlaten moest, gemerkt de hertog van Bretagne, die het heimelyk met de Engelschen hieldt, zyne troupen te rug trok, wanneer de stadt tot het uiterste gebragt was; en als Clisson in 't volgende jaar eene landing in Engelandt stondt te doen, wierdt hy van den voornoemden hertog onder schyn van een minzaam mondgesprek onvoorziens in verzekering genomen, en ten ware de bedienden van den hertog medelyden met hem gehad hadden, hy zou in een zak gebonden, en in zee geworpen zyn. De reden hier van was, dat Clisson scheen verlieft te zyn op de gemalinne van den hertog. Daarenboven hadt Clisson den zoon van Karel van Blois, die zyn medevryer geweest was, uit de gevangenis in Engelandt doen ontslaan, met belofte van hem zyne oudste dochter te zullen geven: invoegen de hertog niet zonder reden beducht was, hy mogt hem ook eindelyk aan het hertogdom van Bretagne helpen. Maar eindelyk stelde hy hem weder op vrye voeten, uit vreze voor den koning van Vrankryk, die zich daar door grotelyks beledigt vondt. Clisson echter moest voor zyne vryheit eenige kasteelen aan den hertog overgeven. De prinssen van den bloede, nydig over het aanzien van Clisson, bragten ook niet weinig toe tot zyne rampen. Maar zedert koning Karel de VI in 't jaar 1388 deze zyne voogden bedankte, en de regeering zelve aanvaardde, wierdt Clisson wederom tot de hoogste waardigheit verheven. Doch toen Karel wegens zyne zwakheit de regeering andermaal aan de prinssen overgaf, wierdt Clisson door de zelve afgezet, en maakte vrede met den hertog, tegen wien Clisson den koning kort te voren tot den oorlog verwekt hadt. Clisson begaf zich hier op naar Bretagne, en oorloogde een tydlang met hertog Johannes den V op zyne eige kosten. Maar eindelyk kwam het tot een onderling verdrag. Clisson stierf op zyn kasteel Josselin den 24 April des jaars 1407. *Froissart. Monstrelet Hist. de Charl. VI. Le Feron & Godefroy Offic. de la cour. Juvenal des Ursins Hist. de Charl VI. Mezeray T.* II. *p.* 487. 506. 525. 529. 538. 542. *Daniel T.* II.

CLISTHENES, een Atheniënzer, grootvader van Pericles, die den bandt by hun *ὀστρακισμὸς* genaamt, uitgevonden heeft. Hier van bediende men zich omtrent doorluchte en machtige burgers, en die men vreesde, dat t'eeniger tydt zich tot dwingelanden zouden mogen opwerpen. Door dit middel wierdt Hippias, zoon van Pisistratus, uit Athene gebannen, zyne dwingelandy gedempt, en de staat wederom in vryheit herstelt. Dit ge-

geschiedde in het 3 jaar der LXVII Olympiade, zynde het jaar van Rome 244, voor Christus 510. Herodotus gewaagt ook van eenen CLISTHENES, die de grootvader van dezen Clisthenes, en vorst van Sicyonië, ook naderhandt tyran van Corinthus geweest is, gelyk Pausanias verhaalt. Mogelyk is een van deze twee die redenaar, van wien Cicero spreekt. *Herod. l.* V. *Cic. in Bruto. Pausan. l.* II. *Plutarch. in Arist. & Pericle.*

CLITAGORAS, een Lacedemoniër, was een vermaard dichter, van wien Aristophanes in een zyner blyspelen, genaamt *Danaides*, gewag maakt. *Suidas.*

CLITARCHUS, een Grieksch schryver, leefde in 't jaar van Rome 425. Hy was een ooggetuige van de overwinningen van Alexander den Groten, en beschreef des zelfs oorlogen, gelyk Curtius getuigt. Plutarchus noemt hem ook in 't leven van Alexander. *Diod. l.* II. *Gell. l.* IV. *c.* 11. *Voss. de Hist. Gr. l.* I. *c.* 10. *Meurs. Bibl. Gr.*

CLITE, de dochter van Merops, koning van Pyteia, en gemalin van Cyzicus. Deze was zo verlieft op haren echtgenopt, dat ze zich na des zelfs doodt uit vertwyffeling zelve om 't leven bragt. *Apollon. l.* I. *Orpheus in Argonaut. &c.*

CLITIS, eene rivier. Zie CLAIN.

CLITODEMUS, een Grieksch schryver, stelde eene geschiedenis van 't landt der Atheniënzen op, gelyk Pausanias getuigt, die hem aanmerkt als een oud autheur; hoewel men des zelfs eigentlyken leeftydt niet weet. *Pausan. Meurs. Bibl. Gr.*

CLITOMACHUS, een Philosooph, geboortig van Carthago, leefde in 't jaar der stadt Rome 542, voor Christus 212. In 't 40 jaar zyns ouderdoms vertrok hy naar Athene, en studeerde onder Carneades, wiens opvolger hy ook naderhandt geworden is, verklarende zyne lere door vele geschriften, wordende gezegt meer dan 400 boeken geschreven te hebben. Hy hadt ook eene volmaakte kennis van de stellingen der Akademische Philosophen, Peripathetische en Stoïsche secten. Hy moet van *Clitomachus Thurianus* onderscheiden worden. Deze was een leerling van Euclides. *Diogenes Laërtius. Meurs. Bibl. Gr.*

CLITONYMUS, een Grieksch historieschryver, wiens leeftydt onzeker is. Alleenlyk weet men uit Plutarchus, die hem dikwils aanhaalt, dat hy verscheide werken geschreven heeft. *Vossius de Hist. Grac. l.* III. *p.* 345. *Meurs. Bibl. Graca.*

CLITOPHON, een geschiedschryver, geboortig uit Rhodus, van wien Plutarchus gewag maakt. Hy schreef de Historie der Indianen, Gaulen en Italianen. Voorts een boek van den oorsprong der steden. *Plutarch. de Flum. Vossius de Hist. Grac. Du Pin Biblioth. Univers. des Histoir. Prof.*

CLITOR, of CLITOREA, de name van een Thessalische maagdt, van welke de dichteren schryven, dat zich Jupiter wegens hare uitnemende schoonheit in haar verlieft, en om zyn oogmerk te bereiken, zich in een meir verandert heeft. *Arnob. apud Gyr. Pomey Panth. Myth. p.* 13.

CLITOR, koning van Arkadië, die met zyns vaders broederen Amidas en Elatus de opvolger van zyn vader Azan was, zyn hof te Lycosora hieldt, en de stadt Clitoris bouwde, alwaar eene fontein was, uit welke al wie dronken een afkeer van den wyn ontfing. *Ovid. Met.* XV. *Pausan. in Arcad.*

CLITUMNUS, eene rivier in 't hertogdom Spoleto, ontspringende eene myle van de stadt Spoleto, loopt voorby de wallen van Campello en Trevi, en valt by Bevagna in de rivier Topino, en wordt thans *il Clitomno* genaamt. De ouden berichten daar van, dat de ossen, daar uit drinkende, wit wierden. *Virgil. Georg. l.* II. 146. *Plin. l.* II. *c.* 103. *Suet. Calig.* 43.

CLITUS, broeder van Hellanice, de minnemoeder van Alexander den Groten, verzelde dien koning op alle zyne tochten, en hadt de eere, dat hy hem in 't jaar der stadt Rome 420, zynde het 3 jaar van de CXI Olympiade, voor Christus 334, in het treffen by de rivier Granicus van de doodt bevrydde, slaande Rhosaces, die Alexander meende te doden, den arm af. Hier door verworf hy de tederste liefde des konings, wordende van hem tot stadhouder van een der voornaamste wingewesten aangestelt. 's Daags voor zyn vertrek, om die bediening aan te vaarden, nodigde hem de koning ten avondmaal. Wanneer nu Clitus, door den wyn vervoert, de daden van Philippus boven die van Alexander zelve prees, verdroot dit den koning, die opsprong, en hem doorstak; maar naderhandt zyn leedwezen daar over betoonde. *Curt. l.* IV. & VIII. *Plutarch. in Alex.*

CLITUS was de belhamel van eenige oproerigen te Tiberias ten tyde der Roomsche oorlogen tegen de Joden. Josephus nam hem gevangen, en wilde hem de handen laten afkappen; doch vergunde hem, de eene handt te mogen behouden, onder beding, dat hy zich zelve de andere zou afslaan. Clitus nam daar op het zwaardt, en hieuw zyne linker handt in eenen slag af. *Joseph. Joodsche Oorl.* II. 43.

CLIVANO, eene Turksche stadt in Bosnië, gelegen in een vruchtbare landstreek. Men telde eertyds 3000 huizen in de zelve, wanneer het een voorname koopstadt was. In 't jaar 1686 wierdt ze van de Venetianen geplundert en verbrandt, en de Turken niet verre van daar op de vlucht geslagen.

CLOACÆ waren zekere verwulfde kanalen te Rome onder de aarde, zynde ongemeen lang en breed. Hier door wierdt de vuiligheit uit de stadt weggevoert. Ze liepen onder alle de straten henen, en hadden zekere openingen, waar in het water en de vuiligheit gelaten zynde in een oogenblik weggevoert wierdt. Dus hadt Rome, niettegenstaande zyne grootheit, niet het minste ongemak van onzuiverheit of kwade lucht, terwyl alles in den Tyber zich kon ontlasten. De eerste Cloaca heeft koning Tarquinius Priscus aangelegt. De opzienders dezer kanalen wierden *Curatores cloacarum* genaamt. Ze wierden door zekere misdadigen gezuivert. Eene wierdt genaamt *Cloaca maxima*, in welke zich alle de anderen ontlasten, en door welke alle onzuiverheit in den Tyber geloost wierdt. *Bergerius de viis milit. Nardinius Rom. vet. Pitiscus.*

CLOACINA, eene godin, waar van het beeldt door Tatius, koning der Sabynen, in een sluis gevonden wierdt; en om dat men den name van het beeldt niet wist, noemde men het naar den name van Cloaca. *Girald. Synt. Deor. interpp Minuc. Fel. c.* 25. *Pitiscus.*

CLOCHER, of GLOCHER, eene stadt in Ierlandt, gelegen in 't graafschap Monagham, met een bisdom, staande onder Armagh. Zy is op een heuvel gebouwt, wiens voet door de rivier Blakwater bespoelt wordt. De Latynen noemen ze *Clocheria*, of *Glogeria*. Ze heeft thans weinig aanzien.

CLODEBERT, een Fransch prins, zynde de zoon van koning Chilperik den I, en van Fredegunde. Men hadt grote verwachting van hem; doch hy stierf in 't jaar 580, oud zynde 15 jaren. Fortunatus, bisschop van Poitiers, heeft zyn grafschrift gemaakt, dat gelezen word. *l.* IX. *Carm.* 4.

CLODH, (FREDERIK VAN) overste en gouverneur te Neus, was uit een oud adelyk geslacht, het welk verscheide eeuwen aan den Rhyn gebloeit heeft, gesproten, en diende in den begin als ritmeester zyne geloofsgenoten, den Hugenotten, in Vrankryk. Naderhandt tradt hy in dienst van Adolph, grave van Nuenar en Meurs, toen Gebhard van Truchses met Ernestus, keurvorst van Keulen, oorloogde, en erlangde de bediening van overste. In 't jaar 1585 wierdt hy kommandant van Neus, welke stadt de voornoemde graaf door list ingenomen hadt, en herstelde spoedig de vestingswerken, doende den vyandt door stroperyen groten afbreuk. Wanneer in 't volgende jaar de Spaanschen die stadt met een groot leger insloten, dede by verscheide gelukkige uitvallen, en joeg de vyanden dikwils met verlies tot in hunne legerplaats te rug. Maar het wierdt hem tot schuldt gerekent, dat wanneer de stadt Neus, die altydt in de party van den afgezetten keurvorst Georg Truchses bleef, met de belegeraars een stilstandt van wapenen hadt gemaakt, en onderwylen voorslagen van vrede ontfangen, echter een gedeelte der burgery hevig uit de stadt schoot, waar op hy zich ontschuldigde, dat hy zulks niet hadt geweten, en toen juist geslapen. Dit veroorzaakte, dat de belegeraars een storm waagden, en niettegenstaande de dappere tegenweer van den kommandant van Clodh en zyne bezetting, de stadt veroverden, en wredelyk handelden. Clodh wierdt aanstonts gevangen genomen, en een Jesuit tot hem gezonden, om hem in een quartier uurs ter doodt te bereiden. Doch hy wilde van den Roomschen Godsdienst niet horen, en wierdt op staande voet gewurgt, en nevens een Gereformeerd Predikant, en eenige anderen van den Hervormden Godsdienst, hunnen geloofsgenoten tot een spectakel uit een venster gehangen. Zyne huisvrouw en kinderen wierden met een zeker geleide uit de stadt gelaten. *Strada de Bello Belg.*

CLODION, koning der Franken, opvolger van Pharamond in 't jaar 428. Gregorius Turonensis noemt hem *Chlogio*; Sidonius Apollinaris *Cloio*, en Prosper *Clodio*. De later schryvers geven hem den toenaam van *Haairig*, om dat hy gezegt wordt lang haair gehad te hebben. Gregorius Turonensis zegt, dat hy zich te Disbarg, een kasteel op de grenzen van de Thoringi, heeft onthouden; dat zommigen voor Duisburg, in 't hertogdom van Kleef, houden. Anderen plaatsen 't in 't sticht van Luik, om dat in zommige exemplaren voor *Thoringorum* staat *Thungrorum*. Doch hoe het zy, het is zeker, dat Clodion niet in het eigentlyke Gallië, thans Vrankryk genaamt, koning geweest is: want hoewel hy een inval in het zelve dede, en Kameryk veroverde, nevens andere nabuurige plaatsen in Artois tot aan de Somme, zo wierdt hy nochtans van den veldheer der Romeinen, Aretius, geslagen, en genoodzaakt vrede te verzoeken. Hy hadt twee zonen, onder welke Meroveus gezegt wordt zyn opvolger geweest te zyn. Meer vindt men niet van hem by de oude schryvers. De nieuwen hebben 'er vele fabelen bygevoegt. Ado verhaalt, dat hy te Kameryk, maar Roricon, dat hy te Amiens zynen setel gehad heeft. Marianus Scotus meent, dat hy het gansche landt tot aan de Loire onder zyn gebiedt gehad heeft. *Mezeray Hist. de France T.* I. *p.* 201, en *P. Daniel Hist. de France T.* I. *pref. Hist. p.* 3.

CLODIUS LICINIUS, een Latynsch schryver, van Liviusen anderen aangehaalt, moet onderscheiden worden van CLODIUS SEXTUS, die *van de goden* geschreven heeft. Zie *Voss. de Hist. Grac. lib.* IV. *p.* 510. 511. & *de Hist. Lat. l.* I. *p.* 35.

CLODIUS, (PUBLIUS) een Romeinsch Raadsheer, uit het oude geslacht der Clodii, was een zeer ongebonden man, wordende beschuldigt, dat hy met drie zyner zusteren bloedschande bedreven hadt. Daar by kwam, dat hy in 't jaar der stadt Rome 693 op het feest van Bona Dea, in welker tempel niemandt dan vrouwen komen mogten, verlieft zynde op de huisvrouw van Julius Cæsar, in vrouwen gewaadt in dien tempel kwam, maar van hare dienstmaagdt bekend wierdt, en de vlucht nam. Wanneer zich dit gerucht verspreidde, en hy zich door zyn *alibi* meende te zuiveren, zeggende, op dien dag niet binnen Rome geweest te zyn, getuigde Cicero tegen hem, en verklaarde hem gezien te hebben. Dit veroorzaakte by Clodius een onverzoenlyken wrok tegen Cicero. Hy verliet zyne edele geboorte, en liet zich van een burgerman tot zone aannemen. Dus gemeentsman, welke magistraat, uit tien mannen bestaande, uit particulieren verkoren wierdt, geworden zynde, maakte hy Cicero zo hatelyk by de gemeente, hem beschuldigende onder anderen, als of hy vele der edelste Romeinen onverhoord in de ge-

gevangenisse hadt doen worgen, ziende op de vloekverwanten van Catilina, dat Cicero in ballingschap gedreven wierdt. Doch deze met de grootste toejuiching van 't gemeen wederom in 't vaderlandt gekeerd zynde, bragt het door zyne algemeene genegenheit en welsprekendheit zo verre, dat al 't gene Clodius tegen hem en zyne goederen ondernomen hadt vernietigt wierdt. Naderhandt verdedigde hy Milo, van wien Clodius in 't jaar der stadt Rome 701, of 702, vermoord was. *Cicero in Orat. pro Domo & pro Milone. Plutarch. in Cic. Dio.*

CLODIUS SEXTUS, van Napels, schreef verscheide Grieksche werken, een boek *van de Chronologie*, een ander *van de onthouding van 't vleesch*, en nog een ander *van de goden. Joh. Meurs. Bibl. Graec.*

CLODOMIR, of CLODEMIR, koning van Vrankryk te Soissons, zoon van Clodoveus, die Orleans, Bourges, nevens andere landschappen, in 't jaar 511 in de broederlyke deeling ontfangen hadt. Hy vernieuwde den ouden eisch zyner moeder Clotildis omtrent Burgundië, beoorlogende nevens zyne broederen Childebert, en Clotarius, Sigismund, koning van Burgundië, sloeg hem in 't jaar 523, en nam hem nevens zyne gemalinne gevangen, zondt ze naar Orleans, en beval, dat ze in een bron zouden geworpen worden, gelyk in 't dorp Coulmiers den 8 May des jaars 524 geschiedde. Naderhandt vereenigde hy zich wederom met zynen broeder Thiderik, trok nevens hem tegen Gondemar, koning van Burgundië, en broeder van Sigismund, en sloeg hem in 't jaar 524 by Veseronce, niet verre van Vienne. Maar den vyandt al te verre vervolgende wierdt hy van een party aangetroffen, en gedood, nalatende drie zonen, *Theobaldus, Gontierus*, en *Clodoaldus*, van welke zyn broeder *Clotarius*, die de weduwe ten huwelyk nam, de twee eersten in 't jaar 532 om 't leven bragt. Maar de derde, bekend onder den name van *S. Cloud*, wierdt van de soldaten gered, en begaf zich in een klooster, wanneer de broederen van Clodomir zyne landen onder zich verdeelden. *Gregor. Turon. l.* III. *c.* 6. & 18. *Gest. Reg. Franc. c.* 20. *seq. Mezeray T.* I. *p.* 20. *Daniel T.* I. *p.* 64. *seq.*

CLODOMIR. Dus wierden oudtyds verscheide prinssen en hertogen der Franken genoemt. Trithemius en eenige anderen, die de geschiedenis der Frankische hertogen voor Pharamund beschreven hebben, noemen 'er vier in getal, die dezen name gevoert hebben. Maar by de later schryvers vindt men deze vyf. De eerste CLODOMIR was de achtste hertog, een zoon van Basanus, en regeerde 18 jaren. De tweede was een zoon van Antenor den II, en regeerde 20 jaren. Hy leefde ten tyde van Scipio Numantinus. De derde was de zoon van Marcomir den III, en oorloogde met de Romeinen en Galliërs. Hy regeerde 12 jaren. De vierde CLODOMIR was de zoon van Marcomir den IV, en regeerde 7 jaren. De vyfde was een zoon van Clogion of Clodion den II, en regeerde 18 jaren. Hy hadt een broeder, *Genebaldus* genaamt, die tegen de Romeinen oorloogde. *Monstrelet l.* III. *Cosmogr. Dupleix Avant.Propos. sur l'Histoire de France.*

CLODOSINDE, eene dochter van koning Clotarius en zyne eerste gemalinne Ingonde, was getrouwt met Alboinus, eersten koning der Longobarden in Italië, maar het schynt, dat ze aldaar niet lange geleeft heeft. In het eerste stuk der verzameling van *du Chesne* is een brief, door Nicetus van Trier aan haar geschreven, waar in hy haar vermaande haren man te bekeeren. Doch ze stierf voor al eer ze zulks kon uitwerken. *Du Chesne Hist. de France T.* I. *p.* 853. *Paul. Diac. l.* I. *c.* 18. *l.* II. *c.* 15. & 16.

CLODOSINDE, de dochter van Sigebert den I, koning van Austrasië, en van Brunehildis, wierdt eerst verlooft aan Autharis, koning der Longobarden, naderhandt aan Ricaredus, koning der West-Gothen in Spanje, broeder van den H. Hermenegildis, die Ingonda, zuster van Clodesinde, ter gemalinne hadt. Doch dit huwelyk is nooit voltrokken, en men weet ook niet, wanneer ze gestorven is. *Greg. Tur. l.* IX. *c.* 6. *Daniel Hist. de France T.* I. *col.* 244.

CLODOVEUS de I, *Clovis, Clodovix, Louis*, of *Lodewyk*, koning der Franken, volgde zynen vader Childerik den I in 't jaar 481, gelyk Pagi schryft. De vader Daniel heeft met vele bewysredenen getoont, dat dit de eerste koning der Franken geweest is, die den zetel zyns gebieds in Gallië gevestigt, en de Gallische monarchie gesticht heeft, daar zyne voorzaten in Francia, aan deze zyde van den Rhyn, geregeert, en maar eenige stroperyen in Gallië gepleegt hadden. In 't vyfde jaar zyner regeering, in 't jaar 486, baande hy hier toe den weg, sloeg Syagrius, den veldheer der Romeinen, by Soissons, nam hem gevangen, en doodde hem; waar op zich de Romeinen, zonder veldheer zynde, groten deels aan Clodoveus onderwierpen, die Melun, Rheims, Soissons, en de overige steden, tot aan de Loire, en de grenzen der West-Gothen en Burgundiërs, die toen een tamelyke landstreek van Gallië onder hun geweldt hadden, veroverde. In 't 10 jaar zyner regeering, zynde het jaar 491, oorloogde hy met de Thuringers, en maakte hun landt cynsbaar. Kort daarna trouwde hy met Clotilde, de broeders dochter van Gundibaldus, koning van Burgundië, haar belovende, het Christelyke gelove te zullen omhelzen, welke belofte hy eerst eenige jaren daarna by deze navolgende gelegenheit volbragt. De Alemannen hadden zich in 't 15 jaar zyner regeering, zynde het jaar 496, zamengevoegt, trekkende naar den Rhyn, tot aan de landschappen zyner bondgenoten. Hy nu vrezende, zy mogten eindelyk in zyn eigen landt een inval doen, trok hy hen te gemoet, en leverde hen te Tolbiak, niet verre van Keulen, slag; doch zyn volk wierdt in 't midden van den strydt geslagen. Hy nu dus in de engte zynde, riep den Godt zyner gemalinne aan, en dede een belofte, dat, ingeval hy de overwinning behaalde, hy den Christelyken Godsdienst zou omhelzen; waar op zyne manschap zich wederom herstelde, den vyandt andermaal aangreep, en versloeg. Hy nu van dezen veldtocht wederkerende, liet zich aanstonds van S. Remigius, bisschop van Rheims, in 't Christendom onderwyzen, en wierdt, met toelating van zyn leger, op Kersdag des jaars 496 te Rheims gedoopt. Op dien zelven dag namen nevens zyne zusteren Alboflede en Lantechildis, nog 3000 van zyne soldaten het Christelyk gelove aan, welk voorbeeldt de overigen wel haast volgden. Na dezen wreekte hy op den koning van Burgundië Gundebald den moordt, aan des zelfs broeder Chilperik, vader van zyne gemalinne Clotilde, en wien de erfvolging hadt toebehoort, begaan. Voorts voerde hy den oorlog in Armorika in 't jaar 503, en maakte zich meester van Vannes, en de overige steden in Bretagne; dwong ook de Britten, die zedert de tyden van Valentinianus den III het landt hadden ingehad, den Franken cynsbaar te zyn, en niet onder koningen, maar onder graven, te leven. Na dezen beoorloogde hy Alarik, der Gothen koning, een Ariaan, en doodde hem in een slag by Vougla, of Vonillar, in Poictou, in 't jaar 507, brengende gansch Aquitanië onder zyn gebiedt; waar by hy naderhandt nog alle de landschappen tusschen de Rhone en Loire voegde, maar Arles te vergeefsch belegerde, alwaar hy van de twee Gothische graven Tulo en Ibba overwonnen wierdt. Ten laatste liet hy Regnacarius of Raignierus, koning van Kameryk, doden, en nam zyn landt, nevens Maine, dat zyn broeder Rainemer toebehoorde, in. De keizer Anastasius hadt zo veel achting voor zyne dapperheit, dat hy hem eene gulde krone met een purperen mantel van Constantinopel toezondt, verzoekende, hy wilde den tytel van *Consul* of *Patricius* aannemen. Maar men verhaalt, dat Clodoveus deze krone naar Rome gezonden heeft, daar by voegende, dat het die gene is, die nog heden ten dage aldaar gezien, en *Regnum* genaamt wordt. Eindelyk stierf hy te Parys den 28 November des jaars 511, hebbende 30 jaren geregeert, en nalatende vier zonen: *Theuderik, Clodomir, Childebert* en *Clotarius*. Den eersten hadt hy by een byzit geteelt, maar de anderen by zyne gemalinne Clotilde. Deze deelden hun vaderlyk ryk dus, dat de eerste te Metz, de tweede te Orleans, de derde te Parys, en de vierde te Soissons zynen zetel nam. *Pagi Crit. in Baron. T.* II. *ad an. C.* 514. *n.* 7. *Greg. Tur. l.* II. *Auctor de Gestis Reg. Francor. Avitus Vien. in Epist. ad Clodov. conf. Pagi in Crit. in Baron. T.* II. *ad an.* 499. *n.* 9. 10. *Fredegar. c.* 25. *Hincmar. in Epist. V. Mezeray Hist. de France T.* I. *P. Daniel Hist. de France Tom.* I.

CLODOVEUS de II, zoon van Dagobert den II en Nantilde, wierdt in 't jaar 634 geboren, en volgde zynen vader in 't jaar 638 in Neustrië en Burgundië, latende Austrasië aan zyn broeder Sigebert. Onder hem begon het gezag der koningen van Vrankryk te dalen, en in 't tegendeel de macht van den hofmeester (*Major Domus*) te klimmen; waar toe de minderjarigheit van dezen koning ook gelegenheit gaf, zynde zyne moeder regentinne, onder welke de zelve alles naar zynen zin dede. Zommigen noemen dezen Clodoveus een zeer overdadig prins; maar anderen getuigen, dat hy zeer wyslyk heeft geregeert. Dit gelooft men dies te meer, om dat hy zyne schatkisten wel hebbende aangevult, en zyne onderdanen in de hongersnoodt zynde te hulp gekomen, het zilver, waar mede zyn vader Dagobert de kerke te S. Denys hadt laten dekken, onder de zelve uitdeelde. Hy stierf in 't jaar 660, oud zynde 27 jaren; nadat hy 17 jaren geregeert hadt; hoewel anderen zyne doodt stellen in 't jaar 654. Hy liet by zyne gemalinne S. Bathilde, of Badour, geboortig uit Engelandt, *Clotarius* den III, *Childerik* den II, en *Thiderik* den I na, die hunne vaderlyke erffenis dus deelden, dat Clotarius Neustrië en Burgundië, Childerik Austrasië ontfing, maar Theodorik, een onmondig kindt zynde, buiten gesloten wierdt. *Aimoin. l.* IV. *des Chron. des Moissac. de Beze. Daniel T.* I. *col.* 319. *seq.*

CLODOVEUS de III, een zoon van Thiderik den III, regeerde na zynen vader 4 jaren, onder de voogdy van den hofmeester Pipin Herifstal, die de oproerige Zwaben en Saxen t'onderbragt. Hy stierf in 't 14 jaar zyns ouderdoms, zynde het jaar 621. *Aimon. l.* IV. *c.* 48. *Fredegar.*

CLODOVEUS, zoon van koning Chilperik den I, en Audovera. Fredegunda, de laatste gemalin van zyn vader, zocht hem den voet te ligten, om hare eigene kinderen na de doodt van Chilperik op den troon te zetten. Tot dien einde beschuldigde ze zommigen, als hadden ze in zyn voordeel eene zamenzwering tegen den koning gesmeed. Maar Clodoveus wierdt onschuldig bevonden; en het geschiedde niet lange daarna, dat de zonen van Fredegunda aan eene kwaadaardige krankheit stierven. Toen begon Clodoveus, ziende, dat hem niemandt meer in den weg was, zyn wraakzuchtig gemoedt tegen Fredegunda te openbaren, om haar het kwaadt, zyne moeder en hem bewezen, te vergelden. Maar zy wel voorziende wat haar nakende was, ingeval hy eens den troon kwam te beklimmen, beschuldigde ze hem by den koning haar gemaal, dat hy hare en zyne kinderen door vergift om 't leven hadt gebragt. De vader liet zich hier door bewegen om hem, hoewel zynen eenigen zoon, aan de gramschap van zyne stiefmoeder over te geven, die hem te Noisi, niet verre van Chelles, in 't jaar 580 met een mes liet doorsteken, en het lyk in de Marne werpen. Maar een visscher, hem aan zyn langen baardt kennende, begroef hem. Naderhandt liet hem koning Guntram, zyn bloedverwant, naar S. Vincent, thans S. Germain des Prés genaamt, brengen, en aldaar in 't jaar 585 begraven. *Gregor. Turonens. l.* V. *c.* 40. *seq.*

CLOGHER, in 't Latyn *Clocheria*, of *Glogeria*; eene ftadt in Ierlandt. Zie CLOCHER.

CLOMMEL, of CLONMEL, eene kleine bemuurde ftadt in de Ierfche landftreke Mounfter, en des zelfs graaffchap Waterford, op de grenzen van Tipperary, by de rivier Shure gelegen. Zy heeft zitting in 't Parlement van Ierlandt. Cromwel verloor voor de zelve een menigte volks. *Beverell Delic. d'Irlande p.* 1413.

CLONEY, of CLON, in 't Latyn *Clona*, eene ftadt in Ierlandt, gelegen in 't graaffchap Cork, zynde een gedeelte der provincie Momonia. Zy heeft een biffchop, die onder Cashyl ftaat, en is drie of vier mylen van de zee, tuffchen Lismore en Cork, gelegen. Niettegenftaande ze klein is, heeft ze nochtans een groot getal van inwoneren.

CLONFORT, eene ftadt in Ierlandt, gelegen in Connacië, in 't graafichap Galloway, met een bisdom, behorende onder Toam. De rivier Shanon maakt haar zeer bekwaam tot den koophandel.

CLOPPENBURG, een ftadt in 't bisdom Munfter, aan de Softe, heeft een goed kafteel, en een groot ampt, dat aan 't graaffchap Oldenburg en het ampt Wildeshauzen paalt.

CLOSEL, (MELCHIOR) een kardinaal, en biffchop van Wenen, in Ooftenryk, was van geringe ouders. Zyn vader wordt gezegt een bakker geweeft te zyn. Hy wierdt te Wenen in 't jaar 1553 geboren, en om dat hy op 't bevel van keizer Rudolph den II onder de Alumni der Jefuiten wierdt opgenomen, en het hem noch aan begrip, noch aan naarftigheit ontbrak, wierdt hy wel haaft bevordert, wordende niet alleen hoogleeraar der Godgeleerdheit te Wenen, maar ook kancelier der univerfiteit, Domprooft van S. Steven, en Decanus der Theologifche faculteit, ook na de doodt van Martinus Radwiger in 't jaar 1588 eerft adminiftrator, en naderhandt biffchop van Neuftadt in Ooftenryk; in welke bediening hy, gelyk ook in 't voorgaande jaar 1587, volgens zyne ontfangene commiffie, de Lutherfche Predikanten uit verfcheide fteden en vlekken verjoeg. In 't jaar 1594 verzelde hy keizer Rudolph op den Ryksdag te Regensburg, en wierdt in het zelve jaar biffchop van Wenen gemaakt; hoewel anderen verzekeren, dat zulks in 't jaar 1602 gefchied is. De aartshertog Matthias, naderhandt keizer, verklaarde hem tot zyn Raadt en hofprediker, gevende zich byna geheel en al aan hem over, in zo verre, dat Clöfel daar door het bewindt van alle zaken hadt, en een buitengemeen aanzien erlangde: invoegen hem zommigen als de oorzake van het gefchil tuffchen Matthias en des zelfs broeder, keizer Rudolph, aanmerken. Nadat Matthias in 't jaar 1612 op den keizerlyken troon verheven was, wiefch het gezag van Clöfel in dier voegen, dat paus Paulus de V op de keizerlyke voorfprake hem tot kardinaal, hoewel zonder tytel, benoemde. Het was den 29 July des voornoemden jaars, wanneer hem te Praag de kardinaalshoedt plegtig wierdt opgezet. In 't jaar 1617 woonde hy de kroning van den aartshertog Ferdinand als koning van Hungarië by; en reifde in 't zelve jaar met den keizer naar Drefden tot den keurvorft van Saxen. In 't jaar 1618 was hy by de vredens-tractaten tuffchen de Republyk van Venetië en koning Ferdinand, en bragt de zelve, in weerwil der Spaanfchen, tot ftandt; want deze hadden gaarne gezien, dat die oorlog langer hadt geduurt, om dies te meer lucht in Italië te hebben. Tot dien einde deden ze aan 't keizerlyke hof hun beft om dezen kardinaal den voet te ligten, dat hen eindelyk dies te ligter viel, om dat niet alleen koning Ferdinand en de aartshertog Maximiliaan van de Spaanfche Raden afhingen, maar ook uit byzondere inzichten vyanden van Clöfel waren: want deze kardinaal poogde het keizerlyk gezag tot 't uiterfte te beweeren, en hadt den afftandt der Boheemfche en Hungarifche kronen aan Ferdinand by 't leven van Matthias afgeraden. Dit gaf ook aanleiding, dat zyne vyanden hem befchuldigden, als of hy den ketteren toegedaan was, het Ooftenrykfche huis onder zich zelve zocht oneenig te maken, ampten en bedieningen verkocht, enz. Maar aangezien de keizer niet kon bewogen worden om hem van 't hof te zenden, befloot men Clöfel met geweldt in verzekering te nemen, gelyk ook gefchiedde: want wanneer de kardinaal den 20 July 1618 in 't vertrek van den aartshertog, alwaar ook de koning nevens den Spaanfchen ambaffadeur tegenwoordig waren, om raadt te plegen genodigt wierdt, waren in de voorzale de graven Dampier en Colalto reisvaardig, maar Sigfried Chriftoffel, vryheer van Breuner, leidde hem in een ander vertrek, hem uit name van het Ooftenrykfche huis aankondigende, dat hy zich van de Rykszaken moeft ontflaan; waar op hy niet tegenftaande alle zyne proteftatiën genoodzaakt wierdt zyn kardinaals gewaadt af te leggen. Hy wierdt door een verborgen gang uit de burg geleid, en in een verdekte koets naar Tyrol gevoert, alwaar hem de aartshertog Leopold, die hem ook niet genegen was, in verzekering nam. De keizer, zulks vernemende, ontftelde zich hevig, doch moeft eindelyk zich des getrooften, en wierdt door den kardinaal van Dietrichftein, een man van een zeer groot aanzien, wederom bevredigt. De paus nam het insgelyks zeer kwalyk; en hoewel men aan de zyde van 't Ooftenrykfche huis voorwendde, dat men de zake aan 't goedvinden van 't Roomfche hof wilde verblyven, konde echter paus Paulus de V niet te wege brengen, dat Clöfel wederom ontflagen wierdt. Des zelfs opvolger Gregorius de XV bragt het eindelyk zo verre, dat de gevangen kardinaal naar Rome gezonden wierdt. Hier moeft de zelve een tydlang in 't kafteel van S. Angelo zyn verblyf houden; en wanneer eindelyk de zake onderzocht wierdt, verdedigde zich Clöfel met zo veel welfprekendheit en nadruk, dat de kardinalen commiffariffen hem vry fpraken; waar op hem de paus tot kardinaal Presbyter, met den tytel van *S. Maria de Pace*, verklaarde. Onderwylen ftierf Gregorius de XV, en Clöfel hielp in 't Conclave in 't jaar 1622 Urbanus den VIII verkiezen, die hem ook onfchuldig verklaarde, en toeftondt om wederom naar zyn bisdom van Wenen te keren; het welk met toeftemminge van keizer Ferdinand den II in 't jaar 1627 gefchiedde, en Clöfel wierdt aldaar van de univerfiteit en geeftelykheit met de uiterfte eerbiedigheit en pracht ontfangen. Zedert wordt hy gezegt by keizer Ferdinand in gunft geweeft te zyn, en des zelfs geheimen Raadt altydt bygewoont te hebben, hem onder anderen radende den hertog van Friedlandt van 't hof te zenden, of ten minfte des zelfs al te groot gezag te besnoejen. Hy ftierf den 8 September 1630 te Neuftadt in Ooftenryk, in 't 77 jaar zyns ouderdoms, en wierdt te Wenen begraven. *Nani Hift. de la Republ. de Venife Tom.* I. *l.* IV. *Vaffor Hift. du regne de Louis* XIII. T. III. *l.* XII. *Ludolphs Schaubühne* 1618. *p.* 666. *en* 1623. *p.* 132. *Freher. Theatr. p.* 69.

CLOSTER was volgens de fabelen der dichteren een zoon van Arachne, en vondt allereerft het gebruik der fpinrokken uit. *Plin. l.* VII. *c.* 56.

CLOTARIUS de I, bygenaamt de Oude, zoon van Clodoveus den I, bezat eerft het koninkryk Soiffons, maar erfde na de doodt van zyn broeder ook Auftrafië, en eindelyk het ganfche koninkryk van Vrankryk. Hy oorloogde tweemaal in Burgundië, namentlyk in de jaren 523 en 525. Hy doodde de zonen van zyn broeder Clodomir, met name Theobaldus en Gontierus, na dat hy de zelve van hunne moeder Clotilde, onder voorwendfel van ze in hunne erffenis te zetten, tot zich genodigt hadde. In 't jaar 531 hielp hy zyn broeder Thiderik in de verovering van Thuringen. Wanneer hy naderhandt met zyn broeder Childebert in oorlog geraakte, wierden hunne legers door een ftorm van elkander gefcheiden, wanneer ze flagvaardig ftonden. Dus zich wederom vereenigende deden ze zamen een inval in Spanje, maar wierden geflagen. Zie CHILDEBERT. Wanneer in 't jaar 548 Theodobert, de zoon van zyn broeder Thiderik, en in 't jaar 552 Theobaldus, de zoon van den laatftgenoemden, geftorven was, volgde hy in 't koninkryk van Auftrafië, met uitfluiting van zyn broeder Childebert, dien de helft daar van toekwam. In 't jaar 555 floeg hy de Saxen en Thuringers aan de Wezer, die een opftandt verwekt hadden. Hy verwoeftte een groot gedeelte van Saxen, en het ganfche landt van Thuringen. In 't jaar 557 wordt hy gezegt andermaal een veldtocht tegen Saxen gedaan te hebben; maar wanneer ze beloofden de gewoonlyke fchatting te betalen, wilde hy wederom te rug trekken. Maar de groten van Frankenlandt noodzaakten hem flag te leveren, die hem voor het treffen de helft van hun landt aanboden. Maar hy zulks afflaande wierdt dus van de Saxen geflagen, dat hy byna om de vrede moeft bidden. Zyn broeder Childebert verwekte op nieuw de Saxen tegen Clotarius, die in 't jaar 557 by Deutz over den Rhyn trokken; doch Clotarius trok hen met een groot leger te gemoet, en noodzaakte hen door verfcheide veldflagen, dat ze om de vrede fmeken, en jaarlyks 500 offen tot fchatting geven moeften. Deze Childebert, zoon van Clotarius, hadt ook Chramnes tot eene zamenzwering tegen zyn vader opgehitft; doch kon den uitflag daar van niet zien; want hy ftierf kort daarna, nalatende dus Clotarius als eenig regent van Vrankryk, die het zynen zoon voor dit maal vergaf. Maar wanneer de zelve andermaal de wapenen tegen zyn vader wilde opvatten, wierdt hy nevens zyne ganfche familie in een ftroohutte verbrand; waar over echter Clotarius naderhandt zyn leedwezen betuigde. Wanneer hy zich eindelyk in 't jaar 561 in een bofch te Cuife op de jagt al te zeer afgemat hadt, viel hy in een hevige koorts, die hem nog in het zelve jaar, zynde 64 jaren oud, en na dat hy 50 jaren geregeert hadt, wegrukte. Men verhaalt van hem, dat hy een bekwaam, verftandig, dapper en milddadig, maar ook zeer wellustig, wreed en eerzuchtig prins is geweeft. Hy hadt zes gemalinnen: 1 Ingonde, by welke hy teelde *Gontier* en *Childebert*, die beide voor hem geftorven zyn, voorts *Charibert*, koning van Parys, *Guntram*, koning van Orleans en Burgundië; *Sigebert*, koning van Auftrafië, en *Clodohinde*, gemalin van Albinus, koning der Longobarden. 2 Haregonde, zufter van Ingonde, die hem *Chilperik*, koning van Soiffons, baarde. 3 Chunfene, of Gunfine, de moeder van den ongelukkigen *Chramne*. 4 S. Radegonde, dochter van Bertharius, koning van Thuringen. 5 Gundiuca, weduwe van zyn broeder Clodomir; en 6 Walrade, weduwe van Theobaldus, koning van Auftrafië. Na zyne doodt wierdt het Frankifche ryk onder zyne vier voornoemde zonen, Charibert, Guntram, Chilperik en Sigebert, in dier voegen verdeelt, dat Charibert te Parys, Guntram te Orleans, Childebert te Soiffons, en Sigebert te Rheims hunnen fetel hadden. De grenzen van ieders gebiedt waren anders dan ze ten tyde van hun vader geweeft waren, aangezien Vrankryk door het byvoegen van Burgundië groter geworden was. *Greg. Tur. l.* III. IV. *Geft. Reg. Franc. c.* 25. 28. *Append. ad Marcell. Chron. Marius in Chron. Fredegar. c.* 35. *Aimoin. l.* II. *c.* 37. *conf. Pagi. Crit. in Baron. Tom.* II. *ad an.* 565. *n.* 8. *P. Daniel Hift. de France Tom.* I. *col.* 152. 153.

CLOTARIUS de II, bygenaamt de Grote, of de Jonge, koning van Vrankryk, kwam na de doodt van zyn vader Chilperik den I, koning van Soiffons, in 't jaar 584, nog maar 4 maanden oud zynde, tot de regeering. Aangezien zyne moeder Fredegonde voor de bekende argliftigheit van Brunehilde, en voor de macht van Childebert, koning van Auftrafië, beducht was, verzocht ze Guntram, koning van Burgundië, neef van Clotarius, hy wilde hem in zyne befcherming nemen; waar in Guntram bewilligde, behoedende niet alleen Clotarius voor alle vyandelykheden van Childebert, maar onderdrukkende ook Gondebald, die zich zelve tot koning opgeworpen hadt, verydelende voorts de

de zamenzwering der groten, die het met hem hielden. Hy ftelde ook een Raadt aan, die nevens Fredegunde de voogdy over den jongen Clotarius voeren zou, en liet naderhandt, wanneer Clotarius zou gedoopt worden, eenige bisfchoppen en drie honderd anderen plegtig zweren, dat ze Clotarius voor een wettig zoon van Chilperik erkenden. Na de doodt van Guntram nam zich Fredegunde hares zoons zelve aan, en floeg Childebert in 't jaar 593 by Soiffons. Zy hadt den jongen prins by zich in 't leger, om de armee door des zelfs tegenwoordigheit aan te moedigen. Na de doodt van Childebert dede ze een inval in Auftrafië, en behaalde eene overwinning by Latofao. Maar twee jaren daarna ftervende, wierdt Clotarius van Theobert en Theodorik, zonen van Childebert, befprongen, die echter onder elkander oneens wierden. Wanneer derhalven de eerfte in 't jaar 611 gedood was, en de andere in 't volgende jaar aan de rode loop ftierf, erfde Clotarius hun beider landen, en wierdt dus Monarch van gansch Vrankryk. Van Theodorik waren nog wel 4 zonen in 't leven, maar Clotarius wift Garnerius, den vertrouwdften ftaatsdienaar van Brunehildis, door geldt dus om te kopen, dat ze hem alle in handen gelevert wierden. Twee liet hy doden; eenen zondt hy in Neuftrië, en de vierde kwam om 't leven. Dus onderwierpen zich de Auftrafiërs en Burgundiërs zonder tegenftandt, na dat Clotarius Brunehildis hadt laten doden. De Longobarden kochten voor eene zekere fomme den jaarlykfchen tribuit, dien ze den Franfchen betalen moeften, af. Na dezen gaf Clotarius zynen oudften zoon Dagobert het koninkryk Auftrafië; en wanneer deze van de Saxen overvallen, en uit het veldt geflagen wierdt, kwam hem Clotarius te hulp, floeg der Saxen koning Bertaldus in een tweegevecht, waar op zyn leger eene grote overwinning behaalde, en Clotarius liet alle gevangenen, die langer waren dan zyn zwaardt, doden. Eenige maanden daarna ftierf hy, namentlyk in 't jaar 628, oud zynde 45 jaren. Hy heeft drie gemalinnen gehad, die gemeenlyk Holdetrude, Bertrude en Sichilde genaamt worden. By de eerfte wordt hy gezegt geteelt te hebben *Meroveus*, die in den veldflag by Eftampes in 't jaar 603 gevangen en gedood wierdt, en *Dagobert*, die koning van Vrankryk geworden is. Hoewel zommigen Bertrude de moeder van Dagobert en Charibert koning van Aquitanië noemen. *Greg. Turon. l.* VII. *c.* 5. *ad fin.* & *l.* VIII. *c.* 1. *n.* 9. *Geft. Reg. Franc. c.* 36. 37. *Fredegar. c.* 20-47. & 53. *Conf. le Cointe Annal. Eccl. Tom.* II. *ad an.* 628. *Pagi in Crit. in Baron. Tom.* II. *ad an.* 628. *n.* 8.

CLOTARIUS de III, koning van Vrankryk en Burgundië, volgde in 't jaar 656 zyn vader Clodoveus den II. Gedurende des zelfs minderjarigheit voerde zyne moeder Batildis de regeering zeer loffelyk; maar zedert ze zich in een klooſter begaf, was de macht alleen by den Major Domus of hofmeefter Ebroinus; onder wiens regeering niets merkwaardigs voorviel, behalven dat Clotarius der Longobarden koning Bertharidus tegen Grimoaldus te hulpe kwam. Zie BERTHARIDUS. Clotarius ftierf in 't jaar 614, of 615, zynde het 17 van zynen ouderdom, zonder erfgenamen. Wegens den tydt zyner regeering verfchillen de fchryvers, zommige 4, andere 11, nog andere 14 jaren noemende. Hem volgde zyn broeder Childerik de II. *Fredegar. in Suppl. Hift. Gregor. Turonenf. Auctor de Geft. Franc. Chron. de Moiffac. Ado Viennenf. Continuat. Aimoini. Sigebert la vie de S. Vandrille. Vit. S. Leodegarii.*

CLOTARIUS de IV wordt van zommigen gehouden voor den zoon van Thiederik den II, van anderen voor den zoon van Dagobert den II. Hy wierdt door Karel Martel voor koning verklaart, en tegen Childerik den II geftelt. Doch hy ftierf omtrent 17 maanden daarna in 't jaar 718, of 719. *Fredegar. Contin. Henfchenius. Valefius.* Zie KAREL MARTEL.

CLOTHO is de jongfte van de drie Parcen of Lotgodinnen, die naar 't verhaal van Hefiodus dochters van Jupiter en Themis geweeft zyn. Zy fponnen de draden des menfchelyken levens. Clotho droeg den fpinrok. Men vertoont ze bekleed met een lang en veelverwig kleedt, dragende op haar hoofdt een krone, verfiert met 7 fterren. Lucianus plaatft ze in de helle by Charon, houdende het regifter der doden in hare handt. *Hefiod. Theogon.*

S. CLOTILDE, of CHROCTILDE, van Burgundië, koningin van Vrankryk, gemalin van Clodoveus den I, was de dochter van Chilperik, en de moei van Gundebald, koning van Burgundië, by wien ze zich onthieldt. Deze Gundibald hadt Chilperik, zynen broeder, vader van Clotildis, van zyn ryk en leven berooft. Wanneer derhalven Clodoveus haar ten huwelyk verzocht, wilde hy daar in niet bewilligen, onder voorwendfel, dat Clodoveus een Heiden was. Het huwelyk wierdt echter eindelyk in 't jaar 493 door bemiddeling van Aurelianus, gezant van Clodoveus, voltrokken; waar van de oude fchryveren vele fabelen verhalen. Deze Clotilde hielp naderhandt grotelyks daar toe, dat Clodoveus het Chriftelyk gelove omhelfde. Na des zelfs doodt, in 't jaar 511, begaf ze zich in 't klooſter te Tours, vermanende hare zonen tot eendragt, doch hadt het misnoegen, dat ze de zelve een binnenlandfchen oorlog zag voeren, zonder dat ze in ftaat was om ze wederom te verzoenen; hoewel zommigen den ftorm, waar door belet wierdt, dat de legers van Childebert en Theodobert tegen dat van Clotarius niets konden uitrechten, aan haar gebedt toefchryven. Zy ftierf eindelyk te Tours in 't jaar 546, of 548, oud 70 jaren. *Greg. Tur. l.* II. *c.* 28. & *l.* IV. *c.* 1. *Fredegar. c.* 18. *feq. conf. Pagi Crit. in Baron. Tom.* II. *ad an.* 553. *Num.* 31.

CLOTILDE, dochter van Clodoveus den I, en S. Clotilde, trouwde in 't jaar 517 met Amalricus, koning der Weft-Gothen in Spanje. Deze Ariaanfche vorft poogde haar eerft door vriendelykheit tot verandering van Religie te bewegen; maar ziende, dat hy niets op haar kon verwinnen, meende hy door wreedheit en fmaadt tot zyn oogmerk te komen, flaande haar zomwylen dusdanig, dat ze bloedt fpuwde, latende haar, wanneer ze ter kerke ging, met vuiligheit werpen. Clotilde nu dit niet langer kunnende verdragen, gaf 'er haren broeder Childebert kennis af, die aanftonts met een machtig leger een inval in de landen van Amalrik dede, en hem in een flag doodde, verloffende zyne zufter, die echter op de reize naar Vrankryk ftierf, in 't jaar 531. *Greg. Turon. l.* III. *c.* 10. 21. & 29. *Aimoin. l.* II. *c.* 8. 9.

CLOTZ, of CLOTZIUS, (JOHANNES) een Duitfcher van geboorte, was in 't jaar 1545 kancelier by den landgrave van Heffen. Hy was geboortig van Wetzlaar, niet verre van Marpurg, en ftudeerde eerft in Duitfchlandt, daar na te Parys, Dole en Geneve. Van daar naar zyn vaderlandt wederkerende, gaf hy een geruimen tydt onderwys. Eindelyk bevorderde hem de voornoemde landgraaf. Hy ftierf in 't jaar 1588, oud 43 jaren, nalatende eenige Rechtsgeleerde fchriften. Hy was de broeder van *Sigefridus Clotzius*, ook een Rechtsgeleerde, en zyn opvolger in de bediening van kancelier. Deze ftierf den 7 Maart 1610, oud 54 jaren. *Melchior Adami in vit. Jurisc. Germ.*

S. CLOU, bisfchop van Metz, wordt ook CLODULFUS genaamt, en was de zoon van den H. Arnulphus. Hy leefde in den beginne aan 't Franfche hof in groot aanzien, nemende de voornaamfte zaken des ryks waar, doch verkoor op het aanhouden der geeftelykheit in 't jaar 664 het bisdom van Metz. In 't jaar 703, zynde het 90 jaar zynes ouderdoms, wordt hy gezegt tot het aartsbisdom van Trier gevordert, maar eenigen tydt daarna wederom van daar gedreven te zyn. Hy ftierf in 't jaar 718. *Paul. Warnefrid. de Epifc. Metenf. Meuriffe l'Hift. de l'Egl. de Mets.*

S. CLOU, of CLODOVALDUS, een zoon van Clodomir, koning van Orleans, wierdt na de doodt van zyn vader in 't jaar 524 te Parys by zyne grootmoeder, de H. koninginne Clotilde, nevens zyne twee broederen, Theobaldus en Gontierus, groot gemaakt; maar Clotarius de I, zynde hun oom van vaders zyde, ontboodt deze prinfen, onder voorwendfel van hen tot koningen te zullen verklaren, tot zich, dodende Theobaldus en Gontierus, doch Clodovaldus wierdt van eenig krygsvolk in zekerheit gebragt. Deze derhalven nam het kloofterleven aan, vertrok naar Provence, zonder ooit weder te Parys te komen. Hy bouwde een klooſter in 't dorp Nogent, twee mylen van Parys, en wierdt na zyne doodt onder de Heiligen geftelt. Het dorp Nogent is naderhandt naar zynen name *S. Clou* genaamt. *Greg. Turon. l.* III. *c.* 18. *Aimoin. l.* II. *c.* 12. *Du Sauffay Martyr. des Saints de France d.* 4. *Dec.*

CLUENTIUS, een Romein, leefde in 't jaar na den opbouw van Rome 700. Hy wierdt van zyne moeder Sofia aangeklaagt, dat hy aan de doodt van zyn ftiefvader Oppianicus fchuldig was; doch Cicero hieldt eene voortreffelyke redenvoering voor zyne onfchuldt, die nog heden onder des zelfs werken gevonden wordt.

CLUGNY, of CLUNY, een vermaarde abdy in Maconnois, een landfchap in Burgundië, is het hoofdt der Cluniacenfer orde, waar van ook een kleine ftadt aan de rivier Grône, 4 mylen van Macon gelegen, haren name heeft. Deze abdy is naar den regel van S. Benedictus in 't jaar 910 door *Bernon*, abt van Gigniac, gefticht; hoewel zommigen voorwenden, dat Warin, of Guerin, grave van Chalons en Macon, in 't jaar 826 dit klooſter gefticht heeft, zynde het zelve naderhandt door Bernon wederom vernieuwt. Doch dit vindt geen geloof. De opvolger van Bernon was *Otto*, die gevolgt wierdt van *Majolus*, enz. Ook zyn uit deze Congregatie van Clugny verfcheide pauzen, als *Gregorius* de VII, *Urbanus* de II, en *Pafchalis* de II, insgelyks vele kardinalen, bisfchoppen en andere vermaarde mannen voortgekomen. In 't jaar 1562 is deze abdy in de binnenlandfche oorlogen verwoeft, en der zelver bibliotheek verbrand. De abten van Clugny hebben ook byzondere privilegiën, zitting in 't Parlement van Parys, die ze wel een tydlang niet hebben gebruikt; echter heeft de abt *Henrik de la Tour d'Auvergne* dat recht laten vernieuwen, en in 't jaar 1716, den 23 May, wederom zitting genomen. *Petrus Blefenfis Epift.* 79. *Rudolph. Glaber. l.* III. *Hift. c.* 5. *Baron. an. Chr.* 1245. *num.* 28. *Sammarth. Gall. Chrift. Tom.* IV. *Thuan. l.* XXXI. *feq.*

CLUGNY, een oud en vermaard geflacht, heeft vele vermaarde mannen voortgebragt. Het was reets in 't jaar 1083 bekend, toen *Symphorianus van Clugny* leefde. *Wilhelm* de I heeft dit huis door het huwelyk met Johanna van Autun, die grote goederen bezat, in aanzien gebragt. Zyn zoon *Wilhelm* de II teelde *Johannes*, door wien het geflacht is voortgeplant, *Ferrandus*, een kardinaal, en *Wilhelm*, bisfchop van Poitiers, welke laatfte by Lodewyk den XI zeer gezien was, en ftierf in 't jaar 1480. *Johannes* liet *Wilhelm* den III na; deze *Lodewyk*, van wien de heeren van Conforgien d'Aifi in Auxois, de la Rocque, du Brovillas enz. afftammen. *Du Bouchet An. d'Aquitan. P.* IV. *Joh. Coufin Hift. de Tourn. Frifon Gall. Purp. Sammarth. Gall. Chrift. Aubery des Card. Cominaeus l.* V. *c.* 17. *Rolinus de Epifc. Aeduenf. Munier Mem. d'Autun. Onuph. Victorell. Ughell.*

CLUGNY, (FERRANDUS) kardinaal en bisfchop van Doornik, was geboortig van Autun in Burgundië, een zoon van Wilhelm den II, heere van Conforgien, Menefer, enz. Hy begaf zich in zyne jeugt tot de ftudiën, voornamentlyk tot de Rechtsgeleerdheit, oeffenende zich daar in te Bononië, Ferrara, en Padua, en wordende op de eerfte plaats Doctor der beide Rechten gemaakt. Philippus de III, hertog van Burgundië, maakte hem tot zynen ftaatsraadt, en bevorderde hem by den paus tot Apoftolifchen Protonotaris. Karel de Stoute, opvolger van Philippus, verhefte hem tot kancelier der ridderorde van 't gulde vlies, en gaf hem in 't jaar 1473 het bisdom van Doornik. Paus Paulus de II, by wien hy als afgezant was, benoemde hem in 't jaar 1471 tot kardinaal; maar voor het Confiftorie ftervende, was die promotie van geen gewigt. Eindelyk bragt hem keizer Maximiliaan de I den kan-

kardinaalshoedt te wege, dien hem paus Sixtus de IV den 15 May 1480 gaf. Hy ftierf fchielyk te Rome den 9 October 1483. *De voorgenoemde fchryvers.*

CLUGNY, (FRANCISCUS) vader van 't Oratorium, leefde in de XVII eeuw, en was wegens zyne Godvrucht vermaard. Hy wierdt geboren in 't jaar 1637. Zyn vader was heer van Coulombir, en koninklyke luitenant te Aigues Mortes. In zyn 14 jaar kwam hy in het Oratorium te Parys, en nadat hy in verfcheide Collegiën dezer Congregatie onderwys gegeven hadt, wierdt hy in 't jaar 1665 naar Dyon gezonden, alwaar hy veel ftichting gaf, en niettegenftaande zyne ootmoedigheit genoodzaakt wierdt 3 jaren lang fuperieur te Dyon te zyn. Hy ftierf aldaar in 't jaar 1694, den 21 October. Zyne fchriften zyn zamen in 10 ftukken gedrukt. *La vie du Clugny.*

CLUNDERT, een Nederlandfch ftedeke en heerlykheit naby de grenzen van 't hertogdom Brabandt. Zie KLUNDERT.

CLUSA (JACOBUS VAN) anders, *Jacobus Pardis*, of *Jacobus Carthufienfis* genaamt, begaf zich uit de orde der Ciftercienzen in die der Carthuizers, om te ontgaan, dat men hem in zyne orde geen abt mogt maken. In de laatfte orde leefde hy nog 12 jaren, en ftierf te Herford in 't jaar 1465, oud zynde 80 jaren. Men eigent hem een gefchrift toe, dat in het II ftuk van *Goldafti Monarchia* gevonden wordt, handelende van de zevenderlei ftaten der kerke, waar van in de Openbaring van Johannes gefproken wordt. Hier in oordeelt hy, dat de kerk omtrent haar hoofdt en leden moet verbetert worden. Hy toont onder anderen aan, dat de paus, ftaande onder het Concilie, dwalen en zondigen kan; en dat het Concilie noodzakelyk op de verbetering der kerke moeft bedacht zyn. *Catalogus Teftium veritatis. Petrejus Biblioth. Carthuf. Du Pin Biblioth. des aut. Eccl.*

CLUSIA, dochter van koning Thufcus, is in de gefchiedenis wegens hare kuifchheit vermaard. Valerius Torquatus, veldheer der Romeinen, was zodanig op hare fchoonheit verlieft, dat hy ze van haren vader verzocht; en wanneer hem zulks afgeflagen wierdt, de plaats van haar verblyf met geweldt aangreep. Zy zulks vernemende wierp zich zelve van een hoogte, doch wierdt niet befchadigt, aangezien de windt hare klederen vattende, haar zonder letzel dede nederkomen. *Plutarch. in Parall.*

CLUSIUS, (KAREL) of *d'Eclufe*, een vermaard geneesheer van Arras, wierdt aldaar den 19 February 1526 geboren. Hy ftudeerde te Gent en Loven, lerende aldaar nevens de talen ook de Rechtsgeleerdheit. Daar op reifde hy naar Duitfchlandt, hieldt zich te Marpurg, Straasburg, en Wittenberg op, ging verder naar Vrankryk, en ftudeerde 3 jaren onder den beroemden Willem Rondelet. In 't jaar 1550 keerde hy te rug, en bezocht de Nederlanden; maar ondernam in 't jaar 1663 andermaal een reize naar Duitfchlandt, Vrankryk, Spanje, Portugal en Engelandt. Toen hy nu in 't jaar 1571 wederom te huis keerde, beriep hem keizer Maximiliaan de II, gevende hem het opzicht zyner tuinen. In welke bediening hy ook onder keizer Rudolph geweeft is. Maar alzo hem het hofleven niet langer aanftondt, begaf hy zich naar Frankfort aan den Mayn, en bleef aldaar zes jaren lang, tot dat hy in 't jaar 1593 naar Leiden in Hollandt tot hoogleeraar in de kruidkunde beroepen wierdt. Hy ftierf aldaar den 4 April 1609, nalatende verfcheide fchriften, als: *Rariorum Plantarum Hiftoria*; *Exoticorum libri X*; *Aromatum & fimplicium aliquot medicamentorum apud Indos nafcentium Hiftoria*, enz. zamen in twee ftukken gedrukt. *Val. Andr. Bibl. Belg. Meurf. Ath. Bat. Adam. vit. Med. Vander Linden. Craffo. Freher.*

CLUSON, een kleine ftadt in Bergamafco, drie mylen van Lago d'Ifeo, waar omtrent 15 verfcheide wegen over het Alpifche gebergte naar 't landt der Graubunders gaan.

CLUTIN (RAINALDUS) of *de Glutigni*, van Parys, was uit een goed geflacht, uit het welke ook verfcheide parlementsheeren van Parys gefproten zyn. Petrus Clutin, zyn vader, was Raadt en prefident aux Enquêtes, en ftierf in 't jaar 1533. Zyn ouder broeder, *Henrik Clutin d'Oifel*, heer van Ville Parifis, wierdt in verfcheide gewigtige zaken gebruikt, en als ambaffadeur naar Schotlandt en Rome gezonden, alwaar hy ftierf in 't jaar 1571. Rainaldus was gefchikt om een advokaat te worden; doch hy toonde meer genegenheit tot de taalkunde, en erlangde door toedoen van zyn broeder aanzienlyke bedieningen. Hy was een goed Latynfch dichter, en behaalde een zonderlingen roem door zyn voortreffelyk gedicht van de overwinning, door de Chriftenen in 't jaar 1571 op de Turken by Lepanto bevochten. Dit was zyn Zwanen-gezang; want hy gaf nog in het zelve jaar den geeft. *Sammarth. in Elog. l. II. Thuan. Blancard. Concil. du Parl. de Paris.*

CLUVERUS (JOHANNES) wierdt den 16 February 1593 te Krempe in Stormarn geboren. Veertien jaren oud zynde wierdt hy naar Hamburg gezonden, van waar hy zich in 't jaar 1610 naar Roftok begaf, daar hy in 't jaar 1613, na dat hy in het zelve jaar eene reize door Duitfchlandt gedaan hadt, eerft meefter der fraaie kunften, en kort daarna hoogleeraar in de dichtkunft gemaakt wierdt. Daarna wierdt hy als predikant naar Meldorp beroepen, en in 't jaar 1621 naar Marne in Ditmarfen. Van hier beriep men hem in 't jaar 1623 naar Sora als hoogleeraar der Godgeleerdheit en predikant. In 't jaar 1626 wierdt hy te Coppenhagen doctor in de Theologie gemaakt, en vier jaren daarna andermaal naar Meldorp als farheer en fuperintendent in Ditmarfen beroepen. Hy ftierf in 't jaar 1633, nalatende verfcheide fchriften, onder welke meeft merkwaardig zyn: *Epitome Hiftoriarum totius mundi*; *Diluculum Apocalypticum, feu commentarius poftumus in Apocalypfin Johannis*; *Harmonia Evangeliftarum fecundum Pafchata & itinera Domini paulo accuratius, quam vulgo folet, digefta.* enz. Van zyne kinderen is Michaël Cluverus merkwaardig, die in de voorreden van het *Diluculum Apocalypticum* het leven van zyn vader befchreven heeft. *Spizelius in Templo Honor. Witte Mem. Theol. Dec. 3. & in Diar. Biogr. Freher. in Theatro p. 454. Sagittar. Introd. in Hift. Eccl. c. 12. §. 19. Bartholin. de fcript. Dan. p. 69. Mollerus in Hypomn. ad h. l.*

CLUVERUS, (PHILIPPUS) een vermaard aardryks-befchryver, wierdt te Dantzig geboren. Zyn vader, die aldaar opziender der munte was, behertigde zyne goede opvoeding, zondt hem naar Polen, voorts naar Duitfchlandt, en eindelyk naar de Nederlanden, om te Leiden de Rechten te leren. Maar aangezien deze ftudie met zyne genegenheit niet zeer overeenkwam, terwyl hy een zonderlinge luft tot de Geographie hadt, zo riedt hem Jofephus Scaliger, zich op de zelve te leggen, gelyk hy ook deedt. Dit nam zyn vader zo kwalyk, dat hy hem weigerde eenig geldt meer te zenden; weshalven zich Cluverus in den oorlog begaf, dienende twee jaren in Hungarie en Bohemen. Aldaar wierdt ter zelver tydt de generaal Popel op keizerlyk bevel in arreft genomen. Cluverus vertaalde des zelfs Apologie in 't Latyn, en zondt ze naar Hollandt om gedrukt te worden: doch zulks wierdt by den keizer zo hoog genomen, dat hy zich daar over by de Staten der Vereenigde Nederlanden bezwaarde. Cluverus wierdt ook om die reden in verzekering genomen, doch na verloop van eenigen tydt wederom ontflagen; waar op hy door Engelandt, Vrankryk en Italië reifde. Van daar wederkerende nam hy zyn verblyf te Leiden, en trok van de Curatoren der akademie een jaarlykfch penfioen. Hy ftierf ook aldaar in 't jaar 1623, oud 43 jaren, wordende zyne doodt van alle geleerden beklaagt. Hy kon tien talen volmaakt fpreken, als Griekfch, Latynfch, Hoogduitfch, Franfch, Engelfch, Hollandfch, Italiaanfch, Hungarifch, Poolfch en Boheemfch. Zyne overgeblevene werken zyn: *de tribus Rheni alveis*; *Germania antiqua*; *Sicilia antiqua*; *Italia antiqua*; *Introductio in univerfam Geographiam, tam veterem quam novam. Meurf. Athen. Bat. Witte Diar. Biogr. Freher. Theatr.*

CLUVIUS RUFUS, een Romeinfch burger, wierdt in 't jaar van Chriftus 45 burgermeefter van Rome, maar naderhandt om zaken van aangelegenheit naar Spanje gezonden. Hy fchreef gedenkftukken aangaande de regeering van Nero, van welke Tacitus, Suetonius en Plinius gewag maken. Daar is nog een ander CLUVIUS RUFUS in de gefchiedeniffen bekent, die in 't jaar van Rome 693 voor Chriftus 61 *Quæftor* wierdt, onder 't burgermeefterfchap van M. Pupius Pifo, en M. Valerius Meffala Niger. Cicero gewaagt van hem. *Famil. l. XIII. Epift. 56. Attic. l. VI. Epift. 2. Tacit. Hift. l. I. II. & IV. Sueton. Nerone. Plin. lib. IX. Epift. 19. Voffius de Hift. Lat. l. I. c. 27.*

CLUYD, of CLYD, in 't Latyn *Cluda*, *Clota*, of *Glotta*, eene rivier in Zuid-Schotlandt, loopt voorby Glaskow, ontfangt eenige beken, en ontlaft zich in een zeeboezem, die daar van den naam heeft.

CLUYDESDALE, of CLYDESDALE, in 't Latyn *Cludesdalia* en *Glottiana*, een landftreek in 't Zuiden van Schotlandt, dus genaamt van de rivier Clyd, die daar midden door henen loopt. Uit een in dit landfchap gelegen heuvel ontfpringen drie rivieren, die in drie verfcheide zeën lopen, als de Twede in de Duitfche zee, de Anau in de Ierfche, en Clyd in de Schotfche. Glaskow is de hoofdftadt van dit graaffchap, die naar de lengte in twee ampten of landvoogdyen verdeelt wordt, en eene der befte gewesten van Schotlandt is.

CLYMENE, eene Nymphe, gemalin van Apollo, en de moeder van Phaëton, dien ze bewoog, zynen vader te verzoeken, dat hy hem vergunnen wilde, den Zonnewagen te mennen, het welk de oorzaak van zynen ondergang was. *Ovid. Met. l. II.*

CLYTEMNESTRA was de gemalin van Agamemnon, koning van Mycene. Zy wierdt gedurende de afwezenheit van haren man, die het opperbevel over de Griekfche legers voor Troja hadt, verlieft op Ægyfthus; dien ze ten huwelyk nam, en Agamemnon by zyne te rug komfte om 't leven bragt. Dus bemachtigde Ægyfthus het Myceenfche ryk in 't jaar der wereldt 2801, voor Chriftus 1183. Maar Oroftes, zoon van Agamemnon, zulks uit zyne zufter Electra ervarende, dede hy zes jaren daarna en Ægyfthus, en zyne moeder Clytemneftra fterven. *Vellej. l. I. Eufeb. Chron. Sophocles in Electra. Euripides in Orefte.*

CLYTIA, eene dochter van Oceanus, op welke Apollo verliefde, maar zy ziende, dat ze wegens Leucothoë verfmaad wierdt, gaf ze zulks der zelver vader Orchamus te kennen, die daar op zyne dochter doodde. Apollo liet zyn misnoegen hier over aan Clytia blyken, hatende de zelve zo zeer, dat ze een befluit nam, zich zelve door honger van 't leven te beroven. Dus wierdt ze in een zonnebloem verandert. *Ovid. Met. l. IV. Fab. 5. & 6.*

CLYTIUS was de zoon van Laomedon, en een broeder van Priamus. *Homer. Iliad. X.* Een ander CLYTIUS was een fchoon jongeling, die bemind wierdt van een ander jongeling, met name Cydon. *Virgil. Æn. l. X. 324.*

CNAGAEUS was een medgezel van Caftor en Pollux, en wierdt naar 't eilandt Creta gezonden, en aldaar tot een flaaf gemaakt; maar wederom vry geworden zynde wierdt hy priefter van Diana, die van hem toegenaamt is. *Paufan. lib. II.*

CNEPH was een zekere godheit der Egyptenaren, aan welke ze de fchepping der wereldt toefchreven. Eufebius verhaalt uit *Porphyrius*, dat ze deze godheit hebben voorgeftelt met een ei, gaande uit haren mondt, om dat by de Egyptenaren, en in der zelver beeldfprakige kennis de wereldt door een ei verbeeld wierdt. *Plutarch. in Ifid. & Ofir. Eufeb. l. III. de Præp. Evang. c. 12.*

CNEUS MANLIUS VULSO. Zie MANLIUS. De Romeinfch

meinen plagten ook Cneus te noemen die genen, die met een zeker teken aan hun ligchaam ter wereldt kwamen; invoegen vele vermaarde mannen dezen naam gehad hebben.

CNIDUS, of GNIDUS, een oude ſtadt in 't landſchap Doris, zynde een gedeelte van Carië, is vermaard wegens een tempel van Venus, en der zelver marmer beeldt, door den beroemden kunſtenaar Praxiteles gemaakt. Maar thans is 't een ſlecht vlek aan den Archipel, tuſſchen de eilanden Rhodus, Stampalia, Lango, enz. en maakt dit halfeilandt een groot voorgebergte, *Chio* of *Crio* genaamt. Herodotus noemt Cnidus eene colonie der Lacedemoniënzen. *Herod. l.* I.

CNIVA, een koning der Gothen of Scythen, trok onder de regeering van den keizer Decius over den Tanaïs of Donauw, verwoeſtende de grenzen van Thracië, en greep met een leger van 70000 man de ſtadt Euſtherium in Neder-Meſië aan. Van Gallus, naderhandt Roomſch keizer, te rug zynde gedreven, leverde hy den jongen Decius ſlag, en dreef hem in 't jaar 250 op de vlucht, nam Philippopolis in, waar by, naar 't verhaal van Ammianus Marcellinus, honderd duizend zielen omkwamen. De keizer Decius kwam deze geweſten te hulp, ſloeg de Gothen, en ontroofde hen al den gemaakten buit, doch wierdt van hen, nadat hy hen den te rug tocht over den Donauw hadt afgeſneden, en hen dus tot een treffen genoodzaakt, geſlagen en nevens zyn zoon gedood; van welke nederlage zynen navolger Gallus de ſchuldt gegeven wordt. Doch de hiſtorieſchryvers verſchillen zeer van elkander aangaande de plaats en andere omſtandigheden van dit gevecht. *Zoſimus l.* I. *c.* 13. *Ammianus Marcellinus l.* XXXI. *c.* 6. *Jornand. Rer. Goth.*

CNOPHIUS, (Andreas) of *Knopff*, wierdt te Cuſtrin in de mark Brandenburg geboren, en hadt eerſt nevens Joh. Bugenhagen het bewindt der ſcholen te Treptow in Pomeren; maar wanneer aldaar tegen de Misprieſters van S. Antony een oploop ontſtondt, en de biſſchop zich daar over zeer belgde, begaf zich Cnophius naar Riga tot zyn broeder Jacobus, kanunnik aldaar, en wierdt tot farheer van de S. Pieterskerk bevordert, lerende de rechtvaardigmaking des zondaars alleen om de verdienſten van Chriſtus, maar blyvende nog by de oude kerkgebruiken. Dit geſchiedde in 't jaar 1522. In 't volgende jaar begon Sylveſter Tegetmeyer, die van Roſtok naar Riga gekomen was, in de S. Jakobskerk hevig tegen de beelden, enz. te prediken; invoegen het volk niet lange daar na de zelve uit de kerken wierp. Luther ſchreef daar op aan die van Riga, onderwyzende hen omtrent de vryheit en het gebruik der uiterlyke plegtigheden. Cnophius was alzo de eerſte, die de lere der Proteſtanten te Riga opentlyk predikte. Hy was ook een goed dichter, brengende eenige Pſalmen en andere geeſtelyke liederen in Duitſch maatzang. *Chytraus Chron. Sax. l.* X. *f.* 381. *ſeq. Adami vit. Theol. Germ. p.* 17. *Sculteti Annal. Evang. p.* 128. 129. *Seckendorf Hiſt. Luth. l.* I. §. 110. 139. *Freher. Theatr. p.* 102.

CNOSSUS, CNOSUS, of GNOSSUS, in 't Griekſch *Κνωσσὸς*, *Knoſſos*, was eene ſtadt op 't eilandt Creta by den berg Ida, tuſſchen Gortiim en Lyctus, zynde wel eer eene beroemde ſtadt, en de koninklyke zitplaats van koning Minos, ja de beroemdſte ſtadt van 't ganſche eilandt, en daarom ook boven de andere beroemde ſtadt Gortina verheven; hoewel Cluverius de ſtadt *Cydus* de hoofdſtadt en moeder der ſteden op Creta noemt. Uſſerius wil, dat de ſtadt *Gortina* de hoofdſtadt van Creta is geweeſt, omdat Dionyſius, biſſchop, of opziender, van Corinthen, eenen brief ſchreef aan Philippus, opziender van Gortina, welke Philippus Uſſerius zegt dat de metropolitaan of hoofdſtedelyke biſſchop van 't ganſche eilandt was: doch dat dit zo niet zy blykt uit een brief van dien zelven Dionyſius geſchreven aan Pinytus, opziender van de ſtadt Cnoſſus, welke ſtadt by Homerus uitdrukkelyk de koninklyke zitplaats van Minos genoemt wordt, *Odyſſ. T. v.* 78, alwaar gezegt wordt:

> Κνωσσὸς μεγάλη πόλις ἔνθα, τε Μίνως,
> Εννέωροι Βαβίλευε Διὸς μεγάλου ὀαριστής.

Dat is, *Cnoſſus, die grote ſtadt, in welke Minos, de negenjarige toehoorder van den groten Jupyn, geregeert heeft:* want men zegt, dat Minos, als een knecht van Jupiter, negen jaren lang met Jupyn gemeenzame zamenſpraak heeft gehouden, en de wetten en geboden van hem ontfangen. Doch hoe dit van Mozes wet-ontfanginge van Godt ontleent is zie verder op 't woordt Minos in dit werk, als ook by G. Outhof in zyne *Verklaringe over den brief van Paulus aan Titus Kap.* IV, *pag.* 164, 165, 166. By Euſtathius over Dionyſius *vs.* 501 wordt Cnoſſus ook genoemt *Βασίλειον Μίνωος*, *de koninklyke ſetel van Minos*; en daar van daan leeſt men ook by Virgilius *Æn.* III, 115 van *Cnoſſia regna*, dat is: *het Cnoſſusſche ryk*, en by Ovidius *Gnoſiacum regnum*, *het Gnoſiſche ryk*, *Met.* IX, 769; ook wierdt deze ſtadt eertyds genoemt *Caratus*, wegens de rivier van dien name, daar voorby lopende, als Strabo leert *lib.* X, zeggende: *Cnoſſus, eertyds genoemt Caratus, gelyknamig met de voorbylopende rivier.* Even gelyk ook de Griekſche Scholiaſt of uitlegger van Callimachus, *Hymn. in Dian. vs.* 44, zeide: *Caratus een rivier op Creta, en eene ſtadt met dien zelven name genoemt.* Dat deze ſtads inwoners beroemde boogſchutters waren, blykt uit Lucanus *lib.* III, *vs.* 185, zeggende:

> *Creta vetus populis, Cnoſſusque agitare pharetras*
> *Docta.*

Dat is: *Creta beroemd in oude volkeren, en geleert de Cnoſſusſche pylkoker te voeren.* Zie ook Propertius *lib.* II, *el.* 12, *vs.* 10. Van de macht en oorlogen dezer ſtadt kan men by Polybius *lib.* IV, *cap.* 54 lezen. En van de Cnoſſusſche haven, *Heracleon* genaamt, gewaagt Strabo *lib.* X, en van Jupyns graf op Creta in deze ſtadt Cnoſſus gewaagt Lactantius *lib.* I, *cap.* 11 *de falſa relig.* zeggende van Jupyn: „ Zyne grafſtede is op Creta in de „ ſtadt Gnoſus, of Cnoſus, en op zyn graf ſtaat met oude Griek- „ ſche letteren geſchreven, Ο ΖΕΥΣ. ΤΟΥ. ΚΡΟΝΟΥ, „ dat is *Jupyn de zoon van Saturnus.* En omdat de Cretenſers dit van dien opper-dondergodt fabelden, dat hy op hun eilandt geſtorven, en te Cnoſſus begraven was, daarom meent men, dat zy ook mede voor leugenaars gehouden wierden, gelyk Paulus uit Epimenides aanhaalt *Tit.* I, 12. Voorts was in deze ſtadt Cnoſſus beroemd dat wonderlyke doolhof van Dedalus, 't welk men zegt dat de koning Minos aldaar, door dezen Dedalus, als hy de ſtadt Cnoſſus bouwde, naar 't voorbeeldt van 't Egyptiſche doolhof, zou hebben laten bouwen; van welk doolhof Pauſanias gewaagt *in Attic. cap.* 27. Voorts wierdt Ariadna, dochter van koning Minos, welke op Theſeus, den ombrenger van 't doolhofs ſchrikdier *Minotaurus*, verliefde, van deze ſtadt *Cnoſſus* by Ovidius *Epiſt.* XV genoemt *Gnoſis*, *de Gnoſſiſche*, zeggende:

> *Et Phœbus Daphnen & Gnoſida Bacchus amavit.*

Dat is: *en Phebus heeft Daphne en Bacchus de Gnoſſiſche*, of Ariadne, *bemint*: want als Ariadne gemelden Theſeus den weg wees om in 't doolhof dat ſchrikdier te doden, volgde zy haren minnaar Theſeus, zoon van Ægæus, erfprins van Athene, tot op 't eilandt Naxus, alwaar zy, van haren trouwlozen minnaar verlaten, van Bacchus wierdt bemint, die haar, van Diana gedood zynde, met eene zeven geſternde krone aan den hemel beſchonk, onder de hemelstekenen nog genoemt *Ariadnes kroon*, als ook, *de Gnoſſiſche kroon* by Virgilius *Georg. lib.* I.

CNOX. Zie KNOX.

CO, of COA, COOS, COS, een eilandt in den Archipel, omtrent de Acarnaniſche kuſt. Het is vermaard wegens de geboorte van Hippocrates, Apelles, en zekere maagdt, Pamphilia, die het gebruik der zydewormen uitgevonden heeft. De nuttigheit dezer wormen leerden eerſt de naburen van de inwoneren dezes eilands, naderhandt ook andere volkeren. De Turken noemen dit eilandt *Stanco*, of *Stanku*, hoewel het gemeenlyk onder den name van *Longo* bekend is; gelyk op het zelve eilandt nog eene dus genaamde ſtadt, tegen over Halicarnaſſus, naby Cnidus en het eilandt Valmoſa, gelegen is. Eertyds was het eilandt wegens des zelfs rykdom en vruchtbaren grondt, voorts wegens den wydvermaarden tempel van Æſculapius bekend. In dezen tempel zag men een kunſtig gemaakt Venus-beeldt, dat ten tyde van den keizer Auguſtus naar Rome gebragt wierdt, die daar voor den inwoneren van Cos een jaarlykſche ſchatting van 100 talenten kwyd ſcholdt. Dit eilandt was voor dezen onder 't gebiedt der ridders van Rhodus, maar tegenwoordig hebben het de Turken in hun bezit. Het is zeer vruchtbaar aan olie, granen, kattoen, honing, citroenen en wyn, welke laatſte aldaar in overvloedt gevonden wordt. De inwoners zyn zeer gezond en ſterk, levende meerendeels van de zeerovery. *Strabo l.* XIV. *Ariſtot. Hiſt. Anim. l.* V. *c.* 19. *Plin. Ptolem. Robert Voyage du Servant. Dappers Archipel.*

CO, of TI-CO, zesde keizer van China, was de opvolger van Chuen-hioi. Hy gaf een kwaad voorbeeldt aan de nakomelingſchap, trouwende vier wyven teſſens, by welke hy even zo vele zonen teelde. *Pezron.*

COA, een rivier in Tra los Montes, een landſtreek van Portugal, ontſpringt op de grenzen van Eſtremadura in Spanje, en van Beira, en lopende van 't Zuiden naar 't Noorden doorſnydt ze het landt Pinhel, ontfangt de rivier van dien name beneden Torre de Moncorvo, en geeft den name aan 't Ooſterſche gedeelte van 't landt Pinhel, in 't welk behalven de ſtadt Pinhel niets merkwaardigs gevonden wordt.

COACTOR was te Rome een bediende der genen, die het bewindt over de opentlyke verkopingen hadden, en moeſt het geldt voor de verkochte goederen ophalen. Men noemde hem ook *Coactor argentarius*, en *auctionarius*. *Salmaſ. de Uſur. p.* 497. 498. *Pitiſcus.*

COAMA. Zie CUAMA.

COANZA, een rivier in Afrika, in 't Zuider gedeelte van 't koninkryk Congo, naar de zyde van Angola, loopt door Aquilonda, en ontlaſt zich in de zee van Morenlandt, omtrent het eilandt Loande.

COBADUS, (Michiel) een Lutherſch Godgeleerde, geboren te Sternberg in het Meklenburgſche omtrent het jaar 1610, ſtudeerde te Roſtok, en wierdt aldaar eerſt Rector van de ſtads ſchole, en naderhandt hoogleeraar in de wiskunde. Als hy vervolgens te Grypswalde Doctor in de Godkunde was gemaakt, wierdt hy te Roſtok hoogleeraar in de H. Godgeleerdheit, en Senior van de ganſche akademie, waar op hy in het jaar 1686 in February ſtierf, nalatende de volgende ſchriften: *Diſſertat. in Auguſtanam Confeſſionem*; *in Rom. c.* I; XII; *in Gal. c.* III; *de unione duarum naturarum in Chriſto*; *de æterna Dei prædeſtinatione*; *de Atheo, animæ humanæ immortalitatem, corporum noſtrorum reſurrectionem, extremumque judicium ex Cohelet* III, 18, 19, 20, 21, *impugnante, proprio gladio jugulato*; *Sphærographia*, enz.

COBAH was de bynaam van *Naſſereddin*, vrygemaakte van Schehah eddin, Sultan van de Dynaſtie der Gauriden, die na de doodt van zyn heer in de landſtreek Multan, en in het ganſche geweſt langs de rivier Indus, palende aan Zableſtan, waar in Gaznah de hoofdſtadt is, het gebiedt voerde. Tot dezen edelmoedigen prins nam een groot getal van menſchen, zo aanzienlyke als verachte, hunne toevlucht. Naſſereddin Cobah ontfing de zelve met alle tekenen van genegenheit, doende hen vergeten het verdriet

driet van hunne ballingfchap. Omtrent het einde zynes levens voerde hy een hagchelyken oorlog met Schams-eddin Ilermifche, een ander vrygemaakte van Schehab eddin, die reets het koninkryk Delli in Indië verovert hadt. Deze dwong hem de vlucht te nemen, en zich op 't kafteel Biker te bergen; alwaar hy vernemende, dat de Vizir van Schams-eddin hem kwam belegeren, en niet kunnende wederftaan, ontvloodt hy met een fchip, maar leedt fchipbreuk op 't midden der rivier Indus, en verdronk, latende dus zynen vyandt in 't gerufte bezit zyner landen.

COBALI, anders *Saters* genaamt, wierden oudtyds als duivelen in een menfchelyke gedaante verbeeld, zynde de medgezellen van Bacchus. Het Griekfch woordt κόβαλοι ftamt af van 't Hebreeufch *Chebel*, dat is, *een fyne ftreek*. Zommigen getuigen, dat diergelyke nog tegenwoordig vele in Polen gevonden worden, zich verbergende in de huizen, en dienende den genen, by wien ze inwonen, maar den naburen alles ontftelende, waar aan ze bemerken, dat hunne huisheeren gebrek lyden. Men zegt, dat de Polen zulk een Satertje *Drul*, de Muskoviters *Colick* noemen. *Natalis Comes l.* V. *c.* 12. Mogelyk zyn 't de zogenaamde *kabautermannetjes*, zo als men in Nederlandt zegt, en die by de Hoogduitfchers *Cobolden* genaamt worden.

COBINOVA, eene ftadt in Hungarië, aan de rivier Sau, niet verre van Sabaz, wierdt in 't jaar 1695 van de keizerlyken by verraffing ingenomen. *Ricaut de l'emp. Ottom. P.* II.

COBLA en CUBLA *Khan*, zoon van Kil-Khan, bygenaamt *Ilingek*, volgde zyn vader in 't ryk van Mogol, en wreekte de doodt van Ughin-Khan, zyn oudften broeder, dien de Tartaren omgebragt hadden. Tot dien einde kondigde hy hun koning Altun-Khan den oorlog aan, en hem in den flag overwonnen hebbende, plunderde hy zyn landt. Hy ftierf zonder kinderen, latende het ryk van Mogol aan zyn broeder Bortan, de grootvader van Genghiz-Khan. Deze Bortan liet zich niet Khan of keizer noemen, maar Behadir, dat is, vermogend; zo dede ook zyn zoon Jefukai, vader van Genghiz-Khan. Onder de regeering van Bortan ftierf zyn oom en opperveldheer des legers, Fagiouli. Zyn opvolger was Jardumgi, bygenaamt Perlas, van wien de ftam der Mogollen van dien name zynen oorfprong heeft.

COBLA of COBLAI CAAN, zoon van Tuli, en kleinzoon van Genghiz-Khan, was de vierde keizer der Mogollen, of Tartaren, na Genghiz-Khan. Hy was de opvolger van Mangu-Caan, by velen Mungaca genaamt, zynde zyn oudfte broeder, die hem naar 't Ooften gezonden hadt, dat is, naar Cathai en China, om het leger te gebieden, terwyl zyn jongfte broeder het bevel over 't Wefterfche leger hadt, dat is, in Perfië, Syrië, enz. Toen Coblai in China was, ontftondt 'er zulk een oproer tegen hem, dat hy genoodzaakt wierdt zyn broeder, den keizer Mangu-Khan, te hulp te roepen. Maar deze bleef zelfs in den flag, en Coblai liet zich daar op aanftonts voor keizer van Mogol uitroepen, nemende zynen fetel te Cambalu, hoofdftadt van Catai en China. In 't begin zyner regeering beoorloogde hem Arik of Arig Buga, zyn ander broeder, die zynen fetel te Keluran en Caracoram hadt, van waar het geflacht van Genghiz-Khan afkomftig was. Arig Buga wierdt na 17 jaren lang zyn broeder het hoofdt geboden te hebben genoodzaakt zich aan zyn Cobla te onderwerpen, die hem op den raadt zyner hovelingen tuffchen vier muren liet metzelen, alwaar hy een jaar lang leefde. Cobla regeerde 25 jaren; want hy volgde zyn broeder onmiddelyk, en zonder eenig tuffchenryk, dat nog niemandt zyner voorzaten gebeurt was, in 't jaar der Hegire 655, zynde het 1257 jaar na de geboorte van Chriftus. Hy ftierf in 't jaar der Hegire 680, na Chriftus 1281, by de Mogollen genaamt *Ilan Il*, het jaar der flange. Hem volgde zyn broeder Holagu in Perfië, maar Timur Caan, zyn kleinzoon, bleef in 't bezit van Cathai en China, alwaar hy den name van *Algiaptu* of *Algiaitu* aannaam, en regeerde aldaar 12 jaren. Cobai was een verftandig prins, en begunftigde de geleerden van allerlei natien.

COBLENTZ, een oude, en eertyds welgebouwde en volkryke ftadt, behorende tot het gebiedt van den aartsbiffchop van Trier, en gelegen ter plaatfe, alwaar de Moefel en de Rhyn zamen lopen, waar van daan ze ook in 't Latyn *Confluentia* of *Confluentes* genaamt wordt. Coblentz is 13 mylen van Trier, tuffchen Mentz en Keulen, gelegen, en men leeft 'er in de Reisbefchryving van *Antoninus* reets van. Ten tyde van den keizer Julianus was 'er een kafteel, alwaar zich naderhandt Childebert, koning van Auftrafië, heeft opgehouden. Aangezien nu Coblentz wegens het verblyf der Frankifche koningen begon in aanzien te geraken, zo wierdt op onkoften van keizer Lodewyk den I in 't jaar 837 door Hetti, biffchop van Trier, het collegie van S. Caftor voor de Reguliere kanunniken gefticht. Hier kwam naderhandt de ftiftskerk van S. Florinus by. In 't jaar 1018 wierdt Coblentz van den keizer Henrik tot een ftadt gemaakt, zynde voorhenen maar een vlek, en koninklyk hof geweeft, en aan de kerke te Trier tot een gefchenk gegeven. De aartsbiffchop Arnoldus de II heeft ze in 't jaar 1249 met muren omringt en verfterkt. Dus deedt ook zyn opvolger Henrik. Keizer Frederik de III gaf haar het recht van een jaarmarkt van 14 dagen, naar 't voorbeeldt van Frankfort. Maar die van Coblentz hebben meer dan eens een opftandt tegen de aartsbiffchoppen verwekt; als in 't jaar 1280 tegen Henrik; niet lange daarna tegen Diderik van Naffau, enz. doch ze zyn telkens tot reden gebragt. In 't jaar 1347 wierden ze van Richard, heer van Wefterburg, geflagen, en in 't jaar 1397 dede de ridder van Ehrenberg vuur in de ftadt aanfteken, waar door meer dan 200 huizen verbrandden. In 't jaar 1632 wierdt Coblentz door de Zweden, en in 't jaar 1636 door de keizerlyken en Spaanfchen ingenomen. In 't jaar 1688 wierdt de ftadt door de Franfchen te vergeefs belegert. In 't volgende jaar mislukte de aanflag andermaal, dien ze daar tegen gemaakt hadden. Voorts is te Coblentz een aanzienlyk paleis des keurvorften, en tegen over, aan de regter zyde van den Rhyn, op een berg, de vermaarde vefting Ehrenbreitftein of Hermanftein, waar van beneden op zyn plaats zal gefproken worden. In 't jaar 860 vergaderden te Coblentz tot een mondgefprek keizer Karel de II, bygenaamt de Kale, Lodewyk, koning in Duitfchlandt, en Lotharius, koning van Lotharingen. Ter zelver tydt wierdt 'er een fynode van 12 biffchoppen gehouden, en daar door de vrede tuffchen de drie voornoemde vorften beveftigt. De acten van dit fynode vindt men *Tom.* VIII *Concil.* met de aantekeningen van Sirmondus. In 't jaar 922, na de tractaten te Bon, verzamelden keizer Henrik de I en Karel de Eenvoudige, koning van Vrankryk, alhier een Concilie van acht biffchoppen. Deze maakten verfcheide verordeningen, als onder anderen, van niet te trouwen in de 7 graadt. In 't jaar 1492 in September hieldt keizer Maximiliaan de I alhier een ryksdag; en in 't jaar 1606 vergaderden te Coblentz drie geeftelyke keurvorften, om met elkander wegens een ligue tegen de Unie te beraadflagen. *Hincmarus. Flodoard. Ivo. Burchard. in Monum. decret. Kyriandri Trierifch. Chron. Browerius & Mafenius in Antiq. & Annal. Trevir. Topogr. Trevir. p.* 47.

COBOLENTZ, in 't Latyn *Confluentia*, is een dorp in het Eedgenootfch graafichap Baden, dus genaamt van den zamenloop der beide rivieren, de Rhyn en de Aar, welke laatfte aldaar den naam verlieft.

COBOS, (DE LOS) een voorname familie in Spanje, voerende den markgraaflyken tytel *van Camaraffe*. In de VI eeuw was *Francifcus*, gunfteling van keizer Karel den V, vermaard. Hy was eerft koninklyke geheimfchryver, naderhandt ftaatsraadt, en eindelyk groot-kommandeur van Leon, en grootfchatmeefter. Zyn zoon *Diego*, erfgouverneur van Adelantado, trouwde Francifca Louifa de Luna, en wierdt dus de eerfte markgraaf van Camaraffe. *Emanuel Gomez*, onderkoning van Sardinië, wierdt in 't jaar 1668 heimelyk vermoord, nalatende drie zonen, (1) *Balthazar*, markgraaf van Camaraffe, graaf van Caftro, grande van Spanje, ridder van 't gulde vlies, koninklyke kamerheer, eerft generaal der Napelfche, daarna der Spaanfche galeien, en onderkoning van Arragon. (2) *Alvaro*, graaf van Ribadavia, en gouverneur van Gallicië, trouwde in 't jaar 1694 de ftaatjuffer der koninginne, Eleonora van Cordua, by welke hy verfcheide kinderen verwekte. (3) *Thomas*, kommandeur van Muferos in de orde van S. Jago, en overfte der Spaanfche infantery. *Imhof van de Grand. in Spanje.*

COBURG, in 't Latyn *Coburgum*, de hoofdftadt van een vorftendom, ook dus genaamt, aan de Jetz in Frankenlandt, is middelmatig groot, maar wel gebouwt, en vier mylen van Sleufingen gelegen. Men meent, dat ze haren naam heeft van de koejen: immers men vindt 'er zeer goede weiden, en men noemde daar eertyds een koei *ko*. Zommigen zyn van gedachten, dat hier *Melovacum*, of *Melocabum*, waar van Ptolemæus gewaagt, is geplaatft geweeft, om dat omtrent den Mayn geen plaats gevonden wordt, daar die naam beter op gepaft kan worden. Dat ze voor meer dan zeven honderd jaren eene ftadt geweeft is, blykt daar uit, dat ze toen *Trufaliftadt* genaamt is. Het dal, waar in ze gelegen is, wordt van de eene zyde van den veftings-aan de andere zyde van den Jodenberg ingefloten. De ftadt is zedert het jaar 1315 met een muur van vierkante hartftenen en torens omringt, hebbende voorts hare opgeworpene en ten dele bemuurde watergrachten. Onder de geeftelyke gebouwen is voornamentlyk de S. Mauritskerk merkwaardig, ter eere van S. Mauritius, patroon der ftadt, gefticht, en die reets in 't jaar 1225 hare byzondere prooften hadt. Dit gebouw heeft 164 voeten in de lengte, en 64 in de hoogte, ruftende op acht grote en ronde in twee reiën ftaande pilaren, die van het te Neurenberg in 't jaar 1529 verkochte zilvere borftftuk des voornoemden Mauritius opgehaalt zyn. Het doorluchte fchool is ook aanmerkelyk, zynde van des zelfs ftichter, hertog Johan Cafimir, genaamt, en in 't jaar 1604 voor 26000 guldens gebouwt. De vorftelyke gebroederen van de Gothaïfche linie hebben reets in 't jaar 1677 van keizer Leopold de privilegien erlangt, om 'er eene univerfiteit van op te richten. Onder de wereldfche gebouwen munt het vorftelyk paleis uit, door keizer Karel den V, door die plaats reizende, met den name van *Ehrenburg* vereert. Het was eertyds een kloofter en kerk der Barvoeter monniken, maar wierdt by de verandering der Religie verlaten, en door hertog Johan Cafimir van Saxen uitgelegt, en tot een vorftelyken zetel gemaakt. Naderhandt heeft het Bonallinus, architect van den voornoemden hertog, op grote koften voltooit. De paardeftal, rybaan, bal-en tuighuis, enz. zyn ook bezienswaardig. Die zelve hertog liet ook in 't jaar 1597 de kancelery op de markt naar de Italiaanfche bouwkunft met verfcheide ftandbeelden verfieren. Voorts heeft deze ftadt in verfcheide tyden zo van de keizeren, als eigene landsheeren, grote privilegien ontfangen. In 't byzonder begiftigde keizer Lodewyk in 't jaar 1331 de zelve met alle de voorrechten, die aan de ftadt Schweinfurth toegeftaan waren, en nog zouden toegeftaan worden, beveftigende zulks in 't volgende jaar in een nieuwen openbrief voor altoos. Op den bovengenoemden Veftingsberg legt een fterk kafteel, ook *Coburg* genaamt; zynde gefticht, zo men meent, door Richeza, gemalinne van Mifico, koning van Polen, doch naderhandt verftoten. Deze nam wegens de ontydige doodt van haren broeder, hertog Otto van Zwaben, het geeftelyk gewaadt aan; gevende in 't jaar 1056 de ftadt Saalfeldt, nevens Coburg, den aartsbiffchop van Keulen; invoegen het zedert meer een kloofter dan een vefting fcheen te zyn, tot dat het eindelyk aan de graven van Hen-

Henneberg kwam, die het tot een kasteel gemaakt hebben. Mogelyk zal de inval der Hussiten in Frankenlandt in 't jaar 1430 gelegenheit tot de versterking gegeven hebben, zynde de werken naderhandt door Apel van Vitzdom, en nog meer door hertog Johan Casimir voltooit; invoegen de keizerlyke armee in 't jaar 1632 de zelve te vergeefs belegerde. Ook zou de keizerlyke generaal Lamboy in 't jaar 1635 zyne langdurige belegering wel opgebroken hebben, ten ware de kommandant de vesting hadt overgegeven. Boven al verdient hertog Frederik Willem van Altenburg lof, komende de nature met verscheide door de kunst aangelegde werken te hulpe. De stadt heeft niet minder dan de vesting veel uitgestaan. In 't jaar 1632 wierdt ze belegert onder 't opperbevel van den hertog van Friedlandt, wanneer een groot getal huizen wierden afgebrand, en de vorstelyke fetel Ehrenburg geplundert, de voornaamste Raden en burgermeesters, nevens verscheide welhebbende inwoners, gevankelyk weggevoert, wordende voor der zelver vrylating eene somme geëischt, die onmogelyk was om op te brengen. In de twede belegering, twee jaren daarna, wierdt de schade der stadt op twee maal honderd duizend guldens geschat.

COBURG (HET VORSTENDOM) grenst in 't Oosten en Zuiden aan 't bisdom Bamberg, maar in 't Westen aan 't stift Wurtzburg, en 't Hennebergsche landschap Römhild en Sleuzingen, maar in 't Noorden aan 't graafschap Zwartzenburg, en de vorstelyke Saalfeldsche landen. Hier toe behoren de ampten Coburg, Neustadt, Sonnenberg, Rodach; voorts de ampten Hildburghauzen, Heldburg, Konigsberg, Eisfeldt, Veilsdorf en Schalkau, en, behalven de steden van den zelven name, ook het stedeke Ummerstadt. De rivieren Steinach, Itsch, Grempe, Rodach, Lauter en Werra bevochtigen het landt, en zyn ryk aan zalmen en forellen, behalven velerlei andere soorten van visschen. Men heeft 'er ook zeer gezonde bronnen, onder anderen de zogenaamde koperbron by het dorp Grub, en nog een ander by het dorp Fechheim, hebbende een minerale kracht. Oudtyds waren de goudmynen te Steinheide en zilver-smelthutten te Eisfeldt in bloei, doch zyn door de Duitsche oorlogen niet voltooit, maar in tegendeel grotelyks vervallen. De koper- en yzer-bergwerken leveren tegenwoordig een groten winst uit: ook vindt men hier eene menigte van allerlei schulpgewas, vuursteenen, agaten, steenkolen, pleisterkalk en albaster-stenen. Eertyds bewoonden het de Katten en Fossen; naderhandt hebben de Saxen, en van de Elve verdrevene Thuringers, en na dat ook deze door de Zwaben verdreven waren, de Oost-Franken deze landstreke bewoont. Naar 't gevoelen van Bilibaldus Pirkheimerus hebben zich alhier ook de Casuarii, Nerteriani, en Danduri opgehouden: ook hebben de Sorben-Wenden getracht alhier te nestelen, waarom koning Lodewyk, wanneer ze in 't jaar 614 andermaal een inval in Thuringen deden, den dapperen Poppo, heer van Henneberg, tot Thuringschen grensvoogdt tegen dat stropende volk aanstelde. Het kan ook wel zyn, dat iets van deze landen aan den voornoemden Poppo en des zelfs erven voor altoos gegeven is. Maar nadat in 't jaar 1291 graaf Poppo de XIV van Henneberg zonder erfgenamen gestorven was, liet hy het Coburgsche landvoogdyschap aan Herman, markgrave van Brandenburg en Lausnitz, toegenaamt de Lange, zusters zoon van markgraaf Otto den V, en vrouw Jutta, geborene gravin van Henneberg. Maar alzo ook deze zonder mannelyke erfgenamen in 't jaar 1308 dit tydelyke zegende, keerden deze landen wederom tot het huis Henneberg, en wel tot Bertholdus, den oudsten, die wegens zyne verdiensten in den vorstenstandt verheven wierdt. Landgraaf Frederik de Strenge trouwde in 't jaar 1348 zyne nicht Catharina, die hem dit gedeelte, toen Francia Montana genaamt, ten huwelyk bragt. Zyn neef, landgraaf Willem van Thuringen, stierf in 't jaar 1482, nalatende dit landt, nevens de overige landen, aan Ernestus en Albert, zonen van zyn broeder Frederik den II, bygenaamt de Zachtmoedige, onder wiens nakomelingen van de Gothaïsche linie ze nog tegenwoordig in bloei zyn. *Ptolem. l.* I. *Geogr. Cluver. cum comment. Bunon. introd. ad Geogr. & in Germ. Antiq. l.* III. *Albinus in Spec. Hist. Thur. Pirkheimer. explicat. locor. per Germ. in Schard. T.* I. *Sagittar. Antiq. Thur. Gastel. de stat. Europ. c.* 19. *Dresser. de præcip. Germ. Tab. Spangenb. Chron. Henneb. Moller. de vit. & reb. gest. Bertholdi. Frizens Wurtsb. Hist. Merians Top. Franc. p.* 19. *seq. Muller. Annal. Sax. p.* 7. 19. 24. 26. 29. 50. 109. *&c. Honn. Coburg. Hist. Ludolfs Schaubühne T.* II. *p.* 395.

COCA, in 't Latyn *Cauca*, een kleine stadt in oud-Castilië, vier of vyf mylen Oostwaarts van Segovia. Zy is gelegen op een hogen berg, tusschen vele andere gebergtens, en staat onder 't gebiedt van den grave van Alcala, die aldaar een voortreffelyk paleis heeft. Men noemt ze doorgaans het gevangenhuis van de groten, om dat daar niet verre van daan een sterk kasteel is, waar in Philip Willem, prins van Oranje, een tydlang in verzekering gezeten heeft. De omleggende landstreek is zeer vruchtbaar aan houtgewas en wynen. Hoe groot deze plaats oudtyds geweest is, blykt daar uit, om dat de Romeinsche veldheer Lucullus, nadat hy de zelve na eene lange belegering veroverde, 20000 inwoneren van 't leven beroofde. Zommigen zyn van gedachten, dat keizer Theodosius de Grote alhier geboren is. *Colmenar Delic. d'Esp. p.* 201. 202.

COCALUS, koning van Sicilië, leefde in de fabelachtige tyden, ontfing Dedalus nevens zyn zoon Icarus, vluchtende voor Minos, koning van Creta; doch maakte naderhandt, dat de zelve in een vertrek stikte, ten einde Minos Sicilië niet beoorloogde. Anderen zeggen, dat Minos door eene der dochteren van Cocalus in 't badt gedood wierdt.

COCCEI, (HENDRIK VAN) eerst genoemt *Hendrik Coccejus*, wierdt in den jare 1644 te Bremen geboren, en hebbende op het Gymnasium aldaar de gronden zyner studiën gelegt, in den jare 1667 naar Leiden gezonden, om zich verder in de rechtsgeleerdheit te oeffenen. Zyn oogmerk aldaar hebbende bereikt, vertrok hy in het jaar 1670 naar Londen; alwaar zyn moeders broeder, Henrik Oldenburg, geheimschryver van de societeit der wetenschappen was. Hier woonde hy de *collegia experimentalia* van den vermaarden Boyle by. Dit verwekte in hem zodanige lust tot de Philosophie, dat hy een *Systema Philosophicum* opstelde, dat nevens zyne overige handschriften in den jare 1693 door den brandt van Heidelberg verloren is. Hy hadt het geluk, dat de prins van Oranje hem zeer begunstigde, door wiens toedoen hy te Oxford der beide Rechten Doctor gemaakt wierdt. Daar op begaf hy zich in het jaar 1671 naar Vrankryk, doch keerde in het zelve jaar weder naar Duitschlandt, willende zich een tydlang te Spiers ophouden, om by het Ryks-kamergerecht de practyk te leren. Maar terwyl ter zelver tydt de keurprins van de Paltz zyn byleger hieldt met de princesse van Denemarken, vertrok hy naar Heidelberg, om die plegtigheit te zien. Aldaar hieldt hy een dispuit *de Proportionibus*; waar in keurvorst Karel Lodewyk zo veel behagen schepte, dat hy hem tot hoogleeraar in het recht der nature en der volkeren verklaarde. In het jaar 1673 bezocht hy zyne geboortestadt Bremen, en wierdt aldaar tot Raadsheer verkoren; doch de keurvorst wilde hem niet ontslaan. Na de doodt van keurvorst Karel Lodewyk beriep hem de keurvorst van Brandenburg naar Frankfort aan de Oder; doch keurvorst Karel van de Paltz maakte zwarigheit hem te laten volgen, makende hem in den jare 1682 geheime regeerings-Raadt. Keurvorst Karel in den jare 1686 overleden zynde, wilde Coccei in het volgende jaar de hem door de Staten van Utrecht opgedragene bediening van Professor in de Rechten aannemen; maar keurvorst Philip Wilhelm bewoog hem dat beroep af te slaan. In den jare 1688, wanneer de Paltz door het oorlogsvuur jammerlyk verwoest wierdt, zocht hy andermaal zyne ontslaging, maar te vergeefs, en bleef dus in Heidelberg tot de overgave van die stadt aan de Franschen, wanneer hy naar het Wurtenbergsche vluchtte, en de bediening te Utrecht, hem andermaal opgedragen, zonder bedenken aannam. Doch in het jaar 1689, wanneer hy nog geen jaar te Utrecht geweest was, droeg hem de keurvorst van Brandenburg de bediening van Raadt en eersten hoogleeraar te Frankfort op, die hy om redenen niet wilde afslaan; waar onder de gene der minsten waren, dat men in Nederlandt zo vele eertytels aan de Professoren niet geeft als in Duitschlandt, daar zy Magnificencen en Excellentien zyn, en daarenboven Raden van prinssen en vorsten genoemt worden; dat hy amptgenoten hadde, die hy zeide te voren schoolmeesters te zyn geweest, en die hy gewoon was schoolvossen te noemen; en dat mannen van fatzoen zyne schone vrouw, by verwelkoming en afscheidt, met een kus begroetten, het welk hem onverdraaglyk voorkwam. Hy beloonde dus ook de Heeren van Utrecht zeer slecht: want de zelve hadden hem, op aanraden van Grævius, voor de tweede maal, in een tydt daar hy buiten bediening, en van Heidelberg verjaagt was, beroepen, en dewyl in dezen tydt de Staat nog in geen oorlog met Vrankryk was, zyn goedt en een groot gedeelte van zyne bibliotheek doen bergen en naar Utrecht brengen. Hy vertrok derhalven in het zelve jaar, in het welke hy te Utrecht gekomen was, weder van daar naar Frankfort, wordende van het Brandenburgsche hof zedert in vele zaken gebruikt. In het jaar 1702 wierdt hy wegens het verschil over de nalatenschap van koning Willem den III naar den Haag gezonden, en na zyne te rug komst door den koning tot zynen geheimen Raadt verklaart. Hy wierdt vervolgens byna aan alle hoven van Europa bekend, en de keizer verhefte hem, nevens zyne geheele familie, in den jare 1712 tot de waardigheit van Ryks vryheer. Hy stierf in den jare 1719, den 18 Augustus, hebbende by zyne vrouwe, de eenige dochter van Samuel Howards, Wurtembergsche kancelier, met welke hy in den jare 1673 getrouwt was, drie zonen verwekt, van welke hem de twee volgende overleefden, als *Johan Gotfried*, koninklyke Pruissische geheime en regeerings Raadt in het hertogdom Maagdenburg, en *Samuel*, koninklyke Pruissische geheime justitie-opper-appellations en generaal commissaris-Raadt, als mede directeur der regeering van Halberstadt. Zyn oudste zoon *Henrik* genaamt, en geboren in den jare 1675, bleef in het jaar 1703, zynde keur-Paltzische overst luitenant, in den oorlog. Zyne nagelatene schriften zyn: *Juris publici prudentia*; *Anatomia Juris gentium*; *Hypomnemata institutionum & Juris Feudalis*; *Tractatio de doli, culpæ & negligentiæ præstationibus*; *Collationes Juridicæ ad Georg. Adam. Struvium*; *Dissertationum volumina IV*; *variæ deductiones*; *notæ ad Zanchii Quæstiones Medico-Legales*. Ook heeft hy geschreven: *Commentarii in Grotium*, *Struvium*, *Lauterbachium*, als mede een werk *van de waarheit van den Christelyken Godsdienst*, doch dit laatste onvoltooit, welke twee werken nog ongedrukt zyn. Een omstandig verhaal van zyn leven en schriften is voor zyne Verhandelingen of Dissertatien gedrukt, de welke in den jare 1722 by malkander zyn uitgekomen.

COCCEJUS AUCTUS was een voortreffelyk bouwmeester in Italië, op wiens aanraden Agrippa verscheide werken rondom Napels maken liet. Onder deze waren ook de onderaardsche gangen van de voornoemde stadt naar Puteoli, thans Pozzuoli, en van het meir, by de ouden *Avernus* genoemt, tot aan de stadt Cumæ. *Strabo l.* V.

COCCEJUS, (Johannes) een vermaard Hervormd Godgeleerde, wierdt in het jaar 1603 te Bremen geboren uit een vermaard geſlacht, het welk zich aan Bremens gemenebeſt wel verdiend hadde gemaakt. Zyn vader, Timannus Cock, geheimſchryver dier ſtadt, hieldt hem in zyne jonge jaren naarſtig tot de ſtudiën, en gaf hem een huismeeſter van byzondere begaafdheit: zodat hy, eer hy het ſchoolſtof doorgeworſtelt hadt, behalven de Latynſche tale, de beginſelen van de Hebreeuſche tale machtig, en in het Griekſch vry verre gevordert was. Op het Breemſche Gymnaſium gekomen raakte hy in de genegenheit van den vermaarden taalkundige en Godgeleerde Matthias Martinius, die hem tot een geeſtelyken vader en beſtierder zyner ſtudiën wierdt. Dus vorderde hy by uitnemendheit in de Latynſche, Griekſche, Hebreeuſche en andere Ooſterſche talen, als mede in de Philoſophie. Voornamentlyk begreep hy de Griekſche tale volmaakt door den ommegang met Metrophanes Critopulus, een geboren Griek. Onder de Hoogleeraren Martinius en Crocius oeffende hy zich in de H. Godgeleerdheit, en ondernam onder hun opzicht het boek der Wysheit in het Hebreeuſch over te zetten; ook begon hy zich in het Chaldeeuſch, Rabbynſch, Syriſch en Arabiſch meer te oeffenen. Voor dat hy het vaderlandſche Gymnaſium verliet, leide hem Martinius tot een ſtoffe zyner oeffening op, dat hy in het Griekſch het gelove der Turken zou beſchryven, het welk hem noodzaakte den Alkoran te lezen, dat hy op zich nam, voltooide, en in een boek van vele bladen aan Martinius overleverde. In den jare 1625 begaf hy zich naar Hamburg, om zich in de Rabbynſche tale onder de aanleiding van een geleerd Jode verder te oeffenen. Daar kreeg hy voor het eerſte maal den Sociniaanſchen Catechiſmus van Rakau in handen, en ontdekte het fenyn, dat hy daarna zo gelukkig beſtreden heeft. Van daar reiſde hy naar Franeker, daar hy onder Macoufky en Guilielmus Ameſius zyne ſtudiën in de Godgeleerdheit voortzette. Maar voornamentlyk oeffende hy zich daar in het Rabbynſch onder dien groten meeſter Sixtus Amama, met wien hy een zeer gemeenzamen ommegang hadde. By Wilhelmus van Paſor was hy te huis. Hier gaf Coccejus, op het aanraden van Amama, de twee Talmudiſche tractaten *Sanhedrin* en *Maccoth*, met de *Gemara* over de zelve, in de Latynſche tale overgezet, en met heerlyke aantekeningen verrykt, in het licht, daar hy, voor zo veel de overzetting van de *Gemara* belangt, iets deedt, dat te voren noöit geſchied was, waar door hy groten lof onder de Godgeleerden verkreeg, en van de grootſte mannen van dien tydt zeer geprezen wierdt: als van Heinſius, Grotius, Salmaſius, Seldenus, Rivetus, Bogerman, Lempereur, de Dieu, en van meer anderen.

In dien zelven tydt onthieldt zich te Franeker Sebaſtianus Pfochenius, vermaard door het uitgeven van het boekje, waar in hy tracht te beweeren, dat de ſtyl van het Nieuwe Teſtament zuiver Griekſch is, en dat daar in gene zogenaamde *Hebraiſmi* gevonden worden, en dat men tot opheldering van dien ſtyl niet nodig heeft zich tot de Hebreeuſche tale, veel min tot den Talmud of de Rabbynen, te wenden. Dit tractaat gaf Pfochenius uit op den raadt van Paſor, die een landsman van Pfochenius was. Hy zoekt in het zelve te tonen, dat verſcheide ſpreekwyzen, die Beza en Druſius uit het Hebreeuſch hadden trachten op te helderen, zuiver Griekſch zyn; maar hy heeft nog eenen anderen gedurig in het oog, dien hy zeer ſcherpelyk doorſtrykt, en hem voor al dat lelyk is uitmaakt, zonder zynen naam te melden. Deze man was Coccejus. Het ſchynt, dat zy beide, als liefhebbers van ſtudiën, en inzonderheit van den ſtyl der H. Schriften zynde, en mogelyk beide huisgenoten van Paſor, met malkander geſproken hebben over den ſtyl der H. Schrift des N. Teſtaments, en dat Coccejus van gedachten was, dat de Hebreeuſche taal en de Joodſche ſchriften tot opheldering van de ſchriften des N. Teſtaments dienen konden. Gelyk hy dan ook zyne gedachten dien aangaande in de voorreden van zyn gemelde boek heeft medegedeelt, zeggende: *Ik ondernam wat nieuws, te weten dat de Talmud en Talmudiſche ſchriften veel licht tot opheldering van het Nieuwe Teſtament kunnen geven*, gelyk hy zich daar over breder verklaart: dat hy ook heeft geweten, wat het gevoelen van Pfochenius, en mogelyk van Paſor zelf, geweeſt is, blykt uit die zelve voorreden, daar hy zegt: *Ik zou zo lang niet geweeſt zyn over dit ſtuk, indien wy daar toe niet genoodzaakt waren geworden door het gevoelen van goede mannen, die zelf onze vrienden zyn*; daar hy zeker het oog op Pfochenius heeft. Dat ook Pfochenius het gevoelen van Coccejus geweten heeft, voor dat des zelfs boek uitkwam, kan men daar uit afnemen, dat beide boeken in het zelve jaar en in de zelve maandt, maar weinig dagen na malkander, zyn in het licht gekomen: ja Pfochenius heeft de aantekeningen, die Coccejus tot zyn eigen gebruik, en tot behulp van zyn eigen geheugen hadde gemaakt, om die daar na te beſchaven, in handen gehad, onbekend hoe hy daar aan is gekomen; welke aantekeningen hy, zonder Coccejus te noemen, gedurig in het oog heeft gehad, en die hy ſcherp heeft doorgeſtreken. Dit is openbaar, ten dele omdat beide boeken te gelyk zyn uitgekomen, en ook daar uit, dat Coccejus, die het boek van Pfochenius met wit papier hadt laten doorſchieten, daar op eenige korte aantekeningen heeft gemaakt, die door den Heere Rhenferd, met het tractaat van Pfochenius, nevens andere verhandelingen van den ſtyl des N. Teſtaments, zyn uitgegeven; daar Coccejus meer dan eens zegt, dat hy zyne mening kwalyk heeft begrepen, ja die niet getrouwelyk heeft opgegeven. En dewyl Gatakerus dit niet wiſt, zo is het dat hy in het wederleggen van Pfochenius den zelven dikwils beſchuldigt, dat hy niet opgeeft die genen, die hy beſtreedt, en hem daarom voor een laſteraar uitmaakt, en, dat meer is, Pfochenius dikwils naar Coccejus wyſt, om daar van geleert te worden: ja uit al het gezegde is genoeg op te maken, dat de aanleiding tot het uitgeven van Pfochenius tractaat op aanraden van Paſor is geweeſt; dat Paſor getracht heeft Pfochenius tegen Coccejus op te vyzelen, en hem ook eere by de geleerde wereldt te doen behalen in het ſtuk der Griekſche tale, waar in hy Profeſſor was; gelyk Coccejus door Amama wierdt opgevyſelt in het Hebreeuſch, en reets in eere en aanzien by Martinius en anderen was. En zo heeft Coccejus van den beginne af ſcherpe beſtryders gehad, hoewel hy nooit, ſchoon hy gelegenheit daar toe gehad heeft, over zyn vriendt het allerminſte ongenoegen in eenige zyner ſchriften heeft laten blyken, noch daar op heeft geantwoord, vertrouwende op zyne goede zake. Zie de *voorreden van Rhenferd over de gemelde Verhandelingen.*

Wederkerende in zyn vaderlandt wierdt Coccejus in de plaats van zynen geeſtelyken vader Martinius hoogleeraar in de H. talen, zynde de profeſſie van de Godgeleerdheit aan Conradus Bergius toevertrouwt, nevens Crocius, die dat ampt met zo veel luiſter reets te voren bekleed hadde, en zy wierden beide in den jare 1630, den 30 September, ingewyd. Hier kreeg hy brave leerlingen, inzonderheit wat de Griekſche tale belangt, en om maar eenen te noemen, Johannes Fridericus Gronovius, wiens naam zyn lof is. Hy las over de ſchriften des O. Teſtaments in het openbaar, en gaf Salomons Prediker, door hem verklaart, in druk uit in den jare 1631. Hy deedt, met believen van zyne amptgenoten, Theologiſche leſſen, en preſideerde op zyn beurt over de diſputen en ſchoolоeffeningen der ſtudenten in de Theologie. Bremen genoot maar zes jaren zynen dienſt; want Coccejus, die, ſtudent zynde, zich te Franeker zo beroemd hadt gemaakt, wierdt daar tot hoogleeraar in de H. talen beroepen, en door Joh. Bogerman, even na het voltooijen van de Nederlandſche overzetting der H. Schrift te huis gekomen, in zyn ampt ingeleid in den jare 1636. Te Franeker gaf hy proeven van zyne grote kenniſſe in de Godgeleerdheit, en inzonderheit in de kenniſſe der H. Schrift, door twee tractaten, die hy uitgaf tegen den vermaarden Hugo de Groot. Deze, de Roomſchgezinden willende vleien, hadt een boekje uitgegeven over de plaatſen der H. Schrift, in welke van den Antichriſt geſproken wordt, waar in hy zocht te tonen, dat die niet op den paus konden toegepaſt worden, maar op Simon Magus en anderen zagen: ook gaf die vermaarde man uit zyne gedachten over den brief aan die van Ephezen, naar de gevoelens van Pelagius hellende. Tegen deze beide ſchreef Coccejus, tegen het eerſte in den jare 1641, en daarna tegen het tweede in eene verhandeling, ter inleiding tot den brief aan die van Ephezen, en behaalde daar in zo veel lof, dat hy ook tot Profeſſor in de Theologie beroepen wierdt. In den jare 1643, den 14 December, deedt hy de inleidings-oratie, kreeg den eerwaarden Cloppenburg tot zyn amptgenoot, met wien hy vriendelyk en vreedzaam omging. Daar op gaf hy zyne verklaring over het boek van *Job* uit, dat in tafelen zeer krachtig ontleed, en voorts met kracht van Hebreeuſche taalgeleerdheit en Godgeleerde wysheit vervult is: ook gaf hy zyne ſchrandere giſſingen over *Gog* en *Magog* in het licht, tot verklaring van *Ezechiel* XXXVI, verzamelde zyne diſputen, en gaf het boekje uit, dat den tytel voert van: *De ſomme der leere van Gods Verbondt en Teſtament*, het welk voor de eerſte maal het licht zag in den jare 1648: een gulden boekje, dat men ook houden moet voor den ſleutel van alle zyne werken, als waar in hy de gronden van alles, dat hy leerde, en van zyne verklaringe over de H. Schriften bondig open legt, zo dat niemandt, die dit boekje niet met aandacht overwogen heeft, in ſtaat is zyne overige ſchriften te verſtaan, en daar over te oordeelen. Ook gaf hy daar zyne verklaring uit over de laatſte bedryven van Mozes, daar hy Mozes als den grondſlag en regel der Prophetiën vertoonde, dien men gedurig in het oog moet houden; welk ſtuk ook moet gehouden worden als de ſleutel van alle zyne uitleggingen der Prophetiën. Vervolgens wierdt Coccejus in de plaats van den overleden vermaarden Frederik Spanheim tot hoogleeraar in de H. Godgeleerdheit te Leiden beroepen, en deedt zyne inleidings-oratie over *de oorzaken van der Joden ongelovigheit* den 4 October in den jare 1650. Hy vondt daar als zyne amptgenoten in die faculteit de Heeren Jakob Trigland en Abraham Heidanus. Daar las hy over Jeſaias, en gaf zyne uitleggingen over de twaalf kleine Propheten, vervolgens over de Pſalmen en andere ſtukken der H. Schrift, uit. Hy verdedigde ook de leere der Hervormde kerke tegen de ſpitsvindigheit der broederen Walenburg, en tegen Maſenius, Jeſuit te Duſſeldorp, die de Leidſche akademie hadde uitgedaagt. Ook gaf hy een geleerd en zoet tractaat uit, onder den name van *de Kerk en Babel*, waar in hy eenige ſtrikvragen van den landgrave Ernſt van Heſſen-Rhynfels, die tot de Roomſche kerke overging, zeer beſcheidentlyk en geleerdelyk beantwoordde. Tegen de Socinianen verzette hy zich mede zeer krachtig; hy ſchreef over het begin van het Euangelium van *Johannes*, en verdedigde de waarheit tegen de verdraaiingen der Socinianen. Hy bragt het advys van de Theologiſche faculteit van Leiden uit, dat de H. H. Staten van Hollandt en Weſt-Vrieslandt van de zelve aangaande de kettery der Socinianen verzocht hadden. Dat was zo bondig en krachtig opgeſtelt, dat de Heer Trigland niet vergenoegt was het zelve te hebben horen lezen, maar het in handen nam, las en overwoog, met deze betuiging: *Hoe meer ik lees, hoe meer het my behaagt*; en dewyl daar in de ſnoodheit van de Sociniaanſche kettery zeer levendig vertoont wierdt, en daar op het plakkaat tegen de Socinianen volgde, wierdt het eene en het andere door een ſcherpe Apologie, onder

der den name van een Poolschen ridder, die men meent Joh. Slichtingius van Bukoviec te zyn geweest, bestreden, dien Coccejus zo krachtig heeft geantwoord, dat hy zynen vyanden een stilzwygen heeft opgelegt, en van de Nederlandsche kerke met uitstekende dankbaarheit is beantwoord. Het synode van Noord-Hollandt liet hem door hunne gedeputeerden bedanken, en dat van Zuid-Hollandt deedt het door een zeer beleefden en vriendelyken brief, waar in het hem met weinig woorden een groten lof gaf. Geachte Predikanten zetten het in Nederlandsch over.

Dit waren de tyden van Coccejus ruste, en schoon hy zyne gedachten vry uit hadde voorgedragen, was 'er echter niemandt tegen hem opgekomen; in het tegendeel, hy hadde lof en roem. Het jaar 1658 was het jaar, in het welk een nieuwe strydt begon. Zynen amptgenoot Heidanus viel, volgens de order, die in de akademie te Leiden gehouden wierdt, dat men de geheele Godgeleerdheit in openbare disputen doorliep, te beurt, dat hy handelen moest over het vierde gebodt, van den Zabbath. Hy stelde zyn gevoelen, dat de Zabbath en het vierde gebodt niet enkel zedelyk, maar ook ceremoniëel was, vrymoedig voor, in navolginge van Gomarus en zo vele andere zyner voorgangeren in de Leidsche akademie. Dit mishaagde zommigen broederen, die verslingert op de practyk der Engelsche Godgeleerden, met de zelve het gevoelen van de zedelykheit van den Zabbath en het vierde gebodt hadden overgenomen; en Essenius, hoogleeraar in de akademie te Utrecht, kwam opentlyk daar tegen op, en tastte met eenen Coccejus, die zyne gedachten al van te voren overeenstemmig met zyn amptgenoot hadde uitgegeven, vinnig aan. Heidanus beantwoordde dit geschrift, en Essenius gaf zyn tractaat vergroot weder uit. Dat de wonde groter deedt worden, was, dat de Heer Hoornbeek, hun beider amptgenoot, ook tegen hem opkwam. Deze gaf zyn tractaat van *de heiliging van des Heeren naam en dag*, reets te voren uitgegeven, weder in 't licht, met tegensprake van zyne beide amptgenoten. Hier tegen gaf Heidanus zyne eerste en tweede *Bedenkingen over des Heeren dag* uit; en Coccejus zyn boekje, genaamt: *Voorbeeldt van der vrienden eendragt in het stuk van des Heeren dag*, waar in hy toonde, dat het gevoelen, van het zyne verschillende omtrent de onderhouding van des Heeren dag, niet meer tot aankweking der Godvruchtigheit toebragt dan het zyne; waar op Hoornbeek weder antwoordde. Ondertusschen begon men het meer en meer op Coccejus toe te leggen, en daar kwam een zeer bitsch tractaat uit, onder den naam van: *Het Sociniaansch gevoelen van den Zabbath, vyandig tegen de Godzaligheit*, onder den vermomden naam van *Nathanaël Johnson*, welke men zegt geweest te zyn D. Paschasius, Doctor in de Godgeleerdheit, daar Coccejus dikwils horen moest, dat hy socinianiseerde, en alle Godvrucht zocht uit te bannen. Dit grote werk ontzenuwde Coccejus in een klein tractaat van weinig bladen, en liet het verder daar by. Nu was het landt in roer, de kerk in brandt, en de predikstoelen daverden. Men maakte het volk wys, dat het iets nieuws was te stellen, dat het grootste gedeelte van het vierde gebodt ceremoniëel en dus afgeschaft was, en dat het verkiezen van den eersten dag der weke tot den openbaren Godsdienst niet moest afgeleid worden uit het vierde gebodt, en dan, dat door zulke stellingen alle Godsdienst en Godzaligheit wierdt weggenomen. Dit was het stuk, daar het volk meest op viel; want het andere verstondt het niet, en dit is tot den huidigen dag het teken van onderscheidt, en als de bannier. Dit bewoog den Staat de handt in het werk te slaan, en de Synoden om het werk tot bedaren te brengen. Het Synode van Gouda in den jare 1659 verzocht de heeren Heidanus en Coccejus alles tot vrede toe te brengen, die ook dat gewillig deden, en in een kort geschrift zich zo verklaarden, dat het Synode daar in genoegen nam; terwyl de Hoge macht partyën een stilzwygen opleide.

Ondertusschen ontstonden uit dit een geschil meer nieuwe geschillen, als, namentlyk, van het onderscheidt der Goddelyke huishouding onder de dagen van het O. en N. Testament; van de tien Geboden, of de zelve een formulier van het verbondt der genade waren? of ze na de afgodery der kinderen Israël met het gulde kalf van een ander gebruik waren geworden? enz. Voornamentlyk wanneer in den jare 1662 Wilhelmus Momma een disputt onder Coccejus *de Oeconomia Divina* (van de Goddelyke huishouding) hieldt, wierden 83 vragen uit het zelve getrokken, en aan Samuel Maresius gezonden, die de zelve in eene openbare verhandeling zeer hevig wederleide. Doch nadat Coccejus aan hem geschreven, en hem grondig van zyn gevoelen onderrecht hadt, scheen hy genoegen daar in te nemen. Kort daarna kwam Gisbertus Voetius in het strydperk, naar wien de tegenstrevers van Coccejus *Voetianen* genoemt worden. Deze hieldt in 't jaar 1665 een disputt van het onderscheidt der woorden ἄφεσις, *aphesis*, en πάρεσις, *Paresis*, waar in hy Coccejus scherpelyk aangreep. Deze verantwoordde zich in een geschrift, genaamt *More Nebochim* (leeraar der twyffelende). Naauwlyks was deze storm voorby, of daar ontstondt een nieuw onweder, terwyl Samuel Maresius met zyn amptgenoot Altingius in den jare 1668 in twist geraakte. Om dezen by te leggen zonden de Curateuren der akademie van Groningen de *Theses* of stellingen van Maresius, nevens het antwoordt van Altingius, aan de Theologische faculteit van Leiden. In deze waren Abraham Heidanus, Johannes Coccejus, en Johannes Valkenier; van welke het gedrag van Maresius afgekeurt, en in het tegendeel Alting van kettery vrygesproken wierdt. Dit advys was door de penne van Coccejus in aller naam en met zeer veel omzichtigheit uitgebragt, zo dat schoon Maresius in het hoofdzakelyke in het ongelyk gestelt wierdt, Alting ook hertelyk wierdt vermaant, om zynen ouden amptgenoot te gemoet te komen, en zich voorzichtig en eerbiedig te gedragen. Dat verdroot Maresius zodanig, dat hy dat oordeel der Leidsche hoogleeraren niet alleen opentlyk bestreedt, maar ook besloot, de leere van Coccejus, die de pen gevoert hadt, in het toekomende te bestryden. Tot dien einde maakte hy zyn verdrag met Gisbertus Voetius, met wien hy in een hevig geschil geleeft hadt, met beding, dat elk echter zyn byzonder gevoelen, waar over zy gestreden hadden, behouden kon. Doch Coccejus wierdt de vervolging zyner tegenstrevers in November des jaars 1669 door de doodt ontrukt.

Men moet van hem zeggen, dat hy in alle delen een groot man is geweest. Aangaande zyne geleerdheit en Godvrucht zal men hier maar twee getuigenissen aanhalen. Het eerste van den hoogleeraar Melchior Leidekker, een van de vinnigste bestryders van zyne gevoelens, zeggende: " Het is buiten dispuit, dat „ de Heer Coccejus is geweest een man, ervaren en *machtig* „ *in de schriften*, waar toe hem geen klein behulp geweest is „ zyne grote ervarenheit in de Oostersche, inzonderheit de He- „ breeusche en Griekische talen, en hadde zyn werk een langen „ tydt, en meest, ja, gelyk zommigen getuigen, alleen ge- „ maakt om de H. Schriften te doorzoeken; en hy heeft aller- „ wegen uitnemende blyken gegeven van geleerdheit en arbeid- „ zame naarstigheit: alzo dat daar van zyne schriften altydt ge- „ tuigenis zullen geven, en zyn lof en onsterflyke naam al- „ tydt leven zullen." Het tweede getuigenis zal zyn dat van den Hre. Joh. Henr. Heidegger, die in zyn plaats te Leiden beroepen wierdt, en dat beroep van de handt wees, in zynen brief aan de H. H. Curateuren, daar hy hem den *allerwaardigsten man* noemt, daar by voegende: " in wien of de Godvruchtigheit en heiligheit der zeden; of de geleerdheit en scherpe „ schranderheit eens allerdoorkneedsten oordeels in de H. Schrift „ uit te leggen hoger uitgesteken heeft, staat my niet te zeggen.

Het is zeker, dat niemandt ooit iets op zynen wandel heeft te zeggen gehad, alzo de Godvrucht en voorbeeldige wandel, gepaart met eene grote zachtmoedigheit, altoos in hem hebben uitgeblonken; en die zyne schriften zonder vooroordeel lezen, zullen bevinden, dat in een bladt van zyne schriften meer wezentlyke gronden van de allertederste en innigste Godvrucht gevonden, en daar op krachtiger aangedrongen wordt, dan in vele grote boeken, ten dien einde geschreven. Hy heeft ook het onderzoek der Prophetiën onder de Gereformeerden, geheel in dien tydt verwaarloost, weder levendig gemaakt; en schoon hy het in alles niet getroffen heeft, (en welk mensch zal dat doen?) zo heeft hy echter zulke gronden gelegt, waar op men bouwen kan, en een weg gebaant om verder in te dringen. Zyne arbeidzaamheit blykt genoeg, als men de tien stukken in folio zyner werken beschouwt. Zyne schranderheit steekt overal door, en hy heeft getoont, dat hy inzonderheit de Griekische oudvaderen wel gelezen hadde, en de kerkelyke geschiedenissen zeer wel verstondt.

Het is waar, dat hy, wanneer hy eerst op het toneel der hogescholen te voorschyn kwam, geen of weinig discipelen in de Godgeleerdheit kreeg, en geen opgang maakte, zo dat hy dikwils te Franeker, als hy gekomen was om lessen te geven, by gebrek van toehoorders, moest weder naar huis keren. Te Leiden hadde hy in den beginne ook weinig opgang. De reden daar van was, gelyk als men voorgaf, dat hy duister en onverstaanbaar was, gelyk diergelyke klagten nog tegen zyne schriften opgeheven worden. En geen wonder; want hy sloeg een geheel anderen weg in dan men in dien tydt in Nederlandt wandelde; alzo het overwegen der H. Schrift in zyne talen, het naspeuren der spreekwyzen van de zelve, en daar uit formeren der waarheden, voor al het onderzoek der Prophetiën, zeer verzuimt was. Eensdeels hadt men de schoolgeleerdheit, de Philosophie en Scholastike Theologie weder in de hogescholen ingenomen, en die met de ware Godgeleerdheit, tegen de waarschouwing der eerste Hervormers, zo dat men meer over woorden dan over zaken twistte, en de twisten meer uit de Philosophie dan uit de H. Schrift beslisste. Hier van was de Hr. Maresius een groot voorstander, die de bepalingen van Castanæus met zyne aantekeningen uitgaf. Anderendeels bevondt het zich, dat de verschillen met Arminius opgekomen zynde, van de predikstoelen niet veel meer dan van deze twisten gedurig gehoort wierdt. Dit verdroot velen met reden, die oordeelden, dat daar door de ware Godzaligheit niet veel bevordert wierdt. Deze dan, waar van Teiling een der eersten en voornaamsten was, drongen op de practyk der Godzaligheit aan, en oordeelden, dat men daar van zyn werk op den predikstoel moest maken, en te recht. Maar gelyk als het in de menschelyke zaken dikwils gaat, dat men van het eene uiterste tot het andere valt, zo is hier ook iets diergelyks gebeurt. De Engelsche schryveren, in dit stuk beroemd, wierden met hopen in de Nederlandsche tale overgebragt, en raakten in elks handen, en hunne wyze van behandeling wierdt overal ingevoert; en dewyl deze op de woorden der H. Schrift, het verbandt en zamenhang der zaken, en op het oogmerk der schryveren, weinig of geen acht gaven, zynde de woorden altydt klaar genoeg, maar enkel en alleen uit de woorden zekere stellingen maakten, die zy dan door andere stellingen bevestigden, of uit eene stelling oneindige andere trokken, zo raakte het onderzoek van de H. Schrift in haar verbandt en zamenhang, en der H. talen weg; want men kon genoeg stellingen maken, al verstondt men dat niet, en zo, zonder daar van veel te weten, prediken. Die voor dit soort van studiën waren, vertoonden uiterlyk eene strenge levenswy- ze

ze en eene grote deftigheit in klederen en gedrag, waar uit onnutte en beuselachtige verschillen over lang haair, hoge hoeden, kanonyke goederen, enz. ontstonden, en daar mede hieldt men zich op. Het is waar, dat 'er brave verstanden waren, dien dit mishaagde; maar men wist zich niet te redden. Hier by kwam, dat die heerlyke en voortreffelyke overzetting der H. Schriften in de Nederlandsche tale met hare geleerde kanttekeningen in het licht kwam, die voor gene overzetting behoeft te wyken. Gelyk als dit werk een onwaardeerlyke schat is, meende men ook genoeg daar aan te hebben, en daarom niet nodig veel Hebreeusch of Griekfch te leren: ja de hoge achting voor die overzetting nam zo toe, dat het by zommigen voor kettery wierdt aangezien daar van af te wyken, en Gods voorzienigheit heeft belet, dat zy niet genoegzaam met de zelve woorden, als het Concilie van Trente de gemene Latynsche geauthentiseert heeft, is geauthentiseert geworden.

In zulke omstandigheden van tydt kwam Coccejus te voorschyn; en dewyl hy de schoolgeleerdheit afkeurde, en oordeelde, dat men in de stukken der Godgeleerdheit met de woorden van Gods Geest moest spreken, hadt hy zyn styl daar naar gericht, die geheel en al Schriftuurlyk, ja, schoon Latynsch, naar den trant der Hebreeusche en Griekfche talen geschikt was; geen wonder, dat men hem niet verstondt! Hier by kwam, dat men zyne byzondere gronden en onderstellingen, waar op vele van zyne redeneringen en verklaringen steunden, niet te voren onderzocht hadde, die hy in zyn boek over de Verbonden hadde open gelegt, en die hy niet telkens kon herhalen: want boven is reets gezegt, dat dit boekje de sleutel van alle de werken van Coccejus is, zonder het welke te hebben begrepen Coccejus niet wel kan verstaan worden. Ook wordt 'er niet gelet, dat hy in alle zyne verklaringen over de H. Schrift gedurig de Sociniaansche uitleggeren en Grotius in het oog heeft, welke laatste de Christus nergens in de H. Schriften des O. T. vinden kon: zo dat het in die dagen een spreekwoordt was geworden: " Dat Grotius Christus nergens, en Coccejus overal „ vondt". Hy bestreedt ook vyanden, die te voren nooit zo veel veldt hadden gewonnen als in die dagen; en dewyl de Socinianen en de Walenburgers op een nieuwe wyze de waarheit bestreden, moest ook tegen de zelve op eene nieuwe wyze gestreden worden: dat een schyn van nieuwigheit gaf, die echter noodzakelyk was.

Uit deze tyds omstandigheit kon men ook haast afnemen, waarom Coccejus zo vele benyders en bestryders kreeg: want brak zyne wyze van de H. Schrift en Godgeleerdheit te behandelen door, zo zagen velen wel, dat hunne schoolgeleerdheit, daar zy zo veel werk van gemaakt hadden, veracht, en dat hunne predikwyze niet veel ingang zou vinden by menschen van oordeel; ja dat velen dan nog Hebreeusch en Griekfch zouden moeten leren, daar zy geen lust toe hadden. Coccejus was ook dikwils zeer bedroeft, dat hy zo weinig opgang hadde; zo dat hy moest opgewekt worden om niet te verslaauwen, zo van geleerden als ongeleerden, onder welke laatste zich bevondt de Heer Johan Boddens, koopman te Amsteldam, vader van den Eerw. Heer Abraham Boddens, thans Predikant in de Walsche kerke te Amsteldam, een liefhebber van Godsdienst en Godgeleerdheit, aan en van welken vele brieven onder de brieven van Coccejus voorkomen, getekent met de letters J. B.

De Heer Heidanus, aan wien hy zyn beroep te Leiden meest verschuldigt was, was ook de man, die hem op eene edelmoedige wyze ondersteunde en opgang zocht te doen krygen. Men zal op zyn plaats tonen, hoe die grote man, een afkeer van de schoolgeleerdheit hebbende, en van de Engelsche predikwyze, in Vrankryk geleert hadde de texten van de H. Schrift schriftuurlyk te behandelen, en met eenen een voorstander van de Cartesiaansche Philosophie was. Deze zette zyne voornaamste leerlingen aan om Hebreeusch by Coccejus te leren, dat al schoorvoetende geschiedde. Deze in de talen wat gevordert zynde, gingen hem ook horen over de Godgeleerdheit, nog al schoorvoetende als te voren, en zy konden zich aan zyne tale niet gewennen, en ontzagen de moeite, die men moest doen, indien men zyne leerwyze wilde opvolgen. Evenwel daar waren 'er, die doorbraken, en deze kregen nayveraars, en de toevloedt tot Coccejus wierdt eindelyk zo groot, dat hy tot het houden van zyne collegien de Engelsche kerk te Leiden gebruiken moest, en dat hy selden dan met honderd studenten verselt daar van daan kwam, tot groot genoegen van zyn edelmoedigen weldoender Heidanus. Menigmaal hebben zyne eerste leerlingen met vermaak verhaalt, hoe zy eerst zo afkeerig, en daarna met zo veel liefde en hoogachting omtrent hem waren aangedaan geweest. Onder de zelve, om maar eenigen, die geschreven hebben, op te halen, waren de Heeren Burman, Wittichius, Gualt. Bodaan, Willem Anslaar, P. van der Hagen, P. van Staveren, Henr. van Groenewegen, Rombouts van Peené, van Til, en de thans nog levende Eerw. Heer Sibersma, en vele anderen, die hem niet weinig luister hebben bygezet, en in hunne schriften dat nog duister by Coccejus was opgeheldert. Maar dewyl de leerlingen van Heidanus meest alle Cartesianen waren, zo is 't, dat schoon Coccejus weinig met de Philosophie ophadde, zyne leerlingen ook te gelyk liefhebbers van Cartesius waren, en als een bestreden wierden. Dit maakte ook, dat Coccejus meer tegenstrevers kreeg, en dat men tegen zyne discipelen, als te gelyk Cartesianen, zo veel te meer gewoelt heeft.

In dien tydt zyn 'er verscheide namen op de baan gekomen, die te wenschen waren nooit te zyn genoemt. De discipelen van Cartesius, wiens Philosophie bekend is, en waar van de heeren Heidanus en Wittichius grote voorstanders waren, kregen den naam van *Cartesianen*. Die van Coccejus wierden *Coccejanen* genoemt, en dewyl zy meest liefhebbers zyn geweest van de Philosophie van Cartesius, wierden zy naar beide genoemt. De voornaamste tegenstrevers van Cartesius en Coccejus Maresius en Voetius geweest zynde, zo wierden hunne discipelen *Maresianen* en *Voetianen* genoemt, overstaande tegen de voorgemelden. De naam der eersten is haast verdwenen, maar die der Voetianen grypt nog standt. De discipelen van Voetius verschillen ook van die van Maresius, gelyk hunne meesters in vele opzichten zeer verschillen, en zich onderling zeer bestreden hebben; in dat derde kwamen zy overeen, dat zy tegen Cartesius en Coccejus waren.

Evenwel moet men zich niet verbeelden, dat Coccejanen en Voetianen verschillende secten in Nederlandt zyn. Het zyn broeders in een en de zelve kerke, en na lang twisten is het zo verre gebragt, dat redelyken van beide kanten hebben moeten erkennen, dat 'er geen wezentlyk verschil tusschen beide is, het gansche verschil maar bestaande in de verklaringe van deze en gene Schriftuurplaatsen, en wel inzonderheit over de wet der tien geboden, en het vierde gebodt van de zelve: want wat de heiliging van den eersten dag der weke aanbelangt, daar in is men het nu, zo veel als de practyk aangaat en de zake zelf, eens: maar het verschil is alleen over de gronden, en voornamentlyk of die eerste dag tot den openbaren Godsdienst moet afgezondert worden, uit krachte van het vierde gebodt.

Na het jaar 1672 raakten de twisten op zyn hoogst, en die den staat van Nederlandt maar eenigzins kent, die weet wel, door welken weg die twisten aangestookt en gekoestert wierden. Men zal zich hier niet diep inlaten om de wonde, die nog niet volkomen toegesloten is, weder op te krabben, met het ongelukkige van die tyden op te halen. Een ding zal men hier maar byvoegen, om dat het tot lof van de Regeering der stadt Amsteldam verstrekt. Men hadde voor, door de hoge Macht alle de discipelen van Coccejus en Cartesius uit de kerke en scholen te werpen. Men nam de proef daar van in het afzetten van den Heere Heidanus van zyn hoogleeraarsampt in zyne oude dagen, en men zou verder gegaan zyn, ingevalle de voorzorge van den hooglosfelyken Magistraat van Amsteldam dat niet gestuit hadde: want die Magistraat, die wel meer de vryheit en waarheit bewaart hadde, en wel ziende, dat niet alles kerkelyk was dat men voorgaf, en dat 'er mogelyk iets onder schuilde tot nadeel van de vaderlandsche vryheit en algemene rust, zocht de scheuring voor te komen, en nam daar toe de gelegenheit waar op die maaltydt, welke de zelve alle jaren eertyds gewoon was te geven aan alle de leeraars van de Gereformeerde gemeentens binnen hunne stadt, die den naam van *Mozes-en Aarons-maaltydt* droeg, en een zoet vertoog van onderlinge overeenstemming en liefde van den Magistraat en de kerke gaf. Daar was het dat de gronden van onderlinge vriendschap der broederen gelegt wierden, en naderhandt zo verre voortgezet, dat 'er een vredeverdrag gemaakt wierdt, het welk in den Kerkenraadt ingebragt en in een resolutie van den zelven verandert is, waar in de broederen betuigen, dat 'er geen wezentlyk verschil in de lere is, en wyders regelen worden voorgeslagen, hoe men zich tot bevordering van rust en vrede gedragen zal. Dit geschiedde in het jaar 1677, moetende dit verdrag telkens by alle beroepingen en het inkomen van nieuwe ouderlingen voorgelezen worden.

Het Synode van Noord-Hollandt stondt te Amsteldam te vergaderen. De Eerw. Henr. Dankerts, Predikant der gemelde stadt, was tot president verkoren, en deedt naar gewoonte de intreê-predikatie in het choor van de Nieuwe kerke. Daar hoorde men, in plaats van een oorlogs-trompet, eene stem van vrede, liefde, en eendragt, en eene verklaring, dat de broederen van Amsteldam, geen wezentlyk verschil over de lere hebbende, eensgezind waren. De text was uit *Deut.* XXXIII, *vs.* 8, waar door die grote slag gebroken wierdt. De Machten des lands hebben vervolgens door hunne plakkaten en resolutiën de rust der kerke zoeken te bevorderen, en alles was in een redelyke kalmte, wanneer een spottend Franschman voor den dag kwam, die met spotteryen zocht uit te voeren het geen anderen met al hun woelen niet konden doen; maar hy kreeg zynen verdienden loon, en de Machten van den lande toonden, dat zy zich niet lieten bespotten, hem voor een korten tydt zyn tractament onthoudende. Evenwel gaf dit gelegenheit tot nieuwe onlusten. Hy kreeg aanstonts zyne voorvechters, die schoon zy al zo wel in hunne predikwyze gehekelt waren als de anderen, die brok verzwolgen, om anderen, was het mogelyk, ten toon te stellen. Men zag dank-adressen aan die genen, die den Franschman waren te keer gegaan, vol van hatelyke en stekelachtige uitdrukkingen. Het faamrovende zo genaamde *Ouderlings Protest*, dat op rekening van den anders vermaarden *Willem Brakel* gestelt wordt; de *Zionsworstelingen* van *Fruitier*, door het Synode afgekeurt, kwamen te voorschyn. De Heer Ens, thans vermaard hoogleeraar te Utrecht, ontdekte op eene klare en schrandere wyze, onder den naam van *Joh. van der Heiden*, den nieuwen toeleg om de scheuring door te dryven, en het werke te hervatten daar het de ouden gelaten hadden, dat Godt verhoede, waar door hy veel lof behaalde. *Spanheim Epist. de noviss. circa res sacras in Belgio dissidiis. Farellus Dissert. hist. seu Epistola ad amicum respons. de noviss. in Belgio litibus circa Theol. & Philos.* *Benthems Hollandsche Kerk-en School-staat* P. II. *c.* 3. *p.* 116. *Sagittarii Introd. ad Hist. Eccl. p.* 926. *Witte Diar. Biogr. Bibl. universelle Tom.* VII. *De Lere en Eere van Joh. Coccejus, verdedigt door zynen zone. Van Til Salems Vrede II Deel. Consideratien van Heidanus, enz.*

COCCEJUS, (JOHAN HENRIK) zoon van den voorgemelden Johannes Coccejus, begaf zich tot de Rechtsgeleerdheit, hoewel hy de ſtudie der Theologie niet vergat. Hy was in zyn leven griffier van de lenen van Hollandt, een ſchrander, verſtandig en Godvruchtig man, en verdedigde *de eere en lere van zynen vader* in een tractaat onder dien naam. Hy ſchreef ook tegen den Hre. *Vitringa*, die het van den beginne zyner ſtudiën ſcheen toegelegt te hebben, waar hy het maar eenigzins kon te pas brengen, om den ouden Coccejus tegen te ſpreken; meeſt evenwel nog al beleeft. Deze hadt tegen Coccejus over den tempel van Ezechiel, en des zelfs geeſtelyke beduideniſſe, zo als de zoon meende, wat al te hard geſchreven; waar tegen hy dan opkwam, om dit ſtuk nader te onderzoeken, en zynen vader, daar hy gelyk in hadde, te verdedigen. Het laatſte, dat hy geſchreven heeft, is tegen den bovengemelden ſpottenden Franſchman, onder den tytel van: *le Chef des mocqueurs demaſquée*, dat is: *het Hoofdt der ſpotters ontmaskert*, in het Franſch, daar hy dien Franſchman aardig ten toon ſtelt, en zyne naaktheit zeer klaar ontdekt. Hy was getrouwt met Maria Heinſius; en deze is het, die uit liefde en hoogachting voor haren ſchoonvader by teſtament gewilt heeft, dat te Leiden in de Pieterskerk, daar de zelve begraven legt, een gedenkteken voor hem zou opgerecht worden; het geen volbragt is door het borſtbeeldt van Coccejus, in wit marmer uitgehouwen, met eenige ſieraden, en een opſchrift, ter zake dienende, tegen een pylaar aan te brengen, zynde het letter-tafereel van zwart gepolyſt marmer, met goude letteren; en dat is dat beeldt, waar over zo veel geſchreeuw is gemaakt, en zo vele dichters hunne pennen op geſcherpt hebben.

COCCIUS, (JUSTUS) van Byleveldt, kanunnik te Gulik, wierdt in den Lutherſchen Godsdienſt opgevoed; maar te Keulen komende verliet hy den zelven, zich wendende tot den Roomſchen. Hy ondernam een verzameling der getuigeniſſen en uitſpraken der kerkvaderen en Conciliën nopens de geeſtelyke geſchillen. Hier over 24 jaren gearbeid hebbende, gaf hy het in de jaren 1599 en 1600 in folio, onder den tytel van *Theſaurus Catholicus*, in 't licht. *Du Pin Bibl. des Auth. Eccleſ.*

COCHEIM, een keur-Trierſche ſtadt en kaſteel aan de Moezel, beneden Trarbach en Beilſtein gelegen, was eertyds een Ryksſtadt, doch wierdt in 't jaar 1240 van keizer Adolf aan 't aartsſticht Trier verkocht. De omleggende landſtreek is zeer vermaard wegens de voortreffelyke wynen.

COCHILE, oudtyds *Sybaris*, een rivier in Calabrië, een landſchap van 't koninkryk Napels, ontſpringt in 't Appennynſch gebergte, niet verre van Morano, beſpoelt Caſtro Villare, en ontlaſt zich in de Golf van Tarentum, niet verre van Sibari Rouïnata.

COCHIN, eene ſtadt en koninkryk in het halfeilandt van Indië, aan deze zyde van de rivier de Ganges, op de kuſt van Malabar. Ze is wel de grootſte naaſt Goa, die voortyds de Portugezen bezeten hebben, gelegen benoorden den evenaar op 10 graden, hebbende de zee ten Weſten. De rivier heeft met hoog water 17 of 18 voet, en is 's winters zeer gevaarlyk in te komen. Cochin is een ongezonde plaats wegens de leegte van 't landt, en de veelvuldige moeraſſen; anders is 'er allerlei overvloedt van viſch en vleeſch, nevens een groot vermaak der rivieren en binnenwateren, verrykt met verſcheide welbeplante eilandtjes, zeer vermakelyk. Het heeft prachtige huizen, zware en hechte gebouwen, inzonderheit langs de rivier. Verſcheide heerlyke kerken verſierden oudtyds die ſtadt, die nu alle tot den grondt toe afgebroken zyn; onder anderen muntte uit de kerk der Jeſuiten met haar collegie, ſtaande digt aan de zeekant, met een dikken uitſtekenden toren, van klokken wel voorzien en boven op het gewelf van den toren gemetzelt. Een grote muur bevrydde het konvent, in 't welk by de 70 of 80 cellen en kamers waren, zynde drie verdiepingen hoog. Voorts de kathedrale of hoofdkerk, met twee rygen pylaren, en een aanzienlyken toren; de kerk der Auguſtynen, nevens die der Dominikanen: behalven vele andere en kleinder vergaderplaatſen. Nu ſtaat nog alleen de kerk en het klooſter der Franciſkanen. De aanzienlykſte huizen van Cochin hebben hare hoven en tuinen, met hoge muren. Door de ſtadt loopt geen water: ze is ook vry langer dan breed, de meeſte breedte zynde aan de zeekant voor aan, en op het einde van de rivier is zy zeer naauw en ſmal, nochtans met bolwerken wel verſterkt. *Baldaus Malabar.*

COCHINCHINA, een Indiaanſch koninkryk aan de overzyde van den Ganges, aan een zeeboezem van den zelven name. De inwoners noemen 't *Cachu* of *Kachochin*, beduidende, naar 't gevoelen van zommigen, zo veel als het *Weſtelyk China*. Maar anderen zyn van gedachten, dat het *Cochinchina* wegens de grote overeenkomſt met Cochin in Malabar genaamt wordt. In 't Ooſten grenſt het aan de zee, die den inham, genaamt *Cochinchina*, maakt; in 't Weſten aan 't koninkryk Cambodia; in 't Noorden aan Tunquin, en in 't Zuiden aan Chiampa. Het heeft meer dan 50 goede zeehavens, en wordt in zes landſchappen verdeelt, van welke ieder zyne byzondere gouverneurs en jurisdictie heeft. De hoofdſtadt en ſetel des konings is *Caceian*, hebbende een voortreffelyk paleis, en vele buitenplaatſen der groten van 't ryk. Echter is ze cynsbaar aan 't keizerryk der Chinezen. De koophandel van dit koninkryk is zeer gewigtig, beſtaande in goudt, zilver, porcelein, zyde, enz. zynde zamen landwaren. Men vindt alhier pauſſelyke miſſionariſſen, die echter onder den laatſten koning van Cochinchina veel geleden hebben. *P. Alexander de Rhodes Reisbeſchr. Mendoza.*

COCHLÆUS (JOHANNES) wierdt in 't jaar 1503 in 't dorp Wendelſtein, niet verre van Neurenberg, geboren. Zyn eigen name was *Dobnek*. Maar hy noemde zich liever van zyn vaderlandt *Cochlæus*; want *Wendelſtein* kan dus in 't Latyn vertaalt worden. Hy begaf zich in zyne jeugt met ernſt tot de ſtudiën, doch meeſt tot de Godgeleerdheit. Eerſt was hy kapelmeeſter by hertog Georg van Saxen, naderhandt deken der ſtichtskerke van O. L. V. te Frankfort. Maar wanneer in 't jaar 1525 de boerenkryg, en in Frankfort ook een opſtandt verwekt wierdt, begaf hy zich van daar; en hoewel de oproer geſtilt was, weigerde hy echter naar Frankfort weder te keren, maar wierdt by de kerk van S. Victor te Mentz bevordert. Na de doodt van Emſer beriep hem Georg, hertog van Saxen, in 't jaar 1529 naar Meiſſen, alwaar hy tot het jaar 1539 bleef: want wanneer de voornoemde hertog dit tydelyke zegende, en de Proteſtanten de Reformatie met nadruk doordrongen, nam hy nevens Vicelius de vlucht. Hy ſchreef niet alleen tegen Luther, maar diſputeerde ook mondeling met hem, reizende voorts van de eene plaats tot de andere, om de lere van Luther te beſtryden. Wanneer hy in 't jaar 1521 nog deken te Frankfort aan den Mayn was, reiſde hy uit eigen beweging naar Worms, om aldaar met Luther te diſputeren; maar alzo hy zulks niet anders wilde doen, dan onder beding, dat Luther van zyn vrygeleide zou afzien, wierdt hy verdacht gehouden als of hy Luther wilde in gevaar brengen. Onderwylen ſtrooide hy uit, dat hy Luther genoodzaakt hadt in zyne tegenwoordigheit te wenen. Doch Luther, om dezen laſter af te wiſſchen, gaf een ſcherp geſchrift tegen hem in 't licht, onder den name van: *Tegen den gewapenden man Cochlæus*. Doch deze bleef Luther niet ſchuldig, beantwoordende het met geen minder ſcherp geſchrift, genaamt: *Adverſus cucullatum monitorem*. In 't jaar 1526 was Cochlæus op den Ryksdag te Regensburg, en zocht te beletten, dat eenige ſtanden des Ryks op de gedachten mogten komen, de kerkelyke goederen aan zich te trekken. In 't jaar 1530 begaf hy zich nevens andere geſlagene vyanden van Luther op den Ryksdag te Augsburg; en wanneer hy niet kon beletten, dat de Augsburgſche Confeſſie aan keizer Karel den V wierdt overgegeven, was hy onder die genen, die deze Confeſſie wederleiden, de welke naderhandt door Andreas Fabricius in 't Latyn in 't licht gegeven is. Eindelyk woonde hy ook in 't jaar 1546 den Ryksdag te Regensburg by, alwaar hy nevens Malvenda en Billikus tegen Bucerus en zyne amptgenoten diſputeerde; van welk diſpuit verſcheidentlyk verhaalt wordt, aangezien men overeengekomen was, drie dagen lang te diſputeren, zonder dat van eenig notaris het minſt zou opgeſchreven worden. Cochlæus ſtierf te Breſlau, alwaar hy ook kanunnik was, den 10 January 1552. Hy heeft vele ſchriften nagelaten, rakende voornamentlyk de kerkelyke twiſten van dien tydt tegen Luther, Melanchthon, Zwinglius, Calvinus, Bucerus, Conradus Cordatus, Wolfgangus Muſallus, Andreas Oſiander, Henricus Bullingerus, en anderen. De namen der ſchriften zyn: *De factis & ſcriptis Lutheri liber*; *Catalogus ſeditionum per diverſas Germaniæ partes exortarum*; *De Canonicæ ſcripturæ & Catholicæ Eccleſiæ auctoritate*; *De animarum purgatorio*; *De poteſtate generalis Concilii*; *Lutherus ſepticeps*; *Commentarius in Libellum Lutheri, contra ſeditionem ruſticorum*; *Apologia pro duce Georgio ad Saxoniæ Electorem*; *Reſponſio ad mendacia Lutheri pro duce Georgio.* enz. Hy heeft ook een werk geſchreven, waar in hy voor en tegen de Godheit van Chriſtus handelt, om te tonen, dat die uit de H. Schrifture niet overtuigend kon bewezen worden. *Thuan. l.* XI. *Teiſſier. addit. Tom.* I. *Boiſſard in vit. 50. Vir. doct. Pantaleon Proſopogr. P.* II. *p.* 157. *Simlerus in Bibl. Miræus de ſcript. Sec.* XVI. *Bellarm. de ſcr. Coeleſtin. in Hiſt. Comit. Aug. Scultetus in Annal. Evang. Seckendorff in Hiſt. Lutheran. l.* I. §. 160. *addit.* 3. *Du Pin Bibl. des Auth.*

COCITUS, of COCYTUS, is een rivier in Epirus, zynde een van die vier, die naar 't verhaal der dichteren tot de helle behoren; want ook de name zo veel beduidt als zuchten en klagen, om daar door de pyn der hellewigten te betekenen. Van de rivier Cocytus worden de Cocytaanſche feeſtdagen genaamt, die in de helle ter eere van Proſerpina geviert wierden. In Italië is ook een rivier *Cocytus*, naby de zee Avernus, zich ontlaſtende in de zee Lucrino of Mamorto: doch deze is thans door den berg, die door de aardbeving van 't jaar 1538 ingeſtort is, byna geheel gedempt. *Virgil. Æn. l.* VI. *Pauſan. Apollod.*

COCKERMOUTH, of COKARMOUTH, een ſtedeke in 't Engelſch landſchap Cumberlandt, gelegen in een laagte, tuſſchen twee heuvelen, ter plaatſe alwaar de rivier Cocker zich met de rivier Derwent vereenigt. Zy heeft fraaie gebouwen, en een ſterk kaſteel, voorts zitting in 't Parlement, werwaarts ze twee gedeputeerden zendt. *Cambden's Britannia. Beeverell Delic. de l'Angl. p.* 267.

COCLES (BARTHOLOMÆUS) leefde in de XV eeuw, en was zeer ervaren in de *Chiromantie* en *Phyſiognomie*, ſchryvende een boek van de regelen dezer kunſten, dat Achilini met een geleerde voorreden vereert heeft. Hy voorzeide den beroemden Lucas Gauricus, dat hy tot zyne onſchuldt ſtondt geſtraft te worden, maar niet aan 't leven. Deze wierdt derhalven door laſt van Bentivoglio gewipt. Hy zelve ſtierf volgens zyne voorzegging aan een ſlag op 't hoofdt: want Hermes Bentivoglio liet hem heimelyk vermoorden, om dat hy hem iets kwaads voorzegt hadt. Hy hadt ook den moordenaar op dien zelven dag voorzegt, dat hy een gruwelyken moordt zou begaan. Men vondt onder zyne ſchriften waarzeggingen omtrent menſchen, wier aangezichten en handen hy ingezien hadde, die alle door de uitkomſt gezegt worden bewaarheidt te zyn. *Varillas Anecd.*

COCQ (LE) graven van Humbecke. Deze voorname familie in Brabandt heeft haren oorſprong uit Vrankryk. *Petrus le Cocq* was

was in 't jaar 1350 koninklyke hofmeester in Vrankryk; maar zyn broeder *Robert* was bisschop van Laon, hertog en Pair van Vrankryk. *Victor le Cocq*, wierdt in 't jaar 1398, van Karel den VI, koning van Vrankryk, tot ridder verheven. Onder zyne nakomelingen, die zich in de Spaansche Nederlanden nedergezet hebben, was *Hugo le Cocq*, ridder, heer de la Motte, la Haye en Lionne, Raadt van keizer Maximiliaan den I, staatssecretaris en envojé in Spanje, om het huwelyk tusschen de Infante Johanna en den keizerlyken prins Philippus te bevorderen. Zyn zoon, *Balduin le Cocq*, heer van Groenhoven en la Motte, was Raadt van keizer Karel den V, requestmeester en procureur generaal in den groten Raadt te Mechelen. Onder zyne nakomelingen is *Jacobus François le Cocq*, heer van Humbecke, Mulwerghem, Warde, la Motte en Groenhoven, in 't jaar 1694 in den gravenstandt verheven. *L'Erection de toutes les terres & familes de Braband p.* 127.

COCTIER (Jakob) was lyfarts van Lodewyk den XI, koning van Vrankryk, en bediende zich van de vreze, die dezen prins in zyne laatste jaren bevangen hadt, dus, dat hy al wat hy maar begeerde van hem erlangde. Hy sprak met de grootste vrymoedigheit met den koning, die zulks anders niet verdragen kon, en zeide dikwils: „ Ik ben verzekert, dat uwe majesteit my t' eeni„ ger tydt, gelyk meer getrouwe bedienden wedervaren is, van „ 't hof zal bannen, maar (voegde hy met een eedt daar by) ik „ weet voor zeker, dat uwe majesteit gene acht dagen daarna „ leven zal". De koning gaf hem maandelyks meer dan 10000 ecus, en vele landgoederen, ten einde hy by hem wilde blyven, en voor zyne gezondheit zorge dragen. Maar zo dra Lodewyk de XI overleden was, moest Coctier onder des zelfs opvolger veel van zyne goederen wederom uitkeren. *Daniel Hist. de France Tom.* II. *col.* 1450. 1463.

CODDE. (Petrus) Zie KODDE.

CODEX betekent in de Roomsche Rechtsgeleerdheit eene verzameling veler wetten van verscheide keizeren, waar in ieder deel in zyne byzondere classen verdeelt is. Onder deze zyn deze navolgende bekend:

I. Codex Gregorianus, waarschynlyk de oudste, om dat hy by de oude schryveren telkens in order voor de *Codex Hermogenianus* gestelt wordt. Hy wordt buiten twyffel van des zelfs autheur *Gregorius* dus genaamt, hoewel het onzeker is, wie eigentlyk deze Gregorius geweest is; want men vindt onder Constantinus den Groten in 't jaar 336 een Gregorius, die overste der lyfwacht was; insgelyks nog een ander onder Valens en Gratianus; ook is 't nog onzeker, of wel iemandt van deze twee voor autheur te houden is. Zeker is 't, dat deze Codex niet door last der hoge overheit is opgestelt. Maar Cujacius en vele Rechtsgeleerden, hem volgende, dwalen, menende, dat in de *Codex Gregorianus* niets, behalven de *Constitutiones principum* van Adrianus tot op Valerianus en Gallienus, gelyk als in de *Codex Hermogenianus* die van Claudius tot op Constantinus den Groten begrepen zyn; aangezien de autheur van de *Collatio legum Mosaicarum, Tit. de incestis nuptiis* 6, eenige Constitutiones van Diocletianus uit dezen Codex aanhaalt, waar uit men besluiten mag, dat beide Codices eenerlei Epocha, namentlyk van Adrianus tot op Constantinus den Groten, gehad hebben. Voorts zyn van dezen Codex maar weinige stukken voorhanden, door Petrus Gregorius te Lion in 't jaar 1566 in folio in 't licht gegeven. *Cujacius in paratitl. ad l.* IX. *Cod. Pancirol. de Interpret. l.* I. *c.* 66. *Jac. Gothofred. in prolegom. ad Cod. Theodos. c.* 1.

II. Codex Hermogenianus wordt ook van zyn autheur *Hermogenes* of *Hermogenianus* genaamt, hoewel het ook onzeker is, wien men daar door te verstaan heeft. Zommigen menen, dat het die Hermogenes is, dien Alexander Severus nevens andere Rechtsgeleerden gebruikt heeft. Pancirollus houdt hem voor Eugenius Hermogenianus, die onder Diocletianus en Maximianus de bediening van overste der lyfwacht bekleedde, en een hevig vervolger der Christenen was. Ook is het niet onwaarschynlyk, dat hy die gene geweest is, die zes boeken *Epitomarum Juris* volgens de order van het *Edictum perpetuum*, en *Libri Fideicommissorum* geschreven heeft: want hoewel Bertrandus uit *l.* 60. *ff. de Donationibus inter vir. & ux.* besluit, dat hy een Christen geweest is, zo blykt het echter uit Tertullianus en elders, dat ook onder de Heidenen de echtscheiding wegens het priesterdom in zwang gegaan heeft. Voorts zyn van dezen Codex, die met den voorgaanden eenerlei Epocha heeft, ook maar eenige overblyfselen voorhanden. *Lamprid. in Alex. c.* 68. *Tertull. lib. de Monogamia, Exhortat. ad castit. & lib.* I. *ad ux. Raevardus Conject. l,* I. *c.* 2. *Baronius ad. an.* 301. *Pancirol. l.* I. *c.* 65. *Gothofr. in Prolegom. ad C. Theodos. c.* 1. *& in Bibl. Jur. lib.* III.

III. Codex Theodosianus onder Theodosius den jongen van eenige geleerde mannen uit de zedert Constantinus den Groten en des zelfs opvolgers van 't jaar 312 tot 438 in 't Oostersche en Westersche keizerryk gemaakte Constitutiones, in 't zelve jaar, en niet, gelyk zommigen wanen, in 't jaar 435, in 't licht gebragt. Deze Codex bestaat uit XVI boeken, waar van men de vyf eerste, met het begin van 't zesde, maar uit het *Breviarium* van Anianus, door Sichardus in 't jaar 1528 te Basel in 't licht gegeven, overig heeft. Johannes Tilius heeft de acht laatste boeken te Parys in 't jaar 1549 in Octavo; maar het zesde, zevende en achtste Jacobus Cujacius, die ze van Stephanus Carpenius hadt ontfangen, ook te Parys in 't jaar 1566 in folio uitgegeven. De volmaaktste uitgave is die van Jacobus Gothofredus, die ze meer dan 30 jaren heeft onder handen gehad; invorgen ze eerst door Antonius Marvillius te Lion in 't jaar 1665 in zes stukken in folio is in 't licht gegeven. Deze Codex is zo wel in 't Oostersche keizerryk tot op de tyden van Justinianus, als in Italië onder de Ostro-Gothen, als mede in Spanje, Vrankryk en Afrika, eenige honderd jaren daarna in groot aanzien geweest; en de schryvers van de middel-eeuw zyn gewend dezen Codex te verstaan, wanneer ze eenige melding van 't Roomsche Recht maken. Tegenwoordig heeft de inhoudt wel de kracht van wetten niet, maar is des niet te min zeer pryswaardig, om dat daar uit niet alleen vele oudheden in zaken van staat en kerke, maar ook verscheide duisterheden in den *Codex Justinianeus* opgeheldert worden. *Alteserra Rer. Aquitan. l.* III. *c.* 6. *Bignon. ad Marculf. form. Gothofredus in prolegom. c.* 3. *&* 4.

IV. Codex Alaricianus, of ook *Breviarium Aniani*, is een kort begrip der voornaamste wetten, door Alarik, den laatsten West-Gothischen koning in Vrankryk, uit de bovengemelde drie Codices, de *Gregorianus*, *Hermogenianus* en *Theodosianus*, in 't begin der VI eeuw, in 't 22 jaar zyner regering, in acht boeken zamengedragen, ten einde zyne onderdanen, die dus lang den *Codex Theodosianus* hadden gebruikt, en zich aan de Gothische wetten niet garen wilden onderwerpen, den zelven in 't toekomende als hun gewone wetboek zouden gebruiken. Joh. Tilius en Cujacius noemen den autheur zekeren *Anianus*. Maar het blykt uit het *Commonitorium*, of de voorreden, dat Anianus den Codex maar ondergeschreven heeft, bekledende dus de bediening van referendaris. De woorden zyn: „ Anianus V. S. hunc Co„ dicem Legum Juris secundum authenticum subscriptum, & in „ thesauris editum subscripsi & edidi sub die 3. Non. Febr. an. „ 22. regnante Domino nostro Alarico Rege; ex praeceptione Do„ mini nostri gloriosissimi Regis; ordinante viro magnifico & illu„ stri Gojarico Comite." Dit boek is by de Gothen in de delen van Vrankryk en Spanje tot op de tyden van Chindeswindus, in 't jaar 657, die het wederom afschafte, en eigene wetten voorschreef; en by de Burgundiërs en Longobarden langen tydt in groot aanzien geweest, doch men houdt daar voor, dat de Gothen de Roomsche Rechtsgeleerdheit zeer vervalscht hebben, gelyk Sidonius Apollinaris reets geklaagt heeft. *Leges Visigoth. apud Lindenbrogium l.* II. *T.* I. *c.* 9. *Mariana l.* VI. *c.* 5. *Alteserra l.* III. *c.* 7. *Gothofr. de O. I. G. c.* 2. *Cujacius in praefat. ad Pauli recept. sentent. Sidonius Apoll. in proleg. c.* 5. *Conring.*

V. Codex Justinianeus, door last van keizer Justinianus uit den *Codex Gregorianus*, *Hermogenianus* en andere van de Roomsche keizeren tot op zyne regering gemaakte wetten in 't jaar 528 van tien geleerde mannen, ten dele hoogleeraren in de Rechten, ten dele advokaten, opgestelt, en in April van 't volgende jaar in 't licht gegeven, en naar zynen name genoemt. Hier door is het aanzien der andere *Codices* en keizerlyke wetten, voor zo verre de zelve in dezen Codex niet begrepen zyn, vermindert, en der zelver aanhaling voor 't gerecht verboden. Maar aangezien Justinianus zyne mening in velen door afzonderlyke *Constitutiones*, en voornamentlyk door de zo genaamde vyftig *Decisiones*, verandert heeft, zo heeft hy uit allen zamen een ander Codex, die om die reden ook *Repetita Praelectiones*, of *secundae editionis*, genaamt wordt, in 't jaar 534 zamengedragen, dien wy nog heden ten dage gebruiken; daar in tegendeel de eerste zyne gerechtelyke kracht verloren heeft, en eindelyk ondergegaan is. *Constit. de novo Cod. fac. & de Justinianeo codice confirmando.*

VI. Repetitae Praelectiones zyn het gene, waar van zo even gesproken is, zynde op bevel van Justinianus door Tribonianus en zyne medehelpers, uit de drie *Codices*, en ondertusschen gemaakte *Constitutiones*, de *Codex Justinianeus*, en daarna gemaakte vyftig *decisiones* zamengedragen, en door den keizer bekrachtigt. Het werk bestaat uit 12 boeken, en elk boek wederom uit zekere *Tituli*.

CODICILLEN, *Codicilli*, wordt eigentlyk genaamt een klein tafeltje van bast van bomen, overtogen met wasch, waar op men eertyds, toen het gebruik van papier nog niet uitgevonden was, met een yzern grifje schreef. Men gebruikte ze tot brieven, en allerlei andere schriften. Naderhandt, niettegenstaande het papier in gebruik geraakte, gebruikte men de *Codicillen* echter op reize, over tafel, en anderszins, als men geen inkt by der handt hadt. In volgende tyden wierden *Codicillen* genaamt keizerlyke bevelen, en andere schriften, waar van de Woordenboeken der Rechtsgeleerden kunnen nagezien worden. *Vossius Etymol. Pitiscus.*

CODINUS, (Georgius) bygenaamt *Curopalates*, hoewel het niet zeker is, of dat de naam zyner bediening dan zyns geslachts geweest is. Dus is 't ook twyffelachtig, in welken tydt hy geleeft heeft, en Miraeus dwaalt, wanneer hy hem in 't jaar 1081 plaatst, terwyl hy van de keizers Andronicus Palaeologus, en Johannes Cantacuzenus, die in de XIV eeuw geleeft hebben, gewag maakt. Gretzerus is 't spoor niet zeer byster, stellende hem omtrent eventydig met den keizer Cantacuzenus. Maar Codinus zelf betuigt in zyne schriften van de Constantinopolitaansche keizeren, dat de stadt Constantinopel onder keizer Constantinus door de Turken in 't jaar der wereldt 5402, dat is in 't jaar van Christus 1453, verovert is. Hier uit is het zeer waarschynlyk, dat hy in 't jaar 1460 geleeft heeft. Zyne schriften zyn: *De Curia & Ecclesiae Constantinopolitanae officiis & officialibus liber*, door Franciscus Junius, onder den name van *Nadabus Agmonius*, en door Gretzerus in 't Latyn vertaalt, die het ook nevens Jac. Goarus met aanmerkingen verklaart heeft. Voorts de *Originibus Constantinopolitanis liber*; *De forma urbis Constantinopolitanae*; *De signis, statuis & aliis spectatu dignis Constantinopoli*; *De aedificiis Constantinopolitanis*; *De structura Templi S. Sophiae*, welke werken alle met de aanmerkingen van Georgius Douza, Johannes Meursius en Petrus Lambecius, behalven de Latynsche vertaling, verscheide malen herdrukt zyn. Voornamentlyk heeft Pe-

Petrus Lambecius het boek van Codinus *de imperatoribus Constantinopolitanis, seu de annis ab orbe condito, usque ad imperium Constantini magni, & de iis, qui in ipsa regnarunt, usque dum ab Agarenis capta est*, allereerst te Parys in 't jaar 1655 met een Latynsche overzetting en aanmerkingen in 't licht gegeven. *Leo Allatius in Diatr. de Georg. p.* 362. *Vossius de Hist. Græc. l.* III. *p.* 368. *Hanckius de Byzant. rer. script.* P. II. *c.* 10. *Wharton App. ad Cave Hist. litt. p.* 99.

CODOMAN, (LAURENTIUS) een Duitscher, leefde in 't jaar 1575, en schreef een boek, waar in hy handelde van de tydrekening en jaren der wereldt, en in 't byzonder van de LXX weken van Daniel.

CODONOPHORI, van κώδων, een *schelletje*, en φέρω, ik *drage*, wierden oudtyds in Griekenlandt genaamt die 's nachts met een klokje door de straten der stadt gingen, en zagen, of ook de wachters wakker waren: want zo dra deze het klokje hoorden, moesten ze het zelve te gemoet lopen. Diergelyken gingen ook voor de lykstatiën, ten einde de priesters in tyds zouden mogen wyken, en door het lyk niet verontreinigt worden. *Magius de Tintinnab.*

CODROIPO, of CODROPIO, een Italiaansch vlek, gelegen in 't gebiedt van Venetië, en des zelfs landschap Frioul, aan de rivier Stella, zes mylen bewesten Palma Nuova.

CODRUS, zoon van Melanthus, XVI koning der Atheniënzen, begon te regeeren in 't jaar der wereldt 2893, voor Christus 1091. Men verhaalt van hem, dat hy begeerig zynde om zyn vaderlandt van de Heracliden, zynde de nakomelingen van Hercules, die een tydlang heren van Peloponnesus waren, en die Athene belegerden, te verlossen, het Orakel heeft gevraagt naar den uitslag des oorlogs, maar tot antwoordt ontfangen, dat het leger der genen de overwinning stondt te behalen, wiens veldheer zou sneuvelen. Codrus, dit vernomen hebbende, kleedde zich als een boer, ging in 't vyandlyke leger, om iets te verkopen, maar zocht twist met een soldaat, en doodstak hem, om dus ook gedood te worden; gelyk geschiedde, namentlyk in het 21 jaar zyner regeering, zynde, volgens de rekening van Eusebius, het 5 jaar der regeering van David, het jaar der wereldt 2913, voor Christus 1071. Deze dappere daadt nu wierdt by die van Athene zodanig geprezen, dat ze vrezende, van nooit diergelyk een koning wederom te zullen hebben, besloten, hunne regeeringsform te veranderen, en den staat in 't toekomende door zekere overheden, by hen Archontes genaamt, te laten bestieren. Onder dezen was Medon, de zoon van Codrus, de eerste, en regeerde 20 jaren. *Justin. l.* II. *c.* 6. *Pausan. l.* I. *Val. Max. l.* V. *c.* 6. *ex.* 9. *Vellej. l.* I. *Euseb.*

CODRUS, een Latynsch dichter, leefde onder den keizer Domitianus, omtrent 90 jaren voor de geboorte van Christus. Hy schreef een treurspel van *Theseus*; maar dat stuk is van anderen zeer over den hekel gehaalt. Juvenalis maakt 'er gewag van, als mede van de armoede van dezen Codrus; waar van daan het spreekwoordt ontstaan is, *Codro pauperior*, dat is: „ Armer dan „ Codrus. *Erasm. in Adag.*

CODRUS, een ander Latynsch dichter, leefde in de CLXXXV Olympiade, in 't jaar 714 na den opbouw van Rome. Virgilius gewaagt van hem in zyne landgedichten, *Ecl.* VII.

CODS-SHERIF. Dus wordt by de Turken de stadt *Jeruzalem* genaamt, als of ze zeggen willen, *de Heiligheit van den prins.* Men meent doorgaans, dat de voornaamste oorzaak dezer benaming deze is, om dat Mahomet, volgens het verhaal der Turken, 's nachts naar Jeruzalem ging, om van daar ten hemel te varen, en om dat hy aldaar wederkomende zal verschynen om de wereldt te oordeelen. *Ricaut de l'Emp. Ottom.*

CODURC, (PHILIPPUS) koninklyk geheimschryver in Vrankryk, was van Hervormde ouderen geboren, doch keerde weder tot de Roomsche kerke, en begaf zich tot de studie der talen en H. Schrifture, in welke beide hy zeer gelukkig vorderde. Hy schreef verscheide dingen, onder anderen eene verklaring over *Job*, en over *Hebr.* IX, 16, 17, 18, alwaar hy aannam te betogen, dat het Griekshe woordt Διαθήκη, door den Apostel gebruikt, niet door een *Testament*, maar door *verbondt* moet vertaalt worden. Voorts van de Transsubstantiatie, de Rechtvaardigmaking der Heiligen, en het geslachtregister van Christus. *Job* en de boeken van *Samuel* vertaalde hy uit het Hebreeusch in het Fransch. *Du Pin Bibl. des Auth. Eccl.* XVII. *Siec.*

COEFFETEAU, (NICOLAUS) bisschop van Dardanië, wybisschop van Metz, en benoemde bisschop van Marseille, wierdt te Chateau du Loir, of, gelyk anderen willen, te S. Calais aan de Loire in 't landschap van Maine, geboren. In 't jaar 1588 nam hy de orde der Dominikanen aan, en wierdt in de zelve zeer gevordert, wordende hoogleeraar in de Godgeleerdheit, prioor en vikaris generaal, en in 't jaar 1608 in een kapittel, te Rome gehouden, definitor generalis van Vrankryk. Hy was ook prediker der koninginne Margaretha van Valois, en toonde zyne welsprekendheit zo mondeling als schriftelyk. Koning Henrik de IV verkoos hem, op 't verzoek van den kardinaal Perron, om het boek des konings van Groot-Britannië te beantwoorden. Daarna antwoordde hy ook op het tractaat van den heere Plessis Mornay van 't H. Avondmaal, en schreef op 't verzoek van Gregorius den XV tegen Marcus Antonius de Dominis, onder den name, *de sacra Monarchia Ecclesiæ &c. adversus Rempublicam Marci Antonii de Dominis.* Voorts heeft hy nog eenige andere werken geschreven, onder anderen eene vertaling van *Florus*, een Romeinsche Historie, enz. Lodewyk de XIII benoemde hem tot bisschop van Lombez en Xaintes, welk ampt hy wederom varen liet, en naderhandt tot bisschop van Marseille: doch hy stierf, voor al eer hy bezit van dit bisdom nam, den 21 April 1623, oud 49 jaren. *Sammarth. Gall. Christ.*

COEL, een koning van Groot-Britannië, leefde in 't einde der III eeuwe. Hy bragt zyn vaders broeder Asclepiodotus om 't leven, om den throon te beklimmen. Hy wordt gehouden voor den vader van Helena, moeder van Constantinus den Groten. Men leest in de historien van Engelandt van nog een anderen COEL, zynde de zoon en opvolger van Marius, en te Rome groot gemaakt. Nog een derde COEL wordt gemeld, die door Fergus, koning der Schotten, geslagen wierdt. *Polyd. Virgil. Du Chesne Hist. d'Angl.*

COELESTINUS. Zie CELESTINUS.

COELESTINUS, (PETRUS) van Messina, was een geestelyke van de orde der Benedictynen in de vergadering te Casena, en een welsprekend prediker. Hy heeft uitgegeven in het Italiaansch: *Persan felice Cappuccino Panegirico sacro. Bibliotheca Sicula.*

COELESYRIE is die landstreek tusschen den berg Libanus en Antilibanus, waar omtrent de rivier Orontes ontspringt, die thans *Farfare* of *Tafar* genoemt wordt, en aan wiens oever men nog eenige overblysselen der vermaarde stadt *Antiochië* ziet, die eertyds de hoofdstadt van gansch Syrië was. Aangaande de grenzen van dit landt zyn het de geleerden niet eens. Die genen, die de zelve niet al te naauw bepalen, verdeelen Coelesyrië in Chalcidene, Cyrrhestica, Palmyrene, Apamene, Abilene, en Damascene. *Cellarii Geogr. antiq.*

COELI, (ANTONINUS) geboortig van Messina, was een groot wysgeer en ervaren geneesmeester, en leefde in den jare 1618, wanneer hy heeft uitgegeven: *Commentarius in primum librum Aphorismorum Hippocratis. Bibliotheca Sicula.*

COELIUS, een Romein voor wien Cicero gepleit heeft. Valerius Maximus spreekt van twee broeders, dus genaamt, geboortig van Terracina, en beschuldigt, dat ze hun vader Titus vermoord hadden. Maar alzo de beide zonen slapende naast de kamer van den vermoorden vader gevonden waren, oordeelden de rechters, dat het onmogelyk te begrypen was, dat ze schuldig aan dat gruwelstuk waren.

COELIUS, een der zeven bergen van Rome. Zie CELIUS.

COELIUS (CASPARUS) *van Rome* was een dichter en schilder, en leefde onder de regeering der pauzen Clemens den VIII en Paulus den V. Hy was zeer geschikt tot de studiën, en voornamentlyk in de Historiën en wiskunst ervaren; hy schilderde tot verwondering van iedereen. Maar hy was daar by zo eigenzinnig, dat hy deedt, al wat hem maar in den zin kwam. Hy heeft twee gedichten, het eene van de verovering der stadt Rome door de Gothen, het andere van 't Leven der dichteren, gemaakt. Ook liet hy na eenige blyspelen en ander dichtwerk, en stierf in 't 70 jaar zynes ouderdoms. *Jan. Nic. Erythr. Pin.* I. *c.* 127.

COELIUS RHODIGINUS. Zie RHODIGINUS.

COELIUS *van Terracina.* Zie CELIUS.

COELUS, of COELIUS, wierdt by de dichteren de zoon van den Dag genaamt, dien ze als echtgenoot van Tellus of de Aarde aanmerken, gelyk als Coelus den hemel betekende. Men eigent hem vele kinderen toe; onder welke Saturnus, de jongste, zynen vader met een sikkel verminkte, uit wiens bloedt de Furiën, Reuzen en zekere Nymphen voortkwamen. Lactantius is van gevoelen, dat Saturnus een machtig man geweest is, die niet alleen voor een koning gehouden, maar ook als een godt aangebeden is. Hier van daan is 't, dat zyn geslacht naderhandt van een hogen afkomst afgeleid is. *Hesiod. Theog. Lactant. de falsa Relig. l.* I. *c.* 11.

COENUS, zoon van Polemon, een der veldheeren en gunstelingen van Alexander den Groten, wierdt van dien koning gezonden om de stadt Bazira in Indië te belegeren. Na dat hy de zelve hadt ingesloten door verscheide opgeworpene werken, keerde hy wederom tot het leger, dat hy zamentrok, en met veel roem kommandeerde. Zyne doodt, die voorviel in het 3 jaar der CXIII Olympiade, dat is 326 jaren voor Christus, wierdt van Alexander zeer betreurt. Hoewel hy van Coenus tot des zelfs lof sprekende zich niet kon onthouden, hem te berispen, dat hy hem altydt zynen tocht naar 't Oosten hadt afgeraden, zeggende: „ Ingeval Coenus hadt geweten, dat het einde zynes „ levens zo naby was, hy zou de moeite gespaart hebben van „ eene zo wydlopige redenvoering op te stellen. *Arrianus. Curtius. Strabo.*

COERANUS. Zie CERANUS.

COLN. Zie KEULEN.

CONNERITZ. Zie KONNERITZ.

COPENICK, een stedeke en opperampt, zynde een bekwame pas aan de Spree, in de middel-Mark, tusschen Berlyn en Furstenwaldt gelegen. In 't jaar 1711, den 30 July, is deze plaats door een hevigen brandt in de assche gelegt. *Zeilerus.*

CORBACH, de hoofdstadt van 't graafschap Waldek, zes mylen van Marpurg, en even zo verre van Cassel gelegen. Zy hadt oudtyds vele voorrechten, doch verloor de zelve, nadat ze met grave Henrik, bygenaamt de Yzere, in onmin geraakt was, die ze in 't jaar 1366 veroverde. De stadt is met 2 muren omringt, en is verdeelt in de oude en nieuwe stadt. In de eerste is de kerk van S. Kilianus, die de stadt in haar wapen voert. Naby Corbach is op een hogen berg het slot Eisenburg gelegen, zynde door graaf Josias van Waldek met schone gebouwen vermeerdert, en als van nieuw opgehaalt. De berg zelve is ryk aan mynen, en het goudt der zelve wykt niet veel voor dat van Hungarië. Naby het kasteel zyn de goudhuizen en goudmolens; die volgens het verhaal der oude registers, jaarlyks grote inkomsten uitgelevert hebben. *Albini Berg-Chron. Tit.* 15. *Zeiler. Topogr. Hass.*

COSFELDT, een kleine maar sterke stadt in Westphalen, gelegen op eene vlakte, alwaar eenige kleine beekjes zamenlopen, uit welke de rivier Berkel haren oorsprong neemt. Het was eertyds

tyds een Hanzeeftadt, en de gewone fetel der biffchoppen van Munfter, voor dat deze de ftadt Munfter onder hun gebiedt gebragt hadden. In den dertigjarigen oorlog is Cösfeldt eenige malen bemachtigt. *Topogr. Weftphal.*

COETIVY, (ALANUS DE) kardinaal, biffchop van Dol, naderhandt van Cornouaille, en eindelyk van Avignon, wierdt in 't jaar 1407 in Bretagne geboren. Hy was de zoon van Alanus, here van Coetivy. In 't jaar 1438 wierdt hy biffchop van Dol, maar in 't jaar 1444 van Cornouaille; hoewel hy naderhandt in 't jaar 1456, na de doodt van Raulphus de la Mouffaie, weder tot zyn eerfte bisdom keerde. Hy wierdt ook biffchop van Avignon, en in 't jaar 1448 van paus Nicolaus den V tot kardinaal gemaakt; invoegen men hem doorgaans den kardinaal van Avignon noemt. Hy wederftondt den genen, die na de doodt van Nicolaus den V Beffarion wilden verkiezen, oordelende, dat het nadeelig voor de Latynfche kerke was, indien 'er een Griekfche paus was. In 't jaar 1456 zondt hem Calixtus de III als legaat naar Vrankryk, en Pius de II gebruikte hem in gewigtige zaken. Hy verweet paus Paulus den II opentlyk in 't Confiftorie zyn kwaad gedrag, en dat hy 20 jaren lang den geveinfde gefpeelt hadt, om tot de pauffelyke waardigheit te geraken. Onder Sixtus den IV verkoos hy het bisdom van Sabina, en ftierf den 22 July 1474, in 't 67 jaar zynes ouderdoms. *Gobelin. l.* II. *Comment. Pii* II. *Jacob. de Pavia l.* II. *Comment. & Ep.* 310. *Frizon Gall. Purp. Aubery Hift. des Card. Sammarth. Gall. Chrift. & Hift. Geneal. de la Trem. Nonguier Hift. d'Avignon. Godefroy. Bertrand d'Argentré. Auguftin. du Pas. Ciacon. Onuphr.*

COETQUEN, of COESQUEN, een vlek en kafteel in Bretagne, naby Dinant, waar van een familie, van den grave van Dinant gefproten, den naam voert, aangenomen door Olivier, zoon van Rivalon, en broeder van Gotfried, grave van Dinant, in 't einde der XII eeuw. In 't jaar 1575 wierdt Coetquen van koning Henrik den III ten aanzien van Johannes van Coetquen, grave van Comburg, tot een markgraaffchap verheven. Koning Henrik de IV maakte voorts dezen Johannes tot ridder van zyne orde, ook koninklyken luitenant in 't gouvernement van Bretagne, en gouverneur van S. Malo, welke laatfte bediening ook Malo, markgraaf van Coetquen, tot aan 't jaar 1679 bekleed heeft, en in de zelve geftorven is. *Du Pas Hift. de Bretagne.*

COETUS is een Latynfch woordt, beduidende ***eene byeenverzameling***, of ***zamenkomft***, van ***coire***, ***te zamen komen***; en dus wordt de zamenkomft der gefteenten niet alleen by de Latynen met dit woordt *coetus*, of *coitus*, uitgedrukt, maar ook een te zamenkomend fchoolgezelfchap wordt by Livius met dit woordt *coetus* uitgedrukt, gelyk men ook by Cicero leeft van *coetum inire*, *in coetum adducere*, *een gezelfchap houden*, *ter gezelfchap brengen*. Zie meer van dit woordt by Car. du Frefne *in Gloffar. med. Latinit.* En dus wordt met dit woordt *Coetus* genoemt die kerkelyke byeenvergadering der Gereformeerde Predikanten van Ooft-Vrieflandt te Embden. Te weten, toen die wakkere Poolfche baron Johan à Lafco in 't jaar 1540 te Embden kwam, en aldaar niet alleen tot leeraar mede wierdt aangenomen, maar ook van de Godvruchtige Anna van Oldenburg, regerende gravinne weduwe van Ooft-Vrieslandt, met alle genoegen aangeftelt tot Ἔφορος, of *Superintendent*, of algemeen opziender over alle de kerken van geheel Ooft-Vrieslandt, heeft deze Joh. à Lafco, op wiens fchouderen nu de ganfche zorge aller kerken lag, met goedvinden en hulpe zyner amptgenoten, eerft eene bezoeking over 't gedrag, de leere en het bedryf der landpredikanten aangeftelt. En wyl hier al vry wat te hervormen viel, heeft hy tot weeringe van alle misnoegen, en voorkominge van verdeeldheden heilzaam geoordeelt, dat 'er eene zamenvergadering van alle leeraren van alle kerken gefchiedde, waar door alle ergerniffen geweert, de ondeugenden afgezet, en de onwaardigen niet tot den predikftoel toegelaten wierden. Ter uitvoeringe dezer zake heeft à Lafco, met wille van de gravinne en van den Raadt, eene wekelyke byeenvergadering van alle Predikanten van ganfch Ooft-Vrieslandt ingeftelt, om des zomers, als de wegen bekwaamft waren, alle maandagen van Paafchen tot Michiël te Embden, als de bekwaamfte plaats, te vergaderen; wordende voorts van de gravinne en van den Raadt belaft, dat zich niemandt der Predikanten van deze vergadering, het *Coetus* genoemt, zou afzonderen; maar dat zy alle de eenigheit zouden oeffenen. En dus nam dit *Coetus* in 't jaar 1544 door à Lafcoos beftel allereerft een aanvang, 't welk nog tegenwoordig in wezen is; alleen is 'er nu die verandering, dat de byeenvergadering gefchiedt alle dingsdagen, van den eerften dingsdag na Paafchen tot den laatften dingsdag in September. De zamenvergadering gefchiedt nog te Embden in de *Coetus-kamer*, van de Gafthuis-of wel eer de Franciskaner kloofterkerk, waar in men tegenwoordig de afbeeldingen van Joh. à Lafco, Hardenberg, Menfo Alting, Eilshemius en andere voorname leeraren der Embder kerke, tot over twintig in getal, ziet ten tone hangen.

Deze byeenvergadering gefchied zynde, opent men de handeling met een gebedt; daarna treedt men tot de verkiezinge van eenen Prefes, of Voorzitter, onder-of vice-Prefes, Scriba, of Actuarius, Oeconomus, en tafelbedienaar, voor 't ganfche jaar. Verder houdt men in eenige volgende zittingen een *cenfura morum*, of onderzoek der zeden, gedrag, en leven van alle de leden, beginnende hier mede van de Predikanten van Embden. Dit verricht zynde gaat men over tot het *Examen*, of proefonderzoek der genen, die zich tot den dienft gedenken te begeven, welke dan *in Theoreticis & Practicis* vyf of zes zittingen door den Prefes onderzocht, of beproeft, en bekwaam bevonden zynde tot kandidaten of proponenten verklaart worden. Daar na verhandelt men, wat tot nut der kerken verder nodig is; en daar op worden dan opentlyke difputen, of redentwiftingen over de voornaamfte hoofdftukken van den Godsdienft gehouden, waar toe men gewoonlyk de *Confeffio Embdana*, of Geloofsbelydenis der Embder kerke, tot een onderwerp gebruikt; waar toe beurtsgewyze van de leden telkens twee opponenten en een defendens worden verordent, welke in alle zedigheit tegenwerpingen maken, en oploffing doen, terwyl de Prefes als fcheidsman is; al het welke in de Latynfche tale gefchiedt, gelyk ook alle de handelingen van dit Coetus in 't Latyn gefchieden: door al het welke dit Coetus wel eer by vele buitenlanderen zeer beroemd wierdt, ja vele voorgaande leden betuigden, dat zy op dit Coetus, zo in opzichte van de zaken, als van de Latynfche tale, meer leerden dan te voren op de hogefchole, terwyl daar door de bandt der eenigheit der Gereformeerde kerken van Ooft-Vrieflandt onderhouden wordt. Ook is nog alle jaren de gewoonte, dat de Prefes of voorzitter de vergadering opent met eene fierlyke redenvoering, welke van elk mag gehoort worden, terwyl ook elk, die wil, by 't examen of onderzoek der kandidaten mag tegenwoordig zyn.

Tegen dit Coetus kantte zich in 't begin eerft eene Guilielmus Lemfius, een Antwerpenaar; en naderhandt zekere Johannes Ligarius, geboren te Nes in Ooft-Vrieslandt, de welke, hofprediker van graaf Edzard den II zynde, zo veel by den zelven uitwerkte, dat het Embder Coetus door een openbaar bevel eerft opgefchort, en in 't jaar 1583 ten eenemale verboden wierdt, wanneer de Gereformeerde graaf Johan, broeder van den Lutherfchen graaf Edzard den II, dit Coetus van 't jaar 1583 tot 't jaar 1592 in zyn gebiedt, namentlyk in 't Leerder-ampt, en ook in 't Grietmer, deedt houden. Doch daarna is 't weder te Embden belegt, alwaar het zedert dien tydt tot op den huidigen dag nog wordt gehouden. *Outhofs Gefchiedeniskundig Bericht der Hervorminge* XIV *byvoegfel*, No. 10, 11, 14.

COEUR (JAKOB) was een zoon van Petrus Coeur, een koopman te Bourges. Hy wordt geprezen wegens zyn verftandt, die zich door zynen fterken handel zo vele fchatten vergaderde, dat hy in ftaat was om grote oorlogfchepen uit te ruften, en door de gehele wereldt te correfponderen. Velen menen, dat hy de kunft om goudt te maken verftaan heeft. Koning Karel de VII van Vrankryk hieldt toen zyn hof te Bourges, en omdat hy dezen dikwils geldt opfchoot, en zich door zyn verftandt in achting zette, maakte hy hem tot Raadt van de financiën, en gebruikte hem tot meer andere gewigtige dingen. In 't jaar 1448 benoemde hy hem tot een zyner afgezanten op de vergadering te Lauzanne, om de gefchillen tuffchen Amadeus den VIII, hertog van Savoje, anders Felix de V genaamt, en paus Nicolaus den V by te leggen. Zyne vyanden namen de gelegenheit van deze zyne afwezenheit waar om hem by den koning zwart te maken. Wanneer het volgende jaar Agnes Sorel, des konings byzit, ftierf, wierdt hy befchuldigt haar vergift bygebragt te hebben, ten gevalle van den Dauphin Lodewyk, dien hy met geldt onderfteunde. Zy bragten het eindelyk zo verre, dat de zaak in 't jaar 1452 in proces getrokken wierdt, waar by hy befchuldigt wordt, boven het gezegde ook ondraaglyke laften veroorzaakt, valfch geldt geflagen, het zegel nagemaakt, en het geldt buiten 't koninkryk vervoert te hebben. Coeur, van zyne onfchuldt bewuft zynde, verfcheen in perfoon om zich te verdedigen, maar wierdt in verzekering genomen, en den 19 May 1453 het vonnis over hem uitgefproken, waar by de koning verklaarde, hem wel aan de voornoemde wanbedryven fchuldig te bevinden, maar dat hem echter uit aanmerking zyner verdienften aan 't vaderlandt het leven zou gefchonken worden. Dus wierdt hy in een zware geldboete geflagen en uit het landt gebannen. Hy begaf zich derhalven naar 't eilandt Cyprus, deedt aldaar een aanzienlyk huwelyk, telende twee dochters, die beide aan voorname mannen uitgehuwt zyn. Men vindt, dat hy kapitein generaal der kerke tegen de ongelovigen genaamt wordt, tegen welke hy den 15 November 1456 gefneuvelt is. Zyn broeder, *Nicolaus Coeur*, biffchop van Luçon, ftierf in 't jaar 1450, maar zyn zoon *Godfried* was fchenker van koning Lodewyk den XI, die hem een gedeelte zyner vaderlyke goederen wedergaf. Zyn tweede zoon, *Johannes*, aartsbiffchop van Bourges, was een der grootfte prelaten van zynen tydt, en ftierf in 't jaar 1483, den 25 Juny. *Monftrelet vol.* III. *Guaguin. l.* X. *Belleforêt l.* V. *c.* 114. *Chartier. Dupleix. Mezeray. Sammarth. Daniel Hift. de France Tom.* II. *col.* 1188.

COEUR-DE-ROI diende in de binnenlandfche oorlogen van Vrankryk als Gendarme onder de Proteftanten. Doch hy wierdt eindelyk van de Roomfchen gegrepen en in ftukken gekapt, om dus het nadeel, hen van hem toegebragt, te wreken. Dit gefchiedde te Auxerre.

COGLIONI, (BARTHOLOMÆUS) een vermaard kapitein, was geboortig van Bergamo, over welke ftadt zyne familie in 't jaar 1410 het gebiedt hadt, doch door de kabale der Suardi uit het bezit gedreven wierdt, toen Bartholomæus nog zeer jong was. Maar om dat hy zeer genegen tot den oorlog was, bragt hy het zo verre, dat hem de Venetianen tot generaal over hunne troupen verklaarden, om Philippus Vifconti, hertog van Milanen, die hen den oorlog hadt aangekondigt, het hoofdt te bieden. Coglioni verdedigde Bergamo en Verona, floeg eens en andermaal het leger der vyanden, en bewees voorts zyn vaderlandt getrouwe dienften. Doch wanneer hem de Venetiaanfche Proveditor Dandoli niet naar verdienften beloonde, verkoos hy de party van Philippus; en als deze hertog in 't jaar 1447 geftorven was, diende hy den Staat van Milanen, en naderhandt Francifcus Sforfia. Onderwylen wenfchten de Venetianen, dat ze hem mogten weder hebben, en bewogen hem wederom hunne zyde te kiezen; als wanneer hy hen grote voordeelen toebragt.

bragt. Doch hy geraakte andermaal met hem in onmin; maar zy nodigden hem andermaal weder in hunne party te komen, ziende, dat zich de fortuin gedurig voor hem verklaarde. Hy ftierf in 't jaar 1475, wanneer hy even te voren tot generaal der armee tegen de Turken verklaart was. De Raadt van Venetië liet hem een ridderbeeldt van koper oprechten. Hy is die gene, die de gewoonte van grof gefchut mede in 't leger te veldt te nemen uitgevonden heeft. *Guicciard. de bell. Itiner. P. Celeftini Hift. de Berg. Mafcardi elog. di Capit. illuftr. Juftiniani Hiftor. Venet. Pietro Spino vita di Bart. Coglioni.*

COGNAC, een ftadt in Angoumois, gelegen op de grenzen van Xaintonge, tuffchen Jarnac en Xaintes, op een vruchtbaren grondt, voornamentlyk aan wyn. Het is volgens zommiger gevoelen der ouden *Campiniacum*, of *Compiniacum*, alwaar Gerard, aartsbiffchop van Bourdeaux, in 't jaar 1238 een Concilie vergaderde. Anderen noemen ze *Conacum*. Hier wierdt koning François de I geboren. Hy liet 'er een fterkte opwerpen. In 't jaar 1562 veroverden ze de Hugenotten. In 't jaar 1569 belegerde ze de hertog van Anjou, nadat hy by Jarnak de overwinning behaalt hadt; doch aangezien de ftadt door zeven duizend bezettelingen verdedigt wierdt, wierdt hy genoodzaakt de belegering op te breken. In 't jaar 1651 floot ze de prins van Condé in, hebbende Xaintes ingenomen, doch hy wierdt door 's konings benden onder den grave d'Harcourt opgeflagen.

COGNE, of COGNI, in 't Latyn *Iconium*, een Lycaonifche ftadt in Klein-Afië, zynde thans de voornaamfte plaats in Caramanië, en de fetel van een Beglerbeg. Eertyds was 't een aartsbiffchoppelyke fetel onder den patriarch van Conftantinopel. Wanneer de zo genaamde *Cataphryges* die genen, die de Latynfche of Roomfche kerk verlatende zich tot hunne gemeenfchap begaven, wederom doopten, vergaderden alhier in 't jaar 256 eenige rechtzinnige biffchoppen uit Cilicië, Cappadocië, Galatië en andere naburige landen, en maakten een befluit, waar by ze den kerterdoop voor onwettig verklaarden, en verftonden, dat die genen, die van de zelve tot hen overkwamen, moeften herdoopt worden. Deze uitfpraak is voornamentlyk door Firmilianus, biffchop van Cefarea, in Cappadocië, bevordert. Hier uit ontftondt het, dat de Roomfche biffchop Stephanus de voornoemde kerken voor onrechtzinnig verklaarde, die in tegendeel door Cyprianus verdedigt wierden. *Cypriani & Firmiliani Epiftolæ. Pearfon in Annal. Cyprian.*

COGNITOR. Dus wierdt by de oude Romeinen genaamt een advokaat, die een ander verdedigde, wiens geboorte en levensgedrag in twyffel getrokken wierdt. Zodanige hadden de Roomfche burgeren in buitenlandfche landfchappen veelzins van noden, en moeften diergelyke mannen zoeken, die onder eede verklaarden, dat ze hen kenden, en verzekert waren van hun burgerfchap te Rome. Naderhandt betekent *Cognitor* ook iemandt, die de vervallene goederen der genen, die zonder erfgenamen geftorven waren, of der ballingen, by den fiskaal aangaven, om ze opentlyk te verkopen: invoegen eindelyk zo wel de aanbrengers (*Delatores*) als de verkopers (*Auctionatores*) *Cognitores* genaamt wierden. *Budæus ad Pandect. Turnebus Adv.* 29. 36. *Salmafius de modo ufur. c.* 16. 18. *Pitifcus.*

COGUETO, of COGORETO, een klein plaatsje aan de Liguftifche zee, in 't Weftet gedeelte van 't Genueefch gebiedt, niet verre van Savona. Deze plaats is dies te merkwaardiger, door dien Chriftophorus Columbus, de uitvinder van Amerika, alhier geboren is.

COHEN. Dit woordt, betekenende een priefter, gebruiken de Joden nog hedendaags, niettegenftaande ze noch tempel, noch offerhande hebben. Leo Mutinenfis merkt in zyn boek van de Joodfche plegtigheden aan, dat 'er nu nog zekere Joden voorhanden zyn, die voorwenden van de priefteren en Leviten afkomftig te zyn, hebbende een ongetwyffelde overlevering onder hen, waar by de zekerheit van deze hunne geflachtlinie blykt, niettegenftaande hun volk door de geheele wereldt verftrooit is, zynde de ftammen onder elkander zonder onderfcheidt getrouwt. Echter hebben deze zogenaamde *Cohanim* geen ander voordeel dan eenig recht der eerftgeboorte. Zy zyn ook de eerften, die de boeken van Mozes in de Synagogen lezen, en fpreken op de hoge feeften den zegen uit. *Numer.* VI, 24; *De Heere zegene u, en behoede u* enz. *Leo Mutinenf. P.* I. *c.* 12.

COHORTALES wierden de geringe bedienden genaamt by den overfte der lyfwacht en andere magiftraatsperfonen onder de Roomfche keizers, als *Apparitores, Viatores,* enz. *Pancirollus N. I. Orient. c.* 9. *du Frefne. Pitifcus.*

COIFFIER, genaamt *Ruzé*, (ANTONIUS) is bekend onder den name van *maarfchalk d'Effiat*. Hy was uit een adelyk geflacht in Touraine geboortig. Zyn vader was Gilbert Coiffier, here van Effiat. Deze ftierf in 't jaar 1589, wanneer de jonge Antonius van Martinus Ruzé, broeder zyner grootmoeder, opgevoed wierdt. Deze ftelde hem tot erfgenaam in, onder beding, dat hy den naam *Ruzé* voeren zou. Hy erfde ook van hem de heerlykheden Chilli en Longjumeau, die naderhandt ten gevalle van hem tot een markgraaffchap van Effiat gemaakt wierden. Henrik de IV gaf hem in 't jaar 1610 een compagnie ligte paarden, hoewel hy door de doodt des konings belet wierdt te veldt te gaan. Maar naderhandt, namentlyk in de jaren 1615 en 1617, hadt hy by de binnenlandfche oorlogen het bevel over eenige compagnien ligte paarden en karabyners. Daarna gebruikte hem de koning in gezantfchappen, zendende hem in 't jaar 1619 aan den aartshertog Albert in de Nederlanden, en in 't jaar 1624 naar Engelandt, by gelegenheit van 't huwelyk tuffchen den prins van Wallis en eene Franfche prin-

ceffe. Hy kleefde den kardinaal van Richelieu aan, die het hof met zyne kreaturen voorziende, hem in 't jaar 1626 tot opperopziender der finantien maakte. Zommigen voegen daar by, dat hem de koning in het zelve jaar zyne ridderorde uit een byzondere genade alleen gegeven heeft; hoewel Anfelmus getuigt, dat hy reets in 't jaar 1620 nevens anderen deze eere is deelachtig geworden. Hy was als marechal de Camp by de belegering van Rochelle, en verwierf door zyne beftiering der finantien volkomentlyk de gunft van den voornoemden kardinaal: invoegen hy ook het opzicht over 't huis van dien kardinaal hadt. In 't jaar 1629 wierdt hem op den tocht naar Italië het bewindt over de artillery, in plaats van den marquis de Rhony, opgedragen. In 't jaar 1630 wierdt hy den dapperen Montmorenci toegevoegt, wanneer die het leger naar Piemont voerde; en men meent, dat de kardinaal zulks uit argliftigheit gedaan heeft, om dat hy een kwaad oog op Montmorenci hadt. Hy was mede by het treffen omtrent Veillane en Carignan, alwaar hy meende den roem van zynen generaal te verduifteren; gelyk 'er ook eenige narichten gemeen gemaakt wierden, waar in de eere der overwinning hem alleen wierdt toegefchreven. Daarenboven klaagde hy opentlyk, dat hem Montmorenci zynen verdienden lof weigerde. In 't jaar 1631 verhief hem de koning tot maarfchalk van Vrankryk, op 't aanraden van den kardinaal, nadat Effiat zyn misnoegen betuigt hadt, dat Montmorenci en Trivas te voren deze eere alleen genoten. Hier by beging hy die zwakheit, dat hy in den openbrief des konings een wydlopig ftamregifter zyner voorouderen, en een lang verhaal zyner dienften, aan 't koninkryk bewezen, liet inlaffen. Naderhandt raakte hy met Montmorenci in een openbare vyandfchap, toen hy ten gevalle van den kardinaal eenige verbeteringen, die de zelve in zyn gouvernement van Languedok maken wilde, ftremde; hoewel de kardinaal, die het niet van zyne belangen oordeelde te zyn, Montmorenci eensklaps voor 't hoofdt te ftoten, hen beide weder verzoende. Des niettegenftaande hieldt Effiat niet op de welmenende ondernemingen van Montmorenci heimelyk te dwarsbomen, het welk aanleiding gaf, dat deze zich by den hertog van Orleans voegde. In 't jaar 1632 trok de maarfchalk d'Effiat met een leger naar Duitfchlandt, om den keurvorft van Trier, die door de Spaanfchen verjaagt was, in zyn landt te herftellen. Maar wanneer hy met de belegering van Trier bezig was, ftierf hy den 27 July des voornoemden jaars te Lutzelftein, wordende zeer van den kardinaal Richelieu beklaagt. Hy liet drie zonen na, met namen *Martinus*, die het geflacht voortgeplant heeft, *Henrik*, marquis van Cinqmars, van wien beneden, en *Johannes*, abt van aux trois Fontaines en van S. Sorlin; insgelyks twee dochteren, van welke de eene de gemalin was van den hertog de la Meilleraye, en de andere het geeftelyk gewaadt aannam. Men laakt aan Effiat zyne argliftigheit en laatdunkendheit, en dat hy zich al te zeer aan de belangen van den kardinaal Richelieu overgegeven heeft. *Memoires de Baffompierre. Vaffor Hiftoire de Louis XIII.*

COIFFIER, (HENRIK) genaamt *Ruzé d'Effiat*, was des voornoemden zoon, en wierdt in 't jaar 1620 geboren. Hy is meeft bekend onder den name van *marquis van Cinqmars*. Hy kwam in 't jaar 1636 reets aan 't hof, en wierdt kapitein onder de koninklyke guarde, in welke bediening hy zich op den tocht des konings naar Pikardië zeer belieft maakte. De kardinaal van Richelieu maakte hem nog aangenamer by den koning, nietalleen, om dat hy een boezemvriendt van zyn vader geweeft was, maar ook, om dat hy garen iemandt by den koning hadt, die ten vollen in zyne belangen was. Hy bragt derhalven te wege, dat hem de koning in 't jaar 1637 tot zyn maitre de la garderobe verklaarde. Nooit hadt de koning een groter lieveling gehad; invoegen Effiat voor den kardinaal zelve begon gevaarlyk te worden. In 't jaar 1639 gaf hem de koning uit eigene beweging de bediening van opperftalmeefter, en aan zyn broeder een abdy uit de nalatenfchap des kardinaals van Valette, hoewel Richelieu een andere fchikking gemaakt hadt, doch welk opftel de koning verfcheurde. Dit verdroot dien kardinaal dermaten, dat hy zwoer, Cinqmars den voet te zullen ligten, gelyk hy hem overal heimelyk lafterde, en zich opentlyk liet ontvallen, dat 's konings Raadt buiten 's lands befpottelyk zou worden, ingeval de onverftandige Cinqmars daar in kwam te zitten; en wanneer deze op een huwelyk met de princeffe Maria van Nevers bedacht was, fprak de kardinaal andermaal zeer verachtelyk van hem, gevende hem ook de fchuldt, dat hy by de belegering van Arras in 't jaar 1640 het vuur gefchuwt hadt. Daarentegen poogde Cinqmars, dien zulks ter ooren kwam, den kardinaal te onderdrukken, en hem by alle gelegenheden by den koning zwart te maken, in hope, van met ter tydt eens zelve eerfte ftaatsminifter te zullen worden; dies te meer, nadat zich de koning menigmalen in vertrouwlykheit tegen hem begon te uiten, zeggende, dat hy het jok, waar onder hem de kardinaal tot hier toe gehouden hadt, moede was: hoewel hy hem teffens waarfchouwde, zulks niet te laten blyken, omdat hy hem tegen den zelven niet kon befchermen, in geval van een opentlyke rupture. Ondertuffchen was Cinqmars wel ten vollen verzekert van 's konings genegenheit, doch wierdt daar door zeer laatdunkend, in zo verre, dat hy met den koning als met zyns gelyken omging, en hem weigerde op te wachten, als 't hem niet gelegen kwam; waar over dikwils harde woorden onder elkander rezen, en waar by hy niets verzweeg, maar den koning zomwylen dreigde het hof te zullen verlaten, die echter zulks van hem verdroeg, en telkens maar eenige dagen lang in een ftille onmin met hem leefde. In 't jaar 1640 fpande Cinqmars met den grave van Soiffons en den hertog van Bouil-

lon

lon aan, die beide vyanden van den kardinaal waren, en hieldt den koning een geruimen tydt te rug, dat hy deze beide niet, gelyk Richelieu het garen hadt gezien, met geweldt op 't lyf viel. Men meent, dat hem de graaf van Soiffons daar voor zyner zuster dochter, de princesse van Longueville, ten huwelyk belooft heeft. Maar wanneer deze onderhandeling in 't jaar 1641 door de doodt van dien grave wierdt afgebroken, spande hy met de hertogen van Orleans en Bouillon tegen den kardinaal aan. Hy stondt den kardinaal naar 't leven, doch daar in wilden de twee hertogen niet bewilligen. Hy droeg zulks zelf den koning voor, die naderhandt verklaarde, dat hy den moordt geenszins goed keurde; hoewel Cinqmars het tegendeel staande hieldt. Ten einde nu deze drie zamengezworenen in geval van noodt een achterdeur zouden mogen hebben, maakten ze een verbondt met de krone van Spanje, waar by ze zich verbonden, de tot hier toe uitgevoerde raadslagen van den kardinaal tegen 't huis van Oostenryk te stremmen, en tusschen Vrankryk en Spanje ook met geweldt vrede te maken. Wanneer in 't jaar 1642 de koning naar 't Rouffillon te veldt trok, bewees hy Cinqmars, die hem nevens Richelieu verzelde, zeer veel gunst, en weigerde den kardinaal, zo dikwils als de zelve tot nadeel van Cinqmars sprak, gehoor te geven. In tegendeel nam Cinqmars deze gelegenheit waar, en hieldt niet op, voor dat hy den kardinaal ten vollen uit 's konings vertrouwlykheit gezet hadt. Hy zou te Lion vermoord worden, en waren tot dien einde vele edelluiden uit Auvergne beschreven; doch zulks wierdt niet uitgevoert, om dat de koning weigerde zyne toestemming daar toe te geven, of ten minste het zelve opentlyk te bevelen. Onderwylen hadt het Cinqmars zo verre gebragt, dat de genegenheit des konings geheel van den kardinaal vervreemt was, en dat deze geloofde, dat zyn val onvermydelyk was; weshalven hy zich van 't hof begaf, en besloot, in geval van meerder gevaar, het koninkryk te verlaten. En dus zou Cinqmars zyn oogmerk ook zonder eenigen bystandt van Spanje bereikt hebben, ten ware de kardinaal tot zyn ongeluk kennis van zyn verbondt met het hof van Madrid hadt ontfangen. Hy openbaarde derhalven den koning dezen toeleg, die na een lang beraadt bevel gaf, Cinqmars in verzekering te nemen. Dit geschiedde te Narbonne, werwaarts hy den koning uit het leger voor Perpignan gevolgt was, den 13 Juny des jaars 1642. Wanneer hy naricht ontfing van zyne afzetting, en dat men hem by de kop stondt te vatten, verbergde hy zich in 't huis van zekere vrouwe, in welker huis hy voordezen in ontucht geleeft hadt; doch haar man verriedt hem; invoegen hy naar 't kasteel van Montpellier gebragt wierdt. Te Lion wierdt zyn proces opgemaakt, en de koning liet zich zo verre vervoeren, dat hy in zaken, die tusschen hen beide alleen geschied waren, getuigde. Hier op wierdt hy den 12 September ter doodt veroordeelt, en hy nog op dien zelven dag onthalst, waar by men echter een ongemene standvastigheit in hem bespeurde. Hy zag zeer wel uit, was zeer schrander en stout in zyne ondernemingen. Maar nog zeer jong zyn fortuin gemaakt hebbende kon hy zich in zyn geluk niet matigen, maar misbruikte het zelve al te onbezonnen. *Vasfor Hist. de Louis XIII. l.* XLV. *&* L. *Vittorio Siri Memorie T.* VIII. *Memoires du Duc de Bouillon &c.*

COIGNET (MATTHEUS) was des konings Raadt en requestmeester. Hy leefde in de XVI euw, en wierdt in gezantschappen naar Zwitserlandt en elders gezonden, die hy alle met lof bekleedde. In 't jaar 1583 gaf hy een werk uit, onder den name van: *Instruction aux Princes, de garder la foi promise,* dat is: *Onderwys voor de prinssen, om hun gegeven woordt te houden.* Moreri gelooft, dat hy de vader is van *Casparus Coignet*, Raadsheer van 't parlement geworden den 27 Augustus des jaars 1618, en requestmeester den 23 December 1624.

COIGNET, (CASPARUS) heer van Tuilerie, en graaf van Courson, was de zoon van Mattheus van Coignet, die onder de regeering van Henrik den IV vermaard is geweest. Koning Lodewyk de XIII maakte hem tot intendant van de justitie in Xaintonge en Poitou, latende hem aldaar, nadat hy Rochelle verovert hadt, om het slechten der vestingen te bevorderen; waar by hy zich zo wel gedroeg, dat hy zonder 's konings bevelen te verzuimen echter de genegenheit der inwoneren van Rochelle gewan, die hem ter eere kleine munt sloegen. Doch hy heeft zyn meesten roem behaalt door zyne gezantschappen. In 't jaar 1632 wierdt hy als ambassadeur naar Venetië gezonden, alwaar hy den rang der Fransche krone boven dien van Spanje met veel roem beweerde. Ter zelver tydt verhoedde hy, dat de onlusten tusschen die Republyk met paus Urbanus den VIII niet tot dadelykheden uitbarstten: ook verzoende hy de princesse Maria van Gonzaga, weduwe van prins Karel van Mantua, met haren schoonvader. Naderhandt was hy in de jaren 1637 en 1640 buitengewoon ambassadeur aan de Italiaansche hoven en in Hollandt. Daarna wierdt hy in 't jaar 1644, by gelegenheit van den oorlog tusschen Zweden en Denemarken, aan beide die hoven gezonden, en bevorderde in 't jaar 1645 de vrede te Bromsebro, waar by hy de gunst van beide die koningen behaalde. Van daar keerde hy in 't jaar 1646 tot zyn gezantschap naar Hollandt, van waar hy niet voor 't jaar 1650 te rug geroepen wierdt, wanneer de koning ter vergelding van zyne getrouwe diensten het landschap Courson tot een markgraafschap verhefte. Hy stierf in 't jaar 1653, oud 57 jaren, nalatende by zyne gemalinne nevens andere kinderen ook *Henrik*, grave van Courson. *Memoires du tems. Mercure Historique. Blanchart Consil. du Parlem.*

COIMBRA, eene stadt in Portugal, gelegen in 't landschap Beira, voerende den tytel van een hertogdom en bisdom, en staande onder 't aartsbisdom van Braga. Koning Johannes de III verplaatste de akademie van Lisbon derwaarts. Zommigen menen, dat dit Coimbra by Antoninus en Plinius *Conimbrica* genaamt wordt, hoewel anderen willen, dat dit *Condexa la Vieja* is. Ten minste Coïmbra is een grote en fraaie stadt, gelegen aan de rivier Montego, omtrent vyf of zes mylen van zee. De zonen der koningen van Portugal hebben den tytel van hertogen van Coïmbra gevoert, als Petrus de tweede, zoon van Johannes den I, enz. *Plin. l.* III. *c.* 21. *Surita. Nonius. Merula. Vasconcellos. Colmenar Delic.*

COINTE, (KAREL LE) priester van het Oratorium, was geboren te Trojes in 't jaar 1611. Hy begaf zich in 't 18 jaar van zyn ouderdom in deze Congregatie, wordende aangenomen van den kardinaal Berullus, stichter en eerste generaal van de zelve. Maar 23 jaren oud zynde wierdt hy naar Condom gezonden, om aldaar onderwys in de rederykkunst (*Rhetorica*) te geven. In 't jaar 1643 verzelde hy den staats-secretaris Servien, die als gevolmachtigde van den koning naar Munster gezonden wierdt, alwaar hy mede aan de vrede werkte. Voor deze en andere getrouwe diensten beschikte hem Colbert in 't jaar 1659 een jaarlyksche wedde van 1000 livres. Ter zelver tydt nam hy de kerkelyke Historie van Vrankryk onder handen, die naderhandt onder den name van *Annales Ecclesiastici Francorum* in 't licht kwam, zynde het eerste stuk in 't jaar 1665 te Parys gedrukt, maar het achtste in 't jaar 1683, hoewel le Cointe dat stuk niet voltooit heeft, stervende alvorens in 't jaar 1681, oud zynde 70 jaren. Doch Gerard du Bois, ook priester van het Oratorium, heeft het vervolg van het achtste of laatste stuk uit de nagelatene schriften van *le Cointe* daar by gevoegt, en in de voorreden des zelfs leven beschreven. *Sagittar. Introd. ad Hist. Eccl. c.* 19. §. 18. *p.* 420. *Acta Erud. Lips.* 1685. *p.* 338.

COISLIN, een markgraafschap in Bretagne, wierdt nevens de oude barony van Roche-Bernard, en Pont-Chateau, ten aanzien van den marquis van Coislin in 't jaar 1669 by een dekreet van 't Parlement tot een hertogdom en pairie verheven. Het is een goede dagreize groot, en behelst verscheide steden, bosschen en kasteelen.

COISLIN. Zie CAMBOUT.

COJOGNA. Zie ANTIGONIA.

COKET, een klein eilandtje op de Engelsche kust van Northumberlandt, by de riviere Coket, die aldaar in zee loopt, niet verre van 't vlek Warvoth.

COL, in 't Latyn *Cola*, een Schotsch eilandt, een der genen, die *Westernes* genaamt worden, is 3 mylen Westwaarts van 't eilandt Mul gelegen, en heeft maar 5 mylen in de lengte, en een in de breedte. De beste plaatsen op 't zelve zyn *Soltsdel* en *Killinaig. Baudrand.*

COL DE PERTUIS, in 't Latyn *Fauces pertusa*, wordt een naauwe pas over dat gedeelte van 't Pyreneesche gebergte genaamt, waar door het graafschap Rouffillon van Catalonië afgescheiden wordt. De plaats *Pertuis* of *Pertus* is gelegen tusschen el Bolo en Nuestra Senora de Requesens. Men vindt daarenboven nog vele naauwe wegen over 't Pyreneesche gebergte, met den bygevoegden name van *Col*, by voorbeeldt, *Col de la Prexa*; *Col de la Argentiera*; *Col de Paracols*; *Col de la Porta*; *Col de Ares.* enz.

COLALTO, een vlek en kasteel in Italië, gelegen in de Trevifer Mark, draagt den name van een graafschap. Hier van worden de graven van *Colalto* genaamt, die zo door den degen als tabbaardt vermaard geworden zyn. Zy stammen af van *Ramboldus* den I *van Colalto*, heere van Lovadina en Nervesa, die leefde in 't jaar 959. Dit geslacht is naar 't verhaal van Prioratus met de Longobarden in Italië gekomen.

COLALTO, (CLAUDIUS DE) graaf van S. Salvador, keizerlyke Ryks-hofraadt, enz. was de zoon van Ramboldus de Colalto, grave van S. Salvador, enz. keizerlyke veldmaarschalk, en van Blanca Polyxena, dochter van Hieronymus Wenceslaus, grave van Thurn. Hy wierdt in 't jaar 1627 geboren, en was maar 3 jaren oud, wanneer hy zyn vader verloor. Nadat hy door de studiën en reizen zich zeer bekwaam hadt gemaakt, benoemde hem keizer Ferdinand de III tot zyn kamerheer en lidt van den krygsraadt: ook was hy kamerheer by koning Ferdinand den IV, en naderhandt by den keizer Leopoldus. Deze laatste zondt hem in 't jaar 1660 als gezant aan Johan Georg, keurvorst van Saxen, en aan Frederik Willem, keurvorst van Brandenburg, om eenige troupen tegen de Turken te verzoeken. Een gelyk gezantschap bekleedde hy in 't volgende jaar aan den koning van Engelandt, Karel den II, doch hy stierf op deze reize te Brussel den 7 Maart 1661, oud 34 jaren, nalatende, onder andere kinderen, zyn zoon *Antonius Franciscus*, dien hy by de dochter van den vorst Hannibal Gonzaga geteelt hadt. Deze trouwde naderhandt den 1 Maart 1666 Siegfried Helfried, grave van Dietrichstein, dien ze den 2 April des jaars 1698 verloor, en zelve den 26 April 1702 den geest gaf. *Antonius Franciscus*, grave van Colalto, was werkelyke geheime Raadt, kamerheer en overste landkamerheer in Moravië, en stierf te Wenen den 5 July des jaars 1696. By zyne eerste gemalinne, Maria Theresia, dochter van vorst Johannes Ferdinand van Portia, heeft hy gene kinderen verwekt; maar by Maria Maximiliana Theresia, gravin van Althan, weduwe van Johannes Joachim, grave van Zinzendorf, teelde hy *Leopoldus Adolphus Ramboldus*, en by Maria Anna Theresia, dochter van Theodorus Athletus Henricus, grave van Stratman, keizerlyke opper-hofkancelier, *Karel Christiaan Eustachius*, die in 't jaar 1698 te Parys aan de kin-

kinderpokjes, en *Theodorus*, die ook jong ftierf. Dus behieldt de oudfte zoon, *Leopoldus*, de vaderlyke erffenis alleen, doch wierdt den 11 Maart 1707 door Augustus Joachim, grave van Zinzendorf, in de voorftadt van Wenen in een tweegevecht dood geftoken. Aangezien hy ongetrouwt was, volgde hem in 't bezit zyner goederen zyn neef *Antonius Rombaldus*, des H. R. Ryks graaf van Colalto en S. Salvador, Rey, Credazzo en Mufeftre, keizerlyke kamerheer, die den 19 February des jaars 1708 trouwde met Maria Eleonora, gravin van Starenberg, hebbende verfcheide kinderen by haar gewonnen.

COLALTO (RAMBOLDUS de XI VAN) graaf van S. Salvador, heer van Rey, Credazzo en Maeftro, een vermaard keizerlyk veldheer, was de zoon van Antonius, die in den begin tot den geeftelyken ftaat gefchikt wierdt, en eerft abt van Nervefa was, maar naderhandt trouwde met Julia Taurella, dochter van Antonius Taurellus, markgrave van Cafa. Ramboldus wierdt in 't jaar 1575 geboren, en tot de ftudiën opgekweekt. Doch hy moeft wegens het begaan van een misflag den ftaat van Venetië verlaten, hoewel zyn ban niet opentlyk wierdt bekend gemaakt. Dus begaf hy zich in den oorlog, en diende onder Georg Bafta en Georg Ruprecht van Eggenberg tegen de Turken. Hy bleef in den oorlogsdienft onder de drie keizers, Rudolph den II, Matthias en Ferdinand den II. Op bevel van den laatften, nog geen keizer zynde, nam hy, nevens den grave Henrik Dampier en Siegfried Breuner, den kardinaal Melchior Clöfel, eerfte ftaatsminifter van den keizer Matthias, te Wenen in arreft in 't jaar 1618. In 't begin van den Boheemfchen oorlog diende hy als overfte onder den grave van Bucquoi, en was in 't jaar 1619 in het treffen by Gomnitz. In 't jaar 1620 zondt hem de keizer naar den Hungarifchen Ryksdag te Neufel, alwaar hy den ftoel van Gabriel Bethlen, die boven hem geftelt was, wegnam, en te gelyk den degen trok, om zyn recht als keizerlyke commiffaris te beweeren. In 't jaar 1621 trok hy met eenige keizerlyke troupen tegen den grave van Budiani, om dien tot reden te brengen, doch leedt in zynen aftocht eenig nadeel. In 't jaar 1623 wilde hy met zyn regiment, 3000 koppen fterk, zich by den generaal Tilly voegen, doch niet kunnende doordringen, ging hy fcheep, en zakte den Mayn en Rhein af, en kwam dus by Tilly, doch wierdt in 't zelve jaar nevens anderen tegen Bethlen Gabor in Hungarië gezonden. In 't jaar 1624 moeft hy den Spaanfchen generaal Spinola, die Breda belegert hadt, in de Nederlanden te hulp komen, en keerde na de verovering wederom in Duitfchlandt, alwaar hy als keizerlyke veldmaarfchalk in den opper-Saxifchen kreits kommandeerde. In 't jaar 1626, wanneer hy met den keizerlyken generaal Wallenftein in onmin geraakte, verliet hy tegen des zelfs zin het leger, en wierdt op 't bevel des keizers te Praag gearrefteert, en hem het hof ontzegt; doch maakte wel haaft wederom zyn verdrag. Hy nam des niettegenftaande zyn affcheidt, en begaf zich naar 't keizerlyke hof, alwaar hy prefident van den hof-krygsraadt gemaakt wierdt; en wanneer in 't jaar 1629 de keizer zyn goeddunken, wegens de geeftelyke goederen, welke uit te keren men de Proteftanten wilde dwingen, verlangde, leverde hy zyne mening fchriftelyk over, waar in hy de executie omtrent zulke goederen nadrukkelyk afriedt, om dat zulks een zekeren religie-oorlog ftondt naar zich te flepen. In 't jaar 1629 kommandeerde hy het keizerlyke leger, dat tegen Carolus Gonzaga, hertog van Mantua, naar Italië gezonden wierdt, en nam Oftiano, behorende tot het gebiedt van den prins van Bozzuolo, met lift in. Maar aangezien hy te Milanen in eene ziekte viel, en te Lodi langen tydt het bedt moeft houden, moeft hy het opperbevel den generaal-majoor van Altringer overlaten. In 't jaar 1630 hieldt hy een mondgefprek met Karel Emanuel, hertog van Savoje, te Carmagnola, en veroverde de ftadt Mantua in 't zelve jaar by verraffing, die hy ter plundering overgaf. Zommigen menen, dat hy toen eerft van den Raadt van Venetië is gebannen, die met den hertog van Mantua in een verbondt was. Men voegt er by, dat hem eene voorzegging zou gefchied zyn, dat door hem zyn vaderlandt ftondt verwoeft te worden; en dit zou hy van Venetië hebben verftaan, maar het zou aan Mantua zyn bewaarheidt geworden, om dat hy aldaar geboren, en te Venetië opgevoed was. Voorts wierdt hy ter zelver tydt aan 't keizerlyke hof befchuldigt, als of hy in een ftilftandt van wapenen, fchadelyk voor de krone van Spanje, hadt bewilligt, en de Republyk van Venetië begunftigt; waarom hy in 's keizers ongenade verviel, wordende uit Italië te rug geroepen om rekenfchap te doen. Als hy derhalven op reize naar Regensburg was, alwaar zich de keizer onthieldt, overviel hem een krankheit, waar aan hy te Chur in 't landt der Graubunders ftierf in December des jaars 1631. Zyne gemalin was Blanca Polyxena, dochter van Hieronymus Wenceflaus, grave van Thurn, by welke hy twee zonen, *Claudius*, van wien boven, en *Antonius*, keizerlyke kamerheer, nevens eene dochter, *Julia*, gemalin van Julius, grave van Salm, teelde. *Gualdo Priorato fcena d'huom. illuftr. d'Ital. Pufendorf Hift. belli tricenn. Thuldenus Hift. noftri temp. A.*

COLAN. Zie COULAN.

COLARBASUS, een zeker ketter, leefde in de II eeuw, en wordt gezegt een leerling van Marcus, die een leerling van Valentinus was, geweeft te zyn. Zyne ftellingen komen groten deels met die van Valentinus overeen. Hy was een liefhebber der fterrekunde, lerende, dat het leven en de voortteling der menfchen van de planeten afhing. Voorts zocht hy in getalen en letteren grote verborgendheden. *Irenæus l. I. c. 8. Epiphan. hær. 31. Auctor Append. ad Tertullian. de præfcr. c. 30. Auguftin. de Hæref. c. 15. Danæus ad h. l. Damafcen. de Hæref. c. 35. Baron. an. 175.*

COLBERG, een ftadt in achter-Pomeren, is de voornaamfte in 't ftift Camin, en behoort nevens 't geheele ftift den koning van Pruiffen. Zommige der ouden noemen ze *Colobrega*, hoewel ze Ditmarus *Chollenberg* noemt. Zy is gelegen aan de rivier Perfant, een halve myl van de Ooftzee, hebbende een goede, maar eenigzins naauwe haven; invoegen ze ook handel dryft, die door hare zoutbronnen vermeerdert wordt. Voorts heeft ze eenige aanzienlyke gebouwen, als den Dom en het ftadhuis, en is met goede veftingwerken voorzien. Men zegt, dat ze reets in de XI eeuw hare biffchoppen gehad heeft. In de XIII eeuw wierdt ze by 't fticht gevoegt, namentlyk in de jaren 1247 en 1277, wanneer ze de hertogen van Pomeren voor Stargard en 3500 marken aan 't ftift aftonden. In 't jaar 1462 ontftondt hier een groot oproer wegens de Domheeren. Zedert het jaar 1530 is 'er de Lutherfche Godsdienft ingevoert. In den dertigjarigen oorlog heeft deze ftadt veel geleden, en wierdt in 't jaar 1631 lang ingefloten zynde door de Zweden verovert. Maar nadat de hertogen van Pomeren waren uitgeftorven, en achter-Pomeren, nevens het fticht Camin, volgens het 15 artykel van de Weftphaalfche vrede, aan 't huis Brandenburg kwam, is ook de ftadt Colberg daar aan gekomen, hoewel ze eerft in 't jaar 1653 door de Zweden is ingeruimt. *Script. Pomer.*

COLBERT, (JOHANNES BAPTISTA) markgraaf van Seignelay en Chateauneuf fur Cher, baron van Sceaux, Linieres, Ormois, enz. was een der grootfte ftaatsbedienden in Vrankryk onder koning Lodewyk den XIV. Hy was Raadt in alle de collegiën, eerfte ftaatsminifter en geheimfchryver van Staat, kommandeur en grootfchatmeefter der koninklyke orde, controlleur generaal der financien; opperopziender over de gebouwen, kunften en manufacturen in Vrankryk, enz. Zyn geflacht wordt gezegt uit Schotlandt oorfpronkelyk te zyn, hebbende zich in de XIII eeuwe naar Vrankryk begeven. Zyn vader, Nicolaus Colbert, heer van Vandieres, was eerft een koopman in wynen, naderhandt in lakenen, en eindelyk in zyde waaren. Zyne moeder was Maria Puffort, die hem te Rheims in Champagne in Auguftus des jaars 1619 baarde. Zyne ouders fchikten hem tot de koopmanfchap, tot welken einde hy eerft naar Parys, daar na naar Lion vertrok. Doch hy veranderde van voornemen, en wierdt fchryver by verfcheide advokaten, tot hy eindelyk by een der voornaamfte ftaatsminifters, Michiël Tellier, kwam. Deze gaf hem den kardinaal Mazarin, die zyne bekwaamheit en trouwe hebbende befpeurt, hem naar Rome zondt, om wegens de verzoening des kardinaals de Rets, en reftitutie des hertogdoms Caftro aan den hertog van Parma te handelen. Toen hy van daar wederkwam, zocht hy zyn geluk verder te maken, doch zorgde ter zelver tydt voor zyne broederen, en bewerkte, dat Karel Colbert intendant over de Elzas, en prefident in 't Parlement te Metz, maar zyn ander broeder, Nicolaus, biffchop van Luçon en koninklyke bibliothekaris wierdt. Wanneer eindelyk de kardinaal Mazarin in 't jaar 1661 ftierf, hadt hy Colbert den koning nadrukkelyk aangeprezen, die hem ook aanftonts aanftelde om de finantien te herftellen. Zo als nu Nicolaus Fouquet daar door buiten bewindt geraakte, en wegens wanbedryf in 't jaar 1664 tot eene eeuwige gevangenis verwezen wierdt, wordende tot dien einde naar Pignerol gezonden, om dat hy de bevordering van Colbert fcheen te zullen beletten, dus wendde hy alle moeite aan, om de inkomften en uitgaven des konings in een goeden ftaat te brengen, invoegen hy pleeg te zeggen: *De koning weet den ftaat zyner finantien beter dan een particulier onderdaan.* By de disgratie van Fouquet deedt Colbert zyn beft om den vermaarden dichter Paul Peliffon door vele weldaden in zyne belangen te houden. Hier op wierdt Colbert tot vele en gewigtige zaken gebruikt, zynde gedurig bedacht, hoe hy des konings roem, en 't voordeel van 't ryk zou mogen vermeerderen. Den handel op de Indiën hadt hy op een vaften voet gezet, en tot dien einde de Ooft- en Weft-Indifche compagnien opgericht. Maar aangezien hy het opzicht over de koninklyke gebouwen hadt, zo liet hy onder anderen de Louvre volgens de tekening van Perraut, zynde een lidt van de akademie der wetenfchappen, voltooien. Voorts begon en voltrok hy 't kanaal in Languedok, volgens 't begrip van den heere Riquet, om dus de Middelandfche met de Aquitanifche zee te vereenigen. Hy was geen minder voorftander der geleerdheit, richtende in 't jaar 1663 eene akademie der medaillen, devifen en infcriptien op, om 't gene tot lof des konings opgeftelt was, te onderzoeken. In 't jaar 1666 ftichtte hy de koninklyke akademie der wetenfchappen, en beriep op de zelve Hugenius uit Hollandt, en den vermaarden fterrekundige Caffini van Padua; en alzo deze ook de fcheikunde tot hare volmaaktheit moeften brengen, liet Colbert in de koninklyke bibliotheek een groot *Laboratorium* maken, alwaar de voornoemde akademie ook hare vergadering hieldt. Hier by voegde hy in 't jaar 1667 een *Obfervatorium*, tot bevordering der fterrekunde. Voor de geleerden zo binnen als buiten Vrankryk bezorgde hy aanzienlyke jaarlykfche penfioenen van den koning. Voor zich zelve verzamelde hy ook een aanzienlyke bibliotheek, hoewel hy des niettegenftaande die van den koning vermeerderde. Het gezag der Parlementen, voornamentlyk dat van Parys, befnoeide hy nog meer, om dat den koning nog meer luifter by te zetten. Omtrent de verbetering van 't Franfche Recht kon hy wel zyn oogmerk niet bereiken; maar hy ftelde de criminele zaken echter op een beter voet, en maakte een nieuw reglement wegens de affurantie der kooplieden. Met een woordt, hy bemoeide zich om de misflagen omtrent alle ftanden te verbeteren, en om dus de ftudiën, kunften, ambachten en koop-

manschappen in een beter staat te stellen; maar inzonderheit om de Franschen tot de zee-commercie aan te moedigen: weshalven hem de koning niet alleen de gewigtigste bedieningen toevertrouwde, maar hy ook voor zich zelve grote schatten vergaderde. Hy stierf den 6 September des jaars 1683. Zyn lyk wierdt 's nachts onder een sterke wacht begraven, ten einde het volk, dat wegens verscheide door hem ingevoerde belastingen op hem verbittert was, geen geweldt tegen het zelve zou plegen. Zyne gemalin was Maria Charon, dochter van Jacobus Charon, heere van Menard, S. Claud, Villerbon, enz. koninklyke Raadt, enz. by welke hy zes zonen en drie dochteren teelde. De oudste was *Johannes Baptista Colbert*, marquis de Seignelay, koninklyke Raadt in alle Raadsvergaderingen, secretaris van Staat, enz. die boven dien nog vele andere aanzienlyke bedieningen hadt, en stierf den 3 November des jaars 1690, nalatende verscheide kinderen, onder welke de oudste zoon, *Maria Johannes Baptista Colbert*, marquis van Seignelay en Longres, kleêrbewaarder, overste over 't regiment van Champagne, enz. was. De tweede zoon van den ouden Colbert was *Nicolaus Colbert*, titulair-aartsbisschop van Carthago. Deze wierdt in 't jaar 1690 aartsbisschop van Rouaan, en hadt daarenboven nog verscheide andere geestelyke beneficiën, en was lidt der Fransche akademie. De derde zoon, *Antonius Martinus Colbert*, ridder van Maltha, kommandeur van Boncour, enz. bleef in 't jaar 1689 in een treffen met den prins van Waldek by Walcourt. De vierde, *Julius Armandus Colbert*, marquis van Blainville en Ormois, groot-ceremoniemeester van Vrankryk, generaal-luitenant der koninklyke legers, en kommandant der stadt Ulm, stierf aan de wonden, die hy in den veldslag by Hochstadt ontfangen hadt, in 't jaar 1704, makende by uiterste wille 100000 guldens, die hy op een onrechtmatige wyze de stadt Ulm afgeperst hadt, nevens nog andere 20000 guldens, aan de armen van die plaats. De vyfde en zesde namen het geestelyk gewaadt aan. Onder de dochteren is *Johanna Maria Theresia* in 't jaar 1697 aan Karel Honoratus van Albert, hertog van Chevreuse, *Henrietta* in 't jaar 1671 aan Paulus van Beauvilliers, hertog van S. Aignan, en *Maria Anna* in 't jaar 1679 aan Lodewyk Rochechouart, hertog van Mortemar, ten huwelyk gegeven. *La vie de Jean Bapt. Colbert. Histor. Remarq. an.* 1704.

COLBERT, (KAREL) marquis van Croissy, minister en secretaris van Staat, was de broeder des voornoemden vermaarden Johannes Baptista, door wiens voorsprake hy president van 't parlement te Metz, en in den hogen Raadt van de Elzas wierdt, behalven verscheide andere aanzienlyke bedieningen. Hy wierdt menigmaal als ambassadeur gezonden, en in zaken van 't uiterste gewigt gebruikt. In 't jaar 1668 was hy op de vredehandeling van Aken. Hy bevorderde de vrede tusschen de Staten generaal en den bisschop van Munster. In 't jaar 1679 was hy als extraordinaris ambassadeur en gevolmachtigde by de vredestractaten te Nimwegen, en wierdt ter zelver tydt tot president van 't parlement te Parys benoemt, welke bediening hy by zyne wederkomst aanvaardde. Kort daarna wierdt hy naar Munchen, om wegens het huwelyk der Beyersche princesse met den Dauphin te handelen, afgezonden. Hy stierf eindelyk den 28 July des jaars 1696, nalatende verscheide kinderen, onder welke voornamentlyk merkwaardig zyn *Johannes Baptista Colbert*, marquis van Croissy en Torcy, geboren in 't jaar 1665, secretaris van Staat, kancelier van de orde des H. Geests, en furintendant generaal der posteryen; en *Karel Joachim*, abt van Froimont, en bisschop van Montpellier, enz. *La vie de Jean Bapt. Colbert.*

COLCHESTER, in 't Latyn *Colonia*, *Colcestria*, *Camodulanum*, en *Camulodunum*, de voornaamste stadt in 't landschap Essex, en gelegen op een heuvel, aan de Zuidzyde der rivier Colne, omtrent 6 mylen van daar de zelve in zee valt. De stadt is zeer oud, en naar 't verhaal van zommigen door den Britannischen koning Coilus in 't jaar 124 gesticht. De inwoners zeggen, dat dit de geboorteplaats des eersten Christelyken konings, keizers en keizerinne, Lucius, Constantinus en Helena, is, dat echter van Cambdenus uit Nicephorus Callistus wordt tegengesproken. Voorts is 't nog op den huidigen dag een fraaie, grote en volkryke stadt, met een ouden muur en wachttorens omringt. Aan de Oostzyde staat een oud kasteel. Binnen de wallen zyn acht kerken, behalven twee in de voorstadt. Hier is een vermaarde lakenmanufacture, en van allerlei zyde waaren. Ook is de stadt vermaard door de belegering, die ze in 't jaar 1648 heeft uitgestaan; want het was de laatste plaats, tot welke de party des konings hare toevlucht nam, en zich zo lange in de zelve verdedigde, tot dat ze door honger tot de overgave gedwongen wierdt. *Cambden Descr. Angl.*

COLCHIS. Zie MINGRELIE.

COLDINGEN, KOLDINGEN, is eene stadt in Jutlandt, met een sterk kasteel, naby de grenzen van Sleeswyk, aan een arm der zee, die van de kleine Belt in 't landt loopt, en de middel-vaart-zondt genaamt wordt. Hier moet van alle paarden, en het hornvee, dat uit het landt gevoert wordt, tol gegeven worden. *Zeiler. beschr. van Dennem.*

COLDINGHAM is de hoofdstadt van Mercië, in 't Zuidergedeelte van Schotlandt, gelegen naby de zeekust, twee of drie mylen van Barwick. Eertyds was hier een vermaarde abdy van maagden, van welke men zegt dat de abdisse, nevens hare nonnen, haar zelve neuzen, ooren, en lippen afsneden, om dus voor de baldadigheit der Denen gedekt te zyn.

COLDITZ, een kleine stadt en ampt in den Leipziger kreits in Meissen, tusschen Grimme en Rochlitz aan de Mulda; en betekent, gelyk men zegt, in de sprake der Wenden, een duister woudt. Het hadt eertyds zyne eigene heeren, en wierdt in 't jaar 1397 van Willem, markgrave van Meissen, gekocht. Deze verweiderde en vernieuwde het slot aldaar. Wanneer het zelve door een brandt verteert wierdt, liet het keurvorst Ernestus zeer prachtig herstellen, hieldt doorgaans zyn verblyf op het zelve, en stierf aldaar in 't jaar 1486. De keurvorsten Augustus en Christianus de I hebben het merkelyk verbetert. De laatste heeft 'er ook een diergaarde aangelegt, wiens ringmuur 3611 ellen is. Insgelyks heeft des zelfs gemalin Sophia dit ampt tot haar weduwengoedt ontfangen. Voorts heeft deze plaats door den oorlog veel geleden, voornamentlyk in 't jaar 1430 door de Hussiten. In 't jaar 1643 wierdt ze in de maandt van Maart door de Zweden uitgeplundert. *Albini Meisnische Land-Chron. Peccensteins Theatr. Saxon. P. II. p. 18. P. III. p. 116. Dresseri Stedeboek. Zeileri Topogr. Sax. sup. p. 35. Mullers Annal. Sax.*

COLEPEPER, of CULPEPER, (LORDS) in Engelandt. Dat deze een zeer oude familie is, daar in stemmen alle schryveren zamen. De ridder *Gotfried Colepeper* van Peppenbury in Kent was ten tyde van koning Eduard den I opper-sherif van Kent. De ridder *Thomas Colepeper* was onder de regeering van Eduard den II gouverneur van Winchelsea. *Johan Colepeper* was richter onder koning Henrik den VI, en zyne eenige erfdochter wierdt in de familie der Harringtons uitgehuwt. Richard Colepeper van Oxheath was onder Eduard den IV opper-sherif van Kent. Koning Henrik de VIII liet de wapenen van twee Colepepers, die zich by Tournay en in het treffen by Guinegast dapper gekweten hadden, in de galdery te Whitehal zetten. De ridder *Thomas Colepeper* van Hollingbourn heeft voor de koninklyke Stuartsche familie veel uitgestaan. *Willem Colepeper* van Aylesford of Preston-Hall wierdt den 17 May des jaars 1627 baronet van Engelandt gemaakt. Nog verder bragt het de ridder *Johan Colepeper* van Bedgebury: want nadat hy in 't jaar 1641 als gedeputeerde des graafschaps Kent in 't parlement wierdt gezonden, en gedurende dien tydt zo wel zyne getrouwigheit en yver voor de belangen des konings, als zyne bekwaamheit liet blyken, verklaarde hem Karel de I den 21 October des jaars 1644 tot pair van Engelandt, met den tytel van *Lord Colepeper*. Hy bleef dus in zyne trouwe onverzettelyk, verzelde Karel den II twaalf jaren lang in des zelfs ballingschap. Wanneer deze herstelt was, maakte hy hem Master of the Rolls: doch hy stierf kort daarna in July des jaars 1660. Zyne eerste gemalin, Philippa, dochter van den ridder Snelling, baarde hem (1) *Alexander*, die trouwde met Catharina, de erfdochter des ridders Eduard Ford, maar stierf nog by 't leven van zyn vader. (2) *Philippa*, gemalin van Harlakenden van Woodchurch. Zyne tweede gemalin, Judith, dochter van den voornoemden Thomas Colepeper van Hollingbourn, baarde hem vier zonen, namentlyk *Thomas*, *Johannes*, *Cheney* en *Franciscus*, welke laatste in 't jaar 1662 ongehuwt stierf; insgelyks drie dochteren, (1) *Elizabeth*, gemalin van Jacobus Hamilton, en moeder van Jacobus Hamilton, grave van Abbercorn. (2) *Judith*, trouwde ook eenen Colepeper. (3) *Philippa*. De oudste zoon *Thomas* erfde de waardigheit als Lord, en trouwde Margaretha, welker vader, Johan Jakob Hamilton, van Hessen, een edelman uit het hertogdom Bergen in Duitschlandt was. Doch ze baarde hem maar een eenige dochter, met name *Catharina*, gemalin van Thomas, Lord Fairfax: invoegen na zyne doodt de tytel van Lord Colepeper op zyn jonger broeder *Johannes* viel. Deze trouwde met Francisca, dochter van den ridder Thomas Colepeper van Hollingbourn. *Clarendon's Hist. of England. Peerage of England. volum.* III.

COLERUS (MATTHIAS) was de zoon van een Raadsheer te Altenburg, en wierdt in 't jaar 1530 geboren. Hy studeerde eerst te Wittenberg in de geneeskunde; doch Melanchthon bewoog hem zich tot de Rechten te begeven. Hy vertrok derhalven naar Leipzich, en studeerde onder Petrus Corvinus, Modestinus Pistor, en Christophorus Zobelius, wierdt in 't jaar 1558 der beide Rechten Doctor te Wittenberg gemaakt, en niet lange daarna hoogleeraar in de zelve te Jena. In 't jaar 1569 begaf hy zich wederom naar Leipzich, van waar hem de vorst van Anhalt tot zyn kancelier beriep. In 't jaar 1573 keerde hy naar Jena, en wierdt aldaar gewoon hoogleeraar in de Rechten, als mede hofgerichts assessor. Hy stierf den 21 April des jaars 1587, nalatende deze schriften: *Decisiones Germaniæ*; *Consilia*; *Comment. de exceptionibus & præscriptionibus*; *de Processibus executivis*; *de obligationibus & actionibus*, enz. *Elogium præmissum tractatui de process. executivis. Zeumer. in Ict. Jenens. n.* 7.

COLETTE (BOILET) heeft zich door de verbetering van de orde der H. Clara vermaard gemaakt. Zy was geboren in 't jaar 1388 te Corbie in Picardië, toen hare moeder byna 60 jaren oud was. Zy besteedde hare eerste jaren in 't lezen van boeken, en na de doodt van hare ouders deelde ze hare nalatenschap den armen uit, gaande in een konvent der zogenaamde Begynen, levende zonder gelofte, en staande onder 't opzicht der Franciskanen. Maar houdende deze levenswyze voor al te ongebonden, begaf ze zich tot de Urbanisten, en van daar tot de Benedictynen: doch gelovende niet, dat haar yver in alle deze kloosteren kon voldaan worden, nam ze het gewaadt van de derde orde der Franciskanen aan, doende eene afzonderlyke klooster-gelofte, en voerende een uitnemend streng leven. Daarna hieldt ze zich zelve conscientie wegen verplicht de verbetering der orde van S. Clara te bevorderen. Tot dien einde vertrok ze naar Nyssa, en erlangde van Petrus de Luna, die in Vrankryk als wettig paus wierdt aangemerkt, onder den name van Benedictus den XIII, volmacht, de reformatie der voornoemde orde te ondernemen. Doch wanneer zulks in Vrankryk niet naar wensch ging, begaf ze zich zelf naar Savoje, en van daar naar elders. Zy stierf te Gent in 't jaar

1447.

1447, in 't 66 jaar hares ouderdoms; en hoewel ze niet is gekanonizeert, hebben echter de pauzen toegestaan, dat hare gedachtenis by de orde mag geviert worden. *Pierre de Vaux vie de la Colette. Surius. Baillet vies des Saints.*

COLIGNI, een vlek in 't graafschap Burgundië, is bekend onder den name van *Coligni de vieil*, (het oude Coligni) in onderscheiding van *Coligni le neuf* (het nieuwe Coligni) in Bresse. Eenigen geloven, dat dit oude Coligni een werk der Romeinen is, zynde eene der coloniën, door de zelve in Gallië opgerecht; hoewel zulks bezwaarlyk kan bewezen worden. Dat is zeker, dat van deze plaats het vermaarde geslacht *der Coligni* den naam heeft.

COLIGNI. Dit oude en edele geslacht wordt gezegt van de oude graven van Burgundië in de X eeuwe af te stammen. *Wilhelmus* de II, heer van Coligni le vieil, Jasseron, enz. was de oudste zoon van *Amadeus van Coligni*, nalatende eene eenige dochter, met name *Margaretha*, gemalin van Guido van Montluel. Zy leefden in 't jaar 1289, nalatende *Johannes van Montluel*, die in 't jaar 1330, of 1331, Coligni le vieil aan *Stephanus* den II van Coligni schonk, wiens nakomelingschap het altydt in bezit gehad heeft, hebbende zich in verscheide linien verdeelt: want hy hadt onder andere kinderen *Johannes* den II, heere van Coligni, Andelot, enz. die nog in 't jaar 1397 leefde, en nevens andere kinderen ook *Jacobus* den I; *Antonius*, grave van S. Jean de Lyon, enz. naliet. Jacobus de I, genaamt *Jacquemard*, teelde *Willem* den II, die in 't jaar 1463 stierf, hebbende verscheide zonen, onder welke *Johannes* de III zyn opvolger was. *Jacobus*, genaamt *Lourdain*, was de stichter der linie van Saligni, uit welke gesproten is *Casparus* de III *van Coligni*, van wien beneden, en *Johannes*, grave van Coligni, heere de la Mote de S. Jean, enz. luitenant generaal der koninklyke legers, en gouverneur van Autun, die de troupen kommandeerde, die de koning van Vrankryk in 't jaar 1664 den keizer in Hungarië toezondt. Hy stierf den 16 April 1686, nalatende een zoon, die een abt wierdt, maar naderhandt in 't jaar 1690 trouwde. *Antonius*, genaamt van *Andelot*, heer van Buene, enz. was de vyfde zoon van den voornoemden Wilhelmus den II, van wien de laatste heeren van Cressia afstammen, uit welke *Joachim*, marquis van Coligni en Andelot, gesproten is. Deze stierf in de XVII eeuwe zonder erfgenamen. Johannes de III, van wien boven gewag is gemaakt, was de zoon van *Wilhelm* den II, verkoos zyn verblyf in Vrankryk, en stierf in 't jaar 1480, nalatende *Jacobus* den II, prevoost te Parys, die stierf zonder mannelyke erfgenamen te Ferrara aan eene wonde, die hy in het treffen voor Ravenna ontfangen hadt, in 't jaar 1512, en *Casparus* den I, maarschalk van Vrankryk, van wien beneden. *Du Bouchet Hist. de Coligni. Guichenon Hist. de Bresse.*

COLIGNI (CASPARUS de I) heer van Coligni, Andelot, Chatillon-sur-Loing, enz. ridder der koninklyke orde, maarschalk van Vrankryk, enz. gemeenlyk maarschalk van Chatillon genaamt, was de jonger zoon van Johannes den III, en maakte zich door zyne dapperheit en verdiensten vermaard. Hy volgde koning Karel den VIII in Italië, en droeg zich loffelyk in den veldslag by Fornove in 't jaar 1495. Hy ging in 't jaar 1507 wederom derwaarts, was by de voorhoede van 't leger in het treffen by Agnadel, verzelde in 't jaar 1515 koning François den I by de verovering van 't Milanees, en vocht dapper in den slag by Marignano en elders, invoegen hy den 5 December 1516 maarschalk van Vrankryk, en kort daar na ridder der koninklyke orde gemaakt wierdt. In 't jaar 1520 was hy by 't congres der koningen van Vrankryk en Hendrik den VIII, koning van Engelandt. Naderhandt diende hy in Picardië en Champagne tegen keizer Karel den V; waarom hem de koning tot generaal luitenant der troupen, die naar Fontarabië gezonden wierden, verklaarde. Doch hy stierf op deze reize te Aqs den 24 Augustus 1520. Louize, de koningin moeder van François den I, bewees hem veel gunst, en stelde hem boven den konnestabel van Bourbon, niettegenstaande hy op verre na zo veel ervarenheit in den oorlog niet hadt. Dit maakte, dat hy nevens haar den voornoemden konnestabel vervolgde. In 't jaar 1514 trouwde hy met Louize, dochter van Wilhelm, heere van Montmorenci, en weduwe van Frederik de Mailli, heere van Conty, en teelde by haar *Petrus*, die in 't jaar 1534 als koninklyke page in den ouderdom van 18 jaren stierf; *Odet*, kardinaal van Chatillon; *Casparus* den II, admiraal; en *François*, heere van Andelot, kolonel-generaal over de infantery van Vrankryk. *Du Bouchet Hist. de la Mais. de Coligni. Du Chesne Hist. de Montmor. Guicciard. Du Bellay. Imhof Geneal. Gall. P. II. Tab.* 100.

COLIGNI, (CASPARUS DE II) graaf van Coligni, heer van Chatillon-sur-Loing, enz. admiraal van Vrankryk, was een der beste veldheeren van zynen tydt, zynde de zoon des bovengenoemden Casparus van Coligni, maarschalk van Vrankryk, en Louize van Montmorenci, den 16 of 17 February 1516 geboren, en in het leger groot gemaakt. Al vroeg gaf hy preuven van een ongemene dapperheit en verstandt. Onder François den I was hy in 't jaar 1542 by 't ontzet van Landreci, en 2 jaren daarna in den slag by Cerisoles. Onder koning Henrik den II zag men hem verder bevordert, waar toe zyn moeders broeder, de maarschalk van Montmorenci, hem behulpzaam was. Eerst maakte hem de koning kolonel-generaal over 't Fransche voetvolk, en ridder van zyne orde; en zondt hem in 't jaar 1550 om de vrede met Engelandt te sluiten, waar toe hy hen door de insluiting der stadt Boulogne genoodzaakt hadt. Naderhandt verzelde hy den koning in den Duitschen oorlog, die hem na de doodt van Annibald in 't jaar 1552 tot admiraal van Vrankryk verklaarde. In 't volgende jaar hadt hy het bevel over de voorhoede van 't leger, dat de koning zelve in Vlaanderen geboodt. In 't jaar 1554 dede hy veel tot de overwinning by Renti, en was naderhandt een der gevolmachtigden tot de vredes-tractaten, die in 't jaar 1556 met den keizer gesloten wierden, doch moest de zelve in 't jaar 1557 op uitdrukkelyk bevel des konings weder vernietigen. Zyn toeleg, dien hy den 6 January des nachts op Douay gemaakt hadt, als wanneer de inwoonders dronken waren, door een oud wyf, die de wachters door haar geschreeuw opwekte, verraden zynde, veroverde hy echter Lens, tusschen Arras en Ryssel, stak die plaats in brandt, en keerde met veel buit weder te rug. Niet lange daarna wierdt hy in S. Quintin, waar in hy zich geworpen hadt, door de Spaanschen tot krygsgevangen gemaakt. Hy wierdt beschuldigt, dat hy de plaatsen in Picardië, waar van hy gouverneur was, niet naar behoren voorzien hadt. Hy bleef krygsgevangen tot op de vrede, en begaf zich na 't lezen van verscheide boeken der Hugenotten tot der zelver gevoelen; zynde echter onschuldig aan de zamenzwering van Amboise, en komende op koninklyk bevel aan 't hof, wanneer de zelve begon uit te barsten, alwaar hy van de gemene bezwaarnissen vrymoedig sprak. Daarna leverde hy in de vergadering der Staten te Fontainebleau, uit name der Hugenotten, een smeekschrift in nopens de vryheit van Religie, die hy opentlyk ondersteunde, van welken tydt af tusschen hem en de Guizen een onverzoenlyke haat ontstondt. In 't begin der regeering van Karel den IX was hy by de regentinne in groot aanzien, gebruikende de vryheit van aan 't hof in zyn vertrek den Hervormden Godsdienst te oeffenen; erlangde in 't jaar 1561 het edict van Januarius, en meende de regeeringsform grotelyk te veranderen, om den standen meer vryheit te geven. Maar aangezien de zaak kort daar op tot openbare feitelykheden kwam, nam hy insgelyks de wapenen op, en was tot aan zyne doodt een yverig voorstander der Hugenotten. In 't jaar 1562 was hy by 't treffen by Dreux, alwaar de vyanden weinig voordeel op hem behaalden. In 't zelve jaar bemachtigde hy door de hulpe der Engelschen byna geheel neder-Normandië; maar wierdt ter zelver tydt beschuldigt, als of hy den moordt des hertogs van Guize voor Orleans heimelyk bestelt hadt; doch hy zuiverde zich in 't jaar 1566 aan 't hof met een eedt, en wierdt door den koning in schyn met het Guisische huis verzoent. In 't jaar 1567, wanneer de oorlog hervat wierdt, wierdt de admiraal, kommanderende een gedeelte van 't leger der Hugenotten, geslagen, en kwam zelf in levens gevaar. In 't jaar 1568 zou hy byna nevens den prins van Condé door de koninklyke troupen te Noyers zyn overvallen; hy nam derhalven de vlucht naar Rochelle; waar op een nieuwe oorlog ontstondt, waar in hy in 't jaar 1569 voor de Protestanten de voorhoede in den ongelukkigen slag by Jarnak kommandeerde; en niet lang daarna genoodzaakt wierdt, de belegering voor Poitiers op te breken; en eindelyk nog in het zelve jaar by Montcontour geslagen wierdt. Ter zelver tydt wierdt hem by een acte van 't Parlement zyne waardigheit als admiraal ontnomen, hy zelf in beeldtenis opgehangen, en vogelvry verklaart. Maar toen in 't jaar 1570 de vrede gesloten was, hieldt hy zich een tydlang in zyn eigen huis te Chantilli op, zonder op 't hof te komen, doch eindelyk wierdt hy door vele vleieryen, door het huwelyk tusschen den prins van Navarre en 's konings zuster, en den geveinsden oorlog met Spanje zeker gemaakt, en kwam in 't jaar 1571 tot den koning te Blois, van wien hy de allertederste gunstbewyzingen genoot, wordende in alle zyne bedieningen van eere herstelt, zyn geleden schade vergoed, en hy zelf dikwils van den koning geraadpleegt, en dus volkomen zeker en gerust gemaakt. Eenige maanden daarna wederom naar huis kerende, onderhieldt de koning een vertrouwelyke brievewisseling met hem, en riep hem na verloop van vyf weken weder tot zich, als wanneer hy hem nog meer gunst betoonde dan voorhenen. Eindelyk wierdt hy in 't jaar 1572 onder schyn van 't Navarrische byleger, en raadslagen nopens den Spaanschen oorlog zelf naar Parys gelokt, terwyl hy alle waarschouwingen zyner vrienden in den windt sloeg. Wanneer hy derhalven eenige dagen na 't byleger uit de Louvre naar huis keerde, wierdt hy door een heimelyken schoot gekwetst, waar over de koning zyn uiterste misnoegen blyken liet, den admiraal zelve bezocht, en naar den dader zeer naauwkeurig liet onderzoeken, of ten minste beloofde het te zullen laten doen. Niettegenstaande dit alles zag men echter dat het Parysche bloedbadt met dezen Coligni zyn begin nam; nademaal de hertog van Guize in zyn huis viel, een Duitsch soldaat nevens anderen in 't vertrek van den admiraal drong, en hem, die in 't begin van dat tumult uit zyn bedde sprong, en de doodt kloekmoedig verwachtte, doorstak. Zyn ontzielde ligchaam wierdt aan de woede van 't volk overgegeven, en na drie dagen lang mishandelt te zyn te Montfaucon aan de galg gehangen. Doch zyn neef Montmorenci liet hem heimelyk afnemen, en in de kapel te Chantilly begraven. In 't jaar 1547 trouwde hy met Charlotta van Laval, jongste dochter van Guido den XV, grave van Laval, by welke hy drie zonen teelde, die alle jong gestorven zyn, voorts *François*, van wien beneden; *Karel*, die tot de Roomsche kerke wederkeerde, en in 't jaar 1632 als koninklyke generaal luitenant in Champagne gestorven is; *Louize*, gemalin eerst van Lodewyk van Teligny, naderhandt van Willem van Nassau, prins van Oranje; en *Renata*, die ongetrouwt bleef. Coligni weduwenaar geworden zynde hertrouwde met Jacqueline van Montbel, gravin van Entremonts, gesproten uit een der rykste en voornaamste huizen van Savoje, die na zyne doodt eene dochter, *Beatrix* genaamt, baarde. Deze trouwde in 't jaar 1600 met Claudius Antonius Bonus, baron van Meouillon en Montauban, zynde een statig, eerlyk en arbeidzaam heer, en die, hoewel menigmaal in den oorlog ongelukkig, nochtans telkens de ver-

vallene zaken herstelde. Hy was daarenboven dapper, en zo verre in de krygskunde gevordert, dat Vrankryk in zynen tydt een groot voordeel genoten heeft. *Thuan. Hist. Mezeray. Davila Hist. Du Bouchet Hist. de Coligni. Du Chesne. Godefroy. Brantome. Imhof.*

COLIGNI, (CASPARUS DE III) graaf van Coligni, heer van Chatillon-sur-Loing, enz. gouverneur van Montpellier, en maarschalk van Vrankryk, was de tweede zoon van François van Coligni, admiraal van Guienne, en wierdt geboren den 26 July 1584. Hy diende in 't jaar 1614 als kolonel generaal onder het Fransche voetvolk in Hollandt tegen Spanje. Naar Vrankryk wederkerende wierdt hy in 't jaar 1616 gouverneur van Aigues-mortes, en in 't jaar 1626 maarschalk gemaakt. Naderhandt volgde hy koning Lodewyk den XIII in des zelfs veldtochten, en wierdt in 't jaar 1630 generaal in den oorlog tegen Savoje, toen Montmeillan belegert wierdt. In 't jaar 1635 bevocht hy nevens den maarschalk van Breze by Avein de overwinning op prins Thomas, en veroverde verscheide plaatsen. In 't jaar 1638 moest hy de belegering van S. Omer opbreken, en wierdt toen van prins Thomas in de staart geslagen. Dit verlies herstelde hy in 't volgende jaar. Naderhandt nam hy nevens de maarschalken van Chaulne en van Meilleraye Arras weg, behalven verscheide andere voordeelen, die hy behaalde: doch in 't jaar 1641 den 6 July verloor hy den slag by Marfee naby Sedan, en stierf den 4 January 1646 te Chatillon, gelyk hy ook meest onder den name van maarschalk van Chatillon bekend is. In 't jaar 1615 trouwde hy met Anna van Polignak, dochter van Gabriel van Polignak, heere van S. Germain, by welke hy *Mauritius* teelde, die in 't jaar 1641 te Parys ongehuwt stierf; *Casparus* den IV, die zyn opvolger was, en twee dochters, *Henrietta* en *Anna*. Henrietta was bekend onder den name van gravinne de la Suze, zynde van een ongemene schranderheit, invoegen men verscheide dichtkundige stukken van haar heeft. Zy trouwde eerst met Thomas Hamilton, grave van Hadington, een Schotlander, en naderhandt met Casparus de Champagne, grave de la Suze, van wien ze zich wederom liet scheiden; en omhelsde den 20 July 1653 den Roomschen Godsdienst. Zy stierf te Parys den 10 Maart 1673. Anna trouwde in 't jaar 1648 met hertog Georg van Wurtemberg, grave van Mompelgard, en stierf den 23 January 1680. Casparus de IV de Coligni, enz. generaal luitenant der koninklyke legers, keerde zich in 't jaar 1643 tot den Roomschen Godsdienst, en stierf op 't kasteel van Vincennes aan eene wonde voor Charenton ontfangen, den 9 February 1649, oud 29 jaren. Hem wierdt na zyne doodt een zoon *Henrik Casparus* geboren, die in 't jaar 1657 stierf. *Du Bouchet Hist. de Coligni. Dupleix. Godefroy. Imhof.*

COLIGNI, (FRANÇOIS) heer van Andelot, enz. kolonel generaal over 't Fransche voetvolk, zoon van den maarschalk van Coligni, en jonger broeder van den admiraal, wierdt den 18 April 1521 te Chatillon-sur-Loing geboren. Hy diende onder Henrik den II in de Italiaansche en Pikardische oorlogen. In 't jaar 1556 wierdt hy generaal over de infantery, toen zyn broeder de admiraal die bediening overgaf. In 't jaar 1557 wierp hy zich in S. Quintyn, maar wierdt by de verovering gevangen genomen; hoewel hy 't ontkwam en naar Vrankryk ontweek. In 't jaar 1558 was hy by de belegering van Calais, en bevorderde de verovering van die stadt. Ter zelver tydt hieldt men hem verdacht wegens den Godsdienst der Hugenotten, dien hy reets langen tydt heimelyk was toegedaan geweest; en men ontdekte eenige brieven, door hem aan zyn broeder den admiraal geschreven. De koning wilde hem gaarne verschonen, verzoekende maar, dat hy in zyne zamenspræke met hem zyne gedachten ontveinzen zou. Maar wanneer Coligni zyne gedachten van de misse rondborstig uitsprak, ontstak de koning dus in toorn, dat hy hem een sleutel naar 't hoofdt wierp, en hem naar Melun gevangen zondt, ontnemende hem het bevel over 't voetvolk. Doch in 't volgende jaar wierdt hy op de voorbede zyner familie ontslagen, en hem zyne bediening wedergegeven, mits hy gedoogde, dat in zyn vertrek en in zyn byzyn de misse gelezen wierdt. In de volgende binnenlandsche beroertens kommandeerde hy altydt onder de Hugenotten als kolonel van de infanterie, niettegenstaande het hof die bediening andermaal aan een ander opgedragen hadt. Hy stierf in 't jaar 1569, kort na het treffen by Jarnak aan een hete koorts te Xaintes, nalatende by zyne eerste gemalinne, eene gravin van Laval en Montfort, twee zonen, *Paulus*, die den tytel van grave van Laval aannam, en *François*, heere van Rieux, die in 't jaar 1586 aan een wonde stierf. Zyne tweede gemalin, eene gravin van Solms, baarde hem verscheide kinderen, doch die alle zonder erfgenamen gestorven zyn. Deze Andelot was van die dapperheit, dat men hem gemeenlyk den onvertzaagden ridder noemde. Hy was daarenboven zeer driftig, hoewel ook van een vriendelyken ommegang. *Thuan. Mezeray. Du Bouchet Hist. de Coligni. Brantome Eloge de l'Admiral Coligni.*

COLIGNI (FRANÇOIS) was de oudste zoon van Casparus den II, admiraal van Coligni, geboren den 28 Augustus 1557, wordende doorgaans in de Historie *Chatillon* genaamt. Hy nam in 't jaar 1572 de vlucht, aangezien men zich na den moordt van zyn vader ook van hem wilde verzekeren, naar Geneve, en van daar naar Basel: doch keerde weder tot zyne geloofsgenoten in Languedok, en droeg de wapenen. In 't jaar 1577 wierdt hy gouverneur van Montpellier, welke plaats hy wonderlyk tegen den maarschalk Damville verdedigde, gaande 's nachts door 't vyandlyke leger, en nadat hy een leger op de been gebragt hadt, de belegeraars noodzakende te wyken. Kort daar op ontfing hy van den koning van Navarre het opperbevel over al 't gene in Languedok Protestantsch was, dat hy echter in 't jaar 1580 den prins van Condé vrywillig overgaf. Naderhandt was hy in alle binnenlandsche oorlogen der Hugenotten en Ligue ingewikkelt. Hy voegde zich nevens den koning van Navarre by Henrik den III, en hielp na des zelfs doodt het recht des konings van Navarre tot de krone van Vrankryk beweeren. Men pryst hem doorgaans wegens zyne zonderlinge standvastigheit en dapperheit. Henrik de IV verklaarde hem tot kolonel over de Fransche infantery, en admiraal van Guienne, in welke bediening hy een esquader naar de Indiën wilde uitrusten, toen hy in 't jaar 1591 op zyn kasteel te Chatillon aan een hoofdwonde, die hy in de belegering voor Chartres ontfangen hadt, tot groot leedwezen des konings, stierf, nalatende drie zonen: *Henrik*, die in 't jaar 1601 in de belegering van Oostende sneuvelde; *Casparus* den III, van wien boven gesproken is; en *Karel*, die ongetrouwt stierf. Hy bezat nevens zyne zonderlinge dapperheit alle andere hoedanigheden van een volmaakt veldheer. Daar by was hy een voortreffelyk ingenieur, gelyk in verscheide belegeringen gebleken is. Van zyn vader hadt hy de krygstucht geleert en geërft. Dit nu verwekte hem niet alleen een groot aanzien by zommigen, maar ook den nydt van anderen, die hunnen luister door hem verdonkert zagen; invoegen hy in 't jaar 1587 Languedok een tydlang verliet, en zyne manschap elders henen voerde. Zommigen willen, dat hy den Roomschen Godsdienst niet ongenegen is geweest, en zich opentlyk voor den zelven zou verklaart hebben, ingeval hy des konings verandering beleeft hadt. Men voegt 'er by, dat hy reets in 't jaar 1589 met een Jesuit tot dien einde, door de aanleiding van Henrik den III, zou gesproken hebben. Doch dit wierdt door de gedurige toerustingen des oorlogs afgebroken. *Thuanus. Mezeray. P. Daniel.*

COLIGNI (JOHANNES) graaf van Coligni, en generaal-luitenant van 't Fransche leger, was de broeder van Casparus den III, grave d'Ocre en Coligni. Nadat hy van den koning in verscheide gevallen met roem gebruikt was, wierdt hy in 't jaar 1664 verkoren om de hulpbenden, die koning Lodewyk de XIV den keizer in Hungarië toezondt, te gebieden, als wanneer hy de vermaarde overwinning by Raab bevocht. Hy stierf den 16 April 1686, nalatende een zoon, die eerst abt was, doch in 't jaar 1690 zich in den huwelyken staat begaf.

COLIGNI, (JOHANNES) graaf van Coligni, heer van la Mothe Saint Jean, luitenant generaal der koninklyke legers, was de tweede zoon van Casparus van Coligni, ook luitenant generaal, en kapitein luitenant van de Gendarmes der koninginne, en kleinzoon van een ander Casparus van Coligni, gouverneur van 't Bourbonnois, die sneuvelde in 't jaar 1629. Deze was de achterkleinzoon van Jacobus van Coligni, bygenaamt Lourdain, heer van Saligni en de la Mothe Saint Jean, gestorven in 't jaar 1510. Johannes van Coligni wierdt van koning Lodewyk den XIV in 't jaar 1664 met vele edelen en andere hulpbenden naar Hungarië gezonden, alwaar hy de overwinning op den Turk bevocht by Raab. De keizer Leopold, willende de goede diensten van dien generaal vergelden, schreef hem eigenhandig, en vereerde hem zyn portrait, rykelyk met diamanten bezet. Hy stierf den 16 April 1686. Zyne gemalin was Anne Nicole Cauchon de Maupas, dochter van Johan Baptista baron van Tour, die hem *Alexander Casparus*, graaf van Coligni, baarde. Deze stierf den 14 May 1694, zonder kinderen na te laten. Zyne zuster, Maria van Coligni, weduwe van Lodewyk de Mailli, marquis de Nesles, stierf in 't jaar 1693. Casparus van Coligni, marquis van Dorne, graaf van Saligni, ouder broeder van Johan, grave van Coligni, was kapitein luitenant onder de Gendarmes der koninginne, en sneuvelde nevens zynen neve, den hertog van Chatillon, in de belegering van Charenton den 8 February 1649. Zyne gemalin was Maria Gilberte van Roquefeüil, die hem *Casparus* den IV baarde; doch deze stierf ongehuwt.

COLIGNI, (ODET VAN) kardinaal van Chatillon, bisschop en graaf van Beauvais, abt van S. Benigne in Dijon, van Fleury, Ferrieres en Vaux de Cetnai, was de zoon van den maarschalk Casparus den I van Coligni, en van Louize van Montmorenci. Hy wierdt zeer zorgvuldig in de studiën onderwezen, en vorderde zo gelukkig, dat hy een der grootste verstanden van zynen tydt was. In 't jaar 1533 wierdt hy kardinaal, zynde naauwlyks 11 jaren oud, op 't verzoek des konings van Vrankryk, by gelegenheit van 't huwelyk tusschen den Franschen prins Henrik en Catharina de Medicis. Voorts wierdt hy van tydt tot tydt met verscheide geestelyke inkomsten voorzien, en was ten tyde van Henrik den II doorgaans aan 't hof. Maar aangezien ter zelver tydt de Hervormde Godsdienst zich in Vrankryk begon uit te breiden, maakte hy geen zwarigheit zich naar 't voorbeeldt zyner broederen daar toe te bekennen: ook was hy 't alleen, die 't nevens zynen broeder, den admiraal, in de laatste maanden van François den II opentlyk met den verlaten en by 't hof verachten koning van Navarre hieldt. Doch hy kwam in groot gevaar, aangezien de Guizen besloten hadden, ingeval de koning geleeft hadt, hem van alle zyne ryke inkomsten te beroven. Doch deze toeleg wierdt door de doodt van François den II verydelt. Onder Karel den IX openbaarde hy zich nog meer, en was te Beauvais, hoewel hy van die inwoneren anders zeer bemind wierdt, wegens zynen Godsdienst in 't uiterste gevaar. Hy ontworstelde echter dien opstandt, leide het gewaadt en den tytel van kardinaal af, en noemde zich graaf van Beauvais: doch verstaande, dat hem de paus in een geheim Consistorie afgezet hadt, nam hy het voornoemde gewaadt in 't jaar 1563 weder aan, en woonde daar in de plegtigheit by, toen zich de koning in 't parlement van Rouaan meerderjarig liet verklaren. Niet lange daarna trouwde hy Elizabeth van Hauteville, vrouw van

Lore,

Lore, behoudende des niettegenstaande, met toelating van 't hof, alle zyne geestelyke inkomsten, wordende ook nog de kardinaal Chatillon genaamt. Toen de binnenlandsche beroertens in Vrankryk ontstonden, nam hy de wapenen op, en betoonde in den slag by S. Denys een zonderlinge dapperheit. In 't jaar 1568, wanneer de derde Hugenotten-kryg ontstondt, nam hy, om van de Roomsche party niet opgeligt te worden, de vlucht naar Engelandt, alwaar hy voor zyne geloofsgenoten by de koninginne Elizabeth grote geldsommen erlangde, zynde by de zelve zeer wel gezien, en bleef daar tot het jaar 1571, toen de vrede met de Hugenotten gesloten wierdt. Ten laatste werkte hy, op 't verzoek van 't Fransche hof, aan een huwelyk tusschen de koninginne Elizabeth en den hertog van Anjou, hoewel anderen zeggen, dat hy zich meer voor den prins van Navarre bemoeit heeft. Wederkerende uit Engelandt wierdt hy door zyn kamerdienaar met een vergiften appel om 't leven gebragt, en te Cantorbury begraven. Hy was een schrander, bedaard, kloekmoedig en oprecht man, van wien zyne vyanden zelf getuigen, dat hy gewissenhalve de leere der Hugenotten omhelst heeft. *Thuan. Hist. l.* L. *Mezeray. Spondan. d'Aubigne l.* IV. *c.* 14. *Ciacon. du Bouchet. Sammarth. Imhof Geneal. Gall. p.* 279.

COLIMA, eene stadt, gelegen in 't Noorder gedeelte van Amerika, in 't landschap van Mechoacan, veertig of vyftig mylen van de stadt van dien name, in 't Westen gelegen, en tien mylen van de Stille zee (*Mare Pacificum*) en 't landschap Xalisco. Zy staat onder Mexico.

COLIMENTO, (RAINALDUS VAN) een kardinaal, was gesproten uit een graaffelyk geslacht in Abruzzo, een landschap in 't koninkryk van Napels, en wierdt toegenaamt van een daar gelegene kleine stadt, staande onder 't gebiedt van zyne familie. Hebbende van der jeugt af onder de geestelyken van den berg Cassin verkeert, en zo door zyne geleerdheit als verstandt een zonderlingen roem verworven, wierdt hy tot abt van dat klooster verkoren. Doch aangezien eenige monniken Rainaldus uit het gebiedt van Toskane hadden verkoren, en keizer Lotharius de II daarenboven eenen Guidobaldus benoemt hadt, kon Colimento niet tot het geruste bezit dezer abdy komen, voor al eer die mededingers afstandt hadden gedaan, het welk geschiedde den 13 November 1138. Kort daarna verhief hem paus Innocentius de II tot kardinaal. Der beide koningen van Sicilie, Rogerius de II en Wilhem de I, hebben zyn klooster en daar toe behorende landeryen door branden en plunderen veel schade toegebragt. De laatste veranderde eindelyk van gedachten, herstelde den abt en zyne monniken in 't bezit, en vergoedde de geleden schade door aanzienlyke geschenken; waar by koning Lodewyk de VII van Vrankryk insgelyks zyne milde handt opende. Voorts bouwde Colimento eene kleine stadt in 't graafschap Penna, zynde naderhandt San Martino nelle Saline genaamt. Hy beschreef het leven van bisschop S. Severus, nevens nog eenige andere werken, stervende den 15 July 1165. Petrus Diaconus heeft hem het IV boek der Cassinensische Historie opgedragen. *Ciacon. Oldoin. Ughelli. Panvin. Aubery. M. Ant. Scipio Elog. Abb. Cassinens. Chron. Cassin.*

COLIN. Zie KOLIN.

COLINS, eene vryheerlyke familie in Brabandt, afkomstig uit Vlaanderen, wordt afgeleid van *Petrus Colins*. Dezen gebruikte koning Philips de IV in Spanje tot gewigtige zaken, en maakte hem ridder. Zyn zoon *Antonius*, koninklyke Spaansche president in Artois, en geheime Raadt, heeft onder andere grote zaken de Pyreneesche vrede helpen bevorderen. Zyn zoon *Philips François Colins*, koninklyke Spaansche Raadt en requestmeester in den groten Raadt te Mechelen, bragt in 't jaar 1693 den vryheerlyken tytel in zyne familie. *L'Erection de toutes les terres de Braband pag.* 21.

COLISÆUM, of COLOSSEUM, een amphitheater te Rome, zynde door Vespasianus gebouwt, en *Colisæum* genaamt, om dat het naby een Colossus van Nero was. De form van dit gebouw is eirond, en zeer kunstig opgehaalt, aangezien 'er byna 100000 toeschouwers bekwamelyk in zitten konden, wanneer de wilde beesten tot het gevecht gelaten wierden. Hier wierdt eertyds de H. Ignatius den dieren voorgeworpen. Toen keizer Titus het amphitheater inwydde, liet hy meer dan 4000 beesten van allerlei soorten offeren. Doch dit gebouw is door de Gothen grotelyks beschadigt; hoewel het zedert nog al meer vervallen is *Du Fresne in Glossar.*

COLLANSA is een der Westerische eilanden, vier mylen van het eilandt Yla in 't Westen gelegen, doch niet zeer groot, en behoort tot het koninkryk van Schotlandt.

COLLAO. Zie CALLAO.

COLLATIA, een stadt in Italië, by de rivier Anio, (thans *Teverone*) aan de Tiburtynsche strate, niet verre van 't landschap der Sabynen gelegen, wordt gezegt door die van Alba gesticht te zyn. De Romeinsche koning Tarquinius Superbus herstelde ze op gemene kosten van 't Roomsche volk (*collata à populo pecunia*) en noemde ze *Collatia*. Tarquinius, de echtgenoot van de kuische Lucretia, was geboortig uit Collatia, en wierdt daarom *Collatinus* bygenaamt. Ten tyde van den keizer Tiberius was 't maar een open vlek, en is zedert zo vervallen, dat men thans nauwlyks des zelfs voetstappen vinden kan. Zommigen menen, dat de kleine plaats, Cervara, niet verre van Subiaco ter plaatse, daar de oude stadt Collatia gestaan heeft, gebouwt is. Daar van wierdt oudtyds een der poorten van Rome *Porta Collatia* genaamt. *Virgil. Aen.* VI. 773. *Liv.* I. 57. 58. *Cic. Orat.* 1. *Contra Rull. Strabo l.* V. *Plin. l.* III. *c.* 5. *Sil. Ital. l.* VIII. 360. *Baudrand. Lloyd.*

COLLATINA. Dus wierdt by de oude Romeinen een zekere godinne genaamt, die men geloofde dat de heuvelen in hare bescherming genomen hadt.

COLLATOREN. Daar door verstaat men in de provincie van Groningen en Ommelanden, als ook in Oost-Vrieslandt, alwaar men hen gemeenlyk *Interessenten* noemt, de zulke, die onder den tytel van 't oude *Jus Patronatus* of *Patroonrecht*, recht hebben om mede hunne stemme tot de verkiezinge van leeraren op de dorpen te geven, en dat uit krachte van de bezittinge van eenige landgoederen. By voorbeeldt, zo iemandt in Oost-Vrieslandt eene eigen plaats, of maar twintig grazen lands bezit, of ook duizend daalders goederen heeft, waar van hy schatting geeft, die heeft eene stemme, dat is, mederecht om een leeraar te verkiezen; en in de landrechten der Ommelanden *lib.* IV, *art.* 5 zegt Johannes Acronius, (die van Eilsum in Oost-Vrieslandt in 't jaar 1601 tot predikant te Groningen, en in 't jaar 1611 van daar te Wesel beroepen wierdt) in zyn boek *de jure Patronatus* of *Collations-recht*, gedrukt te Groningen 1604, *pag.* 49, aldus: „ De in einen karspel einen Herdt Landes, van 30 jucken „ groth, hefft gelegen, warop ein husz steit, sal na older ge- „ wohnheit mede hebben unde beholden *Jus Patronatus* tho de „ karspel kerke" enz. tonende vervolgens, hoe dit patroonrecht ook misbruikt wordt, alzo daar door niet meer kan verstaan worden dan alleen een *votum* of stemme, in de verkiezinge van een predikant, welke echter tot de gansche gemeente behoorde. Ja dit Collatorschap gaat in zommige plaatsen zo verre, dat als op een dorp of vlek, alwaar twee predikanten zyn, een sterft, of wegberoepen wordt, de Collatoren, met uitsluitinge van den anderen predikant, een nieuwen kiezen, en zelfs geen *votum* of stemme aan den predikant der plaatse toestaan, ten zy hy ook zelve een interessent was, en mede uit kracht zyner eige goederen 't recht van *Collatie* hadde. Dat dit onbillyk en tegen 't kerkgebruik der Apostelen is, toont de gemelde Acronius in 't genoemde werk, alwaar hy aanwyst, hoe de Patronen of Collatoren den naam wel van 't pausdom willen genieten en verdedigen, maar de rechte plichten der patronen in 't be waren en bestieren der kerkelyke goederen niet nakomen, maar in tegendeel de zelve te zoek brengen, of onderslaan, bestraffende ook de predikanten zelf met deze woorden *pag.* 54: „ Und sint ook „ vele prediger hir in tho beschuldigen, dat se de rechte ordninge „ der beropinge sulvest verachten, un de Collatorn alleine na- „ lopen, un smeichelen, ja ook durch gaven un geschenken de „ *Pastorien* erlangen, und menichmal wor ein veit Lehn verval- „ let, dat sulve mit hupen nalopen, also dat men van se tho „ schimp und verachtinge des Hill. Kerckendenstes, na den vers „ kan seggen, *Et centum Græcos curto centusse licetur.* (*Persii Sat.* „ V. 191.) Wat worde de olde kercke sulcken lopers wol gedan „ hebben? und wo kan sulckes in den Reformerden kercken wer- „ den verandwordet? Ja wo konen sulcke prediger eine gude „ conscientie in eren ampte hebben, unde Godes segen verwach- „ ten, nadat se unordentlich sint ingedrungen, unde dan noch „ weten, dat de H. Geist alleine by syner ordninge krefftig wil „ syn? *G. Outhofs verklaring over Paulus brief aan Titus pag.* „ 203, 204.

COLLE, een kleine stadt in 't gebiedt des groothertogs van Florence, is op een heuvel gelegen, waar van ze den name draagt, in 't dal Elza, dat van de rivier dezes namens genoemt wordt, zynde 14 of 15 mylen van Siëna.

COLLE, of COLLO, CULLU, en CULLUS, eene stadt in Afrika, in 't koninkryk Tunis, aan de Middelandsche zee gelegen, heeft een bekwame haven, met een zeeboezem van den zelven name. 't Koninkryk Bugia paalt 'er aan, naby de rivier Suffeamar, tusschen Hippona en Bugia.

COLLE, of COLLI, bekend onder den name van *Hippolytus à Collibus*, was de zoon van Paulus Colli, van Alessandria della Paglia geboortig. Hebbende den Hervormden Godsdienst aangenomen verliet hy zyn vaderlandt, en begaf zich eerst naar de Grisons; van daar naar Zurich, alwaar zyn zoon Hippolytus geboren wierdt. Na dat deze in Zwitserlandt en Italië opgevoed was, oeffende hy zich dermaten in de Rechtsgeleerdheit, dat hy als hoogleeraar in de zelve naar Heidelberg beroepen wierdt. Die zelve bediening heeft hy ook te Basel en elders bekleed, tot dat hem eindelyk Christianus, vorst van Anhalt, tot zyn kancelier aannam, gebruikende hem in gewigtige zaken aan verscheide hoven, als in Vrankryk, Duitschlandt, Engelandt, enz. Hy stierf den 21 February 1612, oud 51 jaren. Zyne schriften zyn: *Consiliarius princeps*; *Commentarius ad Digest. de Div. reg. Jur. antiqui*; *Palatinus Aulicus*; *de incrementis urbium*, en meer andere. *Adam. vit. JCt. Germ. Freher. in Theatr.*

COLLE, (BERNARDUS) een priester te Palermo, was doctor in de H. Godgeleerdheit en in de beide Rechten, en een goed prediker. Hy heeft te Palermo de onderwyzing genoten in de wysgeerte van Franciscus Bardus, Jesuit, en te Rome in de Godgeleerdheit van Johannes de Lugo, mede een Jesuit, en daarna kardinaal geworden. Te Rome heeft hy in 't jaar 1644 eenige Theologische stellingen in 't openbaar verdedigt, en daar door de gunst van den gemelden de Lugo, nu tot de waardigheit van kardinaal verheven, verworven. Hy was eerst een geruimen tydt te Palermo een lidt der vaderen van het Oratorium, en wierdt daarna tot verscheide hoge eerampten bevordert, als tot Raadt van de Siciliaansche Inquisitie, tot abt ten H. Kruisse te Perugia, of Perouse, enz. Hy overleedt binnen zyne geboortestadt den 3 November des jaars 1661, hebbende in het licht gegeven: *Oratio Parænetica ad Catholicos principes, ad arma inter se deponenda*; *Cœlestis aquilæ via*; *oratio de ascensione Domini, habita in sacello Pontificio coram SS. D. N. Innocentio* X; voorts in het Italiaansch: *Vita di suor Elisabetha Maria della passione nel*

secolo Marchesa della Gibellina, e poi monica del Terz' ordine di S. Francesco nel monastero di S. Maria ti tutte le Gratie detto volgamente di S. Vota; de Christomo, o vero Compendio dell' arte di predicare, formato per modo di Dialoghi, secondo i precetti degli antici oratori, e maestri del dire applicati alla prattica del predicatore Evangelico; Oratione funerale nella morte dell' illustr. Monsig. D. Pietro Corsetto Vescovo di Cefalu; Aliteo Christologo &c.; Compendio della vita di San Casmiro, & Regole della Congregatione dell' Oratorio di S. Filippo Neri, tradotte in lingua Italiana. Bibliotheca Sicula.

COLLECTE, *Collecta*, wierdt by de oude Romeinen eene portie van geldt of fpyze genaamt, die van zommigen tot een gemeene maaltydt zamengebragt wierdt. In de eerfte Christen kerk wierdt *Collecta* niet alleen genaamt de verzameling der aalmoezen, maar de vergadering van 't volk tot het H. Avondmaal. Mogelyk is die benaming daar van ontftaan, om dat men voorhenen de gewoonte hadde de fpyzen in de kerk zamen te brengen. Hier van daan vindt men menigmaal by de fchryveren van de middel-eeuw de fpreekwyzen, *Collectam celebrare*; *Collectam properare*. Naderhandt wierdt dit woordt ook gebruikt van de gebeden, die by het H. Avondmaal uitgefproken of gezongen wierden; die trouwens nog op den huidigen dag *Collecten* genaamt worden. *Collectaneum* of *Collectarium* wordt een Collectenboek genaamt. *Du Fresne. Turnebus. Pitiscus.*

COLLEGIEN, *Collegia*, of *zameningen*. Te Rome waren verfcheide focieteiten of Collegien, by voorbeeldt, van geeftelyken waren 'er vier voorname, als dat der priefters, dat der wigchelaars, dat der zevenmannen, en dat der vyftienmannen. Daarenboven van ambachten en gildens, als zynde door koning Numa Pompilius, of, gelyk anderen willen, door Servius Tullius ingeftelt. Zulke nu waren in alle fteden en landfchappen. By voorbeeldt de zamening der aardewerkers, of pottebakkers; dat der koper-en yzer-fmids; dat der timmerlieden, enz. *Pitiscus.*

COLLEGIUM CAPITOLINORUM wierden zekere mannen te Rome genaamt, die op het Kapitool te Rome woonden, en de fchouwfpelen, de Kapitolynfche (*Ludi Capitolini*) genaamt, beftelden. De ftichter van dit Collegie is Marcus Furius Dictator. *Gutberius de Jure Pontif.* 3. 38.

COLLEGIUM CORNELIORUM was eene zamening van meer dan 10000 perfonen, die ten tyde van 't Driemanfchap knechten waren, maar door Lucius Cornelius Sulla vrygemaakt wierden. Hy gaf hen daarenboven het Roomfche burgerrecht. Zy derhalven noemden zich naar den name van hunnen patroon *Cornelii*, en ftonden hem in geval van noodzakelykheit altydt by. *Sigonius de antiq. Jur. Rom.* 2. 14. *Pitiscus.*

COLLEGIUM QUALIFICATUM is de naam, de welke in Zeelandt gegeven wordt aan eene kerkvergadering, beftaande uit een of meer politique heeren en de kerkenraden, die om kerkelyke zaken byeenkomen. Zy worden aldus genoemt, omdat zy gequalificeert of bevoegt en gerechtigt zyn tot verhandelinge der kerk-belangen, waar toe zy byeen vergaderen. Doch over het getal der politique heeren, die hier toe mogen byeenkomen, als mede over de voorftemming en voorzitting, is lange, en nu nog dikwils verfchil geweeft. In den jare 1638 heeft het Synode van Tholen het getal dus bepaalt, dat te Goes, Tholen en Vere, als mede in alle beflotene fteden van Zeelandt, mitsgaders te Bergen op den Zoom en Sluis in Vlaanderen, zullen vermogen te verfchynen drie gedeputeerden, en te Vliffingen en Zirikzee vier, te Middelburg vyf, zonder dat dit getal ooit zal mogen verandert worden; en ten platten lande, het zy daar combinatien van dorpen zyn, of niet, zullen nooit meer dan twee politique heeren toegelaten worden. Zo veel belangt de plaatfen, daar hals-heeren en ambachts-heeren te zamen zyn, verftaat dit Synode dat evenwel niet meer dan twee politique perfonen in de verkiezing eens dienaars zullen toegelaten worden. enz. Zie *Acta Synod. Tholanæ an.* 1638, *cap.* 6. *art.* 3. Op de kant ftaat het volgende: „ De Ed. Mog. Heeren Staten van „ Zeelandt, gedelibereert hebbende op den inhoudt van dit artykel, hebben het zelve geapprobeert en geratificeert, behalven „ in gevalle door difputen en queftien, tuffchen hals-heeren en „ ambachts-heeren ontftaan, de verkiezing eens dienaars langer „ dan twee maanden na de aanfprake des kerkenraads kwame te „ tarderen, dat in zulken gevalle de zake zal worden gebragt „ voor haar Ed. Mog. Gecommitteerden, enz. enz.

COLLENUCCIO, (PANDULPHUS) of COLLENUTIUS, een vermaard Italiaanfch Hiftoriefchryver, leefde in 't begin der XVI eeuwe, en was geboortig van Pefaro. Hy bezat eene zonderlinge kennis der talen, geeftelyke en wereldlyke Rechten, en andere wetenfchappen: invoegen hem de hertog van Ferrara als ambaffadeur aan den keizer Maximiliaan den I zondt. Hoe hoog hy in zynen tydt van de geleerden gefchat is, blykt uit een brief van Angelus Politianus aan hem gefchreven, en die in 't VII boek zyner brieven gevonden wordt. Paulus Jovius meldt, dat hy op 't bevel van Johannes Sforzia, een tyran van Pefaro, in de gevangenis geworgt is. Doch Pierius Valerianus getuigt, dat zulks door Cæfar Borgia is gefchied. Zyne nagelatene fchriften zyn: *Historiæ Neapolitanæ & Rerum gestarum Regum Neapolitanorum lib.* VI, door hem in de Italiaanfche tale gefchreven, onder den tytel van: *La bareta contra i Cortegiani*; *Defensio Plinii adversus Leonicenum*; *de Vipera.* Leander Alberti meldt ook, dat door hem een tractaat van de uitvinding der fnaphanen gefchreven is. *Girald. Dial.* 2. *de Poët. sui temporis. Jovius in Elog. c.* 36. *Pier. Valer. de infelic. literat. l.* II. *Vossius de Hist. Lat. lib.* III. *Hugol. Verrinus l.* II. *Florent. illustr. Alberti Descr. Ital.*

COLLETET, (WILHELMUS) advokaat in den koninklyken Raadt, en medelidt der Franfche akademie, wierdt den 12 Maart 1596 te Parys geboren. Zyn vader Ifaak Colletet hadt 24 kinderen, onder welke Wilhelm de oudfte was. Hy ftudeerde onder den vermaarden Galandius, en gaf al vroeg blyken van een poëtifchen geeft; invoegen Malherbe zelf een gedicht door hem opgeftelt pryft. Hoewel hem toen de regelen der dichtkunft nog ontbraken, naar de welke hy naderhandt zyne werken befchaafde. Zyne vryheit in 't fchryven verwekte hem al eenige onluften. Doch deze heeft hy naderhandt zo wel als zyn ongeregeld leven verbetert. De kardinaal Richelieu, en na hem de kancelier Seguier, bewezen hem een zonderlinge gunft. De laatfte maakte hem advokaat in den koninklyken Raadt. Hy ftierf den 19 February 1659, nalatende verfcheide fchriften, zo in rym als onrym, als: *Avantures d'Ismene & d'Ismeni*, zynde uit het Griekfch van Euftathius vertaalt, enz. doch de Hiftorie der Poëten heeft hy voor zyne doodt niet kunnen voltooien. *Pelisson Hist. de l'Acad. Franc.*

COLLIBERTI. Dus wierden in de middel-eeuw zekere lyfeigene onderdanen genaamt, die genootzaakt waren hofdienften by hunne heeren te doen, wordende eenigzins beter dan flaven gehandelt; hoewel ze van hunne heeren of verkocht, of aan een ander vereert konden worden. *Du Fresne.*

COLLIBUS. (HIPPOLYTUS à) Zie COLLE.

COLLIMITZ, of COLLINITIUS, (GEORGIUS) een Hoogduitfch geneesmeefter, bloeide in 't jaar 1530. Hy was een difcipel van den vermaarden wiskunftenaar Andreas Stiborius, kanunnik te Wenen, en poogde de fterrekunde met de medicynen te vereenigen, tot welken einde hy verfcheide tractaten fchreef, als: *Artificium de applicatione Astrologiæ ad Medicinam*; *de ratione dierum Criticorum*, enz. *Gesner. Bibl. Vossius de scient. Mathem. c.* 68. §. 8. *Vander Linden de script. Med.*

COLLINA was de godin der heuvelen, van welke Auguftinus in zyn boek van de ftadt Gods gewag maakt.

COLLINA PORTA was eene poort der ftadt Rome aan den voet van den berg Quirinus. In volgende tyden wierdt ze de Zout-poort, en de ftraat der poorte *Via Salaria* genaamt, omdat de Salini, die het zoudt binnen Rome bragten, door deze poorte inkwamen. Aan de *Porta Salina* wierden ook de Veftaalfche maagden begraven, gelyk Plutarchus in 't leven van Numa getuigt. *Ovid. Fast. lib.* IV.

COLLINA REGIO wierdt een der vier deelen genaamt, in welke de ftadt Rome onderfcheiden was. De reden dezer benaming is, om dat vyf van de zeven heuvelen, die binnen de ftads muren ftonden, daar in gevonden wierden, als *Viminalis, Quirinalis, Salutaris, Mutialis* en *Latialis*. Hier woonde het gilde of *Tribus* der Romeinfche burgeren, genaamt *Collina. Varro de Ling. Lat. lib.* IV.

COLLINUS, of COLNUS, (CONRADUS) een Dominikaner monnik, geboortig van Ulm, was prioor aldaar. In 't jaar 1530 was hy mede op den Ryksdag te Augsburg, en werkte nevens anderen aan de wederlegging der Augsburgfche Confeffie. Toen Luther zich in den huwelyken ftaat begaf, fchreef hy twee tractaten tegen hem, onder den tytel van: *Confutatio Epithalamii, en contra Lutheri nuptias.* Men heeft ook van hem een *Commentarius supra primam partem summæ Thomæ de Aquino*; *Quodlibeta* XXVII. enz. Hy ftierf in 't jaar 1536. *Fern. de Castiglio de script. Domin. Miræus de script. sec.* XVI.

COLLIRIDIANI wierden zekere ketters genaamt, die in de IV eeuw omtrent het jaar 373 ontftonden onder eenige Arabifche wyven, die derwaarts uit Thracië en Scythië gekomen waren, en de maagdt Maria op een bygelovige wyze eerden, bakkende en offerende haar ter eere zekere koeken, *Collirida* genaamt, van waar ze den name ontfangen hebben. *Epiphan. Haer.* 77. & 79. *Baron. ad A. C.* 373. *n.* 30. *Sagittar. Introd. ad Hist. Eccles. c.* 33. *f.* 25.

COLLIS HORTORUM, een kleine berg te Rome, alwaar Salluftius zynen tuin hadt. De keizer Aurelianus befloot dezen berg binnen de muren. Hy was vermaard eendeels wegens de begravenis van Nero, anderendeels, om dat 'er eene wet te Rome was, dat die genen, die naar eene opentlyke bediening ftonden, zich eerft op dezen berg aan het volk moeften vertonen, voor al eer zy in het veldt van Mars (*Campus Martius*) hun verzoek kwamen te doen. *Macrob. Rosin. Antiq. Rom.*

COLLIURE, of COLLIOURE, in 't Latyn, *Caucoliberis*, eene ftadt in 't Rouffillon, aan de Middelandfche zee gelegen, naby Elne, heeft een bekwame haven. Eertyds ftondt ze onder 't gebiedt van Spanje, doch wierdt uit krachte van de Pyreneefche vrede aan Vrankryk overgelaten. *Petrus de Marca in Marca Hisp.*

COLLIUS, (FRANCISCUS) een Doctor in 't Ambrofiaanfche collegie te Milanen, fchreef in 't begin der XVII eeuw een werk *de Animabus Paganorum*, zynde in twee ftukken in Quarto te Milanen in de jaren 1622 en 1623 in 't licht gekomen; waar in de fchryver uit verfcheide zinryke giffingen de zelve zalig fpreekt, maar hen ten deele veroordeelt. Hy fchreef ook een tractaat *de Sanguine Christi*. Doch beide die werken zyn zeer raar. *Du Pin Bibl. des Aut. Eccles.*

COLLOREDO, een flot in Friaul, van het welk het geflacht der vryheren van *Walsee*, Vicomten van Mels, den name voeren.

COLLOREDO, een oud en voornaam geflacht in de keizerlyke erflanden, hebbende *Mels* tot zyn ftamhuis: want wanneer keizer Otto de I den laatften koning Berengarius in Italië overwonnen, en de overgeblevene Longobarden en Franfchen daar uit verjaagt hadt, maakte hy dit landt tot een wingewest van 't Roomfche

Roomsche ryk. Naderhandt vereerde keizer Conraad de II het zelve aan de kerke te Aquileja, van welke toen een Duitscher, genaamt Pepus, of Poppo, patriarch was. Deze gaf aan verscheide Duitsche edelen leengoederen. Onder deze was ook *Liabordus*, een edelman uit Zwaben, die nevens keizer Conraad den II in Italië gekomen was, en wierdt van den voornoemden patriarch met het kasteel en 't gericht van Mels beleent. Dus heeft hy zyn geslacht aldaar voortgeplant. Maar van zyn broeder Henrik stammen de heeren van *Walsee* in Duitschlandt af, die zich onder de keizeren Rudolph den I en Albert den I uit Zwaben naar Oostenryk begaven, alwaar ze tot een hoog aanzien verheven wierden, en zo wel aan 't hof, als by 't leger, de voornaamste bedieningen bekleedden. Maar nadat hun geslacht uitgestorven was, zyn de nakomelingen van Liabordus, zynde heeren van Colloredo en Mels geweest, en hebbende nevens die van Walsee eenerlei wapens gevoert, door de keizeren Rudolph den II en Ferdinand den II tot vryheeren en graven van Walsee gemaakt. De nakomelingen van Liabordus bezaten grote goederen in Friaul. *Doringo*, de zoon van *Hector*, zynde een achterneef van Liabordus, was zeer ryk, bezittende onder anderen ook het gebiedt van Venzone, nevens twee kasteelen, Stattimberg en Montfort, zynde een pas uit Duitschlandt in Italië. Hy verdeelde zyne landen onder zyne vier zonen, onder welke *Glizoio* de linie der heeren van Colloredo, *Henrik* die van Mels, en *Variendo* die van Prodolone heeft voortgeplant; doch *Anzuto* stierf zonder kinderen na te laten. Glizoio hadt eenige onlusten wegens zyne zo voordeelig gelegene kasteelen, zo met keizer Frederik den II, als met den patriarch van Aquileja; maar zyn zoon *Wilhelm* verkocht in 't jaar 1288 Venzone aan den hertog Marquardus van Karinthië, en bouwde in 't jaar 1302 op een heuvel in zyn gebiedt van Mels het kasteel Colloredo, waar van alle zyne nakomelingen den name voeren, terwyl ze voorhenen van de kasteelen, op welke ze woonden, dan eens van Mels, dan van Venzone of Stattimberg genaamt waren. Deze Wilhelm liet van zyne drie gemalinnen ook zo vele zonen na, als *Asquino*, *Bernardo* en *Vicardo*, van welke een ieder een byzondere linie gesticht heeft, waar uit vele voorname mannen gesproten zyn, die zich zo door den degen als tabbaardt aan de keizerlyke, pauslelyke, Florentynsche en andere hoven beroemd gemaakt hebben. In 't begin der regeering van keizer Karel den VI was *Johannes Baptista*, graaf van Colloredo, keizerlyke geheime Raadt, enz. en in 't jaar 1712 ridder van 't gulde vlies. *Hieronymus*, graaf van Colloredo, keizerlyke geheime Raadt en kamerheer, was koninklyke stadhouder en opper-hof-leen-richter, toen hy in 't jaar 1714 tot lands-hoofdman in Moravië benoemt wierdt. *Priorato scena de gli Huom. illustr.*

COLLOREDO (Fabricius) markgraaf van S. Sophia, enz. was de zoon van Fabius Colloredo en Johanna, die ook wel uit het zelve geslacht, maar uit de linie van Mels gesproten was. Hy wierdt in 't jaar 1576 geboren, en kwam in 't jaar 1587 als page aan 't hof des groothertogs van Florence, Ferdinand van Medicis, van wien hy wegens zyn vaders broeder Camillus Colloredo, ridder van Malta en kamerdirecteur te Florence, wel ontfangen wierdt, wordende aan 't hof in allerlei fraaie studiën en wetenschappen opgekweekt, en ouder geworden zynde tot verscheide aanzienlyke bedieningen gebruikt. Hy kommandeerde in den tocht op Bona in Afrika 200 vrywilligers. Na de doodt des groothertogs Ferdinand zondt hem Cosmus de II als gezant naar Duitschlandt, eensdeels om keizer Rudolph den II nevens eenige keurvorsten en vorsten des Roomschen Ryks het overlyden van zyn vader bekend te maken, anderen deels om de vriendschap met de zelve te bevestigen. By deze gelegenheit zag Colloredo de voornaamste steden in Duitschlandt, en sprak vele der hoge hoofden van 't Ryk mondeling. Daniel Eremita, een Nederlandsch edelman, die hem op deze reize verzelde, heeft de zelve met vele aanstotelyke uitdrukkingen omtrent de Duitsche hoven beschreven, noemende zyn tractaat: *Iter Germanicum, sive Epistola ad Equitem Camillum Guidum, scripta de Legatione ad Rudolphum Cæs. Aug. & aliquot Germaniæ Principes*. In 't jaar 1614 zondt hem de groothertog onder zynen broeder Franciscus als kapitein over honderd adelyke kurassiers den hertog van Mantua tegen den hertog van Savoje te hulp, maakte hem kapitein over een compagnie zyner lyfwacht, bestaande uit enkel edellieden, en bevestigde hem het kamer-directorium, dat hem zyn vader gegeven hadt; en alzo deze hertog in de zeven laatste jaren zyns levens onpasselyk was, vertrouwde hy aan Colloredo nevens weinig anderen de geheime staatszaken toe, bestellende hem daarenboven, nevens nog drie anderen, tot voornaamste minister van zyne weduwe en zoon Ferdinand den II, uit wiens name hy ook den Poolschen prins Uladislaus Sigismundus op de grenzen van Florence ontfing. Voorts maakte hem Ferdinand de II tot gouverneur van Siëna, en nadat hy die bediening 5 jaren lang bekleed hadt, beriep hy hem als staatsraadt en opper-hofmeester naar Florence. Eindelyk verhief hy hem ook tot marquis van S. Sophia en prioor te Lunegiana. Colloredo stierf in 't jaar 1645, oud 69 jaren, hebbende de gunst van drie groothertogen van Florence 58 jaren lang genoten, en 36 gezantchappen bekleed. Maar stervende ongetrouwt, verviel zyne nalatenschap op zyns broeders zone Nicolaus Colloredo. *Priorato scena de gli Huom. illustri.*

COLLOREDO, (Hieronymus) een zoon van Lodewyk, die den keizer Rudolph op zyne reize naar Spanje verzelde, en naderhandt zyn kamerheer was, begaf zich in zyne jeugt in den oorlog, en klom langs verscheide trappen, tot hy eindelyk onder keizer Ferdinand den II overste wierdt. In 't jaar 1632 kommandeerde hy een regiment in den slag by Lutzen, en wierdt daar op tot generaal-wachtmeester verkoren; hadt in 't jaar 1634 het bevel over het leger in Silesië tegen de keur-Saxische volkeren, doch wierdt den 3 May by Liegnitz van den Saxischen generaal-luitenant Arnheimb geslagen; weshalven hy op keizerlyk bevel in arrest genomen en naar Oldenburg gebragt wierdt. Op vrye voeten gestelt zynde dede hy onder den generaal Gallas een tocht in Burgundië, wierdt aldaar van de Franschen gevangen, maar na verloop van weinig tydt weder in vryheit gestelt. Kort daarna, wanneer hy nevens andere keizerlyke en Spaansche volkeren onder prins Thomas Franciscus van Savoje S. Omer, door de Franschen belegert, in 't jaar 1638 ontzette, en de geheele ruitery kommandeerde, wierdt hy door een pistool gekwetst, waar van hy stierf. Zyn zoon *Lodewyk*, graaf van Colloredo, keizerlyke geheime Raadt, enz. stierf te Wenen den 28 December des jaars 1698, nalatende by zyne gemalinne Maria Susanna, dochter van Albert, grave van Sinzendorf, *Antonia*, gemalin van Leopoldus Philippus, vorst van Montecuculi. Zyn broeder Rudolph, graaf van Colloredo, was grootprioor der Malthezer orde in Bohemen, hebbende aldaar een aanzienlyk fidecommis aangestelt, dat naderhandt in dier voegen vermeerdert is, dat het gezegt wordt een millioen te bedragen.

COLLOREDO, (Johannes Baptista) graaf van Walsee, was de zoon van Horatius Colloredo, en begaf zich in 't 16 jaar zyns ouderdoms in den oorlog, en wierdt door de bevordering van zyn oom, Rudolphus Colloredo, eerst kapitein, en daarna overste in keizerlyken dienst. In 't jaar 1642 was hy by den slag, dien de aartshertog Leopoldus Wilhelmus by Leipzig den Zweedschen generaal veldmaarschalk Torstensohn leverde, en dede met 400 paarden den eersten aanval, tonende een zonderlinge dapperheit, invoegen hem de aartshertog zyn lyfregiment gaf. Dus in keizerlyken dienst blyvende woonde hy verscheide belegeringen in Bohemen, Oostenryk en Moravië by, tot dat hy generaal-majoor wierdt. In 't jaar 1648 wierdt hy van de Republyk van Venetië, onder welke hy geboren was, opontboden. Hy wierdt derhalven naar 't eilandt Kandië gezonden, om het opperbevel over de Venetiaansche krygsmacht aldaar te voeren. Hy verdedigde de stadt Kandia met een ongemene dapperheit tegen de Turken; maar wanneer hy een zeker post wilde recognosceren, trof hem een kogel, waar aan hy in October des jaars 1649 den geest gaf. *Nani hist. de Venise P. II. T. I.*

COLLOREDO, (Leander) kardinaal en Vader van de Congregatie van S. Philippus Neri te Rome, wierdt naar 't verhaal van sommigen den 25 September des jaars 1639, van anderen in 't jaar 1640, in 't gebiedt van Friaul geboren. Hebbende den geestelyken staat verkoren wierdt hy wegens zyne Godzaligheit en geleerdheit beroemd, en raakte by verscheide pauzen in aanzien, wordende zomwylen tot de Congregatie genodigt. Innocentius de XI was hem zeer genegen, en gaf hem in 't jaar 1686 den kardinaalshoedt, hoewel hy dien, gelyk men zegt, tegen wil en dank aannam. Hy was daarenboven opper-biechtvader van den voornoemden paus, daarna van Alexander den VIII en Innocentius den XII, welke drie hy op hun sterfbedde de absolutie gaf. Innocentius de XI stelde hem den kardinalen tot zyn opvolger voor; en hy zou werkelyk ook tot die waardigheit zyn gekomen, ten ware Vrankryk en des zelfs kardinalen hem, als zynde een vasal des keizers, niet tegen geweest waren. Men roemt in hem eene zonderlinge zedigheit, ootmoedigheit en afkeer van geldgierigheit.

COLLOREDO, (Rudolphus) graaf van Walsee, ridder van Malta, grootprioor van Bohemen, en keizerlyke generaal-veldmaarschalk onder de keizers Ferdinand den II en den III, was de zoon van Lodewyk Colloredo, en Perla, gravin van Polcenico, geboren den 2 November des jaars 1585. Keizer Rudolph de II, die zyn peter was, beschikte hem de kommandery van Gros-Tintz in Silesië. Hier door wierdt hy bewogen verscheide blyken van zyne aanklevendheit en trouwe aan het huis van Oostenryk te tonen. Hy was in den vermaarden slag by Lutzen, en ontfing zeven wonden: ook diende hy het Oostenrykfche huis tegen den generaal Wallenstein. Ferdinand de II en de III beloonden zyne diensten met de bediening van generaal-veldmaarschalk; en nadat de Westphaalsche vrede gesloten was, wierdt hy gouverneur van Praag, en stierf aldaar den 24 January des jaars 1657. *Lucæ Sleesw. Chron.*

COLLOT (Philippus) was de eerste, die de kunst van 't snyden van den steen in 't menschelyk ligchaam, zo als hy de zelve van zyn vader Laurentius Collot geleert hadt, tot hare volmaaktheit bragt, overtreffende dus zyn vader, grootvader en overgrootvader. Hy wierdt in 't jaar 1593 geboren, en stierf in 't jaar 1656 te Luçon, werwaarts hy zich tot een zieke begeven hadt. Zyn zoon en kleinzoon hebben deze kunst nog verder nagespeurt. *Perrault les Hommes illustres.*

COLLURAFI, (Antoninus) geboren in Sicilië, onder het bisdom van Patti, in 't jaar 1585, gaf zich in zyne jeugt zodanig aan de vrye wetenschappen over, dat hy nog jongeling zynde den prys in de Philosophie en Godkunde behaalde. Hy wierdt vervolgens niet alleen voor een der bekwaamste mannen gehouden in de kennisse der kerkelyke en wereldlyke geschiedenissen, maar ook voornamentlyk voor eenen der welsprekendste van zynen tydt. Hy verliet Sicilië, en begaf zich naar Venetië, alwaar verscheide aanzienlyke mannen, hebbende 's mans grondige geleerdheit verstaan, hem zeer heuschelyk voorthielpen, zo dat hy door toedoen van zeker adelyk geslacht met aanmerkelyke eerampten wierdt begiftigt, wanneer hy door zyne welsprekendheit

heit en geleerdheit zich de genegenheit van alle letterminnaren verwierf. Hy leeraarde op bevel van den Raadt in het openbaar de beginfelen der redenkunde met zo veel roem, dat zyn naam overal vermaard wierdt, en elkeen zich over zyne zonderlinge welfprekendheit verwonderde. Dus zyn uit zyne fchole zeer vele beroemde mannen voortgekomen, als in de befchaafde wetenfchappen onder anderen Joh. Francifcus Lauredanus, zynde door zyne uitgegeve boeken genoegzaam bekend; voorts Petrus Michaël, Fernandus Pallavicinus, Victor Contarenus, en meer andere, wier fchriften een algemenen lof verdienen. Collurafi aldus by allen hoog aangezien wierdt met de grootfte eerbewyzingen tot ridder van S. Marcus verheven, wordende zyne verdienften in den openbrief breed uitgemeten. Het gerucht van zyne geleerdheit fpreidde zich wel haaft uit in andere landen, en keizer Ferdinand de III, verwonderd over zyne fierlyke fchryfwyze in die boeken, door Collurafi aan hem opgedragen, befchonk hem met zyn afbeeldfel, met twaalf edelgefteentens omzet, en maakte hem Paltzgraaf (*Comes Palatinus*). Philippus de IV, koning van Spanje, betuigde geen minder hoogachting voor hem; want hy nam hem aan zyn hof, en ftelde hem tot zynen hiftoriefchryver aan. Hy zette zich vervolgens te Palermo weder neder, en bragt zich aldaar een algemene achting der geleerden te wege, wordende in de akademie der *Reaccenfi* aangenomen. Eindelyk is hy in de gemelde ftadt, in een hogen ouderdom, den 27 May des jaars 1655 overleden, en in de koninklyke kapel begraven. Hy heeft de volgende werken nagelaten: *Perfpicua totius dicendi artis in tres compendiarios libros diftincta explicatio, in qua, quidquid ad perfectum fpectat oratorem, ex fummis, probisque Rhetoribus decerptum, fingulari ordine, mira brevitate, & facili methodo continetur*; *Idea del Gentilhuomo di Republica nel governo Politico, Etico, ed Economico, o vero il Nobile Veneto*; *Lettere Part. II*; *L'amicitia incomparabile de gl'illuftriff. Nic. Barbarigo, e Marco Trivifano*; *la Pazienza dell'illuftriff. fig. Aluife Donato*; *i Trionfi della virtù nella coronatione del fer. Francifco Erizzo, principe de Venetia*; *l'Aquila coronata*; *i Difinganni Politici*; *l'Occhio fopra lo fcettro*; *le tumultuationi della plebe di Palermo*; *l'Academia*; *la morte di Catone Uticenfe*; *Declamatione per la morte di Catone Uticenfe*; *il confufo di ringratiamento all'imp. Ferdinando* III; ook heeft hy in handfchrift nagelaten: *Hiftoria Familiæ Aragoniæ & Pignatelli. Bibliotheca Sicula.*

COLLUTHUS, een priefter te Alexandrië, maakte in 't jaar 315, of 316, een byzondere fcheuring; wanneer ter zelver tydt Arius zyne dwalingen op de baan bragt. Hy onderftondt priefters te ordenen, als of hy biffchop was, en leerde, dat van Godt niets kwaads kon ontftaan, in zo verre, dat de ftraffen en wederwaardigheden der menfchen geenzins van hem ontftonden. De kettery van Arius gebruikte hy insgelyks tot een dekmantel, toen hy zich wegens den patriarch Alexander bezwaarde, als of hy zich tegen Arius niet genoeg wilde aankanten. Doch deze fcheuring duurde niet lang, aangezien hy op't Concilie, door Hofius in 't jaar 319, of 320, te Alexandrië gehouden, genoodzaakt wierdt daar van af te ftaan. Eenige zyner leerlingen hebben zich by de navolgers van Arius, anderen by de Meletianen gevoegt. *Athanaf. Apol.* 1. 8. *Epiphan. Hær.* 61. *Auguftin. de Hæref. c.* 65. *Philaftrius de Hæref. cap.* 8. *Baronius A. C.* 315. *num.* 28. 29. *an.* 319. *n.* 23.

COLLYTUS, een zekere plaats in de ftadt Athene, waar van men zeide, dat de zonen, die aldaar geboren wierden, een maandt vroeger dan anderen leerden fpreken. Op deze plaats is de vermaarde Plato en Timo geftorven. *Spon. Reis door Ital. enz.*

COLMAN, of COLOMANNUS, een Ier van geboorte, reifde ten tyde van Henrik den II door Duitfchlandt, om als pelgrim het H. Landt te bezoeken. In de Ooftenrykfche landen wierdt hy voor een verfpieder aangezien, aangehouden, en naar Stockerau in Neder-Ooftenryk gebragt. Hier wierdt hy onbarmhertiglyk gepynigt, dat hy met de uiterfte geduldt verdroeg. In 't jaar 1012 wierdt hy tuffchen twee rovers opgehangen; maar wanneer de ligchamen dezer twee rovers door de raven verteert wierden, zegt men, dat het lyk van Colman onbefchadigt bleef. Men voegt daar by, dat het droge hout, dat gebruikt was om hem te pynigen, heeft begonnen te groenen; om van meer andere wonderen, waar door zyne onfchuldt te kennen wierdt gegeven, te zwygen. De geeftelyken en het volk hier omtrent hem voor een martelaar houdende, begroeven hem in de kerk te Stockerau. Hier wierdt markgraaf Henrik van Ooftenryk door vele wonderen bewogen hem in 't jaar 1015 naar Melk te brengen, alwaar ter bewaring zyner overblyffelen zekere Benedictyner monniken geftelt wierden. Zedert heeft men aldaar den 13 October dezen heilige geviert; wordende van de Ooftenrykers als een hunner patronen aangemerkt. *Ditmar. Merfeb. Chron. l.* VII. *Lambecius Tom.* II. *Bibl. Vindel. Baillet Vies des Saints. Octobr.*

COLMAN, bygenaamt de Wyze, was een vermaard Engelfch Hiftoriefchryver, en leefde in de XIII eeuwe. Men heeft van hem eene Chronyk, eene naamlyft der Engelfche koningen, een *Dialogus de bellis Danicis*, nevens nog andere fchriften. *Leland. Balæus. Pitifcus de fcript. Angl. Voffius de Hift. Lat. l.* II. *c.* 56.

COLMAR, in 't Latyn *Colmaria*, een ftadt in de Elzas, was voor dezen een ryksftadt, behorende tot de landvoogdy Hagenau. Zy is gelegen in 't midden van de Elzas op een aangename en vruchtbare vlakte, wordende van vier wateren, namentlyk de Lauch, Dur, Fecht en Ille, die ten deele door de ftadt, ten deele niet verre van daar lopen, bewatert. Men houdt gemeenlyk daar voor, dat ze opgebouwt is uit de puinhopen der ftadt *Arburg, Horburg*, of *Argentuaria*, die by de oude Duitfchers in groot aanzien was, en vermaard is wegens de overwinning, door keizer Gratianus in 't jaar 378 op de Duitfchers en Alemanniërs bevochten. Ten minfte is 't zeker, dat het een zeer oude ftadt in Duitfchlandt is. Na de doodt van keizer Frederik den II ontftondt hier een grote tweefpalt, door dien een gedeelte der inwoners het met den biffchop van Straasburg, een gedeelte met Rudolph, grave van Habsburg, hieldt; en wanneer naderhandt deze Rudolphus tot keizer verkoren was, weigerden die van Colmar hem daar voor te erkennen; invoegen hy met een leger daar voor rukte, en de wederfpannelingen ftrafte. Dus deden ze ook omtrent den keizer Adolph, die ze in 't jaar 1292 belegerde, en hebbende de zelve eindelyk door de hulpe van 't gemene volk verovert, den fchout, die het wel ontvlucht was, doch in 't gebiedt van Bafel achterhaalt wierdt, gevoelig ftrafte. In 't jaar 1575 is de Reformatie naar de wyze der Zwitferfche kerken alhier ondernomen; doch wanneer de keizerlyken in 't begin van den dertigjarigen oorlog de overhandt hadden, wierdt in de jaren 1626, 1627 en 1628 de Roomfche Religie wederom met geweldt ingevoert. Dit duurde tot in 't jaar 1632, wanneer tuffchen de keizerlyke bezetting en de burgery een opftandt ontftondt, waar in de laatften de overhandt hadden, en zich onder de Zweedfche befcherming begaven, onder beding, dat de ftadt in haren ftaat zou gelaten worden, maar dat de beftelling der regeering van de krone Zweden zou afhangen. Daar op trok de Zweedfche generaal Horn den 10 December des jaars 1632 daar in. Wanneer naderhandt in 't jaar 1634 de Zweden by Nordlingen geflagen wierden, en genoodzaakt hunne bezettingen van alle kanten zamen te trekken, bewogen ze de ftadt, zich onder de protectie van Vrankryk te begeven; gelyk gefchiedde, en de ftadt nam Franfche bezetting in. In de Weftphaalfche vrede in 't jaar 1648 wierdt het ganfche landgraaffchap Elzas, met al het gene daar toe behoorde, in 't byzonder de landvoogdy Hagenau, van 't huis van Ooftenryk aan Vrankryk gelaten, onder uitdrukkelyk beding nochtans, dat Colmar by hare Ryksprivilegiën zou blyven, invoegen deze ftadt in 't jaar 1653 den keizer op nieuw hulde zwoer. Maar nademaal in 't vervolg van tydt de oorlog met Vrankryk hervat wierdt, zo gaf zich Colmar in 't jaar 1673 zonder veel tegenweer aan Vrankryk over. Hier op wierden de ftadswallen en muren omver geworpen, het grof gefchut naar Brifak gevoert, en de burgery ontwapent. In 't jaar 1675 wierdt ze wederom door de Franfchen in bezetting genomen, en de kerken herftelt; en hoewel door de vrede van Nimwegen alles tot zyn vorige ftaat wederkeerde, zo nam nochtans de koning van Vrankryk nevens de overige vrye Ryksfteden ook Colmar weder in, in welken ftaat die ftadt tot op den huidigen dag gebleven is. *Chron. Colmar. Beat. Rhenan. Rer. Germ. Cufpinian. in Rudolpho & Adolpho. Urftifii Bafeler Chron. Cruffi Annal. Suev. P.* I. *l.* I. *c.* 5. *P.* III. *l.* IV. *c.* 6. *Reufner de Urb. imper. Apologie der ftadt Colmar*, gedrukt in 't jaar 1645. *Zeileri Topogr. Alfat.*

COLMARS, een ftedeke in opper-Provence, aan de rivier Verdone, onder 't gebiedt van Senez, is vermaard wegens hare jaarmarkten en manufacturen van allerlei ftoffen.

COLMENAR, een ftedeke in nieuw-Caftilië, gelegen niet verre van 't Efcuriaal, op een heuvel, aan de rivier Mançanares, tuffchen het gebergte, en ftaande onder 't gebiedt des hertogs van Infantado.

COLMENAR, eene kleine ftadt insgelyks in nieuw-Caftilië, niet verre van Aranjuez.

COLMENAR, nog een ander ftedeke van dien naam in oud-Caftilië, naby den oorfprong der rivier Tormes. *Colmenar Delic. d'Efp.* 300. 301.

COLNAGUS, (BERNARDUS) een edele van Catanea in Sicilië, en Jefuit, geboren den 15 September in den jare 1545. Van zyne eerfte jaren af toonde hy zyne bekwaamheit tot de letterkunde, byzonder tot de dichtkunft zo in het Griekfch als in het Latyn. Met zyn veertiende jaar hadt hy reets eene grondige kennis van de Philofophie, hebbende zelfs, zo als zommigen willen, toen reets een boek in het licht gegeven. Hy leeraarde vervolgens de Philofophie en Scholaftique Godgeleerdheit te Meffina en te Napels; zo dat hy in het kort naar Rome wierdt beroepen, daar hy een tydlang keurder (*Cenfor*) der boeken is geweeft. Doch zich naderhandt wederom tot het prediken begeven hebbende, heeft hy zich in de voornaamfte fteden van Italië laten horen, zelfs dikwils op de ftraten, en in het open veldt, enz. Hy ftierf in het 66 jaar zyns ouderdoms te Catanea den 22 April des jaars 1611. Laur. Finichiarus heeft zyn leven befchreven, het welk gedrukt is in den jare 1653, en tot een kort begrip gebragt door Marius Clemens Baratta, gedrukt in den jare 1663. Zyne fchriften zyn de volgende: *Brevis expofitio rationum, quibus oftenditur, beatam Agatham V. & M. & ortam, & paffam Catanæ fuiffe*; *Refponfio ad eos, qui B. Agatham Panormi effe contendunt*; *Refponfio Catanenfium ad teftimonia allata ex Græcis fcripturis*; *Liber carminum in obitum Ducis Clivenfis*; *Meditationes de Paffione Domini*; *Anagrammatum centuriæ*; *Elegia de fanctiff. Euchariftiæ Sacramento*; *de incendiis Ætnæ à facro D. Agathæ velo extinctis poëma*; enz. Ook zyn van hem in handfchrift voorhanden: *Annotationes in fecundum & fextum Æneidis Virgilii libros, & opufculum de univerfo genere pecuniæ. Bibliotheca Sicula.*

COLOBIUM was by de Romeinen en eerfte Chriftenen een kleedt zonder mouwen, zynde daar in van de zo genaamde *Dalmatica* alleen onderfcheiden. Dit was een langfchotig kleedt, hangende tot op de voeten, diergelyke ook de biffchoppen en monniken droegen. *Reinef. ad Rupert. Epift.* 61. *Fabricius in Abd. Bab. du Frefne Gloffar. Græc.* p. 684. *Pitifcus.*

COLOCASIUS, (VINCENTIUS) geboortig van Lilybeum, was Doctor in de Rechtsgeleerdheit, en een vermaard dichter. Hy heeft geleeft in het jaar 1552; en in heldendicht befchreven

ven den Afrikaanſchen oorlog, in welken Johannes Vega beſtierder van Sicilië, Afrodiſium veroverde. Nog is van hem uitgegeven in 't Latyn een werk, met den tytel van: *Vincentii Siculi Lilyb. Jureconſulti quarti belli Punici libri ſex*, gedrukt in den jare 1552. *Bibliotheca Sicula.*

COLOCHINA, eene ſtadt in Morea, twaalf mylen van Miſitra of Lacedemonië, waar van een grote zeeboezem, oudtyds *Sinus Laconicus* genaamt, den name voert.

COLOCZA, of COLOCZ, in 't Latyn *Colocia*, *Colaza*, en *ad ſtatuas Coloſſas*, is een ſtadt in Hungarië, voerende den tytel van een aartsbisdom, gelegen by den oever van den Donauw, tuſſchen Offen en Vyfkerken, in het Bacchienzer komitaat. Zy was eertyds in een veel beter ſtaat dan tegenwoordig. Het bisdom alhier heeft koning Stephanus in 't jaar 1000 geſticht, zynde het eerſte van allen, die hem als ſtichter erkennen. In 't jaar 1003 ſtichtte hy ook dat te Bachia, dat naderhandt door pauſſelyk gezag met dat van Colocza vereënigt is, zynde het zelve tot een aartsbisdom verheven. In 't jaar 1602 namen de keizerlyke heidukken deze plaats in, die ze uitplunderden en verbrandden; doch in den voorgaanden Turkſchen oorlog is deze plaats onder keizer Leopoldus in de handen der Chriſtenen gevallen. *Bonfin. Annal. Hung. Iſthuanf. Hiſt. Hung. Szentzyvani Miſcell. Dec.* II. *P.* I. *p.* 136. *&c.*

S. COLOMANNUS. Zie COLMAN.

COLOMANNUS, koning van Hungarië, volgde in 't jaar 1095 Ladislaus den I, bygenaamt den Heiligen, broeder van koning Geiſa den I, want niettegenſtaande hy tot het geeſtelyke leven, daarentegen zyn broeder Almus tot de krone geſchikt was, zo ſtondt nochtans deze de regeering ten behoeve van zyn broeder af. Maar gelyk als Colomannus een zeer wreed vorſt was, zo ontſtondt 'er wel haaſt tweedragt tuſſchen die beide, waar door het geſchiedde, dat hy Almus de oogen liet uitſteken, en hem naderhandt by 't altaar om 't leven brengen. Bela onderging het zelve lot. Deze was de zoon van Almus, en wierdt insgelyks van zyn gezicht berooft. Doch hoewel de tyran bevel gaf, hem ook te ontmannen, wierdt echter zulks niet volbragt. Hy oorloogde ongelukkig tegen de Ruſſen, na dat hy een Ruſſiſche princeſſe, genaamt Lance, die hem om de vrede ſmeekte, met voeten van zich ſchopte. Tegen de Venetianen in Dalmatië was hy niet gelukkiger; en wanneer hy in 't jaar 1096 den Chriſtenen den doortocht in 't H. Landt wilde betwiſten, openden deze den weg met het zwaardt. Hy ſtierf in 't jaar 1114, in 't 19 jaar zyner regeering. Hem volgde zyn zoon Stephanus de II. Voorts was Colomannus niet alleen wreed, maar ook zeer mismaakt van ligchaamsgeſtalte, zynde mank, gebult, ſcheel, ſtamelende en geheel ruig. *Bonfinii Hiſt. Hung. Volaterr.*

COLOMANNUS, de tweede zoon van koning Andreas den II van Hungarië, wierdt in 't jaar 1208 van de Ruſſen tot hun hertog verkoren; maar zich door de Poolſche en Hungariſche biſſchoppen tot koning van Galatië of Halitië willende laten kronen, maakten deze zich meeſter van des zelfs reſidentië Halitz, en dwongen hem te vluchten. Koning Andreas derhalven beoorloogde de Ruſſen, doch zyne manſchap en de hulpbenden der Polen wierden geſlagen. Colomannus verviel nevens zyne gehele familie in de handen zyner overwinnaren, die hem wel in de gevangenis wierpen, doch na 't herſtellen der vrede in 't jaar 1210 wederom op vrye voeten en in zyn vorſtendom ſtelden. In 't jaar 1220 wierdt hy andermaal van een Ruſſiſch vorſt verdreven, doch ook in 't jaar 1222 andermaal van zyn vader herſtelt. Zyne doodt volgde in 't jaar 1225, niet zonder achterdocht van vergift. Hy trouwde in 't jaar 1208 Salome, zuſter of dochter van Leſcus den Witten, hertog van Polen, maar hadt een belofte gedaan, met haar in een gedurige kuiſchheit te leven. Zy ſtierf eerſt in 't jaar 1268, als abdiſſe van 't klooſter Zavichoſt, en wierdt naderhandt onder 't getal der Heiligen geplaatſt. *Dlugloſſ. Hiſt. Pol. l.* VI.

COLOMBANUS was van geboorte een Ier, uit het landſchap Lagenië. Hebbende zich naar Britannië begeven, en aldaar een tydlang opgehouden, vertrok hy in 't jaar 589 naar Burgundië, ſtichtende aldaar het klooſter Luxeuil, waar van hy een tydlang abt was. Na verloop van omtrent 20 jaren wierdt hy van Theodorik, koning van Auſtraſië, in ballingſchap gezonden, wiens ontuchtig leven hy al te vry beſtraft hadt. Dus doorreiſde hy ganſch Vrankryk, en begaf zich eindelyk naar Italië, alwaar hy van Agilulphus, koning der Longobarden, een bekwame plaats erlangde tot het opbouwen van 't klooſter Bobio, van 't welke hy echter maar een jaar lang abt was, ſtervende den 21 November des jaars 615. Men heeft verſcheide ſchriften van hem, als: *Regula monachalis*, zynde op het Concilie te Maçon in 't jaar 627 goedgekeurt, en van Henr. Caniſius en anderen in 't licht gegeven: *Pœnitentiale, ſeu Regula cœnobialis*; *Poëmata & Epiſtolæ*; *Sermones ſeu inſtitutiones ſpirituales*, enz. welke werken zamen door Patricius Flemingus, een Ierſch Minoriet, in 't jaar 1667 te Loven zyn in 't licht gegeven, en *Tom.* XII *Bibl. Patrum* gevonden worden. Men leeſt nog van een ander COLOMBANUS, uit Ierlandt, die in 't jaar 565 in Britannië kwam, en een gedeelte van Schotlandt tot het Chriſtendom bekeerde. Deze ſtierf in 't jaar 597, oud 77 jaren. *Jonas in vit. S. Euſtat. Beda Hiſt. Eccl. l* V. *c.* 4. *Sigebert. de ſcr. Eccl. c.* 60. *Sirmond. Tom.* I *Conc. Gall. Surius ad d.* 21. *Nov. Stengelius in Corona lucida. Balæus de ſcript. Brit. Centur.* 14. *cap.* 12. *Waræus de ſcr. Hiber. l.* I. *p.* 15. *l.* I. *p.* 18. *Baronius. Poſſevinus. Miræus. Meſſinghami Florilegium SS. Hibern. Uſſerius in Antiq. Britan. cap.* 15. *Cave Hiſt. lit.*

COLOMBIER, (PETRUS BERTRAND DE) bygenaamt de jonge, kardinaal-biſſchop van Nevers en Arras, was de zoon van Bartholomæus, heere van Colombier in Vivarez, en van Margaretha, de zuſter van den kardinaal Petrus Bertrandus den ouden, die hem zo vele weldaden bewees, dat hy in erkentenis van die den name van Bertrand aannam. Zynde voorheen kanunnik te Puy in Velay, en, gelyk anderen willen, deken te S. Quintyn, en geeſtelyke Raadt in 't parlement van Parys geweeſt, volgde hy in 't jaar 1326 Bertrand den ouden in 't bisdom van Nevers, dat hy echter naderhandt weder varen liet, om dat van Arras in 't jaar 1339 aan te nemen. Clemens de VI gaf hem in 't jaar 1344 den kardinaalshoedt, met den tytel van *S. Suſanna*, doch dezen verwiſſelde hy ook met dien *van Oſtia*, wordende als legaat van Innocentius den VI naar Rome gezonden, om keizer Karel den IV te kronen. Hy wierdt ook biſſchop te Veletri, en ſtierf te Montaut den 5 of 13 July des jaars 1361. *Frizon Gall. Purp. Sammarth. Gall. Chriſt. Aubery Hiſt. des Card.*

COLOMBINO, (JOHANNES) ſtichter der Jeſuiter orde, was geboortig van Siëna in 't gebiedt van Florence, en wierdt door 't lezen van 't leven der H. Maria van Egypten tot een zonderlinge aandacht en oeffening der Godzaligheit bewogen; en wanneer vele anderen door dat voorbeeldt opgewekt wierden, ontſtont 'er in 't jaar 1354 eene nieuwe orde, wier leden, om dat ze den name van Jeſus dikwils gebruikten, Jeſuaten genoemt wierden. Deze orde is door paus Urbanus den VI bevestigt, gelyk naderhandt nog door 18 andere pauzen geſchied is, tot eindelyk in 't jaar 1668 eensklaps een einde van de zelve gemaakt is. *Cherubin. in ſcholis bullarii. Silvanus. Paſius Camaldulenſ. Bonanni de gli ordini religioſi num.* 82.

COLOMBO is de hoofdſtadt van 't landt Colombo, alwaar de beſte kaneel groeit, op de Weſtelyke kuſt van 't eilandt Ceilon, en de ſetel van den Hollandſchen gouverneur. Zy is wel verſterkt, en met een goed kaſteel voorzien. Voorts is ze gelegen op een vruchtbaren en aangenamen grondt, aan zee, en aan een rivier, en heeft een bekwame haven. De Portugezen begonnen deze ſterkte onder koning Emanuel by de aldaar gelegene ſtadt Colombo te bouwen, doch ze is in 't jaar 1656 door de Hollanders verovert. *Baldæus Beſchr. van Ceylon.*

COLOMBUS. Zie COLUMBUS.

COLOMEY, in 't Latyn *Coloma*, een kleine ſtadt in Polen, en des zelfs landſchap Rood-Reuſſen, gelegen aan de rivier de Pruth, op de grenzen van Moldavië, en aan den voet van een gebergte, heeft in de Coſakkiſche oorlogen veel uitgeſtaan, en is zeer vermaard wegens de zoutmakeryen, die hier omtrent in menigte gevonden worden.

COLOMIERS. Zie COLUMIERS.

COLOMIES, of COLOMESIUS, (PAULUS) was de zoon van een vermaard medicynmeeſter te Rochelle, en zeer vermaard wegens zyne letterkunde. Iſaacus Voſſius, zyn boezemvriendt, ſchynt hem geraden te hebben, zich voor de herroeping van 't edict van Nantes naar Engelandt te begeven. Hier voegde hy zich by die van de Epiſcopale kerke. Maar men merkt het als een onvoorzichtigheit in hem aan, dat hy tegen de Presbyterianen een geſchrift in 't licht gaf, voerende voor tytel: *Theologorum Presbyterianorum Icon*, dat en in Engelandt niet onbeantwoordt bleef, en van den autheur van het boek, genaamt *l'Eſprit de Monſ. Arnaud* hevig aangetaſt is, zonder dat Colomeſius zulks wederlegt heeft. William Sancroft maakte hem opziender der *Bibliotheca Lambethana*. Doch wanneer deze biſſchop van Kantelberg in ongenade van koning Willem den III en koninginne Maria verviel, wierdt Colomeſius insgelyks van zyne bediening afgezet; het welk hy zich dus ter herten trok, dat hy den 13 Maart 1692 te Londen den geeſt gaf. Zommigen voegen 'er by, dat hy ook in de Franſche gemeente te Londen voorlezer is geweeſt. Voor zyne begraveniſſe verſtondt men, dat hy heimelyk met een gering vrouwmenſch in een huwelyksverbondt geleeft hadt. Aan deze hadt hy 30 ponden ſterlings gemaakt, en die haar zelve eenigermaten vertrooſtte, nadat ze by zyne begravenis een deerlyk misbaar gemaakt hadt. Men hieldt hem verdacht, als of hy met Sociniaanſche gevoelens geſtorven ware. Men heeft van hem deze navolgende ſchriften: *Gallia Orientalis*; *Cimelia Literaria*; *Epigrammes & Madrigaux*; *Remarques ſur le ſecond Scaligerana*; *la vie du Pere Jaques Sirmond*; *Exhortation de Tertullien aux martyrs traduite en François*; *Rome Proteſtante*; *Obſervationes ſacræ*; *Bibliotheque choiſie*; *ad Gulielmi Cave chartophylacen eccleſiaſticam paralipomena*; *S. Clementis Epiſtolæ duæ ad Corinthios, interpretibus patricio Junio, Gottofredo Wendelino, & Joh. Baptiſta Cotelerio, recenſuit & notarum ſpicilegium adjecit Paulus Colomeſius.* enz. Ook vindt men allerlei mengelwerken van hem, onder den name van *Colomeſiana*, in 't eerſte deel *du Melange curieux des meilleurs pieces, attribuées à S. Evremond. Bayle Dict. Crit.*

COLOMIES, (PETRUS DE) in 't Latyn *de Collemedie*, een kardinaal, geſproten uit een ſtedeke van den zelven name in Campagna di Roma, of, gelyk anderen berichten, uit Vrankryk. Na dat hy een tydlang prooſt van S. Omer in Vlaanderen, en nevens den pauſſelyken legaat Pandulphus in Engelandt was geweeſt, begaf hy zich naar Parys, en leeraarde aldaar opentlyk de Theologie; tot hy eindelyk tot het aartsbisdom van Rouaan bevordert wierdt. Een tydlang daarna, wanneer hy over de Middelandſche zee voer, om zich naar 't Synode van Rome te begeven, nam hem nevens andere prelaten Entius, natuurlyke zoon van keizer Frederik den II, gevangen. Hy was reets ter doodt veroordeelt, toen hy op de voorſprake van Lodewyk den IX, koning van Vrankryk, op vrye voeten geſtelt wierdt. Hier op bezocht hy het Concilie van Lion, alwaar hem

hem paus Innocentius de IV tot kardinaal-bisschop van Albano verhief, en als legaat tot keizer Frederik den II afzondt. Doch hier wierdt hy met goede woorden gepaait, zonder het verzoek van 't Roomsche hof te kunnen erlangen, dat den ban tegen den keizer besloot. Colomies begaf zich derhalven naar Parma, om de pausselyke bloedvrienden in zekerheit te brengen, en de stadt zelve, nadat de ban werkelyk uitgeblikfemt was, tegen de keizerlyke wapenen te dekken. Dit dede hy zo kloekmoedig en voorzichtig, dat de keizer genoodzaakt wierdt de tweejarige belegering op te breken. Naderhandt bekleedde hy een gezantschap tegen de Albigenzen, die door zyn toedoen een zware nederlage ontfingen. Hy stierf eindelyk te Rome in 't jaar 1253 een plotzelyke doodt, die hem een Minoriet, gelyk men verhaalt, voorzegt hadt; en Wadding meent, dat Colomies een vyandt van die orde geweest is. Anderen verhalen, dat zyn doodt door 't vallen van een trap, op welke hy klimmen wilde, verhaast is. Men vindt in 't klooster te Palazzuolo, gelegen onder Albano, deze geschrevene werken van hem: *Summa Theologiæ*; *Quæstiones Philosophicæ*; *Sermones sacri*; *Epistolæ variæ*, & *Historia sui temporis. Sigon. de regn. Ital. Dodræi & Cl. Roberti Catal. Archiep. Rothom. Wadding Annal. Minor. Frizon. Ughell. Ciacon. Du Chesne. Dodee Chronol. des Archeveq. de Rouen. Melanges curieux des meilleurs Pieces, attribuées à S.Evremond, T.* I.

COLONIE, of *Volkplanting*. Aldus wierden zekere steden genoemt, werwaarts de Romeinsche burgers gevoert wierden, om de zelve aan te bouwen en te bewonen. Ze hebben hunnen oorsprong reets van de tyden van Romulus; want de zelve wilde de overwonne steden nog verwoesten, noch onder 't jok der dienstbaarheit brengen. Hier door maakte hy, dat het Roomsche ryk grotelyks vermeerdert wierdt. Dit voorbeeldt hebben naderhandt de andere koningen, burgermeesteren en oppergezaghebbers gevolgt. Maar men voerde de Coloniën om deze navolgende redenen: (1) Om de stadt Rome van de overtollige menigte van volk te ontlasten. Hier door wierdt de duurte der granen, enz. vermindert, en de oproeren des volks verhoed. (2) De plaatsen der nieuwe volkplantingen wierden beter bebouwt en bevolkt, de oude opgezetenen van de aankomelingen beter onderwezen zo in zeden als wetenschappen. (3) Alle deze steden waren getrouw in de belangen der Romeinen, aangezien de nieuwe inwoners uit Rome zelve kwamen, en hunne bevordering aan de zelve te danken hadden. (4) Op deze wyze wierdt de stadt van vele armen ontlast, en de ryken bleven. (5) Dus wierden ook de oude en verminkte soldaten beloont, ontfangende niet alleen woningen en landeryen, maar konden ook tot eerampten in die steden bevordert worden. De bestelling nu dezer Coloniën geschiedde in dezer voegen. Men verkoos drie mannen, *Triumviri Coloniæ deducendæ* genaamt, die oordeel en verstandt hadden, en daar by in aanzien waren. Deze moesten de nieuwe stadt met haar toebehoren, huizen en akkers onder de inwoners verdeelen, en hen wetten en keuren naar de Romeinsche wyze voorschryven. Dit ging zo verre, dat ze byna alles naar 't voorbeeldt der stadt Rome zelve schikten, zo dat de tempels, het stadhuis, het Kapitool zo gelyk te Rome staan, en de zelve gedaante hebben moesten. Onder de regeering der keizeren was zulks niet nodig, omdat hun wil een wet was. Maar men begon met de *Auspiciæ*, en nam waar, wat hen de goden daar door voorspelden; daarna deden ze een offerhande van vee, en lustreerden dus hunne Colonie. Die weggezondenen trokken op de wyze van een heirleger uit de stadt Rome, en die ze aanvoerde, droeg een vaandel in de handt. Komende ter bestemder plaatse, en nog gene stadt vindende, wierdt met den ploeg een ronde kring getrokken, zo verre de stadsmuur staan zou. Hier van daan wordt *Urbs* (een stadt) van *Orbis* (een kring) genaamt. Daar nu de poort zyn zou, riep de curator, *Porta*, dat is, *draag*; waar op de ploeger zynen ploeg op de schouderen nam, en hem zo vele schreden verre droeg, als tot de wydte der poorte bestemt waren. Voorts wierden deze Coloniën op verscheide wyzen verdeelt; (1) in *Coloniæ Romana*, *Latinæ* en *Italicæ*. De *Coloniæ Romanæ* hadden alle de rechten en voordeelen van een Romeinsch burger, en als of ze te Rome zelve woonden; de *Coloniæ Latinæ* hadden wel het *jus Latii*, maar waren gene Romeinsche burgers; de *Coloniæ Italicæ* hadden de minste voordeelen van allen. Doch Julius Cæsar schonk niet alleen den Latynen, maar ook allen inwoneren van Latium, het Roomsche stadsrecht. (2) Zommige waren *immunes*, die niets opbragten, onder den name van belastingen, andere *stipendiariæ*, die iets opbrengen moesten. (3) De *Coloniæ militares* waren in de burgerlyke oorlogen zodanig, dat daar door den onderdanen grotelyks redenen van klagten gegeven wierden: want de overwinnaar voerde zyne soldaten derwaarts, daar men het met zynen vyandt gehouden hadt. Dus wierden dan de oude opgezetenen verjaagt. Zomwylen ontfingen ze hunne wetten van 't Roomsche volk, zomwylen maakten ze zich hunne eigene keuren. Vele Coloniën namen te Rome een vermogend man tot hare patronen, die ze in tydt van noodt beschermen en verdedigen mosten. Het getal dezer Coloniën was groot, en men leest, dat 'er in Italië 150, in Afrika meer dan zestig, in Spanje dertig, in Gallië over de twintig geweest zyn, enz. *Lipsius de Magnit. Rom.* I. 6. *Sigonius de Ant. Jur. Ital.* II. 2. *Pitiscus.* In de middeleeuw wierdt *Colonia* een boerenhut genaamt, met zo veel landt, als een boer verdedigen kon; en *Colonus* was een onderdaan, verplicht zeker heer of klooster schatting te betalen of dienst te doen. *Du Fresne.*

COLONIUS (Petrus) of *Pieter van Keulen*, was predika nt der Gereformeerde gemeente te Metz, en een boezemvriendt van Calvinus en Beza. Hy was geboortig van Gent, en hebbende reets een voorsmaak van den Hervormden Godsdienst, wierdt hy van Robertus Stephanus te Parys bewogen, zich naar Geneve te begeven, alwaar hem Calvinus verder onderwees, en riedt in den geestelyken staat te treden. Daar op wierdt hy van een zeker Fransch edelman, die de zaken der Religie behertigde, genaamt Clerval, naar Metz gebragt, alwaar hy predikant wierdt; en wanneer de kerk der Hervormden aldaar door koning François den II verwoest wierdt, begaf zich Clervaut naar Straasburg, maar Colonius naar Heidelberg; van waar hy van zyne Religions-verwanten in 't begin der regeering van Karel den IX weder naar Metz beroepen wierdt, predikende heimelyk in de huizen tot den 4 May 1561, wanneer hy gevangen en uit de stadt gejaagt is. Hy keerde, wel is waar, haast weder, nademaal de Hervormden hunne vrye Godsdienst-oeffening erlangden, maar zulks duurde niet lange: want wanneer de koning in 't jaar 1569 te Metz naricht ontfing van den slag by Jarnak, in welken de prins van Condé gesneuvelt was, moesten zich de Gereformeerde predikanten met het uiterste gevaar door de vlucht redden. Colonius begaf zich naar de Paltz, en wierdt predikant te Heidelberg, doch stierf in 't bloeijen zyner jaren. Zyne schriften zyn: een vertaling uit het Hoogduitsch in 't Fransch *van de overeenstemming der H. Schrifture, der oude kerkenleeraren, en der Augsburgsche confessie, met de leere der Heidelbergsche Godgeleerden nopens het H. Avondmaal*; voorts *Thomas Erastus van den waren zin der woorden van Christus: Dat is myn ligchaam*, enz. *Daniel Colonius*, zoon van Petrus, was regent van 't Leidsche Collegie, en gaf in 't jaar 1628 eenige stellingen over de onderwyzingen (*Institutiones*) van Calvinus in 't licht. Aan dezen heeft Heinsius zyn *Aristarchus sacer* opgedragen. *Bayle Dict. Crit.*

COLONNA, een der oudste en aanzienlykste geslachten van Rome, gelyk uit de oude archiven der stadt blykt, en van Wilhelmus Cordelius in zyne geschiedenis bevestigt wordt. Men telt meer dan 200 vermaarde mannen, vele martelaren, paus Martinus den IV, en 30 kardinalen, die alle uit deze familie gesproten zyn. Men zal hier maar Otto, die in 't jaar 600 als krygsoverste, en Johannes van Colonna, die in 't jaar 1120 leefde, aanhalen. Deze laatste was kardinaal, hebbende als Apostolische gezant by 't innemen van 't H. Landt veel geleden. Hier uit blykt genoeg de oudheit van dit geslacht, dat zich echter niet alleen te Rome en in Italië, maar ook in Spanje, Muskovië en Duitschlandt heeft uitgebreid.

Om eerst van die genen, die hun geslacht in Italië voortgeplant hebben, te gewagen, van deze zyn nog twee liniën overgebleven, namentlyk die van *Palestrina*, thans *Carbognano* en *Bassanello* genaamt, en die van *Chiavazzano*. De eerste heeft den tytel van vorst en van Carbognano, en des zelfs oudste prins den name van hertog van Bassanello ten tyde van paus Urbanus den VIII aangenomen, nadat Palestrina wegens schulden voor meer dan een millioen scudi aan 't huis Barbarini verkocht was. Uit deze linie stierf in 't jaar 1685 *Julius Cæsar* de I van *Colonna*, hertog van Carbognano, oud 83 jaren. Van zyne zonen heeft maar *Ægidius* den stam voortgeplant, telende by zyne tweede gemalinne Donna Laura, nicht van paus Clemens den X, een zoon, genaamt *Julius Cæsar* de II van *Colonna*, hertog van Bassanello.

De tweede linie van Chiavazzano, voerende thans den name van hertogen van Tagliacozza en Pagliano, of Palliano, bezit vele landeryen rondom Rome, en heeft in die stadt op de plaats der HH. Apostelen een prachtig paleis. De oudste dezer linie is doorgaans groot-konnestabel van Napels, welke waardigheit koning Ferdinand de Katholyke in Arragon en Spanje aan Don *Fabricio Colonna* erflyk gaf, met een privilegie, om voor alle vorstelyke persoonen des voornoemden koninkryks den rang te mogen hebben. Om nu ook van de vermaarde mannen uit deze linie te melden, onder deze is in voorgaande tyden geweest Don *Prosper Colonna*, een der vermaardste veldheren, van wien beneden. *Marcus Antonius Colonna*, hertog van Pagliano, onderkoning van Sicilië, nevens nog twee dezes namens, van welke de eene kardinaal, de andere vorst van Salerno geweest is; van wien ook beneden. Don *Philippus*, konnestabel van Napels, was in zynen tydt in aanzien by alle vorsten en groten van Italië. In de XVII eeuwe leefde vorst *Laurentius Onuphrius Colonna* in grote achting; hy was groot-konnestabel van Napels, en trouwde in 't jaar 1661 Anna Maria Mancini, nicht van den kardinaal Mazarini, die hem een millioen aan gereed geldt ten huwelyk bragt. Maar deze, scheppende geen genoegen in haren echtgenoot, vertrok in stilte naar Vrankryk, van daar naar Savoje, en eindelyk naar Vlaanderen, daar ze op bevel der koninginne wierdt aangehouden, en naar Madrid gevoert; waar na ze zich in Vrankryk, en in 't jaar 1711 te Livorno ophieldt. Haar gemaal was onderkoning van Arragon, en naderhandt van Napels, maar onthieldt zich eindelyk te Rome, en stierf aldaar in 't jaar 1689, nalatende van zyne voornoemde gemalinne *Karel*, groot-konnestabel van Napels, hertog van Palliano en Tagliacozza, geboren in 't jaar 1663. Hy hieldt het eerst met Spanje, maar by verwisseling der fortuin met koning Karel den III, die hem in 't jaar 1710 tot ryksvorst verhief. Hy liet by zyne twede gemalinne, Donna Olympia Pamphilia, dochter van Johannes Baptista Pamphilius, vorst van Carpinetti, verscheide kinderen na. Voorts *Philippus*, die zedert het jaar 1696 kardinaal, en *Marcus Antonius*, die in 't jaar 1697 eene markgravin Paleotti trouwde. Boven dezen is nog een natuurlyke zoon, genaamt *Hieronymus*, van hem geteelt, dien by by uiterste wille maandelyks 50 scudi gemaakt heeft.

Het

Het geslacht der Colonna in Spanje bloeit voornamentlyk in 't koninkryk Valencia, en wordt gezegt van *Petrus Colonna* gesproten te zyn. Deze kwam in 't jaar 1281 uit Vrankryk in 't koninkryk van Arragon, en diende tegen de Moren. Zyn zoon *Franciscus* heeft den stam voortgeplant.

Die in Muskovië stammen af van *Karel Colonna*, die, wordende van zyne vyanden vervolgt, de stadt Rome verliet, en naar Muskovië vloodt, alwaar hy na vele preuven zyner dapperheit een groten rykdom vergaderde, en aan den oever van een rivier een kasteel bouwde, noemde het zelve naar den name van zyn geslacht Colonna, gelyk Jovius in zyne geschiedenis getuigt.

Naar Duitschlandt worden die van Colonna zich eenige jaren later gezegt begeven te hebben, moetende wegens de Lombardische factie Rome verlaten, en geheel uit Italië wyken. Doch deze hebben zich ook in Duitschlandt een groot aanzien en vele schatten verworven. Reets in 't jaar 1142 ontfingen zy, naar 't verhaal van Brandis, de heerlykheden Fels en Pressels in Tyrol. Van deze linie hebben zich naderhandt eenigen in Bohemen nedergezet. Van deze zyn *Leonard* de I in 't jaar 1499, *Leonard* de II in 't jaar 1531, en *Johan Jakob* in 't jaar 1542 landshoofdmannen geweest. Toen eindelyk in 't jaar 1621 Paltsgraaf Frederik, koning van Bohemen, overwonnen wierdt, kwamen de graven Colonna van Fels uit Bohemen in Silesië, en onthielden zich een geruimen tydt te Brieg. *Casparus Colonna*, grave van Fels, diende in 't jaar 1633 als overste in 't Zweedsche leger. Na 't sluiten der vrede bragt hy ten deele door koop, ten deele door een huwelyk de heerlykheden Tosta, Peiskretscham, groot-Strelitz en andere in 't Oppelsche vorstendom in Silesië gelegene goederen aan zich. Hy voerde ook den tytel van keizerlyke en Poolsche Raadt en kamerheer, en liet twee zonen na: *Gustavus*, des H. Rom. Ryks graaf van Colonna, edele heer van en te Fels, wierdt geboren in 't jaar 1639, en stierf in 't jaar 1686. Hy trouwde in 't jaar 1661 met Anna Margaretha van Schellendorf, en verwekte by haar 2 zonen en 6 dochteren, die alle in huwelyk getreden zyn. De oudste zoon was *Karel Leonard Samuel*, des H. R. Ryks graaf van Colonna, edele heer van en te Fels, ook groot-Strelitz en Löschnitz, enz. keizerlyke kamerheer, geboren den 3 December 1674. Deze trouwde in 't jaar 1697 met Johanna, de dochter van Franciscus, grave van Gallasch, die, na dat ze hem 13 kinderen gebaart hadt, den 2 July 1716 te Wenen stierf. Zyn broeder, *Christophorus Leopoldus*, geboren den 21 September 1677, wierdt van den keizer Josephus tot kamerheer en jagermeester in Silesië benoemt, nam ten huwelyk eene van Zierowsky, doch leefde niet met haar. Des vaders broeder was *Georgius Leonard*, kamerheer en opper-stalmeester der koninginne van Polen en hertogin van Lotharingen, Eleonora. Hy stierf in 't jaar 1684, zonder kinderen na te laten by zyne gemalinne Anna Maria van Studnis, die na zyne doodt hertrouwde met Joachimus Wilhelmus, grave van Maltzan.

COLONNA, (ÆGIDIUS) anders ook *Ægidius Romanus* genaamt, was generaal der Augustyner orde, en naderhandt aartsbisschop van Bourges, en een der grootste mannen van zynen tydt. Hy was van Rome, uit het huis van Colonna, en begaf zich, om zyne studien voort te zetten, naar Parys, alwaar hy Thomas van Aquino hoorde, dien en Bonaventura hy tegen Wilhelm van Oxford in 2 geschriften, *D. Thomæ Reprehensorium*, en *D. Bonaventuræ Defensorium* genaamt, verdedigde. Hy hadt ook zyne studiën zo verre gebragt, dat hy Doctor geworden zynde, de eerste van zyne orde was, die te Parys opentlyke lessen gaf. Men noemde hem uit aanmerking van zyne schrandere redenering, *Doctor fundatissimus*. Zyne verdiensten maakten hem ook zo aangenaam by Philips den Stouten, koning van Vrankryk, dat deze hem tot leermeester van zyn zoon Philips de Schone aanstelde. Voor dezen schreef hy het tractaat, genaamt: *De Regimine principum*. Zyne orde betuigde daar door hare hoogachting voor hem, dat ze in een kapittel, gehouden in 't jaar 1287, besloot, zyne meningen in de scholen te ontfangen, en dat ze hem naderhandt tot generaal verkoor; welke waardigheit hy echter 3 jaren daarna vrywillig wederom afgelegt heeft. In 't jaar 1296 wierdt hy van paus Bonifacius den VIII, op 't verzoek van koning Philips den Schonen, tot aartsbisschop van Bourges verheven. Deze paus was hem zeer genegen, gelyk hy in tegendeel eene Apologie voor hem opstelde, onder den name van *de Renunciatione Papæ*. Men voegt 'er by, dat hy van dezen paus tot kardinaal benoemt, maar wegens des zelfs plotzelyke doodt niet werkelyk daar toe verklaart is, en dat zyn opvolger Clemens dit niet gedaan heeft, zulks wordt koning Philips, en de Groten van Vrankryk geweten, als die door de Apologie van Ægidius voor Bonifacius zeer beledigt waren. Hoewel de meningen, waarom Bonifacius die van Colonna zo hevig vervolgt heeft, zeer verschillende zyn, en van Ludovicus Dattichius onderzocht worden. Hy stierf den 22 December 1316, oud 69 jaren. Het getal zyner Theologische en Philosophische werken is zo groot, dat Sabellicus oordeelt, dat hy na Augustinus het meeste geschreven heeft. Men vindt onder zyne werken: *Quæstio in utramque partem disputata*; *de potestate regia & pontificia*; *de peccato originali*; *de esse & essentia*; *de mensura & cognitione Angelorum*; *Commentarius in Aristotelis libros de Anima ad Eduardump Angliæ regem*; *in Alpharabium de causis*; *in libros sententiarum*; *in Hexaëmeron*; *in Cantica Canticorum Lectiones* 19; *in Epistolam ad Romanos lectiones*; *quomodo Reges possint bona regni Ecclesiis largiri*; *de divina influentia in beatos*; *de materia cœli*; *de formatione corporis humani*; *de motu Angelorum*, enz. *Sabellic. T.* II. *Ennead.* 7. *l.* IX. *Curtius in elog. Vir. illustr. ord. S. August. Pamphilus Chr. ord. Erem. S. August. p.* 42. *Trithem. Bellarm. Coccius. Possevin. Philip. de Bergamo. Bzovius. Spondan. Genebrard. Gordon. Labbeus. Raynaud de bonis & malis libris. d'Attichi Histor. Cardin. Tom.* I. *p.* 372. *Chenu Chron. des Archiv. de Bourg. Robert & Sammarth. Gall. Christ. du Boulaye Hist. Univ. Paris. Cave hist. litt.*

COLONNA, (AFRANIUS) een kardinaal, was een zoon van Marcus Antonius, hertog van Palliano. Men zondt hem in zyne jeugt naar Spanje, alwaar hy op de universiteit van Salamanca studeerde; en in 't jaar 1585 erlangde koning Philips van paus Sixtus den V den kardinaalshoedt voor hem. Hy was in de talen niet onervaren, en beminde het gezelschap van geleerden. Hem wordt een tractaat tegen *Baronius* wegens Sicilië toegeschreven, dat hy ten gevalle des konings van Spanje gezegt wordt geschreven te hebben. Hy stierf in 't jaar 1608, nalatende ook eenige brieven en lofredenen. *Miræus de Script. sec.* XVII. *Erythræus Pinac.* II. *c.* 448. *Pozay Nomencl. Card.*

COLONNA, (FABRICIUS) een voornaam veldheer, geboortig van Rome, was de zoon van Eduard Colonna, hertog van Amalfi en Marsi, en bevondt zich in 't jaar 1481 daar by, toen Otranto door de Turken weggenomen wierdt. Naderhandt kleefde hy de belangen des konings van Napels aan, en wierdt een geslagen vyandt van 't huis der Orsini; en wanneer deze de party van Karel den VIII, koning van Vrankryk, kozen, verlieten zy Prosper en Fabricius Colonna, en voegden zich by Ferdinand, koning van Napels, die dezen Fabricius tot konnestabel verhief, en hem eenige kasteelen inruimde, die de Ursini in Abruzzo gehad hadden. Na dezen vervielen ze met den paus in onmin, die ze in 't jaar 1499 uit Rome bande; doch zy kreunden zich des weinig, voerende van dien tydt een rietbosch, wordende wel gebogen door den windt, maar echter niet gebroken, in hun wapen, met dit opschrift: *Flectimur, sed non frangimur*. Na vele andere gevallen woonde Fabricius in 't jaar 1512 den slag by Ravenna by, en wordende gevangen liep hy gevaar van door de Franschen om 't leven gebragt te worden; doch wierdt door den hertog van Ferrara, die by hun leger was, gered, en op vrye voeten gestelt. Dit erkende hy met zo veel dankbaarheit, dat hy den hertog wederom uit de noodt hielp, toen hem de paus op allerlei wyze lagen leide, om dat hy de party van Vrankryk verkoren hadt. Keizer Karel de V hadt een zonderlinge achting voor hem, latende hem de bediening van konnestabel van Napels, die hy voorhenen onder koning Ferdinand bekleed hadt, doch Colonna stierf weinig tyds daarna in 't jaar 1520. *Guicciard. Paul. Jovius. Champier. Brantome Elog. di Capit. illustr. Roscio Ritr. & elog. di Capit. illustr.*

COLONNA, (FREDERIK) hertog van Tagliacozza en Palliano, prins van Botero, konnestabel van Napels, onderkoning van Valentia, enz. geboren in 't jaar 1601, was de zoon van Philippus Colonna, en van Theodora Thomacelli. Hy wierdt aan 't hof te Madrid opgevoed, en trouwde Margaretha van Brancifort van Oostenryk, princesse van Botero. Daarna keerde hy weder naar Italië, en diende in Napels en Sicilië. In 't jaar 1639 keerde hy weder naar Spanje, en wierdt van koning Philippus tot onderkoning van Valentia benoemt, welke bediening hy met lof bekleedde. In 't volgende jaar verwekten de Cataloniërs een opstandt, en begaven zich onder de bescherming van Vrankryk, wanneer Frederik Colonna de stadt Tarragona, door hen belegert, dapper beschermde: doch veel by de belegering hebbende uitgestaan, verviel hy kort daar op in een dodelyke krankheit, die hem den 22 September 1641 uit het leven rukte, zonder kinderen na te laten. *Priorato Scena degli huom. illustr.*

COLONNA, (JACOBUS) kardinaal, geboortig van Rome, en aartsdeken te Piza, was door paus Nicolaus den III, die, om zich op de Ursini te wreken, die van Colonna met gunst ophoopte, tot die waardigheit gevordert. Des zelfs opvolgers, Martinus de IV, Honorius de IV, en Nicolaus de IV betoonden hunne achting voor 't huis van Colonna daar in, dat ze *Petrus Colonna*, onaangezien hy getrouwt was, tot kardinaal maakten, terwyl zyne gemalin in een klooster ging. Nicolaus de IV verklaarde ook Jacobus Colonna tot aartspriester van Maria Maggiore, en protector der ridderorde van S. Jakob. Deze paus stervende in 't jaar 1292, en des zelfs opvolger Celestinus de V, hebbende de pausselyke waardigheit nedergelegt, in de gevangenisse overlydende, lasterde men Bonifacius den VIII wegens zyn wangedrag te Rome opentlyk. Dit veroorzaakte, dat hy, gelovende dat het volk door die van Colonna tegen hem gaande gemaakt was, zyne vyandschap tegen de zelve niet kon verbergen, te meer dewyl hy zonder dat een ouden wrok op hen hadt, om dat ze den Gibellinen altydt waren toegedaan geweest tegen de Guelphen, wier party hy volgde. Maar ook daarom was hy op beide de kardinalen, Jacobus en Petrus Colonna, verbittert, om datze zich tegen zyne verkiezing hadden aangekant, en weigerden hem op zyn bevel te Rome op te wachten. Zy derhalven, om de handen van dezen paus te ontgaan, begaven zich naar Nepi, alwaar Johannes Colonna kommandant was. Dit verbitterde den paus dermaten, dat hy opentlyk besloot, deze beide als ongelovigen te beoorlogen. Hy belegerde tot dien einde Nepi, en benauwde die stadt in dier voegen, dat de gouverneur genoodzaakt wierdt, de kardinalen henen te zenden, die te Palestrina, alwaar Sciara Colonna kommandant was, ontfangen wierden. Doch de paus kwam in persoon ook voor deze plaats; invoegen en de kardinalen, en Sciara genoodzaakt wierden zich te verkleden en naar Perugia te vluchten, alwaar ze van een bekende opgenomen wierden. Des anderen daags, wanneer de paus Palestrina veroverde, liet hy de huizen, waar in de kardinalen geherbergt waren, nevens de gansche stadt slechten. Voorts beroofde hy hen van hunne inkomsten en waardig-

heit, deedt Sciara Colonna in den kerkelyken ban, verklaarde hen alle drie vogelvry, ſtelde prys op hun leven, en eindelyk dede hy alle, die in 't toekomende hunnen name of wapens zouden voeren, in den ban. Onderwylen verviel Sciara Colonna, die deze vervolging meende te ontgaan, in de handen der zeerovers: doch wanneer deze hem te Marſeille opbragten, kocht hem koning Philips de Schone vry, en zondt hem nevens Wilhelmus Nogarethus in 't jaar 1303 naar Italië. Deze verraſten paus Bonifacius te Anagnia, alwaar hem Sciara Colonna, dragende yzere handſchoenen, een kinnebakſlag gaf. Dit geſchiedde den 7 September. De paus hier op te Rome wedergekeert zynde, ſtierf den 11 October uit wanhoop; hoewel vele anderen berichten, dat hem door Sciara Colonna een toren tot zyne gevangeniſſe gegeven is, daar by voegende, dat hy zich uit wanhoop het vleeſch van zyne armen gebeten, en na eene gevangenis van 40 dagen den geeſt gegeven heeft. Zyn opvolger Benedictus de XI herſtelde die van Colonna in alle hunne eere, in welke ze ook onder Clemens den V en Johannes den XXII gebleven zyn. De kardinaal Petrus Colonna ſtierf in 't jaar 1326 te Avignon; maar Jacobus was reets in 't jaar 1318, of 1320 geſtorven. *Villani l.* VII. *c.* 54. *&c. Blondus Dec.* 2. *l.* IX. *Reinaldi. Spondan. Ciacon. Aubery.*

COLONNA (JOHANNES) bygenaamt *van S. Paulo*, een Romein van geboorte, was de zoon van Eduard, en door Celeſtinus den III kardinaal-prieſter, maar door Innocentius den III biſſchop van Sabina gemaakt. De eerſte der genoemde pauzen hieldt hem uit aanmerking zyner kenniſſe, welſprekendheit, en voorbeeldig leven zo waard, dat hy hem niet alleen de gewigtigſte zaken toevertrouwde, maar hem ook op zyn doodbedde den kardinalen tot zyn opvolger zeer nadrukkelyk aanprees. Innocentius de III zondt hem als legaat naar de mark van Ancona, die hy van de dwingelandy van Marcualdus bevrydde; naderhandt tot den koning van Vrankryk, Philips den II, om des zelfs echtſcheiding met Ingelberga te beletten; voorts tot de Duitſche Ryksſtanden, en eindelyk in Sicilië. Hy leefde met S. Franciſcus in een vertrouwlyke vriendſchap, en bevorderde de pauſſelyke beveſtiging van des zelfs orde. Hy ſtierf in 't jaar 1215. *Ciacon. Baron. Annal. Wadding Annal. Minor. T.* I. *Hoveden Annal. Angl.*

COLONNA, (JOHANNES) kardinaal, heeft zyn geſlacht vermaard gemaakt. Hy was de zoon van Odoardus Colonna, en hebbende zich by 't Roomſche hof aanzienlyk gemaakt, maakte hem Honorius de III in 't jaar 1216 kardinaal, verklarende hem naderhandt legaat der Chriſtelyke armee, die naar 't H. Landt gezonden wierdt. Hy was ook tegenwoordig, toen Damiata na eene belegering van 22 dagen den 5 November 1219 door Johannes, koning van Jeruzalem, met dat leger wierdt ingenomen; tot welke verovering Colonna, die de belegeraars gedurig aanmoedigde, veel geholpen heeft. Men verhaalt, dat wanneer hy naderhandt door de Saracenen gevangen wierdt, de zelve beſloten hadden, in wêerwrake van 't gene zy door zyne aanmoediging geleden hadden, hem in tweën te zagen; doch beſpeurende zyn onvertzaagt gemoedt, hem wederom op vrye voeten geſtelt hebben. Van daar wederkerende, gaf hem Gregorius de IX het opperbevel over zyn leger, om keizer Frederik den II uit 't koninkryk van Napels te jagen. Doch dit hadt genen voortgang, en Colonna ſtierf weinig tyds daarna in 't begin van February 1244. *Matth. Weſtmonaſter. ad ann.* 1244. *Jovius in vita Pomp. Colonnæ. Onuphr. Ciacon. Victorel. Aubery. Spondanus.*

COLONNA, (JOHANNES) kardinaal, was een neef van paus Martinus den V, een zoon van Antonius, prins van Salerno, en broeder van den vermaarden Proſper Colonna. Sixtus de IV gaf hem den 15 May 1480 den kardinaalshoedt, maar liet hem eenigen tydt daarna, toen hy met Ferdinand, koning van Napels, in onmin geraakt was, in verzekering nemen, onder voorwendſel, als of hy des zelfs belangen begunſtigde; en ten ware de vrede was getroffen, de kardinaal, die nu reets een jaar lang op Engelenburg gezeten hadt, zou gevaar van zyn leven gelopen hebben. Onder paus Alexander den VI verklaarden zich die van Colonna voor Karel den VIII, koning van Vrankryk, die met een leger in Italië kwam, om het koninkryk van Napels te bemachtigen. De kardinaal verliet derhalven Rome, en was nevens Gilbert van Montpenſier by de verovering van Gajetta, welke ſtadt hy voor de plundering der ſoldaten bewaarde. Eenigen tydt daarna, wanneer zyn broeder de Franſche party hadt verlaten, begaf hy zich naar Sicilië, van waar hy niet voor 't jaar 1503, na de doodt van Alexander den VI, wederkeerde, en by de verkiezing van Pius den III en Julius den II tegenwoordig was, welke laatſte hem het bewindt der voornaamſte zaken van 't hof gaf. Hy ſtierf te Rome den 26 September 1508, in 't 51 jaar zynes ouderdoms. *Guicciard. Hiſt.* I. *boek enz. Paul. Jovius. Philippus Cominæus. Raphaël Volaterr. Onuphr. Ciacon. Spond. Aubery.*

COLONNA, (JOHANNES) van Rome, was een Dominikaner monnik, en naderhandt biſſchop van Meſſina in Sicilië. Hy leefde in 't jaar 1255, bekledende verſcheide bedieningen onder paus Alexander den IV. Ook ſchreef hy een werk in X boeken, genaamt, *Mare Hiſtoricum*, wegens de uitgebreidheit der Hiſtoriën, daar in vervat. *Fazel. rer. Sic. dec. poſt l.* VIII. *Alberti l.* V. *de vir. illuſtr. ord. Præd. Anton. de Siena. Poſſevinus. Voſſius.*

COLONNA, (KAREL) zoon van Johannes Colonna, eerſte graaf van Elcla, koninklyke Spaanſche onderkoning in Sardinië, en van Iſabella de Saa, uit een voornaam Portugeeſch geſlacht geſproten. Hy was ridder van de orde van S. Jakob en kommandeur te Montiel en Laoſa. In 't jaar 1588 begaf hy zich nog jong zynde naar de Nederlanden, en in den oorlog, dienende onder den hertog van Parma, gelyk ook onder de volgende gouverneurs. Hy was in vele actien tegenwoordig, voornamentlyk in het treffen by Dourlens in 't jaar 1595, toen de ruiters van zyne compagnie den Franſchen admiraal Andreas de Brancas, heere van Villars, gevangen namen. Maar alzo hier over eenig geſchil ontſtondt, en eenige anderen hen deze eere aanmatigden, liet Johan de Contreras, generaal der Spaanſche ruitery, door zyn page den admiraal dood ſchieten. Colonna nam in dit zelve treffen Franciſcus d'Averton, grave van Belin, gevangen; woonde voorts de belegering en verovering van Dourlens, daarna der ſtadt Cambray by, trok het Franſche ontzet, dat zich onder Karel Gonzaga, hertog van Rhetel, meende in de ſtadt te werpen, te gemoet, ſloeg den hertog, die maar met eenige weinigen in de ſtadt kwam. In 't jaar 1597 was hy met den aartshertog Albert, wanneer die de ſtadt Amiens in Picardië meende te ontzetten; en in 't jaar 1598 onder den admiraal van Arragon, Franciſcus de Mendoza, toen die een tocht in 't Kleefſche deedt, en de ſtadt Orſoy wegnam: ook woonde hy de verovering der ſtadt Rheinberg by. Aangezien Colonna zich ook in de ſtudiën hadt geoeffent, zo beſchreef hy het gene van 't jaar 1588 tot 1599 in de Nederlandſche oorlogen was voorgevallen, in welk laatſtgemelde jaar hy weder naar Spanje keerde, alwaar hem koning Philips de II tot gouverneur van Perpignan in 't Rouſſillon verklaarde. Daar op wierdt hy onderkoning van Majorca en Minorca, ook koninklyke Raadt en kamerheer. In 't jaar 1622 wierdt hy in plaats des grave van Gondemar als ordinaris afgezant aan koning Jacobus van Engelandt gezonden, by wien hy onder anderen erlangde, dat Spanje opentlyke wervingen in Engelandt mogt doen. Voorts erlangde hy de vryheit voor de Roomſchen, om een kerk in Londen te bouwen, waar toe hy zelf in 't jaar 1623 den eerſten ſteen gelegt heeft. In het zelve jaar bragt hy het daar toe, dat de veſting Frankenthal in de onder-Paltz aan de Spaanſche Infante en regentinne der Nederlanden Iſabella Clara Eugenia onder zeker beding in ſequeſtratie overgegeven wierdt. Ook trof hy met den markgrave Inojoſa, die als extraordinaris ambaſſadeur in Engelandt kwam, een huwelyk tuſſchen den prins van Wallis en de Spaanſche Infante, waar by den Roomſchen eene grote vryheit in Engelandt wierdt toegeſtaan; hoewel het voornoemde huwelyk zynen voortgang niet gehad heeft. Hier op kwam Colonna wederom in de Nederlanden, was gouverneur van Kameryk, en van Cambreſis, wanneer hem in 't jaar 1624 de Spaanſche Infante het bevel over een zeker corps toevertrouwde, om den grave Ernſt van Mansfeldt, die met zyn leger by gelegenheit der belegering van Breda in Brabandt meende eene afwending te maken, het hoofdt te bieden. Maar wanneer zich de troupen van Mansfeldt by die van den prins van Oranje gevoegt hadden, rukte Colonna ook voor Breda, en woonde die belegering onder den markgrave Ambroſius Spinola in 't jaar 1625 by; en wanneer deze in 't jaar 1628 het leger verliet, en naar Spanje keerde, hadt Colonna, nevens den kardinaal Alphonſo Cueva, het voornaamſte gezag in 't ſtuk der regeering onder de Infante. Voornamentlyk hadt hy het bewindt over de krygszaken, tot op de aankomſt van Don Gonſalvo de Cordua. In 't jaar 1632 wilde hy by de belegering van Maaſtricht nevens den grave van Feyra de kruisſchans ontzetten, doch wierdt te rug gedreven. Hier op wierdt hy nog in 't zelve jaar op de grenzen gelegt, om op de Franſchen een wakend oog te houden. In 't jaar 1633 geboodt hy een afzonderlyk corps in Henegouwen en Vlaanderen, was ook onder de vyf directeurs, die door de Infante by uiterſte wille benoemt waren om de Spaanſche Nederlanden tot nader verordening des konings te beſtieren; niettegenſtaande hy deze bediening niet kon bekleden, als zynde reets voorhenen naar Italië vertrokken, om in den ſtaat van Milanen onder den kardinaal Albornoz het opperopzicht in de krygszaken te hebben; gelyk hy ook in 't jaar 1635 nevens Johan Garay ſuccours in de ſtadt Valenza wierp, waar door de vyanden gedwongen wierden de belegering op te breken. Na vele andere krygsdienſten in de Italiaanſche oorlogen, en een hogen ouderdom bereikt hebbende, begaf hy zich tot een geruſt leven. Hy ſtierf in 't jaar 1643. Zyne gemalin was Catharina, dochter van Fabricius Brancifortius, prins van Petra Percia, in 't koninkryk van Napels. Zyn voornoemde werk van de Nederlandſche Oorlogen is te Barcelona in 't jaar 1627 gedrukt. Hy heeft ook de werken van *Tacitus* in de Spaanſche tale overgezet, welke vertaling in 't jaar 1629 te Douay in Vlaanderen in 't licht is gekomen. *A. Dominici de Santis Columnenſium Proc. Imagines & Mem.*

COLONNA, (KAREL) aartsbiſſchop van Ameſia, was de broeder van den kardinaal Hieronymus Colonna, die ſtierf, wanneer hy uit Spanje, werwaarts hy gereiſt was, om de keizerlyke bruidt, Infante Margaretha, eerſte gemalin van den keizer Leopoldus, af te halen, wederkeerde. Deze Karel was in zyne jeugt in Spaanſchen dienſt, maar met een kavalier uit het huis Gaëtano in geſchil rakende, wierdt deze in een tweegevecht door een ander gedood, en Karel vluchtte in een Benedictyner klooſter, nam die orde aan, en wierdt eindelyk aartsbiſſchop van Ameſia. Hy onthieldt zich te Rome, maar liet zich ſelden in 't openbaar zien, woonde in 't Colonniſche paleis, en ſtierf in een hogen ouderdom in 't einde der XVII eeuw. Hy was een groot liefhebber van kopere beelden en ſchilderyen; gelyk men dan na zyn doodt een kamer vol met 9000 ſtukken, onder welke 400 zeer zeldzaam zyn, gevonden heeft.

COLONNA, (MARCUS) kardinaal, de zoon van Camillus Colonna, en Victoria Colonna, ſtudeerde in zyne geboorteſtadt Rome in de Philoſophie onder Felix van Montalto, die naderhandt onder den name van Sixtus den V paus wierdt. Naderhandt

wierdt

wierdt hy aartsbiſſchop van Tarento, en erlangde in 't jaar 1565 van Pius den IV den kardinaalshoedt. Zyne verdienſten maakten hem ook by de volgende pauzen aangenaam. Pius de V gaf hem het aartsbisdom van Salerno; Gregorius de XIII, Sixtus de V, en Gregorius de XIV gebruikten hem als legaat, en Clemens de VIII maakte hem tot zyn bibliothekaris. Zelf hadt hy dikwils vele ſtemmen in 't Conclave tot het pausſchap, doch het mislukte telkens, doordien zyne beſte vrienden hun woordt wederom te rug trokken. Eindelyk in de lente des jaars 1597, wanneer hy het bedt hieldt, liet hy zich naar Zagarola in 't Paleſtrynſche dragen, en ſtierf aldaar den 13 May. Men heeft een tractaat van hem *de Ecclesiaſticorum redituum origine ac jure*, maar dat van *Antonius Marſilio*, genaamt *Colonna van Bononië*, opgeſtelt is. Deze was een zoon van Cornelius Marſilius en Lavinia Colonna. De kardinaal Marcus Antonius ſtondt ten zynen behoeve het aartsbisdom van Salerno, dat hem paus Pius de V gegeven hadt, af.

COLONNA, (MARCUS ANTONIUS) zoon van Petrus Antonius, vorſt van Salerno, bloedverwant van Proſper en Fabricius, wier dapperheit hy navolgde, tonende de zelve in de Italiaanſche oorlogen, voornamentlyk in de veldſlagen by Barlete en Garigliano, waar in de Franſchen geſlagen wierden. Naderhandt diende hy paus Julius den II tegen Vrankryk, en beſchermde in 't jaar 1512 Ravenna, waar van zich echter de heer de la Paliſſe meeſter maakte, nadat hy de pauſſelyke volkeren geſlagen hadt. Marcus Antonius was by de herſtelling der heeren de Medicis, beſchermde Breſcia en Verona, en nam Vicenza in, voerende toen ook het opperbevel over de keizerlyke legers. Maar nadat in 't jaar 1516 de vrede te Nojon getroffen was, ſloeg hy zich tot de Franſche party, wierdt door François den I met de ridderorde van S. Michiël begiftigt, en in 't jaar 1522 voor Milanen in 't Franſche leger dood geſchoten, oud zynde 50 jaren. *Guicciard. Paul. Jovius. De Langei. Brantome Elog. di capit. illuſtr. Roſcio ritr. & elog. di Capit. illuſtr.*

COLONNA, (MARCUS ANTONIUS) hertog van Palliano, Marſi, enz. grootkonneſtabel van Napels, onderkoning van Sicilië, was de zoon van Aſcanius Colonna, en geboortig van Rome. Hy droeg al jong de wapenen in dienſt van Spanje. In 't jaar 1557 hadt hy het bevel over 7000 Italianen, en bevorderde naderhandt de verovering van Siëna. De hertog van Alba zondt hem in Campagna di Roma, alwaar hy vele voordeelen behaalde. In 't jaar 1570 benoemde hem paus Pius de V tot generaal der troupen van den Kerkelyken Staat, die tegen den Turk gezonden wierden. In 't volgende jaar woonde hy als generaal luitenant den vermaarden ſlag by Lepanto by, en wierdt by zyne te rug komſt in zegepraal te Rome ontfangen, en Marcus Antonius Muretus hieldt over hem een openbare lofreden. Hy ſtierf in Spanje in 't jaar 1584, nalatende by Felicia Urſini een zoon, genaamt *Fabricius. Thuan. Hiſt. l.* XVIII. XLIX. L. *Roſcio & Maſcardi ritr. & elog. di capit. illuſtr. p.* 336. *Sanſovin.*

COLONNA, (POMPEJUS) kardinaal, zoon van Hieronymus Colonna, bloedverwant van den kardinaal Johannes, en den vermaarden generaal Proſper, welke laatſte ook zyn voogdt was; want zyn vader was in een opſtandt van 't volk om 't leven geraakt. Hy hadt een zonderlinge genegenheit tot den oorlog, doch zyn voogdt noodzaakte hem den geeſtelyken ſtaat te verkiezen, om dus te eeniger tydt de inkomſten zyner andere neven mede te genieten. Men verhaalt, dat hy kort hier op van een zeker Spanjaardt in een tweegevecht uitgedaagt zynde, wel ter beſtemder plaatſe verſcheen, doch ziende zich verhindert die kans te wagen, uit mismoedigheit zyn kleedt verſcheurde. Na verloop van eenigen tydt verviel hy met paus Julius den II in geſchil: want wanneer deze voor dood gehouden wierdt, bragt Pompejus eenige jonge manſchap in de ſtadt op de been, en onverviel daar mede in 't jaar 1512 het Kapitool. Deze vermetelheit maakte, dat hem alle zyne inkomſten ontnomen, en onder zyne bloedverwanten verdeelt wierden. Maar hy erlangde wel haaſt wederom vergiffenis, en wierdt van paus Leo den X in 't jaar 1517 tot kardinaal gemaakt. Daarna gaf hy zyne ſtem mede tot de verkiezing van Adrianus den VI, en kantte zich tegen de ondernemingen van Julius de Medicis; waar door het geſchiedde, dat na de doodt van Adrianus wegens de yverzucht dezer twee kardinalen de pauſſelyke ſtoel twee maanden ledig ſtondt. Hier op wierdt dit Latynſche byſchrift gemaakt:

> *Ecce iterum e ſummo dejectam culmine Romam*
> *Pompeji & Julii mens furioſa premit.*
> *Brute pium, Photine pium nunc ſtringite ferrum,*
> *Quid ſervaſſe juvat, ſi peritura fuit?*

Wanneer eindelyk de voornoemde kardinaal de Medicis onder den name van Clemens den VII tot paus verkoren wierdt, ſmeulde dit heimelyk vuur van oneenigheit een tydlang, maar begon naderhandt te heviger uit te barſten, invoegen het tuſſchen den paus en die van Colonna tot een openbaren ſtrydt kwam, wanneer deze in 't jaar 1526 de ſtadt Rome innamen, en den paus tot een vergelyk noodzaakten, het welk deze echter niet hieldt, maar kort daar op den kardinaal van zyne waardigheit vervallen verklaarde. In 't jaar 1527, wanneer de paus door de keizerlyke troupen belegert wierdt, moeſt hy tot de onderhandeling met den kardinaal zyne toevlucht nemen, herſtelde den zelven in 't geheel, en verklaarde hem daarenboven tot legaat in de mark van Ancona, voorts tot biſſchop van Averſa, en aartsbiſſchop van Montreal. Men beſchryft hem als een hoogmoedig en onbezonnen man, die eens in zin hadt, zich van de ſtadt Rome te verzekeren, den paus te vermoorden, en zich zelve op den ſtoel te zetten. Naderhandt wierdt hy onderkoning van Napels, en ſtierf aldaar den 28 Juny 1532, in 't 53 jaar zynes ouderdoms. Hy liet een gedicht na *de laudibus mulierum*, opgeſtelt ter eere van zyne nicht Vittoria Colonna, enz. *Onuphr. Paul. Jov. in vita Colon. Guicciard l.* XVIII. *Aubery Hiſt. des Card. Olduin in Athen. Rom. Proſp. Mandoſi Bibl. Rom. Bayle Dict. Crit.*

COLONNA, (PROSPER) heer van Palliano, was een der voortreffelykſte generalen van zynen tydt, en hieldt het met de party van Karel den VIII, koning van Vrankryk, toen deze in zin hadt het koninkryk van Napels te bemachtigen; doch voegde zich naderhandt by Ferdinand van Arragon, dien hy grotelyks behulpzaam was tegen Vrankryk. In 't jaar 1496 woonde hy de verovering van Napels en vele andere plaatſen, en in 't jaar 1503 de veldſlagen by Barleta en Garigliano by, alwaar de Franſchen geſlagen wierden. Maar wanneer hy zyne dapperheit by Padua, in Burgundië, en elders hadt doen blyken, wierdt hy te Villa Franca aan de Po, alwaar hy zich in 't jaar 1515 als generaal van Maximiliaan Sfortia onthieldt, om den overtocht over 't Alpiſche gebergte te beſchermen, over maaltydt zittende verraſt en gevangen genomen. Doch weder in vryheit geſtelt zynde, en hebbende het bevel over de pauſſelyke troupen aangenomen, ſloeg hy in 't jaar 1522 de Franſchen by Bicocca, en hielp de Spanjaarden Genua en het hertogdom van Milanen veroveren. In 't jaar 1523 droegen hem de bondgenoten het opperbevel op tegen de Franſchen; doch hy was doorgaans zwak, hoewel hy de plichten zyner bediening naar vermogen waarnam, ſtervende eindelyk in 't jaar 1524, oud 71 jaren, niet zonder achterdocht van vergift. Anderen maken gewag van een liefdedrank. Men pryſt in hem zyne zonderlinge voorzichtigheit in den oorlog. Immers hy was bezwaarlyk tot een treffen te bewegen. Voorts was hy een gedurig vyandt van den markgrave van Peſcara. *Guicciard. Paul. Jovius. Langei. Brantome. Het Leven van Karel den* V. *p.* 158. 1566.

COLONNA. (SCIARA) Zie by COLONNA. (JACOBUS)

COLONNA, (STEPHANUS) een voornaam generaal, vader van Julius Cæſar Colonna, vorſt van Paleſtrina, diende keizer Karel den V in verſcheide gewigtige gevallen. Hy oeffende zich in de krygskunde onder Proſper Colonna, en hadt het bevel over een Italiaanſch regiment in den ſlag by Bicocca, de verovering van Genua, Milanen, enz. In 't jaar 1527 trok hem paus Clemens de VII aan zich, om zich van hem tegen Spanje te bedienen. In 't volgende jaar diende hy Vrankryk in 't koninkryk Napels, onder den heere van Lautrec, en naderhandt onder den admiraal Bonnivet. In Vrankryk wedergekeert zynde wierdt hy in 't jaar 1536 tegen de keizerlyken in Provence gezonden, daar hy echter niet volgens zyne verdienſten gehandelt wierdt. Hy begaf zich derhalven weder naar Italië, en wierdt van paus Paulus den III tot generaal der kerkelyke legers, geſchikt ter verovering van Camerino, aangeſtelt. Voorts begaf hy zich in dienſt van Coſmus de Medicis, kommandeerde eindelyk als veldmaarſchalk onder keizer Karel den V het leger tegen den hertog van Kleef, en ſtierf te Piza in 't jaar 1548. *Roſcio & Maſcardi Elog. di Capit. illuſtr. p.* 297.

COLONNA, (VESPASIANUS) zoon van Proſper Colonna, wierdt in de geſchillen tuſſchen het huis van Colonna en den paus vermaard, alzo hem de paus boven allen, die tot zyne familie behoorden, meeſt betrouwde, en zich dien volgens met hem in onderhandeling inliet. Doch zo wel hy, als alle de anderen, misleidden den ouden vader. De keizer gaf hem Carpi. Hy ſtierf in 't jaar 1528; en nademaal hy by uiterſte wille verklaart hadt, dat Hippolytus de Medicis zyne dochter zou trouwen, bemachtigde de paus alle zyne kaſteelen, niettegenſtaande de overigen van 't huis van Colonna zich daar tegen aankantten, aangezien hy de laatſte mannelyke erfgenaam van Proſper Colonna geweeſt was. *Guicciard. l.* XVIII.

COLONNA (VITTORIA) was de dochter van Fabricius Colonna, geboortig van Rome, en ervaren in allerlei wetenſchappen, voornamentlyk de dichtkunde, waar in ze nevens Petrarcha boven alle andere Italianen geſtelt wierdt. Zy bewoog haren echtgenoot Ferdinand Franciſcus d'Avalos, marquis van Peſcara, het koninkryk van Napels, na den gelukkigen ſlag by Pavia, hem van den paus en andere Italiaanſche vorſten opgedragen, te laten varen. Weduw geworden zynde kon ze tot geen tweede huwelyk bewogen worden, maar begaf zich tot het vermelden der daden van haren gewezen gemaal, die ze in een afzonderlyk gedicht beſchreven heeft. Johannes Thomas Muſconio, een vermaard dichter, ſtelt haar in roem boven Porcia, de dochter van Cato Uticenſis, en huisvrouw van Brutus, uit aanmerking van hare genegenheit, die ze voor de gedachtenis van haren overleden echtgenoot bewaarde. Hy ſprak 'er dus van:

> *Non vivam ſine te, mi Brute, exterrita dixit*
> *Porcia, & ardentes ſorbuit ore faces.*
> *Te, Davale, extincto, dixit Victoria, Vivam;*
> *Perpetuo moeſtos ſic dolitura dies.*
> *Utraque Romana eſt; ſed in hoc victoria victrix:*
> *Perpetuo hæc luctus ſuſtinet; illa ſemel.*

Eindelyk begaf ze zich in 't S. Marienkloo ſter te Milanen, en ſtierf in 't zelve jaar 1541. *Hilarion de Coſte des Dames illuſtr.*

COLOPHON, een ſtadt in Ionië, wordt van zommigen voor de geboorteſtadt van Homerus gehouden. Thans wordt ze *Altoboſco* genaamt, of ook wel *Belvedere*. Ze hadt eertyds een bisdom, behorende onder Ephezen. Strabo pryſt de ruitery van Colophon, en zegt, dat daar van daan het ſpreekwoordt ontſtaan is:

is: *Colophonem addere*, dat is, *een einde van iets maken*, om dat men geloofde, dat de voornoemde ruitery den oorlog doorgaans door de overwinning eindigde. *Strabo l.* XIV. *Plin.*

COLOSSÆ, of COLOSSE, eene oude ftadt in groot-Phrygië, zynde een landfchap van klein-Afië, op de grenzen van Carië, was eerft de fetel van een bisdom, naderhandt van een aartsbisdom. Zy is meeft vermaard door den zendbrief van den Apoftel Paulus, aan die van Coloffe gefchreven; hoewel zommigen menen, dat de brief eigentlyk aan die van Rhodus is gericht, die ook Coloffers, of Coloffenzen, van het wonderwerk der wereldt *Coloffus* genaamt zyn. De ftadt is gelegen aan de rivier Lichus, en wordt van de hedendaagfche Grieken *Chonos* genaamt. *Strabo. Plinius.*

COLOSSEUM. Zie COLISÆUM.

COLOSSUS was een koper beeldt, hebbende de gedaante van een menfch, en de hoogte van zeventig ellen. Het ftondt by de haven van 't eilandt Rhodus, zynde ter eere van de zonne door den vermaarden Chares opgerecht, en wierdt onder de VII wonderen der wereldt geteit. Nadat het 50 jaren lang geftaan hadt, is 't door een aardbeving omvergevallen. Het was zo groot, dat men een duim daar van nauwlyks omvatten kon; en wanneer in 't jaar 667 de Saracenen Rhodus innamen, hebben ze 900 kameelen met het overgebleven koper beladen. Nero liet te Rome ook een Coloffus oprechten, en zyn hoofdt daar op zetten. Zenodorus was 'er de kunftenaar van. Doch Vefpafianus liet dat hoofdt wegnemen, en de zonne in des zelfs plaats ftellen. Naderhandt heeft 'er Commodus zyn hoofdt opgezet, en 'er, naar 't verhaal van Lampridius, nog eenige opfchriften bygevoegt, waar in zyn naam en hoedanigheden, volgens de gewoonte van die tyden, begrepen waren. *Strabo l.*XII. *Plin. l.* V. *Chevreau Hift. de Monde.* Leo Allatius dwaalt, wanneer hy fchryft, dat de Coloffus van Rhodus te Rome in 't zevende burgermeefterfchap van Vefpafianus is opgerecht. Doch hy las by Syncellus, ἐν Ῥόδῳ, in plaats van ἐν ἱερᾷ ὁδῷ, dat is, *op Rhodus*, voor, *op den heiligen weg*; en men leeft by Dion, dat Vefpafianus dezen Coloffus van Nero van zyn plaats heeft genomen, en op de *via facra* of *heiligen weg* geplaatft.

COLOTES, een Epicurifch Philofooph, wierdt van zyn leermeefter Epicurus *Colataras* en *Colatarion* genaamt. Hy fchreef een werk, waar in hy wilde tonen, dat men niet volgens de ftellingen der andere Philofophen leven kon. Doch Plutarchus heeft dit gevoelen in een afzonderlyk gefchrift wederlegt.

COLRANE, een graaffchap in Ierlandt, gelegen in 't landfchap Ulfter, aan de rivier Banne, alwaar de zelve in zee loopt. Hier in is COLRANE de hoofdftadt, voorzien met een kafteel.

COLUBARA, een Turkfch eilandt in Europa, tuffchen de armen van de rivier de Sauw, beneden den mondt der Drina, in Servië. Zommigen nemen het voor der ouden *Metubaris*, of *Metubar*, omtrent twaalf mylen van Colubara.

COLUGA, een klein ftedeke, onlangs verfterkt, gelegen in 't hertogdom Rezan, in Muskovië, aan de rivier Occa, vyftig mylen beneden de ftadt Vototin.

COLUMBA, (GERARDUS) geboortig van Meffina, was doctor in de geneeskunde, en hoogleeraar in de hogefchole te Pavia. Hy leefde in 't jaar 1596. *Philadelphus Magnos, Vincentius Ferrarottus*, en anderen maken van hem gewag. Hy heeft gefchreven: *De febris peftilentis cognitione, & curatione; Difceptationum medicinalium libri duo, in quorum priore agitur de ftellarum influxibus, adverfus Joannem Picum Mirandulanum, in pofteriore de abufu Phœnigmatum in febre peftilenti; Tractatus de lue venerea; Apologia pro illuftri Francifco Biffo, regio prothomedico in Siciliæ regno, ad excel. Philofophiæ & Medicinæ Doctorem Dominum Paulum Crino. Bibliotheca Sicula.*

COLUMBARIA is eigentlyk een *duivenhuis*, maar het betekent ook die plaatfen in de Romeinfche begraafplaatfen, alwaar men de doodbuffen op order plaatfte. *Spon Mifc. f. 9. p.* 287. *Pitifcus.*

COLUMBUS, COLONEUS, of COLOMBUS, (CHRISTOPHORUS) een vermaard zeeman, heeft Amerika ontdekt. Zyn zoon *Ferdinand*, die zyn leven befchreven heeft, wendde veel moeite aan, om zyn geflacht van voorname mannen af te leiden. Het is echter zeker, dat zyn vader een wolkammer, en hy zelf eerft mede met die neêring bezig is geweeft, tot hy eindelyk na veel varens het zeeleven verkoos, en voornamentlyk zich in de landbefchryving oeffende. Hy wierdt in 't jaar 1442 geboren. De eigentlyke plaats zyner geboorte is onzeker, terwyl zommigen willen, dat hy van Cogureto, niet verre van Genua, anderen, dat hy van Albizola, by Savona geboortig is. Lopez de Vega zegt, dat het dorp Nervi, op de kuft van Genua, zyn vaderlandt is. Wederom anderen zyn van gedachten, dat zyn geflacht van de Placentynfche Pelleftrelli moet afgeleid worden: doch het allerwaarfchynlykfte is, dat hy van Genua oorfpronkelyk is. Toen hy uit een zeker zeevarend man, genaamt Alonza Sanchez van Huelva, een Spanjaardt, verftaan of, gelyk anderen verhalen, uit eigene overdenking befloten hadt, dat 'er nog eenige bewoonbare landen op de andere oppervlakte van den aardbol zyn moeften, nam hy voor, de zelve te ontdekken. Hy gaf hier van kennis aan zommige Potentaten, maar wierdt befpot. Doch koning Ferdinand de V van Spanje, en des zelfs gemalin Ifabella hadden 'er beter gedachten van, gevende hem drie fchepen. Met deze liep hy den 3 Auguftus 1492 uit de haven Palos de Moguer, in Andalufië, zo lange op zee omzwervende, tot hy eindelyk eilanden ontdekte, en te Guanabani, zynde een der Lucaïfche eilanden, kwam aan te landen. De inwoners van 't eilandt verfchrikten op 't gezicht dezer ongewone fchepen, vliedende zo haaftelyk naar 't gebergte, dat de Spaanfchen niemandt behalven eene eenige vrouw konden achterhalen, die ze broodt, wyn en andere dingen gegeven hebbende weder lieten gaan. Dit goed onthaal moedigde de overigen aan, om niet meer voor de Europeanen te vluchten. De Spaanfchen derhalven zochten eerft in de gunft van den Cacique of koning van 't eilandt in te dringen. Deze ftondt toe, dat Columbus een houten kafteel op de kuft bouwde, latende in het 'zelve 38 Spanjaarden; wanneer hy wel haaftelyk te rug zeilde, om den koning van zyne ontdekking verflag te doen. Te Barcelona by den koning Ferdinand en des zelfs gemalinne Ifabella aangeland zynde, en aan de zelve de vreemdigheden, door hem medegebragt, overgegeven hebbende, wierdt hy opgehoopt met allerhande eerbewyzingen, hy en zyne nakomelingen tot edelen gemaakt, en aan hem een wapen gefchonken, om het welke hy deze twee Spaanfche vaarzen deedt fchryven:

A Caftilla y Leon,
Nuevo mundo dio Colon.

Dat is te zeggen: „ Columbus heeft eene nieuwe wereldt gevon- „ den voor Caftilië en Leon". Hy wierdt in den volgenden jare, te weten in den jare 1494, wederom derwaarts gezonden met eene vloot van zeftien fchepen, waar van hy twaalf van Hispaniola weder naar Spanje te rug zondt, en met de overige verder ontdekkingen ging doen; gelyk hy ook toen Cuba eerft volkomen omzeilde, Jamaïca, nevens verfcheide andere eilanden, ontdekte, en, weder naar Spanje te rug ontboden zynde, zo veel goudt, paarlen, amber en andere koftelyke dingen, met zich bragt, dat de koning en de koningin zeer vergenoegt waren, en hem met eene aanzienlyke vloot weder derwaarts zonden. Maar alzo de Franfchen fterk op de Spaanfche kuften kaapten, zondt hy zynen broeder met drie fchepen regt naar Hispaniola; doch hy zelf voer de kuft van Afrika langs tot aan Caap Verd, van waar hy de grote zee regt overftak, en aan het vafte landt, dat naderhandt Amerika genoemt is, aankwam; maar niet zonder ondraaglyke hette uitgeftaan te hebben, ter oorzake van de nabyheit der linie en gedurige ftilte. Op dien tocht ontdekte Columbus het eilandt Cubagua, het welk men naderhandt den naam gaf van het Paarlen-eilandt; maakte met den vorft der Indianen vriendfchap, en vertrok verder naar Hispaniola. Men zegt, dat hy den koning van Spanje geen kennis gaf van de ontdekking van dit Paarlen-eilandt, en dat dit eene der voornaamfte redenen geweeft is, om welke Ferdinand gehoor gaf aan de genen, die over hem kwamen klagen. Om kort te gaan, hy wierdt opontboden, en zelfs met zyne broederen Bartholomeus en Diego geboeid naar Spanje gezonden. Zo haaft als de koning verftaan hadt, dat zy te Cadix aangekomen waren, zondt hy order om hen te ontflaan, en aan het hof te doen komen, alwaar zy zeer wel ontfangen wierden: doch het opperbewindt van Indië wierdt Chriftophorus ontnomen, het welk voorviel in den jare 1499. Hy bleef drie jaren in Spanje, na welken tydt hy vryheit kreeg om weder met vier fchepen naar Indië te vertrekken. Toen hy te S. Domingo aangekomen was, wierdt hy belet voet aan landt te zetten, en in de ftadt te komen, die hy zelf bevolkt hadt. In het tegendeel was hy genoodzaakt om te zwerven met zyne twee fchepen, die hem van de vier nog overig waren, om eene goede haven tot zyne veiligheit te zoeken. Verder ftevende hy naar Cuba, en van daar naar Jamaïca, daar hy zyne twee overige fchepen ook verloor, zo dat hy genoodzaakt was daar te blyven. Dit was zyn grootfte ongeluk niet. Verfcheide Spanjaarden wierden ziek; de gezonden waren kwalyk te vrede op hem, en de Indianen beroofden hem van zyn voorraadt. Daar waren zommige Spanjaarden, die alle de vaartuigen der Indianen, welke zy konden machtig worden, hen ontnamen, om zich met de zelve naar Jamaïca te begeven. Dat maakte de Indianen nog onhandelbaarder, en zy wilden nu niet langer aan den Spanjaarden, wat hen ook belooft wierdt, eenigen voorraadt van levensmiddelen verfchaffen, waar door deze in grote ongelegenheit kwamen. Columbus, in de grootfte verlegenheit der wereldt zynde, fprak de Indianen eerft met zachtheit aan; maar ziende, dat zy daar niet mede te winnen waren, begon hy te dreigen, zeggende, dat zy alle van de peft zouden fterven, en dat zy, tot een teken van de waarheit, die door hem gezegt wierdt, op zo een tydt, welke hy hen noemde, en wanneer hy wift dat 'er eene zwyming of eclipfis in de maan zou gezien worden, de maan geheel vol bloedt zouden zien. Zy gaven hem geen geloof; maar toen zy de maan zo duifter en rood zagen, kwamen zy met gehele menigten zich voor de voeten van Columbus werpen, biddende, dat hy niet langer verftoord op hen wilde zyn, en de maan bevredigen, het welk hy hen beloofde, gelyk zy hem ook rykelyk van den nodigen voorraadt verzorgden. Columbus ondertuffchen fchepen van de andere eilanden bekomen hebbende, ftak naar Spanje over, om over eenige Spaanfche bevelhebbers, die hem in zyne rechten benadeelden, te klagen: doch alzo de koning hem geen behoorlyke voldoening daar omtrent naar zyn zin wilde geven, maar begeerde, dat hy van zyn admiraalfchap van Indië zou afftaan, en in die plaats eene vergelding in Spanje genieten, trok zich Columbus dit zodanig ter herte, dat hy, zynde reets door de geledene ongemakken zeer verzwakt en ziekelyk, van hertzeer te Valladolid kwam te fterven den 8 May des jaars 1506, in den ouderdom van 64 jaren, nalatende een wettigen zone, *Diego Columbus* genoemt, die zyns vaders eernaam van admiraal van Indië behieldt, en daarenboven door den koning van Spanje tot hertog van Veragua verheven wierdt. Doch zyn ftam ftierf met zynen zone *Lodewyk* uit. Ook liet Columbus

Iambus een natuurlyken zoon na, *Ferdinand* geheten, van welken in een der volgende artykels gesproken wordt. *Imhof van de Grand. van Spanje p.* 170. *Christoph. Columb. de prima insularum in mari Indico sitarum lustratione sub rege Ferdinando facta. Pizarro de los illustres Barones del nuevo mundo. Mariana Hist. Hispan. Thuanus Hist. l.* IV. *Algemene Kerkel. en Wereldl. Geschied. door G. Suikers en I. Verburg* V *stuk, fol.* 257. *enz. en* VI *stuk, fol.* 878. *enz.*

COLUMBUS, (Fabius) geboren te Palermo in Sicilië in 't jaar 1600, was een geestelyke van de orde der Benedictynen, en stierf den 26 January des jaars 1675, nalatende in het Italiaansch: *i Favoriti di Maria Vergine nell' ordine Benedittino centuria prima*; *Elettuario di gemme divine perconforto dell'anima*; behalven welke gedrukte schriften in het klooster van S. Martyn te Palermo van hem in handschrift bewaart worden de navolgende, als: *Discorsi morali sopra molti capi della sacra Genesi*; *Sermoni sopra tutte le feste di Maria Vergine*; *concetti scritturali e sentenze di Santi Padri, e Filosofi morali, ordinati per alfabeto à modo di Poliantea. Bibliotheca Sicula.*

COLUMBUS, of COLONEUS, (Ferdinand) een Spaansch priester, leefde in de jaren 1525 en 1530. Hy was de natuurlyke zoon van den beroemden Christophorus Columbus, geteelt by Beatrix Henriques. Hy was een groot liefhebber van de letteroeffeningen en van boeken. Tot dien einde verkoos hy een aangename plaats naby Sevilië, liet aldaar een voortreffelyk huis bouwen, en vergaderde eene bibliotheek van omtrent twintig duizend boeken, waar onder vele zeldzame handschriften waren; die hy naderhandt alle aan de kerke van Sevilië vermaakte, zo dat de zelve van hem de boekzaal van Columbus genaamt wordt. Hy beschreef het leven van zyn vader, onder den name van *Historia del Amirante, D. Christoval Colombo*, die door Alfonso de Ulra in 't Italiaansch is vertaalt. *Matamorus de Acad. & Doct. Hisp. viris. Jacob Trait. des Bibl. Anton. Bibl. Hisp.*

COLUMBUS, (Josephus) van Messina, heeft uitgegeven: *Vita del glorioso P. S. Calogerio P. S. Anacorata. Biblioth. Sicula.*

COLUMELLA (Lucius Junius Moderatus) was van Cadix in Spanje geboortig, en leefde onder de keizeren Tiberius en Claudius. Hy schreef te Rome XII boeken van den landbouw, onder den name van *de Re Rustica*, die nevens andere werken van die nature verscheide malen gedrukt zyn. Petrus Victorius, Philippus Beroaldus, en Fulvius Ursinus hebben ze met geleerde verklaringen opgeheldert. Columella schreef nog andere zaken, als eenige boeken tegen de sterrekundigen; doch deze zyn al overlang verloren. *Fabricii Biblioth. Lat. p.* 61.

COLUMIERS, in 't Latyn *Colomena* en *Colomeria*, een kleine stadt in Vrankryk, gelegen in Brie, aan de rivier Moria, vyf of zes mylen van Meaux, heeft een koninklyke rechtbank, en is wegens de geboorte van den kardinaal *Columiers* vermaard. *Du Puy domain. du Roy.*

COLUMIERS, (Petrus) kardinaal en aartsbisschop van Rouaan, was geboortig uit Champagne, of liever uit Columiers in Brie. In 't begin onthieldt hy zich by Pandulphus, bisschop van Norwich in Engelandt. Daarna wierdt hy proost van S. Omer. Hy predikte de kruistocht tegen de Albigenzen, en wierdt eindelyk tot aartsbisschop van Rouaan verkoren. Innocentius de IV gebruikte hem in gewigtige zaken, en gaf hem in 't jaar 1244 den kardinaalshoedt. Hy was een vyandt der Dominikanen en Barvoeter monniken, die hy beide aan de bisschoppelyke visitatie onderwierp, en stierf in 't jaar 1253. *Sammarth. Gall. Christ. Frizon Gall. purp. Aubery Hist. des Card.*

COLUMNA, een bisschoppelyke stadt in Muskovië, omtrent 30 mylen van de stadt Moskouw gelegen, aan de rivier van den zelven name, een weinig beneden des zelfs mondt, alwaar zy in de Occa valt.

COLUMNA, (Guido) een Siciliaan, geboortig van Messina, leefde in de XIII eeuw. Hy zag in zyn vaderlandt Eduard den I, koning van Engelandt, die van een kruistocht uit het H. Landt wederkeerde, en volgde hem naar Britannië, alwaar hy nog dieper in des zelfs gunst indrong. Hy schreef eene Chronyk in XXXVI boeken, nevens eenige andere historische werken van de Engelsche koningen. Dit geschiedde omtrent het jaar 1257. *Simler. Vossius de Hist. Lat. l.* II. *p.* 491.

COLUMNA, (Hieronymus) geboortig van Napels, vergaderde alle de overblyfselen van *Ennius*, daar hy zyne verklaringen by voegde. Zyn zoon *Johannes Columna* gaf de zelve na zyns vaders doodt uit in 't jaar 1590. Merula pryst hem wegens zyne geleerdheit. Hieronymus stierf in 't jaar 1586. *Thuanus l.* 84.

COLUMNA, (Landulphus) een kanunnik van Chartres, schreef eene geschiedenis der pauzen, en leefde in de XIV eeuwe, onder 't pausschap van Johannes den XXII, aan wien hy het werk opdroeg. *Voss. de Hist. Lat.*

COLUMNARIUM wierdt te Rome een zekere schatting genaamt, wordende van elk inwoonder voor de pilaren, waar op zyn huis steunde, betaalt. De instellers daar van zyn de *Triumviri*, of driemannen, voornamentlyk Cæsar, geweest; en men heeft daar door grote schatten voor 't gemeen opgebragt.

COLURI. Zie SALAMIS.

COLUTHUS, een dichter uit Lycopolis, eene stadt in Thebaïs, gelegen in Egypten, geboortig, leefde ten tyde van den keizer Anastasius. Hy heeft onder anderen het schaken van Helena zeer fraai beschreven. *Suidas.*

COLVIUS, (Andreas) een der deftigste Hervormde Godgeleerden van de voorleden eeuwe, kwam te Dordrecht ter wereldt in den jare 1594. De lage en hoge scholen doorlopen hebbende, en een groten letterschat machtig geworden zynde, wierdt hy eerst met lof tot Proponent aangenomen, en vervolgens tot Predikant te Rysoort, een dorp onder Dordrecht gelegen, beroepen. Hier na was hy, van den jare 1620, tot den jare 1623, hofprediker van den weledelen Heere Johan Berk, ridder, afgezant wegens hun Hoog-Mogende by den Staat van Venetië, in welken tydt hy aldaar kennis maakte met de geleerdste mannen van die vermaarde stadt, en inzonderheit zeer gemeenzaam omging met den beroemden Fra Paolo Sarpi, wiens werk van de *Inquisitie* of het geloofs onderzoek, in het byzonder hoe de zelve in het gebiedt van Venetië wordt geoeffent, hy uit de Italiaansche in de Latynsche tale heeft overgezet, welke vertaling te Rotterdam gedrukt is by Arnoldus Leers in den jare 1651. Hy was mede een zeer goed vriendt van den vermaarden Spiegelius, Doctor in de geneeskunde, en toen hoogleeraar in de hogeschole te Padua. Uit Italië weder te rug gekomen zynde wierdt hy tot Predikant van de Walsche gemeente te Dordrecht beroepen, wanneer hy brievewisseling met de geleerdste lieden van zynen tydt onderhieldt, onder anderen met de princesse Elizabeth van Bohemen, van welker groten geest en bekwaamheit, inzonderheit in de Philosophie, hier voor in haar artykel is gesproken, met de beruchte Anna Maria Schuurman, met Cartesius, Salmasius, Gerh. Joh. Vossius, den dichter Jakob Cats, Johan van Beverwyk, en anderen; gelyk dan nog een brief van hem aan den laatstgenoemden, geschreven in den jare 1633, onder des zelfs *Epist. Quæst. de Vitæ termino, fatali an mobili* gevonden wordt. De Hr. Claudius Salmasius schreef een brief aan hem over het XI hoofdstuk van den eersten brief aan die van Corinthen, aangaande het lange haair der mannen, en de lokken der vrouwen, welke brief in het Latyn gedrukt is te Leiden in den jare 1644, en in het Nederduitsch overgezet door Johannes Michaëlius van Hoorn, en gedrukt te Dordrecht in den jare 1645. Colvius was ook een groot kenner van den hemelsloop en de wiskunde, een goed dichter, zo in het Latyn, als in het Duitsch, en een beminnaar van allerhande fraaie en zeldzame zaken, waar van zyn schoon kabinet, bestaande uit zeer vele uitstekende zeldzaamheden, zo van bergstoffen, of mineralen, insecten, dieren, enz. als allerhande kunstig gemaakte zaken, oude en nieuwe penningen, van goudt, zilver en koper, afbeeldingen van vele doorluchtige personen en vermaarde mannen, enz. overvloedig getuigt, waar van hy de naamlyst zelf heeft opgemaakt, en by zyn leven doen drukken, onder den tytel van: *Catalogus Musæi Andreæ Colvii*, te Dordrecht by Nikolaas de Vries 1655, in duodecimo. De Hr. Thomas Graswinkel heeft dit kabinet van Colvius met een fraai gedicht vereert, het welk achter het gemelde tractaat gevonden wordt, en Colvius zelf heeft 'er het volgende op gemaakt:

> *Omnia, quæ Tellus venis abscondidit imis;*
> *Oceanusque tegit, Capsula nostra tenet.*
> *Quærere naturæ vires sit nostra voluptas,*
> *Viribus è tantis maxima, nosse Deum.*

Dat is te zeggen: „ Dit kabinet vervat al wat de aarde in hare „ aderen heeft verborgen gehad, en de zee bedekt heeft. Ons „ vermaak is de krachten der nature na te speuren, en de groot- „ ste vrucht daar van om Godt te leren kennen". Hy was ook school-en boekery-verzorger (*Curator* en *Bibliothecarius*) te Dordrecht, en overleedt den 1 July des jaars 1671, oud zynde omtrent zeven en zeventig jaren, en een eenigen zoon nalatende, van welken in het volgende artykel gesproken wordt. *M. Balen Beschryving der stadt Dordrecht bladz.* 225.

COLVIUS, (Nicolaus) zoon van Andreas Colvius, te Dordrecht geboren den 9 February des jaars 1634, wierdt in zyn een en twintigste jaar, namentlyk in den jare 1655, amptgenoot van zyn Eerw. vader in de Walsche gemeente te Dordrecht, en in den volgenden jare tot Predikant der aanzienlyke Walsche gemeente te Amsterdam beroepen, alwaar hy den H. dienst den tydt van vyf en vyftig jaren met getrouwheit en grote stichtinge heeft waargenomen, zynde ook eenige jaren lang Actuarius of bewaarder en opziender van de archiven of echte stukken van het Christelyke Walsche Synode geweest. Hy deedt in den jare 1706 zyne vyftigjarige Predikatie over *Ps.* LXXIII, *vs.* 25, de welke gedrukt is te Amsterdam by Henr. des Bordes, met dezen tytel: *Le Jubilé de Monsr. Colvius.* Hy wierdt wegens zynen hogen ouderdom en zyne zwakheit emeritus gemaakt in den jare 1711, mits zyn jaarlyksch inkomen behouderde, en is eindelyk in den Heere ontslapen den 17 November des jaars 1717, in den ouderdom van drie en tachtig jaren en negen maanden. Behalven zyne voorgemelde vyftigjarige Predikatie heeft Nicolaus Colvius, op het verzoek van het bovengemelde Walsche Synode, opgemaakt en doen drukken: *Recueil des Reglemens du Synode des Eglises Wallonnes des Provinces Uniës des Pais-Bas*, uitgekomen voor de eerste maal te Amsterdam by Hendr. Schelte 1706, in octavo. Hy heeft twee zonen nagelaten, welker oudste, ook genoemt *Nicolaus Colvius*, eerst den tydt van zeven jaren Predikant van de Walsche gemeente te Dordrecht is geweest en tegenwoordig (1726) omtrent een en twintig jaren getrouw kerkenleeraar van de Walsche gemeente te Amsterdam, hebbende dus het geluk gehad van zes jaren lang, te weten van den jare 1705 tot den jare 1711, de amptgenoot van zyn Eerw. vader geweest te zyn. De tweede zoon van den ouden Nicolaus Colvius is *Jan Colvius*, koopman te Amsterdam, en ouderling der Walsche gemeente in deze stadt.

COLYBES. Dus noemden de Grieken een zekeren hoop granen en moeskruiden, die ze kookten, en hunnen heiligen en afgestorvenen ter eere offerden; hebbende daar toe een afzonderlyk

lyk gebedt, dat ze daar by gebruikten. Gabriel van Philadelphia heeft een tractaatje van deze *Colybes* geschreven.

COLYN. (Klaas) Zie KOLYN.

COLYNS, (David) een goed schilder, geboren te Amsterdam. Zyn werk bestondt al meest in Bybelsche historiën, vooral in zulke, waar in een groot gewoel van beelden plaats heeft. *Houbrakens Schilderb.* III *Deel*.

COLYNS-PLAAT. Zie KOLYNS-PLAAT.

COLZIM is een berg in de woestyne Gebel, midden in Egypten, eene dagreize van de Rode zee gelegen. Aldaar is een vermaard klooster van den H. Antonius, waar in zich vele geestelyke persoonen bevinden. Het gebouw heeft gene deuren, maar die daar in willen, worden door zeker instrument over de muren gehaalt, zo als in 't Catharyneklooster op den berg Sinaï ook geschiedt. *Wansleb. relat. d'Egypte.*

COM, of KOM, eene Persiaansche stadt in 't landschap Yerak, of Erak, gelegen op eene vlakte, niet verre van 't gebergte Taurus. Velen menen, dat het *Gauna* of *Guriana* by Ptolemæus is: doch des zelfs vertaler en De la Valle houdenze voor *Choama*, of *Choana*; anderen voor *Arbacta*, of *Hecatompylos*. Men vindt 'er thans naar 't verhaal der inwoners 15000 huizen in. Voorts is ze versiert met fraaie tuinen, en grote bagars, hoewel 't gene grote koopstadt is: ook worden nergens in gansch Persië beter aarde vaten en sabel-klingen gemaakt dan hier. Daarenboven vindt men 'er schone Mosqueën, van welke de beroemdste in 't gehele Oosten die gene is, in welke Abbas de II en Sefy de I hunne prachtige graffteden hebben. Rondom Com zyn ook nog vele kleine Mosqueën, en grafstomben, in welke de nakomelingen van Aly, by de Persianen Ymam-Zade, dat is, kinderen der Apostelen, genaamt, begraven zyn; en men telt hier omtrent meer dan 400 zulke heiligen. *Olearius Reisbeschr. l.* IV. *en* V. *Chardin Voyages T.* III. *Valle Reizen* III *Deel. Tavernier* I *Deel.*

COMACHIO, in 't Latyn *Comachum*, eene kleine stadt, met een graafschap, in een moerassig landt, gelegen in 't hertogdom van Ferrara, niet verre van de Golf van Venetië, alwaar byna enkel visschers wonen, die met gezouten visch handelen. De voornoemde landstreek is tusschen twee uitwateringen van de Po, genaamt *il Po del Volana*, en *il Po di Primaro*, gelegen. In 't jaar 1708 wierdt deze plaats door de keizerlyken bezet en versterkt, dewyl de paus zich, onaangezien het als een Ryksleen den hertog van Modena toekwam, in den tydt, toen hy Ferrara innam, aanmatigde, en de restitutie weigerde. Hier op wierden ook de in 't gebiedt van Comachio wonende leenmannen in 't jaar 1709 van den keizerlyken alhier kommanderenden generaal, grave van Bonneval, uit name des keizers gedaagt, om te Comachio te verschynen, om aldaar hun leen van den keizer te ontfangen. En dit verschil tusschen den keizer en den paus over deze plaats heeft geduurt tot in den jare 1725, wanneer het is bygelegt, en Comachio aan den paus afgestaan.

COMAGENA, een klein landschap in Asië, zynde een stuk van Syrië, en door de Romeinen tot een wingewest gemaakt. Des zelfs hoofdstadt is *Somasata*, gelegen aan den Euphrat, vermaard wegens *Lucianus* en *Paulus Samosatenus*, den aartsketter en bisschop van Constantinopel, die beide aldaar geboren zyn. Zy heeft ook eenige afzonderlyke vorsten gehad, als *Antiochus*, koning van Comagena, die door Marcus Antonius geslagen wierdt, nevens nog een anderen, die Vespasianus te hulp kwam. *Strabo l.* XI. *&* XVI.

COMANA. Zie COM, en TOBACHASAN.

COMANA, het landt Georgië, in een ruimen zin genomen, legt aan de Oostzyde der Caspische zee, en wordt door zekere gebergtens Westwaarts van Circassië, Zuidwaarts van Gurgistan, en Noordwaarts van Muskovië afgescheiden. De grondt van dit landschap is uitnemend goed, niettegenstaande de zelve weinig bebouwt wordt, nademaal de inwoneren zich doorgaans met roven en plunderen geneeren. Deze onthouden zich aan de voeten der bergen, zo wegens de aangename bronnen, als om in geval van een vyandlyken inval zich in de holen te kunnen verbergen: want alle, die rondom hen wonen, als Georgianen, Mingrelianen, Circassiërs, Tartaren en Muskoviters, beroven elkander gedurig. De inwooners nu van Comana zyn Muhammedanen, en leven onder de bescherming des konings van Persië, die op hen een groot vertrouwen pleeg te stellen, aangezien ze deze landstreke van zyn koninkryk tegen de Calmukken en andere vyanden verdedigden. *Tavernier Reisbeschr.*

COMANA. Daar waren voornamentlyk twee steden van dien name, de eene in Cappadocië, de andere in Pontus. Beide waren ze de godin Bellona toegewyd, hadden ook omtrent eenerlei plegtigheit in 't waarnemen van dien godsdienst. Die van Pontus was geschikt naar die in Cappadocië. In deze laatste heeft Orestes dien godsdienst ingevoert. Beide die tempelen hadden een groot getal menschen, geschikt tot dienst der voornoemde godinne, onder 't gezag van een priester, wiens aanzien zo groot was, dat hy onder niemandt dan den koning alleen stondt, en wiens priesterschap niet eindigde dan met zyne doodt. De inwoners van Comana waren bygevolg wel onderdanen des konings, maar moesten den priester gehoorzamen, wiens minder geestelykheit het ruime landt, dat tot den tempel behoorde, in eigendom bezat. Selden zag men een diergelyk priester, die niet uit de koninklyke familie was. Die in 't landt van Pontus droeg twee malen 's jaars een kroon, wanneer men namentlyk den uittocht der voornoemde godinne vierde. Verscheide Woordenboeken en andere schryvers zeggen, dat Strabo getuigt, als of in zynen tydt meer dan 6000 geheiligde persoonen in dienst van Bellona, die te Comana in Cappadocië was, waren geweest, die zich jaarlyks op het feest van die godinne onder elkander sloegen en kwetsten: doch Strabo zegt niet meer, dan dat wanneer hy door die plaats reisde, daar meer dan 6000 priesters en priesteressen van Bellona waren. Maar het gene men van zulk een gevecht verhaalt, heeft een anderen grondt. Wat de voorgezegde priesters aangaat, het blykt uit Lactantius, dat ze somwylen zich als onzinnigen aanstelden, zonder hunne eigene ligchamen te sparen, die ze met messen, naar de wyze der Baals-priesters, kwetsten en korven, menende de godinne daar door te verzoenen. Doch Strabo gewaagt daar van niets: ook niet, dat zy, gelyk Lactantius insgelyks getuigt, zich zelven ontmanden, en de afgesnedene leden aan die gewaande godheit opofferden. Sommigen hebben gemeent, dat ze zulks by Valerius Flaccus hadden gevonden, en dat die en van de kwetzing, en van het ontmannen der meergemelde priesteren gewag maakt, want in plaats van *Comatos*, dat is, die lang haair dragen, lezen zy! *Comanos*, priesters van Coma. De woorden zyn in 't einde van 't VIII boek:

> *Qualis ubi attonitos moestæ Phrygas annua matris*
> *Ira, vel exsectos lacerat Bellona Comanos.*

Maar Strabo getuigt van Comana in Pontus, dat het een zeer volkryke stadt was, en sterken koophandel dreef. Voorts dat'er veel volks zamenkwam op 't feest der uittocht van Bellona. In dien tydt kwamen 'er vele vreemdelingen hunne offerhanden betalen, of te offeren. Men vondt 'er vele ligtvaardige vrouwen, van welke een groot getal aan die godheit geheiligt was. Na den oorlog met Mithridates, koning van Pontus, hebben de Romeinen dit priesterschap eenigzins in een wereldsch gebiedt verandert, en gaven hem een soort van souverainiteit, zonder hem echter het oppergezag over het heiligdom te ontnemen. Pompejus de Grote gaf dit gezag aan Archelaus, Julius Cæsar aan Nicomedes, en Augustus aan Dyteutus, zoon van Adiatorix, viervorst van Galatië. Iets zeldzaams bewoog den keizer hier toe. Adiatorix hadt van Marcus Antonius het gedeelte der stadt Heraclea ontfangen, dat den Romeinen toegestaan was, om 'er een nieuwe volkplanting te plaatsen: doch hy vermoordde 's nachts alle Romeinen, zeggende daar toe van Antonius last te hebben. Kort daar op wierdt Antonius by Actium van Augustus geslagen. Adiatorix viel in de handen van den overwinnaar, en wierdt nevens zyn oudsten zoon ter doodt veroordeelt, na dat hy, zyne huisvrouw en kinderen in zegepraal omgevoert waren. Wordende ter plaats van 't gerecht gebragt, zeide de jongste zoon tot de soldaten, dat hy de oudste was. Dyteutus hieldt het tegendeel staande; doch deze wierdt door zyn vader en moeder bewogen, het zynen broeder gewonnen te geven, om dat hy ouder zynde beter in staat was voor zyne moeder en andere broederen te zorgen. Dus wierdt Adiatorix met zyn jongsten zoon ter doodt gebragt. Augustus, te laat hier van verwittigt, betuigde zyn leedwezen, ziende de kinderlyke liefde en seldzamen strydt tusschen twee broeders. Om nu Dyteutus te vertroosten over 't verlies van zyn vader en broeder, maakte hy hem priester van Comana. *Bayle Dict. Crit.*

COMANDUS, (Bartholomæus) geboortig uit de stadt Castro nuovo was een der Conventualen van S. Franciscus, en meester in de H. Godgeleerdheit. Met veel lof heeft hy de Godkunde en Philosophie opentlyk geleeraart, waar door hy te Rome grote achting verkreeg. Behalven andere eerampten, door hem bekleed, wierdt hy van paus Clemens den X tot het ampt van Parochiaan in de hoofdkerke van Rome der twaalf Apostelen bevordert, gelyk hy ook in de zelve kerke voorlezer van de heilige kerkregelen (*Canones*) is geweest. Met den kardinaal Laurentius Brancati leefde hy in vertrouwde vriendschap, en stierf eindelyk te Rome den 3 May in 't jaar 1699, nalatende de volgende schriften: *Vita F. Laurentii Brancati, ex ordine Minorum Conventualium tit. S.S. duodecim Apostolorum S. R. E. Presbyteri Cardinalis Bibliothecarii de Laurea. Bibliotheca Sicula.*

COMANUS, een zoon van Nannus, koning der Segobrianen, welke laatste den Grieken uit Phocis die landstreek inruimde, alwaar de zelve Massilia, thans Marseille, gebouwt hebben. Hoewel na des zelfs doodt Comanus van zommigen bewogen wierdt, hy wilde niet lyden, dat deze vreemdelingen machtiger wierden. Hy derhalven oordelende, dat het met zyne belangen overeenkwam deze stadt te slechten, besloot de zelve op een tydt, wanneer de inwoneren op het feest van hare godinne Flora vrolyk waren, onvoorziens te overvallen; maar het ongeluk trof hem zelve; want hy wierdt overvallen, en met 7000 man gedood. Zedert zyn de Massilianen altydt op hunne hoede geweest, invoegen zy altoos op hunne feestdagen de poorten gesloten hielden, en naauwkeurig onderzochten, welke vreemdelingen in de stadt waren, bestellende voorts wacht op hunne wallen. *Justin. l.* XLIII. *c.* 4.

COMAZZI, (Johan Baptista di) een Italiaansch graaf, geschiedschryver van de keizeren Leopoldus en Josephus, overleedt te Wenen den 28 Maart des jaars 1711, in den ouderdom van zeven en vyftig jaren, hebbende geschreven: *Historia di Leopoldo* I. *Imperadore*, beginnende met den jare 1657, en eindigende met den jare 1670; voorts *Historia della coronazione di Giuseppe, Re d'Ungheria* 1687; *Morale del Principi*, enz.

COMBABUS, een Syriër, uit een voornaam geslacht, leefde aan 't hof des konings van Syrië, en moest op des zelfs bevel de koningin Stratonica op eene verre reize verzellen. Doch hy ontmande alvorens zich zelve, ten einde hy in geen achterdocht van onkuische liefde mogt vervallen; en dit heeft hem naderhandt ook zyn leven behouden. De nadere omstandigheden zyn deze. De koningin Stratonica hadt besloten, volgens het gene haar in den droom belast was, een tempel ter eere van Juno te bouwen.

Combabus was een welgemaakt jongman, en vreesde, de koning mogte te eeniger tydt achterdocht tegen hem opvatten; weshalven hy zeer aanhoudende verzocht, hy wilde hem van die commissie ontlasten; maar zulks niet kunnende verwerven, onderstelde hy, dat hy een man des doods was. Hem wierden maar zeven dagen toegestaan, om zich tot de reize gereed te maken. Hy derhalven naar zyn huis kerende beklaagde zyn ongeluk, waar door hy genoodzaakt wierdt of zyn leven, of zyne sexe te verliezen; en na een tydlang hier over gezucht te hebben, ontmande hy zich zelve, en de afgesnedene leden wel gebalzemt hebbende sloot hy ze in een doosje. Wanneer nu de dag van zyn vertrek gekomen was, gaf hy het doosje den koning in handen, verzoekende het te willen bewaren tot zyne wederkomste, zeggende, dat hy daar in iets verborgen hadt, dat hem dierbaarder was dan zilver of goudt; en zo lief als zyn leven zelve. De koning verzegelde het doosje met zynen ring, en gaf het aan zynen schatbewaarder. De reize der koninginne duurde drie jaren lang, en hadt het gevolg, waar voor Combabus gevreest hadt. Stratonica wierdt onderweeg verlieft op Combabus, en dede veel moeite, om echter hare koninklyke achting omtrent hem niet te kwetzen. Doch het stilzwygen vonkte de verliefdheit nog meer aan. Zy moest het eindelyk te kennen geven. Dit deedt ze eerst wel door tekenen, maar ziende, dat zulks te vergeefs was, zeide ze duidelyk, wat haar op 't hert lag. Om zulks te durven wagen, dronk ze eerst een goed glas wyn, ook meende ze, dat het haar als dan minder schande zou zyn, ingeval het verzoek haar geweigert wierdt, als 't welke zy niet by nuchtere zinnen gedaan hadt; mogelyk heeft ze ook gemeent, dat men wel kwam te vergeten, wat men in dien staat van dronkenschap gedaan hadt. Mogelyk zal ze ook gedacht hebben, dat een man het zo kwalyk van een dronken vrouw als van eene nuchtere niet zou nemen, als hem zulks door haar van zelfs gevergt was. Dus dronken zynde gaat ze in 't vertrek van Combabus, openbaart hem hare liefde, hem smekende, haar niet te willen weigeren het gene zy verzocht. Hy wees haar echter af, onder voorwendsel, dat ze nu dronken zynde niet wist wat ze zeide, of op hem kwam te verzoeken. Maar zy zich niet willende laten afzetten, dreigde dat ze een wanhopig besluit zou nemen, in gevalle van langer weigering. Hier op verklaarde haar Combabus, dat hy niet in staat was om haar te voldoen, en ten einde zy daar van mogt overtuigt zyn, liet hy haar zyne gebrekkelykheit zien. Zedert was Stratonica niet meer op hem verzot, hoewel ze hem nog gestadig beminde, en wilde, dat hy omtrent haar was. Dus verhaalt het Lucianus. Maar of wel de koningin zich daar mede vergenoegt heeft, nademaal uit de Oostersche geschiedenissen, en in 't byzonder uit Busbequius, blykt, dat de gesnedene kamerlingen geen minder liefhebbers van vrouwen zyn dan de mannen, en aan die sexe het vermaak zonder verder gevolg wel kunnen geven, daar aan zou men billyk mogen twyffelen. De koning onderwylen verwittigt zynde van den gemeenzamen ommegang tusschen zyne gemalinne en Combabus, ontboodt dezen te huis; waar over hy zich geenzins ontstelde, als wetende, dat de onwraakbare getuigen zyner onschuldt in 't koninklyk kabinet bewaart wierden. Hy kwam derhalven onvertzaagt aan 't hof. Men nam hem aanstonts in verzekering; en na verloop van eenigen tydt liet hem de koning in zyn vertrek voor hem komen; hem beschuldigende in de tegenwoordigheit der genen, die gezien hadden, dat hy het bovengenoemde doosje aan hem overgelevert hadt, van trouwloosheit, overspel, en godloosheit; te weten, van trouwloosheit, om dat hem de koningin was toevertrouwt; van overspel om dat 'er getuigen waren, die gezien hadden, dat hy met haar was jokkende; en van goddeloosheit, om dat hy nevens de koninginne reizende, tot het bouwen van een tempel, gedurende dat Godsdienstig werk, zich tot die schandelyke buitensporigheit hadt laten vervoeren. Combabus zweeg op alles, tot dat hy eindelyk zag, dat hy ter doodt geleid wierdt. Toen riep hy uit, dat hy niet moest sterven, om dat hy het bedt der koninginne hadt bezoetelt, maar om dat hem de koning weigerde zyn toevertrouwt doosje wederom te geven. De koning, dit horende, liet het doosje voor den dag halen, en men vondt tot verwondering van allen, dat Combabus onschuldig was: invoegen de koning Combabus omhelsde, met geschenken ophoopte, hem over zyn ongeluk beklaagde, en de beschuldigers strafte. Daarenboven gaf hy hem de vryheit, van altydt in zyn vertrek te komen, ook zelfs wanneer hy met de koninginne te bedde lag. Iets dat als een zonderling voorrecht moet aangemerkt worden: want men weet, dat het niemandt by de Oostersche koningen vergunt is, onaangemeld tot den koning te naderen. Ook ging dit zo verre, dat die genen, die de Magi, of Wyzen, na de doodt van Cambyses, zoon van Cyrus, vermoordden, veel minder voor zich bedongen, namentlyk by den koning te mogen komen, zo dikwils als 't hen behaagde, uitgenomen alleen wanneer de koning by de koninginne te bedde was. Combabus verzocht verder, dat het hem vergunt wierdt, tot de koninginne te keren, ten einde den tempel te voltooien, waar toe hy in den beginne gezonden was. Deze bede wierdt hem toegestaan, maar hy keerde nooit weder naar 't hof. Men stelde hem ter eere een standbeeldt in den nieuwen tempel, hebbende de gedaante van eene vrouwe, maar het gewaadt van een man; daar nochtans Combabus, om gene vrouwen meer te misleiden, het kleedt van een man zedert afgelegt heeft. *Bayle Dict. Crit.*

COMBE, de dochter van Asopus, wordt gezegt de harnassen uitgevonden te hebben, zynde daar van daan *Chalcis* genaamt. Men voegt 'er by, dat de stadt Chalcis van haar ook genaamt is. *Stephanus.*

COMBEFIS, (FRANCISCUS,) een Dominikaner monnik uit Vrankryk, geboortig van Marmande, een kleine stadt aan de Garonne, alwaar zyne ouderen in aanzien leefden. Hy begon de gronden zyner studiën onder de Jesuiten te Bourdeaux te leggen, en tradt in 't jaar 1623 in de orde der Dominikanen. Hy leerde de Philosophie en Theologie in verscheide kloosteren te Parys, en hadt zich inzonderheit in de kerkelyke Historie en die der oudvaderen geoeffent; invoegen hem de bisschoppen van Vrankryk, in 't jaar 1655 te Parys vergadert, verkoren, om een nieuwen druk van de overzetting der Grieksche kerkvaderen te bevorderen, gevende hem een jaarlyksche wedde van 500 livres, die ze naderhandt verdubbelden. Hy hadt reets in 't jaar 1644 de werken van Amphilochius, bisschop van Iconië, en van Methodius, en Andreas Cretensis in 't licht gegeven; waar by hy in 't volgende jaar eenige stukken van Joh. Chrysostomus, uit de koninklyke bibliotheek, voegde, nevens eene verdediging der scholiën van S. Maximus over Dionysius. Hier op gaf hy zyne nieuwe vermeerdering der Grieksche Vaderen in twee stukken in folio in 't licht, die te Parys in 't jaar 1648 te voorschyn kwam. In het eerste deel zyn de werken van Asterius, bisschop van Amasia, en andere Grieksche kerkvaderen, in het andere de Historie der Monotheliten, enz. waar in Combefis de misslagen, door den kardinaal Baronius in deze Historie begaan, al te vrymoedig aangetoont heeft; invoegen dit werk te Rome kwalyk ontfangen wierdt. Wanneer hier op in 't jaar 1653 P. Goar onder de uitgave der *Scriptores Historiæ Byzantinæ*, voornamentlyk der *Chronographia* van *Theophanes*, kwam te overlyden, moest Combefis, zyn medebroeder en boezemvriendt, hem in dat werk vervangen. Hy herlas alzo het gehele werk, en gaf het in 't jaar 1655 in 't licht, gelyk hy ook in 't jaar 1656 eenige Grieksche schriften van Chrysostomus, Severianus en andere kerkvaderen deedt. In 't jaar 1660 maakte hy het leven van den H. Eustachius en andere martelaren, als mede de van paus Sylvester door den druk gemeen; waar op hy in 't jaar 1662 zyne *Bibliotheca Patrum Concionatorum* in acht deelen uitgaf; en wanneer Leo Allatius zyn tractaat *de Simeonibus* hem toezondt, dien hy te Parys in 't jaar 1664 in 't licht gaf, voegde hy een verzameling, rakende den oorsprong en andere merkwaardigheden der stadt Constantinopel, daar by. Deze verzameling is uit verscheide schryveren vergadert, en met zyne aanmerkingen opgeheldert. In 't jaar 1672 gaf hy zyn *Novissimum Auctarium Bibliothecæ Græcorum Patrum* in 't licht; en twee jaren daar na zyn *Ecclesiastes Græcus*, waar in eenige zeldzame schriften der beide *Basilii* van Cæsarea en Seleucia zyn. Eindelyk volgden in 't jaar 1675 de *Opera S. Maximi*, in twee stukken in folio, en nog in 't zelve jaar het boek van *Theodorus Ancyranus* tegen *Nestorius*. Dit gaf hy met verklaringen in 't licht, als mede de redenvoering des aartsbisschops van Constantinopel, *Germanus*. Voor 't overige, na dat Combefisius van de *scriptores Byzantini* de Chronographie van *Theophanes* hadt in 't licht gegeven, wierdt hy van wegens den koning van Vrankryk gelast, de handen ook aan de overigen te slaan. Hy verzamelde derhalven alle die na *Theophanes* geschreven hebben, en liet ze in twee stukken drukken. Het eerste stuk heeft hy ook byna voltooit, hoewel hy voor de uitgave gestorven is, zynde naderhandt door Karel du Fresne in 't jaar 1685 volbragt, en onder den name van *Historiæ Byzantinæ scriptores post Theophanem*, gedrukt. Combefis stierf den 23 Maart des jaars 1679, in 't 79 jaar zyns ouderdoms, hebbende weinig tyds voor zyne doodt eenige aanmerkingen en verbeteringen over alle zyne werken gemaakt.

COMBERG was eertyds een vermaarde Benedictyner abdy in 't bisdom Wurtsburg, door Burchardus, grave van Rotenburg, gesticht. Wanneer in 't jaar 1485 de bisschop van Wurtzburg de voogdy over dit klooster erlangde, verleende hy het zelve den aartsschenker van Limburg, en deze hebben daar op in 't jaar 1489 het zelve in een wereldsch sticht verandert, en met choorheeren van adel bezet. *Pastorii Franc. rediv.*

COMENIUS, (JOH. AMOS) wierdt in Moravië den 28 Maart 1592 geboren. Hy was een vermaard letterkundige en Godgeleerde onder de Protestanten. Hebbende op verscheide plaatsen, voornamentlyk te Herborn, zich in de studiën geoeffent, keerde hy in 't jaar 1614 weder naar huis, en wierdt eerst tot Rector der schole, daarna tot predikant aangestelt. In 't jaar 1618 wierdt hy in die bedienig naar Fulnek beroepen, alwaar hem ook het opzicht der nieuw-aangelegde schole wierdt toevertrouwt. Ter zelver tydt was hy bezig met verscheide schriften in 't licht te geven, voornamentlyk een nieuwe methode om de talen te leren, waar van hy een proefstuk reets in 't jaar 1616 in 't licht gaf. Doch in 't jaar 1621 hadt hy het ongeluk, dat by de verovering dier stadt zyne boeken en schriften door de Spaanschen of verbrand of geroost wierden; en wanneer in 't jaar 1624 alle onroomsche uit Bohemen en Moravië gebannen wierden, wierdt zyn gansch voornemen vernietigt. Hy onthieldt zich heimelyk in 't gebergte van Bohemen, alwaar hem een goed vriendt, dien de drie zonen van een Protestantsch baron te onderwyzen toevertrouwt waren, riedt zyn voornemen wegens een nieuwe methode, om talen op een gemakkelyke wyze te leren, te willen hervatten. Maar aangezien hy ook daar niet zeker was, vloodt hy naar Lisna in Polen, alwaar hy ook onderwys in de Latynsche tale gaf, en in 't jaar 1631 het bekende boek, *Janua Linguarum reserata*, in 't licht gaf. Dit wierdt zo wel ontfangen, dat het binnen weinig tyds niet alleen in de meeste talen van Europa, maar ook in de Arabische, Turksche, Persiaansche, en andere, wierdt overgezet: ja zyn roem wierdt daar door zo groot, dat hy in 't jaar 1638 naar Zweden verlangt wierdt, om de scholen van 't gansche ko-

koninkryk te hervormen. Hy floeg deze aanbieding af, met belofte echter van die genen, die dat grote werk wilden by de handt vatten, met goeden raadt te zullen dienen. Onderwylen begon hy het gene hy in zyne moedertale aangaande de onderwyzing der jeugt hadt opgestelt, in 't Latyn over te zetten, en gaf 'er een proefstuk van uit, onder den name van, *Pansophiæ Prodromus*. Hier door wierdt hy zo vermaard, dat het parlement van Engelandt hem besloot te gebruiken tot de hervorming der Engelsche scholen. Hy kwam ook in September des jaars 1641 te Londen aan: doch de binnenlandsche beroertens tusschen Engelandt en Ierlandt waren oorzake, dat ook dit voornemen achterbleef. Hy vertrok alzo in 't jaar 1642 naar Zweden, hieldt aldaar met den kancelier Oxenstiern eene onderhandeling, met dien uitslag, dat hy zich naar Elbing begeven, en aldaar aan zyne methode verder werken zou. Hier mede was hy vier jaren bezig, wanneer hy weder naar Zweden keerde, en zyn werk overleverde, het welk van commissarissen goedgekeurt wierdt, en waardig om ter drukpersse gegeven te worden. Tot dien einde keerde hy weder naar Elbing. Maar hy wierdt genoodzaakt, zich weder naar Lisna in Polen te begeven. Doch kort daarna beriep hem Sigismund Ragoczi, vorst van Zevenbergen, om de scholen van dat landt in een beter staat te stellen. Van daar begaf hy zich andermaal naar Lisna, alwaar hy zich tot het jaar 1656 onthieldt, wanneer deze plaats door de Polen in de assche wierdt gelegt. Hier verloor Comenius alle zyne handschriften, behalven zyne *Pansophia* en verklaring over de *Openbaring van Johannes*. Van daar vertrok hy derhalven naar Silesië, van daar naar Brandenburg, verder naar Hamburg, en eindelyk naar Amsterdam, alwaar eenige mannen van vermogen zich zyner aannamen, onder anderen Laurentius de Geer, op wiens kosten hy in 't jaar 1657 verscheide deelen zyner nieuwe methode liet drukken. Hier liet hy ook de voorzeggingen van Christophorus Kotterus, Christina Poniatovia, en Nicolaus Drabicius zamen drukken, en verviel deswegen met Samuel Maresius en Nicolaus Arnoldi in een hevig geschil. De eerste schreef tegen hem een *Antirrheticon*, de laatste een *discursus Theologicus*: want de verbetering der scholen was zyn eenigste noch voornaamste oogmerk niet, maar hy begaf zich wel voornamentlyk tot voorzeggingen en gezichten, handelende van grote omwentelingen, val van den Antichrist, duizendjarig ryk van Christus op aarde enz. Tot uitvoering van die grote dingen meende hy dat Gustavus Augustus, en Karel Gustavus, koningen van Zweden, Cromwel, protector van Engelandt, en de voornoemde Ragoczi by de propheten voorzegt waren: doch den uitslag miste. Comenius ziende zich benart, begon zich tot Lodewyk den XIV, koning van Vrankryk, te wenden, zondt hem een exemplaar der voorzegging van Drabicius, en dede hem geloven, dat hy die monarch was, aan wien Godt de heerschappy der ganssche wereldt beschikt hadt, door de nederlage der vervolgers van Christus. Eindelyk stondt hy van alle die dweperyen af, en gaf te Amsterdam in 't jaar 1673 een boek, genaamt *Het eene nodige*, in 't licht. Hy hadt gemeent, dat het duizendjarig ryk stondt te beginnen met het jaar 1672, doch hy stierf ter goeder uure den 15 November 1671, oud 80 jaren, binnen Amsterdam, en zag alzo de dwaling zyner gevoelens ook omtrent dat stuk niet. Hy hadt een tedere genegenheit voor juffrouw Bourignon, en deze wederom voor hem; en wanneer hy op zyn sterfbedde lag, zeide hy tot die genen, die van haar spraken: „ ô Heilige dochter! ô waar is „ ze toch? mogt ik ze nog maar eens zien voor myne doodt? „ Alle myne kennis en wetenschappen, die ik gehad hebbe, „ zyn maar vruchten van een menschelyk verstandt en studie: „ maar deze bezit een wysheit en een licht, dat niet dan onmid„ delyk van Godt en zynen H. Geest komt." Nadat ze op zyn verzoek gekomen was, en wederom afscheidt nam, zeide hy, grypende haar als in verrukking by de handt: " Ik heb een „ engel Gods gezien! Heden heeft my Godt zynen engel ge„ zonden!" Men heeft ook eenige schriften tegen de Socinianen van hem, voornamentlyk tegen een geschrift, dragende den name van *Irenicon Irenicorum, seu reconciliatoris Christianorum hodiernorum norma triplex, sana omnium hominum ratio, Scriptura sacra, & Traditiones*. Dit was aan den paus opgedragen, zonder name van den autheur, plaats of jaargetal. Men hieldt zekeren *Daniel Zwicker*, geneesheer van Dantzig, voor den maker. Immers deze liet het te Amsterdam in 't jaar 1658 drukken. Hoewel Zwicker het eens en andermaal op de herhaalde wederlegging van Comenius beantwoord heeft. De autheur van 't geschrift *Janua Cœlorum reserata* verkoos dien tytel, gelyk hy zeide, om dat de ooren der menschen tot niets meer gewend waren, dan om te horen den name van *Janua Linguarum reserata*, geschreven door Comenius. Het voornoemde boek, by weinigen bekend, is geschreven van eenen zo genaamden *Carus Larebonius*. Deze tast Jurieu met een styl der Peripatetische Philosophen aan, die hy toont dat alle soorten van Godsdiensten begrypt als leidende ter zaligheit. *Bayle Dict. Crit.*

COMES, (Hieronymus) geboortig van Syracuza, gelyk hy zelf dikwils in zyne uitgegevene werken getuigt, maar niet van Leontium, als anderen willen. Hy was een beroemd schilder, en een goed dichter, want hy schreef in zyne moedertale met een scherpzinnigen en boertigen styl. Hy was vermaard te Palermo in 't jaar 1635, nalatende in zyne tale: *Lo suergognato in terza rima Siciliana; il bravazzo in terza rima Siciliana; il filosofo grossale in terza rima Siciliana; trattato dell' instabilta humana; laudi del mal Francese; la vita dell' huomini mali maritati in terza rima Siciliana; Discorso sopra la compra d'un giardino in terza rima Siciliana; Discorso della vita humana in terza rima Siciliana. Bibliotheca Sicula.*

COMES, (Natalis) of, *de Comitibus*, een Venetiaan, leefde in 't jaar 1580. Hy was in de letterkunde zeer wel geoeffent, en heeft verscheide schriften nagelaten, als, eene Latynsche overzetting van *Athenæus*; *Historiarum sui temporis libri XXX*; *Mythologiarum libri X*, en meer andere. Josephus Scaliger noemt hem *Homo futilissimus*, dat is een zeer slecht karel, *l.* XIV, *Epist.* 309. *Zeiler. de Hist. P.* II.

COMES, (Petrus) van Messina, een Jesuit, geboren in 't jaar 1636, leeraarde de Philosophie en Godkunde met veel lof, en liet de volgende werken na, als: *Tria omnibus ad unum ecclesiasticis bene utilia opuscula de privilegiorum ad hebdomaticum, menstruumque officium, missamque spectantium communicatione & exemplo, ac de festorum ad libitum translatione, deque eorundem cum aliis vel ad libitum, vel translatio contentione, & occursu, a juris humani, & divini, scientiaque Theologicæ normam consulta exacta. Bibliotheca Sicula.*

COMES, (Thomas) van Messina, leefde in 't jaar 1618, en was een zeer vroom man; nalatende in het Italiaansch: *Fascetto fiorito di varii affetti. Bibliotheca Sicula.*

COMESTOR. Zie PETRUS COMESTOR.

COMINE, in 't Latyn *Cominum*, een klein eilandt in de Siciliaansche zee, tusschen Malta en Golzo, staat onder 't gebiedt der Malthezer ridders, wier grootmeester Vignacourt een kasteel daar op gebouwt heeft.

COMINES, of COMENE, in 't Latyn *Comineum*, *Commonium*, *Comminium*, is eene kleine, maar fraaie stadt, nevens een slot, in Fransch Vlaanderen, op een eilandt in de rivier de Lek, niet verre van Yperen. In de Utrechtsche vrede van den jare 1713 wierdt ze ten gevalle van 't huis van Oostenryk aan de Vereenigde Nederlanden ingeruimt, doch in 't jaar 1714 by de kastelnei van Yperen gevoegt, en in de vrede van Rastadt aan den keizer gegeven. Van deze plaats wordt de familie der heeren *van Comines* genaamt, waar uit de vermaarde *Philippus Cominæus* gesproten is.

COMINES, (Philippus de) of COMINÆUS, prins van Talmont, heer van Argenton, de la Motte, de Villentras, Vausselles, Lairegodeau, Gourge, en Sauvigne, ridder van 't gulde vlies, een vermaard Historieschryver en staatkundige, wierdt geboren in 't jaar 1446 uit een adelyk geslacht in Vlaanderen. In 't jaar 1464, toen hy 18 jaren oud was, begaf hy zich in den dienst des grave van Charolois, naderhandt hertog van Burgundië, Karel den Stouten, en maakte zich beroemd door zyn schrander begrip. Wanneer Lodewyk de XI, koning van Vrankryk, zulks bemerkte, riep hy Cominæus in 't jaar 1472 aan zyn hof, en gebruikte hem in verscheide gelegentheden, waar in hy zich telkens loffelyk gedroeg. Hy begiftigde hem in October des jaars 1472 met het vorstendom Talmont, nevens de heerlykheden Aulonne, Curzon, la Chaulme, Chasteau-Gontier, Brandois, en Berrye; daarna wierdt hy als een inboorling aangemerkt, nadat hy Helena de Chambres, uit het huis der graven van Montforeau in Anjou, getrouwt hadt. Hy sprak verscheide talen, als Duitsch, Fransch en Spaansch; doch weinig Latyn. Maar alzo hy koning Lodewyk, en des zelfs zone Karel den VIII in den oorlog verzelt hadt, zo beschreef hy, op 't aanraden van Angelus Cathus, bisschop van Vienne, het gene zich zedert 34 jaren onder de regeering van Lodewyk den XI en Karel den VIII hadt toegedragen. Dit werk wordt zeer geprezen, en van Lipsius by dat van *Polybius* vergeleken. Het is ook uit de oorspronkelyke Fransche tale in de Nederduitsche overgezet, als van Sleidanus (dat echter maar een uittreksel is) en naderhandt van Barthius in de Latynsche, van Rentzius in de Italiaansche, van Hedion in de Hoogduitsche, van Corn. Kilianus in de Nederlandsche, van Johannes Vitriarius in de Spaansche, en van een onbekenden in de Engelsche tale. Onder de Fransche drukken is die de beste, daar de aanmerkingen van Dionysius Gothofredus in drie deelen in Octavo zyn bygevoegt, en die in 't jaar 1706 te Brussel in 't licht is gekomen. Hier by vindt men vele schriften en verklaringen, als ook *Histoire de Louis XI, Roy de France*, door Jean de Troyes, gemeenlyk, *La Chronique scandaleuse* genaamt. Maar alle drukken zyn zeer onvolmaakt, als ze vergeleken worden met het origineel van Cominæus, dat hy Antonius van Burgundië gegeven heeft, en het welk in vier grote deelen in folio op parkament geschreven, en met veel kunstig schilderwerk te Breslau in de bibliotheek der kerke van S. Elizabeth gevonden wordt. Wat Cominæus zelve betreft, deze was kamerheer van Lodewyk den XI, en seneschal in Poitou. Hoewel hy niet altydt in deze gunst bleef, maar over verraadt aangeklaagt wierdt, en drie jaren lang te Loches gevangen gehouden, zonder dat hem iemandt wilde verdedigen. Dit deedt hy eindelyk zelf, en toonde opentlyk zyne onschuldt, wanneer hy wederom op vrye voeten wierdt gestelt, en op zyn slot Argenton in Poitou den 17 October des jaars 1509 stierf. Zyne dochter *Johanna* trouwde in 't jaar 1504 met Renatus van Bretagne, grave van Ponthievre. *Sleidanus in vita Cominæi. Lipsius in not. ad l.* I. *polit. Reinhard in Theatro prud. elegant. ad h. l. p.* 381. *seq. Marchantius l.* I. *Comment. Fland. Miræus in Elog. Belg. Scæv. Sammarth. l.* I. *Elog. Andr. Bibl. Belg. Vossius de Hist. Lat. l.* III. *c.* 10. *la Croix du Maine Bibl. Franc. Imperialis Museum Hist. Ghilini Theatr. doct. vir. Du Chesne Hist. de famille de Chastillon sur Marne p.* 504. *la Roche Maillet elog. Phil. l'Espinojus de Flandr. nobil. Annotations sur la vie du Sr. Comines.*

COMINGES, een Fransch landschap en stadt in Gascogne. Het landt voert den tytel van een graafschap, en de stadt, die

op

op een heuvel aan de Garonne gelegen is, wordt gemeenlyk *S. Bertrand de Cominges* of *Comenge*, in 't Latyn *Convenæ* of *Lugdunum Convenarum*, genaamt, en heeft een bisdom, staande onder Auch. De eerste bisschop, zo veel men weet, is *Suavis* geweest. Deze was in 't jaar 506 op het Concilie te Agde. Onder zyne navolgers zyn vele vermaarde mannen en kardinalen geweest, voornamentlyk *Bertrand Goth*, die naderhandt onder den name van *Clemens* den V paus geworden is. De stadt is zeer oud, van welke, gelyk ook van 't landt Comines, verscheide schryveren, als Plinius, Strabo, het *Itinerarium* van Antoninus, Ptolemæus, en meer anderen, gewag maken. In 't jaar 585 wierdt ze door 't leger van Gontram geslecht, om dat ze den gewaanden Gundibald, die zich voor een zoon van Clotarius uitgaf, hadt ingenomen. In 't jaar 1085 wierdt ze door haren bisschop S. Bertrand weder opgebouwt; en dit is de reden, waarom ze *Bertrand de Cominge* genaamt wordt. De Latynsche naam komt af van hare eerste stichting: want nadat Pompejus Sertorius in Spanje geslagen hadt, noodzaakte hy het volk op het Pyreneesche gebergte, dat toen buiten eenige tucht leefde, elders heen te trekken.

Het landt Cominges heeft eigene graven gehad vooraleer het met de krone van Vrankryk vereenigt wierdt. *Bernard* de I leefde in 't jaar 1130, en hadt vier opvolgers van dien zelven name, onder welke *Bernardus* de V in 't jaar 1335 stierf, nalatende *Bernardus* den VI, die gene erfgenamen heeft nagelaten; voorts *Johannes*, een kardinaal, *Arnaldus Rogerius*, bisschop van Clermont; *Simon*, bisschop van Maguelone, enz. *Petrus Raymundus* erlangde daar op het graafschap van Cominges, hoewel hem zyn recht betwist wierdt, en stierf in 't jaar 1341, nalatende *Petrus Raymundus* den II. Deze trouwde zyne moeie, Johanna van Cominge, en stierf in 't jaar 1375. Hare oudste dochter en erfgename *Margaretha* trouwde eerst met Johannes den III, grave van Armagnak, en baarde hem de dochteren, die hy naliet, toen hy aan zyne kwetzuren, voor Alessandria della Paglia ontfangen, den geest gaf. Margaretha derhalven hertrouwde met Johannes den II van Armagnak, grave van Fezensagnat, dien ze echter in 't jaar 1405 de oogen liet uitsteken en doden. Haar derde echtgenoot was Mattheus van Foix, jonger zoon van Archambald en Elizabeth van Foix. Maar Matthæus hieldt haar 23 jaren gevangen, om haar dus te bewegen, hem het graafschap Cominges te schenken. Eindelyk kwam koning Karel de VII tusschen beide, stelde Margaretha in 't jaar 1444 weder op vrye voeten; die tot erkentenis dezer weldaadt hem het graafschap Cominges schonk. Naderhandt gaf het koning Lodewyk de XI in 't jaar 1461 aan *Johannes van Armagnak*, maarschalk van Vrankryk. Maar wanneer hy in 't jaar 1472 zonder mannelyke erfgenamen stierf, wierdt het graafschap den grave *Odet d'Aydie*, heere van Leseun, gegeven. Maar deze gene kinderen hebbende, vereenigde Lodewyk de XII in 't jaar 1495 Cominges met de krone; en hoewel de heeren van Lautrek, Guize, en Aubijoux pretensie daar op maakten, wierden zy echter van de handt gewezen, en Cominges andermaal in 't jaar 1532 aan de krone gehecht. *Strabo l.* IV. *Plin. l.* IV. *c.* 19. *Antonini Itiner. l.* III. *c.* 19. *Gregor. Turonens. l.* VII. *Oihenar. Notit. utriusque Vasconiæ. Du Chesne Antiq. des villes. Sammarth. Gall. Christ. Du Marca Hist. de Bearn. Du Puy Droit du Roy. Olbagaray Hist. de Foix.*

COMINGES, (JOHANNES RAYMUNDUS DE) een kardinaal, eerste aartsbisschop van Thoulouze, bloeide in de XIV eeuw, en was de zoon van Bernard den V, grave van Cominges. In 't jaar 1310 wierdt hy bisschop van Maguelone, was niet lange daarna op 't Concilie te Vienne, en gedroeg zich by alle gelegentheden zo wel, dat wanneer paus Johannes de XXII in 't jaar 1317 Toulouze tot een aartsbisdom verhief, hy hem aartsbisschop daar van maakte. Zyn vaders broeder, Arnaldus Rogerius, was in 't jaar 1290 bisschop aldaar geweest. Hy stondt het bisdom Maguelone ten behoeve van zyn broeder Simon af, en behertigde het welzyn zyner gemeentens, houdende tot dien einde een Synode. Doch Simon stierf, vooraleer hy ingewyd was. In 't jaar 1327 verhief hem Johannes de XXII tot bisschop van Ostia, en S. Ruffina, en na de doodt van dezen paus droegen hem zommige kardinalen de pausselyke krone op, onder beding, dat hy den stoel niet naar Rome wilde verplaatsen: doch hy weigerde zulks, en stierf te Avignon in 't jaar 1348, den 20 November. *Villani l.* II. *Gabriel de Episc. Mag. Catel Mem. de Lang. l.* V. *Frizon Gall. purp. Aubery Hist. des Card. Sammarth. Gall. Christ. Ughell. de Episc. Port. Ciacon.*

COMITIA wierden te Rome genaamt, wanneer of de gemeente van 't volk alleen, of het gansche Roomsche volk te zamen, het zy om eenige magistraatspersonen te verkiezen, of een nieuwe wet in te voeren, of om het gericht over iemandt te houden, vergadert was. Doch zulks kon niet op ieder dag zonder onderscheidt geschieden; want Numa hadt zekere dagen in den almanak getekent, op welke het volk stondt zamen geroepen te worden. De president was altydt maar een enkele persoon, het zy de *Interrex* (tusschenkoning), of *Consul*, (burgermeester), *Pontifex Maximus* (opperpriester), *Decemvir* (tienman) enz. die ten dele door 't lot, ten dele door de eenparige stemmen van 't volk verkoren wierden. Wanneer men magistraatspersonen wilde verkiezen, zulks geschiedde op de *Campus Martius* (het veldt van Mars), terwyl eene wet op de markt gemaakt wierdt. By zulke gelegenheit kwam niet alleen het Roomsche volk uit alle de XXXV Tribus, die te Rome zo wel binnen als buiten de stadt waren, maar ook eene grote menigte uit andere steden van Italië, en van elders, die het recht van Latium hadden, zamen. In den begin hadden de Raadsheeren meer te zeggen, makende eenigermaten het besluit, dat alsdan door de stemmen van 't volk bekrachtigt wierdt; doch naderhandt matigde zich het volk een groter recht aan. By alle Comitia, uitgezondert de *Tributa*, plagt men de *Auspicia* (vogel-wigchelary) eerst te gebruiken, om te zien, wat de goden door het vliegen der vogelen daar van in zin hadden. By een opkomend onweder wierden de Comitia aanstonts gescheiden, hoewel wanneer de magistraatspersonen reets verkoren waren, het hen niet schaden kon. Ten tyde der keizeren waren de stemmen des volks zo vry niet meer, wordende door hun oppergebiedt beteugelt. *Comitia Ædilitia* wierden genaamt, wanneer de bouwheeren verkoren wierden. Deze behoorden tot de *Comitia tributa*, aangezien de bouwheeren tot de minder magistraten behoorden. De voornoemde Tribus wierpen het lot, welke van allen eerst loten zou; en die de meeste Tribus op zyne zyde hadt, wierdt verkoren. *Comitia Calata* was geen afzonderlyk soort van Comitia, maar ze waren of *Comitia Centuriata*, of *Curiata*, en hebben hunnen name van *καλέω*, *ik roepe*, om dat de *Curiæ* op order door den *lictor* of hellebardier zamengeroepen, maar de *Centuriæ* door een *cornix* of horenblazer vergadert wierden. Op deze Comitia wierden niet dan geestelyke personen verkoren; en men vindt by Gellius, dat 'er tweederlei *Comitia Calata* zyn, namentlyk *Curiata* en *Centuriata*. In dezen was gemeenlyk de burgermeester president. *Comitia Censoria*, wanneer een Censor verkoren wierdt, wierden van de burgermeesters, zo dra het jaar hunner bediening om was, gehouden. Hier by waren twee dingen aan te merken, (1) dat de Censor aanstonts na de verkiezing zyne bediening kon aanvaarden, daar in 't tegendeel zommige andere magistraatspersonen nog wel eenige maanden wachten moesten; (2) wanneer staande de Comitia een onweêr ontstondt, wierdt de Censor, schoon reets verkoren, als onbekwaam weder afgekeurt; dat echter by de Consules en Prætores geen plaats vondt. *Comitia Centuriata*, wanneer het volk, in Centuriën verdeelt, hunne stemmen gaven, wierden gehouden, om *Consules*, *Prætores*, *Censores*, *Proconsules*, een *Rex sacrorum*, en *Flamines* te verkiezen: ook maakte men op de zelve wetten, en hieldt het gericht. Hier was een der twee burgermeesteren, of ook wel een oppergezaghebber, of een stads hoofdschout, president, ingeval van afwezenheit der burgermeesteren. De Comitia wierden by een zeker plakkaat den volke aangekondigt, en vermogten niet binnen, maar buiten de stadt Rome gehouden worden, namentlyk in het veldt van Mars; want het kwam met de gewoonte niet overeen, de soldaten dus in de stadt te kommanderen, om de verdediging van 't recht te beoogen, en wanorder te beletten. Men handelde in deze Comitia ordentelyker dan in de Comitia Tributa. De *Comitia Curiata* zyn van Romulus gesticht; en in de zelve gaf het Roomsche volk zyne stemmen volgens de *Curiæ*. In deze wierden de koningen en andere magistraatspersonen verkoren, wetten gegeven, en opentlyk gericht gehouden. Maar zedert koning Servius Tullius het volk in zekere Centuriën hadt verdeelt, en de *Comitia Centuriata* in gebruik gebragt, schafte hy de *Comitia Curiata* wel niet geheel af, maar dede de zelve echter dus in aanzien verminderen, dat 'er weinig zaken van eenig gewigt meer op verhandelt wierden; gelyk ze nog meer van hunnen luister verloren, toen de *Comitia Tributa* begonnen op te komen; hoewel men nog vindt, dat ze tot de verkiezing van priesters, en andere geestelyke personen, en tot het maken van wetten gehouden zyn. Gelyk de *Lex Curiata de creandis Magistratibus* zeer beroemd is. Deze Comitia kon niemandt houden dan de opperpriester, en de zo genaamde *Magistratus Patricii*, maar zo, dat ze eerst hun toevlucht tot de *auspicia* namen. De plaats was binnen den ringmuur, namentlyk op het Comitium. *Comitia Pontificia* waren *Tributa*, waar in de Pontifex Maximus, of opperpriester verkoren wierdt. Maar daar durfden niet meer dan XVII *Tribus* verkiezen, die door 't lot daar toe gekozen waren. Voorts de president een lidt uit het priester-collegie, naderhandt ook een burgermeester. *Comitia Prætoria* wierden van den burgermeester bestiert, en nademaal zomwylen zes, acht, tot tien getelt, zo vele competenten of mededingers 'er gevonden wierden, zo konden zy niet op eenen dag volbragt worden. *Comitia Proconsularia* en *Proprætoria* zouden niet van noden geweest zyn, ingevalle het ordentelyk hadt toegegaan. Maar aangezien het menigmaal, voornamentlyk in oorlogstyden, geenzins raadzaam was, deze personen uit hunne wingewesten te ontbieden, zo moesten deze Comitia op een buitengewone wyze gehouden worden, (1) wanneer men iemands regeering in een wingewest wilde continueren; 2) wanneer onder twee amptgenoten het de eene niet enkel op 't lot wilde laten aankomen; maar begeerde de stemmen des volks, of hy namentlyk in een wingewest zou gehouden worden, of niet. *Comitia Quæstoria* waren *Tributa*, aangezien de Quæstor onder de minder magistraatspersonen behoorde. Deze wierden van den burgermeester belegt. *Comitia Tribunitia*, wanneer de Tribuni militum, die stonden in 't veldt te trekken, verkoren wierden, behoorden mede tot de *Comitia Tributa*. Deze *Comitia Tributa* waren, wanneer het volk in hunne *Tribus* verdeelt zynde de stemmen gaf. Hier wierden (1) verkoren de minder overheden; (2) nieuwe priesters in de geestelyke collegiën ontfangen; (3) wetten en andere ordonnantiën gemaakt, die, om dat ze van 't gemene volk op den voorslag van den *Magistratus plebejus* toegestaan waren, *Plebiscita* wierden genaamt; (4) de rechters zo wel voor de wingewesten, als in de stadt verkoren. *Manutius & Gruterus de Comitiis. Pitiscus. Rosinus. Schmid Dissert. de Comitiis.*

COMITIUM was de plaats, nevens een gebouw, op de markt der ſtadt Rome, niet verre van 't Kapitool en ſtadhuis, alwaar de *Comitia* wierden gehouden. Ter zelver plaatſe wierden ook zomwylen ſchouwſpelen vertoont, wanneer het *Comitium* op 't prachtigſte uitgedoſcht was. Ook wierden aldaar de geſchillen beſliſt, en de ſchuldigen geſtraft. *Nardinus Rom. Ant. Polletus For. Rom. Pitiſcus.*

COMITOLUS, (PAULUS) geboortig van Perugia in Italië, begaf zich in 't jaar 1559 in de ſocieteit der Jeſuiten, en ſtierf in 't jaar 1626 in zyne geboorteſtadt, oud 81 jaren. Hy was een groot kenner der Latynſche en Griekſche talen, gelyk blykt uit zyne *Catena illuſtrium Auctorum in Jobum*, door hem uit het Griekſch vertaalt. Ook heeft hy *Conſilia Moralia*, *Doctrina de Contractu litis*, nevens eenige ſtrydſchriften tegen eenige Godgeleerden te Venetië in 't licht gegeven. *Alegambe Bibl. S. J.*

COMITUS, (FRANCISCUS) van Palermo, was Doctor in de geneeskunde, en een zeer geleerd man. Hy leefde in den jare 1575, en wordt van de geleerden voor geen der minſt beroemdſte geneesheeren gehouden. Van hem is na zyne doodt een boek uitgekomen, met den tytel van: *De morbis Epidemicis, qui Panormi vagabantur anno 1575, ſeu de peſte, ejusque natura & præcautione tractatus. Bibliotheca Sicula.*

COMMANDINUS, (FREDERIK) geboortig van Urbino in Italië, was uit een adelyke familie geſproten, en hadt zich niet alleen in de Griekſche tale, maar ook in de wiskunſt voortreffelyk geoeffent. Dit gaf hem bekwaamheit, de Griekſche wiskunſtenaren in 't Latyn te vertalen; gelyk men vele diergelyke overzettingen van hem heeft, als by voorbeeldt: *Archimedis circuli dimenſio; de lineis ſpiralibus; quadratura paraboles; de conoidibus & ſphæroidibus; de arena numero; de iis, quæ vehuntur in aqua; Apollonii Pergæi Conicorum lib.* IV, *una cum Pappi Alexandrini lemmatibus & Commentariis Eutocii Aſcalonitæ, &c. Ptolemæi Planiſphærium; Elementa Euclidis; Ariſtarchus de magnitudinibus ac diſtantiis ſolis & lunae; Hero de ſpiritalibus;* enz. Hy zelf heeft geſchreven, *de centro gravitatis ſolidorum; Horologiorum deſcriptio*, enz. Franciſcus Maria, hertog van Urbino, bewees hem grote gunſten. Onder zyne leerlingen waren Bernardinus, Baldus, en Guido Ubaldus. Hy ſtierf in 't jaar 1575, oud 66 jaren. *Thuan. l.* LXI. *Teiſſier addit. Blancan. Chronol. Mathem. Voſſius de Mathem. p.* 290. *Bayle Dict. Crit.*

COMMELIN, (CASPARUS) zoon van Iſaak Commelin, van wien hier na, wierdt geboren te Amſterdam den 28 Februari des jaars 1636, en overleedt aldaar, in den ouderdom van zeven en vyftig jaren, in den jare 1693, hebbende in het licht gegeven de *Beſchryving van Amſterdam*, door hem uit verſcheide kronyken, beſchryvingen, brieven, enz. opgemaakt, en met vele oude brieven, bewyzen, aantekeningen, en andere zaken vermeerdert. Hy heeft twee zonen nagelaten, *Joannes* en *Caſparus* genoemt, welker eerſtgenoemde thans Doctor en hoogleeraar in de geneeskunde te Amſterdam is.

COMMELIN, (ISAAK) geboren te Amſterdam den 19 October des jaars 1598, en aldaar overleden den 3 January des jaars 1676, heeft een groot gedeelte van de *Beſchryving van Amſterdam* zamengeſtelt, als het tweede deel van het derde boek, handelende van de bemuring en oude hoedanigheit dezer ſtadt, met der zelver kloosters, en het grootſte gedeelte van het vierde boek, in het welke de gebouwen van Amſterdam beſchreven worden. Voorts heeft hy uitgegeven: *Hollandſch Plakkaatboek*, twee deelen in folio; *Ooſt-Indiſche Reizen*, twee deelen in lang quarto; *het leven van de prinſſen van Oranje, als Willem den I, Maurits, en Frederik Henrik*, twee deelen in folio. Ook heeft hy uit het Franſch in het Nederduitſch overgezet: *Wegwyzer en Beſchryving van Vrankryk, van Spanje, van Italië*, enz. *Beſchryving van Amſterdam, fol.* 866.

COMMELIN, (JAKOB) ook geboren te Amſterdam, en jongſte broeder van Iſaak Commelin, een naarſtig ſchryver en verzamelaar van vele fraaie dingen, waar van zyne nagelatene handſchriften, onder zyne nazaten, de Commelinen, beruſtende, en door de zelve zorgvuldig bewaart wordende, overvloedig getuigen. Onder de zelve munten de volgende uit: *Hiſtoire de la ſource des troubles, diviſions & deplorables calamitez & deſolations des guerres civiles & inteſtines, advenues pais du Roy noſtre Sire en ſon dix ſept Provinces, du commencement de la Regne de Philippe ſecond, juſques à la mort de Comte Guillaume de Naſſau, & Prince d'Orange, lieutenant general de la part des Etats generaux en ces dicts Pais-bas*; voorts de verzameling der *Privilegien en keuren der ſtadt Delft*, en die der *Privilegien van de ſtadt Leiden en van Rhynlandt. Beſchryv. van Amſterd. fol.* 866.

COMMELIN, (JOHANNES) oudſte zoon van Iſaak Commelin, kwam ter wereldt te Amſterdam den 23 July des jaars 1629; bekleedde vervolgens met luiſter de waardigheit van Raadt binnen deze ſtadt, en overleedt in den jare 1692, in den ouderdom van drie en zestig jaren. Hy heeft geſchreven de navolgende heerlyke werken, als: *Nederlandſche Heſperides; Catalogus plantarum indigenarum; Catalogus horti Amſtelodamenſis; Hiſtoria plantarum horti medici Amſtelodamenſis*, en uitgegeven het volgende fraaie werk, genoemt *Hortus Malabaricus*, zynde door hem met geleerde aantekeningen verrykt.

COMMELINUS, (HIERONYMUS) van Douay, was een vermaard boekdrukker, en leefde in 't jaar 1560. Zyne geleerdheit is bekend, en men heeft van hem aanmerkingen over verſcheide Griekſche autheuren, als over *Heliodorus, Apollodorus*, enz. Joſephus Scaliger getuigt, dat door zyne doodt de Griekſche tale een groot nadeel geleden heeft. Zyn broeder *Jacobus* was ook een geleerd man, en begaf zich naar Embden, alwaar hy eenige dichtkundige werken in 't licht gaf, als blykt uit den druk van 't jaar 1568. *Joſeph. Scaliger in Not. ad Senec. Tragic. & in Epiſt. Andr. Bibl. Belg.*

COMMENDERY. Zie KOMMANDERY.

COMMENDONUS, (JOHANNES FRANCISCUS) een vermaard kardinaal, was geboortig van Venetië, en een zoon van Antonius, zynde een Philoſooph en geneeskundige. Hy wierdt den 17 Maart 1524 geboren, en ſchreef reets in zyn tiende jaar Latynſche vaarzen. Hier by voegde hy de Griekſche tale, en begaf zich in zyn veertiende jaar tot de Philoſophie en Rechtsgeleerdheit te Padua. In 't jaar 1550 reiſde hy naar Rome, alwaar hem de ambaſſadeur van Venetië paus Julius den III voorſtelde, van wien hy tot kamerling aangenomen wierdt. Deze paus liet toen een luſthuis buiten Rome bouwen, en begeerde, dat 'er vaarzen gemaakt wierden, om ze op een fontein te ſtellen. Hier oeffende zich Commendonus onder andere dichteren, en de paus ſchepte zo veel genoegen in zyn opſtel, dat hy het zelve boven alle anderen prees, en ziende zyne bekwaamheden, hem tot gewigtiger bezigheden gebruikte. Hy zondt hem niet lang daarna naar Urbino, en vervolgens naar Vlaanderen, werwaarts hy den pauſſelyken legaat Hieronymus Dandini verzelde. Van daar wierdt Commendonus naar Engelandt gezonden. Naauwlyks was hy te Rome wedergekeert, of men zondt hem naar Portugal. En in diergelyke gezantſchappen bleef hy tot de doodt van Julius den III, die voorviel in 't jaar 1555. Des zelfs opvolgers Marcellus de II en Paulus de IV bewezen hem geen minder genegenheit. De laatſte nam hem onder zyne geheime ſtaatsdienaren aan, gaf hem het biſdom Zante, nevens een aanzienlyke inkomſte in 't gebiedt van Verona. Eenigen tydt daarna wierdt hy als nuncius aan keizer Karel den V gezonden, doch moeſt wegens opgekomene geſchillen zyne reize ſtaken. Hier op zondt hem paus Paulus de IV naar Venetië en aan andere Italiaanſche hoven, om de zelve tot een verbondt met hem te bewegen; welke onderhandeling lange ſlepende gehouden wierdt. Onderwylen ſtierf de voornoemde paus in 't jaar 1559, hebbende in zyn laatſte door toedoen zyner neven Caraffa minder blyken van genegenheit aan Commendonus getoont. Doch zyn opvolger Pius de IV nam hem wederom in zyne beſcherming, zondt hem in 't jaar 1561 als nuncius aan keizer Ferdinand, om over het beroepen van het Concilie van Trente te handelen. Van daar begaf hy zich tot de proteſterende ſtanden van Duitſchlandt. Dit alles verricht hebbende keerde hy weder naar Venetië, doch bekleedde kort daarna op 't verzoek van de vaderen van 't Tridentynſche Concilie een gezantſchap aan den keizer, om dien van den ſtaat van dit Concilie bericht te brengen. Dit dede hy binnen weinig tyds, en naar wenſch van 't Concilie; waar op hem de paus als zyn nuncius Apoſtolicus naar Polen aan koning Sigiſmund Auguſtus zondt. Hier nam hy de belangen der geeſtelykheit waar, zich tegen de opkomende en bloeiende Hervorminge aankantende. Hier vertoevende, zondt hem de paus den 12 Maart 1565 den kardinaalshoedt. Zes maanden daarna kwam hy in Duitſchlandt, en beſloot den Ryksdag van Augsburg te bezoeken. Maar te Praag gekomen zynde verſtondt hy, dat deze paus overleden was. Des zelfs opvolger Pius de V zondt voor zyn vertrek uit het conclave een brevet aan den kardinaal Commendonus, waar by hem belaſt wierdt den voornoemden Ryksdag by te wonen. Voorts heeft hy de belangen der Roomſche kerke in Duitſchlandt zeer behertigt, en bragt het zo verre, dat het Concilie van Trente aldaar wierdt afgekondigt, in tegendeel den Proteſtanten de vryheit om te mogen prediken door keizer Maximiliaan in Ooſtenryk verboden. Voorts poogde hy de Duitſchers en Polen in een Turkſchen oorlog in te wikkelen; en was in 't laatſtgenoemde ryk by de verkiezing des hertogs van Anjou tot koning van Polen; tot welke verkiezing hy zelve niet weinig toegebragt heeft; weshalven hem deze koning zeer genegen was, invoegen hy hem na de doodt van Pius den V tot den pauſſelyken troon zocht te verheffen: doch Gregorius de XIII wierdt hem voorgetrokken, en betoonde zich zeer wreed tegen hem; wanneer hy van den kardinaal Farneſe in een zwaar proces ingewikkelt wierdt. Hier by kwam nog, dat hy hem zelve aan 't keizerlyke hof ondienſt hadt gedaan, ſtyvende de party der Franſchen by de verkiezing des konings van Polen, hertog van Anjou. Des niet tegenſtaande begunſtigden hem verſcheide aanzienlyke kardinalen; die zich ook reets, wanneer onderwylen paus Gregorius de XIII in een gevaarlyke krankheit viel, verbonden hadden, ingeval Gregorius kwam te overlyden, Commendonus tot paus te verkiezen. Doch de paus ſtondt wederom van zyn ziekbedt op, en Commendonus ſtierf te Padua den 25 December 1584, oud 60 jaren. Antonius Maria Gratianus heeft het leven van dezen kardinaal in de Latynſche tale beſchreven, dat naderhandt in 't jaar 1671 van den abt, naderhandt biſſchop van Nimes, Eſprit Flechier, in 't Franſch vertaalt is.

COMMERCY, een kleine ſtadt in 't hertogdom Bar, twee mylen boven S. Michel gelegen, dragende den name van een vorſtendom, naar 't welke zich de vorſtelyke Lotheringſche familie van Lislebonne een tydlang genoemt heeft. Uit deze was de vermaarde en dappere prins *Karel van Commercy* afkomſtig, geboren in 't jaar 1661, en die den 15 Auguſtus des jaars 1702 als keizerlyke generaal in den ſlag by Luzara ſneuvelde.

COMMERSTADT, (GEORGIUS) keur-en vorſtelyke Saxiſche Raadt, wierdt uit een adelyk geſlacht in Saxen den 28 Maart des jaars 1498 in de ſtadt Meiſſen geboren. Zyne ouders waren Dirk Commerſtadt en Anna van Betſchitz. Hy begaf zich tot de Rechtsgeleerdheit, en wierdt der beide Rechten Licentiaat, Syndicus en burgermeeſter te Zwikkau. Daar na wierdt hy tot Doctor in de Rechten gepromoveert, wanneer hem de gebroederen, hertog

tog Maurits en Augustus, beide keurvorsten van Saxen, tot hun Raadt beriepen, in welke bediening hy door zyne bekwaamheit zich een groot aanzien verwierf. Voornamentlyk worden zyne vriendelykheit, voorzichtigheit, liefde tot de geleerdheit, welsprekendheit, en zonderling geheugenis geprezen. Hy stierf eindelyk op zyn stamhuis Kalkreuth, of Falkenreuth, by den Hayn, in 't jaar 1560, wordende van Fabricius als een voorbeeldt van een gelukkig man voorgestelt. *Hieronymus Commerstadt*, des voornoemden broeders zoon, is insgelyks vermaard. Deze was der beide Rechten Doctor, domheer te Meissen en Merseburg, enz. Hy heeft de *Metaphrasis* van Proclus *in Ptolemæi Quadripartita* uit de bibliotheek van Mentz in 't licht laten geven, welk werk hem ook opgedragen is. *Georg. Fabricius in Annal. urb. Misn. l.* III. *p.* 214. *Albini Misn. Land-Chron. Tit.* 25. *p.* 346. *Adam. Vit. Ict. Germ.*

COMMIRE (JOHANNES) was een Fransch Jesuit. Men zegt, dat zyn eigentlyke name *Commere* was, doch dat hy dien in *Commire* veranderde, om niet *Pere Commere* genaamt te worden. Hy wierdt in 't jaar 1625 te Amboise geboren; en was begaaft met een voortreffelyk verstandt, dat hy door het gedurig lezen der oude schryveren dus beschaafde, dat zyn schryfstyl eene zonderlinge aangenaamheit heeft. By de letterkunde voegde hy de Godgeleerdheit, zynde beroemd van wegens zyne oprechtheit en vroomheit; invoegen hy zich nooit in wereldsche zaken mengde. Hy stierf te Parys in 't jaar 1702. Zyne Latynsche vaarzen, waar onder zyne Lierdichten in 't byzonder geprezen worden, zyn by zyn leven dikwils herdrukt. Ook heeft men na zyne doodt eenige werken van hem in 't licht gegeven. *Baillet jugemens des Savans sur les Poëtes. Menagiana Tom.* II.

COMMODIANUS, een Christen schryver, leefde in 't begin der IV eeuwe, ten tyde van paus Sylvester den IV, die zich den bedelaar van Christus pleeg te noemen. Hy getuigt van zich zelve, dat hy door 't lezen van 't Nieuwe Testament tot het Christendom bekeert is, zynde voorheen een Heiden. Men heeft een werk van hem, onder den name van *Institutiones*. Dit wordt gezegt in dichtmaat gestelt te zyn, hoewel het in niets anders naar een vaars gelykt, dan dat elke regel een volkomen zin uitlevert. Dit werk heeft hy tegen de Heidenen en Joden gericht, gevende daar in, hoewel met een barre manier van schryven, den Christenen een heilzaam onderwys. Sirmond heeft 'er allereerst een affschrift van gevonden, naar 't welk het door Rigaltius in 't jaar 1650 in 't licht is gegeven. *Gennad. de script. Eccl. Gelas. Decret. de Apocryph. Du Pin bibl. des Aut. Eccl.*

COMMODUS, of eigentlyk LUCIUS AURELIUS COMMODUS ANTONINUS, was de zoon van keizer Antoninus den Philosooph, en Faustina. Hy wierdt in 't jaar 161 geboren, toen zyn vader en oom burgermeesters van Rome waren. Zo dra zyn vader den 17 Maart des jaars 180 gestorven was, wierdt Commodus in Duitschlandt voor keizer uitgeroepen. In zyne jeugt wierdt hy door Onesicritus, Attejus en Antistius in allerlei goede wetenschappen onderwezen. Ook hadt men eenige verstandige Philosophen bestelt, om hem tot een zedig leven te gewennen. Des niettegenstaande sloeg hy tot allerlei lasteren over. Rome hadt in hem een tweeden Nero, aangezien hy noch de goden eerde, noch de minste achting voor de wetten of natuurlyke rechten betoonde. Daarenboven was hy ondankbaar omtrent zyne bedienden, trouwloos omtrent zyne vrienden, zonder op onschuldt of verdiensten van iemandt acht te slaan. Daar by veroorzaakten zyne gunstelingen velerlei ongelukken. Hy zelve, willende als een tweede Hercules aangemerkt worden, ging opentlyk met een leeuwenhuidt omhangen, en dragende een knots in zyne regterhandt, willende ook niet langer de zoon van Antoninus, maar Hercules, zoon van Jupiter, genaamt worden. Uit dien hoofde eischte hy outaren en offerhanden, het welk hem door den Roomschen Raadt ingewilligt wierdt. De Christenen, die hem als een godt weigerden te eeren, vervolgde hy. Onderwylen handelde hy ook de voornaamste mannen van 't ryk zeer wreed. Roomsche Raadsheeren, en mannen van de eerste bedieningen ter doodt te brengen was by hem dagelyksch werk, zelf op het minste vermoeden. Ontbraken hem schynredenen, zo verzon hy zelve deze of gene zamenzweringen tegen zyn persoon. Dus wierden allen, die hy of ontzag, of vreesde, uit den weg geruimt. Hebbende de vrouwen der voornaamste Raadsheeren geschonden, verschoonde hy zyne eige zuster niet, en hieldt zyne moeder onder zyne drie honderd bywyven. Behalven dat hy nog vele schandjongens hieldt. Tot landvoogden van de Roomsche gewesten verhefte hy niet dan fielten, scheppende vermaak in 't vervolgen van deugdzame mannen. Het gevecht der wilde beesten en kampvechters aanschouwde hy telkens, en ging zelve in 't strydperk tegen leeuwen en luipaarden. Maar wanneer hy besloten hadt, Martia, die hy als zyne gemalinne hieldt, insgelyks Lætus, den hoofdman over zyne lyfbende, en zynen kamerling Electus om 't leven te brengen, en zulks openbaar wierdt, gaf hem, toen hy uit het badt kwam, Martia vergiften wyn te drinken. Doch ziende, dat dit van die schielyke uitwerking niet was, die ze verwacht hadt, liet ze hem door den bekenden worstelaar Narcissus, die menigmalen uit vermaak met hem geworstelt hadt, om 't leven brengen. Dit geschiedde in 't jaar 193, zynde het 31 jaar zyns ouderdoms, nadat hy 12 jaren, 9 maanden, en 14 dagen geregeert hadt. Het eenige, dat met lof van hem kan gezegt worden, is, dat hy door zyne veldheeren den oorlog in Britanje en met de Parthers geëindigt, en de Meders, Babyloniërs en Armeniërs wederom tot het Roomsche ryk gebragt heeft. Ook hebben zyne veldheeren de Mauren en Daciërs tot reden gebragt. *Lampridius in Comm. Eutropius l.* VIII. *Onuphr. in Chron.*

COMNENA. Zie ANNA COMNENA.

COMNENUS. Zie DAVID en EMANUEL COMNENUS.

COMO, in 't Latyn *Comum*, *Novocomum*, een grote en volkryke koopstadt nevens een bisdom aan den Zuidelyken oever van Lago di Como, gelegen in 't hertogdom van Milanen. De rivier Adda loopt midden door de stadt, en daar de zelve zich in de voornoemde zee ontlast, is de sterkte, genaamt Fort de Fuentes. Justinus is van gedachten, dat deze stadt van de Galliërs, onder Brenno een inval in Italië doende, gesticht is. Nadat ze eens geslecht was, wierdt ze weder herbouwt, en *Novocomum* genaamt, zedert welken tydt ze vele wisselvalligheden heeft waargenomen; by voorbeeldt onder Anselmus di Posterula, aartsbisschop van Milanen, die leefde in 't jaar 1123; daarna in 't begin der XVI eeuw, gedurende de Italiaansche oorlogen; want wanneer ze Karel de V in 't jaar 1520 hadt ingenomen, liet hy in de zelve allerlei onordentelykheden plegen, om dus de inwoners, die het met Vrankryk gehouden hadden, te straffen. De dichter Cæcilius Statius, voorts Plinius Secundus, of Junior, Paulus Jovius; Benedictus Jovius, en andere vermaarde mannen zyn alhier geboren. Het omleggende landt wordt *il Comasco*, in 't Latyn, *Territorium Commense*, genaamt, behoort tot het hertogdom van Milanen, en wordt zomwylen een graafschap genaamt. M. Duker, en Camillus Ghilini, en Paulus Jovius hebben ten deele van de stadt, ten deele van Lago di Como afzonderlyke en korte beschryvingen in 't licht gegeven. *Strabo l.* IV. *&* V. *Liv. l.* XXXIII. *Plin. l.* III. *Ammian. Marcellin. l.* XV. *Corio & Merula Hist. de Milan. Alberti Descript. Ital.*

COMO, (LAGO DI) in 't Latyn, *Lacus Larius*, by de Duitschers *Chumerzee*, is de grootste zee in Italië, zynde wel niet breed, maar 12 Duitsche mylen lang, en scheidende Zwitserlandt, Duitschlandt en Italië van elkander, en gelegen in 't landschap Comasco, in 't hertogdom van Milanen. Deze zee heeft als drie inbammen, van welke de eene zich naar 't Noorden strekt, in welke de rivier Adda weder uitloopt, en de derde in 't Zuid-Westen, alwaar de stadt Como gelegen is. Op deze zee is een klein eilandt, behorende tot het gebiedt des grave van Borromeo. *Cellar. Stumpf.*

COMORN, of *Komara*, in 't Latyn *Comaromium*, in 't Hungarisch *Komarom*, is een vesting in Neder-Hungarië, op 't uiterste einde van 't eilandt Schut, vier mylen van Raab, twee van Neuheuzel, en vyf boven Gran gelegen op een punt, alwaar de Donauw en de Waag, of veel meer de twee armen van den Donauw, van welke de eene de Waag heeft in zich genomen, zamen lopen. Bonfinius is van gedachten, dat deze plaats van de *Comari*, een vermaard Scytisch volk uit Asië, den name erlangt heeft. Aldaar was een aloud kasteel, op het welke de koningen van Hungarië dikwils hunnen setel gehad hebben, om zich met visschen te vermaken. In 't jaar 1440 is koning Ladislaus Postumus op dit slot geboren, van wien naar alle waarschynlykheit de oude vierkante toren, staande in 't midden der tegenwoordige vesting, nog een overblyfsel is. Koning Matthias Corvinus heeft in 't jaar 1472 deze plaats allereerst bevestigt, zynde nadershandt in 't jaar 1529, toen de Turk Wenen berende, afgebrand. In 't jaar 1543 liet keizer Ferdinand de I deze vesting versterken, en de hoofdvesting in 't jaar 1550 uit vierkante stenen ophalen. In 't jaar 1566 is 'er ook aan gearbeid. De keizer Leopoldus heeft de uiterste vesting met bastionnen van aarde voorzien, en voornamentlyk in 't jaar 1673 laten versterken. Maar de hoofdsterkte, door keizer Ferdinand den I aangelegt, bestaat uit vier bastionnen, nevens een uitspringenden hoek tegen den zamenloop van den Donauw en de Waag, zynde zamen van vierkante stenen voortreffelyk opgehaalt, en met goede souterrains voorzien. Men vergelykt ze doorgaans ten opzichte van hare gedaante, met een schildpadt, vertonende de vier bolwerken zo vele poten, en de uitspringende hoek den staart. Het eene bastion omtrent de Waag wordt de Maagdt genaamt, om dat op den hoek een vrouwenbeeldt met een uitgestrekte handt, houdende een krans, te zien is. Deze vesting is niet groot, begrypende in haren omtrek niet meer dan een quartier uur gaans. Behalven een soldaten-kerk, de residentie des kommendanten, en tuighuis vindt men 'er niet dan casernen of vertrekken voor de soldaten, die 'er bezetting in houden; zonder dat het iemandt geoorlooft is, zich daar binnen te onthouden. Tegen 't Noorden en Zuiden wordt ze van den Donauw en de Waag ingesloten, maar in 't Westen heeft de vesting een diepe gracht, by haren uitersten hoek. De voorstadt, of markt, gelegen voor de nieuwe uiterste vesting, is tamelyk groot, en van koopmannen en ambachtslieden bewoont. De Turken hebben zich van deze sterkte nooit kunnen meester maken, niettegenstaande Sinan Bassa de zelve in 't jaar 1594 na de verovering van Raab sterk beschoot, en de voorstadt verbrandde. In 't jaar 1663 in January wilden ze de Turken over 't ys beklimmen; doch wierden met groot verlies afgeslagen. In 't jaar 1683 den 30 September heeft ze de koning van Polen, Johannes de III, na 't ontzet van Wenen bezocht, en in January des jaars 1716 heeft keizer Karel de VI zyn zwager, den hertog van Beyeren, tot gouverneur van Comorn, en de daar toe behorende landen aangestelt. De vrybuiters dezer plaats hebben door hunne stroperyen den vyandt dikwils grote schade toegebragt: ook zyn voor 't eindigen van den Turkschen oorlog in 't jaar 1699 hier op den Donauw vele kleine galeien met soldaten bezet tot stremming van die rivier gehouden; en van deze plaats heeft het gansche gespanschap den name van *Comitatus Comaromiensis*. In het zelve is ook Tata, of Dotis, gelegen, dat oudtyds een vermaard

maard kasteel was. *Stella de Turcarum successibus Ep.* 1. *Ranzani Epit. Hung. Ind.* 1. *Crusii Turco-Græcia p.* 505. *Krackwitz Ungerl. p.* 156. *seq. Szentivany dec.* II. *P.* I. *p.* 133. *dec.* III. *P.* I. *p.* 14.

COMORN, in tegenstelling van het voornoemde *klein-Comorn*, in 't Latyn *Comaria*, genaamt, was eertyds een vesting in neder-Hungarië, niet verre van de Blatten-zee en de vesting Canischa, en is in de jaren 1591, 1593, en 1606 door hare dappere tegenweer tegen den Turk vermaard geworden: doch eindelyk in 't jaar 1664, nevens andere plaatsen, ingenomen en geslecht. *Stubels Hungar.*

COMPAGNIELANDT. Dus hebben de Hollanders een stuk lands in Jesso gelegen genaamt, leggende in 't Noorden der Japansche eilanden. Het is door de strate de Vries van de Staten-eilanden onderscheiden.

COMPAGNIEN. Wanneer de koning van Vrankryk, Johannes de II, in 't jaar 1356 in den slag by Maupertuis, niet verre van Poitiers, door de Engelschen gevangen wierdt, ontstonden 'er in Vrankryk grote wanorders (zie JOHANNES de II, koning van Vrankryk) en zamenrottingen, onder welke zommigen zich zelve Compagniën noemden. Deze verwoestten het landt aan alle kanten door roven en plunderen. Toen in 't jaar 1360 de vrede gesloten was, waar by verscheide plaatsen aan Vrankryk wedergegeven wierden, begonnen de Engelsche bezettingen, ziende, dat ze hunne soldy ter bestemder tydt niet ontfingen, en bestaande uit allerlei slag van natien, ook onder dien name zamen te rotten. Deze noemden zich ook Tardvenus, en wierden metter tydt zo machtig, dat hen de koning naauwlyks kon wederstaan. Ze maakten een zeker Gasconjer, genaamt Seguin van Badefol, tot hun generaal, en sloegen by Brignais, drie mylen van Laon, het koninklyk leger, dat tegen hen gezonden wierdt. Daar op verdeelden ze zich in twee hopen, van welke de een naar Avignon trok, met voornemen, om de pausselyke schatten te ligten. Hun hoofdt noemde zich *Gods vriendt, en der menschen vyandt.* Eindelyk bewoog de paus den markgrave van Montferrat door een grote geldsomme, om dezen hoop vrybuiters in zyn dienst aan te nemen; wanneer hy ze tegen de Visconti in Milanen gebruikte. Naderhandt dienden ze paus Urbanus den VI tegen Clemens den VII. De twede hoop onder den voornoemden Badefol bleef in Vrankryk, doorstroopte het landt, zonder zich den kruistocht, door den paus tegen hen verklaart, eenigzins te bekreunen. Een onder hen wierp zich zelve tot koning van Vrankryk op, en pleegde vele baldadigheden. Koning Johannes de II handelde eindelyk met hem; waar op deze gewaande koning naar Gascogne te rug trok. De overigen weken naar Burgundië, en wiesschen eindelyk tot een leger van 30000 aan; onder welke vele waren, die door de vrede, in 't jaar 1365 van koning Karel den V van Vrankryk gemaakt, afgedankt waren. Deze stroopten het landt af tot aan Straasburg. Koning Karel de V was nevens den paus, die toen nog te Avignon zynen setel hadt, den hertog van Lotharingen, en keizer Karel den IV op allerlei middelen bedacht om dit gespuis uit te roejen; maar alzo men hen door geen leger durfde aangrypen, sloeg men een kruistocht tegen den Turk voor, ten gevalle van den koning van Cyprus: doch aangezien dit vele zwarigheden ontmoette, dede zich onvoorziens een bekwame gelegenheit op, om zich van de zelve te ontlasten. Ter zelver tydt voerde Henrik, grave van Trastamara, tegen zynen broeder Petrus den Wreden van Castilië den oorlog, en alzo deze laatste door 't ombrengen zyner gemalinne, die een zuster der koninginne van Vrankryk was, zich ook gehaat hadt gemaakt, zo wierdt een vergelyk getroffen, waar by de voornoemde Henrik, nevens den koning van Aragon, dien voornoemden hoop tegen Petrus den Wreden van Castilië in dienst namen; dat de koning van Vrankryk nevens den paus, hen ieder 200000 guldens zouden betalen, en zy naderhandt tegen de Mooren in Granada stryden. Hen wierdt de vermaarde heldt, Bertrand du Geselin, tot generaal gegeven, het welk ze zich wel gevallen lieten; en alzo men uiterlyk voorgaf, dat ze maar tegen de Saracenen in Granada zouden gebruikt worden, wierden ze met een wit kruis getekent, en zedert dien tydt *de Witte Compagnie* genaamt. Ze namen hun weg uit Burgundië over Avignon; en toen hen de paus in den begin wel de absolutie, maar geen geldt wilde geven, doch hen naderhandt een hoofdgeldt van 100000 guldens, dat hy op zyne onderdanen gelegt hadt, betaalde, dwongen ze hem deze somme aan zyne onderdanen weder ter handt te stellen, en hen 200000 guldens uit zyne schatkamer te betalen. In Spanje gekomen zynde sloegen ze Petrus den Wreden; maar wanneer de prins van Wallis in Guienne des zelfs party verkoos, traden ze in des zelfs dienst, doch verminderden dermaten in deze oorlogen, dat by 't eindigen der zelve in 't jaar 1368 maar 6000 overig waren, die naderhandt door den koning van Vrankryk in dienst aangenomen wierden; waar mede dat gespuis een einde nam. *Du Fresne Glossar. v. Compania. Mezeray Hist. de France Tom.* II. *p.* 456. *Daniel Hist. de France Tom.* II. *col.* 569. 582. 601. *seq.* 635. 637. 641. *seq.* 651. *Larrey Hist. d'Anglet. Tom.* I. *p.* 707.

COMPANIANO. Zie ACHERON.

COMPARATUS, (HYACINTHUS) geboortig van Palermo, was een goed dichter, en maakte in de Latynsche en zyne moedertale bekwame vaarzen, byeen gedrukt, onder den tytel van: *Canzoni Siciliane. Bibliotheca Sicula.*

COMPEDES wierden by de ouden een soort van marteldom der Christenen genaamt. Men maakte een hout met vele gaten, waar door men de voeten kon steken. En men dede de Christenen hunne voeten daar in steken, zo dat vier of vyf gaten tusschen beide waren, en waar door een ondraaglyke smert veroorzaakt wierdt. *Ferrarius Elect. l.* VI. *Pitiscus.*

COMPETENTES wierdt in de oude Christen kerke dat gene Classis van Catechumeni genaamt, die alrede in de gronden van 't Christendom genoeg onderwezen waren, en nu verlangden gedoopt te worden. Hier in bestondt hun voordeel boven andere Catechumeni, dat wanneer deze naar buiten gingen, zy het gebedt vermogten by te wonen. Doch ze wierden niet lange Competentes genaamt, want ze verzochten op Palmzondag den doop, en wierden op Paaschen ten doop toegelaten. *Du Fresne. Carpzovius dissert. de catechizandis rudibus, c.* 1. §. 22.

COMPIEGNE, in 't Latyn *Compendium*, een stadt in 't landschap Valois, alwaar de rivieren Aine en Oyse zamenlopen, tusschen Noyon, Soissons en Senlis, zynde beroemd wegens de residentie veler koningen in deze plaats. Clotarius de I stierf alhier in 't jaar 561. Karel de Kale liet in 't jaar 876 Compiegne herbouwen, noemende het naar zynen name *Carolopolis*, en stichtte de vermaarde abdy van S. Cornelius, in welke Lodewyk de II en Lodewyk de V bygezet zyn. Karel de VI ontweldigdeze in 't jaar 1415 den hertog van Burgundië, die deze plaats 14 dagen daar na wederom belegerde, en in een uitval de vermaarde maagdt van Orleans, Johanna van Arc, gevangen nam, die hy aan de Engelschen verkocht. Voorts is Compiegne een fraaie stadt, hebbende voortreffelyke huizen, nevens een prachtig koninklyk slot en stadhuis. Daarenboven wordt hier een sterke koopmanschap gedreven, terwyl de stadt zelve vele manufacturen heeft; en van daar wordt een grote menigte van hout uit het bosch van Compiegne naar Parys, omtrent 20 mylen van daar gelegen, vervoert. Zommigen noemen verscheide Concilien, die alhier gehouden zyn, als in 't jaar 757, waar op 18 kanons gemaakt zyn; maar in 't byzonder een in 't jaar 833, waar op Lodewyk de Godzalige door de zamenzwering zyner drie zonen, en het oordeel der vergaderde bisschoppen genoodzaakt wierdt de krone af te leggen. Voorts zyn in de jaren 1085, 1201, 1277, 1301, 1304, en 1309 alhier Concilien gehouden. *Eginhard. Clodoard. Glaber. Nangis. Alberic. Capitular. Caroli Calvi Tit.* 43. *Du Chesne antiq. des villes.*

COMPITALIA wierden zekere feesten genaamt, die de Romeinen op de kruiswegen ter eere hunner huisgoden, *Lares* en *Penates* genaamt, vierden. Men geloofde, dat deze godheden het opzicht over de huizen, opentlyke plaatsen en wegen hadden. De naam komt af van 't Latynsche woordt *Compitum*, dat een kruisweg betekent. Servius, de VI koning der oude Romeinen, heeft dit feest allereerst ingestelt, willende dat de slaven zo wel als de priesteren de plegtigheden van dit feest zouden verrichten, om dus gedurende dien tydt eenige vryheit te genieten. Daarenboven vierden ze zekere spelen, en offerden voor 't welzyn der Roomsche familien. Als Tarquinius Superbus de Godsprake raadpleegde, wat men tot deze offerhanden behoorde te gebruiken, wierdt hem geantwoord, dat hy ter eere der Lares, en hunner moeder Mania koppen te offeren hadt. Hier van daan wierden eenige jaren lang hoofden van jonge knapen geoffert; tot dat eindelyk Junius Brutus door medelyden bewogen zynde in der zelver plaats maankoppen instelde. Nadat deze spelen en offerhanden een tydlang nagelaten waren, heeft ze keizer Augustus wederom vernieuwt, willende, dat ze tweemaal 's jaars zouden geviert worden. *Plin. l.* XXXVI. *c.* 27. *Ovid. l.* II. *Fast. Macrob. lib.* I. *Saturn. c.* 7. *Sueton. in Aug. c.* 31.

COMPLETORIUM wordt by de Roomschgezinden die Godsdienst genaamt, die 's avonds in de kloosteren na de maaltydt verricht wordt, om dat alsdan het gansche dagwerk voleindigt was. *Du Fresne.*

COMPLUTUM. Zie ALCALA DE HENARES.

COMPOSTEL, by de Spanjaarden *San Jago de Compostella*, is de hoofdstadt van Gallicië, heeft een aartsbisschoppelyken setel, nevens een universiteit. Herwaarts komen jaarlyks vele pelgrims, om het lyk van den H. Apostel Jacobus, wiens overblyfselen men gelooft dat hier bewaart worden, te bezoeken. Van 't bisdom zegt men, dat het door paus Leo den III op 't verzoek van Karel den Groten gesticht, maar door Calixtus den II omtrent het jaar 1123 tot een aartsticht verheven is. In 't jaar 1056 hieldt de aartsbisschop Cresconius alhier een Concilie. Compostella wordt voor *Brigantium* by Antoninus, Dion, en Orosius gehouden. Anderen daarentegen zyn van gevoelen, dat het *Janasum* is, waar van Pomponius Mela gewaagt. De stadt is met heuvelen omringt, en wordt door verscheide beken bewatert. Ze heeft een voortreffelyk slot en vele andere fraaie gebouwen. *Marinaeus de reb. Hisp. l.* V. *c. de sacr. aedib. Merula Cosmogr. lib.* II. *Ambros. Moralis. Joan. Gerondensis lib.* I. *Taraffa. Baron. an. C.* 816. 1056, 1123. *enz. Tom.* IX. *Concil. Mariana l.* X. *c.* 5. 6. 12. *Miraeus in Geogr. eccl.*

COMPOSTELLA, eertyds *Villa de Spiritu Sancto* genaamt, eene stadt in 't Noorder-Amerika, gelegen in Nieuw-Spanje, eigentlyk in 't landschap Xalisco, zynde een gedeelte van Guadalajara of nieuw-Gallicië. Ze is naby de zee gelegen, hebbende Xalisco Noord-en Guadalajara Westwaarts. Deze nabyheit der zee verschaft den inwoneren overvloedt van leeftocht, want de lucht is 'er anders ongezond, en de grondt onvruchtbaar. De stadt is van Gusman, een Spanjaardt, gebouwt. De bisschoppelyke setel is in 't jaar 1570 van daar naar Guadalajara verplaatst.

COMPS (ARNALD DE) was de XIV grootmeester der Johanniter orde van Jeruzalem, geboortig uit Vrankryk, en in 't jaar 1163 de opvolger van Augerius de Balben. Hy trok met koning Amalrik den I tegen den Kalif van Egypten, die weigerde schatting te betalen, die hy volgens een verdrag met Balduinus den I, voorzaat van Amalrik, gemaakt, schuldig was. De slag geschiedde op de grenzen van Egypten, daar de Christenen de overwinning behaalden. Na deze en andere gedenkwaardige daden stierf Comps in 't jaar 1167. Zyn opvolger was Gilbert d'Assali. *Bosio Hist.*

de l'ord. de S. Jean de Jeruf. Naberat privil. de l'ord.

COMPS (BERTRAND DE) was de XVII grootmeester van S. Jansorde van Jeruzalem, wiens konvent toen te Ptolemaïs of S. Jean d'Acre was. Hy was de opvolger van Guerinus in 't jaar 1244, en hadt het zelve stamhuis met den voornoemden Arnaldus. In den slag tegen de Turken, die in 't landt van Antiochië een inval gedaan hadden, wierdt hy zwaar gekwetst. De Christenen gewonnen den strydt, maar Comps stierf weinig dagen daarna aan zyne wonde. *Bosio. Naberat.*

COMPTON (WILLIAM) wierdt in 't 8 jaar der regering van koning Henrik den VII uit de oude familie van Compton in 't Engelsch graafschap Warwick geboren. Hy was eerst edelknaap van Henrik den VIII, toen hertog van York. Maar wanneer deze den troon bekiom, maakte hy hem tot een zyner kamerpagien, en kort daarna tot kleêrbewaarder. Hier op wierdt hy van tydt tot tydt verder bevordert, en met aanzienlyke inkomsten begiftigt. Hy stierf in 't 20 jaar der regering van koning Henrik den VIII, en zyn zoon Petrus in 't 35 jaar der regering van dien zelven koning. De zoon van Petrus was Henrik, die in 't 14 jaar van de koningin Elizabeth als lidt van 't parlement beroepen; en naderhandt onder de pairs ontfangen wierdt, aan welke de commissie opgedragen wierdt, de zaken van Maria, koningin van Schotlandt, te onderzoeken. Zyn zoon en erfgenaam William wierdt by de verklaring van prins Karel als hertog van York, tot ridder van Bath, en in 't 16 jaar der regering van Jacobus tot grave van Northampton, en niet lange daarna tot ridder van de kousfebandt verklaart. Hy stierf in 't jaar 1630, wanneer zyn zoon Spencer zyne tytels erfde. Deze streedt onder koning Karel den I, en sneuvelde te Hopton Heath, niet verre van Stafford, in 't jaar 1642, nalatende by zyne gemalinne Maria, dochter van Franciscus Beaumont, zes zonen, namentlyk *Jacobus*, erfgenaam van de vaderlyke waardigheden, *Karel*, *Willem*, *Spencer*, *Franciscus*, zamen ridders, en *Henrik*, doctor in de H. Godgeleerdheit, eerst bisschop van Oxfort, en naderhandt van Londen.

COMPTONUS CARLETON, (THOMAS) geboortig van Cambridge in Engelandt, tradt in 't jaar 1617 in de societeit der Jesuiten, leeraarde daarna te S. Omer de Philosophie, en te Luik de Theologie. Hy stierf in 't jaar 1666, oud 72 jaren. Zyne nagelatene werken zyn: *Philosophia Moralis*; *Philosophia Universalis*; *Theologia Scholastica*. *Alegambe Bibl. S. J.*

COMPULSORES wierden by de Romeinen die genaamt, die het volk aandreven tot het doen van hofdiensten, en het opbrengen van giften. In de kloosteren wierden dus genaamt die den monniken aankondigden, wanneer ze hunne *Horæ* of uuren houden moesten. By de Gothen in Spanje waren *Compulsores exercitus* die de nalatige soldaten tot den veldtocht aandreven. Deze, wanneer ze den soldaten iets bevonden wierden te ontwenden, moesten het elfvoudig wedergeven, en wierden daarenboven met 50 slagen geslagen. *Du Fresne l. 1251. Pantinus de officiis Gothorum pag. 202. Pitiscus.*

COMUS was een kapitein van een bende struikrovers, die gevangen, en van den burgermeester Rupilius ondervraagt zynde, tydt van verantwoording verzocht. Wanneer hem zulks toegestaan wierdt, viel hy op zyne knieën, en hieldt zyn adem zo lang in, tot dat hy den geest gaf. *Valer. Max. l. IX. c. 12.*

COMUS, een zeker afgodt, waar van de ouden geloofden, dat hy het bestier over de nachtelyke feesten en vermaaklykheden hadt. *Philostratus Tab. 3. Cartar. de imag. Deor.*

CONAC, (DANIEL DE) geboren in 't jaar 1627, was eerst bisschop te Valence en Die, naderhandt aartsbisschop van Aix, en kommandeur van de H. Geestsorde. Men vondt na zyne doodt, die voorviel den 18 January des jaars 1708, meer dan 400000 daler, waar onder 11000 Louis d'or van Lodewyk den XIII waren, in gereed geldt by hem. Hy leefde in een gedurigen twist met zyn Kapittel. *Inleiding tot de hedendaagsche historie Tom. 1. p. 599.*

CONAN de I, graaf van Bretagne, Armorica en Rennes, was de zoon van Wael of Beranger, grave van Rennes, en wordt gezegt van eene dochter des konings Salomon af te stammen. Na de doodt van Drogo nam hy bezit van het genoemde graafschap, en bande Hoel en Guerie, onechte zoon van Alanus den I, die stierf in 't jaar 952, daar uit. Men verhaalt van hem, dat hy die beide van kant geholpen heeft, den eersten door een soldaat, den tweeden door een vergifte lancette, toen hy ader gelaten wierdt. Eindelyk kwam hy zelve in een slag om 't leven, toen hy in 't jaar 992 tegen Fulco, grave van Anjou, oorlogde. Hem volgde zyn zoon Gothofredus de I.

CONAN de II, graaf van Bretagne, was de zoon van Alanus den II, en stichter van de kerke der H. Drie-eenheit te Brest. Hy wierdt in 't jaar 1067 te Chateau Gontier, door toedoen van Wilhelm Notus, hertog van Normandië, met vergift gedood, zonder kinderen na te laten. Zyne zuster Hanoise erfde de nalatenschap, Deze trouwde Hoel, grave van Cornouaille en Nantes, uit welk huwelyk *Alanus* de III geteelt is.

CONAN de III, bygenaamt de Dikke of Vette, was de zoon van Alanus den III, en diende onder Lodewyk den Dikken tegen den koning van Engelandt, Henrik den I, die zyn schoonvader was, en wiens onechte dochter Machtild hy in huwelyk hadt. Hy bouwde het klooster Langouet, stierf in 't jaar 1148, nalatende *Hoel*, die van 't graafschap van Bretagne beroofd was, nevens een dochter, genaamt *Bertha*, die de heerlykheit aan Alanus Niger, haren echtgenoot, den heere van Boche-de-rien ten huwelyk bragt.

CONAN de IV, graaf van Bretagne en Richemont, zoon van Alanus Niger, en van Bertha van Bretagne, wierdt bygenaamt de

Kleine, en stierf den 20 February des jaars 1170. By zyne gemalinne Margaretha, dochter van Henrik van Schotlandt, gravinne van Northumberlandt, teelde hy *Constantina*, gravinne van Bretagne. *Orderic. Vitalis la Chron. de S. Etienne de Caen. Wilh. de Jumieges. Argentre Chron. d'Anjou. Chron. de S. Aubin & Angers.*

CONARUS, de XXIV koning van Schotlandt, volgde zynen vader Mogaldus in de regering omtrent het zesde jaar van den keizer Antoninus den Vromen. Hy was in een zamenzwering tegen zyn eigen vader ingewikkelt, en vocht onder de Picten tegen de Romeinen en Britten, die over den muur van Adrianus gekomen waren, en een ryken buit gemaakt hadden. Maar na een twyffelachtigen strydt wierdt 'er op een jaar vrede gemaakt. Maar Lullius Urbicus, gezonden, om de Romeinen te versterken, sloeg de Schotten in een bloedig treffen, dreef ze weder over den muur van Adrianus, die hy verbeterde, en bevestigde dus de vrede op vele jaren. Onderwylen wentelde zich Conarus in allerlei lasteren, waar door zyne schatkameren uitgeput wierden; en wanneer hy derhalven van de vergaderde Ryksstanden geldt eischte, onder voorwendsel van een koninklyk hof te houden, vondt deze eisch zo weinig ingang, dat de standen besloten hem zo lang in verzekering te nemen, tot ter tydt hy de regering, waar toe hy onbekwaam geoordeelt wierdt, kwam af te zweren, en toe te staan, dat 'er een ander koning in zyn plaats gemaakt wierdt. De standen 's anderen daags wederom vergaderende, betuigden eenpariglyk, dat de gewone inkomsten zo wel voor zyne hofhouding, als voor die zyner voorzaten, genoeg waren, als die daar van niet alleen in tydt van vrede t'huis prachtig hadden geleeft, maar zich ook buitenslands hadden doen vrezen. Voorts besloten ze, dat luiden van gene verdiensten, onder welke hy zo vele schatten verkwist, en daar door vele brave mannen ongelukkig gemaakt, en zyne schatkisten uitgeput hadt, de zelve niet alleen weder uit te keren hadden, maar ook ten voorbeeldt van anderen behoorden gestraft te worden. Deze hevige besluiten nu poogde de koning geenzins door zachte woorden te verydelen, maar gebruikte in 't tegendeel zware bedreigingen; invoegen die genen, die naast hem zaten, hem daar op aanstonts aanvielen, werpende hem nevens eenige weinige anderen in de gevangenisse. Maar de aanstokers zyner wulpschheit straften ze met de doodt. Om nu allen oploop te weren, maakten de standen eenen Argadus tot onderkoning, tot 'er eindelyk een nieuwe koning zou verkoren zyn: immers Conarus wierdt genoodzaakt, eensdeels in ziekte, anderendeels in verdriet zyn leven in de gevangenisse te eindigen. Dit geschiedde in 't 4 jaar zyner regering, zynde het jaar van Christus 150. *Buchanan. Hist. Scot.*

CONCA, een rivier in Italië, ontspringt in 't hertogdom Urbino, omtrent het vlek S. Leon, en Macerata, loopt door Romandiola, en ontlast zich in de Adriatische zee. De ouden noemden de zelve *Crustuminum* of *Crustumenius*. Eene zekere stadt, in de XII of XIII eeuw verzonken, wierdt ook CONCA genaamt. Deze was gelegen niet verre van 't vlek Catolica, omtrent den mondt der voornoemde rivier; en geloofwaardige berichten verhalen, dat de spitzen der huizen en torens nog op den huidigen dag by stil weder in zee gezien worden.

CONCARNEAU, of CONQUERNEAU, een Fransche stadt in Bretagne, naby de zee gelegen, tusschen Blanet, en Quimpercorentin, heeft een goed kasteel, en is wel versterkt.

CONCEPTION, anders by de Indianen *Penco*, dat is *ik vinde water*, genaamt, is een stadt in 't Zuider gedeelte van Amerika, in 't landschap Chili, zynde de hoofdstadt en setel van den gouverneur. Zy is gelegen aan de Stille zee, en heeft een bekwaam kasteel, dienende tot verdediging tegen de Auraques, en hunne stroperyen. Petrus Baldivia, die Chili innam, heeft in 't jaar 1550 deze vesting aangelegt, maar die thans vervallen is; invoegen de stadt aan alle kanten open legt. *Feuillée relat. du voyage. Frezier Beschryv. van de Zuidzee.*

CONCEPTION, een kleine stadt in 't Zuider gedeelte van Amerika, gelegen in 't landschap Paraguay, alwaar omtrent de rivier Uraguay of des Limaçons zich met de Rio de la Plata vereenigt.

CONCEPTION, *de Salaya*, een kleine stadt in 't Noorden van Amerika, gelegen in Mexico en des zelfs landschap Mechoacan, aan een kleine rivier, die nevens de twee kasteelen, S. Michiel en S. Philip, door de Spaanschen gesticht is, om dus de Straat van Mechoacan tot de zilvermynen van Zacateca te beveiligen. Verscheide Amerikaansche vlekken hebben ook dien name, onder anderen een in Hispaniola, en aan de haven van Californië gelegen.

CONCEPTION. Dus wordt een zekere nonnenorde genaamt, hebbende tot stichtster *Beatrix de Sylva*, geboortig uit Portugal, en door paus Innocentius den VIII op 't verzoek van de koninginne Isabelle van Castilië bevestigt. Deze gaf aan de zelve in 't jaar 1489 de regelen der Cistercienzer orde. Doch na de doodt der voornoemde Beatrix verkozen deze nonnen den regel van S. Clara. Paus Julius de III onttrok ze in 't geheel de directie der Cistercienzen, en bragt ze in 't jaar 1511 onder 't opzicht der Franciskanen. *Miræus in Orig. relig. lib. V. c. 13. Spondan. an. C. 1484. num. 9.*

CONCEPTION, (ANTONIUS DE LA) toegenaamt *van Siëna*, was een Dominikaner monnik, geboortig uit Guimaranes, gelegen in Portugal, en uit het geslacht *de la Conception*. Hy in den geestelyken staat tredende, nam den toename van Siëna aan, ter eere van de H. Catharina van Siëna. Hy studeerde te Lissebon en Coïmbra, maar wierdt te Loven als Doctor der H. Godgeleerdheit gepromoveert. Van daar reisde hy naar Rome,

en door Vrankryk wederkerende, onthieldt hy zich een tydlang in Bretagne by Don Antonio, die den tytel van koning van Portugal hadt aangenomen. Dezen droeg hy in 't jaar 1585 zyne *Annales* en *Bibliotheca ordinis Prædicatorum* op. Men heeft ook van hem aanmerkingen over de *Summa* van Thomas. Hy ſtierf in 't jaar 1586. *Alph. Fernandes Bibl. Domin. Razzi gli huom. illuſtr. Domin. Anton. Bibl. Hiſp.*

CONCHA noemden de Grieken dat gedeelte der kerk, dat verwulft was, en alwaar het outaar ſtondt. *Du Freſne Gloſſ. Græc. p.* 673.

CONCHES, een kleine ſtadt in Normandië, gelegen in 't kleine landſchap Ouche, drie of vier mylen van Evreux, is met een abdy voorzien.

CONCHYLIUM is een donkere purperverwe, zynde anders allen anderen purperſlakken gelyk, behalven dat ze met allerlei zaken, voornamentlyk met pis, gemengt wordt, waar door ze eenigzins naar 't blaauwe zweemt. *Salmaſius ad Tertull. de Pallio p.* 184. 186. *Pitiſcus.*

CONCILIABULUM wierdt genaamt de plaats, die de Romeinſche Prætores der wingewesten tot markten maakten, en alwaar allerlei waren verkocht wierden. Op zekere tyden pleeg men aldaar ook de vierſchaar te ſpannen. *Sigonius de antiq. Jure Ital.* II. 15. *Pitiſcus.*

CONCILIE, of *Kerkvergadering*. Het woordt *Concilium* wierdt allereerſt voor een jaarmarkt genomen, naderhandt voor een vergadering, in 't byzonder der geeſtelyken, waar in voornamentlyk van religie-geſchillen, en den welſtandt der kerke gehandelt wierdt. Deze Conciliën worden of algemeene (*univerſalia*), of byzondere (*particularia*) genaamt. De algemeene noemt men Oecumeniſche, op welke de biſſchoppen en leeraren, zo niet uit alle, ten minſten uit vele geweſten en koninkryken der Chriſtenheit geroepen wierden; en aangezien de keizer doorgaans als het hoofdt der Chriſten potentaten aangemerkt wierdt, zo hadt deze ook de macht, om zodanige Conciliën te beſchryven. Hierom is 't, dat zommigen zodanige Conciliën niet voor algemeen erkennen, die niet door laſt des keizers vergadert waren, niettegenſtaande ze uit velerlei biſſchoppen beſtonden. Maar ook zyn 'er Conciliën van keizeren beroepen, die echter ook niet voor Oecumeniſche of algemeene worden erkent, om dat 'er gene biſſchoppen genoeg op vergadert geweeſt waren, die ſchynen konden, de ganſche Chriſtenheit te verbeelden. Hoewel nu op deze wyze weinige Conciliën waren, die alle die vereiſchte hoedanigheden bezaten, zo plegen nochtans zommige dus genaamt te worden wegens der zelver algemeen gezag. De byzondere Conciliën zyn of nationaal, waar op namentlyk de biſſchoppen van een zeker ryk of natie, of provinciaal, wanneer de biſſchoppen van een zekere provincie, of epiſcopaal, wanneer namentlyk de geeſtelykheit van een zeker bisdom verzamelt. Deze laatſten worden voornamentlyk ook Synoden genaamt, hoewel het woordt Synode eigentlyk een Concilie betekent.

Het begin der Conciliën is reets ten tyde der Apoſtelen gemaakt, en zommigen zyn gewoon, vyf Conciliën te ſtellen, van welke vier te Jeruzalem en een te Antiochië gezegt worden gehouden te zyn. Het eerſte zegt men geweeſt te zyn, wanneer na de hemelvaart des Zaligmakers de Apoſtelen vergaderden, en Matthias in plaats van Judas den verrader tot Apoſtel verkoren wierdt. Het tweede, waar op men zeven diakenen aanſtelde, geſchikt om de tydelyke goederen der nieuwe Chriſtenen te beſtieren. Het derde wierdt in 't jaar van Chriſtus 47 gehouden, wanneer de Apoſtelen het geſchil, wegens de beſnydenis en waarneming der wet van Mozes gerezen, beſliſten. In het vierde wierdt den Joden de waarneming der Joodſche wetten voor een zekeren tydt toegeſtaan. Maar gelykerwyze zommige dezer Conciliën geen grondt in de geſchiedenis vinden, dus lydt het ook het gebruik van 't woordt niet, een ieder vergadering der Apoſtelen een Concilie te noemen: invoegen het voornoemde derde maar eigentlyk voor een Concilie, en wel voor het eerſte gehouden wordt.

Wat de algemeene Conciliën betreft, deze worden ten getale van acht door die van de Roomſche kerke opgetelt: als (1) het Niceenſche Concilie, gehouden te Niceen in Bithynië in 't jaar 325, onder keizer Conſtantinus den Groten. Op dit Concilie is de lere der Arianen veroordeelt. (2) Het eerſte Concilie van Conſtantinopel, wordende onder keizer Theodoſius in 't jaar 381 tegen de Macedonianen, die de Godheit van den H. Geeſt loochenden, gehouden. (3) Het Concilie van Ephezen, gehouden in 't jaar 431 onder keizer Theodoſius den Jongen tegen de kettery van Neſtorius. (4) Het Concilie van Chalcedonië, onder keizer Martianus in 't jaar 451 tegen Eutyches en Dioſcorus gehouden. (5) Het tweede Concilie van Conſtantinopel, in 't jaar 553 onder keizer Juſtinianus gehouden, en waar op de Aphthardociten veroordeelt, en zommige dwalingen van Origenes verworpen zyn. (6) Het derde Concilie van Conſtantinopel, onder keizer Conſtantinus Pogonatus in 't jaar 680 tegen de Monotheliten gehouden. (7) Het tweede Niceenſche, in 't jaar 787 onder de keizerinne Irene en haren zoon Conſtantinus over 't ſtuk van 't beeldſtormen gehouden. (8) Het vierde Concilie van Conſtantinopel, in 't jaar 869 tegen Photius, patriarch van Conſtantinopel, ter bevordering van 't gezag des Roomſchen biſſchops gehouden, wordt uit dien hoofde van de Griekſche kerke niet erkend. (9) Het eerſte Lateraanſche wierdt te Rome onder keizer Henrik den V in 't jaar 1123 verzamelt. Hier handelde men over het vergelyk van den keizer en den paus nopens de inveſtituur of het verlei der biſſchoppen; als mede over de wederverovering van 't H. Landt. (10) Het tweede Lateraanſche, in 't jaar 1139 onder keizer Conraad den III, alwaar de tegenpaus Anacletus de II wierdt verworpen; Arnoldus van Breſcia, Petrus de Bruis, en anderen over kettery veroordeelt. (11) Het derde Lateraanſche, in 't jaar 1179 onder keizer Frederik den I tegen de Waldenzen en anderen, als ketters aangemerkt, gehouden, en waar op deze te vervolgen beſloten is. (12) Het vierde Lateraanſche, in 't jaar 1215 onder keizer Otto den IV insgelyks tegen de Waldenzen, tegen Almarik en het boek van den abt Joachim, *van de Drieëenheit tegen Lombardus*, gehouden. Gene wierdt veroordeelt; dit verboden. (13) Het eerſte Concilie van Lyon, in 't jaar 1245 gehouden, waar op keizer Frederik de II over verſcheide dwalingen beſchuldigt, en eindelyk als een vyandt der kerke in den ban gedaan, en van den troon geſchopt wierdt. (14) Het tweede Concilie van Lyon, in 't jaar 1274 onder keizer Rudolph den I. Hier op handelde men over de vereeniging der Griekſche en Latynſche kerken. De keizer Michiel, hopende daar door hulpe tegen den Turk te erlangen, begon daar naar te luiſteren: maar de Grieken hebben dezen voorſlag naderhandt verworpen. (15) Het Concilie van Viennes, in 't jaar 1311 onder keizer Henrik den VII gehouden, waar op van de Tempelheeren gehandelt is, die door paus Clemens den V veroordeelt wierden. Daarenboven veroordeelden de vaders van dit Concilie verſcheide ketters, als de Begarden, Beguynen, enz. Men beſloot een algemeenen kruistocht. Voorts vondt men goed, hoogleeraren der Ooſterſche talen op verſcheide plaatſen te beſtellen. (16) Het Concilie van Florence in 't jaar 1439. Hier op handelde men over de vereeniging der Griekſche en Latynſche kerken. Dit Concilie wierdt van paus Eugenius den IV tegen 't Concilie van Baſel geſtelt; en van Ferrara naar Florence verplaatſt. (17) Het vyfde Lateraanſche Concilie, begonnen onder paus Julius den II in 't jaar 1512, en gehouden tot het jaar 1517, onder Leo den X, wegens het afſchaffen der zo genaamde *Sanctio pragmatica*. Eindelyk (18) het Concilie van Trente, begonnen in 't jaar 1545, en geëindigt in 't jaar 1563, waar op de Proteſtanten veroordeelt, en het pauſſelyk gezag beveſtigt is. De Roomſchgezinden, maar geenzins de Proteſtanten, erkennen deze voornoemde achtien Conciliën voor algemeen. Onder de Proteſtanten zyn zommigen, die alleenlyk de vier eerſte voor algemeen erkennen. Anderen voegen het II en III Concilie van Conſtantinopel, het II van Niceen, waar tegen echter Karel de Grote dat van Frankfort beroepen heeft, en het IV van Conſtantinopel hier by: wederom anderen keuren de twee laatſtgenoemde af, willende liever het Concilie van Conſtants, begonnen in 't jaar 1414, onder den keizer Sigiſmundus, als mede dat van Baſel, dat ook onder dien keizer in 't jaar 1431 zyn begin genomen heeft, daar voor houden, en onder de algemeene Conciliën ſtellen.

Voorts heeft men reets in de eerſte eeuwen zyn werk gemaakt de Kanons der Conciliën te verzamelen; en aangezien men op 't Concilie van Chalcedonië in 't jaar 451 de Kanons van 't Concilie, gehouden te Antiochië in 't jaar 348, zonder dat Concilie te melden, en in een ganſch andere order heeft aangehaalt, zo willen zommigen daar uit beſluiten, als of 'er reets lange voor dat Concilie eene verzameling der Kanons geweeſt was. Na dezen heeft een zeker biſſchop, met name Stephanus Epheſius, naar 't gevoelen van Juſtellus, de Kanons van 't Concilie van Niceen, Ancyra, en andere, zamengedragen; welke verzameling wel haaſt van dat aanzien is geworden, dat zich de vaders van 't Concilie van Chalcedonië daar op beroepen hebben. Voorts is deze collectie by 't volgende Concilie van Conſtantinopel opentlyk aangenomen, en *Codex Canonum Eccleſiæ univerſæ* genaamt. Deze Kanons zyn ook in de Latynſche tale overgezet, en zommige daar by gevoegt. Ten tyde van paus Leo den I wordt 'er gezegt een nieuwe verzameling gemaakt te zyn, immers volgens 't gevoelen van Stephanus Baluzius. Maar aangezien de vertaling niet naauwkeurig genoeg was, zo heeft de Roomſche abt, Dionyſius Exiguus, of de Kleine, niet alleen een beter vertaling gemaakt, maar ook de Kanons der Apoſtelen, en van verſcheide andere Conciliën daar by gevoegt, welke overzetting Chriſtophorus Juſtellus in 't begin der XVII eeuwe in 't licht heeft gegeven. Naderhandt hebben zich vele anderen bemoeit nieuwe verzamelingen te maken, als Ferrandus, Creſconius, Iſidorus Mercator, enz. doch gemerkt gene dezer verzamelingen ooit in eenig Concilie opentlyk is aangenomen, en goedgekeurt, zo heeft de voornoemde *Codex Canonum Eccleſiæ univerſæ* het grootſte aanzien behouden, voornamentlyk in de Weſterſche kerke, volgens de overzetting van Dionyſius den Kleinen. Naderhandt heeft men in de Weſterſche kerk de decretale brieven en pauſſelyke ordonnantien daar by gevoegt; waar uit eindelyk het zo genaamde *Jus Canonicum* of Kanonyke Recht ontſtaan is. Maar in de Ooſterſche kerk heeft Photius, patriarch van Conſtantinopel, in de IX eeuw een zo genaamd *Nomo-Canon* in 't licht gegeven, vergelykende daar in de Kanons, die in de Griekſche kerke in gebruik waren, met de Roomſche wetten, in dier voegen, dat in 't jaar 1118 Johannes Zonaras, zynde een Griekſch monnik, en in 't jaar 1190 Balſamon, patriarch van Antiochië, de zelve met hunne aanmerkingen verklaart hebben. Het een en het ander heeft Wilhelmus Beveregius, onder den tytel van *Pandectæ Canonum Apoſtolorum & Conciliorum, ab Eccleſia Græca receptorum*, met een Latynſche overzetting en geleerde aanmerkingen in 't jaar 1672 te Oxford in 't licht gegeven. De *Codex Canonum Eccleſiæ univerſæ* heeft Chriſtophorus Juſtellus, en naar deszelfs voorbeeldt Gebhardus Theodorus Meierus te Helmſtadt uitgegeven, nevens een Hiſtoriſch verhaal *de Collectionibus Canonum*, 1663 in quarto. Wat de Conciliën zelf betreft, Jacobus Merlinus heeft in 't jaar 1524 een begin gemaakt met de

zei-

zelve uit te geven. Petrus Crabbe heeft twee ſtukken van Conciliën te Keulen in de jaren 1538 en 1551 in 't licht gegeven. Dominicus Nicolinus liet in 't jaar 1585 vyf ſtukken in folio te Venetië drukken; Laurentius Surius in 't jaar 1624 vier ſtukken te Keulen. Severinus Binius gaf allereerſt vier ſtukken, die in 't jaar 1606 en 1608, en in tien ſtukken, die in 't jaar 1636 te Parys gedrukt zyn, in 't licht. Hier op zag men in 't jaar 1644 de grote editie van de Louvre, beſtaande in 37 ſtukken in folio in 't licht komen. Eindelyk hebben de twee Jeſuiten, Labbé en Coſſard, in 't jaar 1672 een nieuwe uitgave van 18 ſtukken in folio bevordert, zynde deze laatſte niet alleen naaukeuriger dan alle de voorgaande, maar ook met geleerde aanmerkingen voorzien. Boven dien heeft Bartholomæus Caranza een *Summa Conciliorum*, en Franciſcus Longus à Coriolano een *Summa Conciliorum omnium* met aantekeningen uitgegeven. Desgelyks Philippus Labbé een *Synopſis Conciliorum*, die voor de *Tomi Conciliorum* gevonden wordt. Cabaſſatius in zyn *Notitia Eccleſiaſtica, Hiſtoriarum, Canonum, Conciliorum,* enz. handelt van zommige Conciliën en Kanons in 't byzonder. *Chytræus in Catal. Concil. Heinſchius in Chronol. Concil. VI. Oecum. de Marca de Concordia ſacerdotii & imperii l.* III. *c.* 3. *Baluzius in addit. ad h. l. Chriſtoph. Juſtellus in præf. ad Cod. Canon. Eccl. Univ. Ziegler: in Diſſert. de Juris Canon. Orig. & increm.*

CONCINI, CONZIN, eene graaflyke familie, die haren oorſprong van de Florentynſche graven van Penna genomen heeft. Men gewaagt onder anderen van eene *Leonora Concini*, gemalin des markgrave del Monte, en van *Joh. Baptiſta Concini*, ridder, die het paleis der Guadaguini te Arezzo kocht; maar voornamentlyk de vermaarde *Concino Concini*, van wien afzonderlyk beneden. Dit geſlacht heeft zich in voorgaande tyden in Tirol neêrgezet, maar zich naderhandt naar Ooſtenryk begeven, en de heerlykheden Wocking, Weinzirln, Perwart, enz. aan zich gebragt. *Nicolaus* erfde met zyne gemalinne Lucia van Dros de heerlykheit van Dros, van welke der zelver zoon *Antonius* den tytel voerde. Des zelfs kleinzoon *Eerenryk*, de grootvader van *Chriſtoffel Eerenryk*, teelde *Johan Volkhard*, grave van Conzin, in 't jaar 1704 keizerlyke geheime Raadt, en opperhofmeeſter der aartshertoginne Maria Elizabeth. *Abb. Camurrini in Hiſt. Geneal. fam. Tuſc. & Umbr. p.* 180. *Imhof Not. proc. Imp. in Mantiſſ. Spener hiſt. inſign. l.* I. *c.* 18. *Bucel. ſtem. Tom.* III.

CONCINI (CONCINO) is anders bekend onder den name van *maarſchalk d'Ancre*, en zo wegens zyn geluk als des zelfs omwenteling in Vrankryk vermaard. Hy was afkomſtig uit het graafſchap Penna in den ſtaat van Florence, zyne vyanden noemen zyn vader een notaris der ſtadt Arezza in 't gebiedt van Toskanen; doch deze was in der daadt een Florentynſch Raadsheer, en ridder van de St. Stevensorde. Zyn grootvader was eerſte ſtaatsſecretaris by den groothertog van Florence, wordende aan de hoven van Wenen en Madrid in zaken van 't uiterſte gewigt gebruikt. Deze ſtamde af van een zeker Concini, die by de Republyk van Florence de plaats als konneſtabel bekleed heeft. In zyne jeugt wordt hy gezegt een ongebonden leven geleid te hebben, vervallende daar door niet alleen in grote ſchulden, maar ook in hechtenis wordende genomen, en eindelyk uit den ſtaat van Florence gebannen. In 't jaar 1600, wanneer Maria de Medicis, dochter van Franciſcus, groothertog van Florence, Henrik den IV, koning van Vrankryk, trouwde, kwam Concini ook in Vrankryk, wordende der koninginne hofjonker. Kort daarna trouwde hy Eléonora Galligai, der koninginne kamenier, welker genegenheit zy volkomentlyk bezat. Dit jong getrouwde paar leefde, wel is waar, niet zeer eendragtig, terwyl het gemene belang meer dan eenige oprechte liefde haar binnen de palen van haren plicht hieldt. Des niet tegenſtaande wiſt het Concini door dit huwelyk zo wel te maken, dat hy daar door grote ſchatten vergaderde, en voorname bedieningen bereikte. De koningin maakte hem tot haren opperſtalmeeſter; maar voornamentlyk begon zyn geluk onder Henrik den IV te bloejen: waarom ook zommigen willen, dat hem de daadt van Ravillak, die dezen koning vermoord heeft, geenzins mishaagde; dat is ten minſte zeker, dat hy de onderlinge geſchillen tuſſchen dezen koning en des zelfs gemalinne gevoed heeft. Immers hy klom met grote ſchreden tot den top van geluk; invoegen hy niet alleen het markgraafſchap Ancre in Picardië kocht; maar ook gouverneur van Amiens, Peronne, Roye en Mondidier, insgelyks opperkamerheer, en eindelyk in 't jaar 1615 maarſchalk van Vrankryk wierdt, niettegenſtaande men beſloten hadt, gedurende de minderjarigheit van Lodewyk den XIII gene promotie van maarſchalken te doen. Hy wilde ook gouverneur van Picardië zyn; doch de hertog van Longueville hadt de vryheit, het gouvernement van Picardië of Normandië te verkiezen, en verkoos het eerſte: ook wierdt Concini genoodzaakt dat van Amiens ten behoeve van dezen af te ſtaan; en hoewel hy daar voor de bediening van koninklyken luitenant in Picardië ontfing, die hem de hertog de Montbaſon afſtondt, kon hy echter zulks niet verduwen, om dat op deze wyze zyne goederen in Picardië zynen gezworen vyandt, den hertog van Longueville, onderworpen wierden. Doch Concini verviel meer en meer in haat, zo wegens zynen ongemenen rykdom, die, behalven het gene hem zyne grote bedieningen opbragten, volgens zyne eigene beiydenis, drie millioenen bedroegen, als om zyne grootſche levenswyze. Hy verſterkte Villebœuf, in weêrwil van 't Parlement. Hy trok het byzondere gouvernement van Pont de l'Arche aan zich, en wilde ook dat van Havre de Grace hebben. De voornaamſten van Vrankryk moeſten om zynent wille het hof verlaten, in wier plaatſe hy zodanige mannen aanſtelde, die geheel en al van hem afhankelyk waren. Hy hadt het bewindt over de financiën, en vergaf de bedieningen en ampten; waar door hy zo by de armee als in de ſteden vele vrienden maakte. In tegendeel gevoelden die genen, die hy niet gunſtig was, zyne gramſchap. Dit bewoog de prinſſen van den bloede nevens andere Franſche groten zich eens en andermaal tegen de koninginne weduwe en den maarſchalk d'Ancre te verbinden; waar van doorgaans dit de uitkomſt was, dat de koningin dezen en genen der misnoegden met aanzienlyke gouvernementen of eenige andere zachte middelen bevredigen moeſt, om dus Concini voor den val te behoeden. Doch eindelyk geraakte hy ten vollen in haat, wanneer in 't jaar 1616 de prins van Condé in verzekering wierdt genomen. Hier toe wilde Concini in den begin zyne toeſtemming niet geven; doch wierdt eindelyk overgehaalt: invoegen wanneer de voornoemde prins reets in arreſt genomen was, alle groten, die vyanden van Concini waren, zich haaſtelyk uit Parys begaven. Daarenboven rooide men het gemeene volk tegen hem op, dat zyn huis beſtormde, en den inboedel, die op 200000 ryksdaalders geſchat wierdt, plunderde. Concini hadt reets overlang uit vele omſtandigheden beſloten, dat zyn val naby was; tot dien einde hadt hy reets grote ſommen naar Rome en Florence overgemaakt; met toeleg, zich naar Italië te begeven; doch zyne gemalin wilde daar in geenzins bewilligen; niettegenſtaande hy een voetval voor haar dede, ſmekende, zy wilde het nakend ongeluk ontduiken. Zy kon niet bewogen worden de koningin te verlaten. Onderwylen hadt zich Luynes in de gunſt van den jongen prins ingewikkelt, wiens toeleg was, den val van den maarſchalk d'Ancre te verhaaſten, van wien hy zo wel by den jongen koning, als de koninginne moeder, met verachting ſprak, en hem op allerlei wyze zocht hatelyk te maken. Men poogde wel in den beginne den maarſchalk onder andere voorwendſelen buiten Vrankryk te zenden, en droeg hem op, of om als ambaſſadeur naar Rome te gaan, of het graafſchap Mompelgard te kopen, en aldaar zyn leven te eindigen. Maar wanneer hy gereed ſtondt, dien voorſlag aan te nemen, deden zyne vyanden hun beſt, hem ook deze gelegenheit om te ontkomen af te ſnyden. Luynes bewoog eindelyk den prins daar toe, dat hy beſloot, Concini te doden. Deze laſt wierdt den kapitein der koninklyke lyfwacht, Nicolaus l'Hoſpital, marquis van Vitri, naderhandt om deze daadt tot maarſchalk van Vrankryk verheven, opgedragen. Wanneer derhalven Concini den 24 April des jaars 1617 in de Louvre kwam, wierdt hy van Vitri, nevens zyn broeder, du Hallier, en eenige anderen, met piſtolen doorſchoten. Het lyk wierdt wel heimelyk te S. Germain de l'Auxerrois begraven, doch het volk, dat een onverzoenlyken haat tegen d'Ancre hadt opgevat, ontdekte die plaats, haalde het lyk daar uit, verſcheurde en mishandelde het op de onmenſchelykſte wyze. Zommigen verſcheurden de ingewanden, en verſlonden de zelve; het hert wierdt uit het lyf gerukt, op een rooſter gebraden, en opentlyk opgegeten. Het Parlement maakte den overleden ook het proces, beſchuldigende hem van gekwetſte majeſteit; zyne gemalin wierdt insgelyks vervolgt, en veroordeelt om onthalſt en verbrand te worden, nadat ze van tovery, Jodendom en andere laſteren beſchuldigt was. Zyn zoon wierdt uit den adelyken ſtandt geſtoten, en onbekwaam verklaart om eenigerlei bediening van eere in Vrankryk te bekleden. *Grammond Hiſt. l.* II. *le Grain decade de Louis XIII. l.* X. *le Vaſſor Hiſt. du regne de Louis* XIII. *l.* VIII. IX. X. *Siri mem. recond. Tom.* IV. *Relation de la mort du marechal d'Ancre. Memoires de deageant. Bayle.*

CONCIO wordt eigentlyk de vergadering des volks genaamt, maar ook de redenvoering, tot het Roomſche volk gehouden. Deze geſchiedde doorgaans op de markt, *pro roſtris*, gelyk ze ſpraken, of elders op een verheven plaats. Die *pro roſtris* ſprak, moeſt zyn aangezicht naar 't Kapitool wenden. Daar was altydt een fluiter by, die den redenaar den toon opgaf, hoe hoog hy zyne ſtemme te verheffen hadt, want anders zou hem by die overgrote menigte des volks niemandt verſtaan hebben. *Manutius de Legib. c.* 35. *Bartholinus de Tibiis* II. 12. *Pitiſcus.*

CONCLAMATIO was by de Romeinen, wanneer de ſoldaten door trompetten-geſchal gewaarſchuwt wierden zich ter optocht gereed te houden. Hoewel ze zomwylen zonder zulk een teken opbraken, vooral wanneer ze den vyandt wilden verſchalken. *Schelius ad Polyb. p.* 1247. *Tom.* X. *Græv. Pitiſcus.*

CONCLAVE. Dus noemt men te Rome het vertrek, waar in de kardinalen ter verkiezing van een nieuwen paus vergaderen: ook noemt men die vergadering zelve aldus; en het ſtaat aan die leden, om daar toe een zekere plaats te verkiezen; zynde het Conclave een zekere vertrekkamer, daar toe alleen geſchikt. Maar men heeft reets zedert een geruimen tydt het Vatikaanſche paleis wegens des zelfs ruimte en andere bekwaamheit daar toe gebruikt; invoegen de kardinalen volgens een oud gebruik aldaar gewoon zyn raadt te plegen. Om nu de verkiezing van een nieuwen paus te verrichten, is men gewoon zo vele afgezonderde cellen op te ſlaan, als 'er kardinalen tegenwoordig zyn, nevens de vertrekken der zo genaamde Conclaviſten, die mede opgeſloten worden, om den kardinalen te dienen. Deze cellen worden by 't lot verdeelt; waar door 't menigmaal geſchiedt, dat de kardinalen van een verſcheide factie naaſt elkander geplaatſt worden. Ook worden deze cellen binnen de negen dagen, in welke de begravenis van den overleden paus toegeruſt wordt, gereed gemaakt, in welken tydt het een ieder vry ſtaat in 't Conclave te gaan, en de cellen te bezien. Ze worden alle met groene ſerge behangen, uitgezondert

dert de cellen der genen, die of gunſtelingen zyn des overledenen, of anderzins door hem bevordert zyn. Deze worden met violet overtrokken. Boven elke celle hangt het wapen van den kardinaal, die zich daar in ophoudt. Tuſſchen deze cellen en de venſteren van 't paleis is een lange galdery, van welke de cellen licht ſcheppen. Op den tienden dag na de doodt van den paus, zynde de naaſte na des zelfs begravenis, gaan de kardinalen, na 't houden van een zogenaamde miſſe van den H. Geeſt, in 't Conclave, paar aan paar, en vergaderen dagelyks, des morgens en des avonds in de kapelle tot een ſcrutinium of onderzoek, en ſchryven hunne ſtemmen op kleine cedeltjes, werpende de zelve in een kelk, die op den outaar geplaatſt is. Voorts worden twee kardinalen verkoren, om de namen der genen, die op de nominatie zyn, opentlyk te lezen, en op te tellen, hoe veel ſtemmen een ieder heeft. Dit geſchiedt zo lange, tot dat twee derde der kardinalen een en den zelven perſoon ſtemmen. Hoewel ſelden een paus op deze wyze verkoren wordt; waar van daan het geſchiedt, dat ze na 't gehouden ſcrutinium zamenkomen, om te zien, of miſſchien die gene, die in 't ſcrutinium de meeſte ſtemmen gehad heeft, nu twee derde hebben moge. Doch hier by is aan te merken, dat nu niemandt zyne ſtemme mag geven, dien hy in 't ſcrutinium geſtemt heeft. Als dit niet gelukt, nemen ze hunne toevlucht tot de zogenaamde inſpiratie, zynde een opentlyke verklaring, of liever conſpiratie van verſcheide kardinalen, die zamen overluid uitroepen, deze of gene, dien ze dan by zyn name noemen, is paus. By voorbeeldt, paus Altieri wordt van een of twee, zynde de hoofden van een zeker party, eerſt genaamt. Als ze dan ſtemmen genoeg vinden, en verzekert zyn, dat ze op deze wyze hun oogmerk zullen bereiken, als dan worden de overige kardinalen genoodzaakt, zich by de anderen te voegen, om niet in de ongenade van den nieuwen paus te vallen, wiens verkiezing buiten dat zou voortgaan. Het ſcrutinium geſchiedt op deze wyze. Elk kardinaal maakt zyn briefje gereed, waar op hy zynen name en den name des gene, dien hy garen paus zag, met nog een ander woordt, gelyk als een keur-ſpreuke, ſchryft. De name van den kardinaal wordt onder een vouwe geſchreven, en met een zegelring verzegelt. De name des verkorenen wordt door een Conclaviſt onder een andere vouwe zonder zegel geſchreven; en het woordt, waar aan de kardinaal bekent, dat het zyn name is, die gelezen wordt, wordt op eene der buitenzyden geſchreven. Als by voorbeeldt: ***Deo volente***, of iets diergelyks. De vouw, die des kardinaals name bedekt, wordt niet geopent, voor al eer de paus verkoren is, die dan, om te weten, wie hem geſtemt hebben, alle briefjes opent. Het bygevoegde woordt dient daar toe, ten einde het blyke, dat een ieder kardinaal nog een andere ſtem gegeven heeft, buiten het ſcrutinium, wanneer namentlyk twee briefjes van een en den zelven name voorhanden zyn, waar op verſcheide perſonen ſtaan. Zo 't nu gebeurt in 't einde van 't ſcrutinium en daar op gevolgde zogenaamde acces, dat de ſtemmen tot de verkiezing niet toeryken, dan worden alle briefjes verbrand, ten einde de namen der genen, die verkiezen, verborgen blyven. Zo lange als 't Conclave geſloten blyft, worden een ieder kardinaal twee of ten hoogſten drie dienaren toegevoegt, wanneer hy of een vorſt, of door zyne uitmuntende verdienſten vermaard is. Deze bediening nu wordt van velen gretig gezocht, aangezien de nieuwverkoren paus aan een ieder Conclaviſt 3 of 400 ponden vereert, en aangezien ze alles, wat 'er geſchiedt, zien en weten. Hoewel deze bediening ook zeer moeielyk is, om dat ze de ſpyze en drank opdragen, en ter tafel dienen, ook zo wel als de kardinalen zelve opgeſloten blyven moeten. *Hiſtorie van 't Conclave.*

CONCORDAAT wordt het vredensverdrag genaamt, het gene in 't jaar 1516 tuſſchen François den I, koning van Vrankryk, en paus Leo den X te Bononië gemaakt wierdt, waar door de zo genaamde *Sanctio pragmatica* wierdt afgeſchaft, die den pauzen zo langen tydt een doren in 't oog geweeſt was, en waar tegen het Lateraanſche Concilie toen zo yverig werkte. In het voornoemde Concordaat wierden wel eenige ſtukken uit de Sanctio vernietigt, maar alle die genen uitgelaten, die tot vermindering der pauſſelyke hoogheit ſtrekten; en aangezien door zodanig een verdrag een middel moeſt uitgevonden worden, om zo wel den paus als den koning genoegen te geven, welke laatſte tot hier toe op het behouden der Sanctio pragmatica gedrongen hadt, zo wierdt het Concordaat voornamentlyk met betrekking tot deze twee punten opgeſtelt, namentlyk dat de koning het recht om aartsbiſſchoppen, biſſchoppen, abten en prioren te benoemen zou hebben, welk recht zedert de Capitularen en Conventualen gehad hadden; maar de paus in 't tegendeel de *Annates*. Hier tegen heeft zich het Parlement van Parys hevig aangekant, willende dit Concordaat niet erkennen; doch het wierdt genoodzaakt, zich aan 's konings uitdrukkelyk bevel te onderwerpen, gelyk het dede, maar onder die uitdrukkelyke proteſtatie, dat zulks buiten hare toeſtemming geſchied was. In vervolg van tydt heeft het zelve parlement by gelegenheit der geſchillen, daar over ontſtaan, zich ook altydt op deze *Sanctio pragmatica* beroepen, en zich een tydlang naar de zelve gedragen, tot eindelyk de koning uit Spanje wedergekeert zynde het Parlement van alle vryheit beroofde, om in diergelyke gelegenheden zyn gevoelen te uiten. En niettegenſtaande onder de regering der volgende koningen, en gedurende de binnenlandſche oorlogen dikwils van de herſtelling der meergemelde *Sanctio pragmatica* gewag gemaakt is, met verwaarlozing van het Concordaat, is de zelve nochtans eindelyk voor altoos bekrachtigt, en blyft tot hier toe nog in wezen. *P. Daniel Hiſt. de France. Mezeray. Pithou. Hiſt. de la Pragmatique ſanction & des Concordats.*

CONCORDATA GERMANICA worden een zeker verdrag genaamt, dat in 't jaar 1447 tuſſchen paus Nicolaus den V en keizer Frederik den III nopens de pauſſelyke rechten, en de vryheit der biſſchoppen en kerken in Duitſchlandt opgericht is. Hier over was langen tydt tuſſchen de pauzen en het Duitſche ryk getwiſt. Voornamentlyk was het Concilie van Baſel daar toe ingericht, om de pauſſelyke macht in kerkelyke zaken te bepalen; gelykerwyze ook de decreten van dit Concilie in den beginne door verſcheide keizeren en Duitſche ſtanden goedgekeurt zyn. Maar de Duitſchers zyn naderhandt tot hun eigen nadeel van deze reſolutie afgeweken, en zedert het Concilie van Baſel paus Eugenius den IV tegen Felix den V geſtelt hadt, verkozen zy de onzydigheit, houdende het met geen dezer twee genoemde pauzen. Doch eindelyk wierdt deze onzydigheit, voornamentlyk door toedoen van Æneas Sylvius Piccolomini, naderhandt paus, geëindigt, alzo keizer Frederik de III zich van dezen Æneas liet bewegen de zyde van paus Eugenius te kiezen; invoegen hy Æneas naar Rome zondt, om Eugenius van zyne onderwerping te verzekeren; en wanneer deze geſtorven was, Felix te bewegen, de pauſſelyke waardigheit neder te leggen. Hier door nu maakte hy zich by paus Nicolaus den V zeer aangenaam, die een legaat zondt, om nopens de onafgedane zwarigheden een vergelyk te treffen. Hier by ſtondt de paus den Duitſchen wel iets toe, doch op verre na zo veel niet, als men hadt kunnen erlangen, ingeval men zich aan 't Concilie van Baſel gehouden hadt. Voornamentlyk ſtrekken deze Concordata daar henen, dat de paus vooreerſt alle geeſtelyke bedieningen, het zy te Rome, het zy in den ommetrek van twee dagreizen, openvallende, zonder onderſcheidt vergeeft, in plaats dat de zelve voorhenen by een vrye verkiezing, gene kardinalen, of andere bedienden van 't Roomſche hof uitgezondert, voor zich behoudt. Het tweede betreft de verkiezing tot geeſtelyke ampten, die van den paus moeten beveſtigt worden, als by voorbeeldt de vakante aartsbiſdommen, biſdommen, kanunnikdyen en kloosters, die onmiddelyk van den Roomſchen ſtoel afhangen, en het privilegie eener kanonyke verkiezing hebben, in welke men by de verkiezing, volgens gewoonte, naar het ordentelyk recht zou te werk gaan. Het derde raakt de overige digniteiten en prebenden, die by beurten of van den paus, en hunne byzondere patronen begeven worden. Dus heeft by voorbeeldt de paus de macht, zo wereldlyke als geeſtelyke prebenden in de maanden January, Maart, May, July, September en November te vergeven, die daar van daan *Menſes papales*, dat is *Pauſſelyke maanden*, genoemt worden. De overige maanden zyn in tegendeel voor de biſſchoppen en aartsbiſſchoppen, om namentlyk in hun kerkelyk gebiedt de vakante plaatſen te vervullen. Het vierde en laatſte handelt van de Annaten of geeſtelyke inkomſten, hoe die namentlyk in 't eerſte jaar na 't overlyden of afzetten der geeſtelyke perſonen te beſtieren zyn. Te weten de nieuwe opvolger moet daar voor een zekere ſomme aan de pauſſelyke kamer betalen. Deze Concordata nu wierden van paus Nicolaus den V wel beveſtigt, maar of alle Duitſche ſtanden hare toeſtemminge daar toe gegeven hebben, daar aan wordt van zommigen getwyffelt. Zeker is 't, dat alhoewel de pauzen daar door veel gewonnen hebben, ze echter daar mede geenzins zyn te vrede geweeſt, zich meer aanmatigende dan hen by de Concordaten toegeſtaan was; invoegen de Ryksſtanden hunne bezwaarniſſen menigmalen daar tegen geopert hebben; voornamentlyk ten tyde van keizer Maximiliaan den I, gelyk by Freherus *Tom.* II *ſcript. rer. Germ.* en Melchior Goldaſtus *Tom.* II *Conſtit. Imperial.* kan nagezien worden. Diergelyke bezwaarniſſen zyn ook in de XVI eeuw den Apoſtoliſchen nuncius van paus Adrianus den VI voorgehouden. Maar daarentegen hebben zich ook de pauzen menigmalen bezwaart, als of men in Duitſchlandt deze Concordaten verwaarloosde, gelyk men dien aangaande twee pauſſelyke bullen ziet, namentlyk van Clemens den VII en Gregorius den XIII, waar in ze hunne klagten doen. De eerſte bulle voert voor tytel: ***Clementis VII** Conſtitutio de Prælatis & Principibus, uſurpantibus diſpoſitiones beneficiorum, ſedi Apoſtolicæ reſervatorum, aut impedientibus ſedis Apoſtolicæ proviſiones, contra formam Concordatorum intra eandem ſedem Apoſtolicam & nationem Germaniæ.* De tweede bulle heeft dit opſchrift: *Declaratio Gregorii XIII ſuper Concordatis Germaniæ, quod ordinarii Germaniæ, quod ordinarii collatores prætextu literarum Nicolai V Papæ pro concordia Germaniæ conferre non poſſunt beneficia Eccleſiaſtica, poſt tres menſes, ex quo vacarunt, ſi de illis intra hoc tempus a ſede Apoſtolica proviſum eſt.* Aan de zyde der Duitſche ſtanden pleegt men de zelve voor zo verre in aanmerking te nemen, dat men gedurig daar op dringt, ten einde de paus zich zelve daar naar gedrage, gelyk onder anderen in de kapitulatie van Joſephus, *art.* 18, verordent is, dat de Roomſche koning het daar henen zou zoeken te brengen, dat tegen zodanige Concordaten niets van de pauſſelyke zyde ondernomen worde. *Krantz in Metrop. l.* X. *&* XI. *Goldaſt. T.* I. *Conſtit. Imper. Platina in Eugen. & Pio II. Georg. Branden de Concordat. Germ. Conring. de Conſtit. Epiſc. Germ.* §. 83. *ſeq. Pallavicini Hiſt. Concil. Trident. l.* I. *c.* 15. *Limnæus ad Capitul. Caroli V. p.* 395. *ſeq. Schilterus de Libert. Eccl. Germ. l.* VI. *c.* 6. §. 9.

CONCORDES. Zie BAGNOLI.

CONCORDIA, eene godin der oude Romeinen, die men zeide, dat de eendragt bevorderde. Julius Cæſar en Tiberius hebben haar ter eere een tempel gebouwt. Men ſtelde haar doorgaans onder de gedaante van een jonge maagdt voor, zynde

op een ouderwetsche wyze gekleed, en met een bloemkrans gekroont, houdende in de regterhandt een bekken met een hert, in de linker een bondelken van stokken. Men vindt een penning van den keizer Nerva, vertonende aan de eene zyde de eenigheit door een vrouwspersoon, dragende op haar linker arm een piek, op de regter een schildt, aan de andere zyde door een achtersteven van een schip, nevens een paar standaarten, met dit opschrift: *Concordia exercituum*. Op andere penningen ziet men deze godin, houdende in de eene handt twee horens van overvloedt, in de andere een vat met vuur. Wederom op andere wordt ze door granaat-appelen, enz. voorgestelt. *Liv. lib.* IX. *Plutarch. in Gracch. Sueton. in Tiber. Angeloni Histoire des Cesars p.* 102. *Ripa in Iconolog.*

CONCORDIA, by de Hollanders **het landt van Eendragt** genaamt, is een gedeelte der kust van Nieuw-Hollandt, aan 't einde der Indiaansche zee, in 't jaar 1618 door de Hollanders ontdekt, wanneer deze een weg naar de Molukfche eilanden zochten.

CONCORDIA, een bisschoppelyke stadt in Frioul, wierdt ten tyde van Attila verlaten en geslecht. Haar bisschop, staande onder den patriarch van Aquileja, heeft zynen setel te Porto Gruaro, of Romatino, niet verre van het oude Concordia. Pomponius Mela, Strabo en Antoninus maken 'er gewag van. De bisschop Matthæus Samut gaf in 't jaar 1587 Synodale ordonnantiën in 't licht. *Mela l.* II. *Strabo l.* V. *Blondus l.* II. *&* III.

CONCORDIA, een kasteel en vlek in 't hertogdom Mirandola, aan de rivier Secchia, voert den tytel van een graafschap; en hadt eertyds sterke wallen en andere werken, doch is daar van reets in 't jaar 1534 ontbloot. Zedert het jaar 1710 behoort het tot het gebiedt des hertogs van Modena.

CONCORDIEBOEK, of *Concordia*, dat is **eendragt**, is ook de naam van een boek, waar in de Lutherschen, na Lutherus en Melanchthons doodt, hun gevoelen van de alom-tegenwoordigheit van Christus ligchaam hebben vastgestelt: want als Luther den 18 February 1546 overleedt, rees de eerste twist tusschen Melanchthon en Matthias Flaccus den Illyriër in 't jaar 1548 over 't aannemen of verwerpen van 't Paapsche boek **Interim**, welke twist men noemde ***bellum adiaphoristicum***; strydt over de middelmatige of onverschillige zaken. In 't jaar 1549 week Matthias Flaccus van Wittenberg naar Maagdenburg, alwaar hy vele zaken tegen de Wittenbergeren begon te schryven, en, daar hy te voren van Melanchthon was bemint, zich nu als een vyandt tegen hem gedroeg, en de deur tot dien droevigen Euangeliestrydt opende, welke nog niet geëindigt is: want Melanchthon leerde, dat de alom-tegenwoordigheit van Christus ligchaam eene loutere Eutychiaansche vermenging van Christus twee naturen was, welke Eutychiaansche kettery Melanchthon verdoemde, schoon hy ook staande hieldt, dat de Goddelyke natuur van Christus met de menschelyke vereenigt een ὑφιστάμενον bestaanlykheit uitmaakte, gelyk men uit zyne schriften *Tom.* III, *pag.* 326, 619, en elders kan zien, en die 't te Wittenberg met hem hielden noemde men ***Philippisten***: daarentegen kregen de aanhangers van Flaccus den naam van ***Flaccianen***, welke de alom-tegenwoordigheit van Christus ligchaam staande hielden, en wierden deswegen ook genoemt ***Ubiquitisten***, of alom-tegenwoordigheit-stelders, wordende vervolgens alom in Duitschlandt de meesten in getal, hoewel zeer onder elkander verschillende. In 't jaar 1552 wierdt wel de Passausche vrede gemaakt, doch de Kalvyns-en Zwinglius-gezinden daar uit gesloten, en van tydt tot tydt vermeerderde de verwydering, byzonder na de doodt van Melanchthon, die in 't jaar 1560 voorviel. En schoon de Protestanten, als Thuanus *lib.* XL schryft, wel niets van hunne tegenstanderen te vrezen hadden, verwekte deze Flaccus met zynen aanhang toch in 't jaar 1567 te Antwerpen geen kleine beroertens met het ophitsen van de Lutherschen tegen de Kalvinisten, met wien zy zich minder dan met de Papisten wilden vereenigen. Men hieldt in 't jaar 1568 te Aldenburg of Altenburg in Meissen, of Oosterlandt, in tegenwoordigheit van Johan Wilhelm den Sax, eene zamenkomst tusschen de Meisnische en Thuringsche Godgeleerden, alwaar Flaccus staande hieldt, dat de zonde eene *substantia*, of zelfstandige of wezentlyke zaak was, en daarom zelfs by den zynen stinkende, en van dien harden Lutheraan Jakob Andreas zelf wedersproken wierdt. Nog hieldt men eene byeenkomst in 't jaar 1571 den 10 October te Dresden in Meissen, alwaar een *consensus*, of overeenkomst, gemaakt wierdt, en alwaar de Wittenbergers zich tegen de Flaccianen aldus verklaarden: ***Wy geloven vastelyk, dat de tegenwoordigheit van 't ware ligchaam en bloedt in 't Avondmaal,*** (***welke Luther en de leeraars dezer landstreken tegen de Paapsche Transsubstantiatie, of wezen-verwisseling, en plaatselyke insluiting in 't broodt, en ook tegen de sacramentarische dwalinge van de ydele, blote en nietige tekenen, eene sacramentele vereeniging genoemt hebben***) ***alleen uit de woorden der instelling recht kan bewezen worden, gelyk die van de Euangelisten met groten vlyt en overeenstemminge beschreven, en van den Apostel Paulus getrouwlyk herhaalt en verklaart zyn***: en schoon de Wittenbergers dit zeggen van de blote en ydele tekenen de anderen te onrecht te laste leiden, wyl uit alle de schriften van Zwinglius, à Lasko, Calvinus, Beza, Petrus Martyr, Thomas Crammerus en andere Hervormde leeraren klaar blykt, dat zy 'er geene blote en ydele, maar wel krachtig verzegelende en troost aanbrengende verbondstekenen door verstaan; zo verklaarden de Wittenbergers zich op dat pas echter rechtzinnig in de overige stukken van Christus naturen, en der zelver vereeniging, behoudende elk hare eigenschappen, als ook van Christus opvaringe, majesteit en eere, tegen de alom-tegenwoordigheit zyns ligchaams. Waarom de Flaccianen en Ubiquitisten al hun vermogen aanwendden, om deze Dresdische overeenkomst omverre te stoten, door 't maken van een *Concordieboek* in drie verscheide byeenkomsten. Eerst wierdt 'er eene byeenkomst van de Flaccianen belegt te Torgau, aan de Elve in de keurkreits, in 't jaar 1574, in de maandt van May, alwaar 15 Godgeleerden zamenkwamen, onder anderen Henrik Salmuth, Paulus Crellius, Wolfgang Harders, Daniel Gresserus, Nic. Jagenteufel, Petrus Glaserus, enz. Deze alle maakten hier een *Concordieboek*, vervattende daar in meer dan 20 artykelen, waar mede zy de tegenwoordigheit van 't ligchaam van Christus beweerden, verdoemende op 't allerbitterste de by hen zogenaamde Sacramentarissen, met name Zwinglius, Oecolampadius, Bucerus, Calvinus, Beza, P. Martyr, en de Heidelbergeren, verwerpende die als razende fanatiken. En als de Wittenbergsche Godgeleerden deze Torgausche artykelen niet wilden onderschryven, begon men heftig tegen hen te woeden, terwyl Caspar Peucerus, Melanchthons schoonzoon, al by tyds in de gevangenisse was gezet, waar in hy tien jaren heeft moeten zuchten, en lyden, omdat men hem met verscheide beschuldigingen betichtte, waar op hy echter genoegzaam heeft geantwoord. Zie hier van nader in 't leven van Peucerus. Meer andere moesten diergelyk lot bezuren. In 't jaar 1575 kwam Flaccus Illyricus te sterven aan de pest te Frankfort, oud 56 jaren. Na zyne doodt wierdt door de Ubiquitisten de twede zamenkomst te Torgau gehouden in 't jaar 1576, op welke die Flaccianen het leerstuk van de alom-tegenwoordigheit van Christus ligchaam, in de eerste vergadering nog niet volkomen genoeg naar hunnen zin vastgestelt, nu ten vollen op den troon beurden, met eene ten eenemalige verwerpinge van 't gezag en de schriften van Melanchthon, waar op zich velen beriepen, die rekkelyker waren: want dus schryft Hutterus 'er zelve van *Cap.* III: ***Wy hebben nu boven getoont, dat de artykelen van de eerste Torgausche zamenkomst, schoon tegen de grover dwalingen van 't Calvinismus gestelt, nochtans niet geheel van alle onvolmaaktheit en onzuiverheit vry waren: want toen waren de dwalingen nog niet te voorschyn gebragt, waar van het Corpus Doctrinæ Philippicum, Philippische zamenstel der lere, baarblykelyk vol te zyn getoont is.*** In deze twede Torgausche zamenkomst zag men dan deze zes mannen, Jacobus Andreas, toegenaamt Smidlyn, omdat hy een smids zoon was, Chemnitius, Selneccerus, D. Chytræus, Musculus, en Kornerus. Door dezer bedryf wierden weder velen gedwongen dit Torgausche Concordieboek te ondertekenen. Een Johannes Stossellius, een Meisnisch Godgeleerde, voelde zich door zwaren strydt en schrikkelyke gewetensknagingen en aanvechtingen tot wanhopens toe gekwelt, omdat hy dit Torgausche Concordieboek tegen zyn gemoedt hadde ondertekent, welke hy echter te boven kwam en Godzalig overleedt den 26 Maart 1576, als Bucholcerus bericht ***in Indice Chronol. ad an.*** 1576. Zie ook zyne wanhopige woorden, geboekt by Freherus ***in Theatro viror. claror. pag.*** 240. Eindelyk hielden de Ubiquitisten hunne derde zamenkomst den 12 May 1577 in 't klooster Bergen digt aan Maagdenburg, alwaar dit ***Concordieboek***, eerst het Torgausche, nu het Bergensche genaamt, door de zes gemelde Lutheranen is volmaakt, en daar men de alom-tegenwoordigheit van Christus ligchaam tot een noodzakelyk geloofsstuk heeft gebragt, en 't welk allereerst in 't jaar 1580 opentlyk in druk uitkwam, met dezen tytel: ***Concordia: Eendragt, Godvruchte en met eenparige zamenstemming herhaalde belydenis des geloofs en der lere der keurvorsten, prinssen, Ryksstanden, en der zelver Godgeleerden, de Augsburgsche Belydenisse omhelzende.*** In dit Concordieboek ziet men dan, behalven de voorreden, door verscheide keurvorsten, prinssen, en andere onderschreven, eerst de drie geloofs-formulieren, 't Apostolische, 't Niceensche, en 't Athanasiaansche, ook de Augsburgsche Belydenis, volgens der zelver eerste uitgave, met de ***Apologie***, of verdediging; dan de Smalkaldische artykelen, dan de grote en kleine Catechismus van Luther, dan een kort begrip der artykelen, waar over verschil is ontstaan tusschen de Godgeleerden van de Augsburgsche belydenisse, welke in de volgende herhaling naar 't voorschrift van Gods woordt Godvruchtig verklaart en vereffent zyn: eindelyk, gelyk de zamenstelders van dit boek zelve spreken, eene grondige, klare en duidelyke herhaling en verklaring van eenige artykelen van de Augsburgsche Belydenisse, waar over onder eenige Godgeleerden langen tydt is getwist, bevattende eene beslissinge en vereffening van die verschillen naar den regel en overeenstemming van Gods woordt, en korte schets van de Christelyke lere; zo dat dit ***Concordieboek*** te recht als een zamenstel is van eenige belydenissen. Voorts bericht men, dat het ondertekent is door 3 keurvorsten, 21 prinssen, 22 graven, 4 baronnen, 35 Ryksteden, en door wel 8000 leeraren; zynde uitgekomen onder 't gezag van Augustus, keurvorst van Saxen, doch door de voornaamste bezorginge van Jakob Andreas, of Smidlyn, die, als hy Wilhelm, landgraaf van Hessen, tot des zelfs ondertekeninge zocht te bewegen, in 't jaar 1579 schreef, ***dat Christus in zyne hemelvaart niet een haair breed van de aarde was geweken.*** Echter behaalde deze Smidlyn voor 't bezorgen van dit Concordieboek zulk een groten dank by keurvorst Augustus, dat hy hem 'er den Complutenschen Bybel voor vereerde, met eene opschrift en lofbetuiging, door 's keurvorsten eigen handt geschreven, voor aan den tytel dezes Bybels.

Doch hoe zeer men arbeidde, om elk tot onderschryvinge van dit Concordieboek te noodzaken, zo weigerden doch vele vorsten het zelve te ondertekenen en aan te nemen, als de landgraven van Hessen en der zelver Godgeleerden, de vorst van Tweebrugge, de hertogen van Pomeren, Albert, hertog van Pruissen, Joachimus Ernestus, vorst van Anhalt, de hertog van Mekelenburg, de hertogen van Saxen-Lauenberg, Philippus Lodewyk, graaf van Hanau,

Hanau, de graven van Naſſau, Johannes en Lodewyk van Witgenſtein, ook de Ryksſteden Maagdenburg, Frankfort, Spiers, Worms, en nog vele andere; zo ook de koning van Denemarken, Frederik, die zyne Godgeleerden by ſtraffe van afzettinge de onderſchryving verboodt: en als de keurvorſtin van Saxen, 's konings zuſter, een exemplaar van dit Concordieboek, zeer koſtelyk gebonden, en met goudt overtrokken, aan haren broeder ten geſchenk zondt, liet de Deenſche koning het aanſtonts in 't vuur werpen, en verbranden. En gelyk de Paltziſche keurvorſt Joh. Caſimir den 26 September 1577 al eene zamenkomſt te Frankfort belegt hadde, om de oordeelen der Godgeleerden te verſtaan tegen 't Torgauſche Concordieboek, zo liet die zelve keurvorſt in 't jaar 1581 te Neuſtadt door zyne Godgeleerden, byzonder door Zacharias Urſinus, een boek uitgaan, met den tytel van *Admonitio Chriſtiana de libro Concordiæ*, dat is: *Chriſtelyke vermaning tegen 't Concordieboek*; ook hadden de Nederlandſche kerken al eene verdediging voor de zuivere waarheit tegen de Bergeſnche zamenſtelleren van dit Concordieboek uitgegeven; en meer andere kerken en Godgeleerden ſchreven daar tegen, zelfs mishaagde dit boek velen, die van de Augsburgſche belydeniſſe waren. Daar by gebeurde het, dat in die zelve nacht, als die zes Lutheranen te Bergen vergaderden, om 't Concordieboek te volmaken, twee aardbevingen ontſtonden, en dat de kerk byna overhoop viel; 't geen als een voorteken wierdt aangemerkt van de beroertens, die door dit Concordieboek zouden ontſtaan: gelyk bekend is, hoe aardbevingen in Gods woordt zinnebeelden van grote kerk-en ſtaat-beroertens zyn. Voorts ſchreef Hoſpinianus een boek met dezen tytel: *Concordia discors*, dat is: *Tweedragtige Eendragt*, waar in van den oorſprong en voortgang van dit Concordieboek omſtandig gehandelt wordt, en toont, wat tweedragt, verſtoring, vervolging, en onheil dit Concordieboek of Eendragts-formulier in de wereldt heeft gebaart. Hoewel Leonhart Hutterus, Wittenberger Godgeleerde, in tegendeel een boek ſchreef, met den tytel van *Concordia concors*, dat is: *Eendragtige Eendragt*: zo heeft toch de droevige uitkomſt geleert, dat dit Concordieboek niet anders dan tweedragt in de wereldt heeft gebaart. Zie dit alles by *Hoornbeek Sum. Controv. de Lutheranism. pag.* 530. *&c. Melchior Adam in vit. Theologor. Germ. in vita J. Andreæ, pag.* 650, 651. *Triglands Kerkel. Hiſt. pag.* 110, 153, 154, 155. *G. Outhofs Geſchiedeniskundig bericht der kerkhervorminge* XIV. *Byvoegſel*, No. 10. *Algemene Kerkel. en Wereldl. Geſchiedeniſſ. door Geerl. Suikers en Iſ. Verburg* VII *ſtuk. fol.* 135. *enz.*

CONCORDIEN-ORDE is van Chriſtianus Erneſtus, markgrave van Bareith, in 't jaar 1660 op zyne reize te Bourdeaux geſticht. Het ordensteken is een krans van diamanten, in goudt gezet, en in 't midden een goude plate, waar op twee olyftakken geſneden zyn, die door twee gulde kronen geſtoken zich boven by een vorſtelyken hoedt in de gedaante van een kruis zamenvoegen. Tuſſchen deze twee kronen ſtaat het woordt CONCORDANT; aan de andere zyde ziet men den name des ſtichters onder een vorſtelyken hoedt, en daar boven het jaar en dag der ſtichting, aldus: *d.* 15. *Jun.* 1660. *C. E. M. Z. B. Birk. Brandenb. Ulyſſes p.* 218.

CONCUBYNEN waren by de oude Romeinen van twederlei ſoort. Zommige, zynde dienſtmaagden of vrygelatene, hielden het niet alleen met hare heeren, maar ook met anderen; en deze verſchilden niet van openbare hoeren. Het tweede ſoort hieldt men doorgaans voor eenigzins fatſoenlyker, wanneer namentlyk een ongetrouwt jongeling met zo een Concubyn leefde als met zyn echte wyf, zonder dat een van beide durfde beſtaan iemandt anders eenige genegenheit toe te dragen; en indien de Concubyn hier van kon overtuigt worden, wierdt ze als een overſpeelſter gehandelt. De keizer Juſtinianus heeft dit tweede ſoort van Concubynen door een afzonderlyke wet toegelaten. De oude Hebreën hadden door een Goddelyke toelating hunne bywyven, die wel echte kinderen baarden, gelyk uit de voorbeelden van Jakobs zonen blykt, echter gene wettige of echte wyven waren. Du Freſne getuigt, dat diergelyke ook onder de Chriſtenen toegelaten geweeſt zyn. *Gaudentius de Morib. ſec. Juſtin. P.* 1. *c.* 22. *Pitiſcus. Godwin Moſes & Aaron.*

CONDALUS was van Mauſolus, koning van Carië, als gouverneur van Lycië aangeſtelt. Deze wanneer hy bemerkte, dat de inwoneren van dat landſchap een groot vermaak in ſchoon hair ſchepten, nam die gelegenheit waar om hen een grote geldſomme af te perſſen, voorwendende koninklyken laſt te hebben, dat ze zich alle het hoofdt kaal te ſcheren hadden. Doch hy voegde daar by, dat hy zoeken zou de zake daar henen te richten, dat zich koning Mauſolus door een ryke gifte bewegen liet zyn bevel in te trekken. Dezen voorſlag namen de inwoners blymoedig aan, en bewilligden in een zeker hoofdgeldt. *Ariſtot. Oecon. l.* II.

CONDAPOLI, een ſterke ſtadt in Ooſt-Indië, in 't koninkryk Golconda, op een halfeilandt, aan deze zyde der rivier Ganges, gelegen op een berg, tuſſchen de ſteden Golconda en Candavera, heeft een goed kaſteel.

CONDE', in 't Latyn *Condatum*, of *Condate*, een ſtadt aan de Schelde, nevens een ſterk kaſteel, gelegen in Henegouwen, twee mylen van Valenciennes, behoort tot het gebiedt van Vrankryk. De Franſchen veroverden ze in 't jaar 1676, en maakten ze tot een veſting. Deze ſtadt heeft verſcheide mannen van aanzien voortgebragt, onder anderen *Godefridus de Fontibus*, genaamt *Condatenſis*, of *Godfried de Fontaines*, de zoon van Rogerius, heer van Condé. Deze wierdt biſſchop van Kameryk, en ſtierf in 't jaar 1238, nalatende verſcheide werken, als: *Quodlibeta de officiis divinis, ſeu Eccleſiaſticis*, enz. *Johannes de Condato*, of *van Condé*, was ook hier van daan geboortig. Deze was een Karmelyt te Valenciennes, en leefde in 't jaar 1380. Hy ſchreef vier boeken *in ſententias*; *in Canon. Epiſt. S. Johannis Sermones*, of Redenvoeringen over den Kanonyken brief van Johannes, enz. Voornamentlyk is de ſtadt Condé vermaard, omdat een linie van 't koninklyke huis van Bourbon daar van den tytel voert. Condé kwam aan dit huis in 't jaar 1487 door het huwelyk van François van Bourbon, grave van Vendôme, met Maria van Luxemburg, weduwe van Jacobus van Savoje, grave van Romont, met de erfdochter van Petrus den II van Luxemburg, grave van S. Paul en Converſan, enz. Zy ſtierf in 't jaar 1547, na dat ze 52 jaren weduw geweeſt was. Haar zoon, Karel van Bourbon, grave en eerſte hertog van Vendôme, hadde verſcheide kinderen, onder anderen ook *Antonius*, vader van koning Henrik den IV, en *Lodewyk*, welke laatſte in 't jaar 1530 geboren wierdt, en het geſlacht der prinſſen van Condé door zynen oudſten zone *Henrik* den I voortplantte. Deze liet *Henrik* den II na, die ſtierf in 't jaar 1646, na dat hy *Lodewyk* den II, en *Armand* geteelt hadt. De laatſte noemde zich *van Conty*, de eerſte *van Condé*, en ſtierf in 't jaar 1686. By zyne gemalinne Clara Clementia, dochter van Urbanus van Maille, marquis van Breze, die in 't jaar 1696 ſtierf, wierdt hem den 11 July 1643 geboren *Henricus Julius van Bourbon*, prins van Condé, Pair en opperhofmeeſter van 's konings huis, hertog van Anguien en Chateauroux, ridder der drie koninklyke ordens, gouverneur van Bourgogne, Breſſe, Bugey, enz. generaal-luitenant der koninklyke troupen. Deze trouwde den 11 December 1663 Anna, dochter van Eduard, Paltzgrave aan den Rhyn; uit welk huwelyk verſcheide kinderen geboren zyn, onder welke merkwaardig is *Lodewyk*, hertog van Bourbon, ridder der koninklyke ordens, geboren den 11 October 1668, en ſtierf den 4 Maart 1710. Hy trouwde den 24 July 1685 Louiſa Franciſca, gelegitimeerde dochter van koning Lodewyk den XIV, geteelt by de marquize de Monteſpan; by welke hy verſcheide kinderen gewan, van welke de oudſte, namentlyk *Lodewyk Henrik*, hertog van Anguien, naderhandt hertog van Bourbon, den 18 Auguſtus 1691 geboren wierdt. Van de zuſteren des voornoemden Lodewyk, hertog van Bourbon, trouwde *Maria Thereſia* in 't jaar 1688 *Franciſcus Lodewyk*, prins van Conti; *Louiſa Benedicta* in 't jaar 1692; *Lodewyk Auguſtus van Bourbon*, hertog van Maine; en *Maria Anna*, die den 12 April 1718 ſtierf, *Lodewyk Joſephus*, hertog van Vendôme. *Sammarth. Hiſt. Geneal. de la Maiſ. de France. Miraus in not. Eccl. Belg. c.* 182. *Borſtius de vir. illuſtr. Carm. Andr. Bibl. Belg. Imhof Geneal. Gall.*

CONDE' *ſur Neireau*, in 't Latyn *Condaum ad Norallum*, een ſtedeke in Vexin, een landſtreek in Normandië, niet verre van daar de rivier Neireau zich met de Orne vermengt.

CONDE' (LODEWYK VAN BOURBON, PRINS VAN.) Zie LODEWYK VAN BOURBON.

CONDERS VAN HELPEN, (BERNARD) heer van Fram, Huſinga, Sartingehuizen, Menkeweer, enz. gedurend preſident der Ommelanden, ridder der orde van S. Michiël, was te Groningen in 't jaar 1601 uit een oude adelyke familie geboren, van welke Ubbo Emmius wydlopig gewag maakt. Hy was een geruimen tydt gedeputeert tot de vergadering der Staten generaal wegens Groningen en de Ommelanden, in welke bediening hy zich dus omtrent Vrankryk gedroeg, dat hem koning Lodewyk zeer genegen was, en met de ridderorde van St. Michiël begiftigde. Naderhandt wierdt hy uit name der algemene Staten als ambaſſadeur naar Denemarken gezonden, alwaar hy insgelyks zyne bekwaamheit toonde. De koningin Chriſtina van Zweden verſierde zyn wapen met twee kronen, ten blyk van hare byzondere gunſt tegen hem. Hy ſtierf in 't jaar 1677, nalatende 3 zonen, *Abel*, *Willem* en *Frederik*, welke laatſte landraadt van Groningen en de Ommelanden, opziender der munte van wegens de Ommelanden, een werk van de bouwkunde, naar een nieuwe wyze ingericht, in drie ſtukken geſchreven heeft, welk handſchrift de koning van Vrankryk bezit. *Aitzema Herſtelde Leeuw.*

CONDOLMERIO, (FRANCISCUS) genaamt de kardinaal van Venetië, kamerheer en aartskancelier der Roomſche kerke, biſſchop van Verona en Oſtia, patriarch van Conſtantinopel, enz. was een Venetiaanſch edelman, en een der nepoten van paus Eugenius den IV, die hem den 19 September 1431 den kardinaalshoedt gaf. Hy was Apoſtoliſche protonotaris geweeſt, en van Eugenius den IV in verſcheide gewigtige gevallen gebruikt. Hem wierdt als zeevoogdt een vloot tegen den Turk toevertrouwt, en vertrok naar Conſtantinopel, alwaar Bartholomeus van Florence tegen de Grieken diſputeerde. Wanneer naderhandt de kardinaal de la Rochetaillée, aartsbiſſchop van Beſançon, te Rome geſtorven was, wierdt hy in des zelfs plaatſe kardinaal gemaakt; doch aangezien het domkapittel van Beſançon reets Johannes le Fuin verkoren hadt, ſtondt hy in 't jaar 1437 daar van af, en ſtierf eindelyk te Rome den 5 September 1453. *Platina. Onuphr. Ciacon. Garimbert in Eugen.* IV. *Antonin. Tit.* 32. *c.* 11. *Præf. &* §. 13. *Blondus dec.* 3. *l.* VI. *Chiflet Veſont. P.* II. *Aubery Hiſt. des Card.*

CONDOM, in 't Latyn *Condomium Vaſconum*, een grote, maar ſlecht bewoonde ſtadt in Gaskonje, aan de rivier Baiſe, en de hoofdſtadt van Condomois, heeft een preſidiaal en bisdom, ſtaande onder 't aartsbisdom van Bourdeaux, en zynde geſticht van paus Johannes den XXII in 't jaar 1301. Gabriel de Montgomery, generaal der Proteſtanten, nam ze in 't jaar 1569 in. *Du Cheſne antiq. des villes. Sammarth. Gall. Oihenart not. utr. Vaſcon. Dupleix.*

CONDOR, of *Cuntur*, zo als de Indianen het woordt uitſpreken, een zeldzame vogel in Zuid-Amerika, van eene zo ongemeene grootte, dat hy met een lam kan wegvliegen. Daar zyn ſchryvers, die verzekeren, dat 'er van deze vogels gevonden zyn,

die de lengte van vyf ellen en drie vierdendeelen hadden, gemeten zynde van de langste slagpen van de eene wiek tot die van de andere. Deze vogel heeft gene klaauwen, welke de natuur hem schynt niet gegeven te hebben, op dat hy niet te veel kwaad zou doen; maar in het tegendeel is hy zo sterk van bek, dat hy daar mede door een ossenhuidt kan henen slaan. Daar zyn voorbeelden van, dat twee van die vogelen op een os aangevallen zyn, hem de huidt doorgebeten, en vervolgens gedood hebben. Zelf hebben zy wel kleine kinderen gedood en opgegeten. Als zy vliegen, maken zy een schrikkelyk geraas. Hunne vederen zyn gevlakt met witte en zwarte vlakken, en niet onaangenaam om aan te zien. Zy hebben gemeenlyk een bruine kam op het hoofdt, maar zo niet gekartelt als die der hanen, en het voorste van hunnen krop is rood en zonder vederen, gelyk de kalkoenen. De Indianen versieren, of veel eer vermommen zich met de vederen van dezen vogel op hunne feestdagen. Het is een geluk voor het landt, dat het getal dezer vogelen zeer klein is; anders zouden zy bekwaam zyn om in korten tydt al het vee van het koninkryk Peru, daar zy het meest gevonden worden, om te brengen. Als zy een schaap uit eene kudde willen roven, begeven zy zich in het ronde, en komen alzo met open wieken naar de schapen toe, op dat die, by malkander gedreven en al te zeer benaauwt zynde, zich niet zouden kunnen verdedigen. Dan kiezen zy die uit, en voeren de zelve weg. Garcillasso zegt, dat men 'er in Peru vindt, die zestien vleugelen hebben, en dat 'er een zeker volk onder de Indianen is, dat hen aanbidt. *Frezier Reis-beschryving door de Zuidzee pag.* 108, 386 *en* 387.

CONDORA. CONDINSKI, een landschap in Oost-Muskovië, zynde vol bergen en houtgewasch, en voerende den tytel van een hertogdom. De inwoners zyn afgodendienaars en betalen den Czaar een jaarlyksche schatting in huiden en pelteryen. De hoofdstadt wordt Wirchaturia genoemt.

CONDREN, (KAREL VAN) tweede generaal der Congregatie van 't Oratorium, was uit eene adelyke familie, die zedert meer dan 500 jaren lang gewigtige bedieningen bekleed heeft. Zyn vader was een gunsteling van Henrik den IV, koning van Vrankryk, en tot gouverneur van 't kasteel Monceaux verklaart, werwaarts hy doorgaans ter jagt ging. Hy wierdt den 15 December 1588 in het dorp Vaubuin naby Soissons geboren, wanneer zyne moeder op reize was. Na dat hy zich in de Philosophie geoeffent hadt, besloot hy ook de Godgeleerdheit te omhelzen; doch zyn vader wilde daar in niet bewilligen, maar meende hem aan 't hof, of in den oorlog te bevorderen. Wanneer echter Karel op 't landt was, liet hy zich de werken van Augustinus, Thomas, en anderen brengen, welke Theologische werken hy in weêrwil van zyn vader las. Doch in een krankheit gevallen zynde, en zyn vader zich aan zyne eertyds gedane beloste erinnerende, gaf hem vryheit den geestelyken staat te verkiezen. Van zyne krankheit herstelt zynde, begaf hy zich naar Parys, om aldaar in de Sorbonne te studeren. Zyne leermeesteren waren de vermaarde mannen, Gamache en du Val. In 't jaar 1614 nam hy de priesterorde aan. Drie jaren daarna wierdt hy in de congregatie van 't Oratorium ontfangen, op 't verzoek van den heere de Berulle, stichter van die Congregatie; en hem wierdt het opzicht over verscheide personen toevertrouwt. Een ieder stondt verbaast over zyne zonderlinge kennis, en nadruk in 't onderwyzen van anderen. Naauwlyks was hy een jaar verzonden, om fundatien te maken, of hy hadt reets vier huizen gesticht. Wederkerende, wilde hem de koningin Maria de Medicis tot biechtvader van den hertog van Orleans, eenige broeder van Lodewyk den XIII, bevorderen. Deze bediening gaf hem gelegenheit om tweemaal aan een vergelyk tusschen den hertog en den koning te arbeiden; in welke onderneming hy zyn oogmerk ook telkens bereikte. Echter zocht hy hier voor gene beloning aan 't hof, maar begaf zich in stilte in 't Oratorium. En hoewel hem na 't eerste vergelyk de koning door den heere de Bellegarde een kardinaalshoedt beloofde te beschikken, gaf hy echter tot antwoordt, liever het koninkryk te willen ruimen, dan die eere aannemen. Na het tweede vergelyk boodt hem de kardinaal Richelieu te vergeefs het aartsbisdom van Rheims of Lyon aan. Maar wanneer de kardinaal Berulle, generaal der congregatie van 't Oratorium, gestorven was, wierdt P. Condren in des zelfs plaats verkoren; en na dat hy deze bediening met lof bekleed hadde, gaf hy den 7 January 1641 den geest. *Amelot vie du Pere de Condren.*

CONDRIEU, of CONDRIEUX, in 't Latyn *Condriacum*, of *Condrievium*, een vlek in Lyonnois, gelegen op een aangenamen heuvel, tegen over de Rhône, 17 mylen beneden Lyon, en twee van Vienne. Dit vlek is wegens de voortreffelyke wynen vermaard.

CONDROS, in 't Latyn *Condustrum*, of *Condrusium*, een landschap, behorende tot het sticht van Luik, en zich aan deze zyde der Maas van de stadt Luik tot aan Dinant uitstrekkende. Huy is 'er de hoofdstadt van. Het landt wordt dus genaamt van de Condrusii, zynde een gedeelte der oude Duitschers, die aldaar gewoont hebben. *Cas. B. G. l.* II. *&* VI. *Marlian. vet. Gall. locor. descript.*

CONECTE, (THOMAS) een Carmeliter monnik, geboortig uit Bretagne, en van het klooster, in het welk hy te Rennes leefde, ook *Thomas Rhedonensis* genaamt. Hy wierdt gehouden voor den grootsten prediker van zynen tydt. In zyn vaderlandt en in 't klooster van Rennes vermaard geworden zynde, begaf hy zich naar Vlaanderen, alwaar hy zulk een opgang maakte, dat hem de hoogste eerbewyzingen, diergelyke een Apostel hadt kunnen verwachten, aangedaan wierden. Hy verscheen in 't openbaar, rydende op een klein muilezeltje, wordende gevolgt van een groot getal van zyne order te voet, als of ze zyne leerlingen waren, behalven eene menigte van wereldlyke personen. Uit een stadt of vlek vertrekkende, wierdt hy van de geestelyken, edelen en burgery op het allereerbiedigste uitgeleid. Met een woordt, men merkte hem overal aan, als of hy uit den hemel op aarde gezonden was. In een stadt komende, hieldt de voornaamste der edelen den toom zyner muilezelin, en geleidde hem onder een ontelbaren toevloedt van menschen naar binnen, alwaar het beste huis voor zyn verblyf geschikt was. Daarna voorzag men zyne leerlingen van goede herbergen, niet anders dan of het een prinsselyk gevolg geweest was. Die hem of haar ontfongen, waren byster in hun schik, en wisten ze niet zacht genoeg neêr te zetten. Hy hadt doorgaans vyftien of zestien duizend menschen in zyn gehoor, zynde de wyven aan de eene, de mannen aan de andere zyde geschaart, met een koorde tusschen beide getrokken. Hy predikte niet in eenige kerke, maar in de ruimste plaatse, die men vinden kon. Tot dien einde sloeg men voor hem een soort van theater op, met de kostelykste tapyten behangen. Men plaatste een outaar op die stellagie, op 't prachtigste uitgedoscht. Hier dede broeder Thomas de misse voor zyn sermoen. Hy predikte met een ongemene hevigheit tegen de overdadige pracht der wyven en maagden, in 't byzonder tegen der zelver buitensporig optooisel der hoofden, hebbende byna een elle in de hoogte. Men noemde dien opschik *Hennins*, gelyk naderhandt *Fontanges*. Hy noodzaakte de vrouwelyke sexe, zich zelve zedig te kleden; die dies te eerder daar toe bewogen wierden, om dat ze met hare Hennins in 't openbaar verschynende door eene menigte jongens bespot en uitgekreten wierden. Velen bragten dit optooisel tot hem, en verbrandden het in zyne tegenwoordigheit. Maar naauwlyks hadt broeder Thomas Vlaanderen verlaten, of men nam de oude mode wederom aan, en om de geledene schade te boeten, maakte men de Hennins nog hoger dan voorhenen, dermaten dat ze naauwlyks zonder te bukken en het ligchaam te wenden door een deure gaan konden, want dat kapsel niet alleen hoog, maar ook ongeschikt breed was. Onderwylen liet zich Thomas selden van iemandt zien, buiten zyne sermoenen, om dus de grote gedachten, die 't gemeen van hem hadt, niet te doen verminderen. Hy vertrok uit de Nederlanden naar Italië, om de Carmeliten te Mantua te hervormen. Hoewel hy aldaar veel tegenstandt ontmoette; want Nicolaus Kenton, een Engelschman van geboorte, en provinciaal der Carmeliten, schreef tegen deze Hervorming, dragende zyn geschrift op aan Joh. Facius, generaal van die orde. Van Mantua begaf hy zich naar Venetië, en wierdt aldaar als iets ongemeens aangemerkt: want de gezanten van die Republyk aan paus Eugenius den IV, die Thomas derwaarts volgde, prezen hem den ouden vader zeer nadrukkelyk aan, noemende hem een voorbeeldt van heiligheit. De paus verstaande, dat Thomas binnen Rome was, liet hem in verzekering nemen, en zyn proces opmaken. Men beschuldigde hem van gruwelyke ketteryen, volgens het gevoelen van dien tydt. By voorbeeldt, dat hy de zeden der geestelykheit lasterde, en zelfs het hof van Rome niet verschoonde, zeggende, dat men 'er gruwelen pleegde; dat de kerk een Reformatie van noden hadt; dat men voor den pauslyken ban niet te vrezen hadt, als men Godt diende; dat het den geestelyken vrystondt vleesch te eeten, en te trouwen, indien ze de gave der onthouding niet hadden. Broeder Thomas wierdt om dezer beschuldigingen wille ten vure gedoemt, en gedroeg zich zeer geduldig in 't midden der vlammen. Verscheide voorname mannen van de Roomsche kerk hebben staande gehouden, dat hy onschuldig ter doodt gebragt wierdt. Baptista Mantuanus, generaal der Carmeliten, maakt hem tot een martelaar. De Protestanten zetten hem op de lyst der genen, die voor Luther op eene Hervorming der kerke aangedrongen hebben. Hoewel anderen hem als een geveinsden bedrieger aanmerken, onder welke laatste Johannes Chassanion is. *Bayle Dict. Crit.*

CONEGLIANO, in 't Latyn, *Conegianum*, een stedeke in de Tarviser-mark, tusschen Trevigo en Ceneda, gelegen ten deele op een heuvel, ten deele op een vlakte, heeft fraaie huizen, en is wel bewoont. Het omleggende landt is vruchtbaar aan wyn, olyven, en andere vruchten; daarenboven vindt men hier de luchtstreek zo gezond en aangenaam, dat de Duitschers den name van Conegliano in Koningslandt verandert hebben. Hier worden de Venetianen gezegt hunne eerste macht op 't vaste landt gevestigt te hebben. *Delic. de l'Ital.* I. *p.* 49. *Descript. Ital. p.* 381.

CONEI, of CAUNE, in 't Latyn *Conaus*, (GEORGIUS) was uit een adelyke familie in Schotlandt geboren, en begaf zich in zyne jeugt naar Italië, leefde een tydlang te Modena, en ging onder paus Paulus den V naar Rome. In de Grieksche en Latynsche talen was hy wel ervaren. De kardinaal Montalto nam hem in zyn huis, na wiens doodt hem de kardinaal Francisco Barberini onder zyne gunstelingen aannam. Deze was een neef van paus Urbanus den VIII, en zondt hem als nuncius tot Maria Henrietta, koninginne van Engelandt, in welke bediening hy zich dus gedroeg, dat de paus over hem voldaan was. Na verloop van drie jaren keerde hy weder naar Rome, en stierf aldaar den 10 January 1640, oud 42 jaren, op een tydt, wanneer de paus besloten hadt, hem een kardinaalshoedt te geven. Hy liet eenige schriften na, als: *Het leven van Maria Stuart*; *de institutione principis*; *de duplici statu Religionis apud Scotos*; *Demonstratio Religionis*, enz. *Erythræus Pinac.* I. *c.* 74. *Miræus de script. sec.* XVII.

CONER, een Iersch bisdom in 't landschap Ulster, staat onder 't aartsbisdom van Armach. Het is gelegen in 't graafschap Downe.

Downe, en thans grotendeels verwoeft.

CONFALON is een broederfchap van leken, die Penitenten genaamt worden; en wierdt van een Romeinfch burger opgericht. Bonaventura fchreef hen in 't jaar 1264 een eigen formulier van gebedt voor, en paus Gregorius de XIII beveftigde deze focieteit. Henrik de III, koning van Vrankryk, begon in 't jaar 1583 iets diergelyks te Parys, dragende by een plegtige proceffie het gewaadt van een boeteling; de kardinaal van Guize droeg het kruis by deze ftatie, en zyn broeder, de hertog van Majenne, was ceremoniemeefter. *Spondan. An.* 1274. 1576. 1583. *vol.* III. *Bullar. Conftit.* 38. *&* 79. *Greg.* XIII. *& Conft.* 37. *Sixti* V.

CONFARREATIO wierdt te Rome genaamt, wanneer een paar menfchen door den opperpriefter, en Flamen Dialis, zynde de priefter van Jupiter, zamengevoegt wierden, in dier voegen, dat ten overftaan van tien getuigen een broodt van *far* of rogge geoffert wierdt. Dit was de plegtigfte en befte wyze van trouwen; en van dien tydt hieldt de vrouw op onder 't gebiedt hunner ouderen te ftaan. Doch hier omtrent ontmoet men vele zwarigheden, die door Chrift. Thomafius *Differt. de Ufu practico doctr. inftit. de Nupt.* wydlopig onderzocht worden. *Hotoman. de ritu nupt. c.* 20. *Pitifcus.*

CONFESSIE. Zie AUGSBURGSCHE CONFESSIE.

CONFESSORES wierden in de eerfte Chriften kerk genaamt, die wegens de belydenis van hun Chriftendom de gevangenis en pynbank hadden uitgeftaan, zonder echter ter doodt gebragt te worden. Dezen wierdt van andere Chriftenen eene byzondere eere bewezen wegens hunne beproefde ftandvaftigheit. Men bezocht hen menigvuldig in hunne gevangenhuizen, men verkwikte hen met fpyze en drank, en moedigde hen tot verder volharding in 't gelove aan. Ook geloofde men, dat zy veel meer dan anderen in den gebede by Godt vermogten; invoegen men hunne voorbede verzocht, doch dit moet dus verftaan worden, dat ze doorgaans de biffchoppen voor de gevallenen (*Lapfi*) baden, ten einde ze wederom tot de gemeente mogten aangenomen worden. Hoewel hier omtrent grove misbruiken inflopen. Confeffores wierden ook zekere mindere geeftelyken genaamt, zynde zo veel als pfalmiften of zangers. Zommige monniken en andere geeftelyken noemden zich in volgende tyden ook *Confeffores*, daar door te kennen gevende, dat ze om hunne gepleegde zonden te boeten het kloofterleven verkoren. *Du Frefne. Barthius ad Gall. Confeff. p.* 42. 43. *Tollius & Bauldri ad Lactant. de Mort. Perfec. c.* 1.

CONFLANS, in 't Latyn *Confluentes*, een klein landfchap in Rouffillon, tuffchen Languedok en het graaffchap Cerdagne, omtrent het Pyreneefche gebergte. Het wierdt in 't jaar 1659 uit krachte van de Pyreneefche vrede aan Vrankryk ingeruimt. *De Marca in Marca Hifpan.*

CONFLANS, in 't Latyn *Confluentes*, is een fraaie plaats in 't eigentlyk genaamde Savoje, gelegen op een berg, aan de riviere Ifere, niet verre van daar de Umbre in de zelve valt. Hier van wordt het omleggende gebiedt genaamt. *Theatr. Sabaud. & Pedemont.*

CONFORMISTEN worden in Engelandt alle die genen genaamt, die zich in alle deelen voegen en conformeren naar de Liturgie der Engelfche kerke, zo als die by de wetten is ingeftelt; maar voornamentlyk die de biffchoppelyke regeering der kerke goed keuren. In tegendeel worden die genen, die zich daar naar niet gedragen, Non-Conformiften of Diffenters genaamt.

CONFORTUS, (JACOBUS) van Meffina, was Doctor in beide de Rechten, en een braaf dichter. Hy leefde onder de academici van Meffina in den jare 1670, en fchreef in het Italiaanfch: *Rime, in libro: duello dello mufe degli academici della fucina; Trattenimento terzo, quarto, è quinto. Bibliotheca Sicula.*

CONFUCIUS, een vermaard Philofooph in China, wierdt 551 jaren voor Chriftus in 't koninkryk Lu, zynde thans het landfchap Xantung, uit een oude adelyke familie geboren. Zyn vader was Xoleam-Hé, bekledende een aanzienlyke bediening in 't koninkryk Sum. Hy hadt een fchrander verftandt, en verwierf daar door nog zeer jong zynde een byzondere achting; en wanneer hy als Mandarin mede tot de regeering van 't koninkryk Lu gebruikt wierdt, toonde hy, hoe dienftig het is, dat regenten geletterde mannen zyn, of ten minfte geleerde ftaatsbedienden hebben. De zedekunft en policie, in welke beide hy uitnemend geoeffent was, dede hem in 't beftier des koninkryks, en het geven van heilzame wetten tot het toppunt van vermaardheit opklimmen. Des niettegenftaande moeft hy ondervinden, dat 'er ten hove vele wanorders ontftonden, waar toe verfcheide jonge vrouwsperfonen aanleiding gaven, die van den koning van Xi met opzet derwaarts gezonden waren, om den koning van Lu door wellufligheden te verftrikken, en verwyft te maken, opdat hy dus zyne zorge van 't ryksbeftier aftrekken zou. Confucius derhalven ziende, dat de koning zynen heilzamen raadt in den windt floeg, verliet zyne bediening, en te gelyk het hofleven, en begaf zich naar 't koninkryk Sum, alwaar hy de zedekunft met zo veel toejuiching leeraarde, dat hy in korten tydt drie duizend leerlingen telde, onder welke 70 de anderen overtroffen, en worden uit dien hoofde nog heden by de Chinezen geëert. Confucius verdeelde zyne lere in vier voorname ftukken, en zyne leerlingen in zo vele claffen. De eerfte beftondt uit zulke, die de deugt leerden; de tweede wierden in de redekaveling en welfprekendheit geoeffent; in de derde claffe fprak men van de kunft om wel te regeeren, en van den plicht der overheden. De leerlingen der vierde claffe leerden anderen in deugt en zeden te onderwyzen. Daarenboven was Confucius zeer befcheiden en nederig; invoegen hy opentlyk verklaarde, dat hy de eerfte uitvinder zyner lere niet was, maar de zelve uit de gedenkfchriften zyner voorvaderen, voornamentlyk der koningen Yao en Xun, die meer dan 1500 jaren voor hem geleeft hadden, hadt zamengedragen. Voorts pleeg hy te zeggen, dat 'er in de Weftelyke deelen der wereldt een zeer heilig man, genaamt Sifam-Ren-Ximgin, was, zonder iets meer van hem te melden. In het zes en zeftigfte jaar na de geboorte van Chriftus zondt de keizer der Chinezen Mim-ti zekere afgezanten naar 't Weften, om dezen heiligen man te zoeken; doch deze vertoefden op een eilandt aan de Rode zee, om aldaar een vermaard beeldt van een afgodt, genaamt Fè, het welk gezegt wierdt een zekeren Philofooph, die 500 jaren voor Confucius geleeft hadt, te verbeelden, te betrachten. Dit beeldt namen ze mede, onderrecht zynde, hoe men het zelve eeren moeft, en voerden dus den afgodendienft in China in, welke afgoden voorhenen door de lere van Confucius, die de ongodiftery en afgodendienft veroordeelde, op vele plaatfen reets afgefchaft waren. Confucius wierdt na zyne doodt in 't koninkryk Lu begraven, werwaarts hy zich met zyne leerlingen begeven hadt. Zyne grafftede is naby de ftadt Kio-Fu, aan den oever der riviere Su, in de akademie, alwaar hy leerde. Deze plaats is zeer groot, en bemuurt, hebbende de gedaante van een vlek. Deze Philofooph is in China meer dan 2000 jaren lang geëert, en is aldaar nog heden ten dage in de hoogfte achting; invoegen niemandt een Mandarin kan worden, of tot eenig aanzienlyk ampt bevordert, ten zy hy in de lere van Confucius gepromoveert is als Doctor. Een ieder ftadt heeft een paleis, dezen Philofooph toegewyd; en zo dikwils eenige voorname bedienden daar voorby gaan, klimmen ze van hunne palakyns of draagftoelen, en gaan eenige fchreden te voet, om dus hunne eerbiedigheit voor des zelfs gedachtenis te betuigen. De voorgevels dezer voortreffelyke gebouwen vertonen des zelfs prachtige tytels met guldene letteren, als by voorbeeldt, *den groten meefter*; *den vermaarden en wyzen koning der geleerdheit*, enz. Maar in alle diergelyke lofspreuken gebruiken ze nooit het woordt *Tun*, hoedanig eigentlyk de afgoden genaamt worden, om daar door aan te tonen, dat de lere van Confucius den afgodendienft veroordeelt. In 't jaar 1646. leefde een van zyne nakomelingen, en hadt een groot aanzien, die derhalven van Xanchi, koning der Tartaren, die ter zelver tydt China onder zich bragt, met veel eerbewyzing onthaalt wierdt. Alle die genen, die uit dit geflacht voortkomen, zyn uit krachte hunner geboorte Mandarins, en hebben een gelyken rang met de prinffen van den bloede, betalende generlei fchattingen. Boven dien zyn alle hunne nieuwe doctoren verplicht, een Mandarin uit het geflacht van Confucius met een gefchenk te begiftigen. Hierom gebeurt het, dat de Roomfche miffionariffen zyne lere voortplanten, om zich zelve dus onder de inwoneren van China in aanzien te zetten, en geloofwaardig te fchynen. Zyne leergronden zyn meeft alle zeer vernuftig; invoegen niemandt der geleerden in dat verre uitgeftrekte ryk verdragen kan, dat de zelve veracht worden; en de miffionariffen van 't Roomfche hof wenden ook voor, dat het hen niet wel doenlyk is, het Chriften gelove voort te planten, met de minfte verachting van Confucius, of des zelfs ftellingen. *Confucius Sinarum Philofophus, five fcientia Sinica, Latine expofita ftudio & opera Profperi Intorcetta, Herdtrich, Rougemont, Phil. Complet, P P. Soc. Jef. Paris* 1687. *fol.*

CONGALLUS de I was de XLIV koning van Schotlandt, en opvolger van zyn oom Conftantinus den I. Hy befloot by zich zelve, de zeden des volks te hervormen, en het roven en ftelen, dat in zwang ging, te beteugelen. Dies hy zyn werk maakte, zommigen door zyn eigen voorbeeldt tot een burgerlyk en zedig leven over te halen; anderen, die zich hardnekkig betoonden, ftrafte hy of voorbeeldig, of verachtte ze, en bragt dus alles in een beter ftaat. Wanneer de Britten verftonden, dat hy een vredelievend prins was, hielden ze by Aurelius Ambrofius aan, ten einde hy Weftmorlandt den Schotten wederom ontweldigen zou. Hoewel nu zulks wel licht aanleiding tot een zwaren oorlog hadt kunnen geven, zo wierdt echter de zake in der minne bygelegt. Congallus voerde niet te min gedurige oorlogen met de Saxen, en zondt een gedeelte van zyn leger den Britten te hulp. Te zyner tydt leefden Merlin en Gildas, twee vermaarde Britfche propheten. Hy ftierf in 't jaar 500, zynde het 22 zyner regering. *Buchan. rer. Scot. lib.* V.

CONGALLUS de II was de XLVII koning van Schotlandt en opvolger van Eugenius den III in 't jaar 558. Hy was een vreedzaam en Godvruchtig prins, waar door hy by de nakomelingfchap zich roemwaardig maakte. Hy voerde geen minder ftreng leven, dan de geeftelyken van dien tydt, niettegenftaanden deze zeer voorbeeldig leefden, en van hem met ryke inkomften begiftigt wierden, hoewel de uitflag zyne Godvruchtige oogmerken niet beantwoordde. Voorts poogde hy het ongebonde leven der foldaten te beteugelen; dat hy echter meer met zyn voorbeeldt dan met eenige geftrenge krygstucht deedt. Hy kwam de Britten tegen de Saxen te hulp, en ftierf in 't jaar 568. *Buchan. rer. Scot. lib.* V.

CONGALLUS de III, de LXVI koning der Schotten, volgde Achajus in de regering op. Hy regeerde 5 jaren lang vreedzaam, en ftierf in 't jaar 814. *Buchan. rer. Scot. lib.* V.

CONGIARIUM was by de oude Romeinen het gene of de Raadsvergadering of de keizer den volke onder den name van een vereering fchonken, gelyk *Donativum* genaamt wierdt het gene den foldaten by wyze van een gefchenk pleeg gegeven te worden. Hoewel deze woorden zomwylen zonder onderfcheidt gebruikt worden. Ook noemde men wel eens *Congiarium* het gene aan een particulier in 't byzonder gegeven wierdt. Het draagt den name van *Congius*, en beftondt eertyds in een zeke-

re

re mate van olie; naderhandt in allerlei soorten van geschenken.

CONGIUS was een zekere maat van vloejende waaren by de oude Romeinen, bevattende zes Sextarii; zynde ieder Sextarius eenigzins gelyk aan die mate, die wy gemeenlyk een pint noemen, en behelzende twaalf Cyathi of gemene drinkglazen. Voorts was *Congius* het achtste deel van een *Amphora*. *Pitiscus*.

CONGLETON, een grote Engelsche stadt in Cheshire, naby de Dane, wordt van een majoor en zes aldermans bestiert. De inwoners geneeren zich grotendeels met het maken van handschoenen, en kanten. Deze stadt is 123 mylen van Londen gelegen.

CONGO, een koninkryk in Afrika, palende in 't Oosten aan Abyssinië, en in 't Westen aan den groten Wereld-Oceaan, maar in 't Zuiden is 't ryk Monomotapa en de kust der Caffers, en in 't Noorden Morenlandt. De grondt van dit koninkryk is zeer vruchtbaar wegens de menigte der rivieren, die by een aanhoudenden regen het landt overstromen. Citroenen en oranjeappelen wasschen alhier in menigte, en zyn zeer keurlyk. De dadels zyn 'er mede zo overvloedig, dat 'er wyn uit geperst wordt. De oevers der rivier Lelunde zyn tot aan San Salvador met cederen en andere vruchtdragende bomen beplant. De Hollanders hebben hier van daan hun meeste cassie en tamarinde. Men vindt hier ook zeer vele en grote olifanten, van welke een tandt meer dan 200 ponden pleeg te wegen. Ook wordt alhier een zeker diertje gevangen, Eutiengie genaamt, waar van niet dan koningen en vorsten gevoederde klederen dragen. Deze peltery wordt by de koningen van Logango, Cacongo en Goy als grote geschenken aangemerkt, invoegen ze de zelve van daar plegen te ontbieden. Jacobus Canus, een Portugees, ontdekte in 't jaar 1484 dit koninkryk onder koning Johannes den II. De meeste inwoners in Congo zyn zwart, hoewel die in Nubië en Guinea nog zwarter en lelyker zyn. De naburen behandelen zy zeer trotsch en opgeblazen, maar de vreemdelingen ontmoeten zy beleest. Zy zyn van een levendig begrip, en driftig van gemoedt, echter niet zeer dapper; want twintig Europeanen kunnen wel twee hondert van hen op de vlucht slaan. Vooraleer de Portugezen den Christelyken Godsdienst aldaar invoerden, hadden de voornaamsten onder die van Congo geene andere namen dan die ze van hunne heerschappyen voerden; by voorbeeldt, *Mani Songo*, dat is: *Heer van Songo*, enz. De gemeente noemde zich zelve naar den name der redeloze dieren, planten, enz. doch sedert hebben ze gelyk andere Christenen door den doop andere namen ontfangen. De inkomsten des konings van Congo bestaan in een zekere jaarlyksche schatting, die hem de hertogen van Bamba, Batta en Sunda, de graven van Pemba en Pango nevens andere vasallen in allerlei gewasch betalen. Onder dit tribuit vindt men ook Simbos, zynde kleine schaaltjes, die ze in plaats van geldt gebruiken. De uitrusting hunner soldaten is zeer seldzaam. De hoofdmannen dragen vierkante mutzen, zynde met paauwen en struis-vederen versiert. Het bovenste deel des ligchaams is naakt; in tegendeel dragen ze een keten op hun borst en rugge. Hunne wapenen bestaan uit boog, pyken, byl en dolk. Ook dragen ze een schildt, zynde van bast der bomen gemaakt en met buffels-huidt overtrokken. Zommige gebruiken musketten en snaphanen. Hun geheel leger bestaat uit voetvolk, alzo ze gebrek van paarden hebben. Die den vyandt eerst aangrypen, hebben schelletjes aan hunne draagbanden, om dus de overigen daar door aan te moedigen. De gouverneurs dragen den tytel van Mani, nevens den name van het byzondere landschap, over 't welk zy 't bewindt hebben; invoegen de gouverneur van Congo genaamt wordt *Mani Congo*, en de heer van Vamma, *Mani Vamma*. Buiten deze vindt men ook hertogen en graven; doch minder heeren worden enkel *Mani* genaamt. De Portugezen noemen ze al te zamen *Sonas*. De koningin wordt *Mani Monbanda* genaamt, dat is de voornaamste der wyven: want niettegenstaande deze koning de Christelyke religie omhelst heeft, houdt hy nochtans zyne byzitten. Op zynen trouwdag laat hy het bedt van alle zyne onderdanen meten; waar voor ze hem, naar mate dat ze groot zyn, een zeker tribuit betalen moeten, dat voor de koninginne geschikt is. Eertyds was de hertog van Bamba de bestendige erfvolger tot de krone; maar thans geschiedt de verkiezing door de meerderheit van stemmen, en staat aan de voornaamste heeren en Portugezen. De graaf van Songo is de machtigste onder alle vasallen, die zich alzo zeer ligt de gehoorzaamheit des konings van Congo zou kunnen onttrekken, te meer, alzo bezwaarlyk een groot leger in zyn landt zou kunnen indringen. In 't jaar 1608 zondt de koning van Congo een afgezant aan paus Paulus den V; in de jaren 1644 en 1647 zondt Innocentius de X, op 't verzoek des konings van Congo, eenige Capucynen derwaarts, die zeer gunstig wierden ontfangen, en zich binnen weinig tyds over verscheide gewesten uitbreidden. *Jo. de Barros l.* III. *c.* 3. *Maffaei Hist. Ind. l.* I. *l.* IX. *c.* 1. 4. 25. *Marmol. Spondan. an.* 1484. *Dappers Beschr. van Afrika.*

CONGREGATIO DE AUXILIIS is de naam van de vermaarde vergadering der prelaten en doctoren, die door twee pauzen, Clemens den VIII en Paulus den V, te Rome vergadert wierden, om over het boek en de lere van Lodewyk Molina, een Spaansch Jesuit, genaamt *de Concordia Gratiæ & Liberi Arbitrii*, te oordeelen. De Dominikanen, die allereerst te Salamanca tegen de stellingen van Molina disputeerden, bragten hunne klagte naar Rome, en beweerden, dat het voornoemde boek de lere der Pelagianen en halve Pelagianen begunstigde, nopens de krachtdadige genade, de predestinatie, of genadige voor-verordinering, en de middelbare kennis (*scientia media*.) Vyftig stellingen wierden verwerpelyk geoordeelt, en men besloot de zelve te verdoemen. Deze Congregatie derhalven duurde van den 2 January 1598 tot den 28 Augustus 1607. Na de 78 sessie op den 22 January 1605, zynde de laatste onder paus Clemens den VIII, belastte deze paus de geheimschryvers der Congregatie, dat ze de Dominikanen en Jesuiten hadden te waarschuwen, zich gereed te houden om op de naaste sessie te antwoorden, of ze erkenden, dat de lere van Augustinus nopens de genade begrepen was in de vyf artykelen, door hem opgestelt. Men gelooft in 't algemeen, dat deze paus besloten hadt, het geschil door eene bulle te beslissen, ingeval de Jesuiten zwarigheit mogten maken van hunnen eisch af te staan. Doch de tusschenkomende doodt van Clemens op den 3 Maart 1605 verloste die paters van deze vreze, om of hun gevoelen te moeten herroepen, of te ondervinden, dat ze veroordeelt wierden. Nadat de kardinalen in 't Conclave gegaan waren, om een opvolger van Clemens den VIII te verkiezen, deden ze gezamentlyk een plegtigen eedt, dat de verkozene nieuwe paus zou moeten gehouden zyn, het bovengenoemde geschil voor altoos te beslissen. Leo de XI was onderwylen maar paus van 25 dagen, wanneer hem de kardinaal Borgese, onder den name van Paulus den V, opvolgde. Onder dezen wierdt de Congregatie voortgezet, en nog 27 sessien in des zelfs tegenwoordigheit gehouden, van welke de laatste was op den 28 Augustus 1607. Maar alzo de paus maar negen kardinalen tot die Congregatie riep, zonder secretaris, die van het voorgevallene aantekening hieldt, zo kan men met geene genoegzaame zekerheit zeggen wat 'er verhandelt is. Men voegt 'er by, dat de kardinalen van den paus om raadt gevraagt zyn, of het toen wel tydig was, de verschillen, die tusschen de Jesuiten en Dominikanen waren zwevende, te beslissen, en op welke wyze zulks best doenlyk was; maar dat vier kardinalen waren van oordeel geweest, dat de H. Stoel zyn oordeel behoorde op te schorten, doch de vyf anderen, dat het vonnis behoorde uitgesproken te worden. Men gelooft, dat de kardinaal Perron door last van Henrik den IV, koning van Vrankryk, de party der Jesuiten begunstigde; en dat die koning daar door deze vaders wilde overtuigen van zyne goede mening omtrent den Roomschen Godsdienst, waar aan nog getwyffelt wierdt. Wat 'er van zy, men verboodt de superieuren van beide de ordens, de lere, die tegen hen was, als ketterisch door te stryken, maar de decisie van den H. Stoel te verwachten. Daarenboven zondt men hen een eigenhandigen brief van den ouden vader, als een voorschrift, waar naar ze zich te gedragen hadden, met order, om daar van een afschrift aan alle hunne broederschappen te zenden. In dit geschrift beloofde Paulus de V te eeniger tydt uitsprake te zullen doen, bevelende onderwylen, zich van alle aanstotelyke uitdrukkingen zo met opzicht op de lere, als de personen, te onthouden. Op den 1 December 1607 ordonneerde de paus in de Congregatie van 't H. Officie, aan alle de Nuncii te schryven, ten einde ze beletten mogten, dat 'er iets geschreven of gedrukt wierdt over 't stuk der genade, tot op de publicatie der bulle. Doch dit verbodt was van geen meerder kracht dan de eedt, dien Paulus de V gedaan hadt, dat hy het gehele geschil binnen het eerste jaar van zyn pausschap zou beslissen; of de belofte, door hem aan de Dominikanen en Jesuiten gedaan, dat hy dien twist door een uitsprake wilde byleggen. Men is van gedachten, dat die uitsprake regtdraats tegen het gevoelen der Jesuiten zou geweest zyn, die zich onbezonnen te Rome ingelaten hadden om de lere van Thomas en Augustinus te wederleggen; dat men de zelve niet zou durven van dwaling beschuldigen, zonder zich zelve van kettery verdacht te maken. Hoewel ondertusschen de voornoemde bulle nooit het licht gezien heeft, zo hebben nochtans de vyanden der Jesuiten niet nagelaten hun voordeel te trekken uit de acten van de Congregatie de Auxiliis, waar van P. Coronel een kort begrip opgestelt heeft, nevens een copy der bulle, die men zegt dat door Paulus den V stondt uitgegeven te worden. Dit verplichtte Innocentius den X een dekreet uit te geven, gedateert den 23 April 1654, waar by hy verklaarde, dat men noch de voornoemde acten, noch de gewaande Constitutie van Paulus den V eenigzins geloven kon, en dat gene der strydende partyen die behoorde aan te halen, of in haar voordeel by te brengen. De Jesuiten, steunende op dit dekreet, beweeren, dat men die stukken als onechte behoort aan te merken; maar party zegt, dat het een staatkundige maxime en een generale regel der Congregatie van Rome is, niet te dulden, dat men buiten haar order het gene of in 't geheim geschied is, noch dekreten, die in de archiven zyn besloten gebleven, openbaar maakt; het welk niet belet, dat men de ware acten niet zou kunnen hebben, hoedanige die van vader Coronel zyn.

CONGREGATIO RITUUM, of *degli Ritti*, is een collegie te Rome, bestaande uit kardinalen, door den paus daar toe benoemt, tot opzicht der kerkplegtigheden, uiterlyken Godsdienst, de kanonisatie der zo genaamde heiligen, de rang der afgezanten, enz. deze congregatie wordt ieder weke ten minsten eens in 't paleis van den kardinaal deken gehouden.

CONGREGATIO SANCTI OFFICII is insgelyks een collegie, bestaande uit twaalf kardinalen en verscheide prelaten, *Consultores* genaamt; en onderzoekende zaken, betreffende de kettery en. Hier toe is een afzonderlyk paleis, bedienden en gevangenis. Deze congregatie vergadert doorgaans op Woensdag in 't paleis van den oudsten kardinaal, en op donderdag in tegenwoordigheit van den ouden vader *Onuphr.* Doch behalven deze zyn 'er te Rome nog vele andere Congregatiën, als die nopens de jurisdictie over de bisschoppen en regulieren; nopens

pens het Concilie, hebbende het vermogen om het Concilie van Trente te verklaren. Voorts eene, genaamt van den *Index*, de welke oordeelt over het doen drukken of niet drukken der boeken. Nog een nopens het bestier van den kerkelyken staat, en eene genaamt, *de bono Regimine*. In deze twee laatstgemelde is de kardinaal neef president. Voorts eene over de munt. In die der bisschoppen wordt onderzocht, wie tot Italiaansche bisschoppen moeten verheven worden. Deze Congregatie wordt in 't byzyn van den paus zelve gehouden, die menigmaal nog andere Congregatiën aanstelt over particuliere gevallen, en die bygevolg maar een zekeren tydt duren.

CONGREGATIONALISTEN worden in Engelandt zommige der genen genaamt, die zich aan de ingevoerde en aangenomene Liturgie niet houden, maar byzondere vergaderingen aanstellen; doch zo, dat ze een middelweg tusschen de Browuisten en Presbyterianen menen gevonden te hebben.

CONI, CUNEO, in 't Latyn, *Cuneum*, een ryke koopstadt in Piëmont, naby het Alpische gebergte, alwaar de rivieren Geez en Sture zich vereenigen. Zy is op een rots gelegen, wel versterkt, en heeft een citadelle. De Franschen hebben ze meermalen belegert. Koning François de I van Vrankryk stiet 'er het hoofdt voor; maar in 't jaar 1641 veroverde ze de graaf van Harcourt. In tegendeel moest de Fransche veldheer de Feuquieres onverrechter zake daar van aftrekken. De stadt geeft aan het omleggende landt den name.

CONIGLIERI, of CONIGERAS, in 't Latyn *Pelagiæ Insulæ*, zyn vyf kleine eilanden in de Middelandsche zee, tusschen Siciliē, Malta en het koninkryk Tunis, niet verre van de golf van Mahometa gelegen.

CONIL, een vlek of kleine stadt in Spanje, gelegen in Andalusiē, aan de golf van Cadix, vyf mylen van die stadt ten Zuiden. Dit stedeke is groter geworden door de puinhopen van 't oude *Belo*.

CONISALUS was een zeker afgodt der Heidenen, wordende by de Atheniënzen op een gelyke wyze aangebeden, als de Lampsaceners den schandelyken afgodt Priapus eerden. Zommige menen, dat die twee afgoden een en de zelve geweest zyn. *Strabo lib.* III.

CONISTERIUM, dus genaamt van 't Griekfche woordt Κόνις, in 't Latyn, *cinis*, *pulvis*, was in 't Gymnasium te Athene een zekere plaats, alwaar klein stof bewaart wierdt, waar mede de worstelaars, nadat ze met olie bestreken waren, elkander bestrooiden, om dus elkander dies te zekerder te vatten. De Latynen noemen deze plaats *Pulverarium*. Zie *Mercurialis de Arte Gymnast.* I. 8. *Pitiscus*.

CONNACORIX, een burger van Heraclea in Pontus, leverde die stadt den Romeinen over, nevens een zeker Damopheles, die de bezetting geboodt. Heraclea hadt een belegering van twee jaren uitgestaan, behorende tot het gebiedt van Mithridates, koning van Pontus. Triarius, die de haven met een Romeinsche vlote ingesloten hieldt, bragt de inwoners tot den uitersten hongersnoodt. Met hem was het dat zich Connacorix in een onderhandeling inliet, en van wien deze verkreeg, dat het hem vergunt wierdt 's nachts met zyne bezetting uit te trekken, en mede te nemen zo veel als ze dragen konden. Dit geschiedde, en de Romeinen drongen in de stadt, in welke ze een afgryffelyke slagting aanrechtten. Dit gebeurde in 't 3 jaar der CLXX Olympiade, 70 jaren voor Christus.

CONNAUGHT, of CONAGHT, in 't Latyn *Connacia*, eene der vier grootste provincien van Ierlandt, palende in 't Noorden aan Ulster, in 't Oosten aan Leister, in 't Zuiden aan Mounster, en in 't Westen aan de grote Westerzee. In deze provincie zyn zeven graafschappen, namentlyk Slego, Maio, Roscoman, Letrim, Gallway en Clare of Twomond. De oude inwoneren worden by Ptolemæus *Gangani* of *Concani* genaamt. By Strabo in tegendeel dragen ze den name van *Coniaci* en *Conisci*. Het landt wordt gezegt zeer goed te zyn, maar de inwoners zo traag, dat ze liever willen beedelen dan arbeiden. *Cambden. Britannia*.

CONNETABLE. Zie KONNESTABEL.

CONNOR, een kleine stadt in 't landschap Ulster, gelegen in 't graafschap Down in Ierlandt, aan den Noord-Westelyken oever van Lac-Connor. De bisschop van Connor staat nevens den bisschop van Down onder den aartsbisschop van Armach. *Moreri in 't Engelsch*.

CONOBER, een prins van klein-Bretagne, voegde zich by Chramnus, toen hy tegen zyn vader, den koning Clotarius den I, een opstandt verwekte. Doch hy sneuvelde in een slag, niet verre van zee, in 't jaar 558.

CONOCHIELLA, (BONAVENTURA) van Nettuno, een Roomsch-Katholyk Godgeleerde, leefde omtrent het jaar 1665, en leeraarde de schoolsche en zedelyke Godgeleerdheit te Palermo: ook was hy een liefhebber van de dichtkunde, gelyk hy zyne geestige uitvindingen onder anderen heeft getoont in de volgende Italiaansche schriften, als: *La Columbo mistica, ed il confaloniero santo*; *Discorsi panegyrici*; *l'abysso Angelico, discorso panegyrico. Bibliotheca Sicula*.

CONON, of CUNO, een paus, geboortig uit Thraciē, maar opgevoed in Siciliē, wierdt naderhandt priester te Rome, en opvolger van paus Johannes den V in 't jaar 686; waar mede de twist tusschen den aartspriester Petrus, en den priester Theodorus, zynde de eene van de klerisy, de andere van de Roomsche soldaten verkoren, bygelegt wierdt. Hy stierf in 't jaar 687, omtrent 11 maanden na zyne verkiezing. *Anast. Baron. an. Chr.* 686 *&* 687.

CONON, of CUNO, een vermaard kardinaal, was uit het geslacht der graven van Aurach in Duitschlandt. Paus Paschalis de II maakte hem in 't jaar 1107 kardinaal, gaf hem het bisdom Palestrina, en zondt hem dus naar 't Oosten, alwaar hy in 't jaar 1111 een Concilie tegen keizer Henrik den V hieldt, dien hy wegens de verschillen met den paus in den ban deedt. Gelasius de II, opvolger van Paschalis, zondt hem als legatus à latere naar Duitschlandt, alwaar hy de standen des ryks tegen den keizer ophitste, en hem op 't Concilie te Keulen en Fritschlar andermaal in den ban deedt. Hy liet ook zynen yver op 't Concilie te Soissons blyken, alwaar hy Petrus Abelard als een ketter veroordeelde, en zyne schriften liet verbranden. Hier door maakte hy zich by paus Gelasius zo aangenaam, dat deze hem tot zyn opvolger voorsloeg; waar toe de kardinalen niet ongenegen waren: doch Conon sloeg het af, en gaf zyne stem aan Guido, aartsbisschop van Vienne, die onder den name van Calixtus den I paus wierdt, en onder wien deze Conon gestorven is. *Conrad. Ursperg. Baron.*

CONON, of CUNO, een veldheer van den keizer Justinianus, leefde in 't jaar 540, en verdedigde Napels en Rome tegen Totila, den koning der Gotthen.

CONON, een vermaard Wiskunstenaar, en sterrekyker was geboortig uit het eilandt Samos, en leefde in de CXXX Olympiade, het jaar der wereldt 3724, voor Christus 260. Hy stierf nog voor Archimedes, zynen vriendt, die hem zyne schriften hadt medegedeelt, en eenige *problemata* toegezonden. Hy leefde met een ander Mathematicus, genaamt Nicoteles, in twist. Deze schreef tegen hem, en handelde hem zeer verachtelyk, hoewel Apollonius Pergæus getuigt, dat Conon in zyne demonstratiën juist de gelukkigste niet geweest is. Hy is die gene, die het haair van Berenice mede onder het gesternte geplaatst heeft, waar van Catullus in een afzonderlyk gedicht gewag maakt. Propertius en Virgilius spreken 'er ook van. Josephus schryft in 't I boek tegen Apion, dat zeker Conon melding van de Joden gemaakt heeft, maar 't is waarschynlyk, dat deze van den wiskunstenaar onderscheiden is, gelyk ook van hem, die van Italië geschreven heeft, volgens het getuigenis van Servius: hoewel Vossius twyffelt, of het niet een en de zelve is met hem, die de stukken der oude schryveren verzamelde, en ze Archelaus Philopator opdroeg, van wien Photius gewag gemaakt heeft. *Virgil. Ecl.* 3. *Propert. l.* IV. *Eleg.* 1. *Photius Tmem.* 186. *&* 189. *Vossius de Hist. Græc. l.* I. *c.* 24. *& l.* III. *de Mathem. c.* 33. §. 1. *& c.* 54. §. 5. *Bayle*.

CONON, (JOHANNES) een Duitscher, en Neurenberger van geboorte, leefde in 't begin der XVI eeuw. Naar Italië reizende leerde hy de talen, voornamentlyk de Grieksche. Van daar kwam hy te Basel, alwaar hem Joh. Amerbachius, die bezig was met de werken van Hieronymus te drukken, nodigde te blyven, en dien druk te corrigeren. Hy stelde hem ook over het onderwys van zyne zonen, en maakte hem een grafschrift, na dat hy in 't jaar 1513, oud 50 jaren, gestorven was. *Melchior Adam vit. Philosoph. Germ.*

CONON, een kramer, voerde zyne waaren op een ezel langs de dorpen, maar wierdt tot Grieksch keizer verheven, en Leo Isauricus genaamt, om dat hy uit Isauriē, een landschap van klein-Asiē, geboortig was. Hem ontmoetten twee Joden, die Jedzid den I, Kalif der Saracenen, verleid hadden. Deze twee bedriegers of tovenaars voorzeiden hem, dat hy t'eeniger tydt stondt keizer te worden; dat hem bewoog zynen naam te veranderen, en zich Leo te noemen. Eenigen tydt daarna zondt hem de keizer Justinianus naar Mesembria, eene stadt in Thraciē, naby de Zwarte zee. Voorts nam hy hem onder zyne lyfwacht aan, en maakte hem eindelyk tot zyn vertrouweling. Maar wanneer zommigen hem verdacht maakten, wilde hem Justinianus verder van 't hof zenden, en gaf hem het bevel over zyn leger, dat hy tegen de barbaren, die aan de overzyde van den berg Caucasus wonen, hadt gezonden. Doch Leo gaf daar blyken van een uitnemend beleidt en dapperheit. Onderwylen gebeurde het, dat Justinianus van zyne bedienden vermoordt wierdt, verkiezende Philippicus Bardanes in zyne plaats. Maar nadat ze dezen in 't tweede jaar zyner regering de oogen uitgestoken hadden, riepen ze Artemius tot keizer uit, noemende hem Anastasius. Deze jonge prins gaf het bestier van 't Oosten aan Leo, en wierdt naderhandt genoodzaakt de krone ten behoeve van Theodosius neder te leggen; doch ook deze niet in staat zynde om het keizerryk te handhaven, stondt daar van af, en liet Leo den troon beklimmen, die in 't jaar 717 binnen Constantinopel trok.

CONON, een vermaard veldheer der Atheniënzen, gaf zo veele preuven van dapperheit en beleidt in den oorlog tegen de inwoneren van Peloponnesus, of Morea, dat hem het oppergebiedt over alle eilanden toevertrouwt wierdt. Hy geboodt als opper-zeevoogdt de vloot in 't laatste jaar van dien oorlog, maar was niet tegenwoordig by dien scheepsstrydt, die zo nadeelig voor de Atheniënzen was; want hy hadt wel voorzien, dat zyne benden wegens het verzuim van krygstucht zekerlyk de nederlage zouden hebben, en was uit dien hoofde met 9 schepen geweken. Zyne afwezenheit hielp ook grotelyks daar toe, dat de Lacedemoniënzen de overwinning behaalden by de rivier Egos, onder 't opperbevel van Lysander, in 't vierde jaar der XCIII Olympiade, het jaar der wereldt 3579, voor Christus 405. Conon, hebbende deze nederlage van zyn vaderlandt vernomen, begaf zich naar 't eilandt Cyprus tot den koning Evagoras, zynde een vriendt der Atheniënzen. Hy week derhalven derwaarts, eensdeels om door dezen Evagoras de vervallene zaken zyner Republyk wederom te herstellen. Voorts zocht hy zich in de gunst van Pharnabazus, Persiaansch landvoogdt

voogdt over Iönië en Lydië, in te wikkelen, ten einde om door des zelfs hulp den Lacedemoniënzen afbreuk te doen; te meer, alzo deze met Artaxerxes, koning der Perzen, den oorlog begonnen, en onder het bevel van Agefilaus in des zelfs gebiedt drongen, en buiten twyffel alle de landfchappen aan deze zyde van 't gebergte Taurus onder hun gebiedt zouden gebragt hebben, ten ware Conon door zyn beleidt zulks belet hadt. Te weten, hy riedt den koning Artaxerxes, de Griekfche redenaren met eene goede fomme gelds om te kopen, ten einde ze het volk overreden zouden, om de Lacedemoniënzen te beoorlogen. Dit gefchiedde alzo, en men maakte een vreeslyke ligue tegen die van Lacedemonië; wanneer de koning Agefilaus te huis geroepen zynde alle zyne voornemens verydelt zag, en maar te denken hadt om zyn vaderlandt te befchermen. Daarna poogde Conon den Perfifchen veldheer Tiffaphernes by den koning over verraadt verdacht te maken; en ziende, dat hy geen geloof vondt, begaf hy zich zelve naar 't hof van Artaxerxes, dien hy daar van ten vollen overtuigde, en op des zelfs order een vloot tegen de Lacedemoniënzen uitruftte, waar mede hy de zelve by 't eilandt Cnidus geheel verfloeg. Dit gefchiedde in 't jaar der wereldt 3590, zynde het 3 jaar van de XCVI Olympiade, voor Chriftus 394. Van deze gelegenheit bediende zich Conon om zyn vaderlandt dienft te doen, vertrok met een gedeelte der vloot naar Athene, delende het geldt, hem van Pharnabazus gegeven, onder de inwoneren uit; voorts liet hy de haven Piræeus, nevens de ftadsmuren, herftellen. Maar wanneer hy Iönië en Æolië den Perfianen ontrukte, en wederom onder het gebiedt van Athene meende te brengen, nam Artaxerxes zulks kwalyk. Tiribazus, gouverneur van Sardes, hier van door 't hof verwittigt, ontboodt Conon tot hem, onder voorwendfel van hem een groot geheim te openbaren, en hem over gewigtige zaken tot den koning te zenden. Maar naauwlyks was Conon by hem aangekomen, of hy wierdt in verzekering genomen. Zommigen berichten, dat hy van Tiribazus tot den koning is gezonden, en aldaar zyn leven heeft geëindigt. Maar anderen verzekeren, dat hy het ontvlucht is, met bewilliging van Tiribazus. Zyn zoon Timotheus was eên leerling van Ifocrates, en naderhandt een groot veldheer, ondervindende nevens zyn vader de ondankbaarheit der Atheniënzen. Het zelve lot hadt Conon, zynde zyn zoon, en die van de Atheniënzen veroordeelt wierdt, om de ftadsmuren, door zyn grootvader opgebouwt, te herftellen. *Xenoph. Nepos. Juftinus. Ifocrates. Plutarch. Bayle.*

CONONITEN wierden in de VI eeuwe zekere ketters genaamt, naar *Conon* van Alexandrië, die uit de dwalingen der Severianen, Theodofianen en Tritheïten een nieuwe kettery zamenflafte.

CONPLICTA, (NICOLAUS) een vermaard dichter in zynen tydt, leefde nog in den jare 1549, en was geboren te Romerswaal, in Zeelandt. L. Guicciardyn heeft een gedicht van hem bewaart, door hem aan de deur van zyn huis gehecht wanneer prins Philips van Spanje, de Nederlanden doorreizende, om de zelve den eedt van getrouwheit af te nemen, ten zelven einde in Zeelandt kwam. Dit gedicht zag meeft op den ellendigen toeftandt van de ftadt en de heerlykheit van Romerswaal, waar in ze niet lange te voren door de overftrominge van het zeewater gebragt waren. *Reygersbergh Kronyk van Zeelandt pag.* 345, daar hy *Nicolaus de Conflita* genoemt wordt. *Guicciardyn fol.* 281.

CONQUEST, in 't Latyn *Conqueftus*, een kleine, maar neeringryke ftadt met een goede haven in Bretagne, gelegen op den uiterften hoek van dat landfchap, tegen over de eilanden Quefand, vier of vyf mylen van Breft.

CONQUISITORES waren te Rome die genen, die zulke moeften opzoeken, de welke zich uit vreze verborgen hadden, om den oorlog te ontgaan. Dus verburgen vele ouders hunne kinderen, die ze op 't landt zonden. *Lipfius de Milit. Rom. Pitifcus.*

CONRADINUS, of CONRADUS de Jonge, koning van Sicilië en Napels, hertog van Zwaben, en kleinzoon van keizer Frederik den II, en zoon van Conradus den IV, geboren den 25 Maart des jaars 1252 uit Elizabeth, dochter van Otto, Paltzgrave aan den Rhyn, en hertog van Beyeren, toen Conradus in Italië was, om Napels en Sicilië in te nemen. Deze Conradus wierdt kort daarna van zyn onechten broeder Manfredus in 't jaar 1254 door vergift omgebragt, wanneer hy op weg was om Sicilië en Napels tegen den paus, van wien hy in den ban was gedaan, te befchermen; (zie CONRADUS de IV, keizer) invoegen de paus Napels bemachtigde, en Manfredus tot zyn vafal aannam. Hoewel hy met hem in gefchil raakte, en zo wel tegen hem, als tegen Conradinus hulp by Vrankryk zocht, om welke te erlangen hy Napels en Sicilië ten behoeve van Karel van Anjou, broeder van koning Lodewyk den IX, overgegeven hadt. Deze Karel vertrok aanftonts in 't jaar 1265 naar Italië, en hadt het geluk, dat Manfredus in 't jaar 1266 den 26 February in een treffen fneuvelde; waar op hy zich van geheel Napels meefter maakte. Zie KAREL VAN ANJOU, en MANFREDUS. Terwyl dit in Italië gebeurde, hadt Conradinus, die zich tot hier toe in Duitfchlandt by zyne oomen Lodewyk en Herman, hertogen van Beyeren en Paltzgraven aan den Rhyn, hadt opgehouden, ondertuffchen het 14 jaar zyns ouderdoms bereikt, wordende van zommige Italiaanfche fteden, inzonderheit van Henrik, zoon van koning Ferdinand van Caftilië, aangehitft om zyn vaderlyk ryk wederom te bemachtigen; weshalven hy, voornamentlyk op het aanraden van den laatftgenoemden, met een groot leger, en in gezelfchap van zyn oom, den Paltzgrave aan den Rhyn, Lodewyk, en hertog van Oostenryk Frederik, in Italië trok, wordende te Verona met veel eerbewyzing ontfangen. Maar terwyl hy in die ftadt zyne benden verwachtte, poogde paus Clemens hem van den trouwen raadt van zynen fchranderen oom, Paltzgraaf Lodewyk, te verfteken, belaftende dezen, onder voorwendfel van een Ryksdag, naar Duitfchlandt te keren. Conradinus vertrok alzo van Verona over Pavia in den Staat van Genua, van waar hy naar Piza zeilde, en hebbende vele van de factie der Gibellinen, voornamentlyk Guido van Montfeltri, heere van Urbino, tot zich getrokken, nam hy zynen weg naar Siëna, floeg in het doortrekken de party der Guelphen by Arezzo, die het met Karel van Anjou hielden, en trok regelregt naar Rome, wordende met de grootfte toejuiching op 't Kapitool ontfangen. Hier op trok hy met Henrik en het Spaanfche krygsvolk in 't koninkryk van Napels, alwaar hem vele fteden van Apulië en Bafilicata toevielen; en wanneer Frederik van Caftilië, broeder van Henrik, nevens Conradus Caputus, zoon van Frederik, prins van Antiochië, en kleinzoon van keizer Frederik den II, met de vlote der inwoneren van Piza en der Saracenen aangekomen was, hebbende die van Karel op de vlucht geflagen, zo wierden de Napelfche zeefteden, nevens een groot gedeelte van Sicilië, onder 't gebiedt van Conradinus gebragt. Karel, die zich hier over zeer bekommerde, poogde Conradinus den pas in het inwendige van 't ryk af te fnyden: invoegen beide legers elkander niet verre van de Lacus Fucinus ontmoetten en handgemeen wierden; waar by Conradinus, die behalven dat Karel aan macht overtrof, in het begin de overhandt hadde, en twee deelen zyner vyanden op de vlucht floeg; maar wanneer de overwinnaren door het vervolgen der geflagenen, en het vallen op den buit verftrooit waren, greep ze Karel met een achterhoede, die hy in een dal verborgen hadt, onvoorziens aan, dodende de meefte krygsmacht van Conradinus, en behaalde dus een volmaakte overwinning. Conradinus en Frederik van Oostenryk, hebbende zich drie dagen lang als ezeldryvers verkleed, en met nog drie perfonen door verfcheide ongebaande wegen omgezworven, kwamen eindelyk in 't Afturifche woudt, gelegen in 't Roomfche gebiedt, naby de zeekuft, aan, alwaar ze een fchipper een grote geldfomme beloofden, ingeval hy hen naar Siëna of Piza wilde overvoeren. Maar broodt op deze reize van noden hebbende gaven ze den fchipper een gulden ring, om dien te Aftura te verzetten, en de nodige teerkoft daar voor te befchikken. Zo gezegt, zo gedaan. Zy namen de reize aan. Maar Francifcus Frangipani, heer van Aftura, giffende, of miffchien Conradinus onder dit gevolg was, zondt den fchipper een vaartuig na, en achterhaalde hem. De prinffen wierden naar Aftura te rug gebragt, en door Karel in de gevangenis geworpen; waar in ze een jaar lang bleven, terwyl ondertuffchen Karel zeer wreed met alle de genen handelde, die de party van Conradinus gevolgt waren. Eindelyk wierden de fchepenen en loontrekkende Raadsheeren der voornaamfte Italiaanfche fteden zamengeroepen, om te oordeelen, hoe men met Conradinus en zyne aanhangeren moeft handelen; die dan alle naar den wille van Karel deze gevangenen ter doodt verwezen. Daarenboven raadpleegde men den paus en andere prinffen; en men voegt 'er by, dat de paus zou geantwoord hebben: *Vita Conradini mors Caroli: mors Conradini vita Caroli*, dat is te zeggen: „ Het leven van Conradinus is „ de doodt van Karel, en de doodt van Conradinus is het le„ ven van Karel". Hier mede ftemde Ottocarus, koning van Bohemen, overeen. Doch Robert, graaf van Vlaanderen, fchoonzoon van Karel, beweerde, dat beide deze prinffen niet alleen behoorden op vrye voeten geftelt te worden, maar dat men zich met hen moeft verzwageren. Maar nadat hy naar Vlaanderen te rug gekeert was, wierden de rampzalige prinffen ter doodt veroordeelt. Hy zulks vernemende, haaftte zich wel naar Napels, doch kwam te laat, aangezien het doodvonnis reets den 28 November, of, gelyk anderen berichten, den 26 October 1268, of liever 1269, werkftellig gemaakt was, zynde beide de prinffen nevens nog eenige voorname heeren onthalft. Alvorens wierdt hen de oorzake van hun vonnis voorgehouden, dat ze namentlyk de vrede der kerke hadden geftoort, den koninklyken name aangenomen, het ryk aangetaft, enz. waar tegen zich Conradinus heylig aankantende zyn handfchoen onder het volk wierp, met verzoek, van de zelve aan Petrus, koning van Arragon, over te brengen. *Villani lib.* VII. *Ricaut c.* 191. *Collenutius l.* IV. *Summonte l.* III. *Fazel l.* II. *Dec.* 8. *Spondan. in Annal. Suevia. de Roo l.* I. *Auftr. Cifneri oratio de Conrado juniore in Opufc. p.* 188. *feq. Befold. de Regib. Sicil. & Neap. c.* 6.

KEIZERS EN ANDERE VORSTEN.

CONRADUS de I, koning van Duitfchlandt, zoon van Conradus, grave van Frankenlandt, uit de Wetteraufche linie, die van Adelbert, grave van Bamberg, in een treffen fneuvelde. De moeder van Conradus was Glifmuda, waarfchynlyk eene princeffe van Zwaben; de geboorteplaats was Weilburg in de Wetterau: maar het jaar en de dag der geboorte van Conradus zyn onbekend. Zommigen beweeren, dat hy uit de Carolynfche linie gefproten is, zynde de neef, of fchoonzoon van Lodewyk den IV het Kindt: doch zulks is onwaar, en men weet, dat met Lodewyk het Kindt de Carolynfche ftam in Duitfchlandt uitgeftorven is. Aangezien nu door des zelfs doodt de Duitfche troon ledig wierdt, zonder dat iemandt tot de opvolging eenig recht hadt, vergaderden de Duitfche vorften, biedende eerftelyk Otto den Doorluchtigen, hertog van Saxen, en gewezen voogdt van Lodewyk het Kindt, de koninklyke waardigheit

heit aan: (zie LODEWYK de IV, het Kindt) doch deze weigerde zulks wegens zyn hogen ouderdom. In 't tegendeel floeg hy Conradus voor, zynde een dapper en machtig prins, en bezittende zo in Frankenlandt, als Heffen, de Wetterau, aan den Rhyn, en in Lotharingen, verfcheide landfchappen. Dus wierdt Conradus in 't jaar 911 te Tribur tot koning verklaart. Sommigen der nieuwe fchryveren zyn van gedachten, als of Conradus alleen van de Franken den koninklyken tytel hebbe ontfangen, zonder dat de andere Duitfche landfchappen hem daar voor erkent zouden hebben, blyvende onafhankelyk onder hunne hertogen, als zynde door 't uitfterven der Carolynfche linie in hunne oude natuurlyke vryheit herftelt. Doch als men de fchryveren van dien tydt raadpleegt, kan men onmogelyk dat gevoelen toeftemmen; want het blykt onwederfprekelyk, dat Karel van ganfch Duitfchlandt tot koning verkoren zynde zyne verkiezing zonder de minfte bepaling is gefchied; invoegen hy met het zelve recht en macht als de voorgaande Carolynfche koningen kon regeren. Doch dit kan niet geloogchent worden, dat federt Karel den Dikken de graven en hertogen in Duitfchlandt zich zelve meer macht aangematigt hebben, dan ze onder de voorgaande keizeren en koningen genoten hadden; en dat het by gevolg ten tyde van Karel den I eene hagchelyke zake was koning te zyn. Dus ftondt het ook met Vrankryk, hoewel nooit iemandt gezegt heeft, dat daarom de Franfche koningen niet bevoegt geweeft zyn naar de oude Carolynfche wyze te regeren. Om nu niet te zeggen, dat toen de Duitfche biffchoppen nog in groter aanzien dan de graven en hertogen waren, die behalven de vreze voor de Slaven, Normannen en Hunnen grotelyks daar toe geholpen hebben, tot dat Conradus tot koning van ganfch Duitfchlandt verkoren is. Het eerfte nu, dat deze koning federt het begin zyner regering ondernam, was de tocht naar Lotharingen, waarfchynlyk om zich naar de wyze der Carolynfche koningen te Aken te laten kronen. Doch de toen regerende koning van Vrankryk Karel de Eenvoudige was hem daar in hinderlyk, dies het te vermoeden is, dat Conradus noch gekroont noch gezalft is. In 't eerfte jaar van Conradus, zynde het jaar 912, den 12 November, ftierf Otto de Doorluchtige, hertog van Saxen. Aangezien nu Conradus des zelfs zoon Henrik den Vogelaar weigerde alle vaderlyke lenen te beveftigen, vrezende des zelfs al te grote macht, zo ontftonden hier uit vele beroertens: want de Saxen namen de wapenen tegen Conradus op, en verwekten daarenboven tegen hem de beide broederen Erchanger en Berthold, die van de oude fchryveren *Rectores Suevia, five Alemannia*, insgelyks *Primates* en *Camera Nuncii* genaamt worden, en die reets onder keizer Arnulphus wegens hunne geweldenary tegen Hatto, aartsbiffchop van Mentz, en Salomon, biffchop van Conftants, veroordeelt waren. Deze derhalven namen den biffchop Salomon gevangen. Arnulphus, hertog van Beyeren, die in 't jaar 914, nevens Erchanger en Berthold van Zwaben, de Hunnen, die een inval in Duitfchlandt gedaan hadden, dapperlyk te rug dreef, liet zich mede in dien opftandt inwikkelen: doch Conradus bragt alle misnoegden tot reden: want niettegenftaande zyn broeder Everard, dien hy tegen Henrik van Saxen zondt, by Ehresberg ten eenemale geflagen was, vertrok hy nochtans zelf naar Saxen, belegerde Henrik in Grona, en noodzaakte hem, dat hy een befluit nam, zich te onderwerpen, wanneer Conradus door lift van zeker Thiatmarus te rug trok. Echter is 't waarfchynlyk, dat zich Henrik naderhandt aan Conradus onderworpen heeft. Tegen Erchanger en Berthold verzamelde Conraad in 't jaar 916 een Concilie te Altheim, waar op deze door de biffchoppen wegens hunne rebellie ter doodt veroordeelt wierden; welke ftraffe Conradus omtrent hen ook werkftellig maakte, gevende daar op Zwaben Burchard tot een leen. Arnulphus van Beyeren nam met vrouw en kinderen de vlucht naar Hungarië, liever willende by de vyanden van 't ryk leven, dan zich Conradus onderwerpen; dies Conradus Beyeren des zelfs broeder Everard gaf; en wanneer Arnulphus nevens de Hunnen wederom een inval in Beyeren deden, trok hem Conradus te gemoet, doch wierdt zwaar gekwetft, en ftierf niet lange daarna in 't jaar 918. Op zyn doodbedde rekommandeerde hy zynen vyandt Henrik van Saxen, boven zyn eigen broeder Everard, tot zyn opvolger. Hy was een verftandig en dapper prins, zynde een zonderling vriendt der geeftelykheit. Boven al beminde hy Hatto, aartsbiffchop van Mentz, en Salomon, biffchop van Conftants, door wier hulpe hy de misnoegde hertogen en graven tot reden bragt. Ondertuffchen beweerde hy zyn recht in geeftelyke zaken, en ftelde biffchoppen in hunne bediening, begiftigde anderen met abdyen, enz. Hy wierdt eerft te Weilburg bygezet, naderhandt naar Fulda gebragt, en aldaar begraven. Zyne gemalin was niet Placidia, dochter van Lodewyk het Kindt, gelyk Nangius fchryft, alzo Lodewyk nooit getrouwt is geweeft, (zie LODEWYK de IV, het Kindt, keizer) maar Cunigunda, weduwe van hertog Leopold van Beyeren, by welke hy echter gene kinderen geteelt heeft. *Browerus in Antiq. Fuld. p.* 128. *Ludewich diff. de Conrado* I. *Gundling diff. de Conrado* I. *Godefr. Viterb. Urfperg. ad an.* 987. *Otto Frifing. l.* VI. *c.* 14. 16. *Werner Rolevinc. fafc. temp. Chronog. Wittechind. Corbei. Annal. l.* I. *Supplem. Reginon. Herm. Contr. Gobel. Perfona in Cofmodr. ad an.* 911. *Bodon. Syntagma Gandesh. Luitpr. l.* II. *c.* 7. *Hepidan. Chron. Mont. S. Galli ad an.* 911 *Pufendorf Monzamb. c.* 3. §. 4. *Furftener. de fupremat. cap.* 17. 18. *Coccejus jur. publ. c.* 15. §. 43. *Struv. jur. publ. diff.* 1. *Hertius diff. de feud. oblat. c.* 1 §. 17. *& de orig. & progr. fpecial. R. G. I. rerump.* §. 7. *Thomafius in Not. nov. ad Monzamb. c.* 3. §. 43. *p.* 274. *feq. & in felect. feudal. p.* 311. *feqq. Chron. S. Galli ad an.* 912. *Eccard. de Caf. Mont. S. Galli c.* 1. *enz.*

CONRADUS de II, bygenaamt *Salicus*, was de zoon van Henrik, kleinzoon van Otto, hertog van Frankenlandt, en achterneef van Conradus den Wyzen, hertog van Lotharingen, die Luitgarda, dochter van Otto den Groten, in huwelyk gehad heeft. En dus ftamt Conradus Salicus geenzins af van Otto den Groten, zoon van Ludolf, gelyk velen gemeent hebben, maar van des zelfs dochter Luitgarda. Hy was eigentlyk hertog van Frankenlandt, maar met S. Cunigunda, gemalinne van Henrik den II, vermaagfchapt zynde, wierdt hy van dien op zyn doodbedde in 't jaar 1024 tot keizer gerekommandeert. Doch de troon was acht maanden ledig, en de Saxen kantten zich het meeft tegen zyne verkiezinge aan, voorgevende, dat de keizerlyke waardigheit federt Henrik den Vogelaar erflyk onder hen was, gelyk ze eertyds by 't geflacht van Karel den Groten geweeft was. Des niettegenftaande wanneer naderhandt een dag der verkiezing tuffchen Mentz en Worms beftemt wierdt, behieldt Conradus de overhandt, waar toe ook Pilgrinus, aartsbiffchop van Keulen, en Frederik, hertog van Lotharingen, nevens alle de anderen, die hem tegen geweeft waren, als zyn ftiefzoon Erneft, hertog van Zwaben, en Cuno, hertog van Frankenlandt, hunne ftem gaven. Hier op wierdt Conradus den 8 September te Mentz, en zyne gemalin Gifela den 28 der zelve maandt te Aken gekroont. In Italië ontmoette de keizer in den beginne ook vele onluften, terwyl de Italiaanfche machten zich het Duitfche Ryk onttrokken; met een voornemen, om de keizerlyke kroon iemandt anders toe te voegen, voor al eer Conradus te Rome komen kon om de zelve te ontfangen. Zy zonden derhalven tot Robert, koning van Vrankryk, het koninkryk van Italië zyn zoon Hugo aanbiedende. Wanneer deze zulks weigerde, droegen ze het den hertog van Aquitanië, genaamt Wilhelm de IV, op; doch ook deze befpotte die aanbieding; invoegen Conradus eindelyk, nadat hy in 't jaar 1026 in Italië was gekomen, hebbende alvorens zyn zoon Henrik tot koning benoemt, en zommige oproerigen tot gehoorzaamheit gebragt, in 't jaar 1027 van paus Johannes den XIX gekroont wierdt. Daar op trok hy in Apulië, en beveftigde zyne heerfchappy aldaar, hebbende de voornaamfte fteden zo met vriendelykheit als dwang tot reden gebragt. Onderwylen verwekten de bovengenoemde prinffen, die Conradus in den beginne de verkiezing betwift hadden, nieuwe onluften, voornamentlyk uit dien hoofde, om dat Rudolphus, koning van Burgundië, zonder kinderen zynde, den keizer tot erfgenaam van zyn ryk verklaarde, terwyl zy, als van des konings maagfchap zynde, beweerden recht tot de erffeniffe te hebben. Doch Conradus overviel hen in tyds, verftrooide de misnoegden, zondt Erneft, hertog van Zwaben, naar Gibichenftein, en gaf het hertogdom Karinthië aan Conraad van Frankenlandt. In 't volgende jaar 1028 liet de keizer zyn zoon Henrik, elf jaren oud zynde, als koning van Duitfchlandt te Aken kronen. In 't jaar 1030 geraakte hy met Stephanus, koning van Hungarië, in oorlog, die uit hoofde zyner gemalinne pretenfie op Beyeren maakte, dat Conradus zyn zoon Henrik gegeven hadt. Doch de vrede volgde niet lang daarna, en Henrik bleef in 't bezit van Beyeren. Na dezen ontftonden tuffchen hem en Miciflaus, of Mifico, hertog der Wenden in Polen, in 't jaar 1032 nieuwe onluften. Deze floot zyn broeder Otto van de erffenis uit, en matigde zich alleen het ganfche koninkryk van Polen aan. Conradus derhalven ftondt Otto by, verdreef Mifico, en deelde Polen in drie delen, van welke hy echter na de doodt van Otto een deel aan Mifico gaf, makende voorts markgraven van Silefië. Wanneer in dat zelve jaar 1032 Rudolph de Trage, zynde de laatfte Burgundifche koning, overleedt, nam Conradus, met bewilliging en na eene vrye verkiezing der onderdanen, en volgens teftamentaire difpofitie, dat ryk in bezit, latende zich te Peterlingen in 't jaar 1033 als koning van Burgundië kronen, hoewel Eudo, graaf van Champagne, zoon van Bertha, oudfte zufter van Rudolph, een gedeelte dezer erffeniffe eifchte, en uit dien hoofde de wapenen tegen den keizer opnam. Doch hy verloor by Bar le Duc den flag en te gelyk zyn leven, wordende dus Burgundië het Roomfche Ryk ingelyft. In 't jaar 1036 trok Conradus in Italië tegen Pandulphus, vorft van Capua, die op zyne aankomft de vlucht nam. In dezen opftandt was Heribert, aartsbiffchop van Milanen, nevens andere biffchoppen, mede ingewikkelt, hoewel deze zamen in het begin der regering van Conradus eene zonderlinge genegenheit voor Conradus getoont hadden. Doch deze biffchoppen wierden in ballingfchap gejaagt, en alle de oproerige fteden van Italië beteugelt, uitgezondert Milanen. Voorts gaf de keizer den Italianen verfcheide leenwetten, van welke zommige nog in de *Confuetudines Feudales Longob.* voorhanden zyn. Op zyne te rug reize liet keizer Conradus zynen zoon Henrik tot koning van Burgundië kronen. Niet lange na zyne aankomft in Duitfchlandt viel hy te Utrecht onverwacht in een ziekte, en ftierf den 4 Juny des jaars 1039, hebbende 14 jaren en 10 maanden geregeert. Zyne gemalin was Gifela, dochter van Hermannus, hertog van Zwaben, en van Gerberga, zufter van Rudolph, koning van Burgundië, die eerft Erneft, hertog van Zwaben, ten huwelyk hadt gehad, en ten laatfte Conradus trouwde. By haar teelde hy, nevens verfcheide dochteren, ook *Henrik*, die zyn opvolger in de keizerlyke waardigheit geweeft is. Voorts moet van Conradus den II aangemerkt worden, dat hy het markgraaffchap van Sleeswyk aan Canut den II, koning van Denemarken, uit aanmerking van 't huwelyk zyns zoons met des voornoemden konings dochter, overgegeven heeft. Voorts vereenigde hy Opper- en Neder-Lotharingen onder Gozzelone. Dit waren

twe

twee ſtukken, die tegen de goede ſtaatkunde ſtreden; en eindelyk komt van hem de vermaarde Conſtitutie *de expeditione Romana*, de welke van zommigen aan Karel den Dikken toegeſchreven wordt. *Neu diſſ. de Conrado* II. *Chron. Reg. Franc. ap. Lambec. de Bibl. Vindobon. l.* II. *c.* 5. *p.* 394. *Aventin. Annal. Bojor. l.* V. *p.* 313. *Pagi Crit. in Baron. Tom.* IV. *ad an.* 1024. *n.* 7. *ſeq. p.* 125. *Guillimannus de Orig. & ſtemmat. Conradi Salici, Friburg. an.* 1610. *edit. Blondel. Geneal. Franc. plen. aſſert. Tom.* II. *p.* 35. *Collectores Actor. SS. ad d.* 5. *Jun. p.* 513 *&c. Vita Meinwerci* §. 91. 93. *p.* 557. *Sigebert. ad an.* 1024. *Otto Friſing. l.* VI. *c.* 27. *Wippo vit. Conr. Sal. p.* 423. 430. 432. *ſeqq. Chron. Hildesh. & Herm. Contr. ad an.* 1024. *ſeq. Glaber. l.* III. *c.* 9. *Fulberti Epiſt.* 15. 57. 60. *Ademar. ad an.* 1025. *Schurtzfleiſch diſſ. de Conrado ejusque diplom. de expedit. Rom. Witteb.* 1702.

CONRADUS de III, die in zommige openbrieven ook de II, genaamt wordt, om dat hy onder de Duitſche koningen de III, maar onder de Roomſche koningen de II geweeſt is, was de twede zoon van Frederik van Hohenſtaufen, hertog van Zwaben, en van Agnes, zuſter van keizer Henrik den IV. Hy wierdt in 't jaar 1090 geboren, en moeſt na zyns vaders doodt het hertogdom Zwaben zynen broeder Frederik laten; maar na de doodt van keizer Henrik in 't jaar 1125 nam hy op 't aanraden van zyn voornoemden broeder den keizerlyken tytel tegen Lotharius den II aan, trok naar Italië, en liet zich van den aartsbiſſchop van Milanen kronen; doch wierdt van den paus in den ban gedaan, en na veel tegenſtribbeling eindelyk genoodzaakt zich nevens zynen broeder in 't jaar 1135 Lotharius te onderwerpen. (Zie LOTHARIUS de II, keizer.) Toen Lotharius twee jaren daarna ſtierf, wierdt hy door toedoen van den pauſſelyken nuncius Theoduinus, aan wien hy belooft hadt een kruistocht te zullen ondernemen, den 22 February 1138 te Coblents tot keizer verkoren, en niet lange daarna den 13 Maart van dien zelven nuncius te Aken gekroont, aangezien de aartsbiſſchop van Keulen toenmaals den mantel van Rome nog niet ontfangen hadt. Henrik de Hovaardige, hertog van Saxen en Beyeren, en ſchoonzoon van Lotharius den II, die de Rykstekenen van zyn vader hadt, en naar de keizerlyke waardigheit dong, proteſteerde wel daar tegen, omdat Conradus den dag der verkiezing te Mentz beſtemt niet hadt afgewacht, maar zich heimelyk te Coblentz, buiten bewilliging der ſtanden, en voornamentlyk buiten de toeſtemming van hem Henrik zelve, hadt laten verkiezen: ook weigerde hy de Rykstekenen over te geven, en alhoewel op den Ryksdag te Bamberg de Beyerſche en Saxiſche ſtanden, als mede de weduwe van Lotharius den II, zich aan Conradus onderwierpen, verſcheen echter Henrik alleen niet, maar zondt de Rykstekenen naar Regensburg. Daar op dagvaardde hem Conradus naar Augsburg; maar wanneer Henrik met een leger derwaarts trok, liet hem Conradus in een verzameling te Wurtzburg in den Ryksban doen, en gaf Saxen aan Albert den Beer, uit het huis van Aſcanië, maar Beyeren aan Leopold, markgrave van Ooſtenryk. Doch hier uit ontſtondt een zware oorlog. Albert moeſt Saxen met geweldt innemen, en hoewel Henrik het zelve niet lange daarna hernam, zo nam echter Leopold Beyeren in. Toen deedt Henrik een inval in 't landt van Thuringen, met een voornemen om den keizer zelve aan te gryppen, doch ſtierf ſchielyk in 't jaar 1139; hoewel de oorlog met zyne doodt nog niet eindigde, want Welfus, broeder van Henrik, nam de party van zyns broeders zoon, Henrik den jongen, op, dwong Leopoldus van Ooſtenryk, de belegering der ſtadt Phaley op te breken, en voerde den oorlog met nadruk tegen Conradus; waar toe hem Rogerius, koning van Sicilië, die toen in Italië naar zyn welgevallen huis hieldt, met geldt onderſteunde. Maar wanneer het in 't jaar 1140 by Weinſperg tot een hoofdtreffen kwam, wierdt Welfus geſlagen. In dezen ſlag menen zommigen dat de vermaarde namen der Guelphen en Gibellinen ontſtaan zyn; hoewel zulks van anderen in twyffel getrokken wordt. Dus verhalen ook zommigen, dat Conradus in de belegering van Weinſperg den vrouwen binnen de ſtadt zou toegeſtaan hebben, daar uit te trekken, en het gene ze op haren rug konden dragen, mede te nemen; en wanneer nu de zelve hare mannen uit de ſtadt droegen, zegt men, dat Conradus zulks zo wel gevallen hebbe, dat hy hen allen zyn pardon verleende. Doch dit is een verdichtſel. Eindelyk wierdt het geſchil dus beſliſt, dat Henrik de jonge, bygenaamt de Leeuw, op den Ryksdag te Frankfort in 't jaar 1142 het hertogdom Saxen wedergegeven wierdt; maar zyne moeder Gertrudis trouwde Henrik, markgrave van Ooſtenryk, broeder van Leopoldus, die midlerwyle geſtorven was; en dus wierdt Beyeren onder een beter ſchyn des rechts aan hem gelaten, hoewel Welfus daar mede geenzins te vrede was. Terwyl dit in Duitſchlandt geſchiedde, ſtonden de zaken in Italië zeer verward, om dat verſcheide ſteden, en onder die Rome zelve, zich van de pauſſelyke macht zochten te onttrekken, wordende door den beroemden Arnoldus van Brixen daar toe aangezet; invoegen de H. Bernardus en paus Eugenius de III de zelve ter naauwer noodt in 't jaar 1146 wederom tot gehoorzaamheit konden brengen. Nochtans wilden de pauzen niet, dat de keizer in Italië zou komen, en om hem daar buiten te houden, bewoog men Conradus, nevens den koning van Vrankryk, Lodewyk den VII, een tocht in 't H. Landt te ondernemen, waar toe de H. Bernardus een ſterk aanrader was. Conradus beriep tot dien einde in 't jaar 1147 een Ryksdag te Frankfort, waar op hy beloofde Beyeren aan Henrik den Leeuw weder te zullen geven; erlangende daarentegen van de ſtanden, dat zyn zoon Henrik tot opvolger verklaart, en te Aken gekroont wierdt. Hier op ondernam de keizer, nevens den koning van Vrankryk, in 't jaar 1147 den kruistocht met een leger van 200000 man; doch wierden zo verraderlyk van de Grieken gehandelt, dat ze te lande niet derwaarts konden komen, maar hun leger inſchepen moeſten, het welk in 't jaar 1148 geſchiedde. Damaſcus wierdt van hen te vergeefs belegert, en Conradus keerde zonder eenig voordeel behaalt te hebben met zyn geſmolten leger weder naar Duitſchlandt. Toen wilde hy naar Italië trekken, om de keizerlyke krone te ontfangen, en Rogerius, koning van Sicilië, tot reden te brengen, doch hy ſtierf ſchielyk te Bamberg den 15 February des jaars 1152, in het 14 jaar zyner regering. Zyne gemalin was Gertrande, dochter van Beringer, grave van Sultsbach; by welke hy teelde *Judith*, gemalin van Lodewyk, landgrave van Thuringen, en twee zonen, namentlyk *Henrik*, die in 't jaar 1147, toen Conradus zynen kruistocht ondernam, tot mederegent van het Ryk verkoren wierdt, maar in 't jaar 1150 nog voor zyn vader en zonder kinderen ſtierf, en *Frederik*, hertog van Rotenburg, die in zyne kindſchheit zyn vader verloor; invoegen Conradus hem voorbygaande zyns broeders zoon Frederik Barbaroſſa op zyn doodbedde tot opvolger voorſloeg. *Diplom. apud Hedam de reb. Ultraj. p.* 163. *& Schaten Annal. Paderb. P.* I. *p.* 770. *Otto Friſ. de geſt. Fred.* I. *l.* I. *c.* 10. *p.* 413. *Gothofr. Viterb. ad an.* 1139. *Dodechin. Albert. Stad. ad an.* 1138. *Robert. de Monte ad an.* 1137. *conf. Pagi Crit. in Baron. Tom.* IV. *ad an.* 1139. *n.* 1. *&* 2. *p.* 520. *Helmold. Chron. Slavon. l.* I. *c.* 54. *p.* 131. *Chron. Weingart. de Guelphis Princip. c.* 13. *p.* 789. *Albericus ad an.* 1138. *ſeq. p.* 283. *Trithem. in Chron. Hirſaug. ad an.* 1140. *p.* 409. *Nauder. Vol.* II. *generat.* 38. *ad an.* 1140. *p.* 827. *Eckard diſſ. de uſu ſtud. Etymol. c.* 5. *Leibnitz. in not. ad Chron. Weingart. p.* 789. *Treſcow diſſert. de Conr.* III. §. 7. *lit. K. p.* 28. *Pfeffinger in not. ad Vitriar. J. P. l.* I. *tit.* 5. *p.* 570. *Otto de S. Blaſio ad an.* 1152. *Wilh. Tyr. Hiſt. bell. ſacr. l.* XVI. *c.* 23. *ſub fin. Auth. Hiſt. Landgr. Thur. c.* 19. *p.* 719.

CONRADUS de IV, zoon van keizer Frederik den II, en Jolante, erfdochter van Johannes van Brienne, koning van Jeruzalem, wierdt in plaats van zyn ouder broeder Henrik den VII, die wegens een opſtandt tegen zyn vader in verzekering genomen wierdt, in 't jaar 1236 van zyn voornoemden vader tot Roomſch koning te Wenen benoemt, en van de ſtanden te Regensburg en Beyeren aangenomen en gekroont. Wanneer hy in 't jaar 1246 Henrik Raſponi, die van paus Innocentius den IV als tegenkeizer opgeworpen was, tegentrok, wierdt hy geſlagen; en hadt met den tweden tegen-keizer, Wilhelm, graaf van Hollandt, in 't jaar 1250 het zelve lot. Na zyns vaders doodt was hy in Duitſchlandt; doch wanneer zyn natuurlyke broeder Manfredus nevens den paus ondertuſſchen in Napels en Sicilië beroertens verwekten, trok hy derwaarts, en bragt alles wederom in ruſt. Maar wanneer de paus alle zyne krachten inſpande om graaf Wilhelm in Duitſchlandt te doen gelden, keerde Conradus derwaarts te rug, en zynen zoon, den hertog van Beyeren, aldaar latende, kwam hy weder in Italië, om dat hem de paus in den ban hadt gedaan, en hem Napels en Sicilië meende te ontwenden, hem daarenboven beſchuldigende, dat hy zyn broeder Henrik in de gevangenis hadt om 't leven gebragt. Maar toen Conradus zich meende met nadruk op den paus te wreken, ſtierf hy den 22 May door vergift, hem van Manfredonius bygebragt. Zyne gemalin was Elizabeth, dochter van Otto, Paltzgrave aan den Rhyn, en hertog van Beyeren, die hem den beroemden *Conradus* baarde. *Chron. Auguſt. apud Freher. ad an.* 1225. *p.* 368. *Fragm. Hiſt. apud Urſtiſ. ad an.* 1237. *p.* 91. *Godefr. Colon. ad d. a. p.* 30. *ſeq. Annal. Colmar. ap. Urſtiſ. ad d. a. p.* 6. *Magn. Chron. Belg. p.* 235. *Leibnitz. prodr. cod. J. G. Dipl.* §. 11. *p.* 9. *ſeq. Alb. Stad. ad an.* 1246. *Matth. Pariſ. ad an.* 1246. *p.* 6. *& ad an.* 1248. *p.* 651. *&c. Mon. Pad. Chron. l.* I. *ad an.* 1251. *p.* 593.

CONRADUS, bygenaamt de Vreedzame, was koning van Burgundia Transjurana, en van Arles. Wanneer zyn vader Rudolphus de II in 't jaar 937 dit tydelyke zegende, was hy nog maar 14 jaren oud; waar uit keizer Otto de I gelegenheit nam, hem aan zyn hof te roepen, onder voorwendſel, dat hy zyn voogdt zyn wilde; maar toen hy hem by zich hadt, hieldt hy hem in zyn paleis als gevangen: hoewel zulks tot roem en voordeel van Conradus ſtrekte, want behalven dat hy by zo een vermaard prins de kunſt om wel te regeeren kon leren, zo bleef ook middelerwyle zyn landt onbeſchadigt, terwyl niemandt tegen het zelve iets durfde ondernemen, uit vreze van 's keizers ongunſt. In 't jaar 951, toen Otto naar Italië was vertrokken, begon Conradus de regering zelve aan te vaarden, zo echter, dat hy zyn landt als een leen van keizer Otto bezat, die in Italië zyne zuſter Adelheit van de hinderlagen van Berenger bevrydde, en naderhandt ten huwelyk nam. In 't begin zyner regering wierdt hy van de Hunnen beſprongen, die zyn landt afliepen; insgelyks van de Saracenen van Fraſſineto, die Provence en neder-Dauphiné uitplunderden. Doch Conradus ſloeg beide deze vyanden, en regeerde voorts in vrede. Men hieldt hem voor een der deugdzaamſte vorſten van zynen tydt. Hy ſtierf na een lange en voorſpoedige regering den 19 October des jaars 995. In 't jaar 955 trouwde hy Machtilde, dochter van Lodewyk den IV, bygenaamt de Overzeeſche, koning van Vrankryk, die hem de ſtadt en 't graafſchap van Lion ten huwelyk bragt. Hy teelde by haar *Conradus*, die jong geſtorven is; *Rudolphus* de III, bygenaamt de Trage, die zyn opvolger was; *Bertha*, twede gemalin van Eudo den I, grave van Blois en Chartres, naderhandt gemalin van Robert, koning van Vrankryk, van wien ze echter wederom verſtoten wierdt, onder voorwendſel,

fel, dat hy een kindt van haar eerfte bedde hadt ten doop gehouden; en *Gerberga*, gemalin van Hermannus, hertog van Zwaben. Anderen fchryven Conradus den Vreedzamen nog twee dochteren toe, namentlyk *Gifela* en *Mathilde*, bewerende, dat zyne eerfte gemalin geweeft is Adelheide, of Adelania, toen reets moeder van Burchard, aartsbiffchop van Vienne. *Herm. Contract. Otto Frifing. Conr. Urfperg. in Chron. Luitprand. Hift. lib.* V. *&* VI. *du Chefne Hift. de Bourg. l.* II. *Rudolph. Glaber. Hiftor. l.* I. *Rufi Hift. des Comt. de Provence. Chorier Hift. de Dauph.*

CONRADUS, markgraaf van Montferrat, en heer van Tyrus, maakte zich in den kruistocht in 't Oolten door zyne fchranderheit en dapperheit in 't jaar 1191 tegen de Saracenen vermaard. Hy trouwde Ifabella, dochter van Balduinus den IV, koning van Jeruzalem, die hem ten gevalle zich van haren echtgenoot Anfredus van Thoron fcheiden liet, en na de doodt van hare oudfte zufter Sibylla, gewezene gemalin van Guido van Lufignan, zich koningin van Jeruzalem liet noemen, pogende haren zwager Guido voornoemt van die waardigheit te verfteken. Hier over is tusfchen Conradus en Guido lang getwift, en eindelyk in dezer voegen beflift, dat Guido zyn levenlang koning zou blyven, maar Conradus hem wegens Tyrus hulde doen, en na zyne doodt in 't koninkryk opvolgen. Zommigen befchuldigen Richard, koning van Engelandt, zeggende, dat hy oorzake van des zelfs doodt geweeft is, om dat Conradus zyne zufter weigerde te trouwen. Doch anderen geven Anfredus van Thoron wel de voornaamfte fchuldt, die byna zinneloos wierdt, ziende, dat Ifabella hem Conradus voortrok. Onderwylen trouwde Ifabella na de doodt van Conradus met Henrik, grave van Champagne, die dus door haar koning van Jeruzalem wierdt. Voorts heeft Conradus by deze gemalinne eene dochter geteelt, ook *Ifabella* genaamt, die haren gemaal Johannes, grave van Brienne, koning van Acre genaamt, en beftierder des keizerryks van Conftantinopel, den tytel van koning van Jeruzalem aanbragt. *Sanut. l.* III. *Wilhelm. Tyrius. Baron. Daniel Hift. de France Tom.* I. *col.* 1309. *feq.*

CONRADUS, de zoon van keizer Henrik den IV, en van Bertha, dochter van Otto, markgrave in Italië, wierdt geboren in 't jaar 1074. Zyn vader verklaarde hem tot ftadhouder in Italië. Doch hy ftondt tegen den zelven, door aanporren van paus Urbanus den II, op, hebbende Jolanta, dochter van Rogerius, koning van Sicilië, ten huwelyk genomen. Daar op liet hy zich van Anfelmus, biffchop van Milanen, tot koning van Italië kronen. Hier door wierdt zyn vader bewogen, hem in 't jaar 1099 op den Ryksdag te Keulen te onterven. Doch hy ftierf kort daarna in 't jaar 1101, nog voor zyn vader, in 't negende jaar van zynen afval, zynde voorts een fchrander en dapper prins. *Sigebert. Herm. Contractus. Abbas Urfperg. Marianus Scotus.* enz.

Aartsbisschoppen en Keurvorsten van Mentz.

CONRADUS de I was graaf van Wittelsbach, broeder van Paltzgraaf Otto, die den keizer Philippus om 't leven bragt, zynde na vermaagfchapt met keizer Frederik den I, die hem tot aartsbiffchop van Mentz verhief, tegen Rudolph, hertog van Zehringen, dien 't volk te Mentz verkoren hadt, en die kort daarna op zyne reize naar Rome ftierf; en tegen Chriftianus van Buche, die door den landgrave van Heffen, en van de ftadt tot aartsbiffchop aangeftelt, doch die van keizer Frederik van Milanen wederkerende verjaagt wierdt: hoewel Conradus naauwlyks twee jaren lang deze waardigheit bekleedde, toen hy insgelyks van den keizer verdreven wierdt, om dat hy weigerde den kardinaal Octavius als paus Victor te erkennen. Hy begaf zich derhalven naar Rome tot paus Alexander, om wiens wille hy in deze vervolging geraakt was, wordende, naar 't verhaal van Brufchius, van dezen tot biffchop van Sabina, maar, naar 't verhaal van Bucelinus, en anderen, tot aartsbiffchop van Saltsburg gemaakt, en hem een kardinaalshoedt gegeven. Hem volgde in 't aartsbisdom van Mentz Chriftiaan van Buche, die na 13 jaren geftorven zynde, keerde Conradus uit Italië weder derwaarts, en bekleedde den aartsbiffchoppelyken ftoel van Mentz 17 jaren. Onderwylen deedt hy nevens andere Duitfche vorften en biffchoppen een tocht in 't H. Landt, en kroonde onderweeg, op bevel van keizer Henrik den IV, Leo, koning van Armenië. Eindelyk wierdt hy van den keizer tegen de Hungaren gezonden, om de koninklyke broederen te verzoenen; maar van daar wederkerende ftierf hy, naar 't verhaal van Brufchius, den 28 October des jaars 1205; hoewel anderen verzekeren, dat hy reets in 't jaar 1200, of 1202, dit tydelyke gezegent heeft; aangezien paus Innocentius in zyne brieven, in 't jaar 1200 gefchreven, van hem als van een reets overleden fchryft. *Conrad. Urfperg. in Chron. Brufchius de Epifc. Germ. Serrarius Moguntiac. l.* V. *p.* 821. *&* 826. *feq. Ughel. Italia. Baron. Canifius.*

CONRADUS de II, een geboren graaf van Weinfperg, regeerde van 't jaar 1388 tot 1395. Hy liet op eenen tydt 60 roofzierige burgers te gelyk in een kalkoven werpen, en 30 Waldenzen te Bingen te gelyk verbranden.

CONRADUS de III, van geboorte een Rhyngraaf, wierdt in 't jaar 1419 verkoren, kocht het ftedeke Steinheim nevens 14 dorpen van de vryheren van Epftein, en voegde ze by zyn aartsfticht; maar was in den oorlog tegen Lodewyk, landgrave van Heffen, zeer ongelukkig. Toen keizer Sigifmundus met de Huffiten oorloogde, was hy keizerlyke ftadhouder in 't Ryk, en ftierf in 't jaar 1434. *Bucel. Germ. S. P.* I. *Brufch. de Epifc. Mogunt.*

Aartsbisschoppen en Keurvorsten van Trier.

S. CONRADUS, of CUNO, was domprooft te Keulen, wordende in 't jaar 1067 door den Keulfchen aartsbiffchop Hanno den II, en van Einhard, biffchop van Spiers, in 't aartsbisdom van Trier gedrongen. Doch naauwlyks was hy te Trier aangekomen, of daar ontftondt, op het aanraden van den hofmeefter Theodoricus, een algemeene opftandt. De biffchop van Spiers ontweek in eene kerke, doch wierdt van 't altaar gerukt, geflagen, en op een oud paardt naar huis gezonden. Conradus wierdt van de oproerigen 14 dagen lang gevangen gehouden, wanneer ze hem van een fteenrots nederwierpen. Maar wanneer zulks tot driemaal gefchied zynde hy echter niet befchadigt wierdt, behalven dat hy een arm uit het lidt viel, kloofden hem drie der muitelingen het hoofdt. Wanneer de voornoemde Theodoricus de wonderen by des zelfs graf wilde zien, kon hy het graf niet vinden, wordende, als men zegt, door een verborgen kracht te rug gehouden. Hy derhalven tot inkeer komende reifde naar Jeruzalem, om boete te doen; doch viel onderweeg in 't water, en verdronk. *Brow. Annal. Trev. Bucel. G. S. P.* I.

CONRADUS, of CUNO, een geboren graaf Daun van Falkenftein, wierdt in 't jaar 1346 coadjutor te Mentz, en in 't jaar 1354 aartsbiffchop en keurvorft van Trier. In 't begin zyner regering maakte hy zekere vergelyken met de ftadt Trier, en wanneer de zelve zich daar aan weigerde te gedragen, dwong hy ze tot gehoorzaamheit. Voorts bragt hy de fteden Boppart en Opper-Wefel weder aan 't aartsfticht, bouwde het flot Engers aan den Rhyn, dat hy Cunon-Engers noemde. In 't jaar 1368 was hy coadjutor van Keulen, en toen ter zelver tydt keurvorft Engelbert dit tydelyke zegende, beftierde hy 2 jaren lang dat aartsfticht, binnen welken tydt hy de gemaakte fchulden betaalde, en veel verwarde zaken beflifte. Wanneer in 't jaar 1371 de aartsbiffchop Gerlach ftierf, wierdt Conradus in des zelfs plaats verkoren, maar hy weigerde zulks, en overleedt in 't jaar 1388. Hy was een byzonder liefhebber van de fcheikunft, weshalven zyne vrienden grote fchatten van hem en zyne nalatenfchap verwachtten. *Serarii Rer. Mogunt. l.* V. *p.* 680. 856. *Topogr. Archiep. Mog. & Trevir. p.* 39.

Hertogen van Bohemen, Frankenlandt, enz.

CONRADUS de I, broeder van Wratislaus den II, koning van Bohemen, wierdt van dezen tot zyn opvolger benoemt, met uitfluiting van des zelfs oproerigen zone Brzetislaus. Doch hy genoot die eere maar 7 maanden lang, ftervende in 't zelve jaar 1093, hebbende den voornoemden Brzetislaus den II tot opvolger. *Hagec. p.* 153. *Stransky c.* 8. *p.* 356. *Balbin. Epit. l.* III. *c.* 8. *p.* 210. *Mifcell. dec.* I. *l.* VII. *f.* 1. *c.* 23. *p.* 82.

CONRADUS de II, zoon van Henrik van Snoym, en kleinzoon van Uladislaus den II, koning van Bohemen, ftondt tegen zyn oom, hertog Frederik, op, doch wierdt tweemaal van hem uit het veldt geflagen, en wanneer hy zich ten laatften met hem verzoent hadt, wierdt hy met toeftemming der ftanden in 't jaar 1190 tot des zelfs opvolger verkoren, nadat hy even te voren in 't H. Landt blyken van zyne dapperheit hadt gegeven. Doch hy genoot deze eere niet lange; want wanneer hy keizer Henrik den VI naar Italië verfelde, ftierf hy aan de peft in de belegering van Napels in 't zelve jaar van 1190. Zyn opvolger was Wenceflaus de I. *Hagec. p.* 373. *Stransky c.* 8. *p.* 367. *Balbin. Epit. l.* III. *c.* 12. *Mifcell. Dec. f. l.* VII. *fect.* 1. *c.* 27.

CONRADUS de I, hertog, of, gelyk hy doorgaans genoemt wordt, graaf van Frankenlandt, Wetterau, enz. wierdt in 't jaar 892 na Poppo hertog van Thuringen, doch ftondt kort daarna daar van af. Wanneer in 't jaar 902 tusfchen grave Albert van Bamberg en biffchop Rudolph van Wurtzburg, broeder van Conradus, een hevige oorlog ontftondt, waar in graaf Albert de overhandt behieldt, en daar door zo machtig en hoogmoedig wierdt, dat hy alle naburige ftanden benadeelde, nam eindelyk Conradus de Saxen in zyne befcherming, met toeleg om grave Albert tot reden te brengen. Doch deze overviel hertog Conradus met lift, hem den 27 February des jaars 905 by Fritzlar om 't leven brengende, en zyn landt verwoeftende. Zommigen melden, dat de oorzake van dezen oorlog geweeft is, dat de broeder van grave Albert voorhenen door hertog Conraad om 't leven gebragt was. Hy heeft twee zonen nagelaten, namentlyk *Everard* en *Conraad*, van welke de laatfte na Lodewyk het Kindt de keizerlyke kroon erlangde. Zommigen voegen 'er een derden zoon by, namentlyk graaf *Werner*, vader van Conradus den Wyzen. *Marianus Scotus ad an.* 905. *Sigebert. Gemblac. ad an.* 903. *Chron. Laurishamenfe. Regino ad an.* 892. *Lehmanni Speyer. Chron. l.* III. *c.* 50. *Spangenbergs Sachf. Chron. Maiboom in not. ad Witikind. T.* I. *fcript. Rer. Germ. p.* 674. *Sagittar. in Antiq. Thuring. l.* III. *c.* 13.

CONRADUS, hertog van Lotharingen en Frankenlandt, was de zoon van Werner, grave der Franken, en, naar 't gevoelen van zommigen, een broeder van Herman den I, hertog van Lotharingen. Om dat hy keizer Otto den I zo in Duitfchlandt tegen zynen neef Everard, en Gifelbert, hertog van Lotharingen, als in Italië tegen Berengarius trouwe dienften gedaan hadt, gaf

gaf hem deze in 't jaar 947 zyne dochter Luitgarde ten huwelyk. Doch naderhandt ſtande hy tegen den keizer met des zelfs zoon Ludolphus aan. Otto liet zich bewegen, om het zynen zoon te vergeven, maar ſtrafte Conradus, met hem van zyn hertogdom te beroven, dat aan des zelfs broeder Bruno, aartsbiſſchop van Keulen, gegeven wierdt. Doch deze wierdt daarom van Conradus beoorloogt; maar Conradus ziende, dat zyne pogingen ydel waren, ſtondt van 't hertogdom af, om zich weder met keizer Otto te verzoenen. Naderhandt begaf hy zich tot de Hunnen, en wanneer die op zyn aanraden in 't jaar 955 in Duitſchlandt gevallen waren, en genadert tot voor de poorten van Augsburg, verliet hy de zelve, trok naar den keizer, en badt wederom om genade, wenſchende dat hy tot ſtraffe zyner trouwloosheit in dezen oorlog mogt omkomen, het gene ook geſchiedde; want wanneer hy om zich te ververſchen den helm hadt afgelegt, wierdt hy met een pyl dodelyk gekwetſt, en ſtierf in 't jaar 955. *Sigebert. Gemblac. ad an. 952. ſeq. Regino ad an. 947. 953. ſeq. Albert. Stadenſ. ad an. 950. Lamb. Schaffnab. ad an. 955. Otto Friſing. l.* VI. *Chron. c. 20. Krantz. in Sax. l.* IV. *c. 5. & 6. Flodoard. Sigon. Baron.*

CONRADUS, hertog van Zähringen, was de zoon van Bertholdus den II, en volgde zyn broeder Bertholdus den III, die in 't jaar 1122, toen hy den grave Hugo van Dachsburg te hulp trok, by Mosheim ſneuvelde. De keizer maakte hem tot regent van Burgundië, weshalven hy van zommigen koning van Arelat genaamt wordt. Doch dit wierdt hem door grave Rainaldus betwiſt. Hy kantte zich ook naderhandt tegen keizer Conradus den III aan, doch wierdt vernedert, en moeſt Zähringen en Teck zich zien ontrukken. Hy ſtierf in 't jaar 1152, nalatende by zyne gemalinne Clementia, gravinne van Lutzelburg en Namur, verſcheide kinderen, onder welke merkwaardig zyn, *Rudolphus*, biſſchop van Luik, of, gelyk anderen berichten, van Lauſanne, die ook tot aartsbiſſchop van Mentz wierdt verkoren, doch voor den Paltzgrave Conradus wyken moeſt; *Bertholdus* den IV, van de linie van Zähringen; en *Albert*, door wien de Teckiſche linie is voortgeplant. *Otto Friſing. l.* VII. *Chron. c. ult. Cruſius Annal. Suev. Spener. Syll.*

CONRADUS voerde den tytel van vorſt van Antiochië, en was de zoon van Frederik, die een natuurlyke zoon van keizer Frederik den II was. Toen hy verſtondt, dat zyn oom Conradinus in 't jaar 1266 was te veldt getrokken, om Karel van Anjou uit de koninkryken van Napels en Sicilië te jagen, bewoog hem de begeerte, die hy hadt de prinſſen uit het huis van Zwaben op den troon van dit ryk te zien, dat hy uit Syrië met een machtig leger in Sicilië kwam, en aldaar de meeſte ſteden op de zyde van Conradinus bragt. Meſſina, Palermo en Syracuza waren de eenige plaatſen, die het nog met Karel hielden. Wanneer nu Conradinus door Karel geſlagen was, zondt hy een talryk leger tegen Conradus, dreef hem met geweldt in 't kaſteel S. Orbe, liet hem eerſt de oogen uitſteken, en naderhandt wurgen; hoewel verſcheide ſchryveren melden, dat hem op de voorbede van paus Clemens het leven geſchonken is. Zy voegen 'er by, dat hem een zeker landſchap in Sicilië is ingeruimt. Maar nademaal hy op nieuw iets tegen Karel ondernam, zegt men dat hy naderhandt menigmalen van paus Martinus den IV is gedagvaard, en eindelyk tot de regering onbekwaam verklaart en in den ban gedaan. *Spondan. an.* 1218. *Fazel. Bouche.*

Kardinalen en bisschoppen.

CONRADUS de I, geboren graaf van Abensberg, was aartsbiſſchop van Saltsburg in 't jaar 1106, in plaats van Berthold, die voorhenen van den keizer tegen den paus was aangeſtelt, doch nu van beide afgezet. Maar wanneer hy naderhandt met den paus tegen den keizer aanſpande, bragt deze Berthold wederom op de baan, en Conradus moeſt 9 jaren lang in ballingſchap omzwerven, tot dat hy eindelyk, nadat de keizer en paus hun onderling verdrag gemaakt hadden, wederom herſtelt wierdt, namentlyk in 't jaar 1123. Voorts heeft hy in zyn aartsbisdom vele merkwaardige zaken ondernomen: want hy was de eerſte, die voor zich een afzonderlyken ſetel bouwde, afgeſcheiden van het S. Pieters-kloofter. Voorts heeft hy een domkapittel opgerecht, daar voorhenen de verkiezing by 't klooſter was; weshalven hy met het klooſter een verdrag maakte, aan wiens abt hy een ſtemme liet, gevende daarenboven aan de monniken den rang boven de kanunniken. Hy was ook de eerſte, die de vier erfampten van zyn hof inſtelde, en vele kloofters bouwde. Hy ſtierf in 't jaar 1147. *Mezger. Hiſt. Salisb. l.* IV. *c.* 1. *ſeq. & l.* VI. *p.* 1048. *ſeq. Hund. Metrop. Salisb. T.* I. *p.* 69. *Duckers Saltzb. Chron. p.* 106. *ſeq. Staat van Saltzb. c.* 2. §. 6. *p.* 84.

CONRADUS, een kardinaal, en abt van de orde der Ciſtercienzen, was een Duitſcher, en zoon van Egino, grave van Aurach, of, gelyk anderen willen, van Furſtenberg, en Agnes van Zähringen. Hy nam in de abdy Villers in Brabandt de orde der Ciſtercienzen aan, wordende uit aanmerking zyner deugden en geleerdheit tot abt verkoren. Zommigen melden, dat hy, alvorens in 't klooſter te gaan, deken van S. Lambert te Luik is geweeſt, wordende in verſcheide zaken gebruikt. In 't jaar 1214 wierdt hy tot abt van Clairvaux, in 't jaar 1217 tot abt van Citeaux, en in 't jaar 1219 van Honorius den III tot kardinaal en biſſchop van Oſtia verkoren. Twee jaren daarna zondt hem de paus als legaat naar Vrankryk, alwaar hy zich tegen de Albigenzen liet gebruiken, en in 't jaar 1123 de lykſtatie van koning Philippus Auguſtus bywoonde. Naderhandt wierdt hy ook legaat in Duitſchlandt, alwaar hy die genen naauwkeurig opzocht, die aan den moordt van Engelbert, aartsbiſſchop van Keulen, deel hadden. Voorts gaf hy opentlyk eenige ordonnantien tot hervorming der geeſtelykheit uit, die nog in de *Collectio Conciliorum*, en in de *Annales* van *Bzovius* voorhanden zyn. In 't jaar 1227 was hy te Rome, wanneer paus Honorius de III ſtierf, en kantte zich tegen alle die genen, die hem tot de pauſſelyke waardigheit wilden verheffen. Maar wanneer Gregorius de IX den pauſſelyken ſtoel beklommen hadt, zondt hy Conradus als legaat naar 't Ooſten, alwaar hy niet lange daarna ſtierf, op den laatſten September of 1 October 1227. Zommigen ſchryven hem een tractaat tegen de Albigenzen toe. *Henriquez l.* I. *Faſc. Manriquez in Menol. Jongelin. in Purp. S. Bern. Caeſarius. Guil. de Puy. Laurens. Rigord. Wion. de Viſch. Aubery. Sammarth.*

CONRADUS, XXII biſſchop van Utrecht, in Zwaben geboren, wierdt na de doodt van den biſſchop Wilhelmus in den jare 1075, of 1076, tot de biſſchoppelyke waardigheit verkoren. Hy was te voren kamerling van den aartsbiſſchop van Mentz, en voedſterheer of leermeeſter van keizer Henrik den IV geweeſt, en door het beleidt van den laatſtgemelden tot het bisdom bevordert. Hy heeft het kaſteel van Yſſelmonde, door zyne voorzaten ter inkominge der Hollanders gebouwt, voltooit, en met ſchietgaten en ſchanſſen voorzien; het welk echter naderhandt door den grave van Hollandt wierdt belegert, ingenomen, en geſlecht. Ook heeft de voorgemelde keizer Henrik de IV aan hem geſchonken het graafſchap van Staveren, door hem aan den markgrave Egbert ontnomen, nevens het graafſchap van Ooſtergouw en Weſtergouw, als blykt uit de openbrieven des keizers, by Heda (*pag.* 139) aangehaalt. By den zelve Heda (*pag.* 140) worden ook eenige giftbrieven gevonden van de goederen, door Conradus aan de kerke van Utrecht geſchonken. Eindelyk heeft hy binnen de ſtadt Utrecht, digt aan de veſten, eene nieuwe kerk ter eere van de L. Vrouwe van den grondt opgehaalt, naar de gelykeniſſe van eene andere kerke, die voorhenen by de muren van Milanen hadt geſtaan, en door Conradus zelf, als hy het leger van keizer Henrik in Italië volgde, was verbrand. Zy voorzag deze kerk onder anderen met een Kapittel, daar de gemelde keizer een gedeelte der onkoſten toe opſchoot. Deze biſſchop deedt ook zyn beſt om den jongen en verdreven graaf Dirk den V uit zyn vaderlandt en het graafſchap van Hollandt te houden, en trok tegen den zelven, als hy met een machtig leger zyne landen wederom zocht te winnen, met geen minder machtig leger op; maar wierdt door Dirk geſlagen, en hadt het kwaad genoeg om zyn lyf al vluchtende binnen Yſſelmonde te bergen. Hy wierdt daar door den grave belegert, en gedwongen de voorwaarden, hem door den zelven voorgeſchreven, aan te nemen en te bezweren, als boven in het artykel van Dirk den V omſtandiger verhaalt is. Eindelyk wierdt Conradus op den 14 April des jaars 1099, nadat hy den tydt van vyf en twintig jaren op den biſſchoppelyken ſtoel hadt gezeten, na het lezen der Miſſe door een zekeren Vries, die op zyn leven ging, dood geſtoken, wordende in de kerke, door hem zelve geſticht, begraven. De moordenaar ontkwam het met de vlucht, maar wierdt echter naderhandt gevat, en door laſt van den keizer aan het leven geſtraft. Van de oorzake van zyne doodt wordt verſcheidentlyk geſchreven. Zommigen menen, dat hy door iemandt van zyn eigen volk gedood is; anderen, dat 'er meer perſonen handdadig aan geweeſt zyn. Nog anderen ſchuiven de ſchuldt op den bouwmeeſter der voorgemelde kerke, door Conradus geſticht: doch het waarſchynlykſt is, dat hy is omgebragt ter wrake van Egbert, markgraaf van Meiſſen en Thuringen, wiens goederen, in of omtrent Vrieslandt gelegen, hem al voor de derde maal door den keizer geſchonken waren, en die omtrent acht of negen jaren te voren door de overſten des keizers gedood was, en dat de bloedverwanten van Egbert, die hunne goederen wederom zochten te krygen, dezen moordt uitgewerkt hebben. Daar zyn 'er ook, zegt Buchelius, over *Heda* ſchryvende, die het daar voor houden, dat de aanhangers van den paus dezen moordenaar opgemaakt hebben, omdat Conradus zo een krachtig voorſtander van den keizer was, als boven gezegt is. Men vindt by *Goldaſtus* eene redenvoering van hem, uitgeſproken in eene vergadering te Gerſtungen tot verdediging van keizer Hendrik den IV tegen den paus in den jare 1085: ook wordt hem een tractaat toegeſchreven, voor tytel voerende: *de unitate Eccleſiæ conſervanda, & ſchiſmate, quod fuit inter Henricum* IV. *Imperatorem & Gregorium* VII. *Pontificem maximum*: doch dit werk wordt van anderen aan *Waltram*, biſſchop van Naumburg, van anderen aan *Venericus Vercellenſis* toegeëigent. Ulricus van Hutten, een Frankiſch edelman vondt het zelve in 't jaar 1520 in de bibliotheek te Fulda, en gaf het nog in het zelve jaar, met een opdragt aan den aartshertog Ferdinand van Ooſtenryk, in 't licht. Naderhandt heeft het Marquardus Freherus in zyne verzameling der Duitſche geſchiedſchryveren, en Goldaſtus in zyne Apologien ingelaſcht. *Hutten in præfat. Gazet Hiſt. Eccl. des Pays-bas. Val. Andreæ Bibl. Belg. Goldaſt. in Diſſ. de Auctoribus Apolog. Sagittarius Introd. ad Hiſt. Eccl. p.* 627. *Batavia ſacra* II *Deel.*

S. CONRADUS, zoon van hertog Henrik den I, uit het geſlacht der Guelphen, wierdt in 't jaar 934 biſſchop van Conſtans. Hy bouwde uit zyne ryke middelen aldaar de drie kerken, namentlyk van S. Laurens, S. Johannes den Doper, en Euangeliſt, en S. Paulus. Hy ſtierf in 't jaar 974, den 26 December. Hertog Henrik de Leeuw wordt gezegt uit aanmerking van deze ſtamverwanten de kerk te Conſtans rykelyk begiftigt te hebben. *Feller. Geneal Hiſt. van 't Bronsw. Luneb. Huis p.* 17. *ſeq.*

Geleerde mannen van dezen name.

CONRADUS, een Benedictyner monnik, leefde waarſchynlyk

in 't begin der X eeuwe, hebbende zyne *Historie der Franken* tot op het jaar 919, zynde het derde jaar van Henrik den Vogelaar, vervolgt. Het stuk dezer Historie is in de *Collectio scriptorum Rerum Francicarum* te vinden. Deze Conradus moet met een ander Conradus geenzins vermengt worden, die ook een Benedictyner monnik in 't klooster Brauweiler geweest is, en onder keizer Henrik den IV in 't jaar 1070 geleeft heeft. Deze heeft het leven van S. *Wolffhelm*, abt van 't bovengenoemde klooster Brauweiler, beschreven. *Vossius de Hist. Lat. l.* II. *c.* 39. & 46. *Miraeus in auctario. Surius ad d.* 21. *Apr.*

CONRADUS ULRICI, een Duitscher, leefde in 't jaar 1334, het welk waarschynlyk is, om dat hy toen zyne *Historia universalis* geëindigt heeft. Hem worden boven dien nog andere schriften toegeëigent. *Gesner. Possevin. Voss. de Hist. Lat. l.* II. *c.* 64.

CONRADUS. (Sebastiaan) Zie CORRADUS.

CONRADUS, (Valentinus) Raadt des konings van Vrankryk, en koninklyke geheimschryver, als mede van 't koninklyke huis en Academie Françoise, wierdt in 't jaar 1603 te Parys geboren, en Valentinus genaamt, om dat zyne voorouderen van Valenciennes oorspronkelyk waren. Hy was een der voornaamste stichters der Academie, waar toe de vergaderingen, die eerst in zyn huis gehouden wierden, aanleiding gaven. Hoewel hy in de talen niet zeer ervaren was, verstondt hy nochtans de Spaansche en Italiaansche zeer wel, en in de Fransche wierdt hy als een orakel raadgepleegt. Daarenboven hadt hy zich door zyne werken zo in gebondene als ongebondene rede zeer geacht gemaakt. Hy dede belydenis van den Hervormden Godsdienst, het welk echter zyn aanzien by de Roomsche geleerden geenzins verminderde. Hy stierf in 't jaar 1675, den 23 September. Na zyne doodt wierdt het eerste deel der Psalmen volgens de overzetting van Beza en Marot in 't licht gegeven, zynde door Conradus overzien en verbetert; nevens een stuk met brieven, die hy met den heere Felibien gewisselt hadde. *Pelisson Hist. de l'Acad. Françoise. Regnier discours prononcé à l'Academie d.* 23. *Dec.* 1675. *Lettres de Balsac. Preface des Pseaumes.*

CONRADUS *van Asti*, een Piëmontees van geboorte, en generaal der Dominikaner orde, tot welke bediening hy, na dat hy vele trappen van eere bekleed hadt, in plaats van Auribellus, door paus Pius den II afgezet, bevordert is. Hy stondt zyne orde met veel yver en nederigheit voor, herstelde in vele konventen de goede order, doch ontdede zich vrywillig van zyne bediening, ziende dat hem paus Paulus de II, opvolger van Pius den II, niet zeer genegen was, en keerde naar zyn konvent te Asti, alwaar hy in 't jaar 1470 stierf. Auribelli wierdt ten tweeden male verkoren om zyn opvolger te zyn. Hy heeft een *Comment. in Jus Canon.*; *Summa cas. conscient.* en verscheide andere nog ongedrukte werken geschreven. *Leand. Albert. l.* I. *Seraph. Razi de Vir. illustr. Praed. P.* II. *l.* III. *Bibl. Prov. Lomb. ord. Praed. p.* 75.

CONRADUS *van Beyeren* wordt gezegt de zoon te zyn van Henrik den IV, hertog van Beyeren, en van Spoleto, geteelt by eene Saxische princesse Wulfida. Men verhaalt van hem, dat hy aan 't hof van zyn oom, Frederik den I, aartsbisschop van Keulen, alwaar hy groot gemaakt wierdt, al vroeg kennis van de ydelheit der wereldt gekregen heeft, wordende nog maar 18 jaren oud zynde door aanraden van S. Bernardus in 't klooster van Clairvaux, en van Innocentius den II in 't jaar 1142 onder 't getal der kardinalen aangenomen. Men voegt 'er by, dat hy in 't jaar 1147 met zynen bloedverwant, keizer Conradus den III, naar 't H. Landt getrokken, aldaar 2 jaren gebleven, en op zyne te rug reize naar Rome te Bari in Apulië in 't jaar 1149 gestorven is. Hem worden deze navolgende schriften toegeëigent: *Meditationes in vitam Christi*; *de Amore beatae solitudinis*; *de contemptu mundi*; *Hymni & Sermones*. Weinige schryvers maken gewag van hem, en zommigen vermengen hem ten deele met *Conradus*, aartsbisschop van Mentz, ten deele met *Conradus*, abt van Villars. *Eggs in purp. doct. l.* I. *p.* 77. *ex Abb. Ursperg. Rader. in Bavar. sancta. Jongellino in purp. d. Bern. Ughelli. Oldoin.*

CONRADUS *van Halberstadt*, een Dominikaner monnik, wordt gezegt in de XIV eeuwe, onder keizer Karel den IV, geleeft te hebben, nalatende verscheide werken, als: *de Regno Romanorum*; *Summa studentium*; *Lectura in Jobum*; *Sermones*. Het is merkwaardig, dat hy allereerst na *Hugo* den kardinaal begonnen heeft Concordantiën der H. Schriften op te stellen. *Sixtus Senensis Bibl. Sanct. l.* IV. *Trithem. Possevin. Alberti de vir. illustr. ord. Praedicat. l.* IV. *Vossius de Hist. Lat. l.* III. *c.* 11. *Pantaleon Prosop. T.* II. *p.* 367.

CONRADUS *van Lichtenau*, anders *van Ursperg* genaamt, een vermaard historieschryver, was uit een voornaam adelyk geslacht der Lichtenaus in Zwaben gesproten. Hy wierdt prooft in 't klooster Ursperg, maar niet abt, gelyk hem zommigen plegen te noemen; aangezien dat klooster eerst na zyne doodt in 't jaar 1249 tot een abdy verheven is. Dat hy zich zelve in zyn *Chronicon ad an.* 1215 abt heeft genoemt, is daarom geschied, om dat hy reets elders abt geweest was. Uit zyn *Chronicon* blykt ook, dat hy een hoveling geweest is, en in 't jaar 1202 het geestelyke leven verkoren heeft. In 't jaar 1207 begaf hy zich in de Premonstratenzer orde; in 't jaar 1215 wierdt hy prooft; en hebbende 24 jaren lang het klooster wel geregeert, en het zelve weder laten opbouwen, nadat het ten deele verbrand was, ook het met een aanzienlyke bibliotheek verrykt, stierf hy in 't jaar 1240. Zyn *Chronicon universale* heeft hem den grootsten roem verworven, beginnende met *Belus*, den eersten koning van Assyrië, tot het jaar 1229. Hoewel het zeker is, dat dit gansche werk niet door Conradus is opgestelt, maar alleen een vervolg daar van; want, by voorbeeldt, de eerste autheur gewaagt op 't jaar 1099, dat hy by den eersten kruistocht in 't Oosten is tegenwoordig geweest, enz. Hoewel ook Conradus de laatste Continuatie van dit boek niet geschreven heeft; maar een onbekende heeft 'er nog iets bygevoegt, dat naderhandt mede in 't opstel van Conradus geflanst is. Casparus Hedio heeft het tot op de tyden van Karel den V vervolgt. De eerste druk is door Conradus Peutinger in 't jaar 1515, op bevel van keizer Maximiliaan, in 't licht gebragt; waar op in 't jaar 1537 door Casparus Hedio te Straasburg, en naderhandt meermalen het zelve werk herdrukt is. *Trithem. & Bellarm. de Script. Eccl. Continuator Annal. Baron. ad an.* 1102. *n.* 1. *Coccius an.* 1225. *Vossius de Hist. Lat. l.* II. *c.* 57. *Bruschius Monast. Germ. Chron. p.* 602. *Crusius ann. Suev. P.* II. *l.* IX. *p.* 337. *Thomasius de plagio liter.* §. 586. & 587. *Observ. Halens. T.* I. *Obs.* 20. *Pfeffinger ad Vitriar. l.* XI. 15. *Bucelin. Germ. S. l.* II.

CONRADUS *van Mentz* is vermaard onder den name van *Conradus Episcopus*, en leefde in de XIII eeuwe. Hy schreef: *Chronicon Rerum Moguntinarum*, van 't jaar 1140, tot 1250. Zommigen houden hem voor den kardinaal *Conradus*, aartsbisschop van Mentz, van wien boven. Maar aangezien deze in 't jaar 1200 gestorven is, en het *Chronicon* tot het jaar 1250 gaat, blykt het, dat deze de autheur van 't zelve niet zyn kan; ten zy dat men wilde zeggen, dat het van hem begonnen, maar van iemandt anders vervolgt is. Hervagius heeft 'er in 't jaar 1535 te Basel den eersten druk van bevordert; waar op naderhandt Christianus Urstisius en Justus Reuberus het in hunne *Collectiones rerum Germanicarum* gebragt hebben. *Possevin. in Append. Vossius de Hist. Lat. l.* II. *c.* 59.

CONRADUS *van Martburg*, of *Marbuch*, was prediker by de H. Elizabeth van Thuringen, zynde de dochter van Andreas, koning van Hungarië, die in 't jaar 1231 stierf. Hy beschreef het leven van dezen heilige, aan paus Gregorius den XI opgedragen. *Vossius de Hist. Lat. l.* II. *c.* 57.

CONRADUS *van Mure*, domheer en eerste domzanger te Zurich in 't jaar 1273, schreef, behalven het boek van de Sacramenten, ook: *Cathedrale Romanum*; *Catalogus Romanorum pontificum & Imperatorum*; *Passio S. S. Martyrum, Felicis, Regulae & Exuperantii*; *Fabularium, sive de diversis Poëtarum Fabulis*; *Novus Graecismus*; *Libellus de propriis nominibus fluviorum & montium*; *Laudes beatae virginis*; *Cliperium Theutonicorum*, enz. *Gesner. in Bibl. Vossius de Hist. Lat. l.* II. *c.* 60. *Hotting. Sch. Tigur.*

CONRADUS *van Saxen*, een monnik op Petersberg in 't landt van Saxen, twee mylen van Halle, anders de Lauterberg, en in 't Latyn, *Mons serenus* genaamt, leefde in de XIII eeuwe, en schreef een Chronyk van zyn klooster, beginnende met het jaar 1124, tot 1225, zynde door Joachimus Johannes Maderus te Helmstadt in 't jaar 1665 allereerst in 't licht gegeven. Ook schreef hy een werk *de Fundatione Lauterbergii*, als mede: *de primis Marchionibus Misnensibus*. Uit hem heeft een monnik in 't klooster Alten-Zelle, in Meissen, het *Chronicon Vetero-Cellense* groten deels zamengedragen; van het welke Fabricius, Albinus, Peckenstein, en anderen gewag maken. *Vossius de Hist. Lat. l.* III. *p.* 699. *Maderus in praef.*

CONRADUS *van Scheuren*, of *Schyrensis*, bygenaamt de *Philosooph*, een Benedictyner monnik en prioor in 't klooster Scheuren, gelegen in 't landt van Beyeren, leefde in 't jaar 1240, en schreef een Chronyk van zyn klooster, nevens nog 50 andere grote werken. *Aventinus. Simlerus. Bruschius de Monast. Germ. Vossius de Hist. Lat. l.* II. *c.* 57.

CONRARUS, (Gregorius) pauselyke protonotaris, was een der geleerdste mannen in de XV eeuwe. Men heeft een brief, van Poggius aan hem geschreven, waar in het gene men hem nopens zyn boek *de Nobilitate* voorgeworpen heeft, beantwoord wordt. By de ongedrukte brieven van *Candidus Decembrius* wordt insgelyks een gevonden, door Conrarus aan de geleerde Cæcilia van Gonzaga geschreven, en waar in hy haar geluk wenscht, dat ze in den geestelyken staat getreden was, haar vermanende, in plaats van de oude poëten, op welke ze, door de aanleiding van haren leermeester, gezet was, de schriften der kerkvaderen te lezen, voornamentlyk die genen, die van de kuischheit en maagdom geschreven hebben. Daar op haalt hy verscheide schriften der kerkleeraren aan, onder anderen de boeken van Salvianus van de voorzienigheit Gods, door hem in Duitschlandt gevonden, en mede naar Italië gebragt, toen hy van 't Concilie van Basel wederkeerde. *Bayle Dict. Crit.*

CONRINGIUS, (Hermannus) een Medicus, Politicus en Polyhistor, wierdt den 9 November des jaars 1606 te Norden in Oost-Vrieslandt geboren, alwaar zyn vader, Hermannus Conringius, predikant was, en werwaarts zich zyn grootvader Johannes wegens de Religie uit Overyssel begeven hadt. In zyn zesde jaar begon hy eerst iets te leren, zynde door gedurige ziektens belet eerder iets te beginnen; doch sedert vorderde hy zo gelukkig, dat hy nauwlyks 14 jaren bereikt hebbende reets een schimpdicht op de gekroonde poëten maakte; waar in de vermaarde Philosooph van Helmstadt, Cornelius Martini, zo veel behagen schepte, dat hy hem in 't jaar 1620 zynen zoon om te onderwyzen toevertrouwde. Naderhandt begaf hy zich tot Rudolphus Diepholt, hoogleeraar in de Griektsche tale, en in de Geographie en Historien zeer ervaren, en bleef 2 jaren lang in des zelfs huis, wanneer hem zyne ouders wederom te huis riepen. Maar hoewel hy in 't jaar 1624 derwaarts wederkeerde, moest hy echter zo wegens den oorlog, als woedende pest wel haast wederom van daar vertrekken; en begaf zich in 't jaar 1625 naar Leiden; en aangezien hy in Hollandt verscheide meningen nopens de Religie aantrof, nam hy daar uit gelegenheit

zich

zich op de twiſtvragen der Godgeleerden te leggen. Vyf jaren te Leiden hebbende doorgebragt, deedt zich gelegenheit voor hem op om naar Parys te gaan: doch hy verkoos liever naar Helmſtadt te keren, in hope om aldaar tot hoogleeraar in de natuurlyke Philoſophie bevordert te worden; gelyk in 't jaar 1632 geſchiedde. Maar wanneer de generaal Papenheim die plaats naderde, wierdt hy genoodzaakt naar Brunswyk te wyken. In 't jaar 1634 wierdt hy meeſter in de Philoſophie en Doctor in de medicynen gemaakt, op welke laatſte ſtudie hy zich wel meeſt gelegt hadt; en trouwde met Anna Maria, dochter van den vermaarden Helmſtadſchen hoogleeraar in de Rechten, Joh. Stuckius. Daarna beriep hem hertog Georg van Brunswyk en Luneburg als hoogleeraar der medicynen; en aangezien hy een groot ſtaatkundige was, wierdt hy van vele potentaten aangezocht en geraadpleegt. In 't jaar 1649 nam hem de regerende vorſtin van Ooſt-Vrieslandt tot haren lyfarts aan, en maakte hem teffens geheimen Raadt. In 't volgende jaar beriep hem de koningin van Zweden Chriſtina naar Stokholm. Hy reiſde wel derwaarts, doch weigerde de hem aangebodene bediening aan te nemen, maar keerde na verloop van 3 maanden met vele geſchenken en den tytel van lyfarts en koninklyken Raadt weder naar Helmſtadt. De koningin liet echter niet na hem afwezende blyken van hare toegenegenheit te geven, belovende hem ſchriftelyk een jaarlykſche wedde van 1600 ryksdaalders. Zy verzocht hem ook op nieuw naar Zweden. Doch de hertogen van Brunswyk en Luneburg verhoogden niet alleen zyn inkomen, maar maakten hem ook hoogleeraar in de ſtaatkunde, invoegen hy beſloot, Helmſtadt niet te verlaten. In 't jaar 1652 bragt hy 't Bremiſche archive, op bevel van 't Zweedſche hof, in order, en in de herfſt van 't voornoemde jaar, als ook in 't volgende jaar, wierdt hy in Vrieslandt in gewigtige zaken gebruikt. Daar op gewan hy de genegenheit des keurvorſten van Mentz, nadat hy des zelfs recht omtrent de kroning des keizers in een geleerd geſchrift beweert hadt. Wanneer hy in 't jaar 1658 wederom in Vrieslandt was, liet hem de koning van Zweden Guſtavus Adolphus tot zich naar Holſtein komen, gaf hem den tytel van Raadt en lyfarts, met toezegging van een jaarlykſche wedde van 1500 ryksdalers. Hy wilde deze ſomme verdubbelen, in geval Conringius in Zweden wilde komen, dat hy echter weigerde te doen. Ter zelver tydt gaf hy zyn werk *de Vicariatu Imperii* in 't licht, waar in Karel, keurvorſt van de Paltz, zo veel behagen ſchepte, dat hy hem rykelyk begiftigde. In 't jaar 1660 wierdt hy van Auguſtus, hertog van Brunswyk en Luneburg, beroepen, wanneer zich een Franſch afgezant aan zyn hof bevondt; en doordien de kennis van Conringius niet alleen in de zaken van Duitſchlandt, maar ook van andere machten, bekend was, zo maakte hy hem tot zyn Raadt, welke bediening Conringius tot het einde van zyn leven bekleed heeft. Wanneer deze hertog de vermaarde bibliotheek te Wolfenbuttel wilde aanleggen, wierdt zulks door een brief van Conringius aan de geleerde wereldt bekend gemaakt. Hy onderhieldt brievewiſſeling met geleerde mannen, onder anderen met Joh. Capellanus, koninklyken Raadt in Vrankryk, die hem by den beroemden ſtaatsdienaar Colbert rekommandeerde. Hier door geraakte Conringius in zo groot aanzien, dat wanneer de koning van Vrankryk Lodewyk de XIV, in 't jaar 1664 beſloot zommige geleerden van Duitſchlandt een jaarlykſche wedde van 1000 livres te geven, Conringius 2000 ontfing, welke ſomme hy ook tot het begin van den Nederlandſchen oorlog genoten heeft. In 't jaar 1667 raadpleegde hem de magiſtraat van Keulen wegens het geſchil met hunnen aartsbiſſchop en keurvorſt. In 't jaar 1669 benoemde hem de koning van Denemarken tot zynen Raadt, dat hy met toeſtemming der hertogen van Brunswyk en Luneburg aannam. Het geſchil tuſſchen de ſtadt Lindau met het klooſter aldaar was gegrond op zekeren openbrief van keizer Lodewyk, invoegen de voornoemde ſtadt Conringius verzocht, de zake te onderzoeken. Deze gaf in 't jaar 1672 een geſchrift uit, genaamt, *Cenſura Diplomatis*, waar by hy klaar aantoonde, dat die openbrief verdicht was. Zyn voortreffelyk werk *de Finibus Imperii* verworf hem ook de gunſt des keizers, die hem verzocht, het zelve nog eens te overzien en te vermeerderen. Doch terwyl hy hier mede bezig was, naderde het einde van zyn leven. Zyn tractaat *de pace perpetua inter Imperii Germanici ordines, religione diſſidentes, ſervanda*, door hem in 't jaar 1648 onder den name van *Irenæus Eubulus* in 't licht gegeven, heeft de vrede in Duitſchlandt niet weinig bevordert. Zyne Godgeleerde ſchriften tegen Muhlmannus, Valerianus Magnus, Vitus Erbermannus, Wallenburch, en anderen, zyn niet min bekend. Hy ſtierf eindelyk den 12 December des jaars 1681, oud zynde 75 jaren. Behalven de bovengenoemde heeft men nog verſcheide andere ſchriften van hem, als Godgeleerde: *Defenſio Eccleſiæ Proteſtantium adverſus duo Pontificiorum argumenta, petita a ſucceſſione Epiſcoporum ac Presbyterorum, ab Apoſtolis uſque derivata*; *Concuſſio fundamentorum fidei Pontificiæ*, enz. Medicynſche en natuurkundige: *Introductio in Naturalem Philoſophiam, item in Artem Medicam*; *de Germanicorum corporum habitu antiquo & novo*; *de Hermetica Ægyptiorum vetere, & nova Paracelſicorum Medicina*, enz. Hiſtoriſche, ſtaatkundige, en die 't jus publicum of algemene Recht betreffen: *de Origine Juris Germanici*; *de Imperio Germanorum Romano liber unus*; *Exercitationes Academicæ de Repub. Imperii Germanici*; *De Civili prudentia liber unus*; *de Aſiæ & Ægypti antiquiſſimis Dynaſtiis adverſaria Chronologica*; *de antiquiſſimo ſtatu Helmſtadii & viciniæ*, nevens nog vele andere, en eene grote menigte van Akademiſche Diſſertatien. Voorts heeft hy verſcheide werken van andere geleerde mannen met nieuwe voorredenen en verklaringen in 't licht gegeven. *Vita Conringii, Epiſtolarum ejus Syntagmatibus duobus, Helmſtadii 1694 impreſſis, præmiſſa. Witte in Diar. biogr.*

CONSECRATIE, of *Vergoding der Heidenſche Romeinſche keizeren na hunne doodt*. Deze plegtigheit geſchiedde door den Raadt van Rome op deze wyze. Men leide een beeldt van waſch, verbeeldende den overleden keizer, in den ingang van 't paleis op een praalbedde, wordende ter ſlinkerhandt door de Raadsheren in 't zwart, ter regterhandt door de vrouwen in 't wit gekleed omringt. Nadat nu de geneesheren zes dagen lang den pols gevoelt hadden, wierdt op den zevenden dag het overlyden des keizers opentlyk bekend gemaakt. Alsdan droegen de voornaamſte Raadsheren en ridders het bedt op hunne ſchouderen naar de oude markt, alwaar de magiſtraatsperſonen hunne bedieningen onder een droevig gekerm en geluit van inſtrumenten moeſten nederleggen. Daarna droegen ze het bedt verder naar het zogenaamde veldt van Mars, leggende het zelve op een houtſtapel, met allerlei reukwerk toegeſtelt, met goude ſtukken, elpenbene beelden, en fraaie ſchilderyen verſiert; wanneer na geëindigde renſpelen de opvolger des ryks den houtſtapel in brandt ſtak. Van boven den houtſtapel dede men een arendt vliegen, dien men geloofde dat de ziele des afgeſtorven naar Jupiter voerde; en van dien tydt af begon men hem goddelyke eere te bewyzen, met hem prieſters, altaren en offerhanden toe te wyën. *Roſinus. Dempſterus.*

CONSENTES, *Dii Conſentes*, waren by de Heidenſche Romeinen de voornaamſte goden, die zamen de hemelſche Raadsvergadering uitmaakten. Hun naam wordt afgeleid van 't oude werkwoordt *Conſo*, dat is, *ik rade*, waar van daan ook de name van den godt *Conſus* afgeleid wordt. Doch anderen zyn van gedachten, dat *Conſentes* dus genaamt worden als *Conſentientes*, om dat ze namentlyk bevoegt waren, hunne toeſtemming tot de hemelſche raadplegingen te geven. Zy wierden ook *Dii majorum gentium* genaamt. Deze alle waren twaalf in getal, namentlyk zes goden, en zo vele godinnen; hunner aller beelden waren, naar 't getuigenis van Varro, rykelyk met goudt overtrokken, en ſtonden op het grote plein te Rome. De zes goden waren: *Jupiter*, *Neptunus*, *Apollo*, *Mars*, *Mercurius*, en *Vulcanus*. Die der godinnen waren *Juno*, *Minerva*, *Venus*, *Diana*, *Ceres*, en *Veſta*. Elk dezer godheden hadt hare byzondere maandt, over welke ze geſtelt waren. De dichter Manilius in zyn twede boek *de Aſtronomia* eigent een ieder hemelsteken van den dierkring eene godheit toe, die hy ſtelt over de maandelyke tydt, om des zelfs beweging en invloedt te ſtieren. By voorbeeldt, *Minerva* over den Bok, *Venus* over den Stier, *Apollo* over de Tweelingen. enz. *Herodotus. Strabo. Diod. Siculus. Feſtus. Pauſanias. Ennius. Apulejus. S. Auguſtinus de Civ. Dei l.* IV. *Varro de Re Ruſt. l.* I. *Arnob. l.* III.

CONSISTORIE heeft zynen name van *conſiſto*, en beduidt in 't algemeen eene plaats, op welke vele menſchen ſtaan. Dus wordt het by de ſchryveren menigmaal voor een koninklyke Antichambre genomen, alwaar allerlei menſchen ſtaan, daar ook de lyfwacht ſtaat. Daarna beduidt het die plaats, daar de Roomſche keizer met zyne Raden vergaderde, om over gemene landszaken raadt te plegen: want hier moeſten ſtaan die gene der Raden, die *Comites conſiſtoriani* genaamt wierden. Eindelyk betekende het ook een plaats, gebouwt aan de kerk, waar in de geeſtelyken met hun biſſchop van allerlei zaken, ten deele den Godsdienſt, ten deele de kloosters betreffende, raadpleegden. Deze laatſte betekenis is tot op den huidigen dag gebleven; invoegen het Conſiſtorie nu eene vergadering van een kerkenraadt betekent. *Panciroll. N.* 1. *Orient. c.* 98. *Du Freſne. Pitiſcus.*

CONSTABLE, (PAULUS) generaal der Dominikaner orde, was geboortig van Ferrara, alwaar hy ook het gewaadt van die orde aannam. Hy leerde de Philoſophie en Godgeleerdheit hier en daar in zyne provincie. Op zekeren tydt wierdt hy in hechtenis genomen, wanneer namentlyk een zeker ketter, uit de gevangenis uitgebroken, zeide, dat hem Conſtable daar in behulpzaam geweeſt was. Maar na dat zyne onſchuldt was gebleken, herſtelde men hem in alle zyne waardigheden. Daar op wierdt hy Inquiſiteur te Ferrara, en paus Gregorius de XIII benoemde hem tot meeſter van het H. paleis, welke bediening hy zeven jaren lang bekleed heeft, wanneer hem de orde der Dominikanen tot generaal verkoos; doch hy ſtierf twee jaren daarna, in 't jaar 1582, te Venetië, hebbende zyne gezondheit verwaarlooſt met altydt te voet te gaan. Hy ſchreef: *de Cauſis in officio ſancto cognoſcendis. Lopez* IV. *part. Hiſt. ord. S. Domin. l.* III. *c.* 1. *Monum. Dominic. p.* 524. *Theatr. Domin. p.* 448. *P.* II. *lib.* IV. *col.* 286.

CONSTANS, eene ſtadt in Duitſchlandt, gelegen tuſſchen twee meiren, die de Rhyn maakt, hadt ſedert langen tydt de forme van een Republyk, om welke vryheit beter te bewaren tegen 't huis van Ooſtenryk, maakte ze een verbondt met Zurich, Lindau, en Uberlingen. Ze ſchafte het pausdom af in 't jaar 1523; maar zynde in 't jaar 1548 in den Ryksban gedaan, moeſt ze zich aan keizer Karel den V onderwerpen, wanneer de voornaamſte Proteſtanten van daar weken. Zedert ſtaat deze ſtadt onder 't gebiedt van 't huis van Ooſtenryk; invoegen het een misſlag van de genen is, die haar eene keizerlyke vrye Ryksſtadt noemen. Zy tradt in 't jaar 1531 in 't Smalkaldiſche verbondt, het welk buiten twyffel een der beweegredenen geweeſt is, waarom ze door keizer Karel den V verovert is. De Zweden belegerden ze in 't jaar 1633, maar ſtieten hun hoofdt. De belegerden ſtelden een dagregiſter op, en verhaalden in het zelve verſcheide wonderwerken, geſchied tot hunne behoudenis. Doch hier tegen heeft Fred. Spanheim, toen predikant te Ge-

Geneve, zyne aanmerkingen uitgegeven. *Bayle Dict. Crit.*

CONSTANS de I, derde zoon van keizer Constantinus den Groten, en van Fausta. Zyn vader verklaarde hem in 't jaar 333 tot *Cæsar*; na wiens doodt hy Italië, Afrika en Illyrië erfde. Daar op behaalde hy een overwinning op de Franken, die hy noodzaakte een verbondt met hem te maken. Dit geschied zynde wierdt hy van zyn broeder Constantinus beoorloogt; doch deze sneuvelde in 't jaar 340 by Aquileja, latende den derden broeder Constantius als erfgenaam van Gallië, Spanje en Britannië. Constans verdedigde de rechtzinnigen tegen de Arianen, schryvende harde brieven aan zyn broeder, den keizer Constantius, die de voornoemde ketters begunstigde, en den H. Athanasius, nevens andere brave mannen, vervolgde. Voorts poogde hy de scheuring der Donatisten in Afrika te dempen. Na dezen gaf hy zich aan de wellust en ledigheit over; invoegen zich Magnentius tot keizer opwierp, en Constans de vlucht naar Elne in 't Roussillon nam, alwaar hy door eenige soldaten, hem van Magnentius nagezonden, gedood wierdt, oud zynde 30 jaren, in 't 13 jaar zyner regering. *Socrates l.* II. *Sozom. l.* IV. *Aurel. Victor. Athanas. Apol. ad Const. Baron. in Annal.*

CONSTANS de II, zoon van Constantinus den III, kleinzoon van Heraclius, volgde in 't einde van 't jaar 641 zynen vader Heracleonas in de regering van 't keizerryk. Gelykerwyze hem de Monothelitische ketters hier toe bevordert hadden, dus omhelsde hy ook der zelver gevoelens, makende Paulus, ook een Monothelit, tot bisschop van Constantinopel, die hem bewoog zyn edict, genaamt *Typus*, in 't jaar 648 in 't licht te geven; waar by den rechtzinnigen zo wel als den ketteren het stilzwygen belast wierdt. Paus Martinus de I, opvolger van Theodorus, beriep in 't jaar 649 te Rome een Lateraansch Concilie, waar op dit voornoemde *Typus* wierdt veroordeelt; het welk keizer Constans zodanig verbitterde, dat hy zich van den paus door Theodorus Calliopas, exarch van Ravenna, in 't jaar 653 verzekerde, in welke gevangenis Martinus twee jaren daarna stierf. Onderwylen wierdt Constans van de Saracenen geslagen, en genoodzaakt in een vreemd gewaadt de vlucht te nemen. Doch naderhandt bediende hy zich van de binnenlandsche beroertens der barbaren, en noodzaakte hunnen vorst Muhavia hem schatting te betalen. In 't jaar 660 geraakte hy met zyn broeder Theodosius in geschil, dien hy eerst diaken maakte, en naderhandt om 't leven bragt. Niet lange daar na trok hy naar Sicilië, het zy om den setel van 't keizerryk derwaarts over te brengen, gelyk zommigen willen, het zy om de Longobarden te overvallen. Hebbende Benevento belegert, en Luceria ingenomen, kwam hy in 't jaar 663 te Rome, van waar hy alle metalen uit de tempelen en van de huizen mede voerde. Maar in Sicilië wedergekeert zynde, wierdt hy van een zyner kamerdienaren te Syracusa in 't badt gedood in 't jaar 668, hebbende 26 jaren en eenige maanden geregeert. *Anastas. Biblioth. in vita Vitaliani. Paul. Diac. l.* I. *Hist. Longob. Cedrenus. Theoph. Baron.*

CONSTANS, een zoon van den dwingelandt Constantinus, dien het leger in Engelandt in 't jaar 407 tot keizer verkoren hadt, wierdt van zyn vader tot *Cæsar* verklaart, en gezonden om Spanje te veroveren. In 't begin was hy in deze onderneming voorspoedig, maar kwam naderhandt jammerlyk om 't leven. Zommigen getuigen, dat hy een monnik geweest is, maar het geestelyk gewaadt, op hope van keizer te zullen worden, afgelegt heeft. *Zosimus & Sozom. l.* VI. *Prosper. & Marcellin. Chron.*

CONSTANS, (PETRUS) een geleerd Benedictyn, geboren den 30 April in het jaar 1654 te Compiegne, wierdt prioor van de abdy van Notre Dame de Nogent, deedt na verloop van drie jaren afstandt van die waardigheit, en ging wederom naar Parys. Hy hadt ook gearbeid aan de nieuwe uitgave van *Augustinus*; gaf *Hilarius*, als mede *Epistolæ Romanorum Pontificum*, uit, en voerde een pennestrydt met P. Gerberon wegens zyne uitgaven van *Augustinus* en *Hilarius*, in welke de handschriften naar het gevoelen van Gerberon vervalscht waren. Deswegen schreef Constans: *Vindiciæ codicum Manuscriptorum*, en *vindiciæ veterum codicum confirmatæ* tegen hem. Zyne levenswyze was zeer voorbeeldig en streng; zelfs gebruikte hy geen vuur in het koudste van den winter, en stierf aan de koorts den 18 October des jaars 1721.

CONSTANTIA was de dochter van keizer Constantius Chlorus, geteelt by Theodora, en de gemalin van Licinius, die een opstandt tegen Konstantyn den Groten verwekte. Haar zoon, ook *Licinius* genaamt, is naderhandt Cæsar geworden. Na den laatsten slag tusschen Konstantyn den Groten en haar gemaal Licinius wierdt deze op de voorbede van Constantia by 't leven behouden. Maar wanneer hy zich naderhandt door zyne verstandhouding met de barbaren, vyanden van 't ryk, deze genade onwaardig maakte, wierdt hy in 't jaar 325 geworgt. Doch Constantia verwierf op nieuw de gunst van Constantinus den Groten, voornamentlyk na de doodt der keizerinne Helena. Eusebius van Nicomedië, een Ariaan, stondt by haar zodanig in gunst, dat zy hem ten gevalle Arius in hare bescherming nam. *Hieron. Epist. ad Ctesiph. Rufin. l.* I. *Theodor. l.* II. *Socrat. l.* I.

CONSTANTIA, of CONSTANTINA, anders ook *Flavia Julia Constantia* genaamt, was de dochter van Constantinus den Groten, die hy by zyne gemalinne Fausta, dochter van den keizer Maximinianus, geteelt hadt, wordende gemalin van Annibalianus, zoon van Dalmatius, die de broeder van Constantinus den Groten was. Zy was van natuur zeer trotsch en kwaadaardig, en pleegde vele wreedheden. *Ammianus Marcellinus l.* XIV.

CONSTANTIA, dochter van Rogerius den I, koning van Sicilië, trouwde, reets bejaart zynde, in 't jaar 1186 met keizer Henrik den VI, oud zynde 21 jaren, dien ze het koninkryk van Sicilië ten huwelyk bragt. En hoe wel ze reets 50 jaren oud was, baarde ze echter te Palermo in 't jaar 1193 een zoon, die naderhandt keizer geworden is, onder den name van Frederik den III. Tancredus betwistte haar het koninkryk van Sicilië, en hieldt haar gevangen, nadat ze van de inwoneren van Salerno gearresteert was. Doch paus Celestinus de III, die haar tot keizerinne gekroont hadt, dede haar wederom op vrye voeten stellen. Na de doodt van haar gemaal in 't jaar 1198 hieldt ze gedurig by den paus aan, ten einde hy haar en haar zoon Frederik met het koninkryk van Sicilië wilde belenen. Hier toe scheen Innocentius de III ook genegen, maar zy stierf voor al eer ze de pauslyke bulle ontfangen hadt, en stelde den paus tot voogdt over haren zone, met betrekking tot het koninkryk van Sicilië. *Godofr. Viterb. part.* 17. *Otto de S. Blasio c.* 28. 45. *Arnold. Lubecens. l.* III. *Chron. c.* 14. *& Bangertus ad h. l. Fazel l.* VI. *Hist. Sicil. Baron. in Annal. Besold. in Hist. Reg. Sicil.*

CONSTANTIA, dochter van Manfredus, die de natuurlyke zoon van keizer Frederik den II was, gemalin van Petrus den III, koning van Arragon, leefde in 't jaar 1284, en was wegens hare Godvrucht en dapperheit in Sicilië, waar van ze regentinne was, zeer vermaard. Wanneer ze besloten hadt, Karel, prins van Salerno, met de doodt te straffen, om dus de doodt van Conradinus van Zwaben te wreken, liet ze hem op vrydag in den morgenstondt het doodvonnis aankondigen; en wanneer de prins onverzaagt antwoordde, dat hem zyne doodt dies te liever was, om dat hy sterven zou op dien dag, op welken de Zaligmaker der wereldt was gestorven, liet hem Constantia wederom boodschappen, dat aangezien hy prins zo gewillig was op dien dag te sterven, zy besloten hadt, uit liefde tot hem, die op dien dag hadt geleden, hem het leven te schenken. *Ludov. de Mayerne. Turquet Hist. d'Espagne. Besoldus.*

CONSTANTIA, gemalin van Robert, koning van Vrankryk, dochter van Wilhelm den I, grave van Provence, was schoon, maar niet minder eerzuchtig. Zy bewoog haar gemaal, zyn oudsten zoon Hugo in 't jaar 1017 tot koning te verklaren, dien ze naderhandt tot een opstandt aanporde; en wanneer hy in 't jaar 1025 gestorven was, poogde ze den jongsten zoon Robert den middelsten, Henrik, voor te trekken. Doch zulks niet kunnende te wege brengen, verwekte ze binnenlandsche onlusten; invoegen beide die prinssen de wapenen opnamen. Maar koning Robert voorzag daar in, dat 'er gene kwade gevolgen van kwamen. (Zie ROBERT, koning van Vrankryk.) Na des zelfs doodt, in 't jaar 1031 voorgevallen, verwarde Constantia het koninkryk andermaal, pogende haren oudsten zoon Henrik van de krone uit te sluiten, en den jongsten, Robert genaamt, te doen verkiezen. Om dit oogmerk te bereiken hitste ze Balduinus den IV, grave van Vlaanderen, en Eudo den II, grave van Champagne, tegen Henrik op, gevende hem de stadt Sens over. Maar des niettegenstaande kon ze tot haar doelwit niet komen; maar wierdt genoodzaakt, haar verdrag met haren zoon Henrik te maken, en stierf te Chateau de Melun in 't jaar 1032. *Glaber. Holgaud.*

CONSTANTIA, gemalin van Lodewyk den VII, koning van Vrankryk, die haar in 't jaar 1154 trouwde, en te Orleans liet kronen, nadat hy Eleonora, erfdochter van Guienne en Poitou, wegens hare onkuischheit verstoten hadt. Constantia, van zommigen ook *Beatrix*, van anderen *Elizabeth* genaamt, was de dochter van Alphonsus den VII, koning van Castilië en Leon, geteelt by des zelfs wettige gemalinne, Berenguela, dochter van Raimundus Berengarius, grave van Barcelona. Zommige Spaansche historieschryvers noemen haar een natuurlyke dochter van Alphonsus, daar by voegende, dat de reis van Lodewyk den VII naar Spanje, weinig maanden na zyn byleger gedaan, alleenlyk daar toe gestrekt heeft, om de ware omstandigheden der geboorte van zyne gemalinne te onderzoeken. Doch de Fransche schryvers spreken dit tegen. Deze laatsten melden ook, dat Constantia niet minder uit aanmerking van hare deugden dan schoonheit van den koning zeer bemind geweest is. Zy stierf in 't jaar 1160, hebbende haren gemaal twee dochteren gebaart. (Zie LODEWYK de VII, koning van Vrankryk.) *Nangius in Chron. ad an.* 1154. *Hugo Antisidor. d. a. Gesta Lud. VII. c.* 29. *Chron. apud du Chesne T.* IV. *p.* 415. *Roder. Tolet. Hist. Hisp. l.* VII. *c.* 9. *Robert. de Monte in Chron. ad an.* 1154. *Lucas Tud. in Chron. Hisp. Contin. Chron. S. Petri vivi ad an.* 1160.

CONSTANTINE, of, gelyk de Arabieren zeggen, *Cuguntina*, een Afrikaansche stadt en koninkryk in Barbaryë. Dit koninkryk, zynde thans maar een provincie van 't koninkryk van Algiers, hadde oudtyds zyne byzondere koningen, en was eigentlyk der ouden *Numidia nova*. Tegenwoordig heeft het drie deelen, namentlyk, *Constantina*, gelegen langs de zee, maar diep landwaarts in; *Bonne*, byna aan strandt gelegen; en *Tabesse*, landwaarts, by de grenzen van Bilidulgerid. De stadt Constantina, by de ouden *Cirta* genaamt, is tamelyk groot, en gelegen op een berg, hebbende maar twee toegangen, zynde voorts met hoogtens en steile klippen omringt. Dit maakt ze zeer sterk, hebbende daarenboven aan de Noordzyde een kasteel en rivier Suffegmar, die voorby den voet des bergs loopt. De huizen zyn wel gebouwt, zynde een weinig van elkander afgezondert, zonder elkander te raken. De straten en markten zyn zeer fraai. De voornaamste koopmanschap dezer stadt bestaat daar in, dat de inwoners hunne karavanen naar Bilidulgerid en het landt der Negers zenden, en voor hunne lakens, zyde, olie, enz. goudt, dadelen en zwarten medebrengen. Het was in deze stadt, alwaar Jugurtha Adherbal, zoon van Micipsa, koning van Numidië, om 't leven bragt. Toen het Christendom in Afrika bloeide, was hier een bisschoppelyke setel. Men verhaalt ook, dat alhier twee Conciliën gehouden zyn, het eerste in 't jaar 305

303 door Secundus, primaat van Numidië, tegen die genen, die gedurende de vervolging de boeken en ander kerkelyk gereedschap den Heidenen overleverden. De acten van het Concilie worden by *Augustinus* gevonden. Het tweede beriep Silvanus, primaat dezer provincie, in 't jaar 412, van het welke echter niets overgebleven is, behalven een brief, door Augustinus, die een lidt van het Concilie was, uit name der vergadering geschreven. Het landt is zo vruchtbaar, dat een gezaaide mudde granen wel 30 mudden uitlevert. Buiten de stadt ziet men vele oudheden, als ingevalle muren van prachtige gebouwen, nevens een zegeboog, gelyk die gene, die te Rome by 't Kapitool gezien wordt. Daarenboven is 'er een onderaardsche gang, hebbende verscheide trappen uit een rots gehouwen; in de laagte vindt men een groot gewelfsel, wiens muren en pilaren insgelyks uit een rots gehouwen zyn. In deze zelve rots, omtrent drie steenworpen van de stadt, is een warm badt, dat een springbron heeft, vallende het water van een hoge rots naar beneden. Men heeft 'er een grote menigte van slakken, die van 't volk, derwaarts in 't badt gaande, plegen gevoert te worden, gelovende, dat het boze geesten zyn, zynde aldaar gebleven sedert de Romeinen het landt bemachtigt hebben. Collo en Sucaicada behoren nevens het gebergte, dat zich tot in zee uitstrekt, tot Constantina. *Sallust. Bell. Jug. c. 26. Augustin. Epist.* 152. *l.* II. *contra Cresc. c.* 26. *&c. Optat. l.* I. *contra Parmenon. Marmol Descript. Afric. l.* VI. *c.* 2. *Sanson.*

CONSTANTINI M. DONATIO, dat is te zeggen, *Gift van Konstantyn den Groten.* Dus noemt men een zekeren openbrief, waar in men beweert, dat Konstantyn de Grote paus Sylvester en zyne opvolgers, toen hy van hem gedoopt was, en gereinigt van zyne melaatschheit, de stadt Rome met geheel Italië geschonken, en zynen zetel naar Bysance verplaatst heeft, makende de Roomsche kerk het hoofdt der Christenheit. De voornoemde openbrief voert voor tytel: *Edictum Domini Constantini Imperatoris.* Men vindt den zelven in de verzameling der Conciliën en elders, en is ook van Gentianus Hervetus, en Bartholomæus Pincerna *de Monte arduo* uit het Grieksch in 't Latyn vertaalt. De oude Kanonisten maken en groten ophef van deze zo genaamde gifte. Maar om nu niet te zeggen, dat gene der oude schryveren, die het leven van Konstantyn den Groten beschreven hebben, het minste van dit stuk gewagen, en dat de omstandigheden met de ware geschiedenis van Konstantyn geenzins overeen komen; zo hebben de navolgende Roomsche keizers meer dan 300 jaren lang, sedert de zetel des Ryks naar Constantinopel verplaatst was, de stadt Rome door stadhouders geregeert. Ook bekent Bellarminus, dat de Italianen ten tyde van paus Gregorius den II den Griekschen keizeren schatting betaalt hebben. Behalven dat 'er vele der Roomsche schryveren zyn, die deze gift voor een enkel verdichtsel gehouden hebben; als onder anderen Laurentius Valla, een Roomsch Patricius en kanunnik van S. Johannes Lateranensis, levende in 't jaar 1420. Deze schreef een tractaat, genaamt, *De falso credita & ementita Constantini Donatione declamatio.* Dit werk heeft Ulricus Huttenus met eene voorreden aan paus Leo den X in 't jaar 1517 opgedragen. Voorts Æneas Sylvius, naderhandt paus Pius de II, in zyn *Dialogus de donatione Constantini.* Raphaël Volaterranus toont insgelyks uit *Antonius*, aartsbisschop van Florence, dat in de oude afschriften der dekreten niets van deze gift gewaagt wordt. De kardinaal Nicolaus Cusanus houdt ze mede voor een fabel; dus ook Hieronymus Catthalanus, kanunnik te Barcelona, en kamerling van paus Alexander den VI, Franciscus Guicciardinus, en anderen. *Bellarm. l.* V. *de Rom. Pontif. c.* 10. *Volaterran. Anthropol. l.* XXIII. *Antoninus Archiepisc. Florent. in Chron. P.* I. *Tit.* 8. *c.* 2. §. 8. *Cusanus de Concordantia Catholica l.* III. *c.* 2. *Hier. Paul. Catthal. in Practica Cancellariæ Apostolicæ. Guicciard. Hist. l.* IV. *p.* 156. *de Marca de Concordia sacerdotii & imperii. Nat. Alexandri Hist. Eccl. Coci censura quorundam scriptorum p.* 170. *seq. Riveti Critici sacri l.* III. *c.* 3.

CONSTANTINOPEL, by de Turken *Stamboul* genaamt, is eene der voornaamste steden van gansch Europa, zynde de zetel der oude Oostersche keizeren, maar thans der Ottomannen. Zy is de hoofdstadt van Romanië, eertyds Thracië genaamt. Zy heeft de schoonste gelegenheit der wereldt, leggende op 't vaste landt, dat zich naar den Bosporus Thracius uitstrekt, en van waar men in een half uur naar Asië kan overvaren. Ter regterhandt heeft ze de Witte zee, langs welke men in Asië, Egypten en Afrika zeilt. Ter linkerhandt is de Zwarte zee, die wegens het getal der rivieren, die in de zelve lopen, de stadt met velerhande Noordsche waaren voorzien. Tusschen de Witte en Zwarte zee is de ingang van de haven, zynde van natuur zonder kunst zodanig gestelt, dat hy zyn weêrga in de gehele wereldt niet heeft. Deze haven heeft op zyn minste zes mylen in den omtrek, en 1 myle in de breedte, zynde de grondt overal zo goed, dat de grootste schepen zonder hinder aan boordt kunnen komen. De form der stadt is driehoekig, van welke de eene zyde naar de Witte zee, de tweede naar de haven, en de derde naar het vaste landt gelegen is. Zy legt rondom in dubbele muren en torens, en heeft 22 poorten. Eertyds wierdt ze *Byzantium* genaamt, en wordt gezegt van Pausanias, koning der Lacedemoniënzen, gebouwt, of ten minste vergroot te zyn: hoewel Eusebius in zyn *Chronicon* van gevoelen is, dat Byzantium van zekeren Byzas is gesticht of vernieuwt, omtrent 97 jaren na den opbouw der stadt Rome. De keizer Severus heeft ze, om den oproer der inwoneren te straffen, verwoest. Doch naderhandt is ze door Konstantyn den Groten in 't jaar 330 op 't heerlykste herbouwt, en naar des zelfs name *Constantinopolis*, dat is *Konstantyn-stadt*, genaamt. Hoewel ze *Parthenopolis* genaamt wierdt, als zynde van den voornoemden keizer de H. Maagdt toegewyd. Zonaras verhaalt, dat, wanneer Constantinus den grondt van een nieuwe stadt by het oude Ilium of Troja heeft willen leggen, hy in den droom erinnert is, die plaats te verlaten, en zyn voornemen by Byzantium in 't werk te stellen, gelyk hy dede, berovende vele andere steden van hare kostelykheden, om deze stadt alleen daar mede te versieren. Hier toe nam hy zeven bergen, bouwde een Kapitool, een Circus, nevens een Amphitheater, maakte fraaie markten, galderyen, en andere opentlyke gebouwen, alles naar de wyze van 't oude Rome; invoegen deze stadt met recht het nieuwe Rome kon genaamt worden. Ook stichtte hy een Collegie van Raadsheeren, en trok door zyne milddadigheit de voortreffelykste mannen uit alle wereldgewesten derwaarts. Voorts bouwde hy prachtige kerken, begiftigde de zelve met ryke inkomsten. Op de nieuwe akademie beriep hy de vermaardste hoogleeraren. Hy vergaderde daarenboven een bibliotheek, die onder zyne opvolgeren tot 12000 stuk vermeerdert, maar onder de burgermeesterlyke regering van Basiliscus verbrand is. De volgende keizeren voeren voort deze stadt op 't heerlykste te versieren; wyder en sterker te maken, invoegen in de VIII eeuw de dubbele muren der stadt aan de landzyde byna twee mylen in haren omtrek hadden; maar die aan de zeekant naar de Propontis waren nog ruimer; en die aan de haven-zyde en zeeboezem omtrent zo ruim; zo dat de gehele stadt ruim zes mylen in haren omtrek groot was, zonder de voorsteden te rekenen, van welke ieder op haar zelve een stadt vertoonde. De keizer Anastasius besloot alle deze voorsteden, nevens de huizen, binnen 20 mylen rondom de stadt, binnen een muur, zynde 20 voeten breed, en zich uitstrekkende van de Zwarte zee tot aan Seliorea, aan de Witte zee gelegen. Hoewel ze te zwak was, om de macht der barbaren tegen te houden. Voorts verdeelde de keizer Constantinus de stadt naar de wyze van het oude Rome in veertien quartieren. De vesting, die den ingang van de haven dekte, en van de Grieken *Acropolis* genaamt wierdt, was in 't eerste quartier, alwaar nu het Seraglio is; voorts de Pharos of wachttoren, het tuighuis, de baden van Arcadius, de galdery van Justinianus, enz. In het twede waren de vermaarde kerk van S. Sophia, de plaats der Raadsvergadering, de baden van Zeusippus, door Justinianus herstelt. In het derde de Hippodromus of grote Circus, de kerk van S. Euphemia, nevens het paleis van S. Pulcheria. In het vierde het keizerlyke plein, het paleis van den keizer Constantinus, en het zo genaamde gulden Milliarium, van het welke alle wegen een begin namen, enz. In het vyfde en zesde was het plein van Theodosius, met de grote naaldt, van Theben derwaarts gebragt; voorts de plaats van Constantinus den Groten, in welker midden hy de vermaarde naaldt van porphyrstenen liet oprechten, waar op zyn beeldt stondt, gemaakt van een Colossus van Apollo, zynde van Athene naar Constantinopel gebragt. In het zevende was de kerk van Anastasius, thans Bezestan genaamt. In het achtste was de Theodosiaansche kerk, nevens het paleis van 't Kapitool. De Anastasiaansche baden en paleis van Arcadius waren in 't negende. De baden van Constantinus, het paleis van de keizerin Eudoxia, en dat van den H. martelaar Acacius, in 't tiende. In het elfde de kerk der H. H. Apostelen, gesticht door Constantinus, en vernieuwt van Justinianus. Alhier was de begraafplaats der keizeren. Op de vervallene muren dezer kerke heeft Mahometh de II de prachtige mosquée laten zetten, die nog van hem den name draagt. De pilaar en 't standbeeldt van Arcadius, op den berg Xerolophos, zynde onder de regering van Leo Isauricus omver gehaalt, stondt in 't twaalfde quartier. In het dertiende, aan de andere zyde van den inham, alwaar Galata gelegen is, was eertyds de stadt Justiniana. Het veertiende en laatste quartier begreep de voorsteden. Deze zo machtige stadt nu is vele rampen onderhevig geweest; want onder de regering van Arcadius, omtrent het jaar 396, zou ze byna door 't vuur van den hemel zyn afgebrand. In 't jaar 446 wierdt ze van de pest en hongersnoodt aangetast; de hoofdkerk wierdt door 't vuur verteert, en vele sneuvelden in een oproer. In 't volgende jaar gevoelden de inwoners een aardbeving, die 6 maanden duurde, en vele gebouwen omverre wierp. In 't jaar 465, onder de regering van den keizer Leo, brandde het grootste gedeelte der stadt af, zynde het afgebrande plein 5 stadiën in de lengte, en omtrent 14 in de breedte groot, zonder iets te verschonen. Toen Justinianus in 't jaar 557 regeerde, gevoelde de stadt een schrikkelyke aardbeving, en wierdt nog meer dan voorhenen verwoest. Met een woordt, daar is geen eeuw verlopen, in welke deze prachtige stadt niet door de pest, of honger, of brandt, of aardbeving, of oproer, of vyandelyken inval deerlyk beschadigt is. Voornamentlyk wierdt ze dikwils door de Saracenen en andere barbaren aangetast en belegert. Ook is ze dikwils ingenomen, by voorbeeldt door Constantinus Copronymus in 't jaar 744, van de Franschen in 't jaar 1204, die ze onder hunne keizeren 58 jaren lang bezeten hebben: want wanneer Alexius Angelus, bygenaamt de Tyran, Isaak den Engel in 't jaar 1195 van den troon geschopt hadt, riep Alexius, zoon van Isaak, de Franschen en Venetianen, die een kruistocht naar 't H. Landt deden, om hulp aan. Deze veroverden Constantinopel den 8 July des jaars 1203, na een belegering van 8 dagen. In 't volgende jaar bragt Alexius Ducas Murzuflus den keizer om 't leven, die door de voornoemde kruisvaarders op den troon gezet was. Zy hier van verwittigt keerden weder te rug, namen de stadt andermaal in, en maakten Boudewyn, grave van Vlaanderen, tot keizer, wiens opvolgers naderhandt Henrik, Pe-

Petrus, Robert en Balduinus de II geweeſt zyn. Onder den laatſtgenoemden verraſte Michiel Paleologus in 't jaar 1261 den 25 July de ſtadt. Tot hier toe zag men nog vele der oude ſieraden, van welke thans byna niets meer voorhanden is, behalven een gedeelte van de Sophiënkerk, nevens eenige overgeblevene ſtukken der porphyrſtene pilaren voor 't paleis Blaquernes, en 2 of 3 andere. Buiten deze is naauwlyks een eenig kenteken van het door Conſtantinus gebouwde Conſtantinopel meer voorhanden, uitgezondert het plein, alwaar het zelve geſtaan heeft; invoegen het hedendaagſche Conſtantinopel een ruwe menigte van hutten en lage huizen is. Des niettegenſtaande heeft de ſtadt eenige prachtige mosqueën; en het ſerrail, de karavanſeraas of herbergen, en opentlyke baden zyn waardig om bezien te worden. Sedert het jaar 1453 ſtaat ze onder de gehoorzaamheit der Turken: want wanneer Conſtantinus Paleologus aldaar regeerde, wierdt de ſtadt door Mahometh den II belegert. Deze vernam na verloop van 14 dagen, dat 'er van de eene zyde een machtige vloot der Chriſtenen, van de andere zyde een talryk leger van Duitſchers en Hungaren, onder 't opperbevel van Johannes Hunniades, in aantocht was. Dit verwekte een onuitſprekelyken ſchrik in 't leger der barbaren; invoegen Mahometh beſloot de belegering op te breken, het gene hem ook van zyn oppervizier Hali Baſſa, die het heimelyk met de Chriſtenen hieldt, geraden wierdt. Doch Zagan Baſſa gaf Mahometh weder moedt, en riedt hem een ſtorm te wagen, en den ſoldaten eene vrye plundering te beloven. Daar op liet Mahometh door 't gehele leger bekend maken, dat hy den Janitzaren den gehelen rykdom der ſtadt gaf, en voor hem zelve met de muren en huizen te vrede was. Het Turkſche leger, door deze hope aangemoedigt, riep luidkeels, men zou zonder verzuim den ſtorm wagen. Alvorens wierdt Conſtantinus, die in de ſtadt was, nog eens geſommeert, of hy in de overgave bewilligen wilde, met belofte van zyn leven en vryheit. Doch wanneer deze een trotſch antwoordt gaf, liet Mahometh door zyn ganſche leger en vloot een groot getal lichten ontſteken, ten bewyze, dat ze 's anderen daags een groot feeſt wilden vieren, zich waſſchende en reinigende, ten einde zy de overwinning mogten hebben. Als nu de keizer Conſtantinus zag, dat het gene hem Hali Baſſa verwittigt hadt waar was, en dat hy 's anderen daags te water en te landt ſtondt aangetaſt te worden, maakte hy alle nodige toeſtel tot een dappere tegenweer. Hebbende derhalven een algemene proceſſie gehouden, vermaande hy zyne voornaamſte hovelingen en inwoneren, zy wilden zich ter beſcherminge van 't vaderlandt en den Godsdienſt dapper kwyten. Hier op begaf hy zich in zyn paleis om te bidden, en nam affcheidt van alle officieren. Vervolgens wapende hy zich, voegde zich aan 't hoofdt van eenige keurlingen, en bezette de poort Karſia, om aan dien kant de breſſen te beſchermen. Mahometh greep de ſtadt 's morgens ten 3 uuren aan. De Chriſtenen vochten dapper en voorſpoedig; doch moeſten eindelyk voor de woede der Janitzaren wyken. Hier by kwam, dat Juſtinianus, 's keizers luitenant, nadat hy aan zyne heupe en handt gekwetſt was, zyn poſt verliet, en zich naar Galata liet brengen, alwaar hy den geeſt gaf. De keizer, verſelt van Theophilus Paleologus, Franciſcus Comnenus, Demetrius Cantacuzenus, Johannes Dalmata, en anderen, ſtreedt als een dapper heldt, doch wierdt ook genoodzaakt voor de oppermacht der Turken te bezwyken; en hebbende al zyne byhebbende manſchap zien ſneuvelen, riep hy met een klagende ſtem uit: *Is 'er dan geen Chriſten meer, die my het leven beneme?* Aanſtonts wierdt hy van een Turk, dien hy onbekend was, met den ſabel in 't aangezicht geſlagen, en wanneer hy den ſlag wilde hervatten, wierdt Conſtantinus van een ander barbaar van achteren gedood. Sedert boden de Grieken gene tegenweer, maar de Turken drongen van alle kanten in de ſtadt, die hen Mahometh drie dagen lang ter plundering overgaf. De groten des ryks wierden gedood; en die in de kerke van S. Sophie gevlucht waren of om 't leven gebragt, of tot ſlaven gemaakt. Na verloop van drie dagen herſtelde Mahometh de ruſt in de ſtadt, belovende allen, die derwaarts zouden willen komen, vryheit van Godsdienſt, en zyne beſcherming. Hy zelve verkoos Conſtantinopel tot zyn ſetel, en bevolkte de ſtadt uit verſcheide Aſiatiſche ſteden. Galata wierdt den Genuezen ontweldigt. Hier op deedt Mahometh zyne zegepralende intrede in zyne nieuwe reſidentie, en veranderde de prachtige Sophiënkerk in een mosquee. Eindelyk liet hy een bevel uitgaan, dat men een plegtig vreugdefeeſt over deze overwinning zou vieren. Sedert is Conſtantinopel altydt onder de macht der Ottomannen, en de ſetel van dat ryk gebleven, tot op den huidigen dag. *Euſeb. Pamphili in vita Conſtant. M. Heſychius Mileſius de Conſtantinop. Sebus. Paul. Silentiarius de Templo S. Sophiæ Conſtantinop. Georg. Pachymeres. Niceph. Gregorius in Hiſt. Byzant. Man. Chryſol. de Roma Nova. Georg. Phranza in Chron. de reb. Byzant. Praxagor. Athenienſ. in excerpt. Joh. Cananus in bello Conſtant. cum Turcis geſto. Codinus de Conſtant. Orig. de urbis Conſtantinop. forma. Du Freſne Hiſt. Byzant. & Conſtant. Chriſtiana. Banduri Imp. Orient. ſeu antiq. Conſtantinop. Beſold. Hiſt. Conſtant. Guil. Canderſinus de oppugnat. Conſtant. Du Freſne in Gloſſ. Spon Voyage d'Italie. Brun & Tourneſort Voyage du Levant.*

Kerk van Conſtantinopel.

Nicephorus Calliſtus en zommige anderen, of liever meeſt alle de Grieken, beweeren, dat de Apoſtel Andreas deze kerk geſticht heeſt, dat anderen echter in twyffel trekken, die uit een brief van paus Agapetus aan het vyfde Synode bewyzen, dat zulks van den Apoſtel Petrus geſchied is. Van dit gevoelen is ook de kardinaal Baronius. Doch het een en het ander, gelyk ook het gene van den oorſprong dezer kerke gezegt wordt, is onzeker. Daar zyn 'er, die ſchryven, dat nadat Byzantium door den keizer Severus in 't jaar 197 verwoeſt was, de biſſchoppelyke ſetel van daar naar Perinthus, eene ſtadt in Thracië, naderhandt Heraclea genaamt, verplaatſt is. Paus Gelaſius de I meldt in zyn derden brief, geſchreven aan de biſſchoppen van Dardania, dat Byzantium toen maar een gering onder het voornoemd biſdom behorend karſpel geweeſt is. Zonaras en Cedrenus melden, dat zich Domitius, broeder van den keizer Probus, toen hy in 't jaar 280, uit liefde tot het Chriſtendom, Rome hadt verlaten, naar Byzantium heeft begeven, en aldaar de biſſchoppelyke waardigheit bekleed, wordende daar in van zyne twee zonen, Probus en Metrophonus, opgevolgt; dat echter van anderen ook in twyffel getrokken wordt. Eertyds behoorde het biſdom van Conſtantinopel onder Heraclea, volgens 't getuigenis van Theodorus Balſamon; maar ſedert het de ſetel van 't Ooſterſche keizerryk geworden is, wierdt aan het zelve het aartsbiſdom van Heraclea onderworpen, zo nochtans, dat de prelaten van Heraclea het recht behielden, om de patriarchen van Conſtantinopel te ordenen, zo gelykerwyze de biſſchoppen van Oſtia de Roomſche biſſchoppen deden: invoegen Polyeuctus, die in 't jaar 956 de opvolger van Theophylactus in 't bisdom van Conſtantinopel was, beriſpt wierdt, dat hy zich niet door een biſſchop van Heraclea, maar van Ceſarea, hadt laten ordenen. Doch de biſſchop van Conſtantinopel erlangde niet alleen de waardigheit van patriarch, maar hem wierdt ook in het III Concilie van Conſtantinopel de derde rang na den Roomſchen biſſchop gegeven, ter oorzake, dat Conſtantinopel het nieuwe Rome was; hoewel zommigen dezen Kanon in twyffel trekken, en hem liever aan een vergadering van biſſchoppen, in 't volgende jaar te Conſtantinopel gehouden, toeſchryven. Echter is deze Kanon naderhandt in 't IV algemene Concilie te Chalcedonië beveſtigt; waar op beſloten wierdt, dat niet alleen de biſſchop van Conſtantinopel onmiddelyk na den Roomſchen zou volgen, maar ook een gelyk recht en privilegien met dien genieten; dat echter den afgezanten des biſſchops van Rome niet behaagde, die ook by 't Concilie niet tegenwoordig waren, wanneer men dit beſluit nam. Maar 's anderen daags begaven ze zich naar 't Concilie, verzoekende, dat de acten van den vorigen dag in tegenwoordigheit der keizerlyke commiſſariſſen mogten gelezen worden. Wanneer nu dit geſchiedde, kantten ze zich daar tegen aan, voorwendende, dat de biſſchoppen genoodzaakt waren geweeſt zulks te ondertekenen; het welk ze echter alle loogchenden. Voorts beweerden de Roomſche gezanten, dat dit beſluit ſtrydig was met de kanons der kerke, beroepende zich op den 6 kanon van 't Concilie, gehouden te Niceen, daar by voegende, dat de Roomſche kerk ten allen tyden den rang boven de andere hadt gehad. De diaken der kerke van Conſtantinopel haalde in 't tegendeel den 3 kanon van 't II algemene Concilie aan, waar by de tweede plaats aan den biſſchop van Conſtantinopel gegeven was. Wanneer men nu over de gewoonte begon te twiſten, en de Ooſterſche biſſchoppen betuigden, dat ze tot hier toe den patriarch van Conſtantinopel waren onderdanig geweeſt, wierdt het beſluit van 't Concilie door keizerlyke commiſſariſſen beveſtigt; waar tegen de pauſſelyke gezanten proteſteerden, verzoekende, dat hun proteſt mogt aangetekent worden, gelyk geſchiedde. Paus Leo ſprak insgelyks tegen dit beſluit, en ſchreef tot dien einde een harden brief aan den patriarch van Conſtantinopel, aan den keizer Martianus, en de keizerin Pulcheria; doch hy vorderde niets. Dit was het begin der ſcheuring tuſſchen de Ooſterſche en Weſterſche kerken, die naderhandt van tydt tot tydt vermeerdert is, voornamentlyk toen de patriarch Johannes in 't jaar 595 begon den tytel van *Epiſcopus Oecumenicus*, of *algemeen biſſchop*, te gebruiken, waar tegen zich paus Pelagius, en inzonderheit Gregorius de Grote, hevig kantte. In volgende tyden, voornamentlyk onder den keizer Mauritius, Juſtinianus den jongen, en anderen, zag men de yverzucht dezer twee biſſchoppen meer en meer doorſtralen, willende de eene de heerſchappy over den anderen hebben, en de andere den eerſten gelyk zyn. In de IX eeuw zag men dit geſchil nog heviger uitbarſten, by gelegenheit van het geſchil, dat in de kerke van Conſtantinopel tuſſchen Photius en Ignatius ontſtondt, toen de Roomſche biſſchop de party van Photius tegen Ignatius opnam, en deze in tegendeel de rechten en privilegien van Conſtantinopel verdedigde. Sedert dien tydt is deze twiſt gedurig voortgezet, tot eindelyk Conſtantinopel door Mahometh den II overweldigt wierdt. Voorts heeft de kerk van Conſtantinopel door verſcheide ketteryen veel uitgeſtaan. De Arianen hadden 'er de overhandt genomen, die met veel moeite onderdrukt zyn, waar toe Gregorius Nazianzenus niet weinig heeft geholpen. De gevoelens van Neſtorius en Eutyches raakten in 't byzonder de kerk van Conſtantinopel; dus ook de geſchillen met de Monotheliten. Boven dien is ze door de beeldſtormeryen zeer geſchokt en geſchud; om andere onluſten niet te melden. *Socrates l.* V. *c.* 10. *Sozom. l.* VII. *c.* 9. *Niceph. Calliſtus l.* VIII. *c.* 6. *Catal. Patriarch. Conſtantinopol. in Bandur. Imp. Orient. Zonaras. Cedrenus. Theodor. Balſamon ad Canon.* 3. *Conc.* II. *Oecum. De Marca de Conſtant. Patriarch. inſt. item de primat. Baſnage Hiſt. de l'Egliſe l.* VI. *c.* 1. 2. *ſeq.*

Algemeene kerkvergaderingen van Conſtantinopel.

Het eerſte algemeen Concilie, te Conſtantinopel gehouden, zynde het twede onder de algemeene Conciliën, valt in 't jaar 381, en wierdt door keizer Theodoſius den Groten beroepen. Het beſtondt uit 150 rechtzinnige, en 36 Macedoniaanſche biſſchoppen; welke laatſte weigerende hun gevoelen af te leggen, zich van daar begaven. In dit Concilie zyn in verſcheide tyden

twee

twee vergaderingen gehouden; invoegen zommigen twee Concilien daar uit maken. De eerste vergadering wierdt gehouden in 't jaar 381, wanneer Maximus Cynicus wierdt afgezet, en Gregorius Nazianzenus in des zelfs plaats tot bisschop van Constantinopel aangestelt. Maar aangezien deze verkiezing van velen tegengesproken wierdt, en daar uit een hevige strydt ontstondt, dede Gregorius van zelf afstandt, om de gemoederen daar door tot bedaren te brengen; wanneer in zyn plaats Nectarius wierdt verkoren. Voorts bevestigden de vaders de lere van 't Concilie, gehouden te Niceen, veroordelende de Eunomiaansche, Eudoxiaansche, Ariaansche, voornamentlyk de Macedoniaansche, loochenende de Godheit van den H. Geest, voorts de Sabelliaansche, Marcelliaansche, Photiniaansche en Apollinariaansche ketteryen. Omtrent het einde van July scheidden de vaders, en keerden ieder naar zyn byzonder bisdom. De tweede vergadering wierdt in 't volgende jaar gehouden, wanneer meest alle de voorgaande bisschoppen op 't bevel van den keizer Theodosius wederkeerden: want de Westersche bisschoppen, houdende een Concilie te Rome, hadden den keizer gebeden, de Oostersche ook derwaarts te zenden. Maar die genen, die te Constantinopel vergadert waren, zonden hunne legaten naar Rome, en schreven een brief aan 't Concilie van Rome, zich verontschuldigende, dat ze niet konden komen. Ook schreven ze den toestandt der Oostersche kerken, voegende een belydenis van hun gelove daar by. Wat men wegens de Constantinopolitaansche kerke op dit Concilie verordent heeft, is boven reets gemeld. *Socrates l.* V. *c.* 8. *Theodoret. l.* V. *c.* 8. *&* 9. *Sozom. l.* VII. *c.* 7. *Prosper. Aquitan. in Chron. ad an.* 383. *Niceph. l.* XII. *c.* 10. *Cabussitius in Not. Eccl. Hist. Concil. Cave.*

Het tweede Concilie van Constantinopel, zynde het vyfde onder de algemeene Concilien, wierdt in 't jaar 553 onder 't gezag van den keizer Justinianus gehouden, bestaande uit 165 bisschoppen. De patriarch Eutychius was president. De voornaamste oorzake van dit Concilie was het geschil wegens de zo genaamde drie kapittelen, waar door veel onlust in de kerk verwekt wierdt. De lere der vier voorgaande Concilien is op dit tegenwoordige bevestigt; Origenes en zyne dwalingen veroordeelt. De voornoemde drie kapittelen (*tria capitula*) rakende Theodorus Mopsuestanus, de schriften van Theodoretus tegen Cyrillus, en de brief van Iba aan den Persiaan Marin, wierden verworpen. Paus Vigilius, die toen ook te Constantinopel was, maar weigerde het Concilie by te wonen, hadt de drie kapittelen in 't begin veroordeelt, maar veranderde van mening, schortende zyn oordeel op tot een generaal Concilie. Wanneer nu dit Concilie gehouden wierdt, wilde hy des zelfs besluiten niet ondertekenen. Toen het geëindigt was, gaf hy een dubbele Constitutie uit, waar by hy de uitsprake van 't Concilie bevestigde, en de voornoemde kapittelen veroordeelde. Niet lang daarna kantte hy zich nevens de Afrikaansche en Italiaansche bisschoppen wederom tegen 't Concilie aan, waar uit grote geschillen rezen. Doch eindelyk gaf hy zyne toestemming. *Evagrius l.* IV. *c.* 34. *Niceph. l.* XVII. *c.* 27. *Zonaras T.* III. *Liberatus in breviar. c.* 23. *&* 24. *Cabassutius. Cave.*

Het derde Concilie van Constantinopel, zynde het zesde onder de algemeene Concilien, wierdt op bevel van keizer Constantinus Pogonatus in de geheimkamer van 't paleis, Trullus genaamt, gehouden. Dit Concilie van Trulle begon den 7 November 680, en eindigde den 16 September 681. Op het zelve waren vier legaten van den Roomschen bisschop, drie van het Roomsche synode, alle Oostersche patriarchen, met hunne vikarissen, nevens 482 bisschoppen, tegenwoordig: hoewel men niet vindt, dat 'er zo vele in getal het Concilie onderschreven hebben. Hier op wierden de Monotheliten, die wel twee naturen in Christus stelden, doch maar een wil en werking, en van de Eutychianen afstamden, veroordeelt, hoewel ze zich zeer bemoeiden zulks te beletten. Ook was keizer Constantinus de IV, nevens zyne broederen, en de voornaamsten van zyn hof, op 't Concilie tegenwoordig. *Beda de sex aetat. mundi ad an.* 4622. *Paul. Diac. in Hist. Miscell. c.* 23. *Anastas. in Agath. Theophan. ad an.* 672. *Zonar. T.* III. *in Const. Pogon. Cedrenus. Ado Vien. Cabassut. Cave.*

Het vierde Concilie van Constantinopel, zynde onder de algemeene Concilien het zevende, wierdt op 't bevel van den keizer Justinianus Rhinotmetus in 't jaar 691, of 692, insgelyks in de secretary, genaamt Trullus, beroepen, wordende om die reden, *Concilium Trullense* genaamt; als ook *Quini-sextum*, om dat het gelyk als een aanhangsel van het V en VI algemeene Concilie is: want terwyl men in die twee Concilien maar op de zuiverheit der lere gezien hadt, zonder van het leven der geestelyken of kerkelyke tucht iets te gewagen, zo wilden de vaders van dit Concilie thans van dit stuk handelen, en dus het gebrek der twee voorgaande Concilien vervullen. Maar om dat 'er vele dingen op verordent zyn, die met de lere en plegtigheden der Roomsche kerke niet overeenkomen, zo wil deze het voor een algemeen Concilie erkennen. *Theoph. Paul. Diac. Zonaras. Baron. ad an.* 962. *Turrian. Apol. de Syn.* 6. *&* 7. *Cabassutius. Cave.*

Het vyfde algemeene Concilie, gehouden te Constantinopel, is naar 't gevoelen van zommigen dat gene, het welk op bevel van keizer Basilius Macedo in 't jaar 869 van honderd en twee bisschoppen in de S. Sophiënkerk is vergadert geweest. Keizer Basilius was op den patriarch Photius misnoegt, als zynde door hem wegens den moordt, aan keizer Theophilus gepleegt, in den ban gedaan, invoegen Photius door toedoen des keizers op dit Concilie wierdt afgezet, en Ignatius, die voorhenen patriarch geweest was, weder naar Constantinopel beroepen, en in zyne plaats herstelt. Naderhandt veranderde Basilius van gedachten omtrent Photius; invoegen in 't jaar 879 een nieuw Concilie wierdt beroepen, waar op 383 bisschoppen, nevens de legaten van paus Johannes den IX, (anderen zeggen den VIII) en de vikarissen der Oostersche patriarchen, tegenwoordig waren. Op dit Concilie wierdt de patriarch Photius herstelt, en de acten van het laatstgehouden Concilie voor nietig verklaart. Hierom is 't dat dit Concilie van meest alle Grieken alleen voor een algemeen Concilie gehouden wordt, zynde het achtste, of, gelyk anderen tellen, het tiende der algemeene Concilien in getal. De zelve Grieken verwierpen het voorgaande Concilie, op het welke Photius afgezet wierdt. *Anastasius Bibl. in Adriano* II. *seq. Zonaras. Cedrenus. Baron. an.* 869. *&* 880. *Cabassutius. Cave.*

Byzondere kerkvergaderingen, gehouden te Constantinopel.

Behalven de algemeene zyn 'er te Constantinopel nog vele byzondere Concilien gehouden, onder welke het eerste is het, welk de Ariaansche bisschoppen aldaar in 't jaar 336 hielden. Hier op wierden velerlei bezwaarnissen tegen Anastasius ingebragt, die daar op door den keizer naar Trier gebannen wierdt. Voorts wierdt Marcellus, bisschop van Ancyra, veroordeelt, die zich en op het Concilie, gehouden te Niceen, en doorgaans elders, tegen de Arianen hadt aangekant. *Ruffinus lib.* I. *c.* 12. *Socrates l.* I. *c.* 24. *Athanas. apol.* 2. *Baronius ad an.* 336. *n.* 27. *seq.*

In 't jaar 359, of 360, vergaderden te Constantinopel de Ariaansche bisschoppen andermaal, hoewel zich op dit Concilie twee partyen bevonden, te weten van Halve-Arianen, en Arianen. De eerste party behieldt de overhandt, en bragt het daar toe, dat Aëtius gebannen en zyne lere veroordeelt wierdt. Men stelde eene nieuwe geloofsbelydenis op, zynde het negende na 't Concilie van Niceen, waar in noch van *Homo-ousia*, noch van *Homoi-ousia*, noch ook van *Hypostasis*, dat is, *medewezen*, *gelykwezen*, of *zelfstandigheit*, omtrent de Godheit gewaagt wierdt. Op dit Concilie was ook Ulphilas, bisschop der Gothen, tegenwoordig, die hoewel hy het voorhenen met het Concilie van Niceen hadt gehouden, echter deze geloofsbelydenis onderschreef. *Athanas. l. de Synodis. Epiphan. Haeres.* 73. *Theodoret. l.* II. *c.* 27. *&* 28. *Socrates l.* II. *c.* 34. *Sozomen. l.* IV. *c.* 20. *seq. Baron. ad an.* 359.

In 't jaar 383 wierdt van keizer Theodosius eene vergadering van bisschoppen te Constantinopel beroepen, nademaal alle pogingen tot beslissing der kerkgwisten tot hier vruchteloos geweest waren. Maar wanneer ook nu de bisschoppen het niet eens konden worden, moesten beide partyen hunne geloofsbelydenis opstellen, en ze den keizer overleveren. Deze keurde die goed, waar in de *Trinitas consubstantialis*, of de *Drieëenheit in Eenigheit des wezens*, wierdt vastgestelt; maar de andere verscheurde hy, en liet een scherp edict tegen de ketters uitgaan. *Codex Theodos. tit. de Haeret.* 11. *&* 12. *Socrat. l.* V. *c.* 10. *Sozomen. l.* VII. *c.* 12. *Cave.*

In 't jaar 394 vergaderden te Constantinopel de Oostersche bisschoppen wegens een geschil, tusschen Agapius en Bagadius nopens het bisdom van Bostra ontstaan. Men weigerde tot het afzetten van Bagadius zyne toestemming te geven, als zynde van maar twee bisschoppen geschied. Men maakte derhalven eene ordonnantie, dat in 't toekomende geen bisschop zou mogen afgezet worden, als ten minste van drie andere bisschoppen. *Sozom. l.* VIII. *c.* 17. *Palladius Hist. Lausiac. c.* 1. *Baron. an.* 394.

In 't jaar 399, of 400, hieldt Chrysostomus te Constantinopel een Concilie met 22 Asiatische bisschoppen, waar op Antonius, bisschop van Ephezen, van vele grove lasteren wierdt beschuldigt. Doch deze stierf in den tydt, wanneer men besloten hadt hem te veroordelen. *Pallad. in vita Chrysost. c.* 13. *Socrates l.* VI. *c.* 10. *Sozom. l.* VIII. *Baron. an.* 400.

In 't jaar 448 hieldt de patriarch Flavianus eene vergadering van omtrent 56 bisschoppen en Archimandriten, waar op Eutyches, hebbende de waarschouwing zyner vrienden wegens de nieuwigheit zyner lere in den windt geslagen, gedagvaard wierdt. Toen hy na de derde citatie verscheen, en zyne dwaling wilde beweeren, wierdt hy veroordeelt, en van zyne abdy in Constantinopel berooft. *Liberatus in Breviar. c.* 11. *Theodoret. de Haeret. fab. l.* IV. *Cave.*

In 't volgende jaar 449 wierdt wederom een Concilie te Constantinopel gehouden, waar op de aanhangers van Eutyches wilden beweeren, dat de acten van 't voorgaande Concilie vervalscht waren; maar wanneer deze te voorschyn gebragt en openlyk voorgelezen wierden, bevondt men, dat ze echt en onvervalscht waren. *Baron. an.* 449. *Cave.*

Hier op wierdt al wederom in 't jaar 450 alhier een Concilie gehouden, waar op, in tegenwoordigheit der pausselyke gezanten, de patriarch Anatolius nevens andere bisschoppen hunne geloofsbelydenissen tegen de Eutychiaansche kettery overleverden, en Eutyches nevens Dioscurus veroordeelden. *Baron. Cave.*

In 't jaar 459 hieldt de patriarch Gennadius eene vergadering, waar op het Concilie van Chalcedonië wierdt bevestigt, en de Simoniaci, of die genen, die geestelyke bedieningen kochten, veroordeelt. *Baron. Cave.*

In 't jaar 499 (wanneer voorhenen nog eenige Conciliën op 't bevel van den keizer Anastasius waren gehouden, onder 't presidentschap van Flavianus, bisschop van Antiochië, en Philoxenus, bisschop van Hierapolis) wierden Diodorus van Tarsus, Theodorus van Mopsuesta, Theodoretus, Ibas, en anderen, die twee naturen in Christus begrepen, en niet bekenden, dat eene uit de Drieëenheit gekruist was, nevens het Concilie van Chalcedonië, en paus Leo, veroordeelt. *Cave.*

Op het Concilie, dat in 't jaar 518 de patriarch Johannes hieldt,

hieldt, wierdt het Concilie van Chalcedonië wederom goedgekeurt, en de namen van paus Leo en de bisschoppen Euphemius en Macedonius weder in de kerkelyke boeken gebragt; in tegendeel Severus en zyne aanhangers veroordeelt. Diergelyk geschiedde ook in 't jaar 536 in een ander Concilie alhier, op het welke Anthimus, gewezen patriarch van Constantinopel, maar gebannen, Severus, en andere hoofden der zo genaamde Acephalen, veroordeelt zyn. *Cave.*

In 't jaar 547 was Vigilius, bisschop van Rome, te Constantinopel, alwaar hy eene vergadering van bisschoppen aanstelde, voornamentlyk wegens het als toen hevig geschil nopens de drie beruchte kapittelen. Hier op wierdt besloten, dat men de uitsprake daar omtrent tot een algemeen Concilie zou opschorten. *Foecundus Hermianens. l. I. c. 2. Liberatus in Breviar. c. 24. Cave.*

Op het Concilie, gehouden in 't jaar 587, wierdt Gregorius, bisschop van Antiochië, van zyne beschuldiging, dat hy namentlyk met zyne zuster bloedschande gepleegt hadt, vrygesproken. Op het zelve Concilie nam Johannes, patriarch van Constantinopel, den tytel van algemeen bisschop aan; waar uit met de Roomsche kerke een hevige twist is ontstaan. *Evagr. l. VI. c. 7. Gregor. l. IV. epist. 38.*

In 't vervolg zyn binnen Constantinopel nog verscheide andere Concilien gehouden; doch deze zyn niet zeer merkwaardig. Maar in de VIII eeuw ontstondt in de kerk van Constantinopel de hevige strydt nopens het aanroepen of verwerpen der beelden, het welk aanleiding tot verscheide Concilien gegeven heeft; onder welke zonderling vermaard is het gene in 't jaar 754 door den keizer Constantinus Copronymus beroepen is, en op het welke 328 bisschoppen tegenwoordig waren; invoegen het van zommigen onder de algemeene Concilien getelt wordt. Op dit Concilie zyn de beelden in 't geheel verworpen; weshalven men in de Roomsche kerke dit Concilie verwerpt. *Theophanes. Cedrenus. Anastasius in Steph. II. Baron. an. 754. Cave.*

Wanneer keizer Constantinus de VII zyne gemalinne verstiet, en Theodora ten huwelyk nam, liet zich Josephus, een priester en Oeconomus der kerke van Constantinopel, bewegen deze Theodora te kronen. Doch de patriarch Tharasius nam dit zo euvel op, dat hy hem van zyne bediening, en teffens van de priesterorde, beroofde. Nicephorus, opvolger van den keizer Constantinus, beriep hier op in 't jaar 806 een Concilie te Constantinopel, dat Nicephorus herstelde. In 't jaar 809 wierdt andermaal een Concilie gehouden, op 't welk Theodorus Studita, Plato en anderen, die het voornoemde huwelyk weigerden goed te keuren, veroordeelt en in ballingschap gedreven wierden. *Theod. Studita l. I. epist. 33.*

In 't jaar 814 wierden te Constantinopel twee Conciliën gehouden, op een van welke men onder den patriarch Nicephorus de aanbidding der beelden beweerde; maar op 't andere, na 't overlyden van Nicephorus, onder des zelfs opvolger Theodotus Melissenus, de beelden wederom verworpen wierden. Doch in 't jaar 842 vergaderde alhier wederom een Concilie, dat de aanbidding der beelden op nieuw vast stelde, wordende Methodius in plaats van Johannes tot patriarch aangestelt. *Baron. Cave.*

In 't jaar 854 hieldt de patriarch Ignatius eene vergadering, waar op Gregorius van Syracuza, bygenaamt Asbestas, veroordeelt en afgezet is, waar uit naderhandt vele onlusten zyn ontstaan: want toen begon de strydt tusschen Photius en Ignatius, die tot meer andere Concilien gelegenheit gaf; aangezien nog voor 't algemeen Concilie, van het welk boven reets gesproken is, zeer vermaard is het byzonder Concilie, dat in 't jaar 861 gehouden wierdt; hoewel dit van zommige Grieken mede onder de algemeene Concilien getelt wordt. Op het zelve is de afzetting van Ignatius en de verkiezing van Photius bevestigt. *Nicetas in vita Ignatii. Baron. in Annal. Cave.*

In volgende tyden zyn te Constantinopel nog verscheide andere Conciliën gehouden, als in de jaren 944, 963, 975, 1277, 1341, 1347, enz. maar deze boven verhaalde zyn de merkwaardigste.

Het keizerryk van Constantinopel.

Van het keizerryk van Constantinopel heeft keizer *Konstantyn* de Grote den grondt gelegt, zynen setel van Rome naar Byzantium in Thracië overbrengende, welke stadt hy herbouwde, en naar zyne namen *Constantinopel* noemde. In 't jaar 330 geschiedde de plegtige inwyding van deze keizerlyke residentie. Na de doodt van Constantinus deelden des zelfs drie zonen het ryk in dier voegen, dat *Constantius* behalven de Oostersche gewesten en Egypten ook Constantinopel te beurt viel. Hoewel hy na 't overlyden zyner twee broederen Constantinus en Constans het ryk wederom vereenigde. *Julianus* de afvallige, en *Jovianus* volgden alzo in 't bezit van 't gehele keizerryk. Maar na de doodt van Jovianus regeerden *Valentinianus* en *Valens* in dier voegen, dat Valens het Oostersche, Valentinianus het Westersche ryk bestierde. *Gratianus* en *Valentinianus* regeerden ook zamen. Hun opvolger was *Theodosius* de Grote, wiens twee zonen *Honorius* en *Arcadius* het ryk onder elkander deelden, zo dat Honorius het Westersche, Arcadius het Oostersche verkoos. Sedert zyn deze twee ryken nooit wederom met elkander vereenigt: want alhoewel in de VI eeuw keizer *Justinianus* door zyne veldheeren zeer gelukkig was, en het scheen, als of hy na de overwinning der Gothen Italië wederom aan 't ryk van Constantinopel zou hechten, hadt echter zulks een kleinen duur, aangezien niet lange daarna de Longobarden een groot stuk van Italië wegnamen. Hier op wierden in de VII en VIII eeuwen de Franken zo machtig, dat eindelyk *Karel* de Grote niet alleen het ryk der Longobarden vernielde, maar ook nevens de bescherming der stadt Rome in 't jaar 800 den tytel van Westersch keizer aannam, het gene de Oostersche keizers niet konden beletten, hoewel ze het met schele oogen aanzagen. En Nicephorus de I, bygenaamt Logotheta, moest zelf zyne toestemming daar toe geven. Naderhandt is 't Oostersche ryk meer en meer vermindert, in tegendeel de macht der Saracenen en Turken aangegroeit; waar toe de Constantinopolitaansche keizers zelf aanleiding gaven, door zich tegen de aanwasschende macht dezer volkeren niet in tyds aan te kanten; ja zelf de onderneming der Westersche machten, tot beteugeling van die barbaren, menigmaal te stremmen. Hier by kwam verder het schandelyk gedrag van zommige keizers, nevens het geschil over de opvolging: voornamentlyk wierdt des zelfs ondergang door de scheuring in de XIII eeuwe grotelyks bevordert: want wanneer Alexius de III, bygenaamt de Engel, of Comnenus, zyn broeder Isaak den II de oogen liet uitsteken, en hem van den troon hadt geschopt, verworf deze de hulpe der Venetianen, en van Balduinus, grave van Vlaanderen, die ter zelver tydt juist met een talryk leger in 't H. Landt trok. Deze voegde zyne macht by die der Venetianen, nam Constantinopel weg, en plaatste Alexius den IV, zoon van den blinden Isaak, op den troon. Doch wanneer de Latynen zagen, dat hunne moeite niet vergolden wierdt, begonnen ze zich zelfs door plunderen te verryken. De Grieken, om zich uit dezen noodt te redden, verkozen Alexius den V, bygenaamt Ducas, of Murzuflus, tot hun keizer; maar maakten hier door hunne zaken nog erger: want Balduinus, hier van verwittigt, keerde met zyn leger te rug, belegerde Constantinopel andermaal, veroverde het in 't jaar 1204, vloeg Alexius op de vlucht, en liet zich zelve als keizer uitroepen. De Grieken begaven zich in groten getale naar Natolië, en verkozen aldaar *Theodorus*, bygenaamt Lascaris, tot hun keizer, die Niceen tot zyn setel verkoos. Hier door wierdt het Oostersche ryk verdeelt in 't Constantinopolitaansche, alwaar de Latynsche, en in 't Niceensche, daar de Griekſche keizers regeerden. Dit duurde tot het jaar 1261: want wanneer Balduinus de II, nog zeer jong zynde, den troon beklom, wierdt Constantinopel door de Grieken belegert; en hoewel ze door de hulpe der Venetianen genoodzaakt wierden af te trekken, meende echter Balduinus aldaar niet zeker te zyn, en vertrok naar Vrankryk, van welke gelegenheit zich de Griekſche keizer Michiël de VIII, bygenaamt Paleologus, bediende, en de stadt Constantinopel in 't voornoemde jaar 1261 veroverde. Hunne gevaarlykste vyanden, de Turken, namen sedert de overhandt; tot eindelyk in 't jaar 1453, onder de regering van *Constantinus Paleologus*, Mahometh de II Constantinopel stormenderhandt innam, waar by Constantinus het leven verloor, en de stadt drie dagen lang van de Turksche soldaten geplundert wierdt. Echter was daar door het ryk van Constantinopel nog niet geheel verwoest, zynde het ryk van Trebizonde nog overig: want wanneer *Balduinus* de I Constantinopel innam, begaf zich een prins van de keizerlyke familie, genaamt *Alexius Comnenus*, naar Trebizonde, en rechtte aldaar een afzonderlyk vorstendom op, welke vorsten den tytel van keizer hebben aangenomen, toen de regering der Latynen te Constantinopel ophieldt. Doch na dat Constantinopel door de Turken verovert was, vielen deze het Trebizondsche ryk ook aan, en de laatste dezer keizeren, genaamt *David*, wierdt insgelyks door Mahometh den II in 't jaar 1461 overwonnen, en dus het gansche Oostersche ryk verstoort. *Eusebius in vita Constantini M. Procopius de bello Gothico. Agathias de Rebus Justiniani Imp. Jo. Scilytza Curopalata in Compend. Hist. de Constantinop. Imperat. Nicetæ Acominati Choniatæ de Constant. Imp. Hist. l. XXI. Georgii Acropolitæ Logothetæ Chronogr. de reb. in Imp. Constant. gestis. Nicephori Gregoræ Hist. Byzant. Ducæ Michaëlis Nepotis Hist. Byzant. Car. du Fresne Hist. Byzant. Ans. Banduri Imp. Orient. Besoldus in Hist. Imp. Constant.*

Keizers van Constantinopel.

In 't jaar	
306.	*Constantinus* de I, de Grote.
337.	*Constantius.*
361.	*Julianus.*
363.	*Jovianus.*
364.	*Valentinianus.*
364.	*Valens.*
364.	*Procopius.*
370.	*Theodosius* de Grote.
383.	*Arcadius*, sterft in 't jaar 408.
408.	*Theodosius* de II.
450.	*Martianus.*
457.	*Leo* de I.
474.	*Leo* de II.
474.	*Zeno Isauricus.*
475.	*Basiliscus.*
482.	*Leontius.*
491.	*Anastasius* de I.
518.	*Justinus* de I.
527.	*Justinianus.*
565.	*Justinus* de II.
578.	*Tiberius.*
582.	*Mauritius.*
602.	*Phocas.*
610.	*Heraclius.*
641.	*Constantinus* de III.
641.	*Heracleonas.*

In 't jaar 641. *Constans* de II.
668. *Constantinus Pogonatus.*
675. *Justinianus Rhinotmetus.*
695. *Leontius.*
698. *Tiberius Absimar.*
705. *Justinianus Rhinotmetus*, andermaal.
711. *Philippicus Bardanes.*
713. *Antemius* of *Anastasius* de II.
715. *Theodosius Adramitanus.*
717. *Leo Isauricus.*
741. *Constantinus Copronymus.*
775. *Leo Chazarus.*
780. *Constantinus Porphyrogeneta*, zoon van Irene.
797. *Irene.*
802. *Nicephorus Logotheta.*
Stauracius.
811. *Michiël* de I, *Curopalata.*
813. *Leo* de V, de Armeniër.
820. *Michiël* de II, de Stamelaar.
829. *Theophilus.*
842. *Michiël* de III.
866. *Basilius* de I, de Macedoniër.
886. *Leo* de VI, de Philosooph.
911. *Alexander.*
912. *Constantinus Porphyrogeneta.*
959. *Romanus* de I.
963. *Nicephorus Phocas.*
969. *Johannes Zimisces.*
975. *Basilius* de II, en *Constantinus* de jonge.
1028. *Romanus Argyropylus.*
1034. *Michiël* de IV, de Paphlagoniër.
1041. *Michiël* de V. *Calaphates.*
1042. *Constantinus Monomachus.*
1054. *Theodora.*
1056. *Michiël* de VI, *Stratonicus.*
1057. *Isaak* de I, *Commenus.*
1059. *Constantinus Ducas.*
1068. *Romanus Diogenes.*
1071. *Michiël* de VII, *Parapinaces*, of *Ducas.*
1078. *Nicephorus* de III, *Botoniates.*
1081. *Alexius* de I, *Comnenus.*
1118. *Johannes Comnenus*, of *Calo-Johannes.*
1143. *Emanuel Comnenus.*
1180. *Aloxius* de II, *Comnenus.*
1183. *Andronicus Comnenus.*
1185. *Isaak* de II, de Engel.
1195. *Alexius* de III, de Engel.
1203. *Alexius* de IV.
1204. *Alexius* de V, *Ducas*, of *Marzuflus.*

Fransche keizers te Constantinopel.

1204. *Balduinus* de I.
1206. *Henrik.*
1217. *Petrus van Courtenay.*
1224. *Robert van Courtenay.*
1234. *Balduinus* de II, verloor Constantinopel in 't jaar 1261.

Griekſche keizers ten deele te Niceen, ten deele wederom te Constantinopel.

1204. *Theodorus Lascaris.*
1222. *Johannes Ducas.*
1255. *Theodorus* de jonge.
1258. *Johannes* de Blinde.
1259. *Michiël Palæologus.*
1283. *Antonius* de II, *Palæologus.*
Michiël, des voorgaanden zoon en medekeizer.
1323. *Andronicus* de III, *Palæologus*, de jonge.
1341. *Johannes* de V, *Cantacuzenus.*
1347. *Johannes* de VI, *Palæologus.*
1392. *Emanuel* de II, *Palæologus.*
1419. *Johannes Palæologus* de II.
1448. *Constantinus Palæologus*, *Dracoses*, tot het jaar 1453, toen de Turken Constantinopel overweldigden, en sedert in bezit gehouden hebben.

Patriarchen van Constantinopel.

313, of 318, *Alexander*, stierf in 't jaar 336, of 340.
340. *Paulus.*
337, of 341, *Eusebius* van Nicomedië.
351. *Macedonius*, aartsketter.
360. *Eudoxius.*
370. *Demophilus*, een Ariaan.
370. *Evagrius*, verdreven
381. *Gregorius Nazianzenus.*
381. *Nectarius.*
397. *Johannes Chrysostomus*, verdreven in 't jaar 404.
404. *Arsacius.*
406. *Atticus.*
426. *Sisinnius* de I
428. *Nestorius*, aartsketter.

In 't jaar 431. *Maximianus.*
434. *Proclus.*
447. *Flavianus*
449. *Anatolius.*
458. *Gennadius.*
471. *Acacius.*
488. *Flavita.*
489. *Euphemius.*
495. *Macedonius.*
511. *Timotheus*, een ketter.
518. *Johannes* de II.
520. *Epiphanius.*
535. *Anthimus*, een ketter.
536. *Mennas.*
553 *Eutychius*, gebannen.
564. *Johannes* de III.
578 *Eutychius*, herstelt.
586. *Johannes* de IV.
596. *Cyriacus.*
606. *Thomas* de I.
608. *Sergius*, aartsketter.
639. *Pyrrhus*, ketter, verbannen.
642. *Paulus* de II, ketter.
652. *Pyrrhus*, herstelt voor vier of vyf maanden.
652. *Petrus*, ketter.
656. *Thomas* de II, ketter.
658. *Johannes* de V.
664. *Constantinus* de I.
666. *Theodorus*, ketter, gebannen.
678. *Georgius.*
682. *Theodorus* herstelt.
684. *Paulus* de III.
691. *Callinicus.*
703. *Cyrus.*
712. *Johannes* de V, ketter.
714. *Germanus.*
728. *Anastasius Iconoclasta.*
754. *Constantinus* de II.
767. *Nicetas.*
780. *Paulus* de IV.
784. *Tarasius.*
806. *Nicephorus.*
814. *Theodorus Cassiterà.*
835. *Johannes* de VII, gebannen.
842. *Methodius.*
847. *Ignatius*, gebannen en herstelt in 't jaar 878.
869. *Photius*, ingedrongen, en gebannen in 't jaar 886.
886. *Stephanus* de I.
888. *Antonius* de I, bygenaamt *Cauleus.*
890. *Nicolaus Mysticus*, gebannen.
901. *Euthymius* de I.
911. *Nicolaus Mysticus*, herstelt.
930. *Stephanus* de II.
933. *Theophylactus.*
956. *Polieuctes.*
970. *Basilius.*
975. *Antonius* de II, *Studita.*
981. *Nicolaus*, *Chrysoberges.*
995. *Sisinnius* de II.
999. *Sergius* de II.
1019. *Eustachius* de I.
1025. *Alexis.*
1043 *Michiel Cerularius.*
1053. *Constantinus* de III, *Licudex.*
1066. *Johannes Xiphilinus*, de VIII.
1080. *Cosmus* de I.
1086. *Eustachius* de II, *Garides.*
1089. *Nicolaus* de III, *Grammaticus.*
1117. *Theodorus.*
1117. *Constantinus* de IV.
Lucas Chrysoberges.
Leo Stiptiota.
1143. *Arsenius.*
Michiël Oxyta.
1146. *Cosmus* de II.
1147. *Chariton.*
1148. *Lucas Chrysoberges* herstelt.
1166. *Michiël Anchialus.*
1183. *Basilius Cameteres.*
1186. *Nicetas Mondanus.*
1193. *Dositheus.*
1193. *Georgius Xiphilinus.*
1200. *Johannes* de I, *Cameteres.*
1204. *Thomas Maurocenes*, een Venetiaan.
1213. *Theodorus* de III.
1215. *Maximus* de II.
1216. *Manuel* de I.
1222. *Germanus* de II, gebannen.
1240. *Methodius* de II, zit drie maanden.
1240. *Manuel* de II.
1254. *Germanus* de II herstelt.
1255. *Nicephorus Blemmides.*
1255. *Arsenius*, gebannen.
1259. *Nicephorus* de II.
1260. *Arsenius* herstelt.

1261. *Jo-*

In 't jaar 1261. *Joseph.*
1274. *Johannes* de X.
1284. *Gregorius*, of *Georgius.*
1290. *Anastasius.*
1294. *Johannes* de XI.
1301. *Anastasius.*
De setel ledig 2 jaren.
1311. *Niphon.*
1316. *Johannes* de XII, *Glycas.*
1320. *Gerasimus.*
1322. *Jesaias.*
1341. *Johannes* de XIII.
1360. *Callixtus* de I.
1362. *Philotheus*, of *Philetus.*
1375. *Macarius.*
1378. *Nicolaus* de IV.
1398. *Antonius* de IV, Griekfch.
1400. *Angelus Corarius*, Latynfch.
1406. *Calixtus* de II.
1419. *Euthymius* de II.
1424. *Joseph* de II.
1439. *Gregorius* de III.
1453. *Bessarion*, Latynfch.
1453. *Gennadius*, Griekfch.
1460. *Sophron.*
1471. *Simeon.*
1474. *Hieronymus Landi*, Latynfch.
1480. *Maximus*, Griekfch.
1485. *Johannes Michiël*, Latynfch.
1490. *Niphon*, Griekfch.
1503. *Marcus Cornarus*, Latynfch.
1510. *Theoleptus*, Griekfch.
1520. *Jeremias.*
1524. *Gilles Viterbiensis*, Latynfch.
1532. *Franciscus Pisaro*, Latynfch.
1535. *Dionysius*, Griekfch.
1545. *Marinus Grimani*, Latynfch.
1546. *Ranucius Farnese*, Latynfch.
1550. *Fabius Colonna*, Latynfch.
1555. *Joseph* de III, Griekfch.
1563. *Metrophanes*, Griekfch.
1565. *Scipio Rebiba*, Latynfch.
1572. *Jeremias*, Griekfch.
1577. *Prosper Rebiba*, Latynfch.
1579. *Metrophanes* herftelt, Griekfch.
1580. *Jeremias* herftelt, Griekfch.
1582. *Pachomes*, Griekfch.
1585. *Theoleptus*, Griekfch.
Bonifacius Bevilaqua, Latynfch.
1599. *Bonaventura Calatagirones*, Latynfch.
1627. *Cyrillus Lucar*, Griekfch, omhelfde de Hervormde lere, en wierdt daarom op 't eilandt Rhodus gebannen.
1630. *Anthymius*, bisfchop van Adrianopel, wierdt in de plaats van Cyrillus Lucar gestelt. Die wederom herftelt zynde andermaal gebannen is.
1633. *Athanasius Batelar*, geftelt in de plaats van Cyrillus.
Cyrillus voor de derde maal herftelt, en voor de derde maal gebannen naar Tunis.
1642. *Parthenius.*
1691. *Callinicus.*

CONSTANTINOW, een plaats gelegen in Polen, in 't landfchap Opper-Volhynië, op de grenzen van Podolië, by de rivier Slucz, die naderhandt in den Borysthenes valt, twee of drie mylen van Zeslaw, twaalf of vyftien van Caminiek. In de XVII eeuw hebben de Cozakken deze ftadt byna ganfch verwoeft. Het kafteel was eertyds zeer fterk.

KEIZERS.

CONSTANTINUS de I, bygenaamt de Grote, was de zoon van Conftantius Chlorus en Helena, die van zommigen de dochter van Celus, koning van Engelandt, genaamt wordt. Doch geloofwaardige fchryvers berichten, dat ze de dochter van een herbergier te Drepano geweeft is, alwaar haar Conftantius als zyn byzit gebruikt heeft: weshalven Conftantinus deze plaats naderhandt *Helenopolis* noemde. Nadat nu Conftantinus te Nicomedië geftudeert, en zich in de ridderlyke oeffeningen wel gekweten hadt, kwam hy in zyne jeugt aan 't hof van den keizer Diocletianus, wierdt overfte der lyfwacht, en was naderhandt by des zelfs leger in Egypten. Maar toen Diocletianus nevens Maximianus Herculeus, op 't aanhouden van Galerius Maximianus, den 1 May 304 afftandt van 't keizerryk deedt, was deze zelve Galerius oorzaak, zynde nu nevens Conftantius Chlorus tot het ryk bevordert, dat Conftantinus niet tot *Cæsar* wierdt verkoren, welke eere Severus en Maximinus de jonge, beide zonen van Galerius zufter, bewezen wierdt. Daarenboven zocht Galerius, in wiens gefelfchap nochtans Conftantinus in 't Ooften geweeft was, gelegenheit om dezen van kant te helpen, en zondt hem tot dien einde met een leger tegen de Sarmaten, die Conftantinus echter tegen vermoeden floeg. Daar op hieldt hem Galerius byna als een gevangen aan zyn hof, hebbende voorgenomen, na de doodt van Conftantius Chlorus, die hy dagelykfch te gemoet zag, Licinius tot medekeizer te verklaren; voorts hadt hy befloten op het feeft zyner twintigjarige regering, naar het voorbeeldt van Diocletianus, afftandt te doen, Severus tot mederegent van Licinius, en in des zelfs plaats zynen natuurlyken zoon Candidianus tot Cæfar te verklaren. Wanneer nu in 't jaar 306 Conftantius van een ziekte overvallen wierdt, en Conftantinus by zich ontboodt, vondt deze een middel om tegen de wille van Galerius zyn vader in Brittanje te bezoeken, latende onderweeg alle poftpaarden verminken, ten einde men hem niet zou kunnen achterhalen. Hy vondt zynen vader nog levendig, die echter kort daarna, den 25 July van het zelve jaar, den geeft gaf; wanneer Conftantinus, zynde de oudfte zoon, van het leger en van 't volk als keizer uitgeroepen en erkent wierdt. Doch hier mede was Galerius niet te vrede, noemende Conftantinus maar *Cæsar*, en gevende Severus den name van *Augustus*, of keizer; hoewel hy ondervinden moeft, dat den 27 October zyn vyandt Maxentius te Rome als keizer uitgeroepen wierdt. Tegen dezen zondt hy Severus met een leger. Doch de foldaten hadden eertyds onder Maximianus Herculeus, vader van Maxentius, gedient, en wanneer ze voor Rome naderden, keerden ze wederom onder de gehoorzaamheit van hun ouden heer, die hoewel afftandt van het ryk gedaan hadt, echter nu weder befloten hadt, het zelve andermaal aan te vaarden. Deze derhalven vervolgde Severus tot Ravenna, wanneer zich deze aan hem overgaf, en naderhandt op den weg naar Rome aan het openen van een ader in April 309 zyn leven eindigde. Aangezien nu Maximianus Herculeus merkte, dat Galerius, om de doodt van Severus te wreken, ter optocht naar Rome gereed ftondt, trok hy naar Gallië, en maakte een verbondt met Conftantinus, aan wien hy zyne dochter Faufta ten huwelyk gaf. Na 't vertrek van Galerius keerde hy weder naar Rome, doch kwam weder in Gallië, na dat Licinius door Galerius in plaats van Severus den 11 November voor keizer verklaart was. Doch eindelyk heeft hy zyn fchandelyk einde verhaaft: want by bewoog Conftantinus, dat deze met een kleine macht tegen de Franken trok, terwyl hy ondertuffchen by het grootfte gedeelte van 't leger blyvende zich het oppergezag alleen aanmatigde, en Maffilië nevens andere zeefteden wegnam. Conftantinus, hier van verwittigt, kwam haaftelyk te rug, en aangezien zyne benden hem aanftonts weder toevielen, nam hy zynen fchoonvader Maximianus Herculeus binnen Maffilië gevangen, doch fchonk hem het leven. Deze nochtans verzocht zyne dochter Fauftina, dat ze hem 's nachts in de flaapkamer van Conftantinus wilde laten, dien hy meende te vermoorden. Fauftina beloofde het haren vader, maar gaf 'er haren man Conftantinus kennis van. Deze liet derhalven een flaaf in zyne flaapkamer en op zyn bedde flapen, en verrafte dus zyn fchoonvader, die 's nachts daar in drong, en den flave vermoordde, op heter daadt. Onderwylen hadt de verheffing van Licinius het gemoedt van Maximinus niet weinig verbittert. En aangezien hy insgelyks wilde Auguftus genaamt worden, maakte Galerius en Conftantinus en Maxentius, zoon van Herculeus, tot kinderen van de *Augusti*, fchaffende den tytel van *Cæsar* geheel af, waar door Maximinus de jonge ten eenemaal buiten gefloten was. Des niet tegenftaande liet hy zich door zyn leger tot *Augustus* uitroepen; het welk Galerius eindelyk noodzaakte, hem zo wel als Licinius, Conftantinus en Maxentius voor Auguftus te erkennen, onder welke dus het Roomfche ryk een geruimen tydt verdeelt bleef: want hoewel Galerius, die de Chriftenen zeer hard vervolgt hadt, in 't jaar 311 aan een fchandelyke ziekte omkwam, deelden nochtans Licinius en de jonge Maximinus zyne landen, en Maxentius verklaarde aan Conftantinus, onder voorwendfel van zyn vaders doodt te wreken, den oorlog, ftelde zich aan 't hoofdt van zyn leger, en de benden van Conftantinus begonnen te deinzen. Doch hy greep Maxentius by de brug, genaamt Pons Milvius, by Rome aan, en floeg hem, wanneer van hem, bekommert zynde, hoe hy zyne zaken verder beftieren zou, in 't gezicht van zyn gehele leger, op den helderen middag boven de zonne een luchtig kruis gezien wierdt, met dit omfchrift: ΕΝ ΤΟΥΤΩ ΝΙΚΑ. Dat is: *overwint in dezen* (of *in dit*.) Voorts verhaalt men, dat hem Chriftus in een nachtgezicht zou verfchenen zyn, hem vermanende, dit teken in zyn banier te zetten; doch anderen melden, dat hem zulks van engelen gezegt is. Het zy daar mede zo 't wil, Conftantinus leverde alhier Maxentius den 27 October 312 flag, en behaalde de overwinning. Maxentius, ziende, dat zyne ruitery geflagen was, haaftte zich over de Milvifche brug naar de ftadt; doch de brug brak, en Maxentius verloor zyn leven. Conftantinus, zegepralende in Rome trekkende, ftelde order op alle zaken, en gaf zyne zufter Conftantia Licinius ten huwelyk. Hier mede was Maximinus niet te vrede, doch wierdt in 't volgende jaar van Licinius geflagen, en met zynen aanhang uitgeroeit. Sedert ontfingen de Chriftenen meer en meer ruft. Niet lang daarna bevocht Conftantinus andermaal eene overwinning op de barbaren aan den Rhyn. Daar op ontftondt 'er tuffchen hem en Licinius een hevig gefchil. Want wanneer hy dezen door zyn broeder Conftantius hadt laten voordragen, Baffianus, die Anaftafia, twede zufter van Conftantinus, ten huwelyk hadt, tot Cæfar te verklaren, nam Licinius hier uit gelegenheit door zynen vertrouweling Senitio, broeder van Baffianus, hem te bewegen, om Conftantinus lagen te leggen; doch hy wierdt betrapt en geftraft. En wanneer Licinius weigerde Senitio over te leveren, en daarenboven de ftandbeelden van Conftantinus by Emona op het Alpifche gebergte omver haalde, kwam het tot een hevigen oorlog, en Licinius wierdt in October 314 by Cibalis in Pannonië geflagen. En wanneer Conftantinus weigerde vrede met hem te maken, bragt hy een nieuw leger op de been, en verklaarde zynen veldheer Valentius tot keizer, doch wierdt by Mardia in Thracië andermaal geflagen. Eindelyk wierdt 'er in 't jaar 515 vrede gemaakt, onder beding, dat Valentius de waardigheit van Cæfar

Cæfar met zyn leven zou verliezen, in tegendeel Crifpus en Conftantius, zonen van Conftantinus, nevens Licinianus, naauwlyks 20 maanden oud, zynde de zoon van Licinius en Conftantia, zufter van Conftantinus, tot Cæfares zouden verklaart worden. Daarenboven wierdt een nieuwe verdeeling van 't ryk gemaakt, waar by Conftantinus Pannonië, Dardanië, Dacië, Mefië, Macedonië, de landen aan den Donauw, Illyrië en Griekenlandt voor zich behieldt, maar het overige Licinius overgaf; die wederom begon de Chriftenen hevig te vervolgen, na dat hy hen voorhenen allerlei gunften bewezen hadt; ja, gelyk zommigen menen, hun gelove reets omhelft hadt. Dit fmertte Conftantinus niet weinig; en wanneer hy de Gothen, die in 't ryksdeel van Licinius gevallen waren, ondernam uit Thracië en Mefië te verdryven, ontftondt 'er tuffchen hen beide op nieuw een zware oorlog in 't jaar 323, waar in Licinius by Adrianopel wierdt geflagen, en nadat Byzantium en Chalcedonië Conftantinus ingenomen hadden, moeft zich Licinius zelve in 't jaar 324 te Nicomedië overgeven, wanneer wel Conftantinus onder een eedt beloofde hem het leven te zullen fchenken, op de bede zyner zufter, de gemalinne van Licinius, maar hem echter naderhandt in 't jaar 325 te Theffalonica, werwaarts hy gebannen was, liet worgen. Dus bleef Conftantinus alleen heer van 't Roomfche ryk, leggende in het jaar 325 in November den grondt van het nieuwe Rome of Conftantinopel. Ook vergaderde hy het vermaarde Concilie van Niceen, en was prefident op het zelve. Behalven vele andere voor de Chriftenen heilzame verordeningen. Omtrent de geeftelyken was hy zeer milddadig. Hy bezwalkte zynen roem niet weinig daar door, dat hy zynen zoon Crifpus, reets Cæfar zynde, uit een los vermoeden van geheime verftandhouding met zyne ftiefmoeder Faufta, liet doden, en zyne twede gemalin Faufta zelve, nadat hy ondervonden hadt, dat ze Crifpus valfchelyk hadt befchuldigt, in een warm badt ftikken. Naderhandt verdeelde hy het ryk in dier voegen, dat zyn oudfte zoon *Conftantinus* Gallië, met de landen aan de overzyde van 't Alpifche gebergte; *Conftantius* het Ooften; *Conftans* Afrika, Illyrië en Italië; *Dalmatius*, zoon van zyn broeder Dalmatius, Mefopotamië; des zelfs broeder *Hanniballianus*, echtgenoot van Flavia Julia Conftantia, dochter van Conftantinus, Pontus, Cappadocië en het klein Armenië als koningen bezitten zouden. Deze verdeeling gefchiedde in 't jaar 335. Voorhenen, in 't jaar 332, zondt hy zyn zoon Conftantinus den Sarmaten tegen de Gothen te hulp, van wien deze ook geflagen wierden, zo dat 'er omtrent 100000 van die barbaren fneuvelden. Na dezen was 't overal in ruft en vrede, tot eindelyk keizer Conftantinus in 't jaar 337 een veldtocht tegen de Perfianen ondernam, die na een ftilftandt van omtrent 40 jaren thans in 't Ooften de wapenen opnamen. Na dat ze Mefopotamië verwoeft hadden, belegerden ze de ftadt Nifibis. Doch horende, dat zich Konftantyn tegen hen aangordde, baden ze om vrede, en erlangden de zelve, kort voor 's keizers doodt. Want Konftantyn, zynde van een ziekte overvallen, liet zich naar Helenopolis in 't warme badt brengen; doch overmits de zwakheit de overhandt nam, kon hy het badt niet gebruiken, en keerde derhalven naar Nicomedië. Toen hy bemerkte, dat het einde zyns levens naderde, verhaalt men dat hy zich aldaar heeft laten dopen, ftervende den 22 May 337, in 't 66 jaar zyns ouderdoms, hebbende 30 jaren, 9 maanden en 27 dagen het ryk beftiert. Zyne eerfte gemalin of byzit was Minervina, by welke hy Crifpus teelde, dien hy naderhandt doden liet. De twede was Faufta, dochter van keizer Maximianus Herculeus, by welke hy de voornoemde drie zonen, Conftantinus, Conftantius en Conftans, nevens twee dochteren, *Conftantia* en *Helena*, teelde. Voorts heeft men aan te merken, dat de meefte fchryveren Conftantinus als een zeer Chriftelyk keizer pryzen; doch anderen beweeren, dat zyn ganfche leven enkel geveinftheit geweeft is, om dus de regering in handen te krygen. Zommigen berichten ook uit *Zofimus*, dat hy eerft in 't jaar 326, na dat hy zyn zoon Crifpus, nevens zyne gemalinne Faufta, en den jongen Licinius hadt laten doden, den Chriftelyken Godsdienft heeft aangenomen, om dat onder de Heidenfche plegtigheden gene waren, waar door deze driedubbele moordt kon verzoent worden. Anderen wederom houden ftaande, dat hy eerft in 't einde van zyn leven een aankomeling of Catechifmus-kindt in 't Chriftendom geworden is, trekkende zelfs zynen doop in twyffel, overmits Eufebius, die alles zo naauwkeurig heeft aangetekent, dit gewigtig ftuk met ftilzwygen voorby gaat. Het is zeker, dat Conftantinus reets in 't jaar 311, na dat hy Maxentius hadt overwonnen, nevens Licinius de eerfte plakkaten heeft laten uitgaan, waar by hy den Chriftenen ruft gaf. En toen hy naderhandt alleen heerfchte, heeft hy, gelyk boven reets verhaalt is, den Chriftenen uitnemende weldaden bewezen, zo echter, dat de Heidenfche Godsdienft nog ftandt hieldt. Philoftorgius *l.* XI, 5, Hieronymus *in Chron. ad. an.* 328, en anderen, melden, dat hy in zyn ouderdom den Ariaanfchen dwalingen is toegedaan geweeft; dat echter zonder grondt gezegt wordt. Immers Philoftorgius, zelf een Ariaan zynde, verdient hier omtrent weinig geloof; en Hieronymus heeft zich tot die gedachten laten bewegen, om dat Conftantinus den aartsketter Arius weder herftelt heeft, latende zich ook van den ketterfchen Eufebius Nicomedienfis dopen; daar nochtans Arius vooraf het Concilie van Niceen onder eede heeft moeten onderfchryven; en Eufebius by 't leven van Conftantinus zyn ketterfch gevoelen zeer behendig heeft weten te verbergen. Daarenboven heeft Conftantinus de Grote veel toegebragt tot de vaftftelling van den openbaren Chriftelyken Godsdienft, 't begiftigen der geeftelykheit, en 't ftichten van kerken, enz. Hoewel het gene men van hem verhaalt, als of hy de ftadt Rome aan paus Sylvefter zou gegeven hebben, wanneer hy Byzantium tot een fetel des ryks verkoor, nog nooit heeft kunnen bewezen worden. Zie boven het artykel van CONSTANTINI M. DONATIO. Maar hy heeft door alle zyne milddadigheden, en door den opbouw van zyn nieuw Rome zo veel geldt t' zoek gemaakt, dat hy, om andere hardigheden niet te melden, het volk met een nieuw foort van fchatting, *Chryfargyrum* genaamt, bezwaarde, waar door vele fteden van inwoneren ontbloot, en voor den inval der barbaren bloot geftelt wierden; te meer, na dat hy de aan den Donauw en Rhyn ftaande legers buiten noodzakelykheit naar 't Ooften liet trekken. *Eufeb. in vita Conftant. M. & in Hift. Eccl. Zofimus. Zonaras. Julianus in Cæfarib. Socrates. Sozomenus. Nicephorus. Aurel. Victor. Eutropius. Rufinus. Orofius. Caffiodorus. Evagrius. Cedrenus. Beda l.* I. *Hift. Eccl. c.* 8. *Wilh. Malmesb. Ufferius Antiq. Brit. Baron. A. C.* 306. *feq. de Marca concordia facerdotii & imperii. Balduini Conftantinus M. feu de Conftant. L L. Egnatius de Rom. princ. l.* III. *Leunclavius in Apolog. Spanhemius ad Juliani Cæfares. Arnold Kerk-en Ketter-Hiftorie* I. *deel,* IV. *boek,* 2. *hoofdft. Obferv. Halenf. Tom.* I. *Obferv.* 22. 23. 24.

CONSTANTINUS de II, bygenaamt de jonge, was de oudfte zoon van Conftantinus den Groten, en wierdt den 1 Maart 317 te Arles geboren, tot *Cæfar* verklaart, en den 9 September 337, nevens zyne twee broederen, als *Auguftus* of keizer uitgeroepen. Hy is ten minfte 4 malen Conful of burgermeefter geweeft, en ontfing by de vaderlyke deling in 't jaar 335 Gallië, Spanje, en Groot-Britannië; dat naderhandt door de uiterfte wille van Konftantyn den Groten is bekrachtigt. Hy was Athanafius, patriarch van Conftantinopel, zeer genegen: want als deze naar Trier gebannen was, herftelde hy hem in zyne bediening. Wanneer hy zyn broeder Conftans uit des zelfs erflanden wilde ftoten, kwam het tot een openbaren oorlog. Conftantinus drong met een talryk leger tot voor Aquileja door, na dat hy het grootfte gedeelte van Italië reets overweldigt hadt. Het leger van zyn broeder rukte tegen hem aan, wanneer hy geflagen, en in een hinderlage gevallen zynde gedood wierdt. Zyn paardt wierdt onder hem gekweft, en wierp hem ter aarde; wanneer hy onbekend zynde met vele fteken gedood, en zyn lyk in de rivier Alfa, by Aquileja, geworpen wierdt, oud zynde 23 jaren. Dit gefchiedde in 't jaar 340, zynde het 3 jaar zyner regering. *Zofimus l.* II. *Victor in Annal. Eutrop.*

CONSTANTINUS de III, zoon van keizer Heraclius, en Eudoxia, wierdt in 't jaar 613, toen hy nog maar een jaar oud was, op het verzoek van zyn vader gekroont; zynde Heraclius toen in een zwaren oorlog tegen de Perfianen ingewikkelt, en willende zich van een opvolger verzekeren. Men voedde hem zeer zorgvuldig op, en fchepte een grote hope omtrent hem, toen hy in 't jaar 641 na zyns vaders doodt aan de regering kwam, hoewel die maar 3 maanden en eenige dagen geduurt heeft; want hy wierdt op 't aanraden van Pyrrhus, patriarch van Conftantinopel, door zyne ftiefmoeder Martina, den 22 Juny gedood, willende deze haren zoon Conftantinus Heracleon op den troon zetten. Zyne gemalin was Gregoria, die ook Anaftafia genaamt wierdt, zynde de dochter van Nicetas, een aanzienlyk man. By deze teelde hy *Conftans*, die naderhandt keizer wierdt. *Theophanes. Zonaras. Cedrenus. Paul. Diaconus l.* V.

CONSTANTINUS de IV, gemeenlyk *Heracleonas* genaamt, was de zoon van Heraclius en des zelfs twede gemalinne Martina. Hy regeerde maar zes maanden. Hem wierdt, op bevel van den Raadt, de neuze afgefneden, en hy nevens zyne moeder naar Cappadocië gebannen; daar ze beide in de gevangeniffe geftorven zyn. *Theoph. Zonaras. Cedrenus. P. Diac. Egnatius. Baronius.*

CONSTANTINUS de V, bygenaamt *Pogonatus*, of eigentlyk *Pogoniates*, dat is, *de gebaarde*, om dat hy nog zonder baardt van Conftantinopel naar Sicilië reifde, en met een langen baardt wederkeerde. Hy was de oudfte zoon van Conftantinus den II. Toen zyn vader in 't jaar 663 voornam naar Italië te trekken, wierdt hy, met bewilliging van den Raadt en de ftanden des ryks, tot mederegent gekroont, en voerde dus by afwezenheit van zyn vader, tot aan des zelfs doodt, de regering in 't Ooften. Maar toen een zeker Armenier, genaamt Miziza, zynen vader in 't jaar 668, of, naar 't verhaal van anderen, in 't jaar 670, te Syracuza hadt om 't leven gebragt, trok Conftantinus met een fterke vlote derwaarts, liet den moordenaar met de doodt ftraffen, niettegenftaande hy van 't leger reets als keizer erkent was. Dus bezat Conftantinus de regering in ruft en vrede. Tegen de Saracenen voerde hy 7 jaren lang te water en te lande den oorlog zeer gelukkig, en dwong die barbaren eindelyk hem fchatting te betalen. Tegen de Bulgaren was hy zo gelukkig niet, aan welke hy Mefië, nu Bulgarië genaamt, nevens een jaarlyks tribuut moeft toeftaan. Na dezen beriep hy een Concilie, het gene te Conftantinopel van 125 biffchoppen in 't jaar 681 gehouden wierdt, zynde het zesde algemeen Concilie. Hier op wierdt de kettery der Monotheliten veroordeelt; het welk door een opentlyk edict in 't ryk bekend gemaakt wierdt. Zommigen befchuldigen hem van wreedheit omtrent zyne broederen Heraclius en Tiberius, die hy beide wel tot mederegenten hadt aangenomen, maar hen naderhandt op een kwaad vermoeden de neuzen afgefneden en verftoten. Daar op nam hy zyn zoon Juftinianus den II tot zyn mederegent aan. Hy ftierf in 't jaar 685, in 't 17 jaar zyner regering. *Theophanes. Cedrenus. P. Diaconus. Sigebertus. Ado Viennenfis. Honorius in Chron.*

CONSTANTINUS de VI, zoon van Leo Ifauricus, hadt vele toenamen, als *Iconoclaftes*, of *Beeldeftormer*, om dat hy de beeldftormers in zyne befcherming nam; *Copronymus*, om dat zommigen van hem verhalen dat, wanneer hy gedoopt wierdt, hy de

de doopvont bevuilt heeft; en *Caballinus*, om dat hy vermaak in de reuk van paardemist hadt, latende niet alleen zyn vertrek daar mede beroken, maar zich zelven ook met dien mist bestrykende. Hy wierdt in 't jaar 720, onaangezien zyne jonge jaren, gekroont, en begon na de doodt van zyn vader in 't jaar 741 alleen te regeren. Hy was een vyandt van de beelden, en vervolgde alle die genen, die de aanbidding van de zelve in de kerk wilden invoeren; het welk zommigen het leven gekost heeft. In 't begin zyner regering voerde hy een oorlog tegen de Saracenen, die hy vernederde. Zyn zwager Artabastus nam ook de wapenen tegen hem op. Maar wanneer hy na verloop van twee jaren, namentlyk in 't jaar 743, Constantinopel door honger tot de overgave noodzaakte, liet hy Artabastus en des zelfs beide zonen de oogen uitsteken. De patriarch Anastasius wierdt niet beter gehandelt. Daar op begon hy in 't jaar 759 den oorlog met de Bulgaren, die tot aan zyne doodt met een wisselvalligen uitslag duurde; en wanneer hy in 't jaar 775 tegen deze barbaren te velde trok, wierdt hy van pestbuilen en een hete koorts aangetast, die hem onuitsprekelyke smerten veroorzaakten. Hy als razend wordende riep overluit, dat hy levendig verbrand wierdt; en gaf op den 17 September des voornoemden jaars den geest. Hy heeft drie gemalinnen gehad. De eerste was Cagani, dochter van een hertog in Scythië, en die by den doop Helena genaamt wierdt. Deze baarde hem zyn opvolger *Leo* den IV. De twede was Maria Armenia, die zonder kinderen stierf. De derde, Eudoxia genaamt, baarde hem *Christophorus*, *Nicephorus* en *Nicetas*, welke alle hy in 't jaar 769 tot Cæsares verklaarde. *Zonaras. Cedrenus. P. Diaconus. Theophanes. Sigebertus. Egnatius in ejus vita. Spanheim in Hist. imag. restituta, sect.* 3. *Tom.* II. *l.* VI.

CONSTANTINUS de VII, zoon van keizer Leo den IV, begon in 't jaar 780 te regeren, onder de voogdy van zyne moeder Irene, die in 't jaar 787 het twede Concilie van Niceen beriep. Maar wanneer Constantinus de regering zelve begon aan te vaarden, sloot hy zyne moeder buiten het bewindt. Dit geschiedde in 't jaar 790. Zynen oom Nicephorus liet hy de oogen uitsteken, en zyne twee broederen de tong uitrukken, om dat ze met Nicephorus hadden aangespannen, en hem op den troon wilden stellen. Alexius Patricius liet hy ook van zyn gezicht beroven, om dat hem het leger in Armenië genegen was. Naderhandt verstiet hy zyne gemalinne Maria, en trouwde met Theodora, zynde eene kamenier. Deze liet hy kronen, en teelde *Leo* by haar. Maar dus doende verwekte hy den haat der groten tegen zich; invoegen hem zyne moeder de oogen liet uitsteken, in het zelve vertrek, in 't welke hy geboren was, en op dien dag, op welken hy Nicephorus van zyn gezicht berooft hadt. Hy stierf den 19 Augustus 797. Hy heeft met de Saracenen en Bulgaren verscheide oorlogen gevoert. *Theophanes. Cedrenus. P. Diaconus. Genebrard. in Chron.*

CONSTANTINUS de VIII, zoon van Basilius Macedo, wierdt in 't jaar 868 van zyn vader tot keizer verklaart. Daar zyn vele wetten onder den name van deze twee keizeren voorhanden; hoewel de hedendaagsche geleerden ze daar voor niet willen erkennen, om dat deze Constantinus in 't jaar 878 nog voor zyn vader overleden is. *Theophanes.*

CONSTANTINUS de IX, bygenaamt *Porphyrogeneta*, was de zoon van Leo den wyzen, en begon in 't jaar 912 den 7 Juny onder de voogdy van zyne moeder Zoë te regeren. In den oorlog tegen de Bulgaren zou hy buiten tegensprake gelukkig geweest zyn, ten ware het reets overwinnend leger de vlucht hadt genomen. Naderhandt andermaal tegen deze barbaren te velde trekkende, was hy wegens de onvoorzichtigheit der bevelhebberen wederom ongelukkig. Dit moedigde de Bulgaren aan, die daar op Constantinopel belegerden, noodzakende Constantinus de vrede te kopen. In deze omstandigheden oordeelde hy nodig Lecapenes, een Armeniër, zynde een zeer voorspoedig man, tot zyn amptgenoot te benoemen. Deze was veldheer over 't keizerlyk leger, wiens dochter Helena 's keizers gemalin was. Hier door opgeblazen geworden zynde, dreef hy Zoë in ballingschap, misbruikte de eenvoudigheit van zyn schoonzoon Constantinus, en regeerde als keizer. In 't jaar 920 verklaarde hy zyn zoon Christophorus tot Cæsar, gelyk hy 8 jaren daarna zyne twee andere zonen Stephanus en Constantinus dede, hopende de keizerlyke krone dus in zyne familie te brengen. Doch zyn eigen zoon Stephanus nam hem in 't jaar 944 in verzekering, liet hem 't hoofdt scheren, en bande hem op een eilandt. Maar wanneer deze Stephanus met zyn broeder over den rang twistte, deedt Constantinus Porphyrogeneta eindelyk de oogen op, liet die beide broeders grypen, en zondt ze op een eilandt; regerende voorts met veel roem, gedurende welken tydt hy zekeren tyran in Italië beteugelde, Benevento innam, en dwong een grote menigte Turken, die sedert een geruimen tydt de grenzen des ryks onveilig gemaakt hadden, het Christelyk gelove aan te nemen. Voorts was hy een groot beminnaar der geleerden, latende zyn zoon Romanus een boek na, waar in van Rykszaken, tractaten, en andere gewigtige zaken gehandelt wierdt: doch deze Romanus wierdt eindelyk over het lange leven van zyn vader ongeduldig, en doodde hem met vergift. Hy stierf derhalven den 9 November 959, oud 54 jaren, en hebbende geregeert 48 jaren. Hy liet uit de Historieschryvers verscheide uittreksels maken, zamen in 53 boeken verdeelt; waar door vele echte Autheuren verloren zyn. *Curopalates. Cedrenus. Theod. Metochita l.* II. *Hist. Rom. Zonaras l.* III. *Glycas l.* IV. *Annal. Hankius de Byzant. Rer. script. Cave Hist. Lit.*

CONSTANTINUS de X, zoon van Romanus en Theophania, volgde nevens zyn broeder Basilius den jongen, Johannes Zimisces, regerende met hem 50 jaren, namentlyk van 't jaar 975, tot 1025, hoewel hy niet zo zeer in de macht, als wel in de waardigheit van Basilius deelde, terwyl hy zyne vermakelykheden verre boven de regering stelde. Na de doodt van zyn broeder regeerde hy nog 3 jaren, binnen welken tydt Constantinus Diogenes, gouverneur van Smyrna en van Bulgarië, de Bosniërs aan de overzyde van den Donauw sloeg. De gouverneur van Samos verstrooide de vloot der Saracenen, die de Cycladische eilanden uitplunderden. Hy veroverde 12 hunner schepen. In 't jaar 1028, den 9 November, zegende Constantinus dit tydelyke, nalatende twee dochters, Theodora en Zoë; welke laatste de gemalin van Romanus Argyropulus, opvolger van Constantinus, was. *Zonaras. Curopalates. Cedrenus.*

CONSTANTINUS de XI, bygenaamt *Monomachus*, wierdt uit zyne ballingschap, waar in hy op 't bevel van Johannes, broeder van keizer Michiël Paphlagon, gedreven was, te rug geroepen; en hebbende Zoë, dochter van Constantinus den X, en weduwe van twee keizers, ten huwelyk genomen, beklom hy den 11 Juny 1042 den keizerlyken troon. Doch hy was een uittermaten traag, wellustig en schandelyk prins. Hy gebruikte de zuster van Romanus Solerus tot zyn byzit, en geraakte door het murmureren van 't volk in levens gevaar, doch wierdt door Zoë, en hare zuster Theodora in 't jaar 1044 voor den ondergang gered. Voorts wierdt hy genoodzaakt twee binnenlandsche oorlogen te stillen: den eenen hadt Georgius Maniaces verwekt, die het gebiedt over 't leger in Sicilië voerende, en altydt het geluk op zyne zyde hebbende, eindelyk ondernam den keizerlyken troon te beklimmen; doch wierdt in Epirus geslagen en gedood. Het gevaar, door Leo Tornitius verwekt, duurde, wel is waar, langer, doch ook deze wierdt eindelyk gevangen, en van zyne oogen berooft. Hy oorloogde ook tegen de Roxolanen, en Bosniërs, die hy beide sloeg. Des niet tegenstaande namen de Turken in Asië uit zyne natuurlyke vadzigheit, of ten minste uit het gebrek aan geldt, gelegenheit hunne macht uit te breiden. Constantinus regeerde 12 jaren, en stierf in 't jaar 1054. *Curopalates. Egnatius.*

CONSTANTINUS de XII, bygenaamt *Ducas*, de zoon van Andronicus, wierdt van Isaak Comnenus tot keizer verkoren, en in 't jaar 1059 op kersdag gekroont. Het begin zyner regering was zeer verward, overmits zyne eigene party een gevaarlyke zamenzwering maakte; dan hy hadt het geluk, de muitelingen te onderdrukken, en de regering te handhaven. Niet tegenstaande hy den roem van een goed Christen wegdroeg, maakte hy zich nochtans door zyne overdadige geldgierigheit by zyne onderdanen gehaat. Onder zyne regering vielen de Usianen, een volk uit Scythië, ten getale van meer dan 500000 man in 't ryk, dreigende het gene van de Gothen, Hunnen, Vandalen en Longobarden reets verwoest was nog verder te vernielen. De Bulgaren en Romaniërs, die hen het doordringen beletten wilden, wierden ten eenemale geslagen; en deze barbaren wilden noch naar vrede luisteren, noch zich met eene jaarlyksche schatting laten bevredigen. In volgende tyden wierdt Griekenlandt door zyne eigene inwoneren, en den inval der Turken nog verder verwoest. Constantinopel, Cyzicum, en Niceen wierden door aardbevingen beschadigt. Eindelyk stierf Constantinus den 5 Juny 1067, hebbende 7 jaren en zes maanden geregeert, in den ouderdom van 60 jaren. Hy bestelde zyne gemalinne Eudoxia tot voogdesse over zyne drie zonen, nadat ze hem met een plegtigen eedt belooft hadde, niet weder te zullen trouwen. *Curopalates. Zonaras. Glycas.*

CONSTANTINUS de XIII, of, naar zommiger mening, die de Cæsares mede onder de keizers tellen, de XV, was uit het geslacht der Paleologen, en wierdt gedurende de Peloponneesche oorlogen *Dracoses* genaamt, om daar door aan te tonen, dat hy zo sterk was als een draak. Hy was de broeder van Johannes, dien hy in 't jaar 1445, of, gelyk anderen en later schryvers berichten, in 't jaar 1448, in de regering opvolgde. Het begin zynes ryks was door toedoen zyner twee broederen, Demetrius en Thomas, die hy in Morea en elders zekere landen inruimde, eenigzins verward. Naderhandt was hy oorzake, dat de oorlog, in Duitschlandt tegen den Turk besloten, gestaakt wierdt, belettende de vereeniging der Griekfche en Latynsche kerken, die zyn broeder Paleologus volgens het besluit van 't Concilie te Florence hadt belooft te zullen aannemen. Toen zondt paus Nicolaus de V den kardinaal Isidorus, bisschop van Sabina, om deze vereeniging tot standt te brengen, en deze was zeer gelukkig in zyne commissie. Wanneer men onderwylen de hulpbenden te laat overzondt, voer Mahometh de II voort gansch Griekenlandt te verwoesten; waar na hy Constantinopel te water en te landt zo naauw insloot, dat hy het zelve na een belegering van 58 dagen op den 29 May 1453 veroverde. (Zie CONSTANTINOPEL.) Keizer Constantinus wierdt eindelyk, na dat hy dapper gevochten hadt, met eenige wonden gedood. Hoewel anderen getuigen, dat hy aan zyne schouder gekwetst zynde op de vlucht by eene der stadspoorten dood gedrongen is. Toen zyn lyk gevonden wierdt, en men hem aan zyn harnas bekende, wierdt hem het hoofdt afgeslagen, en op een lange piek door de stadt gedragen. Maar Phranzes verzekert, dat Mahometh hem keizerlyk heeft laten begraven. De kinderen en vrouwspersonen van koninklyken bloede moesten de baldadigheit der overwinnaren ondervinden, of wierden tot slaven en byzitten van Mahometh gemaakt. *Phranzes. Ducas. Chalcondylas. Æneas Sylvius l* VII. *de Europa. Spondan. an.* 1445. 1453.

KONINGEN VAN SCHOTLANDT.

CONSTANTINUS de I, de XLIII koning van Schotlandt, volgde zyn broeder Dongard in de regering. Voorhenen leefde hy

hy zeer matig en deugtzaam, maar zo dra als hy den troon beklommen hadt, begon hy een wellustig leven te leiden. Tegen den adel was hy wreed en trotsch; leefde in tegendeel met geringe menschen zeer vertrouwelyk. Omtrent zyne vyanden was hy al te lafhertig en nederig. De edellieden dit zeer kwalyk nemende lieten niet na hem daar over te vermanen: doch ziende, dat alles te vergeefs was, besloten ze eindelyk een opstandt te verwekken; invoegen de Picten en Saxen een verbondt maakten. Doch Dugal van Galloway, een man van een groot aanzien by de gemeente, wederhieldt de oproerigen van hun voornemen, houdende hen voor oogen, dat ze op deze wyze het ryk voor 't uiterste gevaar bloot stelden, nademaal de Picten zich reets van hen hadden afgescheiden, en aan de andere zyde de Britten hunne onzekere vrienden waren. Doch eindelyk verhaalt men dat Constantinus van een edelman uit de Hebridische eilanden, wiens dochter hy verkracht hadt, in 't 15 jaar zyner regering gedood is. Hoewel Buchananus het voor waarschynlyk houdt, het gene Johannes Fordonus verhaalt, dat namentlyk koning Constantinus in het 22 jaar zyner regering aan een tering gestorven zy. Onder hem kwam Aurelius Ambrosius uit Bretagne in Vrankryk naar Groot-Britannië, om zyne kroon, die hem van Vortigernus met geweldt ontrukt was, weder te eischen, en liet door een gezantschap het oude verbondt met de Schotten tegen de Saxen, gemene vyanden van 't Christendom, weder vernieuwen. Deze gezanten wierden vriendelyk ontfangen, en het verbondt vernieuwt, dat zo lang duurde, tot-dat de Britten van de Saxen, en de Picten van de Schotten onder 't jok gebragt wierden. Constantinus stierf in 't jaar 479, en wierdt opgevolgt door Congallus. *Buchan. Hist. Scot. Dempster.*

CONSTANTINUS de II, in order de LXXI koning van Schotlandt, volgde zyn vader Kennet op, en was een dapper prins. Hy wilde zyn ryk wederom tot de oude grenzen uitbreiden; maar overmits de jonge manschap onder de regering van Donaldus vernielt was, en het overschot zo bedorven, dat men hen het voeren der wapenen niet durfde toevertrouwen, rieden hem de groten des ryks, dat hy dit besluit wilde uitstellen, tot ter tydt hy de oude krygstucht wederom hadt ingevoert. Deze bemoeiden zich derhalven, eerst de geestelyken, die in het hofleven verzopen waren, tot een behoorlyke matigheit weder te brengen. De jonge soldaten wierden belast op de aarde te slapen, en maar eens 's daags te eeten; dronkaarts wierden met de doodt gestraft; spelen en vermakelykheden wierden op zware straffen verboden, behalven waar door geest en ligchaam tot den oorlog konden bekwaam gemaakt worden. Dies wierden de jongelingen allengskens tot een beter leven gewend. Wanneer nu Evenus, 's konings gouverneur van Logtaber, zag, dat de jeugt tegen deze harde tucht morde, verwekte hy een opstandt, doch wierdt gevangen en opgehangen. Ter zelver tydt deden de Denen een inval in Schotlandt, landende in Fife, en verwoestende alles te vuur en te zwaardt, uit haat van 't Christendom. Constantinus trok hen te gemoet, en sloeg een van hunne legers, onder 't bevel van Hubba, broeder des konings van Denemarken. Maar wanneer hy het andere leger, dat onder Humbrus wel verschanst was, al te onvoorzichtig aangreep, en midlerwyl van de Picten verlaten wierdt, verloor hy niet verre van Carail in Fife den slag, en sneuvelde; waar op de Denen den buit in hunne schepen bragten, en wederom wegzeilden. Het koninklyke ligchaam wierdt in Incombkil in 't jaar 874, zynde het 16 van zyne regering, begraven. *Buchan. Hist. Scot.*

CONSTANTINUS de III, zynde de LXXV koning van Schotlandt, en de zoon van Ethus, volgde Donald den V in 't jaar 903 in de regering. Nadat de Denen Donald en Gregorius, twee voorgaande koningen van Schotlandt, niet hadden kunnen bewegen, de wapenen tegen de Engelschen, toen reets Christenen, op te vatten, werkten ze eindelyk by Constantinus door geschenken en beloften uit, dat hy de zelve beoorloogde; hoewel ze na verloop van twee jaren hem wederom verlieten, en met de Engelschen een verbondt maakten. Maar naauwlyks waren 4 jaren verlopen, nadat Eduard, koning van Engelandt, den Deenschen bodem verwoest hadt, of zy vernieuwden hun verbondt wederom met Schotlandt, onder belofte van een eeuwige vriendschap. Dus grepen ze Engelandt gezamentlyk aan, en hebbende het zelve zonder veel tegenstandt afgestroopt, begonnen ze hunne vyanden te verachten. Doch de Engelschen, ziende, dat ze te zwak aan manschap waren, keerden zich tot list. Athelstan, natuurlyke zoon van Eduard, nadat hy dapper gevochten hadt, veinsde te deinzen en de vlucht te nemen. Wanneer derhalven de Denen en Schotten zorgeloos op het roven en buitzoeken vielen, wierden ze overvallen en gedood. In dezen slag verloor het grootste gedeelte van den Schotschen adel het leven, en hun veldheer Malcolm wierdt zwaar gekwetst uit den strydt gevoert. Athelstan, ziende de verbaastheit der vyanden, ontweldigde den Denen Westmorlandt en Cumberlandt, en den Schotten Northumberlandt. Naderhandt verdroot Konstantyn de regering, stondt van de zelve af, en begaf zich in een klooster te S. Andrews. Doch Malcolm, zoon van Donald, wierdt tot koning verklaart in 't jaar 943. Voorts is van Konstantyn aanmerkelyk, dat hy het volk van de verkiezing eenes konings berooft heeft, willende dat de graaf van Cumberlandt als kroonprins zou aangemerkt worden; zo als in Engelandt de prins van Wallis erfgenaam van de krone is. *Buchan.*

CONSTANTINUS de IV, zynde de LXXXI koning van Schotlandt, zoon van Culenus, volgde in 't jaar 994 Kennethus den III in de regering, gebruikende een ongewonen hoogmoedt om den troon te beklimmen. Hy verwierp de wet van Kennethus nopens de erfvolging, zeggende, dat dus de regering aan 't onzeker fortuin wierdt overgelaten, en somwylen kinderen, die of van wyven geregeert wierden, of door eenvoudigheit en ligchamelyke zwakheit onbekwaam waren, op den troon geplaatst. Hebbende sommige van den adel, en eene menigte der onderdanen op zyne zyde gebragt, wierdt hy 12 dagen na de begravenisse van Kennethus als koning uitgeroepen. Milcolumbus, zoon van Kennethus, zulks vernemende, trok hem met een leger te gemoet; doch ziende, dat hy te zwak was, week hy naar Cumberlandt, wanneer onderwylen Kennethus, zyn natuurlyke broeder, Constantinus by Sterling de overtocht van Forth betwistte; en hoewel Constantinus die hinderpalen te boven kwam, wierdt hy nochtans in 't jaar 1002 te Almond-Wather in Lothian van Kennethus aangetast, geslagen en gedood; hoewel Kennethus ook aan zyne wonden stierf. De regering van Constantinus duurde maar een jaar en zes maanden. *Buchan.*

GEESTELYKEN.

CONSTANTINUS, een paus, geboortig uit Syrië, wierdt na Sisinnius, ook een Syriër, maar wiens pausschap niet langer dan 20 dagen duurde, verkoren. Wanneer Felix, aartsbisschop van Ravenna, hem weigerde voor paus te erkennen, en de inwoneren der stadt tegen hem ophitste, liet hem Constantinus de oogen uitsteken, wanneer hem keizer Justinianus de II, of Rhinotmetus, naar Pontus bande, maar Constantinus in tegendeel tot zich nodigde, onder voorwendsel van hem over zaken van gewigt te raadplegen, maar in der daadt, om hem door allerlei liefkozeryen op zyne zyde te brengen, en door des zelfs toedoen zich tegen zyne binnenlandsche vyanden in staat te stellen. Tot dien einde liet hy hem binnen Constantinopel met de uiterste pracht ontfangen, en kuste hem te Nicomedië de voeten. Constantinus, in erkentenis dezer eerbewyzing, wederstondt by zyne te rug komste Philippicus, die zich het ryk met geweldt aanmatigde, hebbende den patriarch Cyrus verjaagt, en Johannes, een Monothelitisch koning, in des zelfs plaats aangestelt. En wanneer de voornoemde keizer nevens zyn patriarch Johannes een Concilie hieldt, waar op het VI algemeene Concilie, het gene de kettery der Monotheliten veroordeelt hadt, wierdt verworpen, in zo verre, dat ook de beelden der bisschoppen, die het voornoemd Concilie hadden bygewoont, uit de galdery der Sophiënkerk wierden weggedaan; hieldt paus Constantinus een ander Concilie te Rome; bevelende niet alleen de beelden der bisschoppen van 't VI, maar ook van alle andere Conciliën, in de S. Pieterskerk te Rome op te hangen. Dit verwekte aldaar het geschil nopens de beelden. Felix van Ravenna, hoewel blind, wierdt in zyn bisdom herstelt; nadat hy zich voor Constantinus vernedert hadt; en deze stierf in 't jaar 714, het 6 jaar van zyn pausschap. *P. Diac. Cedrenus. Platina. Heidegg. in Hist. Papat. Spanheim in Hist. imag. restit. sect.* 2. *T.* II. *l.* LXIV. *Natal. Alex. Hist. Eccl. T.* V. *sec.* VIII. *p.* 647.

CONSTANTINUS, een tegenpaus, beklom na Paulus den I in 't jaar 767 den pausselyken stoel: want gedurende de ziekte van Paulus trok Toto, of Teuto, broeder van Konstantyn, en hertog van Nepe in Toskanen, met een machtig leger binnen Rome, dwingende den paus en des zelfs geestelykheit, zynen broeder, die zelf het geestelyk gewaadt nog niet hadt aangenomen, te verkiezen; dien hy vervolgens door Georgius, bisschop van Palestrina, liet inwyden. Dus regeerde Constantinus dertien maanden lang, tot dat eindelyk zyn broeder in 't jaar 768 gedood wierdt; als wanneer hy de vlucht uit Rome nam. Men achterhaalde hem, en nadat paus Stephanus de IV verkoren was, stak men hem de oogen uit. Voorts wierdt hy op het Concilie, gehouden in 't jaar 769, veroordeelt, uit de kerke gebannen, en alle zyne acten verbrand. *Baron. ad An.* 767. *seq. Natal. Alex. Hist. Eccl. T.* V. *sec.* VIII. *p.* 656.

CONSTANTINUS de I, patriarch van Constantinopel, wierdt in 't jaar 664, na de doodt van Alexander, verkoren. In de acten van 't VI algemeene Concilie wordt by de 14 zitting beweert, dat Constantinus rechtzinnig, en van het gevoelen der Monotheliten vry geweest is; waar aan echter anderen twyffelen. Hy stierf in 't jaar 666. *Niceph. in Chron. Baron. A. C.* 664, *en* 666.

CONSTANTINUS de II, patriarch van Constantinopel, begunstigde de beeldestormers, en wierdt in 't jaar 754 van Constantinus Copronymus patriarch verklaart. Doch hy verviel naderhandt in 's keizers ongenade, die hem eerst bande, maar wedergeroepen zynde liet scheren, op een ezel door de stadt voeren, en onthoofden, nadat hy reets 12 jaren den patriarchalen stoel bekleed hadt. *Zonaras. Theophanes. Baron. A. C.* 754. & 767. *Phil. Cyprius in Chron. Eccl. Græca p.* 84.

CONSTANTINUS de III, bygenaamt *Lichudes*, wierdt in 't jaar 1058 na Michiel Cerularius patriarch van Constantinopel. Keizer Michiel Stratioticus zondt hem nevens den vermaarden Philosoph, Michiel Psellus, tot Isaak Comnenus, die van 't leger voor keizer uitgeroepen was. Hy regeerde tot het jaar 1066. In de XII eeuw is 'er nog een ander Constantinus patriarch geweest, zynde de opvolger van Neophilus. *Phil. Cyprius in Chron. Eccl. Græca p.* 177. *en* 197. *Baron.*

VERMAARDE MANNEN.

CONSTANTINUS was een gelukkig soldaat, en wierdt van 't leger in Groot-Britannië onder de regering van den keizer Honorius keizer gemaakt. Daar op trok hy in Gallië, veroverde verscheide landschappen, zich verlatende op de goede verstandhouding tusschen hem

hem en Honorius, en besloot naar Italië te trekken. Maar hier van door eenige hinderpalen wordende belet, maakte hy zyn zoon Constans tot Cæsar, begaf zich naar Arles, en verkoos die plaats tot zyn setel. Constantius, hebbende reets eenige overwinningen op de aanhangeren van Constantinus behaalt, belegerde hem binnen Arles, en noodzaakte Constantinus zich tot een priester te laten inwyden, hopende dus zyn leven te behouden, maar hy wierdt gevangen, en nevens zyn zoon Julianus naar Italië gezonden, alwaar zy beide of op 't bevel van Constantius, of op 's keizers bevel, gedood wierden. *Cassiodor. & Prosper in Chron. Orosius l.* VII. *c.* 40. *Sozom. l.* IX. *c.* 11. 12. *seq.*

CONSTANTINUS, bygenaamt *Africanus*, om dat hy van Carthago geboortig was, leefde in 't jaar 1070. Leo Ostiensis meldt van hem, dat hy Carthago verlatende te Babylon is gekomen, en aldaar door zyne wetenschap in de Arabische, Chaldeeusche, Persische, Egyptische en Indiaansche talen, voorts in de geneeskunde en andere kunsten zich heeft vermaard gemaakt: invoegen hy naar Carthago wederkerende, hem de inwoneren, die hy alle in geleerdheit overtrof, dreigden te doden. Hy verbergde zich derhalven, en nam heimelyk de vlucht naar Sicilië; en hoewel hy aldaar als een bedelaar gekleed aankwam, wierdt hy nochtans van een broeder des konings van Babylon, die by geval op dat eilandt was, bekend, en hertog Robert, als een uitmuntend man, en die des zelfs bescherming wel verdiende, aangeprezen. Doch naderhandt begaf zich Constantinus in een klooster der Benedictynen te Aversa, en schreef verscheide geleerde werken, onder welke waren: *Diæta universales*, voorts *de Ponderibus medicinalibus, &c. Leo Ostiens. l.* III. *Chron. c.* 34. *Trithem. de script. Eccl. & Vir. Illustr. Ord. Bened. Genebrard.*

CONSTANTINUS, een ketter van de secte der Manicheën, gaf zich uit voor Sylvanus, een leerling van den Apostel Petrus, waar door hy vele Armeniers in 't jaar 653 verleidde. Keizer Constans de II liet hem in 't jaar 653 om 't leven brengen door Simeon, die zyn Palatinus was, en door Constantinus verleid zynde, zich voor Titus, een ander leerling van Petrus den Apostel, uitgaf. *Baron. A. C.* 653.

CONSTANTINUS, (MANASSES) een Griekfch historieschryver, leefde in 't jaar 1150, onder keizer Emanuel Comnenus. Hy schreef een kort begrip der Historien in vaarzen, onder den name van *Synopsis Historica*. Hier in vindt men alle merkwaardigheden van 't begin der wereldt tot op de regering van Alexander Comnenus, dat is, tot het jaar 1081. Johannes Meursius heeft hem in 't Griekfch en in 't Latyn met aanmerkingen in 't jaar 1616 in 't licht gegeven. Naderhandt is hy te Parys in 't jaar 1655 met de aantekeningen van Leunclavius, Meursius, Alatius en Fabrotius gedrukt. *Voss. de Hist. Gr. l.* II. *c.* 27. *Cave.*

CONSTANTINUS (ROBERT) was geboortig van Caen in Normandië, alwaar hy een tydlang als hoogleeraar der letteren was. Eigentlyk was hy een geneeskundige, daarenboven in de Hebreeusche, Griekfche en Latynsche talen, ook in de Historien, wel ervaren; behalven zyne kennis der kruiden. Zynde by Julius Cæsar Scaliger te huis geweest, zo gaf hy na des zelfs doodt een gedeelte van des zelfs verklaringen over Theophrastus in 't licht. Hy is 103 jaren oud geworden, zonder veel vermindering van krachten, verstandt of geheugenisse. Eindelyk stierf hy aan een pleuris in 't jaar 1605. Zyne voornaamste werken zyn: *Dictionarium Græcum & Latinum*; *Thesaurus rerum & verborum utriusque linguæ*; *de Antiquitatibus Græcorum & Latinorum libri tres*; *Nomenclator insignium scriptorum*; *Annotationes & Correctiones lemmatum in Dioscoridem*; *Annotationes in Historias Theophrasti*; *Aphorismi Hippocratis versibus Græcis & Latinis. Thuanus. Teissier.*

CONSTANTINUS SARNANUS. Zie BUCAFOCI.

CONSTANTINUS (ORDE VAN) wordt gezegt van Constantinus den Groten in 't jaar 313 gesticht te zyn, nadat hy voor het treffen met Maxentius op den helderen middag een kruis aan den hemel gezien hadt. Maar deze ridders hebben hunne bewyzen nooit boven het jaar 1190 kunnen aantonen, toen Isaak Comnenus Griekfch keizer was. Deze orde is nog op den huidigen dag in Italië in groot aanzien; en in 't gebiedt van Venetië hebben deze ridders hunne kancelei, nevens vele goederen. Het ordensteken bestaat in een dubbeld kruis, het eene van zyde, en het andere van goudt. Het eerste wordt op de schouder, het twede op de borst gedragen; doch beide gloejen van rode verwe, om daar door te kennen te geven, dat de leden dezer orde hun leven voor Christus behoren op te offeren. De ridders volgen den regel van S. Basilius, doende zo wel eene gelofte van gehoorzaamheit, als van kuischheit. Zy worden genaamt 1) *Constantiniani*, van hunnen stichter; 2) *Angelici*, van den engel, die gezegt wordt den keizer het kruis met dit opschrift getoont te hebben: *In hoc signo vinces*; 3) *Aurati*, om dat hun ordensteken aan een gouden keten hangt; 4) *S. Georgii*, om dat ze onder de bescherming van dien martelaar leven. Zy worden in drie soorten verdeelt: 1) *Torquati*, of *magnæ crucis*. Deze zyn 50 in getal, om dat Constantinus gezegt wordt even zo veel soldaten tot bescherming van 't kruisbanier verordent te hebben. 2) *Sacerdotes*, en 3) *Donati*, of *Gratiosi*. De eersten, by Bonanni genaamt *Equites justitiæ & probatæ nobilitatis*, om dat ze het raadspestoelte bekleden, en hunnen adel met vier quartieren bewyzen moeten. Zy dragen een gouden keten aan den hals, en het kruis op de borst is lelieverwig, tusschen verscheide op goud blik gegraveerde banieren ingevlochten, van welke het beeldt van S. Georg afhangt. De laatsten worden uit enkele gunst van den grootmeester aangenomen, en hebben niet nodig hun adeldom te bewyzen. Beide voeren een kruis, doch deze laatsten zonder het afhangend beeldt. De grootmeester heeft zynen setel te Briana, niet verre van Venetië, en is niemandt onderworpen. De privilegien, die men hem toeschryft, zyn onder anderen: zich aan de pausselyke tafel te zetten, welke eer naauwlyks koninklyke personen genieten; graven, baronnen, edellieden en doctoren te maken; geldt te slaan, enz. Voorhenen was deze waardigheit in de familie van *Comnenus*, die in de XII eeuw het Griekfche keizerryk bezat; doch in 't jaar 1699 heeft *Franciscus*, hertog van Parma, dit ampt van keizer Leopoldus erlangt, om dat toenmaals de ordensmeester Johannes Andreas de II Angelus Flavius Comnenus, vorst van Macedonië en Thessalië, hertog en graaf van Drivasto en Durazzo, van een eenvoudig verstandt, en de laatste van dat geslacht was. De Paltzgraaf Gustavus Leopoldus Samuel van Tweebrugge matigde zich, wel is waar, deze hoge waardigheit aan, en nam aan te bewyzen, dat hy uit de familie der Comnenen afstamde; doch hy vondt zo weinig by 't pausselyke als by 't keizerlyke hof gehoor. *Bonanni. Gryphius. Justinian. de ord. equ. & milit. Het Leven van keizer Leopold. P.* II.

CONSTANTIUS de I, of CONSTANTIUS CHLORUS, was de zoon van Flavius Eutropius, een edel Romein, en van Claudia, welker vader de broeder van keizer Claudius den II en van Quintillus was. Door zyne dapperheit beklom hy de hoogste oorlogstrappen; en aangezien het Roomsche ryk toen zeer verward was, bewoog de vreesachtige Diocletianus zynen medekeizer Maximianus Heraclius, dat ze in 't jaar 291, den 1 Maart, Constantius Chlorus en Galerius Armentarius te Nicomedië tot Cæsars verklaarden. Constantius echter wierdt genoodzaakt, zyn bywyf Helena te verlaten, en Theodora, stiefdochter van Maximianus Herculius, te trouwen. Diocletianus in tegendeel gaf zyne dochter Valeria aan Galerius ten huwelyk, noemende hem voorts Galerius Maximianus, in plaats van Armentarius. Dus ontfing Constantius al het gene aan deze zyde van 't Alpische gebergte gelegen is tot zyn aandeel. Aldereerst wierdt hy van de Duitschers aangetast, die wisten, dat Maximianus Herculius zyne legers in Afrika hadt, en in 't jaar 295 geslagen en gekwetst. Doch hy herzamelde vyf uuren daarna zyn leger, greep de barbaren met een ongemeene onvertzaagtheit aan, doodde 6000 in 't gevecht, en dwong de overigen, die door den dooi niet weder over den Rhyn konden, zich over te geven. Doch hy schonk hen het leven, en nam ze onder zyne troupen aan. In 't jaar 296 bedwong hy de Britten, die een opstandt verwekt hadden; en wanneer in 't jaar 304 Maximianus en Diocletianus afstandt van de regering deden, regeerde Constantius nevens Galerius alleen, ontfangende in de verdeeling van 't ryk Gallië, Brittanje, Italië, Spanje en Afrika, alwaar hy de Christenen zachter, dan voorhenen geschied was, handelde. Hy stierf te Jork in Engelandt den 25 July des jaars 306, oud 56 jaren, zynde het 15 jaar zyner regering. By Helena liet hy na *Constantinus* den Groten, maar by Theodora hadt hy *Anniballianus* geteelt, den vader van *Dalmatius* en *Constantius*, met nog 3 dochteren, *Anastasia*, *Constantia* en *Eutropia*. *Socrates l.* I. *c.* 1. *Euseb. l.* VIII. *Zonaras l.* II. *Nicephorus. Cassiodorus. Eutrop. Beda. Prosper in Chron.*

CONSTANTIUS de II, of FLAVIUS JULIUS CONSTANTIUS, zoon van Constantinus den Groten en Fausta, wierdt in 't jaar 324 van zyn vader tot Cæsar verklaart; en wanneer na des zelfs doodt in 't jaar 337 het ryk in drie deelen verdeelt wierdt, ontfing Constantius Thracië, Asië, Egypten, en het Oosten tot zyn aandeel. Zyne gemalin Eusebia, een geleerde, maar Ariaansch gezinde vrouw, bewoog hem, dat hy zommigen zyner naaste bloedverwanten om 't leven bragt, zelf Ariaansch wierdt, en de rechtzinnige bisschoppen, onder welke ook de H. Athanasius was, in ballingschap dreef. Zyn broeder Constans, Westersch keizer, poogde na de doodt van zyn broeder Constantinus den II de onlusten der Oostersche kerke te stillen, en badt Constantius, hy wilde Athanasius weder herstellen, en tot het Concilie, te Sardicum beroepen, zyne toestemming geven, alwaar hy het bedrog der Arianen begon te bemerken, en de gebanne bisschoppen weder te herroepen. Maar toen Constans in 't jaar 350 door Magnentius gedood was, berouwde het Constantius, dat hy de genegenheit van zyn broeder ingewilligt hadt, voornamentlyk ziende, dat hy niemandt meer te vrezen hadt. Maar wanneer het ryk zo door een buitenlandschen als binnenlandschen oorlog ontrust wierdt, liet hy zyne gedachten daar henen gaan, hoe het daar door te vrezene ongeluk af te wenden was, zonder de rust der kerke te behertigen. Hy hadt reets sedert het jaar 337, en dus kort na 't overlyden van zyn vader, met de Persianen, die de stadt Nisibis 63 dagen belegert en ingesloten hielden, den oorlog gevoert, doch telkens ongelukkig of slag gelevert, of belegeringen ondernomen. Tot dien einde derhalven verklaarde hy zyn neef Gallus, dien Constantius, broeder van Konstantyn den Groten, by zyne eerste gemalinne Galla geteelt hadt, den 18 Maart 351 tot Cæsar, met den name van *Constantius*, en zondt hem tegen de Persen, hebbende hem voorhenen zyne zuster Constantina, weduwe van Anniballianus, ten huwelyk gegeven: want reets na de doodt van den keizer Constans hadt zich Veteranio, veldheer van 't Pannonische leger, den 1 Maart 350 by Naissus in Illyrië als keizer laten uitroepen, en Magnentius hadt nog by 't leven van Constans, den 18 Juny des jaars 350, het keizerlyke purper aangenomen; waar door Constantius genoodzaakt wierdt, de Oostersche landen te verlaten, en zich tot een tocht naar 't

Westen

Westen te schikken, ten einde deze onlusten te dempen. Doch vooraf liet hy een bevel in zyn leger uitgaan, gebiedende, dat alle soldaten, die zich weigerden te laten dopen, zouden afgedankt worden: in tegendeel dreef hy Paulus, patriarch van Constantinopel, in ballingschap. Dus trok hy tegen Veteranio, dien hy den 25 December des jaars 350 noodzaakte het purper af te leggen, en zich naar Bithynië te wenden; daarna greep hy Magnentius heviger aan, sloeg hem in drie hoofdtreffens, en dwong hem binnen Lyon zich zelve, nevens alle zyne vrienden, te vermoorden; wanneer Constantius alleen beheerscher van 't ryk bleef. Toen stondt Silvanus tegen hem op, en matigde zich de keizerlyke waardigheit aan, doch wierdt na 28 dagen te Keulen in 't jaar 355 gedood. Onderwylen zaten de Duitschers niet stil, en de Franken, Saxen en Allemannen hadden reets 40 steden aan den Rhyn ingenomen. Daarenboven wierdt Mysië en Pannonië door de Quaden en Sarmaten verwoest. De Persen begonnen zich na 't vertrek van Gallus ook te bewegen. Dit bewoog Constantius, op 't aanraden zyner gemalinne Eusebia, Julianus, stiefbroeder van Gallus, den 6 November des jaars 355 tot Cæsar te verklaren. Deze voerde den oorlog in Gallië gelukkig, terwyl Constantius de Sarmaten en Quaden beteugelde. Maar wanneer hy, om den Persianen dies te beter het hoofdt te kunnen bieden, die in Gallië, onder Julianus staande, benden van daar ontboodt, en daar door Julianus in 't verderf meende te brengen, wierdt deze in 't begin van 't jaar 360 te Parys tegen zyne wille van 't leger tot keizer verklaart. Dus Gallië tot rust gebragt hebbende, trok hy met zyne manschap naar den Donauw. Wanneer nu Constantius vernam, dat hy in Illyrië was, en in Thracië wilde trekken, staakte hy zyn voornemen omtrent de Persianen, die hem eenige steden in Mesopotamië ontweldigt hadden, om dus Julianus het hoofdt te bieden. Den winter bragt hy te Antiochië door, alwaar hy, na de doodt van Eusebia, Faustina ten huwelyk nam, die hy zwanger naliet, en die naderhandt een dochter baarde, gemalin van den keizer Gratianus. Van Antiochië kwam Constantius naar Tarsus, van daar naar Mopsuesta in Cilicië, en stierf aldaar den 3 November des jaars 361, zynde voor zyne doodt van den Ariaanschen bisschop Euzovius gedoopt, in 't 43 jaar zyns ouderdoms, het 25 zyner regering. *Socrates l.* II. *Sozom. l.* V. *Ammian. Marcell. l.* XXI. *Eutropius. Cedrenus. Baronius.*

CONSTANTIUS, zoon van Constantius Chlorus, dien hy by zyne gemalinne Theodora geteelt hadt, en de stiefbroeder van Constantinus, die hem de gewigtigste bedieningen toevertrouwde. Hy trouwde Galla en Basilina, en gewan by de eerste *Gallus*, dien Constantius tot Cæsar verklaarde, by de tweede *Julianus* den Apostaat. Hy wierdt nevens Dalmatius van den voornoemden Constantius in 't jaar 338 om 't leven gebragt, op een beschuldiging, dat ze oproer in 't leger gesticht hadden. *Zosimus l.* II. *Eutrop. l.* X.

CONSTANTIUS, geboortig van Nissus, eene stadt in Servië, was veldheer der Romeinsche armee, en gelyk als een beschermer des ryks tegen de dwingelanden in de V eeuwe, onder de regering van den keizer Honorius. In 't jaar 412 en eenige volgende jaren overwon hy Constantinus, Constantius, Gerontius, Jovinus, en meer anderen. Hy dreef ook de Gothen uit Gallië, en in 't jaar 415 zondt hy den rebel Attalus aan 't keizerlyke hof. Daar op trouwde hy 's keizers zuster Galla Placidia, weduwe van Athaulphus, in 't jaar 417. Drie jaren daarna, den 8 February, wierdt hy mederegent van 't ryk, doch hy stierf 7 maanden daarna aan een pleuris, by zyne gemalinne Placidia Valentinianus nalatende, naderhandt de III keizer van dien naam. *Sozom. l.* IX. *Prosper & Marcellin. in Chron.*

CONSTANTIUS, een priester te Lyon, was een vermaard redenaar, en leefde in 't jaar 440, tot 480. Men heeft van hem een werk *de vita S. Germani, Antisidorensis Episcopi ad Patientem Lugdunensem, & Censorium Antisidorensem Episcopos*, het welk by Surius *ad d.* 31 *Julii* gevonden wordt. Sidonius Apollinaris roemt dezen Constantius boven maten, in 't byzonder wegens des zelfs geleerdheit en welsprekendheit. Isidorus Hispalensis noemt hem zonder grondt een bisschop, hoewel hem anderen in deze dwaling nagevolgt zyn. *Sidon. Apollin. in Epist. Isidor. Hispalens. de script. Eccl. c.* 4. *Vossius de Hist. Lat. l.* II. *c.* 16. *Cave.*

CONSTANTIUS, een Manicheër, wilde de menschen van eene secte daar toe brengen, dat ze naar hunne lere ook leven moesten. Doch ziende, dat zulks niet geschiedde, erkende hy hunne geveinstheit, en begaf zich tot de rechtzinnige kerke. Hy leefde in de IV eeuwe. *Augustin. de Morib. Manich. c.* 20.

CONSUALIA was een feest te Rome, ter eere van den godt *Census*. Hem wierden op den 27 Augustus offerhanden gedaan op den altaar, die by de Circus Maximus onder de aarde bedekt was. Maar in plaats van de Consualia zyn daarna de zo genaamde Circensische spelen opgekomen. *Bulengerus de Circo c.* 9. *Pitiscus.*

CONSUEGRA, een stedeke in Nieuw-Castilië, tusschen de rivieren Tago en Guadiana, tien mylen van Toledo, staat onder 't gebiedt der ridders van Malta. De grootprioor van Castilië pleeg het slot alhier tot zyn setel te verkiezen.

CONSUL, in het Nederduitsch zo veel betekenende als *burgermeester*. Nadat de stadt Rome den zevenden koning, Tarquinius, bygenaamt Superbus, dat is de Hovaardige, hadt buiten de poorte gesloten, en de gehele koninklyke familie gebannen, verkozen de Romeinen, in plaats van een nieuwen koning, twee personen, genaamt *Consules*, om dat ze de Raadsvergadering moesten raadplegen (*consulere Senatum*), het welk de laatste koning meer dan zyne voorzaten verzuimt hadt. Deze twee Consules bestierden de republyk een jaar lang, wordende ieder jaar twee nieuwe verkoren; en men telde de jaren by hunne namen. By voorbeeldt, *Marco Tullio Cicerone & Marco Antonio Coss.* (dat is, *Consulibus*) „ Toen Marcus Tullius Cicero en „ Marcus Antonius Consuls waren". Om dat nu deze Consuls de koninklyke macht vervingen, en het opperste bewindt over het gehele gebiedt hadden, kunnen ze niet wel burgermeesters genaamt worden: want de Consules te Rome behielden dezen tytel voor zich zelve alleen, zonder hem aan eenige magistraatspersonen van andere, hoewel grote en machtige steden, mede te deelen, als de welke *Duumviri*, en der zelver Raadsheeren *Decuriones*, in plaats van *Senatores*, welke naam insgelyks den Roomschen Raadsheeren alleen eigen was, genaamt wierden. Men verkoos de Roomsche Consules een geruimen tydt voor dat ze de regering behoefden aan te vaarden, en in dien tusschentydt leefden ze nog als particulieren. Van 't jaar na den opbouw der stadt Rome DC wierden ze in hunne bediening plegtig ingestelt op den 1 January, zonder dat voorhenen daar toe een zeker dag of tydt bepaalt was. Men geleidde hen op dien dag naar 't Kapitool, alwaar ze den goden offerden, de voornaamsten van de regering op een gastmaal onthaalden, en geschenken onder het volk uitdeelden. Zy voerden een koninklyken staat, houdende alle uiterlyke tekenen van oppergezag, die de koningen voor hen gehad hadden. In 't openbaar verschynende, gingen de hellebardiers (*lictores*) met bylen de bondelen voor hen. Ze hadden echter gene koninklyke kroon, als op den dag van hun zegepraal. Gelyk zy nu binnen Rome het opperbewindt over staatszaken hadden, dus waren ze opperveldheeren in den oorlog, (zie PRÆTOR) en trokken in de wingewesten. Hen was de zorge der opentlyke landwegen en waterleidingen aanbevolen. Om de gunst van 't volk te gewinnen stelden ze menigmalen op grote kosten allerlei spelen en andere vermakelykheden aan: want deze eer van Consul te zyn was zo groot, dat velen liever hun goedt wilden missen, om daar toe te geraken: invoegen naderhandt de keizers zelve wel hebben willen Consuls genaamt worden, om van der zelver zonen en andere groten niet te gewagen. En aangezien nooit meer dan twee gelyk Consuls zyn konden, zo wierden ze verdeelt in *Consules ordinarii* en in *Consules suffecti*. De eerste waren de voornaamste, en wierden in 't begin van 't jaar tot de regering gevordert. Van hen wierdt ook het jaar genaamt. Deze waren gelyk als substituten van de gewone Consuls. Naderhandt hadt men ook *Consules honorarii*, die wel den rang en eere als Consuls genoten, maar buiten bewindt van zaken waren. Wanneer nu ten tyde van den keizer Justinianus, in 't jaar 541 na de geboorte van Christus, de Consuls ophielden, hebben nochtans de Frankische koningen, als Karel de Grote, en des zelfs zonen, dezen tytel gevoert, noemende in hunne brieven zo wel de jaren hunner regering, als van hun Consulschap. *Lipsius de Magistr. Rom. c.* 7. *Kipping. Antiq. Rom.* 2. 3. 6. *Pitiscus.*

Lyst der Roomsche CONSULS.

Jaren na den opbouw van Rome.	Jaren voor de geboorte van Christus.	
		Lucius Junius Brutus, zoon van Marcus, in een treffen gedood zynde, wierdt Sp. Lucretius Tarquinius in zyne plaats gestelt. Deze in 't zelve jaar stervende, volgde hem M. Horatius Pulvillus.
246.	508.	L. Tarquinius Collatinus, zoon van Egerius, wierdt verplicht zyn ampt neêr te leggen. Hem volgde P. Valerius, zoon van Volusus, die naderhandt Poplicola is bygenaamt.
247.	507.	P. Valerius Poplicola, de II. T. Lucretius Tricipitinus.
248.	506.	P. Valerius Poplicola, de III. M. Horatius Pulvillus, de II.
249.	505.	Sp. Laërtius Flaccus, of Rufus. T. Herminius Aquilinus.
250.	504.	M. Valerius Volusus. P. Postumius Tubertus.
251.	503.	P. Valerius Poplicola, de IV. T. Lucretius Tricipitinus, de II.
252.	502.	P. Postumius Tubertus, de II. Agrippa Menenius Lanatus.
253.	501.	Opiter Virginius Tricostus. Sp. Cascius Viscellinus.
254.	500.	Postumus Cominius Aruncus. T. Laërtius Flavus.
255.	599.	Ser. Sulpicius Camerinus. M. Tullius Longus.
256.	598.	P. Veturius Geminus. T. Albutius Helva.
257.	497.	T. Laërtius Flavus, de II. Q. Clœlius Siculus.
258.	496.	Q. Sempronius Atratinus. M. Minucius Augurinus.
259.	495.	A. Postumius Albus, bygenaamt Regillensis. T. Virginius Tricostus Cœlimontanus.
260.	494.	M. Claudius Sabinus. P. Servilius Priscus.
261.	493.	A. Virginius Tricostus. T. Veturius Geminus.
262.	492.	Sp. Cassius Viscellinus de II.

Jaren na den opbouw van Rome.	Jaren voor de geboorte van Christus.	
		Post. Cominius Aruncus de II.
263.	491.	T. Geganius Macerinus.
		P. Minucius Augurinus.
264.	490.	A. Sempronius Atratinus II.
		M. Minucius Augurinus II.
265.	489.	Q. Sulpicius Camerinus.
		Sp. Laertius Flaccus II.
266.	488.	C. Julius Julus.
		P. Pinarius Mamercinus.
267.	487.	Sp. Nautius Rutilus.
		Sex. Furius Fusus.
268.	486.	C. Aquilius Tuscus.
		T. Sicinus Sabinus.
269.	485.	Sp. Cassius Viscellinus III.
		Procul. Virginius Tricostus.
270.	484.	Q. Fabius Vibulanus.
		Ser. Cornelius Maluginensis.
271.	483.	L. Æmilius Mamercus.
		K. Fabius Vibulanus.
272.	482.	M. Fabius Vibulanus.
		L. Valerius Potitus.
273.	481.	C. Julius Julus.
		Q. Fabius Vibulanus II.
274.	480.	K. Fabius Vibulanus II.
		Sp. Furius Fusus.
275.	479.	Cn. Manlius Cincinnatus.
		M. Fabius Vibulanus III.
276.	478.	K. Fabius Vibulanus III.
		Virginius Tricostus II.
277.	477.	L. Æmilius Mamercus. II.
		C. Servilius Structus.
278.	476.	C. Horatius Pulvillus.
		T. Menenius Agrippa Lanatus.
279.	475.	A. Virginius Tricostus.
		Sp. Servilius Structus.
280.	474.	P. Valerius Poplicola.
		C. Nautius Rutilus.
281.	473.	L. Furius Medullinus.
		M. Manlius Fulso.
282.	472.	L. Æmilius Mamercus. III.
		Vopiscus Julius Julus.
283.	471.	P. Furius Fusus.
		L. Pinarius Mamercinus.
284.	470.	T. Quinctius Capitolinus.
		Ap. Claudius Sabinus.
285.	469.	Tib. Æmilius Mamercus.
		Valerius Potitus II.
286.	468.	A. Virginius Cœlimontanus.
		T. Numicius Priscus.
287.	467.	T. Quinctius Capitolinus II.
		Q. Servilius Priscus.
288.	466.	Tib. Æmilius Mamercus II.
		Q. Fabius Vibulanus.
289.	465.	Q. Servilius Priscus II.
		Sp. Postumius Albus.
290.	464.	T. Quinctius Capitolinus III.
		Q. Fabius Vibulanus II.
291.	463.	Postumius Albus.
		Sp. Furius Medullinus.
292.	462.	P. Servilius Priscus.
		L. Æbutius Helva.
293.	461.	L. Lucretius Tricipitinus.
		T. Veturius Geminus.
294.	460.	P. Volumnius Amitinus.
		Serv. Sulpicius Camerinus.
295.	459.	P. Valerius Poplicola II.
		C. Claudius Sabinus.
296.	458.	Q. Fabius Vibulanus III.
		L. Cornelius Maluginensis.
297.	457.	C. Nautius Rutilus II.
		L. Minucius Augurinus.
298.	456.	C. Horatius Pulvillus.
		Q. Minucius Augurinus.
299.	455.	M. Valerinus Maximus.
		Sp. Virginius Tricostus.
300.	454.	T. Romilius Vaticanus.
		C. Veturius Cicurinus.
301.	453.	Sp. Tarpejus Mantaja.
		A. Aterius Fontinalis.
302.	452.	Sex. Quintilius Varus.
		P. Horatius Trigeminus.
303.	451.	P. Sextius Capitolinus.
		T. Menejus Agrippa Lanatus.

Decemviri, of Tienmannen, hebbende het gezag der Consules.

304.	450.	Ap. Claudius Crassinus.
		T. Genucius Augurinus.
		Sp. Veturius Crassus.
		C. Julius Julus.
		A. Manlius Vulso.
		Sp. Postumius Albus.
		Ser. Sulpicius Camerinus.
		P. Sextius Capitolinus.
		T. Romilius Vaticanus.
		P. Horatius Trigeminus.
305.	449.	Ap. Claudius Crassinus II.
		P. Fabius Vibulanus.
		M. Cornelius Maluginensis.
		M. Rabulcius.
		L. Minucius Augurinus.
		Q. Pœtelius.
		T. Antonius Merenda.
		Cæso Duillius.
		M. Sergius.
		Sp. Oppius Cornicensis.
306.	448.	Ap. Claudius Crassinus III.
		Q. Fabius Vibulanus II.
		M. Cornelius Maluginensis II.
		M. Rabulejus II.
		L. Minucius Augurinus II.
		Q. Pœtelius II.
		T. Antonius Merenda II.
		Cæso Duillius II.
		T. Sergius II.
		Sp. Oppius Cornicensis II.

Toen wierden de Decemviri van hunne bediening afgezet, waar toe de buitensporigheit van Appius gelegenheit gaf. In hunne plaatse zyn de navolgende Consules aangestelt.

307.	447.	L. Valerius Potitus.
		M. Horatius Barbatus.
308.	446.	Lars Herminius Exquilinus.
		T. Virginius Tricostus.
309.	445.	Geganius Macerinus.
		C. Julius Julus.
310.	444.	T. Quinctius Capitolinus IV.
		Agrippa Furius Fusus.
311.	443.	M. Genucius Augurinus.
		C. Curtius Medullintes.

Daar op wierden drie Tribuni militum, of krygsoversten verkoren, hebbende een consulaire macht.

312.	442.	A. Sempronius Atratinus.
		T. Clœlius Siculus.
		L. Milius Longus.

Doch tegen de wetten verkoren zynde, wierden in hunne plaats aangestelt de navolgende Consules:

		L. Papirius Mugillanus.
		L. Sempronius Atratinus.
313.	441.	M. Geganius Macerinus II.
		T. Quinctius Capitolinus V.
314.	440.	M. Fabius Vibulanus.
		Postumus Albutius Helva.
315.	439.	C. Furius Fusus Pacillus.
		M. Papirius Crassus.
316.	438.	Proc. Geganius Macerinus.
		L. Menenius Agrippa Lanatus.
317.	437.	T. Quinctius Capitolinus VI.
		Agrippa Menenius Lanatus.

Nu volgen drie Tribuni militum, met een consulaire macht.

318.	436.	M. Æmilius Mamercinus.
		L. Quinctius Cincinnatus.
		L. Julius Julus.
319.	435.	M. Geganius Mamercinus.
		L. Sergius Fidenas.
320.	434.	M. Cornelius Maluginensis.
		L. Papirius Crassus.
321.	433.	C. Julius Julus II.
		L. Virginius Tricostus.
322.	432.	C. Julius Julus III.
		L. Virginius Tricostus II.

Tribuni militum, met een consulaire macht.

323.	431.	M. Fabius Vibulanus.
		M. Fossius Falcinator.
		L. Sergius Fidenas.
324.	430.	L. Pinarius Mamercus.
		L. Furius Medullinus.
		Sp. Postumius Albus Regillensis.
325.	429.	T. Quinctius Cincinnatus.
		C. Julius Mento.
326.	428.	L. Papirius Crassus II.
		L. Julius Julus.
327.	427.	L. Sergius Fidenas II.
		Hostus Lucretius Tricipitinus.
328.	426.	T. Quinctius Cincinnatus II.
		A. Cornelius Cossus.
329.	425.	C. Servilius Axilla.

L. Pa-

Jaren na den opbouw van Rome.	Jaren voor de geboorte van Christus.	
		L. Papirius Mugillanus II.

Nu volgen vier Tribuni militum, met een consulaire macht.

330.	424.	T. Quinctius Cincinnatus.
		C. Furius Pacillus.
		M. Postumius Albus.
		A. Cornelius Cossus.
331.	423.	A. Sempronius Atratinus.
		L. Furius Medullinus II.
		L. Quinctius Cincinnatus.
		L. Horatius Barbatus.
332.	422.	Appius Claudius Crassus.
		Sp. Nautius Rutilus.
		L. Sergius Fidenas II.
		Sex. Julius Julus.
333.	421.	C. Sempronius Atratinus.
		Q. Fabius Vibulanus.

Vier Tribuni militum, met een consulaire macht.

334.	420.	L. Manilius Capitolinus.
		Q. Antonius Merenda.
		L. Papirius Mugillanus.
		L. Servilius Structus.
335.	419.	T. Quinctius Capitolinus Barbatus.
		N. Fabius Vibulanus.

Vier Tribuni militum, met een consulaire macht.

336.	418.	T. Quinctius Cincinnatus II.
		M. Manlius Capitolinus.
		L. Furius Medullinus III.
		A. Sempronius Atratinus II.
337.	417.	Agrippa Menenius Lanatus.
		Sp. Nautius Rutilius.
		P. Lucretius Tricipitinus.
		C. Servilius Axilla.

Vier Tribuni militum, met een consulaire macht.

338.	416.	M. Papirius Mugillanus.
		C. Servilius Axilla II.
		L. Sergius Fidenas II.
		Q. Servilius Priscus, wierdt Dictator gemaakt.
339.	415.	P. Lucretius Tricipitinus II.
		Sp. Veturius Struatus II.
		Agrippa Menenius Lanatus II.
		L. Servilius.
340.	414.	A. Sempronius Atratinus II.
		M. Papirius Mugillensis II.
		Q. Fabius Vibullanus.
		Sp. Nautius Rutilus II.
341.	413.	P. Cornelius Cossus.
		L. Quinctius Cincinnatus.
		C. Valerius Potitus.
		N. Fabius Vibulanus.
342.	412.	Quintus Fabius Vibulanus II.
		Cn. Cornelius Cossus.
		P. Postumius Albinus.
		L. Valerius Potitus.
		M. Cornelius Cossus.
343.	411.	L. Furius Medullinus.
		Q. Fabius Ambustus.
344.	410.	C. Furius Pacilius.
		M. Papirius Mugillanus.
345.	409.	C. Nautius Rutilus.
		Æmilius Mamercinus.
346.	408.	C. Valerius Potitus.
		Cn. Cornelius Cossus.
347.	407.	C. Furius Medullinus II.

Drie Tribuni militum Patricii, met een consulaire macht.

348.	406.	C. Julius Julus.
		P. Cornelius Cossus.
		C. Servilius Ahala.

Vier Tribuni militum Patricii, met een consulaire macht.

349.	405.	C. Valerius Potitus II.
		C. Servilius Ahala II.
		L. Furius Medullinus.
		N. Fabius Vibullanus II.
350.	404.	P. Cornelius Cossus II.
		L. Valerius Potitus II.
		Cn. Cornelius Cossus.
		N. Fabius Ambustus.

Zes Tribuni militum, met een consulaire macht.

351.	403.	C. Julius Julus II.
		M. Æmilius Mamercinus.
		T. Quinctius Capitolinus.
		A. Manlius Vulso.
		L. Furius Medullinus II.
		L. Quinctius Cincinnatus.
352.	402.	P. Cornelius Maluginensis.
		Sp. Nautius Rutilus III.
		Cn. Cornelius Cossus II.
		C. Valerius Potitus III.
		Cæso Fabius Ambustus.
		M. Sergius Fidenas.
353.	401.	M. Æmilius Mamercinus.
		M. Furius Fusus.
		Ap. Claudius Crassus.
		L. Julius Julus.
		M. Quintilius Varus.
		L. Valerius Potitus II.
354.	400.	C. Servilius Ahala III.
		Q. Sulpicius Camerinus.
		Q. Servilius Priscus.
		A. Manlius Vulso II.
		L. Virginius Tricostus.
		M. Sergius Fidenas II.
355.	399.	L. Valerius Potitus IV.
		L. Julius Julus II.
		M. Æurius Camillus.
		M. Æmilius Mamercinus III.
		Cn. Cornelius Cossus II.
		Cæso Fabius Ambustus II.
356.	398.	P. Licinius Calvus.
		P. Mælius Capitolinus.
		P. Menius.
		P. Furius Medullinus.
		L. Titinnius.
		L. Publius Philo.
357.	397.	M. Pomponius.
		L. Æmilius Longus.
		C. Duilius.
		M. Veturius Crassus.
		Cn. Genucius Augurinus.
		Valer. Publius Philo.
358.	396.	L. Valerius Potitus V.
		L. Furius Medullinus III.
		M. Valerius Maximus.
		M. Furius Camillus II.
		Q. Servilius Priscus II.
		Q. Sulpicius Camerinus II.
359.	395.	L. Julius Julus II.
		L. Furius Medullinus V.
		L. Sergius Fidenas.
		A. Postumius Albinus.
		P. Cornelius Maluginensis II.
		A. Manlius Vulso III.
360.	394.	P. Licinius Calvus.
		L. Titinius II.
		Cn. Genucius Augurinus II.
		P. Mænius II.
		L. Atilius Longus II.
		M. Mœlius Capitolinus II.
361.	393.	P. Cornelius Cossus.
		P. Cornelius Scipio.
		M. Valerius Maximus II.
		K. Fabius Ambustus III.
		L. Furius Medullinus V.
		Q. Servilius Priscus III.
362.	392.	M. Furius Camillus III.
		L. Furius Medullinus VI.
		C. Æmilius Mamercinus.
		L. Valerius Poplicola.
		S. Postumius Albinus.
		P. Cornelius Scipio III.
363.	391.	L. Lucretius Flavus.
		Ser. Sulpicius Camerinus.
364.	390.	L. Valerius Potitus.
		M. Manlius Capitolinus.

Zes Tribuni militum, met een consulaire macht.

365.	389.	L. Lucretius Flavus.
		Ser. Sulpicius Camerinus.
		M. Æmilius Mamercinus.
		L. Furius Medullinus VII.
		Agrippa Furius Fusus.
		C. Æmilius Mamercinus.
366.	388.	Q. Fabius Ambustus.
		Q. Sulpicius Longus.
		K. Fabius Ambustus.
		Q. Servilius Priscus IV.
		C. Fabius Ambustus.
		Ser. Cornelius Maluginensis.

Toen

Jaren na den opbouw van Rome.	Jaren voor de geboorte van Christus.	

Toen wierdt Dictator gemaakt

		M. Furius Camillus.
367.	387.	L. Valerius Poplicola II.
		L. Virginius Tricostus.
		P. Cornelius.
		A. Manlius Capitolinus.
		L. Æmilius Mamercinus.
		L. Postumius Albinus.
368.	386.	T. Quinctius Cincinnatus.
		Q. Servilius Priscus V.
		L. Julius Julus.
		L. Aquilius Corvus.
		L. Lucretius Tricipitinus.
		Ser. Sulpicius Rufus.
369.	385.	L. Papirius Cursor.
		C. Sergius Fidenas.
		L. Æmilius Mamercinus II.
		L. Menenius Lanatus.
		L. Valerius Poplicola III.
		C. Cornelius.
370.	384.	M. Furius Camillus IV.
		Ser. Cornelius Maluginensis II.
		Q. Servilius Priscus VI.
		L. Quinctius Cincinnatus.
		L. Horatius Pulvillus.
		P. Valerius Poplicola.
371.	383.	A. Manlius Capitolinus II.
		T. Quinctius Capitolinus.
		P. Cornelius.
		L. Quinctius Capitolinus.
		L. Papirius Cursor II.
		C. Sergius Fidenas II.
372.	382.	Ser. Cornelius Maluginensis III.
		P. Valerius Poplicola II.
		M. Furius Camillus V.
		Ser. Sulpicius Rufus II.
		C. Papirius Crassus.
		T. Quinctius Cincinnatus II.
373.	381.	L. Valerius Poplicola IV.
		L. Lucretius Tricipitinus II.
		A. Manlius Capitolinus III.
		L. Æmilius Mamercinus III.
		Ser. Sulpicius Rufus III.
		M. Trebonius Flaccus.
374.	380.	Sp. Papirius Crassus.
		Q. Servilius Priscus.
		L. Papirius Crassus.
		Ser. Sulpicius Prætextatus.
		Ser. Cornelius Maluginensis IV.
		L. Æmilius Mamercinus IV.
375.	379.	M. Furius Camillus VI.
		Furius Medullinus.
		A. Postumius Regillensis.
		L. Postumius Albinus.
		L. Lucretius Tricipitinus III.
		M. Fabius Ambustus.
376.	378.	L. Valerius Poplicola V.
		L. Menenius Lanatus II.
		P. Valerius Poplicola III.
		Sp. Papirius Cursor.
		C. Sergius Fidenas III.
		Ser. Cornelius Maluginensis V.
377.	377.	P. Manlius Capitolinus.
		C. Sextilius.
		C. Manlius Capitolinus.
		M. Albinus.
		L. Julius Julus.
		L. Antistius.
378.	376.	Sp. Furius Medullinus.
		P. Cœlius Siculus.
		Q. Servilius Priscus II.
		M. Horatius Pulvillus.
		L. Licinius Calvus.
		L. Geganius Macerinus.
379.	375.	L. Æmilius Mamercinus V.
		Ser. Sulpicius Prætextatus II.
		P. Valerius Poplicola IV.
		L. Quinctius Cincinnatus II.
		C. Veturius Crassus.
		C. Quinctius Cincinnatus.

Toen verkoos men twee Tribuni plebis vyf jaren lang, zonder sella curulis.

380.	374.	C. Licinius Calvus.
		L. Sextius Lateranus.
381.	373.	C. Licinius Calvus II.
		L. Sextius Lateranus II.
382.	372.	C. Licinius Calvus III.
		L. Sextius Lateranus III.
383.	371.	C. Licinius Calvus IV.
		L. Sextius Lateranus IV.
384.	370.	C. Licinius Calvus V.
		L. Sextius Lateranus V.

Zes Tribuni militum, met een consulaire macht.

385.	369.	Q. Furius Medullinus II.
		P. Valerius Poplicola V.
		A. Manlius Capitolinus.
		Ser. Sulpicius Prætextatus III.
		C. Valerius Potitus.
		Ser. Cornelius Maluginensis VI.
386.	368.	Q. Servilius Priscus III.
		M. Cornelius Maluginensis.
		C. Veturius Crassus II.
		L. Quinctius Cincinnatus.
		A. Cornelius Cossus.
		M. Fabius Ambustus II.
387.	367.	L. Quinctius Capitolinus.
		Sp. Servilius Structus.
		Ser. Cornelius Maluginensis VII.
		L. Papirius Crassus.
		Ser. Sulpicius Prætextatus IV.
		L. Veturius Crassus.

In het zelve jaar wierden twee Dictators gemaakt,

		M. Furius Camillus, en in des zelfs plaats
		P. Manlius.
388.	366.	A. Cornelius Cossus II
		L. Veturius Crassus II.
		M. Cornelius Maluginensis II.
		P. Valerius Poplicola VI.
		M. Geganius Macerinus.
		P. Manlius Capitolinus II.

In 't zelve jaar wierdt Dictator gemaakt

		M. Furius Camillus.
389.	365.	L. Æmilius Mamercinus.
		L. Sextius Lateranus.

De eerste Consul plebejus, van 't volk verkoren.

390.	364.	L. Genucius Aventinensis.
		Q. Servilius Ahala.
391.	363.	C. Sulpicius Peticus.
		C. Licinius Stolo Calvus.
392.	362.	L. Æmilius Mamercinus II.
		Cn. Genucius Aventinensis.
393.	361.	Q. Servilius Ahala II.
		L. Genucius Aventinensis II.
394.	360.	C. Licinius Stolo Calvus II.
		C. Sulpicius Peticus II.
395.	359.	M. Fabius Ambustus.
		C. Pœtilius Libo.
396.	358.	M. Popilius Lænas.
		Cn. Manlius Capitolinus Imperiosus.
397.	357.	C. Fabius Ambustus.
		C. Plotius Proculus.
398.	356.	C. Marcius Rutilus.
		Cn. Manlius Capitolinus imperiosus II.
399.	355.	M. Fabius Ambustus II.
		M. Popilius Lænas II.
400.	354.	C. Sulpicius Peticus III.
		M. Valerius Poplicola.
401.	353.	M. Fabius Ambustus III.
		T. Quinctius Barbatus.
402.	352.	C. Sulpicius Peticus IV.
		M. Valerius Poplicola II.
403.	351.	P. Valerius Poplicola.
		C. Martius Rutilus II.
404.	350.	C. Sulpicius Peticus V.
		T. Quinctius Cincinnatus.
405.	349.	M. Popilius Lænas III.
		L. Cornelius Scipio.
406.	348.	Ap. Claudius Crassinus.
		L. Furius Camillus.
407.	347.	M. Popilius Lænas IV.
		M. Valerius Corvus.
408.	346.	T. Manlius Torquatus.
		C. Plautius Hypsæus.
409.	345.	M. Valerius Corvus II.
		C. Petilius Libo II.
410.	344.	M. Fabius Dorso.
		Ser. Sulpicius Camerinus.
411.	343.	C. Marcius Rutilus III.
		T. Manlius Torquatus II.
412.	342.	M. Valerius Corvus III.
		A. Cornelius Cossus Aruina.
413.	341.	Q. Servilius Ahala.
		C. Martius Rutilus IV.
414.	340.	L. Æmilius Mamercinus.
		C. Plautius Hypsæus II.

Jaren na den opbouw van Rome.	Jaren voor de geboorte van Christus.	
415.	339.	T. Manlius Torquatus III.
		P. Decius Mus.
416.	338.	T. Æmilius Mamercinus.
		Q. Publius Philo.
417.	337.	L. Furius Camillus.
		C. Mænius Nepos.
418.	336.	C. Sulpicius Longus.
		P. Ælius Pætus.
419.	335.	L. Papirius Craſſus.
		Cæſo Duillius.
420.	334.	M. Valerius Corvus IV.
		M. Attilius Regulus.
421.	333.	T. Veturius Calvinus.
		Sp. Veturius Albinus.
422.	332.	L. Papirius Spurius.
		C. Pætilius.

Zommigen berichten, dat 'er in dit jaar gene Conſules geweeſt zyn, overmits de peſt binnen Rome woedde.

423.	331.	A. Cornelius Coſſus Aruina II.
		Cn. Domitius Calvinus.
424.	330.	L. Valerius Potitus.
		M. Claudius Marcellus.
425.	329.	L. Papirius Craſſus. II.
		L. Plautius Venno.
426.	328.	T. Æmilius Mamercinus II.
		C. Plautius Decianus.
427.	327.	P. Cornelius Scapula.
		P. Plautius Proculus.
428.	326.	L. Cornelius Lentulus.
		Q. Publius Philo II.
429.	325.	L. Papirius Curſor.
		C. Poetilius Libo III.
430.	324.	L. Furius Camillus.
		Junius Brutus Scæva.

In 't zelve jaar werdt tot Dictator gemaakt

L. Papirius Curſor.

431.	323.	C. Sulpicius Longus II.
		Q. Aulius Ceretanus.
432.	322.	Q. Fabius Maximus Rullianus.
		L. Fulvius Curvus.
433.	321.	T. Veturius Calvinus II.
		Sp. Poſtumius Albinus
434.	320.	L. Papirius Curſor II.
		Q. Publius Philo III.
435.	319.	L. Papirius Curſor III.
		Q. Aulius Ceretanus II.
436.	318.	M. Foſlius Flaccinator.
		L. Plautius Venno II.
437.	317.	Q. Æmilius Barbula.
		C. Junius Bubulcus.
438.	316.	Sp. Nautius Rutilus.
		M. Popilius Laenas.
439.	315.	L. Papirius Curſor IV.
		Q. Publius Philo IV.
440.	314.	M. Pœtilius Libo.
		C. Sulpicius Longus III.
441.	313.	L. Papirius Curſor V.
		C. Junius Bubulcus II.
442.	312.	M. Valerius Maximus.
		P. Decius Mus.
443.	311.	C. Junius Bubulcus III.
		Q. Æmilius Barbula II.
444.	310.	Q. Fabius Maximus Rullianus II.
		C. Marcius Rutilus.
445.	309.	In dit jaar zyn 'er gene Conſules geweeſt, maar men maakte voor de twede maal Dictator

L. Papirius Curſor.

Tot Magiſter Equitum, of generaal over de ruitery wierdt gemaakt

C. Junius Bubulcus.

446.	308.	Q. Fabius Maximus Rullianus III.
		P. Decius Mus II.
447.	307.	Appius Claudius Caecus.
		L. Volumnius Flamma.
448.	306.	Q. Martius Tremulus.
		P. Cornelius Aruina.
449.	305.	L. Poſtumius Megellus.
		T. Minucius Augurinus.
450.	304.	P. Sempronius Sophus.
		P. Sulpicius Saverno.
451.	303.	Ser. Cornelius Lentulus.
		L. Genucius Aventinenſis.
452.	302.	M. Livius Dexter.
		M. Æmilius Paulus.

Jaren na den opbouw van Rome.	Jaren voor de geboorte van Christus.	
453.	301.	In dit jaar zyn 'er gene Conſules geweeſt, maar men maakte tot Dictator
		Quintus Fabius Maximus.
		Zyn Magiſter Equitum was
		M. Æmilius Paulus.
454.	300.	Q. Appulejus Panſa.
		M. Valerius Corvus.
455.	299.	M. Fulvius Petinus.
		T. Manlius Torquatus.
456.	298.	L. Cornelius Scipio.
		Cn. Fulvius Centumalus.
457.	297.	Q. Fabius Maximus Rullianus IV.
		Q. Decius Mus III.
458.	296.	Appius Claudius Caeſus II.
		L. Volumnius Flamma II.
459.	295.	Q. Fabius Maximus Rullianus V.
		P. Decius Mus IV.
460.	294.	L. Poſtumius Megellus II.
		M. Attilius Regulus.
461.	293.	L. Papirius Curſor.
		Sp. Corvilius Maximus.
462.	292.	Q. Fabius Maximus Gurges.
		Junius Brutus Scaeva.
463.	291.	L. Poſtumius Megellus III.
		C. Junius Brutus Bubulcus.
464.	290.	P. Cornelius Rufinus.
		M. Curius Dentatus.
465.	289.	M. Valerius Corvinus.
		Q. Caeditius Noctua.
466.	288.	Q. Martius Tremulus II.
		P. Cornelius Aruina II.
467.	287.	M. Claudius Marcellus.
		Sp. Nautius Rutilus.
468.	286.	M. Valerius Maximus.
		C. Ælius Paetus.
469.	285.	C. Claudius Canina.
		M. Æmilius Barbula.
470.	284.	C. Servilius Tucca.
		L. Caecilius Metellus.
471.	283.	P. Cornelius Dolabella.
		Cn. Domitius Calvinus.
472.	282.	C. Fabricius Luſcinus.
		Q. Æmilius Papus.
473.	281.	L. Æmilius Barbula.
		Q. Marcius Philippus.
474.	280.	P. Valerius Laevinus.
		T. Coruncanius Nepos.
475.	279.	P. Sulpicius Saverrio.
		P. Decius Mus.
476.	278.	C. Fabricius Luſcinus.
		Q. Æmilius Papus II.
477.	277.	P. Cornelius Rufinus II.
		C. Junius Bubulcus II.
478.	276.	Q. Fabius Maximus Gurges II.
		C. Genucius Clepſina.
479.	275.	M. Curius Dentatus II.
		L. Cornelius Lentulus.
480.	274.	Ser. Cornelius Merenda.
		M. Curius Dentatus III.
481.	273.	C. Fabius Dorſo.
		C. Claudius Canina II.
482.	272.	L. Papirius Curſor II.
		Sp. Carvilius Maximus II.
483.	271.	C. Quinctius Claudius.
		L. Genutius Clepſina.
484.	270.	C. Genutius Clepſina II.
		Cn. Cornelius Blaſio.
485.	269.	C. Fabius Pictor.
		L. Quinctius Gulo.
486.	268.	P. Sempronius Sophus.
		App. Claudius Craſſus.
487.	267.	M. Attilius Regulus.
		L. Julius Libo.
488.	266.	M. Fabius Pictor.
		D. Junius Peta.
489.	265.	Q. Fabius Maximus Gurges III.
		P. Decius Mus.
490.	264.	App. Claudius Caudex.
		M. Fulvius Flaccus.
491.	263.	M. Valerius Maximus.
		M. Otacilius Craſſus.
492.	262.	L. Poſtumius Megellus.
		Q. Mamilius Vitulus.
493.	261.	L. Valerius Flaccus.
		T. Otacilius Craſſus.
494.	260.	Cn. Cornelius Scipio Aſina.
		C. Duillius Nepos.
495.	259.	L. Cornelius Scipio.
		C. Aquilius Florus.

Jaren na den opbouw van Rome.	Jaren voor de geboorte van Chriſtus.	
496.	258.	A. Attilius Calatinus.
		C. Sulpitius Paterculus.
497.	257.	C. Attilius Serranus.
		Cn. Cornelius Blaſio.
498.	256.	L. Manlius Vulſo.
		C. Attilius Regulus.
499.	255.	Ser. Fulvius Nobilior.
		M. Æmilius Paulus.
500.	254.	Cn. Cornelius Scipio Aſina II.
		A. Attilius Calatinus II.
501.	253.	Cn. Servilius Caepio.
		C. Sempronius Blaeſus.
502.	252.	C. Aurelius Cotta.
		P. Servilius Geminus.
503.	251.	C. Caecilius Metellus.
		C. Furius Pacilus.
504.	250.	C. Attilius Regulus II.
		L. Manlius Vulſo II.
505.	249.	M. Claudius Pulcher.
		L. Junius Pullus.
506.	248.	C. Aurelius Cotta II.
		P. Servilius Geminus II.
507.	247.	L. Caecilius Metellus.
		M. Fabius Buteo.
508.	246.	M. Otacilius Craſſus II.
		M. Fabius Licinus.
509.	245.	M. Fabius Buteo. II.
		C. Attilius Bulbus.
510.	244.	A. Manlius Torquatus.
		C. Sempronius Bleſenſis.
511.	243.	C. Fundanius Fundulus.
		C. Sulpicius Gallus.
512.	242.	C. Luctatius Catulus.
		A. Poſtumius Albinus.
513.	241.	A. Manlius Torquatus II.
		Q. Luctatius Corço.
514.	240.	C. Claudius Centho.
		M. Sempronius Tuditanus.
515.	239.	C. Mamilius Turrinus.
		Q. Valerius Falco.
516.	238.	T. Sempronius Gracchus.
		P. Valerius Falco.
517.	237.	L. Cornelius Lentulus.
		Q. Fulvius Flaccus.
518.	236.	P. Cornelius Lentulus.
		C. Licinius Varus.
519.	235.	T. Manlius Torquatus.
		C. Attilius Bulbus II.
520.	234.	L. Poſtumius Albinus.
		Sp. Carvilius Maximus.
521.	233.	Q. Fabius Maximus Verrucoſus.
		M. Pomponius Matho.
522.	232.	M. Æmilius Lepidus.
		M. Publicius Malleolus.
523.	231.	M. Pomponius Matho II.
		C. Papirius Maſo.
524.	230.	M. Æmilius Barbula.
		M. Junius Pera.
525.	229.	L. Poſtumius Albinus II.
		Cn. Fulvius Centumalus.
526.	228.	Sp. Carvilius Maximus II.
		Q. Fabius Maximus Verrucoſus II.
527.	227.	P. Valerius Flaccus.
		M. Attilius Regulus.
528.	226.	M. Valerius Meſſala.
		L. Apoſtius Fullo.
529.	225.	L. Æmilius Papus.
		C. Attilius Regulus.
530.	224.	T. Manlius Torquatus II.
		Q. Fulvius Flaccus II.
531.	223.	C. Flaminius Nepos.
		P. Furius Philus.
532.	222.	Cn. Cornelius Scipio.
		M. Claudius Marcellus.
533.	221.	P. Cornelius Scipio Aſina.
		M. Minucius Rufus.
534.	220.	L. Veturius Philo.
		C. Luctatius Catullus.
535.	219.	M. Livius Salinator.
		L. Æmilius Paulus.
536.	218.	P. Cornelius Scipio.
		T. Sempronius Longus.
537.	217.	C. Flaminius.
		Cn. Servilius Geminus.
538.	216.	L. Æmilius Paulus II.
		C. Terentius Varro.
539.	215.	L. Poſtumius Albinus III.
		T. Sempronius Gracchus.

Jaren na den opbouw van Rome. — Jaren voor de geboorte van Chriſtus.

Maar Albinus ſneuvelde voor dat hy zyne bediening aanvaardde. In zyn plaats volgde

Jaren na den opbouw van Rome.	Jaren voor de geboorte van Chriſtus.	
		Q. Fabius Maximus III.
540.	214.	Q. Fabius Maximus IV.
		M. Claudius Marcellus II.
541.	213.	Q. Fabius Maximus V.
		Q. F. T. Sempronius Gracchus II.
542.	212.	App. Claudius Pulcher.
		Q. Fulvius Flaccus III.
543.	211.	P. Sulpicius Galba.
		Cn. Fulvius Centumalus.
544.	210.	M. Valerius Laevinus II.
		M. Claudius Marcellus III.
545.	209.	Q. Fabius Maximus VI.
		Q. Fulvius Flaccus IV.
546.	208.	M. Claudius Marcellus VII.
		T. Quinctius Criſpinus.
547.	207.	C. Claudius Nero.
		M. Livius Salinator.
548.	206.	Q. Caecilius Metellus.
		L. Veturius Philo.
549.	205.	P. Cornelius Scipio Africanus.
		P. Licinius Craſſus.
550.	204.	M. Cornelius Cethegus.
		P. Sempronius Tuditanus.
551.	203.	Cn. Servilius Caepio.
		C. Servilius Nepos.
552.	202.	T. Claudius Nero.
		M. Servilius Geminus.
553.	201.	Cn. Cornelius Lentulus.
		P. Ælius Paetus.
554.	200.	P. Sulpicius Galba. II.
		C. Aurelius Cotta.
555.	199.	L. Cornelius Lentulus.
		P. Villius Tappulus.
556.	198.	T. Quinctius Flaminius.
		Sex. Ælius Paetus.
557.	197.	C. Cornelius Cethegus.
		Q. Minucius Rufus.
558.	196.	L. Furius Purpureo.
		M. Claudius Marcellus.
559.	195.	M. Porcius Cato.
		L. Valerius Flaccus.
560.	194.	P. Cornelius Scipio Africanus II.
		T. Sempronius Longus.
561.	193.	L. Cornelius Merula.
		Q. Minucius Thermus.
562.	192.	L. Quinctius Flaminius.
		Cn. Domitius Ænobarbus.
563.	191.	M. Acilius Glabrio.
		P. Cornelius Scipio Naſica.
564.	190.	L. Cornelius Scipio Aſiaticus.
		C. Laelius Nepos.
565.	189.	Cn. Manlius Vulſo.
		M. Fulvius Nobilior.
566.	188.	C. Livius Salinator.
		M. Valerius Meſſala.
567.	187.	M. Æmilius Lepidus.
		C. Flaminius Nepos.
568.	186.	Sp. Poſtumius Albinus.
		Q. Martius Philippus.
569.	185.	App. Claudius Pulcher.
		M. Sempronius Tuditanus.
570.	184.	P. Claudius Pulcher.
		L. Porcius Licinus.
571.	183.	Q. Fabius Labeo.
		M. Claudius Marcellus.
572.	182.	L. Æmilius Paulus.
		Cn. Baebius Tamphilus.
573.	181.	P. Cornelius Cethegus.
		M. Baebius Tamphilus.
574.	180.	A. Poſtumius Albinus.
		C. Calpurnius Piſo.
575.	179.	L. Manlius Acidinus.
		Q. Fulvius Flaccus.
576.	178.	M. Junius Brutus.
		A. Manlius Vulſo.
577.	177.	C. Claudius Pulcher.
		Tib. Sempronius Gracchus.
578.	176.	Cn. Cornelius Scipio.
		Q. Petilius Spurinus.
579.	175.	P. Mucius Scaevola.
		M. Æmilius Lepidus II.
580.	174.	Sp. Poſtumius Albinus.
		Q. Mucius Scaevola.
581.	173.	L. Poſtumius Albinus.
		M. Popilius Laenas.
582.	172.	C. Popilius Laenas.
		P. Ælius Ligus.

Jaren na den opbouw van Rome.	Jaren voor de geboorte van Christus.	
583.	171.	L. Licinius Craſſus.
		C. Caſſius Longinus.
584.	170.	A. Hoſtilius Mancinus.
		A. Attilius Serranus.
585.	169.	Q. Martius Philippus II.
		Cn. Servilius Caepio.
586.	168.	L. Æmilius Paulus II.
		L. Licinius Craſſus.
587.	167.	Q. Ælius Paetus.
		M. Junius Pennus.
588.	166.	C. Sulpicius Gallus.
		M. Claudius Marcellus.
589.	165.	T. Manlius Torquatus.
		Cn. Octavius Nepos.
590.	164.	A. Manlius Torquatus.
		Cn. Octavius Nepos.
591.	163.	Tib. Sempronius Gracchus II.
		M. Juventinus Thalna.
592.	162.	P. Cornelius Scipio Naſica.
		C. Martius Figulus.
593.	161.	M. Valerius Meſſala.
		C. Fannius Strabo.
594.	160.	L. Anicius Gallus.
		M. Cornelius Cethegus.
595.	159.	Cn. Cornelius Dolabella.
		M. Fulvius Nobilior.
596.	158.	M. Æmilius Lepidus.
		C. Popilius Laenas II.
597.	157.	Sex. Julius Caeſar.
		L. Aurelius Oreſtes.
598.	156.	L. Cornelius Lentulus.
		C. Martius Figulus II.
599.	155.	P. Cornelius Scipio Naſica II.
		M. Claudius Marcellus II.
600.	154.	Q. Opimius Nepos.
		L. Poſtumius Albinus.
601.	153.	Q. Fulvius Nobilior.
		T. Annius Luſcus.
602.	152.	M. Claudius Marcellus III.
		L. Valerius Flaccus.
603.	151.	L. Licinius Lucullus.
		A. Poſtumius Albinus.
604.	150.	T. Quinctius Flaminius.
		M. Acilius Balbus.
605.	149.	L. Marcius Cenſorinus.
		M. Manlius Nepos.
606.	148.	Sp. Poſtumius Albinus.
		L. Calphurnius Piſo.
607.	147.	P. Cornelius Scipio Africanus.
		C. Livius Druſus.
608.	146.	Cn. Cornelius Lentulus.
		L. Mummicus Achaïcus.
609.	145.	Q. Fabius Æmilianus.
		L. Hoſtilius Mancinus.
610.	144.	Ser. Sulpicius Galba.
		L. Aurelius Cotta.
611.	143.	App. Claudius Pulcher.
		Q. Caecilius Metellus.
612.	142.	L. Caecilius Metellus.
		Q. Fabius Servilianus.
613.	141.	Cn. Servilius Caepio.
		Q. Pompejus Rufus.
614.	140.	G. Caelius Sapiens.
		Q. Servilius Caepio.
615.	139.	Cn. Calpurnius Piſo.
		M. Popilius Laenas.
616.	138.	Cn. Cornelius Scipio Naſica.
		D. Junius Brutus.
617.	137.	M. Æmilius Lepidus.
		C. Hoſtilius Mancinus.
618.	136	P. Furius Philus.
		Sex. Atilius Serranus.
619.	135.	Ser. Fulvius Flaccus.
		C. Calpurnius Piſo.
620.	134.	P. Cornelius Scipio Africanus II.
		C. Fulvius Flaccus.
621.	133.	P. Mucius Scaevola.
		L. Calpurnius Piſo Frugi.
622.	132.	P. Popilius Laenas.
		P. Rupilius Nepos.
623.	131.	P. Licinius Craſſus.
		L. Valerius Flaccus.
624.	130.	M. Perpenna.
		C. Claudius Pulcher.
625.	129.	C. Sempronius Tuditanus.
		M. Aquilius Nepos.
626.	128.	Cn. Octavius Nepos.
		T. Annius Luſcus.
627.	127.	L. Caſſius Longinus.
		L. Cornelius Cinna.
628.	126.	M. Æmilius Lepidus.
		L. Aurelius Oreſtes.
629.	125.	M. Plautius Hypiaeus.
		M. Fulvius Flaccus.
630.	124.	C. Caſſius Longinus.
		C. Sextius Calvinus.
631.	123.	Q. Caecilius Metellus.
		T. Quinctius Flaminius.
632.	122.	Cn. Domitius Ahenobarbus.
		C. Fannius Nepos.
633.	121.	Q. Fabius Maximus.
		L. Opimius Nepos.
634.	120.	P. Manilius Nepos.
		C. Papirius Carbo.
635.	119.	L. Caecilius Metellus.
		Q. Mutius Scaevola.
636.	118.	M. Porcius Cato.
		Q. Marcius Rex.
637.	117.	L. Caecilius Metellus.
		Q. Mucius Scaevola.
638.	116.	C. Licinius Geta.
		Q. Fabius Maximus.
639.	115.	M. Æmilius Scaurus.
		M. Caecilius Metellus.
640.	114.	M. Acilius Balbus.
		C. Porcius Cato.
641.	113.	C. Caecilius Metellus.
		Cn. Papirius Carbo.
642.	112.	M. Livius Druſus.
		L. Calpurnius Piſo.
643.	111.	P. Cornelius Scipio Naſica.
		L. Calpurnius Beſtia.
644.	110.	M. Minucius Rufus.
		Sp. Poſtumius Albinus.
645.	109.	Q. Caecilius Metellus.
		M. Junius Silanus.
646.	108.	Ser. Sulpicius Galba.
		M. Aurelius Scaurus.
647.	107.	L. Caſſius Longinus.
		C. Marius.
648.	106.	C. Attilius Serranus.
		Q. Servilius Caepio II.
649.	105.	P. Rutilius Rufus.
		C. Manilius Nepos.
650.	104.	C. Marius II.
		C. Flavius Fimbria.
651.	103.	C. Marius III.
		L. Aurelius Oreſtes.
652.	102.	C. Marius IV.
		Q. Luctatius Catulus.
653.	101.	C. Marius V.
		M. Aquilius Nepos.
654.	100.	C. Marius VI.
		L. Valerius Flaccus.
655.	99.	M. Antonius.
		A. Poſtumius Albinus.
656.	98.	Q. Caecilius Metellus.
		T. Didius Nepos.
657.	97.	Cn. Cornelius Lentulus.
		P. Licinius Craſſus.
658.	96.	Cn. Domitius Ahenobarbus.
		C. Caſſius Longinus.
659.	95.	L. Licinius Craſſus.
		M. Mutius Scaevola.
660.	94.	C. Caelius Calvus.
		L. Domitius Ahenobarbus.
661.	93.	C. Valerius Flaccus.
		M. Herennius.
662.	92.	C Claudius Pulcher.
		M. Perpenna.
663.	91.	L. Marcius Philippus.
		Sex. Julius Caeſar.
664.	90.	L. Julius Caeſar.
		P. Rutilius Lupus.
665.	89.	Cn. Pompejus Strabo.
		L. Porcius Cato.
666.	88.	L. Cornelius Sulla.
		Q. Pompejus Rufus.
667.	87.	Cn. Octavius Nepos.
		L. Cornelius Cinna.
668.	86.	L. Cornelius Cinna II.
		C. Marius VII.
669.	85.	L. Cornelius Cinna III.
		Cn. Papirius Carbo.
670.	84.	Cn. Papirius Carbo II.
		L. Cornelius Cinna IV.
671.	83.	L. Cornelius Scipio Aſiaticus.
		C. Norbanus Flaccus.
672.	82.	C. Marius.
		Cn. Papirius Carbo III.
673.	81.	M. Tullius Decula.

Jaren na den opbouw van Rome.	Jaren voor de geboorte van Chriſtus.	
		Cn. Cornelius Dolabella.
674.	80.	L. Cornelius Sulla II.
		Q. Cæcilius Metellus Pius.
675.	79.	Q. Servilius Vatia.
		App. Claudius Pulcher.
676.	78.	M. Æmilius Lepidus.
		Q. Luctatius Catulus.
677.	77.	D. Junius Brutus.
		M. Æmilius Brutus.
678.	76.	Cn. Octavius Nepos.
		C. Scribonius Curio.
679.	75.	L. Octavius Nepos.
		C. Aurelius Cotta.
680.	74.	Licilius Lucullus.
		M. Aurelius Cotta.
681.	73.	M. Terentius Varro.
		C. Caſſius Longinus.
682.	72.	L. Gellius Poplicola.
		Cn. Cornelius Lentulus.
683.	71.	Cn. Aufidius Oreſtes.
		P. Cornelius Lentulus.
684.	70.	Cn. Pompejus Magnus.
		M. Licinius Craſſus.
685.	69.	Q. Hortenſius.
		Q. Cæcilius Metellus.
686.	68.	L. Cæcilius Metellus.
		Q. Martius Rex.
687.	67.	C. Calpurnius Piſo.
		M. Acilius Glabrio.
688.	66.	M. Æmilius Lepidus.
		L. Vulcatius Tullus.
689.	65.	P. Cornelius Sulla.
		P. Antonius Pætus.
690.	64.	L. Julius Cæſar.
		C. Marcius Figulus.
691.	63.	M. Tullius Cicero.
		C. Antonius Nepos.
692.	62.	D. Julius Silanus.
		L. Licinius Murena.
693.	61.	M. Pupius Piſo.
		M. Valerius Meſſala.
694.	60.	L. Afranius.
		Q. Cæcilius Metellus Celer.
695.	59.	L. Julius Cæſar.
		M. Calpurnius Bibulus.
696.	58.	L. Calpurnius Piſo.
		A. Gabinius.
697.	57.	P. Cornelius Lentulus Spinther.
		Q. Cæcilius Metellus.
698.	56.	Cn. Cornelius Lentulus.
		L. Martius Philippus.
699.	55.	Cn. Pompejus Magnus II.
		M. Licinius Craſſus II.
700.	54.	L. Domitius Ahenobarbus.
		App. Claudius Pulcher.
701.	53.	Cn. Domitius Calvinus.
		M. Valerius Meſſala.
702.	52.	Cn. Pompejus Magnus III.
		Q. Cæcilius Metellus.
703.	51.	Ser. Sulpicius Rufus.
		M. Claudius Marcellus.
704.	50.	L. Æmilius Paulus.
		C. Claudius Marcellus.
705.	49.	C. Claudius Marcellus II.
		L. Cornelius Lentulus.
706.	48.	C. Julius Cæſar II.
		P. Servilius Vatia.
707.	47.	Q. Fufius Calenus.
		P. Vaticinius.
708.	46.	C. Julius Cæſar III.
		M. Æmilius Lepidus.
709.	45.	C. Julius Cæſar IV, zonder amptgenoot.
		C. Julius Cæſar V.
710.	44.	M. Antonius Nepos.
		M. Vibius Panſa.
711.	43.	A. Hirtius.
		In hun plaats volgden
		Caeſar Octavius.
		Q. Pedius.
712.	42.	M. Æmilius Lepidus II.
		L. Munacius Plancus.
713.	41.	P. Servilius Vatia Iſauricus.
		L. Antonius.
714.	40.	Cn. Domitius Calvinus II.
		C. Aſinius Pollio.
715.	39.	L. Marcius Cenſorinus.
		C. Calviſius Sabinus.
716.	38.	Ap. Claudius Pulcher.
		C. Norbanus Flavus.
717.	37.	M. Vipſanius Agrippa.

Jar en na den opbouw van Rome.	Jaren voor de geboorte van Chriſtus.	
		L. Caninius Gallus.
718.	36.	L. Gellius Poplicola.
		M. Coccejus Nerva.
719.	35.	L. Cornificius.
		Sex. Pompejus.
720.	34.	L. Scribonius Libo.
		M. Antonius II.
		In zyne plaats volgde
		L. Sempronius Atratinus.
721.	33.	C. Caeſar Octavius II.
		L. Volcatius Tullus.
722.	32.	Cn. Domitius Ahenobarbus.
		C. Soſius Nepos.
723.	31.	C. Caeſar Octavius III.
		M. Valerius Meſſala Corvinus.
724.	30.	C. Caeſar Octavius IV.
		M. Licinius Craſſus.
725.	29.	C. Caeſar Octavius V.
		Sex. Appulejus.
726.	28.	C. Caeſar Octavius VI.
		M. Vipſanius Agrippa III.
727.	27.	C. Caeſar Octavius VII.
		M. Vipſanius Agrippa IV.
728.	26.	C. Caeſar Octavius VIII.
		T. Statilius Taurus II.
729.	25.	C. Caeſar Octavius IX.
		M. Junius Silanus.
730.	24.	C. Caeſar Octavius X.
		C. Norbanus Flaccus.
731.	23.	C. Caeſar Octavius XI.
		A. Terentius Murena.
732.	22.	M. Claudius Marcellus.
		A. Arruntinus.
733.	21.	Q. Æmilius Lepidus.
		M. Lollius.
734.	20.	M. Appulejus Nepos.
		P. Silius Nerva.
735.	19.	C. Sentius Saturninus.
		Q. Lucretius Cinna Viſpillo.
736.	18.	Cn. Cornelius Lentulus.
		P. Cornelius Lentulus.
737.	17.	C. Furnius.
		P. Julius Silanus.
738.	16.	L. Domitius Ahenobarbus.
		P. Cornelius Scipio.
739.	15.	M. Livius Druſus Libo.
		Cn. Calpurnius Piſo.
740.	14.	M. Licinius Craſſus.
		C. Cornelius Lentulus.
741.	13.	Tib. Claudius Nero.
		P. Quintilius Varus.
742.	12.	M. Valerius Meſſala.
		P. Sulpicius Quirinus.
743.	11.	P. Fabius Maximus.
		Q. Ælius Tubero.
744.	10.	Julius Antonius.
		Q. Fabius Maximus Africanus.
745.	9.	Cl. Druſus Nero.
		T. Quinctius Criſpinus.
746.	8.	M. Martius Cenſorinus.
		C. Aſinius Gallus.
747.	7.	Tib. Cl. Druſus Nero II.
		Cn. Calpurnius Piſo II.
748.	6.	D. Laelius Balbus.
		C. Antiſtius Vetus.
749.	5.	C. Caeſar Octavius XII.
		L. Cornelius Sulla.
750.	4.	L. Calviſius Sabinus II.
		L. Paſſienus Rufus.
751.	3.	Cn. Cornelius Lentulus.
		M. Valerius Meſſalinus.
752.	2.	C. Cæſar Octavius XIII.
		M. Plautius Silanus.
953.	1.	Coſſus Cornelius Lentulus.
		L. Calpurnius Piſo.
Na den opbouw van Rome.	**Na de geboorte van Chriſtus.**	
754.	1.	C. Julius Caeſar, kleinzoon van Auguſtus.
		L. Æmilius Paulus.
755.	2.	P. Vinicius Nepos.
		P. Alphinius Varus.
756.	3.	L. Ælius Lamia.
		L. Servilius Geminus.
757.	4.	Sex. Ælius Catus.
		C. Sentius Saturninus.
758.	5.	L. Valerius Meſſala.
		Cn. Cornelius Cinna Magnus.
759.	6.	L. Æmilius Lepidus.
		L. Arruntius Nepos.
760.	7.	A. Licinius Nerva.

Jaren na den opbouw van Rome.	Jaren na de geboorte van Christus.	
		Q. Caecilius Metellus Creticus.
761.	8.	M. Furius Camillus.
		Sex. Nonius Quinctilianus.
762.	9.	Q. Sulpicius Camerinus.
		C. Poppæus Sabinus.
763.	10.	P. Cornelius Dolabella.
		C. Julius Silanus.
764.	11.	M. Æmilius Lepidus.
		T. Statilius Taurus.
765.	12.	Tib. Germanicus Cæsar.
		C. Fontejus Capito.
766.	13.	C. Silius Nepos.
		L. Munacius Plancus.
767.	14.	Sex. Pompejus Nepos.
		Sex. Appulejus Nepos.
768.	15.	Drusus Julius Cæsar.
		C. Norbanus Flaccus.
769.	16.	T. Statilius Sesennas.
		L. Scribonius Libo.
770.	17.	C. Cælius Rufus.
		L. Pomponius Flaccus.
771.	18.	Cl. Tib. Nero III.
		Germanicus Cæsar II.
772.	19.	M. Junius Silanus.
		L. Norbanus Balbus.
773.	20.	L. Valerius Messala.
		M. Aurelius Cotta.
774.	21.	Cl. Tiberius Nero IV.
		Drusus Julius Cæsar II.
775.	22.	C. Sulpicius Galba.
		D. Haterius Agrippa.
776.	23.	C. Asinius Pollio.
		C. Antistius Vetus.
777.	24.	Sex. Cornelius Cethegus.
		L. Visellius Varro.
778.	25.	Cossus Cornelius Lentulus.
		C. Calvisius Sabinus.
779.	26.	Cn. Cornelius Lentulus.
		C. Calvisius Sabinus II.
780.	27.	M. Licinius Crassus.
		L. Calpurnius Piso.
781.	28.	Ap. Junius Silanus.
		P. Silius Nerva.
782.	29.	C. Rubellius Geminus.
		C. Fusius Geminus.
783.	30.	L. Cassius Longinus.
		M. Vinicius Quartinus.
784.	31.	Cl. Tib. Nero Cæsar V.
		L. Ælius Silianus.
785.	32.	C. Domitius Ahenobarbus.
		A. Vitellius Nepos.
786.	33.	Sergius Sulpicius Galba.
		L. Cornelius Sulla.
787.	34.	Paulus Fabius Persicus.
		L. Vitellius Nepos.
788.	35.	C. Cestius Camerinus.
		M. Servilius Rufus.
789.	36.	Q. Plautius Lælianus.
		Sex. Papinius Gallicanus.
790.	37.	Cn. Acerronius Proculus.
		Cn. Porcius Nigrinus.
791.	38.	C. Cæsar Caligula II.
		L. Apronius Cæsianus.
792.	39.	M. Aquilius Julianus.
		P. Nonius Asprenas.
793.	40.	C. Cæsar Caligula III alleen, naderhandt nevens
		L. Gellius.
794.	41.	C. Cæsar Caligula IV.
		Cn. Sentius Saturninus.
795.	42.	Tib. Claudius (keizer) II.
		L. Licinius Largus.
796.	43.	Tib. Claudius (keizer) III.
		L. Vitellius II.
797.	44.	L. Quinctius Crispinus II.
		T. Statilius Taurus.
798.	45.	M. Vinicius Quartinus II.
		M. Statilius Corvinus.
799.	46.	C. Valerius Asiaticus II.
		M. Valerius Messala.
800.	47.	Claudius (keizer) IV.
		C. Vitellius Nepos III.
801.	48.	A. Vitellius. (Naderhandt keizer.)
		L. Vipsanius Poplicola.
802.	49.	C. Pompejus Gallus.
		Q. Veranius Lætus.
803.	50.	C. Antistius Vetus.
		M. Suillius Rufus.
804.	51.	Tib. Claudius (keizer) V.
		Ser. Cornelius Scipio Orfitus.
805.	52.	P. Cornelius Sulla.
		L. Silvius Otho.

Jaren na den opbouw van Rome.	Jaren na de geboorte van Christus.	
806.	53.	D. Junius Silanus.
		Q. Haterius Antonius.
807.	54.	Q. Asinius Marcellus.
		M. Acilius Aviola.
808.	55.	Nero Claudius. (keizer)
		L. Antistius Vetus.
809.	56.	Q. Volusius Saturninus.
		P. Cornelius Scipio.
810.	57.	Nero Claudius II. (keizer)
		L. Calpurnius Piso.
811.	58.	Nero Claudius III. (keizer)
		M. Valerius Messala.
812.	59.	C. Vipsanius Poplicola.
		L. Fontejus Capito.
813.	60.	Nero Claudius IV. (keizer)
		Cossus Cornelius Lentulus.
814.	61.	C. Caesonius Paetus.
		T. Petronius Sabinus.
815.	62.	P. Marius Celsus.
		L. Asinius Gallus.
816.	63.	L. Memmius Regulus.
		T. Virginius Rufus.
817.	64.	C. Lecanius Bassus.
		M. Licinius Crassus.
818.	65.	P. Silvius Nerva.
		C. Julius Vestinus.
819.	66.	C. Suetonius Paullinus.
		L. Pontius Telesinus.
820.	67.	L. Fontejus Capito.
		C. Julius Rufus.
821.	68.	C. Silius Italicus.
		M. Galerius Trachalus.
822.	69.	Ser. Sulpicius Galba (keizer).
		T. Vinius Crispinianus.
823.	70.	Flavius Vespasianus (keizer).
		T. Vespasianus Caesar.
824.	71.	Flavianus Vespasianus II.
		M. Coccejus Nerva.
825.	72.	Flavius Vespasianus III.
		T. Vespasianus Caesar II.
826.	73.	D. Flav. Domitianus.
		M. Valerius Messalinus.
827.	74.	Flavius Vespasianus IV.
		T. Vespasianus III.
828.	75.	Flavius Vespasianus V.
		T. Vespasianus IV.
829.	76.	Flavius Vespasianus VI.
		T. Vespasianus V.
830.	77.	Flavius Vespasianus VII.
		T. Vespasianus VI.
831.	78.	L. Cejonius Commodus Verus.
		C. Cornelius Priscus.
832.	79.	Flavius Vespasianus VIII.
		T. Vespasianus VII.
833.	80.	Titus Vespasianus (keizer) VIII.
		Flavius Domitianus VII.
834.	81.	M. Plautius Silvanus.
		T. Annius Pollio.
835.	82.	Flavius Domitianus (keizer) VIII.
		T. Flavius Sabinus.
836.	83.	Flavius Domitianus IX.
		T. Virginius Rufus II.
837.	84.	Fl. Domitianus (keizer) X.
		Ap. Junius Sabinus.
838.	85.	Flavius Domitianus XI.
		T. Aurelius Fulvus, of Fulvius.
839.	86.	Flavius Domitianus XII.
		Ser. Cornelius Dolabella.
840.	87.	Flavius Domitianus XIII.
		A. Volusius Saturninus.
841.	88.	Flavius Domitianus XIV.
		L. Minucius Rufus.
842.	89.	T. Aurelius Fulvus.
		A. Sempronius Atratinus.
843.	90.	Flavius Domitianus XV.
		M. Coccejus Nerva II.
844.	91.	M. Ulpius Trajanus.
		M. Acilius Glabrio.
845.	92.	Flavius Domitianus XVI.
		A. Volusius Saturninus II.
846.	93.	Sex. Pompejus Collega.
		Cornelius Priscus.
847.	94.	L. Nonius Asprenas.
		M. Arricinus Clemens.
848.	95.	Flavius Domitianus XVII.
		T. Flavius Clemens.

Begryp hier onder de zes Consulaatschappen van Domitianus, die onder de regering van Vespasianus zesmaal substituut Consul geweest is.

849.	96.	C. Fulvius Valens.

Jaren na den opbouw van Rome.	Jaren na de geboorte van Christus.	
		A. Antistius Vetus.
850.	97.	M. Coccejus Nerva (keizer) III.
		T. Virginius Rufus III.
851.	98.	M. Coccejus Nerva IV.
		M. Ulpius Trajanus II.
852.	99.	C. Sosius Senecio.
		A. Cornelius Palma.
853.	100.	M. Ulpius Trajanus (keizer) III.
		M. Cornelius Fronto.
		Honoraire Consuls waren
		Plinius Junius, de jonge.
		Cornutus Tertullus.
854.	101.	M. Ulpius Trajanus IV.
		Sex. Articulejus Paetus.
855.	102.	C. Sosius Senecio II.
		L. Licinius Sura.
856.	103.	M. Ulpius Trajanus V.
		L. Appius Maximus.
857.	104.	Suranus.
		P. Neratius Marcellus.
858.	105.	T. Julius Candidus.
		A. Julius Quadratus.
859.	106.	L. Cejonius Commodus.
		L. Tutius Certalis.
860.	107.	C. Sosius Senecio III.
		L. Licinius Sura II.
861.	108.	Ap. Annius Trebonius.
		M. Attilius Bradua.
862.	109.	M. Valerius Messala.
		C. Popilius Pedo.
863.	110.	Claudius Crispinus.
		Solenus Orphitus Hasta.
864.	111.	L. Calpurnius Piso.
		M. Vettius Rusticus.
865.	112.	M. Ulpius Trajanus IV.
		C. Julius Africanus.
866.	113.	L. Publius Celsus.
		C. Clodius Crispinus.
867.	114.	Q. Ninnius Hasta.
		P. Manlius Vopiscus.
868.	115.	Æl. Hadrianus.
		Salinator.
869.	116.	Æmilius Ælianus.
		L. Antistius Vetus.
870.	117.	Quinctius Niger.
		T. Vipsanius Apronianus.
871.	118.	Æl. Adrianus (keizer) II.
		T. Claudius Fuscus.
872.	119.	Æl. Adrianus III.
		Q. Junius Rusticus.
873.	120.	L. Catilius Severus.
		T. Aurelius Antoninus.
874.	121.	M. Annius Verus II.
		Augurus.
875.	122.	M. Acilius Aviola.
		C. Corelius Pansa.
876.	123.	Q. Arrius Pœtinus.
		C. Veranius Apronianus.
877.	124.	M. Acilius Glabrio.
		C. Bullicius Torquatus.
878.	125.	P. Cornelius Scipio Asiaticus.
		C. Vettius Aquilinus.
879.	126.	M. Lollius Pedius.
		L. Junius Lepidus.
880.	127.	Gallicanus.
		C. Cælius Titianus.
881.	128.	L. Nonius Asprenas.
		M. Annius Libo.
882.	129.	P. Juventius Celsus.
		Q. Junius Balbus.
883.	130.	Q. Fabius Catullinus.
		M. Flavius Aper.
884.	131.	Ser. Octavius Lænas.
		M. Antonius Rufinus.
885.	132.	Sentius Augurinus.
		Arrius Severianus.
886.	133.	Heberus.
		Junius Silanus Sisenna.
887.	134.	C. Julius Servilius.
		C. Vibius Juventius.
888.	135.	Pompejanus Lupercus.
		L. Julius Atticus.
889.	136.	L. Cejonius Commodus Verus.
		Sex. Vetulenus.
890.	137.	L. Ælius Adrianus.
		P. Caelius Balbinus.
891.	138.	Sulpicius Camerinus.
		Quinctius Niger Magnus.
892.	139.	Antoninus Pius (keizer) II.

Jaren na den opbouw van Rome.	Jaren na de geboorte van Christus.	
		Bruttius Præsens.
893.	140.	Antoninus Pius III.
		M. Aurelius Cæsar.
894.	141.	M. Peducæus Priscinus.
		T. Hœnius Severus.
895.	142.	L. Cuspius Rufinus.
		L. Statius Quadratus.
896.	143.	L. Bellicius Torquatus.
		T. Claudius Atticus.
897.	144.	Lollianus Avitus.
		C. Gavius Maximus.
898.	145.	Antoninus Pius IV.
		M. Aurelius Caesar II.
899.	146.	Sex. Erucius Clarus.
		Cn. Claudius Severus.
900.	147.	M. Valerius Largus.
		M. Valerius Messalinus.
901.	148.	C. Bellicius Torquatus.
		M. Salvius Julianus.
902.	149.	Ser. Cornelius Scipio Orfitus.
		Q. Nonius Priscus.
903.	150.	Romulus Gallicanus.
		Antistius Vetus.
904.	151.	Sex. Quintilius Gordianus.
		Sex. Quintilius Maximus.
905.	152.	Sex. Acilius Glabrio.
		C. Valerius Verianus.
906.	153.	Bruttius Praesens II.
		M. Antonius Rufinus.
907.	154.	M. Aurelius Caesar III.
		Sex. Lateranus.
908.	155.	C. Julius Severus.
		M. Rufinus Sabianus.
909.	156.	C. Cejonius Silvanius.
		C. Serius Augurinus.
910.	157.	Barbatus.
		Regulus.
911.	158.	Q. Flavius Tertullus.
		C. Sacerdos.
912.	159.	Plautius Quinctillus.
		Statius Priscus.
913.	160.	T. Vibius Batus.
		Ap. Annius Bradua.
914.	161.	Marcus Aurelius (keizer) III.
		L. Aurelius Caesar.
915.	162.	Q. Junius Rusticus.
		Vettius Aquilinus.
916.	163.	L. Papirius Ælianus.
		Junius Pastor.
917.	164.	C. Julius Macrinus.
		L. Cornelius Celsus.
918.	165.	L. Arrius Pudens.
		M. Gavius Orfitus.
919.	166.	Q. Servilius Pudens.
		L. Fufidius Pollio.
920.	167.	L. Aurelius Verus (keizer) II.
		T. Vinidius Quadratus.
921.	168.	L. Vettius Paulus.
		T. Junius Montanus.
922.	169.	Sosius Priscus.
		Q. Coelius Apollinaris.
923.	170.	L. Julius Clarus.
		M. Aurelius Cethegus.
924.	171.	T. Ticinus Serenus.
		C. Scoedius Natta.
925.	172.	Claudius Maximus.
		Cornelius Scipio Orfitus.
926.	173.	M. Aurelius Severus II.
		T. Claudius Pompejanus.
927.	174.	Annius Trebonius Gallus.
		L. Flaccus.
928.	175.	Calpurnius Piso.
		M. Salvius Julianus.
929.	176.	T. Vitrasius Pollio.
		M. Flavius Aper.
930.	177.	L. Aurelius Commodus (keizer.)
		Plantius Quinctillus.
931.	178.	Vettius Rufus.
		Cornelius Scipio Orfitus.
932.	179.	L. Aurelius Commodus II.
		Vespronius Candidus.
933.	180.	Bruttius Præsens.
		Sex Quinctilius Gordianus.
934.	181.	L. Aurelius Commodus III.
		Antistius Burrhus.
935.	182.	Petronius Mamertinus.
		M. Vettius Trebellius.
936.	183.	L. Aurelius Commodus IV.
		M. Aufidius Victorinus.
937.	184.	M. Eggius Martellus.

M. Atti-

Jaren na den opbouw van Rome.	Jaren na de geboorte van Christus.	
		M. Papirius Ælianus.
938.	185.	M. Attilius Bradua.
		Triarius Maternus.
939.	186.	L. Aurelianus Commodus V.
		M. Acilius Glabrio.
940.	187.	Clodius Crispinus.
		Papirius Ælianus.
941.	188.	C. Allius Fuscianus.
		Duillius Silanus.
942.	189.	Junius Silanus.
		Q. Servilius Silanus.
943.	190.	L. Aurelius Commodus VI.
		Petronius Septimianus.
744.	191.	Cassius Apronianus.
		M. Attilius Bradua II.
945.	192.	L. Aurelius Commodus VII.
		L. Helvius Pertinax.
946.	193.	Q. Solsius Falno.
		C. Julius Clarus.
947.	194.	L. Septimius Severus (keizer) II.
		Clodius Albinus.
948.	195.	Q. Flavius Tertullus.
		L. Flavius Clemens.
949.	196.	Cn. Domitius Dexter.
		L. Valerius Messala.
950.	197.	Ap. Claudius Lateranus.
		M. Marius Rufinus.
951.	198.	T. Aterius Saturninus.
		C. Annius Trebonius.
952.	199.	P. Cornelius Anullinus.
		M. Aufidius Fronto.
953.	200.	Tib. Claudius Severus.
		C. Aufidius Victorinus.
954.	201.	L. Annius Fabianus.
		M. Nonius Mucianus.
955.	202.	L. Septimius Severus (keizer) III.
		M. Aurelius Cæsar.
956.	203.	P. Septimius Geta.
		L. Septimius Plautianus.
957.	204.	L. Fabianus Septimius Cilo.
		M. Annius Libo.
958.	205.	M. Aurelius Antoninus (keizer) II.
		P. Septimius Geta II.
959	206.	M. Nummius Annius.
		Fulvius Æmilianus.
960.	207.	M. Flavius Aper.
		Q. Allius Maximus.
961.	208.	M. Aurelius Antoninus III.
		P. Septimius Geta III.
962.	209.	Tib. Claudius Pompejanus.
		Lollianus Avitus.
963.	210.	M. Acilius Faustinus.
		C. Cæsonius Macer.
964.	211.	Q. Epidius Rufus.
		Pomponius Bassus.
965.	212.	L. Pompejus Asper, met een amptgenoot van den zelven name
966.	213.	M. Antonius Caracalla (keizer) IV.
		P. Cœlius Balbinus.
967.	214.	Silius Messala.
		Q. Aquilius Sabinus.
968.	215.	Æmilius Lætus.
		Anicius Cerealis.
969.	216.	Q. Aquilius Sabinus.
		Sex. Cornelius Anullinus.
970.	217.	Bruttius Præsens.
		Extricatus.
971.	218.	M. Opilius Antoninus.
		Diadumenus Cæsar en Adventus.
972.	219.	M. Aurelius Antoninus Augustus II.
		Sacerdos.
973.	220.	M. Aurelius Antoninus IV.
		M. Aurelius Eutychianus.
974.	221.	Annius Gratus.
		Claudius Seleucus.
975.	222.	M. Aurelius Antoninus V.
		M. Aurelius Alexander Severus.
976.	223.	Maximus.
		Papirius Ælianus.
977.	224.	Claudius Julianus.
		Claudius Crispinus.
978.	225.	L. Turpilius Dexter.
		M. Mæcius Rufus.
979.	226.	M. Aurelius Alexandrinus Severus (keizer) II.
		C. Quinctilius Marcellus.
980.	227.	Cœlius Balbinus.
		M. Clodius Pupienus.
981.	228.	Vettius Modestus.
		Probus.
982.	229.	M. Aurelius Alexand. Severus (keizer) III.

Jaren na den opbouw van Rome.	Jaren na de geboorte van Christus.	
		Cassius Apronius Dio.
983.	230.	Calpurnius Agricola.
		Clementinus.
984.	231.	T. Claudius Pompejanus.
		Felicianus.
985.	232.	Julius Lupus.
		Maximus.
986.	233.	Maximus II.
		Ovinius Paternus.
987.	234.	Maximus III.
		Urbanus.
988.	235.	L. Catilius Severus.
		L. Ragonius Urinatus Quinctianus.
989.	236.	C. Julius Maximinus (keizer).
		C. Julius Africanus.
990.	237.	P. Titius Perpetuus.
		L. Ovinius Rusticus Cornelianus.
991.	238.	M. Ulpius Crinitus.
		C. Nonius Proculus Pontianus.
992.	239.	M. Antonius Gordianus (keizer).
		M. Aciolus Aviola.
993.	240.	Vettius Sabinus.
		Venustus.
994.	241.	M. Antonius Gordianus (keizer) II.
		T. Claudius Pompejanus.
995.	242.	C. Aufidius Atticus.
		C. Afinius Prætextatus.
996.	243.	C. Julius Africanus.
		Æmilius Pappus.
997.	244.	Fulvius Æmilianus.
		Peregrinus.
998.	245.	M. Julius Philippus. (keizer)
		Tib. Fabius Titianus.
999.	246.	Bruttius Præsens.
		Nummius Albinus.
1000.	247.	M. Julius Philippus (keizer) II.
		M. Julius Philippus, Cæsar.
1001.	248.	M. Julius Philippus (keizer) III.
		M. Julius Philippus Cæsar II.
1002.	249.	Fulvius Æmilianus.
		Vettius Aquilinus.
1003.	250.	Decius Augustus (keizer) II.
		Annius Maximus Gratus.
1004.	251.	Decius Augustus (keizer) III.
		Q. Herennius Hetruscus.
1005.	252.	C. Vibius Trebonianus Gallus.
		C. Vibius Volusianus.
1006.	253.	C. Vibius Volusianus II.
		M. Valerius Maximus.
1007.	254.	Licinius Valerianus II.
		Gallienus.
1008.	255.	Licinius Valerianus III.
		Gallienus II.
1009.	256.	M. Valerius Maximus II.
		M. Acilius Glabrio.
1010.	257.	Licinius Valerianus IV.
		Gallienus III.
1011.	258.	M. Aurelius Memmius Fuscus.
		Pomponius Bassus.
1012.	259.	Gallienus IV.
		Valerianus Junior.
1013.	260.	Fulvius Æmilianus.
		Pomponius Bassus II.
1014.	261.	Gallienus V.
		Petronius Volusianus.
1015.	262.	Gallienus VI.
		Pompejus Faustinus.
1016.	263.	Nummius Albinus.
		Maximus Dexter.
1017.	264.	Licinius Gallienus VII.
		Æmilius Saturninus.
1018.	265.	Licinius Valerianus Cæsar.
		L. Cæsonius Marcerlucillus.
1019.	266.	Licinius Gallienus VIII.
		Sabinillus.
1020.	267.	Ovinius Paternus.
		Arcesilaus.
1021.	268.	Ovinius Paternus II.
		Marinianus.
1022.	269.	M. Aurelius Claudius (keizer).
		Ovinius Paternus III.
1023.	270.	Flavius Antiochianus.
		Furius Orfitus.
1024.	271.	L. Domitius Val. Aurelianus (keizer).
		C. Julius Capitolinus.
1025.	272.	Quietus.
		Voldumianus.
1026.	273.	M. Claudius Tacitus.
		Furius Placidianus.
1027.	274.	L. Domitius Valerius Aurelianus (keizer) II.

Jaren na den opbouw van Rome.	Jaren na de geboorte van Christus.	
		C. Julius Capitolinus II.
1028.	275.	L. Domitius Valerius Aurelianus III.
		T. Nonnius Marcellinus.
1029.	276.	M. Claudius Tacitus (keizer) II.
		Fulvius Æmilianus.
1030.	277	M. Aurelius Probus (keizer) II.
		M. Furius Lupus.
1031.	278.	M. Aurelius Probus III.
		M. Furius Lupus II.
1032.	279.	M. Aurelius Probus IV.
		C. Julius Tiberianus.
1033.	280.	Junius Messala.
		Gratus.
1034.	281.	M. Aurelius Probus V.
		C. Julius Tiberianus.
1035.	282.	M. Aurelius Probus VI.
		Pomponius Victorinus.
1036.	283.	M. Aurelius Carus (keizer) II.
		M. Aurelius Carinus, Cæsar.
1037.	284.	M. Aurelius Carus III.
		M. Aurelius Numerianus (keizer).
1038.	285.	Valerius Diocletianus (keizer) II.
		Aristobulus.
1039.	286.	Maximus Junius Priscillianus.
		Vettius Aquilinus.
1040.	287.	Constantius Valerius Diocletianus (keizer) III.
		Maximianus Herculeus.
1041.	288.	M. Aurelius Maximus.
		Pomponius Januarius.
1042.	289.	Annius Bassus.
		L. Ragonius Quinctianus.
1043.	290.	Constantius Valerius Diocletianus IV.
		Valerius Maximianus II.
1044.	291.	C. Junius Tiberianus.
		Cassius Dio.
1045.	292.	Afranius Hanniballianus.
		M. Aurelius Asclepiodotus.
1046.	293.	Constantius Valerius Diocletianus V.
		Valerius Maximianus III.
1047.	294.	Constantius Chlorus.
		Galerius Maximianus.
1048.	295.	Nummius Tuscus.
		Annius Cornelius Anullinus.
1049.	296.	C. Valerianus Diocletianus VI.
		Constantius Cæsar II.
1050.	297.	Maximianus Herculeus V.
		Galerius Maximianus Cæsar II.
1051.	298.	Anitius Faustus.
		Severus Gallus.
1052.	299.	C. Valerius Diocletianus VII.
		Maximianus Herculeus VI.
1053.	300.	Constantius Chlorus II.
		Galerius Maximianus Armentarius III.
1054.	301.	Postumius Titianus.
		Fl. Popilius Nepotianus.
1055.	302.	Constantius Chlorus IV.
		Galerius Maximianus Armentarius IV.
1056.	303.	C. Valerianus Diocletianus VIII.
		M. Maximianus Herculeus VII.
1057.	304.	C. Valerianus Diocletianus IX.
		Maximianus Herculeus VIII.
1058.	305.	Constantius Chlorus V.
		Galerius Maximianus Armentarius V.
1059.	306.	Constantius Chlorus VI.
		Galerius Maximianus Armentarius VI.
1060.	307.	Maximianus Herculeus IX.
		Constantius.
1061.	308.	C. Valerius Diocletianus X.
		Galerius Maximianus Armentarius VII.
1062.	309.	Maxentius.
		Romulus.
1063.	310.	Maxentius, zonder amptgenoot.
1064.	311.	Galerius Maximianus Augustus VIII.
		Licinius Augustus.
1065.	312.	Fl. Valerius Constantinus Augustus II.
		Licinius Augustus II.
1066.	313.	Fl. Valerius Constantinus Augustus III.
		Licinius Augustus III.
1067.	314.	Cejonius Rufus Volusianus.
		Anianus.
1068.	315.	Fl. Valerius Constantinus Augustus IV.
		Licinius Augustus IV.
1069.	316.	Rufius Cecinna Sabinus.
		Q. Aradius Rufinus.
1070.	317.	Ovinius Gallicanus.
		Septimius Bassus.
1071.	318.	Licinius Augustus V.
		Crispus Cæsar.
1072.	319.	Fl. Valerius Constantinus Augustus V.
		Licinius Cæsar.
1073.	320.	Fl. Valerius Constantinus Augustus VI.

Jaren na den opbouw van Rome.	Jaren na de geboorte van Christus.	
		Constantinus Junius Cæsar.
1074.	321.	Crispus Cæsar II.
		Constantinus Cæsar II.
1075.	322.	Petronius Probianus.
		Anicius Julianus.
1076.	323.	Acilius Severus.
		Fl. Junius Rufinus.
1077.	324.	Crispinus Cæsar III.
		Constantinus Cæsar III.
1078.	325.	Anicius Paulinus.
		Publius Julianus.
1079.	326.	Fl. Valerius Constantinus Augustus VII.
		Julius Constantius.
1080.	327.	Constantinus Cæsar.
		Maximus Basilius.
1081.	328.	Fl. Magnus Januarius.
		Fabius Justus.
1082.	329.	Fl. Valerius Constantinus Augustus VIII.
		Constantinus Cæsar V.
1083.	330.	Ovinius Gallicanus.
		L. Aurelius Symmachus.
1084.	331.	Annius Bassus.
		Ablavius Ægyptius.
1085.	332.	Ovinius Pacatianus.
		Mecinius Hilarianus.
1086.	333.	F. Valerius Delmatius.
		M. Aurelius Xenophilus.
1087.	334.	L. Ranius Optatus.
		Anicius Faustus Paulinus.
1088.	335.	Fl. Valerius Constantinus.
		C. Cejonius Albinus.
1089.	336.	Fl. Popilius Nepotianus.
		Facundus of Secundus.
1090.	337.	T. Fabius Titianus.
		Felicianus. } Polemius.
1091.	338.	Ursus.
1092.	339.	Fl. Valerius Constantinus Augustus II.
		Constantius Augustus.
1093.	340.	Fl. Septimius Acyndinus.
		L. Aradius Proculus.
1094.	341.	Fl. Antonius Marcellinus.
		Cœlius Probinus.
1095.	342.	Constantius Augustus II.
		Constantius Augustus III.
1096.	343.	M. Memmius Placidus.
		Fl. Pisidius Romulus.
1097.	344.	Domitius Leontius.
		Sallustius.
1098.	345.	Amantius Cejonius.
		Rufius Albinus.
1099.	346.	Constantius Augustus IV.
		Constantius Augustus IV.
1100.	347.	Flavius Rufinus.
		F. Eusebius.
1101.	348.	Fl. Philippus.
		Fl. Saellas.
1102.	349.	Ulpius Limenius.
		Fabius Catullinus.
1103.	350.	Sergius.
		Nigrianus.
1104.	351.	Na 't Consulaatschap van Sergius en Nigrianus:
1105.	352.	Constantius Augustus V.
		Constantius Gallus Cæsar.
1106.	353.	Constantius Augustus VI.
		Constantius Gallus II.
1107.	354.	Constantius Augustus VII.
		Constantius Gallus III.
1108.	355.	Fl. Arbetius.
		Mavortius Lollianus.
1109.	356.	Constantius Augustus VIII.
		Cl. Julianus Cæsar.
1110.	357.	Constantius Augustus IX.
		Cl. Julianus Cæsar II.
1111.	358.	Datianus.
		Neratius Cerealis.
1112.	359.	Eusebius.
		Hypatius.
1113.	360.	Constantius Augustus X.
		Cl. Julianus Cæsar III.
1114.	361.	Fl. Taurus.
		Fl. Florentius.
1115.	362.	Fl. Mamertius.
		Fl. Nevitta.
1116.	363.	Cl. Julianus Augustus IV.
		Secundus Sallustius.
1117.	364.	Jovianus Augustus.
		Varronianus.
1118.	365.	Valentinianus Augustus.
		Valens Augustus.

Jaren na den opbouw van Rome.	Jaren na de geboorte van Christus.	
1119.	366.	Gratianus.
		Fl. Dagalaifus.
1120.	367.	Fl. Lupicinus.
		Fl. Jovinus.
1121.	368.	Valentinianus Auguſtus II.
		Valens Auguſtus II.
1122.	369.	Felix Valentinianus.
		Sex. Aurelius Victor.
1123.	370.	Valentinianus Auguſtus III.
		Valens Auguſtus III.
1124.	371.	Gratianus Auguſtus II.
		Sex. Anicius Probus.
1125.	372.	Fl. Modeſtus.
		Fl. Arintheus.
1126.	373.	Valentinianus Auguſtus IV.
		Valens Auguſtus IV.
1127.	374.	Gratianus Auguſtus III.
		Flavius Equitius V. C.
1128.	375.	Na 't Conſulaatſchap van Gratianus en Equitius.
1129.	376.	Valens Auguſtus V.
		Valentinianus Auguſtus, de jonge.
1130.	377.	Gratianus Auguſtus IV.
		Fl. Merobaudes, V. C.
1131.	378.	Valens Auguſtus VI.
		Valentinianus Auguſtus II.
1132.	379.	D. Auſonius Gallus.
		Q. Claudius Olybrius.
1133.	380.	Gratianus Auguſtus V.
		Theodoſius Auguſtus.
1134.	381.	Poſtumius Syagrius.
		Fl. Annius Eucherius.
1135.	382.	Poſtumius Syagrius II.
		Fl. Antonius.
1136.	383.	Fl. Merobaudes II.
		Fl. Saturninus.
1137.	384.	Fl. Ricimer.
		Fl. Clearchus.
1138.	385.	Arcadius Auguſtus.
		Fl. Bauto.
1139.	386.	Flavius Honorius.
		Fl. Evodius.
1140.	387.	Valentinianus Auguſtus III.
		Fl. Eutropius.
1141.	388.	Theodoſius Auguſtus II.
		Fl. Cynegius.
1142.	389.	Fl. Timaſius.
		Fl. Promotus.
1143.	390.	Valentinianus Auguſtus IV.
		Fl. Neoterius.
1144.	391.	Tiberius Fabius Titianus.
		Q. Aurelius Symmachus.
1145.	392.	Arcadius Auguſtus II.
		Fl. Rufinus.
1146.	393.	Theodoſius Auguſtus III.
		Fl. Abundantius.
1147.	394.	Arcadius Auguſtus III.
		Honorius Auguſtus II.
1148.	395.	Sex. Anicius Olybrius.
		Sex. Anicius Probinus.
1149.	396.	Arcadius Auguſtus IV.
		Honorius Auguſtus III.
1150.	397.	Fl. Cæſareus.
		Pontius Atticus.
1151.	398.	Honorius Auguſtus IV.
		Fl. Eutychianus.
1152.	399.	Manlius Theodorus.
		Fl. Eutropius.
1153.	400.	F. Stilicon. V. C.
		Fl. Aurelianus.
1154.	401.	Ragonius Celſus.
		Fl. Flavitta.
1155.	402.	Arcadius Auguſtus V.
		Honorius Auguſtus V.
1156.	403.	Theodoſius de jonge Auguſtus.
		Fl. Rumorides.
1157.	404.	Honorius Auguſtus VI.
		Fl. Ariſtenetus
1158.	405.	Fl. Stilicon. V. C.
		Fl. Anthemius.
1159.	406.	Arcadius Auguſtus VI.
		Sex. Anicius Probus.
1160.	407.	Honorius Auguſtus VII.
		Theodoſius Auguſtus II.
1161.	408.	Anicius Baſſus.
		Fl. Philippus.
1162.	409.	Honorius Auguſtus VIII.
		Theodoſius Auguſtus III.
1163.	410.	Fl. Varanes.
		Fl. Tertullus.
1164.	411.	Theodoſius Auguſtus IV, zonder amptgenoot.
1165.	412.	Honorius Auguſtus IX.
		Theodoſius Auguſtus V.
1166.	413.	Fl. Lucianus.
		Fl. Herodianus.
1167.	414.	Fl. Conſtantianus, V. C.
		Fl. Conſtantius.
1168.	415.	Honorius Auguſtus X.
		Theodoſius Auguſtus VI.
1169.	416.	Theodoſius Auguſtus VII.
		Junius Quartus Palladius.
1170.	417.	Honorius Auguſtus XI.
		Fl. Conſtantius, V. C.
1171.	418.	Honorius Auguſtus XII.
		Theodoſius Auguſtus VIII.
1172.	419.	Fl. Monaxius.
		Fl. Plintha.
1173.	420.	Theodoſius Auguſtus IX.
		Fl. Conſtantius III. V. C.
1174.	421.	Fl. Agricola.
		Fl. Euſtathius.
1175.	422.	Honorius Auguſtus XIII.
		Theodoſius Auguſtus X.
1176.	423.	Rufius Marinianus.
		Fl. Aſclepiodotus.
1177.	424.	Fl. Caſtinus.
		Fl. Victorinus.
1178.	425.	Theodoſius Auguſtus XI.
		Placidius Valentinianus Cæſar.
1179.	426.	Theodoſius Auguſtus XII.
		Valentinianus Auguſtus II.
1180.	427.	Fl. Hierius.
		Fl. Ardaburius.
1181.	428.	Fl. Felix.
		Fl. Taurus.
1182.	429.	Fl. Florentius.
		Fl. Dionyſius.
1183.	430.	Theodoſius Auguſtus XIII.
		Valentinianus Auguſtus III.
1184.	431.	Anicius Baſſus.
		Fl. Antiochus.
1185.	432.	Fl. Ætius, V. C.
		Fl. Valerius.
1186.	433.	Theodoſius Auguſtus XIV.
		Fl. Anicius Maximus.
1187.	434.	Fl. Aſpar.
		Fl. Ariobindus.
1188.	435.	Theodoſius Auguſtus XV.
		Valentinianus Auguſtus IV.
1189.	436.	Flavius Iſidorus.
		Flavius Lenator.
1190.	437.	Fl. Ætius, V. C.
		Fl. Sigisvuldus.
1191.	438.	Theodoſius Auguſtus XVI.
		Anicius Glabrio Fauſtus.
1192.	439.	Theodoſius Auguſtus XVII.
		Flavius Feſtus.
1193.	440.	Valentinianus Auguſtus V.
		Fl. Anatolius.
1194.	441.	Fl. Cyrus Panapolites, zonder amptgenoot.
1195.	442.	Fl. Dioſcorus.
		Flavius Eudoxus.
1196.	443.	Flavius Anicius Maximus.
		Flavius Paternus.
1197.	444.	Theodoſius Auguſtus XVIII.
		Decius Albinus.
1198.	445.	Valentinianus Auguſtus VI.
		Flavius Nonius.
1199.	446.	Flavius Ætius V. C. III.
		Q. Aurelius Symmachus.
1200.	447.	Flavius Ardaburius.
		Probus Alypius.
1201.	448.	Rufius Poſtumianus.
		Flavius Zenon.
1202.	449.	Flavius Protogenes.
		Turcius Secundus Aſterius.
1203.	450.	Valentinianus Auguſtus VII.
		Gennadius Avienus.
1204.	451.	Marcianus Auguſtus.
		Clodius Adelphius.
1205.	452.	Flavius Herculanus.
		Flavius Aſporatius.
1206.	453.	Flavius Opilio.
		Flavius Vincomalus.
1207.	454.	Flavius Ætius.
		Flavius Studius.
1208.	455.	Valentinianus Auguſtus VIII.
		Flavius Anthemius.
1209.	456.	Flavius Johannes.
		Flavius Varanes.
1210.	457.	Flavius Conſtantinus.

Jaren na den opbouw van Rome.	Jaren voor de geboorte van Christus.	
		Flavius Rufus.
1211.	458.	Leo Auguſtus.
		Majoranus Auguſtus.
1212.	459.	Flavius Ricimer.
		Flavius Patricius.
1213.	460.	Flavius Magnus.
		Flavius Apollonius.
1214.	461.	Flavius Severianus.
		Flavius Dagalaiphus.
1215.	462.	Leo Auguſtus II.
		Vibius Severus Auguſtus.
1216.	463.	Decius Baſileus Felix.
		Flavius Vibianus.
1217.	464.	Flavius Ruſticus.
		Anicius Olybrius.
1218.	465.	Flavius Baſiliſcus.
		Flavius Herminericus.
1219.	466.	Leo Auguſtus III.
		Tib. Fabius Titianus.
1220.	467.	Flavius Puſæus.
		Flavius Johannes.
1221.	468.	Anthemius Auguſtus, zonder amptgenoot.
1222.	469.	Flavius Zenon.
		Flavius Marcianus.
1223.	470.	Flavius Severus.
		Flavius Jordanus.
1224.	471.	Leo Auguſtus IV.
		Flavius Probianus.
1225.	472.	Flavius Feſtus.
		Flavius Marcianus.
1226.	473.	Leo Auguſtus, zonder amptgenoot.
1227.	474.	Leo Auguſtus de jonge, zonder amptgenoot.
1228.	475.	Zeno Auguſtus II, zonder amptgenoot.
1229.	476.	Baſiliſcus Auguſtus II.
		Flavius Armatus.
1230.	477.	Na 't Conſulaatſchap van Baſiliſcus en Armatus zyn dit jaar gene Conſuls geweeſt.
1231.	478.	Flavius Illus, zonder amptgenoot.
1232.	479.	Zeno Auguſtus III, zonder amptgenoot.
1233.	480.	Flavius Placidius, zonder amptgenoot.
1234.	481.	Flavius Severinus.
		Flavius Trocondus.
1235.	482.	Anicius Fauſtus, zonder amptgenoot.
1236.	483.	Theodoricus Amalus, koning der Gothen.
1237.	484.	Flavius Venantius.
1238.	485.	Q. Aurelius Symmachus, de jonge, zonder amptgenoot.
1239.	486.	Maurus Decius.
		Flavius Longinus.
1240.	487.	Anicius Manlius.
		Severinus Boëthius, V. C. zonder amptgenoot.
1241.	488.	Flavius Subſidius.
		Claudius Dynamius.
1242.	489.	Anicius Probinus.
		Euſebius Chronio.
1243.	490.	Anicius Fauſtus.
		Flavius Longinus II.
1244.	491.	Flavius Olybrius, de jonge, zonder amptgenoot.
1245.	492.	Anaſtaſius Auguſtus.
		Flavius Rufinus.
1246.	493.	Decius Albinus.
		Euſebius Chronio II.
1247.	494.	Flavius Præſidius.
		Turcius Aſterius.
1248.	495.	Flavius Viator.
		Flavius Æmilius.
1249.	496.	Flavius Paulus, zonder amptgenoot.
1250.	497.	Anaſtaſius Auguſtus II, zonder amptgenoot.
1251.	498.	Decius Paulinus.
		Johannes Scytha.
1252.	499.	Flavius Johannes Gibbus.
		Flavius Aſclepius.
1253.	500.	Flavius Patricius.
		Flavius Pypatius.
1254.	501.	Flavius Pompejus.
		Rufius Avienus.
1255.	502.	Rufius Avienus, de jonge.
		Flavius Probus.
1256.	503.	Flavius Dexecratus.
		Flavius Voluſianus.
1257.	504.	Flavius Cethacus, zonder amptgenoot.
1258.	505.	Manlius Theodorus.
		Flavius Sabinianus.
1259.	506.	Flavius Meſſala.
		Flavius Areobinda.
1260.	507.	Anaſtaſius Auguſtus III.
		Venantius Decius.
1261.	508.	Venantius Decius, de jonge.
		Flavius Celer.
1262.	509.	Opportunus, V. C. zonder amptgenoot.
1263.	510.	Manlius Severinus Boëthius.
		Flavius Eutharicus.
1264.	511.	Felix Gallus.
		Secundinus.
1265.	512.	Flavius Paulus.
		Flavius Muſchianus.
1266.	513.	Anicius Probus.
		Flavius Clementinus.
1267.	514.	M. Aurelius Caſſiodorus, zonder amptgenoot.
1268.	515.	Flavius Anthemius.
		Flavius Florentius.
1269.	516.	Flavius Petrus, V. C. zonder amptgenoot.
1270.	517.	Anaſtaſius Auguſtus IV.
		Flavius Agapitus.
1271.	518.	Flavius Florentius II.
		Flavius Magnus.
1272.	519.	Juſtinus Auguſtus.
		Eutharius Cilica V. C.
1273.	520.	Flavius Vitalianus V. C.
		Flavius Ruſticus.
1274.	521.	Juſtinianus V. C.
		Flavius Valerius.
1275.	522.	Q. Aurelius Symmachus, V. C.
		Severinus Boëthius, V. C.
1276.	523.	Anicius Maximus, zonder amptgenoot.
1277.	524.	Juſtinus Auguſtus II.
		Flavius Opilio.
1278.	525.	Anicius Probus.
		Flavius Philoxenus.
1279.	526.	Anicius Olybrius, de jonge, zonder amptgenoot.
1280.	527.	Flavius Mavortius, zonder amptgenoot.
1281.	528.	Juſtinianus Auguſtus II, zonder amptgenoot.
1282.	529.	Maurus Decius, zonder amptgenoot, of met Baſilius de jonge.
1283.	530.	Poſtumius Lampadius V. C.
		Flavius Oreſtes V. C.
1284.	531.	Na 't Conſulaatſchap van Lampadius en Oreſtes I zyn 'er dit jaar gene Conſuls geweeſt.
1285.	532.	Na 't Conſulaatſchap van Lampadius en Oreſtes II zyn 'er dit jaar gene Conſuls geweeſt.
1286.	533.	Juſtinianus Auguſtus III, zonder amptgenoot.
1287.	534.	Juſtinianus Auguſtus IV.
		Theodoſius Paulinus de jonge.
1288.	535.	Flavius Beliſarius V. C. zonder amptgenoot.
1289.	536.	Na 't I Conſulaatſchap van Beliſarius zyn 'er dit jaar gene Conſuls geweeſt.
1290.	537.	Na 't II Conſulaatſchap van Beliſarius zyn 'er dit jaar gene Conſuls geweeſt.
1291.	538.	Flavius Joargus.
		Flavius Voluſianus.
1292.	539.	Flavius Appio Ægyptius, zonder amptgenoot.
1293.	540.	Flavius Juſtinius, V. C. zonder amptgenoot.
1294.	541.	Baſilius de jonge, V. C. zonder amptgenoot.
1295.	542.	II. Na 't Conſulaatſchap van Baſilius.
1296.	543.	III
1297.	544.	IV
1298.	545.	V.
1299.	546.	VI
1300.	547.	VII.
1301.	548.	VIII
1302.	549.	IX
1303.	550.	X
1304.	551.	XI — Na 't Conſulaatſchap van Baſilius den jongen. In alle deze jaren zyn 'er gene Conſuls geweeſt.
1305.	552.	XII
1306.	553.	XIII
1307.	554.	XIV
1308.	555.	XV
1309.	556.	XVI
1310.	557.	XVII
1311.	558.	XVIII
1312.	559.	XIX
1313.	560.	XX
1314.	561.	XXI
1315.	562.	XXII
1316.	563.	XXIII
1317.	564.	XXIV
1318.	565.	XXV
1319.	566.	Juſtinus, keizer en Conſul.
1320.	567.	Juſtinus, keizer en Conſul II, was 't voor zyn leven met wien de Conſuls hebben opgehouden.

In deze lyſt beduidt het getal, I, II, III, enz. dat een en de zelve perſoon eenmaal, twee maal of drie maal Conſul geweeſt is; en moet uitgeſproken worden, *primum*, *ſecundum*, *tertium*, dat is *voor de eerſte*, *de twede*, *de derde maal*, enz. Men kan niet ontkennen, dat omtrent zommige plaatſen zich zwarigheden opdoen, waar

waar omtrent het de tydrekenaars niet eens zyn. Men heeft aan te merken, dat de verwarring omtrent de namen en order der Confuls eerft ontftaan is onder de Roomfche keizers, die naar hun welgevallen Confuls maakten en wederom afzetten, federt zy het volk berooft hebben van 't recht der verkiezing. Hoewel het Confulaatfchap gedurende het keizerlyke gebiedt enkel titulair was. Ondertuffchen bleef die waardigheit in den ftaat, als een getuige en overblyffel der oude vryheit. Met den tydt wierdt dit Confulaatfchap ten tyde van Juftinianus vernietigt; invoegen na hem niemandt der keizeren een Conful gemaakt, of zelve die waardigheit aangenomen heeft. De keizer Juftinus wilde de zelve 25 jaren daarna herftellen, en maakte zich zelve Conful. Maar dit was zonder gevolg. Men leeft niet, dat 'er ooit meer dan twee Confuls teffens geweeft zyn; hoewel zomwylen tegen de eerfte inftelling der oude Republyk maar een Conful geweeft is. Voorts waren de fubftituten zo menigvuldig, dat 'er wel tien of twaalf Confuls in een en het zelve jaar waren. In den tydt, wanneer de Republyk geneConfuls hadt, telde men dus: *Het I jaar na 't Confulaatfchap van NN; het* II *jaar; het* III *jaar*, enz. Eindelyk ziet men by zommige der laatfte Confuls deze twee letteren, *V. C.* dat is, *Vir Clariffimus*, of een *vermaard man.*

CONSUL is ook de eernam van een zeker ampt in hoofden koopfteden, met betrekking op de koopluiden, en hunne gefchillen. Diergelyke waren in Italië reets voor de XIV eeuwe. Demofthenes gewaagt in zyne redenvoering tegen *Apaturius*, dat 'er reets in het oude Athene zulke Confuls geweeft zyn. Te Rome waren 'er, die de verfchillen van ieder ambacht befliften. In Vrankryk zyn ze in 't laatft der XVI eeuwe eerft bekend geworden.

CONSULARES wierden te Rome genaamt die voorhenen *Confuls* geweeft waren, hoedanige wy thans oudburgermeefteren noemen. Doch naderhandt is 't een afzonderlyke tytel geworden. *Confularis aquarum* wierdt van den keizer Auguftus aangeftelt om opzicht op de waterleidingen te hebben, en ten einde goed en gezond water binnen Rome was. *Confulares* wierden ook onder de keizeren in plaats van *Legati* of luitenant veldmaarfchalken te velde gezonden. Ook ftelden de keizeren zommigen over een ftadt of wingeweft, om die onder den name van *Confularis provinciæ* als gouverneurs te regeren. Men leeft ook van *Confulares honorarii* of *Codicillarii.* Dezen wierdt van de keizeren wel de name en waardigheit, maar niet de bediening van *Confuls* gegeven. *Du Frefne. Pitifcus.*

CONSULARES NUMMI zyn die penningen, die te Rome onder de regering der Confuls of burgermeefteren geflagen zyn, wordende dus genaamt in tegenftelling der genen, die onder de volgende keizeren zyn gemunt, maar niet, omdat ze op 't bevel der Confuls wierden geflagen, gelyk zommigen gemeent hebben. Dezen zyn in getal 1037 door *Goltzius*, *Urfinus*, en *Patinus* verklaart. Meer heeft men van de zelve nog niet vergadert. Hoewel ze Goltzius eigentlyk in een Chronologifche order gefchikt, en Urfinus tot hare byzondere familien gebragt heeft; waar by Patinus de verklaring heeft gevoegt.

CONSUS noemden de Romeinen een godt, van wien ze weinig kennis hadden, en niet wiften, wat ze geloven moeften. Zommigen noemen hem een godt des Raads (*Deus confilii*,) anderen menen, dat hy *Neptunus equeftris* en de zoon van Ifis geweeft is. Ter eere van hem wierdt oudtyds het feeft *Confualia* geviert. Het waarfchynlykfte is, dat *Confus* dus genaamt is voor *Abfconfus*, om dat zyn outaar onder de aarde verholen is gevonden. Zie boven CONSUALIA. *Argolus ad Panvinium de ludis Circenf. Pitifcus.*

CONTARD, (CÆSAR) biffchop van Nebbio, op het eilandt Corfica, was een vermaard Rechtsgeleerde, geboortig van Genua, en leefde in 't einde der XVI eeuw. Paus Gregorius de XIII gaf hem het voornoemde bisdom. Doch hy moet niet vermengt worden met een ander CONTARD, zynde uit die zelve ftadt en familie, maar die 300 jaren eerder geleeft heeft. Deze maakte zich vermaard door een geleerd difpuut binnen Majorca met een groot getal Rabbynen, nopens den Chriftelyken Godsdienft; 't welk van die uitwerking was, dat een der voornaamfte Joodfche meefteren, genaamt Aftarc, zich dopen liet; die naderhandt vele anderen tot het Chriftendom bewogen heeft. *Ubb. Folieta Elog. Clar. vir.*

CONTARENO (AMBROSIUS) geboortig van Venetië, uit eene der doorluchtigfte familien van dien ftaat, leefde in een groot aanzien in 't einde der XV eeuw. In 't jaar 1472 was hy ambaffadeur by Uffum-Caffam, by de Oofterfchen genaamt Ozun-Afembec, koning van Perfië. In 't jaar 1477 wederkerende gaf hy in de Italiaanfche tale een dagverhaal van zyne reize in 't licht, dat naderhandt door Jacobus Graderus in 't Latyn vertaalt is. Men vindt het in de verzamelinge der Autheuren van de Perfiaanfche hiftorie. *Voffius l.* IV. *de Hift. Lat. Gefner. Poffevin. Miraus.*

CONTARINI, of CONTARENI, een oude adelyke familie te Venetië, heeft vele vermaarde en geleerde mannen voortgebragt, als vier patriarchen van Venetië, acht hertogen, een groot getal Raadsheeren, procuratoren van St. Marcus, enz. *Maffeo Contarini* was een leerling van Leonardus Juftiniani, eerfte patriarch van Venetië, en volgde hem in 't jaar 1455 in die waardigheit. Hy ftierf in 't jaar 1460. *Lodewyk*, kanunnik van S. Georg, wierdt patriarch in 't jaar 1508; doch kort voor zyne doodt wordende afgezet, wierdt *Antonius Contarini*, prioor der Reguliere kanunniken van S. Salvator, in zyne plaats geftelt, die ftierf in 't jaar 1524. *Petrus Francifcus Contarini* wierdt in 't jaar 1555 patriarch van Venetië, maar bekleedde die waardigheit niet langer dan een jaar. De hertogen of Dogen uit het geflacht der Contarini zyn: *Dominicus*, verkoren in 't jaar 1043, of 1044. Deze herftelde de ftadt Grado, bragt de oproerige ftadt Zara wederom tot haren plicht, en ftierf in 't jaar 1070. *Jacobus* wierdt in 't jaar 1275 tot hertog verkoren. Hy bragt Iftrië onder 't gebiedt der Venetianen; doch ftondt van zyne waardigheit af in 't jaar 1280. *Andreas* wierdt in 't jaar 1368 tegen zyne wille tot hertog verklaart. Hy ftierf na een goede regering van 14 jaren, in 't jaar 1382; *Francifcus* was in verfcheide gewigtige zaken gebruikt, en wierdt in 't jaar 1623 doge. Hy wierdt geboren den 8 September, op welken dag hy ook alle de trappen van aanzien beklom. Hy ftierf, in 't jaar 1625. *Nicolaus* wierdt in 't jaar 1630 verkoren. Deze droeg zich zeer dapper in den oorlog van Frioul tegen 't huis van Oostenryk. Onder hem wierdt Venetië van de peft aangetaft, waar tegen hy alle bedenkelyke hulpmiddelen in 't werk ftelde. Hy ftierf in 't jaar 1633. *Karel* was in 't jaar 1655 de opvolger van Francifcus Molino: doch ftierf binnen 't jaar. *Dominicus Contarini* de II. wierdt in 't jaar 1659 afwezend tot hertog verkoren; en ftierf in January 1675, oud 91 jaren. *Aloifius* wierdt in 't jaar 1684 in plaats van Nicolaus Sagredo verkoren. Zyn opvolger was in 't jaar 1689 Antonius Juftiniani. Uit dit geflacht was ook *Lodewyk Contarini*, die leefde in 't jaar 1581, nalatende verfcheide geleerde werken. *Petrus Juftiniani. Bonifaci. Merula. Doglioni. Ghilini.*

CONTARINI (CASPAR) kardinaal-biffchop van Belluno, was de zoon van Lodewyk en Polyxena Malipetra. Hy hadt van der jeugt aan zodanige genegenheit tot de ftudiën, dat zyn vader genoodzaakt wierdt, hem daar in op te kweken. De letterkunde te Venetië geleert hebbende, hoorde hy te Pavia den vermaarden Pomponiatus, tegen wien hy naderhandt een boek van de onfterflykheit der ziele gefchreven heeft. Naderhandt wierdt hy als ambaffadeur der Republyk tot keizer Karel den V gezonden. Wederkerende wierdt hem, uit aanmerking zyner verdienften, een aanzienlyk gouvernement gegeven. Niet lang daarna wierdt hy naar Rome gezonden, als ook naar Ferrara, wegens de vrylating van paus Clemens den VII, die door de Duitfchers en Spaanfchen na de verovering der ftadt Rome in verzekering genomen was. In 't jaar 1535 verhief hem paus Paulus de III tot kardinaal, en zondt hem in 't jaar 1541 als legaat naar Duitfchlandt. Hy wierdt van dien zelven paus benoemt als een zyner legaten tot het bywonen van het Concilie te Mantua en Vicenza, dat naderhandt naar Trente verplaatft is. Maar aangezien eenige zwarigheden zulks beletten, zondt hem Paulus de III als legaat naar Bononië, alwaar hy den 24 Augufty 1542 ftierf, oud zynde 59 jaren. Men zegt, dat hy de Reformatie der kerk niet ongenegen is geweeft. Hy liet vele Theologifche fchriften na, als: *De feptem Ecclefiæ facramentis; de optimi Antiftitis officio; Scholia in Epiftolas Pauli; Confutatio articulorum Lutheri; de Poteftate Papæ; de prædeftinatione; de libero arbitrio.* Voornamentlyk heeft hy zich door zyn boek *de Republica Veneta* vermaard gemaakt. *Johannes de la Cafa* heeft zyn leven befchreven. *Jovius in Elog. doct. vir. cap.* 100. *Garimbert. Juftiniani. Victorell. Ughel. Aubery. Bonifacio. Miraus. Seckendorf Hift. Luth. l.* III. §. 69. 81. 94.

CONTARINI (FRANCISCUS) was uit de bovengenoemde voorname Venetiaanfche familie, en leefde in 't midden der XV eeuw. Hy was te Padua hoogleeraar der Philofophie, en naderhandt ambaffadeur aan paus Pius den II. De Republyk zondt onder zyn gebiedt hulpbenden naar Siena tegen de Florentynen. Hy befchreef de gefchiedenis van dezen veldtocht in drie boeken, door *Joh. Mich. Bonetus* en anderen in 't licht gegeven. *Bonifacio in Elog. Cont. Voffius de Hift. Lat. l.* III. *c.* 7.

CONTARINI, (JOHANNES) een vermaard Italiaanfch fchilder, was de zoon van Francifcus Contarini, bygenaamt *de la Valona*, en geboren in 't jaar 1549. Men beftelde hem by een notaris, om van hem in die bediening onderwezen te worden; doch hy meer genegenheit tot de fchilderkunft hebbende, gaf men hem zyne verkiezing. Dertig jaren oud zynde reifde hy naar Duitfchlandt, en kwam aan 't hof van keizer Rudolphus den II in groot aanzien. Van daar begaf hy zich naar Infpruk. Maar wanneer hy van heimelyke minnaryen met een voorname vrouw verdacht wierdt gehouden, wierdt hy genoodzaakt weder naar Venetië te keren, en ftierf aldaar in 't jaar 1605. *Rudolfi Vit. de Pitt. Venet.*

CONTARINI, (JULIUS) biffchop van Belluno, was de broeders zoon van den beroemden kardinaal Cafparus Contarini, en wierdt op 't Concilie van Trente vermaard: want wanneer aldaar de vrage nopens de Rechtvaardigmaking geoppert wierdt, verklaarde hy zich boven alle anderen in dier voegen, dat hy alles aan de verdienften van Chriftus en het zaligmakende gelove, maar niets den goeden werken toefchreef. Dit veroorzaakte, dat velen hem fcherpelyk tegenftonden. Doch Julius Contarini nam zyne party, en beweerde dat gevoelen met veel nadruk; doch verviel ook in den haat der andere vaderen. *Pallavic. Hift. Concil. Trident. l.* VIII. *c.* 4. *Seckendorf Hift. Luth. l.* III. *c.* 129.

CONTARINI, (SIMON) zoon van Johannes Baptifta Contarini, zynde een vermaard Raadsheer, en van Maria Gritti, die hem den 27 Augufty 1563 baarde. Hy ftudeerde onder de vermaardfte hoogleeraren, en reifde daar op naar Rome; van daar wederkerende wierdt hy als ambaffadeur van Venetië naar 't hof van Turin gezonden. Hebbende zyne commiffie by den hertog van Savoje, Karel Emanuel, volbragt, wierdt hy tot Philippus den II, koning van Spanje, en eindelyk als Baile naar Conftantinopel gezonden, gevende overal blyken van zyne aankleving aan den ftaat. Hy wierdt ook als ambaffadeur tot paus Paulus den V gezonden, die op de Venetianen misnoegt was. Naderhandt nam hy in Vrankryk de belangen der Republyk wegens het Valtellin tegen 't huis van Oostenryk waar. Daar op bekleedde hy het

het gezantschap aan keizer Ferdinand den II, en wierdt by zyne te rug komst te Venetië procurator van St. Marcus gemaakt. Men verschoonde hem wel wegens zynen hogen ouderdom van verre reizen; doch moest hy des niettegenstaande andermaal naar Constantinopel gaan. Wanneer in de jaren 1630 en 1631 de stadt Venetië door de pest aangetast wierdt, bleef hy aldaar, om op alles order te stellen. Hy stierf den 10 January 1633. Zyne gedenkschriften, die hy van zyne gezantschappen wordt gezegt opgestelt te hebben, hebben nooit het licht gezien. *Thomasinus in Elog. Bonifacio in Elog. Contar.*

CONTARINI (VINCENTIUS) hoogleeraar der welsprekendheit te Padua, hadt zich dermaten in de letterkunde geoeffent, dat hem niemandt zyner landgenoten overtrof. Hy was een boezemvriendt van Marcus Antonius Muretus, en Justus Lipsius, hoewel hy tegen den laatsten geschreven heeft, doch zediglyk, en zonder de vriendschap te kwetzen. In 't jaar 1603 was hy hoogleeraar te Padua, doch verliet die plaats wegens eenig hem aangedaan verdriet, en begaf zich naar Rome. Wanneer hy een reize naar Istrië ondernam, wierdt hy van een ziekte overvallen, en stierf te Venetië in 't jaar 1617, oud zynde 40 jaren, en nalatende verscheide schriften, als: *De Re Frumentaria*; *de Militari Romanorum stipendio*, beide tegen Justus Lipsius; voorts *Variæ Lectiones*, enz. *Thomasini Elog. Bonifac. Elog. Contar.*

CONTE. (ANTONIUS) Zie CONTIUS.

CONTENSON, (VINCENTIUS) geboortig van Ancillak in Auvergne, tradt in 't jaar 1656 in de orde der Predikheeren, en stierf in 't jaar 1674, nalatende een werk, genaamt *Theologia mentis & cordis*, gedrukt te Venetië in 't jaar 1681, en 1687. *Du Pin Bibl. des auteurs Eccl.* XVII *Siecle.*

CONTESSA, (DE GOLF VAN) in 't Latyn, *Sinus Strymonicus*, is een grote inham van de Archipel, tusschen de halfeilanden Monte Sacro en de kusten van Macedonië en Romanië. Hy voerde eertyds den name van de rivier *Strymon*, maar thans van het stedeke *Contessa*.

CONTESSA, een stedeke in 't Europisch Turkyë, gelegen in Macedonië, naby de golf van Contessa, en aan den mondt der rivier Stromona, tusschen de steden Libanova en Cavalla.

CONTI, in 't Latyn, *Comitibus*, is een oude en voorname familie van Rome, zynde het vierde der zo genaamde principale huizen dezer stadt. Men zegt, dat uit het zelve reets in de vierde eeuwe vele vermaarde mannen zyn voortgekomen, die verscheide steden en heerschappyen in Italië hebben bezeten. De oorsprong dezer familie wordt uit de *Gens Julia Anicia*, of *Octavia* te Rome, waar uit ook de H. martelaar *Eustachius* gesproten is, afgeleid. Marcus Dionysius heeft van dit huis een afzonderlyk boek geschreven; makende een begin van *Gregorius*, burgermeester van Rome, die in 't jaar 800 leefde, en wiens zoon *Ptolemæus* gezegt wordt vorst van Tusculá geweest te zyn. Van wiens oudsten zoon de uitgestorvene graven van Tuscula en S. Eustachio, maar van den jongeren, *Theodorus*, burgermeester van Rome, het nochtans bloeiende geslacht afstamt, uit het welke vele pauzen gesproten zyn, als *Adrianus* de I, *Adrianus* de III, *Sergius* de III, *Johannes* de XI en XII, *Benedictus* de VII en VIII, *Johannes* de XIX, *Benedictus* de IX, en de X, *Victor* de V, *Innocentius* de III, *Gregorius* de IX en *Alexander* de V. Onder de kardinalen uit dit huis zyn meest beroemd, *Bonifacius Conti*, bisschop van Albi, die leefde in 't jaar 1050, en van paus Leo den IX kardinaal gemaakt wierdt. *Jordanes Conti*, geboren te Terracina, was onder-kancelier onder Alexander den IV, en Urbanus den IV, welke laatste hem in May 1262 den kardinaalshoedt gaf. Hy hadt ook het gouvernement van Campagna di Roma, en stierf in 't jaar 1269. *Lucius* was kardinaal in 't jaar 1411. Zie beneden. *Franciscus*, aartsbisschop van Conza in 't koninkryk van Napels, wierdt in 't jaar 1517 door Leo den X kardinaal gemaakt, en stierf in 't jaar 1521 zo arm, dat hy niet naliet, waar voor hy kon begraven worden. *Johannes Nicolaus* was kardinaal in 't jaar 1664. Doch dit huis is sedert ruim een halve eeuwe zeer in macht en aanzien vermindert. Doch ten tyde van keizer Ferdinand den II, en in 't byzonder door de dapperheit van *Torquatus* en *Innocentius Conti*, zo in den dertigjarigen oorlog, als elders, is het zelve wederom in achting gekomen. *Karel Conti*, hertog van Poli en Guadagnola, een Romeinsch baron, zoon van *Nicolaus* den II, begaf zich al vroeg in den oorlog, en was eenige jaren lang opperhofmeester der koninginne van Zweden. Maar wanneer hy weigerde den markgrave del Monte, uit Zweden wederkerende, den tytel van Excellentie te geven, ontsloeg hem de koningin van zyne bediening. By zyne gemalinne, Izabella, hertoginne van Muti, heeft hy verscheide kinderen geteelt, onder welke de oudste, *Josephus*, in 't jaar 1677 Lucretia, dochter van Laurentius Onuphrius Colonna, konnestabel van Napels, en zynde de weduwe van Alexander Colonna, hertog van Bassanello, ten huwelyk nam. *Franciscus* sneuvelde als overste luitenant van 't regiment van Veterani in Hungarië in 't jaar 1695, alwaar ook zyn broeder *Alexander*, die hem wilde bezoeken, het leven verloor. *Julius* wierdt in 't jaar 1703 aartsbisschop van Urbino. Des voornoemden Karels broeder was *Johannes Nicolaus Conti*, kardinaal, die stierf in 't jaar 1698. *Michiël Angelus Conti* wierdt in 't jaar 1706 tot kardinaal priester ingewyd, en den 8 May des jaars 1721, onder den naam van *Innocentius* den XIII, tot paus verkoren. Hy overleedt den 7 Maart des jaars 1724. *Onuphr. Panvin. Ciacon. Aubery.*

CONTI (APPIUS) was de zoon van Lotharius, hertog van Poli, en Violanta Farnesia. In zyne jeugt begaf hy zich tot de studiën, en vorderde gelukkig in de wetenschappen. By het leven van zyn vader voerde hy den tytel van prins van S. Gregorio. Hertog Rainutius Farnesius van Parma en Piacenza, aan wiens hof hy zich een geruimen tydt onthouden hadt, beminde hem zeer, en benoemde hem in 't jaar 1622 tot zyn ambassadeur by de Spaansche infante Izabella Clara Eugenia in de Nederlanden. Doch de doodt van dien hertog was oorzake, dat dit voornemen gestaakt wierdt. In 't voorgaande jaar hadt hem de gemalinne van dezen hertog naar Rome gezonden, om Gregorius den XV over zyne komste tot de pausselyke krone geluk te wenschen. Vervolgens van Parma zich wederom naar Rome hebbende begeven, wierdt hy in 't jaar 1631 den prins van Palestrina, Thaddeus Barberini, van Urbanus den VIII, nevens nog vier andere Romeinsche baronnen, toegevoegt, de infante van Spanje, Maria, wordende haren gemaal Ferdinand den III, naderhandt Roomsch keizer, toegevoert, by der zelver verblyf te Ancona op te wachten. Eduard Farnese, hertog van Parma en Piacenza, beriep hem naderhandt wederom tot zich, en zondt hem naar Rome, alwaar hy met den voornoemden paus een jaar lang in onderhandeling was. Zyn ouder broeder Torquatus, hertog van Guadagnuolo, die meer genegenheit tot den oorlog dan tot de regering van 't landt hadt, stondt hem het recht der eerstgeboorte af, invoegen hy, toen zyn vader in 't jaar 1635 den geest gaf, hem in 't hertogdom van Poli, en in 't jaar 1636 zynen laatstgemelden broeder in 't hertogdom Guadagnuolo opvolgde. In de jaren 1635 en 1636 diende hy den voornoemden hertog Eduard, hertog van Parma, tegen den koning van Spanje, voerende des zelfs lyfwacht te paardt. In 't jaar 1641 verfeldo hy hem naar Rome tot den paus. Des zelfs zoon, hertog Rainutius de II, maakte hem tot zyn opperstalmeester, en gaf hem het markgraafschap Castel-Guelfo in eigendom. In wiens name hy ook by paus Innocentius den X het compliment van gehoorzaamheit afleide, gelyk hy voorhenen onder des zelfs vader Eduard by dien zelven paus een diergelyk gezantschap hadt bekleed. In 't jaar 1612 trouwde hy met de gravinne Hyacintha de San Vitale, en teelde by haar drie dochteren, die echter alle voor hem gestorven zyn. Toen zyne gemalin het tydelyke zegende, gaf hy de hertogdommen Poli en Guadagnuolo zynen jonger broeder Karel Conti, nevens het erf-ampt over het zo genaamde Sacrum Hospitium te Rome, liet zich tot priester inwyen, en lydde een stil leven. Hy stierf in 't jaar 1666.

CONTI, (INNOCENTIUS) zoon van Lotharius Conti, zynde hertog van Poli en markgrave van Piatica, en Julia Ursina de Bonmarzo. Hy wierdt te Rome geboren, en nevens zyne broederen in alle met zyne geboorte overeenkomende wetenschappen en oeffeningen onderwezen. Hebbende zynen vader in 't jaar 1635 verloren, begaf hy zich naar Duitschlandt, diende eerst keizer Ferdinand den III als vrywillige. Kort daarna wierdt hy kapitein over een compagnie kurassiers, en was in 't jaar 1639 in den slag by Didenhoven onder 't leger van den vorst Piccolomini. Een tydlang daarna wierdt hy overste luitenant, en in 't jaar 1647 overste van een regiment te voet. In 't zelve jaar woonde hy de belegering der stadt Iglau in Moravië by, en wierdt gevaarlyk gekwetst. Ook was hy by de belegering en verovering der steden Crems en Cor-Neuburg in Oostenryk, als ook by het ontzet der stadt Troppau in Silesië onder den grave Montecuculi. In 't zelve jaar sloeg men hem voor als commendant van Regensburg; en wanneer hy in 't jaar 1648 in de oude stadt Praag was, toen de Zweden de kleine zyde en het slot reets verovert hadden, bragt hy veel tot behoudenis der stadt toe; en 't volgende jaar nam hy nevens andere keizerlyke officieren de voornoemde kleine zyde nevens het kasteel, door de Zweden herstelt, in bezit. Gelykerwyze hy nu door zyne goede verdiensten een groten roem verworven hadt, dus benoemde hem de keizer niet alleen tot zyn kamerheer, maar verhief hem ook in 't jaar 1649 tot generaal-wachtmeester. Aangezien hy een voortreffelyk ingenieur was, versterkte hy in dit en 't volgende jaar Praag. In 't jaar 1652 verliet hy den keizerlyken dienst, wordende van paus Innocentius genodigt, en tot generaal-luitenant over 't leger van den kerkelyken staat verklaart. Na de doodt van dien paus beschermde hy gedurende de stoel ledig was Ferrara tegen den hertog van Modena, en wierdt tot gouverneur van 't zelve gemaakt. Paus Alexander de VII, op wiens bevel hy de koninginne van Zweden Christina, naar Rome reizende, in 't jaar 1654 in 't gebiedt van Ferrara ontfing, bevestigde hem in zyn veldheerschap, en gaf hem verlof, de Republyk van Venetië in 't jaar 1660 tegen den Turk te dienen. Van daar weder naar Rome kerende, stierf hy aldaar in 't begin van 't jaar 1661.

CONTI, (JOHANNES NICOLAUS) kardinaal-bisschop van Ancona, was de zoon van Nicolaus Conti den II, hertog van Poli, en Julia Ursini. Hy wierdt geboren in 't jaar 1618, en begaf zich al vroeg tot het geestelyk gewaadt; en doorliep byna alle trappen van bedieningen aan 't Roomsche hof, zynde vicelegaat te Avignon, stadhouder der Anconitaansche mark, en gouverneur van Rome. Deze laatste bediening nederleggende wierdt hy in 't jaar 1664 den 14 January tot kardinaal imperiali gemaakt, onder Alexander den VII, die hem ook het bisdom van Ancona gaf; en wel door toedoen der koninginne Christina van Zweden, by gelegenheit dat des kardinaals broeder Karel opperhofmeester van hare majesteit was. Hy was voorts onder het getal der genen, die door zyne verdiensten mede naar de pausselyke waardigheit kon dingen. Doch hy stierf alvorens zulke te bereiken den 30 January 1698.

CONTI (LOTHARIUS) was de zoon van den vermaarden veldheer Torquatus, en Violanta Farnesia. Nog jong zynde begaf hy zich onder het pausselyk leger, door Hercules Sfondratus, hertog van Monte Marciano, in 't jaar 1591 tot hulpe der Ligisten tegen Henrik den IV, koning van Vrankryk, gevoert. Invoegen hy zich eenige jaren in dat koninkryk onthieldt. Maar wanneer

wanneer zyn oudste broeder Appianus in 't jaar 1593 in Vrankryk van zynen onderofficier, dien hy wegens het verachten van zyn bevel dreigde stokslagen te geven, doodgestoken was, en zyn ander broeder Karel, naderhandt kardinaal, den geestelyken staat verkoos, verliet Lotharius, om zyn geslacht voort te planten, den oorlog, keerde weder naar Italië, en trouwde met Clarice Ursina, dochter des markgrave van Lamentana, by welke hy Torquatus teelde, die naderhandt hertog van Guadagnuolo geworden is. Paus Clemens de VIII verhief hem tot zyn staatsraadt, en maakte hem tot hertog van Poli, hebbende hy voorhenen maar den tytel van heer van Poli en markgrave van Piatica gevoert. Voorts zondt hem deze paus, niet tegenstaande hy getrouwt was, als nuncius tot den keizer Rudolph den II, nevens eenige andere keurvorsten en vorsten des ryks, om de zelve in een naauw verbondt te brengen tegen den Turk, die kort te voren Raab in Hungarië verovert hadt. De keizer begiftigde hem met kostelyke geschenken. Wanneer paus Clemens de VIII in 't jaar 1598 met den hertog van Modena wegens het hertogdom van Ferrara in oorlog geraakte, maakte hy Lotharius tot overste over een regiment. Toen de vrede getroffen wierdt, moest hy Alphonsus, erfprins van Modena, als gyzel in zyne bewaring nemen. Daar op beriep hem Rainutius Farnese, hertog van Parma en Placenza, met wien hy reets in Vrankryk sedert het jaar 1592 vriendschap gemaakt hadt, tot zich, en zondt hem als gezant naar Spanje. Maar toen de voornoemde hertog in 't jaar 1622 stierf, nalatende onmondige kinderen, wierdt Lotharius tot gouverneur van Parma verklaart; welke bediening hy ook bekleed heeft ter tydt Eduard Farnese de regering zelf kon aanvaarden. Daarna keerde hy weder naar Rome, alwaar hem paus Urbanus de VIII tot zyn Consiliarius a latere verhief; en hy stierf in 't jaar 1635. Na de doodt van zyne eerste gemalinne, van welke boven gewag gemaakt is, trouwde hy met Julia Ursina de Bonmarzo, by welke hy verscheide kinderen teelde, als *Appius*, hertog van Poli, *Otto*, ridder van Malta, naderhandt Jesuit, *Bernard*, abt van Montorello, die in 't jaar 1640 stierf, *Karel*, in 't jaar 1621 te Wenen overleden, *Andreas*, ook abt van Montorello, overleedt in 't jaar 1660; voorts *Karel* de II, hertog van Poli, en Guadagnuolo, en eindelyk *Johannes Nicolaus*, kardinaal, en *Innocentius*, pausselyke en keizerlyke generaal; nevens nog verscheide dochteren.

CONTI (Lucius) kardinaal, wierdt van paus Johannes den XXIII den 6. Juny 1411 tot deze waardigheit verheven. Hy was tegenwoordig op 't Concilie van Constans. Naderhandt zondt hem paus Eugenius de IV als legaat naar Bononië. Hier wierdt hy beschuldigt, als of hy onder de handt eenige ryke familien oprooide, om de macht der stadt te verzwakken; weshalven een zamenzwering tegen hem gemaakt wierdt. Hy ontweek derhalven naar Imola; doch het schynt, dat hy van daar weder te Bononië gekomen is; want *Onuphrius* getuigt, dat hy aldaar den 9 September 1437 is gestorven. *Blondus dec.* 3. *l.* III. *Ciacon.*

CONTI, (Torquatus) hertog van Guadagnuolo, was de zoon van den voornoemden Lotharius en Clarices Ursina de Lamentana. Hy hadt als eerstgeboren de succeffie op 't hertogdom Poli behoren te hebben, maar zyn vader schikte hem tot den geestelyken staat, zendende hem tot den kardinaal Eduard Farnese, om hem in de wetenschappen, tot zyn oogmerk dienstig, te laten onderwyzen: doch Torquatus betoonde meer genegenheit tot den oorlog; dede des niettegenstaande afstandt van zyn recht der eerstgeboorte, ten behoeve van zyn stiefbroeder Appius Conti. Daar op begaf hy zich als vrywillige naar Spanje, om deel te hebben aan den oorlog, die in de jaren 1616 en 1617 met Karel Emanuel, hertog van Savoje, in Italië gevoert wierdt. De markgraaf van Iniosa, gouverneur van Milanen, gaf hem een compagnie voetknechten. Na het eindigen van dezen oorlog bezocht hy Duitschlandt; diende keizer Ferdinand den II insgelyks als vrywillige 8 maanden lang, en was het hoofdt der Italianen, die toen als vrywilligen by 't keizerlyk leger waren. Niet lange daarna maakte hem de generaal Wallenstein tot overste luitenant by zyn nieuw regiment. Weshalven hy zich naar de Nederlanden begaf, wervende aldaar 7 compagnien kurassiers en 2 compagnien arquebusiers, die hy naar de keizerlyke landen voerde. Naderhandt woonde hy den slag by Praag in 't jaar 1620 by, en de verovering der stadt Pilzen. In 't volgende jaar was hy in Hungarië, en voerde onder den grave van Bucquoy de wapenen tegen den vorst van Zevenbergen, Gabriel Bethlem. Toen naderhandt die grave om 't leven kwam, en Torquatus des zelfs lyk uit 's vyands handen rukken wilde, wierdt hy zelve gevangen, dog na verloop van weinig maanden wederom op vrye voeten gestelt, wanneer hem de keizer tot commandant van Olmutz in Moravië verklaarde, welke vesting hy dapper tegen den voornoemden vorst van Zevenbergen verdedigde, en hem noodzaakte, de belegering op te breken. In 't jaar 1622 woonde hy de belegering en verovering der stadt Glatz in Silesië by, als mede den slag by Wimpfen, en wierdt door den keizer tot krygsraadt, kamerheer en overste verklaart. Ter zelver tydt beriep hem ook paus Urbanus de VIII in Italië tot den Valtellynschen oorlog, maakte hem tot hertog van Guadagnuolo, en zondt hem in den beginne naar Milanen, maar naderhandt als generaal naar 't Valtellin. Na 't eindigen van dien oorlog keerde Lotharius Conti weder naar Duitschlandt, en diende verder in 't keizerlyke leger, die hem tot generaal-veldtuigmeester verklaarde. Hy was ook by het treffen omtrent de Dessauer schans, alwaar graaf Ernst van Mansfeldt geslagen wierdt. In 't jaar 1226 diende hy in 't leger van den generaal Wallenstein; en in 't volgende jaar veroverde hy de stadt Crempen in Holstein, en hadt in afwezenheit van den generaal Wallenstein het bevel over 't keizerlyke leger in Holstein. Na de vrede met den koning van Denemarken, in 't jaar 1629, wanneer hy in Hamburg een zware krankheit hadt uitgestaan, zondt hem de keizer tot den veldtocht in Italië tegen den hertog van Mantua. Maar wanneer hy zyne pakadie reets tot Mantua voor uit hadt gezonden, wierdt hy te rug ontboden, om tegen Zweden te oorlogen: invoegen hy als generaal-veldmaarschalk naar Pomeren trok, en verzekerde zich aldaar van de twee passen, Gartz en Greiffenhagen, in weêrwil van hertog Bogislaus. Hy wilde den koning van Zweden de landing ook betwisten, doch ziende, dat zulks onmogelyk was, trok hy zyne manschap van de eilanden Wollin en Usedom te rug, maakte twee legers, het eene by Stolpen aan de Peene, het andere by Gartz aan de Oder, en verzekerde zich van de stadt Landsberg, aan de Warte. Maar de koning van Zweden, hebbende Stettin en andere plaatsen ingenomen, keerde zich naar Meklenburg, alwaar de keizerlyke generaal en hertog van Savelli het opperbevel hadt, dien Torquatus wel eenige regimenten te hulp zondt, doch dit kon den voortgang der Zweedsche wapenen niet stremmen. Eenigen melden, dat Conti toen een luitenant met geldt omgekocht heeft, om den koning van Zweden om 't leven te brengen, doch dat zulks in tyds ontdekt is. Wanneer voorts een gedeelte van 't Zweedsche leger voor Colberg rukte, zocht Conti die stadt te ontzetten, dat hem echter van den veldmaarschalk Horn belet wierdt. Ook mislukte hem zyn aanslag op Stettin. Ter zelver tydt moest hem de generaal veld-tuigmeester, grave Hannibal van Schomburg aflossen, om dat hy de kanker in de linker borst hadt. Hy keerde derhalven naar Wenen, en erlangde aldaar zyn afscheidt, nevens een aanzienlyk geschenk, en vermeerdering zyner wapens. Van daar begaf hy zich naar Italië, alwaar hem de paus tot generaal der armee van den kerkelyken staat verhefte; en hoewel de keizer hem wederom in zynen dienst verlangde, wilde hem echter de paus niet missen. Eindelyk begaf zich Conti naar Ferrara, en trouwde aldaar met eene markgravinne uit het huis Saffatello, zonder kinderen by de zelve te verwekken. Hy stierf in Juny des jaars 1636.

CONTINENTES waren de echte lieden in de eerste Christen kerk, die van elkander scheidende zich voor een tydlang, of wel zomwylen voor altoos van elkander onthielden. Dit deden ze, om dies te beter Godt te kunnen dienen. Maar voornamentlyk deden ze zulks voor een korten tydt, wanneer ze zich tot het H. Avondmaal wilden toebereiden. *Salvianus Epist.* 4. *Du Fresne. Beveregius ad Canon. Apost.* 5. *Waselinus Epist. ap. Mabillonium Analect. T.* I. *p.* 339. *ubi vid. Annotat. Mabill.*

CONTIUS, (Antonius) een vermaard Rechtsgeleerde in Vrankryk, was geboortig van Noyon in Pikardië. Hy was hoogleeraar in die wetenschap te Bourges en te Orleans, doch hadt geschil met Franciscus Duarenus, Hotomannus en anderen. Dit gaf gelegenheit tot verscheide twistschriften; maar Contius wierdt daar door aangezet om de Roomsche Rechten dies te naauwkeuriger te onderzoeken. Hy stierf in 't jaar 1586, omtrent 60 jaren oud zynde, te Bourges, werwaarts hy andermaal van Orleans beroepen was. Men begroef hem in de kerk van S. Hippolytus; naby Franciscus Duarenus en Eguinarius Baro. Onder zyne schriften zyn: *Lectiones subsecivæ Juris Civilis*; *Commentarius in Institutiones*; *Ad L. Juliam majestatis*; *in Consuetudines Feudorum*; *ad Edictum Henrici II. de clandestinis matrimoniis*; *Admonitiones de falsis Constantini Legibus*; *Index omnium conjurationum & defectionum, quæ ab initio mundi variis locis exortæ sunt*; *Scholia ad Corpus Juris Civilis*; *Disputationes Juris*. &c. Hy heeft ook een nieuwe uitgave van het *Corpus Juris Civilis & Canonici* in 't licht gegeven. *Du Maine. Du Vaupri-vas Bibl. Franc. Sammarth. Elog. doct. Gall. l.* II. *Thuan. Teissier addit. p.* 462.

CONTIGLIANO, by de Latynen, *Cutilium*, *Cutilia*, en *Cutiliæ*, een vlek in den Kerkelyken staat, gelegen in 't hertogdom Spoleto, drie mylen van Rieti, aan den oever van 't meir van *Contigliano*, by de ouden genaamt *Cutiliæ Aquæ*, en alwaar men zeide dat een dryvend eilandt met een bosch was.

CONTORNIATEN zyn aloude penningen, zo zilvere, als kopere, van allerhande grootte. Men zou ze in 't Nederduitsch ingeschroefde randpenningen kunnen vertalen, wegens den diep ingaanden cirkel, dien men in de rondte van deze penningen ziet, tusschen de geschiedenis, die in 't midden verbeeld wordt, en tusschen den buitensten platten randt. Schoon ze elkander veel in maaksel gelyken, zo is de eene veel kunstiger uitgewerkt dan de andere. De geleerde penningkenners menen, dat deze medalien geen gangbare munt geweest is, maar in de renbanen en wedlopen van paarden en wagenen aan de minnaars als pryzen uitgedeelt zyn geweest, zynde Severus, Constantinus, Constantius, Valerianus, Theodosius, Honorius, en die omtrent dien tydt geleeft hebben, en aan de andere zyde doorgaans seldzame beeldtenissen van jagten, renwagenen, paarden met palmtakken versiert, waterorgelen, en andere aardigheden; waarenboven sommige een ingegronde figuur hebben van de letteren *P* en *E* in elkander gevlochten, of een palmtak, of iets diergelyks, die eertyds, gelyk men in eenige nog zien kan, met zilver waren ingelegt. Deze penningen zyn ten voornaamsten deele ten tyde der Konstantynen, van Theodosius en van zyne zonen geslagen, wanneer 'er geheel verzot waren op dat vreugdebedryf, wordende 'er zelfs een penning gevonden van Theodosius, waar op die keizer met de eene handt een renpaardt by den toom houdt, en achter hem die vermaarde kolom gezien wordt, die hy in zyn renbaan heeft doen oprechten. Op diergelyke wyze komt Constantius mede voor op een zeer grote medallie met het halve lyf, strelende deze vorst met

met de eene handt zulk een hartdraver aan den bek, en op den schouder een schildt hebbende, waar op een renbaan verbeeldt wordt met hare naalden, paarden en wagenen, die in de zelve rennen. *S. Havercamp. de Alexandri Magni numismate & nummis contorniatis.*

CONTUBERNIUM wierdt by de Romeinen genaamt, wanneer 8, 10, of 12 soldaten in een en de zelve tente woonden. *In contubernio magistratus militare* noemden ze, wanneer een jongeling, hebbende zyn *toga pratexta* afgelegt, zich met een landvoogdt naar een wingewest begaf, om zich dus in de oorlogskunde te oeffenen. *Lipsius de Milit. Rom. Pitiscus. Du Fresne Gloss. Gr.*

CONTUMELIOSUS, bisschop van Riez, wierdt in 't jaar 534 wegens zyn kwaad gedrag afgezet. Nadat hy voorhenen niet alleen een lidt van 't Concilie gehouden te Carpentras en Vaison was geweest, maar zich ook in andere geestelyke vergaderingen hadt beroemd gemaakt. Dit geschiedde op een Concilie, van het welke S. Cæsarius van Arles president was. Deze schreef aan paus Johannes den II wat 'er omtrent Contumeliosus besloten was; die het oordeel van 't Concilie billykte, en daarby antwoordde, dat Contumeliosus behoorde in een klooster gezet, en in zyne plaats zyn bisdom door een visitator bestiert te worden. Zo echter, dat die visitator niet bevoegt zoude zyn, iemandt in den H. dienst in te wyën, noch zich met wereldlyke zaken te bemoeien. Johannes de II schreef het zelve ook aan de geestelykheit van Riez, en aan alle bisschoppen der Gaulen. Doch Contumeliosus appelleerde naderhandt aan paus Agapetus, opvolger van Johannes den II, die deshalven aan S. Cæsarius van Arles schreef. *Agapetus epist. 6. & 7. Concil. Tom. IV. Simon Barthel. Hist. des Eveques de Riez. Sammarth. Gall. Christ. Tom. III p. 936.* enz.

CONTY, in 't Latyn *Contiacum*, een Fransch vlek in Pikardië, gelegen aan 't riviertje Selle, 4 of 5 mylen van Amiens. Thans behoort het tot het gebiedt van 't huis Bourbon, en voert den tytel van een vorstendom.

CONTY. Het huis van *Conty* heeft eertyds zyne eigene heeren gehad, van welke het aan 't huis van Mailli, en eindelyk aan de prinssen van Bourbon gekomen is. *Isabella*, vrouw van Conty, leefde in 't einde der XIV eeuwe, en trouwde met Colard de Mailli, genaamt de jonger, heer van Talma, enz. dien zy Johannes van Mailli, here van Conty, baarde. Deze stierf in 't jaar 1432, nalatende onder andere kinderen *Ferry*, den vader van *Adrianus*, die stierf in 't jaar 1518, hebbende by Johanna van Berghes *Ferry* den II van Mailli, heere van Conty, geteelt. Deze trouwde in 't jaar 1511 met Louïze van Montmorency, dochter van Willem, en zuster van den konnestabel Anna, telende by de zelve *Johannes van Mailli*, die in 't jaar 1528 in de belegering van Napels, in 't 16 jaar zyns ouderdoms, sneuvelde; *Louize*, abdisse van Caen; en *Magdalena*, vrouw van Conty. Deze trouwde met Karel, here van Roye en Muret, grave van Roucy, dien ze in 't jaar 1535 *Eleonora de Roye* baarde, die de heerlykheit van Conty in 't koninklyke huis bragt, trouwende den 22 Juny des jaars 1551 met Lodewyk den I van Bourbon, prins van Condé. Deze hadt onder andere kinderen *Franciscus van Bourbon*, prins van Conty, die in 't jaar 1614 zonder mannelyke erfgenamen stierf. Naderhandt heeft zyns broeders kleinzoon, *Armandus van Bourbon*, den tytel van Conty gevoert, die in 't jaar 1666 stierf, nalatende *Lodewyk van Bourbon*, prins van Conty, grave van Pezenas, enz. die in 't jaar 1661 wierdt geboren, en in 't jaar 1680 trouwde met Maria Anna van Bourbon, hertoginne van Vaujour, dochter van koning Lodewyk den IV, geteelt by la Valiere. Maar wanneer hy in 't jaar 1685 den 9 November zonder kinderen kwam te sterven, nam zyn broeder *Franciscus Lodewyk* van Bourbon, geboren den 30 April des jaars 1664, en in 't begin prins van Roche-sur-Yon genaamt, den tytel van prins van Conty aan, is ook meest daar door bekend geworden, dat hy in 't jaar 1697 door eenige magnaten tot koning van Polen is verkoren, hoewel hy dat ryk, in 't welk hy reets aangekomen was, Frederik Augustus, keurvorst van Saxen, moest inruimen. In 't jaar 1698, den 20 December, won hy in 't parlement van Parys het proces tegen de hertoginne van Nemours wegens het vorstendom Neuf-Chatel, of Walsch-Nieuburg, en andere daar toe behorende landen. Hy nam ook in 't jaar 1702 het prinsdom van Oranje in bezit, maar stondt het den koning van Vrankryk af. Voorts was hy ridder der drie koninklyke ordens, en generaal luitenant der koninklyke troupen, en stierf den 22 February des jaars 1709. Den 29 July 1688 trouwde hy met Maria Theresia, dochter van Henrik Julius, prins van Condé, en van Anna, Paltzgravin aan den Rhyn; by welke hy verscheide kinderen teelde, van welke nochtans de meesten zeer jong gestorven zyn. Hem volgde zyn zoon *Lodewyk Armand*, geboren den 10 November des jaars 1695, trouwende met Louïze Elizabeth, dochter van Lodewyk den III, hertog van Bourbon, die hem den 13 Augustus des jaars 1717 baarde *Lodewyk Franciscus*, graaf van la Marche, den 19 Augustus des jaars 1720 NN. grave van Mercœur, en den 5 February des jaars 1722 NN. grave van Alais.

CONTY (ANNA MARIA, PRINCESSE VAN) was eene geboren van Martoniz, hebbende tot moeder een zuster van den kardinaal Julius Mazarini, door wiens toedoen zy den 21 February des jaars 1654 Armand van Bourbon, prins van Conty, trouwde. Twee jaren daar na begon ze de ydelheden der wereldt te erkennen, en zich tot werken der Godzaligheit en liefde over te geven, het ligchaam kastydende. In 't jaar 1662 verkocht ze alle hare cieraden, en besteedde het geldt tot onderhouding der armen in Berry, Champagne en Pikardië. Nadat ze den 21 February des jaars 1666 haren echtgenoot verloren hadt, nam ze de opvoeding van hare by hem gewonne kinderen, Lodewyk, prins van Conty, en Frans Lodewyk, prins de la Roche-sur-Yon, ter herte. Alle de goederen, aan welker regtmatigen eigendom zy twyffelde, gaf ze den bezitteren weder, ter somme van 800000 Fransche livres. Hare eigene hofhouding verminderde ze zo veel als doenlyk was, onderhoudende van 't overschot de behoeftigen. Zy stierf den 4 February des jaars 1672, oud 35 jaren.

CONTZEN, (ADAM) een vermaard Jesuit, geboortig uit het hertogdom Gulik, was zeer ervaren in de talen, en hoogleeraar in de H. Schrifture te Munchen, voorts Rector van verscheide collegien, biechtvader des bisschops van Bamberg en Wurtzburg, en eindelyk des keurvorsten van Beyeren. Hy stierf den 19 Juny des jaars 1635, nalatende verscheide schriften, als: *Defensio Bellarmini de gratia primi hominis; de peccato, contra Danielem Pareum; de hæresium incremento tractatus; consultatio de unione & synodo generali Evangelicorum; de pace Germaniæ; Politicorum libri X; Commentaria in IV. Evangelia; item in Epistolam Pauli ad Romanos, ad Corinthios.* enz. *Alegambe de script. S. J. Andreas bibl. Belg. Witte diar. biogr.* enz.

CONVENANT, of beter COVENANT, wordt een zekere confederatie genaamt, die in 't jaar 1638 in Schotlandt wierdt opgerecht, om een nieuwe liturgie in te voeren, en de kerkplegtigheden te veranderen. Het kwam voornamentlyk op 3 punten aan, eerstelyk het vernieuwen van den eedt, door hunne voorvaderen gedaan; de bescherming van den Hervormden Godsdienst; en het aankleven van 't formulier des geloofs, opgestelt in 't jaar 1530, en door de standen in 't jaar 1581 bevestigt. 't Twede punt behelsde een kort begrip aller decisien der standen tot behoudenisse der Hervormde Religie. 't Derde punt zag op de bisschoppelyke regering, die afgekeurt wierdt. Men verbondt zich ook, zich aan te kanten tegen al 't gene tegen de geloofsbelydenis aanliep. Karel de I, koning van Engelandt, verwierp deze confederatie; des niettegenstaande hieldt de zelve standt; invoegen het ryk in twee partyen verdeelt wierdt, namentlyk der geconfedereerden en niet geconfedereerden. In 't jaar 1643 wierdt dit Convenant door de standen van Engelandt ook aangenomen, om dus een gelykheit der Religie in de drie koninkryken, Engelandt, Schotlandt en Ierlandt, in te voeren. Het gene de koning in 't jaar 1638 met zekere bepalingen toegelaten heeft, noemt men het Convenant des konings, het welk echter de hevigste der geconfedereerden weigerden aan te nemen. *Salmonet Hist. de troubles de la Grande Bretagne.*

CONVENTUS wierden de steden genaamt, alwaar de Romeinsche voorburgermeesters en schouten in de wingewesten het recht spraken: want deze reisden van stadt tot stadt, en lieten vooraf boodschappen, wanneer ze stonden te komen. Dit geschiedde meest in den winter, wanneer ze namentlyk door oorlogen of andere zaken belet wierden. *Gutherius de offic. Dom. Aug. Pitiscus.*

CONVERSANO, in 't Latyn *Conversa*, *Conversanum*, en *Cupersanum*, oudtyds *Apuliæ Peucetica*, eene stadt in 't koninkryk van Napels, en des zelfs landschap Bari, met den tytel van een graafschap. Het staat onder 't gebiedt van 't huis Aquaviva, en heeft een bisdom, staande onder 't aartsbisdom van Bari, doch is van weinig belang. De stadt is gelegen aan een berg, 5 of 6 mylen van de Adriatische zee, naar de kant van Monopoli en Medugno. *Alberti descript. Ital. Miræus Geogr. Eccl.*

CONVERSANUS (KAREL ANTONIUS) van Lentini, was de zoon van Marcellus Conversanus, een vermaard Rechtsgeleerde, en zelf ook Doctor in beide de Rechten. In zyne vaderstadt is hy dikwils rechter geweest, en Raadt van den magistraat van de zelve plaats. In 't jaar 1650 was hy afgezonden aan Jan van Oostenryk, onderkoning van Sicilië, en daarna aan Anellus Gusman, markgraaf van Castro Rodrigo, bestierder van Sicilië. Hy stierf den 14 September in den jare 1690, in den ouderdom van omtrent 73 jaren, hebbende geschreven: *Ætherea Leontinorum gloria*; en nog ongedrukt: *Historia Leontina. Bibl. Sicula.*

CONVERSI wierden in oude en middele tyden genaamt die monniken, die zich van de wereldt tot Godt gewend hadden. Voorts de lekebroeders, die, om de wereldt eenigzins te verlaten, ook in een klooster gingen: hoewel deze tot niets anders bekwaam waren, dan de andere monniken op te wachten; zynde in kleding ook van de zelve onderscheiden. *Du Fresne. Sperlingius ad Testamentum Absalonis p. 44. 45.*

CONVOYE, (LA) een rivier in Vermandois, gelegen in Beausse, die door generlei onweder wordt opgezet, of beroert. Doch als het geschiedt, zegt men, is 't een voorbode van honger en pest. *Du Chesne.*

CONWAY, gemeenlyk *Aber-Conway*, doch oudtyds *Caerhaen*, dat is *oudstadt*, en in 't Latyn *Conovium* genaamt, is eene marktstadt in 't Engelsch landschap Caernarvonshire, aan den mondt der riviere Conway. Hugo van Chester heeft ze oudtyds versterkt; en nadat ze door verscheide oorlogen verwoest was, heeft ze koning Eduard de I weder opgebouwt. Zy heeft een voordeelige gelegenheit en goede muren. Daarenboven is ze aan de rivierzyde met een kasteel voorzien, zynde door koning Henrik den III aangelegt, om die van Wales in toom te houden. Van deze plaats heeft een geruimen tydt een voorname familie den name gevoert. Een uit de zelve, genaamt *Eduard*, wierdt door Jacobus den I baron van Engelandt, met den tytel van lord Conway van Raglei in Warwickshire, gemaakt. Koning Karel de I verklaarde hem in 't jaar 1626 tot

vis-

vicomte Killultach in 't Ierſche graafſchap Antrim, en in 't jaar 1670 den 6 Juny tot vicomte Conway van Conway-Caſtle. In deze waardigheit wierdt hy opgevolgt van zyn oudſten zoon *Eduard* in 't jaar 1630, die in 't jaar 1655 gevolgt wierdt van zyn zoon, insgelyks *Eduard* genaamt. Dezen verhief koning Karel de II in 't jaar 1679 tot grave van Conway. Doch hy ſtierf in 't jaar 1683 zonder kinderen na te laten. Voor zyne doodt hadt hy belast, dat na 't afſterven van zyne weduwe, de gravinne van Mulgrave, zyne goederen vervallen zouden op de kinderen van *Eduard Seymour* en des zelfs twede gemalinne. Deze Eduard Seymour, zynde een baronet, wiens geſlacht van een collaterale linie der Seymours, hertogen van Somerſeth, afſtamt, was een tydlang ſpreker van 't Lagerhuis, en ten laatſte geheime Raadt van koning Willem den III en de koninginne Anna. By zyne eerſte gemalinne Margaretha, dochter van den ridder Wale van Londen, teelde hy *Eduard*, zynen opvolger, en *Willem*, generaal luitenant der Engelſche troupen; maar by de twede, genaamt Letticia, dochter van Popha van Littlecote en Wiltshire, gewan hy zes zonen, namentlyk (1) *Popha*, die den name van Conway aannam, en in 't begin der XVIII eeuw door den kapitein Kirk in een tweegevecht gedood wierdt. (2) *Franciſcus*, van wien beneden. (3) *Karel*. (4) *Henrik*, die te Liſſebon zonder erfgenamen geſtorven is. (5) *Alexander*. (6) *Johannes*, ſtervende in zyne kindſchheit. De twede zoon, Franciſcus, noemende zich uit krachte van 't voornoemde teſtament *Seymour-Conway*, wierdt den 17 Maart 1703 tot lord Conway, en baron van Ragley in Warwikshire verheven, met dit bygevoegde privilegie, dat by ontſtentenis van eigen mannelyke erfgenamen die waardigheit op zyn jonger broeder *Karel* en des zelfs mannelyke erfgenamen zou vervallen. By zyne gemalinne Maria, twede dochter van Laurentius Hyde, teelde hy maar vier dochteren, *Letticia*, *Maria*, *Henrietta* en *Catharina*. *Heylyn's help to Engl. Hiſtory p. 272. Peerage of England* II. *p.* 146.

CONZA, of CONSA, in 't Latyn *Compſa*, eene ſtadt in 't koninkryk van Napels, voerende den tytel van een aartsbiſdom. Zy is gelegen aan 't Appennynſche gebergte, niet verre van den oorſprong der rivier Ofante, in Principato oltra. Eertyds woonden hier de Hirpini; maar thans is deze plaats zonder een groot aanzien, zynde in 't jaar 1692 door eene aardbeving verwoeſt. In 't jaar 1597 wierdt hier een ſynode gehouden, waar van de beſluiten nog voorhanden zyn.

CONZIN. Zie CONCINI.

COOKE, een Engelſch ridder, was de leermeeſter van koning Eduard den VI, zynde zeer geleerd, daarenboven zeer ſtatig. Hy ſtierf in 't jaar 1576, in 't 70 jaar zynes ouderdoms, nalatende vyf dochteren, zamen in de Griekſche en Latynſche talen wel ervaren. Zy wierden de gemalinnen van mylord Burleigh, opper-theſaurier, mylord Bacon, lord zegelbewaarder, de ridders Hobbey, Roullet, en Killigrew. *De Larrey Hiſt. d'Angl. T.* II. *p.* 294.

COOLS, (JOHANNES) een vermaard predikheer van de orde van S. Auguſtinus, was geboortig van Loven, en wierdt geboren den 25 November des jaars 1548, alwaar hy ook in die orde tradt. Hy wierdt wegens de Nederlandſche oorlogen genoodzaakt zich naar Spanje te begeven, van waar hy niet wederkeerde, voor dat de ruſt eenigzins herſtelt was. Ondertuſſchen waren de kloosters door de Proteſtanten vernielt. Cools ſpande alle zyne krachten in om die van zyne orde te herſtellen, en hebbende 40 jaren lang gepredikt ſtierf hy in 't jaar 1612, oud 64 jaren. Zyne werken zyn niet in 't licht gekomen.

COOPER (ANTONIUS ASHLEY) van Wimborn, in 't Engelſch graafſchap Dorſet, was baronet, en gaf vele blyken van zyne aankleving aan koning Karel den I, en bevorderde door zyne onderhandelingen met den generaal Monk de herſtelling van koning Karel den II, uit aanmerking van welke dienſten hy tot baron van 't koninkryk met den tytel van lord Ashley van Wimbourg S. Giles verheven wierdt. Daar op wierdt hy groot-kanceller van de Exequer, commiſſaris van de theſaurie, en lord luitenant van 't graafſchap Dorſet. Eenige jaren daarna ontfing hy den tytel van lord Cooper de Paulet, en grave van Shaftsbury. Hy hadt drie gemalinnen: (1) Margaretha, dochter van Thomas, lord Coventry. (2) Franciſca, dochter van David, grave van Exeter. By deze twee heeft hy gene kinderen geteelt. (3) Margaretha, dochter van William, lord Spencer, by welke hy *Antonius* teelde. Deze trouwde met Dorothea, derde dochter van Johannes, grave van Rutlandt, by welke hy twee zonen, met name *Antonius* en *Johannes*, gewan. De graaf van Shaftsbury wierdt ook tot grootkancelier van Engelandt verklaart, welke bediening hy met een algemenen lof bekleedde, als zynde een heer van vele verdienſten: hoewel men hem in 't einde van zyn leven verdacht hieldt, als of hy zich by de oproerigen gevoegt hadt om Engelandt en Schotlandt te ontruſten. Hoe het zy, hy nam de vlucht naar Hollandt, ziende dat de zaken niet naar zyn wenſch uitvielen, en om niet vervolgt te worden. Hy ſtierf in 't jaar 1682. *Manley Hiſt. de la Rebellion. Hiſtoire de l'horrible Conſpiration. Jean le Clerc Biblioth. Choiſie Tom.* VII. *p.* 146.

COORNHART. Zie KOORNHART.

COP (NICOLAUS) was in 't jaar 1536 Rector der univerſiteit van Parys, levende in een goede verſtandhouding met Kalvyn, dat eindelyk ontdekt wierdt. Invoegen hy door 't toedoen der Barvoeter monniken voor 't Parlement gedaagt wierdt. Wanneer hy op weg was om te verſchynen, wierdt hy gewaarſchouwt zulks niet te doen, en nam derhalven de vlucht naar Baſel, van waar zyn vader Willem Cop geboortig was, zynde koninklyke lyfarts in Vrankryk geweeſt, en hebbende verſcheide ſchriften nagelaten, onder anderen eene overzetting van de *loci affecti* uit *Galenus*; *Hippocratis libri* III. *præſagiorum*, enz. uit het Griekſch. *Pantaleon l.* III. *Proſop. Geſner. in bibl. Petr. Caſtellan. in vit. Medic. Adami in vitis Germ. Medic. Van der Linden de ſcript. Med.*

COPA, eene ſtadt in Aſië, naby de Meotiſche zee, of *Mare de Zabache*, aan een rivier van den zelven name, die in Circaſſië niet verre van Tzercas ontſpringt.

COPELANDT wordt genaamt het Zuider gedeelte van 't Engelſche landſchap Cumberlandt, om dat overal veel ſpitze bergen (in de Britſche tale *Kopa* genaamt) gevonden worden. Anderen leiden den name af van de kopermynen, en zeggen dat het dus genaamt zy in plaats van Koperlandt. *Beeverel Del. d'Angl. p.* 268.

COPERNICUS (NICOLAUS) was een vermaard wiskundige, Philoſooph en Medicyn, en wierdt te Thoorn in Pruiſſen den 19 February des jaars 1473 geboren. Hebbende zyne Philoſophiſche en Medicynſche ſtudie gelukkig in zyn vaderlandt begonnen, dreef hem de begeerte tot de ſterrekunde naar vreemde landen, om mannen in die wetenſchap vermaard te bezoeken. Te Bononië vertoefde hy een geruimen tydt, reizende van daar naar Rome, alwaar hy vele vermaarde leerlingen gemaakt heeft. Hy vernieuwde de Philoſophie van Ariſtoteles en Pythagoras, bewerende nevens vele andere Philoſophen, dat de aarde beweegt wierdt, maar in 't tegendeel de zonne in 't middelpunt des hemels ſtil ſtaat. Men kan wel niet ontkennen, dat de kardinaal Cuſa al voorhenen deze mening heeft op de bane gebragt, maar men moet ook bekennen, dat Copernicus dit ſyſtema veel beter heeft uitgevoert dan iemandt voor hem: invoegen dit gevoelen van vele geleerden aangenomen en verdedigt is, onder anderen van *Michaël Meſlinus*, *Joh. Kepler*, *Galilæus Galilai*, *Johan Rheticus*, enz. Hoewel zich ook niet weinigen daar tegen aangekant hebben, onder welke de vermaarde Jeſuit *Chriſtophorus Clavius* verdient genoemt te worden. Nadat hy een tydlang te Rome onderwezen hadt, keerde hy weder in zyn vaderlandt, en wierdt kanunnik in 't bisdom van Wermlandt. Hy ſtierf in 't jaar 1543 den 24 May. Onder zyne ſchriften zyn meeſt beroemd zyne VI boeken *de Revolutionibus orbium cœleſtium*, in welke hy zyne Hypotheſe grondig voorgeſtelt heeft. *Gaſſendus in vita Copernici. Brahe Orat. de Mathem. Jovius in Elog. doct. vir. c. ult. Bullialdus in Prolegom. Aſtron. Philolaicæ. Voſſius de ſcient. Mathem. c.* 36. §. 6. *Adami vit. Germ. Philoſoph. Craſſo elog. d'Huom. letter. Blount in Cenſura celeb. auctor. p.* 609. *Paſchius de Invent. Novantiq. c.* 7. §. 3. *p.* 517.

COPET, eene kleine ſtadt en heerlykheit, met een fraai ſlot in 't Canton van Bern, aan 't meir van Geneve, twee mylen van die ſtadt gelegen, ſtaat onder 't gebiedt van den Pruiſſiſchen generaal majoor van Erlach.

COPHTEN, COPHTITEN, worden thans de Chriſtenen in Egypten genaamt, die ook een afzonderlyke taal gebruiken, van hen *Lingua Cophtica* genaamt, hoewel ze de zelve maar in hun Godsdienſt gebruiken; want anders ſpreekt men in 't gantſche landt Arabiſch. Het is zeer waarſchynlyk, dat ze dus van de Egyptiſche ſtadt *Coptos* genaamt worden, zynde eertyds de hoofdſtadt in Thebaïs, van welke ſtadt *Ptolemæus*, *Strabo*, *Joſephus* en anderen gewag maken. In deze ſtadt, zegt men, dat de oude Egyptiſche taal het langſt ſtandt gehouden heeft. De inwoners, zynde nu tot het Chriſtendom bekeert, waren zeer yverig in het voortplanten van het zelve: invoegen de Chriſtenen in Egypten niet alleen Cophten, maar ook de oude Egyptiſche de Cophtiſche genaamt worden. Hoewel deze laatſte door de Griekſche zeer verandert is, zo dat niet alleen de letteren van die beide een grote overeenkomſt hebben, maar ook vele Griekſche woorden daar in gevonden worden. Wat de religie dezer Chriſtenen betreft, deze komt groten deels met die der Jakobiten overeen; want beide zyn de gevoelens van Eutyches toegedaan, erkennende maar eene natuur in Chriſtus. Zy hebben hunnen afzonderlyken patriarch, die zich patriarch van Alexandrië en Jeruzalem noemt, hebbende zynen gewonen ſetel te Alcair, nevens de jurisdictie over ganſch Egyptenlandt, wat het kerkelyke aangaat; behalven Nubië en Abyſſinië. Onder hem ſtaan twee Cophtiſche biſſchoppen. De Jeſuit Rodericus, door paus Pius den IV in 't jaar 1562 aan de Cophten gezonden, verhaalt, dat ze hunne wyven plegen te verſtoten, en andere te trouwen, en hunne zonen voor den doop beſnyden. Voorts dat ze wel zeven ſacramenten hebben, maar behalven den doop, biecht, avondmaal, en ordening, ook het gelove, vaſten en het gebedt daar onder tellen; lerende, dat de H. Geeſt wel van den Vader, maar niet van den Zoon uitgaat. Eindelyk dat ze maar drie Concilien aannemen, namentlyk het Concilie van Ephezen, Conſtantinopel en Niceen. Doch dit alles hebbenze of met alle de Ooſterſche Chriſtenen gemeen, of in 't byzonder met de Jakobiten. Zy hebben ook vele afzonderlyke plegtigheden, voornamentlyk by den doop en het H. Avondmaal, gebruikende genen wyn uit herbergen, om dat ze die voor onheilig houden. De biecht en 't Avondmaal houden ze maar in de vaſten, wanneer ook de leken het Avondmaal onder beide gedaantens ontfangen. Een ieder leeſt de H. Schrifture in de Arabiſche, zynde de gemene landtale. Zy vieren den Zaterdag zo wel als den dag des Heeren, en hebben 32 feeſten ter eere van Maria, onder welke een is, ter eere van zeker beeldt dezer maagdt, waar van ze verhalen, dat het door een wonderwerk in vleeſch verandert is. Men heeft wel gezocht deze Cophtiſche Chriſtenen met de Roomſche kerke te vereenigen, gelyk Rodericus, van

wien boven gesproken is, ondernomen heeft, tredende met twee Cophten, door den patriarch daar toe aangestelt, in onderhandeling. Deze schenen zich te laten bewegen, om de oppermacht van den paus te erkennen; maar wanneer de patriarch Gabriël aan 't Roomsche hof schryven, en zich aan 't zelve onderwerpen zou, weigerde hy zulks te doen, nadat hy namentlyk het geldt, hem van Rome toegezonden, reets ontfangen hadt. Men verhaalt wel, dat een ander patriarch, ook Gabriël genaamt, een gezantschap aan paus Clemens den VIII, uit name der Egyptenaren en Moren, gezonden, en hem voor het opperhoofdt der kerke erkent heeft: doch Thuanus en andere geleerden houden het voor een verdichtsel, alzo de patriarch van Alexandrië, genaamt Miletus, getuigt daar van geen kennis te hebben. Doch Leo Allatius heeft de waarheit van dit gezantschap nadrukkelyk beweert. *Kircherus in Prodr. Copt. seu Ægypt. c.* 1. *&* 2. *in Oedipo Ægypt. Synt.* 1. *&* 2. *& in lingua Coptica restituta. Sacchini Hist. Societ. Wansleben Relat. dello stato presente dell' Egitto. Leo Allatius de perpetuo Consensu l.* III. *c.* 8. *Thuanus. Chytraus. Spondan. Simon Hist. Crit. de la Creance & des Coutûmes des nations du Levant. c.* 10. *Pfeiffer in Critica sacra p.* 431. *seq.*

COPIATEN *Copiatæ*, wierden in de eerste kerk genaamt die in de IV eeuwe ten tyde van Konstantyn den Groten, of onder de regering van des zelfs zone Constantius bestelt waren, om de dode ligchamen der martelaren te verzamelen, de grafsteden te bezorgen, en de begravenis te volbrengen. Zy worden dus genaamt of van 't Grieksche woordt κοπιᾶσθαι, dat is arbeiden, namentlyk wegens de moeite, die ze daar by hadden, of van κοπάζειν, dat is van het ter rust brengen der doden. Deze menschen nu wierden mede tot den geestelyken staat gerekent, en genoten de zelve privilegien. Naderhandt wierden ze ook *Fossarii* genaamt, dat is gravenmakers. Hun getal beliep zich op 1100; hoewel ze Honorius en Theodosius tot op 950 vermindert hebben. Anastasius herstelde het oude getal, het welk door keizer Justinianus bevestigt is. *Cave Eerste Christendom.*

COPPENBRUGGE, een slot en vlek in 't graafschap Spiegelberg, niet verre van de Weser en de stadt Hamelen gelegen, staat onder de gehoorzaamheit van den hertog van Brunswyk. Het omleggende graafschap wierdt doorgaans ook Coppenbrugge genaamt. *Zeiler.*

COPPENHAGEN, *Kiobenhaven*, in 't Latyn, *Hafnia*, *Codonia*, is de hoofd-en residentiestadt van Denemarken, op het eilandt Zeelandt, gelegen aan den Oresund, 50 mylen van Hamburg, en heeft eene voortreffelyke haven, die omtrent 500 grote schepen bevat. De stadt is door de natuur en kunst versterkt, wel betimmert, groot van omtrek, en zeer vermaard wegens haren koophandel. *Absalom Huido*, of *Hues*, aartsbisschop van Lunden, en bisschop van Rotschild, bouwde in 't jaar 1168 ter plaatse, daar thans de stadt is, een kasteel tegen de zeerovers, zynde naar zynen naam Axels-Hues genaamt. Eenigen tydt daarna sloegen verscheide visschers rondom dit slot hunne hutten op. De rykste bouwden koorn-en andere huizen, om menschen daar in te herbergen, die om den vischhandel derwaarts kwamen: invoegen eindelyk eene stadt daar uit geworden en van den koophandel *Kopmanshaven* genaamt is. Deze koophandel dagelyksch toenemende, gaf *Jacobus*, bisschop van Rotschildt, in 't jaar 1254 den inwoners vele privilegien. Dus is die plaats door toedoen der koningen van Denemarken in een groot aanzien gekomen. Zy heeft drie koninklyke kastelen; op het eerste heeft de koning zyn gewoon verblyf; het twede is in den koninklyken lusthof, genaamt Rosenburg, alwaar de koninklyke kroon en andere rykstekenen bewaart worden; het derde is Charlottenburg, van de koninginne weduwe, die aldaar haar hof gehouden heeft, dus genaamt. Het tuighuis, arsenaal, kunstkamer, citadel, die de stadt en 't koninklyke slot beschermt, de ronde toren, op welken men met wagen en paarden ryden kan, en alwaar de Globus van Tycho Brahe is, en de publyke bibliotheek, die ieder weke tweemaal geopent wordt, het onvergelykelyk koperen beeldt van Christiaan den V op de nieuwe koningsmarkt, de Univerfiteit, van Christiaan den IX gesticht, en in 't jaar 1474 van paus Sixtus den V met privilegien begiftigt, nevens de voortreffelyke collegien, zyn alle waardig om bezien te worden. De hoofdkerken zyn, die van S. Nicolaus, van den H. Geest, en van onze Lieve Vrouw, in welke laatste de koningen gekroont worden. De koninklyke ridder-akademie, van Sora derwaarts verplaatst, is op koninklyk bevel wederom vernietigt. Hier toe behoort ook de stadt Christiaanshaven, op het tegen over gelegen eilandt Amak, werwaarts men over eene grote valbrug gaat, en die aan de stadt Coppenhagen gevoegt is. De bisschop van Zeelandt heeft alhier zynen setel. In 't jaar 1660 den 27 May wierdt alhier de vermaarde vrede van Coppenhagen tusschen Denemarken en Zweden gesloten. In de jaren 1711 en 1720 zyn 'er meer dan 40000 personen aan de pest gestorven. *Pontanus Hist. Dan. Bertius Comment. Germ. l.* III. *Cluverius Geogr. Pufendorf Hist. Caroli Gustavi. de la Hontan Voyage T.* III. *Molesworth staatsbeschr. van Denemarken k.* 2.

COPPENIUS, of COPPEN, (BARTHOLOMÆUS) wierdt den 6 January des jaars 1565 te Rostok geboren, en studeerde te Basel, Geneve en elders. Nadat hy zich in de talen, in 't byzonder de Grieksche en Hebreeuwsche, benevens de Godgeleerdheit, wel geoeffent hadt, wierdt hy hoogleeraar te Heidelberg, en stierf aldaar den 23 May des jaars 1617. Men heeft van hem een Latynsche vertaling van *Oecumenius in Epistolas Catholicas*. Na zyne doodt wierden zyne aanmerkingen over de Psalmen in 't licht gegeven. *Adam. in vit. Theol. Freher. in Theat.*

COPPOLA, (FRANCISCUS) grave van Sarno, was uit een oud adelyk huis van Napels gesproten. Zyne vrienden lieten hem weinig na, doch hy wist dat weinige in den zeehandel dus te gebruiken, dat hy voor zynen rykdom het graafschap Sarno in eigendom kocht. Zyn roem maakte hem by Ferdinand den I, koning van Napels, bekend, die hem tot zich nodigde, en tot de eerste bedieningen verhefte. Doch Coppola misbruikte zyn aanzien, smedende een gevaarlyken aanslag tegen den persoon van den koning, en verwekte een inlandschen oorlog, waar door echter zyn eigen ondergang verhaast wierdt: want overtuigt zynde, dat hy deel aan de zamenzwering hadt, wierdt hy op den 15 May des jaars 1487 onthalst. *Du Puis Hist. des Favoris.*

COPPOLA, (NICOLAUS) geboortig van Palermo, was een tydlang van de orde van S. Jan de Deo, daarna een priester, als mede Doctor in beide de Rechten. Ook was hy zeer verre gekomen in de wiskunst, over welke hy veel schreef, en anderen in de zelve met veel lof onderwees. Hy wierdt in den jare 1680 benoemt om het gemaakte vergelyk onder de grote en kleine steden van Sicilië in eene rechte order te brengen. In de vergadering der inquisitie is hy keurder der boeken geweest. Eindelyk trok hy naar Spanje, en is te Madrid gestorven in 't jaar 1697, hebbende uitgegeven in het Latyn: *Resolutio Geometrica duarum proportionalium*; en in het Spaansch: *la formacion, y medida de todos lo cielos, obra Architetonica por el Viviani Academico Florentino, ultimo discipulo de Galileo, corregida, y emendada*; als mede in het Italiaansch: *Propositioni problemattiche per il general repartimento de regii donativi sopra la nuova numeratione dell' anime, e facolta di questo fidellissimo regno di Sicilia fatta nell' anno* 1680. *Bibliotheca Sicula.*

COPPONIUS, een Roomsch ridder en kapitein van een compagnie ruiters in 't jaar der wereldt 4050. Hy verselde op 't bevel van Augustus den stadhouder van Syrië Quirinus, hebbende onder hem het bestier over het Joodsche landt, dat toen een wingewest van Syrië was. *Joseph. Oudh.* XVIII. 1. *Joodsche Oorl.* II. 7. *Torniell. A. M.* 4060. *n.* 1.

COPRANITZ, of COPRONIZA, CAPRONITZA, eene stadt in Slavonië, met een goed slot, twee mylen van de rivier Drau, vier of vyf mylen van Waradyn, en even zo verre van Canischa. Zy staat onder 't gebiedt van 't huis van Oostenryk.

COPRINIAK, een zekere plaats onder 't gebiedt van Bourdeaux. Hier is in 't jaar 1255 van Gerard de Malemort, en in 't jaar 1260 van des zelfs opvolger Petrus de Roscidaval een Synode gehouden. Men weet thans niet, waar die plaats eigentlyk gelegen heeft. Zommigen houden Coprinak voor *Compriniacum*, zynde Cogniak aan de Charente in Angoumois, alwaar de voornoemde Gerard de Malemort in 't jaar 1238 een Synode heeft gehouden. *Spondan. an.* 1238. *n.* 17.

COPROGLI PACHA, (MAHOMET) de II van dien name, was de broeder van Achmet, en zoon van Mahomet den I. In 't einde van 't jaar 1689 was hy grootvizier. Mustafa, schoonzoon van zyn vader, was zyn opvolger. Hy is het die in December van 't jaar 1683 te Belgrado gestranguleert wierdt, om dat hy Wenen niet hadt ingenomen. De bevordering van Coprogli voorspelde den Turken veel goeds, die zich vleiden, dat ze onder hem hunne vervalle zaken in Hungarië zouden herstellen. Trouwens hy dede aanstonts het Ottomannische ryk wederom bloejen. De keizerlyken wierden te Kasaneck in Albanië geslagen op den eersten dag van 't jaar 1690, waar door de Turken wederom moedt schepten. Coprogli stelde zich aan 't hoofdt van 't leger, veroverde Nizza en Vihitz, en middlerwyle dat Teckely vier keizerlyke regimenten in Zevenbergen in stukken hakte, die door den generaal Hercelet gekommandeert wierden, nam Mahomet Semendria met den degen in de vuist in. Dus naderde hy tot aan Belgrado, alwaar hy 6000 Christenen over de kling liet springen. Daar op wierp hy secours binnen groot-Waradyn, Temiswar en Giula, welke plaatsen sedert langen tydt ingesloten waren. Hy besloot de veldtocht met de verovering van Lippa, Peter-Waradyn, Illock, en Orsowa. Waarna hy Walcowart in brandt stak. Deze gelukkige veldtocht dede de Turken hopen, dat de volgende niet min gelukkig zoude zyn; maar de tusschenkomende doodt van Soliman den I stremde den loop. Coprogli liet Achmet, des overleden broeder, voor keizer uitroepen, in weerwil der genen, die Mahomet den IV wilden herstellen. Toen zich aan 't hoofdt van 't leger hebbende gestelt, en zynde over de Sau getrokken, greep hy de keizerlyken op den 19 Augustus des jaars 1691 aan omtrent Salankemin, en behaalde de overwinning; maar wanneer hy den vyandt meende te vervolgen, wierdt hy door een kanonschoot gedood. Hier door wierdt het Turksch leger in de uiterste verbaastheit gezet. De Aga der Janitzaren stondt des niet tegenstaande den aanval der keizerlyken nog een half uur lang uit, en maakte den slag twyffelagtig. Maar eindelyk wierdt hy door een musket dood geschoten, en de Spahis namen de vlucht. Die van Albanië, willende hunne retranchementen verdedigen, wierden met den vierden aanval genoodzaakt de zelve te verlaten. Dus namen de Duitschers het vyandlyk leger in, en veroverden al het grof geschut. Deze dag kostte den Turken 20000 man.

COQ is de name van een ridderorde, zynde in 't jaar 1214 door zekeren Dauphin, ten gevalle van Claudius Polier, een edelman uit Languedok, gesticht; om dat deze een haan in zyn wapen voerde, en den voornoemden Dauphin in een slag tegen de Engelschen, onder 't bevel van Lodewyk den XI, grave van Toulouse, onder de regering van koning Philippus den III uit het ge-

gevaar van zyn leven verloste. *Borel Antiq. Gaul. & Franc.*

COQ, (LE) een Curé van S. Eustachius te Parys, leefde in 't jaar 1533, en predikte opentlyk de Hervorming, hoewel hy hevig tegen Luther uitvoer, om dus buiten hatelykheit te blyven. Op zekeren tydt voor koning François den I predikende, zocht hy hem de lere van Zwinglius behendig in te boezemen nopens het H. Avondmaal. Maar wanneer de koning over dit stuk hem nader wilde horen spreken, om dat hy begon te twyfelen, wat hy daar omtrent geloven moest, wierdt zulks door den kardinaal van Lotharingen, broeder van den hertog van Guize, en door den kardinaal Tournon belet. Coq wierdt naderhandt in een onderhandeling met grote Godgeleerden van Vrankryk genodigt, en genoodzaakt zyne dubbelzinnige uitdrukkingen te verklaren, zonder die meer in zyne predikatien te gebruiken. *Maimbourg Hist. de Calv.*

COQUES, (GONZALO) een uitnemend pourtretschilder in 't klein, geboren te Antwerpen in 't jaar 1618, heeft een groten roem door zyne kunstige behandelinge in 't schilderen by den aartshertog Leopold, by den keurvorst van Brandenburg aan 't Engelsche hof, en aan 't doorluchtig huis van Oranje behaalt, dat hem met een gouden keten beschonk boven eene milde betaling van zyne stukken. Hy hadt de kunst by David Rykaart geleert, met wiens dochter hy naderhandt trouwde. Zyn sterfdag is onbekend, maar geenzins zyne grote vordering en meesterschap, waar op C. de Bie in zyn gulden Kabinet van de Schilderkunst met deze dichten ziet:

Laat Engelandt al vry op haren Holbeen *stouffen*,
En Neêrlandt op van Dyk, *die 't al schynt te overpouffen*,
Zo als 't waarachtig is in 't groot; maar in 't kleen
Daar in behoudt Gonzaal *den hoogsten lof alleen.*

A. Houbraken Schoub. der schild. en schilderess. II Deel.

COQUILLART, (WILHELM) een Fransch dichter, leefde in 't einde der XV eeuwe, nalatende verscheide dichtkundige stukken, die te Parys zamen gedrukt zyn.

COQUILLUS, (GUIDO) heer van Romenai, geboortig van Decize, oeffende zich in de Rechten te Orleans, nadat hy te Padua den hoogleeraar Marianus Socinus reets gehoort hadt. Hy wierdt te Nevers procureur-generaal gemaakt, en op verscheide vergaderingen der standen van Vrankryk, als naar Orleans, Blois, en elders, als gedeputeerde gezonden. Hy stierf in 't jaar 1603, oud zynde meer dan 80 jaren. Men verhaalt van hem, dat hy den eigenbaat zo zeer gehaat heeft, dat hy menigmaal een gedeelte zyner jaarlyksche wedde weder te rug gaf, en daarenboven de tienden van zyn winst onder de armen uitdeelde. Hy heeft veel geschreven, waar onder zyne *Historie van Nivernois*, zyn *Commentarius over de Neversche Rechtsgebruiken*, en eenige schriften aangaande de Rechten der Gallikaansche kerke. *Teissier Elog. T.* II. *Simon Bibl. des auteurs de droit T.* I.

COQUIMBO, een bekende baai aan de Zuidzee in Chili, alwaar de stadt van den zelven name gelegen is, die ook *Serena* genaamt wordt, een half uur van zee in 't aangename dal Coquimbo, waar door de rivier Coquimbo, die maar 's zomers water heeft, in zee valt. *Frezier Reis door Chili, Peru en Brazil.*

CORACE, een rivier in 't koninkryk van Napels, in 't Latyn *Crotalus*, neemt haren oorsprong uit het Appenynsche gebergte, op de grenzen van Calabrië, en ontlast zich by het kleine stedeke Cantazaro, in de golf Squilace. *Baudrand.*

CORACOTA, een befaamd zeerover in Spanje, die, hebbende vernomen, dat de keizer Augustus 10000 kronen op zyn hoofdt gezet hadt, mits hy levendig overgelevert wierdt, zich zelve voor den keizer stelde, die hem het leven schonk, en daarenboven rykelyk begiftigde. *Dio in Aug.*

CORANUS, of CORIOLANUS, (AMBROSIUS) generaal der orde van S. Augustyn, heeft verscheide schriften nagelaten, namentlyk een boek van 't leven van *Augustinus*; een *Chronicon* van die orde, alwaar hy van de vermaarde mannen, die van die orde geweest zyn, handelt; een *Panegyricus* der stadt Rome, enz. Hy stierf in 't jaar 1485. *Pamphil. in Chron. Augustin. Vossius de Hist. Lat. l.* III. *c.* 8. *Miraus de script. Eccl.* enz.

CORARIO, (ANTONIUS) kardinaal, bisschop van Ostia en deken van 't sacro collegio, was een Venetiaan van geboorte, en een neef van paus Gregorius den XII, die hem den kardinaalshoedt gaf, en hem als zyn legaat naar Vrankryk zondt; en van daar naar Duitschlandt. Men eigent hem een Historie van zynen tydt toe, die echter het licht nog niet ziet. Hy stierf in 't jaar 1445. *Ciacon. continuat. in Gregor. XII.* en *Eugen. IV. Spondanus A. C.* 1445. *n.* 17. enz.

CORASAN, of CHORASAN, een landschap in Persië, gelegen naar de grenzen van Zagathai en Tartarië, begrypende in zich der ouden *Margiana*, met een stuk van 't landschap der Parthers en Bactrianen. Het landt is door verscheide rivieren doorsneden, en dryft een sterken handel in tapyten en zyde stoffen, die aldaar gemaakt worden. Men vindt 'er fraaie steden, als *Herat*, *Nisabur*, *Sarachas*, *Turschine*, *Meruerud*, enz.

CORASIM was eertyds eene grote stadt in 't Joodsche landt, gelegen in den stam Manasse, aan de overzyde der Jordane, alwaar die rivier in de zee van Galilea valt, tegen over Capernaum. Corasim was eene der steden, die de Zaligmaker dikwils met zyne tegenwoordigheit vereerde, maar ook eene der genen, die hy het zwaarst bedreigde, ter oorzake van hare ondankbaarheit. *Matth.* XI. Zy is thans tot een puinhoop geworden.

CORASIUS, of DE CORAS, (JOHANNES) een lidt van 't parlement van Toulouze, en kancelier van Navarra, was een der beroemdste rechtsgeleerden in de XVI eeuwe. Hy was geboortig van Realmont in Albigeois, maar te Toulouze groot gemaakt. Naauwlyks was hy 13 jaren oud, of hy gaf al opentlyk onderwys in de Rechtsgeleerdheit te Angers, Orleans en Parys. Toen hy 19 jaren oud was begaf hy zich naar Padua, en wierdt aldaar onder Philippus Decius bevordert, in zyn 21 jaar. Daar op wierdt hy naar Toulouze, van daar naar Valence, en eindelyk naar Ferrara beroepen. Het gerucht zyner geleerdheit was zeer groot. Invoegen Donellus, een leerling van Corasius, Gentilis verhaalde, dat Corasius en zyn amptgenoot Arnoldus Ferrerius zomwylen 4000 toehoorders gehad hebben. Zyn schryfstyl is de zuiverste niet, als die der Rechtsgeleerden te Bourges, invoegen Donellus in de zelve geen behagen geschept heeft; doch het schynt, dat hy het wezentlyke der Rechtsgeleerdheit wel verstaan heeft. Eindelyk wierdt hy een lidt van 't parlement te Toulouze, en niet lange daarna kancelier van Navarra. Doch overmits hy den Hervormden Godsdienst toegedaan was, moest hy in 't jaar 1562 niet alleen de vlucht nemen, maar ook was hy naauwlyks door toedoen van den kancelier Hospitalius te rug geroepen, wanneer hy in 't jaar 1572 op den dag van S. Bartholomeus ellendig om 't leven raakte. Wesenbecius verhaalt van hem, dat hy bemerkende, dat zyn volk van het gepeupel, dat in zyn huis drong, zonder woordt of weêrwoordt aangegrepen en gedood wierdt, zich in zyn binnenste vertrek opgesloten heeft. De woedende menigte de deure oplopende vondt hem op de kniën leggen en bidden; in welke gestalte hy zonder aanzien van zyne jaren of verdiensten vermoord wierdt. Zyn lyk wierdt in een parlementsgewaadt opgehangen. *Val. Georgius Forsterus* heeft zyne schriften te Wittenberg in 't jaar 1603 zamen in 't licht gegeven. *Usillus in vita Wesenb. in exempl. jurispr. p.* 236. *Forsterus in præfat. ad opera Corasii.*

CORASMII, of CORASMINI, een volk in Persië, stamt af van de oude Persianen, die wordende in 't jaar 1244 door de Tartaren verjaagt, naar de andere zyde van de rivieren Tigris en Euphrat ontweken; zich voegende by den Sultan van Egypten. Deze, om zich van dat volk te ontdoen, gaf hen verlof een inval in 't H. Landt, toen grotendeels onder de macht der Europeesche Christenen, te doen. Hier maakten ze een ongemenen voortgang, overmits de meeste plaatsen buiten staat van tegenweer waren. Hebbende 6000 Christenen nedergehouwen, die uit vreze voor hen buiten Jeruzalem geweken waren, veroverden ze de stadt, en vernielden alles te vuur en te zwaardt. Hier op vereenigden zich de Christenen met de drie grootmeesters der militaire ordens van Jeruzalem; en met de Sultanen der Saracenen te Damas en Emessa, om het landt van deze barbaren te zuiveren. Doch deze sloegen in 't jaar 1244 het leger der Christenen by Gaza. Zie het artykel van de kruisvaarten. Doch naderhandt wierden ze zelve door den Sultan van Egypten en andere Saracenen overvallen en uitgeroeit. *Marinus Sanutus l.* III. *p.* 12. *c.* 1. *Joinville Hist. de S. Louis. Maimbourg Hist. de Croisade l.* II. *Daniel Hist. de France T.* II. *col.* 93.

CORAX, of CORAS, is een zee in Tartaryë, gelegen in 't gewest Mongul. De hedendaagsche schryvers spreken 'er verscheidentlyk van, overmits het landt nog niet naar behoren ontdekt is.

CORAX, een gebergte in Etolië, waar van de oude aardryksbeschryvers veel gewag maken. Daar is ook een gebergte in Sarmatië, bekend onder den zelven name van CORAX.

CORBACH, eene stadt gelegen in den opper-Rhynschen kreits, in 't graafschap Waldek, drie mylen bewesten de stadt Waldek, en staat onder 't gebiedt der graven van dien name, die alhier menigmalen hunnen setel hebben.

CORBAN, is een zekere plechtigheit, die de Mahometanen aan den voet van 't gebergte Arafab in Arabië, niet verre van Meccha plegen te verrichten; als wanneer ze een grote menigte van schapen slagten, en onder de armen uitdelen. *Corban* beduidt by hen een offerhande. *Ricaut de l'Emp. Ottom.*

CORBAN een landschap in Croatië, waar van het Ooster gedeelte de Ottomannische Porte, het andere 't huis van Oostenryk bezit. *Bucel. Stemm. P.* III. *p.* 22.

CORBEIL, in 't Latyn *Corbolium*, eene stadt in Isle de France, nevens een presidiaal, en den tytel van een graafschap, in 't kleine landschap Hurepoix. De Seine loopt 'er midden door, en deelt ze in de oude en nieuwe stadt. In 't jaar 1562 belegerden ze de Hugenotten, onder den prins van Condé. Deze plaats heeft sedert de X of XI eeuwe hare byzondere graven gehad. *Adelheit van Corbeil*, dochter van *Bonchard* den II, trouwde met Hugo van Puiset, en bragt hem dit graafschap ten huwelyk. Maar hy verviel met koning Lodewyk den Dikken in oorlog, en verloor daar by Corbeil, dat sedert aan de krone gehecht is. Uit dit huis zyn vele beroemde mannen voortgekomen. *Michiël van Corbeil* was deken te Parys, en reets tot patriarch van Jeruzalem benoemt, wanneer hy in 't jaar 1194 tot het aartsbisdom van Sens verheven wierdt; welke bediening hy naar 't getuigenis van paus Innocentius den III met lof bekleed heeft. Hy stierf in 't jaar 1199. Zyn opvolger was iemandt van zyne maagschap, *Petrus van Corbeil*, die in de XIII eeuwe vermaard geweest is. Hy was in 't begin kanunnik en Doctor der Sorbonne; en paus Innocentius de III was mede onder zyne toehoorderen, die naderhandt zyne achting voor hem betuigde. Daar op wierdt hy bisschop van Kameryk, en eindelyk, door hulpe van den voornoemden paus, aartsbisschop van Sens. Hy heeft verscheide werken geschreven, waar van echter niets meer voorhanden is, behalven zommige stukken van Sy-

Synodale beſluiten. Hy ſtierf den 3 Juny 1222 in de kerk en op het Synode. De biſſchop van Parys, uit het geſlacht van Corbeil, was *Rainaldus*, de zoon van Simon, verkoren in 't jaar 1250, en geſtorven in 't jaar 1268. *Du Cheſne antiq. des villes de France. Thuan. Hiſt. l.* 33. *du Puy droit de Roy Albericus in Chron. Antonin. Tit.* 17. *c.* 4. *n.* 3. *Innocent.* III. *in Epiſt. Thomas Contapratenſ. l.* II. *c.* 51. *&* 75. *Henr. Gandavenſ. c.* 33. *in Chronic. Antiſſidor. Vincent. Bellovacenſ. Trithem. Spond. Bzovius. Robert. Sammarth. Gall. Chriſt. du Bulay Hiſt. Univ. Pariſ.*

CORBEY, of CORWEY, in 't Latyn *Corbeja* of *Corbeja nova*, in onderſcheiding van 't klooſter Corbie in Vrankryk, dat *Corbeja antiqua* of *aurea* genaamt wordt, is een keizerlyk vry vorſtelyk ſticht, van de orde der Benedictynen, gelegen in den Weſtphaalſchen kreits, aan de Wezer, tuſſchen het biſdom van Paderborn en 't hertogdom van Brunswyk. Keizer Lodewyk de Godzalige heeft het op het aanraden van Adelhardus geſticht: want nadat het landt der Saxen door Karel den Groten was t'ondergebragt, en hy reets toeſtel maakte om het Chriſtelyk gelove daar voort te planten, begon hy ook klooſters te ſtichten. Adelhardus, abt van Corbie in Vrankryk, dit horende, en zynde des keizers zuſter zoon, of, gelyk anderen willen, de kleinzoon van Karel Martel, van des zelfs zoon Bernhardus, en daarenboven een geheime Raadt van Karel den Groten, zondt Theodradus derwaarts, zynde een monnik van Corbie, uit een adelyke familie van Saxenlandt, om een bekwame plaats tot een klooſter te verkiezen. Doch dit voornemen wierdt afgebroken, wanneer na de doodt van Pipin in 't jaar 810 Adelhardus 't voogdyſchap des Langobardiſchen ryks voor des zelfs onmondigen zoon op zich nam, en naar Italië vertrekken moeſt. Hoewel hy aanſtonts na de doodt van Karel den Groten in 't jaar 814 weder naar Vrankryk keerde, viel hy echter in de ongenade van Lodewyk, en wierdt in ballingſchap gezonden, en in zyn plaats een ander abt van Corbie, namentlyk Adelhardus de jonge, aangeſtelt; die echter insgelyks het ſtichten der klooſters in Saxen ter herte nam, wordende in 't byzonder van Walo of Warinus, broeder van den voorgaanden Adelhardus, zynde eertyds een officier in 't leger van Karel den Groten, maar thans een monnik van Corbie, daar toe aangezet. Hy hieldt derhalven in 't jaar 815 by keizer Lodewyk op den ryksdag te Paderborn aan, om vryheit tot het voornoemde einde te erlangen. Hy bragt het ook zo verre, dat Hathumar, biſſchop van Paderborn, onder wiens biſdom het klooſter zou geſticht worden, raadt gevraagt wierdt. Men begon derhalven op een plaats, Hethi of Hechi genaamt, en gelegen in 't Solinger-woudt aan de overzyde der Wezer, een klooſter te bouwen. Maar de monniken op deze woeſte plaats in den tydt van 6 of 7 jaren naauwlyks onderhoudt en kleding hebbende, behalven het gene de voornoemde abt van Paderborn uit zyn klooſter derwaarts brengen liet, en het getal der monniken uit Saxenlandt dagelyks groter wordende, wilden ze zich verdelen, en naar elders begeven. Wanneer zulks de oude Adelhardus, die in 't jaar 821 weder in zyn klooſter gekeert was, verſtondt, erlangde hy van den keizer, dat hem een andere plaats tot een klooſter in Saxenlandt toegeſtaan wierdt. Hy reisde met zyn broeder Walo derwaarts, en vernam uit de monniken, dat 'er een bekwame gelegenheit aan de Wezer, naby de koninklyke ſtadt Huxter, Huxera, of Huxori, was; alwaar ze met de biſſchoppen, graven en heeren des lands hebbende geraadpleegt, den 6 Auguſtus des jaars 822 de kerk en het klooſter begonnen te bouwen; waar op de biſſchop van Paderborn, Badaradus, den 25 Auguſtus de plaats inwydde, en *Nieuw-Corbey* noemde. Ter zelver tydt wierden eenige woninge naar de wyze van tenten opgeſlagen. Eindelyk begaven zich de monniken uit het Solingerwoudt van Hethi derwaarts, bevorderende den opbouw beide van kerk en klooſter. Onder het graven vonden ze in den grondt een afgodenbeeldt, Irmenzuil genaamt, dat naar Hildesheim gebragt, en aldaar in de kerk gezet wierdt. Wanneer nu het begin van het Nieuwe Corbey ter eere van den H. Stephanus gelukkig voortging, zo bragt in 't jaar 824 Adelhardus, abt van Corbie in Vrankryk, eenige monniken van daar derwaarts, en hebbende die genen, die aldaar vergadert waren, zamengevoegt, gaf hy hen inſtellingen naar den regel van S. Benedictus. Hebbende alles in een goede order gebragt, keerde hy weder naar Vrankryk, behoudende nochtans het opper-bewindt van dit nieuwe klooſter. Daar op zondt hy zyn broeder Walo naar 't keizerlyke hof, om nieuwe privilegien voor dat klooſter te verwerven, diergelyke de voornaamſte klooſters in Vrankryk hadden. Doch hy met zyn eene been reets in 't graf gaande was bekommert, wie zyn opvolger zoude mogen worden. Hy benoemde derhalven een monnik van Oud-Corbie, genaamt Warinus, zynde geſproten uit het oudſte bloedt der Franken en Saxen, en van de maagſchap van keizer Lodewyk. Deze is ook na de doodt van Adelhardus eenparig van de monniken verkoren. Om nu dit nieuwe klooſter aanzienlyk te maken, ſchonk het keizer Lodewyk de ſtadt Höxter met alle daar toe behorende landen, als mede Cresburg, Meppen, nevens andere plaatſen, en verſcheide privilegien. Ook wierdt in 't jaar 836 het ligchaam van den H. martelaar Vitus uit Vrankryk derwaarts gebragt; en nademaal in 't jaar 843 keizer Lotharius na een twyffelachtig gevecht, en een gelofte aan den H. Vitus gedaan, den Heidenſchen koning der Rugers Geſtimulus geſlagen en het eilandt Rugen verovert hadt, zo gaf hy dat eilandt met alle des zelfs macht en toebehoren aan den H. Vitus en 't klooſter te Corbey, gelyk uit den openbrief des keizers by *Nic. Schatenus*, en *Herm. Stangefol* blykt. Dit klooſter wierdt ook dus tot aanzien verheven, dat 'er dag en nacht Godsdienſt in verricht wierdt. Maar voornamentlyk wierdt Corbey beroemd door de vermaarde ſchole, onder 't opzicht van *Anſcharius*, naderhandt aartsbiſſchop van Bremen, door Lodewyk den Godzaligen geſticht, en waar uit zo vele vrome en geleerde mannen voortgekomen zyn, die niet alleen in Saxen en Weſtphalen, maar ook in Holſtein, Vrieslandt, Diethmarſen, Denemarken, Zweden, Rugen, enz. het Euangelium verkondigt hebben. Voornamentlyk zyn beroemt *Alfredus* en *Ludolphus*, biſſchoppen van Hildesheim; *Karel*, hertog van Aquitanië, die in 't jaar 856 aartsbiſſchop van Mentz wierdt; *Adelgarius*, aartsbiſſchop van Bremen en Hamburg, in 't jaar 888, en zyn opvolger *Hojerus*, in 't jaar 909. enz. Door hunne ſchriften hebben zich *Paſchaſius*, *Rathbertus*, *Witikindus*, *Algerus*, *Hugo Foletus*, enz. een name gemaakt. In 't jaar 1073 is te Corbey een verzameling van zommige biſſchoppen gehouden, insgelyks in 't jaar 1086 den 24 Auguſtus, op 't verzoek van keizer Henrik den IV, van de keurvorſten van Mentz en Keulen, tot het ſluiten van een beſtendige vrede. Maar zo ryk en machtig het klooſter eertyds was, wanneer verſcheide machtige graven en heren des zelfs leenmannen waren, zo is het nochtans in volgende tyden grotelyks vermindert, zynde des zelfs ryke goederen of verkocht, of anderzins vervreemt. Het eilandt Rugen is reets ſedert vele jaren niet meer onder des zelfs gebiedt geweeſt; want hoewel de monniken van Corbey het Chriſtelyk gelove daar in predikten, vervielen echter de inwoners wederom tot het Heidendom, verjaagden de Chriſtenen, en ſchreven het gene ze van S. Vitus gehoort hadden een verdichten afgodt Swantevit toe. Maar hoewel het ſticht zyne pretenſie gedurig op dat eilandt vernieuwt, en paus Adrianus de IV het in 't jaar 1154 aan het zelve beveſtigt heeft, zo heeft het echter nooit wederom tot het bezit kunnen komen: want niettegenſtaande in de jaren 1641 en 1642 de abt Arnoldus Melchior, grave van Hatzfeldt, keizerlyke kamerheer en generaal-veldmaarſchalk, ook krygsraadt, met dit eilandt beleent wierdt, zo wierdt het zelve nochtans in den Osnabrugſchen vredehandel aan Zweden gegeven. De ſtadt Corbey, zynde aan het klooſter gebouwt, en hebbende in 't jaar 982 de gedaante van eene ſtadt ontfangen, is menigmalen door onweder aangetaſt en afgebrand, waar van de overblyfſelen nog gezien worden: invoegen het ſticht Corbey niets zonderling meer bezit, behalven de ſtadt Höxter, hoewel die ook niet in 't geheel daar aan onderworpen is, maar nog zekere privilegien bezit. Voorts bezitten de hertogen van Brunswyk, na 't uitſterven der graven van Daſſel, de edele voogdy, nevens de erf-beſcherm-en bezettings-gerechtigheit, en het halsgericht; weshalven Bernard van Galen, biſſchop van Munſter, een zwaren ſtrydt verwekt heeft, die echter door hoger machten den 15 April des jaars 1675 te Bileveldt in der minne bygelegt is. Ook heeft dit klooſter in oude tyden een geſchil gehadt met de biſſchoppen van Paderborn, weigerende onder des zelfs geeſtelyke jurisdictie te behoren. Dit geſchil kwam eindelyk in 't jaar 1154 voor den paus, die het dus uitwees, dat het klooſter Corbey of zyne privilegia exemptionis vertonen, of zich aan de biſſchoppen van Paderborn onderwerpen zoude. Doch thans is 't bekend, dat het een keizerlyk vry ſticht, en den Roomſchen ſtoel onmiddelyk onderworpen is. *Auctor de Translatione Viti, à Meibomio editus, T.* I. *R. G. Witikind. Corbeienſ. l.* I. *Ann. Sigebert. in Chron. Saxo Grammat. Hiſt. l.* XIV. *Mart. Polon. in Chron. Vita S. Ansgarii à Philip. Caeſ. edita, c.* 5. *&* 6. *Paſchaſius Rathbertus in vita S. Adelhardi. Lambert. Schaffnab. ad an.* 819. *Dithmar. l.* VII. *Gobelin. Perſona in Coſmodr. at.* 6. *Helmold. Chron. Slav. l.* I. *c.* 6. *Chron. Huxarienſe, & Anon. Annal. Corbienſ. apud Paulinum in Synt. Rer. Germ. Krantz. Metrop. l.* I. *c.* 19. 24. *enz. Bolland. in vita Caroli M. Surius T.* VII. *Baron. in Annal. Valeſius Not. Gall. p.* 159. *Cramers Pommer. Kirchen-Chron. l.* I. *c.* 41. *Arnkiel Cymbriſche Heiden-relig. P.* I. *c.* 13. §. 3. *Inſtrum. pacis Osnabr. art.* 10. §. 1. *totam Pomer. Furſtenbergii Monum. Paderb. p.* 126. *&c. Schaten Annal. Paderb. Stangefol. Annal. Circ. Weſtf. Letzneri Corbeïſche Chron. Paulini diſq. de Walone abbate Corb. ab Henr.* II. *Imp. per Merinswertum Epiſc. Paderb. officio & dignitate privatus. Ejuſd. de viris illuſtr. Corbej. Decretum Synodi Moguntinæ, an.* 888. *convocatæ, in qua jura immunitatis Corbei & Herford. confirmantur; illuſtr. a Chr. Paulino. Imhof. N. P. l.* III. *c.* 26. §. 10. *ſeq.*

CORBIE, in 't Latyn, *Corbeja*, eene ſtadt in Pikardië, en des zelfs landſchap Santerre, aan de rivier Somme, alwaar de rivier Ancre in de zelve valt, 4 mylen boven Amiens, en 7 of 8 beneden Peronne. Zy heeft den tytel van een graafſchap, nevens eene beroemde abdy, die in 't jaar 662 van S. Bathilda, koninginne van Vrankryk, en haren zoon Clotharius den III geſticht is. In 't jaar 1636 wierdt ze van de Spaanſchen verraſt, maar in 't volgende jaar van de Franſchen wederom verovert, die ze ook in 't jaar 1711 met nieuwe veſting-werken verſterkt hebben. *Aimoin. Flodoard. Hincmar. Sammarth. Gall. Chriſt. Anton. de Ville obſidio Corbeïenſis* 1637.

CORBIE, (ARNALDUS VAN) opperpreſident in 't parlement van Parys, en kancelier van Vrankryk, was een der voornaamſte mannen van zynen tydt. Hy was geboortig van Beauvais, de zoon van Robertus de Corbie, en ſtelde zich by koning Karel den V van Vrankryk in korten tydt in zodanig een aanzien, dat deze hem in 't jaar 1373 tot opperpreſident verklaarde. Karel de VI maakte hem in 't jaar 1388 tot kancelier van Vrankryk: daarna is hy twee maal afgezet, doch telkens wederom herſtelt, tot hy eindelyk wegens zynen hogen ouderdom die bediening nederleide, en in het zelve jaar ſtierf. Zyn broeder *Johannes de Corbie* was biſſchop van Auxerre, en ſtierf in 't jaar 1438. *Arnaldus* liet *Philippus* na, zynde koninklyke Raadt en requeſtmeeſter; deze teelde *Wilhelm van Corbie*, een gunſteling van koning Lodewyk den IX, en wierdt door hem in 't jaar 1461 tot opperpreſident van het Dauphiné, en naderhandt tot preſident au

Mortier te Parys verklaart. Hy ftierf in 't jaar 1490. *Le Ferron. Godefroy des offic. de Couron. Sammarth. Gall. Chrift. Blanchard Hift. des pref.d. & de Maitre de Requêt.*

CORBIERE, CORBERS, eene ftadt en flot in 't Canton Freyburg, alwaar een landvoogdt woont.

CORBINELLI (JACOBUS) was een edelman van Florence, en begaf zich wegens de binnenlandfche beroertens naar Vrankryk, alwaar hem Catharina de Medicis uit aanmerking zyner geleerdheit, behalven dat hy haar eenigzins in den bloede beftondt, het onderwys van haren zone Henrik toevertrouwde. Met dezen reifde hy naar Polen; en wanneer Henrik den troon van Vrankryk hadt beklommen, bleef Corbinelli by hem, en verklaarde hem de oude autheuren, voornamentlyk *Polybius* en *Tacitus*. *Davila* voegt 'er by, dat hy ook dagelyks *den prins* van *Machiavel* met den koning gelezen heeft. De kancelier Hofpital bewees hem ook veel genegenheit. Na de doodt van Henrik den III kleefde hy Henrik den IV aan, dien hy in zyne ondernemingen tegen Parys behulpzaam was. Hoewel zyn gedrag onberifpelyk was, ftondt men echter nopens zynen Godsdienft in twyffel. Hy was een groot voorftander van geleerde mannen; en hoewel hy van geen groot vermogen was, bevorderde hy echter de uitgaven van vele boeken. Zyn zoon *Raphaël Corbinelli* was geheimfchryver van Maria de Medicis. Zyn zoon heeft het boek, genaamt *Les anciens Hiftoriens Latins, reduits en maxime*, in 't licht gegeven. *Bayle.*

CORBINIANUS, eerfte biffchop van Freyfingen, wierdt te Chartres, niet verre van Parys, onder de regering van Clotarius den III geboren. Wanneer hy in 't jaar 710 onder paus Conftantinus te Rome kwam, zondt hem deze, om het Euangelium te verkondigen, zo in Vrankryk als in Duitfchlandt. Hy gehoorzaamde, hoewel tegen zyn wil. Toen hem de bedienden van Grimoald, hertog van Beyeren, aanhielden, bewoog hy dien hertog dermaten, dat hy de weduwe van zyn broeder, genaamt Biltrudis, met welke hy zich in huwelyk begeven hadt, varen liet. Daar op kwam hy te Freyfingen, bouwde aldaar eene kerk, en poogde den nog overgebleven afgodendienft in Beyeren uit te roeien. Doch hy moeft voor Biltrudis, die hem naar 't leven ftondt, vluchten. Hy begaf zich derhalven naar Tirol, van waar hem Hubertus, opvolger van Grimoald, in 't jaar 726 weder te rug riep. Hy ftierf in 't jaar 730. *Bulteau Hift. Monaft. d'Occid. Baillet vies des Saints.*

CORBREDUS de I, koning van Schotlandt, volgde op zyn broeder Caractacus omtrent het jaar 47 na de geboorte van Chriftus. Hy ftilde de binnenlandfche onluften, roeide de ftraatfchenders uit, en ftierf in 't 18 jaar van zyne regering. Na hem wierdt Dardanus, de kleinzoon van Metellianus, op den troon gezet, en de zoon van Corbredus, wegens zyne kindfche jaren, voorby gegaan. *Buchan. Hift. Scot. Dempft.*

CORBREDUS de II, bygenaamt *Galdus*, wierdt in Britannië groot gemaakt, en van 't volk tot koning uitgeroepen, na dat hy Dardanus, die maar 4 jaren lang koning geweeft was, hadt laten om 't leven brengen. Hy wordt voor den eerften der Schotfche koningen gehouden, die met de Romeinen heeft geoorloogt. Na dat de zelve geëindigt was, begon hy de verwoefte landen weder te bouwen, en de landeryen of aan hunne oude eigenaren weder te geven, of onder de foldaten te verdeelen. Hy vernielde de ftraatfchenders, en maakte een verdrag met de Picten. Eindelyk ftierf hy in 't 35 jaar zyner regering, nalatende een roem van dapperheit en rechtvaardigheit by vyanden en onderdanen. Hy wierdt opgevolgt van zyn zoon Luctatus, die de loffelyke voetftappen van zyn vader verliet. *Buchan. Hift. Scot. Dempfter.*

CORBUEIL, (FRANCISCUS) een Franfch dichter, geboortig van Parys, leefde in 't midden der XV eeuwe. Hy was de eerfte, die de Franfche dichtkunde eenigzins befchaafde: hoewel zyne grootfte bekwaamheit in vrolyke en byna belagchelyke vaarzen beftondt. Boven dien was hy een aartsbedrieger, waar door hy in 't gemeen den name van *Villon*, dat als toen zo veel als thans *Fripon* betekende, ontfing, en op zekeren tydt te Parys veroordeelt wierdt om met den ftrop geftraft te worden. Het welk door tuffchenfprake van koning Lodewyk en het parlement, ten aanzien van zynen poëtifchen geeft, in een banniffement wierdt verandert. Hy begaf zich derhalven naar Poitou, of, gelyk anderen berichten, naar Engelandt, tot koning Eduard den V. *Baillet jugem. fur les poëts. Recueil des poëts Franc. depuis Villon jufqu'à Benferale. Remarques fur les œuvres de Boileau T. II. p. 15.*

CORBULO, (CNÆUS DOMITIUS) een Romeinfch veldheer, was onder de regering van Nero vermaard. Hy trok tegen de Chaucen te velde, die ten tyde van Claudius de Nederlanden afliepen. Hy oeffende eene ftrenge krygstucht, latende twee foldaten ter doodt brengen, den eenen, om dat hy zyn zwaardt, den anderen, om dat hy zyn dolk niet by zich hadt, niettegenftaande zy beide aan de verfchanffingen werkten. Hy dwong de Vriezen, hem gyfelaars toe te zenden, en te vrede te zyn met het landt, dat hy hen aanwees. Hy gaf hen ook wetten, ftelde zekere overheden over hen, en zondt hen bezettingen, om hen in toom te houden. Hier op belafte hem de keizer over den Rhyn te trekken, niet willende, dat hy iets meer zou ondernemen. Hy trok derhalven alle bezettingen weder te zamen. Dezen laft ontfing hy juift ter zelver tydt, toen hy zyne tente in 's vyands landt opfloeg. Hy brak aanftonts op, en liet zich ontvallen, dat de oude veldheren gelukkig waren geweeft. Vooraleer hy te rug geroepen wierdt, liet hy zyne foldaten, ten einde de zelve niet ledig zouden zyn, en gelegenheit tot opftandt verwekken, de vermaarde gracht delven, waar van in het brede in het volgende artykel zal gefproken worden. Corbulo oorloogde naderhandt ook met de Parthers, en was onder de regering van Nero voorburgermeefter in Armenië. Doch de keizer riep hem na zo vele overwinningen weder te rug, dat hem dusdanig verdroot, dat hy in 't jaar 66 te Cenchrea by Corinthus zich zelve om 't leven bragt. Zyne fchriften zyn niet meer voorhanden. *Tacit. Jaarb.* III. 11. 13. 14. 15. *Hift.* III. *Plin. H. N. l.* II. *c.* 70. *l.* VII. *c.* 6. *Dio l.* LX.

CORBULONIS FOSSA, of DE GRIFT of GRACHT VAN CORBULO, aldus genaamt naar *Cnæus Domitius Corbulo*, een voornaam veldoverfte der Romeinen, van welken het voorgaande artykel handelt, die, wanneer hem verboden wierdt den oorlog met de aangrenzende Duitfchers te voeren, deze grift tuffchen den Rhyn en de Maze, ter lengte van drie en twintig duizend fchreden, of, het geen omtrent op het zelfde uitkomt, van honderd en zeventig ftadiën, door de Romeinfche foldaten liet graven, op dat zy niet ledig zyn zouden. Het voordeel, dat hy hier door beoogde, was, op dat hy de gevaren van den Oceaan verhinderen mogt, of wel op dat hy belette, dat de rivieren, door den vloedt des Oceaans te rug gedreven, de landen als een zee zouden overftromen. Zie *Tacitus in zyne Jaarboek. het* XI *boek,* 20 *hoofdft.* en *Dio Caffius in 't* LX *boek, op de* 685. *pag.* Waar nu deze grift van Corbulo in Nederlandt moet gezocht en gevonden worden, zyn het de naauwkeurige nafpoorders der vaderlandfche oudheden ganfch niet eens. *Ortelius in Theatr. Geogr.* in de landkaart van *Oud-Belgium*, en *in Thefaur. Geogr.* op het woordt *Foffa Corbulonis*, is van gevoelen, dat door deze grift verftaan moet worden de hedendaagfche rivier de Lek, die even boven Wyk uit den Rhyn haren oorfprong heeft, en zich by het dorp Krimpen met de Maas vermengt. Hy zoekt zyne gedachten te bewyzen door de tuffchenwydte dier twee plaatfen, ftellende die acht uuren te wezen, en dat by gevolg een uur drie duizend fchreden bevattende, acht uuren vier en twintig duizend fchreden zouden uitmaken, dat heel na komt by het getal der fchreden, door Tacitus opgegeven. Deze mening heeft aan *Cluverius* in zyn boek *de tribus Rheni alveis cap.* VI, *pag.* 46, en *lib.* II *Germ. Antiq. cap.* XXXI, voornamentlyk om die redenen mishaagt. Voor eerft, om dat volgens deze ftelling de grift van Corbulo eigentlyk niet gegraven zou zyn tuffchen den Rhyn en de Maas, maar tuffchen den Rhyn en die grift, die naderhandt de Merwede genaamt is. Ten twede, om dat tuffchen Wyk aan den Rhyn, daar de grift van Corbulo begonnen, en Krimpen, daar zy geëindigt zou hebben, bevonden wordt een tuffchenwydte van dertig duizend fchreden te zyn, dat noch met de woorden van Tacitus, noch met die van Dio overeenkomt. Ten derde, om dat de Lek te verre van den Oceaan gelegen is, dan dat die zou kunnen voldoen aan het oogmerk, dat Corbulo gehad heeft, als hy deze grift deedt graven. Hy gelooft derhalven, dat door de grift van Corbulo te verftaan is die vaart, die even beneden de ftadt Leiden uit den Rhyn haren oorfprong neemt, en aldaar de *Oude Vliet* genaamt wordt, die verder door Delft en het dorp Maaslandt lopende zich by het dorp Maaslandfluis met de Maas vereenigt. Dit gevoelen zoekt hy te ftaven met vier redenen. Voor eerft, om dat dit water juift den Rhyn en de Maas vereenigt. Ten twede, om dat het digt by den Oceaan is, en alzo bekwaam om te beletten, dat het zeewater by een hogen vloedt het landt dras zette. Ten derde, om dat van Leiden tot Maasland-fluis eene lengte is van drie en twintig duizend fchreden, of honderd en zeventig ftadiën, voornamentlyk indien men de tuffchenwydte van de eene tot de andere plaats niet in een regte linie rekent, maar als men den loop van de grift volgt. Ten vierde, welk bewys hy het voornaamfte oordeelt, om dat deze grift nog hedendaags *de Vliet* genaamt wordt, en *Vliet* of *Fliet* in de taal van dit landt betekent een plaats, die door den vloedt van de zee beftroomt wordt. Op dezen grondflag nu, door Cluverius gelegt, hebben naderhandt de meefte Nederlanfche fchryvers gebouwt. Onder meer andere geeft ook Simon van Leeuwen voor *in Batav. illuftr.* I *deel,* 1 *hoofdft.* 114. *bladt*, het gevoelen van Cluverius gevolgt te hebben, daar hy nochtans, het zy al willens, het zy by vergiffing, daar van afwykt: want in plaats van *Maaslandt* meer dan op eene plaats *Vlaardingen* noemende ftelt hy, dat de vliet van Leiden door Delft op Vlaardingen, en zo naar Maasland-fluis zoude gelopen hebben. Hy heeft ook nog het een en ander nieuw bewys voor dit gevoelen opgegeven. Het eerfte genomen van de namen der dorpen en bywoningen, omtrent deze grift gelegen: „ als daar is *Voorfchoten*, als zynde *voorgefchoten*, *veur*, of *voor*, „ dat is nog voor het dorp van *Voorburg*, of het *Voorgeburgt*, „ eer men aan het kafteel of den burg kwam, het welk by de „ Romeinen aldaar tot bevryding van de zelve graft uit het „ fchot van dien opgehoogt en gebouwt is. Zo mede, dat aan „ de andere zyde van Delft op of omtrent deze vliet verfcheide „ oude Roomfche gebouwen gevonden worden; als onder an„ dere in het dorp *'t Wout*, daar een groot en fterk gebouw ge„ ftaan heeft, en nog dagelyks de overblyffelen van te zien „ zyn, als mede het huis te Kenenburg, een zeer aanzienlyk „ flot in het dorp van *Schipluy*. Het ander, dat nog tegenwoor„ dig omtrent Maasland-fluis de boezem, daar de uitwatering „ pleeg te wezen, kan gezien worden, en met den naam van „ *de grote Vliet* genoemt wordt." Naderhandt verwerpt hy zelf een gedeelte van dit gevoelen, en ftelt, dat deze grift wel even beneden Leiden uit den Rhyn haren aanvang genomen heeft, en van daar door den Leidfchen dam, voorby *Voorburg*, naar en door Delft, wyders door *de Vlaardinger vaart* voorby het dorp *Schipluy* en het huis te *Kenenburg* gegraven is; doch dat die van daar niet op *Maasland-fluis*, maar liever met een krommen arm op

op *Vlaardingen* aangelopen heeft. De reden, die hy hier van geeft, is, dat de *Noorder-* en *Zuider-vlieten* rechtdraads op Maasland-fluis aanlopen, het welk geen teken van oudheit is, doch daar tegen de vaart op *Vlaardingen* met gelyke kromten heen en weder flingert in gelyke form als de voorgaande, daar zy uit voortkomt; het welk hy een vast teken noemt niet alleen van oudheit, maar ook van een vervolg van de voorgaande in gelyke omstandigheit. In het volgende jaar, na dat van Leeuwen zyn boek *Batavia Illustrata* hadt uitgegeven, kwamen de aantekeningen van de Heere Ryckius over *Tacitus* voor den dag, in welke hy over het XI *boek der Jaarb. het* XX *hoofdst.* omstandig het gevoelen van Cluverius en van Simon van Leeuwen ondergroekt en verwerpt. Hy antwoordt op het eerste bewys, door Cluverius voor zyn gevoelen bygebragt, dat het niet genoeg is, dat een grift uit den Rhyn in de Maas gegraven zy, om die voor de grift van Corbulo noodzakelyk te doen doorgaan, alzo 'er meer andere zulke griften in Nederlandt zyn, en wel met name ook de Lek, volgens zyne stelling. Hy beweert, dat het twede bewys van Cluverius, als of de grift tusschen Leiden en Maasland-fluis bekwaam was om te beletten, dat de zeevloedt het landt overstroomde, voor al niet doorgaat, waar van hy deze vier redenen geeft. Voor eerst, om dat die te na aan zee gelegen is. Ten twede, om dat die te eng, en op zommige plaatsen maar drie roeden en eenige voeten Rhynlandsche maat breed is. Ten derde, om dat zy met al te veel bogten gegraven is. Ten vierde, om dat zy, hoewel in laag landt gelegen, nochtans met geen dyken voor de overstrominge der vloedt bewaart is. Hy stelt verder, dat het derde bewys van Cluverius wel in den eersten opslag veel schyn heeft; doch dat het nader onderzocht wordende aan de voorgaande gelyk is: want dat het wel waar is, dat 'er heden tusschen Leiden en Maasland-fluis, indien men den loop der grift volgt, drie en twintig duizend schreden zyn; doch dat het geheel waarschynlyk voorkomt, dat eertyds de Maas voorby het dorp Schipluy gelopen heeft, en dat al het landt, het welk tegenwoordig tusschen dat dorp en Maaslandfluis legt, nieuw aangewonnen landt is. Dit zoekt hy te bewyzen voor eerst uit de laagte van den grondt omtrent het dorp Maaslandt. Ten twede uit den naam van het dorp zelf, die schynt te willen betekenen, dat dit landt oudtyds Maas geweest is, en zo door oploping van die rivier, als mede door de dagelyksche opwerping van slibber landt geworden, en aangewonnen is. Ten derde uit den naam van het dorp *Schipluy*, dat ter halver weg tusschen Delft en Maaslandt gelegen is, want die schynt aan te wyzen, dat het in voorgaande tyden door schippers bewoont is geweest, welk soort van menschen hunne woningen eerder aan de zee, dan midden landwaarts in, gewoon is te nemen. Ten vierde, om dat in alle oude eigendoms brieven de landen, die van Schipluy naar den kant van Maaslandt gelegen zyn, buitendyksche landen genaamt worden. Hier uit besluit hy dan, dat ook het derde bewys van Cluverius vervalt, doordien alzo tusschen Leiden en die plaats, daar deze grift zich eertyds met de Maas vereenigt heeft, niet meer de tusschenwydte van drie en twintig duizend schreden gerekent kan worden. Het vierde bewys van Cluverius wederlegt hy ook, zeggende, dat het woordt *Vliet* in de Nederlandsche sprake niet alleen betekent een plaats, die door de vloedt van de zee bespoelt wordt, maar ook door de welke zoet water vliet of vloeit. Behalven nog, dat de Vliet buiten Delft haren naam verliest, en naar Maaslandt lopende *de Gaag*, naar Vlaardingen *de brede Vaart* genaamt wordt. Verder stelt hy, dat men ook de zelve zwarigheden ontmoet in het nieuwer gevoelen van Simon van Leeuwen; en wat aanbelangt het bewys, genomen uit de tusschenwydte van drie en twintig duizend schreden tusschen de oude Vliet by Leiden en Vlaardingen aan de Maas, dat die mede vervalt, dewyl het schynt, dat de Maas by Vlaardingen en naar het Oosten gelopen heeft. Eindelyk houdt hy staande, dat de grondslagen der oude gebouwen, die in de dorpen *Schipluy*, *'t Wout* en *Voorburg* gevonden worden, geen overblyfselen zyn van kasteelen, door de Romeinen tot beveiliging van deze grift gebouwt: want dat die geen beveiliging van noden hadt, om dat zy midden in het landt gelegen is, ten zy men zich daar van tegen de Batavieren hadt willen bedienen, die nochtans te dier tydt *Broeders en Vrienden van het Roomsche volk* genoemt wierden. Dat het daarom waarschynlyker is, dat op die plaatsen Romeinsche legerplaatsen geweest zyn, om de zeekusten tegen de aanvallen van buiten te bewaren, die noodzakelyk op hoogtens moesten gebouwt worden, wegens de laagte van het landt, om niet dagelyks aan de overstromingen van de zee en de rivieren bloot te staan. Wat nu de gedachten van *Ryckius* omtrent de grift van Corbulo aanbelangt, hy keurt ten meesten dele het gevoelen van Ortelius goed, evenwel met eenige verandering; en zoekt de drie zwarigheden, die Cluverius daar tegen ingebragt heeft, weg te nemen. De eerste, als of volgens de stelling van Ortelius de grift van Corbulo niet tusschen den Rhyn en de Maas zou geweest zyn, gelyk Tacitus en Dio verhalen, maar tusschen den Rhyn en die grift, die naderhandt te Merwede genaamt is, oordeelt hy van geen belang te zyn; menende, dat de Merwede, een arm van de Maas zynde, te recht van Tacitus en Dio met den naam van de Maas genoemt kan geweest zyn. De derde zwarigheit (want van de twede zal zo aanstonts volgen) als of de Lek te verre van de zee gelegen was, om de landen voor de overstroming der zeevloeden de bewaren, tracht hy te wederleggen met het ongeval, in de vyftiende eeuwe den Zuid-Hollandschen waardt overgekomen. Want deze nog hoger leggende dan daar Ortelius de vereeniging van den Rhyn en de Maas door middel van de grift van Corbulo stelt, is evenwel door de beroemde Elizabethsvloedt geheel onder water geraakt: een doorslaand bewys, dat de kracht der zeevloeden hoger opwaarts komt dan deze uitwatering van de grift van Corbulo is. Doch aangaande de twede zwarigheit, door Cluverius bygebragt, te weten, dat de tusschenwydte van Wyk tot Krimpen geen drie en twintig, maar dertig duizend schreden is, hy erkent de zelve waar te zyn. Deze heeft hem dan ook bewogen, het gevoelen van Ortelius eenigzins te veranderen. Hy stelt derhalven, dat de grift van Corbulo wel haren aanvang genomen heeft uit den Rhyn by Wyk, doch niet verder doorgegraven is dan tot een dorp, op den linker oever van de Lek gelegen, dat *Lermonde* genaamt wordt. Dit gevoelen bewyst hy door drie redenen. Voor eerst, om dat van Wyk tot Lermonde een diergelyke tusschenwydte is, als Tacitus en Dio aan de grift van Corbulo toeschryven. Ten twede uit den naam van *Lermonde*, de welke toont, dat aldaar de mondt of uitloop van eene rivier geweest is, gelyk even het zelve voorkomt in de benaming der naby gelegene *Yffelmonde*, *Dortsmonde*, *Giessenmonde*. Ten derde, om dat nog hedendaags by de inwoners dier plaats eene overlevering is, hen van handt tot handt door de voorouders overgereikt, dat beneden Lermonde een riviertje geweest is, in welke de Rhyn van Wyk afgeleid is. Doordien nu dit alles, zo hy zegt, overeenkomt niet alleen met het verhaal van Tacitus en Dio, maar ook met de natuur der Maze te dezer plaats, die door de zeevloeden en winden overstromende veel armen, als of het rivieren waren, pleeg te maken, welke hier te lande *killen* en *kreeken* genaamt worden, hoedanige *Giessen* en *Alblas* zyn, meent hy, dat niemandt twyffelen kan, of zodanig een kil is ook de Lek geweest, eer Corbulo door middel van deze nieuwe grift den Rhyn daar in afleidde. Eindelyk heeft die aldergeleerdste en in de oudheden dezer landen zeer ervaren man Menso Alting *in Notit. Batav. eerste deel*, op het woordt *Corbulonis fossa*, een nieuw gevoelen te berde gebragt. Hy stelt, dat de inwoneren van Batavië zich wel tegen de ligte vloeden en het bovenwater der rivieren verzorgt hadden, door het maken van kaaien of kadyken, die van den eenen kant op den oever van den Rhyn, en aan den anderen op dien van de Waal gelegt waren, doch die hen geenzins dekten tegen de overstrominge der zware vloeden van de Noordzee. Dat Corbulo, dit overwegende, voorgenomen heeft een groten en zwaren dyk te leggen, om daar mede de kadyken op de oevers van den Rhyn en de Waal aan malkander te hechten, en aldus de binnenlanden voor die vloeden te bewaren. Dat hy tot dit einde een brede en diepe grift heeft laten graven, en met de uitgegraven aarde dezen dyk doen opwerpen, die men niet stellen moet linierecht gelopen te hebben, maar met verscheide omwegen, naar dat de natuur der landen dat vereischte; dewyl men nergens in het landt der Batavieren een plaats vindt, daar de Rhyn de wydte van drie en twintig duizend schreden van de Maas af is. Dat wyders volgens alle waarschynlykheit deze dyk begonnen heeft te Leiden, aan de Vliet, en van daar dwars door het landt gelopen heeft tot aan den mondt van de Maas, alwaar deze stroom zich met de Waal vereenigt, omtrent over Geervliet; dewyl de tusschen beide gelegen Waal belette, dat hy op een andere plaats by de Maas kon komen. Dat 'er verder niet aan te twyffelen is, of de grift zelf is *de Vliet* genaamt, om dat het woordt *Vliet* by die genen, die aan de Noordzee wonen, de zeevloedt betekent, om welke te beletten Corbulo dit geheele werk bevolen heeft te maken. Doch dat men daarom niet moet vast stellen, dat de vaart, die hedendaags van Leiden door de stadt Delft naar Maasland-fluis loopt, de oude grift van Corbulo is, alzo dat strydt met de Hollandsche Jaarboeken, die het jaar en den maker van dit nieuwe werk nog opgeven. Dat eindelyk de dyk van Corbulo, als van geen nuttigheit meer zynde, weder in de grift gesmeten is, wanneer de oevers met veel zwaarder werk tot in de Noordzee toe voorzien waren; en dat daarom van dezen dyk en grift geen overblyfsel meer overig is. Deze zyn voornamentlyk de gevoelens der geleerden aangaande de grift van Corbulo. Doch schoon genomen men geen beter gedachten daar omtrent kan opgeven, moet men evenwel bekennen, dat de boven verhaalde gevoelens nog niet ten eenemale voldoen, en alle zwarigheden, die daar tegen ingebragt kunnen worden, volkomen opgelost zyn. Men zal hier, behoudens de achting, die men aan mannen van zo grote verdiensten verschuldigt is, kortelyk eenige der zelven opgeven. De minste schyn van waarheit komt ons voor in het gevoelen van *Ortelius*, niet alleen zo als hy het eerst heeft voorgestelt, maar ook zelf zo als *Ryckius* het heeft trachten te verbeteren. Om niet alles op te halen, wat daar tegen gezegt kon worden, een ieder zal de ongegrondheit dezer stellinge ligt bezeffen, zo hy maar slechts zyne gedachten laat gaan op den loop der oude Maze, en zich te binnen brengt het algemeen gevoelen hier omtrent van de ervarenste geschied- en landbeschryveren, die byna eenparig daar in overeenkomen, dat de verscheide zamenvloejingen van de Waal en Maas omtrent de schans van S. Andries en het huis te Loevenstein eerst in later tyden ontstaan zyn, en dat oudtyds de vereeniging dezer beide rivieren nergens geschied is dan omtrent der zelver uitloop in zee, tusschen Vlaardingen en Geervliet: want hier uit volgt noodzakelyk, indien Corbulo een grift van drie en twintig duizend schreden uit den Rhyn by Wyk afgeleid heeft naar Lermonde in een kreek, die hy aldaar gevonden heeft, door middel van welke het water van den Rhyn verder naar Krimpen gebragt wierdt, en zo in eene andere rivier viel, dat deze kreek geen arm van de Maas, maar van de Waal, geweest is: dat by gevolg Tacitus en Dio gedwaalt hebben, als zy schryven, dat Corbulo deze grift tusschen

den Rhyn en de Maas gegraven heeft. Het geen waarschynlyk niemandt, zelf niet Ryckius, zonder klaarder bewys zal willen staande houden. Men kan ook om verscheide zwarigheden geen toestemming geven aan het gevoelen van den heere *Alting*: want aan wien kan het waarschynlyk voorkomen, zo Corbulo het overvloejen van het water niet door het graven van deze grift, maar door het leggen van een dyk, heeft zoeken te beletten; en zo hy bygevolg de grift maar alleen heeft doen schieten, om dat hem de uitgedolven aarde tot het leggen van zyn voorgenomen dyk noodzakelyk was; dat evenwel zulke naauwkeurige schryvers, als Tacitus en Dio zyn, liever van de grift dan van den dyk van Corbulo gewag gemaakt hebben? Doch dit, hoe ongerymd het ook is, al eens aan de heere *Alting* toegegeven zynde, zullen daarom nog geenzins alle zwarigheden weggenomen zyn: want een van beide is waar: of Corbulo heeft door het leggen van dezen dyk willen beletten het zeewater, dat de middel-Rhyn, en de Wester arm van den Rhyn met de Maas vereenigt zynde instortte, en overlopende de oever des eerste tusschen Leiden en de zee, en des andere tusschen de plaats, daar de dyk aan de rivier kwam, en de zee, alzo het landt dras zette, om dat aldaar geen kadyken waren, gelyk de heer Alting stelt dat opwaarts geweest zyn: of Corbulo heeft alleen getracht te beletten, dat het zeewater over het strandt des Oceaans by hoge vloeden landwaarts inliep. Zo men denkt, dat de eerste reden Corbulo bewogen heeft dien dyk te maken, moet men te gelyk vast stellen, dat Corbulo het zy weinig oordeel heeft gehad, het zy vermaak genomen in veel werk vergeefs te doen: want hy hadt vry minder moeite behoeven aan te wenden, indien hy maar de kadyken der inboorlingen door zyne soldaten tot aan de zee hadt laten doorleggen; of indien die daar reets waren, gelyk het wel geloofwaardigst is (want wie kan toch denken, dat de inwoners, de rivieren bedykende, dat nagelaten hebben aan zee te doen, daar zy het meest van noden waren?) maar onmachtig om de kracht van het woedende zeewater te wederstaan, hadt hy die alleenlyk kunnen doen verzwaren. Wil iemandt liever stellen, dat Corbulo het twede beoogde, zo zyn 'er weder andere zwarigheden in den weg: want dan moet men weder noodzakelyk geloven, dat de zandbergen, in Nederlandt *duinen* genaamt, die hedendaags den zeeoever voor het overvloejen des Oceaans beveiligen, op dien tydt nog niet in wezen waren. Daar het evenwel niet waarschynlyk is, dat die door menschen handen gemaakt, of door het woeden der zee opgeworpen zyn; maar het veel geloofwaardiger voorkomt, dat die van den beginne aan door de wyze voorzorge des almachtigen Scheppers aldaar gestelt zyn, om voor den alverslindenden Oceaan een breidel te verstrekken. Zie *Douza het VI boek der Holland. Jaarb. het* 277 *bladt.* Daarenboven, alhoewel deze stelling niet strydt tegen het zeggen van *Tacitus*, die schryft, dat de grift door Corbulo gegraven is om de gevaren van den Oceaan te beletten, zo zoude die nochtans rechtsdraads aanlopen tegen *Dio*, die verhaalt, dat de oorzaak, waarom Corbulo deze grift beval te graven, was, niet om dat de zee het strandt niet meer zou overstromen, maar op dat de rivieren door de vloedt des Oceaans te rug gedreven het landt niet als een zee zouden bedekken. Men moet bekennen, dat 'er zich minder zwarigheden opdoen in het gevoelen van *Cluverius* en anderen; of wel voornamentlyk van *Simon van Leeuwen*: evenwel daar latende al het geen hy ter zake weinig dienende daar by gevoegt heeft: als daar is de oorzaak der benaminge van *Voorschoten*, *Voorburg*, enz. of aldaar kasteelen en burgten der Romeinen gelegen hebben, dan of het legerplaatsen dezer volkeren geweest zyn, waar in men zich hier niet wil inlaten. Niet te min komt 'er in dit gevoelen nog al iets voor, daar men zo gemakkelyk niet over heen kan stappen: want is de grift van Leiden op Vlaardingen gegraven, waar is toch de uitgedolven aarde gebleven? die is immers niet geheel en al gebruikt aan het opwerpen der weinige hoogtens, op welke de Romeinen langs deze grift of hunne kasteelen en burgten, of hunne legerplaatsen gebouwt hebben. Het zou veel, ja alles bybrengen om deze mening te verwerpen, indien het zeggen van Alting en anderen bewezen kon worden, dat het jaar en de maker der vaart van Leiden door Delft op Maasland-sluis uit de Hollandsche Jaarboeken bekend zy. Doch dit in zyn waarde of onwaarde latende besluit men hier liever met de woorden van Pontanus, mede over de grift van Corbulo handelende, *in Discept. Chronograph. cap.* XIII: „ Als „ men de woorden van *Tacitus* en *Dio* naauwkeurig aanmerkt, „ vergelykende de zelve zo met de ongemeene wisselvallighe- „ den van dien tydt, als met den verdrukten en verzwakten „ staat, moeten wy inderdaadt bekennen, dat wy het niet be- „ grypen, naardien 'er de schryvers alleen zo ter loops en in „ 't voorbygaan van spreken.

CORCEONE, (ROBERT VAN) of CURSON, COURTON, CURGON, was een vermaard kardinaal, en in Engelandt uit een voornaam geslacht gesproten. Hy studeerde eerst te Oxford, en kwam in 't jaar 1180 te Parys, alwaar hy zich dus in de studien oeffende, dat hy eerst doctor, daarna kancelier der kerke en universiteit wierdt. Paus Innocentius de III, hebbende zyne bekwaamheit vernomen, beriep hem naar Rome, en gaf hem in 't jaar 1211 den kardinaalshoedt. Overmits hy een zonderlinge begeerte hadt, het H. Landt den ongelovigen wederom te ontrukken, gaf hem de paus een commissie, om een kruistocht in Vrankryk te prediken; waar by het zo wel op de Waldenzen, als Saracenen gemunt was. By die gelegenheit hieldt hy in 't jaar 1212 een Concilie te Parys, tot verbetering der zeden. Doch hy maakte zich gehaat door het al te gierig invorderen van geldt tot den kruistocht. Behalven dat hy verscheide dingen tot nadeel der vryheden van de Gallikaansche kerk ondernam. Invoegen men van zyn gedrag naar Rome appelleerde ter tydt wanneer hy te Beziers een Concilie hieldt. In 't jaar 1214 bragt hy door zyne kruistochten Simon van Montfort een goed succours toe, en wierdt daar op als legaat naar 't Oosten gezonden. Hy stierf te Damiate in 't jaar 1218, nalatende eenige schriften, als: *Summa Theologiæ*; *Lecturae solennes*: *An Origenes salvus sit? De septem septenis.* enz. *Jac. de Vitriaco Hist. Orient. c.* 9. *Matth. Westmonasteriens. in Annal. Onuph. in Chron. Balæus & Pitseus de script. Angl. Aubery Hist. des Card. Godwin de Card. Angl. Spond. ad an.* 1212. *n.* 8. *Bayle.*

CORCKE, in 't Latyn, *Corcaginensis Comitatus*, een groot graafschap in 't Iersche landschap Mounster, palende in 't Oosten aan 't graafschap Waterfort, in 't Noorden aan 't graafschap Limeryk en Kerry, in 't Westen en Zuiden aan de zee. De hoofdstadt wordt ook CORCKE genaamt, in 't Latyn *Corcagia*, en is gelegen aan de rivier Lee, die beneden de stadt een kleinen zeeboezem maakt, genaamt Corckhaven, alwaar eene wyde en zeer bekwame haven is. Het bisdom van Corcke staat onder Cashel.

CORDAX wierdt by de oude Grieken een dans genaamt, dien ze by de komediën gebruikten, bestaande in onkuische bewegingen des ligchaams. Met een woordt, het was een dronken-mans dans, en wierdt doorgaans van brave mannen veracht. Des zelfs oorsprong wordt den Trojanen toegeschreven, die gezegt worden dus gedanst te hebben, wanneer ze het houten paardt binnen de wallen haalden. *Meursius Orchestra. Scheffer ad Petron. c.* 52. Men vindt dezen dans verbeeld in de *Marm. Oxon. n.* 44. *p.* 104. *Gronovii præf. ad T.* VIII. *Thesaur. Antiq. Græc.*

CORDERIUS, (BALTHAZAR) een Jesuit, geboortig van Antwerpen, wierdt doctor in de Godgeleerdheit te Wenen, en bekleedde aldaar met roem de bediening als hoogleeraar. In de talen, voornamentlyk in de GriekSche, was hy wel bedreven, waar van hy in de uitgave der werken van *Dionysius Areopagita* in 't jaar 1634 blyken gegeven heeft. Hy stierf te Rome in 't jaar 1650, den 24 Juny, oud 58 jaren. Boven dien heeft hy nog uitgegeven: *Catena* 65 *Graecorum patrum in S. Lucam*; *Catena Græcorum patrum in Johannem*; *Johannis Philoponii in c.* 1 *Genes. de mundi creatione lib.* IV; *Expositiones patrum Græcorum in Psalmos*; *Tom.* III; *S. Dorothei doctrina spiritualis.* enz. *Alegambe Bibl. Script. S. J. Andreae Bibl. Belg.*

CORDERIUS, (MATURINUS) een geleerd man uit Normandië, of, gelyk anderen zeggen, uit het landschap Perche, was in 't jaar 1544 vermaard, en poogde nevens anderen de Latynsche tale in zwang te brengen. Tot dien einde schreef hy verscheide boeken, die alle de goedkeuring van 't gemeen wegdroegen, als: *de corrupti sermonis apud Gallos emendatione*, & *Latine loquendi ratione.* enz. Voornamentlyk zyn zyne *Colloquia Latina*, of Latynsche Zamenspraken, bekend, die in verscheide scholen zyn ingevoert, om de jeugt in de eerste gronden dezer tale te onderwyzen. *Gesn. in Bibl. Du Maine. Du Vauprivas Bibl. Franç.*

CORDES, (JOHANNES DES) of *Cordesius*, kanunnik te Limoges, was zo wel wegens zyne geleerdheit, als zyne liefhebbery omtrent goede boeken vermaard. Hy betoonde in zyne jeugt eene zonderlinge genegenheit tot de studien, doch wierdt na de doodt van zyn vader van de naastbestaanden genoodzaakt, zich op de koopmanschap te leggen; invoegen hy reets 30 jaren oud was, wanneer hy zich wederom tot de studien begaf. Hy reisde naar Rome, en van daar wederkerende nam hy te Avignon de Societeit der Jesuiten aan; doch moest die wel haast wegens zyne zwakke ligchaams gestalte verlaten. Hier op wierdt hy te Limoges kanunnik gemaakt, en begon met ernst te studeren. Hy kocht de bibliotheek van Simon Bosius, die van hem grotelyks vermeerdert wierdt, gelyk uit het getuigenis van *Gabriel Naudaeus*, *Petrus de Marca*, *Launojus*, *Binius*, *du Chesne*, *Grotius*, en anderen, gedrukt voor den Catalogus, blyken kan. Hy stierf in 't jaar 1642, oud 72 jaren. Onder zyne schriften zyn eene dissertatie nopens *S. Martialis*, eene overzetting der Historie van *Camillus Portia*, nopens de *Napelsche beroerte*, en van het geschil tusschen paus Paulus den V en de Republyk van Venetië, enz.

CORDICIUS, (PETRUS) een beroemd Italiaansch geneeskundige, bloeide in den jare 1630, en overleedt te Palermo in Sicilië, hebbende geschreven de volgende werken, als: *De præparatione materiæ in toto, & in partibus ad concoctionem, & expurgationem, & de præparatione viarum, Pars prima*; *de sensibili evacuatione materiæ morbificæ diversæ a sanguine à toto corpore per medicamentum purgans, per alvum, vomitum, lotium & sudores, Pars secunda*; *de sensibili evacuatione materiæ morbificæ, diversæ à sanguine, à partibus omnibus nostri corporis. Pars Tertia*; *de ratione victus ægrotantium, præsertim circa cibum & potum, cum duplici indice, altero capitum, altero rerum, Pars quarta*; *de rebus præter naturam, id est de morbis, causis, & symptomatibus, Pars quinta*; *de febribus in genere, & specie, altero modo per compendium dispositis, altero vero per extensum enucleatis, Pars sexta*; *Methodus medendi*; *de arte colligendi, Pars septima*; *compendium continens in versu tractatum de conservatione virtutis, de præparatione materiæ ad coctionem*; *de purgatione materiæ morbiferæ in genere, & singulis partibus corporis*; *de præparatione materiæ fluendæ ad partes*, *de resolutione materiæ morbiferæ contentæ in partibus. Bibl. Sic.*

CORDILLERAS worden zekere gebergtens in 't Zuidelyk Amerika, naar 't Zuider gedeelte van 't koninkryk Chili, genaamt, reikende van Peru tot aan de strate van Magellanus, omtrent 1000 mylen breed, en onder verscheide namen bekend, onder anderen van Cordellera de los Andes, Sierra Nevada, enz. In dit gebergte is de lucht zeer koud, maar de winden zo scherp, en doordringende, dat levende ligchamen door de zelve gedood wor-

worden, en zo verstyven, dat ze nooit verrotten. Almagre, de eerste der Castilianen, die van Peru naar Chili reisde, moest eenige van zyn by zich hebbende volk achterlaten, die hy, wederkerende, zittende vondt, terwyl zommigen de tomen nog in de handt hielden, maar de paarden waren zo styf bevroren als zy zelve. Ten ware deze winden zo schadelyk waren, die echter niet al te sterk zyn, dan zouden voorts deze gebergtens nog vruchtbaar genoeg zyn, voornamentlyk alwaar verscheide goede bergstoffen gevonden worden. *Garcilasso de la Vega. Sanson.*

CORDOVAN, of de *Toren van Cordovan*, is een vermaarde wachttoren in Vrankryk, gebouwt op een rots, by den uitloop der Garonne, en is omtrent 15 mylen van Bourdeaux gelegen. Deze plaats wierdt dus naar den name van den bouwmeester genaamt, die ze op een eilandt bouwde, zynde naderhandt van de zee weggespoelt, behalven de rots, op welke die wachttoren staat. Daar worden 's nachts lantaarnen aan ontsteken, waar naar de schepen, die de Garonne op en af varen, zeilen. Hy was zeer bouwvallig, wanneer hem Lodewyk de XIV in 't jaar 1665 liet vernieuwen, verordenende eene zekere somme tot des zelfs onderhouding.

CORDUA, in 't Latyn *Corduba*, eene grote stadt aan de rivier Guadalquivir in Andalusië, was eertyds de hoofdstadt van een koninkryk, voerende van haar den name. Haar bisschop staat onder Toledo. Ten tyde der Romeinen en Moren is ze zeer vermaard geworden, welke laatste in 't jaar 787 onder hunnen koning Abderhaman aldaar een mosqué bouwden, zynde de beste naast die van Mecca. Doch sedert het jaar 1236 is ze in der Christenen handen geweest. Cordua is onder anderen ook vermaard, om dat *Seneca*, zo wel de redenaar, als de Philosooph, insgelyks *Lucanus*, de vermaarde veldheer *Gonzales*, de Spaansche dichter *Johannes de Mena*, *Ambrosius Moralis*, en vele andere vermaarde mannen van daar geboortig zyn. *Averroës* en *Avicenna* hebben ook hunne lere aldaar voortgeplant. De stadt is gelegen op eene vlakte tusschen Andujar en Sevilië, welke beide plaatsen aan de Guadalquivir gelegen zyn. De bisschoplyke kerk, zynde eertyds de mosqué der Saracenen, is een voortreflyk gebouw, hebbende de lengte van 600, en de breedte van 50 voeten; het verwulfsel rust op 550 pilaren, die grotendeels van jaspis, de anderen van zwart marmer zyn. Daarenboven is de kostelyke kerk der Jesuiten, het koninklyk paleis, el Palacio del Rey genaamt, de grote markt, (*la placa major*) merkwaardig. Cordua is een geruimen tydt onder de heerschappy der Moorsche koningen geweest. Almansor, de machtigste dezer vorsten, wierdt in 't jaar 998 geslagen, en stierf in 't jaar 1002. Zyn zoon regeerde maar 6 jaren, sedert welken tydt de Christenen zich aldaar meer en meer bevestigt hebben, tot eindelyk de koning van Spanje Ferdinand de III na eene belegering van 6 maanden in 't jaar 1236 den 29 Juny de zelve veroverde. In 't jaar 1589 is ze door een aardbeving grotelyks beschadigt, als wanneer vele prachtige gebouwen omver geworpen wierden. Het landt rondom Cordua is zo vruchtbaar, dat het *Silius Italicus* een goudryk landt noemt. Hier van daan heeft het Corduaansch leder zynen name en oorsprong. Osius, bisschop van Cordua, die op het algemeen Concilie van Niceen, en naderhandt op dat van Sardicum president geweest is, hieldt in 't jaar 348 alhier een Synode, waar op hy die genen veroordeelde, die op 't Sardicensische Concilie waren veroordeelt geworden, aannemende die op het zelve aangenomen waren. Wanneer de gemeente van Cordua in de IX eeuwe door de Moren vervolgt wierdt; hieldt men alhier een valsch Synode tegen die genen, die aanboden, tot bevestiging van het Christelyk gelove, de marteldoodt te sterven; gelyk de H. Eulogius de martelaar van dien tydt getuigt. *Strabo l.* III. *Sil. Ital. l.* III. *Plin. Ptolem. Antonin. Joh. de Gironne l.* I. *paral. c. de flum. Ambrosius Moralis l.* II. *Memor. sanct. c.* 9. *seq. Baron. ad an.* 851. *n.* 5. 852. *n.* 10. *seq. Merula. Petro Diaz de Riba antiq. de Cord. Alph. Garcias Hist. Cord. Mariana. Botero. Franc. de Torreblanca de las Grand. de Cord. Mart. de Roa princip. & antiq. de Cord.*

CORDUA, een Spaansch geslacht, dat eerst in Gallicië bloeide, en *van Temez* en *Chantada* genaamt wierdt. Maar sedert het zelve zich in de XIV eeuwe te Cordua heeft nedergezet, is het daar van genoemt, vervoegende zich naderhandt naar Andalusië. *Alfonso Fernandez de Cordua* leefde in 't jaar 1325, en hadt twee zonen. Van den oudsten, genaamt *Alfonso*, stammen de graven van Aguilar af, zynde markgraven van Priego. Deze zyn in 't begin der XVII eeuwe uitgestorven; wanneer der zelver goederen op die van Figueroa, graven van Ferien, door huwelyken vervielen; desgelyks de graven van Cabra; de hertogen van Sessa en Baëna; de heeren van Alcandete, bygenaamt Ponce de Leon; de heeren van Casapalma; de heeren van Torrequebradilla; van Valenzuela; van Zabia; van Guetor de Santillan. Doch deze liniën zyn meest alle wederom uitgestorven. Van den jongsten, genaamt *Diego*, zyn de markgraven van Comares gesproten, van welke *Diego Fernandez*, bygenaamt de Afrikaan, in de XVI eeuwe met zyne gemalinne de hertogdommen Cardona en Segorbia heeft aan zich gebragt. Van zyne nakomelingen zyn drie broeders merkwaardig, (1) *Antonius d'Aragonia*, kardinaal, stierf in 't jaar 1650. (2) *Paschalis*, kardinaal en aartsbisschop van Toledo, stierf in 't jaar 1677. (3) *Petrus*, hertog van Cardona en Segorbia, leefde nog in 't jaar 1680. *Imhof Grand. van Spanj. Spen. Hist. insign. Theatr. nob. Europ.*

CORDUA, (FERDINAND GONSALVUS of GONZALES VAN) hertog van Sesa, Terra Nova en S. Angelo, bygenaamt de grote kapitein, was de zoon van Petrus Ferdinand van Cordua, grave van Aguilar. Hy diende onder Ferdinand en Izabella tegen Portugal, en naderhandt by de verovering des koninkryks Granada, dat door zyne dapperheit den Moren ontrukt wierdt. Ferdinand de Katholyke gaf hem in 't jaar 1595 het bevel over de troupen, die hy Ferdinand den II, koning van Napels, tegen Karel den VIII, koning van Vrankryk, te hulp zondt. Toen hy van Messina zyl ging, en te Rheggio aankwam, veroverde hy die stadt nevens andere in Calabrië, doch verloor den slag by Seminara, en de Franschen wierden van een anderen kant uit Napels gedreven. Naderhandt hadt hy andermaal het opperbevel over 't leger, dat onder Ferdinand den Katholyken naar Napels gezonden wierdt, onder voorwendsel, om Frederik en Alphonsus zyne neven te hulp te komen, doch in der daadt, om het koninkryk van Napels met Vrankryk te delen. Gonzales was getrouw in zynen plicht, en belegerde onder andere steden ook Taranto, waar in Alphonsus, hertog van Calabrië, de zoon van Frederik, hertog van Calabrië, zich bevondt. Hy nam de stadt in 't jaar 1501 met verdrag in, en zwoer den jongen hertog by het H. Sacrament, dat hy hem op vrye voeten wilde stellen; doch naauwlyks was hy meester van de stadt geworden, veinsde hy nieuwe ordres van zynen koning ontfangen te hebben, en zondt den jongen prins gevangen naar Spanje. Toen nu de Franschen met de Spaanschen wegens de grensscheiding in twist geraakten, namen ze tegen elkander de wapenen op. In 't begin waren de Spaanschen ongelukkig, verloren hunne beste steden, en Gonzales zelve wierdt binnen Barletta ingesloten, zonder oorlogsbehoeftens of mondkost te hebben. d'Aubigny, een der Fransche veldheeren, meende hem aan te grypen, maar de hertog van Nemours verdeelde het leger ontydig, willende eerst de overige steden veroveren; invoegen Gonzales tydt gewan, en van de Venetianen nieuwe ammunitie erlangde; waar op hy de Franschen tot drie maal sloeg, eerst den heer d'Aubigny by Seminara in Calabrië, en nam hem gevangen, naderhandt by Carignola in Apulië den hertog van Nemours, die in den slag sneuvelde. In den derden en bloedigsten slag naby de rivier Garigliano wierdt het overschot van het Fransche leger ten eenemale geslagen; waar op zich Gonzales van Gaëta verzekerde, en in 't jaar 1503 zegepralende binnen Napels trok. Men zegt, dat Gonzales van voornemen geweest is, zich tot heer van Napels op te werpen, of ten minste dat koninkryk den aartshertog Philippus wederom in handen te leveren. Dat is zeker, dat koning Ferdinand, zynde anders zeer yverzuchtig, en niet zeer dankbaar, zelf een tocht naar Napels deedt, en dien groten heldt noodzaakte met hem naar Spanje te keren, alwaar de zelve zeer misnoegt in 't jaar 1515 te Granada in 't 72 jaar zyns ouderdoms den geest gaf; nalatende eene eenige dochter, *Elvira*, gemalin van Lodewyk van Cordua, haren neve, die door haar het hertogdom Sessa erlangde. Haar zoon, *Gonzalvus Ferdinand*, die in 't jaar 1566 tot hertog van Baëna verklaart wierdt, eindigde zyn geslacht, wanneer des zelfs goederen aan het huis Cardona vervielen, dat ook den name van Cordua heeft aangenomen. *Thuanus lib.* I. *Guicciard. Hist. Ital. lib.* VI. *Jovius de vit. vir. illustr. lib.* XXXI. *Fourquevaux vies des Capit. Brantôme vies des Capit. etrang. Mezeray. Du Poncet Hist. de Gonsalve de Cordoue.*

CORDUA (GONSALVUS VAN) stamt uit het bovengenoemde geslacht, uit het welk ook Gonsalvus Magnus van Cordua gesproten is, en was de zoon van Antonius van Cordua, hertog van Sessa. Zyne eerste oorlogsdiensten dede hy zynen koning in 't jaar 1616 in Italië tegen den hertog van Savoje. In 't jaar 1620 trok hy met Ambrosius Spinola naar Duitschlandt, en hadt na des zelfs vertrek in 't volgende jaar het bevel over 't leger. In 't jaar 1622 bevocht hy nevens den generaal Tilly de vermaarde overwinning by Wimpfen, trok van daar aanstonds tot hulp van Spinola in Brabandt, en woonde den slag van Fleury by; keerde in 't jaar 1623 weder naar Duitschlandt, dede het volgende jaar een inval in Vrieslandt; doch wierdt in 't jaar 1625 van den koning van Spanje als generaal veldmaarschalk naar Milanen tot den hertog van Feria gezonden, en in 't jaar 1628 tot gouverneur van Milanen verklaart, hoewel hy den inwoners aldaar niet zeer wellekom was, hem beschuldigende, dat hy den ganschen dag met studeren in zyn kamer doorbragt, en de zaken der regering aan anderen opdroeg. Gedurende zyn gouvernement hielp hy het verschil tusschen Vrankryk en Spanje wegens het Valtelin beslissen; doch riedt in 't tegendeel zynen koning den oorlog met Vrankryk wegens de Mantuaansche erfvolging aan, zonder dat het Spaansche hof geenzins poogde de zelve den hertog van Nevers te betwisten, ten ware Cordua het zelve van de onfeilbare verovering verzekert hadt. Hy stondt ook in der daadt den hertog van Savoje by, toen de zelve het gansche Montferrat tot aan Casal innam, voor welke vesting hy uit kracht van een vergelyk tusschen Vrankryk en Savoje getroffen, aftrok; waar door het echter geschiedde, dat zyn koning, die dat tractaat niet wilde bewilligen, hem van zyn gouvernement beroofde. Uit Milanen vertrekkende wierdt hy van 't volk met vele schimpwoorden bejegent, en leefde in Spanje zeven jaren lang buiten bewindt van zaken. Wanneer hy op zyne reize naar de Nederlanden, werwaarts hy in 't jaar 1632 als veldheer trok, den koning van Vrankryk bezocht, gaf hem deze een degen met diamanten bezet tot een geschenk, doch hy weigerde dien aan te nemen, zeggende, dat zodanig een degen beter een hoveling dan een veldheer paste, en dat het schynen zou, als of de Spaansche natie gebrek aan degens hadt. Weshalven de Fransche introducteur de geschenken van hem insgelyks weigerde aan te nemen. Hy wilde daar op met de Spaansche manschap te

tegen den koning van Zweden trekken, doch moeft op 't gerucht, dat Maaltricht door den prins van Oranje was ingenomen, zich naar Brabandt haaften, alwaar hy Maaftricht te vergeefs poogde te herwinnen. In 't jaar 1633 wierdt hy weder naar Spanje geroepen, alwaar hy ook geftorven is.

CORDUS, (CREMUTIUS) een Latynfch hiftoriefchryver, fchreef ten tyde van Auguftus de gefchiedenis der binnenlandfche oorlogen, pryzende Brutus en Caffius, het welk zyne doodt verhaalt heeft. Want onder Tiberius wierdt hy van de vrienden van Sejanus aangeklaagt. Hy behalven dat wel bemerkende, dat het doodvonnis over hem ftondt uitgefproken te worden, hieldt alvorens eene redevoering, in welke hy zich vrymoedig verdedigde; vertrok daar op uit de Raadsvergadering, en eindigde zyn leven door onthouding van fpyze en drank. *Suetonius*, *Seneca* en *Plinius* maken dikwils gewag van hem. *Sueton. in Aug. Tiber. Seneca Suafor. 6. Plin. l.* X. *c.* 26. *Solinus c.* 43.

CORDUS, (EURICIUS) een vermaard medicyn en dichter, geboortig van Simmershauzen, een klein vlek in Heffen, en gefproten uit een adelyk geflacht. Zyn name was anderzins Henricus Urbanus, doch hy nam dien van Cordus aan, om dat hem zyne moeder het laatfte baarde. Conradus Mutianus Ruffus noemde hem Euricius, in plaats van Henricus. Hy noemde zich ook naar zyn vaderlandt *Simmefius* of *Simefufius*. Zyn vader hadt 12 kinderen, maar weinig middelen, invoegen hy door zyne naarftigheit zyne bevordering zoeken moeft. In 't jaar 1517 kwam hy te Leipzig, brengende zyne *Bucolica* mede, die hy den ftudenten verklaarde. Hy geraakte aldaar ook met Joachimus Camerarius in kennis, en vertrok van daar naar Herfort, en hieldt fchole. Naderhandt begaf hy zich tot de geneeskunde, en vertrok in 't jaar 1521 met Surciades naar Italië, en liet zich te Ferrara doctor maken. Naar Duitfchlandt wederkerende wierdt hy te Herfort hoogleeraar in de Medicynen tot het jaar 1527, wanneer hy naar Marpurg beroepen wierdt. Doch hier hadt hy veel benyders, wegens zyne ftuurfche zeden, en vertrok derhalven in 't jaar 1535 naar Bremen, en ftierf aldaar den 24 December 1538. Hy was een goed vriendt van Erafmus, en liet verfcheide fchriften na, als: *Botanologia feu Colloquium de herbis*; *Judicium de herbis & medicamentis fimplicibus*; *Libellus de fudore Anglico*; *calculo & pefte*; *de abufu urofcopiæ conclufiones*; *Bucolica*, *opera poëtica*, enz. Hy heeft ook de *Theriaca* en *Alexipharmaca* van *Neander* in beldendicht gebragt. *Camerarius in vita Eobani Heffi* §. 12. *Pantaleon Profop. P.* 3. *p.* 177. *Schenk in Bibl. Jatric. Juftus in Chron. Med. Adam vit. Med. Freher. in Theatro.*

CORDUS, (VALERIUS) de zoon van den voornoemden Euricius, heeft zich insgelyks door de geneeskunde vermaard gemaakt. Hy wierdt te Simmershauzen den 18 February 1515 geboren. Zyn vader deedt zyn beft om hem in allerlei goede wetenfchappen op te voeden. Nadat hy goede gronden gelegt hadt, begaf hy zich in 't jaar 1529 naar Wittenberg, en hoorde aldaar Philippus Melanchthon. Zelf verklaarde hy *Dioscorides*, en zocht vooral een grondige kennis der kruiden te erlangen; ten welken einde hy verfcheide malen Duitfchlandt doorreifde. In 't jaar 1542 begaf hy zich naar Italië, en na dat hy zich omtrent 2 jaren te Padua hadt opgehouden, ging hy naar Florence, Piza, Luca en Livorno, zoekende overal in de kennis der kruiden te vorderen. Hy wilde Rome ook bezoeken, maar wierdt te Siena in een herberg van een paardt geflagen. Des niettegenftaande begaf hy zich op, doch moeft op dien zelven dag door ongebaande wegen klauteren, en wierdt daarenboven van een zwaren regen overvallen; waar door zyn been zodanig wierdt ontftoken, dat hy ter naauwernoodt te Rome konde gebragt worden, alwaar hy 8 dagen daarna, op den 25 September 1544 den geeft gaf, nalatende verfcheide fchriften, als: *Annotationes in Diofcoridem de materia medica, Libri* V; *Difpenfatorium Pharmacorum, quæ in ufu funt*; *Hiftoria ftirpium libri* IV. *pofthumi*; *Sylva rerum foffilium in Germania plurimarum, metallorum, lapidum*, enz. welke laatfte nevens eenige andere *Gefnerus* in 't licht gegeven heeft. *Gefner. in Præfat. & Epift. Juftus in Chronol. Medic. vander Linden de fcr. Med. Adami vit. Med. Freher. in Theatro.*

CORE, de dochter van Ceres, wierdt dus genaamt van 't Griekfche woordt Κόρος, het welk *verzadiging* of *voedfel* betekent, om dat namentlyk Ceres, volgens 't gevoelen der Heidenen, door het voortbrengen der granen het menfchdom voedt. Ter eere van deze Core vierde men ook een feeft, *Corea* genaamt, naar 't getuigenis van den Scholiaft van *Pindarus ad Olymp. Od.* 7. *Plutarch. in Dione.*

COREA, een halfeilandt in China, naar de Ooftzyde van het landfchap Xantung gelegen, waar van het door den inham lang afgefcheiden is. Zommigen noemen het een eilandt, zeggende, dat het rondom gevaren is. Doch ze vermengen het met het grote eilandt Fungma, gelegen aan de Zuider kant van Corea, want dit halfeilandt paalt in 't Noorden aan het Tatarifch koninkryk Niuche. De Chinezen noemen 't niet Corea, maar Choafien. De inwoners van Japan hebben 't Corea genoemt. Dit ganfche landt ftaat onder een koning, die den keizer van China cynsbaar is, en wordt in acht landfchappen verdeelt. Het middelfte landfchap wordt genaamt Kingki, waar in de vermaarde hoofdftadt en koninklyke fetel Pinggang is. Buiten dien zyn 'er nog verfcheide andere grote en kleine fteden in, altezamen wel bewoont. De inwoners hebben alle te zamen eenerlei gewoontens en plegtigheden met de Chinezen. By voorbeeldt, zy bewaren hunne doden 3 jaren lang in fraaie kiften, betonende hen de zelve eere, als of ze nog leefden, maar na verloop van drie jaren verbranden ze de zelve. Het landt is zeer vruchtbaar aan ryft en granen. Zy gebruiken ook papier van allerlei foorten, en hebben verfcheide goud-en zilvermynen; en in de naburige zee is een ryke parelvangft. *Mart. Defcr. Chinæ.*

CORENTEN, een foort van druiven, dus genoemt naar de ftadt *Corinthe*, hoewel 'er daar noch in de omleggende plaatfen geen meer waffen. Het is waar dat ze voorheen daar vielen, en het heeft fchyn, dewyl zy haren naam van die ftadt dragen, dat de eerfte planten daar van daan zyn gekomen. *Spon Reize door Dalmatie enz.*

S. CORENTIN, eerfte biffchop van Cornouailles, of Kimper, in Bretagne, was een leerling van S. Martinus van Tours. Men viert zyne gedachtenis in die ftadt, die van hem den name voert, alwaar ook zyne overblyffelen tot het jaar 966 bewaart zyn, wanneer men de zelve uit vreze voor de Denen naar Parys bragt. Sedert twift men, waar de zelve gebleven zyn. *Argentré Hift. de Bretagne. Morlain Hift. Eccléf. de Bretagne. Henfchenius & Bollandus. Baillet vies des Saints Septembr.*

CORESUS, een priefter van Bacchus, in de Griekfche ftadt Calydon, gelegen in Achaja, is in de gefchiedeniffe wegens zyne verliefdheit op Callirhoë vermaard. Wanneer deze hem geweigert wierdt, vroeg hy zyne godheit om raadt; waar op de inwoners der plaats met een krankheit geftraft wierden, die ze gelyk als dronken en razende maakte. De godfpraak gevraagt zynde naar de reden van dit ongeluk, gaf tot antwoordt, dat 'er geen ander middel was, om de vergramde godheit te verzoenen, als wanneer men Callirhoë, of iemandt, die voor haar de doodt wilde ondergaan, door Corefus liet opofferen. Zy nu gereed zynde den flag te ontfangen, doorftak zich Corefus zelve; waar over Callirhoë dermaten verfchrikte, dat ze haar insgelyks by een naburige bron ontzielde, welke bron naderhandt van haar den name ontfangen heeft. *Paufanias in Achaic.*

CORFE-CASTLE, eene kleine ftadt in het Engelfch landfchap Dorfetshire, tuffchen Sandwich en Warham gelegen, heeft het recht om twee gedeputeerden in 't Lagerhuis te zenden. Daar ftondt eertyds een kafteel, zynde het oudfte van Engelandt. Simon van Montfort, nadat hy koning Henrik den III hadt gevangen genomen, verkoos het tot verzekering van zyne party; en Rogerius van Mortimer nam aldaar den gevangenen koning Eduard den II in bewaring. Koning Henrik de VII herftelde het. In de binnenlandfche oorlogen ten tyde van Karel den I heeft het zich zo lang verdedigt, tot het eindelyk door lift in de macht van 't parlement verviel. *Cambden's Brit. With the additions.*

CORFINIUM was eertyds een vermaarde ftadt in dat gedeelte van Italië, dat nu onder den name van Abruzzo een gedeelte van 't koninkryk Napels is. Zy was niet verre van Sulmo, dat thans *Sulmone* genaamt wordt, gelegen.

CORFU, een eilandt in de Iönifche zee, omtrent de kuft van Epirus, een geweft van het Zuidelyk Turkyë in Europa, en omtrent den mondt van de Venetiaanfche zeeboezem. De ouden noemen 't *Corcyra* en *Phocacia*. Van *Climacus* wordt ze *Drepanum* genaamt. Dit eilandt heeft twee voorgebergtens, het eene in 't Noorden, genaamt *Capo Bianco*, dat is de witte kaap; het andere in 't Zuiden, genaamt *Capo de Leuchin*, of *Capo Bianco di Levante*, het witte Oofterfche voorgebergte. Het wordt in vier delen gedeelt, van welke ieder by de Venetianen Balia of Reggimento genaamt wordt. Deze vier delen worden genaamt, *di Mezzo*, *di Leros*, *Givre* of *Agira*, en *Leuchin*. De lucht is 'er zeer gezond, en de grondt vruchtbaar, voornamentlyk aan citroenen en oranjeappelen. De wyn is 'er keurlyk. Honing, wafch en olie valt 'er in menigte. Op dit eilandt waren eertyds de vermaarde hoven van Alcinous. Het landfchap Leuchin was eertyds wegens de biffchoppelyke ftadt Gardichi in een groot aanzien, welke ftadt twee mylen van zee afgelegen is. In het zelve zyn thans meer dan 25 dorpen en 10000 zielen. Het grootfte dorp is *Potanik*, en heeft de gedaante van een vlek. Des zelfs inwoners zyn de rykfte en overtreffen alle anderen in wellevendheit. Aldaar is een diep kanaal, langs het welk de fchepen in zee lopen. Agira of Givre behelft 20 fteden, in welke 8000 inwoners getelt worden. Het landfchap *di Mefo*, of het Middellandt, is het volkrykfte; want behalven CORFU, zynde de hoofdftadt van 't eilandt, worden 'er nog 30 dorpen in getelt, en in de zelve omtrent 25000 zielen gevonden. *Leros* heeft 25 dorpen en 8000 inwoners. *Caffiope*, thans *Caffope*, is 'er de voornaamfte plaats in. Hoewel de Venetianen vele havens en kaftelen op dit eilandt verfterkt hebben, overtreft nochtans de ftadt Corfu deze alle, zynde gelegen tuffchen twee veftingen, van welke de eene de oude, de andere de nieuwe genaamt wordt. Deze legt aan de Weftzyde der ftadt; maar de oude aan den ingang van de haven, voorzien met al 't gene tot een dappere tegenweer nodig is, gelyk in de haven zelve de fchepen zeer bekwamelyk kunnen ten anker gelegt worden. Doch overmits de veftingbouw nog naar den ouden trant aangelegt was, zo is de plaats in 't jaar 1716 door den genraal Schuilemburg met nieuwe buitenwerken verfterkt. In de XIX Olympiade, omtrent het jaar 51 na den opbouw der ftadt Rome, is de ftadt Corfu door die van Corinthe gebouwt; die naderhandt, namentlyk in de XXXIX Olympiade, zynde het 130 jaar na den opbouw van Rome, ook de ftadt Durazzo gefticht hebben. Naar 't verhaal van Thucydides hebben de inwoners van Corfu in 't jaar van Rome 315 een langdurigen oorlog met de ftadt Corinthe gevoert. De aartsbiffchop van Corfu is de Latynfche kerke toegedaan, hebbende de biffchoppen van Cephalonia en Zante onder zich. De domkerk is zeer prachtig. De Grieken, die alhier menigvuldig gevonden worden, ftaan onder een vikaris generaal, dien ze *Proto-papa* of aartspriefter noemen

Corfu ſtondt eertyds onder de koningen van Napels, doch wanneer dit koninkryk door binnenlandſche beroertens geſchud wierdt, namen de inwoners van het voornoemde eilandt die gelegenheit waar, onttrokken zich van Napels, en kwamen onder de beſcherming der Venetianen. Dit geſchiedde in 't jaar 1386. Tot deze omwenteling gaf aanleiding de Franciskaner monnik P. Giulio Vanello, en liet Miani, zynde gouverneur der golf van Venetië, in de kerk van S. Franciſcus, toen la Chieſa di S. Angelo genaamt, de veſting in bezit nemen; als wanneer deze Venetiaan de ſleutels voor de Republyk ontfing. Ter gedachtenis nu van deze geſchiedenis zyn die genen, die den ſtaat van Venetië verbeelden, gewoon jaarlyks op den 20 May, van de geeſtelykheit verſelt, in deze kerk te vergaderen, wanneer na een aanſprake, van den *Proto-papa* gehouden, de voornaamſte bevelhebbers twee dukaten tot waſchkaarſſen geven. Dit eilandt hebben alzo de Venetianen op geen ander recht in hunne macht gehouden, tot eindelyk in 't jaar 1401 Ladiſlaus, koning van Napels, zynen eiſch voor 30000 dukaten afſtondt. Toen naderhandt de Turkſche macht ontzagchelyker begon te worden, hebben de Venetianen gene onkoſten geſpaart om dit eilandt voor een verraſſching van die ongelovigen te dekken, zynde als een voormuur van hun gebiedt, en waar door de vyandt buiten de Adriatiſche golf geſloten wordt. Uit dien hoofde wordt Corfu gemeenlyk *Porto del Golfo*, dat is de haven der Venetiaanſche golf, en *barriera d'Italie*, dat is voormuur van Italië, genaamt. De regering beſtaat uit zes Venetiaanſche edellieden, die om ieder derde jaar derwaarts gezonden worden. De eerſte onder deze zes edelen wordt genaamt *Baile*, de twede *Proveditor* en *Capitaneo*, de derde en vierde zyn Raden, de vyfde is grootkapitein of gouverneur der nieuwe citadelle, de zesde wordt genaamt *Caſtellano de la Campana*, of gouverneur van 't kaſteel der oude ſtadt. Men leeſt, dat op zekeren tydt omtrent 25000 Turken op dit eilandt geland zyn, en wel aan de zyde van Campana, zynde derwaarts gezonden van Solyman den II onder het opperbevel van den vermaarden Barbaroſſa. Hier op zondt de Republyk een ambaſſadeur aan 't keizerlyke hof, om de aangelegenheit van dat eilandt nadrukkelyk te vertonen. Maar voor al eer eenige hulptroepen aankwamen, wierdt Barbaroſſa door de inwoners genoodzaakt de plaats ſchandelyk wederom te verlaten. In 't jaar 1716 deden de Turken andermaal met een ſterk leger een landing op Corfu, belegerden de hoofdſtadt, en bragten de zelve ſchier tot het uiterſte; doch horende, dat ze in Hungarië geſlagen waren, verlieten ze de ſtadt en het eilandt. Daar is te Corfu een akademie, of vergadering der geleerden, die de goede letteren beminnen. Het is nog geen honderd en vyftig jaren geleden, dat de ſtadt Corfu nergens anders uit beſtondt dan uit de oude ſterkte en de voorſtadt *Caſtrati*, die redelyk groot is. Aan het einde der voorſtadt is de kerk van *Pantagioi*, dat is, van alle de Heiligen, getimmert op de wyze van een Griekſch kruis, met een kleinen ronden toren op het midden. Boven de poort ziet men een opſchrift van de zesde of zevende eeuwe, die de ridder Marmora in zyn boek getracht heeft uit te leggen. De grote menigte van marmerſtenen, die men daar uitgraaft, bewyſt dat het een grote en heerlyke ſtadt is geweeſt. Zy lag in een hangend eilandt, dat haar ook den naam van *Cherſopolis* gaf. Daar was een ſchone haven. Men ziet de plaats nog, daar men ze met een keten ſloot; doch daar is nu geen diepte dan voor kleine barken. Daar was een waterleiding, die van de ſtadt tot op de haven toe ſtrekte, om de galeien van water te verzorgen. De Hiſtorie van Corfu handelt breder van die ſtadt, en daar in is zy ook met den platten grondt afgebeeld. Men vondt 'er over eenige jaren een beeldt van Germanicus, het welk naar Venetië wierdt gebragt door den provediteur Valier. Men vondt 'er ook een groot koffer van gehouwen ſteen, gevult met eene ongelooffelyke menigte van kopere penningen van verſcheide keizeren, maar voornamentlyk van het huis van Severus, met den naam der inwoneren van Corcyra aan de andere zyde, waar by een galei ſtondt om hunne macht ter zee te verbeelden. In 't jaar 1718 den 21 November ſloeg de blixem in 't groot magazyn van buskruidt, waar door niet alleen de veſting grotendeels in de lucht ſprong, maar ook eenige honderd menſchen hun leven verloren. *Thucyd. lib.* I. & III. *Diodor. l.* XII. *Strabo l.* VII. *Plinius l.* IV. *c.* 12. *Pauſan. Juſtin. Euſebius. Ortelius. Mercator. Miraus. Botero. Percaccio. Coronelli Deſcr. de la Morea.*

CORI, eertyds ARMASTIS, of ARMACTICA, is eene ſtadt in Aſië, en eene der voornaamſte in Georgië, de hoofdſtadt van Bacatralu, zynde der ouden *Iberië*.

CORI, of KORIN, in 't Latyn *Corinum*, een vlek in Dalmatië, was oudtyds een aanzienlyke plaats, naar 't getuigenis van *Plinius* en *Ptolomaus*. Althans ſtaat het onder 't gebiedt der Turken, zynde op een berg, 5 of 6 mylen van Novigrod gelegen, volgens *Liacio*, die van dit landſchap een omſtandig verhaal nagelaten heeft.

CORIA, in 't Latyn *Cauria*, *Caurium*, *Caurita*, eene kleine ſtadt aan de rivier Alagon, tuſſchen de bergen Torras Vaccas, ſtaat onder 't aartsbisdom van Compoſtella.

CORIBUTH (geſlacht) zie WISNIOWITZKI.

CORICIUS, (JOHANNES) geboortig van Trier, leefde onder de pauzen Julius den II, Leo den X, Adrianus den VI, en Clemens den VII in groot aanzien binnen Rome. Hy was een groot begunſtiger van geleerde mannen, die dikwils in zynen luſthof by de *Columna Trajana* zamenkwamen. Zelfs wilde hy, dat de dichteren aldaar jaarlyks op den dag van S. Anna vergaderen, en door een ſchrander gedicht naar den voorgeſtelden prys dingen zouden: invoegen men vele puntdichten vindt, voor tytel voerende, *Pro ara Coriciana*. Ook wierden tot zyn lof verſcheide gedichten van de vermaardſte poëten gemaakt. Maar toen de Duitſchers in 't jaar 1527 de ſtadt Rome vermeeſterden, wierdt Cori gevangen, en van alle zyne goederen berooft; doch na 't opbrengen van een aanzienlyke ſomme weder op vrye voeten geſtelt. Hy hadt alvorens een groot gedeelte zyner ſchatten onder den dorpel van zynen hof begraven, zonder dat het iemandt wiſt, buiten hem en den metzelaar, die den vloer daar wederom opgelegt hadt. Doch als ook deze gevangen, en van hem 25 dukaten voor losgeldt geëiſcht wierdt, verzocht hy Cori om byſtandt. Maar deze ontſchuldigde zich, dat hy het niet hadt, en wilde den ſchat niet garen opgraven. De metzelaar, hier door getergt, openbaarde zulks aan een Spaanſch bevelhebber, die dezen buit naar zich nam. Cori klaagde daar over by den opperveldheer, doch wierdt uitgelagchen. Hy dus tot de uiterſte armoede gebragt zynde verliet Rome, en begaf zich naar Verona, alwaar hy een geruimen tydt van den biſſchoppelyken coadjutor Calyſtus Amadeus wierdt onderhouden. Maar toen hy zich van daar naar zyne vaderlyke ſtadt Trier begaf, verviel hy van hertzéer wegens zyne ſchulden in een zware ziekte, en gaf onder een gedurig kermen, dat hy Rome en zyne ſchatten verlaten moeſt, den geeſt. *Pierius Valerianus. Bayle.*

CORILANZA, (JOHANNES PETRUS) van Palermo, was een vermaard man. Eerſt hadt hy zich gelegt op de wysgeerte en Godgeleerdheit, daarna op de Rechten, waar in hy den Doctorstytel verkreeg. Hy zou het zekerlyk verre gebragt hebben in deze ſtudie, ten ware zeker voorval hem hier in belet hadde. Eenigen tydt heeft hy de keizerlyke en pauſſelyke Rechten met veel lof te Palermo opentlyk geleeraart, en was aldaar onder de *Academici reaccenſi* grotelyks in achting. Hy maakte ook vele vaarzen in de Italiaanſche, Latynſche en in zyne moedertale; en maakte fraaie dingen in de kunſt der letterverzetting (*anagramma*). In het jaar 1640 was hy zonderling bekend, hebbende geſchreven in het Siciliaanſch: *Canzone Siciliane*; in 't Latyn: *Epigrammata*; en nog uitgegeven: *Solitudo S. Roſalia Panormitana*; *carmina de D. Roſalia*; en in 't Italiaanſch: *Panegirico in lode della citta di Palermo, nella quale convilne la Sapienza, come capo del Regno. Bibliotheca Sicula.*

CORINNA, een Griekſch vrouwsperſoon, vermaard wegens hare dichtkunde, die ze van Myrtis geleert hadt. Aangaande hare geboorteplaats zyn de meningen der geleerden verſcheiden. Miſſchien zyn 'er meer van dien name bekend geweeſt. Immers zommigen noemen twee Corinna's, van welke de eene gezegt wordt te Theſpia, eene ſtadt in Beotië, de andere te Theben, of Tanagra, ook eene Beotiſche ſtadt, geleeft heeft. Van deze laatſte is 't dat wy althans ſpreken. Men verhaalt van haar, dat ze den vermaarden dichter Pindarus vier of vyfmaal met hare ſchrandere vaarzen overtroffen heeft; hoewel zommigen zulks veel eer hare ſchoonheit als dichtkunde toeſchryven. Miſſchien heeft ook Pindarus door zynen Doriſchen dialect, die zo aangenaam en verſtaanbaar niet was, gelegenheit gegeven, dat Corinna zo dikwils den prys boven hem behaalde. Zy leefde in de LXXVI Olympiade, zynde in 't jaar der wereldt 3508, of 278 na den opbouw van Rome, en 476 voor de geboorte van Chriſtus. *Aelianus. Pauſan. Suidas. Plutarchus. Propertius lib.* II. *Elog.* 3. *Meurſius Bibl. Grac.*

CORINNA. Deze wordt dikwils by *Ovidius* genoemt. Doch het ſchynt een verzierde naam te zyn, met welke hy zegt zyne minnaryen onderhouden te hebben. Velen verſtaan door dezelve *Julia*, de dochter van Auguſtus. Deze menen ook, dat dit de oorzake der ballingſchap van dien beroemden dichter geweeſt is.

CORINNUS, een oud dichter, wordt gezegt een leerling van zekeren Palamedes geweeſt te zyn. Men verhaalt van hem, dat hy levende ten tyde van den Trojaanſchen oorlog, dat is in 't jaar der wereldt 2860 en 2870, een boek, genaamt *Ilias*, van de lotgevallen van 't oude *Ilium* of *Troje*, geſchreven heeft, zynde naderhandt van *Homerus* in 't opſtellen van zyn grote werk gebruikt. Doch dit is niet waarſchynlyk, ten minſte nooit klaar bewezen. *Suidas. Voſſius de Hiſt. Grac. lib.* I. *cap.* 1.

CORINTHEN, of CORINTHUS, althans CORANTO genaamt, is eene Griekſche ſtadt op 't halfeilandt Morea, naby den Iſthmus of de landëngte tuſſchen Morea en Griekenlandt, tuſſchen de twee inhammen van Lepanto en Engia. Men verhaalt van deze ſtadt, dat ze oudtyds zeer machtig is geweeſt, en van Siſyphus, de zoon van Æolus, in 't jaar der wereldt 2513, voor Chriſtus 1411 opgebouwt, en Ephyra genaamt. Naderhandt is ze verwoeſt; maar eindelyk van iemandt, wiens name Corinthus was, wederom opgebouwt, bevolkt, en naar des ſtichters name genoemt. Deze ſtadt wierdt ook *Heliopolis* genaamt, dat is, *Zonne-ſtadt*, en was zonderling beroemd wegens hare citadelle, genaamt *Acro-Corinthus*. Dit kaſteel was op een hogen berg gelegen, en wierdt gehouden voor de veſting van geheel Griekenlandt. De inwoners bezaten een ongemenen rykdom. De bouw- en ſchilderkunſt was 'er ten top geveiſelt, niet minder was de ſtadt van vermaarde beeldhouwers voorzien. Ook hebben de zo genaamde *Ludi Iſthmici*, of Iſthmiſche ſpelen, de ſtadt Corinthus geen geringen roem bygezet. Voorts zyn van hier niet weinig coloniën of volkplantingen gezonden. Onder anderen is *Corfu*, van welke ſtadt en eilandt boven reets geſproken is, door die van Corinthen opgebouwt. *Siſyphus*, en des zelfs nakomelingen hebben omtrent die eeuwen het oppergezag te Corinthen gevoert; wanneer de zo genaamde *Heracliden*, afſtammende van *Hercules*, onder 't bewindt en de aanvoering van *Temenus*, *Gephontes* en *Ariſtodemus*, omtrent 80 jaren na de ver-

woe-

woesting der stadt Troja, zich van Peloponnesus, thans Morea genaamt, meester maakten. *Doris* en *Hianthides* wierden door *Aletes* verjaagt, die daar op 35 jaren regeerde. Dit geschiedde in 't jaar der wereldt 2882, voor Christus 1102. Na hem hebben drie koningen zamen 109 jaren geheerscht, onder welke *Pyrmius* de laatste was. Vervolgens kwam de familie der zo genaamde *Bacchiden* aan de regering, hebbende sedert het jaar der wereldt 3027, voor Christus 957, acht koningen uitgelevert, onder welke *Automenes* de laatste was. Maar wanneer deze in 't jaar der wereldt 3205, voor Christus 779, nog twee jaren voor de Olympische spelen, of stierf, of afgezet wierdt, verkoren die van Corinthus in des zelfs plaats eene jaarlyksche overheit, genaamt *Prytanes*. Doch omtrent het jaar der wereldt 3326, voor Christus 658, het derde jaar der dertigste Olympiade, begon *Cypselus* en des zelfs zoon *Periander* eene monarchie of dwingelandy te Corinthen op te richten, die de eerste 30, de twede 44 jaren lang geoeffent heeft. Na dien tydt is Corinthen veel in de Grieksche oorlogen ingewikkelt geweest; en het wierdt in 't twede jaar der XLVIII Olympiade, zynde het jaar der wereldt 3525, door Leocrates, veldheer der Atheniënzen, geslagen. Twintig jaren daarna was de Corinthische oorlog gelyk als een voorspel van den beroemden Peloponnesischen oorlog. Omtrent twee eeuwen daarna verraste Aratus, veldheer der Achajers, het kasteel van Corinthen, en verjoeg de bezetting, door Antigonus Gonatas, koning van Macedoniё, daar in gelegt. Ook hadt Corinthen zyn deel aan de beroertens van Griekenlandt onder de Macedonische koningen Philippus en Alexander den Groten. Doch eindelyk is die vermaarde stadt door de Romeinen, en der zelver veldheer Lucius Mummius verwoest; deze bragt ook in 't 3 jaar der CLVIII Olympiade, zynde het jaar der wereldt 3838, voor Christus 146, na den opbouw der stadt Rome 608, gansch Achaje onder 't juk der Romeinen, en liet zich uit dien hoofde *Achaicus* noemen. Het is byna ongeloofIyk, hoe veel rykdom by de verovering en plundering der stadt door den brandt verteert is; invoegen uit de zamengesmolte metalen het zo genaamde *Æs Corinthiacum*, of Corinthisch metaal, gesproten is. Hoewel het de geleerden daar omtrent nog niet eens zyn. Sommigen zyn van gedachten, dat 'er voor den brandt een zekere myn of ader is bekend geweest, die dit soort van bergwerk voortbragt. Anderen geloven, dat 'er zeker kunstenaar te Corinthus is geweest, die de metalen dus wist te mengen, dat het voornoemde *Æs Corinthiacum* zelf boven het zuivere goudt geschat wierdt. Immers de bekers en andere vaten daar van gemaakt zyn naderhandt by de Romeinen in een zonderlinge achting geweest. Julius Cæsar zondt eene colonie naar het verwoeste Corinthen, en liet het weder opbouwen. In deze nieuwe stadt nu heeft de Apostel Paulus anderhalve jaar geleeft en het Euangelium verkondigt. Toen hy zich te Philippi onthieldt, meent men, dat hy de twee Zendbrieven aan die van Corinthen geschreven heeft. Zedert is deze stadt onder de macht der Romeinen gebleven; en naderhandt onder die der Grieksche keizeren gekomen, tot ze eindelyk onder 't Venetiaansche gebiedt kwam, dien ze in 't jaar 1458 door Mahometh den II ontweldigt wierdt. Maar in 't jaar 1687, na de overwinning by Lepanto, wierdt ze van den generaal Morosini te water, en den generaal Koningsmark te lande aangetast, wanneer ze de Turken in brandt staken en verlieten. In 't jaar 1699 stondt de Porte in de Carlowitsche vrede niet alleen de stadt maar ook gansch Morea den Venetianen af, die besloten het vervallen aartsbisdom van Corinthus weder op te rechten, bestellende daar toe zeer grote geldsommen. Doch overmits de stadt ten eenemaal vervallen was, zo heeft de aartsbisschop zynen setel van daar verplaatst, en te Napoli di Romania in de kerk S. Antonio genomen. In 't jaar 1715 veroverden de Turken Corinthen stormenderhandt, die ze ook in de volgende vrede behouden hebben. *Strabo Geogr. l. VIII. Pausan. in Corinth. Plin. l. IV. c. 5. l. XXXIV. c. 2. Florus l. II. c. 11. Livius. Plutarchus. Polybius. Thucydides. Eutropius. Eusebius. Orosius. Zonaras. Eumelus. Laurenberg. Palmerius. Chalcocond. l. IX.*

CORINTHEN, of CORINTHUS, is eene andere stadt, verscheiden van de voornoemde; gelyk *Apollodorus* schryft, dat drie steden dezen name gevoert hebben, de eene in Thessaliё, de twede in Epirus, de derde in Elis.

CORIOLANUS, (AMBROSIUS) generaal der Augustynen, wiens werken verloren zyn, heeft uitleggingen over de regelen van Augustyn zamengestelt; een leven en lofreden van dezen heilig, en eenige redenvoeringen. Hy leefde in de XV eeuwe. *Du Pin Biblioth. des Auteurs Eccles. XV. Siecle.*

CORIOLANUS (CAJUS MARCIUS) was een vermaard generaal der Romeinen, en dede zyn vaderlandt goede diensten. In 't jaar der stadt Rome 261 veroverde hy Corioli, een stedeke der Volsciërs, en wierdt naar het zelve bygenaamt. Toen hem Posthumius de vryheit gaf, iets voor zyne getrouwe diensten te eischen, begeerde hy niets dan een goed paardt, en verzocht daarenboven, dat zyn waardt, die hem zo vriendelyk onthaalt hadt, mogt vry gelaten worden. Een tydt lang daarna, omtrent het jaar van Rome 263, gebeurde het, dat hy beledigt wierdt, en de burgermeesterlyke waardigheit, waar na hy stondt, niet erlangen konde. Om zich over dezen hoon te wreken, weigerde hy de granen, uit Siciliё gebragt, aanstonts onder het volk uit te delen. Hoewel anderen zeggen, dat hy zulks gedaan heeft, om het volk te noodzaken, hun eigen landt te ploegen, en door ledigheit niet tot opstandt aangezet te worden. Hoe het zy, hy wierdt op de aanklagte van 't volk door den rentmeester, genaamt Decius, in ballingschap gezonden. Hy begaf zich naar de Volsciërs, en bewoog de zelve de Romeinen te beoorlogen. Hy zelve naderde met een leger tot den vier-

den mylsteen van de stadt, weigerde de vrede, die de Romeinen door hunne herauten verzochten, toe te staan; doch wierdt eindelyk door zyne moeder Veturia en huisvrouw Volumnia, verselt van de wenende Roomsche vrouwen, vermurwd. Doch in 't jaar der stadt Rome 266 bragten hem de Volsciërs als een verrader om 't leven, om dat hy zich hadt laten bewegen van voor Rome af te trekken. De Romeinen zulks vernemende, droegen rouwklederen, en bouwden naderhandt ter plaatze, daar hy gedood was, een tempel ter eere van Fortuna. *Plutarch. in Coriol. Livius. Florus. Dionysius Halicarn. Aurelius Victor.*

CORIPPUS, een spraakkundige en Afrikaansch dichter, leefde in de VI eeuwe, onder keizer Justinus den II, ter eere van wien hy een Historisch gedicht in vier boeken schreef. *Michael Ruizius* heeft dit werk allereerst in 't licht gegeven. *Nicolaus Alemannus* getuigt van dezen Corippus, dat hy Justinianus en Justinus al te zeer gevleid heeft, en voorts een slecht dichter is geweest. *Voss. de Hist. Lat. l. III. de Poët. c. 5. Alemann. in præf. anecd. Procop.*

CORIUS, of CORIO, (BERNARDINUS) van Milanen, verhaalt in zyne levensbeschryving, dat hy geboren is in 't jaar 1466, dat echter niet zyn kan, zo hy in 't zestigste jaar zyns ouderdoms, in 't jaar 1699, als wanneer de Franschen Milanen veroverden, gestorven is. Hy was gesproten uit eene der voornaamste familien van die stadt, wordende van hertog Lodewyk Sfortia en van den kardinaal Ascanius in de gewigtigste zaken gebruikt. Ter eere van zyn vaderlandt schreef hy een wydlopige geschiedenis van het zelve; hoewel *Spondanus* dikwils aanmerkt, dat hy niet altydt ter goeder trouwe handelt. Behalven dat hy een zo onbeschaafden Italiaanschen styl gebruikte, dat geen boekverkoper het werk begeerde te drukken, en hy dus genoodzaakt wierdt, het zelve op eige kosten ter drukperse te bevorderen. Hy heeft ook het leven der keizeren van *Julius Cæsar* tot op *Frederik Barbarossa* beschreven. *Jovius in Elog. doct. vir. c. 48. Gesner. in Bibl. Vossius de Hist. Lat. Ripamonte Hist. Mediol. enz.*

CORLIN, eene stadt en kasteel in Cassuben aan de rivier Persante, tusschen Belgard en Colberg, staat onder 't gebiedt des konings van Pruissen.

CORMANTIN is een kasteel, door de Hollanders op de goudkust van Guinea, niet verre van S. George de la Mina, aangelegt.

CORMERY, een Fransch vlek met eene abdy in Touraine, aan de rivier Indre, tusschen Loches en Tour gelegen.

CORMICY een Fransch vlek in Champagne, staat onder den aartsbisschop van Rheims, van welke stadt het drie mylen in 't Noorden afgelegen is.

CORNARA PISCOPIA, (LUCRETIA HELENA) eene geleerde juffrouw uit het vermaarde geslacht der Cornaro in Venetiё, was de oudste dochter van Johannes Baptista Cornaro, procurator van S. Marcus. Zy wierdt den 5 July des jaars 1646 geboren, en gaf in hare tedere jeugt reets blyken van vroomheit en deugdt. Wordende in 't onderwys van Johannes Baptista Faber bestelt, bemerkte deze een bekwaam begrip by haar, nevens eene zonderling gelukkige geheugenis; invoegen het kindt, nog maar zeven jaren oud zynde, met toestemming van zyne ouderen tot de studien overgegeven wierdt. Johannes Valesius, kanunnik van S. Marcus en Bartolotti oeffenden haar in de Latynsche, de Faber, en na des zelfs doodt de abt Aloysius Gradenigo, zynde een geboren Griek, en bibliothekaris van Venetiё, in de Grieksche tale. Naderhandt leerde ze ook de Hebreeusche, Arabische, Spaansche en Fransche talen; waar in ze binnen weinig tyds zo gelukkig vorderde, dat ze de zelve niet alleen schryven, maar ook spreken konde. Doch ze begaf zich daarenboven ook tot andere kunsten en wetenschappen, dede in 't elfde jaar van haren ouderdom een gelofte, van nooit te trouwen, en verkoos tot haren biechtvader Carolus Franciscus Bosellus, die ze niet alleen in de wiskunst en talen, maar ook in de stukken van 't Christendom oeffende. Wanneer ze haar derhalven tot de Theologie en Philosophie meende te wenden, wierdt ze in de Philosophie eene discipelinne van Carolus Rinaldinus, een patricius van Ancona, maar in de Theologie van Hippolytus Archetus Camers, een priester van 't Oratorium, onder welke beide ze voortreffelyk in die beide wetenschappen vorderde. Hoewel ze nu een gelofte van kuischheit gedaan hadt, zagen echter hare ouders liever, dat ze trouwde, en erlangde tot dien einde dispensatie van 't hof van Rome. Maar zy, om niet tot trouwen bewogen te worden, dede een nieuwe gelofte, en begaf haar in de orde der Benedictynen, en wierdt alzo *Scholastica* bygenaamt. Hare ouders, ziende hare bekwaamheit, begeerden dat ze een eernaam in de Philosophie wilde aannemen; het welk ze in den beginne weigerde, haar verschonende wegens de aangenome orde, doch moest ten laatsten gehoorzamen, en wierdt den 25 Juny des jaars 1678 onder een ongemenen toevloedt van geleerde mannen, Venetiaansche edelen, en andere Italiaansche heeren en voorname vrouwen, die tot dien einde te Padua gekomen waren, van Rinaldinus *Magistra* en *Doctrix* gemaakt. Naderhandt wierdt ze ook in de academie der *Intronati* te Siëna, der *Recuperati* te Padua, der *Infœcundi* te Rome, der *Dodonaei* en *Pacifici* te Venetiё aangenomen. Men voegt 'er by, dat de academie te Padua haar de eere als *Doctrix* in de Theologie heeft opgedragen, terwyl velen staande hielden, dat zulks wel gesschieden konde, en Rinaldus in een byzonder geschrift beweerde; waar aan echter anderen twyffelen. Voorts heeft ze zich zo beroemd gemaakt, dat vele hoge mogendheden haar met brieven vereerden, onder anderen paus Innocentius de XI, Johannes de III, koning van Polen, enz. Zy stierf den 26 July des jaars 1684, oud zynde 38 jaren. Hare schriften zyn in 't jaar 1688 te Parma in Octavo

zamen gedrukt, en van *Benedictus Bachinus* in 't licht gegeven. Ze bestaan in drie delen, van welke het eerste hare *Recitationes Academicæ*, het twede de Latynsche loffpreuken van voorname staatspersonen, en het derde allerlei Latynsche en Italiaansche brieven behelst. Hare zuster Catharina Vendramina was ook wel geleerd, maar niet in vergelyking van Lucretia. *Benedictus Bachini* heeft haar leven in 't Latyn beschreven, en voor hare werken geplaatst, maar *Maximilianus Dexa* in 't Italiaansch, gedrukt te Venetië in 't jaar 1687 in quarto. Dus dede ook *Antonius Lupis*, die het zelve in 't jaar 1689 te Venetië in quarto in 't licht gaf, en aan hare zuster Catharina Vendramina opdroeg. De lykreden van *Franciscus Carus* over haar gehouden vindt men in *Cinelli Biblioth. vol. serie* VI. *p.* 36. *seq. Leti Ital. regnante* P. IV. *l.* I. *Acta Erud. Lipf. an.* 1689. *p.* 1. *seq. Juncker in Cent. Femin. Erudit. p.* 113, *seq.*

CORNARIUS, (JANUS) een vermaard geneesheer in Duitschlandt, anders HANBUT naar zyn geslacht genaamt, of, gelyk hem Albinus noemt, *Haynpol*, wierdt van zyn leermeester CORNARIUS genaamt, om dat deze meende, dat *Hanbut* het gehe zy, het welk de Latynen *Cornum* noemden. De Nederlanders noemen het *Kornoelje*. Immers hy is sedert altydt *Cornarius* genoemt. Hy was geboren te Zwickau in Meissen in 't jaar 1500, en oeffende zich in zyne jeugt voornamentlyk in de Griekſche en Latynsche talen, wordende in 't jaar 1521 te Wittenberg magister, in 't jaar 1523 licentiatus, en naderhandt doctor verklaart. Men telt hem onder de voornaamsten, die de geneeskunde in Duitschlandt tot volmaaktheit hebben pogen te brengen. Hy reisde door Vrankryk, Engelandt en de Nederlanden. Doch op zyne reize naar Italië vondt hy te Basel onder andere Griekſche schriften der oude geneesheren ook de werken van Hippocrates, weshalven hy aldaar een jaar lang vertoefde, en weder naar Duitschlandt kerende 15 jaren tot de vertaling der werken van Hippocrates besteedde. Hy was hoogleeraar te Rostok, Jena en Marpurg, gevende ook elders, als in Lyflandt, en Mekelenburg, preuven zyner geneeskunde. Ook was hy Physicus te Northausen, Frankfort aan den Mayn, en Zwickau. Hy stierf te Jena den 16 Maart des jaars 1558, hebbende vele schriften uit het Griekſch in 't Latyn vertaalt, als: *Hippocratis opera omnia*; *XXX. boeken van Galenus*; *Aëtius*, *Paulus Ægineta*, *adjectis septem Dolabellarum libris*; *Marcelli de variis Medicamentis Opus*; *Macri poëma de plantis*; *Parthenii liber de amatoriis affectionibus*; *Dioscorides de materia Medica*, enz. Voorts heeft hy deze navolgende werken geschreven: *Libri Commentariorum Medicorum in Galenum* κατὰ τόπες; *Catechismus pro Ecclesia Francofurdiana ad Mœnum*; *Consilium de articulis Religionis ad Rempublicam Francofurtensem*; *Dissertatio de ciborum receptaculis*, enz. Wanneer *Leonard Fuchs* tegen hem schreef, heeft hy dien niet onbeantwoord gelaten, schryvende een werk onder den name van *Vulpecula excoriata*; waar op Fuchsius zyn *Cornarius furens* in 't licht gaf; dat Cornarius wederom met zyn *Nitrum & brabyla pro vulpecula excoriata conservanda* beantwoordde. *Gesner. in Bibl. Pantaleon. Prosop.* P. III. *pag.* 235. *Albinus Meisn. Land-Chron. Tit.* 25. *p.* 346. *Thuan. Hist.* l. XXI. & *Teissier addit. T.* I. *p.* 131. *Adam in vit. Med. Freher. Theatr.*

CORNARO. Dit geslacht is een der edelsten en voornaamsten van Venetië, en waar uit vele vermaarde mannen gesproten zyn; zynde ook het eenige, dat den name van Grote draagt. Dit geslacht wordt afgeleid van de oude Romeinsche *gens Cornelia*, in 't byzonder van *Lucius Cornelius*, die Julius Cesar uit het vliegen der vogelen voorzeide, dat hy over Pompejus de overwinning stondt te behalen. Hoewel anderen voorwenden in oude handvesten gevonden te hebben, dat dit geslacht van Rimini naar Venetië gekomen is. Den byname *Piscopia* voert dit geslacht van zeker leen, *Piscopia* of *Episcopia*, nu *Telos* genaamt, zynde een eilandt in den Archipel, niet verre van Rhodus. In 't jaar 872 leefde *Aloysius Cornelius*, procurator van S. Marcus. Uit dit geslacht was ook *Catharina Cornaro*, die het koninkryk van Cyprus aan de Republyk van Venetië afstondt. *Marcus Cornaro* was Doge van Venetië, en leefde in de XIII eeuwe. Deze bragt het oproerige eilandt Kandië weder tot zyn plicht. Hy stierf in 't jaar 1368, hebbende 2 jaren en 8 maanden geregeert. Zyn kleinzoon *Marcus Cornaro* was de vader van *Catharina Cornaro*, koninginne van Cyprus. Zie beneden. Ook was hy de vader van *Georgius Cornaro*, die by Elizabeth Morosini verscheide kinderen teelde, onder welke twee kardinalen geworden zyn. *Andreas Cornaro* erlangde van paus Paulus den III den 19 December des jaars 1544 den kardinaalshoedt, wanneer hy reets bisschop van Brescia was. Naderhandt wierdt hy administrator van 't aartsbisdom Spalatro, en stierf te Rome den 30 January des jaars 1551. *Lodewyk Cornaro* wierdt den 12 February des jaars 1516 geboren. Hy was eerst ridder van Malta en grootprioor van Cyprus, over welk grootprioraat de Cornarische familie het recht van patroonschap toekomt. Paus Julius de III maakte hem in 't jaar 1551 kardinaal. Vervolgens wierdt hy aartsbisschop van Zara, en administrator der bisdommen Trani, Bergamo, enz. Paus Pius de V verhief hem tot zyn kamerling der kerke. Hy stierf te Rome den 10 May des jaars 1584, oud 68 jaren. *Johannes Cornaro* wierdt in 't jaar 1605 tot Doge verkoren; en zyn zoon *Franciscus* in 't jaar 1656; van wien echter die waardigheit niet zeer lang bekleed is. Zyn twede zoon, *Frederik*, geboren in 't jaar 1579, wierdt in 't jaar 1626 van paus Urbanus den VIII met den kardinaalshoedt begiftigt. Hy was ook bisschop van Bergamo, Vicenza, en Padua, grootprioor van Cyprus, enz. Doch van 't bisdom van Padua deedt hy afstandt ten behoeve van *Marcus Antonius Cornaro*, en wierdt ter zelver tydt in 't jaar 1632 patriarch van Venetië. Doch overmits hy zeer door de jigt gekwelt was, stondt hy het patriarchschap af ten behoeve van Johannes Franciscus Mauroceno, begaf zich naar Rome, en stierf aldaar den 25 Juny des jaars 1647, oud 68 jaren. *Lodewyk Cornaro* is wegens zynen hogen ouderdom beroemt; want niettegenstaande hy van zyn vyf en twintigste tot het veertigste jaar met velerlei ziektens en ongemakken was behebt geweest, als een kwade mage, pleuris, koortzen, jigt, en andere kwalen, wierdt hy echter sedert door het toedoen der geneesheeren en een goede diëet tot een volkome gezondheit herstelt. Hy nuttigde dagelyksch niet meer dan 12 oncen aan spyze en 14 oncen aan drank, en bereikte een frisschen ouderdom van meer dan 100 jaren. Hy schreef by die gelegenheit in zyne hoge jaren een werk van zyne buitensporige jeugt, maar ook van zyn verbeterd leven, onder den name van *Discorsi della vita sobria*, door *Lessius* in 't Latyn vertaalt. Hy was een groot beschermer der geleerden, wordende wegens zyn loffelyk gedrag van alle aanzienlyke mannen te Padua in achting gehouden; stervende aldaar in 't jaar 1565. Zyne huisvrouw Veronica van Spiegelberg, die hy te Udine in Frioul trouwde, bereikte omtrent een gelyken ouderdom, stervende kort na hem, nadat ze hem in hare hoge jaren buiten zyn vermoeden eene dochter, genaamt *Clara*, gebaart hadt. Deze gaf hy aan Johannes Cornaro, zoon van Fantini, uit de ryke familie der Cornaro van Cyprus, ten huwelyk. Deze teelde by haar 8 zonen en 3 dochteren. *Bernardinus Cornaro* wierdt in 't jaar 1664 bisschop van Pola, en *Georgius Carnaro*, bisschop van Padua, erlangde in 't jaar 1697 den kardinaalshoedt. *Justiniani & Bembi Hist. Venet. Cabrera in Elog. Card. Franc. Cornel. Sabellic. Æneid. X. lib.* XVIII. *Dandoli in Chron. Leo Mantua in Elog. Thuan. Hist. l.* XXXVIII. *Teissier addit. T.* I.

CORNARO, (CATHARINA) koninginne van Cyprus, was de dochter van *Marcus Cornaro*, en wierdt van de Republyk van Venetië aangenomen, en als eene erfdochter van S. Marcus uitgezet. Zy trouwde in 't jaar 1470 met Jacobus, koning van Cyprus. Deze stierf den 5 Juny des jaars 1673, zyne gemalinne zwanger nalatende; doch het zoontje na zyns vaders doodt geboren leefde maar een jaar. Zy regeerde naderhandt in hagchelyke tyden, en moest ondervinden, dat haar oom of neef Andreas Cornaro om 't leven kwam. Doch wanneer de Venetianen bezorgt waren, dat ze andermaal mogt trouwen, zonden ze haren broeder Georgius Cornaro tot haar, die haar riedt, het koninkryk aan de Republyk over te geven, en haar overige leven te Venetië door te brengen, gelyk zy na een regering van 14 of 15 jaren dede, wordende te Venetië met de uiterste pracht ontfangen. De Doge Augustinus Barbarigo nevens de Raadt voerden haar op den Bucentaurus tot in 't paleis van Este, dat voor haar bereid was, hoedanige eere nooit aan eenige vrouw bewezen was, en dus stondt ze haar koninkryk aan de Republyk af. *Bembus Hist. Venet. l.* I. *Gratianus de bello Cyprio l.* I. *p.* 12.

CORNARO, (CATHARINUS) een vermaard Venetiaansch generaal, leefde in de XVII eeuwe, en dede zyne eerste krygstochten in den oorlog van Kandië, onder 't opperbevel van zyn vader. Hy toonde zyne dapperheit in 't verdedigen der vesting Kanea; en wanneer zich de zelve eindelyk moest overgeven, zegt men, dat hy de eenigste was, die weigerde in die overgave te bewilligen. Na de doodt van zyn vader diende hy nog een tydlang ter zee, doch wierdt naderhandt tot podestà van Verona gemaakt, en eindelyk als generaal naar Dalmatië gezonden. En nadat hy aldaar vele voordeelen op den vyandt hadt behaalt, was hy onder die genen, die onderstonden het zieltogend Kandië van de macht der Turken te bevryden. Doch wanneer hy op zekeren tydt was uitgegaan, om den vyandt te verspieden, sneuvelde hy door een bombe in 't jaar 1669. *Lor. Crasso Elog. di capitani illustri p.* 415.

CORNARO, (FRANCISCUS) een kardinaal, bisschop van Brescia, was de broeder van den kardinaal Marcus Cornaro, wierdt in zyne jeugt in den oorlog opgevoed, en was daar in niet ongelukkig. In 't jaar 1509 was hy tegenwoordig by den slag omtrent Ghieza d'Adda, waar in de Franschen de overwinning op de Venetianen behaalden. Hy herzamelde de verstrooide manschap van de Republyk. Een tydlang daarna liet hy zich gebruiken om Padua den keizerlyken wederom te ontweldigen, en verdedigde zich in die vesting zo dapper, dat de zelve voor de twede maal niet kon hernomen worden. Na dat de vrede gesloten was, begaf hy zich tot de studiën. Daar na reisde hy naar 't H. Landt. Van daar wederkerende wierdt hy als ambassadeur tot keizer Karel den V gezonden, dien hy naar Spanje, Duitschlandt, en de Nederlanden verzelde. In 't jaar 1527 gaf hem paus Clemens een kardinaalshoedt nevens het bisdom van Brescia. Zyne geleerdheit baarde hem een ongemeen aanzien, invoegen het collegie der kardinalen hem in de gewigtigste zaken om raadt vraagde. Omtrent het einde zynes levens was hy met velerlei plagen, in 't byzonder met de jigt, behebt, en stierf in September des jaars 1543, oud 65 jaren. *Le Noir in orat. funebr. Franc. Corn. Victorell. Ughell. Aubery Hist. des Card.*

CORNARO, (JOHANNES) hertog van Venetië, was de zoon van Marcus Antonius Cornaro, en van Cecilia, erfdochter van Justinianus Contarenus, broeder van Franciscus Cornaro, kardinaal en bisschop van Trevigo. Hy wierdt in 't jaar 1554 te Venetië geboren, en overmits hy grote goederen bezat, en daarenboven zich wel gedroeg, wierden hem verscheide eerampten in zyn vaderlandt opgedragen. Hy hadt na elkander het bestier over Padua, Brescia en Verona, en wanneer deze laatste plaats voorhenen door de ongezondheit des waters vele ziek-

ziektens onderhevig geweest was, ontdekte hy eene nieuwe fontein, en dede de zelve in de stadt leiden. Daarna wierdt hy procurator van S. Marcus te Venetië, en toen Franciscus Contarenus den 6 December des jaars 1624 den geest gaf, volgde hy dezen in die waardigheit als Doge op. In 't jaar 1628 ontstondt tusschen hem en Reinerius Zeno, als hoofden van twee familien, die met elkander in twist leefden, een hevige strydt. Want wanneer Reinerius Zeno, zynde toenmaals een der drie directeuren van 't Concilie der Tienmannen, hem herinnerde, dat hy toch zyne zonen, voornamentlyk *Georgius Cornaro*, hunne baldadigheit op de straten wilde beletten, wierdt hy zelve van dezen Georgius nevens eenige anderen in den laten avondt, wanneer hy uit de raadsvergadering kwam, aangegrepen en met verscheide wonden gekwetst, waar van hy echter genas. Georgius Cornaro, die de vlucht nam, wierdt uit het Venetiaansche gebiedt gebannen, van zynen adel berooft, en ter plaatse, daar het feit begaan was, een pilaar van marmer met een opschrift, behelzende den name en reden der straffe van Georgius Cornaro, gestelt, zonder dat de Doge zulks kon beletten. Voorts ontstonden uit de geschillen dezer twee familien nog meer andere onlusten; het welk gelegenheid gaf tot de Reformatie van 't Concilie der Tienmannen. Tot dien einde wierden ook zekere Correctores aangestelt. Hertog Johannes Cornaro hadt nog andere zonen, als *Frederik Cornaro*, dien paus Urbanus de VIII in 't jaar 1626 tot kardinaal maakte, en *Franciscus Cornaro*, die in 't jaar 1656 den 17 May Doge van Venetië geworden is, maar den 5 Juny daar aan volgende stierf; voorts *Marcus Antonius Cornaro*, bisschop van Padua, nevens eene dochter, *Cornelia*. Deze hadt hy zamen by Clara Delfina, dochter van Laurentius Delfinus, geteelt. In 't jaar 1629 hadt hertog Johannes Cornaro nieuwe onlusten, aangezien paus Urbanus de VIII zyn zoon Frederik wel tot bisschop van Padua hadt gemaakt, maar de Republyk zich daar tegen aankantte, en hem bygevolg de wereldlyke jurisdictie over dat bisdom niet toestondt. De hertog stierf den 23 December van het voornoemde jaar. *Bapt. Nani Hist. de la Repub. de Venise.*

CORNARO, (MARCUS) kardinaal en bisschop van Padua, was de zoon van Georgius Cornaro en van Elizabeth Morosini, en een kleinzoon van Marcus Cornaro, hertog van Venetie. Deze Republyk hebbende vele verplichtingen aan de familie der Cornaro, uit aanmerking van 't eilandt Cyprus, wilde daar in hare dankbaarheit tonen, dat ze voor dezen Marcus den kardinaalshoedt verzocht, die hem van paus Alexander den VI in 't jaar 1500 gegeven wierdt. Deze genegenheit der Republyk hieldt hy in gedachtenis, en poogde de zelve te vergelden, gelyk hy ook paus Julius den II met haar verzoende. Leo de X maakte hem bisschop van Padua. Hy was ook bisschop van Verona en patriarch van Constantinopel, en als kardinaal nam hy de bisdommen Alba en Palestrina aan. Boven dien was hy ook aartsdeken van 't Sacro Concilio, en kroonde uit dien hoofde Adrianus den VI en Clemens den VII. Hy stierf onder de regering van dezen den 20 July des jaars 1524 te Venetië, toen hy nog zeer jong was. *Bemb. in Epist. Onuphr. Garimbert.*

CORNEILLE, (PETRUS) een voornaam Fransch dichter, wierdt te Rouaan den 6 Juny des jaars 1606 geboren. Zyn vader Pieter Corneille hadt het opzicht over de wateren en bosschen in 't vicomté Rouaan, en was wegens zyne goede diensten van koning Lodewyk den XIII in den adelstandt verheven. Hy was een geruimen tydt advokaat generaal a la table de Marbre te Rouaan, zonder dat hy zyne natuurlyke bekwaamheit tot de dichtkunde zelve scheen te kennen. Maar sedert hy zyn blyspel, *Melite* genaamt, in 't licht gaf, oeffende hy zich met alle naarstigheit in de Fransche poëzy, waar in hy zo zeer vorderde, dat hy boven alle anderen den roem behaalde. Onderwylen hadt hy ook zyne benyders, onder welke de kardinaal Richelieu ook gezegt wordt geweest te zyn, die wel anders zyn patroon was, en hem een aanzienlyke jaarlyksche wedde gaf, maar doch den al te groten roem van Corneille niet verdragen kon. Ja, toen hy het treurspel *le Cid* in 't licht gaf, wierdt het zelve in de Academie Françoise op 't scherpste onderzocht, enkel en alleen om 'er iets in te vinden, waar door de roem van Corneille zou kunnen eenigzins bezwalkt worden. Doch alle deze pogingen waren ydel, aangezien Corneille zelf in 't jaar 1647 als een lidt der Academie Françoise aangenomen wierdt; en stierf in 't jaar 1684, als deken van de zelve. Het gemeen hadt zulk een behagen in de *Cid*, dat men by wyze van een spreekwoordt, als men iets pryzen wilde, zeide: *Cela est beau comme le Cid*, dat is: *Het is zo fraai als de Cid.* Doch het was de kardinaal Richelieu alleen niet, die Corneille zynen roem benydde; daar kwam nog iemandt van een groot aanzien by. Corneille derhalven ziende, hoe bits de Academie door Richelieu bezielt *Cid* getoetst hadt, terwyl het stuk des niettegenstaande een algemene toejuiching vondt, giste, dat zyn *Horatius* geen beter lof by de eene, noch geen erger by de andere party zou hebben. Dies hy aan iemandt zyner vrienden te verstaan gaf, dat hy wel voorzag, dat zyn *Horatius* gelyk stondt te zyn aan *Horatius* van het oude Rome, die door de Duumviri (tweemannen) was veroordeelt, maar van 't volk wederom vrygesproken. Aanmerkelyk zyn de woorden van zyn puntdicht op de doodt van den kardinaal Richelieu:

Qu'on parle mal ou bien du fameux Cardinal,
Ma prose ni mes vers n'en diront jamais rien;
Il m'a fait trop de bien pour en dire du mal,
Il m'a fait trop de mal pour en dire du bien.

Waar van de zin deze is: „ Men spreke kwaad of goed van „ den beruchten kardinaal; ik zal noch in onrym, noch in rym, „ iets van hem zeggen: want hy heeft my al te veel goed ge„ daan om 'er kwaad, en al te veel kwaad, om 'er goed van „ te spreken." Zyne schriften bestaan in verscheide blyspelen, als *Melite*, *Clitandre*, *la Galerie du Palais*, *la Suivante*, enz. Zyne treurspelen zyn: *Medee*, de gemelde *le Cid*, en *Horace*, *la Mort de Pompee*, enz. Ook heeft hy het *boek van de Navolging van Christus* in 't Fransch vertaalt, insgelyks *de VII Boetpsalmen*, nevens de *Hymni van 't Breviarium Romanum*, enz. *Perrault les hommes illustres T. I. p. 162. seq. Pelisson Hist. de l'Acad. Franc. p. 84. seq. 156. seq.*

CORNEILLE, (THOMAS) in 't jaar 1625 te Rouaan geboren, was de broeder van den vermaarden Petrus Corneille. De eerste gronden zyner studiën heeft hy onder de Jesuiten gelegt, gevende al vroeg blyken van zyne bekwaamheit. Zyn roem begon opentlyk bekend te worden zo dra zyne schouwspelen te Parys vertoont wierden, alwaar ze als nog in achtinge zyn. Hy wierdt na zyns broeders doodt als een lidt der Academie Françoise opgenomen, en wanneer de zelve haar Woordenboek uitgaf, moest Corneille een groot gedeelte der kunstwoorden uit de bouwkunde en andere wetenschappen verklaren. Eenige jaren voor zyne doodt wierdt hy met blindheit bezocht, en stierf in 't jaar 1709 te Andely in Normandië, in den ouderdom van 84 jaren. Onder de omstandigheden nopens het leven, waar in hy zyn broeder Petrus, 20 jaren ouder dan Thomas, gelyk was, is aan te merken, dat ze beide twee zusters getrouwt hebben, welke beide insgelyks 20 jaren in ouderdom verschilden; en dat ze beide even veel kinderen teelden. Behalven het voornoemde Woordenboek zyn ook zyne *Toneelstukken* verscheide malen zamen gedrukt. Hy heeft boven dien nog de *Remarques de Vangelas* in 't licht gegeven, en *de Herschepping van Ovidius* in 't Fransch vertaalt. *Memoires de l'Acad. des Inscript. Tom. I.*

CORNELIA, een Romeinsche vrouw, trouwde Julius Cæsar, en baarde hem *Julia*, de gemalin van Pompejus. Julius Cæsar heeft zelve een lykreden over haar gehouden, en riep haren broeder Cinna uit zyne ballingschap weder te rug. Dit geschiedde in 't jaar 708 na den opbouw van Rome, het jaar der wereldt 3938, voor Christus 46. *Sueton. Jul. Cæs. I.* en VI.

CORNELIA, eene edele Romeinsche vrouw, gemalin van T. Sempronius Gracchus, die in 't jaar van Rome 577, na de schepping der wereldt 3807, voor Christus 177, Consul of burgermeester was. Zy was de dochter van Scipio Africanus, en de moeder van de Gracchi. Hare geleerdheit is vermaard, en hare brieven worden van *Cicero* en *Quintilianus* genoemt. *Valerius Maximus* verhaalt, dat wanneer op een tydt zekere vrouwe aan deze Cornelia een goed getal juweelen liet zien, zy daarentegen aan de zelve hare kinderen, als zynde haar grootste schat, en die ze ten besten van 't vaderlandt wel hadt opgevoed, vertoonde. Hoewel ze haar zelve in hare hope bedrogen heeft, nademaal die kinderen alle elendig omgekomen zyn. *Cicero in Bruto. Quintil. l. I. c. 1. Valer. Max. l. IV. Ex. 1. Plutarch. in Gracch.*

CORNELIA. Dus zyn buiten de bovengenoemde nog verscheide Romeinsche vrouwen genaamt, by voorbeeldt de gemalin van Publius Sextus, van welke Cicero in zyne brieven gewag maakt; daarenboven de gemalinne van Pompejus den Groten; en nog eene CORNELIA, uit het geslacht der Cossi, die ten tyde van keizer Nero een Vestaalsche maagdt is geworden, enz. *Nannius de clar. Corneliis Roma.*

CORNELIA MAXIMILLA was eene Vestaalsche maagdt, en wierdt van den keizer Domitianus over onkuischheit met Celer, een Romeinsch ridder, gepleegt, beschuldigt, en levendig in de aarde gedompelt. Zy het doodvonnis horende, riep uit: „ Welhoe, „ beschuldigt my Cæsar als een onkuische, welker offerhanden, „ hem doen zegepralen?". Toen ze gereed stondt om in den kuil te klimmen, raakte haar rok vast: doch zy keerde zich om, en maakte hem los, zonder de minste ontsteltenis. De scherprechter wilde haar by de handt grypen, om gemakkelyker neder te klimmen, maar zy weigerde zulks, niet willende door het aanraken van een man bezoetelt zyn. *Plin. lib. VII. Epist. 2.*

CORNELII, (ARNOLDUS) uit een eerlyk geslacht te Delft geboren, genaamt Storm van 's Gravezande, en in zyne jeugt door zyne ouders buiten 's lands ter studie gehouden tot het predikampt van den Hervormden Godsdienst, kreeg zyn eerste beroep te Frankendaal, en zyn vader te Delft in het jaar 1573 komende bezoeken, wierdt hy aldaar tot Predikant beroepen, en bleef 'er met toestemming van de gemeente van Frankendaal als een der eerste Gereformeerde Predikanten in zyne vaderlyke stadt. Hy was een man van grote geleerdheit en welsprekendheit, zeer yverig in den Godsdienst, daar benevens zeer nederig en van zich zelf klein gevoelende, zo dat hy niet alleen zyne geboorteplaats, maar ook de geheele Gereformeerde kerk van Hollandt, tot een sieraadt verstrekte, als mede tot een voorbeeldt diende door zynen gedurigen arbeidt, en het beslissen van alle kerkelyke zwarigheden, gelyk als hy by synodale handelingen veeltyds de voornaamste plaats bekleedde, als onder anderen in het Nationaal Synode, te Middelburg gehouden in den jare 1581, en in meer andere, tot dat hy eindelyk den 9 Juny des jaars 1605 is overleden, in den ouderdom van 58 jaren. Na zyne doodt heeft de classis van Delft en Delflandt zeker boekje, door hem geschreven, uitgegeven, genaamt: *Christelyke Betrachtingen der gelovige ziele over het gebedt onzes Heeren Jesus Christus*, mitsgaders nog *eene aandachtige Meditatie over*

over de drie eerste verzen des derden Kapittels van den eersten Zendbrief van Johannes; nog zyn van hem gedrukt: *Zes Predikatien over het lyden, sterven en begraven onzes Heeren Jesus Christus, vol van aandachtige en Godvruchtige overdenkingen, door den zelven aan de gemeente te Delft gedaan in den jare* 1603, welke hy in de Latynsche tale hadt opgestelt, doch door een ander in het Nederduitsch zyn vertaalt. *Bleiswyk Beschr. van Delft.*

S. CORNELIS-MUNSTER, een vry adelyk sticht van de orde der Benedictynen, nevens een onderhevig vlek, een myl van Aken in 't hertogdom van Gulik, aan de rivier Inda gelegen. Dit sticht wordt gezegt van Karel den Groten en des zelfs zone Lodewyk den Godzaligen gesticht te zyn. Hezilo, Paltsgrave aan den Rhyn, heeft het ook met eenige landeryen begiftigt. Het wordt tot den Westphaalschen kreits gerekent, niettegenstaande des zelfs abt onder de Rhynsche prelatenbank als een onmiddelbare Ryksstandt zit. De eerste abt was *S. Benedictus* in 't jaar 830, wiens opvolgers tot op *Isaacus van Landskroon*, die leefde in 't jaar 1655, Bucelinus verzamelt heeft. Het omleggende landt, het landt van Munster genaamt, is wel met doornen en struiken bewasschen, maar echter met verscheide mynen voorzien. *Imhof Not. proc. Imp. Noppii Aacher Chron. Tolner Hist. Pal. p.* 17. *Freher. in Or. P. Pfeffinger ad Vitr. p.* 1299.

CORNELISCHE FAMILIE, *Cornelia Familia*, eene der oudste geslachten by de Romeinen, wordende in verscheide linien verdeelt, onder welke vier voorname zyn, als (1) der *Maluginenses*, (2) *Scipiones*, (3) *Ruffini*, en (4) der *Lentuli*. In de eerste linie behoort voornamentlyk *Servius Cornelius Maluginensis Cossus*, die in 't jaar van Rome 269, voor Christus 485, nevens Q. Fabius Vibulanus burgermeester was. Van hem maken Livius, Dionysius Halicarnassæus en Cassiodorus gewag. Deze liet twee zonen na, welke beide eene byzondere zydlinie in de familie der *Maluginenses* opgericht heeft. De oudste, *L. Cornelius Maluginensis Cossus*, was in 't jaar der stadt Rome 295, voor Christus 459, nevens Q. Fabius Vibulanus burgermeester, die deze waardigheit reets met des zelfs vader bekleed hadt. Hy hadt het opperbevel tegen de Æqui, die hy geheel versloeg. Deze hadt drie zonen, onder welke de oudste, *Marcus* genaamt, buiten opentlyke bediening geweest is. Maar zyne twee zonen zyn zeer vermaard geworden; want de oudste, genaamt *P. Cornelius*, was in 't jaar van Rome 345, voor Christus 409 oppergezaghebber, en in 't jaar 347 Tribunus militaris (veldmaarschalk). De twede, *Cnejus Cornelius* genaamt, was in 't jaar der stadt Rome 344 Consul of burgermeester, en in 't jaar 349 Tribunus militaris. De derde zoon van Lucius Cornelius, genaamt *Cnejus Cornelius*, was in 't jaar der stadt Rome 347 ook Tribunus militaris, doch stierf zonder erfgenamen. De linie van den tweden, namentlyk van *Aulus Cornelius Maluginensis Cossus*, duurde langer: want hy zelf wierdt eerst in 't jaar der stadt Rome 326, voor Christus 428, burgermeester, twee jaren daar na ritmeester, wanneer Mamercus opperbevelhebber (*Dictator*) was, en eindelyk wykmeester (*Tribunus plebis*). Zyn zoon *Aulus Cornelius* was in 't jaar van Rome 369, voor Christus 385 Dictator, sloeg de Volsci, Latini en Hernici, en liet by zyne wederkomste Manlius in verzekering nemen, die begonnen hadt gevaarlyk voor den staat te zyn. Deze liet *P. Cornelius* na, bygenaamt *Arvina*, maar die gene bediening hadt. Hy was de vader van *Aulus Cornelius Cossus Arvina*. Deze was in 't jaar der stadt Rome 401 en 405, toen Manlius Torquatus oppergezaghebber was, tweemaal ritmeester, en wierdt in 't jaar van Rome 411 burgermeester, wanneer hy het leger tegen de Samniten geboodt. Hy bragt zyn leger in een dal, dat van de vyanden rondom ingesloten was, in 't uiterste gevaar; doch hy wierdt door Decius gered, invoegen hy den vyandt slag leverde, en de overwinning behaalde. Deze Cornelius was ook in 't jaar der stadt Rome 421, voor Christus 333, voor de twede maal burgermeester, en tien jaren daarna oppergezaghebber, in welke bediening hy de Samniten sloeg. Zyn nagelaten erfgename was *Cornelius Cossus Arvina*, Consul in 't jaar der stadt Rome 448.

De andere zydlinie der Cornelii Maluginenses stamt af van *Servius Cornelius Maluginensis*, die een Decemvir of tienman was, welk collegie in 't jaar van Rome 304 is aangestelt. Zyn zoon, *Marcus Cornelius*, was in 't jaar 318 nevens L. Papirius Crassus burgermeester. Deze hadt drie zonen, *Marcus Cornelius*, *Publius Cornelius*, en *Aulus Cornelius*. De eerste was Censor of keurmeester, de twede Tribunus militum (veldmaarschalk) in 't jaar der stadt Rome 349, en bekleedde vervolgens nog eenige aanzienlyke bedieningen. De derde was de broeder van *Cnejus*, die in 't jaar der stadt Rome 345, voor Christus 409, nevens Lucius Furius Medullinus burgermeester, en naderhandt twee maal Tribunus militum was. *Servius Cornelius Maluginensis*, zoon van Publius, was zeven maal Tribunus, en maakte zich door zyne zonderlinge deugdt en dapperheit beroemt. Zyn broeder *Cajus Cornelius* bekleedde die zelve bediening in 't jaar van Rome 384, voor Christus 370, en in 't jaar der stadt Rome 386; en zyn zoon *Servius Cornelius* was in 't jaar der stadt Rome 393 ritmeester onder T. Quinctius, den oppergezaghebber, toen de Galliërs voor de derde maal een inval in Italië deden. Deze waren de vermaardste uit de linie der *Maluginenses*. De overigen zullen op hunne plaatsen genoemt worden. Voorts zyn onder de regering der Cornelii te Rome verscheide wetten gemaakt, als: *Lex Cornelia de ambitu*; *Lex Cornelia de sicariis & veneficiis*; *lex Cornelia de proscriptione*; *lex Cornelia de Tribunis plebis*, enz. *Dionys. Halicarn. l.* IX. & X. *Livius l.* II. & III. *seq. Cassiodor. Fulv. Ursinus. Streinnius. Reusnerus. Nannius.*

CORNELIUS, een hoofdman van de bende, genaamt de Italiaansche, leefde in 't 40 jaar na de geboorte van Christus. Deze, Godt vrezende, wierdt in een gezicht vermaant, Petrus van Joppe tot zich naar Cæsarea te ontbieden; het welk hy dede. En nadat hem Petrus het Euangelium verkondigt hadde, bekeerde hy zich met zyn gansche huis. Sommigen verhalen, dat hy na Zachæus bisschop van Cæsarea geweest is. *Handel. X. Hieron. Epist.* 27. *Baron. A. C.* 41. enz.

CORNELIUS, bygenaamt *Faustus*, was de zoon van Sulla, en maakte zich beroemd, toen Pompejus de Grote Jeruzalem belegerde. Hy was de eerste, die door de bresse in den tempel drong. *Joseph. Joodsche Oudh.* XIV. 18.

CORNELIUS, een patriarch van Antiochië, volgde in 't jaar 129 op Hero den I, martelaar. Zyn opvolger was Hero de II in 't jaar 143. *Euseb. Chron. Baron. Annal.*

CORNELIUS was in 't jaar 251 opvolger van Fabianus in de waardigheit als bisschop van Rome, nadat die stoel een jaar en eenige maanden ledig geweest was. Zyn ouderling Novatianus verwekte hem vele onlusten, en zulks op 't aanhitzen van sommige oproerige prelaten, en van Novatus, een Afrikaansch priester, die tot de bende van Felicissimus behoorde, en nevens de zelve tegen Cyprus aanspande. Deze Novatianus was ten opzichte van de wederaanneming der gevallenen met Novatus van gevoelen, dat zodanigen geenzins wederom in den schoot der kerke behoorden aangenomen te worden. Dit bewoog Cornelius, verscheide Concilien dien aangaande te beroepen; en hy schreef aan de rechtzinnige bisschoppen, pogende op allerlei wyze zyne tegenstanders te onderdrukken, niettegenstaande de Christenen midlerwyle door de Heidensche keizeren hart vervolgt wierden. Maar wanneer naderhandt Gallus en Volusianus nog een wreder vervolging verwekten, wierdt Cornelius gebannen naar Centumcellæ, welke plaatse het tegenwoordige Ferolle, volgens het gevoelen van Leander Alberti, maar naar 't gevoelen van anderen Civita Vecchia is. Doch Gallus herriep hem niet lange daarna van daar, en beval dat hy zoude onthoofd worden, om dat hy weigerde den goden te offeren. Hy leedt dus in 't jaar 253, den 16 September, nadat hy 2 jaren en vier maanden bisschop geweest was. Men heeft verscheide brieven van hem aan Cyprianus gehad, van welke echter thans maar twee voorhanden zyn. Ook heeft Eusebius een groot stuk van een zyner brieven aan Fabius, of, gelyk hem Hieronymus noemt, Flavianus. *Hieron. de script. Eccl. c.* 66. *Cyprian. Epist.* 52. 55. 57. enz. *Euseb. l.* VI. *c.* 43. *Baron. in Annal. Bellarm. de script. Eccl. Jacobi bibl. Pontif. Basnage Hist. de l'Eglise. Cave Hist. Lit. Arnolds Ketter-Hist. P.* I. *l.* III. *c.* 7.

CORNELIUS A LAPIDE. Zie LAPIDE. (CORN. A)

CORNELIUS AURELIUS. Zie AURELIUS.

CORNELIUS BALBUS. Zie BALBUS.

CORNELIUS BENIGNUS van Viterbo, was een vermaard wiskunstenaar, en leefde in 't begin der XVI eeuwe. Hy ondernam, nevens nog drie zyner vrienden, in 't jaar 1507 de Geographie van *Ptolemæus* te verbeteren, wordende in het zelve jaar met toelating van paus Julius den II gedrukt. Hy heeft boven dien nog meer werken in 't licht gegeven.

CORNELIUS CALLIDIUS. Zie CALLIDIUS.

CORNELIUS CAPITOLINUS. Zie CAPITOLINUS.

CORNELIUS CELSUS. Zie CELSUS.

CORNELIUS CORNELII, broeder van Pieter, wierdt in 't jaar 1562 geboren, en maakte zich door de schilderkunst zo beroemd, dat hy, hoewel hy nooit in Italië geweest was, echter geen min fraaie stukken en vermaarde discipelen heeft nagelaten, richtende nevens Karel van Mander in 't jaar 1595 te Haarlem een kunstgenootschap op.

CORNELIUS GALLUS, geboortig, gelyk sommigen berichten, van Frejus, was een Romeinsch ridder en vermaard dichter, en een gunsteling van keizer Augustus, die hem als gouverneur over Egypten aanstelde. Maar nadat hy wegens zyne wreedheit en knevelaryen verjaagt was, bragt hy zich zelve uit wanhope om 't leven. Dit gebeurde in 't jaar van Rome 728. Hy was een vriendt van Ovidius en Virgilius. Parthenius droeg hem zyn werk *van de Liefde* op. Propertius maakt dikwils gewag van zekeren CORNELIUS GALLUS, dien hy zynen bloedverwant noemt, en die in den Perusynschen oorlog in 't jaar van Rome 714 sneuvelde. Plinius noemt nog een anderen CORNELIUS GALLUS. *Propert. Plin. l.* VII. *c.* 53. *Euseb. in Chron. ad an.* 2. *Olymp.* 188. *Crinitus de Poët. Vossius de Poët. Lat.* enz.

CORNELIUS GEMMA. Zie GEMMA.

CORNELIUS NEPOS, een Latynsch historieschryver, was onder de regering van Julius Cesar vermaard, en wordt gezegt tot het zesde jaar van Augustus, zynde het acht en dertigste jaar voor de geboorte van Christus, geleeft te hebben. Wegens zyne geboorteplaats zyn het de geleerden niet eens; die waarschynlyk Verona, of immers te Hostilia, een naburig vlek onder Verona, geweest is. Hy leefde zeer vertrouwelyk met Cicero en Atticus, en is buiten twyfel die gene, die het leven der Griekschen veldheeren beschreven heeft. Zyn ander Historisch werk, van het welk hy zelve gewag maakt in 't leven van Dio, is verloren. Ook blykt het uit het leven van Cato en Hannibal, dat hy het leven en de daden der Romeinsche veldoversten beschreven heeft, van welke niets behalven een kort begrip van 't leven van Cato overgebleven is; in wiens einde hy getuigt, dat hy elders wydlopiger van hem geschreven heeft, en zulks wel op 't verzoek van Pomponius Atticus, aan wien hy de nog voorhanden zynde levensbeschryvingen opgedragen heeft. Na de doodt van Atticus heeft hy des zelfs leven

ven insgelyks, maar wydlopiger, beschreven; het welk, nevens een kort bericht van de koningen, ook nog voorhanden is. Meer andere werken van hem zyn insgelyks verloren, behalven eenige weinige afgebrokene stukken. Zommigen hebben het voornoemde werk van de levens der doorluchte veldheeren *Æmilius Probus*, die ten tyde van den keizer Theodosius geleeft heeft, toegeëigent, doch zonder den minsten schyn van waarheit. *Plin. l.* I. *c.* 18. *Catull. Epigr.* 1. *Gellius l.* VII. *c.* 18. *Canisius l.* I. *Auson. Epist.* 24. *Hieron. in Chron. Vossius de Hist. Lat. l.* I. *c.* 14. *Fabric. in Bibl. Lat. p.* 7.

CORNELIUS THUSCUS, een redenaar en historieschryver, leefde onder de regering van den keizer Tiberius. *Seneca* bespot zyn Historisch werk. *Plinius* en *Tacitus* maken ook gewag van hem. *Vossius de Hist. Lat.*

CORNERUS (CHRISTOPHORUS) wierdt te Buchen in Oost-Frankenlandt in 't jaar 1518 geboren. Dertien jaren oud zynde begaf hy zich by Wimpina, en oeffende zich zo in geestelyke als wereldlyke wetenschappen. In 't jaar 1540 begon hy te Frankfort aan den Oder opentlyke lessen te geven, wordende aldaar tot doctor en hoogleeraar in de Godgeleerdheit verklaart. In 't jaar 1581 wierdt hy generaal-superintendent van de mark Brandenburg, en stierf den 18 Maart 1594, nalatende deze schriften: *Psalterium Davidis*; *Cantica sacra*; *Symbola œcumenica scholiis illustrata*; *Commentarius in Epistolam Pauli ad Romanos & Galatas*; *Ecphrasis Epistolæ* I. *Ciceronis ad Q. Fratrem. enz. Adam. vit. Theol. Angeli ann. March. p.* 390. *&* 413. *Freher. in Theatro.*

CORNET (NICOLAUS) was een der vermaardste doctoren in de Godgeleerdheit in de VII eeuwe. Hy wierdt te Amiens den 12 October 1592 geboren, en vorderde nog jong zynde by uitnemendheit in de fraaie wetenschappen. Onder de Jesuiten verkerende hieldt hy eene redenvoering in de Fransche, Latynsche en Griekſche talen, waar over de geleerden van dien tydt hun genoegen betoigden. Doctor gemaakt zynde gaf hy doorslaande preuven van zyne uitmuntende bekwaamheden. De kardinaal Richelieu verzocht hem tot zyn biechtvader; doch hy floeg zulks af, en vergenoegde zich onder des zelfs raden geteld te worden. De kardinaal Mazarin maakte hem president van zynen Raadt van Conscientie, en boodt hem het aartsbisdom van Bourges aan. Hy was grotelyks in de Janfenistische geschillen ingewikkelt; en hadt de handt in het uittreksel van de vyf stellingen, die in Augustinus van Jansenius veroordeelt zyn; en stierf in 't collegie van Boncourt in 't jaar 1663. *Oraison funebre de ce Cornet, par Monsr. Bossuet.*

CORNET-CASTLE is een van de twee kasteelen, door welke de voornaamste plaats van 't Engelsch eilandt Garnsey, genaamt S. Peters, beschermt wordt. Het is niet verre van de Oostelyke kust gelegen, op een hogen rots, die by de vloedt van alle kanten met water omringt is, en een eilandt maakt. Hier heeft de gouverneur van 't eilandt zynen setel met een goede bezetting, die nooit eenig vrouwsperfoon of Franschman daar in mag laten. *Beeverell delic. d'Anglet. pag.* 719.

CORNETO, in 't Latyn *Cornuetum*, eene woeste stadt in den Kerkelyken Staat, waar omtrent de rivier Marta in de Toskaansche zee loopt. Des zelfs bisdom is dat van Montefiascone ingelyft, overmits het plaatsje wegens de ongezonde lucht weinig inwoners heeft. *Hieronymus Bentivoglio* heeft alhier in 't jaar 1591 Synodale besluiten gemaakt. Adrianus van Castelleti, kardinaal van Corneto, vermaard in de XVI eeuwe, was hier van daan geboortig. Zie CASTELLENSIS. *Alberti descript. Ital. Miræus Geogr. Eccl.*

CORNEUS, (FULVIUS) of DE LA CORGNIA, genaamt kardinaal van Perugia, was aldaar den 19 November 1517 geboren. Hy hadt zich van zyne jeugt aan den geestelyken staat toegewyd, en toen zyn moeders broeder Julius de III tot de pauslyke waardigheit verheven was, maakte hy hem bisschop van Perugia, en naderhandt van Spoleto. In 't jaar 1551 gaf hy hem den kardinaalshoedt. Gedurende het leven van dezen paus wierdt de kardinaal de la Corgnia in achting gehouden, en tot gewigtige zaken gebruikt. Maar paus Paulus de V dede hem zynen luister verliezen. Want wanneer, by gelegenheit der geschillen tusschen het hof van Rome en Spanje, deze des kardinaals broeder Ascanius, kommandant van Veletri in den Kerkelyken Staat, zochten om te kopen, gelyk uit eenige onderschepte brieven bleek, wierdt de familie de la Corgnia van alle hare goederen berooft, en de kardinaal in verzekering genomen, doch voor 60000 dukaten losgeldt wederom op vrye voeten gestelt. Onder paus Pius den IV moest deze familie insgelyks veel lyden; invoegen de kardinaal begon zich van wereldsche dingen te ontdoen. Hy hadt reets in 't jaar 1551 veel geholpen tot het oprichten van 't collegie der Jesuiten te Perugia; maar wanneer hy hunne kerk te Rome insgelyks meende te vergroten, ondervondt hy, dat hem de nodige middelen daartoe ontbraken, en wierdt genoodzaakt tot dien einde een collecte te houden. Hy stierf te Rome den 2 Maart 1583. *Thuan. Hist. l.* XII. XIV. en XVII. *Belcarius lib.* XXVII. *Onuphr. Ughel. Petramellarius. Aubery.*

CORNICULARIUS. Dus wierdt by de oude Romeinen een zeker soort van soldaten genaamt, zynde bediendeh der hoofdmannen en oversten. Deze wierden eenigzins beter gehouden dan gemene soldaten, en waren groten deels onzen vrywilligers gelyk. Zy wierden dus genaamt van *Corniculum*, om dat ze op hunnen helm een paar hoornen droegen, waar door ze van anderen onderscheiden wierden. Naderhandt wierden Cornicularii genaamt die gene bedienden, die men tot het schryven, boodschappen, en diergelyke minder diensten gebruikte. *Marcellus Donatus ad Liv.* X. *p.* 24. 25. *Schottus ad Aurel. Vict. de Vir. Illustr. c.* 72. *Gutherius de offic. dom. Aug. du Fresne. Pitiscus.*

CORNIFICIA was de zuster van den dichter *Cornificius*, en niet min in de dichtkunde ervaren. Zy leefde onder keizer Augustus, in 't jaar der stadt Rome 730. Vincentius Bellovacensis noemt ze *Cornificina*, en Vossius is van mening, dat zy die gene is, van welke Guido de Bourges gewag maakt, dat ze gezegt zoude hebben, dat de gehcugenis het eenigste was, waar over de fortuin-gene macht heeft. *Hieron. in Chron. Vincent. Bellovac. l.* XXXII. *Spec. c. nat.* 51. *Vossius Phil. c.* 2. §. 3. *enz.*

CORNIFICIUS, een Latynsch dichter en hoofdman, leefde onder de regering van Augustus, die hem zeer genegen was. Deze was die *Criticus* van *Virgilius*, van wien *Donatus* in des zelfs leven gewaagt. Maar het is niet zeker, of hy die Cornificius is, aan wien *Cicero* eenige brieven geschreven heeft, of van wien *Catullus* in zyn XIII gedicht gewag maakt. *Hieronymus* meldt van den poëet *Cornificius*, dat hem zyne soldaten om 't leven gebragt hebben, om dat hy hen wegens hunne vertzaagtheit hadt bespot, en in zyne schimpdichten gewapende koneintjes genoemt. *Macrobius* haalt de boeken van zekeren *Cornificius* aan. Daar zyn ook twee burgermeesters te Rome van dien name geweest. *Macrob. Saturn. l.* I. *c.* 11. *& l.* VI. *c.* 5. *Crinitus. Vossius.*

CORNILLAN (PETRUS) was de acht en twintigste grootmeester der Johanniter orde, en in 't jaar 1353 de opvolger van Theodatus de Gozon, toen ze hunnen setel nog op het eilandt Rhodus hadden. Hy was geboortig uit 't Dauphiné, en grootprioor te S. Egidius, toen hy verkoren wierdt. Door hem zyn veel kwade gewoontens en misbruiken van de orde hervormt. Hy stierf in 't jaar 1355. *Bosio Hist. de l'ordre de S. Jean de Jerus.*

CORNU, (GUALTHERUS) of CORNUTUS, aartsbisschop van Sens, was de zoon van Simon Cornu, here van Villeneuf by Montrevil. Na dat hy zich op de universiteit van Parys beroemd gemaakt hadt, wierdt hy deken van de kerke aldaar, aalmoezenier van koning Philippus Augustus, en naderhandt aartsbisschop van Sens in 't jaar 1223. Wilhelmus Breton heeft aangemerkt, dat hy niet lang te voren ook bisschop van Parys is geweest. Hy hadt deel in de gewigtigste zaken, en wierdt in 't jaar 1239 van koning Lodewyk den Heiligen afgezonden, om de doorne krone van den Zaligmaker te ontfangen, die hem van Constantinopel toegezonden wierdt; op wiens bevel hy ook des zelfs Historie schreef. Deze vindt men in het *volumen rerum Francicarum*. Hy stierf den 20 April des jaars 1241. Hem volgde zyn broeder Egidius, of Gilon Cornu, zynde reets aartsdeken van Sens. Paus Innocentius de IV consacreerde hem in 't jaar 1244 te Lyon, alwaar hy in 't volgende jaar het Concilie bywoonde. Naderhandt verselde hy koning S. Lodewyk op zyne reize naar 't H Landt. Wederkerende hervormde hy de kerkelyke tucht in zyn bisdom, en stierf in 't jaar 1254. Zyn opvolger was in 't aartsbisdom van Sens zyn neef Henricus Cornu, die in 't jaar 1258 door vergift om 't leven kwam. Hy hadt zes broederen, onder welke *Albericus Cornu* te Parys hoogleeraar in de Rechten was, wordende tot het bisdom van Chartres bevordert, alwaar hy in 't jaar 1244 den geest gaf; en *Wilhelmus Cornu*, bisschop van Nevers in 't jaar 1251. *Alberic. in Chron. Breton. l.* XII. *Phil. Sammarth. Gallia Christ. du Bulay Hist. Univers. Paris.*

CORNUTUS, een Philosooph van de secte der Stoïschen, wierdt in Afrika geboren, en leefde onder de regering van Claudius en Nero te Rome, doch wierdt door den laatsten om 't leven gebragt. Deze Cornutus was de leermeester van den vermaarden dichter Persius, en wordt onder 't getal der poëten en spraakkundigen gestelt, en van *Gellius*, *Eusebius*, *Suidas*, en den autheur van 't leven van Persius dikwils genoemt. *Macrobius* maakt ook gewag van eenen ANNÆUS CORNUTUS, zynde een uitlegger van Virgilius; en boven dien nog van een anderen, die ten tyde van Titus Livius leefde, en met hem over den rang streedt; terwyl elk zyne Historie opentlyk las, en een ieder garen de meeste toehoorders wilde hebben. *Suidas* getuigt, dat Cornutus wel het grootste getal, maar Livius de verstandigsten gehad heeft. *Cicero* noemt ook een Cornutus, die schout geweest is. Zommigen vermengen de twee eerste Cornuti; maar anderen zyn van gevoelen, dat Cornutus, die met Livius leefde, de leermeester van Persius geweest is. *Gell. l.* II. *c.* 6. *& l.* IX. *c.* 19. *Macrob. Saturn. l.* V. *c.* 10. *Euseb. in Chron. Vossius l.* I. *de Hist. Lat. c.* 26, *Meursius Bibl. Græc. Dekber. de scriptis adespotis sect.* 12. *p.* 270.

CORNUTUS (CÆCILIUS) wierdt onschuldig over een zamenzwering tegen den keizer Tiberius aangeklaagt, en onderging een vrywillige doodt, om geen twyfelachtig leven te leiden onder een vorst, by wien de minste argwaan dodelyk was. *Tacit. Annal.* IV. 28.

CORNWALL, of CORNOUAILLE, in 't Latyn *Cornubia*, is het uiterste graafschap in 't Westelyke gedeelte van Engelandt, zynde van alle kanten van de zee omringt, behalven beoosten, alwaar het door de rivier Tamer van Devonshire afgescheiden wordt. Cornwal of Cornubia wordt het genaamt eensdeels wegens zyn gedaante, anderen deels wegens zyne inwoners, om dat het by wyze van een hooren in zee loopt, en om dat de inwoners den Saxen onbekend waren, en uit dien hoofde *Walles* genaamt wierden. Het graafschap heeft van 't Oosten naar 't Westen de lengte van omtrent 60 Engelsche mylen, doch de breette van 40, zomwylen minder. In het zelve zyn 24 marktsteden, onder welke de voornaamste zyn, *Bodman*, *Launston*, *Camelsford*, *Helston*, enz. nevens 161 karspels. Dit graafschap was ne-

nevens Devonshire ten tyde der Romeinen de ſetel der Oſtidamnii en Damnenii, en ten tyde der Heptarchie een landſchap van 't koninkryk der Weſt-Saxen; maar thans maakt het nevens Devonshire het kerkelyk gebiedt van Exeter. Het voert den tytel van een hertogdom, en de oudſte prins des konings van Engelandt wordt by zyne geboorte hertog van Cornwall genaamt. De lucht is 'er wel zuiver, doch ſcherp en doordringend. Men heeft 'er later lente dan in de Ooſtelyke gewesten, invoegen ook de oogſt later komt. De grondt heeft vele heugelen, en tuſſchen beide vele naauwe en kleine dalen. De voornaamſte rykdom van dit graafſchap beſtaat in den overvloedt van keurlyk tin. Overmits dit graafſchap van de Angel-Saxen weinig geacht of bebouwt wierdt, zo waren de Normannen de eerſten, die hun gebruik daar van maakten, voornamentlyk Richard, grave van Cornwall, broeder van Henrik den III. Want aangezien ten tyde van hem de tin-mynen in Spanje wegens de veelvuldige invallen der Moren te grondt raakten, en de Duitſche niet voor het jaar 1240 ontdekt wierden, zo begonnen de inwoners van Cornwall het gebrek aan tin aan alle kanten te vergoeden, waar door Richard zo ryk wierdt, dat men doorgaans van gevoelen is, dat hy alle andere prinſſen van zynen tydt in ſchatten overtroffen heeft. Deze grave maakte zekere wetten, *Tinlacos*, of Tin-wetten, genaamt, die naderhandt van zyn zoon Edward met vele privilegien voorzien en bekrachtigt zyn. Voorhenen was 'er maar een eenig gildt of gezelſchap der tin-werkers, doch deze groeiden zodanig aan, dat 'er ten tyde van Eduard den III vier waren. De Cornwalſche diamanten, als ze wel geſlepen en in goudt gezet zyn, komen in glanſch naby de Ooſterſche. Van Juny tot November worden in de Cornwalſche zee pilgards, zynde een ſoort van kleine haringen, gevangen. *Speed & Cambden deſcript. Britan. Mercator.*

CORNWALLIS, een oude aanzienlyke familie in Norfolk en Suffolk, uit welke onder Henrik den VIII *Johannes* by een tocht, dien de hertog van Norfolk tegen Vrankryk voornam, zich zo dapper droeg, dat hem de koning tot ridder, en hofmeeſter van prins Eduard verklaarde. Zyn zoon *Thomas* ſpande na de doodt van Eduard alle zyne krachten in om Maria op den troon te helpen, waar toe zy hem tot geheime Raadt, ſchatmeeſter van Calais, en opperopziender van 't hof verklaarde. *Frederik*, des zelfs zoon, wierdt wegens zyne zonderlinge trouwe omtrent Karel den I, om wiens wille hy het landt moeſt ruimen, en alle zyne goederen verloor, van koning Karel den II tot baron van 't koninkryk met den name van lord Cornwallis van Eye verklaart. *Karel*, de oudſte zoon van Frederik, volgde hem in deze waardigheit, en ſtierf in 't jaar 1673, hebbende by zyne gemalinne Margaretha Playſted vyf zonen, namentlyk *Karel*, *Frederik*, *Willem*, *Thomas* en *George*, gewonnen. Karel, de oudſte, was zyn opvolger, en onder de regering van Willem den III lord admiraal, en lord-luitenant van 't graafſchap Suffolk. Hy trouwde (1) Elizabeth, de dochter van den ridder Stephanus Fox, die hem *Karel*, zynen navolger, baarde. (2) In 't jaar 1688 Anna Scot, eenige erfdochter van Franciſcus, grave van Bucclugh in Schotlandt, zynde een weduwe van Jacobus, hertog van Monmouth, die hem lord Georg Scot, Anna Scot en Iſabella Scot baarde, van welke de twee eerſte jong geſtorven zyn. De zoon van 't eerſte bedt, *Karel*, wierdt na de doodt van zyn vader lord Cornwallis en lord luitenant van Suffolkshire. Hy trouwde met Charlotte, eenige erfdochter van Richard Butler, grave van Arrau in Ierlandt, by welke hy *Karel*, *Jacobus*, *Stephanus*, *Johannes* en *Richard* teelde. *Peerage of England* II. *p.* 101. 102.

CORO. Zie VENEZUELA.

COROEBUS of CHOREBUS, geboortig uit het landſchap Elis, was de eerſte, die in de Olympiſche ſpelen gekroont wierdt, hebbende alle de anderen in den wedloop overwonnen. Dit geſchiedde in 't jaar der wereldt 3208 voor de geboorte van Chriſtus 776. *Athenæus* ſchryft in zyne *Deipnoſophiſtæ*, dat Corœbus een kok geweeſt is. Een ander *Corœbus* was Archon te Athene. Van den derden gewaagt *Virgilius*, noemende hem een zoon van Mygdon, koning van Thracië, en die voor Troje van Peneleus gedood werdt, nadat hem Caſſandra zulks voorzegt hadt. Van waar het ſpreekwordt ontſtaan is, *Stultior Coroebo*, dat is: „ Hy is gekker dan Corœbus. *Virgil. Æneid.* II.

COROGIER, een oud adelyk geſlacht in Hungarië, was reets ten tyde van koning Andreas den I bekend. Men verhaalt, dat iemandt uit dit geſlacht S. Gerard vermoord heeft, en dus over zyne nakomelingſchap die ſtraffe gebragt, dat wanneer iemandt van de zelve in de kapelle ter eere van dien heilige by Buda kwam, hy zyn buik niet houden kon. *Petrus Corogius*, zynde de laatſte uit dit geſlacht, ſneuvelde in den ſlag by Mochaz, zynde vermaard van wegens zyne onnatuurlyke drift in het eeten, en om dat hy levendige muizen en verrotte honden met ſmaak opat. *Iſthuan. Res Hung.*

COROMANDEL, of CHOROMANDEL, een landſchap op 't Indiaanſche halfeilandt, aan deze zyde der rivier Ganges in 't koninkryk Narſinge, of Biſnagar, langs de Ooſtelyke kuſt gelegen, naar de zyde der viſſchery van Ceylon. Het landt wordt Coromandel genaamt wegens den overvloedt van ryſt, die aldaar waſt. Hier vindt men de beſte havens van Indië, namentlyk van *Nagapatan* in 't Zuiden en in 't Noorden, tot aan de rivier Aremogan, als by voorbeeldt, *Maliapour*, of *S. Thomas*, *Palicata*, *Sadrapatan*, *Trangebar*, *Nagapatan*, enz. Het landſchap wordt in provincien verdeelt, onder welke de voornaamſte zyn *Madura*, *Tanjuur* en *Gingy*. *Baldaeus Beſchr. van Malabar en Choromandel.*

CORON, eene ſtadt in 't landſchap Belvedere, gelegen in Morea, op een klein halfeilandt, heeft een aartsbiſſchop, en is van nature zeer ſterk, zynde aan de eene zyde door de Golf Coron, aan de andere zyde van een rotsſteen omringt, hebbende daarenboven ſterke muren en torens. De ouden noemden ze *Corona* of *Coronis*, om dat by de grondlegging een kleine kopere krone gevonden wierdt. In 't jaar 1204 namen ze de Venetianen in, maar vier jaren daarna overweldigde ze Leo Veterano, een zeerover van Genua, doch ze wierdt hem wel haaſt van de Venetianen weder ontrukt. In 't jaar 1500 veroverde ze Bajazeth de II; maar Andreas Doria, afgezant van Karel den V, hernam ze twee jaren daarna, wanneer ze, volgens een verdrag tuſſchen dien keizer en de Republyk van Venetië, in zyne handen bleef. Hy zondt 'er een Spaanſche bezetting in, die hy echter in 't jaar 1534 wederom daar uit nam, ten einde daar door de vrede met den Turk niet zou verhindert worden. Sedert is ze in de macht der Turken gebleven, tot ze van den Venetiaanſchen generaal Moroſini in 't jaar 1685 den 11 Auguſtus ſtormenderhandt yerovert wierdt. Doch thans is ze andermaal in Turkſche handen. Het omleggende landt is zeer vruchtbaar aan allerlei gewaſch, als granen, olyven en zyde, waar van jaarlyks grote ſcheepsladingen verzonden worden. *Strabo l.* VIII. *Ptolemæus l.* III. *c.* 6. *Chalcocondylas. Bembus. Juſtiniani Hiſt. Venet. Coronelli deſcr. de la Moree.*

CORONA. Dus noemde men eertyds by de geeſtelyken de bekende kruin, die hen by de aanneming der monniksorde geſchoren wierdt. Hier van daan is het woordt *Corona* ook als een tytel gebruikt, dien men doorgaans den biſſchoppen en andere voorname geeſtelyken gaf. Men vindt zulks dikwils by Ennodius. *Du Freſne.*

CORONEA, eene ſtadt in Beotië, welke landſtreek thans Achaje genaamt wordt, hebbende Leuctra in 't Ooſten, maar de rivier Cephiſus in 't Noorden. Stephanus Byzantinus verhaalt, dat *Coronea* van iemandt, *Coronus* genaamt, zynde de zoon van Terſander, geſticht is. Tolmides, veldheer der Atheniënzen, ſneuvelde in 't jaar der wereldt 3537, voor Chriſtus 447, voor deze ſtadt. In de III eeuwe was 't de ſetel van een biſſchop, behorende onder 't aartsbiſdom van Athene, doch thans is 't een arm vlekje, wordende van eenige Turken bewoont. Daar zyn boven dien nog andere ſteden, nevens een halfeilandt van dezen name geweeſt, naar de aantekening van Stephanus. *Diod. Siculus l.* XIV. *Stephanus de Urb. Thucydides. Plinius. Strabo.*

CORONEL. Zie GARCIAS de SALCEDO.

CORONEL, (ALPHONSUS) een Spanjaardt, die tegen Petrus den Wreden, koning van Caſtilië, opſtondt, en een aanhang in Andaluſië verwekte. Hy verzekerde zich van verſcheide plaatzen, en zondt zyn ſchoonzoon Johannes de la Cerda naar Mauritanië, om hulp te zoeken. Doch de koning belegerde hem binnen de ſtadt Aguilar, en dwong hem na een dappere tegenweer van drie maanden in 't jaar 1353 tot de overgave. Hy was in de Mis, toen hy de tyding van de verovering der ſtadt hoorde; doch bleef volhardende in zyne aandacht, en week daarna op een toren, alwaar hy gevangen en met de doodt geſtraft wierdt. Zyne dochter Maria, zynde de gemalin van Johannes de la Cerda, was vermaard door hare ontydige vreze, dat ze in afwezendheit van haren man tot onkuiſchheit mogt verleid worden, om 't welk te verhoeden zy haar zelve van het leven beroofde, ſtekende een brandend houdt in haren buik: want wanneer haar man onverrechter zake uit Mauritanië was gekomen, en zich in Portugal als balling ophieldt, vreeſde zy de verzoeking niet te kunnen wederſtaan. *Mariana. Bayle.*

CORONELLI, (P. VINCENTIUS) van de orde der Minderbroederen van S. Franciſcus, was geboortig van Venetië, tradt vroeg in die orde, en wierdt Doctor in 't 23 jaar zynes ouderdoms, en langs verſcheide trappen provinciale bedienaar in Hungarië. Wanneer de kardinaal d'Eſtrées voor koning Lodewyk den XIV de grootſte wereldgloben, die konden gemaakt worden, wilde laten maken, gebruikte hy Coronelli daar toe, die zich tot dien einde eenige jaren te Parys ophieldt. In 't jaar 1685 verklaarde hem de Republyk van Venetië tot haren aardryks-ſchryver, en vier jaren daarna tot lezer in de Geographie. Paus Innocentius de XII verhief hem tot Definitor generalis van zyne orde. Eindelyk wierdt hy den 14 May 1702 op een algemene vergadering tot generaal verklaart. Hy heeft de *Academia Coſmographica* onder den name der Argonauten geſticht. In zyne jeugt, zegt men, dat hy het ſchrynwerkers ambacht geleert heeft. Wanneer aan de voornoemde grote globen te Parys nog veel ontbrak, bragt ze Coronelli tot een klein begrip, en gaf ze in 130 kaarten in 't licht, verzoekende alle kenners van de Aſtronomie en Geographie tot der zelver verbetering. Hy maakte, ook kleiner goben, die gezegt worden die van Parys te overtreffen. Eindelyk hadt hy voorgenomen nog groter globen dan de voornoemde te maken, namentlyk van in de zeſtig voeten in den omtrek, die men zou kunnen uit elkander nemen, en dus verplaatſen; doch hy ſtierf te Venetië in 't einde des jaars 1718. Onder zyne 137 ſchriften zyn de voornaamſte: *Bibliotheca univerſalis ordine Alphabetico diſpoſita, vol.* 45 *abſolvenda*, waar van echter maar 7 in 't licht gekomen zyn; *Tabularum aenearum tomi* 14. *rerum locorumque præcipuorum, qui in tanto opere deſcripti ſunt, icones oculis ſubjicientes*; *Theatrum belli*, 24. *vol. Atlas Venetus*, 13. *vol. Iter. Anglicanum*; *Calendarium Hiſtoricum Regis Angliæ Gulielmi*; *dux peregrinorum per urbem Venetiam*; *Peloponneſi deſcriptio*; *Epitome Coſmographica*. Daarenboven heeft hy meer dan 400 landkaarten in 't licht gegeven. *Nomenclatura ſucceſſorum S. Franciſci. Nova Literaria Lipſ.* 1719. *p.* 16. *ſeqq. Hiac. Gimmæ Index operum Coronellianorum.*

CORONIS was de dochter van Phlegyas, en wierdt van Apollo

pollo beminde; doch deze vernemende, dat ze een Theſſaliſch jongeling, met name Iſchis, boven hem beminde, doorſchoot hy ze met een pyl. Maar naderhandt hadt hy berouw van dezen moordt; nam het ongeboren kindt uit haren buik, liet het van Chirone opvoeden, en gaf het naderhandt den name van Eſculapius. Coronis is te Sicyon in den tempel van Pallas geëert. Een andere Coronis was de dochter van Coroneus, koning van Phocis, ontvloodt de minnaryen van Neptunus, en wierdt in een kaauw verandert van Minerva, tot welke ze hare toevlucht genomen hadt; die ze naderhandt wegens haar onophoudelyk klappen verjaagde. *Ovid. Metam. l.* II. *Pauſanias.*

COROPA, een landſchap in 't Zuider gedeelte van America, tuſſchen de rivier der Amazonen, en de zee Parima, langs de rivier Coropatube, die tuſſchen de rivier Jempage in 't Ooſten; en Oraxamine in de rivier der Amazonen loopt.

CORPOBALIO, (CESAR) een Italiaanſch dichter, ſtelde den jammerlyken ſtaat der arme edellieden, die den machtigen te Rome dienſtbaar waren, zo levendig voor, dat deze laatſten daar door bewogen wierden, die edelen zachter te handelen, en dat paus Urbanus de VIII een hoſpitaal liet bouwen, waar in de zelve oud geworden zynde konden onderhouden worden. *Vigneul-Marville Melanges Hiſt.*

CORPORALE noemde men oudtyds en nog hedendaags by de Roomſchgezinden een wit linnen kleedt, waar mede de hoſtie bedekt wordt. *Du Freſne. Durand. Ration. p.* 29.

CORRADINI (ALOYSIUS) was een vermaard Rechtsgeleerde van Padua, zoon van Hercules, en wierdt behalven zyn hoogleeraarſchap tot gewigtige zaken gebruikt. Hy ſtierf in September des jaars 1618, nalatende verſcheide werken, van welke echter niets buiten het leven der keizers gedrukt is. *Thomaſini Elog. Illuſtr. Vir.*

CORRADUS (JOHANNES) was geboortig van Ferrara in 't jaar 1602, en zynde een vermaard advokaat, beriep hem paus Urbanus de VIII tot auditeur van de Rota. Innocentius de X, kennende zyne bekwaamheit, maakte hem tot kardinaal prieſter met den tytel van *S. Maria trans pontem.* In 't jaar 1650 gaf hem deze paus ook het biſdom van Jeſi in Umbrië, dat hy echter in 't jaar 1656 weder nederleide, en in des zelfs plaats van paus Alexander den VII dataris gemaakt wierdt, in welke bediening hy den paus in des zelfs geeſtelyke ſtrydigheden met wereldſche groten veel dienſt deedt, maar hem zelve, om dat hy een groter rechtsgeleerde dan ſtaatkundige was, en bygevolg overal naar de ſtrengheit van 't kanonyke Recht wilde te werk gaan, vele vyanden verwekte. Hy ſtierf in 't jaar 1666, wordende in de kerk van S. Maria *trans pontem*, die hy nevens het hoſpitaal van S. Maria *della Conſolatione* tot erfgenaam hadt ingeſtelt, begraven. Men roemt van hem, dat hy den rykdom en pracht veracht en den armen veel goeds gedaan heeft.

CORRADUS, (LAURENTIUS) van Meſſina, was van de orde der Minderbroederen en voorlezer der H. Godgeleerdheit en Raadt van de kerkelyke vergadering van Sicilië. Daar by was hy een zeer geleerd man, en in de vermakelyke wetenſchappen wel gegrond. Hy leefde in 't jaar 1680, en heeft geſchreven: *il minimo maſſimo*; en in 't Latyn vindt men van hem by zyne vrienden bewaart en onuitgegeven: *Epitome curſus Philoſophici & Theologici. Bibliotheca Sicula.*

CORRADUS, (SEBASTIAAN) geboortig van Caſtello d'Arcetto, was in de letterkunde wel ervaren, hebbende Baptiſta Egnatius tot leermeeſter gehad. Hy was de eerſte hoogleeraar der Griekſche en Latynſche tale te Bononië, en ſtierf aldaar den 18 Aug. 1556, nalatende verſcheide ſchriften, als: *Annotationes in omnes Epiſtolas familiares Ciceronis; Commentaria ad Epiſtolas Ciceronis ad Atticum; ad Librum de Claris Oratoribus; Egnatius ſive Quæſtura, cujus præcipua capita ſunt vita Ciceronis undique collecta*; enz. *Thuan. l.* XVII. *Teiſſier addit. Tom.* I. *p.* 112.

CORRARO, een oude adelyke familie te Venetië. *Angelus Corraro* wierdt in 't jaar 1406 tot paus verkoren onder den name van *Gregorius* den XII. Uit dit geſlacht ſtamden door de vrouwlyke linie ook af *Gabriel Condolucieri* en *Petrus Barbo*, van welke de eerſte in 't jaar 1431 onder den name van *Eugenius* den IV, de twede in 't jaar 1464 onder den name van *Paulus* den II den pauſſelyken ſtoel beklommen. *Antonius Corraro* wierdt in 't jaar 1406 van den voornoemden Gregorius den XII, zyn oom, nadat hy voorheen patriarch van Conſtantinopel geweeſt was, met den kardinaalshoedt begiftigt. *Marcus* of *Gregorius Corraro* wierdt in 't jaar 1565 tot patriarch van Venetië verkoren. *Angelus Corraro* was in 't jaar 1264 procurator van S. Marcus. *Philippus*, broeder van paus Gregorius den XIII, bekleedde die zelve waardigheit in 't jaar 1407. *Paulus*, zoon van Philippus, in 't jaar 1438, en *Laurentius* in 't jaar 1573; om nu van vele anderen niet te gewagen. Ook zyn niet min velen uit dit geſlacht in de Republyk tot andere bedieningen bevordert. Onder anderen heeft men uit het zelve verſcheide ambaſſadeurs te Rome, Wenen, Madrid, Parys en Conſtantinopel gezien. *Antonius Cornaro* was in 't jaar 1669 avogador, en beſchuldigde in die hoedanigheit Franciſcus Moroſini met de uiterſte heviheit, omdat hy het eilandt Kandië buiten 't bevel van de Raadsvergadering aan de Turken overgelevert hadt; waar over hy met den ridder Johannes Sagredo, en den Raadsheer Michiël Foſcarini in de uiterſte geſchillen geraakte, die echter op bevel der Signorie beſliſt zyn. *Amelot de la Houſſaye Hiſt. du gouvern. de Veniſe p.* 13. 245. 488. 516. *en* 538. *Gregor. Polydor. vit. Greg.* XII. *Spondan. an.* 1445.

CORRARO, (ANTONIUS) eerſt patriarch van Conſtantinopel, naderhandt biſſchop van Oſtia en kardinaal-deken, was een bloedverwant van paus Gregorius den XII. Hy was een der ſtichters van de Congregatie van S. Georgius in Alga, en wordt wegens zyn voorbeeldig leven geprezen. Gregorius maakte hem in 't jaar 1406 of 1408 tot kardinaal, en zondt hem als legaat naar Vrankryk en Duitſchlandt. Men zegt, dat hy eene geſchiedenis van zynen tydt geſchreven heeft, die echter in handſchrift onder de boeken der voornoemde Congregatie gevonden wordt. Hy ſtierf in 't jaar 1445. *Ciacon. & ejus Continuat. in Greg.* XII. *& Eugen.* IV. *Spondan. an.* 1445.

CORREA, (THOMAS) een Portugees van Coimbra, was hoogleeraar te Padua, Palermo in Sicilië, en naderhandt te Rome en Bononië, zynde wegens zyne letterkunde en gedichten zeer vermaard. Hy ſtierf te Bononië den 24 Febr. des jaars 1595, oud 59 jaren; nalatende verſcheide geleerde ſchriften, als: *de Eloquentia libri* V; *de Epigrammate; de Elegia; Explanatio in Horatium de arte poëtica. Ghilini Theatr. degli huom. lett. Erythr. Pinac. imag. illuſtr. Anton. Bibl. Hiſp.*

CORRECTORES was onder de Roomſche keizeren een zekere magiſtraat, zynde meeſtendeels over Italiaanſche landſchappen geſtelt: want van anderen leeſt men niet; en bekleedden de plaats van een preſident. Dus vindt men *Correctores Venetiæ & Hiſtriæ, Flaminiæ & Piceni, Campaniæ, Lucaniæ,* zomwylen ook *Italiæ, totius Italiæ,* en *Italiæ Transpadanæ*: want deze bediening was zeer wiſſelvallig, zynde naar gelegenheit van tyden en zaken dan meer dan minder Correctores. Zy hadden den rang tuſſchen de Conſulares en eigentlyk dus genaamde Preſides. *Pancirollus N. I. Orient. c.* 99. *Pitiſcus. du Freſne. Gloſſar. Gr. p.* 717.

CORREGGIO, eene kleine, maar welgebouwde ſtadt met een ſterk ſlot in 't hertogdom Modena, tuſſchen Carpi, Reggio en Novellara, dryft een goeden handel in veld-en tuinvruchten, die hier omtrent in overvloedt waſſchen. Keizer Ferdinand de I begiftigde ze in 't jaar 1559 met het ſtadsrecht, zynde door Maximiliaan den II beveſtigt, met een privilegie van goude en zilvere munt te ſlaan. Keizer Matthias verhief deze plaats in 't jaar 1616 tot een vorſtendom, ten gevalle van *Joh. Syrus*, wiens voorouderen dien tytel gehad hadden. Maar onder de regering van Ferdinand den II wierdt deze nieuwe vorſt over vervalſching der munte aangeklaagt, en hem een boete van 300000 guldens opgelegt, niettegenſtaande de keizerlyke ſoldaten by gelegenheit van den Mantuaanſchen oorlog zyn kaſteel uitgeplundert hadden; en hoewel deze ſomme in 't volgende jaar 1634 tot 230000 vermindert wierdt, kon hy zich echter niet herſtellen, en de koning van Spanje ontfing het vorſtendom als een pandt der minne voor die penningen. Deze ſtondt het op gelyke voorwaarden in 't jaar 1635 aan hertog Franciſcus den II van Modena af, die de inveſtiture van 't keizerlyke hof erlangde: invoegen Syrus zyn vorſtendom met den rug moeſt aanzien, en ſtierf in een bedroefden ſtaat in 't jaar 1645. Zyn zoon *Mauritius* in tegendeel maakte vier jaren daarna een verdrag met den hertog van Modena, ſtondt hem het recht op 't vorſtendom af, en ontfing daar voor eenige landgoederen, molens en diergelyke. Dezes zoon *Gibertus van Auſtria* en *Correggio* heeft voor zich en zyne broederen getracht, dat het voornoemde verdrag mogt vernietigt, en zy wederom in 't bezit hunner voorvaderlyke goederen geſtelt worden, voorwendende, dat de vaderlyke erffenis een fidecommis van die nature was, dat op generlei wyze kon vervreemt worden. Onderwylen hebben de Spaanſchen hunne bezetting altydt in Correggio behouden, tot dat de hertog van Modena in den voorgaanden Franſchen oorlog in Italië zyn kans waarnam, en de zelve dede verhuizen. *Imhof Geneal. Ital. Schauplatz des kriegs in Italien. Hamb. Remarq. an.* 1703.

CORREGGIO, (ANTONIUS VAN) een vermaard ſchilder, van zyn vaderlandt Correggio dus genaamt, leefde in 't einde der XV en het begin der XVI eeuwe. Hy ſchilderde meeſt altydt te Parma en in Lombardye, hebbende vele ſtukken nagelaten, die van kenners zeer geprezen worden. *Vaſari vies des peint. Felibien entret. des Peint. Sandrart Teutſche Acad. P.* II. *l.* II. *c.* 6.

CORREGGIO, (HIERONYMUS VAN) een kardinaal, leefde in de XVI eeuwe, en was uit eene oude familie, die onder Karel den Groten uit Duitſchlandt in Italië was gekomen, zynde of van de bovengenoemde ſtadt genaamt, of hebbende aan de zelve den name gegeven. Deze Hieronymus, nadat hy te Bononië zyne ſtudiën volbragt hadt, vertrok naar Rome, van waar hem Paulus de III als nuncius naar Vrankryk zondt. Pius de IV maakte hem in 't jaar 1561 tot kardinaal, en in 't jaar 1569 wierdt hy tot aartsbiſſchop van Tarento benoemt. Pius de V zondt hem naar de Anconitaanſche mark, om de zeeplaatſen tegen den inval der Turken te beveiligen. Na de doodt van dezen paus kwam hy mede in aanmerking tot de pauſſelyke waardigheit, doch ſtierf weinig maanden daarna den 8 October des jaars 1572. *Sanſovino dell' origine è de fatti delle famigl. illuſtr. d'Ital.*

CORREUS, een veldoverſte der Bellovaci, zynde een volk van het oude Gallië, en wonende in het hedendaagſche Beauvaiſis. Hy wederſtondt Julius Ceſar met de uiterſte dapperheit. Wanneer hy by geval in 't uiterſte gevaar gekomen was, gebruikte hy een ſchrandere liſt; want hy gaf bevel, dat zyne ſoldaten alle de ſtroboſſchen, waarop ze pleegden in 't leger te ſlapen, elkander zouden overhandigen, tot dat de zelve alle aan 't hoofdt van 't leger zouden gebragt zyn. Dit geſchied zynde, liet hy ze alle met het vallen van den nacht in brandt ſteken, op dat de vyandlyke ruitery dus niet tot hem zou durven naderen; terwyl hy ondertuſſchen een anderen weg met zyn leger inſloeg, en het gevaar ontkwam. Hier meende hy de

de Romeinen van achteren te belagen, doch Cesar, van zynen toeleg verwittigt, gaf aanleiding, dat beide de legers handgemeen wierden, floeg de Galliërs, en dwong ze van elkander te wyken. Doch de dappere Correus vocht tot het einde toe, en fneuvelde met het zwaardt in de handt.

CORROZET, (Egidius) een boekverkoper te Parys, fchreef verfcheide werken zo in rym als onrym, onder anderen, *Fleurs des antiquitez de Paris*; *Catalogue des villes de Gaules*; *le tableau de Cebes & les Fables d'Esope en vers.* enz. Hy ftierf te Parys den 4 July des jaars 1568, oud 58 jaren. *Du Maine. Vaupri-vas Bibl. Franc.*

CORRUPTIBILES wierden in de VI eeuwe zekere Eutychiaanfche ketters genaamt, die leerden, dat het ligchaam van Chriftus verderffelyk en aan de gemoedsdriften onderworpen geweeft was.

CORSALI, (Andreas) van Florence, van wien men niet weet in welken tydt hy geleeft heeft, hoewel het waarfchynlyk is, dat zulks in de XV of XVI eeuwe is geweeft. Hy fchreef een verhaal van het bevaren der Rode zee en Perfiaanfchen inham. *Voff. de Scient. Math. c.* 76. §. 36.

CORSALIS, (Jacobus) geboortig uit zekere plaats digt by Catanea in Sicilië, was een welfprekend priefter. Hy oeffende zich in zyne jeugt in talen en wetenfchappen, door welke hy vervolgens veel roem behaalde, verftaande grondig de Italiaanfche, Spaanfche en Franfche talen. Hy heeft langen tydt de plaats van geheimfchryver van den hertog Francifcus Branciforte van S. Lucia bekleed. Als hy in des zelfs dienften overftak naar Spanje, om gewigtige zaken uit te voeren, wilde het ongeluk, dat het fchip, daar hy op was, een Franfch fchip ontmoette, en dat deze twee fchepen over het groeten in verfchil en het volk van wederzyden handgemeen raakte, in welk gevecht Jacobus Corfalis met vele anderen zyn leven verloor in de maandt July des jaars 1688, hebbende gefchreven in het Italiaanfch: *Iftoria della vita, e morte di S. Maria Magdalena, compofta in lingua Francefe dal R. P. Claudio Cortefe, dell' ordine de predicatori, e tradotta in Italiano. Bibliotheca Sicula.*

CORSCHI. Dus noemen de Perfianen de inwoners des lands, die van de Turken afftammen, en naar de wyze der Turcomannen zich in tenten onthouden. Deze zyn zo talryk, dat ze een leger van 50000 man kunnen op de been brengen; en dit was de oorzake, waarom de koning van Perfië Schach-Abas dit volk poogde onder 't jok te houden, en ze te onderdrukken. Tot dien einde hieldt hy ze buiten alle opentlyke bedieningen, terwyl hy in 't tegendeel de zo genaamde Goulams of flaven-kinderen op allerlei wyze bevorderde. Des niettegenftaande zyn 'er verfcheide groten onder hen; en ze maken een groot gedeelte van 't Perfiaanfche leger uit. Men onderhoudt gemeenlyk 25000 man van dat volk, onder een generaal van hunne eige natie, genaamt *Corfchi-Bachi.* Deze Corfchi vechten te paardt, voerende bogen en pylkokers. Zommigen gebruiken ook karbyners. *Thevenot.*

CORSETTUS, (Antonius) geboren te Nettuno in Sicilië, een vermaard leeraar in de Rechtsgeleerdheit, was zo wel in Italië als in ganfch Europa gezien. Hy is met vergift om 't leven gebragt in den jare 1503 binnen de ftadt Rome, hebbende gefchreven in 't Latyn: *De juramento & ejus privilegiis*; *de Trebellianica*; *fingularia*; *confilia*; *refponfa*; *regulæ juris*; *decifiones facræ Rotæ Romanæ*, enz. *Bibl. Sic.*

CORSETTUS, (Octavius) van Palermo, was de zoon van Jacobus Corfettus, zynde uit een aanzienlyk geflacht, en een zeer geleerd en deugtzaam man. Hy is geboren in 't jaar 1538, en liet van jongs af zyne bekwaamheit tot de ftudiën blyken. Van hier ging hy naar Bononië, op welke hogefchole hy zich in de Rechtsgeleerdheit oeffende, en zodanig in 't kort toenam, dat de hoogleeraren der keizerlyke en pauffelyke Rechten met verwondering van hem fpraken, en hem verfcheide eerampten aanboden. Maar hy, vergenoegt met den doctorstytel, befloot naar Palermo te keren, alwaar hy als advokaat met lof zeer velen bediende. Hy heeft dikwils de oude voorrechten der ftadt Palermo met eene zonderlinge welfprekendheit verdedigt. De koning van Spanje Philips de II maakte hem eerft in 't jaar 1579 rechter te Palermo, daar na van het koninklyke hof, en eindelyk van het Confiftorie van het gewiffen. Naderhandt verwiffelde hy deze eerampten met een ftil leven, en ftierf eindelyk in zyne geboorteftadt den 1 January in het jaar 1587. Vele geleerden maken gewag van dezen Octavius; als *Philippus Paruta*, *Rocchus Pirrus*, *Francifcus Baronius*, en anderen. Hy heeft gefchreven in het Latyn: *Conciliorum fundalium volumen* I; *quæftiones forenfes fuper ritum M. R. C*; *confilia quatuor*; *confilium non antea editum*; *pro debitoribus privati delinquentis contra fiscum. Ibid.*

CORSETTUS, (Octavius) een edele van Palermo, was een fchrander en zeer geacht man. Hy was fecretaris der ftadt Palermo in 't jaar 1622, in 't jaar 1624 onder de ridders van de krygsorde van S. Jacobus de Spata, en wierdt vervolgens met den eernaam van graaf van Villalta vereert, wordende den 13 May des jaars 1628 opziender van 't dal Mazara en generaal van het leger. Zo heeft hy ook de krygsbenden te voet en te paarde in zeeplaatfen gekommandeert. In de jaren 1640, 1644, en 1645 is hy vikaris generaal geweeft in het dal van Mazara, en daar by gedeputeerde van Sicilië. Hy bekleedde in 't jaar 1666 de plaats van opperrechter te Palermo, en overleedt omtrent het jaar 1682, nalatende in het Italiaanfch: *Inftrutioni per li deputati, e miniftri dell' hospitaletto, eretto l'anno* 1646 *nella contrada chiamata delli divifi in Palermo. ibid.*

CORSETTUS, (Petrus) een edele van Palermo, zoon van Octavius Corfettus, die hem in allerhande wetenfchappen liet onderwyzen. Hy vorderde in de zelve ongemeen, en bezat een fyn oordeel, nevens eene onvergelykelyke geheugenis. Naar het voorbeeldt van zynen vader koos hy de Rechtsgeleerdheit, waar in hy alle de eertrappen verkreeg: want veelmalen zat hy als rechter te Palermo, ook in het confiftorie van het gewiffen, en driemaal als rechter in het grote hof: gelyk hy ook in zyn vaderlyke ftadt het ampt van fiskaal heeft bekleed. Daar na maakte hem de koning tot zynen geheimen Raadt, en in 't jaar 1615 tot voorzitter van het confiftorie; en 't is verwonderlyk, hoe hy zich, niettegenftaande zulke hoge ampten, van hoogmoedt wift te onthouden. Hy kwam vervolgens aan het Spaanfche hof, wanneer koning Philips de IV hem in 't jaar 1620 tot regent benoemde van het opperfte gerecht van Italië, welk ampt hy tot verwondering van alle Spanjaarden heeft bekleed. Ondertuffchen nam hy nog veelmalen vermaak in het lezen van fraaie boeken; waarom hy allen vlyt aanwendde, om de akademie der *Accenfi* te Palermo, de welke in 't jaar 1622 was uitgeftorven, weder op te rechten, gevende haar den naam van der *Reaccenfi.* Hy bezorgde, dat de aanzienlykften van Sicilië zich lieten aantekenen, en hy zelf tot hoofdt daar van verkoren zynde deedt hy met veel lof zyne geleerdheit blyken. Ten voordeele van zynen zone, en tot luifter van zyn geflacht, nam hy den tytel aan van graaf van Villalta, na het bekomen van het voorrecht en den openbrief ten dien einde op den 13 May in 't jaar 1628. Naderhandt wierdt hy een geeftelyke, en ftierf te Palermo den 23 October in den jare 1643, nadat hy weinige maanden te voren in zyn vaderlandt weder was te rug gekomen. Hy heeft uitgegeven: *Propugnatio vectigalis afportantibus fericum e Meffanæ portu indicti*; *problema politicum, quod Octavius, five de magnanimitate infcribitur*, *Octavii Corfetti junioris*; *idea Epifcopi graphice adumbrata*; *annotationes ad confilia feudalia Octavii Corfetti patris*; *Synopfis errorum præcavendorum ab Episcopo in functionibus tum ordinis, tum jurisdictionis*; *allegationes pro regio fifco*; *fententiæ breviores ex vitis parallelis Plutarchi*; *confilia*; *conftitutiones fynodales*; en in 't Italiaanfch: *Discorfo de fpogli delle chiefe vacanti in Sicilia.* Nog heeft hy gefchreven, maar niet uitgegeven: *Politia Sicilienfis*; *compendium in Summam D. Thomæ*; *Penu politicum, opus magnum*; *de re bellica*; *de machinis*; *de ludis*; *carmen linguâ Etrufca & Latina*; *de facramentis*; *de cenfuris*; *de Chriftiani hominis officiis*; in 't Italiaanfch: *orationi e discorfi academici*; *oratione funebre per la morte di D. Ferdinando Alfan de Ribera, Marchefe de Tarifa. Ibid.*

CORSI, (Dominicus Maria) een kardinaal, was in 't jaar 1637 te Florence geboren uit eene der rykfte familien. Hy kocht een kamer-klerks plaats, en wierdt weinig jaren daarna kamer-auditeur; wanneer hem paus Innocentius de XI in 't jaar 1686 den 2 September tot kardinaal verhief. Men hieldt hem voor een der fchranderften van 't Collegie. Hy ftierf den 9 November des jaars 1697 te Rimini in Romagna, alwaar hy biffchop was.

CORSICA, een der grootfte eilanden van de Middelandfche zee, tuffchen de kuft van Genua en het eilandt Sardinië, wordt in vier delen gedeelt, namentlyk *di quà monti* in 't Noorden, *di là monti* in 't Zuiden, *Banda di dentro* in 't Ooften, en *Banda di Fuora* in 't Weften. Eerft is het van de Grieken *Terceyne*, en naderhandt *Cyrene*, naar den name van Cyrnus, zoon van Hercules, genaamt. *Corfica* is het genaamt van zekere vrouw uit Ligurië, genaamt Corfa Bubulca. Deze voerde eene colonie derwaarts. De oudtyds beroemde fteden in dit eilandt waren Aleria en Mariana, van welke de eerfte door Sulla, de twede door Marius gezegt wordt gefticht te zyn, doch beide hebben thans weinig overblyffels van haren ouden luifter. Althans zyn de voornaamfte fteden, *Baftia*, de hoofdftadt, *Aiazzo*, *Nebio*, *Calvi*, *Corte*, *Bonifacio*, enz. Ook zyn 'er vyf biffdommen in, namentlyk te *Aiazzo*, *Aleria*, *Sagona*, *Mariana* en *Nebio*; maar de vier laatften zyn dus verwoeft, dat zich de biffchoppen of te Baftia of in de naburige dorpen moeten onthouden. Voorts heeft Corfica drie grote rivieren, onder welke de rivieren *Liamon* en *Tavinan* uit het meir Crena ontfpringen, gelegen op den berg Gradanio in 't midden van 't eilandt. Aldaar is ook het meir Juo, uit 't welk de rivier *Guolo* ontfpringt. De lucht is 'er zeer ongezond, maar de grondt bergachtig en onvruchtbaar. Des niettegenftaande vindt men 'er goede wynen, olyven, vygen, amandelen en Kaftanien; ook granen en ooft. Op de kuften vindt men ook koralen, en een fteen, genaamt Catochite, die aan de handt kleeft. De bekwaamfte haven is *Bonifacio*, nevens eene goede vefting. *Capo Corfo* of *Punta di Morono* is der ouden *Promontorium facrum*, en *Capo di Manza* is *Promontorium Graniacum.* De Toskanen veroverden allereerft dit eilandt, doch het wierdt hen door de Karthaginenzen wederom ontweldigt. Naderhandt veroverden het de Romeinen onder Scipio in 't jaar der ftadt Rome 495. De Saracenen deden in de VIII eeuwe een inval in het zelve, doch konden het niet behouden. Daarna hebben die van Genua en Pifa een tydlang om des zelfs heerfchappy geftreden. Doch de eerfte zyn in 't bezit gebleven, zendende ieder twede jaar een gouverneur en generaal-luitenant derwaarts. De Corfaren zyn goede foldaten, doch zeer wreed, wraakgierig en woeft. Dit zegt men de reden te zyn, waarom alle zeerovers *Corfaren* genaamt worden. Overmits wegens de ongezonde lucht het eilandt weinig bewoont wordt, zo hebben de Genuezen in de XVII eeuwe vyf of zes honderd Magnoten of Manioten derwaarts ontfangen, die zich voorhenen by wyze van een Republyk op de kuften van Morea, aan de Ooftzyde des zeeboezems van Coron en de kaap Metapan aan te rekenen tot aan de rivier Calamata ophielden, en federt de

de Turken in 't jaar 1669 Kandië hadden verovert, hun vaderlandt verlaten hadden. *Plin. l.* III. *c. 6. Strabo l.* II. *& 5.*

CORSINEN, of CORSINI, eene aanzienlyke familie te Florence, heeft vele vermaarde mannen voortgebragt. *Andreas Corsini*, een Karmeliter monnik, en naderhandt bisschop van Fiezole, stierf in 't jaar 1373, en wierdt onder de heiligen gestelt. *Petrus Corsini* was eerst Doctor in de Rechten, daarna Auditeur van 't H. paleis, en eindelyk bisschop van Volaterra. Urbanus de V zondt hem in 't jaar 1363 als legaat naar Duitschlandt. Wederkerende gaf hy hem het bisdom van Florence, en in 't jaar 1370 den kardinaalshoedt. Naderhandt hieldt hy het met paus Clemens den VII, en stierf den 16 Augustus des jaars 1375 te Avignon. Men heeft van hem de levens van zommige pauzen, en van de middelen, om de toenmalige scheuring uit den weg te ruimen. *Nereus Corsini* was eerst schatmeester der Apostolische kamer, nuncius in Vrankryk, legaat van Ferrare, aartsbisschop van Damiate, bisschop van Arezzo, maar ontfing van paus Alexander den VI in 't jaar 1666 den kardinaalshoedt. Hy was de zoon van marchese *Philippo Corsini*, en stierf te Florence in 't jaar 1678 den 19 September, nadat hy vier jaren te voren zyn bisdom van Arezzo hadt nedergelegt. *Scipio Ammirato Vesc. di Volt. Ughell. Ital. Bzovius. Spondan. Aubery. Vossius.*

CORSOR, of CORSEUR, is een kleine en eenigzins versterkte plaats op de Westelyke kust van 't Deensche eilandt Zeelandt, alwaar de vaartuigen, die over den groten Belt uit Funen naar Zeelandt, en weder te rug zeilen, plegen in te lopen of af te varen.

CORTE, in 't Latyn CURIA, een stedeke op 't eilandt Corsica, gelegen op een steenrots, is wel gebouwt en heeft een sterk kasteel. Men gelooft, dat het der ouden *Cenestum* is.

CORTE. (JACOBUS DE) Zie CURTIUS.

CORTE MAGGIORE, in 't Latyn *Curia Major*, is een middelmatig stedeke in 't gebiedt van Parma, en des zelfs landschap, genaamt *Stato Pallavicino*, of, *Stato di Bussetto*. De rivier Larda loopt 'er voorby.

CORTEGANA, een oud vlek met een kasteel, gelegen in 't Spaansche landschap Andalusië, naby de rivier Odier, en Estremadura, vyf mylen van Xeres de Badajos.

CORTEZ, (FERDINAND) een Spaansch edelman, geboortig van Medelino, zynde eene stadt in 't Spaansch Estremadura, aan de rivier Guadiana gelegen. Deze ondernam onder de regering van Karel den V het Noorder gedeelte van Amerika te ontdekken, zeilde tot dien einde in 't jaar 1518 naar Mexico, en hebbende dat koninkryk verovert, stichtte hy het hedendaags Nieuw-Spanje. Hy stierf in zyn vaderlandt in 't jaar 1547, oud 63 jaren, nalatende een verhaal van zyne reizen in IV boeken, die in verscheide talen zyn overgezet. *Costa l.* VII. *Spondan. an.* 1521. *n.* 11. *&* 12. 1547. *n.* 29. *Andr. Bibl. Belg. Anton. Bibl. Hisp.*

CORTEZ, (GREGORIUS) een Benedictyner monnik te Podalirone by Mantua, naderhandt in 't klooster Lerins in Provence, wierdt abt van 't klooster Monte Cassino, en eindelyk kardinaal. Hy was geboortig van Modena, en in de Griekse en Latynsche talen, ook in de Godgeleerdheit wel ervaren, invoegen hem de kardinalen Bembus en Sadoletus, zelf paus Leo de X, zeer genegen waren. Paus Paulus de III zondt hem als nuncius naar Duitschlandt, en verklaarde hem na zyne wederkomste in 't jaar 1542 tot kardinaal. Hy stierf te Rome in 't jaar 1548, nalatende verscheide schriften, als: *Liber de direptione urbis Genuæ; adversus auctorem, qui scripsit, Petrum Apostolum non fuisse Romæ; Epistolæ familiares; Liber Hymnorum diversi metri; de viris illustribus ordinis monastici Liber. Spond. an.* 1547. *n.* 30. *Thuan. l.* V. *Miræus de script. sec.* XVI. *Possevin. Aubery. Teissier T.* I. *p.* 14.

CORTEZ, (PAULUS) een Italiaan, was Apostolische protonotaris onder paus Julius den II. Hy is onder de eersten, die Theologische stoffen heeft beginnen in een zuiveren styl te schryven, gelyk uit zyne *Commentarii in Lib.* IV. *sententiarum*, door Rhenanus in 't jaar 1540 uitgegeven, blykt. Hy heeft ook een boek *de dignitate Cardinalium* geschreven, en het zelve paus Julius den II opgedragen. *Du Puy Bibl. Eccles.* 16. *siecle.*

CORTONA eene kleine sterke stadt op een hogen berg in 't Florentynsche gebiedt, tusschen de zee van Perugia, en de stadt Arezzo, by de grenzen van den kerkelyken staat, heeft een bisdom, staande onmiddelyk onder den pauslyken stoel, en zynde gesticht door paus Johannes den XXII. De stadt is van Miscellus in 't derde jaar der XVII Olympiade, zynde het 44 jaar na den opbouw der stadt Rome, gebouwt. De ouden noemen ze *Croton*, *Cortona*, en *Critonium. Dionys. Halicarn. Antiq. Rom. l.* II. *Livius l.* IV. *Plin. Polybius. Silius Italicus. Cluver.* enz.

CORTRYK. Zie KORTRYK.

CORUNCANUS (TIBERIUS) was de eerste, die te Rome uit den burgerstandt tot de waardigheit van Pontifex Maximus of opperpriester verheven wierdt. Ook was hy de eerste, die de Roomsche rechten opentlyk geleeraart heeft. Hy was een groot rechtsgeleerde en redenaar, invoegen Cicero en Seneca dikwils met lof van hem spreken. Die Coruncanii, die by de Illyrische koninginne Teuda afgezanten waren, doch die wegens hunne vryheit in 't spreken gedood wierden, zyn mogelyk van de familie dezes Coruncanus geweest. *Rutilius in vit. ICt. c.* 5. *Grotius in vit. ICt. c.* 2. *Cicero orat. pro Domo. Livius. Plin. H. N.* XXXIV. 9.

CORUNNA, of CORUNA, eene welgebouwde stadt in Galicië, heeft eene grote haven, die door de kasteelen van S. Antonio en Santa Croce gedekt wordt. De Latynsche schryveren noemen ze *Caronium* en *Adrobicum*, maar anderen menen dat ze der ouden *Flavium Brigantinum* is. Het bisdom aldaar staat onder 't aartsbisdom van Compostel. In 't jaar 1718 zyn de werken dezer vesting zeer verbetert op 't bevel van koning Philips den V.

CORUZZEN noemt men de ruitery der Hungaren, als dan voornamentlyk, wanneer de zelve in binnenlandsche beroertens de wapenen tegen hunnen wettigen landsheer opvatten.

CORVAJA, (THOMAS) geboortig van Tauromontium in Sicilië, een edele, was wegens zyne geleerdheit zeer vermaard, als mede in de dichtkunde wel ervaren. In 't jaar 1600 hadt hy bereikt den ouderdom van 72 jaren, en van hem is bekend een boek in 't Latyn met den tytel van: *Thomæ Corvajæ Siculi in Catonis præcepta moralia, & carmina commentarius.* Noch schreef hy in 't Italiaansch: *Discorsi intorno la descritione, & regimento del regno di Sicilia, e altre notabili particolarita della Politica; discori del modo, e cognitione di servire nelle corte di gran Signori, opera divisa in tre parti; Governo della Corti; Avertimenti, e conversatione civile tra Padrone, e servidori nel famigliare governo; Avertimenti a servidori con li loro Padroni*, nog onuitgegeven. *Bibliotheca Sicula.*

CORVEY. Zie CORBEY.

CORVINUS CLEMENS, of CELER, was een Historieschryver en Poëet onder keizer Antoninus den Philosooph, en een boezemvriendt van Apulejus. *Cuspinianus. Crinitus. Gyraldus.*

CORVINUS, (LAURENTIUS) bygenaamt Novoforensis, was te Crakau wegens zyne geleerdheit in aanzien, en schreef aldaar in 't jaar 1495 zyne *Geographia Mundi habitabilis.*

CORVINUS. (MATTHIAS) Zie MATTHIAS.

CORVINUS. (VALERIUS) Zie VALERIUS.

CORVO, of CUERVO, een der Azorische eilanden in den Oceanus Atlanticus, meest Westelyk gelegen. Het is klein, en heeft maar twee kleine dorpen, maar eene zeer goede haven. Zommige kenners der Geographie trekken den eersten Meridiaan door dit eilandt.

CORYBANTEN waren priesters der godinne Rhea of Cybele op het eilandt Creta, die zich nevens de *Cureten* zeer buitensporig en dol aanstelden, verscheurende een levenden stier met hunne tanden, hunne eige ligchamen met messen en priemen snydende en kervende, in de stadt en bosschen omliepen, met pauken en cymbalen een groot geraas maakten, en onderwylen bedelden. Strabo verhaalt, dat de lyfwacht der eerste koningen van Phrygië Corybanten genoemt zyn. *Cherub*, van waar het woordt schynt afkomstig te zyn, betekent in de Phenicische tale eene stadt. *Ouzelius ad Minuc. Felic. p.* 173. *Lampe de Cymbalis* 2. 13. 14. *Pitiscus. Virgilius. Horatius. Claudianus. Strabo l.* X. *Natalis Comes Mythol. l.* IX. *c.* 7.

CORYMBIUM noemden de Romeinsche vrouwen en maagden een zeker soort van het omwinden der hoofden, dus genaamt van *Corymbus*, zynde een krans van klimop, om dat het een diergelyke gedaante hadt. *Pitiscus.*

CORZOLA. Zie COURZOLA.

COS, een eilandt. Zie CO.

COSA wordt gezegt een godt der Edomiten geweest te zyn; wiens dienst de Costobari waarnamen. *Cunæus de Republ. Hebr.* I. 16.

COSAKKEN. Zie KOZAKKEN.

COSDAR was de XXV Kalif of navolger van Mahomet, in 't jaar 908 na de doodt van Cajim Adam. Daar waren nog drie anderen, die zich ter zelver tydt daar voor opwierpen; doch deze wierden als usurpateurs en tyrannen aangezien, en Cosdar alleen voor den rechtmatigen opvolger gehouden. Hy was Kalif van Babylonië, of Syrië, de twede was Kalif van Persië, de derde van Egypten, en de vierde van Iconië in Cappadocië. Cosdar belegerde Antiochië, aan de rivier Orontes, doch moest de belegering opbreken, en met het overschot van zyn leger na Bagdad te rug trekken. Des niettegenstaande bragt hy niet lange daarna Persië onder zich; doch het zelve wierdt in 't jaar 958 door een Persiaansch veldoverste, genaamt Inarque, wederom in zyne oude vryheit herstelt; wiens zoon Mahomet, opvolger van zyn vader, de Turken tegen Cosdar te hulp riep. Doch deze stierf in 't voornoemde jaar, zyn zoon Pisasir tot zyn opvolger nalatende. *Marmol Descr. Africa l.* II.

COSENZA, in 't Latyn *Cosentia*, is de hoofdstadt in 't Napelsche landschap Calabria citra, nevens een aartsbisdom en sterk kasteel. Alhier is in 't jaar 410 de vermaarde Alarik geboren.

COSERANS, of CONSERANS, of *S. Lizieu de Conserans*, is een klein Fransch landschap in Gascogne, nevens eene stadt van den zelven name. Deze stadt, by de Latynsche schryveren *Civitas Conseranorum*, en *Famim* en *Fanum S. Licerii* genaamt, is gelegen omtrent den oorsprong der Garonne, naar de zyde van S. Bertrand de Cominges, 12 of 14 mylen van Toulouze, en even zo verre van Auch. De situatie der stadt is zeer aangenaam, aan de rivier Salat, en ze wordt verdeelt in *la Ville* en *la Cité*, en heeft een fraaie brug over de rivier, op 't midden van de welke een sterke toren staat. Daar zyn twee kerken, die beide voor kathedrale gehouden worden, zo echter, dat die van O. L. Vrouw, staande in la Cité, dat eigentlyk Conserans is, de voorrang heeft. De twede wordt dus genaamt van zekeren bisschop, zynde de vyfde der bisschoppen van deze stadt, en van wien ook de gansche stadt den name ontfangen heeft. De eerste bisschop, die aldaar het Euangelium verkondigt heeft, was naar 't verhaal van Gregorius Turonensis, *Valerius.* Het landschap Conserans legt eigentlyk in Comingeois, hebbende den tytel van vicomte. Men verhaalt, dat *Johannes Arnoldus* van Span-

Spanje, van wien het huis van *Montespan* afſtamt, het zelve onder den name van een graafſchap heeft bezeten, dat naderhandt tot de familie der graven van *Carcaſſone* gekomen is. *Rogerius* de II, graaf van Carcaſſone, gaf in 't jaar 990 dit landt en bisdom aan zyn jonger zoon *Bernardus*, met den name van vicomte. In 't jaar 1257 ontfing het *Esquivar*, grave van Bigorre, na de doodt van Rogerius, grave van Paliers. *Turonenſ. l.* IX. *c.* 29. *de Marca Hiſt. de Bearn. Oihenart Notit. Vaſcon. Catel Hiſt. de Langued. Beſſe Hiſt. de Carcaſſ. Maſſon flum. Gall. du Cheſne villes de France. Sammarth. Gall.*

COSIMO (PETRUS VAN) was een vermaard Italiaanſch ſchilder, dus genaamt, om dat hy een leerling van Coſmus Roſſelli was. Hy was genegen tot buitenſporige ſtukken, als Bacchusfeeſten, geviert van boſchgoden en ſaters in de onbetamentlykſte gedaantens. Monſtreuſe verbeeldingen behaagden hem allermeeſt. Dit lokte de jonge kunſtenaren van dien tydt aan tot navolging; die hun hof by hem kwamen maken, om zyn maakſel te zien en na te bootzen. Hy ſtierf in 't jaar 1521, oud 80 jaren. Onder anderen ſchilderde hy kort voor zyne doodt een karnevals-ſtuk voor Florence, vertonende met het vallen van den avondt een wagen vol zwarten, bezaait met witte kruisjes, en doodsbeenderen, getrokken door vier buffels. Boven op was de gedaante van iemandt, die een fakkel in de handt hieldt, verbeeldende de doodt, met verſcheide graven onder zyne voeten, waar uit half dode en magere ligchamen kwamen. Eene grote menigte, in 't zwart gekleed, en hebbende momaangezichten, in de gedaante van doodshoofden, gingen voor en achter den wagen, dragende fakkelen in hunne handen. Dit geſelſchap was omringt met eene menigte zangers, die hunne treurſtemmen voegden by 't geluidt van een ſtille trompette. Deze vertoning verwekte door de gehele ſtadt van Florence op 't Karneval een uitnemende blydſchap.

COSINGAS was een vorſt der Cerrhenieren, zynde een volk van 't oude Thracië, en prieſters der godin Juno. Deze, ziende, dat zyne onderdanen ongehoorzaam en oproerig waren, verzon deze navolgende liſt. Hy bondt vele ladderen aan elkander, en liet uitſtrooien, dat hy voorgenomen hadt, in den hemel te klimmen, om zyne onderdanen by Juno aan te klagen. Deze dit vernemende, baden hem, zulks niet te doen, belovende in 't toekomende hem te zullen gehoorzamen. Hy nam derhalven een eedt van hen allen, en ſtaakte zyn voornemen. *Polyænus l.* VII. *c.* 22.

COSLIN, eene ſtadt in achter-Pomeren, een myle van de Ooſt-zee, is rondom met zeën en moeraſſen omringt, en heeft echter een goeden en vruchtbaren grondt. Zy behoort tot het ſticht Camin, wiens biſſchoppen voor dezen alhier hunnen ſetel hadden. Niet verre van deze ſtadt is de Chollenberg, die wegens een zeker beeldt van O. L. Vrouwe door vele vreemdelingen bezocht wordt. De Lutherſche lere is alhier reets in 't jaar 1530 aangenomen. *Micrælius Pomer. l.* VI. *Topogr. Brand. & Pomer.*

COSMAS en DAMIANUS. Deze waren twee gebroeders, Arabiers zeggen eenigen, of oorſpronkelyk, als de Maagdenburgſche kerkelyke hiſtorieſchryvers zeggen, uit de delen van 't beneden-Arabië, wordende genoemt *Damianus* en *Cosmas*, en niet *Cosmus*, als eenigen, ook Hofman in zyn groot Latynſch Woordenboek, kwalyk ſchryven. Toen hun vader ſtierf, wierden zy van de eerbare, kuiſche, zedige, gelovige en Godvruchtige vrouwe Theodotes opgevoed, en waren in al hun leven beroemd van matigheit, Godvruchtigheit en andere Chriſtelyke deugden. Voorts waren zy van ampt of levens-oeffeninge geneeskundigen en zeer beroemt in deze kunſt, welke zy uit liefde oeffenden, en de kranken, zonder loon te ontfangen, genazen. Byzonder was Cosmas op dit werk uit liefde te plegen nog allermeeſt gezet: want eens gebeurde het, dat Damianus de eerbare vrouwe Palladia van eene krankheit genas, en daar voor op de ernſtige begeertens van die vrouwe eenige beloning ontfing. Dit nam zyn broeder Cosmas zo kwalyk, dat hy belaſtte, dat men hem na zyne doodt niet in 't graf by zynen broeder Damianus zou zetten. Dit ging wat te verre, en betaamde zulk een heiligen man niet; doch 't gaf te gelyk te kennen zynen yver in 't oeffenen van dit geneeskundig werk uit liefde. Eindelyk berichten de kerkelyke geſchiedeniſſen, hoe deze twee broeders onder de keizeren Diocletianus en Maximianus om 't Chriſten gelove zyn gemartelt, of onthoofd, door het bevel van den ſchout Lyzias, in 't jaar 285, of 288. Eenigen, als Vetuſtius en 't Corbejenſer Martelaarsboek, berichten, dat dit te Adacië geſchiedde; doch Beda en de andere Martelaarsboeken berichten, dat hen dit martellot ten dele viel te Egea in Macedonië, by Juſtinus ook genoemt Edeſſa, de plaats, daar men eertyds de koningen van Macedonië begroef. Laurentius Surius vertelt nog verſcheide wonderwerken van hen, en hoe zy zeer zwaar op een ſoort van een pynbank, *Eculeus* genoemt, gepynigt of gemartelt zynde, eindelyk wierden onthoofd, en op de martelrolle aangetekent. Hun feeſtdag wierdt van de oude kerke den V. kalende van October, dat is, naar onze Almanakken, op den 27 September geviert. En dat nu de Roomſchgezinden deze twee heilige martelaren hoogachten, blykt uit verſcheide opgerechte altaren t' hunner eere, gelyk men zo onder anderen een altaar ter eere van Cosmas en Damianus te Luik ſtichtte, voor 't welke in 't jaar 1117 een prieſter door den donder wierdt doodgeſlagen. En gelyk 'er verſcheide ſteden aan deze Cosmas en Damianus waren toegewyd, zo waren deze twee broeders ook oudtyds beſcherm-heiligen der ſtadt Embden, en wierden daarom, toen die ſtadt nog Roomſchgezind was, op de oude openbare ſtads zegelen vertoont, gelyk die oude zegels heden nog op 't Raadhuis der ſtadt Embden bewaart worden. Ook heeft men in die ſtadt nog oude brieven van de jaren 1440 en 1442, welke met dit zegel zyn bekrachtigt. En gelyk 't oudſte wapen van Embden twee leeuwen waren, zo is 'er, volgens het bericht van den Here G. *Outhof*, een brief op 't Embder Raadhuis van 't jaar 1438, waar aan een zegel hangt, op 't welk men twee uit het water opklimmende leeuwen ziet met de afbeeldingen van Cosmas en Damianus boven aan: en dat dit het wapen van Embden was, ſtaat duidelyk in dien brief, wiens ſlot dus luidt, dat de richters van Embden dit met hun ſtads zegel beveſtigden. Terwyl ook de grote kerk te Embden deze Cosmas en Damianus tot patronen hadde, als uit zekeren ouden koopbrief van 't jaar 1489 blykt, waar in uitdrukkelyk ſtaat: „ In 't jaar „ 1489 des middeweecks naa Lucie verkoopt Wejert te Lopper- „ ſum Hovetling en de billige patronen *Cosmæ* en *Damiano* der „ kerken to Emeden unde eeren voorſtanderen van erentwege, „ als by namen Kerſten Zyſobuttel, Nonno Honken, Egtbert „ Schroder, Harmen Snyder, borgers in Emeden, unde eere „ nakomelingen, dat ruym by der Noorder ſyde des kerkhoves, „ ſtrekkende aan de ſteenſtraate, van der Ooſter tralien, went „ an de Weſter tralien naa der borg, zo verre als dat kerkhof „ keert, en al betaalt is van de kerkvoogden voorſeid, in tegen- „ woordigheit des weerdigen Meeſters Hikko van Dornum und „ Witmunde Hovetling Proeſt to Emeden, und in der kerken „ rechten Doctor"; met wiens zegel deze koopbrief ook was verzegelt. Daar by is aanmerkelyk, dat ook het barbiers of Chirurgyns gildt te Embden deze twee geneeskundige broederen Cosmas en Damianus mede tot patronen heeft aangenomen, en in 't jaar 1590 op het amptszegel, 't welk het Chirurgyns-gildt te Embden nog heden ten dage in gebruike heeft, afgebeeld vertoont, plegende wel eer den feeſtdag dezer twee heiligen, op den 27 September invallende, plegtelyk te vieren, gelyk ook 't Chirurgyns-gildt op dien dag nog gewoon is de gilde-rekening af te leggen. Voorts ziet men op dit amptszegel, wat kleinder dan 't ſtads zegel, Cosmas afgebeeld met een zwaardt in de eene, en een urinaal, of pisglas, in de andere handt, en Damianus houdt in de eene handt een zwaardt, en in de andere een kliſteerſpuit, en rondom den randt heeft men deze woorden: *Dit is der Berbers ſegel to Embden* 1590. Zie dit alles in *G. Outhofs verhaal der Watervloeden pag.* 362, 363, 366, 827, en in zyn *Geſchiedeniskundig bericht der Hervorminge* 14 *byvoeg. No.* 5. en van Cosmas en Damianus zie voorts *Hiſt. Eccleſ. Magd. Cent.* IV. *cap.* 12. *col.* 892. *edit. Lucii Baſel.* 1624. *Beckii Martyrolog. Eccleſiæ cap.* 8. §. 9. *Zuingeri Theatr. vit. human. Vol.* X. *lib.* IV. *pag.* 2451. *Thummius de Feſtis Chriſtianor. pag.* 167. *Laur. Surius de probatis Sanctor. vitis. edit. Colon. Agrip.* 1618. *Tom.* III. *ad menſem Sept.* 27. *pag.* 280.

S. COSMAS. (RIDDERORDE VAN S. COSMAS EN DAMIANUS) De zelve bloeide in 't jaar 1024 in 't H. Landt, doch is thans door de Turken geheel vernietigt. De ridders dezer orde volgden den regel van S. Baſilius, dragende een rood kruis, in 't welk de twee voornoemde martelaren verbeeld waren. Hunne voornaamſte plicht beſtondt in 't opwachten der zieke pelgrims, verloſſen der gevangenen, en het begraven der doden. *Bonanni Catal. Ord. Equ. Gryphii R. O. p.* 94.

COSMAS, een Egyptenaar, leefde in 't begin der V eeuwe. Hy was geboortig van Alexandrië, en dreef eerſt koopmanſchap, doch verkoos naderhandt het kloofter-leven. Men heeft onder zyne veelvuldige ſchriften van hem *Topographia Chriſtiana*, zynde in de *Nova Collectio patrum* van *Montfaucon* ingelyft.

COSMAS *Hieroſolymitanus*, dat is *van Jeruzalem*, anders *Hagiopolita* genaamt, was uit Italië geboortig, en bloeide in 't jaar 730. Hy wierdt van de Saraceenſche zeerovers gevangen, en naar Damaſcus gevoert, alwaar hem de vader van Johannes Damaſcenus in zyn huis nam, om zynen zoon te onderwyzen, het welk hy naar wenſch dede. Eindelyk wierdt hy biſſchop van Majuma, en heeft eenige ſchriften nagelaten, als: *Hymni* XIII *in præcipuas anni feſtivitates*, die in de *Bibliotheca Patrum* gevonden worden, enz. *Suidas in v. Joh. Damaſcenus. Leo Allatius diſſert.* I. *de Libris Eccl. Græc. Baron. an.* 730. *n.* 8. & 731. *n.* 1. *Cave.*

COSMETEN, COSMETÆ, κοσμηταὶ, *redenaren*, waren te Athene die op de jongelingen acht gaven, ten einde de zelve in zeden en kleding onberiſpelyk waren. Te Rome noemde men dus zekere dienſtknechten en dienſtmaagden, die hunne heeren en vrouwen omtrent de kleding ter handt gingen. *Meurſ. Attic. Lect.* II. 5. *Pignorius de Serv. p.* 390. *Pitiſcus.*

COSMUS de I, patriarch van Conſtantinopel, was geboren te Jeruzalem, volgde in 't jaar 1080 op Johannes Xiphilinus, en ſtierf in 't jaar 1086.

COSMUS de II, patriarch van Conſtantinopel, was in 't jaar 1147 de opvolger van Michiël, en ſtierf 2 maanden daarna. *Curopalat. Nicetas. Baronius.*

COSMUS de I, groothertog van Florence, was de zoon van Johannes den II en in 't jaar 1537 de opvolger van Alexander de Medicis. In het zelve jaar nam hy Philippus Strozzi, den aartsvyandt van hem en de ganſche familie van Medicis, gevangen, en liet hem in de gevangeniſſe om 't leven brengen. Dertien van des zelfs voornaamſte aanhangeren hadden het zelve lot. Daarna wierdt hy in den Italiaanſchen oorlog tuſſchen Vrankryk en den keizer mede ingewikkelt, want hoewel hy zocht onzydig te blyven, wierdt hy nochtans in 't jaar 1553 genoodzaakt zich voor den keizer te verklaren, en veroverde in 't jaar 1554 de ſtadt Siëna, nadat de Franſche hulpbenden geſlagen waren. Keizer Karel de V gaf hem het oppergebiedt over deze ſtadt. Ook ontdekte hy zeer gelukkig de Pucciaanſche zamenzwering, en ſtrafte die daar aan deel hadden. Dit geſchiedde

de in 't jaar 1554. Daarna poogde hy den koninklyken tytel te erlangen, en wanneer hem zulks niet gelukte, bewoog hy paus Pius den IV, dat deze hem den tytel van groot-hertog gaf, en hem in 't jaar 1569 een gulde krone fchonk. Maar hoewel keizer Maximiliaan, en Philips de II, koning van Spanje, zich in den beginne hevig hier tegen aankantten, lieten ze het echter gefchieden. Het begin zyner regering was loflyk, maar zo dra als hy zich bevestigt, en zyne vyanden t'ondergebragt hadt, gaf hy zich aan de welluften over. Daarenboven was hy zo oplopend van geeft, dat hy verfcheide perfonen van aanzien met eige handen doorftak. Voorts beminde hy de wetenfchappen en geleerde mannen. Van hem is de akademie te Pifa opgeticht. Ook was hy een groot voorftander van fchilders, beeldhouwers en andere kunftenaars. Van hem is ook de ridderorde van S. Stephanus ingeftelt. Tien jaren voor zyne doodt ftondt hy de regering ten behoeve van zyn oudften zoon Francifcus af, zo nochtans, dat hy den tytel en rang voor zich behieldt; en ftierf in 't jaar 1574. Zyne eerfte gemalin was Eleonora, dochter van Petrus van Toledo, markgrave van Villa Franca en onderkoning van Napels, by welke hy, nevens eenige dochteren, vyf zonen geteelt heeft, namentlyk *Francifcus*, die maar een eenige dochter, namentlyk *Maria*, gemalin van Henrik den IV, koning van Vrankryk, nagelaten heeft; *Petrus*, die zonder mannelyke erfgenamen ftierf; *Johannes*, een kardinaal, die van zyn broeder *Garfias* in 't jaar 1562 vermoordt is; weshalven Garfias op 't bevel van zyn vader wederom gedood wierdt, hoewel men naderhandt uitgeftrooit heeft, dat ze beide aan de peft geftorven waren; en eindelyk *Ferdinand* de I. Deze was eerft kardinaal, maar volgde zyn broeder Francifcus in de regering, om het geflacht voort te planten, gelyk ook gefchiedt is. By zyne twede gemalinne, Camilla Martellia, verwekte Cosmus maar een eenige dochter, genaamt *Virginia*, naderhandt gemalinne van Cefar van Efte, hertog van Modena. Johannes de Medicis, een natuurlyke zoon van Cofmus, ging in den oorlog, en vocht in Hungarië dapper; weshalven hem de keizer tot Ryksvorft verklaarde. *Adriani Hift. de fuo Temp. l.* XIX. XX. XXI. *& in Orat. funebri Cosmi Medicis. Petri Victoris Orat. fun. Cofmi Medicis. Thuan. l.* XXXVI. XXXVII. *& Ginius in Orat. Fun.*

COSMUS de II, zoon van Ferdinand den I, en Chriftina, dochter van Karel, hertog van Lotharingen, wierdt in 't jaar 1590, den 2 of, gelyk anderen willen, den 19 May, geboren. Toen zyn vader in 't jaar 1609 den geeft gaf, volgde hy hem in de regering, en leefde 12 jaren lang zeer geruft en vreedzaam, maar was doorgaans met ziektens en zwakheden behebt, invoegen hy het L. V. beeldt van Loretto bezocht, om genezen te worden. In 't jaar 1613 ftondt hy hertog Ferdinand van Mantua tegen den hertog van Savoje by, en in 't jaar 1620 zondt hy op zyne eige onkoften keizer Ferdinand den II eenig voetvolk en 566 paarden te hulp tegen die van Bohemen. Zyne fchepen waren ook verfcheide malen gelukkig tegen de Turken, voornamentlyk zyn admiraal Beautegard, die in 't jaar 1611 met vier galeien eene overwinning behaalde. By zyne onderdanen was hy zo bemind, dat hem ter eere te Florence een beeldt wierdt opgerecht, waar op hy onder anderen *Pater egenorum*, dat is, een vader der armen, genaamt wierdt. In 't jaar 1619 verviel hy met koning Lodewyk den XIII in gefchil om dat de Florentynfche agent eenige perfonen, die voorhenen in dienft van den maarfchalk d'Ancre geweeft waren, onder zyn gevolg hadt, en zich daarenboven in de zaken hopens de koninginne moeder, Maria de Medicis, mengde. Ook hadden de Franfchen twee kleine Florentynfche vaartuigen genomen, weshalven Cosmus wederom de Franfchen te Livorno in arreft liet nemen. Doch dit gefchil duurde niet lang; maar wierdt in der minne bygelegt. Hy ftierf in 't jaar 1621, oud 31 jaren. Zyne gemalin was Maria Magdalena, dochter van den aartshertog Karel van Oostenryk, die hy nog by 't leven van zynen vader in 't jaar 1608 trouwde. Met deze teelde hy behalven twee dochteren vyf zonen, als *Ferdinand*, zyn opvolger in de regering; *Johan Karel*, Malthezer ridder, naderhandt kardinaal; *Matthias*, die onder de keizeren Ferdinand den II en III in Duitfchlandt generaal-veldtuigmeefter geweeft is; *François*, die in 't jaar 1634 in de belegering van Regensburg fneuvelde; en *Leopold*, een kardinaal. Cosmus dede by 't aanvaarden zyner regering een gezantfchap aan keizer Rudolph den II, en eenige andere hoven, onder welke was Daniel Eremita, die een lofreden op het trouwen van Cosmus gefchreven heeft.

COSMUS, een vermaard generaal, maakte zich door zyne dapperheit onder de regering van keizer Juftinianus in de Afrikaanfche oorlogen beroemt, waar in hy nevens zyn zoon het leven verloor. Hier over was het volk uitermaten verblyd, het welk federt de verovering van Afrika door Belifarius, veldheer van Juftinianus, in een gedurige vreze geleeft hadt; om dat volgens eene zekere Sibyllynfche voorzegging niet lange na die verovering de wereldt ftondt te vergaan. Maar de doodt van Cosmus verftaande waren de Afrikanen uitgelaten in blydfchap, om dat een zeker uitlegger der Orakelen hen dede begrypen, dat de voorzegging in hem vervult was; ziende op zyn name, vermits Cosmus, by de Grieken Κόσμος, de wereldt beduidt. *Procopius.*

COSNAC, (BERTRAND DE) of DE CHANAC, biffchop van Cominges, en naderhandt kardinaal, was uit het landfchap Limofin, en eerft kanunnik der Regulieren van de orde van S. Auguftyn. Urbanus de V zondt hem als nuncius naar Spanje, welke bediening hy ook onder Gregorius den XI behieldt, en in 't jaar 1370 den kardinaalshoedt erlangde. Hy was gelukkig in zyne commiffie, en bewerkte de vrede tuffchen de koningen van Arragon en Caftilië. Na zyne wederkomft ftierf hy te Avignon in 't jaar 1373. *Aubery Hift. des Card. Victorell. Onuphr.*

COSNE, in 't Latyn *Conium* en *Conada*, eene kleine, maar neringryke ftadt in 't fticht van Auxerre, in Nivernois, alwaar de riviere Nozaim in de Loire loopt. Deze plaats is vermaard wegens de meffen, die aldaar gemaakt worden, en heeft in de binnenlandfche oorlogen der XVI eeuwe dikwils van heer verandert.

COSROES, de XXII koning der Parthers, zoon van Artabanus den III, verhief Parthamifir tot koning van Armenië, doch dit verdroot keizer Trajanus dermaten, dat hy hem den oorlog aankondigde, en uit zyn ryk dreef, en Parthamafpates tot koning der Parthers maakte. Urlogefus, zoon van Cosroës, poogde te vergeefs door Antoninus den Vromen in zyn vaderlyk ryk herftelt te worden. *Xiphil. in Traj.*

COSROES. Zie CHOSROES.

COSSA was oudtyds eene ftadt op de Toskaanfche kufte, alwaar nu *Porto Hercole* is. Men ziet 'er naauwlyks de minfte overblyffelen van. *Delic. de l'Ital.* VI. *pag.* 41.

COSSARTIUS, (GABRIEL) geboortig van Pontoyfe, begaf zich in 't jaar 1633 in de focieteit der Jefuiten, en was 9 jaren hoogleeraar in de rederykkunft te Parys. Toen Labbé geftorven was, vervolgde hy de verzameling der Concilien, door den zelven begonnen, maar niet verder dan tot het XI deel gebragt. La Rue heeft in 't jaar 1675 zyne gedichten en redenvoeringen in 't licht gegeven. Hy ftierf in 't jaar 1674, oud 59 jaren, te Parys. *Alegambe Bibl. S. J.*

COSSE, een beroemd geflacht in Vrankryk; waar uit vele voorname mannen gefproten zyn, en dat voornamentlyk den hertoglyken tytel van Briffak ontfangen heeft. Men verhaalt, dat onder Renatus, koning van Sicilië, de heeren van Coffe uit het gebiedt van Napels in Vrankryk gekomen zyn. Onder de eerften, die vermaard zyn geworden, was in 't jaar 1449 *Theobaldus de Coffe.* Deze teelde *Johannes*, fenechal van Provence; en *Renatus*, hertog van Briffak, welke laatfte opperopziender der koninklyke keuken en grootvalkenier geweeft is. Hy teelde nevens andere kinderen *Karel* den I *de Coffe*, maarfchalk van Vrankryk. Onder de kinderen van dezen Karel zyn *Timoleon*, en *Karel* de II meeft vermaard, welke laatfte het geflacht heeft voortgeplant, nalatende onder andere kinderen *François de Coffe*, hertog van Briffak, pair en opperopziender der levensmiddelen. Deze ftierf in 't jaar 1651, oud 70 jaren. Onder zyne kinderen zyn merkwaardig, *Lodewyk de Coffe*, hertog van Briffak, die ftierf in 't jaar 1661, in 't 35 jaar van zynen ouderdom, en liet by zyne gemalin Catharina van Gondi, dochter van den hertog van Retz, *Henrik Albert de Coffe*, hertog van Briffak, na. Deze trouwde in 't jaar 1663 met Gabriele Louife, de dochter van Claudius, hertog van S. Simon, en na de doodt van deze met Elizabeth van Vertamont, dochter van Michaël, marquis van Manevre, in 't jaar 1684: doch ftierf in 't jaar 1699, zonder erfgenamen. De andere zoon van François was *Timoleon de Coffe*, graaf van Coffe en Chateau Giron, ridder van de koninklyke orde, gouverneur van Mezieres, enz. die ftierf in 't jaar 1677, hebbende by zyne gemalinne Elizabeth Charron van Dormille verfcheide kinderen geteelt, onder welke merkwaardig is *Artus Timoleon de Coffe*, hertog van Briffak, graaf van Coffe, enz. die in 't jaar 1667 geboren, en den 1 July des jaars 1709 geftorven is, nalatende *Timoleon Karel*, pair en hertog, enz. nevens nog twee tweelingen.

COSSE, (ARTUS DE) maarfchalk van Vrankryk, graaf van Secondigni, en heer van Gonnor, enz. was de zoon van Renatus de Coffe, en broeder van den maarfchalk van Briffak. Nadat hy een tydlang onder zyn broeder de wapenen in Italië gedragen hadt, wierdt hy gouverneur der ftadt Metz, en verdedigde die fterkte tegen het keizerlyke leger. In 't jaar 1554 maakte hem de koning luitenant van Mariënburg, naderhandt grand-panetier, fur-intendant over de finantien, in welke bediening hy hem zelve rykelyk van middelen voorzag. In 't jaar 1567 wierdt hy maarfchalk, woonde den flag by S. Denys by, en moeft den jongen hertog van Anjou als generaal luitenant in des zelfs veldtocht tegen de Hugenotten verzellen. Deze wierden toen in Champagne en Lotharingen vervolgt. Hy wierdt befchuldigt, dat hy deze Hugenotten het gevaar heeft laten ontkomen, wanneer hy ze konde geflagen hebben. In het tegendeel gaf hy kort daar na in Picardië preuven zyner dapperheit, toen hy het oogmerk van den prins van Oranje verydelde, en die genen, die in Vrankryk naar oproer haakten, verrafte en floeg. Naderhandt was hy by het treffen by Jarnak en Moncontour, doch in 't jaar 1570 wierdt hy van de Hugenotten by Harnay le Duc geflagen. Drie jaren daarna gaf hy preuven van zyne dapperheit voor Rochelle, voornamentlyk tegen de hulpbenden, die uit Engelandt aankwamen. Des niettegenftaande geraakte hy het volgende jaar in de baftille, wordende befchuldigt het met den hertog van Alençon tegen de regering te houden, en nevens hem een aanflag tegen den koning te fmeden. Hier zat hy tot het jaar 1575, wanneer de hertog van Alençon het hof verlaten hadt, en de koninginne moeder hem door de loslating van dezen maarfchalk meende te bevredigen; federt welken tydt hy gedurig in des prinfen belangen geweeft is. Hy ftierf in 't jaar 1582 aan de jicht. Hy was een goed generaal, zo echter, dat hy zomwylen geen voorzichtigheit genoeg gebruikte. Men verhaalt van hem, dat hy een liefhebber van den wyn was, invoegen hem zommigen den maarfchalk des Bouteilles noemden, hoewel hem de dronk nooit belet heeft zyne zaken naar behoren te verrichten. Boven dien was hy zeer vry in 't fpreken, en fcheen den hertog van Alençon uit dien hoofde eenigzins te vervelen. Eindelyk wierdt hy van den Hervormden Godsdienft verdacht gehouden; en men ver-

verzekert, dat hy ten tyde van 't bloedbadt van Parys mede op de rol der genen, die ſtonden vermoord te worden, geſtaan heeft, maar dat zyn leven door zekere mevrouwe, die de gunſt des hertogs van Anjou hadt, verbeden is. *Thuan. Davila. Brantome. Mezeray.*

COSSE, (KAREL de I, DE) maarſchalk van Vrankryk, genaamt maarſchalk de Briſſak, en grave van Briſſak, enz. was eerſt ſtalmeeſter van den dauphin François, na wiens doodt hy zich naar Napels en Piemont in den oorlog begaf. Hy was by de belegering van Perpignan als overſte over 't voetvolk. Hier ontfing hy eene wonde, doch te gelyk zo veel roem, dat de dauphin Henrik zeide: „ Indien ik geen dauphin was, wilde ik „ wel Briſſak wezen." In 't jaar 1543 dekte hy die genen, die Landrecy, dat door de keizerlyken belegert was, mondkoſt toevoerden, en beveiligde zyne manſchap, niettegenſtaande hy tweemaal gevangen was. Deze daadt behaagde den koning zo wel, dat hy ter zelver tydt over tafel zittende hem uit zynen beker liet drinken, en hem tot ridder van zyne orde verklaarde. Wanneer in 't jaar 1544 de keizerlyken een inval in Champagne deden, geboodt hy by Vitry een afzonderlyk leger, en niet tegenſtaande hy wyken moeſt, betoonde hy echter wederom een ongemene dapperheit. In 't volgende jaar ſloeg hy 2000 Engelſchen in den ſlag by Calais. In 't jaar 1547 maakte hem de koning tot grootmeeſter over de artillery, zondt hem als ambaſſadeur naar den keizer, en gaf hem het gouvernement van Piemont, maakte hem ook in 't jaar 1550 maarſchalk van Vrankryk. Toen hy te Turin aankwam, hervormde hy de krygstucht, met afſchaffing van verſcheide ingeſlopene misbruiken onder de ſoldaten, gewende de zelve tot een gedurigen arbeidt, dwingende de zelve altydt wel gewapend, en hunnen bevelhebberen gehoorzaam te zyn. Hebbende derhalven in Italië verſcheide preuven zyner dapperheit gegeven, maakte hem de koning in 't jaar 1559 gouverneur van Picardië. Ter zelver tydt verzocht de hertog van Guiſe door een brief zyne vriendſchap. Dit maakte, dat hy weder naar Vrankryk keerde, en de party der Guiſen aannam, met welke hy anderzins in onmin leefde. In 't jaar 1562 bevorderde hy onder anderen de verovering van Havre de Grace, en ſtierf ten laatſte te Parys den 31 December des jaars 1565, in het 57 jaar zynes ouderdoms, aan de jicht, met welke hy reets een geruimen tydt was geplaagt geweeſt. Hy was een der grootſte generalen van zynen tydt, en daar by zo wel gemaakt, dat hy gemeenlyk de ſchone Briſſak genaamt wierdt. Hy heeft verſcheide natuurlyke kinderen nagelaten. *Thuan. Brantome. la Colombier. Godefroy. P. Daniel.*

COSSE, (KAREL de II, DE) hertog van Briſſak, pair en maarſchalk van Vrankryk, enz. was de zoon van Karel den I, en begaf zich nog jong zynde in den oorlog. In 't jaar 1582 was hy by den zeeſlag tegen de Spaanſchen, hieldt het andermaal met de ligue, en ſtreedt in 't jaar 1593 te Poitiers voor de zelve tegen 't koninklyk leger. Eindelyk gaf hem de hertog van Mayenne het gouvernement van Parys, welke ſtadt hy in 't jaar 1594 aan koning Henrik den IV overgaf, die hem tot maarſchalk van Vrankryk, en in 't jaar 1595 tot ridder van zyne orde maakte. Koning Lodewyk de XIII verhief in 't jaar 1620 het landt Briſſak in Anjou tot een hertogdom en pairie. In 't jaar 1621 was hy by de belegering van S. Jean d'Angeli, doch ſtierf in het zelve jaar te Briſſak.

COSSE, (PHILIPS DE) biſſchop van Coutance, grootalmoezenier van Vrankryk, abt van S. Michiel en Lerme en S. Jovin de Marna, was de broeder van Karel, en Artus de Coſſe, maarſchalk van Vrankryk. Hy beminde de wetenſchappen en geleerde mannen, wordende uit aanmerking zyner verdienſten in 't jaar 1530 tot biſſchop van Coutance gemaakt. Hy bewoog Lodewyk le Roy het leven van *Guilielmus Budeus* te ſchryven. Deze deedt zulks, en ſpreekt in de voorreden met zeer veel achting van Philips de Coſſe. Het zelve hebben ook Salomon Macrinus, Ludovicus Bourbonius, en anderen gedaan. Hy ſtierf in 't jaar 1550. *Sal. Marinus l.* II. *Hymn. Carm.* 2. *Lud. Bourbon l.* VIII. *Carm.* 118. *Robert & Sammarth. Gall. Chriſt.*

COSSEANI zyn zekere inwoners van een gebergte in 't koninkryk van Perſië. *Polybius* en *Diodorus* melden, dat Alexander de Grote over de doodt van zyn beminden Hepheſtion zich zodanig bedroeft heeft, dat hy deze menſchen met de wapenen vervolgt, en groten deels als een ſlagtoffer voor de afgeſtorve ziele van Hepheſtion gedood heeft. *Diod. Sic. l.* VI. *Polyaen. l.* VII. *Arrianus de Exped. Alexandri.*

COSSIERS, (JOHANNES) een ſchilder, zeer geroemd in Brabandt, inzonderheit om een kunſtſtuk van hem gemaakt, dat te Mechelen in de kerk van het groot Begynhof hangt: zynde dit alleen genoeg om zynen roem te trompetten zo verre als 'er ſchilderkunſtenaars gevonden worden. Hy bezocht vele hoven, en liet overal blyken van zynen geeſt. De tydt zyns overlydens is onzeker. *Houbr. Schilderboek* I. *Deel.*

COSTA, of ACOSTA, (CHRISTOFFEL) was geboortig uit Afrika, doch van een Portugeeſch vader. Hy begaf zich tot de geneeskunde, en reiſde naar Aſië. Doch hier wierdt hy gevangen, en een geruimen tydt als een ſlaaf gehandelt. Onderwylen vorderde hy zeer in de kenniſſe der kruiden. Uit de gevangenis ontſlagen zynde reiſde hy nog verder door Aſië, kwam van daar naar Spanje, en oeffende zyne kunſt te Burgos, alwaar hy in 't jaar 1578 zyn werk in 't licht gaf, onder den tytel van *Tratado de las drogas y medicinas de las Indias*, dat Karel Cluſius naderhandt in 't Latyn vertaalt heeft. Hy ſchreef ook eene reize van Indië, en verſcheide andere werken. Ten laatſte begaf hy zich in de eenzaamheit, en ſtierf aldaar. *Vander Linden de ſcript. Medic. Anton. Bibl. Hiſp.*

COSTA, (EMANUEL) een Portugeeſch Jeſuit, leefde ook in de XVI eeuwe, en ſchreef in zyne tale eene Hiſtorie zyner ſocieteit in 't Ooſten, die door Joh. Petrus Maffæus in 't Latyn is vertaalt. Voorts ſchreef hy een geſchiedenis van Indië en Japan. *Alegambe bibl. ſoc. J. Anton. Bibl. Hiſp.*

COSTA, (FRANCISCUS ANTONIUS) een edele van Meſſina, geboren in 't jaar 1571, begaf zich tot de ſtudie der Rechtsgeleerdheit, in welke hy nevens zyn zedig gedrag heeft uitgemunt. Hy is rechter geweeſt te Meſſina, en van de onderkoningen van 't ryk tot twee malen als vikaris generaal uitgezonden. Hy overleedt te Meſſina in 't jaar 1656, in den ouderdom van 80 jaren, nalatende: *Conſiliorum, ſive reſponſorum juris, cum addictionibus, Volumen. Bibliotheca Sicula.*

COSTA. (GABRIEL) Zie ACOSTA.

COSTA, (JANUS A) een vermaard Franſch rechtsgeleerde in 't begin der XVII eeuwe, was geboortig van Cahors, en oeffende zich in de letterkunde in zyn vaderlandt, maar in de rechten te Bourges, alwaar hy vyf jaren vertoefde. Toen keerde hy weder naar zyn vaderlandt, en leefde met Fr. Realdus, hoogleeraar te Toulouſe, in een vertrouwelyke vriendſchap. In 't jaar 1593 of 1594 wierdt hy tot hoogleeraar in de rechten te Cahors beroepen, en in 't jaar 1599 te Toulouſe; welke bediening hy 31 jaren bekleed heeft, tot het jaar 1630, wanneer hy weder naar Cahors was beroepen, alwaar hy den 23 Auguſtus des jaars 1637 geſtorven is, zynde 43 jaren hoogleeraar in de rechten geweeſt. Zyne voortreffelyke ſchriften zyn: *Commentarius ad capit. cum Martinus de conſtit.*; *Summaria ad 9 Titulos Decretalium*; *Notæ ad Inſtitutiones*; *Commentarius ad Decretales*; enz. Zyn leerling Ægidius d'Aregan, eerſte hoogleeraar der rechten te Orleans, heeft zyn leven beſchreven.

COSTA (JOHANNES) een Spaanſch hiſtorieſchryver, leefde in 't jaar 1578. Hy was geboortig uit Aragon, en hoogleeraar der rederykkunſt te Salamanca, van waar hy te Saragoſſa kwam. Hy heeft een werk in twee boeken geſchreven, *De conſcribenda rerum Hiſtoria*, nevens eenige andere ſchriften. *Anton. bibl. Hiſp.*

COSTA, (JOSEPHUS MARIA) een edele van Meſſina en Jeſuit, is geboren den 1 Juny in 't jaar 1637. Hy was een vermaard prediker, en heeft te Nicea het beſtierdersampt van de zamening met veel lof bekleed. Eindelyk overleedt hy den 23 Auguſty in den jare 1696, hebbende geſchreven *L'incanteſmo oratione panegirica della ſacra della B. Vergine a Meſſinenſi.* enz. *Bibliotheca Sicula.*

COSTA (MARGARETHA) geboortig van Rome, leefde in de XVII eeuwe, en was wegens hare dichtkunde beroemd. Zy droeg hare werken den kardinaal Mazarin op. *Menetrier. Bayle.*

COSTA, (PIUS) geboortig van Palermo, van de orde der Benedictynen, is een zeer geleerd man geweeſt, daar by deugtzaam, waar door hy zich alom zeer geacht maakte. Eerſt wierdt hy tot 't waarnemen van eenige ampten in zyn klooſter aangeſtelt, en klom vervolgens op tot dat van prioor. In den jare 1687 wierdt hy abt van 't klooſter van S. Martin te Palermo. en overleedt den 22 September in den jare 1697. Het geen hy in 't Italiaanſch heeft geſchreven is onder een anderen naam uitgekomen, namentlyk: *Vita e miracoli di S. Chriſtophoro Martire Apoſtolo della Licea, cavata da molti ſcrittori Græci, Latini, Chaldæi, Arabi*; *vita, e miracoli del gl. S. Onofrio Anacoreta re di Perſia*: en in 't Latyn nog ongedrukt: *Volumen aſceticum de SS. Euchariſtia. Bibliotheca Sicula.*

COSTAGUTI, een voorname familie van Genua, uit welke *Vincentius* geboortig de bediening van kamerklerk kocht. Op dat nu de zelve wederom zou kunnen verkocht worden, en de aanzienlyke ſommen, door zyn vader ten behoeve der Apoſtoliſche kamer opgeſchoten, vergoed, maakte hem paus Urbanus de VIII in 't jaar 1643 tot kardinaal, wanneer hy door zyne edelmoedige en lieftallige levenswyze zich by een ieder bemind maakte. Hy ſtierf den 6 December des jaars 1660. Sommige zyner verwanten kwamen naar Rome, en vermaagſchapten zich aldaar met de voornaamſte familiën. Een uit de zelve teelde *Joh. Baptiſta Coſtaguti*, geboren te Rome den 26 April des jaars 1636. Dezen maakte paus Alexander de VII tot prelaat. Clemens de IX benoemde hem, nevens de twee kardinalen, Negroni en Bichi, tot commiſſaris der Apoſtoliſche ſchatkamer. Naderhandt ontfing hy het opzicht over de granen, enz. welke bediening hy tot genoegen van 't volk bekleed heeft. Alexander de VIII verklaarde hem den 13 February des jaars 1690 tot kardinaal, welke eere hy met dankbaarheit beantwoordde. Na de doodt van Innocentius den XII meenden velen, dat hy den pauſſelyken ſtoel zou beklommen hebben; waar toe, behalven dat gene der kronen hem zulks ſcheen te zullen betwiſten, zyn voorbeeldig leven geen kleine hope gaf. Hy ſtierf te Rome aan eene beroerte den 8 Maart des jaars 1704. Zyn oudſte broeder marcheſe di Coſtaguti trouwde de nicht van den kardinaal Maldalchini; en een zyner moejen wierdt de gemalin van Tiberius Cenci, broeder van den kardinaal Balthaſar Cenci. *La Giuſta ſtatera de' porporati, p.* 231. *The preſent ſtate of the court of Rome. p.* 232. *Mercure Hiſtorique de l'an.* 1704.

COSTANTS, of CONSTANS, by de Duitſchers *Coſtnitz*, eene ſtadt in Duitſchlandt, wiens artykel, uit *Bayle* genomen, boven op CONSTANS kan nagezien worden. Men zal hier tegenwoordig uit *Buddeus* eene beſchryving van het bisdom en de kerkvergaderingen, aldaar gehouden, byvoegen.

Het bisdom betreffende, het zelve wierdt oudtyds in de toen vermaarde ſtadt Vindoniſſa, of Windiſch, alwaar de Hemmat, Aar en Rus zamenlopen, geſticht, maar onder den biſſchop Maxi-

mus naar Costants of Constans verplaatst. Zommigen meenen, dat zulks onder koning Clotarius den II in 't jaar 570 geschied is. Anderen in 't tegendeel beweeren, dat Childebert de III deze verplaatsing ondernomen heeft, ten einde de bisschop het landschap Vindelicië, alwaar zich toen velen tot het Christelyk gelove begaven, nader zyn mogt. Dit bisdom is naderhandt dermaten aangegroeit, dat het thans voor het grootste van gansch Duitschlandt gehouden wordt. Ten tyde van keizer Sigismund hadt het 350 kloosters, 1760 karspels, en 17000 priesters of monniken. De stichtslanderyen zyn aan deze en de overzyde van de Bodenzee gelegen, namentlyk Merseburg, Marchdorf, de abdy Reichenau, de proostdy Oningen, het klooster Waldsassen, enz. Daar toe behoren ook zommige plaatsen in Thurgow, ten aanzien van welke de bisschop met de eedgenoten in een verbondt staat, weigerende uit dien hoofde in 't Zwabische verbondt te treden, hoewel hy zulks uit aanmerking zyner op den Ryksbodem gelegene goederen wel hadt mogen doen. Dit bisdom heeft tot erfbeampten de vryheeren van Sergenstein als maarschalken, de vryheeren Zweyer van Ewebach als truchsessen, de Segeser van Beuneg als schenkers, en die van Ragenriedt als kamerheeren. Voorts zyn de bisschoppen aldaar nevens Wurtemberg uitschryvende vorsten van den Zwabischen kreits, en hebben als zodanige de Westphaalsche vrede in hunnen kreits door commissarissen ter executie gebragt. Over den rang hebben ze een geruimen tydt met die van Straasburg getwist, tot ze eindelyk besloten hebben beurt te houden. Dus twisten zy ook met die van Furstenburg, dien zy de vrye scheepvaart op de Bodenzee niet willen toestaan. Ten laatste zyn zy ook kancelieren der universiteit van Fryburg, terwyl hen by de vrede van Nimwegen andere rechten nopens Fryburg ontnomen zyn.

Naamlyst der bisschoppen van Costants.

1. *S. Beatus.*
2. *S. Patrius.*
3. *S. Lindo*, of *Lando.*
4. *Bovicus*, of *Bubulus.*
5. *Grammatius*, of *Chronatius*, in 't jaar 552.
6. *S. Maxentius*, of *Maximus.*
7. *Rudelo*, of *Rudolph.*
8. *Ursinus.*
9. *Martinus*, of *Marianus.*
10. *Gaudentius*
11. *Johannes.*
12. *Boso*, of *Obaldus*, of *Odibaldus.*
13. *Pictavius.*
14. *Severinus*, of *Severus.*
15. *Astrobins.*
16. *Johannes* de II, of *Hanno.*
17. *Ruffus*, of *Buffo*, of *Buso.*
18. *Ausbnlus*, of *Audoinus*, stierf in 't jaar 736.
19. *Ehrenfried*, of *Aufredus.*
20. *Sidonius.*
21. *Johannes* de III, in 't jaar 781.
22. *Gangulphus.*
23. *Fidelis.*
24. *Theobaldus*, of *Theodorus.*
25. *Egion*, stierf in 't jaar 813.
26. *Wolferon.*
27. *Salomon* de I, stierf in 't jaar 873.
28. *Patheon*, of *Bathego.*
29. *S. Gebhard*, of *Gebald*, stierf in 't jaar 885.
30. *Salomon* de II, stierf in 't 891.
31. *Salomon* de III, graaf van Ramswag, stierf in 't jaar 919.
32. *Notingus*, graaf van Veringen.
33. *S. Conradus*, graaf van Altorf, stierf in 't jaar 974, of 976.
34. *Gamenoldus*, of *Gamenolphus*, of *Ganinolphus.*
35. *S. Gebhard*, graaf van Bregentz, stierf in 't jaar 995.
36. *Lambertus.*
37. *Richard*, of *Rodhard.*
38. *Aymo.*
39. *Warman*, graaf van Dillingen, stierf in 't jaar 1034.
40. *Everard*, broeder des voorgaande, stierf in 't jaar 1046.
41. *Theodoricus.*
42. *Grimoldus*, of *Rumoldus.*
43. *Karel*, graaf van Thuringen, wierdt afgezet.
44. *Otto van Goslar*, vryheer van Lierheim.
45. *Rupertus.*
46. *Bertholdus.*
47. *Gebhard*, hertog van Zähringen, verkoren in 't jaar 1081, stierf in 't jaar 1110.
48. *Arnolphus*, graaf van Heiligenberg, stierf in 't jaar 1116.
49. *Ulrich*, graaf van Kyburg, stierf in 't jaar 1128.
50. *Ulrich*, vryheer van Kastel.
51. *Herman*, vryheer van Arbona.
52. *Otto*, graaf van Habsburg, in 't jaar 1169.
53. *Berthold*, vryheer van Busnang, of Kusnach, anderen noemen hem hertog van Zähringen, stierf in 't jaar 1176.
54. *Herman van Feidingen*, stierf in 't jaar 1191.
55. *Diethelmus*, vryheer van Weissenburg en Kremkingen, stierf in 't jaar 1205, of 1206.
56. *Wernerus*, vryheer van Stauffen, stierf in 't jaar 1210.
57. *Conradus*, graaf van Andechs, of vryheer van Tegerfeldt, stierf in 't jaar 1234.
58. *Henrik van Thann*, of *Thannek*, stierf in 't jaar 1248.
59. *Everardus*, truchses van Waldpurg, stierf in 't jaar 1274.
60. *Rudolphus*, graaf van Habsburg, stierf in 't jaar 1293, of 1294.
61. *Frederik*, graaf van Zolleren, stierf in 't jaar 1300.
62. *Henrik van Klingenberg*, stierf in 't jaar 1306.
63. *Gebhard van Benar*, een Franschman, stierf in 't jaar 1318.
64. *Rudolph*, graaf van Montfort, stierf in 't jaar 1333.
65. *Nicolaas van Ketzingen*, of *Krotzingen*, en *van Frauenfeldt*, stierf in 't jaar 1344.
66. *Ulricus Pfefferhaut*, stierf in 't jaar 1351.
67. *Johannes van Windlow*, of *Windek*, wierdt vermoord in 't jaar 1356.
68. *Ulricus van Freydingen.*
69. *Heinrik*, vryheer van Brandis, stierf in 't jaar 1383.
70. *Mangoldus*, vryheer van Brandis, stierf in 't jaar 1384.
71. *Nicolaas van Rissenburg*, naderhandt bisschop van Olmutz.
72. *Burcardus*, vryheer van Heuwen, stierf in 't jaar 1398.
73. *Frederik*, graaf van Nellenburg, deedt afstandt.
74. *Marquard van Randek.*
75. *Albert Blarer van Girsperg*, deedt ook afstandt.
76. *Otto*, markgraaf van Röteln en Hohenberg, deedt afstandt in 't jaar 1433.
77. *Frederik*, graaf van Zollern, stierf in 't jaar 1436.
78. *Henrik*, vryheer van Heuwen, stierf in 't jaar 1462.
79. *Burcardus van Randek*, stierf in 't jaar 1466.
80. *Hermannus van Landsperg*, stierf in 't jaar 1477.
81. *Lodewyk van Freyberg*, stierf in 't jaar 1480.
82. *Otto*, graaf van Sonnenberg, stierf in 't jaar 1491.
83. *Thomas Ferlower van Cilly*, stierf in 't jaar 1490.
84. *Hugo van Hohen-Landenberg*, deedt afstandt.
85. *Balthazar Merkel*, Ryks-onderkancelier, stierf in 't jaar 1532.
86. *Hugo van Hohen-Landenberg*, voor de twede maal, stierf in 't jaar 1533.
87. *Johan*, graaf van Lupfen, deedt afstandt in 't jaar 1536.
88. *Johan van Weza*, voorhenen aartsbisschop van Lunden, en bisschop van Rotschildt, stierf in 't jaar 1547.
89. *Christoffel Metzler van Adelberg*, der beide Rechten Doctor, stierf in 't jaar 1561.
90. *Marcus Sittich*, graaf van Hohenembs, kardinaal, deedt afstandt in 't jaar 1589.
91. *Andreas*, aartshertog van Oostenryk en kardinaal, stierf in 't jaar 1650.
92. *Joh. Georg van Hallewell*, stierf in 't jaar 1603.
93. *Jakob Fugger*, vryheer van Kirchberg en Weissenhorn, stierf in 't jaar 1626.
94. *Sixtus Werner van Prasberg*, stierf in 't jaar 1627.
95. *Johannes*, graaf en truchses van Waldpurg, stierf in 't jaar 1644.
96. *Johannes Franciscus van Prasberg*, voogdt van Summerau, stierf in 't jaar 1689.
97. *Marquardus Rudolphus van Rodt*, verkoren den 14 April 1689, stierf in 't jaar 1704.
98. *Johan Frantz Schenk* van Stauffenberg.

Bucellin. Constant. Rhenana. Pfeffinger ad Vitriar. l. II. XV. *p.* 1189. *Bruschius de Episc. Germ. Merkers Chron. Const. Datt. de P. P, p.* 399. *Manlii Chron. Const. ap. Pistor. Knipschild de civ. imp. l.* III. *zwantzig Theatr. prae. Sweder Theatr. prat. Europ. Herold P.* I. *p.* 586.

Kerkvergaderingen van Costants, of Constans.

De eerste kerkvergadering wierdt te Costants gehouden in 't jaar 1044, onder keizer Henrik den III, waar op de vrede van Duitschlandt bevestigt is. Daarna in 't jaar 1094, wanneer bisschop Gebhard als legaat van den paus alhier een Concilie vergaderde, waar op nevens vele anderen ook Bertholdus, die het *Chronicon van Hermannus Contractus* gecontinueert heeft, verscheen. Deze heeft ook de acten van 't Concilie beschreven, waar op voornamentlyk aangaande de hervorming der kerkelyke tucht gehandelt is. Doch het voornaamste en merkwaardigste Concilie is het gene in 't jaar 1414 onder keizer Sigismund alhier gehouden is, wordende van zommigen voor een algemeen Concilie gehouden, zynde het eerste van die nature, dat in Duitschlandt gehouden is. Aanleiding tot deze kerkvergadering gaf de ergerlyke scheuring der kerke, door drie pauzen, die te gelyk wilden heerschen, veroorzaakt: want wanneer Benedictus de III, anders Petrus de Luna genaamt, en Gregorius de XII over de pausselyke waardigheit twisten, wierden ze op 't Concilie van Pisa, daar ze weigerden te verschynen, afgezet, en in tegendeel Petrus Philargus, kardinaal, geboortig uit Kandië, verkoren. Deze noemde zich Alexander de V, en stervende na verloop van tien maanden wierdt Balthazar de Costa te Bononië in zyne plaats verkoren. Deze noemde zich Johannes de XXIII. Maar de twee voornoemden wilden voor den derden niet wyken, en alzo een ieder zynen aanhang hadt, ontstondt 'er veel onrust in de kerk. Dit gaf keizer Sigismund aanleiding om een algemeen Concilie te doen vergaderen, dat te Costants den 16 November des jaars 1414 begon; en waar op nevens den keizer Sigismund vele vorsten en vorstelyke gezanten waren, nevens een groot getal bisschoppen, abten, Doctoren in de Godgeleerdheit en Rechten. Hier by zag men iets zonderlings, dat namentlyk de bisschoppen, in hunne natien verdeelt, hunne byzondere raadsplegingen hielden. Dus deden ook

ook de kardinalen, zonder dat 'er iets op 't Concilie wierdt voorgedragen, waar over de byzondere natien der kardinalen en bisschoppen niet alvorens geraadpleegt hadden. Toen men derhalven ter zake zelve kwam, wierdt in de twede sessie, gehouden den 2 Maart des jaars 1415, paus Johannes bekend gemaakt, dat hy van zyn pausschap zou hebben af te staan. Hy beloofde te zullen gehoorzamen, in geval de twee tegenpauzen Gregorius en Benedictus insgelyks zulks kwamen te doen. Maar hy ontvluchtte des nachts daar aan, en begaf zich naar Schafhauzen. In de derde, vierde en vyfde zitting wierdt van de macht en authoriteit van een Concilie gehandelt, en besloten, dat een algemeen Concilie boven den paus was, zynde bevoegt de zelve in geval van ongehoorzaamheit te straffen; met byvoeging, dat paus Johannes, ten ware hy wederkeerde en verscheen, als een ketter en scheurmaker zoude gehandelt worden. In de volgende zittingen wierdt verder van paus Johannes gehandelt; die eindelyk in de twaalfde zitting, gehouden den 29 May des jaars 1415, wierdt afgezet, waar aan hy zich ten laatsten onderworpen heeft. In de 14 zitting verschenen de gezanten van paus Gregorius, bevestigden al 't gene tot hiertoe van 't Concilie besloten was, en stonden in zynen name van de pausselyke waardigheit af. Hier op wierden in de 16 zitting gezanten tot paus Benedictus afgevaardigt, die allerhande uitvluchten zocht, en in generlei wyze van zyn pausschap wilde afstaan. Maar wanneer hem zyne aanhangeren verlieten, wierdt hy in de 17 sessie, gehouden den 26 July des jaars 1417, als een meineedige, en die de kerk tot een ergernis was, afgezet. Eindelyk wierdt in de 41 sessie, gehouden den 8 November des zelven jaars, besloten, dat men een nieuwen paus zoude verkiezen; waar op de kardinalen nevens de legaten der vyf natien zich in 't Conclave begaven, en den derden dag daarna, zynde den 11 November, den kardinaal Odo de Colonna verkozen. Het Concilie eindigde met de 45 sessie den 12 April des jaars 1418, nadat vooraf verscheide verordeningen en een formulier, naar 't welke zich de paus verbinden zoude, en aangaande de hervorming der kerke, zo wel aangaande het hoofdt, als des zelfs leden, gemaakt waren. Ook bemoeide zich deze kerkvergadering met de zake van Johan Wiclef en Johan Hus, die beide als ketters veroordeelt wierden, en alle hunne aanhangeren in den ban gedaan; en niettegenstaande Wiclef reets 30 jaren dood was, wierdt hy nochtans in de 8 zitting, gehouden den 4 May des jaars 1415, als een ketter veroordeelt, en zyne schriften scherpelyk verboden. Johan Hus, niettegenstaande hy een keizerlyken brief van vrygeleide hadt, wierdt in de gevangenisse geworpen, zonder dat hy gehoort was. Men deedt hem verscheide malen voor 't Concilie verschynen, zonder hem vryheit te geven tot zyne verdediging, terwyl men enkel en alleen van hem eischte, dat hy de dwalingen, die hem wierden te last gelegt, zou herroepen. Eindelyk wierdt hy in de 13 zitting, gehouden den 15 Juny, als een ketter veroordeelt, om nevens zyne schriften verbrand te worden. Hieronymus van Praag, die het met Johan Hus hieldt, wierdt door deze strenge behandeling van 't Concilie zo bevreest, dat hy in de 19 zitting, gehouden den 23 September, zyne gevoelens opentlyk afzwoer, bekennende, dat Johan Wiclef en Johan Hus billyk als ketters veroordeelt waren. Toen hy echter des niettegenstaande wederom in de gevangenis gebragt wierdt, hadt hy berouw van 't gene hy voor 't Concilie gezegt hadt, keerde weder tot zyne mening, en verdedigde de zelve standvastig: invoegen hy in de 21 zitting, gehouden den 30 May des jaars 1416, als een ketter veroordeelt, en insgelyks verbrand wierdt. Daarenboven is het merkwaardig, dat deze kerkvergadering in de 13 zitting verordent heeft, dat, niettegenstaande Christus het H. Avondmaal onder beiderlei gedaante heeft ingestelt, en de Christelyke kerk het ook alzo gehouden, *his tamen non obstantibus*, dat is, *des echter niettegenstaande*, de gewoonte der kerke, waar by het den leken maar onder eene gedaante wierdt toegedient, blyven zou. Naderhandt heeft dit Concilie tot verscheide twisten aanleiding gegeven, voornamentlyk door de twee vragen, Of een algemeen Concilie boven den paus is? Of, en voor hoe verre men den ketteren geen woordt en belofte moet houden? *Marianus Scotus ad an.* 1044. *Bertholdus ad an.* 1094. *Persona in Cosmodr. Æt. 6. c.* 94. *seq. Æneas Sylvius in Hist. Bohem. c.* 36. *Langius in Chron. Citiensi ad an.* 1415. *seq. Blondus dec.* 3. *l.* I. *Platina in Joh. XXIV. Sabellicus Æneid.* 9. *l.* IX. *H. Mutius ad an.* 1415. *seq. Bucellini Chronol. Constant. Richerii Hist. Concil. gener. l.* II. *c.* 3. *Natal. Alex. Hist. Eccl. sec.* XV. *diss.* 3. *Schelstrateni acta Constant. Concil. Ejusdem Tractat. de sensu & auctoritate Constantiensis Concilii contra Maimburg. Magnum Oecumenicum Constantiense Concilium VI. Tomis comprehensum, & auspiciis Rudolphi Augusti ducis Brunsvicensis ab Herm. van der Hardt anno* 1700. *in folio editum.*

COSTA-RICA, dat is, *De ryke kust*, een landschap in 't Noorder-Amerika, gelegen in Nieuw-Spanje, behoort tot het gouvernement van Guatimala, aan de Westzyde van Veragua, tusschen de Noord-en Stille zee. De hoofdstadt is Carthago, tusschen twee zeën gelegen, hebbende zekere plaatsen, die op beide zyden voor haven dienen. De andere steden zyn Aranjuez en Nicoya aan de Stille zee, Castro d'Austria, enz. Het landt is vruchtbaar, voornamentlyk aan vee, en heeft ook eenige zilver-en goud-aderen, echter zo vele niet, dat ze den name van ryke kust zouden verdienen. *Herrera l.* XIII. *Laet. Janson. Wafer voyage.*

COSTE, (HILARION DE) een monnik van de orde der Minimen, bloeide in de XVII eeuwe. Zommigen zeggen, dat hy van de zuster des H. Franciscus de Paula afstamt, en dat hy daarom bewogen is deze orde te verkiezen. Voorts is 't geslacht van *De Coste* in 't Dauphiné beroemd, uit het welk verscheide vermaarde mannen gesproten zyn, als: *Simon de Coste*, een ridder van Malta, die in 't jaar 1552 te Zara sneuvelde; *Jakob de Coste*, graaf van Charmes, en president in 't parlement van Grenoble, enz. *Hilarion de Coste* stierf te Parys in 't jaar 1661, nalatende verscheide schriften, als: *Histoire Catholique du XVI. siecle*; *Histoire des Dauphins*; *Eloges des Dames illustres*, *Vie du D. Piccart*; *du P. Mersenne*; enz.

COSTE DES DENS. Zie TAND-KUST.

COSTE D'OR. Zie GOUDKUST van GUINEA.

COSTERUS, (FRANCISCUS) een Jesuit, geboren te Mechelen in 't jaar 1530, kwam in 't jaar 1552 naar Rome, waar van daan hem Ignatius Lojola in 't jaar 1556 naar Keulen zondt, om aldaar het nieuw Gymnasium, genaamt der Drie Kronen, voor zyne orde in bezit te nemen, en in het zelve lessen te houden. Hy bereikte aldaar zyn oogmerk, en trok door zyne welsprekendheit en andere bekwaamheden eene menigte toehoorderen tot zich. Naderhandt was hy niet alleen twee maal in de Nederlanden, en eens aan den Rhyn provinciaal, maar woonde ook drie maal te Rome de generale vergadering by. Hy stierf in 't jaar 1619 te Brussel, nalatende: *Enchiridion Controv. de Relig. Apolog. pro eo*; *Thesaurus piarum Instit.*; *Scholia Catholica ad Bibliorum loca, quæ in controversiam rapi solent*; nevens verscheide strydschriften tegen *Franciscus Gomarus*, *Casparus Grevinchovius*, enz. *Alegambe Bibl. S. J.*

COSTERUS, (JOHANNES) prioor der Reguliere kanunniken van S. Maartensdal te Loven, alwaar hy ook geboren is. Hy heeft de werken van *Ambrosius* in vyf stukken, insgelyks de werken van *Vincentius Lerinensis* met een korte verklaring enz. uitgegeven. Ook wordt hem de verklaring over 't *Hoogliedt* van Salomon, uit de schriften van Ambrosius zamengetrokken, en andere werken toegeëigent. Hy stierf te Loven den 9 Maart des jaars 1559. *Possevin. in Appar. Andr. Bibl. Belg. Miræus de script. Eccl. sec. XVI.*

COSTERUS. (LAURENTIUS) Zie KOSTER. (LAURENS)

COSTNITZ. Zie CONSTANS en COSTANTS.

COSWICK, een stedeke, slot en ampt in 't vorstendom Anhalt, aan de Elve, twee mylen beneden Wittenberg gelegen. Hier pleeg de vorstinne weduwe van de voornoemde linie haren setel te hebben.

COTA, (RODERIK) geboortig van Toledo, was een Spaansch dichter, wiens *Celestina* door Caspar Barthius in 't Latyn, onder den name van *Pornoboscodidascalus*, heeft in 't licht gegeven, en het zeer roemt. Men heeft 'er ook een Fransche vertaling van. Barthius was een groot liefhebber van Spaansche boeken, en gaf doorgaans breed op van schriften, die hy onder handen nam: invoegen het geen wonder is, dat hy dit stuk in top vyzelt. Het is eigentlyk een soort van een blyspel, vol van zinspreuken en zedelessen, behalven welgepaste voorbeelden, bekwaam om den lezer te onderwyzen. Maar men moet ook weten, dat de Spaansche tale iets byzonders heeft in 't voorstellen der zedekunde boven alle andere; en 't is zeker, dat dit een van de beste Spaansche schriften is, zelfs naar 't oordeel der geleerde Spanjaarden. *Barthius Adversar. Anton. bibl. Hisp.*

COTATIS, eene stadt in Mingrelië, was de hoofdstadt van 't kleine koninkryk Imerete, en staat thans onder het gebiedt van den groten Turk, zynde maar een open vlek, zonder buitenwerken of muren, behalven aan eene zyde, alwaar ze door de rivier Phasis en een berg gedekt wordt. Men telt 'er omtrent 200 huizen in, die van gemene lieden bewoont worden, want het koninklyk paleis en die der groten zyn 'er eenigzins van afgezondert. Het kasteel is aan de andere zyde van de rivier op een heuvel gebouwt, en met twee hoge muren, eenige torens en een gragt voorzien, waar in eene Turksche bezetting is. *Chardin Reize door Persië.*

COTBUS, of COTWITZ, is eene middelmatige stadt, kasteel en heerlykheit in de neder-Lausnitz aan de Spree, wiens laatste heer, *Reinaldus*, in 't jaar 1475 stierf. Hier zyn goede wynen, visscheryen en landen. Het grote Spreherwoudt behoort 'er ook toe. In 't jaar 1219 kwam deze stadt aan de Mark, en in 't jaar 1444, of 1445, moest ze keurvorst Frederik de II met geweldt noodzaken om hem hulde te doen. In 't jaar 1461 verviel deze keurvorst met Georg Podiebrad, koning van Bohemen, zo wegens deze als andere steden in de Lausnitz, in geschil, welke laatste toen Cotbus, hoewel te vergeefs, belegerde. In 't volgende jaar wierdt de zake bygelegt, wordende Cotbus, Pritz en Sommerfeldt met zyn toebehoren den keurvorst gelaten. In 't jaar 1477 wierdt deze stadt van Johan, hertog van Sagan, te vergeefs belegert. In 't jaar 1516 wierdt de universiteit van Frankfort wegens de aldaar regerende pest op een zekeren tydt herwaarts verplaatst. In den jaren 1468, 1479 en 1600 is deze stadt geheel afgebrand, en in 't jaar 1631 door de keizerlyken uitgeplundert. *Script. Brandenb.*

COTELERIUS (JOHANNES BAPTISTA) was Doctor in de H. Godgeleerdheit, en lidt van de Sorbonne, ook koninklyke hoogleeraar der Grieksche tale te Parys. Hy wierdt te Nimes in 't begin van December des jaars 1627 geboren. Zyn vader was eerst predikant der Hervormde kerke, doch keerde naderhandt tot den Roomschen Godsdienst, en onderwees zynen zoon in de talen en andere wetenschappen, die reets in zyn twaalfde jaar een doorslaande preuve zyner bekwaamheit gaf: want wanneer in 't jaar 1641 een generale vergadering der Fransche geestelykheit te Mante gehouden wierdt, verklaarde de jonge Cotelerius voor die vergadering den Hebreeuschen text van 't Oude, en den Griekschen van 't Nieuwe Testament; beantwoorden-

dende alle zwarigheden, die hem in de Hebreeufche tale gemaakt wierden. Hier by voegde hy eenige wiskundige betogingen, verklarende zommige ftellingen van *Euclides*. Dit veroorzaakte hem een zonderlingen roem, die door zyne naarftigheit dagelyklch vermeerderde, tot dat hy eindelyk in 't jaar 1649 lidt van de Sorbonne, en in 't jaar 1676 koninklyke hoogleeraar te Parys wierdt, waar omtrent hem de gunft van Joh. Baptifta Colbert grotelyks voordeelig was, die hem reets voor tien jaren verkoren hadt, de Griekfche boeken in de koninklyke bibliotheek in order te brengen, en van de zelve eene naaukeurige naamlyft te maken. Hy ftierf den 12 Augufty des jaars 1686. Men heeft ook van hem vier *Homilien van Johannes Chryfoftomus over de Pfalmen*, en des zelfs *uitlegging over den Propheet Daniel*, die Cotelerius eerft in 't Latyn heeft vertaalt, met geleerde aanmerkingen opgeheldert, en in 't jaar 1661 in 't licht gegeven. Voorts heeft men van hem *SS. Patrum, qui temporibus Apoftolicis floruerunt, Opera*, door hem in 't jaar 1672 in twee ftukken uitgegeven, en voor de twede maal gedrukt in 't jaar 1700; doch voor eenige jaren, namentlyk in 't jaar 1724, te Amfterdam by R. en G. Wetftein zeer fraai voor de derde maal in 't licht gekomen. Nog heeft hy gefchreven: *Monumenta Ecclefiæ Græcæ*, in III ftukken, gedrukt in de jaren 1677, 1681, en 1686. *Baluzius in Epift. Emer. Bigot.* vooraan de Amfterdamfche uitgave gedrukt.

COTEREAU, een der voornaamfte familien in Brabandt, bezittende het aarts-vaandrigsampt van dat hertogdom. In 't jaar 1663 ontfing ze den tytel van markgraven van Afche. Ze ftamt af van 't Franfche geflacht van Dammartin. *Jan van Cottreau* was in 't jaar 1460 kamerheer en Raadt van Philips den Goeden, hertog van Burgundië. Zyn zoon *Robert* diende onder Karel den Stouten, en was in 't jaar 1465 by den flag van Montlehery. In 't jaar 1670 leefde *Willem van Cotereau*, eerfte markgraaf van Afche, die verfcheide kinderen heeft nagelaten. *L'Erection de toutes les terres du Brabant.*

COTHB-EDDIN, eerfte Sultan van Khovarezme, was de zoon van Boufteghin Gurgé, van Turkfche afkomft, en een flaaf van Balcateghin of Malcateghin, die ook een aanzienlyk flaaf was, en onder die genen, die hoge bedieningen aan 't hof van Malek-Schack, Sultan van de Dynaftie der Selgiuciden was. Na de doodt van zyn heer volgde hem Boufteghin in de bediening van opperfchenker; en vermits de inkomften van de provincie Khovarezme gefchikt waren tot het onderhoudt dezer bediening, zo erlangde hy het gouvernement van de zelve. Cothb-Eddin, zyn zoon, volgde hem in alle zyne bedieningen, en zynde van een verheven geeft, bekleedde hy dat ampt met luifter, en dede zich aan 't hof der Selgiuciden ontzien. Eindelyk erlangde hy den tytel van Khovarezm-Schak, dat is, prins of koning van Khovarezm, welke tytel naderhandt gedurig in zyne familie gebleven is, niettegenftaande de zelve het gebiedt over verfcheide andere landen hadt. Cothb-Eddin echter, hoe machtig hy ook wezen mogt, diende echter de Sultans der Selgiuciden, zonder zich ooit der zelver gehoorzaamheit te onttrekken. Want gedurende den tydt van 30 jaren diende hy een jaar lang als Sangiar aan 't hof, wordende daar in opgevolgt van zyn zoon Atziz. Hy ftierf in 't 521 jaar der Hegire, van Chriftus 1127, hebbende den roem van een der braafste en verftandigfte prinffen van zynen tydt.

COTHMAN, (ERNST) geboortig van Lemgou, eene ftadt in Weftphalen, ftudeerde eerft aldaar, naderhandt op 't Gymnafium te Duffeldorp, voorts te Helmftadt, Marpurg, en op andere univerfiteiten, en wierdt in 't jaar 1584 te Roftok Doctor der beide Rechten verklaart. Niet lange daarna, namentlyk in 't jaar 1587, beriep hem de hertog van Meklenburg tot zynen Raadt, en affeffor van 't geeftelyke en wereldlyke gericht, voorts tot kancelier, terwyl hy te gelyk hoogleeraar der Rechten, en fenior van de faculteit was. Hy ftierf in 't jaar 1627. Zyne fchriften zyn: *Refponfa juris*; *Difputationes juris*; *Commentarius in primum librum Codicis*; *Difputationes in Juftinianum*, *in compendium redacta* enz. *Witte Decad. I. Memor. Ict.*

COTHON. Dus wierdt een gedeelte van de haven der Carthaginienzen genaamt, zynde in drie delen gedeelt, namentlyk *Burfa*, *Megara* en *Gothon*. Feftus getuigt, dat de Afrikanen alle havens, die door menfchelyke kunft en vernuft gemaakt waren, dus genaamt hebben. Bochart is van gedachten, dat, vermits dit woordt noch by de Grieken, noch by de Romeinen gebruikelyk was, het van 't Hebreeufche woordt *Katam* of *Katham* afkomt, dat is, fnyden, houwen, en diergelyke havens maken. De haven van *Adrumetum*, eene andere Afrikaanfche ftadt, door de Pheniciërs tuffchen Carthago en de Syrtes gebouwt, wierdt ook *Cothon* genaamt; het welk de mening van Feftus bekrachtigt.

COTHURNO, (BARTHOLOMEUS) een kardinaal, geboortig uit het gebiedt van Genua. Deze deelde zyne ryke goederen den armen uit, en nam nog zeer jong zynde de orde der Franciskanen aan, en maakte zich door zyne predikatien beroemt. Uit dien hoofde erlangde hy het aartsbifdom van Genua, wanneer hem paus Urbanus de V den 16 September des jaars 1378 den kardinaalshoedt gaf. Maar na verloop van eenige jaren hieldt hy hem verdacht, en handelde hem uit dien hoofde zeer onvriendelyk; en niettegenftaande Karel van Durazzo, koning van Napels, hem verzoende, wierdt hy nochtans niet lange daar na wederom befchuldigt, als of hy op 't leven van Urbanus den V hadt toegelegt. Deze liet hem derhalven den 11 January des jaars 1385 te Luceria in arreft nemen, en na een wrede pyniging, waar in hy alles beleedt, te Genua, nevens vier andere medeplichtige kardinalen, in zee werpen. Men zegt, dat hy een *Summa Theologica*, *Poftilla fermonum facrorum*, *Commentaria in Canticum*, enz. gefchreven heeft. *Contelor. Elench. Cardin. Aubery. Ughelli. Folietta elog. clar. Ligurum. Jongelin. elog. facr. Ord. Min. Wadding. An. Minor.*

COTHURNUS noemden de oude Grieken en Romeinen een foort van fchoenen, zo der mannen als vrouwen. Maar wegens der zelver gedaante verfchillen de geleerden, en men kan wegens gebrek van zeker bericht daar omtrent niets bepalen. Die genen, die in de treurfpelen op 't fchouwtoneel kwamen, gebruikten ze wel voornamentlyk. Hier van wordt Cothurnus ook voor een verheven ftyl en fpreekmanier gebruikt. De jagers gebruikten ze ook, echter met dat onderfcheidt, dat de eerfte hoge, maar deze lage hielen hadden. *Balduinus de Calceo c. 15. Pitifcus.*

COTIGNAK, een Franfch vlek in Provence, naby de rivier d'Argens, vyf mylen van Brignoles. Zommigen nemen het voor der ouden *Maitavonium*, dat anderen te *Brignoles* plaatzen. *Baudrand.*

COTIS, een koning der Thraciërs, leefde ten tyde van Philippus, vader van Alexander den Groten, en regeerde 24 jaren. Hy was zeer wellustig en allezins buitenfporig; willende onder anderen de godinne Minerva trouwen, latende tot dien einde den nodigen toeftel tot een prachtige bruiloft maken, en voor zyne gewaande bruidt een trotfch vertrek bereiden. En wanneer nu deze godinne niet verfcheen, wierdt hy als razend, en zondt iemandt zyner bedienden naar het voornoemde vertrek, om te vernemen, of ze nog niet gekomen was; deze wederkomende en boodfchappende, dat hy niemandt gezien hadt, wierdt aanftonts van hem gedoodt. Het zelve lot hadt ook de twede bediende, dien hy derwaarts zondt. De derde, willende het gevaar ontgaan, boodfchapte, dat de godin al over lang naar hem gewacht hadt; hier op wierdt de koning jaloers, en doodde hem insgelyks, latende hem van onderen in tweën fcheuren. Zommigen berichten, dat dit zyn eigen huisvrouw wedervaren zy. Doch eindelyk wierdt Cotis van Python en des zelfs broeder, die den moordt van hunnen vader wilden wreken, om 't leven gebragt. Python, die zich nergens veilig oordeelde, begaf zich naar Athene, alwaar hy zeer wel ontfangen en met grote gefchenken begiftigt wierdt, vermits de Atheniënzen aan Cotis een gevaarlyken vyandt gehad hadden. Het fchynt, dat dit die *Cotis* is, van wien Plutarchus in zyne *Apophthegmata* gewag maakt. Zyn zoon *Cerfobleptes* volgde hem op, maar zyne dochter trouwde met Iphicrates. Voorts fchynt van dezen Cotis af te ftammen die gene, die ten tyde van Auguftus leefde, en van wien Tacitus gewag maakt, meldende, dat Auguftus tuffchen hem en zyn neef Rhefcuporis Thracië verdeelt heeft. Maar vermits deze laatfte het landt van Cotis ook begeerde tot zich te trekken, zulks echter by 't leven van Auguftus niet durfde ondernemen, begon hy aanftonts na des zelfs doodt Cotis vyandelyk te behandelen: hoewel hy op 't bevel van keizer Tiberius genoodzaakt wierdt zyn verdrag te maken. Doch Rhefcuporis nam de gelegenheit waar, toen ze zamen kwamen, en Cotis by hem aan tafel zat, en liet hem in verzekering nemen, fchryvende naar Rome, dat hy zulks gedaan hadt, om de lagen van Cotis te ontgaan. Wanneer nu Tiberius beide naar Rome ontboodt, liet hy Cotis doden, en uitftroojen, dat hy zich zelve om 't leven gebragt hadt. Rhefcuporis moeft des niettegenftaande naar Rome komen, en verloor nevens zyn ryk ook zyne vryheit. Men bragt hem naar Alexandrië, en vermits men van hem uitftrooide, dat hy in zin hadt te ontvluchten, wierdt hy gedoodt. Dus deelden de zonen van Rhefcuporis, genaamt Rhoemetalces, en de zoon van Cotis, ook COTIS genaamt, het ryk van Thracië. Van dezen laatften fchynt Tacitus gewag te maken in 't *XI* zyner *Jaarboeken*. Dezen gaf keizer Caligula klein-Armenië nevens een deel van Arabië. Daarenboven meldt Tacitus nog van een derden COTIS, die een broeder van Mithridates des konings van Bofporus was. Plutarchus noemt ook zekeren COTIS, koning van Paphlagonië; en Livius nog een anderen, zynde koning der Odryfiërs, die Perfeus, koning van Macedonië, tegen de Romeinen byftondt. *Athenæus l. XII. c. 8. Harpocration in v Cotis. Ariftoteles l. X. Polit. cap. 1. Plutarch in Apophtheg. & in vita Agefilai. Tacitus Annal. l. II. c. 64. feq. l. XI. c. 9. l. XII. c. 15. Livius l. XLII. Bayle.*

COTISON, een koning van Dacië, deedt een inval in Pannonië, maar wierdt door Cornelius Lentulus Auguftus, generaal luitenant der Romeinen, geflagen. *Abraham Mylius* bericht in zyn tractaat van de Nederlandfche fprake, dat het woordt *Cotifon* van 't Duitfch *Gods Zoon* afftamt, vermits de kinderen des voornoemden konings en de groten des ryks de gemeente diets maakten, dat ze zonen en nakomelingen der goden waren.

COTITO. Zie COTYS, of COTYTTO.

COTONIUS, (ANTONIUS) een Roomfch Godgeleerde, van de orde van S. Francifcus, heeft te Rome, en op de hogefchole van Patavie 18 jaren het ampt van hoogleeraar in de bovennatuurkunde (*Metaphyfica*) bekleed. Van paus Innocentius den XI wierdt hy zeer geacht. Hy leefde zeer nederig, en overleedt te Rome in den jare 1682, nalatende: *Panfophia inftitutiones, opus pluribus voluminibus comprehenfum. Bibliotheca Sicula.*

COTOUAL wordt in Indië een crimineele rechter genaamt. De Turken noemen zodanig een *Soubachi*, de Perfianen *Daroga*. Maar deze rechter kan niemandt ter doodt veroordeelen, ten zy hy alvorens een expreffe aan den koning dien aangaande gezonden heeft, om des zelfs goedvinden te verftaan.

ſtaan. Deze Cotoual moet voor al het roven en ſtelen in de ſtadt inſtaan. Tot dien einde onderhoudt hy zekere mannen, die drie maal 's nachts de ronde doen, namentlyk ten 9 uuren, te middernacht, en ten 3 uuren. *Thevenot.*

COTTA. Deze familie was een tak van 't geſlacht der *Aurelii*, en leefde te Rome in een groot aanzien. *Marcus Aurelius Cotta* was in 't jaar 679 na den opbouw der ſtadt Rome, voor Chriſtus 75, conſul of burgermeeſter, en maakte zich daar door vermaard, dat hy de rechterlyke bedieningen onder de Raadsheeren en ridders verdeelde. In den oorlog tegen Mithridates was hy ongelukkig. *Cajus Cotta* was ten tyde van Cicero een ſchrander en welſprekend redenaar. *Lucius Aurunculejus Cotta* was een Romeinſch hoofdman, en diende onder Julius Cæſar in Galliё. Deze gaf hem nevens Titurius Sabinus het bevel over een legioen, dat hy naar 't landt van Luik zondt. Wanneer ze naaulyks hun leger nedergeſlagen hadden, wierden ze van Ambiorix aangetaſt. Maar deze ziende, dat hy tegen de Romeinen te zwak was, liet een gerucht uitſtrooien, dat alle de Galliërs tegen de Romeinen waren opgeſtaan, en dat binnen twee dagen de Duitſchers ſtonden aan te komen. Sabinus geloofde dit valſche gerucht, niettegenſtaande Aurunculejus Cotta zich daar tegen kantte, en zondt dus een gedeelte zyner benden 's anderen daags weg. Toen vielen 'er de Galliërs op aan, en ſloegen ze in den ſtaart. Aurunculejus Cotta ſneuvelde. Dit geſchiedde in 't jaar van Rome 700, voor Chriſtus 54. Men vindt in de *Faſti Conſulares* en andere oude gedenkſchriften nog van meer andere van den naam van *Cotta* gewag gemaakt. *Eutrop. l.* VI. *Vellejus Paterc. l.* II. *c.* 32. *Cicero in Bruto. Cæſar B. G. l.* V. *c.* 24. 35. 36. *Athenæus l.* VI.

COTTA, (JOHANNES) uit een ſtedeke naby de rivier Adige, niet verre van Verona, van ſlechte ouders geboren. Hy maakte zich door de talen en dichtkunſt vermaard, en leeraarde een tydlang te Lodi. Naderhandt begaf hy zich tot Pontanus te Napels, en kwam eindelyk naar Venetiё, alwaar hy uit aanmerking zyner bekwaamheit eene bediening erlangde. Maar in 't jaar 1509 door de Franſchen, na de nederlage der Venetianen by Chiaradda, zynde gevangen, verloor hy een gedeelte zyner ſchriften. Hy wierdt echter door toedoen van den Venetiaanſchen veldheer Bartholomeus d'Alviano weder op vrye voeten geſtelt, die hem tot paus Julius den II naar Viterbo zondt, alwaar hy in 't jaar 1510, of 1511, aan eene peſtkoorts in 't 18 jaar zyns ouderdoms den geeſt gaf; nalatende verſcheide Byſchriften en Redenvoeringen. Maar zyne *Chorographie* en Aanmerkingen over *Plinius* zyn verloren. *Jovius in Elog. doct. vir. cap.* 74. *Pier. Valerianus de infel. Literat.* enz.

COTTABISMUS was een ſpel der oude Grieken by hunne maaltyden. Te weten, men ſtak een hout in de aarde, waar aan boven een dwershout was vaſt gemaakt, dat zich gelyk een weegſchale beweegde. Aan dit dwershout waren twee weegſchalen, en onder ieder een vat met water, waar in een koper beeldt ſtondt. Wanneer ze nu dit ſpel of geluit wilden horen, goten ze den wyn uit hunnen beker in de weegſchalen, invoegen de zelve aan de voornoemde kopere beelden ſtieten, en een geklank veroorzaakten. Die nu al den wyn wiſt daar in te gieten, zonder dat 'er iets voorby wierdt gegoten, die hadt het ſpel gewonnen; maar die iets voorby goot, of zo, dat het beeldt geen geluit maakte, die verloor het. Men leeſt ook, dat de Romeinen een diergelyk ſpel gehad hebben. *Meurſius de Ludis Græcorum. Potterus Archæolog. Græc.* IV. 20. *Bulengerus de Conviv.* III. 21. *Pitiſcus.*

COTTISCHE ALPEN, in 't Latyn *Cottiæ Alpes*, dus noemden de ouden dat gedeelte van 't Alpiſche gebergte, dat den berg Viſo, den zo genaamden hals van 't kruis, (*col de la croix*) den berg Genevre, en den berg Cenis, nevens de dalen aan de zyde van Italiё, genaamt Lucerna en Perouſe, in zich bevat. Hier door wordt het Dauphiné van Piemont afgezondert, en men verſtaat 'er alles onder, dat van den berg Viſo aan Zuidwaarts, alwaar de Cottiſche Alpen beginnen, tot aan den berg Cenis Noordwaarts, alwaar de Griekſche Alpen een begin nemen, legt. Deze name ſtamt af van *Cottius*, die een koning dezer landſtreke was, begrypende des zelfs koninkryk twaalf ſteden in zich, waar van ieder de hoofdſtadt van een klein landſchap is. De ſtadt Suſa was de voornaamſte van allen. Toen Auguſtus dezen koning wilde t'onderbrengen, maar tot zyn oogmerk niet komen konde, nam hy hem onder zyne bondgenoten aan. Suetonius gewaagt van nog een anderen *Cottius*, zynde koning van dit landt. *Suet. Tiber.* 37. *Ner.* 18. *Plin. l.* III. *c.* 10. *Strabo l.* IV. *Tacit. Amm. Marcellinus. Aurel. Victor. Cæſar. Athenæus. Alberti. Chorier.*

COTTON, (PETRUS) een vermaard Jeſuit en biechtvader der koningen van Vrankryk, Henrik den IV, en Lodewyk den XIII, was geboortig uit het landt Foreſt, wordende te Neronde aan de Loire den 7 Maart des jaars 1564 geboren. Men zegt, dat wanneer hy bemerkte, dat zyn leermeeſter van de Hervormde Religie was, zyne ouders daar van kennis gegeven, en een anderen verzocht heeft. Daarna oeffende hy zich te Parys in de Philoſophie, en te Bourges in de Rechtsgeleerdheit; van waar hy naar Turin vertrok, alwaar hy met eenige Jeſuiten bekend wierdt, en beſloot tegen den zin zyner vaderen in die ſocieteit te treden, gelyk hy in 't jaar 1583 te Arona, eene ſtadt in 't hertogdom van Milanen, dede. Daar opſtudeerde hy verder in de Philoſophie te Milanen, en in de Godgeleerdheit te Rome onder Nicolaus Bobadilla, die een der eerſte Jeſuiten ſedert Ignatius Lojola was. Deze voorzeide hem, dat hy een groot man zoude worden. Wanneer hy een jaar lang te Rome geweeſt was, zondt men hem naar Vrankryk, alwaar hy in 't collegie van Lyon de Godgeleerdheit voleindigde. Nadat hy prieſter geworden was, wierdt hem opgedragen de vaſten te prediken, het welk hy met zo veel genoegen der ſocieteit dede, dat hy in 't vervolg meer daar toe gebruikt wierdt. Hier door nu maakte hy zich zo beroemd, dat, wanneer koning Henrik de IV beſloten hadt, de Jeſuiten wederom in Vrankryk te laten komen, hy dezen Cotton tot zyn biechtvader verkoor, en hem tot allerlei gewigtige zaken, voornamentlyk rakende de Religie, gebruikte. Men voegt 'er by, dat hy hem het aartsbisdom van Arles nevens een kardinaalshoedt toegezegt, maar dat Cotton het een en het ander geweigert heeft. Hem wierdt de onderwyzing van Lodewyk den XIII mede toevertrouwt; in welke bediening hy volharde, nadat koning Henrik de IV in 't jaar 1610 vermoord was. Lodewyk de XIII verkoor hem ook tot zynen biechtvader. Doch in 't jaar 1617 verliet hy het hof, en begaf zich in het profeſſiehuis zyner ſocieteit te Lyon; wordende in 't jaar 1621 rector van 't collegie te Bourdeaux, en twee jaren daarna provinciaal van Guienne; welke bediening hy hebbende voleindt, de zelve in Iſle de France ging bekleden. Maar vermits toen, zynde het jaar 1626, het parlement van Parys een ſcherp dekreet tegen de Jeſuiten hadt gemaakt, zonder dat Cotton het zelve op eenigerlei wyze beletten kon, trok hy zich zulks dermaten ter herten, dat hy nog in 't zelve jaar den 29 Maart den geeſt gaf, nalatende verſcheide ſchriften, onder anderen een *Du Sacrifice de la Meſſe*; *Geneve Plagiaire*; *L'Inſtitution Catholique*; *des ſermons*; enz. *Alegambe bibl. ſcript. S. J. Miræus de ſcript. ſec. XVII. Dupleix. Roviere vie du P. Cotton.*

COTTON, (ROBERT) een Engelſch ridder en baronet, maakte zich door zyne geleerdheit, voornamentlyk door de kennis in de Engelſche geſchiedeniſſe vermaard. Hy maakte een voortreffelyke bibliotheek, waar in vele zeldzame handſchriften waren. Ook ſchreef hy zelve verſcheide werken, die alle in 't jaar 1652 door Jakob Howel te Londen in 't licht gegeven zyn. Hy ſtierf in 't jaar 1631. *Thomas Smith Catalog. Biblioth. Cotton.*

COTTUS, (KAREL) een Siciliaan van geboorte, leefde in 't einde der XII eeuwe. Placentinus was zyn leermeeſter in de Rechtsgeleerdheit. Hy ſchreef eene verklaring over Lombardus. *Cottus in præfat. Lindenbrog. in Prolegom. ad Cod. LL. antiq.*

COTYS, of COTYTTO, was eene godin der onkuiſchheit, die te Corinthe, in 't eilandt Chius, en in Thraciё een tempel hadt, waar in allerlei ontuchtigheit zonder ſchroom bedreven wierdt. Het plechtige feeſt wierdt 's nachts in de uiterſte dertelheit geviert, en *Cotyttia* genaamt. *Politianus Miſcell. c.* 10. *Caſtellanus de Feſtis Græc.*

COUAILLIER. Zie BEUX.

COUCY, een vermaard geſlacht in Vrankryk, en eertyds in een groot aanzien, draagt den name van het landſchap Coucy in Pikardiё. De oudſte, die gemeld wordt, is *Dreux de Coucy*, here van Boves, die leefde in 't jaar 1035. Onder des zelfs nakomelingen zyn meeſt vermaard *Enguerran de Coucy*, de I, *Enguerran* de II, *Radulphus* de I, die in 't jaar 1191 in de belegering der ſtadt Acre ſneuvelde; *Enguerran* de III, *Radulphus* de II, die in 't jaar 1250 in den ſlag by Maſſur bleef; en alzo de zelve gene erfgenamen naliet, en zyne broeders ook zonder erfgenamen geſtorven waren, trouwde zyne zuſter *Adelheit* met Arnoldus den III, grave van Guines, en baarde hem *Enguerran* den V, heere van Coucy, door wien alzo de twede ſtam van dit geſlacht voortgeplant is, waar in merkwaardig zyn, *Enguerran* de VI, en *Enguerran* de VII, die vele aanzienlyke bedieningen bekleed, en in de gunſt van koning Karel den VIII geſtaan heeft. Deze hadt twee gemalinnen, van welke de eerſte Iſabella was, dochter van Eduard den III, koning van Engelandt; de twede insgelyks Iſabella, dochter van Johannes den I, hertog van Lotharingen. Doch hy teelde by deze beide niet dan dochteren, van welke Maria, de oudſte, na de doodt van haren man, Henrik de Bar, Coucy nevens andere landen in 't jaar 1400 aan hertog Lodewyk van Orleans verkocht heeft. Uit de andere takken van dit geſlacht zyn ook verſcheide beroemde mannen geſproten, als *Rudolph de Coucy*, in 't jaar 1387 biſſchop van Metz, en in 't jaar 1415 van Nojon; *Gerard de Coucy*, in 't jaar 1253 biſſchop van Amiens; en *Enguerran*, in 't jaar 1198 biſſchop van Lyon. *L'Allouette Hiſt. de Coucy. la Morliere de Maiſ. illuſtr. de Picard. Albert. Chanoine d'Aix Hiſt. Hieroſ. l.* VIII. *c.* 7. *du Cheſne Hiſt. de Dreux, de Chaſtillon &c. la Roque Hiſt. de Harc. Sammarth. du Cange. Godefroy.*

COUCY, (ENGUERRAN de IV, DE) heer van Coucy, was een buitengewoon liefhebber van de jagt, zo dat hy niet verdragen kon, dat een ander nevens hem dat vermaak nam. Men verhaalt van hem, dat hy drie jonge edellieden heeft laten ophangen, die hy in zyn boſch met pylen ſchietende hadt aangetroffen. Koning Lodewyk de Heilige wilde hem hier over naar verdienſten ſtraffen, doch zyne vrienden verworven door hunne voorbede, dat hem het leven geſchonken wierdt, zo nochtans, dat hy genoodzaakt wierdt twee kapellen te ſtichten, en 10000 ponden tot den opbouw van een hoſpitaal te Pontoiſe te geven. *Mezeray Hiſt. de S. Louis. Lallovete Hiſt. de Coucy.*

COUCY, (RENALDUS of RADULPHUS DE) heer van Coucy, leefde onder de regering van Philips Auguſtus, en behaalde door zyne dapperheit en verdere bekwaamheit een zonderlingen roem, invoegen hy onder de kloekmoedigſte helden, en vermaardſte dichteren van zynen tydt getelt wierdt. Toen hy den voornoemden koning op des zelfs reize naar 't H. Landt verzelde, ſtierf hy aan eene wonde, die hy in 't jaar 1191 in de belegering der ſtadt Acre ontfangen hadt. Bemerkende, dat zy-

zyne doodt aanſtaande was, beval hy zyn hert aan zeker vrouwsperſoon, die hy bemind hadt, naar Vrankryk te brengen. Doch haar man onderſchepte het, en gaf het haar heimelyk te eeten. Zy dit naderhandt gewaar wordende, wilde nooit meer eeten, maar ſtierf van honger. *Fauchet des anciens poet. Fr. la Croix du Maine bibl. Fr.*

COUCY, (THOMAS DE) heer van Marle, was een der beſte en ervarenſte krygshelden van Vrankryk, onder de regering van Lodewyk den VI. Doch dit, gevoegt by zyn groot vermogen en aanzienlyke maagſchap, vervoerde hem, dat hy, niettegenſtaande het ſcherpe koninklyk verbodt, zich de ryke geeſtelyke inkomſten van Picardië toeëigende, en nog daarenboven veel wreedheit pleegde. Balderik, biſſchop van Laon, deedt hem tot dien einde zeer nadrukkelyke vertogen, en ziende, dat zulks niets vorderde, ſprak hy den ban tegen hem uit. Dit verbitterde Coucy dermaten, dat hy den biſſchop in zyn paleis doorſtak, hem den vinger, aan welke hy den biſſchoppelyken ring droeg, afſneedt, en de ſtadt Laon, in 't byzonder de kerk van O. L. Vrouwe, in brandt liet ſteken. De paus zulks vernemende, zondt een legaat naar Vrankryk, waar op de voornoemde koning hem niet alleen ontadelde, maar ook in beeldtenis liet ophangen. Maar Coucy, in plaats van zich te vernederen, was op wrake bedacht, overviel onvoorziens de ſteden Crecy en Laon, nevens Nogers en andere kaſteelen, die hy in bezetting nam. Dit bewoog den koning, tegen hem te veldt te trekken, en hem in zyn ſlot Coucy te belegeren. Niettegenſtaande hy zich als wanhopende verdedigde, wierdt hy echter in een uitval gekwetſt en gevangen; en ſtierf te Laon in de gevangeniſſe. De abt Suger verhaalt, dat, wanneer hy het hoofdt opbeurde, om de hoſtie te ontfangen, hem de hals omgedraait, en hy dus geſtorven zy. *Mezeray Hiſt. de France Tom.* II. *p.* 77.

COULAN, of COULANG, een koninkryk en ſtadt in het halfeilandt van Indië, aan deze zyde van de rivier de Ganges, op de kuſt van Malabar. Het is het laatſte Malabaarſche koninkryk, en ſtrekt zich uit tot aan het voorgebergte Comorryn, begrypende in de lengte 15 of 16 mylen. De ſtadt Coulan is van de Portugezen gebouwt, omtrent van de grootte als Puntegale op Ceilon. Van binnen ſtaan zeven kerken en eenige huizen, en men oordeelt deze plaats de gezondſte van geheel Malabar, en daar 't ſchoonſte water is te bekomen. In 't jaar 1503 kwam binnen Coulan een Dominikaner monnik om 'er het Euangelium voort te planten. De Portugezen zyn van de inwoners in hunne woninge op eenen tydt al te zamen vermoord. De inwoners van dit landt zyn grote verraders, en worden van de Nederlanders weinig vertrouwt. In het jaar 1661 in December namen de Hollanders de ſtadt Coulang in voor de twede maal, na dat zy het de eerſte maal hadden verlaten. De Nairos, die hier wonen, zyn Indiaanſche edellieden, en van 't hoogſte geſlacht naaſt het koninklyk en prieſterlyk, (anders Braminen genaamt) en zy zyn zeer trotſch en hovaardig. De koophandel is tegenwoordig vry ſlechter te Coulan dan voor dezen, om dat des zelfs haven door het zandt zeer geſtopt is: zo dat Goa en Calicut den zelven grotelyks tot zich hebben getrokken. *Baldæus Beſchryv. van Malabar.*

COULANT, (PHILIPPUS DE) maarſchalk van Vrankryk, ſenechal van het Limoſin, here van Jalognes, la Croiſette, enz. geboren uit eene oude adelyke familie in Berry, diende koning Karel de VII tegen Engelandt, en wierdt maarſchalk van Vrankryk gedurende de belegering der ſtadt Pontoiſe in 't jaar 1441. Hy belegerde den dauphin, toen die den aartshertog van Ooſtenryk te hulpe kwam, en gaf verſcheide preuven van zyne dapperheit, in 't byzonder in 't jaar 1453 by de herwinning der ſtadt Chatillon; doch ſtierf niet lange daarna.

COULOGNE, een vlek gelegen in Gaſcogne, en des zelfs klein landſchap Gaura, zeven mylen van Toulouſe. Men neemt het voor het kleine ſtedeke van Aquitanië, genaamt *Caſinomagum*, *Caſinomagus*, en *Salomacum*.

COULOMCHA. Dus worden in Perſië die edellieden genaamt, die tot de gouverneurs van byzondere landſchappen, onderkoningen en andere groten gezonden worden. Coulomcha beduidt wel eigentlyk een ſlaaf, hoewel ze het niet zyn, maar zich dus noemen, om daar door aan te tonen, dat ze niet minder als ſlaven hunnen koning dienen willen. De meeſten onder hen zyn kinderen der voornaamſte heeren, die van der jeugt af aan by hove opgevoed, en tot allerlei bedieningen bekwaam gemaakt worden. De Sophi zendt door deze Coulomchaas geſchenken, en andere orders aan zyne gouverneurs; die ze met een koſtelyk kleedt vereeren, en als ze wederom naar het hof keren, ontfangen ze nog een geſchenk. Zomwylen bepaalt de koning de waardy van 't geſchenk, dat hy wil, dat aan zo een Coulomcha gegeven wordt, dat ook op ſtaande voet gegeven wordt, behalven dat de zelve naar zyne verdienſten en 't aanzien, dat hy aan 't hof heeft, moet begiftigt worden. *Chardin Reis door Perſië.*

COULOUR, een vlek in 't koninkryk Golconda, zeven dagreizen van de ſtadt Golconda, en aan deze zyde der zeeboezem van Bengala. Naby dit vlek is een diamant-kuil, by de Perſianen de kuil van Coulour, doch van de inwoners de kuil van Gani genaamt. Deze wierdt voor omtrent 160 jaren door een arm man ontdekt, die een ſtuk lands omdelvende een diamant vondt, wegende meer dan 25 karaten, die hy te Golconda verkocht. Daar op verſpreidde zich het gerucht door 't ganſche landt, en zommige naburen lieten aanſtonts dien akker omdelven, alwaar ze ook een grote menigte van diamanten vonden, van welke zommigen meer dan 45 karaten woegen. Onder anderen vondt men een, die nog ruw zynde en niet geſneden 800 karaten, maar bearbeid zynde 280 woeg, en waar mede des groten Mogols in Indië ſtaatsminiſter Mirgimola zynen keizer begiftigde. De arbeidslieden alhier brengen alle aarde, die ze opdelven, op een naby gelegen plaats, alwaar ze de zelve twee of drie maal waſſchen en in de zonne drogen en wannen, zoekende, of ze 'er eenige diamanten in ontdekken kunnen. *Tavernier Indiaanſche Reisbeſchr.*

COUPER. Zie COWPER.

COURBON (MARKGRAAF VAN) was te Chateauneuf in neder-Dauphiné van geringe ouders geboren, die hem wegens zyn goed begrip ter ſchole beſtelden. Doch hy hadt meer luſt in den oorlog. Maar de toeſtemming zyner ouders niet kunnende verwerven, wiſt hy door een valſchen brief eenig geldt van een koopman te ontfangen, waar voor hy klederen en geweer kocht. Daar op nam hy een paardt van zynen broeder, en begaf zich als vrywillige naar de Nederlanden. Doch wanneer niet lange daarna de vrede getroffen wierdt, wilde hy zyn geluk in Spanje zoeken, maar verviel in 't Pyreneeſche gebergte onder ſtruikrovers, die hem van alles beroofden. Een Franſch kluizenaar beſchikte hem eenig geldt, om weder t'huis te komen, doch hy verviel andermaal onder een hoop Miquelets, en ziende, dat hy hen niet ontgaan konde, beſloot hy zich in hun gezelſchap te begeven, ter tydt hy gelegenheit mogt vinden om te ontkomen. Dus kwam hy eindelyk te Perpignan. Hier op was hy twee jaren lang in Burgundië by een voornaam heer in dienſt, en hebbende nu reets 200 piſtolen verworven, gaf hy die aan een kapitein, die te Marſeille een kaper uitruſte, en was zo gelukkig, dat hy op zekeren tydt 10000 ponden van den buit ontfing; waar mede hy naar Rome reiſde. Doch aldaar en onderweegs zyn geldt hebbende verteert, en niet ziende, hoe hy op een eerlyke wyze wederom van daar zoude geraken, bootſte hy wederom een valſchen brief van zyn vader na, die hem t'huis ontboodt. Onderweeg trof hy een zekere vrouw aan, die met haren man in onmin leefde, en om die reden naar Rome reiſde. Met deze reiſde hy te rug, bevorderde door zyne vrienden, dat haar vergelyk getroffen wierdt, en maakte zich hier door zo belieft by haar, dat ze hem mede naar Parys nam, en hem aldaar allerlei exercitien liet leren. Hy diende by haren man ook een tydlang als ſtalmeeſter. Doch deze ervarende, wie hy was, ontſloeg hem uit zynen dienſt, maar bezorgde hem een luitenantsplaats in 't Furſtenbergſche regiment. Doch vermits hy zyn kapitein doorſtak, moeſt hy vluchten, en zocht dienſt onder de Duitſchers. Hier wierdt hy van een Franſche party gevangen, doch ontkwam het door de vlucht, eer men wiſt wie hy was. Daarna wierdt hy ritmeeſter. Na de vrede kreeg hy verlof, om zyne vrinden te mogen bezoeken, en trof by geval den bovengenoemden kluizenaar aan, dien hy zyn geleende geldt betaalde. Wederkerende in Duitſchlandt ſtondt hy naar een der nieuwe regimenten, die door den keizer tegen den Turk geworven wierden, doch moeſt een officiersplaats onder 't Caſtelliſche regiment voor lief nemen, in welke bediening hy het ontzet van Wenen bywoonde, en trouwde naderhandt, met bewilliging van 't keizerlyke hof, de weduwe des graven van Rimburg, die hem een groten rykdom ten huwelyk bragt, behalven het geheim om goudt te maken. Daarna liet zich Courbon van de Venetianen bewegen, in hunnen dienſt over te gaan, die hem een regiment dragonders gaven; met welke hy zich in Morea zo wel hieldt, dat hy Marechal de Camp, en na de doodt van Koningsmark een der gebiedende generaals wierdt. Doch in 't jaar 1688 wierdt hy in 't 38 jaar zyns ouderdoms door een kanonkogel gedood. *Aimar vie de Courbon. Journal des Savans Tom.* XXI. *p.* 142.

COURCY, eene familie in Ierlandt, die van onbedenkelyke jaren herwaarts het privilegie heeft, dat die genen, die uit de zelve afſtammen, zich in tegenwoordigheit des konings, in geval die in Ierlandt is, dekken durven. Deze vryheit wordt een van hunne voorvaderen, zynde een vryheer van Kinſale, gezegt erlangt te zyn, maar het is onzeker, onder welken koning, of ook, wanneer zulks geſchied is. *De Larrey Hiſt. d'Anglet. Tom.* I. *p.* 177.

COUREZE, of COURRESE, een riviertje, lopende door 't Limoſin, een landſtreek in Vrankryk, ontſpringt in 't vlek Coureze, loopt door Tulle en Brive, en ontlaſt zich in de rivier Kezere.

COURISCH-HAF. Zie CURISCH-HAF.

COURLANDT, een hertogdom tuſſchen de Ooſtzee, Samogetië, zynde een landſchap van 't koninkryk van Polen, en tuſſchen Lyflandt. De hoofdſtadt is *Goldingen*, maar *Mittau* de ſetel der hertogen. Dit hertogdom was eertyds een gedeelte van Lyflandt, waar van het door de rivier Dune afgeſcheiden wordt; doch wanneer dit landt door de Zweden en Muskoviters verwoeſt was, begaven zich de aartsbiſſchop van Riga, en de grootmeeſter van de Duitſche orde onder de beſcherminge des konings van Polen, met al het gene ze daar in nog bezaten. Toen verhief Sigismund, koning van Polen, Courlandt in 't jaar 1561 tot een hertogdom, en beleende daar mede *Gothard Kettler van Neſſelroth*, laatſte grootmeeſter der Duitſche orde in Lyflandt. Zie het volgende artykel. De hertog van Courlandt kan in tydt van oorlog 15000 man op de been brengen, nevens 15 oorlogſchepen. Sedert de hervorminge hebben de inwoners de Lutherſche Religie volgens de Augsburgſche belydeniſſe aangenomen. De adel van Courlandt is zeer machtig, en zeer nayverig ten opzichte van zyne rechten en privilegien, die elk hertog by zyne verkiezing bezweren moet.

COURLANDT. (HERTOGEN VAN) Het geſlacht der hertogen

gen van Courlandt ftamt af uit de thans vryheerlyke familie der heeren van *Kettler* in Weftphalen. Zie KETTLER. *Gothard Kettler* was in 't jaar 1559 grootmeefter van de Duitfche orde in Lyflandt, en hebbende in 't jaar 1561 zyn landt den koning van Polen overgegeven, wierdt hy hertog van Courlandt en Semigallië. Hy was van de Augsburgfche belydenifle, en ftierf den 17 May des jaars 1587. In 't jaar 1566 trouwde hy Anna, de dochter van Albert den Schonen, hertog van Mekelenburg, by welke hy verfcheide zonen en dochteren teelde; onder de welke merkwaardig zyn, *Frederik*, in 't jaar 1569, en *Wilhelm*, in 't jaar 1579 geboren. *Frederik* was zyn opvolger in de regering, doch ftierf in 't jaar 1629, zonder kinderen by zyne gemalinne Elizabeth Magdalena, dochter van hertog Ernft Lodewyk in Pomeren te Wolgaft, na te laten. Toen volgde zyn broeder *Willem*, die in 't jaar 1609 trouwde met Sophia, dochter van Albert van Brandenburg, hertog in Pruiffen. By deze teelde hy *Jakob*. Hy ftierf den 7 April in 't jaar 1640. Zyn zoon en opvolger *Jakob* regeerde tot het jaar 1682, en ftierf den 31 December des laatftgemelden jaars, nalatende by zyne gemalinne Louize Charlotte, dochter van keurvorft Georg Willem van Brandenburg, 1) *Frederik Cafimir*, van wien beneden. 2) *Ferdinand*, geboren den 2 November des jaars 1655. 3) *Alexander*, geboren den 18 November des jaars 1658. Deze zynde in dienft des keurvorften van Brandenburg, wierdt den 26 July des jaars 1686 voor Offen dodelyk gekwetft, en gaf den geeft, toen hy onderweeg was om naar Wenen gebragt te worden. 4) *Louiza Elizabeth* trouwde in 't jaar 1671 den landgrave Frederik van Heffen-Homburg, en ftierf in 't jaar 1690. 5) *Charlotta Sophia* was in 't jaar 1688 abdiffe te Herford; en 6) *Maria Æmilia* trouwde in 't jaar 1673 met Karel, landgrave van Heffen-Caffel. *Frederik Cafimir*, geboren den 6 July in 't jaar 1650, was eerft overfte over een regiment te paarde in dienft van Hollandt; begon in 't jaar 1682 de regering, en ftierf den 22 January des jaars 1698. Hy was in 't jaar 1675 getrouwt met Sophia Amalia, dochter van Henrik, prins van Nauffau-Siegen, die hem vyf princeffen baarde, van welke twee vóór hem geftorven zyn; de anderen zyn, *Maria Dorothea*, geboren in 't jaar 1684, en den 30 October des jaars 1703 getrouwt met markgrave Albrecht Frederik van Brandenburg; *Eleonora Charlotta*, en *Amalia Louiza*. Toen deze gemalin den 25 December des jaars 1688 overleden was, hertrouwde hy den 19 April des jaars 1691 met Elizabeth Sophia, dochter van keurvorft Frederik Wilhelm van Brandenburg, die hem twee prinffen baarde, namentlyk *Frederik Willem*, geboren den 19 July des jaars 1692. Deze erfde het vaderlyk hertogdom; en *Leopold Karel*, geboren in 't jaar 1693, en geftorven in 't jaar 1697 Weduwe geworden, en ziende het landt van haren zoon ontruft, hertrouwde zy den 30 Maart des jaars 1703 met Chriftiaan Ernft, markgrave van Brandenburg-Bareuth. Frederik Willem verkoos na den ongelukkigen flag der Zweden by Pultawa in 't jaar 1709 de zyde der Ruffen, en trouwde Anna Iwanowna, dochter van den Czaar Johannes Alexowitz, den 13 November des jaars 1710 te Petersburg, doch ftierf den 21 January des jaars 1711 te Kippinghof in Ingermerlandt. Daar op heeft zyns vaders broeder, de voornoemde *Ferdinand*, van de Roomfche religie, de regering aangevaard. Hy was eerft generaal-luitenant in 't Poolfche leger, en wanneer in 't jaar 1698 zyn broeder Frederik Cafimir dit tydelyke zegende, wierdt hy adminiftrator der regering en oppervoogdt van den onmondigen prins.

COUROUK is een Perfiaanfche wet, volgens welke het geen man vry ftaat op een weg te komen, die de koninklyke wyven gebruiken: want zo dra een man eene der koninklyke wyven aanfchouwt, wordt hy op ftaande voet met de doodt geftraft. Dit verbodt wordt zomwylen tot zekere waaren uitgeftrekt, die alsdan aan niemandt, uitgezondert den koning, mogen verkocht worden. *Thevenot Reizen II Deel.*

COURTE-CUISSE, (JOHANNES) of BREVIS COSTA, was geboortig van Mans, en wierdt in 't jaar 1388 te Parys Doctor gemaakt. Deze univerfiteit zondt hem in 't jaar 1395 aan paus Benedictus den VII en Bonifacius den IX, om die beiden te bewegen, ten einde ze van de pauffelyke waardigheit wilden afftaan. Hy fchreef tegen de bullen van Benedictus, en bewees daar in, dat men geenen der twee gewaande pauzen behoorde te gehoorzamen. Hier door erlangde hy de bediening van koninklyke aalmoezenier, en bekleedde in afwezenheit van den kancelier Gerfon des zelfs ampt. In 't jaar 1420 erlangde hy het bisdom van Parys, dat hy echter wederom verliet, om dat de koning van Engelandt, die toen Parys ingenomen hadt, daar mede niet te vrede was, en zich naar Geneve begaf, daar hy insgelyks in 't jaar 1422 biffchop was, hoewel men niet bepalen kan, hoe lange hy na dezen geleeft heeft. Zyne voornaamfte fchriften, als: *de Fide, de Ecclefia, de fummo Pontifice, de Conciliis*, heeft du Pin by de werken van *Gerfon* laten drukken. *Du Pin. Gerfoniana.*

COURTENAY, een klein ftedeke in Gatinois, tuffchen Montargis en Sens, is daarom vermaard, om dat een familie uit het koninklyke huis van het zelve haren name voert.

COURTENAY, het geflacht. De heeren van Courtenay waren onder de koningen uit den Capetingifchen ftam in Vrankryk in geen klein aanzien, bezittende niet alleen Courtenay, Montargis, Chateau-Renard, Champignelles, Tanlay, Charnay, en Chautecocq, maar ook beroemd wegens hunne menigvuldige tochten naar 't H. Landt. *Reginaldus*, de laatfte van deze familie, ftierf zonder mannelyke erven, en zyne erfdochter *Elizabeth* trouwde in 't jaar 1150 met Petrus van Vrankryk, de zevende en laatfte zoon van Lodewyk den Dikken, dien zy haare vaderlyke goederen toebragt, en hem vyf zonen en zes dochteren baarde. De zonen waren, 1) *Petrus* de II, heer van Courtenay, die zyn opvolger was. 2) *Robert van Courtenay*, heer van Champignelles. 3) *Philips*, die zonder kinderen ftierf. 4) *Wilhelm van Courtenay*, heer van Taulay, en 5) *Johannes van Courtenay*, heer van Yerre.

Petrus de II *van Courtenay*, graaf van Nevers, Auxerre en Tonnere, markgrave van Namur, wierdt keizer van Conftantinopel, en trouwde in 't jaar 1184 met Agnes, gravin van Nevers, Auxerre en Tonnere, by welke hy *Mathilde*, gemalinne van Hervæus den IV, heere van Donzi, en naderhandt *Guigno* den IV, grave van Forets, teelde. Zyne twede gemalin was Jolanta, gravin van Namur, dochter van Balduin den V, grave van Henegouwen, die hem 5 zonen en 8 dochteren baarde. De zonen waren, 1) *Philippus*, markgrave van Namur, here van Courtenay, die in 't jaar 1226 ongetrouwd ftierf; 2) *Petrus*, die den geeftelyken ftaat verkoor; 3) *Robert*, keizer van Conftantinopel, ftierf twee jaren daarna zonder kinderen; 4) *Henrik*, markgrave van Namur, na zyn broeder Philippus, ftierf zonder erven in 't jaar 1229; 5) *Balduin*, geboren in 't jaar 1217. Deze wierdt keizer van Conftantinopel, en trouwde Maria van Brienne, de dochter van Johannes van Brienne, koning van Jeruzalem, en keizer van Conftantinopel, by welke hy teelde *Philips*, here van Courtenay, die den tytel als keizer van Conftantinopel gevoert heeft, en by zyne gemalinne Beatrix van Anjou, dochter van Karel den I koning van Napels en Sicilië, *Catharina* teelde. Deze trouwde in 't jaar 1301 met Karel van Vrankryk, grave van Valois, en ftierf in 't jaar 1308, waar mede deze linie een einde nam.

Robert van Courtenay, heere van Champignelles, enz. twede zoon van Petrus den I van Vrankryk, trouwde Mathilde, dochter van Philips, heere van Melun fur Yerre en Selles in Berry, telende by haar, 1) *Petrus van Courtenay*, heere van Conches en Melun, die by zyne gemalinne, Petronella de Joigny, vrouwe van Chateau-Renard, eene dochter, genaamt *Amilia*, teelde. 2) *Philips*, heere van Champignelles, die ongetrouwt ftierf. 3) *Rudolph*, heere van Illiers, en grave van Chietti in 't koninkryk van Napels. 4) *Robert*, heere van Damville, biffchop van Orleans. 5) *Johannes*, aartsbiffchop van Rheims. 6) *Wilhelm*, die het geflacht voortgeplant heeft; en twee dochteren. Robert was aartsbiffchop van Rheims. Petrus ftierf ongetrouwt, en wierdt van Johannes opgevolgt. Deze trouwde in 't jaar 1290 met Johanna van Sancerre, vrouwe van S. Briffon, die hem baarde 1) *Johannes* den II, zyn opvolger; 2) *Philips*, heere van Ferté-Loupiere. 3) *Robert*. 4) *Wilhelm*, kanunnik van Rheims. 5) *Stephanus*, verkoren aartsbiffchop van Rheims. 6) *Petrus*, heere van Autry. Johannes de II van Courtenay, heere van Champignelles, S. Briffon, en Bleneau, teelde by Margaretha de S. Verain, vrouwe van Bleneau, *Johannes* den III en *Petrus* den II, welke laatfte zyn opvolger was. Deze teelde *Petrus* den III heere van Champignelles, en *Johannes*, heere van Bleneau. Petrus hadt ook wel een zoon, met name *Johannes* de IV, doch met dezen is de linie der heeren van Champignelles uitgeftorven.

Daarentegen heeft de broeder van Petrus, *Johannes* de II *van Courtenay*, heere van Bleneau, de linie van Bleneau gefticht. Onder zyne zonen zyn merkwaardig, *Johannes* de III, die zyn opvolger was, en *Petrus van Courtenay*, die de zydlinie van Ferté-Loupiere gefticht heeft. Johannes de III wierdt gevolgt van zyn zoon *Johannes* den IV, wiens opvolger *Francifcus* was. Deze wierdt aan 't hof van Lodewyk den XII opgevoed, en ftierf in 't jaar 1561, nalatende eenige zonen, onder welke *Cafpar* zyn opvolger was; die twee zonen hadt, *François*, die in Hungarie ftierf, en *Edmund*, die de erfgenaam was, en in 't jaar 1640 ftierf, nalatende *Cafpar* den II *van Courtenay*, heere van Bleneau, die in 't jaar 1655 zonder wettige erfgenamen overleedt.

Petrus van Courtenay, heere van Ferté-Loupiere en Chevillon, was de derde zoon van Johannes den III van Courtenay, heere van Bleneau, en ftichter der zydlinie van Ferté-Loupiere. Hy hadt zes zonen, onder welke *Hector* zyn opvolger was, en *Johannes* de zydlinie *van Chevillon*, maar Lodewyk die *van Bontin* ftichtte. Maar Hector hadt weinig nakomelingen, alzo zyne beide zonen, *Renatus* en *Philips*, zonder erfgenamen ftierven; zo wel als *Lodewyk*, wiens zoon *François* maar twee dochteren naliet.

In 't tegendeel heeft de nakomelingfchap van *Johannes van Courtenay*, heere van Chevillon, dies te langer geduurt. Hem volgde zyn twede zoon *Wilhelm*, en wanneer die in 't jaar 1592 ftierf, volgde hem zyn vierde zoon *Johannes* de II, ftervende in 't jaar 1639. Zyn opvolger was *Lodewyk*, prins van Courtenay, grave van Cefi, heere van Chevillon en Bleneau, die in 't jaar 1638 Lucretia Chriftina, de dochter van Philips van Harlay, grave van Cefi, trouwde, en by haar verfcheide erfgenamen verwekte, onder welke *Lodewyk Karel*, prins van Courtenay, enz. zyn opvolger was. Hy was den 25 May des jaars 1640 geboren, en trouwde in 't jaar 1669 Maria de Lamet, oudfte dochter van Antonius Francifcus de Lamet, markgrave van Buffy; deze baarde hem twee zonen

Karel van Courtenay, vyfde zoon van Johannes den II van Courtenay, heere van Bleneau, voerde den tytel als heer van Arrablais, doch die met zyn zoon *François* weder uitftierf, latende maar een eenige dochter na, met name *Gilberta*, naderhandt gemalinne van François van Chamigny, heere van Briare.

Wilhelm van Courtenay, heere van Tanlay, de vierde zoon van

van Petrus den I van Vrankryk, heere van Courtenay, hadt onder andere kinderen *Robert* den I, wiens zoon was *Johannes*, en kleinzoon *Robert* de II, die de vader van *Philips* was, van wien *Stephanus* geteelt is. Deze liet maar eene dochter na.

Petrus van Courtenay, heere van Elves en Changy, was de natuurlyke zoon van Johannes den IV van Courtenay, heere van Champignelles, en teelde *Johannes*, heere van Elves, Chesne, en Changy, die verscheide nakomelingen gehad heeft, doch deze alle zyn in de XVII eeuwe uitgestorven.

Vermits nu de linie der heeren van Chevillon, die nog in wezen is, door Petrus van Vrankryk uit koninklyken bloede afstamt, zo hebben ze zich onder de regering van Henrik den IV ten hoogsten bemoeit, om in hunne oude waardigheit te mogen herstelt worden, gevende tot dien einde in 't jaar 1607 te Parys een boek in 't licht, onder den name van: *De stirpe & origine domus de Courtenay, quæ cœpit à Ludovico Crasso, hujus nominis sexto Francorum Rege, sermocinatio; cui inserti sunt supplices libelli, Regi ad hanc rem oblati, una cum repræsentatione juris & meritorum præsentis instantiæ.* Echter zyn die van Chevillon nooit voor prinssen van den bloede erkent, niettegenstaande ze zulks na de doodt van Lodewyk den XIV herhaalt hebben. Van de oude heeren van Courtenay stamt ook de Engelsche familie der heeren *van Courtney* af, die zomwylen ook *Courtenay* genaamt wordt. Zie COURTNEY. *Imhof Geneal. Gall. P.* I.

COURTENAY, (Josselinus de) graaf van Edessa, maakte zich door zyne bekwaamheden en zonderlinge dapperheit bekwaam. Wanneer hy op zekeren tydt half dood van de instorting eener vesting, door hem in 't jaar 1131 naby Aleppo in Syrië bestormt, weggedragen wierdt, hieldt hy het bedt zonder hope van herstelling, en ontfing de tyding, dat de Sultan van Iconië, om zich van zyne zwakheit te bedienen, Croisson belegert hadt. Hy beval derhalven zyn zoon, den vyandt aanstonts te gemoet te trekken. Doch deze zich latende ontvallen, dat hy het niet geraden vondt een sterker party aan te grypen, sprong Courtenay uit het bedt, liet zich in een draagstoel wegbrengen, en trok den Sultan te gemoet, die hier van verwittigt, de belegering opbrak en te rug trok. Op welk gerucht de dappere generaal zich in 't midden van 't leger liet nederzetten, dankte Godt voor die grote genade, en gaf alzo den geest, meer uit een overmatige vreugde, dan de hem overwinnende smerten. Het leger dus zonder slag of stoot de overwinning behaalt hebbende, bragt het lyk in een draagstoel te rug, en bestelde het te Edessa ter aarde. *Sanut. secret. fidel. Cruc. l.* III. *P.* VI. *c.* 15. *Maimb. Hist. des Croisad. l.* III.

COURTET, (Wilhelm) geboortig van Serignan, niet verre van Beziers, begaf zich in de orde der Dominikanen, in 't konvent van Albi, ter tydt wanneer P. Michaël begon die orde te hervormen. Zyne superieuren ziende zyne Godvrucht en geleerdheit zonden hem naar Toulouse, om aldaar de jeugt in de Godgeleerdheit te onderwyzen. Doch zyn yver tot bekeering der heidenen dreef hem naar Spanje, om aldaar gelegenheit te zoeken om naar Japan te komen. Doch hy wierdt aldaar nevens nog twee van zyne orde in hechtenis genomen, gepynigt en gedood. *Hist. Philipp. Tom.* I. *l.* I. *c.* 60. *Diar. Domin.* 1637. *Jean de Sainte Marie vies des saints de l'ordre de Domin. Tom.* III.

COURTIN (Antonius de) wierdt in 't jaar 1622 geboren. Zyn vader Antonius Courtin was koninklyke Raadt in Vrankryk, en hadt daarenboven nog meer aanzienlyke bedieningen bekleed. Zyne studiën voltrokken hebbende begaf hy zich in 't jaar 1645 met den here Chanut, toen Resident van Vrankryk by de koninginne Christina, naar Zweden, en droeg zich aldaar zo wel, dat de koninginne hem tot haren secretaris van de depeches verklaarde, in welke hoedanigheit hy den Paltsgrave Karel Gustavus verselde, wanneer die door hare majesteit naar Duitschlandt gezonden wierdt. Naar Zweden wederkerende, keerde hy tot zyne bediening aan 't hof, en wierdt in 't jaar 1651 geadelt, waar by hy een heerlykheit in Zweden ontfing, die naar zyn name Courtin genaamt is. Wanneer de koninginne de krone verliet, keerde hy weder naar Vrankryk. Maar na verloop van eenige jaren riep hem koning Karel Gustaaf weder naar Zweden, met wien hy twee veldslagen in Polen bywoonde. Deze koning zondt hem als extraordinaris envojé naar Vrankryk, in welke bediening hy ook tot het einde van 's konings leven bleef; en nademaal hy zyne verdiensten aan 't Fransche hof dede blyken, bragt hy het by den staatsminister Colbert daar henen, dat hem de koning van Vrankryk in zyn dienst nam, verklarende hem tot generaal president in de Noordsche ryken. Hier in gedroeg hy zich niet min lofflyk, zo lang als zyne gezondheit het wilde toelaten, alswanneer hy den overigen tydt van zyn leven met het schryven van goede boeken doorbragt. Hy stierf te Parys in 't jaar 1685. Onder zyne schriften is meest vermaard de Fransche vertaling van Hugo Grotius *over 't Recht van den oorlog en vrede.* Hy schreef ook, *De la civilité; du point d'honneur; de la paresse; de la jalousie;* enz. *Memoires de Chanut Tom.* III. *p.* 194.

COURTNEY, of COURTENAY, eene oude Engelsche familie, die van de oude heeren van *Courtenay* in Vrankryk afstamt; want een van dezen huize ging met Willem den Veroveraar naar Engelandt over. In de XIII eeuwe leefde *Robert Courtney*, baron van Olekampton, en teelde *Johannes*, die de vader was van *Hugo* den II, die na 't afsterven der familie van Rivers, als naaste bloedverwant, in 't jaar 1335 tot grave van Devonshire verklaart wierdt. Onder zyne zonen volgde hem *Hugo* de III, die nevens zyn jonger broeder *Thomas* onder koning Eduard den III diende, en een der eerste ridders van de kousseband was.

De zonen van dezen Hugo stierven alle voor den vader, invoegen zyn kleinzoon *Eduard* de I zyn opvolger was, die onder Richard den II de Engelsche vloot kommandeerde. Des zelfs zonen, *Hugo* de IV en *Eduard*, dienden Henrik den V ter zee, en *Thomas* de I, zoon van Hugo den II, was in den beginne in de belangen van Henrik den VI; doch verliet hem naderhandt, en voegde zich by den hertog van Jork. In het verschil tusschen de huizen Jork en Lancaster, in welke de overigen van de familie van Thomas den I die van Lancaster aankleefden, verloor zy voor een tydlang de graaflyke waardigheit van Devonshire, en de linie van Eduard den I stierf onderwylen uit. Maar zyn broeder *Hugo Courtney* van Baunton heeft het geslacht voortgeplant, en des zelfs kleinzoon *Eduard* de II erlangde van koning Henrik den VII de goederen, die deze familie ontnomen waren, wederom. Daarenboven verklaarde hem deze koning tot grave van Devonshire, welke waardigheit echter des zelfs zoon op een vermoeden, tegen hem opgevat, weder ontnomen, en hy zelve in hechtenisse geworpen is; en hoewel hem Henrik de VIII weder op vrye voeten stelde, stierf hy echter vooraleer hy in zyne voorgaande eere herstelt was, die bygevolg zyn zoon *Henrik* weder erlangde. Deze teelde *Eduard* den III, welke beide ongelukkig waren. Zie beneden. En Eduard stierf in 't jaar 1556 zonder erfgenamen. Men zegt nochtans, dat 'er nog eene linie van deze familie in wezen en zeer ryk is. *Imhof Hist. Geneal. Magnæ Brit. P.* II. *c.* 11. *Dugdale Baronage of England. Cambden.*

COURTNEY (Eduard) was de zoon van Henrik Courtney. Nadat de koningin Maria den troon van Engelandt hadt beklommen, liet ze haar oog op hem vallen, om hem tot haar gemaal te verkiezen; in zo verre, dat ze hem niet alleen boven den kardinaal Polus, maar zelfs boven den Spaanschen kroonprins Philips den II stelde, ten dele wegens zyne jeugt en aanminnigheit, ten dele wegens de schoonheit zynes ligchaams. Tot een teken van hare genegenheit verklaarde ze hem in 't eerste parlement, dat ze hieldt, tot grave van Devonshire, en ze zou zekerlyk het huwelyk met hem voltrokken hebben, ten ware hy belydenis van den Hervormden Godsdienst gedaan hadt. Hier by kwam het vermoeden, dat hy op de princesse Elizabeth verlieft was. Deze achterdocht, meer dan de zamenzwering door Wiat gesmeed, bragt hen in 't jaar 1554 beide in hechtenisse, en byna ter doodt. Maar wanneer Wiat beiden voor zyne doodt voor onschuldig verklaarde, en Philips de II, gemaal van Maria, uit staatkundige redenen om der zelver vrylating aanhieldt, wierden ze in 't jaar 1555 op vrye voeten gestelt. De graaf van Devonshire, ook graaf van Exeter genaamt, verzocht verlof, om vreemde landen te mogen bezoeken, en vertrok naar Vrankryk, van daar naar Italië; alwaar hy te Padua stierf, de hette van dat landt niet kunnende verdragen, hoewel anderen willen, dat hy van vergift gestorven is. Hy was de laatste graaf van Devonshire uit de familie van Courtney. *Dugdale Baronage of England. Cambden Brit. p.* 36. *de Larrey Hist. d'Anglet. Tom.* I. *p.* 782, 801. 815. 826. 829.

COURTNEY, (Henrik) markgraaf van Exeter en graaf van Devonshire in Engelandt, was een naa bloedverwant van koning Henrik den VIII, zynde zyne moeder de zuster van koning Eduard den IV. Hy hadt by den oproer, zo omtrent Lincoln, als in de Noorder gewesten in 't jaar 1536 den koning goede diensten gedaan, die over zyn gedrag zo voldaan was, dat hy hem in de vierschaar tegen Mylord Darcy en Mylord Hussi, die aan de voornoemde rebellie medeplichtig waren, tot president verklaarde. Des niettegenstaande wierdt hy in 't jaar 1539 beschuldigt, dat hy met den kardinaal Polus, en des zelfs broeder Mylord Montague, een gevaarlyken toeleg tegen koning Henrik den VIII gesmeed, en nadeelig van den zelven gesproken hadt, staande onder anderen den kardinaal met geldt by. Zyn proces wierdt opgemaakt, en 't vonnis bragt mede, dat de markgraaf van Exeter zou onthalst worden. Dit vonnis wierdt van 't parlement bekrachtigt, en ter uitvoer gebragt. Zyne gemalin wierdt in 't volgende jaar insgelyks over hoog verraadt beschuldigt en in verzekering genomen; doch deze stierf tot haar geluk aan eene ziekte. *Cambden Brit. p.* 32. 36. *Herbert. Burnet le Grand. de Larrey Hist. d'Anglet. Tom.* I. *p.* 422.

COURTRAY. Zie KORTRYK.

COURZOLA, CORSOLA, in 't Latyn *Corcyra nigra*, een eilandt in de golf van Venetië, zynde maar door een naauw kanaal van de kusten van Raguza in Dalmatië afgezondert, en dragende den naam van een hertogdom, nevens eene stadt, ook COURZOLA genaamt, wiens bisdom onder 't aartsbisdom van Raguza staat, en thans behoort tot het gebiedt der Venetianen, die het dien van Raguza hebben afhandig gemaakt. Hoe dit geschiedde is der moeite waard te verhalen. Zy waren in geschil met de Venetianen, die een klip bezitten, genaamt *Sant Marco*, die de stadt van Raguza kan dwingen. Hier by hebbenze nog een andere, die kleiner is, en niet meer vlakte heeft dan nodig is tot den grondslag van een matig huis, hoedanig een men daarna daar gebouwt heeft. De Venetianen zonden dan op zekeren nacht eenig volk op deze rots, dat daar een kleine sterkte bouwde, gemaakt van bordpapier, maar geschildert met de koleur van aarde. Hier op wierden eenige houte stukken gebragt, die men met haast vervaardigt hadt. Als die van Raguza des morgens een sterkte heel en al opgemaakt en met geschut voorzien vernamen, waren zy deswegen zeer ontstelt, en verzoekende te dadingen meenden zy, dat zy 'er nog goedkoop afkwamen met den Venetianen het eilandt Courzola te geven in wisseling dezer rotze. Wat de klip van sant Marco aangaat, waar in zy mede gading hadden, daar wilden de Venetianen met

niet eens van horen spreken. Het vaste landt langs den zeekant, regt tegen over dat eilandt, behoort hen mede toe, en zy hebben daar zeer schone hoven, *Zabionera* genaamt. Onderwylen is Courzola zeer voordeelig aan den staat van Venetië, dewyl het voor een scheepstimmerwerf strekt, zo om schepen te timmeren, als te verdubbelen, zynde het byna geheel met zeer hoge bomen bedekt. De inkomsten bestaan voornamelyk in wyn en sardynen. Vyf dorpen zyn 'er op ieder, voorzien met veertien of vyftien honderd menschen: doch in de stadt zyn 'er weinig meer dan duizend, hebbende de zelve in den omgang wat meer dan een vierde deel van een uur. De muren zyn van Diocletiaan getimmert, zo wel als de Domkerk van St. Marco, die in het midden op eene hoogte staat, en waar aan alle de straten al opgaande eindigen. In den gevel, aan den hoek van het dak, is een marmer grafbeeldt van een gekroonde vrouwe. Men wil, dat het 't hoofdt der gemalinne van dien keizer is, maar zonder grondt. In 't eilandt, vier of vyf mylen van de stadt, wordt veel marmer gevonden, maar men neemt de moeite niet van het glad te maken. Gelyk het eilandt nu, als gezegt is, byna geheel met bosschen vervult is, dus heeft het een overvloedt van wildt. Onder anderen vindt men 'er dieren, van gedaante den honden niet ongelyk, roepende als katten of als paauwen. Als men 's nachts een vuur by eenig bosch ontsteekt, hoort men deze dieren schreeuwen gelyk als menschen. Ze wroeten de graven om, en halen 'er de dode lyken uit, die ze verslinden. Ze worden gedood, wegens hunne veilen. De Grieken noemen ze *Zachalia*, maar de Turken *Tchakal*. Zommigen menen, dat het der ouden *Hyana* is, die men zeide dat van geslacht veranderde, uit een mannetje een wyfje, en in tegendeel, wordende, en gelyk als menschen schreeuwende. *Spon Reis door Dalmatië* enz.

COUS, (ANTONIUS DE) bisschop van Condon, was een zoon van Philips, here van Cous en Tronchet. In 't jaar 1592 erlangde hy de waardigheit van Doctor der H. Godgeleerdheit, en was generaal-vikaris en groot-aartsdeken te Condon. In 't jaar 1603 maakte hem zyn moeders broeder, Johannes du Chemin, tot zyn medehelper; en in 't volgende jaar erlangde hy het bisdom. Twee maal was hy een lidt van de vergadering der standen van Vrankryk, kantte zich te Condon hevig tegen de Protestanten aan, en maakte zich aan 't hof daar door zo bemind, dat de koning twee maal aan hem schreef, om zyne achting voor hem te betuigen. In 't jaar 1624 woonde hy de vergadering der geestelyken te Parys by, en in 't jaar 1618 voerde hy te Condon de priesters (*presbyteri*) van 't Oratorie in, om de jeugt te onderwyzen. Eindelyk stondt hy in 't jaar 1647 van zyn bisdom af, en stierf in 't volgende jaar te Cassagne in een hogen ouderdom. *Sammarth. Gall. Christ.*

COUSIN, (GILBERT) in 't Latyn, *Cognatus*, wierdt te Nozereth in 't Franche-Comté in 't jaar 1505 geboren, en diende als knecht by Erasmus, die hem wegens zyne bekwaamheit beminde, gelyk hy in 't tegendeel zynen heer zeer getrouw en genegen was. Erasmus beschikte hem een kanunnikdy te Nozereth, en wanneer hem zulks betwist wierdt, boodt hem Erasmus zyn huis, nevens eenige andere voordeelige voorwaarden, aan. Het is onzeker, wanneer hy gestorven is, maar zeker, dat hy in 't jaar 1563 nog geleeft heeft. Men heeft vele schriften van hem, als: *Syntaxeos & prosodia Tabula Latina*; *de Orthographia & Etymologia*; *Genealogia Comitum de Nassau*; *Renati Nassovii vita & gesta*; enz. Hy heeft ook verklaringen over *Lucianus* geschreven, van welke zommigen zeggen, dat ze uit de *Adversaria* van Petrus Pithœus uitgeschreven zyn, hoewel anderen aangemerkt hebben, dat de aantekeningen van *Cognatus* nog voor de *Adversaria* van Pithœus in 't licht gegeven zyn. *Erasmus Epist. 46. lib. XXVII. & alibi. Gesnerus in Epit. Bibliotheca. Thomasius de plagio literario n. 520. p. 231. Du Verdier Vauprivas. la Croix du Maine. Bayle.*

COUSIN, (JOHANNES) een vermaard Fransch schilder van Soucy, naby Sens, was zeer ervaren in 't schilderen van glazen, de landmeet-en gezicht-kunde. Een van zyne beste stukken is het laatste oordeel in de sacristy der Minimen te Bois de Vincennes. Hy hadt de gunst van drie koningen, Henrik den II, François den II, en Karel den IX. Men heeft ook eenige geschriften van hem rakende de bovengenoemde kunsten. Wanneer hy gestorven zy is onzeker, hoewel hy nog leefde in 't jaar 1589: doch zeer oud zynde. *Felibien entret. sur les vies des Peint.*

COUSIN, (LODEWYK) geboren te Parys in 't jaar 1627, scheen tot den geestelyken staat geschikt te zyn, en begaf zich ook na de fraaie letteren tot de Godgeleerdheit. Doch hy veranderde van voornemen, omhelsde de rechten, en was een vermaard advokaat tot het jaar 1657, als wanneer hy tot president van 't muntgericht aangestelt wierdt. Vermits hy nu veel ledigen tydt hadt, besteedde hy de zelve tot het lezen der beste Grieksche en Latynsche autheuren, voornamentlyk onder de kerkelyke schryveren, om dus eene volmaakte kennis der kerkelyke geschiedenissen te verkrygen; gelyk men hem de overzetting van *Eusebius*, de kerkelyke geschiedenis van *Socrates*, *Sozomenus* en *Theodoretus*, nevens de *Constantinopelsche Historieschryvers* te danken heeft. Het zelve ondernam hy ook omtrent de Latynsche schryvers van Karel den Groten tot op onze tyden, van welke reets twee stukken in 12 gedrukt, en de overigen gezegt worden tot de drukpers gereed te zyn. Daar op begon hy het *Journal des Savans* te schryven, beginnende van 't jaar 1687, tot het jaar 1702. Door zyne bekwaamheit in de Fransche tale, waar van hy reets zo vele preuven gegeven hadt, erlangde hy de eere, van tot een lidt der Fransche Akademie in 't jaar 1697 verkoren te worden. Zeventig jaren oud zynde begon hy Hebreeusch te leren, om de H. Schrifture dies te beter en met meer nuttigheit te kunnen lezen. Hy stierf in 't jaar 1706, nalatende verscheide legaten. Zyne bibliotheek maakte hy aan de abdy van S. Victor, met een kapitaal van 20000 pondt. *Journal des Savans* 1707. *Du Pin bibl. des Auteurs Eccl. 17. siecle.*

COUGO, eene Afrikaansche stadt in Barbaryë, onder 't gebiedt van Algiers. Zommigen nemen 't voor der ouden *Tubusuptus*. De stadt is tamelyk groot en versterkt door hare gelegenheit, zynde op een scherpe rotze gebouwt. Zy is eene hoofdstadt van een klein koninkryk, rondom in 't gebergte gelegen, en bygevolg ongenaakbaar. De koning en de inwoners hebben dikwils met die van Algiers over hunne vryheit gestreden, iedert dat ze van de zelve cynsbaar gemaakt zyn.

COUENON, eertyds *Lerra* genaamt, is eene kleine rivier in Bretagne, een landschap van Vrankryk, lopende voorby Fougeres, Antrain en Pont Orson in Normandië in 't kanaal, tegen over 't klein eilandt S. Michiel.

COUTANCE, of CONSTANCE, eene stadt in neder-Normandië, met eene balluage, hofgericht en bisdom, dat onder Rouaan staat. Zy is gelegen aan de rivier Bard, twee mylen van zee, en is de hoofdstadt van een klein landschap, CONSTANTIN, of CONTANTIN genaamt, zynde een graafschap, dat *Robert*, hertog van Normandië, verpandde, toen hy nevens Godefroi van Bouillon een tocht naar 't H. Landt deedt. Volaterranus en zommigen nevens hem zyn van gedachten, dat deze stadt der ouden *Augusta Romanduorum* is, en den tegenwoordigen name van keizer Constantinus of Constantius ontfangen heeft. Ammianus gewaagt van *Castra Constantia*. Anderen nemen ze voor der ouden *Brioveris*. Hoe het zy, Coutance is eene oude stadt, gelyk uit de waterleidingen blykt, die aldaar gevonden worden. Zy is groot en wel bewoond, doch heeft gene muren, zynde door koning Lodewyk den XI geslecht, toen de inwoners zich voor zyn broeder Karel verklaarden. In 't jaar 1562 namen ze de Hugenotten in. *Robert Cénalis Hist. l. II. Thuan. Hist. l. XXX. du Chesne Antiq. de villes de France. Robert. Sammarth. Gall. Christ.*

COUTO, (DIDACUS DE) geboren te Lissebon in 't jaar 1542, wierdt nevens den prins van Portugal opgevoed. Hy studeerde in de Philosophie onder Bartholomeus de Martyribus, die naderhandt bisschop van Braga geworden is. Maar zich tot wereldlyke zaken verledigende, reisde hy naar Indië, trouwde te Goa, alwaar hy verscheide bedieningen hadt, en stierf aldaar den 10 December des jaars 1616. Door hem is de Indiaansche geschiedenis van *Johannes de Barros* vervolgt, waar van het XII tiental (*Decas*) in 't jaar 1645 te Rouaan gedrukt is. Men heeft ook van hem een kort begrip der *Indische Historie*; een tractaat tegen de *beschryving van Ethiopië*, door *Ludovicus de Urreta*, enz. *Emmanuel de Faria Disc. polit. Antonii Bibl. Hisp.*

COUTRAS, een stedeke in Guienne, naby de grenzen van Perigord, ter plaatse alwaar de twee rivieren, Droune, of Drougne, en Isle zamenlopen, is vermaard wegens den slag, die Henrik de IV, toen hy nog koning van Navarre was, aldaar den 20 October des jaars 1587 won, en in welke de hertog van Jojeuse, generaal van 't koninklyk leger, gedood wierdt.

COUVIN, een vlek in 't bisdom van Luik, tusschen de Sambre en Maas gelegen, en een kleine myle van Marienburg, op de grenzen van Henegouwen, waar onder het eertyds behoorde. Balduinus, graaf van Henegouwen, verkocht het den bisschop van Luik in 't jaar 1000

St. COUVOYON was de eerste abt van Redon, in Bretagne, en leefde in de IX eeuwe. Hy was de zoon van een edelman uit Bretagne, wiens naam was Conon. Hy studeerde te Vannes, en vervolgens tot den H. dienst geschikt wierdt hy aartsdeken van de kerk aldaar. Doch hy verliet die plaats, met het gezelschap der menschen, en begaf zich naar Redon in een eenzame plaats, bouwde aldaar een klooster, waar toe hem de heren van dat landt de nodige onkosten beschikten. Doch de bezitting van dien grondt wierdt hem betwist; hoewel hy niet naliet zyn klooster op te bouwen, alwaar hy den regel van S. Benedictus invoerde. Eindelyk wierdt het bezit van den grondt, hem door zekeren Ratwil gegeven, van den hertog van Bretagne en den koning zelve bevestigt. Deze Ratwil vermaakte by uiterste wil nog meer goederen aan dit klooster. Convoyon reisde in 't jaar 848 naar Rome, om daar de uitsprake over het geschil te halen, Of ook een bisschop, zonder zich aan Simonie schuldig te maken, een vereering mag ontfangen van hem, dien hy de heilige orde heeft gegeven? Paus Leo de IV veroordeelde zulks in een Concilie, daar S. Convoyon tegenwoordig was. Nomenoïus, die de koninklyke waardigheit hadt aangenomen, dagvaardde bygevolg Suzau, bisschop van Vannes, en Felix, bisschop van Cornuoaille of Kimper, nevens twee andere bisschoppen van Bretagne, door S. Convoyon aangeklaagt, beroofde ze van hun bisdom, en stelde anderen in hunne plaats, maakte drie nieuwe bisdommen in Bretagne, namentlyk Brieux, Treguier en Dol, welken laatsten hy tot aartsbisschop verklaarde. De afgezette bisschoppen bragten hunne klachten voor Karel den Kalen, en hunne zake wierdt op een Concilie van Tours goed gekeurt. Wanneer in 't jaar 865 de Normannen en andere barbaren Bretagne doorstroopten, ontweek S. Convoyon by Salomon, hertog van Bretagne, die hem een plaats tot een nieuw klooster gaf, zynde thans de abdy van Maixent. Hier sloot zich S. Convoyon op, en stierf in 't jaar 868, oud 80 jaren. De abdy van Redon is in de X eeuw weder opgebouwt. Men viert de gedachtenis van dezen heiligen op den 28 December, zynde de dag, toen zyn lichaam van Maixent naar Redon gevoert is. *Baillet.*

CO-

COVAILLIER. Zie BEUX.

COVARRUVIAS (ANTONIUS) was kanunnik van Toledo, en broeder des bisschops van Segovia, dien hy op 't Concilie van Trente verzelde. Hy was in allerlei wetenschappen, voornamentlyk in de rechtsgeleerdheit, wel ervaren, die hy ook te Salamanca opentlyk leeraarde. Naderhandt was hy een lidt van den Raadt van Castilië, en zou zeker tot hoger eerampten bevordert geworden zyn, ten ware zyne doofheit hem genoodzaakt hadt deze bedieningen af te leggen. Men maakte hem ook kanunnik van Toledo, en scholaster aldaar; stervende ter zelver plaatse in 't jaar 1602, oud zynde 78 jaren. Wat zyne schriften aangaat, men heeft van hem een werk *de Jure Regni Lusitanici*. Ook was hy zynen broeder behulpzaam in 't opstellen van des zelfs *Variae Resolutiones*. *Schottus & Antonius Bibl. Script. Hispan. Miraus de script. sec.* XVII. *Teissier Elog. Simon Biblioth.*

COVARRUVIAS, (DIDACUS) bisschop van Segovia, en president in den Raadt van Castilië, wierdt te Toledo den 25 July des jaars 1512 geboren. Zyn vader was Alphonsus de Covarruvias, dus genaamt van een landt gelegen onder Burgos. Hy oeffende zich nevens zynen broeder Antonius in de rechtsgeleerdheit te Salamanca, alwaar hy opentlyk het Kanonyke Recht leeraarde. Daarna wierdt hy rechter te Burgos, en eindelyk Raadt in 't opper-gericht van Granada. Keizer Karel de V benoemde hem tot aartsbisschop van S. Domingo in 't eilandt Hispaniola, dat hy echter affloeg. In 't tegendeel beschikte hem koning Philips de II in 't jaar 1559 het bisdom van Ciudad Rodrigo, in 't welk hy ook den 28 April des jaars 1560 ingewydt wierdt. Een tydlang daarna hadt hy commissie, om de universiteit van Salamanca te hervormen. Naderhandt woonde hy het Concilie van Trenten by, en behaalde aldaar veel roem; gelykerwyze hy ook nevens Hugo Buoncompagno, naderhandt paus Gregorius de XIII, aan de dekreten nopens de Reformatie werkte, welke paus ook naderhandt met veel achting van hem sprak. Nadat hy in 't jaar 1564 weder in Spanje gekeert was, benoemde hem koning Philips de II tot bisschop van Segovia, en in 't jaar 1572 tot president in den Raadt van Castilië. Eindelyk wierdt hy ook tot bisschop van Cuença benoemt, doch stierf, voor aleer hy dat bisdom in bezit kon nemen, den 27 September des jaars 1577 te Madrid. Hy was in allerlei wetenschappen, boven al in de rechtsgeleerdheit, zo ervaren, dat men hem *Bartholus Hispanicus* noemde. Zyne schriften zyn in twee stukken in folio zamen gedrukt. *Morales Antiq. Hisp. Schottus & Anton. Bibl. Hisp. Miraeus de script. sec.* XVII. *d'Avilas Grand. de Madr.*

COVENTRY, in 't Latyn *Coventria*, eene stadt in 't graafschap Warwick, aan het riviertje Sherburn, dat niet verre van daar in de rivier Avon loopt. De stadt is Coventry van een zeker konvent of klooster genaamt, aldaar van een Deensch koning gesticht. Dit klooster nevens de van Lichfieldt derwaarts verplaatste bisschoppelyke setel heeft de stadt zeer in rykdom en vermogen doen toenemen. Maar niettegenstaande tegenwoordig noch klooster noch bisdom in de zelve is, hebbende de stadt enkel het recht tot beide overig, zo is ze nochtans eene neringryke koopstadt; bekwaam gelegen, en wel gebouwd, dat ze meer dan eenige andere van vreemdelingen bezocht wordt. Eertyds stondt ze onder 't gebiedt des grave van Chester; naderhandt verviel ze aan den grave van Cornwal, Johan van Eltham, waar by de burgery niets verloor. Want koning Henrik de VII voegde daar nog eenige naburige dorpen by, makende het tot een afzonderlyk ryksgraafschap, dat van Warwick onderscheiden is. Hier door geschiedde het, dat Coventry, hoewel op de Warwicksche grenzen gelegen, nochtans daar van niet afhankelyk was.

COVILHAON, eene kleine stadt in Portugal, in 't landschap Beira, uit dien hoofde merkwaardig, doordien hare jurisdictie zich over 360 Aldeas of vlekken uitstrekt, dat van gene andere stadt, en van Lissebon zelve, niet kan gezegt worden. *Vasconcelli descript. Lusit.*

COVINUS was by de oude Romeinen en Britten een bedekte wagen, van welken ze in den oorlog streden, hebbende zomwylen zeissen en spiessen, waar mede de vyandelyke soldaten gekwetst en gedood wierden. Hier van daan noemde men *Covinarii* die op zulke wagens streden. *Schefferus de Re Vehic.* 2. 22. *du Fresne. Pitiscus.*

COVOLA, of COVOLO, of COBOL, een slot in de Tarviser mark, aan de rivier Brenta, alwaar het Vicentynsche, Tridentynsche en het landschap Feltri aan elkander palen. Het is op de hoogte van een berg gelegen, die van alle kanten zo steil is, dat men alles met katrollen naar boven moet trekken.

COVYN, (ISREL) een Brabandsch schilder, van wien men historie-schilderyen ziet, maar al meest getrokken uit de boeken van den ridder Cats. *Houbrakens Schilderboek* III *deel.*

COVYN, (REINIER) broeder van den voorgaanden, vermaard door het schilderen van aardtvruchten, en gezichten van juffertjes, zittende te naaien of speldewerken. *Houbraken Schilderboek* III *deel.*

COWALE, een stedeke in Groot-Polen, is de hoofdstadt van de Kastelnei van 't Palatinaatschap van Breste, en gelegen aan de Weixel, tegen over de stadt Ploczko.

COWAREM, een aanzienlyke familie in Brabandt, die in 't jaar 1652 vryheeren van Longchamp verklaart wierdt. Zy heeft haren oorsprong uit het sticht van Luik, zynde aldaar onder de oude geslachten byna 400 jaren lang vermaard geweest, en ten deele de graaflyke waardigheit van Nielle bezit. Van dezen tak stamt de Brabandsche linie af, en wel van *Hubert* van Cowarem, grave van Nielle, die der koninginne Maria van Hungarië, en naderhandt gouvernante der Nederlanden, opperhofmeester geweest is. Zyn zoon *Erasmus* was kapitein, en sneuvelde in den oorlog, nalatende *Hubert* van Cowarem, die het voornoemde graafschap Longchamp in Brabandt aan zich gebragt heeft, wordende in 't voorzeide jaar tot vryheer daar van verklaart. *L'Erection des toutes familles du Brabandt.*

COWBRIDGE, een fraai vlek met een afzonderlyk daarnaar genaamt Hundred, in 't Engelsche landschap Glomorgan, tusschen Caerdiffe en Bridgend. De inwoners noemen 't *Pontvan*, om dat aldaar een stene brug over de rivier Taw gaat. *Cambden's Britannia. Beeverell Delic. de l'Anglet. p.* 436.

COWES (OOST-en WEST-) zyn twee tegen elkander over leggende kasteelen aan de Noordkust van 't tot Engelandt behorende eilandt Wight, waar door eene haven gedekt wordt. Deze beide kasteelen zyn door koning Henrik den VIII gesticht. *Camben's Brit. Beeverell Delic. de l'Anglet. p.* 713.

COWIE, een vlek in 't Noorden van Schotlandt, op de kust van 't landschap Mernis, met eene bekwame haven, vyf mylen van de stadt *Montros*, en omtrent vyf van *Aberdeen*.

COWLEY, (ABRAHAM) een vermaard Engelsch dichter, geboren te Londen in 't jaar 1618. Hy studeerde eerst in de Westmunster-schole, naderhandt in 't Collegie der Drieëenheit te Cambridge, en vorderde zeer gelukkig. Wanneer de zake tusschen koning Karel den I en des zelfs parlement tot een openbare vyandschap begon uit te barsten, vertrok hy uit liefde tot den koning naar Oxford, alwaar des zelfs hoofdkwartier was, en vervolgde aldaar zyne studien met de zelve naarstigheit als voorhenen. Naderhandt verzelde hy de vluchtende koninginne Henrietta Maria, en bleef twaalf jaren in haren dienst, buiten het vaderlandt, ten dele in Vrankryk, ten dele in de Nederlanden, of in Schotlandt, enz. Niet lange voor de herstelling van Karel den II wierdt hy heimelyk in Engelandt gezonden, om te vernemen naar den staat der zaken aldaar. Maar hy was niet lange binnen Londen geweest, of men nam hem in verzekering; en de Republykanen deden hun best, om hem op hunne zyde te trekken, doch wanneer hy hier toe niet te bewegen was, liet men hem onder borgtocht van D. Scarborough los. Toen Karel de II in 't jaar 1660 den troon van Engelandt werkelyk beklommen hadt, bewees hy nevens vele andere groten Cowley eene byzondere gunst; hoewel hy noch eergierig, noch geldgierig zynde altoos den middelmatigen staat beminde, en den grootsten roem door zyne dichtkunst behaalde, waar in hy, de treurstukken uitgezondert, weinige zynes gelyken hadt. Hy was zeer gelukkig in vindingen, en van een ongemeen goed oordeel, en kon het gene hy in een sierlyken styl opgestelt hadt ook zeer geleerdelyk uitvoeren. Zyne zo genaamde *Mistresses* zyn fraai geschreven, maar in 't tegendeel het gene hy van die stoffe in zyne mannelyke jaren gemaakt heeft, wykt daar van af. Hy stierf den 28 July des jaars 1667 te Wallingford House, en wierdt ten kosten des hertogs van Buckingham daar van daan met een prachtige lykstatie naar Westmunsters-abdy gebragt, en met een deftig grafschrift naast die der twee vermaarde dichteren, Chauces en Spencer, bygezet.

COWPER, en COUPER worden twee plaatsen in Schotlandt genaamt, van welke de eene in het graafschap Fife, aan de rivier Edin gelegen is. Hier worden de gerichts-dagen van het gehele landschap gehouden. De twede is in 't landt Angus, op de grenzen van Gowre. *Beeverell delic. de l'Ecosse p.* 1200. 1215.

COWPER (LORD) in Engelandt. Deze familie heeft oudtyds haren setel te Ratlingcourt in 't graafschap Kent gehad. Van daar was geboortig de ridder *Willem Cowper*, die eerst baronet van Schotlandt, en naderhandt den 4 Maart 1642 baronet van Engelandt gemaakt wierdt. Hy was een tydlang ontfanger der imposten, die van de buitenlanders te Londen moesten betaalt worden, en erlangde eindelyk het bezit van 't slot te Hereford. Wegens zyne trouwe voor koning Karel den I wierdt hy in verzekering genomen, doch weder op vrye voeten gestelt, en stierf na veel wederwaardigheden in een gerusten staat, nalatende den roem van een weldadig en eerlyk heer. By Martha, de dochter van Jacobus Master van Longdale in Kent, teelde hy zes zonen en eene dochter. De tweede en derde zoon, *Eduard* en *Willem*, waren ridders; maar *Johannes*, de oudste, wierdt nevens zyn vader gevangen, en stierf in dien staat, na dat hem Martha, dochter van Georg Hewkley van Londen, een zoon, genaamt *Willem*, geboren hadt. Deze was de opvolger van zyn grootvader, en liet by Sara, de dochter van Samuel Holleds van Londen, twee zonen na: *Willem*, de oudste, van welken het volgende artykel handelt, en *Spencer*, de jongste, die zich door zyne kennisse in de rechtsgeleerdheit vermaard heeft gemaakt. Van hem is ook het kasteel Hertford in een goeden staat gestelt. *Peerage of England* II. *p.* 135.

COWPER, (WILLEM, GRAAF) vicomte Fordwych en baron Cowper van Wingham en Kent, baronet en lidt der koninklyke maatschappy. Hy wierdt baron gemaakt door de koninginne Anna, en vicomte en graaf door den koning George. Hy was lidt van het Lagerhuis wegens Hertford gedurende de regering van koning William, die hem aanstelde tot eenen zyner advokaten, in welken tydt hy de zeer voortreffelyke aanspraak in 't parlement deedt tot verdediging der bil van beschuldiging tegen den ridder John Fenwit. Maar andere beweegredenen, aan hem best bekend geweest, hebben sedert zynen yver voor diergelyke bils, die al zo rechtmatig en noodzakelyk waren, zeer doen verflaauwen. Hy is geweest een der commissarissen,

die de vereeniging met Schotlandt gemaakt hebben. De koningin Anna maakte hem eerst opperkancelier van Groot-Brittannië, grootzegelbewaarder en lidt van haren geheimen Raadt: welke bediening hy bekleedde tot dat de hertog van Marlboroug en de party der Wigs onder raakten, wanneer de lord vicomte Harcourt hem succedeerde. Na de doodt der koninginne vondt men hem by uiterste wille der princesse Sophia benoemd tot eenen der heeren regenten: en kort na de komst des konings George wierdt hy nogmaals aangestelt tot opperkancelier en lidt van den geheimen Raadt, mitsgaders tot stedehouder van Hertfordshire. Toen de zes Schotsche pairs op de zaal van Westmunster over hunnen oproer te recht stonden, presideerde hy daar als lord opperrechter van Engelandt: als ook by die van den grave van Oxford, wanneer hy zo yverde om hem te doen straffen, dat hy alle de Rechtsgeleerden in Engelandt uitdaagde, om zyne bewyzen, dat de gemelde graaf aan hoog verraadt schuldig was, te wederleggen. Hy is altydt over zyne byzondere en natuurlyke welsprekendheit zo geroemd geweest, dat hem de naam van *zilvere tong* gegeven wierdt. Jammer is het, dat zyn laatste gedrag in 't Hogerhuis met het vorige geen beter overeenkomst gehad heeft. Hy is den 21 October des jaars 1723 op zyn landgoedt Colney by Hertfort, daar hy eenige dagen te voren met de koorts op 't lyf gekomen was, overleden. Hy is twee malen getrouwt geweest, de eerste maal met Judith, erfdochter van Robbert Booth, koopman te Londen, en voor de twede maal met Maria, dochter van Jan Claveringh van Chopwel in Jorkshire, by welke laatste hy twee zonen en twee dochters heeft verwekt.

COXA, of de COSCIIS, (NICOLAUS) een kanunnik te Messina, leefde in den jare 1466, en heeft geschreven: *Libellus, in quo Messanensium archiepiscoporum series continetur. Bibliotheca Sicula.*

COXAM (HERCULES) leefde in 't jaar 1619 in Engelandt, alwaar hy in hechtenisse geraakte. Hy leerde, dat hier op aarde geen herder of leeraar der kerke was, als Christus alleen, wiens zalving door den H. Geest de gelovigen alles leerde; dat de dag des Heeren nevens andere feesten niet behoorden onderhouden te worden; dat de boete der uitverkorene bestondt in der zelver rechtvaardigmaking; dat Gods kinderen gene andere gebeden als van dankzegging hadden te doen; dat het een afgodery was; het H. Avondmaal, zynde maar broodt en wyn, knielende te ontfangen.

COXIS, (MICHIEL) een voortreffelyk Nederlandsch schilder, geboortig van Mechelen. Hy reisde naar Rome, en schilderde onder den vermaarden Raphaël, van waar hy verscheide stukken medebragt, gemaakt naar de beste werken der voornaamste meesters in Italië, en die hy naderhandt gelukkig ter navolging gebruikte. Hy stierf te Antwerpen in 't jaar 1592, vyf en negentig jaren oud.

COYACO, in 't Latyn *Coyacum*, een plaats in de parochie van Oviedo in Spanje, vermaard door een Concilie, door al de prelaten, prinssen en abten van Spanje in 't jaar 1050 gehouden. Men stelde op het zelve dertien hoofdstukken rakende de kerkelyke tucht en politie op, onder den name van Ferdinand den I, bygenaamt den Groten, koning van Castilië, en des zelfs gemalinne Sanche, dochter van Alphonsus, koning van Leon. *Baronius.*

COYET, (FREDERIK) de broeder van Petrus Julius, was Raadt extraordinaris van Indië, en gouverneur van Formosa. Toen dit eilandt in 't jaar 1662 door den Chineeschen zeerover Coxinga ingenomen was, beschuldigde men hem van verzuim in zyn plicht, doch de Staten generaal spraken hem vry, en hy zelve heeft zich in een afzonderlyk geschrift, *het verwaarloost Formosa* genaamt, ten vollen verdedigt.

COYET, (PETRUS JULIUS) staatsminister der koningen van Zweden Karel Gustaaf en Karel den XI, was uit een oude familie in Brabandt gesproten, van waar zyne voorouderen nevens verscheide anderen wegens de Religie geweken, en naar Zweden onder koning Erik den XIV hunne toevlucht genomen hadden. Een zyner voorouderen, met name *Julius Coyet*, ridder van 't gulde vlies en generaal, heeft zich door de overwinning in 't jaar 1535 op de Moren in Afrika by Gouletta bevochten, beroemd gemaakt. Toen de vader van dezen Petrus Julius, *Julius Coyet*, van koning Karel den IX van Zweden aan den Czaar Michaël Federowitz als generaal-veld-tuigmeester wierdt overgelaten, zag men onderwylen dezen Petrus Julius in 't jaar 1618 te Moscau geboren. Na de doodt van zyn vader nam hy dienst onder de koninginne Christina, die hem tot haren geheimen kabinetsecretaris maakte. Koning Karel Gustaaf zondt hem in 't jaar 1654 naar Engelandt, om als extraordinaris ambassadeur Cromwel over zyn protectorschap geluk te wenschen, die hem tot ridder van de kousseband maakte, welke orde hy tot het einde van zyn leven gedragen heeft, maar na zyne doodt weigerde koning Karel de II de zelve weder aan te nemen. In 't jaar 1658 wierdt hy nevens den ryksschatmeester, Steno Bielke, als ambassadeur naar Denemarken gezonden, en bragt door zyn wys beleidt het eilandt Huen onder 't Zweedsche gebiedt, maar toen hy tot zynen koning vertrokken was, en onderwylen de oorlog met Denemarken wederom begon, wierdt Steno Bielke, en de huisgenoten van Coyet in verzekering genomen. Hy was het, die Samuel Puffendorf, en des zelfs broeder, Esaïas Puffendorf, bevorderde. De eerste was hofmeester by zyn zoon, de twede zyn geheimschryver. In 't jaar 1662 wierdt Coyet naar Hollandt gezonden, en twee jaren daarna naar Engelandt, in 't jaar 1667 weder naar Hollandt, alwaar hy kort voor zyne doodt aan de vrede van Breda mede werkte, doch voor het sluiten der zelve, den 11 Juny des zelven jaars stierf. Hoe groot een vertrouwen koning Karel Gustaaf tot hem gehad heeft, blykt daar uit, dat hy twee dagen voor zyne doodt met eigen handt aan hem schreef, en hem den welstandt des koninkryks na zyne doodt aanbeval. *Pufendorf Hist. Caroli Gustavi. Pufendorfii Spicilegium controvers. Aitzema. Theat. Europ. T. 10. Cromwelli liter. Pufendorff praef. ad Laurenbergii Graeciam antiquam. Terlon Memoires. Barbeyrac preface de sa Traduction du droit de la nature & des gens de Mr. Pufendorff.*

COYTIER (JAKOB) was lyfarts by den koning Lodewyk den XI van Vrankryk, van wien hy onder bedreiging van de doodt erlangde al wat hy begeerde. Philippus Cominaeus getuigt, dat hy 's maands 30000 ryksdaalders ontfing, het welk in dien tydt een buitensporige somme was, zonder nog andere voordelen, bisdommen en bedieningen te rekenen, waar van hy alle die genen, die hem in maagschap raakten, rykelyk voorzag. En 't was seldzaam om te zien, hoe die goede koning de bedreigingen van een doctor der medicynen vreesde, die anderzins niemandt vreesde, maar de gehele wereldt deedt beven. Na dat hy echter tot gezondheit herstelt was, begon hy afkerig van Coytier te worden, en gaf zyn prevoost heimelyk last, van hem van kant te helpen. Doch deze openbaarde Coytier zulks, wiens vriendt hy was, en die, om het bevel des konings te leur te stellen, mids hy wist, hoe de zelve voor zyn leven bevreest was, tot den prevoost zeide, dat het gene hem meest bekommerde, was, dat hy uit een zonderlinge aanmerking ontdekt hadt, dat de koning maar vier dagen na hem stondt te leven, en dat hy dit geheim aan hem als zynde zyn boezemvriendt wel wilde toevertrouwen. Dus kreeg hy hem in 't net, die zulks den koning openbaarde. Deze ontstelde, en gaf last, dat men Coytier in rust zou laten, maar dat hy niet weder in zyn gezicht zou komen. Coytier gehoorzaamde, en vertrok met een aanzienlyken schat van 't hof.

COZRY, of CUZARI, wordt een zeker Joodsch boek genaamt, zynde in 't jaar 1140 van Rabbi *Jehuda Levita*, een Spanjaardt, ter eere van zeker koning Cosar, geschreven, behelzende disputen over de Religie, by wyze van een zamensprake, waar in de Joden tegen de Heidensche Philosophen verdedigt worden, nevens een omstandig bericht nopens de Joodsche stellingen. De schryver van dit boek beroept zich dikwils op de overleveringen, en strydt bygevolg ook tegen de Caraïten, dat dies te minder te verwonderen is, vermits in dien tydt buiten dat een hevige strydt tusschen de Caraïten en Rabbinisten was. Dit boek is in 't Arabisch geschreven, en door Rabbi Jehuda Aben-Tybbon in 't Hebreeusch vertaalt. Buxtorf liet het te Basel in 't jaar 1660 met een Latynsche vertaling drukken. Aben-Dana, een Spaansch Jode, vertaalde het in zyne moedertale, en voegde eenige verklaringen daar by. *Hottinger Hist. Eccl. P. III. c. 12. sect. 4. Simon. Buxtorf Bibl. Rabb. Bartolocc. Bibl. magna Rabb. T. III. p. 61. seq. Buddei introd. ad Phil. Hebraeor.*

CRABBE, (PETRUS) of CRABBIUS, een geleerd Franciskaner monnik, erlangde in zyne orde de voornaamste bevorderingen, en maakte zich door de *Collectio Conciliorum* beroemd, die te Keulen in 't jaar 1538 in drie stukken in 't licht gekomen, waar by Surius naderhandt het vierde gevoegt heeft. Hy stierf te Mechelen in 't jaar 1553, oud 83 jaren. *Andr. Bibl. Belg. Miraeus de script. sec. XVI. Willot. Athen. Francisc.*

CRABETH, (ADRIAAN) broeder van de twee beroemde glasschilders Dirk en Wouter Crabeth, van welke het volgende artykel handelt, was een deftig schilder, leerde by Jan Zwart van Groningen, toen te Gouda wonende, ging wel haast zynen meester te boven, en begaf zich daar op naar Vrankryk, alwaar hy, namentlyk te Autun, in Burgundië, kwam te sterven. *Beschryving van Gouda door I. Walvis 1 Deel, pag. 329.*

CRABETH, (DIRK EN WOUTER) twee gebroeders, en beide zeer vermaarde glasschilders. Eenigen hebben gemeent, dat zy van afkomst Duitschers waren; anderen dat zy uit Vrankryk waren gesproten: doch hunne nazaten getuigen, dat zy uit Hollandt afkomstig zyn. Van Mander meldt op *pag.* 148, *a.* van eenen ADRIAAN PIETERSZ CRABETH, wiens vader door de wandeling *Krepel Pieter* wierdt genoemt. Deze was een leerling van Zwart Jan, of Jan Zwart, schilder van Groningen, en van hem is in het voorgaande artykel gesproken. De heer Almeloveen is te recht van gedachten, dat *Claudius*, anders *Krepel Pieter*, niet alleen vader van gemelden *Adriaan*, maar ook van *Dirk* en *Wouter* geweest is, en gevolgelyk *Adriaan*, *Dirk* en *Wouter* broeders. Hy styft zyn gevoelen daar mede, dat de twee laatste zo wel Pieters zonen als de eerste genoemt worden; behalven dat ook de tydrekening van alle drie te gelyk uitkomt. Willem Tomberg, zoon van Daniel Tomberg, glasschilder van Gouda, houdt daar voor, dat zy by eenige kloosterlingen hunne eerste grondbeginselen geleert hebben. Van Wouter wordt verhaalt, dat hy Vrankryk en Italië heeft bezocht, en voor gewoonte hadt, op alle plaatsen, daar hy door reisde, een glas alleen tot een staaltje van zyne kunst achter te laten. Deze is by alle kunstkenneren geoordeelt boven zynen broeder uit te steken, voornamentlyk in het wel tekenen: ook stak zyn werk uit in helderheit, en dat van Dirk in 't tegendeel was krachtiger in zyne koleuren, zo dat men van ouds zeide: *het geen Dirk doedt door zyne diepsels, werkt Wouter uit door zyne hoogsels.* Beide waren zy brave meesters, zo wel in groot als klein werk, en dat met zulk eene vaardigheit, dat het byna niet te geloven is; het geen echter uit de jaargetallen blykt. Wouter zyn eerste glas, daar de koningin van Saba in afge-

afgebeeld staat, in 't jaar 1561 afgemaakt hebbende, leverde in den volgenden jare het grote glas, dat de hertogin Margareta bekostigt hadt, en aan de kerke schonk. In 't jaar 1564 dat van Christus geboorte, en in den jare 1566 dat, daar de Tempelroof van Heliodorus in vertoont wordt, alles binnen den tydt van zes jaren; en nog was Dirk vaardiger in 't werken; want hy maakte zes glazen in drie jaren af, die immers zo groot waren. Namentlyk in 't jaar 1555 maakte hy 't glas, daar Christus gedoopt wordt. 's Jaars daar aan de twee volgende; en in 't jaar 1557 maakte hy drie glazen af, dat van den koning van Spanje, van Johannes den Boeteprediker, en den doop van den Moor, zynde alle zes van de grootste maat. In den jare 1567 maakte Dirk het glas, daar Christus de wisselaars uit den tempel dryft; en in den jare 1571 daar Judith Holophernes het hoofdt afslaat, 't welk zyn laatste werk is geweest, dat hy in de kerk van Gouda gemaakt heeft.

Dirk en Wouter waren, schoon broeders, zo kunst-nayverende, en hielden zich omtrent de kunst zo bedekt voor elkander, dat wanneer de een dien aangaande iets vraagde, de ander hem tot antwoordt gaf: *Ik heb het door vlyt gezocht. Doe ook zo.* Dit ging zo verre, dat wanneer zy bygeval eens op elkanders winkel kwamen, dat echter selden gebeurde, het werk, dat zy onderhanden hadden, voor dien tydt overdekt wierdt. Daarenboven, wanneer zy elkander iets te zeggen hadden, lieten zy het over en weder schriftelyk weten. Ook wordt getuigt, dat zy voor hun kerkwerk geen groten loon bedongen hebben, waarom zy ook daar benevens het glazemaken aan de handt hadden zo lang zy leefden.

Dirk bleef ongetrouwt, maar Wouter trouwde met eene uit het oud geslacht van Proyen, en liet een zoon na, *Pieter* genoemt, die naderhandt burgermeester te Gouda is geworden. Wouter wierdt in zynen ouderdom beroert; maar het jaar, waar in hy, noch dat, waar in zyn broeder Dirk gestorven is, weet men niet. De plaatsnyder Reinier van Persyn, met de zoons dochter van Wouter getrouwt, liet hunne afbeeldselen in print uitgaan, daar de vermaarde Vondel dit volgende gedicht onder schreef:

> *Offert* WOUTER *met Elias,*
> *Dove verf schynt hemels vier.*
> *Eet hy 't Paaschlam met Messias,*
> *Zyn penceel vol aardt en zwier;*
> *Draaft te moediger en stouter:*
> *Stel het beeldt op 't schilders outer.*
>
> DIEDRIKS *uurglas is verlopen;*
> *Noch volhardt hy met Sint Jan*
> *'T volk te leren en te dopen,*
> *Daar het grimmelt om dien man;*
> *Zo vol yver als boetvaardig.*
> *Is die heldt geen kunstkroon waardig?*

Deze twee grote meesters in de kunst van het glasschilderen zyn gestorven, en ook de kunst met hen, zegt *W. Tomberg*: hoewel de Hr. *Almeloveen* wil, dat in de boekzaal van den Hre. *Joachim Feller* een of twee boeken gevonden wierden, daar deze kunst uit te leren was. Hoe het daar mede is weet men niet, maar wel, dat men van de uitwerkselen van die geschriften nog niet gehoort heeft. Gemelde W. Tomberg geeft wel eenig bericht aangaande de stoffe, die zy daar toe gebruikten, maar belydt zyne onkunde in de wyze hoe zy die stoffe tot zulk een gebruik gebragt hebben, en berispt de zulken, die zeggen, dat men thans zulke schone verwe niet heeft dan van ouds in de glazen gebruikt is; even als of het glas toen met zulke schone koleuren beschildert wierdt, daar in 't tegendeel de koleuren aan 't glas gegeven worden door zilver, yzer, koper, bloedsteen, menie, enz. daar over te stryken, en in glasovens te gloeien. Waar naderhandt de diepsels door het penceel op het reets gekleurde glas bewerkt wierden, en andermaal gegloeit, enz. Zie van dezen Tomberg meer hier achter op zyn letter.

Men is verwondert, dat *Karel van Mander* in zyn Schilderboek geen een woordt van Dirk en Wouter Crabeth meldt. *I. Walvis Beschryv. van Gouda* I *Deel, pag.* 326. *enz. A. Houbraken Schouburg der Nederl. Kunstschilders* I *Deel, pag.* 26. *enz.*

CRABETH, (WOUTER) kleinzoon van den voorgemelden Wouter Pieterz. Crabeth, was een braaf schilder, en bezocht, om tot volmaaktheit in zyne kunst te geraken, Vrankryk, Italië, en de algemene schilderschool Rome, van waar hy, den tydt van dertien jaren van huis geweest zynde, weder naar zyne geboortestadt Gouda keerde, daar hy in den jare 1628 trouwde met Adriana Vroesen. Onder zyne fraaie werken zyn een Mariaas Hemelvaart, en zyn laatste groot stuk in konterfeitsels de in zynen tydt bedienende Krygsraadt van de stadt Gouda, in levensgrootte uitgebeeld, welk laatste stuk op de zaal van de St. Joris-doelen hangt. Wanneer hy geboren en gestorven is vindt men niet aangetekent. *I. Walvis Beschryv. van Gouda* I *Deel, pag.* 334.

CRACKAU, CROCKAU, of CROCKA, een adelyk marktvlek en huis aan de Pulnitz, gelegen in 't ampt Grossen-Hayna, naby de opper-Lausnitsche grenzen, en eene myl van Ortrand, wordt gezegt eertyds den heeren van Kitscher toebehoort te hebben. *Zeiler. Topogr. Sax. super. p.* 15. *Knaut prodr. Misn. p.* 150.

CRACOW, of CRAKOW, in 't Latyn *Cracovia*, de hoofdstadt niet alleen van een woiwoodschap van dien name, maar ook van klein-Polen, ja zelfs van 't gansche koninkryk van Polen, heeft een bisdom, met een universiteit, en was eertyds de setel der koningen, die nu te Warschau is. Deze stadt is gelegen aan de Weixel, omtrent 9 mylen van de grenzen van Silesië, en een weinig verder van de Hungarische. Den naam Cracow heeft ze ontfangen, om dat ze van *Craco*, die in de VIII eeuwe leefde, gebouwt is, sedert welken tydt ze gedurig in grootheit en macht heeft toegenomen, tot 'er eindelyk vier steden van wierden, van welke ieder in 't byzonder hare bedienden en overheden hadt. De namen dezer vier steden zyn, *Cracow*, *Casimiria*, *Stradomia* en *Clephard*. De eerste is met muren omringt, met ronde torens van tigchelstenen, nevens een gracht bevestigt, en nog meer met een kasteel, op de hoogte van eene steenrots gelegen. Dit is een groot gebouw van stenen met twee vleugelen, om een vierkant hof, daar drie galderyen op pilaren rusten. De domkerk van S. Stanislaus is van wegens het kapittel en rykdom vermaard. Boven dien zyn 'er nog meer dan vyftig kerken binnen de stadt. De kerk van O. L. Vrouw staat op de grote plaats, daar de tien grote straten op toe lopen, en is met vier ryen naar de Italiaansche wyze gebouwde paleizen omringt. De universiteit heeft Casimir de I, koning van Polen, in 't jaar 1364 gesticht, doch is van Uladislaus Jagello of Jablonski in 't jaar 1400 eerst voltooit, en van paus Urbanus den V bevestigt. De hoogleeraren worden uit de Sorbonne ontboden, invoegen de universiteit Sorbonne, en Cracow, het Poolsche Rome genaamt wordt.

Het bisdom van Cracow staat onder 't aartsbisdom van Gnezen, en de parochie strekt zich uit over 't woiwoodschap Cracow, Sendomir en Lublin. Voorts heeft Cracow vele rampen uitgestaan, als in de jaren 1241, 1260, en 1281, wanneer het door de Tartaren verovert en byna vernielt wierdt. In 't jaar 1291 veroverden het de Bohemen, doch wierdt hen door Uladislaus Locticus weder ontweldigt. In 't jaar 1591 ontstondt 'er binnen Cracow tusschen de Roomschgezinden en Protestanten een hevige strydt, en in 't jaar 1606 bestormden de eersten de Luthersche kerk aldaar. In 't jaar 1655 veroverden de Zweden Cracow, na een belegering van vyf weken. Het vierde gedeelte, genaamt Stradomia, wierdt byna geheel verwoest, en de inwoners moesten de plundering met 300000 ryksdaalders afkopen. In 't jaar 1702, toen de Zweden Cracow andermaal een tydlang hadden ingehad, ontstondt 'er brandt in 't kasteel, waar door het zelve byna geheel in de assche gelegt wierdt. Het grootste gedeelte der inwoners zyn kooplieden en buitenlanders, die van den koning genaturalizeert zyn. De Joden hebben in Casimiria een Synagoge. De huizen zyn van steen en zeer wel gebouwt. Ten platten lande rondom vindt men vele prachtige paleizen en lusthuizen, nevens goede zoutgroeven. De koningen worden 'er gekroont en begraven. Want niettegenstaande eertyds de kroning te Gnezen geschiedde, wierdt echter in 't jaar 1320 Uladislaus Locticus te Cracow gekroont, sedert welken tydt deze gewoonte gebleven is. *Cromer de situ Polonia & de rebus gestis Polon. A. Michovius Chron. Polon. Alex. Guaguin. Staravolscius. Pufend. Hist. Caroli Gust. Hartknoch de reb. Polon. Thuan. Hist. l.* LV. *Le Laboureur voyage de la Reine de Pologne.*

CRACOW, KRAKOW, een der oudste en aanzienlykste adelyke familien in Pomeren, hebbende haren oorsprong uit Frankenlandt, wierdt eertyds *Vieserod* genaamt. Nadat *Georg van Vitserod*, zoon van *Albert*, in 't jaar 1239, met den grootmeester der Duitsche orde in Pruissen en Pomeren was gekomen, en des zelfs zoon *Gnesmar* in 't jaar 1279 van hertog Mestovinus den II met het dorp Cracow in 't landt van Stettin beleent wierdt, heeft hy den name daar van aangenomen, en hem op zyne nakomelingen gebragt. Micrelius getuigt, dat deze Gneomar twee zonen gehad heeft, namentlyk *Matthias* en *Johannes*, van welke de eerste doctor der H. Godgeleerdheit en Rector te Parys en Praag, naderhandt kanselier van keizer Rupertus, en eindelyk bisschop van Worms geweest is. Hy stierf in 't jaar 1410, nevens den roem van een zonderlinge geleerdheit ook vele schriften nalatende, die men zegt dat in 't klooster Frankendal bewaart worden. Van de nakomelingen van Johannes was *Reinard* in 't jaar 1560 overste in Fransche dienst, en land-Raadt van Georg, vorst van Pomeren. Onder de zonen des laatsten bloeide *Joachim Ernst* in den dertigjarigen oorlog als keizerlyke generaal. Zie beneden. *Matthias* was in 't jaar 1652 keur-Brandenburgsche geheime Raadt, hofgerichts-president van achter-Pomeren, ook afgezant aan 't keizerlyke hof. *Laurentius Georg*, keur-Brandenburgsche staatsminister, heeft in 't midden der XVII eeuwe verscheide gezantschappen aan 't keizerlyke, Engelsche, Fransche, Zweedsche, Poolsche, en andere hoven bekleed. *Laurens Christoffel*, keur-Brandenburgsche geheime Raadt, begaf zich in 't jaar 1679 naar Hamburg, om de aldaar ontstane onlusten te helpen byleggen. *Ernst* was in 't jaar 1690 keur-Brandenburgsche geheime Raadt, achter-Pomersche hofgerichts president en kommandeur van Wittersheim.

In Silesië op 't huis Arnsdorf, in 't vorstendom Schweldnitz, als mede in 't vorstendom Schwartzburg in Thuringen, bloeit nog een adelyk geslacht, dat zich *van Cracow* schryft, doch in wapen van 't bovengenoemde onderscheiden is. *Micraelius Pommerl. l.* VI. *Hartknoch Pruiss. p.* 451. *Lucas Silesisch. Chron. Mullerus Annal. Sax.*

CRACOW, (GEORGIUS) op Schönfeldt, keur-Saxische kanselier, wierdt geboren te Stettin in 't jaar 1525. Na dat hy te Wittenberg en Frankfort aan den Oder zyne studiën voleindigt hadt, wierdt hy in 't jaar 1548 op de universiteit te Grypswaldt als hoogleeraar der Grieksche tale en wiskunst beroepen. In het volgende jaar beriep men hem als hoogleeraar in de welsprekendheit naar Wittenberg, alwaar hy niet lange daarna Consis-

te-

toriaal-Assessor, Doctor en hoogleeraar in de Rechten, als mede advokaat voor 't hofgericht gemaakt wierdt. Ter zelver tydt nam hy de bediening als Raadt aan de hoven van Pomeren, Anhalt, Mansfeldt, enz. aan. Vervolgens beriep hem de keurvorst Augustus naar Dresden, verklaarde hem eerst tot zyn hofraadt, maar naderhandt in 't jaar 1565 tot zyn geheimen Raadt en kancelier, by welke gelegenheit hy verscheide preuven van zyne bekwaamheit gaf, zo in staatszaken als gezantschappen, wordende in 't jaar 1557 naar Worms tot het Religions-gesprek; in 't jaar 1559 op den Ryksdag naar Augsburg, in 't jaar 1560 op den deputations-dag naar Spiers; in 't jaar 1561 aan 't keur-Brandenburgsche hof, en in 't jaar 1564 naar Rostok op den deputations-dag, en in 't jaar 1571 naar Praag, om by den keizer de Boheemsche lenen wegens eenige Meisnische landeryen uit name van den keurvorst te heffen, afgezonden. In 't jaar 1561 was hy ook tegenwoordig by de vergadering der Protestantsche standen te Naumburg, als gevolmachtigde van 't keurvorstelyk huis Saxen; alwaar hy uit name der gehele vergadering den van paus Pius den IV daar toe gedeputeerden gezanten, onder welke de naderhandt vermaarde kardinaal Commendoni was, in een welgepaste Latynsche redenvoering nadruklyk antwoordde. Doch eindelyk wierdt hy verdacht gehouden, als of hy nevens *Peucerus* en zommige Godgeleerden van Leipzig en Wittenberg de Hervormde Religie poogde in Saxen in te voeren, en uit dien hoofde in 't jaar 1574 op het slot Pleissenburg te Leipzich in verzekering gezet. Men verhaalt, dat hy zich zelve door een mes heeft willen grieven en doden, om niets van zynen toeleg te ontdekken. Zeker is het, dat hy zeer wredelyk gehandelt, en eindelyk, nadat hy *Peucerus* en anderen genoemt hadt, in 't jaar 1575 den 16 Maart ellendig gestorven is. Men roemt van hem, dat hy in vele talen ervaren, en een goed redenaar was. Voorts verzekert men, dat wanneer de keurvorst in 't jaar 1572 de lands-constitutien liet opstellen, hy daar toe grotelyks geholpen en het zyne gedaan heeft, het daar henen brengende, dat de gedachten van *Jacobus Thomingius*, rechtsgeleerde van Leipzich, voor wien hy een byzondere achting hadt, groten deels aangenomen wierden. *Peuceri Historia carcerum. Gratiani vita Comm. l.* II. *c.* 5. *Schneideri Chron. Lipf. Mulleri Annal. p.* 168. *Thomasius in Not. ad Kulpisii diss. de Auctoritate legum.*

CRACOW, (JOACHIM ERNST VAN) een vermaard keizerlyk generaal, uit het bovengenoemd geslacht, wierdt in 't jaar 1601 geboren. Hy nam dienst onder Bogislaus, hertog van Pomeren, als kapitein onder 't voetvolk; daarna als kommandant van Greiffenhagen, welke plaats hy in 't jaar 1630 aan den keizerlyken generaal Torquatus Conti moest overgeven. Toen in 't zelve jaar Gustaaf Adolph in Duitschlandt kwam, begaf hy zich in des zelfs dienst, als overste luitenant te paardt, woonde alle des zelfs gelukkige ondernemingen by, voornamentlyk het treffen by Leipzich, toen hy met 300 paarden den eersten aanval deedt. In 't jaar 1631 was hy by de inneming der stadt Winsheim; en kort daarna overste geworden zynde sloeg hy den 22 December 1633 een keizerlyk regiment in Silesië, waar over de graaf van Buchheim het bevel hadt. In 't jaar 1634 stondt hy onder den Zweedschen generaal Bannier, en woonde de belegering en verovering der stadt Frankfort aan den Oder by, wordende den 19 May gevaarlyk aan zyn hals gekwetst. Wanneer hier op in 't jaar 1635 de Praagsche vrede tusschen den keizer en keur-Saxen volgde, moest hy Halle in Saxen, welke stadt de keurvorst aangreep, verlaten, liet echter Moritzburg bezet. Doch vooraleer het tusschen Saxen en Zweden tot een openbare scheuring kwam, en men de zelve door minnelyke onderhandelingen poogde te vermyden, wierdt deze overste van Cracow nevens andere driemaal van de Zweedsche zyde aan den keurvorst van Saxen gezonden. Maar de onderhandelingen wierden afgebroken; en wanneer de generaal Bannier bemerkte, dat zommige zyner mindere bevelhebberen en soldaten niet wel te vrede waren, zondt hy eenige regimenten naar de Weser, onder welke nevens den generaal majoor Speerruiter ook de overste Cracow was. Wanneer wel de overigen den Zweedschen dienst verlieten, maar Cracow en de overste Debitz zich tot den ryks-kancelier Oxenstiern vervoegden, en hem van hunne trouwe verzekerden. Hy bewoog ook zyn regiment bestendig te blyven, dat op 't aanraden van hunnen overste luitenant besloten hadt in den dienst van Brunswyk en Luneburg over te gaan. Daar op voegde hy zich wederom by den generaal Bannier, en was in 't jaar 1636 in 't leger by Halle en Maagdenburg. Maar wanneer ter zelver tydt de Zweedsche onderbevelhebbers andermaal eenigen aan den ryks-kancelier Oxenstiern wilden zenden, nam Bannier zulks zeer kwalyk, en sprak onder anderen den overste Cracow zeer hard aan; waar op deze wel in het zelve jaar mede hy den slag by Witstok tegenwoordig was, alwaar hy ook een zware wonde ontfing, doch deedt kort daarna van zyne bediening afstandt, en leefde een tydlang buiten dienst, tot dat hem keizer Ferdinand de III in 't jaar 1643 tot generaal-wachtmeester onder zyne troupen verklaarde. Hy worf ook eenige keizerlyke volkeren, en poogde de stadt Olmutz in Moravië den Zweden door een heimelyke verstandhouding te ontrukken, wanneer hy ter zelver tydt in 't leger van den generaal Gallas in Bohemen en Moravië was. In 't jaar 1645 wierdt hy met een afzonderlyk ligchaam naar Silesië gezonden, en dede door Polen een inval in achter-Pomeren, slaande zich eindelyk by Belgard neder. Om dezen voortgang te stremmen kwam de Zweedsche generaal Koningsmark in Pomeren, veroverde niet alleen al het verlorene wederom, maar noodzaakte ook Cracow met verlies te rug te trekken. Dezen ongelukkigen uitslag wilde Cracow zommigen zyner officieren te last leggen, maar deze beschuldigden hem in 't tegendeel; invoegen zyne achting aan 't keizerlyk hof begon te dalen, en hy daar door genoodzaakt was den oorlog te verlaten. Hy begaf zich bygevolg naar Dantzig, en stierf aldaar in 't jaar 1645. Men zegt, dat hy een burgers dochter, Emerentia genaamt, ten huwelyk genomen heeft. *Pufendorff Rer. Suec. l.* XV. §. 20. *Theatr. Europ.*

CRACUS, een zeker afgodt der oude Egyptenaren, wien ze gezoute offerhanden plagten te brengen. *Coel. Rhodig. l.* XXII.

CRACUS, een Slavonisch vorst, woonde den tocht van Czechi en Lechi in Bohemen en Polen by, en een van beide of beiden na elkander in de regering opvolgde; alzo beide partyen hem nevens zyn zoon Cracus den II hunne natie toeëigenden. Vermits men omtrent den tydt van Czechi en Lechi onzeker is, zo kan men ook der zelver jaren niet bepalen, alzo de schryvers de zelve van 't jaar 345 tot 700 verscheidentlyk plaatsen. *Michov. Chron. Polon. l.* I. *c.* 5. 6. *Cromer l.* I. *Neugebauer Hagec. Chron. Bohem. p.* 4. *Stransky resp. Bohem. T.* VIII. *p.* 341. *Balbin. Epit. l.* I. *c.* 10. *p.* 82. *Miscell. l.* VII. *sect.* 1. *c.* 2. 3.

CRAIBURG, een marktvlek in opper-Beyeren, in 't bisdom Saltsburg, aan den Jun, tusschen Au en Alten-Oettingen gelegen, is wel bebouwt, en heeft goede velden, nevens een kasteel, eigen gericht, in 't rentampt Burkhauzen gelegen. *Keur Beyeren p.* 266.

CRAILSHEIM, eene stadt in Frankenlandt, aan de rivier Jaxt, vier mylen van Anspach gelegen, behoort tot het markgraafschap Anspach. Men zegt, dat ze in 't jaar 1390 door de graven van Leuchtenberg aan de burggraven van Neurenberg voor 36000 guldens verkocht is. *Zeil. Topogr. Franc.*

CRAIN. Zie KRAIN.

CRAINBURG. Zie KRAINBURG.

CRAMAUD, (SIMON DE) kardinaal en patriarch van Alexandrië, was geboortig van Cramaud, naby Rochechouard in Poitou, en maakte zich zo door zyne verdiensten als geboorte vermaard. Johannes van Vrankryk, hertog van Berry, grave van Poitou, enz. zoon van koning Johannes, maakte hem tot zyn requestmeester. In 't jaar 1385 volgde hy Bertrand van Maumont, bisschop van Poitiers, naderhandt wierdt hy patriarch van Alexandrië, en paus Johannes de XXIII gaf hem in 't jaar 1413 den kardinaalshoedt. Hy wendde allen vlyt aan, om de scheuringen der kerke weder by te leggen, en was president van verscheide vergaderingen, tot dien einde gehouden. Hy was ook op 't Concilie van Pisa als patriarch van Alexandrië, en wierdt tot 'taartsbisdom van Rheims bevordert; behalven het bestier der kerke te Carcassonne. Hy stierf in 't jaar 1429. *Ciacon. in Joh.* XXIII. *Besley des Evêq. de Poit. Spondan. in Annal. Sammarth. Gall. du Puy hist. de Schisme.*

CRAMBORN. Zie CRANBORNE.

CRAMER (DANIEL) was te Retz in Neumark den 20 January 1568 geboren. Zyn vader was *Martinus Cramer*, predikant aldaar. Nadat hy tot in zyn dertiende jaar in zyn vaders huis geweest was, hebbende aldaar de gronden der studien gelegt, kwam hy in 't jaar 1581 naar Landsberg, alwaar hem Johannes Capito in de Grieksche en Latynsche tale onderwees. En wanneer Capito wegens de Religie genoodzaakt was deze plaats te verlaten, volgde hem Cramer, en vertoefde nog een jaar lang by hem. Voorts zette hy van 't jaar 1584 tot het jaar 1588 zyne studien voort, zo in Stettin, als te Dantzich. Te huis komende bekleedde hy een tydlang de bediening als Rector der scholen, maar begaf zich van daar naar Rostok, om zich verder te oeffenen. Alhier gaf hy verscheide preuven zyner geleerdheit, en disputeerde in 't jaar 1590 onder Duncan Liddel, een Schot, over zekere stellingen, uit Aristoteles getrokken; en las vervolgens over de *Ethica Aristotelis* van Heilandus. Hier wierdt ook Oligerius Rozenkrans, zoon van Georgius Rozenkrans, een voornaam Deensch staats-bediende, onder zyn opzicht toevertrouwt, met den welken hy zich naderhandt naar Wittenberg begaf, zynde alvorens te Rostok tot meester der vrye kunsten gemaakt. Te Wittenberg zynde, wierden hem verscheide beroepen opgedragen, waar uit hy die als buitengewoon hoogleeraar in de redenkunde verkoor. Daar by wierdt hy tot Inspector der voedsterlingen of stipendiaten, dat is, studenten, die op een beurze studeren, aangestelt. Hy oeffende zich onderwylen ook in de Godgeleerdheit. Van Wittenberg wierdt hy naar Stettin beroepen, als aartsdeken, hoogleeraar van 't Gymnasium, en assessor van 't Consistorie. Dit beroep nam hy aan, na dat hy Oligerius Rozenkrans in Denemarken aan zyne ouders wederom overgelevert hadt. In 't jaar 1597 wierdt hy farheer in de Mariënkerk en Inspector van 't Gymnasium. In 't volgende jaar wierdt hy te Wittenberg Doctor der H. Godgeleerdheit verklaart. Toen wierden hem vele aanzienlyke beroepen opgedragen, doch hy wilde deze plaats niet verlaten, en stierf aldaar den 5 October des jaars 1637, nalatende een groot getal schriften, als: *Disputationes octodecim de praecipuis Logicae Arist. partibus*; *Isagoge in Metaphysicam Aristotelis*; *Tractatus de sublimi corporis beatorum spiritualis mysterio*; *Sana doctrina de praedestinatione*; *Schola prophetica*; *Arbor haeretica consanguinitatis*, enz. *Eene verklaring over de gansche H. Schrifture*; *verscheide Philosophische en Theologische strydschriften tegen Elias Hasenmuller, Beurhusius, Jacobus Gretserus, Pelargus, Servatius, een Jesuit*; *de grote Pomersche Kerken-Chronyk*; enz. *Witte Memor. Theol. Dec.* 4. *& in Diar. biogr. Freherus in Theatr.*

CRAMER (JOHAN JAKOB) was te Elg, in 't Canton Zurich, alwaar zyn vader, ook Johan Jakob genaamt, predikant was, den 24 January des jaars 1673 geboren. Hebbende t' huis de gronden zyner studien gelegt, begaf hy zich in 't jaar 1692 op de universiteit van Altorf tot den vermaarden Wagenseil en Sturmius.

Van daar bezocht hy Utrecht en Leiden, alwaar hy van wegens zyne zonderlinge bekwaamheit de achting van Spanheim, Witfius, en Triglandius verdiende. In zyn vaderlandt wederkeerende, dreef hem de luft tot de Oofterfche talen andermaal van daar. Hy bezocht tot dien einde andermaal zynen gewezen leeraar *Wagenfeil* te Altorff; daarna doorreifde hy byna geheel Duitfchlandt, Hungarië, de Nederlanden, Engelandt en Vrankryk. Toen hy te Parys was, wierdt hy van den Raadt te Zurich in 't jaar 1696, als hoogleeraar in de Oofterfche talen beroepen, en keerde daar op haaftelyk naar zyn vaderlandt. In 't zelve jaar beriep hem de vorft van Naffau als hoogleeraar der Godgeleerdheit, der Oofterfche talen en kerkelyke gefchiedeniffe te Herborn, welke bediening hy ook in 't volgende jaar aannam, na dat hy alvorens te Bafel tot Doctor der Godgeleerdheit verklaart was. Wanneer hy na verloop van twee jaren tot herftelling zyner gezondheit naar Zurich reifde, ftierf hy aldaar den 9 February des jaars 1702. Zyne voornaamfte fchriften zyn: *Exercitationes de Ara exteriore Templi fecundi*, benevens *de Theologia Ifraëlis*. enz..

CRAMM, (ASCHE, of ASCANIUS) was een vermaard krygsheldt. Hy diende eerft de kroon Vrankryk, en bevocht in 't jaar 1515 eene overwinning by Milanen. Vervolgens begaf hy zich onder Frederik, koning van Denemarken, dien hy tegen Chriftiern goede dienften deedt; doch begaf zich in 't jaar 1524 aan 't keur-Saxifche hof, en beteugelde in 't volgende jaar de oproerige boeren by Frankenhaufen. In 't jaar 1528 tradt hy in keizerlyken dienft, en woonde de vergeeffche belegering der ftadt Lodi in 't hertogdom van Milanen by; en als hy met zyne troupen door Zwitferlandt naar Duitfchlandt wederkeerde, ftierf hy onderweeg te Chur, op den dag, wanneer hy de tyding ontfing, dat zyne gemalin in de kraam van een jonge dochter den geeft gegeven hadt. Luther beminde hem zeer, die hem niet alleen tot Peter verzocht, maar hem ook het boeksken, waar in de vrage verhandelt wordt: *Of krygslieden in een zaligen ftaat zyn kunnen*, opgedragen heeft. *Spangenb. Adelfp. P. II. p. 58. Seckend.*

CRAMMER, of CRANMER, (THOMAS) aartsbiffchop van Kantelberg, was een Engelfchman, uit een adelyke familie in Nottingham, en aldaar den 2 July des jaars 1489 geboren. Zyn vader wierdt ook *Thomas Cranmer* genaamt. In zyne jeugt oeffende hy zich naarftig in de ftudiën, wordende in 't 14 jaar zynes ouderdoms naar Cambridge gezonden. Meer jaren hebbende erlangt, begon hy zich op de gefchillen der Religie te leggen, en de H. Schriftuur met ernft te onderzoeken. In 't jaar 1524 wierdt hy Doctor der H. Godgeleerdheit, en wanneer koning Henrik de VIII zich van zyne eerfte gemalin Catharina fcheiden wilde, om dat zy zyn broeder in huwelyk gehadt hadt, en men over deze zake verfcheide Godgeleerden en univerfiteiten raadpleegde, zondt de koning dezen Cranmer nevens eenige anderen naar Vrankryk, en poogde de onwettelykheit van dat huwelyk door te dringen. Sedert kwam hy in zulk een aanzien, dat wanneer in 't jaar 1533 Waramus, aartsbiffchop van Kantelberg, overleden was, Cranmer in zyne plaats geftelt wierdt; dat van het pauffelyk hof wierdt bevefligt, hoewel hy zich tot hier toe by het zelve niet zeer aangenaam gemaakt hadt. Doch zulks gefchiedde daarom, ten einde door hem den paus geen groter nadeel zou wedervaren. Onderwylen wierdt de zake wegens de echtfcheiding fterk voortgezet, en eindelyk door Cranmer, nevens eenige andere daar toe aangeftelde Godgeleerden van Engelandt en biffchoppen, het proces opgemaakt, de koning en de koningin gedagvaard, en wanneer deze laatfte noch in perfoon noch door gevolmachtigden verfcheen, wierdt het vonnis uitgefproken, en het huwelyk vernietigt; en wanneer naderhandt Anna Boulein, twede gemalin des konings, van overfpel befchuldigt en onthalft wierdt, poogde Cranmer, die ze voor onfchuldig hieldt, zulks wel te beletten, maar dede zulks met zo veel befcheidenheit, dat de koning zulks niet kwalyk in hem nam, hoewel hy in zyn voornemen onverzettelyk bleef. Boven dien wendde hy alle zyne zorge ter hervorming van den Godsdienft in Engelandt aan, en deedt opentlyk belydenis van den Proteftantfchen Godsdienft, waar door hy nog in 't leven van koning Henrik den VIII eenigzins in gevaar raakte, vermits deze de pauffelyke authoriteit wel hadt afgefchaft, echter den Roomfchen Godsdienft yverig toegedaan bleef. Dit veroorzaakte Cranmer vele vyanden, die hem echter niet konden fchaden. Maar wanneer de koning in 't jaar 1553 geftorven was, en Eduard na hem een korten tydt regeerde, beklom Maria in 't jaar 1553 den troon van Engelandt, die hem eensdeels wegens de Religie, anderen deels, om dat hy het voornaamfte werktuig tot de echtfcheiding van hare moeder geweeft was, zeer haatte. Vervolgens wierdt hy in verzekering genomen, en naar Oxfordt gevoert, alwaar tuffchen hem, en Nicolaus Ritley, biffchop van Londen, en Hugo Latimer, biffchop van Winchefter, die in een gelyk gevaar waren, aan de eene, en eenige Roomfchgezinden aan de andere zyde een zamenfpraak gehouden wierdt, waar van het befluit was, dat Cranmer als overtuigt zynde, wederom in de gevangeniffe zoude gevoert worden, om hem verder zyn proces te maken. Invoegen hy twee jaren lang zeer hard gehandelt wierdt, terwyl de Roomfchen onderwylen niet nalieten, dan eens met ftrafheit, dan wederom met hope van het leven en zyne voorgaande waardigheit weder te erlangen, hem daar toe te bewegen, dat hy eindelyk een gefchrift ondertekende, waar by hy de lere der Proteftanten als dwalende verwierp, en de voornaamfte ftellingen der Roomfchgezinden aannam. Doch de koningin Maria was daar mede niet te vrede, en bleef by haar voornemen, om hem te doen fterven. Wanneer hy derhalven in 't jaar 1556 den 1 Maart uit de gevangenis in de S. Marie-kerk geleid wierdt, en hem een Roomfch geeftelyke, met name Coleus, in een predikatie daar toe gefchikt, tot beftendigheit en volharding in 't Roomfche gelove aanmaande, klom naderhandt Cranmer op den predikftoel, en betuigde opentlyk zyn leedwezen, dat hy het gelove der Proteftanten hadt verworpen, dat hy thans volmondig wederom beleedt, met verwerping der Roomfche Religie. Op ftaande voet wierdt hy ter plaats, alwaar ook Latimer en Ritley verbrand waren, gevoert. Aan den paal zynde gebonden, ftak hy zyne rechterhandt eerft in 't vuur, zeggende, dat deze zulks verdient hadt, waar mede hy een zo grote zonde begaan hadt. Vervolgens ftondt hy het vonnis met de uiterfte ftandvaftigheit uit. Hy was toen 68 jaren oud. Wat zyne fchriften betreft, zo heeft hy niet alleen de Engelfche *overzetting des Bybels* op vele plaatfen verbetert, maar ook verfcheide andere werken in het Latyn in 't licht gegeven: als een *Catechifmus*; *van het ordenen der predikers*; *verdediging van de Katholyke lere*; *van het Avondmaal des Heeren*, 't welk hy in den jare 1553 gedrukt aan koning Eduard den VI opdroeg. Daarna onder Maria in gevangeniffe geraakt zynde verbeterde en vermeerderde Cranmer dit zelve werk, welk verbetert handfchrift de Engelfche gemeente, uit Engelandt gevlucht, en te Embden fchuil hebbende, weder te Embden by Gellius Cramatius in 't jaar 1557 liet drukken, met eene voorreden, waar in men bericht ziet, hoe Cranmer door de onderwyzinge van den martelaar Ridley, biffchop van Londen, in 't jaar 1546 tot dit rechtzinnig gevoelen wierdt gebragt, 't welk hy in dit werk klaar en krachtig voorftelt, en de lere van 't Avondmaal uit de oudvaderen rechtzinnig verdedigt, en 't onrechtzinnig gevoelen van de *Transfubftantiatie* en H. offerhande krachtig wederlegt. *Thuan. l. XVII. Sander. de Schifm. Angl. Burnet hift. Reform. Anglic. P. I. p. 56. 74. 99. enz. P. II. p. 220. Adam in vit. Theol. ext. Freher. in Theat. Seckendorf Hift. Lutheranismi. G. Outhof gefchied. Bericht der kerkhervorm. IX Byvoegfel, No. 10.*

CRAMOISY, (SEBASTIAAN) een vermaard boekdrukker te Parys, was in zynen tydt een der eerften van die kunft: want niettegenftaande hy in fierlykheit de drukken van Manutius, Stephanus, Plantinus, of Frobenius niet kon evenaren, wierdt hy toch wegens zyne zonderlinge bekwaamheit als het hoofdt der boekhandelaars te Parys aangemerkt. Invoegen hem ook het beftier der boekdrukkery, door koning Lodewyk den XIII in de Louvre aangerecht, wierdt opgedragen. In welke bediening zyn kleinzoon hem opgevolgt is. Deze ftierf in 't jaar 1687. De naamlyft van zyne gedrukte boeken is verfcheide malen gedrukt.

CRANACH, (LUCAS) of KRANICH, van Kranach, in 't fticht Bamberg geboortig, was in zyn tydt een der vermaardfte fchilders van Duitfchlandt, wordende wegens zyne bekwaamheit aan 't keur-Saxifche hof beroepen, alwaar ook zyne voornaamfte werken gebleven zyn. Hy was Raadsheer te Wittenberg, en genoot de gunft van keurvorft Frederik, die van den keizer in den flag by Mulberg gevangen wierdt. Invoegen toen hem keizer Karel de V by de belegering der ftadt Wittenberg tot zich komen liet, en hem de vryheit gaf, om iets van hem te verzoeken, Cranach om het leven en de vryheit van keurvorft Frederik verzocht. Hy was ook van wegens zyne fchranderheit by iedereen bemind, en ftierf eindelyk te Weimar in 't jaar 1553 den 16 October, oud 81 jaren. Zyn zoon, ook *Lucas* genaamt, was insgelyks een vermaard fchilder, en te Wittenberg geboren, daar hy naderhandt burgermeefter was, en ftierf den 14 January des jaars 1586. *Sandrart Teutfche Acad. P. II. l. III. c. 4. Freher.*

CRANAUS, koning van Athene, was de opvolger van Cecrops in 't jaar der wereldt 2546, en regeerde 9 jaren. Na hem volgde Amphictyon in 't jaar der wereldt 2555. *Eufeb. in Chron. Jul. Afric.*

CRANBORNE, of CRAMBORN, is de naam 1) van een groot en fchoon woudt in 't Noord-Ooftelyke gedeelte van 't Engelfche graaffchap Dorfet; 2) van een Hundred of landftreek, daar omtrent gelegen; 3) van eene kleine ftadt, in dit Hundred gelegen. Koning Jacobus de I heeft in 't jaar 1605 *Robert Cecil*, baron van Effendon, tot vicomte van Cranborne verklaart, welke waardigheit nevens den tytel als grave van Salisbury, op des zelfs nakomelingen voortgeplant is. *Cambden's Brit. Beeverell delic. de l'Angleterre p.* 681.

CRANENBURG, eene kleine ftadt in 't hertogdom Kleef, eene myle van Kleef gelegen, wordt voor der ouden *Burginatium* gehouden; doch *Sanfon* plaatft dit ftedeke daar thans Schenkenfchans is. Hier mede ftemt Alting overeen.

CRANEVELDT, (FRANCISCUS) Raadsheer in den groten Raadt van Mechelen, was te Nimwegen uit een oude adelyke Gelderfche familie geboren. Nadat hy zich in het burgerlyke recht geoeffent hadt, wierdt hy te Loven Doctor gemaakt. Hier op maakte hem de regering van Brugge tot hunnen penfionaris, en de keizer tot Raadsheer van Mechelen, alwaar hy den 4 October 1564 ftierf. Reets meer dan 60 jaren oud zynde begaf hy zich tot de Griekfche tale, waar in hy zo gelukkig vorderde, dat hy de zes boeken van *Procopius de Aedificiis Juftiniani*; drie Homilien van *S. Bafilius*, enz. uit het Griekfch in 't Latyn vertaalde. *Miraeus in Elog. Belg. Adam in vit. ICt. Germ. Andr. Bibl. Belg.*

CRANGANOR, een koninkryk, en eene fterke en fchone ftadt in het halfeilandt van Indië, aan deze zyde van den Ganges, op de kuft van Malabar. De ftadt legt Noordelyk van Cochin 5 mylen, en 20 mylen bezuiden Calicut voor aan in den mondt van een zandpunt. Het grote fort Cranganor legt omtrent een quar-

quartier uurs de rivier op, en is zeer bekwaam om voor een goeden tydt tegenstandt te bieden. Cranganor is meermalen door de Portugezen versterkt geworden; en de koning heeft niet verre van het fort zyn hof. Wanneer de Hollanders Coulang hadden vermeestert, landden zy op Cranganor, het welk zy bestormden en veroverden den 15 January des jaars 1662. Eertyds was Cranganor een aartsbisdom, alwaar een groot getal S. Thomas Christenen woonde. Hier vondt men, binnen in de fortresse Cranganor, een aanzienlyk konvent en kerk der Jesuiten, voorzien met verscheide priesters en jonge aankwekelingen, en eene heerlyke boekekamer, zynde het gebouw vast en kunstig, niet behoevende voor eenig Europisch te wyken, naar gelegenheit en toestandt van deze plaats. Behalven een Franciskaner was alhier een Kathedrale of hoofdkerk, zynde de begrafplaats der aartsbisschoppen. Het koninkryk Cranganor, dat in 't Noorden aan Calicut, in 't Zuiden aan Cochin grenst, behoort tot het gebiedt des konings van Calicut, doch heeft zynen byzonderen koning, die niet verre van de vesting zynen setel heeft. *Jarric. l.* VI. *c.* 14. *Govea Proquez de l'Egl. l.* II. *c.* 29. *Baldaus Beschryv. van Malabar.*

CRANOSTAW, of KRANISTAW, in 't Latyn *Cranostavia*, eene stadt in Polen, in Zwart-Ruslandt, en gelegen aan een klein riviertje, genaamt Wieprz, dat aldaar een vyver maakt, waar door de stadt niet weinig versterkt wordt. Hier is thans de bisschoplyke setel van Chelm, die derwaarts verplaatst is.

CRANTOR, een Grieksch Philosooph en dichter, wierdt te Solos in Cilicië geboren, en verliet zyn vaderlandt, alwaar hy in aanzien leefde, begaf zich naar Athene, en hoorde aldaar nevens Polemon den vermaarden Philosooph Xenocrates. Toen Polemon in 't einde der CXVI Olympiade, zynde het jaar der wereldt 3668, voor Christus 361, Xenocrates opvolgde, telde hy Crantor ook onder zyne discipelen. Dit was dies te groter eere voor hem, om dat Crantor van allen bekwaam geoordeelt wierdt, om zelve een school op te rechten: invoegen wanneer hy op zekeren tydt zich naar den tempel van Aesculapius ter oorzake van zyne ziekte begaf, velen hem volgden, menende dat hy aldaar een school wilde openen. Arcesilas, zyn boezemvriendt, begaf zich ook tot hem, maar om een voorschryven aan Polemon van hem te erlangen. Crantor weder herstelt zynde, begaf zich wederom onder de leerlingen van Polemon. Hy was een der voornaamste van de Platonische secte, en de eerste, die over dien groten Philosooph *verklaringen* schreef. Hy schreef ook een werk van de *Vertroostinge*, dat by de ouden in grote achting was, doch thans niet meer voorhanden is. Hy stierf aan de waterzucht, nog genen hogen ouderdom bereikt hebbende, makende Arcesilas tot erfgenaam zyner goederen. *Diog. Laërt. l.* IV. *Cicero l.* I. *&* II. *Tusc. Quaest. De Oratore lib.* III. *Proclus in Timaeum Platonis l.* I. *Meursii Bibl. Gr. Bayle.*

CRAON, eene kleine stadt aan de rivier Oudon in Anjou, omtrent de grenzen van Maine en Bretagne, moest in 't jaar 1562 door de burgerlyke oorlogen veel uitstaan. Van deze plaats heeft het geslacht der baronnen van Craon, vermaard in de Fransche geschiedenisse, zynen name. *Thuanus l.* XXX.

CRAON (PETRUS DE) was uit het voornoemde geslacht der baronnen van Craon geboortig. Hy kleefde de belangen van Lodewyk van Anjou aan, van wien hy, toen deze prins zich in Italie onthieldt, naar Vrankryk gezonden wierdt, om geldt en hulptroupen te halen. Maar in plaats dat Craon zyne reize zoude verhaast hebben, vertoefde hy by de Venetiaansche vrouwlieden, en vermits Lodewyk in langen tydt gene tyding van hem erlangde, stierf hy van verdriet. Aangezien nu Craon hier aan schuldt hadt, dreigde hem de hertog van Berry den ondergang, dien hy echter uit aanmerking zyner geboorte en rykdommen ontweek. Dit geschiedde onder de regering van Karel den VI in 't jaar 1384, en 1392. Naderhandt verviel hy in de ongenade des hertogs van Orleans; en vermits hy geloofde, dat hy door Olivier de Clisson, konnestabel van Vrankryk, daar in geraakt was, wilde hy dezen den 14 Juny 1391 te Parys doorsteken. Doch Clisson stierf niet aan die wonde, maar vervolgde Craon door een proces: ingevolge van dien wierden zyne goederen aangeslagen, en den hertog van Orleans overgegeven, zyn huis tot een kerkhof gemaakt, en zyne lusthuizen omver gehaalt. Hy ontkwam het en begaf zich by den hertog van Berry, die hem by zich hieldt. Eenige jaren daarna nam hem de koning op de voorbede des hertogs van Orleans wederom in genade aan. *Mezeray en l'Abr. Chronol. in Car.* VI.

CRAPONE, een uitgegraven kanaal in Provence, die uit de rivier Durance, 6 of 7 mylen van des zelfs mondt, daar ze in de Rhône loopt, zich met een ander arm dezer rivier, niet verre van 't vlek Aigueres, vereenigt, en eindelyk in de zee van Martignez valt. Dit kanaal is echter tot de scheepvaart niet bekwaam, dienende alleen tot de molens, en om het landt te bewateren.

CRAPONE, een geslacht in Vrankryk, oorspronkelyk uit Pisa in Italië, was altydt in de belangen van den hertog van Anjou. *Frederik Crapone* volgde koning Karel den VIII toen die bezig was met zich het koninkryk van Napels te onderwerpen, en vestigde zyne woning naderhandt in Vrankryk. Zyn zoon *Wilhelm* teelde *Adam* en *Frederik*, van welke de eerste het voornoemde kanaal Crapone in standt gebragt heeft. Hy wilde ook de beide zeën van Vrankryk vereenigen, om zonder omwegen uit de eene in de andere te varen; tot welken einde hem Henrik de II zekere commissarissen toevoegde. Doch toen deze begonnen het werk te bevorderen, wierdt Crapone in 't 40 jaar zynes ouderdoms te Nantes in Bretagne door vergift omgebragt, werwaarts hem de koning gezonden hadt, om een kasteel, dat op een kwaden grondt aangelegt was, wederom te slechten. *Boché Hist. de Prov. l'Hermite Tosc. Franc.*

CRASSITIUS (LUCIUS) van Tarentum, was geboortig uit een familie der vrygelatenen, en nam den byname van *Pansa* aan. Hy leefde onder keizer Augustus, en was een vermaard letterkundige. Hy gaf te Rome, alwaar hy de leermeester was van Julius Antonius, zoon van Marcus Antonius, opentlyk lessen, en begaf zich naderhandt geheel tot de Philosophie over. *Suet. de illustr. Grammat.*

CRASSO, (FRANCISCUS) een kardinaal, was van Milanen, uit een oud adelyk geslacht, en eerst een advokaat, naderhandt Raadsheer, procureur generaal van 't hertogdom van Milanen, en president in 't crimineel gericht. Wanneer hy naderhandt by keizer Karel den V in gunst kwam, gaf hem deze een der voornaamste bedieningen in zynen Raadt, en dede over hem in 't jaar 1559 een lykreden. Paus Pius de IV, die hem ook zeer genegen was, beriep hem in zyn ouderdom naar Rome, en gaf hem het gouvernement van Bononië, in welke bediening hy zich zo loffelyk gedroeg, dat hem deze paus in 't jaar 1565 den kardinaalshoedt toezondt. Hy stierf niet lange daarna den 1 September 1566 te Rome, nalatende twee zonen, namentlyk *Petrus Antonius*, en *Hippolytus. Aubery Hist. des Card. Petramellarius.*

CRASSO, (JULIUS PAULUS) geboortig van Padua, was in de XVI eeuwe wegens zyne geneeskunde beroemd. Hy heeft verscheide oude Grieksche medicynen vertaalt, waar omtrent men aanmerkt, dat de vertaling volgens kwade handschriften gezien is, en dat by gevolg Crasso den rechten zin der autheuren niet altydt gezien noch getroffen heeft. Doch dit gebrek wordt door zyne sierlyke vertaling, en welgeschikte order overvloedig vergoed. *Riccobon. de illustr. Patav. Castellan. vit. illustr. Med. vander Linden de script. Medic. Konig Bibl. p.* 55. *Huet de Clar. interpp. p.* 267.

CRASSUS, (ANSELMUS) een priester van de orde der Kapucynen in Messina, bezat eene grote geleerdheit, en voerde een deugtzaam leven. Hy stierf, zynde blind geworden, den 9 December in den jare 1689, nalatende in het Italiaansch: *Le admirande notitie della patria, vita, e triomfi della gloriosa S. Venera, detta pur veneranda, e da greci parasceve, predicatrice Evangelica; vita e M. del regna di Sicilia cittadina, e tutelar padrona dell' amplissima citta di Aci. Biblioth. Sicula.*

CRASSUS, (JACOBUS) van Palermo, was een predikheer, en heeft geschreven: *Collectanea de laudibus Panormi. Bibliotheca Sicula.*

CRASSUS, (LUCIUS) een vermaard redenaar, van wien Cicero gewag maakt, leefde omtrent negentig jaren voor de geboorte van Christus. Men houdt hem voor den zoon van *P. Licinius Crassus*, die in 't jaar van Rome 623, voor Christus 131, burgermeester en opperpriester was, en nog in 't zelve jaar, toen hy Aristonicus, zoon van Eumenes, beoorloogde, den geest gaf. Publius Crassus, die gezegt wordt de broeder van den overleden geweest te zyn, hieldt het met Marius, en doodde zich zelve, om niet in de handen der vyanden te vallen. Men prees aan den burgermeester Licinius Crassus, dat hy de ervarenste, edelste, welsprekendste en vermaardste rechtsgeleerde van gansch Rome was. Uit deze familie, zynde eene van de *Gens Licinia*, heeft Rome magistraatspersonen gehadt. *C. Licinius Crassus* was in 't jaar van Rome 583, voor Christus 171, burgermeester. enz. *Livius l.* LIX. *Strabo l.* XIII. *Florus. Justinus. Vellejus Paterculus. Rutilius in vita ICt.*

CRASSUS, (MARCELLUS) geboren te Palermo, was een geleerd predikheer. Hy leeraarde in 't openbaar de Philosophie en Godgeleerdheit met veel lof, en verkreeg den eernaam van meester. In de kerkelyke geschiedenissen en pausselyke rechten was hy zonderling geoeffent, en by de voornaamsten van Sicilië grotelyks geacht. Hy leefde in 't jaar 1610, hebbende uitgegeven: *Examen ad audientiam confessionis exponendorum per modum dialogi, habiti inter adm. R. R. examinatores & patres confessarios; constitutiones & decreta plena Synodo Agrigentina digesta*; en in 't Italiaansch: *Confessionario, o vero accusatorio per ordine de precetti del decalogo e sette peccati mortali. Bibliotheca Sicula.*

CRASSUS, (MARCUS LICINIUS) een Romeinsch burgermeester, stamde af uit een adelyke familie. Zyn vader was Censor of keurmeester. Hy trouwde zynes broeders weduwe, en vermits hy zeer gierig was, handelde hy in slaven, om zich dus te verryken. Men zegt, dat hy zyne bedieningen aanvaardende reets een kapitaal van 300 talenten, dat is 124000 daalders, bezeten heeft, en eindelyk zo vermogende geworden is, dat hy het gansche Romeinsche volk op een gastmaal onthaalde, gevende daarenboven aan elk burger een voorraadt van granen op 3 maanden. Toen hy tegen de Parthers te velde trok, maakte hy een inventaris zyner goederen, en bevondt, dat zyn vermogen zich op 7100 talenten, dat is, vier millioenen en 260000 daalders, beliep. Cicero meldt van hem, dat hy heeft plegen te zeggen, dat hy niemandt voor ryk erkende, die geen leger onderhouden kon. Wanneer hy onder de dwingelandy van Cinna en Marius niet langer te Rome leven kon, verliet hy de stadt in 't jaar na der zelver opbouw 668, voor Christus 86, en begaf zich naar Spanje, alwaar hem iemandt zyner vrienden, met name Vibnia, 8 maanden lang in een hol bewaarde. Van daar vertrok hy naar Afrika, om zich by Sulla te voegen, en gaf by allerlei gelegenheit preuven zyner dapperheit, voornamentlyk in den oorlog tegen de verlopene slaven, die van Spartacus aangevoert wierden. Hier door erlangde hy de eere van de kleine zegepraal (*Ovatio*). Toen hy in 't jaar van Rome 683, voor Christus

Christus 71, prætor of schout was, veroordeelde hy ieder tienden overloper ter doodt, floeg Spartacus, en liet alle die genen, die uit den strydt gevloden waren, kruissigen. In 't volgende jaar 684 wierdt hy van Pompejus, toen censor, consul gemaakt, en eindelyk nevens Cæsar en Pompejus, drieman. Doch deze vereeniging was van geen duur, terwyl Crassus zich met Pompejus verbondt, nevens hem in 't jaar van Rome 699, voor Christus 55, consul of burgermeester wierdt, en Syrië tot zyn wingewest erlangde. Maar vermits hy buitenspoorig gierig was, zo plunderde hy den tempel te Jeruzalem, en beroofde hem van zyne schatten, ter waarde van meer dan 6 millioenen daalders, en bragt dus in 't jaar der stadt 700 een onnoemelyken buit uit Judea naar Rome. Deze onverzadelyke gierigheit dreef hem eindelyk tot een oorlog tegen de Parthers aan, waar door zyn ondergang verhaast wierdt, want hy wierdt geslagen, en moest zyn zoon Marcus zien sneuvelen. Hy zelve, hoewel hy zich in 't gebergte geplaatst hadt, verloor zyn leven, want wanneer hy om over een veiligen aftocht te handelen tot het vyandelyk leger kwam, wierdt hy van het zelve gedood in 't jaar der stadt 701, voor Christus 53. Men voegt 'er by, dat hem het hoofdt is afgeslagen en tot Orontes, koning der Parthers, gebragt, die des zelfs gapenden mondt met gesmolten goudt vol gietende gezegt zoude hebben: *Verzadig u nu met goudt, waar naar gy gedorst hebt. Plutarch. in Crasso. Florus l.* III. *c.* 11. *Josephus Joodsche Oudh. l.* XIV. *Vellej. Paterc. l.* II. *c.* 31.

CRASTON, (JOHANNES) een Karmeliter monnik van Placenza, was volgens *Henricus Stephanus* de eerste der genen, die een *Lexicon Græco-Latinum* opstelde, hoewel zeer gebrekkig, vermits hy gene oude schryveren aanhaalt, om daar uit de kracht en ware betekenis der Grieksche woorden te zien. *Henr. Stephanus Epist. de statu typogr. & de Thesauro Ling. Gr. p.* 156.

CRATE, in 't Latyn *Cratis*, een rivier in 't Napelsche landschap Calabria citra, ontspringt uit het Apennynsche gebergte, bespoelt Cosenza, Bisignano en S. Marco, en hebbende zich met verscheide kleine rivieren vereenigt, loopt ze niet verre van Rossano in den inham van Tarentum.

CRATERUS, een der veldheeren en byzondere vrienden van Alexander den Groten, leefde in 't jaar der stadt Rome 425, voor Christus 329. Strabo haalt een brief aan, dien Craterus gezegt wordt aan zyne moeder Aristopate geschreven te hebben, waar in hy van Indië gewag maakt, verhalende ongelooflyke dingen, en die tegen het verhaal van alle andere schryveren stryden. Doch het is zeer waarschynlyk, dat dit een verzierde brief is, vermits zulks van een zo groot veldheer, als Craterus was, niet geloofIyk is. Nog min waarschynlyk is het, dat hy die Craterus zou geweest zyn, die alle de wetten en keuren der Atheniënzen tot een boek gebragt heeft, gelyk *Vossius* meent, hoewel ook deze een Macedoniër geweest is. *Strabo l.* XV. *Curtius. Arrianus. Scholiastes Aristophanis in Ran. Act.* 1. *sc.* 7. *Plutarch. in Aristide. Vossius de Hist. Græc. l.* III. *Bayle.*

CRATERUS, een vermaard geneesheer, wierdt van Pomponius Atticus gebruikt, volgens 't verhaal van Cicero. Horatius maakt ook gewag van hem, en Persius gebruikt dit woordt om een geneesheer te kennen te geven. Porphyrius spreekt ook van een medicyn CRATERUS, die 700 jaren na den opbouw der stadt Rome gezegt wordt geleeft te hebben. Voorts leest men ook van een schilder en beeldhouwer, CRATERUS genaamt, welke beide van Plinius genoemt worden. *Cicero l.* XII. *Epist.* 13. 14. *Horat. l.* II. *Sat.* 3. *Persius Sat.* 3. *Porphyr. de abstin. carn. anim. l.* I. *Plin. l.* XXXV. *c.* 11. *& l.* XXXVI. *c.* 5.

CRATES wierden zekere vlegtingen genaamt, die de Romeinen in den oorlog, voornamentlyk in belegeringen, gebruikten, om zich daar mede tegen de belegerden te dekken. Men pleeg ze ook in de grachten te leggen, en aarde tusschen beide, om 'er dus over te gaan. Ook hadden ze een soort van doodstraffe, dat men zulk eene matte op den veroordeelden leggende, dezelve met zware stenen vulde, ten einde hy dus aanstonts zinken zou. *Lipsius Poliorcet.* I. 7. *Brodaeus Miscell.* 1. 28. *Pitiscus.*

CRATES was een Thebaner, en leerling van Diogenes Cynicus, een zoon van Ascondus. Hy leefde in 't jaar der stadt Rome 426, voor Christus 328. Antisthenes meldt in zyne zo genaamde *Successiones*, dat Crates, hebbende in een blyspel gezien, dat iemandt, met name *Telephas*, bezittende een korf met kostbare goederen, alles verliet, en zich tot de Philosophie van Diogenes Cynicus begaf, hy ook aanstonts zyne goederen verkocht, en dien vermaarden Philosooph tot leermeester verkoren heeft. Anderen zeggen, dat hy al zyn geldt in zee heeft geworpen; anderen, dat hy het in de handen van een wisselaar heeft gegeven, onder die voorwaarde, dat hy het ingeval zyne kinderen eenvoudig van begrip mogten zyn, aan de zelve wederom wilde uitkeren, maar zo ze verstandige mannen wierden, het geldt onder 't volk uitdelen. Wanneer Nicodromus, een muzykant, hem op zekeren tydt een zo harden oorbandt gaf, dat hem de wange daar van opzwol, leide hy een bladt daar op, met deze woorden beschreven: *Nicodromus heeft het gedaan.* Wanneer hem Alexander de Grote vroeg, of hy het garen zou zien, dat zyn vaderlandt weder opgebouwt wierdt? gaf hy tot antwoordt, dat hem zulks weinig scheelde, om dat het een tweede Alexander ligt weder slechten kon, daar by voegende, dat hy de verachting van eere en rykdom, en dat hy nooit in de handen zyner vyanden was gevallen, boven zyn vaderlandt en den besten schat stelde. Zyn wyf *Hyparchis* was mede de Philosophie toegedaan. *Diog. Laërt. lib.* VII. *Menag. Hist. Mul. Philos. p.* 37.

CRATES, een Akademisch of Platonisch Philosooph, was de zoon van Antigenes, en van Athene geboortig, volgens 't verhaal van Diogenes Laërtius, of liever uit een dorp, genaamt Trie. Hy begaf zich in de schole van den Philosooph Polemon, en was des zelfs opvolger. Polemon nu stierf in 't jaar der stadt Rome 484, in de 127 Olympiade, voor Christus 207: waar uit men besluiten kan, in welken tydt Crates heeft geleeft. Deze twee Philosophen beminden elkander zeer tederlyk, invoegen ook hunne ligchamen in een graf gelegt zyn. Crates heeft, volgens 't bericht van *Apollodorus*, verscheide schriften nagelaten, zo *Philosophische*, als *blyspelen*: Ook maakte hy vele *lofredenen*, die van hem voor 't volk uitgesproken zyn, en andere van hem in gezantschappen zyn gehouden. Onder zyne vermaarde leerlingen waren *Arcesilas*, *Bion* van Borysthene, *Theodorus*, de stichter van eene afzonderlyke secte, enz. *Diog. Laërt. Hesych. Girald. de poët. Dial.* 6.

CRATES, bygenaamt *Mallotes*, zoon van Timocrates, was een letterkundige en Philosooph van de secte der Stoïschen. Attalus zondt hem naar Rome, gelyk Suetonius aantekent. Men noemde hem ook *Homerus*, om dat hy negen boeken van verbeteringen over des zelfs werken geschreven heeft. Hy leefde in de CLV Olympiade, in 't jaar der stadt Rome 594, voor Christus 160. *Sueton. de illustr. Gramm. Plin. l.* IV. *c.* 12. *Varro l.* VIII. *de L. L. Strabo lib.* I. 13. *&* 14. *Vossius de Hist. Græc. lib.* III. *p.* 347. *de poët. c.* 8.

CRATES *van Pergamus*, een Grieksch historieschryver, stelde een werk op van de wonderheden, in verscheide landen voorgevallen. Plinius en Ælianus gewagen 'er van. Diogenes Laërtius spreekt ook van zekeren CRATES, die blyspelen naar de wyze der ouden (*Vetus Comoedia*) schreef. Nog van een redenaar, zynde van de familie van Isocrates; nog van een ingenieur, die onder Alexander den Groten te velde trok; nog van een Peripatetisch Philosooph; van een Platonisch Philosooph, geboortig van Tarsus; van iemandt, die byschriften (*Epigrammata*) geschreven heeft; en nog van een landmeter. Plutarchus noemt *Crates van Athene*, en noemt hem een blyspelschryver. Hoewel 'er boven deze alle nog vele andere van dien name geweest zyn. *Diog. Laërt. l.* IV. *&* VI. *Plin. l.* VI. *c.* 1. *Aelian. de Animal. l.* XVII. *Meursius Bibl. Græc. & Att.*

CRATESIPOLIS, gemalinne van Alexander, tyran van Sicilië, regeerde na de doodt van haar man. Maar vermits die van Sicyon ze voor de huisvrouw van een dwingelandt hielden, poogden ze de zelve van den troon te schoppen. Doch zy trok hen met een leger tegen, sloeg ze, en liet omtrent 40 van de voornaamste aanvoerders ophangen; wrekende dus de doodt van haren man, dien zy vermoord hadden, en verschrikkende alle die genen, die zouden durven bestaan gehoorzaamheit te weigeren. *Diodorus Sic. l.* X.

CRATINUS, een blyspelschryver van Athene naar de wyze der ouden, schreef 21 blyspelen, en behaalde negen malen den prys. Zyn schryfaardt was zo ongebonden en vry, dat hy de voornaamsten van staat niet verschoonde. Plutarchus getuigt, dat Pericles ook van hem aangetast is. Aristophanes merkt aan, dat Cratinus stierf in een tydt, wanneer die van Lacedemon den eersten inval in 't landt der Atheniënzen deden; dat is, in 't begin van den Peloponneesschen oorlog, vallende in 't jaar der stadt Rome 323, het 2 jaar der LXXXVII Olympiade, voor Christus 431. Hy leefde omtrent 59 jaren, en Horatius noemt hem onder de grootste zuipers. Een ander CRATINUS, ook een blyspelschryver van Athene, was jonger dan de bovengenoemde. Daarenboven is 'er ook een Grieksch spraakkundige van dezen name geweest, die dikwils van de ouden geprezen wordt. *Plutarch. in vita Periclis. Horatius l.* I. *epist.* 19. *& l.* I. *Sat.* 4. *Meursius Bibl. Græc. & Attic.*

CRATIPPUS, een Peripatetisch Philosooph, was ten tyde van Cicero zeer vermaard, en van hem boven alle anderen van zyne secte verheven. Hy was afkomstig van Mitylene, alwaar hy de Philosophie eerst openlyk leerde. Van daar begaf hy zich naar Athene, alwaar de zoon van Cicero onder zyne discipelen was. *Cicero* verworf van Cesar het burgerrecht voor dezen Philosooph, en bewoog de Areopagiten, dat ze een besluit namen, waar by Cratippus gelast wierdt, als een zeldzaam sieraadt der stadt, gedurig aldaar te blyven, en de jeugt te onderwyzen. Men kan ligt gissen, hoe vermaard des zelfs lessen geweest zyn, vermits Brutus tegen Marcus Antonius te velde trekkende, hem te Athene gehoort heeft. Hy liet zich met Pompejus den Groten in een zamenspraak in over de Goddelyke voorzienigheit, en wel in een tydt, wanneer die vermaarde veldheer het minst in staat was, wegens den ongelukkigen voortgang zyner wapenen, naar reden en overtuiging te luisteren, en toen hy na den Pharsalischen slag te Mitylene kwam. Cratippus poogde hem op eene zachte wyze te doen begrypen, dat de verwarde staat van Rome scheen te vereischen, dat 'er een souverein prins kwam, vragende hem vrymoedelyk, „ Waar „ aan zouden wy kunnen zien en geloven, dat gy het geluk „ beter zou gebruiken, indien gy overwinnaar waart, dan Ce„ far? Men moet de zaken laten gaan, zo als ze van de goden „ geschikt zyn." Omtrent zyne leerlingen was hy zeer statig, en in een tydt van een vrolyke uitspanning vermakelyk. Want dus schryft de jonge *Cicero*, zyn leerling, van hem aan M. Tullius Tiro, getuigende, dat hy hem dikwils bewoog met hem te eeten; waar door het gebeurde, dat Cratippus somwylen van zelve hem kwam verrassen, en by hem ten avondmaal bleef, en zyne Philosophische deftigheit voor dien tydt afleggende, vrolyk boertte. Hy schreef ook eenige boeken *van de voorzegging* (*de Divinatione*) gelyk uit *Cicero* blykt. Misschien is het die *Cratippus*, van wien Tertullianus getuigt, dat hy van de *Dromen* geschreven

fchreven heeft. *Cicero de Offic. l.* I. *c.* 1. *l.* II. *c.* 2. *l.* I. *de Divinat. Plutarch. in Pompej. Cic. & Brut. Tertull. de anima. Bayle.*

CRATEUAS, een geneeskundige, leefde ten tyde van Hippocrates, onder de 91 Olympiade, na Rome 338. Hy oeffende zich in 't byzonder in de kenniffe der kruiden, van welke Hippocrates ook met veel ophef fprak. Diofcorides en de fcholiaft van Nicander maken gewag van hem. Zie ook *Caftellanus* in 't leven der medicynen, en de *Hiftoire de la Medicine* door *D. le Clerc, P.* II. *c.* 12.

CRATO, een kafteel in Portugal, in het landfchap Alentejo, ftaat onder de Malthezer ridders, en alhier heeft de Groot-prioor van die orde zynen fetel. De inkomften van de zelve worden op 16000 dukaten gefchat, en hy heeft 12 fteden en 94 dorpen onder zich, in de welke hy de geeftelyke en wereldlyke, criminele en civile rechtspleging heeft. Invoegen de bediening als grootprioor doorgaans aan koninklyke prinffen wordt opgedragen. *Colmenar Delic. de Portugal.*

CRATO, (ADAM) of CRAFT, was van Fulda, wordende door den landgrave van Heffen en anderen gebruikt tot hervorming der Religie in zyne landen. Hy maakte hem ook tot hoogleeraar in de H. Godgeleerdheit op de nieuwe akademie van Marpurg; en wanneer hy naderhandt zyn landt in vyf gewesten verdeelde, en 6 fuperintendenten daar over ftelde, maakte hy Crato tot fuperintendent van de Marpurgfche parochie of diftrict. Hy ftierf den 9 September 1558. Joachim Camerarius, die nevens hem ftudeerde, heeft hem het leven van *Eobanus Heffus* opgedragen, en fpreekt elders ook met lof van hem. *Camerarius in vita Eobani Heffi, & in vita Melanchthonis. Seckendorf in Hift. Lutheran. l.* II. §. 14 & *l.* III. §. 58. *Freher. in Theatro.*

CRATO, (JOHANNES) van Craftheim, een vermaard Duitfch geneesheer, wierdt te Breflau den 20 November 1519 geboren. Zyn vader *Chriftoffel Craft* was Raadsheer aldaar, en hieldt zyn zoon tot de ftudien aan. Hy begaf zich dus naar Wittenberg met een voornemen, om zich in de Godgeleerdheit te oeffenen. Hier hoorde hy Melanchthon en Luther, welke beide hem zeer beminden, invoegen hy zes jaren de tafel van Luther genoot, by welke gelegenheit hy vele redenen van Luther aantekende, die naderhandt met vele anderen by malkander gedrukt zyn. Doch bemerkende, dat hy tot de Theologifche ftudie niet bekwaam was, begaf hy zich op het aanraden van Luther tot de medicynen, om welke dies te beter te vatten hy zich naar Italië begaf, tot den vermaarden geneesheer Johannes Baptifta Montanus, hoogleeraar te Verona. Hier vorderde Crato zeer gelukkig, invoegen hy een reeks van 26 jaren lyfarts der keizeren Ferdinand den I, Maximiliaan den II, en Rudolph den II was. Onderwylen las hy de fchriften der vermaardfte Godgeleerden, en betoonde een zonderlingen yver voor de Proteftantfche Religie. Daarenboven onderhieldt hy met verfcheide geleerden vriendfchap, onder anderen met Joachimus Camerarius, Conradus Gefnerus, Johannes Sambucus, Paulus en Aldus Manutius, Petrus Victorius, en anderen. Hy ftierf te Breslau den 9 November des jaars 1585, nalatende verfcheide fchriften, als: *Ifagoge Medicinæ*; *Periocha Methodica in Galeni libros de elementis, natura humana, atra bile, temperamentis & facultatibus naturalibus*; *Confiliorum & Epiftolarum medicinalium libri* VII; *De Morbo Gallico*; *Methodus Therapeutica ex Galeni & Montani fententia*; *Pfalmus Davidis carmine redditus*, en meer andere. *Chytraus in Monument. Sinder in Bibl. Adam vit. Med. Germ. Thuan. & Teiffier addit. T.* II. *p.* 51. *Moreau de V. S. in pleur. vander Linden de fcript. Med. Freher. Theatr.*

CRATOR, een vrygelaten van keizer Antoninus den Philofooph, leefde in de II eeuwe, en maakte een naauwkeurig regifter van de namen der burgermeefteren (*Confules*) en andere magiftraatsperfonen, die federt 453 jaren de Republyk van Rome geregeert hadden. *Theophil. Antiochenus l.* III. *ad Autolycum. Voffius de Hift. Græc. l.* II. *c.* 14. & *l.* IV. *c.* 17.

CRATYLUS, of CRATILUS, een Philofooph van Athene, was een leerling van Heraclitus, en na de doodt van Socrates de leermeefter van Plato. Hy leefde in 't jaar van Rome 350, in de XCIV Olympiade, het jaar der wereldt 3560, voor Chriftus 404. Plato heeft hem zyn boek *de recta nominum ratione* opgedragen. *Diog. Laërt. l.* III. *in vita Platonis.*

CRATZ, (JOHAN PHILIP) graaf van Scharffenftein, vryheer van Riefenberg, was uit eene oude adelyke familie in Duitfchlandt gefproten, en de zoon van Antonius Cratz van Scharffenftein, en van Catharina, Gothard van Metternichs dochter. Hy was in zyne jeugt Domheer te Worms, doch verkoos den oorlog, en wierdt in 't jaar 1619 overfte onder keur-Mentz, by gelegenheit dat toen de binnenlandfche beroertens in Duitfchlandt tuffchen de zo genaamde Katholyke ligue en de Proteftanten begonnen. Hy voerde 500 man ten dienfte van keizer Ferdinand in Bohemen. In den flag op den Weiffenberg by Praag gaf hy doorflaande blyken zyner dapperheit, wanneer hy met 5000 paarden eenige Beyerfchen, die reets op de vlucht waren, weder in den ftrydt voerde, en onderfteunde. Daar op begaf hy zich onder keur-Beyeren, en was in 't leger van den generaal Tilly in de opper-Palts, toen deze met den grave Ernft te Mansfeldt in onderhandeling was, en wierdt nevens Tilly als gyfelaar in 't vyandelyke leger gezonden. Voorts was hy by de ondernemingen van dezen veldheer in de onder-Palts, als mede in het treffen by Wimpfen in 't jaar 1622, en by de ftadt Lohn in 't jaar 1623. Twee jaren daarna trok zyn regiment in de Nederlanden tot den Spaanfchen generaal Spinola, wanneer de zelve Breda belegerde. In 't volgende jaar worf hy een nieuw regiment, en woonde den oorlog tegen den koning van Denemarken by. Maar vermits hy in ongenade des generaals Wallenftein vervicl, wierdt zyn regiment afgedankt, en hy leefde een tydlang buiten oorlogsdienft. Naderhandt bragt hy een regiment in Franfchen dienft op de been, doch ging niet lange daarna wederom in Beyerfchen dienft. In 't jaar 1631 zondt hem de generaal Tilly, om de ftadt nieuw-Brandenburg in 't hertogdom van Meklenburg in te nemen, by wien hy zich ook in het zelve jaar by de belegering der ftadt Maagdenburg bevondt, en liet zich naderhandt tegen Willem, landgrave van Heffen-Caffel, gebruiken. In 't jaar 1632 was hy in Beyeren, en meende den koning van Zweden den overtocht over de Lech te betwiften, maar kon niet; en wanneer ter zelver tydt de generaal Tilly dodelyk gekwetft was, recommandeerde hy op zyn fterfbedde te Ingolftadt voor alle anderen dezen Johan Philip Cratz. Nadat de koning van Zweden Beyeren verlaten hadt, nam hy de ftadt Weiffenburg weder in, nadat hy zich reets van Landsberg in Beyeren hadt meefter gemaakt. Zo dede hy ook Friedeberg, maar voor Pfaffenhoven ftiet hy 't hoofdt. Niettegenftaande hy nu tot hier toe den keizer en de Roomfche ligue dienft gedaan hadt, veranderde hy echter naderhandt van gedachten, voornamentlyk om dat hy zich met den generaal Wallenftein niet kon verdragen, en voor zyne bevordering fmadelyk van hem hadt gefproken, of om dat hy over minnaryen met hem in gefchil hadt geleeft; ook kon hem Wallenftein by zyn leger niet lyden, weigerende op zekeren tydt des zelfs relaas te geloven, maar nader daar naar liet vernemen. Ja, dat meer is, Wallenftein liet den keurvorft van Beyeren weten, dat ingeval hy op de recommendatie van den generaal Tilly zyn leger dezen Cratz toevertrouwde, hy van hem, Wallenftein, gene hulpe te verwachten hadt. Dus gaf hem de keurvorft van Brandenburg het gouvernement van Ingolftadt, welke plaats hy in 't jaar 1632 tegen den koning van Zweden dapper verdedigde. Maar in 't volgende jaar, toen de generaal Altringer boven zyn hoofdt geftelt wierdt, tradt hy in onderhandeling met Zweden, en wilde Ingolftadt den hertog Bernard van Saxen-Weimar overleveren, doch kon tot zyn oogmerk niet komen; en vermits hy geloofde, dat zyn toeleg ontdekt was, begaf hy zich, onder voorwendfel van zyne goederen te bezoeken, in 't jaar 1633 over Regensburg door Bohemen en Silefië tot den voornoemden hertog, die hem tot generaal-veldmaarfchalk van zyn leger verklaarde, en in 't jaar 1634, toen deze hertog de ftadt Regensburg meende te ontzetten, hem het vervolg der belegering van de Bambergfche vefting Forchheim toevertrouwde. Doch hy moeft deze belegering op bevel van den hertog opbreken, en zyne manfchap by den zelven voegen. In het zelve jaar woonde hy den flag by Nordlingen by, alwaar hy op den voorgaanden dag een zonderlingen roem behaalde, en den ridder en prioor Octavius Aldobrandini onder anderen dood fchoot. Maar wanneer 's anderen daags het hoofdtreffen begon, en de Zweedfche macht geflagen wierdt, vocht Cratz wel met de uiterfte dapperheit tot het einde toe, maar moeft zich aan den Hungarifchen overfte Ftana als krygsgevangen overgeven, dien hy te vergeefs 30000 ryksdaalders voor losgeldt aanboodt. Wanneer hem deze in 't keizerlyke leger wilde brengen, omringde hem eenige Lotharingfche ruitery, en leverde hem aan hertog Karel van Lotharingen over. Hier over ontftondt een ftrydt tuffchen die twee partyen, terwyl koning Ferdinand hem als zyn krygsgevangen eifchte, dien hy ook, nadat de graaf van Scharffenftein verklaarde, dat hem Ftana hadt gevangen genomen, overgelevert wierdt. Hertog Bernard wilde hem garen loffen voor den biffchop van Regensburg, door de Zweden gevangen, doch hy kon zyn oogmerk niet bereiken, en de graaf Henrik Schlik bragt het daar henen, dat Cratz naar Wenen gevoert wierdt; van waar hy den 16 Maart 1635 uit de gevangeniffe ontkwam, en in monniks-klederen reets tot op de grenzen van Silefië gevlucht was, wanneer hy door de Huffaren des grave van Palfi achterhaalt wierdt. Deze bragten hem den 25 Maart wederom in Wenen. Hier wierdt Cratz door den krygsraadt ter doodt veroordeelt, en den 26 Juny van 't voornoemde jaar, niettegenftaande de koning van Polen voor zyn leven en verloffing fprak, op 't ftadhuis te Wenen onthalft. Keizer Ferdinand de II verhief hem in den gravenftandt, en gaf hem eenige goederen in Bohemen. Zyne eerfte gemalinne was Maria, dochter van Johan Diderik van Metternich, by welke hy teelde *Lotharius Hugo*, die in 't jaar 1630 als Domheer van Mentz, Trier en Spiers te Bononië in Italië ftierf; *Johan Anthon*, vader van *Hugo Erneft Cratz* van Scharffenftein; *Karel Frederik*, die als gedenomineerde Domheer te Trier, Mentz en Wurtzburg jong ftierf; en eenige dochteren. Zyne twede gemalinne was Eleonora, dochter van Frederik Colonna, vryheer van Vels. Deze baarde hem *Eleonora Barbara Maria*, die in 't jaar 1653 Johan Auguft, grave van Solms in Rödelsheim ten huwelyk nam.

CRAU, een landfchap in Provence, aan den Ooftelyken arm van de Rhone, is 7 of 8 mylen groot, en overal vol keiftenen, die het aardryk bedekken. Nochtans vindt men op zommige plaatfen granen, en goed gras voor de fchapen. Wanneer de ouden naar de oorzake zochten, waarom deze landftreke zoo overvloejend van ftenen was, kwam iemandt op de gedachten van Ariftoteles, en zeide, dat zulks door een aardbeving gefchied was. Pofidonius is van gedachten, dat deze plaats eertyds eene zee geweeft is. Æfchylus verhaalt als een fabel, dat wanneer Hercules met de Liguriërs oorloogde, en Jupiter zag het gevaar, in 't welk hy was, hy deze ftenen op zyne vyanden heeft laten regenen, en de zelve dus alle gedood. *Spon Reis door Italië.*

CRAVEN, een ruw en bergachtig landt in 't Wefter gedeelte van Jorkshire in Engelandt, alwaar Shipton gelegen is.

CRAVEN (LORDS) in Engelandt. De familie, die dezen name

me voert, hadt eertyds haren setel te Appletreewick in Jorkshire, en verdeelde zich van daar in verscheide takken. *Johan Craven* van Appletreewick leefde in 't begin der XVI eeuwe, en liet drie zonen na, *Henrik*, *Anthon*, en *Wilhelm*. Deze laatste was de vader van den ridder *Willem Craven*, die in 't jaar 1611 lord major te Londen was. Des zelfs oudste zoon *Willem* begaf zich al vroeg in den oorlog, ten dele onder den koning van Zweden Gustaaf Adolph in Duitschlandt, ten dele onder den prins van Oranje Frederik Henrik in de Nederlanden, met zo veel roem, dat Karel de I bewogen wierdt hem in 't jaar 1626 tot pair van Engelandt te verklaren, met den tytel van lord Craven van Hampsteed Marshal in Berkshire. Karel de II maakte hem in 't jaar 1664 tot vicomte Craven van Uffington, en grave Craven van Jorkshire. De twede broeder van dezen Wilhelm, met name *Johannes*, was in zo groot aanzien by Karel den I, dat de zelve hem in 't jaar 1642 insgelyks pair van Engelandt maakte, met den tytel van lord Craven van Ryton in Shropshire. Hy trouwde met Elizabeth, de dochter van Willem Spencer, doch stierf zonder erfgenamen, gelyk ook zyn jongste broeder *Thomas*, en de voornoemde oudste, graaf *Willem*, dede. Hier op kwam de waardigheit van lord Craven van Hampsteed Marshal, uit kracht eener koninklyke bewilliging van het jaar 1665, op *Willem Craven* van Comb, zoon van den ridder *Willem Craven* van Comb (die hem by Margaretha, de dochter van den ridder Christoffel Clapham van Bemersley geteelt hadt) kleinzoon van den ridder *Thomas Craven*, en nakomeling van *Henrik*, oudsten zoon van den in 't begin genoemden Johan Craven van Appletreewick. By zyne gemalinne Elizabeth, dochter van den ridder Fulwar Skipwith, heeft de laatstgemelde lord Willem Craven drie zonen, namentlyk *Willem*, *Fulwam* en *Robert*, geteelt. *Peerage of England II. p.* 106.

CRAVETTA (AGENO) *van Saviliano*, zoon van Johannes Cravetta, Rechtsgeleerde uit Savoje, leerde de rechten onder Johannes Antonius Rubeus, en Johannes Franciscus Curtius met zo veel voorspoedt, dat hem voor den tydt het amptvan hoogleeraar te Turin wierdt opgedragen. Toen de zware oorlogen tusschen François den I en Karel den V ontstonden, ontweek hy naar Grenoble, vertoefde aldaar zeven jaren, en was bezig met consultatien en advyzen op te stellen. Toen beriep men hem naar Avignon, in de plaats van Æm. Ferrettus; doch hy wedersprak de meningen van dien vermaarden man met zo veel hevigheit, dat hy genoodzaakt was die plaats wederom te ruimen. Hy kwam derhalven te Ferrara, doch wierdt ook wel haast van daar zo wegens de pest, als doordien Lodewyk Catius hem een zware party was, wederom verdreven. Toen beriep men hem naar Pavia, en na verloop van drie jaren naar Mondovi, en eindelyk naar Turin, alwaar hy in 't jaar 1569, in 't 65 jaar zynes ouderdoms, stierf. Hy schreef: *Tom. VI. Consiliorum. Pancirol. de clar. leg. interp. l.* II. *c.* 180.

CRECI, of CRESSI, in 't Latyn *Carisiacum*, een vlek aan de rivier Authie in Pikardië, gelegen in 't graafschap Ponthieu, tusschen Abbeville en Hesdin. Eertyds was het een slecht dorp, doch wierdt door den merkwaardigen slag vermaard, waar in Philips van Valois den 26 Augusty 1346 zo ongelukkig tegen de Engelschen vocht. Deze nederlage zegt men de grootste te zyn, die Vrankryk ooit geleden heeft, alzo het Fransche leger meer dan 30000 man aan voetvolk, en 1200 paarden, benevens 80 vanen en standaarden, verloor. In dien slag kwamen ook Johannes, koning van Bohemen, Karel, graaf van Alençon, en 's konings broeder Lodewyk, graaf van Vlaanderen, nevens nog 10 of 12 der voornaamste graven, om 't leven.

Een ander CRESSI is een vlek in 't kleine landschap Brie, behorende tot Champagne, aan de kleine rivier Morin, twee of drie mylen van Meaux. Nog een vlek CRESSI is gelegen aan de Serre, in Pikardië, en des zelfs landt genaamt Tierache, naby Laon. Hier zyn eenige Conciliën gehouden tegen den monnik Godeschalcus, die over zommige dwalingen aangeklaagt was. Het eerste Concilie hieldt Hincmarus, aartsbisschop van Rheims, in 't jaar 849 in de tegenwoordigheit van keizer Karel den Kalen, wanneer Godeschalcus veroordeelt wierdt, van zyne priesterlyke waardigheit ontbloot, en zo lange gegeesselt, tot dat hy zyne schriften in 't vuur wierp. Toen sloot men hem in een naauwe gevangenisse. *Tom.* VIII. *Concil. Annal. Bertiniani de* 3. *quæst. Collect. de iisdem quæst. Usser & Cellot Histor. Godesc. Mauguin. Vindic. prædest. & gratiæ. Vindiciæ prædest. seu Gottescbalcanæ Controv. Historica & Chron. Synopsis. Paradin l.* II. *Hist. de Lyon c.* 24. *du Val ex script. Eccl. Lugd. Sirmond T.* III. *Conc.Gall. p.* 66. 67. *de la Lande sup. Conc. Gall.*

CRECI, (HUGO DE) heer van Creci, Gomets en Chateaufort, was seneschal van Vrankryk in 't jaar 1107, en maakte zich zo ontzagchelyk, dat hy naar de kroon stondt, en tot dien einde veel opschudding veroorzaakte, naar 't getuigenis der Chronyk der abdy Morigni. Hy doodde Miles, vicomte van Meaux, die zyn neef was; maar begaf zich naderhandt in 't vermaarde klooster van Cluny, om aldaar boete voor zyne zonde te doen. Hy stierf, zonder kinderen na te laten. *Anselmus.*

CREDI (LORENZO DI) was een vermaard Italiaansch schilder van Florence, en poogde Leonard de Vinci na te bootzen, en trouwens de copyen van Credi kwamen zo naby de stukken van Vinci, dat men ze nauwlyks onderscheiden konde. Hy hadt een stuk lang onder handen, om dat hy het garen volmaakt wilde hebben. Hy stierf in 't jaar 1530, oud 76 jaren. *Felibien.*

CREDITON, eene marktstadt in Devonshire aan de rivier Credit en Forton, hadt eertyds een bisschoppelyken setel, dien naderhandt koning Eduard, de Bekenner bygenaamt, naar Exon verplaatste. Daar is een fraaie kerk, en schone huizen. De stadt legt op een vruchtbaren grondt, en is 148 Engelsche mylen van Londen gelegen.

CREDO. Dus noemt men het Zuider gedeelte van den berg Jura. Dit groot Credo is tusschen Gex en Bresse, twee Fransche landschappen, gelegen. Het strekt zich uit van 't Zuiden naar 't Noorden, van de Rhone af, vier mylen beneden Geneve, tot aan 't Franche-Comté, alwaar het gebergte Jura den name van S. Claude ontfangt.

CREICHGOW. Zie CRAICHGAU.

CREIL, in 't Latyn *Creolium*, eene kleine stadt in Isle de France, gelegen in 't landschap Valois, aan de rivier Oyse, waar over aldaar een brug geslagen is, tusschen Pont S. Maxence en S. Leu.

CREILSHEIM. Zie CRAILSHEIM.

CREKELADE, eene Engelsche marktstadt, omtrent het graafschap van Wilt, genaamt Highworth. Van hier gaan twee leden naar 't parlement. De stadt is byna van alle kanten met water omringt, en 65 Engelsche mylen van Londen gelegen.

CRELLIUS, (JOHANNES) een vermaard leeraar onder de Socinianen, geboren den 26 July des jaars 1590 te Helmetzheim in Frankenlandt, alwaar zyn vader *Johannes Crellius* toen predikant was, wordende naderhandt naar Winterhauzen beroepen. Hy hadt van de jeugt aan een voortreflyk begrip, dat hy door de studiën hoe langer hoe meer oeffende, wier gronden hy tien jaren lang t'huis gelegt hebbende naar Neurenberg vertrok. Van daar begaf hy zich naar Stolberg en Marienburg in Meissen. Maar zyn weldoender Johannes Klingius, geheimschryver der Republyk van Neurenberg, riep hem weder derwaarts. In 't jaar 1606 ging hy naar Altorf, alwaar hy de hoogleeraren naarstig hoorde, voornamentlyk Sonerus, van wien hy reets een voorsmaak der Sociniaansche dwalingen gezegt wordt ontfangen te hebben. Johannes Holtzlinus, inspector der voedsterlingen (*alumni*) aldaar, was ook onder 't getal der genen, die Crellius in de zedelere hoorde. Onder zyne medeleerlingen was Georgius Richterus, naderhandt een vermaard Rechtsgeleerde en Raadsheer der Republyk van Neurenberg. Van dezen zegt men insgelyks, dat hy Crellius de Sociniaansche gronden bygebragt heeft, of ten minste, dat hy hem daar in heeft bevestigt. Maar of schoon Crellius poogde ook anderen tot zyne meninge over te halen, bleef echter zulks verborgen, invoegen hy boven anderen in aanmerking kwam, om in plaats van Holtzlinus tot inspector der voedsterlingen te Altorf aangestelt te worden. Doch anderen mede hier naar dingende bragten hem by de heeren Curateuren der akademie in achterdocht, als of hy het met de Gereformeerden hieldt. Het geval wilde, dat 'er in dien tydt over de aanbidding der menschheit van Christus getwist wierdt. Crellius beweerde die aanbidding, hoewel uit een gansch ander inzicht, dan de Luthersche Godgeleerden deden; en hier door bevrydde hy zich zelve van den voornoemden achterdocht, hoewel hy het voorzeide beroep nevens alle andere bedieningen afsloeg; om niet genoodzaakt te worden, iets opentlyk te leren, dat met zyn gevoelen niet overeenstemde. Wanneer hy eindelyk een groter vryheit zocht, om zyne gedachten te openbaren, besloot hy zich naar Polen te begeven, en reisde den 1 November 1612 van Neurenberg weg, en kwam den 13 December te Rakau aan, alwaar hy ook gebleven is; want wanneer hy aldaar zich den Socinianen geopenbaart hadt, namen hem der zelver predikanten, Valentinus Smalcius, en Johannes Stoinius met toegenegenheit aan. Daar op nam hem de woiwode van Podolië, Jacobus Sieninius, tot zich, en hier door ontfing Crellius gelegenheit zyne studiën voort te zetten. Hy predikte te gelyk in de Hoogduitsche, Latynsche en Poolsche talen, doch in 't geheim, tot hy eindelyk op 't aanraden van Smalcius zulks opentlyk deedt in 't jaar 1615. Het volgende jaar bestelde men hem tot Rector der scholen van Rakau, doch maar voor een tydlang, alzo de rector Paulus Croker ondernam een reize te doen. En hoewel deze niet weder kwam, zo wierdt nochtans Martinus Ruarus in 't jaar 1622 tot zyn opvolger bestelt, en Crellius tot den kerkendienst. Toen hy nog rector was, begon hy zyn tractaat tegen Hugo de Groot, *de satisfactione*, of, *over de genoegdoening*, te schryven, hoewel hy het zelve niet voor dat hy predikant was, in 't jaar 1623 te Rakau in 't licht gaf. Ook was hy in 't begin van zyn rectorsampt nevens Johannes Stoinius by een opentlyk dispuit, dat ze met een Italiaansch Carmeliter monnik, Johannes Maria, den 13 July des jaars 1616 hielden. Voorts, toen Smalcius gestorven was, en Christophorus Lubieniecius in zyn plaats beroepen, wierdt hem Crellius bygevoegt, om de Godgeleerdheit opentlyk te leren. In dit beroep heeft hy volhard, en heeft zyn overigen tydt met het schryven van verscheide boeken besteed. Hy stierf te Rakau den 11 Juny 1633, nalatende verscheide werken, die in de *Bibliotheca Fratrum Polonorum, qui Unitarii appellantur*, in 't jaar 1656 zamen gedrukt zyn. Onder de zelve zyn behalven verscheide Bybelsche stoffen, zonderling vermaard zyne *Ethica Aristotelica & Christiana*; *Liber de Deo & attributis ejus præfixus quinque libris Volkelii de vera Religione*; *de uno Deo Patre, libri duo*; *Tractatus de Spiritu Sancto, qui fidelibus datur*; *Vindiciæ pro Religionis libertate*; eene Hoogduitsche overzetting des Nieuwen Testaments, enz. *Vita Joh. Crellii* door *I. P. M. D.* dat is, *Joachimus Pastorius, Medicinæ Doctor*, dit is in de *Bibliotheca Fratrum Polonorum* voor de schriften van Crellius gedrukt. *Sandius bibl. Antitrin. p.* 115.

CREMA, de hoofdstadt in 't Venetiaansch gebiedt Cremasco, aan de rivier Serio, is sterk, en heeft een kasteel, nevens een bisdom, behorende tot het aartsbisdom van Bologne. Paus Gregorius de XIII heeft het opgerecht. Het is een grensvesting tegen 't hertogdom van Milanen. Den name van Crema wordt ze gezegt ontfangen te hebben, toen ze in 't jaar 451 op de plaats eener stadt gebouwt was, die de aartsbisschop van Milanen wegens kettery hadt laten afbranden. Zy stondt eerst onder

der 't gebiedt van den keizer, naderhandt van de burggraven van Cremona en Piacenza; maar eindelyk veroverden ze de Venetianen. Johannes Jacobus Diedi, bisschop van Crema, heeft in 't jaar 1590 en 1607 *Ordinationes synodales* in 't licht gegeven, *Merula de Vicecom. Cremon. l.* IV. VI. VII. VIII. enz. *Blondus l.* XIV. *Alberti descript. Lomb. Miræus Geogr. Eccles.*

CREMASCO, een Venetiaansch gebiedt in 't hertogdom van Milanen, zynde zeer vruchtbaar aan granen, wynen en hennip.

CREMELENA wordt genaamt het grote en prachtige kasteel van den Russischen keizer in de stadt Muscou, zynde met drie muren omringt, met geschut beplant, en heeft de gedaante van eene kleine stadt. Het is de gewone setel van den Czaar en des zelfs zonen, en patriarch. Men vindt 'er vele prachtige begrafenissen en een schatkamer met vele kostelykheden. Midden op de plaats staan twee hoge torens, met verguld koper bedekt. De hoogste wordt genaamt Juan Wielke, dat is, de grote Johannes; in den tweden is een klok, zo zwaar, dat 80 mannen de zelve trekken moeten, om ze te doen luiden; dat echter maar op hoge feestdagen, by de kroning van den Czaar, en wanneer vreemde gezanten hunne openbare intrede doen, geschiedt. In 't jaar 1630 bouwde men aldaar voor de prinssen een nieuw stenen paleis, naar de wyze van Italië, terwyl de voorgaande woning maar van hout geweest was, alzo de houte huizen aldaar voor de gezondste gehouden worden. Beide paleizen zyn uitermaten prachtig, en men ziet 'er vele seldzame en buitenlandsche kostelykheden. Binnen den muur van dit grote ruim zyn meer dan 50 kleine kapellen, alle gedekt met verguld koper, onder welke die van S. Michiel de voornaamste is. Hier zyn de begraafsteden van de Czaren. Men vindt 'er ook twee kloosters, het een van monniken, het twede van nonnen, volgende beide den regel van S. Benedictus, gebruikende voorts de plechtigheden der Griekfche kerk, gelyk ook de gansche Muskovische geestelykheit doedt. By de slotpoorte Zuidwaarts staat een fraaie kerk, genaamt de H. Drieëenheit, en gemeenlyk Jerusalem. Deze is de vermaardste in gansch Muskovië. Men zegt, dat de Czaar Johannes Basilowitz, die deze kerk in 't jaar 1550 gesticht heeft, zich in der zelver bouwkunde dermaten verheugt heeft, dat hy den bouwmeester de oogen heeft laten uitsteken, ten einde hy gene weêrga daar van maken mogt. Naby deze kerk zyn twee grote kanonnen, schietende naar die plaats, alwaar de Tartaren hun inval plegen te doen. *Olearius.*

CREMERA, een Toskaansch riviertje in Italië, vermaard wegens de nederlage van de 306 Fabii, die tegen de Vejentes te velde trokken; maar toen ze in een vyandelyke hinderlage vervallen waren, sneuvelden ze alle aan den oever dezer riviere. Dit bedroefde de Romeinen dermaten, dat ze den dag, op welken zulks geschied was, onder hunne ongelukkige en zwarte dagen stelden, en de poort, die ze uitgegaan waren, sedert *Porta scelerata* noemden. Thans wordt deze rivier *Bagano* genaamt, of *la Valia*, by een klein vlek, voorby het welk hy loopt, en ontlast zich 5 mylen boven Rome in den Tyber. *Livius l.* II. *c.* 49. & 50. *Ovidius Fast. l.* I. *Juvenalis sat.* 2. *Baudrand Geogr.*

CREMINIECK, of KRIMINIECK, eene Poolsche stadt in opper-Volhynië, op de grenzen van Podolië, en aan 't riviertje Ickwa, drie mylen van Lusuc, in 't Zuiden. Deze stadt, zynde de hoofdstadt van een kastelnei, hangt aan een heuvel, op wiens top een kasteel gebouwt is tot hare verdediging.

CREMIEU, een vlek in 't landt van Vienne, gelegen in 't Dauphiné, omtrent een myle van de Rhône, en vyf van Lyon, in 't Oosten.

CREMNITZ, eene koninklyke vrye bergstadt, nevens een slot, op een hoogte gelegen, in 't opper-Hungarische gespanschap Turocz, niet verre van de rivier Gran. Hier vindt men voortreffelyke goudmynen. Zy is de oudste onder de zogenaamde bergsteden.

CREMONA, de hoofdstadt in 't Milaneesche landschap Cremonese. Des zelfs bisschop staat onder den aartsbisschop van Milanen. Zommigen noemen Hercules haren stichter. Anderen noemen de Galli Cenomanenses, omtrent het jaar der stadt Rome 515. Zy is op eene grote vlakte gelegen, naby de rivier Po (*Padus*,) waar mede ze door het kanaal Oglio vereenigt is, en waar door de stadsgracht, van omtrent 5000 schreden in den omtrek, vervult wordt. Het kasteel van Cremona wordt van de Italianen zeer geprezen. De meeste straten zyn zeer breed en recht, en daarenboven met fraaie gebouwen, prachtige kerken, en grote vierkante plaatsen versiert. Deze stadt heeft voorts vele wisselvalligheden ondervonden, en veel uitgestaan, niet alleen toen Hannibal in Italië kwam, en ten tyde van Vitellius, maar ook door de Gothen, Slavoniërs en Longobarden, omtrent het jaar van Christus 630; invoegen deze plaats veelzins verwoest is. Naderhandt, omtrent het jaar 1284, liet ze keizer Frederik Barbarossa weder opbouwen, en 'er een groten toren oprechten, dien de Italianen den hoogsten van gansch Europa noemen. Van dien tydt aan hadt Cremona hare burggraven, doch verviel naderhandt onder Vrankryk, de Venetianen, en den hertog van Milanen. In 't jaar 1648 belegerde ze hertog Franciscus van Modena, van Vrankryk ondersteunt, een geruimen tydt, doch te vergeefsch. Doch ze is meest in 't begin der XVIII eeuw door de oorlogen van Italië, en 't gevangen nemen van den Franschen maarschalk Villeroy vermaard geworden. Want nadat in 't jaar 1702 den 28 January de kommanderende generaal van 't keizerlyk leger, prins Eugenius van Savoje, met den generaal grave van Starenberg en prins van Vaudemont te Luzzara een geheimen krygsraadt hadden gehouden, en een aanslag op Cremona gemaakt, zo naderden deze veldheeren nevens den prins van Commercy in stilte tot de stadt; en nadat ze de zelve den 1 February des morgens omtrent 3 uuren byna 2000 schreden genadert waren, wierden ten 5 uuren eenige honderd man afgezonden, om door middel van een waterleiding in de stadt te geraken, het gene ook gelukte. Deze openden niet alleen de poort S. Margaretha, maar namen ook de hoofdwacht in, terwyl de overige keizerlyke volkeren mede in de stadt trokken, en in de eerste ontsteltenis vele Franschen lieten over de kling springen. De kommanderende generaal, maarschalk de Villeroy, die eerst daags te voren te Cremona gekomen was, kon in den beginne niet geloven, dat de Duitschers reets binnen de stadt waren; maar wanneer hy op de markt kwam, trokken hem eenige keizerlyke ruiters van 't paardt, maakten hem krygsgevangen, en bragten hem na de middag naar Ostiano. Hier op wilden de keizerlyken ook de Po-poort innemen, en zich dus met den prins van Vaudemont vereenigen; doch die poort al te sterk bezet vindende, en vermits de prins van Vaudemont niet op zyn tydt met zyne troupen aankwam, oordeelde de prins Eugenius raadzamer weder af te trekken, gelyk zulks, toen het reets nacht was, in een goede order geschiedde, wanneer by de uitwisseling der gevangenen niet meer dan 200 man vermist wierden, daar in tegendeel de Franschen aan hunne zyde meer dan 1200 man vermisten, behalven vele gevangenen, en 500 paarden, nevens velen kostelyken inboel uit het paleis van Villeroy door de Duitschers tot buit gemaakt. *Liv. l.* XX. & XXVII. *Tacitus Hist. l.* III. & IV. *Plin. l.* III. *c.* 18. *Strabo l.* V. *Polybius. Sabellicus l.* III. *Paul. Diac. l.* IV. *Blondus l.* IX. *Corio P.* I. *Hist. Alberti descr. Ital. Cavitelli ann. de Crem. Campo Hist. Crem.*

CREMONA, (BARTHOLOMÆUS) geboren te Mazara in Sicilië, wierdt om zyne deugden en letterkunde gemaakt kanunnik van eene kerke, en naderhandt vikaris generaal van den bisschop in zyne geboortestadt. Hy nam na dien tydt de orde aan van S. Maria van den berg Karmel, en wierdt vervolgens meester in de vrye kunsten gemaakt. Hy stierf in den jare 1546, oud 70 jaren, nalatende de navolgende schriften: *Computus Ecclesiasticus*; *tractatus de indictione*; *de aureo numero*; *de litera dominicali*; *de anno bissextili*; *de festis mobilibus*; *de inveniendo Paschate hinc ad mille annos. Bibliotheca Sicula.*

CREMONA, (MANFREDUS) geboortig van Salerno, heeft zich in de wetenschappen zeer wel geoeffent, en stierf in zyne vaderstadt den 10 Augusty des jaars 1672. Men heeft van hem in zyne moedertale: *Corona di varii fiori tessuta in Musa Siciliana, nella quale si godono alcuni trattati spirituali utilissimi peragni stato di persone. Ibid.*

CREMONA, (VINCENTIUS) van Palermo, is een geleerd en welsprekend predikheer geweest. Hy bloeide in 't jaar 1635, en schreef *Oratio panegyrica pro ingeniosissima Nerina civitate, habita in comitiis provincialibus. Ibid.*

CREMONESE, CREMONOIS, in 't Latyn, *Ager Cremonensis*, een landschap in 't hertogdom van Milanen, tusschen de rivieren Po, Oglio en Adda. Dit landt is ryk aan wynen en tuinvruchten.

CREMONINI, (CESAR) een vermaard Philosooph in Italië, te Cento in 't gebiedt van Modena in 't jaar 1550 geboren, dede reets vroeg in zyne jeugt een byzondere genegenheit tot de studien blyken. En wanneer hy aan 't hof der vorsten van Este zich ophieldt, verzuimde hy gene gelegenheit om met Pigna, Tasso, en andere geleerden gemeenzaam om te gaan. Hy beminde de Aristotelische Philosophie, wordende voor de voornaamste van die secte in zynen tydt gehouden. Te Ferrara was hy 17, en te Padua 14 jaren hoogleeraar in de Philosophie. Zyn roem was zo groot, dat vele hoge machten zyn schildery begeerden. Men beschuldigt hem echter, dat hy tot de ongodistery gehelt, en de onsterflykheit der ziele in twyfel getrokken heeft: hoewel anderen aanmerken, dat hy de sterflykheit der ziele niet zelve beweert, maar getoont heeft, dat zulks de mening van Aristoteles was. Zyne gedrukte schriften hebben de verwachting niet beantwoord. Hoewel zulks moet verstaan worden van zyne werken, die hy bestudeert hadt: want het gene hy al wandelende, naar de wyze der oude Peripatetischen den discipelen zeide, was uitnemend. Volgens zyn voornoemde gevoelen zegt men dat hy gewilt heeft, dat hem dit grafschrift gestelt wierdt: *CÆSAR. CREMONINUS. HIC. TOTUS. JACET.* In de verdeeldheit zyner leerlingen schepte hy een groot vermaak. Hy stierf in 't jaar 1630 aan de pest, nalatende verscheide schriften, als: *de Anima*; *de Cœlo*, *de Sensibus*; *de Calido innato*; *de Semine.* enz. *Imperial. in Musæo Hist. Crasso Elog. d'huom. letter. T.* II. *Bayle.*

CREMPE, eene stadt aan de rivier Crempe, in 't landschap Stormarn, in Holstein, staat onder den koning van Denemarken, en is een myl van Glukstadt gelegen. Graaf Gebhard de I van Holstein en Stormarn, zoon van grave *Adolf* den V, gaf haar in de XIII eeuw het wapen en stadsrecht. Johan van Rantzau trok 'er in den Lubekschen oorlog wallen en grachten om. Eene halve myle van de stadt is de Steinburger schans, waar door die genen, die van Hamburg naar Itzehoe gaan, reizen moeten, ten zy ze een groten omweg willen nemen. *Angeli Holst. Chron p.* 58.

CREMPE, een rivier in 't Holsteinsche, komt uit het dorp Suderau, loopt midden door de stadt Crempe, en valt by 't dorp Bosfleth in de Stoer.

CREMS, in 't Latyn *Cremesia*, eene landsvorstelyke stadt in neder-Oostenryk, tien mylen boven Wenen aan den Donau, alwaar het riviertje Crems in de zelve loopt. *Zeiler. Topogr. Austr.*

CREMSIER, eene sierlyke en welgebouwde stadt in Moravië

vië, aan de rivier Morawa, tusschen Olmuts en Hradisch gelegen, heeft een geestelyk sticht en heerlyk kasteel, waar op de bisschoppen van Olmutz hun verblyf plegen te houden. Bisschop Casimir, vryheer van Lichtenstein, heeft dit kasteel in 't jaar 1695 zeer prachtig opgehaalt. *Zeiler Topogr. Bohem.* enz.

CREMS-MUNSTER, in 't Latyn *Cremisfanum*, een stedeke in opper-Oostenryk, 4 mylen van Lintz, en omtrent zo verre van Gurk, aan de linker oever van een riviertje, Crems genaamt. Hier is een vermaard Benedictyner klooster, door Tassilo den II, hertog van Beyeren, in 't jaar 777 gesticht. In 't begin der X eeuwe hebben 't de Hungaren geheel verwoest. In 't jaar 1050, nadat het keizer Henrik de III wederom hadt opgebouwt, liet hy 't van nieuw inwyën. Doch niet lang daarna wierdt het gansch door den brandt verteert, en in 't jaar 1082 voor de derde maal ingewyd. Naderhandt hebben de keizers, Henrik de IV, Frederik de I en Rudolph de I, insgelyks de koning van Bohemen, Ottocarus, en andere vorsten hunne mildadigheit omtrent dit klooster getoont. In 't jaar 1480 leedt en het stedeke, en het klooster wederom een zwaren brandt. Maar sedert hebben de abten het met prachtige gebouwen voorzien. Hier by kwam een vermaard school, dat zyn oorsprong aan Georgius Lechnerus verschuldigt is. Deze stierf in 't jaar 1558. Anthon Wolphard, keizerlyke hof-kamer-president, die in 't jaar 1639 als bisschop te Wenen stierf, heeft de kasteelen Cremseck, Scharnstein, en Berenstein, nevens de onderhorige dorpen, aan dit klooster gebragt. *Velser Rer. Boic. l.* V. *Brunner Annal. Boic. l.* V. *Simon. Rettenpacher Annal. Cremisfan. l.* I. II. *&* V. *Germ. Austriac. p.* 14.

CREON, koning van Thebe, zoon van Menoeces, en broeder van Jocasta, leefde in 't jaar der wereldt 3830, en beklom verscheide malen den troon van Theben voor Oedipus. Na des zelfs doodt liet hy Antigona en Agria om 't leven brengen; de eene, om dat ze hare kinderen, de andere, om dat ze haren bruidegom om 't leven gebragt hadt; het welk aan Theseus zo afgryssselyk voorkwam, dat hy, op 't verzoek der Thebaansche vrouwen, Creon van de krone en zyn leven beroofde. Statius maakt veel gewag van hem in zyne *Thebais. Pausan. Att. & Bœot.*

CREON, een koning van Corinthus, dien Medea met zyne dochter Creusa, die aan Jason verloofd was, nadat hy deze Medea verstoten hadt, om 't leven bragt. Zie CREUSA.

CREON, Archon te Athene, en de eerste onder die genen, die maar een jaar regeerden: want wanneer voorhenen ieder Archon 10 jaren lang geregeert hadt, zo wierdt de regering tot een jaar bepaalt, nadat Erixias of gestorven, of afgezet was, het welk geschiedde in de XXIII Olympiade, in 't jaar der stadt Rome 68. *Vellej. Paterc. lib.* I. *Euseb. in Chron.*

CREON, een redenaar van Griekenlandt. Van hem maakt *Meursius* gewag *Bibl. Grac.*

CREOPHILUS, een Griekseh bistoriesehryver, vermeld by *Athenæus l.* VIII.

CREOPHILUS, de waardt en boezemvriendt van Homerus, leefde in 't jaar der wereldt 3070. Hy was geboortig van Samos, of Chios, gelyk zommigen willen. Anderen noemen hem de schoonzoon van Homerus, die hem het gedicht van Oechaliē vereerde. *Strabo l.* XIV. *Suidas. Vossius Hist. Grac. de Poët. c.* 2.

CREPA, of LYSY, een vlek in Morea, in 't Noorden van Zaconië gelegen, tusschen de rivieren Alpheus en Orchomenes, omtrent 8 mylen van Mantinea, naar 't Westen.

CREPERIUS CALPHURNIANUS, geboortig van Pompejopolis, schreef ten tyde van Lucianus den oorlog der Perzen en Romeinen. *Lucian. de Conscrib. Hist.*

CREPI. Zie CRESPI.

CREPIDA was by de Romeinen en Grieken een soort van schoenen, zonder overleer, maar die op den voet met riemen of banden t'zaam gebonden wierden. De vrouwspersonen droegen ze gemakshalve, en de Philosophen, om dat het onachtzaam scheen, maar andere menschen lieten 'er zich in 't openbaar niet meê zien. Verscheide Philosophen lieten ze met blik beslaan, ten einde ze langer zouden duuren, of op dat men hen op de straten zoude horen gaan. *Sperlingius de Crepidis vet. Pitiscus.*

CREPUNDIA. De oude Grieken hadden de gewoonte, dat de ouderen, die wegens armoede hunne kinderen niet onderhouden konden, of ze buiten huwelyk hadden geteelt, de zelve te vondeling leiden, om van anderen opgenomen en groot gemaakt te worden. Maar op dat ze deze kinderen naderhandt, in geval ze tot beter staat gekomen waren, zouden kennen, voegden ze by 't wegleggen eenige kleinigheden daar by, als, ringen, zilvere degentjes, gespen, en diergelyke, welke by de Grieken γνωρίσματα, by de Latynen *Crepundia* genaamt worden. Ryke lieden, wanneer ze kinderen wegleiden, voegden 'er eene goede somme aan zilverwerk by, ten einde men de zelve daar voor zou kunnen groot maken; in geval ze van een behoeftig mensch gevonden waren. *Bartholinus de Puerp. Pitiscus.*

CREQUI. Het geslacht der heren van Crequi is een van de voornaamste geslachten in Vrankryk, dragende den name van een heerlykheit Crequi in Artois, op de grenzen van Pikardië. *Arnulphus* wordt voor den stichter gehouden; deze was heer van Crequi, bygenaamt de oude of gebaardde, vermits hy tegen de gewoonte van dien tydt een langen baardt droeg. Hy leefde ten tyde van koning Karel den Eenvoudigen, en waagde voor hem in 't jaar 897 in den slag tegen Heribert van Vermandois zyn leven, nalatende *Odoacer*. Deze teelde *Arnulphus* den II, de Eenoog toegenaamt, om dat hy een zyner oogen verloor, toen hy voor Arnulphus den I, grave van Vlaanderen, vocht. Zyn zoon wordt gezegt *Balduinus* de I geweest te zyn, die vele preuven zyner dapperheit gaf, en *Balduinus* den II naliet. Deze was de vader van *Arnulphus* den III, bygenaamt de Kale, wiens opvolger *Ramelinus* de I was, zynde een zyner zeven zonen. Deze leefde in 't jaar 980, en teelde *Balduinus* den III, die zo wegens zyne dapperheit in 't algemeen, als om dat hy zich in 't jaar 1007 in de belegering van Valenciennes tegen keizer Henrik den II zo wel gedragen hadt, tot eersten baron van Artois verklaart is. Zyne gemalin was Margaretha de Louvain, vrouwe van Bierbak, by welke hy *Burchard* en *Henrik* teelde, van welke laatste de heren van Bierbak afstammen, maar die thans al overlang zyn uitgestorven. *Burchard*, heer van Crequi, hadt tot zyn opvolger *Ramelinus* den II; deze wederom *Gerard*, die Godefroi van Bouillon op des zelfs kruistocht naar 't H. Landt verselde, en van daar wederkerende trouwde, telende onder andere kinderen *Rudolph*, vader van *Balduin* den IV, en van *Godefridus*, here van Bove, die zyn geslacht ook voortgeplant heeft. Balduinus de IV leefde in 't jaar 1198. Van hem is 't geslacht der heren van Crequi voortgezet. Zyn oudste zoon *Philippus* leefde in 't jaar 1238, en hadt verscheide zonen, onder welke *Balduinus* de V zyn opvolger was, maar *Hugo* was het hoofdt van verscheide linien, als der heeren Rimboual, Rouverel, l'Angle, Uriolane, enz. *Balduinus* de V, heer van Crequi en Canaples, stierf in 't jaar 1270. Zyn opvolger was *Johannes* de I, vader van *Johannes* den II. Deze diende koning Philips van Valois, en stierf in 't jaar 1348. Hy hadt onder andere kinderen ook *Johannes* den III, die met koning Karel den V een kruistocht dede, en in 't jaar 1370 mede benoemt wierdt, om de Jakobspoort te Parys tegen de Engelschen te verdedigen. Zyn oudste zoon *Johannes* de IV teelde verscheide kinderen, onder welke *Johannes* de V het geslacht voortgeplant heeft. *Rudolph* maakte zich door zyne dapperheit vermaard. Men noemde hem ook met den byname *Etendart*; om dat hy vele vaandelen op den vyandt hadt verovert. Doch hy sneuvelde in den slag by Azincourt in 't jaar 1415. *Johannes* de V stondt by Philips den Goeden, hertog van Burgundië, in aanzien, die hem in 't jaar 1429 tot ridder maakte. Hy hieldt hem ook als zyn geheime Raadt en opperkamerheer by zich, en verkoos hem tot een der 24 ridders, die hy allereerst met de orde van 't gulde vlies te Brugge in 't jaar 1430 begiftigde, welke orde naderhandt *Johannes van Crequi* tot den koning van Engelandt overbragt. Hy was ook ambassadeur in Vrankryk by koning Lodewyk den XI, en in 't jaar 1436 onder den hertog van Burgundië in de belegering der stadt Calais, en in 't jaar 1462 in den slag by Montleheri. Hy stierf in 't jaar 1472, nalatende verscheide kinderen, onder welke *Johannes* de VI het geslacht voortgeplant heeft door zyn oudsten zoon, *Johannes* den VII, de linie van Crequi. Onder de andere zonen was *Philips* de stichter der heeren van Bernieulles, Blequin, Hemond, enz. *Georgius* der heeren van Risse; *Antonius* wierdt bygenaamt de Stoute, van wegens zyne onvertzaagtheit. *Johannes* de VII, heer van Crequi, Canaples, prins van Poix, enz. ridder van de S. Michielsorde, hadt tot opvolger *Johannes* den VIII. Onder andere kinderen zyn in 't byzonder aan te merken *François*, bisschop van Terouane, gestorven in 't jaar 1552, zynde zyn broeder *Antonius* zyn opvolger. *Johannes* de VIII was in den slag by Pavië, en andere gewigtige voorvallen, en stierf in 't jaar 1554. Onder zyne kinderen stierf Johannes de IX in zyne jeugt, zynde met Henrietta van Savoje ondertrouwt, die naderhandt Karel van Lotharingen, hertog van Majenne, trouwde. *Anton* was kardinaal; *Lodewyk* heer van Pont-dormi, en sneuvelde in 't jaar 1557 in den slag by S. Quintyn zonder erfgenamen; en *Maria* trouwde in 't jaar 1543 Gilbert van Blanchefort, ridder van S. Michiel, heere van S. Janvin, baron van S. Severe en Mirebeau, en baarde hem een zoon en vier dochteren. *Antony* van Blanchefort wierdt van den kardinaal Antonius tot zyn erfgename benoemt, onder voorwaarde, dat hy het wapen en den name van Crequi voeren zou, dien ook zyne nakomelingen vermaard gemaakt hebben, vermits hy den beroemden *Karel* den I, hertog van Lesdiguieres, pair en maarschalk van Vrankryk, teelde, van wien beneden. *Balduinus d'Avesnes. la Morliere. Sammarthan. Laroquius. Carpentarius. Laboureur. Allardus. Imhof Geneal. Gall. P.* II. *Tab.* 32. *seq.*

CREQUI, (Antonius van) heer van Crequi en Canaples, prins van Poix, enz. kardinaal, bisschop van Nantes, en naderhandt van Amiens, abt van S. Julian te Tours, Selincourt en Valleires, kancelier der orde van S. Michiel, was de zoon van Johannes den VIII. Hy erfde de ryke goederen van zyn huis, nadat zyne beide broeders zonder kinderen gestorven waren. Zyn erfgenaam was Antonius van Blanchefort, zyner zuster Mariaas zoon. In zyne jeugt het geestelyk gewaadt verkiezende, wierdt hy eerst abt van S. Julian te Tours, naderhandt bisschop van Nantes, voor welk bisdom hy in 't jaar 1561 dat van Amiens verwisselde. Na dezen beschikte hem koning Karel de IX een kardinaalshoedt, die hem paus Pius de IV den 12 Maart des jaars 1565 toezondt. Daarna behertigde hy alleen het welzyn van zyn bisdom, en stierf den 20 Juny des jaars 1574. Zyne lykreden heeft gehouden *Jacobus Seguier*, kanunnik kancelier en van Amiens. *La Morliere Antiq. d'Amiens. Aubery Hist. des Card. Frizon Gall. purp. Sammarth. Gall. Christ.*

CREQUI, (Karel van) heer van Crequi en Canaples, prins van Poix, hertog van Lesdiguieres, pair en maarschalk, graaf van Sault, ridder der koninklyke ordens, luitenant generaal van 's konings leger, en gouverneur van 't Dauphiné, was een der grootste veldheeren van zynen tydt. De eerste preuve zyner dapperheit gaf hy in 't jaar 1594 by de belegering der stadt Laon.

Na-

Naderhandt geraakte hy met Philippinus, natuurlyke zoon uit het huis van Savoje, in een tweegevecht, en doodde hem in 't jaar 1599. Hy verselde in 't jaar 1601 den maarschalk de Biron in des zelfs gezantschap naar Engelandt. In 't jaar 1606 wierdt hy overste over een lyf-regiment, en kreeg hope tot het generaal-luitenantschap in 't Dauphiné, welke bediening zyn schoonvader, de konnestabel Lesdiguieres, aan wien Crequi buiten dat veel verpligting hadt, voorhenen hadt bedient. In 't jaar 1620 toonde hy blyken zyner dapperheit in den slag by Pont de Cé. In 't volgende jaar wierdt hy in de belegering voor S. Jean d'Angeli gekwetst, doch behaalde zo veel roem, dat hem de koning in 't jaar 1622 tot maarschalk verhief. Naderhandt was hy by de belegering van Montpellier; en toen hy naar Piemont gezonden wierdt, bragt hy in 't jaar 1625 hulpbenden in Asti en Verua. Hy hadt het bevel over 't koninklyk leger, wanneer de steden Pignerol en S. Jean de Morienne verovert wierden. In 't jaar 1633 zondt hem de koning als extraordinaris ambassadeur naar Rome aan paus Urbanus den VIII, alwaar hy zo wel als te Venetië, werwaarts hy zich in 't volgende jaar begaf, den luister zyns konings nadrukkelyk staande hieldt. By zyne wederkomste behaalde hy verscheide voordelen op de Spaanschen, die hy den 22 Juny des jaars 1636 by Thesin sloeg, en bevorderde de overwinning by Montalbon den 8 September 1637. Maar wanneer hy den 17 Maart 1638 versche troupen meende in Bremme, welke stadt door de Spaanschen belegert wierdt, te werpen, nam hem een kanon-kogel het leven. Hy heeft twee gemalinnen gehad; de eerste was Magdalena de Bonne, dochter van François, hertog van Lesdiguieres, en konnestabel van Vrankryk. Deze trouwde hy in 't jaar 1595. De twede was Francisca de Bonne, stiefzuster van de eerste. Deze trouwde hy in 't jaar 1623. By de eerste teelde hy *François*, genaamt de Bonne, hertog van Lesdiguieres, enz. en *Karel* den II, heere van Crequi, enz. nevens twee dochteren, Francisca, gemalinne van Maximiliaan den II van Bethune in 't jaar 1609, en Magdalena, gemalin van Nicolaus van Neufville, hertog van Villeroy, pair en maarschalk van Vrankryk, in 't jaar 1617. De eerste stierf in 't jaar 1657, de twede in 't jaar 1675. *François van Crequi*, genaamt de Bonne, d'Agout, de Vesc, de Montlaur, en de Montauban, hertog van Lesdiguieres, pair van Vrankryk, graaf van Sault en marquis van Ragny, ridder der koninklyke orde en gouverneur in 't Dauphiné, nam den name en wapen van Bonne aan. Hy trouwde in 't jaar 1620 met pausselyke dispensatie met Catharina de Bonne, jongste dochter van den konnestabel Lesdiguieres, en zyner moeder stiefzuster. Doch wanneer deze in 't jaar 1621 gestorven was, hertrouwde hy in 't jaar 1636 Anna de la Magdelaine, erfdochter van Leonorus, marquis de Ragny, by welke hy *François Emanuel*, en *Karel Nicolaus* teelde. Hy stierf te Grenoble in 't jaar 1677. *François Emanuel de Bonne Crequi*, hertog Lesdiguieres, enz. gouverneur van 't Dauphiné, stierf den 3 May 1681, nalatende den roem van dapperheit, zo binnen als buiten Vrankryk betoont. In 't jaar 1675 trouwde hy met Paula Margaretha Francisca van Gondy, erfdochter van Petrus, here van Retz. Deze baarde hem den 22 October 1679 *Johannes François Paulus de Bonne Crequi*, de Blanchefort, enz. hertog van Lesdiguieres, pair van Vrankryk, grave van Sault en van Wigni, brigadier en overste over 't regiment de Sault. Hy trouwde den 17 January 1696 Louize Bernarde, Mademoiselle de Pugeols, dochter van Jakob Henrik, hertog van Duras, en maarschalk van Vrankryk. *Karel Nicolaus de Bonne Crequi*, marquis de Ragny, twede zoon van François, en broeder van *François Emanuel*, stierf aan een kwetzure den 28 November 1674, nalatende den roem van dapperheit in verscheide Fransche oorlogen met Duitschlandt, Spanje en Hollandt behaalt.

CREQUI, (Karel de II van) heer van Canaples, was de twede zoon van Karel den I, maarschalk de Crequi. Hy was kwartiermeester by 't lyfregiment, en gaf in verscheide gelegenheden, als by de belegering der stadt Rochelle, en in de Savoische oorlogen, preuven zyner dapperheit; en stierf den 15 May 1630 aan eene wonde, voor Chamberi ontfangen. By zyne gemalinne Anna de Roure, dochter van Claudius, here van Bonneval en Combalet, teelde hy *Karel den* III, hertog van Crequi; *Alphonsus*, grave van Canaples; en *François*, marquis de Marines, maarschalk van Vrankryk, enz.

CREQUI, (Karel de III, hertog van) pair van Vrankryk, prins van Poix, ridder der koninklyke orde, en opperkamerheer des konings, gouverneur van Parys, enz, wierdt van den koning in 't jaar 1653 tot hertog en pair, in 't jaar 1661 tot ridder zyner orde, en in 't jaar 1675 tot gouverneur van Parys gemaakt. Hy was ook afgezant by paus Alexander den VII; maar wordende van de pausselyke lyfwacht aangevallen, schietende niet alleen naar de karos, in welke de ambassadrice zat, maar ook naar 't venster van hem, ambassadeur zelve, zo ontstondt 'er tusschen den koning en den paus een grote verwydering. Avignon wierdt ingetrokken, en de eisch des hertogs van Parma op 't vorstendom Castro wederom levendig gemaakt. Eindelyk wierdt deze zaak in 't jaar 1664 te Pisa bygelegt, waar by de paus genoodzaakt wierdt de Corsen af te schaffen, en ter gedachtenis van hun euvelmoedt een pilaar te Rome op te rechten. Deze hertog van Crequi trouwde Armande van S. Gelais en Lusignan, erfdochter van Egidius, here van Lansac, en marquis van Balon, by welke hy *Magdalena* teelde, die in 't jaar 1675 Karel Hollandus van Tremouille, hertog van Thouars, trouwde. Karel de Crequi stierf den 8 February 1687.

CREQUI, (François van) marquis de Marines, maarschalk van Vrankryk, gouverneur van Metz, zoon van Karel den II, en broeder van Karel den III, heeft vele preuven van dapperheit en beleidt gegeven. Niet alleen maakte hy zich in den oorlog vermaard, maar ook door den ommegang met geleerde mannen, en het lezen van geestelyke en wereldlyke boeken. In 't jaar 1655 wierdt hy generaal-luitenant van 't koninklyk leger, en in 't jaar 1661 generaal over de galeien; eindelyk in 't jaar 1668 maarschalk van Vrankryk. Hy opende in 't jaar 1675 den veldtocht met de verovering der stadt Dinant, wanneer hem de koning met een leger naar Duitschlandt zondt, om Turenne te ondersteunen. Doch op de tyding, dat de geallieërden naar de Moezel trokken, moest hy te rug keren, en veroverde de kastelen Ronnestein, Esche en Willicke, latende de werken slechten; dus trok hy den 7 July weder naar de Saar. Wanneer daar op in 't begin van Augustus de bondgenoten Trier berent hadden, wilde hy die stadt ontzetten; en sloeg zyn leger een myl van de Kontzer-brug neêr, alwaar hy door de geallieerden, onder 't opperbevel van den hertog Georg Willem van Brunswyk-Luneburg, thans koning van Engelandt, aangetast en geslagen wierdt. Toen nam hy het bevel binnen Trier aan, en wilde die stadt met geweldt niet overgeven; hoewel de bezetting zulks tegen zyn zin den 3 September deedt, wanneer Crequi met 300, of 400 man de hoofdkerk, en verder den toren innam. En hoewel hy gevangen wierdt, weigerde hy echter de kapitulatie te ondertekenen. In 't jaar 1676 verraschte hy de bezetting van Condé, wierdt gouverneur van Lotharingen, en veroverde in 't zelve jaar de stadt Bouillon. In 't jaar 1677 moest hy het keizerlyke leger in Lotharingen gade slaan, dat hy noodzaakte weder over den Rhyn te trekken, nadat hy hunnen toeleg verydelt hadt. By Kochberg sloeg hy 700 man keizerlyken, en nam in 't begin van November Fryburg in. In 't jaar 1678 veroverde hy de Kehler-schans by Straasburg, en raakte met deze stadt in verscheide ongelegenheden. In 't jaar 1679 kwam hy in 't landt van Kleef, en sloeg de Brandenburgers by Minden. Hy stierf den 4 February 1687. By zyne gemalinne, Catharina van Rouge, dochter van Jacobus, heere van Plessis-Belliere, teelde hy *François Joseph*, marquis van Crequi, luitenant generaal van 't koninklyk leger, en inspecteur der infantery, die in 't jaar 1683 met Anna Charlotta, dochter van Lodewyk Maria hertog van Aumont, trouwde, en den 15 Augusty 1702 in den slag by Luzzara in Italië sneuvelde; *Nicolaus* van Crequi, grave van Blanchefort, enz. die in 't jaar 1669 geboren, den 16 Maart 1696 stierf. *Valkenier verwerd Europa.*

CRES, een der Cureten, en eerste koning van Creta, begon te regeren in 't jaar der wereldt 2097. Van hem heeft dit koninkryk den name. Hy bouwde de stadt Gnossus, nevens een tempel ter eere van de godinne Cybele. *Euseb. in Chron.*

CRESCENS, een leerling van den Apostel Paulus, wordt gezegt het Euangelium te Mentz en te Vienne gepredikt te hebben. Men voegt 'er by, dat hy ook bisschop van Vienne geweest is, stervende als martelaar onder Nero, of, gelyk anderen willen, onder Trajanus. Zommigen beweren uit het vierde hoofdstuk des briefs van Paulus aan Timotheus, dat Crescens in Gallië gekomen is, verstaande dus Galatië, waar van Paulus gewag maakt, zeggende, dat hy Crescens derwaarts gezonden heeft. Doch dit is zeer onzeker, gelyk ook al het andere, dat van dezen Crescens verhaalt wordt. *Hieron. Catal. Mart. Rom. ad d. 27. Jun. Ado Viennens. in* VI. *ætate. Beda. Usuardus. Baron. an.* 110. *Sammarth. Gall. T.* I. *p.* 792. *Aventinus l.* II. *Annal. Bojor. Trithemius in vita S. Maximi. Bruschius de Episc. Germ. Chytræus in Onomastico. Mermannus in Theatro de Conversione Gentium. Serrarius Rer Mogunt. l.* II. *c.* 2.

CRESCENS, een Philosooph van de secte van den Cynischen of Hondschen Diogenes, leefde in 't jaar 152, en beschuldigde de Christenen zo hard, dat *Justinus* opzettelyk zyne twede *Apologie* of verweerschrift daar tegen in 't licht gaf, en den keizer en Raadt van Rome opdroeg. Hier door wierdt de doodt van Crescens den 13 April 163 verhaast. *Euseb. Chron.*

CRESCENTINO, eene kleine stadt in 't markgraafschap Yvrea, aan de Po, tegen over Verua, wordt gehouden voor der ouden *Quadrata*, gelegen in 't landt der onder-Alpische Galliërs: Thans behoort het onder 't gebiedt van Savoje. *Baudrand.*

CRESCENTIO, (Alexander) kardinaal, een Romein van geboorte, was kamerheer van den paus, en patriarch van Alexandrië in 't jaar 1670, van Antiochië in 't jaar 1671. Paus Clemens de X gaf hem in 't jaar 1675, den 27 May den kardinaalshoedt, en het bisdom van Lorette en Recanati in 't jaar 1676. Wanneer hy den 7 May 1688 de misse dede, wierdt hy van een beroerte overvallen, en stierf in den ouderdom van 81 jaren. Hy wierdt begraven in den tempel van Philippus Neri.

CRESCENTIO, (Marcellus) bisschop van Marsico in 't koninkryk van Napels, en protector van de orde der Cistercienzen, voorts legaat te Bononië, was uit een aanzienlyk Romeinsch geslacht gesproten, en hadt zich in zyne jeugt in de studiën, voornamentlyk in de rechtsgeleerdheit, geoeffent. Paus Clemens de VII verhief hem tot het bisdom van Marsico, maar Paulus de III gaf hem in 't jaar 1542 den kardinaalshoedt. Sedert heeft hy nog verscheide bedieningen bekleed. Paus Julius de III benoemde hem tot legaat, om voor te zitten op 't Concilie van Trente, gelyk hy in de elfde, twaalfde, dertiende, veertiende en vyftiende sessie dede. Waarna hy in een krankheit viel, die door een schrik veroorzaakt wierdt. Want wanneer hy den 26 Maart de gehele nacht hadt gezeten, om den paus schriftelyk berecht te geven van 't gene 'er geschied was, verscheen hem een verschrikkelyke hondt met vurige oogen. Hoewel hy zyne dienaren tot zich riep, zo konden echter die niets zien. De kardinaal wierdt daar op van een razende koorts overvallen, en begon aan zyn leven te wanhopen, niettegenstaande de geneesheeren nevens

zyne

zyne vrienden hem verzekerden, dat de ziekte niet gevaarlyk was. Van daar wierdt hy naar Verona gebragt, en riep al stervende uit: *Aanmerkt doch dien hondt, die op 't ledekant zit!* Dit geschiedde den 1 July des jaars 1552. *Ughel. Ital. sacra. Bzovius. Spondan. Annal. Aubery Hist. des Card. Sleidan. l.* XXIII. *Thuan. l.* V. 8. *&* 9. *Victorell.* enz.

CRESCENTIUS, (FRANCISCUS) geboortig van Palermo, was een vermaard Doctor in de geneeskunde, en leefde in 't jaar 1575. Na zyne doodt is van hem uitgekomen zeker boek met dezen tytel: *De morbis epidemicis, qui Panormi vagabantur anno 1575, seu de peste, ejusque natura & præcautione tractatus. Bibliotheca Sicula.*

CRESCENTIUS NUMANTANUS, een Romeinsch Patricius, dwong paus Johannes den XV in 't jaar 985 in 't gebiedt van Toskanen te vlieden, na dat hy alvorens binnen Rome, onder den name van consul of burgermeester, vele geweldenaryen gepleegt hadt. Hy bemachtigde ook het kasteel S. Angelo. Naderhandt wierdt de paus van de Romeinsche burgery, uit vreze voor keizer Otto den III, weder naar Rome genodigt, niettegenstaande hem Crescentius nog vele onlusten verwekte; invoegen de paus andermaal genoodzaakt wierdt den keizer om hulp te verzoeken. Toen Otto de III te Ravenna gekomen was, stierf paus Johannes de XV, en Gregorius de V was zyn opvolger, die van den keizer, zynde zyn bloedverwant, verdedigt, en de tegenpaus Johannes de XVI onderdrukt wierdt. Deze was bisschop van Placenza, geboortig van Rossano, wordende van Crescentius ondersteunt. Crescentius vluchtte op Engelenburg, doch wierdt gevangen, en van een hogen toren geworpen, gesleept en opgehangen. Dus verhaalt het Glaber Rudolphus. Maar Petrus Damianus, Leo Ostiensis, en anderen verhalen de zaak anders. De eerste zegt in 't leven van *S. Romwaldus*, dat de keizer den dwingelandt Crescentius onder beding, dat hy zich wilde overgeven, het leven belooft, maar hem in zyne macht hebbende onthoofd heeft. *Glaber Rudolph. l.* I. *Hist. c.* 4. *Leo Ostiens. l.* II. *c.* 18. *Petrus Damianus Epist.* 11. *Sigonius. Baronius. Natalis Alexander. du Pin bibl. des auteurs Eccles. T.* VIII. *c.* 2. *p.* 14.

CRESCI, (CÆTANUS) een Jesuit, geboren te Palermo den 8 Maart 1655. Van zyne eerste jeugt af gaf hy blyken van zyne bekwaamheit tot de studiën. Hy was vervolgens onvermoeid in het prediken, en deedt zulks vele uuren na malkander met een vloeiende taal. Eindelyk overleedt hy in zyne vaderstadt den 12 November 1696, in den ouderdom van 41 jaren. Van hem is bekend een boekje, in het Italiaansch geschreven onder dezen tytel: *Distillato di varii fiori per rinfrescare le arsure de cuoriamanti di Maria Vergine, o vero raccolta di varii ossequii da farsi in ogni tempo ad honor della Santissima Vergine Bibliotheca Sicula.*

CRESCONIUS, bisschop van Todi, wierdt van paus Anastasius den II in 't jaar 497, nevens Germanus van Capua, aan den Oosterschen keizer Anastasius gezonden, om den zelven te bewegen, van de bescherming der ketteren af te staan. De keizer ontfing hen zeer vriendelyk, en hieldt ze tot het einde van 't volgende jaar by zich, maar poogde onderwylen door Festus, zynde een Patricius van Constantinopel, die hen verselde, den paus te bewegen, ten einde hy het *Henoticum* van Zeno wilde onderschryven; en hier mede was de onderneming van paus Anastasius, en de moeite der twee gezanten verydelt. *Theodorus Lector collect. Canon. l.* II. *Nicephorus l.* XVI. *c.* 35.

CRESCONIUS, of CRISCONIUS, een Afrikaansch bisschop, leefde onder de regering van Leontius, die in 't jaar 695 den keizerlyken troon beklom, toen Justinianus de jonge in ballingschap gezonden wierdt. Men zegt, dat hy twee geschriften opgestelt heeft, behorende tot het Kanonyke Recht, namentlyk een *Breviarium Canonum*, en *Concordia* of *Liber Canonum*; die beide dikwils van geleerde mannen zyn in 't licht gegeven. Hy schreef ook in gebonde reden de oorlogen en overwinningen van *Johannes Patricius*, dien keizer Leontius in Afrika tegen de Saracenen gezonden hadt. *Baron. an.* 527. *Vossius. Pithoeus. Justellus. van Mastricht in Hist. Juris Eccles. Cave.*

CRESCONS worden zekere volkeren genaamt, die vele wyven ten huwelyk nemen. Wanneer nu de man komt te sterven, ontstaat 'er onder de wyven een hevige twist, wie van haar allen den overleden meest bemind heeft. Die alsdan bevonden wordt zulks gedaan te hebben, kleedt haar zelve op 't prachtigste dat ze kan, en wordt dus van hare ouderen of naaste bloedvrienden by de doodkist gelegt, en aldaar van 't leven berooft, om dus met haren man begraven te worden.

CRESPELLANO, een goed vlek in den kerkelyken staat, en onder 't gebiedt van Bolonje, drie of vier mylen van die stadt, naar de kant van Modena.

CRESPET, (PETRUS) geboren te Sens, was van de orde der Celestynen, en maakte zich door zyne geleerdheit en Godvruchtig leven beroemt. Hy schreef verscheide geleerde werken; en weigerde een bisdom, hem door paus Gregorius den XIV opgedragen, aan te nemen. Hy stierf in 't jaar 1595. Zyne voornaamste schriften zyn: *Summa catholicæ fidei, & Ecclesiasticæ disciplinæ; Absolutissima legis Evangelicæ Pandecta. Discours Catholiques sur l'immortalité de l'Ame. Bayle.*

CRESPHONTES, koning der Messeniërs in Poloponnesus, was de broeder van Temenes, welke beide nakomelingen van Hercules waren. Hy wierp het lot met de kinderen van Aristodemus wegens het Messenische koninkryk. Dien volgens wierpen ze hunne namen in leêre emmers, met water gevult, onder beding, dat hy, wiens name eerst daar uit gehaalt wierdt, koning zyn zou. Maar Cresphontes liet zyn name op tigchelsteen, maar den name van zyn broeder Temenes op klei graveren. Dus geschiedde het, dat, wanneer het klei vergaan was, de naam van Cresphontes daar uit gehaaldt wierdt. Doch de voornaamste der Messeniers hebben hem nevens zyne kinderen, uitgezondert *Æpytus*, om 't leven gebragt. *Pausan. in Messen. l.* VI.

CRESPI, in 't Latyn *Crepiacum*, eene kleine stadt in Isle de France, is de voornaamste plaats in 't landschap Valois. Hier is een proostdy en burgvoogdy, en hier maakte koning François de I de vrede met keizer Karel den V in 't jaar 1544. De oude graven van Valois noemden zich graven van Crespi.

CRESPIN, een Benedictyner abdy in Henegouwen, tusschen Mons en Valencyn, is in 't jaar 660 van den H. Landelinus gesticht. *Zeil. Miræus Fast. Belg. Bucell. Monast. Germ.*

CRESPIN. Zie BEC-CRESPIN.

CRESPIN, (JOHANNES) of CRISPINUS, was een geleerd boekdrukker, geboortig van Arras, en hadt zich in zyne jeugt in de fraaie letteren en rechtsgeleerdheit geoeffent. Te Parys was hy een geruimen tydt schryver by den vermaarden Karel Molinæus, en naderhandt advokaat in 't parlement. Maar toen hy met Theodorus Beza bekend wierdt, begaf hy zich tot den Hervormden Godsdienst, en moest om die oorzake in 't jaar 1548 Vrankryk verlaten. Hy begaf zich derhalven naar Geneve, rechtende aldaar eene drukkery op, uit welke door zyn toedoen verscheide geleerde boeken in 't licht gekomen zyn, onder anderen het *Martyrologium Protestantium.* Tusschen hem en zyn goeden vriendt Franciscus Balduinus rees een geschil; invoegen hy ten gevalle van Joh. Calvinus een tractaat, genaamt *Commentarius super l.* III. *C. de Apostatis* schreef, waar mede hy het boek van Balduinus, genaamt, *Commentarius super leges de famosis libellis*, beantwoordde. Dit bewoog Balduinus, hem hevig aan te tasten. Hy stierf in 't jaar 1572 aan de pest, nalatende nog andere schriften, onder anderen een merkwaardig stuk, onder den name van: *l'Etat de l'Eglise avec le discours des temps depuis les Apôtres jusqu'au present*; voorts: *Nomenclatura actionum; institutionum imperialium l.* IV; enz. *Andr. bibl. Belg. Adam. vita Theod. Bezae. Balduin Respons. ad Calvin. Beza in Respons. ad Balduin. la Callie Hist. de l'imprim. la Croix du Maine. Bayle.*

CREST, of LE CREST, in 't Latyn *Crestidium*, *Crestum*, en *Christa Arnoldi*, eene stadt in 't Dauphiné, aan de rivier Drome, 5 mylen van Valence, en een weinig verder van Montelimar gelegen, was in de XII eeuw aanzienlyk, hebbende een toren en kasteel, en behorende tot het gebiedt van den grave van Valentinois. Hier was ook een geruimen tydt de setel der regenten van 't graafschap Diois en Valentinois. In de XIII eeuw belegerde ze de graaf van Montfort, doch moest onverrechter zake aftrekken. In de XVI eeuwe verklaarde zich Crest voor de Ligue, en in 't jaar 1589 onderwierp zich Montosson, die de bezetting dezer stadt kommandeerde, aan koning Henrik den IV. *Chorier Hist. de Dauph. Videl. Hist. du Connetable de Lesdiguières.*

Le CRET *de* MONTABON, en *le* CRET *de* MONTMORON, zyn twee hoge bergen naby Suza, op de grenzen van 't Dauphiné. Tusschen beide is een dal, omtrent een vierendeel van een myle lang, en omtrent 20 schreden breed. Deze engte wordt de pas van Suza genaamt.

CRETA, een eilandt. Zie KANDIE.

CRETHEIS, gemalin van Acastus, koning van Thessalië, verliefde op den jongen Peleus, die niet lang daarna met de schone princesse Erigone trouwde. Nadat ze hem dus lange tot overspel te vergeefs hadt trachten te bewegen, poogde ze hem by Erigone in achterdocht te brengen, als of hy een andere princesse beminde, waar mede hy eerlang stondt te trouwen. Erigone dit gelovende verviel tot wanhope, en beroofde haar zelve van 't leven. Naderhandt beschuldigde Cretheis den koning Acastus, dat Peleus haar hadt pogen tot oneer te brengen; deze wierdt daar op veroordeelt, om het gedrogt Centaurus voorgeworpen te worden. Doch Peleus kwam als overwinnaar weêr, dodende Cretheis eerst, in 't gezicht van Acastus, dien hy vervolgens ook doorstak. Dus wordt deze zaak van *Moreri* verhaalt. Doch *Apollodorus*, dien hy aanhaalt, geeft 'er een ander bericht van, namentlyk, hy noemt de gemalin van Acastus niet Cretheis, maar *Astydamea*, en die van Peleus noemt hy *Antigona*. Hy voegt 'er by, dat Peleus op den berg Pelion in slaap gevallen zynde, Acastus hem van zyn degen berooft heeft, en dat Peleus daar op onder de Centauren zynde vervallen, door Chiron verlost is. Eindelyk zegt hy, dat Peleus wel Astydamea heeft gedood, maar hy spreekt niets van Acastus.

CRETHEUS, zoon van Æölus, en kleinzoon van Helle, was koning over een gedeelte van Griekenlandt, en bezat Jolcos in Thessalië. Zyne gemalin Demodice beschuldigde valschelyk den jongen Phryxus, zoon van Athamas, en broeders zoon van Cretheus, dat hy getracht hadt haar tot overspel te bewegen. Hier op wilde hem Cretheus doden; doch de onschuldt van Phryxus gebleken zynde, doodde hy Demodice, en trouwde Thyra, die zynes broeders dochter was. By deze teelde hy drie kinderen, onder welke de oudste, genaamt Æson, zyn opvolger was. *Hygin. Astronom. l.* II. *c.* 20.

CRETHI en PLETHI waren lyftrawanten van koning David, over de welke Benaja, zoon van Jojada, een der voornaamste veldheeren des konings, het gezag hadt. Aangaande den oorsprong dezer namen verschillen de geleerden en taalkundigen. Het zekerste schynt te zyn, dat het die genen geweest zyn, die I *Sam.* XXII, 2 gezegt worden tot den koning te vergaderen, zynde mannen die benauwt waren, en schuldeischers hadden, en wier zielen bitterlyk bedroeft waren, over welke David toen overste was, wanneer hy nog vloodt voor 't aangezicht van koning Saul; en die David, naderhandt koning geworden zynde, en hebbende hunne trouwe bespeurt, ter beloning van hunne goede diensten tot zyne lyfwacht aanstelde. II. *Sam.* VIII. 18. XV. 18. XX. 7. 23. *Carpzovius & Opitius Dissert. de Crethi & Plethi.*

thi. Basnage Antiq. Jud. I. 12. *Hillerus dissert. de Philistæo exule c.* 3. *p.* 190.

CRETHON, zoon van Diocles, trok nevens zyn broeder Orsilochus den Grieken voor Troje te hulp. Deze twee broeders, al te veel op hunne krachten steunende, lieten zich in een gevecht met Æneas in, die ze beide om 't leven bragt. Menelaus en Antilochus droegen op gevaar van hun leven de lyken uit het midden der vyanden. *Homerus Iliad. l.* V.

CRETIN (WILLEM) was een vermaard historieschryver, dichter, en geheimschryver van Lodewyk den XII, koning van Vrankryk. Hy schreef een *Chronyk* en eenige andere werken in gebonde reden. Voorts was hy thesaurier van Vincennes, en zanger der H. kapelle te Parys, in 't jaar 1500. *La Croix du Maine.*

CREVACORE, een vlek in Italië, gelegen in 't prinsdom Masseran, tusschen den staat van Milanen en Savoje, aan de rivier Sessera, omtrent 7 mylen van Bielle, naar de kant van 't Westen. Dit Crevacore heeft den tytel van een markgraafschap, en is redelyk sterk, ook met een goed kasteel voorzien.

CREVANT, eene kleine stadt in 't hertogdom Burgundië, aan de rivier Yonne gelegen, behoort onder Auxerre. Alhier geschiedde in 't jaar 1423 die vermaarde slag tusschen de Franschen, Engelschen en Burgundiërs, in welke de laatste de overwinning behaalden.

CREVECOEUR, of CREVECEUR, in het Latyn *Crevecæria*, voor dezen eene grote en sterke schans in Nederlandt, in het Noorder gedeelte van Brabandt, of beter in het Zuid-Ooster gedeelte van Hollandt, aan de landscheidinge van Brabandt en de meiery van 's Hertogenbosch, daar het riviertje de Diese in de Maas loopt, tegen over den Bommelerwaardt, ten Noord-Westen, en niet verre van 's Hertogenbosch gelegen. Zy heeft dezen naam eerst gevoert sedert den jare 1587, wanneer zy van den grave van Hohenlo voor den Staat wierdt verovert, zullende haar naam van *Creveceur* zo veel zeggen als *hertzeer*, te weten voor die van 's Hertogenbosch en de Spanjaarden. Deze schans is verscheide malen nu van de eenen, dan van de anderen ingenomen; onder anderen van prins Maurits in den jare 1600, en sedert door den zelven verder uitgelegt, en met zeven bolwerken, nevens eene gracht, vergroot en versterkt: zo dat de rivier de Diese, rondom deze schans tot in de Maas lopende, de zelve gelyk als tot een eilandt maakt. In den jare 1672 veroverden de Franschen, onder den maarschalk van Turenne, de vesting Crevecœur, na eene tegenweer van vyf of zes dagen, zynde zeer slecht van bezettinge en krygsvoorraadt voorzien geweest. Doch zy wierdt in den volgenden jare, gelyk alle andere plaatsen, door de Franschen zo schielyk vermeesterd, door de zelve wederom verlaten: maar doordien 'er gene inwoners in waren, van welke zy brandschatting konden eischen, staken zy de huizen in brandt, en slechtten de vestingwerken. Hier op is door de Vereenigde Staten een besluit genomen om die vesting geheel af te breken; gelyk geschied is. *De Raey Dict. Geogr. De Groot Nederl. Jaarb. Valkenier Verward Europa.*

CREVECOEUR, of CREVECEUR, in het Latyn *Crevecæria*, eene grote en sterke schans, of een klein stedeke, in Nederlandt, in het Zuid-Westerdeel van het graafschap Henegouwen, onder het aartsbisdom behorende, ten Zuiden en niet verre van de stadt Kameryk gelegen. *De Raey Dict. Geogr.*

CREVECOEUR, (PHILIPS VAN) heer van Esquerdes, of Cordes, maarschalk van Vrankryk, diende eerst Karel den Stouten, hertog van Burgundië, voor wien hy in 't jaar 1465 in den slag by Montleheri streedt. Deze maakte hem gouverneur van Artois, en ridder van 't gulde vlies. Maar toen de hertog van Burgundië in 't jaar 1477 gestorven was, nam Crevecœur dienst onder koning Lodewyk den XI, die hem ridder van S. Michiël maakte. Hy veroverde vele plaatsen in Artois, ontzette Terouane, doch was in het treffen by Guinegate niet verre van Terouane in 't jaar 1479 ongelukkig. Naderhandt hadt hy het opperbevel over 't leger van koning Karel den VIII in Pikardië, en wederstondt in 't jaar 1486 de manschap, die de aartshertog Maximiliaan daar in meende te brengen. In 't volgende jaar nam hy by Bethune den hertog van Gelder en prins van Nassau gevangen. Hy verraste in 't jaar 1487 S. Omer en Terouane, doch kon in 't jaar 1489 Nieuwpoort niet veroveren. In 't jaar 1492 wierdt hy tot maarschalk van Vrankryk verklaart, en diende andermaal in Vlaanderen. Hy stierf in 't jaar 1494 te Bresle, niet verre van Lyon, toen hy koning Karel den VIII naar Napels wilde verzellen. *Comines* roemt hem wegens zyne schranderheit. *Daniel Hist. de France.*

CREUSA, dochter van Creon, koning van Corinthen, wierdt van Jason, nadat deze zyne huisvrouw Medea verstoten hadt, ten huwelyk genomen. Medea nam dit zo kwalyk, dat ze door toverkunst een onuitblusschelyk vuur in een kistje besloot, en het zelve aan Creusa zondt, die het zelve zonder achterdocht openende, door het besloten vuur nevens het gansche koninklyk huis verteert wierdt. Anderen verhalen, dat Creusa, wanneer ze de bruidt was, een krans van Naphtha ontfangen heeft, welke krans by het ontsteken der fakkels in brandt raakte, en het gansche koninklyke huis verteerde. *Ovid. Metam. l.* VII. *fab.* XX.

CREUSA, de dochter van Priamus en Hekuba, was de gemalin van Æneas, die Ascanius by haar teelde. Men verhaalt, dat ze, wanneer Æneas, dragende zyn vader Anchises uit den brandt, nevens haar en den jongen zoon Ascanius of Julus, de vlucht nam, onderweeg vermist is. Anderen menen, dat ze van Æneas zelve om hals gebragt is. *Virgil. Æneid. l.* II.

CREUSA, de dochter van Erechtheus, koning der Atheniënzen, en gemalin van Xuthus, die, nadat hy uit Thessalië verjaagt was, in Peloponnesus om 't leven kwam. Hy teelde by haar *Atheus* en *Ion*. *Apollod. l.* I. *c.* 7. *Meursius de Reg. Ath. l.* II. *c.* 13. 14.

CREUSE, in 't Latyn *Crosa*, een rivier in Vrankryk, ontspringt in 't landschap Marche, en valt beneden Chastellerau in de Vienne. *Masson descript. flum. Gall.*

CREUSSEN, een stedeke en ampt in 't markgraafschap Culmbach, 3 mylen van Bareuth in 't Zuiden gelegen, behoort tot het gebiedt der graven van dien name. Hier wordt veel aarde werk gemaakt. *Zeil. Topogr. Franc.*

CREUTZ, in 't Latyn *Crux* of *Crisium*, eene koninklyke vryſtadt in Croatië, aan den voet van een gebergte gelegen. Hier zyn oudtyds de landdagen der Slavonische en Croatische standen gehouden, die ook na de doodt van Lodewyk in 't jaar 1526 herwaarts beroepen zyn. Zy wordt in de boven-en benedenstadt gedeelt, om welke zamen te vereenigen op de Hungarische landdagen in de jaren 1659 en 1713 een besluit genomen is. Van deze stadt wordt eene der Croatische gespanschappen het Creutzer-gespanschap genaamt, in 't Latyn *Comitatus Crisiensis*, of *Risiensis*, tusschen de Sau en Drau, het Varasdiner en Sagorienzer graafschap, het hertogdom Stiermarken, en 't graafschap Cilley gelegen. *Isthuanf. artic. diæt. Poson.* 1715. *artic.* 127. *Szentyvani Miscell. Dec.* 3. *P.* I. *p.* 9.

CREUTZ, (KAREL VAN) een edelman uit Meissen, nam de Roomsche Religie aan, en tradt te Vilna in Lithauen in 't jaar 1627 in de societeit der Jesuiten. Naderhandt was hy te Dantzig en elders prediker. Hy gaf verscheide strydschriften tegen de Lutherschen in 't licht, en stierf in 't jaar 1660, in 't 53 jaar van zynen ouderdom. *Sotwel bibl. Soc. J. Witte diar. biogr.*

CREUTZBERG, eene Hessen-Casselsche stadt met een ampt of voogdy aan de rivier Vach, omtrent 2 mylen van Eizenach gelegen. *Philippus*, jonger broeder van Karel, regerende landgraaf van Hessen-Cassel, ontfing het tot zyn afgedeeld goedt, en bouwde aldaar een kasteel, naar zynen name Philipsburg genaamt. Hoewel hy zelve met zyne gemalinne en kinderen Duitschlandt verliet, en zich te Reiswyk in Hollandt een woning huurde, stervende te Aken in 't badt. *Brower Annal. Fuld. Zeil. Topogr. Sax. super.*

CREUTZBERG of CREUTZBURG, in 't Latyn *Creutzberga*, of *Cruciburgum*, eene stadt in 't vorstendom Brieg, over den Oder, op de grenzen van Polen, op een aangenamen en vruchtbaren grondt aan de rivier Trinnitz gelegen. In 't jaar 1253 hebben Henrik en Uladislaus, hertogen van Silesië, nevens hunne moeder Anna, gebore koninklyke princesse van Bohemen, den Creutz-heeren met de rode sterre by S. Matthias te Breslau vergunt, in de hen gegeve goederen eene stadt en markt, *Creutzburg* genaamt, naar 't recht van Duitschlandt uit te zetten; het welk by de Breslausche en Lignitzische vorsten gebleven is, tot dat in 't jaar 1294 hertog Henrik de V, genaamt de Dikke, om uit de gevangenisse van zyn neef, den hertog van Glogau, te ontkomen, genoodzaakt wierdt, Creutzberg nevens andere plaatsen over te geven. Doch in 't jaar 1319 heeft Boleslaus, zoon van Henrik den V, het hertog Conraad den I van Oels, uit de voornoemde linie van Glogau, weder ontweldigt, en het in 't vorstendom van Briegen ingelyft. In 't jaar 1428 namen 't de Hussiten in. In 't jaar 1431 belegerden het de Zweden. Op des zelfs kasteel heeft de amptman, die het bestier der kamergoederen, aldaar gelegen, heeft, zynen setel. *Dlugoss. Hist. Polon. Henelii Silesiogr. c.* 7. *Luca Siles. Chron.* enz.

CREUTZBURG, eene stadt in Lyflandt, gelegen in 't landschap Letten, niet verre van de Duna, stondt eertyds onder 't gebiedt van de Duitsche orde, doch verviel in 't jaar 1242 in de macht der oproerige prinssen, en in 't jaar 1438 in der Polen geweldt. *Zeil. beschr. van Polen en Topogr. Siles.*

CRUTZENACH, in 't Latyn *Crucinacium*, eene stadt met een opper-ampt in de neder-Paltz, staat onder 't gebiedt van den keurvorst van de Paltz. Het is de hoofdstadt van 't graafschap Sponheim, en gelegen aan de rivier Nabe, die ze in tweën verdeelt. Zy heeft een sterk bergslot, Kausenberg, of Ganerbenburg genaamt, behorende ten dele den keurvorst, ten dele den markgrave van Baden. Deze stadt was reets ten tyde van Karel den Groten bekend, en men vindt een openbrief, door Lodewyk den Godvruchtigen in 't jaar 839 aldaar onderschreven. Naderhandt kwam ze aan de hertogen van Franken, en voorts door de gift van Henrik den IV aan Erhard, bisschop van Spiers, wiens opvolger Conraad de zelve in 't jaar 1241 aan Conraad, grave van Sayn en Sponheim, verkocht heeft. Het was eertyds de setel der markgraven, en Lodewyk Henrik Maurits heeft 'er in 't midden der XVII eeuwe een nieuw kasteel opgerecht. In 't jaar 1620 wierdt de stadt door de Spaanschen, en in 't jaar 1632 door de Zweden, in 't jaar 1639 door de Saxen-Weimarsche, in 't jaar 1641 door de keizerlyken, en in 't jaar 1644 door de Franschen verovert, welke laatste alhier in 't jaar 1689 veel wreedheit gepleegt hebben. *Tolner Hist. Pal. p.* 60. *Schaten Annal. Paderb. Trithem. Chron. Hirsaug. ad an.* 1241.

CREUTZLINGEN, een vermaard klooster van Reguliere koorheeren, van de orde der Augustynen, in Thurgau, naby Constans aan de Bodenzee, zynde door Ulrich, grave van Kyburg en Dillingen, als bisschop van Constans, in 't jaar 1125 gesticht. Het is door de keizerschen in 't jaar 1499, en door de Zweden in 't jaar 1633 gansch afgebrand, doch prachtig weder opgebouwt. De prelaat van Creutzlingen begon in 't jaar 1714 met den abt van Petershauzen over den rang te twisten. *Bucelini Germ. S. Tromsd.*

CREUTZTHAL, (HEILIGEN) een adelyk maagdenklooster van de Cistercienzer orde in Zwaben, boven Riedlingen, niet verre van den Donauw gelegen, staat onder den bisschop van Constans, en het opzicht van den abt van Salmansweiler. Het wordt tegenwoordig 't H. Kruis genaamt, om dat men voorgeeft, dat 'er een stuk van 't H. kruis bewaart wordt. De graven van Landau, die hunne goederen hier omtrent gehad hebben, heb-

hebben dit klooster in 't jaar 1140 gesticht, en in 't jaar 1230 vernieuwt, toen het voorheen door den oorlog reets vernielt was. Het laatste is te geloofwaardiger, aangezien Hailwigildis, de eerste abdisse, uit het huis der graven van Landau in 't jaar 1240 overleden is. In 't jaar 1444 heeft Everard, ridder van Landau, dit graafschap nevens het slot aan 't klooster verkocht. Toen is het slot afgebroken, ten einde die van Landau nooit wederom hunnen eisch daar op maken zouden. Hoewel in 't jaar 1543 de overblyfsels door Jacobus van Landau, weder ingelost zyn, maar het andere heeft het klooster altydt aan zich behouden, en bezit nu nog het dorp Andelfingen. De graven van Landau en Gruningen, nevens de edelen van Hornste, hebben hier hunne begraafplaatsen. *Merian. Top. Suev. Cruf. l.* I. *P.* II. *p.* 38. *& l.* VI. *P.* III. *p.* 366.

CREW (LORDS) in Engelandt. De familie, die tot deze waardigheit gekomen is, heeft een geruimen tydt in Cheshire in aanzien geleeft. *Thomas Crew* was ridder, en onder het getal van de sergeants at Law of rechtsgeleerden van koning Karel den I, en in 't jaar 1625 spreker van 't Lagerhuis. Zyn zoon, *John Crew* van Stene in Northamptonshire, gaf naar 't voorbeeldt van zyn vader zodanige blyken van aankleving aan de familie van Stuart, dat hem Karel de II, in erkentenis zyner trouwe, den 20 April des jaars 1661 tot pair van Engelandt verhief, met den tytel van Lord Crew van Stene. Hy trouwde Jemima, dochter van Eduard Walgrave van Lawford, by welke hy verscheide kinderen teelde, onder welke deze vier navolgende hare volwasse jaren bereikt hebben: 1) *Thomas*; 2) *Nathanaël*, van welke beide beneden. 3) *Jemima*, gemalin van Eduard Mountague, grave van Sandwich. 4) *Anna*, gemalin van Henrik Wrigt van Dagenham, baronet. De oudste zoon, *Thomas*, volgde in de waardigheit als lord, maar zonder mannelyke erfgenamen na te laten: want by zyne eerste gemalinne Maria, dochter van Horatius Townsend, baronet, bleven maar twee dochteren in 't leven, namentlyk *Anna*, die een koopman van Londen, genaamt Jollife, en *Temperantia*, die eerst Rolandus Alston, zoon van een baronet, en naderhandt den ridder John Wolstenholme ten huwelyk nam. By de twede gemalinne Anna, dochter van den baronet William Airmin van Osgodby, en weduwe van den baronet Thomas Woodhouse, gewan hy vier dochteren, 1) *Jemima*, gemalin van Henrik Grey, naderhandt hertog van Kent. 2) *Arminia*, gemalin van Thomas Cartwright van Ayno. 3) *Catharina*, gemalin van Johan Harpur van Calke, baronet. 4) *Elizabeth*, gemalin van Karel Butler, grave van Arrau, en broeder van Jacobus, hertog van Ormond. Nadat dus Thomas, lord Crew, gestorven was, volgde hem zyn jonger broeder *Nathanaël*, die voorhenen in 't jaar 1671 tot bisschop van Oxford, en in 't jaar 1674 tot bisschop van Durham benoemt was. Deze, hoewel hy twee gemalinnen gehad heeft, namentlyk Penelope, de dochter van Philips Frowde, en naderhandt Dorothea, de dochter van den ridder William Forster, heeft echter by gene van beide kinderen nagelaten. *Peerage of England* II. *p.* 102. *Heylyn's help to English Hist. p.* 134. 177. *The compleat Hist. of England Volum.* III.

CRIASUS, de vyfde koning der Argivers, was de opvolger van *Argeus* of *Argus* in 't jaar der wereldt 2412, en regeerde 54 jaren. Hem volgde *Phorbas* in de regering. *Julius African. Chron.*

CRIBRELLI. Zie LEODRISIUS CRIBRELLI.

CRICKHOWEL, een Engelsche marktstadt in 't prinsdom van Walles, en des zelfs graafschap Brecknock, is de hoofdstadt van haar landschap. De markgraaf van Worchester heeft 'er een kasteel. Deze stadt is 148 Engelsche mylen van Londen gelegen.

CRIECHINGEN. De graven van *Criechingen* of *Grebenges* in Westerryk zyn een ryks-graaflyke familie in 't Wetterausche collegie, en behoren tot den opper-Rhynschen kreits; zynde in 't jaar 1617 in dezen standt verheven. *Johannes* de I, baron van Criechingen, was de vader van *Johannes* den II, die by zyne gemalinne Irmgarde, dochter van Arnoldus, here van Puttingen, deze naby Lutzenburg gelegene heerlykheit, of ten minste een gedeelte daar van, schynt bekomen te hebben. *Johannes* de IV, kleinzoon van dezen, trouwde Margaretha, dochter van Frederik, vryheer van Beaucourt, die hem het slot Beaucourt, zynde een leen van Metz, ten huwelyk bragt. Hoewel hy de heerlykheit Puttingen verloor: want vermits hy na 't afsterven van hertog Karel den Stouten van Burgundië zich tegen zyne dochter Margaretha aankantte, en het hertogdom Luxemburg den koning van Bohemen wilde toebrengen, wierdt hy om die oorzake van Maximiliaan van Oostenryk, gemaal van Margaretha, met het verlies van 't leen Puttingen gestraft, en het zelve den grave van Bitsch gegeven, die het aan den markgrave van Baden voor 3000 dukaten verkocht. Toen naderhandt *Johannes* de V en *Georg van Criechingen* in een proces geraakten met die van Baden, wierdt het zelve tegen die van Criechingen in 't jaar 1532 uitgewezen; niettegenstaande ze naderhandt een gedeelte van dat landt weder aan zich gebragt hebben. De voornoemde Johannes de V van Criechingen trouwde Irmgarde, dochter van Johannes, vryheer van Rollingen, Daun en Siebenhorn, erfmaarschalk van Luxemburg, die hem hare vaderlyke goederen toebragt. Hier van daan is 't, dat die van Criechingen met die van Daun een geruimen tydt het kasteel Daun in gemeenschap, nevens het dorp Immerath, tot hunnen setel gehad hebben. Wegens het erfmaarschalksampt in 't hertogdom Luxemburg, dat door huwelyk niet op hen behoorde gekomen te zyn, hebben ze met die van Rollingen langen tydt een geschil gehad. Van de zonen van Johannes den V, genaamt *Georg* en *Wirich*, zyn twee liniën, namentlyk de *Puttingsche*, en *Criechingsche*, opgericht. De stichter de eerste was de bovengemelde *Georg*, wiens zoon, *Georg* de II, de Luthersche religie aannam. Doch de mannelyke erfgenamen dezer linie zyn in 't jaar 1681 met *Joh. Lodewyk*, die in 't jaar 1665 by Wilderfangen zynen broeder *Ernst Casimir* in een geschil dood schoot, en sedert altydt in zwaarmoedigheit leefde, uitgestorven. De Criechingsche linie heeft *Wirich* voortgeplant, van wiens vier zonen drie getrouwt zyn, en kinderen geteelt hebben; maar de nakomelingschap van *Christoffel* heeft het langst geduurt. Hy was Raadt by den hertog van Lotharingen, en gewan by zyne gemalinne Anna van Boppart Beyeren, dochter van Johannes en Maria van Malberg, vier zonen, van welke twee ongetrouwt gestorven zyn. De oudste, *Petrus Ernst*, hadt by Maria Margaretha Coligny twee zonen, onder welke *Karel* schynt jong gestorven te zyn, maar *Franciscus Ernst* wierdt kanunnik te Mentz, en domdeken te Straasburg. Hy stierf in 't jaar 1671. De jonger zoon van Christoffel, *Lotharius van Criechingen*, teelde by Anna Magdalena van Hanau *Franciscus Ernst*, die Maria Elizabeth, dochter van Hugo, grave van Montfort, ten huwelyk nam; en by haar verscheide kinderen verwekte. Onder deze zyn merkwaardig *Franciscus Ernst*, graaf van Criechingen, kamerheer en geheime Raadt van keur-Beyeren, en gezant in Vrankryk, om den koning over de geboorte van den hertog van Burgundië geluk te wenschen. Hy stierf den 28 November des jaars 1686, zonder erfgenamen by zyne gemalinne Maria Adelheit Theresia, dochter van Johannes Maximiliaan, grave van Preysing, te verwekken. *Franciscus Karel* was keur-Beyersche overste wachtmeester, en sneuvelde voor Ofen in 't jaar 1684. *Maximiliaan Ernst*, des H. Roomschen Ryks graaf van Criechingen, Puttingen en Dorstweiler, erfmaarschalk van 't hertogdom Luxemburg, was de laatste van dit huis, met wien het zelve den 13 September des jaars 1697 een einde heeft genomen. By gevolg was 'er niemandt van dit huis meer over dan *Anna Dorothea*, weduwe gravinne van Oost-Vrieslandt, zuster van Johannes Lodewyk, laatste grave van de Puttingsche linie. Deze nam het overschot van Criechingen, zynde eertyds een aanzienlyk goedt, maar naderhandt zeer gesplitst, in bezit. Maar de graven van Solms-Braunfels en Alt-Ortenburg betwistten haar dit recht. Namentlyk graaf Albert Lodewyk, vader van den laatsten grave, uit de Puttingsche linie, hadt twee zusteren, Anna Maria en Esther Dorothea, van welke de eerste een graaf van Solms-Braunfels, de twede grave Georg Reinhard van Alt-Ortenburg trouwde. Deze beide zusteren deden ten behoeve van den mannelyken stam van hare vaderlyke goederen afstandt. Hy zelf liet twee kinderen na, namentlyk *Johan Lodewyk* en *Anna Dorothea*. Deze is de voornoemde gravin van Oost Vrieslandt; die na 't afsterven van haren broeder, zonder mannelyke erfgenamen, door een uitsprake van 't parlement te Metz in 't bezit der goederen van Criechingen gestelt wierdt, met een oogmerk, om hares vaders zusteren uit hoofde van den bovengemelden afstandt ganschelyk buiten deze erffenis te sluiten. Echter hebben deze erfgenamen niet alleen het Criechinsche wapen aangenomen, maar ook haren eisch ter behoorlyker plaatse laten aantekenen. *Lunigs Spicil. Spenerus. Imhof Not. Proc. Imp. l.* VI. *c.* 2.

CRIM, eene stadt in klein-Tartaryë, dat daar van daan Crimsch Tartaryë genaamt wordt. Zie TARTARYE, (KLEIN) en TARTAREN. (CRIMSCHE)

CRIMMITZSCHAU, een stedeke aan de Pleisse in Meissen, gelegen in den Ertzgebergschen kreits, en des zelfs ampt van Zwickau, anderhalve myle van die stadt, en twee van Altenburg; staat onder 't gebiedt der Bosen te Swynsburg. De monnik van Pirna (*Monachus Pirnensis*) noemt het *Grymez* en *Grymezschau*. In 't jaar 1414, ten tyde van markgrave Willem den Eenoogigen, stondt het onder des zelfs gebiedt, en was een afzonderlyk ampt. In 't jaar 1430 wierdt dit stedeke door de Hussiten in brandt gestoken. Boven dien is het in een dertigjarigen oorlog grotendeels afgebrand. *Knaut Prodrom. Misn. p.* 149. 150. *Zeileri Topogr. Sax. sup. p.* 39.

CRIMPEN, of KRIMPE, *aan de Lek*, een zeer vermakelyk dorp in Zuid-Hollandt, aan de rivier de Lek, ter plaatse, daar de zelve in de Merwede loopt, gelegen. Het geeft zynen naam aan den Crimper-of Crimpenre-waardt, waar van in het vervolg zal gesproken worden. Het zelve heeft kerk en Predikant, staande onder de classis van Gouda en Schoonhoven.

CRIMPEN, of KRIMPE, *aan den Yssel*, een ander dorp van dezen naam in Zuid-Hollandt, in den zelven waardt als het eerstgemelde gelegen, wordt met Ouderkerk door een Predikant bedient, behorende onder de zelve classis als het voorgaande dorp. Beide zyn in den hogen watervloedt van den jare 1726 ondergelopen, van welken watervloedt in het volgende artykel zal gesproken worden.

CRIMPENRE-WAARDT, of CRIMPER-WAARDT, eene bedyking of een hoogheemraadschap van 10586 morgen lands in Zuid-Hollandt, tusschen de rivieren de Lek en den Yssel, dus genoemt naar het dorp Crimpen, daar in, als hier voor gezegt is, gelegen. Het landt is ten grootsten dele, gelyk de meeste landen daar omtrent, wei-hooi-hennip-en hoeplandt. De tydt, wanneer deze waardt eerst is bedykt geworden, is onzeker; maar dat zulks al lang voor den jare 1097 geweest is, blykt uit zeker handvest, in dat jaar aan die van Ouderkerk gegeven door *Floris* den Vetten, grave van Hollandt, het welk by den beroemden hoogleeraar Boxhorn in zyn *Toneel van Hollandt, fol.* 94, gezegt wordt het oudste plakkaat, gelyk hy dit handvest noemt, te zyn, dat in Hollandt te vinden is, of immers, dat 'er weinige zouden wezen, die daar mede in oudheit te vergelyken zouden zyn; zo dat naar allen schyn deze dykagie een van de eersten is geweest, die in deze lage landen gemaakt zyn.

Daar zyn tot het opzicht over de dyken van de Crimpenrewaardt, de sluizen, daar in leggende, en wat verder daar toe behoort,

hoort, een dykgraaf en zeven hoogheemraden, onderſteunt door een ſecretaris, wordende de dykgraaf aangeſtelt door Hun Ed. Gr. Mog. de Heeren Staten van Hollandt voor zyn leeftydt; de heemraden alle jaren op nieuw (zomtyds worden zy ook gecontinueert) twee by de ſtadt Dordrecht, twee by de ſtadt Schoonhoven, twee by de ſtadt Gouda, en een by den dykgraaf: en de ſecretaris, voor zo lang hy leeft, by de gemelde drie ſteden en den dykgraaf gezamentlyk; welke drie ſteden, ſchoon gene van alle eigentlyk in den waardt gelegen, nochtans, om dat zy altydt zo veel belang daar in hebben gehad, dit recht van aanſtellinge der hoogheemraden, by handveſt van hertog Philips van Burgundië, als ruwaardt en oir, en vrouwe Jakoba van Beyeren, als gravinne van Hollandt, en de aanſtellinge van den ſecretaris met en nevens den heer dykgraaf, door lange gewoonte verkregen hebben. Daarenboven zyn nog vier kavelen van den Crimpenre-waardt. Dit zyn vier perſonen, geſtelt uit de vier quartieren van den waardt, namentlyk uit elk een, voor een zekeren tydt, met een ſecretaris en penningmeeſter, aangeſtelt by de vier quartieren te zamen, voor zyn leeftydt; en is het werk dezer kavelen alleen zorge te dragen, dat het handveſt, reglement, en de rechten van den waardt wel waargenomen en gehandhaaft, en dat gene zaken, daar tegen ſtrydende, gedaan; als mede, dat de ingelanden door gene onnodige dykgelden belaſt, en de gemene penningen ordentelyk beſteed en niet verwaarlooſt worden.

De voornaamſte heerlykheden, dorpen en plaatſen, in den Crimpenre-waardt gelegen, zyn *Ammers-tol*, of *klein-Ammers* (in tegenſtellinge van *Groot-Ammers*, daar tegen over leggende, aan de andere zyde van de Lek,) *Bergambacht*, *'s Heer-aartsberg*, *Leckerkerk*, en *Zuidbroek*, *Crimpen aan de Lek*, en *Crimpen aan den Yſſel*, in de twee voorgaande artykels gemeld, *Ouderkerk*, *Gouderak*, *Stolwyk*, *Berkenwoude* en den *Achterbroek*, *Haaſtrecht*, *Beyerſem*, *Rozendaal*, *Vliſt*, en *Boerepas*.

Een zware ramp heeft dezen vermakelyken waardt nu onlangs, te weten in den beginne des jaars 1726, getroffen door eene jammerlyke overſtrominge, veroorzaakt door den zwaren en menigvuldigen regen, die 'er in den voorgaanden ſomer, maar voornamentlyk gedurende den herfſt-tydt des vorigen jaars 1725 was gevallen, waar door de rivieren en ſtromen, van boven uit het gebergte aangevult, zodanig zwollen, dat zy in de lage landen eene deerlyke verwoeſting aanrechtten. Hier by kwam in January des gemelden jaars 1726 een ſchielyke vorſt en opſtopping door ysdammen, welke zich in de rivieren vaſt zetten, en geen rechten aftocht beneden hebbende in de dyken zodanige openingen maakten, dat het water als een zee de landen door die gaten overſtroomde. Zuid-Hollandt hadt daar inzonderheit een droevig gevoel van, en in den zelven onder anderen de aangename Crimpenre-waardt, doordien de Lekdyk, door het geweldt des waters en de kracht der ysſchortſen geperſt, den 22 January niet verre buiten Schoonhoven doorbrak, en grote ſtukken, verſcheide roeden lang, van den dyk wegrukte. De gehele waardt wierdt daar door wel haaſt onder water gezet, en het geen de ellende nog vermeerderde, was een felle vorſt, welken men in den zelven tydt hadt; zo dat menigeen door koude en gebrek in de dorpen, die wat hoog lagen, en daar zich de menſchen in de bovenſte verdiepingen hunner huizen geborgen hadden, het leven verloor.

Om derhalven de genen, die op deze wyze hun leven trachtten te redden, in hunnen noodt te hulp te komen, gaven de Hoog-Mogende Heeren Staten in het begin van February aan de naaſtgelegene ſteden bevel om alles, zo ſpoedig als het mogelyk was, tot reddinge en behoudeniſſe dezer ongelukkigen in het werk te ſtellen, zullende de koſten daar van ten eerſte uit des lands middelen voldaan worden. Ingevolge van dien liet de Regering der ſtadt Gouda den 3 February door kracht van volk het ys breken, en verſcheide vaartuigen door zekere werktuigen met geweldt uit den Yſſel over den Krimpenerwaards-dyk overwinden, om de menſchen uit de dorpen Stolwyk, Berkenwoude, en andere, af te halen, wordende vervolgens nog meer vaartuigen, bokken genoemt, door het ys op de Stolwyker-ſluis gebragt. Maar men bevondt tot grote ontſteltenisſe, dat de ſluis onder den Krimpener-dyk, niettegenſtaande alle aangewende voorzorge, naby de evengemelde Stolwyker-ſluis, den 6 February was doorgebroken: doch het gevaar, het welk de ſtadt Gouda deswegen te vrezen hadt, wierdt wel haaſt door den wakkeren vlyt der Regeringe van Gouda en van den dykgraaf weggenomen. Velen zyn van gedachten geweeſt, dat deze doorbreuk met geweldt en voorbedachtheit gedaan was door eenige boeren van den Krimpenre-waardt, om hun landt daar door eenigzins van water te ontlaſten: maar hoe het daar mede zy, immers hebben Hunne Hoog-Mogende, om diergelyke zaken voor het toekomende te beletten, een plakkaat doen afkondigen, waar by allen en een iegelyk, op ſtraffe van de doodt en verbeurdverklaringe van alle goederen, verboden wierdt, zonder order van de Heeren, of collegiën, daar toe bevoegt, eenige dyken, dammen, kaden, enz. door de ſteken, te bederven, of onnut te maken, onder wat ſchyn het ook zou mogen wezen.

In dezen droevigen ſtaat bleef deze en de naburige Lopikerwaardt, met verſcheide andere landen, tot diep in de maandt van Maart, wanneer het ys geſmolten en weggedreven, en de ſluizen alom open gezet zynde, men allengskens ontlaſting voelde, waar op men met yver aan het digt maken der gaten en openingen ging, het welk echter in de twee gemelde waarden in den beginne van weinig vrucht was; maar alles wierdt evenwel eindelyk met grote koſten en veel moeite, onder Gods zegen en door de voorzorge van de hoge overheit en den dykgraaf, gelukkig herſtelt en in een gewenſchten ſtaat gebragt. *Oudenhovens Zuid-Hollandt pag.* 367 *enz. Handveſt, Reglement en Keuren van den Crimpenre-waardt, gedrukt te Gouda in den jare* 1720. *Maandelyke Poſtryder van den jare* 1726.

CRINAS, of CRITIAS, een vermaard geneesheer van Marſeille, leefde ten tyde van den keizer Nero. Hy was daarenboven een groot ſterrekundige, en voegde zich in zyne genezingen naar den loop der ſterren. Hier door vergaderde hy een groten ſchat, nalatende hondert ſeſtertien, dat is zeven duizend vyf honderd Hollandſche guldens, tot het bemuren van zyne geboorteſtadt, behalven andere ſommen voor andere ſteden. *Plin. l.* XXIX. *c.* 1.

CRINISUS, of liever CRIMISUS, een rivier in 't Weſtelyk gedeelte van Sicilië, thans *il Belici deſtro* genaamt, ontſpringt in 't dal Mazara, 28 mylen van Palermo, en valt in de zee van Tunis. Virgilius ſchryft van deze rivier, dat zy by Hegeſta, de dochter van Hippotes, zynde een voornaam Trojaan, Aceſtes, koning van Sicilië, geteelt heeft. *Virg. Æneid. l.* V. Zie *Servius* over deze plaats:

> *Troïa Criniſo conceptum flumine mater*
> *Quem genuit.*

CRINITUS, (PETRUS) van Florence, leefde in 't jaar 1504, en was wegens zyne geleerdheit vermaard. Zyn eigentlyke naam was *Riccius*, naar 't verhaal van Paulus Jovius. Hy was een leerling van Angelus Politianus, en Hugolinus Verrini. Na de doodt van den eerſten gaf hy leſſen in de letterkunde, hebbende verſcheide jonge edellieden tot zyne leerlingen, met welke hy echter al te gemeenzaam leefde, en door verſcheide buitenſporigheden zyne doodt verhaaſtte: want wanneer hy op zekeren tydt met zyne diſcipelen in gezelſchap was, en al te vry ſprak, worp hem iemandt van de zelve, die reets beſchonken was, een wynkanne in 't aangezicht; het welk hy dus ter herte nam, dat hy weinig dagen daarna in den ouderdom van 40 jaren den geeſt gaf. Men heeft van hem twee boeken, behelzende verſcheide gedichten; voorts *de honeſta diſciplina libri* XXV; *de Poëtis Latinis libri* V. Hy hadt ook voorgenomen het leven der Grammatici nevens andere zaken in 't licht te geven; doch zulks is door zyne doodt afgebroken. *Jovius in Elog. c.* 55. *Hugolinus Verrinus de illuſtr. Florent. l.* II. *Girald. l.* I. *de Poët. ſui temporis. Geſner. bibl. T.* II. *Voſſius de Hiſt. Lat. l.* III. *c.* 12. *Struv. bibl. antiq.* 1705.

CRINOUS, (PAULUS) geboortig van Caſtro Reale in Sicilië, was een vermaard Doctor in de wysgeerte en medicynen. Hy bloeide in 't jaar 1589. Wanneer Franciſcus Biſſus van Palermo, oppergeneesheer van Sicilië, van de belroos, die toen in Sicilië zeer in zwang ging, een antwoordt ſchreef aan Paulus Reſtifa, om 'er zyn oordeel over te vellen, zo kwam Paulus Crinous daar tegen op, met het uitgeven van dit boek: *Cenſura in reſponſionem Franciſci Biſſi, regni Siciliæ Prothomedici, de Eryſipelate vigente.* En als daar op Gerardus Columba van Meſſina eene verdediging maakte voor Biſſus tegen de beriſping van Crinous, gaf de zelve wederom uit: *Reſponſiones Apologeticæ in Apologiam excell. Domini Gerardi Columbæ Meſſanenſis, Philoſophi & Medici celeberrimi, pro illuſtri Domino Franciſco Biſſo, regni Siciliæ & inſularum coadjacentium, Prothomedico. Bibliotheca Sicula.*

CRIOBOLIUM, een woordt, zamengeſteld van κριὸς *een bok*, en βάλλω, *ik werpe*, was een offerhande, beſtaande uit een bok, die ter eere van de zogenaamde *Magna Mater Deorum* geoffert wierdt. Deze bok wierdt vaſt gebonden, en dus met een byl of knotze dood geſlagen. Zommigen menen, dat de Heidenen zulks in navolging van Abraham gedaan hebben, die zyn zoon Iſaak willende offeren, tegenbevel van den hemel ontfing, en in des zelfs plaats een bok offerde. *Voſſ. de Idol.* II. 53. *van Dalen diſſ.* I. *c.* 3. *Pitiſcus.*

CRIOLES. Dus worden by de Spanjaarden die gene familien genaamt, die uit Spanje allereerſt naar Mexico gezeilt, en aldaar hunnen ſetel geveſtigt hebben. Men moet aanmerken, dat 'er driederlei Spanjaarden zyn, die Amerika bewonen, van welke de Criolen de meeſten in getale zyn, zonder dat ze echter tot eenige aanzienlyke bedieningen bevordert worden; waar van daan men een onverzoenlyken haat tuſſchen deze oude Spanjaarden en de later uit Europa aangekomene beſpeurt. Deze haat gaat zo verre, dat de Crioles wel zouden willen andere volkeren van Europa zonder onderſcheidt te hulpe nemen, om zich van de heerſchappye der later Spanjaarden te onttrekken. Daarentegen is de koning van Spanje zeer oplettende, ten einde niet ligt iemandt der Crioles tot onderkoning of hoofdt der natie verheven worde. *Georg Horn. Orbis Polit. Hofman. Lexic. univ.*

CRIONERO, een rivier in Natolië, een gedeelte van Aſië, neemt haren oorſprong in 't gebergte Taurus, loopt dwars door klein-Caramanië, alwaar ze Candelor beſpoelt, en te Side in de Middelandſche zee valt.

CRISPINUS, een Griekſch hiſtorieſchryver, wiens leeftydt onzeker is. Men heeft van hem het leven van *Parthenius*, biſſchop van Lampſacus, wiens Latynſche vertaling by *Simon Metaphraſtes*, *Surius* en *Bollandus* gevonden wordt.

CRISPO, (TIBERIUS) kardinaal, aartsbiſſchop van Amalfi, wierdt te Rome den 31 January des jaars 1498 geboren. Hy hadt een byzondere genegenheit tot de letterkunde, en vorderde in de zelve zeer gelukkig; invoegen hem de kardinaal Farneſe in zyn dienſt aannam. En wanneer deze onder den name van Paulus den III den pauſſelyken ſtoel beklom, poogde hy ook Criſpo, dien hy altydt genegen geweeſt was, te bevorderen; gaf hem verſcheide gewigtige bedieningen, en eindelyk in 't einde van 't jaar 1544 den kardinaalshoedt. Daarna wierdt hy ook aartsbiſſchop van Amalfi, biſſchop van Sutri, Sabina, enz. Hy

ſtierf te Sutri den 6 October des jaars 1566. *Aubery Hiſt. des Card. Petramellario. Victorell.*

CRISPUS, of FLAVIUS JULIUS CRISPUS, zoon van den keizer Conſtantinus den Groten, dien hem zyne eerſte gemalin Minervina te Arles baarde. Lactantius Firmianus was zyn leermeeſter; en Konſtantyn de Grote, die hem zeer beminde, verklaarde hem in 't jaar 317 tot Cæſar: welke eere hy ook zyn anderen zoon Konſtantyn, geteelt by zyne tweede gemalinne Fauſta, mededeelde. Maar Fauſta vreeſde, dat Criſpus haren zone Konſtantyn zo wel in macht als bekwaamheit zou overtreffen, en bygevolg nadeelig zyn. Zy veinſde derhalven, als of ze hem tot het plegen van onkuiſchheit wilde bewegen. Doch hy zulks weigerende wierdt van Fauſta by haren man, den keizer Konſtantyn, beſchuldigt, als of hy haar hadt willen verkrachten. Deze zulks gelovende, liet zyn zoon Criſpus te Pola in Iſtrië om 't leven brengen. Maar toen Helena, 's keizers moeder, het bedrog van Fauſta hadt ontdekt, wierdt deze op 's keizers bevel in 't badt door hette en damp geſmoort. *Zoſimus in Conſt. M.* §. 8. *Hieronym. in Catal.*

CRISPUS, (ANTONIUS) een Siciliaan van geboorte, maakte zich vermaard door zyne ervarenheit in de Godgeleerdheit, wysgeerte en geneeskunde. Hy beleefde den ouderdom van 88 jaren, en ſtierf in den jare 1688. Van hem zyn bekend: *Hippomnemata duo, de Parotide laborioſis in febribus ſuperveniente juxta Hippocr.* behalven andere ſtukken, die nog niet in 't licht zyn gebragt, als: *Theoretica & practica Medicina; de febribus; de criſibus; de variolis & morbillis*, enz. *Bibliotheca Sicula.*

CRISPUS, (JOHANNES) geboortig van Drepanum in Sicilië, was een Philoſooph en ervaren geneesheer, en wordt niet te onrecht onder de vermaardſte geneeskundigen van zynen tydt gerekent. Hy was zonderling beroemd in 't jaar 1630, en Franciſcus Valcaſſar ſpreekt met veel lof van hem, hebbende geſchreven: *De aquis thermalibus compoſitiones*, de welke zyn uitgegeven door Antonius Criſpus in zyn boek: *De S. S. Coſmæ & Damiani thermalibus aquis. Bibliotheca Sicula.*

CRISPUS, (JOHANNES BAPTISTA) een Godgeleerde en dichter, leefde in de XVI eeuw, en was geboortig van Gallipoli, eene ſtadt in 't koninkryk van Napels. Hy heeft zich door verſcheide ſchriften vermaard gemaakt, onder welke voornamentlyk zyn werk *De Ethnicis Philoſophis caute legendis* beroemd is, zynde gedrukt te Rome in folio in 't jaar 1594. Men heeft ook van hem het leven van *Sannazarius*, twee Redenvoeringen van den oorlog tegen de Turken; *de Medici laudibus*; *Oratio ad cives ſuos Gallipolitanos*; enz. *Poſſevin. Appar. S. T.* II. *Toppii Biblioth. Neap. p.* 132. *Bayle.*

CRISPUS, opperſte der ſynagoge te Corinthen, wierdt door de prediking van den Apoſtel Paulus in 't 20 jaar van Chriſtus bekeert; zynde het 10 jaar van den keizer Claudius. Men houdt daar voor, dat hy door de beſtelling van Paulus biſſchop van Corinthen geweeſt, en als martelaar geſtorven is. *Handel.* XVIII. en I *Corinth.* I.

CRISPUS SALLUSTIUS. Zie SALLUSTIUS.

CRISSAMIS, uit het eilandt Cos, gewaar wordende, dat een draak een ſchaap van zyne kudde verſlonden hadt, viel op hem aan, en doodde hem. In den volgenden nacht zag hy in den droom de gedaante van dien draak, die hem vroeg, waar hy zoude begraven worden, en hem verzocht, dat hy hem niet onbegraven wilde laten. Criſſamis, verachtende dezen droom, ſtierf weinig tyds daarna met zyne ganſche familie. *Suidas.*

CRISTADORUS, of CHRISTADORUS, (JOHANNES BAPTISTA) van Palermo, een der konventualen van de orde der Minderbroederen van S. Franciſcus, is geboren in 't jaar 1591. Hy was zeer geleerd, welſprekend en in de beſchaafde wetenſchappen zeer wel onderleid. Hy verkreeg in de zelve den eernaam van magiſter, waar in hy in 't openbaar de Philoſophie en Godgeleerdheit te Palermo, Meſſina en Melite in de ſcholen leeraarde. Hy ſtierf in zyne geboorteſtadt den 8 October in den jare 1651, nalatende in 't Italiaanſch: *Un tomo di orationi funebri*; en nog onuitgegeven in de Latynſche tale: *Breve compendium totius ſacræ Theologiæ ſubtiliſſimi Scoti*, en in 't Italiaanſch: *Prediche diverſe; Panegirici; Quareſimale; annuale. Bibliotheca Sicula.*

CRITHEIS was de moeder van den vermaarden Griekſchen dichter Homerus, en geboortig uit de ſtadt Cuma in Etolië, zynde een geweſt van klein-Aſië. Haar vader was Atelles, die ſtervende zyn broeder Meon tot voogdt over deze zyne dochter beſtelde. Deze wierdt op Critheis verlieft, en bezwangerde de zelve; maar ten einde ze deze ſchande mogt bedekken, gaf hy haar aan Phemius, een vermaard letterkundige van Smyrna, ten huwelyk. Het kindt, dat ze baarde, wierdt *Meleſigenes* genaamt, om dat hy by de rivier Meles, lopende voorby de muren der voornoemde ſtadt, geboren was. Deze Meleſigenes nam naderhandt den name van *Homerus* aan, welk woordt in de Griekſche tale *blind* betekent; om dat hy namentlyk zyn gezicht verloren hadt, volgens het verhaal van Plutarchus; hoewel Ariſtoteles van een geheel ander gevoelen is.

CRITHON was een der voornaamſte burgeren uit Oeantus, eene voorname ſtadt van Achaïe, die zyne dochter Themiſto den dwingelandt Phricodemus weigerde, toen deze de zelve voor zyn zoon Philo ten huwelyk begeerde. Maar door deze weigering wierdt de tyran dermaten verbittert, dat hy alle de zonen van Crithon voor des zelfs oogen liet om 't leven brengen. *Polyæn. l.* VIII.

CRITIAS, de zoon van Calæſchrus, was uit een aanzienlyk en vermaard geſlacht van Athene geboortig, en een leerling van Socrates. De voornoemde Calæſchrus was de zoon van Critias, wiens vader was Dropides, een broeder van den beroemden wetgever, en een der zeven wyzen van Griekenlandt, Solon, die gezegt wierdt een nakomeling van Codrus, koning van Athene, en naneef van Neptunus geweeſt te zyn. Doch hy betoonde wel haaſt, dat de heilzame leſſen van dien vermaarden Philoſooph weinig kracht op zyn gemoedt deden, vermits hy een der 30 dwingelanden wierdt, die *Lyſander*, veldheer der Lacedemoniërs, in 't jaar der wereldt 3580, zynde het eerſte jaar der XCIV Olympiade, en het 404 jaar voor de geboorte van Chriſtus, over Athene ſtelde. Critias was de wreedſte onder alle deze dwingelanden, en zo verbitterd tegen zyn vaderlandt, dat hy niet alleen de ſtadt Athene, maar ook al het onderhorige landt meende te verwoeſten. Invoegen de haat van 't volk tegen hem zo groot was, dat men het op Socrates zelf wreken wilde; niettegenſtaande Critias zynen leermeeſter Socrates niet beminde, maar in 't tegendeel verbood, iemandt, wie het ook zyn mogt, te onderwyzen. Immers men leeſt in een redenvoering van Æſchines, dat hy het volk van Athene beſchuldigt, als die den wyzen Socrates gedood heeft, om dat hy een leermeeſter van Critias geweeſt was. Trouwens Xenophon ſpreekt Socrates ook vry van de baldadigheit van twee zyner leerlingen, Alcibiades en Critias, zeggende, dat ze niet dan de welſprekendheit van hem geleert hebben. Daarenboven getuigt Xenophon, dat Socrates niet nagelaten heeft Critias wegens zyne ongeregeldheden ſcherpelyk te berispen. Doch allermeeſt maakte zich Critias daar door gehaat, dat hy de doodt van Theramenes bevorderde, en poogde te beletten, dat de ballingen van Athene ergens in ganſch Griekenlandt ontfangen wierden. Het getal dezer ballingen was zeer groot, invoegen de zelve een klein leger uitmaakten, en zich van de ſtadt Athene by verraſſing zochten te verzekeren; gelyk ze ook onder de aanvoering van Thraſybulus de Pireeſche haven innamen. Hoewel ze nu genoodzaakt wierden wederom van daar te wyken, gaven ze echter den moedt niet op, maar verſchenen opentlyk in 't veldt, en leverden Critias tweemalen een dapperen ſlag, waar in de zelve ſneuvelde. Hy was voorts wegens zyne welſprekendheit vermaard, volgens het getuigenis van Cicero en Dionyſius van Halicarnaſſus, behalven zyne dichtkunde, van welke Plutarchus en Athenæus gewagen. Hy is buiten twyffel die gene, die het werk: *de Politia Lacedæmoniorum*, geſchreven heeft. Sextus Empiricus ſtelt hem onder 't getal der openbare ongodiſten. *Xenophon de factis & dictis Socratis l.* I. *& l.* II. *de geſtis Græc. Plutarchus in Alcibiade, Cimone, Lycurgo. Philoſtratus in vita Sophiſt. Nepos in Thraſyb. c.* 2. *Athenæus l.* II. *Sextus Empiricus Pyrrh. Hypoth. l.* III. *& adverſus Mathem. Voſſius de Hiſt. Græc. & de Poët. Græc. Bayle.*

CRITIAS. Zie CRINAS.

CRITOBULUS, een vermaard geneesheer, leefde in de CX Olympiade, zynde het jaar van Rome 414. Hy was zo behendig in zyne kunſt, dat hy een pyl uit een der oogen van Philippus, koning van Macedonië, trok, zonder dat 'er een lidteken overbleef. *Plin. l.* VII. *c.* 37.

CRITOGNATUS, here van Auvergne in Gallië, verklaarde zich voor de vryheit zyner natie, en voegde zich by Vercingetorix. Want wanneer het leger der Galliërs van Julius Ceſar in Alexa, thans Aliſe genaamt, en in 't hertogdom Burgundië gelegen, omringt was, en groot gebrek aan toevoer leedt, wilden de meeſten of een verdrag met Julius Ceſar aangaan, of een dapperen uitval wagen, om ten minſte als dappere ſoldaten te ſterven. Doch Critognatus keurde het eene en het andere af, en riedt de belegerden het uiterſte af te wachten, en naar het voorbeeldt der oude Galliërs, die van de Teutones en Cimbren beſtreden wierden, zich met de dode lyken der genen, die ten oorlog onbekwaam waren, te voeden. Dezen raadt liet zich de menigte welgevallen, en men verduurde de belegering, tot ter tydt nieuwe hulpbenden aankwamen; hoewel ze niet in ſtaat waren, om Julius Ceſar uit zyne verſchanſſingen op te ſlaan. *Cæſar B. G. l.* VII.

CRITOLAUS, een Griekſch hiſtorieſchryver, van wien men niet weet, wanneer hy geleeft heeft. Hy ſchreef een werk, genaamt *de Epirotis*, van het welke Plutarchus het derde boek aanhaalt. De zelve Plutarchus gewaagt ook in het leven van Pericles van een ander boek van Critolaus, genaamt *Phænomena*. Aulus Gellius, die ook gewag van hem maakt, noemt hem een Peripatetiſche, en getuigt, dat Critolaus nevens Diogenes, een Philoſooph van de ſecte der Stoïſchen, en Carneades, een akademiſt, naar Rome is gezonden; het zelve bericht ook Macrobius in zyn eerſte boek der *Saturnalia*. Zommigen zyn van gedachten, dat de hiſtorieſchryver en Philoſooph *Critolaus* een en de zelve is. Maar het is zeker, dat vele ſchryvers dezen naam gevoert hebben. *Gell. l.* VII. *c.* 14. *l.* XI. *c.* 9. *Macrob. Saturn. l.* I. *c.* 5. *Diogenes. Voſſius. Meurſius.*

CRITOLAUS, zoon van Reximachus, was een burger uit de Arkadiſche ſtadt Tegea, en de oudſte van drie broederen, welke met drie zonen van Demoſtratus, een burger van Phenea, ook eene Arkadiſche ſtadt, ſtreden, om door dit gevecht den langdurigen oorlog dezer twee ſteden te eindigen. De beide broederen van Critolaus wierden gedood, na dat ze hunne vyanden gekwetſt hadden; maar Critolaus zelve bragt zyn tegenparty Demoticus om 't leven, en kwetſte de twee anderen. Maar wanneer hy na deze overwinning weder 't huis kwam, en zyne zuſter Damodice, die met Demoticus ondertrouwt was, onder de vreugdbedryvende inwoners van Tegea alleen bedroeft was, wierdt ze van Critolaus gedood. Hare moeder klaagde hem by de regering aan, maar het volk ſprak hem vry, uit aanmerking, dat hy de oorzake hunner vryheit was. *Plutarch. Parell.*

CRITON, een Philoſooph, geboortig van Athene, leefde in 't jaar der ſtadt Rome 350, in de XCIV Olympiade, in 't jaar der

der wereldt 3580, voor Christus 404. Hy was een der yverigste discipelen van Socrates, dien hy van al het noodwendige voorzag. Critobulus, Hermogenes, Æsippus en Epigenes, zyne kinderen, waren leerlingen van dezen vermaarden Philosooph. Hy schreef ook zeventien zamenspraken, van welke Diogenes Laërtius de tytels aanhaalt. *Xenophon de factis & dictis Socrat. l. I. Plato in Phaedro & Critone. Suidas in v. Criton. Bayle.*

CRITON, een prins van Rugen, bouwde de stadt Lubek, en was een wreed vervolger der Christenen. Na dat hy Buthuce, vorst der Obotriten, gedood hadt, veroverde hy des zelfs landen. Doch Henrik, de broeder van den overleden, wreekte des zelfs doodt met de doodt van Criton, wordende daar in geholpen door Flavina, weduwe van Buthuce, en naderhandt gemalinne van Henrik. Hem volgde *Razon*, zyn zoon, of neef, zynde een oorlogzuchtig prins, en stichter van Rozenburg. Hy leefde in de XII eeuwe. *Spener Syll. Geneal. Hist. in famil. Vandal.*

CRITON, (GEORG) uit Schotlandt geboortig, was hoogleeraar in de Griekfche tale in de koninklyke akademie te Parys, was een yverig Papist, gelyk uit een brief van den here Gillot aan Scaliger blykt. Hy trouwde de dochter van een Schotsch Raadsheer te Poitiers, die na zyne doodt de gemalin van François de la Mothe Vayer wierdt, na dat ze het huwelyk met een broeder van den konnestabel de Luines geweigert hadt. Criton stierf den 8 April des jaars 1611. *Bayle.*

CRITON, (JACOBUS) een Schotlander, was de zoon van Robert, gesproten uit de koninklyke Stuartsche familie. Hy was in zyn 21 jaar reets zo verre gevordert, dat hy tien talen verstondt en sprak. Behalven de Philosophie, Godgeleerdheit, wiskunst en letterkunde was hy in allerlei fraaie oeffeningen bedreven. De binnenlandsche oorlogen wegens den Godsdienst dwongen hem zyn vaderlandt te verlaten, en zich naar Venetië te begeven, van waar hy naar Padua reisde, en zich by de geleerden aldaar in achting stelde. Een tydlang daarna keerde hy weder naar Venetië, en verdedigde aldaar eenige stellingen in allerlei wetenschappen, naar 't voorbeeldt van Picus, hertog van Mirandola. Maar tot zyn ongeluk vertrok hy eindelyk naar Mantua, ten gevalle van hertog Wilhelm van Gonzaga, vermits hy hier onvoorziens gedood wierdt. Want wanneer hy op zekeren tydt 's nachts met een chitarre en degen alleen over de strate wandelde, ontmoette hem de prins Vincentius, en wilde een proef nemen, of deze jongeling ook wel zo dapper als geleerd was, belastende tot dien einde twee zyner bedienden, hem aan te grypen, die door den prins zelve ondersteunt wierden. Maar Criton joeg niet alleen zyne beide tegenpartyen op de vlucht, maar drong zo sterk op den prins Vincentius aan, dat deze genoodzaakt wierdt te openbaren, wie hy was. Criton zulks vernemende, viel hem te voet, en badt om vergiffenis, maar de prins, zyne oplopendheit niet kunnende matigen, doorstak hem, dat hy stierf. Dit geschiedde in July des jaars 1583, in 't 22 jaar zynes ouderdoms. *Manutius in Epist. dedic. notar. in Paradoxa Ciceronis. Imperial. in Museo.*

CRITON, (WILHELM) geboortig uit Schotlandt, leefde in de XVI eeuw, tradt te Rheims in de societeit der Jesuiten, en was naderhandt rector van 't collegie der vaderen Jesuiten te Lion. Hy maakte zich zelve een groten naam, niet wel door boeken, want hy gene in 't licht gaf, maar door zyne staatkundige ondernemingen, die, indien ze een gewenschten voortgang gehad hadden, en aan zyne societeit, en aan de gansche Roomsche kerk oneindig meer voordeel dan hondert boeken zouden toegebragt hebben. Hy reisde zonder ophouden over zee en bergen, ten einde de Roomsche Religie in Engelandt weder in te voeren. Des niettegenstaande wilde hy niet, dat iemandt de handen aan de koninginne Elizabeth zoude leggen, om de zelve te vermoorden. Wanneer hy in 't jaar 1585 wederom meende naar Schotlandt over te steken, tot een grote onderneming, verviel hy in de handen van eenige Ostendische kapers. Maar hier gebeurde iets zonderlings, Criton, alvorens hy genomen wierdt, hadt de voorzichtigheit gehad, van zyne papieren in kleine stukken te scheuren en in zee te werpen, ten einde zyn toeleg daar uit niet zoude ontdekt worden; doch de windt dreef niet alleen de gescheurde stukken digt byeen, maar wierp ze ook binnen boordt. Men herzamelde alles, en voegde de stukken wederom zamen, waar uit de gansche zamenzwering tegen Engelandt ontdekt wierdt. Onder anderen behelsde het ontwerp van den Schotschen Jesuit Criton, dat de paus, de koning van Spanje, en de Guizen manschap en schepen zamenbragten, om een inval in Engelandt te doen, en dat deze onderneming eerlang stondt werkstellig gemaakt te worden. Welke tyding bekend zynde geworden het gansche koninkryk in rep en roer stelde. Criton wierdt voor de koninginne Elizabeth gebragt, en in den Tour gezet, alwaar hy een geruimen tydt opgesloten bleef, erkennende een wonderwerk en zonderlinge voorzienigheit van den hemel, wakende over de koninginne, daar in, dat zyne gescheurde en in zee geworpene papieren dus herzamelt, en de inhoudt daar van ontdekt was. Criton wierdt eindelyk los gelaten, onder belofte, dat hy nooit iets tot nadeel van Engelandt zou ondernemen. De koningin vernam des niettegenstaande in 't jaar 1593, dat Criton door de Nederlanden en Spanje reisde, om het lang ontworpen voornemen in 't werk te stellen, met een Spaansche vloot in Schotlandt te komen, de Religie aldaar te veranderen, en dus met een zamen gevoegde macht in Engelandt te vallen. Criton verselde den bisschop van Dublin naar Schotlandt, dien paus Sixtus de V derwaarts zondt, om de Infante van Spanje den koning van Schotlandt aan te bieden. De voorwaarden van dit huwelyk waren, dat de koning de Roomsche religie zoude aannemen, en zich by den paus en koning van Spanje tegen Engelandt voegen. Het was reets een geruimen tydt geleden, dat 's konings moeder onthalst was. Maar de pauslyke gezant miste zyn oogmerk in zyne negotiatie, en keerde onverrichter zake weder, latende Criton in Schotlandt, om de pogingen van Robert Bruse te ondersteunen. Deze was van den hertog van Parma van wegens den koning van Spanje derwaarts gezonden. Men zegt, dat Criton getracht heeft Robert Bruse te bewegen, ten einde hy wilde mede werken, om den kancelier van Schotlandt, John de Metelan, om 't leven te brengen, die de onderhandelingen van den bisschop van Dublin verydelt hadt. Doch deze toeleg hem mislukkende, openbaarde hy zyn voornemen den gouverneur van de Nederlanden. Criton leefde nog in 't jaar 1615. *Bayle.*

CRIVELLI, (ALEXANDER) een kardinaal, geboortig van Milanen, uit het zelve geslacht, waar uit paus Urbanus de VIII gesproten is. Hy was de zoon van Antonius, grave van Lumelio, en diende eerst in 't leger van keizer Karel den V, doch den oorlog verlatende, wierdt hy lidt van den Raadt van Milanen, toen hy reets getrouwt, en vader van drie zonen, *Antonius*, *Hieronymus* en *Lodewyk*, was. Kort na de verkiezing van paus Pius den IV stierf zyne gemalin. Deze paus, die hem altydt genegen geweest was, riep hem naar Rome, en gaf hem de bisdommen Cariati en Geruntia in 't koninkryk van Napels; zondt hem naderhandt als nuncius naar Spanje, en verhief hem in 't jaar 1565 tot kardinaal. Hy stierf te Rome den 22 December 1574. *Aubery Hist. de Card. Petramellario.* enz.

CROATIË, in 't Latyn *Croatia*, een koninkryk in Europa, behoort tot het koninkryk van Hungarië, en is gelegen onder Slavonië, op de grenzen van 't hertogdom Krain, en 't koninkryk Dalmatië, aan de rivier Sau en Culpa. Men rekent het tot het oude Illyrië. Oudtyds hadt Croatië zyne eige heren en koningen, maar Ladislaus de I, koning van Hungarië, stervende in 't jaar 1095, voegde het by zyn ryk, sedert welken tydt het daar by gebleven is. Thans bezit het huis van Oostenryk het grootste deel dezer landschap, wordende door een stadhouder bestiert, onder den name van Ban van Croatië. De Turk heeft 'er ook zyn deel in, onder anderen de stadt Wihitz. De plaatsen der Christenen zyn, *Agram*, of *Zagrabië*, *Karelstadt*, *Petrinia*, *Waradyn*, *Castanowitz*, *Sissek*, enz. De inwoners worden doorgaans *Croaten* genaamt, en zyn goede soldaten. Het landt was eertyds zeer volkryk, doch is door de veelvuldige stroperyen der Turken grotelyks verwoest; die ook in tydt van vrede menigmaal het landt aflopen; invoegen de Croaten gedurig op hunne hoede zyn, en de boeren hun landt ploegende zyn altydt van een zwaardt en gezadelt paardt voorzien. *Lucius Descript. Dal. Marc. Fritsch. de Croat. Soranzo pin. 2. Valvasors Ehre des Hertzogth. Crain l. XII. c. 1.*

CROBYLUS noemden de Grieken een hoofdcieraad der mannen, zo wel van eigen als vreemd haair gemaakt. Dat der wyven noemden ze *Corymbium*, maar der kinderen *Scorpius. Petron. c. 70. Pitiscus.*

CROCODILON, of CROCODILOPOLIS, eene stadt in Thebaïs, gelegen in 't opperste deel van Egypten, aan den oever van den Nyl; dus genaamt, om dat men aldaar de Crocodillen als goden eert. *Strabo l.* VII. De CROCODIL is een halfslag, levende zo wel op 't landt, als in 't water, en onthoudt zich in de biezen der grote rivieren. Hy heeft de gedaante van een hagedis, met een lange keel, vier korte poten, grote klauwen, oogen als een varken, en een lange staart. De huidt is zo dik, dat 'er een musketkogel op afstuit, doch onder de buik zeer zacht. Het is een onvertzaagt dier, en een wreed menschen-vyandt. Men getuigt 'er van, dat hy de lage wegen, langs welke men naar den Nyl afklimt, met water glibberig maakt, om dus de struikelende dies te ligter te verrassen en te verslinden. Hy leeft zeer lang, en legt zyne eieren op 't landt, menigmaal ten getale van vyftig. Zommige zyn zo groot, dat ze levendige kinderen verslinden. Men vindt 'er in de Indiën, die zo afschuwelyk groot zyn, dat ze een volwassen mensch in hunne kaken kunnen bevatten. Wegens den oorsprong van den name zyn het de geleerden niet eens, en sommigen noemen hem *Corcodil*. Op 't eilandt Bàntam worden ze tam gemaakt, gemest en gedood, wegens hun smakelyk vleesch. Het ingewandt is zeer welriekent. Men vindt menigmalen keistenen in de zelve, van welke ze zich schynen te bedienen, om door dat gewicht naar de diepte te kunnen gaan. In Oost-Indië worden ze *Kaimans* genaamt, onder welke men zommige zo sterk aantreft, dat ze zich tegen dertig gewapende mannen te weer stellen. *Herrera.* Men vindt dit gedierte niet, dan in grote rivieren, als den Nyl, Ganges, Orenoque, enz. Thomas Gage getuigt, dat hy zich voor een Crocodil beveiligt heeft, met te vluchten, dan naar de eene, dan naar de andere zyde, zich wendende, om dat een Crocodil altydt regt uit loopt, zonder zyn ligchaam te kunnen omdrayen, wegens des zelfs ruwheit en zwaarte. Regt uit lopende is hy zo snel als een muilezel. Plinius merkt aan *l.* VII, *c.* 25, dat dit dier zo te water als te lande gevaarlyk is; en dat 'er geen beest is, wiens oorsprong zo klein zynde, tot zodanig een grootheit opgroeit. Het ei, waar uit de Crocodil gebroeit wordt, is niet groter, dan een ganzen-ei; terwyl vele Crocodillen de lengte van 22 ellen hebben; zynde de dikte naar evenredigheit groot. Ze leggen de eieren ter plaatze, daar de Nyl dezelve niet kan overstromen. Strabo getuigt (*l.* XVII) dat men allereerst te Rome ten tyde van den bouwmeester (*Ædilis*) Marcus Scaurus Crocodillen gezien heeft, als wanneer vyf levendige in een schouspel vertoont zyn. Toen Augustus zich meester van Egypten gemaakt hadt, liet hy geldt slaan, verbeeldende een geketende Crocodil aan een palmboom, met dit opschrift: NEMO ANTEA RELIGAVIT. Dat is, *niemandt heeft*

heeft hem voorhenen vast gebonden; te kennen gevende, dat het niet minder bezwaarlyk geweest was, Egypten onder 't juk te brengen, dan een Crocodil aan den bandt te leggen: want de Crocodillen-jagt is altydt voor zeer bezwaarlyk en gevaarlyk gehouden.

CROCOTA, een kleedt van saffraan-kleur, diergelyke de vrouwen, blyspelers en priesters der godinne Cybele droegen. *Crocotarius* was een verwer van zodanige klederen. *Perizon. ad Ælian. V. H. 7. 9. Pitiscus.*

CROCOW. Zie CRACOW.

CROCUS, een vorst van Bohemen. Zie CRACUS.

CROCUS was een jongeling, en dodelyk verlieft op de Nymphe Smilax, doch wierdt verandert in een gewas, van den zelven name, dat is, saffraan, maar Smilax in een ipenboom. *Ovid. Metam. l.* IV.

CROCUS (CORNELIUS) geboortig van Amsterdam, oeffende zich in zyne jeugt in de letterkunde, en studeerde onder Hadr. Barlandus in de rederykkunst. Na dat hy de Godgeleerdheit geëindigt hadt, begon hy in zyn vaderlandt een schole op te rechten, en poogde in 't begin der Hervorming de jeugt in de gronden van den Roomschen Godsdienst te onderwyzen. Tot dien einde stelde hy een nieuwe *Grammatica*, in plaats van die Melanchthon gemaakt hadt, op. Voorts schreef hy *Colloquia puerilia*, of kinderlyke zamenspraken, en poogde daar door de werken van Erasmus, voor de jeugt geschreven, af te schaffen. Vooral was hy bezorgt, om het onkuische der oude schryveren buiten de handen der jongelingen te weren, en schreef tot dien einde een boekje, genaamt *Farrago sordidorum verborum*, dat is: verzameling van vuile woorden. Om Terentius buiten gebruik te houden, schreef hy zyn zo genaamden *Josephus Castus*. Toen hem de koning van Portugal als hoogleeraar naar Conimbria riep, welke akademie ter zelver tydt in haar begin was, sloeg hy zulks ten gevalle zyner oude moeder af, by de welke hy ook tot in haar 80 jaar bleef. Maar ziende zich door den magistraat van Amsterdam voor zyne diensten, aan de jeugt bewezen, naar zyne gedachten niet genoeg beloont, reisde hy te voet naar Rome, oud zynde 50 jaren. Hier nam hem Ignatius Lojola in zyne societeit, doch de lucht des landes niet kunnende verdragen, stierf hy weinig dagen daarna, in 't jaar 1550. Zyn schryfstyl is aangenaam en zeer zuiver. *Junii Batav. Alegamb. bibl. Dessel. bibl. Belg. Baillet jugemens des Savans sur les Gramm. Latins.*

CRODO, ook genoemt *Krodo*, *Crodon*, *Krodon*, *Crodus*, was een beruchte afgodt der oude Saxen of Duitschers, zynde door veranderinge van de letter *δ*, *d*, in *ν*, *n*, het zelve met het Griekſch Κρόνος, *Kronos*, of χρόνος, *Chronos*, dat is *de tydt*. Wat de gedaante of afbeeldinge van dezen afgodt Crodo belangt, daar van geeft Georgius Fabricius *l.* I *Orig. Saxonicar.* dit bericht: *Die ons de geschiedenissen van dit volk*, namentlyk der oude Saxen, *verhalen, melden van een gemenen godt*, CRODUS *genaamt, in de gedaante eens maaiers, dragende, of omgord zynde met een linnen gordel; in de regterhandt droeg hy een vat*, of emmer met water, anderen zeggen *vol bloemen*; *in de linkerhandt hieldt hy een wiel, of radt om hoog. Met blote voeten stondt hy op een schubbigen of scherppuntigen visch, welken wy een baars noemen.* Voorts stondt hy blootshoofds en hadt de gedaante van een ouden man, als Alb. Crants *Saxon. lib.* II. *cap.* 12, *pag.* 99, *edit.* 1575, en Elias Schedius *de Dis Germ. Syngr.* IV. *c.* 2, *pag.* 493 ook berichten. Verscheide uitleggingen worden over deze afbeeldinge van Crodo gemaakt, welke zommigen aanmerken als eene afbeeldinge van 't Duitsche of oude Saxische volk, en hunne vryheit: want het *linnen kleedt*, 't welk hy aan hadt, zegt Schedius ter gemelder plaatse, beduidde de vryheit, voor welke zy tegen hunne vyanden streden, als tegen de scherpte van dezen baars, waar tegen zy zich met gevaar kantten: door *'t wiel, of radt*, wierdt betekent de zamengevoegde eenigheit der Saxen, om met gelyke macht op den vyandt aan te gaan, en door den linnen gordel betekenden zy de vriendschap, die zonder bedrog moest onderhouden worden: dat hy blootshoofds stondt, gaf te kennen, dat Godt met een rein en ongeveinst hert en bloten hoofde moest gedient worden. De uitgever van de *Nederlandsche Oudheden*, gedrukt t'Amsterdam 1701, die Schedius hier in, hoewel maar gebrekkelyk, schynt, na te volgen, zegt, dat hy blootshoofds op de scherpe vinnen van een baars stondt, gaf te kennen, dat de gene, die hem eerden, aanbaden, en dienden, zouden, zonder zich te kwetsen of zeer te doen, onbezwaarlyk gevaarlyke plaatsen kunnen doorgaan; en door den emmer met bloemen en vruchten wordt te verstaan gegeven, dat hy met een natuurlyken regen begeerde, dat de aarde bloemen en vruchten zou voortbrengen: en Schedius zegt, dat daar door te kennen gegeven wierdt de tydt, die de vruchten des jaars tot gebruik der menschen en der gansche nature voortbrengt. Doch deze overbrengingen zyn zeer gebrekkelyk, en het is waarschynlykst, dat deze godt Crodo geen ander dan *Saturnus*, of de *zonne* is; want dat de oude Duitschers Saturnus eerden, blykt uit vele zaken, ook uit de woorden van Dionysius van Halikarnassen, by Cluverius daar toe aangehaalt, zeggende: *Zy waren gewoon met mensche-offerhanden Saturnus te verzoenen, gelyk de Carthaginenzen, toen hunne stadt nog stondt, en 't zelve geschiedt nu ook by de Celten, en andere volkeren na by 't Westen.* En Cicero zeide ook al in zynen tydt: *Saturnus eeren zy gemeenlyk meer naar 't Westen.* Zie *Dionys. lib.* I. *Cluverii German. Ant. l.* I, *c.* 26. *Cic. de Nat. Deor. l.* III. Wyl de oude Duitschers en Saxen dan Saturnus eerden, en Saturnus of Κρόνος, *Kronos* of Χρόνος, *Chronos*, de zelve is, wie ziet dan niet, dat deze Crodo, of Krodo, de zelve is met Kronos, of Saturnus, dien de oude Duitschers of Saxen als hunnen hoogsten godt eerden en dienden; gelyk Saxo Grammaticus zegt, dat der Saxen afgoden waren *Crodus*, *Hama*, *Irmus*, *Flinnus*, *Siba*, enz. Daar by geeft nu Albertus Crants dit bericht van dezen Krodo, *Saxon. lib.* II, *cap.* 12, *pag.* 99, *edit. Col.* 1574: *Op 't slot Hartesburg*, (gelegen by 't Hercynisch woudt aan den berg Melibo en de stadt Goslar) *hebben de oude Saxen een afgodt geëert, wiens naam was* Crodo. *Dezen hebben de Latynen* Saturnus *genoemt; zynde een oud man, staande op een visch, houdende een radt en emmer: door 't radt de vereeniging des volks, en door den emmer den overvloedt der dingen betekenende.* Hier op zegt de geleerde Vossius: *Ik gisse, dat de Saxen deze godheit hebben gekregen van de Grieken, die aan den Ister*, of Donauw, *woonden, en gelyk hun Irmus van* ἑρμῆς, *Ermes*, of *Hermes*, (dat is, Mercurius, die ook al de zelve met de zonne was, en waar van daan mogelyk *Irmensul*, of *Irmenzuil*, dat is, de *zuil*, of kolom van *Irmen*, of Mercurius) *zo is de naam* CRODUS *bedorven van Chronos.* Zie *Vossii Idololatr. lib.* II, *cap.* 22, 33, alwaar hy ook aanwyst, hoe eenigen den naam *Irmenzuil* ook wel van den Duitschen overste *Arminius* halen, zo veel als *Armini-zuil*, eerende zo ook *Mars* of *Hercules*, die ook de zonne betekenden.

En zeker, als men de gedaante van dezen Crodo eens recht beziet, hoe levendig wordt daar door de zonne of Saturnus, of de tydt, 't welk een en 't zelve is, vertoont: want Crodo, zegt men, hadt de gedaante van een ouden man; nu even zo wordt Saturnus by de ouden ook vertoont als een heel oud man, die al grys is, met een langen baardt; zo om de oudheit van den gryzen tydt te vertonen, als ook omdat hy de oudste der goden gelooft wierdt te zyn: waarom Tertullianus in zyne verantwoordinge voor de Christenen tot de Heidenen zeide: *Voor Saturnus is by u lieden geen godt.* En geen wonder, want daar zy Saturnus voor den hoogsten godt eerden, moet volgen, dat hy de oudste is, ja dat hy eeuwig is, wyl de eeuwigheit eene eigenschap der hoogste godheit is. Verder Crodo wierdt *blootshoofds* afgebeeld, zo leert Macrobius *Saturn. lib.* I, *cap.* 10, dat men aan Saturnus bloodshoofds moest offeren. *Crodo*, zegt Fabricius *lib.* I. *Orig. Sax.* vertoonde ook de gestalte van een maaier: even zo wierdt ook Saturnus als zulk een maaier met een zikkel in de handt afgebeeld, gelyk by Chartarius in print te zien is, *de imaginib. deor. in Saturno*; en Macrobius zegt ook, dat hem een zikkel wordt toegevoegt, om dat hy de tyden als afsnydt; doch Augustinus zegt *de Civ. Dei lib.* V, *cap.* 19, dat hem een zikkel wordt toegeëigent van wegens den akkerbouw. Het een en 't ander kan zamengaan, want tydt en akkerbouw hangen alle beide van de bestieringe van den oppergodt af. Verder Crodo hadt in de eene handt een radt: dit vertoonde niet anders dan den omloop des tyds: want gelyk Saturnus genoemt wierdt Κρόνος, *Kronos*, of χρόνος, *Chronos*; dat is, *de tydt*, om dat hy de afmeter der tyden is, die by 't omlopende zonnewiel of zonneradt gestadig in beurtwisselingen voortgaan, zo vertoont dit radt in Crodoos handt ook niets anders dan een omwenteling van de tyden en menschelyke zaken; even als Anakreon ook zeide:

> Τροχὸς ἅρματος γὰρ οἷα
> Βίοτος τρέχει κυλισθείς.

Dat is: *Gelyk een wagenradt, zo wentelt ons leven*, of *de eeuwe, om*, en Herodotus zeide ook: *De menschelyke zaken zyn* ὡς κύκλος; *gelyk een kring*, even als Tacitus ook zeide: *Rebus cunctis inest quidam velut orbis, in alle dingen is als een draaikring.* Behalven dat bekent is, dat van den jaarlykschen omloop der zonne door den dierenriem of twaalf hemelstekenen van den *zodiak* of *taankring*, en van der zelver op en ondergang, de afmetingen en verdelingen der tyden, jaren, maanden, dagen en uuren afhangen. En de emmer met water en bloemen, en vruchten in *Crodoos* andere handt, wat vertoont die anders, dan de heerschappy van Saturnus, als de opperste over aarde, en zee, en alles. Terwyl ook de bloemen de afvallige brosheit van ons leven vertonen, welk leven maar als een haast afvallige bloem is, een roos van eenen dag, als de dichter zeide:

> *Quam longa una dies, ætas tam longa rosarum,*

Dat is:

> *Gelyk een dagroos, zo is 't leven van den mensch.*

Zie ook wat David, of Mozes, *Psalm.* XC, 5, 6, en Sirach *hoofdst.* XIV, 19 des aangaande zeggen. Doch aan Saturnus wierden ook bloemen en kruiden gewyd, zegt Macrobius, en hem vierden de huisvaders by 't inzamelen der vruchten een vrolyk feest ter eere, omdat hy en zyne huisvrouw Ops gezegt wierden de eerste uitvinders van bloemen en kruiden te zyn. Waarom hy *Saturnus* ook van *Satur*, of van *zaaien*, zegt benoemt te zyn. *Macrob. Sat. cap.* 8, 10. Of wil men door den emmer vol bloemen en vruchten den overvloedt van alle dingen verstaan, en de vruchten des jaars, als Schedius en Crants zelf zeggen, zo komt dit al weder op Saturnus of de zonne uit, die de oorzaak van alle vruchten en bloemen en voedsel is, als Macrobius ook breder aanwyst, en dat niets anders te verstaan geeft, dan hoe alle vruchten, kruiden en bloemen door de warmte der zonne worden voortgebragt. En gelyk deze emmer met bloemen en vruchten, door hem gehouden, dan zyne bestiering over de aardsche zaken vertoont, zo beduidt zyn staan met de voeten op een visch ook niets anders dan zyne heerschappy over de zee, en de visschen der zelver: want daar Saturnus, of de zonne, als de opperste godt van hemel en aarde wierdt aangebeden, schreef men hem ook met recht het gezag en de bestiering over alles, wat in hemel en op aarde is, toe, en erkende hem als den heere en regeerder van menschen, dieren, planten, enz. En daar nu de oude Duitschers, zo wel als andere vol-

volkeren, ook de Sarmaten, Gotten, Tarters, en meest alle oude Asiatische en Europische inwoners, de zonne voor den opperften godt eerden, als Vossius, Cluverius en andere geleerden ook omstandig hebben aangewezen, zo blykt onfeilbaar, dat deze Duitsche godt Crodo, of Saturnus, geen ander dan de zon was, onder de gedaante van dit beeldt gedient; welk beeldt Crodo met andere afgoden-beelden door keizer Karel den groten eindelyk is verbroken en uitgeroeit, gelyk Alb. Crants in de gemelde plaats ook bericht, daar by voegende: *Daar van daan is onder de Saxen dat vloekwoordt gebleven, dat zy tot afkeringe van eene allerleelykste zake zeggen, Crodo*: en daar van daan is 't ook, dat men nog heden in Westphalen hoort zeggen, *Krodenhenker, Krodenteuffel*; want *Kroden* is Saturnus, als nu gezegt is, en *henker* zegt by hen den *Duivel*, ook wel eenen *rakker*, of *beul*, of *hangedief*, of *pyniger*. Zie van dit alles *G. Outhofs Verklaring over 't boek Ruth pag.* 169, 170, 171, 172. en *Tollii Epist. Itiner. edit. à Henr. Christ. Henninio Ao.* 1700, welke eerstgemelde schryver ook nader aanwyst, dat Saturnus de zonne was, gelyk Bulengerus *in mag. licita & vetita lib.* I, *cap.* 3, 4, onder anderen zeide, *de Chaldeeusche sterrekundigen hebben aan Saturnus den naam gegeven van* Κρόνος, *Kronos*, *dien zy* ook ἥλιον, *de zonne, noemen*. En waar van men ook omstandig kan lezen het geleerde werk van dien geleerden burgermeester Cuper genoemt *Harpocrates, edit. in* 4. *pag.* 102. *&c.*

CRODON, een plaats, gelegen aan de zeekust van Bretagne, tusschen Brest en Quimpercorentin. De Spanjaarden en Ligisten hadden 'er een sterke vesting van gemaakt, hebbende de form van een ongelyken driehoek, staande op een steile rots, rondom van de zee omringt, behalven een streek lands, van omtrent 250 schreden in de lengte, wordende aan 't einde door de bastions gedekt. Het oogmerk dezer vesting was de uitrusting van kapers, om de voorby varende koopvaardyschepen tot een zekeren tol te noodzaken. Hier in hadden zo wel de Engelschen, als de koning van Vrankryk, Henrik de IV, behagen, invoegen op 't verzoek van dezen de Engelsche ridder Norris in 't jaar 1594 de Spaanschen van daar deedt verhuizen. Praxedes, een oud Spaansch overste, hieldt 'er met 400 man bezetting, en deedt een desperate tegenweer. Maar na dat verscheide brave soldaten, onder anderen de vermaarde ridder Forbisher, gesneuvelt waren, ging het kasteel, voornamentlyk door de dapperheit der Engelschen, stormenderhandt over, en de gansche bezetting moest over de kling springen. De Spaansche generaal, Don Jan Aguila, naderde met 4000 man uitgeleze manschap tot 't ontzet; maar te laat, en moest zien, dat alle werken onmiddelyk na de verovering geslecht wierden. *Larrey Hist. d'Angl. T.* II. *p.* 544. *Mezeray Hist. de France T.* III. *p.* 1124.

CROESE, (GERARD) geboren te Amsteldam den 26 April des jaars 1642 uit Hendrik Hermansz. Croese en Anna Reiniersz. wierdt van zyne ouderen tot de studie in de Godgeleerdheit geschikt, bezocht de scholen in de gemelde stadt, onder het opzicht van den rector Adr. Junius, vermaard door zyne diepe geleerdheit in de talen. Op de illustre schole aldaar bragt hy 3 jaren door, onder den professor Arn. Sanguerdius, die hem gaarne hadt gevordert tot meester in de vrye kunsten: ook leerde hy van een Joodsch Rabbi de Hebreeusche tale, en leide zich toen op de historien en oudheden. Te Leiden bragt hy ruim 4 jaren door in de Theologische studie, onder de allerberuchtste professoren Coccejus en Hoornbeek; en in de andere studien van talen en kerkelyke Historien, onder de befaamde mannen Gronovius en Hornius. Proponent zynde, en zyn verdriet ziende in het lang lopen der proponenten, vermits het groot getal, wezende alleen te Amsteldam by de 70 burgers kinderen, en afslaande een beroep op hem gedaan te Kesteren in Gelderlandt, toog hy voor predikant naar Smyrna, onder het beleidt van den Ed. heere Jonkhr. Engel de Ruiter, doende in zyn heen-en weêrreizen aan de ryken en landen van Engelandt, Spanje, Mauritanië, Italië, Sicilië, de Griekfche eilanden, en Iönië in het Turksche gebiedt. Te Smirna woonde hy ten huize van den Ed. heere Consul Jan van Dam, die hem in grote waarde hieldt. In zyn vaderlandt wedergekeert en nog gesteld zynde op reizen, sloeg hy af het beroep van de Nederduitsche gemeente te Norwich in Engelandt, en verzocht door den Ed. heere Jan Boreel, naderhandt Ruardt van Putten, zynde gequalificeert van zyn Hoogheit, den prinsse van Oranje, om zelf een predikant te verkiezen, en geauthoriseert van de E. Classis van Haarlem, trok hy naar dien heer te Yperen in Vlaanderen, en bediende aldaar, onder de regimenten van den Staat, eene wyl het leeraarsampt. Naauwlyks wedergekeerd zynde kreeg hy het beroep van Alblas, een dorp buiten Dordrecht, wordende daar bevestigt den 10 July 1678 door den heere Joh. Doreslaar, toen predikant te Alblasserdam, naderhandt te Amsteldam. Hy trouwde den 15 July 1681 te Amsteldam met Elizabeth de Cerff, gesproten uit een oud adelyk geslacht in Vlaanderen, by welke hy zeven kinderen geteelt heeft, waar van 'er vier jong gestorven zyn, en drie tegenwoordig nog in 't leven. Hy gaf in 't jaar 1695 in 't licht zyn *Historia Quakeriana*; welk werk zo getrokken wierdt, dat de derde druk voor 't einde van 't jaar 1696 al uitverkocht was, behalven de overzettingen, die 'er te Londen in 't Engelsch, en te Berlyn in 't Hoogduitsch, van gedrukt zyn. In 't jaar 1704 liet hy zyn *Homerus Hebraicus* drukken, een werk, daar zyne grote kennis in de talen in uitblonk. Het twede deel, over de *Ilias*, is ook van hem volschreven, en berust onder zyne weduwe; als mede eene *Kerkelyke Historie*, en nog een ander werkje in de Nederduitsche taal, over de *Batavische Oudheden*, uit het welke twee aanmerkingen zyn opgegeven in de *Republyk der Geleerden*, eene in de maanden *Maart en April* 1719. *bladz.* 370, en het andere in die van *November en December* des zelven jaars, *bladz.* 537. Na dat hy wegens ligchaams zwakheit hadt verzocht om emeritus verklaart te worden, en de goedkeuring der Heeren Staten daar toe reeds verkregen, deedt hy in den jare 1707 zyne afscheids-predikatie, de welke op het verzoek van eenige zyner vrienden gedrukt is. Hy wierdt te Dordrecht, daar hy zich na de overstrominge van den Alblasserwaardt in den jare 1709 met 'er woon hadt ter neder gezet, van eene beroerte overvallen, die hem na 9 dagen ziekte op den 10 May des jaars 1710 uit dit leven rukte, wordende daar door zyn voornemen afgebroken, het welk hy hadt, om de drie voorgemelde werken onder zyn eigen toezicht in 't licht te geven. Naar verandering van plaats, nopende zynen dienst, heeft hy nooit gestaan; ontging ook alle kerkelyke en classicale commissien; hieldt veel gemeenschap met de vermaardste geleerden van zynen tydt, en zonderlinge vriendschap met David Flud van Giffen, Salomon van Til en Joh. d'Outrein, predikanten en professoren te Dordrecht.

CROESUS, koning van Lydië, was de opvolger van zyn vader Halyattes in 't jaar der wereldt 3426, na den opbouw der stadt Rome 196, het 3 jaar van de LV Olympiade, voor Christus 558. Hy was een der rykste en machtigste koningen van zynen tydt, en de eerste, die de Asiatische Grieken cynsbaar maakte. Insgelyks bragt hy de inwoners van Phrygië, Mysië, Paphlagonië, Thracië, Carië, en verscheide andere volkeren onder zich, doch was daar by zeer opgeblazen, gelyk uit des zelfs zamensprake met Solon blykt. Want hy dezen vragende, wat hy van zyn gelukstaat oordeelde, en of hy iemandt ter wereldt kende, die hem in voorspoedt overtrof, gaf Solon tot antwoordt, dat zynes bedunkens Tellus, een burger van Athene, Cleobis en Biton nog veel gelukkiger waren; want dat men niemandt voor zyne doodt konde gelukkig noemen. Maar Croesus lachte Solon over dit antwoordt uit. Niet lange daarna gebeurde het, dat Croesus in den oorlog tegen Cyrus, koning van Persië, geslagen, en in zyne hoofdstadt Sardis gevangen wierdt. Dit geschiedde in 't jaar der wereldt 3440, voor Christus 544, het 1 jaar der LIX Olympiade, na den opbouw der stadt Rome 210, zynde het 14 jaar zyner regering, en het 170 na de regering van Gyges, die de eerste uit de linie der Mermnadae geweest is, uit welke Croesus gesproten was. Cyrus liet Croesus op een hogen houtstapel zetten, om hem levendig te doen verbranden. Hier nu herinnerde zich Croesus 't zeggen van Solon, en riep by gevolg met een beklaaglyke stem uit: *ô Solon! Solon!* Cyrus, dit verstaande, belaste het vuur aanstonts weg te nemen, spaarde hem in 't leven, en behieldt hem by zich, om zynen raadt in zaken van gewigt te gebruiken, en beval hem by zyne doodt zyn zoon Cambyses. Maar de tydt van de doodt van Croesus is onzeker. Ook zyn de namen zyner drie zonen onbekend, die echter in de oude geschiedenissen beroemd zyn. De eerste was aan 't hof van Cyrus als gyselaar, doch liet zich in een zamenzwering tegen den koning inwikkelen, en wierdt in 't gezicht van zyn vader Croesus om 't leven gebragt. De twede was stom; en de godspraak, naar de oorzake van dit ongeluk gevraagt zynde, gaf tot antwoordt, dat koning Croesus gene reden hadt om te verlangen, dat zyn zoon spreken mogt, want dat het de allerongelukkigste dag voor hem stondt te zyn, op welken zyn zoon zoude beginnen te spreken. Dit gebeurde ook alzo; want op dien dag, op welken Sardis verovert wierdt, en de koning Croesus als een gevangen in de handen zyner vyanden viel, trok een Persiaansch soldaat het zwaardt, om den koning te doden. Hier over verschrikte de stomme zoon dermaten, dat de banden zyner tonge los geraakt zynde, hy uitriep: „ *Soldaat, verschoon den koning!* Sedert sprak hy zyn gansche levenlang. By den jongsten zoon van Croesus is aanmerkelyk, dat hy met zyne geboorte begon te spreken; het gene als een ongelukkig voorteken van den ondergang des koninkryks van Lydië aangemerkt wierdt. *Herod. l.* I. *Justin. l.* I. *c.* 7. *Plutarch. in Solone. Val. Maxim. Plinius. Gellius.* enz.

CROFT, (JAKOB) een Engelsch ridder. Onder de regering van Eduard den VI liet hy in de verdediging der stadt Hadington in Schotlandt een zonderlinge dapperheit blyken. De voornoemde koning verklaarde hem tot Lord Deputé (Lord afgezant) in Ierlandt. De koningin Maria deedt hem in den ban; maar de koningin Elizabeth herstelde hem, makende hem tot gouverneur van Berwick, en van de Oostelyke zyde; daarenboven tot controlleur van haar huis, in 't jaar 1588 tot een van hare gevolmachtigden by den vredehandel te Bourbourg tusschen Spanje en Engelandt. Maar zyne verdiensten verwekten hem vele benyders aan 't hof, hoewel hy telkens over de zelve zegepraalde. Van zyn gezantschap t'huis komende, wierdt hy in verzekering genomen, om dat hy, hoewel uit een goede mening, buiten zyne commissie gegaan was. Hy stierf in 't jaar 1590 in een hogen ouderdom, nalatende den roem van een yverig voorstander zynes vaderlands. *Cambden leven van Elizabeth. Strada de bello Belg. Thuanus Hist. l.* LXXXIX. *de Larrey Hist. d'Anglet. T.* II. *p.* 472. 506.

CROI, (JOHANNES VAN) of CROJUS, was geboortig van Usez, alwaar zyn vader, Franciscus de Croi, predikant was. Hy zelf was eerst predikant te Beziers, en naderhandt te Usez, en behaalde zo door zyne Fransche, als voornamentlyk Latynsche schriften een zonderlingen roem. Hy ondernam in zyne *Observationes sacrae & Historicae in Novum Testamentum* den vermaarden Daniel Heinsius, die onder de geleerdste mannen van zynen tydt getelt wierdt, te berispen; hoewel hy, toen hy bezig was deze *Observationes* te schryven, het treurspel van Heinsius, genaamt *Herodes Infanticida*, tegen Balsak verdedigde, dien hy ter zelver tydt berispte. Zyne achting was zo groot, dat,

dat, wanneer de strydvrage over de algemene en byzondere genade in Vrankryk op 't hevigste voor en tegen verdedigt wierdt, beide partyen zich bemoeiden, hem op hare zyde te trekken: hoewel hy zich by die genen voegde, die de byzondere genade verdedigden, en met een groten yver tegen de andere party op het nationaal Synode te Alençon verscheen. Maar of hy in deze gevoelens volhard heeft, dan of hy van andere gedachten geweest is, daar omtrent zyn het de schryveren van beide partyen niet eens. Hy stierf den 31 Augusty 1659. Men heeft, behalven de voornoemde schriften, nog van hem: *Specimen conjecturarum & observationum in quædam Origenis, Irenæi & Tertulliani loca; Augustin supposé, ou raisons, que font voir, que les 4. livres du symbole, que l'on a mis dans le IX. Tome des œuvres d'Augustin, ne sont pas de lui*, &c. *contre le P. Bernard Meynier Jesuite; Simei convaincu.* Dit geschrift is tegen het werk van den Jesuit Meynier, genaamt: *La Sainte liberté des enfans de Dieu*, opgestelt. *Colomes. in Gall. Orient.* p. 184. *Sarravii Epist.* 102. *præfatio speciminis Animadv. Mojis Amyraldi. Riveti Epist. Apol. praefat. judicii de Amyraldi libro contra Spanhem. Bayle.*

CROISADE, in het Nederduitsch gezegt KRUISVAART, maar om reden hier op de letter C gebragt. Men geeft dezen naam aan de tochten, welke de Christenen van het Westen in de elfde en twaalfde eeuwen naar het Heilige Landt gedaan hebben. In het Latyn worden deze tochten genoemt *Expeditiones sacræ, Expeditiones cruciatæ, Bella sacra, Itinera sancta*, dat is te zeggen: *heilige krygstochten, kruistochten, heilige oorlogen, heilige reizen*; en de Franschen geven de zelve ook den naam van *Guerres d'outre-mer*, dat is: *overzeesche oorlogen*. De gelegenheit en reden tot het ondernemen dezer kruistochten was deze. De Saracenen hadden in de VII eeuwe het Heilige Landt vermeestert, en alzo alle de plaatsen, zo wel daar Christus geboren, gestorven en begraven was, als die gene, daar hy gewandelt en verkeert hadt, onder hun gebiedt gebragt. Deze barbaren nu stonden in den beginne wel toe, dat deze plaatsen door de Christenen, gelyk eertyds, wierden bezocht; maar wanneer de bedevaarten of pelgrimagien zodanig vermenigvuldigden, dat de Saracenen vreesden, zy mogten t' eeniger tydt door de Christenen onderdrukt worden, wilden zy den Christelyken Godsdienst in 't H. Landt op eenmaal uitroejen. Dit bewoog paus Sylvester den II alle zyne krachten in te spannen, om eene algemene ligue der Christen machten tegen die ongelovigen, voornamentlyk tegen de Turken, die het Griekſche keizerryk den ondergang dreigden, te bevorderen. Doch zyn toeleg wierdt verydelt, en de Sultan van Egypten, van dit voornemen door eenige Joden van Orleans, die een Christen priester omgekocht en tot hem gezonden hadden, verwittigt, liet de kerk by het graf van Christus slechten; en hoewel na des zelfs doodt deze kerk wederom wierdt opgebouwt, en niettegenstaande de Italiaansche kooplieden in 't jaar 1092 voor eene grote somme gelds eene plaats verworven, om hunne aandacht te verrichten; hoewel ook ter bezorging der pelgrims het hospitaal van S. Johannes, en de daar van genaamde Johanniter orde gesticht wierdt, zo lieten nochtans de Saracenen de Christenen niet in rust, invoegen de ridders in een gedurigen strydt met de zelve leefden. Dezen ellendigen staat der Christenen in 't Oosten droeg Petrus Eremita, een Fransch monnik uit Palestina, paus Urbanus den II zeer beweeglyk voor, brengende brieven van den patriarch van Jeruzalem mede, waar by op 't aanraden van hem Petrus Eremita nadrukkelyk verzocht wierdt, dat de Westersche Christenen de Oostersche met eenparige en zamengevoegde macht wilden byspringen, en de ongelovigen in 't Oosten beoorlogen. Hier toe was de paus niet ongenegen, maar zondt Petrus Eremita naar de byzondere hoven, om met de Christen machten alle bekwame middelen ter bereiking van dat groot oogmerk te beramen, als mede, om openlyk overal een kruisvaart te prediken. Zie EREMITA. (PETRUS) Hier by kwam, dat Alexius Comnenus, keizer van Constantinopel, den paus om hulp tegen de Saracenen verzocht. Urbanus de II hieldt derhalven in 't jaar 1095 te Piacenza, en in November van het zelve jaar te Clermont in Vrankryk een concilie, predikende zelf de kruistocht. Voorts maakte hy allerlei nodigen toestel, en beloofde verscheide voordeelen aan de genen, die dezen kruistocht zouden willen bywonen. Ook benoemde hy Ademar van Monteil, bisschop van Puy, die zich op 't Concilie te Clermont het allereerst met het teken van 't kruis hadt laten tekenen, tot zyn legaat by dezen kruistocht. Den genen, die met hem reizen wilden, wierdt een rood kruis gegeven. Dit rode kruis hechtten zy op hunne rokken; ook voerden zy een diergelyk kruis in hunne vaandels. En dit is de oorsprong en reden, waarom zy kruisvaarders genoemt zyn. Zulke kruisvaarten zyn sedert dikwils ondernomen; en de yver der Westersche Christenen was toen zo groot, dat ryk en arm, man en vrouw, zonder onderscheidt, naar 't H. Landt trokken. Verscheide graven en edelen verkochten hunne goederen, om de onkosten van de kruisvaart op te brengen. Zulke kruistochten zyn voornamentlyk acht in getal.

De eerste wierdt aanstonts in 't jaar 1096 ondernomen. In de zelve waren Hugo, bygenaamt de Grote, graaf van Vermandois, broeder van Philips den I, koning van Vrankryk; Robert, hertog van Normandie; Robert, graaf van Vlaanderen; Raimund, graaf van Toulouze, doorgaans S. Gilles, of S. Ægidii genaamt; Godefroi van Bouillon, hertog van Lotharingen, met zyne twee broederen, Balduin en Eustathius; Stephanus, graaf van Chartres en Blois; Hugo, graaf van S. Paul, nevens een groot getal andere voorname heeren. Deze stonden onder geen gemeen hoofdt, maar reisden langs verscheide wegen, hebbende alvorens met elkander vast gestelt, dat ze by Constantinopel zouden vergaderen. De paus was wel verzocht, dezen kruistocht als hoofdt by te wonen, doch dewyl hy met keizer Henrik den IV in geschil was, bleef hy in Italië; maar zondt zyn legaat, den voornoemden Ademar, mede. Petrus Eremita, die in 't algemeen als de Apostel van dezen kruistocht aangezien wierdt, ziende, dat allerlei natiën zich in een grote menigte by hem voegden, besloot voor uit te trekken, en de overigen te Constantinopel in te wachten. Hy verdeelde zyn leger in twee ligchamen, van welke het eene van Gualterius, bygenaamt *Sine habere*, het andere, van ruim 40000 man, door hem zelve aangevoerd wierdt. Doch zy beide onderhielden onderweeg door Hungarië naar Constantinopel zulk eene slechte krygstucht, dat de Hungaren meer dan 10000 dezer kruisvaarders voor en na om 't leven bragten, en eindelyk besloten, niemandt meer door hun landt te laten trekken. De Griekſche keizer Alexius Comnenus begon ook over deze ongeregelde soldaten verdrietig te worden; en verstaande, dat de nieuw-aangewonne landen in 't Oosten niet by zyn gebiedt stonden gevoegt te worden, zo zocht hy alle ondernemingen der Franken, gelyk men de Westersche kruisvaarders gemeenlyk noemde, te beletten. Tot dien einde hadt hy niet alleen het leger van Petrus Eremita en Gualterius over den Bosphorus laten zetten, alwaar ze voor de Turken bloot gestelt zynde ten eenemale geslagen wierden, maar hieldt ook Hugo den Groten, broeder van koning Philips den I van Vrankryk, als gyselaar by zich, om dus de Westersche Christenen te verplichten zyne belangen te volgen. Maar onderwylen was Godefroi van Bouillon den 15 Augusty 1096 met een leger van 10000 ruiters en 70000 voetknechten, alle welgeoeffend volk, en meest uit Duitsche, Fransche en Lotharingsche edellieden bestaande, opgebroken; en hebbende zyn weg in eene goede krygstucht door Hungarië en Bulgarië genomen, liet hy de landen van den Griekſchen keizer plunderen, en dwong hem, Hugo op vrye voeten te stellen. Maar wanneer Alexius Comnenus andermaal begon dezen kruisvaarders allen toevoer af te snyden, grepen ze hem met geweldt aan, en besloten Constantinopel zelf te belegeren. Dit noodzaakte hem een minnelyk verdrag te maken, waar by hy beloofde, den Westerschen Christenen alle nodige hulpe toe te brengen, mits deze hem den eedt van getrouwheit deden, en alle veroverde plaatsen wederom gaven. Voorts liet hy hen allen buit, en gaf tot onderpandt zyn zoon tot gysel. Hier op trok Godefroi van Bouillon over den Bosphorus, vooraleer eenige andere Christen prinssen te Constantinopel aangekomen waren, en berende den 6 May des jaars 1097 de stadt Nicea. Alexius Comnenus poogde de belegerden te bewegen, dat ze zich liever aan hem dan aan de Franken wilden overgeven; en hoewel zulks de kruisvaarders verdroot, zo gedoogden ze nochtans, dat zich de stadt na eene belegering van 7 weken aan hem overgaf; ten einde by het ontstaan van eenig geschil hun voornemen hier door niet zou verhindert worden. En nademaal middelerwyle de overige Christelyke vorsten uit Europa te water en te lande met talryke legers, die by een algemene monstering bevonden wierden 100000 man te paardt, en nog meer te voet groot te zyn, aankwamen, zo voerden de Christen prinssen hunne zegeryke legers door klein-Asië, Cilicië, Mesopotamië, en Syrië, alwaar ze Antiochië na eene zware belegering in 't midden van den winter door toedoen van een Turksch verrader innamen. Jeruzalem wierdt in 't jaar 1099 verovert, en Godefroi van Bouillon tot koning verkoren. Niet lange daarna gewonnen de Christenen den vermaarden slag by Ascalon, alwaar de Sultan van Egypten geslagen wierdt. Hier mede nu nam deze eerste kruistocht een einde: want vermits de vorsten en andere groten met hun gevolg oordeelden, dat hunne beloften nu volbragt waren, zo verzochten zy van Godefroi van Bouillon om weder naar hun vaderlandt te mogen keren.

De twede kruistocht geschiedde in 't jaar 1144, na dat Sanguin, een Turksch prins, de stadt Edessa op de Christenen verovert hadt. De hoofden van dezen kruistocht waren keizer Conraad de III en Lodewyk de VII, koning van Vrankryk. Deze waren door S. Bernardus daar toe bewogen, die door gansch Duitschlandt en Vrankryk de kruisvaart predikte. Maar niettegenstaande het leger der Christenen uit meer dan 200000 man bestondt, invoegen het zelve het gansche Oosten hadt kunnen dwingen, zo hadt nochtans deze onderneming den gewenschten uitslag niet, vermits dat talryk leger ten dele door de barbaren, ten dele, en wel voornamentlyk door de trouwloosheit van den Griekſchen keizer Manuel, geheel vernielt is. Hier by kwam de trouwloosheit der Christenen in Syrië; zo dat ze in 't H. Landt niet kwamen; en wanneer des niettegenstaande de keizer, nevens den koning van Vrankryk, met het overschot van hun gesmolten leger naar Jeruzalem zeilden, en den 25 May 1148 Damascus belegerden, moesten ze nochtans, het zy door de ontrouwe der Christenen aldaar, het zy door het verraadt van den Christelyken prins van Antiochië, de belegering opbreken: invoegen zo wel de keizer als de koning van Vrankryk weder naar Europa keerden, zonder het minste voordeel behaalt te hebben. Men gaf S. Bernardus de schuldt van dezen ongelukkigen tocht, waar van hy de aanrader geweest was. Doch deze verdedigde zich, zeggende, dat de zonden zo wel van de Oostersche als Westersche Christenen oorzaak van dezen ongelukkigen tocht geweest waren. Anderen zeiden, dat 'er wel dapperheit, maar geen beleidt

leidt by 't leger der Westersche Christenen geweest was; daar by voegende, dat men den raadt van Godefroi, bisschop van Langres, hadt behoren op te volgen, die geraden hadt, dat men zich boven al van Constantinopel hadt behoren te verzekeren.

De derde kruistocht geschiedde in 't jaar 1188, nadat Jeruzalem by gelegenheit der geschillen tusschen de Christen prinssen aldaar door den Sultan van Egypten verovert was. De voornaamste hoofden waren keizer Frederik Barbarossa; Frederik, hertog van Zwaben, zyn twede zoon; Leopold, hertog van Oostenryk; behalven nog meer dan 60 der voornaamsten des ryks, met verscheide bisschoppen. Keizer Frederik brak in 't jaar 1189 met het einde van April van Regensburg op, en trok, tegen wil en dank van den Griekschen keizer, zegeryk door Thracië, en van daar in klein-Asië, alwaar hy den Sultan van Iconië sloeg. Maar naby Syrië gekomen zynde stierf hy in 't jaar 1190. Zyn zoon Frederik voerde het leger naar Antiochië, van daar naar Tyrus, en ten laatste in 't leger voor Acre of Ptolemaïs, welke plaats door Guido van Lusignan, koning van Jeruzalem, reets twee jaren was belegert geweest. Frederik besloot een algemenen storm daar op te wagen, gelyk te water en te lande geschiedde, hoewel vruchteloos. Dit was de laatste slag, dien hertog Frederik bywoonde, vermits hy niet lang daarna aan eene ziekte stierf, waar door het leger aangestoken zynde ook groten deels smolt. Zyne doodt wierdt van 't leger der Christenen zeer betreurt; en de Duitschers weigerden onder een ander generaal te staan, maar keerden al te zamen weder naar huis, behalven eenige weinigen, die onder 't bevel van Leopold, aartshertog van Oostenryk, bleven. In 't jaar 1191 kwamen Philips Augustus, koning van Vrankryk, en Richard de I, koning van Engelandt, met hunne vloten aan, waar door het Christelyk leger, nu 300000 man sterk zynde, in staat geweest was om Saladyn te slaan, ten ware door de tweedragt der veldheeren verscheide factien waren ontstaan. De twee koningen twistten onder elkander. Deze twist wierdt door Guido van Lusignan, en Conraad, markgrave van Montferrat, die beide naar het koninkryk van Jeruzalem dongen, vermeerdert. Doch dit duurde niet lang; want ze maakten wel haast een verdrag met elkander. Hier op rukten ze wederom voor Acre, dat ze den 12 July des jaars 1191 veroverden. Toen keerde koning Philips Augustus, door ziekte belet zynde den oorlog voort te zetten, weder naar zyn landt, latende een groot gedeelte van zyn leger in Syrië, onder 't bevel van Eudo, hertog van Burgundië. Richard, koning van Engelandt, bleef 'er nog een jaar lang, en hebbende Jaffa ingenomen, maakte hy vrede met Saladin, onder deze voorwaarde, dat de kust van Jaffa tot aan Tyrus den Christenen zou gelaten worden, maar dat Saladyn het overige zou bezitten; doch Ascalon zou gegeven worden aan den gene, die na 't eindigen van den oorlog de machtigste was. Hier by wierdt den Christenen ook vryheit vergunt, om gedurende de vrede van drie jaren, drie maanden, drie weken, en drie dagen, hunne bedevaarten naar Jeruzalem te doen. Daar op trok Richard in October 1192 weder naar huis, latende het koninkryk van Jeruzalem den grave Henrik van Champagne, maar het koninkryk van Cyprus aan Guido van Lusignan.

Den vierden kruistocht ondernam keizer Henrik de VI na de doodt van Saladin in 't jaar 1195. Deze keizer, die dezen tocht niet in persoon bywoonde, bragt drie grote legers op de been. Het eerste trok te landt naar Constantinopel, van daar naar Antiochië, Tyrus, en Ptolemaïs, of Acre. Het twede nam zynen weg over zee naar Acre, maar veroverde onderweeg Sylves in Portugal, welke plaats toen de Saracenen inhadden. Het derde leger trok eerst naar Sicilië, alwaar de keizer, die in persoon daar by was, het geslacht der Normannische vorsten besloot uit te roeien. Hebbende derhalven alle die genen, die zich tegen hem aankantten, met de doodt gestraft, deedt hy een gedeelte van zyn leger scheep gaan, dat binnen weinig dagen voor Ptolemaïs aankwam. De Christenen gewonnen verscheide veldslagen tegen de ongelovigen, namen Sidon, Laodicea, Barath, en andere steden, in; tot dat eindelyk hunne oneenigheit den verderen voortgang der wapenen stremde, en de tyding van 't overlyden van keizer Henrik den VI het grootste gedeelte te rug naar 't vaderlandt deedt keren.

De vyfde kruisvaart liet in 't jaar 1198 paus Innocentius prediken; en Theobaldus de IV, graaf van Champagne, en broeder van den onlangs overleden koning van Jeruzalem, Henrik, wierdt in den beginne tot hoofdt van 't leger verkoren; maar voor den aftocht zynde gestorven, volgde hem Bonifacius, markgraaf van Montferrat. By dezen voegden zich Lodewyk, graaf van Blois, Balduin van Vlaanderen, Simon van Montfort, en vele andere Fransche groten. Een gedeelte van deze gingen te Marseille, een ander gedeelte te Venetië scheep. Ze veroverden Zara in Dalmatië, dat tegen de Venetianen een opstandt verwekt hadde. Daarna verdeelden ze zich, en zommige vertrokken regelregt naar Palestina, anderen naar Constantinopel, om aldaar keizer Isaak den Engel, en des zelfs zoon Alexius te herstellen. Zy belegerden in 't jaar 1203 Constantinopel, en hebbende het zelve binnen weinig dagen verovert, stelden zy den keizer wederom op den troon. Maar nademaal des zelfs zoon met de Westersche Christenen in geschil raakte, en Alexius Muzuflus zich na des zelfs doodt voor keizer opwierp, en de kruisvaarders meende te vernielen, belegerden deze in 't jaar 1204 Constantinopel andermaal, en hebbende het zelve verovert, en Alexius verjaagt, maakten ze Balduin van Vlaanderen tot keizer; dus wierdt de Grieksche en Latynsche kerk vereenigt. De overige groten namen insgelyks een stuk lands weg; de Venetianen kregen het eilandt Kandië, nevens de eilanden in den Archipel, tot hunnen buit. Maar die genen van de kruisvaarders, die in Palestina getrokken waren, hebben met alle hunne ondernemingen weinig of niets tot de verovering van 't H. Landt toegebragt: want of wel Johannes de Nele, die het opperbevel over de grote vloot, in Vlaanderen toegerust, hadt, te Ptolemaïs aankwam, niet lang na Simon van Montfort, Renardus van Dampierre, en onder anderen ook de monnik Herloin met een gedeelte Britten, over welke hy het gezag hadt, waar door ze zamen gevoegt zynde machtig genoeg waren, hebben ze nochtans niets gevordert, eensdeels, om dat 'er vele door de pest weggerukt wierden, waar door vele bewogen wierden te rug te keren, anderendeels, om dat ze zich in de geschillen der kleine Christen vorsten mengden, en de gemene zaak verwaarloosden: invoegen de Sultan van Aleppo in 't jaar 1204 deze macht der Christenen zeer ligt kon slaan.

De zesde kruisvaart schreef paus Innocentius de III in 't jaar 1215 op 't Lateraansche Concilie uit; doch met gene andere uitwerking, dan dat de kinderen in Vrankryk en Duitschlandt in eene grote menigte zamenliepen, menende, dat Godt door hunne handt het H. Landt uit der ongelovigen macht wilde verlossen, en Jeruzalem laten innemen. Maar van 50000 kruisvaarders smolt het grootste gedeelte onderweeg; de overigen, derwaarts zeilende, wierden door de kooplieden van Marseille den Saracenen voor slaven verkocht, en bleven dus in Egypten. Na de doodt van Innocentius den III bevorderde des zelfs opvolger, Honorius de III, deze onderneming. Keizer Frederik de II, de koning Andreas van Hungarië, vele Duitsche vorsten en bisschoppen, ook Nederlanders, namen het kruis aan, doch zonder de minste uitwerking, vermits keizer Frederik de II zyne belofte niet hieldt, en koning Andreas ook wederom naar huis keerde. In 't jaar 1219 wierdt de stadt Damiate, naar men zegt, wel door eenige Nederlandsche edellieden verovert, doch moesten de zelve wederom overgeven, en een stilstandt van 8 jaren maken. In 't jaar 1228 trok keizer Frederik de III naar 't H. Landt, en maakte in 't volgende jaar een stilstandt van 10 jaren, onder beding, dat de Sultan den Christenen de steden Jeruzalem, Nazareth, Thoron, en Sidon zou inruimen, maar den tempel te Jeruzalem in bezit behouden, om den Saraceenschen godsdienst daar in te oeffenen. Na dezen keerde de keizer wederom naar Duitschlandt, zonder de muren van Jeruzalem, of eenige andere steden, wederom op te bouwen; invoegen de Christenen maar in schyn meester daar van waren. In 't jaar 1240 kwam Richard van Cornwal, vader van Henrik den III, koning van Engelandt, in Palestina aan, verselt met een leger van Engelsche kruisvaarders. Maar deze koning, ziende, dat 'er niets uit te rechten was, zo lang de Tempelheeren en de zo genaamde Hospitaliers onder elkander twistten, nam op het aanraden des hertogs van Burgundië, grootmeester der Hospitaal-ridders, en voornaamste der kruisvaarders, de hem aangebodene vrede van den Sultan aan, waar by de wederzydsche gevangenen, inzonderheit die genen, die in den slag voor Gaza genomen waren, en onder welke de grootkonnestabel Montfort was, zouden uitgewisselt worden, en de Christenen eenige goederen in Palestina, toen by den Sultan bezeten, weder ontfangen. Na dezen ging Richard in 't jaar 1241 wederom scheep, en zeilde naar Italië. In 't jaar 1244 geschiedde het, dat de Corasminen, zynde een volk, dat van de oude Parthers afstamde, en van de Tartaren uit Persië verdreven was, over den Euphraat togen, en by den Egyptischen Sultan om een stuk lands aanhielden. Deze wees hen naar Palestina, daar ze ook aanstonts in vielen, en de Christenen, die zich met den Sultan van Damascus en Emessa tegen hen vereenigt hadden, versloegen; invoegen maar eenige weinige compagnien van gemene soldaten hun leven daar van bragten. De grootmeester der Johanniter orde van Jeruzalem, nevens Gualtherus van Brienne, graaf van Jaffa, kleinzoon van Johannes, koning van Jeruzalem, wierden in yzere boeien naar Babylon gevoert. Deze Corasminianen wierden naderhandt wel door de Saracenen verdelgt, doch het zou met de Christenen ganschelyk gedaan zyn geweest; ten ware de Saracenen onder elkander oneenig waren geworden; want hier door geraakten de Christenen in staat om een nieuwen kruistocht te ondernemen.

De zevende kruisvaart wierdt onder 't opperbevel van S. Lodewyk den IX, koning van Vrankryk, ondernomen. Deze vertrok in 't jaar 1248 met de bloem van den Franschen adel en een talryk leger eerst naar Cyprus; alwaar hy overwinterde, terwyl alle kruisvaarders zamenkwamen; waar na hy met een talryke vloot naar Egypten zeilde. Maar niettegenstaande de Saracenen hem met een grote macht gereed waren het hoofdt te bieden, moesten ze echter wegens de doodt van hunnen Sultan de vlucht nemen, by welke gelegenheit de Christenen de stadt Damiate zonder slag of stoot veroverden, en besloten regelregt naar Babylon te trekken, zynde de hoofdstadt des koninkryks. Ze trokken ook, hoewel met veel moeite, over den Nyl; doch de Saracenen vergaderden omtrent Massora in zulk een menigte, dat niettegenstaande de Christenen zeer dapper vochten, ze nochtans door de veelvuldige bloedige veldslagen grotelyks verminderden. Daarenboven sneden de Saracenen den Christenen alle gemeenschap met Damiate, van waar ze hun toevoer ontfangen moesten, af. Hier by kwam eene aansteekende ziekte onder 's konings leger, waar door het zelve eindelyk genoodzaakt wierdt te rug te trekken. Doch vermits de Saracenen het leger der Christenen op de hielen volgden, en daar by alle de toegangen naar Damiate bezet hadden, zo geschiedde het, dat het grootste gedeelte der kruisvaarders gedood, en de koning zelf met het overige van den adel in 't jaar 1250 ge-

gevangen wierdt. Hier door kwam men tot een verdrag, waar by voor 's konings vrylating Damiate moest overgelevert en voor de overige gevangenen 800000 bezanen aan goudt, zynde naar zommiger rekening 400000 pondt, of, gelyk anderen willen, zo vele dukaten betaalt worden. Dus wierdt de koning nevens den overigen adel na eene gevangenis van 31 dagen wederom op vrye voeten gestelt, en naar Acre in Palestina gebragt. Vele edelen keerden weder naar huis. Maar de koning meende uit de oneenigheit der Saracenen, die midlerwyl den Sultan van Egypten vermoord hadden, zyn voordeel te trekken, maakte tegen den Sultan van Damas een verbondt, versterkte Acre en Cesarea, en veroverde de stadt Belinas, doch kon wegens de hereeniging der Saracenen niet verder doordringen. En wanneer hy de doodt van zyne moeder Blanca, die hy tot regentin van Vrankryk aangestelt hadt, vernam, wierdt hy genoodzaakt weder derwaarts te keren; doch met een voornemen om een nieuwe kruisvaart te wagen.

De achtste kruisvaart wierdt bygevolg in 't jaar 1270 wederom door koning Lodewyk den Heiligen ondernomen. Deze kwam met zyne vloot te Cagliari in Sardinië aan. Hier besloot men in een krygsraadt, Tunis in Afrika te belegeren, eensdeels om dat de koning geloofde, de Sultan van die plaats zou zich van zelve tot het Christendom belyden; anderendeels op het aanraden van 's konings broeder, Karel, koning van Sicilië, die belang daar by hadt. Dus kwam de vloot des konings Lodewyk den 20 July voor Carthago, nam de haven in, waar op de toren en het kasteel der stadt volgde. De belegering van Tunis wierdt uitgestelt tot de aankomste des konings van Sicilië; doch deze maakte door zyn lang vertoeven, dat de gansche tocht verydelt wierdt: want om dat het den Christenen gedurende de grootste hette des somers aan versch water ontbrak, zo ontstondt de rode loop met een aanstekende koorts in 't leger, waar door het zelve meerendeels smolt. Lodewyk stierf zelf den 25 July, waar door het leger der Christenen in de uiterste ontsteltenis gebragt wierdt. Koning Karel kwam ter zelver tydt aan, toen zyn broeder Lodewyk den geest gaf; en vermits hy een voortreffelyke vloot mede bragt, verzocht hy Philips den Stouten, zoon en opvolger van koning Lodewyk, dat hy den oorlog wilde voortzetten. Doch Karel was zelf gevaarlyk krank, en hoewel de Saracenen in alle ontmoetingen geslagen wierden, was nochtans het leger door de voornoemde ongemakken zo verzwakt, dat als de Sultan van Tunis de vrede aanboodt, om daar door een hagchelyke belegering af te wenden, beide de koningen van Vrankryk en Sicilië een stilstandt voor tien jaren onder deze navolgende voorwaarden tekenden: 1) dat de Sultan alle Christen slaven in zyn koninkryk zou overleveren. 2) Dat het den Dominikanen en Franciskanen zou vry staan, het Euangelium in zyne landen te verkondigen, kloosters te stichten, en allen, die zulks begeerden, te dopen. 3) Dat de Sultan jaarlyks 40000 kronen aan koning Karel zou uitkeren, die deze den paus voor 't koninkryk van Napels en Sicilië geven moest. Deze stilstandt dus gesloten zynde, voeren beide de koningen weg. Maar prins Eduard van Engelandt, die gedurende de onderhandelingen met eene vloot voor Tunis aankwam, zeilde van daar naar Ptolemaïs, alwaar hy nevens Johannes, zoon des hertogs van Bretagne, aankwam. Zyn klein ligchaam, bestaande maar uit 300 Engelschen en Franschen, wierdt met 500 Vriezen en eenige andere versterkt, met welke hem zyn broeder Eduard uit Engelandt gevolgt was. Deze weinige hulpbenden waren oorzaak, dat de koning van Egypten, met name Bendokdar, de belegering der stadt Acre staakte. Maar ten laatste, wanneer Hugo, koning van Cyprus en Jeruzalem, zag, dat hy niet in staat was om den Saracenen het hoofdt te bieden, maakte hy in 't jaar 1272 een stilstandt, waar op prins Eduard weder naar Engelandt keerde, om het van zyn vader geërfde koninkryk in bezit te nemen: invoegen deze kruisvaart tot de verovering van 't H. Landt niets geholpen heeft. In 't jaar 1291 nam de Sultan van Egypten de stadt Acre in, plunderde de zelve, en verjaagde de Christenen uit gansch Syrië. Sedert is 'er gene kruisvaart meer ondernomen, niettegenstaande de Christenen daar toe menigmaal door de pauzen aangezet zyn. Dit deedt paus Nicolaus de IV in 't jaar 1292, Clemens de V in 't jaar 1311, en meer anderen. *Anonymi gesta Francorum & aliorum Hierosol. Roberti Monachi Hist. Hierosf. Balderici Raimondi de Agiles & Alberti Aquensf. Hist. Hierosf. Jul. Cherii Carnotensis gesta peregrin. Francorum. Guiberti Abbatis Hist. Hierosf. Anonymy gesta expugn. Francorum Hierosf. Wilh. Tyrensis Hist. rerum in partibus transmarinis gest. Jac. de Vitriaco Histor. Hierosf. Sanuti secreta fidelium crucis &c. Maimbourg Histoire des Croisades.*

CROISIL, een vlek in 't Fransche landschap Bretagne, anderhalve myle van de stadt Guerrande, tusschen den mondt der rivieren Loire en Villaine, gelegen op de kust, en hebbende een goede en sterke haven, die men houdt voor die der ouden *Portus Brivas.*

CROISSANT, een ridderorde, in 't jaar 1448 van Renatus van Anjou, bygenaamt de Goede, of Vrome, koning van Sicilië, hertog van Anjou, en graaf van Provence, in de stadt Angers gesticht. Het teken dezer orde was een halve maan van goudt, met deze blaauwe letteren, LOZEN CROISSANT, waar van de zin was, dat men door wasdom in deugdt en dapperheit roem erlangt. Aan deze halve mane plegen de ridders zo vele gulde rood uitgelegde kanten te binden, zo vele gevaarlyke ontmoetingen ze gehad hadden; invoegen men uit der zelver getal de dapperheit van iegelyk ridder kon afnemen. Voorts droegen de ridders een mantel van rood karmozyn fluweel. Hun kort manteltje was van wit fluweel, gelyk ook de voering met den rok. Onder den rechter arm was een halve maan van goudt, hangende aan een goude keten, zynde boven aan de mouw geknoopt. De gehele orde bestondt uit 50 ridders; de overste, die *Senator* of president was, daar onder gerekent: want toen koning Renatus deze orde instelde, nam hy den tytel van bezorger, onder de bescherming van S. Mauritius aan, latende aan dien Heilige de eere, om het hoofdt dezer orde te zyn. Het eerste en voornaamste artykel dezer orde was, dat 'er niemandt, ten ware een vorst, hertog, graaf, burggraaf, of een oud edelman, in aangenomen wierdt. *Mennius delices de Chevalerie. Favin Theatr. d'hon. Bouche Hist. de Prov. l.* IX. enz.

CROIX-CHEVRIERES, een geslacht in Vrankryk, waar uit verscheide vermaarde mannen gesproten zyn: *Felix* de I *de la Croix*, zoon van *Johannes*, heer van Chevrieres, Raadt en naderhandt advokaat generaal voor 't parlement van 't Dauphiné, maakte zich door zyne verdiensten vermaard. Koning François de I stelde hem tot commissaris aan in de zake tusschen de kamer van justitie en den kancelier Poyet. Ook was hy alleen requestmeester in 't Dauphiné, hebbende tot opvolger *Johannes* den I, die als bisschop van Grenoble gestorven is, nalatende eenige zonen, onder welke *Felix* de II Raadt in 't parlement van Grenoble was, naderhandt advokaat generaal in den groten Raadt, staatsraadt en requestmeester. Zyn zoon *Johannes* de II *de la Croix*, marquis van Ornacieux, graaf van S. Vallier en Val, baron van Serve, enz. hadt verscheide zonen, onder welke *François*, graaf van Saive, Raadsheer in 't parlement van 't Dauphiné, den moederlyken naam en 't wapen van Saive aannam; *Johannes*, abt van Chevrieres genaamt, ridder van Malta, naderhandt gewoon aalmoezenier des konings, bisschop van Quebek in nieuw-Vrankryk, enz. *Petrus Felix de la Croix*, graaf van S. Vallier, volgde zyn vader. Hy was kapitein van 's konings lyfwacht, reisde met den here Beaufort naar Afrika, wierdt naderhandt overste over een regiment te voet, en was in de Nederlanden by vele ontmoetingen, gelyk ook in 't Franche Comté tegenwoordig. Hy trouwde in 't jaar 1675, en teelde *Johannes.*

CROIX-CHEVRIERES, (Johannes de la) bisschop van Grenoble, was de zoon van Felix den I de la Croix. In de jaren 1580 en 1590 hadt hy het opzicht over de koninklyke legers, van welke een door den hertog van Majenne, het twede door den kolonel Alphonsus d'Ornano gekommandeert wierdt. Wanneer koning Henrik de IV in 't jaar 1600 Savoie overweldigde, gaf hy hem het zegel van den hogen Raadt, door hem te Chambery opgerecht; en in 't jaar 1607 benoemde hy hem uit eigen beweging tot bisschop van Grenoble. Naderhandt wierdt hy naar Rome gezonden, alwaar hy des konings belangen met lof waarnam. Want zyne geleerdheit en zonderlinge wetenschap maakten hem bekwaam om gewigtige zaken uit te voeren en te bestieren. Daarenboven was hy zeer naarstig in 't lezen en schryven van boeken; onder welke nochtans alleen zyn *Commentarius in statutum regis Ludovici* XI *de donatione inter vivos* is in 't licht gekomen. In 't jaar 1615 was hy by de vergadering der ryksstanden te Parys, en stierf in May des jaars 1619.

CROIX DU MAINE, (Franciscus la) geboortig uit het landschap Maine, was een edelman, heer van Croix du Maine, en Vieille-Cour, vier mylen van de stadt Mans. Van zyne jeugt aan hadt hy lust tot wetenschappen en boeken, hebbende reets in 't jaar 1569, toen hy nog maar 17 jaren oud was, een goede bibliotheek verzamelt. In 't jaar 1584 gaf hy zyne *Bibliotheque Françoise* in 't licht, zynde een algemeen register aller autheuren, die in de Fransche tale geschreven hebben. Zyne andere bibliotheek van Fransche schryveren, die in de Latynsche tale hebben geschreven, nevens nog andere werken, door hem belooft, zyn nooit te voorschyn gekomen. De tydt van zyne doodt is onbekend.

CROIX DE CASTRIES, (la) een oude adelyke familie van Languedok, zynde, volgens 't verhaal van zommige schryveren, afkomstig van de oude graven van Montpellier. Men meent zelfs, dat S. *Rochus*, zoon van *Johannes de la Croix*, gouverneur van Montpellier, onder de koningen van Majorca, toen heren van die stadt, uit dit huis geweest is. Men voegt 'er by, dat de name van *Croix* (kruis) ontstaan is van de gedaante van een kruis, op de borst van den voornoemden heilige, toen hy ter wereldt kwam. Anderen verhalen, dat iemandt der voorvaderen van dit huis, wederkerende van de kruisvaart, zyn kruis altydt gehouden en gedragen heeft, en dat des zelfs nakomelingen daar van daan dien naam en het wapen daar van aangenomen en behouden hebben.

Johannes de la Croix, ridder, leefde in 't jaar 1320, bezat vele landeryen, van welke hy een gedeelte als een leen van Berthrand de Goth bezat. Deze Berthrand was vicomte van Lomagne. De naam van zyn zoon is onbekend.

Johannes de la Croix, de twede van dien name, was kleinzoon van den voornoemden, en baron van Castries, volgens het geslacht-register van dit huis, opgestelt door den here Hozier in 't jaar 1637. De Fransche Chronyk spreekt met lof van hem en zyne dapperheit in een veldslag van Baugé in Anjou, onder koning Karel den VI, in 't jaar 1421, wanneer hy met de zynen een dapperen tegenstandt boodt in een kerk, waar in hy zich met zyne maagschap begeven hadt. Het welk aanleiding tot de overwinning gaf, waar by de Engelschen geslagen wierden. Deze dappere ridder leefde nog in 't jaar 1424, nalatende den navolgenden zoon

Johannes de la Croix, de derde van dien name, baron van

van Caſtries, trouwde Judith de Pierefort, by welke hy teelde

Wilhelm de la Croix, baron van Caſtries, Gourdiéges, en la Roquette, here van Saint Briés, en meer andere plaatſen, was gouverneur en ſenechal der koninklyke ſteden, graafſchappen en baronnyen van Montpellier en Homelas. Hy wierdt dikwils in zyne tytels edele, hoge, en mogende heer genaamt; en een deliberatie der algemene Staten van Languedok, gehouden te Montpellier in 't jaar 1503, niet lange na zyne doodt, van hem ſprekende, noemt hem *Monſeigneur.* Zyn uiterſte wille is van 't jaar 1496. Hy heeft nagelaten by Franciſca de Cezelli, vrouwe van Saint Aunez en Figaret, met welke hy getrouwt was in 't jaar 1476, *Lodewyk*, van wien beneden; *Johannes*, ridder van Maltha, protonotaris van den H. ſtoel; en Godefroi, de derde, en die zyne woning in Champagne veſtigde, begon de linie der baronnen van Plancy en Riquebourg, vicomte van Semoine, van welke geſproten zyn *Claudius de la Croix*, baron van Plancy, ridder der koninklyke orde, opper-ſtalmeeſter van de koninginne Margaretha, geſtorven in 't jaar 1572, nalatende verſcheide kinderen; en *Nicolaus de la Croix*, vicomte de Semoine, ook ridder der koninklyke orde, en opperhofmeeſter der voornoemde koninginne, trouwde in 't jaar 1561 met Charlotte de Courtenay, dochter van Hector, here de la Ferté Loupiere. Deze linie eindigde in den perſoon van *Maria Gabriel de Guenegaud*, heere du Pleſſis-Belleville, theſaurier van Epargne.

Lodewyk de la Croix, baron de Caſtries, enz. maakte zyn uiterſte wil in 't jaar 1522. Hy was getrouwt met Johanna de Montfaucon, erfdochter van Claudius, baron d'Alais, Vezenobre en Miremont, en van Anna, vrouwe van Uſſel; by welke hy teelde *Henrik*; van wien beneden; en *Willem*, heere van Fegaret, executeur van zyn neefs uiterſte wille; *Honorata*, gemalin van Raimond de Berenger, heere van Montmouton, en *Franciſca*, gemalin van Jacobus, heere van Belloy, ridder der koninklyke orde, en opperhofmeeſter des konings.

Henrik de la Croix, genaamt *Uſſel*, baron van Caſtries, maakte zyn teſtament in 't jaar 1542. Hy wierdt nog zeer jong zynde in Duitſchlandt gedood, zynde vaanjonker van de gendarmerie des grave van Sancerre. In de archiven van Montpellier wordt hy *Monſeigneur* genoemt. Hy trouwde in 't jaar 1535 met Catharina Guilhens, dochter van Jacobus, ridder, here van Montjuſtin; by welke hy teelde *Jacobus*, van wien beneden; Johannes de la Croix, ſtichter van de linie der heeren van Anglars in Limouſin; en *Franciſcus*, heere van Saint Brez, executeur van het teſtament zyns broeders, nevens zyn oom.

Jacobus de la Croix, baron van Caſtries, enz. wierdt ridder van de koninklyke orde, door den maarſchalk Danville, uit laſt van koning Karel den IX, den 21 November des jaars 1568. Hy was ook hoofdman over vyftig gewapenden, gouverneur van Sommieres, Gignak, en Frontignan; en wierdt meermalen van wegens de Staten van Languedok aan 't hof van Vrankryk gezonden. Hy onderhieldt langen tydt een zeker getal manſchap, op zyn eige koſten geworven, ten dienſt des konings van Vrankryk. Hy ſtierf den 5 October des jaars 1572, nalatende by Diana d'Aubenas, die hy getrouwt hadde in 't jaar 1565, *Johannes*, van wien beneden, en Caspar Franciscus, ſtamvader van de heeren van Meyrargue, Sutilles, en Candillargues, die ſtierf in 't jaar 1523.

Johannes de la Croix, de IV van dien name, baron de Caſtries, gewoon edelman van 's konings kamer, kolonel der gereguleerde troupen van Languedok, deedt zyn eerſten veldtocht onder den hertog van Montmorency, doch wierdt wegens zyne ziekte genoodzaakt naar zyn vaderlandt te keren, ontfangende van Lodewyk den XIII een jaarlykſch penſioen van 3000 guldens. Het ongeluk des hertogs van Montmorency, wiens bloedverwante zyne huisvrouw was, deedt hem ook in ongenade vervallen. De graaf van Caſtries wierdt berooft van het recht, dat hem de baronny van Caſtries gaf, om in de Staten van Languedok te verſchynen. Hy ſtierf den 16 October des jaars 1640, hebbende in 't jaar 1609 getrouwt Louiſe de l'Hopital, oudſte dochter van Jacobus, grave van Choiſi, ridder der koninklyke orde, gouverneur en grootſenechal van Auvergne, hofjonker van de koninginne Margaretha, en van Magdalena de Coſſe, die in 't jaar 1619 een ſtaatvrouw der koninginne was. Hare kinderen waren *Jacobus*, graaf van Gourdieges, kolonel van 't voetvolk, ſneuvelende voor Maaſtricht in 't jaar 1632; *Renatus Caſpar*, die volgt; *Henrik*, baron de Villebreſſe, kapitein over een compagnie ruitery, gedood door een kanonbal in de belegering van Terragona in 't jaar 1641, en *Nicolaus Franciſcus*, ridder van Maltha, ſtierf in 't jaar 1652.

Renatus Caspar de la Croix, marquis van Caſtries, baron van Gourdiege, Caſtelnau, enz. luitenant generaal der koninklyke legers, en luitenant generaal in Languedok, ridder der koninklyke ordens, gouverneur van Sommieres en Montpellier, dede zyn eerſten veldtocht in 't jaar 1636 als kapitein van een Franſche compagnie ligte paarden. Vervolgens was hy by de belegeringen van Corbie, Landrecy, Catelet, Turin, en Perpignan, gevende overal blyken zyner dapperheit. De koning gaf hem in vergelding zyner dienſten het markgraafſchap van Varembon, zynde geconfiſqueert ten voordeele van zyne majeſteit. Daarenboven verklaarde hy hem tot zyn kamerjonker. In 't jaar 1643 wierdt hy door een openbrief herſtelt in 't recht, om te verſchynen in de vergadering der Staten van Languedok, gelyk zyne voorouderen gedaan hadden, en begiftigt met een jaarlykſch penſioen van 3000 livres; waarby in 't jaar 1655 een gelyke ſomme gevoegt wierdt. Hy was gouverneur van Sommieres geworden in 't jaar 1646, en van wegens den adel van Montpellier naar de ſtaten generaal van 't koninkryk gezonden, vergadert in 't jaar 1651. Hier op wierdt hy als een lidt in den Raadt van State aangenomen. In 't zelve jaar wierdt hy ook kapitein luitenant over de gendarmes van Gaſton van Vrankryk, hertog van Orleans; en in 't jaar 1660 wierdt hy gouverneur van Montpellier, en in 't volgende jaar ridder der ordens. In 't jaar 1668 verhief hem de koning tot luitenant generaal van Languedok. In 't jaar 1670 wierdt hy gelaſt zich naar Vivarez te begeven, om eenige oproerigen weder onder 's konings gehoorzaamheit te brengen. De markgraaf van Caſtries begaf zich aanſtonts derwaarts, gevolgt van den voornaamſten adel van neder-Languedok: maar niet lange daarna zondt hem de koning een goed getal gereguleerde manſchap, en eenige zyner huistroepen toe. Dus verſterkt zynde, ſloeg hy de rebellen, en herſtelde de ruſt. Roare, de aanvoerder der oproerigen, wierdt gevangen genomen, en te Montpellier aan 't leven geſtraft. In 't jaar 1672 hadt het landſchap twee regimenten op eige koſten ten dienſt des konings opgerecht, die den markgrave van Caſtries de verkiezing en benoeming van alle der zelver officiers en bevelhebberen opdroeg; en in 't jaar 1674 ſtondt hem de koning toe, een regiment voet-en paardevolk op zynen name op te rechten. Meer dan eens heeft hy de eer gehad als voorzitter der Staten generaal zyner provincie te zyn, wanneer hy telkens zyne aanklevendheit voor 's konings dienſt dede blyken, zo wel als zyne genegenheit, om de belangen des volks waar te nemen. Hy ſtierf in 't jaar 1674 den 22 Auguſtus, oud 63 jaren, wordende by 't hof en de gemeente eenparig beklaagt. Hy was in 't jaar 1637 getrouwt met Izabelle Brachet, dochter van Gui, baron van Peruſſe, en van Diana Maillé de la Tour-Landry, en weduwe van Franciſcus d'Aubuſſon, grave de la Feuillade. Deze ſtierf in 't jaar 1638, in de maandt November. In 't jaar 1644 hertrouwde hy met Elizabeth de Bonzy, zuſter van Chriſtiaan Riari; en teelde by haar *Joſeph Franciſcus*, van wien beneden; *Armand Petrus*, Doctor van de Sorbonne, abt van Moneſtier en Valmague, groot-aartsdeken van Narbonne, en ordinaris aalmoezenier der hertoginne van Burgundië; *Lodewyk*, ridder van Maltha, jong geſtorven; *Louiſa* en *Maria*, abdiſſen van S. Genies; *Renata Angelica*, abdiſſe van Gigean; *Maria Henrietta*, nonne van Sainte Marie; *Elizabeth*, weduwe van Lodewyk Joſeph de Pujols, Parinat, Caſtelpers, vicomte van Lautrek en Montredon, baron der ſtaten van Languedok, luitenant des konings aldaar; en *Franciſca*, gemalin van Lodewyk, markgrave van Doni, uit een oude en doorluchte familie van Florence, veſtigende hare woning te Avignon in 't einde der XV eeuwe.

Joseph Franciscus de la Croix, markgraaf van Caſtries, enz. luitenant des konings in Languedok, gouverneur en ſenechal van Montpellier, veldmaarſchalk over 's konings legers, hofjonker by Franciſca Maria van Bourbon, hertoginne van Orleans, ontfing in 't jaar 1684 een regiment voetknechten op zyn name. Na verſcheide blyken zyner aanklevendheit aan 's konings belangen, en preuven van dapperheit, maakte hem zyne majeſteit brigadier zyner legers. Met zyn regiment in Bon leggende gedurende de belegering van die plaats, gaf hy nieuwe blyken zyner dapperheit. Hy was het ook, die met den keurvorſt van Brandenburg een voordeelige kapitulatie maakte voor de bezetting van die plaats. In 't jaar 1690 geboodt hy een brigade voetvolk in den ſlag van Fleury, alwaar hy gekwetſt, en zyn paardt onder hem gedood wierdt. In 't volgende jaar was hy in 't beleg van Mons, en in 't jaar 1693 veldmaarſchalk. Den 20 May van 't zelve jaar trouwde hy met Maria Elizabeth de Rochechouart Mortemar, dochter van Lodewyk Victor, hertog van Vivonne, pair en maarſchalk van Vrankryk, en van Antonetta Louize de Meſmes, by welke hy teelde Petrus Joseph Franciscus de la Croix, graaf van Caſtries.

CROIZIL, eene ſtadt op de Zuid-Ooſtelyke kuſt van Bretagne. Zie CROISIL.

CROJA, de hoofdſtadt van Albanië, wordt voor der ouden *Antigonia* of *Eribœa* gehouden. Volaterranus zegt ook, dat ze *Troja* is genaamt geweeſt. Ze was voor dezen zeer ſterk, en wierdt in den jare 1434 door den Turkſchen keizer Amurath verovert, en Johannes, vorſt van Epirus en Albanië, nevens zyne zonen, gevangen genomen; onder welke de vierde en jongſte zoon, Georgius Caſtriot, gemeenlyk Scanderbeg genaamt, de zelve in 't jaar 1442 herwon, en zo lang hy leefde den Turken uit deze veſting dapper het hoofdt boodt. Maar na zyne doodt veroverde ze Mahometh de II wederom; ſedert welken tydt ze ook in de macht der Turken gebleven is. Hier was eertyds een biſchoppelyke ſetel, behorende onder 't aartsbisdom van Durazzo, of Dyrrachium. De rivier Lizane loopt 'er voorby, die van Chalcocondylas Crua genaamt wordt. *Volaterr. Geogr. l.* VIII. *Leunclavius Pand. Turc. c.* 126. *Miraus Geogr. Eccl. Outremann de excid. Græcorum, p.* 537. & 539.

CROKETHORN, een ſtedeke, van het welk het omleggende landſchap *Croketborn-Hundred* genaamt wordt, in 't Zuider deel van Somerſetshire in Engelandt, niet verre van den oorſprong der rivier Parret, of Pert.

CROMARTIE, eene ſtadt aan de Ooſterſche kuſt van 't graafſchap Roſſe in Schotlandt, gelegen by de naauwte van een inham, daar van *The fyrth of Cromartie* genaamt, en zynde 15 Engelſche mylen lang, doch op zommige plaatſen maar 2 mylen breed. De haven dezer ſtadt is zo groot en bekwaam, dat ze voor de beſte niet alleen van ganſch Schotlandt, maar ook van de ganſche Ooſtelyke kuſt van Groot-Britannië gehouden wordt. Zommige ſchryvers noemen ze uit dien hoofde *Portus Salutis*, uit aanmerking van des zelfs zekerheit. De ſtadt Cromartie met der zelver naburig landt voert den tytel van een vicomté, waar van zich het geſlacht der heeren van *Urqhard* ſchryft. *Cambden's Britt. Beeverell Delic. de l'Ecoſſe.*

CROMER, (MARTINUS) bisschop van Warmië, of Wermelandt, was geboortig van Biecz, een stadt gelegen in 't wooiwoodschap van Crakow. Hy begon de gronden van zyne studien te Crakow te leggen onder *Johannes de Casimiria*, wierdt doctor in beide de rechten gemaakt, en reisde, om zich nog bekwamer te maken, naar Duitschlandt en Italië. Wederkerende won hy de gunst van den kroonskancelier Johannes Choinsky, die ook bisschop van Crakow was. Deze stervende scheen het geluk van Martinus Cromer een groten krak te krygen, hoewel des zelfs opvolger in 't bisdom van Crakow, Petrus Gamratus, hem insgelyks zeer gunstig was. Dit gaf hem gelegenheit, op het synode te Petrikow eene redenvoering van de priesterlyke waardigheit te houden; die ook gedrukt is. De zelve bisschop gaf hem ook een kanunnikdy te Crakow, nevens verscheide andere beneficien; tot dat hy eindelyk koninklyke geheimschryver wierdt. Koning Sigismundus Augustus beval hem 't ryksarchive te doorzien, 't welk hy niet alleen met zeer veel roem deedt, maar ook daar door gelegenheit ontfing zyn *Chronicon de Origine & rebus gestis Polonorum*, bestaande in XXX boeken, en gaande tot op de tyden van koning Sigismundus den I, te schryven, welk werk van de geleerden geprezen wordt, en verscheide malen gedrukt is. Koning Sigismundus Augustus verhief hem in den adelstandt, en gebruikte hem tot verscheide verrechtingen, zondt hem nevens anderen als afgezant aan keizer Karel den V, en na dat deze afstandt van 't ryk gedaan hadt, was hy ordinaris ambassadeur by keizer Ferdinand zeven jaren lang, hebbende voorhenen eens en andermaal die bediening aan 't pauslyke hof bekleed. Daarenboven wierdt hy tot de Hanzeesteden gezonden. Voorts woonde hy in 't jaar 1570 de vredehandeling te Stettin, tusschen Zweden, Denemarken, en de stadt Lubek, als afgezant des konings van Polen by. Eindelyk wanneer de kardinaal Hosius, die op het Concilie van Trente uit name van den paus voorzitter geweest was, en wederom van paus Pius den IV naar Rome wierdt ontboden, en dus in 't bisdom van Warmië niet kon tegenwoordig zyn, wierdt Cromer tot medehelper van het zelve bisdom in 't jaar 1574 aangestelt, hebbende reets voorhenen een kanunnikdy in dat bisdom door den kardinaal Hosius ontfangen. Toen deze kardinaal in 't jaar 1579 te Rome stierf, wierdt Cromer bisschop van Warmië, tot het jaar 1589, wanneer hy den 23 Maart, oud zynde 77 jaren, stierf, hebbende in 't jaar 1584 *Andreas Bathori* tot zyn medehelper aangestelt. Behalven het bovengenoemde werk heeft hy ook in 't licht gegeven: *De situ Poloniæ, & gente Polona, libri duo; Dialogorum de vera & falsa Religione libri quatuor; de conjugio & cœlibatu sacerdotum Commentatio; de Musica*, enz. Hy vertaalde ook eenige *Homilien* van *Chrysostomus* uit het Griekſch in 't Latyn. *Cromerus Praef. Chron. de Orig. & reb. gest. Polon. Treterus de Episcopatu & Episcopis Ecclesiæ Varmiensis p. 115. seq. & in Contin. Chron. de vitis Episc. Varm. per Joh. Plastwich p. 47. Starovolscii elogia centum illustr. Poloniæ script. p. 24. seq. Okolski orbis Polon. T. I. p. 499. seq. Ens rerum Danic. à Frederico II. gestarum Historia p. 141. Thuan. & Teissier Addit. Hartknoch Preuss Chron. Zeil. de Hist. Miræus de Script. sec. XVI. Possevin. in Appar. Freher. Theatr.*

CROMWEL, (OLIVIER) protector der Republyk van Engelandt, Schotlandt en Ierlandt na de doodt van Karel den I. Hy was gesproten uit een oud adelyk geslacht van Engelandt, en *Thomas Cromwel* leefde reets onder koning *Henrik* den VIII in aanzien. Deze wordt ook gezegt allereerst den name van Cromwel gevoert te hebben, dien naderhandt zyn zusters zoon *Richard Williamson* hem ten gevalle aangenomen heeft. Van dezen stamt *Robert* af, die de vader van *Olivier* was. Deze wierdt te Huntingdon, in 't graafschap Glamorgau in Zuidwalles, den 25 April des jaars 1599 geboren: hoewel anderen verzekeren, dat hy op den zelven dag, en in het zelve uur, toen de koninginne Elizabeth stierf, geboren is. In zyne jeugt oeffende hy zich in de studien te Cambridge en Oxford, zo echter, dat hy meer de staatkunde en geschiedenissen dan de rechtsgeleerdheit beminde, noemende deze zomwylen onnut en schadelyk. Zommigen hebben aangemerkt, dat hy in zyne jeugt reets eenige tekenen van zyne toekomende gevallen heeft laten blyken: want wanneer hy te Oxford zo nu en dan preuven zyner welsprekendheit gaf, sprak hy met weinig achting van den koning en de Stuartsche familie, en onthieldt zich doorgaans van de benaminge van Monarch en Monarchie, sprekende van den koning en het koninkryk. Zyne studien hebbende volbragt begaf hy zich naar Londen, om zich insgelyks in allerlei oeffeningen bekwaam te maken, en wierdt by koning Jacobus bekend, die, ziende zyne geleerdheit, de universiteit van Oxford last gaf, hem tot doctor te verheffen. Na de doodt van dezen koning vreesde Cromwel, dat zyn geluk stondt te dalen, vermits hy een slecht vertrouwen op koning Karel hadt, en des zelfs huwelyk met Henrietta, eene Fransche princesse, afkeurde: invoegen hy een besluit nam, zyn fortuin in den oorlog te zoeken, en begaf zich tot den hertog van Buckingham, die gelast was, de stadt Rochelle te ontzetten. Hier gaf hy verscheide preuven van zyne dapperheit, doch moest wegens zwakheit weder naar Londen keren. Herstelt zynde verselde hy den ambassadeur naar Vrankryk, oeffende zich te Parys verder in de studien en andere exercitien; waar door hy de achting der geleerden, voornamentlyk des kardinaals Richelieu, verdiende. Van daar in Engelandt wedergekeert zynde, schreef hy een werk van den twist tusschen *Maria de Medicis* en den kardinaal *de Richelieu*, verhalende daar in hun beider staatkundige kunstgrepen, en tonende, hoe schadelyk het was, wanneer vorsten met princessen van andere natien trouwden. Onderwylen vermaande hem zyne moeder zelf te trouwen, waar toe hy in den begin weinig genegenheit toonde, hebbende besloten zich in den geestelyken staat te begeven. Doch ten einde hy niet in een onkuisch leven verviel, hebbende te Parys reets een diergelyk voorval gehad, liet hy zich eindelyk overreden, en trouwde met eene juffer, wel van vele hoedanigheden, en welker schranderheit met de zyne niet kwalyk overeenkwam, maar van middelmatige goederen. Dit scheen hem in zyn toeleg, om groot te worden, hinderlyk te zyn. Doch om zyne zwaarmoedige gedachten te verdryven vermaakte hy zich met het lezen van boeken; onder anderen met de levensbeschryving van koning Henrik den IV van Vrankryk, door *Baptista Legrain*; waar in hy zo veel vermaak schepte, dat hy besloot het zelve in 't Engelsch te vertalen; doch hy staakte het, niettegenstaande hy voor koning Henrik veel achting hadt, en dikwils zyn leedwezen betoonde, dat de zelve zich aan zo vele lasteren hadt schuldig gemaakt. Geen minder achting hadt hy voor *Marcus Antonius de Dominis*, beschryvende des zelfs leven, hoewel het zelve niet gedrukt is: want, of het gene van de zeden dezes aartsbisschops voorhanden is, Cromwel tot autheur heeft, daar aan wordt getwyffelt. Onderwylen wierdt Cromwel by William, bisschop van Lincoln, bekend, die een der gunstelingen des konings was. Sedert heeft Cromwel door eene strenge levenswyze getracht den weg tot een geestelyke bediening te banen, terwyl hy ondertusschen, om zich tot alles bekwaam te maken, zich andermaal in den oorlog begaf, en de Nederlanden bezocht. Hier behaalde hy een nieuwen roem van dapperheit, doch weigerde onder den grave van Berg te staan, om dat deze, gelyk hy zeide, een al te groten afkeer van rebellie hadt. 's Winters te voren, eer de veldtocht geoopent wierdt, onthieldt hy zich te Leiden, verkerende met geleerde mannen, zonderling met Theologanten, waar door de roem zyner kennisse in Godgeleerde wetenschappen vermeerderde. Na 't eindigen van den veldtocht keerde hy weder naar Londen, en bleef den bisschop van Lincoln aankleven; en wanneer in dezen tydt de twistvragen nopens de Liturgie van Schotlandt veel onlust verwekten, droeg de koning deze zaak dien bisschop op, wiens geheimschryver Cromwel was. Men zondt hem wegens deze zake naar Schotlandt, alwaar hy zich van zyne commissie zeer wel wist te kwyten. Maar wanneer hy nu meende reets een hogen trap tot zyne bevordering beklommen te hebben, zag hy zich op eenmaal van alle hope versteken: want toen de bisschop van Lincoln tot aartsbisschop van Jork verheven was, en met William Laud in verschil geraakte, verdedigde Cromwel de party van den eersten met veel hevigheit. Dit verdroot Laud, die, om zich aan Cromwel te wreken, den koning inboezemde, dat Cromwel de Puriteinen begunstigde. Dies hy genoodzaakt wierdt, op staande voet het hof te verlaten. Hier op begon Cromwel een onverzoenlyken haat zo tegen den aartsbisschop van Kantelberg, als den koning zelve op te vatten, dien hy in allerlei schriften, tegen die beide gerecht, liet blyken. Niet lange daarna ontstonden de onlusten in Engelandt, en de geschillen tusschen den koning en de parlementen; wanneer zich Cromwel onder 't leger van 't parlement begaf, en verscheide preuven van een ongemene dapperheit gaf; voornamentlyk toen de koning de stadt Hull belegerde: want Cromwel waagde zich met elf der dapperste door des zelfs leger, en kwam in de stadt. Dit dede hem een zonderlingen roem erlangen. Eindelyk wierdt hy luitenant generaal onder Manchester, die een der drie legers van 't parlement geboodt, en moest zich met Lesly, die met het leger der Schotten aannaderde, zamenvoegen. Hy was byna by alle veldslagen en andere ontmoetingen, en gedroeg zich in dezen gehelen oorlog zo, dat niet alleen zyne party, maar ook de soldaten achting voor hem hadden. Naderhandt wierdt hy luitenant generaal onder Thomas Fairfax, en behaalde andermaal by alle gelegenheden roem. In 't jaar 1645 geboodt hy in den slag by Noseby den regter vleugel, en hoewel de linker vleugel van 't parlement geslagen wierdt, behaalde echter Cromwel de overwinning, hoewel met gevaar van zyn leven. Daar op volgden nog verscheide andere preuven van dapperheit, zo in belegeringen van steden, als veldslagen betoont. Onderwylen wierdt Engelandt meer en meer ontroert: ook ontstondt 'er een nieuwe secte van zogenaamde Independenten. By deze voegde zich Cromwel ook, en bragt het daar henen, dat verscheide Presbyteriaansche bevelhebberen en soldaten wierden afgedankt. De Presbyterianen in 't tegendeel, zich willende wreken, eischten, dat 'er een gedeelte afgedankt, en de overige manschap naar Ierlandt zou gezonden worden. Cromwel, om dit te beletten, rooide de soldaten op, en dede hen geloven, dat men besloten hadt, hen zonder betaling der achterstallen naar Ierlandt te zenden, en hen aldaar door honger en ongemak te doen omkomen. Dus wierdt 'er uit het leger een zeker vergadering gemaakt, welker leden *Adjutatores* genaamt wierden. Deze stelden hunne bezwaarnissen op, en leverden ze den generaal over, met verzoek om ze 't parlement voor te stellen. Maar de Presbyteriaansche party was in 't parlement nog de sterkste; invoegen het eens genomen besluit standt greep, en men daarenboven voornam niet alleen Cromwel en zyne aanhangeren af te danken, maar hem zelve ook in verzekering te nemen. Maar hy zulks vernemende verliet Londen, begaf zich naar het leger, en bewoog het zelve, dat het zich verbondt, van hunnen eisch niet af te staan, voor dat men zyn oogmerk bereikt hadt. Hier op trokken ze naar Londen, en dwongen het Parlement, elf hunner leden, die den Presbyterianen toegedaan waren, in verzekering te nemen; waar op tusschen de Presbyterianen en Independenten ten opzicht van den koning een hevige strydt ontstondt: want dewyl de koning in 't jaar 1646 zich aan 't Schotsche leger hadt overgegeven, dat hem in 't volgende jaar aan 't Parlement van Engelandt overleverde, zo was hy nu ter tydt nog onder de bewaring van 't Parlement. De Presbyterianen en de stadt Londen zochten een vergelyk met den koning te maken; doch Cromwel met zyne Independenten poogden zulks te beletten; en hy trok met het leger naar Londen, alwaar hy elf leden uit het Parlement deedt gaan;

gaan, en voorts alles naar zyn eigen zin bestierde. Terwyl nu de koning hier door meer en meer verschrikt wierdt, vrezende door de voornoemde *Adjutatores* in gevaar te zullen komen, zo vloodt hy van Hampton-Court naar 't eilandt Wight. Dit dede het gansche koninkryk van Schotlandt, en vele in Engelandt murmureren, dat men den koning alzo handelde, waar uit vele onlusten ontstonden, en de hertog van Hamilton trok met een leger in Engelandt. Maar nadat Cromwel de stadt en 't kasteel van Pembroke verovert hadt, trok hy den hertog van Hamilton te gemoet, en sloeg hem. Na dezen veroverde hy Berwick en Carlisle, trok met zyn leger in Schotlandt, maakte met de Staats-committee een vertrouwlyke vriendschap en verstandhouding, liet hen eenige manschap, en keerde weder naar 't parlement in Engelandt, dat op zyn aanraden de *Adjutatores* verzocht, dat alle die genen, die oorzake waren geweest van het bloedstorten in den laatsten oorlog, behoorlyk mogten gestraft worden, zonder den koning zelve uit te zonderen; invoegen alle voorgaande tractaten vervielen, en Cromwel afgezonden wierdt, om den koning van het eilandt Wight na Hurst-Castle, en van daar tot een gerechtelyke verhoring te brengen, by welke Cromwel zelve tegenwoordig was. Daar op wierdt de koninklyke regering en het Hogerhuis afgeschaft, en alle die genen, die het besluit, van den koning geen verzoek meer voor te dragen, wilden wederstaan, afgezet; invoegen men het overige gedeelte den name van *Romp* gaf. Naderhandt wierden ze alle gedwongen toe te stemmen, dat het oppergebiedt by 't Lagerhuis alleen, en niet by den koning of het Hogerhuis bestondt. Echter weigerden de meesten der geestelykheit, het met het *Convenant* houdende, zulks goed te keuren. Daar op wierdt een Staatsraadt aangestelt, bestaande uit veertig leden, om de bevelen van 't Parlement te volbrengen. In 't tegendeel wierdt de vergadering der zo genaamde *Adjutatores* in 't leger afgeschaft, en alle die genen, die deze onderneming wederstonden, van Cromwel gestraft, niettegenstaande zyn eigen regiment onder de zelve was. Na dat deze onlusten, en die van de zo genaamde *Levellers* bygelegt waren, wierdt Cromwel met den name van lord gouverneur naar Ierlandt gezonden. Ter zelver tydt was het gansche koninkryk, behalven Dublin en Londonderry, door den markgrave van Ormond overstroomt, by wien zich de Iersche rebellen, hebbende reets 20000 Protestanten vermoord, gevoegt hadden. Deze hadden ook zeer voordeelige voorwaarden voor zich bedongen. Na dat nu eenige manschap van Cromwel derwaarts gezonden was, voegde zich de overste Jones, die in Dublin kommandeerde, by de zelve, zocht de vyanden op, sloeg de zelve uit hunne verschanssingen, en vervolgde ze tot aan 't leger van Ormond, waar door ze gansch vernielt wierden. Cromwel kort na deze overwinning aankomende, wierdt van 't volk verwelkomt, en monsterde 15000 man te paardt en te voet, met welke hy naar Tredagh trok, in welke plaats 3000 man onder 't bevel van Arthur Asthon, een ervaren soldaat, lagen, zynde meest Engelschen, die het opeischen van Cromwel in de windt sloegen. Deze gaf aanstonts last, om een battery op te werpen, en schoot een bresch in de muren. Doch wanneer zyn volk daar door wilde dringen, wierden ze te rug gedreven. Daar op dede hy zelve den aanval, en veroverde de plaats met geweldt. Daar binnen zynde vondt hy alle straten bezet, doch de meesten der bezetting wierden nevens hunnen generaal neêrgemaakt: invoegen hy binnen acht dagen meester van deze plaats was, waar mede de Ieren drie jaren lang bezig geweest waren. Het wrede vermoorden van dit guarnisoen joeg verscheide andere bezettingen een vreze aan, die zich vervolgens gewillig overgaven. Daar op nam Cromwel zyn weg naar Oxford, bemachtigde het kasteel, en nam kort daar na ook de stadt stormenderhandt in, dodende alle die de minste tegenweer boden. Van daar trok hy naar Rosse, welke plaats zich na weinig tegenstandt overgaf. Na dezen begaf hy zich naar 't graafschap Kilkenny tegen Ormond, wiens leger, hoewel talryker dan het zyne, nochtans voor hem verstoof. Zich een korten tydt in de winterlegeringen hebbende ververscht, trok hy wederom te velde, nam Feathered-Callyne en andere plaatsen weg, zonder iemandt, dien hy in de wapenen vondt, te sparen. Hier op, na dat hem William Buttler een dapperen tegenstandt hadt geboden, veroverde hy in 6 dagen Kilkenny met verdrag, zo echter, dat hy veel daar by verloor, en zelf in groot gevaar kwam. Na dat dit geschied was, trok hy naar Clonmel, zynde een sterke plaats, en toen met 2130 man bezet. Onderwylen sloeg lord Broghil den bisschop van Rosse, die met 5000 man aankwam, om Clonmel te ontzetten. Doch hy hadt daarenboven het ongeluk van gevangen en opgehangen te worden. Cromwel benaauwde de belegerden nog meer, trok door de gemaakte opening in den muur in de stadt, doch vondt daar binnen zo een hevigen tegenstandt, als hy nog nergens in Ierlandt ontmoet hadt. Na een hardnekkig gevecht dreef hy de belegerden uit de stadt; en wanneer hy tien maanden zich in Ierlandt hadt opgehouden, keerde hy naar Engelandt, namentlyk in May van 't jaar 1650. Hier wierdt hy met alle eerbewyzingen ontfangen, en in Cockpit geleid. Toen nu ter zelver tydt de Schotten koning Karel den II naar huis beriepen, en de generaal Fairfax nevens de Presbyterianen in Engelandt geen genegenheit hadden de zelve te beoorlogen, wierdt Cromwel tot opperveldheer verklaart, en met een leger van 16354 man tegen Schotlandt gezonden. Hy veroverde dit koninkryk met veel minder moeite dan hy gedacht hadt, wegens de binnenlandsche beroertens. Toen hy naderhandt den koning by Worchester hadt geslagen, begon hy den oorlog met Spanje, en om dien wel te voeren sloot hy een alliantie met Vrankryk, door toedoen van den kardinaal Mazarini: invoegen de koning van Vrankryk de koninklyke familie van Engelandt, niet tegenstaande zy hem in den bloede bestondt, uit zyn koninkryk zondt; waar tegen hem Cromwel 6000 voetknechten toezondt, onder beding, dat de twede stadt, die deze zouden helpen innemen, voor Engelandt zou zyn. Onderwylen lagen de twee veldheeren, Blake en Montague, met hunne vloot voor Cadix, zonder tegenstandt der Spanjaarden. Na dezen greep Blake de Spaansche vloot uit West-Indië aan in den inham van Santa Crux, by het Kanarische eilandt Tenerifa; en niettegenstaande de Spaanschen een gelyk getal schepen hadden, en in manschap hem overtroffen, daarenboven van een kasteel en eenige forten gedekt waren, tusschen welke loopgravens warens gemaakt, en met snaphanen gevult, nochtans stak hy hunne vloot in brandt, en schoot ze in den grondt, terwyl hy aan zyn kant niet meer dan 48 doden, en 120 gekwetsten hadt. Na dat de 6000 man van Cromwel te Boulogne in Vrankryk waren aangekomen, voegden ze zich by de manschap van Turenne, en holpen Mardik, zynde een uitnemende sterke plaats, den Spaanschen ontweldigen; en niettegenstaande de hertog van Jork de zelve met een sterk ligchaam van Spaansche troupen weder poogde te hernemen, wierdt hy met groot verlies afgewezen. Toen nu Cromwel Protector geworden was, wierdt hem geraden, den koninklyken tytel aan te nemen. Die hem zulks aanrieden, drongen zeer op eenige statuten van Eduard den IV en Henrik den VII, als waarin gezegt was, dat niemandt der genen, die voor den koning de wapenen opvatten, al was het op een onrechtmatige wyze, zouden gestraft worden. Maar Cromwel wilde daar in niet bewilligen. Hebbende thans zynen luister op een vasten voet gestelt, bevorderde hy zyne kinderen. Hy maakte zyn oudsten zoon *Richard* kancelier van Oxford, maar zyn zoon *Henrik* stadhouder van Ierlandt, welke bediening hy met lof bekleedde. Toen naderhandt de Franschen en Engelschen hunnen aanslag op Oostende, welke plaats zy door verraadt meenden in te nemen, misten, wilden zy hun heil aan Duinkerken verzoeken, belegerden het, en kwamen tot de contrescarpe. Maar om dat Don Jan van Oostenryk wel wist, hoe veel aan deze plaats gelegen was, wilde hy de zelve ontzetten, en naderde met 15000 man tot op een myl daar van. Doch de Engelschen grepen hem met de uiterste dapperheit aan, zo dat het Spaansche voetvolk vernielt wierdt. De ruitery nam de vlucht, en wierdt van de Franschen vervolgt. Even na dezen slag wierdt de marquis de Leda, gouverneur der stadt, in een uitval gedood; waar op de bezetting haar zelve op zekere voorwaarden overgaf; en de koning van Vrankryk nevens den kardinaal Mazarini leverden in persoon de stadt aan de Engelschen over. Niet lange daarna, namentlyk den 7 September 1658, stierf Cromwel. En na dat hy eenige weken lang in zyne staatsklederen op eén bedt van parade hadt gelegen, wierdt hy met een koninklyke pracht in de kapel van koning Henrik den VII te Westmunster bygezet; hoewel naderhandt zyn beeldtenis aan de galg gehangen en verbrand is. Zyne gemalin was uit een oud adelyk geslacht van Bowrkkers, eertyds graven van Essex, by welke hy twee zonen en vier dochteren teelde. De zonen waren, lord *Richard*, die hem als protector van Engelandt volgde, en lord *Henrik*, die in 't jaar 1658 stadhouder van Ierlandt was. De dochters wierden alle by zyn leven uitgehuwlykt: *Brigitta*, de oudste, aan lord Ireton, stadhouder van Ierlandt, en na des zelfs doodt aan lord Karel Fleetwood; *Elizabeth* aan lord Claypole; *Maria* was de twede gemalin van Thomas Bellasyse, grave van Fanconberg, en stierf in 't jaar 1713. De jongste dochter *Francisca* trouwde met Robert Rich, kleinzoon des grave van Warwyk, die in den oorlog tusschen den koning en het parlement admiraal geweest was. *Manlius de rebell. Anglic. Bateus Elench. motuum nuperorum in Anglia. Salmonet Hist. de troubles d'Angleterre. Ludlow Gedenkschriften. Leti Leven van Cromwel.*

CROMWEL, (RICHARD) zoon van Olivier Cromwel, wierdt van zyn vader tot zyn opvolger verklaart, en naderhandt op 't bevel van den geheimen Raadt met veel plegtigheit opentlyk tot lord Protector verklaart, als wanneer hy ter zelver tydt de complimenten van rouwbeklag en gelukwensching van den lord Major en Aldermans der stadt Londen ontfing. Ook wierdt hem van alle kanten schriftelyke verzekering van bystandt gedaan. Zyne eerste zorge liet hy gaan over de begravenis van zyn vader, die recht koninklyk geschiedde, en byna 60000 ponden sterlings bedroeg. Toen vondt men goed, een parlement te beroepen, om dezen nieuwen lord Protector te bevestigen; gelyk als 't er een op den 27 January 1659 vergaderde. Als wanneer, na dat Richard en de lord Commissaris Fiennes een aansprake hadt gehouden, hy uit kracht van een bil als Protector erkent, en de herstelling van 't Hogerhuis begeert wierdt. Toen ontstondt 'er een twist, hoe verre zich de macht van de voornaamste overheden, en van 't Hogerhuis zou uitstrekken. De party van Richard beweerde, dat men hier omtrent de verordening by het laatst door Olivier verzamelt Parlement moest volharden. Doch de andere party hieldt staande, dat dit besloten was, vermits het met uitsluiting van meer dan honderd leden van 't Parlement was afgeperst. Ter zelver tydt wierdt ook de schatkist het Lagerhuis ontnomen, en besloten gedurig 1300000 ponden sterlings in de zelve van particulieren te ligten. Daar op beweerden ze hunne belangen by de krygsmacht te water en te lande, en waren beducht, hoe ze alle ordonnantien aangaande den accyns en tollen na verloop van drie jaren mogten vernietigen. Naderhandt stelden ze verscheide personen, die onrechtvaardig waren gevangen gezet, op vrye voeten, en namen het kwalyk, dat men buiten hunne toestemminge vrygebore Engelschen naar verre afgelegene en vreemde colonien gezonden hadt, om die te bouwen. Dit doen verwekte een achterdenken en jaloersheit tusschen den protector en zyn leger. De bevelhebberen vergaderden te Wallingford-house; maar de protector nevens zyne party te White-hall, om hen het hoofdt te bieden. Hier uit ontstondt, dat het leger den protector een Remonstrantie toezondt, en daar in het gevaar van hem zelve, en voor-

voornamentlyk van de koninklyke rechters, aantoonde, en te kennen gaf, dat men al willens het leger de soldy onthieldt, om het oproerig te maken. Deze Remonstrantie wierdt van Tichbury, lord major van Londen, gebillykt en verdedigt, die nevens de bevelhebberen der stads bezetting beloofde, Fleetwood en het leger te zullen bystaan, en besloot met toedoen en hulpe van Lambert den protector van de regering af te zetten. Deze derhalven, wanneer hem geraden wierdt, Fleetwood in verzekering te nemen, weigerde zulks te doen, eensdeels uit lafhertigheit, anderendeels wegens zyn goed vertrouwen, dat hy tot hem en Desborough, zynde zyne bloedverwanten, hadt; hoewel hy naderhandt te laat berouw daar van hadt. Toen het Lagerhuis besloot, den bevelhebberen bekend te maken, dat ze nog in hun dienst waren, verboden des zelfs leden ter zelver tydt, dat gene bevelhebberen een algemenen krygsraadt zouden houden, en verordenden, dat niemandt eenig krygsbevel zou ontfangen, dan alleen die genen, die gereed waren te onderschryven, dat ze de vrye vergaderingen van 't parlement niet wilden storen. De oneenigheit tusschen den protector en het leger nam dagelyksch toe, en beide partyen stelden dag en nacht wacht op elkander. De protector verboodt naar 't besluit van 't parlement den bevelhebberen de zamenkomsten. In dezen toestandt nu bleven de zaken der Republyk tot den 22 April, wanneer Fleetwood, Richards zwager, en Desborough zyn neef, hem verlieten, en een groot gedeelte van 't leger aan zich trokken; invoegen Richard genoodzaakt wierdt, Desborough nevens eenige anderen volmacht te geven, het parlement te doen scheiden; gelyk ook werkelyk geschiedde, hoewel niet zonder groten tegenstandt van 't Lagerhuis. Na dat dit geschied was, wierdt Richard door Fleetwood, Desborough en de overige bevelhebberen afgezet, en moest gedogen, dat deze zich meester van de regering maakten. Maar toen ze zagen, dat het volk over hun krygsgedrag morde, beriepen ze de leden van 't parlement, die toen binnen Londen waren, in een vergadering. Deze wederom vergadert zynde, verklaarden ze zich voor de Religie, voor de vryheit, en voor het eigendom, en in 't tegendeel tegen den koning, eenhoofdige regering, of Hogerhuis; wilden ook niemandt van hunne medeleden laten zitten, die weigerde deze stukken te ondertekenen, of sedert het jaar 1648 gezeten hadden. Daar op verkoren ze een staats-Raadt van 21 leden, en waren van zins, de koninklyke en andere algemeene goederen opentlyk te verkopen. Toen ontboden ze Richard in hunne tegenwoordigheit, en begeerden, dat hy van zyne regering zou afstandt doen, nevens een rekening van zyne gemaakte schulden. Op het eerste antwoordde hy, dat hy zich gaarne naar de Goddelyke voorzienigheit wilde voegen, met belofte, dat alle de zynen onder de regering, wiens bescherming hy verzocht, vreedzaam leven zouden. Toen wierden hem zyne schulden kwyd gescholden, men gaf hem bescherming op zes maanden, nam zyne roerende goederen te White-hal weg, en Richard begaf zich op 't landt. Dit parlement wierdt gemeenlyk de *Romp* genaamt, zynde door M. Walker in zyne *Geschiedenis van de Independentie* allereerst dus genoemt. Naderhandt verhoogden ze de soldy van 't leger, om zich van 't zelve te verzekeren. Henrik Cromwel deedt vrywillig afstandt van zyn gouvernement van Ierlandt. Nadat de opstandt in Cheshire, door Georg Booth verwekt, door Lambert gedempt was, verzocht hy nevens andere officiers het parlement om een generaal; maar het parlement zich herinnerende, hoe Cromwel, hun gewezen generaal, naderhandt hun heer was geworden, sloeg zulks af. Doch Lambert noodzaakte het parlement te scheiden, hoewel dit niet zonder tegenstandt geschiedde. Toen wierdt Fleetwood tot generaal, Lambert tot generaal luitenant, en Desborough tot generaal commissaris over de ruitery benoemt. Daar op wierdt eene zekere vergadering verordent, onder den name van Committe of Safety, bestaande uit 23 leden. Monk, die ter zelver tydt in Schotlandt was, wist zich wonderlyk en op een bedekte wyze door deze beroertens zo te gedragen, dat hy zyn oogmerk bereikte. De meeste edellieden, die weigerden den koning af te zweren, nam hy in verzekering; onderwylen dankte hy verscheide bevelhebberen van zyn leger af. Daar by maakte hy zich gereed om in Engelandt te trekken, onder schyn, van de belangen van 't parlement te bevorderen. Toen zondt hy eenige gedeputeerden aan de voornoemde Committé, om daar mede in onderhandeling te komen; als wanneer men besloot, *Karel Stuart*, des zelfs familie, de koninklyke regering, en Hogerhuis af te zweren. Na dat hy ze nu met alle deze tractaten een ydele hope gegeven hadt, beriep hy de standen van Schotlandt zamen, die hem 60000 ponden sterlings, den accyns en tollen verschaften, om zyn voornemen, om den koning wederom op den troon te plaatsen, werkstellig te maken, gelyk ook eindelyk geschied is. Het nieuwe parlement liet in 't jaar 1659 Richard Cromwel bekend maken, dat hy het slot White-hall te ruimen hadt, dat nevens Somersetshouse en andere koninklyke gebouwen opentlyk te koop gestelt wierdt, om voor dat geldt het leger te betalen; maar dit hadt geen voortgang. Als nu Richard deze nieuwe regenten rekening van zyn protectorschap gedaan hadt, en van de zelve vry gesproken was, begaf hy zich tot een stil en burgerlyk leven, wordende vervolgens *Master Richard Cromwel Esquire* genaamt. Daarenboven stondt hem het parlement tot betaling zyner schulden 20000 ponden sterlings toe, en eene gelyke somme tot zyn jaarlyksch onderhoudt, met toezegging van 10000 ponden jaarlyksch voor zyne erfgenamen. Hy stierf eindelyk den 24 July des jaars 1712, oud zynde 90 jaren. *Manlius. Bateus. Salmonet. Ludlow. Leti.*

CROMWEL (THOMAS) was een der grootste staatsbedienden onder Henrik den VIII, koning van Engelandt. Zyn vader was een hoefsmidt, en hadt hem dat ambacht geleert. Hy reisde al vroeg buitens lands, en leerde vreemde talen. Vervolgens begaf hy zich in den oorlog, en diende in 't keizerlyk leger, toen het zelve Rome innam. Na 't eindigen van dien veldtocht keerde hy weder in Engelandt, en diende den kardinaal Wolsey, by wien hy zich boven alle anderen door zyne trouwe en bekwaamheit inboezemde, wordende zelf een vertrouweling van die Eminentie. Doch wanneer de zelve in ongenade viel, ontsloeg hy hem van den dienst, ten einde dit ongeluk hem niet mede treffen mogt. Cromwel bleef zynen kardinaal des niettegenstaande getrouw, betalende zelfs uit zyne eigene middelen een gedeelte van des zelfs schulden. Naderhandt werkte hy in 't Lagerhuis, van 't welke hy een lidt was, zo krachtig voor hem, dat het zelve voor de eerste maal in de veroordeeling des kardinaals met het Hogerhuis niet overeenstemde. Deze kloekmoedigheit behaagde den koning dermaten, dat hy Cromwel aan zyn hof riep, en wel haast tot zyn eersten en vertrouwdsten staatsbediende maakte. Hy sterkte den koning in des zelfs onderneming nopens de kerkelyke verandering, die hy by gelegenheit van zyn geschil met den paus zonder dat besloten hadt. Cromwel riedt den koning, hy wilde zich tot hoofdt der Engelsche kerk verklaren; voornamentlyk bevorderde hy de reductie der kloosteren, en het afschaffen van de verscheide ordens der monniken. De koning gaf hem het gansche Religiewerk over, en verklaarde hem in 't jaar 1535 tot zyn vikaris in kerkelyke zaken, benoemende hem tot baron van Okeham, en grootzegelbewaarder, met den onmiddelyken rang na de prinssen van den bloede. Uit krachte van dit gezag vernietigde hy de kloosters, en bevorderde de Hervorming der Engelsche kerke. Hy was president by de vergadering der geestelyken in 't jaar 1536, en oorzaak, dat de H. Schrift der gemeente in de Engelsche tale overgezet gegeven wierdt. Vervolgens diende hy den koning op de getrouwste wyze, wederstondt den misnoegden en oproerigen, en dwong de geestelykheit en parlement zich aan de wille des konings te onderwerpen. Doch door dit alles verwekte hy zich zelve een algemenen haat, en men gaf hem alles schuldt, 't gene de koning als souverein ondernam. De edelen waren nayverig over zyne grote bevordering, en vermits de groten des ryks nog meest alle belydenisse van 't Roomsche geloof deden, zo konden ze nevens een groot gedeelte der geestelykheit zynen yver omtrent den Godsdienst en des zelfs Hervorming niet verdragen. Onder anderen was de hertog van Norfolk, een yverig voorstander der Roomsche Religie, een zyner grootste vyanden. Deze allen namen de gelegenheit tegen Cromwel waar, wanneer de koning wegens het huwelyk met de princesse van Kleef misnoegt was: want dit huwelyk hadt Cromwel bevordert, menende dus koning Henrik daar door met de Protestanten in Duitschlandt dies te naauwer te verbinden. Tot dien einde hadt hy ook de schoonheit van die princesse boven maten geprezen. Toen nu de koning het tegendeel aan haar bevondt, en in 't tegendeel Catharina Howard, uit het huis van Norfolk, beminde, zochten de vyanden van Cromwel, en in 't byzonder de hertog van Norfolk, hem den voet te ligten. Ingevolge van dien wierdt hy in 't jaar 1540, wanneer hy even te voren tot grave van Essex en opperkamerheer verklaart was, in verzekering genomen, en hem aanstonts zyn proces gemaakt. Men beschuldigde hem van vele oproerige woorden tegen den koning, en in 't algemeen van 't misbruiken zyner macht. Men ging zeer ongeregeld te werk, zonder Cromwel over deze en diergelyke beschuldigingen te horen. Doch zulks geschiedde volgens een wet, kort te voren door hem zelve gemaakt, namentlyk, dat men alle die genen, die van gekwetste hoogheit beschuldigt wierden, onverhoort behoorde te veroordelen. Dus wierdt het doodvonnis over hem uitgesproken, en hy na verloop van zeven weken onthalst. Gedurende zyne gevangenisse gedroeg hy zich zeer nederig, hopende zyne goederen en waardigheden dus op zyn zoon te doen komen. Op 't schavot gekomen zynde deedt hy belydenis van de Katholyke Religie, doch gebruikte opzettelyk dat woordt van een algemene betekenisse, daar hy toch in zyn hert Protestantsch was. Hy hadt niet gestudeert, maar was van een zeer gelukkig begrip, durvende alles ondernemen. Daar by was hy zeer arbeidzaam, en getrouw omtrent den koning, wiens bevelen hy in alle dingen voor zich hadt, doch die hem in zyn ongeluk niet te stade kwamen. *Larrey Hist. d'Anglet. T. II. Burnet Historie der Reformatie. Goodwin Annal. Rer. Anglic. Sleidanus de Statu Relig. & Reip. Sanderus de Schism. Angl.*

CRONACH, eene sterke stadt, met een sterk kasteel, gelegen op een kleinen berg, in 't Noorder deel van 't sticht Bamberg, tusschen de grenzen van Coburg en Bareuth. De voorbylopende rivier, die aldaar het riviertje Haslach, en een weinig verder de Radach ontfangt, wordt ook *Cronach* genaamt, ontspringt in 't Bareuthsche gebiedt, en valt eindelyk na een loop van omtrent 10 mylen by Lichtenfels in den Mayn.

CRONBERG, of CRONBURG, een fraai en welgebouwt stedeke, twee mylen van Frankfort aan den Mayn, gelegen aan den voet van een hoog gebergte, op een schonen en vruchtbaren grondt, en met dubbele muren omringt. Jacobus Schopperus meent, dat Trajanus deze plaats tegen de Catten gebouwt heeft, zynde daar van daan *Trajanusburg* genaamt, waar uit eindelyk *Cronburg* gesproten is. In 't jaar 1389 geraakte deze stadt in verschil met Frankfort, wanneer in 't dal voor Cronburg een hevig treffen tusschen beide partyen geschiedde. In 't jaar 1523, toen Frans van Sickingen den aartsbisschop Richard van Trier beoorloogde, en daarom in den ryksban gedaan wierdt, en Hartmuth van Cronberg hem bygestaan hadt, zo kondigden hem insgelyks de aartsbisschop van Trier, Lodewyk, keurvorst van de Palts, en Philips, landgrave van Hessen, den oorlog aan. Deze veroverden in October van 't zelve jaar de stadt Cronburg. Hoewel de zelve naderhandt in 't jaar 1541 door een verdrag met het huis Hessen aan die van

Cronburg wederom wierdt overgegeven. Het geslacht der vryheeren en graven *van Cronburg* voert den name van deze plaats. *Trithemius in Chron. Sponheim. Schopperus l. I. Chronogr. c.* 10. *pag.* 178. *Latomus de Obsid. Trevir. Leodius de bello inter Trevir. Archiepisc. & Francisc. a Sickingen. Broweri Annal. Trevir. lib. XX. p.* 346. *Zeileri Topogr. Hassiæ.*

CRONBERG. Het aloude en vermaarde geslacht der ridders, vryheren en graven van Cronberg is reets ten tyde van keizer Henrik den I, onder wien *Vipertus van Cronberg* geleeft heeft, in aanzien geweest. Anderen derhalven noemen *Rudolph van Cronenberg*, een broeder van *Judith*, twede gemalin van keizer *Lodewyk* den Godzaligen, die in 't jaar 866 grootkancelier van Vrankryk was. Dit menen ze uit een oud grafschrift te beweren, gelykerwyze keizer Ferdinand de II in een open brief, in 't jaar 1623 aan dit geslacht verleent, daar op het ooge heeft. *Wilhelm van Cronberg* was in 't jaar 942 op 't steekspel te Rotenburg, aan de Tauber. *Wilhelm* de jonge heeft op het steekspel te Brunswyk in 't jaar 996 roem ingelegt. Deze navolgende waren vermaard op verscheide steekspelen: *Henrik* op dat te Zurich, *Emerik* te Neurenberg; des zelfs zonen, *Franco* en *Philips*, te Worms, en *Johannes van Cronberg* te Wurtzburg, in 't jaar 1235. Het eigentlyke geslachtregister echter kan niet hoger dan van *Hartmuth*, die in 't jaar 1266 leefde, afgeleid worden. Zyne gemalin Agnes, gravin van Hanau, baarde hem een zone van den zelven name. Deze trouwde met Margaretha van Waldeck, en teelde by haar *Johannes*; wiens zoon *Hartmuth* de III twee gemalinnen, namentlyk Elizabeth van Weinsberg, en Elizabeth van Strahlenburg, ten huwelyk gehad heeft. De eerste baarde hem *Hartmuth* den IV, die Adelheit, gravin van Nassau, ten huwelyk nam, en by haar *Elizabeth* teelde. De twede baarde hem, behalven drie dochteren, ook *Hartmuth* den V. Deze teelde by Walburg, gravin van Isenburg, *Johannes*, die leefde in 't jaar 1370, en gewan by zyne gemalinne Margaretha van Randek *Hartmuth* den VI, en den VII, nevens *Johannes. Hartmuth* de VII teelde by een gebore van Cronberg *Johannes*, die kanunnik van Mentz was, en stierf in 't jaar 1439, en *Walther* den ouden, wiens dochter gemalin van Ulrich van Rosenberg geweest is; voorts *Hartmuth* den VIII, en *Walther* den jongen, die beide buiten huwelyk gestorven zyn, en *Franco van Cronberg*, met drie dochteren. Deze Franco, die in 't jaar 1428 leefde, trouwde Agnes van Stokheim. Deze baarde hem *Hartmuth* den IX, en *Johannes*, die prioor van de Predikorde in Vrankryk en Heidelberg was. *Hartmuth* stierf in 't jaar 1500, nalatende by zyne gemalinne Elizabeth van Sickingen *Johannes*, die leefde in 't jaar 1596, en by zyne gemalinne Clara van Helmstadt verscheide kinderen teelde, onder welke *Hartmuth* de X merkwaardig is. Deze was een gedurig voorvechter der Protestantsche lere, en zondt in 't jaar 1521 den keizerlyken minister, Frans van Sickingem, op den ryksdag te Worms zyne bedenkingen, omtrent het beletten eeniger misbruiken, in de kerk ingekropen, over. Hy schreef ook aan paus Adrianus, en toonde hem de reden, die hem bewogen hadden, de Roomsche Religie te verlaten. Eindelyk hadt hy in den oorlog tusschen Frans van Sickingen en den keurvorst van Trier het ongeluk, dat hy uit het bezit zyner goederen gezet wierdt, hoewel die naderhandt weder aan zyn huis gekomen zyn. Hy stierf in 't jaar 1549, oud zynde 61 jaren, en nalatende by Anna, de dochter van Philippus van Cronberg, *Philips*, *Walther* en *Hartmuth* den XI, welke drie verscheide linien in 't jaar 1568 een eeuwigdurend familie-verdrag gemaakt hebben, van welke de laatste eerst in den vryheerlyken, naderhandt in den gravenstandt is verheven. *Philippus* hadt drie dochters, en zo vele zonen, onder welke *Hartmuth* de XII het geslacht voortgeplant heeft, telende, nevens drie dochters, *Philippus*, *Everard*, en *Wolfgang Adam. Walther*, de andere zoon van *Hartmuth* den X, en broeder van *Philips*, stierf in 't jaar 1558, nalatende *Hartmuth* den XIII en *Walther*. Hartmuth de XIII stierf in 't jaar 1608, hebbende by zyne gemalinne Elizabeth van Muderspach, de laatste van haar geslacht, zes zonen en vier dochteren geteelt. Onder de zonen is nevens *Joh. Suicardus*, die in zyn zoon *Joh. Nicolaus*, vryheer van Cronberg, in 't jaar 1704 den 17 July is uitgestorven, ook *Joh. Daniel* aanmerkelyk. Deze trouwde Maria Elizabeth van Partenheim, die hem *Hartmuth* den XIV, en *Joh. Daniel* teelde. Hy stierf in 't jaar 1621. De zoon van *Walther* was *Herman*, die zes zonen hadt. Maar *Hartmuth* de XI, keur-Mentzische maarschalk en opper-hofmeester, zoon van Hartmuth den X, en broeder van Philips en Walther, leefde in 't jaar 1573, en trouwde Barbara van Sickingen, die hem *Franciscus*, *Hartmuth* den XIV, en *Joh. Suicardus*, keurvorst en aartsbisschop van Mentz, en *Joh. Georg* gebaart heeft. Deze laatste, die in 't jaar 1608 geboren is, was keur-Mentzische Raadt en opperamptman te Nöchst en Hofheim, en trouwde Anna Margaretha, bygenaamt Dallberg, by welke hy twee dochteren en drie zonen teelde, van welke twee jong gestorven zyn, maar *Adam Philips*, graaf van Cronberg en Hohen-Geroltzek, keizerlyke kamerheer, ook keizerlyke en keur-Beyersche overste en generaal wachtmeester, wierdt door tusschenspreke van keurvorst Joh. Suicard van Mentz, die zyn bloedverwant was, van keizer Ferdinand den II eerst tot vryheer, naderhandt grave, nevens zitting en stem in 't graaflyk Zwabisch collegie, gemaakt. Hy verwierf voor zich Poritschen in Bohemen, nevens andere aanzienlyke goederen, en bezat Geroldseck als een leen. Zyne gemalin Maria Sidonia van Daun, gravinne van Falkenstein, baarde hem *Crato Adolph*, een eenige zoon, grave van Cronberg, Hohen-Geroldseck en Falkenstein, heer in Poritschen, Borbi, Flerchingen en Abenheim, keizerlyke Raadt en kamerheer, die in 't jaar 1692 den 1 April na zyne vier kinderen stierf. Toen viel Geroldseck weder aan 't Ryk, doch *Joh. Nicolaus*, vryheer, van Cronberg, die de laatste van dit geslacht in 't jaar 1704 gestorven is, erfde de overige goederen. Ten tyde van Hartmuth den I leefde een bloedverwant van dit geslacht, namentlyk *Franco van Cronberg*, ridder, in 't jaar 1236, die de vleugel-stam heeft voortgeplant. Van dezen zyn *Everwyn van Cronberg*, die van 't jaar 1299 tot het jaar 1303 bisschop van Worms was, en *Walther*, de XXXV grootmeester der Duitsche orde in Pruissen, gesproten. Deze laatste stierf in 't jaar 1543. De laatste van dezen stam, *Joh. Everard van Cronberg*, amptman te Altzenau, en burggraaf te Friedberg, stierf in 't jaar 1617, oud zynde 75 jaren. De benoeming dezer twee linien is daar van daan ontstaan, om dat die van Cronenstam eene kroon in hun schildt, maar die van den vleugelstam een vleugel op hunnen helm gevoert hebben. *Bucelinus Germ. Stemmategraph. p.* 3. *Spener. opere Heraldico l. I. c* 19. *Humbrachts hochste zierde Teutschlands n.* 10. 11 12. *Imhof notit. Procer. Imper lib. I. c.* 1. *Hamburg. Remarq. An.* 1702. *en* 1704.

CRONENBURG, een goede vesting met een slot op het Deensch eilandt Zeelandt, aan de Zondt, door koning Frederik den II in 't jaar 1577 aangelegt en versterkt. Dit kasteel is maar 5 mylen van Coppenhagen afgelegen, by de stadt Helsingör, en is een voormuur tegen die genen, die het eilandt van de zyde der Noordzee of de Belt zouden willen aantasten. In 't jaar 1658 veroverden de Zweden deze vesting, doch keerden ze in 't jaar 1660 by een vredeverdrag weder uit. Hier ontfangen de koningen van Denemarken den tol van de Zondt.

CRONENBURG, een heerehuis by Loenen aan de Vecht. Zie KRONENBURG.

CRONENDAHL, eene adelyke familie in Brabandt, erlangde in 't jaar 1684 den tytel van vicomte van Vlieringen en Breethout. Deze familie stamt in een rechte linie van vaders zyde af van de hertogen van Tongre, en van moeders zyde van de vicomten van Abbeville. Hier uit zyn vele staatsraden, presidenten, veldmaarschalken en generaals gesproten. *Joh. Henr. van Cronendahl*, vicomte van Vlieringen en Breethout, bloeide in 't jaar 1681 als president van de rekenkamer van Brabandt. *L'Erection de toutes les terres du Brabant.*

CRONIA noemden de ouden het feest van *Saturnus*, by de Grieken *κρόνος* geheten. Men vierde het te Athene in de maandt Hecatombæone. Het was dat gene, 't welk de Romeinen *Saturnalia* noemden. Op het eilandt Rhodus offerde men een misdadige, die opzettelyk daar toe bewaart was. *Meurs. Græcia feriata. Castellanus de festis Græc.*

CRONIUS, een Philosooph, wiens leeftydt men niet bepalen kan. Hy schreef *beginselen der Philosophie van Plato en Pythagoras.* De ouden maken dikwils gewag van hem. *Voss. Sect. Philos. c.* 2. §. 19. *Meurs. Bibl. Gr.*

CRONSLOT, een vesting, door den keizer van groot-Ruslandt in 't jaar 1704 in Carelië aangelegt, zynde midden in zee gebouwt.

CRONSTADT, *Braslaw*, in 't Latyn, *Coronia*, *Brassovia*, of *Stephanopolis*, is de twede Duitsche stadt in Zevenbergen, gelegen in 't Wallachische gebergte, twaalf mylen van Hermanstadt, hebbende rondom aangename bergen. De stadt zelve is niet groot, maar de grote voorsteden, door Hungaren, Wallachers en Duitschers bewoont, de sterke handel, enz. maken, dat ze de volkrykste van 't gansche landt is. Zy heeft dubbele en diepe grachten, is met torens en bastions omringt, en wordt voornamentlyk van een bergslot gedekt. Het binnenste der stadt wordt alleen van Duitschers bewoont. *Johannes Honterus* heeft alhier de Luthersche Religie ingevoert, en in 't jaar 1530 een Gymnasium Academicum opgerecht. *Ptolomaus* meldt eene stadt, hier omtrent gelegen, en *Patroissa* genaamt. *Kreckwitz Beschr. van Zevenb. p.* 310.

CROPPENSTADT, of KROPPENSTADT, eene stadt in 't vorstendom Halberstadt gelegen, behoort tot het ampt Gruningen, en heeft eertyds byzondere graven gehad. *Ludolphus*, aartsbisschop van Maagdenburg, was daar geboren, en begiftigde ze met verscheide privilegien, na dat zyne landslieden zich in den oorlog, dien hy nevens den keizer in 't jaar 1204 tegen Bohemen voerde, dapper gedragen hadden. Hy heeft ook 28 ruiters aangestelt, die nog tot dienst van 't landt alhier onderhouden worden. *Spangenb. Mansf. Chron. c.* 242. *Leukfelds Antiq. Gruning.*

CROQUANTZ. Dus noemde men de boeren, die wegens de zware en veelvuldige belastingen onder koning Henrik den IV, en in 't jaar 1636 onder des zelfs zone Lodewyk den XIII in 't landschap Guienne, en de naburige landen een opstandt verwekten: doch die in weinig tyds gedempt wierdt. De benaming komt van een woordt *croc*, een hake, en *croquans* betekent een dood-arm mensch, die in tydt van vrede geen ander huisraadt, en in den oorlog geen ander geweer heeft, dan een hake. *Le Vassor Hist. de Louis XIII. l.* 8. 9.

CROS, (JOHANNES VAN) kardinaal en bisschop van Limoges, was zeer ervaren in de geestelyke en wereldlyke rechten, in welke beide hy ook een vermaard hoogleeraar geweest is. In 't jaar 1348 wierdt hy bisschop van Limoges, en in 't jaar 1371 gaf hem paus Gregorius de XI, zyn bloedverwant, den kardinaalshoedt. Een tydlang daarna, na dat hy het bisdom van Palestrina hadt aangenomen, wierdt hy groot-penitentiaris van de kerk. Hy was by de verkiezing van Urbanus den VI, die hem als legaat naar Vrankryk zondt, en hebbende geprotesteert tegen het gene het collegie der kardinalen wedervaren was, benoemde hy Clemens den VI, die hem als legaat naar Vrankryk zondt. Naderhandt te Avignon wedergekeert zynde, stierf hy aldaar den 22 November 1383. *Bosquet in vita Greg. XI. Du Chesne Hist. des Card. Frizon Gall. purp. Sammarth. Gall. Christ. Aubery Hist. des Card. Ciacon.*

CROS, (PETRUS VAN) kardinaal en aartsbisschop van Arles, was een broeder van den voornoemden *Johannes*, geboortig uit 't Limo-

't Limosin, uit het vlek Calmafort. Hy nam de orde der Benedictynen in 't klooster van S. Martialis te Limoges aan, van waar hy in dat van Braffac, en van daar eindelyk naar Toul kwam, en tot prioor te Voute verkoren wierdt. Eenigen tydt daarna, namentlyk in 't jaar 1375, wierdt hy biſſchop van S. Papoul; daar op aartsbiſſchop van Bourges, en ten laatſte van Arles. Clemens de VII, die hem tot zyn kamerheer maakte, en den kardinaalshoedt gaf, kon hem den rang der kardinalen niet geven, om dat zulks in een tydt der ſcheuring geſchiedde. Hy ſtierf te Avignon in 't jaar 1388. *Sammarth. Gall. Chriſt. Saxi Pontif. Arelat. du Puy Hiſt. de Schiſme.*

CROS, (PETRUS VAN) kardinaal en biſſchop van Auxerre, uit het landſchap Limoſin, ſtudeerde te Parys, en wierdt aldaar tot doctor verklaart. Men voegt 'er by, dat hy 'er ook diaken geweeſt is. In 't jaar 1344 was hy proviſor van de Sorbonne. In 't jaar 1347 verkoor men hem tot biſſchop van Senlis, en in 't jaar 1349 wierdt hy biſſchop van Auxerre. In 't jaar 1350 maakte hem Clemens de VI tot kardinaal; en in 't jaar 1361 den 28 September ſtierf hy aan de peſt te Avignon. *Sammarth. Gall. Chriſt. Frizon Gall. purp.*

CROSIK, of KROSEG, van ouds CROZUC, is een der oudſte adelyke huizen in 't vorſtendom Anhalt en hertogdom Maagdenburg. Becman meent, dat het uit Frankenlandt afkomſtig is, en zegt, dat het eertyds in den vryheeren ſtaat geweeſt is. Het ſtamhuis KROSIG legt in 't hertogdom Maagdenburg, maar is reets in 't jaar 1421 aan die van *Trota* verkocht. *Dedo* de I *van Krosig* leefde in 't jaar 1117, en hadt twee zonen, namentlyk *Theodoricus*, die in 't jaar 1182 biſſchop van Halberſtadt was, en *Dedo* den II, die *Conradus* en *Gunzelinus* teelde. De eerſte ſtierf in 't jaar 1226 in 't klooſter Sittichenbach, hebbende alvorens zyn bisdom van Halberſtadt nedergelegt; maar *Gunzelinus* heeft het geſlacht voortgeplant, en was de overoudgrootvader van *Everard van Crosick*, die drie zonen naliet, met namen 1) *Köler van Crosick*, die in 't jaar 1384 een vermaard Saxiſch krygsheldt geweeſt is, en wiens zoon, *Herman Köler van Krosig*, het ſtamhuis Kroſig verkocht, en dien geſlachtname verliet, noemende zich *Kohler*. 2) *Curt*, die zyn geſlachtnaam ook verliet, en zich *Uit den Winckel* noemde. 3) *Laurens van Krosick*, die den name van Kroſik voortgeplant heeft. De nakomelingen van dezen hebben de goederen Weiskau, Ballenſtadt, Alsleben, Beſen, Erxleben, Gnelben, enz. aan zich gebragt, en zo vele linien geſticht, die echter meeſt alle wederom uitgeſtorven zyn. In 't jaar 1637 ſtierf *Chriſtoffel* op Gnelben en Sandersleben, Anhaltſche kamerraadt, hofmaarſchalk en hoofdman van Deſſau. Des zelfs dochter Johanna Elizabeth was de gemalin van Georg Aribert, vorſt van Deſſau. Onder de zonen was 1) *Adolph Willem*, preſident van den geheimen Raadt van Heſſen. 2) *Georg Aribert*, kapitein. 3) *Siegfried Hildebrand*, geheime Raadt en opperhoofdman van Anhalt. 4) *Henrik Philibert*, kamerjonker by hertog Willem van Weimar. Deze laatſte verloor in 't jaar 1642 by ongeluk zyn duim, wanneer hy een piſtool loſte, en ſtierf weinig dagen daarna. Hy was een zo groot lieveling van den voornoemden hertog, dat de zelve niet alleen met zyn eigen handt in den almanak des zelfs doodt met deze woorden aantekende: „ *Heden is myn lieve Philibert van Krosig, die den 7* „ *November naar Budſtadt was gereiſt, en onderweeg by ongeluk zyn* „ *duim affchoot, zalig geſtorven;* " maar ook tot des zelfs gedachteniſſe een zilvere en goude munt liet ſlaan met dit opſchrift:

EIN TREUER HERR UND TREUER KNECHT
SIND HIER GELOBT, UND DORT GERECHT.

Dat is: „ Een getrouw heer en een getrouw knecht zyn hier geprezen, en hier namaals rechtvaardig." *Gebhard Frederik*, ſtichter der Erxlebiſche linie, was de vader van *Matthias*, keur-Brandenburgſche land-kamerraadt in 't jaar 1650, en de grootvader van *Gebhard Frederik*, keur-Brandenburgſche kamerjonker. *Volrad Buſſo* op Beſen was vorſtelyke Brunswykſche hofmeeſter; des zelfs broeder, *Bernhard Frederik*, hertoglyke Wolfenbuttelſche geheime Raadt, oppermaarſchalk en overſte, was naderhandt koninklyke Pruiſſiſche geheime Raadt, en ſtierf in 't jaar 1714 in Hollandt op een landgoedt, dat hy gekocht hadt, genaamt Herxen, nalatende vier zonen. *Georg Rudolf* op Mariënthal was in 't jaar 1692 keur-Saxiſche generaal-majoor, en trouwde in 't jaar 1689 zyne dochter Charlotta uit aan Otto Henrik, grave van Solms-Puch. *Laurens Ludolf* op Hohen-Erxleben, keur-Brandenburgſche overſte, kamerheer en krygsraadt, was in 't jaar 1672 afgezant by de Staten generaal der Vereenigde Nederlanden van wegens keur-Palts. In 't jaar 1673 ging hy als envojé naar Denemarken en Zweden, doch wierdt in het zelve jaar in een duël van den overſt-luitenant van Straus naby Treuen-Brixen gedood. Hy liet twee zonen na, *Frederik Willem*, die in 't jaar 1689 als keur-Brandenburgſche kapitein in den ſtorm voor Bon ſneuvelde; en *Georg Ernſt*. Zyne nagelatene weduwe, zynde een geborene van Cloſen te Heydenburg uit Zwaben, wierdt in 't jaar 1684 hofmeeſtereſſe by de hertoginne van Saxen-Coburg, en naderhandt by de landgravinne van Heſſen-Darmſtadt, en in 't jaar 1689 by de hertoginne van Gotha. Doch ze leide deze bediening neder, en begaf zich naar Berlyn tot hare maagſchap, alwaar ze een tydlang daarna in het 69 jaar hares ouderdoms ſchielyk aan een beroerte overleedt. Van hare Godvrucht getuigt haar tractaat, te Helmſtadt gedrukt in 't Hoogduitſch onder den name van *Zabbaths-viering*. *Jakob Anton*, Anhaltſche landraadt en onder-directeur, ſtierf in 't jaar 1704. Zyn oudſte zoon, *Gebhard Frederik*, keur-Paltsſche kamerheer, Heſſiſche overſtluitenant en generaal adjutant, teelde vier zonen, die zich in Pruiſſiſche en keizerlyke dienſten begaven. De overige vier zonen van *Jakob Anthon* zyn: 1) *Auguſtus Lebrecht*, die in 't jaar 1708 Poolſche en keur-Saxiſche ritmeeſter was, is naderhandt vorſtelyke Anhaltſche landraadt geworden. 2) *Karel Willem*, kamerjonker te Zerbſt. 3) *Johan Adolf*, vorſtelyke Anhaltſche ampts hoofdman. 4) *Johan Lodewyk*, koninklyk Groot-Britanniſche majoor en generaal adjutant. *Becmanni Anhaltiſche Hiſt. Meibom. ſcript. Rer. Germ. T. III. pag. 239. Pegauiſche Chron. ad ann. 1117. Spangenb. Adelſp. P. II. Tenzels Monatl. Unterred. an. 1692.*

CROSNAU, eene Poolſche ſtadt in Rood-Ruiſſen, in 't woiwoodſchap Lemberg, gelegen aan 't Carpatiſche gebergte, aan de rivier Viaras, naby de grenzen van klein-Polen en Hungarië.

CROSSEN, een vorſtendom in Neder-Sileſië, het welk in 't Noorden aan de mark Brandenburg, in 't Weſten aan de Lausnitz, in 't Zuiden aan 't vorſtendom Sagau, en in 't Ooſten aan 't vorſtendom Glogau paalt. Het ſtaat als een koninklyk Boheemſch leen onder den koning van Pruiſſen. De Religie is 'er Lutherſch en Gereformeerd, hoewel de Lutherſchen de talrykſte zyn. Het appelleert aan de Neumarkſche regering. Dit vorſtendom heeft 8 mylen in de lengte, en 6 in de breedte. Het heeft twee kreitzen, een van Croſſen, de andere van Zullich; en behoorde eertyts tot het Glogauſche vorſtendom, wanneer het de hertogen van Glogau door een landhoodtman lieten regeren. Wanneer in 't jaar 1271 hertog Conraad de III met Brigitta, de dochter van Theodoricus, markgrave van Meiſſen, trouwde, moeſt hy zyn ſchoonvader de heerlykheit Croſſen, gelyk men het toen noemde, en Greiffenſtein verpanden. Maar vermits hy de zelve niet wederom konde loſſen, nam de voornoemde markgrave Croſſen in, en bezat het 3 jaren lang; doch als 't hem niet langer behaagde, verpandde hy het in 't jaar 1275 by den aartsbiſſchop van Maagdenburg, die het 2 jaren in bezit hadt. Doch als de hertogen van Sileſië niet langer wilden gedogen, dat hunne landen onder vremde heren zouden ſtaan, zo kwam hertog Henrik de Vrome van Breſlau tuſſchen beide, ſchoot 6000 guldens daar op, en nam Groſſen in 't jaar 1277 in bezit, en behieldt het 13 jaren lang, tot hy in 't jaar 1290 ſtierf, en het landt zynen bloedverwant, den voornoemden hertog Conraad den III, vermaakte, die het voor zyn zoon *Henrik* den Getrouwen naliet, en deze ſtelde by uiterſte wille *Primiſlaus* den II, een zyner vier zonen, als erfgenaam van Glogau en Croſſen; die in 't jaar 1331 zonder erfgenamen ſtierf, wordende van zyn broeder *Henrik* den IV van Sagan opgevolgt, wiens opvolger in 't jaar 1333 zyn zoon *Henrik* de V, toegenaamt de Yzere, was, die tot het jaar 1369, en dus 36 jaren, regeerde. Deze liet drie zonen na, die tot het jaar 1380 in ongedeelde goederen bleven, wanneer de oudſte zoon, *Henrik* de VI, Sagan, Croſſen en Swiebus ontfing. Maar nademaal hy in 't jaar 1388 zonder erfgenamen ſtierf, zo volgde hem zyn jonger broeder *Henrik* de VIII, bygenaamt Sperling van Freyſtadt. En toen deze in 't jaar 1395 overleden was, erfde zyn zoon *Wenceſlaus* Croſſen. Deze diende den koning van Polen Uladiſlaus een tydlang als generaal tegen de Pruiſſen. Wederkerende wilde hy op een zekeren tydt op het kaſteel van Croſſen eenig geſchut proberen, maar verloor door 't ſpringen van een ſtuk kanon het leven. Toen erfde zyn broeder *Henrik* de X, die by 't affterven van zyn vaders broeder, *Henrik* de VII, Glogau ontfangen hadt, het Crosniſch aandeel. Deze liet in 't jaar 1467 tot opvolger zyn zoon *Henrik* den XI na, die zyn byleger hieldt met een princeſſe van Brandenburg, Barbara, oud tien jaren, en dochter des keurvorſten, bygenaamt Achilles; maar ſtierf 2 jaren daarna den 21 February 1479 zonder erfgenamen, nalatende zyne jonge gemalinne als erfgename zyner landen, die haar vader, keurvorſt Albert, in bezit nam. Hier tegen kantte zich Johannes, hertog van Wohlau, vaders broeder van den overleden Henrik den XI; daar by kwam, dat Matthias, koning van Hungarië, en Uladiſlaus, koning van Bohemen, als opperhertog van Sileſië, pretenſie op deze erfeniſſe maakten, en alle vier mededingers droegen hunne eiſchen op den landdag te Freyſtadt voor. Maar vermits dit geſchil door 't recht niet kon bygelegt worden, zo nam hertog Johannes de party van koning Matthias, en keurvorſt Albert die van koning Uladiſlaus. Deze laatſte gaf ook zyne dochter, de hertoginne weduwe Barbara, aan Uladiſlaus, onder beding, dat deze haren gemaal, als koning van Bohemen, het vorſtendom Glogau zoude afſtaan, het welk ook geſchiedde, terwyl ondertuſſchen hertog Johannes eenige benden zamentrok, en daar mede Croſſen nevens de daar toe behorende landen ontruſtte, en in de Mark geen geringe ſchade veroorzaakte, zonder dat koning Uladiſlaus zich deze zake aantrok. Eindelyk wierdt 'er in 't jaar 1481 te Camentz in de opper-Lauſnitz een vrede getroffen, onder die voorwaarde, dat de hertog Johannes den koning Matthias Croſſen, Zulichau, Sommerfeldt en Bobersberg afſtondt, die deze wederom aan Barbara, des keurvorſten dochter, in plaats van hare morgengifte, ter waarde van 50000 dukaten, tot een onderpandt gaf. In deze hoedanigheit van een pandſchelling is het landt van Croſſen ook tot het jaar 1538 in 't huis Brandenburg gebleven; toen koning Ferdinand de I den keurvorſt Joachim den II door een verbelyk de ſouvereiniteit hier over en erflyk bezit opdroeg, waar door Croſſen van Sileſië afgeſcheurt wierdt. Nochtans bedong het gezamentlyke huis Brandenburg, den tytel en wapen des hertogs van Sileſië te voeren. De eerſte, die het als een afzonderlyk vorſtendom bezeten heeft, was de markgraaf *Johannes*, broeder van keurvorſt Joachim den II, aan wien zyn vader Joachim de I de landen van Cuſtrin en Croſſen tot zyn aandeel gegeven hadt, en Croſſen door een landhoofdman liet regeren. In dezen ſtaat is het ook tot hier toe gebleven, niettegenſtaande de vorſten en ſtanden van Sileſië verſcheide malen aangehouden hebben om de Crosniſche ſouvereiniteit. In 't jaar 1708 wierdt dit vorſtendom aan Sophia Dorothea, gemalinne van den toenmaligen Pruiſſiſchen kroonprins Frederik Willem, als een leeftocht gege-

gegeven, die ook den 31 January in het zelve jaar de huldiging aldaar ontfing. *Dlugoss. Hist. Polon. Burei Annal. Siles. Schikfus Schles. Cron. Heneli Silesiogr. renov. cum notis F.big. Angeli Mark. Chron. Lucæ Schles. Chron.*

CROSSEN, in 't Latyn *Crosna*, is de hoofdstadt van 't bovengenoemde vorstendom, en gelegen aan de Oder, daar de Bober in de zelve valt, 6 mylen van Frankfort, en 12 van groot-Glogau, in een vermakelyk landt. De stadt is zeer volkryk, heeft sterke torens en muren, behalven de schanssen, en naar de zyde van Frankfort eenige bergen, met wynstokken en ooft beplant. Het kasteel alhier is dikwils de setel der keurvorstinnen weduwen geweest. In 't jaar 1657 onthieldt zich alhier de weduwe van keurvorst Georg Willem. De stadt is zeer oud, en men leest 'er reets van in 't jaar 1163. Henrik met den Baardt, hertog van Silesië, hadt hier dikwils zyn hof, en stierf op het slot alhier in 't jaar 1238. Zyne gemalin, de H. Hedwig, week herwaarts met de nonnen van Trebnitz, toen in 't jaar 1241 de Tartaren in Silesië gevallen waren. In den Markschen oorlog met hertog Johannes wierdt ze in 't jaar 1476 belegert, en de voorstadt afgebrand. In 't jaar 1631 hebben ze de brandstichters aangestoken; en in 't jaar 1633 heeft ze de generaal Wallenstein verovert. In 't jaar 1634 namen ze de Zweden en Brandenburgers wederom in. In 't jaar 1708, den 24 April, is ze gansch afgebrand, doch op 't bevel en kosten des konings van Pruissen, Frederik, weder opgebouwt. *Dlugoss. Hist. Polon. Curei Annal. Siles. Schikfus. Henelius. Lucæ Schles. Chron.*

CROSTOLO, in 't Latyn, *Crustulus*, een rivier in Lombardië, ontspringende op de grenzen des graafschaps Rossena, in 't hertogdom Parma, en vallende in de Po niet verre van Guastalla. Tusschen de twee rivieren, Secchia en Crostolo is een kanaal, *Fossa Trassinara*, zomwylen ook *Fossa Tarana* genaamt. *Schauplats des Krieges in Italien p.* 470. 471.

CROTALUM was by de oude Grieken en Romeinen een zeker instrument, bestaande uit twee stukken koper blik, met een handvat, en door zekere vrouwen, *Crotalistriæ* genaamt, gedurende de maaltydt der groten gebruikt, en die naar het geluit, dat ze daar mede maakten, dansten. Het wordt dus genaamt van *κροτέω*, *Pulso*, *is slaa*, en was eenigzins gelyk het geklapper van een ojevaar, die daar van daan ook *Crotalistria* genaamt is. De oude dichter Aristophanes geeft een snapper den name van dit instrument. Pausanias verhaalt, dat Hercules de Stymphalides niet door pylen, maar door het geluidt dezer instrumenten verdreven heeft: het welk dus zynde een blyk is, dat ze van een aloud gebruik moeten geweest zyn. Ovidius voegt dit speeltuig by de cymbalen. Die daar op speelden maakten verscheide buigingen en bewegingen des ligchaams; min of meer als in de hedendaagsche Fransche Sarabandes, onder 't spelen met Castagnetten, gelyk blykt uit het gedicht, genaamt *Copa*, dat op den name van Virgilius gaat. Clemens Alexandrinus, noemende de inwoners van Cilicië de uitvinders dezer speeltuigen, oordeelde dat het den Christenen niet betaamde, de zelve op hunne maaltyden te gebruiken, wegens de dertele bewegingen der ligchamen, die daar mede gepaart waren. *Lampe de Cymbalis vet. 1. 5. Pitiscus.*

CROTILDE. Zie CLOTILDE.

CROTON. Zie CORTONA.

CROTONA, eene Italiaansche stadt in dat gedeelte, dat men eertyds groot-Griekenlandt noemde, naar 't verhaal van zommigen van Diomedes, maar naar 't getuigenisse van Dionysius Halicarnassensis van eenen Miscellus gebouwt, in 't jaar na den opbouw van Rome 46, in 't 1 jaar der XVIII Olympiade, voor Christus 708, zynde het 7 jaar der regering van den Roomschen koning Numa Pompilius. Deze stadt was zeer vermaard van wegens hare worstelaars, van welke zeven op eenen dag de overwinning behaalden: invoegen daar van daan een gemeen spreekwoordt ontstaan is: „De zwakste der Crotoniaten is de sterkste der Grieken." Plinius schryft zulks aan de gezonde lucht aldaar toe. *Milo*, ook van zyne sterkte vermaart, zynde een leerling van Pythagoras, maakte deze stadt ook niet weinig beroemd. *Ischomachus*, *Tisicrates*, *Astolus*, nevens eenige andere vermaarde worstelaars, zyn alhier geboren, gelyk als ook *Democedes*, de beroemde geneesmeester, die by Polycrates, koning van Samus, en Darius, koning van Persië, in een zonderlinge achting was. Ook was de vermaarde dichter *Orpheus* nevens vele andere beroemde mannen uit deze stadt geboortig. Thucydides, Strabo, Plinius, Dionysius Halicarnassensis, Pomponius Mela, Ptolemæus, Livius, enz. maken alle van deze stadt *Crotona* gewag. Ze hadt eertyds 12 mylen in haren omtrek. Niettegenstaande de zelve thans in een geheel anderen staat is, nochtans wordt ze voor een fraaie stadt in 't achterste gedeelte van Calabrië gehouden, hebbende eene vesting, nevens een bisdom, dat onder Reggio behoort. *Dionys. Halicarn. l. II. Hist. Strabo lib. VI. Plin. lib. II. c.98. Herodot. lib. III. Alberti descr. Ital.*

CROTTE, (LA) een dorp in het eigentlyk genaamde Savoje, niet verre van de rivier Guier le Vife. Het is merkwaardig, om dat daar omtrent hertog Karel Emanuel de II voor de reizenden met vele moeite en onkosten een schonen weg door de rotzen heeft laten maken, wordende *le grand chemin royal de la Crotte* genaamt. *Theatrum Sabaud. & Pedemont. Schaupl. des Kriegs in Ital. p.* 74.

CROTOPUS, achtste koning der Argiërs, was de opvolger van Triopas, in 't jaar der wereldt 2477, en regeerde 21 jaar. *Jul. Africanus. Euseb.*

CROTOY, een Fransch vlek in Picardië, gelegen aan den mondt van de Somme, tegen over S. Vallery, vier mylen van Abbeville. *Cluverius* is van gedachten, dat het de stadt in der ouden *Gallia Belgica* is, genaamt *Caracotinum*, of *Gravinum*, waar voor andere *Havre de Grace* nemen.

CROU, of *Le* CROU, in 't Latyn *Crovus*, een kleine rivier in Isle de France, loopt voorby Louvre, Chatillon, Gonesse, S. Denys, enz. en nadat ze eenige beken ontfangen heeft, loopt ze in de Seine. *Masson descr. flum. Gall.*

CROUVE, (WILHELM) een Engelsch predikant, gaf te Londen in 't jaar 1672 een *Elenchus scriptorum in Scripturam S.* in 't licht. Men vindt in deze verzameling het vaderlandt, de hoedanigheden, en den tydt, wanneer ieder schryver gestorven is; benevens het gevoelen van de zelve, invoegen de bygezette letter P. betekent Papist, L. Lutheraan, C. Calvinist, S. Sociniaan. Voorts geeft hy den tytel van ieder werk op, het getal der stukken, en uitgaven. Tusschen beide vindt men den lof van zommige schryveren, die het meest tot het verstandt der H. Schrifture hebben toegebragt. Maar vermits hy een groot getal heeft overgeslagen, zo heeft *Le Long* in 't Latyn een werk van die zelve nature wydlopiger uitgegeven, in twee deelen in Octavo, te Parys in 't jaar 1708, en naderhandt vermeerdert in Duitschlandt. Men zegt, dat hy zich in 't jaar 1677 uit wanhope verhangen heeft. *Baillet Jugem. sur les Crit. Histor.*

CROWLANDT, of CROYLANDT, eene marktstadt in Lincolnshire, zynde een landschap in Engelandt, aan de rivier Weelandt, gelegen op een lagen en moerassigen grondt. De beste straten worden, gelyk te Venetië, door tusschenlopende watergangen van elkander afgezondert, en de dammen, die derwaarts leiden, zyn zo smal, dat 'er geen wagen over ryden kan: invoegen men by wyze van een spreekwoordt zegt: *Alle wagens, die naar Crowlandt komen, zyn met zilver beslagen.* Het seldzaamste in deze stadt is de driehoekige brug, die naar de drie hoofdstraten loopt.

CROY, een voornaam geslacht in de Nederlanden, wordt in verscheide linien verdeelt, van welke eene in den Ryksvorstenstandt verheven is. Het geslacht stamt af van de koningen van Hungarië, voornamentlyk van STEPHANUS, zone van koning *Bela* den Blinden, die in 't jaar 1173 van Stephanus, zone van zyn broeder Geisa, overwonnen en uit Hungarië verdreven wierdt, toen hy zich naar Vrankryk onder de regering van koning Lodewyk den jongen begaf. Zyn zoon was MARCUS, die zyn geluk ook in Vrankryk zocht, en, door toedoen van den voornoemden koning Lodewyk, met Catharina trouwde, zynde de erfdochter van Hues, here van Araines en Croy, die leefde in 't jaar 1181. Hy teelde met haar twee zonen, *Johan* en *Wilhelm*. *Johan* noemde zich here van Araines, gene kinderen nalatende by zyne gemalinne, eene dochter van den vicomte van Beaumont sur Oise. WILHELM voerde den tytel van here van Croy, en liet by zyne gemalinne Anna, een dochter van Arnoldus, grave van Ghisnes, *Jakob*, here van Croy na, die na de doodt van zyn vaders broeder Johannes ook here d'Araines wierdt, en by Margaretha van Soissons teelde JAKOB, here van Croy, Araines, Baillienville, Guyencourt, enz. die in 't jaar 1313 trouwde met Maria van Picquigni, by welke hy *Wilhelm* en *Johannes* teelde. Deze laatste was heer van Clery, en zyne nakomelingen zyn in Vrankryk gebleven. Maar Wilhelm, heer van Croy, Araines, enz. trouwde met Izabelle, erfdochter van Renty, Senighem, enz. en teelde by haar JOHANNES, heer van Croy, Araines, Renty, enz. Deze was kamerheer en Raadt der twee hertogen van Burgundië, Philips den Stouten en Johannes den onvertzaagden; ook gouverneur des konings van Vrankryk, van Pikardië, ridder der orde van S. Michiel, enz. Hy sneuvelde in den slag by Azincourt den 28 October 1415. Zyne zonen waren, *Arcimbaldus*, die nevens hem in het treffen by Azincourt zyn leven verloor, gene kinderen nalatende by zyne gemalinne; *Antonius*; here van Croy, Araines, enz. en *Johannes van Croy*, eerste graaf van Chimay, die een ieder door een byzondere linie hun geslacht voortgeplant hebben. ANTONIUS, here van Croy en Araines, baron van Renty en Seneghem, graaf van Porcean, Guines en Beaumont, was gouverneur van Limburg en Luxemburg onder Philips den Goeden, hertog van Burgundië, naderhandt van alle de Nederlanden, en daarenboven Raadt en opperkamerheer. In 't jaar 1431 wierdt hy tot eerste ridder van 't gulde vlies gemaakt. Eindelyk was hy van 't jaar 1463 tot 1465 opperhofmeester van Vrankryk, en stierf in 't jaar 1475, in 't 90 jaar zynes ouderdoms. By zyne eerste gemalinne teelde hy maar eene dochter, maar by de anderen, Margareta van Lotharingen, dochter van Antonius, grave van Vaudemont, en erfdochter der heerlykheden Arschot en Bierbek, gewan hy, behalven de dochteren, twee zonen, *Philips* en *Johannes*, van welke de eerste de linie van Arschot, de twede die van Roeux begonnen en voortgeplant hebben. PHILIPS, heer van Croy, Arschot en Renty, grave van Porcean, was gouverneur van Luxemburg, en stierf in 't jaar 1511. Zyne zonen waren, *Henrik*, van wien het geslacht is voortgeplant; *Antonius*, bisschop van Terouanne, die van Jeruzalem wederkerende, op 't eilandt Cyprus den 21 September 1495 stierf; en *Wilhelm*, hertog van Sore, enz. here van Chievres, die door zyne verstandige opvoeding van keizer Karel den V vermaard is, en van wien elders wydlopiger staat gesproken te worden. HENRIK, heer van Croy en Arschot, grave van Porcean, was Raadt en kamerheer van koning Lodewyk den XII van Vrankryk, en stierf in 't jaar 1514, nalatende vier zonen, namentlyk *Philips*, zyn opvolger; *Wilhelm*, kardinaal en aartsbisschop van Toledo, van wien beneden; *Karel*, grave van Porcean, die zich in Vrankryk gevestigt heeft; en wiens zoon *Antonius*, prins van Porcean, in 't jaar 1567 in 't 26 jaar zynes ouderdoms te Parys zonder kinderen na te laten gestorven is; en *Robert*, die in 't jaar 1519 bisschop van Kameryk was, en stierf in 't jaar 1550. PHILIPS, heer van Croy, hertog van Arschot, en ridder van 't gulde vlies, was gouverneur en kapitein generaal van Namen en Luxemburg. Hy stierf in 't jaar 1549. Zyne eerste gemalin

malin was Anna van Croy, erfdochter van Karel, vorst van Chimay, die hem drie zonen baarde. Na der zelver doodt trouwde hy Anna van Lotharingen, dochter van hertog Anton, en weduwe van Renatus van Chalon, prins van Orange, by welke hy KAREL PHILIPS, marquis van Havre, geteelt heeft, die door zyne nakomelingschap een eige linie heeft opgericht. De drie zonen, by de eerste gemalin gewonnen, waren KAREL, vorst van Chimay, zyn opvolger, die in 't jaar 1551 den 24 Juny op zyn kasteel Quievrain op een verraderlyke wyze vermoord is, zonder kinderen by zyne beide gemalinnen na te laten; PHILIPS, derde hertog van Aarschot en vorst van Chimay, ridder van 't gulden vlies, een zoon en twee dochteren nalatende; en *Wilhelm*, marquis van Renty, ridder van 't gulden vlies, die stierf in 't jaar 1565 den 1 Augusty, nalatende *Anna*, eerst gemalin van Emanuel van Lalain, here van Montigny, en naderhandt van Philips van Croy, grave van Solre. Philips trouwde eerst met Johanna, erfdochter van Hallewin, Commines, en na hare doodt met Johanna van Bois-Trelen. Hy stierf te Venetië den 11 December 1595, nalatende 1) KAREL, here van Croy, hertog van Aarschot, (zie KAREL, hertog van Croy en Aarschot) die in 't jaar 1612 zonder erfgenamen by zyne twee gemalinnen stierf, hebbende maar een natuurlyken zoon, *Franciscus van Croy* genaamt, geteelt, die Dorothea van Raville, weduwe van Godfried, here van Eltz, ten huwelyk nam. 2) *Anna*, die, vermits haar broeder zonder erfgenamen stierf, hertogin van Aarschot, en vorstin van Chimay geworden is. Zy was de gemalin van Karel van Ligne, vorst van Aremberg, en stierf in 't jaar 1635. 3) *Margaretha*, gemalinne van Petrus Hennin, grave van Bossu.

JOHANNES *van Croy*, heer van Roeux, was de jongste zoon van *Antonius*, heer van Croy en Araines, nalatende by Johanna, erfdochter van Cresques in Artois, *Ferreolus* en *Johannes*, die beide hunne familie hebben voortgeplant. FERREOLUS *van Croy*, heer van Roeux en Beaurain, ridder van 't gulden vlies, maarschalk van twee keizers, Maximiliaan den I en Karel den V, ook gouverneur in Artois, stierf den 17 Juny 1524. Zyne zonen waren, *Adrianus* en *Eustachius*, welker laatste in 't jaar 1525 bisschop van Arras gemaakt wierdt, en in 't jaar 1538 stierf. ADRIANUS *van Croy*, eerste graaf van Roeux, ridder van 't gulden vlies, maakte zich daar door vermaard, dat hy zich nevens Karel van Bourbon by den keizer voegde, en stierf in 't jaar 1553, hebbende by Claudia van Melun, dochter van Franciscus, grave van Espinois, verscheide kinderen geteelt, die echter alle zonder verdere erfgenamen gestorven zyn. In 't tegendeel heeft *Johannes*, een jonger broeder van *Ferreolus*, zyn geslacht voortgeplant, nalatende EUSTACHIUS, vader van CLAUDIUS en FRANCISCUS HENRIK. Deze laatste was graaf van Meghen, en teelde *Albert Franciscus*. Deze was Ryksvorst, graaf van Meghen, gouverneur van Namen, ridder van 't gulden vlies, en stierf in October 1674 zonder kinderen. *Claudius* volgde *Eustachius*, zoon van Adrianus, in 't graafschap Roeux in 't jaar 1609, en hadt by zyne gemalinne zes zonen, onder welke *Eustachius* en *Philippus* merkwaardig zyn, nevens *Lodewyk*, die bisschop van Yperen geweest is. EUSTACHIUS, graaf van Roeux, vorst des Roomschen ryks, ridder van 't gulden vlies, gouverneur van Lille, Douay en Orchies, stierf den 9 September 1653, nalatende 2 zonen, en 3 dochteren. Onder de zonen was de oudste FERDINAND GASTO LAMERALDUS, hertog van Croy, grave van Roeux, des H. Roomschen Ryksvorst, enz. ridder van 't gulden vlies, pair van Henegouwen, koninklyke Spaansche krygsraadt, generaal-gouverneur van Mons, en groot-baljuw van Henegouwen. Hy teelde by Anna Antonia van Bergen, dochter van Eugenius, grave van Grimberg, die in 't jaar 1714 stierf, twaalf kinderen, van welke echter maar vyf hunne volwasse jaren bereikt hebben. PHILIPPUS, de broeder van den voornoemden Eustachius, wierdt eerst graaf, naderhandt vorst van Croy genaamt. Hy trouwde met Izabelle van Bronkhorst, dochter van Johannes Jakob, grave van Anholt, en behuwelykte met de zelve de vrye ryksheerlykheit Mullendonk, en stierf te Keulen in 't jaar 1681, nalatende KAREL EUGENIUS, hertog van Croy, keizerlyke generaal veldmaarschalk, van wien in 't artykel KAREL EUGENIUS, hertog van Croy, wydlopig zal gesproken worden; voorts *Johannes Jakob*, domheer te Keulen, die stierf in 't jaar 1677. *Casimir*, die in 't jaar 1689 in Hungarië tegen de Turken, en *Mauritius*, die by 't ontzet der stadt Wenen in 't jaar 1683 sneuvelde. *Philips Henrik*, Domheer van Breslau en Keulen, en in 't jaar 1695 onderdeken te Keulen.

KAREL PHILIPS *van Croy*, marquis van Havre, was de zoon van *Philips*, here van Croy, hertog van Aarschot. Keizer Rudolph de II verhief hem in 't jaar 1598 in den Ryksvorstenstandt, en hy stierf in 't jaar 1613, zynde de stichter van de linie der marquizen en hertogen van Havre, (zie KAREL PHILIPS *van Croy*) Hy liet na *Karel Alexander* en *Ernst*, nevens twee dochteren, *Dorothea* en *Christina*, van welke de eerste trouwde met Karel van Croy en Aarschot, en stierf in 't jaar 1662. De laatste was de gemalin van den Rhyngrave Philip Otto, vorst van Salm, en stierf in 't jaar 1664. KAREL ALEXANDER van Havre, graaf van Fontenay, nam in 't jaar 1652, na 't afsterven van Karel van Croy en Aarschot, den tytel van hertog van Croy aan, en wierdt in 't jaar 1624 in zyn paleis door een venster dood geschoten, gelyk hier na onder zynen name breeder zal gezegt worden. By zyne eerste gemalinne liet hy maar eene dochter na, namentlyk *Maria Clara*; want zyn zoon *Ferdinand Philips*, uit het twede bedde, was in zyne jonge jaren gestorven. Deze *Maria Clara* wierdt eerst gemalin van *Karel Philips* van Croy, marquis van Renty, en na des zelfs doodt van *Philips François* van Croy, des overleden halve broeder, die met haar Havre behuwelykte, dat in 't jaar 1620 tot een hertogdom verheven wierdt. *Ernestus*, grave van Fenestrange, broeder van Karel Alexander, noemde zich naderhandt hertog van Croy, volgde den marquis Spinola, en stierf in 't jaar 1620 in Duitschlandt. By zyne gemalinne Anna, dochter van hertog Bogislaus den XIII van Pomeren, teelde hy ERNST BOGISLAUS. Deze was hertog van Croy, vorst van Neugard en Massau in Pomeren, bisschop van Camin, en eindelyk keur-Brandenburgsche stadhouder in Pruissen. Hy stierf in 't jaar 1684 ongetrouwt, doch liet een natuurlyken zoon na, die in Italië in 't jaar 1679 in de societeit der Jesuiten tradt.

JOHANNES *van Croy*, de jonger zoon van den voornoemden *Johannes van Croy* en Araines, en broeder van Antonius, van wiens nakomelingen tot hier toe gesproken is, heeft de linien der graven van Chimay en Solre opgerecht. Hy was heer van Thou aan de Marne, en eerste graaf van Chimay. Philips de Goede, hertog van Burgundië, die in 't jaar 1429 de orde van 't gulden vlies instelde, maakte hem ter zelver tydt ridder. Hy stierf in 't jaar 1472. By zyne gemalinne, Maria van Lalain, erfdochter van Quievrain, hadt hy elf kinderen geteelt; onder welke merkwaardig is *Jakob*, domheer van Keulen, proost te Luik, en in 't jaar 1504 bisschop van Kameryk, en vorst des Roomschen Ryks. Hy stierf in 't jaar 1516, oud 80 jaren. *Michiël van Croy*, heer van Sempy, zynde in 't jaar 1501 ridder van 't gulden vlies gemaakt, stierf in 't jaar 1516 zonder erfgenamen; en *Philips van Croy*, graaf van Chimay, die in 't jaar 1473 ridder van 't gulden vlies wierdt, en door zyne gemalinne Malpurgis, gravinne van Meurs, zyn geslacht heeft voortgeplant. Onder zyne kinderen zyn meest merkwaardig *Karel* en *Antoon*. KAREL *van Croy* wierdt van keizer Maximiliaan den I in 't jaar 1486 tot vorst van Chimay, en in 't jaar 1491 tot ridder van het gulden vlies gemaakt. Hy gaf aan des zelfs kleinzoon, keizer Karel den V, by den doop zynen name, en gaf hem tot een pillegifte een kunstig gemaakte zilvere galei, voerende een gouden Phenix. Hy stierf in 't jaar 1527, nalatende twee dochteren, *Anna*, erfdochter van Chimay, en *Margareta*, erfdochter van Wavrai, van welke de eerste met *Philips van Croy*, hertog van Aarschot, de twede met Karel van Lalain trouwde; ANTONIUS *van Croy*, heer van Sempy, enz. ridder van 't gulden vlies, en gouverneur van Quenoy, stierf in 't jaar 1546, nalatende by zyne eerste gemalinne JAKOB van *Croy*, baron van Sempy, enz. die by drie gemalinnen kinderen teelde, de welke alle zonder erfgenamen stierven, behalven PHILIPS, geboren uit het derde huwelyk met Jolanta van Lannoy, erfdochter van Molembria en Solre. Deze wierdt in 't jaar 1592 graaf van Solre, ridder van 't gulden vlies, en stierf in 't jaar 1612. Hy hadt drie gemalinnen, en liet by alle drie eenige kinderen na, onder welke vier merkwaardig zyn, 1.) *Johannes*, 2.) *Jakob*, 3.) *Karel Philips*, en 4.) *Philips François*. 1) JOHANNES *van Croy*, graaf van Solre, baron van Molembris, enz. ridder van 't gulden vlies, stierf te Madrid in 't jaar 1640 als kapitein van de koninklyke garde, nalatende by Johanna van Lalain, erfvrouwe van Condé, dochter van Emanuel, here van Montigny, PHILIPS EMANUEL *van Croy*, graaf van Solre, enz. ridder van 't gulden vlies en gouverneur van Henegouwen, die in 't jaar 1670 den 19 January stierf, en by zyne gemalinne Izabelle Clara van Gand-Vilain, dochter van Philip Lamoraal, grave van Isenghien, verscheide kinderen geteelt heeft, onder welke zonderling merkwaardig is PHILIPS EMANUEL FERDINAND *van Croy*, graaf van Solre en Buren, enz. oppererf-jagermeester in Henegouwen, generaal luitenant in Vrankryk, en ridder der koninklyke orde, die in 't jaar 1672 met Anna Maria Francisca, dochter van Alexander, hertog van Bournonville, trouwde; en *Balthasar van Croy*, marquis van Molembris, hebbende ten huwelyk Maria Philippina Crequi. 2) *Jakob van Croy* trouwde in Spanje de erfdochter van het huis Carillo de Paralta, en teelde by haar *Diego* of *Jakobus Croy de Paralta* en Mendoza, marquis de Falces in Navarra en de Mondejar in Castilië, door huwelyk met de erfdochter van dit markgraafschap uit den huize Mendoza; doch hy stierf in 't jaar 1678 zonder kinderen. 3) *Karel Philips*, marquis van Renty, trouwde Maria Clara van Croy, erfdochter van Havre, nalatende *Philips Eugenius*, die in 't jaar 1655 de orde der Carmeliter monniken aannam. Hy stierf te Madrid den 18 December 1665, onder den name van *P. Philippi de S. Josepho*. 4) *Philips François*, vicomte van Langle, heer van Turcoing, naderhandt hertog van Havre, ridder van 't gulden vlies, en gouverneur van Luxemburg. Hy stierf den 19 Juny 1650. By zyne eerste gemalinne, Maria Magdalena van Bailleul, teelde hy gene kinderen. Maar by zyne twede gemalinne, Maria Clara van Croy en Havre, weduwe van zyn halve broeder, teelde hy in 't jaar 1644 *Ferdinand François Josephus*, hertog van Havre en Croy, vorst en maarschalk des ryks, grande van Spanje, ridder van 't gulden vlies, en admiraal van Vlaanderen, die stierf den 10 Augusty 1694. By zyne gemalinne Josepha Barbara van Halewyn, dochter van Alexander, hertog van Wailly, zynde de laatste van haar geslacht, teelde hy acht kinderen, onder welke drie zonen, namentlyk *Karel Joseph*, geboren in 't jaar 1683, hertog van Havre en Croy, enz. vorst en maarschalk des ryks, ridder van 't gulden vlies; *Johannes Baptista*, geboren in 't jaar 1686, domheer van Keulen; en *Ferdinand Joseph Ernst*, geboren in 't jaar 1688. Onder de dochteren is zonderling merkwaardig *Maria Ernestina Josephina*, geboren in 't jaar 1673, die trouwde in 't jaar 1693 met Philips, landgrave van Hessen-Darmstadt. *Scobier Geneal. & descente de la Maison de Croy. Francisc. l'Allouethe Geneal. de Croy. Maurice des Cheval de la tois. Miraus Chron. Belg. p.* 393. 416. 441. *Sammarth. du Chesne. Anselme. la Roque. Chiflet.*

CROY, [WILHELM] anders meest onder den name van *heer van Chievres* bekend, was de derde zoon van Philips van Croy, here van Aarschot, en geboren in de lente des jaars 1458. Hy begaf zich naar de wyze van die tyden al vroeg in den oorlog, dienen-

dienende met toestemming van den aartshertog Philips onder de koningen van Vrankryk, Karel den VIII en Lodewyk den XII toen de eerstgenoemde een tocht naar Napels deedt, en de twede het hertogdom van Milanen innam. Maar toen 'er tusschen Vrankryk en den aartshertog Philips geschil ontstondt, verliet Croy den dienst van Vrankryk, en begaf zich op zyne landgoederen in Henegouwen tot rufte. Maar toen Philips zich naar Spanje begaf, om de kroon van Castilië in bezit te nemen, betrouwde hy hem het bestier der Nederlanden; en na de doodt van Philips wierdt hem de opvoeding van den jongen aartshertog Karel opgedragen, het zy van keizer Maximiliaan, of Lodewyk den XII, koning van Vrankryk, aan wien Philips de zorge voor dien prins by testament hadt toevertrouwt. Men beschuldigt hem wel, dat hy den pupil ten opzichte der Latynsche tale verwaarloost heeft, en dat hy ziende, dat de zelve weinig genegenheit tot de zelve hadt, hem dien tydt, die daar toe bestemt was, tot allerhande ligchaams-oeffeningen heeft laten besteden; maar het is ook in 't tegendeel waar, dat hy den jongen aartshertog met dies te meer opmerking in de kennis der historien geoeffent heeft, behalven de staatkunde en regeringsform. Immers hier in is de zelve reets in zyne tedere jaren zeer verre gevordert geweest. Maar gelykerwys de regering uit hoofde zyner bediening meest op hem aankwam, dus besteedde hy daar toe alle zyne zorge. Vooral kweekte hy de vertrouwlykheit tusschen den aartshertog en keizer Maximiliaan gedurig aan, dien hy voor en na met geldt uit de aartshertoglyke inkomsten te hulp kwam. Ook onderhieldt hy de vriendschap met het hof van Vrankryk, voorziende, dat het zelve den aartshertog in 't vervolg van tyden omtrent de erfvolging van Spanje zoude kunnen nadelig zyn. Tot dien einde onderhieldt hy een vertrouwlyke vriendschap met Artus Gouffier, dien vermaarden hofmeester van François den I, toen nog maar grave van Angoulême zynde. En deze twee ministers hebben naderhandt de tractaten gemaakt, die tusschen die twee prinssen wegens het Milanees en anders opgerecht zyn, over welke landen Vrankryk en Spanje geschil hadden. Maar Croy hadt zo veel achting niet voor zynes prinssen grootvader van moeders zyde, koning Ferdinand van Spanje, om dat hy des zelfs afkerig gemoedt omtrent den aartshertog kende, maar in 't tegendeel ook meende, dat die hem weinig schaden konde, als hy maar van den keizer en Vrankryk verzekert was. Dus verhinderde hy, dat Karel zich met de geschillen tusschen Vrankryk en Ferdinand bemoeide, en wederstondt onder de handt de oogmerken des konings, pogende zyn kleinzoon buiten de erfvolging van Spanje te sluiten: invoegen hy Ferdinand eensklaps voor 't hoofdt stiet, die met Adrianus, leermeester van den aartshertog, aanspande, om Croy den voet te ligten, waar uit naderhandt een onverzoenlyke haat tusschen deze twee, te weten Croy en Adrianus, ontstaan is. Men poogde wel prins Karel op allerhande wyze te bewegen, om zyn hofmeester af te schaffen, waar mede ook de koning van Engelandt gemoeid wierdt, doch alles was te vergeefs, en de toeleg, om hem door vergift van kant te helpen, wierdt ook in tyds ontdekt. En niet lang daarna stierf Ferdinand, en verklaarde op zyn doodbedt tegen alle verwachting Karel tot zyn opvolger. Vervolgens maakte Croy, dat zommige Nederlanders deel in 't bewindt der Spaansche regering hadden, hoewel in weêrwil der Spaansche natie. Dit geschiedde van Croy, om dat hy op den kardinaal *Ximenes*, die de Spaansche regering ondertusschen in handen hadt, jaloers was, vrezende, dat hy trachten zou aan 't roer te blyven. Echter hadt 't Karel hem te danken, dat hem de Spanjaarden voor hun koning uitriepen, niettegenstaande zyne moeder Johanna nog leefde: want hy bestierde de zaak, dat hem de keizer en paus by voorraadt erkenden, waar op de Spaansche natie, hoewel meest door toedoen van Ximenes, zich voegden. Wanneer nu de prins in 't jaar 1517 naar Spanje reisde, en noodzakelyk zich van de vriendschap des konings van Vrankryk verzekeren moest, dien men Navarre en Napels weder te geven al overlang belooft hadde, verschalkte Croy de Franschen in de tractaten van Noion dermaten, dat ze alles toestonden, wat Karel begeerde, zonder van de voornoemde landen iets te ontfangen. Toen wierdt hy voor zyne goede diensten tot hertog van Soria, en markgrave van Aarschot gemaakt, en met vele andere aanzienlyke bedieningen begiftigt. Onderwylen nu, alvorens Karel in Spanje aankwam, poogde Croy den kardinaal Ximenes in zyne belangen te behouden, latende hem alles naar zyn goeddunken doen. Maar zo dra de jonge koning de regering zelf hadt aangevaard, viel de kardinaal eensklaps uit des zelfs gunst, wordende hem vriendelyk te verstaan gegeven, zich buiten het bewindt van staatszaken te houden. Dit veroorzaakte, dat Ximenes van verdriet stierf. Hier van gaf men Croy de schuldt, om dat namentlyk de kardinaal bleef aanhouden, dat men de Nederlanders te rug zou zenden. Men wil zelfs, dat Croy langzaam vergift nog voor de aankomste van Karel heeft laten bybrengen; hoewel zulks zo zeker niet is. Na de doodt van Ximenes hadt Croy het bestier van zaken, zynde hy de voornaamste in den Raadt van Staten, en opper-bestierder der finantien; wanneer hy de Spaansche natie ook eenigzins aanstotelyk was, zynde zelfs een vreemdeling, daar en boven om dat hy den koning in het voornemen sterkte, om de Nederlanders overal den rang te geven, en voorts, om dat hy veel Spaansch geldt buiten 's lands zondt, en den Spanjaarden de bedieningen, die ze begeerden, duur verkocht. Tot dien einde maakte hy, dat de aartshertog Ferdinand, 's konings broeder, dien vele Spaanschen aanhingen, naar Duitschlandt gezonden wierdt. Naderhandt hadt hy ook grotelyks deel in de verkiezing van een nieuwen keizer, die op Karel uitkwam. En wanneer de zelve daar over met den koning van Vrankryk in geschil geraakte, poogde hy alle vyandlykheden door nieuwe tractaten voor te komen. Men opende het congres te Montpellier, doch het zelve wierdt door de doodt van den Franschen gevolmachtigden, Gouffier, wederom afgebroken; wanneer Croy gevaar liep om van de Franschen in verzekering genomen te worden, doch hy ontkwam het, vluchtende naar Roussillon. Naderhandt verselde hy Karel naar Duitschlandt, hoewel zommigen verzekeren, dat hy in 't eerst niet zou mede gegaan zyn, maar dat hy, der Spaanschen kwaad voornemen omtrent hem bemerkende, heimelyk is weggezeilt. Onderweeg bragt hy de tractaten tusschen den keizer en koning van Engelandt tot standt. Niet lang na zyn vertrek uit Spanje openbaarde zich een groot oproer, wanneer de misnoegden meest over hem schreeuwden, eisschende dat hy hen wierdt opgeoffert. Doch deze opstandt eindigde door een treffen, waar in de rebellen wierden geslagen. Croy stierf op den ryksdag te Worms den 18 May 1521, niet zonder vermoeden van vergift, hem door de Spanjaarden bygebragt. Na zyne doodt merkt men aan, dat het gansche hof verandert is, zo ten opzichte van bedienden, als van oogmerken. Croy was een der eerste staatsmannen van zynen tydt; hoewel zommigen hem beschuldigen van trouwloosheit, hoogmoedt, en heimelyken haat tegen die genen, die nevens hem in 't bewindt van zaken waren. De Spaanschen en zommige Duitschers schryven niet tot zyn lof, terwyl in 't tegendeel de Franschen hem hemelhoog verheffen. *Varillas pratique de l'education des princes. Sandoval Historia de Carles V. Leti Leven van Karel den V. Hubertus Thomas de vita Frederici Palatini. Haræus Annal. Brab. Tom. II.*

CROYDON, eertyds CRADIDEN genaamt, is een vlek, van het welk het omleggende landt *Croydon-Hundred* genaamt wordt, gelegen in 't Engelsch graafschap Surrey, omtrent 10 mylen van Londen, in 't Zuiden. De inwoners dryven een sterken handel in steenkolen. Het merkwaardigste is 'er het paleis van den aartsbisschop van Canterbury, die aldaar een gedeelte van den zomer pleegt door te brengen. Ook is 'er een school en hospitaal, beide door den aartsbisschop Johan Whitgifft gesticht. Daar loopt een beek voorby, wiens overstroming voor een voorbode van een duren tydt gehouden wordt. *Cambden 's Britannia. Beeverell delic. de l'Angl. p.* 769.

CRUAS, een vlek in Vrankryk, gelegen in Vivarez aan de Rhone, drie mylen beneden Viviers. Het heeft een abdy.

CRUCE, (ANDREAS A) een Roomsch-Katholyk Godgeleerde van de orde der Carmeliten, wierdt tot verscheide waardigheden van zyne orde verheven, zynde een man van grote welsprekendheit, hebbende tot zyn toehoorders gehad paus Alexander den VII en Clemens den IX, en zynde doorgaans gezien by de kardinalen en bisschoppen. Hy stierf te Genua in den jare 1675, en heeft geschreven: *In primam partem D. Thomæ Disputationes Theologicæ, Tomi IV* in folio. Zyn werk, *Epistola Mariana ad Messanenses*, heeft het licht niet gezien. *Bibliotheca Sicula.*

CRUCEIUS (EMERICUS) heeft den dichter *Statius* uitgegeven, die echter niet zeer geprezen wordt. En Joh. Fred. Gronovius merkt in zyne dissertatie over dien dichter aan, dat de aanmerkingen van Cruceius van weinig belang zyn. *Bibliogr. Cur. Hist. Philolog. p.* 59. *Gronovius. Salmasius. Baillet Jugement des Savans sur les Critiq. Grammair.*

CRUCEIUS, of CRUSIUS, *della Croce*, [HANNIBAL] was geboortig van Milanen, geheimschryver van die stadt, en leefde in de XVI eeuw. Hy stierf aan de pest in 't jaar 1577, oud zynde 101 jaren. Men heeft verscheide Latynsche brieven van hem, die hy uit name der stadt Milanen aan pauzen, keizers, vorsten en staten hadt geschreven. Hy schreef ook een tractaat van de Latynsche dichtkunde. Boven dien vertaalde hy uit het Grieksch in 't Latyn de acht boeken van den *Roman van Clitophon en Leucippe*, geschreven door *Achilles Tatius*. Hier in was hy zo gelukkig, naar 't oordeel van Ghilini, dat de overzetting het oorspronkelyke byna gelyk geschat wierdt. Doch men kan op Ghilini niet veel staat maken, vermits hy wel meer middelmatige zaken pleegt te verheffen. *Ghilini Theatr. d'Huom. Letter. T. II. p.* 20. *Ant. Teissier Elog. P. I.*

CRUCIGER [CASPARUS] wierdt te Leipzich den 1 January des jaars 1504 geboren, en begaf zich te Wittenberg tot de Godgeleerdheit, als mede tot de Grieksche en Hebreeusche talen. Van 't jaar 1524 tot het jaar 1527 onderwees hy in de schole te Maagdenburg. Van daar wierdt hy naar Wittenberg beroepen, en predikant in de slotkerk, ook doctor der H. Theologie gemaakt. Ter zelver tydt begaf hy zich tot de geneeskunde, leggende twee kruidhoven en menigte geneesmiddelen aan. Vermits hem Luther wegens zyne geleerdheit en Godzaligheit beminde, zo bediende hy zich van hem in 't vertalen der H. Schrift. In 't jaar 1540 was hy notaris op de zamensprake te Worms, om dat hy ongemeen snel schryven kon. Boven dien was hy in de wiskunst zeer wel ervaren, lezende *Euclides* zeer naarstig. Hy maakte vele Mathematische instrumenten, waar door hy den loop des hemels waarnam. De twee laatste jaren voor zyne doodt was hy rector der universiteit van Wittenberg, en stierf aldaar den 16 November 1548. Onder zyne schriften zyn: *Commentarius in Evang. Johannis; in Epist. priorem Pauli ad Timoth. in Psalmos Davidis; Enarrationes in duos articulos Symboli Nicæni. Adam. vit. Theol. Simler. bibl. Freher. Theatr.*

CRUCIGERI. Zie KRUISDRAGERS.

CRUCIUS, (CHRISTIANUS ADRICHOMIUS) of op zyn Nederduitsch *Christiaan Kruik van Adrichem*. Zie ADRICHEM.

CRUCIUS, (JULIUS CESAR) bygenaamt *de Lira*, van Bononië, hadt wel niet gestudeert, maar bezat een natuurlyke bekwaamheit tot de dichtkunde; invoegen men meer dan 460 gedichten van hem heeft. Hy leefde in 't jaar 1620. *Miræus de script. sec. XVI. Bumaldi Bibl. Bonon. Erythr. Pinac. I. c.* 135.

CRUCIUS, LA CRUZ, (LODEWYK) een Jesuit van Lissebon,

lebon, geboren in 't jaar 1532, was zeer ervaren in talen, Godgeleerdheit en fraaie wetenschappen. Hy vertaalde de Pfalmen van *David*, dikwils herdrukt te Ingolftadt, Napels, Milanen, Lyon en elders. Ook fchreef hy *heilige Treurfpelen*, enz. Doch hoewel Poffevinus hem daar omtrent zeer pryft, moet men echter bekennen, dat La Cruz de regels van de fchouwburg niet verftaan heeft. Hy ftierf te Coimbra den 18 July 1604. *Ribadeneira. Alegambe Bibl. fcript. S. J. Poffevin. in Appar. Nic. Antonio. Miraus. Baillet Jugement des Savans fur les Poetes T. VIII.*

CRUCQUIUS, (JACOBUS) geboortig van Meffene in Vlaanderen, omtrent het jaar 1621, gaf verbeteringen en verklaringen over *Horatius* in 't licht; waar in wel vele goede, maar ook vele overtollige zaken voorkomen, in welker plaats hy wel betere hadde voegen kunnen. *Baillet Jugement des Savans fur les Critiques Grammair.*

CRUININGEN. Zie KRUININGEN.

CRUMAU, CRUMLAU, of KRUMLAU, in 't Latyn *Cromena*, eene ftadt in Bohemen, heeft den name van een hertogdom, en is gelegen aan de Molda, welke rivier met verfcheide bogten door de ftadt loopt, van welke het eene deel, gelegen in den Pechiner kreits, *Crumau*, het andere deel, behorende tot den Parchiner kreits, *Ladrau* genaamt wordt. De ftadt legt tuffchen Budweis en Rozenberg, naar de kant van opper-Ooftenryk. Zy is tamelyk groot en fterk, hebbende een zeer prachtig flot, op het welk eertyds de heeren van Rozenberg hunne hofhouding hadden, van welke ook de ftadt gefticht is. Willem van Rozenberg hieldt hier in 't jaar 1578 zyne grote bruiloft van acht dagen. De laatfte van dit geflacht, *Petrus Wock*, vorft en regent van 't huis Rozenberg, was den Hervormden Godsdienft toegedaan, en ftondt by zyn leven de ftadt met haar toebehoren keizer Rudolph den II af, die zyn natuurlyken zoon Julius van Ooftenryk derwaarts zondt. Keizer Ferdinand de II gaf naderhandt Crumlau den vryheer van Eggenberg, *Jan Ulrich*, met den tytel van hertog; wiens nakomelingen dikwils aldaar hunnen fetel gehad hebben, maar in 't jaar 1717 uitgeftorven zyn. Men leeft van deze ftadt reets in de gefchiedeniffe van keizer Otto den II, die zich alhier onthieldt, toen hy met de Bohemers oorloogde. *Brunner. Annal. Bojor. P. II. lib. VIII. p. 582. Balbini Mifcell. Hift. Regni Boh. l. I. c. 37. & l. III. cap. 7. §. 3. Zeileri Topogr. Bohem. Vogt Jetztl. Böhmen p. 79.*

CRUMAU, of KRUMLOW, in onderfcheiding van het Moravifche Crumau, in 't Latyn *Crumlovium* genaamt, is een klein ftedeke in Moravië, 3 mylen van Znaym, met een aanzienlyk en prachtig kafteel. Het ftondt oudstyds onder de heren van der Leippe. Zdenko, heer van der Leippe, opper-erfmaarfchalk, en opperkamerheer des koninkryks van Bohemen, heeft alhier in 't jaar 1355 het Auguftyner kloofter, gelyk als zyn vader Henrik, opper-erf-maarfchalk in 't jaar 1340 het nonnenkloofter gefticht. Maar vermits Bertholdus van der Leippe, opper-erfmaarfchalk, in 't jaar 1618 zich aan de Boheemfche onluften, en daar op volgende kroning van Paltsgrave Frederik, deelachtig hadt gemaakt, zo wierden hem deze en andere plaatfen ontnomen; en Crumau kwam aan het vorftelyke huis van Lichtenftein, dat het zelve als nog in bezit heeft. Vorft Ferdinand Jofephus van Lichtenftein heeft alhier tot het jaar 1666 zynen fetel gehad. In 't jaar 1643 wierdt Crumau door de Zweden ingenomen. *Papebrochius in Hift. Boh. ad an. 1355. Balbin. Epit. rer. Boh. l. III. c. 21. Zeileri Topogr. Boh. & Morav. p. 54. Becklers befchr. des geflachts Hovora, P. I. l. III. c. 3.*

CRUMMUS, koning der Bulgaren, voerde oorlog met Nicephorus, Griefsch keizer, in 't jaar 811, maar was eerft zo ongelukkig, dat hy om vrede bidden moeft. Maar wanneer hem die geweigert wierdt, verkloekte hy zich andermaal, greep 's nachts het Griekfch leger aan, en drong daar in, trekkende regelregt naar de keizerlyke tente, dien hy om 't leven bragt, eer de zelve wift, dat de vyandt zo naby was. Toen floeg hy het ganfche leger, en den gezamentlyken adel, dien hy ten dele gevangen nam, ten dele doodde. Het hoofdt van den keizer Nicephorus ftak hy op een ftaak, en maakte naderhandt een drinkbeker van des zelfs bekkeneel, met zilver beflagen, gebruikende het zelve by zyne prachtige maaltyden. Ook wilde hy de gevangenen noodzaken, hun leven en vryheit door verzaking van den Chriftelyken Godsdienft te kopen. Maar die prinffen verkozen liever als martelaren te fterven. Na dezen gewon CRUMMUS nog een flag by Adrianopel in 't jaar 813 tegen den keizer Michiel en ftierf niet lange daarna. *Maimbourg Hift. des iconoclaft.*

CRUMSDORF, of KRUMSDORF, een dorp en ampt in Thuringen, aan de Ilm gelegen, ftaat onder de hertogen van Saxen-Weimar. Het dorp heeft een voortreffelyk flot en faifantenhof. *Gregorii Jetzflor. Thuringen p. 72.*

CRUNNA is eene kleine ftadt met een fterk flot in Oud-Caftilië, twee mylen van Aranda de Duero gelegen, met den tytel van een graaffchap. *Colmenar delic. de l'Efp. p. 192.*

CRUPTORIX, van ouds een kafteel, by Enkhuizen geftaan hebbende: doch nu al van overlang onder de golven van de Zuiderzee begraven gelegen. Van *Cruptoricis villa*, of van de *hoeve van Cruptorix*, fpreekt Tacitus in het *IV boek* zyner *Jaarboeken*, 73 *hoofdft.* Doch waar de zelve gelegen is, daar over is groot verfchil onder de nafpeurders van de oudheden dezer landen. Zie *M. Alting Notit. Germ. Inf. P. I, fol. 52. P. Cluverius van de uitlopen van den Rhyn II Deel, pag. 281.* enz.

CRURIFRAGIUM wierdt een zekere ftraffe der Romeinfche flaven genaamt; want wanneer ze maar het minfte misdaan hadden, zo wierden hen de benen gebroken. Zy moeften de voeten op een aanbeeldt leggen, waar op ze met een hamer of yzeren ftaf wierden in ftukken geflagen. Men vindt ook, dat de Chriftenen deze ftraffe hebben gehad; het welk Conftantinus de Grote heeft afgefchaft. *Lipfius de Cruce 2. 14. Pitifcus.*

CRUSCA [LA] wordt een vermaarde Italiaanfche akademie te Florence genaamt. De naam betekent zemelen, om daar door aan te tonen de naarftigheit by deze akademie aangewend tot zuivering der Toskaanfche tale. De plaats, alwaar de leden dezer akademie zamenkomen, is met allerlei aardige zinnebeelden verfiert, die zamen op het woordt *Crufca* toefpelen. Een ieder akademift heeft een byzonderen naam, zynde gefchikt naar de zake, die hy verhandelt. Hunne fetels zyn gemaakt naar de wyze van broodkorven, en de leuningen hebben de gedaante van fpaden, waar mede de granen omgeflagen worden. De grote ftoelen zyn gelyk van ftroo gevlochte kuffens. De kuffens zelve zyn van groen fatyn, hebbende de gedaante van meelzakken. Zelfs ftaan de kaarffen op ftelfels, die de gedaante van meelzakken hebben. Het Woordenboek dezer akademie is onder den name van *Vocabulario degli Academici della Crufca* zeer vermaard. *Monconis Reisbefchr. p. 157.*

CRUSCIANUS, of CRUSIANUS, een vermaard geneesheer van Florence, leefde in de XIII eeuw. Hy was een leerling van Matthæus, by Trithemius en Volaterranus genaamt *Thaddeus*, en die te Bononië door zyn opentlyk onderwys zich zo vermaard heeft gemaakt, dat wanneer hem iemandt van aanzien tot zich verzocht, hy de ftadt niet verliet, ten zy hem 50 dukaten voor ieder dag gegeven wierden. Doch Crufianus was zo gelukkig niet, weshalven hy de orde der Carthuizers aannam. Men heeft eenige geneeskundige en geeftelyke tractaten van hem. *Trithem. de fcript. Eccl. f. 73. & 79. Spondan. an. 1287. n. 4. Petrejus bibl. Carth. p. 49. & 294.*

CRUSENIUS, [NICOLAUS] een Auguftyner monnik van Maaftricht, was Doctor te Pavia, prioor der kloofteren te Bruffel en Antwerpen, en eindelyk generaal vifitator van zyne orde in Ooftenryk en Bohemen. Keizer Ferdinand de II was hem zeer genegen, en maakte hem tot zyn hiftoriefchryver, houdende hem by zich te Wenen. Hy fchreef een tractaat, genaamt *Monafticon Auguftinianorum. Miraus de fcript. fec. XVII. Andr. Bibl. Belg.*

CRUSERIUS, (HERMANNUS) of, op zyn Nederduitfch, *Herman Kruzer*, leeraar in beide de Rechten, hadt eerft in de geneeskunde geftudeert, en dewyl hy in de Griekfche tale zeer ervaren was, vele werkjes van *Galenus* in de Latynfche tale overgezet. Maar naderhandt heeft hy zich geheel en al tot het beftuderen van 't burgerlyke recht begeven; zodanig, dat hy het ampt van geheimen Raadsheer by Karel van Gelder, en naderhandt by Willem van Kleef, die tot hertog van Gelderlandt verkoren wierdt, heeft bekleed. Hy was een zeer welfprekend man, en geleerdheits halve ten hoogfte vermaard. Zyne uitgegevene fchriften beftaan in vertalingen; maar zulke vertalingen, daar hy meer eer door verkregen heeft, dan menig fchryver door werken van zyn eigen maakfel. Onder anderen heeft hy de *Levens der doorluchtige mannen van Plutarchus*, en zyne *Zedeboeken*, in de Latynfche tale overgezet: in welke overzettinge, zegt de geleerde Valerius Andreas, hy niet zonder reden om den hoogften prys tegen *Xylander* dingt. Dat is veel gezegt, voegt hier een zeker braaf fchryver by: want by den beruchten *Huetius*, dien men in zulke zaken op zyn zeggen geloven mag, ftaat Xylander voor een vertaalder van den eerften rang te boek. Hy bezat de Latynfche en Griekfche taal; en daar by, hoewel hy naauwlyks 44 jaren oud geworden is, was hy in de befchaafde wetenfchappen, de Philofophie en wiskunde meefterlyk ervaren. Hy was zo gaauw en vlug van verftandt, dat hy binnen zeer weinige uuren afgedaan kreeg 't geen anderen in eenige dagen, en met groten arbeidt naauwlyks uitgevoert zouden hebben. Hy hadt ook reden om zich in het vertalen te haaften: want, zo als Thuanus niet onaardig van hem zeide, *non fama fcribebat, fed fami*, dat is: „ hy fchreef niet om „ een naam te maken, maar om zynen hongerige verzaden. " Zo is het dan geen geringe lof voor Cruferius, zegt de voorgemelde fchryver, aan het einde van dit artykel aangehaalt, dat hy voor zo een overvlieger niet behoeft te zwichten. Huëtius, die hem ook onder de vermaarde vertolkers rekent, bekent daar by, dat hy naar 't oordeel van vele fchryvers Xylander zelf in de getrouwheit der vertalinge overtroffen heeft. Hy zegt 'er op, dat 'er zo vele zinnen zyn als hoofden, en zou wel fchynen Xylander den prys toe te wyzen. Hy heeft dit voornamentlyk in Cruferius te berifpen, dat hy de order van Plutarchus verandert heeft: dat is by hem een teken, dat hy niet vies zal gevallen zyn, om 't zamenftel der zinnen en woorden ook te veranderen. Doch dat zyn maar giffingen, en Huëtius, om een rechtzinnig vonnis te ftryken, hadt de Latynfche vertaling van Cruferius tegen den Griekfchen text van Plutarchus moeten vergelyken. Hy is 't jaar 1574 te Koningsbergen in Pruiffen overleden; als hy Eleonora, de dochter des hertogs van Kleef, die met Albert Frederik, hertog van Pruiffen, ftondt te trouwen, derwaarts vergefelfchapt hadt, en gereed ftondt om weder naar zyn vaderlandt te keren. Hy legt in de hoofdkerk van Koningsbergen begraven. *Pantaleon Profop. P. III. Miraus in Elog. Belg. Adami vita Medicor. Val. Andreas Bibl. Belg. Oudheden van Deventer II Deel, bladz. 35, 36, en in de aantekeningen bladz. 50, 51.*

CRUSIUS, (MARTINUS) hoogleeraar in de Griekfche tale te Tubingen, was te Grebern in 't bisdom Bamberg den 19 September 1526 geboren. Nadat hy te Straasburg en te Tubingen zyne ftudiën voltrokken hadt, beriep men hem in 't jaar 1554 naar Memmingen als Rector der fcholen, en 5 jaren daarna beriep hem hertog Chriftoffel van Wurtenberg naar Tubingen als onderwyzer der edelknapen, en hoogleeraar der Griekfche tale. Wanneer in 't jaar 1573 keizer Maximiliaan de II den vryheer David van Ungnad aan Sultan Selym den II als afgezant zondt, gaf Crufius allen-

allereerst door des afgezanten predikant, Stephanus Gerlach, aan den patriarch van Constantinopel een Griekschen brief mede, nevens de Augsburgsche belydenisse, in 't Grieksch vertaalt; en wanneer hy hier op in 't jaar 1576 antwoordt ontfing, zondt hy den patriarch in 't jaar 1579 verscheide Theologische boeken toe, waar door hy by vele bisschoppen in Egypten en Griekenlandt bekend wierdt; invoegen verscheide Grieken zynent halven naar Duitschlandt kwamen. Nadat hy van deze de hedendaagsche Grieksche tale hadt geleert, begon hy de zelve eerst in Duitschlandt te onderwyzen. Hy stierf eindelyk te Tubingen den 25 February 1607. Onder zyne schriften zyn zonderling vermaard zyne *Annales Suevia*, voorts *Turco-Græcia*, & *Germano-Græcia*; *Lexicon Barbaro-Græcum*; *vita Jacobi Andreæ*; *Catechismus Græcus & Latinus*; *Grammatica Græca*; *Latina*; *Orationes*, enz. Hy schreef van 't jaar 1564 tot aan zyne doodt onder de professoren in de kerke zittende de predikatien in 't Grieksch na, en hadt een getal van 7000 vergadert. Hy was, behalven de Grieksche, ook in de Hebreeusche, Latynsche, Italiaansche en Fransche talen wel ervaren. *Gretser de Episc. Aichstedt. c. 4. Adam. vit. Philos. Freher. Theatr.*

CRUSOCCO. Zie ACAMANTE.

CRUSSOL, een voornaam geslacht in Vrankryk, wordt gezegt eertyds *Bastet* genaamt te zyn, doch is naderhandt *Crussol* van een landgoedt genaamt, in Vivarez naby de Rhone gelegen, en voerende den name van een graafschap. *Geraldus Bastet* de I, heer van Crussol, leefde in 't jaar 1304, nalatende *Johannes*, vader van *Geraldus Bastet* den II, die *Gerardus Bastet* den III teelde, van wien wederom *Lodewyk* en *Geraldus* geteelt zyn; die als aartsbisschop van Tours, patriarch van Antiochië, bisschop van Valencië en van Die in 't jaar 1472 stierf. *Lodewyk*, heer van Crussol en Beaudiner, wierdt in 't jaar 1461 groot-truchses van Vrankryk, gouverneur van 't Dauphiné, senechal van Poitou, en grootmeester der artillery. Zyne gemalin was Johanna van Levis, erfdochter van Philippus, heer van Florenzak, die hem onder anderen *Jacobus*, heer van Crussol, Levis en Florenzak, baarde. Deze trouwde Simona, erfdochter van Johannes, vicomte van Usez, heer van Crussol, enz. koninklyke Raadt, kamerheer en truchses, die in 't jaar 1546 stierf, en vele kinderen naliet, onder welke *Antonius*, eerste hertog van Usez, in 't jaar 1573 zonder kinderen stierf, maar *Jacobus van Crussol*, baron van Assier, hertog van Usez, ridder der koninklyke orde, heeft het geslacht voortgeplant. Hy stierf in 't jaar 1584, nalatende *Emanuel*, grave van Crussol, hertog van Usez, prins van Assier, pair van Vrankryk, hof-kavalier by de koninginne Anna van Oostenryk, en ridder der koninklyke orde. Hy stierf in een hogen ouderdom den 19 July 1657, na dat hy by zyne gemalinne Claudia Ebrard, erfdochter van Jacobus, marquis de S. Sulpice, vyf zonen, en by Margareta Chaferon, dochter van Petrus, marquis de Flageak, weduwe van Christoffel, baron van Apcher, *Armandus van Crussol*, marquis van Cusieux, geteelt hadt. Deze trouwde Isabella van Vayrat-Paulian, Mademoiselle van Cusieux, die hem een zoon en twee dochters baarde. De vyf zonen van den bovengenoemden Emanuel, uit het eerste bedde, zyn: 1) *Franciscus*, graaf van Crussol, hertog van Usez, prins van Soyons, pair van Vrankryk, hofkavalier by de koninginne Anna van Oostenryk, en ridder der koninklyke orde. Deze stierf in July 1686, nalatende by Margaretha, erfdochter van Christoffel, baron van Apcher, *Emanuel*, eerst grave, naderhandt hertog van Crussol en Usez, grave van Apcher; *Lodewyk Crussol*, marquis van Florenzac, veldmaarschalk en kamerheer van den Dauphin, trouwde in 't jaar 1688 Louisa Theresia van Seneterre; en Galietus, abt van Usez. *Emanuel* was in 't jaar 1642 geboren, en trouwde in 't jaar 1664 Maria Julia van S. Maure, eenige dochter van Karel, heer van Montausier; doch hy stierf den 1 July 1692, en hem volgde zyne gemalin den 7 April 1695. De kinderen van dit bedde waren *Johannes Karel van Crussol*, hertog van Usez, pair van Vrankryk, prins van Soyon, en gouverneur der landschappen Xaintonge, Angoumois, en Angoulême, overste van 't regiment Crussol, die trouwde in 't jaar 1696 Anna Hippolita, dochter van Lodewyk, vorst van Monaco, die hem 2 dochteren, en in July 1700 een zoon baarde, doch deze stierf zeer jong, en zyne moeder insgelyks den 23 July 1700. Voorts *Lodewyk*, marquis van Rambouillet, naderhandt hertog van Usez en pair van Vrankryk, die in 't jaar 1693 den 29 July als kolonel der infanterie in het treffen by Landau in Brabandt sneuvelde; nevens verscheide andere kinderen. 2) *Jakob Christoffel van Crussol*, marquis van St. Sulpice, stierf in 't jaar 1680, nalatende by Aloysia van Amboise, dochter van François, grave van Aubijoux, zes zonen, van welke de oudste ten huwelyk nam Ciran, dochter van den opper-president van 't parlement te Toulouse. 3) *Lodewyk*, marquis van Crussol, baron van Levis, teelde by Charlotte Vernou, *Emanuel Karel van Crussol*. 4) *Alexander Galiot* marquis van Crussol, van Monsalais, stierf in 't jaar 1680, latende twee zonen na. 5) *Annas Gasto van Crussol*, baron van Florenzak, sneuvelde voor Turin in 't jaar 1640. *Laboureur addit. aux mem. de Castelnau l. 4. Imhof geneal. Gal. P. II. T. 17.*

CRUSSOL, (ANTONIUS DE) eerste hertog van Usez, was de zoon van Karel, vicomte van Usez en heer van Crussol. Hy hadt deel aan de gewigtigste zaken van Vrankryk, en belang by de binnenlandsche beroertens, levende niet alleen aan 't hof, maar ook by de Gereformeerden, in een groot aanzien, die hy op allerlei wyze zocht te beveiligen. Wanneer in 't jaar 1562 het edict in 't licht kwam, wordende *Januarium* genaamt, om dat het in die maandt uitkwam, waar by den Protestanten de vrye oeffening van hun Godsdienst in de voorsteden wierdt toegestaan, zondt de koning hem naar Languedok en Provence, om aldaar alles volgens dit edict in te richten. Dit deedt hy met zo veel vaardigheid en genoegen, dat hem de standen van Languedok, en naderhandt ook die van Dauphiné baden, hy wilde het gouvernement dezer landen op zich nemen. De koning was ook zo voldaan over hem, dat hy in 't jaar 1565 Usez tot een hertogdom verhief, het welk in 't volgende jaar het parlement van Toulouze bevestigde. Daar op wierdt hy in 't jaar 1572 tot pair verklaart, het welk in Maart van 't parlement van Parys bevestigt wierdt. En thans is onder de wereldlyke hertogen en pairs het huis Crussol het oudste. Wanneer hy eindelyk van de belegering van Rochelle te rug kwam, rukte hem de toen woedende krankheit weg, zonder kinderen na te laten. *Laboureur. Imhof.*

CRUSSOL, (LODEWYK VAN) heer van Crussol, Beaudisner, Levis en Florenzak, kwam door zyne verdiensten aan 't hof van den koning van Vrankryk Lodewyk den XI in een zonderling aanzien. Deze verklaarde hem tot zyn kamerheer, en in 't jaar 1461 tot grootpannetier van Vrankryk. In 't jaar 1473 wierdt hy gouverneur van 't Dauphiné, naderhandt senechal van Poitou, en generaal der Fransche artillery, en in andere gewigtige zaken gebruikt. Hy stierf den 15 Augusty 1473, of 1483, te Villemagne in Languedok.

CRUZADA (BULLE DE LA) noemt men in Spanje en Portugal een zekere pauselyke bewilliging, die dezen koningen jaarlyks een groot inkomen geeft. De oorsprong der zelve is van die tyden, wanneer de Roomsche pauzen den genen, die met het kruis getekent waren, en tegen de Saracenen te velde trokken, of die uit hunne middelen iets tot voortzetting van den oorlog tegen de ongelovigen gaven, zekere aflaten gaven; wanneer het bewindt over het geldt, daar toe geschikt, den koningen wierdt overgegeven. Paus Innocentius de III heeft allereerst in 't begin der XIII eeuwe de Cruzada in Spanje tot den voornoemden oorlog bewilligt. Dus dede ook Johannes de XXII in 't begin der XIV eeuwe, op 't verzoek van Alphonsus den XI, koning van Castilië. Naderhandt, ten tyde van koning Henrik den IV van Castilië, zondt paus Callistus de III in 't jaar 1457 Alphonsus d'Espina in Spanje, en liet op eene tot hier toe ongehoorde wyze ten behoeve van den oorlog tegen de Moren, zo wel voor de doden als voor de levenden de Cruzada prediken. Te weten, den gestelyken wierdt macht gegeven, alle die genen, die mede deel aan dien oorlog hadden, in geval ze 200 maravedis gaven, en maar het allerminste teken van verbroken herte (*Contritio*) lieten blyken, in de uure des doods van alle zonden vry te spreken; en om de verstorvenen voor een gelyke somme uit het vagevuur te verlossen. Deze pauselyke bewilliging strekte zich uit tot vier jaren; en hier door wierden 300000 dukaten vergadert, maar van welke het minste volgens de verordening van den paus besteed wierdt. Sixtus de IV beval, dat niet alleen de kerken eens voor al tot den Granadischen oorlog Ferdinand den Katholyken 100000 dukaten zouden geven, maar stondt hem ook toe, 3 jaren lang de Cruzada te laten prediken. Na verloop van welke de pauzen op 't verzoek der koningen van Spanje deze bulle telkens van 3 jaren tot 3 jaren tot op den tegenwoordigen tydt hebben uitgestrekt. Maar gelyker wyze het geldt, door deze bulle verzamelt, niet meer, gelyk eertyts, tot den oorlog tegen de ongelovigen wierdt besteed, maar naar het goeddunken der koningen zelve; dus is ook de hedendaagsche Cruzada in vele delen van de oude onderscheiden. Door de zelve wordt thans allen in Spanje levenden menschen vryheit gegeven in den tydt der vasten vrydags en zaturdags gelyk het gansche jaar door vleesch te eeten; ook is daar in begrepen, dat men de absolutie der zonden ontfangen, en op het Paaschfeest het H. Avondmaal mag genieten. Maar vermits geen priester aan iemandt de absolutie geeft, die niet met een briefje van dispensatie verschynt, zo is een ieder genoodzaakt, zodanig een briefje jaarlyks voor een *real de vellon*, dat is, een vyftiende deel van een Spaansche daalder, te kopen. Na verloop van 3 jaren wierdt de Cruzada plegtig weder afgekondigt, en drie predikatien ter materie dienende gehouden. De eerste noemen ze *Suspensio*, om dat daar door alle bullen, die men anders hadt kunnen prediken, ingetrokken worden, invoegen alle die genen, die de voordelen der andere bullen genieten willen, genoodzaakt zyn deze te kopen. De twede predikatie noemen ze *Compositio*, om dat 'er in de zelve een clausul is, waar by den genen, die anderen iets verschuldigt zyn, maar niet kunnen verzinnen, wanneer zulks staat te geschieden, deze voldoening tot op een somme van 15 of 20 dukaten gelaten wordt; insgelyks, om dat die genen, die een zekere gelofte gedaan hebben, vryheit erlangen, de zelve in iets anders te veranderen. De derde predikatie noemde men *Repredicatio*, om dat men daar in den inhoudt der twee voorgaande pleeg te herhalen. Vervolgens kondigde men, uit krachte der bulle van de Cruzada, ten minste zes jubileën of plegtige aflaten binnen 3 jaren af, die op acht *maravedis*, van welke 375 een Spaansche daalder uitmaken, voor een ieder levende, en half zo veel voor een dode, geschat wierden. Ieder jubilé brengt den koning van Spanje jaarlyksch meer dan 25000 dukaten op; en al het gene gedurende die drie jaren der Cruzada, zo van de bullen, als van de jubileën, na afkorting der onkosten, ten behoeve der predikers, executeurs, en drukkers aangewend, ingezamelt is, wordt in de koninklyke kamer gebragt, en van de Spanjaarden op een millioen en 24000 dukaten geschat. Hoewel die somme niet altydt even groot zyn kan, naar de verscheidenheit der inwoners, en het getal der vremdelingen, die zich in Spanje bevinden. In de Amerikaansche landen zyn de koningen van Spanje bevoegt, niet minder dan in de Europische, deze bullen der Cruzada te verkopen. Ook heeft Johanna, de moeder van keizer Karel den V, in 't jaar 1500, als ook deszelfs grootvader, Ferdinand de Katholyke, een afzonderlyken Raadt wegens deze Cruzada ingestelt, die als nog duurt. De president van dezen Raadt voert den name van opper-commissaris, hebbende onder zich twee assessoren uit den Raadt van Castilië, een assessor uit den

Raadt

Raadt van Arragon, en een assessor uit den Raadt van Indië; voorts een fiskaal, twee schatmeesters, een referendaris, twee schryvers, en drie ontfangers. Behalven de zaken, die de Cruzada zelve betref fen, behoort ook tot dezen Raadt het onderzoek van alle geestelyke boeken, nevens den eigendom van alle gevonde schatten of andere dingen, waar van de bezitter niet kan gevonden worden. Hier van geeft men het derde deel aan den vinder of ontdekker. Voorts mynt deze Raadt de nalatenschappen der vremdelingen, die in Spanje sterven, om ze aan de rechtmatige erfgenamen ter handt te stellen, ingeval de zelve zich binnen jaar en dag aanmelden; by ontstentenis van welke de zogenaamde broeders *de la Merc-de*, of de *patres Trinitarii*, deze erfenissen erlangen, om de zelve tot loskoping der gevangene Christenen aan te wenden. Van dezen Raadt *de la Cruzada* kan men niet appelleren, en alle tot de krone van Spanje behorende landschappen staan onder den zelven, uitgezondert Napels, Milanen en Vlaanderen, wanneer namentlyk deze landen niet onder den keizer, gelyk thans, maar onder Spanje staan: want deze drie landen hebben de jurisdictie van dien Raadt nooit willen erkennen. In 't koninkryk van Portugal is 't omtrent de Cruzada byna op dezelve wyze gestelt, gelyk in Spanje. Doch men vindt, dat paus Innocentius de VIII de zelve den koning Johannes den II, als deze wegens den Afrikaanschen oorlog daarom aanhieldt, al vry duur verkocht heeft: want de kroon van Portugal verloor daar by een zeker recht, volgens het welke voorhenen gene van Rome komende bullen niet eerder plagten aangenomen te worden, voor al eer de zelve in den koninklyken Raadt onderzocht waren. Naderhandt, sedert koning Emanuel de bulle de la Cruzada van paus Julius den II op nieuw erlangt heeft, is de zelve in de landschappen van Portugal op die wyze, gelyk in die van Spanje, door een gedurige continuatie uitgerekt en dus bestendig gebleven. *Hieron. Acosta de Orig. & progressu redituum Ecclesiast. p.* 175. *Mariana Hist. d'Esp. l. XXII. c.* 18. *l. XXV. c.* 3. *Saavedra idea de un principe, empres.* 25. *Eman. Tellez in vita Joh. II. Reg Portug. d'Aunoy Memoir de la cour d'Esp. Colmenar delic. de l'Esp. p.* 916. 918. 923. 936. 957.

CRZEZOMYSLUS, de tiende hertog van Bohemen in 't Heidendom, volgde zyn vader Wnyslaus, en leefde ten tyde van Karel den Groten, met wien hy vriendschap hieldt. Hy beoorloogde en sloeg de inwoners van Moravië. *Aimoin lib. IV. Regino ad an.* 791. *Adelmus Annal. d. a. Hagel. Böhm. Chron. pag.* 65. *Stransky Resp. Bohem. c.* 8. *pag.* 342. *Balbin. Miscell. dec. I. lib. VII. c.* 9. *p.* 26.

CSAKY, of ZSCHAKY, een zeer oud graaflyk geslacht in Hungarië, uit het welk vele vermaarde mannen gesproten zyn, merkwaardig wegens hunne trouwe tegen de koningen. Bonfinius getuigt, dat het afkomstig is van *Zabolchus*, een heirvorst der Hungaren, die in 't jaar 744 over den Donauw trokken, en hunnen setel in 't koninkryk van Hungarië vestigden. Hy verkoos tot zyne woning die plaats, alwaar Chiacvar van de Czacken gesticht, en eerst Zobolch genaamt is. In 't jaar 1336 waren twee broeders *Mauritius* en *Karel Csaki* wegens hunne Godzaligheit beroemd. *Ladislaus Csaki* was in 't jaar 1435 woiwode in Zevenbergen; en niet lange te voren was de vermaarde heldt Johannes Corvinus van Hunyad, vader van koning Matthias, in 't graaflyk Csackisch hof groot gemaakt. *Georg Csaki* sneuvelde onder den voornoemden Johannes tegen den Turk. *Nicolaas de Czaki* was in 't jaar 1500 bisschop van Csnanad. *Georg Csaki* verdedigde in 't jaar 1559 de belegerde stadt Sigeth, maar verloor daar by zyn leven. *Stephanus* bloeide in de jaren 1630 en 1640. *Ladislaus Csaki*, voor zyn leven gespan te Zips, wierdt in 't jaar 1646 koninklyke hofrichter, en stierf in 't jaar 1655 te Presburg. *Stephanus*, graaf Csaki van Csaky en Keresztszegh, gespan van Zipserlandt, was rechter van 't koninklyke hof in 't jaar 1687, en stierf 1702. Hy was een goed dichter. *Emerik*, graaf van Csaky, en Keresztszegh, kardinaal en aartsbisschop van Colocza, wierdt van zyne ouderen nog voor zyne geboorte tot den geestelyken staat geschikt, vermits hy de eerstgeboren zoon was, na dat zyne moeder eenige jaren lang was onvruchtbaar geweest. In zyne jeugt wierdt hy naar Rome gezonden, en vorderde zo gelukkig in zyne studiën, dat hy de stellingen, van hem aan paus Innocentius den XII opgedragen, met een zonderlingen roem verdedigde. Wederkerende in zyn vaderlandt wierdt hy 3 jaren lang prediker te Caschau in Opper-Hungarië, niettegenstaande hy kanunnik te Erlau was. Naderhandt was hy abt van O. L. Vrouwe *de curru miraculoso* (dus genaamt van den wagen, waar op het lyk van koning Ladislaus den heiligen naar Groot-Waradyn gebragt is,) vervolgens benoemde hem keizer Leopold tot bisschop van Groot-Waradyn, keizer Josephus tot aartsbisschop van Colocza, en paus Clemens de XI in 't jaar 1717 tot kardinaal priester, en zondt hem door den Hr. Mattei den kardinaalshoedt naar Wenen, dien hem de keizer den 24 April 1718 opzette. *Bonfin. Hist. dec. I. l. IX. Szentivany Miscell.*

CSANAD, of CHANAD, in 't Latyn *Chanadium*, eene stadt in Hungarië aan de Marosch. Het is de hoofdstadt van een gespanschap van den zelven naam, *Comitatus Chanadiensis*, tusschen Zevenbergen, het komitaat van Temiswar, de Theis en de Marosch gelegen. Eertyds was 't een vermaarde koopstadt in Hungarië. Hier heeft de eerste koning Stephanus een bisdom gesticht, en een kerk en klooster ter eere van den Apostel Petrus gebouwt. Men zegt, dat ze den name ontfangen heeft ter gedachtenis van Chanadus, zynde een veldheer der Hunnen in Scythië. Koning Aba de III heeft alhier zynen setel gehad. Ook zyn hier verscheide landdagen gehouden, als tegen de woede van koning Petrus den II, en in 't jaar 1495 onder koning Uladislaus. Koning Ladislaus de IV is alhier in 't jaar 1290 begraven. De eerste bisschop alhier, S. Gerardus, is in 't jaar 1047 van de Scythen, die wederom tot het Heidendom wilden keren, te Offen geslagen. In 't jaar 1513 is Csanad een grote, maar niet bemuurde stadt geweest, toen ze Georg Zakler, overste der genen, die het kruis ontfangen hadden, en een vyandt van den Hungarischen adel, uitplunderde, wanneer de bisschop aldaar, Jakob Czacki, onbarmhertig gepynigt en gedood wierdt. In de binnenlandsche oorlogen tusschen koning Ferdinand den I en Isabella, weduwe van Johannes de Zapolia, heeft deze stadt en kasteel veel uitgestaan. Maar wanneer eindelyk Georgius Martinusius, eerste staatsbedienede van Isabella, zich koning Ferdinand den I onderwierp, bragt hy ook Chanad onder des zelfs gebiedt, zynde in 't jaar 1457 van de koninginne Isabella verovert, ten ware het in tyds door Thomas Barcoczi ontzet was. In 't volgende jaar bragt de kommandant van Csanad de sleutels der stadt, zonder de belegering af te wachten, den Turken te gemoet, wanneer ook verscheide voortreffelyke kasteelen in de Turksche macht kwamen. Maar wanneer hen niet lange daarna Lippa ontweldigt wierdt, verlieten ze ook Csanad. Maar toen de Spaansche bezetting naderhandt uit het kasteel Lippa week, en de inwoners uit vreze de stadt Csanad verlieten, namen het de Turken andermaal in, houdende het tot het jaar 1597. Maar vorst Sigismund van Zevenbergen hernam deze stadt, die naderhandt door den Bassa van Temeswar andermaal wierdt ingenomen. In 't jaar 1686 na de verovering van Segedin maakten 'er zich de Christenen weder meester van. En niettegenstaande het Csanader komitaat by de Karlowitze vrede in 't jaar 1699 aan de Turken wierdt afgestaan, hebben het echter de keizerschen in 't jaar 1716 na de verovering van Temeswar weder ingenomen, wordende mede onder Temeswar begrepen. *Thurocz. Bonfin. Isthuanfi Vie de Martinusius. Szentyvani Dec. II. P. I. pag.* 134. *seq.*

CSICK, CZYCK, een streek lands der Zeckler in Zevenbergen, op de grenzen van Muldau. De hoofdstadt van den zelven naam is zes mylen van Udvarheli gelegen, en wordt meest van Roomschgezinde Christenen en Arianen bewoont. *Topogr. Transylv.*

CTEATES was de vader van Amphimachus, en een der vier krygshelden, die van de Epeërs met een vloot van veertig zeilen voor Troje gezonden wierden. *Homerus.*

CTESIAS, een geneesmeester, geboortig van Gnidus, leefde ten tyde van Xenophon, wordende gevangen in den slag, dien Cyrus de jonge in 't jaar van Rome 353, voor Christus 401, zyn broeder Artaxerxes Mnemon leverde, dien hy van zyne wonde genas, wanneer de zelve in 't gevecht gekwetst was. Naderhandt bleef hy by dien koning, en leefde omtrent 17 jaren als geneesheer in Persië. Hy schreef in 23 boeken de historie der Assyriers en Persen; waar in Diodorus Siculus en Trogus Pompejus zo veel behagen schepten, dat ze hem liever volgden, als het verhaal van Herodotus, die even daarom geloofwaardiger is, om dat hy nader met de H. Schryveren in 't stuk der Assyrische geschiedenis overeen komt. Doch de twee voornoemde schryveren hebben Herodotus verlaten, om dat Ctesias getuigt, dat hy zyne historien geheel uit de Archiven des konings van Persië genomen heeft. *Diod. l. II. & XIV. Strabo l. XIV. Photius c.* 61. *Suidas. Vossius de Hist. Græc. l. I. c.* 5. *& l. III. Meursius Bibl. Gr.*

CTESIAS, een ander Griekschen historieschryver, geboortig van Ephezen. Plutarchus maakt gewag van hem in zyn werk van de rivieren, en elders. *Vossius de Hist. Gr. l. I. c.* 5. *& l. III. Meurs. Bibl. Gr.*

CTESIBIUS, van Alexandrië, was een wiskunstenaar, en vondt allereerst de waterorgelen uit, van de welke Nero een hadt, gelyk Suetonius in des zelfs leven bericht. Deze Ctesibius leefde ten tyde van Ptolemæus Physcon, koning van Egypten, in 't jaar der stadt Rome 634, in de CLXV Olympiade, zynde het jaar der wereldt 3864, voor Christus 120. Hy schreef een werk, *de Geodæsia*, dat, indien men Possevinus geloven mag, in de Vatikaansche bibliotheek gevonden wordt. *Vitruvius l. IX c.* 9. *Plin. lib. VII. c.* 37. *Athen. l. IV. Possevin. l. IX. Bibl. Sel. c.* 8. *Voss. de scient. Math. c.* 48. *§.* 9. *&c. c.* 28. *§.* 7. *de Artib. Pop. c.* 4. *§.* 31. *Meurs. in Bibl. Gr.*

CTESIBIUS, een historieschryver, leefde honderd en vier jaren, volgens de Chronyk van Apollodorus, of honderd vier en twintig, volgens Lucianus, in zyn werk van die genen, die een hogen ouderdom bereikt hebben. *Voss. de Hist. Gr. lib. I. c.* 15. *Meurs. Bibl. Gr.*

CTESICLES, een veldheer der Atheniënzen, wierdt den inwoners van Corcyra te hulp gezonden, die door Mnasippus, veldheer der Lacedemoniërs, belegert wierden. Hebbende versche manschap in de plaats geworpen, doodde hy Mnasippus in een gevecht, en dwong de vyanden af te trekken. Dit geschiedde in 't derde jaar der 101 Olympiade, zynde het 374 jaar voor de geboorte van Christus. *Diod. Sic. l. XV.*

CTESILOCHUS, een schilder, maalde Jupiter onder de gedaante van een vrouw zittende in 't midden der vroedvrouwen, schreeuwende, en Bacchus barende. *Plin. XXXV*, 11.

CTESIPHON, eene oude stadt in Assyrië, naby de rivier Tigris, door de Perzen in spyt van koning Seleucus opgebouwt, om dus de stadt Seleucia het hoofdt te bieden. *Strabo l. XXV. Plin. l. VI. Ammian. Marcell.*

CTESIPHON, een vermaard bouwmeester, anderzins ook *Chersiphron* genaamt, maakte de aftekening van den vermaarden tempel der godinne Diana, die ten dele onder hem en zyn opzicht, ten dele onder het opzicht van zynen zoon Metagenes en anderen gebouwt is. Plutarchus spreekt van nog een anderen Ctesiphon, zynde een historieschryver, die verscheide boeken geschreven heeft. *Vitruv. in præf. l. VII. Plin. l. VII. c.* 37. *& l. XXXVI. c.* 14. *Plutarch. in Parall. c.* 12. *Meurs. bibl. Gr.*

CTESIPHON, van Athene, bewoog zyne medeburgers, dat

dat ze een ordonnantie maakten, waar by ze bevalen Demosthenes in de volle volks-vergadering met een goude kroon te kronen, ter erkentenisse van zyne verdiensten. Doch *Æschines*, een geslagen vyand van Demosthenes, kon niet dulden, dat dezen die uitnemende eere bewezen wierdt; waarom hy Ctesiphon beschuldigde, als een autheur van oproer; tegen welke beschuldiging zich echter Demosthenes verdedigt heeft, in die voortreffelyke redenvoering, die van de *Krone* den name heeft. *Demosth. Cicero.*

CTESIPPUS, zoon van Chabrias, wierdt na de doodt van zyn vader in 't huis van Phocion opgenomen, die altydt een oprecht vriendt van hem geweest was. Deze dappere en deugdzame Atheniënzer willende dien jongeling uit die weelde en wulpschheit rukken, waar in hy gelyk als verzopen was, moest een geruimen tydt met vermaningen en waarschouwingen by hem aanhouden. Maar men oordeelde ten laatsten, dat het gedult van Phocion door de tomeloze driften van Ctesippus overwonnen was. Wanneer hem de dertele jongeling op zekeren tydt, toen hy met staats-zaken bezig was, met een dwaas verzoek het hoofdt moê maakte, riep Phocion uit: „ ô Chabrias, Chabrias, ik vergelde u „ dubbel de vriendschap, die gy my bewezen hebt, nademaal ik „ dus de dwaasheit van uwen zone verdrage! „ *Plutarch. in Phoc.*

CUAMA, of COAMA, een rivier, lopende door Sofola, een koninkryk van Afrika. Zommigen menen, dat de zelve in de zee Sachaf ontspringt, alwaar zy Zamber genaamt wordt, na de zyde der Maan-gebergtens. Daar ontstaat nog een ander rivier, Spiritu Santo genaamt, uit. Vincentius le Blanc getuigt in zyne Reisbeschryving, dat hy deze rivier, tegen stroom, bevarende, tot aan zee gekomen is, en van daar over den Nyl, die insgelyks gezegt wordt uit de voornoemde zee te ontspringen, tot Alexandrië in Egypten gekomen. *Sanut. L. XII. Pigafetta L. II. Linschot. Magin.*

CUB, een landschap, genoemt in de voorzegging van Ezechiel, xxx: 5. Hieronymus en Symmachus geven 't den name van Arecbes.

CUBA wordt genaamt 't grootste onder de Antillische eilanden, op de Mexikaansche zee, in 't Noorden van Amerika; en zynde omtrent 300 Engelsche mylen in de lengte, en 70 in de breedte. Het eilandt heeft een zeer vruchtbaren grondt; en de lucht is 'er veel gezonder, dan in Hispaniola. Midden door gaat een lange reie bergen, uit welke vele kleine rivieren ontspringen, hebbende een overvloedt van kleine visschen, *Lisas* en *Sabellas* genaamt. Men heeft 'er bosschen van cederbomen, uit welke de inwoners hunne ligte vaartuigen, *Kanots* genaamt, maken. Deze worden uit een enkelen stam uitgeholt, en kunnen over de 50 man voeren. Men vindt hier ook wilde wynstokken; doch de druiven worden voor hare rypheit geplukt. Het zo genaamde *Kaninga* is een boomgewasch, wiens bast de smaak van muskus heeft, en wordt onder de geneesmiddelen als cassie gebruikt. De weiden onderhouden een grote menigte van vee. Aan de Zuider zyde van 't eilandt vindt men verscheide kleine eilandties, by de Spaanschen *Jardin de la Reina*, dat is, „ Hof der Koninginne „ genaamt. Hier zegt men dat schildpadden zyn, zo groot en sterk, dat ze vyf mannen staande op haren rug kunnen wegdragen. Dit eilandt is ryk aan bergstoffen, en verscheide rivieren voeren fyn goudt. Eertyds wierdt het in verscheide landschappen verdeelt, die alle hunnen byzonderen *Cacique* of Prins hadden, by voorbeeldt, Mayzi, Cueyba, Camagveya, Macacum, Xagna, en Uhima. De rivier Caute is vermaard wegens de menigte der krokodillen, die daar in gevonden worden. Christophorus Columbus heeft dit eilandt ontdekt, en ter eere van Ferdinand, koning van Aragon, Fernandina genaamt; doch naderhandt is de oude Amerikaansche name gebleven. De Spaanschen hebben alhier eenige colonien, als S. Jago, Salvador, S. Crux, Porto del Principe, enz. Op de straat tusschen San-Salvador en San-Jago vindt men een grote menigte vuur-steenen, verscheiden van grootheit, doch alle rond, en bekwaam om voor kanon-kogels te dienen. Het getal der slaven is hier zeer klein, nademaal zich de meeste zelve opgehangen hebben, om van de elende verlost te worden, die ze in de berggroeven uitstaan moesten. Men verhaalt een aardig geval, waar uit de grote onkunde der inwoners blykt. Namentlyk een intendant van een voornamen en een der machtigste heeren van 't eilandt, bemerkende, dat zommige zyner onderhebbende Indianen besloten hadden zich zelve te verhangen, zich met een koorde in de handt ter plaatse begaf, alwaar die rampzaligen de executie aan hen zelve stonden te volbrengen; ziende dat ze aankwamen, gaat hy hen te gemoet, spreekt ze met een wreed gezicht en stemme aan, zeggende; „ Meent gy lieden, dat my uw toeleg onbewust „ is? Gy bedriegt u zelve, indien gy door de doodt myne han„ den hoopt te zullen ontkomen: want ziet daar is de koorde, „ waar mede ik my ook verhangen zal, om u in 't ander leven „ nog erger te vervolgen, en te plagen! „ De Indianen zulks horende, worden met schrik bevangen, staan van hun voornemen af, en keren geduldig weder in hun ouden dienst. *Linschot c. 4. Herrera c. 6. Oviedo l. 17. de Laat Hist. Novi Orbis. Histoire de la Floride.*

CUBICULARIUS. Dus noemden de Romeinen een knecht, die het opzicht over de slaapkamer hadt, en zyn heer bewaken moest. Doch by vorsten en koningen was 't een aanzienlyke bediening, kamerling te zyn. In de middel-eeuw was *Cubicularius* een kamerheer, zomwylen ook thesaurier. By de pauzen wierden dus genaamt, die de heilige klederen bewaarden. Deze nu waren geestelyken; gelyk die genen, die het opzicht over de dagelyksche klederen hadden, leken waren. *Cubicularius novæ Romæ* was de kapellaan van den patriarch van Constantinopel. *Pignorius de servis p. 478. Gutherius de Officiis domus Aug. 3. 19. Pitiscus l. 603. du Fresque l. 1406. Gloss. Græc. p. 724.*

CUBINA, of CUBA, eene Heidensche godin. Zie EDUSA.

CUBLAI, Cham der Tartaren, wierdt in 't jaar van Christus 1256 gedoopt, en voerde den Christelyken Godsdienst, op 't verzoek van *Hayton*, koning van Armenië, in zyn koninkryk in. Daarna zondt hy zyn broeder Haolon met een machtig leger in Armenië, om dien koning tegen de Saracenen te beschermen, die des zelfs landt afliepen en plunderden. *Kircheri China.*

CUBRICUS. Dus wierdt de aartsketter *Manes* genaamt, toen hy nog een kindt was. Immers dus leest men by Cyrillus, Epiphanius, en anderen. Moreri op 't artykel van MANES noemt hem *Cubricus*, in plaats van *Κούβρικος*. In 't geschil, dat Archelaus, bisschop van Mesopotamië, met dien ketter gehad heeft, wordt de zelve *Corbicius* genoemt. Zie voorts het artykel MANES.

CUCO, een stadt in 't koninkryk van Algiers, tegen over de rivier Major of Bugia, is van nature zeer sterk, als zynde van een hogen en steilen berg, en een muur omringt; hebbende voorts een goede vesting, alwaar de steenrotzen eindigen. Het platte landt aan den voet van dit gebergte is vruchtbaar aan granen van allerlei soorten, en op het gebergte valt een ryke oogst van gerst. Het vee, en de byën vindt men alhier in overvloedt. De olyfbomen leveren een overvloedt van olie uit. Nergens wordt in Barbarye beter lynwaadt gemaakt. Velen generen zich met het maken van buskruidt, wegens de menigte van zalpeter-groeven, waar by ze den zwavel van hunne kooplieden uit Vrankryk ontfangen. Men maakt hier ook goede degens, dolken en laniën, maar men heeft 'er gebrek aan staal, het welk trouwens nergens, dan zeer schaars in gansch Barbarye gevonden wordt. Zy gebruiken derhalven enkel yzer, dat in 't water gekoelt, met zandt en zekere planten gekookt wordt, om het hard te maken, doch ook zo kan het by het gene uit Europa gebragt wordt niet halen. *Marmol Afr. L. V.*

CUCUBAO, een leerling van Xaca, was de eerste, die de aanbidding der boze Engelen of Duivelen, nevens zyn broeder Cambadagi in Japan invoerde. *Kircheri China.*

CUCULLUS wordt eigentlyk een pampieren huisje genaamt, waar in de specery-kramers hunne waren doen, dan ook een kleedt van omtrent die zelve gedaante, zynde beneden wyd, maar boven spits toelopende, invoegen het hoofdt ook daar mede bedekt wierdt. Te Rome droegen zulke kleding menschen van een zeer geringen staat, slaven, ezeldryvers, enz. Men gebruikte dit gewaadt ook voor een opperkleedt op reize, zo om het gansche ligchaam daar mede te bedekken, als om niet gekend te worden. Naderhandt hebben de monniken dit gewaadt verkoren, om des zelfs nederigheit, en om dat zy zich voor dienstknechten van Godt uitgaven. Doch de gedaante dezer kleding is onder de Christenen van tydt tot tydt verandert. *Cuculla Memorialis* wierdt genaamt, wanneer een reguliere kanunnik zonder verlof van zyn abt zynen staat verliet en een monniks-orde aannam; want die moest naderhandt ter gedachtenisse (*in Memoriam*) van zyn misslag de laatste plaats bekleden. *Raynaudus de Pileo, Sect. 15. du Fresne l. 1410. 1411. Gloss. Græc. p. 727. Pitisuis l. 604.*

CUCUSA, eene stadt in klein Armenië, op de grenzen van Cilicië en Cappadocië, wierdt eertyts een bisdom genaamt, en is in de historie vermaard, als zynde die plaats, verwaarts de kerkvader Chrysostomus van de keizerinne Eudoxia in 't begin der vyfde eeuwe gebannen is.

CUENCA, in 't Latyn, *Conça*, eene stadt tusschen het hoge gebergte, Sierra de Cuenca genaamt, in nieuw-Castilië, aan den mondt der rivier Guesca, daar de zelve in de Xucar loopt, halver wegen tusschen Madrid en Valencia; nevens een bisdom, behorende onder 't aartsbisdom van Toledo. Zommigen houden het voor der ouden *Valeria*, zynde door de Mauren verwoest, maar door koning Alphonsus den IX weder herbouwt, en van paus Lucius den III tot een bisdom verheven. *Miræus Geogr. Eccl. Lucius. Marinæus. Mariana. Relation de la conquête de la Conde, par Ferdinand de Soto.*

CUENCA, eene kleine, maar fraaie stadt in Peru, en in deszelfs landschap Quito, omtrent veertig mylen van de stadt van dien name naar de zyde van 't Zuiden, op de grenzen van 't landt genaamt los Quixos.

CUEVA. Deze familie in Spanje heeft den name van eene zo genaamde heerlykheit in Oud-Castilië, in het dal van Manzaneda. Het oude geslacht *de la Cueva* is wel reets voor eenige eeuwen uitgestorven; maar *Hugo Bertrand*, een geboren Franschman, trouwde *Maria*, erfdochter de la Cueva, wier name en wapenen hare nakomelingen aangenomen hebben. *Bertrand de la Cueva*, graaf van Ledesma, was een gunsteling van Henrik den IV, koning van Castilië, die hem tot hertog van Albuquerque maakte, en met méer voordelen begiftigde. Men zegt ook, dat deze koning, wegens eigen onmacht, Bertrand vergunde by zyne gemalinne, de koninginne, te slapen, waar uit *Johanna*, eene natuurlyke dochter, geboren is, die *Elizabeth*, zuster van koning Henrik den IV, de kroon betwistte. Onder zyne nakomelingen was *Alphonsus de la Cueva*, hertog van Albuquerque, vermaard, wiens daden hem den name van de grote verworven. Koning Emanuel van Portugal zondt hem naar Oost-Indië, daar hy die majesteit goede diensten dede. Hy stierf op een schip voor Goa, alwaar hy van Ormuz in 't jaar 1515 aankwam. Zyn zoon *Blasius* moest op bevel des konings den naam van *Alphonsus* annemen, om dus de gedachtenis van zynen vader levendig te houden: voorts maakte hem de koning tot surintendant van 't gansche koninkryk. Deze heeft de daden van zyn vader beschreven; welk boek in 't jaar 1576 te Lissebon in de Portugeesche tale onder den tytel van *Commentarios do Grande Alphonso de Albuquerque, Capitano general da India* enz. in 't licht kwam. *Diego*, hertog van Albuquerque, markgraaf van Cuellar, en graaf van Ledesma, wierdt van de koningen

ningen Philips den II en den III tot onderkoning en kapitein-generaal van Arragon gemaakt. Hy ftierf in 't jaar 1612. *Melchior de la Cueva*, hertog van Albuquerque, koninklyke ftaats-raadt, en vader van *François Ferdinand*, kommandeur van Guadalquaval in de ridderorde van S. Jago, koninklyke kamerheer en generaal-kapitein van den Oceaan en de kuften van Andalufië, van 't jaar 1707 tot 1711 onderkoning van Nieuw-Spanje, en ridder van 't gulden vlies, ftierf in 't jaar 1686. Deszelfs zoon *François*, markgraaf van Cuellar, is in 't jaar 1692 geboren.

Voorts zyn uit deze familie de graven van Caftagneda, en van Sirvela, insgelyks de markgraven van Flores Davila, van Aguilar, en die van Bedmar, gefproten; van welke laatfte *Melchior*, eerft gouverneur der Spaanfche Nederlanden, naderhandt onderkoning van Sicilië, vikaris generaal van Andalufië, in 't jaar 1711 prefident der ridderorde, minifter van den ftaat van oorlog, en grande van den eerften rang geworden is. *Spen. Hift. inf. Theatr. Nobil. Europ. Imhof grand. van Spanj.*

CUEVA, (ALPHONSUS DE LA) kardinaal biffchop van Oviedo en Malaga in Spanje, en van Paleftrina in Campagna di Roma. Hy was uit het bovengemelde geflacht gefproten, en langen tydt onder den name van marquis de Bedmar bekend geweeft. Philips de III, koning van Spanje, zondt hem als ambaffadeur naar Venetie, alwaar hy in 't jaar 1618 was, wanneer de hertog van Offuna, gouverneur van Napels, nevens hem een aanflag, om de ftadt te ruineren, maakte. Zy hadden befloten het Arfenal in brandt te fteken, en de voornaamfte plaatfen te bezetten, tot 'er tydt de vloot zou aannaderen, en de ftadt bemachtigen. Doch de zamenzweering wierdt ontdekt, en de marquis de Bedmar nam de vlucht. Paus Gregorius de XV maakte hem op 't aanhouden des konings van Spanje in 't jaar 1622 tot kardinaal. Dezelve koning ftelde hem ook aan als gouverneur der Nederlanden, hoewel hy aldaar door zyne al te ftraffe regering vele onluften verwekte. De Nederlanders bragten hunne klachte aan 't Spaanfche hof, waarop de kardinaal in ongenade kwam. Hy begaf zich derhalven naar Rome, en wierdt biffchop van Paleftrina en Mallaga. Hy ftierf den 10 Augufty 1655.

CUEVA, of QUEVA, (BARTHOLOMÆUS DE LA) kardinaal en aartsbiffchop van Siponto, was de zoon van Franciscus Fernandez de la Cueva, en wierdt den 24 Augufty 1499 geboren. Keizer Karel de V bevorderde hem tot kardinaal, en paus Paulus de III zondt hem in 't jaar 1544 den hoedt. Naderhandt was hy onderkoning van Napels, biffchop van Cordua en Avellino, en eindelyk aartsbiffchop van Siponto. Hy ftierf te Rome den laatften Juny 1562.

CUFA, eene Afiatifche ftadt in Chaldea, of deszelfs landfchap Yerac, is gelegen aan de rivier den Euphrat, naar de grenzen der Arabifche woeftyne, ftaat thans onder 't Turkfche gebiedt, die ze den Perfianen ontweldigden. Het was eertyds een plaats van veel aangelegenheit, mede een tydlang de fetel der kalifen; doch thans is deszelfs luifter grotelyks verminderd. Hoewel de Perfianen dikwils derwaarts reizen, ter oorzake dat hun propheet Ali aldaar gedood en begraven is.

CUFFARUS, (JOHANNES JACOBUS) een Siciliaan van geboorte, was een berucht philofooph en doctor in de geneeskunde, als mede een tamelyk dichter. Hy bloeide in 't jaar 1645, en wordt van vele geleerde geneesheeren hoog geprezen. Men heeft van hem in 't Italiaanfch: *Ibiafmi del tabaico, overo l'ufo perniciofo d'effo, difcorto; il ritratto di fan Francefco Saverio panegirico; la figura di S. Francefco d'Affifi; vita del gloriofo S. Cono Nafitano poema facre. Biblioth. Sicula.*

CUGNIERES, of GUGNIERES, (PETRUS DE) advokaat en raadt des konings, of, gelyk anderen willen, generaal advokaat in 't parlement van Parys, was een man van zonderlinge verdienften, een voortreflyk Rechtsgeleerde, en rechtvaardig richter. Hy beweerde in 't jaar 1329 voor koning Philips van Valois, dat de geeftelyke jurisdictie een misbruik der wereldlyke rechten was, doch zulks wierdt door Petrus Bertrand de oude met veel welfprekendheit beantwoordt; die tot beloning den kardinaalshoedt ontfing; gelyk als Cugnieres zich door zyne redenvoering den grootften haat der geeftelykheit op den hals haalde. *la Croix du Maine bibl. Franc. Bzovius an.* 1327. *n.* 8. *Spondan. an.* 1329. *Genebrard. in Joh. XXII. Dupleix Tom.* 2. *Hift. de France.*

CUHIUNG, eene ftadt in China, en deszelfs landfchap Junnan, zynde de hoofdftadt in een gebiedt van den zelven name, hebbende het gebiedt over zes andere fteden. Het omleggende landt is zeer vruchtbaar, en aangenaam, heeft vele groeven, in de welke blaauwe verw gevonden wordt, nevens zeer fyn groen, voor de fchilders. In 't Noorden is een koninkryk, eertyds *Kinchi*, dat is, *het koninkryk der goud-tanden*, genaamt, om dat de inwoners hunne tanden met fyne goud-blaadtjes plegen te verfieren. Dus hebben ze als nog een zonderlinge gewoonte, niet verre van Naugan, eene der zes voornoemde fteden, een fteen, omtrent 10 roeden hoog, jaarlyks te vergulden. Dezen fteen noemen ze *Xinxe*, dat is, een *geeftelyke fteen*. *Martinii Defcript. Chinæ.*

CUIKIUS, (HENRICUS) biffchop van Roermondt. Zie KUICK.

CUILENBURG. Zie KUILENBURG.

CUINDER. Zie KUINDER.

CUJACIUS, (JAKOB) een der vermaardfte rechtsgeleerden in zynen tydt, was te Touloufe van geringe ouderen geboren. Hy begreep de Latynfche en Griekfche talen zonder leermeefter, doch hoorde de rechtsgeleerdheit te Touloufe onder Arnoldus Ferrerius, dien hy ook zyn *Commentarius de Ufurpationibus & ufucapionibus* opdroeg. Bekwaam zynde, om anderen te onderwyzen, ftondt hy naar 't hoogleeraars-ampt te Touloufe, doch moeft zien, dat Stephanus Forcatulus, die geen handtwater by hem hadt, hem wierdt voorgetrokken. Hy begaf zich derhalven naar Cahors, en wierdt van daar naar Bourges, op het voorfchryven van Michael Hofpitalius, in de plaats van Francifcus Balduinus aangefteit. Ter zelver tydt leefden aldaar Francifcus Duarenus en Hugo Donellus, die over den roem van Cujacius yverzuchtig waren. Hen mishaagde zyn nieuwe aardt van de behandeling der rechten, dewyl hy in de oudheden en taalkunde ook ervaren zynde de Rechten ook daar uit verklaarde. Zy vervolgden hem zo lange, tot dat hy genoodzaakt wierdt, die plaats te verlaten, werwaarts hy nochtans weder beroepen wierdt. Hy was ook hoogleeraar te Valence en te Turin; op de eerfte plaats hadt hy teffens het karacter als parlementsheer van Grenoble; en op de twede als parlements-Raadt des hertogs van Savoie, Emanuel Philibert. Waar hy was, derwaarts trok hy een grote menigte van ftudenten tot zich. En men verhaalt, dat hy op zekeren tydt den Jefuit Maldonatus, die zynenthalve te Bourges gekomen was, een bezoek gegeven heeft, verzelt zynde van 800 ftudenten, die zyne gewone toehoorders waren. Paus Gregorius de XIII beriep hem naar Bononië, welk beroep hy op het aanhoudend verzoek zyner toehoorderen affloeg. Voorts roemt men zyne trouwe en mildadigheit omtrent de ftuderende jeugt, en dat hy vele met geldt en boeken onderfteunde. Jofephus Scaliger getuigt van hem, dat hy tot dien einde wel 4000 guldens aangewend heeft. Hy wilde zich in die Religiegefchillen, die toen ganfch Vrankryk in rep en roer ftelden, niet mengen; en wanneer hy daar omtrent aangefproken wierdt, gaf hy gemeenlyk tot antwoordt: *Nihil hoc ad Edictum prætoris!* Hy was een ongemeen liefhebber van *Anagrammatâ* (letterverzettingen.) Dus vondt hy niet alleen zyn eigen name CUJAS in den name van den ouden rechtsgeleerden CAJUS, namentlyk door letterverzetting; maar maakte verfcheide zulke voorbeelden. Dus vondt hy in JOANNES BODINUS deze woorden, ANDIUS SINE BONO. Voor JOANNES ROBERTUS van Orleans, las hy door een letterverzetting, SERO IN ORBE NATUS, enz. Met diergelyke vermakelykheden wieekte hy zich op zyne vyanden. Zomwylen ging hy met eenige vertrouwelingen onder zyne ftudenten op 't landt, en maakte zich op eige koften met dezelve vrolyk, maar kon niet lyden, dat van eenige rechtsgeleerde vrage wierdt geoppert. Maar 's anderen daags keerde hy met een ongemenen yver weder tot zyne leffen, zich tot elke wel 6 of 7 uren door zyne ingefpanne meditatien bereidende. Echter gebeurde het wel, dat hy eene zwarigheit of twyffeling ontmoetende, derzelver oploffing tot den volgenden dag uitftelde. Hy ftierf te Bourges den 25 September 1590, in 't 68 of 70 jaar zynes ouderdoms, alwaar den dag na zyne begraveniffe Claudius Marefchallus, koninklyke parlements Raadt te Parys, hem een geleerde lyk-oratie hieldt. Onder de lofdichten op hem gemaakt ziet men ook dit graffchrift:

Cujaci, Themidisque vides commune fepulchrum,
Conduntur fimul hic, qui periere fimul.

Dat is: „ Hier ziet gy een gemene grafftede van Cujacius en The-„ mis; zy zyn beide hier begraven, om dat ze te gelyk geftorven „ zyn. „ Hy heeft twee vrouwen gehadt; de eerfte was Magdalena Roure, dochter van een geneesheer te Avignon, by welke hy teelde Jakob, een zoon van een grote hope, doch die door zyne buitenfporige levenswyze zyn einde verhaaft heeft. Zyn twede huisvrouw was Gabrielle Herve, die hem Sufanna baarde, welker dertelheit en onkuifchheit befaamt is. Deze verloor in haar vierde jaar haren vader, die derhalven geen hertzeer aan de zelve gezien heeft. Hy was gelukkiger in zyne fchriften, uit de welke als nog blykt, dat hy naauwlyks zyns gelyken voor of na gehad heeft, voornamentlyk in de kenniffe der rechtsgeleertheit. De befte en volmaaktfte druk tot nog toe is die van Karel Annibal Fabrottus, te Parys in 't jaar 1658 in tien ftukken in 't licht gegeven: doch terwyl men dit hier fchryft ziet men de voorwaarden eener infchryvinge van alle tot nog toe gedrukte en ongedrukte werken van Cujacius te Leiden by Joh. vander Linden in het licht komen, welke druk zal beftaan uit tien delen in folio. *Maffon in vita Jac. Cujacii. Sammarth. in Elog. Thuan. in Hift. Teiffier Addit. Pancirollus de claris L. L. interpp. c.* 190. *Imperialis in Mufeo Hiftor. p.* 100. *Gravina de ortu & progreffu Jur. Civ.* §. 180. *p.* 267. *feq. du Maine Vauprivas bibl. Franc. Freherus Theatr. Miræus de fcript. fec. VI. Fabrottus.*

CUJAVIE, een landfchap in Groot-Polen, aan de Weiffel, omtrent de Pruiffifche grenzen gelegen, wordt anders ook *Wladislavia* genaamt, naar deszelfs hoofdftadt, gelegen aan de Weiffel, tuffchen twee moeraffen, en hebbende een biffchoppelyken fetel. De biffchop wordt gemeenlyk biffchop van Cujavie, en van Pomerellen genaamt. Dit landt behelft twee Woiwoodfchappen in zich, namentlyk Breft in Inowlocz. In het eerfte zyn de fteden Breefty, Wladiflaw en Cruswick, maar in het twede de ftadt Inowloca.

CULCITA was by de Romeinen een kuffen, met vederen, vlokken en diergelyke ftoffe gevult, waar op ze aan tafel lagen. Den foldaten was het niet geoorlooft diergelyke mede in 't leger te nemen, maar moeften op ftroo flapen. Dit heeft Scipio in de belegering van Numantia eerft ingeftelt, om de krygsknechten daar door tot allerlei ongemakken te gewennen, flapende tot dien einde zelve op een kuffen met hooi geftopt. Wanneer de vyandt op de muren rammeide, gebruikten de belegerden diergelyke bulfters, waar mede ze de muren tegen het beuken befchermden. In de middel-eeuwen noemde men *culcitarum exactiones*, wanneer de vafallen hunnen leenheeren, zo dikwils als de zelve op reize gingen, met beddens en kuffens voorzien moeften. *Turneb. Adverf. VII.* 21. *Stewechius ad Veget. IV.* 23. *Pitifcus. du Frefne.*

CULEUS was by de Romeinen een bepekte ledere zak, waar in die genen, die vader of moeder, of iemandt hunner bloedverwanten, gedood hadden, genaait, en in zee geworpen wierden. Men voegde daar by een haan, aap, slang en hondt, als in welke dieren de natuurkundigen iets ontdekken, dat naar diergelyk een gruweldaadt zweemt. *Culeus* was ook een zekere maat van natte waren, begrypende 20 *Amphoræ*. *Faber Semestr.* 2. 7. *Dempsterus ad Rosin.* 8. 24. *Pitiscus.*

CULIACHAN, of *S. Miguel de Culiacan*, is een Amerikaansch landschap in nieuw-Spanje, behorende eigentlyk onder de Audientia Gudalajara, en paalt in 't Noorden aan nieuw-Mexico, in 't Westen aan de zee Vermejo, in 't Oosten aan nieuw-Biscaje, en in 't Zuiden aan 't landschap Chiamelan. *Culiacan* is 'er het voornaamste vlek in. De anderen zyn, S. Miguel, Quinola, enz. Men vindt hier overal bergstoffen, nevens een overvloedt van vruchten en boomwol.

CULLEN, eene oude en kleine stadt op de kust van Banf, vicomte van 't Noorder-Schotlandt, hadt eertyds stem en zetting in 't parlement van Schotlandt. De stadt heeft geen haven, maar is op een vruchtbaren grondt gelegen.

CULLERA, een vlek gelegen op een voorgebergte van den zelven name, by den mondt van Xucar, in 't Noorden van 't koninkryk Valencia, in Spanje.

CULLY, een klein Zwitschers stedeke omtrent de zee van Geneve, niet verre van Vevay, in 't Canton Bern. Dit plaatsje is zeer aangenaam, en wel gebouwt. Hier omtrent valt de beste wyn van Zwitserlandt, die zeer keurlyk is, doch moet 's winters gedronken worden, om dat hy in de zomer al te sterk wordt. Het wapen van dit stedeke is een druive-tros. *Plantin descript. Helvet.*

CULM, of COLMEN, in 't Latyn *Culma*, of *Chelmum*, eene stadt in Poolsch Pruissen, 5 mylen van Thoren, aan de Weissel, op een hoogte gelegen. Het is de hoofdstadt van een Woiwoodschap van dezelve name. In 't jaar 1239 wordt ze gezegt gesticht te zyn: want hoewel Cromerus meldt, dat reets in 't jaar 1222 hertog Conraad van Masau alhier een bisdom opgericht heeft, en dat een Cistercienser monnik, genaamt Christianus, eerste bisschop geweest is, door wiens toedoen de voornoemde hertog de Duitsche ridders tegen de Pruissen in 't landt bragt, zo is nochtans deze Christianus veel eer een bisschop van Pruissen als Culm geweest, aangezien in 't jaar 1243 Pruissen allereerst in vier bisdommen verdeelt is. Bisschop Christiaan stondt ook ten behoeve der Duitsche orde van 't landt van Culm af; hoewel het zelve naderhandt aan de kroon van Polen gekomen is. Suantipolt, hertog van achter Pomeren, belegerde Culm, maar moest onverrichter zake aftrekken. In 't jaar 1457 bemachtigde de Duitsche orde deze plaats andermaal door verraadt; doch de Polen maakten 'er zich met 'er tydt wederom meester van. Onder de Duitsche orde was alhier het opper-gericht van Pruissen, waar van daan het recht der Duitsche orde in Pruissen als nog het Culmsche recht genaamt wordt. Ook heeft Culm het muntrecht, en wordt voor een Hanzeestadt gehouden. De bisschop hadt eertyds zynen setel te Culmzee, eene stadt niet verre van Culm gelegen, (zie beneden) thans te Lubau, of Althauzen. Onder de Culmsche bisschoppen zyn zonderling vermaard *Nicolaus van Buck*, *Petrus Tiliki* in 't jaar 1577, *Laurentius Gembicki* in 't jaar 1600, *Johannes a Lipie* in 't jaar 1634, *Andreas Leszcynsky* in 't jaar 1647, *Andreas Olszowsky* in 't jaar 1661, *Johannes Malachowski* gaf in 't jaar 1678 een patent uit, waar by hy den Duitschen grote Privilegien beloofde, in geval ze zich te Culm wilden nederzetten, om dus deze vervalle plaats wederom volkryk te maken. *Cromerus L. VII. Rer. Polon. Henneberg. Werdenhagen de Rebuspubl. Hanseaticis P. III. c.* 24. *f.* 346. *Zeileri Topogr. Prussiæ p.* 13. *Hartknochs Preuss. Chron. en Kerk-Hist. L. I. c.* 3. *p.* 160. *seq. Differt. de reb. Prussicis p.* 39. 221. 326. 351. *seq.*

CULMBACH was eertyds de setel der markgraven van Brandenburg, heeren van 't burggraafschap Neurenberg aan de overzyde van 't gebergte, en is gelegen aan de zo genaamde witte Mayn, op een zeer aangename en vruchtbare vlakte. Op den top van den naby gelegen voortreffelyken wynberg is het fraai kasteel Plassenburg. Dit wierdt in 't jaar 1553 in den oorlog met Albert Alcibiades door honger verovert en geslecht, maar naderhandt door den markgrave Georg Frederik weder opgebouwt. De markgraaf Christiaan versterkte het in 't jaar 1608 met een nog hoger kasteel, Christiania genaamt; en sedert is dit slot nooit wederom ingenomen. Het heeft zeer sterke muren, meest 40 voeten dik, diepe in steenrotzen uitgehouwen grachten, en is binnen zeer wel gebouwt; invoegen het in zyn omtrek de stadt zelve overtreft. Men heeft 'er zeer diepe putten en bronnen. De verscheide waterleidingen maken gelyk als een meir, zo groot en diep, dat het door de heetste zomer niet uitdroogt. Hier zyn de markgraaflyke archiven. De stadt Culmbach is in 't jaar 1430 door de Hussiten, en in 't jaar 1553 door de vyanden van den markgrave Albert afgebrand; doch naderhandt fraai weder opgebouwt. Hoewel de markgraaf Christiaan in 't jaar 1604 zynen setel van hier naar Bareuth verplaatste. Maar na dat Bareuth afgebrand was, heeft niet alleen deze markgraaf wederom hier zyn verblyf genomen, maar ook naderhandt een afzonderlyke linie der markgraven van Bareuth. Zie van de laatsten onder BAREITH; maar van de oude linie, die in de XVI eeuw alhier haren setel hadt, zie op 't artykel BRANDENBURG, (HET MARKGRAAFSCHAP.)

CULMBACH. De afgedeelde markgraven van Culmbach of Bareuth stammen af van *Georg Albert*, tweeden zoon van Christiaan, markgrave van Brandenburg. Hy was den 10 Maart 1619 geboren, en diende den keizer onder den generaal Gallas; maar naderhandt was hy overste wachtmeester in dienst van den keurvorst van de Paltz. Maar na dat zyn ouder broeder *Erdman Augustus*, een onmondigen zoon nalatende, stierf, en zyn vader Christiaan niet lange daar na overleedt, nam hy uit name van den voornoemden onmondigen prins der regering op zich als oom en voogdt, en verkoos Culmbach tot zynen setel. Doch toen de markgraaf *Christiaan Ernst* zelf begon te regeren, begaf zich Georg Albert naar zyn kasteel en landgoedt Schretz, niet verre van Bareuth, en stierf aldaar den 16 September 1666. Hy trouwde in 't jaar 1651 met Maria Elizabeth, dochter van Philippus, hertog van Holstein-Gluksburg, en na de doodt van deze hertrouwde hy den 1 November 1665 Maria Sophia, gravinne van Solms, weduwe van Georg Ernst, vryheer van Schonburg, die stierf in 't jaar 1668. By de eerste teelde hy, 1) *Erdman Philips*, geboren den 1 May 1659. Deze, na dat hy in de jaren 1674, 1675, 1676, en 1677 vier veldtochten tegen de Franschen hadt bygewoont, struikelde hy in 't jaar 1678 met zyn paardt, en stierf den 26 Augusty. 2) *Christiaan Henrik*; van wien beneden. 3) *Karel Augustus*, geboren den 18 Maart 1663, domheer van Maagdenburg. Hy was eenige jaren in keizerlyken dienst, en begaf zich naderhandt naar Neurenberg. Van de twede gemalinne van dezen Georg Albert wierdt na deszelfs doodt den 27 November 1666 een zoon van gelyken name geboren. Zie GEORG ALBERT. *Christiaan Henrik* nu was geboren den 19 July 1661, en gaf in 't jaar 1683 by 't ontzet van Wenen preuven van zyn dapperheit; woonde naderhandt te Schretz by Bareuth, stondt in 't jaar 1706 koning Frederik van Pruissen zyn recht op de successie van 't oppervorstendom Bareuth af tegen een jaarlyksch pensioen voor hem en zyne nakomelingen; nam daar op zynen setel te Weverlingen, in 't vorstendom Halberstadt, en stierf den 26 Maart 1708. Hy trouwde den 14 Augusty 1687 Sophia Christiana, dochter van Albert Frederik grave van Wolffstein, by welke hy verscheide kinderen geteelt heeft, hoewel sommige zyn gestorven in hunne onmondige jaren. Tot volwasse jaren kwamen, *Georg Frederik Karel*, geboren den 19 Juny 1688, en den 24 November 1709 getrouwt met Dorothea, dochter van Frederik Lodewyk, hertog van Holstein-Beck, by welke hy verscheide kinderen geteelt heeft. *Albert Wolfgang*, geboren den 8 December 1689; *Dorothea Charlotta*, geboren den 4 Maart 1691, getrouwt met Karel Lodewyk, grave van Hohenloe-Weikersheim, den 8 July 1711, stierf den 2 April 1712. *Christiaan August*, geboren den 4 Augusty 1699, en *Frederik Christiaan*, geboren na zyns vaders doodt, namentlyk, den 17 July 1708. *Rentschens Brand. cedern hayn. Imhof N. P. Imp. L. IV. c.* 3. *n.* 11.

CULMBERG, een berg by Wurtzen, op welken men ten tyde der oude markgraven van Meissen onder den blauwen hemel de algemene landdagen hieldt. *Knaut Prodr. Misn. p.* 32.

CULMZEE, of CULMENZEE, eene kleine stadt in Poolsch Pruissen, gelegen in 't Woiwoodschap Culm, niet verre van Thoren. Hier was eertyts de setel des bisschops van Culm.

CUMA, eene stadt in Eolië, thans *Foya nuova* genaamt, aan den inham van Smirna, in klein-Asië, tusschen Smirna Zuidwaarts, en Pergamo Westwaarts. Zy heeft een vesting en bekwame haven. In 't jaar 1650 wierdt niet verre van daar de Venetiaansche vloot van de Turken geslagen. In Ionië is ook een plaats, genaamt CUMA, gelyk elders meer, van welke Strabo, Plinius en Stephanus Byzantinus gewag maken.

CUMÆ, eene oude stadt in Italië, niet verre van Napels. Eertyds was 't een bisschoppelyke setel, maar thans is dat bisdom in dat van Aversa inverlyft. De ouden, zo Grieksche als Romeinsche schryveren maken veelzins gewag van deze plaats. In 't byzonder gewaagt Virgilius van den voortreffelyken tempel van Apollo, en van de vesting. Leander Alberti gedenkt der overige overblyfzelen van oude gebouwen, en eenige andere oudheden, die te Cumæ gevonden worden; onder andere de grotte van de Sibylle bygenaamt *Cumana*, enz.

CUMANA, een der landschappen in Noorder Amerika, allereerst door Christophorus Columbus ontdekt, gelegen in 't Westen der Antillische eilanden, naby de eilanden van Cubagua en Margaretha, aan de Noordzee.

CUMANIE wordt dat gedeelte van Wallachië en Moldavië genaamt, dat van de rivier Alt of Olt, tusschen de Alpen en den Donau naar de zyde van Tartarië gelegen is. De inwoners wierden eertyts *Cumani nigri* genaamt. In de XIII eeuwe wierdt Cuthenus, koning van Cumanië, door de Tartaren verjaagt, en wanneer hy met de zynen de vlucht na Hungarië nam, en zich onder de bescherming van koning Bela den IV begaf, gaf hem deze het landt aan de Theisse in bezit. Maar de Tartaren vervolgden hem verder, en noodzaakten Bela, zyn koninkryk te verlaten. Maar deze tot de kroon wederkerende, maakte hy ook Cumanië tot een Wooiwoodschap, en zocht het Christelyk geloof aldaar voort te planten. Koning Ladislaus de IV was den inwoners van Cumanië zeer genegen, hoewel hem de zelve naderhandt in een oproer vermoord hebben. Nog hedendaags wordt by de Hungarische kroning een vaandel met een gekroonde leeuw, zynde het wapen van het Cumanische ryk, voorgedragen, *Ortel. rediv. P. I. p* 5.

CUMANO, (RAPHAEL) een vermaard Rechtsgeleerde van Padua in 't jaar 1420, heeft verscheide werken nagelaten.

CUMANUS, landvoogdt van Judea, was de opvolger van Tiberius Alexander. Onder zyn bewindt ontstondt te Jeruzalem een vreeslyk oproer, by gelegenheit van een soldaat, die op het paasch-feest buitensporige baldadigheden bedreef. Te weten, Cumanus hadt eene compagnie soldaten gezonden, om de poorte van den tempel te bezetten, en daar de wacht te houden, en te verhoeden, dat daar gene ongeregeldheden zouden geschieden. Onder deze soldaten was een zo onbeschaamt, dat hy zyne schaamte ont-

ontblotende de Joden daar door verbitterde, die zulks opnamen als een hoon, aan den Godt Israëls zelve geschiedt. Hier op verwekte het volk een algemeen geschreeuw. Zommige beschuldigden Cumanus, als den autheur van deze ergerlyke daadt; en niettegenstaande alle zyne betuigingen van onschuldt was het volk met een vooroordeel tegen hem ingenomen. Men begon hem opentlyk en in zyn aangezicht te lasteren. Dit bewoog hem, zich gewapenderhandt van 't fort Antonia te verzekeren; waar op het volk in de uiterste ontsteltenisse geraakte, vrezende, dat men voorgenomen hadt, een algemene slachting onder hen te doen. De vlucht derhalven was zo groot, dat vele duizenden vertreden en op de straten verplettert wierden. Ondertusschen pleegde Cumanus vele wreedheden zo tegen de Joden als Samaritanen; tot eindelyk deze zich by die van Jeruzalem voegende hunne gemene klachten aan Quadratus, landvoogdt van Syrië, deden. Deze liet derhalven Cumanus, nevens eenige der voornaamste bedienden, grypen, en zondt de zelve geboeit naar Rome tot den keizer Claudius; die Cumanus in ballingschap zondt, en Claudius Felix in des zelfs plaats tot landvoogdt van Judea maakte. *Joseph Oudhed. XX, 5.*

CUMBERLANDT, in 't Latyn *Cumbria*, een Engelsch graafschap, gelegen in 't Noord-Westen van dat koninkryk, en van Schotlandt ten dele door de rivier Kirsop, ten dele door Sollom Mos, tot aan den zeearm van Solway afgezondert. Oostwaarts grenst het aan Northumberlandt en Westmorlandt, Zuidwaarts aan Lancashire, en Westwaarts aan de Iersche zee; invoegen dit graafschap byna de gedaante eener halve mane heeft. Van 't Noorden naar 't Zuiden begrypt het in de lengte min of meer 45 Engelsche mylen, en van 't Oosten naar 't Westen naauwlyks 30 mylen in de breedte. Dit landt wordt niet gelyk andere in Hundreds, maar in quartieren verdeelt, welke vyf in getale zyn, in de welke 16 marktsteden, en 85 kerspels gevonden worden. Ten tyde der Romeinen bewoonden het onder anderen de Brigantes. Maar onder de Engelsche Heptarchie was het een geweest van 't koninkryk Northumberlandt. Maar thans behoort het tot Carlisle. Het Noorder- en Zuider-gedeelte is zeer bergachtig, hoewel het Noorder gedeelte het slechtste is. Hier in is gelegen Gillesland, palende aan Schotlandt, gelyk als in 't Zuider gedeelte aan Copiandt, van de spitze heuvelen dus genaamt, onder de welke een gevonden wordt, Wry-Nose genaamt, op wiens toppunt aan de zyde der grote landstrate drie steenen, elk een voet van malkander, gelegt zyn, de eene in dit graafschap, de tweede in Westmorlandt, de derde in Lancashire. Het middel-landt is veel vlakker en bewoonder, zynde ook veel vruchtbaarder, dan de andere delen. Hoewel de heuvelen en bergen niet geheel onvruchtbaar zyn, alzo op de zelve grote kudden van schapen en ander vee hunne weide vinden. Men vindt hier ook een menigte van allerlei gevogelte. Ook is 'er geen geweft van Engelandt overvloediger van versche en gezoute visschen, als dit graafschap. Voorts is het ryk aan bergstoffen, als steen-kolen, koper, en zwart loot. Deze koper-groeven wierden eertyts woest gelaten, tot eindelyk onder de regering van de koninginne Elizabeth de *Lapis Calaminaris* in Engelandt gevonden is. Wat de Romeinsche oudheden betreft, van deze heeft Cambdenus in Cumberlandt en Northumberlandt meer dan ergens in gansch Engelandt gevonden. De oorzake is, doordien deze twee graafschappen aan de muitzieke Schotten en Picten grensden, en de Romeinen daarom genoodzaakt waren, aldaar vele vestingen op te werpen, en met sterke bezettingen te voorzien, om de gewesten aan deze zyde gelegen daar door te beveiligen. In dit graafschap zyn de huizen der edelen doorgaans als kastelen gebouwt; het welk aanleiding tot de vereeniging van Schotlandt en Engelandt gegeven heeft. De marktsteden, behalven Carlisle, de hoofdstadt van 't graafschap, zyn Abbey-holm, Alston-moor, Bowlet, Brampton, Cockermouth, Egremont, Ireby, Keswick, enz. onder welke de twee steden, Carlisle en Cockermouth, alleen het recht hebben, om twee gedeputeerden tot het Parlement te zenden. Na dat dit landschap, nevens Westmorlandt, van Edmund, koning der Saxen, Malcolm den I, koning van Schotlandt, wegens des zelfs hulpe, toen hy Northumberlandt wederom aan de krone meende te brengen, was gegeven, ontweldigde het Henrik de II koning van Engelandt, na den Altwikschen slag Wilhelm, koning van Schotlandt. Onder de regering van Henrik den VIII, koning van Engelandt, in 't jaar 1525 wierdt het tot een graafschap verheven, en *Henrik*, Lord Clifford graaf van Cumberlandt genaamt; in wiens geslacht dit graafschap ook gebleven is, tot het jaar 1642, toen het in den persoon van den prins *Rupertus* tot een hertogdom gemaakt wierdt. Deze was de zoon van Frederik, keurvorst van de Paltz, geteelt by Elizabeth, eenige dochter van koning Jacobus, en stierf den 29 November 1682 zonder wettige erfgenamen, te Londen. Naderhandt wierdt deze tytel den prins *George* van Denemarken, gemaal van de koninginne Anna van Groot-Britannië gegeven, die van koning Willem den III tot baron van Ockingham, grave van Kendal, en hertog van Cumberlandt, den 10 April in 't jaar 1689 gemaakt is.

CUMEA. Dus wordt die Sibylle toegenaamt, die andersook *de Italiaansche* geheten wordt, om dat ze in Italië geleeft en hare voorzeggingen gedaan heeft. Ze wordt gezegt van Cimmeria geweest te zyn, zynde een klein vlek by Cumæ in Campanië. Zy leefde eenigen tydt na de verwoesting van Troje, indien men Virgilius mag geloven. Van de geboorte van Christus heeft ze zulke voorzeggingen gedaan, dat keizer Julianus hare boeken liet verbranden, om dat hy oordeelde, dat de zelve den Christenen al te zeer te stade kwamen, gelyk Ammianus Marcellinus bericht. Zommige schryveren zyn van gevoelen, dat 'er twee Sibyllen geweest zyn, van welke de eene *Cumana*, de twede *Cumea* zou genaamt zyn; gelyk 'er twee steden van den zelven name waren, Cuma in Italië, en Cumæ in Italië. *Virgil. Æn. lib. VI. Lactant. Div. Instit. lib. 1. c. 6. Onuph. Blondellus de Sibyll. Vlitri not. in Gr. van Dalen de Orac. Sibyll.*

CUMIA, (Josephus) van Catane, in Sicilië, was een vermaard Rechtsgeleerde, en Raadt van den koning. In de jaren 1577, 1583 en 1589 en volgende zat hy als rechter in 't grote koninklyk hof. Hy was zeer geacht, en heeft uitgegeven in 't Latyn: *Commentaria in ritus magnæ Regiæ curiæ ac totius regni Siciliæ curiarum; in ritus magnæ curiæ Siciliæ praxis; practica syndicatus cum theoretica; in regni Siciliæ Capitulum si aliquem de successione feudalium repetitio; consiliorum Tomi III*; en in 't Italiaansch: *rime. Biblioth. Sicula.*

CUMIMEM, een klein eilandt in de Siciliaansche zee, behoort tot het gebiedt van Maltha. De grootmeester Vignacourt, een Franschman van geboorte, heeft hier een sterkte aangelegt.

CUMO, (Wilhelm) een Fransch Rechtsgeleerde, leefde in 't begin der XIV eeuwe. Hy was hoogleeraar te Orleans, en schreef verscheide werken. *Trithem. de script. Eccl.*

CUNA, een stedeke of marktvlek, met een fraai kasteel, omtrent een myle van Gorlitz, in de opper-Lausitz, grenst aan 't omleggende gebiedt van 't stedeke Schönberg. *Grossers Lausitz. P. III.*

CUNÆUS (Petrus) een beroemd Rechtsgeleerde, wierdt te Vlissingen in Zeelandt in den jare 1586 geboren. Hy vorderde in zyne jeugt zeer in de letteroeffeningen, en voornamentlyk in de Latynsche, Griekische, Hebreeusche en andere Oostersche talen, onder den vermaarden Johannes Drusius, door wiens hulpe hy ook eene grote kennisse kreeg van de Joodsche oudheden. Zyne vrienden rieden hem om zich tot de Rechtsgeleerdheit te begeven; waar in zeer gevorderd zynde wierdt hy in den jare 1615 bekwaam geoordeelt om de zelve in de hogeschole te Leiden in het openbaar te leeraren, daar hy reets in de Latynsche tale en de staatkunde hadt onderwezen. Hy ging in die bedieninge voort tot in de maandt November van den jare 1638, wanneer hy overleedt. Hy hadt verscheide werken geschreven, waar van in druk zyn uitgekomen de navolgende: *Sardi venales, Satyra Menippæa, in sui seculi homines ineptè eruditos; de Republica Hebræorum libri III*, welk laatste werk ook in 't Fransch en Nederduitsch is vertaalt; *Responsa in causa Postliminii.* Ook heeft hy uitgegeven de keizers (*Cæsares*) van *Julianus*, en aantekeningen over de *Dionysiaca* van *Nonus.* Men verhaalt van hem, dat hy kort voor zyne doodt, op een zondag, zyne zuster, die hem oppaste, en de verder huisgenoten bewoog om naar de kerke te gaan, blyvende alleen eene oude dienstmaagdt by hem, de welke hy gelastte een groot vuur aan te steken, kwansuis om de kamer, waar in hy lag, te verwarmen; dat hy haar vervolgens den sleutel van zyne studeerkamer gaf, en geboodt eene zekere mandt met papieren te halen, en by hem te brengen; dat hy, dit geschied zynde, haar gelastte uit de kamer te vertrekken, toen van zyn ledikant naar het vuur kroop, en alle die schriften verbrandde. Dit waren, naar men meent, al te zamen werken, uit zyne penne gevloeit, en die hy oordeelde te onvolmaakt te zyn, om na zyn overlyden het licht te zien. Daar onder waren zyne doorploegde aantekeningen over den Joodschen Historieschryver *Josephus*, waar aan hy meest zynen gehelen levenstydt hadt gearbeid. *Republyk der Geleerden July en Augustus 1725, p. 33 enz.*

CUNCAN, [het koninkryk van] een landschap van 't halfeilandt van Indië, aan deze zyde der rivier Ganges. Het is een der provincien van 't koninkryk Dekan, grenzende in 't Oosten aan 't landschap Balaguate, waar van het door het gebergte Gate afgescheiden wordt. In 't Zuiden paalt het aan 't koninkryk van Canara, en in 't Westen aan den Indischen Oceaan. Des zelfs voornaamste steden zyn Kisapor, Saliapor en Paranda, alle drie aan de rivier Mandona, en Goa, gelegen op de kust, en onder 't gebiedt der Portugezen.

CUNERUS PETRI, gekoren bisschop van Leeuwarden in de plaats van Remigius Dirutius, die aangestelt tot eersten bisschop van Leeuwarden, eer hy bezit van dien stoel nam, tot het bisdom van Brugge verheven wierdt. Cunerus Petri was een Zeeuw, geboren in het dorp Duivendyk, schoon hy doorgaans een Brouwershavenaar genoemt wordt, omdat hy in die plaats opgevoed was. Nadat hy de Philosophie in het collegie van het *Castrum* te Loven gehoort hadt, heeft hy het grootste gedeelte zyns levens daar gesleten, en zich in de heilige schriften en andere wetenschappen, byzonder in de Godkunde, zodanig geoeffent, dat hy leermeester in de abdye van Park, van St. Norbertus orde, en kort daarna, te weten in 't jaar 1560, ook leeraar in de Godheit geworden is: waar op hy openbare lessen over de H. Schrift, zo van 't Oude als N. Testament, gehouden heeft. In het zelve jaar is hy ook tot pastoor van St. Pieterskerke te Loven aangestelt; alwaar hy het volk verscheide jaren lang door gedurige predikatien heeft onderwezen: zo nochtans, dat hy ondertusschen niet minder bezig was met de opkomende gezindheden door verscheide schriften, die hy in 't licht gaf, en op andere manieren te bestryden. Zyne schriften worden by Valerius Andreas en elders dus opgetelt: *Van de offerhande der Misse; Van de overeenstemminge der verdiensten van Christus en van de andere Heiligen; Van den ongehuwden staat der priesteren; Van den plicht van een Christen vorst; Van de ware aanwyzinge der kerke van Christus; Van de genade, de vrye wil, de voorschikkinge ter zaligheit, van de Rechtvaardiging, en van de vastigheit van St. Pieters stoel.* Dit heeft hy te Keulen in zyn ballingschap geschreven en daar uitgegeven in den jare 1587. *Van de zorge des menschelyken lighaams, ten dienste der geestelyken en andere Godvruchtige menschen uit de H. Schrift en de outvaderen getrokken. Het Ronde jaar van O. L. Vrouw* heeft hy voor het gebruik der monniken van St. Be-

ne-

nedictus orde vermeerdert en verbetert. Nog zyn 'er van hem eenige kleine werken.

Dus gezeten heeft by zyn bisschoppelyk bewindt niet zonder veel tegenstribbeling en ongemakken waargenomen: want behalven dat de voorstanders der hervorminge hem veelleedt veroorzaakten, en waar zy maar konden hinderlyk waren: zo hebben de aartsdiakens van Utrecht, en vooral de prooft en aartsdiaken van St. Janskerke aldaar, nevens de dekens, door hen aangestelt, hem den voet op velerlei wyzen dwars gezet. Men beschuldigde hem ook van gierigheit en geltzucht: maar uit de acten en ordonnantien blykt, dat hy de kerken en kloosters, als hy ze bezocht, geenzins lastig gevallen is; ja dat hy zyne reizen en het gemelde bezoek op zyn eigen beurs en kosten gedaan heeft. Even los zyn de betichtingen van zyn onzedig gedrag en wulpsche overdaadt: want uit de gemelde acten zyner bisschoplyke bezoekingen blykt, dat hy gansche vaten met wyn, die hem aangeboden wierden, meer dan eens geweigert heeft aan te nemen: ja dat hy zelf in zekere pastoryen zomwylen honger, dorst, en andere ongemakken heeft geleden. Nadat hy acht jaren in zyn ampt hadt overgebragt, heeft Lalain hem, nadat hy Leeuwarden hadt ingenomen, als de koninklyke bevelen wederstrevende, en het volk ontstichtende, gevangen doen zetten op het slot te Harlingen. Van daar is hy gezonden naar de abdy van St. Nikolaas te Bergum, en hem een jaarlyksche rente van 800 guldens toegewezen. Twee jaren daarna wierdt hy verzonden naar Munster en Westphalen, daar hy eenigen tydt het ampt van koorbisschop bekleedde. Sedert heeft hy te Keulen in ballingschap geleeft, en de H. Schriftuur daar uitgelegt. Met zyn ampt verliet hy zyn leven in die stadt op den 15 van Sprokkelmaandt des jaars 1580, in het negen en veertigste jaar zyns levens. Hy wierdt daar in den Dom, by het altaar der drie koningen, onder een geringe zerk begraven. Naderhandt is dit grafschrift ter gedachtenisse van hem gemaakt:

DIT GRAFSCHRIFT VAN
CUNERUS, BISSCHOP VAN WESTVRIESLANDT,
IN BALLINGSCHAP GESTORVEN, EN ALLEREERST IN DIT GRAF BEGRAVEN,
IS TOT ZYNE GEDACHTENISSE
GEMAAKT DOOR
GAUKO GAUKEMA,
EEN VRIES EN KANUNNIK,
IN 'T BEGIN VAN 'T JAAR 1611.
HY RUSTE IN VREDE.

Oudheden en Gestichten van Vrieslandt I Deel.

CUNEGONDE, uit het huis der Paltzgraven, was de dochter van Sigefridus, eerste grave van Luxemburg. Zy was de gemalin van keizer Henrik den II, en leefde in een gedurige kuischheit. Men zegt, dat deze prins hebbende een kwaad vermoeden wegens hare eerbaarheit opgevat, zy om de zelve opentlyk te bewyzen, in des zelfs tegenwoordigheit onbeschadigt over gloeiende kolen gewandelt heeft. Hoewel anderen berichten, dat ze een gloeiende yzere staf in hare blote handt heeft gehouden. Na de doodt van keizer Henrik den II, wanneer Conraad hem op den troon volgde, in 't jaar 1025, begaf Cunegunde haar in 't maagden-klooster, door haar zelve gesticht, en leefde nog 15 jaren in allerlei oeffeningen van Godzaligheit. *Martyrolog. Rom. Baron. A.C.* 1014. 1024. 1025. *Surius en Bollandus.*

CUNEGUNDE, gemalinne van Ottocarus, koning van Bohemen, was de dochter van Rosislaus, of Hostislaus, hertog van Bulgarië. Na de doodt van haren gemaal liet ze Otto, markgrave van Brandenburg, in 't jaar 1281 als voogdt met haar onmondig zoontje op het kasteel Bezdiezki in verzekering nemen. Maar vermits de slothoofdman haar zomwylen vergunde het vermaak van te mogen uitryden, zo nam zy op zekeren tydt die gelegenheit waar, en ontkwam in 't vorstendom Troppau, alwaar zy zo gemeenzaam met Zavisius van Rosenberg, een voornaam Boheem, ommeging, dat ze in 't jaar 1282 een natuurlyken zoon by hem baarde. Naderhandt nam ze hem ten huwelyk, en hadt een groot gezag in Bohemen. Zy stierf in 't jaar 1285. Doch keizer Karel de IV gaf naderhandt een wet, waar by verboden wierdt, dat gene koninklyke weduwe met een der landstanden een huwelyk zou aangaan, of indien zulks geschiedde, het landt ruimen. De voornoemde zoon, Johannes genaamt, is domproost van Praag geworden. *Balbini Epit. Rer. Boh. lib. III. cap.* 14. 15. *Hagec. Dubrav.*

CUNEUS was by de Romeinen, wanneer de soldaten in een slagorde dus gestelt waren, dat in de eerste gelederen weinig, vervolgens meer en meer in een rye stonden. Dit soort van slagordening heeft den name van *Cuneus*, dat eigentlyk een timmermans wig, bekwaam om hout te kloven, betekent, om dat dit werktuig voor spits, en achter breed is. Om die zelve reden noemde men op de schouburgen ook *Cunei* die fetels, waar op het volk zat, om dat ze beneden smal, allengskens breder naar boven liepen. *Lips. de Milit. Rom. IV.* 7. *Voss. Etymol. Pitiscus.*

CUNGCHANG, eene stadt in China, is de vyfde van 't landschap Xensi, en heeft een grote jurisdictie, waar onder zestien andere steden behoren. Cunchang is gelegen aan de mondt der riviere Guei, omtrent 60 mylen boven Sigau.

CUNHA, (RODRIGUEZ DE) aartsbisschop van Braga, in Portugal, geboren te Lissebon in 't jaar 1577, oeffende zich zonderling in 't kerkelyke recht. In 't jaar 1615 wierdt hy tot bisschop van Portalegre, en 3 jaren daar na van Porto gemaakt. Eindelyk in 't jaar 1627 wierdt hy Primas van Portugal en aartsbisschop van Braga; welke waardigheit hy echter uit liefde tot zyn vaderlandt wederom varen liet, en het aartsbisdom van Lissebon aannam; en stierf aldaar, na dat hy voorhenen in 't jaar 1640 den hertog van Braganza tot den koninklyken troon hadt helpen bevorderen. Men heeft van hem in de Latynsche tale: *Super primam partem decreti Gratiani Comment. de Confessionariis sollicitantibus; de primatu Ecclesiæ Brachanensis*; en in zyne moedertale een *historie der bisschoppen van Porto*; een *kerkelyke historie van Braga*; *eene van Lissebon.* enz. *Anton. Bibl Hispan.*

CUNIBERTUS, zoon van Peturitus, koning van Lombardië, regeerde van 't jaar 680 met zynen vader, en negen jaren daarna, alleen. Alahis, hertog van Trenten, wiens leven hy voor eenigen tydt gered hadt, verwekte in 't jaar 691 een opstandt tegen hem, en veroverde de stadt Pavia, doch bleef 'er niet lange meester van. Doch hy nam andermaal de wapenen tegen Cunibertus op; maar wierdt andermaal geslagen, en verloor zyn leven, in 't jaar 694. Sedert regeerde de koning vreedzaam, en stierf in 't jaar 701. *Paul. Diac. de Gest. Longob. Sigon de regno Ital.*

CUNICIA, (MARIA) of CUNITZIN, was de oudste en zeer geleerde dochter van den vermaarden Henrik Cunicius, geneesheer te Schweidnitz in Silesië, en vrouw van den beroemden wiskunstenaar en geneesheer te Pitschen in 't Briegische vorstendom, Elias van Leeuwen of a Leonibus. Behalven hare historische kennisse verstondt ze 7 talen, namentlyk de Duitsche, Poolsche, Italiaansche, Fransche, Latynsche, Griekscbe en Hebreeusche. In de schilderkunst was ze verre gevordert. De sterrekunde was hare byzondere liefhebbery; invoegen ze by dag sliep, en 's nachts den loop des hemels waarnam. Zy ondernam het grote werk der Rudolphynsche tabellen op een gemakkelyker wyze, en in een kort begrip voor te stellen. Maar nademaal Silesië toen door den dertigjarigen oorlog ontrust wierdt, begaf ze zich met haren echtgenoot naar Polen, en nam nevens hem eenige jaren het verblyf by de abdisse van 't klooster Olobocz, alwaar ze aan de voornoemde kaarten naarstig bezig was, en in 't jaar 1643 het eerste en twede, in 't jaar 1646 het derde deel volbragt; en liet het werk zamen in 't jaar 1650 te Oelsze onder den name van *Urania Propitia* drukken. De opdragt was aan keizer Ferdinand den III. Haar man maakte de voorreden. Zy stierf als weduwe te Pitschen in Silesië den 22 Augusty 1664. *Præfat. ad Uran. Propit. Herbin. de Fam. Erud. c.* 3. §. 7. *Paschii Gynæc. p.* 32.

CUNICULUS noemden de Romeinen een onderaardschen gang, hoedanige ze maakten, als de soldaten een bolwerk ondermynden, om het zelve te doen instorten. Tot dien einde staken ze ook de zogenamde *Aggeres*, bestaande uit takkebossen en aarde, van binnen in brandt. Een zodanige *Cuniculus* heeft den name van een konyntje en des zelfs onderaardsche gangen. *Lips. Poliorc.* §. 6. *Pitiscus.*

CUNIMUNDUS, of QUIMONDUS, koning der Gepiden, beoorloogde de Lombarden, doch wierdt naderhandt in 't jaar 571 van koning Alboinus overwonnen. Deze, die Rosemunda, dochter van Cunimund, ten huwelyk hadt, wilde haar noodzaken, uit de herssenpan van haren gedoodden vader te drinken, die hy met goudt hadt laten overtrekken. Maar Rosemond wierdt daar door dus verbittert, dat ze haren man heimelyk liet om 't leven brengen. *Paul. Diac. lib. II. de gest. Longob. Sigon. de regno Ital.*

CUNINA, of CUNIA, een godin, hadt volgens der Heidenen mening het opzicht over de kinderen in de wieg, by de Latynen *Cuna* genaamt. By de oefferhande dezer godinne gebruikte men melk, in plaats van wyn. *Cato apud Non. Augustin. de Civ. Dei l. IV.*

CUNINGHAM, een landschap in 't Wester gedeelte van Schotlandt, tusschen de landschappen Kyle, Lennox en den inham van Cluyd. De steden in 't zelve zyn, Reinfrew, Irwin, Kilmarnock, enz. Dit landt is onder de rykste van Schotlandt, zo wegens de natuurlyke vruchtbaarheit, als wegens den sterken koophandel, die alhier gedreven wordt.

CUNO. Zie CONON.

CUNO, aartsbisschop en keurvorst van Trier. Zie CONRADUS.

CUNSTADT, KUNSTADT, een kasteel en stedeke met een gebiedt in Moravië, op de grenzen van Bohemen gelegen, van welke eertyts een vryheerlyke familie den name voerde. Men gelooft, dat de zelve afstamt van de graven van Bernek en Nidda, als die zich in den Ryksban gedaan zynde in 't jaar 1127 naar Bohemen begaven, en het voornoemde kasteel bouwden. Deze familie deelde zich in de Boskonische, Cunstadtsche, Hagimatzische en Drnouskysche linie. Uit de twede is voornamentlyk Victorinus vermaard, wiens zoon, Georg Podiebrad, in 't jaar 1458 als koning van Bohemen gekroont is. Zyne mannelyke nakomelingen hebben in Silesië de vorstendommen Munsterberg en Oels tot het jaar 1647 in bezit gehad. *Balbini Epit. Rer. Boh. l. V. c.* 2. *item Miscell. l. VIII. sect.* 4. *Paproc. spec. Morav.*

CUNTUR, een zeldzame vogel in Peru. Zie CONDOR.

CUNTZERBRUK, of CONSARBRUCK, is een oude stene brug over de Saar, alwaar de zelve in de Moezel valt. Zy rust op 6 pylaren, en wordt wegens hare bouwkunde onder de fraaiste Roomsche oudheden gestelt. Zy wordt dus genaamt van het naby gelegen vlek Cuntz. In 't jaar 1675 den 1 Augusty sloeg het Duitsche leger alhier de Franschen onder den maarschalk de Crequi. *Auson. in Mosella. Ortel. in Itiner. p.* 195. *Theatr. Europ.*

CUPANI, (FRANCISCUS) een Siciliaansch Godgeleerde, van de derde orde van S. Franciscus, is geboren den 21 January in 't jaar 1657. Van jongs af toonde hy grote begeerte tot de genees- en kruidkunde, in welke laatste hy onvermoeid was. Naderhandt kreeg hy lust tot de Philosophie en Godgeleerdheit, en wierdt in het kort magister gemaakt. Te Verona leeraarde hy opentlyk de Philosophie en schoolsche Godkunde. Na dezen leidde hy zich alleen uit

op de wysgeerte, in welke hy zyne krachten afslooste, daar by de oeffening der kruidkunde waarnemende. Dus kon hy op alle tyden van 't jaar, in sneeuw en regen, en verschrokt van de zon, overal Sicilië doorkruissen, en de vreemdste gewassen opzoeken. Gesteentens, bergstoffen, dieren en meer andere merkwaardige dingen onderzocht hy met veel vlyt, en was alzo een groot natuurkundige. Hier van daan kreeg hy kennis aan de geleerdste geneesheeren in Europa, onder welke waren (buiten de Sicilianen) *Caspar Commelin*, Doctor in de geneeskunde, en bestierder van den hortus medicus te Amsterdam, *Joseph Pitton Tournefort*, hoogleeraar in de koninklyke hogeschole te Parys, *Johannes Baptista*, bestierder van den hortus medicus binnen Rome, *Gulielmus Scherard*, en *Jacobus Petiver* te Londen, *Johannes Volkamerus*, bestierder van den hortus medicus te Neurenberg, en meer anderen. Hy overleedt te Palermo den 19 January in 't jaar 1710, en heeft in 't licht gegeven: *Catalogus plantarum Sicularum noviter adinventarum*; *Syllabus plantarum Siciliæ nuper detectarum*; *hortus Catholicus principis M. silmeris*; *supplementum alterum ad hortum Catholicum*; *historia naturalis Sicula, pars prima & secunda. Bibliotheca Sicula.*

CUPER, of KUIPER, (GISBERT, of GYSBRECHT) burgermeester van Deventer, een man, die het gemeen niet minder door zyne geleerde schriften, dan het vaderlandt door zyne ervarenheit in staatszaken en trouwe diensten verplicht heeft. Hy was te Heinmen, in de opper-Betuwe, geboren den 14 September des jaars 1644. Zyn vader was *Willem Cuper*, land-en dyk-schryver van de opper-Betuwe. Hy studeerde eerst te Nimwegen, en daar na te Leiden, en hadt zich voornamentlyk in de letterkunde en oudheden geoeffent. Hy bezocht hier op vreemde landen; maar wierdt, te Parys zynde, in 't jaar 1668 tot hoogleeraar in de geschiedenissen en welsprekendheit te Deventer beroepen. Doch deze bediening verliet hy, toen hy in 't jaar 1675 tot burgermeester van die stadt verkoren wierdt. Hy wierdt in den jare 1686 afgezonden ter vergaderinge van hunne Hoog-Mogende, de Heeren Staten Generaal. Naderhandt wierdt hy in den jare 1693 verkoren tot een lidt der gedeputeerde Staten van Over-Yssel, en in de twee laatste oorlogen met Vrankryk gedeputeerde der Staten Generaal te velde. In deze gewigtige bedieningen verzuimde hy echter de letteroeffeningen niet; maar bevlytigde zich voornamentlyk in de kennisse der oude munten, van welke hy eene aanzienlyke verzameling maakte; die met verwondering van alle vreemdelingen bezichtigt wierdt. Onderwylen gaf hy ook verscheide oudheitkundige werken uit, die dies te meer geacht wierden, om dat hy zyne ongemene geleerdheit met eene zeldzame, en onder oordeelkundige mannen ongewone bescheidenheit paarde. Deze verdiensten gaven aan de akademie der medalliën en inscriptien (gedenkpenningen en opschriften) te Parys in 't jaar 1715 gelegenheit van den koning verlof te verzoeken, om hun getal met zes buitenlandsche leden te vermeerderen, en Gisbert Cuper onder de eerste daar toe te benoemen. Maar hy heeft die eere niet veel langer dan een jaar genoten, stervende in 't jaar 1716, den 22 November, oud 73 jaren. Zyne schriften, uit welke zyne zonderlinge geleerdheit niet alleen in de oudheden, maar ook in de Grieksche tale, blykt, zyn: *Harpocrates, seu Explicatio imaginunculæ antiquissimæ*; *Apotheosis Homeri in lapide antiquissimo explicata*; *Exercitationes II de elephantis, in nummis obviis*; *Collectanea de pœnis*; *de Accentibus Græcorum*; *de Antiquitatibus Beotiæ*; *de Nominibus vasorum & poculorum*; *de re funebri*; *de re vestiaria*; *de re navali*; *Notæ in Lactantium*; *Addenda ad Harpocratem*; *ad Apotheosin Homeri*; *Dissertationes duodecim, quibus variæ res, quarum mentio fit in III. Gordianorum historia, pluribus explicantur*; *Notæ in Phædrum referta multiplici eruditione*; *Observationes in Justinum, in quibus plurimi Autorum loci, nummi & marmora illustrantur & emendantur*; *Dissertationes de nonnullis difficilibus locis Aurelii Victorii, Autoris Epitomes, nec non Zosimi*; *Notæ in Varronem*; *Notæ & Observationes in Minucium Felicem*; *Observationes in Biblia*; *Urbs Roma*; *septem Romanorum Reges, a Floro descripti, explicati, ubi inseruntur, & explicantur plurimi Romanorum ritus, antiquitates, inscriptiones, nummi, &c.*; *Geographia Homerica*; *Notæ in Joannis Sarisberiensis Polycraticum*; *Alexander verus & falsus*; *inscriptiones variæ ineditæ*; *Iter Trajectense ad Mosam, refertum variis antiquitatibus*; *Iter Amsteladamense variis rebus haud ita cognitis, nec non antiquitatibus onustum*; en in 't Fransch: *Remarques sur le livre de Philon de Therapeutis, & sur les Observations du Pere Montfaucon, ou l'on trouve, que les Therapeutes n'ont jamais été des Chrétiens.* Voorts heeft hy nog verscheide aantekeningen over *Cicero*, *Suetonius*, *Justinus*, *Terentius*, *Florus*, en andere oude Romeinsche schryveren, byvoegselen tot eenige zyner werken, brieven, door hem met de geleerdste mannen van Europa gewisselt, en andere dingen nagelaten. Hy was getrouwt met Alida van Suchtelen, dochter van Abraham van Suchtelen, burgermeester en kameraar te Deventer, by welke hy zes kinderen heeft verwekt, namentlyk een zoon, genoemt *Willem Henrik*, vroeg gestorven, en vyf dochteren.

CUPIDO noemden de ouden den minnegodt, van wien de dichteren vele zeldzaamheden verhalen. Plato stelde een dubbelden Cupido, en noemde den eenen een zoon van Venus Urania, of hemelsche Venus, den anderen van Venus Terrestris, of de aardsche Venus. Deze laatste zeiden de poëten dat uit het schuim der zee geboren was. Beide wierden ze onder een en dezelve gedaante verbeeld, namentlyk als een schone knaap, naakt en gevleugelt, hebbende het aangezicht bedekt, een boog in de eene handt, in de andere een brandende toorts, en eindelyk een pylkoker op zyne schouderen. *Plato in Tim. & Conviv. Hesiod. Theogon. Philostrat. de Imagin. Pausan. lib. I. 5. 9. Plutarch. Athen. lib. III. cap. 5. Lactant. de vera & falsa relig. lib. I. cap. 11. & 17. Natal. Com. lib. IV. cap. 14. Girald. de diis. Pier. Valerian. Hierogl.*

CUPPI, [JOH. DOMINICUS] een kardinaal, aartsbisschop van Trani, bisschop van Alba, Palestrina, enz. was een Romein van geboorte. Paus Leo de X gaf hem in erkentenis zyner diensten aan 't Roomsche hof in 't jaar 1517 den kardinaalshoedt. Hy stierf te Rome, als kardinaal deken en protector van Vrankryk, den 19 December 1553. *Vitalis in Elog. Junebr. Ughel. Ital. Victorel. Aubery.*

CUPROGLI. Zie KIUPERLI.

CURBICUS. Dus zeggen sommigen, dat de eigentlyke name geweest is van den aartsketter Manes, toen de zelve nog een slaaf was. Zie MANES.

CURÆUS, [JOACHIM] geboren te Freistadt in Silesië den 22 October 1532, wierdt in 't jaar 1554 te Wittenberg magister, en daar op preceptor der schole te Freistadt. Naderhandt begaf hy zich tot de geneeskunde; reisde in 't jaar 1557 naar Italie, en wierdt te Bononië in 't jaar 1558 Doctor verklaart. In 't volgende jaar stelde hem Glogau tot haren stads Physicus aan; alwaar hy bleef, niettegenstaande hem de steden Breslau, Steinau en andere beriepen. In 't jaar 1572 beriep hem Georg, hertog van Lignitz, naar Brieg, alwaar hy den 21 January 1573, of gelyk andere melden, 1574 stierf. Hy heeft de eerste Chronyk van Silesië in 't jaar 1571 te Wittenberg in 't licht gegeven, onder den name van: *Gentis Silesiæ Annales, complectentes Historiam de origine, propagatione, & migrationibus gentis, & recitationem præcipuorum eventuum, qui in Ecclesia & Republica usque ad necem Ludovici, Hungariæ & Bohemiæ regis, acciderunt.* Henrik Rätel, burgermeester van Sagan heeft dit werk in 't jaar 1585 in de Duitsche tale overgezet, wordende na elkander te Frankfort, Leipzig, Wittenberg en Eisleben gedrukt. Eindelyk is het in 't jaar 1625 door Jakob Schikfus, J. U. D. veel volmaakter in 't licht gegeven. Curæus heeft ook geschreven: *Libellus Physicus de natura & differentiis colorum, sonorum, odorum, saporum & qualitatum tangibilium*; *Exegesis Controversiæ de S. Cœna*; *Consilia Medica*, enz. *Ferinarius de vita & morte Curæi. Curæus in Annal. Siles. l. IV. cap. 23. Schikfus Schles. Chron. in præfat. & l. I. p. 209. & 225. ex Henelii Silesia Togata. Fibiger in Addit. ad N.c. Henelii Silesiogr. Renov. cap. 7. p. 131. Adam in vitis Medic. Thuan Hist. Teiss. addit. p. 407. Freher. in Theatre. Balbin. Miscell. regni Bohem. l. III. c. 6. §. 1.*

CURASSAU, een eilandt in 't Zuider gedeelte van Amerika, is een der gene eilanden, die gemeenlyk *Sottovento* genaamt worden, en tegen over het landschap Venezuela gelegen, tusschen het eilandt Bonaires en Oraba. De Spaanjaarden maakten 'er zich allereerst meester van, doch moesten in 't jaar 1632 voor de Hollanders wyken, die buiten dit geen eilandt van aangelegenheit in Amerika bezitten. Het begrypt omtrent 5 mylen in de lengte, en 9 of 10 in de breedte; heeft aan de Zuidzee een goede stadt en sterk kasteel, en aan de Oostzyde een bekwame haven, S. Barbara genaamt. Een myl van hier is nog een eilandt, genaamt klein-Curassau. De Franschen hebben dikwils het oog op Curassau gehad, voornamentlyk in 't jaar 1678; maar het is hen mislukt. Doch in 't jaar 1713 heeft de Fransche vloot den inwoners alhier een grote somme afgeperst. *Dampier T. I.*

CURATOR. Dit was de naam van verscheide bedieningen by de oude Romeinen. *Curator alvei & riparum Tiberis* wierdt van keizer Augustus ingestelt. Deze moest zorge dragen, dat de Tyber van slym en modder bevryd bleef, om de vaart niet te beletten. En op dat niemandt te naby den oever timmerde. Dikwils was 'er maar een zodanige Curator; doch men vindt ook van 3 teffens gewag gemaakt. *Curator Annonæ* wierdt verkoren van de Decuriones, en moest granen voor het gemene lands geldt bezorgen; ten einde de stadt Rome aan het zelve geen gebrek kwam te lyden, en het den armen tot een billyken prys konde verkocht worden. De *Curator Aquarum* hadt het opzicht over de waterleidingen (Aquæductus) ten einde niemandt zonder toelating der overheit water uit de zelve in zyn hof hadde; voorts dat niemandt daar van meer nam, dan hy nodig hadt. *Curator Cloacarum* wierdt genaamt, die het bewindt hadt over het zuiveren der rioelen, waar toe misdadigen gebruikt wierden. *Curator Frumenti* moet met den *Curator Annonæ* niet vermengt worden, en was maar een gemeen man, die de granen onder de arme burgers uitdeelde. *Curator Calendarii* was een zeker burger, die het opzicht in de Romeinsche steden hadt, ten einde het gemene geldt wel aangelegt wierdt en winst dede. *Curator locorum publicorum judicandorum* was hy, die de geschillen besliste, of namentlyk deze of gene plaats of gebouw tot den staat, of tot een particulier behoorde. *Curator ludorum* wierdt genaamt die het opzicht over de schouwspelen hadt, en het nodige daar toe bezorgde. Te Constantinopel noemde men Μέγας κουράτωρ een *Curator imperialium domorum*, en schynt een opper-hofmaarschalk geweest te zyn. *Curator monumenti* wierdt van een ieder particulier by testament benoemt, om acht te geven op de grafstede, ten einde de zelve niet verviel, maar behoorlyk onderhouden wierdt. *Curatores navalium*, by de Grieken ἐπιμεληταὶ τῶν νεωρίων, waren te Athene zekere personen, die de plaatsen, daar de schepen door moesten, lieten zuiveren, en alle scheepsbehoeften bezorgden. Tot dien einde waren ze ook ontfangers van 't geldt, tot den scheepsbouw geschikt. *Curator operum publicorum* hadt het opzicht over de opentlyke gebouwen, als tempelen, schouwburgen, waterleidingen, warme baden, muren, poorten, bruggen, enz. Ten tyde van de Roomsche Republyk was deze zorge aan de Censores toevertrouwt. *Curator pontificum ærarii* hadt het bewindt over de goederen der priesteren, en stelde hen de inkomsten der zelve ter handt. *Curator regionum* was eene overheit, door keizer Augustus aangestelt, namentlyk twee personen over ieder *Regio Urbis*, of streek van de stadt Rome. Deze droegen voornamentlyk zorge, dat niemandt in hun gedeelte der stadt met al te vele lasten wierdt bezwaart. Deze doorwandelden op

zekere tyden de ſtadt, waren gelyk de *Prætores* gekleedt, en hadden twee helbardiers (*lictores*) by zich. Hun plicht was ook, de geſchillen onder de buren by te leggen. Keizer Alexander Severus verordende, dat 'er in een ieder ſtreek (*regio*) der ſtadt maar een zodanig *Curator* zyn zou. Naderhandt zyn 'er twee aangeſtelt. *Curator Reipublicæ* moeſt de inkomſten der goederen van een ſtadt ontfangen, en verrekenen. Men noemde hem ook *Logiſta*. *Curator ſtatuarum* hadt het opzicht over de ſtandbeelden, die in een grote menigte op de ſtraten van Rome ſtonden, en ſtrafte die genen, die daar omtrent den minſten moetwil kwamen te plegen. *Curator Tribuum* was, die het welzyn van zyn *Tribus* behertigde. Zulke zyn by ons de dekens van een gilde. *Curator Viarum* was een voorname bediening te Rome, wanneer iemandt het opzicht hadde over de opentlyke wegen, die zeer koſtbaar waren, ten einde om alles in ſtaat te houden, zo het mogt komen te vervallen. *Curator Vicorum* was, die een zeker quartier der ſtadt bezorgde, voornamentlyk in tydt van brandt of andere zwarigheden. *Du Freſne Gloſſ. Gr. p.* 736. *Sigon. de Rep. Athen. Pitiſcus.*

CURCELLÆUS, [STEPHANUS] geboren te Geneve in 't jaar 1586, hoewel zyn vader van Amiens was, welke plaats hy van wegens de religie verlaten moeſt. Hy was eerſt predikant by de Hervormde gemeente in Vrankryk, maar zich voor de Remonſtranten verklarende, wierdt hy van zynen dienſt afgezet; en hoewel men hem weder aannam, nadat hy het gevoelen van Arminius verworpen hadt, weigerde hy echter nevens Blondel het Synode van Dordrecht te ondertekenen, en wierdt andermaal afgezet. Wanneer hy zich naar Amſterdam begaf, generende zich met het corrigeren in de boekdrukkery van Blaauw. Naderhandt volgde hy Simon Epiſcopius als hoogleeraar der Remonſtranten te Amſterdam. Hier hadt hy gelegenheit, zyne geleerdheit opentlyk te tonen. Maar hy geraakte hier in verſcheide geſchillen, voornamentlyk met Mareſius, Molineus, en Amyraldus. Wat de twee laatſten aangaat, gaf Curcellæus in 't jaar 1638 een geſchrift, onder den name van, *Advis d'un perſonnage deſintereſſé*, in 't licht, toen tuſſchen deze twee het geſchil rakende de predeſtinatie gerezen was. Hy wilde als middelaar tuſſchen beide zyn; hoewel hy naderhandt beide tot zyne vyanden maakte. Mareſius noemde hem een Sociniaan, voornamentlyk na dat Curcellæus zyne *Quaternio diſſertationum Theologicarum* tegen Mareſius hadt in 't licht gegeven, van welke de eerſte handelde van de woorden, *Trinitas, Hypoſtaſis, Perſona*, enz. de twede, *de peccato originis*, of, de erfzonde; de derde, *de neceſſitate cognitionis Chriſti ad ſalutem*, of, van de noodzakelykheit der kenniſſe Chriſti tot zaligheit; de vierde *de Hominis per fidem & opera juſtificatione*, dat is, van de rechtvaardigmaking des menſchen door het gelove en goede werken: want in de eerſte wilde hy bewyzen, dat het geſchil met de Antitrinitarii, of vyanden der Drieëenheit, enkel en alleen de woorden, *Trinitas, Hypoſtaſis, Perſona*, enz. betrof. Ook gaf Curcellæus na de doodt van Blondel deszelfs *Diatribe de Johanna Papiſſa* uit, waar in de hiſtorie van de zelve als een fabel te boek geſtelt wordt. Dit verwekte Samuel Mareſius ook tegen hem. Hy ſtierf eindelyk den 22 May 1659, en Arnoldus Poelenburg, zyn opvolger in 't hoogleeraarſchap, heeft zyn leven beſchreven, ſtaande voor de werken van Curcellæus, door Philippus Limburg in 't jaar 1675 te Amſterdam in 't licht gegeven. Voorts heeft Curcellæus, behalven de reets genoemde, nog verſcheide andere werken door den druk gemeen gemaakt, voornamentlyk een fraaie uitgave van 't Nieuwe Teſtament, met verſcheide Lezingen, en een geleerde Voorreden, te Amſterdam in 't jaar 1658, en naderhandt verſcheide malen herdrukt. Ook heeft hy tot de uitgave der werken van Simon Epiſcopius geen kleinen vlyt aangewend. Onder zyne overige ſchriften zyn zonderling vermaard, *Inſtitutiones Religionis Chriſtianæ libri VII*, hoewel hy dat werk niet heeft kunnen volbrengen; *Diatribe de eſu ſanguinis inter Chriſtianos*; *Vindiciæ, quibus ſententia Arminii de jure Dei in creaturas innocentes contra Moſen Amyraldum defenditur*; de welke nevens eenige andere in zyne Theologiſche werken niet gevonden worden. *Sandii Bibl. Antitrinit. p.* 109. *ſeq. Benthem Holland. kerk-en ſchool-ſtaat P. II. cap.* 4. *p.* 361. *Arnolds Kerk-en Ketter-Hiſtorie T. I. P. II. lib. XVII. c.* 8. *§.* 11. *Witte Diar. Biogr.*

CURCHUS, een afgodt der oude inwoners van Pruiſſen, dien ze eerden als bewindhebber over ſpys en drank. Waarom men hem de eerſtelingen van alles offerde, dat tot de mondkoſt behoorde. Ook hieldt men een gedurig brandend vuur ter zyner eere. Voorts plagten de inwoners jaarlyks een ſtandbeeldt voor hem op te richten, en dat van 't voorleden jaar te verbryſelen.

CURDES worden de inwoners van Curdiſtan genaamt, die zich ook in Meſopotamië of Diarbek, Armenië en Syrië uitgebreid hebben. Zy ſtaan onder de beſcherming des konings van Perſië, en hebben eenerlei ſpraak met de zelve. Zommige van hen zyn Muhammedanen, maar anderen Jaſiden. De Muhammedanen worden door Emirs of vorſten beſtiert, die in hunne vorſtendommen een vrymachtig gebiedt voeren, zonder byna in 't geheel van den groten Sultan af te hangen. Men vindt diergelyke Emirs tot aan de ſtadt Aiſan, 6 dagreizen van Diarbek gelegen; waar omtrent vele Chriſtenen wonen, namentlyk Neſtorianen, Jacobiten en Armenianen. De Jaſides Curdes zyn van vyfderlei ſoorten, namentlyk, Datenies, Sachelies, Dennedies, Caledies, en de omzwervende. Zy hebben hunnen oorſprong van de Parthers, en zyn ten opzicht van religie Manicheën. Want hoewel ze Godt aanbidden, doen ze egter den Duivel ook eere aan, dien ze vrezen, als zynde de oorſprong van 't kwaadt. Zommige onder hen bidden de zon aan, en worden daarom *Chamſides* genaamt. *Jaſiden* of *Jaſides* betekent diſcipelen van Jeſus, want *Jaſid* noemen de Curdes *Jeſus*. Deze erkennen de Godheit van Jeſus, en des zelfs oorſprong van den eeuwigen Vader. Ook geloven ze, dat hy van de maagdt *Meyrene*, gelyk ze *Maria* noemen, geboren is. De *Dacenies* hebben hun hoofdſetel te Heme, een dagreize van Moſul gelegen, zynde het nieuwe Ninive. Deze Curdes bekeerden zich op dien zelven dag, toen de H. Geeſt op de Apoſtelen viel, tot het Chriſten gelove, en worden in den Syriſchen en Hebreeuwſchen Bybel mede onder die volken geſtelt, die het wonderwerk van den Pinxterdag mede aangezien hebben. Want het woordt Πάρθοι, Handel. II, is door den Syriſchen taalsman overgezet door *Kerad*, dat is, *Curdes*. Deze algemene mening der Syriërs en Chaldeën heeft grondt in de geſchiedeniſſe, als in de welke gemeldt wordt, dat het ryk der Parthen van Scythiſche vluchtelingen opgericht is, en zich tot in Aſſyrië en Meſopotamië uitgeſtrekt heeft. Van deze Parthers ſtammen de *Jaſides* af, inzonderheit van de Aſſyriërs, *Dacenies* genaamt, die van den Apoſtel Judas Thaddæus onderwezen en bekeert zyn. Ter eere van wien ze ook een tempel gebouwt hebben, zynde de eenigſte van hunne ſecte. Ze noemen dezen Apoſtel in hune tale *Cheit Adi*. Deze Dacenies beminnen de Chriſten uittermaten zeer, en haten in 't tegendeel de Turken. En om dat ze zeer oorlogzuchtig zyn, hoort men ze dikwils zeggen, dat, ingeval de Franken in 't landt kwamen, zy alle ongelovigen wilden helpen uitroeien. De *Jaſide-Sachelies* hebben eene ſterkte op den berg Sangar, zynde oudstyds de veſting der Romeinen in Meſopotamië. Deze berg, vierdehalve dagreizen lang, heeft vele vruchtbare vlakten, die met wynſtokken en bomen beplant zyn. Beneden is een andere vlakte, ook zeer groot, vruchtbaar aan granen; invoegen deze natie haar zelve aldaar zeer wel generen kan, zonder toevoer van elders nodig te hebben. Men heeft onder hen verſcheide dorpen, in welke de kinderen van hun zevende jaar in den wapenhandel geoeffent worden. Zo dikwils de Turken tot hen naderen, komen ze in 't geweer, en keren ze te rug; weshalven ze ook van den groten Sultan wegens de belaſtingen niet zeer bezwaart worden, maar met een geſchenk, dat ze hem toezenden, garen voorlief neemt. Want men gelooft in 't algemeen, dat een Sachelie gemakkelyk 5 of 6 Turken zou kunnen bedwingen, wegens hunne dapperheit en bekwaamheit in de wapenen. De *Jaſide-Dennedies* ploegen het landt, en wonen een dagreize van Mardin, aan de rivier Chobao, die naar Bagdad loopt, en in den Euphraat valt. Daar zyn nog andere, die het landt Serouge bewonen, een halve dagreize van den Euphraat afgelegen, en alwaar men heden eenige gedenkſtukken van des vermaarden biſſchops Jacobus van Serouge tempel zien kan. De Caledies onthouden zich boven Diarbek, zyn zeer roofziek, en oeffenen hunne ſtroperyen in Syrië en Meſopotamië. Zommigen noemen hen *Calethlies*, of *Catelies*, en houden ze voor die ſtruikrovers, van de welke zo dikwils in de geſchiedeniſſe der kruistochten geſproken wordt: want de rovers, die thans op de Karavanen jagt maken, paſten eertyds op de pelgrims, en men kan hun oud kaſteel nog huiden boven Tertoſa in Syrië zien. De zo genaamde omzwervende *Jaſides*, by de Turken *Couchar* genaamt, veranderen na den tydt van 't jaar hunne woningen, om bekwame weide voor hun vee te zoeken, trekkende 25 dagreizen van Moſul tot aan Erzerum. Zy gaan dikwils over het gebergte *Achout*, alwaar meer dan 20000 holen zyn, in welke zich andere Jaſides onthouden, leven zonder de minſte form van religie, behalven dat ze eenige eerbiedigheit voor *Jaſid*, of *Jeſus* hebben; maar daarenboven ook den Duivel dienen. Deze omzwervende *Jaſides* wonen in een zeer aangenaam landt, *Bengueil* of Duizendbronnen, genaamt. Aldaar is een heuvel, met aangename bomen en bloemen bewaſſen, en met viſchhouwers en bronnen doorſneden, die alle na beneden lopen, en alsdan op vier plaatſen zamenkomen, makende de rivieren, Tigris, Euphraat, Guoeſo, en Calich, wier wateren, na dat ze eerſt een tydlang opentlyk gelopen hebben, zich naderhandt onder de aarde verbergen; maar eindelyk na vele omkronkelingen by Baſſora en Yerak weder zamenkomen. Het aardſche Paradys wordt door de zo genaamde omzwervende *Jaſiden* in de heetſte zomertydt bewoont. Zy eeren, gelyk wy gezegt hebben, den Duivel; en by hun nachtlyken godsdienſt danzen ze naar 't geluidt van zekere kleine trommeltjes. Zy dragen zwarte klederen en tulbanden. Wanneer ze een Turkſch of Arabiſch kindt op de ſtraat ontmoeten, werpen ze het met ſtenen, en roepen: „ Godt vernietige den Duivel! " Ook geloven ze, dat de ſatan eindelyk met Godt zal verzoent worden, en gedogen niet, dat men hem vloekt, om dat ze zeer voor zyn toorn vrezen. Dit volk heeft ook een Sheik of prelaat, die over alle Jaſidiſche monniken het bewindt heeft. *De la Valle Reize. Relation de la Miſſion de Mardin.*

CURDISTAN, of *het landt der Curdes*, is een Aſiatiſch landſchap, zich uitſtrekkende ten dele tot in Groot-Armenië, ten dele naar Perſië, tot omtrent Bagdad, alwaar het koninkryk Carnaba is. Dit landt is zeer groot en vruchtbaar, en ſtaat onder verſcheide prinſſen, die het met dien van hunne naburen houden, die de machtigſte is: hoewel ze den Perſen meer genegen zyn, dan den Turken.

CURDO, in 't Latyn *Mons Curdius*, oudstyds *Mons Nymphantes* genaamt, is een gedeelte van den berg Taurus, beſtaande in een lange reie bergen, die Turcomannië van Diarbek afzonderen, en naderhandt dwars door Curdiſtan lopen, van waar zy ook den name ontfangen hebben. *Maty Dict.*

CURE, een klein riviertje in Vrankryk, loopt voorby Burgundië en Nivernois, beſpoelt Vezelay, en valt in de Jonne, een weinig boven Crevant. Aan deze rivier is het vlekje Cure met eene abdy, twee mylen boven Vezelay.

CURE is de naam van een kerkelyke bediening in Vrankryk over een zekere parochie, diergelyke men in Duitſchlandt zielzorgers noemt. En de Theologiſche Faculteit te Parys beweert, dat deze Cures zo oud zyn, als de kerke zelve, om dat de Apoſtelen in

in de nieuw-geplante gemeentens zulke priesters aanstelden, om de zelve nevens den voornaamsten bisschop te regeren. Deze bisschop hadt vervolgens de macht, om zulke te ordenen, ingeval hun dienst tot het bestier der gemeentens geoordeelt wierdt nodig te zyn. In vervolg van tyden het getal der gemeentens vermeerderende, moest men meer dan eene kerk in ieder stadt stichten, terwyl die van den bisschop niet genoeg was. Wanneer ter zelver tydt ook opzienders over de gemeentens ten platten lande wierden aangestelt. Men leest, dat ten tyde van Optatus binnen Rome veertig hoofdkerken waren, die door zulke priesters bestiert wierden. En paus Cornelius in zyn brief aan Fabius verzekert, dat 'er 46 priesters in de gemeente van Rome waren. Daar waren Curés te Alexandrië en rondom Mareotis. Deze hadden een iegelyk zyne gemeente, die elk in hare byzondere tempelen vergaderden. Zo was het omtrent alle gemeentens door de gansche Christenheit. De voornoemde Theologische Faculteit is ook van gedachten, dat de Curés opvolgers zyn der 72 discipelen van Christus. Men heeft sedert de VIII eeuw deze Curés in kapittels en kloosters vergadert. Maar naderhandt zyn de monniken buiten de bedieníng der Curés gesloten, die voorhenen de gemeente vergaderden, de Sacramenten bedienden, en die genen, die aanstotelyk leefden, buiten de gemeenschap wierpen. De Reguliere kanunniken hebben evenwel het recht der Curés voor zich beweert. De kapittels en kloosters, die Curés hebben, zyn gehouden, daar van vikarissen ad vitam te benoemen. De Curés zyn niet herroepelyk: zy hangen van de bisschoppen af; en kunnen zonder een kanonyk oordeel niet afgezet worden. De geestelyke macht der Curés bestaat daar in, dat ze het opzicht over de zielen hebben, en den leden hunner parochie de biecht te horen, en de Sacramenten te bedienen. De wereldlyke rechten bestaan daar in, dat ze genieten de inkomsten der tienden, ten minsten als de zelve niet vervreemd zyn, in welk geval hen een gelyke somme moet betaalt worden; voorts de inkomsten der kerke, namentlyk van offerhanden, doop, trouw, begraffenissen, enz. *Thomassin Disciplin. de l'Eglise.*

CUREOTIS, in 't Griekfch, κουρεῶτις, van κουρὰ, dat is by de Latynen *Tonsura*, het hoofdt scheren, noemde men by de Atheniënzen den derden dag der *Apaturia*, zynde een zeker feest, dat 4 dagen lang duurde. Op dezen dag bragten de vaders hunne kinderen in den tempel, om geschoren, en in de *Tribus* des volks opgenomen te worden. Want ze waren gewoon, hun haair tot de jaren hunner jongelingschap voor zekere godheit te dragen. Wanneer nu het bestemde jaar der afschering gekomen was, als dan geschiedde deze plechtigheit in den tempel van dien godt, dien ze het haair toegewyd hadden. Dit was doorgaans Apollo, hoewel zulks door gene uitdrukkelyke wet geboden was. Het gemene volk te Athene plagt zyn hoofdhaair Hercules op te dragen, maar voorname mannen Apollo Pythius; gaande tot dien einde naar Delphos. *Suidas.*

CURES, eene oude Italiaansche stadt in 't landt der Sabynen, die gezegt wordt door Medius Fidius in 't jaar van Rome 7, voor Christus 747 gesticht te zyn. Tatius, koning der Sabynen, verliet deze plaats, en trok met zyn volk naar Rome, om aldaar te leven; waar van de Romeinen den name van Quirites aangenomen hebben. Numa Pompilius, twede koning der Romeinen, was uit deze stadt geboortig. Men gelooft, dat de stadt *Vescovio*, zynde thans maar een vlek, ter plaats, daar het oude Cures gestaan heeft, gebouwt is. Maar andere beweren, dat *Correse*, een vlek aan een rivier van den zelven name, twee mylen noordwaarts van Tivoli, der ouden *Cures* is. *Maty Dict.*

CURETEN waren zekere volkeren op 't eilandt Creta, oorspronkelyk van 't gebergte Ida. Zy pleegden, naar de wyze der Corybanten, hunne feesten en plechtige maaltyden onder het geluidt van allerlei instrumenten te vieren. Men voegt 'er by, dat Jupiter, zo dra als hy geboren wierdt, aan de zorge dezer Cureten is toevertrouwt, en dat zy de dienaren van Cybele geweest zyn. *Strabo l. IV.*

CURIA. Romulus deelde al zyn volk in drie *Tribus*, en elke *Tribus* wederom in tien *Curiæ*. Dus was *Curia* een zeker getal van Roomsche burgeren, die altydt in de stadt bleven, niettegenstaande vele uit de Tribus naar andere steden trekken moesten. Deze dertig *Curiæ* vergaderden in zekere huizen, ook *Curiæ* genaamt, en beraadslaagden met elkander. Naderhandt kwamen ze op een bestemden tydt alle te zamen, en hielden *Comitia Curiata*. Zie boven. Voorts betekent *Curia* ook een opentlyk gebouw, alwaar de voornaamste der stadt vergaderden, en met malkander over verscheide zaken van gewigt raadpleegden. Diergelyke waren 'er verscheide te Rome, als *Curia Calabra* op 't Kapitool, alwaar een Pontifex het volk eens 's maands verzamelde, en hen verkondigde, wanneer de *Nonæ*, en andere dagen of feesten invielen; *Curia Hostilia*, *Curia Marcelli*, *Curia Prompeji*, *Curia Saliorum*, enz. In volgende tyden was *Curia Christianitatis* zo veel als thans *Consistorie*, alwaar geestelyke en tot den Godsdienst behorende zaken verhandelt wierden. Onder de Frankische en Duitsche keizeren was *Curiam tenere*, en *Curiam convocare*, wanneer de keizer zyne erfamptenaren, als kamerheer, schenker, enz. liet zamen komen, en zich van hen dienen, het welk met zeer veel pracht en luister geschiedde. *Panvinius de civit. Rom. c. 8. Pitiscus. du Fresne.*

CURIALES. Dus noemde men in elke Romeinsche stadt de voornaamste burgeren, zynde het uitschot of Decuriones, om dat ze nevens de overheit de regering handhaafden. Ook noemde men dus die gene, die de *Curiæ* tot de *Comitia Curiata* zamen riepen, en daarby tegenwoordig waren. In de middel-eeuwen noemde men *Curiales* alle keizerlyke of koninklyke hofbedienden van hogen en lagen staat. *Du Fresne. Pitiscus.*

CURIAT, een stedeke in Jaman, zynde een geweest van Gelukkig Arabië. Het is gelegen op de kust, recht tegen over het eilandt Mazira, omtrent vyf en vyftig mylen van de kaap Raz-al-Gate. Zommigen zyn van gedachten, dat dit der ouden *Dianæ Oraculum* is, van het welk Ptolemæus gewag maakt.

CURIATII noemde men drie broeders in de stadt Alba, die de belangen van hun vaderlandt tegen Rome poogden te verdedigen; welke stadt onder haren koning Tullus Hostilius den Albanen den oorlog aankondigde; maar ziende, dat ze elkander aan macht gelyk waren, maakte ze een wederzyds verdrag, dat namentlyk ieder stadt drie broeders zou verkiezen, die door hun gevecht den oorlog zouden beslissen. Men verkoor derhalven aan de zyde der Romeinen drie Horatii, en aan de zyde der Albanen drie Curiatii. Deze begonnen den strydt in 't jaar der wereldt 3315, voor Christus 669, en de uitslag was in 't begin zeer twyffelachtig, vermits drie Curiatii gewond, en twee Horatii gedood waren. Doch de overgeblevene en niet gekwetste Horatius gebruikte by zyne dapperheit een krygslist, zich aanstellende, als of hy vreesde, veinzende te vlieden. De Curiatii hem achtervolgende wierden wegens hunne wonden afgemat, en by gevolg van elkander gescheurt, terwyl de een den in schyn vluchtenden Horatius nader op de hielen was, dan de tweede, en deze wederom nader dan de derde. Horatius derhalven zich schielyk omkerende doorstak ze den een voor, den anderen na. *Flor. l. I. c. 3. Liv. l. I. Dionys. Halicarn.*

CURIEL, (JOHANNES ALPHONSUS) kanunnik van Salamanca, en hoogleeraar der Godgeleerdheit, was geboortig van Palentiola, een vlek gelegen onder Burgos, in Spanje. Zyne ouders waren zeer ryk, en spaarden gene onkosten, om hem in allerlei wetenschappen te laten oeffenen, waar toe hy zelve een zonderlinge genegenheit hadt. Meester der vrye kunsten en Doctor der Theologie zynde geworden, tradt hy in de orde der Benedictynen, hoewel hy maar een geestelyk gewaadt droeg. Naderhandt was hy kanunik van Burgos, en vervolgens van Salamanca. In welke plaats hy meer dan 30 jaren hoogleeraar der Godgeleerdheit geweest is. Hy stierf den 28 September 1609, makende zyne bibliotheek by uiterste wille aan de Benedictynen. Onder alle zyne werken zyn maar gedrukt, *Lectura in D. Thomæ 1. 2. Controversiæ in diversa loca S. Scripturæ. Nic. Ant. Bibl. Hisp. Miræus de script. Sec. XVII.*

CURIEUS, de zoon van Cinyras, koning van Cyprus, die eene stadt in dat eilandt bouwde, by hem *Curium* genaamt, indien men Stephanus Byzantinus geloven mag.

CURIGLIANO, of CORIGLIANO, eene kleine stadt aan een rivier van een gelyken name in Calabra Citra, een landschap van 't koninkryk Napels, niet verre van Rossano gelegen.

C. CURIO, een Romeinsch redenaar, leefde ten tyde van Julius Cesar, en was de zoon van Curio, insgelyks een redenaar. Hy hadt eene natuurlyke welsprekendheit, en was ryk van zedespreuken. Tacitus getuigt, dat hy een der genen geweest is, dien de geleerdheit een grote winst heeft toegebragt, verdienende nevens Clodius door zyn pleiten grote schatten. Suetonius voegt 'er by, dat en hy en zyn vader de overdaat en onkuischheit van Cesar dikwils over den hekel heeft gehaalt. *Tacit. Annal. l. I. Sueton. Cæs. 49. 50. 51. Cicero in Bruto.*

CURIO, (C. SCRIBONIUS) was een Tribunus te Rome, en de zoon van een redenaar, ook Curio genaamt. Hebbende vele schulden gemaakt, spande hy heimelyk met Julius Cesar aan, om een verraadt te verwekken, over welken toeleg tot een burgerlyken oorlog Cicero aan zyn broeder Quintus klaagt. Toen hy naderhandt in Afrika gezonden wierdt, streedt hy dapper tegen Varus; maar van koning Juba verrast en geslagen zynde verloor hy zyn leven. Dit geschiedde in 't jaar der stadt Rome 706. *Plutarch. in vita Pompeji & Jul. Cæsaris. Vellej. Paterc. l. II. c. 48. &c. Cæsar B. C. l. III. c. 23. Cicero ad Quintum Fr. l. II. Epist. 3.*

CURIO, (COELIUS SECUNDUS) een Piëmontees, van Sanchirico, in 't gebiedt van Turin, maakte zich in verscheide plaatsen van Italië, als Milanen, Pavia, Turin, en elders, zeer vermaard. Maar wanneer men bemerkte, dat hy den Protestanten toegedaan was, wierdt hy gegrepen, en te Ivrea met yzere ketens geboeit, en in de gevangenisse geworpen. Hy ontkwam het, en vloodt naar Zwitserlandt, alwaar hy te Lausanne Rector wierdt; naderhandt hoogleeraar der welsprekendheit te Basel; en stierf aldaar in 't jaar 1569, oud 67 jaren. Zyne kinderen hebben den vaderlyken roem vermeerdert; onder welke in 't byzonder merkwaardig is Augustinus Curio, die ook hoogleeraar der welsprekendheit te Basel geweest is; en hoewel hy in een ouderdom van 28 jaren, en dus nog voor zynen vader, stierf, liet hy echter verscheide gedenkstukken zyner geleerdheit na; onder anderen eene *Historia Saracenica*, en *Descriptio Regni Marochensis*. Horatius Curio, een ander zoon, was afgezant van keizer Maximiliaan den II aan 't Turksche hof. De dochter van Leo Curio trouwde den vermaarden Johannes Buxtorffius. Cœlius Secundus Curio heeft verscheide geleerde schriften nagelaten, onder welke zyn: *Araneus, sive de providentia Dei*; *Libellus de Immortalitate animarum*; *Paradoxa Christiana*; *Paraphrasis in Princip. Evang. secundum Johannem*: *Commentarius in Joachimi Perconii de dialectica l. III*; *Historia belli Melitensis*; *de Utilitate Historiæ legendæ*; *de amplitudine regni Dei*, enz. *Thuanus Hist. Teiss. Addit. Petrus Ramus in Orat. de Basilea. Bayle Dict. Crit.*

CURIO, (JAKOB) een Duitsch geneesheer, geboren in 't jaar 1497. Nadat hy zich in de letterkunde geoeffent hadt, begaf hy zich tot de genees- en wiskunst, in welke hy te Ingolstadt en Heidelberg hoogleeraar was. Hy stierf den 1 July 1572, oud 75 jaren. Men ziet aldaar in de Pieterskerk een grafschrift tot zyn lof.

CURIONES noemde men te Rome de hoofden van een zeke-

zekere *Curia*, en die het bewindt over de offerhanden en andere godsdienstige plegtigheden hadden. Onder deze was de voornaamste *Curio Maximus*, die alle de andere *Curiönes*, een ieder met des zelfs *Curia* zamen riep. Deze wierdt door meerderheit van stemmen verkoren. Voorts noemde men ten tyde der keizers *Curio* een heraut, die op de schouwburgen iets opentlyk afkondigde. *Van Dale Dissert.* 1. *c.* 7. *Pitiscus.*

CURIOSI waren onder de Roomsche keizeren zekere bedienden, verkoren uit het *Corpus agentium in rebus*, en in de landschappen gezonden, om op de posteryen acht te geven. Ook moesten ze naar 't hof berichten, het gene 'er buiten 's landts voorviel. Misdadigers namen ze in verzekering, en wierpen ze in de gevangenisse. *Gutherus de Offic. dom. Aug.* 2. 3. *&* 3. 13. *Du Fresne Gloss. Gr. p.* 738. *Pitiscus.*

CURIOSOLITES waren volkeren onder de oude Celten, die het gedeelte van Britannia Armorica bewoonden, dat thans Cornwall genaamt wordt.

CURIS, CURITIS, of QUIRITIS, was de bynaam van de godinne Juno, van het oude Sabynsche woordt *Curis*, dat is, een spies, om dat namentlyk die godinne met zodanig een geweer op vele plaatsen voorgestelt wierdt. Deze dus bygenaamde Juno hieldt men voor een patronesse der gehuwde vrouwen; van waar ook de gewoonte gezegt wordt ontstaan te zyn, dat de bruids hare haairen met zulk een spies opwonden, die uit het ligchaam van een gedoodde kampvechter getrokken was. *Festus. Plutarchus in Rom. Arnob. adv. gent. Pomey Panth. Myth. p.* 73.

CURISCH-HAF, in 't Latyn, *Lacus Curonensis*, is een groot meir in 't koninkryk van Pruissen, omtrent 15 mylen lang, wordende van verscheide rivieren, onder welke de Russe de voornaamste is, gemaakt. Dit meir wordt door een smal half-eilandt, van 20 mylen in de lengte, genaamt Curisch-Nehrung, en op het welk Sarkau en Rossiten de beste plaatsen zyn, van de Belt afgezondert, en vermengt zich door een klein kanaal by de stadt Memel met de zelve.

CURIUS DENTATUS, (MARCUS ANTONIUS) een Romeinsch burger, was driemalen burgermeester, namentlyk in 't jaar van Rome 464, 479, en 480, zynde in de jaren voor Christus 290, 275, en 274. Hy sloeg de Samniten en Sabynen; en zegepraalde over de Lucaniërs. Aan een ieder burger gaf hy 40 mergen lands, zonder zelf meer te bezitten, zeggende, dat hy niet verdiende den name van een Romeinsch burger, die daar mede niet te vrede was. Hebbende de vyanden van den staat t' onder gebragt, begaf hy zich op 't landt, alwaar hem op zekeren tydt de afgezanten der Samniten bezochten, wanneer hy juist knollen in een aarden vat kookte. En wanneer zy hem eenige goude vaten tot een geschenk aanboden, weigerde hy die aan te nemen, en gaf hen tot antwoordt, dat zyne aarde vaten hem liever waren, dan de hunne van goudt; en dat hy liever over die gene wilde heerschen, die het goudt bezaten, dan zelve goudt bezitten. Hy was ook gemeentsman (Tribunus plebis) behalven verscheide andere bedieningen, die hy bekleed heeft. In 't jaar 479 sloeg hy Pyrrhus niet verre van Tarentum, waar op hy de eere van de zegepraal erlangde. *Plutarch. in vita Catonis Censoris. Aurel. Victor de vir. Illustr. cap.* 33. *Livius. Florus lib. V.* 18. *Eutrop.* 11. *Val. Maxim. IV.* 3.

CURLANDT. Zie COURLANDT.

CUROPALATES was een der voornaamste bedieningen aan 't hof van Constantinopel, gelyk een overste der lyfwacht te Rome, en men heeft voorbeelden, dat diergelyke zelfs keizerlyke princessen ten huwelyk genomen hebben. Aan 't hof der Gothische koningen noemde men *Cura Palatii* iemandt, die het opzicht over de koninklyke gebouwen hadt, om die namentlyk te bouwen en te verbeteren. *Du Fresne Gloss. Gr. p.* 739.

CUROPALATES, een Grieksch historiesschryver. Zie CODINUS en SCYLIZZA.

CUROW, CORNOW, eene kleine stadt in Klein-Polen, in 't Woiwoodschap Sendomir gelegen, waar omtrent de Polen in 't jaar 1410 een grote overwinning op de kruisridders behaalden. *Cromer. l. XVII. Dlugoss. l. II. Hist. Pol.*

CURRODREPANUS, een zamengestelt woordt van 't Latynsche *Currus*, een wagen, en 't Grieksche *δρέπανον*, een zikkel, was een oorlogswagen, met zeissen, diergelyke men onder de vyanden joeg, om de gelederen te breken. De voerman zat op een der paarden, en de wagen zelve was rondom vol zeissens en zikkelen, zelfs aan de assen, zo nochtans, dat ze daar van konden genomen worden. Diergelyke wagens zyn eerst in de Romeinsche oorlogen tegen de Parthers verzonnen. *Schefferus de Re Vehic.* 2. 15. *du Fresne. Pitiscus.*

CURSON, of CURTON. (ROBERT) Zie COCREONE.

CURSORES noemden de Romeinen zekere knechten, diergelyke onze hedendaagsche lakeien zyn, die rondom de koetsen liepen, en het volk uit den weg ruimden. In volgende tyden was *Cursor* een keizerlyke hof-fourier. *Pignorius de Servis p.* 288. *Pitiscus. du Fresne.*

CURTESIUS CURTESIUS, een Italiaansch dichter, geboortig van Padua, was in 't begin der XVII eeuwe in achting. Hy stierf den 4 February 1618, oud 68 jaren, nalatende verscheide werken, als: *het leven der H. Justina; de liefhebberyen van Orestilla.* enz. *Thomasini Elog. Doct. P. I.*

CURTI, (WILHELM) een kardinaal en bisschop van Albi, anders ook de *kardinaal Blanc* of de *witte kardinaal* geheten. Hy was uit Toulouse, of ten minste van omtrent Toulouse geboortig, en een bloedverwant van paus Benedictus den XII, die hem in 't jaar 1337 tot bisschop van Nismes, en in 't volgende jaar tot bisschop van Albi verhief. De zelve paus gaf hem den kardinaals-hoedt, en paus Clemens de X zondt hem als legaat naar Italië, alwaar hy den pauslelyken stoel goede diensten deedt. Van daar wederkerende bevorderde hy den opbouw der Benedictyner kerk te Parys, door zynen neef, den kardinaal Benedictus, begonnen, en begon aldaar een bibliotheek op te richten. Voorts maakte hy zeker kapitaal, van het welk 16 studenten in de Godgeleerdheit konden onderhouden worden. Hy stierf te Avignon den 23 Juny 1361. *Bosquet in vita Bened. XII. & Clem. VI. Frizon. Gall. Purp. du Chesne. Aubery. Sammarth. Ughel.*

CURTIS, (JOSEPHUS DE) geboortig van Messina, een geestelyke van de orde van S. Franciscus. Hy was meer tot de rust genegen, dan om zyne bewaamheit te uiten. Men heeft van hem in 't Italiaansch: *La constanza fedel la fede insida, arcidramma musicale per la vite di S. Basilla V. & M. Padrona dell' universita di Collesano. Bibliotheca Sicula.*

CURTISIUS, (TITUS) een Pretoriaansch soldaat, was de aanstoker van den opstandt der slaven in Italië, in het 10 jaar van den keizer Tiberius, het 24 na de geboorte van Christus. Hier toe leide hy te Brundusium den grondt, door heimelyke vergaderingen. Naderhandt schreef hy circulaire brieven, om de inwoners ten platten lande overal in de wapenen te brengen, tot herstelling der oude vryheit. Maar deze oproerigen wierden door Curius Lupus, toen rentmeester (Quæstor) zynde, geslagen, en hun hoofdt Curtisius gevankelyk naar Rome gezonden. *Tacitus Annal. IV. c.* 27.

CURTIUS, (MARCUS) een Roomsch jongeling, van een oud adelyk geslacht, maakte zyn name onsterflyk, met zich in 't jaar na den opbouw van Rome 392, voor Christus 362, voor 't welzyn van zyn vaderlandt op te offeren. Want wanneer zich te Rome in 't midden van de markt een gapende kuil opende, uit welke een dodelyke damp opging; zeide het orakel, dat zich de aarde niet eerder wederom sluiten zoude, als wanneer de Romeinen het gene, waar door ze het meeste vermogten, daar in zouden hebben geworpen. Dit duister antwoordt verklaarde Curtius, zeggende, dat zulks van dappere helden moest verstaan worden. Daarop boodt hy zich zelve aan, om zyn leven op te offeren, onder beding, dat men hem toestondt, alvorens drie dagen lang zyn vermaak in alles te nemen. Dit geschied zynde, zette hy zich wel uitgedoscht zynde te paardt, sprong onvertzaagt in den kuil, die zich aanstonts weder toesloot; en waarmede de aanstekende lucht teffens ophieldt. *Liv. l. VI. Valer. Max. l. V. c.* 6. *ex.* 2.

CURTIUS (QUINTUS RUFUS) heeft zich door de beschryving van 't leven en daden van Alexander den Groten vermaard gemaakt. Hoewel men niet eigentlyk weet, wanneer hy geleeft heeft. Zommigen menen het uit het 9 hoofdstuk van 't 10 boek zyner geschiedenisse te kunnen gissen, maar deze stemmen zo weinig met elkander overeen, dat zommigen beweren, hy hebbe ten tyde van keizer Augustus geleeft, anderen onder Tiberius, anderen onder Claudius, wederom anderen onder Vespasianus, nog anderen onder Trajanus. Casparus Barthius brengt hem tot de tyden van keizer Theodosius. Men vindt den name van Curtius wel by Tacitus, Plinius en Suetonins, ja ook by Cicero, maar het is onzeker, of het deze Curtius is. Men moet aanmerken, dat zyne historie van de oude schryveren niet wordt aangehaalt. En om dat men misslagen tegen de Geographie daar in ontdekt, zo zyn zommigen op die gedachten gevallen, als of dit boek van zeker geleerd Italiaan voor omtrent 300 jaren geschreven was. Doch dit gevoelen is van anderen grondig wederlegt. Hy heeft tien boeken der Geschiedenissen van Alexander den Groten geschreven, maar de twee eerste zyn 'er van verloren. Bruno en Stoa hebben de zelve door hunnen vlyt wel willen vervullen, doch beide zyn van Freinshemius hier in zeer verre overtroffen; die ook verscheide plaatsen, die in andere boeken ontbraken, gelukkig heeft ingevult. Christophorus Cellarius heeft ook een supplement voor zyne uitgave van Curtius gestelt. Men heeft van dit fraaie werk verscheide drukken, als van Modius, Raderus, Freinshemius, Tellerus, Pitiscus, Cellarius en andere. Doch de volmaaktste van allen is die van Henr. Snakenburg in 4. Hy is ook in verscheide talen overgezet, onder de welke die van Vaugelas in 't Fransch vermaard is. Zyn schryfstyl en geleerdheit wordt van velen niet zonderling geprezen; hoewel de vermaarde hoogleeraar Jac. Perizonius hem in zyn *Curtius Vindicatus* in vele stukken tegen de berispingen van Joh. Clericus verdedigt heeft. *Cic. ad Quintum Fr. l. III. Ep.* 2. *Tacitus Annal. l. X. Plin. l. VII. Epist.* 27. *Vossius de Hist. Lat. l. I. cap.* 28. *Patinus Epist.* 28. *Wagenseilius in Pera librorum juvenilium T. I. p.* 136. *la Mothe le Vayer jugement des hist. Fabricius Biblioth. Lat. Clericus Art. Crit. & Bibl. chois. Periz. Curt. Vindic. Bayle Dict. Crit.*

CURTIUS (PETRUS) was uit een adelyk geslacht te Parys geboren, en oeffende zich zonderling in het burgerlyke en kanonyke recht. Hy stierf in zyne geboortestadt in 't jaar 1495 als hoogleeraar, nalatende een zoon, met name *Bernardinus*. Zyne schriften zyn: *Tractatus monetarum; de jure fisc. & numismatum; de sequestratione; de feudis; de jure jurando propter calumniam; de posit. & interrog.; de Testibus; Consilior. volumen; Quæst. super statut. quod exstantibus masculis femina non succedant.* Uit dit geslacht is ook een vermaard geneesmeester te Florence, met name MATTHÆUS, geweest, zynde een gunsteling van paus Clemens den VII, die stierf in 't jaar 1544 te Piza, oud 70 jaren. *Ghilini Theatr. liter. Ital.*

CURTIUS, (JAKOB) of *de Corte*, was een rechtsgeleerde te Brugge, en hadt gestudeert onder Petrus Stella te Orleans. Hy wierdt in 't jaar 1550 in den Raadt van Brugge opgenomen, en schreef *Conjecturalium libri III; Institutionum juris Civilis libri IV. Andr. Bibl. Belg.*

CURTON, een kardinaal. Zie CORCEONE.

CURUBE, CUROBIS, CURUBIS, een stedeke in Afrika, op de kaap Mercurius, ziende naar Sicilië, en omtrent 17 uren

uren van Carthago. Deze plaats, die eerst eenigzins woest was, maar aangenaam en gezond van lucht, is vermaard geworden door de gebouwen, en door den H. Cyprianus, die derwaarts in ballingschap gezonden wierdt door den voorburgermeester (*proconsul*) Paternus, den 13 September 257, een jaar voor zyne doodt. Men heeft 'er sedert een bisschoppelyke stadt van gemaakt, die naderhandt Calibia genaamt is. *Baillet Topogr. des Saints.*

CURZOLA. Zie COURZOLA.

CURZOLARI, in 't Latyn, ECHINADES, zyn vyf kleine eilanden omtrent den zeeboezem van Lepanto, eertyts de Corinthische inham genaamt. Omtrent deze eilanden behaalden de Christenen in 't jaar 1571 die vermaarde overwinnig van Lepanto op de Turken, onder 't bevel van Hali, en de regering van Selim den II. De Turken, die in 't voorgaande jaar het eilandt Cyprus hadden verovert, en zich daar omtrent een tydlang opgehouden, kwamen ook om deze eilanden weg te nemen, en het voornaamste daar van eerst aan te tasten; doch moesten door een merkwaardig toeval zulks staken. Want na dat Antonius Balbo, gouverneur van 't voornaamste dezer eilanden, nevens vele inwoners by nacht, zo dra het gerucht van de aannaderende Turksche vloot kwam, zich op de vlucht hadden begeven, sloten de wyven, die in de stadt gebleven waren, de poorten toe, en trokken op 't aanraden van zeker priester, die door den gouverneur verzocht was, aldaar te willen blyven, de klederen der mannen aan, en wapenden haar zelve als soldaten, trokken dus op de muren, en lieten zich zien, als zulke, die besloten hadden, de plaats te beschermen. Dit gelukte zeer wel: want na dat de Turksche galeien de muren naderden, brandde een der wyven een grof geschut op de zelve af, en schoot een mast door midden. De Turken hier door verbaast geworden, en menende, dat de bezetting zeer sterk was, en besloten hadt, een dappere tegenweer te bieden, keerden onverrichter zake te rug. Deze dappere daadt behaagde den Venetianen uitermaten. En wanneer naderhandt de inwoners van Curzola gebrek aan leeftocht hadden, en granen van de Republyk verzochten, gaf deze daar op tot antwoordt, dat zy die goedheit geenzins verdient hadden, om granen van de Republyk te ontfangen, maar dat ze hun leven hunnen wyven te danken hadden, als die hen in zekerheit gestelt hadden, en dierhalven voor der zelver dapperheit zouden beloont worden. *Gratianus de bello Cypr. l.* III. *p.* 276.

CUSA, eene oude stadt in 't Afrikaansch Nubië, en een rivier in 't koninkryk van Marocco.

CUSA, (NICOLAUS DE) of CUSANUS, een kardinaal. Zie NICOLAUS DE CUSA.

CUSBESCUNNAN, een stadt in 't landschap Candahar, wierdt allereerst verovert van Chach-Abas, koning van Persië, maar naderhandt door den landvoogdt Abi-Merdan-Kan, uit het geslacht der oude koningen van Candahar, die van de Tartaren gesproten waren, aan den groten Mogol overgegeven. Want wanneer de grote macht van dezen landvoogdt koning Chach-Sefi, opvolger van Chach-Abas, begon verdacht te worden, ontboodt hy hem aan 't hof. Maar Abi-Merdan-Kan wist, hoe het anderen vergaan was, die namentlyk in de raadsvergadering hunne hoofden gelaten hadden; en ging derhalven tot den groten Mogol over, dien hy Candahar weder in handen leverde. Hoewel Chach-Abas de II, zoon van Chach-Sefi, dit landt in 't jaar 1650 andermaal veroverde, doch onder voorwaarde, dat de stadhouder altydt iemandt uit het koninklyke huis zyn zoude. In 't jaar 1651 zondt Chach-Gehan, de grote Mogol, zyn oudste zoon met een leger van 300000 mannen daar voor; doch dit talryke leger verloor groten deels het leven, zonder echter de plaats te veroveren. In de twee volgende jaren kwamen de legers van den Mogol weder, maar telkens vruchteloos; en is die plaats by gevolg sedert in Persiaansche handen gebleven. *Taverniers Pers. Reiz. V. b. kap.* 1. *Bernier Hist. de Mogol.*

CUSCHAN RASCHATAIM, welke ons na de doodt van Jozua, of voor den eersten rechter Otniel *Recht.* III, 8, ontmoet, en die aldaar *koning van Mesopotamië* genoemt wordt, welke Israël acht jaren lang drukte. Deze was waarschynlyk eenigen tydt na Nimrod koning van Babylon, en na Assur eerste koning van Assyrië, en eenigen tydt voor Ninus, in de order van navolginge, een Assyrisch koning, die daarom ook *Recht.* III, 10, *koning van Syrië*, dat is, van Assyrië genoemt wordt; gelyk bekend is, dat onder de benaminge van *Syrië* zomtyds by de schryveren *Assyrië* begrepen wordt, en daarom Ninive, de hoofdstadt van Assyrië, door Assur gebouwt, by Strabo *l. XVI* eene *stadt der Syriërs* genoemt wordt. Daar by wierdt Mesopotamië, gelegen tusschen de rivieren den Euphraat en Tigris, en '*t Syrië der rivieren* genoemt, oudtyds ook tot het landt over den Tigris uitgestrekt, waarin Ninive lag. En wyl men nu van geene byzondere koningen van Mesopotamië leest, of niet bevindt, dat Mesopotamië een byzonder koninkryk was, zo besluit men, dat deze Cuschan Raschataim een van Assurs navolgers in 't Assyrische ryk was, en dat de macht der Assyrische koningen nu in Otniels tydt al zodanig was aangegroeit, dat hy ook Israël cynsbaar maakte. Zie *G. Oudhofs Uitleg. over 't boek van Jonas kap.* I, 2, *p.* 76.

CUSCO, of CUZCO, eene stadt in 't Zuider gedeelte van Amerika, gelegen in een dal, van den zelven name, in Peru, heeft een bisschoppelyken setel, behorende onder 't aartsbisdom Lima. Eertyts was 't de hoofdstadt in Peru, en de residentie van den Ynca, of keizer van dat ryk. Zy legt rondom in bergen, en de eerste huizen waren op de zyde aan een afhellenden berg gebouwt, genaamt Sacsa Huama. Hier was oudtyds eene vesting, waar van de overblyfselen nog op den huidigen dag tonen, dat het een onvergelykelyk werk geweest is. De stadt wordt in twee delen verdeelt. Het eerste deel wordt genaamt *Hanan Cusco*, dat is, opper-Cusco, het twede *Herin-Cusco*, of, Neder-Cusco. Het paleis der Yncas was eene vesting in Sacsa Huama, en bestondt uit drie kasteelen, hebbende de gedaante van een driehoek, onder welke het middelste het eigentlyke verblyf der keizers was. De muren waren met goudt en zilver gedekt, en met allerlei figuren van dieren versiert. Van het eene kasteel tot het andere gingen zekere onderaardsche gangen, zo krom als een labyrinth. Dit kostelyk gebouw is door de Spanjaarden verstoort; want deze gebruikten de meeste stenen tot den opbouw der stadt, zonder iets dan de muren over te laten, om dat ze der zelver stenen, die al te groot waren, niet vervoeren konden. De huizen te Cusco zyn uit zeer dikke en harde rotzen gehouwen, en der zelver bouwkunst is zeer fraai. Midden in de stadt is een zeer grote vierkante plaats, wiens hoeken de vier winden der wereldt aantonen. De vermaardste der oude tempelen was aan de zon toegewyd, van hen Curia Cauche genaamt. Dit gebouw was zeer kostelyk en ryk, alwaar de Yncas hunne kinderen dien afgodt plagten op te offeren, en de goden der overwonne volkeren als zegetekenen op te richten. Onder de regering dezer Yncas wierdt al het goudt en zilver van Peru naar Cusco gebragt. Invoegen de Spanjaarden, wanneer ze deze plaats vermeesterden, een oneindigen schat gevonden hebben. De lucht is 'er eenigzins koud, doch zeer gezond. Allerlei levensmiddelen zyn 'er in overvloedt. Midden in de stadt is een bron, wiens water een voortreflyk zout maakt. Men telt meer dan 3000 Spanjaarden, en omtrent 10000 Indianen in Cusco. Frezier telt meer dan 30000 inwoners, als ledematen, onder de welke byna drie vierdendeel Indianen zyn. Deze staan onder een Corregidor of gouverneur, die van den onderkoning van Peru, die te Lima zynen setel heeft, derwaarts gezonden wordt. Het omleggende landt is zeer vruchtbaar, en wegens het groot getal van bomen en bloemen uitermaten aangenaam. Vier mylen van de stadt is het dal Yncay, alwaar de lucht zeer getempert is, en de overvloedt van aangename hoven een vermakelyk gezicht geven. Dit dal is van hoge bergen omringt, die met bomen bedekt zyn, en van daar lopen vele aangename stromen naar beneden. Men ziet uit de overblyfselen van zeer prachtige gebouwen, dat dit een plaats van vermaak voor de Yncas geweest is. De gouverneurs van Cusco hebben zich ook dikwils derwaarts willen begeven. Behalven de paleizen hadden de Yncas alhier een vesting, op een steenrots gelegen, zynde met andere steenrotzen gelyk als met een krone omringt. Daarenboven zag men rondom allerlei figuren van wild gedierte, houdende geweer in hunne poten. De Spanjaarden houden dit dal zeer in waarde, beploegen den grondt zeer naarstig, bezaaien den zelven met granen, en beplanten hem met zuiker-riet. Zy plegen ook hunne kranken derwaarts te brengen, om door 't aangename gezicht en gezonde lucht wederom te genezen. *Laetius Hist. Novi Orbis. Frezier p.* 308.

CUSPINIANUS, (JOHANNES) in 't Hoogduitsch *Spieshammer* genaamt, was een vermaard Philosooph, geneesheer, dichter, redenaar en historiekenner, geboren te Schweinfurt, eene Ryksstadt in Frankenlandt. Na dat hy de gronden zyner studien in zyn vaderlandt gelegt hadt, trok hy op de universiteit van Wenen, zynde toen de vermaardste van geheel Duitschlandt. Hier oeffende hy zich eerst in de Philosophie, en naderhandt onder de aanleiding van Conradus Celtes ook in andere wetenschappen, voornamentlyk in de dicht- en geneeskunst. Hier in vorderde hy zo gelukkig, dat hy in 't jaar 1500 voor de geleerdste onder alle Doctoren te Wenen gehouden wierdt; gelyk hy een tydlang opentlyke lessen op het akademie gegeven heeft. In 't jaar 1502 kroonde hy op het bevel van keizer Maximiliaan den I Johannes Stabius tot een poëet, houdende ter zelver tydt een opentlyke redenvoering tot lof der dichtkunst, die van een iegelyk zyner toehoorderen geprezen wierdt. Dit bewoog keizer Maximilaan den I hem tot zynen Raadt aan te nemen, en zondt hem verscheide malen als afgezant naar Hungarië, Bohemen en Polen; gelyk hy dan in een tydt van vyf jaren 24 malen naar Hungarië gezonden is. De voornoemde keizer gebruikte hem 12 jaren lang in de gewigtigste zaken, en was menigmaal tot diep in de nacht met hem over zaken van aangelegenheit in gesprek. Eindelyk benoemde hy hem als president in den Raadt te Wenen, uit name van den aartshertog, wanneer hy voornamentlyk in 't jaar 1513 op den landdag te Wenen zyne bekwaamheit toonde, toen de keizer nevens drie koningen, namentlyk van Hungarië, Polen en Bohemen, een mondgesprek hielden. Deze bediening als president heeft hy tot zyne doodt bekleed, stervende in een hogen ouderdom in 't jaar 1529. Toen hy begon historien te schryven, gaf hem de keizer vryheit, alle Archiven en Bibliotheken te bezoeken. Hy nam voor, de Romeinsche *Consuls* en *Imperatores* tot op keizer Maximiliaan den I te beschryven. Maar hy voltrok eerst het werk *de Consulibus*, voor zyne doodt nog verbetert. Maar de *Historia Cæsarum & Imperatorum Romanorum* heeft hy voor zyne doodt niet kunnen overzien. Dit heeft naderhandt Nicolaus Gerbelius gedaan, en het werk in 't licht gegeven. Voorts heeft men van hem: *Austria Chorographia*; *Austria, seu Marchionum, Ducum & Archiducum Austriæ Historia, cum Casp. Bruschii Præfatione, carmine Elegiaco; de Turcarum origine, religione, & in Christianos tyrannide; diarium de congressu Cæsaris Maximiliani & trium Regum, Uladislai Hungariæ, Ludovici Bohemiæ, & Sigismundi Poloniæ in urbe Viennensi facto* 17. *Jul.* 1513. enz. *Gerbelius in vita Cuspiniani, Hist. Cæs. præmissa. Lazius l. IV. Rer. Viennens. Pantaleon Prosopogr. P. III. p.* 21. *Jovius in Elog. Adam vit. Phil. Vossius de Hist. l.* III. *Lambecius Comm. de Bibl. Cæsar. l.* I. *n.* 36. *Freherus Theatr. Hertzii Bibl. Germ. n.* 644.

CUSPIUS FADUS wierdt van keizer Claudius na de doodt van Agrippa de Grote als landvoogdt van Judea gezonden, in welke bediening hy zich met lof gedroeg. Daar komende liet hy Pto-

lemæus, het hoofdt der oproerigen, grypen. Deze hadt tot hier toe de kusten van Idumea en Arabië met stroperyen verwoest. Hy hoorde ook, dat zeker wargeest, genaamt Theudas, zich voor een Propheet uitgaf, en het volk bewoog, alles te verlaten, en hem te volgen, belovende met een woordt de Jordane te zullen doen stil staan, ten einde zy droogsvoets daar door zouden trekken. Maar Cuspius Fadus verstrooide deze zamengeraapte menigte met eenige ruitery, die ze of gevangen namen, of in stukken kapten. Theudas zelve wierdt gevangen en gedood. De opvolger van Cuspius Fadus was Alexander Tiberius. *Joseph. Oudhed. XX.* 3. *en* 5.

CUSSET, een vlek of stedeke in Vrankryk, gelegen in Auvergne, op de grenzen van Bourbonnois, een halve myle van Vichi, en tien van Clermont, naar 't Noord-Oosten.

CUSTOS. De *Custodes* moesten by de oude Romeinen op de *Comitia* acht geven, dat alles in een goede order geschiedde, en niemandt verongelykt wierdt. Deze waren doorgaans mannen van aanzien, diergelyke twee van een ieder kandidaat, die naar eene bediening stondt, verzocht wierdt. De eene was by de *Centuria prærogativa*, de andere hadt het opzicht over de andere Centurien, ten einde de stemmen niet verwisselt wierden. In de oude Christen kerk was *Custos* een geestelyk persoon, die de kerk op en toesloot; van waar het Hoogduitsche *kuster* en 't Nederlandsche *koster* afgeleid wordt. Naderhandt is wel onder de kanunniken in destichten altydt een zo genaamde Custos gebleven, maar hy laat het door een ander waarnemen. *Custos armorum* was op de vloot, die het opzicht over de scheeps gereedschappen hadt. *Custos lateris sacri* was de overste der lyfwacht, om dat hy den keizer gedurig op de zyde ging. *Custos tabularum* was te Rome een geheimschryver of Archivarius, die de acten, instrumenten en andere documenten in bewaring hadt. *Gruchius de Comit. Rom. l.* 3. *Pitiscus. du Fresne.*

CUSTRIN, aan den Oder, eene stadt in Duitschlandt, in de nieuwe Mark Brandenburg, is zeer sterk, en heeft een goed kasteel. Zy is in een moerassigen grondt gelegen, vier of vyf mylen van Frankfort.

CUTA, eene stadt in Assyrië, wiens inwoners door koning Merodach naar Samarië gevoert zyn; en dit is de reden, waarom de Samaritanen een geruimen tydt Cuteërs genaamt zyn. Men leest van hunne afgoderye *II Kon. XVII.*

S. CUTBERTUS, bisschop van Islandt, in Engelandt, welk bisdom naar Durham verplaatst is, stierf in 't jaar 688. Men noemt hem den schryver van twee tractaten, namentlyk, *Ordinationes Ecclesiæ Lindisfarnensis*, en *de vita Monastica.*

CUTBERTUS, aartsbisschop van Kantelberg, stierf in 't jaar 760. Men heeft van hem de *Acta Synodi*, gehouden in 't jaar 747 *ad Zachariam Papam*; *de Tumulis illustrium virorum*; enz. *Pitseus de script. Angl. Vossius de Hist. Lat. l. II. c.* 29.

CUTBERTUS TONSTALLUS. Zie TONSTALLUS.

CUTBERTUS, van de orde der Benedictynen, leefde in 't jaar 740, en schreef het leven van *Beda Venerabilis*, wiens leerling hy geweest was.

CUTELLIS, (Vincentius de) een edele van Catanea in Sicilië, was een vermaard Doctor in de God- en Rechtsgeleerdheit. Hy beminde de eenzaamheit, waar toe hy een plaats (noemende de zelve la Mecca) omtrent 500 schreden van de stadt verkoos. Daarom ging hy ook met tegenzin in 't jaar 1569, en meer door dwang zyner vrienden, naar Spanje. Koning Philippus de II maakte hem wegens zyne vroomheit en andere bekwaamheden tot koninklyken kapellaan, en was biechtvader van de koninginne. Hy nam het Apostolische opziendersampt over de kerken van de gansche provincie Tortonese waar, en was ook opziender generaal in het Patrimonium Petri. In den jare 1577 maakte paus Gregorius de XIII hem, op 's konings verzoek, bisschop van Catanea. Maar hy geraakte daar in vele onlusten, waar over by den paus aangeklaagt hy een en andermaal naar Rome moest gaan, alwaar hy eerst gevangen wierdt gezet, en zelfs in den jare 1589 van zyne bisschoppelyke waardigheit berooft, ontfangende een jaarlyksch inkomen van 600 oncen uit de bisschoppelyke goederen tot zyn inkomen. Hy stierf eindelyk den 28 Juny in den jare 1597, oud 55 jaren. Vele geleerden getuigen, dat hy heeft geschreven: *Catalogus episcoporum Catanensium. Bibliotheca Sicula.*

CUTELLUS, (Marius) een edele van Catanea, was een vermaard Rechtsgeleerde, en een schrander en zeer welsprekend man. Door zyne geleerdheit, en schranderheit in het pleiten was hy wyd en zyd bekend, waarom hy tot hoge eerampten wierdt bevordert: want in 't jaar 1630 zat hy als rechter in 't grote hof, en kort daarna was hy een afgezonden van 't koninkryk Sicilië aan den koning van Spanje, om de verschillen onder de rechters van de inquisitie te beslissen; wanneer hy door zyne bemiddeling de eendragt op nieuw herstelde. In den jare 1639, na dat hy voor de twede maal was wedergekeert van zyne bezending uit Spanje, is hy tot lands fiskaal aangestelt, en in meer andere gewigtige voorvallen gebruikt, zynde met den tytel van koninklyken Raadt vereert. Zelfs maakte men hem in 't jaar 1651 tot spreker van zyne vaderstadt, en gedeputeerde van 't ryk. Hy stierf eindelyk den 25 January in 't jaar 1654, nalatende deze schriften: *tractationum de donationibus contemplatione matrimonii, aliisque de causis inter parentes & filios factis, tomus primus & secundus*; *Codicis legum Siculorum libri quatuor*; *Decisiones supremorum hujus regni Siciliæ tribunalium, juxta orationes, editæ*; *Decisionum tomus secundus*; *de prisca & recenti immunitate Ecclesiæ, & Ecclesiasticorum libertate generales controversiæ*: *patrocinium pro regia jurisdictione Siculis inquisitoribus concessa*; *responsum de præscriptione*; *de feudis & verborum significationibus*; en in 't Spaansch *Catania restauranda*, enz. *Bibliotheca Sicula.*

CUTNBERG, eene stadt in Bohemen, waar omtrent zekere putten zyn, in welke in 't jaar 1418 een getal van 1418 Husliten geworpen wierden. Naderhandt is op eene vergadering aldaar in 't jaar 1485, onder de regering van koning Ladislaus gehouden, besloten, dat een ieder vryheit van gewissen zou vergunt worden.

CUTTENBERG, of HORA, een vlek of stedeke van Bohemen, gelegen in den Czaslawer kreits, op de grenzen van dien van Caurzin, omtrent twee mylen van de stadt Czaslaw, en drie van Caurzin.

CUYCK. Zie KUICK.

CYANES, zekere eilanden, of liever klippen, aan den mondt van den Bosphorus Thracicus, digt by den Pontus Euxinus, of de Zwarte zee. Zy worden verdeelt in de Europische, in Thracië, en in de Asiatische, by het voorgebergte van Ancyra gelegen. De Europische Cyanes leggen een weinig meer van den tegen over gelegen uithoek Panium dan 350 voeten, of 70 Romeinsche schreden, ieder schrede gerekent op 5 voeten; want zo breed is aldaar het kanaal, dat de Cyanes van het vaste landt scheidt, met eenen doorwaadbaren bodem tusschen beide. Men kan de Cyanes, om de ondiepte van het kanaal, ten Westen niet omvaren, ten zy met zeer kleine vaartuigen, maar wel ten Noorden en Oosten, en met alle schepen, zo grote als kleine. De Europische Cyanes zyn niet dan grote stenen, die alleen op een lange ry of streek van het Thracische strandt afgestrekt leggen. De Cynanes leggen zo naby het vaste landt, dat zy een gedeelte van het zelve schynen te zyn. Ook kan men de zelve niet, ten zy digt daar by gekomen, van het vaste landt onderscheiden. De Asiatische Cyanes zyn nog bezwaarlyker te kennen, om de menigte der klippen, dan de Europische Cyanes. Lucanus, Seneca en Martialis noemen deze eilanden of klippen *Symplegades*, en Eratosthenes noemt ze in 't Grieksch *Syrnomades*, en anderen *Syndromides*, dat is, byeen of zamenlopers, gelyk de Latynen de zelve in den zelven zin in hunne tale zamen of byeen lopende stenen noemden. Dit zamenlopen der Symplegades of Cyanes wordt by de oude poëten, als Ovidius, Eurypides, Valerius Flaccus, en meer anderen gedacht. Hierom noemt Flaccus de Cyanes *door de diepe zee dwalende.* By Plinius vindt men de eilanden Cyanes aldus beschreven. „ In de Zwarte zee, twaalf duizend schreden „ van zynen mondt, leggen twee eilanden, *de Cyanes*, en van „ anderen *Symplegades* en *de Planktes* genoemt, die in de fabelen „ gezegt worden by elkander gelopen te zyn: dewyl ze door eene „ kleine tusschenwydte van elkanderen gescheiden zynde, zich aan „ de genen, die in den mondt daar tegen aan komen varen, dub„ beld of tweevoudig, en een weinig 't oog afgewend, de gedaan„ te als of ze byeen kwamen lopen, verbeelden". Dionysius de Alexandryner beschryft de Europische en Asiatische Cyanes aldus: „ Regt tegen over Panium, een uithoek van het vaste landt van Eu„ ropa, leggen de Cyanes, met een zeestrandt midden tusschen bei„ de. Op het einde van den uithoek leggen twee kleine eilanden, „ de grenspalen der Pontische zee, door een kleine tusschengele„ ge zeestreek van het vaste landt gescheiden, die om de ondiepe „ zee niet dan met zeer ligte en kleine vaartuigen kan overgevaren „ worden. Maar de Cyanes zyn hoog, en boven de zee verhe„ ven, vertonende de gedaante van een *Cyanus*, of korenbloem, „ 't zy door de veelvormige aarde, of door de branding der zee „ enz. *Dappers Archipel.*

CYAMON, of KYAMON, een gebergte en stadt omtrent Esdrelon en Bethulië, werwaarts Holophernes een gedeelte van zyn leger zondt toen hy deze laatste plaats belegerde. Men leest 'er van in 't apocryphe boek van *Judith VII*, 3.

CYANE was eene Nymphe in Sicilië, die de schaking van Proserpina willende beletten, door Pluto in een bron verandert is. *Ovid. Metam. l. IX. fab.* 6.

CYANEA, de dochter van de rivier Meandrus, trouwde Miletus, den zone van Apollo, die by haar de twelingen *Canus* en *Byblides* teelde. *Ovid. Metam. l. IX.*

CYANIPPUS van Syracuza, verachtende het feest van Bacchus, wierdt met dronkenschap gestraft, die hem zyne herssenen dus verwarde, dat hy als razende zyne eige dochter Cyana verkrachtte. Wanneer nu eenigen tydt daarna die landtstreek door de pest bezocht wierdt, gaf de godspraak om raadt gevraagt zynde tot antwoordt, dat de goden zich niet zouden laten verzoenen, ten ware de bloedschenders wierden opgeoffert. Waar op Cyana haren vader noodzaakte zich voor 't vaderlandt op te offeren, en stierf te gelyk met hem. *Plutarch. in Parall.*

CYATHUS was by de oude Romeinen een kleine maat van natte waren, en het twaalfde deel van een *sextarius*: invoegen Cyathus een kelkje was, dat ze dagelyks onder het drinken gebruikten. En wanneer ze op de gezondheit van hunne vryssers dronken, herhaalden ze den dronk zo dikwils, zo vele letteren in der zelve name waren. Dus dronken ze by voorbeeldt op de gezondheit van Naevia zes zulke glazen, maar op de gezondheit van Justina zeven. *Pitiscus. Martialis.*

CYAXARES, de achtste koning der Meden, volgde zyn vader in de regering in 't jaar der wereldt 3350, voor Christus 634, zynde het derde jaar van de XXXVI Olympiade, en het 120 van Rome. Zommige schryveren noemen hem Astybaras. Deze voegen 'er by, dat, wanneer hy Ninive belegerde, hy genoodzaakt wierdt onverrechter zake te rug te keren, en zyn landt voor een inval der Scythen te dekken, en dat zyn leger van den Scythischen veldheer Midia ganschelyk geslagen is. Eusebius schynt te menen, dat deze inval der Scythen onder Pharao geschied is: dat is zeker, dat ze Cyaxarus naderhandt geslagen heeft. Want, na dat hy der zelver veldheeren op een gastmaal genodigt hadt, liet hy ze alle onder het drinkgelag vermoorden. Daar op veroverde hy Assyrië, en trok in Lydië, welke natie de Scythen in hare bescherming hadt genomen. Hy regeerde 40 jaren, en maakte

maakte zich zeer vermaard door de verovering van verscheide landschappen, die hy nevens zyn koninkryk zyn zoon Astyages naliet. Velen zyn van gevoelen, dat Darius, toegenaamt Medus, ook Cyaxares genaamt is. *Herodot. l.* I. *Diod. Sic. lib.* II. *Eufeb. Chron.*

CYBELE, anders *Ops*, *Rhea*, *Tellus*, *Magna Mater Deûm* genaamt, was de gemalin van Saturnus, en is naderhandt onder de godheden aangenomen. Men stelde ze voor als rydende op een wagen, met leeuwen bespannen, en dragende een getoornde kroon (*Corona turrita*) op haar hoofdt. Haar godsdienst bloeide meest in Phrygië, van waar ze ook de meeste bynamen ontfangen heeft. Hare priesters waren de Cureten en Corybanten, die zich als onzinnige aanstelden, lopende in de bosschen met een yslelyk geschreeuw, dragende hunne Cymbala, Sistra, en andere speeltuigen, waar mede ze een groot geraas maakten, en elkander met messen en priemen griefden. De Romeinen noemden ze *Galli*, om dat ze gelubde waren. Ten tyde van den tweeden oorlog met die van Carthago zag men in de Sibyllinische boeken, en vondt in de zelve, dat de vyanden niet konden uit Italië gedreven worden, voor al eer men de godinne Cybele van Pessinus, eene stadt in Phrygië, naar Rome haalde. Wanneer ze nu over zee derwaarts kwam, en het schip op den Tyber vast raakte, trok Claudia, eene Vestaalsche maagdt, het zelve met haren gordel voort, en gaf dus een opentlyke preuve van hare kuischheit, die voorhenen was in twyffel getrokken. *Giraldus Synt. deor.* 4. *pag.* 137. *Pitiscus.*

CYCLADES zyn de eilanden op de Egeesche zee of Archipel, dus genaamt, om dat ze zamen genomen gelyk als in een cirkel of ronde kring rondom het eilandt Delos leggen, werwaarts de inwoners hunne kinderen jaarlyksch bragten, om de feesten, die aldaar gehouden wierden, by te wonen. De beste en vermaardste dezer eilanden zyn, Delos, in het welk Apollo en Diana gezegt worden geboren te zyn; Paros, vermaard wegens den overvloedt van wit marmer; Andros, Zea, of Cia, Micoli, Quiniminio, Siro, Tine, Serphone, Siphane, enz. *Plin. l. IV. c.* 12. *Strabo.*

CYCLAS was by de Romeinen een ronde vrouwerok, hangende tot op de aarde, zynde beneden meerendeels met een purper soom geborduurt. *Du Fresne. Pitiscus.*

CYCLOPEA, een zekere dans by de Romeinen, waar in men den zo genaamden Cyclops Polyphemus nabootste. Namentlyk, iemandt onder het gezelschap stelde zich als dronken en blind aan, en maakte onderwylen allerhande belachelyke gebaarden. *Salmaf. ad Trebell. Poll. Gallien. c.* 8. *Pitiscus.*

CYCLOPEN waren de eerste inwoners van Sicilië, hebbende de gedaante van reuzen, gelyk uit de beenderen der grafsteden gebleken is. Deze menschen waren zeer wreed, en woonden rondom den berg Ætna. Dit gaf den Poëten gelegenheit om te dichten, dat de Cyclopen de smids-gezellen van Vulcanus waren, en de donderpylen van Jupiter maakten. Men verhaalt ook van hen, dat ze maar een oog, en dat wel aan 't voorhoofdt, gehad hebben. Bochart meent, dat die inwoners van Sicilië Cyclopen genaamt zyn, die in het gedeelte van dat eilandt, het welk tegen over Afrika gelegen is, gewoont hebben, namentlyk aan den Lilybeeschen inham. *Hesiod. Theog. Virgil. Ovid. Thucyd. l. I. Justin. l. IV. Natalis Comes. Alb. Ital. Bocharti Canaan l. I. c.* 30.

CYCLUS was een plaats op de markt van Athene, alwaar men voornamentlyk slaven, visschen, en allerlei waaren, uitgenomen vleesch, kopen konde. *Meurf. Attic. Lect.* 1. 2.

CYCLUS LUNARIS. Zie MAAND-CIRKEL.

CYCLUS PASCHALIS. Zie PAASCH-CIRKEL.

CYCLUS SOLARIS. Zie ZONNE-CIRKEL.

CYDESSA, een groot vlek naby Giscala, in den stam van Aser, op de grenzen van Naphtali, behoorde onder het gebiedt der Tyriërs, en der zelver inwoners waren doorgaans vyanden der Galileërs. *Joseph. Joodsche Oorl. IV*, 9.

CYDIPPE was een schone maagdt, en weigerde zeker jongeling uit het eilandt Cea, en genaamt Acontius, die op haar verlieft was, te trouwen, om dat hy haar in staat niet konde evenaren. Maar hy schreef deze woorden: „ Ik zweere by het heilig-„ dom van Diana, dat ik Acontius ten huwelyk nemen zal, " op een appel, en wierp dien ongemerkt in den schoot van Cydippe; die deze woorden lezende van gedachten verbystert wierdt, en genoodzaakt het huwelyk te volbrengen. *Ovid. Heroid.* 19. & 20. *de Arte Am. l.* I. *vs.* 457.

CYDNUS, eene rivier in klein-Asië, gelegen in Cilicië, en lopende door Cogni en Thursua. Het water dezer rivier is zo koud, dat Alexander de Grote, willende daar in zwemmen, in levens gevaar geraakte; hoewel hem zyn geneesheer Philippus nog ter nauwer noodt door het ingeven van een drankje genas. Sommige schryveren melden, dat dit zelve water de oorzake van de doodt des keizers Frederik Barbarossa, toen deze in 't jaar 1100 uit het Oosten wederkeerde, geweest is. *Curt. lib.* III. *Strabo. Arrian. Plin.*

CYDON, of CYDONIA, gelyk ze Strabo, en CYDONIS, als ze Ptolemæus noemt, is een der voornaamste steden op het eilandt Creta, en voorhenen *Apollonia* genaamt. Zy wierdt dus genoemt van Cydon, een zoon van de Cretensische princesse Acacalles, geteelt by Apollo of Mercurius. Het was een grote, in 't vierkant gebouwde en sterke plaats, met een goede haven, bekwaam om vele schepen te ontfangen. Thans wordt ze *Kanea* genaamt, zynde die vermaarde plaats op het eilandt Kandië, die de Turken in 't jaar 1646 den Venetianen ontweldigden. Zie KANEA. *Stephanus v. Cydonia. Paufan. l.* VIII.

CYGNUS was een koning van Ligurië, dien Jupiter in een zwaan veranderde, om dat hy het ongeluk van Phaëton en zyne zuster beweende; gelyk Ovidius in het II boek zyner *Herscheppinge* verhaalt. In het vierde boek meldt hy, dat de zoon van Hireus insgelyks in zulk een vogel is verandert; en in het twaalfde boek spreekt hy van een zo genaamden zoon van Neptunus, dien Achilles gedood heeft.

CYLLARABUS, een koning in Argos, volgde zyn vader Sthenelus in de regering, en vereenigde alle de delen van dit koninkryk, die voorhenen in drie heerschappyen gescheurt waren; van welke eene door de opvolgers van Melampus, het derde, zynde het grootste, door de erfgenamen van Proetus in bezit wierdt gehouden. Als nu Cyanippus, de laatste uit het geslacht van Melampus en Biathes, zonder erfgenamen gestorven was, wierdt Perseus, zoon van Danaë, die de dochter van Acrisius was, tot rechtmatigen erfgenaam verklaart. Doch deze stondt van zyn recht af, en begaf zich naar Mycene, om aldaar de regering aan te vaarden; invoegen Cyllarabus alle drie delen ontfing. Deze verkrachtte Egiale, welkers man in de belegering van Troje was. Maar aangezien hy gene zonen naliet, kwam de kroon aan de familie van Pelops. *Paufan. in Corinth.*

CYLLENE, een berg in Arabië, beroemd wegens de geboorte en opvoeding van Mercurius. Hy is dus genaamt van Cyllen, de zoon van Elatus, koning van Arkadië. Niger plaatst dezen berg in Morea. Daar was ook eene stadt in Elis, genaamt CYLLENE, by Niger *Antravida* genoemt. *Paufan. Mela. Virgil. Ovid.*

CYMBALUM was by de ouden een metale speeltuig, niet ongelyk in gedaante aan twee holle bekkens, en die tegen elkander zynde geslagen een helder geluit maakten. Servius vergelykt ze met Hemicycli, of Halve-ronden des hemels, waar uit men van der zelver gedaante klaarlyk kan oordeelen. Het woordt *Cymbalum*, van 't Grieksch *κύμβαλος*, dat is, *holligheit*, wordt van Cassiodorus ook *Acetabulum* genaamt, zynde de holligheit van het heupenbeen. Augustinus over den *CI Psalm* zegt, dat de ouden de twee op elkander slaande Cymbalen by twee lippen vergeleken hebben. Hier mede komt Fulgentius overeen, die getuigt in zyn I boek van de *Mythologie*, dat de beide lippen zyn als twee Cymbalen, en de tong gelyk een stok, waar mede het geluit geslagen wordt. Zo doedt ook Isidorus Pelusiota. Maar het schynt uit Ovidius, in zyn derde boek *de Arte Amandi*, dat de twee Cymbalen niet altydt tegen malkander gestoten, maar ook wel al schavende en strykende tegen malkander geslagen zyn, zeggende:

Disce etiam duplici genialia nablia palma
Verrere.

Men gebruikte ze in den Godsdienst van Bacchus, Cybele, en in de Mysteria der Cabiri en Samothraces. In volgende tyden noemden de Christenen Cymbala, of Cymbalen, een soort van kleine klokjes, waar mede de monniken plagten zamengeroepen te worden. *Lampe de Cymbalis. du Fresne. Pitiscus.*

CYNA, dochter van Philippus den II, koning van Macedonië, en zuster van Alexander den groten, trouwde eerst Amyntas, zoon van Perdiccas den III, zynde de rechtmatige erfgenaam der krone, die zich Philippus hadt aangematigt, naderhandt Taicus, koning der Agrianen. Zy was zeer dapper, en geboodt in persoon het leger, gewon vele veldslagen, en doodde Coeria, de koninginne der Illyriërs, met hare eige handen. Na de doodt van haren broeder Alexander wilde ze des zelfs ryken en landen garen op hare kinderen brengen; doch wanneer ze zich tegen Perdiccas aankantte, wierdt ze van hem van kant geholpen. *Plutarchus. Justin.*

CYNÆTHUS, of CYNETHUS, was een Grieksch dichter, geboortig uit het eilandt Chios, die de vaarzen van Homerus, uit wiens geslacht hy zeide gesproten te zyn, in order bragt, hier en daar door inlaschingen vermeerderde, en naderhandt te Syracusa in de LXIX Olympiade opentlyk voor het volk las; in plaats dat andere dichteren voorhenen altydt hun eigen opstel plagten te zingen of opentlyk te lezen. *Coel. Rhodig. l.* VII. *cap.* 29. *Meurf. de Archont. l.* II. *c.* 1. *Scholiastes Pindari. Salmaf. p.* 867.

CYNEAS, een Thessaliër, was een leerling van Demosthenes, leefde in de CXXV Olympiade, voor Christus 280, en was een gunsteling van Pyrrhus, koning van Epirus, die hem onder zyne Raden verkoor. In 't jaar 475 na den opbouw van Rome zondt hem deze koning naar die stadt, om de vrede te verzoeken, welk verzoek nochtans op den raadt van den ouden Appius Claudius afgeslagen wierdt. Plinius verhaalt tot roem van Cyneas, dat hy 's anderen daags na zyne aankomste te Rome alle Raadsheeren en ridders begroet, en met hunne eigen namen aangesproken heeft. Hy en Pyrrhus schreven zamen een zeker tractaat van den oorlog, van welk werk Cicero elders gewag maakt in een brief aan Papirius Paetus. Strabo verhaalt een fabelachtige geschiedenisse, die hy zegt door Cyneas opgestelt te zyn. Doch deze zal buiten twyffel een ander CYNEAS geweest zyn. Stephanus Byzantinus, de scholiast van Pindarus, en anderen gewagen ook van een Grieksch redenaar, genaamt CYNEAS. *Plutarch. in Pyrrho. Plin. l.* VII. *c.* 29. *l.* XIV. *cap.* 1. *Cic. l.* IX. *Epist.* 25. *Strabo l.* VII. *Vossius de Hist. Gr. l.* IV. *c.* 11. *Meurf. bibl. Gr.*

CYNEGYRUS, of CYNÆGYRUS, een soldaat van Athene, was in den slag by Marathon tegen de Persen, in 't jaar der wereldt 3494, voor Christus 490 zodanig verbittert, dat hy de vyanden tot in een hunner schepen vervolgde, en een der zelven, dat meende te vluchten, zo lange met zyne rechterhandt tegenhieldt, tot ze hem met een sabel afgekapt wierdt. Wanneer hy derhalven met de linker handt daar na greep, wierdt hem die ook afgeslagen. Toen hieldt hy het schip met zyne tanden vast, tot hy eindelyk gedood wierdt. *Justin. l.* II. *c.* 9. *Valer. Maxim. l.* III. *c.* 2. *ex.* 25. *Herod. Ammian.*

CYNETHON was de naam van een dichter, geboortig van Lacedemon, die zyne *Telegonia* in het 3 jaar der V Olympiade geschreven heeft. *Euseb. Chron.*

CYNICI wierden genaamt Philosophen, door Antisthenes den Atheniënzer gesticht. Deze leefde in 't jaar der stadt Rome 350, in de XCIV Olympiade, zynde het jaar der wereldt 3580, voor Christus 404, en zyne secte is meest door zynen leerling Diogenes bekend geworden. Oenomeus, Carneades, Crates Thebanus, Hipparchia, des zelfs wyf, Onocratus, Menippus, nevens nog vele anderen, waren de vermaardste van deze secte, die hun name hebben ontfangen van de plaatze, alwaar Antisthenes pleegde te leren, zynde niet verre van Athene, en genaamt Cynosarges, dat is, de witte hondt. Hoewel zommigen menen, dat de Cynici dus genaamt zyn wegens hunne al te onbeschaamde en hondsche levenswyze. Doch zy, die deze secte volgden, plagten met deze mening en verwyt den spot te dryven. Onder alle stukken der Philosophie waren de Cynici gewoon zich meest op de zedelere uit te leggen, hielden in 't tegendeel weinig of niets van de redeneerkunst (*Logica*), natuurkunde (*Physica*) en vrye kunsten, als zangkunst, landmeetkunst en sterrekunde, enz. Echter was hunne zedeleere niet vry van gebreken. Dus was 'er niets scherper of stekeliger, dan hunne wyze van berispen. Zy wilden, dat een mensch, die naar wysheit stondt, door verachting van hem zelve daar toe komen moest; en om hem daar toe te gewennen, bestonden hunne leringen meer in schampere en honende woorden, dan ernstige vermaningen. Boven dien hadden ze ook zeldzame grondbeginselen, als by voorbeeldt: „ Alle goederen zyn Godes. „ Een wys mensch is het beeldt van Godt, en des zelfs vriendt, „ derhalven mag een wys man alles in de wereldt als zyn eigen „ gebruiken." Daarenboven laakt men ze, om dat ze eerbare en oneerbare dingen zonder onderscheidt bedreven, zeggende: „ Het „ gene goed is, zulks is overal goed, als eeten, drinken, zyne „ huisvrouw bekennen, en andere natuurlyke dingen te verrich- „ ten." Dus zegt men, dat Hipparchia in een opentlyke vergadering by haren man Crates gelegen heeft. Van Diogenes verhaalt men het zelve. Andere schryveren verontschuldigen deze misslagen en ongeregeltheden. Ja zelfs eenige kerkenleeraren pryzen dat volk wegens hunne armoede en nederigheit. Keizer Julianus vergelykt ze by een bus, van buiten wel beschildert, maar van binnen vol onreinigheit. Zy in 't tegendeel roemden, dat ze naar het voorschrift der deugdt wandelden, die ze het eenige oogmerk van al hun doen noemden. *Diog. Laërt.*

CYNIRAS, of CINYRAS, wordt by de dichteren een zeer ryk koning van 't eilandt Cyprus genoemt, zynde de zoon van Pygmalion, den vermaarden beeldhouwer, die gezegt wordt hem geteelt te hebben by een kunstig gemaakt beeldt, door Venus in een levendig wyf verandert. Men voegt 'er by, dat zyne dochter Myrrha onzinnig op hem verlieft geweest is, en het door toedoen van hare minne daar toe gebragt heeft, dat hy ze buiten zyne kennis besliep; uit welke bloedschande Adonis gezegt wordt geteelt te zyn, wanneer de goden Myrrha in een mirtenboom hadden verandert. *Ovid. Metam. l. X. Erasm. in Adag. Hist. des dieux p.* 147.

CYNISCA, de dochter van Archidamus, koning van Lacedemon, en zuster van Agis en Agesilaus. Zy was de eerste van hare sexe, die een wedloop in de Olympische spelen waagde, en den prys behaalde. Waarom de Lacedemoniërs haar ter eere een standbeeldt hebben opgericht. *Pausan. in Lacon.*

CYNISCHE PHILOSOPHEN. Zie CYNICI.

CYNOCEPHALÆ. Dus wierdt een zeker landschap in Beotië genaamt, alwaar de beroemde dichter Pindarus gestorven is. Doch dit landt moet niet vermengt worden met een ander landt in Thessalië, ook dus genaamt, en alwaar de voorburgermeester Quintus in 't jaar na den opbouw van Rome 556, in de CXLV Olympiade, en des zelfs 3 jaar, zynde het jaar der wereldt 3786, voor Christus 198, de overwinning op Philippus behaalde. Plinius getuigt, dat zekere Cynocephalen, of Honds-koppen in Ethiopië gevonden worden, die alleen van melk leven. *Flor. l. II. c.* 7. *Plin. Hist. Nat. l. VI. c.* 30.

CYNOCEPHALUS was een afgodt der Egyptenaren, anders *Anubis* genaamt, en wierdt voornamentlyk in de stadt *Cynopolis* aangebeden.

CYNOPOLIS was eene Egyptische stadt aan de Oostzyde der rivier de Nyl, alwaar de Egyptenaren hunnen afgodt Anubis eerden. In deze stadt wierden de honden op gemene kosten onderhouden. En κυνόπολις zegt eigentlyk een Honden-stadt. *Strabo lib.* VII.

CYNORTAS, een der oude koningen van Lacedemonië, broeder van Argalus, zoon van Amyclas, en kleinzoon van Lacedemon, leefde lang voor den Trojaanschen oorlog, namentlyk in 't jaar 3260 der *Periodus Juliana*, het 128 der *Æra Attica*. Zyn opvolger was Oebalus. *Marsham Can. Chron. sect. IX. du Pui Biblioth. Univ. des Hist. Profanes.*

CYNOSURA. Dus noemen de Grieken den kleinen beer. Het betekent eigentlyk een Honde-staart, en is een constellatie van zeven sterren, naast aan onzen pool. Vier dezer sterren doorsnyden dwars de drie anderen, die zich in de lengte vertonen. Deze gedaante van een dissel maakt, dat dit gesternte ook de wagen genaamt wordt; en hier van daan heeft de Noordpool den name. De dichteren maken van Cynosura een nymphe van 't gebergte Ida, en een der voedsters van Jupiter; die heer van den hemel geworden haar in dit zeven-gesternte verandert heeft. *Hygin. l.* II. *Astron. Poët. c.* 2. *Ovid. Fast. l.* III. *Valer. Flacc.* I. 17.

CYNTHIUS. Dus wierdt Apollo, en Diana CYNTHIA bygenaamt, om dat ze op een berg van dien name in 't eilandt Delos geboren en opgevoedt waren. *Virgil.*

CYNTHIUS, (JOH. BAPTISTA) of GIRALDUS, een vermaard geneesheer, was eerst hoogleeraar te Ferrara, Mondovi en Pavia. Hy stierf in 't jaar 1573, oud zynde 69 jaren, en nalatende verscheide werken.

CYNTHUS, by de Italianen *Monte Cintio* genaamt, is een berg midden op het eilandt Delos, waar van de dichters zeggen, dat Apollo en Diana van Latona gebaart zyn. De Heidenen hebben naderhandt op dezen berg een prachtigen tempel gebouwt, die in 't algemeen in zo grote achting was, dat, als de Persianen met meer dan 1000 zeilen tegen Griekenlandt in aantocht waren, zy met de grootste eerbiedigheit by dezen berg kwamen te landen. *Strabo. Spon Voyage.*

CYPARISSI, of CYPARISSIA, eene stadt in Messenië, thans Philatra of S. Elie genaamt. Van haar heeft het voorgebergte *Cyparissium* zynen name, thans onder den name van *Capo Gonello* bekend.

CYPARISSUS was een schoon jongeling, dien Apollo boven maten beminde. Wanneer hy op zekeren tydt een wild dier, door hem zelve opgevoed, gedood hadt, trok hy zich zulks dusdanig ter herten, dat hy de handen aan zich zelve wilde leggen. Waarom hem Apollo in een cypressenboom veranderde. *Ovid. Metam. X. fab.* 3.

CYPRES, of CYPRESSUS, een hoog-verheven boom, die recht opschiet, maar bezwaarlyk opwast, welkers vruchten onnut, de bladen bitter, en de schaduwe zelf gevaarlyk zyn. *Arbor natu morosa*, zegt Plinius, *fructu supervacua, baccis torva, folio amara, odore violenta, ac ne umbra quidem gratiosa.* Dat is: *Een boom, die slug is in het opwasschen, overtollig van vrucht, wreed van bezien, bitter van bladt, nadeelig van geur, en zelfs niet aangenaam van schaduwe*: weshalven de Romeinen dien boom als dodelyk aanmerkten, en by de lykplichten en begraveníssen gebruikten. De Cypres is gemeen op den berg Libanon; en de H. Schryvers ontlenen daar van meermalen hunne zinnebeelden, als van een boom, die hoog en heerlyk is. *Ik ben verheven als de Ceder van den Libanon, en als de Cypres op den berg Hermon.* De berg *Hermon* was als een gedeelte van den *Libanon*. En wederom: *Simon, zoon van den hogepriester Onia, schoon als de Olyfboom, die zyne scheuten voortbrengt, en als een Cypres, die in de hoogten opschiet.* De bruidkerk zegt, dat de galderyen van haar huis *Cypressen* zyn. In het Hebreeusch staat *berothi*, het geen zommigen van abeelen verstaan: maar beter vat men het voor een soort van Cypres, dat men *bruta* noemt, en geur en sterkte van den Ceder heeft, maar zo hoog niet opschiet. *Jes. Syrach XXIV*, 13. *kap. L*, 1-10. *Hoogl. I.* 17.

CYPRIANA, een feest, dat de Carthaginenzen ter eere van den H. Cyprianus vierden, wien ze ook een prachtigen tempel naby het strandt gesticht hadden. De schippers noemen ook dus het onweder, dat ter tydt van dit feest op zee ontstaat. *Du Fresne Gloss. Gr. p.* 765.

CYPRIANUS (JOHANNES) een Luthersch Godgeleerde, geboren den 24 October in den jare 1642 te Rawitsch in groot-Polen, studeerde te Breslau, Leipzig en Jena, wierdt te Leipzig in het jaar 1675 leeraar in het kleine vorstencollegie, in het jaar 1676 hoogleeraar in de natuurkunde, in het jaar 1678 licentiaat in de H. Godgeleerdheit, in het jaar 1679 leeraar van het grote vorstencollegie, in het jaar 1699 doctor, en in het jaar 1710 hoogleeraar in de Godkunde, maar naderhandt kanunnik te Zeitz in Meissen, scholarch, drieman van de akademie, en senior. Hy was een zeer gezond en vlytig man, gebruikte tot aan zyn einde geen bril, liet eene kostbare en grote bibliotheek na, was acht malen rector van de akademie, en schreef: *Continuatio historiæ sacræ animalium Wolfgangi Franzii; disputationes de signis; de indifferentismo morali; de contradictione enunciationum; de partium hominis numero; historia Caroli Gustavi; de voce* שִׁילֹה *&* αὐδῆς; *de Laniena Parisiensi; de sensu & cognitione brutorum; de vocatione hominum universali; de Præsagiis mortis; de arte naturæ æmula; de nomine Christi ecclesiastico* Ἐχθύς; *de analysi fidei Christianæ; de baptismo proselytorum Judaico; Orationes, Programmata*, enz. Hy stierf den 12 Maart in het jaar 1723.

CYPRIANUS, (TASSIUS CÆCILIUS) geboortig uit Afrika, en bisschop van Carthago, leefde in de III eeuwe. Tassus was zyn eigen naam, maar dien van Cæcilius nam hy aan naar den bisschop Cæcilius, door wien hy tot Christus bekeert was. Voor zyn Christendom was hy een vermaard leeraar der rederykkunst. Catechumenus geworden zynde leefde hy zeer ingetogen, gelovende, volgens het zeggen van *Pontius Diaconus*, die zyn leven beschreven heeft, dat het onmogelyk was, anders dan door een kuischen wandel tot de kennisse der waarheit te de komen. Zo dra als hy gedoopt was, verkocht hy al zyn goedt ten behoeve der armen. Toen wierdt hy in den geestelyken standt ingezegent, en na de doodt van bisschop Donatus van Carthago in des zelfs plaats beroepen in 't jaar 248, en wel door de geestelykheit en gemeente van Carthago; welke verkiezing door een groot getal bisschoppen bevestigt wierdt, die ter zelver tydt te Carthago waren. Omtrent twee jaren na zyne bevestiging begon de vervolging onder Decius, en Cyprianus verliet Carthago, en schreef uit zyne ballingschap verscheide brieven aan zyne gemeente, en aan de geestelykheit van Rome. Naauwlyks hadt de vervolging eenigzins opgehouden, of hy keerde weder naar Carthago, en beriep den 15 May in 't jaar 251 een Concilie, waar op men een besluit nam, hoe men handelen moest omtrent die genen, die gedurende de vervolging gevallen waren, het zy met een schriftelyk getuigenis van de overheit te nemen, dat zy den goden geoffert hadden, het zy, dat ze opentlyk hadden geoffert, of van het vleesch der offerhanden gegeten. Omtrent het eerste soort besloten de vaders, dat ze met de gemeente behoorden verzoent te worden. Maar die waarlyk hadden geoffert, wilden ze, dat boete behoorden te doen, zonder ze wederom aan te nemen voor al eer ze in een ziekte vielen,

len, aangezien ze hádden boete te doen voor hunne ziekte. De geestelyken, die gedurende de vervolging tot afgodery waren vervallen, wierden voor altoos buiten de geestelyke orde gesloten. De ouderling Felicissimus, die gedurende de afwezenheit van Cyprianus grote beroertens in de gemeente te Carthago verwekt hadt, wierdt in den kerkelyken ban gedaan. Ter zelver tydt wierdt Cornelius bisschop van Rome verkoren, zo echter dat Novatianus niet naliet hem die verkiezing te betwisten. Dezen ondersteunde Novatus, weigerende wederom tot de gemeenschap der kerke aan te nemen die na den doop in grove zonden gevallen waren. Cyprianus, nevens andere Afrikaansche bisschoppen, vernemende de verkiezing van Cornelius, verklaarden zich voor hem. De Novatianen, om hunnen moedt aan Cyprianus te koelen, verkoren Maximus tot bisschop van Carthago. Des niet tegenstaande bleef Cyprianus in 't bezit van zyn bisdom, en vergaderde in 't jaar 252 een Concilie van 66 bisschoppen; waar op men eenige besluiten nam zo ten opzichte van den ouderling Victor, als van den kinderdoop. In het zelve jaar verzamelde hy nog een ander Concilie, nopens de algemene verzoening der boetelingen met de kerk, uit aanmerking der jongste vervolging na Decius, en onder de regering van keizer Gallus voorgevallen. Cornelius wierdt in 't einde van 't jaar 252 in ballingschap gezonden, en stierf in 't zelve jaar als martelaar. Zyn opvolger Lucius moest ook zyn bisdom verlaten, doch keerde tot het zelve weder, en stierf in 't begin van 't jaar 253. Stephanus wierdt in zyne plaats verkoren. Onder dezen ontstondt het beruchte geschil tusschen de Afrikaansche kerken en die van Rome nopens de kracht van den doop der ketteren. Cyprianus en andere bisschoppen van Afrika hielden staande, dat die genen, die door ketteren gedoopt waren, moesten worden herdoopt, volgens een Concilie van Carthago, gehouden onder Agrippinus, bisschop aldaar, in 't jaar 217. Paus Stephanus in 't tegendeel hieldt staande, dat de doop der ketteren voldoende was, volgens de gewoonte der Roomsche kerk. Uit dien hoofde wilde hy niet alleen gene gemeenschap met de Afrikaansche gezanten houden, maar weigerde hen ook het recht der herbergzaamheit. Cyprianus, nevens de andere Afrikaansche bisschoppen, weigerden van de gewoonte hunner kerken, in een Concilie bevestigt, af te wyken, en protesteerden plegtelyk, dat ze geen voornemen hadden, zich van de gemeenschap der Westersche of in 't byzonder der Roomsche kerke af te zonderen, maar de broederlyke liefde en vrede te onderhouden. Augustinus, die anders van hun gevoelen niet was, prees nochtans hunne Christelyke zachtmoedigheit. In de vervolging onder Valerianus wierdt Cyprianus den 30 Augusty des jaars 257 in ballingschap gezonden, en week op het bevel van den voorburgermeester Aspasius Paternus naar Curaba, eene stadt omtrent 12 mylen van Carthago. Daar elf maanden hebbende doorgebragt liet hem de volgende voorburgermeester, Galerius Maximus, tot zyn bisdom wederkeren, maar met bevel, van uit zynen hof, naby Carthago gelegen, niet te wyken. Naderhandt vernemende, dat 'er soldaten op hem afgezonden wierden, om hem naar Utica te brengen, begaf hy zich naar een heimelyke plaats, om niet als martelaar buiten zyn bisdom, of buiten het gezicht zyner gemeente te sterven. Eindelyk keerde hy na 't vertrek van den voornoemden voorburgermeester weder naar Carthago; doch wierdt in verzekering genomen, en voor den voorburgermeester gebragt; alwaar hy na eene standvastige belydenisse den 14 September 258 onthoofd wierdt. Toen hem de landvoogdt liet grypen, moest hy by een bediende op het paleis zyn nachtelyk verblyf nemen, zo nochtans, dat het Pontius en anderen geoorlooft was, hem gezelschap te houden. Maar de gansche gemeente kwam voor de deure van het paleis, en waakte den gehelen nacht. Des anderen daags bragt men hem naar 't rechthuis; en alzo de landvoogdt nog niet daar was, wierdt hem toegestaan, zich in een ander vertrek neder te zetten. Hy nu van de reize zeer vermoeid zynde, reikte hem een soldaat, die eertyts een Christen geweest was, een droge linnen doek toe, om zyn aangezicht af te vegen; maar de ware reden was, op dat hy het zweet van den martelaar tot een gedachtenis bewaren zou. Doch Cyprianus weigerde de gedienstigheit aan te nemen. Onderwylen kwam de landvoogdt, en sprak Cyprianus dus aan: „ Zyt gy Thascius Cyprianus, „ een vader en bisschop van menschen, die met goddeloze meningen ingenomen zyn? De keizer beveelt u, den goden te offeren. „ Weshalven beraadt uw wel, en stelt uw leven in geen gevaar. " Cyprianus gaf hem tot antwoordt: „ Ik ben Cyprianus, en een „ Christen. Ik offere den goden niet. Doedt het gene u bevolen is. In een zaak, die zo klaar is, komt geen lang beraadt te „ pas ". Het viel den landvoogdt zwaar, den martelaar te veroordelen. Maar eindelyk sprak hy nog vele dingen aangaande zyne ongehoorzaamheit omtrent den keizer, en zyne verleiding. Daar op las hy 's keizers bevel, dat van dezen inhoudt was: „ Myn „ wille is, dat Thascius Cyprianus onthoofd worde ". Voor welk vonnis Cyprianus den landvoogdt zeer ootmoedig dank zeide. Hier op bragt men hem onder een sterke wacht op de bovengenoemde gerichtsplaats, wordende verselt van een grote menigte. De Christenen, die hem ook in groten getale volgden, beweenden hem bitterlyk, en wenschten met hem te mogen sterven. Cyprianus, op de plaats des gerichts gekomen zynde, ontkleedde zich; waar in hem twee diakenen behulpzaam waren. Daar op beval hy den scherprechter een zekere somme uit zyne middelen te geven. Voorts knielende beval hy zynen geest in de handen van zyn Verlosser. Onderwylen spreidden de Christenen rondom hem klederen, ten einde zyn bloedt niet op de aarde zoude vallen. Hy hebbende zyne oogen zelve bewonden, volvoerde de beul zyn last. Het lyk wierdt naby de gerichtplaats bygezet. Maar overmits de Christenen vreesden, het zelve mogt door de heidenen beschimpt worden, voerden ze het 's nachts van daar, en bragten het in 't graf van Macrobius Candidus, niet verre van daar gelegen. Eenigen tydt daar na bouwde men naby Carthago twee kerken ter eere van Cyprianus, de eene ter plaatse van zyne doodt, de andere ter plaatse van zyne begravenisse. Het lyk is te Carthago bewaart tot het begin der IX eeuwe; wanneer het onder de regering van Karel den Groten naar Arles gebragt wierdt, en vervolgens van Arles naar Lyon; van waar men meent dat zyne overblyffelen door keizer Karel den Kalen naar Compiegne zyn gevoert, en in de abdy van S. Cornelius bygezet. Hoewel anderen dit tegenspreken, zeggende, dat zulks geschied is in de abdy van S. Cyprianus te Poitiers.

Men heeft vier en twintig brieven van Cyprianus, nevens een menigte van andere werken, zonder te rekenen zyn brief aan Donatus, behelzende eene zamenspraak tusschen hunne beide vrienden, een weinig tyds na zynen doop gehouden, waar in gehandelt wordt van de wonderbare kracht van den doop, en van het gevaar der genen, die dit sacrament verwaarlozen. Voorts pryst hy den gelukstaat der genen, die zich tot den dienst van Godt overgeven, en vermaant zyn vriendt het eenzame leven te verkiezen, en zich in het lezen der H. Schrifture, en gedurige gebeden bezig te houden. Deze brief is zeer fraai, en Augustinus is van oordeel, dat hy na dien tydt geen diergelyk werk geschreven heeft. Zyn schryfstyl is deftig en mannelyk, en zyne overige brieven behelzen zeer bondige onderwyzingen nopens de voornaamste stukken van het Christendom. Zyn werk van de ydelheit der afgoden volgde kort op den brief aan Donatus. Dat van de getuigenissen, gericht aan Quirinus, is eene verzameling van schriftuurplaatsen, tot wederlegging der Joden, en rakende de zedeleer. Het werk van het maagdelyk leven en gewaadt is in zyn soort zeer goed. Dat, van die genen, die gevallen zyn onder de vervolging, benevens dat van de eenigheit der kerke, zyn twee meesterstukken. Het eerste is geschreven tegen Felicissimus, die al te toegevend was in het weder-opnemen in de gemeenschap der kerke van die genen, die onder de vervolging waren bezweken; het twede wederlegt de scheurmakers. Het werk over het gebedt des Heeren behelst eene voortreffelyke verklaring van het zelve. Zyne vermaning tot het ondergaan van de marteldoodt, geschreven aan Fortunatianus, behelst eene verzameling van Schriftuurplaatsen, tot aanmoediging der Christenen, om den name van Christus standvastig te belyden, zonder pynbank of doodt te vrezen. Dat van de sterflykheit, geschreven by gelegenheit van eene pestziekte, waar mede het Roomsche ryk bezocht wierdt, onder de regering van Gallus, Volusianus, en Gallienus, is een deftige vermaning aan de Christenen tot lydzaamheit. In zyn geschrift aan Demetrius zuivert hy de Christenen van de beschuldiging, als of zy de oorzaak van deze landplaag waren. Nooit las men een krachtiger vermaning tot de werken van liefde en aalmoezen, als in een werk van Cyprianus, onder dien name. Zyn werk van de Gedult, geschreven ter gelegenheit der herhaling van den ketterdoop, behelst algemene wetten nopens de Christelyke lydzaamheit. Het werk van den Nydt, eenigen tydt na dat van de Gedult geschreven, is eene krachtige vermaning aan de Christenen tot het myden van zodanigen laster; en betrachting der Christelyke nederigheit. Om nu van de onechte werken, die Cyprianus worden toegeëigent, niet te spreken.

Voorts is Cyprianus de eerste der Chistelyke schryveren, die den naam van welsprekend verdient, gelyk Lactantius heeft aangemerkt. Hieronymus vergelykt zyn schryfstyl by een zuivere waterbron, hebbende een zoetvloeienden loop. Maar men zou ook mogen zeggen, dat de zelve zomwylen een stortbeke gelyk is, alles wat haar ontmoet met zich nemende, en machtig om den lezer te bewegen en tot zyn gevoelen over te halen. Zyne welsprekendheit is ongedwongen en natuurlyk. Doch met dit alles heeft zyn zuivere styl zo hier en daar iets Afrikaansch; dat naar de hardigheit van Tertullianus zweemt, dien hy zyn meester noemt; hoewel hy hem in beschaafdheit verre overtreft. Hy redenkavelt doorgaans zeer wel, en is vry niet alleen van grove, maar ook van vele mindere misslagen, met de welke anders de vaderen der drie eerste eeuwen zyn behebt geweest. Met een woordt, zyne schriften zyn vol stichtinge en goede lessen.

De eerste druk dezer werken kwam in 't licht niet lange na 't uitvinden der drukkunst, zonder nochtans den name van den drukker, of het jaargetal, of plaats te noemen: doch deze druk is zuiverder als de volgende. De twede druk is die van Spiers in 't jaar 1471, maar vol misslagen. Uit deze twee uitgaven is in 't jaar 1512 een derde toegestelt door eenen Rembold. Deze overzag Erasmus, en stelde in 't jaar 1520 een nieuwe toe; waar na de volgende zyn ingericht, tot het jaar 1563, wanneer Paulus Manutius te Rome een beter in 't licht gaf, vermeerdert met een vyfde boek van Brieven. Die van Morellus, die in 't volgende jaar te Parys te voorschyn kwam, wordt van zommigen nog boven de voorgaande geschat. Pamelius gaf wederom een nieuwe editie der werken van Cyprianus in 't licht, waar in hy de Brieven in een ander order schikte, het leven van Cyprianus, nevens verscheide geleerde aanmerkingen over de werken daar by voegende. Deze kwam in 't jaar 1568 te Antwerpen te voorschyn, en is sedert meermalen herdrukt. Rigaltius heeft veel tot verklaring van dien kerkvader toegebragt, zonder de order van Pamelius te veranderen. Hy verbetert maar de lezing van den autheur op verscheide plaatsen, volgens twee Italiaansche handschriften. Ook heeft hy zyne verklaringen tot beter verstandt der duistere plaatsen daar by gevoegt. Hier uit heeft men ook een klaarder begrip van den kerkstaat ten tyde van Cyprianus. Deze druk kwam in 't jaar 1648 in 't licht. In 't jaar 1682 hebben Johan Pearson, bisschop van Chester, en Joh. Fell, bisschop van Oxford, nog eene beter uitgave in 't licht gegeven dan alle de voorgaande. De letter is zeer fraai, en de lezing nog al meer verholpen naar vier handschriften. De ver-

verscheide lezingen ziet men in 't byzonder naauwkeurig aangemerkt, en de reste aanmerkingen van Pamelius en Rigaltius daar by gevoegt. Het leven van Cyprianus, en de historie van Afrika, met betrekking tot dien kerkvader, vindt men in een werk, onder den name *Annales Cyprianici*, afzonderlyk gedrukt.

CYPRIANUS, bisschop van Antiochië, en geboortig uit die stadt, waar door echter niet het grote Antiochië, maar eene andere stadt van dien name verstaan wordt, gelegen in Phenicië. Hy was van een aanzienlyke afkomst, en schranderen geest; doch gaf zich zelven, en alle zyne goederen en bekwaamheden aan den Satan over, om de verborgendheden der heidensche afgodery te onderzoeken. Hy hadt geen weerga in de kennisse van die vervloekte verborgendheden, voornamentlyk in de toverkunst; want om tot de diepste gronden van die geheimen door te dringen, spaarde hy noch geldt, noch reizen, noch moeite. Zomwylen verschoonde hy zelfs het leven der menschen niet, om uit de ingewanden zyne toverkunst te oeffenen. Voorts was hy een gezworen vyandt der Christenen, lasterende hunne heiligste verborgendheden, en vervolgende de geestelyken, schendende de maagden, enz. Doch eindelyk wierdt hy overwonnen door de onverwinbare kuischheit van zekere maagdt, genaamt Justina, en onderwierp zich aan het gelove in Christus. Van toen af verliet hy de afgodery en toverkunsten, en gedoopt zynde bekeerde hy een grote menigte heidenen. Godt willende zyn werk volbrengen in dit uitverkoren vat, bevorderde hem tot bisschop der voornoemde stadt, alwaar hy de gemeente als een waardig bisschop voorstondt, tot ter tydt hy te gelyk met Justina onder de vervolging van Diocletianus gevat wierdt, wordende te Nicomedië nevens haar onthoofd in 't jaar 304. Deze Cyprianus, indien hy ooit geleeft heeft, en indien Gregorius Nazianzenus zyn leven naar waarheit verhaalt, moet met *Cyprianus*, bisschop van Carthago, niet vermengt worden. Het kan wel zyn, dat de Grieken, die weinig kennis hadden van 't gene in de Westersche kerk ommeging, verscheide omstandigheden omtrent het leven van Cyprianus, bisschop van Carthago, verzonnen hebben. Altoos Greg. Nazianzenus noemt hem, van wien hy spreekt, bisschop van Carthago. Waar uit blykt, dat hy aan den bisschop van Carthago iets toeëigent, het gene op den anderen Cyprianus toepasselyk is; of dat hy de beste gedenkstukken aangaande de omstandigheden van het leven en doodt van Cyprianus, bisschop van Carthago, heeft. *Phot. Bibl. c.* 184. *Cypr. Antioch. Confess. Greg. Nazianz. orat.* 18. *Du Pin Biblioth.*

CYPRIANUS, een Fransch bisschop, was uit het vermaarde geslacht *Montolieu* van Marseille gesproten, en leefde in de VI eeuwe. Hy was een leerling van Cæsar Arelatensis, wiens leven hy ook beschreef tot op het jaar 530, wordende het zelve van *Messianus Presbyter* en *Stephanus Diaconus*, die ook leerlingen van Cæsar waren geweest, vervolgt, en naderhandt van Vincentius Barralis in zyne *Chronologia Lirinensis* uitgegeven. Men vindt het ook by Surius *ad d.* 27. *Aug.* en by Mabillon *in Seculo Benedictino*. Cyprianus was bisschop van Toulon, en woonde mede in den jare 541 het vierde Concilie van Arles by. Zyn sterfuur kan niet met zekerheit gemeld worden. *Cave Hist. Lit.*

CYPRIANUS, aartsbisschop van Bourdeaux, was mede tegenwoordig by de kerkvergadering van Agath in den jare 506, als mede by het synode van Orleans in 't jaar 511, onder de regering van Clodoveus den I. Men weet zynen sterftydt niet zeker te melden. *Sammarth. Gallia. Lopes egl. de Bourdeaux.*

CYPRON, een kasteel of prachtig paleis naby Jericho, door Herodes den Groten ter eere van zyne moeder Cypros gesticht. *Joseph. Joodsche Oudh. XVI*, 9.

CYPROS, moeder van Herodes den Groten, koning der Joden, was uit een doorluchtig huis van Idumea. Zy trouwde Antipater, en baarde, behalven *Herodes*, ook *Phasaël*, *Pheroras*, *Joseph*, en *Salome. Joseph. Joodsche Oudh. XVI*, 9.

CYPROS, dochter van koning Herodes den Groten, en van Mariamne, zuster van Alexander en Aristobulus, was de gemalin van Antipater, zone van Salome. Zy baarde een zoon, ook *Cypros* genaamt. *Joseph. Joodsche Oudh XVI*, 2. *XVIII*, 7.

CYPROS, de dochter van Phasaël, broeder van Herodes den Groten, koning der Joden, en van Salompso, dochter dezes konings, en van Mariamne, zuster van Alexander en Aristobulus, was de gemalin van Agrippa den Groten, en moeder van Agrippa den Jongen, van Drusus, Berenice, Mariamne, en Drusilla. *Joseph. Joodsche Oudh. XVIII*. 7.

CYPROS, dochter van Alexas Celsius, de zoon van Alexas en Cypros, dochter van Antipater en van Cypros, de dochter van Herodes den Groten, en van Mariamne. *Simon Dict. de la Bibl.*

CYPRUS, een der grootste eilanden in de Middelandsche zee, met den tytel van een koninkryk. Dit eilandt was eertyts de godinne Venus toegewyd, wordende gezegt op het zelve geboren te zyn; dat echter misschien daar van daan ontstaan is, om dat de inwoners van dit eilandt van een onkuischen aardt geweest zyn. Het eilandt Cyprus heeft Syrië in 't Oosten, en is maar 20 mylen van het vaste landt afgelegen. Oudtyds was het in vier delen verdeelt; maar de Turken hebben 'er elf van gemaakt. Aangezien dit eilandt gene rivieren, maar in der zelver plaats niet dan meiren en vyvers heeft, zo moet volgen, dat 'er de lucht zeer dik is, en met zware dampen vervult; invoegen vremdelingen de zelve zeer ongezond vinden. Voorts is 'er de grondt geenzins onvruchtbaar aan granen, fruit en andere levensmiddelen, voornamentlyk aan keurlyke wynen. Men vondt 'er eertyts ook voortreffelyke bergwerken, weshalven ze de Grieken *Macaria*, dat is, de gelukkige, noemden. Naderhandt wierdt ze Cyprus genaamt, voornamentlyk wegens de menigte van koper-mynen; want κύπρος is *koper* by de Grieken; of van een zekeren boom, dus genaamt, die aldaar in groten getale gevonden wordt. Deze boom is geen soort van een cypresseboom, maar wordt by de Latynen *Ligustrum*, by de Nederlanders *Rhynwilligen* genaamt, zynde een witte heester. De Spanjaarden noemen ze *Arbol de la Alhenna*. Het wit bloempje van dit heester-gewasch is van een zeer aangename reuk. De voornaamste steden van het eilandt Cyprus zyn thans *Nicosië*, zynde de hoofdstadt van 't koninkryk, daar na *Famagusta*, hebbende een bekwame haven, *Limisso*, *Sirori*, *Masolo*, *Lascara*, *Cerines* en *Cythera*, *Amathus*, *Paphos*, thans *Basso* genaamt, enz. Eer het eilandt van de Romeinen was ingenomen, hadt het zyne eige koningen, onder de welke Evagoras, bondgenoot der Atheniënzen, de vermaardste van Nicocles, den gelubden kamerling in 't jaar der stadt Rome 380, het 3 jaar der CI Olympiade, zynde het 3610 na de schepping der wereldt, en het 374 voor de geboorte van Christus. Naderhandt, wanneer het koninkryk der Perzen te gronde was gegaan, kwam dit eilandt na de doodt van Alexander den Groten, in 't jaar voor Christus 324 onder de Egyptische koningen Ptolemeën, en bleef onder de zelve tot het jaar voor Christus 56, wanneer het de Romeinen veroverden. Ptolemeus, de laatste koning van Egypten, bragt zich zelve om 't leven, toen hy vernam, dat de Romeinen in aantocht waren. Cato, door de Raadsvergadering van Rome naar dat eilandt gezonden, bragt alle des zelfs schatten zamen, en verrykte de schatkist der Romeinen, meer dan door eenige inkomsten van een overwonnen landschap geschied was. Zommigen willen, dat de somme van het zamen gebragte geldt meer dan 30 millioenen geweest is. Sedert de tyden van Konstantyn den Groten is dit eilandt altydt onder 't gebiedt der Grieksche keizeren geweest, tot dat het zelve eindelyk een opstandt verwekte, maar door Isaacus Comnenus weder bemachtigt wierdt. Toen Richard, koning van Engelandt, in 't jaar 1191 op weg was, om tegen de Saracenen in 't H. Landt te trekken, en door storm aan 't eilandt Cyprus wierdt gedreven, ontweldigde hy het zelve den voornoemden Comnenus weder, die in plaats van 's konings volk, door het onweder deerlyk gehandelt, te hulp te komen, de zelve overviel en plunderde. Koning Richard stondt dit eilandt naderhandt ten behoeve van Guido van Lusignan af, wiens opvolgers het zelve tot het jaar 1473 in bezit gehad hebben, toen ze Johannes of Janus aan princesse Charlotte naliet, die Lodewyk van Savoie trouwde. Maar Jacobus, natuurlyke zoon van Janus, die den geestelyken staat verkoren hadt, veroverde het eilandt, en trouwde Catharina, dochter van Marcus Cornaro, een voornaam Venetiaan, zynde door den Raadt tot eene dochter der Republyk aangenomen. Doch Jacobus stierf niet lange daar na, latende Catharina zwanger van eenen zoon, die echter maar twee jaren bereikte; wanneer zy het koninkryk den Venetianen overgaf, niettegenstaande Charlotte toen nog leefde, en haar recht op Cyprus beweerde. De Venetianen nu bezaten dit eilandt tot het jaar 1571, toen het de Turken onder keizer Selim den II veroverden. Men verhaalt, dat deze het eilandt wegens des zelfs voortreflyke wynen begeert heeft, van welke hy een zonderling liefhebber was, hoewel hem zulks door de wet van Mahomet verboden was. Voornamentlyk moedigde hem Johannes Miches, een Portugees, hier toe aan. Deze was een Jode van afkomst, en wegens zyne feiten zo wel uit Portugal, als Venetië gebannen, wanneer hy zich naar Constantinopel begaf, en aldaar eene ryke Jodinne trouwde. Overmits hem nu zyn ryk vermogen eene vryen toegang tot den Turkschen Sultan gemaakt hadt, zo bewoog hy hem, het eilandt Cyprus te veroveren, wordende van den Sultan tot koning van het zelve bestemt. Onderwylen versterkten de Venetianen Cyprus, voornamentlyk de twee steden, Famagusta en Nicosië. De Turken in 't tegendeel deden in 't jaar 1570 in Augusty eene landig onder Piali en Mustapha, en veroverden de laatstgenoemde stadt na een belegering van 48 dagen. In de maandt September berenden ze Famagusta, doch moesten wegens den aannaderenden winter de belegering tot in 't volgende jaar uitstellen, wanneer zich de stadt na een zware belegering van 75 dagen den 4 Augusty overgaf. Daarna maakten zich de Turken meester van 't gansche eilandt, en stelden een Beglerbeg over het zelve. De kerken in Cyprus wordt de Apostel Paulus gezegt gesticht te hebben, want hy aldaar nevens Barnabas het Evangelium gepredikt heeft; welke laatste gezegt wordt op het eilandt Cyprus als martelaar gestorven te zyn. Men voegt 'er by, dat in 't jaar 485, onder de regering van keizer Nero, des zelfs lighchaam nevens het Evangelium van Matthæus op zyne borst gevonden is. Epiphanius, bisschop van Salamina, hieldt hier in 't jaar 399, op het aanhouden van Theophilus, bisschop van Alexandrië, die de navolgers van Origines hadt veroordeelt, een Concilie, op het welk de zelve andermaal in den ban gedaan, en de boeken van Origines verboden wierden. Ook zyn alhier in 't jaar 643 de bisschoppen tegen de Monotheliten vergadert, gelyk uit een brief aan den paus geschreven blykt. *Plin. l. V. c.* 31. *Strabo l. XIV. Socrates l. L. c.* 9. *Sozom. l. VIII. c.* 14. *Baron. in Annal. Guido de Lusignan Hist. de Chyp. Thuan. l. XL. Gratian. de bello Cypr. Dogliani. Guichenon. Raynaldi.*

CYPRUS, een boomgewasch, in de H. Schrift bekend onder den naam van *Kofar* in 't Hebreeusch, en *Cyprus* in het Latyn. Gemeen is dit geboomte in het eilandt Cyprus, en zommigen willen, dat het daar van daan zynen naam heeft ontleent. De Cyprus draagt eene zeer welriekende bloem, en die van het eilandt Cyprus overtreft alle andere boomgewasschen van dat soort in strelende geur. In de landstreek van Engedi kwam die boom ook mildelyk voort, gelyk de Bruidt zegt in 't Hooglied, als zy haren bruidegom vergelykt by een *tros van Cyprus in de wyngaarden van Engedi*. Plinius zegt, dat 'er te Askalon ook gevonden wierden. Zommigen willen, dat de Cyprus, en *Ligaster*, of *Troëna*, een is; maar anderen maken 'er liever de *Alhanna* der Arabieren van. *Hoogl. I*, 13, *IV*, 13.

CYPSELUS, de zoon van Etion, een heer te Corinthus. Men wil, dat zyne geboorte door de godfpraak te Delphos voorzegt wierdt, hebbende, toen de vader het raadpleegde, tot antwoordt gegeven, „ dat de arendt een fteen zou voortbrengen, die „ de Corinthers zou onderdrukken". De arendt nu betekende *Ætion*, want deze naam ftamt af van 't Griekfche woordt ἀετὸς, dat een arendt beduidt. En de fteen betekende *Cypfelus*, die ook naderhandt in 't jaar van Romens bouwinge 96, in het 3 jaar der XXX Olympiade, der wereldt 3326, en voor Chriftus geboorte 658, werkelyk de Prytanes of opperfte regenten van Corinthus onderdrukte. Die van Corinthus, door deze voorzegginge bevreeft geworden, zochten Cypfelus van kant te helpen, doch konden hun oogmerk niet bereiken. Men wil, dat hy den naam van Cypfelus daar van daan heeft ontfangen, om dat hem zyne moeder een tydlang in een kas hadt gefloten, wordende de zelve van de Corinthers κυψέλη genaamt. Wanneer hy nu zyne mannelyke jaren bereikte, matigde hy zich het gezag over Corinthus aan, regeerde 30 jaren, en liet dat koninkryk zynen zone *Periander* na, en des zelfs opvolgers hebben het tot op den tydt van zekeren tweden *Cypfelus*, zone van Periander den II, behouden. *Diogen. Laërt. Paufanias Corinth.*

CYPSELUS de II was de zoon van Periander, koning van Corinthus en van het eilandt Corcyra. Na dat Periander zyne gemalinne Meliffa hadt vermoord, wierden niet lang daarna Cypfelus en zyn broeder Lycophron aan Procles, koning van Epidaurus, en vader der gemelde princeffe, toegezonden, die hen hunnes vaders wreedheit, aan hunne moeder gepleegt, voorftelde. Cypfelus fcheen zich weinig daar aan te kreunen; maar Lycophron zwoer, dat hy zo lang als zyn vader leefde niet weder te Corinthus zou komen, en begaf zich deswegen naar het eilandt Corcyra; doch de inwoners, vrezende, dat Periander zynen zoon mogt komen opzoeken, doodden hem, en dus ftapte Cypfelus na zyns vaders doodt op den troon, in 't jaar van Rome 169, der wereldt 3399, en voor Chriftus 585. *Herodotus in Thalia*

CYR was een ftadt en biffchoppelyke fetel in Syriê, ftaande onder den patriarch van Antiochiê, en zynde de zelve plaats, daar Theodoretus biffchop was. De Latynfche fchryvers noemen deze ftadt *Cyrus*, of *Cyropolis*, en naar zommigen zou zy het tegenwoordige *Quars* zyn. Johannes, biffchop van die plaats, hieldt aldaar in den jare 476 tegen Petrus de Fouton een Synode. *Miræus Geogr. eccleſ.*

CYRANO BERGERAG, (N. DE) een Franfch fchryver, omtrent den jare 1620 in Gascogne geboren. Zyn vader, een edelman zynde, beftelde hem by een dorppriefter, die koftgangers hieldt, om van hem onderwezen te worden. Maar doordien Cyranus van jongs af een afkeer hadt van diergelyke pedantery en harde opvoeding, wordende hem enkelyk onnutte dingen voorgedragen, die echter voorname ftukken der geleerdheit zouden heten, leerde hy weinig van dezen leermeefter, zo dat hem zyn vader naar Parys zondt, en hem aldaar naar eigen believen, ongeacht zyne jeugt, liet leven. Deze vryheit, om dat hy kon doen zo als hy wilde, bragt hem tot buitenfporige ondernemingen, van welke hem echter nog zeker goed vriendt afhieldt, hem vermanende, om in het regiment der koninklyke lyfwacht kadet te worden. Het gebeurde dan, dat, toen hy 19 jaren oud was, by wegens zyne aangebore ftoutheit wel haaft bekend wierdt, wanneer byna geen dag voorby ging, zonder dat hy zich in een tweegevecht begaf. Ja wanneer op een tydt honderd mannen vergadert waren, om eenen zyner goede vrienden te vatten, viel hy hen alleen op 't lyf, maakte twee op de plaats neder, en wondde zeven gevaarlyk, waar door hy, en door meer diergelyke desperate daden, *Intrepide*, of de onbevreefde, bygenaamt wierdt. In het beleg van Mouffon wierdt hy met een musketkogel doorfchoten, en in de belegering van de vefting Arras in den jare 1640 door den hals geftoken. Cyrano nu in die beide belegeringen veel uitgeftaan hebbende, en, om dat het hem aan voorftanders ontbrak, geen kans ziende om bevordert te worden; hoewel zyne al te vrye levenswyze, als hy al een patroon hadt gehad, hem niet zou toegelaten hebben, om zich voor den zelven te verootmoedigen, verliet hy den krygsdienft, en leide zich geheel op de letteroeffeningen, tot welke hy buiten dat een zonderlinge luft, en de zelve ook gedurende zyn foldatenleven voortgezet hadde, lezende dikwils vele uren achtereen in het wachthuis in de boeken, en ftellende iets op, even zo goed als of hy alleen was geweeft. Naderhandt vervaardigde hy vele boeken, en deedt daar in zyne geeftigheit en groot verftandt blyken. De maarfchalk van Gaffion, die een vriendt van verftandige en dappere mannen was, als bezittende zelf deze hoedanigheden in een hogen graadt, zocht Cyrano by zich te hebben; doch hy weigerde zulks wederom, uit aanmerking om niet gedwongen, maar vry te willen leven. Doch eindelyk overwon hy zich, om zyne vrienden te behagen, dat hy op hun aanraden een patroon by hove zocht te krygen, en nam in den jare 1653 dienft by den hertog van Arpajou, dien hy ook nog in het zelve jaar zyne boeken opdroeg, van welke hy te voren nog gene hadt laten drukken. Deze fchriften beftonden in eene verzameling van brieven, door hem in zyne jeugt gefchreven, nevens een treurfpel over de doodt van *Agrippina*, weduwe van Germanicus; en een blyfpel, in ongebonden ftyl, *le pedant joue* genoemt. Na zyne doodt gaf de Hr. le Bret, zyn goede vriendt, de overige uit, als in den jare 1656 *l'hiftoire comique des etats & empires de la lune*; in 't jaar 1661 *l'hiftoire comique des etats & empires du foleil*; verfcheide brieven, eene kleine verzameling *d'entretiens pointus*, en eenige brokken over de natuurkunde. Alle deze fchriften geven te kennen, dat hy een voorftander van Cartefius gevoelen is geweeft, gelyk hy ook een zonderling vriendt van Jacobus Rohault was. Hy ftierf eindelyk in den jare 1655, hebbende op 't laatft zeer ingetogen geleeft. De Hr. le Bret heeft in de voorreden voor zyne *etats de la lune* tot zynen lof gefchreven.

CYRBES en AXONES zyn namen van zekere wetten van Solon, die den grondt leide tot de Republyk der Atheniënzen, zo als Lycurgus dien van Sparta deedt, en zyne wetten *Rhetra* noemde. Uit deze wetten hebben de Romeinen hunne *leges Sumptuariæ* getrokken, de welke de oppergezaghebber Sylla, zo als Ammianus meldt, in gebruik bragt. De Atheniënzen noemden Solons wetten *Axones*, om dat ze op houte en vierkante tafelen, die omgedraait konden worden, gefchreven waren. De *Cyrbes* behelsden inzonderheit de wetten, rakende den godsdienft, en de *Axones* vervatten de wereldlyke. Deze wetten wierden eerft in Acropolis, of de vefting der Atheniënzen, bewaart, daar hun archive was. Naderhandt liet Ephialtes de zelve affchryven, en deze affchriften in het Prytaneum brengen, maar de originele in het gemelde Acropolis blyven. Zodanig waren deze wetten gefchreven, dat de eerfte regel van de linker handt naar de regter, en het begin der volgende regelen aan het einde der eerfte in eene kromte aan een gehecht, en dus van de regter naar de linker zyde gefchreven waren. Plutarchus meldt in het leven van Solon, dat hy zelf eenige overblyffelen van dit fchrift gezien heeft. *Am. Marcell. l. XVI. Roſſæus l. III. arch. Bochart Geogr. Sacra.*

CYRENÆ, tegenwoordig *Cairoan*, of *Corene*, genoemt, eene Afrikaanfche ftadt in Barbaryê, in het koninkryk Barca gelegen, zegt men van de Grieken aangelegt te zyn, die zich eerft in het eilandt Platera nederzetten, van daar naar Afrika gingen, en door toedoen der Carthaginenzen den grondt van de ftadt Zoa, naby den bron van Apollo, leiden, verkiezende Battus tot hunnen koning, wiens zoon en opvolger Arcefilas in 't jaar van Rome 138, der wereldt 3368, voor Chriftus 616, de ftadt Cyrenæ bebouwde, en met inwoners bevolkte. Deze ftadt ftondt onder hem en zyne opvolgers ruim 200 jaren lang. Naderhandt maakte zy zich dikwils vry, maar was wederom dikwils den tyrannen onderworpen, welker een, met name Nicocrates, in Arctaphila, echte vrouwe van Phedimus, verlieft geworden zynde, haren man doodde, om haar te bezitten. Deze vrouw ontveinfde eerft hare wraak een tydlang, tot dat zy kans zag van hem kwyd te worden, en het landt van zyne tyranny los te maken. Vervolgens kwam deze plaats onder de gehoorzaamheit van Alexander den Groten en der Egyptifche Ptolomeuffen, onder welke een, Appion bygenaamt, zynde de broeder van Lathurus, en in 't jaar van Rome 658, der wereldt 3888, voor Chriftus 96, koning, het Romeinfche volk tot zyne erfgenamen maakte, wanneer de Raadt bevel gaf, dat de fteden van dit kleine landfchap vry zouden zyn. Doch toen Cyrene een opftandt verwekte, wierdt het verwoeft, maar naderhandt door de Romeinen wederom herbouwt. Na dezen viel zy den Arabieren, en ten laatfte den Turken te deel. Het landfchap *Lybia Cyrenaica*, wordende naderhandt *Pentapolis* genoemt, en tegenwoordig onder den naam van *Meſtrata* bekend, bevat vyf fchone fteden, namentlyk: *Cyrene*, *Apollonia*, *Ptolemaïs*, *Arſinoë* en *Berenice*. De laatfte vier leggen langs de Middelandfche zee, maar de eerfte legt tien mylen daar van daan op een heuvel, naby de rivier Droëfo, en vervalt van tydt tot tydt. Strabo meldt, dat zy byzonderlyk beroemd is geweeft wegens verfcheide brave mannen, die daar geboren wierden, als *Ariſtippus*, leerling van Socrates, en de voornaamfte van de fecte der Cyreneefche Philofophen, ook *Areta*, dochter van Ariftippus, en die na hem het zelve gevoelen dreef; voorts *Callimachus*, *Eratoſthenes*, *Carneades*, en verfcheide anderen. *Strabo l. XVII. Pomp. Mela lib. I. c. 8. Plin. l. I. c. 5. Ptolemæus l. IV. Livius. Juſtin. Euſebius. Marmol deſcr. Afr. l. VIII. c. 10.*

CYRENE was, volgens de verdichtfelen der poëten, eene dochter van de rivier Peneus, en wierdt bemind van Apollo, die haar met geweldt van het Theffalonifche gebergte Pelio wegvoerde, en naar Afrika bragt, alwaar hy *Ariſtæus* by haar teelde, hebbende aldaar zekere landftreek den naam *Cyrenaica* van haar ontfangen. Zommigen houden daar voor, dat deze Cyrene eene dochter des Theffalifchen konings Hypfæus is geweeft. *Stephanus in K.*

CYRENE was de naam van zekere vrouwsperfoon, wegens onkuifchheit befaamd, die van de twaalfderlei wyzen, van welke zy zich in 't byflapen wift te bedienen, δωδεχαμήχανον, *Dodechamechanon*, pleeg bygenaamt te worden. *Scholia in Ariſtophanis ranas.*

CYRENEESCHEN, CYRENAICI, of CYRENÆI, wierden de aanhangers van zekere philofophifche fecte, naar des zelfs autheur Ariftippus van Cyrene, die leerling van Socrates was, en in 't jaar der wereldt 3588, voor Chriftus 396, van Romens bouwinge 358, en in de XCVI Olympiade leefde, genoemt. Hun gevoelen was, dat 'er maar twee bewegingen in de ziele waren, namentlyk de fmert en de wellufft. De laatfte noemden zy eene aangename, maar de eerfte eene onaangename beweging, en vooronderftelden, dat alle foorten van wellufft malkander gelyk waren. Zy hielden het in zo verre met de deugdt, voor zo verre zy tot de zinnelykheit ftrekte, even als een geneesmiddel enkelyk om des zelfs dienft en vrucht geacht en gebruikt wordt, namentlyk om de gezondheit of wederom te erlangen, of te onderhouden. Zy verachtten de redeneerkunft, en zommige onder hen verwierpen ook de natuurkunde, gelyk als Meleager, van wien Diogenes Laërtius gewaagt, meldt. Ariftippus hadt, behalven zyne dochter, nog vele andere leerlingen, onder welke ook Hegefias was, die de ongemakken dezes levens zo fchrikkelyk afmaalde, dat vele zyner toehoorders, om niet in de zelve te vervallen, zich zelf ontlyfden. Om welke redenen een der Ptolemeuffen verboodt, dat 'er in 't toekomende van deze ftoffe zou gefproken worden. Deze *Hegeſias* was het hoofdt van de fecte der *Hegeſianen*.

stianen; en *Annicerius* nevens *Theodorus* stichtten de secten, de welke naar hunnen naam genoemt wierden. *Diog. Laert. l. II. in vita Aristipp. Cicero Hesychius. Suidas. Vossius de sect. Philos. c.* 9.

CYRENIUS, of QUIRINIUS, landvoogdt van Syrië, gezonden door Augustus, na dat Archelaus, koning der Joden, in ballingschap gezonden was, naar Vienne, omtrent tien jaren na de geboorte des Heilands. Plinius Sulpitius Quirinius, want dat is zyn rechte naam, volgde Quintilius Varus in 't landbestier van Syrië. Lucas schynt te zeggen, dat de beschryving, die de moeder maagdt noodzaakte, met Joseph naar Bethlehem te reizen, als Jesus Christus daar geboren wierdt, de eerste beschryving is die onder het stadhouderschap van Quirinius of Cyrenius geschiedde, als hy zegt: *Deze eerste beschryving geschiedde, toen Cyrenius stadhouder over Syrië was.* Maar naardien Cyrenius eerst tien jaren na de geboorte van Jesus Christus stadhouder over Syrië wierdt, zyn vele geleerden van gedachten, dat men de woorden dus moet vertalen: *Deze beschryving, die Joseph en Maria noodzaakte naar Bethlehem te gaan, geschiedde eerder dan de beschryving, die onder het stadhouderschap van Quirinius voorviel.* De eerste was algemeen door het gansche gebiedt van Rome; en die van Quirinius ging alleen over Syrië, en de aanleggende en onderhorige landschappen. Petavius, Grotius en Usserius staan toe, dat Quirinius geen stadhouder van Syrië was in het jaar, toen Jesus Christus geboren wierdt, maar willen, dat hy landvoogdt van Cilicië zynde, wel byzonderlyk kan verkoren en afgezonden zyn, om deze beschryving van Syrië en Judea te doen, hoewel de geschiedschryvers die omstandigheit niet melden, om dat ze in zich zelve van weinig belang is. Maar Lucas heeft die wel, en naar waarheit aangehaalt, en heeft die wel onderscheiden van de twede beschryving, of optelling, die in 't zesde of tiende jaar van 's Heilands geboorte gedaan wierdt, door den zelven Quirinius, of Cyrenius. Tertullianus heeft gemeent, dat de beschryving, door Lucas aangehaalt, door Sentius Saturninus, landvoogdt van Syrië, onder Augustus geschiedde. Usserius tracht hem met den H. Evangelist overeen te brengen, zeggende, dat waarlyk Sentius Saturninus stadhouder over Syrië was in dezen tydt; maar dat Quirinius, die landvoogdt van Cilicië was, een buurgewest, nu byzonderlyk gekomen was om deze beschryving in het landbestier van Saturninus te doen. Maar anderen houden staande, dat Saturninus die provincie verlaten hadt voor het laatste jaar van Herodes, gelyk Josephus te kennen geeft, en overzulks al voor de geboorte van Jesus Christus. *Luc. II*, 2.

CYRIACUS leefde in de IV eeuwe, ten tyde van Macarius, bisschop van Jeruzalem. Zyn naam was te voren *Judas*; maar zynde tot den Christelyken Godsdienst overgegaan, liet hy zich in den doop *Cyriacus* noemen. Men geeft voor, dat hy de keizerin Helena de plaats aanwees, daar het waarachtige kruis van Christus was bewaart geworden, gelyk men ook het zelve in den jare 326 heeft gevonden. Zo beweeren ook zommigen, dat deze Cyriacus de orde der kruisdragers, aan welke naderhandt paus Alexander de III zekere regels naar de orde van Augustinus gaf, het eerst zou hebben begonnen. *Gregor. Turonens. l. I. c.* 36. *Baron. an.* 326. *Historie van der geest. ordens. P. I. n.* 62.

CYRIACUS, een bisschop van Adana, of Adena, in Cilicië, wierdt door de Oostersche bisschoppen, die een Synode te Constantinopel hielden, in den jare 382 naar Rome gezonden, om aldaar mede het Concilie, dat de paus Damasus met de Westersche bisschoppen hadt aangestelt, by te wonen, en om hen verslag te doen van de verkiezing van Flavianus tot bisschop van Antiochië. *Baronius A.C.* 383.

CYRIACUS, van Ancona, bygenaamt *Antiquarius*, was in de XV eeuwe beroemd, en trok door Europa, als ook door een gedeelte van Asië en Afrika, waar van hy eene beschryving in 't licht gaf. Antonius Augustinus, nevens anderen, leggen hem te last, dat hy vele opschriften verziert heeft, en dus by Antonius van Viterbo moet vergeleken worden. Hy heeft ook in de Italiaansche tale het leven der keizeren tot op Frederik Barbarossa beschreven. *Alberti Descr. Ital. pag.* 280. *Vossius de Hist. Lat. lib. III. cap.* 10.

CYRIACUS, patriarch van Constantinopel, wierdt in den jare 596 na Johannes Jejunator ingewyd. Na dat hy was verkoren, zondt hy twee gedeputeerden met zyne geloofsbelydenisse aan den toenmaligen paus Gregorius, die hem wel vriendelyk antwoordde, maar zyn Nuncius Sabianus belastte, van niet eerder de communie by te wonen, voor dat hy den tytel van algemenen bisschop, welken Johannes Jejunator, of de Vaster, zich hadt aangematigt, wederom afgelegt hadde. Naderhandt hieldt Cyriacus een Synode, en doordien de paus te gemoet zag, dat deze patriarch in gemelden tytel door de leden van dit Synode mogt bevestigt worden, schreef hy aan verscheide Oostersche prelaten, met verzoek, van zich in dezen tegen Cyriacus aan te kanten. Het gebeurde ondertusschen, dat deze patriarch met den keizer Phocas in onmin geraakte, om dat hy zyn goddeloos leven bestrafte. Ten einde nu Phocas zulks mogt wreken, liet hy plakkaten aanslaan, met verbodt, van aan geen anderen, dan alleen aan den Roomschen bisschop, den tytel van *oecumenicus*, of algemeen bisschop, te geven. Cyriacus, dit gehoort hebbende, stierf daar over in den jare 606 van hertzeer. *Nicephorus l. XVIII. Theophan. Cedrenus. Baronius ad A. C.* 595 & 606. *Cyprius in chron. eccl. Græc. p.* 71. *Basnage hist. de l'Eglise l. VI. c.* 4. §. 7.

CYRIADES was uit een adelyk geslacht in Syrië gesproten. Hy moest voor zynen vader, dien hy met zyn kwaad leven vertoornt hadt, vlieden, en ging dies over by de Persianen; en toen hy aldaar by den koning Sapor dienst zocht te hebben, bragt hem zulks zyne genade te wege. Als naderhandt de oorlog tegen de Romeinen begon, was hy de eerste, die Odenatus, en daar op Sapor, in de provincien van 't Roomsche ryk bragt, met welkers hulpe hy de steden Antiochië, Cæsarea en Tarsus veroverde, en zich *Augustus* liet noemen. Doch toen Valerianus met een leger tegen hem te velde trok, wierdt hy in den jare 259 van zyn eigen volk gedood. *Trebellius Pollio de* 30. *tyrann. c.* 1.

S. CYRILLUS, de Apostel der Slaven, was van Thessalonica in Griekenlandt geboortig, en kreeg in den doop den naam van *Constantinus*, welken hy echter te Rome met den eerstgemelden verwisselde. Hebbende het in de Philosophie zo verre gebragt, dat men hem in 't algemeen *den Philosooph* noemde, begaf hy zich nevens zyn broeder Methodius in een klooster te Constantinopel van de orde van S. Basilius. Naderhandt bekeerden deze beide broeders, op bevel der keizerinne Eleonora en des keizers Michiël, niet alleen de Bulgaren, Gazariers en andere Slavische volkeren tot het Christen gelove, maar zy gingen ook, op het verzoek van den koning Suatoplicus, omtrent het jaar 856 naar Moravië, en roeiden aldaar binnen den tydt van 4 jaren den Heidenschen Godsdienst uit. En vermits omtrent dien tydt de Boheemsche hertog Borzivogius zich liet dopen, wierdt Cyrillus van paus Nicolaus tot aartsbisschop van Bohemen benoemt, en 't gansche landt den Apostolischen stoel onderworpen. Daar op wierden de gemelde beide broeders over eenige tegen hen ingebragte beschuldigingen, onder welke de voornaamste was, dat zy in de Slavonische tale predikten, naar Rome geroepen, by welke gelegenheit zy het lyk van den heiligen Clemens, dat zy te Chersona hadden bekomen, mede derwaarts bragten. Maar hoewel zy na hunne aankomste aldaar volkomen vry gesproken wierden, zegt men echter, dat Cyrillus zynen broeder het aartsbisschoppelyke ampt hadt overgegeven, en de orde der Benedictynen aangenomen hebbende, te Rome in den jare 869 is gestorven. Methodius wilde uit hoofde zyner belofte zyn ligchaam naar Constantinopel overbrengen, maar wierdt gedwongen om het aan de kerke van S. Clemens te Rome over te laten. Men wil, dat Cyrillus *Zamenspraken* in de Grieksche tale heeft geschreven, die men zegt dat ook in de Boheemsche tale te vinden zyn. *Bilejor. de mut. rel in Boh. l. I. Stranski in Rep. Boh Balbin. epit. rer. Boh. pag.* 6. *seq. Id. in misc. Bohem. lib. IV. Dec. I.*

CYRILLUS, patriarch van Jeruzalem, zynde door Maximus, bisschop van die stadt, tot ouderling geordent, weigerde eenige andere plichten dan als diaken te verrichten, indien men Hieronymus mag geloven, zo lang als die bisschop leefde. Na des zelfs doodt wierdt hy in des zelfs plaats verkoren in 't jaar 349 of 350 door Acacius, en de bisschoppen, die het met hem hielden, weshalven hy by de Roomschgezinden verdacht gehouden wierdt. Hoewel hy niet lange met Acacius in vriendschap leefde. Het onderling geschil, wegens den rang, en de ordening der bisschoppen van Palestina veroorzaakte een onderlinge vyandschap. Acacius deedt Cyrillus in een Concilie, gehouden in 't jaar 357, afzetten, onder voorwendsel, dat hy de heilige vaten der kerke verkocht hadt, om het geldt den noodlydenden ledematen te geven. In zyne plaats wierdt Eutychius aangestelt, die waarschynlyk bisschop van Eleutheropolis was. Cyrillus appelleerde van het vonnis van dit synode aan een talryker Concilie. Doch hy wierdt genoodzaakt naar Tarente te ontwyken, alwaar hy eenigen tydt bleef by Silvanus, bisschop van die stadt, die hem in zyne gemeenschap aannam, en nevens hem den H. dienst liet waarnemen. Ter zelver tydt was 'er een Concilie te Melitene of Malathia, wiens bisschoppen van de party van Acacius waren. Onder deze was ook Cyrillus tegenwoordig. Naderhandt bevondt hy zich ook op het Concilie van Seleucia, alwaar hem bisschop Basilius van Ancyra, Eustathius van Sebaste, en andere, die men Halve-Arianen noemt, in hunne gemeenschap aannamen. Acacius, om zich op Cyrillus te wreken, maakte zyn hof by Eudoxia, en veroorzaakte, dat Cyrillus op een Concilie te Constantinopel afgezet wierdt. Toen verordende men Herennius, bisschop van Jeruzalem, om dat Eutychius zyne gemeente niet scheen te zullen willen verlaten. De opvolger van Herennius was Heraclius, die gevolgt wierdt van Hilarius. Na de doodt van keizer Constans liet keizer Julianus de gebanne bisschoppen weder uit hunne ballingschap komen; en dus is Cyrillus onder anderen ook herstelt, blyvende in 't bezit van zyn bisdom van Jeruzalem tot aan de doodt van keizer Valens; onder wiens regering hy voor de derde maal gebannen wierdt, zonder voor de doodt van dien keizer weder naar Jeruzalem te keren, namentlyk in 't jaar 378. In 't volgende jaar wierdt 'er te Antiochië een Concilie gehouden, en men handelde van de gemeentens te Jeruzalem, en der zelver beroertens; weshalven Gregorius Nyssenus derwaarts gezonden wierdt, om de rust te bevorderen. Eindelyk is Cyrillus wederom bevestigt, en zyne ordening door het Concilie, in 't jaar 380 te Constantinopel gehouden, goedgekeurt. Hy stierf den 11, (of 18, volgens anderen) Maart 386. Zyn opvolger was *Johannes*. Hieronymus meldt, dat Cyrillus in zyne jeugt een Catechismus gemaakt heeft; hoedanige men thans 18 telt, aan de Catechumeni gericht; onder de welke echter zommigen met recht voor onecht gehouden worden; als by voorbeeldt, wanneer men hem doedt spreken van een dadelyke en ligchamelyke tegenwoordigheit van Jesus Christus in 't H. Avondmaal. Men heeft ook nog een brief van Cyrillus aan keizer Constans, waar in hy bericht van een wonderlyk en helder kruis, dat boven Jeruzalem zou gezien zyn, ook schryft men hem eene homilie toe, waar in hy handelt van de voorstelling van het kindeken Jesus in den tempel. Doch dit stuk wordt ook in twyffel getrokken. En zyn brief aan Augustinus, nopens de wonderwerken van Hieronymus, is buiten tegensprake van een lateren opstel. Zyn schryfstyl is eenvoudig en nadrukkelyk, waar in de rechtzinnige lere klaarlyk voorgestelt, maar de kettersche dwalingen bondig wederlegt worden. Johannes Grodecius heeft zyne *Catechefes* allereerst naar een Griekſch handſchrift van den kardinaal

naal Hosius vertaalt, gedrukt te Antwerpen in 't jaar 1564. Morellus heeft het oorspronkelyk Griekfch der elf eerste en vyf laatste volgens een handschrift der bibliotheek van Mesnee in 't licht gegeven. Prevôt vondt ze alle te zamen in de Vatikaansche bibliotheek, en liet ze te Parys in 't jaar 1609 drukken; welke uitgave in 't jaar 1631 herdrukt is. Men vindt de werken van Cyrillus ook in de Boekzaal der Vaderen: doch de fraaiste uitgave van alle zyne werken is die van *Thomas Milles*, uitgekomen te Oxford in den jare 1703, waar voor het leven van Cyrillus gevonden wordt. Ook heeft de Vader *Touttée*, van de zamening van St. Maur, de werken van Cyrillus in den jare 1720 te Parys by malkander in het licht gegeven. *Hieron. Chron. Epiphan. Hær.* 66. & 73. *Rufin. l. I. c.* 23. *Joh. Damasc. or.* 3. *de imag. Bellarm. de script. Baron. A. C.* 351. 353. 381. 386. *du Pin Biblioth. script. Eccl. sec. IV. Baillet. Tillemont.*

CYRILLUS, patriarch van Alexandrië, leefde in de V eeuw, en was den 16 October 412 de opvolger van Theophilus, zyn moeders broeder. Hy joeg de Novatianen uit zyne bisschoplyke stadt, en ontnam Theopemptus, hunnen bisschop, al zyn goedt. Niet lang daar na pleegden de Joden te Alexandrië vele buitensporigheden omtrent de Christenen. Maar Cyrillus stelde zich aan 't hoofdt zyner gemeente, bestormde de Synagogen, verjoeg de Joden, en plunderde alle hunne goederen. Dit verwekte Orestes, stadhouder van Alexandrië, tegen hem. Hier uit ontstonden twee partyen in de stadt. Vyf honderd monniken zamen scharende, om hunnen bisschop te beschermen, kwetsten Orestes zelve. Hypatia, een vermaarde vrouw, dochter van den Philosooph Theon, wierdt ook gedood, wordende verdacht gehouden, dat ze Orestes opgehitst hadt. Maar het meeste, waar door Cyrillus zich vermaard gemaakt heeft, is zyn geschil met Nestorius. Deze bisschop van Constantinopel weigerde de moeder maagdt een moeder Gods te noemen. Hier aan ergerde zich de gemeente. En de geestelykheit, monniken en het volk wederstonden zyne mening. Dit geschil ging tot in Egypten over, alwaar de voorstanders van Nestorius hunne Homilien verspreidden. Zommige Egyptische monniken voegden zich by hem. Maar Cyrillus schreef aan de zelve, wederleggende het gevoelen van Nestorius. Na vele schriften over een weder gewisselt te hebben wierdt de zake voor Cœlestinus, bisschop van Rome, gebragt, werwaarts Cyrillus den diaken Possidonius zondt; hoewel Nestorius hem ook een brief schreef, waar in hy zyne dwaling beweerde. Cœlestinus van beide zyden onderricht zynde, verzamelde een Concilie te Rome in de maandt van Augusty 430. Hier wierdt het gevoelen van Nestorius veroordeelt, en Cyrillus voor rechtzinnig verklaart. Cœlestinus droeg hem daarenboven de uitvoering der uitspräke van 't Concilie op, behelzende, dat Nestorius van zyne bediening afgezet en in den kerkelyken ban zou gedaan worden, ten ware hy binnen tien dagen, na dat hem de uitsprake van 't Concilie bekend was gemaakt, zich aan die uitsprake kwam te onderwerpen. Cyrillus gaf hier van kennis aan Nestorius, en stelde twaalf Anathemata tegen hem op. Dit veroorzaakte, dat het geschil nog heviger wierdt, aangezien de bisschoppen der Oostersche kerken zich by het gevoelen van Nestorius voegden; weshalven de keizer Theodosius, om de rust aan de kerke te geven, geraden vondt, een algemeen Concilie te vergaderen, beroepende het zelve by een brief van den 19 November 430 tegen pinxteren van het volgende jaar. Cyrillus was 'er de voorzitter van. Zommige zeggen, dat zulks is geschied uit name van paus Cœlestinus, doch het tegendeel is veel waarschynlyker. Nestorius wierdt veroordeelt en afgezet, en het gedrag van Cyrillus goedgekeurt. Johannes van Antiochië, en andere Oostersche bisschoppen zonderden zich van de kerkvergaring af, verdedigden Nestorius, en hielden een afzonderlyk Concilie, op het welk Cyrillus in tegendeel afgezet wierdt. Het keizerlyk hof begunstigde eerst Nestorius, maar naderhandt Cyrillus. De Oostersche bisschoppen moesten zich eindelyk vinden laten. Nestorius, de autheur dezer beroertens, moest naar Oasis in ballingschap gaan, en zyne schriften wierden ten vuure gedoemt. Cyrillus bleef in zyn bisdom tot het jaar 444, wanneer hy stierf. Men heeft zyne werken in 't Griekfch met de Latynsche vertaling, in zeven delen in fol. gedrukt in 't jaar 1638 by Johan Aubert, kanunnik van Laon. In het eerste stuk zyn de boeken van de aanbiddinge en den Godsdienst in den geest en in de waarheit, nevens eene verklaring over de vyf boeken van Mozes. Het twede stuk behelst eene verklaring over Esaias. Het derde een verklaring over de 12 kleine Profeten. Het vierde een verklaring over het Evangelium van Johannes. Het vyfde stuk behelst twee delen, van welke het eerste wederom begrypt eenige zamenspraken nopens de Drieëenheit en menschwording; en het twede de homilien en brieven. Het zesde stuk behelst de schriften tegen Nestorius, Julianus, de Anthropomorphiten, nevens een werk over de Drieëenheit. Andere werken, die op den name van Cyrillus gaan, zyn onecht. In 't tegendeel zyn vele zyner echte schriften verloren. Voorts vindt men in de schriften van Cyrillus een zeldzame vloejendheit en schranderheit. Het Woordenboek, en boek van de dieren, onder den name van Cyrillus, schynt van een ander autheur te zyn. *Gennad. vir. illustr. c.* 57. *Phot. Biblioth. Sigebert. script. Eccl. c.* 24. *Sixtus Sinens. Bibl. l. IV. A. C.* 432. *Trithem. Bellarm. Baron. du Pin.*

CYRILLUS LUCARIS, patriarch van Alexandrië, en naderhandt van Constantinopel in de XVII eeuwe, was geboren op 't eilandt Kandië, en in de stadt van dien name, den 12 November 1572. Twaalf jaren oud zynde wierdt hy naar Venetië gezonden, en van daar naar Padua, om 'er zyne studiën voort te zetten. Margunius, bisschop van Cythera, een man van een grote vermaardheit, was zyn leermeester. Zyne studiën aldaar hebbende voltrokken, begaf hy zich naar Duitschlandt, leefde zeer vertrouwelyk met eenige Protestanten, en bragt der zelver gevoelens en geleerdheit in Griekenlandt. Hy was eerst onderling, naderhandt archimandryt, zynde geordent door zyn bloedverwant Meletius Piga Prosyncellus, naderhandt patriarch van Alexandrië. Deze zondt hem naar Lithauwen, alwaar hy de vereeniging der Luthersche met de Roomsche verhinderde. Maar wanneer men hem verdacht hieldt, dat hy de Lutherschen begunstigde, gaf hy eene belydenisse uit, overeenkomende met die van de Roomsche kerk omtrent de geschilstukken van het geloove. Na dat hy te Constantinopel wedergekeert was, vondt hy aldaar Meletius Piga, in de bediening van patriarch, op zyn uiterste. Na des zelfs doodt wierdt hy tot patriarch van Alexandrië beroepen, welke bediening hy ook eenige jaren lang bekleed heeft. In 't jaar 1612, wanneer Neophytus, patriarch van Constantinopel, door Sultan Achmet op 't eilandt Rhodus gebannen was, wierdt Cyrillus voorgestelt om des zelfs plaats te Constantinopel te vervullen, gelyk hy deedt, en zou na de doodt van Neophytus des zelfs opvolger geweest zyn, ten ware Timotheus, bisschop van Patras, deze hoge bediening erlangt hadt. Toen ontweek Cyrillus naar Wallachië, en van daar naar Alexandrië. Na de doodt van Timotheus in 't jaar 1621 voer hy voort met de Protestanten gemeenschap te houden, en breidde der zelver lere in de Griekfche kerk uit. De Griekfche bisschoppen en verdere geestelykheit wederstonden hem hier in; invoegen hy van zyne patriarchale waardigheit afgezet, en naar Rhodus in ballingschap gezonden wierdt. Anthimus, bisschop van Andrinopel, wierdt in zyne plaats tot patriarch van Constantinopel verklaart. Eenigen tydt daar na verkreeg de gezant van Engelandt des zelfs vryheit, om wederom tot zyne gemeente te mogen keren; wanneer Cyrillus in zyne waardigheit herstelt wierdt. Toen wilde hy in rust levende een Catechismus volgens zyn gevoelen laten drukken, en men zag een geloofsbelydenis in 't licht komen, behelzende de gronden van den Godsdienst der Protestanten. In 't jaar 1636 wierdt hy op 't eilandt Tenedos gebannen, maar na drie maanden herstelt; hoewel hy sedert niet lange rust gehad heeft, want hy wierdt den 27 Juny 1638 gelicht, van Constantinopel op een schip gevoert en gewurgt; hoewel anderen zeggen, dat hy omtrent de Zwarte zee in de gevangenisse is geworpen, en in 't voornoemde jaar gewurgt. Zyn opvolger was CYRILLUS CONTARI van Berrhea, van wien het volgende artykel handelt. *Gautier Chron. sec. XVII. Spondan. A. C.* 1627. *n.* 9. 1638. *n.* 14. 1639. *n.* 12. *Joh. Henr. Hottinger. Analect. Hist. Theol. Thom. Smith Abregé de la Vie de Cyrille Lucar, defense de la perpetuité de la Foi de M. l'Abbé Renaudot. Du Pin script. Eccl. sec. XVII.*

CYRILLUS CONTARI, patriarch van Constantinopel, was geboortig van Berrhea, eene stadt in Macedonië, tegenwoordig *Veria* genoemt. Hy wierdt in zyne jeugt van een Griekfch monnik, met name Gregorius, onderwezen, maar ging naderhandt over tot de Jesuiten, en genoot het onderwys van Dionysius Guillius, een Italiaan. Daar op wierdt hy bisschop van Berrhea, door toedoen van den patriarch Timotheus. Het gebeurde onderwylen, dat de aartsbisschop van Thessalonica, naar Moskovië gegaan zynde om aldaar aalmoezen te verzamelen, zich liet overreden om daar in 't geheel te blyven. Dies zocht Cyrillus Contari aartsbisschop van Thessalonica te worden; en wanneer hem de patriarch van Constantinopel Cyrillus Lucaris hier toe niet wilde de behulpzame handt bieden, vatte hy een onverzoenlyken haat tegen hem op, waar door inzonderheit de onlusten wierden veroorzaakt, waar in Cyrillus Lucaris wierdt ingewikkelt. Ook gebruikte Cyrillus Contari het geldt, dat hy in Moskovië en in andere landen hadt gezamelt, in den jare 1633 om Lucaris uit zyn patriarchschap te stoten, maar verloor alle hoop daar toe, toen hy het den Turken beloofde geldt niet kon leveren. Doch eindelyk bereikte Cyrillus Contari in den jare 1635 zyn oogmerk, maar voerde een zeer ergerlyk leven, zo dat hy zich niet alleen in wellusten dompelde, maar zich ook menigmalen door den toorn zodanig liet overmeesteren, dat hy de bisschoppen met vuisten kwalyk handelde, waar door hy by de meesten in groten haat geraakte. Maar hy moest wederom van het patriarchschap afstaan, toen men Cyrillus Lucaris van nieuw herstelde; en hoewel hy na 't overlyden van den zelven weder patriarch wierdt, is hy echter kort daarna, toen de Turksche keizer van den oorlog tegen de Persianen te rug kwam, over verscheide misdaden aangeklaagt, naar Tunis gebannen, en aldaar gewurgt. *Cyprius & Hilarius in chron. eccl. Græca p.* 460 *seq. Leo Allatius de perpet. consens. utriusque ecclesf. l. III. c.* 11. *Smith de vita, studio, gestis & martyr. Cyrilli Lucaris.*

CYRILLUS, patriarch van Antiochië, was wegens zyne geleerdheit en heiligheit beroemd, en stierf in den jare 297. *Euseb. in Chron. & Hist. Eccles. l. VII. c.* 26. *Baron. A. C.* 283. *n.* 9. 299, *n.* 9.

CYRILLUS, patriarch van Antiochië, volgde zynen broeder Athanasius in den jare 1619 op, en wierdt door Ignatius van deze waardigheit berooft; want de zelve liet hem in den jare 1628 doden. *Gualtherus in Chron. sec. XVII.*

CYRILLUS *Scythopolitanus*, een monnik uit Palestina, uit de stadt Scythopolis, leefde in de V eeuwe, en was een leerling van den beruchten Euthymius, wiens leven hy ook beschreef, wordende het zelve by Cotelerius in zyne *Monumenta ecclesiæ Græcæ* en by Surius en Bollandus *ad d.* 20 *Jan.* gevonden. Ook heeft hy het leven van *Saba*, als mede dat van *Johannes Silentiarius*, beschreven, dat by Surius *ad d.* 13 *Maji* en 5 *Decembris* gevonden wordt, gelyk ook het eerste by Henschenius en Papebrochius *ad d.* 13 *Maji*. Baronius houdt daar voor, dat hy het leven van *Theodosius Cœnobita* en dat van *S. Cyriacus* mede heeft opgestelt. *Baron. an.* 475, 491 & 511. *Vossius de hist. Græc. l. II. c.* 21. *Cave.*

CYRILLUS, diaken der gemeente te Heliopolis, naby den berg

berg Libanus, was een beeldestormer onder de regering van Konstantyn: want door een goddelyk vuur gedreven, gelyk Theodoretus van hem zegt, verstoorde hy verscheide afgoden beelden, als voorwerpen van den Heidenschen godsdienst. Deze wreekten zulks onder de regering van Julianus, niet alleen op de geestelyke gebouwen der Christenen, maar op hen zelf, dodende, en met hunne tanden verscheurende die zy eerst ontmoetten. Doch deze wreedheit wierdt, zegt de voorgemelde schryver, van Godt aan hen met blindheit gestraft; daarenboven verloren ze schielyk alle hunne tanden, met hunne tong. Anderen voegen 'er nog meer wonderen by. *Theodoret. Hist. Eccl. l. III. c. 7. Petrus Alcyonius in medice Legato priore, fol.* 104.

CYRSILUS, een Atheniënzer, die, willende zyne medeburgers overreden om Xerxes voor hunnen vorst te erkennen, dood gesteenigt wierdt. *Cicero in Offic. l. III. c.* 11.

CYRUS de I, koning van Persië, was de zoon van Cambyses, een Persiaan van geringe afkomst, en van Mandane, dochter van Astyages, koning van Meden, en wierdt op bevel van zyn grootvader in een bosch gelegt, om aldaar van de wilde dieren verslonden te worden, om dat hem voorspelt was, dat hem een zyner neven zou van den troon stoten. Doch Harpagus, zullende dit bevel uitvoeren, bewaarde zyn leven, en liet hem in een schaapherders huis opvoeden. Wanneer naderhandt eenige Persianen een opstandt verwekten, en hy hun hoofdt wierdt, gebeurde het, dat hy Astyages van den troon stiet, en een aanvang van het Persische ryk maakte, zynde dus op den ondergang van 't Medische ryk gegrondvest. Dit geschiedde in den jare van Rome 196, in 't 3 jaar der LV Olympiade, in 't 19 jaar der regering des Romeinschen konings Servius Tullius, der wereldt 3426, en voor Christus geboorte 558. Naderhandt baanden hem zyne veelvuldige overwinningen den weg tot de monarchie. Wanneer Crœsus, koning van Lydië, ondernam, den loop zyner gelukkige voortgangen te stuiten, verloor hy zyn gehele ryk in 't jaar der wereldt 3440, en hadt ook haast zyn leven verloren, zittende reets op den houtmyt om verbrand te worden. Voorts liet Godt door dezen Cyrus zyn volk uit de gevangenisse van Babel verlossen; want hy belegerde in den jare der wereldt 3446 Babylon, liet de rivier den Euphraat in een ander kanaal leiden, het welk hy deedt eer de Babyloniërs het gewaar wierden, en veroverde dus die stadt. Hebbende alzo in 't 21 jaar zyner regering de Persische monarchie begonnen, liet hy de Joden uit hunne gevangenisse gaan, en vergunde hen wederom naar hun landt te trekken, om de stadt Jeruzalem, nevens den tempel, te herbouwen. Theodoretus meldt, dat de Propheet Daniel hem zynen naam in Jezaia en de voorzegging van dit voorval heeft getoont. Ondertusschen moest gansch Asië voor dezen overwinnaar bukken, die ook onder anderen de Massageten beoorloogde, en hun leger, nevens des zelfs veldheeer Spargapisus, zone der koninginne Tomyris, versloeg en doodde. Doch niet lang daarna kwam deze koningin zelf met een machtig heir te velde, en bragt de Persianen in wanorder, waar by Cyrus zelf zyn leven verloor; waar op de koningin Tomyris hem liet het hoofdt afhouwen, en het zelve in een vat met bloedt opgevult steken, zeggende daar by, dat hy zich nu met bloedt zou verzadigen, naar het welke hy een zo groten dorst hadt gehad. Het algemeen gevoelen is, dat deze zyne doodt is voorgevallen in den jare der wereldt 3455, van Romens bouwinge 225, in 't 4 jaar der LXII Olympiade, voor Christus 529, en in 't 9 jaar zyner Persische monarchie, welken tydt men van zyne overige regering moet onderscheiden, als die zamen 30 jaren duurde. Hem volgde zyn zoon Cambyses op. *Xenophon in Cyropædia. Herodotus l. I. Justin. l. I. Josephus lib. II. Antiq. Diodor. Sicul. l. II. Ctesias apud Photium. Euseb. in Chron. l. LX. & in Præp. Evang. Torniel. & Salian. a. m.* 3494 *seq. Scaliger l. V. de emendat. temp.*

CYRUS de II, bygenaamt de Jonge, zoon des Persischen konings Darius Nothus, en jonger broeder van Artaxerxes Mnemon. De vader Darius, op zyn sterfbedt leggende, riep hem uit de provincie, die hem was toebetrouwt, te rug, wanneer hy Tissaphernes, op wien hy zich volkomen betrouwde, medebragt. Deze maakte Artaxerxes, opvolger van Darius, wys, dat Cyrus een kwaad voornemen tegen hem dat gesmeed, het welk den koning zodanig verdroot, dat Cyrus buiten twyffel van kant zou zyn geholpen, indien hun beider moeder Parysatis den koning niet hadt bevredigt; zo dat Cyrus niet alleen zyn leven, maar ook het bestier der provincie, hem van Darius gegeven, behieldt. Zo haast als Cyrus wederom te rug keerde, zocht hy zich aan zynen broeder te wreken, bragt, door middel van eenige Grieksche officiers, die tot hem waren overgelopen, een tamelyk leger op de been, en ging daar mede over den Euphraat. Artaxerxes, hier van door Tissaphernes verwittigt zynde, hadt zich in goeden staat van tegenweer gestelt, zo dat 'er by Babylon in den jare der wereldt 3583, voor Christus 401, van Rome 353, en in het 4 jaar der XCIV Olympiade, een hoofdtreffen voorviel, waar by Cyrus zelf het leven inschoot. De Grieken, die hem hadden bygestaan, 10000 man sterk zynde, waren op de helft gesmolten, en trokken onder 't bevel van Xenophon af, gelyk hy dezen merkwaardigen aftocht zelf heeft beschreven. *Xenophon de expedit. Cyri. Plutarch. in Artaxerxe Justin. l. V. Bayle Dict. Critiq.*

CYRUS, patriarch van Constantinopel, was eerst een monnik van het eilandt Amestriada, en kwam tot de waardigheit van patriarch door de bevordering van Justinus den jongen, welken hy voorzegt hadde, dat hy wederom op den troon zou verheven worden. Doch hy zelf wierdt naderhandt van Philippicus Bardanes in den jare 712, toen de zelve het ryk overweldigde, gebannen.

CYRUS, patriarch van Alexandrië, was de kettery der Monotheliten toegedaan, en verkreeg door gunst des keizers Heraclius den Alexandrynschen setel, zynde te voren bisschop van Phasis, eene stadt in 't landschap Colchis, geweest. In 't eerst wist hy zyn gevoelen te verbergen; maar naderhandt hieldt hy een synode in den jare 633 te Alexandrië, daar hy zyne gedachten duidelyk genoeg uitdrukte. Hy overleedt in 't jaar 640. *Baron. an.* 629. *seq. Cave.*

CYRUS, van Panopolis in Egypten, bragt zich door zyn schrander verstandt ten hove van den keizer Theodosius in groot aanzien, en geraakte ook door zyne bekwaamheit in vaarzen te te maken by de keizerinne Eudoxia in eene zonderlinge gunst. Evagrius meldt, dat hy de Romeinsche troepen in Afrika by 't veroveren der stadt Carthago geboodt. Naderhandt wierdt hy in den jare 441 burgermeester en stedehouder van Constantinopel, welke stadt hy wederom verbeterde, na dat de zelve door de verschrikkelyke aardbeving van den jare 446 byna geheel omgekeert was. De nieuwe gebouwen, die hy liet maken, gaven groten sieraadt aan de stadt, zo dat het volk in tegenwoordigheit des keizers, toenmaals in de renplaats zynde, uitriep: *Constantinus heeft deze stadt gebouwt, maar Cyrus heeft ze vernieuwt.* Doch dit verdroot den keizer zo geweldig, dat hy alle zyne goederen verbeurd verklaarde, en hem alle zyne bedieningen ontnam, voorgevende, dat hy zulks deedt om dat hy een afgodendienaar was, waar door hy bewogen wierdt, den Christelyken Godsdienst aan te nemen. Volgens het verhaal van Nicephorus zou hy naderhandt bisschop van Smyrna geworden zyn. *Evagrius l. I. c.* 19. *Niceph. l. XIV. c.* 46. *Surius ad d.* 11 *Dec.*

CYRUS. Daar zyn nog verscheide anderen van dien name geweest, als een geneesheer en Philosooph, die naderhandt in den geestelyken staat tradt, en omtrent den jare 460 bloeide. Deze schreef ook tegen Nestorius, maar verviel daar na in de kettery der Eutychianen. Een ander van dien name beschreef het leven der heiligen, en afzonderlyk dat van *Leontius* en zyne medegesellen. Nog een ander CYRUS was bisschop van Aphrodisium in Carië. *Simon Metaphrastes & Surius ad d.* 18 *Juny. Cave.*

CYS, een heerenhuis, met twintig mergen lands daar aan behorende, anders genaamt *Berendrecht*, in Rhynlandt, aan de andere zyde van Lammen, aan den Vliet, in den ambachte van Zoeterwoude. Het zelve wierdt in den jare 1524 door *Jan Klaas Janszoon* aan de graaflykheit van Hollandt opgedragen, en van hem wederom te leen ontfangen. Het kwam in den jare 1580 aan *Jan van Barendrecht*, en naderhandt, door koop, aan *Pieter Onzeel. Van Leeuwen Batavia illustr. en Rhynl. Kostuimen, in de Inleiding.*

CYS (MARIA VAN) was te Leiden in den jare 1656 van goede ouders geboren, en in den Hervormden Godsdienst opgetrokken. Zy trouwde in haar negentiende jaar met een ryk edelman, *de Combe* genoemt, die kort daar na stierf, na dat zy niet lang te voren wegens zyn kwaad gedrag zich van hem hadt laten scheiden. Haar mans broeder voerde haar naar Vrankryk, daar zy den Roomsch-Katholyken Godsdienst aannam, waarom hare ouders haar voortaan allen onderhoudt weigerden. Maar de priester, in wiens karspel zy woonde, nam aan, haar van het nodige te voorzien. Zy rechtte vervolgens een genootschap van zulke vrouwspersonen op, die haar kwaad leven wilden verbeteren, ten welken einde haar de koning in 't jaar 1688 in de voorstadt van St. Germain een huis, en 1500 ponden tot onderhoudt gaf. Zy hadt dus het opzicht over ruim honderd diergelyke vrouwspersonen tot aan hare doodt, die voorviel den 16 Juny in den jare 1692. Hare instelling is in verscheide steden van Vrankryk nagevolgt, en men heeft thans te Parys alleen drie zulke huizen. In 't jaar 1700 is hare levensbeschryving in druk uitgekomen.

CYSAMUM. Zie CHYSAMO.

CYTHER, CITER, een zeker driehoekig snaartuig, wierdt met een strykstok geslagen, gelyk men uit een brief van Hieronymus ziet. Pausanius getuigt, dat de cyter geheel verschillende was van de lier, noemende Mercurius den uitvinder van de lier, maar Apollo van de cyter. Ondertusschen vermengen de meeste dichteren deze twee speeltuigen, om dat ze veel gelykheit onder elkander hebben, ten opzichte van geluit en gedaante, zynde de cyter driehoekig, maar de lier als twee tegen elkander overstaande letteren S. Men vindt standbeelden en oudegedenkpenningen, waar op Apollo met zulk eene lier in de handt vertoont wordt, zo wel als met eene cyter. *Rosin. Dempst.*

CYTHERA, een eilandt in Griekenlandt, in het welke, naar de verzierselen der dichters, Venus uit het zeeschuim is voortgekomen, het welk de reden is, waarom de zelve *Cytherea* genaamt wordt. De inwoners van dit eilandt hadden tot hare eere een tempel gebouwt, die aan haar onder den name van *Venus Urania* was toegewyd. De aloude stadt *Cythera* is thans een vlek, *Konuklia* (of *Konucha*) genoemt, en een der voornaamsten van dit eilandt door den overvloedt van katoen en zuikergewasschen. Men vindt 'er onder de aarde vele oude graven, op de wyze van kamers, waar in vele wonderlyke en seldzame dingen te zien zyn; gelyk te Basso, Salamis en op andere plaatsen. Het is, als Tavernier mede getuigt, nu een groot vlek, het welk door eene kleine rivier bevochtigt wordt, die uit den zo genoemden bron van Venus voortkomt, en eene menigte van molens door den sterken stroom doedt omgaan, zynde de zelve de voornaamste inkomsten van den bassa van Cyprus: ook is Cithera de voornaamste plaats, daar zyde ge. maakt wordt. *Dappers Archipel, enz.*

CYTHERON, een gebergte in Beotië, dat volgens het verzieren der poëten, aan Bacchus zou zyn toegewyd geweest. *Ovid. lib. III Metam.*

CYTHNOS, een eilandt in den Archipel, aldus naar den eersten volkplanter *Cythnus* genoemt, voerde van ouds ook den naam van *Ophiusa* en *Driopis*. Het schynt nu in de zeekaarten *Fermina* of *Fermia* genoemt te worden, het welk een gebroken naam

naam is van *Thermia*, met welken de Griekſche inwoonders dit eilandt nu noemen, ter oorzake van eenige warme zwavelachtige wateren, die aldaar ontſpringen; want deze betekenis heeft het woordt *Thermia* in het Griekſch. De gelykenis van de uitſprake, welke tuſſchen de letter *F* en *Th* onder de Grieken is, heeft tot deze dwaling aanleiding gegeven. Cythnos was een der eilanden Cykladen, en wordt by Strabo tuſſchen de eilanden Cea en Seriphos geſtelt, daar nu ook in de zeekaarten het eilandt Thermina of Fermina geplaatſt wordt, te weten, anderhalf mylen ten Zuiden van Zea, want zo wyd is het kanaal of de doorvaart tuſſchen beide. Het eilandt is ganſch bergachtig. Boven op de hoogte legt eene ſtadt, of een vlek, ook Thermia genoemt, met eene vlakte, by de Italianen *Pianuza di Santo Herino* geheten. Het eilandt is bevolkt, hoewel met weinige inwoonders, en ſtaat onder de Turken. Het is ryk van wynen, granen en zyde. Het was by de ouden zeer beroemd van wegens de ſchapekaas, die op dit eilandt gemaakt, en hierom Cythniſche kaas genoemt wierdt. Zelfs de kaas, die op het nabygelegen eilandt Cea wierdt gemaakt, wierdt, om haar te pryſſelyker te maken, of dewyl zy van een en de zelve ſmaak was, Cythniſche kaas genoemt. Op dit eilandt was zeker kunſtig en beroemd ſchilder geboren, die hier doorgaans om de *Cythiniër* genoemt wierdt; maar hy was eigentlyk *Cydias* geheten; hoewel anderen willen, dat deze beroemde ſchilder *Thimas* genaamt was. De ſchilder Cydias leefde in de CXIV Olympiade, en hadt, gelyk men zegt, de Argonauten geſchildert, welke ſchildery de Romeinſche redenaar Hortenſius voor 164 talenten kocht. Amphitrio, een Thebaanſch vorſt, en zoon van Alceus en Alkmene, welke met de moeder van Hercules getrouwt was, heeft het eilandt Cythnos, zo de oude geſchiedeniſſen getuigen, geheel vernielt en verwoeſt, en de inwoonders geſtraft; waar uit een ſpreekwoordt by de ouden is ontſtaan: *de Cythniſche rampen*, wanneer zy de zwaarſte rampen en ellenden wilden uitdrukken. *Dappers Archipel.*

CYZICUS was een koning van het halfeilandt Propontis, die de Argonauten, die in den jare der wereldt 374, voor Chriſtus 1263, het gulde vlies gingen halen, heerlyk onthaalde. Wanneer deze helden van daar afzeilden, en reets een gehelen dag op zee geweeſt waren, wierden zy in den nacht door een zwaar onweder wederom te rug aan die kuſten gedreven; en dewyl Cyzicus hen als zeerovers aanmerkte, wederſtondt hy hen in 't landen, en wierdt in dit treffen gedood. Jaſon, hem 's anderen daags onder de doden vindende, liet hem eerlyk begraven. *Thucyd. l. VIII. Pinet Cosmogr. Ptolomæus. Plinius.*

CYZICUS, of KISICO, is eene oude ſtadt aan de Ooſtkuſt der zee Marmora in Natolië. Men zoekt den naam van Cyzicus van den bovengemelden koning af te leiden. Zy wierdt nog 500 jaren voor Rome gebouwt op een vermakelyk eilandt, dat met twee ſchone bruggen aan het vaſte landt gehecht is. Zy was met drie magazynen voorzien, die alle met geweer, levensmiddelen en andere noodwendigheden opgevult waren. De gebouwen waren ook zeer prachtig, en meeſt van marmer opgehaalt; doch de aldaar ſtaande tempel ter eere van Auguſtus was het grootſte ſieraadt der ſtadt. Tegenwoordig vindt men 'er niet meer dan de overblyffelen van die koſtelyke gebouwen, en voornamentlyk die van een rond hoog-opgetrokken ſchouwburg voor 120000 perſonen. De ſtadt legt op een vermakelyken berg, van waar men over de twee zeeboezems, die twee havens maken, kan zien. Zy is thans eenigermate met het vaſte landt verknocht, dat door de oude muren der gemelde twee grote bruggen, die over dezen zeearm gingen, is veroorzaakt. *Pauſanias. Stephanus. Grelot Voyage de Conſtantinop. Harduinus de numm. pop. & urb. Cellarii not. orb. ant.*

CZAAR is de eernaam, dien de Ruſſen voor dezen aan hunnen oppervorſt gaven, en die te voren in 't gemeen de groothertog of grootvorſt van Moskovië genoemt wierdt. Dit woordt betekent zo veel als een koning, en eenigen houden daar voor, dat deze naam van het woordt *Cæſar* afkomt; doch waarſchynlykſt is het een inlandſch woordt, vermits zy het woordt *Czaar* en dat van *Keſſar* van malkander onderſcheiden, beduidende by hen het eerſte ſlechts een koning, maar het twede een keizer. De eerſte, die den tytel van Czaar aannam, was *Baſilius*, zoon van Johannes Baſilides, onder wien de macht der Ruſſen omtrent den jare 1470 zeer aanzienlyk begon te worden. De Ruſſiſche kroonprins wierdt ook altydt *Czarowitz* genoemt. Maar in den jare 1722 heeft *Pieter* de Grote den eernaam van keizer aangenomen, en is ſedert daar voor door alle de mogendheden van Europa erkent: zo dat die van Czaar daar door is afgeſchaft. *Herberſtein comm. rer. Moſcov. P. XI, XII. Guagnini deſcr. Moſcov. 5. Olearii Perſiſche reiſe. Becman N. P. diſſert. tit. I. c. 2. n. 6.*

CZACKENTHURN, in 't Latyn *Chacternia*, is eene veſting in Slavonië, aan de grenzen van Stiermarken, tuſſchen Caniſcha en Waradyn, niet verre van die landſtreek, daar de rivier Muer, in de Draw valt. In het omleggende landt waſcht tamelyk goede wyn.

CZARNIECKI, (STEPHANUS) woiwode van Kiovië, een beroemd Poolſch generaal in de XVII eeuwe, die onder de koningen Uladiſlaus den IV en Johannes Caſimir grote blyken van zyne dapperheit tegen de Moskoviters, Zweden, Zevenbergers, Turken, Tartaren en Cozakken heeft gegeven. Zyne beruchtſte daden zyn, dat hy, nevens den generaal Lubomirsky, den vorſt van Zevenbergen Ragoczy, die een verbondt met den koning van Zweden, Karel Guſtaaf, hadt gemaakt, dwong wederom te rug te keren; dat hy, den laatſtgenoemden koning zelf hier en daar afbreuk deedt, en tegen des zelfs broeder, den Paltsgrave Adolph, voornamentlyk toen hy hulpbenden zocht naar Thoren te brengen, eenige voordeelen behaalde, en dat hy, nevens den generaal Sapicha, de Moskoviters en Cozakken, die by den openſtaanden Poolſchen troon, in den jare 1668, na den afſtandt van Johannes Caſimir, het koninkryk Polen geweldig ontruſten, tot binnen hunne grenzen wederom te rug dreef. Hy ſtierf omtrent den jare 1670. *Lor. Craſſo elog. di capit. illuſtri p. 391. Puſendorf de reb. geſt. Caroli Guſtavi & Friderici Wilh.*

CZARTORYSKY, een vorſtelyk geſlacht in Polen, dat zynen oorſprong van de Ruſſiſche hertogen van *Wlodomir* afleidt. Men ſtelt tot hunnen ſtamvader *Lubartus*, hertog van Ruslandt, die omtrent den jare 1143 leefde. Des zelfs jongſte zoon, *Alexander*, heeft het geſlacht der hertogen van *Szanguszko* en *Koſyr* begonnen, en de oudſte, *Michiël*, van zyn ſlot Czartorysky den naam aangenomen. Zyne nakomelingen, die zich tegenwoordig in de linien *Borntowie*, *Sanckowie*, enz. verdeelen, hebben met den aanvang van de XVII eeuwe van den keizer den vorſtelyken karacter verkregen, en de hoogſte bedieningen by de kroon van Polen bekleed. *Caſimir Florian* was in 't jaar 1673 aartsbiſſchop van Gnezen, en primaat van het ryk. Zyn broeder *Johan Auguſt*, woiwode van Polocz, heeft nevens anderen zynen ſtam voortgeplant. *Paproc. nid. virt. Stricov. f. 108. Crom. hiſt. Pol. l. IX. f. 126.*

CZASLAW, in 't Latyn *Czaslavia*, eene koninklyke ſtadt in Bohemen, van welke een ganſche kreits den naam draagt, palende ten Noorden aan den koninggrätzer, ten Ooſten aan den Chrudimer, ten Weſten aan den Chaurzimer, en ten Zuiden aan den Bechiner kreits en aan Moravië, en die, behalven Czaſlaw, de ſteden Kuttenberg, Teutſchbrod, of Brod Niemeczky, en Przibiſlaw in zich bevat. De ſtadt Czaſlaw legt aan 't water Chrudinka, 9 mylen van Praag, in eene vlakte, en is eene beroemde en oude ſtadt, die in den jare 796 van Czas en Slaw, gebroederen uit het vorname geſlacht van *Woraczkiczki*, is gebouwt. De kerktoren aldaar wordt voor den hoogſten in Bohemen gehouden. Ten tyde van Boleſlaus den Wreden wierdt deze plaats tegen de invallen der Hungaren met grachten en palliſaden omringt. In den jare 1241 gaf zy zich aan die van Praag over, doch wierdt in den jare 1423 door Ziskaas volk met liſt ingenomen, en Ziska legt ook aldaar begraven. In den jare 1522 is Czaſlau geheel afgebrand. *Balbini Miſcell. regni Bohem. lib. III. c. 3. §. 4. & c. 7. §. 1. Boreck Böhm. Chron. f. 54. Theobald. Huſſiten-krieg p. 228. Lupacius in Calend. hiſt. Zeileri Topogr. Bohem. p. 22. & 23. Vogt Jetzleb. Böhm. pag. 88.*

CZEBRYN, een ſterk ſtedeke in Neder-Volhynië, een landſchap in Polen, aan de rivier Taſmin, omtrent drie uuren van daar de zelve in den Boryſthenes valt, en tien van de ſtadt Czyrcaſſi naar 't Zuiden.

CZECHUS wordt voor den oudſten hertog van Bohemen gehouden. Men wil, dat hy een Slavoniſch prins was, en op een Croatiſch ſlot, met name Krapina, woonde. Maar hebbende aldaar den Romeinſchen landvoogdt Aureolus gedood, zou hy nevens zynen broeder Lechus (by welken zommigen nog een derden, Ruffus genaamt, voegen) zich nevens een groten aanhang, hebbende waarſchynlyk mede deel aan 't geval met Aurelius gehad, het zy op verzoek van eenige Slaven, die reets kort te voren naar Bohemen waren gekomen, of zich van zelf derwaarts begeven hadden, dat landt, door oorlog en peſt van volk ontbloot, wederom bevolkt, en zich tot een regent daar over opgeworpen hebben. Men geeft ook voor, dat Lechus het zelve in Polen, en Ruffus in Reuſſen gedaan hebben. De eerſte reſidentie van Czechus wordt Zrzip genoemt, dat men voor Georgenberg, tuſſchen de Elve, de Eger en de Mulda leggende, houdt. Doch dit alles is nog onzeker, om dat men geen oude getuigeniſſen heeft, en de later ſchryvers onder zich verſchillen. Balbinus brengt een plaats uit *Suidas* by, daar gezegt wordt, dat de Slaven uit Illyrië naar Bohemen zyn gegaan, na dat de Marcomannen reets lang te voren zich naar Noricum begeven hadden. Men vindt de ſchryvers zo verſchillende in de tydrekening, dat zommigen het jaar 278, anderen het jaar 315, wederom anderen 400, 500, en die Hagecius volgen 644 voor den tydt der aankomſte van Czechus ſtellen. Waarſchynlykſt mag men dien opſtandt tot de tyden van Attila, die vele Slavoniſche volkeren om zich hadt, en die in den beginne der V eeuwe leefde, brengen. Zeker ſchryver, dien Balbinus wydlopig tegenſpreekt, is van gedachten, dat 'er noch een Czechus, noch Lechus ooit geweeſt is, maar dat men onder den eerſten naam den Boheemſchen hertog *Neclanus*, die omtrent den jare van Chriſtus 814 regeerde, moet verſtaan; en dat de tegenwoordige Bohemers niet uit Dalmatië, maar uit Dalemincië in Meiſſen derwaarts zyn gekomen. *Petr. Codicill. de Czechi adventu. Stransky in republ. Bohem. Boreghs Böhm. hiſt. Æneas Sylv. hiſt. Bohem. Balbin epit. l. I. c. 10. p. 68 ſeq. Miſcell. dec. I. l. II. c. 6. usque ad fin.*

CZEGRIN, CZEBRIN, eene ſterke ſtadt, nevens een ſlot, in Ukranië. Zy wierdt in den jare 1679 van de Turken verovert, na dat zy in 't vorige jaar van de Ruſſen daar voor waren opgeſlagen.

CZENSTOCHOW, in 't Latyn *Czenſtochova*, of *Clarus mons Czenſtochovienſis*, is een zeer ryk en vermaard klooſter in Polen, werwaarts vele bedevaarten worden gedaan, in het woiwodſchap van Crakow, digt aan de Sileſiſche grenzen. Het zelve legt op een tamelyk hogen berg, een half uur van 't ſteedtje Czenſtochow, daar het den naam van draagt. Men bewaart in het zelve een Mariënbeeldt, dat men beuſelt door den H. Lucas geſchildert te zyn. Keizer Karel de Grote, die het van Nicephorus uit Griekenlandt kreeg, gaf het aan Leo, den regent van Ruslandt, die het in het ſlot naar Belz bragt, alwaar het by de 500 jaren is gebleven, tot dat Uladiſlaus, hertog van Oppelen, hoofdman van Ruslandt wierdt, die het naderhandt van daar wegnam, en naar Oppelen liet brengen; doch om dat de paarden, naar men voorgeeft,

geeft, by deze plaats ſtil bleven ſtaan, heeft hy in 't jaar 1382 aldaar een klooſter geſticht, en uit Hungarië eenige monniken van de orde van S. Paulus Eremita daar in geplaatſt. Vervolgens hebben het de koning Uladiſlaus Jagello en de aartsbiſſchop van Gnezen Matthias Lubienius met prachtige gebouwen verſiert. De koningen Uladiſlaus de IV en Johannes Caſimir hebben het met ſchanſſen en grachten laten verſterken. In den jare 1430 wierdt het van de Huſſiten geplundert, en in 't jaar 1655 van de Zweden onder den generaal Burchard Meller zeer hard, doch te vergeefs, belegert. *Staniſlai Kobierzycki Obſidio clari montis Czenſtochovienſis p. 40. ſeq.*

CZEREMISSEN, een Tartariſch volk van 't Europiſche Muskovië. Zy wonen aan weêrzyden van de Wolga, en palen in 't Ooſten aan de koninkryken van Caſan en Bolgar; in 't Zuiden aan Aſtrakan; in 't Weſten aan de Morduates, en 't hertogdom Niſinovogrod, en in 't Noorden aan 't landſchap Ouſtioug en 't hertogdom Wiadski. Deze volkeren zyn onderdanen van 't koninkryk Caſan, Tartaren, Muhammedanen, en cynsbaar aan Muskovië, door den groothertog Johannes Baſilowitz den II in den jare 1552 onder de gehoorzaamheit gebragt. De Wolga verdeelt hen in twee ſoorten, die men noemt met den name van *Logewoy* en *Nagornoy*. De eerſte wonen in 't Noorden der rivier Wolga in valleien, die veel hooi uitleveren, waar van zy ook hunnen name hebben. De anderen zyn berglieden, wonen in 't Zuiden der gemelde rivier, en hebben hunnen name van 't ruwe gebergte, het welk zy bewonen. Zy hebben geen huizen, maar wonen flechts in hutten, leven meeſt van honing en van de melk van hun vee, of van dat zy anders in hunne boſſchen vangen. Zommigen zyn Mahumedanen; maar die naby Caſan wonen zyn alle Heidenen. De meeſten onder hen geloven echter, dat 'er een onſterffelyke Godt is, dien men ſchuldig is aan te bidden, maar loogchenen de onſterffelykheit der ziele en de opſtanding der doden; en ſchoon zy noch aan hemel noch aan helle geloven, doen zy toch offerhanden aan Godt. Ook doen zy offerhanden aan de kwade engelen, die zy door dezen dienſt zoeken te vrede te ſtellen, om van hen in dit leven niet geplaagt te worden. Wanneer zy Gode offeren, doden zy een paardt, een os, of ſchaap, verbranden het vel daar van, met een gedeelte van 't vleeſch, en gieten een ſchotel vol honing mede in 't vuur. Zy bidden ook de zonne en de maan aan, en hebben eene byzondere taal. Doch die met de Moskoviters omgaan, leren ook hunne tale. Zy laten hunne hoofden ganſch kaal ſcheren, behalven de kinderen en jongelingen, die hun haair zeer lang laten waſſchen. Vele vrouwen te hebben is onder hen zeer gemeen, zo dat 'er weinige zyn, die niet 4 of 5 vrouwen hebben. *Olearius. Moskov. Reize.*

CZERNICK, een vlek in Slavonië, gelegen aan het riviertje Czernick, twee mylen van Poſſega, naar den kant van 't Weſten. Zommige nemen dit vlek voor der ouden *Cirtioſa*, of *Certiſſa*, eene ſtadt in Neder-Hungarië gelegen, die echter andere te *Ezech* plaatſen, een dorp in die zelve landſtreke gelegen aan de rivier Oriava, in 't Zuiden der ſtadt Poſſega.

CZERNIN VAN EN IN CHUDENICZ, een der oudſte en voornaamſte graaffelyke huizen in Bohemen, alwaar het, gelyk ook aan 't keizerlyke hof, de hoogſte bedieningen heeft bekleed. Balbinus leidt het af van *Hendrik*, vorſt van Znoim, broeder van den koning Wladiſlaus den II, die den naam *Chudenicz* op de volgende wyze heeft bekomen. Wanneer koning Ottocarus de I, anders Primiſlaus genoemt, zyne gemalin Adela, dochter des markgrave Otto van Meiſſen, hadt verſtoten, en de gemelde Czernin des zelfs party hieldt, wierdt hy uit dat koninkryk verdreven, en genoodzaakt als een gemeen edelman te leven. Doch na des konings doodt wederom naar Bohemen komende, bouwde hy in zeker dal een vlek en ſlot, en gaf het den naam van *Chudenicze*, dat is een armhertige zitplaats, en nam dien bynaam aan. Men vindt vervolgens in de geſchiedeniſſen, dat *Smilo Czernin*, nevens andere voorname Boheemſche heeren, in den ſlag van den koning Ottocarus in Bohemen met keizer Rudolph van Habsburg in den jare 1278 zyn leven verloor. *Ulrich Czernin* is in den jare 1298 als Domprooſt te Praag geſtorven, welke waardigheit ook zyns broeders zoon *Drslaus* in den jare 1327 heeft bekleed. In de XVII eeuwe was *Herman* keizerlyke geheime Raadt en ſtadhouder van Bohemen. Zyne zonen waren: 1) *Thomas Zachæus*, keizerlyke geheime Raadt en onderkancelier van Bohemen. Hy ſtierf den 14 February des jaars 1700, en liet na van Suſanna Renata, dochter van Maximiliaan Valentyn, grave van Martinitz, verſcheide kinderen. 2) *Herman Jakob*, keizerlyke geheime conferentie-Raadt, oppermaarſchalk en opperſtadhouder van Bohemen. Deze leende kort voor zyne doodt, voorgevallen den 8 Auguſty des jaars 1710, den keizer 1500000 Rhynſche guldens, en liet na van zyne eerſte gemalinne, Maria Joſepha, gravinne Slavata van Chlum, en oudſte dochter des grave Johan Georg Joachim, en van Elizabeth, gravinne van Trautſon, die in den jare 1708 overleedt, *Margaretha*, gemalin van Franciſcus Joſeph, grave van Waldſtein, keizerlyke geheime Raadt en ſtadhouder van Bohemen, en *Franciſcus Joſeph*, die in den jare 1716 oppererfmondſchenker van Bohemen wierdt, en de vryheit verkreeg om zich regent van 't huis van Chlum en Chudenitz te ſchryven. Van zyne twede gemalinne, eene gravinne van Khunberg, wierdt hem den 30 Juny des jaars 1710 *Franciſcus Anthon* geboren. *Balbinus Epit. Rer. Boh. Peſſin. Mars Morav. p. 376.*

CZERNOBEL, eene Poolſche ſtadt in Neder-Volhynië, legt aan de rivier Uzza, daar de zelve in de rivier Pripiez valt, die naderhandt niet verre daar van daan tegen over Kiow zich in den Nieper ontlaſt.

CZERSKO, in 't Latyn *Czerſchia*, eene ſtadt in Polen, aan de Weixel, 5 mylen boven Warſchau, alwaar de landadel gewoon is te vergaderen, om zyne vryheit te bewaren. Van haar wordt Maſovië, waar in Warſchau legt, ook het *Czerkenſiſche Woiwoodſchap* genoemt. By de ſtadt Czersko legt een bemuurd ſlot op een hogen berg, dat zeer ſterk is.

CZERWINSK, eene ſtadt in Polen. Zie CHERVINSKO.

CZIRCKNITZ. Zie het volgende artykel.

CZIRCKNITZER-MEIR, in 't Latyn *Lacus Lugeus*, *Palus Lugea*, een meir in 't hertogdom Krain, 6 mylen van Laybach, het welk van het daar naby gelegen vlek *Czircknitz* den naam heeft ontfangen. Het is eene grote myle lang, en eene halve breed, met ruwe en ſteenachtige bergen omringt, en heeft drie eilandties. Het water van dit meir, lopende onder de aarde door verſcheide gaten, verlieſt zich zomwylen, maar komt naderhandt wederom krachtig voor den dag, zo dat het zomtyds de gehele landſtreek onder water zet. Maar dit geſchiedt zomtyds wel in twee, drie, vier of vyf jaren niet eens, en dan wel eens twee malen in een jaar; doch wel meeſt 's jaars eenmaal. Wanneer het water begint af te lopen, geeft men met de klokken op de omleggende dorpen een teken, waar op de boeren jong en oud, man en vrouw, met hunne viſchkorven nakend in zee lopen, en zo ſpoedig als zy kunnen de viſſchen in menigte vangen. Het water afgelopen zynde, waſcht 'er in twintig dagen goed gras, en dat afgemaait zynde, ploegt men den grondt om, en zaait 'er gierſt op. Ook wordt hier veel wild gevogelte gevangen. Dit vlek, nevens het meir Czircknitz, behoort aan de heerlykheit Adelſperg; en ſchoon de zelve in de XVII eeuwe van de vorſten van Eggenberg aan den vorſt van Auerſperg is verkocht, is nochtans Czircknits afzonderlyk gebleven, en naderhandt de Eggenbergſche heerlykheit Haasperg ingelyft. *Valvaſors Ehre des hertzogth. Crain l. IV. en XI.*

CZONGRAD, een ſtedeke in opper-Hungarië, is de hoofdſtadt van een graafſchap van den zelven name, en gelegen aan de Teiſſe, vyf of zes mylen boven Segedin.

CZONGRAD, (HET GRAAFSCHAP VAN) een klein landſchap in Opper-Hungarië, is byna ingeſloten tuſſchen Maroſc, Keres, en de Teiſſe, welke laatſte het in 't Weſten afzondert van de graafſchappen Bodrog en Zolnok. In 't Noorden paalt het aan Turtur en Kalo, zynde teffens de grenzen in 't Ooſten. Aan de de zelve zyde en in 't Zuiden is het graafſchap Chonad. Behalven het ſtedeke *Czongrad*, dat de hoofdſtadt is, zyn 'er ook de ſteden Giula, Jena, en Sarawas.

CZYK, Zie CSIK.

CZYRCASSI, een Poolſch ſtedeke, gelegen in Neder-Volhynië, aan den Nieper, omtrent 30 mylen beneden Kiow. Het is een ſterke plaats, en wordt door eene citadelle gedekt; hoewel de zelve deſtroperyen der Cozakken en Muskoviters nooit heeft kunnen beletten.

GROOT ALGEMEEN HISTORISCH, GEOGRAPHISCH, GENEALOGISCH EN OORDEELKUNDIG
WOORDEN-BOEK,

BEHELZENDE

Het voornaamste, dat vervat is in de Woorden-boeken van

MORERY, BAYLE, BUDDEUS, enz.

ALS DE GEHELE

KERKELYKE EN WERELDLYKE GESCHIEDENIS,

Of een kort begrip van de Levens en merkwaardigste Bedryven van de Patriarchen, Rechters, Joodsche Koningen, Propheten, Apostelen, Vaders der eerste kerke, Pauzen, Kardinalen, Bisschoppen, Prelaten, voorname Godgeleerden, befaamde Ketters, en der zelver gevoelens, benevens een Historisch verhaal van de CONCILIEN en KERKVERGADERINGEN, de instelling en voortgang van de GEESTELYKE en WERELDLYKE ORDENS, en de Levens van der zelver Stichters;

Voorts de Levens-bedryven der Keizeren, Koningen, Keurvorsten, Vorsten, Opper-veldheren, vermaarde Krygshelden, uitmuntende Staatsdienaren, geleerde Mannen, en der zelver werken, Wysgeren, eerste Uitvinders van Kunsten, Dichters, en in het algemeen van alle de genen, die zich in alle soorten van beroepingen door hunne Wetenschappen, of uitmuntende Bedryven, hebben vermaard gemaakt;

ALS MEDE

EEN HISTORISCH VERHAAL EN ZEDEKUNDIGE UITLEGGING

Van de oude Heidensche Verdichtselen en Fabelen, der zelven gewaande Goden en Godinnen, de aloude EEUW-REN-en SCHOUW-SPELEN, benevens de gene, die tegenwoordig by openbare en andere plegtigheden gebruikelyk zyn; als mede alle andere Ceremonien en Gewoontens; de benamingen der Waardigheden en Eerampten; verscheide Klooster-geloften en Gezindheden van Christenen, Joden en Heidenen; Wetten, Willekeuren, Plakkaten en Ordonnantiën, die in de Geschiedenissen der byzondere Ryken en Staten aanmerkelyk zyn;

VERDER

EEN GEOGRAPHISCHE, STAATKUNDIGE EN HISTORISCHE BESCHRYVING

[V]an de Keizerryken, Koninkryken, Vorstendommen, Republyken, Landschappen, Eilanden, Gebergtens, Rivieren, Steden, Kasteelen, Kloosters, en andere aanmerkelyke plaatsen der Oude en Nieuwe Wereld-beschryving, met aanwyzinge van der zelver Gelegenheit, Naam, Uitgestrektheit, Oorsprong, Staats-bestier, Regerings-wyze, Godsdienst, Wetten, Zeden, Gewoontens, enz. enz.

EINDELYK

EENE ZEER NAAUWKEURIGE GENEALOGISCHE BESCHRYVING

Van de Doorluchtige Afkomsten der aloude en hedendaagsche gekroonde Hoofden en aanzienlyke GESLACHTEN des gehelen Aardbodems, der zelver verdeeling in Stamhuizen en Liniën, en van alle de voornaamste Familiën, byzonderlyk de ZEVENTIEN NEDERLANDSCHE PROVINCIEN betreffende.

Alles in eene nette order naar het Alphabeth en volgens de schikking, die de bovengemelde en andere vermaarde Schryvers in hunne Woorden-boeken in andere Talen gehouden hebben, opgestelt, vertaalt, en met een aanzienlyk getal Artykelen doorgaans en alom, doch voornamentlyk ten opzichte van de zaken der NEDERLANDEN, *waar van andere Woorden-boeken weinig of niets melden, uit allerlei zo gedrukte als geschrevene Boeken, Papieren, echte Berichten en Bewyzen vermeerdert, verbetert, beschaaft, verandert en opgeheldert, met al het gene tot kennisse van* GESCHIEDKUNDE, TYDREKENING EN WERELD-BESCHRYVING *kan dienen.*

LETTER D. en E.

VIERDE DEEL.

Amsterdam, *Utrecht*, *'s Gravenhage*, By BRUNEL, WETSTEINS en SMITH, WAESBERGE, DE COUP, HUMBERT. WILLEM VAN DE WATER. *Leiden*, SAMUEL LUCHTMANS. De Weduwe A. MOETJENS, VAN DOLE, VAILLANT.

MDCCXXVII.

Met Privilegie.

GROOT ALGEMEEN
WOORDEN-BOEK.

DERDE DEEL.

D Is eene van de ſtomme letteren, die men van de Griekſche Δ, (*Deltha*) en deze van de Hebreeuſche ד (*Daleth*) houdt afkomſtig te zyn. Eertyds wierdt deze letter door drie in de gedaante van een driehoek gezette ſterren voorgeſtelt en geſchreven, naar de wyze der Egyptenaren, de welke door deze beeldſpraak den naam Gods verſtonden: want men houdt het daar voor, dat zy eenige kennis van de H. Drieëenheit gehad hebben. Deze letter hadt by de ouden verſcheide betekeniſſen. In de getallen betekent ze vyf honderd. Ze wierdt ook alleen gezet, om verſcheide woorden te verbeelden, als *Divus*, *Decimus*, *Devotus*, *Diebus*, *Diutius*, *Dedicavit*, enz. Aldus betekende by de Romeinen *D. A. Divus Auguſtus*; *D. Æ. De Ærario*; *D. B. M. Diis bene merentibus*, *L. D. D. D. Locus datus Decurionum Decreto*; *ex D. D. ex Decreto Decurionum*, enz. *Pierii Hierogl. lib.* XLVII. *cap.* 30. *lib.* XXXVIII. *cap.* 46. *Muret. var. lect. lib.* XV. *cap.* 19. *Martini in Etymol.*

DA Æ, een Scythiſch volk aan de Caſpiſche zee, waar van Virgilius ſpreekt *Æn. lib.* VIII, *vſ.* 728.

Indomitique Daæ, & pontem indignatus Araxes;

en Lucanus lib. II, vſ. 295:

O ſuperi, motura Daas, ut clade Getasque.

Plinius noemt hen *Dahæ*, en Herodotus *Dai*. By de Grieken wierden zy genoemt Δάαι, of Δάοι, waar van de knechten of ſlaven in een blyſpel naderhandt den naam van Δάοι, in het Latyn *Davi*, gekregen hebben: want deze volkeren wierden met de Bactrianen door Alexander den Groten overwonnen, en velen van hen tot ſlaven gemaakt. *Salmaſius ad Solinum pag.* 796. *ſeq.*

DAALEN, of DALEN, een dorp in het landſchap Drenth, onder het dingſpil Zuiderveldt, zynde met Ooſter Heſſelen een ſchuld-of ſchoutſchap, omtrent duizend ſchreden van Koeverden op den weg naar Groningen, behoorde in het geeſtelyke onder het dekenſchap van Drenth in het bisdom van Groningen, heeft nu een leeraar, en behoort onder de Claſſis van Emmen. *Pikart Oudh. van Drenth. Oudh. van Groningen.*

DAAMEN. (ADAM) Zie DAEMEN.

DAAMS, (PIETER) geboren te Antwerpen, en geworden een Karthuizer te Lier. Hy heeft in heldendicht geſchreven *Encomiaſticum ſolitudinis Carthuſianæ*, wel zonder naam, doch die genoeg te ramen is uit de bygevoegde zinſpreuk: SPES ME DURAT. Te Antwerpen 1623, in quarto. *Val. Andr. Bibl. Belgica.*

DAATZEROM, en eigentlyk DAATZERIWAROM, een groot en volkryk dorp op de Noorder kuſt van Cormandell in Ooſtindië, is zodanig genaamt naar zekere ſpeelders, die men in de Tellingaſche tale *Daatzeries* heet, en het zelve geſticht hebben. Het pronkt met vele aanzienelyke huizen, door voorname Perſianen en Moren bewoont, waar boven uitmunt des gouverneurs huis: ook heeft het jaarlyks een alom beroemde jaarmarkt, werwaarts van alle kanten een groot getal kooplieden en andere menſchen toevloeien, zo om koophandel te dryven, als om hunnen afgodt *Ramma* te bezoeken, de welke alhier, nevens zyne vrouwe *Parwaty*, een der ſchoonſte en koſtelykſte Pagoden of tempelen heeft, die 'er ergens onder de Heidenen gevonden worden. De zelve is van boven tot onderen van grote arduin-ſtenen, van blaauwe en graauwe kouleur, gebouwt, en heeft in het binnenſte van haar vierkanten omtrek, de welke vry groot is, nadien die vele galderyen heeft, vele fyne geſlepene arduin-ſtenen, die geweldig glinſteren en glat zyn. Het binnenſte gedeelte des tempels, daar de gemelde twee afgoden geplaatſt zyn, is boven alle verwachtinge heerlyk en vol kunſtwerken, doende hier de inwoneren hunne dagelykſche offerhanden. De Hollandſche Ooſtindiſche Compagnie heeft in dit dorp aan de regterzyde, als men van Mazulipatam over Palikol komt, hare logie, de welke een fraai gebouw is naar die landen gerekent, hier en daar met ſtene, doch meeſt met aarde muren opgehaalt, waar binnen vele vertrekken of kamers voor de alhier beſcheide dienaars van gemelde Compagnie en ruime pakhuizen voor de alhier ingekocht wordende goederen gevonden worden, beſtaande de hier vallende koopmanſchappen in fyn en gemeen Guinees lywaat, fyne en gemene Salempoeris, Parkallen, groſſe Bethilles, Chiavonys met rode hoofden, zeildoek, bandeliers, koorden, lange dasjes, Dongries met rode hoofden, geſchilderde kleden, roggevellen, ryſt, rode leere vellen, ſalpeter, en verſcheide andere waren. In het jaar 1654 wierdt dit komtoir door hoge order van Batavia gelicht, dan 1659 weder opgerecht, en de vorige koophandel wederom gezocht. *D. Havart Op-en Ondergang van Cormandel* III. *D. bl.* 47, 48, enz.

DABBESCETH, of DABASCTH, eene ſtadt in den ſtamme Zabulon. Van haar wordt geſproken *Joſua* XIX. 11.

DABIR, eene ſtadt in 't Heilige Landt in den ſtamme van Juda, naby Hebron, eerſt *Kirjath-Sepher*, dat is *de Letter-ſtadt*, genaamt, gelyk *Lyran* en anderen berichten, alzo de Cananiten aldaar eerſt, zo men meent, hunne characters uitgevonden, en een ſchool gehad hebben. Alhier roeide Joſua de Enakim uit, en Caleb, als hy tegen de Cananiten oorloogde, beloofde zyne dochter Axa ten huwelyk aan den gene, die Dabir zou veroveren, 't welk door Othniel, den zone van Kenas, Calebs jongſten broeder, wierdt uitgevoert. *Joſua* 11. *Jud.* 1. *Salian. Torniel. an. M.* 2406.

DABIR, eene ſtadt aan gene zyde der Jordane, in den ſtamme Gads. *Joſ.* XXIII. 26.

DABIR, koning van Eglon, in het landt der Amoriten, vereenigde zich nevens drie andere koningen met Adoni-Zedek, koning te Jeruſalem, om de Gibeoniten te beoorlogen, dewyl zy vrede met Joſua gemaakt hadden. Doch Joſua ſloeg ze op Gods bevel, en de zonne ſtondt ſtil, op dat zich Iſraël aan zyne vyanden zou mogen wreken. De vyf koningen der Amoriten ontvluchtten het en bergden zich in de ſpelonke te Mekeda, daar Joſua grote ſtenen voor liet wentelen, en wachters daar voor ſtelde. Doch wanneer het volk na de overwinninge wederom byeen was, liet hy de vyf koningen uit de ſpelonke halen, en geboodt aan de krygsoverſten, dat ze hen met de voeten op den nek zouden treden, waar op hy hen doodde, en aan vyf bomen ophing. *Joſ.* X. *Salian. Torniel. an. M.* 2584.

DABRONE, of DAVRONE, eene rivier in Momonia, een landſchap van Ierlandt. Volgens *Sanſon* is het de gene, die men *Brodwater* noemt, eertyds *Avenmore* geheten, dat is, *grote vloedt*, die door 't graafſchap Kork loopt. Doch *Cambden* oordeelt, dat de *Dabrone* en de *Saveben* een en de zelve zyn. *Ptolem. Cambden.*

DABUH, een zeker dier in Afrika, van grootte, en bykans van gedaante, als een wolf, doch dat handen en voeten heeft gelyk een menſch. Het haalt de lyken uit de aarde, en eet de zelve. Men zegt, dat dit dier door 't geluidt van een trompet en keteltrommels zo bekoort wordt, dat de jagers het zelve, met op die inſtrumenten te ſpelen, kunnen vangen. De Arabiers noemen het *Hyena*, de Afrikanen *Jeſif*, en de Hollanders *Jakhals*. In de brieven van *Busbequius*, afgezant van keizer Ferdinand den I aan de Porte, ziet men, op wat wyze dit dier gevangen wordt. *Abl. Mar. T.* I. *l.* 1. *c.* 23.

DABUL. eene Indiaanſche ſtadt in 't koninkryk Dekan, aan de Zuid-zyde van de golf van Cambaje, die een zeer goeden haven en eene veſting heeft. Zy legt ter plaatſe daar de rivier Helewacho in zee loopt.

DABUSIJAH, of DABUSCA, eene ſtadt in groot-Tartarië, legt, volgens de kaart van den heere *Witſen*, in Mawaralnahra, ten Noord-Ooſten van de ſtadt Bochara, eenige mylen van een meir, daar de rivier de Sog in de Jehun loopt.

DACA, eene ſtadt in 't landt van den groten Mogol. Zy legt in het koninkryk van Bengale, daar de rivier Caor en de Ooſtelyke tak van den Ganges zamenlopen, tuſſchen de ſteden Gouro en Chatigan, omtrent 60 mylen van de eene en de andere. Daco is eene der aanzienlykſte ſteden van 't koninkryk van Bengale. *Maty Diction.*

DACHAU, een groot en ſchoon marktvlek in Beyeren, 3 uuren van Munchen op een hogen berg aan de Amper gelegen, heeft zyn eigen onder het rentampt Munchen behorende landgerecht, waar by men vele aanzienlyke plaatſen gevoegt heeft. Van ouds heeft het zyne byzondere graven uit het Scheyriſche geſlacht gehad, tot dat het met het gehele graafſchap van dien naam van Uchtild, gemalinne van Koenraad, grave van Dachau, aan Otto, namaals hertog in Beyeren, uit den huize van Wittelspach, is verkocht geworden, onder wiens nakomelingen het gedurig is gebleven. Het heeft in den Duitſchen oorlog veel moeten lyden, en zich inzonderheit in de jaren 1633 en 1648, hoewel na eene dappere tegenweer, aan de Zweden overgegeven. Het keurvorſtelyk kaſteel, dat op den zelven berg, doch veel hoger, legt, is be-

beziens waardig. Het zelve is uit de assche, daar het keizer Koenraad en hertog Hendrik de XI in gelegt hadden, door de hertogen Willem en Albert van Beyeren veel heerlyker dan te voren, doch naar de bouwkunde van dien tydt, weder opgebouwt; en die landstreek wordt voor zo gezond gehouden, dat de geneesmeesters, by 't ontstaan van doorgaande ziektens, hunnen vorst nergens veiliger oordeelen dan op dat kasteel. *Hund. Bayer. Stamb. pag.* 42. *Chur-Bayeren pag.* 150. *Ertels Bayer. Atlas pag.* 50.

DACHHULF, hertog en Markgraaf in Thuringen, die te gelyk de Sorbische Mark bestierde. Als de Bohemers in 't jaar 849 een inval in Duitschlandt voorhadden, bragt koning Lodewyk de I eene aanzienlyke krygsmacht op de been, en stelde onder anderen ook dezen hertog Dachhulf over de zelve. De Bohemers, dit niet verwacht hebbende, en zich by een volgende inbreuk in hun landt tegen een zo sterken vyandt veel te zwak ziende, deden eene bezending, en zochten door 't aanbieden van gyselaars den vrede te behouden; inzonderheit stelden zy hun vertrouwen op den hertog Dachhulf, als kundig zynde van het Wendische recht en van hunnen ganschen staat. Dachhulf, die in dezen tocht eene kwetsuur aan zyn linker been hadt gekregen, wist wel, dat, zo hy zyne wonde aan den vyandt deedt blyken, de zelve op nieuw daar door zou aangemoedigt worden; weshalven hy by de aankomst der Boheemsche afgezondenen te paardt klom, en hen alles beloofde, wat hy maar kon, in de zake te zullen doen. Hy deedt ook in der daadt verslag van hunne begeerte aan zyne medebevelhebbers: doch dewyl deze zyn aanbrengen met nydige oogen aanzagen, waren zy zo verre van de gyselaars aan te nemen, dat ze in het tegendeel met grote woede op de Bohemers aanvielen, 't welk zo kwalyk afliep, dat zy met bloedige koppen moesten afwyken, en met aanbieding van hunne eige gyselaars om een vryen aftocht bidden. Als de Sorben-Wenden in 't jaar 858 wederom oproerig wierden, is hertog Dachhulf op nieuw tegen hen gezonden, doch heeft waarschynlyk niet veel van belang uitgerecht. *Annales Fuldenses. Sagittar. Antiq. Ducat. Thuring. lib.* III. *cap.* 3. & 7.

DACHSBURG. Zie DAGSBURG.

DACHSTEIN, of DAGOBERTSTEIN, in het Latyn *Dagoberti Saxum*, eene kleine stadt in de Neder-Elsas, in het bisdom Straasburg, hadt eertyds een sterk kasteel, dat zedert door de Franschen verwoest is. *Topogr. Alsat. Maty Dict. Geogr.*

DACHSTOEL, een digt aan de Saar by Birkenveldt gelegen kasteel en stedeke, met eene daar toe behorende heerlykheit, waar van eertyds een adelyk geslacht den naam heeft gevoert, waar uit Boemundus de I van 't jaar 1287 tot 1299 keurvorst van Trier is geweest. Na des zelfs uitsterven kwam deze plaats aan de heeren van Rollingen, en van deze in 't jaar 1389 door huwelyk van de vryheeren van Flekkenstein, die ze in 't jaar 1644 aan 't aartsticht Trier verkochten. *Tromsd. Geogr.*

DACIANUS, landvoogdt in Spanje onder de Roomsche keizers Diocletianus en Maximianus, vervolgde de Christenen in 't laatste van de III eeuwe zeer hevig, en liet Vincentius, nevens meer anderen, ter doodt brengen. *Prudent. Peristeph. hymn.* 4. & 5. *in laud.* 18. *Mart. Cesar August. Metaphrast. Surius & Bolland.* 22. *Jan.*

DACIE, een oud koninkryk, 't welk ten Noorden aan het Carpatische gebergte, ten Zuiden aan den Donauw, en ten Oosten aan de Teis grenst, en een gedeelte van Hungarië aan gene zyde van de Teis, Zevenbergen, Wallachië en geheel Moldavië in zich bevat. De Romeinen noemden des zelfs inwoonders *Daci*, en de Grieken *Getæ*, die hunne byzondere koningen hadden, tot dat eindelyk de keizer Trajanus hunnen koning Decebalus, dien de traagheit van Domitianus stout hadt gemaakt, in 't jaar 98 overwon. Naderhandt wierden de Daciërs van Konstantyn den Groten, de Gothen, Sarmaten, en eindelyk van de Hunnen onder 't jok gebragt. Als de Saxen van Karel den Groten geslagen wierden, wilden zy liever naar Dacië trekken, dan onder zyn gebiedt leven. De Daciërs waren woeste en wilde menschen; 't gemeene volk hadt niets op het hoofdt dan het blote haair; doch die iets meer waren, droegen kappen en mutzen. Zy zyn door den H. Nicetas tot het Christengelove bekeert. Men zegt, dat eene volkplanting van hen aan de Noorweegsche zeekust verplaatst is. *Plin. lib.* IV. *cap.* 12. *Strabo lib.* VII. *Ptolem. lib.* III. *cap.* 8. *Dio Cassius lib.* LXVIII. *Paulin. de reditu S. Nic. in Dac. Baron. an. C.* 326. *Zamoisci Analecta antiq. in Dacia. Toppeltini de Medgyes Origines & occasus Transsylv. Cluver. Geogr. Cellar. Not. Orb. ant.*

DACIER, (ANDREAS) lidt van de Fransche Academie, en bewaarder van de geheime boekzaal des konings van Vrankryk, heeft aantekeningen en merkelyke vermeerderingen over *Verrius Flaccus* en *Pompejus Festus* uitgegeven. Zyne aanmerkingen over deze twee oude schryvers zyn zeer geleerd, en zyne verbeteringen met een goed oordeel gedaan. Hy heeft in de jaren 1683 en 1684 oordeelkundige aanmerkingen, met eene Fransche overzetting, over alle de werken van *Horatius* uitgegeven; doch de derde druk, dien hy te Parys in 't jaar 1709, in 't Latyn en 't Fransch, met oordeel-en geschiedeniskundige aanmerkingen over alle de werken van dien dichter in 10 delen in duodecimo uitgaf, is door hem zelf merkelyk verbetert en vermeerdert. Hy heeft ook verklaringen over *Theocritus* geschreven, die hy zelf in zyne aanmerkingen over *Horatius* aanhaalt. Dacier heeft mede aantekeningen over *Longinus van de verhevene wyze van spreken* geschreven, die Despreaux, de zelve zeer geleerd noemende, in den derden druk zyner werken achteraan heeft doen stellen. Hy heeft ook de dichtkunst van *Aristoteles*, eenige zamenspraken van *Plato*, en het leven der doorluchtige mannen van *Plutarchus* in 't Fransch overgezet. Verder heeft hy het leven van *Pythagoras*, des zelfs zinspreuken, en gulde vaarzen, als mede het leven van *Hierocles*, en des zelfs verklaringen over de vaarzen van Pythagoras, uitgegeven. Mevrouw DACIER, *Anna le Fevre*, zyne vrouw, heeft verscheide Grieksche en Latynsche dichters in onrym overgezet, als *Anacreon*, en *Sappho*; twee blyspelen van *Aristophanes*, als de *Rykdom* en de *Wolken*; eenige stukken uit *Sophocles*; drie van *Plautus*, als de *Rudens*, de *Epidicus*, en de *Amphitryon*, en alle de spelen van *Terentius*. Deze twee laatste werken zyn in 't jaar 1715 en 1722 keurlyk in Hollandt herdrukt. Mevrouw Dacier heeft de overzetting van Terentius zeer naauwkeurig overgezien, en daar nieuwe aanmerkingen bygevoegt, die dezen druk beter dan den voorgaanden maken. Men zegt ook, dat zy *Euripides* heeft overgezet. Doch haar voornaamste werk is de overzetting van de *Ilias* van *Homerus*, van alle tyden voor een der fraaiste gedichten der oudheit gehouden, die zy in 't jaar 1711 met eene lange voorreden en uitnemende aanmerkingen heeft uitgegeven. De geleerde *de la Monnoye* heeft daar deze twee deftige Grieksche vaarzen op gemaakt, die hier plaats verdienen te hebben:

Ἰλιάδ' ἡ Φαβρὴ Κελτῇσιν ἔδωκεν, ἀληθῶς
Νῦν πηληιάδεω μῆνιν ἄτισε Θεά.

Mevrouw Dacier heeft in 't jaar 1712 ook iets uitgegeven aangaande *de oorzaken van de verdorvenheit des smaaks*, waar in zy de *Ilias* van *de la Motte* en zyne redenvoering over *Homerus* hekelt. Zy is zo wel als haar man van den Hervormden Godsdienst geweest, en niet dan omtrent de herroeping van 't Edict van Nantes Roomsch-Katholyk geworden. Zy is in den jare 1720, en hy in den jare 1722 overleden. *Memoires du temps. Baillet Jugemens des Savants sur les Critiques Grammairiens. Art.* 597. 979.

DACIUS, of DATIUS, was bisschop van Milanen van 't jaar 527 tot 552, of 555, en moedigde de inwoners aan om de stadt tegen de Gothen te beschermen, die ze belegerden, en eindelyk inkregen, waar by, zo als *Procopius* zegt, meer dan 300000 menschen omkwamen. Dacius vondt zich daar door genoodzaakt om te vluchten, kwam te Constantinopel, en ging van daar naar Corinthen. Hy wilde het bevelschrift van den keizer Justinianus tegen de drie Kapittelen niet ondertekenen. Men houdt hem voor den schryver eener Chronyk van Milanen: doch dewyl de zelve met de VIII eeuwe begint, en met het jaar 1067 eindigt, zo is het zeker, dat de zelve door een later schryver is zamengestelt. *Procop. de bell. Goth. lib.* II. *Cassiodorus lib.* XII. *var. ep.* 27. *Gregorius lib.* III. *Dialect. cap.* 4. *Baron. an. C.* 538. & 539, 546 &c. & *in Martyr. ad d.* 14. *Jan. Bellarmin. de Script. Eccl. Vossius de hist. Lat. lib.* II. *cap.* 19. *Ripamontius Hist. Med. Dec.* I. *lib.* VII. *Miræus. Ughel. Cave hist. liter. pag.* 284.

DACQUET, (PIETER) geboortig van Veurne, een voornaam arts, wel geleert in 't Grieksch en Latyn, heeft geschreven: *Commentarius in Corn. Celsum. Val. Andreæ Bibl. Belg.*

DACRIANUS, een abt van de Benedictyner orde, leefde in de VIII eeuw, en schreef twee boeken, met de tytels van: *Speculum monachorum*, en *Documenta vitæ spiritualis*, die men in de Boekzaal der Vaderen vindt. Hoewel eenigen het eerste aan *Blossius* toeschryven. *Possevin. in App. Sacro. Miræus in Auct.*

DACTYLI IDÆI wierden genoemt de priesters van de godinne Cybele, die aan den voet van den berg Ida woonden, en van de poëten voor kinderen van de Zonne en Minerva, of van Saturnus en Alciope, opgegeven worden. Vyf van de zelve waren van het mannelyke, en vyf van het vrouwelyke geslacht. Zy wierden daarom *Dactyli*, of *vingers*, genoemt, dewyl 'er zo vele waren als een mensch vingers aan zyne handen heeft. Men pleeg ze ook *Corybantes* te noemen. De namen der vyf priesteren waren: *Hercules*, *Pæon*, *Epimedes*, *Jasus* en *Idas*. *Strabo l.* X. *Lilius Gyraldi.*

DACTYLIS, of, volgens de verbetering van den vader Hardouin, *Dereglis*, was een vermaard beeldhouwer, van welken men in de hoven van Servilius eenige kampvechters zag. *Plinius l.* XXXVI. *c.* 5.

DADANUS, *Edanus*, of *Eodanus*, heeft in den jare 742 mede geweest op eene kerkvergadering, gehouden, zo eenigen willen, te Augsburg, doch, volgens *Miræus*, te Regensburg. Wat de ordinantien, aldaar gemaakt, behelzen, zie in *Batav. Sacra I. Deel, pag.* 274, 280. Deze Dadanus is, volgens *Le Cointe*, de navolger geweest van Willebrordus, eersten bisschop van Utrecht, welk gevoelen wordt tegengesproken door Antonius Pagi *Tom.* III, §. 10, 11, *p.* 297, die van deze gedachten is, dat de kerk van Utrecht van wegens de wederspannigheit der Vriezen veertien jaren zonder bisschop is geweest, en dat Bonifacius in den jare 753 voor den 23 May het aartsbisdom van Ments afgestaan heeft aan *Lullus*, en dat van Utrecht aangenomen, en dat hy Eobanus tot zynen medehulper heeft gekoren, steunende onder anderen op het getuigenis van den H. Ludgerus, de welke in de levensbeschryving van S. Gregorius de Utrechtsche bisschoppen optellende, aldus zegt: „ Als de aartsbisschop Willebrordus in eene plaatse, „ die Utrecht, of anders Wiltenburg genoemt wordt, uit dit le„ ven tot den Heere gereist was, zo is in zyne plaatse gevolgt de H. „ Bonifacius, aartsbisschop en martelaar"; en Willibaldus, die ten tyde van Bonifacius leefde, en des zelfs leven beschreven heeft, getuigt in het zelve, „ dat Bonifacius om zynen zwakken ouder„ dom te verligten, Cœbanus, of Eobanus, in zyne plaatse tot „ bisschop over de stadt, die *Trecht* genoemt wordt, heeft aange„ stelt". Uit dit alles nu is te begrypen, dat de genoemde Dadanus, Edanus, of Eodanus, niet geweest is bisschop, maar op

zyn

zyn best medebisschop van Utrecht. Zie hier over uitvoerig *Batavia Sacra I. D. p.* 196.

DADASTUNE, eene plaats tusschen Galatië en Bithynië. De keizer Jovianus in 't jaar 362 te Antiochië zynde, en zyn best doende om den Christelyken Godsdienst, dien Julianus de afvallige, zyn voorzaat, getracht hadt uit te roeien, te herstellen, beteugelde de Arianen en Macedonianen, herriep de gebanne bisschoppen, en gaf aan de kerkelyken de vryheden, hen door de vorige keizers toegestaan, wederom. Kort daarna kwam hy te Dadastune, alwaar hy op den 19 February 363 stierf. *Godeau Hist. Eccl.* IV. *Siecle, l.* IV. *c.* 37.

DADIS, een Grieksch schryver, die van den akkerbouw heeft geschreven, zo als *Varro* en *Columella* in 't begin hunner werken van den landbouw getuigen.

DADIVAN, eene vlakte in het Persische landschap Farsistan tusschen de steden Schiras en Lar, heeft omtrent 4 of 5 mylen in haren omtrek, en is eene der aangenaamste landstreken van geheel Persië. Ze is meest met oranje-, citroen- en granaat-appelen beplant, en daar zyn oranjebomen zo zwaar, datze drie mannen naauwlyks kunnen omvademen. De rivier, die de landstreek bewatert, is met korpers, snoeken, barbeelen en kreeften overvloedig voorzien. De Engelschen en Hollanders plegen dikmaals het laatste gedeelte van den zomer in die landstreek door te brengen, daar zy dan van de naburige potsemakers door hun danssen vermaakt worden. *Tavernier Pers. Reizebeschr.*

S. DADON, of AUDEON, geboortig van Sens, was een zoon van Autarius en de H. Aige, en een metgezel van den H. Eligius. Zyne deugden bragten hem aan 't hof van koning Dagobert in groot aanzien, en zyne verdiensten maakten, dat hy in 't jaar 646 bisschop van Rouaan wierdt. In 't jaar 650 bevondt hy zich op de kerkvergadering te Chalons, en in 't jaar 662 op die te Clechi la Garenne. *Aimoin* merkt ook van hem aan, dat hy in 't jaar 665 by de doodt van den abt S. Vandrillus tegenwoordig was. Hy schreef het leven van S. *Eligius* in drie boeken, die hy aan Robbert, bisschop van Parys, opdroeg, en by *Surius* te vinden zyn. Canisius heeft ook een brief van S. Didier, bisschop van Cahors, aan Dado, en het antwoordt van dezen laatsten daar op in het licht gebragt. In 't klooster van S. Gal in Zwitserlandt wil men dat nog eene levens-beschryving van den H. *Remigius*, door Dado opgestelt, voorhanden is. Hy stierf den 24 Augustus 677, hoewel anderen zeggen 676, ja zelfs 689. Fridegodus, een Engelschman, heeft zyn leven in vaarzen beschreven, 't welk by *Surius* (*ad d.* 24 *Aug.*) te vinden is. *Aimoin lib.* IV. *c.* 41. *Canisius Antiq. Lect. T.* V. *Baron. an. C.* 767. *Martyrolog. Rom. ad d.* 25. *Aug. Sammarth. Gall. T.* I. *Vossius de hist. Lat. l.* II. *c.* 26 & 40.

DADUCHUS, de hoogste priester van Hercules by de Athenienzen. *Alex. ab Alex.* Eenige der ouden geven den naam van *Daduchi* aan de genen, die op het plechtige feest van de Eleusinische Ceres de toortsen droegen.

DÆDALUS was een kunstenaar van Athene, die verscheide werktuigen uitvondt, als de zaag, de schaaf, het waterpas, de boor, en de lym, die ook beelden maakte, die zich zelf beweegden, en de oogen verdraaiden. Zyns broeders zoon, die de pottebakkers schyf hadt uitgevonden, en die hy vreesde dat hem in kunst zou te boven gaan, wierp hy ten venster uit, en vluchtte daar op met zynen zone Icarus tot Minos, koning van Creta, alwaar hy den beroemden Doolhof bouwde, in welken hy naderhandt met zynen zone opgesloten wierdt, dewyl Icarus de koninginne Pasiphaë in hare onnatuurlyke liefde behulpzaam was geweest, en een houte koe, waar in zy zich met een stier vermengde, hadt toebereid; doch terwyl hy zich aanstelde, als wilde hy, om des konings genade wederom te verkrygen, een byzonder werk ondernemen, maakte hy gereedschap te krygen om voor zich en zynen zone vleugels te vervaardigen, waar mede hy wel ontkwam, doch zynen zoon, die, om dat hy zyne vermaning niet in acht genomen hadt, in zee viel en verdronk, moest missen. Eenigen menen, dat dit het gebruik der zeilen geweest is, die hy zou uitgevonden hebben. Daar op vluchtte hy by Cocalus, koning in Sicilië, doch die hem, om niet door hem in oorlog met Minos te geraken, in eene badstove deedt smoren. Men rekent, dat hy omtrent het jaar der wereldt 2575 geleeft heeft. Te Memphis in Egypten voerde hy vele kunstige en beroemde werken uit, weshalven hem de inwoonders aldaar altaren oprechtten, en goddelyke eere bewezen. *Diodor. Siculus lib.* IV. *Pausan. l.* VII. *Ovid. lib.* VIII. *Metam. Plinius l.* VII. *c.* 56. *l.* XXXVI. *c.* 13. *Hygin. Apollod. Eusebius. Felibien vies des Archit.*

DAEMEN, (ADAM) te Amsterdam uit welgegoede ouders geboren, wierdt tot vordering zyner studien buitenlands op de hoge schole gezonden, alwaar hy vorderde tot de waardigheit van priester en Licentiaat in beide de Rechten, en tot Domheer te Keulen. Wanneer Theodorus de Kok volgens de Plakkaten uit den lande moest wyken, bezorgde Daemen hem twee jaren van huisvesting en verdere behoeftens. Daar na is Daemen priester, kanunnik, en deken van de aartsdiakensche kerke van Emmerik geworden, en eindelyk, nadat de Heer Gerardus Potkamp op den 16 December 1705 overleden was, in des zelfs plaats door den pausselyken Nuncius Bussy benoemt tot algemeenen pausselyken Vikaris in de Vereenigde Nederlanden, en is te Keulen op den 25 December 1707 hoogstatelyk en met veel pracht gewyd tot aartsbisschop van Adrianopel, welke waardigheit hy dan in Hollandt begon te bedienen. Maar in den jare 1702 door de Ed. Groot Mog. Staten verstaan zynde, „ Dat niemandt voor Vikaris zou „ mogen worden erkent, dan die gene, die na de order, in de„ ze landen gebruikelyk, behoorlyker wyze zal worden geëli„ geert, en by de Heeren hun Ed. Gr. Mog. Gecom. Raden zal „ wezen geadmitteert, en die zich daar voor ter contrarie zoude „ mogen uitgeven, of die qualiteit aanmatigen, of den zelven „ daar voor erkent, en respecteert, mede arbitrairlyk zullen wor„ den gecorrigeert", enz. en hy tot zyne waardigheit, na het verstaan der Ed. Gr. Mog. niet verkoren zynde volgens de gestelde order, wierdt hem door een Plakkaat van den 26 April 1709 verboden gemelde bediening te verrichten, zullende anders naar de bescheidenheit der Heeren gestraft worden. Daemen en andere voor hem hielden wel aan tot schorting of matiging der Plakkaten, maar alles zonder vrucht: hem wierdt verboden in het landt te komen, ten zy hy schriftelyk van zyn pausselyk vikarisschap hadt afstandt gedaan, waar op die afstandt te Keulen op den 11 Augustus 1709 ook is gevolgt, zonder dat hy daar toe als nog de toestemming van het pausselyke hof hadt bekomen. Dus uit die bediening zynde, en echter inkomen genoeg hebbende, oeffende hy eene grote gastvryheit voornamentlyk tegen zyne landgenoten, bouwde de abdy van Leurik aan den Rhyn op, en overleedt te Keulen den 30 December 1717, alwaar hy in de Domkerke begraven is. *Batav. Sacra* III. *D. pag.* 524. *Utr. Oudh.* III. *D. pag.* 291. *Historisch Verhaal van de kerke van Utrecht I. D. pag.* 103.

DÆMONES, of DEMONS zyn, volgens de Heidensche verdichtselen, een middelslag tusschen goden en menschen, by de Romeinen *Genii* genaamt. Den oorsprong van 't Grieksche woordt δαίμων halen zommigen van δαιμαίνειν, dat is, *iemandt verschrikken*, of van δαήμων, *kundig*, of *ervaren*, alzo de Heidenen van gedachten waren, dat deze Demons hen toekomende dingen konden voorzeggen. Socrates hieldt het daar voor, dat de menschen, die zich in dit leven loffelyk hadden gedragen, in de andere wereldt, tot beloning van hunne deugt, onder de Demons geplaatst wierden. De Heidenen plagten Bacchus te noemen *Dæmon bonus*, dat is, *den goeden geest*, en op het scheiden der maaltyden onder dien naam den laatsten beker hem ter eere uit te drinken. Ook hebben zy Priapus met den naam van *Dæmon bonus* vereert. Zie verder GENII. *Plutarch. de Orac. def. Plato in Cratylo. Diodor. lib.* III. *Pomey Panth. Mythic. pag.* 49. 167. 222.

DAEN MAALLÉ, een Indiaansch prins, broeder van Cruën Sombanco, koning van Macassar, en vader der twee jonge prinsen Lod. Daën Rourou, en Lod. Dauphin Daën Toulolo, die Lodewyk de XIV, koning van Vrankryk, by de Jesuiten in 't Collegie van Clermont te Parys heeft doen opvoeden. Hy beweerde, dat hem de kroon na de doodt van zynen broeder Sombanco toekwam, alzo de broeders daar, gelyk in vele plaatsen van Indië, met uitsluiting van des overleden kinderen, in 't ryk volgen. Doch de Hollanders maakten hem aan zynen broeder verdacht, en deden hem het hof ruimen. Zyn vertrek gaf aan Cruën Biset, eenigste zoon van Sombanco, gelegenheit om den troon te beklimmen. Toen hy gedwongen was het hof te verlaten, vluchtte hy naar 't eilandt Java, daar hy met de dochter van een der grootste heeren van 't landt trouwde. Na dat hy drie jaren in dat eilandt geweest was, wierdt de koning, die hem eene schuilplaats hadt vergunt, genoodzaakt, hem, uit vreze voor een oorlog, uit zyn landt te doen gaan. Deze prins nam, om zynen weldoender in rust te laten, afscheidt, en vertrok in 't jaar 1664 naar Siam, daar hy zeer wel ontfangen wierdt. De koning van Siam maakte hem Doja Paedi, dat is zo veel als grootschatmeester van 't ryk; en aan die van zyn gevolg landeryen gegeven hebbende, geboodt hy, dat zy hem de zelfde eere zouden bewyzen, en de zelfde schattingen betalen, als of hy hun koning op 't eilandt Macassar was. Daën Maallé erkende deze weldaden eenige jaren lang door trouwe diensten: maar de zucht voor den Mahometaanschen Godsdienst, dien hy beleedt, deedt hem den opstandt der Moren tegen zynen weldoender ondersteunen. De zamenzwering ontdekt zynde, bewees de koning genade aan de oproerigen; doch Daën Maallé, beweerende onschuldig te zyn, weigerde den vorst om vergiffenis te bidden, en vluchtte naar eene sterkte, daar hy door de benden des konings belegert wierdt. Eindelyk wierdt hy in een gevecht met al zyn volk gedood. Doch de twee prinsen, zyne zonen, ontkwamen het by geluk naar Vrankryk. Koning Lodewyk de XIV, en de Dauphyn, zyn zoon, hebben over hunnen doop als peters gestaan. *Beschryving van 't koninkryk Macassar.*

DAES, een Grieksch schryver van Colone, eene stadt in Peloponnesus, of Morea. Men weet niet, in wat tydt hy geleeft heeft, en men houdt hem voor een geschiedenisschryver, dewyl Strabo iets, aangaande den tempel van Apollo Cillæus, uit hem verhaalt. *Vossius lib.* IV. *de hist. Græc.*

DAFILA, eene landstreek in 't koninkryk Barnages in Abyssinië. Zy legt omtrent de kust van Abex, tusschen de stadt Barva en het landt van Cafila. *Baudrand.*

DAFIS, (JAKOB) algemeen voorspraak in 't Parlement van Thoulouse, wierdt met Stephanus Duranti, eerste voorzitter, gedurende de beroertens in Vrankryk onder Hendrik den III, doordien zy zich tegen de oproerigen hadden aangekant, deerlyk vermoord. Hunne ligchamen wierden, nevens des konings afbeeldsel, langs de straten gesleept, en aan de galg gehangen. *Mezeray Histoire de France. Hist. de Thoulouse.*

DAG is de tydt van den opgang der zonne af tot des zelfs ondergang. Deze tusschentydt wordt genoemt de natuurlyke dag, en is langduriger in den zomer dan in den winter. Men noemt kunstigen of burgerlyken dag den tusschentydt van vier en twintig uuren, de welke de natuurlyke dag en nacht vervat. Men onderscheidt nog meer andere soorten van dagen, volgens de verscheide beginselen, die de volkeren aan den burgerlyken dag hebben gegeven. De Babyloniers begonnen hunnen dag met den opgang der zonne, en vervolgden den zelven tot de andere opdaging.

De Italianen van Ombrië begonnen den zelven van den eenen middag, tot den anderen. Ptolemæus en verscheide andere sterrekundigen hebben zich van zo eene dagrekening bediend. De Joden, en hedendaagsch eenige Italianen, rekenen den dag van den eenen ondergang der zonne tot den anderen. Eindelyk, de Romeinen, de Egyptenaren, en Copernicus rekenen den dag van den eenen middernacht, tot den middernacht daar aan volgende.

De oude Duitschers en Franken rekenden den tydt by de nachten, en telden den zelven niet by de dagen, volgens de getuigenissen van *J. Cæsar* en *Tacitus*. By de Britten was de zelve gewoonte gebruikelyk, naar het schryven van *Camdenus*. Dat de dagen naar de zeven planeten genoemd wierden, is, volgens *Diodorus Siculus*, door de Egyptenaren ingesteld, en door hen tot alle volkeren voortgezet. Het waarschynlykste is, dat de betekenis der zelven door de Egyptische wiskunstenaren naar den aardt en de werking der zeven planeten geschikt is. Daar uit schynt derhalven voortgekomen te zyn, dat deze planeten by verscheide Heidensche volkeren voor hunne dag-goden geëert wierden; welker namen de Romeinen zekere sterren hebben toegeëigent. De eerste dag is naar de zonne genoemt, als de voornaamste onder alle de planeten, gelyk ook die dag het hoofdt is van alle de andere dagen; de twede dag naar de maan, komende in schyn en grootheit in ons gezicht de zonne het allernaast, en ontfangende haar licht van de zelve; de derde dag naar de planeet Mars; de vierde naar de planeet Mercurius; de vyfde naar die van Jupiter; de zesde naar die van Venus, en de zevende naar die van Saturnus. *P. Petavius de Doctr. temporum. Nederlandsche Oudheden, by J. van Royen.*

Dewyl men voorts noodzakelyk behoort te weten, op wat wyze de Romeinen de dagen plagten te verdeelen, ten einde men kennis kryge van verscheide byzonderheden van hunne historie, zal men de byzonderste verdeelingen der zelven, met eenige andere wetenswaardige omstandigheden omtrent de dagen, hier by voegen.

Numa maakte eene algemeene verdeeling der dagen in die genen, die *Fasti* genoemt wierden, en in die genen, die men *Nefasti* noemde. De dagen, *Fasti* genoemt, wierden verdeelt in *Comitiales*, *Comperendini*, *Stati*, *Præliares*. De eerstgenoemde dagen, te weten de *Fasti*, waren die gene, op welke men mogt pleiten, wanneer het aan den rechter geoorloofd was gehoor te verleenen, en aan de partyen recht te doen; komende het woordt *Fasti* voort van het woordt *fari*, het welk *spreken* of *uitspreken* betekent. Ook bestondt het ampt van den rechter of Prætor in de uitsprake van deze drie woorden, *Do*, *Dico*, *Addico*: in 't tegendeel waren de dagen, *Nefasti* genoemt, gene pleitdagen, noch op de zelve wierdt geen recht gedaan, het welk Ovidius te kennen geeft in deze twee vaarzen:

> *Ille Nefastus erit, per quem tria verba silentur,*
> *Fastus erit per quem lege licebit agi.*

De zo genaamde *Fasti* of spreekdagen waren gemerkt met een *F.* in den Roomschen Almanak, en de *Nefasti* met een *N.* (Zie hier voor het artykel van ALMANAK.) Deze spreekdagen waren drie derlei, naar de aanmerking van Paulus Manutius. Zommige waren zuivere en enkelde spreekdagen, de welke geheel geschikt waren om recht te doen: de andere spreekdagen waren half verdeelt, en wierden *intercisi* of *enterocisi* genoemt, om dat het eene gedeelte van die dagen doorgebragt wierdt met een slagtoffer te doen, en het andere met recht te plegen; het welk geschiedde binnen den tusschentydt van het doden van het slagtoffer, tot dat men deszelfs ingewanden op het altaar der goden voorstelde, terwyl men de ingewanden oopende, en de zelve nazag, (*inter cæsa & porrecta*) en deze dagen zyn in den Romeinschen Almanak gemerkt met deze twee letteren *E N.* Het derde soort van spreekdagen bestondt in pleitdagen na den middag, en zwygdagen des morgens, zynde gemerkt in den Almanak met deze twee letteren *NP.* (*Nefastus priore tempore*, of *priore parte diei.*) Dit is het gene Ovidius zegt in deze vaarzen:

> *Neu toto perstare die sua jura putetis:*
> *Qui jam Fastus erit, mane Nefastus erat;*
> *Nam simul exta Deo data sunt, licet omnia fari,*
> *Verbaque honoratus libera Prætor habet.*

Dies Senatorii waren dagen, op welke de Raadt vergaderde, om over de belangen van het gemenebest te raadplegen, en dit geschiedde gemeenlyk op de Kalenden, op de Nonen en op de Iden van ieder maandt, ten zy by eenige buitengewone voorvallen, wanneer 'er gene dagen uitgezondert waren dan alleen de vergader-dagen, of de byeenkomsten van het volk.

Dies Comitiales, of *de vergader-dagen*, of byeenkomsten des volks, waren in den Almanak met een *C* getekent. Wanneer deze vergaderingen of byeenkomsten den geheelen dag door niet duurden, stondt het vry aan den Prætor het overige van den zelven tot de rechtsplegingen te besteden.

Dies Comperendini, dat is: *dagen van uitstel*, waren, wanneer beide de partyen gehoort zynde, de Prætor hen tydt vergunde, 't zy om te onderzoeken, 't zy om zich te kunnen rechtvaardigen. Dit uitstel wierdt gemeenlyk toegestaan voor twintig dagen, en niet vergunt dan alleen aan de Roomsche stedelingen, zelfs om binnen Rome een vreemdeling te doen dagvaarden; en dit laatste uitstel wierdt naar het zeggen van Macrobius genoemt *Stati dies.*

Dies Præliares, dat is: *Stryd-dagen*, waren, op welke men zonder schroom tegen de vyanden mogt stryden. Daar waren andere dagen, *Justi* genoemt, de welke bestonden in dertig dagen, die de Romeinen gewoon waren toe te staan aan hunne vyanden, nadat zy hen den oorlog hadden aangekondigt, en alvorens zy in hunne landen vielen, en daar eenige vyandlykheden pleegden, als of het een uitstel geweest was, het welk zy hen vergunt hadden, om hen te verplichten, gedurende dien tydt tot een vergelyk te komen, of om het ongelyk, het welk zy gedaan hadden, te vergoeden. (*Justi dies*, zegt Festus, *dicebantur triginta, cum exercitus esset imperatus, & vexillum in arce.*) Daar waren dagen *non præliares* of *atri* genoemt, dat is, rampzalige en ongelukkige dagen, ter oorzake dat de Romeinen op die dagen eenig verlies geleden hadden, wanneer het niet geoorlooft was slag te leveren. De Grieken noemden deze dagen ἀποφράδες, *Apophrades.*

Het is zeker, dat de ouden geloofden, dat 'er gelukkige en ongelukkige dagen waren, dat de Chaldeen en de Egyptenaren de eersten zyn geweest, die de aanmerkingen op die dagen gemaakt hebben, en dat de Grieken en de Romeinen, hen hier in navolgende, het zelve hebben gedaan. Hesiodus is de eerste, die men weet dat een lyst heeft opgesteld van gelukkige en van ongelukkige dagen, aan welke hy den naam van περὶ ἡμερῶν gegeven heeft. Hy tekent daar in den vyfden dag van de maandt voor rampzalig aan, om dat hy gelooft, dat op dien dag de helsche Furien den Aardbodem bewandelen; het welk Virgilius heeft doen zeggen in het eerste boek van zyne *Georgica*:

> *Quintam fuge, Pallidus orcus*
> *Eumenidesque satæ; tum partu terra nefando*
> *Cæumque Iapetumque creat, sævumque Typhœa,*
> *Et conjuratos cœlum rescindere fratres.*

Plato hieldt den vierden dag voor gelukkig, en Hesiodus den zevenden, om dat Apollo op zulk een dag geboren was. Hy stelde op die zelve plaats den achtsten, den negenden, den elfden, en den twaalfden. De Romeinen hadden insgelyks gelukkige en ongelukkige dagen. Alle de volgende dagen na de Kalenden, na de Nonen en na de Iden wierden by hen voor rampzalig en ongelukkig gehouden. Zie hier, welke oorzaak daar aanleiding toe gegeven heeft. De veldmaarschalken (*Tribuni militum*) Vigilius Manlius en Cœlius Posthumius ziende, dat de Republyk dagelyks eenigen kwaden aanstoot leedt, leverden een smeekschrift in aan den Raadt in den jare 363, om den zelven te verzoeken, dat men wilde onderzoeken, van waar zulks mogt voortkomen. De Raadt liet in de vergadering roepen den waarzegger L. Aquinius. Zyn gevoelen wierdt hier over gevraagt; en hy antwoordde, dat wanneer de veldmaarschalk P. Sulpitius handgemeen was geworden met de Gaulen met een zo ongelukkigen uitslag naby de rivier Allia, hy den goden hadt geoffert op den dag na de Iden van Julius; en dat alle de Fabianen te Cremera gesneuvelt waren, om dat zy op zo een dag gevochten hadden. De Raadt zondt de zaak op dit antwoordt aan de vergadering der hogepriesteren, om hun gevoelen daar over te horen; en deze verboden daar op, voortaan den strydt aan te gaan, noch iets te ondernemen op den volgenden dag na de Kalenden, na de Nonen, en de Iden, volgens het verhaal van *Titus Livius.*

Behalven die dagen waren 'er nog eenige andere, die ieder in 't byzonder voor ongelukkig hieldt ten opzichte van zich zelf. Augustus ondernam geen zaak op den dag van de Nonen; anderen deden zulks niet op den vierden dag van de Kalenden, van de Nonen en van de Iden. Vitellius, hebbende bezit genomen van het souvereine opperpriesterschap, en hebbende een begin gemaakt op den vyftienden dag van de Kalenden van Augustus met eenige ordonnantien aangaande den godsdienst op te stellen, wierden de zelve kwalyk aangenomen, om dat de rampen van Cremera en van Allia op zo een dag waren voorgevallen, gelyk *Suetonius* getuigt in het levensverhaal van dien keizer; en *Tacitus* zegt in het II boek van zyne Historie, in 't 24 hoofdstuk: „ Men hieldt het „ voor een kwaad voorteken, dat hy tot het souvereine hogepriesterschap aangestelt zynde, eenige zaken aangaande den gods„ dienst voorschreef op den achtienden dag van Julius, die onge„ lukkig is door de veldslagen van Allia en van Cremera". De Romeinen hadden nog meer andere dagen, die voor rampzalig gehouden wierden, namentlyk den dag, op welken men slagtofferen voor de zielen der overledenen bragt; als mede de dag na de *Vulcanales*, of Vulkaans-dagen; de vierde voor de Nonen van October; de zesde van de Iden van November; het feest, *Lemuria* genoemt, in de maandt van May; de Nonen van Julius, *Caprotinea* genoemt; de Iden van Maart, om dat Julius Cæsar op dien dag vermoord was; de vierde voor de Nonen van oogstmaandt, ter oorzake om dat de nederlage van Canna op dien dag was voorgevallen; de *Saturnalen*, en verscheide andere, de welke in den Romeinschen Almanak gemeld worden. Zommigen waren 'er ook, welke alle die aanmerkingen als bygelovig en belagchelyk verwierpen. Lucullus gaf tot antwoordt aan die genen, die het hem wilden afraden van tegen Tigranes te vechten, om dat het leger van Cepio door de Cimbren op zo een dag verslagen was: *En ik zal dezen dag tot een gelukkig voorteken maken voor de Romeinen.* Julius Cæsar liet niet na de krygsbenden te laten oversteken naar Afrika, hoewel de voortekenen daar toe niet gunstig waren. Dion van Syracusa leverde den tyran Dionysius slag en overwon den zelven, op een dag, dat 'er eene maan-verduistering was; van welk verachten der ongelukkige dagen door zommige grote mannen onder de Romeinen en andere Heidenen by de schryvers meer voorbeelden gevonden worden. Men zie omtrent die dagen by de Heidenen breder na. *Alexander ab Alexandro Dies Geniales l.* IV, *c.* 40, en den abt *Danet.*

In den Bybel zelfs, en by de uitleggers van den zelven staan ver-

verscheide staaltjes van het onderscheiden der tyden aangehaalt. Men zal hier alleen met een woordt of twee eenige dagen melden, de welke van ouds by eenige bygelovige Christenen, en nog tegenwoordig van Roomschgezinden als gelukkige dagen in acht genomen, of als ongelukkige gemyd worden. „ Onze vergaderingen (zegt Augustinus) zyn vol van zodanige menschen, de „ welke by de wiskunstenaars, of sterrekundigen, te rade gaan, „ op welke tyden zy hunne dingen moeten verrichten. Ja zy „ ontzien zich niet, ons zelfs te vermanen, dat wy op de Egyptische dagen geen getimmer of diergelyke werken moeten beginnen". De vermaarde Delrio heeft zelf in Vrankryk ten tyde van Catharina de Medicis gezien, dat de hofjuffers het hert niet zouden gehad hebben, van iets, zonder den raadt en de goedkeuringe van de sterrekykers, te beginnen. Daar zyn 'er tegenwoordig nog, zegt de zelve Delrio, die hunne nagels niet zouden korten op een Vrydag, en zich wel wachten van op een Zaterdag te spinnen; de welke menen, dat het wywater, op de eerste Zondagen na de Quatertemper-dagen gewyd, voor zekere inzichten groter krachten heeft dan ander wywater: de welke de eieren, die op een Goeden Vrydag gelegt worden, het gansche jaar bewaren, denkende, dat de zelve eene wondere kracht hebben om den brandt te bluſschen. Nog zyn'er onder de Roomschgezinden, die wanen, dat men, indien het op den dag van S. Paulus Bekeeringe, of op dien van S. Urbanus, of S. Vincentius, geregent heeft, een vruchtbaar of onvruchtbaar jaar te verwachten heeft, enz. Zommige kruiden moeten, om ter geneezinge gebruikt te worden, op S. Jans-dag, of op een ander feest, geplukt worden. De takken, die op den dag van Vrouwen-Boodschap geeënt worden, zullen, volgens hun begrip, beter gedyen. Moet 'er een paardt gelaten worden, dat zal best op S. Stevens-dag geschieden. Op S. Magdalenaas-dag op reis te gaan, is een voorteken van eene gelukkige reize, enz. Of zommige onder de Protestanten, zo midden onder ons, als voornamentlyk in de Noorder gewesten, van diergelyke bygelovigheden ten eenemale vry zyn, laat men aan het oordeel van den Lezer, die in de geschiedenissen maar eenigzins bedreven is?

Maar vooral zyn de Egyptische dagen, waar van Augustinus in de boven aangehaalde plaats spreekt, zeer beroemd geweest; en moest men zich wel zorgvuldig wachten van iets op zo een dag te beginnen. Dat de zelve zeer berucht zyn geweest, blykt daar uit, omdat 'er zo vele schryvers, als Augustinus in de gemelde plaats, Coelius Rhodiginus *lib.* XIV, *cap.* 3; *Honorius Augustodunensis lib.* II *de Imag. mundi cap.* 108; Durandus *in Ration. lib.* VIII. *cap.* 4, *n.* 10; Ol. Wormius *Fasti Danici lib.* I, *cap.* 24, 25, en meer anderen, van gewag maken, en de bygelovigheit der menschen, in het schuwen van zulke dagen, bestraffen. Zelfs in de oude Maand-registers, door Bucherius en Lambecius uitgegeven, staan de Egyptische dagen vermeld. Alle de schryvers komen daar in overeen, dat de zelve van de Egyptenaren uitgevonden zyn; in dezen zin, dat dit ligtgelovige volk twee dagen in ieder maandt als ongelukkige dagen heeft aangetekent, op welke men zich voor al van aderlaten te wachten hadt. Dat het gemeene volk in de Roomsche kerke al zedert langen tydt met deze bygelovigheit behebt is gebleven, blykt ook daar uit, om dat de pauzen gedwongen zyn geweest het in-acht-nemen van de Egyptische dagen wel strengelyk in hunne Dekreten te verbieden, en dat in een oud Sacramentboek, door Jakob Petit in het licht gegeven, het zelve verbodt vernieuwt wordt. By *Wilhelmus Neubrigensis* staat ook aangemerkt, dat Rikard de I, koning van Engelandt, gekroont is op den 3 September, welke dag, volgens eene oude en Heidensche bygelovigheit, voor een ongelukkigen dag wierdt gehouden. Of iemandt begeerig was, om deze Egyptische dagen in het byzonder te weten, die kan by Durandus in zyn *Rationale officiorum divinorum*, in de boven aangehaalde plaatse, en by *du Cange* te recht geraken. *Augustinus in cap.* 4. *ad Gal. Delrio lib.* III. *Part.* II. *Quæst.* 4. *sect.* 6. *Binsfeld. de Confess. malefic. Hofmanni Lex. Univ. Oudheden van Kennemerlandt in de Aantekeningen bladz.* 139. *enz.*

DAGALAIPHUS, een der veldoversten van den keizer Julianus in zynen tocht tegen Persië in 't jaar van Christus 362. Hy muntte onder de volgende keizers dikwils uit aan 't hoofdt der legers, daar hy 't bevel over hadt. *Ammian. Marcellin. lib.* XXV. *&c.*

DAGELIUS. Zie GELLIUS FUSCUS.

DAGEROORT. Zie DAGHO.

DAGESTAN, een landschap in Asië, is 4 Duitsche mylen lang, en heeft de Caspische zee ten Oosten, het gebergte Caucasus ten Westen, de Circassiërs ten Noorden, en Schirwan, een landschap in Persië, ten Zuiden. Het wordt van Tartaren bewoont, die van de Persianen *Lesgi*, doch van hen zelve *Dagestan*, dat is, Berg-Tartaren, omdat zy aan 't gebergte wonen, genoemt worden. Van godsdienst zyn het Mahometanen. Hun gewoon bedryf bestaat daar in, dat ze slaven maken, ten welken einde zy malkanders kinderen stelen; daar by plunderen zy de kooplieden, en voeren steets oorlog. Zy houden eenig vee, daar hun gansche rykdom in bestaat. Verders vrezen zy noch Persianen, noch Moscoviters, vermits zy hunne toevlucht tot zulke bergen kunnen nemen, daar hen tegen hunne wille niemandt kan bykomen. Zy hebben verscheide heeren, welker een het opperhoofdt van allen is. Voor 't overige hebben zy kleine stedekens, waar onder Tarku de aanzienelykste is. Deze stadt legt aan de zee, op een berg tusschen scherpe rotsen, waar uit verscheide bronkwellen ontspringen, en bestaat, zo als *Olearius* bericht, uit 1000 huizen. *Olear. Reisbeschr.*

DAGHO, of DAGEROORT, een aan de kroon Zweden toebehorend eilandt in de Oostzee, niet verre van de Lyflandsche kusten, wordt van het eilandt Oesel door een smalle vaart afgescheiden. De vesting Dageroort is daar op gebouwt.

DAGNO, of *Termidava*, een stedeke in Europisch Turkyë, legt in Albanië tusschen de Witte en de Zwarte Drino, daar deze twee rivieren zamenlopen. *Maty Diction.*

DAGOBERT de I, koning van Austrasië. Zie DAGOBERT de I, koning van Vrankryk.

DAGOBERT de II, koning van Austrasië, in de Chronyken van *Jo. Beza* en van *S. Benignus* van Dijon de Jonge genaamt, was de zoon van SIGEBERT den II. Deze goede koning liet hem in den ouderdom van 3 of 4 jaren onder het opzicht van Grimoald, opperhofmeester, die zynen eigen zoon Childebert op den troon zette, en Dagobert onder de bewaring van Dido, bisschop van Poitiers, in een klooster stak. De koningin Innechilde, weduwe van Sigebert den II, vluchtte naar Parys by koning Clovis den II, en de Austrasiërs kregen Grimoald en Childebert in handen, en zonden den eersten aan koning Clovis, die hem in de gevangenis deedt zetten, daar hy in stierf. Clovis joeg daar na Childebert weg, en stelde zich, op een valsch gerucht, dat 'er liep van Dagoberts doodt, in 't bezit van 't koninkryk van Austrasië, waar in hem zyn oudste zoon Clotarius de III, en daar na zyn twede zoon Chilperik volgden, terwyl Dagobert ondertusschen onbekend in Ierlandt schuilde, daar hy met Mathilde trouwde, en by haar verscheide kinderen verwekte. De Austrasiërs hielden niet op hunnen vorst op te zoeken, die dan na een achtienjarige ballingschap door de groten van 't ryk, en door Wlfoald weder ingeroepen, en na de doodt van Childerik in 't jaar 676 weder op den troon gestelt wierdt. Hy was een godvruchtig vorst, die verscheide kloosters gesticht, en zyn volk in vrede geregeert heeft. Doch zyne veldheeren den oorlog aan Thierry I, koning van Vrankryk, verklaart hebbende, en hy in persoon by 't leger gekomen zynde, wierdt hy in eene hinderlage op bevel van Ebrouïn, den opperhofmeester, vermoord. Eenigen willen, dat het geweest zy in 't jaar 678, anderen in 't jaar 680. Doch het aannemelykste gevoelen is, dat het op den 23 December des jaars 679 geschied is. Men meent, dat hy het is, dien men op den 23 December in verscheide almanakken en martelaarsrollen aangetekent vindt. Vader Mabillon oordeelt met de geleerdste letterzifters van dezen tydt, dat deze Dagobert de zelfde is, die te Stenay, daar hy nog als een martelaar geëert wordt, is begraven. De liefhebbers kunnen hier over lezen het Leven van *S. Mengus*, bisschop van Chalons. *Willem van Malmesbury*, die de levens der bisschoppen van Engelandt beschreven heeft, zegt in het derde boek, dat Dagobert S. Wilfrid, die uit zyn bisdom York verdreven was, in 't jaar 679 zeer wel ontfangen heeft, en dat hy hem zelfs het bisdom van Straasburg wilde geven. Men is 'er ! van verzekert door 't getuigenis van Fredegond en Edmar, die 't leven van den zelven S. Wilfrid beschreven hebben. Behalven deze schryvers kan men *Adriaan van Valois* nazien in zyn *Berengarius Augustus*, en het eerste Deel der Geschiedenissen van de oude Franschen, vader Jordan, Jesuit, in zyne Historie van Vrankryk, en de Verhandeling van den vader Henschenius aangaande *de drie Dagoberten*. Deze geleerde man schryft dezen Dagobert, in de voorreden van 't III Deel van de Levens der Heiligen van de maandt Maart, de volgende kinderen toe: 1 *Sigebert*, die te gelyk met zyn vader stierf; 2 *Clotarius* den IV, koning van Vrankryk; 3 *Thierry* den II, mede koning van Vrankryk; 4 *S. Irmine*, abdis van 't klooster Greniers, op den 24 December (in wat jaar is onbekend) te Trier overleden; 5 *Adele*, grootmoeder van *S. Gregorius*, bestierder der Utrechtsche kerke; 6 *Ragnetrude*; en 7 *Rotilde*. Doch dit is niet heel zeker. Zie de bovengemelde schryvers.

DAGOBERT de I, zoon van Clotarius den II en Haldetrude, zyne eerste gemalin, koning in Vrankryk. By 't leven van zynen vader wierdt hy in 't jaar 622 koning in Austrasië (zie CLOTARIUS de II), en in 't jaar 628 volgde hy zyn vader in des zelfs andere ryken, met uitsluiting van zyn stiefbroeder Charibert, dien hy echter eindelyk een stuk van Aquitanië afstondt, doch na des zelfs kort daar op gevolgde doodt wederom erfde. Zie CHARIBERT. Als de Wenden in de jaren 631 en 632 in Thuringen vielen, trok hy 'hen te gemoet, doch wierdt, vermids de Austrasiërs niet wel vochten, geslagen. Na dezen hielp hy Sisnandus, als deze Suintila', koning der West-Gothen in Spanje, van den troon stiet. Als de Wenden hier op onder hunnen koning Samus wederom een inval deden, en de Austrasiërs, omdat ze hunnen eigen koning begeerden, weigerden te velde te gaan, liet Dagobert zynen driejarigen zoon Sigebert tot koning van Austrasië kronen, en gaf hem zo vele bedienden mede, als 'er tot zyn hofstoet en opvoeding nodig waren, waar op de Austrasiërs, zo lang als Sigebert leefde, den Wenden dapperen tegenstandt boden. Verder bragt Dagobert de oproerige Gasconjers en Britanniërs tot gehoorzaamheit; en nadat hy den vrede in Vrankryk wederom gemaakt hadt, stierf hy in 't jaar 638 op den 19 January, en wierdt te S. Denys, welke abdy hy aldaar in 't jaar 630 gesticht, en met ryke inkomsten voorzien hadt, begraven. Van zyne eerste gemalinne Gomatrad liet hy zich, om datze onvruchtbaar was, scheiden, en trouwde met eene schone Saxische adelyke juffer, Nanthild, die hy, gelyk eenigen zeggen, uit een klooster hadt gehaalt. Anderen zeggen, dat men het woordt *monasterium* (klooster) voor *ministerium* (bediende) heeft gelezen, alzo zy eene zyner hofbedienden of hofjuffers was. Hy liet zich nochtans binnen weinig maanden mede van haar scheiden, en trouwde in 't jaar 630 met eene andere adelyke Saxische juffer, met name Ragnetrud, die de moeder van koning Sigebert is geweest. Doch dewyl hem in 't jaar 634 zyne gemalin Nanthild eenen zoon, Clodoveus, gebaard heeft, zo moet Ragnetrud of kort daar na ge-

gestorven, of mede van hem gescheiden zyn, en hy zich met de vorige gemalinne wederom verzoent hebben. Men zegt nog, dat Dagobert ook vele bywyven, als Wolfgonde en Dortilde, of Bertilde, die alle den naam van koninginnen voerden, als mede verscheide dochters, gehad heeft. *Fredegar. cap.* 68. 73. 74. 75. 76. *Chiffletius de annis Dagob. P. Daniel T.* I. *col.* 318. *Pagi Critica T.* II. *pag.* 834. *ad a.* 647. *n.* 2.

DAGOBERT de II, bygenaamt de jonge, zoon van Childebert den rechtvaardigen, wierdt in 't jaar 711 koning in Vrankryk. Hy hadt wel den naam van koning, doch niet het gezag en de macht, die zich de zo genaamde *Majores domus* of hofmeesters aanmatigden. Pipin de dikke, die Vrankryk 27 jaren in dat ampt bestiert hadt, stierf in 't jaar 714, op welken zyn zoons-zoon Theobaldus, onder de voogdyschap van zyne grootmoeder Plectrude, en na dezen Rainfried in die bediening volgde. Zie PLECTRUDE. Dagobert stierf op den 19 January 716. *Aimoin lib.* IV. *cap.* 49. 50. 51. *Greg. Turon. app. cap.* 103. *Valesius tom.* III. *Mezeray hist. de France. Daniel T.* I. *col.* 348.

DAGOBERT, een Fransch prins, was de zoon van koning Chilperik den I, en van Fredegonde. Hy stierf in 't jaar 580 te Braine aan de rode loop, en wierdt te S. Denis les Paris begraven. Fortunatus van Poitiers maakte een grafschrift op hem, en zyn broeder Clodebert, die kort na hem gestorven is, gelyk op zyn plaats reets is aangemerkt:

Dulce caput populi, Dagoberte, perennis amore,
Auxilium patriae, spes puerilis, obis.
Germine regali nascens, generosus & infans,
Ostensus terris, mox quoque rapte polis,
Belligeri veniens Clodovechi gente potenti,
Egregio proavi germen honore pari.
Regibus antiquis respondes nobilis infans,
Chilperici que patris, de Fredegunde genus.
Te veneranda tamen mox abluit unda lavacri,
Hinc licet abreptum lux tenet alma throno.
Vivis honore ergo, & cum Judex venerit orbis
Surrecturus eris, fulgidus, ore nitens.

DAGON, een afgodt der Philistynen, hadt van boven eene menschelyke gedaante, maar van onderen, van de buik af, uitgenomen de benen, die van een visch, hebbende schobben en een langen staart, dien hy by de grondt sleepte. Dit woordt betekent in 't Hebreeusch een visch. Het mag misschien de zelfde afgodt geweest zyn, die van andere Heidenen *Neptunus* of *Triton* genoemt wordt, waar van de dichter zegt:

Frons hominem praefert, in piscem desinit alvus.

Eenigen zeggen, dat Dagon *Saturnus* was; anderen zeggen *Jupiter*, en nog anderen *Venus*. De Egyptenaren baden die godinne aan onder de gedaante van een visch, om dat zich de zelve in den strydt der Reuzen tegen de goden in een visch veranderde. De H. Schrift zegt duidelyk, dat het afgodenbeeldt van Dagon een mensch vertoonde, ten minsten met zyn bovenlyf; want toen de arke des Heeren te Asdod in den tempel van Dagon gezet was, lagen des zelfs hoofdt en handen des anderen daags aan den dorpel, staande het overige van den romp nog op zyn plaats. Behalven dezen was 'er te Gaza een tempel van Dagon, de welke door Samson wierdt omverre gerukt. In den stamme van Juda was eene stadt, genoemt *Beth-Dagon*, of het *huis Dagons*; en nog eene andere stadt van dien naam was 'er op de grenzen van Azer. Ook zegt Eusebius, dat 'er een burg tusschen Jamma en Diospolis lag, de welke *Kafar-Dagon*, dat is, *het veldt van Dagon*, genoemt wierdt. *Kircheri Oedip. Ægypt. Tom.* VIII. *Seldenus de Diis Syris.* I. *Sam.* V. 1. *enz. Richt.* XVI. 23. *enz. Jos.* XV. 41. XIX. 27.

DAGRONETTUS, (HIERONYMUS) een Kataner, apotheker en ervaren chimist. Hy was in bloei in den jare 1610, en heeft in 't Italiaansch uitgegeven; *Raccolta di varii secreti.* Te Messina 1618 in 12. *Biblioth. Sicula.*

DAGSBURG, DAGSBERG, of DACHSBURG, een graafschap nevens een stedeke en een kasteel op een hoge rots, in de Neder-Elsas in het Breisdal gelegen. Het grenst aan de heerlykheit Ochsenstein, aan het bisdom Straasburg, en aan het graafschap Lutzelstein, en is een der oudste graafschappen in de Elsas. Des zelfs eerste bezitters, de graven van dien naam, stamden met die van Lotharingen, Egisheim en Habsburg af van *Hugo* den I, de welke uit het Elsasische hertoglyke huis van *Atticus* afkomstig was. Doch of de Lichtenbergers van die van Dagsburg afstammen, of dat deze van gene in een byzonderen tak gesproten zyn, is onzeker. Eenigen willen dit uit de gelykheit des naams en des wapens gissen, voorgevende, dat de Dagsbergers hunnen naam van den *dag*, en de anderen van 't *licht* gekregen hebben. Ondertusschen is het zeker, dat men de Dagsbergers in zeer oude oirkonden der Fransche koningen, en ook op alle oude tournojen ontmoet. Dus was ook paus *Leo* de IX uit dat huis, die te voren onder den naam van *Bruno Hezilo* bisschop van Straasburg was. De laatste van zyn geslacht was *Cuno*, wiens dochter graaf Frederik den III van Leiningen ten man gehad, en haren zoon *Gotfried* het graafschap Dagsberg nagelaten heeft, van welken tydt af het zelve gedurig by Leiningen gebleven is. *Europ. Herold. P.* I. *pag.* 619. *Schilter ad Koningshof Elf. Chron. pag.* 1067. *Obrecht Prodr. Rer. Alsat. pag.* 272. *Hertzog Elf. Chr. lib.* 5. *pag.* 206.

DAGSTEIN. Zie DACHSTEIN.

DAGSTOEL. Zie DACHSTOEL.

DAGVAART is de naam, de welke aan de byeenkomsten of vergaderingen der Hoog-Mog. Heeren Staten dezer landen, als mede aan die der Zwitsersche Cantons gegeven wordt. Wat de dagvaarten of vergaderingen van hun Ed. Groot-Mog. de Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt betreft, het zelve geschiedt niet altydt, maar heeft zyne gezette tyden, te weten gewoonlyk vier malen in het jaar, namentlyk tegen de gewone verpachtingen van de gemeene lands middelen, als anders, wanneer alleen begeven worden alle ampten, die ter begevinge van hun Ed. Groot-Mog. staan. Doch zomtyds geschieden 'er ook buitengewone dagvaarten of vergaderingen, inzonderheit wanneer 'er over eenige zaken van gewicht moet gehandelt worden, of wanneer eenige consenten te dragen zyn, vooral in zware conjuncturen of oorlogs-tyden.

Deze vergadering bestaat uit negentien leden, waar van het eerste is dat van de order der Ridderschap, of edelen, zynde de steden, die stem in den Staat hebben, en meesten tyds, als de Staats-vergaderingen op nieuw beschreven zyn, andere Gedeputeerden uit hare Magistraten en vroedschappen ter dagvaart zenden, uitgezonderd der zelver Pensionarissen, die altydt mede gaan, om voor de andere Gedeputeerden het woordt te doen, de volgende in rang: Uit het Zuider Quartier, *Dordrecht*, *Haarlem*, *Delf*, *Leiden*, *Amsterdam*, *Gouda*, *Rotterdam*, *Gornichem*, *Schiedam*, *Schoonhoven* en de *Briel*; uit het Noorder Quartier, *Alkmaar*, *Hoorn*, *Enkhuizen*, *Edam*, *Munnikkendam*, *Medenblik* en *Purmerende*. Daarenboven hebben hun Ed. Groot-Mog. de Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt twee gewone Ministers, die alle der zelver vergaderingen bywonen, en daar by tegenwoordig zyn.

Voorts zyn uit het Collegie van de Ed. Mog. Heeren gecommitteerde Raden van de Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt twee leden by beurte bevoegt om de vergaderinge van de algemeene Heeren Staten dagelyks mede by te wonen, om te helpen bezorgen, dat aldaar niets, tegen de besluiten van de Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt, of het recht en de hoogheit van dien, strydende, gedaan worde, wordende de gezegde twee leden door den Heere secretaris van de Ed. Gr. Mog. Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt geassisteert. Dit gemelde Collegie, in 's Gravenhage resiederende, en waar van een lidt uit de Heeren Edelen of Ridderschap gewone President is, en voorts alleen uit leden, uit de Zuid-Hollandsche steden daar in gecommitteert wordende, bestaat, om dat die van het Noorder Quartier te Hoorn een afzonderlyk Collegie van gecommitteerde Raden hebben, wordt zamengestelt uit den voorgezegden President, en negen andere leden; van welke ieder der acht eerste steden in het Zuider Quartier, namentlyk: *Dordrecht*, *Haarlem*, *Delf*, *Leiden*, *Amsterdam*, *Gouda*, *Rotterdam* en *Gornichem*, gedurig een gecommitteerde hebben, de welke gewoonlyk van drie jaren tot drie jaren verandert, en de drie volgende steden: *Schiedam*, *Schoonhoven* en de *Briel*, maar eenen gecommitteerde, wordende by beurten van twee jaren tot twee jaren, nu van de eene, en dan van de andere stadt, verandert. Dit zy genoeg wat de dagvaarten of vergaderingen der Hoog-Mog. Heeren Staten in het algemeen belangt. Het gene andere illustre Collegien in het byzonder betreft, daar van zal op het artykel van HOLLANDT gesproken worden. Van den RAADT EN HET LEENHOF VAN BRABANDT zie hier voor op zyn artykel.

De algemeene dagvaarten der Zwitsersche Cantons, op welke de gezanten van alle Cantons, en der onderhorige steden, zamen komen, geschieden twee malen in het jaar, te weten in het laatste van de maandt Juny, en in het begin van de maandt December, gemeenlyk te Baden, hebbende het Canton van Zurich, als het eerste, het recht van hen te beroepen, en de voorzitting (*Praesidium*). De Roomsche en de Protestantsche Cantons hebben ieder ook hunne afzonderlyke dagvaarten. De eerstgenoemde vergaderen te Lucern, en worden door het Canton van dien naam beschreven, en de laatstgenoemde te Arau, en worden door het Canton van Zurich beroepen. Doch deze byzondere dagvaarten hebben gene gezette tyden, en worden naar vereisch van opkomende zaken gehouden. Ieder Canton zendt gewoonlyk twee of drie gedeputeerden op de algemeene dagvaarten, of vergaderingen; doch die in staatszaken maar een stem hebben. De handelingen worden door twee secretarissen, eenen van den Protestantschen, en eenen van den Roomschen Godsdienst, aangetekent, en de gemaakte besluiten den Cantons in geschrift toegezonden.

DAHME, of THAM, eene kleine stadt nevens een kasteel en ampt, tusschen de Neder-Lausnits en de keur-Saxische kreits, aan de rivier Goila, 3 mylen van Juterbok gelegen. Men zegt, dat ze van het adelyke geslacht van die van der *Dahme*, 't welk nu noch in de Lausnits in aanzien is, gebouwt is, gelyk dan reets in de XII eeuwe twee broederen, *Hendrik* en *Reinhard*, den naam *van* en *tot Dahme* gevoert hebben. 't Is een van de zo genoemde uitbedongene Maagdenburgsche ampten, die in 't jaar 1635 door den Praagschen vrede van het aartsticht aan Joh. Georg. den I, keurvorst van Saxen, gekomen zyn, die ze zynen tweden zone hertog Augustus, Administrator te Maagdenburg, nevens andere plaatsen, by testament gemaakt heeft. De twede gemalin van Augustus, Johanna Walpurgis, hieldt aldaar haar verblyf zedert zy weduwe was geworden, en is daar ook in 't jaar 1687 gestorven. In 't jaar 1719 woonde aldaar Emilia Agnes, weduwe van hertog Frederik van Weissenfels.

DAIBERTUS, of THEOBERTUS, de eerste van de Latynsche kerke, die in 't jaar 1099 patriarch te Jerusalem wierdt, na dat Arnulphus van daar verdreven was. Doch als hy met Balduin, koning van Jerusalem, wegens de kerk-rechten in verschil

ſchil geraakte, wierdt hy door liſt van Arnulphus weder afgezet, kwam zo met Boemond, prins van Antiochie, die Conſtantia, de dochter van den Franſchen koning Philip den I, wilde trouwen, in Italië, en wierdt daar na tot het waarnemen van zyn vorig ampt te rug gezonden, doch ſtierf onderwegen in Sicilië in 't jaar 1107. *Wilhelm. Tyr. lib.* 8. 9, 11. *Baron. an. C.* 1095. 1098. 1104, *en* 1105.

DAIBUTH, of DAIBOTH, een afgodt by de Japanders, wiens voornaamſte tempel in de ſtadt Meaco te zien is.

DAILLE, (JAN) in 't Latyn *Dallæus*, predikant der Hervormden te Parys, was een van de geleerdſte Theologanten in de XVII eeuw, en die van de Roomſch-Katholyken onder de Proteſtanten, die van de controverſien geſchreven hebben, het meeſt geacht wierdt. De Hervormden bekenden ook, dat zy na Kalvyn geen groter man hadden gehad. Hy wierdt geboren te Chatelleraut den 6 January 1595. Hy begon vry laat zich in 't Latyn te oeffenen, om dat zyn vader hem tot andere bezigheden ſchikte, menende hem zyne bediening van ontfanger der conſignatien te bezorgen: doch hy moeſt voor de grote neiging, die de natuur hem tot de letteroeffeningen gegeven hadt, wyken; zo dat men hem op zyn elfde jaar naar S. Maixent in Poitou zondt om de eerſte beginſelen te leren. Hy vervorderde zyne ſtudien te Poitiers, Chatelleraut en Saumur; en als hy op de laatſte plaats in de beſchavende letterkunde volleert was, begon hy op zyn 16 jaar te Poitiers de redeneerkunſt te leren, en doorliep te Saumur onder den vermaarden Duncan de wysgeerte. In 't jaar 1612 begon hy zich te Saumur in de Godgeleerdheit te oeffenen, en kwam in October des zelven jaars in het huis van den befaamden du Pleſſis-Mornai, om twee van zyne kleinzonen te onderwyzen. Hy hadt het geluk van hem te behagen, en de dagelykſche ommegang met dien geleerden man deedt hem zeer vorderen, als die hem dikwils de eere deedt van met hem te lezen, en van al 't gene hy wiſt niets voor hem verborgen hieldt. Daillé, 7 jaren by een zo braven meeſter gewoont hebbende, deedt met zyne 2 leerlingen een reis naar Italië. Hy vondt zich zeer belemmert, wanneer een van de zelve te Mantua ziek wierdt: hy moeſt met der haaſt naar Padua gebragt worden, alwaar die van de Gereformeerde Religie een weinig meer vryheit hebben, en omdat hy kort daar na ſtierf, was 'er vry wat behendigheit van noden om de beletſelen der geloofsonderzoekers te ontgaan, en hem naar Vrankryk in 't graf zyner voorouderen te doen brengen. De beſtierder van den overleden kwam al deze zwarigheden te boven, doch niet zonder de hulpe van den vader Paulus, anders Fra-Paolo, en reiſde verder met zynen anderen leerling. Zy bezagen Zwitſerlandt, Duitſchlandt, Hollandt, en Engelandt, en kwamen in 't jaar 1621 wederom in Vrankryk. Daillé achtte de nuttigheit van 't reizen zo weinig, dat hy de 2 jaren, die hy daar aan beſteed hadt, al zyn leven beklaagde, oordeelende, dat hy ze beter op zyne ſtudeerkamer zou hebben kunnen beſteeden; en hy zou die nog meer beklaagt hebben, indien hy niet overwogen hadt de voordeelen en gemakken, die de naauwe kennis met Fra-Paolo, zo in 't vervoeren van 't lyk zyns leerlings, als anderzins, hem bygebragt hadden. In 't jaar 1623 wierdt hy predikant gemaakt, en nam zyne bediening eerſt waar op 't kaſteel de la Forêt by den heere du Pleſſis-Mornai: doch het duurde niet lang; want die heer wierdt kort daar na ziek, en ſtierf in November des zelven jaars in de armen van zynen nieuwen herder. De gedenkſchriften van dien groten man gaven aan Daillé het volgende jaar werk. In 't jaar 1625 wierdt hy aan de kerke van Saumur, en 1626 aan die van Parys, in de plaats van Durant, tot predikant gegeven. Hy heeft het overige van zyn leven in den dienſt van deze laatſte kerk toegebragt, en van daar een groot licht over de andere kerken doen ſchynen, zo door zyne predikatien, als door de boeken, die hy over de verſchilſtukken geſchreven heeft. Dewyl hy nu lang, en byna altydt zeer gezond leefde, en daar by gene zware huishouding hadt, kan men ligt begrypen, dat een man, zo naarſtig als hy, en die een weêrgaloze pen hadt, verſcheide boeken geſchreven heeft. Zyn eerſte werk is, met verlof van zommige letter-ziſters, een meeſterſtuk; en onzeker of men niet mag zeggen dat het zyn beſte werk is. Het is zyn boek van 't *Gebruik der Oud-of kerk-vaderen*, (*de uſu Patrum*) gedrukt in 't jaar 1631. Het zyn zeer vaſt aaneengeſchakelde redeneeringen, die een redelyk vertoog uitmaken tegen de genen, die de verſchillen over den Godsdienſt door de achtbaarheit der oudvaderen willen beſlecht hebben. Hy begint niet met te zeggen, dat de vaderen van de eerſte eeuwen de Roomſch-Katholyken begunſtigen; want hy toont in verſcheide zyner werken, dat hy niets liever zag dan de verſchilſtukken tot dezen hoofdregel gebragt. *Alle leere, die met de drie eerſte eeuwen niet overeen komt, behoort als eene menſchelyke nieuwigheit verworpen te worden.* Hy zou aan den biſſchop van Meaux zyn beginſel van de *Hiſtoire des Variations* niet betwiſt hebben, 't welk is: *De Katholyke waarheit is als van Godt komende ten eerſten volmaakt; maar de Kettery, komende van het zwakke menſchelyke verſtandt, beſtaat uit kwalyk aan een geſchakelde ſtukken.* Nooit heeft een leeraar de geſchiedenis en leere der oudvaderen naauwkeuriger geweten. Men kan tegenwoordig niet fierlyker Latyn ſchryven, dan hy gedaan heeft over de ſtoffen, die hy behandelde. Wat zyne ſchryfwyze in het Franſch aangaat, men kan niet zeggen, dat hy tot het toppunt gekomen is; doch niemandt was 'er in zynen tydt van zyn beroep, die zo goed Franſch ſprak als hy: 't welk men moet toeſchryven aan den gemeenzamen ommegang, dien hy gedurende zyn lang verblyf te Parys met den vermaarden H. Conrart gehad heeft. Hy was voorzitter op de laatſte kerkvergadering, die te Loudun in Vrankryk in 't jaar 1659 gehouden is. Hy hadt dat voordeel, dat zyn verſtandt niet verouderde; want men ziet niet min vuur en kracht in zyn antwoordt aan vader Adam, op zyn 70 jaar gedaan, en in de II ſtukken van 't *Voorwerp der Godsdienſtigheit* (*de objecto cultus religioſi*) dan in zyne andere ſchriften. Hy was oopentlyk voor de algemene Genade, en ſchreef tegen Frederik Spanheim, Profeſſor te Leiden, tegenpartyder van Amyraut, of Amyraldus. De tytel van dat werk was: *Verdediging der kerk-vergaderingen van Alençon en Charenton* (*Apologie des Synodes d'Alençon & de Charenton*). Het zelve ontſtak op nieuw het vuur van tweedragt tuſſchen de Proteſtantſche Godgeleerden. Daillé zocht zich te ontſchuldigen, met te zeggen, dat zyn boek buiten zyn weten in 't licht was gekomen; doch liet niet na aan Des Marets, Profeſſor te Groningen, die tegen hem geſchreven hadt, met alle bedenkelyke bitterheit te antwoorden. Deze Profeſſor bleef niet ſtil; en hoewel de gevolgen van dien twiſt van kleine duur waren, hebben zy echter, 't welk in diergelyke gevallen nooit miſt, zo veel uitgewerkt, dat de wereldt een deel hiſtoritjes geweten heeft, die aan de gedachtenis van Daillé niet voordeelig zyn, 't zy de zelve waar, of valſch zyn: want daar zyn maar al te vele lezers, die, omdat het ware zo bezwaarlyk van het valſche te onderſcheiden is, zich kittelen, met het gene zy in de geſchriften van een vermaard man lezen, te geloven. 't Was te wenſchen, dat men in dien tydt het verſchilſtuk over de algemeene en byzondere Genade hadt aangezien als men nu doedt; daar men, de hoofden der partyſchappen dood zynde, elkander in dat ſtuk verdraagt. Daillé was by Balzak in grote achting. Hy ſtierf te Parys den 15 April 1670, nalatende een zoon, *Hadrianus*, die in de vervolging naar Zwitſerlandt gevlucht en in 't jaar 1690 te Zurich geſtorven is. Men kan zich niet genoeg verwonderen over de kwade trouwe der Miſſionariſſen, die voorgeven, dat Daillé het ontnemen van den drinkbeker voor eene zaak van weinig belang gehouden heeft. Behalven de voorgemelde ſchriften heeft hy nagelaten: *Libri VII de poenis & ſatisfactionibus humanis; de ſcriptis, quae ſub Dionyſii Areopagitae & Ignatii Antiocheni nominibus circumferuntur; de jejuniis & quadrageſima; de fidei ex Scripturis demonſtratione contra Novitios; de confirmatione & extrema unctione; de ſacramentali ſive auriculari Latinorum confeſſione; de imaginibus; de pſeudepigraphis Apoſtolicis*, enz. *Abregé de la vie de Monſ. Daillé. Witte Diar. Biogr. Bayle Dict. Crit.*

DAILLON, een geſlacht in Vrankryk, dat vele beroemde mannen heeft voortgebragt. JAN *de Daillon* leefde in het jaar 1420, en liet na GILLIS *de Daillon*, heere van Lude au Maine, die onder de regering van Karel den VII in aanzien was, en vader van JAN den II *de Daillon*, die zeer in de gunſt van Lodewyk den XI ſtont, by wien hy kamerheer was. Hy maakte hem hoofdman van zyne lyfwacht, en van 100 zwaargewapende ruiters, ſtadhouder van Alençon, Perche, en 't Dauphiné, als mede van de ſtadt Arras en 't graafſchap Artois, daarenboven onderbevelhebber der legers in Picardië, en voorhenen in Rouſſillon, in welk laatſte landſchap hy in 't jaar 1473 Perpignan veroverde. Hy ſtierf in 't jaar 1480 te Rouſſillon in 't Dauphiné, en hadt 2 zonen en 3 dochteren, onder welke *Louiſe*, gemalin van Andreas de Vivonne, heer van Chataigneraye, Senechal van Anjou, enz. in de gedenkſchriften van haren kleinzoon, den heere *van Brantôme*, meeſt bekend is. De zonen waren: JAKOB, die op hem volgde; en *Franciſcus de Daillon*, heer de la Crotte, hoofdman over 50 zwaargewapende ruiters, die uitmuntte in de veldſlagen by S. Aubin du Cormier, Fournoüe en Ravenna, in welke laatſte hy in 't jaar 1512 gebleven is. Hy wierdt, gelyk Bajard, de ridder zonder vrees en zonder opſpraak genoemt. Jakob de Daillon, heer van Lude, enz. Raadt en kamerheer van de koningen Lodewyk den XII en François den I, was Senechal van Anjou, en gouverneur van Fuentarabië. Hy liet zyne kloekmoedigheid by vele voorvallen blyken, en verdedigde in 't jaar 1522 Fuentarabië, 't welk bykans een jaar lang van de Spanjaarden belegert was. Ook beſchermde hy het kaſteel van Breſcia in Italië. Hy ſtierf in 't jaar 1532. Zyn zoon JAN de III *de Daillon*, eerſte graaf van Lude, vryheer van Illiers, enz. was Senechal van Anjou, Raadt en kamerheer des konings, ridder van de koninklyke orde, gouverneur van Poitou, la Rochelle, het landt Aunis, generaal-luitenant van Guienne, enz. Hy ſtierf te Bourdeaux den 21 Auguſtus 1557. Onder zyne kinderen zyn aanmerkelyk GUIDO, zyn navolger, *Renatus*, biſſchop van Bajeux, enz. van wien in het volgende artykel geſproken wordt; *François*, heer van Briançon, in 't jaar 1569 in 't beleg van Poitiers geſneuvelt. Guido de Daillon, graaf van Lude, enz. ridder van de koninklyke orde, gouverneur in Poitou, Senechal van Anjou, enz. gaf vele proeven van zyne dapperheit, in 't verdedigen van de ſtadt Mets, in den ſlag by Renti, by 't innemen van Calais, Guines, Matans, Brouage, en in 't beleg van Poitiers, dat hy in 't jaar 1569 van den 22 July tot den 7 September tegen de Hugenotten beſchermde. Hy ſtierf te Briançon den 11 July 1585. Zyn zoon FRANÇOIS *de Daillon*, graaf van Lude, enz. Senechal van Anjou, diende de koningen Hendrik den III en den IV, en Lodewyk den XIII; wierdt hofmeeſter van Gaſton van Vrankryk, hertog van Orleans, en ſtierf in 't jaar 1619. Onder zyne zonen zyn aan te merken *Caspar*, biſſchop van Albi, kommandeur van de koninklyke ridderordene, in 't jaar 1676 overleden; en TIMOLEON *de Daillon*, enz. die, als de oudſte, ſuccedeerde, en HENDRIK *de Daillon*, hertog van Lude, enz. ridder van de koninklyke ordens, hoofdman van de kaſteelen S. Germain en Laye en Verſailles, naliet. Hy was te voren opperkamerheer des konings, die hem in 't jaar 1675 hertog en Pair maakte. Hy ſtierf te Parys in 't Arſenaal in 't jaar 1675. *Philip. Comin. lib.* V. *cap.* 10. & 13. *Martin du Bellay lib.* I. *mem. Brantôme Vies des homm. illuſtr. Thuan. Davila. Sammarth. Anſelme. Godefroy. Imhof geneal. Gall. P. II. n.* 96.

DAILLON DE LUDE, (RENATUS) biſſchop van Bajeux, abt van Châtelliers, kommandeur der koninklyke ridderordens,

dens, was de zoon van Jan den III *de Daillon*, graaf van Lude, en van Anna de Battarnai du Bouchage. Hy maakte zich beroemd door zyne verdienften, en door zynen yver voor den Roomfchen Godsdienft, dien hy in de oorlogen tegen de Hugenotten deedt blyken. In 't jaar 1187 wierdt hy tot het bisdom van Luçon benoemt, en naderhandt kreeg hy, by afftandt van Karel, kardinaal van Bourbon, dat van Bajeux. Koning Hendrik de III vereerde hem op den 31 December 1587, het eerfte maal dat hy ridders floeg, met de ridderorde des H. Geefts. Renatus Daillon ftierf den 8 Maart des jaars 1601. *Sammarth. Gall. Chrift.*

DAIMACHUS *van Platea* was afgezant by Allitrochades, koning van Indië, en een zoon van Androcotus, daar Juftinus van fchryft. Hy leefde omtrent het 450 jaar van Rome, en fchreef eene gefchiedenis van Indië, die, om dat hy de wiskunde niet verftont, vol misflagen is. *Strabo lib.* I. *Juftin. l.* XV. *Voffius de hiftor. Graec. lib.* I. *cap.* 12.

DAIMENES, de zoon van Tifamenes, was nevens zyne broederen Sparton, Telles, en Leontomenes een der eerfte regeerders van Achaje. *Paufan. in Achaic.* Daar was nog een DAIMENES, dien Dionyfius, dwingelandt van Syracufa, in het 4 jaar van de XCV Olympiade, en 400 jaren voor Chriftus geboorte deedt ombrengen, dewyl hy, een Griek zynde, de Carthaginenzen tegen de Sicilianen hadt geholpen.

DAIN (OLIVIER LE) baard-fcheerder van Lodewyk den XI, koning van Vrankryk, was van Thiel in Vlaanderen, de zoon van een boer, die niet verre van Gent woonde. Zyn bynaam was *le Diable* (Duivel), of, zo anderen zeggen, *le Mauvais* (de kwade), dien de koning namaals in 't jaar 1478 in *Dain* veranderde. Hy geraakte by den gemelden koning om zyn verftandt en gaauwigheit in grote gunft, wierdt tot voorname ampten en bedieningen gevordert, en kwam in groot aanzien. Na de doodt van Karel den Stouten, hertog van Burgundië, toen de koning de Vlaamfche fteden zocht onder zich te brengen, wierdt hy van den zelven, vermids hy de fpraak en het landt kundig was, naar Gent gezonden, om daar een aanhang te maken, en by de princeffe Maria, eenige dochter en erfgenaam van Karel, in 't geheim gehoor te verzoeken. Hy hieldt te Gent eene tamelyk prachtige intrede, en gaf zich den tytel van grave van Meulan, dewyl de koning hem de capitainerie van Meulan, 9 mylen van Parys gelegen, gefchonken hadt. Hy kreeg ook een oopenbaar gehoor by de princeffe, doch een geheim wilde de burgery niet toeftaan, weshalven hy in 't oopenbare weinig fprak. Om dat hem nu de meefte menfchen kenden, en wiften, dat hy een baardfcheerder en een boerezoon was geweeft, wierdt hy van de Gentenaars, en de princeffe zelf, maar uitgelagchen; doch hy wreekte zich daar haaft over, doordien hy door heimelyk verftandt Tournay den koning in de handt fpeelde. Zo lang Lodewyk de XI leefde, bleef hy in gunft, doch in den beginne der regering van Karel den VIII, als de Staten te Tours vergadert waren, bragt het de procureur generaal daar henen, dat deze hoogmoedige ftaatsdienaar wierdt opgehangen. *Petr. Matth. hift. Ludov.* XI. *Phil. Commin. Du Puy hift. des Favor. Mezeray. Godefroy dans les preuves & obfervat. fur les mem. de Phil. de Comines. P. Daniel hift. de France T.* II. *col.* 1409. *feq.*

DAINNEFFUS, (GREGORIUS) geboortig van Luik, priefter van de orde der Eremiten van S. Auguftyn, doctor der H. Theologie, heeft in 't Latyn gebragt en uitgegeven: *Epitome Hiftoriarum vitæ monafticæ S. Auguftini, una cum Inftitutione ex antiquitate familiæ ejufdem &c. Ioan. Gonzalez de Critana auctore.* Te Antwerpen 1612. Ook heeft hy zelf een treffelyk werk vol geleerdheit gefchreven, *De triplici Mundo, Divino, Angelico, & Humano*; waar van alleen het eerfte deel *de Mundo Divino* in 't licht gebragt is te Luik 1639, in fol. *Val. Andreæ Bibl. Belg.*

DAIRI waren vorften in Japan, die over 53 koningen te gebieden hadden, en als goden aangebeden wierden. Doch in 't jaar 1550 wierden deze koningen wederfpannig, en ieder regeerde naar zyn eigen goeddunken. Nabunanga, de voornaamfte onder hen, wierdt, na dat hy in 't jaar 1570 de ftadt Miaco ingenomen hadt, koning over het ganfche landt: echter erkende hy de *Dairi* altydt voor zyne opperheeren. Daar op wierdt Taikofamma door de Dairi, die in 't jaar 1660 vrywillig afftandt deden, tot keizer van Japan verklaart, en leide aldus den grondt tot eene nieuwe alleenheerfching. *Montani befchryv. van 't Holl. Gezantfch. aan den keizer van Japan.*

DAIRO is de naam des hogepriefters in Japan, aan wiens geflacht het Japanfche keizerryk in eigendom toebehoorde, tot het hem van de voorzaten des onlangs regerenden ontnomen wierdt. Zyn paleis is in de Japanfche hoofdftadt Jedo, gelyk dat van de Dairi in de ftadt Miaco is. De Japonnefen houden dezen priefter voor zo heilig, daar ze hem nooit met de voeten de aarde doen betreden, noch de zon zyn hoofdt laten befchynen. Ook dragen zy zorge, dat hy nooit voor de lucht bloot ftaat, en korten hem nooit het hair, den baardt, of de nagels. Het vleefch, dat men hem voordifcht, moet altoos in nieuwe potten toebereid, en in nieuwe fchotelen voor hem opgedragen worden. Als hy uit zal gaan, wordt hy in een draagftoel gezet, die op de wyze van onze karoffen gemaakt is, zynde de pilaren daar van uit louter goudt. Het overdekfel is van buiten verrykt met veel beeldwerk van het zelve metaal. De ftoel is rondom behangen met zyde ftof, zo fyn, dat hy 'er kan doorzien, zonder van iemandt gezien te kunnen worden. Dus wordt hy door veertien der voornaamfte edellieden gedragen. Voor hem gaan eenige foldaten, achter hem komt een karos, door twee paarden getrokken, welker dekkleeden bezaait zyn met paarlen en diamanten. De toom wordt ter wederzyden van een edelman vaft gehouden, terwyl twee andere, die ter zyde gaan, de een met eenen waaier geftadig beweging maakt om windt te verwekken, en de ander een zonnefcherm draagt. Deze prachtige karos is tot het gebruik der gemalinne van den Dairo en zyner bywyven. Hier achter volgen verfcheide fchone rytuigen, door paarden getrokken, mede met een foort van ftof omhangen, waar door zy alles zien, en zelfs onzichtbaar zyn. *Gezantfchap der Hollanderen naar Japan.*

DAK, (JAN) een Hoogduitfch fchilder, alzo genaamt om dat zyn vader van Aken was. Hy is in 't jaar 1556 te Keulen geboren. Nadat hy een tydlang onder 't opzicht van den fchilder Spranger gefchildert hadt, ging hy naar de voornaamfte fteden van Italië, om de kunft verder te leren. Van daar keerde hy weder in Duitfchlandt, alwaar hy in de gunft kwam van den keizer Rudolph, die hem naar Rome te rug zondt, om de oudheden daar af te tekenen. Men moet zich niet verwonderen over de grote zorge, die deze vorft droeg om kunftenaren, daar hy iets byzonders in zag, te bevorderen, alzo hy de fraaie kunften niet alleen hertelyk beminde, maar ook grondig verftont. Jan Dak fchilderde na zyne terugkomft vele ftukken voor dien keizer, die met reden hoog geacht worden, en die hem voor den gaauwften meefter zynes tyds deden houden. Zyne voorzichtigheit bragt hem by dien vorft in groot aanzien, 't welk hy echter niet anders gebruikte dan om lieden van verdienften vriendfchap te doen. Hy ftierf aan 't keizerlyke hof, opgevult met eere en goederen. *De Piles Abregé de la vie des Peintres.*

DALANGUER, *het gebergte van* DALANGUER of *Nogracut*, is een grote keten van bergen in 't landt van den groten Mogol in Afië. Het zelve omringt het landfchap Nogracut ten Noorden, en voor een gedeelte ook ten Weften, en fcheidt het van 't landt Kakares af. Zommige landbefchryvers geven ook den naam van *Dalanguer* aan die lange reeks van bergen, die 't gebiedt van den Mogol van groot-Tartaryë affcheiden, gemeenlyk *Caucafus* genoemt. Zie CAUCASUS. *Baudrand.*

DALE, (NIKOLAAS VAN) een geleert Utrechtenaar, broeder van Antoni en Pieter van Dale, is geftorven in den jare 1581. Wegens zyne doodt fchryft Lipfius (*Cent.* I, *Epift.* 42) op de volgende wyze aan Canterus: " Is onze *van Dale* dan aldus
,, vertrokken, zonder dat hy ons ooit weder zal zien, of van
,, ons gezien zal worden? Ik ben 'er waarlyk bedroeft over ge-
,, weeft, te meer, om dat het een fchielyk verlies is, daar wy
,, gene gedachten van hadden. ,, *Hiftorie van het Utrechtfche Bisdom I Deel.*

DALEBURG, een ftedeke in Dalië, een landfchap van Zweden. Het legt aan de Weftzyde van 't meir Wener, vyf mylen ten Noorden van de ftadt Brette. *Maty Diction.*

DALECARLIA, een groot landfchap in Zweden, 't welk Noorwegen ten Weften en Noorden, Helfingen ten Ooften, en Wermelandt, een gedeelte van Gothlandt, ten Zuiden heeft. 't Is een zeer bergachtig landt, 't welk niet dan kleine dorpen, doch vele yzermynen en koper-bergwerken, heeft; waarom ook de bergwerkers in Zweden *Dalekerls* genoemt worden. De rivier Dalekarle, daar dit landfchap den naam van heeft, is een van de voornaamfte in geheel Zweden. De inwoonders van dit landfchap, die fterk van ligchaam en goede foldaten zyn, maakte Guftaaf, een Zweedfch edelman, wiens vader Ericus Wafa van Grypsholm of Lindholm in het Stokholmfche bloedbadt onthooft wierdt, tegen Chriftiernus den II, koning van Denemarken, op, om hunne oude vryheit wederom te verkrygen. Nadat zy nu de Denen byna uit ganfch Zweden verdreven hadden, wierdt de gemelde heer van de ryksftanden tot koning verkoren, en alzo de grondt tot de hedendaagfche Zweedfche alleenheerfching gelegt. *Zeileri defcript. Suec. Baudrand.*

DALECHAMP, (JAKOB) een geneesmeefter, was een edelman van Caen in Normandië, en practifeerde te Lions van 't jaar 1552 tot 1587, of 1588, wanneer hy ftierf. Hy was een groot letterkundige, gelyk zyne fchriften genoegzaam uitwyzen. Hy fchreef de algemeene hiftorie der planten in XVIII boeken; van de peft III boeken; verklaringen over het VII boek van *Paulus Ægineta.* Hy heeft ook de *Hiftoria Naturalis* van Plinius met aantekeningen uitgegeven, en de XV boeken van *Athenæus* uit het Griekfch in 't Latyn overgezet. *La Croix du Maine & du Verdier Vauprivas Bibl. Franc. van der Linden de fcript. Medic.*

DALEM, ook wel DAALHEM en *Gravendalen* geheten, is eene ftadt in het landt van Limburg, en de hoofdfetel des graaffchaps van zynen naam, begrypende verfcheide fchone vlekken en dorpen, welker grootfte getal nevens de ftadt zelf door Spanje aan den vereenigden Nederlandfchen Staat volkomen afgeftaan is by den vrede van Nimwegen in den jare 1678. Het legt drie mylen van Luik, en even zo verre van Maaftricht in een vermakelyken oordt op het riviertje de Berwine, dat even boven het huis te Navagne by het dorp Elft in de Maas valt, hebbende zyne byzondere graven gehad tot het jaar 1239, in welk jaar Hendrik de II, hertog van Brabandt, de inwoners uit hunne bezittinge dreef, om dat ze, als hy voorgaf, in den Keulfchen oorlog menigmaal den lyftocht onderfchept hadden, en Daalhem dus aan Brabandt hechtte. Zedert wierdt dit fteedtje in den jare 1287 door heer Walram van Valkenburg in 't midden van den winter belegert, en hevig beftormt, terwyl de ftads grachten met zeer fterk ys bezet waren, doch op eenen fprong wederom verlaten door een opgevatte vrees van de beleggers, dat hen de Brabander met een zeer grote macht naderde, ontftaan door het zien branden van eenige boeren-huizen, daar om ftreeks door heer Herman van Witten, zonder dat hy 'er eenigen toeleg op gemaakt hadde, in brandt geftoken. Ruim drie honderd zeven en vyftig jaren daar na nam de kommandeur Steenkalf van Maaftricht met eenige uitgelezene benden van zyne bezettinge Daalhem nevens des zelfs kafteel voor den vryen Staat in, en wierp de muren en veftingen

van beiden ter neder, waar uit naderhandt grote twisten met de Spaanschen ontstonden over het rechtsgebiedt, gevende zy voor, dat de Staat in allen geval gene dadelyke bezitting kan voorgeven te hebben, dewyl het kasteel ontmuurt en verlaten was, en hunne officieren en bedienden dagelyks aldaar kwamen, en dadelyke bezitting hielden, gelyk zy ook kort daar na het kasteel te Dalem weder optimmerden, dat de Franschen in het jaar 1672 wederom ter neder smeten. De Gereformeerden en Roomschgezinden verrichten alhier hunnen Godsdienst in eene zelve kerk, maar op een byzonderen tydt, en omtrent rechtszaken worden de apellen gedaan naar den Hage tot den Raadt van Brabandt. *Nivesius. P. Divæus in Reb. Brabant. Alting. Notit. Germ Infer. Guicciardyn Nederl. Pontan. Hist. Gelr. Commelin leven van Frederik Hendrik.*

DALEM, of DAALHEM, een dorp aan de Oostzyde van den Linge-stroom by Gorkum, wierdt van Jan den V, heere van Arkel, die in 't jaar 1077 op zyne reize naar Rhodus stierf, aangelegt. Hertog Willem van Beyeren, graaf van Hollandt, de goede gelegenheit der plaatse aanmerkende, deedt alhier op witten Donderdag van den jare 1410 een sterk blokhuis opslaan, wordende de arbeiders door een goed aantal krygsluiden gedekt; maar naauwlyks de zon verrezen zynde kwam hertog Reinold van Gelder mede derwaarts aantrekken met een zelfden opzet van deze plaats te bevestigen, waar omtrent hy zich voorgekomen ziende, zo beschoot hy de nog niet volmaakte sterkte met grot geschut; doch te vergeefs, dies hy stillentjes afdroop, en de Hollanders dezen burg verder opmaakten. Heer Jan de VII van Arkel, ieder zyner broederen hun aandeel willende laten volgen in den lande van Arkel, schonk aan Folpert, van zommige schryvers Dodo genoemt, onder andere goederen de halve heerlykheit van Dalem, hebbende zyne nakomelingen, hun geslacht-naam verlatende, dien van Dalem aangenomen, en ten wapen twee zilvere baren in een rood veldt gevoert. In den jare 1373 maakten Otto, zevende heer van Heukelom, en Florens van Dalem een verdrag (luidens de woorden des verdragbriefs, getekent den 16 February) nopende eenen eeuwigen watergang in 't landt van Heukelom, aan de nederste Zydwyn, door de Wildt en Wiltdam te leiden in de Merwe, of Lingen, ten nutte des lands van Heukelom, mits de Heukelommers hunne kade, strekkende tusschen de Wilde, geheten de Dalemsche Queldyk, houden voor overloop van wateren en onredelyk leken, zullende heer Floris van Dalems landen tusschen de dyken van der Wilde mede aldaar uitlozen, en die van Heukelom een heul of brug houden, om met wagen of kar over de vliet te ryden, daar hy in de Wilde komt. De zelve heer Floris verkocht Dalem den 22 Maart 1423 voor twee en twintig honderd en zestig kronen aan eenige Tielerweerdsche edelen, om deze heerlykheit hunnen nieuwen hertog Arnold van Gelre en Gulik, en grave van Zutphen by zyne blyde inkomst en huldiging te schenken. By de voorwaarden van den koop wierdt uitdrukkelyk bedongen, dat Gelder dit Dalem te leen ontfangen zou van hertog Jan van Beyeren, als grave van Hollandt, gelyk de verkoper dat van den zelven als van de hofstadt Arkel gehouden hadt. De voorgemelde ridderschap en geestelykheit van Tielreweert bedongen mede by dit schenken, dat Dalem, Staden en Schuimerdort met hun toebehoren nimmermeer van Gelderlandt gescheiden zouden worden; dat Dalem onder de schouw van de Tielerweert behoren moest, een daaglyksche rechter te Dalem gezet worden, die van Dalem ter hoger bank van Tuil behoren, en altoos onder en in den ampte van Bommel-en Tielerweerden blyven moesten: weswegen gemelde hertog wederom des zaterdags na H. Sacramentsdag van den jare 1425, in tegenwoordigheit van verscheide edelen, de zelven wederom deswegen een renversaal (*verzekerbrief*) gaf. Drie en zeventig jaar daar na heeft Karel van Egmont, laatste hertog van Gelder van dien stamme, deze heerlykheit verpand aan Willem van Rossem, naar inhoudt zyns briefs, gedagtekent des maandags na S. Paulus bekeeringe, met de hoge en lage gerechten, tienden, tynzen, en andere gerechtigheden, en dat zo lange hem of zyne erven de driehonderd Rynsche guldens, die hem de hertog zyns soldys halven, paarden en schade ten achteren en verschuldigt was, betaalt wierden. Dus blykt het ten vollen, dat Dalem een Hollandsch leen is, zynde daar voor ook verklaart by des zelfs weder uitgifte in het jaar 1567, en dat Gelderlandt over het veer of visscherye aldaar geen recht heeft, en de momboir van 't hof aldaar verzocht is buiten bedieninge te blyven, kan men vinden by Resolutie van Hollandt van den 16 May 1690. N. P. Dalem wordt in 't geestelyke nevens het naburige dorp Vuren te zamen door een predikant bedient, onder Gelderlands derde Classis, of die van Saltbommel, behorende. *Gouthoeve Holl. Chron. A. Kemp. Gornich.*

DALEM, (MELCHIOR VAN) een Luikenaar van de orde der Eremiten van S. Augustyn, een geleerd man, die vele jaren te Brussel en te Loven de jeugt onderwezen heeft. Hy hadt een poëtischen geest, en schreef ook niet oncierlyk in onrym. Hy heeft uitgegeven: *Panegyricus duplex*, 1 *pro Gymnasio Bruxellensi ad Senat. Bruxell. alter ad cl. V. Volcardum van Achelen, Concilii sanctioris assessorem*; *Epicedium in obitum Mariae Dekheriae, V. Cl. Joannis van Pede, in Brabantico Senatu Consiliarii ex filia nepotis.* Te Loven 1624 in 4. Vele toneelspelen zyn 'er ook van hem, die hy met toejuiching vertoont heeft, ook vele gedichten, die hy aan zyne vrienden geschreven heeft. Eindelyk gaf hy mede uit een boekje van *Georgius Maigretius* in de Fransche tale van de instellinge en waardigheit van de broederschap der Gegorden van St. Augustyn, maar door hem in het Latyn overgezet, en onder dezen tytel uitgegeven: *Arca honoraria Christi ac Sanctorum, ortum auctumque zonigeræ sodalitatis S. Augustini continens.* Te Loven 1618. in 8.

DALEN (ANTONIUS VAN) was op den 8 November 1638 geboren. Hy toonde van der jeugt af grote lust tot de talen, doch wierdt van zyne ouders genoodzaakt zich op den koophandel te leggen. Echter hervatte hy de letteroeffeningen, toen hy al 30 jaren oud was. Hy viel op de geneeskunde, die hy ook daar na als Doctor practiseerde, en in 't laatste geneesmeester van 't gasthuis te Haarlem wierdt, na dat hy een tydlang prediker onder de Mennonisten geweest was, welke bediening hy echter, dewyl zy hem niet al te wel paste, vrywillig nederleide. Daar by las hy naarstig de Grieksche en Latynsche oudheden, gelyk men dan in zyne schriften eene grote belezenheit vindt, en zien kan, dat hy zich alles te nut wist te maken. Doch men berispt in hem, dat hy met weinig order en slecht Latyn geschreven heeft, 't welk meest aan de wyze, hoe hy zyne letteroeffeningen moest waarnemen, toe te schryven is. Die hem gezien hebben, pryzen zynen omgang, dien hy met allerhande aardige vertellingen, en met zyne natuurlyke vryheit, waar mede hy van alle dingen sprak, wist aangenaam te maken, gelyk hy zich oopentlyk als een vyandt van bygelove en schynheiligheit droeg, 't welk men zegt dat hem in verscheide gevallen schadelyk is geweest. Hy stierf te Haarlem den 28 November 1708, uit enkel gebrek van krachten. Zyne schriften zyn: *de Oraculis*; *de Idololatria*; *de Aristea*; *de antiquis marmoribus. Bibliotheque Choisie T.* XVII. *p.* 309. *seqq.*

DALEN, (DIDERIK VAN) geboortig van Venlo in Gelderlandt aan den Maasstroom, is een geestelyke geweest van de orde der Kruisdrageren. Hy heeft gemaakt eene verhandeling van den lof, de voorrechten en uitnemendheit der zelve orde, en dat boekje den naam gegeven van Sleutel des hemels (*Clavis cœli*), gedrukt te Keulen 1628 in 8.

DALENS, (DIRK) in den jare 1659 te Amsterdam ter wereldt gekomen, wierdt van jongs af door het zien van kunst en kunstbehandeling, als mede door een overgeërfden drift tot de zelve, opgewekt, en begaf zich nog geheel jong in de oeffenschole van zynen vader Willem Dalens, die een tamelyk fraai landschapschilder was, die, wanneer deze Nederlanden in de jaren 1671 en 1672 door de Fransche krygsmacht overvallen, de neringen en koophandel gestremt, en in die engte gebragt wierden, dat nergens eenige zin of lust tot kunstkopen gevonden wierdt, zich genoodzaakt vondt van zich elders heen te keren, om een gerusten adem te scheppen, om zyne kunst te mogen oeffenen, en zich ten dien einde te scheep naar Hamburg begaf, alwaar hy ook niet lange daar na overleedt. Onderwylen bleef onze Dirk Dalens binnen zyne geboortestadt, en hadt het geluk, wyl door der gemelde Franschen spoedig vertrek en verlaten dezer landen, de genen, die toen maar het minste maken konden met het penceel, gelegenheit hadden om geldt te winnen, te meer, om dat 'er vele kunstenaren, hebbende de donkere oorlogswolken zien aannaderen, zich elders heen begeven hadden, mede van den vetten room, dien de vrede aanbragt, zyn aandeel te krygen: doch dit duurde niet zeer lange, dewyl de doodt hem in den ouderdom van negen en twintig jaren in 't graf rukte. *Houbrakens Schoub. der Schild. en Schildereff. III Deel.*

DALESCHITZ, eertyds een klooster van Cistercienser nonnen in 't Markgraafschap Moravië, 't welk Procopius, hoofdt der Taboriten, in 't jaar 1419 verwoest heeft.

DALFSEN, een dorp aan de Vecht, onder het drostampt van Zallandt, het dekenschap van Zwoll, en bisdom van Deventer gelegen, tusschen de huizen Rutenborg en Rechteren. De kerk, welke aan den H. Cyriacus toegewyd was, wierdt begeven door den heere van Overyssel, en was voorzien met vyf vikaryen, als, die van de Onnosele kinderen en St. Catharina; 2, van de L. Vrouwe en twaalf Apostelen; 3, van St. Stephanus; 4, van St. Antonius; 5, van St. Cyriacus. Onder Dalfsen behoorde ook de kapel, welke te Rechteren stont. *Oudhed. van Deventer* II. *D. pag.* 294. *M. van Hoeven Charter Chron.* I. *D. pag.* 167, zegt, dat te Dalfsen gelegen zyn de huizen Rechteren, Bredenhorst, Rutenborg, Vechterweert; doch in de kaart van Overyssel vindt men het twede en laatste niet gestelt.

DALHEIM, ook wel *Hemelsdaal* genoemt, eene edele vrouwen-abdy van de Cistercienser orde, vindt men in het hertogdom Gulik, digt by het stedeke Wassenberg. Dit klooster wierdt eerst in het vlek Uppehoven of Marie-Ophoven aan den Roerstroom aangelegt, en begiftigt van heer Otto van Borne en zyne vrouwe Petronella, en rykelyk boven dat beschonken in den jare 1196 door Albert van Kuik, bisschop van Luik, welke giften door Adolf, aartsbisschop van Keulen, in 't jaar 1200, en Hugo, die gemelden Albert op den Luikschen zetel gevolgt is, in den jare 1222 bevestigt en goedgekeurt wierden; gelyk in 't volgende jaar 1223 mede by openen brieve gedaan wierdt door heer Arnold van Borne, des voornoemden Ottoos broeder, en des zelfs nagelatene weduwe Petronella, en zone Goswinus. Maar als deze Reguliere Cisterciensen groten hinder in hare zamenwoning binnen Ophoven ontwaar wierden, en een stille en eenzame plaats tot beter verrichting van haren Godsdienst uitdachten, zyn zy met toestemminge van meergenoemden Goswinus, heere van Borne, en andere mede-begiftigers hares kloosters, uitwyzens hunne brieven, getekent den 27 April 1258, naar Dalheim, tusschen gebergtens en bosschen gelegen, vertrokken, na dat alvorens de kerken van Ophoven en Dalheim in 't jaar 1247 van elkander gescheiden waren; zedert welken tydt deze abdy tot heden toe in goeden bloei gebleven is, hebbende tot hare zes en twintigste abdisse vrouwe Maria Sibylla van Eynatten van Reimersbeek. *J. Knippenberg histor. Eccles. Ducat. Gelr.*

DALIA, een Zweedsch landschap in West-Gothlandt tusschen het meir Wener en de landvoogdy van Bahus. De hoofdstadt daar in is *Daleburg.* De andere vlekken zyn: Holm, Brette, Killen, enz. *Zeileri Descr. Suec.*

DALIK, (JOANNES) een berucht Godgeleerde en prediker zyner eeuwe, is inzonderheit te Luik in groot aanzien en waarde geweest. Albericus, de Cisterciënser monnik van de drie Fonteinen, gedenkt zyner in zyne geschrevene kronyk op het jaar 1195. Hy heeft nagelaten leerredenen over het geheele jaar, onder den tytel van: *Sermones per anni circulum.*

DALION, een geneesmeester uit Griekenlandt. Men weet niet, in wat tydt hy geleeft heeft. Hy heeft verscheide boeken geschreven, die dikwils van *Plinius* aangehaalt worden, *lib.* VI. *cap.* 30. *lib.* XX. *cap.* 21. 22. 23. *&* 27. *Vossius de hist. Græc. l.* III. *pag.* 350.

DAL JOSAPHAT (HET) was gelegen naar den kant van de Dode zee, voorby de woestyne van Tekoa. Het zelve kreeg den naam van het *Dal der zegeninge*, na dat Josaphat, de koning van Juda, Godt voor den wonderlyken bystandt, hem tegen de Syriërs bewezen, aldaar gedankt hadt. Anderen willen, dat het Dal van Josaphat gelegen was aan den olyfberg, tusschen dien berg en de muren van de stadt Jeruzalem. Uit de woorden van Joël III, 12 hebben eenigen willen besluiten, dat het laatste oordeel in dit Dal zou geschieden: het welk zy zeggen dat de reden is geweest, waarom de genen, die onschuldig leden, hun wederparty zomtyds in het Dal Josaphats dagvaardden: gelyk 'er dan verscheide voorbeelden zyn, dat zulke gedaagde persoonen schielyk gestorven zyn. II. *Chron.* XX. *Zwingeri Theatr. vitæ humanæ. Herold. Dissert. de provocat. in vall. Josaphat.*

DALKETH, een stedeke in 't Zuider-Schotlandt. Het legt aan de rivier Esk, in Lothiana, twee mylen ten Zuid-Oosten van Edenburg. *Baudrand.*

DALLÆUS. Zie DAILLE.

DALMANUTHA, eene stadt in den stamme Manasse, over de Jordane. Daar is het dat de Pharizeën Jesus aan boordt kwamen om hem te verstrikken, en begonnen met van hem te begeeren, dat hy hen een teken uit den hemel wilde laten zien. Doch de Heere, bedroeft over hunne blindheit, verklaarde hen, dat hen geen ander teken zoude gegeven worden dan dat van den Propheet Jonas; en daar mede liet hy hen gaan, zonder verder met hen te redenkavelen. *Matth XVI.* 1. *Marc. VIII.* 10. *Simon* zegt in zyn *Woorden-boek over den Bybel*, dat het woordt *Dalmanutha* betekent, *eene armoede, die om hoog rust*: doch deze verklaring is omtrent zo duister als het woordt zelf.

DALMATICA is een kerkelyk kleedt, 't welk de diakens en onder-diakens in de Roomsche kerke dragen, wanneer zy den priester onder 't zingen van de Misse, of in 't houden van een ommegang, en andere plechtigheden, dienen. Men schildert S. Stephanus uit met zodanig een kleedt. *Du Cange* zegt, dat de keizers en koningen, by hunne kroning en andere grote plechtigheden, met eene Dalmatica bekleed waren. Dit vercierſel kwam eertyds alleen den diakens der Roomsche kerke toe. Anderen mogten het niet dan met toelating van den paus op grote feestdagen aan hebben. *Herbert* zegt, dat de *Tunica* aan de onderdiakens, de *Dalmatica* aan de diakens, en de *Casubula* aan de priesters eigen was. Paus Zacharias pleeg het onder zyn Casuvel te dragen, en de bisschoppen dragen 'er nog. 't Was een priesterlyk cieraadt, dat men dikwils genomen heeft voor de Casuvel, die wit en met purpere vlekken was, en het is voor dezen, naar 't zeggen van *Amularius*, een oorlogskleedt geweest. *Alcuinus* zegt, dat paus Sylvester het zelve eerst in gebruik heeft gebragt: doch het verscheelt van 't hedendaagsche. Het hadt de gedaante van een kruis, aan de regter zyde wyde mouwen, en aan de linker grote franjen, die, naar 't gevoelen van *Durand*, de zorgen en overtolligheden dezes levens betekenden. Men deedt 'er gene aan de regter zyde, omdat het andere leven daar vry van is. 't Gebruik daar van is eerst uit Dalmatië gekomen, 't welk haar dien naam, naar 't zeggen van *Isidorus* en *Papias*, gegeven heeft. In Berry en Touraine noemt men het *Courtibant*. De boeren in Berry en andere plaatsen aan de Loire dragen lange rokken, die zy *Daumais* noemen, waarschynlyk van *Dalmatica*.

DALMATIE, een landschap en koninkryk in Europa, is een gedeelte van 't oude Illyrië, legt aan de golf van Venetië, en heeft zynen naam van de hoofdstadt *Delmina*, of *Delminium*. Eertyds was het zeer machtig, doch is nu vry in de engte gebragt. Dit landt heeft Istrië ten Westen, Croatië ten Noorden, Albanië ten Oosten, en de golf van Venetië ten Zuiden. Het hoort ten deele aan 't huis van Oostenryk, en ten deele aan de Venetianen toe; ook bezit de Republyk van Ragusa een kleine streek lands met eenige eilanden, en de Turk heeft 'er mede iets van. De inwoners spreken Slavonisch, en belyden den Roomsch-Katholyken Godsdienst. Zy zyn zeer tot den oorlog genegen, doch dragen zich, wanneer zy zich vrolyk maken, gansch belagchelyk. Paus Gregorius de VII maakte op eene kerkvergadering, te Salone in 't jaar 1076 door twee legaten gehouden, dit landschap tot een koninkryk, en vereerde des zelfs hertog Demetrius met een banier, zwaardt, scepter en kroon. In 't jaar 1199 wierdt door de legaten van Innocentius den III alhier eene kerkvergadering gehouden, waar van nog 12 Canons voorhanden zyn. Keizer Diocletianus, die de Christenen zo hevig vervolgde, was uit dit landt geboortig, en begaf 'er zich ook weder naar toe, na dat hy de regering nedergelegt hadt. Hieronymus was daar mede geboren. In dit landschap legt de Republyk Ragusa. De andere voorname steden zyn: Zara, de setel des aartsbisschops van Dalmatië, Sebenico, Spalatro, Clissa, Scardone, Antivari, Dulcigno, enz. *Strabo lib.* VII. *Ptolem. lib.* II. *cap.* 17. *Gregor* VII. *lib.* VII. *ep.* 41. *Lucius de regn. Dalmat. Freschot descr. Dalmat.*

DALMATYN, (GEORGE) een Luthersch predikant in Opper-Carniole of Krain, heeft den Hoogduitschen Bybel van Luther in de Windische of Krainsche sprake overgezet. Deze overzetting wilden de landstanden in 't jaar 1580 te Laubach laten drukken: doch dewyl het Karel, aartshertog van Oostenryk, verboodt, zonden zy Dalmatin nevens den schoolrector te Laubach, Adam Bochoritz, in 't jaar 1580 den 30 April naar Wittenberg, die ze aldaar ter drukpersse bevorderden, en daar mede den 1 January 1584 klaar wierden. Niet lang na 't uitkomen van dezen Bybel zag men de opdragt gedagtekent den 28 Maart 1586. Naderhandt beriep hem Christophorus, vryheer van Aursperg, tot Predikant naar S. Gazian, en als hem de Roomsch-Katholyken, die hem spotswyze *Jure Kobila* noemden, van daar verdreven, hieldt hy hem in eene verwulfde kamer onder de aarde by zich. *Valvasors Krain VI. b. p.* 348. *seq. Calvisius ad ann.* 1584.

DALMATIUS, of DELMETIUS, een zoon van Constantinus Chlorus, en broeder van Constantinus den groten, droeg het purper, en voerde den eernaam van *Nobilissimus.* Hy hadt 2 zonen, Dalmatius en Anniballianus, waar van de eerste, dien men in 't jaar 336 tot Cæsar verklaart hadde, in 't jaar 338 op bevel van des zelfs neef Constantius, den zoon van Constantinus den groten, omgebragt wierdt, onder voorwendsel, dat zulks in een oploop van 't krygsvolk geschied was. *Hieron. in Chron. Zosim. l.* II. *Eutrop. l.* X. *Orosius l.* VIII. *c.* 28. *Victor. epit. Bullenger. imp. Rom. l* II. *c.* 10.

DALMATIUS, een bisschop te Cyzicum, die de handelingen van de Niceensche kerkvergadering beschreef, en de kerkvergadering te Ephezen bywoonde. *Baron. A. C.* 431.

DALMATIUS, Archimandriet, of opperhoofdt der kloosters te Constantinopel, begaf zich in 't jaar 383, nadat hy een wereldlyk persoon en getrouwt was geweest, met zynen zoon Faustus, onder de tucht van den abt Isaak. Men meent, dat deze Isaak in 't jaar 378 den keizer Valentius, toen hy uit Constantinopel tegen de Gotthen optrok, voorzegt heeft, dat indien hy niet ophieldt Jesus Christus te beoorlogen, hy nooit wederom zou komen. Dalmatius leefde als een gemeen monnik in dit klooster, tot dat hy in 't jaar 410 in de plaats van Isaak kwam, en bestierde niet alleen dit, maar ook de andere kloosters van Constantinopel, waarom hy den naam van Archimandriet kreeg. Hy bouwde een nieuw klooster, dat naar hem genoemt wierdt. Hy leefde nog ten tyde der Ephesische kerkvergadering, en was een der hardste partyen van Nestorius. Hy ging met verscheide zyner monniken uit het klooster ten hove, enkel om Theodosius, die tegen S. Cyrillus ingenomen was, beter te onderrechten, liet aan de kerkvergadering weten, wat hy uitgerecht hadt, en wierdt door de vaderen benoemt om hun belang te Constantinopel waar te nemen. Dalmatius was toen, te weten in 't jaar 430, tachtig jaren oud. Men meent, dat hy kort daar na gestorven is. De Grieken vieren zyn feest op den 3 Augustus. *Handel. der kerkverg. te Ephes. Sozomenus lib.* VI. *cap.* 40. *l.* VII. *c.* 10. *Theodoretus l.* IV. *c.* 34. *Bulteau Essai de l'hist. Monast. d'Orient. Baillet vies des Saints in de maandt Augustus.*

DALMATIUS, een heilig kluizenaar, die acht en veertig jaren lang, zelfs in de allerdringendste noodzakelykheden, niet uit zyn klooster gekomen zynde, daar echter uitging om zich tegen de navolgers van Nestorius aan te kanten; en den brief van de Ephesische kerkvergadering, die hem de veroordeeling van dien aartsketter bekend maakte, gelezen hebbende, betuigde hy daar een ongemeene blydschap over. *Baronius A. C.* 431.

DALMATIUS *Moner* is in 't jaar 1289 in 't vlek Sainte Colombe de Farnes, naby Gironne, geboren. Hy begon zyne letteroeffeningen in zyn landt, en kwam de zelve te Montpellier voortzetten. Nadat hy de zelve volbragt hadt, keerde hy weder naar Gironne, en begaf zich op zyn 25 jaar in de Dominikaner orde. Zyn leven was doorluchtig door de wonderen, die men zegt dat hy deedt, genezende de zieken, gevende den blinden het gezicht weder, stillende de onweders, en hebbende zelfs de gaaf der Prophetie. De koning van Arragon en de groten van 't ryk vereerden hem met hunne vriendschap. Dalmatius stierf, 52 jaren oud zynde, op den 24 September 1341 godzaliglyk. Hoewel hy noch voor zalig, noch voor heilig verklaart is, wordt hy echter in de stadt Gironne als een heilig geëert, en zyn feest op zyn sterfdag plechtiglyk geviert. *Martyrolog. Hispan.* 24. *Septemb. Diar. Dominic. Diag. Hist. Prov. Arragon. l.* II, *c.* 89. 90. *&* *Lop.* 3. *p. Histor. Dominic. lib.* I. *c.* 11. 12.

DALPHON, of *Delphon*, twede zoon van Haman, die van de Joden, by vergunning van koning Assuerus, omgebragt wierdt. *Esth.* IX. 7.

DALTON, eene stadt in Engelandt, met markt-vryheit, in dat gedeelte van 't graafschap Lancaster, dat men Lansdale noemt. Zy legt in eene vlakte, die niet verre van de zee af is. Daar is een oud kasteel, daar men 's lands schriften op bewaart, en de menschen om schuldt gevangen zet. Zy legt 200 Engelsche mylen van Londen. *Moreri in het Engelsch.*

DAM, eene stadt in Pomeren, legt een myl van Stettyn, en is al in 't jaar 1121 eene vaste en volkryke plaats geweest. De hertogen van Pomeren, Bogislaus de II, en zyn zoon Barnimus de I hebben ze met de tegenwoordige muren omgeven, en de laatste heeft daar meest zyn hof gehouden. De lange dyk tusschen deze stadt en Stettyn heeft hertog Otto in 't jaar 1299 laten aanleggen. In den dertigjarigen oorlog is deze stadt geheel verwoest. *Script. Pomer.*

DAM, of APPINGADAM, een onbemuurt stedeke op den Fivelstroom, ook wel het *Damster diep* genoemt, in het twede quartier van de Groninger Omlanden, Fivelgo genoemt, legt twee mylen van de stadt Groningen, niet verre van den Eemsdyk. Des naams oorsprong is niet wyd te zoeken, als voortgekomen zynde van de dammen, die aan den mondt des Fivelstrooms opgeworpen waren, en van den edelen stamme van Appinga, door

lang

lang verloop van tydt ten eenemale uitgestorven, en dat hier ter plaatse weleer een vaste burg en groot gezag gehad heeft. Emo, abt van Werum, gedenkt in zyne Kronyk van deze plaatse al op het jaar 1234, verhalende hoe de kerke van Dam ten zelven jare door twee predikers van 't kapittel van Bremen in den ban gedaan wierdt, en Menco, mede abt van Werum geweest, schryft, dat de Appingadammer kerk in den jare 1254 met een toren en rond dak pronkte, hebbende de kloosterkerk, die zeer groot en ruim was, buiten het begrip en omringmuur van 't klooster gestaan, doch echter zo naby de zelve, dat ze aan de Westzyde van het klooster raakte, het welke den kanunniken van S. Augustyns orde toekwam, en waar in, volgens het getuigenisse van *Sibrandus Leo*, de abten en kerkoversten uit Fivelgo, Hunesgo en Reiderlandt oudtyds hunne vergaderingen hielden. Appingadam was in den jare 1326 al in goeden bloei, en, wanneer 1381 zommige Ommelander edellieden heimelyk met den Hollandschen grave een verbondt aangegaan, en hem de Omlanden opgedragen hebbende, ook Hollandsche krygsknechten in eenige vaste burgten gelegt hadden, dies de Ommelanders onder de aanvoeringe van Eppo Nitterzum, der Schieringers hoofdt, optrokken, en de sterkte by Ten Post, niet verre van den Dam, en met Hollandsche bezettinge voorzien, bestormden en meester wierden, zo zyn alle de daar in gevonde Hollanders in het Damster diep verdronken. Fokko Ukens, heer van Dykhuizen, een heldhaftig krygsoverste van zynen tydt, die 1426 den bisschop van Bremen 5000 mannen afsloeg. Daarenboven 3000 gevangenen bekomende, en behalven vele andere overwinningen in den jare 1427 de Groningers overwon, en hunne beste krygsluiden ter nedervelde, wierdt, ten jare van 1435 op zyn vermelde huis gestorven zynde, in de Damster kerke begraven. Een merkelyk aandeel van de gevolgen des oorlogs heeft dit stedeke in de vyftiende en zestiende eeuwen gehad. Na den uitgang van het verdrag tusschen graaf Edzard van Oostvrieslandt en de stadt Groningen in den jare 1499 kozen de Groningers vier hoofdlieden tot bestier van hunne krygsmacht, die kort daar aan met omtrent 300 mannen den Dam innamen, en de bezettinge met 500 anderen versterkten, doch op de overkomste van den graaf met 3000 krygsknechten weder verlieten, welke het stedeke terstondt met duizend bezettelingen verzekerde, die dagelyks door de Ommelanden plunderden en roofden, tot bederf van de landzaten, op wier klachten de Groningers nog in den beginne van 't volgende jaar den Dam wel belegerden, maar door het daar binnen-komen van versche hulpbenden dadelyk wederom verlieten. Niet beter gelukte 't die van Groningen in 't jaar 1501, als zy, 2000 omher zwervende soldaten in Drenthe in hunnen dienst genomen hebbende op voorwaarde, dat ze den Dam zouden innemen, zullende daar voor het stedeke ten buit hebben, met nog zeven duizend Rynsche guldens daarenboven, behalven de proviant van bier, broodt en boter, deze sterkte den 18 May belegerden, en op Pinxter-avondt met groot verlies bestormden, hervattende het zelve tot zeven reizen achter den anderen toe op zaterdag na den H. Sakramentsdag op twee verscheide plaatsen, ruim drie uren achter een, doch met gelyke uitkomste, blyvende 'er een groot getal dood, en nog meerder gewond. Dertien jaren later voer hertog Georg van Saxen, wiens vader Albert door keizer Maximiliaan met het gebiedt over Vrieslandt beschonken, vry beter voor den Dam, schoon het zelve met een bystandt van 800 Oost-Vriesche knechten verzekert wierdt, en toen ter tydt met graften, poorten en een stevig bolwerk met een dikke borstwering en houte staketsel rondom op nieuw bevestigt was; want, nadat de Saxen de poorten en muren eenige dagen achter een geweldig beschoten en nedergevelt hadden; namen zy het stedeke stormenderhandt in, vermoordden al wie hen voorkwam, sparende daar in de gewydde plaatsen zelfs niet, verkrachtende vrouwen en jonge dochteren, die ze vonden, en alle de huizen t'eenemale uitplunderende, en den buit onder elkander deelende, waar na ze de gevangenen pynigden, om de verborge goederen aan te wyzen, en daar op naakt en berooid ter stadt uitjoegen; niettegenstaande welke verwoestinge het stedeke met een krygsbezettinge van duizend voetknechten en vyfhonderd ruiters tot verder verdrukkinge der te rug gekome burgeren bezwaart is geworden; doch zulks duurde niet langer dan tot voor Paaschen in 't volgende jaar 1515, wyl die van Groningen, door Oost-Vriesche hulpbenden gesterkt, het zelve by verdrag meester wierden. Meinard van den Ham, een welgeoeffend Gelderscn krygshoofdt, nam het in den jare 1536 in by oogluiking of liever heimelyk bestel van hertog Karel van Gelder, onder Deensche vaandelen en in schyn van des Deenschen konings order, die tegen keizer Karel den V de wapenen aangeschoten hadt, alzo die vorst uit Hollandt, Zeelandt en Vrieslandt schepen en volk byeen bragt, om zynen zwager, den verdreven koning Christiërn, op den Deenschen troon te herstellen: doch in dat zelve jaar nog moest de Geldersman deze sterkte ruimen, alzo de Groningers, der Geldersche heerschappy wars, keizer Karel tot hunnen landheer huldigden, die den overste en Vrieschen stadhouder Schenk met een goed getal krygsvolk naar Groningen schikte, van waar hy verders naar den Dam toog, dat belegerde, en den 6 September by verdrag veroverde, waar na hy de wallen ter neder geworpen, en alle vestingwerken geslecht heeft, zedert welken tydt tot in den jare 1568 toe de Dam wederom in goeden bloei en handel raakte: doch toenmaals de oorlogen tegen Spanje in deze landen gevoert wordende, nam graaf Lodewyk van Nassau dit stedeke in bezettinge, maar verliet het kort daar aan op het naderen van een Spaansch leger onder den grave van Arenberg, en is het zelve na dien tydt onbewalt als een open vlek gebleven, behoudende enkelyk den naam eener stadt, leggende aldaar het adelyke huis Snelgersma nevens andere edele huizen, afgebeeld bezyden de grote kaart van het landschap Groningen en Omlanden op vier bladen van de broederen W. en F. Couders van Helpen. *Sicco Beninga Chronickel* in het I Deel der *Analecta Medii Ævi* van den Advokaat *M. Brouërius van Nidek. Ubb. Emm. rerum Frisicar. Hist. P. Winsemius kron. van Vriesl. Schotan. Geschieden. van Vriesl. Guicciard. beschryv. der Nederl. Pontan. en Slichtenh. Geldersf. Geschied.*

DAM, een heerenhuis in Gelderlands derde quartier, in het schoutsampt van Zutphen. In een brief van Reinoud, grave van Gelder, van den jare 1324, van de vryheit van de Lobekse tol, vindt men tot medetekenaar Everard van den Damme. *Slichtenhorst Geldersf. Gesch.*

DAM, of DAMMIUS, (DANIEL) Doctor in de Rechtsgeleerdheit en in de Philosophie, wierdt te Witmarsum, in Vrieslandt, in de grietenye van Wonseradeel, daar zyn vader toen Predikant was, in den jare 1592 geboren. Hy wierdt eerst in den jare 1625 tot Predikant in zyns vaders stand-plaatse te Witmarsum, en drie jaren daar na tot het leeraarsampt te Nieuwlandt, in het quartier Westergoo, beroepen; doch daar hy mede niet langer dan den tydt van drie jaren bleef, alzo hy in den jare 1631 tot hoogleeraar in de Philosophie en Griekfche tale in de hogeschole van Vrieslandt, Franeker, verkoren wierdt. Vervolgens wierdt hy in den jare 1639 tot onderbestierder (subregent) van het Theologische Collegie te Leiden, en in den jare 1641 tot gewoon hoogleeraar in de Philosophie in die vermaarde hogeschole aangestelt. Doch hy kwam kort daar na, te weten op den 12 Juny des zelven jaars 1641, te overlyden. *Soermans Akademisch Register bladz.* 122.

DAMALA, of PLEDA, in oude tyden *Troezen* en *Troezena* genaamt, voor dezen eene bisschoppelyke stadt, legt in Morea aan den zeekant, omtrent 15 mylen ten Oosten van Napoli di Romania. *Baudrand.*

DAMAN, of DAMAON, eene stadt in Indië, in 't koninkryk Guzuratte, aan de rivier Daman, niet verre van de golf van Cambaja, alwaar zy een goeden haven heeft. Zy wordt in Oud- en Nieuw-Daman verdeelt, waar van het laatste versterkt is. De Portugezen, aan welke beide toebehoren, hebben aan de eene zyde van de rivier het fort S. Hieronymus aangelegt, en achten die stadt hoger dan alle de andere in 't Oosten. De inwoners worden voor de beste krygslieden van Indië gehouden. Daar leggen 400 blanke soldaten in, en daar mag geen zwarte inkomen. *Dellon. rel. des Ind.*

DAMANTIUS, (ADRIANUS) een Vlaming van Limburg, vermaard door zyne geleerdheit en bedrevenheit in de Griekfche tale. *Val. Andr. Bibl. Belg.*

DAMARIS, eene vrouwspersoon te Athene, die door de prediking van den Apostel Paulus bekeert wierdt. Eenige oudvaders menen, dat zy met den H. Dionysius is getrouwt geweest. *Actor.* XVII. *Ambros. Epist. ad Versel. Augustin. Serm. Chrysost. de Sacerd.*

DAMAS, een Griekfch geschiedenisschryver, heeft het leven van Eudemus van Rhodus geschreven, die een leerling van Aristoteles is geweest, en by Aulus Gellius *Menedemus* genoemt wordt. Men weet niet, in wat tydt hy geleeft heeft. *Aul. Gell. l.* XIII. *c.* 5. *Vossius de hist. Græc. l.* XXX. *p.* 350.

DAMAS, (JAN VAN) heer van Digoine en Plessy, ridder van het gulde vlies, daar toe door hertog Karel verheven, was Raadt en kamerling van Philips den goeden, hertog van Burgundië, als mede van hertog Karel, voor wien hy een der hoofden was van het leger, het welk in den jare 1476 tegen Lodewyk den II, koning van Vrankryk, in dat koninkryk gevoerdt wierdt, alwaar hy met de eige handen van Karel tot ridder is geslagen. Hy was mede verheven tot gouverneur van Masconnois en de naburige plaatsen, en in die waardigheit mede begrepen in het vredenstractaat, in den jare 1475 gesloten met Lodewyk en Karel. Eindelyk verliet hy den dienst van vrouw Maria van Burgundië, en ging in dien der Franschen over, waar om hy uit het register der ridderen van het gulde vlies wierdt uitgeschrapt door den aartshertog Maximiliaan, in het kapittel, in den jare 1481 tes'Hertogenbosch gehouden. De gewoonlyke zinspreuk van dit huis was: *Fidel & valeureux*, dat is: *Getrouw en dapper. Mausolée du Toison d'or.* 49.

DAMASA, een van de Orkadische eilanden, 't welk duizend schreden lang, doch merkelyk smalder is. Van des zelfs hoedanigheden wordt onder de Orkadische eilanden breder gesproken. *Baudrand. Maty.*

DAMASCENA, een gedeelte van Syrië, eertyds het *Diepe* of *Coelosyrië* genaamt, heeft zynen naam van Damascus, des zelfs hoofdstadt.

DAMASCENUS. Zie JOHANNES en NICOLAUS DAMASCENUS.

DAMASCIUS, van Damascus geboortig, leefde in de zesde eeuw, onder de regeering van den keizer Justinianus, en schreef IV boeken van ongewone en verwonderenswaardige dingen. Eenigen houden hem voor den Philosooph uit Syrië, daar *Suidas* van zegt, dat hy eene Philosophische Historie geschreven heeft, daar de levens en gevoelens der Philosophen in verhaalt worden. Suidas wil, dat hy van de Stoïsche gezindheit geweest zy; doch die plaats van Suidas is buiten twyfel verminkt, en men heeft *στωϊκὸς* gezet voor *ἐκλεκτικὸς*, alzo men uit de schriften van Damascius, of liever der zelver brokken, genoegzaam ziet, dat hy een *eclecticus* (uitkipper) geweest is, gelyk zulks *G. Olear. de phil. eclect. ad Stanl. cap.* 3 bewyst. *Vossius de histor. Gr. l.* XXX.

DAMASCUS was eertyds de hoofdstadt in Syrië, gelyk nu in Phenicië, zynde eene van de grootste, rykste en prachtigste steden van gansch Oosten. De Turken noemen ze *Scham*, en hebben daar een Bassa. Zy was eertyds de negende *metropolis*, of hoofd-

hoofdſtadt, onder den Patriarch van Antiochië. Hier is de Apoſtel Paulus bekeert geworden, en als hem de Joden daar op vervolgden, lieten hem de Diſcipelen in een korf van de ſtads-muren af. Zy legt half wegen tuſſchen Jeruzalem en Antiochië, en is Zuidwaarts 240 mylen verre van Aleppo. De Oosterſche volkeren, zo wel Chriſtenen als Turken, houden 't gemenelyk daar voor, dat Damaſcus zynen naam van *Dimſchack* of *Damaſchk* Eliezer, den knecht Abrahams, gekregen heeft, en van Abraham gebouwt is. Doch anderen maken ze nog ouder, en leiden haren oorſprong af van *Demſak*, zoon van Canaan, die een zoon van Cham, zoon van Noach, is geweeſt. Zy heeft vele veranderingen moeten ondergaan, en is dan van deze, dan van gene verovert, verwoeſt, en op nieuw herbouwt geworden: als eerſt van de Aſſyriërs, Babyloniërs, Perzen, Macedoniërs, Romeinen, Parthen, Saracenen, Tartaren, Egyptenaren, en in 't jaar 1522 van de Turken. Osman wierdt door de Janitzaren gevangen genomen, en op 't bevel van des zelfs neef Muſtapha geworgt, om dat hy deze ſtadt tot den keizerlyken ryksſetel wilde maken. Zy legt in eene zeer vruchtbare vlakte, aan den voet van 't gebergte Libanon, en is met heuvelen omringt, die als een ronde ſchouwburg maken. De rivier, by de ouden *Chryſorrhoas*, of *Goudſtroom*, genaamt, loopt 'er voorby, en deelt zich in verſcheide ſpruiten. Daar is ook geen gebrek aan waterkwellen, die de ſtadt luſtig en uitermaten aangenaam maken. De rondom leggende vruchtbare en ſchone velden, die met bloemen en allerhande vruchten bedekt zyn, doen mede veel tot des zelfs bekoorlykheit, waarom zy dan een luſthuis en paradys des werelds genoemt wordt. De heerlyke wynen, fruiten, zyde, wolle, pruimen, razynen, welriekende rozewateren, kunſtig van ſtaal gemaakt geweer, en andere dingen, die men in deze plaats vindt, maken de zelve de geheele wereldt door beroemd. De huizen zyn van binnen fraaier dan van buiten. In 't midden der ſtadt is een ſchoon kaſteel, dat men zegt van een Florentyner gebouwt te zyn. De koophandel bloeit aldaar; doch de rykſte kooplieden zyn Joden. De meeſte gezindheden der Ooſterſche Chriſtenen kunnen hier hunnen Godsdienſt vryelyk oeffenen, gelyk dan ook aan de Jeſuiten, Barvoeters en Kapucynen zekere huizen ingeruimt worden. *Act. Apoſt. cap.* 9. *Joſeph. lib.* I. *Antiq. cap.* 6. *Plinius lib.* V. *cap.* 18. *Strabo. Ptolemaus. Miraus Geogr. Eccl. Bellon. obſerv. lib.* II. *cap.* 91. *ſeq. Herbelot Bibl. Orient. p.* 282. 291. 773. *Cellar. in Geogr. antiq. & amœnit. Geogr.*

DAMASIA was, naar 't gevoelen van *Cluverius*, en andere aardryk-beſchryvers, een oude veſting in 't landt der Vindeliciers, daar naderhandt de ſtadt Augsburg gebouwt is. Eenigen menen, dat Damaſia de oude naam is van *Dieſſen*, eene ſtadt der Graauwbunders, op de grenzen van Vindelicië, namaals *Pontes Theſſenii* genaamt. Zie AUGSBURG.

DAMASIPPUS, een onedel Romein, die de deftigſte burgers van Syllaas aanhang onder 't offeren als ſlagtbeeſten de keel afſtak, en 't lyk van den beſchermheer Arvina op ſtokken omdroeg; doch eindelyk van Sylla, als hy de overhandt kreeg, omgebragt wierdt. *Vellej. Paterc. l.* II. *c.*26.

DAMASIPPUS, veldoverſte van Philippus den I, koning van Macedonië, wierdt om zyn ongebonden leven uit het ryk gebannen.

DAMASIPPUS, anders *Lucinius* genaamt, een Romeinſch Raadsheer, verzelde koning Juba, toen hy zegepralende binnen Utica trok, en ſneuvelde in het 672 jaar van Rome, het 82 voor Chriſtus geboorte met Scipio in Afrika. *Cæſar de bello civ. l.* II.

DAMASIPPUS, een oud liefhebber ten tyde van Auguſtus van dat ſlag, 't welk de Franſchen van een Italiaanſch woordt *Brocanteurs*, en wy met een baſtaardwoordt Rariteiten noemen. Horatius ſpreekt 'er van in zyn 3 Hekeldicht van 't twede boek:

Inſanit veteres ſtatuas Damaſippus emendo.

Hy handelde met allerhande oudheden; en hy is het waarſchynlyk, daar Cicero over klaagt dat hy eenige fraaiigheden van gekocht hadt, waar over hy niet voldaan was. *Cicero Epiſt. lib.* VII. *ad Fab. Gall. Horatius Satyr. lib.* IV. *Lambinus in Horat.*

DAMASISCHE BERGEN, een gebergte in Aſië, legt omtrent den oorſprong der rivieren Hoang en Kiang, en ſtrekt zich tuſſchen China en Indië aan gene zyde van de Ganges, van 't Noorden ten Zuiden, uit. *Maty Diction.*

DAMASTES, van Sigea, een Griekſch geſchiedenisſchryver, een zoon van Dioxippus, en leerling van Hellanicus, leefde in de LXXXVII Olympiade, in den jare der wereldt 322. Hy ſchreef verſcheide boeken; als een ſoort van geſlachtrekening der genen, die zich by 't beleg van Troja bevonden hebben; eene naamlyſt der ſteden, volkeren, dichters en Sophiſten. *Dionyſ. Halicarn. lib.* I. *Antiq. Strabo lib.* XIV. *Valer. Max. lib.* VIII. *cap.* 13. *Plinius. Plutarch. Suidas. Voſſius de hiſt. Gr. l.* IV. *c.* 2. *&* 5. *& de Scient. Mathem. c.* 69. §. 3.

DAMASUS de I, bygenoemt de heilige, een Spanjaardt, volgde op paus Liberius in 't jaar 367, in het 62 jaar zyns ouderdoms, terwyl de diaken Urſicinus van eene andere party verkoren, en in zulke oneenigheit 137 perſonen op eenen dag buiten de kerk omgebragt wierden. Ammianus Marcellinus zegt, dat het wel de moeite waard was daarom te vechten, dewyl de tafel van den paus vry meer koſte dan die van een koning: waarom ook Prætextatus, ſtadvoogdt van Rome, dezen Damaſus plag te kwellen met te zeggen: *Maak my paus van Rome, zo zal ik terſtondt een Chriſten worden.* Hy wierdt van den keizer Valentinianus beveſtigt, en zyn mededinger uit de ſtadt gejaagt. Hier op betichtte zyn aanhang Damaſus van overſpel, doch hy wierdt door eene vergadering van 44 biſſchoppen onſchuldig verklaart. Hy beriep omtrent het jaar 369 eene kerkvergadering tegen Auxentius van Milanen en de Arianen; en nog eene andere in 't jaar 373 tegen Apollinaris. Hier op beriep hy de Ooſterſche biſſchoppen, en noemde hen zonen: doch toen zy aan hem en de te Rome vergaderde biſſchoppen wederom ſchreven, noemden zy hen niet anders dan broederen en amptgenoten. Daar op zondt hy Zenobius af, om de twede algemene Conſtantinopolitaanſche kerkvergadering tegen de Arianen te houden. Men zegt, dat hy in de Weſterſche kerke het Pſalmzingen heeft ingevoert, en dat men niet alleen op het Paaſchfeeſt, maar ook op de andere feeſtdagen het *Halleluja* zou zingen. S. Hieronymus was een van des zelfs geeſtelyken, en getuigt van hem, dat hy gemakkelyk vaarzen maakte. Hy ſtierf in 't jaar 384. Men vindt nog twee grafſchriften, door Damaſus zelfs gemaakt, om voor zyne grafſtede geplaatſt te worden. Het eerſte der zelven luidt aldus:

Qui gradiens Pelagi fluctus compreſſit amaros;
Vivere qui præſtat morientia ſemina terræ;
Solvere qui potuit Lazaro ſua vincula, mortis
Poſt tenebras, fratrem poſt tertia lumina ſolis,
Ad ſuperos, iterum Mariæ donare ſorori,
Poſt cineres Damaſum facietque reſurgere credo.

Zie daar het twede:

Hic congeſta jacet, quæris ſi, turba piorum,
Corpora ſanctorum retinent veneranda ſepulchra:
Sublimes animas rapuit ſibi regia coeli.
Hic comites Chriſti, portant qui ex hoſte trophæa.
Hic numerus procerum, ſervat qui altaria Chriſti.
Hic poſitus longa vixit qui in pace ſacerdos.
Hic confeſſores ſancti, quos Græcia miſit.
Hic juvenes, puerique, ſenes juſtique nepotes,
Queis mage virgineum placuit retinere pudorem.
Hic fateor Damaſus volui mea condere membra,
Sed cineres timui ſanctos vexare piorum.

Hieron. de ſcript. eccl. Amm. Marcellin. lib. XXVII. *Bellarm. Trithem. Ciacon. Baron. ab an.* 359 *&* 384. *Voſſius de hiſt. Lat. lib.* II. *cap.* 8. *Jacob. Bibl. Pontif. Cave hiſt. lit. p.* 129.

DAMASUS de II, eerſt biſſchop van Brixen, of, als anderen zeggen, van Aquileja, leefde in de XI eeuwe. Hy was *Popo* genoemt, en wierdt van keizer Hendrik den III, gezegt de zwarte, naar Rome gezonden, om in den tydt, dat zich Benedictus de IX na de doodt van Clemens den II op den pauſſelyken ſtoel zette, des keizers rechten aldaar ongekrenkt te bewaren. Hy wierdt rechtmatig tot paus verkoren, en nam den naam van Damaſus aan; maar kwam drie en twintig dagen daar na; in den jare 1048, te Paleſtrina te ſterven, terwyl zich Benedictus de pauſſelyke waardigheit bleef aanmatigen. *Leo Oſtienſ. l. II. cap.* 28. *Herman. in Chron. Onuphrius. Genebrardus. Ciaconius. Baronius A. C.* 1048.

DAMASUS, een Spaanſch dichter, dien men voor den ſchryver houdt van eenige lofzangen, leefde ten tyde van Eutropius en Oroſius. *Suidas.*

DAMATRION, een Spartaanſche vrouw, die haren zoon met haar eigen handt ombragt, omdat hy zich in den oorlog tuſſchen de Spartanen en Meſſeniërs laſhertig gedragen hadt. Men maakte een grafſchrift op hem, het welk op dezen zin uitkomt:

Hier legt die blode, dien zyn moeder zelf niet ſpaarde,
Omdat hy zo van haar, als 't Vaderlandt ontaarde.

DAMBEA, een ſtadt en koninkryk in Abyſſinië, alwaar de grote Negus zich onthoudt. Zy legt aan een meir van den zelven naam, en is met bergen omringt. De Nyl, die niet verre van daar ontſpringt, loopt door dit meir, 't welk 22 Duitſche mylen lang en 15 mylen breed is. Het heeft 15 eilanden, van welke Dek het grootſte is. Op de andere waren eertyds kloosters. *Marmol lib.* IX. *Afr. Voſſius de Nilo.*

DAMGARTEN, een gewigtige pas en ſtadt in voor-Pomeren aan de rivier Reknitz op de Meklenburgſche grenzen, verkreeg in 't jaar 1258 ſtads rechten, en brandde in 't jaar 1571 geheel af. In den dertigjarigen en de volgende oorlogen heeft zy veel geleden, en is in den jare 1715 in handen der Noordſche Geallieerden gekomen. *Script. Pomeran.*

DAMHOUDER, (JOOST) ridder, geboortig van Brugge, daar hy ter wereldt quam in den jare 1507 op den 25 November. In den jare 1527 zich oeffenende in het burgerlyke recht hadt hy tot meeſter Nicolaas Heems van Bruſſel, Doctor in beide de Rechten, een man geleert uittermaten. Hy hoorde ook de leſſen van andere brave mannen, waar van hy met lof gedenkt. Te Orleans in Vrankryk den eernaam van Doctor gehaalt hebbende keerde hy in zyn vaderlandt, waar in hy wierdt aangeſtelt tot loontrekkend raadsman van Brugge. Daar na is hy zedert den jare 1551 geweeſt Raadt van de Financien voor keizer Karel den V, en Philips, zynen zoon, dertig jaren lang, hebbende zich trouw in zyn ampt gedragen. Hy is ook met lof opziener geweeſt van het Vlaamſche ſtrandt, vroom en deugtzaam. Hy heeft geſchreven: *Patrocinium pupillorum, minorum, & prodigorum; Subhaſtationum Exegeſis compendioſa; Enchiridion rerum criminalium; Praxis rerum civilium*; waar by is gevoegt: *Nic. Tuldeni Notæ Practicæ; Similia & paria Juris utriusque, cum notis Tuldeni; Paræneſes Chriſtianæ, ſeu Loci communes ad religionem & pietatem Chriſtianam pertinentes, ex utroque Teſtamento; de magnificentia politiæ civitatis Brugarum;*

rum; *Oratio panegyrica in laudem Hispanorum negotiatorum*; en: *Speculum conscientiæ*, in 't Latyn, Fransch, en Vlaamsch, doch ongedrukt. Hy stierf te Antwerpen in den jare 1581 op den 22 January, in den ouderdom van 74 jaren. Hy wierdt begraven te Brugge in de kerk der H. Maagdt, nalatende eenen zoon, genaamt *Lodewyk*, Raadsheer in den Raadt van Vlaanderen. *Val. Andr. Bibl. Belgica. Melch. Adam. Vit. Jctor.*

DAMIA, de naam eener Heidensche godinne, als mede van hare priesteresse en de offerhande, die haar ter eere altydt in gemene burgerhuizen by geslote vensteren en deuren verricht wierdt. Geen manspersoon, zelfs geen afbeelding daar van, mogt daar by zyn, noch eenige vrouwspersoon 't gene daar by omging oopenbaren. Met het vieren van dit feest bragten zy 9 etmalen door, waren prachtig gekleed, dansten, zongen, en gebruikten alle vryheit, die 't haar beliefde. Deze Damia zou het wyf van Faunus, en daar by zo kuisch geweest zyn, datze buiten den haren nooit een anderen man gezien of gehoort heeft. *Alexand. ab Alexand. l.* VI. *c.* 8. *Festus.*

DAMIA. Zie AUXESIA.

DAMIANISTEN, waren zekere ketters in de VI eeuw, die de gevoelens van de Acephalen (zonder hoofdt) aankleefden. *Niceph. l.* XVIII. *c.* 49. *Baron. A. C.* 535.

DAMIANUS, een Griekfch wiskundige en wysgeer, was een zoon van Heliodorus van Larissa. Hy schreef 2 boeken van de gezichtkunde. *Vossius de Scient. Mathem. c.*61. §. 1.

DAMIANUS, een Sophist, redenaar van Ephezen, heeft by *Philostratus*, niet zo zeer van wegens zyne welsprekendheit, als om zyne milddadigheit tegen nooddruftige menschen, groten lof. Hy wendde groot geldt op het verbeteren van den tempel van Diana te Ephezen, leende ook geldt aan 't gemeen, en liet vele gedenktekenen van zyne milddadigheit na. *Philostrat. l.*III. *de vit. Sophist.*

DAMIANUS en *Fugatus* zegt men dat in 't jaar 181, op 't verzoek van den koning Lucius, by hem in Britannië gekomen zyn, en hem nevens zyne onderdanen in den Christelyken Godsdienst onderwezen hebben. *Polyd. Virgil. hist. Angl. l.* II.

DAMIANUS DE GOEZ, een Portugees, heeft in de XVI eeuw geleeft. Hy is in het vlek Alenquer geboren, en aan het hof van Emanuel, koning van Portugal, opgevoed, daar hy zelfs, zo wel als zyn broeder Fructo de Goëz, edelman van 's konings kamer, een bediening hadt. Damianus hadt grote neiging tot de studien, en geests genoeg om 'er in te vorderen, en boven al was hy bekwaam tot zaken van staat, missende noch oordeel om te begrypen, noch beleidt om wel uit te voeren. De koningen van Portugal gebruikten hem tot gewigtige bezendingen in Vrankryk, Duitschlandt, de Nederlanden, en zelfs in Polen, en hy was ruim 14 jaren met deze reizen bezig. In 't jaar 1534 ging hy naar Padua, daar hy vier jaren achter een studeerde. Hy maakte in Italië vriendschap met de kardinalen Bembo, Sadoletus en Madrucio. In de Nederlanden te rug gekomen zynde, trouwde hy aldaar met Johanna van Hargen uit 's Gravenhage. Damianus de Goëz was een liefhebber van de dicht-en zangkunst, hy maakte vaarzen, en zong wel. De geleerden van de Nederlanden en van Duitschlandt hadden achting voor hem. Sigismund van Gelein droeg hem zyne aanmerkingen over de Natuurlyke Historie van *Plinius* op; Hendrik Glareanus zyne boeken van de zangkunst, en Petrus Nannius maakte een gedicht op de geboorte van den eenigen zone van Goëz, *Emanuel* genaamt. Hy hadt zich te Leuven, daar een hogeschool is, ter neder gezet; maar toen de Franschen in 't jaar 1542 die stadt belegerden, wierdt hy genoodzaakt een ander verblyfplaats te zoeken. Toen hy al vry oud was, kreeg hy bevel om weder in Portugal te komen. De koning, die hem uitgekipt hadt om de geschiedenissen van dat ryk te beschryven, bewees hem alle tekenen van achting en gunst. Dit verdroot zyne misgunners, die hem zo vele moeilykheden verwekten, dat men hem vast zette; en naderhandt, de stadt Lissebon tot zyn gevangenis gekregen hebbende, wierdt hy op een tydt dood in zyn huis gevonden. Men weet niet, of hy aan eene beroerte gestorven is, of dat zyne vyanden hem verworgt hebben. Van hem is voorhanden: *Fides, Religio, moresque Æthiopum*; *Deploratio Lapianæ gentis*; *Commentaria rerum gestarum in India à Lusitanis anno* 1538; *de rebus & imperio Lusitanorum*; *urbis Olissipon. descriptio*; *Historia de Rey D. Manuel*; *de Principe D. Joan.* Als Arias Montanus te Antwerpen het afbeeldsel van Damianus de Goëz zag, plakte hy dit opschrift daar op:

Gentis Thucydides enarrat gesta Pelasgæ,
Romana claret Livius Historia.
Hic, alia ut taceam, sera dans scripta senectâ,
Æthiopum accepit nomen ab Historia.

Andreas Scotus, & *Nicolas Antonio Bibl. Hisp. Jean Driedo. Paulus Jovius. Miræus.*

DAMIANUS. Zie HONESTIS. (DE)

DAMIANUS, (JACOBUS) een Jesuit van Artois, welsprekend in gebonde en ongebonde rede. Hy heeft uitgegeven: *Synopsis Hist. Soc. Jesu primo sæculo*; *Bellum Martiale Germanicum pro Ferdinando* II. & III. *Impp. Val. Andr. Bibl. Belgica.*

DAMIANUS, (PETRUS) een vermaard kardinaal, in 't jaar 1006 te Ravenna geboren. Weinig dagen na zyne geboorte stierf zyn vader, en liet zeer vele kinderen, doch zo weinig goedt na, dat des zelfs weduwe uit wanhoop besloot door de weigering van hare borsten de doodt van den jongen Petrus te verhaasten, 't welk ook zou geschied zyn, indien niet een vreemd vrouwmensch zulks uit medelyden belet hadde. Zyn oudste broeder nam hem wel naar zich, doch hieldt hem zo hard en slecht, als een bedeljonge, dat hy hem dwong de verkens te hoeden. Na verloop van eenigen tydt kwam zyn andere broeder, met name *Damianus*, van welken hy zich daar na uit dankbaarheit genoemt heeft, te Ravenna van eene langdurige reis te rug, en stoeg niet alleen de handt aan hem, maar liet hem ook eerst in zyn huis, daarna te Faënza en Parma studeren, 't welk zo wel uitviel, dat hy den roem van eene byzondere geleerdheit, en daar door vele leerlingen, groot goedt, en de gunst van verscheide vorsten verkreeg. Hier by begon hy al by tyds de ydelheden der wereldt te erkennen, en naar een groter volmaaktheit te streven; ten welken einde hy zyn ligchaam op allerhande wyze kastydde, zyn meesten tydt tot bidden besteedde, van zyne goederen grote aalmoezen gaf, en eindelyk, met zeer groot misnoegen der zynen, zich onder de Benedictynen van S. Croce, in 't sticht Eugubium gelegen, begaf. Men zegt, dat hy deze eenzaamheit altoos boven de kerkelyke waardigheden gestelt heeft; zo men hem daar niet als toe gedwongen hadde. Hy leide daar een zo streng en godvruchtig leven, en bewees zyne geleerdheit door zo vele schriften, dat het gerucht daar van zich zeer verre verspreidde. Hy veroordeelde ronduit de macht, die de pauzen zich aanmatigen, van zich door tydelyke wapenen tegen de ondernemingen der keizeren te stellen. Hy beschreef in zommige zyner werken de krytende zonden zyns tyds zeer krachtig. Hier toe brengt men gemeenlyk by 't gene den naam van *Gomorrhæus* voort: waar in hy de stomme zonden van zommige kloosterlingen, meest door 't verbieden des huwelyks voortkomende, naakt, doch volgens der zelver aardt vry flordig afmaalt. Paus Alexander de II zocht het te onderdrukken; maar 't is in wezen gebleven. Het blykt uit een brief van Petrus Damianus, dat 'er in zyn tydt kerkelyken zyn geweest, die leerden, dat de priesters mogten trouwen. Leo de IX gaf de liefde en hoogachting, die hy voor hem hadt, door verscheide aan hem geschrevene brieven te kennen. Stephanus de X ging nog verder, en noodzaakte hem in 't jaar 1058, den kardinaalshoedt aan te nemen, maakte hem ook bisschop van Ostia, en deken van 't H. Collegie. Als de graven van Tusculi hunnen bloedverwant Johannes, onder den naam van Benedictus den X, op den pauselyken stoel verheften, stelde hy zich met groten yver daar tegen, en bevorderde de verkiezing van Nicolaus den II. Van dezen laatsten wierdt hy als legaat naar Milanen gezonden, alwaar hy met veel moeite en byzondere behendigheit uitwerkte, dat de geestelykheit zich den Roomschen stoel onderwierp, en beloofde zo wel de Simonie, als het tot nog toe gevoerde ontuchtige leven varen te laten. Kort daar na zegt men dat hy den kardinaalshoedt en alle andere waardigheden heeft afgelegt, en als hem Nicolaus de II deswegen tot eene straffe opleide, dat hy den vyftigsten Psalm met bygevoegde geesseling 36500 maal moest bidden, deze boete binnen 't jaar volbragt heeft. Eenigen ontkennen ronduit, dat hy de kardinaals-en andere waardigheden zou afgelegt hebben; doch anderen menen, dat het ten tyde van Gregorius den VII geschied is. Zo veel vindt men, dat hy na de doodt van Nicolaus den II, omtrent het jaar 1069, niet alleen naar Vrankryk, om den vrede in 't klooster Clugny te herstellen, maar ook naar Duitschlandt, om de achtbaarheit des Roomschen stoels tegen Hendrik den IV staande te houden, als pauselyke legaat van Alexander den II afgevaardigt was; in welke twee bedieningen hy aan de verwachting, die men van hem hadt, ten vollen voldaan heeft. Eindelyk zondt hem Gregorius de VII naar Ravenna, alwaar de aartsbisschop Wibertus, als mede de stadt, de keizerlyke zyde gekozen hadt. Als hy nu met goede verrichting van daar vertrokken was, viel hy onderwegen te Faënza in eene zware ziekte, en stierf daar aan den 13 February 1072. Zyne gedachtenis wordt als die van een heiligen geëert. Hy is waarlyk te pryzen wegens den groten yver voor de herstelling der kerkelyke tucht, die de ongebondenheden, daar zich de monniken en andere kerkelyken aan overgegeven hadden, zeer hevig bestrafte; maar zyne ligtgelovigheit, waar mede hy vele voorbeelden van verschyningen van bisschoppen en andere personen, die tot de helle of het vagevuur veroordeelt waren, voorstont, is niet te verschonen. Van zyne vele schriften zyn de meeste in de Boekzaal der Vaderen te vinden. Zyne brieven en kerkredenen heeft Constantinus Caëtanus, een Benedictyner, uitgegeven. Eenige dingen, die men daar in vindt, worden van zyne eigene geloofsgenoten verworpen: namentlyk, dat de zielen in 't vagevuur 's Zondags eenige verkwikking zouden hebben, en vryheit om als vogels uit den helschen poel te vliegen; dat Christus by zynen Doop het priesterschap zou hebben ontfangen; en dat de paus een ketter en oproermaker geweest is, enz. *Leo Ostiens. Chr. Cassin. Petr. Diac. de S. Monach. Cassin. Trithem. Panvin. S. Antonin. Chron. Lambert. Schaffnb. hist. Germ. Bellarm. de Script. Eccl. Baron. Annal. T.* XI. *Wion.*

DAMIANUS, hoofdt van eenige struikrovers, wilde zich door eene stoute onderneming beroemd maken, waarom hy besloot den Turkschen keizer Solyman in zyn tent midden in zyn leger, dat by de stadt Butrinto in Albanië aan den oever van de Iönische zee lag, om te brengen. Ten dien einde ontdekte hy aan het woeste volk, dat op en in dat landschap leggenden berg Chimera woont, zyn voornemen, en maakte hen wys, dat zy daar groten roem en voordeel van zouden hebben. Als hy nu van 't gebergte af, en op eenen boom geklommen was, om des Sultans tente zo veel te beter te onderscheiden, wierdt hy door 't breken van een tak ontdekt, gevangen genomen en op de pynbank gebragt, wanneer hy zyne medeplichtigen ontdekte. Hier op liet hem de Sultan van een wild dier, dat hy zo even gevangen hadt, verscheuren, ook zyne wilde makkers opzoeken en om hals brengen. *Jov. Pontan. lib.* XXXVI.

DAMIANUS *Hatardus*, geboren vryheer van der Leyen, was

was eerst Domproost te Trier, doch wierdt in 't jaar 1675 den 3 July tot aartsbisschop van Ments, en kort daar na tot bisschop van Worms verkoren. Hy begon zyne verblyfplaats te Ments heerlyk op te bouwen, doch stierf daar over in 't jaar 1678, in 't 54 jaar zyns ouderdoms, en liet den roem van een Godvrezend en vredelievend man na. Op zyn sterven leggende herhaalde hy meer dan 50 malen de woorden: *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto*, (Eere zy den Vader, en den Zone, en den H. Geest.) *'t Leven der keurv. van Ments p.* 1004. *seq.*

DAMIATA, of DAMIATEN, eene stadt aan den mondt van den Nyl in Afrika, in het Noorder deel van Egypten, daar een van de armen van den Nyl in de Middelandsche zee valt. Eertyds was haar naam *Tamiatis*, als mede, *Pelusium*, naar de oude verwoeste stadt van dien naam, op welkers grondt zy gebouwt was. Zy moest het zelve lot door de overstroming der Saracenen ondergaan als de andere steden van dit koninkryk. De Christenen, den ongelovigen het Heilige Landt willende ontweldigen, belegerden deze stadt in den jare 1218, en veroverden de zelve in den volgenden jare 1219 (anderen zeggen in den jare 1191, doch min waarschynlyk, om dat *Gotfried*, of *Gothofredus*, monnik van S. Pantaleon te Keulen, hebbende geleeft in de XII eeuwe, de verovering van Damiata door de Christenen in den jare 1219 stelt, het welk van verscheide schryvers, als Buchelius over *Beka* en *Heda*, en andere, door P. Scriverius in zyne *Chronyk der Graven van Hollandt* bygebragt, bevestigt wordt,) en wel inzonderheit door het roemwaardige beleidt van die van Haarlem, het welk door de schryvers in dezer voegen verhaalt wordt. Damiata, voortyds, en nog tegenwoordig, de sleutel van Egypten genoemt, hadt aan de overzyde een sterken toren, tusschen welken en de stadt zeer zware yzere kettingen gespannen waren, die even onder water lagen, en waar door de schepen belet wierden de stadt te naderen. Het was derhalven den Christenen onmogelyk om de stadt, of den toren te vermeesteren; en men begon zelfs al op den aftocht te denken, wanneer die van Haarlem door eene scherpzinnige uitvindinge de zwarigheit en de beletselen aangaande de gespanne ketenen wegnamen. Te weten, zy hadden aan de voorstevens van hunne schepen grote yzere zagen laten klinken, waar mede zy het met een stevigen voordewindt en volle zeilen op de ketenen voor de haven aanzetten, de welke door dat geweldt aan stukken raakten, en dus den weg voor de andere schepen ter overwinninge baanden. Daar op wierdt eerst de voorgemelde toren aangetast, maar al mede door middel van een verwonderlyk werktuig, door de Hollanders en Vriezen op zee bedacht, alzo men 'er te lande niet kon bykomen om den zelven te ondermynen, of op andere wyze machtig worden, wegens het gedurig schieten en uitwerpen van stenen door de Saracenen. Men hechtte dan twee schepen met touwen en balken aan malkander vast, zette daar vier masten op, en maakte 'er eene zoldering op van balken, en rondom de zelve eene borstweer, overtrokken met leder, tegen het steenwerpen der Saracenen. Dit gevaarte was al zo hoog als de toren zelf, en het krygsvolk kon 'er, door behulp van daar toe vervaardigde ladders, op- en af-klimmen. Op deze wyze wierden de bespringers meester van het bovenste van den toren; en schoon zy het door het vuur-stoken en rook-maken der vyanden van beneden weder moesten verlaten, sprongen zy echter aan landt, verbryselden de poort met bylen en andere werktuigen, en namen aldus den toren, en vervolgens de stadt Damiata, in.

De grote dichter *Antonides* laat zich over deze kloekmoedige daadt in zynen *Ystroom*, IV *boek*, 106 *bladzyde*, aldus horen:

„ Nu wil hy zich alleen de brave heldedaden
„ Erinneren, hy kan zyn lusten niet verzaden,
„ Wanneer hy zich verbeeldt, hoe 't Sparen, trots van moedt,
„ De zaag klinkt voor den boeg en barstende in den vloedt,
„ Ten bitteren verwyt der Christ'nen uitgelaten,
„ De haven-keten scheurt van 't machtig Damiaten,
„ Streeft over schakels en den draaiboom van den Nyl,
„ Gelyk Hippolite met de Amazoonsche byl
„ Den snellen Termodon, gewelft met marm're vloeren,
„ Plag op te byten, en haar leger door te voeren.
„ Aldus hangt Haarlem noch het graaffelyk geweer
„ In 't midden van 't gesternt, tot onverwelkbare eer.

Waar uit blykt, dat Antonides deze uitvinding der Haarlemmers voor eene ware geschiedenisse heeft gehouden. De zelve wordt nog beweert door Wachtendorp, *Rymchron. 6 b.*; Ampzing, *Haarl.* 155 *bl.*; Vondel, in de *Opdragt* van *Joh. den Boetgezant*; Parival; *Vermaak van Holl.* 118 *bl.*; Schotanus *Vriesche Gesch.* 98 *bl.*; Oudenhove, *Haarl. Wiege* 23 *H.* 81. *bl.*; behalven den bovengemelden Scriverius, en eenige anderen. Doch daar zyn 'er ook, die deze daadt der Haarlemmers, zo om het voorgezegde tyd-verschil, en het verzwygen van deze daadt door de oudste schryvers, van de veroveringe van Damiata door de Christenen gewag makende, als om eenige andere omstandigheden, tegenspreken, onder welke uitmunt van Leeuwen in zyn *Batavia illustrata*, alwaar door hem meer anderen, die deze zake in twyfel trekken, aangehaalt worden. Zelfs twyfelt men, of het de stadt Damiata, en niet Akron, of Ptolemaïs, eene stadt in Phenicië, aan de Syrische zee gelegen, is geweest, die in dezen kruistocht door de Christenen is verovert, en waar in zy zeer geholpen wierden door eene vloot Denen, Vriezen, Hollanders, en Vlamingen. (Zie *Matth. Westmonast. Meyerus. Van Leeuwen bladz.* 183 *enz.*) Hoe het daar mede zy, die van Haarlem houden het ten minste voor een zekere waarheit, en plagten de jongens aldaar, tot des zelfs gedachtenisse, jaarlyks op den eersten Januarius een omgang te houden, met stokjes in de handt, daar scheepjes aan waren met zaagen onder aan de voorsteven, en meer andere beelden, deze zege vertonende. Ook zegt men, dat het oude wapen van Haarlem, wegens deze heldendaadt van des zelfs inboorlingen, door keizer Frederik den II en den patriarch van Jeruzalem dusdanig verandert is, als men het zelve nog tegenwoordig ziet. Zie *Batavia sacra II Deel, pag.* 159, *enz.*

Ondertusschen heeft deze verovering den Christenen weinig voordeel toegebragt, alzo zy deze stadt in den jare 1221 weder aan den Sultan van Egypten moesten overgeven, doordien zy zodanig met water omringt en bezet waren, dat zy noodzakelyk hadden moeten verdrinken, indien zy de zelve langer gehouden hadden. Zy gaf zich in den jare 1249 weder over aan Lodewyk den IX, of den heiligen, koning van Vrankryk, de welke de zelve den Barbaren, die hem gevangen hadden, tot lossing van zyn persoon wederom inruimde. Deze brandden de zelve naderhandt af, op dat zy geen meer gelegenheit tot oorlogen zou geven. Zy is echter daar na wederom opgebouwt, maar vry slordig, en meerendeels slecht betimmert: doch is zeer volkryk, en, wegens hare voordeelige gelegenheit en goeden haven aan de Middelandsche zee, eene der voornaamste steden, en de sleutel van geheel Egypten. De Arabieren noemen haar *Damiar*. Een reiziger ontmoet 'er tegenwoordig niets van belang dan eenige Mosqueen, met fraaie torens. Buiten de stadt ziet men de puinhopen van een hogen toren, welke men zegt dat eertyds tot een vuurbaak voor de schepen gedient heeft, mitsgaders, niet verre van daar, een ronden toren. De voornaamste koophandel te Damiata wordt gedreven met ryst, die 'er rondom heen in groten overvloedt wascht, en door geheel Turkyë verzonden wordt, als mede met kaffee, lynwaat, en vlas. De regeering staat aan een Aga, die 'er door den Bassa van Caïro gezonden wordt. Eertyds was daar een aartsbisschoppelyke setel. Zie, behalven de voorgemelde Schryvers, *Vitry Hist. Or. l.* 3. *S. Anton. tit.* 19. *c.* 3. *Paulus Æmilius Monach. Paduan. in Chron. l.* 2. *Blondus lib.* 2. *Dec.* 7. *Spondanus in Annal. Miræus Geogr. Eccl. Joinville Mem. Hofmanni Lex. Univ. Smids Schatkamer. C. de Bruyns Reizen I. Deel, bladz.* 181.

DAMIGELLA TRIVULTIUS. Zie TRIVULTIUS.

DAMINO, of DAMINI, (PETRUS) een Italiaansch schilder, was te Castel-Franco in 't jaar 1592 geboren, en zette zich te Padua neder, alwaar men, als ook te Vicenza, Crema, en andere plaatsen, fraaie stukken van hem ziet. Hy schilderde zeer veel Historien en Fabelen met grote vaardigheit en verstandt. Hy stierf in 't jaar 1631 aan de pest, die ter zelfder tydt zynen broeder *George Damini*, mede een schilder, wegsleepte. *Rudolfi vit. de Pitt.*

DAMIS, een Assyriër, leefde in de eerste eeuwe. Hy was een zonderling vriendt van Apollonius Tyanæus, en schreef een boek van des zelfs redenvoeringen en voorzeggingen. Daar is ook nog een ander DAMIS geweest, die een wysgeer was. *Philostr. in vit. Apollon. l.* I. *Suidas. Eusebius.*

DAMISCUS, van Messena, eene stadt in Peloponnesus, oeffende zich in het XII jaar zyns ouderdoms met de jonge lieden in de stadt Elea in het wedlopen, en behaalde den prys, gelyk hy ook na dien tydt nog vyf andere zulke overwinningen, zo in de Neméische, als Isthmische spelen, verkreeg; weshalven de Messeniërs een pronkbeeldt tot zyner eere lieten oprechten. *Pausan. lib.* VI.

DAMITZ. Zie DOMITZ.

DAMMARTIN, een vlek in Vrankryk, leggende in het landschap Isle de France, voert den tytel van een graafschap, en is met eene Collegiale kerke verciert.

DAMMARTIN, een bekend geslacht in Vrankryk, 't welk van het zo even gemelde vlek den naam voert. MANASSE, graaf van Dammartin, leefde omtrent het jaar 1028, en liet na HUGO den I, die onder andere kinderen vader was van HUGO den II, en deze van ALBERIK den I, en grootvader van ALBERIK den II, welke laatste in 't jaar 1200 gestorven is. Deze hadt wel verscheide kinderen, doch eindelyk heeft zyne dochter *Adelheid van Dammartin* dit graafschap geërft, en by Johannes, heere van Trie, vier kinderen gehad, onder welke de twede, RENALDUS de I van Trie, den tytel van grave van Dammartin gevoert heeft. Namaals is dit graafschap aan verscheide huizen gekomen, en eindelyk in 't jaar 1439 door 't huwelyk van Antoni van Chabannes, grootmeester van Vrankryk, met Margareta van Nanteuil, de eenige dochter en erfgenaam van Renaldus en Maria Fayel, gravin van Dammartin, aan dat van *Chabannes*. *Antonetta* van Chabannes, eene kleindochter des grootmeesters, bragt dit graafschap aan *Rainald* van Anjou, heere van Mezieres, haar gemaal, en hare dochter *Francisca* was eerst met Philip van Boullainvilliers, en daar na met Johannes, heere van Rambures, getrouwt. Zy kreeg by beide hare mannen kinderen: die van 't eerste bedt verkochten het graafschap Dammartin aan den konnestabel van Montmorency; doch die van het twede gaven het aan den hertog van Guise over, waar uit tusschen die twee huizen een grote twist ontstont. Echter wierdt dat graafschap den konnestabel van Montmorency toegewezen, en naderhandt na de doodt van den maarschalk van Montmorency in 't jaar 1632 verbeurd verklaart. *Sammarth. Hist. de la mais. de France. du Puy Droits du Roy. du Chesne hist. des Chat. Thuan. lib.* XV.

DAMME, een kleine, maar wel gesterkte stadt in het vrye van Brugge in het graafschap Vlaanderen, legt twee mylen van Sluis, en eene myl van de stadt Brugge op het kanaal, van deze naar geneStadt toe lopende. De naamsoorsprong is gekomen van de dammen en dyken, welke in het jaar 1180 hier ter plaatse gelegt zyn tegen de overstro-

ſtromingen der zee, wanneer de zelve nog tot aan deze plaatſe toe liep, die toenmaals zelfs een haven hadt, waar in de Franſchen in het jaar 1213 met eenige ſchepen kwamen, met voornemen, om Damme te vermeeſteren en te verſterken, dat hen door de Engelſchen gewapenderhandt belet wierdt, als niet willende dulden, dat de Franſchen zo verre en diep in 't landt neſtelen zouden. Damme is in 't jaar 1238 met muren omringt, en met veſtingwerken verſterkt, en onder anderen met zeven bolwerken, zo dat het genoegzaam eene vaſte burg voor de ſtadt Brugge verſtrekte, leggende daar binnen eenige ſluizen, om by tydt van noodt het omleggende landt rondom Brugge en zich zelve onder water te kunnen zetten. In den jare 1384 leedt het een lang en zwaar beleg door een Franſch leger onder Karel den VI, koning van Vrankryk, en ging niet aan dien vorſt over dan door gebrek van zoet water. Men vindt hier niet meer dan eene kerk, de moeder Maagdt toegewyd, en een klooſter. Na den veldſlag van Ramillies in het jaar 1706 ging dit ſteedtje aan koning Karel den III van Spanje, althans heerſchenden keizer, onder den naam van Karel den VI, over, en is volgens het vredesverdrag, te Utrecht in den jare 1713 geſloten, aan den vryen Nederlandſchen Staat afgeſtaan tot een Barriere (*voormuur*) tegen Vrankryk. *Sanderi Topograph. Flandr. Les Delices des Païs-Bas tom.* II. *Dienſtboek van 't Vrye van Brugge.*

DAMME, of liever *Ten Dam*, een ſlot of adelyk huis in het droſtampt van Zallandt, onder de provincie van Overyſſel, naby het watertje de Rogge, tuſſchen moerige veenen en den Hellendoornſchen berg, is nevens Eeghden, Schuilenburg en Rhaan, na by het dorp Stellendoorn gelegen. *M. van Houve Charter-Chron. pag.* 167.

DAMMIN, of DOMMIM, een vlek in den ſtamme Zabulon by Tiberias, daar de Philiſtynen gelegert waren, wanneer David in 't jaar der wereldt 2971, voor Chriſtus 1080, Goliath verſloeg. I. *Samuel.* XVII. 1. *Simon Dictionaire de la Bible.*

DAMMIUS. (DANIEL) Zie DAM.

DAMNIERS, een volk van 't eilandt eertyds *Albion*, en naderhandt Groot-Britannië genaamt. *Baudrand*, na *Cambden*, plaatſt het in 't Zuider gedeelte van Schotlandt, daar thans de landen van Sterling, Mentrith, en Cluydesdale zyn.

DAMNONIERS, een volk van 't eilandt Albion, nu Groot-Britannië genaamt, bezaten de landen, thans Devonshire en Cornwall geheten. Zie hier op *Cambden* na, die ook meldt van een voorgebergte, by de ouden *Damnonium* en *Ocrinum* genoemt.

DAMO, dochter van den wysgeer Pythagoras, was zeer verſtandig en getrouw: want nadat haar vader haar op zyn doodbedde in den jare van Rome 257, in het vierde jaar der LXX Olympiade, in den jare der wereldt 3487, voor Chriſtus 497, alle zyne ſchriften en philoſophiſche geheimeniſſen hadt toevertrouwt, met een ernſtig verbodt, van de zelve niet ruchtbaar te maken en aan den dag te brengen, heeft zy dat bevel zo ſtiptelyk opgevolgt, dat zy, hoewel tot de uiterſte armoede vervallen zynde, gemelde ſchriften niet wilde in 't licht geven, niet tegenſtaande zy daar een aanzienlyk ſtuk gelds voor kon gekregen hebben. *Diogen. Laërt. lib.* VIII. *de vit. Philoſ. Jamblich. de vit. Pythag. cap.* 28. *Menag. de mulier. Philoſ. Fabritii Bibl. Græc. lib.* II. *cap.* 13. *p.* 510.

DAMOAN is een berg in Aſië, in 't landſchap Armenië gelegen. Zyn kruin verheft zich als een pylaar, en ſteekt boven 't ganſche gebergte Taurus uit. Men zegt, dat men van dezen berg de Caſpiſche zee, die 'er 160 Engelſche mylen af legt, zien kan. De gehele top is van zwavel, waarom hy by nacht licht van zich geeft en in de brandt ſchynt te ſtaan, gelyk de berg Ethna. Ganſch Chaldea en Perſië komt daar om zwavel te halen. Daar zyn ook in 't hangen van dien berg warme baden, waar van zommige voor menſchen van aanzien afgezondert, en andere voor 't gemeene volk zyn. *T. Herbert Relation de Perſe.*

DAMOCLES was een hofbediender van den tyran Dionyſius, die des zelfs geluk boven maten verhefte, doch daar na van gedachten veranderde, toen hy van hem op een koſtelyk gaſtmaal genodigt was: want als men hem op een prachtig tafelbedt hadt doen aanleggen, wierdt hy gewaar, dat 'er een zwaardt aan een fyn draadtje boven zyn hoofdt hing. Daar op verzocht hy terſtondt den tyran, dat hy hem op zyne vorige plaats wilde laten brengen, om 't geluk van een middelmatig leven, en niet dat van een al te hogen ſtaat te genieten. *Perſ. Satyr.* III. *Horat. lib.* I. *Od.* 1.

DAMOCRATES. Zie DAMOCRITUS.

DAMOCRITUS, een Griekſch geſchiedenis ſchryver, is van wegens zyne ſchriften beroemd, waarin hy de kunſt om legers in ſlagorder te ſtellen aanwyſt, en onder anderen de Joden beſchuldigt, dat zy een ezelskop aanbidden, en alle 7 jaren een vreemdeling offeren. *Voſſius de hiſt. Graec. lib.* III.

DAMOCRITUS, of DAMOCRATES, een geneesmeeſter. Men weet niet, in wat tydt hy geleeft heeft, maar alleen, dat hy over de geneeskunde in vaarzen heeft geſchreven, gelyk *Galenus* dit op verſcheide plaatſen getuigt. *Plin. lib.* XXXV.

DAMOCRITUS was in den jare van Rome 562, in het 1 jaar der CXLVII Olympiade, in den jare der wereldt 3792, voor Chriſtus 192 *Prætor* of veldheer van de Etoliërs, toen zy nevens Antiochus tegen de Romeinen oorloogden. Hy bragt de Etoliërs daar toe, dat zy zich by Antiochus voegden. Als Titus Quinctius, de Romeinſche gezant, een afſchrift van 't beſluit der Etoliërs, dat zy ten gevalle van Antiochus genomen hadden, begeerde, antwoordde hy, dat hy hem dat in Italië wilde geven, wanneer de Etoliërs hunne legerplaats aldaar zouden afgeſtoken hebben. Doch hy wierdt van Acilius Glabrio by de overgave der ſtadt Heraclea in Etolië gevangen, en bewaart, om hem te Rome in zegepraal om te voeren. Hy zocht zich wel door de vlucht te redden, doch achterhaalt zynde, ſtak hy zich zelf dood. *Livius lib.* 31. 36, 37.

DAMODICE, de zuſter van Critolaus, burger van Tegea in Arkadië, ziende hem als overwinnaar van de drie Damoſtraten, waar van zy 'er een zoude trouwen, wederkeren, liet zich door de droefheit om 't verlies van haren minnaar zo vervoeren, datze haren broeder, dien al het volk met ongemeene toejuichingen inhaalde, honderderlei ſcheldwoorden gaf. Critolaus wierdt daar zo vergramd over, dat hy haar op ſtaande voet ombragt. Zie CRITOLAUS. Plutarchus *in Parallel.*

DAMOISEAU, of DAMOISEL, is de naam, dien men in oude tyden in Vrankryk aan de zonen der koningen en van grote heeren gaf. Deze naam beduidt ook een minder heer, tot onderſcheidt van een groter. Steph. Pasquier zegt, dat *Damoiſeau* een verkleinings-woordt is van *Dom*, 't welk *heer* betekent; gelyk de woorden *Dame* en *Damoiſelle* op de vrouwen toegepaſt worden; het eerſte op de getrouwde, en die van de hoogſte rang zyn, en het laatſte op jonge dochters, uitgenomen die van gekroonde hoofden, volgens 't oude gebruik van Vrankryk. Men maakt hedendaags onderſcheidt tuſſchen *Damoiſelle* en *Demoiſelle*, wordende de eerſte naam niet gegeven dan in eertytels en plegtige handelingen aan jonkvrouwen van ſtaat, en die waarlyk van adel zyn; en de twede aan dochters van middelmatigen ſtaat, zelf als zy getrouwt zyn, om ze van de gene, die men *Dames* noemt, te onderſcheiden: want vele burger-vrouwen in Vrankryk, een weinig boven 't gemeen zynde, zyn niet meer te vrede met den eernaam van *Demoiſelle*, maar ſtaan naar dien van *Dame*. De naam van Dame wordt ook gemeenlyk aan vrouwen van 't allerminſte ſlag gegeven, die men noemt *Dame Johanna*, *Dame Maria*, enz. waar mede men de aanzienlyke vrouwen niet te kort doedt, als tegen welke men niet ſlechts zegt *Dame*, maar *Madame*, dat een woordt van grote eerbiedt is. De dochters van graven in Engelandt, hoewel ongehuwt, eigenen zich, naar de gewoonte van 't landt, den naam van *Madame* toe. Voor 't overige zo is de naam *Damoiſeau* zeer gemeen in Gasconje, en is in het huis van Sarbruk; en andere, die de heerlykheit van Commerci onder den eertytel van Damoiſeau, in 't Latyn *Domicellus*, bezeten hebben, zeer berucht geweeſt. Echter zeide men ten tyde van Marculphus noch *Dominus*, noch *Domicellus*, maar wel *Domnus* en *Domni ellus.* (*lib.* II. *form. ult.*) In de regiſters der Cancellary van Vrankryk ſtaat een vergiffenisbrief van de maandt April 1339, verleent door koning Philippus van Valois aan Aarnout d'Orbeſſon, bygenaamt Le Mange, *Damoiſeau*, die de ridders Hugonet en Pierre de Baſſedan gedood hadt. *Henr. Spelman Gloſſ. Archæol. De la Roque Traité de la Nobleſſe.*

DAMON, een wysgeer van de Pythagoriſche gezindheit, leefde in den jare der wereldt 3584, voor Chriſtus 400, van Rome 354, in het 1 jaar der XCV Olympiade, en rechtte met zynen medeleerling *Pythias* een zeer naauwe en vertrouwde vriendſchap op, de welke voornamentlyk uit het volgende geval blykt. Als de dwingelandt Dionyſius hen liet aanzeggen, dat een van beide ſterven moeſt, gaf hy Damon verlof om eerſt naar huis te gaan, en zyne huiſſelyke zaken voor zyne doodt te beſchikken, mits hy tot zyne wederkomſt een borge in zyn plaats ſtelde. Hier toe boodt zich Pythias vrywillig aan, en onderwierp zich 't geweldt van den dwingelandt. Als nu Damon ter beſtemder tydt wederom kwam, verwonderde zich Dionyſius zodanig over hunne getrouwe vriendſchap, dat hy Damon 't leven ſchonk, en hen badt, dat ze hem tot den derden in hunne vriendſchap wilden aannemen. *Cic. lib.* V. *Tuſc. & lib.* III. *de Offic. Jamblich. p.* 197. *Valer. Maxim. lib.* IV. *cap.* 7. & 10 *Lactant. lib.* V. *cap.* 11.

DAMON, een Griekſch geſchiedenis-ſchryver, heeft eene hiſtorie der wysgeren geſchreven. Daar was ook een beroemd zangkundige van den zelfden naam te Athene; van welken men meent dat *Plato* ſpreekt, als hy in 't IV boek van zyne *Reſpublica* zegt, dat des zelfs zangwyze niet kon verandert worden, zonder de regeringsvorm met eenen te veranderen. *Diog. Laërt. in vit. Thalet. Athen. lib.* X. *Plutarch. in vit. Theſ. & Num. Plin. lib.* VII. *cap.* 2. *Voſſius de hiſt. Græc. lib.* III. *p.* 351. & *ſeq.*

DAMON, uit de ſtadt Cheronea, was een afzetſel van den waarzegger Peripoltas, de welke, nadat hy den koning Opholtas, mitsgaders de volkeren, die onder hem ſtonden, in Beotië gebragt hadt, een geſlacht naliet, dat daar langen tydt in aanzien was, en waar van het grootſte gedeelte zich te Cheronea, de eerſte ſtadt, die zy na 't verdryven der Barbaren verovert hadden, ter neder ſloeg. Die van dezen huize, meeſt al te maal moedig volk, ſtelden zich ten tyde dat de Mediërs Griekenlandt afliepen, en in de oorlogen tegen de Galliërs, zodanig bloot voor 't gevaar, datze bykans alle omkwamen. Niemandt bleef 'er over als Damon, zonder vader en moeder, die, uit inzicht voor zynen ſtamvader, *Peripoltas* toegenaamt wierdt. Hy overtrof alle de andere jongelingen in ligchaams ſchoonheit en moedigheid, doch was zeer trotſch en onbeſchaaft. Een Romeinſch hoofdman, die te Cheronea in bezetting lag, wierdt op hem verlieft, toen hy naauwlyks over zyne kindſche jaren was; en vermits die ſchoft met bidden niets kon uitwerken, vreeſde men, dat hy geweldt mogt gebruiken. Damon beſloot zich daar over te wreken. Hy nam tot zich eenige jongelingen van zyne jaren, tot 15 toe, en om de zaak te beter te verbergen, beſtreken zy hunne aangezichten met roet, en vielen met het aanbreken van den dag op dien Romein aan, zo als hy op de grote plaats met offeren doende was, en doodden hem met een groot getal der zynen. Zy vluchtten terſtondt uit de ſtadt, die de wraak der Romeinen vrezende, ten hoogſten over dien moordt ontſtelt was. Om alle onheil voor te komen vergaderde de Raadt, en veroordeelde Damon en des zelfs makkers op ſtaande voet. Doch den zelfden avondt, als de rechters

der

der ſtadt, die dit vonnis geveld hadden, volgens gewoonte met malkander aten, overviel hen Damon met zyn volk, ſloeg hen dood, en vluchtte voor de twede maal uit Cheronea. Lucius Lucullus, die op een oorlogstocht uitging, trok met zyn leger door die ſtadt, om de waarheit van de zake te vernemen, en ziende, dat de inwoners onſchuldig waren, vervolgde hy zynen weg, en nam de bezetting mede. Ondertuſſchen liep Damon het landt af met plunderen, zo dat hy de ingezetenen dwong eene bezending aan hem te doen, en hem met zachte woorden en gunſtige Raadsbeſluiten wederom in de ſtadt te lokken. Als hy daar te rug gekomen was, maakten zy hem *Gymnaſiarcha*, dat is opziender over de ligchaams-oeffeningen, en bragten hem kort daar na, zo als hy zich in eene badſtove met olie liet wryven, verradelyk om hals. De nakomelingen van dezen Damon wierden *Asbolomenoi*, of *met roet beſmeerde*, genoemt, omdat hy en zyne medemakkers, toen zy den Romeinſchen hoofdman met zyn volk aantaſtten, als boven gezegt is, zich daar mede hadden beſtreken. *Plutarchus in vita Cimonis.*

DAMON, de leermeeſter van Pericles, wierdt, zo als *Plutarchus* in 't begin van 't leven van Ariſtides bericht, om dat hy te veel verſtandt hadt, uit Athene gebannen. 't Is waar, dat hy in 't leven van *Pericles* de zaak wat anders verhaalt. Hy zegt, dat Damon een groot ſtaatkundige was die zyne bekwaamheit onder den naam en uiterlyken ſchyn van de zangkunde verborg: dat hy zich van de lier als van een dekmantel bediende om overal by menſchen te komen, en dat hy door de keurſteentjens uit Athene gebannen wierdt, omdat hy zich te veel met ſtaatszaken bemoeide, en de dwingelandy begunſtigde. *Plutarchus in Pericle & Ariſtide.*

DAMOPHILA, eene Griekſche vrouw uit Lesbus, de huisvrouw van Pamphilus, en eene vriendin van de vermaarde dichtereſſe Sappho, heeft zich door verſcheide gedichten bekend gemaakt. Zy leefde in den jare der wereldt 3376, voor Chriſtus 608. Zie PERGA. *Philoſtr. in vit. Apollon.*

DAMOPHILUS, een wysgeer en redenaar, heeft ten tyde van den keizer Marcus Aurelius Antoninus den wysgeer geleeft, en van de levens der ouden, als mede van andere dingen, geſchreven. Daar was ook een beroemd ſchilder en beeldhouwer van dezen naam. *Plin. lib.* XXXV. *cap.* 12. *Suidas. Voſſius de hiſt. Graec. lib.* II. *cap.* 14.

DAMOR, eertyds *Leonton*, *Leontopolis*, een oud vlek in Phenicië, tuſſchen Sidon en Bayrut, aan den mondt van de rivier Danor, die de ouden *Leon*, *Tamyras*, *Damyras*, en *Magoras* genoemt hebben. *Baudrand.*

DAMOSTRATUS, een burger uit de ſtadt Phenéa in Arkadië, was de vader van drie zonen, die men de drie DAMOSTRATEN noemde, die tegen Critolaüs en des zelfs twee broederen vochten, om den oorlog by te leggen, die langen tydt tuſſchen die van Tegea en Phenéa geduurt hadt. Dit gevecht viel bykans even eens uit als dat der Horatiën en Curatiërs te Rome. *Plutarch. Parallel.*

DAMOSTRATUS, een Roomſch Raadsheer, van wien men niet weet, in wat tydt hy geleeft heeft, maar alleen, dat hy twee boeken van de viſſchery, desgelyks een werk van de wigchelary door 't water, en mengelſtoffen, die zeer na aan de hiſtorie komen, geſchreven heeft. *Suidas. Ælian. de hiſt. animal. lib.* XIII. *cap.* 21. *lib.* XV. *cap.* 4, 9, 19. *Voſſius de hiſt. Graec. l.* III. *p.* 351.

DAMOUT of DAMOT, een Afrikaanſche ſtadt en koninkryk in Neder-Ethiopië, naby 't meir Zembre, die vele goudmynen heeft. Eertyds behoorde ze den keizer der Abyſſinen toe, doch hadt daar na andere koningen. *Baudrand.*

DAMOXENUS, een blyſpelſchryver van Athene, leefde ten tyde van Ptolemæus Philadelphus in den jare der wereldt 3712, voor Chriſtus 272. *Athenæus* heeft in zyn derde boek omtrent 70 van des zelfs vaarzen behouden, die *Grotius* in zyne uittrekſelen uit de oude blyſpelſchryvers in 't Latyn gebragt heeft. Athenæus gedenkt ook zyner *l.* XI. *Meurſ. bibl. Attic. Fabritii bibl. Græc. l.* I. *c.* 22. §.719.

DAMPETRUS, (JOANNES) een geleerd man, die na Makryn den Italianen hunne behendigheit in het maken van Latynſche vaarzen niet behoefde te benyden: want ook tederder in zyne Elvelingen, *Hendecaſyllabi* by de geleerden genoemt, komt hy na aan Catullus. Hy was geboortig van Blois aan de Loire, onder een luſtige luchtſtreek, door welker zachte gematigtheit hy bekomen hebbende eene byzondere vruchtbaarheit van verſtandt, zich niet bepaalde in het perk van gedichten te maken, maar zich vermeide door alle de waaranderyen der geleerdheit en wetenſchappen: zo nochtans, dat hy vooral zyn werk maakte van de wetenſchap der Rechten en wetten. In deze rechtsoeffeningen begon hy reeds uit te ſteken onder de beroemdſte Advokaten, als hy ſchielyk van opzet veranderde, als ware hy der eerlyke wysheit wars, zich in de orde der Franciskanen begaf, zynde anders zinlyk van zeden, en heel afgezonderd van ſtrenge ſtatigheit. Zyn yver, dien hy te voren aanwendde in den luiden, die gevaar liepen van hun goedt te verliezen, by te ſtaan, ſtont nu der Chriſtelyke zielen ten dienſt om haar in den plicht van Godsdienſt te houden. Wyders was het geluk niet te verachten, waar door hy van de luiden zyner orde wierdt aangeſtelt tot overſte van een nonnenkloofter digt by Orleans: want daar bragt hy, vry van alle zorgen, onder 't gezelſchap der reine maagden, in de ruſt, die hem de zanggodinnen verleenden, zyne dagen vermakelyk door. Ondertuſſchen hieldt hy ommegang met geleerde mannen van die ſtadt, vooral met Germanus Audebertus, een vroom en doorgeleerd man, die, gelyk hy minnaar was van alle zinlykheden, die de goede letteren betroffen, vooral oorzaak is geweeſt, dat de gedichten, van Dampetrus nagelaten, der vergetelheit niet toegewyd wierden. *Sammarth. Elogior. lib.* I.

DAMPIER. (GRAAF VAN) Zie DUVAL. (HENDRIK)

DAMPIERE, aan de Boutonne, eene vrye heerlykheit in 't landt van Aunis in Vrankryk. Zy hoorde den huize van Maingot toe, doch kwam aan dat van Clermont in 't Dauphiné, en dat door huwelyk van Eumarus van Clermont met Johanna van Maingot, vrouwe van Surgeres en Dampiere, van welke de heeren van Surgeres en Dampiere afkomen, die in de Franſche geſchiedeniſſen zo vermaard zyn, en welkers geſlacht in 't jaar 1603 met *Claudia Catharina* van Clermont, vrouwe van Dampiere, die eerſt aan Johannes van Annebaut, baron van Retz, en voor de twede maal aan Albertus van Gondy, hertog van Retz, Pair en maarſchalk van Vrankryk, getrouwt was, is uitgeſtorven.

DAMPIERE, gelegen in Champagne, tuſſchen Clermont in Baſſigni en Langres, is een vlek, met een kaſteel voorzien, heeft eige jaarmarkten, en al vroeg zyne eigen heeren gehad, te weten omtrent den jare 1200 WILLEM van Bourbon, heer van Dampiere en St. Deſier, zone van Archambaud van Bourbon en Alix van Burgundië, welke Willem ter vrouwe nam Margareta, twede dochter van Boudewyn, keizer van Conſtantinopel, door het kinderloos overlyden van hare zuſter Johanna, gravinne van Vlaanderen en Henegouwen, zynde vrouw Margaretha nog moeder van twee zonen, Jan en Boudewyn van Avesnes, gewonnen by Bouchard van Avesnes, prooſt en kanunnik van St. Pieter te Ryſſel. Heer Willem overleedt in den jare 1241, en liet na by zyne huisvrouwe, Margaretha, vier kinderen, als: WILLEM den II, en GUI, beide na malkander graven van Vlaanderen; *Jan*, grave van Namen, en *Maria*, abdiſſe van Flines. *Merian Top. Gall.* II *D.*68. *Geneal. des Comtes de Flandre* 92. *Hiſt. Geneal. des Rois de France* 253.

DAMPIERE, (GUIDO VAN) graaf van Vlaanderen, twede zoon van Willem van Bourbon-Dampiere, en van Margaretha, gravinne van Henegouwen. Zyn oudſte broeder Willem ſtierf jong, zonder kinderen gewonnen te hebben by zyne gemalinne Beatrix van Brabandt. Hy wierdt al by het leven zyner moeder graaf van Vlaanderen gemaakt, en deedt den eedt aan St. Louis, koning van Vrankryk, dien hy na de doodt zyner moeder vernieuwde in den jare 1295. Zedert maakte Guido met de Engelſchen en andere prinſen, te Kameryk vergadert, een verbondt tegen Philips den Schonen, koning van Vrankryk. Hy wierdt gevangen en te Compiegne gebragt, ſtervende in den jare 1305, oud 80 jaren, zo als hy was om in vryheit gelaten te worden. Zyne eerſte gemalin was Machtild, dochter en erfgename van Robert van Bethune, waar by hy deze kinderen hadt: *Robert*, gezegt van Bethune, den III van dien naam onder de graven van Vlaanderen; *Willem*, die niet anders als *Willem van Vlaanderen* wilde genaamt zyn, ſchoon hy ook heer van Termonde en Richebourg was, die kinderen naliet; *Joan*, biſſchop van Metz, en zedert van Luik: *Philips*, graaf van Thiete en Lorette; *Margaretha*, verlooft aan Floris den V, graaf van Hollandt, en getrouwt aan Joan, den eerſten van dien naam, hertog van Brabandt; *Beatrix*, eerſt verlooft aan Hugo van Chatillon, daar na aan Florens, graaf van Henegouwen, Hollandt, enz. en *Maria*, eerſt gemalin van Willem, graaf van Gulik, zedert van Simon, heere van Chateau Villain. Guido trouwde ten tweden male met Iſabella van Luxemburg, dochter van Henrik, bygenaamt Blondel, grave van Luxemburg en la Roche, waar by hy hadt overgewonnen *Joan*, graaf van Namen, en heer van Sluis, *Guido*, graaf van Zeelandt, *Henrik*, graaf van Lode, en twee dode kinderen; *Magaretha*, eerſt getrouwt met Alexander, zoon eens anderen Alexanders, koning van Schotlandt, daar na met Reinout, graaf van Gelderlandt; *Joanna*, die geeſtelyk was te Flines; *Beatrix*, gemalin van Hugo van Chatillon, den II van dien naam, graaf van Blois, heer van Guiſe, Avesnes, enz. *Philippa*, gemalin van Eduard, prins van Engelandt; *Iſabella*, gemalin van Joannes, heer van Fiennes, enz. nevens eene andere dochter, die jong ſtierf. *Tillet. du Cheſne.*

DAMPIERE, (WILLEM VAN) oudſte zoon van Willem, heer van Dampiere en St. Deſier, en Margaretha, gravinne van Vlaanderen, verkreeg den tytel van Vlaanderen door overeenkomſt en overdragt, gemaakt met Jan van Avesnes, zyn moeders voorzoon, ging met St. Louis, koning van Vrankryk, naar het Heilige Landt, en wierdt door de Turken na de verovering van Damiaten gevangen genomen, moetende 8000 Beſans voor zyn losgeldt betalen, waar na hy maar weinig tydt te rug geweeſt zynde, en maar drie jaren hebbende geregeert, overleden is in den jare 1251 te Traſignies in Henegouwen, in een ſteekſpel van zyn paardt gevallen zynde, en is te Flines begraven. Hy hadt by zyne huisvrouwe Beatrix, dochter van Hendrik, hertog van Brabandt, gene kinderen. Zyne huisvrouw hieldt zich meeſt op te Kortryk, en ſtichtte daar het kloofter Groeningen, alwaar zy ook begraven is, zonder dat men weet wanneer. *Geneal. des Comtes de Flandres* 94. *O. de Wree Zegels der grav. van Vlaand.* 28.

DAM-REMY, of DOM-REMY-LA-PUCELLE, een dorp in Vrankryk, in 't hertogdom Bar, tuſſchen Neufchatel en Vaucouleurs, aan de Maas gelegen. Dit dorp is beroemdt, omdat *Johanna d'Arc*, anders de *Maagdt van Orleans* genaamt, daar geboren is. *Maty Diction.*

DAMS, een der Orcadiſche eilanden, behorende onder Schotlandt. Het legt ten Noorden van dat van Mainlandt. Dams is zeer klein, doch vruchtbaar aan koren, en voorzien van goede weiden. Men zegt, dat daar gene vergiftige dieren gevonden worden, en dat zelfs de ratten, daar gebragt zynde, niet in 't leven kunnen blyven. 't Is echter niet zeer waarſchynlyk, dat men 'er de proef van heeft willen nemen. *Maty Diction.*

DAMUT. Zie DAMOUT.

DAM-

DAMVILLIERS of DANVILLIERS, in het Latyn *Dampuillerium*, of *Danvillerium*, een stedeke in 't hertogdom Luxemburg aan eene moerassige plaats, 5 Fransche mylen van Luxemburg, en 4 van Verdun gelegen. Het is van keizer Karel den V versterkt, van de Franschen verscheide maal ingenomen, en aan de zelve in 't jaar 1659 in het 38 artykel van den Pyreneeschen vrede afgestaan. *Guicciard. Descr. Belg. Topogr. circ. Burg.*

DAN, een zoon van Jacob en Bilha, Rachels dienstmaagdt, was in den jare der wereldt 2295, voor Christus 1689 geboren, en stierf in den jare der wereldt 2413, voor Christus 1561. Van hem is een byzondere stam onder 't volk Israëls ontstaan, uit welken *Simson* gesproten was. *Genes.* XXX. *en* XLIX. *Jos. Oudh.* XIX. 13. enz. *Salianus Torniell. A. M.* 2286, 2345, 2591.

DAN, *Danus.* Daar zyn drie Heidensche koningen in Denemarken van dezen naam geweest. DAN de I, een zoon van Humblus, en broeder van Angul, is in den jare der wereldt 2910 aan de heerschappy gekomen, en heeft 41 jaren geregeert. Hy wordt in 't gemeen voor den eersten koning van Denemarken gehouden, en zou aan dat ryk den naam gegeven hebben. DAN de II, een zoon van Uffo, kwam in den jare der wereldt 3686 aan de regering, en voerde de zelve 37 jaren. Hy heeft den roem zyner voorzaten door verkwisting en hoogmoedt zeer verduistert. DAN de III, een zoon van Frotho den II, den wakkeren, regeerde van den jare der wereldt 3805 tot 3874. In zynen tydt, namentlyk in 't jaar 3837, hebben de Cimbren een groten inval in Italië gedaan. *Saxo Gramm. Dan. Crantz. Dan. Worm. reg. Dan. ser. es. Bering. Flor. Dan.*

DANACE, een Barbaarsche penning, dien de woeste volkeren den gestorvenen in den mondt staken, om tot veêrgeldt te strekken, als ze den poel des afgronds stonden over te steken. *Jun. de Pict. vet.* 8. §. 13.

DANAE was eene dochter van Acrisius, koning van Argos, en van Euridice, dochter van Lacedemon, de stichter van Lacedemon. Zy wierdt van haren vader in een koperen toren opgesloten, omdat hy van de Godspraak verstaan hadt, dat de gene, dien zyne dochter voort zou brengen, hem zou doden. Ondertusschen wierdt Jupiter, naar het zeggen der dichteren, verlieft op Danaë, en veranderde zich, om haar te genieten, in een gouden regen. Zy baarde vervolgens Perseus; en Acrisius liet uit wanhoop zo de moeder als het kindt in een kist sluiten, en in zee werpen. Deze kist kwam aan 't eilandt Seriphus, een van de Cycladen, aandryven, alwaar Polydectus, die daar 't gebiedt over hadt, met Danaë trouwde. *Ovid. lib.* IV. *Metam. fab.* 16.

DANAE, dochter van Leontium, eene vermaarde ligtekooi van Athene, ging de gangen van hare moeder. Zy wierdt de byzit van Sophron, den bestierder van Ephezen. Zy wikkelde zich ook zodanig in de gunst van Laodice, dat deze haar om raadt vroeg, en alle hare geheimen haar toebetrouwde. Geweten hebbende, dat Laodice Sophron wilde doen doden, wenkte zy hem toe, dat hy zich zou weg pakken. Hy begreep het gevaar, daar zy hem van waarschuwde, en hieldt zich als of hy iets hadt vergeten, zonder het welke hy op 't gene moest onderzocht worden niet kon antwoorden. Hy kreeg tydt om zyne zinnen te verzaderen; doch kwam niet weder te voorschyn. Hy vluchtte by nacht naar Corinthe. Laodice hadt zo haast niet gemerkt, dat Danaë de oorzaak van deze vlucht was, of zy veroordeelde haar om van eene hoogte nedergestort te worden. Danaë, wetende 't gevaar, daar zy in was, was trotsch genoeg om op de vragen van Laodice niet te willen antwoorden; doch ter doodt gaande, was zy niet minder dan stom. Zy liet zich hevige klachten over de goden ontvallen; alzo zy toelieten, dat zy, om haren man van de doodt te hebben gered, gestraft wierdt; terwyl Laodice, die den haren hadt doen ombrengen, in groot aanzien leefde. *Athenaus lib.* XIII.

DANÆUS, (LAMBERTUS) in het Fransch *Daneau*, wierdt te Orleans, in Vrankryk, in den jare 1530 geboren. Hy studeerde in de Rechten onder den vermaarden Anna du Bourg, geestelyk Raadsheer in het Parlement van Parys, de welke in den jare 1559, omdat hy de leere van Calvinus verdedigde, verbrand wierdt. Des niet tegenstaande deedt Danæus daar belydenis van, en begaf zich in den jare 1560 naar Geneve, alwaar hy vervolgens tot hoogleeraar in de Godgeleerdheit en predikant beroepen wierdt. Men beriep hem in December des jaars 1580 in de zelve waardigheden naar Leiden; welke bedieningen hy den 17 Maart des volgenden jaars aanvaardde, maar de zelve in den jare 1582 weder neder leide, en naar Gent vertrok, om de onlusten, daar ontstaan, te helpen stillen. Hy wendde daar toe alles aan, wat in zyn vermogen was: doch met weinig vrucht; het welk hem deedt besluiten om die stadt te verlaten, en naar Orthez (in het Latyn *Ortesium*), in de provincie van Bearn in Vrankryk, te vertrekken; van waar hy in den jare 1594 naar Castres in Languedok beroepen wierdt, daar hy in den jare 1596 kwam te sterven, in het zes en zestigste jaar van zynen ouderdom. Hy was een geleerd man, en heeft veel tegen de Lutherschen geschreven. Hy kantte zich met veel yver tegen de nieuwe gevoelens van Kaspar Koolhaas, predikant te Leiden, en boodt aan, het zy voor de heeren Staten, het zy in het byzonder, hem te wederleggen, en de verkeerdheit zyner gevoelens aan te tonen. Men houdt daar voor, dat hy, daar toe naar zyn begeeren niet hebbende kunnen komen, daarom zyn ampt, als boven gezegt is, heeft nedergelegt, en Leiden verlaten. Men heeft van hem Verklaringen over de Euangelisten *Matthæus* en *Marcus*, als mede over de Zendbrieven van *Paulus* aan *Philemon*, en den eersten aan *Timotheus*; voorts: *Commentarii in Enchiridion S. Augustini ad Laurentium, & in librum ejusdem de hæresibus; Harmonia Proverbiorum & Ecclesiastica; Loci communes; Geographia Poetica lib. IV; vetustissimarum mundi antiquitatum lib. IV; Elenchus hæreticorum; Methodus Scripturæ*, enz. *La Croix du Maine Bibl. Franç. Thuani Hist. lib.* 117. *Meursii Ath. Bat. lib.* 2. *Verheyden Effig. Theologor. Melchior Adam in vit. Theol. exter. Trigl. Kerk. Hist. p.* 183.

DANAIDES, of, naar hunnen grootvader, *Belides*, waren vyftig zusters, dochters van Danaüs, die met vyftig eige neven, zonen van Egyptus, trouwden. Deze laatste was de broeder van Danaüs, alle beide zonen van Belus (afkomstig van Neptunus en van Libya, dochter van Epaphus, wiens moeder Iö was) en van Memphis, dochter van den Nyl. Deze wrede vrouwen vermoordden, op 't bevel van hunnen vader, die, volgens zekere godspraak, vreesde door een schoonzone uit Argos te zullen gedreven worden, hunne mannen in den eersten nagt, uitgenomen Hypermnestra, die Lynceus in 't leven behieldt, by welken zy vervolgens Abas, en deze, by de dochter van Mantineus, Ocalea genaamt, Pretus en Acrisius, den vader van Danaë, voortteelde. De dichters zeggen, dat de andere zusters tot straffe in de helle een bodemloos vat moeten vullen. *Hyginus.*

DANAUS, een Egyptenaar, leefde in 't jaar der wereldt 2579. Hy trok naar Argos, alwaar hy in de plaats van den verstoten koning Gelanor, zoon van Sthenelus, op den troon verheven wierdt. Hy was de zoon van Belus, en de vader van de *Danaides.* Zyn ryk duurde vyftig jaren. Op hem volgde in 't jaar 2629 Lynceus. *Euseb. in Chronic. Apollodor. lib.* XI. *Bibl. Plinius lib.* VII. *cap.* 56. *Eustathius comment. in Hom. Dionys. Alexandr. Geogr. Hygin. Mythol. fab.* I. 68. 277. *Marmor. Arondell.*

DANAWORTI, DOUNAWORTY, en DUNWERT, een vlek in 't graafschap Argyle, in 't Zuider deel van Schotlandt. Het legt op den uitersten hoek van 't halfeilandt Cantyr, tegen over Ierlandt. *Maty Diction.*

DANBY, een oud kasteel in 't Noorder-gedeelte van Yorkshire, daar een fraaie warande van dieren, van den zelfden naam, digt by legt. Van ouds hoorde het den Lord *Latimer* toe, en wierdt, nevens andere aan dat huis gehorige landeryen, aan Ralph Nevil, graaf van Westmorlandt, verkocht. Deze gaf het terstondt aan zynen zone, den ridder George Nevil, dien koning Hendrik de VI kort daar na, onder den eernaam van Lord Latimer, in 't parlement beriep. Als des zelfs mannelyk oir onder de regering van de koningin Elizabeth uitstierf, en de nalatenschap onder zyne twee dochters verdeelt wierdt, kwam 't gemelde kasteel, nevens de omleggende landeryen, aan Maria, die met den ridder John Danvers van Wiltshire trouwde. Hun beider zoon, de ridder Henrik Danvers wierdt eerst van koning Jacobus den I Lord Danvers van Dantscy, en den 7 February 1625 van koning Karel den I graaf van Danby gemaakt. Hy stierf in 't jaar 1643 zonder erfgenamen, waar door deze graaflyke tytel met hem weder te niet ging. Des zelfs zuster Eleonora trouwde met Thomas Walmesby van Dunkelhalg in Lancashire, en kreeg by hem Anna, gemalin van den baronet Eduard Osborne, en moeder van den ridder Thomas Osborne, dien koning Karel de II in 't jaar 1673 tot baron van Kireton, als mede tot vicomte Latimer, en den 27 Juny 1674 tot graaf van Danby verklaarde. *Heylyns help to Engl. history p.* 285. *Peerage of England* I. *p.* 92.

DANCALA, een stadt en koninkryk van Afrika, in Nubië gelegen. Het strekt zich uit langs de Rode zee, by de straat van Babelmandel.

DANCALI, DANKALI, en DANGALI, een koninkryk van Morenlandt, in Afrika. Het is het Zuider gedeelte van de kust van Abex. *Maty Diction.*

DANCKELMAN (DANIEL LUDOLF, vryheer van) wierdt geboren den 8 October des jaars 1648. Zyn vader was *Sylvester Danckelman*, Raadt van den keurvorst van Brandenburg, en prins van Oranje, als mede landrichter en Gograaf des graafschaps Lingen, en zyne moeder Beata van Dierenthal, die vyftig jaren zamen in den echten staat hebben geleeft. Na dat hy eerst in zyns vaders huis eene byzondere onderwyzing genoten hadt, wierdt hy in den jare 1659 met zynen broeder *Georg* naar het doorluchte school van Steinfort gezonden, daar hy zo wel vorderde, dat hy in den jare 1664 tot de openbare lessen wierdt toegelaten; en anderhalf jaar zich in de Rechten geoeffent hebbende, in den jare 1665 van daar naar Heidelberg gezonden wierdt, alwaar hy zyne studien in den jare 1669 ten einde bragt, en kort daar na met den grave van der Lippe Schaumburg verscheide hoven van Duitschlandt bezocht, en door Zwitserlandt naar Vrankryk reisde, daar hy zich in allerhande oeffeningen, en inzonderheit in de talen, volmaakte. In zyn vaderlandt te rug gekomen zynde, wierdt hy door den keurvorst van Brandenburg tot leermeester van des zelfs tweden zone, den Markgraaf Lodewyk, aangestelt; maar kort daar na tot keurvorstelyken regerings-Raadt te Halberstadt, en eenigen tydt daar na tot kamergerechts-Raadt te Berlyn benoemt. By den gemelden Markgrave Lodewyk bekleedde hy ook het ampt van kamer-Raadt; en na des zelfs overlyden diende hy des zelfs weduwe in de zelve hoedanigheit. Vervolgens benoemde hem keurvorst Frederik, naderhandt koning van Pruissen, in den jare 1668 tot meester der smeekschriften (*Maitre des requestes*), voorts in den jare 1691 tot geheimen staats-en krygs-Raadt, en generaal Commissaris, en, by de inwydinge der hogeschole van Halle, tot Curator of verzorger van de zelve. Ook vertrouwde hem de zelve in den jare 1698 het bewindt van het vorstendom Halberstadt; welk ampt tot in het derde jaar met roem bekleed hebbende, riep hy hem te rug, en maakte hem voorzitter of Præses in het Consistorie te Berlyn. Hy overleedt den 14 February des jaars 1709.

DANDALIERS, oude volkeren van Duitschlandt, die in de XII eeuw zeer machtig waren; doch zodanig aan de afgodery overgegeven, dat ze van den Christelyken Godsdienst niet wilden horen spreken. Men kwam eindelyk tot geweldt, en Waldemar, koning

koning van Denemarken, die hun buurman was aan de zeekant, de vorsten van Pomeren in 't Oosten, en Hendrik den Leeuw, hertog van Saxen, in 't Zuiden, drongen hen zo hard, dat ze genoodzaakt waren het Euangelium in hun landt te laten prediken, waar door dit volk tot de kennisse van Christus kwam. *Krantzius in Metropol.*

DANDERI, een zeker maakgek omtrent het jaar 830, die 't hof van den keizer Theophilus volgde, en dien vorst met zyne kluchten vermaakte. Omdat hy vryheit hadt om overal te gaan, kwam hy eens zeer schielyk in het binnenvertrek van de keizerinne Theodora, zo als zy haar gebedt verrichtte, voor een autaar, dat met zeer schone beelden verciert was, die zy zeer geheim hieldt, om te beletten, dat de keizer, die den beeldendienst wilde uitroejen, daar geen kennis van mogt krygen. Deze gek, die niet gewoon was beelden te zien, vroeg haar, wat het waren, waar op Theodora antwoordde, dat het poppen waren, die zy voor hare dochters maakte. Daar op ging Danderi, volgens zyne gewoonte, den keizer 's middags over tafel opwachten, en zeide tot hem, dat hy de keizerin de schoonste poppen van de wereldt had zien kussen en omhelzen. Theophilus, die wel dacht, dat het beelden waaren, de welke de keizerin in 't geheim eerde, stont terstondt van tafel op; en by de keizerin komende, bestrafte hy haar scherpelyk: doch de keizerin zeide hem al lagchende, dat die gek zich zelf op eene aangename wyze bedrogen hadt, ziende de vertoningen harer dochteren, daar zy mede voor den spiegel was, voor poppen aan. Theophilus, dit zeer aardig vindende, geloofde het, begon te lagchen, en ging wederom henen. Maar Theodora, die zich zo behendig uit deze verlegenheit gered hadt, zorg voor het toekomende dragende, deedt dien gek, om hem het praten van poppen te verleeren, zo dapper kastyden, dat hy, zo haast als men hem daar van sprak, den vinger op den mondt leide, en geen woordt meer sprak. *Maimbourg Histoire des Iconoclastes.*

DANDINI, (HIERONYMUS) kardinaal, was van Cesena, eene stadt in Romagna, daar hy in 't jaar 1509 ter wereldt kwam. Hy studeerde te Boulonje in de Rechten; en te Rome gekomen zynde erlangde hy aan dat hof vele eerampten, en wierdt bisschop van Cassano, en daar na van Imola. Paus Paulus de III zondt hem als nuncius naar Vrankryk. Julius de III gebruikte hem ook, en maakte hem in 't jaar 1551 kardinaal. Na dien tydt hadt Dandini nog andere bedieningen, en stierf te Rome den 4 December des jaars 1559. *Thuanus Hist. l.* VIII. *Ughel. Ital. Sacr. Auberi Hist. des Card. Onuphrius. Petramellarius.*

DANDINI, (HIERONYMUS) een Italiaansch Jesuït, van Cesena in den Kerkelyken Staat, uit het zelfde geslacht als de kardinaal Hieronymus Dandini, was de eerste van zyne orde, die de Philosophie te Parys in 't oopenbaar leeraarde. Hy heeft vele aanzienlyke bedieningen in zyne societeit gehad: want behalven dat hy de Theologie, misschien de eerste van alle de Jesuïten, te Padua leerde, was hy schoolrector te Ferrara, Forli, Bolonje, Parma en Milaan, visitator in 't kerkgebiedt van Venetië, Thoulouse en Guienne; als mede provinciaal in Polen en in het Milanees. Paus Clemens de VIII zondt hem in 't jaar 1596 aan de Maroniten op den berg Libanus. Vader Simon zegt van hem: " Dandini was „ van een adelyk huis in Italië, waar van tegenwoordig nog gra„ ven in 't leven zyn, die dien naam voeren, en te Cesena wonen. „ Hy was een man van een doordringend verstandt, gezond oor„ deel, en grote ondervinding. Behalven de Schoolsche Theo„ logie, die hy in den grondt verstont, bezat hy ook de Theo„ logie der oudvaderen, en boven al de zedekunde, waar over „ hy een heerlyk werk geschreven heeft: zo dat de paus geen be„ kwamer man kon kiezen om met de Maroniten te handelen. „ Hy hadt juist niet veel kennis van de Oostersche talen: doch hy „ vergoedde dat gebrek door middel der tolken, daar hy zich van „ bediende. „ In 't jaar 1597 kwam hy van deze bezendinge weder te Rome, en beschreef de zelve in een boek, 't welk in 't jaar 1656 te Cesena, onder den naam van *Missione Apostolica al Patriarcha e Maroniti del monte Libano*, gedrukt is. Vader Simon heeft het in 't Fransch overgezet, en aanmerkingen daar by gevoegt waar in hy Dandini vry wat hekelt. Hy is den 29 November 1634 te Forli in een hogen ouderdom overleden. Zyne uitbreiding over de drie boeken van Aristoteles over *de Ziel* is te Parys in 't jaar 1611 gedrukt: en na zyne doodt zyn werk over de Zedekunde in 't jaar 1651 te Cesena, onder den naam van *Ethica sacra, hoc est de virtutibus & vitiis. Alegambe & Sotuel in Bibl. Simon preface du Voyage du Mont Liban.*

DANDOLI, of DANDOLO, een adelyk geslacht te Venetië, 't welk vele doorluchtige mannen heeft voortgebragt. De zelve schryvers, hier na onder het artykel van *Andreas Dandoli* aangehaalt, spreken ook van verscheide grote mannen, Dogen van Venetië, uit het zelfde huis, als van HENDRIK DANDOLI, die de Franschen by 't innemen van Constantinopel hielp, en in 't jaar 1203 in die stadt overleedt. JAN DANDOLI volgde op Jacobus Contarini in 't jaar 1280. Hy beoorloogde de oproerige Istriërs, en zondt onderstandt aan de Christenen in 't Heilige Landt, zynde de eerste geweest, die dukaten heeft laten slaan. Hy stierf in 't jaar 1290. FRANCISCUS DANDOLI, om zyne getrouwheit bygenaamt *de Hondt*, verzachtte door zyne onderwerpinge 't gemoedt van paus Clemens den V, die zeer op de Venetianen gestoort was. Hy bragt vele steden aan de Republyk, en stierf in 't jaar 1333, na een regering van 11 jaren. NIKOLAS DANDOLI, die in 't jaar 1570 binnen Nicosia geboodt, toen het van de Turken ingenomen wierdt, verloor die plaats ten deele door zyne achteloosheit. 't Is wel waar, dat als hy zich in 't nauw zag, hy meerder moedt in dien staat betoonde, dan hy in den beginne zorg gedragen hadt. Hy vergaderde zyne benden op de grote plaats, alwaar het weinig scheelde of Andreas Pesaro zou hem gedood hebben, hem verwytende, dat de stadt door zyne lafhertigheit in 's vyands handen gevallen was. Hy wierdt kort daar na door de Turken, die hem onder voorwendsel van eene onderhandeling verrasten, om hals gebragt.

DANDOLI, DANDOLO, of DANDULI, (ANDREAS) Doge van Venetië, volgde in 't jaar 1342 op Bartholomeus Gradonic. Hy maakte een verbondt met paus Clemens den VI, en zondt een machtig leger naar 't Oosten. Hy schreef ook een kleine Chronyk van de brave daden der Venetianen, die Petrarcha, Blondus, Justinianus, Sabellicus, Leander, en Cuspinianus met roem aanhalen. Baronius meldt 'er ook van in 't IX stuk zyner Jaarboeken, op 't jaar 1353. Hy stierf in 't jaar 1354, hebbende 12 jaren geregeert. *Pierre Marcel. en la Vie des Princes de Venise. Sansovin lib.* II. *Chron. Merula. Part.* II. *Ital. Casp. Contarenus de Rep. Venet. Vossius de Hist. Lat. l.* III. *c.* 9.

DANDOLO, (HENDRIK) Doge van Venetië, hadt die Republyk al negen jaren bestiert, wanneer de vorsten, die zich tot de kruisvaart verbonden hadden, in 't jaar 1201 daar eene bezending deden. Hy was van een zeer deftig wezen, dat zynen ouderdom van meer dan 80 jaren nog aanzienlyker maakte. Zyne jaren hadden de krachten van zyn ligchaam niet vermindert, en in het tegendeel die van zyn verstandt vermeerdert. Hy bezat eene weêrgaloze voorzichtigheit, eene onverwinnelyke dapperheit, en eene onverzettelyke standvastigheit in de besluiten, die hy ten dienste van zyn vaderlandt nam. Hy was geen minder krygs- dan staatsman; en, 't gene te verwonderen is, hy handelde in alles met de uiterste wakkerheit, hoewel hy zyn gezicht byna kwyd was: want 50 jaren te voren, afgezant zynde te Constantinopel, daar hy de belangen der Republyk edelmoediglyk voorstont, liet hem de trouwloze keizer Manuël, om hem te blinden, eene gloejende kopere plaat voor de oogen houden. Zyne oogen bleven t'eenemaal helder, doch zeer zwak, zo dat hy bykans niet zag. De hoofden van de kruisvaart hem hunne voornemens te kennen gegeven hebbende, stont hy niet alleen de begeerde schepen toe om naar Syrië of Egypten over te varen; maar hy voegde daar by, dat de Republyk, om die heilige onderneming te bevorderen, by 't leger van de kruisvaart 50 wel uitgeruste en gewapende galeiën zou voegen, om, terwyl de Franschen den oorlog te landt voerden, ter zee te vechten; mids dat de plaatsen, gedurende den tydt van 't verbondt te veroveren, gelykelyk onder hen zouden verdeelt worden. Hy deedt nog meer: want het jaar daar aan klom hy in de kerke van S. Marcus, daar de geheele Raadt, de vorsten van de kruisvaart, en de voornaamsten van 't volk vergadert waren, op een verheven gestoelte, en badt de Republyk, niettegenstaande zyne hoge jaren en de zwakheit van zyn gezicht, dat zy hem wilden toestaan om het kruis aan te nemen, en de Venetiaansche krygsmacht zelf aan te voeren, latende zynen zoon in zyn plaats te Venetië. Dit verworven hebbende, liet hy 't kruis aan zyne hertoglyke muts vast maken, op dat het elk zou kunnen zien. In 't bestormen van Constantinopel in 't jaar 1203 deedt hy iets, 't welk verdient, dat alle nakomelingen zyne gedachtenis eeren. Hy begaf zich in 't volle harnas, met den degen in de vuist, naar de voorsteven van het admiraalschip, met de grote standaardt van St. Marcus, die men voor hem droeg, en geboodt wel ernstelyk, dat men hem spoedig aan landt zou zetten, welk voorbeeldt alle, die op zyne vloot waren, zo krachtig aandrong, dat ze hals over kop aan landt sprongen, om hun opperhoofdt in den storm te volgen. De Franschen stonden verbaast, als zy eensklaps de grote standaardt van S. Marcus op een toren geplant zagen; en dat gezicht moedigde hen zo veel te meer aan. Dandolo, 25 torens van de 110, die aan die kant langs de haven waren, vermeestert hebbende, verstont daar na, dat de keizer een uitval gedaan hadt, en liet zich aanstonds in de legerplaats der Franschen, die niet verre van zyn post was, brengen, om 't geweldt des vyands met hen tegen te staan; gelyk die dan kort daar na den aftocht liet blazen, en in de stadt te rug week. Na 't innemen van Constantinopel benoemde men, zo als men in 't begin van het beleg besloten hadt, twaalf mannen om een nieuwen keizer te verkiezen. Daar waren 'er zes van de kant der Venetianen, en zes van de zyde der Franschen. De zes Venetianen stemden eenparig voor Dandolo, hunnen Doge, die, hoewel zeer oud, echter nog zeer bekwaam was om een groot ryk te bestieren: doch op den raadt van Dandolo, met wien zy te voren de zaak, ten overstaan van de Franschen, hadden overlegt, benoemden zy graaf Boudewyn, de welke toen ook tot keizer van Constantinopel wierdt uitgeroepen. Dandolo stierf in 't jaar 1205, in 't 15 jaar zyner regering. *P. Maimbourg Hist. des Croisades lib.* VII. *Petr. Justinian. Histor. Venet. Marcellin. Vit. Princip. Venet.*

DANEAU. Zie DANÆUS.

DANEBERG, eene stadt in Duitschlandt, in 't hertogdom Luneburg. Zy legt aan de rivier Jetze in Neder-Saxen, eene myl van de Elve, en heeft een goed kasteel. Haar gebiedt is tamelyk groot.

DANEBROGS- of DANNEBORGS-ORDE, een ridderorde in Denemarken, wierdt in 't jaar 1219 op den dag van Laurentius door Waldemar den II, koning van Denemarken, gesticht. Bartholinus meent, dat 'er, als koning Waldemar in 't gemelde jaar tegen de ongelovige Lyflanders oorloogde, en het vry hard hieldt, een vaandel uit den hemel is gevallen, waar op een wit kruis stont; dat daar op de moedt der Denen terstondt toenemende, en die der Lyflanders verminderende, Waldemar eene heerlyke overwinning behaalde; voorts, dat dit vaandel *Danebrog*, dat is, der *Denen burg* en *vesting*, genoemt en in veldslagen als een heiligdom voor aan gedragen wierdt, tot dat het door koning Johannes in 't jaar 1500 in Dithmarsen verloren wierdt. Bartholinus twyffelt, of de Zwaarddragers in Lyflandt hunnen oorsprong niet aan deze stichting hebben toe te schryven. Echter is deze Danebrogs-

brogs-orde allengskens te niet gegaan, tot dat koning Christiaan de V de zelve in 't jaar 1671 op 't geboortefeest van zynen eersten prins, Frederik den IV, weder vernieuwt heeft. Deze ridders dragen by grote plechtigheden, behalven hun byzonder ridderkleedt, een keten, waar aan de letters *W* en *C5* by beurten geschakelt zyn, waar van de eerste den stichter Waldemar, en de twede den hersteller Christiaan den V betekent. Hun gewoon ordensteken bestaat in een goud wit geëmailleerd kruis met een rode randt, met elf kruiswyze gezette diamanten verciert, 't welk de ridders aan een breed wit gewaterd, en met rood geboort, lint over de regter schouder, naar de slinker zyde toe, dragen, hebbende daar benevens een achtkante gestikte zilvere sterre op de regter borst, waar over een zilver kruis, in 't rood gevat, met deze woorden: C.V. RESTITUTOR, te zien is. Deze orde wordt ook aan personen, schoon zy juist niet van zeer hoge afkomst zyn, en slechts het ryk dienst gedaan hebben, gegeven. *Thom. Bartholin. Dissert. de orig. ord. Danebrog. Gryph. Ontwerp der Ridder-ord. pag.* 255. *Arnkiel pars* IV. *lib.* 6. *c.* 7. §.9. *seq.*

DANEBURG, eene vesting, die van de Denen op de kust van Cormandel in Oost-Indiën is aangelegt.

DANE GELDT was de naam der allereerste belasting, daar de Britannische onderdanen ooit van hunne koningen mede bezwaart wierden: want als koning Ethelred in 't laatste der X eeuw genoodzaakt was van de in Engelandt gevallene Denen den vrede voor tien duizend ponden te kopen, en die somme jaarlyks op nieuw ingevordert, en telkens verzwaart wierdt, liet de gemelde koning, gelyk eenigen schryven, door Edrik, hertog van Mercië, aangezet, zyne onderdanen zo veel, en nog meer dan de schatting bedroeg, betalen, 't welk naderhandt, toen de Denen niets meer te eischen hadden, een langen tydt nog duurde, en eindelyk in andere belastingen, onder andere namen, verandert wierdt. *The compleat Hist. of England vol.* I. *p.* 92.

DANESIUS, in 't Fransch *Danés*, (PETRUS) bisschop van la Vaur, was van Parys, en hadt tot leermeester Budæus, Jan Lascaris, en andere geleerde mannen van zynen tydt. Koning François de I maakte hem hoogleeraar van de Grieksche tale, en Hendrik de II benoemde hem tot leermeester van den Dauphyn François, en gaf hem het bisdom van la Vaur. De kardinaal de Tournon beminde hem zeer. Men gebruikte hem in verscheide gezantschappen, en onder anderen op de kerkvergadering van Trente, daar hy een zeer fraaie redenvoering deedt, die nevens de handelingen van die kerkvergadering in 't jaar 1567 te Leuven gedrukt is. Scævola Sammarthanus, die hem onder de geleerde mannen van Vrankryk telt, verwondert zich, dat deze bisschop, die gedurig studeerde, niets heeft uitgegeven: hoewel Launoy hem verscheide werken toeschryft, als: *Dodecasticum in laudem Nicolai Manuelis*; *Judicium officinæ textoris*; *Scholia in Aristotelem & Tertullianum*; *Explicationes obscuriorum locorum, quæ tam apud sacros, quam profanos auctores reperiuntur.* De gemelde Scævola Sammarthanus merkt aan, dat hy verscheide werken heeft zamengestelt, en vele dingen overgezet, die verloren zyn. Genebrardus spreekt dikwils van hem in zyne Tydrekening; en vermits hy hem zeer hoog hieldt, heeft hy hem in 't jaar 1575 zyn boek van de Drieëenheit opgedragen, en naderhandt zyne lykreden gehouden. Daar is het dat hy een geestig antwoordt van Danesius verhaalt, 't welk Spondanus, na den president Thuanus in zyne Jaarboeken overgebragt heeft. In den tydt dat deze bisschop op de kerkvergadering van Trente was, gebeurde het, dat een Fransch Godgeleerde zeer vry sprak van de misbruiken, die aan 't Roomsche hof, ten opzichte der geestelyke waardigheden, gepleegt wierden. Dit was niet naar den zin van zekeren Italiaan, die den Franschman met een grimlach aanziende, en een koude zinspeling op het woordt *Gallus*, dat zo wel een *haan* als een *Franschman* betekent, makende, tot hem zeide: *Deze haan kraait dapper.* Dit deedt Danesius zeggen, *dat het te wenschen was, dat zyn gekraai S. Pieter tot bekeeringe mogt brengen.* Turnebus heeft hem ook een zyner werken opgedragen. Thuanus spreekt mede van hem op verscheide plaatsen in zyne Historie, en voor al op 't jaar 1577, 't welk dat van zyne doodt was. Te weten hy stierf te Parys op den 23 April des jaars 1577, in den ouderdom van 62 jaren. Zyn ligchaam wierdt in de abdy van S. Germain des Prez begraven, daar men by 't grote altaar, ter plaatse daar thans de kapel van S. Casimir is, zyn graf ziet. *Genebrard. in Chron. Turnebus in Loc. Cicer. Spondanus in Annal. Thuanus Histor. Sammarth. in Elog. doct. Gall. & T. III. Gall. Christ. Miræus de script. sæc.* XVI.

DANET, (PETRUS) abt van S. Nicolaas te Verdun, heeft een Woordenboek eerst Latyn en Fransch, en daar na Fransch en Latyn, voor 't gebruik van den Dauphyn, en de prinsen zyne zonen uitgegeven; welke twee Woordenboeken hy naderhandt merkelyk heeft vermeerdert en verbetert. Men oordeelt, dat zyn Latynsch Woordenboek naauwkeuriger is dan het Fransche. Deze schryver hadt vooraf een schets van deze Woordenboeken in klein-octavo uitgegeven, onder den naam van *Wortel-woorden der Latynsche tale.* Hy heeft ook in 't jaar 1698 een Fransch Woordenboek in quarto, van de Romeinsche en Grieksche oudheden, tot gebruik van den Dauphyn uitgegeven. Beide zyn meer dan eens zo in Vrankryk, als in Hollandt gedrukt. Danet is mede onder 't getal van des Dauphyns vertaalders, die de hertog van Montausier, om de oude schryvers voor den zelven op te helderen, hadt uitgekipt. *Phædrus* viel hem te beurt, dien hy met eene vertaling en Latynsche aantekeningen uitgaf. Danet is in 't jaar 1709 te Parys overleden. *Memoires du Temps.* Zie *Critiques Dauphins. Baillet Jugements sur les Gramm. Lat. Art.* 638. *t.* 3. *p.* 65.

DANGEAU, een vlek in Vrankryk, in 't landschap van Perche. Het legt aan de rivier de Douzaine, omtrent drie mylen ten Noorden van Château-Dun. *Maty Diction. Geograph.*

DANGU, een vlek in Vrankryk, in het Normandische Vexin, aan het riviertje, de Epte, omtrent een myl boven Gisors *Baudrand.*

DANHAUER, of DANHAWER, (JOH. CONRAAD) was den 24 Maart des jaars 1603 te Kundringen in Brisgau geboren, en begon zyne eerste letteroeffeningen in de Latynsche schole te Straasburg, daar hy in 't jaar 1610 naar toe wierdt gezonden. Hy zette de zelve op de hogeschole aldaar voort, en wierdt in 't jaar 1619 Baccalaureus, in 't jaar 1621 Magister in de Philosophie, en 't jaar daar aan gekroond Poëet. Hier op leide hy zich in 't jaar 1624 op de Godgeleerdheit, en begaf zich, na dat hy verscheide malen gedisputeert had, naar Marpurg, en van daar naar Altorf. Hy wierdt ook hofmeester by vier jonge heeren van adel van Regensburg, met welke hy in 't jaar 1627 naar Jena reisde, en aldaar de hoogleeraren Major en Gerhardus hoorde. In 't jaar 1628 beriep men hem wederom naar Straasburg, om aldaar opziender van 't prediker-Collegie te zyn, alwaar hy in 't jaar 1629 hoogleeraar in de welsprekendheit, in 't jaar 1633 in de Godgeleerdheit en Canonicus Thomanus, en in het volgende jaar Doctor wierdt. Hier op heeft hy te dier plaatse nog andere aanzienlyke eerampten bekleed, tot dat hy eindelyk in 't jaar 1658 predikant in de hoofdkerke, voorzitter in den kerkenraadt, en deken van 't Thomanische kapittel wierdt. Men beriep hem ook naar andere plaatsen, als Ulm, Frankfurt aan den Mayn, Rostok en Dantzig, doch hy sloeg het af, en bleef te Straasburg. Tegen de Roomsch-Katholyken en andere gezindheden was hy zeer yverig; inzonderheit kantte hy zich zeer hard tegen de vereeniging der Lutherschen met de Gereformeerden, hoewel Karel Lodewyk, keurvorst van de Palts, hem daar toe zocht te bewegen: weshalven hy ook met Johannes Duræus, die dit werk der vereeniging zeer dreef, overhoop geraakte; en als Danhauer kort voor zyne doodt heel hard tegen Duræus hadt geschreven, en hem beschuldigt, dat hy 't noch met de Gereformeerden, noch met de Lutherschen hieldt, beriep zich deze tot den rechterstoel van Christus. Hy heeft ook verschil met D. Reinboht, Superintendent in Holstein, gehad: want als deze in 't jaar 1645 zyne inwydings-rede *de Catechesi veterum* hieldt, en daar in beweerde, dat slechts de *Dogmata Catechetica*, dat is zulke leerstukken, die onmiddelbaar in Gods woordt gegrond, en dat in zo een zin, als de woorden medebrengen, te geloven nodig zyn, gebeurde het, dat als Danhauer in 't jaar 1650 zynen *Sigalio in croesiaden hyperaspisten*, of *Dialogus pro mysterio Syncretismi adversus Calixtum juniorem*, uitgaf, dat hy te gelyk Reinboht van geloofsvereeniging, of *Syncretismus*, beschuldigde; waar op zich Reinboht in 't jaar 1654 in eene redenvoering over de ware kerkelyke eenigheit verdedigde, 't welk gelegenheit gaf, dat zy deze zaak weêrzyds in verscheide schriften beweerden. Als dit over de twaalf jaren geduurt hadt, ontstont 'er tusschen hen een nieuwe twist over de vrage: *Of de H. Geest ook van den Zone uitging?* Want als Reinboht staande hieldt, dat deze vrage van zulk een gewigt niet was, en de Grieksche kerke ontschuldigde, gaf Danhauer in 't jaar 1663 een boek tegen hem uit, onder den naam van: *Stylus vindex*, waar in hy hem beschuldigde, dat hy de dwaling der Grieken weder wilde opzoeken en in Duitschlandt invoeren. Eindelyk stierf hy op den 7 November des jaars 1666. Onder zyne schriften zyn inzonderheit bekend: *Hermeneutica seu idea boni interpretis & malitiosi calumniatoris*; *Idea boni disputatoris & malitiosi Sophistæ*; *Aristoteles redivivus contra Cornæum Jesuitam*, tegen welken hy meer andere dingen geschreven heeft; verder: *Hodosophia Christiana*; *Hodomoria spiritus Papæi*; *Christiais, seu Hist. Eccles. trium priorum post Christ. nat. seculorum*; *Collegium Decalogicum*; *Collegium Physicologicum*; *Catechismus-melk*, of Verklaring van den Lutherschen Catechismus: en meer andere. Balthasar Bebelius heeft zyne lykreden gehouden. *Witte Biograph. Freheri Theatr. Caroli Memor. Eccles. sec.* XVII. *Molleri Isag ad hist. Chers. Cimbr. Arnold ketter-histor. II. D.* 17. *b.* 6. *k.* §.48.

DANIEL, de vierde in getal onder de grote Propheten, was uit den stamme Juda, en, naar men meent, uit het geslacht der koningen van Juda. Nog heel jong zynde, wierdt hy, nadat de stadt Jeruzalem door Nebukadnezar in 't jaar der wereldt 3398, voor Christus geboorte 606, ingenomen was, met den koning Jojakim en den voornaamsten adel gevankelyk naar Babel gevoert. Daar na wierdt hy nevens Ananias, Misaël, en Azarias gekozen om onder 't getal der jongelingen te zyn, die Nebukadnezar tot zynen dienst geschikt hadde, en zyn naam verandert in dien van *Belsazar*, en die zyner metgesellen in die van *Sadrach*, *Mesach*, en *Abednego.* De gesneden Asphenes, last hebbende van den koning, van hen in de sprake en wetenschappen der Chaldeën te doen onderwyzen, en hen het lekkerste van zyne tafel ten eeten te geven, badt Daniel, die zich met het gene van een afgodisch koning wierdt opgedischt niet wilde besmetten, den gesneden, dat hy aan hem en zyne metgesellen niet dan moeskruiden en water wilde geven. Asphenes weigerde dit; doch Malazar, die onder Asphenes stont, hebbende op de verzekering van Daniel ondervonden, dat dat voedsel hen schoner en vetter maakte, dan dat zy als de anderen gespysigt wierden, stont het hem toe. Het wyze gedrag van den jongen Daniel bragt hem zodanig in de gunst van den koning, dat hy hem boven alle, die tot hem naderden, in waarde hieldt, en hem aanzienlyke bedieningen gaf. In den ouderdom van 12 jaren bevrydde hy Susanna van de lastering der oude boeven, byaldien het waar is, dat de jonge Daniel, die de valsche beschuldigers van Susanna in hunne eigene strikken ving, en deze Propheet, een en de zelve zyn. Daar na verklaarde hy aan Nebukadnezar den droom van dat wonderbeeldt, 't welk den tydt der vier grote wereldryken of Monarchien bepaalde; en de vorst was zo wel over de uitlegging van Daniel voldaan, dat hy hem in 't jaar der wereldt 3401, voor Christus geboorte 603, opperhoofdt

der wyzen, en landvoogdt over Babylonië maakte. Eenige jaren daar na wilde de zelve vorst, nadat hy vele volkeren hadt overwonnen, zich als een Godt doen aanbidden. Hy liet een goud beeldt maken, en aan alle zyne onderdanen oopentlyk bevelen het zelve aan te bidden. De metgesellen van Daniel, die het geweigert hadden, wierden in een gloejenden oven geworpen, doch zonder letsel daar weder uitgehaalt. Eenigen tydt daar na zag Nebukadnezar een boom in den droom, wiens kruin tot aan den hemel reikte, die de aarde met zyne takken bedekte, en onder wiens schaduwe alle de dieren schuilden, doch die in een oogenblik afgehouwen wierdt. Daniel verklaarde dezen droom aan den vorst, ten opzichte van de verandering, die aan zyn koninklyken persoon zou geschieden. Hy las ook Belsazar het geschrift voor, 't welk eene handt aan den muur geschreven hadt, en 't welk het doodvonnis van dien godlozen koning behelsde. De nydt, dien de groten des ryks hem onder Cyaxares den II, of Darius den Meder, toedroegen, was oorzaak, dat men hem in den leeuwenkuil wierp; doch deze dieren, hunne natuurlyke wreedheit vergetende, ontzagen zyn persoon, en deden hem geen leedt. Daniel propheteerde tot de heerschappy van Cyrus toe, en stierf, zo men meent, in 't laatste van de zelve, in den ouderdom van 88 jaren. De Joden plaatsen hem wel onder de H. Schryvers; maar niet onder 't getal der Propheten; daar de Christenen hem in het getal der zelven niet alleen stellen, maar zelfs aanstondts achter Ezechiel voegen, voornamentlyk bewogen door het gezag van Christus zelf, die, eenige woorden uit het boek Daniels aanhalende, *Matth.* XXIV, 15, hem een Propheet noemt: en men moet niet twyffelen, of zyn boek is eene Prophetie, gelyk de Joden zelve bekennen. Zyne voorzeggingen kwamen zelf aan de vyanden der kerke zo klaar voor, dat zy meenden, dat Daniel slechts 't gene al geschied was beschreven hadt. De beruchtste zyner voorzeggingen is die van de zeventig weken, in 't laatste van welke de Messias komen moest. De engel Gabriël hadt hem die geoopenbaart. De geleerdste tydrekenaars, volgende hier in de oudvaderen, tellen die weken van het 20 of 21 jaar der regering van Artaxerxes Langhandt; 't welk het 452 voor Christus geboorte is. Zy maken te zamen 490 Hebreeusche of Maanjaren uit; en Jesus Christus in 't begin van de zeventigste week gedoopt zynde, wierdt het derde daar aan volgende jaar gekruiffigt; 't welk de voorzegging naar den letter bevestigt, als die medebrengt, dat het slagtoffer en spysoffer in 't midden der laatste weke zoude ophouden: dat is, door eene offerhande, waar van de andere slechts voorbeelden waren. Pererius bewyst dit gevoelen, 't welk het klaarste is en meest aangenomen wordt. In zyne uitbreiding over Daniel *c.* 9 wederlegt hy de andere gevoelens. Theodoretus zegt, dat de zelve Propheet, ziende dat Cyrus de Joden uit de zeventigjarige gevangenisse ontslagen hadt, aan hem zynen naam en de voorzegging van die te-rug-komst in Jesaias aanwees. Eenigen hebben gemeent, dat de Joden de schriften van Daniel, om dat zy die onder 't getal van zulke boeken stellen, die zy *Chetoubim* noemen, 't welk andere *Hagio raphi* vertalen, niet voor kanonyk of regelmatig hielden; hoewel zy zo wel in hunnen Canon der H. Schriftuur zyn als in den onzen.

Daar is groot verschil over de echtheit of waarheit van het aanhangsel van dezen Propheet, begrypende de Historie van Susanna en den afgodt Bel, het welk achter onze Bybels onder de apocryphe boeken gevonden, en van de Roomschgezinden voor een echt stuk gehouden wordt. Julius Africanus, Eusebius en Apollinaris hebben die vertellingen verworpen; en het schynt, dat Hieronymus in zyne voorreden over *Daniel* van de zelve meninge is. Origenes daarentegen heeft de waarheit van die historie verdedigt, zonder echter te verzekeren, dat zy kanonyk is. De schryver van 't boek van de wonderbare dingen, aan *Augustinus* toegeschreven, (*tom.* III, *l.* II, *c.* 32) spreekt niets van Bel. Theodoretus, daar hy Daniel verklaart, spreekt niet een woordt van die geschiedenissen; en Nicephorus stelt die van Susanna onder de apocryphe boeken. Doch de daadt van Susanna wordt door Clemens, *l.* IV. *Strom.*: door Tertullianus *l. de Coron. c.* 4; door Cyprianus *Ep.* 4.; door Augustinus *Serm.* 118; door Basilius, *l.* III *de Spir. S. c.* 7.; door Ambrosius, *l.* II *de Spir. S.*; door Chrysosthomus *in Homil Tom.* V; door Gregorius van Naziance, *Orat.* 29; door Avitus *in Ep. ad soror.*; door Fulgentius *in Respon. ad Ferrand.*; en door Beda aangehaalt en geprezen. De schryver van het uittreksel, aan *Athanasius* en *Rufinus* toegeschreven, als mede Ambrosius en Sulpicius Severus schynen ze voor kanonyk te houden. Dit aanhangsel wordt niet alleen niet in de Hebreeusche noch Chaldeeusche tale gevonden, maar alleen in de overzetting van *Theodotion* en in de *Vulgata*, en behelst daarenboven zo vele zaken, die tegen het echte werk van *Daniel* aanlopen, dat men buiten twyffel met veel vryheit mag zeggen, dat alles verdicht is. De geschiedenis van *Susanna*, en die van *Bel*, en den Draak, zyn voor geen waarheit te houden. Dit is al menigmalen bewezen, en blykt, om kort te gaan, duidelyk uit de volgende staaltjes uit de geschiedenisse van Daniel, de welke, als recht tegen de verdichte geschiedenisse aanlopende, des zelfs valschheit overvloedig doen zien. De ware Daniel is in een leeuwen-kuil geworpen, omdat hy, het venster van zyne kamer geopent hebbende, den waren Godt aanbadt; maar de verdichte Daniel, om dat hy Bel hadt weggenomen, en omdat hy den draak hadt doen sterven. De ware Daniel is maar eenen dag in den leeuwen kuil gebleven; maar de verdichte zes geheele dagen. De ware Daniel heeft die straffe geleden onder Darius; maar de verdichte Daniel onder Cyrus. Met een woordt, daar zyn in dat aanhangsel van Daniel zo vele ongerymdheden, dat men duidelyk kan zien, dat het verdichte stukken zyn. De apocryphe schryvers der Prophetische boeken zeggen, dat Daniel te Babylon begraven is, en dat men 'er zyn graf ziet: doch wanneer deze Propheet stierf, hadt hy al lang niet meer te Babylon geweest, zynde door Darius den Meder naar Ecbatana, de hoofdstadt van Medië, overgebragt; en zyne Prophetie leert ons, dat hy in 't laatste van zyn leven in eene stadt, aan den Tygris gelegen, gewoont heeft, daar hy zyne laatste gezichten hadt. Daar zyn Joodsche meesters geweest, en zy zyn daar in deftig door verscheide Roomschgezinden nagevolgt, die gestelt hebben, dat Daniel niet alleen een der kamerlingen, maar zelf een gesneden is geweest, of ten minste, dat hy zich van alle gemeenschap met vrouwen heeft onthouden. De bewysredenen voor dat gevoelen worden gehaalt uit *Jesaias* XXXIX, 7, en uit *Daniel I*, 3: doch de zelve worden by de geleerden veel te zwak bevonden, naardien het woordt סריס niet altydt een gesneden, maar veeltyds een, die groot gezag aan een vorstelyk hof heeft, te kennen geeft; gelyk dat zelve woordt gebruikt wordt van Potiphar, *Genes.* XXXVII, in het laatste vers, die nochtans eene vrouwe heeft gehad, gelyk blykt uit de geschiedenisse van Joseph. De Grieken en Moscoviters vieren het feest van dezen Propheet op den 17 December. *Daniel. Ezechiel. I. Machab. Epiphanius in vit. Prophet. Hieronymus in præf. in Dan. Isidorus de vit. & mort. Sanct. Torniell. & Salian. in ann. mund.* 3426 *& seq. Bellarminus de Script. Eccl. & de verb. Dei l. I. c.* 9. *Pererius comment. in Dan. Sulpic. Sever. l. II. Hist. Sacr Petavius l. XII. de doctr. tempor. cap.* 32. *& seq. Simon Hist. crit. du V. T. lib. I. cap.* 9. *Du Pin Dissert. prælimin. sur la Bible. Joh. Gottl. Carpzovii Introductio ad libr. Prophet. Bibl. V. Test.*

DANIEL, de twede zoon van David, koning van Israël, en Abigaïl de Carmelitische. Hy was een van die hem te Hebron geboren waren. I. *Chron.* III. 1.

DANIEL, een Jood uit het priesterlyke geslacht, afkomstig van Ithamar, keerde met Esdra weder uit de Babylonische gevangenisse. *Esdr.* VIII. 2.

DANIEL wierdt van een kloosterling koning van Vrankryk. Zie CHILPERIK de II.

DANIEL, groothertog van Moscovië, bragt den setel van zyn ryk naar Moscow over, welke stadt hy met muren omringde, en daar een kasteel liet bouwen, zynde de eerste, die den naam van groothertog van Wolodimir en Moscouw aannam. Hy hadt tot zyn navolger Jan Kaletri.

DANIEL, aartsbisschop en keurvorst van Ments, was uit het adelyke geslacht der *Brendels van Homburg*, geboren in 't jaar 1523. Hy wierdt zeer jong Domheer te Spiers, en kort daar na Scholasticus. Als hy in 't jaar 1555 op den ryksdag te Augsburg was, overleedt Sebastiaan, aartsbisschop van Ments, wanneer hy, als Domheer van dat aartsticht, schielyk te rug geroepen wierdt, om de verkiezing van een nieuwen keurvorst by te wonen, die boven zyne verwachting op hem zelf viel. In 't jaar 1559 woonde hy den ryksdag te Augsburg wederom by. In 't jaar 1561 begon hy te Ments een Jesuiter Collegie te stichten. In 't jaar 1562 kroonde hy den Roomschen koning Maximiliaan den II te Frankfort aan den Mayn. In 't jaar 1573 rechtte hy te Heiligenstadt in 't Eiksveldt een Jesuiter Collegie op. Verder loste hy verscheide verpande goederen in, waar onder Horberg en Wirbsen waren. Hy herbouwde het vervallen kasteel S. Martinsburg. Daar by bragt hy de twee graafschappen Reinek en Koningstein aan zich. Met de eerstgenoemde wierden de graven van Nostitz beleent, en het laatstgenoemde met het aartsticht vereenigt. In 't jaar 1575 zette hy Rudolphus den II te Augsburg de Roomsch-keizerlyke kroon op. Na dien tydt onthieldt hy zich gestadig te Aschaffenburg, tot dat hy in 't jaar 1582 op zyn geboortedag overleedt. By zyne begravenis zegt men heeft by lichten dage een helder-blinkende sterre boven de Domkerke gestaan. *Brusch. de Episc. Serrar. de reb. Mogunt.*

DANIEL, een monnik van Raïthe by de Rode zee, schreef het leven van S. Jan Climacus, die Surius en Bollandus op den 30 Maart brengen. De kardinaal Baronius meldt 'er ook van, schryvende over de Roomsche Martelaarsrol, en sprekende van S. Jan Climacus op den dag daar de Grieken zyn feest op vieren. Daniel, zegt hy, heeft het leven en de deugden van dezen oudvader beschreven, *op den* 30 *Maart.*

DANIEL, een monnik, en navolger van de strenge levenswyze van S. Simeon Stylites, klom op een hogen pylaar, die aan den mondt van de Zwarte zee opgerecht was. Gennadius, bisschop van Constantinopel, zyn deugtzaam leven verstaan hebbende, maakte hem priester. Hy verloste, zegt men, eene van den Duivel bezetene vrouw, die hem gelastert hadt, en deedt een groot getal wonderen, naar het verhaal van den schryver van zyn leven. Surius stelt hem op den 11 December. *Baronius in Mart. in Ann. Chr.* 446. *n.* 19. 460. *n.* 20. 489. *n.* 4.

DANIEL, een Syrisch leeraar, van gezindheit een Jakobiet, heeft een korten inhoudt van de kerkwetten der Jakobiten in 't Arabisch geschreven, de welke door Abraham Ecchellensis, die daar een afschrift van hadt, is overgezet. *Ebed Jesu Lyst der Chaldeeusche schryveren.*

DANIEL BAR MARIAM, een Syrisch schryver, heeft eene kerkelyke Historie in vier boeken geschreven, en nog een ander boek van de tydrekening. *De zelve.*

DANIEL, (ARNOLD) van Tarascon, edelman en dichter uit Provence, leefde in de XII eeuw, onder de regering van Ildefonsus of Alfonsus den I van dien naam, graaf van Provence. Eenigen zeggen, dat hy van Montpellier was; anderen van Limoges; zelfs zyn 'er, die menen, dat hy in Perigord geboren is. 't Is zeker, dat hy van Tarascon was. Hy heeft verscheide werken in dicht geschreven, die Petrarcha groten dienst gedaan hebben; en die vermaarde dichter beroemde zich Arnold Daniel, van wien hy met lof spreekt, na te streven: want tellende in 't 4 *kap.* van de *Zegepraal der Liefde* de beruchte dichters op, bekent hy, dat Arnold

nold Daniel onder die van zyne landaardt de beste is. Zie daar zyne woorden:

Fra tutti il primo Arnoldo Daniello
Gran Maestro d' Amor, ch'a la sua terra
Ancor fa honor col dir polito, e bello.

Dantes spreekt 'er ook met groten lof van. Onder zyne werken komt het gene hy tegen de dwalingen van 't Heidendom geschreven heeft meest in aanmerking. Hy heeft ook nog een zedekundig werk geschreven, en het zelve aan koning Philippus Augustus opgedragen. Deze grote man stierf omtrent het jaar 1189. *Dantes Cant. 26. del Purg. Nostradamus Hist. de Provence, & Vies de Poet. Provenc. La Croix du Maine & du Verdier Vauprivas Bibl. Franç.*

DANIEL, (Gabriel) geboren te Rouaan in 't jaar 1667, heeft zich in 't jaar 1697 onder de Jesuiten begeven. Hy heeft de jeugt op verscheide plaatsen in de beschaafde taalkunde, welsprekendheit, wysgeerte, en daar na in de Godgeleerdheit onderwezen. Naderhandt de schooloeffeningen verlatende, heeft hy over verscheide stoffen geschreven, *Een proefstuk van de Historie van Vrankryk, in* 4, bevattende de regering van Clovis en des zelfs kinderen, verrykt met verhandelingen en aantekeningen. *Eene reize van Descartes door de wereldt.* Dit boek is door een leeraar te Oxfort in 't Engelsch, en door Dominico de Georgio in 't Italiaansch vertaalt. *Nieuwe zwarigheden aangaande de kennisse der dieren.* Dit werk is in 't jaar 1703 in een nieuwen druk by de Wereldreize van *Descartes* gevoegt. *Een antwoordt op de Provinciale brieven*, onder den naam van *Zamenspraken tusschen Cleander en Eudoxus.* Dit werk is binnen den tydt van twee jaren elf of twaalf malen herdrukt. Het is door vader Jouvenci in 't Latyn, en daar na in 't Italiaansch, Engelsch en Spaansch overgezet. *Twee brieven van den abt *** aan Eudoxus*, aangaande de nieuwe verdediging der Provinciale brieven. *Tien brieven aan vader Alexander*, in welke hy de gevoelens der Thomisten en der Jesuiten over de probabiliteit en de genade tegen malkander stelt. Ze zyn door vader Jouvenci in 't Latyn overgezet en te Augsburg gedrukt. *Stelling van Lodewyk van Leon, nopende het laatste Pascha van onzen Heere Jesus Christus, nevens eene verhandeling, en aantekeningen over de leere en practyk der Quarto-Decimanen. Verdediging van S. Augustinus tegen een boek* aan den Heere de Launoy toegeschreven. Vier *Brieven*, een aan vader Cloche van de Dominikanen; en drie aan vader Serry, ter gelegenheit van de verdediging van *S. Augustinus. Godgeleerde verhandeling aangaande de werkzaamheit der Genade, in 2 delen.* In het twede antwoordt hy op het boek van vader Serry, genaamt *Schola Thomistica vindicata. Vertoning aan myn heer den aartsbisschop van Rheims over des zelfs bevelschrift van den 15 July 1697.* Dit werk is dikwils herdrukt. Het is door vader Jouvenci in 't Latyn overgezet en uitgegeven. *Dissertatio de Judiciis Criticorum & nuperi interpretis Gallici super loco S. Chrysostomi Homilia 3. in Epist. ad Hebr.* Vader Daniel heeft onlangs *de Historie van Vrankryk in III delen in fol.* uitgegeven, 't welk naderhandt in den jare 1720 door R. en G. Wetstein en Compagnie in quarto zeer vermeerdert van den schryver is herdrukt. Ook heeft hy een werk geschreven van de Fransche oorlogen, het welk by de zelve boekverkopers in den jare 1724 in II Deelen in quarto gedrukt is. Hy is mede overste van 't Professiehuis der Jesuiten te Parys geweest.

DANIEL, (Margaretha) vrouw van Renatus Rondeau, uit het vlek Plessé, in 't Markgraafschap Blin. Men zegt, dat deze vrouw in 't jaar 1685 omtrent den 18 October zwanger geworden zynde, en haar kindt op Vrouwendag daar na gevoelt hebbende zich bewegen, op Goeden Vrydag drie maal een geschreeuw uit haar ligchaam heeft horen voortkomen. Van dien tydt af zegt men heeft het kindt by vervolg dagelyks drie, en zomtyds vier of vyf, tot acht en negen malen geschreeuwt, en dat gelyk een nieuwgeboren kindt, doch zomtyds met zulk een geweldt, dat men de borst en den buik van deze vrouwe zag opzwellen, als of zy stikken zou. *Journal des sçavants. Journal de Medecine de Paris.*

DANIEL, *van Volterre* of *Ricciarelli*, een schilder. Zie Ricciarelli. (Daniel)

DANIEL *van Winchester*, bisschop van die stadt in Engelandt, was een tydgenoot van Beda in de VIII eeuwe. Hy heeft eenige Historische werken geschreven, de welke zyn: *Verrechtingen der Zuid Saxen; Historie van zyn landschap; van 't eilandt Wight; 't Leven van S. Cedda Bisch.* enz. Verscheide schryvers maken gewag van dezen Daniel, die, zyne kerk 42 jaren bestierd hebbende, in 't jaar 746 stierf. Baronius haalt een brief aan, dien deze Daniel tot onderwyzing der ongelovigen aan S. Bonifacius geschreven heeft. *Balæus & Pitseus de script. Anglic. Baronius A. C. 724. Vossius l. II. de Hist. Lat. c. 28.*

DANIEL, (Wouter) een kloosterling van de Cistercienser orde in de XII eeuw, stierf omtrent het jaar 1170. Hy heeft verscheide dingen geschreven: *Van de ontfangenisse der Maagdt Maria; van der zelver Maagdom; van de ware vriendschap* enz. *Pitseus de Script. Angl. Carel de Visch Bibl. Cistert.*

DANIELOWIZ, een adelyk geslacht in Litthauwen, onderscheiden van een adelyk geslacht van dien naam in Polen, omtrent het midden der voorleden eeuwe uitgestorven, bezit zyne goederen in het Woiwoodschap Minskie, en wordt reets in de ryksdagsacten te Hrodlo op den jare 1413 vermeld. Uit het zelve is afkomstig Alexander *Danielowitz*, prins van Menzikof, wiens vader een Russich opperbevelhebber onder 't regiment van Semonowsky is geweest. Hy zelf kwam zeer jong in Czaarschen dienst, reisde naderhandt met den Czaar Pieter Alexowitz naar Duitschlandt, Hollandt en Engelandt, en bragt het door zyne trouwe diensten zo verre, dat hy des zelfs eerste gunsteling, generaal veldmaarschalk over alle des zelfs legers, opperhofmeester van den kroonprins, opperpresident van alle Collegien, ridder van den Poolschen witten arendt, enz. enz. geworden is. De keizer Leopoldus verhief hem tot ryksgraaf, waar op in 't jaar 1705 de vorstelyke waardigheit is gevolgt. *Orb. Polit. T. III.*

DANKS, (Frans) een Amsterdammer en fraai historieschilder, bygenaamt Schildpadt, maalde zeer geestige kleine beeldtjes, vol gewoel, die wel getekent, kunstig geschikt, en natuurlyk gedaagt waren. Hy maakte in den jare 1676 een bootzeersel van den tydt, waar naar op de Heeregraft te Amsterdam tusschen de Heerestraat en Brouwersgraft het afbeeldsel boven de deur van een onderhuis in steen uitgehouwen is, met het byschrift van: Myn glas loopt ras. Uit het lofdicht van J. Koenerding op de beeldtenis van de grote dichteresse Catharina Questiers heeft hy ook pourtretten geschildert. Het zelve luidt:

Dus maalde Danksen *handt de schrand're Katharyn*
Met verw en met pençeel, dat niet van 't leven scheelde
In schoonheits glans en blos; doch dit is maar de schyn
Van haar, die hy niet kon naturelyk verbeelden
Met 't vruchtbaar-ryp verstandt, waar met zy rustig tart
Ireen en Myroos konst, wiens luister, naam en ende
Zo dra ons Ystroom zag dit grootze en wyze hart,
Want ze is Apollôs styl, en roem van Lukas bende.

Houbrakens Schoub. der Nederl. schild. en schilderess. III. *Deel.*

DANN, *Tannes*, of *Thann*, een stedeke, met een daar onder gehorig ampt in de Sundgau, digt aan de grenzen van de Opper-Elzas en 't gebiedt der abdye Murbach, aan de rivier Thur, tusschen Sennen en S. Damarin gelegen. Niet verre van daar op een berg legt een fraai kasteel, Engelburg genaamt. By de voorstadt, Kettenbach genaamt, is de berg Rang, op welken zeer goede wyn wascht, dien men daar van daan Rangwyn noemt.

DANNA, van anderen DAMNA genoemt, is eene stadt in den stamme Juda, in 't gebergte gelegen. *Jos.* XV. 49.

DANNEBERG, een Luneburgsch kasteel, stadt en graafschap aan de Jetze of Jetzel, die daar niet verre van daan in de Elve loopt. De laatste graaf Nicolaus zou de zelve in 't jaar 1303, of 1312, aan Otto den strengen, hertog van Luneburg, verkocht hebben. Naderhandt is het kasteel aan andere heeren gekomen, die zich op het roven toegelegt hebben. Hier over bezwaarden zich inzonderheit de steden Hamburg en Lubek by keizer karel den IV, op wiens bevel hertog Albrecht van Saxen en Luneburg, als mede Rudolph, hertog van Saxen, het kasteel in 't jaar 1376 omverre gehaalt, en op nieuw onder 't Luneburgsche gebiedt gebragt hebben. Te dier tydt stonden slechts eenige visschers huizen by 't kasteel, doch naderhandt is de plaats tot een tamelyk stedeke aangegroeit. Van 't jaar 1566 tot 1636 is de stadt met de daar toe behorende ampten, en het daar by gelegen graafschap Luchow, van hertog Hendrik, den stamvader van 't nieuwe Brunswyksche huis, en des zelfs zone Julius Ernestus, als een byzonder vorstendom bezeten. Na zyne doodt is dit vorstendom op des zelfs broeder, hertog Augustus, en van dien op hertog Rudolf Augustus gevallen, die het zelve in 't jaar 1671 aan Georg Willem, hertog van Zelle, voor 't gene hy op de stadt Brunswyk en 't klooster Walkenried te eisschen hadt, overgelaten heeft, zo dat het thans den keurhuize van Hannover toebehoort. Het vorstelyke kasteel legt bykans midden in de stadt, en is met een hogen toren van gebakken steen, en andere gebouwen wel voorzien. In eenen ouden toren, die op de plaats van 't kasteel staat, zou eertyds Christiernus, koning van Denemarken, gevangen gezeten hebben. De stadt Danneberg is, gelyk reeds gezegt is, veel jonger dan 't kasteel, en heeft in 't jaar 1608 door brandt grote schade geleden. De plaats heeft een vetten en vruchtbaren grondt, en dryft groten handel met grof linnen, Pechtling genaamt, 't welk in menigte naar Hamburg, en van daar naar Engelandt en Noorwegen gezonden wordt. *Zeiler. Topogr. p. 71. seq. Script. Brunsvic.*

DANSSEN, of DANSSERYEN, zyn wel gepaste sprongen en treden, die naar de maat gedaan worden; regelmatige en naar de kunst gemaakte bewegingen des ligchaams, op 't geluidt van een viool, of van de stem. Lucianus, in zyn zamenspraak *van de Danssen*, zegt, dat ze al zo oud zyn als de wereldt, en dat ze te gelyk met de *liefde* begonnen hebben. Een bewys daar van, zegt hy, is de netgepaste beweging der hemel-lichten, de verscheide ontmoetingen der vaste en dwaal-sterren: want deze goddelyke kunst, die met der tydt verbetert is, heeft haren oorspronk van de beweging der hemelen en der zelver overeenstemmende geluidt. Men moet, ter eere van Lucianus, geloven, dat hy heeft willen boerten, toen hy zulke beuselingen voor den dag bragt. Men zegt, dat Rhea de eerste was, die behagen schepte in het danssen, en dat zy hare priesters, zo in Creta als Phrygië, daar in onderwees; en deze uitvinding was haar niet ondienstig: want al springende en danssende hebben zy Jupiter, dien zyn vader Saturnus wilde opeeten, het leven behouden, zo dat die godt het leven aan het danssen verschuldigt is. Doch het was in dien tydt eene krygsoeffening, die geschiedde met de degens en spiessen tegen de schilden aan te slaan. Pyrrhus was de uitvinder van een dans, die van gewapende jongelingen gedaan wierdt; gelyk by 't woordt *Pyrrische dans* breder gezegt wordt.

De Lacedemoniers, nadat ze deze kunst van Castor en Pollux geleert hadden, oeffenden de zelve zo zorgvuldig, dat ze niet dan danssende naar den klank van een fluit in den strydt gingen; zo dat men zeggen mag, dat zy een gedeelte van hunnen roem aan

het danssen verschuldigt zyn. Een fluitspeelder in 't midden van hen staande, begon den dans al speelende, en zy volgden hem in een fraaie order met honderderlei oorlogs-gebaarden. 't Zelfde wierdt in den dans, *Hormus* genaamt, in acht genomen. Dit was een ronde dans, bestaande uit jonge lieden van beide kunnen, daar de jongman den dans met mannelyke en in den oorlog passende gebaarden begon, en de maagdt hem met zedige treden volgde, om de sterkte en de zedigheit met malkander te paren. Zy hadden ook nog eenen anderen dans, die barrevoets geschiedde, zonder te spreken van de gene, die Homerus in het schildt van Achilles vertoont, daar Dedalus de schone Ariadne in oeffent; noch van de twee springers, die vooraan gaan, en gevaarlyke sprongen doen. De Thessaliërs maakten zo veel werk van 't danssen, dat hunne voornaamste overheden daar den naam van kregen, en *Proörchestes*, dat is *voordanssers*, genoemt wierden: want men leest nog heden dit opschrift op hunne pronkbeelden; als mede dit, *Ter eere van zo een*, omdat hy in den strydt wel gedanst, dat is, zich daar mannelyk in gedragen heeft. Te Delos wierdt geen offerhande zonder danssen verricht, en de voornaamste jongelingen voerden den dans, onder 't geluidt van fluiten en lieren, aan. De Indianen bidden de zonne al danssende aan, en hebben geen anderen uiterlyken Godsdienst, dien zy by het op-en ondergaan van dat hemellicht in 't werk stellen. De Moren gingen al danssende ten stryde, en eer zy hunne pylen, die gelyk stralen rondom hun hoofdt staken, afschoten, sprongen en dansten zy om den vyandt te verschrikken. De Egyptische fabel van *Proteus* verbeeldt een uitnemend dansser, die honderderlei bewegingen maakte, en wiens buigzaam ligchaam en vernuftige geest alle dingen wist na te bootsen. „ Ik slaa (vervolgt *Lucianus*) verscheide soorten van danssen met hunne namen en uitvinders over, myn toeleg slechts zynde om het vermaak en de nuttigheit van deze oeffening, inzonderheit zedert den tydt van Augustus aan te tonen. Ik heb van de Phrygische dansseryen, die onder 't zuipen verricht worden, niet gesproken, daar men naar 't geluidt van een fluit boeren ziet danssen en springen, 't welk een moeielyke en vermoeiende dans is, die nog op het landt in gebruik is". De dansseryen zyn by sommige volkeren in aanzien, en by andere in verachting geweest. Socrates leerde danssen van Aspasia. Die van Sparta en Creta gingen al danssende ten storm. In 't tegendeel verwyt Cicero Gabinius, een burgermeesterlyk man, dat hy gedanst hadde. Tiberius joeg al de danssers uit Rome. Domitianus zette eenige Raadsheeren af, omdat ze gedanst hadden. De ouden hadden driederlei soorten van danssen; de eene zedig en deftig, *Emmelia* genaamt, die met onze lage danssen overeenkomt; het twede, by hen *Cordax* genoemt, was vrolyk en dertel, overeenkomende met onze Galiardes, Voltes, Courantes en Gavottes; het derde, *Sicinnis* geheten, was tusschen dertel en zedig, en komt met onze Ronde-danssen meest overeen. Neoptolemus, de zoon van Achilles, leerde die van Creta een dans, *Pyrricha*, of *de gewapende*, genaamt, om 'er zich in den oorlog van te bedienen. Doch de fabel zegt, dat de Cureten dezen dans uitgevonden hebben, om den kleinen Jupiter met hunne degens, daar zy mede op de schilden klopten, te vermaken. Numa heeft ook eenen dans voor de Salii, priesteren van Mars, ingestelt, die hunnen dienst gewapend deden; en uit deze twee danssen heeft men 'er een gemaakt, die der maakgekken of potsemakers genaamt, daar de danssers kleine lyfjens aan hebben met vergulde stormhoeden, bellen aan de benen, met schildt en degen in de handt. Thoinot Arbeau heeft ons in zyne *Dans-beschryving* daar de maat van gegeven. Lucianus heeft een heel boekje, en Julius Pollux een hoofdstuk van de dansseryen geschreven. Athenæus, Cœlius Rhodiginus, en Scaliger spreken 'er mede van. Sommigen schryven het uitvinden van de danssen Minerva toe, die na 't vernielen der Reuzen van blydschap danste: andere aan Castor en Pollux. Zedert eenige jaren zyn 'er in 't Fransch twee geschriften van de *Dans-kunde* uitgekomen, waar in men door zekere merktekenen de treden, de maat, en de wyze, hoe 't geluidt en de bewegingen malkander ontmoeten, zien kan.

Onder de ordonnantiën van Bonifacius, aartsbisschop van Ments en martelaar, by Labbé in het zesde deel zyner kerkvergaderingen opgegeven, wordt in het XXI artykel gezegt: *Het is niet geoorlooft dansseryen van wereldsche personen in de kerken te houden: want daar staat geschreven: myn huis zal een huis des gebeds genoemt worden.* Dit heeft gelegenheit gegeven om deze Godsdienstige oeffening by de schryveren der kerkelyke oudheden verder na te speuren. De geleerde Huet, bisschop van Avranches in Vrankryk, schryft in zyne verhandeling van de dansseryen der ouden (*des ballets des anciens*) niet alleen, dat de zelve van ouds by Heidenen en Joden een gedeelte van den Godsdienst uitmaakten: ook zyn ze in de geheiligste plechtigheden des Christendoms metter tydt ingeslopen, en gaan nog hedendaags by sommige Roomschgezinden in zwang, ja in Spanje noch Portugal worden eenige plechtige ommegangen zonder dansseryen gedaan; ook schynen ze nog omtrent de twaalfde eeuwe in Vrankryk in zwang gegaan te hebben, naardien Odo of Eudo, toen ter tydt bisschop van Parys, zynen priesteren ernstig belast, alle moeite en zorge aan te wenden om de zelve uit te roeien. Maar niet alleen pleegde men de dansseryen in ernstige plechtigheden, maar men voerde met de zelve ook belagchelyke fratzen in de kerken, inzonderheit op sommige plaatsen, daar eenige jonge gasten en losbollen op den eersten dag van 't jaar iemandt uit hun midden tot bisschop verkozen, die vervolgens den kerkendienst in bisschoplyk gewaadt verrichtte, terwyl de andere knapen op verscheide spottige wyzen verkleed en door allerhande momaangezichten onbekend geworden, in de kerke sprongen en dansten, zongen en speelden, aten en dronken, en veelderlei potzen aanrechtten, en zelfs de lappen van verslete schoenen in brandt staken, en daar mede als wierookten; alle welke vertoningen, hoe zeer ook tegengegaan, nog wel twee honderd jaren na gemelden bisschop Eudo in gebruik gebleven zyn, uitwyzens de besluiten van de Sorbonne, in den jare 1444 genomen, welke te vinden zyn achter de werken van *Petrus Blæsensis.*

DANTE, een stedeke op de kust van Congo in Morenlandt, op de grenzen van het koninkryk Angola, alwaar de Portugezen eene vesting hebben. Men vangt daar sardinjes, die meer dan een voet lang zyn. *Maty Dict. Geogr.*

DANTECOURT, (JAN BAPTISTA) Reguliere kanunnik van S. Augustinus in de vergadering van S. Genoveva, eertyds kancelier van de hogeschool te Parys, en Parochiepriester van S. Etienne du Mont te Parys, was door zyne welsprekendheit en geleerdheit vermaard. Hy heeft twee Bewysschriften uitgegeven, waar in hy aan zyne orde den voorrang boven de Benedictyner monniken in de staten van Burgondië toeschryft, en een boek van kerkelyke verschilstukken, onder den naam van *Verdediging der kerke*, tegen het boek van den heere Claude, *Verdediging van de Reformatie* genaamt, en in 't jaar 1689 te Parys gedrukt. *Du Pin Bibl. des Auteurs Eccles.* XVII. *sie le.*

DANTES ALIGHERI, een der voornaamste Italiaansche dichters, is te Florence den 27 Maart 1265 geboren. Hy was van goeden huize, en wierdt zeer zorgvuldig in alle fraaie wetenschappen onderwezen. De vermaarde Brunetti, een van de fraaiste geesten van dien tydt, was een van zyne leermeesters. Eenigen zeggen, dat zyn rechte naam geweest is *Dantes d'Alighieri del Bello*, en dat *Alighieri* de naam van zynen vader was, en *Bello* die van zyn geslacht. De naam van onzen dichter was eigentlyk *Durantes*, waar van men, toen hy een kindt was, by verkorting dien van *Dantes* gemaakt heeft. Hy liet de neiging, die de natuur hem tot dichten gegeven hadt, al vroeg blyken; en omdat hy, zo haast zyne jaren het medebragten, verlieft wierdt, heeft hy in zyne jeugt dapper vaarzen gemaakt. Zyn eerste vuur besteedde hy tot minnedichten, maar naderhandt ondernam hy een ernstiger werk, 't welk hy met Latynsche vaarzen begon, en met Italiaansche eindigde. Hy deedt wel, dat hy zyn werk van zyne moederspraak maakte, alzo hy in de Toskaansche dichtkunde uitmuntte, daar die van 't oude Rome hem niet gemakkelyk vloeide. Hy zou gelukkiger geweest zyn, hadt hy zich nergens anders mede gemoeit; want eerzuchtig zynde, en zelfs de grootste ampten van de Republyk bedient hebbende, wierdt hy onder de puinhopen van de factie, die hy omhelsde, verplettert. De stadt Florence, in twee factiën verdeelt, de eene genaamt *de Witten*, meest Gibellinen, en de andere de *Zwarten*, of Guelfen, was tot zulk eene wanorder gebragt, dat paus Bonifacius de VIII in 't jaar 1301 Karel van Valois, broeder van koning Philippus den schonen, derwaarts zondt om de rust te herstellen. Hier toe wierdt geen beter middel gevonden dan de factie der Witten te bannen. Dantes, die van deze laatste was, hoewel anders een Guelf, was daar mede onder, en kon, wat moeite hy ook deedt, nooit weder in zyn vaderlant komen. Hy verdroeg dit ongeval niet geduldig, maar verhaalde zich op Karel van Valois, die deze onrechtvaardigheit niet belet hadt, en zocht zich zelfs aan 't geheele huis van Vrankryk, zeer lasterlyk van deszelfs oorsprong sprekende, te wreken. Hy stierf in de maandt van Julius des jaars 1321 in zyne ballingschap, in den ouderdom van 56 jaren, en hadt kort voor zyne doodt de krachten van zyn eigen grafschrift te maken, aldus luidende:

> *Jura Monarchiæ, superos, Phlegethonta, lacusque*
> *Lustrando cecini, voluerunt fata quousque.*
> *Sed quia pars cessit melioribus hospita castris*
> *Auctoremque suum petiit, felicior astris*
> *Hic claudor Dantes, patriis extorris ab oris,*
> *Quem genuit parvi Florentia mater amoris.*

Men merkt van hem aan, dat de verbittering op zyn vaderlandt hem nieuwe krachten gegeven, en hy in zyne ballingschap de beste dingen geschreven heeft. Zyn voornaamste werk is een gedicht, *Blyspel van de helle, het vagevuur, en 't Paradys* genaamt, 't welk stof tot vele lof-en hekelschriften gegeven heeft. Het begrypt dingen, die aan 't Roomsche hof niet aangenaam waren, en die schynen te zeggen, dat Rome de setel van den Antichrist is. Zyn boek *de Monarchia*, waar in hy beweert, dat het gezag des keizers niet van den paus afhangt, heeft hem voor een ketter doen verklaren. Petrarcha zegt, dat zyne spreekwyzen teder en verwonderlyk zyn; doch dat zyn leven daar niet mede overeenstemt. Christoffel Landini en Alexander Vellutelli hebben verklaringen over zyne gedichten geschreven. Verscheide schryvers hebben zyne gedachtenis met lykdichten vereert. In 't begin der XVI eeuw liet Bernard Bembo, vader van den kardinaal, landvoogdt van Ravenna zynde, het graf van Dantes, dat vervallen was, op nieuw van marmer oprechten, en men heeft 'er dit opschrift op gehouwen:

> *Exigua tumuli, Dantes, hic sorte jacebas,*
> *Squalenti nulli cognite pene situ.*
> *At nunc marmoreo subnixus conderis arcu,*
> *Omnibus & cultu splendidiore nites.*
> *Nimirum Bembus, Musis incensus Etruscis,*
> *Hoc tibi, quem in primis hæ coluere, dedit.*

Deze dichter vondt in zyn ongeval nog al voorname vrienden: doch hy wist hunne gunst niet wel te bewaren: want hoewel hy vry wel zwygen kon, gaf hy echter zyne tong somtyds al te ruimen toom. Men zegt van hem, dat hy eens onder 't vertonen van zeker spel door 't lezen van een boek zo verrukt was, dat hy met

met eede verklaarde van 't ganfche fpel niets gehoort noch gezien te hebben. De geleerden zyn het echter met elkander niet eens in het oordeelen over de gedichten van Dantes, wetende niet te bepalen, of men zynen fchryfftyl zal nemen voor dien van het blyfpel of treurfpel, of voor dien van het hekeldicht. *V. il Boccalini Cent. 1. Ragguagl.* 98. Daar wordt van hem getuigt, dat hy der Latynfche fprake niet machtig was. *Ang. Decembr. L. I. de Polit. Liter. p.* 29. *L.* 5. *p.* 471 *fqq.* Men zie wyders *il Tolomei I. lettera* 9. *pag.* 10. *Jovius Elog. Doct. pag.* 7. *Volaterranus L.* 21. *pag.* 770. 771. Zyne gedachtenis is van Marullus met dit fraaie gedicht verheerlykt:

> *Quis facer hic Erato vates dic aurea? Dantes*
> *Aliger. at vocis quod genus & numeri?*
> *Vox patria illa Viro numeros fine nomine nuper*
> *Mifcrat auctoris Sicelis Aethna fui.*
> *Materiam nunc ede: animarum horrenda piacla,*
> *Quodque iter ad fuperos, ad Styga quodque ferat,*
> *Unde domo? veterem agnofcit Florentia alumnum,*
> *Ecquae tot merces dotibus? exilium.*
> *Heu fortem indignam, & virtutibus invida fecla!*
> *Quamvis cui virtus contigit, & patria eft.*

Papyrius Maffon fchryft, dat hy eenen zoon nagelaten heeft, die zich te Verona neêrzette, en wiens afkomelingen vermaard waren. De namen van zyne twee boelen, Gentucca en Beatrix Portinaria, zyn beter bekend dan die van zyne drie huisvrouwen. *Villani lib.* 9. *cap.* 135. *S. Antonin. tit.* 21. *cap.* 5. §. 2. *Trithem. rer. memor. lib.* 2. *c.* 4. *Papyr. Maffon Elog. T.* II. *pag.* 27. *Rubeus Hift. de Raven. l.* 6. *Bartoli lib.* I. *de iniquit. Spondanus. A. C.* 1301. *n.* 4. 1291. *n.* 7. *&c.*

DANTES, (IGNATIUS) zoon van Julius, en kleinzoon van Petrus Vincentius Dantes, is te Perufia geboren, en heeft zich in 't klooſter van S. Marcus te Florence in de Dominikaner orde begeven. Hy was een fchrander wysgeer en Godgeleerde, doch nog groter wiskunftenaar. Hy wierdt van Cosmus den I naar Florence beroepen, om hem de wereldkloot en de fchriften van Ptolomæus te verklaren. Hy las in 't openbaar over die dingen, en hadt op de hogefchole te Bononië, daar hy de aard-en wereldbefchryving verklaarde, vele toehoorders. Te Perufia wedergekomen zynde, maakte hy een fchone kaart van die ftadt en 't omleggende gebiedt. Zyn gerucht bewoog paus Gregorius den XIII, dat hy hem naar Rome beriep, en hem het maken van eenige landkaarten en platte gronden aanbeval, die hy zo tot des zelfs genoegen vervaardigde, dat hy hem daar het bisdom van Alatri voor gaf, waar van hy terftondt bezit nam. Doch Sixtus de V, navolger van Gregorius den XIII, beriep hem wederom naar Rome, om zich van hem te bedienen. Zo als Dantes zich tot die reize gereed maakte, verrafte hem de doodt in zyn 49 jaar op den 19 October 1589. Hy is in zyne bisfchoppelyke kerk begraven. Men heeft van hem eenige godvruchtige werken in 't Italiaanfch, namentlyk, *Le nov. Rupi*; *Le Similitudini di facri & pietofi affetti al Calice*; *Afpirationi di f. Morte.* Te Florence heeft hy in 't jaar 1569 zyn boek van 't maken en gebruik van 't *Aftrolabium* uitgegeven. Hy heeft ook aantekeningen gemaakt over de *Sphera* van Sacrobosco, het *Aftrolabium*, en het algemeen *Planifpherium.* Verder heeft hy een wereldkloot gemaakt in vyf kaarten. Voeg daar by zyn gezichtkunde van Euclides en Heliodorus Lariffeus, en zyne verklaring over de twee regels van Jacobus Barozzi, in 't jaar 1583 te Rome gedrukt onder den naam van *Commentario alle regole della profpettiva di Jac. Barozzi.* Voffius heeft dezen fchryver niet gekent. *Oldoïnus Athen. Auguft. Ughell. Ital. facr. T. I. Fernand. Concert. Prædicat. Font. Theat. Dominic. p.* 117. *& Hift. Prov. Rom. p.* 364.

DANTES, (JOHAN BAPTISTA) van Perufia, was een groot wiskunftenaar, en daarom *Dedalus* bygenaamt. Eene van zyne fynfte uitvindingen was, dat hy zich vleugelen maakte, die zo wel met de zwaarte zyns ligchaams geëvenaart waren, dat hy 'er meê kon vliegen. De proef, die hy 'er meê deedt over 't meir van Perufia, viel zo wel uit, dat hy zich verftoutte het vermaak van dat gezicht aan de ganfche ftadt te geven. De tydt, dien hy daar toe verkoos, was het bruiloftsfeeft van Bartholomeus d'Alviane met de dochter van Jan Paulus Ballioni. Toen al het volk op de grote plaats byeen was, kwam Dantes, heel met pluimen bedekt, en met twee grote vleugels zwaaiende, midden door de lucht aanvliegen: doch by ongeluk brak het yzer, daar hy de eene vleugel meê beftierde, aan ftukken. Toen was hy de zwaarte van zyn ligchaam niet langer machtig, en viel op de kerk van onze lieve Vrouwe, en brak zyne dye: doch die wierdt door de wondhelers wederom gezet. Naderhandt wierdt hy naar Venetië tot hoogleeraar in de wiskunde beroepen. Hy ftierf aan eene ziekte, eer hy 40 jaren oud was. Men twyfelt niet, of hy is van 't geflacht der Dantes te Perufia geweeft; hoewel Oldoïnus noch van zyn geflacht, noch van zynen leeftydt iets meldt. *Oldoïnus Athen. Auguft.*

DANTES, (JULIUS) een zoon van Petrus Vincentius Dantes, was wel bedreven in de bouw-en wiskunde. Hy heeft een boek gefchreven *de Alluvione Tyberis*, en aantekeningen *in Ornamenta Architecturæ.* Hy ftierf in 't jaar 1575. *Oldoïn. Athen. Auguft.*

DANTES, (PETRUS VINCENTIUS) vader van den voorgaanden, was van Perufia, en uit het geflacht der *Rainaldi.* Hy was een man van veel verftandt, die niet alleen de talen, maar ook de wiskunft, en byzonder de bouwkunde wel verftont. Hy maakte zulke fraaie vaarzen, in navolging van dien vermaarden dichter *Dantes Aligheri*, van wien hier voor is gefproken, dat men oordeelde, dat hy de verhevenheit van dien groten geeft eenigzins deedt herleven. Zelfs gaf men hem den bynaam van *Dantes*, 't welk zyn geheel geflacht zo zeer behaagde, dat zyne nakomelingen den naam van *Rainaldi* verlaten, en dien van *Dantes* aangenomen hebben. Petrus Vincentius heeft eenige werktuigen uitgevonden, die de kenners hoog achten. Hy heeft ook uitleggingen over de *Sphæra* van Jan de Sacrobofco gefchreven. Hy ftierf in een hogen ouderdom in 't jaar 1512, en liet een zoon, met name *Julius*, en eene dochter, *Theodora* genaamt, na. *Oldoïni Athen. Auguft.*

DANTES, (THEODORA) dochter van de voorgaanden, zich in 't jaar 1497, wanneer de ftadt Perufia door de peft zeer geplaagt was, op het landt begeven hebbende, wierdt van haar vader in alle wiskundige oeffeningen zo wel onderwezen, dat zy een aanzienlyke plaats onder de wiskunftenaars van haren tydt verdiende. Zelfs heeft zy boeken over die wetenfchap gefchreven, en die aan haren neef *Ignatius* met goeden uitflag geleert. *Oldoïni Athen. Auguft.*

DANTES, (VINCENTIUS) neef van de geleerde *Theodora*, daar zo even is van gefproken, broeder van *Ignatius*, en zoon van *Julius Dantes*, was geen onwaardige fpruit van zyn geflacht. Hy was een goed bouw-en wiskunftenaar. Daar by was hy in de beeldhouwery en fchilderkunft wel bedreven. Hy maakte te Perufia een pronkbeeldt van paus Julius den III. Philippus de II, koning van Spanje, wilde zich van hem bedienen om het Escuriaal te voltooien, en boodt hem grote jaargelden aan; doch zyne gezondheit liet hem niet toe die reize te doen. Hy bleef in zyne geboorteftadt, en leide zich op de dicht-en wiskunde. Hy heeft verfcheide dingen gefchreven, en onder anderen het leven der uitmuntende beeldhouwers. Hy ftierf te Perufia in 't jaar 1576, het 46 zynes ouderdoms. *Oldoïni Athen. Auguft.*

D'ANTHON. Zie JOHAN D'ANTHON.

DANTISCUS, (JOHAN) anders *a Curiis*, en met zyn rechten naam *Vlasbinder* genaamt, wierdt in 't jaar 1537, nadat hy eerft koninklyke geheimfchryver was geweeft, bisfchop van Ermelandt. Hy is de eerfte, die zich in 't jaar 1512 van de ftadt Dantzig op den koning van Polen heeft beroepen, 't gene te voren by de Pruiffifche fteden niet gebruikelyk was. Hy wierdt in verfcheide bezendingen gebruikt, en verkreeg door zyn verftandt en dichtkunde groten roem. Hy ftierf in 't jaar 1548. *Tretterus de Epifc. Warmienf. Jovius Elog. pag.* 297. *Kurike Chron. van Dantzig. Hartknoch Pruyff. Chron. p.* 459.

DANTUS. Zie ELDAD DANTUS.

DANTZIG, in 't Latyn *Gedanum* en *Dantifcum*, en in 't Poolfch *Gdansk*, is de gewigtigfte ftadt in Poolfch-Pruiffen, eene der vier voornaamfte Hanzeefteden, en onder de befte handelfteden van geheel Noorden te rekenen. Zy is groot, fterk, fchoon, en ryk, legt aan de Weiffel, welke rivier haar al den Poolfchen handel toebrengt, omtrent eene myl van de Ooftzee af, aan een inham, die eenen voortreffelyken haven, en tot vervoering der koopmanfchappen een zeer goede vaart heeft. Behalven de Weiffel heeft zy nog twee kleinder rivieren, als de Rodaure, en de Motlau, die door de ftadt lopen. De vaart fcheidt de ftadt in twee deelen, in het eene is een eilandt, daar de pakhuizen en korenzolders op zyn; het andere heeft 7 grote ftraten, die daar kruiswyze doorlopen, en op de kaay van de vaart uitkomen, die altydt vol fchepen legt, die daar uit alle gewesten van Europa komen. De kerken zyn 'er prachtig, en de huizen wel gebouwt. De inwoonders zyn meeft den Lutherfchen, en eenigen den Hervormden Godsdienft toegedaan, en de regering beftaat uit die twee gezindheden. De Roomfch-Katholyken worden 'er geduld. De Jefuiten hebben 'er ook een Collegie, hoewel buiten het ftads gebiedt in het zo genaamde Schotlandt. De merkwaardigfte dingen van de ftadt zyn de S. Marienkerk, het ftadhuis, het tuighuis, de beurs, de plaats van S. Dominicus, enz. De grootfte handel wordt 'er gedreven met granen, die daar uit Polen, de Weiffel af, gebragt, en van daar door ganfch Europa vervoert worden. Men zegt, dat 'er gemeenlyk 365000 laften in een jaar verhandelt worden. De Polen daarentegen verzorgen zich daar met lakens, zyde ftoffen, leder, papier, olie, zuiker, fpeceryen, en andere dingen, en is de Dominicus-jaarmarkt eene der aanzienlykfte Miffen van Europa.

Omtrent haren oorfprong zyn de fchryvers niet van een gevoelen. Men meent, dat de Denen ter plaatfe, daar nu Dantzig is, eene vefting aangelegt, en *Dans-wyk*, dat is der Denen burg, genoemt hebben. Dit woordt *Dans* fpreken de Pruiffen en Polen op zyn Sclavonifch uit *Gdan*, *Gdans*, en *Gdansk*. Daar uit is de Latynfche naam *Gedanum*, en de gemeene, *Dantzig*, voortgekomen. Anderen oordeelen, dat zy van de Gothen gebouwt is. De fchryver, die in de X eeuw het leven van S. Adelbertus heeft befchreven, zegt al, dat Adelbertus zich uit de ftadt Gedanie dieper in Pruiffen heeft begeven; hoewel men zegt, dat zy in oude tyden flecht, en ook door oorlog en brandt zomtyds verwoeft is geweeft. Echter mag men Subiflaus, kleinzoon van Suantiborus, in zo verre voor den ftichter dezer ftadt houden, om dat hy de voorgemelde vefting in 't jaar 1185 den Denen ontweldigt, de zelve vergroot en verbetert, en de plaats beter gebouwt heeft. In 't jaar 1209 was 'er de lakenhandel bloeiende, hoewel Dantzig toen flechts van hout was. Zedert hebben de Polen zich daar meefter van gemaakt, en Primiflaus heeftze tot eene ftadt verheven. De Teutonifche ridders hebbenze in 't jaar 1305 by verraffing ingenomen, en in 't jaar 1342 met muren omringt. Doch zy wierdt in 't jaar 1454 door Cafimir den III, koning van Polen, herwonnen, die den inwoonderen grote voorrechten en vryheden vergunde,

gunde. Hy ontfloeg ze van eene schatting, die zy betaalde, en gaf haar de bescherming der zee over, met verlot om eene schatting, *Zulag* genaamt, op allerlei waren te leggen. Hierom is het dat de Dantzigers zich in 't jaar 1637 stelden tegen de belasting, die koning Ladislaus-Sigismund op de goederen, die naar zyne nieuwe stadt *Uladislavia* gingen, gelegt hadt. Het recht des konings wierdt door Crusius zeer wel verdedigt; doch die van Dantzig beweerden, dat zy zonder hunne bewilliging aan gene Poolsche ryks-constitutien verbonden zyn, en dat die belasting regelrecht tegen hunne en 's lands voorrechten streedt. De liefde tot de vryheit heeft de Dantzigers de gevoelens van Luther doen omhelzen. Na dat Hendrik de III, koning van Vrankryk, het Poolsche ryk hadt verlaten, de troon ledig verklaart was, en een deel van de Republyk keizer Maximiliaan den II, en het andere Stephanus Bathori toeviel, koos Dantzig de Oostenryksche party: waar over zy van Batori in 't jaar 1567 op den ryksdag van Thoorn in den ban gedaan, en in 't jaar 1577 belegert wierdt. De stadt moest hem om vergiffenis bidden, trouwe zweren, schatting van haar haven betalen, hem zonder beding inlaten, en 100000 ryksdaalders boete geven, nevens 20000 andere tot herbouwing van de abdy Oliva, die de Dantzigers verwoest hadden. Echter verkregen zy, door bemiddeling van andere machten, hunne vryheden weder, die zy ook nog hebben, hoewel ze eeniger-mate onder de bescherming des konings van Polen zyn. Zy slaan geldt met 's konings beeldtenis, en doen recht in zynen naam. Zy zyn een ryksstandt, en in 't jaar 1632, zo wel als die van Krakau en Wilna in Litthauwen, toegelaten om hunne stem tot de verkiezing van een koning te geven. De poorten en wallen worden door hunne eigene zoldaten bewaart, zelfs wanneer 'er de koning is, de welke hunne voorrechten telkens, eer zy hem huldigen, bevestigt. Zy veroordeelen ter doodt, zelfs Poolsche edellieden, zonder dat men van hunne vierschaar appelleren kan. Ja in burgerlyke zaken gaan de appellen 's stads gewone rechtbanken door, en komen voor gene andere Poolsche dan 't koninklyke gericht. De koning van Polen geniet de helft van 't paalgeldt, 't welk de uit zee komende schepen en goederen moeten betalen. In 't jaar 1656 stont Dantzig den Zweden, hoewel die haar de neutraliteit ernstig hadden aangeboden, dapper tegen, en bleef standvastig by haar koning Jan Casimir, die den 15 November daar zyne intrede deedt. Zy is zeer wel versterkt, en zou nog sterker zyn, ten ware zy onder 't bedwang van eenige heuvels was, die men in oorlogstyden bezet, behalven dat de wallen, die aan de kant van die heuvelen ongemeen hoog zyn, de stadt zeer wel dekken. Daar is ook een zeer sterk kasteel op de reêde van Dantzig, aan den mondt van de Weissel. Daarenboven heeft zy aanzienelyke voorsteden, als Schotlandt, Stoutenberg, welke twee alleen in kerkelyke zaken van de stadt afhangen, Schedlitz, Nieugarten, Zandgroeve, Petershagen, enz. Zedert Frederik Augustus, keurvorst van Saxen, in 't jaar 1697 tot koning van Polen is verkoren, heeft Dantzig met Vrankryk, Zweden, als mede met Moscovië, moeielykheden, en ook eene zware sterfte gehad. *Cromer. de reb. gest. Polon. Sarnitius Hist. Polon. Crantz. in Vandal. Caspar Schutz & Henneberg Pruyss. Chron. Erasm. Stella de Antiq. Boruss. Cluver. Germ. antiq. Curike Beschr. van Dantzig. Hartknoch Pruyss. Chron.*

DANVILLIERS. Zie DAMVILLIERS.

DANTUMADEEL, de zevende grietenye van Vrieslands eerste quartier, Oostergo genaamt, paalt ten Oosten aan de grietenyen van Achtkarspelen en Kollumerlandt, ten Zuiden aan die van Tietjerksteradeel, ten Westen aan den waterloop de Ee, en ten Noorden aan de grieteny van Dongeradeel. De weiden zyn alhier schraalder, de wateren wyder, en de grondt veel slechter dan in de boven-quartieren van Oostergo, wordende dieshalven ook de landeryen alhier in de schattingen en vyf speciën, gelyk men die noemt, welke men van de landeryen en beesten moet betalen, voor minder gerekent, en nevens die van de Zevenwolden geschat, maar de grietenye heeft daarentegen weêr goede veenlanden, die bekwame turf uitleveren, en is ryk van allerhande klein wildt. Twaalf dorpen worden hier gevonden, namentlyk *Driesum*; waar van hier na gesproken zal worden; *Wolterswolde*; *Dantumerwolde*; *Mormerwolde*; *Akkerwolde*; *Rinsmageest*; *Sybrandahuis*; *Janum*; *Birdaart*; *Roodkerk*; *Feenwolde*; en *Zwaegwesterendt*, hebbende het oude en ryke klooster *Klaarkamp*, onder den klokkeslag van Rinsmageest gelegen, Dantumadeel in de geschiedenisboeken zeer berucht gemaakt, als het welke de eerste plaats onder de Vriesche abdyen pleeg te hebben. *Schotan. beschryv. van de heerlikh van Vriesl. Winsemius Chron.*

DANTUMA-of DANTUMER-WOLDE, een klein, doch vermakelyk dorp, is het derde in rang en stemminge van de grietenye Dantumadeel, hier voor beschreven. Ten Noord-Oosten heeft het Driesum; ten Noorden Wolterswolde; ten Westen Murmerwolde, en ten Zuiden Zwaagwesterendt tot zyn geburen, leggende alle zeer digt by elkander, en naaulyks anderhalf uure gaans van de stadt Dokkum, en een gelyke uure van de Dokkumer trekvaart op Groningen. De kerk is zeer klein, wordende, nevens die van Driezum en Wolterswolde, te zamen door eenen kerkenleeraar bedient, onder de klassis van Dokkum behorende; maar heeft een stevigen en vierkanten toren, met uur-en slag-klok voorzien, en met een ouwerwetzen huisgevel met hangtorentjes en pilaartjes opgemetzelt, en met een gemeen huisdak met pannen gedekt. *Schotanus* en *Winsemius*

DAOIZ, (STEPHANUS) kanunnik te Pampelona in Navarra, daar hy ook geboren is, was in 't begin der XVII eeuw beroemd, en heeft geschreven een *Bladwyzer over 't burgerlyke Recht*, zo over den text als de uitleggingen, in II delen in folio, en een *Bladwyzer over 't Pausselyke recht*, mede in II delen. *Nic. Antonio Bibl. Hisp.*

DAPHIDAS, een zeker redenaar, die de Godspraak van Apollo, in mening om met des zelfs antwoordt te spotten, vroeg, of hy een paardt op zyne reize zou kunnen krygen? De Godspraak antwoordde van ja, en dat het hem den hals zou breken. Daar op vertrok hy, om met dit antwoordt te spotten, te voet van Delphos, en raakte onderwegen in handen van koning Attalus, daar hy dikmaals kwalyk van gesproken hadt, die hem van een rots, het *Paardt* genaamt, liet te bersten werpen.

Misschien is dit de zelfde *Daphidas*, die op het gebergte van Magnesië, *Thorax* genaamt, omgebragt wierdt, om dat hy in zyne gedichten verscheide vorsten gelastert hadt. Vossius maakt van hem gewag onder de Griekfche dichters. *Valer. Maxim. l.* I. *c.* 10. *ex.* 24.

DAPHNE, dochter van de rivier *Peneus*, was een zeer schone maagdt, die vluchtende voor Apollo, de welke op haar verlieft was, door haar eigen vader in eenen laauwrierboom, het zinnebeeldt van zuiverheit, verandert wierdt. *Ovidius Metam. lib. I.* enz.

DAPHNE, de dochter van Tiresias, hadt zo veel geest, en gaf de Godspraken te Delphos in zulke fraaie vaarzen, dat 'er gezegt wordt, dat Homerus vele van de zelve in zyne gedichten zou ingelascht hebben. *Diodor. Sic. Bibl. histor. l.* 4.

DAPHNE, eene vermakelyke plaats naby de stadt Antiochië in Syrië, aan de rivier Orontes. 't Was een dorp met een bosch van 6000 schreden in den omtrek, 't welk voor eene der voorsteden van Antiochië, hoewel het 'er wel 4 stadien of 5000 schreden van was, gerekent wierdt. Het bosch was van cypressen en laauwrierbomen, die aan Apollo en Daphne, daar die Godt op verlieft was, toegewyd waren. Daar was ook overvloedt van waterkwellen, die in een kom zamenliepen, de welke van de bomen vermakelyk wierdt beschaduwt. In dit bosch was een vermaard Jodenschool, *Spelunca Matronæ* genaamt. De Heidenen hadden 'er een prachtigen tempel, aan Apollo toegewyd, wiens beeldt zo groot was als dat van den Olympischen Jupiter; en eenen anderen aan zyne zuster Diana, en een fontein, en den naam van Daphne voerende. Deze oordt, hoewel hy alleen tot vermaak scheen aangelegt te zyn, was echter versterkt, en hadt eene Romeinsche legioen tot bezetting: doch de keizer Severus, merkende, dat vele krygsknechten daar laf en vadzig geworden waren, heeft verscheide bevelhebbers, die zulks niet belet hadden, met de doodt gestraft. Eindelyk wierdt die plaats ter oorzake van vele daar gepleegde dertelheden zo befaamd, dat het een spreekwoordt wierdt: *Daphnicis moribus vivere*, dat is, *een ongebonden en wellustig leven voeren*. De grote Pompejus was zo door deze plaats bekoort, dat hy den inwoonderen meerder landt gaf, om hun dorp te vergroten. Keizer Konstantyn de Grote liet daar omtrent het jaar 1326 een lusthuis bouwen. Onder de regering van Constantius liet Gallus, in 't jaar 351 medekeizer geworden, het ligchaam van S. Babylas, patriarch van Antiochië, die in 't jaar 251 onder den keizer Severus gemarteld was, te dezer plaatse overbrengen. Toen heeft, zo zommigen zeggen, Apollo opgehouden in zynen tempel te antwoorden. In 't jaar 362 beval keizer Julianus de afvallige den Christenen, dat ze de overblyfselen van dien martelaar elders moesten brengen: doch de donder sloeg kort daar na in den tempel van Apollo, zo dat hy tot den grondt toe afbrandde. Ten tyde van S. Chrysosthomus was 'er slechts een pylaar meer van overig, en thans ziet men 'er niets meer van. De navolgende keizers hebben daar ter eere van S. Euphemius en S. Michaël kerken gesticht. *Sozomenus hist. l.* V. *Chrysost. Homil. in Gent.*

DAPHNIS, geboortig uit Sicilië, was een zoon van Mercurius. Men zegt, dat hy aan een persoon van veel verdiensten trouw belooft heeft, met dezen wensch, dat, indien hy zyn woordt niet hieldt, hy blind mogt worden; en dat hy, van zinnen veranderende, blind geworden is. Suidas spreekt 'er van. Diodorus de Siciliaan zegt, dat hy de uitvinder der Herders-zangen was, *lib.* 4. *Histor. c.* 86. *Biblioth. Sicula.*

DAPHNUS, een geneesmeester, daar *Athenæus* van gewaagt, de welke om eene vry kluchtige reden verkoos zyn maal liever by nacht dan by dag te doen: want de Maan, zeide hy, die de verrotting veroorzaakt, helpt alsdan de maag beter aan het koken en teeren. *Athenæus l.* 7.

DAPPER (OLIVIER) was een geneesheer te Amsterdam, die zich tot geenderlei gezindheit bekende, en in 't jaar 1690 overleedt. Hy heeft zich doorzyne beschryvingen van Malabar, Coromandel, Afrika, Asië, Syrië, Palestina, een naam gemaakt, hoewel hy die landen zelf nooit gezien, maar het meeste uit de dagregisters van anderen genomen heeft. *Benthems Holland. kerk. en schol. Staat.*

DAPS, (ERMENGARD) de tiende grootmeester van de Johanniter orde te Jerusalem, volgde in 't jaar 1187 op Garnerius van Napels, en was de laatste grootmeester, die zyn verblyf te Jerusalem gehouden heeft. In 't eerste jaar zyner regering nam Saladyn die stadt in, en kreeg Guido van Lusignan, koning van Jerusalem, gevangen. De inwoonders, zich van alle hulp ontbloot ziende, gaven zich den 2 October 1187 over. Toen vertrokken alle de geestelyke ridders, als die van Jerusalem, de Tempelheeren, de ridders van 't H. Graf, van S. Lazarus, en die van S. Maria; en de grootmeester Ermengard Daps hieldt zich met zyne ridders vier jaren te Margat in Phenicië op, daar na te Ptolemaïs, anders Acre genaamt, alwaar hy in 't jaar 1192 stierf. Hy hadt tot navolger Govert van Donjon. *Bosio Hist. de l'ordre de S. Jean de Jerusalem. Neborat Privilege de l'ordre.*

DARABEGERD, eene stadt van 't koninkryk Persië in Asië. Zy legt in 't landschap Kherman, op de grenzen van Farsistan,

tan, 20 mylen ten Zuid-Oosten van Lar. Zommige landbeschryvers houden deze stadt voor het oude *Passagarda*, dat Cyrus gesticht heeft, en daar hy begraven is. Doch anderen plaatsen het oude Passagarda te Chabonkara, eene stadt van 't zelve landschap, omtrent 30 mylen ten Westen van Darabegerd gelegen. *Baudrand.*

DARAN, de vyfde zoon van Zara, en kleinzoon van den aartsvader Juda en Tamar. I. *Kronyk.* II. 6.

DARANIANEN zyn, zo men zegt, eene zekere gezindheit onder de Turken, die, volgens de leere van hunnen meester Darani, alle goede werken, die 't ligchaam krenken, als vasten, onthouding van vrouwen, en diergelyke, verwerpen, en in 't tegendeel alle ligchamelyke vermaken voor geoorlooft houden.

DARAPS, een koning der Gangariden, in een oorlog der Persianen gevaarlyk gekwetst zynde, zondt aan den koning van Persië zynen veldoverste Datis met eenig krygsvolk te hulp tegen Aëtus en de Argonauten. *Valer. Flaccus Argonaut. l.* 6. Deze schryver zegt op eene andere plaats, dat Daraps in den slag geweest is, dat hy Latagus gedood, en Zetes op de vlucht gejaagt heeft.

DARAUN, eene stadt in Zagathay, in groot-Tartaryë. Zy legt in het landschap Manaralnahar, omtrent 30 mylen ten Oosten van de stadt Samarkande. *Maty Diction.*

DARBY, of DARBISHIRE, een landschap in Engelandt, met den tytel van graafschap. Het heeft Nottingham ten Oosten, Stafford ten Westen, Leicester ten Zuiden, en York ten Noorden. Het heeft zynen naam van de hoofdstadt DARBY. Deze stadt legt aan de rivier de Darwent. Zie verder op DERBY.

DARCY, een Engelsch Lord, die zich onder de regering van Hendrik den VIII mede in het oproer, 't welk in den jare 1536 in Engelandt, onder voorwendsel van verandering in den Godsdienst, ontstont, mengde. Zie ASKE. Deze Lord hadt al eens vergiffenis gekregen, doch liet zich kort daar na wederom inwikkelen, ten minsten wierdt hy by een tweden oproer op nieuw verdacht, en moest zich, wat hy ook tot zyne verschoninge inbragt, als dat hy door de wederspannigen gedwongen was, en onder de zelve des konings welzyn in acht hadt genomen, naar Londen laten voeren, daar hem in 't jaar 1537, in het 80 van zynen ouderdom, het hoofdt voor den Towr wierdt afgeslagen. *Larrey Hist. d'Anglet. T. I. p.* 396. 397.

DARDA, eene vesting in Slavonië, anderhalf uur van Essek gelegen. Zy dekt het hoofdt ven de Essekker brug, en is in 't jaar 1686 in der Christenen handen geraakt. *Leven van den keizer Leopold.*

DARDAH, of DORDA, was een zeer wys Israëliet, en de vierde zoon van *Mahol.* Zyne wysheit, als mede die van zyne broeders, was zo bekend, dat men de zelve tot een spreekwoordt gebruikte, zodanig, dat als men iemands wysheit ten hoogsten wilde verheffen, men zeide, dat hy wyzer was dan *Dardan* en zyne broeders. I. *Kon.* IV. 32.

DARDANELLEN, twee kasteelen aan de oevers van 't naauw van Gallipoli, tusschen den Archipel en de Witte zee. Aan den ingang van dit naauw ziet men twee nieuw-gebouwde kasteelen, waar van het eene het Nieuw-kasteel van Asië, of Natolië, en het andere het Nieuw-kasteel van Europa of Romelia genaamt is. Mahomet de IV, die in 't jaar 1687 wierdt afgezet, liet ze in 't jaar 1658 bouwen, nadat hy bevonden hadt, dat de twee oude vestingen, die dieper in het naauw staan, den doortocht in de Witte zee niet konden beletten. Deze twee nieuwe kasteelen leggen recht tegen over malkander, op een afstandt van 1250 schreden. Dat van Asië, by de Turken *Natoli Inghi-issar* genaamt, legt op een smalle streek lands, 't welk zich in zee uitstrekt, en des zelfs muren worden door sterke torens, waar van eenige vierkant, en andere rond zyn, bestreken. Zy zyn wel voorzien met grof geschut, dat altoos geladen en in staat is om op de gene, die zonder verlof zouden willen doorvaren, te schieten. Doch het kanon is slechts op grote stenen en vierkante houten geplant; zo dat de eerste schoot gedaan zynde, een merkelyke tydt vereischt wordt om het wederom te laden en te planten: en ondertusschen zou een wakkere laag uit schepen, die 'er voor leggen, ligt een gedeelte des muurs om verre schieten, en 't kasteel in staat stellen om by verrassing ingenomen te worden. De Mosquee van deze vesting is tamelyk schoon, en legt aan 't einde van een grote straat. Tusschen dat kasteel en de Kaap Janizari, 't welk ten Zuiden legt, is een dorp, daar niets aanmerkelyks in is dan acht windmolens, welker ieder, gelyk in gansch Turkye, acht wieken hebben, 't geen ze rasser doedt omgaan, en feller malen: weshalven de semelen zeer fyn zyn, en bygevolg het broodt der Turken zo wit niet is als het onze. Het Nieuw-kasteel van Europa, of Romelia, 't welk de Turken *Roumeli Inghi-issar* noemen, legt by de Griekse Kaap, en is van eene gansch onregelmatige gedaante. Het heeft in zynen omtrek eenige huizen voor den Aga en de bevelhebbers, als mede eene Mosquée, welkers kruin en de toren, mitsgaders de andere gebouwen, om dat zy meest in de hoogte gebouwt zyn, zich van verre vertonen; en men moet langs een grote trap naar de schietgaten van 't geschut, dat waterpas legt, afklimmen. By dit kasteel legt een dorpje, daar niets aan te merken is. De zeeengte dieper inkomende, ziet men twee oude kasteelen, op eene halve myle afstandt tegen malkander over leggende. De Turken noemen ze *Boghase Issari*, dat is, *de kasteelen van 't naauw.* Het oude kasteel van Natolië, by de Turken *Natoli Iski-issar*, en by anderen *Abydo* of *Avido* geheten, is vierkant, en wordt aan de vier hoeken uit torens bestreken, waar van die aan de waterkant vierhoekig, en de andere rond zyn. In 't midden van dit kasteel staat een grote vierkante toren, op wiens plat eenige veldslangen leggen. Achter 't kasteel is een groot dorp, van Turken, Joden, en een klein getal Christenen bewoont. Deze plaats is alleen aanmerkelyk, omdat zy aan den doorgang legt, en de meeste stukken zyn zonder affuiten. Daar zyn 'er 28 of 30, waar van het minste 60 ponden schiet, en zy dragen uit Asië tot in Europa over, ongeacht de zware stene kogels, daar zy mede geladen zyn. Het Oud-kasteel van Europa of Romelia, by de Turken *Roumeli Iski-issar*, en by anderen *Sesto* geheten, legt aan 't hangen van een heuvel. 't Is driekantig, en de grote toren in 't midden rond. Men ziet 'er 30 stukken kanon van gelyke zwaarte als die van 't andere kasteel. Zy zyn altemaal schuins geplant, op dat die van 't eene kasteel het andere niet zouden beschadigen. Velen menen, dat deze twee kasteelen met de daar by leggende dorpen de overblyfselen zyn van de twee oude steden *Sestus* en *Abydus*: doch dit is onzeker. Wanneer een koopvaardyschip naby die kasteelen is, moet het de zelve met zeven, vyf, of ten minste met drie kanonschoten groeten: doch, indien 't een oorlogschip is, met elf, negen of zeven, waar op de kasteelen met vyf, drie, of een antwoorden. Daar na bedankt het schip met drie, vyf, of zeven schoten, en vervordert zyne reize, zo die naar Constantinopel is. Doch indien men van daar komt, noodzaakt men de koopvaarders, en zomtyds de oorlogschepen, drie dagen voor 't kasteel van Asië stil te leggen, om bezichtigt te worden, en tol te betalen. *Grelot Reize naar Constantinopel.*

DARDANELLEN (DE KLEINE) zyn twee kasteelen aan de zeeëngte tusschen de zee en de golf van Lepanto, in 't Latyn *Sinus Corinthiacus* geheten. Zy worden aldus genoemt, om dat zy naar der zelver standt de grote Dardanellen aan den Hellespont by Constantinopel niet ongelyk zyn. Hier omtrent heeft Don Jan van Oostenryk in 't jaar 1571 een zeer vermaarden zeeslag tegen de Turken gewonnen. *Hubner Nieuwe Geogr.*

DARDANIA, een oud landschap in opper-Mesië, 't welk naderhandt een gedeelte van Dacië geworden is. 't Is eigentlyk het Zuiderdeel van het hedendaagsche Servië, daar Nizza en Uschub leggen.

DARDANIA is ook een landschap van Troas, met eene stadt van den zelven naam, door Dardanus gesticht. *Strabo*, *Plinius*, *Mela* en *Plutarchus* maken van deze twee Dardanias gewag.

DARDANIUM, eene stadt in Troas, daar Plutarchus in 't leven van *Sulla* van gewaagt. *Strabo l.* XIII zegt, dat het een zeer oude plaats was, en dat men 'er zo weinig werk van maakte, dat des zelfs bestierders dikwils hun verblyf te Abydus gingen nemen, en de inwoonders dwongen desgelyks te doen. Zy lag aan de zee. Stephanus zegt in zyn *Stedeboek*, dat zy te voren *Teucris* genaamt was, en dat zy aan 't omleggende landt den naam van *Dardania* gegeven heeft. Buiten twyffel hebben de Dardanellen haren naam mede van deze stadt gekregen, als leggende de eene thans op de zelve plaats, en de andere regt tegen over in Romania, eertyds *Thracië* genaamt. *Lubin. Landkaarten over de Levens van Plutarchus.*

DARDANUS, een zoon van Jupiter en Electra, dochter van Atlas, is uit Creta, of, gelyk anderen zeggen, uit Italië, om een moordt, aan zynen broeder begaan, gevlucht, en heeft in Phrygië, een landschap in klein-Asië, den grondt tot het Trojaansche ryk gelegt. Hy bouwde aan den voet van den berg Ida eene stadt, die hy *Dardanium* noemde, en die naderhandt van Tros, eenen zyner navolgers, *Troja* genaamt is. Zyne heerschappy duurde omtrent 31 jaren, en dit ryk, dat in 't jaar der wereldt 2574 begon, heeft, gelyk elders gezegt is, 296 jaren geduurt. *Eusebius in Chron.*

DARDANUS, dien anderen *Dornadillus* noemen, een koning van Schotlandt, die voor Christus geboorte heeft geleeft. Men zegt, dat hy zyne regering met eene ongemeene voorzichtigheit begonnen hebbende, zich naderhandt aan zodanige gruwelen en wreedheden heeft overgegeven, dat men hem, om zich van hem te ontdoen, heeft omgebragt. *Dempster & Buchanan. Histor. Scot.*

DARDANUS (CLAUDIUS POSTHUMUS) was opperhoofdt der keizerlyke lyfbenden in Gallië of Vrankryk. Door zyn bedryf is de tyran Jovinus, die omtrent het jaar 411 de keizerlyke eertekenen hadt aangenomen, van 't verbondt met Athaulphus, koning der Gothen, afgetrokken, en gedood, gelyk men vindt in de Chronyk van *Prosper* en de uittrekselen van *Olympiodorus.* Het Wetboek van *Theodosius* maakt gewag van zyne waardigheit in de CLXXI wet van Honorius, *de Decurion.* Men ziet by Sisteron in Provence nog een opschrift van dezen Dardanus. Het zelve wordt aangehaalt door den vader Sirmond in zyne aantekeningen over *Sidonius Apollinaris*, en door Bouche in zyne geschiedenis van Provence. S. Augustinus en S. Hieronymus hebben brieven aan hem geschreven. Sidonius Apollinaris spreekt van hem met deze woorden *l.* V, *Epist.* 9: „Wy verfoejen in *Constantinus* de onbe„ stendigheit, in *Jovinus* de lafheit; in *Gerontius* de trouwloos„ heit; in elk slechts een, doch in *Dardanus* alle schelmstukken „ te gelyk". *Prosper in Chron. Cod. Theodos. l.* 171. *de Decurionib. Gothofredi Prosop. Cod. Th.*

DARES, bygenaamt de Phrygiër, een Trojaansch priester, daar Homerus van gewaagt, heeft den Trojaanschen oorlog in 't Griekseh beschreven, welk werk ten tyde van Ælianus, zo als hy verzekert, nog in wezen was. Photius spreekt 'er mede van in zyne Boekzaal. 't Gene men tegenwoordig heeft, en dat zommigen zeggen eene overzetting van Cornelius Nepos te zyn, is een belagchelyk verdichtsel, en wordt van alle geleerden, wat 'er Glandorpius ook tegen mag inbrengen, daar voor gehouden. Mathurin Heret en Jan de la Lande hebben de geschiedenis van Dares in de XVI eeuw in 't Fransch overgezet. De beste druk is die door Anna Faber, dochter van Tanaquillus Faber, en vrouw van Andreas Dacier, voor den Dauphyn is uitgegeven. *Ælianus hist. var. lib.* 11. *cap.* 2. *Photius Cod.* 190. *Glandorpius in Onom. Lud. Vives de trad. discipl. lib.* V. *Vossius de Histor. Lat. lib.* III. & *Græc. lib.* IV. *cap.* 1.

DARHA, een landschap van Afrika in Biledulgerid, met eene stadt en rivier van de zelven naam. Het legt tusschen de koninkryken van Marocco, Tesset, en Segelmesse, en wordt verdeelt in het eigentlyke Darha, Itata, en Tafilet. De koning van dit laat-

laatste gedeelte is het ook van de twee andere, die dikmaals aan de Cherifs van Fez en Marocco onderworpen zyn geweest. Het eigentlyke Darha, dat aan de rivier Darha legt, begrypt in zich de steden Darha, Benisabih, of Mucubach, Quiteva, Taragalel, Tinzulin, Tigumedet, enz. Deze laatste, ook *Tagumadeol* genaamt, hoort de Cherifs van Fez en Marocco toe. De inwoners van Darha bedyken de rivier, om de overstromingen, die 's winters geweldig groot zyn, te beletten, in plaats dat men 'er 's zomers op vele plaatsen te voet door kan gaan. Zy begint in de eerste dagen van April te wasschen, en bevochtigt het gansche landt. Als de overstroming groot is, groejen 'er vele granen; doch zo zy mist, is de oogst heel schaars. De Palmbomen zyn het voornaamste inkomen van dit landschap, om dat 'er de dadels heerlyk en zeer groot zyn, en langer dan in eenig ander gewest goed blyven. Men plant deze bomen zo, dat het manneke naby het wytje staat: want de mannekens brengen niet dan bloemen voort, en de wyfjes dragen vrucht: doch om die goed te maken, zegt men, dat wanneer het manneke bloeit, een takje van het zelve in de vrucht-tros van 't wyfje moet gestoken worden; 't welk de dadelen groot en aangenamer van smaak maakt. Men ziet 'er vele Joden, zo ambachts-als kooplieden, en voornamentlyk goutsmids. Daar valt ook veel Indigo, die de verwers gebruiken. Zy voeden heele kudden van struisvogels, die schone zwarte, witte, en zomtyds gryze pluimen hebben; doch hun vleesch is niet goed om te eeten. *Leo & Marmol. Descript. Afric. Diego de Torez hist. der Cherifs.*

DARIEN, eene landstreek van Terra Firma, of het vaste landt van 't Zuider-Amerika, den Spanjaarden toebehorende, legt niet verre van Carthagena. 't Heeft zynen naam van de grote rivier *Dariën*, of S. Jan, die haren oorsprong heeft in het landschap Popajan, door dat van Carthagena loopt, en eindelyk zich in de Golf van Dariën, gemeenlyk de Golf van Uraba genaamt, ontlast. Het was eertyds vry aanzienlyk, als hebbende een bisschop, die naderhandt naar Panama verplaatst is. Doch het is meest bekend door de moeielykheden, die de Spanjaarden daar met de Schotten gehad hebben: want de Schotten lieten in 't jaar 1699, behalven andere, de schans Andreas aldaar opwerpen, en meenden 'er eene aanzienlyke volkplanting aan te leggen; doch de Spanjaarden tasten in het jaar daar aan die schans met 11 oorlogschepen zodanig aan, dat de Schotten alles moesten verlaten. Dit verlies trof hen zo gevoelig, dat zy op den 5 May 1700 den koning van Engelandt verzochten, die voordeelige plaats met geweldt weder te mogen innemen. De koning, die Spanje geen misnoegen wilde geven, liet hen antwoorden, dat zulks om gewigtige redenen, en om groter onlusten voor te komen, niet kon geschieden. *Maty Diction. Memoires du Temps.*

DARIES, Consul van Marseille, ondersteunt door zekeren Bonifacius, verwekte in de maandt April des jaars 1585 een opstandt in die stadt, en maakte zich meester van 't kasteel van Nôtre Dame de la Garde: doch drie dagen daar na wierdt hy gevangen, en met zynen makker op 't stadhuis gebragt. Men maakte hun rechtsgeding terstondt op, en zy wierden op eenen dag ondervraagt, gevonnist, en by 't licht van toortsen opgehangen. *Mezeray sous Henry* III.

DARIUS, bygenaamt *de Meder*, is de gene, die Belzazar, den laatsten koning uit het geslacht van Nebukadnezar, gedood, en te Babel geheerscht heeft. De schryvers zyn het niet eens omtrent zyne afkomst en den tydt van zyne regering. Velen menen, dat hy de *Nabonides* is van de Heidensche schryvers, en dat zyn ryk van 't 198 jaar van Rome tot het jaar 215, dat is 17 jaren, geduurt heeft. Berosus, Josephus, Scaliger, Petavius, Riccioli, en anderen zyn van dit gevoelen, tegen Torniel, Salianus, Spondanus, en anderen, die menen, dat deze Darius een zoon van Astyages is, en een moeders-broeder van Cyrus, dien zy ook *Cyaxares* noemen. Deze laatsten willen ook, dat hy met Cyrus over de Chaldeërs geheerscht heeft; ten minste zy verklaren daar door het gene Daniel van hem zegt, dat hy in den ouderdom van 62 jaren Belzazar in 't ryk gevolgt is. Men gelooft, dat hy 't is, die door de boosaardige benyders van Daniel ingenomen, dien Propheet in den leeuwenkuil heeft doen werpen, en naderhandt met goederen opgehoopt, en tot de aanzienlykste bedieningen verheven. Dit historisch verschil is zeer berucht onder de schryvers. Pererius in 't VII boek zyner uitleggingen over *Daniel* verhaalt zeven byzondere gevoelens, en omhelst het laatste, dat hy door het gezag van Josephus, S. Hieronymus en anderen poogt te bewyzen. Jan Marsham in zyn *Canon Ægyptiacus* beweert, dat Darius de Meder de eerste koning van Persië, en de grootvader van Cyrus geweest is. *Joseph. Oudh.* 10. *b.* 10. *k. S. Hieronymus in Dan. c.* 5. & 9. *Torniel. Salianus, Spondanus, A. M.* 3454. 3472. 3516. & *S. Maximus de Comput. Eccl. Petavius l.* 10. *de Doctr. temp. cap.* 8. 9. 10. *Tirinus Chron. Sacr. cap.* 34, & 35. *Langius lib.* II. *de Ann. J. C. cap.* 12. *Riccioli Chron. reform. T. I. lib.* 5. *cap.* 6. *pag.* 233. & *seq.*

DARIUS de I, zoon van Hystaspes, die onder Cambyses krygsoverste geweest was, voegde zich by zes andere Persiaansche edelen, om den gene, die onder den valschen naam van Smerdes den broeder van Cambyses, het ryk onrechtmatig bezat, van den troon te stoten. Hun voornemen gelukkiglyk volbragt hebbende, besloten zy 's anderen daags in eene der voorsteden zamen te komen, en dat die, wiens paardt het eerst briesschte, koning zou zyn. Dat van Darius briesschte, door behendigheit van zynen stalmeester Ebares, het eerst, waar door hy in 't jaar der wereldt 3532, 't welk het derde was van de LXIV Olympiade, in het 231 van Rome, en 521 jaren voor Christus, tot koning wierdt verkoren. Kort na zyne verheffinge liet hy Oretes, landvoogdt van Sardes, die Polycrates, den tyran van Samos, hadt doen kruisshen, ombrengen. Zorobabel, die hem bekend was, kwam aan zyn hof, en verkreeg van hem al wat hy begeerde tot den opbouw des tempels; en Darius hielp zelfs het werk bekostigen, zo dat het met veel luister voltrokken wierdt, gelyk men zien kan by *Esdra, Haggaï, Zacharia, Josephus, S. Hieronymus*, en anderen. Darius heeft vyf gedenkwaardige krygstochten gedaan. De eerste eindigde met de verovering van 't eilandt Samos, daar hy tot landvoogt over stelde Syloson, die hem voor dezen in Egypten, toen hy nog een lyfwachter van Cambyses was, een kleine vriendschap hadt gedaan. De twede onderneming was het beleg van Babylon. Deze stadt was tegen hem opgestaan, en hy bragt de zelve, na een beleg van 20 maanden, door 't beleidt van Zopyrus, te onder. Dit geschiedde in 't 244 jaar van Rome. De derde tocht was tegen de Scythen, de welke, in Meden gevallen zynde, daar allerhande vyandlykheden gepleegt hadden. Darius tastte hen aan met een leger van 700000 man, zonder de zeemacht, die in 600 zeilen bestont, daar onder te rekenen. Doch deze onderneming viel zo wel niet uit als hy zich beloofd hadt. Dit geschiedde in 't 246 jaar van Rome. Te rug kerende, liet hy 'er zynen krygsoverste Megabyzus met 80000 man, om Europa te vermeesteren. Hy veroverde Thracië en eenige omleggende landen. Dit zou men voor den vierden tocht mogen houden, daar by voegende, zo men wil, de nederlaag der oproerige Iöniers, kort daar na voorgevallen. De vyfde was die tegen de Grieken, en die aanmerkelyk is wegens het verslaan van zyn leger in den slag by Marathon, die op den zesden dag des maands, dien de Grieken *Boëdromion* noemen, en die met onzen 29 September overeenkomt, in 't jaar der wereldt 3562, van Rome 261, in de LXXII Olympiade, voor Christus 491, en in 't een en dertigste van zyne regering, geschiedde. Zyn leger, bestaande uit 500000 man, wierdt door 11000 Atheniensen, onder 't beleidt van Miltiades, verslagen. Vervolgens verklaarde hy zynen zone Xerxes tot opvolger in 't ryk, omdat hy hem by Atossa, de dochter van Cyrus, gewonnen hadt, nadat hy reets koning was, met uitsluiting van den oudsten zone, Ariobarzanes, hem uit de dochter van Gobryas, terwyl hy nog een byzonder man was, geboren. Behalven deze twee gemalinnen hadt hy noch Artistona, zuster van Atossa, als mede de princesse Parmys, dochter van Smerdes, den broeder van Cambyses: en Phædima, dochter van Otanes, een der genen, die den valschen Smerdes ombragten; als mede Phrataguna, dochter van zynen broeder Atarnes. Eenigen geven hem voor eene zevende vrouwe Pantapla, gewezene vrouw van den valschen Smerdes. Zommige schryvers menen, dat deze Darius de I *Assuerus*, de gemaal van Esther, is, buiten twyffel, omdat hy den Joden zeer genegen was, en zyn gewoon verblyf te Susa hieldt, en, naar 't gevoelen van *Herodotus*, twee vrouwen hadt, Atossa en Artistona, die zy menen *Vasthi* en *Esther* te zyn, daar in de H. Schriftuur van gesproken wordt. Doch om deze mening met twee woorden te wederleggen, is het zeker, dat deze Darius de Joden altydt heeft begunstigt, daar Assuerus hen niet dan voor het twaalfde jaar zyner regering zyne genegenheit betoonde. Eindelyk zo verzekert Herodotus, dat de twee gemalinnen van Darius dochteren van Cyrus waren. Anderen houden het voor waarschynlyker, dat Assuerus *Artaxerxes Mnemon* geweest is. Darius stierf, 36 jaren geregeert hebbende, in 't jaar der wereldt 3567. Anderen zeggen in den jare 3569, van Rome 269, voor Christus 485. In zyn grafschrift wordt, als tot zyn roem, gewaagt, „ Dat hy veel wyn kon drinken, en „ den zelven wel verdragen". *Joseph. Oudh.* 11. *b.* 3. *k. Herodotus van zyn* 3 *tot het* 7 *boek. Justinus l.* I. *en* II. *Orosius l.* II. *c.* 8. *Thucydides l.* I. *Plutarchus in 't Leven van Aristides. Corn. Nepos in Miltiad. Strabo. lib.* V. *Dionys. Halic. lib.* V. *Aul. Gellius lib.* XVII. *cap.* 21. *Torniel. Salianus, Spondanus, A. M.* 3532, & *seq. Eusebii Chron. Beda de sex Ætat. Scaliger de Emend. Temp. l.* V.

DARIUS, bygenaamt *Ochus*, of *Bastaardt*, omdat hy geboren was uit een byzit van zynen vader Artaxerxes Langhandt, genaamt Cosmartide van Babylon. Hy volgde in 't jaar der wereldt 3630, van Rome 330, in de LXXXIX Olympiade, op zynen broeder Sogdianus, en trouwde met Parisatis, zyne halve zuster, eene zeer wrede vrouwe. Eer hy nog koning was hadt hy by haar Arsaces, die hem, onder den naam van Artaxerxes Mnemon, in 't ryk volgde, en Amestris. Nadat hy koning was, kreeg hy Cyrus den jongen, en nog dertien zonen. Salianus op 't jaar der wereldt 3631 verhaalt dit geslachtregister uit *Ctesias*. Men vindt het ook in den Latynschen druk van *Photius*. Hy heeft eenige oorlogen gevoert door zyne krygsoversten en zynen zone Cyrus, en is in 't jaar der wereldt 3649, omtrent 405 jaren voor Christus, na eene heerschappy van 19 jaren gestorven. Sulpicius Severus, Scaliger, en eenige anderen houden dezen Darius voor den zelven, onder welken Zorobabel den tempel volbouwde. Doch dit gevoelen wordt niet door allen aangenomen; want dan moest Zorobabel, toen de tempel ingewyd wierdt, meer dan 100 jaren oud geweest zyn. Echter ziet men III. *Esdr. c.* 3. *en* 4, dat hy, zelfs toen hy dit heerlyke werk volbragt hadt, nog jong was. Hoewel dit boek niet kanonyk is, oordeelen de geleerden echter, dat het in dit stuk geloofwaardig is. *Justinus l.* V. *Diodor. Sic. l.* XIII. *Ado & Eusebius in Chron. Beda de sex atat. Scaliger l.* III. *en* VI. *de Emend. temp. Sulp. Sever. l.* II. *hist. Sacr. Torniel A. M.* 3631. *n.* 2. 3649. *n.* 1.

DARIUS de III, bygenaamt *Codomannus*, dien zommigen voor den broeder van Artaxerxes Ochus houden, was een zoon van Arsames en Sysigambis, en kwam aan de kroon van Persië, nadat de gesneden Bagoas Arses, den jongsten zoon van Artaxerxes Ochus, hadt omgebragt. My meende Darius mede te vergeven: doch deze dwong hem het vergif zelf te drinken, en hielp hem zo van kant. Darius beklom den troon in 't jaar der wereldt 3718, van Rome

Rome 417, in de CXI Olympiade, in een tydt, dat Alexander de Grote zich begon ontzaghelyk te maken. Darius verloor drie beruchte veldslagen tegen hem. De eerste is in 't jaar van Rome 420 in Phrygië by de rivier Granicus voorgevallen, daar 't Persiaansche leger ten eenemale verslagen wierdt. In den tweden slag, in 't jaar van Rome 421 in eene engte van den berg Taurus by de stadt Ajazzo voorgevallen, verloor Darius niet alleen zyn leger en zyne schatten, maar ook zyne moeder, gemalinne, en kinderen, en ontvluchtte het ter naauwer noodt in Persië, om een nieuw leger te verzamelen. Daar op boodt hy Alexander den vrede aan, die den zelven weigerde, en hem op den 1 October by de stadt Arbella geheel overhoop wierp, elf dagen na een grote maan-verduistering, die op een maandag den 20 September voorgevallen, en door *Diodorus Siculus*, *Plinius* en *Ptolemaeus* beschreven is. Na deze nederlage vluchtte Darius in Medië, alwaar hy door Bessus, zynen stedehouder in Bactriana, in 't jaar der wereldt 3724, het zesde zyner regering, schandelyk vermoord wierdt. Met hem eindigde de alleenheersching der Persianen, 229 of 230 jaren na dat Cyrus in de LXV Olympiade den grondt daar van gelegt hadt. *Diodor. Sic. l.* 17. *Eusebius in Chron. Justinus. Arianus. Quintus Curtius. Plutarchus. Plinius l.* II. *c.* 70. *Ptolemaeus Cosmogr. c.* 4. *Salianus. Torniel. &c.*

DARIUS, een der nakomelingen van Atropalus, den eersten koning van Medië, volgde op hem na vier andere, welker namen en regeringen niet gemeld worden. Hy heerschte in Medië, toen Pompejus Mithridates Eumetor, koning van Pontus, beoorloogde, en wierdt van dien doorluchtigen Romein overwonnen, die hem den vrede schonk. Zyn zoon Artuasdes volgde hem op in 't ryk. *Plutarchus. Dion l.* XLIX.

DARIUS was in 't jaar 382 uitdeeler der keizerlyke giften onder Theodosius den Groten. Daar was in 't jaar 436 nog een ander Darius, opperbevelhebber der lyfwachten. *Jac. Gothofr. Prosopogr. Codicis Theodos.*

DARIUS TIBERTUS, een dichter en ridder van Cesena in Italië, schreef in 't jaar 1491 een kort begrip van *de Levens van Plutarchus*, dat na zyne doodt in het licht is gekomen.

DARKING, eene stadt in Engelandt, met marktrecht, in 't graafschap Surrey, hoofdstadt van dat gewest. Zy legt aan een spruit van de rivier Mole, die op een plaats, Swallow genaamt, aan den voet van een berg onder de aarde heen loopt, en eene myl van daar by de stadt Norburg weder op komt. De heer *Karel Howard* heeft daar een fraaien hof van allerhande heilzame kruiden. *Moreri in 't Engelsch.*

DARKON, een Jood, wiens kinderen uit de Babylonische gevangenisse wedergekeert zyn. *Nehem.* VII. 58.

DARLINGTON, of DERLINGTON, een marktstedeke in 't bisdom Durham in Engelandt, tusschen Varum en Straintorp, aan de rivier Skern, niet verre van des zelfs vereeniging met de rivier Teems. Van de daar by leggende Helle-ketels Zie 't artykel Hell-kettles. *Cambden. Britannia. Beeverell Delic. de l'Anglet.*

DARMSTADT, de hoofdstadt van 't opper-graafschap Katzenellebogen, legt in eene vermakelyke en vruchtbare vlakte aan den Odenwaldt, twee mylen van den Rhyn, en drie van Frankfort aan de Mayn, en komt een vorst toe van 't huis der landgraven van Hessen, die daar den naam van voeren. Omdat de Romeinen daar een kasteel tegen de Katten hadden, menen zommigen dat haar naam zo veel is als *Trajanus-stadt*. Landgraaf George de I heeft ze tot zyne verblyfplaats verkoren, en het oude kasteel, 't welk naast de stadt by de poorte gestaan hadt, en van de keizerschen in 't jaar 1546 met storm ingenomen en ter neder geworpen was, nevens eene fraaie slotkerke, kostelyk uit den grondt weder opgehaalt. Daar na heeft landgraaf George de II in 't jaar 1629 een nieuw gebouw voor de kancellary, en tot bewaring der oude schriften, aan het kasteel, naar de kant van de stadt, gehecht; en Lodewyk de VI heeft aan de andere zyde, Oostwaarts, een ander fraai gebouw, als mede een toren met een kunstig klokkenspel daar by gevoegt. Het kasteel is met een watergraft en wal omringt, en buiten aan de andere zyde van de renbaan is 'er een nieuw-aangelegde lusthof, by welken een zware eikeboom staat, dien landgraaf George de I als een takje uit het bosch op zyn hoedt daar ter plaatse gebragt, en ter gedachtenisse van zynen jong-geboren prins, Lodewyk den V, geplant heeft. Een weinig lager heeft de gemelde landgraaf George de I in 't jaar 1581 een aanzienlyke molen, die kunst-halven onder de wonder-gebouwen mag getelt worden, laten aanleggen. Deze plaats is in 't jaar 1330 op eene daar toe van keizer Lodewyk verkregene vryheit, door Willem den IV, graaf van Katzenellebogen, tot eene stadt gemaakt, en met dubbelde muren en torens versterkt. In Darmstadt is bezienswaardig het tegen over het kasteel op de markt staande Raadhuis en kerke, in welke laatste vele kostbare graffteden der landgraven, en andere, gevonden worden. Niet verre van de kerke heeft landgraaf Lodewyk de V een zeer prachtig gebouw ten dienste van het aldaar zynde hogeschool laten oprechten: ook heeft in 't jaar 1611 Jan Philip van Busek, amptman te dier tydt, buiten de zo genaamde stadspoorte, het Busekker gasthuis gesticht. Naar den kant van Frankfort heeft landgraaf Lodewyk de V eene fraaie voorstadt, uit louter stenen en eveneens gebouwde huizen bestaande, aangelegt; 't welk Lodewyk de VI heeft nagevolgt, en tusschen het kasteel en de molen eene diergelyke voorstadt aan de vorige gehecht, en met muren omringt. In deze stadt is in 't jaar 1403 een tournooispel gehouden. In 't jaar 1546 hebben de keizerschen onder den graaf van Bueren de stadt tweemaal vergeefsch bestormt; maar terwyl men over een verdrag handelde, de zelve beklommen en uitgeplundert. In 't jaar 1622 wierdt ze door den grave van Mansveldt op 't bevel van Paltsgrave Frederik den V verovert, en landgraaf Lodewyk de jonge, nevens zyne twee prinsen, gevangen genomen. In 't jaar 1647 is ze van de Franschen ingenomen, en 't kasteel moest zich ter bescheidenheit van den overwinnaar overgeven, die echter zeer gering was. *Winkelman Beschryving van Hessen pag.* 101. *Zeiler. Topogr. Hass. pag.* 20.

DARMSTADT. De linie der landgraven van Hessen-Darmstadt begint met George, bygenaamt de vrome, jongsten zone van landgraaf *Philip*, die op den 15 December 1547 geboren, en by 't vaderlyke testament met het oppergraafschap van Katzenellebogen beschonken zynde, te Darmstadt zyn verblyf nam. Hy yverde zeer voor den Lutherschen Godsdienst, en stierf den 7 February 1596, nadat hy by zyne eerste gemalinne Magdalena, dochter van graaf Bernhard van der Lippe, Lodewyk den V, *Philip*, en *Frederik* gewonnen hadt; waar van Frederik de stamvader der landgraven van Hessen-Homburg is. Zie Hessen-Homburg. Philip was een geleerd prins, zette den ganschen Bybel in 't Hoogduitsch over, en betoonde groten yver voor de Augsburgsche belydenis. Hy verloor zyn leven in een badt door brandt, en liet van beide zyne gemalinnen gene kinderen na. Lodewyk de V, de oudste zoon, bygenaamt de Getrouwe, was den 22 September 1577 geboren, en stichtte de hogeschool te Giessen. In 't jaar 1622 overviel hem de graaf van Mansveldt in Darmstadt, en nam hem gevangen. Het jaar daar aan verkreeg hy van den keizer wegens de Marpurgsche erffenis een gunstig vonnis, voerde in zyn huis het recht der eerstgeboorte in, en stierf den 27 July 1626, nadat hy by zyne gemalinne Magdalena, dochter van Jan George, keurvorst van Brandenburg, verscheide kinderen hadt, als: George den II, *Jan*, en *Frederik*. Jan stierf in 't jaar 1651 zonder kinderen. Frederik wierdt Roomsch-Katholyk, in 't jaar 1655 kardinaal, daar na Protector van Duitschlandt, bisschop van Breslau, en opperhoofdman van Silesië. Hy stierf in 't jaar 1682. George de II was den 17 Maart 1605 geboren, vergeleek zich met Hessen-Kassel wegens Marpurg, en geraakte den 24 September 1627 in des zelfs bezit. Hy nam in 't jaar 1635 den Praagschen vrede aan, doch kon in 't jaar 1637 het landsbestier van Hessen-Kassel na de doodt van Willem den V niet verkrygen. Als hy in 't jaar 1646 door de Kasselsche wapenen het gansche vorstendom Marpurg verloren hadt, verdroeg hy zich, door tusschenkomste van Ernst, hertog van Gotha, op nieuw met Kassel, behieldt 3 vierde-delen van 't vorstendom, en kreeg voor de stadt Marburg eene somme gelds. Hy stierf den 11 Juny 1661. By zyne gemalinne Sophia Eleonora, dochter van Jan George den I, keurvorst van Saxen, gewan hy vele kinderen, van welke Lodewyk de VI hem in de regering volgde: doch George de III is in 't jaar 1676 te Lauterbach, zonder zonen na te laten, overleden. Onder de dochteren is inzonderheit aan te merken *Elisabeth Amalia*, in 't jaar 1635 geboren, en in 't jaar 1653 met Philip Willem, keurvorst van de Palts, getrouwt. Lodewyk de VI, op den 25 Juny 1630 geboren, was een zeer geleerd prins, en zette onder anderen de Psalmen Davids in schone Hoogduitsche vaarzen over. In 't jaar 1662 geraakte hy met keur-Palts over het medeheerschings- en 't bisschopsrecht te Umstat in verschil, 't welk door tusschensprake der naburige vorsten wierdt bygelegt. Hy stierf den 24 April 1678, nadat hy by zyne twee gemalinnen vele kinderen gewonnen hadt. De eerste was Maria Elisabeth, dochter van Frederik, hertog te Sleeswyk-Holstein, die hem op den 22 Juny 1658 Lodewyk den VII ter wereldt bragt, de welke den 30 Augustus 1678 stierf, zo als hy zich ter bruiloft met Erdmuth Dorothea, dochter van Mauritius, hertog te Saxen-Zeitz, gereed maakte; verder in 't jaar 1652 eene dochter, *Magdalena Sibylla*, die in 't jaar 1672 trouwde met hertog Willem Lodewyk te Wurtenberg, door des zelfs doodt in 't jaar 1677 weduwe wierdt, en den 18 Augustus 1712 overleedt; nog in 't jaar 1656 *Maria Elisabeth*, die in 't jaar 1676 ten man kreeg Hendrik, hertog van Saxen-Romhild, en den 16 Augustus 1715 stierf; en in 't jaar 1661 *Sophia Maria*, die in 't jaar 1681 gemalin wierdt van Christiaan, hertog van Saxen-Eisenberg, en den 22 Augustus 1712 stierf. De twede zoon *Frederik*, en eene dochter, *Augusta Magdalena* genaamt, zyn ongehuwt gestorven. Deze eerste gemalinne in 't jaar 1665 overleden zynde tradt landgraaf Lodewyk de VI in het jaar daar aan in een twede huwelyk met Elisabeth Dorothea, dochter van Ernst, hertog van Saxen-Gotha, by welke hy gewan: I. Ernst Lodewyk, die den 15 December 1667 is geboren, en zyn ouder broeder in de regering gevolgt. Deze heeft zich den 1 December 1687 in den echt begeven met Dorothea Charlotta, dochter van Albrecht, Markgrave van Brandenburg-Anspach, die den 15 November 1705 gestorven is, en onder andere kinderen nagelaten heeft prins *Lodewyk* den VIII, den 5 April 1691 geboren. II. *George*, den 25 April 1669 geboren. Hy begaf zich tot den Roomsch-Katholyken Godsdienst, en wierdt generaal veldmaarschalk-luitenant in dienst van den keizer, en onder Karel den II onderkoning in Catalonië, Grande van Spanje, ridder van 't gulde vlies, en kamerheer des konings. Hy heeft zyne dapperheit in Ierlandt, de Nederlanden, Hungarië, Piemont en Catalonië, als mede in den dienst van koning Karel den III in Spanje, met veel luister doen blyken, en is by 't innemen van 't fort Montjoui by Barcellona den 14 September 1705 met een musketkogel dood geschoten. III. *Philip*, den 20 July 1671 geboren, wierdt in 't jaar 1693 te Brussel Roomsch-Katholyk. In 't jaar 1708 maakte hem de keizer veldmaarschalk, en in 't jaar 1714 stadhouder in 't hertogdom Mantua. In 't jaar 1693 trouwde hy met Maria Ernestina Josephina, dochter van Ferdinand Franciscus, hertog van Havre en Croy, die den 8 May 1714 overleden is. IV. *Hendrik*, den 29 September 1674 geboren. V. *Frederik*, den 18 September 1677

ter wereldt gekomen. Hy wierdt, gelyk zyne twee andere broederen, Roomsch-Katholyk, kreeg in 't jaar 1699 te Rome eene abdy, en naderhandt grote kerkelyke inkomsten in Sicilië, wierdt ook Domheer te Breslau en Keulen, doch verkoos daar na het oorlogs-leven, en wierdt generaal-veldmaarschalk-luitenant by den Czaar, en stierf in 't jaar 1708 aan de wonden, die hy by Lissa gekregen hadt. VI. *Sophia Lodovica*, in 't jaar 1670 geboren, en in 't jaar 1688 met Albert Ernest, vorst van Ottingen, getrouwt. VII. *Elisabeth Dorothea*, die in 't jaar 1676 is geboren, en in 't jaar 1700 met Frederik Jacobus, erfprins van Hessen-Homburg, in den echt getreden.

DAROCA, eene Spaansche stadt in Arragon, legt aan de rivier Xiloca, 4 of 5 mylen van Calatajud, en 10 of 12 van Saragossa. Ze is vermaard van wegens de gewyde misdoeken, die men daar bewaart. *Alphonsus Fernandez Hist. de los corporal de Daroca. Paulus Albinianus de Rajas Descr. del Reino d'Aracon.*

DARON, *Darona*, eertyds *Anthedon*, *Agrippiada*, eene stadt in Palestina, legt aan de Middelandsche zee, drie mylen bezuiden Gaza. Herodes de Grote noemde ze *Agrippiada*, ter eere van Agrippa, schoonzoon van den keizer Augustus. Onder 't Christendom was het een aanzienlyke en bisschoppelyke stadt. Zy deelde zelfs haren naam aan het naburige gewest mede, 't welk echter beter onder den van *Idumæa* bekend is.

DARPIUS. Zie DORPIUS.

DARS, een halfeilandt in de Oostzee, staande onder de Meklenburgsche heerlykheit Rostok, 't welk 9 of 10 Duitsche mylen in zynen omtrek heeft, en meestendeels met bosschen omringt, en met eenige meiren voorzien is. Op des zelfs kust wordt in 't voorjaar veel haring gevangen.

DARTFORD, eene stadt in Engelandt met marktrecht, onder het gewest van Axstance, in 't Noord-Wester-deel van 't graafschap Kent, Dareford genaamt naar de rivier Darent, aan welkers Westelyken oever zy gelegen is, twee of drie mylen eer zy zich in de Teems stort. Dit bevordert haren koophandel met de stadt Londen ongemeen. Daarenboven legt ze naby Douvres, 't welk maakt, dat de reizigers in tydt van vrede uit Vrankryk komende, of daar naar toegaande, hunnen weg door die stadt nemen. Alhier is het oproer, onder de regering van Richard door Jackstraw in 't jaar 1381 werwekt, begonnen. Deze stadt legt 15 Engelsche mylen van Londen. *Moreri in 't Engelsch.*

DARTHUIZEN, dat in een handschrift der Utrechtsche kerke *Derthese* genoemt wordt, is eene ambachtsheerlykheit in het overquartier van het landschap Utrecht, groot twee honderd zeven en vyftig mergen. Volgens het gezegde handschrift heeft aldaar voor dezen eene kapel geweest, staande onder de kerke van Doorn, in welke eene altydt durende vikary gesticht was, welker begevinge in 't jaar 1585 stont aan den hoogedelen heere Judocus van Amstel van Mynden, was al bekend in den jare 1340, en heeft eene familie van dien naam gehad, zynde *Otho van Darthuizen*, die in den jare 1580 leefde, binnen Utrecht jammerlyk vermoordt. De heer Jan van Beuningen, voormaals bewindhebber der Westindische compagnie ter kamer van Amsterdam, en naderhandt wegens de zelve gouverneur van het eilandt en de forten van Curaçao in Westindië, heeft deze heerlykheit voor weinige jaren bezeten, en bezit de zelve tegenwoordig de heer Frederik Verwout. Zy behoort onder het gerecht van Doorn, tusschen 't welke en de dorpen Leerzum en Overlangbroek zy gelegen is aan het hangen van de Amersfoorder hei, of Zandbergen. *Utrechtsche Oudh. II. D. pag.* 103.

DARTIS, (JOAN) hoogleeraar in de burgerlyke en kerkelyke Rechten te Parys, is in 't jaar 1572 te Cahors geboren. Zyn vader was Pieter Dartis. Nadat hy zich te Cahors in de letteren hadt geoeffent, volgde hy Joan Turiffe, prioor van Cessenon, en naderhandt generaal van de vergadering van S. Maur, in zyn prioorschap, daar hy drie jaren met hem studeerde. Daar na te Cahors wedergekomen zynde, viel hy op de Rechten, en wierdt daar Baccalaureus, en vervolgens te Thoulouse Doctor in de Rechten. Hy verzelde den president de Verdun naar Parys, en disputeerde daar om het hoogleeraarsampt, dat door den afstandt van Nicolas Oudin oopen was, en verkreeg het zelve in 't jaar 1618. Vyf jaren daar na wierdt hy koninklyke hoogleeraar in de kerkelyke Rechten, in de plaats van Hugo Guyon. Dartis hadt veel gelezen, veel gestudeert, en vele dingen uitgeschreven, waar van hy zich daarna bedient heeft in 't schryven van zyne boeken, waar van hy 'er bykans alle jaren een uitgaf. Zyne schriften bestaan genoegzaam t'eenemaal uit plaatsen, die hy uit de besluiten der kerkvergaderingen, brieven van pauzen, de oudvaderen, de kerkelyke Rechten, en hier en daar uit de burgerlyke Rechten en ongewyde schryvers aanhaalt. Zomtyds zyn zyne aanmerkingen geestig en uitgezocht, doch dikwils zegt hy dingen, die zeer gemeen en iedereen bekend zyn, die slechts wat gelezen heeft. Hy is niet altydt gelukkig en van een goed oordeel in zyne gissingen. Dikwils haalt hy plaatsen aan, die 't gene hy voorgeeft niet bewyzen. Ten minsten is zyne arbeidzaamheit te pryzen, en zyne schriften zyn dienstig om de menigte der stoffen en aangehaalde plaatsen. Zyne schryfwyze is eenvoudig en zonder opschik, doch vry zuiver en zeer verstaanbaar. Hy stierf den 21 April 1651. De heer Doujat, zyn navolger, heeft alle zyne werken in II delen in folio te Parys in 't jaar 1656 uitgegeven. *Simon Bibl. des Aut. de Droit T. I. Du Pin Bibl. des Aut. Eccles. XVII Siecle.*

DARTMOUTH, eene stadt met marktrecht en een vermaarden haven in 't Zuider gedeelte van 't graafschap Devon. *Dartmouth* is zo veel te zeggen als *de mondt van de rivier Dart*, daar deze stadt aan legt. Zy wordt van twee kasteelen, die aan ieder zyde van de rivier leggen, beschermt. De haven wordt veel bezocht, inzonderheit door de schepen, die 't kanaal willende doorvaren, door tegenwinden genoodzaakt worden daar in te lopen. Koning Karel de II heeft deze stadt tot eene baronny verheven, ten behoeve van George Legge, die zich daarom baron van Dartmouth noemde. Zie LEGGE. Daar zyn drie kerken. Zy legt 165 Engelsche mylen van Londen. *Moreri in het Engelsch.*

DASQUILLO, of DIASHILO, en DIASCOLI, een goed stedeke, was voor dezen eene bisschoppelyke plaats. Het legt in klein-Asië, aan de Propontis, thans *Mar di Marmora* geheten, tusschen Bursia en Cyzicum. *Baudrand.*

DASSEL, een oud stedeke voor aan het Sollinger-woudt, tusschen de rivieren Weser, Leine, Ilme en Spoling in Neder-Saxen, was de woonplaats der oude Ruge-graven, die hunnen naam daar van hadden. Men kan niet wel zeggen, in wat tydt het gebouwt is, doch het is buiten twist, dat het al voor de tyden van Karel den Groten in wezen is geweest. Nadat Simon, de laatste graaf van Dassel, in 't jaar 1329 gestorven was, kwam deze plaats aan het sticht van Hildesheim. De kerk van S. Laurens aldaar is, naar men zegt, van drie broederen, Bernhard, Ihanus, en Widekind, graven van Dassel, ter gedachtenisse van den Doop, kort te voren te Paderborn ontfangen, gebouwt.

DASSEL, een der oudste graafschappen in Saxen, was gelegen tusschen de Leine en de Wezer, en grensde ten Oosten aan 't oude graafschap en voorletyke sticht Northeim, en van daar de Meor op over het Weper-gebergte, ten Zuiden aan de Hardesser-, en ten Westen aan de Uslarsche grenspalen, tot aan de Wezer en het sticht Corbey, en eindelyk ten Noorden aan de heerlykheden Eberstein en Homburg. Behalven het grootste deel van 't Sollinger-woudt begreep het de kasteelen Dassel, Lauwenberg, Neuenober, Levenvoorde, Furstenberg en Hundesruk, met de steden Dassel en Einbek, als mede het vlek Markoldendorp, met de onderhorige dorpen en hoeven. Nadat het geslacht dezer graven in 't jaar 1329, gelyk in het voorgaande artykel gezegt is, met graaf Simon was uitgestorven, kwam dit landt ten dele aan 't bisdom Hildesheim, en ten dele aan de hertogen van Brunswyk en Luneburg.

DASSEL, een oud graaflyk geslacht, dat in Neder-Saxen in groot aanzien is geweest. Tot des zelfs stamvader kan geen ouder dan graaf WALTHER aangewezen worden. Deze leefde omtrent het jaar 700, trouwde met Bendella van Ballenstat, dochter van graaf Albert, en gewan by haar drie zonen, BERNHARD, *Ihanus*, en *Widekind*. De gemalin van Bernhard was Hasela, dochter van dat vermaarde opperhoofdt der Saxen, Witekind, die hem baarde HERMAN, welken zyne gemalin, Lisa van Hohnstein, *Ihanus* baarde, die te Corbey een Benedictyner monnik is geworden, en in 't jaar 839 gestorven. *Ihanus*, de twede zoon van graaf Walther, hadt zyn verblyf te Einbek, en zyn tak is in zynen kleinzone, *Arnold* den Kryger, uitgestorven. Doch WIDEKIND, graaf Walthers derde zoon, plantte het geslacht voort by Mathilda van der Welpe, die hem BODO gebaart heeft: want deze Bodo hadt by zyne gemalinne, Adela van Homburg, twee zonen, LIPPOLD en *Diderik*. De eerste, die in 't jaar 860 op de jagt in 't Sollinger-woudt van een wild zwyn verscheurt wierdt, stierf in zynen kleinzone *Rudolf* wederom uit. Doch zyn broeder DIDERIK plantte het geslacht voort, en stierf in 't jaar 884, nadat hem zyne gemalin, Bertha van Kantelenburg, twee zonen, LODEWYK en *Ludolf*, gebaart hadt, waar van de laatste zonder erfgenamen gestorven is. Lodewyk verzelde in 't jaar 933 keizer Hendrik den I in den veldtocht tegen de Hungaren, en verkreeg door zyne dapperheit, in den Merseburgschen slag betoont, de ridderlyke orde. Vervolgens wierdt hy stadhouder van Saxen, en landvoogdt te Gottingen. Hy bezat ook het huis Uslar, en stierf in 't jaar 959 voor zyne gemalinne, Jutha van Waldek, nalatende ADOLF. Deze, om zyne grote lust tot de jagt de Jager bygenaamt, is, nevens zyne gemalinne Adela van Freden, inzonderheit wegens zyne nederigheit bekend. Van zyne drie zonen heeft WITEKIND de II den stam voortgeplant, die door zyne dapperheit de ridderorde heeft verkregen, en in 't jaar 1029 gestorven is, nadat hy by zyne gemalinne, Sophia van Woldenberg, drie zonen hadt gewonnen, als: *Ihanus* den II, die in de jagtlust naar zynen grootvader aardde, en zonder kinderen stierf; *Hanno*, aartsbisschop van Keulen, (zie van hem verder op HANNO) en DIDERIK den II. Deze trouwde met Anna, gravin van Eberstein, en gewan by haar vyf zonen, waar van WILHELM in 't geslacht voortzette. Deze bestont hertog Lotharius, namaals keizer, uit hoofde van des zelfs gemalinne, dochter van Hendrik van Northeim, zeer na, en was by hem in groot aanzien. Lotharius liet hem ter eere in 't jaar 1119 te Gottingen, daar hy landvoogdt was, een tournooispel houden. Hy hadt zes zonen: *Ihanus* den III, *Herman* den II, *Siffridus* den III, *Henrik*, bygenaamt de manke, alle vier zonder kinderen gestorven; *Frederik*, dien anderen *Philip* noemen, de welke in 't jaar 1156 aartsbisschop van Keulen is geworden, en OTTO, die den stam voortplantte. Deze hadt tot gemalin Salome van Plesse, die hem vier zonen baarde, onder welke aan te merken zyn: 1. *Reinhold*, aartsbisschop van Keulen; (zie REINHOLD, aartsbisschop van Keulen,) 2. *Adolf* de II, bygenaamt de stoute, van welken in 't volgende artykel; en 3. *Bernhard* de II. Deze laatste trouwde met Anna van Homburg, weduwe van Reinhard, graaf van Alvensleven, die hem, behalven eenige dochteren, tien zonen baarde, waar na hy in 't jaar 1126 te Dassel stierf. Onder de zonen heeft graaf LUDOLF het geslacht voortgeplant. Hy woonde op den Hundsruk, en hadt by zyne gemalinne Lukka vyf zonen, onder welke BERNARD de III en *Simon* aan te merken zyn. Bernard maakte door al te zware lasten de stadt Einbek oproerig, zo dat zy zich zyn gezag onttrok, en Albrecht, hertog van Brunswyk en Luneburg, tot haren heer aannam. Zyne overige landen, als de Hundsruk, het ste-

stedeke Dassel, met het daar onder horende Sollinger-woudt, en verdere dorpen, onttrok hy het sticht Corbey, en voegde ze by dat van Hildesheim, daar zyn zwager bisschop van was. Hy is in 't jaar 1312 zonder kinderen gestorven. Straks na zyne doodt viel Hendrik, bisschop van Hildesheim, in 't bezit, daar de abt van Corbey zich krachtig tegen stelde. Doch toen *Simon*, graaf Bernhards broeder, die lang uitlandig was geweest, zonder dat iemandt wist, of hy levendig of dood was, onverwacht daar tusschen kwam, moest bisschop Hendrik voor dat maal aftrekken. Echter, dewyl graaf Simon by zyne gemalinne Sophia gene kinderen verwekte, en hy in 't jaar 1329 stierf, kwam het geheele graafschap (behalven eenige plaatsen, als het huis Neuenober, 't welk graaf Simon met zyn toebehoren Otto, hertog van der Leine, heeft toegevoegt) nadat het van Walther af tot dezen graaf Simon toe 629 jaar aan 't huis van Dassel hadt toebehoort, aan 't sticht Hildesheim. *Joannes Leznerus* heeft van dit aloude huis eene byzondere Chronyk geschreven. *Meibomius Chron. Berg. in T. III. Rer. Germ. p.* 303. *Spangenberg Sax. Chron. cap.* 53. *Bunting Brunsw. Chr. P. III. p.* 466. *& P.* I. *p.* 223. *Spener. hist. insign. lib.* II. *c.* 9. *Lucæ Graven-Saal p.* 901. *& seq.*

DASSEL, (Adolf, graaf van) bygenaamt de stoute, broeder van Reinhold, aartsbisschop van Keulen, was zeer op den oorlog verhit. Op het sterk aanhouden van zyne moeder besloot hy zich in den echt te begeven, en verloofde zich ten dien einde aan Adelheit van Plesse. Doch eer hy die nog hadt afgehaalt, ontstont tusschen hem en het sticht Northeim, ter oorzake van eene voogdy, een zware twist, en hoewel men dikwils de strydige partyen in der minne zocht te bevredigen, wilde geen van beide daar naar luisteren. Adolf gebruikte ten laatste geweldt, en brandde het gemelde sticht tot den grondt toe af, waarin by vyftien Domheeren, die met de beste goederen in een verwulf gevlucht waren, ellendiglyk verstikten. Doch hy bragt zyne onderdanen hier door in 't uiterste verderf. Het huis Lauenberg wierdt door den stadhouder van Gottingen als een verbeurd leen weggenomen, en hy zelf door den aartsbisschop van Ments in den ban gedaan. Eindelyk, nadat hy zware voorwaarden moest ondergaan, namentlyk, dat hy een nonnenklooster zou stichten voor 24 personen met hun gezin, en het zelve met alle nooddruft voorzien; voorts de princesse Adelheit, aan hem verlooft, niet trouwen, maar haar abdisse maken; de kloosterkerk te Northeim weder op bouwen, en met loot laten dekken; ook iets van zyne goederen aan de zelve by testament te maken, wierdt de zaak in der minne bygelegt, en daar over in 't jaar 1130 een verdrag te Moringen gesloten. Hier op zocht hy door den paus van den ban ontslagen te worden, en ging, nadat hy door vervreemding van het huis en ampt Furstenberg aan graaf Otto van Eberstein, het nodige reisgeldt byeen hadt gebragt, naar Rome, doch hy moest van wegens de oneenigheit der twee pauzen onverrechter zake weder vertrekken. Vermits hy nu in zyn landt weinig vrienden hadt, begaf hy zich by zynen zwager, graaf Adolf, naar Holstein, die daar op met den keizer Frederik naar 't Heilige Landt trok, en graaf Adolf zyne moeder, gemalin, en kinderen toevertrouwde; daar hy zich dan ook tegen hertog Hendrik den Leeuw, die Holstein te onder hadt gebragt, dapper heeft gedragen, en op des zelfs leger eene grote overwinning behaalt; waar op Holstein wederom aan zynen vorigen heer kwam. *Petraus Holst. Chron. Leznerus Dassel. Chron. Pontanus Rer. Dan. l.* VI. *pag.* 283. *Crantz. Sax. l.* VII. *c.* 2.

DASSOUCI, of D'ASSOUCI, (Karel Coypeau, Heer) een Fransch muzykant en dichter in de XVII eeuw. Hy heeft zyne levensgevallen, die zeer kluchtig zyn, op eene scherssende wyze zelf in 't licht gegeven, gelyk op het artykel van Assouci, daar in het voorbygaan van hem is gesproken, is aangewezen. Hy is, zo hy zegt, te Parys geboren. Zyn vader meester Gregorius, heer D'Assouci, advokaat voor 't parlement, zoon van een Cremoneesch ruiter, d'Agnaria geheten, een kunstig viool-maker, was van Sens in Burgundië. Zyne moeder, zynde uit Lotharingen, was zeer klein, en zeer opvliegende. Daar was zo weinig eendragt tusschen haren man en haar, dat zy, na hunne kinderen en goederen gedeelt te hebben, vrywillig van malkander gingen. Onze d'Assouci bleef by zyn vader te Parys, en wierdt van de dienstmaagdt, byzit van zyn vader, zo kwalyk gehandelt, dat hy dikwils de vlucht moest nemen. Op zyn negende jaar vluchtte hy naar Calais, daar hy de lieden wys maakte, dat hy de sterrekunst verstont, en een zoon van den groten en vermaarden Planeetlezer Cesar was. Hebbende iemandt door aardigheit van eene ingebeelde ziekte genezen, wierdt hy voor een groot toveraar gehouden, hoewel nog maar negen jaren oud. Die hem in hun huis genomen hadden, de lucht gekregen hebbende, dat het dwaze graauw hem in zee wilde smyten, deden hem heimelyk van Calais vertrekken. Men weet het vervolg van zyne levensgevallen niet, tot dat de hertog van S. Simon hem aan koning Lodewyk den XIII. te S. Germain liet horen. Hy raakte, zegt hy, in de genegenheit van dien vorst door een drinkliedt, dat hy maakte, en dat iedereen aan 't hof zong. Van dien tydt leende de koning met vermaak zyn oor aan zyne gezangen, en gaf hem zelfs een vryen toegang in zyne kamer, en men noemde d'Assouci *den Apollo van de Kleêrkamer*, om dat hy zyn speeltuig altydt in des konings kleêrkamer hadt. Het zelfde deedt hy onder de minderjarigheit van Lodewyk den XIV. Deze jonge vorst las 's avonds de vaarzen van dezen dichter, en lachte altoos, en juist op zyn tydt, om het fyne, dat 'er in stak, 't welk menig hoveling, die 'er te onpas om lachte, niet eens begreep. Deze vorst verwaardigde zyne gezangen niet alleen aan te horen, maar ook na te zingen. D'Assouci, willende weder naar Turin by hunne konin kl. Hoogheden keren, vertrok in 't jaar 1655 met zo veel haast van Parys, dat hy naauwlyks tydt hadt een gedeelte zyner schulden te betalen. Hy hadt twee knapen by zich, die met hem zongen. Hy kwam eindelyk te Lions, nadat hy vele ongemakken hadt uitgestaan, en kennis gemaakt met een blind karel, die zich in een hoek van een der hekeldichten van Boileau vertoont. Hy vondt die stadt zeer aangenaam. Hy zong in alle de kloosters, daar de nonnen zingen mogen; en daar was 'er niet eene van die geestelyke dochters, of zy hadden een afschrift van des zelfs *Ovidius in een goede luim.* Aldus noemde hy zeker werk, waar in hy een gedeelte der herscheppingen van dien dichter op een belagchelyken trant hadt overgezet. Hy vertoefde drie maanden te Lions, en terwyl hy zich op alle bedenkelyke wyzen vermaakte, wierdt hy van Moliére en des zelfs makkers, de Bejars, zeer gestreelt. Daar na ging hy met Moliére naar Avignon, en van daar naar Pezenas, alwaar de Staten van Languedok vergadert waren. Hy wierdt den ganschen winter van die Comedianten onderhouden, en kreeg aanzienlyke geschenken van den prins van Conti, van den heere Guilleragues, en meer andere van dat hof. Hy hadt een van zyne zangknapen verloren; en dewyl hy in dat gedeelte van Vrankryk was, daar zo wel de beste stemmen als de beste vruchten vallen, wilde hy niet naar Piemont keren, zonder te trachten die oopenstaande plaats te vullen. Hy volgde Moliére tot Narbonne toe, en ging vervolgens naar Montpellier, daar hy in levensgevaar kwam. Die ontmoeting is door *de Reizebeschryving* van de heeren *de Bachaumont en la Chapelle* zeer ruchtbaar geworden, die men daar over kan nazien. Hy bleef nog drie maanden te Montpellier, nadat hy uit de gevangenisse gelaten was, en stelde daar een verhaal op van dat blyeindigend treurgeval; doch hy deedt het niet drukken, hoewel de opperrechter hem daar verlof toe gaf. Daar na doorreisde hy verscheide steden van Provence, en ging den prins van Morgues te Monaco groeten, die hem 30 pistolen vereerde. Hy trok over de bergengte van Tende. Te Turin gekomen zynde, hadt hy werk door zyne tegenwoordigheit de valsche tyding, wegens zyne halsstraffe uitgestrooit, te wederleggen. Hy stelde alles in 't werk om aan dat hof een vast tractament te krygen; en hy onderstelt, dat het hem zou gelukt hebben, indien hy zich niet hadt opgehouden met vaarzen te maken, noch zich bepaalt alleen aan de oppergoden zyn hof te maken, en indien hy de muzykanten van 't landt niet tot nayver hadde verwekt. Hy geeft voor, dat de fraaiigheit zyner gedichten hem aan de kwaadaardigheit van een dichter uit Auvergne, die te Turin den man van verstandt speelde, bloot heeft gestelt, die zyn werk maakte hem te berispen en te vervolgen. Hy voegt 'er by, dat hy, met de gunstelingen van 't hof niet te achten, menende, dat het genoeg was hunne konin kl. Hoogheden aan te kleven, zich de ongunst van velen op den hals heeft gehaalt, 't welk hem veel kwaad deedt. Hy merkte, dat men hem koel bejegende, en het ergste was, dat hy, of zyn afscheidt, of een vast jaargeldt verzoekende, tot zyn groot leedwezen het eerste kreeg. Dus verre is de levensloop van d'Assouci uit de drie stukken, die hy zelf geschreven heeft, bekend. Verder weet men, dat hy in 't jaar 1674 twee boekjes uitgaf, die hy in de gevangenis van 't Châtelet te Parys gemaakt heeft. Hy zat 'er nog, en men weet de omstandigheden van zyne ontslaginge niet. Om een zeer slecht gevoelen van hem te hebben, behoeft men de hekelschriften zyner vyanden niet te lezen; 't geen hy zelf verhaalt en bekent, is meer dan genoeg. Zyne vyanden onder anderen waren *Cyrano de Bergerac* en *Loret*. Deze laatste mishandelde hem by alle voorvallen in zyne *Gazette Burlesque*, en was zo gereed, al wat tot nadeel van d'Assouci was daar in te zetten, dat hy verscheide malen, hoewel altoos valschelyk, des zelfs doodt uitstrooide, alzo d'Assouci hem overleefde. *Bayle Dict. Crit.*

DASSOW, een stedeke in het eigentlyk zo genaamde hertogdom Mekelenburg, op de Lubeksche grenzen, niet verre van de Oostzee aan een inham, die Dassouwer zee genoemt wordt, kwam eertyds het geslacht van Parkentin toe. *Topogr. Sax. infer. p.* 202.

DASYPODIUS (Conradus) was hoogleeraar in de wiskunde te Straasburg, alwaar hy *Euclides* verklaart, en eenige tractaten over de landmetery, gezicht-en sterrekunde geschreven heeft. Hy stierf den 26 April 1600. *Vossius de Mathemat. Melchior Adam in Vit. Philos.*

DASYPODIUS, (Petrus) een wiskunstenaar, was een Zwitser van geboorte, en heeft lang te Straasburg onderwezen, daar hy verscheide Woordenboeken, als een Grieksch, een Latynsch en Hoogduitsch, en een Hoogduitsch en Latyn heeft uitgegeven. Hy stierf in de zelve stadt omtrent het jaar 1559.

DATAMES, een Cariër van geboorte, was de zoon van Camissares, en eene Scythische moeder. Hy was eerst slecht soldaat onder de lyfwacht van Artaxerxes, en wierdt daar na bevelhebber over zyn leger, 't welk hy met zo veel voorzichtigheit aanvoerde, dat hy verscheide vyanden van dien vorst overwon. Doch de benyders van dezen groten man wisten hem in de CIV Olympiade by den koning zo zwart te maken, dat hy vluchten, en zich, om het leven te behouden, aan 't hoofdt van eenige benden stellen moest. Mithridates heeft hem onder schyn van vriendschap in 't net gekregen en omgebragt.

DATARIUS, of DATARIS, een bediende aan 't pausselyke hof, wiens ampt, hoewel het niet dan by commissie bedient wordt, zeer aanzienlyk is. De smeekschriften voor alle kerkelyke inkomsten, de somme van 24 dukaten niet te boven gaande, gaan door zyne handen, en hy doedt ze tekenen, zonder den paus daar over te spreken. Die van meerder waarde zyn, Domheers-plaatsen, enz. daar van brengt hy de smeekschriften aan den paus om de zelve te tekenen, en hy doedt 'er den datum by met deze woorden: *Datum Romæ apud &c.* waar van dit ampt den naam gekregen heeft, betekenende zo veel als den dag of datum aante-

tekenen, van het basterdwoordt *Datare.* Dit ampt is eerst in de XIV eeuwe opgekomen, wanneer de pauzen het begeven der kerkelyke ampten aan zich begonnen te houden; waar op dan het behouden van zekere jaargelden ook is vermenigvuldigt. Dewyl zodanige begevingen, zegt de kardinaal de Luca, niet oopenbaar, en in een volle Consistorie, maar heimelyk aan het hof en door smeekschriften geschiedden, viel het zomtyds voor, dat de paus, die alles in zyn hoofdt niet kan laten en onthouden, het zelve ampt aan twee of drie personen vergaf, waar uit dan gedurige krakeelen moesten ryzen, wie dat het gezegde ampt allereerst van den paus hadt bekomen: want de oudste gunst gaat altydt voor de jongste. Daarom hebben de pauzen goed gevonden als een secretaris te verkiezen, die de zorg over zodanige smeekschriften en begevingen zou hebben, en die, als de paus zekere vergunning hadt getekent, den dag of datum zou opschryven, om te weten, welke de oudste en de jongste vergunningen waren. Ook dient hy den ouden vader wel als tot een raadsman, om te overleggen, of zo eene oopenstaande bediening tot de pausselyke vergevingen behoort; en verder, op wat wyze de vergeving moet geschieden; of de verzoekers de vereischte hoedanigheden hebben, enz. Zo deze bediende een kardinaal is, wordt hy *Protodatarius*, zynde zo veel als opper-dataris, genaamt. Hy heeft verscheide bedienden onder zich, als den *Subdatarius*, twee nazienders, een bediende van de kleine datum, (door wiens handen alle smeekschriften gaan, daar hy de kleine datum onder zet, tot men ze verder uitstrekt, en 'er den groten datum onder zet) en verscheide andere, die velerhande formaliteiten in acht nemen, eer het bezit aan den verzoeker toegewezen wordt. Dit alles geschiedt om de vervalschingen, die dikmaals gepleegt zyn, voor te komen. Deze hebben ook oorzaak gegeven tot een artykel in het bevelschrift van 't jaar 1667, waar by Lodewyk de XIV verbiedt geloof te slaan aan eenige tekeningen van 't pausselyke hof, ten zy twee kooplieden, die de penningen daar toe schieten, de zelve bevestigt hebben. *Le Pelletier instruct. sur les expeditions de Cour de Rome. Batavia Sacra II. Deel.*

DATES, (LEONARD DES) de XXV generaal der Dominikanen, was van Florence, en heeft het geestelyke kleedt in de zelve stadt aangenomen. Na dat hy Provinciaal van zyn kerkgebiedt, en geloofsonderzoeker van Bolonie was geweest, wierdt hy meester van 't pausselyke paleis. De paus zondt hem op de kerkvergadering van Constans, daar hy een van de genen was, die benoemt waren om de geloofs-artykelen van Jan Hus te onderzoeken. Martinus de V, tot paus op die kerkvergadering verkoren zynde, zondt Dates als legaat op de kerkvergadering, die te Pavië was, doch die van wegens de pest naar Siëna overgebragt wierdt. Zyne verrichtingen wel uitgevallen zynde, maakte hem de paus, tot erkentenis zyner diensten, kardinaal. Hy genoot die waardigheit niet lang, zynde twee dagen daar na, in 't jaar 1425, te Florence overleden. Zyne werken zyn: *Prêdikatien over 't geesselen; van de Heiligen; van den tydt*, enz. *Pio de Vir. Illustr. Ord Præd. Part. II. lib. III. p. 1. Font. Theatr. Dominic. p. 375, &* 436.

DATHAN, de zoon van Eliab, spande met Kora en Abiram tegen Moses en Aaron aan, om hem het priesterschap te betwisten. Doch den volgenden morgen, als zy met hunnen aanhang wilden offeren, oopende zich de aarde, en verslondt hen levendig. Insgelyks verteerde het vuur des Heeren de 200 mannen, die 't reukwerk offerden, in 't jaar der wereldt 2454, voor Christus 1530. *Num. cap. 16. &c. Joseph. Oud. 4. b. 5. k. Torniellus & Salianus in Annal.*

DATHEMAN, eene vesting in Gilead, in den stamme Gad, op de grenzen van Arabië, is vermaard om dat ze het geweldt van 't leger van Timotheus kloekmoedig heeft uitgestaan. Die krygsoverste, wetende, dat Judas Macchabeus weder over de Jordane getrokken was, om naar Jeruzalem te rug te keren, nadat hy de stadt Jasor uitgeplundert en verbrand, en alle de inwoonderen mede genomen hadt, miste niet zich van des zelfs afwezenheit te bedienen. Hy rechtte op de grenzen van Gilead zulke afgryffelyke stroperyen aan, dat hy de Joden noodzaakte naar de vesting Datheman te vluchten. Zy zich daar wat veiliger ziende, schreven aan Judas, dat hen noch moet, noch standvastigheit ontbrak, doch dat, indien hy hen niet spoedig kwam ontzetten, zy het geweldt der vyanden niet langer konden uitstaan. Op deze tyding nam Judas, verzelt van zynen broeder Jonathan, 8000 man, en trok over de Jordane, regt op de belegeraars af, die hy bezig vondt met het aanvoeren hunner stormtuigen, en gereed om de vesting te beklimmen. Hy gaf hen geen tydt om zich in order te stellen, en hem het aannaderen te beletten, maar verdeelde zyn leger terstondt in drie hopen, liet het teken tot den aanval geven, en tastte den vyandt zo kloekmoedig aan, dat ze den storm staakten. Vele, die al boven op de ladders waren, wierpen zich, om hun behoudt door de vlucht te zoeken, van boven neder; doch zy wierden zo hevig vervolgt, dat 'er, behalven een groot getal gevangenen, 8000 op de plaats bleven. Dit geschiedde in 't jaar der wereldt 3892, voor Christus 159. *1. Macchab. V. 9. Joseph. Oudh. 12. b. 11. en 12. k.*

DATHENUS (PETRUS) was een monnik te Poperingen, een klein steedtje in Nederlandt, in het Wester deel ten Zuiden van Vlaanderen, omtrent twee Duitsche mylen ten Westen de stadt Yperen, verliet den Roomschen, en omhelsde den Hervormden Godsdienst. Hy wierdt leeraar te Gent, en getytelt Raadsheer van den hertog Johan Casimir, en predikte met veel yver: doch wikkelde zich al te diep in met jonker Jan van Imbyse te Gent, de welke den Hervormden Godsdienst, tegen het gemaakte bestandt of de Pacificatie van Gent, hadt ingevoert, met groten schyn van ernst en yver, niettegenstaande hy heimelyk verstandt hieldt met den hertog van Parma, het welk hem, behalven meer andere dingen, den hals kostte. Hoe het daar mede zy, van *Reid* en *Hooft* stellen daar omtrent al vry wat op de rekening van Dathenus. Na de overgave van Gent vertrok hy naar Holstein, en wierdt vervolgens in den jare 1578 eerste Hervormde kerkenleeraar, nevens en tegen Hubert Duifhuis, waar van op zyn artykel gesproken wordt. Bor verhaalt, dat hy vervolgens naar Duitschlandt is vertrokken; een jaar lang te Stade, in het hertogdom Bremen, heeft gewoont; van daar naar Dantzig, en eindelyk naar Elbing, in Poolsch-Preussen, is vertrokken; aldaar zeer wel van den Magistraat der stadt ontfangen, en in Februarius des jaars 1590 overleden, en aanzienlyk begraven, nevens meer andere dingen, zyn leven rakende. Hy heeft de Psalmen Davids, als bekend is, door *Clement Marot* en *Theodorus Beza* in het Fransch berymd, in het Nederduitsch overgezet, zo als die nog tegenwoordig, hoewel slecht gerymt, in de hervormde kerken van de vereenigde Nederlanden gebruikt worden. Hy behaalde daar mede den prys, welken de heeren Staten den gene, die 'er het eerst meê vaardig zou zyn, beloofd hadden.

DATHI, of DATHUS, (AUGUSTINUS) van Siëna, was een redenaar, wysgeer en taalkundige. Hy leefde in de XV eeuw, onder paus Pius den II, in een tydt, dat Siëna nog eene vrye stadt was. Hy was daar geheimschryver, en hadt by die bediening geen groter vermaak dan geleerde mannen dienst te doen. Hy heeft verscheide gebeden van S. Bernardinus, S. Catharina van Siëna, paus Pius den II, en andere, nagelaten; als mede eene Historie van *Siëna* in 3 boeken; een van *Piombino*; tien verhandelingen van *de onsterflykheit der Ziele*; eenige brieven, enz.

DATI, (KAREL) hoogleeraar in de talen te Florence, zyne geboortestadt, is vermaard geworden zo door zyne schriften, als den lof, hem van zeer vele schryvers gegeven. Hy was ongemeen beleeft en gedienstig omtrent geleerde reizigers, die te Florence kwamen. Vele derzelven hebben hunne dankbaarheit in schriften daar over betoont. Hy was lidt van de Akademie della Crusca, en gaf zich uit dien hoofde den naam van *Smarrito*. Hy heeft ter eere van Lodewyk den XIV eene lofreden in 't Italiaansch geschreven, en in 't 1669 te Florence doen drukken. De Fransche overzetting, door een anderen gemaakt, wierdt het jaar daar aan te Rome gedrukt. Hy hadt alreets eenige Italiaansche gedichten tot lof van dien vorst uitgegeven. Zyn voornaamste werk, daar hy de meeste moeite aangewend heeft, is *van de oude schilderkunst*, waar van hy in 't jaar 1667 een schets heeft uitgegeven. De geleerden hebben aangemerkt, dat hy onder den naam van *Timauro Antiate* een brief aan Philaleti heeft doen drukken *over de ware Historie van de Cycloïdes, en het beruchte Experiment met kwikzilver*, waar in getoont wordt, dat niet vader *Mersenne*, maar *Galilæus*, de uitvinder van 't eerste, en *Torricelli* van het twede is. *Chimentellius de honor. Bisell. p.* 86. *Leti Italia regn. part.* III. *p.* 369. *Placcius de script. anonym.*

DATIANUS bezat onder keizer Constantius de waardigheit van Patricius. *Jac. Gothofr. Prosopogr. Cod. Theodos.*

DATISMUS, eene onbevallige en verdrietige wyze van spreken, wanneer men, om eene zelve zaak uit te drukken, verscheide woorden van eenen zin op een stapelt. Dit woordt komt af van *Datis*, een hoveling van Darius Hystapis zoon, en stadhouder van Iönië, die voor een gewoonte hadt, 't gene hy zeide met woorden van de zelve betekenis op te vullen, om, zo hy meende, het zelve meerder kracht en nadruk by te zetten. Toen hy stadhouder over dat gedeelte van Griekenlandt was, en Griekſch wilde spreken, zeide hy: ἥδομαι, καὶ τέρπομαι, καὶ χαίρομαι, dat is: *het is my lief, en aangenaam, en ik verheug my*, waar in hy met χαίρομαι, in de plaats van χαίρω te zeggen, zich, behalven de verdrietige herhaling, tegen de taalkunde vergreep, menende wonderwel te spreken, zo hy verscheide woorden op eenerlei geluidt deedt uitgaan. *Aristophanes* in zyn blyspel, *de Vrede*, gewaagt 'er van, en noemt die naäping Δάτιδος μέλος, dat is, *de deun van Datis.*

DATUS, (NICOLAUS) een Siciliaan, een man van doorluchtigen huize, maar meest vermaard door zyne geleerdheit, een Philosooph en arts, by wien weinigen halen konden. In den jare 1446 haalde hy den eertytel van Doctor. Hy stak merkelyk uit onder de wiskunstenaars en artzen zyner eeuw: zo dat zyn roem zich niet alleen door Sicilië, maar door ganſch Italië, verspreidde. Zyne voorzeggingen zyn zodanig altydt door de uitkomst bevestigt, dat nooit een zieke, dien hy de doodt voorspelt hadt, uit het ziekbedde opstont. Om zyne gelukkige genezingen wierdt zyn naam als een spreekwoordt gebruikt; want vele zieken, die van andere artzen verlaten en aan de ziekehoederen overgegeven waren, heeft hy tot gezondheit gebragt. Hier door vergaderde hy een groten schat, maar nog groter eer en roem. Hy wordt met lof gemeld van Vincentius Littara *de reb. Netinis p.* 126. Lucius Marincus *in Epist. lib.* V. *ad Cataldum Parisium*; Johannes Thoma Moncada *in Epist. p.* 19. die hem *Deodatus* noemt, en Petrus Carrera *in ann. ad Epist. Moncadæ cit. pag.* 163. Deze laatste heeft belooft breder van hem te spreken in zyne Historie der geleerde Sicilianen. Men zegt, dat hy vele dingen geschreven heeft, betreffende de geneesen wiskunst, die door de zorgeloosheit der erfgenamen verloren zyn. *Bibl. Sicul.*

DAU, (GERARD) een schilder van Leiden, was een leerling van Rembrand, en hoewel zyn trant van schilderen veel van die van zynen meester verschilt, was hy echter aan den zelven de kennis en voornaamste grondregels van zyne kunst in 't stuk der verwen verschuldigt. Hy schilderde met olie-verw in 't klein, en zyne beelden, die gemenelyk niet boven een voet hoog zyn, hebben al zo goeden omtrek, als of zy levensgroot waren. Hy schilderde niet naar 't leven, 't welk hy in een bolle spiegel zag. Hy heeft weinig grote personadien geschildert, om dat zulke lieden zelden

den tydt of geduldt hebben om zo lang te zitten, als deze schilder begeerde. De gemalin van een Deensch Resident zat vyf dagen alleen om eene handt, zonder van 't hoofdt te spreken. Men moet ook bekennen, dat de werken van Gerard Dau een omtrek hebben als 't leven zelf, zonder iets van de frischheit, effenheit, levendigheit der verwen, en de waarneming van schaduwe en licht te verliezen. Hoewel zyne werken zelden hoger dan een voet waren, liet hy zich daar echter zes, acht honderd, tot duizend guldens, voor betalen, min of meer, naar den tydt, dien hy 'er aan besteed hadt: want om een vaste prys te maken, rekende hy voor ieder uur een gulden. Zyn schilderkamer hadt een vallicht, om eene voordeelige schaduwe te hebben, en zy kwam op een graft uit, om het stof te myden. Hy deedt zyne verwen op kristal wryven. Zyn verwbordt en kwasten waren, als hy niet werkte, zorgvuldiglyk in een doos opgesloten; en als hy aan het werk ging, bleef hy eerst een poos stil zitten, om het stof te laten zakken. Wanneer hy zag, dat het schoon weêr was, liet hy zyn werk staan, en ging zich verluchten, om de geesten, die hy met een zo lastigen arbeidt vermoeide, te herstellen. ***De Piles kort begrip van 't leven der schilders.***

DAUBRAUCA, dochter van Boleslaus, koning van Bohemen, wierdt aan Miecziflas, zoon van Zemomissus, prins van Polen, ten huwelyk gegeven, mits dat hy den Christelyken Godsdienst zou aannemen, 't welk hy ook in 't jaar 965 gedaan heeft. Aldus heeft Polen het licht des Euangeliums ontfangen. ***M. Cromer. Hist. Pol. lib.*** III.

DAUDLEBSKI *van Daudleb*, een der oudste adelyke geslachten in Bohemen, waar van DIVIS nog in 't begin der XVI eeuwe heeft geleeft. Des zelfs kleinzoon *Ulricus* was de grootvader van *Georgius*, die den stam voortgeplant heeft. *Balbini Tab. Stemm. P.* 3.

DAUFERS, of *Taufers*, een stedeke van Duitschlandt in Tirol. Het voert den tytel van graafschap, en legt in 't bisdom Brixen, aan de Aycha, beneden de stadt Brixen. *Maty Diction.*

DAULIA, by de ouden *Daulia* en *Daulis* genaamt, was eene stadt in Phocis, niet verre van Delphos Zuidwaarts gelegen. Ptolemæus, Strabo, Titus Livius, en anderen gewagen 'er van. Naderhandt heeft zy een bisschop gehad, staande onder dien van Athene. Deze stadt legt thans woest, en moet van eene andere, die in Macedonië legt, wel onderscheiden worden.

DAUMA, of DUAMA, eene stadt in Oost-Indië, leggende op de Noordkust van 't eilandt Java, daar zy omtrent acht mylen ten Westen van de stadt Japara een goeden haven heeft. *Maty Diction.*

DAUMIUS (CHRISTIAAN) was op den 19 Maart 1612 te Zwikkau geboren, en zo voorspoedig in 't leren, dat hy op zyn achtste jaar tamelyk Griekesch en Latyn kon. Hy reisde in de jaren 1633 en 1635 naar Leipzig, om zyne letteroeffeningen voort te zetten: doch de pest dreef hem telkens weg. Na dien tydt studeerde hy voor zich zelf, en keerde weder naar zyne geboortestadt, daar hy in 't jaar 1642 in de plaats van Zeckendorf Rector wierdt. Hy leefde zeer gemeenzaam met Casp. Barthius en Th. Reinesius, en wisselde brieven met de voornaamste geleerden zo in als buiten Duitschlandt. Hy was in de Griekesche, Latynsche, Hebreeusche, Arabische, Spaansche, Fransche, Italiaansche en Boheemsche talen bedreven, en zat onder zyne boeken, daar hy 'er wel 10000 van hadt, tot in den laten nacht, waar over hy bykans blind wierdt. Hy deedt sterk in de dichtkunde, en zoude eenige Christen dichters in 't licht gebragt hebben: doch zyne doodt, den 15 December 1687 voorgevallen, heeft zulks belet. De schriften, die hy heeft uitgegeven, zyn: *Tractatus de causis amissarum linguæ Latinæ radicum; Indagator & Restitutor Græcæ & Latinæ linguæ radicum; Vertumni poëtici tres millenarii ad scitum illud Imperatorium: Fiat justitia & pereat mundus; Cato & Columbanus cum notis & observationibus Daumii; Hieronymi Græci libellus de Trinitate, & Gennadii Patriarchæ Constantinopolitani opuscula, item de Baptismo, cum notis & præfatione; Bernhardi Geystensis Palponista, & Waltonis Britanni satyra, cum notis; notæ ad Porphyrii Optatiani Panegyricum, Constantino Augusto consecratum; notæ ad Paulinum Petrocorium, cum Paulino Petrocorio de vita S. Martini; Daumii & Thom. Reinesii literæ amœbeæ; Epistolæ ad Heckelium*, en andere meer. Behalven zyne eigene schriften heeft hy na de doodt van Barthius uitgegeven des zelfs *Soliloquia; Animadversiones ad Claud. Mamertum; ad Guil. Britonem; Statii Papiniani opera, cum animadversionibus Barthii & indice Daumiano; Petri Aretini Colloquium muliebre, seu Pornoboſco didascalus, Gerontica*, enz. Na zyne doodt heeft men verscheide schriften, die byna voltooit waren, gevonden, als: *Gymnasium Latinæ linguæ Zeckendorfii recensitum; Stichographia; Variæ lectiones ex multis Auctoribus, præcipue inferioris ævi; Vitæ Poëtarum, maxime recentiorum; Jamborum purorum & Anacreonticorum Liber; Index Farnabianus in Poëtas; Indices Latinæ linguæ; Epistolæ Clarorum Virorum; Glossarium in Alcuinum*, en andere. Zyn vader, *Johannes Daumius*, hadt als geheimschryver aan 't keurhuis Saxen grote diensten gedaan; en als hy by 't sluiten des Praagschen vrede zich zeer loffelyk hadt gedragen, heeft de keizer Leopoldus hem neffens zynen broeder, en hun beider nakomelingen, in 't jaar 1658 tot den adel-standt verheven, en in 't jaar 1663 hunnen adelbrief vernieuwt. *Fellerus, Praschius, Feustelius. Hackelius in script. & carmin. quæ memor. Daumii conscr. Witte Biograph. Tentzelius Biblioth.* 1704.

DAUN, DHAUN, of THAUN, in 't Latyn *Dumnus*, een stedeke eenigzins versterkt in de Neder-Paltz, legt daar de Nahe en de Simmer in een lopen, tusschen Kirn en Montzingen. Het is het stamhuis der Rhein- en ryksgraven van dien naam, alwaar zy een sterk kasteel hebben.

DAUN, of DHAUN. Het geslacht der graven en heeren van Daun, 't welk zich uit het sticht Trier in de keizerlyke erflanden heeft begeven, komt af van RICHARDUS *van Duna*, die in 't jaar 1188 by 't beleenen van 't kasteel Stalekke getuige geweest is. Zyn middelste zoon, van den zelven naam, is in 't jaar 1247 bisschop van Worms, en de jongste, met name WERNER, de stamvader der graven van *Daun-Falkenstein* geworden, die in 't jaar 1682 uitgestorven zyn. Zie FALKENSTEIN. Doch de oudste, HENDRIK *van Daun*, kreeg in 't jaar 1223 van Walram van Limburg, graaf van Lutzenburg, het maarschalkampt van dat graafschap, en kocht de heerlykheit Dinsborn. By zyne gemalin, Sybilla van Lincer, gewan hy HENDRIK, maarschalk van Lutzenburg, met nog eenen HENDRIK, en CUNO, die 't geslacht voortzetten. De twede Hendrik gewan by Elsa van Helfenstein RICHARD den ouden, heer van Daun, en RICHARD den jongen. Richard de jonge gewan by Christina van Altari FREDERIK, heer van Daun, die in 't jaar 1329 op het tournooispel te Schafhuizen was, en HENDRIK, de welke THEODORIK naliet. Deze om zyne kleine gedaante *Duingen* bygenaamt, trouwde met Maria van Daun, en gewan by haar WILLEM. Deze was de vader van *Offina*, en PETRUS *van Daun*, opperhofmeester by den keurvorst van Trier. Deze gewan by Catharina van Schatsbvrg WILLEM *van Daun*, die by Anna Schenk van Smitberg verscheide kinderen verwekte, als *Willem*, *Theodorik Nicolaas*, *Christoffel*, *Hugo*, *Herman*, *Hendrik*, en KAREL. Deze laatste plantte het geslacht alleen voort. Hy hadt by Agnes van Hagen, zuster van keurvorst Johan Lodewyk van Trier, verscheide kinderen, als JOHAN JAKOB, ridder der Duitsche orde; *Johan Emerik*, Domheer te Worms en Spiers; *Hugo Willem*, Domheer te Trier en Ments; *Eustachius Richard*, ridder van Malta; *Karel*, en PHILIP ERNST. Deze laatste wierdt, nevens zynen broeder JOHAN JAKOB, van keizer Ferdinand den III tot den gravenstandt verheven; en gewan by Maria Ursula van Ditberg WILLEM JOHAN ANTONY, en KAREL FREDERIK. Deze laatste hadt by zyne gemalinne Maria Barbara van Breuner *Wenceslaus Albertus*, en *Franciscus Ernestus*. De eerste, Willem Johan Antony, graaf en heer van Daun, keizerlyke geheime Raadt, generaal veld-maarschalk, enz. hadt by Anna Magdalena van Althan, behalven zes andere kinderen, WIRRICHIUS PHILIPPUS LAURENS, keizerlyken geheimen kamerheer, en generaal veldtuigmeester, die in 't jaar 1706 Turin dapper tegen de Franschen beschermde, en daar voor het markgraafschap Tivoli van den hertog van Savoje kreeg. Naderhandt was hy onderkoning van Napels, en daar op gebiedende generaal veld-maarschalk in Italië. Karel de III, koning van Spanje, maakte hem ridder van 't gulde vlies, Grande van Spanje, en prins van Theano. In de jaren 1713 en 1715 wierdt hy voor de twede maal onderkoning van Napels, en tegelyk kapitein generaal van dat koninkryk. Hy is in 't jaar 1696 in den echt getreden met Barbara van Herberstein, en heeft by de zelve verscheide kinderen verwekt. *Broverus Annal. Trevir. Rittershus. part.* I. *Imhof N. P. mantis. sect.* II.

DAUNUS, een zoon van Philumnus en Danaë, was koning in Apulië, en gewan by Venilia, welkers zuster Amata met den koning Latinus getrouwt was, den beroemden Turnus, welken Æneas van 't leven en de kroon beroofde. *Virgilius Æneid. l.* X *en* XII. DAUNUS is ook eertyds de naam van eene rivier in Apulië geweest. *Horat. l.* III. *Od.* 30.

DAUPHIN. Zie het volgende artykel.

DAUPHINE', een der grootste landschappen van Vrankryk, legt Oostwaarts naast aan Italië, alwaar het de Alpen van Piemont afscheiden. Ten Noorden grenst het aan een gedeelte van Savoje en la Bresse; ten Westen aan een gedeelte van 't Lyonnois en het Vivarets, alwaar 't door de Rhône bepaalt is; ten Zuiden aan Provence, 't graafschap Venaissin, en 't prinsdom van Oranje. Zyne breedte is tusschen de 43 en 46 graden, en de lengte tusschen de 26 en 29. Grenoble is 'er de hoofdstadt van, met een bisdom, parlement en verdere hoge gerechtshoven van 't landt. Behalven dit heeft Dauphiné twee aartsbisdommen, Vienne en Ambrun, en vier bisdommen, Gap, Valence, Die, en Saint Pol-Trois Châteaux. De overige steden en vlekken zyn: Montelimar, Crêt, Romans, Saint Marcellin, Beaumont, Loriol, Salians, Pierrelate, Dieulefit, Cremicu, Saint Antoine, Serres, Le Buis, Nions, La Mure, La Côte Saint André, Bourgoin, Briançon, enz. Dit landschap, zo als het thans is, bestaat uit verscheide kleine staten, die zedert den ondergang van het Burgundische koninkryk tot een lighaam geworden zyn. Deze staten zyn Viennois, Valentinois, Diois, Gresivaudan, Briançonnois, Gapançois, Ambrunois, enz.

De eerste byzondere prins, die zich daar, onder den naam van graaf, ter neder zette, was *Guido*, die leefde omtrent het jaar 889. Alle zyne navolgers voerden den zelven naam, en noemden zich in 't eerst graven van Albon en Grenoble, en daar na graven van Vienne, na dat Bertold van Zeringen zyn recht op die stadt aan *Guido* den VIII hadt afgestaan. Deze Guido, zoon van *Guido* den Dikken, gaf zich, zonder dat men de rechte oorzaak daar van weet, den naam van Dauphin, die, omdat zyne nakomelingen daar hunnen geslachtsnaam van gemaakt hadden, een naam van waardigheit, en eindelyk van 't gansche landschap geworden is. Maar doordien van dit eerste geslacht niemandt overbleef dan de Dauphine *Beatrix*, dochter van *Guido* den IX, en zuster van *Guido* den X, die zonder kinderen gestorven is, trouwde zy in 't jaar 1184 met *Hugo* den III, hertog van Burgundië, een prins van 't koninklyke Fransche bloedt. *Andreas*, de twede zoon uit dat huwelyk, als voornaamste erfgenaam van zyne moeder, nam den naam van *Guido* den XI, en te gelyk dien van Dauphin aan, en verliet den naam en het wapen van Burgundië: *Guido* de XI, zyn zoon, hadt maar eene dochter, de Dauphine *Anna*, die trouwde

trouwde met *Humbert* den I, door welk huwelyk dit landschap aan 't huis *de la Tour du Pin* gekomen is. Hun kleinzoon *Guido* de XIII, by Isabella, dochter van den Franschen koning Philips den Langen, gene kinderen hebbende, volgde hem zyn broeder *Humbert* de II, en hy was het, die het Dauphiné aan koning Philips van Valois maakte, mits dat de oudste zonen der Fransche koningen daar den naam en het wapen van zouden voeren: gelyk dan Philips zynen kleinzoon Karel, naderhandt de V koning van Vrankryk van dien naam, daar in 't bezit van stelde. Deze overdragt geschiedde in 't jaar 1349. Zedert dien tydt tot nu toe telt men 21 oudste zonen der Fransche koningen, die Dauphins geweest zyn. *Karel*, gelyk gezegt is, was de eerste. Zyn oudste zoon *Karel* was gedurende zyne regering Dauphin, en naderhandt de VI koning van dien naam. Hy hadt vyf zonen, alle Dauphins: *Karel*, op den 25 September 1386 in 't bosch van Vincennes geboren, en kort daar na gestorven: een ander van den zelven naam, op den 6 February 1392 in 't paleis van Saint Paul geboren, en in 't jaar 1400 gestorven: *Lodewyk*, Dauphin, hertog van Guienne, den 22 January 1397 geboren, getrouwt met Margareta, dochter van Jan, hertog van Burgundië, die stierf den 18 December 1415, zonder kinderen. *Jan*, Dauphin, hertog van Berri en van Touraine, kwam ter wereldt den 31 Augustus 1398, en stierf den 5 April 1416 te Compiegne, zonder kinderen na te laten van zyne gemalinne Jakoba van Beyeren, dochter van Willem, graaf van Henegouwen. Eindelyk wierdt de vyfde zoon van Karel den VI ook Dauphin, en begon onder dien naam de grote daden te verrichten, die hem naderhandt zo berucht gemaakt hebben onder den naam van *Karel* den VII, bygenaamt de Overwinnaar. Lodewyk van Poitiers, graaf van Valentinois en Diois, vereerde hem in 't jaar 1419 zyne landen. *Lodewyk* de XI, zyn zoon, was Dauphin eer hy koning van Vrankryk wierdt. *Joachim*, in 't jaar 1459 te Genep in Brabandt geboren, was voor eenen korten tydt Dauphin. *Karel*, zyn twede zoon, naderhandt de VIII van dien naam onder de koningen van Vrankryk, was de X Dauphin van 't koninklyke bloedt. *Karel Orland*, den 10 October 1492 op 't kasteel Motils-lez Tours geboren, en een ander van den zelven naam, alle beide zonen van Karel den VIII, waren Dauphins, en stierven jong, als mede twee zonen van Lodewyk den XII. *François*, Dauphin, hertog van Bretagne, oudste zoon van François den I, in 't jaar 1536 te Tournon vergeven zynde, volgde hem zyn broeder *Hendrik*, die daar na de II koning van Vrankryk van dien naam wierdt. Zyn oudste zoon *François*, naderhandt de II koning van dien naam, wierdt genoemt *myn Heer de hertog*, eer zyn vader koning was; en wanneer hy Dauphin wierdt, omdat hy met Maria Stuart, koningin van Schotlandt, getrouwt was, wierdt hy *koning-Dauphin* genoemt, tot dat hy eindelyk zelf koning wierdt. De koningen *Lodewyk* de XIII en de XIV, als mede de zoon en de zoonszoon van den zone, hebben mede den naam van Dauphin gevoert.

De vermaardste schryvers, zo oude als nieuwe, spreken van dit landschap, van des zelfs lucht-en landstreek, vruchtbaarheit, rivieren, meiren, fonteinen, en van des zelfs zeven wonderen, zynde, de toren zonder vergif; de ontoegankelyke berg; de brandende fontein; de kuipen van Sassenage; de edele stenen in 't gebergte van Sassenage; het Manna van Briançon, en het hol van onze L. Vrouwe de la Balme. Gervaas van Tilisberi en Berchorius verhalen nog meer andere wonderen, die de liefhebbers in de Historie, door *N. Chorier* van dit landschap geschreven, kunnen nazien.

De adel van 't Dauphiné is om des zelfs dapperheit, in allerlei voorvallen betoont, altydt beroemd geweest. Het heeft ook vele geleerde mannen voortgebragt, en des zelfs inwoonders zyn doorgaans behendig, verstandig, en beleest.

Naamlyst der DAUPHINS.

Het eerste geslacht.

889. *Guido* de I.
940. *Guido* de II.
995. *Guido* de III, gestorven omtrent het jaar 1016.
1016. *Guido* de IV, te Cluni als een monnik gestorven.
1057. *Guido* de V.
Guido de VI, de Oude, gestorven in 't jaar 1075.
1075. *Guido* de VII, de Dikke.
1120. *Guido* de VIII.
1143. *Guido* de IX, gestorven in 't jaar 1167.
Humbert, genaamt *Guido* de X.
Beatrix, zyne zuster en erfgenaam.

Het twede geslacht van Burgundië.

1228. *Andreas*, genaamt *Guido* de XI, gestorven in 't jaar 1237.
1237. *Guido* de XII, gestorven in 't jaar 1270.
Johan de I, gestorven in 't jaar 1282.
Anna, zyne zuster, gestorven in 't jaar 1296.

Het derde geslacht der heeren de la Tour du Pin.

Humbert de I,	gestorven 1309.
Johan de II,	1318.
Guido de XIII,	1333.
Humbert de II,	1355.

Prinssen van den bloede.

1349. *Karel* de I.
1368. *Karel* de II.
1386. *Karel* de III.
1391. *Karel* de IV.
1400. *Lodewyk* de I.
1415. *Johan.*
1416. *Karel* de V.
1423. *Lodewyk* de II.
1459. *Joachim.*
1470. *Karel* de VI.
1492. *Karel Orland.*
1496. *Karel* de VII.

Twee zonen van koning Lodewyk den XII.

1517. *François* de I.
1536. *Hendrik* de I.
1543. *François* de II.
1601. *Lodewyk* de III.
1638. *Lodewyk* de IV.
1661. *Lodewyk* de V.
1711. *Lodewyk* de VI, thans koning van Vrankryk onder den naam van *Lodewyk* den XV.

DAUPHINE' *van Auvergne* is een klein gewest van Neder-Auvergne. Het legt aan de rivier de Allier, en by de stadt Issoire. Het vlek Vodable is 'er de hoofdplaats van. *Baudrand.*

DAURAT. Zie AURATUS.

DAUSQUEJUS, (CLAUDIUS) of DAUSQUIUS, Domheer te Doornik, is den 5 December 1566 te Saint Omer geboren. Hy wierdt Jesuit, doch verliet die societeit; maar de reden, die hem daar toe bewoog, en de tydt is zo min bekend als die van zyne doodt. Dit is zeker, dat hy, wanneer vader Scribanius zyn *Amphitheatrum honoris* in 't jaar 1607 uitgaf, nog leefde, als waar in hy van hem, als eenen toen nog levenden geleerden man, gewag maakt. Hy was in der daadt in 't Grieksch en Latyn, en al wat men letterkunde noemt, wel bedreven, doch hy schreef niet wel. Zyne schryfwyze was gedwongen, duister, en vol verouderde spreekwyzen. Men pryst hem, dat hy een goed prediker geweest is. Hy heeft X kerkredenen van *S. Basilius Seleuciensis* in 't Latyn overgezet, en met zyne aantekeningen uitgegeven; als mede aantekeningen over *Quintus Calaber*. Zyn *Scutum D. Mariæ Aspricollis*, en zyn *Justi Lipsii Scutum adversus Agricolæ Thracii satyricas petitiones*, zyn te Douay gedrukt. Deze Agricola Thracius is eigentlyk *George Thomzon*, een Schotsman, die tegen Lipsius geschreven hadt. Hy raakte ook in twist met eenige ongeschoeide monniken, die beweerden, dat S. Paulus en S. Joseph van moeders lyf aan heilig geweest waren. De twee beste boeken, die hy geschreven heeft, zyn het eene over de dryvende eilanden by S. Omer, onder den naam *Terra & aqua, seu terræ fluctuantes*: het andere onder den tytel van: *Antiqui novique Latii Orthographia*, in 't jaar 1632 in folio te Doornik gedrukt; welk voortreffelyk werk, voor 't meeste deel nog onverkocht, in handen van een boekverkoper van Parys gevallen is, die 'er het tytelbladt, de schone prent, en eenige andere dingen, daar zyn bedrog uit zou gebleken hebben, daar van genomen, en in de plaats gezet heeft: *Parisiis, apud* &c. 1677. *Robert Dausquejus*, zyn vader, vierde zoon van Antonius Dausquejus, schout van S. Omer, is in dienst van den koning van Spanje, gedurende den oorlog dien de hertog van Alençon in de Nederlanden verwekt heeft, omgekomen. *Valerius Andreas Bibl. Belg. Alegambe Bibl. Zwertii Athen. Belg. Scribanius Amphith. hon. lib.* II. *cap.* 13.

DAVENANT, (WILLEM) een Engelsch dichter, wiens werken meest in blyspelen bestaan. Zyne vaarzen zyn vry dertel, en zo, zegt men, is ook zyn leven geweest. Onder anderen wordt hy beschuldigt, dat hy eene vuile ziekte gehaalt, en de neus daar by verloren heeft. Thomas Hobbes was zyn byzonder vriendt. Hy stierf den 7 April 1668. *Winstanley Levens der Engelsche Dichters. Witte Diar. biogr.*

DAVENTRY, eene stadt in Engelandt, met marktrecht, in een gewest van 't graafschap Northampton, Fausley genaamt. Zy legt aan den doortocht voor de Engelsche graafschappen, die in 't Noord-Westen zyn. Zy wordt door een Majoor en 12 burgers bestiert, en legt 73 Engelsche mylen van Londen. *Moreri in het Engelsch.*

DAVERUS, (JOANNES BAPTISTA) geboortig van Palermo in Sicilië. Hy heeft in zyn moederlyke taal vaarzen geschreven. Hy leefde in 't jaar 1647, als blykt uit Josephus Galeanus *in Musis Siculis part.* II. *T.* 1. Daar vindt men *Canzoni Siciliane. Bibl. Sic.*

DAVID, koning van Israël, is een van de grootste mannen der wereldt geweest, al merkte men hem niet aan als een koninklyk Propheet, die een man naar Gods herte was. Zyn vader was Isaï, uit den stamme Juda, te Bethlehem woonachtig. Zyne geboorte wordt omtrent het jaar der wereldt 2921, voor Christus 1085, gestelt. Reets in zyne jeugt was hy zo aangenaam in Gods oogen, dat hy hem in de plaats van den verworpen koning Saul door den Propheet Samuel tot koning verklaren en zalven liet, niettegenstaande hy de jongste van acht broederen was, en slechts het vee hoedde. Hier op geschiedde het, dat als de geest des Heeren van Saul week, en hem een boze geest onrustig maakte, David tot hem gebragt wierdt, om voor hem op de harpe te spelen, en hem daar door te verkwikken. Dit maakte hem by Saul zo bemind, dat hy hem by zich hieldt, en tot zynen wapendrager maakte; hoewel David van tydt tot tydt tot zynen vader keerde, en de schapen hoedde. Doch als de oorlog met de Philistynen begon, zondt hem zyn vader met eenige mondkost by drie zyner broederen, die mede in 't leger waren. Daar hoorde hy dagelyks, dat

dat zeker Philiſtyn, met name Goliath, trotſch op zyne ſterkte en ongemeene grootte, het volk Iſraëls hoonde en ten ſtrydt uitdaagde, zonder dat iemandt durfde voor den dag komen. David toonde groten luſt om tegen dien reus te vechten, en wierdt derhalven by den koning gebragt. Saul gaf hem zyne wapenen, doch David, daar mede belemmert zynde, trok die wederom uit, en beſloot den reus alleen met zyne ſlinger aan te taſten; 't welk hy zo wel uitvoerde, dat hy dien ſnorker met eenen ſteen ter aarde wierp, hem met zyn eigen zwaardt doodde, en zyn hoofdt by den koning bragt. Hier op behieldt hem Saul by zich, en liet hem niet meer toe tot zynen vader te keren. Doch de liederen, die men overal op 't verſlaan der Philiſtynen zong, en die David tienmaal meer luiſter byzetten dan Saul, ontſtaken een hevigen nayver in hem, die gedurig aangroeide, omdat de bedieningen, die hy David gaf, om hem uit het hof te houden, alleen dienden om de verdienſten van dien jongeling des te meerder te doen uitmunten, en de gunſt en verwondering des volks tot hem te trekken. Door eene verkeerde ſtaatkunde wilde hy hem tot zynen ſchoonzone maken, hopende, dat de voorwaarde, onder welke hy hem zyne tweede dochter ten huwelyk meende te geven, hem van dat laſtige voorwerp zou verloſſen: doch hy kwam 'er beſchaamd af. Hy eiſchte tot een bruidſchat voor zyne dochter honderd voorhuiden der Philiſtynen. David bragt 'er hem 200; zo dat hy, in plaats van in die onderneming te ſneuvelen, gelyk Saul gehoopt hadt, met nieuwen luiſter wederkeerde. Hy trouwde dan met Sauls dochter, en wierdt daar door nog ontzagchelyker aan den koning. Alle zyne verrechtingen tegen de Philiſtynen waren zeer gelukkig; zyn naam maakte veel gerucht, en zyne achting was zeer groot; zo dat Saul eindelyk oordeelde, dat hem niets op den troon kon ſtaande houden dan Davids doodt. Hy beſloot voor vaſt hem van kant te helpen. Dit voornemen oopenbaarde hy zynen zone Jonathan, die, verre van zynen vader daar in te ſtyven, David van dien ſnoden aanſlag verwittigde.

David nam daar op de vlucht, en wierdt van plaats tot plaats vervolgt, tot dat hy onwederleggelyke blyken gaf van zyne oprechtheit en getrouwheit aan zynen ſchoonvader, dien hy by twee gelegenheden verſchoonde, daar 't maar aan hem geſtaan hadt hem om te brengen. Doch David, vrezende de kwade luimen van dien vorſt, liet niet na op zyne hoede te zyn; in 't tegendeel voorzag hy zich beter dan te voren van een ſchuilplaats in 't landt der Philiſtynen. Hy eiſchte van den koning van Gath eene ſtadt tot een wapenplaats, waar uit hy dagelyks op de omleggende volkeren ſtroopte. Als 'er nu wederom een oorlog tuſſchen Iſraël en de Philiſtynen ontſtont, wilde David mede trekken: doch zy zonden hem uit mistrouwen te rug. Ondertuſſchen hadden de Amalekiten zyne ſtadt Ziklag geplundert en verbrand: doch hy zette hen achter na, verſloeg hen, en nam hen al den buit weder af. In dezen oorlog ſneuvelde Saul, met eenige zyner zonen. Daar op keerde David in Judea, en wierdt van den ſtamme Juda tot koning verklaart. De overige ſtammen erkenden, op aanraden van Abner, Isboſet, Sauls zoon, voor hunnen koning. Doch deze zelfde Abner, niet kunnende verduwen, dat Isboſet hem betichtte, als of hy eene der bywyven van Saul hadt beſlapen, koos de zyde van David, en zocht hem meeſter van Isboſets ryk te maken: doch hy wierdt gedurende die onderhandeling van Joab gedood. Deze doodt verhaaſtte den ondergang van den ongelukkigen Isboſet. Twee zyner voornaamſte hoofdlieden vermoordden hem, en bragten zyn hoofdt by David, die, verre van hen daar voor te belonen, gelyk zy verwacht hadden, hen liet ombrengen. Daar op riep David ganſch Iſraël byeen, en wierdt, nadat hy zeven en een half jaar te Hebron over Juda geheerſcht hadt, van het zelve voor koning erkent en gezalft. Daar na belegerde hy de veſting Zion, nam die nevens het overige van Jeruſalem in, en begon daar zyn verblyf te houden. Alle de omleggende volkeren wierden wel haaſt gewaar, wat Iſraël voor eenen koning hadt. Hy bedwong de Philiſtynen, Moabiten, Syriërs, en de Ammoniten, die zyne gezanten gehoont hadden, wierden overwonnen en ſtrengelyk geſtraft.

Onder dezen gelukkigen voortgang zyner heerſchappy wilde David den Heere eenen tempel bouwen, en maakte daar grote toebereidſelen toe: doch Godt liet hem zulks door den Propheet Nathan afzeggen, om dat hy in zo vele oorlogen zyne handen met bloedt bezoetelt hadt. Deze grote voorſpoedt wierdt door eenige van David begane misdaden, en daar op gevolgde ſtraffen, vermindert. Want in 't jaar der wereldt 2945, als hy tegen de Ammoniten oorloogde, verviel hy in overſpel met Bathſeba, en liet haren onnoſelen man, Uriam, den Hethiter, door Joab in een ſtorm voor aan ſtellen, dat hy moeſt omkomen. Het kindt, uit dat overſpel geboren, ſtierf, en hy gewan naderhandt, by de zelve Bathſeba, Salomon, die hem in de regering volgde. In 't jaar 2955 ſtont zyn zoon Abſalon tegen hem op, en bragt hem byna in zo ſlechten ſtaat, als toen Samuel eerſt by hem kwam. Hy dwong hem verachtelyk en met weinig volk uit Jeruſalem te vluchten. Doch zyn veldoverſte Joab overwon Abſalon in een ſlag, en doodde hem, tegen het uitdrukkelyke bevel van David, die zich daar over niet wilde laten trooſten.

Als David daar op wederom in 't bezit van zyn ryk geſtelt was, viel, op aanhitzen van Seba, den zoon Bichri, ganſch Iſraël, behalven den ſtamme Juda, van hem af: doch door de doodt van Seba wierdt dat oproer geſtilt. Na dezen leefde David in volle ruſt, tot hy zich door grootſchheit liet vervoeren om het volk te tellen, en zo zyne krachten te kennen. Dit mishaagde Godt zodanig, dat hy hem door den Propheet Gad keur gaf van driederhande ſtraffen; als zeven jaren dierentydt; drie maanden voor zyne vyanden te vluchten; of drie dagen peſtilentie: welk laatſte David koos: doch zo haaſt als hy den engel zag, die 't volk ſloeg, pooge hy Godt met gebeden en offerhanden te verzoenen, gelyk geſchiedde. Eenigen tydt daar na, als David oud en zwak wierdt, en zyn zoon Adonia zich ondernam tot koning op te werpen, liet hy Salomon kronen, en gaf hem de heerſchappy over. Kort voor zyne doodt gaf hy Salomon verſcheide vermaningen aangaande de regering, en ſtierf in 't jaar der wereldt 3969, voor Chriſtus 1015, in het 70 jaar zyns ouderdoms, en het 40 zyner heerſchappye. David was niet alleen een machtig koning, en dapper heldt, maar ook een uitmuntend dichter en Propheet, die in zyne Pſalmen niet alleen een voorbeeldelyke Godvrucht laat blyken, maar ook de heerlykſte voorzeggingen van Chriſtus komſte, ryk, en doodt daar in heeft nagelaten. I. *Samuel.* 19. 17. *tot den einde.* II. *Samuel, doorgaans.* I. *Koning.* 1. 2. II. *Koning.* 2. *en* 11. *tot op* 30. *Joſeph. Oudh.* 6. *b.* 7. *k. Sulpit. Sev. Hiſt. lib.* I. 1. *Euſeb. Genebrard. Spondanus.*

DAVID, uit het geſlacht der Comnenen, de laatſte keizer van Trebizonde, volgde op zynen broeder Jan. Hy maakte een verbondt met Uſuncaſſan, koning van Perſië, aan wien hy zyns broeders dochter uittrouwde. Mahomet de II, Turkſch keizer, heeft hem van zyn ryk berooft; en hebbende hem naar Conſtantinopel gelokt, onder belofte van hem in de plaats van de landen, die hy verloren hadt, andere te geven, heeft hy hem in 't jaar 1461 laſhertiglyk met zyne zonen laten ombrengen. Anderen zeggen, dat hem Mahomet met zyne kinderen gevangen heeft medegenomen, die hy ook liet doden. *Chalcondylas Hiſtor. l.* IX. *Crant. l.* III. *c.* 27.

DAVID de I, een zoon van Malcolmus den III, volgde in 't jaar 1124 op zynen broeder Alexander in 't Schotſche ryk, en onthieldt zich lang met zyne zuſter in Engelandt, alwaar hy de dochter van eene nicht van Willem den veroveraar trouwde, en Northumberlandt, nevens Huntingdonshire, met haar ten huwelyk kreeg. Gelyk hy zyne voorzaten in bereidwilligheit, om arme menſchen te horen en hen te helpen, navolgde, zo overtrof hy die in rechtvaardigheit, dwingende de rechters de ſchade, door kwade vonniſſen veroorzaakt, te vergoeden. Hy herſtelde de vervallene kloosters, en voegde by de zes in Schotlandt reets zynde bisdommen nog vier andere, als Ros, Brechin, Dunkelden, en Dunblain. Het verlies zyner gemalin, die in den bloem van hare jaren ſtierf, ſmertte hem zodanig, dat hy 20 jaren weduwenaar bleef. Nadat Stephanus, graaf van Bologne, niettegenſtaande hy nevens den overigen adel de koningin Mathildis hadt gehuldigt, zich de Engelſche kroon hadt toegeëigent, zondt hy gezanten aan den koning David, en eiſchte, dat hy hem wegens Cumberlandt, Northumberlandt, en Huntingdom, die hy van de kroon Engelandt te leen hadt, den eedt van getrouwheit zou zweren: doch deze liet hem zeggen, dat hy nevens hem, uit krachte van den gedanen eedt, gehouden was Mathildis, hun beider rechtmatige koningin, te gehoorzamen; weshalven hy, zo lang zy leefde, geen ander opperhoofdt wilde erkennen. Daar op volgde een oorlog, waar in de Engelſchen een zwaren ſlag verloren, in welken, behalven den anderen adel, de veldheer Glocester gevangen wierdt. Desgelyks wierden de Schotten by de rivier Tees geſlagen. Na eenige andere met ongelyke uitkomſt gehoudene veldſlagen wierdt eindelyk vrede gemaakt, zo dat David in 't bezit van Cumberlandt blyven, en Hendrik, de zoon van David, Northumberlandt tot aan de rivier Tees, als mede Huntingdonshire, als een erfſenis van zyne moeder, hebben zou, mits aan Stephanus den eedt van getrouwheit afleggende. Kort daar na kwam Mathildis in Engelandt te rug, en zondt haren zoon Hendrik, naderhandt koning van Engelandt geworden, by des zelfs neef, koning David, om zich daar in allerhande krygsoeffeningen te laten onderrechten. Terwyl ſtierf Davids eigen zoon, daar hy grote hoop op gezet hadt, en die van iedereen betreurt wierdt. Dit verdroeg hy met gedult; en na dat hy den voornaamſten adel op een avond-maaltydt hadt genodigt, vertrooſte hy de zelve met eene bewegelyke en deftige aanſpraak. Daar op liet hy zyns zoons kinderen halen, en beval Malcolmus, den oudſten van driën, aan de zorge van den ganſchen adel, en inzonderheit van Makdaf, graaf van Fife, en liet hem door 't gehele landt omvoeren, op dat hy van een iegelyk voor den ongetwyfelden erfgenaam des ryks zou erkent en aangenomen worden. Willem, den tweden zoon, maakte hy graaf van Northumberlandt, en zondt hem ten eerſten om daar bezit van te nemen. Doch David, den derden, maakte hy graaf van Huntingdon in Engelandt, en van Garioch in Schotlandt. Daar op ſtierf hy in 't jaar 1153, nadat hy 29 jaren, 2 maanden, en 3 dagen geregeert hadt. *Buchanan. en Dempſter Hiſt. Scot.*

DAVID de II, koning van Schotlandt, was een zoon van Robert Bruſe, die in 't jaar 1329 ſtierf, en wierdt in het zelfde jaar gekroont, hoewel maar 8 jaren oud, waarom de ſtaten Thomas Randolf, graaf van Murray, tot regent aanſtelden, die, nadat hy den vrede met Engelandt hadt beveſtigt, de ruſt binnen 's lands herſtelde. Hy toonde zich onverbiddelyk tegen alle moordenaars. Om alle roveryen zo veel te beter te beletten, maakte hy eene wet, dat de boeren hun ploeg en verder gereedſchap 's nachts in het open veldt laten, en niemandt zyn huis of ſtal ſluiten zou. Het geſtolene moeſt de rechter of landvoogdt in het graafſchap vergoeden; de koning zou het hem daar na wedergeven, en op de goederen der dieven zyn verhaal hebben. De Engelſchen, die na Roberts doodt eene bekwame gelegenheit afwachtten om zich te wreken, trokken onder hunnen koning Eduard naar de grenzen, opgezet door een monnik, die den koning verzekerde, dat Randolf van 't vergif, dat hy hem hadt bygebragt, op een zekeren tydt moeſt ſterven. Doch hy wierdt in zyne hope bedrogen, zo dat Eduard, ziende de Schotten gereed om hem wel te ontfangen, en dat Randolf, hoewel door 't gemelde vergif al vry verzwakt, over de zelve geboodt, met zyn leger te rug moeſt keren. Kort daar na ſtierf Randolf, en Ducan, graaf van Marr, kwam

kwam in zyne plaats. Robert Brufe hadt dezen David by Isfabella de Burch, zyne twede gemalinne. Na de doodt van Randolf kwam Eduard van Bailleul in Schotlandt, om het recht van zynen vader ftaande te houden; en vermits hy door de Engelfchen verfterkt was, wierdt hy in 't jaar 1332 koning, en David moeft met zyne gemalinne naar Vrankryk vluchten. Zyne onderdanen herftelden hem op den troon, en porden hem aan de Engelfchen, die Eduard geholpen hadden, te beoorlogen. Deze onderneming viel niet wel uit. De Engelfchen kregen hem in 't jaar 1386 gevangen, en hielden hem 10 jaren te Londen vaft, tot dat hem eindelyk Eduard de III, op aanmaning van den paus, voor eene grote fomme gelds los liet; waar na hy noch 13 jaren geruft heeft geregeert, en in 't jaar 1370 is overleden, zonder kinderen uit Johanna, dochter van Eduard den II, na te laten. *Buchan. Hift. Scot. Major. lib.* V. *Lefle l.* VII.

DAVID, zoon van Robert den III, koning van Schotlandt, was uit krachte van zyns vaders teftament hertog van Rothfay; doch dewyl hy van een wilden en onbendigen aardt was, gaf zyn vader hem aan Robert, graaf van Fife, over, die hem op zyn kafteel zeer naauw bewaarde, en in 't jaar 1442 aldaar van honger liet fterven. Zyne gemalin was Maria, dochter van den graaf Archibald Douglas, by welke hy gene kinderen hadt. *Boëthius Hift. Scot. Spondanus ad ann.* 1402. *n* 4.

DAVID, koning van Morenlandt, volgde in 't jaar 1507 op zyn vader Nahu, en begon onder de voogdy van zyne moeder Helena te regeeren. Daar na de zaken zelf by der handt nemende, behaalde hy grote overwinningen op zyne vyanden. Hy zondt ook gezanten aan Emanuel, koning van Portugal, daar na aan des zelfs zone Jan, en aan paus Clemens den VII. Zyne heerfchappy was van omtrent 36 jaren. Men telt nog meer koningen van Morenlandt van dien naam. 't Zal niet onaangenaam zyn, hier uit *Marmol* de eertytels, die deze koning zich pleeg te geven, aan te halen: *David, de geliefde Gods, de pylaar des geloofs, van 't bloedt en het geflacht Juda, een zoon Davids, een zoon Salomons, een zoon van den pylaar Sions, een zoon uit het zaadt Jakobs, een zoon van de handt van Maria, een zoon van Nahu naar den vleefche; keizer van groot-en opper-Morenlandt, en alle daar onder horende koninkryken en ftaten, koning*, enz. *Marmol Afr. lib.* I. *c.*20. *Jovius lib.* XVIII. *Genebrard. Chron. Alvarez en Goëz defcript. Aethiop. Spondanus A. C.* 1521, 1525, 1533.

DAVID, of *Adad*, koning der Axumiten, een volk in Ethiopië, wierdt tot het Chriftelyke gelove bekeert onder de regering van den keizer Juftinianus den I, zedert welken tydt het Chriftendom daar wel heeft gebloeit, maar met verfcheide dwalingen is vermengt geweeft. *Hornii Orbis imperans.*

DAVID, of *Adad*, koning der Axumiten, in Ethiopië, het welk Damianus, koning der Homeriten, inwoners van dat gedeelte van gelukkig Arabië, alwaar tegenwoordig het koninkryk van Aden is, beoorloogde. Deze Homeriten hadden voor dezen het Chriftendom beleeden, en een Chriftelyken vorft gehad. Abraham was op den zelven gevolgt, en op dezen Damianus, een grote vyandt van den Chriftelyken Godsdienft. Hy vervolgde de genen, die 'er belydeniffe van deden, en trachtte ook de Joden uit den weg te ruimen. David, eenige genegenheit hebbende om den Chriftelyken Godsdienft te omhelzen, deedt eene belofte van den zelven aan te nemen, indien hy de overwinning op zyne vyanden behaalde. Dit gelukte hem naar wenfch, en zyne belofte nakomende, zette hy zyn volk mede door zyn voorbeeldt aan om het Euangelium aan te nemen. *Cedrenus. J. le Sueur Hiftoire de l'Eglife, l'an* 541.

DAVID, aartsbiffchop der Maroniten, heeft in 't jaar 1059, op het verzoek van zekeren abt, Jofeph genaamt, en des zelfs monnikken, de kerkgebruiken der Maroniten uit het Syrifch in 't Arabifch overgezet. Abraham Ecchelenfis haalt deze kerk-gebruiken dikwils aan, en men heeft 'er een Latynfch uittrekfel van in de verzameling der brieven van vader Morin, in 't jaar 1682, onder den naam van *Oofterfche Boekzaal*, te Londen gedrukt. *Epift.* 66. *p.*326. *Rich. Simon.*

DAVID AWDRAHAM, een Spanjaardt, leerling van Mordechai, of liever van R. Ben-Harofch, leefde te Sevilië omtrent het jaar 1340. Hy heeft eene verklaring gefchreven over de gebeden, die op elken dag van 't jaar opgezegt worden, die in 't 1514 te Conftantinopel, en 1570 te Venetië gedrukt is. Als mede eene verhandeling van 't fchrikkeljaar, fterrekundige tafelen, en over den tydt, wanneer de dagen langft of kortft, en wanneer zy aan de nachten gelyk zyn. *Bartolocci Bibl. Rabbin. M. Du Pin.*

DAVID BETON. Zie BETON.

DAVID VAN BURGUNDIE, natuurlyke zoon van Philips, hertog van Burgundië, graaf van Hollandt, Zeelandt, enz. is de LV biffchop van Utrecht geweeft. Hoe hy door zynen vader met geweldt op den ftoel is geplaatft, en Gysbrecht van Brederode gedwongen heeft daar van af te ftaan, wordt omftandig op het artykel van GYSBRECHT VAN BREDERODE gezegt. Hy was biffchop van Terroane geweeft, en wierdt, om dat hy tegen de wille der kapittelen zich in het bisdom van Utrecht indrong, te Amersfoort onder het gerammel der wapenen ingehuldigt. Maar het vergelyk in den jare 1457 met Gysbrecht van Brederode getroffen zynde, wierdt hy ook te Utrecht met grote pracht, en ongemeenen toevloedt van vorftelyke, adelyke, en andere voorname perfonen, ingehaalt. Hier op wierden die van Overyffel, mede onwillig zynde om hem voor biffchop te erkennen, van zynen vader Philips door brieven en gezanten tot hunnen plicht vermaant: maar de zelve, voornamentlyk die van Deventer, gaven tot antwoordt, dat zy daar toe niet ongenegen waren; doch onder beding, dat zy Adolf, zoon van Arnout, hertog van Gelder, twaalf jaren lang tot voogdt en befchermheer van hun landt zouden hebben. Hertog Philips, dit verftaan hebbende, verdeelde zyn krygsvolk in drie benden, en belegerde de ftadt Deventer; welk beleg negen weeken geduurt hebbende, wierdt de vrede, door bemiddeling van Johan, hertog van Kleef, op deze voorwaarden gefloten, dat Philips het beleg zou opbreken, en dat de ftadt Deventer den biffchop David plegtelyk zou inhuldigen; het welk gefchiedde, zo in die ftadt, als in de andere Overyffelfche fteden.

Kort na den aanvang van zyn bisdom ontftonden 'er eenige onluften wegens eenige burgers van Utrecht, te Amersfoort gevangen. De Utrechtfchen belegerden Amersfoort, en benaauwden de zelve zeer met vuur. De biffchop, die toen op het flot ter Horft zyn verblyf hieldt, kwam op de tyding daar van ftraks binnen Amersfoort, en deedt de Utrechtfchen vertrekken. Doch het vuur van tweedragt was daar door niet gebluscht, maar brandde nog eenigen tydt daarna, waar door vele ongeregeldheden door die twee fteden in malkanders gebiedt gepleegt wierden. De biffchop hieldt de party van die van Amersfoort, daar zich vele verdrevene Utrechtenaren onthielden, die hy wilde dat uit hunne ballingfchap te rug zouden geroepen worden: doch waar toe die van Utrecht niet alleen niet wilden verftaan, maar zelf, om die van Amersfoort nog meer te benaauwen, een fterk blokhuis aan de Eem opfloegen, en daar eene goede bezetting in leiden. De ruft wierdt eindelyk wel weder herftelt in die twee tegen malkander verbitterd geweeft zynde fteden, maar met uitfluitinge der ballingen.

Doch hier mede was de eendragt niet herftelt tusfchen den biffchop en de ftadt Utrecht, de welke zeer misnoegt was over des zelfs al te heerfchzuchtige regeering, en het beknibbelen van der zelver gerechtigheden, tot zo verre, dat zy, fteunende op het gezag van den burggrave Jan van Montfoort, tegen hem opftonden, en, behalven eenige andere klachten, ronduit zeiden, dat de paus, in het verleenen van zyne toeftemminge tot de verkiezing van David, door den hertog, des zelfs vader, en zyne aanhangeren, misleid was. De biffchop daarentegen was ftout op zynen vader, hertog Philips, en op des zelfs echten zone, hertog Karel, na zyns vaders doodt graaf van Hollandt, Zeelandt, enz. en wilde den Raadt, naar zyn eigen welgevallen, tegen de voorrechten der ftadt, door hem verandert, niet weder op den ouden voet brengen, fchoon daar toe verzocht zynde door eenige afgezondenen van de ftadt, aan hem, op het kafteel van Wyk te Duurftede zyn verblyf houdende, afgevaardigt. De Utrechtenaars namen derhalven den voorgemelden heere Jan van Montfoort voor hunnen befchermheer of hoofdman aan, dankten de officieren, door den biffchop aangeftelt, af, en zetten andere in der zelver plaats, om welk bedryf zy door den biffchop in den ban wierden gedaan; waar uit ten laatften een oopenbare oorlog ontftondt tusfchen hem en de ftadt, hebbende de biffchop een vruchtelozen aanflag gemaakt om binnen Utrecht te komen, om zich te wreken. Dit gebeurde in den jare 1481. Die van Utrecht lieten toen zelfs hunne gedachten gaan op het verkiezen van een nieuwen beftierder van het bisdom, en floegen ten dien einde hunne oogen op *Engelbrecht*, of *Engelbert*, van Kleef, broeder van den hertog van Kleef, een jongeling van achtien jaren, de welke die aanbieding op hun verzoek ook aannam, en binnen Utrecht aankwam op Kers-avondt in den gemelden jare 1481. Dit laatfte verbitterde David meer dan al het andere, en men pleegde van weêrkanten allerhande baldadigheden, wordende de biffchop door de Hollanders dapper geholpen. Doch paus Sixtus de IV, van dit alles onderrecht zynde, zondt een vermaanbrief aan die van Utrecht, zynde aldus befteldt door den biffchop David, in welken brief Engelbrecht en de Magiftraat van die ftadt gewaarfchouwt wierden, de goederen, den biffchop toekomende, en door hen aangeflagen, den zelven weder te geven, en hem als hunnen heere en herder te gehoorzamen, welke vermaning ook aan de burgeren en alle onderdanen der ftadt gedaan wierdt, met bedreiginge, in gevalle van nalatigheit, van na verloop van korten tydt in den pauflelyken ban gedaan te zullen worden. Doch men kreunde zich daar niet aan, en ging van weêrzyden voort met de vyandlykheden te plegen, makende zich Engelbrecht ondertusfchen door beleefdheit en het verlenen van vergiffeniffe aan velen, zelfs aan de zulken, die reets tot David waren overgelopen geweeft, by iedereen bemint.

De biffchop, met geweldt dus niet veel kunnende uitvoeren, trachtte zich met lift meefter van Utrecht te maken, het welk hem gelukte, zynde op de volgende wyze toegegaan. Engelbrecht was om eenige redenen buiten de ftadt en van huis gegaan, en de meefte foldaten van de ftadt waren hout buiten de ftadt gaan hakken. Eenige burgers dan, den oorlog moede geworden zynde, en geen goede uitkomft te gemoet ziende, wetende, dat de heer van Montfoort, die het hoogfte gezag naaft Engelbrecht bekleedde, met de ftads overigheit in de kerke waren gegaan, floten de zelve onverwacht digt toe, en maakten 'er van buiten bolwerken voor. Dit gedaan zynde haalden zy biffchop David in de ftadt; Montfoort, en de nieuwe Magiftraat wierdt gevangen genomen, en een andere Magiftraat aangeftelt. Maar dewyl vyf honderd Hollanders, met den biffchop tot zyne verzekeringe in de ftadt gekomen zynde, begonnen te pogchen, dat zy niet zouden vertrekken, voor dat hen de zelve ter plunderinge was overgegeven, en het ook in ernft zo meenden, het welk zo verre ging, dat de ftads wacht de burgerye wierdt ontnomen, en geen Utrechtenaar door Hollandt mogt reizen, ten zy hy als een zeker vry-geleide van des biffchops bedienaren hadt gekocht, begon het zommigen te verdrieten. Henrik van Nieveldt, die den heere van Montfoort zeer na in den bloede beftont, en ter ftadt was uitgejaagt, dit verftaan, en eenigen binnen de ftadt op zyne handt hebbende, kwam

op kersnacht met eenig volk voor de ſtadt, daar de zynen hem van binnen verwachtten, en de poorten voor hem oopen broken. Toen wierdt 'er nog eens dapper gevochten tegen de andere party, waar in Nieveldt welzelf sneuvelde, maar de zynen meester van de ſtadt bleven. Dit geſchiedde in den jare 1483. Biſſchop David liet toen met grote benaaudheit zyne gevangenen los, maar wierdt zelf gevangen, op een wagen (*Heda* zegt op een miſt-wagen) gezet, en naar Amersfoort gevoert, daar hy in het klooſter van S. Agatha onder de bewaringe van Reinier van Broekhuizen wierdt geſtelt, zynde van alle zyne klederen, volgens de kronyk van *S. Agatha*, tot op zyn hemdt toe, berooft geweeſt. Maar kort daar na, te weten den 18 July des zelven jaars, belegerde Maximiliaan van Ooſtenryk, voogdt van zynen zone Philips, naderhandt de I van dien naam onder de koningen van Spanje, die al lang meê in het ſpel was geweeſt, nevens de Hollanders van de Kabbeljaauſche party, de ſtadt Utrecht, en dwong de burgers om den vrede op zekere voorwaarden aan te nemen; welker voornaamſte was, dat de gevangen biſſchop zou ontſlagen, en in het bezit van zyne waardigheit herſtelt worden. De brief, de voorwaarden van dezen vrede behelzende, is van den 3 September des jaars 1483, en door den hoogleeraar Matthæus (*Tom.* IX *Anal.*) in het licht gegeven. De Utrechtenaars echter nog bekommert over den pauſſelyken ban, die op hen lag, verzochten daar van ontſlagen te worden, het welk door bemiddeling van Van Adrichem, abt van Egmondt, geſchiedde.

Biſſchop David hadt aldus het geheele gezag weder in handen, en regeerde niet beter dan te voren, ſchikkende alles weder naar zyn welgevallen, en ſtellende Magiſtraten naar zyn zin aan: doch oud en zwak beginnende te worden, en de bovengemelde Karel van Burgundië by Nancy geſneuvelt zynde, begon zyn gezag vry wat te zakken. Hy kwam eindelyk, door ouderdom afgeſlooft zynde, in den jare 1496, op S. Joris-dag, op zyn ſlot te Duurſtede te overlyden, wordende aldaar ſtatelyk in de Parochie-kerke begraven, nadat hy het bewindt over het Utrechtſche bisdom 39 jaren en eenige maanden gevoert hadt. Hy heeft verſcheide kwade gebruiken, inzonderheit in gerichts-zaken, afgeſchaft, en een zeker getal bepaalt van de genen, die als rechters zouden zitten. Als hem, oud geworden zynde, van eenigen wierdt geraden een medehelper (*coadjutor*) of wybiſſchop aan te nemen, antwoordde hy, naar men verhaalt, niet onaardig: ***Het voorbeeldt van S. Antonius leert my zulks niet te doen: want die Heilige wordt nu vergeten en voorbygegaan, zedert dat Rochus, een jonger Heilig, hem is toegevoegt en in zyn plaats gekomen.*** Dien het luſt verſcheide oordeelen aangaande zyn leven en regeering te lezen, kan de zelve voor een groot gedeelte byeen vinden in *Batavia ſacra II Deel*, *bladz.* 493 *enz.* Hoedanig hy Gysbrecht van Brederode, en des zelfs broeder Reinout heeft behandelt en gekwelt, zal op het artykel van GYSBRECHT VAN BREDERODE gezegt worden. *Oude Holl. Kronyk. J. Veldenar Faſc. Temp. Suffridus Petri in Gisbert. Breder. & in append. ad. Chron. Beka. Batavia ſacra II. D. p.* 485. *enz. en de ſchryvers, daar aangehaalt.*

DAVID *el* DAVID, een valſche Meſſias der Joden, ſtont op tegen den koning van Perſië. In handen van dien vorſt gevallen zynde, eiſchte deze van hem een bewys van zyne macht. David antwoordde, dat men hem het hoofdt zou afſlaan, en dat hy terſtondt weder levendig zou worden. Doch deze bedrieger zeide dit alleen, om zwaarder pynen, die hem nakende waren, daar door te ontgaan. Men ziet zulks uit een brief, dien Vorſtius uit de Tydrekening van R. Ganza over 't jaar 4095, onder den naam van *Rambam*, liet drukken. De Joden wierden, uit een haat tegen dezen bedrieger, in Perſië met allerhande belaſtingen gedrukt, en tot de uiterſte ellende gebragt. Zie hier op na *'t vervolg der Joodſche geſchiedeniſſen van JESUS CHRISTUS af tot nu toe, door Basnage.*

DAVID *van Dinant*, een ketter, leerling van Almarik, leefde omtrent het jaar 1204. Hy leerde, dat Godt de eerſte ſtoffe was. S. Thomas heeft hem geleerdelyk wederlegt. Daar hebben ook andere tegen hem geſchreven. *S. Thomas lib.* I. *cont. Gent. c.* 17. *en p.* 1. *q.* 3. *art.* 9. *Spondanus A. C.* 1204. *n.* 18. *Gautier in Chron.* XIII. *ſec. c.*2.

DAVID GANZ, een bekend Joodſch Rabbi, geboortig uit Bohemen, heeft, onder den naam van *Tſemah David*, een tydbepalende Hiſtorie geſchreven, die met de ſcheppinge der wereldt begint, en met het jaar 1562 eindigt, in 't welke dat boek gedrukt is. Will. Hendr. Vorſtius heeft daar eene Latynſche overzetting van gemaakt, en met aantekeningen in 't jaar 1644 te Leiden uitgegeven. Rich. Simon, in zyne naamlyſt der Joodſche ſchryveren, zegt, dat die overzetting vol misſlagen is, en dat men den Hebreeuſchen text moet nazien, om ze te verbeteren. De Hebreeuſche druk van Praag is zeer raar. Verder is aan te merken, dat Vorſtius de eerſte helft maar van dat werk, 't welk in tweën verdeelt is, heeft overgezet, en ſlechts eenige uittrekſelen van de laatſte. Deze zelfde Rabbi heeft nog andere ſchriften uitgegeven, als: *de Schildt Davids*; *de Toren Davids*, en andere. *Buxtorf. Bibl. Rabbin. p.* 402. *Bartolocci. Bibl Rabb. tom.*2. *p.* 21. *Rich. Simon Dict. de la Bible.*

DAVID, (JAN) een Hollander, een vermaard zeerover in de XVII eeuw, ging naar Jamaïca, maakte groten buit op de Spanjaarden, en was zeer ſtout in zyne ondernemingen. Hy plunderde met 90 man de ſtadt Granada, daar ten minſte 800 man in lagen. *Oexmelin Hiſt. van Weſt-Ind.*

DAVID, (JAN) van Kortryk, was in 't eerſt prieſter te S. Martin binnen Kortryk: daar na begaf hy zich onder de Jeſuiten, en wierdt door zyne geleertheit en andere goede hoedanigheden beroemd. Hy ſprak zeer gemakkelyk, en hadt eene byzondere gave om anderen, 't gene hy zeide, te doen geloven, zo dat hy zyne kerk in het byzonder, als in 't bekeeren der zo genaamde ketters, groten dienſt deedt. Hy was Rector der Collegien te Kortryk, Bruſſel en Gent, en ſtierf den 29 Auguſtus 1613, oud zynde 67 jaren. Jan David heeft verſcheide dingen geſchreven, zo tot ſtichting der zynen, als wederlegging van anderen, *eene Geſchiedenis der Ketterſche kerke*, enz. *Valerii Andreæ Bibl. Belg. Alegambe de ſcript. ſoc. Jeſ.*

DAVID JORIS, een Wederdoper, wierdt, van wegens zyne heilloze leere, *de Duivel van Delft* genoemt, om dat hy in 't jaar 1501 te Delft geboren was, alwaar zyn vader, Joris van Amersfoort, een ſpeelman, of, zo anderen zeggen, een koopman geweeſt, doch zyne moeder in 't jaar 1537 als eene wederdoopſter onthoofd is. In zyne jeugt leerde hy 't ſchilderen, voornamentlyk op glas; maar wanneer zich de Wederdopers, inzonderheit die 't met Melchior Hofman hielden, hier te lande verbreidden, voegde hy zich by hen, en betoonde zodanigen yver, dat hy op een tydt de Roomſche geeſtelyken by een oopenbaren omgang op ſtraat aanſprak, en de omſtanders ernſtig vermaande zulke afgodery te verlaten: waar over hy gevangen, gegeeſſelt, en hem de tong doorboord wierdt. Des niet tegenſtaande bleef hy by zyne gevoelens, en begon al in dien tydt vele gezangen en andere kleine geſchriften uit te geven. In 't jaar 1536 bemoeide hy zich met de verſcheide gezindheden der Wederdopers te Bochholt, in het ſticht van Munſter te vereenigen; hy ſchreef 'er ook een boek over, doch dit maakte, dat ze hem geen van allen betrouwden. Hy wierdt ook zo van de Munſterſche Wederdopers, als die van Hofmans aanhang te Straasburg niet aangenomen: weshalven hy begon voor zich zelf te leven, en hadt, naar hy voorgaf, in dien tydt verſcheide gezichten en oopenbaringen. Ondertuſſchen wierden de Wederdopers hier en daar, doch voornamentlyk in Hollandt en Weſtphalen, ſtrengelyk geſtraft, 't welk de moeder van David Joris mede te beurt viel, gelyk reets gezegt is. Hy ſchreef een vermaningsbrief aan den Hogen Raadt van Hollandt, die zo wel ontfangen wierdt, dat het de brenger met zyn hoofdt moeſt betalen. In 't jaar 1539 ſchreef hy aan den landgraaf van Heſſen, en verzocht hem om beſcherminge, die hy hem ook beloofde, mits dat hy zich tot de Augsburgſche Belydenis bekende. Ten laatſten ging hy in 't jaar 1544 naar Baſel, kunnende nergens anders eene ſchuilplaats vinden. Daar noemde hy zich *Jan van Broek*, kocht in de ſtadt een huis, en buiten een klein kaſteel, Binningen genaamt, nevens eenige landeryen. Hy hadt al te voren zyn zo genaamde *Wonderboek* geſchreven, en in 't jaar 1542 laten uitgaan. Hy raakte ook in geſchil met *Menno Simons*, waar over in 't jaar 1546 tuſſchen hen een mondgeſprek te Lubek gehouden wierdt. Doch te Baſel bekende hy zich uiterlyk tot den Hervormden Godsdienſt, en was, zo lang hy leefde, by niemandt wegens kettery verdacht. Eindelyk ſtierf hy op den 25 Auguſtus des jaars 1556. Doch na zyne doodt, miſſchien uit eenige geſchillen zyner heimelyke aanhangeren, wierdt men gewaar, dat hy een aarts-ketter was geweeſt, en zyne godloze gevoelens anderen, die met hem omgingen, hadt willen inprenten. Daar op wierden in Maart des jaars 1559 alle zyne huisgenoten, vrienden en bekenden voor den Magiſtraat ontboden: doch zy ontkenden zulke leerſtukken, daar men hem mede betichtte, van hem gehoort te hebben. Het onderzoek van die zake wierdt echter voortgezet, en eindelyk op den 13 May een vierſchaar over hem geſpannen, zyn lighchaam wederom opgegraven, en nevens zyn afbeeldſel en zyne boeken onder de galg verbrand. Onder de genen, die tegen hem waren, en zyne dwalingen na zyne doodt bekend maakten, was zyn dochters-man, *Nicolas Blesdyk*, anders *Nicolas Meinerts* genoemt, die altydt met hem in verſchil was geweeſt, naderhandt zich van hem afzonderde, en gevaarlyke dwalingen voor den dag bragt. Niettemin hebben eenigen hier en daar de gevoelens van David Joris omhelſt, niet alleen in Hollandt, maar ook in Holſtein, alwaar omtrent het jaar 1642 te Tonningen verſcheide zulke lieden gevonden wierden, die men daar over geſtraft, en de boeken van David Joris, die men by hen vondt, verbrand heeft. Dit gaf ſtoffe aan den Paſtoor, die toen te Tonningen was, als mede aan den Eiderſtetſchen Prooſt Johannes Moldenitius, en des zelfs dochters-man en amptgenoot, Fridericus Jeſſenius, verſcheide ſchriften dien aangaande uit te geven. Wat nu aangaat de byzondere gevoelens van David Joris, men zegt, dat hy geleert heeft, dat hy zelf de ware Meſſias was, de geliefde Zoon des Vaders, en dat Godt de Vader zich in hem, als den tweden Chriſtus, volkomener geoopenbaart hadt dan in den eerſten; dat met hem alle uitwendige Godsdienſt, predikatien en ſacramenten in de kerke moeſten ophouden; dat men zyne zonden oopentlyk in de kerke moeſt biechten; dat 'er noch goede, noch kwade engelen waren, maar dat door de eerſte de goede, en door de andere de kwade gedachten en bewegingen moeten verſtaan worden; dat men vele vrouwen mag nemen, en alle goederen gemeen moet hebben, enz. Onder zyne ſchriften is inzonderheit beroemd zyn zo genaamde *Wonderboek*, waar in hy zegt dat al 't gene van 't begin des werelds af verborgen was geoopenbaart is. Men heeft nog eenige andere ſchriften van hem, als: *Onderwyzing aangaande den Godsdienſt, liefde*, en een *zamenſpraak met den verloren menſche*; *zamenſpraak tuſſchen een Godgeleerden, Bybel-geleerden en Vernuft-geleerden*; 2 boeken met *Brieven*, en vele andere. *Prateolus. Florimondus Orig. Hæret. l.* II. *c.* 15. *Spondanus ad ann.* 1525, *en* 1543. *&c. Surius in Chron. Acad. Baſil. Schardius rer. German. T. III. Blediskius in Hiſt. David. Georgii. Jeſſenius, het Mom-aanzicht van David Joris afgelicht. Stolterfoth Hiſt. van David Joris. Ottius in Annal. Anabapt. Benthem Kerken-ſtaat p.* 828. *Sagittarius Introd. ad Hiſt. Eccl. Arnold Kerk-en Ketter-Hiſtorie P. II. lib.* XVI. *c.* 21. §. 44. *ſeq. en P.* IV. *Sect.*2. *n.* 32 *ſeq.*

DAVID *van Iſtilla*, in 't koninkryk Navarre, heeft een boek geſchreven, *de Toren Davids* genaamt. 't Is eene verzameling van

 reden-

redenvoeringen, te Thessalonica gedrukt. Hy heeft nog een ander werk geschreven, onder den naam van *Stadt des Boeks*, waar in hy de genen wederlegt, die voorgeven, dat alle de geboden, die de kerkpligten en den burgerlyken staat der Joden betreffen, op de reden gegrond zyn. Hy erkende gene andere dan Gods wille, en verschilde hier in van R. Maimonides. *Bartolocci Bibl. Rabbin. Basnage Joodsche Geschied.*

DAVID, bygenaamt *van Morgan*, om dat hy uit die stadt in Engelandt was, leefde omtrent het jaar 1480. Hy heeft geschreven aangaande de oudheden van 't prinsdom van Walles, nevens eene byzondere beschryving van dat landschap. Hy was schatbewaarder van de kerk te Landaff, en men verzekert, dat hy alle de plaatsen, daar hy in zyn werk van spreekt, zorgvuldiglyk bezien heeft. *Lelandus, Pitseus, & Baleus de script. Angl. Vossius de Hist. Lat.*

DAVID. Zie NICETAS DAVID.

DAVID, (Petrus) een monnik, wierdt uit Agen verdreven, daar hy zyn werk makende van een strenge zedekunde te prediken, de leere van Calvinus zynen toehoorderen inboezemde. Van daar vertrok hy naar Nerac, en wist Antonius van Bourbon, koning van Navarre, zo in te nemen, dat die vorst hem tot zynen prediker aannam, en zyne leere omhelsde. *Maimbourg Hist. du Calvinis.*

DAVID *du Perron.* Zie PERRON.

DAVID *de Pomis*, een Joodsch geneesmeester, die voorgaf uit den stamme Juda te zyn, heeft een Hebreeusch, en Rabbynsch-Hebreeusch Woordenboek geschreven, onder den naam van *Tsemah David*, 't welk in 't jaar 1587 te Venetië gedrukt is. Dit werk is zeer nut voor die de Rabbynen willen lezen, en daar zyn geleerde aanmerkingen in over de Joodsche letterkunde. Hy verklaart zich in 't Italiaansch, en heeft 'er zelfs dezen Italiaanschen tytel voorgezet: *Dittionario novo Hebraico, molto copioso, dechiarato in tre Lingue, con bellissime Annotationi, e con l'Indice Latino e volgare de tutti li suoi significati. Rich. Simon Hist. Crit. du V. T.*

DAVID SCOTUS, of *de Schot*, een metgesel van Marianus Scotus, was eerst een schoolmeester te Wurtzburg, en wierdt daar na aan 't hof van keizer Hendrik den V beroepen, wiens leven hy in drie boeken beschreven heeft. Vossius houdt hem voor den zelven, die een werk van Schotlandt geschreven heeft. Hy heeft in de XII eeuw, omtrent het jaar 1110 of 1115 geleeft. *Ursperg. in Chron. Jo. Aventin. Trithemius de script. Eccl. Vossius de Hist. Lat. lib.* II *c.* 48.

DAVIDSON, een geheimschryver van de koningin Elisabeth. Als deze princes op het sterk aanhouden van haren geheimen Raadt het doodvonnis over de Schotsche koninginne Maria getekent hadt, behandigde zy het zelve dezen Davidson, met uitdrukkelyk bevel, om al 't gene tot uitvoering van 't vonnis vereischt wierdt gereed te houden, doch zonder een nieuw bevel niemandt iets daar van te oopenbaren. Den volgenden dag veranderde zy van besluit, en liet door eenen Killegrew aan Davidson zeggen, dat hy dat geschrift niet zou oopenen. Doch het was te laat, alzo hy het zelve op een boodschap van den geheimen Raadt reets onder 't grote zegel hadt overgelevert, en alzo tot het spoediger onthalzen der gevangene koninginne geholpen. Elisabeth gaf hier over aan de wereldt blyken van hare droefheit, en aan Davidson van hare ongenade, en liet hem, als die zyn plicht hadt vergeten, in rechten vervolgen. Het bleek uit zyne verantwoording, dat hy dit zonder erg en uit onbedagtzaamheit gedaan hadt, weshalven de rechters hem in een vrywillige gevangenis, en in eene boete van 10000 ponden sterlings veroordeelden. In hoe verre dit vonnis uitgevoert of verzacht is, weet men niet, maar wel, dat Davidson naderhandt weder aan 't hof is gekomen; dat hem de koningin zomtyds iets tot zyn onderhoudt heeft doen geven, en dat de Lords, die zyne onvoorzichtigheit hadden misbruikt, hem hebben laten dryven. *Thuanus Hist. lib.* 86. *Cambden Leven van Elisab. de Larrey Hist. d'Angl. T. II. p.* 448. 452.

DAVILA, (Augustinus) aartsbisschop van S. Domingo, heeft zich te Mexico in de Dominikaner orde begeven. Philippus de II, koning van Spanje, van des zelfs verdiensten onderrecht zynde, benoemde hem in 't jaar 1599 tot dat aartsbisdom, en paus Clemens de VIII verleende hem de bevestigings-brieven. Hy bestierde die kerk vyf jaren lang met veel voorzichtigheit en liefde, en stierf in 't jaar 1604. Hy heeft de historie van S. Jakob van zyne orde, die te Mexico is, beschreven. *Theatr. Eccles. Hispan. Concert. praedic. p.* 322. *Theatr. Dominic. p.*8.

DAVILA (Henrico-Catharino) was uit een der doorluchtigste geslachten van 't koninkryk Cyprus gesproten, alwaar zyne voorzaten de hoogste bedieningen van dat ryk bekleed hadden. Zy bezaten grote rykdommen, doch de Turken in de jaren 1570 en 1571 meester van dat eilandt geworden zynde, wierdt Davila genoodzaakt het zelve te verlaten, om de Ottomannische dwinglandy te ontgaan. Hy ging naar Avila in Spanje, om dat zyne voorzaten, volgens eene oude overlevering onder 't geslacht, hunnen naam en oorsprong uit die stadt hadden. Men zegt zelfs, dat hy 'er ryke bloedvrienden hadt, die hy hoopte dat hem in zyn slechten staat zouden bystaan: doch hy was in zyne meninge bedrogen, en kwam in Vrankryk, daar de voornaamste heeren aan 't hof van Hendrik den III hem veel goed deden. Davila hadt een broeder en twee zusters, die de koningin Catharina de Medicis in haren dienst nam. Zyn broeder was *Lodewyk Davila*, en de geen, die Venetiaansch bevelhebber in de vesting Zara, en naderhandt edelman in dienst van de zelve koninginne geweest is. Davila zelf gewaagt 'er van in 't IX boek zyner Geschiedenissen. De doodt van die koninginne in 't 1589, en die van den koning daar op gevolgt, maakte hem op nieuw verlegen. Hy bleef nog eenigen tydt in Vrankryk onder Hendrik den IV, en bevondt zich in verscheide oorlogsgevallen, als voor Honfleur in Normandië, en in 't jaar 1597 voor Amiens, daar hy, zo hy zelf schryft, gekwetst wierdt. Na dien tydt vertrok hy naar Venetië, daar de Republyk hem een eerlyk onderhoudt gaf. Toen arbeidde Davila aan zyne Historie der burgerlyke oorlogen van Vrankryk. Zy begrypt in XV boeken al het merkwaardige, zedert de doodt van Hendrik den II in 't jaar 1559, tot den vrede van Vervins in 't jaar 1598 voorgevallen. Hy was te Padua, toen hy van de Republyk last kreeg om naar Verona te gaan, dat zeer tot zyn voordeel was. Davila begaf zich terstondt op weg, en komende in een plaats, Villa Nova genaamt, eischte hy wagens om zyn reistuig te voeren, gelyk men zulks aan lieden, die eenigen last van de Republyk hebben, schuldig is. De gene, die ze moest leveren, was de hoefpachter van zeker Veroneesch edelman, die toen juist te Villa Nova was, en schrikkelyk tegen 't volk van Davila uitvoer. Deze vertoonden hunnen last met beleeftheit: doch deze vergramde edelman scholdt hen uit, en hunne bescheidenheit maakte hem nog doller, en hy trok een pistool uit zyn zak, en schoot die op Davila los, die daar van kort daar na stierf. Hy hadt een zoon van 18 jaren by zich, die op den moordenaar aanviel, en hem in stukken scheurde. De hoefpachter wierdt even eens gehandelt. De *Historie* van Davila, in 't Italiaansch geschreven, is door Jean Baudoin in 't Fransch overgezet. Zie de *Voorreden. Imperialis in Musæo Historico.*

D'AVILA. Zie AVILA.

DAVIO, in oude tyden *Phialia*, of *Phigalea* genaamt, een stedeke in Morea, legt in het oude Laconica, aan de rivier de Longorola, op de grenzen van Belvedere, en acht mylen beoosten het landschap Arcadia. *Baudrand.*

DAVIS, (Jan) een Engelschman, doorkruiste in 't jaar 1585 het Noorder Amerika, om een doortocht naar Oostindië te vinden: doch al wat hy in drie reizen opdeedt, was de ontdekking van een straat, die hy naar zynen naam noemde. Zy is zeer breed, en strekt zich uit van 't Noorden naar 't Zuiden, tusschen de westkust van Groenlandt, en 't eilandt van S. Jakob. *Th. Hakluyth Reisbeschr. III. Deel.*

DAVITY, (Petrus) een edelman uit Vivarets, was van Tournon, hoewel anderen zeggen uit het Dauphiné. Hy heeft in 't begin der XVII eeuw geleeft, en een groot werk in het Fransch geschreven, onder den naam van *de Wereldt.* N. Chorier spreekt 'er in 't laatst zyner Historie van 't Dauphiné aldus van: *In onze dagen heeft men in 't stuk van geleerdheit niets aangenamer noch dienstiger zien uitkomen.* Le Maitre pryst hem op eene deftige wyze in de voorreden. Hy is in 't jaar 1655 te Parys in den ouderdom van 63 jaren overleden.

DAVOS, anders *Tafaas*, een landschap, en hoogste gericht van het zo genoemde Tien-gerichtsbondt in het landt der Graubunders, wiens hoofdvlek, S. Johan in Davos, op het Alpen-gebergte gelegen is, aan een vermakelyk en vischryk Meer. In deze plaats worden gemeenlyk de vergaderingen van het voorgemelde bondgenootschap, als mede, by beurten, de gemeene bondsdagen der geheele Republyk, gehouden: ook worden daar de vryheits-brieven van het eerstgemelde bondgenootschap bewaart.

DAVUS. Zie APOLLONIUS.

DAWEROF, eene stadt in Moskovië, in 't hertogdom Rezan, twee mylen van Varonisch, aan de rivier de Varonisch, in eene vlakte gelegen. De keizer Pieter Alexowiz heeft deze plaats laten vergroten en versterken, alzo die tot den Scheepsbouw bekwamer is dan Varonisch, en de schepen van daar ligt in de rivier den Don kunnen gebragt worden.

DAX, of D'ACS, en ACQS, in 't Latyn *Aquæ Augustæ, Civitas aquarum Tarbellicarum, Taberla*, en *Vibio*, de hoofdstadt in Gascogne, aan de rivier Adour, heeft een bisdom en een aanzienlyk gerichtshof, en legt vyf mylen boven Bajoene. Zy staat onder 't parlement van Bourdeaux en 't aartsbisdom van Auch. Zy dryft goeden koophandel, is ryk en wel gebouwt, met een kasteel, op de oude wyze versterkt, daar bezetting in legt. Deze stadt is beroemd van wegens hare warme en heilzame baden. Deze waren al ten tyde der Romeinen vermaard, die daarom aan de stadt den naam van *Aqua*, of *Wateren*, gegeven hebben, waar van naderhandt het gehele landschap *Aquitania* genoemt wierdt. Zy hadt eertyds hare eigen graven en burggraven, tot dat *Richard*, hertog van Guienne, naderhandt koning van Engelandt, de zelve in 't jaar 1117 te onder bragt, door dien *Petrus*, de laatste burggraaf, tegen hem hadt aangespannen. Koning Karel de VII vereenigde haar in 't jaar 1457 met de kroon van Vrankryk. De oudste burggraaf, daar men kennis van heeft, was *Arnoldus-Lupus*, wiens naam men in de oude brieven van 't jaar 980 vindt. Du Chesne verhaalt, dat Dax *de stadt der edelen* genoemt was, om dat zy, voor dat Guienne aan de kroon gehecht was, door twaalf heeren geregeert wierdt.

Men meent, dat de martelaar *Vincentius* de eerste bisschop van Dax geweest is. *Gratianus* onderschreef in 't jaar 506 de besluiten van de kerkvergadering te Agde. *Carterius* was in 't jaar 541 op de IV kerkvergadering te Orleans, en *Liberius* op die van 't jaar 549. Onder hunne navolgeren zyn voornamentlyk bekend *Bernard du Mugueron*; *Raimond de Sentes*; *Bernard la Plaigne*; *Petrus de Foix*, kardinaal, en meer andere. *Plin. lib.* IV. *cap.* 17. & 19. *Strabo lib.* 3. & 4. *Scaliger lib.* I. *Auson. Lect. c.* 6. *Ptolemæus. Gregor. Tour. Auson. in Carm. & in Par. Sammarth. Gall. Chr. T. II. De Marca Hist. de Bearn. Du Chesne Ant. des Villes.*

DAY, of DEY, is de naam des gene, die te Tunis in Barbarye het gebiedt heeft. Des zelfs macht is byna onbepaalt. Hy bekleedt de plaats der oude koningen. De Turksche keizer heeft daar een Bassa: doch die staat onder den Day, zedert dat de Moren opgestaan zyn, en hunnen eersten Day, met name Osman, ver-

verkoren hebben. Wanneer de Christen vorsten aan den groten heer over de geweldenaryen van de Barbaarsche zeerovers laten klagen, geeft men hen tot antwoordt, dat zy 't recht van weêrvergelding tegen de zelve moeten gebruiken, als zynde gene onderdanen, daar de Porte over te gebieden heeft. Wanneer de Day sterft, volgen zyne kinderen hem niet in die waardigheit, ten zy hy die by zyn leven daar in gestelt heeft. Maar zy handelen met een van de voornaamste heeren, om hem tot die waardigheit te verheffen. De rechters en andere bedienden brengen aan den nieuwen Day geschenken, doch by nacht, en in grote schotelen vol fruit en andere spyzen, onder welke zy hunne vereeringen verbergen: want hy zou die by dag weigeren aan te nemen, om het volk te doen geloven, dat hy zich door gaven niet laat omkopen. *Thevenot Reizen naar de Levant.*

DAZA, (Antonius) een Spanjaardt, was een Franciskaner monnik, en leefde in de XVII eeuw. Hy heeft verscheide geestelyke werken geschreven. *Alegambe Bibl. Miraeus de script. sec.* XVII. *Antonio Bibl. Hisp.*

DAZA. *Caesar.* Zie MAXIMINUS DAZA.

DAZA, (Diego) een Jesuit, was een Spanjaardt, van Colmenar, een vlek naby Toledo. Hy was een leerling van Vasquez, die zyn verstandt zeer hoog achtte. Als Diego Hurtado de Mendoza voor afgezant naar Engelandt ging, verzelde hy hem, en stierf daar den 15 October 1623, in 't 44 jaar zyns ouderdoms. Hy liet verklaringen over den Zendbrief van Jacobus na, die na zyne doodt uitgekomen zyn.

DEAL, een kasteel in Engelandt. Het legt op de kust van 't graafschap Kent, tusschen de kasteelen Sandowne en Walmer, dienende alle drie tot bescherming van een groot stuk strands, 't welk de Engelschen *Duyns* noemen. Deal is de plaats, daar Julius Cæsar aankwam, toen hy naar Engelandt overstak. *Baudrand.*

DEAN (Het Bosch van) is een van de voornaamste bosschen in Engelandt, 't welk de allerbeste eiken bomen tot den scheepsbouw voortbrengt, die ter rechter tydt gekapt en droog zynde, zo hard zyn als yzer. Het legt in Glocestershire, bewesten de rivier de Severn, tusschen de zelve en de rivier de Wye, en wordt gerekent 20 Engelsche mylen lang, 10 breed, en in 't geheel 32000 mergen groot te zyn. *Moreri in 't Engelsch.*

DEBBASETH, of DABBASETH, eene plaats in den stamme Zabulon, tusschen Mare, of Marala, en Sarid. *Jos.* XIX. *vs.* 11. *Sanson.*

DEBERA, of DEBIR, eene stadt op de grenzen van den stamme Juda, tegen Benjamin en het Noorden over. *Jos.* XV. *vs.* 7. *Sanson.*

DEBLATHA, eene stadt op de uiterste grenzen van Judea. Men weet niet zeker, waar de zelve gelegen was. Mogelyk is ze het *Deblathaim*, waar van *Jerem.* XLVIII, 21, *enz.* en *Ezechiel* VI, 14 gewag wordt gemaakt, en gelegen was op de grensscheiding der Israëliten en Moabiten. *Bonfrerius.*

DEBON, of DIBON, eene legerstede der kinderen Israëls in de woestyne. Daar was nog een ander Dibon, een zeer groot vlek, by Arnon, het welk eerst door Moab bezeten wierdt; daar na door Sihon, den koning der Amoriten, wierdt vermeestert, en ten laatste door de Israëliten ingenomen, en den stamme Gad toegewezen. De Propheten *Jeremias* en *Jesaias*, propheterende beide tegen Moab, spreken 'er van. *Eusebius. Hieronymus.*

Het wordt in de Griekschc overzetting doorgaans *Dibon* genoemt; maar de legerstede der Israëliten *Dibongad.* Van het andere *Dibon*, aan de riviere Arnon, wordt dikwils in de H. Schrift gewag gemaakt, inzonderheit *Num.* XXI, 30, daar verhaalt wordt, hoe veel lands de Amoriten den Moabiten hebben afgenomen, namentlyk, van *Hesebon* tot *Dibon* toe. Hesebon lag naar het Noorden, en Dibon naar het Zuiden. Daar na is het aan den stamme Ruben, *Jos.* XIII, of aan den stamme Gad gekomen, *Num.* XXXII, of, om beter te zeggen, op de grenzen van die twee stammen gelegen, en daarom den beiden stammen aangerekent. Het schynt naderhandt weder aan de Moabiten gekomen te zyn, nadat de tien stammen weggevoert waren. Dit kan afgenomen worden uit *Jes.* XV, en *Jerem.* XLVIII. Daar was nog een derde Dibon, in den stamme Juda, daar Nehemias *kap.* XV, 25. van meldt. *Bonfrerius.*

DEBONGAD, of DIBONGAD, eene legerstede der kinderen Israëls in de woestyne, waar van gesproken wordt *Num.* XXXIII, 45.

DEBORA, huisvrouw van Lapidoth, eene Prophetesse, richtte Israël omtrent het jaar der wereldt 2720, voor Christus 1303. Zy woonde onder eenen palmboom in 't gebergte Ephraims, daar de kinderen Israëls by haar kwamen ten gerichte. Zy beval Barak, den zone van Abinoam, uit Gods name, een leger van tien duizend mannen te verzamelen, en tegen Sisera, krygsoverste van Jabin, koning der Cananiten, op te trekken. De zelve weigerde zulks te doen, ten ware zy mede trok. Zy deedt zulks, en Sisera wierdt geslagen, en door Jaël, de huisvrouw van Cheber, omgebragt; waar op Debora met Barak een dankliedt zong. Aldus wierdt Israël door haar uit de dienstbaarheit der Cananiten verlost. Zy richtte het volk 40 jaren, en stierf in 't jaar 2760. *Judic.* IV. 5. *Hofmanni Lex. Univ.*

DEBORA, de voedster van Rebekka, stierf by Beth-El, en wierdt onder eene eike begraven, die daarom de rouw-eike of de eike des wenens (*Allon Bachuth*) genoemt wierdt. *Genes.* XXXV. 8.

DEBORA, de vrouw van Rabbi Joseph Ascaliel, een Romeinsch Jood, leefde in 't begin van de XVII eeuw. Deze vrouw, zich op de Italiaansche dichtkunde gelegt hebbende, heeft verscheide dingen uit het Hebreeusch in 't Italiaansch overgezet, als: *de Woning der bidders* van R. Moses van Rieti, een zedekundig werk, dat in de jaren 1602 en 1609 te Venetië gedrukt is. Zy heeft mede eenige werkjens van den zelven Rabbi in Italiaansche vaarzen overgezet. *Bartolocci Bibl. Rabb. Basnage Hist. de Juifs.*

DEBORA, een dorp beneden aan den voet van den berg Thabor, in het H. Landt, gelegen, wordt tegenwoordig door de Arabieren *Tour* genoemt. Men rekent, dat het zelve drie Italiaansche mylen van den top des gemelden bergs gelegen is. Men toont daar eene spelonk, waar in de andere Apostelen gebleven zouden zyn, wanneer Christus met Petrus, Jacobus, en Johannes, zyn broeder, op den berg ging. *Matth.* XVII, 1. *Corn. de Bruyns Reizen door Palestina pag.* 316, *col.* 2.

DEBREZYN, een grote, volkryke, doch oopen stadt in Opper-Hungarië, tusschen Tokay en Groot-Waradyn, die sterken koophandel dryft, zes jaarmarkten heeft, en met eene Gereformeerde hogeschole verciert is. Daar omtrent legt eene vlakke heide van zodanige grootte, dat men in 12 tot 15 mylen noch berg noch bosch ontmoet. Op de zelve wordt veel vee aangekweekt, 't welk naar Italië en Duitschlandt gezonden wordt. Daar zyn burgers, die ieder voor hun hoofdt op een tydt 10000 ossen te koop hebben. De ingezetenen zyn altemaal Hungaren, en den Hervormden Godsdienst toegedaan. Deze plaats heeft zomtyds aan den keizer, den vorst van Zevenbergen, en den Turk te gelyk schatting moeten betalen; 't welk menig jaar boven de 60000 Ryksdalers gekost heeft. In 't jaar 1564 is Debrezyn van den Zevenbergeren, en 1565 van Lazarus Schwendi opgebouwt, doch in de jaren 1640 en 1681 door het vuur verteert. In 't jaar 1686 heeft de keizerlyke generaal Caraffa hier voor de winterkwartieren 80000 guldens 's maands geëischt, zo dat Debrezin by deze en vorige inlandsche beroertens veel heeft geleden. In 't jaar 1715 is zy op den ryksdag te Presburg mede onder de koninklyke vrysteden, waar onder zy door keizer Leopoldus al benoemt was, aangenomen, mits dat zy een plaats tot opbouwing van eene Roomsch-Katholyke kerke en een Franciskaner-klooster zou aanwyzen. *Szentyvani Miscell. Dec.* III. *P.* I. *p.* 33. *Andr. Stubel Hungaria p.* 429. *Artic. diaetae Poson.* §. 108. *Zeileri & Kreckwitz Descr. Hungar.*

DEBSCHITZ, een adelyk geslacht in Lausnitz, welkers stamhuis, van den zelven naam, niet verre van Reichenbach gelegen is. Daar is in het Breslauische vorstendom een ander adelyk geslacht van Deubschiz, 't welk met het voorgaande noch in het wapen, noch in den oorsprong overeenkomt.

DECA. Zie DEZA.

DECALITRON, eene Eginetische munt, doende X Eginetische, en XVI Atheensche schellingen. *Fr. Gronov. van de oude munten* 3. *b.*

DECALOGUS, Δεκάλογος. Zo noemde men in 't Grieksch de X Geboden, die Godt aan Israël op den berg Sinaï gaf, en die al het volk aanhoorde. Omtrent het getal der zelven zyn het 't allen eens, doch in de verdeeling verschillen de uitleggers, houdende zommigen de twee eerste Geboden, *Gy zult gene andere Goden enz.* en: *Gy zult u gene gesnedene beelden enz.* voor een; en makende uit het laatste, *Gy zult niet begeren uwes naasten Huys, nochte zyn Wyf*, twee verscheide Geboden. De Decalogus behelst de zedelyke en natuurlyke wetten, die van eene altoos durende verbindtenis zyn. Het schynt, dat eenige oudvaders, als S. Augustinus, de eerste tafel der X Geboden in driën verdeelt hebben, om 'er het geheim der H. Drieëenheit in te vinden. *Exod.* XX. *Deuteron.* V. *en de Uitleggers.*

DECAN, een Oost-Indisch koninkryk in het halfeilandt aan deze zyde van den Ganges. Het zelve paalt ten Zuiden aan Malabar, ten Oosten aan Bisnagar, ten Westen aan de Indiaansche zee, en ten Noorden naar het landt van Cambaja, bestaande in drie deelen, als: Cuncan, Canara, en Ballaguatte, zynde het laatste een zeer hoog gebergte, boven vlak met schone wyden, en zich geheel voorby Goa uitstrekkende. Dit landt was eertyds onder de heerschappy van een eenig koning, Idalkam, of Idalschach genaamt, en het was in verscheide schone landschappen, met een groot getal ryke en machtige steden, verdeelt. Doch de zaken zyn zedert 100 of 150 jaren merkelyk verandert: want behalven dat de Portugezen daar de vermaarde stadt Goa bezitten, zo heeft de Mogol de steden Kerby, Chuval, Dolvatabad, enz. ingenomen, en een nieuwe Areng-abad laten bouwen. De Idalkam houdt zyn verblyfplaats te Visapur, waarom hy koning van Visapur genaamt wordt; want het is de hoofdstadt van een koninkryk van den zelven naam. Eertyds bezat hy 'er meer andere, als Decan, Cunan, Balagate, Cadis, Hamedanage, enz. *Texeira lib.* I. *cap.* 22. *Jan de Baros lib.* IX. *cap.* 1. *Baldaeus Beschryv. van Malabar en Choromandel pag.* 70.

DECAPOLIS, eene landstreek, zo genoemt, om dat 'er tien steden in lagen, die aanzienlyk, en zommige aan deze, andere aan gene zyde der Jordane gelegen waren. Adrichomius spreekt 'er aldus van: „ Decapolis, dat is, het *tien steden landt*, in de Euangelische Historie zeer vermaard, voert zynen „ naam in het Grieksch naar de tien voornaamste steden, daar „ dat landt, behalven eene menigte andere, door uitmunt. In „ de lengte beslaat het dertig mylen, en in de breedte weinig „ minder. Ten Noorden heeft het den Libanon en Damascus, „ ten Westen de stadt Sidon, ten Zuiden de stadt Bethsan, anders „ Scythopolis geheten, tot landpalen: maar ten Oosten springt „ het over de Jordane, en de Galileesche zee voorby Gadara, „ Hippos, en Pella, tot daar toe zich uitstrekkende. " De Joodsche geschiedenisschryver Josephus, *Oorlog.* III, 18, van Scythopolis sprekende, zegt: *Deze is de grootste stadt van Decapolis.* De andere negen steden worden door Plinius genoemt: *Philadelphia*;

Raphana, *Gadara*, *Hippos*, *Dion*, *Pella*, *Geraza*, *Kanatha*, en *Damascus*. Sanson is vast van gedachten, dat alle de tien steden aan de Galileesche zee, of immers daar niet verre van daan gelegen, en deze zyn: *Betsan*, of *Scythopolis*, naar het Zuiden; *Tarichea*, *Tiberias*, en *Jotapata* naar het Westen; *Bethsaida*, of anders *Julias*, als mede *Capernaüm*, en *Corosaim*, naar het Noorden; *Gerasa*, *Gadara*, *Gamala*, en *Hippos* naar het Oosten. Simon komt daar omtrent met *Sanson* byna overeen, noemende deze steden: 1 *Scythopolis*, de grootste en de hoofdstadt; 2 *Tarichea*; 3 *Tiberias*; 4 *Jotapata*; 5 *Bethsaida*; 6 *Capernaüm*; 7 *Corazim*; 8 *Gamala*; 9 *Gerosa*, of *Gador*; en 10 *Lippon*. Baudrand geeft de zelve voor het grootste gedeelte andere namen. Als: 1 *Cæsarea Philippi*; 2 *Azor*; 3 *Cedes van Naphthali*; 4 *Sepher*; 5 *Corazim*; 6 *Capernaüm*; 7 *Bethsaida*; 8 *Jotapata*; 9 *Tiberias*; 10 *Bethsan*, het welk *Scythopolis* is. Anderen begrypen het nog anders. De Euangelisten verhalen, dat Jesus, in 't landt der Gergesenen gekomen zynde, twee bezetenen hadt genezen, die zo wild waren, dat niemandt dien weg durfde gebruiken. Deze geesten, door de tegenwoordigheit van den Zaligmaker ontroert en gepynigt, kwamen uit de graven, daar zy zich onthielden, en baden hem, dat zo zy die bezetene moesten verlaten, hy hen ten minsten wilde toelaten in eene kudde zwynen, die daar omtrent was, te varen; 't gene de Heer hen toeliet; en de zwynen stortten van boven neder in het meir. *Matth.* VIII, 28. Doch Marcus gewaagt slechts van een bezeten, misschien omdat hy wilder en onbendiger was dan de ander, of om dat hy na zyne genezing Jesus alleen wilde volgen; 't welk de Heer hem niet toeliet, maar hem naar zyn huis zondt, om aan de zynen 't gene aan hem geschied was te verhalen. In 't zelfde landt deedt Jesus nog een ander wonder. Men bragt by hem een mensch, die stom en doof was, den welken hy genas met hem de vingers in de ooren te steken, en speekzel op de tong te doen. *Marcus*, VII. 31. Nog wordt van *Decapolis* gewag gemaakt by Mattheus *Kap.* IV, *vs.* 25, en by Marcus *kap.* V, *vs.* 20. Ook heeft Christus op of aan eenen berg van Decapolis, nadat hy vele stommen, blinden, kreupelen, kranken, en anderen, gezond hadt gemaakt, met zeven broden en weinige visschen omtrent vier duizend menschen verzadigt, wordende nog zeven korven met de overgeblevene brokken gevult. *Marcus kap.* VIII. *vs.* 1. *enz. Plinius lib.* V. *cap.* 18. *Sanson. Simon Dict. de la Bible.*

DECAPOLIS, een gewest van Klein-Asië, makende een gedeelte van Cilicië en Isaurië, was zo genoemt van 10 voorname steden, die daar in waren, als: 1 Germanicopolis; 2 Titiopolis; 3 Domitiopolis; 4 Zenopolis; 5 Neapolis; 6 Claudiopolis; 7 Irenopolis; 8 Diocæsarea; 9 Lausada; en 10 Dalisanda. Het is onnodig hier te zeggen, dat de namen der steden, uitgaande op *Polis*, dat is te zeggen *stadt*, als Germanicopolis, Irenopolis, enz. van hunne stichters *Germanicus*, *Irene*, enz. afkomstig zyn. *Baudrand uit Constantin. Porphyrog.*

DECAPOLIS was een landschap in Italië, en wierdt omtrent het jaar van Christus 700 aldus genoemt. De hoofdstadt daar van was Ravenna, gelyk uit de brieven van paus Gregorius den II blykt. Te voren wierdt het *Pentapolis* genoemt. *Lucas Holstenius. Baudrand.*

DECEBALUS, een koning van Dacië, leefde in 't laatst van de I eeuw. Hy was een dapper en wys vorst, die den oorlog zeer wel verstont, en die zich niet alleen van de overwinningen wel wist te bedienen, maar ook, als hy geslagen was, spoedig te herstellen. Hy heeft gelukkiglyk tegen Domitianus geoorloogt, en des zelfs twee veldoversten, Appius Sabinus en Cornelius Fuscus, geslagen. Trajanus, in 't jaar 98 keizer geworden zynde, heeft Decebalus overwonnen, zo dat hy om vrede badt, en den zelven verkreeg. Des niet tegenstaande vatte hy de wapenen wederom op, en maakte verscheide naburige koningen tegen de Romeinen gaande, 't welk Trajanus noodzaakte in 't jaar 102 tegen dezen verbondbreker te velde te trekken. Decebalus, zich te zwak bevindende om zo een machtigen vyandt het hoofdt te bieden, zocht hem om hals te helpen: doch dit niet gelukkende, bragt hy zich in 't jaar 106 zelf om. *Dion l.* 68. *Sueton. in Domitiano cap.* 6.

DECEMBER, de tiende maandt van 't jaar van Romulus, aldus genoemt, om dat hy de tiende was van Maart, de eerste maandt, af, was aan Saturnus toegewyd. Onder keizer Commodus wierdt deze maandt uit vleiery *Amazonius* genaamt, ter eere van eene ligtekooi, die Commodus boven mate beminde, en die hy als eene Amazone liet uitschilderen. Doch dit duurde niet langer dan het leven van dien vorst. Op de *Kalendæ*, of den eersten dag van deze maandt, offerde men aan de *Vrouwelyke Fortuin*, om dat de vrouwen den op Rome verbitterden Coriolanus bevredigt hadden. Op de *Nonæ*, of den vyfden dag, was het feest van Faunus, genaamt *Faunalia*, 't welk de boeren op 't landt met spelen, lagchen, en gasteryen vierden. Op den elfden van de maandt, of den derden voor de *Idus*, wierdt zeker feest, *Agonalia* genaamt, gehouden. Zie AGONALIA. Op de *Idus*, of den dertienden van de maandt, vierde men het feest *Septimontium*, ingestelt toen de zevende berg binnen den omtrek der stads-muren getrokken wierdt. Op den zeventienden, of zestienden voor de naastvolgende *Kalendæ*, viel het feest *Saturnalia* in, waar van onder 't woordt SATURNALIA breder. Onder dit grote feest was dat van de *Sigillaria* en *Angeronalia* mede begrepen. Op den twee entwintigsten vierde men ter eere van de *Lares*, dat is huisgoden, het feest, daar van *Lararia*, als mede *Compitalia*, genaamt; op den drie en twintigsten het feest *Larentinalia* genoemt, ter eere van Acca Laurentia, vrouw van den herder Faustulus. Op den vier en twintigsten vertoonde men spelen, *Juvenalia* genaamt; en op het einde van de maandt vierden de boeren, nadat zy hunne vruchten ingezamelt, en hunne akkers weder bezaait hadden, op 't landt het feest van de godinne Vacuna. Zie ook het artykel van den ALMANAK. *Danet. Hofmanni Lex. Univ.*

DECEMBER. (PETRUS CANDIDUS) Zie CANDIDUS DECEMBER.

DECEMVIRI. Zie TIEN-MANNEN.

DECENNALIA FESTA. Zie TIENJARIGE FEESTEN.

DECENTIUS (MAGNUS) leefde in de IV eeuw, en was de broeder van Magnentius, die zich in 't jaar 350 tot keizer liet uitroepen, en keizer Constans ombrengen. Hy maakte dezen Decentius, om 'er een steun aan te hebben, Cæsar. Doch toen Magnentius in Pannonie, Italië, en in 't Dauphiné de nederlaag kreeg, bragt hy zich zelf op den 11 Augustus 373 te Lions uit wanhoop om 't leven; en Decentius, deze tyding horende, verhing zich te Sens op den 18 van de zelve maandt. *Aurelius Victor Epit. Cæs. Hieronymus*, *Eusebius*, *Idatius in Chron. Socrates l.* II. *cap.* 7. *Zosimus. Eutropius.*

DECHALES, (CLAUDIUS FRANCISCUS MILLIET) een Jesuit, uit Chamberi, de hoofdstadt van Savoje, is uit een geslacht, 't welk uitmuntende mannen, zo in kerkelyke, burgerlyke, als krygs-bedieningen, heeft voortgebragt. Hy was in alle delen der wiskunde wel bedreven, en heeft daar verscheide fraaie boeken over geschreven. De voornaamste zyn de beginselen van *Euclides*, waar van hy de onnodige weggenomen, en by ieder voorstel des zelfs nuttigheit en gebruik gevoegt heeft; een werk van den vesting-, en een van den scheepsbouw. Deze drie werken en meer andere zyn in III deelen in folio, onder den naam van *Mundus Mathematicus*, begrepen. Het eerste bevat de VI eerste boeken van *Euclides*, met het XI en XII; de cyffer-kunst; de kloots-afmetingen van *Theodosius*; de driehoeks-meting; de werktuig-en weegkunde; de algemeene aardbeschryving; eene verhandeling van den zeilsteen; de burgerlyke bouwkunde; en wat een timmerman moet weten. In het twede vindt men, hoe men de stenen moet houwen; de krygsbouwkunde; de waterweegkunde; een werk van de fonteinen en rivieren; de waterwerktuigen; de scheepvaart; de gezichtkunde, handelende van recht-voortgaande, gebogene, en wederom stuitende stralen. Het derde begrypt de zangkunde; de vuurwerkkunde; de behandeling van 't Astrolabium; het maken van zonnewyzers; de sterrekunde; eene verhandeling van den Almanak; de stelregel; de betrachting der ondeelbare grootheden; en de kegelsneden. Dit werk is in 't jaar 1674 te Lions gedrukt, doch vry slecht; de figuren daar in zyn niet goed, het papier mede niet, en daar zyn vele drukfeilen in. Zedert is 'er in 't jaar 1690 een twede druk uitgekomen, die, zo men zegt, beter is dan de eerste, en merkelyk vermeerdert, zo dat 'er nu IV delen in folio zyn. Vader Dechales zelf heeft weinig uitgevonden, maar zich van den arbeidt van anderen bedient, en 't gene zy hadden met oordeel en een goede keur verzamelt. Hy is in 't jaar 1678 te Turin gestorven. De lykreden, op den 28 Maart des zelven jaars in 't Collegie der Jesuiten tot zyner eere uitgesproken, is gedrukt.

DECIANUS, (TIBERIUS) een vermaard rechtsgeleerde, was van Udine in 't landschap Friuli. Hy was eerst advokaat in zyn vaderlandt, en daar na te Venetië. Om de grondige kennis, die hy van de Rechten hadt, gaf de Republyk hem verscheide bedieningen, en maakte hem eindelyk in de plaats van Hieronymus Cognatus hoogleeraar te Padua, daar hy in 't jaar 1581, het 73 van zynen ouderdom, stierf. Decianus leerde in eenen tydt met Marcus Mantuanus en Jacobus Menochius. Hy heeft V stukken van Consultatien, en 11 stukken van halszaken, nevens meer andere boeken, geschreven. Zyn ligchaam is te Padua in de kerk der Carmeliten begraven, daar zyn lof vermeld is. *Thomasinus P.* I. *Elog. Pancirol. de clar. leg Interpr. l.* 2. *c.* 170.

DECIMATIO, eene straffe, die de Romeinen in oorlogstyden tegen hunne krygsknechten gebruikten, wanneer zy hunne standplaats verlaten, of oproer in 't leger verwekt, of zich lafhertig in den strydt gedragen hadden, 't welk dus toeging. De veldheer vergaderde alle de benden. Als dan bragt de bevelhebber der legioen de schuldige by hem: hy klaagde ze aan, en verweet hen hunne lafhertigheit en trouwloosheit in tegenwoordigheit van 't gansche leger. Daar na hunne namen in een kruik of stormhoedt werpende, trok hy 'er vyf, tien of twintig uit, naar dat hun getal was; zo dat de vyfde, tiende, of twintigste dood gestoken wierdt. De overige gingen vry. *Danet.*

DECIO, (BERTRAND DE) kardinaal. Zie D'EUX.

DECISIONES QUINQUAGINTA zyn zekere wetten van den keizer Justinianus, die hy na den eersten *Codex*, doch al voor het uitgeven van de *Pandecten* en *Institutiones*, gemaakt heeft, om de verschillende gevoelens, die onder de verscheide gezindheden der Romeinsche Rechtsgeleerden over eenige twyffelachtige vragen in zwang gingen, daar door te beslechten. Zy beginnen met het jaar 530, als Lampadius en Orestes burgermeesters waren, en gaan tot het jaar 533.

DECIUS, of DECIANUS. Het geslacht van de *Decii* was zeer aanzienlyk te Rome. Het heeft verscheide burgermeesteren en andere grote mannen gehad, die voornamelyk uitgemunt hebben, doordien zy zich ter behoudenis van 't vaderlandt aan de onderaardsche goden, als tot een zoenoffer, verloofden, en zo het leven lieten. Men vindt dezen naam in verscheide opschriften, en onder anderen dien van een burgermeester, die de Samniten hadt overwonnen, en den buit, op den vyandt behaalt, aan de godinne Ceres toewydde. Tacitus gewaagt 'er van een, die zich met veel moedt tegen Tacfarinas, de welke Afrika uitplunderde, aankantte, en, terwyl hy hem vervolgde, dood bleef. Dit geslacht was uit het gemene volk, en Juvenalis spreekt 'er aldus van:

Pel-

Plebeiæ Decimorum *animæ, plebeja fuerunt*
Nomina: pro totis Legionibus attamen, & pro
Omnibus auxiliis, atque omni plebe Latina,
Sufficiunt Dis infernis, Terræque parenti.

Tit. Livius l. VII. VIII. *&* X. *Val. Maximus l.* V. *c.* 6. *ex.* 5. *en* 6. *Polybius l.* II. *Diod. Siculus l.* XII. *Aurelius Victor c.* 26. 27.

DECIUS MUS, (QUINTUS) een Roomsch burgermeester, heeft in verscheide voorvallen zyne dapperheit doen blyken. Toen hy in 't jaar van Rome 411 slechts bevelhebber over een legioen was, redde hy den burgermeester Cornelius uit eene gevaarlyke post, en deedt veel tot de overwinninge der Samniten. Zedert met Manlius Torquatus in 't jaar 414 burgermeester geworden zynde, heeft hy zich, gedurende het gevecht tegen de Latynen, aan de onderaardsche goden overgegeven. De Romeinen wonnen den slag, doch Decius Mus wierdt gedood. De twee burgermeesteren hadden besloten, dat die, welkers vleugel aan 't wankelen raakte, zich voor de behoudenis van 't leger zou verwenschen. Dit was eene bygelovige gewoonte der Romeinen, daar zy zich dikwils wel by bevonden hadden. Die zich verwenschte trok zyne plechtige kleederen aan, en stondt met beide zyne voeten en met gedekten hoofde op een werpspies, en zyne regter handt tot aan de kin brengende, sprak hy overluid zekere woorden uit, die de priester hem voorzeide. Daar na begaf hy zich met zyn volle geweer in 't gedrang der vyanden; en de krygsknechten, door bygelovigheit verblind, meenden, dat zy hem veel groter en heerlyker zagen. Deze Decius liet na P. Decius Mus, die opperpriester en vier maal burgermeester wierdt, als in de jaren 442, 446, 457, en 459. In zyn eerste burgermeesterschap nam hy eenige plaatsen in Toskanen in. In het derde sloeg hy de Samniten, en daar na de Apuliërs by Benevento; en in het vierde gaf hy zich, terwyl hy tegen de Galliërs, Toskaners en Samniten streedt, naar 't voorbeeldt van zynen vader, mede aan de onderaardsche goden over, 't welk de Romeinen weinig zou geholpen hebben, indien Scipio en Martius niet by 't gevecht gekomen waren. Zyn zoon, ook P. Decius Mus genaamt, verloofde zich op de zelve wyze, toen hy in 't jaar 475 burgermeester was, en wierdt met 5000 Romeinen in een veldslag tegen Pyrrhus verslagen, in welken deze laatste gewond wierdt, en 20000 man verloor. *De zelve schryvers.*

DECIUS, of CAJUS MESSIUS QUINTUS TRAJANUS DECIUS, was van Bubala uit Neder-Pannonië geboortig. Hy verhief zich door de wapenen, en wierdt door de oproerige legioenen, die Marinus, na 't vermoorden der twee Philippen, in 't jaar 249 verkozen hadden, voor keizer uitgeroepen. Hy liet schrikkelyke bevelen tegen de Christenen uitgaan, waar door de razerny der afgodendienaars zodanig aan 't gaan raakte, dat alle de landschappen met Christen bloedt vervult wierden. Dionysius, bisschop van Antiochië, heeft, volgens 't getuigenis van Eusebius van Cæsarea, geschreven, dat deze vervolging, die Orosus voor de VII telt, zo schrikkelyk was, dat de gelovigen meenden dien tydt te beleven, van welken de Zaligmaker zeide, dat zelfs de uitverkorenen, indien 't mogelyk was, verleid zouden worden. Deze zware vervolging duurde tot in 't jaar 251, wanneer de dwingelandt omkwam: want als de Gothen omtrent dien tydt in Mesië en Thracië vielen, en alles verwoestten, trok hen Decius tegen, maar wierdt genoodzaakt, om zyn lyf te bergen, zich in een moeras te begeven, daar hy gesmoort, en zyn lyk nooit gevonden is. De vyanden hebben ook, door 't verraadt van Trebonianus Gallus, zynen zoon Q. Erennius Etruscus Messius Decius omgebragt, en zyn leger verslagen. Hy heeft omtrent 30 maanden geheerscht, en zodanig, dat hy om zyne daden, behalven de vervolging der Christenen, onder de beste keizers mag gerekent worden. *Aurelius Victor ep. de Cæsar. Orosus l.* VII. *c.* 21. *Eusebius Hist. l.* VI. *c.* 32. 34.

DECIUS, was in 't jaar 402 opperbevelhebber in Rome onder den keizer Honorius. Symmachus heeft vele brieven aan hem geschreven. *Cothofr. Prosop. Cod. Theodos.*

DECIUS, (ANTONIUS) een Italiaansch dichter, leefde in 't jaar 1590, doch stierf zeer jong. Zyne treurspelen, en de vriendschap met Torquato Tasso hebben hem berucht gemaakt. Zie zyn lof by Janus Nicius Erythræus *Pinacotheca imag. illustr. c.* 40.

DECIUS. (LANCELOT) Zie DECIUS. (PHILIPPUS)

DECIUS, (PHILIPPUS) een vermaard rechtsgeleerde, was de natuurlyke zoon van Tristan Dexio, die aan 't Milaneesche hof in aanzien was, en een broeder van Lancelot Decius, die mede een groot rechtsgeleerde was, en onder welken hy te Pisa gestudeert heeft. Hy is in 't jaar 1454 geboren, en te Milanen in alle fraaie wetenschappen onderwezen. Zyne leermeesters waren onder anderen Jason, Bartholomæus Socini, en Hieronymus Zanetini. Als de pest hem noodzaakte Milaan te verlaten, vertrok hy by zynen broeder Lancelot, toenmaals hoogleeraar van 't burgerlyk Recht te Pavië. Hy was 17 jaren oud toen hy zich op de Rechten leide, en maakte zyne meesters en eigen broeder met zyne tegenwerpingen zo moede, dat deze laatste bekennen moest, dat zyn broeder hem haast overtreffen zou. In zyn 19 jaar disputeerde hy in 't oopenbaar met groten roem, en trok daar op met zynen broeder naar Pisa, daar hy tot hoogleeraar in de Rechten beroepen was, en deedt zich zo wel voor, dat men hem op zyn 20 jaar het hoogleeraarsampt van de *Institutiones* opdroeg. Kort daarna kreeg hy het buitengewone hoogleeraarsampt der burgerlyke Rechten; doch hy was niet vernoegt, en klaagde over de geringe jaargelden. Als hem nu Socini door zyne kunstenaryen het gewone hoogleeraarsampt ontdraait hadt, gaf men hem dat van 't kerkelyke Recht. Dit gaf Socini hoop, dat Felinus, die met grote toejuiching aldaar het kerkelyke Recht leerde, den roem van Decius zou verduisteren. Doch het viel recht anders uit, zo dat Felinus uit hartzeer van Pisa wegging, waar over Decius van de opzienders der akademie afgezet, en toen hy zyne achterstallen eischte, kwalyk bejegent wierdt. Het verwyt, dat zy van Laurentius de Medicis daar over gekregen hadden, maakte hen zo gramsteurig, dat zy hem, met het weigeren zyner achterstallen, en zyne goederen niet te willen laten volgen, dwongen het hoogleeraarsampt, hem te Siëna aangeboden, weder af te zeggen. Echter beloofde men hem eenige verbetering, en dat hy na verloop van twee jaren de amptgenoot van Socini zyn zou. Deze zulks te Siëna verstaan hebbende liet weten, dat in zulk een geval hy nooit weder naar Pisa wilde komen: waarom men Decius te kennen gaf, dat indien Socini te Pisa kwam, hy vertrekken kon. Aldus begaf hy zich naar Siëna, en wierdt aldaar hoogleeraar eerst van de kerkelyke, en daar na van de burgerlyke Rechten. In 't jaar 1490 deedt hy een reis naar Rome, en wierdt van Innocentius den VIII auditeur van de Rota gemaakt. Hy wilde zich in den kerkelyken staat begeven: doch dewyl hy in onecht geboren was, kon hy de hoger ordens niet erlangen, waarom hy dat besluit liet varen. Als hy weder te Siëna kwam, en de andere hoogleeraars hem tegen waren, ging hy naar Pisa, alwaar hy dan het kerkelyke, dan het burgerlyke Recht onder vele stribbelingen leerde, tot dat hy eindelyk in 't jaar 1502 te Padua beroepen wierdt; van waar Lodewyk de XII, koning van Vrankryk, hem naar Pavië beriep, hoewel de Venetianen hem niet gaarne lieten gaan. Hy kwam dan in 't jaar 1505 te Pavië, en voldeedt de verwachting, die men van hem hadt. Doch de verschillen tusschen Vrankryk en het hof van Rome verwekten hem grote moeilykheden: want van den koning over 't houden van eene kerkvergadering raadt gevraagt zynde, beweerde hy, dat zelf eenige weinige kardinalen het recht hadden om zo eene vergadering te beroepen, en bewees zulks in een byzonder geschrift, waar op de kerkvergadering te Pisa gehouden wierdt, op welke hy zich met de Franschgezinde bisschoppen begaf. Dit verdroot Julius den II zodanig, dat hy hem in den ban deedt, ook wierdt hy in 't jaar 1512 by 't innemen van Pavië van alle zyne goederen berooft, en vermits hy zich in Italië nergens veilig achtte, ging hy naar Vrankryk, alwaar hem de koning Raadsheer van 't Parlement te Grenoble maakte, na dat hy op de akademie te Valence een tydlang de Rechten geleert hadt. Na de doodt van Julius den II wierdt hy door Leo den X van den ban ontslagen, en tot het hoogleeraarsampt der kerkelyke Rechten naar Rome beroepen, 't welk hy, om den koning niet te mishagen, afsloeg. Na de doodt van Lodewyk den XII wierdt hy wederom te Pisa beroepen, doch François de I wilde dit niet toestaan, maar zondt hem naar Pavië, om het kerkelyke recht aldaar te leeren. Als hy nu in Italië gekomen was, vondt hy de stadt Milaan van de keizerschen belegert, weshalven hy naar Pisa keerde, en eindelyk te Siëna op den 13 October 1531, in zyn 81 jaar stierf, en te Pisa in 't marmere graf, dat hy voor zich hadt laten maken, begraven wierdt. Hy hadt eene onechte dochter, daar hy zeer veel van hieldt, doch die zo ontuchtig leefde, dat ze zelfs geldt toegaf. Decius was in 't laatste zo kort van geheugen, dat hy naauwlyks een woordt Latyn kon spreken. Hy heeft verscheide schriften nagelaten, die aan de uitleggers veel moeite geven, en daar de aanhalingen niet altydt waar zyn. Zyne verklaringen over de Decretalen worden hoog geschat. *Bayle Dict. Crit.*

DECIZE, eene kleine stadt in Vrankryk, in 't landschap Nivernois, 7 of 8 mylen beneden Nevers, alwaar de rivier Airon in de Loire valt, over welke laatste een schone brug gebouwt is. Zy is het oude *Decetia* van de Vadicussiers, en de Roomsche penningen, die daar gevonden worden, getuigen, dat het een oude stadt is. De hertogen van Nevers hebben daar een schoon kasteel. *Gui Coquille Hist. du Nivernois.*

DECLA, zevende zoon van Joctan. I. *Chron.* I. 21. Zyne nakomelingen hebben of in Gelukkig Arabië gewoont, of ook in Assyrië, daar de stadt *Degla* in gevonden wordt.

DECKENDORF, een stedeke in Beyeren, niet verre van den Donauw, behorende onder het drostampt van Straubingen. In de jaren 1633 en 1641 pleegden de Zweden hier grote wanorder. Aldaar wordt eene hostie met grote eerbiedigheit geëert, in welke men zegt dat de Joden gestoken, en bloedt daar uit geperst hebben. *Zeileri Topogr. Bavar. Ertel Beyersch. Atlas.*

DECKER, (JAN) een Jesuit, geboortig van Haasbroek in Vlaanderen, begaf zich te Rome in die societeit. Daarna studeerde hy te Napels, en als hy weder in de Nederlanden gekomen was, leeraarde hy daar langen tydt. Naderhandt wierdt hy, in Stiermarken gezonden zynde, kancelier van de hogeschole van Gratz, alwaar hy den 10 January 1609, in den ouderdom van 69 jaren, stierf. Hy heeft verscheide boeken geschreven: als: *Theoremata de anno & morte Domini; de privato Divinæ ac humanæ Chronologiæ vinculo*, in III deelen, enz. Men moet hem onderscheiden van eenen anderen JAN DECKER, Raadsheer van Brabandt, die in 't jaar 1631 *Dissertationes & Decisiones Juris* heeft uitgegeven. *Alegambe Bibl. Valer. Andr. Bibl. Belg.*

DECRETALEN, *Decretales*, zyn brieven, die de pauzen tot antwoordt op eenige hen voorgestelde vragen aan bisschoppen, kerkelyke rechters, en ook wel aan byzondere personen geschreven hebben. Men vindt 'er gene andere dan van paus *Siricius*, hoewel Isidorus Mercator van ouder gewaagt. Dionysius Exiguus, of de kleine, die de zelve eerst verzamelt heeft, begint met *Siri-*

Siricius, en eindigt met *Anastasius*. Gemelde Isidorus gaf zyne verzameling uit in 't begin der IX eeuw, beginnende met de eerste pauzen, als *Clemens*, en des zelfs navolgers. Gregorius de IX liet de Decretalen van verscheide pauzen van 't jaar 1150 af, wanneer Gratianus zyne verzameling onder den naam van *Concordia discordantium Canonum* uitgaf, tot het jaar 1230 verzamelen. Hy voegde daar ook eenige der voorgaande pauzen by, en zelfs sommige uitspraken der oude kerkvaderen, die Gratianus overgeslagen hadt. Deze Decretalen zyn in V boeken verdeelt, daar Bonifacius de VIII in 't jaar 1297 het VI heeft laten byvoegen. Clemens de V, de eerste paus, die te Avignon zyn verblyf hieldt, verzamelde op nieuw zo de besluiten van de kerkvergadering, in 't jaar 1311 te Vienne gehouden, op de welke hy voorzat, als mede zyne eigene brieven en instellingen; doch dewyl hy daar over stierf, heeft zyn navolger Johannes de XXII de zelve, onaangezien Clemens het op zyn doodbedde hadt verboden, in 't jaar 1316, onder den naam van *Clementinæ*, uitgegeven. Eindelyk zyn op den naam van Johannes den XXII de *Extravagantes*, en in 't laatste der XV eeuw de *Extravagantes Communes*, uitgekomen. *Doujat. hist. du Droit Canon. Zieglerus de Orig. jur. Mastricht hist. jur. Eccles.* Zie EXTRAVAGANTES.

DECULEO, (JUSTUS JODOCUS) gemeenlyk *de Kuilge*noemt, was geboortig van Kortryk. In zyne jeugt Nederlandt om de beroerten verlatende trok hy voor eerst naar Vrankryk, en raakte in 't gezin van Aug. Gislen. Busbeek. Van daar trok hy naar Italië, toen naar Burgondië, en leeraarde de welsprekendheit en goede letteren te Besançon. In de akademie van Dole heeft hy ook, op eene wedde des konings, lessen in de Philosophie gedaan. Na den eertytel in de Rechten verkregen te hebben keerde hy in den jare 1584 naar zyn vaderlandt. Daar zyn van hem: VII *Redenvoeringen*, te Dole gehouden: eenige *Brieven* en *Mengeldichten*, gedrukt te Antwerpen 1613 in duodecimo. *Val. Andr. Bibl. Belg.*

DECURIO, een bevelhebber in 't Romeinsche leger, die over tien ruiters geboodt. Romulus, hebbende eerst Rome in drie hoofddeelen, *Tribus* genaamt, verdeelt, stelde over elk een overste, of Tribunus, en verdeelde naderhandt ieder Tribus in tien kleinder deelen, *Curiæ* genaamt, aan welke hy minder hoofdlieden gaf, als *Centuriones* over honderd, en *Decuriones* over tien. *Antiq. Rom.*

DECURIONES MUNICIPALES, een zeker gerechtshof of Raadsvergadering, die den Roomschen Raadt in de minder steden verbeeldde. Zy wierden *Decuriones* genoemt, om dat men, als 'er Romeinsche volkplantingen in de veroverde steden gezonden wierden, tien mannen verkoor, om een soort van Raadsvergadering uit te maken, die zich noemden *Civitatum Patres Curiales*, of *Honorati Municipiorum Senatores*. Men verkoor de zelve omtrent met de zelve plechtigheden als de Roomsche Raadsheeren. Zy moesten 25 jaren oud zyn, en 1000 ryksdaalders inkomen hebben. De verkiezing geschiedde op den eersten Maart. De hoogste overigheit, *Duum-Vir* genaamt, vergaderde ten dien einde het hof van de Decuriones met den opperschout van 't landschap, en zy wierden by meerderheit van stemmen verkoren. De verkoren Decurio betaalde zyn welkomst aan 't geheele ligchaam in geldt, of met eene vereering, die meer of min aanzienelyk was naar de gewoonte der plaatsen, gelyk men zulks uit een brief van den keizer Trajanus aan Plinius den jongen ziet, die hem over dit recht van welkomst raadvraagde. De keizer antwoordde hem, dat men daar omtrent geen algemene bepaling kon maken, en dat men de gewoonte der plaatsen moest opvolgen. Deze penningen verdeelde men, volgens *Ulpianus*, gelykelyk onder de Decuriones. Hun ampt was, zorg te dragen voor 't welzyn der stadt, en des lands inkomsten: waar van een gedeelte besteed wierdt tot onderhoudt der stads muren, en andere gemeene gebouwen, en het andere tot onderhoudt van geleerden. Hunne uitspraken wierden *Decreta Decurionum* genaamt, en hebben aan hun hoofdt twee D. D., gelyk hier voor op het artykel over de letter D is aangewezen. *Antiquit. Rom.*

DEDALIO, een broeder van Ceyx, was over de doodt van zyne dochter Chione, wiens tong Diana met een vergiftigen pyl hadt doorschoten, zo bedroeft, dat hy zich uit wanhoop van den berg Parnassus nederstortte; en terwyl hy viel, veranderde hem Apollo in eenen valk. *Ovidius l. II. Metam. fab. 8.*

DEDALUS. Zie DÆDALUS.

DEDAN, of DADAN, was een zoon van *Raëma*, en kleinzoon van Cus. Daar was ook een andere Dedan, zoon van Jokfan, en kleinzoon van Abraham uit Ketura. Des zelfs zonen waren Assurim, Letusim en Leümmim. *Genes.* X. 7. en XXV. 3.

DEDAN, eene stadt in Idumea. *Jerem.* XXV. 23. Het eilandt Rhodus wierdt oudtyds *Dedan* genaamt. Men zegt, dat het door den vierden zoon van Javan bewoont wierdt, en dat het naderhandt zynen naam Dedan in dien van *Rhodus* verandert heeft, de welke van een Griekſch woordt, betekenende een *roos*, afkomt. *Ezech.* XXVII. 15. Men meent, dat de *Dedanim* by *Es.* XXI, 13. de inwoners van dat eilandt zyn. Zie DODANIM.

DEDDINGER-BUURT, eene vry aanzienlyke buurt in de Vriesche grietenye Stellingwerf Oosteinde, onder het quartier van Zevenwolden, gelegen onder het dorp Olderkoop, aan het welke deze buurt toebehoort. *Winshemius Chronyk van Vrieslandt. Oudh. van Vriesl. II. Deel.*

DEDEKENNUS, (GEORGIUS) was in 't jaar 1574 te Lubek geboren, en leide aldaar zulke goede gronden zyner letteroeffeningen, dat hy zich, onaangezien al het tegenspreken van zyne moeder, daar nooit van wilde laten aftrekken. Daarna bezocht hy verscheide hogescholen, en wierdt in 't jaar 1596, terwyl hy zich te Frankfort aan den Oder ophieldt, tot predikant te Schonberg, in 't Ratzeburgsche, beroepen. Nadat hy 5 jaren daar gestaan hadt, wierdt hy naar Nieuwstadt in 't Holsteinsche beroepen, en eindelyk in 't jaar 1605 naar Hamburg. In deze laatste plaats is hy in 't jaar 1628 gestorven, en heeft onder anderen nagelaten: *Tractatus de peccatorum causis; Praxis Conscientiarum; Thesaurus Consistorialium & Decisionum. Witte Memor. Theol.*

DEDES, een gedeelte van 't Atlantische gebergte in Afrika. Het strekt zich verre uit van 't Zuiden ten Noorden, tusschen Tedles, een landschap van 't koninkryk Marocco, Segelmesse, en 't koninkryk Fez. *Maty Dict.*

DEDGUM, of DEDIGUM, een dorp in de Vriesche grietenye Wonseradeel, onder het quartier van Westergoo, tusschen den Hemdyk en de Workommer trekvaart gelegen. Dit dorp behoorde in een vroeger tydt onder het dekenschap van Bolswaart. De parochie-kerk hadt 100 goudguldens des jaars, en eene vikary 80 goudguldens, inkomen. De prooft van St. Jan trok van het zelve zeven schulden. Het zelve wordt zedert de hervorminge van den Godsdienst door een predikant bedient met Tierkwert, in de zelve grietenye gelegen, behorende de kerk en predikant van dit dorp onder de classis van Bolswaart. *Winshemius. Schotanus. Oudh. van Vrieslandt II. Deel.*

DEE, eene rivier in 't Noorder deel van Schotlandt. Zy doorloopt het gansche graafschap Marr, 't welk zy ten Oosten van 't graafschap Mernis afscheidt, en loopt by Nieuw-Aberdeen in de Duitsche zee. In de Dee wordt eene grote menigte zalm gevangen. *Baudrand.*

DEE, eene rivier in 't Zuiderdeel van Schotlandt, heeft haren oorsprong in de grenzen van 't graafschap Kyle, loopt van 't Noorden Zuidwaarts door dat van Galloway, voorby Kirkuberight, en valt kort daarna, tegen over het eilandt Man, in de Iersche zee. *Baudrand.*

DEE, eene rivier in Engelandt, heeft haren oorsprong in 't graafschap Merioneth, in 't prinsdom Walles, en loopt zo snel door een klein meir, Llin-Tigid, of Pimble-meare, dat zy haar water met dat van 't meir niet vermengt. Daar na loopt zy door Denbig-Fluit en Chestershire, en valt by de stadt Chester in de Golf van Dee. Daar wordt veel zalm in gevangen. *Baudrand.*

DEE (DE GOLF VAN) is een inham van de Iersche zee. Hy is niet breed, doch strekt zich vry diep landwaarts in, tusschen de graafschappen Fluit en Chester. Eenige landbeschryvers menen, dat deze Golf die der oude Cornaviers is, *Seteja* genaamt, de welke echter anderen voor de Golf van *Mersey* houden, die tusschen de kusten van Chester en Lancaster is. *Baudrand.*

DEE, (JOANNES) een Engelsch wiskundige, wierdt den 13 July des jaars 1527 te Londen geboren. Zyne studien voltrokken hebbende deedt hy eene reize naar Hollandt; en weder in Engelandt te rug komende wierdt hy als een lidt in het collegie der H. Drievuldigheit te Cambridge aangenomen. Hy besteedde zynen meesten tydt in het onderzoeken der wis-natuur-en stofscheikunde, en inzonderheit om den steen der wyzen (*lapis Philosophorum*) uit te vinden. Hy begaf zich naderhandt naar Loven, en verkreeg daar eene grote achting, en vervolgens naar Parys, daar hy de gronden of beginselen der landmeetkunde (*Elementa Geometriæ*) van Euclides onder groten toevloedt van toehoorderen verklaarde. Hy ging voorts weder naar Engelandt, daar hy Rector of bestierder te Upton en Longlednam wierdt. Echter begaf hy zich weder naar Hollandt, en van daar naar Presburg in Hungarië, als mede naar Bohemen by keizer Rudolf den II, die veel van hem hieldt. Daar na weder naar Londen reizende, gaf hy onderwegen te Antwerpen in het licht, *Monadem hieroglyphicam, Mathematicè, Magicè, Cabbalisticè & Anagogicè explicatam.* Men beschuldigt hem, dat hy de toverkunst verstondt; want men vondt na zyne doodt vele diergelyke schriften en processen onder zyne papieren: ook pleeg hy in zyn leven te zeggen, dat hy zynen engel of *Genius* gedurig voor zich zag; dat de zelve, als hy zelf niet te huis was, in zyn plaats zat te studeeren, en dat de zelve, als hy hem op de schouderen klopte en goede woorden gaf, weder opstondt, en hem wederom liet zitten. Hy overleedt te Mortiak in den jare 1608, nalatende: *Propædeumata Aphoristica de præstantioribus quibusdam naturæ virtutibus; Nucleus parallactica commentationis praxeosque*, enz. Zyne Magische werken heeft Mer. Casaubonus met eene wydlopige voorreden in het licht gegeven. *Gel. Lex.*

DEENEMARKEN. Zie DENEMARKEN.

DEENEN, welke met andere Noordsche volkeren tot in deze gewesten zyn nedergedaalt, en hier vele verwoestingen hebben aangerecht. Zie daar omtrent van hen onder het algemeene artykel van NOORMANNEN.

DEENSCH EILANDT legt in de Noordzee, omtrent de kusten van Spitsbergen, en is onbewoond. *Maty Diction.*

DEENSCH-WOLD, of DEENSCH-WALDE, eene landstreek in Sleeswyk, derdehalf mylen lang, en anderhalf myle breed, tusschen de Eklenfoorder wyk, en de grenzen van Holstein, waar van een groot gedeelte aan den adel, drie dorpen aan den hertog van Gottorp, en het overige den koning van Denemarken toebehoort. Daar in legt de vesting Christiaanprys. *Dankwerth Beschr. van Sleeswyk en Holstein P. II. cap. 14.*

DEERSUM, een dorp in Vrieslandt, in de grietenye Rauwerderakem, tusschen Bosum en Poppingawier. De kerk, die aan St. Petrus toegewyd was, pleeg met het dorp te behoren onder het dekenschap van Leeuwarden, maar wordt nu, nevens

Pop-

Poppingawier, door een predikant bedient, en behoort onder de classis van Sneek. *Schotanus Beschr. van Vrieslandt pag.* 200.

DEFENDENTE-LODI. Zie Lodi, eene stadt.

DEFENSOR, of *Beschermheer*, is de naam van een ampt en waardigheit, die zo wel in 't kerkelyke als in den staat gebruikelyk was. *Cassiodorus l. IX, c.* 25 zegt, dat de genen, die 's lands geldt, dat hen toevertrouwt was, beschermden en bewaarden, alzo genoemt wierden. Daar waren Defensores in de Patriarchale kerken, en dat was een ampt, 't welk hen verplichtte de zaak der armen te verdedigen, als mede de kerkelyke Rechten en goederen in standt te houden. Deze kerklyke bediening, gelyk men uit het 42 besluit der kerkvergadering van Afrika zien kan, begon in 't jaar 423. Men noemde ook Beschermheren van S. Pieters erfgoedt die de pauzen in de landschappen zonden, om het erfgoedt van de Roomsche kerke te bewaren. S. Gregorius maakt 'er dikmaals gewag af in zyne brieven. De zelve S. Gregorius maakte zeven wyk-beschermers, gelyk 'er zeven wyk-diakenen en onder-diakenen, naar 't getal der Roomsche wyken, waren. Daarna stelde men nog byzondere beschermers aan voor ieder Parochiekerk, die men hedendaags kosters noemt. De beschermers der kerke wierden ook voorspraken genoemt, waar van 'er zommige erffelyk waren, en andere van den vorst benoemt wierden, *Can. IX van de kerkvergadering te Carthago.* De koning van Engelandt noemt zich ook beschermer des geloofs, (*Defensor fidei*) zedert dat die eernaam aan Hendrik den VIII door Leo den X is gegeven, en door des zelfs navolger Clemens den VII bevestigt, om dat die koning tegen Luther hadt geschreven. Hy behieldt dien naam zelfs naar dat hy de Roomsche kerk al hadt verlaten, en zyne navolgers voeren den zelven nog. Wat de beschermers van den staat aangaat, daar spreekt Cassiodorus in zyn zevende boek van. Als zy voor 't algemeen zorg droegen, noemde men hen eigentlyk *Beschermers van den staat*, en als zy voor 't volk zorgden, *Beschermers van 't volk.* Zy namen kennis van burgerlyke zaken tot eene zekere somme, en zelfs van lyfstraffelyke, als de gevallen van weinig aangelegenheit waren. De testamenten, giften, en andere verdragen van dien aardt behoorden tot hunne rechtbank, ten welken einde zy hunne schryvers hadden, en aantekening van alles hielden. *Novell.* 15. *Hendrik Spelman Glossar. Archæol.*

DEFTERDAR, of TEFTERDAR, is de ryks-schatmeester van den Turkschen keizer. Dit woordt is zamengestelt uit *Defter*, 't welk betekent een rekenboek, en uit *Dar*, 't welk komt van 't Persiaansche werkwoordt *Darschen*, en zo veel is als hebben of houden. Deze bediende ontfangt de inkomsten van den Groten Heer, betaalt het krygsvolk, en schiet de penningen in alle zaken, die den staat betreffen. Dit ampt verschilt van dat van den Chaznadar, of schatmeester van de hofhouding. Daar is ook een byzonder Defterdar in ieder landvoogdy, die een der voornaamste raadslieden van den Beglerbeg of Bassa is. *Ricaut de l'Empire Ottoman.*

DEGEN. Het dragen van den degen pleeg in oude tyden zo gemeen niet te wezen als tegenwoordig, maar wierdt, buiten noodzakelykheit of buiten den oorlog aangegord of gedragen wordende, voor een teken van den ridderlyken staat of adel gehouden. (*L.* 25. *ff. de test. mil. l. un. c. ut arm. us. insc. princ. interd.*) De zelve was by de Romeinen het teken (*insigne*) van den Raadt; en de oude Duitschers vergunden den jongelingen niet een zydgeweer te dragen, dan wanneer zy tot den krygsdienst aangenomen waren. Tacitus zegt (*van de zeden der Duitschers* 13 *hoofdst.*) *De wapenen te nemen is niemands manier, voor dat hem de burgery daar toe bekwaam gekent heeft.* Burchardus, een oud schryver, zegt (*de Casib. monast. S. Galli c.* 7.) „ Gedurende deze pest „ deelden de mannen van deze kerk onze bezittingen onder malkander: de dienstlieden kozen de beste landeryen (*mansus*) „ van onze hoeven. . . en eenigen van hen gordden den degen „ aan, op de wyze der edellieden". Als de geschiedenisschryvers van het ridder-slaan spreken, vindt men altydt van hen gemeld, dat de nieuwe ridders met een degen of zwaardt omgord wierden. Daar door wierdt hen het recht gegeven om den degen te mogen dragen; een zeker teken, naar het schynt, dat het iedereen niet geoorlooft was. Zo staat 'er in het beruchte plakkaat of privilegie, het welk men zegt dat Karel de Grote den Vriezen heeft gegeven, en het welk zekerlyk zeer oud is: „ Zo „ iemandt van hen ridderlyke middelen hadt, en ridder wilde „ worden, dat de Potestaat hem den degen moest aangorden, en „ hem met het geven van een oorbandt, gelyk de gewoonte is, „ ridder slaan". *Hofmanni Lex. Univ. Oudheden van Vrieslandt I. D. in de aantekeningen, bladz.* 507.

DEGEN, (Ridderorde van den) een ridderorde in het koninkryk van Cyprus. Guido van Lusignan, hebbende in het jaar 1192 het eilandt Cyprus gekocht van Richard den I, koning van Engelandt, stelde deze ridderorde in. De ridders droegen een halsbandt van ronde koorden, van witte zyde, zynde met liefdestrikken zamengevlochten, en met de letter S, van goudt, door een gestrengelt. Onder aan het zelve hong een eirondt, op het welke een degen stondt, met eene zilvere geëmailleerde kling, wiens gevest gekruist en met goude leliën op de einden bezet was. Zy voeren tot een zinspreuk: *Securitas regni*, dat is: *de zekerheit des ryks.* Koning Guido schonk deze ridderorde aan zynen broeder Amauri, konnestabel van Cyprus, en aan drie honderd baronnen, de welke hy maakte in zyn nieuw koninkryk, waar van de eerste plechtigheit verricht wierdt op Hemelvaartsdag van het jaar 1195 in de Kathedrale kerke van St. Sophia van Nicosië. *Etienne de Lusignan hist. Cypr. Favin Theatr. d'honn. & de Cheval.* Zie S. Jakob van den degen.

DEGENBERG, een kasteel met een heerlykheit in Neder-Beyëren, in 't drostampt Straubingen gelegen. Van deze plaats heeft een vryheerlyk geslacht den naam gevoert, 't welk reeds in 't jaar 996 vermaard was, en het erfhofmeesterampt in Beyeren bezat, doch in 't jaar 1602 uitgestorven is. *C.B. Atlas. Spener. Hist. insign. Bucel. Stemm. P.* III.

DEGENFELDT, een vryheerlyk geslacht, 't welk eerst in Zwitserlandt vermaard was, doch met Conraad zich in 't jaar 1280 in Zwaben ter neder zette. Een uit dit geslacht heeft in 't jaar 850 den bisschop van Lausanne omgebragt; een ander is in de XI eeuw bisschop van Constans, *Ulrich* in 't jaar 1175 bisschop van Chur en abt te S. Gall, en *Romana* in 't begin der XIII eeuw eene abdisse in de Elzas geweest. Gemelde Conraad was voogdt van Jan den jongen, hertog van Zwaben, en heeft, zo men zegt, niet verre van Zwabisch Gemundt het kasteel Degenfeldt laten bouwen. Zyne nakomelingen, door tegenspoedt gedrukt, hebben den vryheerlyken eernaam laten varen, doch Christoffel Martyn, van wien in het volgende artykel gesproken wordt, heeft den zelven wederom verkregen. In 't jaar 1710 stierf Hannibal in zyn 81 jaar te Venetië. Hy was al lang te voren blind geweest, en hadt om zyne diensten, van zyn 17 jaar aan de Republyk bewezen, een aanzienlyk jaargeldt genoten. In 't jaar 1718 was Ferdinand Christoffel keizerlyke overste. *Stumpf. Zwab. Chron. Spener. Theatr. Nob.*

DEGENFELDT, (Christoffel Martyn vryheer van) was een zoon van Conraad van Degenfeldt en van Margareta van Zunhardt. Hy begaf zich vroeg in den oorlog, en woonde zo onder Wallestein, hertog van Fridlandt, als onder den generaal Tilly in Hungarië, Bohemen en Duitschlandt vele ondernemingen by. Naderhandt nam hy onder den Spaanschen generaal Spinola in de Nederlanden dienst, dien hy, om onder koning Gustaaf Adolf een regiment te paardt te hebben, weder verliet. In 't jaar 1633 wierdt hy van hertog Bernard van Weimar tot hulp van hertog Julius Frederik van Wirtenberg, die Villingen belegerde, gezonden, daar hy by den aanval der keizerschen boven andere uitmuntte; doch 2 jaren daar na wierpen de keizerschen zyn regiment ten eenemale overhoop. Daar op bragt hy in 't jaar 1636 eenige Duitsche regimenten in Vrankryk, doch hadt het ongeluk, dat hy van den generaal Jan de Wert overvallen en geslagen wierdt. Daar na, als hy in Borgondië en elders verscheide preuven van zyne dapperheit hadt gegeven, maakte hem koning Lodewyk de XIII tot generaal-luitenant van de Duitsche ruitery, in welke hoedanigheit hy in 't jaar 1639 Ivoy mede hielp belegeren: doch vermits hy met eenige Fransche generaals verschil kreeg, was hy genoodzaakt te vertrekken. Echter bevredigde hem de gemelde koning wederom, en gaf hem den tytel van kolonel-generaal der buitenlandsche volkeren, welk ampt na hem aan niemandt meer gegeven is. Des niet tegenstaande tradt hy in Venetiaanschen dienst, en liet zich niet alleen in 't jaar 1643 als opperbevelhebber over de ruitery tegen paus Urbanus den VIII gebruiken, maar deedt ook den Turken in Dalmatië en Albanië groten afbreuk, nam Urana, Scardona en Salona weg, en kreeg tot twee maal toe de vesting Sebenico in; waarom de Republyk hem by zyne te rug komst een gouden keten vereerde, met een gedenkpenning daar aan, waar op geschreven stont: *Dalmatia strenuè tutata* (*Dalmatia kloekmoedig verdedigt*). Doch als hy met den generaal Leonardo Foscolo verschil kreeg, verliet hy ook den Venetiaanschen dienst, en begaf zich op zyne goederen in Zwaben, daar hy in 't jaar 1652 stierf. Hy is in 't jaar 1630 getrouwt met Anna Maria, dochter van Willem Adelman van Adelmansfelden, by welke hy, behalven *Ferdinand Gustavus*, keur-Paltschen geheimen-en krygs-Raadt, *Adolph Christoffel*, Deensche generaal wachtmeester, *Maximiliaan*, keur-Paltschen geheimen Raadt en Vitszdom te Neustadt, als mede *Sertorius* en *Hannibal*, en de beruchte *Maria Susanna* gehad heeft, van welke het volgende artykel handelt. *Nani Hist. Venet. T. II. Leven der keurvorsten Frederik V*, *Karel Lodewyk* en *Karel. Freherus.*

DEGENFELDT, (Maria Susanna) of, zo als zy van anderen wordt genoemt, *Maria Louisa*, was eene dochter van den generaal en vryheer C. Martyn van Degenfeldt. Zy was schoon, verstandig, aardig, en inzonderheit in de Latynsche en andere talen wel bedreven. Door deze hoedanigheden verwekte zy de liefde van Karel Lodewyk, keurvorst van de Palts, tot haar, zynde toen kamerjuffer by de keurvorstinne Charlotta, eene geborene landgravin van Hessen-Kassel. De hevigheit, waar mede de keurvorstin zich in 't eerst tegen dezen liefdehandel stelde, vermeerderde den zelven, en de keurvorst ging eindelyk zo verre, dat hy zich geheel van de keurvorstin scheidde, en in 't jaar 1657 door Samuel Herland, Luthersch predikant te Heidelberg, met Maria Susanna van Degenfeldt, doch aan de slinker handt, trouwen liet. De keurvorstin toonde zich daar op allerhande wyze gevoelig over, en onder anderen door een aan den keizer afgezonden klaagschrift. Doch zy werkte niets uit, en vondt eindelyk goed naar Kassel te wyken, van waar zy by 't leven van haar gemaal nooit weder te Heidelberg gekomen is. Terwyl gaf de keurvorst, met bewilliging des keizers, en naderhandt ook der bloedverwanten, aan die van Degenfeldt den tytel van Rau-gravin, en leefde met haar in een bestendige liefde, tot dat zy op den 18 Maart 1677 in haar veertiende kinderbedt stierf; waar op zy te Manheim in de Eendrachts-kerke met veel pracht begraven, en tot hare gedachtenis een byzondere penning geslagen wierdt. Zie Rau-graven. *'t Leven van Karel-Lodewyk, keurvorst van de Palts. Imhoff N. P. lib.* III. *cap.* 1. *Theatr. Europ. T.* IX. *fol.* 1127.

DEGRADATIE, of afzetting van een ampt, waardigheit of eenige eere en aanzien. *Geliot* en *La Colombiere* verhalen

aardige dingen van de Degradatic des adeldoms, en de plechtigheden, die daar by waargenomen worden. Zy wierden in 't werk gestelt in 't jaar 1523 onder François den I tegen den hoofdman Franget, een Gasconsch edelman, die Fontarabië lafhertig hadt overgegeven. Zy zeggen, dat men 20 of 30 onbesprokene ridders byeen riep, voor welke die edelman over verraadt, of ontrouwe, door een koning of wapen-heeraut beschuldigt wierdt. Men rechtte twee stellagien op; de eene voor de koningen, en wapen-heerauten, de andere voor den veroordeelden ridder, die van 't hoofdt tot de voeten in 't harnas was, hebbende zyn wapenschildt 't onderste boven en met de punt om hoog op een paal gestelt voor zich. Aan zyne zyde stonden twaalf priesters in hunne koor-klederen, die den dienst voor de doden zongen; en ten einde van ieder Psalm stil hielden, terwyl de bedienden van den wapen-heeraut den veroordeelden van een stuk zyner wapenen ontblootten, beginnende met den helm, tot dat zy hem ten eenemale ontbloot hadden, slaande vervolgens den schildt met eenen hamer aan drie stukken. Daar na goot de wapenkoning een bekken met warm water over 't hoofdt van den veroordeelden. Eindelyk trokken de rechters rouwklederen aan, en gingen naar de kerk. De gedegradeerde of afgezette wierdt met een touw onder zyne armen van de stellagie nedergelaten, op een baar gelegt, en met een doodkleedt bedekt, en de priesters zongen weder eenige gebeden voor de doden, en dan leverde men hem aan den koninklyken rechter en den beul over. Franget, na dat hy omtrent op deze wyze binnen Lions gedegradeert was, wierdt, om hem nog meer schande aan te doen, in 't leven gelaten. Wat de priesters aangaat, zo wacht men niet meer na den toestel en omstandigheden der Degradatie, ter oorzake van de menigvuldige zwarigheden en uitstellen, die men telkens inbragt. Behalven dat is de Degradatie der kerkelyken slechts een uiterlyke vertoning, alzo die hen van het priesterschap niet berooft. Paus Bonifacius heeft vast gestelt, dat 'er zes bisschoppen nodig waren om een priester te degraderen; doch dat is nooit in 't werk gestelt. *Du Bois Hist. van Vrankr. Historische Gedenkschr. Mezeray onder François den I.*

DEHAVITEN, een volk uit Assyrië in 't landt van Samaria overgebragt, 't welk zich tegen den opbouw van den tempel van Jerusalem aankantte. *Esdra* IV. 9.

DEHUEL, of DUEL, een Israëliet uit den stamme Gad, was de vader van Eliasaph. *Numer.* I. 14.

DEIANIRA. Zie DEJANIRA.

DEIDAMIA was de dochter van Lycomedes, koning van 't eilandt Scyros, aan wiens hof Thetis haren zoon Achilles in vrouwenklederen hadt laten opvoeden, om hem van de doodt, daar de Godspraak hem in den Trojaanschen oorlog mede gedreigt hadt, te bevryden. Achilles hadt zo naauwen ommegang met Deïdamia, dat hy 'er een zoon by kreeg, die genaamt wierdt Pyrrhus, naar zynen vader, die, terwyl hy verkleed was, den naam van Pyrrha voerde. *Propert. lib.* 2. *Eleg.* 9. Daar was nog eene DEIDAMIA, dochter van Pyrrhus, die op 't bevel der Epiroten door Milo omgebragt wierdt. *Polyæn. l.* 8.

DEIL, of DEYL, een dorp in de Tielerwaart, naby den Lingestroom, tusschen Enspyk en Geldermalsem, is al voor zeven honderd jaren bekend geweest, in de brieven van de keizers Ottho den I, Ottho den II, en Lotharius den tweden. Het behoorde, voor de Hervorming, onder het opzicht van den proost van Arnhem, en wordt nu, nevens Enspyk, door een Predikant bedient, behorende onder de classis van Bommel. *M. v. Houve Charter Chronyk. Utr. Bisdom* II *Deel. pag.* 754.

DEILEON, een metgezel van Hercules op des zelfs tocht tegen de Amazonen, haalde de Argonauten by de stadt Synope in. *Valer. Flacc. Argonaut. l.* 5.

DEINUM, of DEYNUM, een zeer vermakelyk dorp in de Vriesche grietenye Menaldumadeel, onder het quartier van Westergoo, is gelegen aan de vaart tusschen Leeuwarden en Franeker. In dit dorp, daar de state of het huis Feitsma staat, als mede nog een overblyfsel van een andere state, is in de twaalfde eeuwe uit den edelen stam van Siersma geboren *Syardus*, de vierde abt van Lidlum. Hier was in de Roomsche tyden eene Parochie-kerk, die jaarlyks 130 goudguldens pleeg te geven; als mede eene Vikary van 100 goudguldens, en eene Prebende van tachentig. In den jare 1482 wierdt Hr. Andreas, pastoor van dit dorp, nevens twee andere priesters gekoren om te staan over een zoen tusschen de stadt Leeuwarden en eenige edellieden. Het zelve behoorde van ouds onder het dekenschap van Meynaldum; maar is zedert de hervorminge van den Godsdienst met een afzonderlyken kerkenleeraar voorzien, staande onder de classis van Leeuwarden. De kerk is fraai, en heeft een schonen toren. *Schotanus Beschr. van Vriesl. p.* 204. *Oudheden van Vriesl. II. Deel, p.* 282.

DEINSE, in 't Latyn *Deinsa*, of *Donsa*, een bevestigt stedeke in 't Oostenrykisch Vlaanderen, aan de Leye, 3 mylen van Gent, en 5 van Kortryk gelegen. Die van Gent hebben 't verscheide malen ingenomen en verbrand. In 't jaar 1646 kwamen 'er 's morgens vroeg 6000 Franschen in, doch de Spanjaarden begaven zich op 't kerkhof, en verweerden zich zo dapper, dat de anderen weder moesten aftrekken. In 't jaar 1695 kwam het met verraadt aan Vrankryk, doch wierdt by den Ryswykschen vrede aan Spanje wedergegeven. *Topogr. Circ. Burgund. Maty Diction.*

DEIPHILE, de dochter van Adrastus, koning van Argos, was met Tydeus getrouwt, den welken zy Diomedes, zo vermaard in den Trojaanschen oorlog, baarde. *Apollodorus.*

DEIPHOBUS, een zoon van den Trojaanschen koning Priamus, trouwde na de doodt van zynen broeder Paris met Helena: doch deze princes verriedt hem, en leverde hem in den slaap in handen van Menelaus, om zich met hem te verzoenen. Menelaus liet hem een smertelyke doodt aandoen. *Virgilius Æneid.* 6.

DEIPHON, de zoon van Hippothoon, koning van het Attische Eleusina. Hy wierdt, zegt de fabel, zodanig van Ceres bemint, dat deze godin hem wilde onsterffelyk maken. Ten dien einde, zegt men, leide zy hem in een groot vuur, om hem alzo te zuiveren, en al wat sterffelyk aan hem was uit te branden. Doch Meganira, zyne moeder, hier over zeer verschrikt, maakte een groot misbaar; en haren zoon uit het vuur willende halen, stoorde zy het werk dier godinne, die daar op aanstonds op haren door draken voortgetrokken wordenden wagen klom, en Deïphon midden in 't vuur liet leggen, 't welk hem in een oogenblik verteerde. *Apollodorus.*

DEIPHONTES, een krygsoverste der Doriënzen, met zyne vloot omtrent eenen heuvel, daar men hem niet zien kon, ten anker leggende, liet aan die van Argos door een kondschapper weten, dat de Doriënzen geland waren om alles te plunderen en te verwoesten. Terstondt trokken die van Argos uit hunne legerplaats, menende de Doriënzen, door het platte landt verstrooit, te overvallen. Doch Deïphontes met zyne benden aan landt komende, nam de vyandelyke legerplaats zonder tegenstandt in. Die van Argos, hunne ouders, vrouwen en kinderen gevangen ziende, waren, om de zelve met hun landt te behouden, genoodzaakt hunne steden aan de Doriënzen over te geven. *Polyænus lib.* II.

DEIRA, of DEIRLANDT, was van ouds de naam van een byzonder koninkryk in Engelandt, en dus noemde men eigentlyk het Zuiderdeel van Northumberlandt aan deze zyde der Thine, en het ander Bernicia. Alla, of Ella, was in de VI eeuw de eerste koning van Deira, en heerschte 30 jaren aldaar. Naderhandt is dit ryk en Bernicia tot een, en Northumberlandt genaamt, geworden. *The compleat Hist. of Engl. vol. I. p.* 35.

DEISTEN is de naam niet, gelyk *Genebrardus* voorgeeft, van de Trinitarissen, of nieuwe Arianen, die alleen Godt den Vader voor een waren Godt erkenden, en de Godheit van de andere twee Personen loogchenden, en welker hoofdt Gregorius Pauli, een Pool uit Krakauw, omtrent het jaar 1560 geweest is; maar van menschen, die men onder alle Christelyke gezindheden vindt, de welke wel eenen Godt, de Goddelyke voorzienigheit, de onsterffelykheit der zielen, en eene vergelding van goedt en kwaadt na dit leven erkennen, doch gene het verstandt te bovengaande geloofsartykelen, als daar zyn de menschwording van Christus, de opstanding der doden, enz. voor waar houden. De lord Herbert, graaf van Cherbury, wordt beschuldigt dit gevoelen in 't midden der XVII eeuw in zyne schriften verdedigt te hebben.

DEJANIRA, de dochter van Oenëus, koning in Etolië, die Hercules, na dat hy ze van de rivier Acheloüs verlost hadt, tot zyne vrouwe nam. Als hy te rug keerde, verzocht hy den Centaurus Nessus, dat hy haar over de rivier Evenus wilde brengen, 't welk hy ook deedt. Doch, toen hy ze met geweldt wilde schaken, kwetste hem Hercules met een vergiftigen pyl. Als Nessus zag, dat hy sterven moest, gaf hy aan Dejanira zyn bebloedde hemdt, haar verzekerende, dat zo Hercules het zelve aan zyn lyf hadt, hy buiten haar geen andere vrouw zou kunnen beminnen. De ligtgelovige Dejanira, wetende, dat Hercules op Jola verlieft was, zondt hem dat door zynen knecht Lichas; doch het maakte hem zo razend en dol, dat hy zich, zo als hy meende te offeren, in 't vuur wierp. De vrouw bragt zich uit wanhoop mede om, 't leven. *Ovidius Metam. l.* 9. *fab.* 1. 2. 3. 4.

DEJOCES, een zoon van Phraortes, wierdt, omdat hy de verschillen der Mediërs langen tydt met veel voorzichtigheit en billykheit beslecht hadt, van hen tot koning verkoren. Hy breidde zyn ryk uit tot aan de rivier Halys, en heeft de stadt Ecbatana doen bouwen. Hy heeft van 't jaar der wereldt 3358 tot 3398 geregeert. Hy hadt tot navolger zynen zoon Phraortes. *Herodotus, Clio. Diodor. Sic. l.* II.

DEJOPEJA was eene der veertien Nymphen van Juno, die zy aan den windgodt Eölus ten huwelyk beloofde, om hem te bewegen, dat hy de vloot van Eneas zou doen vergaan. *Virgilius Æneid. l.* I. *v.* 71.

DEJOTARUS, een der viervorsten van Galatië, trok allengskens al 't gezag der anderen aan zich, zo dat hy eindelyk alleen viervorst bleef, en de Roomsche Raadt gaf hem klein-Arménië met den koninklyken eernaam. Hy bewees den Romeinen in de Asiatische oorlogen grote diensten, en in den burgerlyken oorlog hieldt hy 't met Pompejus, oordelende, dat zyn party die van de Republyk en 't Roomsche volk was, en gaf hem volk. Doch na dat Cæsar in 't jaar van Rome 706, voor Christus 48, Pompejus overwonnen hadt, en uit Egypten te rug kwam om den Pontischen koning Pharnaces te beoorlogen, zocht hy weder in des zelfs gunst te komen, ten welken einde hy hem niet alleen veel geldt gaf, en aan de benden van Domitius Calvinus winterlegering in zyn landt vergunde, maar hy kwam zelf by Cæsar zonder eenige koninklyke eertekenen, en badt hem om vergiffenis, die hy ook na eene harde bestraffing verkreeg. Cæsar deedt ze hem weder aannemen, en bevestigde hem en zynen zoon in de koninklyke waardigheit: doch hy moest mede tegen Arsaces optrekken, en Arménië met een gedeelte van Galatië afstaan. Eenigen tydt daarna wierdt hy door Castor, zyn eigen dochters zoon, te Rome aangeklaagt, als of hy Cæsar, toen die ten zynen huize was, hadt willen vergeven; ten welken einde hy den geneesmeester van Dejotarus opmaakte, om tegen zynen grootvader te getuigen. Cicero verdedigde hem op het krachtigste, doch haalde Cæsar niet over, zo dat hy geen uitspraak daar over deedt. Kort daarna wierdt Cæsar om hals gebragt. Dejotarus kreeg die tyding zo haast niet,

of hy hernam al wat Cæfar hem afgenomen hadt. Zyne hoge jaren beletten hem niet zich by Brutus te voegen, en de goede gevoelens, die men den Raadt zocht in te boezemen, te bekrachtigen. Anders was hy zo goedaardig niet, als Cicero hem vertoont. Hy liet zyne dochter en haren man ombrengen, en flechtte de vefting, daar zy in woonden. 't Is zeer waarfchynlyk, dat zyn befchuldiger Caftor zyne handen ontfnapt is, en dat het de zelve is, die in 't jaar van Rome 714 de landen, die Dejotarus en Attalus door de doodt in Galatië ontruimt hadden, gekregen heeft. Dejotarus hadt nog een anderen fchoonzoon, met name Brogitarus, tegen welken hy een Godsdienftigen oorlog voerde: want befchermheer van den tempel en de priefters der godinne Cybele zynde, kon hy niet dulden, dat Brogitarus, die dat priefterfchap van den fchelmfchen Clodius gekocht hadt, die heilige plaats ontwydde: weshalven hy hem van daar wegjoeg. Hy was zo bygelovig omtrent het vliegen der vogelen, als eenig menfch ter wereldt. Stratonica, zyne vrouw, onvruchtbaar zynde, en merkende, dat hy zeer op kinderen geftelt was, gaf hem eene uitnemend fchone flavin, hem belovende, de kinderen, die hy by haar zou krygen, voor de hare te houden, en als zodanige op te brengen; gelyk ze ook deedt. *Hirtius de Bell. Alex. c.* 67. *Cicero, pro Dejotaro. Strabo lib.* 12. *Plutarchus.*

DEKAN. Zie DECAN.

DEKEMA, DEKAMA, of DEQUAMA, een geflacht van ouds in Vrieflandt berucht, zynde de eerfte, die ons voorkomt, FRANS DEKAMA, die in den jare 1210 door de Staten van Vrieslandt als afgezant naar keizer Ottho gezonden wierdt; en na hem SICKE DEKEMA, die in den jare 1402 tot Poteftaat van Vrieflandt verkoren zynde, zulks, om de zorgelyke tyden, beleefdelyk afsloeg, en een anderen, te weten Gale Hania, aanprees. Deze, het zelve mede weigerende, droeg Ode van Bottinga voor, en deze dacht voor zyn ruft mede beft te zyn het niet aan te nemen, zo als hy zulks ook niet deedt, waar op befloten wierdt twee Poteftaten, een voor Ooftergoo, en een voor Weftergoo, te verkiezen, gelyk zulks ook gefchiedde. Zie BOTHNIA. Wederom wierdt in den jare 1494, op Nieuwjaarsdag, tot Poteftaat verkoren JUW HETTES DEKAMA, heer van Baart, niet over Oofter-of Weftergoo in het byzonder, maar over geheel Vrieflandt. De verkiezing gefchiedde met grote eendragtigheit, en tot genoegen der verkiezers, dewyl van hem getuigt wierdt, en dikwils was gebleken, dat hy was van een vreedzamen en onpartydigen aardt. Te meer genoegen gaf het mede, dewyl om de aanhoudende binnenlandfche twiften, zedert omtrent zeventig jaren, geen Poteftaat over Vrieslandt was geweeft. Naar het oude gebruik, zegt *Winfemius*, wierden den nieuw-verkoren toegevoegt vier en twintig wel ervarene mannen, die volgens het Vriefche recht met den Poteftaat zouden te recht zitten. Hoe vreedzaam ook de verkiezing was te werk gegaan, was het genoegen echter van geen langen duur, alzo hy van de party der Schieringers zynde van de Vetkopers niet bemint wierdt. Dus tobbende wierdt Albert van Saxen in den jare 1498 erf-gouverneur van Vrieflandt, en dus het Poteftatendom te niet gedaan, en hy gevolgelyk de laatfte Poteftaat.

De ftate of het ftamhuis van dit geflacht was van ouds te Jellum: doch zy hebben daar na in het dorp Weidum, in de grietenye van Baarderadeel, een huis gebouwt, nog by *Dekema State* bekend, en zich mede des dorps beftiering aangematigt. *Schotan. Gefchiedeniffen van Vrieslandt. pag.* 105. 229. 401. *Winfemius. pag.* 319.

DEKEN. Dit woordt heeft veelderlei betekeniffen. Aldus noemt men de overften van de collegiale kerken; en in dien zin is het de eerfte waardigheit van een kapittel kanunniken. De oudfte van een ligchaam, of gemeenfchap, wordt mede deken genoemt, als mede de oudfte overman of voorzitter by de gildens. In den eerften zin noemt men de voorzittende kanunniken van de vyf collegiale kerken te Utrecht dekens; in den tweden den deken van de Sorbonne van het Parlement. Nog zyn 'er dekens onder de priefters, welke op het landt dienen, die men gewoon is land-dekens te noemen. Deze hebben eenige overeenkomft met de aartspriefteren. Aan hen fchikt de biffchop, die met eenigen nieuwen dorp-of velddienft voorzien zyn, hoewel het zich niet altoos by de landdienften bepaalt, en is mede hier te lande groot onderfcheit in de grootheit van het opzicht der dekenen: want, by voorbeeldt, onder het dekenfchap van Delflandt behoren, behalven veertien dorpen, nog de kerken van Delft en 's Gravenhage; onder dat van Weftvrieflandt drie fteden en vyf en veertig dorpen, daar onder het dekenfchap van der Schelling, beftaande alleen in vier of vyf parochiekerken, en twee kapellen. Nadat nu de grootte dezer dekenfchappen waren, matigden zich der zelver dekens meer of minder gezag aan. Geen kleine onmin heeft die van Weft-Vrieflandt met zyne geeftelyke onderzaten gehad. In den jare 1434 wierdt door biffchop R. v. Diephout daar over eene bepaling gemaakt, en zelf wierdt door den deken, met zyne onderzaten, in den jare 1534 een niew concordaat gemaakt. Wat nu den deken toekwam van een kindt, dat onder de zeven jaren oud was, en door vuur of water omkwam, van heimelyken trouw, enz. zie zulks bepaalt in den brief van hertog Jan van Beyeren op den laatften dag van Auguftus des jaars 1426 hebbende in den jare 1409 hertog Willem al eene klagte en dreigement tegen den deken laten afgaan, van zich te onthouden van de inwoonders van Hoorn hunne beeften op het landt te bezetten, en ander hindernis te doen.

Verder is de voornaamfte zorg van den deken om op te letten, of 'er ook in de priefteren iets te berifpen valt, en zy ergens verzuimende in zyn. In Vrankryk hadden zy zich mede verfcheide vryheden aangematigt, als om het befte paardt en befte kleedt van den overleden priefter naar zich te nemen; maar die aanmatigingen zyn door arreften van het Parlement beteugelt. In de Oofterfche kerke betekende een deken geheel iets anders dan in de Wefterfche. Men noemde aldaar deken den gene, die zorg over het begraven der doden hadt. Daar was 'er eene grote menigte in de Conftantinopolitaanfche kerk, als blykt uit de inftellingen van Juftinianus. Echter was onder hen een, die boven de anderen was, wiens poft het was om te beftieren, welke rechten de priefters in de begraffeniffen, en diergelyke dienften, toekwam, en ieder het zyne behandigde. Van ouds noemden de Franfchen dekens die het beftier hadden over de ABDYEN, die grote heeren bezaten; want, zo als in het artykel van Abdyen is aangemerkt, wierden die voorheen door prinffen, hertogen en graven bezeten. *Richard Simon. Spelman Gloff. Archæol. Oudheden van Noord-Hollandt. Handveften van Hoorn.*

DEKKER. Zie DECKER.

DELA is, zo men zegt, de naam van een Phrygiër, die 't gebruik van 't yzer eerft heeft uitgevonden.

DELAJA, een der zeven zonen van Elioenai, wiens kinderen, ten getale van 652, uit de Babylonifche gevangeniffe wedergekeert zyn. 1 *Chron.* III. 24. Simon in zyn Bybelfch Woordenboek noemt hem *Delajas*, en zegt, dat deze naam zo veel betekent als: *de Heere-put*, of: *de arme des Heeren.*

DELAJA, by anderen DELAJAU genoemt, uit het hogepriefterlyke geflacht, was in de XXIII hoop geplaatft ten tyde van den koning David, die de plaatfen der priefteren by 't lot verdeelde. Hy was de grootvader van Semaja. 1 *Chron.* XXIV. 18. *Nehem.* XII. 6. *Simon Dict. de la Bible.*

DELAWAR, of *de la* WARE, (LORDS) in Engelandt. Die thans dezen naam voeren, zyn uit het geflacht der *Wefts*. THOMAS *van Weft* was in 't jaar 1324 een lidt van 't Lagerhuis des Parlements. In 't jaar 1326 wierdt hy ridder gemaakt; en kreeg verlof op zyn landgoedt te Rughcombe in Wiltshire een kafteel te bouwen. In 't jaar 1330 wierdt hy gouverneur van 't kafteel te Chrift-Church in Southampton, en deedt vervolgens in de Nederlandfche, Schotfche en Franfche oorlogen zo goede dienften, dat hy onder de Engelfche baronnen in 't Parlement beroepen wierdt. By Eleonora, dochter en erfgenaam van den ridder Jan van Cantilupe, verwekte hy THOMAS. Deze nam in den flag by Creci Jan, koning van Vrankryk, gevangen, en deedt zyne dapperheit in de oorlogen van dien tydt in vele voorvallen blyken, tot dat hy in 't laatfte der XIV eeuwe ftierf. Zyn zoon THOMAS wierdt desgelyks in 't Parlement beroepen, blonk uit in den wapenhandel, en ftierf in 't jaar 1405. Zyn oudfte zoon THOMAS, na dat hy koning Hendrik den V in de Franfche oorlogen hadt gedient, ftierf in 't jaar 1416, zonder kinderen, en wierdt van zynen jonger broeder REGINALD gevolgt. Deze behaalde, naar 't voorbeeldt zyner voorzaten, den roem van een goed krygsman, en wierdt bevelhebber van S. Lo in Normandië, en eenigen tydt daar na hoofdman van 't kafteel de la Mothe in 't zelve landfchap. In 't jaar 1426, nadat zyn moeders broeder *Thomas*, Lord de la Ware, zonder kinderen geftorven was, erfde hy des zelfs goederen en met een den eernaam van Lord de la Ware. Hem volgde in 't jaar 1449 zyn zoon RICHARD, die, nadat hy in verfcheide Parlementen hadt gezeten, eindelyk om den yver, dien hy voor de belangen van 't huis van Lancafter betuigde, genoodzaakt wierdt zyn vaderlandt te verlaten. Na zyne doodt volgde hem in 't jaar 1476 zyn zoon THOMAS. Deze was zeer in de gunft van koning Hendrik den VII. In 't jaar 1491 was hy een der opperbevelhebbers van 't leger, dat naar Vlaanderen tegen Vrankryk gezonden was. Vyf jaren daar na diende hy tegen de wederfpannige in Cornwal. In 't jaar 1513 verzelde hy Hendrik den VIII naar de Nederlanden, en 't jaar daar na Maria, 's konings zufter, naar Vrankryk. In 't jaar 1522 was hy een van de genen, die keizer Karel de V van Grevelingen tot Calais en Dover inhaalden. Hy hadt vier zonen, *Thomas*, *Owen*, *George* en *Leonhard*. De oudfte, THOMAS, ondertekende, nevens andere Lords, het merkwaardige fchryven aan paus Clemens den VII, rakende de echtfcheiding van Hendrik den VIII, en kreeg, by intrekking der kloofters, verfcheide landeryen. Vermits hy nu gene kinderen hadt, nam hy WILLEM, zyns broeders zoon, tot zynen zone aan, doch befchuldigde hem naderhandt, dat hy hem hadt trachten te vergeven; 't welk echter niet belette, dat gemelde Willem in 't jaar 1554 zyn erfgenaam wierdt. Deze diende, onder den naam van Lord de la Ware, in 't beleg van Sint Quintyn, wierdt in 't jaar 1563 op nieuw in die waardigheit bevestigt, en ftierf in 't jaar 1595. By Elizabeth, de dochter van Thomas Strange van Chefterton, kreeg hy eenen zoon, THOMAS. Deze wierdt in 't jaar 1596 in den rang zyner voorzaten, tuffchen de Lords Willoughby en Berkley, herftelt. Hy verwekte by Anna, de dochter van Francifcus Knolles, ridder van de Kouffebandt en koninklyke fchatmeefter, THOMAS, die hem in 't jaar 1609 volgde. Deze was tot kapitein generaal van alle de volkplantingen in Virginië benoemt, doch ftierf onderwegen, zo als hy met 3 fchepen daar naar toe zeilde. Hy hadt eenen zoon, HENDRIK, by Cecilia, de dochter van den ridder Thomas Shirley. Deze verwekte by Ifabella, eene dochter van den ridder Thomas Edmond, fchatmeefter by koning Karel den I, KAREL, die by Anna, de dochter van Jan Wilds van Dortwich, 3 zonen gewan. De oudfte, *Karel*, trouwde twee maal, doch ftierf voor den vader zonder kinderen. De twede, *Horatius*, ftierf te Barbados in Amerika. De derde, *Jan*, wierdt na hem Lord de la Ware, en opperkamerheer by prins George van Denemarken. By Margaretha, de eenigfte dochter en erfgenaam van Jan Freeman, koopman in Londen, hadt hy in 't jaar 1691 JAN en *Elizabeth*. *Peerage of England* II. *pag.* 10.

DELBENE. Zie ELBENE.

DELBENE, (Franciscus) een Rechtsgeleerde van Verona, was in 't jaar 1490 vermaard, en leefde nog in 't jaar 1509. Hy heeft eene Chronyk der geslachten van Verona, en eenige andere werken, nagelaten. *Julius du Puy in Elog. Advoc. Veron.*

DELBORA wordt voorgegeven eene tweelingzuster geweest te zyn van *Abel*, den zoon van Adam en Eva. *Simon Dict. de la Bible.*

DELBRUG, een stedeke in Westphalen, tusschen de Eems en de Lippe, behoort onder 't sticht van Paderborn, en voert den tytel van een vorstendom. Het was eertyds door de Bructeri bewoont, die door Germanicus, den zoon van Drusus, geslagen zyn. Na deze overwinning liet Germanicus het praalgraf, *Ara Drusi* genaamt, dat by 't Wintfeldt stont, en 't welk die volkeren omverre geworpen hadden, weder oprechten, en de beenderen der Romeinen, die met *Varus* verslagen waren, in een graf byeen brengen. De beroemde keizerlyke generaal graaf van Spork was in deze plaats geboren, en bragt die aan zich. *Furstenberg Monum. Paderborn.*

DEL-CADILLO NUNIUS, of NUGNES, (Augustinus) een Carmeliter monnik, was een van de gaauwste predikkers, die Spanje in de XVII eeuw gehad heeft. Hy was van Cabra, een vlek in 't bisdom van Cordua. Hy was langen tydt leeraar der Godgeleerdheit, en daar na muntte hy uit op den predikstoel. Hy stiert te Madrid in 't jaar 1631, oud 59 jaren. Men heeft verscheide werken van hem, die hy alle in 't Spaansch geschreven heeft, als eene verklaring over den XVII. *Psalm*, (te weten volgens de *Vulgata*, anders den XVIII) die hy noemt *de Overwinning der Rechtvaardigen*, en Predikatien. *Alegre in Parad. Carm. Miræus de Scriptor. sec.* XVII. *Nicolas Antonio de Script. Hisp.*

DELDEN, een oopen steedtje in Nederlandt, in het Zuid-Oosterdeel van de provincie Over-Yssel, en in het Zuiderdeel van het drostampt van Twente. Dit steedtje dreef voor dezen tamelyken koophandel; maar de zelve is in de veertigjarige beroertens hier in Nederlandt tegen Spanje byna ten eenemale verlopen, om dat het zelve gedurig met krygsvolk, zo van de eene, als van de andere party, dat 'er, omdat het oopen was, en geen tegenweer kon bieden, doortrok, bezocht wierdt. *De Raey Dict. Geogr. Guicciardyn Beschr. der Nederl. fol.* 158. *Oudhed. van Deventer* I. *Deel.*

DELEAN, of DILAN, de vierde stadt in de derde landstreek des stams Juda. *Jos.* XV. *vs.* 38.

DELE, eene rivier in Brabandt, neemt haren oorsprong in het dorp Tiel, komt Noordwaarts af naar Waveren, en loopt drie mylen verder door Leuven, en even zo veel mylen verder zynde ontfangt ze het water van den Demer, en lopen dus zamen door Mechelen. Eene myle verder de Nete ontmoetende, lopen zy te zamen tot het vermaarde dorp Rumst, alwaar zy beide haren naam verliezen, en dien van *Ruppel* aannemen. *Guicciardyn pag.* 15.

DELEN, (Dirk van) een leerling van Frans Hals te Haarlem, en inboorling der stadt Heusden, was een fraai kunstschilder, byzonderlyk ervaren in perspectiven (*doorzichten*) en bouwwerken. Tot jaren gekomen trok hy naar Armuiden in Zeelandt metter woon, en is aldaar burgermeester geweest, en gestorven. *C. de Bie gulde kabinet der schilders.*

DELF, (Jan van) een Hollander, dus genoemt naar zyne geboorteplaats. Langen tydt is hy te Straasburg medebisschop geweest, en heeft geschreven *De potestate pontificia*, te Keulen 1580, in octavo; *De notis Ecclesiæ*, te Keulen. *Val. Andr. Bibl. Belgica.*

DELF, anders *de Fivel* (*Fivela*), een watertje by Wierom in Groningerlandt, met eene opgraving vernieuwt, en eindigende by Delfzyl in den Dollaart: nadat het te voren by de zogenaamde Embderhaven door slibbe en modder was verstopt en in een vetten brok lands herschapen. Heden noemt men daar de zamengevoegde sluizen de drie Delfzylen, van welke de bekendste is de Dorpsterzyl. *M. Alting. Not. Germ. P.* II. *pag.* 43. *Smids Schatkamer.*

DELF, de stadt. Zie DELFT.

DELFAU, (Dom Franciscus) een Benedictyner monnik van de congregatie van S. Maurus, was van Montat in 't bisdom van Clermont in Auvergne. Hy ondernam, met hulp van Dom Robert Gerard en Dom Jan Durand, alle de werken van S. *Augustinus* na te zien. Doch deze geestelyken wierden kort daar na, by gelegenheit van een boek, onder den naam van *l'Abbé Commendataire* uitgekomen, en 't gene men meende van hen te zyn, gescheiden. Dom Franciscus Delfau, willende naar Brest overvaren, kwam door een onweder ongelukkig om het leven den 30 October des jaars 1666, in den ouderdom van negen en dertig jaren. *De Vigneul-Marville Melange d'Histoire &c. p.* 67.

DELFF, (Jakob) zoon van den kunstigen Willem Jakobze Delff, die getrouwt was met de dochter van den puikschilder Michiel Miereveldt, en dus gelyk als uit de kunst geboren den 24 Maart des jaars 1619 binnen de stadt Delft. Hy genoot het geluk van zynen grootvader tot een leermeester in de schilderkunst te hebben. Schoon hy overvloedige geldmiddelen bezat, en deswegen door geen nooddruft genoopt wierdt, porde hem echter zyn eige natuurdrift en yver zodanig tot het oeffenen dezer edele kunst, waar in hy metter tydt zo verre vorderde, dat hy verscheide pourtretten gemaakt heeft, die voor die van zynen grootvader niet behoeven te wyken, kunnende ten bewyze strekken het heerlyke stuk, op de nieuwe Doelen te Delft tusschen twee stukken van beide zyne grootvaders, van vader en moeders kant, geplaatst, nadat op den 12 October des jaars 1654 de oude Doelen, daar dit stuk voorhenen te zien was, door het springen van het kruidmagazyn ingestort was. Men ziet in het zelve Hopman, vaendrig, en rotmeesters van het witte vaandel burgers ten voeten uit zo meesterlyk en kunstig geschildert, dat het waardig is van kunstoeffenaars en ware kenners beschouwt te worden. Hy heeft ter vrouwe gehad Anna van Hogenhouck, Abrahams dochter, uit een aanzienlyk geslacht, die hem overleeft, en, toen hy den 12 May 1661 overleden was, door den beeldhouwer Pieter Ryks een cierlyk uitgehouwen steenwerk boven zyn graf opgerecht heeft, met byvoeging van dit Latynsche opschrift:

DEO OPT. MAX.
ET
Piæ Memoriæ Amplissimo Viro
D. Jacobo Delff,
Qui Senatoria Ædilitiaque in urbe Delfensi Dignitate
cum laude functus prid. Id. Jun. Ano CIↃ. IↃC.
LXI° Ætatis vero suae XLII° vita
cum morte commutata, desideratus
Beatorum resurrectionem
Hic expectat.
Marito Charo Anna ab Hogenhouck
Abrahami Filia
Hoc qualecunque Monumentum mœrens posuit.
Sequar te Dilectissime Conjux.

Waar uit men gewaar wordt, dat hy kinderloos gestorven, en Raadt en havenmeester der stadt Delft geweest is. *D. van Bleyswyck Beschryv. der stadt Delft* II. *D.*

DELFF, (Jakob Willemz) een goed pourtretschilder, te Delft geboren, en ook aldaar op den 5 May des jaars 1601 overleden, heeft zich beroemd gemaakt door zyn deftig penceel, als te zien is in de Delftsche Doelen aan het rot schutters, dat hy in den jare 1592 geschildert heeft, en met het springen van 's lands buskruid-magazyn in den jare 1654, nevens meer andere kunststukken, geweldig gescheurt en bedorven raakte, doch door toezicht van zynen zoons zoon, Jakob Delft (toenmaals stads havenmeester zynde) weder byeen gevoegt en herstelt is geworden. Zyne zucht en liefde voor de kunst blykt ten vollen daar uit, dat hy alle drie zyne zonen, Kornelis, Rochus en Willem, daar in heeft opgekweekt. Kornelis Delff was een vaardig en goed stilleven-schilder, hebbende eerst zynen vader, naderhandt Kornelis van Haarlem tot meester gehad. Rochus Delff volgde zyn vaders schilderwyze in pourtretten, gelyk men zien kan aan de schildery van de officieren van 't Oranje-vaandel in de blaauwe zaal op de Doelen, zynde dit stuk voor het springen van 't bovengemelde kruid-magazyn veel groter geweest; maar nevens andere jammerlyk geschonden zynde, niet beter herstelt heeft kunnen worden. Willem Delff, de derde zoon, die in hoedanigheit van vaandrig van 't Oranje-vaandel door zyn broeder Rochus de voorgezegde schildery uitgeschildert staat, is een uitstekend en kunstig plaatsnyder geweest, die een stoute en vaste handeling in 't snyden hadt, als aan een groot getal pourtretten en andere printen nog huiden ten dage blykt, die allenthalven van de kenners in zeer hoge waarde gehouden worden. Hy was getrouwt met eene dochter van den beruchten pourtretschilder Michiel Miereveldt, en overleedt den 11 April des jaars 1638, oud zynde 58 jaren. *D. van Bleyswyck Beschr. van Delft* II. *Deel. Van Mander Schilderb. A. Houbraken Schoub. der Schild.* I. *D.*

DELFINO, een der XXIV oude adelyke geslachten te Venetië, 't welk vele grote mannen uitgelevert heeft. Men houdt daar voor, dat het den zelven oorsprong heeft met dat der *Gradenigoos*, doch dat het verschil in den naam en het wapen by de volgende gelegenheit toegekomen is. Daar was in de IX eeuw zekere *Gradenigo*, die, omdat hy ongemeen kon zwemmen, den bynaam van *Delphyn* of *Dolphyn* hadt gekregen, en zyne nakomelingen hebben den zelven, om zich van de andere Gradenigoos te onderscheiden, niet alleen behouden, maar ook hun wapen, dat in een trap bestont, in dat van een zilveren dolphyn op een blaauw veldt verandert. Gregorius Delfino, die zeer ryk en machtig was, heeft eenigen tydt daarna drie goude dolphynen in een blaauw veldt tot zyn geslachtwapen, zo als het nog hedendaags is, aangenomen. Van eenen Jan Delfino, die in de XI eeuw geleeft heeft, verhaalt men, dat hy om zyn stichtelyk leven, nog voor zyne doodt, voor een heilig gehouden wierdt. Tot een bewys daar van brengt men by, dat als men in 't jaar 1095 aan het beeldt van S. Marcus een kostbaren ring wilde steken, niemandt zulks doen kon: doch dat het beeldt, zo haast als Jan Delfino daar by kwam, hem zynen vinger hadt toegereikt. Een ander Jan Delfino is in 't jaar 1356 na Jan Gradenigo tot Doge verkoren. Hy zette den oorlog met Lodewyk, koning van Hungarie, met tamelyk geluk voort, sloeg onder anderen de belegering der stadt Trevigo op, beschermde Dalmatië, en stoot eindelyk den vrede. Hy stierf in 't jaar 1361, en hadt Laurentius Celso tot navolger. In 't jaar 1258 was Jacobus Delfino opperbevelhebber. Kort daar na verkreeg Balduin Delfino de zelve waardigheit, en omtrent het jaar 1370 bezat ze Michael Delfino. Nog vele andere uit dit geslacht hebben met veel luister de hoogste bedieningen van de Republyk bekleed. Niet minder heeft dit huis in den kerkelyken staat vele grote mannen voortgebragt. *Petrus Delfino* woonde als bisschop de kerkvergadering van Trente by, en vertoonde daar zyne schone gaven. *Zacharias Delfino*, zoon van *An-*

Andreas, geboren op den 29 May 1527, was door zyn verstandt zo vermaard, dat paus Paulus de IV hem naar Rome ontboodt, en hem eerst bisschop van Torcellano, en daar na van 't eilandt Paros maakte, en eindelyk als nuncius naar Duitschlandt zondt. Pius de IV gebruikte hem insgelyks om de Duitsche vorsten op de kerkvergadering van Trente te nodigen, en gaf hem in 't jaar 1565 den kardinaalshoedt. Delfino voldeedt aan de verwachting van den paus, en gaf het bisdom van Torcellano over aan *Jan Delfino*, die na vele en grote bedieningen van Staat gehad te hebben, ook nuncius in Duitschlandt, en naderhandt kardinaal was. Hy stierf den 19 December 1583, in den ouderdom van 57 jaren. Van eenen anderen *Johannes Delfino*, een zoon van *Nicolaus*, zie het volgende artykel. Op den 14 November des jaars 1699 wierdt *Daniel Marcus Delfino*, bisschop van Brescia, toen nuncius in Vrankryk zynde, door Clemens den XI kardinaal gemaakt. Hy stierf te Brescia in 't jaar 1704. *Justiniani & Bembo Hist. Venet. Leo Matina Elog. Duc. Venet. Onuphr. Thuan. Aubery. d'Ossat. Gualdo Scena d'huom. illustr. Lor. Crasso Elog. d'huom. lett. Mercure Historique de l'an* 1699 *&* 1704.

DELFINO, (JOANNES) zoon van Nicolaus Delfino, wierdt in den jare 1617 uit het voorgemelde adelyke geslacht te Venetië geboren. Hy was voor een korten tydt lidt van den Venetiaanschen Raadt geweest, wanneer hy den wereldlyken staat verliet, en den geestelyken aannam, wordende van Hieronymus Gradenigo, patriarch van Aquileja, tot zynen coadjutor of medehelper aangenomen, op wien hy kort daar na volgde. Paus Alexander de VII maakte hem in den jare 1667 kardinaal. Alexander de VIII in den jare 1691 overleden, en de kardinalen in het Conclave tot het verkiezen van een nieuwen paus vergadert zynde, scheelde het weinig, of deze Delfino zou, vermits de partyschappen, die 'er in het Conclave, voornamentlyk door de kuiperyen van den kardinaal Altieri, waren, tot paus zyn verkoren. Namentlyk deze kardinaal, buiten verwachtinge, zo veel tegenstandt ontmoetende, en zich derhalven verplicht vindende om voor een tydlang van zyne eisschen afstandt te doen, om maar met eere uit het werk te geraken, sloeg, na twee andere, den kardinaal Delfino voor, welke voorslag echter de H. vergadering niet weinig ontstelde door de vreze, daar de zelve in was, van het pausschap van Alexander den VIII weder te zien herleven, om dat deze kardinaal, even als die paus, in eene republyk was geboren, en met neven overladen. Delfino hadt ook voor zich zelf van langzamerhandt, en zonder veel geruchts daar van te maken, den weg tot het pausschap gebaant. Hy hadt zedert den tydt van het vorige Conclave de Franschen geheel op zyne zyde gekregen, die hem voor secretaris deden verklaren van paus Alexander den VIII; maar om zyne belangen niet te benadeelen vertrok hy van het hof zo haast als die paus gekroont was, uit vreze, dat de tydt zou doen zien, wat hy waarlyk voor een man was. Hy bediende zich daar na van zo vele listen en kunsten, dat hy de genegenheit van alle de kronen won, door middel van der zelver Ministers, zodanig, dat alle de partyschappen in het Conclave te zamen stemden, met zo veel vurigheit, dat het, als gezegt is, weinig scheelde, of hy zou tot paus verkoren zyn geweest. Doch een onverwacht geval verbrak in korten tydt alle werktuigen, die gebruikt waren om Delfino op den pausselyken stoel te verheffen. Namentlyk, de zaken zo voordeelig voor Delfino staande, zondt de kardinaal Negroni in een nacht door het geheele Conclave, om iedereen te laten lezen, zeer nette en klaarblykelyk waarachtige gedenkschriften aangaande het leven van dien kardinaal, en dat van des zelfs neven, die, als reets gedacht is, veel in getal en van kwade zeden waren. Dit bragt ten eerste eene merkelyke verandering in de zaken, en de kans veranderde ten eenemale tot nadeel van den goeden Delfino, wanneer de kardinalen Pallavicini en Colloredo vertoonden, hoe nodig het was, dat de kerkelyke tucht eens herstelt wierdt, verzekerende, dat de geestelyke bestiering verloren zou gaan, indien Delfino paus wierdt gemaakt. Deze bedenkingen hadden zo veel kracht op den geest van verscheide kardinalen van alle de partyschappen, die 'er toen onder de gepurperde vaders waren, dat 'er zedert niet meer van Delfino gesproken, en de kardinaal Pignatelli, na lang hobbelens, tot paus verkoren wierdt, die den naam van Innocentius den XII aannam. Delfino verliet dan Rome, vol spyts over den mislukten aanslag, en stierf te Udine in den jare 1699, in den ouderdom van twee en tachtig jaren. Hy heeft iets in gebonde en ongebonde rede geschreven. *Lor. Crasso d'huom. lett. Gualdo scena d'huom. illustr. Staat van Italië in de jaren* 1690. 1691 *en* 1692. *II. Deel*, XIV *brief*.

DELFLANDT, eene schone landstreek in het Zuid-Westerdeel van Hollandt, strekt zich in het Noord-Westen uit tot aan de Noordzee, daar het zelve door den zeedyk bewaart wordt; in het Zuid-Westen tot aan de Maze; in het Noord-Oosten tot aan de landscheidinge van Rhynlandt, en in het Zuid-Oosten tot aan Schielandt, en van daar, door een gedeelte van Overschie, Zuid-Westelyk aan, tot digt onder de muren van Schiedam. Het zelve begrypt in zich omtrent zes en dertig duizend morgen lands, zo tot bouw-als tot weilandt dienstig. Des zelfs hootdstadt is DELFT, daar onder behorende, met het oopen stedeke DELFSHAVEN, welker beschryvingen volgen, en de navolgende dorpen: *Maaslandsluis, Lier, Schipluiden, Hoog-en Mondharnas, 's Gravezande, Naaldwyk, Hontzelaardyk, Munster of Monster, 's Gravenhage, Schevelingen, Poeldyk, Watering, Eiken en Loosduinen, Ryswyk, Voorburg, Noortdorp, Pynakker, Berkel*, en *Overschie*, nevens de buurt 't *Veur*, of 't *Voor*, en den *Leidschen Dam*; als mede de volgende adelyke huizen, sloten, en kasteelen, (volgens *S. van Leeuwen Batav. illustr. bl.* 1286 *enz.*) zo van ouds in Delflandt gelegen hebbende, als daar in nog tegenwoordig leggende, als: het huis te *Altena*, zie ALTENA; het huis te *Belvedere*, gelegen aan de Zuidzyde van den weg tusschen Ryswyk en Wateringen, door Frederik Henrik, prins van Oranje, gesticht in den jare 1634, het huis te *Blote*, zie op des zelfs ouden naam HODENPYL; het huis te *Boekesteín*, zie BOEKESTEIN; het huis *van der Burgh*, waar van het aloude geslacht van *vander Burgh*, of *Borgh*, zynen naam heeft, zie BURCH (VANDER); het huis te *Kranenburg*; het huis te *Krayenburg*; het huis te *Dorp*, het huis te *Groeneveldt*; het huis te *Hontzelaardyk*, in het voorgemelde dorp van dien naam; de hofstede van *vander Hoeve*, gelegen in Maaslandt, wiens oude vervallene muren nog te zien zyn, hebbende aan de voorzaten van den bekenden Schryver der Handvest-Chronyk toebehoort; het huis te *Kennenburg*, by eenigen *Kennenberg* genoemt; het huis te *Kerkhove*; het huis te *Made*; het huis ter *Noot*; het huis te *Overvest*; het huis te *Polanen*; het huis te *Rodenrys*; het huis te *Ruyven*; het huis te *Zandenburg*; het huis te *Spieringshoek*; de hofstede *van den Tempel*; het huis te *Velde*; het huis te *Watering*, in het boven gemelde dorp, aldus geheten; het huis te *Westerbeek*; het huis te *Werve*, van alle welke huizen hier na zal gesproken worden.

Het Hoogheemraadschap van Delflandt heeft, volgens het getuigenis van *Bleyswyk*, al over vele honderden van jaren zyn begin genomen: maar vermits *Bleyswyk* daar van geen ouder handvest bybrengt dan dat aangaande der zelver verkiezinge, gegeven van hertog Albrecht in den Hage den 20 November des jaars 1391, en nog eene zekere uitspraak van den zelven hertog Albrecht, des zondags na S. Blasius-dag in den jare 1375, tusschen de Heemraden van Delflandt, en de stadt Schiedam, wegens de heul van Overschie; zo meent S. van Leeuwen (*Batav. illust. pag.* 210), dat het Hoogheemraadschap van Rhynlandt veel ouder is dan dat van Delflandt, alzo van het zelve al blyk gevonden wordt in een brief van Willem den II van den jare 1252. Doch het is vreemd, dat de zelve *van Leeuwen* achter aan in het zelve werk eene lyst van de Dykgraven en Hoogheemraden van Delflandt opgeeft, beginnende met den jare 1323, waar uit blykt, dat dit genootschap ouder is dan hy te voren heeft vast gestelt. Het kan zyn, dat hem die lyst later is ter handt gestelt: doch hy hadt den lezer dan daar van behoren te waarschouwen. Om hier niet langwylig te zyn, zal men, om te tonen, dat die lyst geen bewys geeft, dat de Heemraden van Delflandt eerst opgekomen zyn in den jare 1323, waar mede de zelve begint, hier een korten brief, of eene vergunning, laten volgen van graaf Willem den III, getekent in den jare 1319, zynde dus vier jaren ouder dan de oudste of eerste der Heemraden, in de gemelde lyst van *van Leeuwen* uitgedrukt. De weetgierigen kunnen 'er meer vinden in de *Inleiding over de Oudheden van Delflandt pag.* XVI *enz.* De gezegde brief luidt aldus: " Wy Willem, Grave van Henegouwen, van Hollandt, „ Zeelandt, en Heere van Vrieslandt, maecken condt allen luy- „ den, dat wy gegeven hebben, en geven, by Raden onser goe- „ der lude, en trouwer man, den Heemraders van Delflandt, dat „ selve recht, dat de Heemraders van Sparendam hebben ge- „ hadt, ende noch hebben van ons, en van onse voorvaders, in „ alle manieren, alsse zydt voormaals hebben gehadt, ende noch „ hebben. In oorcondt deser letteren, besegelt met onsen segel. „ Gegeven in den Haech. Jnt Jaer ons Heeren dusent drie hon- „ dert en negentien, des donredaechs na onser vrouwen dach. „ In Septembri. " In dezen brief wordt immers van geen aanstelling van Heemraden gesproken, maar aan de Heemraden, die reets in het bezit van die bedieninge waren, een voorrecht gegeven: zo dat het niet onwaarschynlyk is, dat de Heemraden van Delflandt al veel ouder, en niet veel jonger, of mogelyk gansch niet jonger, zullen zyn dan die van Rhynlandt. Men zal zich hier in dit verschil niet verder inlaten, maar den Lezer tot de voorgemelde *Inleiding over de Delflandsche Oudheden* wyzen, (*pag. XIX enz.*) daar het zelve in den grondt onderzocht wordt, en alleen de lyst nog laten volgen van de Dykgraven en Heemraden, zo als de zelve by van Leeuwen (*Batav. illustr. pag.* 1506 enz.) gevonden wordt; doch met een sterretje (*) tusschen invoegende de genen, door hem in die lyst overgeslagen, en door den nauwkeurigen Aantekenaar over de *Delflandsche Oudheden* in de meergemelde *Inleiding* (*pag. C.*) aangewezen, als mede de genen, die zedert *van Leeuwen*, tot dezen tegenwoordigen tydt, (1725) die waardigheit bekleed hebben, en in de zelve *Inleiding* (*pag. XCI*) gevonden worden.

DYKGRAVEN

van Delflandt.

1323. *Aarnout van den Dorpe*, Baljuw en Dykgraaf van Delflandt.
1336. *Floris van Bouckhorst*, Baljuw en Dykgraaf.
1446. *Dirk Potter*, Dykgraaf.
1461. *Jan van Egmont*, Dykgraaf.
1469, en 1485, *Kornelis van Dorp*, Dykgraaf.
1476. *Willem Floris*, oud-Dykgraaf, vermeld den 4 July.
1476. *Kornelis van Dorp*, als oude, en *Jan Splinter* als nieuwe Dykgraaf.
* 1480. *Jan Splinter*, Dykgraaf.
1486. *Jakob Lambregts*, Dykgraaf.
1494. *Arend Vranken*, Schout van Delft, Baljuw en Dykgraaf.
1500. *Jan de Heuyter*, Schout van Delft, Baljuw en Dykgraaf, wierdt Dykgraaf den 12 November 1500.
1507. *Jan Aalbregtsz*, Dykgraaf.
1514. *Pieter van Roon*, Dykgraaf.
Mr. *Jan Jacobsz van Utrecht*, was lange jaren Dykgraaf, te weten tot den jare 1536.
1553. *Frans Duyst van Voorhout*, Dykgraaf van het jaar 1536 tot

tot het jaar 1553.

Zedert den jare 1553 *Joost van Ouewelant.*

* 1555. *François van Bodegem*, Dykgraaf.

1556. *Jan van Bodegem*, wierdt Dykgraaf den 11 Augustus 1556.

1559. *Adriaan van der Does*, Dykgraaf.

* 1562. Mr. *Corstiaan van der Goes*, Dykgraaf.

1563. *Pieter van der Goes*, Dykgraaf.

1575. *Willem van Dorp*, Dykgraaf, was ook Schout van Delft.

1592. *Aalbert Storm van Wena*, Baljuw en Dykgraaf geworden den 25 July 1592.

1629. *Gerard van Randeroode van der A*, Heer van Sevender, Baljuw en Dykgraaf den 21 December 1629.

1633. *Willem van der Hoef*, Baljuw en Dykgraaf den 25 Maart 1633.

1662. *Diderik van Koolwyk*, Baljuw en Dykgraaf den 22 July 1662.

* 1689, den 4 May. Mr. *Gerard Putmans*, Raadt en Burgermeester der stadt Delft.

* 1699, den 8 April. *Adriaan Bogaart*, Heer van Belois, Burgermeester en Raadt der stadt Delft.

* 1708, den 16 Maart. Mr. *Jakob Vredenburgh van Adrichem*, Raadt en Burgermeester der stadt Delft.

* 1714, den 9 November. Mr. *Maarten van Hogenhouck*, Raadt en Burgermeester der stadt Delft, overleden den 25 December 1720.

* 1721... *Willem Hendrik Hooft*, Raadt en oud-Burgermeester van Delft, en tegenwoordig (1725) wegens die stadt gecommitteerde Raadt van Hollandt, Baljuw of Drossaardt van Woerden, en van het groot-waterschap van Woerden, opper-Dykgraaf van Delfland, enz.

Nu volgen de Heemraden, volgens den zelven *van Leeuwen*, en den Hre. Aantekenaar in de *Inleidinge*: (*pag. XCI enz.*)

HEEMRADEN

van Delfland.

Heer *Arend van Hoodenpyl*, Ridder, leefde 1323.

Heer *Diderik van der Woert*, Ridder.

Claas van der Does.

Heer *Gysland van der Made*, Ridder.

Heer *Hendrik van der Lier*, Ridder.

Heer *Philips von Polanen*, Ridder, leefde 1354.

Arend van Naaldwyk, Ridder.

Heer *Diderik van Hoodenpyl*, vermeld 1369.

Heer *Arend van Dorp*, Ridder.

N. Dues.

N. Polanen.

Dirk van Kattendyk.

N. van Okkenberge.

Heer *Gyselyn van der Made*, Ridder.

Heer *Roeland van Groeneveldt*, Ridder.

Heer *Gyselyn van der Lier*, Heer *Henriks* zoon.

Heer *Arend van Duvenvoorde.*

Heer *Gysbert van Diepenburg*, Ridder, leefde in den jare 1406.

Heer *Dirk van Naaltwyk.*

Heer *Gerrit van Egmont*, Heer van Wateringe, Ridder.

Heer *Jacob van Spangen*, Ridder.

Heer *Arend van Dorp*, Ridder.

Heer *Dirk van Wassenaar.*

Willem van Naaltwyk, Ridder, vermeld in een oopenbrief van Hertog Aalbregt van Beyeren 1369.

Heer *Jan van der Lier*, Heer van Dorp.

Heer *Arend van der Does.*

Godschalk Oem, vermeld 1453.

Jan Vos van der Woert, vermeld 1446.

Hr. *Philips van Spangen*, Raadt in den hove van Hollandt.

Hr. *Boudewyn Hert van der Woert*, Heer in Abbenbroek, en Schout te Delft, heeft als Heemraadt gezegelt in den jare 1468.

Gerrit van Abbenbroek, wierdt Heemraadt den 12 December 1469, in plaats van zyn vader *Boudewyn Hert.*

Johan Ruygrok van der Werve, Ridder.

Willem Broeder tot Egmont, Heer van Ysselstein.

Gysbert van Ysselstein.

Johan van Matenes.

Gysbert Oem van Wyngaarden.

Willem van Alkemade Francen.

Johan Broeder tot Egmont, Heer te Voorburg, Ridder.

Heer *Hendrik van Naaltwyk*, Maarschalk van Hollandt, Ridder, als Heemraadt gemeld 1466.

Heer *Johan van Wassenaar*, Burggraaf te Leyden.

Mr. *Dirk Poes*, Griffier van den hove van Hollandt, overleden des Vrydags na S. Michiel 1471.

Mr. *Jacob van Borsselen.*

Gerrit van Assendelft, Ridder, Heer van Assendelft en Besoyen, Raadt in den hove van Hollandt, wierdt Heemraadt Vrydags na St. Michiel 1471, in plaats van *Dirk Poes.*

Mr. *Claas Ruygrok van der Werve*, Ridder.

Willem Hart van der Woert van Abbenbroek, Ridder.

Jacob de Bastaart leide zyn ampt neder, ten behoeve van *Otto van Egmont*, op den 21 May 1482.

Heer *Otto van Egmont van Meresteyn*, Heer tot Kenenburg, Ridder.

Heer *Cornelis van Dorp*, Ridder, Heer van Benthuizen, vermeld 1494.

Heer *Johan van Wassenaar*, Burggraaf tot Leyden.

Heer *Claas van Assendelft*, Ridder, Heer tot Assendelft, enz.

Heer *Cornelis Kroesinck*, Heer van Benthuizen, Houtvester van Hollandt.

Floris Oem van Wyngaarden, Floris zoon, Heer tot Ysselmonde.

Dirk Sonk Jansz, Schout van Delft in 't jaar 1487.

Jacob van Almonde, Raadt des konings van Oostenryk.

Adriaan van Dorp, Heer Cornelisz, Heer van Dorp, vermeld 1503.

Heer en Mr. *Floris Oem van Wyngaarden*, *Jans* zoon, Ridder, Ambachtsheer van Ysselmonde, Raadt des keizers in den hove van Hollandt.

Jacob Gout, Rentmeester van Noord-Hollandt, wierdt Heemraadt in January 1505, stierf den 12 November 1510.

Johan de Heuyter Jansz, Schout van Delft, wierdt Heemraadt in plaatse van *Jacob Gout* den 12 November 1510.

Ysbrand Oem van Wyngaarden.

Vrank van der Meer, *Pieters* zoon, wierdt Heemraadt in plaats van Floris van Wyngaarden den 15 November 1510.

Jacob Stalpert van der Wiele, *Adriaans* zoon, Heemraadt 1518, stierf 1537.

Cornelis van der Hoog, *Gerrits* zoon, Heemraadt 1518.

Cornelis Suys, *Pieters* zoon, President van Hollandt 1538.

Willem Cornelisz Schans.

Heer *Andries van Bronkhorst*, Heer *Willems* zoon, 1521, in plaats van *Willem Schans.*

Mr. *Johan de Heuyter Jansz*, in plaats van zyn vader, den Schout van Delft, Heemraadt 1532.

Willem Gout.

Jan van Almonde, Heemraadt den 10 December 1537, in plaats van *Jacob van der Wiele.*

Mr *Cornelis Suys.*

Mr. *Cornelis de Jonge*, Heer van Baartwyk, Rekenmeester van Hollandt, Heemraadt den 4 April 1544, in plaats van *Willem Gout.*

Heer *Otto van Egmont*, Ridder, Heer tot Kenenburg, Maaslandt en Schipluiden, Heemraadt den 10 February 1547, in plaats van *Andries van Bronkhorst.*

Johan de Heuyter Jansz, Heemraadt den 5 Maart 1553.

Dirk Coebel van Loo, Heemraadt den 10 Juny 1555.

Pieter van Bronkhorst, Heer *Andries* zoon, den 14 Juny 1560.

* *Reinier van der Duin*, overleden 1593.

Abraham van Almonde, Heer van Beukelsdyk en Altena, Burgermeester tot Delft, Heemraadt 1566.

Mr. *Arend van der Meer Vrankensz*, Secretaris der stadt Delft.

Mr. *Pieter Hanneman*, Griffier van den hove van Hollandt, stondt af van zyn ampt in handen der hoge Heemraden den 13 February 1592.

Heer *Johan van Mathenes*, Heer van Rivieren, Hoog-Heemraadt den 17 Maart 1579.

Cornelis van Myerop van Kuyk, Heer van Hoogtwoude, Kalslagen, enz. den 11 November 1586.

Jacob van Egmont, Heer tot Kenenburg, den 1 April 1593, in plaats van *Pieter Hanneman.*

[Mr. *Reinier van der Duyn*, Ridder, Hoogheemraadt van Delflandt, Raadt in den hove van Hollandt, daar na byzitter (Assessor) in de keizerlyke Raadkamer te Spiers, stierf den 9 January 1593, oud 57 jaren. Deze *Reynier* wordt in de lyst van *van Leeuwen* niet gevonden, maar staat door hem vermeld in het geslachtregister van *vander Duyn*, (*Batav. illustr. pag.* 943) het welk deedt denken, dat of zyne lyst onvolkomen, of dat in het gemelde geslachtregister omtrent dezen *Reynier* een misslag begaan is.]

Johan van Oldenbarneveldt, Ridder, Heer van den Tempel, Berkel, Roodenrys, enz. Advokaat van Hollandt, Heemraadt den 14 April 1595.

Jacob Huygens van der Dussen, Heer tot Haring-Karspel, enz. Raadt en Burgermeester te Delft, wierdt Heemraadt den 17 February 1598.

Aelbert van Schagen, Jonkheer tot Schagen, Heer tot Burghoorn, Heemraadt den 7 May 1604.

Heer *Diderik van Belois en Treslongh*, Ridder der Duitsche orde, coadjuterend kommandeur van Maaslandt, daar na landkommandeur, Heemraadt den 26 February 1610.

Reinier van Oldenbarneveldt, Ridder, Heer van den Tempel, den 25 April 1611, om in plaatse van zyn vader in des zelfs afwezen te dienen.

Diderik van Schagen, Vryheer tot Goudriaan, tot St. Hubert, Waddinksveen, enz. Heemraadt den 7 November 1612.

Antonis van Wassenaar en Duvenvoorde, Heer van den Bosch, den 18 May 1616.

Johan van Roon, den 27 April 1619.

Diderik de Bye, Heer van Albrantswaart, den 16 Maart 1621.

Arend Jacobsz van der Graaf, Raadt en Burgermeester te Delft, den 16 May 1623.

Niclaas van der Duyn, Ambachtsheer van Ryswyk, 's Gravemoer, den 18 April 1628.

Willem van Winsen, Ridder, Kommandeur in Maaslandt, den 29 January 1630.

Aalbert van Wassenaar, Heer van Alkemade, enz. den 3 May 1632.

Jacob Frederik van Zevender, Heer van Kenenburg, den 16 April 1636.

Jacob van der Graaf, Heer van Hoogeveen, enz. Raadt en Burgermeester te Delft, Heemraadt den 24 April 1637, overleden den 15 February 1651.

Cor-

Cornelis Musch, Ridder, Heer van Waalsdorp, Carnisse, enz. Griffier van de Hoog Mog. Heeren Staten generaal, den 14 April 1643, en is overleden den 16 December 1650.

Willem Stalpart van der Wiele, Heer van de Werve, Nieuwerkerk, enz. den 21 July 1650, en is overleden den 17 February 1654.

Adriaan van der Myle, Heer van der Myle, Dubbeldam, Alblas, enz. den 21 December 1650.

Dirk Gerritse Meerman, Ridder, Heer van Molenaars-graaf, Raadt en Burgermeester te Delft, den 16 February 1654.

Pieter van Wassenaar, Ridder der Duitsche orde, Heer van Sterrenburgh, enz. den 6 December 1655.

Diderik Pauw, Ridder, Heer van Carnisse, Meesterknaap van Hollandt, den 1 February 1657.

Isaac Pauw, Ridder, Heer van Achtienhoven, Gecommitteerde ter vergaderinge van de Hoog Mog. Heeren Staten generaal, Meesterknaap van Hollandt, den 23 October 1660.

Philips Jacob van den Boetselaar, Baron van Asperen, enz. presiderende Raadt in de gecommitteerde Raden van de Ed. Gr. Mog. Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt, den 18 January 1665.

Daniel van Wyngaarden, Heer van Werkendam, enz. Gecommitteerde ter vergaderinge van de Hoog Mog. Heeren Staten generaal uit de orde van de Ridderschap van Hollandt, den 3 October 1669.

Mr. *Adriaan Bogaart*, Heer van Beloys, Raadt en Burgermeester der stadt Delft, en Gecommitteerde in het Collegie van de Ed. Mog. Heeren gecommitteerde Raden, den 2 April 1681.

Simon van Beaumont, Secretaris van de Ed. Gr. Mog. Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt, den 2 April 1681.

* *Karel van den Boetselaar*, Heer van Nieuwveen, Raadt en Rekenmeester van Hollandt, den 13 December 1689, en is overleden den 28 January 1708.

* *Adam van der Duyn*, Heer van 's Gravenmoer, den 13 December 1689, en is overleden in December 1690.

* *Joan Pauw*, Heer van Rynenburgh, Meesterknaap, den 10 February 1691, en is overleden den 10 September 1708.

* *Willem Schuylenburgh*, Heer van Duykenburgh, enz. den 10 February 1691, en is overleden 1706.

* Mr. *Antony van der Heym*, Raadt der stadt Delft, Rekenmeester van Hollandt, in plaats van den Heere van Beloys, die Dykgraaf was geworden, den 12 May 1699, en is overleden den 12 December 1714.

* *Jan van Ruytenburgh*, Heer van Vlaardinge, Raadt ter Admiraliteit in het Noorder quartier van Hollandt, den 19 November 1699, en is overleden den 14 February 1719.

* *Joan Theophile van Wassenaar*, Heer van Ruyven, den 20 February 1708, en is overleden den 20 February 1711.

* Mr. *Franco Pauw*, Secretaris van de Rekenkamer van Hollandt, den 12 January 1709, overleden 1719.

* *Willem Lodewyk van Wassenaar*, Heer van Ruyven, Maassluis en Maaslandt, Raadt ter Admiraliteit op de Maze, Baljuw en Schout van 's Gravenhage, den 14 Maart 1711, en is overleden den 28 January 1720.

* Mr. *Adriaan van der Goes*, Heer van Naters, Raadt en Burgermeester te Delft, Meesterknaap van Hollandt, Staten gen. enz. den 11 Maart 1715, overleden den 25 Maart 1721.

* Mr. *Simon van Beaumont*, Secretaris van de Ed. Gr. Mog. Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt.

* *Cornelis van Aerssen*, Heer van Voshol, den 18 Maart 1719.

* *Adam Adriaan van der Duyn* . . . .

* Mr. *Herbert Briel*, Raadt en oud-Burgermeester van Delft, tegen den 1 May 1726 wegens die stadt in het collegie van de Ed. Mog. Heeren Gecommitteerde Raden van Hollandt benoemt.

* *Frederik Hendrik van den Boetselaer*, Heer van Langerak, Schoot, enz.

Dit collegie der Hoogheemraden heeft een Secretaris en twee Penningmeesters.

Wat het Baljuwschap van Delflandt betreft, *van Leeuwen* wil, dat het zelve eerst lange jaren na de scheidinge tusschen Rhynlandt en Delflandt zou opgekomen zyn. Doch, om kort te gaan, dit strydt immers tegen de lyst, door hem zelf van de Dykgraven van Delflandt opgegeven, en hier boven overgeschreven, gezien *Aarnout van Dorpe* als Baljuw en Dykgraaf gemeld staat op het jaar 1323; voorts *Floris van Bouckhorst*, de tweede plaats beslaande, als Baljuw en Dykgraaf op het jaar 1336; nog *Arend Vranken* in de zelve waardigheden op het jaar 1494, en *Jan de Huyter* op dat van 1500. Hoe kan dit Baljuwschap dan zo laat opgerecht zyn? Wil men zeggen, dat *van Leeuwen* zo wel op de eene plaats gemist kan hebben als op de andere, en dat zyn zeggen vervolgens tot geen bewys kan strekken; zie daar twee oude brieven van graaf Willem den III, (zie de *Inleiding voor de Delfl. Oudh.* XXVII. *enz.*) de welke de zake buiten twyffel stellen. Een dezer brieven begint aldus: „ Wy *Willem*, Grave van Henegouwen, van Hol„ landt, Zeelandt, ende Heere van Vrieslandt, maecken condt „ allen luden, dat wy *Aarnout van den Dorpe*, *onsen Bailljuw* „ *ende onsen Heemraden van Delflandt*, om oorbaar ons gemeens „ lands, bevolen hebben enz. enz. Gegeven te Middelburch, in „ 't jaar ons Heeren dusent, drie hondert, drie ende twintich, des „ maendaechs naer Paesschen". Het begin van den tweeden luidt aldus: „ *Willem*, Graeff van Henegouwen, van Hollandt, ende „ Heere van Vrieslandt, ontbieden onsen getrouwen luden Heere „ *Jan van Polanen*, onsen Baillju in Rynlandt, ende van den „ lande van Woerden, ende onsen welgebooren Heemraden van „ Rynlandt, *Floris vander Boechorst*, *onsen Bailllju van Delfflandt*, „ *ende van Schielandt*, ende onsen welgebooren Heemraden van „ Delfflandt, dat gy enz. enz. Gegeven tot Valenchyn, des „ woondaechs na beloocken Paeschen, in 't jaar ons Heeren du„ sent, drie hondert, ende ses-ende dertich". En alzo uit deze brieven niet blykt, dat het Baljuwschap van Delflandt toen eerst wierdt, of kort te voren was opgerecht, zou men daar uit kunnen besluiten, dat het zelve reets eenigen tydt geleeden in wezen is geweest.

Aangaande het genootschap of collegie der hoofd-ingelanden van Delflandt, het zelve is door de Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt opgerecht den 21 July des jaars 1589, bestaande uit negen personen, welke alle de gerezene verschillen in Delflandt tusschen den Dykgraaf en Hoogheemraden van Delflandt ter eene, en de ambachtsbewaarders ter anderen zyde, enz. beslissen; welk genootschap van de hoofd-ingelanden by een plakkaat der Hoog Mog. Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt van den 18 July des jaars 1632 voor altydt is gecontinueert; des de gemelde hoofd-ingelanden, bestaande uit acht leden en een secretaris, nu nog alle jaren op den laatsten Dingsdag in de maandt May de rekeningen van Delflandt opnemen en sluiten, en op dien zelven dag naar vereisch van zaken den omslag van de sluis-of mergengelden reguleren. Welgeborene mannen van Delflandt, zynde de hoge vierschaar van den lande, de welke binnen de stadt Delft gehouden wordt, zyn dertien in getal, hebbende eenen Secretaris. Daarenboven is hier een stedehouder van den hoog-Baljuw; een landdrost, met een substituit; een Pensionaris van de grote visscherry op de Maze, met een Penningmeester en Secretaris, behalven eenige minder bediendens. De handvesten en privilegien van Delflandt worden binnen Delft bewaart, daar Baljuw en Heemraden hunne rechtdagen houden in het Gemeene-Lands-huis, waar van in de beschryving der stadt Delft wordt gewag gemaakt. *De Raey Dict. Geogr. D. van Bleyswyk Beschryving van Delft pag.* 6. 15 *enz.* 555 *enz. S. van Leeuwen Batavia illustrata pag.* 210. 1286 *enz.* 1506 *enz. Oudheden van Delflandt in de Inleiding.*

DELFSHAVEN, of *Haven van Delft*, in het Latyn *Delphensis portus*, een schoon en groot vlek, of oopen stedeke, in het Zuid-Westerdeel van Hollandt en Schielandt, omtrent op het midden tusschen de steden Rotterdam en Schiedam, en twee myllen van de stadt Delft gelegen, met een zeer gemakkelyken en veiligen haven aan de Maze, die daar voorby stroomt. Het is tegen het geweldt van het water versterkt met zware dyken, welker eene genaamt is de *Havendyk*, de tweede de *Zeedyk*, en de derde de *Dyk van Matheneße*. Hier zyn de grote sluizen, die tot de waterlozinge dienen van Delft en Delflandt, en waar door alle waaren uit andere landen te scheep langs de Schie naar de stadt toe kunnen gebragt worden. Dat het zelve zynen oorsprong heeft gekregen van de vergunninge, door hertog Albrecht aan die van Delft gegeven, van eene gracht te mogen schieten, en een haven te leiden van Ouderschie tot in de Maze, wordt in het artykel van DELFT gezegt; daar mede gesproken wordt van het verschil aangaande het jaar dezer vergunninge, stellende eenigen het jaar 1396, maar, volgens het getuigenis van *Bleyswyk*, tegen den giftbrief, daar hy een afschrift van geeft, in welken het jaar 1389 staat uitgedrukt. De vermaarde *Boxhorn*, in zyn Latynsch Toneel van Hollandt, in de beschryvinge der stadt Delft, van deze vergunninge sprekende, zegt onder anderen dat het den Delvenaren verleent is in den jare 1389: doch daar na Delfshaven in het byzonder beschryvende, spreekt hy zich zelf tegen, stellende het jaar 1404. De overzetter van Boxhorns Toneel heeft op zyn eigen gezag het jaar, door den Latynschen schryver gestelt, verworpen, en dat van 1396 in des zelfs plaats gezet. Hoe het daar mede zy, immers *Bleyswyk* verzekert, dat het afschrift, door hem aangehaalt, en waar in, als gezegt is, het jaar 1389 uitgedrukt staat, in alles volkomentlyk met den oorspronkelyken brief overeenkomt; en anderen daarentegen houden uit verscheide omstandigheden, ten opzichte van het gebeurde, staande, dat den Delvenaren die gunst door den hertog niet verleent is voor den jare 1396, als wanneer zy eerst met den zelven verzoent zyn, en hen die beloning gegeven uit erkentenisse van den dienst, door hen den hertog tegen de Vriezen gedaan. Men zal het hier daar by laten berusten, zonder in die onzekerheit het vaste jaar te bepalen: immers is het zeker, dat zulks geschied is tusschen den jare van 1389, en dat van 1404, in het begin van welk laatste jaar, of in het einde van het voorgaande (want daar omtrent verschillen de schryvers) hertog Albrecht is overleden. *Vossius* begaat een groven misslag met te durven zeggen, dat den Delvenaren deze vryheit eerst vergunt is in den jare 1489, tegen de uitdrukkelyke woorden van den vergunbrief aan, beginnende: *Aelbrecht, by Goids genaden Palens-grave op den Ryn, Hertoge in Beyeren, Grave van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant, ende Heere van Vrieslant, doe condt alle Luyden*, enz. Nu is 'er geen ander Albrecht, grave van Henegouwen, Hollandt, enz. geweest na dezen Albrecht van Beyeren, en in den jare 1489, het welk *Vossius* stelt, bestierde Maximiliaan van Oostenryk, als voogdt over zynen minderjarigen zone Philippus, de Nederlanden; het welk genoeg zal zyn om zyn zeggen omver te stoten, zonder dat men 'er andere bewyzen behoeft by te voegen.

Dus heeft het graven van de Schie aan deze plaats den naam van *Delfshaven* gegeven, het welk zo veel wil zeggen als de Delfsche haven, of de haven van Delft. Het zelve is door het aantimmeren van vele cierlyke huizen tot een fraai vlek geworden, en in goeden bloeie door de scheepvaart. De haven is zeer uitstekende en gemakkelyk aan het gat van de Maze. Jaarlyks varen vele haringbuizen van daar af, die een byzonderen haven hebben,

ben, het *Buizegat* genoemt. Daar zyn verscheide scheepstimmerwerven, en onder anderen die van de Oost-Indische maatschappy. Het heeft een fraai stadhuis, en allernaast het zelve eene vry grote en ruime kerk, eertyds de S. Antbonis-kapel genoemt, zo als de Hr. *van Bleiswyk* onderrecht is opgemetselt met de stenen van het kerkje te Schoonderlo: ook is de klok van Schoonderlo herwaarts overgebragt; alles tot koste van de stadt. Deze kerk wordt tegenwoordig bedient door twee Predikanten, de welke daar op gezette tyden den Hervormden Godsdienst leeren. Ook zyn hier vier ouderlingen, vier diakonen, en drie kerkmeesters. In den beginne van de Hervorminge behoorde de kerk van Delfshaven onder de classis van Schielandt, maar wierdt kort na het midden der voorgaande eeuwe onder de classis van Delflandt gebragt. De stadt Delft geniet grote voordeelen van Delfshaven, maar moet ook de lasten, zo van de sluizen, als ander onderhoudt, dragen. Hertog Philips van Burgundië, grave van Hollandt, Zeelandt, enz. gaf die van Delft, vermits het toenemen van hunnen koophandel, in den jare 1451 de vryheit om hunne haven dertig roeden te mogen verwyden, en meer andere vryheden, als blykt uit den giftbrief, gegeven te Brussel den 3 July des gemelden jaars 1451, en by *Bleyswyk* (*pag.* 77 *enz.*) te vinden.

Omtrent eene eeuw na den aanvang van Delfshaven trof het zelve een zware ramp onder hertog Albert van Saxen, niet graaf, maar stedehouder of gouverneur van wegens den aartshertog Maximiliaan in de Nederlanden. Deze Albert uit den name van Maximiliaan den oorlog tegen de Vlamingen voerende, by welke zich Jonker Frans van Brederode met vele Hollandsche ballingen van de Hoeksche zyde gevoegt hadt, kwam deze Frans in den jare 1488 met eenige schepen voor Delfshaven, begaf zich daar aan landt, en nam met behendigheit de stadt Rotterdam in, alwaar hy groten buit maakte, en een setel van den oorlog stelde, doende die van Hollandt te water en te lande grote schade. Het meeste leedt wel Delfshaven, het welk in brandt wierdt gestoken, en, nevens eenige schepen, in de haven leggende, ten eenemale door de vlamme verteert. Doch de gelegenheit en nuttigheit dezer plaatse voor de stadt Delft maakte, dat ze wel haast weder wierdt opgebouwt, en in vorigen, ja beteren, staat gebragt. Vier en tachtig jaren daar na veroverde Maximiliaan graaf van Bossu de stadt Rotterdam voor den hertog van Alba, en rechtte daar weder een groten moordt aan, overviel vervolgens by nacht Delfshaven, door de Watergeuzen, nevens het huis te Spanje, en den Briel, in bezit genomen, en pleegde vele onmenschelyke wreedheden tegen de ingezetenen. Dit geschiedde in den nacht van den 20 April des voorgemelden jaars 1572. *Boxhornii Theatr. Urb. Holl. M. Vossii Annales. Junii Batav. P. Scriverius Holl. Kronyk. Hooft Nederl. Hist. VII boek. Bor VI. boek. D. van Bleyswyk Beschr. van Delft. Oudheden van Zuid-Hollandt pag.* 520 *enz.*

DELFT, in het Latyn *Delphi*, en *Delphium*, ook wel *Delfum*, eene der fraaiste steden van Nederlandt, in het Zuid-Westerdeel van Hollandt gelegen, is de hoofdstadt van de omleggende landstreek, Delflandt genoemt, en de derde in order en stem onder de achtien stemmende steden van Hollandt. Zy legt in eene vlakte, byna in het midden van Delflandt, een uur van 'sGravenhage, twee uuren van de steden Rotterdam, Schiedam en Vlaardingen, drie uuren van Leiden, en vier van Gouda.

De naam dezer stadt wordt door eenigen, en daar onder Bleyswyk, in zyne *Beschryving van Delft*, afgeleid van het woordt *delven*, dat is graven; gelyk het dan nog tegenwoordig in Zeelandt gebruikelyk is, dat men een watergracht *Delft* of *Dulve* noemt: zulks dat deze stadt ook, volgens het gemeene zeggen zo van oude als nieuwe schryvers, haren naam heeft gekregen van de gracht, door de stadt henen lopende, en nog hedendaags van wegens hare oudheit niet dan de *Oude-Delft* genoemt. Deze gracht, zegt men, is de zelve, de welke omtrent acht en veertig of vyftig jaren na de geboorte van Christus Domitius Corbulo, veldoverste der Romeinen, om zyn volk werk te geven, en om den Rhyn in de Maze te leiden, aldaar liet delven of graven, zynde naar hem *fossa Corbulonis*, dat is, *de gracht van Corbulo*, genoemt, en hier na op zyn artykel omstandiger beschreven. Men voegt daar by, dat Corbulo aan deze gracht eene sterkte of een wachttoren heeft doen bouwen, omtrent den welken met der tydt, onder de eerste graven van Hollandt, eenige huizen en hutten zyn gebouwt, de welke, van tydt tot tydt vermeerderende, eerst een gehucht, en daar na een geheel dorp hebben uitgemaakt, het welk den naam schynt aangenomen te hebben van de vliet, of oude gedolvene watergracht, als boven gezegt is, een *Delft* genoemt, door het dorp heen lopende. Doch dit laatste wordt door anderen, als te verre gezocht zynde, tegengesproken, als mede omdat het, volgens Alting (*Not. Germ. inf. Part. I, pag.* 48) en Adrianus Junius (*in Bat. in de beschryving van Delft*) strydt tegen het getuigenis der Hollandsche jaarboeken, die nergens melden, wanneer en door wiens last de bekende gracht, van Leiden door Delft naar Maasland-sluis toe lopende, gedolven is, schoon de opbouwing van de stadt Delft daar in gemeld wordt. Doch dit doedt, zegt de naauwkeurige Aantekenaar over de *Oudheden en Gestichten van Delft en Delflandt* (bladz. 47), niets tegen het gemeenste en waarschynlykste gevoelen, te weten, dat deze de bekende gracht van Corbulo is, en dat Delft aan die gracht is gesticht. Ook bewyst *Philippus Cluverius*, alle omstandigheden rypelyk overwegende, dit gevoelen met vele redenen, (*van de drie uitlopen en monden van den Rhyn bladz.* 110) welker voornaamste hier op uit komt: „Corbulo heeft, naar het verhaal van *Tacitus* (*Ann. l.* 11, *c.* 20) „ tusschen de Maas en den Rhyn eene gracht doen schieten van „ drie en twintig duizend passen, om de onveiligheden van de „ zee te beletten". Zo schryft ook *Dio Cassius* (*lib.* 60.), „ dat „ Corbulo van den Rhyn tot de Maas toe een gracht deedt schie- „ ten ter lengte van honderd en zeventig stadien, op dat beide „ die stromen, door het opzwellen van de zee te rug kerende, „ niet zouden overlopen". Geen eene gracht nu, dus vervolgt de geleerde Aantekenaar, zal men aantonen, daar alle die omstandigheden op passen; behalven de Vliet, die van Leiden op Delft, en van Delft op Maasland-sluis loopt. De lengte van die gracht komt op 170 stadien, of 23000 passen uit; de vliet is geschoten tusschen den Rhyn en de Maze; deze landstreek is digt by de zee gelegen; en het was ook allernoodzakelykst, de rivieren van het opzwellende stroom-en zeewater te ontlasten. Hoe gewigtig deze bewysredenen ook zyn, wordt dit gevoelen nochtans door vele geleerden en oudheitkundigen tegengesproken: om welke reden men zyn oordeel hier billyk opschort. Zommigen zyn wel van gedachten, dat het oude adelyke geslacht van *Delf*, reets overlang uitgestorven, den naam aan deze stadt gegeven heeft; doch daar van wordt meer gezegt dan bewezen: want men vindt van dit geslacht, volgens aanwyzinge van Simon van Leeuwen in zyn *Batavia illustrata* (fol. 191) geen ander gewag gemaakt dan in zekeren giftbrief van twee horden lands, door vrouwe Ada, Markgravinne van Brandenburg, aan de abdye van Rhynsburg in den jare 1205 gegeven, waar van, onder andere edelen, als getuigen waren *Diderik van Delf*, en des zelfs broeder. Zekerder is het, dat Delf van ouds, volgens de harde uitspråke van dien tydt, *Theolf* genoemt wierdt: want schoon in een brief van den keizer Arnulphus van den jare 989 staat *Theole*, zo meent Alting (*Not. Germ. inf. P.* II, *p.* 170) nochtans niet zonder reden, dat dit door onachtzaamheit van den uitschryver is toegekomen, zynde de *f* door hem verandert in een *e*.

Over de oudheit der stadt Delft is geen minder verschil onder de naspeurders van des lands oudheden dan over des zelfs benaminge. Dat de zelve gesticht is door den vermaarden Godefried van Lotharingen, gemeenlyk Govert met den bult genoemt, na dat hy, door toedoen van den ryken bisschop van Utrecht, Willem, den wettigen grave Dirkerik den V van Hollandt, nog zeer jong zynde, nevens des zelfs moeder Geertruid, en stiefvader, Robert de Vries, uit het landt hadt gejaagt, en zich daar van meester gemaakt, wordt by de oude Hollandsche geschiedenisschryvers voor eene zekere waarheit gehouden. *Heda* schryft het uitdrukkelyk; *Scriverius* heeft het in eene oude kronyk gevonden, de welke den naam voerde van *Rorarium Temporum*. De schryver van de grote kronyk van Nederlandt getuigt mede, dat het in eene oude kronyk te lezen staat. Het kronykje van *Veldenaar*, voor meer dan 250 jaren geschreven, zegt het zelve. Zo doedt ook het Goudsche kronykje, volgens het handschrift te Gouda gedrukt in den jare 1478, en door Petrus Scriverius, met den Toetsteen, te Amsterdam in den jare 1663 voor de twede maal in het licht gegeven. *Buchelius* heeft 'er dit tegen, dat *Beka* en *Melis Stoke* van dit stichten van Delft stil zwygen; en meent, dat 'er eerst door den gemelden hertog eene sterkte is opgeworpen, de welke met den tydt tot eene stadt is aangegroeit. Doch het verstrekt juist tot geen bewys om de waarheit eener zake in twyffel te trekken, dat de zelve niet van alle schryvers verhaalt of bevestigt wordt. Behalven de bovengemelde schryvers, beweerende, dat de stadt Delft door den gezegden hertog Govert gesticht is, wordt het zelve bevestigt door Johannes à Leidis in zyne kronyk, met deze woorden: „ Godevaart, hertog van Lotharingen, begerende nu „ ten eeuwigen dage met zyn toekomende geslacht geheel Hol- „ landt te bezitten, heeft gesticht de stadt Delft, met het kasteel, „ gevende haar stads rechten en privilegien: maar deze stadt is haast „ hier na grotelyks gewassen". Hadrianus Junius komt daar mede overeen, stellende deze zake buiten eenigen twyffel, en gebeurt omtrent den jare 1072.

Groter is het verschil, of Delft toen van nieuw is opgekomen, dan of 'er te voren al een dorp of gehucht, onder den naam van *Delft*, gestaan heeft. Een onbekend en nameloos kronyk-schryver, tydgenoot van keizer Karel den V, getuigt niet alleen, dat de voornoemde Govert de stadt Delft gesticht heeft; maar ook, dat zy eene volkplanting zou zyn van Brabanders; dat is, dat hy eenige Brabanders ontboden heeft, om de nieuwe stadt te bevolken. Maar waar dat hy zyn zeggen van daan heeft gehaalt meldt hy niet; en *Boxhorn* en *Bleyswyk*, die dit zyn getuigenis mede aanhalen, weten het ook niet te zeggen; en om die reden willen zy het niet voor-of tegenspreken. Het kon wel zyn, (men volgt hier de Inleiding van den Heere Aantekenaar voor de *Delflandsche Oudheden*) dat hertog Govert, die deze plaats tot zyne verzekering bouwde, of althans stads gewyze versterkte, en tot eene stadt maakte, tot zyne meerder zekerheit eenige Brabanders ontboden, en hier ter neder gezet heeft. Het is zeker, dat 'er al een Delft is geweest voor de aankomste van hertog Govert, dat is voor den jare 1072: want de grote kronyk van Hollandt zegt uitdrukkelyk, dat graaf Floris de I van Hollandt, de welke van den jare 1048 tot den jare 1062 heeft geregeert, *twee mansen by Delft, en nessens Delft over negen mansen aan de abdye van Egmondt vereerde*; ja, dat meer is, Delft is al bekend geweest onder Arnulphus, of Arnoud, den eersten en eenigsten van dien naam, en derden grave van Hollandt en Zeelandt, hebbende geregeert van den jare 988 tot den jare 993: want Leo, priester te Egmondt ten tyde van Johannes van Hillegom, abt van Egmondt, door Bleyswyk in zyne *Nareden* (*⁎* B. 2 enz.) aangehaalt, getuigt, dat graaf Arnout met zyne vrouwe Lutgardis aan het klooster van Egmondt geschonken heeft een landgoedt, of eenige tienden, *tusschen Delft en Schielandt*. Hier uit zou dan blyken, dat de naam van *Delft* reets voor den tydt van hertog Govert met den bult zy bekend geweest: maar of dit Delft juist een dorp, gelyk velen beweeren, dan of het maar een gehucht, of eene sterkte, of iets an-

anders, geweeſt is, daar van kunnen de ſchryvers, zonder nader bewys, geen zekerheit geven. Bleyswyk houdt het voor vaſt, dat het al een dorp was voor hertog Goverts tydt, om dat men niet vindt, dat de muren van Delft ooit uitgezet zyn, en het niet te denken is, dat men van den beginne eene zo grote ſtadt zou aanleggen, indien 'er geen goed getal van huizen geſtaan hadt, die binnen de nieuwe veſten en muren konden betrokken worden. Maar des niettegenſtaande is het eene zo wel als het andere, te weten of het een dorp was, of niet, vry onzeker; en het ſchynt zo zeker niet, dat de ſtadt van den beginne zo groot in haren omtrek zou zyn geweeſt als ze tegenwoordig is, en dat de ſtads muren nooit zouden uitgezet zyn. Immers in de grote Kronyk van Hollandt ſtaat, dat de ſtadt Delft vermeerdert en vergroot is door koning Willem. Nu is het zeker, dat vermeerderen en vergroten, of liever wyder uitzetten (*augere & ampliare*) beter paſt op het uitzetten van de muren en veſten, dan op het vermenigvuldigen van de huizen; en daarenboven is het laatſtgenoemde eigentlyk het werk van de ingezetenen zelf; en het uitzetten van de veſten en muren dat der vorſten, voor zo veel als zy 'er hunne toeſtemming toe geven. De oudſte ſchryvers, de welke het bouwen van de ſtadt Delft verhalen, voegen daar by, dat hertog Govert op den zelven tydt aldaar een ſterk en ſchoon kaſteel liet maken; maar waar dit kaſteel geſtaan heeft, is geen de minſte blyk van te vinden, en die 'er iets van zeggen willen, ſlaan 'er ſlechts al giſſende naar, en komen dan in hunne giſſingen nog niet overeen. Nog dient hier in 't voorbygaan gezegt, dat 'er, vaſt geſtelt zynde, dat Delft door hertog Govert geſticht is, nog verſchil is onder de ſchryvers omtrent den tydt van hare bouwinge. Eenigen zeggen, dat het zelve door hem gebouwt is voor zynen tocht tegen de Weſt-Vriezen, te weten in den jare 1071, in het welke hy Hollandt het eerſte maal heeft ingenomen: maar anderen zeggen, dat het geſchied is, na dat Godevaart dien oorlog gelukkig hadt uitgevoert, namentlyk in den jare 1075, in het welke, of het volgende jaar, hy gezegt wordt omgebragt te zyn. *Boxhorn* houdt het met de eerſte meninge, als zynde Delft alleen daarom door hem gebouwt, om daar by alle voorkomende gelegenheit eene zekere toevlucht te hebben, en wel met de meeſte waarſchynlykheit, om dat het laatſtgemelde jaar 1075, of 1076, als gezegt is, het jaar van de doodt van Godevaart is geweeſt, en het niet wel waarſchynlyk is, dat hy in dat eene jaar, of, ten hoogſten, in anderhalf jaren, Delft zou bemuurt, het kaſteel gebouwt, en daar nog wat gewoont hebben.

Wanneer nu de ſtadt Delft, om zo te ſpreken, haar volkomen beſlag hadt, en merkelyk toegenomen was, heeft graaf Willem de II, doorgaans koning Willem genoemt, haar in den jare 1246 met voortreffelyke burger-rechten en vrydommen begiftigt, de welke naderhandt door de volgende graven ten deele beveſtigt, en ten deele vermeerdert zyn. De giftbrief van den gezegden koning Willem was getekent des anderen daags na S. Tiburtyns-en Valeriaans-dag in den gemelden jare 1246; doch onder die voorwaarde, ,, dat hem de Delvenaars voor die gifte jaarlyks zouden betalen ,, veertig ponden Hollandſch: maar als hy kwam te trouwen, ,, of ridder zou geſlagen worden, of aan des keizers hof ontboden ,, wierdt, zouden zy hem geven twintig Hollandſche ponden; als ,, mede, wanneer zyn broeder, zuſter of dochter trouwde, vyf- ,, tien gelyke ponden, en hem ter heervaart dienen met veertig ,, mannen". Deze giftbrief is door hertog Philips van Burgundië nader beveſtigt voor Paaſchen des jaars 1448. Onder de andere voorrechten, door de graven van Hollandt aan die van Delft geſchonken, is een der voornaamſten dat aangaande de Brouweryen. Dat graaf Floris van de ſtedelingen van Delft geen meer gruitgeldt wilde afgevordert hebben dan de lieden, buiten de ſtadt wonende, daar voor betaalden, als blykt uit het Privilegie, door dien grave in den jare 1274 (van Leeuwen zegt 1270) gegeven, is een teken, dat de brouweryen te Delft al vroeg in zwang gegaan hebben. De zelve graaf Floris heeft zes jaren daar na, te weten in den jare 1280, ook den mudde-penning van het koorn aan de ſtadt geſchonken. Maar doordien den Hollanders van ouds niet geoorlooft was met ander hop hun bier te brouwen, dan het welke zy gekocht hadden van den grave, of de genen, de welke hy daar toe hadt aangeſtelt; zo heeft graaf Willem de IV in den jare 1340 aan de brouwers van Delft vergunt, dat zy hun bier zelf zouden mogen hoppen, of de hop zo wel van anderen, als die 'er de graaf toe geſtelt hadt, mogen kopen, alleen onder voorwaarde, dat zy voor het graaffelyk recht voor elke tien vaten bier den grave, en zynen nakomelingen, ten eeuwigen dage, zouden opbrengen twaalf penningen, of eenen ſtuiver Hollandſch. Deze vergunning bragt de ſtadt Delft groot voordeel toe, en hare bieren raakten daar door in zo grote achtinge, dat de zelve in grote menigte naar andere plaatſen van Zuid-en Noord-Hollandt, naar Zeelandt, Vrieſlandt, Over-Yſſel, Vlaanderen, en elders, verzonden wierden. Daar toe hielp mede grotelyks, dat gene ſteden van Hollandt en Zeelandt, volgens eene vergunninge van grave Willem den VI van den jare 1411, en van Maria van Burgundië, de Delffche bieren met hoger impoſten mogten belaſten dan hunne eigene bieren. *Door dit middel*, zegt Petrus Montanus in zyn Vervolg op Guicciardyns Beſchryving der Nederlanden (edit. 1612 in fol.) *is deze ſtadt ryk en machtig geworden boven hare gebuuren: want byna het derde deel der ſtadt waren brouweryen; zo dat de koopmanſchap van terwe, gerſt, mout, boekweit, haver, hoppe, hout, en alles, wat tot de brouweryen nodig is, hier ook meer bloeide dan in andere ſteden.... Het is eene couſtuyme onder haar, dat hare ſchuldenaars*, (dat is, de genen, die by hen geborgt hebben) *zo lange zy op hare ſchuldboeken ſtaan, gehouden zyn bier by haren Crediteur te halen, of anderszins ten vollen af te betalen, en daarenboven zou die brouwer, by den welken zy op nieuw zouden willen bier halen, voor de achterſtallen des eerſten brouwers moeten ſtaan; en door dit middel behoudt een ieder zyne oude calanten en neering, tot groot welvaren van de ganſche ſtadt.... Hier wierden verſcheide bieren gebrouwen, als: Delfs-Luiks, Delfs-Engelſch, Delffche Pharao, Delfs-Iſraël; de welke door de kracht van de mout en hoppe al te mets de hoofden van de huisluiden op hunne maaltyden doedt omkeren. Voor het gemene volk wordt dun biergebrouwen, genoemt Delffche Keuit.* enz. Daar wierden nog eenige andere bieren gebrouwen, als *Meuſelaar*, *Valle*, *Kuys*, enz. Doch dat het derde deel der ſtadt uit brouweryen zou beſtaan hebben, is waarſchynlyk wat vergroot, alzo de ſtadt dan naar allen ſchyn niet zeer groot zou geweeſt zyn; daar nochtans Delft, Delfshaven daar onder begrepen, nog in den jare 1515 de grootſte ſtadt, op Leiden na, van Hollandt was, als hebbende, volgens een oud Regiſter van het hartſteden-geldt van dien jare, 2733 huizen. Delft was dan door zyne vermaarde brouweryen in een zeer bloejenden ſtaat, en trok door die machtige neeringe een groten handel naar zich; en vele duizenden van menſchen, van de brouweryen afhangende, kwamen daar door aan werk en de koſt. Ook droeg de regeering der ſtadt, om het welwezen der zelve zo veel als het mogelyk was te bevorderen, goede zorge, dat de voorrechten der brouwers niet vermindert wierden; dat het water niet onzuiver wierdt gemaakt, enz. De burgers hier door dan in rykdom en goederen toenemende, wierdt de ſtadt ook door hen met fraaie huizen en koſtelyke gebouwen verciert.

Omtreet 250 jaren duurde deze voorſpoedt der brouw-neering binnen de ſtadt Delft, wanneer de zelve begon te verminderen en te verlopen, ten deele door de nadeelige verordeningen van keizer Karel den V, ten deele door den oorlog met Spanje, waar door het vervoeren der bieren belet en verhindert wierdt; ten deele ook door het verhuizen der brouwers, de welke te Dordrecht, te Haarlem, en allermeeſt te Breda, doch na het overgaan van die ſtadt aan de zyde des konings van Spanje in den jare 1625, te Rotterdam gingen wonen. Ten tyde van Bleyswyk, namentlyk voor omtrent zeſtig jaren, bloeiden 'er nog vele oude aanzienlyke familien binnen Delft, van brouwers afkomſtig zynde, de welke van hare inkomende renten leefden: waar omtrent de Hr. Jakob vander Does, van deze ſtadt geſproken hebbende, niet onaardig beſluit:

Wat dunkt u, Lezer, heeft dat volk niet wel gebrouwt?
Dat ſ' hare kaſſen zien voor Mout gepropt met Gout?

Bleyswyk telt zeven en zeſtig brouweryen op, de welke alleen zedert den jare 1600 tot zynen tydt toe afgebroken zyn, behalven vele andere, die voor den gemelden jare 1600 zyn vernietigt, en voor een gedeelte door hem worden opgetelt, zamen, met de voorgaande, een getal van meer dan honderd uitmakende, behalven de gene, daar hy geen kennis van heeft gekregen.

Behalven de brouweryen is Delft ook van ouds vermaard geweeſt van wegens de drapery, of het laken bereiden, zo dat het een gemeen ſpreekwoordt was, *Het is al Delffch puik*; en tot bewys, dat die manufacture daar van zeer oude tyden is geweeſt, verſtrekt, dat de inwoners dier ſtadt reets in de XIV eeuwe eenige voorrechten van de graven van Hollandt, tot begunſtiging van dien koophandel, hebben verkregen. Doch de Nederlanders daar omtrent in later tyden door de Engelſchen onderkropen, en de neering van de brouweryen, als boven gezegt is, binnen Delft mede verlopen zynde, hebben de inwoners dier ſtadt zich meer op het weven van zaaïen toegelegt, en ten dien einde de Vlamingen, de welke in den oorlog met Spanje van wegens den Godsdienſt uit hun landt waren gevlucht, en die zy, de regeering en meeſte inwoneren der ſtadt nog Roomſchgezind zynde, in den beginne buiten de ſtadt ſloten, ingenomen, om dat handwerk, nevens meer andere, daar door in groter bloei te brengen. Doch boven al munten uit de vermaarde Porcelyn-bakkeryen, de welke zedert te Delft zyn opgekomen, en zo groten opgang hebben gemaakt, dat de Delffche Porcelynen niet alleen door geheel Europa, maar zelf naar andere werelds-deelen verzonden worden. Der zelver getal was ten tyde van Bleyswyk reets tot acht en twintig aangegroeit.

Tot dus verre van de gelegenheit, den naam, den oorſprong, verder opbouwinge, oude voorrechten, en neeringe der ſtadt Delft geſproken hebbende, zal men nu eerſt der zelver geſchiedeniſſen nagaan, en aantekenen, wat de zelve van haar begin af, tot dezen tydt toe, al voor rampen heeft geleden; en vervolgens van haren tegenwoordigen ſtaat, hare gebouwen, wereldlyke en kerkelyke regeering, enz. gewag maken.

In den jare 1303, zegt *Voſſius*, hadden die van Delft, nevens die van Leiden, en andere Hollandſche ſteden, hunne poorten voor grave Guido van Namen geopent; maar binnen het jaar maakten zy dit weder goed, door 'er de Vlamingen weder uit te zetten, waar in die van Delft de eerſte waren. Zeer driftig toonden zich ook de Delvenaars ten tyde van de rampzalige partyſchappen tuſſchen de Hoekſchen en Kabeljauwſchen in het vervolgen der eerſtgenoemden, tegen Albert of Albrecht, eerſt, gedurende de krankzinnigheit van zynen broeder, hertog Willem, Ruwaart, en na des zelfs doodt graaf van Hollandt, Zeelandt, enz. opſtaande; het welk hen zeer kwalyk bekwam, alzo hy Delft in den jare 1359, na een beleg van tien weken, tot de overgave dwong, des zelfs poorten, muren en torens liet ſlechten, en de inwoners daarenboven eene boete van veertig duizend ſchilden deedt betalen. Hoe verkeerd eenige ſchryvers, als Boxhorn, en zelfs Bleyswyk, deze zake verhalende, de Hoekſchen en Kabeljauwſchen door mal-

malkander verwarren, dat is, tegen Kabeljauwsch Hoeksch, en tegen Hoeksch Kabeljauwsch zeggen, heeft de naauwkeurige Aantekenaar op de Delflandsche Oudheden in zyne Inleidinge (bladz. LIV enz.) duidelyk aangewezen. De Delvenaars, dus gekaltyd zynde, hebben die vlak door hunne trouwe diensten wel haast uitgewischt, en de gunst van grave Albrecht weder gewonnen; waar op zy door den zelven met vele heerlyke voorrechten zyn begiftigt; en voor eerst, gelyk de woorden van den hertog luiden, „ dat hy hen, ten opzichte van vele trouwe diensten, die „ zy aan hem en zyne voorzaten hadden bewezen, mitsgaders in „ het byzonder om de vereering van vier duizend guldens, (het „ welk in dien tydt al veel was) die zy hem by zyne huldiginge „ voor eene vrywillige gifte hadden geschonken, tot vergeldinge „ wilde verleenen de vryheit buiten de stadt van de Haagsche poort „ tot het Zieken of Leprozen-huis toe, en aan beide zyden van „ de twee wegen, twaalf roeden breed; van gelyken de vryheit „ buiten de Waterslootsche poort, van een en de zelve conditie „ en grootte". Daarenboven geeft hy den schout van Delft macht' *om ieder delinquant te apprehenderen twintig garden buiten de vryheit.* Deze giftbrief was getekent op den dag van Maria Boodschap den 25 Maart des jaars 1389. Ook gaf hen hertog Albrecht in het zelve jaar 1389, op den dag van Maria Geboorte, te weten op den 8 September, de vryheit om een haven te mogen schieten tusschen Overschie en de Maze, om alle waaren en koopmanschappen daar door te kunnen vervoeren, wederzyds de vaart veel voorrecht gevende, het welk de oorsponk en opkomst is geweest van DELFSHAVEN, (waar van hier voor) het welk zo veel wil zeggen als *de haven van Delft.* Zommige schryvers beweeren, dat de Delvenaars dit voorrecht verkregen hebben, om dat zy den grave in den oorlog tegen de oproerige Vriezen groten dienst gedaan, en de Engelschen, ter Hollandsche besoldinge staande, en van de Vriezen rondom bezet zynde, geweldigerhandt ontzet hadden: want alle de andere steden, om bystandt door den hertog verzocht zynde, weigerden zulks, zeggende, hun leven om der Engelschen wille niet te willen wagen; daar in het tegendeel die van Delft, het voorgaande vergetende, hem gewillig bysprongen. Doch doordien dit ontzet der Engelschen door de Delvenaars van de meeste en geloofwaardigste schryvers eerst in het jaar 1396 gestelt wordt voorgevallen te zyn, en deze vergunning door hertog Albrecht, als boven gezegt is, aan hen in den jare 1389 is gedaan, zo schynen die schryvers een misslag begaan te hebben. Voorts wierdt hen door hertog Albrecht vergunt om hunne poorten weder te mogen opbouwen en te sluiten, en hunne vesten te diepen: doch alzo daar by geen gewag wordt gemaakt van de muren weder op te halen, en de zelve met torens, en andere werken, te versterken, is den Delvenaren het zelve toegestaan in den jare 1448 door hertog Philips van Burgundië, als blykt uit den brief, door hem in de maandt van April des gemelden jaars te Brussel gegeven. *Vossius* zegt, dat vrouw Jakoba reets in den jare 1418 de wallen van Delft, nevens die van Gouda en Schoonhoven, hadt doen herstellen.

Men moet hier niet stilzwygende voorbygaan, dat de visschery in de Schie, de welke den Delvenaren door den meergemelden hertog Albrecht was toegestaan, hen omtrent de Ketel betwist wierdt door Philip van Wassenaar, heer van de Ketel; maar dat hy hen de zelve, deswegen door hen voldaan zynde, by oopen brieve, gegegen op H. Kruis-avondt in den jare 1410, heeft toegestaan. Ook verdient zyne opmerking, dat deze hertog Jan in den jare 1424 aan de stadt Delft de vryheit heeft verleent, dat de genen, die wederzyds langs de Schie binnen de veertig roeden wonen, van de stadt af, tot de Maas toe, poorters recht zouden hebben. Dit is te aanmerkelyker, om dat de Delvenaars de bevestiging van deze vryheit in den jare 1451 wederom verzocht en verkregen hebben van hertog Philips. Men zou denken, dat het voordeeliger voor de stadt was, en tot beter bevolkinge van de zelve zou strekken, dat de buitenlieden zo eene vryheit niet hadden: ook heeft het de stads overheit naderhandt zo begrepen, en dat voorrecht, of die vergunning, van zelfs laten vervallen. De Hr. Aantekenaar is daar omtrent van gedachten, dat de Delvenaars, ziende hunne stadt zodanig groejen en bloejen, en bemerkende, dat de zelve langs den haven, en door de gemeenschap met de Maas, als een groten toevloedt van rykdom en welvaren kreeg, en nog groter te verwachten hadt, en daar by, zo zy meenden, niet te vrezen hebbende, dat de inwoners in eene zo welvarende stadt verminderen zouden, als eene aaneen-schakeling van huizen hebben willen maken tusschen Delft en de haven; en dat zy waarschynlyk gehoopt hebben, dat vele heeren en renteniers, op het buiten-leven gezet, en door de aangenaamheit der plaatse, en het vermakelyk gezicht der voorby varende schepen aangelokt, en daar by door die vryheden aangemoedigt, als om strydt trachten zouden eene woonplaats aan de Schie te verkrygen.

Men keert, na dezen kleinen uitstap, weder to rug tot de eigentlyke geschiedenissen der stadt Delft. Een grote ramp trof die stadt in den jare 1536 door een zwaren brandt, de welke onvoorziens op den 3/13 May ontstont. De zelve nam zodanig overhandt, dat het grootste gedeelte der stadt in korten tydt daar door in de assche wierdt gelegt. Het getal der verbrande huizen wierdt op 2309 begroot. Beide de Parochiekerken, met meer andere kerken en kloosters, het Raadhuis, met alle schriften en papieren, daar in berustende, wierden mede door de vlamme verteert. Naauwlyks bleven 'er drie honderd huizen, meest van de slechtste, staan: ook raakten 'er vele menschen by om het leven. Eene gedenkwaardige zaak gebeurde in dien brandt, door *Pieter Opmeer* (*Opus Chronograph. orbi. univ. p.* 782) en meer andere schryvers verhaalt. Namentlyk een oijevaar, te vergeefsch arbeidende om zyne jongen, die nog niet vliegen konden, en boven op het Gemeene-Lands-huis (anderen zeggen op het huis van den schout Johan de Hutter) nestelden, uit den brandt te redden, smeet zich zelf met uitgespreide vleugelen mede in het vuur, als willende zyne jongen niet overleven. *Cornelius Musius* en *Hadrianus Junius* hebben ter geheugenisse van deze zake ieder een fraai gedicht gemaakt. *Bleyswyk* merkt het als een groten misslag der toenmalige regeerders van Delft aan, dat, de stadt op zo weinige, en wel, als reets gezegt is, de slechtste, huizen na afgebrand zynde, men by die gelegenheit de zelve niet heeft overgebragt en herbouwt aan de haven omtrent de rivier de Maze. Hy geeft de schuldt daar van meest aan de geschorene kruinen, of geestelyken, de welke het gene van hunne prachtige gebouwen, als kerken en kloosters, en der zelver torens, was overgebleven, niet wilden laten varen: ook heeft men de wallen en grachten ontzien, en door deze dingen het toekomende welvaren der stadt verwaarloost. Delft, door dezen schrikkelyken brandt zo gehavent, is echter na den zelven als een Phenix uit zyne assche veel aanzienlyker weder verrezen, waar toe keizer Karel de V, als graaf van Hollandt, haar de behulpzame handt heeft geboden, en haar vele vryheden verleent, waar onder is de jurisdictie der stadt Delft aangaande de Verlaten op den Leidschen Dam, waar van eerst naderhandt, te weten in den jare 1578, een contract is gemaakt tusschen de burgermeesteren dier stadt en de hoog-heemraden van Delflandt.

Wanneer de beroertens in Nederlandt en de oorlog tegen Spanje een begin namen, hieldt zich de stadt Delft een geruimen tydt stil; en schoon zy al zo zeer als eenige stadt van Nederlandt naar de vryheit haakte, wilde zy echter in het oopenbaar zich tegen de Spanjaarden niet aankanten, voor dat het eenigzins bleek, hoe dat het met de genen zou aflopen, die 'er reets ingewikkelt waren. Wanneer nu de zaken der vereenigde Provincien op een beter voet geraakten, en die der Spanjaarden verachterden, sloeg deze stadt ook de handt aan werk, en begaf zich mede in de Unië. Doch het was in het byzonder eene grote droefheit voor deze stadt, dat de grote hersteller der vaderlandsche vryheit, Willem van Nassau, prins van Oranje, binnen hare muren, daar hy zyne residentie hieldt, op den 10 July des jaars 1584 door Balthazar Gerarts moorddadig wierdt omgebragt.

Een vreesselyken slag gevoelde Delft in den jare 1654 door het springen van het pulver-of buskruid-magazyn. Het zelve stondt buiten het oog van de menschen in het Noord-Westen van Delft, maar evenwel binnen de stadt, en was op dien tydt voorzien met omtrent tusschen de tachtig en negentig duizend ponden buskruidt. Die rampzalige slag geschiedde op maandag den 12 October des gemelden jaars 1654. Hoe het eigentlyk is bygekomen, weet men niet. *Montanus* zegt, dat Soetens, de commis van het magazyn, des voormiddags omtrent tien uuren met een lantaarn naar den kruidtoren ging om eenig buskruidt te halen; en eene halve uur daar na vloog de toren, met al het gene 'er in was, in de lucht, met zulk een afgryselyk gedruis en geweldt, als of hemel en aarde verging. Het geluidt daar van wierdt gehoort tot op de Helder, en op het eilandt Texel, aan de Noordzee, en eenige provincien buiten Hollandt. Vele huizen in 's Gravenhage waren door den slag hunne glazen kwyd geraakt. De kruidtoren was ten eenemale weg, met zyne fondamenten; in plaats van eene hoogte zag men eene laagte, en in plaats van een toren een poel vol water, gepeilt op 15 of 16 voeten diep. Van de twee nabygelegene Doelens zag men niet dan eenige dikke stompen van bomen, tot den grondt toe afgeslagen, en eenige honderd roeden in het rondt was alles tot den grondt toe verwoest. Het getal der huizen, die ten eenemale omgekeert waren, wierdt begroot verre over de twee honderd, waar van men niet anders zag dan eenige stukken van het muurwerk, gebrokene balken, hopen stenen en puin. Behalven de zelve waren over de drie honderd huizen van hunne daken en glazen ontbloot, en voorts was 'er geen een huis in de stadt, dat niet eenige schade geleden hadt, zo van buiten, als van binnen aan het huisraat, door het daveren van den slag. Aan het stadhuis waren meest alle de glazen uitgevallen. Beide de kerken waren zodanig gestelt, dat zy onbruikbaar waren, om 'er den Godsdienst in te plegen. Alle de andere Godshuizen, waar onder ook het Leprozenhuis, buiten de stadt staande, en andere oopenbare gebouwen, hadden mede, het een meer, het ander minder, schade geleden. Wat de doden en gekwetsten belangt, men heeft der zelver getal nooit te recht geweten. Men rekent, dat verwonderlyk zou zyn, dat 'er niet meer dan vier en vyftig menschen straks dood zyn gebleven: maar mede optellende de genen, die naderhandt door het instorten der muren omkwamen, nevens de genen, die, gekwetst geweest zynde, kort daar na overleden zyn, wordt het getal op omtrent vier honderd begroot. Eenige wonderlyke gevallen zyn 'er by deze schielyke en al vernielende overrompeling gebeurt. Hoe grote schade ook in de Nieuwe kerke geschied was, hadt de heerlyke graftombe van prins Willem den I van Oranje echter niet het minste geleden. Een man van vyf en zeventig jaren, hebbende meer dan vier uuren lang onder een ingestort huis gelegen, wierdt gered en by het leven behouden. Een ander oud man van tachtig jaren, zynde zes en dertig uuren lang onder de puinhopen begraven geweest, wierdt 'er in volle gezondheit uit gehaalt. Zelfs zyn 'er eenige na twee maal vier en twintig uuren levendig uit getrokken; ja eene vrouw, die vier dagen onder een ingevallen huis hadt gelegen, wierdt nog onbeschadigt gevonden. Zommige, daar men in het eerst niet kon bykomen, en die al onder de doden waren gerekent, zyn 'er evenwel nog levendig uit gehaalt. Een meisje van een jaar en omtrent drie maanden hadt omtrent vier en twintig uuren in haar kakstoeltje onder de puinhopen gezeten, zynde door een balk, die over en boven het stoeltje dwars heen geschoten was, voor de in-

instortende stenen en solderingen bewaart. Toen men het zelve naderde, gaf het een vriendelyken lach, zynde aan het eene handeken maar een weinig bezeert, en hebbende by zich een appeltje in het ander behouden. Twee kinderen in eene wieg, en van eene dragt, vondt men onbezeerd en al lagchende: doch de moeder was, daar by gezeten hebbende, verplettert. De vermaarde kunstschilder Fabricius wierdt voor zyn schilders-ezel dood gevonden, nevens den gene, dien hy uitschilderde. Na het springen van den kruidtoren zyn nog verscheide kykers, en anderen, van of onder de bouwvallige muren in het nederstorten verplettert. Sommigen, op de wallen staande, wierden, toen de slag geschiedde, in de hoogte opgeheven, maar bleven in het leven, doch met verkneusde en verwrongene leden. Na den slag zag men een gruwelyken rook, damp en stof opgaan, het welk eene grote duisternis in de lucht gaf, en des avonds kwam 'er een stormwindt op, die voorts alles omver rukte, het welk niet vast stondt. De meeste schade aan menschen geschiedde in een klein kinderschool. Na dat men een weinig bedaart was, wierdt 'er eene collecte gedaan door de geheele stadt ten voordeele van de beschadigde behoeftigen, in welke door velen uit Christelyke medogendheit grote mildadigheit is betoont. Eenige gedeputeerden van de gecommitteerde Raden kwamen uit den naam van den Staat het rouwbeklag doen aan de burgermeesteren der stadt wegens de schade, die de stadt door dien ongelukkigen slag van des lands magazyn geleden hadt; ook wierdt kort daar na door de heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt een onderstandt bewilligt van honderd duizend guldens, om door de burgermeesteren van Delft naar mate uitgedeelt te worden aan de burgeren, die hunne huizen wederom wilden herbouwen.

Wanneer Lodewyk de XIV, koning van Vrankryk, in den jare 1672 den Vereenigden Staat met eene geweldige macht plotzelyk op het lyf viel, geheel Twent, vele plaatsen in Over-Yssel, en andere provincien in de eerste ontsteltenisse vermeesterde, en vervolgens tot in Hollandt doordrong, niet zonder kwaad vermoeden by eenigen, dat 'er iets anders onder schuilde, het welk in verscheide steden grote opschuddingen veroorzaakte, alzo het gemeen overal begeerde, dat prins Willem de III tot de stadhouderlyke waardigheit zou verheven worden, hadt Delft mede daar zyn deel van, door de beroerte, die de boeren van Maaslandt, het zy uit eigene beweginge, of anders, verwekten, gelyk men nu zal verhalen. Namentlyk, den 29 Juny des jaars 1672, des namiddags, verspreidde zich een gemeen geroep door Maasland-sluis, en door het geheele omleggende landt, als een algemeene opontbodt, dat alle, die het met het landt en zyne Hoogheit den prins van Oranje wel meenden, des morgens met het aanbreken van den dag, in volle wapenrustinge, zouden voor den dag komen, om een korten tocht te doen ten dienste van het landt, het welk de visschers en boeren zo aanmoedigde, dat zy den 30 Juny te vier uuren alle byeen vergaderden, en gezamentlyk, omtrent acht honderd mannen sterk, nevens meer dan honderd burgers, uit deze en gene stadt vrywillig daar by gekomen, regt op Delft aan trokken, daar zy te half negen aankwamen, en zich voorts van eene poort meester maakten, alle de andere poorten en water-bomen sloten, de schuiten ophielden, en het stadhuis rondom bezetten. Daar dwongen zy den Magistraat genoegzaam eene schriftelyke belofte af, dat zy den prins van Oranje tot stadhouder zouden verkiezen, en het Eeuwige Edict vernietigen; het welk in den daar op volgenden nacht ook geschiedde, ontslaande de Magistraat de een den ander van den eedt, dien zy op het Eeuwige Edict gedaan hadden, en zendende den volgenden morgen, zynde de 1 Julius, gecommitteerden aan den prins, om hem mede van den eedt, op het zelve Edict gedaan, te ontslaan. De boeren dus van de regeeringe van Delft te vrede gestelt zynde, besloten ook naar den Haag te gaan, en aldaar mede werkstellig te maken het gene hen te Delft zo wel gelukt was. Maar die van 's Gravenhage, van dit besluit der boeren reets kennisse gekregen hebbende, waren in de voorbaat, en zonden twee gecommitteerden, die op den gezegden 1 July des morgens by de boeren kwamen, en hen bekend maakten, dat de prins door een eenparig besluit der heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt was gestelt in alle de hoog-en waardigheden van zyne hooglofselyke voorouderen (hoewel dit eerst twee dagen daar na, te weten op den 3 July, geschiedde) het welk de boeren zodanig verheugde, dat zy, tot een teken van blydschap, verscheide musketschoten deden, en gerust weder naar huis trokken, van hun besluit afstaande, om den Haag, Leiden, Haarlem en Gouda mede te dwingen tot het gene Delft hadt beloofd, en reets ten deele werkstellig gemaakt.

Eene diergelyke opschudding ontstondt te Delft ruim een maandt daar na, verwekt door de burgers zelf tegen den Magistraat der stadt: want hebbende al eenige dagen tegen den zelven gemord, op achterdocht en vreze van kwaad beleidt, wierden zy op den 19 Augustus recht gaande gemaakt, om dat 'er een goed getal van oorlogswapenen gebragt wierden in twee herbergen by de Rotterdamsche poort, waar van zy naar hunnen zin het rechte bescheidt niet konden bekomen; weshalven de burger-ronde op zich nam onderzoek daar naar te doen. De zelve vroeg dan aan die herbergiers, door wien, en ten welken einde, die wapenen in hunne huizen gebragt waren, daar men des lands magazyn in de stadt hadt, en het gebruikelyk was, de wapenen in het zelve, en nergens anders, in zulk een overvloedt te brengen. Doch alzo zy hier op scherp en spytig wierden bejegent, wierden zy te begeriger om te weten, wat van de zake was. De burgers begaven zich derhalven terstondt naar het huis van vander Cys, opziender van het ammunitie-huis, van wien zy de redenen wilden weten, waarom in de huizen van byzondere personen zo vele wapenen gebragt wierden, onder welke vele musketten met twee, of drie kogels geladen, en de bandeliers met maten vol kruidt voorzien waren; en dewyl zy daar op geen voldoenend antwoordt ontfingen, gingen zy weder naar de twee voorgemelde herbergen, wordende van zo eene menigte van volk gevolgt, dat die herbergiers hunne deuren en vensters sloten, menende toen van allen overlast bevryd te zyn: maar ziende, dat met het getal der burgeren te gelyk hun misnoegen aanwiesch, waren die van eene dezer herbergen zo stout en onvoorzichtig, dat zy uit de bovenvensters met stenen onder de burgers wierpen. Dit hielp de zelve ten eenemale aan het gaan; de glazen van de herberg wierden ingesmeten; en men zou de deuren oopen gebroken, en het huis geplundert hebben, indien eenigen zulks niet voor dit maal voorzichtiglyk belet hadden. De burgers namen daar op voor, het huis van achteren te bezetten; maar terwyl zy derwaarts liepen, wierden 'er eenigen in der yl van voren ingelaten met musketten en pistolen, om het huis te helpen beschermen, de welke op de aandringende burgers van achteren schoten, wordende een in het hoofdt, en een ander in de krop geschoten. Dit veroorzaakte, dat de burgers te verwoeder op het huis aanvielen, deuren en vensters oopen kregen, met grote ongestuimigheit in het huis drongen, en het zelve uitplunderden, willende met eenen weten, door wien last was gegeven om met scherp te schieten; en alzo de kapitein Graswinkel genoemt wierdt, liepen eenigen mede naar des zelfs huis, om het zelve te plunderen. Van dien tydt af nam het morren van de gemeene schuttery zodanig toe, dat vier compagnien burgers, omtrent acht honderd mannen sterk, den 30 Augustus op de Doelen zamenkwamen, en zeven artykelen met een verzoekschrift of requeft op het papier bragten, waar mede zy eenige personen aan den prins afzonden, daar in verzoekende, dat de Magistraat der stadt afstandt van de regeering zou doen, tot dat zyn Hoogheit daar nader in voorzien zou hebben. De burgermeesteren en regeerders der stadt van den prins door een copy van den inhoudt van dit verzoekschrift onderrecht zynde, wierdt door hen ten eersten eenpariglyk besloten, zich van de regeeringe, om rust en vrede te genieten, te ontslaan, verzoekende voorts zyne Hoogheit omtrent de bestellinge van de regeeringe, als mede van de penfionaris-en secretaris-ampten, enz. het zo te schikken, als het zyn Hoogheit voor de rust en ten dienste der stadt bevinden zou oorbaar te zyn, enz. Zy waren tot het nemen van zo een besluit te meer bewogen door het lezen en onderzoeken van zekere brieven, die de boeren in het Veen aan alle de dorp-kerken geplakt hadden, waar by de zelve bekend maakten, dat zy reets in een groot getal met malkander verbonden waren om de stadt Delft twee of drie dagen daar na te komen bezoeken, en de veranderingin de regeeringe, zo die dan nog niet mogt geschied zyn, met kracht uit te werken, nodigende voorts alle de andere boeren daar omtrent tot dien optocht, met bedreiginge, dat zy in het wederkeren de huizen van alle die genen zouden plunderen, die niet waren mede gegaan. De prins, het besluit en de bedenkingen der heeren van Delft, met deze en andere dingen, overwogen hebbende, vondt goed, den Magistraat van Delft, hebbende zich zelf dus reets van hunne ampten ontdaan, daar van nader te ontslaan, en in der zelver plaats zodanige heeren aan te stellen, als by de Resolutie van zyn Hoogheit dien aangaande van den 10 September des jaars 1672 te vinden zyn. (Zie deze Resolutie, nevens het verzoekschrift der burgerye, met het antwoordt en de bedenkingen daar op, by Valkenier, in zyn *Verward Europa* achteraan onder *N.* 66.)

De geschiedenissen der stadt Delft verhaalt hebbende, en tot de optelling van der zelver kerken en oopenbare gebouwen overgaande, zal men vooraf de kloosters, kapellen en conventen opnoemen, die daar van ouds in de Roomsche tyden geweest zyn, als:

Het klooster der *Minne-* of *Minderbroederen*, in den jare 1572 afgebroken, is in een wekelyksche beeste-markt verandert, en wordt nog tegenwoordig door de wandeling het Broer-huis genoemt.

Het klooster of Convent der *Cellebroeders*, anders *Alexianen*, was in de straat, de welke van de eerstgemelde benaminge den naam van de *Cellebroers-steeg* behouden heeft, zynde het klooster met de kapelle, en al het overige, na de hervorminge in burger huizen en tuinen verandert.

Het klooster of Convent der Hieronymianen, of van de *broeders* of *klerken van het gemeene leven*, heeft schuins over de Nieuwstraat, wat Zuidelyker op, gestaan. Zy wierden ook *Collatie-broeders* en *broeders van goeden wille* genoemt, en waren allereerst te Deventer door Gerrit de Groot ingestelt. Doch om dat hun insteller op de rol der Sinten niet opgeschreven was, hebben zy S. Hieronymus tot Patroon aangenomen, en daarom den naam van Hieronymianen behouden; gelyk hun Convent *Hieronymus-dal* wierdt genoemt. De plaats, daar dit klooster gestaan heeft, is mede na het verdryven der monniken met fraaie woonhuizen betimmert.

Het nonnen-klooster van *S. Ursula*, of *van de elf duizend maagden*, is zedert den jare 1596, met al het gene daar toe behoorde, gesloopt, en ten behoeve der Vlaamsche neêringen in verscheide huisjes verdeelt.

Het *Klarissen-klooster* heeft aan de paardemarkt gestaan, en is zedert de hervorminge ten deele in een pakhuis van salpeter, en van het gene verder tot het maken van buskruidt vereischt wordt, als mede van andere oorlogs-gereedschappen, verandert.

Het *S. Annaas-klooster*, met een kerkje daar aan, heeft op de Nobelstraat, digt aan den hoek van de S. Annestraat, gestaan. Uit een kaart van de stadt Delft, na den brandt in den jare 1536 uitgegeven, blykt, dat dit klooster onbeschadigt is gebleven, een

zeer heerlyk gebouw is geweest, en eene zeer grote en lange kapelle heeft gehad. Naderhandt is het gansche getimmer afgebroken, en alles in huizen en tuinen verandert.

Het *S. Agnes-klooster*, met een kapel, was op de Zusterslaan, zynde een gedeelte van de Gasthuislaan, getimmert, niet verre van de Oostpoort. Het is ook in woonhuizen verandert, en met een dwarsstraat van malkander gescheiden. Eenige jaren herwaarts wordt het niet anders genoemt dan het *Spierings-klooster*.

Het *S. Agathaas-of S. Aagten-klooster*, met hare kerk, was gelegen regt over Hippolitus-of de Oude kerk, en een zeer prachtig gebouw. Het klooster is ten deele in een Zaal-hal, ten deele in een Charitaat-huis, verandert, en een goed gedeelte tot burgerhuizen vertimmert. De kerk is aan de Fransche hervormde gemeente, om 'er haren Godsdienst in te plegen, ingeruimt.

Het *S. Barbaraas-klooster* was mede een zeer groot en treffelyk gebouw, en heeft op de Oude Delft gestaan. Het zelve is het tegenwoordige Weeshuis.

Het *grote Begynhof* is gelegen op de Oude Delft, naar het Noord-einde toe, en nog in wezen, en pleeg meest van klopjes of immers Roomschgezinden, bewoont te worden. De kerk is over langen tydt weggeraakt.

Het *Oude* of *Falie-Begynhof* heeft gestaan op de Zuidzyde van het Rietveldt, en is thans rondom met woonhuizen bezet.

Het *Maria-Magdalenaas-klooster* was op de Verwersdyk ter plaatse, daar nu de Nieuwe Doelen staat.

Buiten Delft, digt by de stadt, op den weg naar Rotterdam, was de vermaarde abdy van juffrouwen, *Koningsveldt* genoemt, waar van op zyn artykel in het brede zal gesproken worden, als mede het klooster *Sion*, waar van ook een afzonderlyk artykel zal volgen. Ook was buiten de stadt, aan der zelver Westzyde, een *Carthuizer-klooster*, een weinig verder dan de voorgemelde abdy van de stadt gelegen, het welk ten tyde van den hertog van Alba, met des zelfs kerke, tot den grondt toe is afgebroken, en thans niet dan eene boerewoning.

Onder de oude kapellen der stadt Delft zyn:

De *S. Kornelis-kapel*, de welke stondt op de Buiten-waterfloot, of de Gaach, omtrent de twede brug aan de Zuidzyde. Zy wierdt door den groten brandt in den jare 1536 mede vernielt, en schynt niet weder opgebouwt te zyn. De plaats is geheel met huizen betimmert.

De *S. Joris-kapel* was gelegen aan het S. Joris-gasthuis. Zy is naderhandt in een Dolhuis verandert.

De *S. Anthonis-kapel* aan de haven, en de Gasthuis-kapel, waar van hier na.

Het *H. Geest Zuster-huis*, hebbende op de Oostzyde van de Oude Delft, even voorby de Nieuwstraat, Zuidwaarts op, gestaan.

Eer men van de oude gebouwen der stadt afscheidt, dient men nog met een woordt of twee van der zelver oude stad-of raadhuis te spreken. Het is zeker, dat Delft, tot een stadt gemaakt zynde, ook straks eene vergaderplaats heeft gehad voor de bestierders van het gemeenebest: doch waar dat gebouw allereerst gestaan heeft, is, gelyk van meer andere steden, onzeker. Velen zyn van gevoelen, dat het zelve op den Noord-Westen hoek van de Choorstraat heeft gestaan: doch *Bleyswyk* is van gedachten, dat het van alle tyden op het marktveldt, dat is op de zelve plaats, daar het tegenwoordige stadhuis is, als in het midden der stadt zynde, gestaan heeft, het welk hy meent dat uit zekere oude keuren, door hem bygebragt, oogenschynlyk blykt.

Het tweede Raadhuis dezer stadt was een vry groot gebouw, naar de oude wyze, aan de Westzyde van het marktveldt, hebbende zynen opgang aan de Noordzyde, en zynde voorzien met een hogen toren, en in den zelven met een fraai klokkenspel. Dit stadhuis is den 4 Februarius des jaars 1618 door een vellen brandt, in het midden van den nacht in de Weeskamer aangegaan, genoegzaam ten eenemale in de assche gelegt, zynde alleen de toren, met des zelfs uitnemend klokkenspel, met grote moeite behouden.

Naauwlyks was dit oude gebouw door de vlamme ter neder gelegt, of men liet zyne gedachten gaan om wederom een nieuw op de zelve plaats, en aan den overgebleven toren, van den grondt af veel heerlyker op te rechten; gelyk dan geschied is, hebbende het stadhuis van Delft, eer het onvergelykelyke en trotsche gebouw van Amsterdam, een wonder der wereldt, zyn hoofdt opstak, de eere gehad van het beste van Hollandt te wezen. Het geheele gebouw is breed omtrent 84, en diep 90 voeten, en van onder tot boven rondom in zyn vierkant van hartsteen of witten arduin. De opgang is, aan de Oostzyde, in het midden met een cierlyk boogswyze overdekt portaal, van buiten het gebouw voor uit stekende, aan wederzyden op te gaan met vyf brede trappen. Het gebouw is voltooit in den jare 1620, en onder anderen in den jare 1662 zo van buiten als van binnen veel verbetert en vernieuwt.

Behalven dit fraaie Stadhuis hebben de Heeren van Delft nog een klein en bekwaam stadhuis tot hunnen dienst op den Haven, daar zy op rechtdagen, en zo dikwils als zy 'er iets te doen hebben, hun vertrek kunnen nemen.

Van het stadhuis tot de tegenwoordige kerkelyke gebouwen overgaande, ontmoet men eerst de Oude Kerk, eertyds de *S. Hippolytus-kerk* genoemt, om dat zy in de Roomsche tyden, nevens den Zaligmaker Christus, dien heilige was toegewyd, en de eerste der twee Parochiekerken. De zelve is zo oud, dat haar eerste begin naauwlyks nagespeurt kan worden. De onderste stenen, die uitnemend hard en stevig zyn, doen de liefhebbers gissen, dat 'er eerst een wachttoren heeft gestaan. De kerk zelf, en des zelfs toren, zyn nog aanzienlyker door het ouwerwetsche maaksel van haar gebouw dan door hare fraaiheit. Rondom den toren staan vier kleine torentjes, het welk men zegt te beduiden, dat zo eene kerk van ouds gezag over eenige minder kerken heeft gehad. De toren is voorzien met grote klokken, welker grootste gezegt wordt achtien duizend ponden te wegen, en dat haar galm of geluidt over de Maze, drie mylen verre, kan gehoort worden. In deze kerke zyn in vorige tyden verscheide kapellen en vikaryen geweest, ten deele door *Bleyswyk*, en ten deele in de *Oudheden en gestichten van Delft*, opgetelt. In de zelve zyn, behalven verscheide andere fraaie grafsteden, de heerlyke graftomben van den Admiraal Pieter Heyn; van Elisabeth van Marnix, dochter van Philippus van Marnix, heer van S. Aldegonde, en huisvrouw van den kolonel Karel Morgan; van den Admiraal Maarten Harpertsz. Tromp, en van den jonkheer Arend van Duvenvoorde. Men zal, om in dit artykel niet al te wydlopig te zyn, de beschryving van de merkwaardigste achter de artykels, in welke van dezer personadien levens wordt gesproken, laten volgen.

De Nieuwe Kerk, staande op of tegen de grote maarkt, is de tweede hoofd-kerk van Delft, en eertyds toegewyd geweest aan S. Ursula, waar van zy haren naam hadt. Zy is in den jare 1381, doch in den beginne maar van hout, opgetimmert, en heeft mede vele kapellen en vikaryen gehad. Deze kerk heeft een zeer fraaien en hogen toren, naar welken die van Rheenen den hunnen, hoewel in kleiner gestalte, hebben laten maken, zeer zware klokken, en een schoon uurwerk en heerlyk byerspel, het welk gansch geen gemeenschap heeft met het voorgemelde uurwerk, maar door de handen en voeten van den meester geschiedt, en op het oude stadhuis heeft gehangen, maar na den bovengemelden brandt, na ongemeene verbetering, in dezen toren is overgebragt. In deze kerke is het vermaarde graf-gebouw der Prinssen van Oranje, waar van hier na, op het artykel van Willem den I, prins van Oranje, de beschryving volgen zal.

De Oude Gasthuis-Kerk of Kapel, staande op de korenmarkt, schynt gesticht te zyn in den jare 1263.

De S. Anthonis-Kapel staat op Delfshaven. Zie hier van op zyn artykel.

De Fransche Kerk, eertyds de *S. Agathen-kapel*, is zedert 'er de Fransche Hervormden hunnen Godsdienst in hebben gepleegt, vergroot, en legt daar in begraven Don Emanuel, prins van Portugal, binnen deze stadt den 24 February des jaars 1600 geboren, zoon van Don Emanuel, prins van Portugal, en van Emilia van Nassau, princesse van Oranje. Deze kerk wordt door twee Predikanten bedient.

De Luthersche Kerk staat aan de Verwersdyk, op den hoek van de Vander Masten-straat, en heeft van buiten aan de Westzyde twee gevels, aan de Noordzyde een gladden muur, zynde aan de Oost-en Zuidzyde gebouwt aan de omleggende huizen.

De Remonstranten-of Arminianen-Kerk, een klein langwerpig-vierkant gebouw in de Wynstraat, binnenwaarts tusschen de huizen in gelegen.

De eerste Mennoniten-Kerk, genaamt der *Waterlanders*, is gelegen in de Trechter-of Huiter-steeg, van alle kanten tusschen de huizen in, hebbende aan de Noordzyde haren ingang met een poort.

De tweede Mennoniten-Kerk, genaamt der *Vlamingen*, heeft alleen een groot vierkant vertrek, gelegen tusschen de Volders-gracht en de Vlouwe, aan weerzyden met een poort uitkomende.

Van de oopenbare kerkelyke gebouwen, zo der Hervormden, als die van andere gezindheden, dus kortelyk gesproken hebbende, zal men de overige Gods-en Armen-huizen gaan optellen, zonder zich, als overtollig, met der zelver beschryvinge op te houden. Deze zyn:

Het *Wees-en Vondelings-huis*, gelegen aan de Zuid-Westzyde van de Oude Delft.

Het *Dol-of Krankzinnig-huis*, aan de Oostzyde van het Noordeinde, het welk vereenigt is met de twee voorgenoemde.

Het *oude Gasthuis*, aan de overzyde van de koren-markt.

Het *nieuwe Gasthuis*, of *Pesthuis*, beoosten buiten de stadt gelegen.

Het *Charitaat-huis*, gelegen in de Schoolstraat, waar mede vereenigt is de *Diakony*, en het *Leprozen-of Lazarus-zieken-huis*, gelegen aan de Haagsche vaart, omtrent een kleine kanonschoot buiten de stads poort.

Het *Oude Mannen-en Oude Vrouwen-huis*, twee byzondere gestichten, hebbende het eene zynen ingang aan de Volder-gracht, en het andere in de Papestraat, maar staande onder eenerlei Regenten.

Het *Meisjens-huis*, aan de Oude Delft, op den hoek van de Nieuwestraat.

Behalven deze oopenbare Gods-en Armen-huizen zyn 'er eenige kleiner huisjens, *Hofkens* genoemt, door byzondere menschen voor arme en oude lieden uit Godvruchtigheit gesticht, de welke men hier stilzwygende voorby gaat.

Voorts vindt men nog.

Het *Frater-huis*, eigentlyk gezegt het *Collegium Literarium*, of wel *Seminarium Theologicum*, zynde een kweekschool voor jonge studenten in de Godgeleerdheit, gelegen aan het einde der Schoolstraat, achter aan de stads wallen.

Binnen dit huis is de oopentlyke *Bibliotheek* of boekery der stadt, niet

niet alleen ten dienste van de arme studenten, maar ook tot het gebruik van iedereen.

De *Latynsche school*, in de Schoolstraat, digt by het *Fraterhuis*.

Het *Tuchthuis*, aan de Nobelstraat, by de Geerweg.

Andere stads gebouwen zyn:

Het *Oude Prinssen-hof*, bestaande voor een groot gedeelte uit het grote S. Aagten-klooster, over de Oude kerk gelegen. In dit huis wierdt prins Willem de I door den moordenaar Balthazar Gerarts doorschoten.

De *Stads* of *Schutters Doelen*, op de Verwersdyk.

De *Anatomie*-of *Ontleed-kamer*, digt by de zo even gemelde Doelen gelegen.

De *Lombaart*, of de *Bank van Leeninge*, gelegen by de Zeevisch-markt, schuins over de vleeschhalle, bestaat tegenwoordig uit verscheide woonhuizen, door de stadt aan byzondere personen verhuurt, alle onder een dak, het welk van verre, inzonderheit van het Noord-Westen, een aanzienlyk gebouw vertoont.

De *Waag*, achter het Stadhuis gelegen, van voren op de markt, en van achteren op het water met twee ruime poorten uitkomende; waar naast staat het *Boterhuis*.

Verder zyn binnen Delft drie hallen, als:

De *Vleesch-hal*, aan wiens Westzyde is de zeevisch-markt.

De *Laken-hal*, genoemt de *Venthal van de Lakenen*, of *Vendu-Laken-hal*, over de Oude kerk.

De *Zaai-hal*, in het Oude Prinssen hof.

Gemeene lands-en Compagnie-huizen zyn:

Het *Gemeene-Lands-huis van Delflandt*, aan de Westzyde van de Oude Delft digt by het oude Prinssen-hof gelegen.

Het *Ammunitie-magazyn van Hollandt*, by de Rotterdamsche en Schiedamsche poorten, op de hoek van de Geer.

Generaliteits magazynen, te weten van de Staten generaal, onder het aanbevolen opzicht en de voorzorge van den Raadt van State der Vereenigde Nederlanden, zyn vier in getal.

Het eerste der zelven is op den hoek van de Nieuwstraat in de kapelle van het van ouds zo genoemde H. Geest Zusterhuis. Dit magazyn wordt meest gebruikt tot eene grote menigte van allerhande hals-en zydgeweer, wapenrustingen, kurassen, enz.

Het twede is aan het Weeshuis, alwaar meest bewaart worden allerhande grove waaren; als eene grote menigte yzere en lode kogels, bomben, granaten, enz. met haar toebehoren; als mede allerhande soorten van bruggen, lantaarns, voetangels, yzere vuisthamers, handbomen, koevoeten, dommekrachten, berrien, en diergelyke oorlogs-gereedschappen.

Het derde magazyn is buiten de Schiedamsche, of Ketel-poort, in de voorstadt, genaamt het Zuideinde aan de Schie, het welk aldaar door last van den Raadt van State is getimmert in den jare 1611, schuinsgewyze, om allerhande rouw goedt daar in te leggen, als alle soorten van houtwerk.

Het vierde magazyn is het *Generaliteits kruid-magazyn*, wel een kanon-schoot verre van de stadt gelegen, tot voorkominge van alle onheilen; heeft, zo van binnen als van buiten, grachten, met een dyk tusschen beide, zynde aldaar gebouwt in den jare 1660, en bestaat in verscheide afgezonderde huizingen, en voornamentlyk twee zware kruidtorens, daar het kruidt in bewaart wordt; een pak-of kuiphuis, daar het kruidt verpakt en gewogen wordt; een granaathuis, waar in de gevulde granaten, en andere vuurwerken, leggen; twee wachthuizen, het eene voor de officieren, en het andere voor de soldaten, waar tusschen beide is een proefkamertje, om het kruidt te proberen en op te nemen.

Behalven deze gemeene Lands-magazynen heeft de stadt nog een *Artillery*-of *grof-geschut-huis* in de kapelle van S. Joris by de Haagsche poort, waar in eenige heele en halve kartouwen op hare affuiten staan, ten koste van de stadt gegoten, en met der zelver wapenen voorzien.

Het *Oostindisch huis* staat aan het Zuideinde van de Oude Delft, omtrent de Zuid-of Schiedamsche poort, schuins over des lands Ammunitie-magazyn.

Het *Westindisch huis* is gelegen aan de andere gracht van het voornoemde huis, en wel eer genaamt de Nieuwe Delft, mede tegen over het voorgezegde Ammunitie-magazyn, het welk op een halfeilandt tusschen beide deze Indische Compagnie-huizen in gelegen is.

Aangaande de *markt-pleinen* der stadt, alwaar de jaarlyksche, wekelyksche en dagelyksche markten gehouden worden, onder de zelve munt boven alle uit de *Grote Markt*, in het midden der stadt gelegen, en een zeer fraai vierkant plein, zynde te zamen met de kerke, het stadhuis, de waag, en eenige byzondere huizen, daar op staande, als een eilandt rondom in het water gelegen, en met negen bruggen aan de omlopende straten en wegen vast gehecht. Het wordt ook wel het *Markt-veldt* genoemt, onder welken naam het zelve boven eenige malen voorkomt.

De *Paarde-markt*, een ruim plein, mede vierkant, gelegen in het Noord-Westen van de stadt, daar voor dezen het gesprongen kruid-magazyn heeft gestaan. Op dit plein worden ook de jaarlyksche vette beesten-en varkenmarkten gehouden.

De *wekelyksche beesten-markt* is mede een zeer bekwaam vierkant plein, daar het klooster der Minnebroederen gestaan heeft, omtrent in het midden der stadt ten Zuid-Oosten van de Nieuwe kerk gelegen. Op dit plein worden ook jaarlyksch twee geoctroieerde magere beeste-markten gehouden.

Nog zyn 'er andere byzondere markten, als de *Appel-markt* op het Nieuwe kerkhof; de *Boom-markt* achter het oude Gasthuis; de *oude Kleer-markt* langs het Vrouw Juttenlandt, de Choorstraat, en Dertienhuizen; de *Zeevisch-markt* aan de Westzyde van de Vleesch-halle; de *Riviervisch-markt* in de Nieuwstraat; de *Groen-markt* regt voor de Zeevisch-markt en Vleeschhalle, op de Warmoes-brugge, de *Turf-markt*, hebbende van de S. Anthonis-brugge, nu gezegt de Spiegels-brugge, tot de Turfstonstersbrugge den naam van *Ponte-markt*, en van de laatstgenoemde brugge, tot omtrent achter het Gasthuis, dien van de *Brabandsche turf-markt*; de *Hout-markt*, gemeenlyk gezegt de *Hout-tuinen*, buiten de stads muren aan de Zuid-Westzyde van de stadt tusschen de Waterslootsche en Schiedamsche of Ketel-poort, en aldaar aan den buitenweg of de Cingel; om van eenige minder dagelyksche markten niet te spreken. De jaarlyksche kermis, of Odulphus-markt, begint den eersten zondag na S. Olofs-of Odulphus-dag, verschynende op den 12 Juny, wordende des Vrydags te voren van twaalf tot half een uuren met de grote klok van het stadhuis ingeluid, en des Zaterdags acht dagen daar na wederom uitgeluid.

Eene optelling van de stads poorten, torens aan de wallen, en uitvaarten zal het verhaal van hare oopenbare gebouwen besluiten. Delft heeft vyf hoofdpoorten en twee kleine poortjens, als:

Ten Noorden de HAAGSCHE POORT, de welke nu met de WATERINGS-POORT vereenigt zynde, van ouds van malkander plegen afgezondert te zyn.

Hier van daan Westwaarts gaande ontmoet men eerst een van de twee kleine stads poorten, genaamt de SCHOOL-POORT, haren naam voerende van de grote of Latynsche school, in de naaste straat gelegen.

Van daar ziet men aanstonts het heerlyke gebouw van de WATERSLOOTSCHE POORT, door Guicciardyn genoemt de *Maaslandsche poort*.

Meer Zuidwaarts op van deze poort komt men aan de ZUID-of SCHIEDAMSCHE poort, anders ook genoemt de *Ketel-poort*, naar de ambachtsheerlykheit van de Ketel, aan die zyde van de stadt gelegen.

De ROTTERDAMSCHE POORT, de welke alleen door het water van de Schie, gelyk aan de Noordzyde de twee voorgaande door de Oude Delft, is onderscheiden, en zo genaamt naar de stadt Rotterdam, doordien men uit de zelve, aan die zyde van de Schie, te lande daar naar toe reist. Zy is anders ook genaamt de *S. Jakobs-poort*, als zynde wel eer aan S. Jakob toegewyd.

Beoosten deze poort is gelegen de OOST-POORT, hebbende eertyds tot eene patronesse gehad S. Kathryn, en daarom ook de *S. Kathryne-poort* genoemt. Zy heeft twee spitse torens, welker onderste gedeelte voor een soldaten gevangenhuis pleeg te dienen. Zy heeft ook een voorpoort, daar wel eer neêrvallende schotbalken in hingen.

De KOE-POORT, de tweede der kleine poorten, de welke mogelyk dien naam gekregen heeft van de landeryen, aan die zyde van de stadt leggende, zynde alleen bekwaam om beesten te weiden.

De torens, op de stads wallen staande, zyn, volgens hunne oude namen, de volgende:

Van de Haagsche poort Oostwaarts om.

St. Andries-toren.
St. Joosten-toren.
St. Stevens-toren.
St. Anna-toren.
St. Clara-toren.
St. Huibrechts toren.
St. Joris-toren.
Rietveldsche toren.
Koepoortsche toren.
Hopsteegsche toren.
Winter- of *Oost-toren.*

Oost-poort.

St. Agnieten-toren.
St. Sebastiaans-toren.
Oostenrykfche toren.
Henegouwsche toren.

Schiedamsche of Ketel-poort.

Bourgonsche toren.
Hollandsche toren.
Zeelandsche toren.

Waterslootsche poort.

St. Michiels-toren.
St. Jeronymus-toren.
School-toren.
Bagyne-toren.
S. Hippolytus-toren.
Helle-toren.

Deze torens plegen alle met schalien of leie-daken bedekt te zyn, zo wel die nu van daken ontbloot, als nog niet ontbloot zyn.

De uitvaarten der stadt, waar door men met schepen en schuiten

ten overal heen kan varen, zyn vyf in getal, als: ten Noorden, *de Vliet*, lopende niet alleen naar Leiden, en alle de tusfchen beide gelegene dorpen, als Ryswyk, Voorburg, den Dam, en Voorfchoten, maar ftrekkende zynen arm ook uit tot in 's Gravenhage; ten Weften, *de Gaag*, anders gezegt *de Sluifche vaart*, waar langs men naar Vlaardingen, Maaslandt, Maasland-fluis, en het ganfche Weftlandt vaart; ten Zuiden *de Schie*, ftrekkende niet alleen naar Rotterdam en Schiedam, maar inzonderheit naar Delfshaven, tot in de rivier de Maze, waardoor men met allerhande vaartuigen af aan de ftadt kan komen; ten Ooften *de Pynakkerfche vaart*, langs welke de Ooft-ambachten van Delflandt worden bevaren; en in het Noord-Ooften *de lange Watering*, of *Noortpoortfche vaart*, regt over het zo genoemde Duivels-gat, dienende voor die van Nootdorp, en anderen, daar omtrent gelegen.

Wat het oude en tegenwoordige wapen der ftadt aangaat, het eerftgenoemde verbeeldde twee vierkante wacht-torens, met fchietgaten in den omloop, en hameien in de poorten, en wederzyds een ftromend water. Men vindt het zelve by *Bleyswyk* afgebeeld, die 'er ook een heeft, daar het onderfte van een ouwerwetfchen toren, of burg, doch zonder water, afgebeeld ftaat, en alwaar uit een grote poort, met hameien voorzien, een brullende leeuw als aangefprongen komt, houdende in zyne voorfte poten een fchildeken, met een zilver of wit veldt, met twee neêrgaande zwarte ftrepen gebroken; welk wapen lange jaren in gebruik is geweeft, en nog tegenwoordig in de zegels *ter zaken* gebruikt wordt. Waarom nu deze wachttorens uit het wapen van Delft gelaten zyn, en of zulks opgekomen is, toen de ftadt door hertog Albrecht, als boven verhaalt is, verovert en gekaftydt wierdt; dan of de zelve al van ouds door de onachtzaamheit van de fchilders, en om de minfte moeite, daar uit gelaten zyn, is ten eenemale onzeker. Immers voert de ftadt tegenwoordig alleen in haar wapen een ftromend water op een zilver of wit fchildt. *Bleyswyk* geeft nog een ander oud ftads wapen op, het welk men hier tot befluit nog zal byvoegen. Het zelve verbeeldde twee overeind-ftaande of klauterende leeuwen in het fchildt, in plaats van de torens of burgten. Hy heeft het zelve gevonden op zeker ftads zegel, hangende aan een oopen brief van den jare 1351, als mede op eenige duiten, binnen Delft voor de armen geflagen in den jare 1545.

De Magiftraat dezer ftadt beftaat uit een Eeuwigen Raadt, de Vroedfchap genoemt, uitmakende veertig leden, of Raden, en een jaarlykfchen Magiftraat, beftaande uit een Hoofdfchout, vier Burgermeefteren, en zeven Schepenen, door den geheelen voorgezegden Raadt verkoren wordende. Het ampt der heeren van ieder dezer hoge, en de volgende minder waardigheden is te bekend, om 'er hier een breed en laftig verhaal van te doen. De Regering, of wel de Heeren van de wet, namentlyk Burgermeefteren en Schepenen, worden jaarlykfch verandert op nieuwe-jaars avondt, om den eedt op den eerften January af te leggen. De Schout bekleedde zyn ampt voor dezen voor zyn leven (*ad vitam*); doch zedert den jare 1709 door octrooi der heeren Staten, op het verzoek van de Vroedfchap, voor drie jaren telkens. Tot behulp en verligtinge van Burgermeefteren en Schepenen zyn in deze ftadt een Thefaurier; drie Weesmeefteren; een Penfionaris; vyf Commiffariffen van de Godshuizen; twee Commiffariffen politiek in den kerken-Raadt; drie Commiffariffen van de bank van leening, en drie Commiffariffen van de huwelykfche zaken. Behalven deze zyn hier een Havenmeefter binnen en buiten, en een op Delfshaven; twee ftads Secretariffen, en een Secretaris van de Weeskamer; een Deken over ieder gildt van deze ftadt; zes Kerkmeefteren over de Oude en Nieuwe kerken, met een Rentmeefter; verfcheide Regenten en Moeders over de Gods-en armen-huizen, ieder met een Rentmeefter; een Ontfanger van de gemeene lands middelen, een van de gewone verpondinge, een van de verpondinge van het Poortlandt dezer ftadt, een van den honderdften en twee-honderdften penning, en een algemeenen Ontfanger van de kerkelyke goederen in Hollandt, met hunne commizen, deurwaarders, boden, en klerken; een Rentmeefter van de conventuale goederen; een fubftituit of onderfchout; keurmeefters, enz. Daar by komen nog de byzondere collegien der Bewindhebbers van de Ooften West-Indifche maatfchappy.

In den beginne van dit artykel is reets gezegt, dat deze ftadt de derde der ftemmende fteden is onder de ftemmende fteden van Hollandt in de vergaderinge der heeren Staten van deze provincie. De zelve heeft ook een afgezonden of gedeputeerde in de gecommitteerde Raden van Hollandt en Weft-Vrieflandt; als mede, op haar tour-beurt, in de gemeene-lands collegien, als: in de Staten Generaal; in den Raadt van Staten; in de kamer van Auditie van de gemeene lands rekeningen van Hollandt; in de Generaliteits Rekenkamer, en in het collegie van de gecommitteerde Raden ter Admiraliteit in Zeelandt, en altydt een in dat van de gecommitteerde Raden ter Admiraliteit op de Maze, als mede in dat van de Hoogheemraden van Delflandt. Ook heeft de ftadt de benoeming tot het Dykgraaffchap van Delflandt, enz. als mede tot het ampt van bewindhebbers der Ooft-en Weft-Indifche maatfchappyen ter kamer binnen Delft.

Onder het gebiedt dezer ftadt behoren, behalven hare vryheden, *Delfshaven*, zynde zelfs, om zo te zeggen, een gedeelte der zelve; de ambachtsheerlykheden van *Schoonderloo*, *Overfchie*, en *Hoogenbaan*, over welke een heer van de veertig Raden tot Ambachtsheer wordt aangeftelt; de ambachtsheerlykheit van *Voorburg*, mede een heer uit de gezegde veertig Raden tot ambacht heer hebbende; en, in pandfchap, de hoge heerlykheit van Ryswyk, daar de Hoofdfchout der ftadt Baljuw van is.

Wat den Godsdienft en de kerkregeering dezer ftadt aangaat, de Hervormde is hier zedert den jare 1573, of 1574, de heerfchende gebleven, zynde aan de Hervormden eerft de Oude, en vervolgens de Nieuwe kerk, door de Roomfchgezinden ingeruimt. Predikanten van de Nederduitfche Gereformeerde kerken zyn zes in getal, de welke met acht Ouderlingen en even zo veel Diakonen den kerkenraadt uitmaken. De verkiezing der eerftgenoemden, te weten der Predikanten, gefchiedt door Predikanten en Ouderlingen, zonder Diakonen; maar Ouderlingen en Diakonen worden verkoren door den geheelen kerkenraadt. Deze kerkenraadt ftaat onder de Claffis van Delft en Delflandt, en deze onder het Synode van Zuid-Hollandt, het welk om het elfde jaar binnen Delft gehouden wordt.

Na de Hervormde Nederduitfche kerken volgt die der Walfche of Franfche Gereformeerden, de welke door twee Predikanten en vier Ouderlingen beftiert wordt, en daarenboven vier Diakonen heeft, tot bezorging der armen.

Hier was ook voor dezen eene Engelfche gemeente, de welke haren Godsdienft in de Gafthuis-kerke pleegde, te weten na het verrichten van den Hervormden Nederduitfchen Godsdienft des ochtens te negen, en des namiddags te drie uuren: doch zedert die natie hier zodanig is vermindert, dat 'er weinig, of byna gene Engelfchen meer in deze ftadt gevonden worden, zo is zedert het overlyden van den laatften Engelfchen Predikant voor weinig jaren geen ander in des zelfs plaats beroepen.

De Lutherfchen, of die van de ware onveranderde Augsburgfche geloofsbelydeniffe; de Remonftranten, of Arminianen, en de Doopsgezinden, of Mennoniten, welke laatfte verdeelt worden in de Waterlanders en Vlamingen, hebben hier mede vrye en oopenbare oeffening van hunnen Godsdienft, ieder in zyne kerke, als hier voor is aangewezen, wordende elk van hunne gemeentens bedient door eenen Predikant, de welke door hen zelf beroepen wordt. Den Roomfchgezinden wordt de vrye oeffening van hunnen Godsdienft hier mede, doch niet zo in het oopenbaar, toegeftaan, mits zich ftil en geruft houdende, en zich in alle dingen als gehoorzame onderdanen de wereldlyke regeering onderwerpende.

Onder de beroemde mannen, zo in dapperheit en oorlogs-daden, als in geleerdheit, en andere fraaie kunften uitmuntende, de welke Delft heeft voortgebragt, zal men hier, tot befluit van dit artykel, maar eenige bybrengen, met de oorlogs-helden beginnende.

Dus heeft boven alle inboorlingen in doorluchtigheit den grootften luifter aan deze ftadt gegeven de grote vorft *Frederik Hendrik*, Prins van Oranje, aldaar in het Oude Hof in den jare 1584 geboren. Zie hier na op zyn artykel. Onder de andere hoge ftands-perfonen, te Delft geboren, is ook *Chriftophorus Delphicus*, burggraaf en graaf van *Dhona*, naar de ftadt in zynen doop genoemt. Hy is Ryksraadt des konings van Zweden en Maarfchalk generaal van des zelfs krygsmachten geweeft, en in den jare 1667 als buitengewone Ambaffadeur aan den vereenigden Staat gezonden. Ook is te Delft, of eigentlyk te Delfshaven, geboren de hoog-beroemde Admiraal *Pieter Pieterfz Heyn*, overwinnaar van de Spaanfche zilvervloot, van welke en meer andere grote daden, door hem verrecht, hier na in zyn leven zal gefproken worden.

Onder de geleerde en door hunne uitgegevene fchriften vermaarde Delvenaren munten uit: *Cornelius Muftus*, *Cornelius Pynaecker*, *Pontus Heuterus*, *Martinus Dorpius*, *Franco Burgersdicius*, *Johannes Meurfius*, *Hugo de Groot*, en des zelfs broeder *Willem de Groot*, *Simon van Groenewegen vander Made*, *Dirk Graswinkel*, en meer andere, welker levens en fchriften in dit werk in het brede gemeld worden.

Onder de befaamde kunftenaren worden gevonden: *Augustyn Jorifz. Verburch*, *Chriftiaan Janfz. van Biezelingen*, *Jakob Willemfz. Delff*, *Jakob Delff*, *Pieter Cornelifz. van Ryck*, *Willem van der Vliet*, *Karel Fabricius*, *David Bek*, *Evert* en *Willem van Aalft*, *Chriftiaan van Kauwenburg*, alle vermaarde fchilders, *Adriaan van den Venne*, een beroemd fchilder en dichter, *Michiel Janfz. Miereveldt*, zo wel een kunftig fchilder van conterfeiten, enz. als deftig plaatfnyder, *Willem Danielfz. van Tetrode*, een uitftekend beeldhouwer; van welke, en andere, of hier voor al is gefproken, of in het vervolg nog zal gewaagt worden.

Boxhorn Toneel van Hollandt. Guicciardyn Befchryv. der Nederlanden. P. Montanus in Guicc. Voffius Jaarboeken. Dirk van Bleyswyck Befchryv. van Delft. S. van Leeuwen Batavia illuftr. Aitzema zaken van Staat en Oorlog III. Deel. Valkenier verward Europa pag. 684, 739. *enz. Oudheden van Delft en Delflandt.*

DELFT, (ÆGIDIUS VAN) of *Ægidius Delphius*, of *Delphus*, geboortig van Delft, was hoogleeraar in de Godgeleerdheit, en vernuftig in het maken van vaarzen. Erafmus noemt hem in zynen *Ciceronianus* een man van velerlei geleerdheit, en geen kwaad dichter, hadt hy by zyne vaardigheit wat zenuwen weten te voegen: ook getuigt hy van hem, dat hy byna de ganfche H. Schrift in dichtmaat hadt gebragt. Zyne andere fchriften zyn: *Epiftola Pauli ad Romanos, cum annotationibus Gilberti Cognati*; *Defenfio pro cleri Flandriæ libertate, cum Brugis peteretur fubfidium, rege Caftiliæ Hifpanias cogitante*; *Commentarius in Ovidium de Remedio amoris.* Hy leefde in het einde der vyftiende eeuwe. *Val. Andreæ Bibl. Belgica. Bleyswyk Befchr. van Delft. II Deel.*

DELFT, (DIRK VAN) geboortig uit de ftadt, daar hy zynen naam van heeft, was een voedfterling (*alumnus*) van hertog Albrecht van Beyeren, grave van Hollandt, de welke hem op zyne koften liet ftuderen, zo verre, dat hy tot Doctor in de Theologie wierdt verheven, welke waardigheit in zynen tydt, te weten in de veertiende eeuwe, daar hy in leefde, zo gemeen niet was als tegenwoordig. De hooggemelde hertog, hem zeer beminnende, leide hem een zeker jaarlykfch inkomen toe, en benoemde hem daarenboven, van wegens zyne gaven en geleerdheit

tot

tot zynen hofprediker. Het jaar van zyne geboorte, als mede dat van zyne doodt, is onbekend. *Bleyswyk Beschr. van Delft II. Deel.*

DELFT, (JOHANNES VAN) of *Delphius*, mede naar zyne vaderlyke stadt zo genoemt, was vele jaren achtereen suffragaan, of wybisschop van Straasburg, en schreef eenige werken in het Latyn, die na zyne doodt zyn in het licht gegeven, als van de pauslelyke macht, en van de kentekenen der kerke, het welk by de Roomschgezinden hoog geacht is, nevens meer andere. Hy heeft in de zestiende eeuwe geleeft. *De zelve.*

DELFT, ROELAND VAN) of *Roelandus Delphius*, geboortig van Delft, was Minderbroeder te Utrecht, en wordt vermeld door den hoogleeraar Boxhorn in zyn *Toneel van Hollandt* als een zonderling voorbeeldt van zedigheit en lydzaamheit onder de monniken van zyne orde, gelyk de zelve hem ter eere in hunne kerk aldaar dit loflyke grafschrift hebben gesteld, waar uit het jaar en de dag van zyne doodt te zien is:

MEMORIAE SACR.
F. ROLANDO DELPHIO, ORD. FRATRUM
MINORUM, MODESTIA ET PATIENTIA
AD MIRACULUM PRÆDITO:
MONASTICARUM OBSERVATIONUM
LAUDINATO, HARUNDEM
ÆTERNO DAMNO DENATO
CONFRATRES RELIGIOSI
HUNC TITULUM ET TUMULUM
MÆSTI POSS.
Hospes prece me vivus juva, mortuus juvabere.
CIƆ. IƆ. CII. *Idib. Septemb.*

De zelve.

DELFZYL, in het Latyn *Arx Delfsilia*, of *Castrum Delfsilianum*, een fraai en welbewoond dorp in Nederlandt, in het Oosterdeel van Groningerlandt, aan den mondt van de Eems, daar de Fivel of het Damster-diep in de Eems valt. Het legt digt aan Farmsum, drie mylen van Groningen, en vlak op den Dollaart, van waar men niet verre heeft over te varen om aan de Knokke in Oost-Vrieslandt te komen, en heeft een goede haven. By het zelve dorp stondt voorheen een sterkte, of liever kasteel, dat versterkt was, een blokhuis genoemt. Het zelve wierdt in den jare 1514 door de Saxen bezet, zynde door de Groningers ingenomen; en wederom was deze sterkte in den jare 1516 bezet door den graaf van Oost-Vrieslandt: doch deze eene nederlaag voor Stikhuizen ontmoetende, heeft hy deze sterkte verlaten, en is de zelve, door aanschryvens van die van Groningen, geheel vermeestert, en met schop en spade dermaten vernielt, dat 'er geen schyn van sterkte meer overig bleef. Wanneer nu in den jare 1568 graaf Lodewyk van Nassau Groningen belegerde, was hy voornemens, om de goede gelegenheit der plaatse, alhier eene sterkte te maken: doch zyne nederlaag by Jemmingen zulks verhinderende, vatte de hertog van Alba dat voornemen niet alleen op, maar hadt zelfs een voornemen om deze plaats tot een stadt te maken, uit haat tegen die van Embden, en om zich op hen te wreken, zo ter oorzake, om dat de onroomsche vluchtelingen in die stadt wel ontfangen wierden, als omdat de zelve de misnoegden in de Nederlanden allerhande behoeftens toezondt. De wallen en graften waren reets afgepaalt, zullende het dorp Feursum mede in deze stadt begrypen; ook was de naam dezer nieuwe stadt al besloten, zullende zyn *Marsburg*. Doch die van Groningen vertoonden den hertog, dat het bouwen van deze nieuwe stadt hen vry meer kwaadt en nadeel zou doen dan die van Embden; dat hun gezag, hun koophandel, en hunne neêring daar door veel zou verliezen, en dat dit maken van Delfzyl tot een stadt zelfs streedt tegen hunne handvesten, voorrechten, en vryheden. De hertog liet zich daar door gezeggen, staakte zyn voornemen, om 'er eene stadt van te maken, en voltrok alleen de schans, door grave Lodewyk van Nassau, als gezegt is, begonnen. Wanneer Groningen naderhandt aan den vereenigden Staat was gekomen, en van vreemde bezettingen ontlast, wilden zy, dat deze schans, als tegen het verdrag, met de landvoogdesse Maria gesloten, opgerecht zynde, weder zou gesleckt worden; het welk hen voor dien tydt wel wierdt toegestaan; maar doordien de provincie van Hollandt al heel veel daar aan gelegen was, dat deze sterkte in wezen bleef, wierdt ze in plaats van dien nog sterker gemaakt. Rennenberg, de zyde der Staten verlaten, en die van Spanje verradelyk omhelst hebbende, belegerde Delfzyl in den jare 1580, en veroverde het zelve by verdrag in den zelven jare, zo als de graaf van Hohenlo gereedstondt om het te ontzetten. Graaf Willem van Nassau, gouverneur van Vrieslandt, hernam deze sterkte weder in den jare 1591, te zamen met grave Maurits, stadhouder en kapitein generaal; wanneer de Staten de zelve met nieuwe vestingwerken lieten voorzien en verder uitzetten, scheidende den zeedyk van de zelve af, en voorts vele huizen daar binnen deden bouwen, dreigende die van Groningen, de welke door den verraderschen handel van den voornoemden Georg van Lalain, graaf van Rennenberg, weder onder Spanje geraakt waren, allen handel naar Delfzyl over te zullen brengen, en die plaats rykelyk te bevolken, indien zy de Spaansche zyde niet wilden verlaten, en zich wederom by den vereenigden Staat voegen. Doch dit mogt niet helpen, en de Groningers bleven halstarrig, tot dat zy door prins Maurits in den jare 1594 belegert, en de stadt door hem verovert wierdt. Wanneer Christoffel Bernhard, keurvorst van Keulen en bisschop van Munster, in den jare 1672 de stadt Groningen belegert hadt, maar dat beleg, schoon de stadt dapper beschoten hebbende, met veel verlies en grote schande moest opbreken, dreigde hy ook Delfzyl te willen aandoen; maar de Nederlandsche Oost-Indische retourvloot, bestaande uit veertien schepen, de Engelsche krygsschepen, by Doggers-zandt op haar passende, gelukkiglyk voorby gezeilt, en voor Delfzyl aangekomen zynde, voorzagen het zelve, de belegering van Groningen gehoort hebbende, aanstonts met kanon, en andere krygsbehoeftens: ook hadden die van Groningen te voren, ziende, dat het den bisschop ernst was om hunne stadt te belegeren, deze sterkte redelyk wel voorzien, en des zelfs bevelhebber, op welken men een kwaad vermoeden hadt, afgezet, en een anderen in zyne plaats aangestelt. Maar alzo de bisschop zyn hoofdt, als reets gezegt is, zo deerlyk voor Groningen stiet, hadt hy geen lust om Delfzyl aan te tasten. Ten opzichte van het geestelyke gebiedt hehoorde Delfzyl te voren onder het bisdom van Groningen; maar wordt nu door een Predikant bedient, behorende onder de Classis van Appingadam. *De Raey Dict. Geogr. Guicciardyn pag.* 173. *Bor.* 4. *b. p.* 175. *Schotan. p.* 548, 565, 583, 858. *Valkenier verward Europa p.* 811. *Oudheden van Groningen. Analecta Medii Ævi p.* 269. 293.

DELGADILLO, (CHRISTOFFEL) een geestelyke in Spanje van de orde van S. Franciscus, geboortig van Madrid, weigerde de bisschoppelyke waardigheit van Tuy, en ging omtrent den jare 1664 naar Rome, daar hy liet drukken: *Tractatus de Angelis; de Incarnatione; de Adoratione; de Sacramentis in genere, & aliquibus in specie; de Pœnitentia; de Eucharistiæ Sacramento,* enz.

DELGADO, eene rivier in Neder-Morenlandt. Zy loopt door Zangebar, en ontlast zich, ten Zuiden van de stadt Quiloa, in de zee van Zangebar. Men ziet tusschen beide niets dan een groten uithoek, Kaap Delgado genaamt, die men meent het *Promontorium Raptum* der ouden te zyn. *Baudrand.*

DELGADO. Zie DOSMA.

DELGADO TORRENEIRA. (ANTONIUS) Zie TORRENEIRA.

DELIA, een plechtig feest by de Athenienzen, ter eere van Apollo, bygenaamt *Delius*, voor welken zy een ongemeene eerbiedt hadden. Zo lange dit feest duurde, was 't niet geoorlooft misdadigers ter doodt te brengen, tot dat het schip, dat naar Delos gezonden wierdt, te rug gekomen was. Xenophon en Plato gewagen van dit feest, en merken aan, dat de vermaarde Socrates, hoewel reets ter doodt verwezen, nog 30 dagen in de gevangenisse bleef, vermits dit feest in dien tusschentydt voorviel. Dit was een byzonder voorrecht, aan 't feest van Apollo eigen, 't welk de Athenienzen met iemandt te doden niet wilden schenden. Omtrent andere feesten waren zy zo fyn niet: want men ziet, dat zy den eerlyken Phocion op een feestdag van Jupiter het vergif hebben doen drinken. *Plato. Xenophon. Apolog. Socr. Plutarchus in Phocion.*

DELICHIA, een klein eilandt in de Grieksche zee, legt niet verre van de stadt Patras, aan den ingang van de Golf van Lepanto. *Baudrand.*

DELILA, een ligt vrouwmensch aan de beke Sorek, daar Simson op verslingerde, weshalven de vorsten der Philistynen by haar kwamen, en haar baden, dat zy uit Simson wilde vernemen, waar zyne grote kracht in bestont. Als hy ze nu verscheide malen hadt misleid, oopenbaarde hy haar ten laatste, dat zyne sterkte in zyne haairlokken bestondt, waar op deze hoer de vorsten der Philistynen ontboodt, die hem de haairlokken afsneden. Daar op verloor Simson zyne krachten, en wierdt van de Philistynen gevangen. *Judic.* XVI.

DELIS is een naam, dien te Turken aan de lyfwachten van den groten Vizier geven. Hy heeft 'er gemeenlyk van 100 tot 400, meer of min, naar de Vizier min of meer prachtig is. Zy hebben voor eene gewoonte grootsch te spreken, en van hunne dappere daden breed op te geven. Hun geweer bestaat in eene lancie, vuisthamer en een sabel. Daar zyn 'er ook, die pistolen in den gordel dragen. Zy zyn uit Bosnië en Albanië; en om dat zy uit den aardt getrouwer zyn dan de Turken, hadt de Groot-Vizier Kiuperli daar 2000 van tot zyne lyfwacht. Dit woordt betekent stout, onvertzaagt, en moedig. *Ricaut de l'Empire Ottoman.*

DELITZSCH, een stadt nevens een kasteel en drostampt aan de Lubber in Meissen, 3 mylen van Leipzig, den hertog van Saxen-Merseburg toebehorende. Men zegt, dat het woordt *De litzsch* in de Wendische of Slavonische sprake zo veel betekent als een *heilige grondt*. Deze plaats behoorde eertyds tot de Mark te Landsberg: want als Magnus, hertog van Brunswyk, en zyn zoon in 't jaar 1352 de Mark en 't vorstendom te Landsberg aan Frederik den Strengen, landgraaf van Thuringen en markgraaf van Meissen, verkochten, wierdt het huis en de stadt Delitzsch uitdrukkelyk in den koopbrief mede genoemt. In de verdeeling tusschen keurvorst Ernst en hertog Albrecht van Saxen is het in 't jaar 1485 den laatsten toegevallen, en aan des zelfs nakomelingen gebleven. In 't jaar 1429 is Delitzsch van de Hussiten overvallen en afgebrand; en in 't jaar 1527 door 't vuur verteert. *Peckenstein Theatr. Sax. P.* III. *pag.* 136. 137. *Sax. en Zwed. Staats-Cancel.*

DELLI is de naam, dien de ouden aan twee kleine meiren in Sicilië, by de stadt Catana, gaven, en die daar na *Crateres*, of kolken genoemt zyn. Zy zyn niet heel breed, maar ongemeen diep. De oudste inwoonders van Sicilië meenden, dat zy aan de Palische goden toegewyd waren, om dat die goden door hunne oopening uit de aarde opgekomen waren. Als 'er iets gestolen was, moest de geen, die 'er mede beticht wierdt, zich door een eedt zuiveren, en den zelven met de wateren van die meirtjens bevestigen. Zie ACADINE, en PALISCHE GODEN.

DELLI, of DIHLI, een stadt en koninkryk in Indië, den gro-

groten Mogol toebehorende. De ſtadt legt in eene grote vlakte aan de rivier Gemna. Het oude Delli is nu ſlechts de voorſtadt van een nieuwe ſtadt, *Chahjehan-Abad*, en by verkorting *Jehan-Abad* genaamt, dat is eene volkplanting van *Chah-Jehan*, omdat een grote Mogol van dien naam de zelve in 't begin der XVII eeuwe liet bouwen. Hy meende daar de hoofdſtadt van zyn ryk van te maken. Zy is, behalven aan de rivier, met muren van gebakken ſteen omringt. Daar legt, behalven het oude Delli, nog een andere voorſtadt en grote veſting by. *Bernier van 't Ryk des groten Mogols.*

DELLIUS, (QUINTUS) een Griekſch geſchiedenisſchryver. Plutarchus ſpreekt 'er tweemaal van: I, daar hy verhaalt, dat M. Antonius Cleopatra by zich in Cilicië ontboodt, om haar gedrag te verantwoorden; want zy wierdt beſchuldigt, dat ze Caſſius en Brutus geholpen hadt; II, daar hy gewag maakt van de ongenade, daar eenige bedienden van M. Antonius in gevallen waren. In 't eerſte geval doedt hem Plutarchus de rol van een doortrapt hoveling ſpelen: want als hy merkte, dat Cleopatra wel haaſt de meeſteres van Antonius zou worden, ſtelde hy haar geruſt, en won door zyne onderrichtingen hare gunſt. Doch die verloor hy naderhandt, omdat hy aan haar tafel klaagde, dat hy azyn moeſt drinken, terwyl Sarmentus, en ſtroeteljonge van Auguſtus, den beſten wyn dronk, zodanig, dat hy gewaarſchouwt wierdt, dat zy hem wilde laten doden. Dit bewoog hem de zyde van Antonius te verlaten, en die van des zelfs vyandt Auguſtus te kiezen, en dat kort voor den ſlag by Actium, waar mede hy aan Auguſtus een ongemeenen dienſt deedt, met hem de voornemens van Antonius, en den ſtaat zyner vyanden bekend te maken. Seneca, de vader, die hem *Deillius* noemt, beſchryft hem als een, die met alle winden waaide, en gewaagt van eenige geile brieven, door hem aan Cleopatra geſchreven. *Plutarchus in Antonio. Seneca pater, Suaſor. I. Voſſius de Hiſt. Græc. lib. I. cap.* 15.

DELMANTZ, in 't Latyn *Dalemancia*, was in de IX en X eeuwen een ſtreek lands in Meiſſen, tuſſchen de Sale en de Elve gelegen, de welke inzonderheit de abdy Altenzelle, de ſteden Lommatzſch, Leisnig en Geuthen, te dier tydt eene hoofdveſting, in zich begrepen, en eigene vorſten gehad heeft, van welke Boleslaus in 't jaar 933 het tournooiſpel te Maagdenburg heeft bygewoont. De Sorabiſche Wenden, die deze ſtreek eertyds bezaten, noemden de zelve *Glomacia. Albinus Chron. van Meiſſen. Ditmarus Merſeb. Chron.*

DELMATIUS. Zie DALMATIUS.

DELME, een vlek in Lotharingen, tuſſchen Mets en Marſal. Men meent, dat het de plaats is, by de ouden *ad Duodecimum* genoemt. *Baudrand.*

DELMENHORST, een ſtedeke en graafſchap in den Weſtphaalſchen kreits, leggende aan de Delme, daar de zelve in de Weſer valt, tuſſchen de ſtichten Munſter en Bremen, allernaaſt het graafſchap Oldenburg, daar het bykans altydt mede is vereenigt geweeſt. Het is van Otto den II, graaf van Oldenburg, in 't jaar 1247 gebouwt. Dit ſtedeke was een gedeelte van 't graafſchap Oldenburg, tot dat de twee broeders Jan de XI en Chriſtiaan de IV de zelve in 't jaar 1334 verdeelden, als wanneer Oldenburg aan den eerſten, en Delmenhorſt aan den tweden, beide onder den naam van een graafſchap, te beurt viel. Onder de nakomelingen van Chriſtiaan heeft Otto de V, genaamt de eenvoudige, Delmenhorſt voor 6000 Marken aan Bremen verpand, en eindelyk in eigendom gegeven, mits dat zyn zoon Nicolaus aartsbiſſchop van Bremen zou worden. Doch Nicolaus, die waardigheit tegen zynen medeſtander niet kunnende behouden, ſtiet dat verdrag om, voorgevende, dat Delmenhorſt, zonder bewilliging des graven van Oldenburg, niet kon vervreemd worden. Dus viel het op Diderik den gelukkigen, graaf van Oldenburg, doch Hendrik, uit den huize Zwartſenburg, adminiſtrator van Bremen en biſſchop van Munſter, nam het zynen zoon Gerhard den ſtrydbaren af, en vereenigde het met Munſter. Des zelfs kleinzoon Anthon de I verkreeg van 't kamergerecht een herſtellings-bevel, en nam het graafſchap in 't jaar 1547 met geweldt in. Hoewel nu Munſter, uit hoofde van roof, een rechtsgeding begon, 't welk over de 100 jaren geduurt heeft, zyn echter de Oldenburgers tot de doodt van Anton Gunther, laatſten graaf van Zwartſenburg, in 't jaar 1667 voorgevallen, in 't bezit gebleven; waar op het in 't jaar 1670 aan Holſtein en Denemarken te beurt viel. Denemarken heeft het in 't jaar 1711, nevens Oldenburg, aan keur-Brunswyk verpand. Zie OLDENBURG.

DELMETIUS. Zie DALMATIUS.

DELMINO, DAMNA, DAMNIO, een ſtedeke in 't Europiſche Turkyë, legt in Boſnië aan de Drina, vyftien mylen Weſtwaarts van Saraio. Delmino is thans een ſlecht plaatsje. 't Was eertyds een machtige ſtadt en het hoofdt van een kleine Republyk, *Dalmatië* genaamt. Zy maakte zich meeſter van dat gedeelte van Illyrië, 't welk langs de Golf van Venetië tuſſchen de rivieren Cherca en Bojana legt: en dit landt heeft daar den naam van Dalmatië van gekregen, dien 't nog hedendaags voert. *Maty Diction.*

DELMONT. Zie DELSBERG.

DELOS, een eilandt, van de Grieken hedendaags genaamt Δῆλοι, *Deli*, in het meervoudige getal, omdat zy onder den zelven naam het eilandt Renea begrypen, het welk van verre met Delos een en zelve eilandt ſchynt te zyn. Zy noemen het zelve het *grote Delos*, gelyk zy aan het rechte Delos den naam van het kleine geven. Op het eerſte zyn weinig vervallene gebouwen, en daar is genoegzaam goede grondt om het zelve te bebouwen, gelyk die van Micone ook doen. Doch op het rechte Delos zyn zo vele puinhopen, dat men daar niet kan zaaien, wonende daar niemandt dan hazen en konynen, die 'er zodanig vermeerderen, dat men in oude tyden het zelve *Lagia* noemde, beduidende het woordt *Lagos* in de Griekſche tale een haas. Hierom heeft men 'er miſſchien geen honden willen dulden, omdat die de hazen wel haaſt verdelgt zouden hebben. Men gaf het ook den naam van *Ortygia*, als zeide men het wachtels-eilandt, omdat men, volgens het gevoelen van Solinus, de eerſte daar hadt gezien. Doch nu 'er geen granen meer gezaait worden, is 't niet wonder dat die vogels dat eilandt verlaten hebben, om zich in naburige te vertrekken.

Een gevolg van eeuwen verandert de gedaante van een landt wonderlyk. Herodotus verzekert, dat dit eilandt vruchtbaar was in palmbomen: doch tegenwoordig is 'er niet een, groeiende daar niet dan een ſoort van Lentiscus, een boomtje, dat den Maſtik voortbrengt.

Dit eilandt is by de ouden zeer vermaart geweeſt: maar zy hebben het ons niet net genoeg afgeſchildert, en de hedendaagſche ſchryvers maken daar afbeeldingen van, die niet veel gelykenis hebben. Laurenberg, die kaarten gemaakt heeft van het geheele oude Griekenlandt, verwart de plaatſen meer dan hy die klaar voor oogen ſtelt, plaatſende die meer naar zyne eigenzinnigheit dan naar waarheit. Ook valt het zeer zwaar zulks te doen, als men op de plaatſen zelf niet geweeſt is.

De oorſprong des naams is van het Griekſche woordt *delein*, dat is *verſchynen*, omdat, naar het zeggen der ſchryveren, het zelve eerſt verſcheen, nadat de wateren van den zondvloedt, die ten tyde van Ogyges, lang na dien van Deucalion, voorviel, begonnen hadden af te lopen. Maar die fabel is geheel ſlecht verdicht, al ſtelde men al vaſt, dat die byzondere vloeden de zee in der daadt zouden hebben kunnen doen opzwellen: want Delos zou by het afnemen der wateren een der laatſte in het verſchynen zyn geweeſt, doordien het een laag eilandt is: en wordt 'er ook onder de naburige, als Andros, Tine, Micone, Scyros en Naxus, geen gevonden, dat niet ongelyk hoger is. Strabo zelf, hoe naauwkeurig een landbeſchryver hy ook is, zegt nochtans te onrecht, dat de berg Cynthus, die op het midden des eilands ſtaat, zeer hoog is: want hy heeft naauwlyks de verhevenheit van het Capitolium te Rome, dat is te zeggen, hy is niet hoger dan twintig of dertig ellen, zonder dat men juiſt ſta op het geven van een nette Geometriſche maat. Meer ſchyn is 'er, dat de oorſprong des naams hier uit is, dat Latona daar van Apollo en Diana is in de kraam gekomen: want daar hadt ze de eerſte maal durven verſchynen, zedert zy door de ganſche wereldt vluchten moeſt, om de gramſchap van Juno te ontgaan. Stephanus geeft daar een andere zeer geeſtige reden van. Het heeft dien naam, zegt hy, omdat de Godſpraak, die daar was, de zaken, waar naar men vraagde, klaar deedt verſchynen, die zonder dat verduiſtert zouden gebleven zyn. Ariſtoteles geeft 'er eene, die meer natuurlyk is, zeggende, dat Delos dus genaamt is, dewyl het ſchielyk en onverwacht uit zee verſcheen.

Dit eilandt wierdt by de ouden zo heilig gehouden, dat het niet geoorlooft was een dode daar op te begraven, of te verbranden; maar de inwoners hadden hunne grafſteden op het kleine eilandt Renea, vier ſtadiën van Delos, volgens *Strabo*, gelegen. Het wierdt ook niet gedoogt een hondt op dit eilandt te houden, mogelyk ter oorzake van de menigte van konynen en hazen, die 'er waren: want naardien Delos een heilige of gewyde oordt was, zo behoorden ook zelfs de beeſten aldaar eene veilige ſchuilplaats te vinden. Hier uit is de zuivering, loutering, of reiniging van Delos ontſtaan, die de Athenienzen vele malen hebben doen bezorgen en in het werk ſtellen. Piſiſtratus, dwingelandt van Athene, heeft, volgens *Herodotus*, door laſt der godſpraken, het eilandt Delos gezuivert en gereinigt in dezer voegen; namentlyk, zo verre als de uitzicht van den tempel van Apollo reikte, deedt hy uit dien geheelen oordt de doden opgraven, en naar eene andere plaats van Delos overbrengen. De Athenienzen hebben daar na, volgens het verhaal van *Thucydides*, het geheele eilandt gereinigt, mede door het bevel van zekere Godſprake, alle de graven geſloopt, en gelaſt, dat zedert niet op dit eilandt zou ſterven, noch gene vrouw baren, maar dat men zodanige zou overbrengen naar Renea, een eilandt, niet verre van daar gelegen; welk eilandt Polycrates, koning van het eilandt Samos, na het zelve ingenomen te hebben, aan den Deliſchen Apollo toewydde, ſpannende een keten tuſſchen het zelve en Delos. De voorgemelde zuivering door de Athenienzen gedaan zynde, ſtelden de zelve toen eerſt het vyfjarige feeſt in, het welk zy op Delos vierden. Ook ſchynen andere Heidenen, en zelf de Perſianen, dit eilandt altydt grote eerbiedigheit toegedragen te hebben. Men zie daar over na *Herodotus.*

Die van Delos hadden zekere heiligdommen, de welke zy van de Hyperboren of hoog-Noordſche volkeren, aan een tarruwenhalm gebonden, op de volgende wyze ontfangen hadden. Deze heiligdommen, aan zo een halm gebonden, waren van de Hyperboren gebragt, en by de Scythen gekomen. Van de Scythen hadden elk der naburige volkeren de zelve ontfangen, en verre naar het Weſten, tot aan Adrië, gebragt. Van daar waren de zelve naar het Zuiden gezonden, hebbende onder de Grieken de Dodoneërs de zelve het eerſt ontfangen; van waar ze naar den zeeboezem Melis, tegenwoordig de Golf van Siton, by Theſſalië, genoemt, waren gebragt, en vervolgens op het eilandt Eubea, en aldaar van ſtadt tot ſtadt gezonden tot aan de ſtadt Caryſtos: want de inwoners van deze laatſtgemelde ſtadt waren de genen, die de zelve op Tenos overbragten, en de Teniërs op Delos, enz. Men kan dit breder vinden by den voorgenoemden *Herodotus.*

Het eilandt is zodanig met marmerſteen bedekt, dat, indien men

men daar tegenwoordig eene ſtadt zou willen bouwen, het niet nodig zou zyn, daar andere ſtenen toe te gebruiken.

Aan de Weſtzyde van het eilandt, digt by het Noordeinde, en omtrent vyftig ſchreden van de kleine haven, vindt men een vierkanten grondt, met elf pilaren van granit-marmer, die binnen dit beſtek nog overeind ſtaan, met eenige andere, op de aarde leggende. De inwoners van de naby gelegene eilanden, eenige kennis van de geſchiedeniſſen hebbende, noemen dit de Scholen, volgens eene oude overlevering, die zegt, dat van ouds op die plaatſe de ſcholen (*Gymnaſia*) waren; gelyk ook de meeſte Chriſten Korſaren het eilandt zelf nog de Scholen noemen. Niet boven een ſteenwerp van daar, meer naar het Zuiden, vindt men op een wat ovalen of langwerpig ronden grondt de voetſtal van een beeldt, het welk aan Mithridates Euergetes, koning van Pontus, was toegewyd: in wiens tydt zekere Seleucus van Marathon, eene ſtadt van Attica, ſchoolvoogdt was, als blykt uit het volgende Griekſche opſchrift, op dezen voetſtal gehouwen: ΒΑΣΙΛΕΟΣ ΜΙΘΡΙΔΑΤΟΥ ΕΥΕΡΓΕΤΟΥ ΣΕΛΕΥΚΟΣ ΜΑΡΑΘΩΝΙΟΣ ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΩΝ. Dat is: *Seleucus, de Marathoniër, Schoolvoogdt van den koning Mithridates Euergetes.* Dit opſchrift zou dus tot beveſtiging van de gemeene overlevering van dezen puinhoop, te weten dat de zelve van eene ſchole of Gymnaſium was, kunnen ſtrekken. Maar een groot ſtuk weegs van daar vindt men een ander diergelyk opſchrift, hoewel verſchillende ten opzichte van den naam: dies deze beide opſchriften alleen tot een bewys dienen, dat op het eilandt Delos een Gymnaſium of doorluchtig ſchool is geweeſt, zonder dat men evenwel zou durven verzekeren, dat het zelve op de eerſtgemelde plaats hadt geſtaan, ten zy men vaſt ſtelde, dat 'er op beide plaatſen zo een ſchool was geweeſt. Eenigen zyn van gedachten, dat deze langwerpig ronde plaats heeft gedient, om 'er ſpiegelgevechten op te vertonen, tot vermaak des volks. Ook ziet men in des zelfs midden eene holligheit, als een eironde kom (zegt *Spon*), die mogelyk diende om 'er het zeewater in te laten, dewyl ze genoegzaam laag en niet verre van de zee legt. Deze plaats heeft omtrent drie honderd ſchreden in de lengte, en twee honderd in de breedte, en is met een muur, van vier of vyf voeten hoog, van den bodem af, opgehaalt en omringt; maar legt boven met den grondt gelyk. Eenige pilaren zyn op de kant blyven overeind ſtaan, waar uit men zou mogen beſluiten, dat daar rondom eene galdery was geweeſt, het zy tot gebruik, of tot cieraadt, of voor beide. Van dit gevoelen, namentlyk, dat deze plaats tot ſpiegelgevechten heeft gedient, is ook *Spon*; maar hy brengt het getal van de lengte en breedte der ſchreden tot voeten, en ſtelt drie of vier opgerechte kolommen op de kant, die hy oordeelt van eene galdery te zyn, welke of alleen tot cieraadt dienden, of waar aan de kleine ſchuitjes, die men tegen malkander deedt ſtryden, vaſt gemaakt wierden.

Men ziet 'er verder den grondt van Apolloos tempel, waar van men onkundig zou zyn, indien zyn beeldt daar niet op de aarde lag, het geen byna een blok zonder gedaante geworden is. Dit zyn de onvermydelyke gevolgen des ouderdoms, of wel van de kwade onthalingen, die het van verſcheide menſchen heeft ontfangen, als zy daar aangeland waren. Zommigen hebben 'er een voet afgenomen, anderen een handt, en dat zonder eenige achting voor eene zo vermaarde godheit te hebben. Zeker Provediteur van Tine deedt 'er het aangezicht van afzagen, om dat hy zag, dat het geheele hoofdt zo zwaar een klomp was, dat hy het niet in zyn ſchip kon doen heiſſen. Het was in der daadt een recht Reuzenbeeldt: want het hadt vier of vyf maal de grootte van een gewoonlyk menſch. De breedte van beide de ſchouderen is te zamen zes voeten, en de dikte van de dye omtrent het midden is van negen diergelyke voeten. De lengte is niet wel af te meten, omdat aan het beeldt de twee benen, en een gedeelte van de dyën, ontbreken. Servius zegt, dat Apollo te Delos gedurende de zes lente-en zomer-maanden zyne godſpraken gaf, en tegen den winter naar de ſtadt Patara in Lycië vertrok, daar hy het zelve deedt. Men vindt 'er het beeldt van Diana niet, het geen men door de hiſtorien weet dat mede te Delos geweeſt is. Alleen vindt men 'er een ſtuk van een beeldt van een Centauwer, of menſchpaardt, zo het ſchynt. Dit is zeer kunſtig gehouwen, zynde de aderen en ſpieren wonder wel uitgedrukt. Eenige ſchreden van daar ziet men een vrouwenbeeldt, niet minder kunſtig gemaakt. Het kan zyn, dat deze twee ſtukken voorheen maar een zyn geweeſt, en dat het vrouwenbeeldt Deïanira is, die van Neſſus den Centauwer vervoert wierdt, het welk niet kwalyk voegt by de cieraden van dien tempel, dewyl de Centauwers Apollo toegeheiligt waren, als blykt uit den inhoudt van verſcheide penningen, inzonderheit van Gallienus. Aan de andere zyde des tempels ziet men nog vier grote brokken van marmer, die men bezwaarlyk voor leeuwen zou aanzien, indien de naburen van Delos niet getuigden, dat zy die voorheen volkomener gezien hadden. Ook waren de leeuwen mede aan Apollo toegewyd: want de Perzen, willende de zon verbeelden, vertoonden haar met het aangezicht van een leeuw, omdat ze, in het teken des leeuws zynde, meer kracht heeft dan in eenig ander. Tuſſchen de zee en den tempel is een ſchone wandelary, geheel van marmer, zich uitſtrekkende naar die zyde, welke op het eilandt Renia haar uitzicht heeft. Daar ziet men voornamentlyk een verwonderenswaardige menigte van grote marmerſtenen, ſtukken van kolommen en lyſten op malkander leggen. De kolommen, die zich daar vertonen, zyn voor het grootſte gedeelte boven geſtreept, en onder met facetten gewerkt, zo als men de roosdiamantſteenen ſlypt. Digt by den tempel, en miſſchien wel in 't begrip des zelven, legt een grote ſteen half in de aarde gezonken, waar op men deze twee woorden leeſt: ΝΑΞΙΟΙ ΑΠΟΛΛ, die anders niet te kennen geven dan dat de inwoners van het eilandt Naxos, nu *Naxia* genaamt, aan Apollo eenig beeldt of ander gedenkteken te Delos hebben toegewyd, waar aan dit ſtuk marmer tot een voet geſtrekt hadt. Aan den voet van den berg Cynthus ziet men mede eene grote menigte van marmer en andere ſtenen. Men kan oordeelen, dat dit het overblyfſel der ſtadt is: want dat is de ſtreek, daar ze geplaatſt moeſt zyn, volgens de beſchryving, die de landbeſchryvers, en vooral Strabo, daar van geven. Al het marmer, dat van ouds in Delos gebruikt wierdt, kwam uit Paros, en was by de Grieken hoog geacht om zyne ſchoonheit. De kleine berg Cynthus, naar wien Apollo den naam van *Cynthius*, en Diana dien van *Cynthia* draagt, is een rots van geſpikkelt marmer, zeer gelykende naar het Egyptiſche. Zie CYNTHUS. Tuſſchen dien heuvel en de zee, naar de zyde van het eilandt Renia, is een ſchouwburg, waar van nog een gedeelte der trappen in wezen is. Hy is een weinig groter dan een halve cirkel, met buitenhoeken, die weder naar binnen ſpringen. De middenbreedte is van twee honderd voeten, de dikte van de trappen daar in begrepen. Aan het achter-einde zyn twee hechte torens geplaatſt, die dertig voeten lang, en achtien voeten breed zyn. Op de plaats, daar de vertoningen geſchiedden, ziet men negen gewelfſels in de aarde, die elk met een muur van malkander afgezondert zyn. Het eilandt Delos wordt hedendaags van geen menſch bewoont, noch bezaait, noch beplant. *Plinius l.* IV. *c.* 12. *Strabo lib.* X. *Thucydides lib.* III. *Spon, Wheler en Tourneforts Reizen. O. Dapper Beſchr. der eilanden in de Archipel. De Bruyns Reizen door klein-Aſië pag.* 19.

DELPHI, eene Griekſche ſtad, in 't landſchap Phocis, aan den voet van den berg Parnaſſus gelegen, was ter oorzake van Apolloos tempel, daar hy zyne Godſpraken in gaf, by de ouden zeer vermaard. Diodorus Siculus zegt, dat die plaats eerſt ontdekt is door eene kudde geiten, de welke omtrent zekere oopening in de aarde weidende, zo dikwils, als zy daar by kwamen, een ongemeen geſchreeuw maakten. De herder, Corytus genaamt, de oorzaak daar van willende onderzoeken, wierdt van de dampen, die daar uit voortkwamen, zo bevangen, dat hy toekomende dingen voorzeide. Als dit ruchtbaar geworden was, kwamen daar vele nieuwsgierige, en antwoordden malkander op hunne vragen. Doch dewyl de oopening van dat hol gevaarlyk was, en verſcheiden in hunne razerny daar in vielen, zonder dat men hen ooit weder zag, heeft men de plaats beter bezorgt, en den mondt van het hol zodanig met een drieſtal bedekt, dat men daar veilig op zitten, en de opſtygende dampen ontfangen kon. In 't eerſt gebruikte men jonge maagden, die aan Diana geheiligt waren, om de godſpraken van haren broeder voor den dag te brengen, tot dat zekere Echecrates uit Theſſalië, vervoert door de ſchoonheit van eene dier maagden, de ſtoutheit hadt van ze te ſchaken, 't welk de reden was, dat na dien tydt niemandt onder de 50 jaren daar toe gekozen wierdt. Deze prieſtereſſe, Pythia genaamt, zette zich op de gemelde drieſtal boven den mondt van 't hol, en na dat zy den damp, die daar uit kwam, hadt ontfangen, ſcheen zy als met eene Goddelyke verrukkinge aangedaan, en bragt de godſpraken in rym en onrym voort. Deze drieſtal was rondom met lauwriertakken bedekt, zo dat de raadvragers daar niet veel van zagen: daar by belette de zware rook de kunſtenaryen van de Pythia te zien, de welke zomwylen eene ſpreek-trompet nam, om eene meer dan menſchelyke ſtem te doen horen. Die de Pythia deze klucht hielpen ſpelen, konden door eenen onderaardſchen weg, gelyk de Bels-prieſteren te Babylon, in dat hol komen, de welke gemeenſchap hadt met hunne vertrekken en die put. De Pythia, op den drieſtal eenigen tydt gezeten, ſcheen met den waarzeggenden geeſt van Apollo vervult, 't welk zomtyds een uitwerkſel des Duivels, die haar bezat, mag geweeſt zyn; doch wierdt deze verrukking dikmaals door de kracht der reukwerken en zwavelachtige dampen, die men uit het hol deedt opgaan, veroorzaakt, en door de gemaakte razerny van de Pythia vergroot; de welke na die geweldige wringingen als tot haar zelf komende, met grote ſtemmigheit de vaarzen uitbromde, die hare makkers eerſt over alle zulke gevallen, waar over de godſpraak was om raadt gevraagt, opgeſtelt, en zy van buiten geleert hadt. De vermaardheit van deze godſpraken lokte niet alleen vele raadvragers en der zelver koſtbare geſchenken, maar ook rovers en plunderaars, naar die plaats. Onder de zelve telt Pauſanias een inboorling van Eubea, de Phlegyenzen, Pyrrhus, den zoon van Achilles, de oude Galliërs, en eindelyk Nero, die 'er alleen 500 kopere beelden uit gerooft heeft. Dion voegt 'er by, dat hy de landſtreek Cyrrhea, die Apollo in eigendom toekwam, onder zyne krygsknechten heeft uitgedeelt, en het hol, daar de godſpraken uit voortkwamen, met de lyken der genen, die hy boven des zelfs oopening liet ſlagten, opgevult. Hier moet men niet vergeten 't gene Suidas, Cedrenus, Nicephorus, en andere Chriſten ſchryvers verhalen, dat omtrent de geboorte des Zaligmakers deze beruchte godſpraak van Apollo verſtomde, en dat Auguſtus, naar de reden vragende, tot antwoordt kreeg: dat een Hebreeuſch kindt, de Godt der goden, hem van zynen troon ſtiet, en ter helle deedt nederdalen.

Me puer Hebræus, divos Deus ipſe gubernans,
Cedere ſede jubet, triſtemque redire ſub orcum.
Aris ergo dehinc tacitis abſcedite noſtris.

Strabo lib. IX. *Pauſanias lib.* X. *Dio l.* LXII. *Diodorus lib.* XVI. *Plutarchus. Juſtinus lib.* XXIV. *Nicephorus, l.* I. *c.* 17. *Cedrenus in Camp. Suidas in Aug. Oroſius l.* 6. *hiſtor. Van Dalen de Oracul. Spon en Wheler Reizen:*

DELPHIDIUS, (ATTICUS TYRO) een vermaard redenaar en hoogleeraar te Bourdeaux, heeft in de IV eeuwe geleeft. De dichter Auſonius heeft in 't V gedicht, daar hy van de doorluch-

luchtige hoogleeraars van Bourdeaux fpreekt, des zelfs lof vermeld. Sidonius Apollinaris fpreekt mede van hem in zynen brief aan Sapaudus, de tiende van 't V boek, en pryft zyne mild-vloejende welfprekendheit. S. Hieronymus gewaagt 'er ook van *in Chron. A.C.*306.

S. DELPHINUS, een biffchop van Bourdeaux. Men weet noch zyn vaderlandt, noch den naam zyner ouderen, noch in wat jaar hy biffchop geworden is. Hy wierdt in 't jaar 381 op de kerkvergadering te Saragoffa geroepen, en hielp daar de dwalingen van Prifcillianus, Helvidius, Salvianus en Inftantius veroordeelen. Daarna keerde hy weder in zyn bisdom, om te beletten, dat die verleiders, die niet op de kerkvergadering hadden willen verfchynen, hunne dwalingen daar zouden verbreiden. Zy waren zo ftout, dat zy binnen Bourdeaux kwamen: doch deze yverige biffchop deedt hen Vrankryk verlaten, en naar Italië vluchten. Hy beriep in 't jaar 385 eene kerkvergadering te Bourdeaux, in welke Prifcillianus en Inftantius, van hunne aanhangers tot biffchoppen verkoren, op nieuw veroordeelt, en van alle kerkelyke waardigheden berooft wierden. S. Delphinus heeft ook S. Paulinus gedoopt, en hem de eerfte onderrechtingen aangaande het geeftelyke leven gegeven. *Martyrolog. Rom. d.* 24. *Decemb. S. Paulinus in Epift.*

DELPHINUS, (Petrus) generaal van de orde der Camaldulen, ftierf op den 15 January 1525, en wierdt te Muran, by Venetië, in 't klooster van S. Michiël begraven. Hy heeft, eer hy generaal was, tuffchen de jaren 1464 en 1480, eenige brieven gefchreven. Toen men ze liet drukken, heeft men een aanmerkelyk geval, 't welk in het handfchrift ftont, daar uit gelaten, namentlyk, dat de inwoners van *Arezzo* een leeuw van fteen, zynde het wapen van Florence, die boven op de grote kerk ftont, in een put hebben gefmeten, die, toen de Franfchen onder Karel den VIII de ftadt verovert hadden, daar uit gehaalt, en midden op de grote ftraat geplaatft wierdt; en alle de burgers van Arezzo, die daar voorby gingen, moeften voor dien leeuw nederknielen, en om vergiffenis van wegens hunnen opftandt bidden. *Mabillon Muf. Ital. T.* I. *p.* 179.

DELPHIS. Zie DELFT (van).

DEL-RIO, (Joannes) Rechtsgeleerde, Apoftolifch protonotaris, deken der Kathedrale kerke te Antwerpen, en vikaris van den biffchop. Hy heeft uitgegeven eene Redevoering, die hy zelf hadt uitgefproken op de doodt van *Johannes Miræus*, biffchop van Antwerpen. Nog: *Expofitio moralis Pfalmi CXVIII*, als mede *Pfalmorum VII. Poenitentialium.* Hy ftierf ftil en geruft in den jare 1624. *Val. Andreæ Bibl. Belgica.*

DEL-RIO, (Martinus Antonius) een zoon van Antonius Del-rio, een Spaanfch edelman, die grote goederen in de Nederlanden bezat, en van Eleonora Lopez de Villa Nuova, is op Pinkfterdag des jaars 1551 te Antwerpen geboren. Hy hadt van der jeugt aan grote luft tot de letteroeffeningen, en nadat hy de eerfte gronden daar van in de Nederlanden gelegt hadt, kwam hy te Parys in 't collegie van Clermont, onder den vermaarden Maldonatus, de welfprekendheit en de Philofophie leren. Daarna ging hy te Leuven en Douay in de Rechten ftuderen, en wierdt in 't jaar 1574 te Salamanca in Spanje Doctor gemaakt. In de Nederlanden te rug gekomen zynde wierdt hy Raadsheer in den Hogen Raadt van Brabandt, naderhandt opziender van 't leger, en men gaf hem verfcheide aanzienelyke ampten. Doch als de burgerlyke oorlogen daar begonnen, deedt hy een twede reis naar Spanje, en begaf zich te Valladolid in 't jaar 1580, in den ouderdom van 29 jaren, onder de Jefuiten, en begon op nieuw nevens de fcholieren de wysgeerte te leren. Vyf of zes jaren daar na, als hy weder in de Nederlanden kwam, onderwees hy de jeugt langen tydt, en op vele plaatfen, als te Leuven, Douay, Luik, Ments, Gratz in Stiermarken, en eindelyk te Salamanca, in de wysgeerte, fpraken, en Godgeleerdheit. Van Salamanca wederom in zyn vaderlandt gekomen zynde, ftierf hy 3 dagen daar na te Leuven op den 29 October 1608, in den ouderdom van 58 jaren. Del-rio heeft zich al vroeg door zyne fchriften bekend gemaakt; want maar 20 jaren oud zynde, heeft hy *Solinus*, naar de handfchriften van zynen groten vriendt *Lipfius* verbetert, in 't jaar 1572 te Antwerpen met aantekeningen doen drukken. Naderhandt heeft hy in 't jaar 1576 aantekeningen over *Claudianus* en de Treurfpelen van *Seneca* mede te Antwerpen, en in 't jaar 1606 eenige rechtsgeleerde verhandelingen te Lions uitgegeven. Doch het werk, dat hem meeft bekend heeft gemaakt, zyn zyne *Disquifitiones Magicæ*, of onderzoek van tovery, eerft in de jaren 1599 en 1601 te Leuven, en naderhandt te Ments en Lions in III deelen gedrukt. Gelyk nu de meefte menfchen nieuwsgierig naar ongemeene gefchiedeniffen zyn, hadt dat boek groten opgang, hoewel 't vol is van vertellingen en verdichtfelen, die de fchryver voor waar houdt, en die echter niet waard zyn dat ze verhaalt worden. Hy trekt een oneindig getal fchryvers aan, daar het meefte deel onbekend van is. Hy heeft ook XVI lofredenen ter eere van de H. Maagdt gefchreven, die, onder den naam van *Florida Mariana*, in 't jaar 1596 te Antwerpen byzonder gedrukt, en in 't jaar 1607 met andere fchriften van den eigenften trant, onder den naam van *Opus Marianum*, te Lions uitgekomen zyn. Hy heeft eene uitbreiding over *Genefis* gefchreven, *Pharus fapientiae facrae* genoemt, in 't jaar 1608 te Lions gedrukt; als mede over 't Hogeliedt, te Ingolftadt in 't jaar 1604 gedrukt; en over de Klaagliederen, mede te Lions in 't jaar 1608 uitgekomen. Zyne fpreekwoorden, uit het O. T. gehaalt, en III deelen van de zwaarfte en nutfte Schriftuurplaatfen, zyn ook te Lions in 't jaar 1602 gedrukt. Wy hebben ook twee boeken van Del-rio tegen Scaliger; het eene onder den naam van *Vindiciæ Areopagiticæ*, en het andere onder dien van *Liberius Sauga Verinus Hifpanus*, hebbende tot zyn opfchrift: *Peniculus Foriarum Elenchi Scaligeriani pro Societate Jefu, Auctore Martino Antonio Del-rio*, aan Karel Bonart opgedragen. Deze fchriften zyn voornamelyk over de boeken, die aan *Dionyfius Areopagita* toegefchreven worden, om te weten of zy van den zelven zyn, dien Paulus bekeert heeft. Del-rio zegt ja, en Scaliger neen; en alle beide met grote hevigheit. Daar is nog een werk van Del-rio onder een bedekten naam uitgekomen, dat te Madrid in 't jaar 1610, en te Keulen in 't jaar 1611 gedrukt is, met den tytel van: *Commentarius rerum in Belgio geftarum à Petro Henriquez, Comite Fontano, addito tractatu de Tumultibus Belgicis, Auctore Rolando Miriteo Onatino*, welke naam by letter-verzetting *Martinus Antonius Delrius* maakt. Hy heeft ook nog het *Commonitorium* van Orientius, biffchop van Elvire, met aantekeningen, en de Raadfelen van *S. Aldelmus* in 't jaar 1600 te Antwerpen doen drukken. Del-rio wift veel, en hadt veel gelezen; doch hy was zeer ligtgelovig en vooringenomen. Men moet hem en zyne fchriften niet verwarren met eenen *Jan Del-rio* van Brugge, deken en groot-vikaris van Antwerpen, die eene uitbreiding over den CXVIII of CXIX Pfalm, *Beati immaculati*, en over de VII boet-Pfalmen gefchreven heeft, en in 't jaar 1624 geftorven is. *Miræus Elog. Belg. Val. Andr. Bibl. Belg. Alegambe de fcript. Soc. Jef. Du Pin Bibl. des Aut. Ecclef.* XVII *fiecle.* Deze Mart. Antonius Del-rio wordt van dieftal in zyne fchriften befchuldigt van Jo. Alb. Faber *Cent. plagiar. no.* 49. Scaliger in zyne aantekeningen over *Propertius* noemt hem een *Kindermeefter*, en handelt hem nog ftrenger in zyne brieven. Men zie *Epift.* 133, *p.* 335, 336. *Epift.* 134, *p.* 342. *Gillot dans les Epitres Françoifes ecrites à Scaliger p.* 261.

DELSBERG, of DELMONT, een ftedeke met een kafteel in 't bisdom Bafel, in 't Saltzgouw, tuffchen Brontrut en Solothurn aan de Birfe gelegen. Het *Delsberger dal* is daar digt by. *Maty Diction.*

DELSTRAHUIZEN, een dorp in Vrieflandt, en een der achttien dorpen van de grietenye Schoterlandt, in het quartier der Zevenwolden. *Whinfemius.*

DELTA is de naam, dien de ouden gegeven hebben aan 't eilandt, 't welk de Nyl in Egypten maakt, omdat het de gedaante hadt van de Griekfche *Delta* (Δ). Ptolemæus noemt 'er twee, *de grote* en *de kleine*. De Nyl, nadat hy Caïro voorby gelopen heeft, maakt twee armen, die dat ftuk lands omvatten, en een driehoek maken. Deze twee maakten verfcheide andere, die zich in zee ontlaften, waar van 'er thans eenige verftopt zyn. Herodotus gewaagt van eenen tempel in de ftadt Bufiris, in 't midden van de Delta, en wil daar mede bewyzen, dat de Egyptenaars allereerft feeftdagen ingeftelt hebben. *Herodotus Euterpe. Ptolem. lib.* IV. *Geogr. Strabo lib.* XV. *Plinius lib.* V. *c.*9 *Aantekeningen op de kerkelyke Oudheden van Bingham.*

DELTA, een gefchiedfchryver. Zie ANTENOR.

DELWYNEN, een dorp of gehucht in Gelderlandt, in de Bommelerwaart, niet verre van de rivier de Maze, tuffchen de dorpen Driel en Kerkwyk. *Viffchers Landkaart. en M. v. Houve Charter kronyk pag.* 80.

DEMADES, van Athene, van een fchipper een redenaar geworden, heeft, naar 't zeggen van *Cicero*, de zeemans-loopjens op 't ftadhuis overgebragt. Zyne welfprekendheit bragt hem in zulk een aanzien by Philippus, koning van Macedonië, dat hy na den flag by Cheronea, dien die vorft in 't jaar van Rome 416 tegen de Athenienzen gewonnen hadt, des zelfs gramfchap ten eenemale verzachtte. Op eenen anderen tydt, wanneer hy zag, dat de zelve Philippus, om de gevangene Grieken fpyt aan te doen, zich aan de zelve in zyn koninklyk gewaadt vertoonde, zeide hy tot hem, dat hy zich verwonderde, dat daar 't geluk hem tot eenen Agamemnon hadt gemaakt, hy eenen Therfites van zich maakte. Plutarchus befchryft hem als welluftig, en uit dien hoofde gretig naar geldt, doende Antipater zeggen, dat hy twee vrienden te Athene hadt, *Phocion* en *Demades*, waar van hy den eerften nooit hadt kunnen bewegen om eenig gefchenk aan te nemen, en den tweden nooit verzadigen. De zelve plagt hem te vergelyken by geofferde beeften, daar niets van overbleef dan de pens en de tong. Caffander, de zoon van Antipater, heeft hem, als verdacht over verraadt, nevens zynen zoon, doen ombrengen. Anderen zeggen, dat hem Antipater zelf, na dat hy brieven, door Demades aan zyne vyanden gefchreven, onderfchept hadt, ter doodt veroordeelt heeft. *Diodor. lib.* XVII. 18. *Cicero in Orat. Plutarchus. Phocion. Demofthenes Apophtheg. Photii Bibl. cod.* 92. *&c.*

DEMADES, een redenaar te Athene, dien de voorgaande, naar 't zeggen van *Suidas*, tot eenen zoon hadt aangenomen. *Meurfius Bibl. Attica.*

DEMADES, een ryk burger van Athene, miffchien de zelve, daar wy eerft van gefproken hebben, die vermaak hadt zyne grootfchheit te vertonen met veel geldt aan onnutte dingen te befteeden. De Athenienzen hadden by zekere wet verboden, dat geen vremdeling tot de oopenbare fpelen zou toegelaten worden, en dat op de boete van 1000 Drachmen, 't welk over de 50 ryksdaalders is. Daar op vertoonde Demades fchouwfpelen aan 't volk, daar hy 100 vremdelingen in gebruikte, en 100000 drachmen tot boete betaalde. *Pontanus c.* 3. *de Magnificent.*

DEMAGORAS, een groot pluimftryker, dien de Athenienzen, om dat hy Alexander eenen Godt hadt genoemt, in eene boete van tien talenten veroordeelt hebben.

DEMARATUS, de zoon van Arifton, koning van Sparta, volgde hem in 't ryk. Cleomenes, koning van 't geflacht der Egiden, zyn vyandt, maakte de Lacedemoniers wys, dat hy de zoon van Arifton niet was, en kocht zelfs de Pythia, of priefteres van den tempel te Delphi, met geldt om, dat zy 't zelve zou zeggen. Aldus wierdt Demaratus in 't jaar van Rome 259 van den troon geftoten. Hy vluchtte in Afië by Darius, die hem wel ontfing, en veel vriendfchap betoonde. Niettemin, toen hy wift, dat Da-

Darius de Lacedemoniërs wilde beoorlogen, waarschouwde hy ze door houte tafeltjens, die hy eerst beschreven, en daar na met wasch overtrokken hadt. Herodotus schryft, dat hy ten aanzien van wyze raadslagen en dappere daden de doorluchtigste van alle Spartaansche koningen geweest is. Hy heeft ook eens in de Olympische spelen, door het mennen van eenen wagen met vier paarden, den prys behaalt, dat voor hem nooit aan eenig koning van Sparta gebeurt is. *Herodotus l. 6. Erato. Justinus l. 2. Pausanias Laconic.*

DEMARATUS, een der voornaamste burgeren te Corinthus, uit het geslacht der Bachiaden, leefde omtrent het jaar van Rome 96, in de XXX Olympiade. Toen Cypselus zich met geweldt meester van Corinthus hadt gemaakt, vluchtte hy met zyn gansche huis uit die stadt, en ging naar Tarquinium, eene stadt in Toskane, alwaar hy machtig en ryk wierdt, en een zoon kreeg, Lucumon geheten, die naderhandt, onder den naam van Tarquinius den ouden, Roomsch koning wierdt. *Dionys. Halicarn. l. 3. Antiq. Rom. c. 10. Tit. Liv. l. 1.*

DEMAS, van Thessalonica in Macedonië, omhelsde het Euangelium, en deedt in 't eerst veel Godvruchtigheit en yver, om die lere te verkondigen, blyken. Hy onthieldt zich by den Apostel Paulus, die hem in de waarheden van den Godsdienst hadt onderwezen. Hy wierdt zelfs met dien Apostel in de gevangenis gezet, en stondt veel met hem uit. Doch eindelyk heeft de ydelheit en liefde tot de tegenwoordige wereldt de Godzaligheit verbannen. Hy verliet Paulus, en keerde weder naar Thessalonica. Men zegt, dat hy naderhandt de dwalingen van Simon den tovenaar, van Nicolaus, Phigellus en Hermogenes aangenomen, en zelfs den afgoden gewierookt heeft. *II. Timoth. IV. 10. Simon Dict. de la Bible.*

DEMEAS, een zoon van den tweden Demades, was mede een redenaar te Athene. Suidas gewaagt 'er van, sprekende van Demades en andere schryvers, die men in de Attische Boekzaal van *Meursius* vindt aangehaalt.

DEMOCLITUS. Zie CLEOXENES.

DEME, eene rivier in 't Brandenburgsch Pruissen, is, hoewel niet groot, aanmerkelyk, omdat zy een inham, Koersch-haf genaamt, met de rivier Pregel, en daar door met een anderen groten inham, Frisch-haf genaamt, vereenigt. *Maty Diction.*

DEMER, eene rivier in de Nederlanden, in het hertogdom Brabandt, heeft haren oorsprong in het landt van Luik, by het stedeke Bilzen, ten Westen van Maastricht, alwaar zy voorby Hasselt, en in Spaansch Brabandt voorby Diest, Siechen, Aarschot en Mechelen loopt, en de rivieren de Gete, de Dele, de Senne, en de Nethe ontfangen hebbende, den naam Ruppel krygt, en zich tegen over Ruppelmonde in de Schelde ontlast. *Maty Diction.*

DEMETES, een oud volk van Groot-Britannië langs de Ierschezee, hebbende de Siluren ten Oosten, en de Ordowykers ten Noorden. Aldus bezaten zy de tegenwoordige graafschappen Cardigan, Pembrok en Carmarden. Maridunum, nu Carmarden, was hunne hoofdstadt. *Cambden. Sanson. Baudrand.*

DEMETRIAS, eene stadt in Thessalië, in het kleine landschap Magnesia, met een bisdom, onder Larissa behorende. Zy legt aan eenen inham, eertyds *Sinus Pelasgicus*, en thans *Golfo di Vollo*, en *Golfo dell' Armiro* genaamt. *Strabo. Plinius. Livius. Stephanus.*

DEMETRIAS, de dochter van Olybrius, uit het doorluchtige geslacht van de Anicii te Rome, was vermaard in de V eeuw. Als zy met hare moeder Juliana, en hare grootmoeder Proba, om de geweldenaryen der Gothen, die Italië overstroomt hadden, te ontgaan, in Afrika gevlucht was, wierdt zy door 't gene zy S. Augustinus te Carthago van den maagdelyken staat hadt horen zeggen, zo geraakt, dat zy besloot dien te omhelzen, en haren bruidegom te verlaten. S. Hieronymus, haar in dat opzet willende versterken, schreef aan haar dien schonen brief, beginnende: *Inter omnes materias &c.* Paus Innocentius de I, en de grootste mannen van dien tydt, hebben aan haar dien aangaande geschreven. Boven al pryst S. Augustinus in zynen 143 en 179 brief dat voornemen hemel-hoog. S. Prosper heeft mede een brief aan haar geschreven, die de 84 onder die van S. Ambrosius is. Pelagius was in dien tydt om zyne Godvruchtigheit vermaard, weshalven Juliana hem verzocht, ten minste geeft hy 't voor, aan hare dochter te willen schryven, omze in haar voornemen te versterken. Hy deedt het, doch mengde zyne gevaarlyke dwalingen daar met zo veel loosheit in, dat Augustinus zich genoodzaakt vondt den voorgemelden 143 brief aan Juliana te schryven. *Baronius A. C. 410. 413.*

DEMETRIANUS, patriarch van Antiochië, volgde in 't jaar 255 op Fabius, en bezat den stoel tot in 't jaar 261, of 266, wanneer hy die met de doodt ontruimde aan Paulus van Samosate, een beruchten ketter. *Eusebius l. 6. Histor. & in Chron. Baronius A. C. 255. n. 37. 262. n. 7.*

DEMETRIOVITZ, een stedeke in Moscovië. Het legt in 't hertogdom Smolensko, omtrent 40 mylen Oostwaarts van de hoofdstadt. *Maty Diction.*

DEMETRIUS. Zie CANEVARI.

DEMETRIUS, patriarch van Alexandrië, volgde in 't jaar 190 op Julianus, gelyk Eusebius in zyne Chronyk verzekert, hoewel hy in zyne geschiedenissen het tegendeel schynt te zeggen. Hy bestrafte Origenes, omdat hy zich ontmand hadt, en sprak kwalyk van de bisschoppen van Palestina, die hem tot priester geordent hadden. Naderhandt veroordeelde hy des zelfs schriften, als dwalingen behelzende, deedt hem afzetten, en zelfs door eene vergadering van de Egyptische bisschoppen in den ban doen. Demetrius bestierde de kerk van Alexandrië omtrent 43 jaren. Hy hadt Heracleas tot zynen navolger, en stierf in 't jaar 234. *Euseb. l. 5. & 6. Histor. & Chron. A. C. 190. Baronius A. C. 190. Onuphr. in Chron.*

DEMETRIUS de I, koning van Macedonië, bygenaamt *Poliorcetes*, dat is, *Bedwinger van steden*, was de zoon van Antigonus, die eerst een krygsoverste, en daarna een der ryksvolgers van Alexander den Groten was. Zyn levensloop was vol wisselvalligheden. Hy verloor in 't jaar van Rome 442, voor Christus geboorte 312, den eersten slag, dien hy omtrent de stadt Gaza aan Ptolemeus leverde; doch hy gaf den moedt niet verloren, hy vervolgde den overwinnaar, sloeg des zelfs veldoverste, en joeg hem zelfs van Halicarnassus, 't welk hy belegerde, weg. Na deze voordeelen, zyn vader Antigonus en hy besloten hebbende de vryheit der Grieksche steden te herstellen, trok hy met een machtig leger op, maakte zich meester van Pireüs, de haven van Athene, won en slechtte de vesting Munychia, bande Demetrius Phalereus uit Athene, en maakte in 't jaar van Rome 447 een verbondt met die stadt. De Athenienzen, uit eene lafse vleiery, noemden den 26 van hunne maandt Thargelion, overeenkomende met onzen 11 May, Σωτήριος, *den dag van verlossing*, en de gemene vryheit, om dat Demetrius op den zelven in Athene gekomen was, en hem gaven zy den naam van Σωτὴρ of *verlosser*. Ter zelver tydt riep hem Antigonus te rug, en zondt hem naar 't eilandt Cyprus, daar hy Menelaus, den veldoverste van Ptolemeus, versloeg, Salamine en verscheide andere steden innam, en Ptolemeus zelf, als hy Paphos wilde ontzetten, in een zeegevecht verwon. Het beleg van Rhodus viel zo wel niet uit; hy brak het by verdrag op, schonk daarna aan eenige Grieksche steden de vryheit, nam Corinthus en Sicyon in, verplaatste het laatste aan een anderen oordt, en maakte zich in de jaren van Rome 451 en 452, onder voorwendsel van de ongelukkige te helpen, meester van een gedeelte van Peloponnesus. Naderhandt, op het punt zynde van zich by zynen vader in Asië te voegen, deedt hy zich tot opperveldheer der Grieken verklaren. Deze voordeelen wierden bezoedelt door hoogmoedt, kerkroof, ongeregelde liefde en gierigheit, en niet te min begeerde hy als deelgenoot der geheimenissen van de Eleusinische Ceres aangenomen te worden. Het jaar na dat hy uit Griekenlandt vertrokken was is aanmerkelyk door den bloedigen slag by Ipsus in Phrygië, in welken Antigonus sneuvelde, en Demetrius genoodzaakt wierdt naar Ephezen te vluchten, en verder in Griekenlandt, daar die van Athene de poorten voor hem sloten. Twee jaren daar na kwam hy hunne stadt aantasten, en veroverde de zelve: doch de wraaklust wierdt door de blydschap over de overwinning zo gematigt, dat hy de inwoners zeer zacht handelde. In 't jaar van Rome 459, voor Christus geboorte 295, deedt hy zich voor koning van Macedonië verklaren, en bezat dat ryk, tot dat de ingezetene de koningen, Ptolemeus Lagus zoon, Lysimachus en Pyrrhus, tegen hen in de wapenen ziende, Demetrius in 't jaar 465 verdreven, de welke by de Athenienzen niet dan ondankbaarheit, en by de andere Grieken weinig genegenheit bemerkende, zich na eenige nieuwe rampen geleden te hebben aan zynen schoonvader Seleucus, koning van Syrië, overgaf. Deze handelde Demetrius zo wel, dat hy nergens om dacht dan om lekker te eeten en te drinken, en eindelyk in 't jaar 468 na eene driejarige gevangenis in zyn eigen vet stikte. Hy liet twee zonen na, Eumenes en Antigonus. Hy wordt gezegt de welgemaaktste vorst van zynen tydt geweest te zyn. *Plutarchus in zyn leven. Diodorus l. 19 & 20. Justinus l. 19. Eusebius in Chron. Appian. Alexandr. de bell. Syriac.*

DEMETRIUS de II, een kleinzoon des voorgaanden, en zoon van Antigonus, bygenaamt *Gonatas*, omdat hy in de stadt Gonos opgevoed was, volgde zynen vader in 't jaar van Rome 512. Nog maar een kindt zynde heeft hy, zo als Justinus zegt, een leger op de been gebragt, en Alexander, den zoon van Pyrrhus, die in 't afwezen van Antigonus in Macedonië gevallen was, te rug gedreven. Aldus herwon hy niet alleen Macedonië, maar joeg Alexander zelfs uit Epirus. De onbestendigheit der krygslieden was in dien tydt zo groot, en 't geluk zo wisselvallig, dat de koningen dan in ballingschap zwurven, dan op den troon zaten. Demetrius stierf na eene heerschappy van tien jaren, latende eenen zoon na, Philippus genaamt, die nog zeer jong was. *Justinus l. 26. Polybius l. 2. Eusebius in Chron.*

DEMETRIUS, een zoon van Philippus, en kleinzoon van Demetrius den II, was als gyselaar naar Rome gezonden, en zyn goede imborst bragt hem in hoogachting by de voornaamsten dier stadt. Hy verdedigde zynen vader, die by den Raadt beschuldigt was, alleen door zyne zedigheit. Als hy in Macedonië te rug gekomen was, gaven hem de ingezetene zulke krachtige blyken van hunne genegenheit en liefde, dat zyn broeder Perseus, eenen schrikkelyken haat tegen hem opvattende, valsche getuigen opmaakte, die hem by Philippus verdacht maakten. Deze wantrouwende vader, zich door die lasteringen latende misleiden, liet hem in 't jaar van Rome 574, in de CL Olympiade, vergeven; doch naderhandt uit het gedrag van Perseus de onschuldt van Demetrius erkennende, stierf hy van hertzeer over dien kindermoordt, en onterfde Perseus, die hem daar toe aangezet hadt. *Tit. Livius l. 10. Polybius in Fragm. Justinus l. 32.*

DEMETRIUS, bygenaamt *Soter*, of *Verlosser*, koning van Syrië, was de zoon van Seleucus Philopator, die hem voor gyselaar naar Rome zondt. In dien tydt, zyn vader Seleucus in 't jaar van Rome 578 vergeven zynde, wierdt des zelfs broeder Antiochus Epiphanes, en na hem zyn zoon Antiochus Eupator, koning, tot nadeel van Demetrius. Zyne jeugt deedt hem dit ongelyk vry geduldig dragen tot de doodt van zynen oom Antiochus Epiphanes. Doch merkende, dat de Romeinen geen groten haat

maakten om hem in 't ryk zyner vaderen te herstellen, en alreets 25 jaren oud zynde, nam hy, onder voorwendsel van op de jagt te gaan, de vlucht, maakte zich in 't jaar 151 naar de tydrekening der Seleuciden, en 592 van Rome, meester van 't ryk, en liet zynen neef Antiochus Philopator, nevens des zelfs bestierder Lysias, ombrengen. Alcimus, die de hogepriesterlyke waardigheit van Antiochus Eupator gekocht hadt, die verandering verstaan hebbende, kwam by Demetrius, om zich te doen bevestigen, en schilderde hem Judas Macchabeüs af als eenen dwingelandt, en vyandt der Syrische koningen: weshalven Demetrius Nicanor, en daarna Bacchides, zyne veldoversten, zondt om Judea te vuur en te zwaardt te verwoesten. Judas Macchabeus sneuvelde in een veldslag tegen den laatsten. Ondertusschen maakte zich Demetrius onverdragelyk aan zyne buren, zo dat zy met eene algemeene toestemming den toeleg van Alexander Bala, die voor een zoon van Antiochus Epiphanes wierdt gehouden, begunstigden. Deze laatste leverde slag aan Demetrius, en doodde hem na eene elf-jarige regeering, in 't jaar van Rome 603. *I. Macchab. c.* 7. 9. *en* 10. *en* 11, *c.* 14. 15. *Josephus Joodsche Oudh. l.* 12. *c.* 16. *l.* 13. *c.* 1, 2, 7, 8. *&c. Appianus de bell. Syriac. Justinus l.* 34. 35. *Strabo l.* 16. *Polybius in Fragm.*

DEMETRIUS, bygenaamt *Nicanor*, een zoon van Demetrius Soter, wierdt in 't jaar van Rome 608 door Ptolemeus Philometor, koning van Egypten, op den Syrischen troon geholpen. Deze gekomen zynde om Syrië aan zich te brengen, nadat hy Alexander Bala, zynen schoonzoon, verjaagt, en hem zyne dochter Cleopatra afgenomen hadt, gaf ze aan Demetrius; doch deze vreugt was van korten duur: want Philometor, de doodt van Alexander verstaan hebbende, stierf ellendiglyk drie dagen daar na. Aldus bleef Nicanor in 't geruste bezit van 't ryk. Eenigen tydt daar na bediende zich Diodorus, bygenaamt Tryphon, van eenen zoon van Alexander Bala om Syrië te overheeren. Het gelukte hem, en hy deedt een jaar daar na dezen ongelukkigen vorst, te weten Antiochus den VI, bygenaamt Entheos, ombrengen. Demetrius, om tegen Tryphon bestand te zyn, maakte een verbondt met de Joden, en trok in Persie, of om hulp te verzoeken, of om daar te oorlogen. Hy wierdt gevangen, en by Phraätes, der Parthen koning, gebragt, die hem zyne dochter Rhodogune deedt trouwen. Hier op gaf zich zyne eerste vrouw Cleopatra uit spyt aan Antiochus Sidetes, den broeder van Demetrius, over. Na zyne doodt wierdt deze laatste in 't jaar van Rome 625 in zyn ryk herstelt, 't welk hy vyf jaren bezat. Zyn hoogmoedt maakte hem onverdragelyk aan zyne onderdanen, die, om 'er zich van te ontlasten, Ptolemeus Physcon, koning van Egypten, baden, dat hy hen eenen koning uit het geslacht van den ouden Seleucus wilde geven. Alexander Zebina wierdt door hem daar toe verkoren, en door de Syriërs voor koning aangenomen, Demetrius daarentegen weggejaagt. Josephus zegt, dat hy door eenig volk, van zyne vyanden, en Appianus door zyne eerste vrouw Cleopatra uitgezonden, omgebragt is. Justinus verhaalt zyne doodt nog anders. Dit is voorgevallen in 't jaar der wereldt 3929, en van Rome 629. I *Macchab. c.* 14. *enz. Josephus Oudh.* 13. *b. en Oorl.* 1. *b. Appianus de bell. Syr. Justinus lib.* 36. 38. 39. *Torniell. &* *Salian. in Annal.*

DEMETRIUS de III, koning van Syrië, bygenaamt *Eucærus*, was de vierde zoon van Antiochus Grypus. Op het voorbeeldt van zynen broeder Philippus, die zich meester van een gedeelte van Syrië gemaakt hadt, en op aanraden van Ptolemeus Lathurus, koning van Egypten, kwam hy uit zynen schuilhoek Gnidus, digt by Rhodus, voor den dag, en nam eerst Damascus in, daar hy 't eenigen tydt uithieldt. Zelfs voegde hy zich by eenige misnoegde Joden, en wierdt, nadat hy zynen broeder Philippus by Beroë geslagen hadt, door de Parthen gevangen, en aan hunnen koning Mithridates gezonden, by welken hy van ziekte gestorven is. De tydt der regering van dezen vorst is niet wel te bepalen, alzo de schryvers byna niets van hem melden. Torniellus en Salianus menen, dat hy in 't jaar der wereldt 3963 uit Gnidus voor den dag gekomen, en 4 of 5 jaren daar na gevangen is. *Josephus Joods. Oudh. l.* 13. *c.* 21. 22. *en l.* 1. *van de Oorlog. c.* 3.

DEMETRIUS, een hertog van Croatië en Dalmatië, leefde in de XII eeuwe. Hy betuigde zo veel yver voor den Roomschen stoel, dat paus Gregorius de VII hem den eernaam van koning gaf, en twee legaten aan hem zondt, om de plechtigheden der kroning te verrichten. *Gregorius VII. ep.* 4. *Baronius T. XI. A.C.* 1076. Zie DALMATIE.

DEMETRIUS de I, groothertog van Moscovië, volgde op Georgius den I, en hadt een anderen Georgius tot zynen navolger, die in 't jaar 1237 gedood wierdt. Demetrius de II, een zoon van Jan, bevocht eene vermaarde overwinning op de Tartaren, en liet een zoon, Basilius, na, die in 't jaar 1400 leefde. In 't begin der XVII eeuw was Moscovië schrikkelyk beroert ter oorzake van eenen Demetrius, gelyk straks zal volgen. Jan Basilowitz de II, in 't jaar 1598 gestorven zynde, liet twee zonen na, *Fedor*, of *Theodorus*, en *Demetrius*. *Boris Gudenow*, die de zuster van Basilowitz ten huwelyk hadt, deedt Demetrius, maar negen jaren oud zynde, te Uglitz, daar hy opgebragt wierdt, vermoorden, en liet daar na Fedor, zo men zegt, met vergif van kant helpen, om in des zelfs plaats grootvorst te worden. Daar op zyn 'er verscheide, tot vyf in getal, voor den dag gekomen, die zich voor den vermoorden *Demetrius* uitgegeven, en grote opschuddingen gemaakt hebben, als in het volgende artykel zal verhaalt worden.

DEMETRIUS GRISKA UTREPEJA, anders *Gregorius Strepius*, een Russisch monnik, uit het adelyke geslacht van Gereslauw, zynde welgemaakt van ligchaam, en fyn van verstandt, was de eerste der vyf valsche Demetriussen, en ondernam, op 't aanraden van eenige misnoegden, gedurende de regeering van Boris Gudenow den troon te beklimmen, veinzende de prins Demetrius, zoon van Jan Basilowitz, en de broeder van Fedor, voorzaat van Boris, te zyn. Hy ging dan uit zyn klooster, en kwam in Litthauwen, daar hy zich in dienst van een voornaam heer, Adam Wisnowitzky, begaf. Op eenen tydt, als zyn meester hem zeer hard handelde, nam Griska de gelegenheit waar, en zeide met de tranen in de oogen, dat zo hy wist van wat voor eene geboorte hy was, hy hem zo niet zou handelen. De nieuwsgierigheit van den heer deedt hem vragen, wie hy was. Griska antwoordde, dat hy een echte zoon was van Jan Basilowitz, dien Boris Gudenow hadt zoeken te vermoorden; doch dat het ongeluk op een jonge viel, die hem zeer wel geleek, en dien zyne vrienden in zyn plaats gestelt hadden, terwyl zy hem deden ontkomen. Te gelyk toonde hy een goud kruis, met edele stenen bezet, dat hy zeide hem, toen hy gedoopt wierdt, om den hals gehangen te zyn. Hy voegde daar by, dat de vrees, van in de handen van Boris te vallen, hem zo lang hadt doen zwygen. Hier op viel hy dien Poolschen heer te voet, en badt hem om des zelfs bescherming, schikkende zyn verhaal met zo vele omstandigheden op, dat zyn heer hem klederen liet geven en eenen stoet, ten naasten by met de hoedanigheit van zo een prins overeenkomende. Deze tyding verspreidde zich wel haast door 't landt, zo dat de grootvorst Boris eene grote vergelding beloofde, die dezen valschen Demetrius hem levendig of dood in handen leverde. Zyn meester, oordeelende, dat hy tot zynent niet veilig was, zondt hem in Polen by den Wooiwode van Sendomir, die hem genoegzame hulp beloofde om hem op den troon te herstellen, mits dat hy, wanneer hy herstelt was, in Moscovië de vrye oeffening van den Roomschen Godsdienst zou gedogen. Demetrius nam deze voorwaarden niet alleen aan, maar liet zich in stilte in dien Godsdienst onderwyzen, en beloofde, dat hy, zo dra hy herstelt was, de dochter van den Wooiwode zou trouwen. Hier op bragt de Wooiwode een machtig leger op de been, trok in Moscovië, en verklaarde den oorlog aan Boris. Hy nam terstondt verscheide steden in, en haalde verscheide bedienden van Boris tot zich over, die daar op in 't jaar 1605 van hertzeer stierf. De Knezen en Bojaren erkenden aanstonts den prins Fedor, of Theodorus, zoon van Boris, die nog zeer jong was, voor hunnen vorst: doch naderhandt, den groten voorspoedt van den valschen Demetrius ziende, besloten zy hem de kroon, die zy meenden dat hem toekwam, te geven. Zy deden het volk mede daar in bewilligen; 't welk met een naar 't kasteel liep, en den jongen Fedor met des zelfs moeder gevangen nam. Men liet te gelyk aan Demetrius weten, dat de Russen genegen waren hem voor hunnen vorst aan te nemen, en dat hy bezit van zyn ryk wilde komen nemen.

Deze gelukkige bedrieger hadt die goede tydingen naauwlyks verstaan, of hy beval aan eenen Deak, of geheimschryver, dat hy den jongen Fedor en des zelfs moeder zou wurgen, en dan uitstrooien, dat zy zich zelf vergeven hadden; 't welk op den 10 Juny 1605 uitgevoert wierdt. Den 16 kwam Demetrius binnen Moscow met zyn leger, 't welk onderwegen wonderbaarlyk aangegroeit was. De gansche stadt ging hem te gemoet, en ontfing hem met alle tekenen van eene algemeene blydschap. Hy wierdt op den 21 July met vele plechtigheden gekroont; en op dat men aan zyne geboorte niet zou twyffelen, ontboodt hy de moeder van den rechten Demetrius, de welke Boris Gudenow verre van de stadt Moscow in een klooster hadt doen opsluiten. Hy trok haar met een groot gevolg te gemoet, en gaf haar een vertrek in 't kasteel, daar hy haar met grote pracht deedt onthalen. Deze arme princes wist wel, dat haar zoon Demetrius om hals gebragt was, doch zy ontveinsde zulks behendig, om van dezen bedrieger niet mishandelt te worden. Behalven dat zag zy met veel vermaak, dat de trouwloosheit van Boris zo wel gewroken, en zy, in plaats van in een klooster opgesloten te zyn, nu als eene vorstin gehandelt wierdt. Ondertusschen letten de Russen op het gedrag van dezen nieuwen vorst, en bemerkten, dat hy meer werks van de Polakken dan van de Russen maakte. Daarenboven hadt hy vreemde lyfwachten, bestaande uit versche benden van Franschen, Engelschen, Duitschers, Lyflanders en Zweden. Ziende verder, dat hy voorhadt eene Roomsch-Katholyke vrouw, de dochter van den Wooiwode van Sendomir, te trouwen, begonnen zy achterdocht te krygen. Een der voornaamste Knezen, met name Basilius Zuski, sprak 'er met eenige groten van, die hem byvielen, en besloten dezen bedrieger om te brengen. Doch de zamenzwering wierdt ontdekt, en Zuski ter doodt verwezen. Doch Demetrius, hopende de liefde des volks door zachtheit te winnen, verleende hem op de gerechtsplaats vergiffenis. In der daadt, alles was stil en gerust tot op den 8 May 1606, zynde de dag der bruiloft; want als de Poolsche bruidt met een groot getal gewapende Polakken aangekomen was, gingen de oogen der Russen op nieuw oopen. Zuski vergaderde tot zynent vele Knezen en Bojaren, en bewoog hen het jok van den bedrieger af te schudden. Op den 9 dag van 't bruiloftsfeest, zynde de 17 May, boodt zich eene gunstige gelegenheit voor de zamengezworenen aan. De groothertog en zyn gezelschap waren dronken en in slaap; de Russen, te middernacht alle de klokken van Moscow latende luiden, en de wapenen opvattende, liepen naar 't kasteel, daar zy aanstonts de Poolsche wachten ter neder hieuwen, en kwamen, na alle deuren opgeloopen te hebben, in de kamer van Griska; die, de doodt voor oogen ziende, uit een venster op de plaats sprong, om zich onder de lyfwacht te bergen: doch hy wierdt gevangen, en Zuski zich terstondt naar de voorgewende moeder van den groothertog kerende, deedt haar op een kruis zweren, of deze

De-

Demetrius haar zoon was; waar op zy geantwoord hebbende van neen, en dat de hare door bevel van Boris Gudenow om hals gebragt was, wierdt Demetrius met een pistool voor den kop geschoten. Zyn ligchaam wierdt naakt over de plaats van 't kasteel gesleept, daar het drie dagen lang, tot smaadheit en verachting van een iegelyk, bleef leggen. Daar na begroef men het, doch 't graauw haalde 't terstondt weder uit om tot assche te verbranden. De groothertogin, zyne weduwe, met haar vader, haar broeder, en den Poolschen afgezant, wierden in eene gevangenis bewaart. De Poolsche vrouwen wierden zelfs mishandelt, en meer dan 1700 man om 't leven gebragt. Zuski, de aanvoerder van die onderneming, wierdt tot groothertog verkoren, en den 1 Juny 1606 gekroont. *Olearius Moscov. Reizen.*

Griska dood zynde, kwam 'er een ander DEMETRIUS op het toneel, doch niet in 't oopenbaar. Georgius Schacopsky, grootzegelbewaarder van Moscovië, na den moordt van zynen heer alles in verwarring ziende, en dat men des zelfs aanhangers opzocht, redde zich met de vlucht. Hy ging uit Moscow, verselt met twee Polakken in Russische kleederen, en nam zynen weg op Putiwol, eene stadt, die den overleden groothertog altydt getrouw was geweest. Onderwegen strooide hy uit, dat Demetrius de woede zyner vyanden ontkomen was; en wyzende op een der Polakken, die by hem was, liet hy hen geloven, dat hy het was. De mildadigheden, die zyne woorden verzelden, bevestigden zyn zeggen. Te Putiwol gekomen zynde, verzekerde hy de inwoners, dat Demetrius naar Polen gevlucht was, om by zyne bondgenoten hulp te verzoeken; en dat hy hem tot hen afgezonden hadt, om hen te boodschappen, dat hy nog leefde, en in veiligheit was. Deze getrouwe onderdanen verzekerden Schacopsky, dat zy gereed waren hun goedt en bloedt voor hunnen vorst op te offeren. Hy, over dezen goeden uitslag voldaan, zondt by de Tartaren, en ontboodt ze naar Putiwol. De Cosakken kwamen ook van alle kanten aan, en 14 kasteelen verklaarden zich voor den gewaanden Demetrius. Ishoma, een der voornaamste Russische heeren, versterkte dien aanhang met een aanzienlyk getal krygsbenden. De nieuwe groothertog Zuski, over deze tydingen ontsteld, verzamelde in der haast een leger, en trok zyne vyanden tegen: doch hy wierdt in den eersten aanval geslagen, en hy hadt moeite binnen Moscow te vluchten. Ishoma vervolgde hem, en berende de stadt: doch onderwylen kwam Jan Polutnich uit Polen met eene versterking van 12000 Cosakken, brengende een bevelschrift van den valschen Demetrius aan Ishoma, dat hy hem het gebiedt over 't leger zou overgeven. Deze, vergramd over dezen hoon, ging met 9000 Cosakken tot Zuski over, en verzekerde hem, dat 'er geen Demetrius te Putiwol was. Vier duizend man zyn voorbeeldt volgende, wierden Schacopski en Polutnich genoodzaakt binnen Thula te vluchten, daar Zuski hen ging belegeren. De stadt was by gebrek van levensmiddelen in 't kort tot het uiterste gebragt. De inwoners, die gedwongen waren de allervuilste dieren te eeten, dreigden die twee veldheeren aan Zuski te zullen overgeven. Polutnich zocht hen moedt te geven, zeggende, dat hy in Polen een jongeling van 28 of 30 jaren hadt gezien, die zich voor den groothertog uitgaf, en dat hy niet net kon zeggen, of het Demetrius was, alzo hy hem nooit gezien hadt; doch indien zy iemandt wilden geven, die Demetrius gekent hadt, hy hem in Polen wilde zenden, om de waarheit te onderzoeken, en dat zy hun besluit daar naar konden schikken. Zy stemden het toe, doch die Demetrius vondt niet goed voor den dag te komen. 't Was een jong Poolsch edelman, die 't gene men met hem voorhadt overdenkende, raadzamer oordeelde in zyn landt gerust te leven, dan zich aan de gevaren van een, wiens naam men hem deedt voeren, bloot te stellen.

Doch daar kwam haast een derde DEMETRIUS voor den dag. Michavetzki, een Poolsch heer, bragt dezen op het toneel, en hem naar Putiwol geleid hebbende, wierdt hy daar met alle bedenkelyke tekenen van eere ontfangen. Nadat hy daar eenige dagen bezig was geweest met krygsvolk te verzamelen, trok hy te velde, en de gezant van Thula, daar wy zo even van gesproken hebben, kwam hem te gemoet. Deze, die den rechten Demetrius gekent hadt, was zeer over de onbeschaamdheit van dezen verwondert. De valsche Demetrius, vrezende, dat het bedrog zou uitlekken, hieldt hem vast, en trok regt op Thula aan, om zich daar te vertonen. Doch het was te laat, de stadt hadt zich zo overgegeven, en Zuski hadt, tegen zyn gegeven woordt, Fedrowitz, een man van aanzien en verdiensten, doen ophangen, en Polutnich met Schacopski in boeiens kluisteren, waar in zy van honger en ongemak vergaan zyn. Thula aldus in handen van Zuski gekomen zynde, namen de Cosakken, die daar in waren, dienst onder hem, en deze vorst zondt hen naar 't beleg van Catuga, de voornaamste schuilplaats van Demetrius en zynen aanhang. Onderwegen wierden zyne benden, door deze nieuwe overlopers opgeruit, oproerig. Het leger raakte in de warre, de bezoldelingen namen de vlucht, werpende hun geweer en reistuig weg, en de Cosakken bragten de levensmiddelen en 't geschut van den groothertog als zegepralende naar Catuga. Demetrius, door deze hulp en een groot getal Polakken en Russen versterkt, trok zyne vyanden tegen, versloeg 8000 man van hen, en kreeg hunnen veldheer Misinoveski gevangen. Vele steden onderwierpen zich aan hem, en hy kreeg nog 8000 Cosakken tot versterking. Zuski, hebbende een leger van 17000 man, altemaal ongeoeffend volk, verzamelt, wilde een twede kans wagen: doch die viel niet beter uit dan de eerste. Hy wierdt geslagen, zo dat naauwlyks 5000 man zich binnen Boskow konden bergen, daar zy weinig dagen daar na gedwongen wierden zich over te geven, en dienst in 't leger van den overwinnaar te nemen. Alle de omleggende vestingen en steden oopenden hare poorten voor Demetrius. Zynde dan meester van 't veldt, trok hy met grote dagreizen naar Moscow, welke stadt zich mede aanstonts zou overgegeven hebben, ten ware 5000 man van zyn leger hem verraden, en zich daar binnen geworpen hadden. Moscow dan wierdt belegert. De burgers deden voorslagen; doch men wilde hen niet horen spreken, ten zy zy Zuski in handen van Demetrius overleverden. Op de tyding, dat Basilius Zuski, maagschap van den groothertog, een leger op de been gebragt, en zich een myl van Moscow versterkt hadt, ging hem Roman-Reniski, een Poolsch hertog, die 't gebiedt over 't beleg hadt, in zyne beschanssingen aantasten, doodde veel van des zelfs volk, en kreeg hem gevangen. De groothertog, het overschot van dat leger verzamelt hebbende, kwam op nieuw dat van Demetrius aanvallen, doch tot zyne schade: want zyn volk, te rug gedreven zynde, vluchtte in grote wanorder, en de Russen, door zo vele verliezen afgemat, dachten op andere middelen. Zy stelden dan de Poolsche gezanten, den Wooiwode van Sendomir, en de groothertogin zyne dochter, weduwe van Demetrius Griska, in vryheit, mits dat zy koning Sigismund zouden bewegen zyne benden te rug te roepen. Demetrius, de lucht daar van hebbende, en wetende, hoe voordeelig het voor hem zou zyn deze lieden in zyn geweldt te hebben, zondt 2000 paarden, om hen den weg af te snyden, en liet ze in zyn leger brengen. De verbaasdheit bleek uit hunne aangezichten, toen zy den valschen Demetrius zagen, en de verzekeringen, die zy gaven, dat dit de man niet was van de groothertogin, verwekten eenig gemor, 't welk haast gesmoort wierdt. De Wooiwode van Sendomir raadslaagde ondertusschen met zyne vrienden, of zyne dochter dezen Demetrius voor haren man zou erkennen. De gevoelens waren verdeelt: doch Marine, dus was haar naam, zich vleiende dat dit huwelyk gelukkiger zou zyn dan 't eerste, deedt alle zwarigheden verdwynen, en besloten hebbende zich naar den tydt te voegen, en zich in die grootheit staande te houden, ging zy hem als haren man in de tegenwoordigheit van 't gansche leger begroeten, en toonde, hem omhelzende, de allerdriftigste bewegingen van blydschap en liefde. Men gaf voor, dat deze ontmoeting door een onpasselykheit gedurende de tien dagen, die zy alreets in 't leger was geweest, was opgehouden. Oneindige menschen wierden daar door in den aanhang van Demetrius bevestigt, en gansch Moscovië, behalven de landschappen Novogrod en Smolensko, erkenden hem. Hy zou buiten twyffel geruft geregeert hebben, hadt Polen hem verder geholpen, en zo koning Sigismund, willende voordeel uit de beroertens van Moscovië trekken, zich daar niet van hadt zoeken meester te maken. Het leger van Demetrius dan wierdt door 't verlopen der Polakken dagelyks minder, en raakte in wanorder; en de Russen, de regeering van Zuski, dien zy voor de oorzake van alle hunne rampen aanzagen, moede zynde, zetten hem af, en verkoren Ladislaus, zoon van den koning van Polen, tot hunnen groothertog. Demetrius, die naar Catuga gevlucht was, eenige hulpbenden gekregen hebbende, wilde weder te velde gaan: doch hy wierdt op een gastmaal in 't laatst van 't jaar 1610 door de Tartaren vermoord, om daar door hunnen vorst Kasimowski, dien hy hadt laten verdrinken, te wreken. Niemandt twyffelde, of hy was een bedrieger; zommigen verzekeren, dat hy een schoolmeester te Socola eene stadt in Wit-Ruslandt, geweest is, daar de Polakken hem van daan hadden gehaalt, om zich van hem tot uitvoering hunner voornemens te bedienen. Anderen willen zelfs, dat hy een Jood geweest is. Zyn zoon wierdt daarom niet te min door de inwoonders van Catuga voor groothertog uitgeroepen. Zarveki, de veldheer der Cosakken, verklaarde zich voor hem, en deedt de Russen hem voor hunnen rechtmatigen vorst erkennen, onder belofte van hen de Polakken te helpen verdryven. Men houdt met reden daar voor, dat dit een ondergestoken kindt geweest is: doch Michaël Federowitz tot groothertog verkoren zynde, kocht de Cosakken met geldt om, zo dat zy hem hunnen veldheer Zarveki, de groothertogin Marine, en haren voorgegeven zoon overleverden. De eerste wierdt gespitst, en de twee andere in de rivier geworpen, en onder 't ys gesmoort.

De lust om voor Demetrius te spelen was hier mede nog niet uitgedooft. Daar kwam in 't kort een vierde op de baan, die den naam van DEMETRIUS aannam, en uitstrooide, dat hy niet alleen uit Uglitz en Moscow ontkomen, maar ook te Catuga de woede der Tartaren ontsnapt was. Hoe plomp dit bedrog ook was, het vondt evenwel aanhangers. Deze nieuwe Demetrius was stout, ondernemende, en 't ontbrak hem, hoewel hy maar een soort van een schryver was, noch aan verstandt, noch aan beleidt. Hy verzamelde eerst een handvol Russen, die van de vorige oorlogen overgebleven waren; een deel schuim van volk voegde zich by hem, en zyn aanhang groot genoeg zynde, trok hy te velde; en na dat hy een geschrift hadt uitgegeven, waar in hy zyne getrouwe onderdanen vermaande hem te erkennen, trok hy naar Novogrod, daar 't graauw hem ontfing. De inwoonders van Jama en Iwanogrod volgden dit voorbeeldt. Meester van deze plaatsen zynde, deedt hy eene bezending aan den koning van Zweden, om hem te verzoeken, dat hy hem tegen het onrechtvaardig geweldt van Federowitz wilde beschermen. De koning was verwondert over deze boodschap, en kon niet begrypen, hoe Demetrius, zo menigmaal om hals gebragt, t'elkens kon herleven. Ondertusschen zondt hy eenen zyner onderdanen naar Iwanogrod, om te onderzoeken, wie deze Demetrius was, en hem bystandt te beloven, ingeval hy de gene was, die in 't jaar 1605 te Moscow gekroont wierdt. Doch deze bedrieger, wetende, dat de Zweedsche gezant den gene, wiens naam hy voerde, byzonder wel kende, hieldt hy zich onpasselyk, en zondt zyne Raadsheeren om met hem te handelen. Doch de Zweed liet hem zeggen, dat hy

hy geheime bevelen hadt, die hy aan niemandt dan hem zelf kon oopenbaren. Men ftelde hem van dag tot dag uit, 't welk hem deedt denken, dat 'er bedrog onder fchuilde: weshalven hy vertrok. De bedrieger liet daarom niet na voor Pleskow te komen, en de ftadt op te eiffchen. Deze gewigtige ftadt ftondt op het punt van zich over te geven, wanneer het leger van Federowitz zich vertonende, de nieuwe Demetrius uit ontfteltenis de vlucht nam, en zyn gefchut en reistuig den vyandt ten befte gaf. De bevelhebbers van Federowitz, menende dezen woeften hoop verftrooit te hebben, trokken met het leger te rug. Doch zy waren naauwlyks weg, of die van Pleskouw riepen Demetrius wederom, en ontfingen hem als hunnen wettigen vorft. Hy bediende zich flecht van dit voordeel, en misbruikte zyne macht zo in 't fchenden van vrouwen en jonge dochteren, als anders, zodanig, dat men hem wegjoeg. De Ruffen verlieten hem, en de Cofakken trokken naar huis. Eindelyk wierdt hy gevat, en aan handen en voeten gebonden aan den groothertog gezonden, die hem aan een eikeboom by eene der poorten van Mofcow deedt ophangen.

De vyfde valfche Demetrius verfcheen onder den naam van een zoon van Griska den eerften. Als die in 't jaar 1605 in Mofcow omgebragt was, gaf zyne weduwe, om minder mishandelt te worden, voor, dat zy zwanger was, en vondt ook een middel uit om haren zoon in 't leven te behouden. Zy liet een Cofak, wiens vrouw op den zelven tydt bevallen was, omkopen, dat hy haar zyn kindt zou brengen, en het hare in de plaats wegnemen. Daar op wierdt de kleine prins van een Ruffifch priefter gedoopt, en hem eenige letters, in de gedaante van een kruis, met fterkwater op de fchouderen geprent, om zyne geboorte daar mede te kennen te geven. De Cofak nam het kindt mede naar zyn landt, en bragt het, alzo men hem eene grote fomme gelds tot des zelfs opvoeding hadt gegeven, zorgvuldig op. De moeder van dezen jongen Demetrius ftierf eenigen tydt daarna, zo als zy meende wederom naar Polen te gaan. Voor haar doodt ontdekte zy dit geheim aan eenige harer huisgenoten: doch de Cofak ftierf ook, zonder dat men wift waar, en wanneer, noch waar hy den kleinen Demetrius gelaten hadt. Het geval wilde, dat deze prins in 't jaar 1632 in een ftedeke van Zwart-Ruslandt, genaamt Samburg, 12 mylen van Lemberg, in eene badftove ging, daar men die ongewone letters op zynen rugge gewaar wierdt. Jan Nicolas Danielonski, fchatmeefter van Polen, zulks gehoort hebbende, ontboodt dien getekenden jongeling, den welken men in eene herberg vondt. Nadat hy de letters bezien hadt, deedt hy zich die door een Ruffifch priefter uitleggen; de welke hem verzekerde, datze betekenden, *Demetrius, zoon van den Czaar Demetrius.* Terftondt hoorde men van alle kanten vreugdegalmen, en de kroons fchatmeefter liet hem koftelyke klederen maken, om hem als een prins voor den dag te doen komen. Te gelyk zondt hy een bode aan Uladiflaus den IV, koning van Polen, die den jongen Demetrius naar Warfchau liet komen, en gaf hem een fraaie hofhouding. Hy was toen 26 jaren oud, en zyn deftig wezen verwekte by iedereen eerbiedigheit voor zyn perfoon. De neef van den groten Cham van Tartarye, vluchtig van 't hof van zynen oom, was aan 't zelve hof; en deze twee prinffen maakten vriendfchap met malkander.

Als dit in Mofcovië ruchtbaar wierdt, vaardigde de Czaar Alexius Michaëlowitz een gezant naar Polen af, om te verzoeken, dat men hem Demetrius wilde overgeven, doch te vergeefs. Na de doodt van koning Uladiflaus, in 't jaar 1648 voorgevallen, veranderden de zaken van gedaante; want Jan Cafimir, zyn navolger, vondt zich genoodzaakt den groothertog naar de oogen te zien; 't welk Demetrius naar Revel, een kleine Republyk, in Lyflandt onder de befcherming van Zweden, deedt vertrekken; en van daar naar Riga, van waar hy naar Zweden overvoer. Zich daar niet veilig genoeg oordeelende, zocht hy eene fchuilplaats by den hertog van Holftein, die hem vriendelyk ontfing. Deze hertog hadt twee gezanten naar Mofcovië gezonden, waar van de eene, met name Otto Burgman, 100000, of, zo anderen zeggen, 300000 Ryksdaalders in zyns meefters naam van den hertog leende. Daar op liet een Ruffifch handelaar, die te Lubek woonde, den hertog de kwydfchelding van die fomme aanbieden, indien hy den prins Demetrius, dien hy eenen bedrieger noemde, aan den groothertog wilde zenden. Deze koop gefloten zynde, wierdt de ongelukkige prins met geweldt in een fchip gebragt, en naar Mofcow gevoert. Zo haaft als hy daar gekomen was, deedt men eene arme vrouw, die met geldt omgekocht was, voor hem komen, die verklaarde zyne moeder te zyn. Demetrius keerde zyn hoofdt om, en floeg de oogen ten hemel, kunnende niet fpreken, alzo men hem een bal in den mondt gedaan hadt. Hy wierdt nog den zelven dag, zynde de laatfte December des jaars 1658, onthoofd, en gevierendeelt: de leden wierden voor 't kafteel van Mofcow op ftaken gezet, en de romp voor de honden geworpen. *De Rocoles van vermaarde Bedriegers. Mosquera Relat. de adopt. imper. patern. Princ. Demetrii. Mofcov. Treurtoneel.*

DEMETRIUS, een wysgeer van de Hondfche gezindheit, leefde ten tyde van den keizer Caligula in den jare 40. Hy is het, van welken Seneca deze fraaie woorden zegt: *Myns oordeels heeft de natuur dezen man voortgebragt, om aan onze eeuwe te doen zien, dat een groot verftandt boven 't bereik is om door de menigte bedorven te worden.* Hy hadt door zyne vrymoedigheit grote achting verkregen, weshalven Caligula hem met een gefchenk meende aan zich te verplichten. Doch Demetrius lachte daarom, zeggende: *Hy moeft my het geheele keizerryk aangeboden hebben.* Vefpafianus dreef hem uit Rome, en hy onthieldt zich langen tydt te Corinthen. Phavorinus gewaagt van hem, en Philoftratus zegt, dat hy een leerling van Apollonius Tyanæus geweeft is. Tacitus zegt, dat Thrafea, als hy ter doodt verwezen was, met hem over de natuur der ziele redeneerde; als mede, dat hy befchuldigt wierdt de verdediging van zekeren misdadigen al te lichtvaardig ondernomen te hebben. *Phavorinus in Orat. Philoftratus in vit. Apollon. l. 4. c. 8. Seneca de Benefic. c. 8. & 11.*

DEMETRIUS, een Jood, was een vrygelaten van Pompejus, geboortig van Gadara. Om zynent wille was het dat Pompejus die ftadt in 't jaar der wereldt 3991, voor Chriftus 6, kort na dat hy Jerufalem hadt ingenomen, herbouwt heeft. *Simon Dict. de la Bible.*

DEMETRIUS, uit de ftadt Ephezen, was een zilverfmidt van zyn ambacht. Hy verwekte een opftandt tegen den Apoftel Paulus en de nieuwe Chriftenen, omdat zy het volk afkeerden van de kleine zilvere tempelen van de godinne Diana, die hy maakte, eere te bewyzen. *Act.* XIX. 24. Serrarius meent, dat hy zich bekeert heeft, en dat het de zelve is, dien Johannes in zynen III *Zendbrief, v.* 12, pryft. Doch dit fteunt nog op 't gevoelen van eenig oudvader, noch op 't getuigenis van eenig gefchiedfchryver. *De zelve.*

DEMETRIUS, een Griekfch fchryver, die een boek gefchreven heeft van de koningen der Joden, en eenig gewag maakt van de Babylonifche gevangenis. S. Hieronymus telt hem op onder de vermaarde fchryvers, en haalt eene plaats uit *Clemens Alexandrinus* aan, waar in hy van Demetrius fchryft: en daar door is het kennelyk, dat hy verfchilt van Demetrius Phalereus, die ten tyde van Ptolemeus den II, genaamt Philadelphus, overleden is, daar deze van Ptolemeus den IV fpreekt. Men weet niet, in wat tydt hy geleeft heeft. *Clemens Alexandr. l. 1. Stromat. Hieronymus in Catal. c.* 38.

DEMETRIUS CHALCONDYLAS. Zie CHALCONDYLAS.

DEMETRIUS CYDONIUS, van Theffalonica, zeer ervaren in de Griekfche en Latynfche talen, ftelde zich tegen Nicolaus Cabafilas, zynen vriendt, die tegen Thomas van Aquino gefchreven hadt. Hy was zodanig met Thomas ingenomen, dat hy des zelfs boek, *Summa* genaamt, uit het Latyn in 't Griekfch overzette, waar van het handfchrift nog in de Vatikaanfche boekzaal is. Hy zette ook eenige brieven van S. Auguftinus over, en fchreef verfcheide werken, inzonderheit tegen Eunomius. Men zegt, dat hy in 't eilandt Candia overleden is. Joan. Cantacuzenus, zyn vriendt, maakt gewag van hem *l.* 4. *Hiftor. c.* 16. *Gefnerus in Biblioth. Volaterranus l.* 15. *Antropol.*

DEMETRIUS MAGNES, een Griekfch fchryver, die ten tyde van Cicero geleeft heeft, heeft verfcheide boeken, en onder de zelve een van de dichters en gefchiedfchryvers, die den zelven naam gevoert hebben, gefchreven, welkers verlies de geleerden billyk fmert, alzo zulk een arbeidt nodig en dienftig is voor de genen, die 't leven der oude fchryvers gaarne weten. Plutarchus, Diogenes Laërtius, Stephanus Byzantinus, Harpocration, enz. maken gewag van hem. *Voffius de Hift. Græc. lib. I. cap.* 23. *Mauffacus in Differt. Critic. de Harpocrat. Cicero Ep. ad Atticum l.* 8. *ep.* 11.

DEMETRIUS PEPAGOMENUS, de lyfarts van den keizer Michaël Paleologus, leefde omtrent het jaar 1261. Hy heeft op 't bevel van dien vorft een boek gefchreven van de jicht, 't welk Willem Morel in 't Griekfch en Latyn te Parys heeft doen drukken. Plinius fpreekt van een geneesmeefter van den zelven naam *l.* 28. *c.* 6.

DEMETRIUS PHALEREUS, een Peripathetifch wysgeer, leefde ten tyde van Alexander den Groten. Hy was de zoon van Phanoftratus, en een leerling van Theophraftus. Hy was zeer welfprekende, en was daar door wel tien jaren lang genoegzaam meefter van Athene, welke ftadt 360 kopere beelden hem ter eere heeft laten oprechten. Hy verrykte die ftadt met vele inkomften, en vercierde ze met deftige gebouwen. Echter kon hy de nepen van den nydt niet ontgaan. In 't jaar van Rome 436 namen zyne vyanden zyne afwezenheit waar, en fmeten, nadat zy hem ter doodt hadden doen veroordeelen, des zelfs beelden omverre. Demetrius, zulks horende, lachte daarom, zeggende wel verheugt te zyn, dat zyne vyanden geen macht hadden over de deugden, waarom die beelden opgerecht waren. Hy nam zyne toevlucht tot Caffander, en naderhandt tot Ptolemeus Lagus, koning van Egypten. Men zegt, dat die vorft, die hem beminde, hem om raadt vroeg, aan wie van zyne kinderen hy 't ryk zou nalaten, aan die hy by Euridice hadt, of aan Ptolemeus Philadelphus, dien hy by Berenice hadt, en dat Demetrius hem raadde, de kroon op het hoofdt der eerften te zetten: 't welk Philadelphus zodanig fpeet, dat hy Demetrius na zyns vaders doodt bande. Men zegt, dat hy van de beet van een flang geftorven is; doch anderen fpreken het tegen. Hy heeft, zo in rym als onrym, meer boeken gefchreven dan iemandt in zynen tydt. De zelve handelden van de gefchied-, ftaat- en dichtkunde, van de redekunft en gezantfchappen. Hy heeft ook de Fabelen van Efopus verzamelt. Diogenes Laërtius noemt V boeken van de wetten der Athenienzen, II van de burgers van Athene, en II van de wyze om een vry volk te beftieren, nevens vele andere: doch ftaat die van de *Archontes* over, die hy zelf in 't leven van *Thales* aanhaalt. Hy zegt, dat des zelfs fchryfwyze philofophifch was, hoewel 't hem aan gene welfprekendheit ontbrak. Cicero oordeelt 'er anders van. Demetrius pleeg te zeggen: *In voorfpoedt komen de oprechte vrienden niet dan wanneer zy ontboden worden, maar in tegenfpoedt komen zy ongeroepen.* Hy wilde ook, dat de jeugt in huis ontzag zou hebben voor hunne ouders, op ftraat voor de genen, die hen ontmoetten, en, alleen zynde, voor zich zelf. Jofephus zegt in zyn eerfte boek tegen Appion, dat hy van de Joden gewag maakt, en in het

het twede pryſt hy hem. Plutarchus haalt hem mede dikwils aan in het leven van Lycurgus, Solon, Demoſthenes, enz. *Strabo lib.* IX. *Plinius l.* XXXIV. *c.* 6. *Diog. Laërt. in zyn leven. Cicero in Brut. & l.* I. *de Offic.*

Men moet hier niet vergeten te zeggen, dat Demetrius Phalereus de zelve is, die de boekzaal van Ptolemeus Philadelphus met 200000 boeken verrykt heeft, en dat die vorſt, om de zelve te volmaken, de eerſte overzetting der H. Schriftuur, gemeenlyk die der LXX genaamt, uit het Hebreeuſch in 't Griekſch heeft doen vervaardigen. Doch hier is eene zwarigheit, alzo Diogenes Laërtius verhaalt, dat Philadelphus ſtraks na zyns vaders doodt Demetrius heeft gebannen, alzo men daar uit zou kunnen beſluiten, dat hy hem tot het oprechten van die vermaarde boekzaal niet heeft gebruikt. Om deze ſtrydigheit op te loſſen zou men kunnen zeggen, dat die beruchte overzetting geſchied is in den tydt dat Philadelphus met zynen vader Lagus geregeert heeft. Aldus hebben Clemens Alexandrinus en S. Iræneus geen ongelyk gehad, wanneer zy zeggen, dat ze onder de regering van den laatſten voltrokken was; en Ariſteus, Ariſtobulus, Joſephus, Philo, Tertullianus, S. Epiphanius, S. Cyrillus, S. Auguſtinus, Euſebius, nevens vele andere vermaarde ſchryvers, hebben mede reden gehad van te verzekeren, dat zy onder de regering van Philadelphus, dat is 285 jaren voor Chriſtus, ondernomen wierdt. Hier uit zal 't ligt zyn te antwoorden op 't gene Scaliger, in zyne aanmerkingen over de Chronyk van *Euſebius*, tegen alle zo oude als nieuwe ſchryvers ſtaande houdt, dat Demetrius Phalereus nooit opziender van de boekzaal van Ptolemeus geweeſt is. Het gevoelen, boven bygebragt, wordt gevolgt van den vader Petavius onder 't jaar 284 voor Chriſtus, en in zyne aantekeningen over S. Epiphanius; door Gerard en Iſaak Voſſius, en onlangs door vader Riccioli, die deze waarheit grondig bewyſt, en op de tegenwerping van Demetrius ballingſchap antwoordt. Zie hier van verder by PTOLEMEUS den II, genaamt Philadelphus. *S. Irenæus lib.* III. *c.* 25. *Clemens Alexandr. l.* I. *Strom. Joſephus Oudh.* 12. & 2. *k. en tegen Appion l.* II. *S. Cyrillus Cat.* 4. *S. Epiphanius de Pond. & Menſ. S. Auguſtinus l.* XVIII. *de Civit. c.* 24. *Tertullianus Apolog. c.* 18. *en* 19. *Philo l.* II. *de vit. Moſis. Euſebius l.* VII. *Hiſt. Eccl. c.* 26, *en l.* VIII. *de Præpar. Evang. cap.* 1. *Petavius Chron. in Epiph. Gerardus Voſſius de Hiſt. Græc. l.* I. *c.* 12. *Iſ. Voſſius de Translat.* LXX *Interpr. c.* 2. *en* 3. H. Hody *de Verſ.* LXX *Interpr.* is van 't zelve gevoelen met Scaliger. *J. Meurſius Bibl. Attica.*

DEMETRIUS TRICLINIUS, een wiskunſtenaar. Zommigen houden hem voor den ſchryver van een boek over de Kloot, dat aan *Empedocles* toegeſchreven wordt. Zie Voſſius *de Mathematic. c.* 33. §. 10. Hy verſchilt van een anderen wiskunſtenaar van dien naam, die van Alexandrië was. Blancanus ſtelt hem in zyne *Tydbeſchr. der wiskunſt. p.* 53 in de V eeuw.

DEMETRIUS, een Griek, uit het eilandt Negroponte, wierdt om wereldſch voordeel een Mahometaan. Hy was doorſlepen in ſtaatszaken; hy verſtont den oorlog, en was onvertzaagt daar 't er op aankwam. Na 't veroveren van Negroponte ging hy te Rhodus wonen, en daar na te Conſtantinopel, daar hy met zich te laten beſnyden in de gunſt der groten van 't hof geraakte, en allengskens de genegenheit van Mahomet den II won, met hem de gelegenheit en de ſterkte van 't eilandt Rhodus te vertonen. De Grote Heer verkoos hem tot hoofdt van een gezantſchap, dat hy, uit den naam van zynen zoon Zizim, en van zynen kleinzoon Chelebi, aan den grootmeeſter van Rhodus zondt, die den grootmeeſter d'Aubuſſon zochten te bewegen tot het betalen van eenige ſchatting aan den Sultan, om altoos in eene goede vriendſchap met hem te leven. Na dat Demetrius den brief van die twee prinſſen aan den grootmeeſter overgelevert hadt, verklaarde hy hem, dat men ſlechts eene geringe ſchatting van hen begeerde, en vertoonde hem met een de macht van Mahomet. Doch d'Aubuſſon was gewaarſchuwt, dat men hem zocht te verraſſen, en de naam zelfs van afvallige gaf hem achterdocht. Demetrius hadt niet zo dra verſlag van zyn gezantſchap gedaan, of de Ottomanniſche prinſſen zonden wederom naar Rhodus, om eene wapenſchorſſing en den vryen koophandel voor te ſtellen. Doch deze geheele onderhandeling was enkel bedrog; en eindelyk luiſterde Mahomet naar den raadt van Demetrius en van Meligale, die hem tegen de ridders van S. Jan ophitſten, en deden hem tot het beleg van Rhodus beſluiten. De Sultan zelf geboodt, dat deze twee renegaten, die de voornaamſte ſtokebranden van die onderneming waren, den Baſſa Paleologus, opperhoofdt van 't leger, zouden verzellen. Demetrius gaf blyken van zyne dapperheit in 't begin van 't beleg, doch zyn paardt onder hem gevallen zynde, raakte hy zelf op de grondt, en wierdt van de paarden vertreden. *Dominic. Bouhours Hiſt. d'Aubuſſon.*

DEMETRIUS is de naam van XX ſchryvers van aanzien, daar Diogenes Laërtius van gewaagt. De I was een redenaar van Carthago, en nog ouder dan Thraſymachus. De II is de Peripatetiſche wysgeer van 't bovenſtaande artykel. De III was van Byzantium, mede van de Peripatetiſche gezindheit, en buiten twyffel de zelve daar hy in 't leven van Socrates van ſpreekt. De IV, bygenaamt *Graphicus*, was een man, die zich zeer net uitdrukte, en ook een ſchilder was. De V was een leerling van Apollonius van Solos. De VI heeft 20 boeken van Aſië en Europa geſchreven. Zyn bynaam was *Colatianus*. Dionyſius van Halicarnaſſus, Stephanus en anderen halen hem aan. De VII, van Byzantium, heeft in 13 boeken den krygstocht der Galliërs uit Europa in Aſië, en in 8 de daden van Antiochus en Ptolemeus, nevens het beſtier van Lybië onder hunne regering, beſchreven. Hier uit ziet men, dat hy in de CXXV Olympiade, het vyfde jaar van Ptolemeus Philadelphus, en het zesde van Antiochus Soter, geleeft heeft, wanneer de Galliërs uit Griekenlandt in Aſië overgeſtoken zyn. De VIII was een redenaar, die te Alexandrië woonde, en in de redenkunſt onderwees. De IX, *Ixion* genaamt, was een letterkundige. Men meent, dat hy aan dien naam gekomen is, omdat hy iets tot nadeel van Juno gedaan heeft. De X, bygenaamt *Stamnus*, een letterkundige van Cyrene, was vermaard om zyne geleerdheit. De XI was van Scepſus, ryk, van adel, en naarſtig. De XII was een letterkundige te Erythrea, en wierdt burger van Temnos. De XIII was uit Bithynië, een zoon van den Stoïſchen Diphylus, en een leerling van Panetius den Rhodiër. De XIV was een redenaar. Onder de dichters van dezen naam was de I een blyſpelſchryver. De II ſchreef heldendichten, en tegen den nydt, waar van niet meer dan drie vaarzen overig zyn, die Diogenes aanhaalt. De III, van Tarſus, maakte ſchimpdichten. De IV, van eenen gemelyken aardt, ſchreef Jambiſche vaarzen. De V was een beeldhouwer, daar Polemon van ſpreekt; hy is miſſchien de zelve, daar Plinius *l.* 34, *c.* 8 van gewaagt. De XX, of laatſte, was van Erythrea, en handelde van de geſchied- en reden-kunde. *Diog. Laërt. in Demetr.*

DEMICIANUS, (JOANNES) een Griek uit het eilandt Cephalonia, leefde in 't begin der XVII eeuwe. Te Rome gekomen zynde, vorderde hy zeer in de Latynſche tale. Hy hadt een ſterk geheugen, en vermits hy glad van tong was, raakte hy in achting, hoewel zyne geleerdheit ſlechts van boven af was. Hy hadt door ganſch Europa gereiſt, en de hertogen van Mantua gebruikten hem in verſcheide onderhandelingen. Hy kwam zelfs te Parys, daar hy in de vriendſchap van den advokaat generaal Serviën, en van Janus Cecilius Frei, hoogleeraar in de wysgeerte, geraakte. Zommigen, die hem over allerhande ſtoffen hoorden redeneren, hielden hem voor eenen broeder van den Rozenkrans, die toen in Duitſchlandt, en zelfs in de jaren 1615 en 1622 te Parys, groot gerucht maakten. Demicianus is in de laatſtgenoemde ſtadt geſtorven. *Janus Nic. Erythr. Pin.* I. *Imag. illuſtr. c.* 126.

DEMITRIOF, eene ſtadt in Moscovië, in het landſchap Ouſtioug, aan de Dwina gelegen. Het is waarſchynlyk de zelve, die in de kaarten *Diomitre Navoloſt* genoemt wordt. Ze legt omtrent 18 mylen boven de ſtadt Ouſtioug, en voert den naam van Demetrius, groothertog van Moscovië, haren ſtichter. *Sanſon. Baudrand. Maty Dictíon.*

DEMMIN, eene ſtadt in voor-Pomeren, op de Meklenburgſche grenzen, aan de rivier de Peene, die aldaar de Tollenzee en de Trebel ontfangt. Ze is reets ten tyde van Karel den Groten beroemd, en naderhandt eene der voornaamſte Wendiſche ſteden geweeſt, gelyk ze dan in de XII eeuw aan hertog Hendrik den Leeuw, en Kanut, koning van Denemarken, veel werk gemaakt heeft, en daar over byna geheel verwoeſt, en in 't jaar 1191 herbouwt is geworden. Namaals is ze in handen der Denen gekomen, en tot in 't jaar 1226 gebleven, in welk jaar de burgers, met hulp hunner naburen, de Deenſche bezetting verdreven, en gelyk andere Pomerſche ſteden Saxiſche zeden aangenomen hebben. In 't jaar 1407 is ze ganſch afgebrand. In 't jaar 1648 is ze door de keizerſchen bezet, in 't jaar 1621 door de Zweden, en in 't jaar 1637 door de keizerſchen met verdrag, doch in 't jaar 1639 door de Zweden met liſt ingenomen. Deze laatſte hebben daar op deze plaats op de nieuwe wyze verſterkt, en in 't jaar 1648 het kaſteel en een ſterken toren tot meerder veiligheit doen ſpringen. In de jaren 1659 en 1676 is deze ſtadt door den keurvorſt van Brandenburg verovert, doch telkens aan Zweden wedergegeven, tot ze in 't jaar 1715 op nieuw in Brandenburgſche handen is gekomen. Deze ſtadt legt ter oorzake van de gemelde rivieren in eene zeer aangename landſtreek, en heeft goed koren- en weilandt; daar by hebben alle des zelfs burgers, 't welk iets byzonders is, de vrye jagt, 't welk vele jonge edellieden aanlokt om daar burger te worden. *Scriptor Pomeran.*

DEMOCEDES, van Crotona, de beroemdſte geneesmeeſter van zynen tydt, was een zoon van Calliphon. Hy was een groot vriendt van Polycrates, tyran van Samos. Als deze door den Perſiaanſchen landvoogdt Oretes gekruiſt, en deze laatſte op 't bevel van Darius in 't jaar van Rome 234 omgebragt was, wierden alle de ſchatten van Polycrates met des zelfs huisgenoten, daar Democedes onder was, naar Suſa gevoert. Eenigen tydt daar na genas hy den koning, die in 't afklimmen van zyn paardt den voet verſtuikt hadt. Deze genezing bragt hem in zulke achting, dat men hem te Suſa een prachtig huis gaf; hy hadt de eere van aan de tafel des konings te eeten, en daar was aan 't hof gene gunſt dan door hem te verkrygen. Naderhandt genas hy Atoſſa, de dochter van Cyrus, en gemalin van Darius, van een zwerende borſt, en bepraatte haar, dat ze wilde te wege brengen, dat Darius, die voorhadt de Grieken te beoorlogen, hem als een verſpieder mogt zenden, om de geſchapenheit der zaken te gaan zien. Zulks verworven hebbende, vluchtte hy naar Crotona, en trouwde daar met eene dochter van Milo, dien vermaarden worſtelaar, wiens krachten ongemeen waren. Herodotus verhaalt dit alles wydlopig. Euſebius gewaagt van Democedes onder de LXIX Olympiade, zynde het jaar van Rome 230. *Herodotus Thalia.*

DEMOCHARES, of DE MOUCHI. Zie MOUCHI. (ANTONIUS DE)

DEMOCHARES, van Athene, een redenaar, was een neef van Demoſthenes, of, gelyk Plutarchus in 't leven der X Redenaars zegt, een zoon van des zelfs dochter en van Laches. Diogenes Laërtius noemt hem een zoon van Laches. Timëus beſchryft hem *lib.* 12, en zegt, dat de Athenienzen hem ongemeen hoog achtten, en hem grote eere bewezen. Athenæus gewaagt van eene rede, die Demochares tegen Philo, een vriendt van Ariſtoteles, gevoert heeft. Ælianus haalt hem ook aan, en Cicero ſpreekt van de ſchryfwyze van Demochares, die 't gene in zynen tydt te Athene voorgevallen was beſchreven heeft. *Athenæus*

lib.

lib. VI. 11. & 13. *Ælianus Var. Hist. lib.* III. *cap.* 8. *en lib.* VIII. *cap.* 12. *Cicero in Brut. en* 2. *de Orat. Meursius Bibl. antiq.*

DEMOCHARES, van Solos, een dichter, die een blyspel gemaakt heeft op Demetrius Poliorcetes (den stede-bedwinger) zo als Plutarchus in des zelfs leven aanmerkt, en Vossius na hem, daar hy van de Griekſche dichteren ſpreekt. Vitruvius verhaalt, dat zekere Demochares, een beeldhouwer, tegen Alexander den Groten zou gezegt hebben, dat hy van den berg Athos een beeldt wilde maken, 't welk eene ſtadt, daar 100000 menſchen in konden wonen, in zyn handt zou houden.

DEMOCLES, een oud Griekſch geſchiedſchryver, heeft lang voor den Peloponeeſchen oorlog geleeft, die in 't jaar der wereldt 3553, voor Christus 431, van Rome 323, in het twede jaar van de LXXXVII Olympiade, begonnen is. Een ander van dien naam zeide eens tegen den tyran Dionyſius, dat hy zich over des zelfs geluk niet genoeg kon verwonderen, en dat hy zo gelukkig als hy wenſchte te zyn; waar op Dionyſius hem op zyn plaats aan tafel liet zitten met een zwaardt, dat aan eenen dunnen draadt boven zyn hoofdt hing, om hem te doen zien, dat zyn leven nooit veilig was. Plutarchus in 't leven van Demetrius Poliorcetes (den ſtede-bedwinger) zegt, dat een jongeling van dien naam, om de vuile liefde van den zelven te ontgaan in 't vuur is geſprongen.

DEMOCRATES, een kampvechter van eene ongemeene ſterkte, die, hoewel van de jicht gekwelt, zich echter by de openbare kampſpelen liet vinden. Op de ſtrydplaats zynde, maakte hy eenen kring rondom zyn lyf, en daagde iedereen uit om 'er hem uit te doen gaan. Alle die tegen hem ſtreden, wierden overwonnen, en doordien hem niemandt zyne plaats kon doen verlaten, behaalde hy den prys. *Ælianus Var. Hist. l.* IV.

DEMOCRATIE is een ſoort van regeering, daar de oppermacht by 't volk is, en daar de verkiezing der overheden van de ſtemmen des volks afhangt. Dit woordt komt af van δῆμος, *volk*, en ἄρχειν, *heerſchen*.

DEMOCRITA, of DAMOCRITA. Zie ALCIPPUS.

DEMOCRITUS, een der grootſte wysgeren van de oudheit, was van Abdera, eene ſtadt in Thracië, of, gelyk anderen zeggen, van Miletus. Xerxes, koning van Perſië, als hy by den vader van Democritus te huis was, gaf hem eenige zyner wyzen om hem op te brengen, van welke hy in de godgeleerdheit en de ſterrekunde onderwezen wierdt. Daarna was hy een leerling van Leucippus, en leerde van hem het wereldgeſtel van de ondeelbare vezeltjens en het ydel. De ongemeene luſt tot de wetenſchappen drong hem naar alle deelen der wereldt te reizen, daar hy lieden van verſtandt hoopte te vinden. Hy ſprak met de Egyptiſche prieſteren, hy begaf zich by de Chaldeeuſche en Perſiaanſche wysgeren, en men wil zelfs, dat hy tot in Indië en Ethiopië doorgedrongen is, om de Gymnoſophiſten aan te ſpreken. Hy verreiſde al zyn erfgoedt, 't welk meer dan 100 talenten beliep, zo dat hy, wederom te Abdera gekomen zynde, door zynen broeder moeſt onderhouden worden: en hy zou de ſchande, die de wet den genen, die hun goedt verſpillen, oplegt, namentlyk, dat zy in hunne vaderlyke graven niet mogen gelegt worden, niet ontgaan hebben, hadt hy zyne rechters, met hen een zyner ſchriften voor te lezen, niet van zyn groot verſtandt overtuigt; waar op zy hem niet alleen hebben vrygeſproken, maar ook 500 talenten geſchonken, een beeldt te zyner eere laten oprechten, en beſloten, hem na zyne doodt ten koſte van 't gemeen te doen begraven. Hy is nooit te Athene geweeſt, zo men eenige ſchryvers mag geloven; en zo hy 'er geweeſt is, gelyk anderen zeggen, heeft hy zich aan niemandt bekend gemaakt. Hy leefde op eene byzondere wyze, en van de menſchen af; daar by lachte hy gedurig om de zotternyen der menſchen, 't welk die van Abdera deedt geloven, dat hy krankzinnig was; waarom zy Hippocrates ontboden om hem te geneezen. Hoewel velen de brieven, die men dien aangaande by Hippocrates vindt, voor verziert houden, als mede dat Democritus zou geweten hebben, dat zekere melk van eene zwarte geit was, die voor de eerſte maal geworpen hadt, en dat hy zekere deerne, die by Hippocrates was, den eerſten dag als maagdt, en den anderen als vrouw zou gegroet hebben. Van zyne geboorte en doodt heeft men niets zekers. Eenigen zeggen, dat hy 109 jaren oud zynde, en voorgenomen hebbende te ſterven, ten gevalle van zyne zuſter, die vreeſde, datze, zo hy in dien tydt kwam te ſterven, het feeſt van Ceres niet zou kunnen vieren, zyn leven met de reuk van verſch broodt eenige dagen gerekt heeft. Hy heeft een groot getal boeken geſchreven, waar over men zich niet heeft te verwonderen, al hadt hy zo lang niet geleeft, aangezien zyne byzondere wyze van ſtudeeren. Daar by hadt hy een ſnel begrip, een wyd uitgeſtrekt en doordringend verſtandt, dat op alles viel. Hy was in de natuur-zede-en wiskunde, als mede in de letteren en alle fraaie kunſten, wel bedreven; het bygeloof hadt zo weinig vat op hem, dat als hem eens eenige dertele jongelingen by nacht in zyne eenzaamheit meenden te verſchrikken, hy, zonder de pen neder te leggen, tot hen zeide: *Weeſt niet langer zot.* Indien al 't geen uit hem aangehaalt wordt uit zyne rechte ſchriften gehaalt is, moet hy al kluchtige ſtellingen gehad hebben: men zou moeten geloven, dat hy de kunſt gehad hadt om iemandt het gezang der vogelen te doen verſtaan. Men zou ook moeten geloven, dat hy zeer aan dat ſlag van tovery, 't welk op een verbondt met de geeſten ſteunt, vaſt geweeſt is. Dat hy zich van zyn gezicht zou berooft hebben, om in zyne overdenkingen te minder geſtoort te worden, is naar allen ſchyn verdicht. De wyze, hoe hy Darius over 't verlies van des zelfs gemalinne vertrooſt heeft, is aanmerkelyk. Hy beloofde de zelve uit de doodt op te wekken, mits dat de koning hem de namen van drie, die nooit eenigen tegenſpoedt gehad hadden, opgaf, om op der koningin haar graf te zetten: dewyl nu Darius in zyn groot gebiedt niet een wiſt te vinden, wierdt hy overtuigt, dat het onredelyk zou zyn, indien hy alleen vry van tegenſpoedt begeerde te zyn. Zyne hoofdſtellingen waren, dat 'er in eene ydele ruimte een oneindig getal van ondeelbare vezeltjens zyn, van allerhande gedaantens, daar alle zichtbare dingen uit zamengeſtelt worden; dat 'er oneindige werelden zyn, die uit de zamenvoeging dier vezelen ontſtaan, en uit der zelver ſcheiding wederom vergaan, waar in hy Epicurus tot zynen navolger heeft gehad. De oude twyffelaars, Pyrrhonisten hebben van hem al 't gene zy tegen 't getuigenis der zinnen voortbrengen; want behalven dat hy zeide, dat de waarheit in eene diepe put verzonken lag, ſtelde hy, dat 'er buiten de ondeelbare vezeltjens en het ydel niets wezentlyks, en al 't overige ſlechts inbeelding was. Democritus was ganſch niet rechtzinnig omtrent het Goddelyke wezen, en uit zyne ſtellingen blykt, dat hy noch Godt, noch voorzienigheit gelooft, en de hoogſte gelukzaligheit in de ruſt des gemoeds geſtelt heeft. Hy hieldt ook niet van trouwen, oordeelende, dat zulks te veel beſlommering veroorzaakte. Het vermaak des byſlaaps noemde hy een korte vallende ziekte. *Diog. Laërt. lib.* IX. *Ælianus l.* IV. *var. Hist. cap.* 20. *Val. Maximus l.* VIII. *cap.* 7. *Cicero de Finib. l.* V. *Plinius. Gellius. Plutarchus de plac. Philoſ. Strabo. Celſus. Suidas. Euſebius in Chron. Voſſius de Philoſ. ſect. Bayle.*

DEMOCRITUS. Zie DAMOCRITUS.

DEMOCRITUS is de naam van zes ſchryvers, daar Diogenes Laërtius van gewaagt. De I is de wysgeer, daar zo even van geſproken is. De II was een zangmeeſter van Chio, die ten tyde van den eerſten leefde. De III was een beeldhouwer, daar Antigonus van ſpreekt. De IV heeft eene beſchryving des tempels van Diana te Ephezen, en van de ſtadt Samothracië nagelaten. Athenæus haalt het eerſte werk in zyn 12 boek aan. De V heeft zeer fraaie puntdichten geſchreven. De VI was een beroemd redenaar van Pergamus. Hier by kan men voegen *Democritus van Miletus*, een wereldbeſchryver, die in 't jaar van Rome 290 geleeft heeft. Menage gewaagt in zyne aantekeningen over *Dioges Laërtius* van nog zeven andere ſchryvers van dien naam. *Diogen. Laërt. lib.* 9. *Menagius in Diog. Laërt. l.* 9. §. 49.

DEMODICE, de vrouw van Crethëus, koning van Jolcos in Theſſalië, vatte een bloedſchandige liefde op tegen den jongen Phryxus, zoon van Athamas, den broeder van Crethëus, en porde hem hard aan om hare geile drift te voldoen. Doch dien prins niet kunnende bewegen, beſchuldigde zy hem by haren man over eene misdaadt, die hy met haar hadt willen begaan. Crethëus dit al te ligt gelovende, meende Phryxus te doen ſterven; doch hy ontkwam dat gevaar, gelyk wy in des zelfs artykel zullen zien: en Crethëus naderhandt de onſchuldt van zynen neef ontdekt hebbende, liet zyne vrouw Demodice om hals brengen. *Hyginus.*

DEMON, in 't Griekſch Δαίμων, als of men zeide δαήμων, *iemandt die veel weet*, is by de Heidenſche ſchryvers, en voornamentlyk Plato, een zekere geeſt, die zy menen, dat met een fyn lichaam bekleed, en een middelſlag tuſſchen de goden en menſchen is. Menander noemt *Demons* zulke geeſten, 't zy goede of kwade, die ons leven beſtieren. Anderen hebben dezen naam aan de afgeſtorvene zielen gegeven. Doch in de H. Schrift betekent deze naam altydt kwade engelen, die door hunnen hoogmoedt uit hun goeden ſtaat gevallen zyn, en van Godt tot eene eeuwige ſtraffe bewaart worden. Vooral komen zy ons daar voor als der menſchen zaligheit benydende, en het goede, dat Godt in hen werkt, verſtorende. Gelyk zulks uit den val der eerſte menſchen en vele andere plaatſen blykt. Zie DÆMONES.

DEMON, of DEMENETUS, van Athene, was een zuſterszoon van Demoſthenes, en regeerde de ſtadt in 't afwezen van zynen oom. Hy ſchreef en ſprak oopentlyk om de herroeping van dien groten redenaar uit te werken. Eindelyk verkreeg hy zo veel, dat men een ſchip zondt om hem wederom te halen, en dat men hem niet alleen de opgeleide boete van dertig talenten ſchonk; maar nog dertig andere talenten uit de gemeene ſchatkiſt haalde, om aan Jupiter den Behouder een beeldt daar uit te doen oprechten, tot dankbaarheit omdat hy Demoſthenes behouden hadt. *Plutarchus.*

DEMON, een oud ſchilder van Athene, die ten tyde van Parrhaſius en Socrates geleeft heeft. Hy maakte groot werk om de aangezichten wel te doen gelyken, en hy ſchilderde verſcheide ſtukken, die hoog geacht wierden. Onder anderen was 'er een te Rome, 't welk den grootprieſter van Cybele verbeeldde, en van keizer Tiberius voor omtrent 1000 ryksdaalders gekocht is. Doch de onverdragelyke verwaandheit verminderde des zelfs achting geweldig. Hy was altydt op eene byzondere wyze gekleedt, hy prees zich zelf, en zeide van Apollo afkomſtig te zyn, voorgevende, dikwils ommegang met Hercules te hebben. Hy ſchilderde een ſtuk van Ajax, en Timantes ſchilderde een ander, dat veel fraaier was, en ook hoger geacht wierdt. Demon, zich deswegen met zyne gewone verwaandheit willende trooſten, wierdt van iedereen uitgelagchen. *Plinius lib.* 35. *Felibien Entret. des Peintres.*

DEMONA, (VAL DI) is het grootſte der drie hoofddeelen van Sicilië, 't welk Noordwaarts legt, en onder anderen bergen ook den brandenden Ætna begrypt. Het is ſlegt door de zeeëngte van Meſſina van Calabrië afgeſcheiden. Het heeft ten Zuiden het Val di Noto, en ten Weſten het Val di Mazara. Het grote getal van des zelfs rivieren maakt dit landſchap zeer vruchtbaar. Zyne voornaamſte ſteden zyn, Meſſina, Taormina, Catanea, Milazzo, Patti, Ciſalu, Randazzo, en Rachalbuto. Zie SICILIE.

DEMONAX, een wysgeer, leefde in de I eeuw, ten tyde van Lucianus. Hy was uit het eilandt Cyprus, van een voornaam

naam en ryk geslacht: doch vermits zyn verstandt groter was dan zyn geluk, verachtte hy alles om zich aan de wysgeerte over te geven. Hy wierdt 'er van niemandt toe aangezet, hoewel hy zeer gemeenzaam met Agatobulus, den Hondschen Demetrius, Epictetus, en met Timocrates van Heraclea leefde. Hy bekende zich tot gene byzondere gezindheit, maar uit elke het beste uitkippende, liet hy onbeslecht welke hy voor de beste hieldt. Echter kon men wel zien, dat hy meer werks van Socrates dan van andere wysgeren maakte: echter volgde hy Diogenes in zyne kleding en levenswyze meest na. Zeer oud zynde, zeide hy tot de genen, die by hem waren: *Vrienden, het spel is uit, gy kunt vertrekken*; en hy stierf, omdat hy geen voedzel meer wilde gebruiken, zonder iets van zyne gewone blygeestigheit te verliezen. *Lucianus* heeft zyn leven beschreven.

DEMONESUS, of DEMONNESUS, een eilandt in de zee van Marmora, of de Propontis, gelegen, en aldus genoemt naar zekeren Demonesus, des zelfs eersten bewoner, volgens *Aristoteles* en *Stephanus*. Deze laatstgenoemde schryver plaatst dit eilandt by Chalcedon, eene stadt van Bithynië, gelyk hy ook het eilandt Chalcitis tegen over de stadt Chalcedon stelt, en alzo een en het zelve eilandt. *Plinius* plaatst het eilandt Demonesus tegen over Nicomedië, ook eene stadt van Bithynië, aan het binnenste van den Astacenischen zeeboezem, nu de Golf van Ismyth, of Nicomedie geheeten. Ook noemt *Aristoteles* Demonesus een eilandt der Chalcedoniërs, dat zyn, stedelingen van Chalcedon. *Hesychius* plaatst twee eilanden by de stadt Byzantium, nu Constantinopel, die in het algemeen, of met een algemeenen naam, Demoneses genoemt waren; maar die in het byzonder verschillen, welker een *Chalcitis*, en het andere *Pityusa* geheeten was. *Plinius* stelt te onrecht, volgens *P. Gyllis*, het eilandt Demonesus, in het optellen der eilanden van de Propontis voor Nicomedië, dewyl geen eilandt, zegt hy, in den zeeboezem van Nicomedië, van ouds de Astacenische zeeboezem, gelegen is; daar nochtans anderen, als *Smith*, een eilandt, Pyrgos, voor den boezem van Ismyth, eertyds de Astacenische genoemt, plaatsen.

Op het eilandt Demonesus was, volgens *Aristoteles*, eene plaats, die zeker metaal, *Cyanum*, dat is, azuur, gaf, als mede *Chrysocolla*, of berggroen. Het beste daar van was aan waarde zo duur als goudt, en een geneesmiddel voor de oogen. Aldaar was ook duik-koper, het welk uit den boezem der zee met duiken, tot twee vademen diep, uitgegraven wierdt. Van dit koper was, volgens *Aristoteles*, een beeldt in den tempel van Apollo te Sycion, eene stadt in Morea, gemaakt en opgerecht. *Hesychius* maakt mede van Demonesisch koper gewag. Hierom willen eenigen het eilandt *Chalcis*, of *Chalcitis*, en Demonesus voor een en het zelve eilandt gehouden hebben, naardien geen eilandt omtrent Chalcedon metalen heeft dan het eilandt Chalcis. Ook stelt *Stephanus* op de eene plaats het eilandt Demonesus, en op de andere dat van Chalcis of Chalcitis, voor of tegen over Chalcedon. Zie CHALCIS. *O. Dapper Beschryv. der eilanden in de Archipel.*

DEMONIACI, een soort van ketters, die meenden, dat de Duivelen zelfs ten laatsten nog zouden zalig worden. *Hosius.*

DEMONICE, eene jonge dochter van Ephezen, beloofde aan Brennus, vorst der Galliërs, hem de stadt Ephezen over te leveren, mits hy haar de hals-arm-en andere cieraden der vrouwen van die stadt wilde geven, 't welk hy haar toestondt. Aldus beval Brennus, meester van Ephezen zynde, aan zyne krygsknechten, dat zy haar alle goude kleinodien in den schoot zouden werpen; 't welk zy in zo grote menigte deden, dat die dochter daar mede overstelpt, en 'er levendig onder begraven wierdt. *Plutarchus in Parallel.*

DEMONT, een stedeke in 't markgraafschap Saluzzo, legt op een berg, niet verre van de rivier Stura, van welke het omleggende landt het dal Stura genaamt wordt. Het is in zich zelf middelmatig; doch het kasteel, dat 'er in 't jaar 1588 gebouwt is, wordt voor tamelyk sterk gehouden. *Stedeboek van Savojen en Piemont.*

DEMONTJOSIUS. (LUDOVICUS) Zie MONTJOSIEU.

DEMOPHILE. De bynaam van de Cumaansche Sibylle. Zie SIBYLLEN.

DEMOPHILUS, bisschop van Beroeo, was een Ariaan. Hy heeft, zo men zegt, in 't jaar 357 de geloofsbelydenis van Sirmich aan paus Liberius aangeboden, die ze ook aannam. Zedert dien tydt is hy in 't jaar 359 op de kerkvergadering te Rimini veroordeelt, en echter tot bisschop van Constantinopel verkoren, daar hy Gregorius van Nazianze vervolgde. Naderhandt wierdt hy genoodzaakt te wyken. Hy was op de kerkvergadering van Constantinopel, die beroepen was om de kerk te vereenigen. Demophilus heeft zich in 't jaar 370, na de doodt van Eudoxus, in den bisschoppelyken stoel gedrongen, en wierdt door Arianen daar op bevestigt. Philostorgus zegt, dat hy van Thessalonica uit een voornaam huis was. Keizer Theodosius de Grote, in 't jaar 380 binnen Constantinopel gekomen zynde, en met eene ongemeene drift de vrede der kerken willende herstellen, vroeg Demophilus, bisschop der Arianen, of hy de belydenis van Niceen wilde aannemen, en het volk tot een ligchaam vereenigen. Doch als hy het voorstel van den keizer weigerde aan te nemen, heeft hy hem uit de stadt doen gaan. Hy bragt zyne overige dagen omtrent Constantinopel door tot in 't jaar 386, in 't welke hy gestorven is, en droeg zich altydt als bisschop van die keizerlyke stadt onder zyne gezindheit, die, in spyt des keizers, niet naliet de rust der rechtzinnigen nu en dan te storen. Zie *Theodoretus lib.* V. *cap.* 39. *Sozomenus lib.* VII. *S. Epiphanius. Baronius A. C.* 357. 359. 370. 378. 383. *Hermant in 't leven van Athanas. en Gregor. Nazianz.* Aangaande dezen Demophilus en paus Liberius is wel aan te merken 't gene deze laatste aan de Oostersche bisschoppen zou geschreven hebben, namentlyk, dat hy hun rechtvaardige veroordeeling, tegen Athanasius uitgesproken, goed gekeurt, en de geloofsbelydenis van Sirmich, hem door Demophilus aangeboden, aangenomen hadt: want de brokken, die wy van S. Hilarius van Poitiers over hebben, getuigen, dat die heilige bisschop, in de hette zyns yvers, paus Liberius voor een ketter en afvalligen uitgekreten heeft. Hoewel de kardinaal Baronius meent, dat die woorden niet van hem, maar van den eenen of den anderen afschryver zyn, die de zelve in den text van den brief van Liberius aan de Oostersche bisschoppen ingelascht heeft. Zie de boeken van S. Hilarius na, daar hy den gemelden brief, beginnende *Pro deifico timore sancta fides vestra Deo cognita est, &c.* aanhaalt. *Baronius A. C.* 357. *Du Perron Resp. ad Reg. Angl. lib.* I. *cap.* 17.

DEMOPHILUS, een zoon van den geschiedschryver Ephorus, leefde ten tyde van Alexander den Groten, in 't jaar van Rome 420. Diodorus Siculus verhaalt, dat hy den heiligen oorlog, dat is, zedert Philomelus den tempel van Apollo te Delphi geplundert hadt, beschreven heeft; 't welk geschiedde in de CVI Olympiade, in 't jaar der wereldt 3699, en van Rome omtrent 398. Diodorus gewaagt 'er van in het 12 boek van zyne Historische Boekzaal. Suidas bedriegt zich, daar hy zegt, dat deze geschiedschryver een zoon van Ephippus was. Plinius spreekt van een schilder van dien naam *l.* 35. *c.* 9. *&* 11.

DEMOPHON, een zoon van Theseus, volgde op Mnesteus, koning van Athene, die van 't beleg van Troja naar huis kerende, onderwegen op 't eilandt Delos stierf. Zyne heerschappy was van 33 jaren. Ovidius zegt, dat hy op Philis, de dochter van Lycurgus, verlieft was. *Eusebius in Chron. Ovidius Ep.* 2.

DEMOPHON, een bevelhebber in 't leger van Antiochus Eupator, na den stilstandt, die tusschen Antiochus, des zelfs veldheer Lysias, en Judas Machabeus gemaakt was, in Judea gelaten zynde, heeft aan de Joden immers zo veel kwaad gedaan als gedurende den oorlog, en was oorzaak, dat de vrede zeer kort duurde. *II. Machab.* XII. 2. *Simon Dict. de la Bible.*

DEMOPHYLAX, (JOANNES) een Vlaming, Karmelyt te Gent. Hy heeft het een en 't ander geschreven, te zien by Valer. Andr. *Bibl. Belg.*

DEMOPOLIS, en *Neocles*, zonen van Themistocles, te Athene eenige wetten, die tegen de ballingen gemaakt waren, afgelezen hebbende, wierden van de vyanden huns vaders met stenen dood gesmeten. *Cœlius Rhodiginus l.* VIII. *c.* 12.

DEMOSTHENES, een veldoverste der Athenienzen, kwam in Sicilië na dat hy het gebiedt der Epidauriers hadt uitgeplundert. Hy was gezonden in de plaats van Alcibiades, een van de drie, die den oorlog tegen Sicilië hadden aangeraden, en die te huis geroepen wierdt, om zich te verdedigen tegen eene beschuldiging, als of hy alle de beelden van Minerva omverre hadt geworpen. Voor dien tydt, namentlyk in 't jaar van Rome 329, hadt hy de stadt Pylus in Morea tegen de Lacedemoniërs laten versterken, en de Republyk grote diensten gedaan: doch in dezen oorlog, nadat het beleg van Syracusa ongelukkig uitgevallen was, wierden de legers overal geslagen, en de vyanden deden Demosthenes nevens Nicias, des zelfs amptgenoot, om hals brengen, en alle de Athenienzen, die zy krygen konden, in boejens sluiten. Anderen zeggen, dat Demosthenes zich zelf omgebragt, en Nicias om lyfsgenade gebeden heeft. Dit geschiedde in 't jaar van Rome 341, in de XCI Olympiade. *Plutarchus in 't leven van Nicias. Diodorus lib.* XIII. *Thucydides lib.* 4. 5. 6. *&* 7. *Justinus lib.* 4.

DEMOSTHENES, een berucht redenaar, was van Athene, en een zoon van Demosthenes en Cleobule. Hy is drie jaren na Aristoteles geboren, een jaar voor de C Olympiade, en in 't 373 van Rome, in het welke Demophilus Archon te Athene was. Hy verloor zynen vader zeven jaren oud zynde. Zyne voogden roofden een deel van zyn goedt, het andere lieten zy verloren gaan, en droegen gansch gene zorg voor des zelfs opvoeding. Des niet tegenstaande oeffende hy zich zelf in de welsprekendheit, en wierdt een leerling van Isocrates, Plato, en daar na van Iseus, dien hy twee jaren lang tot zynent hieldt. In den ouderdom van 17 jaren pleitte hy tegen zyne voogden, met zodanigen uitslag, dat ze veroordeelt wierden 30 talenten aan hem uit te keren, waar van hy echter nooit iets heeft genoten. Men zegt, dat hy, nog zeer jong zynde, alle zyne krachten inspande om een goed redenaar te worden, tot zo verre, dat hy een groten spiegel kocht, voor welken hy, om de bewegingen des ligchaams zo veel te beter te bestieren, zyne aanspraken opzeide. Zo dra hy zich met staatszaken bemoeide, stelde hy zich tegen Philippus, koning van Macedonië, en zyn haat veranderde nooit van voorwerp. Zelfs bragt hy byna gansch Griekenlandt tegen hem in de wapenen, en liet zich in 't jaar van Rome 416 in den beruchten slag by Cheronea vinden, daar hy echter met verlies van zynen schildt de vlucht nam; hebbende kort te voren de fraaie reden over de goude kroon, daar 't volk op het aanraden van Ctesiphon hem mede vereert hadt, gehouden. Na de doodt van Philippus volhardde hy in zynen haat tegen des zelfs zoon Alexander den Groten. Hy liet zich door Harpalus met een gouden beker omkopen; waar over hy in eene zware boete verwezen wierdt: doch die niet kunnende opbrengen, moest hy de stadt ruimen. Na Alexanders doodt kwam hy daar met groten luister weder in, en voort zich tegen de Macedoniërs aan te kanten. Antipater vorderde van de Athenienzen de redenaars, die tegen hem waren. Deze eisch verschrikte Demosthenes, zo dat hy naar verschei-

fcheide plaatfen vluchtte, en eindelyk naar 't eilandt Celauria week, daar hy, om de handen van Archias, die gezonden was om hem te vatten, te ontgaan, vergif zoog uit eene fchryfpenne, die hy ten dien einde by zich hadt. Hy ftierf in de CXIV Olympiade, het jaar van Rome 432, voor Chriftus 322. Plutarchus zegt, dat hy LXV redenvoeringen nagelaten heeft, waar van Photius, zo als hy in zyne Boekzaal, *Cod.* 265, getuigt, een groot deel gezien heeft. Meurfius geeft in zyne *Bibliotheca Attica* eene lyft op van de gene, die verloren zyn. De Athenienzen hebben aan Demofthenes, na des zelfs doodt, een koperen beeldt laten oprechten, met dit opfchrift:

Εἴπερ ἴσην γνώμη ῥώμην, Δημόσθενες, εἶχες,
Οὔ ποτ' ἂν Ἑλλήνων ἦρξεν Ἄρης Μακέδων·

waar van die zin hier op uit komt:

Hadt gy u met de vuist als met de tong verweert,
Philippus hadde nooit de Grieken overheert.

Men ziet nog hedendaags te Athene een kleinen marmeren toren, ftaande op zes pylaren, dien de inwoonders *Demofthenes Lantaarne* noemen, en die den Capucynen tot eene woning verftrekt. De gemeene overlevering is, dat die redenaar, nadat hy zich den baardt half gefchoren, en alzo buiten ftaat geftelt hadt om uit te gaan, zich een tydlang daar in heeft opgefloten, om zich ten eenemale aan zyne oeffeningen over te geven. Doch *Spon*, die dezen toren gezien, en naauwkeurig befchreven heeft, gift uit eenige beelden, die daar in uitgehouwen zyn, dat het een gedenkteken is, opgerecht ter eere van iemandt, die in de Olympifche fpelen de overwinning behaalt heeft. *Plutarchus in vit. Demofth. en X Orator. Spon in zyne Reizen door Griekenlandt.*

DEMOSTHENES, een gefchiedfchryver uit Bithynië, heeft eene befchryving van dat landt gemaakt, waar van Stephanus Byzantinus het IX, X, en XII boek aanhaalt. Hy heeft ook een boek van den oorfprong der fteden gefchreven. Men weet niet, in wat tydt hy geleeft heeft. Een ander Demofthenes uit Thracië heeft uitbreidingen over de *Ilias* van Homerus, en over de *geboorte der Goden* van Hefiodus, nevens eenige andere dingen, gefchreven. *Suidas. Voffius de Hiftor. Græc. l.* V. *p.* 354.

DEMOSTRATUS. Daar zyn twee Archonten van dien naam te Athene geweeft in de XCVI en XCVII Olympiade; en nog een, door Plinius aangehaalt, die zegt, dat Scipio de Afrikaan de eerfte Romein geweeft is, die een Sardonyxfteen gedragen heeft, en dat die naderhandt in grote achting geweeft is. *Plinius lib.* 37. *c.* 6.

DEMOTELES, een fchryver, dien Plinius ftelt onder de XII, die van de Egyptifche pyramiden gefchreven hebben. Men weet niet, in wat tydt hy geleeft heeft. *Plinius lib.* XXXIII. *cap.* 12.

DEMOTELES was de geen, dien Arius, koning der Lacedemoniërs, aan den hogepriefter Onias gezonden heeft, om een verbondt met hem aan te gaan. Dit was in 't jaar der wereldt 3821, voor Chriftus 230. *Jofephus Oudh* 12. *b.* 5. *k.*

DEMPSTER, (JOANNES) van anderen *Temiftor* genaamt, was van de maagfchap van Thomas Dempfter. Hy is te Parys Doctor en Rector van de hogefchole geweeft. Hy was ook opziender van de Venetiaanfche boekzaal. Hy is omtrent het jaar 1590 geftorven. Zie de fchryvers na, die onder het volgende artykel ftaan.

DEMPSTER, (THOMAS) onderwees de Paryfche jeugt omtrent het begin der XVII eeuwe in de befchaafde letteren. Hy was uit Schotlandt, van waar hy naar Vrankryk ging, en, zo hy zegt, ter oorzake van den Roomfchen Godsdienft vele goederen gelaten heeft. Hy gaf ook breed op van zynen adeldom, en hoewel hy een fchoolmeefter was, trok hy zo ligt van leêr, en was zo krakeelzuchtig, als of hy een vechter van zyn ambacht hadt geweeft. Daar gingen weinig dagen voorby, dat hy niet met den degen, of met vuiften, vocht, zo dat hy de fchrik van alle de fchoolmeefters van Parys was. Op een tydt hadt hy in die ftadt een jongen edelman, zynen fcholier, zo ftreng doen geeffelen, dat dees met drie zyner vrienden, die onder 's konings lyfwacht waren, met geweldt in 't fchool drong, om zich over dien hoon te wreken: doch Dempfter bragt zyn geheel fchool in 't geweer, verlamde de paarden van die drie jonkers, en havende hen zo, dat ze om lyfsgenade moeften bidden. Hy fchonk hen het leven, doch liet hen eenige dagen lang in den toren zetten. Dempfter, de verdrietige gevolgen van dit geval niet willende afwachten, vondt goed te wyken, en naar Engelandt te gaan, daar hy niet alleen eene fchuilplaats vondt, maar ook eene fchone vrouw, die hy naderhandt met zich naar Parys bragt. Eens met deze vrouw, die, behalven dat zy den fchoonften boezem en de blankfte fchouders vertoonde, zeer miffelyk opgefchikt was, over ftraat gaande, kreeg hy zo veel nieuwsgierig volk om 't lyf, dat, indien zy niet in een huis gevlucht waren, zy zekerlyk alle beide door de menigte verdrukt zouden geworden zyn. Van Parys ging hy naar Italië, en wierdt hoogleeraar te Pifa, onder een goed jaargeldt. Als hy op een tydt uit het collegie te huis kwam, vondt hy, dat zyn vrouw hem ontrooft was; zyne eigene leerlingen hadden daar de handt toe geleent: doch hy verdroeg het met eene Stoïfche ongevoeligheit. Miffchien was hy niet bedroeft, dat hy van iets, dat zo moeielyk te bewaren is, verloft was. Van Pifa ging hy naar Bolonje, daar hy al zyn leven hoogleeraar geweeft is. Hy wierdt daar ook in de akademie *della notte* opgenomen, en is daar op den 5 September 1625 geftorven. Behalven de gemelde plaatfen heeft hy ook te Doornik, Thoulouze en Nîmes onderwezen. Hy heeft verfcheide boeken gefchreven, als over *Rofini Antiquitates Romanæ*, daar hy toont zeer veel gelezen te hebben; *Commentarius in Claudianum & Corippum*; *Epiftolarum lib.* IV; *Poëmata*; eenige dingen, de Rechtsgeleerdheit rakende; *Apparatus ad Hiftor. Scot.*; *Martyrologium Scotiæ*; *Catalogus fcript. Scot.* Verfcheide der zelven zyn door de Inquifitie van Rome veroordeelt. Hy hadt eene fchone geheugeniffe, zo dat hy niet wift, wat het was iets te vergeten; daar by was hy onvermoeid, een zeer getrouw vriendt, doch een hevig vyandt. Zyn oordeel was klein, en zyne oprechtheit niet groot. Hy fchaamde zich ook niet allerhande verdichtfelen voor waar te boek te zetten: ook was de baldadigheit zyner penne bekwaam om hem in velerlei ongelegenheit te brengen. *Bayle Dict. Crit.* Barthius noemt hem een doorgeleerd man, en wenfcht, dat hy *Claudianus* uitgegeven hadt, of uitgaf. Maar de zelve Barthius fpreekt niet breed van Dempfters aanmerkingen over *Corippus*: ook ftaat Dempfter niet hoog te boek by Ferrarius. Men zie zyne *Prolus.* 24, *p.* 281.

DENAIN, eene vermaarde abdy in de Nederlanden, tusfchen Valencyn en Douay, die van S. Adelbert, graaf van Oftrevan, en des zelfs gemalin, nicht van koning Pepin, gefticht is. Zy gaven al hun goedt aan hunne tien dochteren, die de eerfte abdiffe en geeftelyken van deze abdy geweeft, en alle gekanonifeert zyn. De naam der oudfte, die abdiffe was, is *Renfroge*, en wordt voor de befchermfter der abdy gehouden. Naderhandt is het oppergezag over 't graaffchap Oftrevan aan de koningen van Vrankryk, als graven van Henegouwen, gekomen, en de chanoneffen behouden alleen den naam van gravinnen van Oftrevan. Het kapittel beftaat uit 18 chanoneffen, die haren adeldom van acht vooroudes moeten bewyzen. Hare kleding is wit met een opperkleedt van fyn linnen, en een groten mantel met wit harmyn gevoert, uitgenomen die van de abdiffe, de welke met zwarte vlekjens is. Zy hoeven, noch abdiffe, noch chanoneffen, eenige gelofte te doen, en indien zy willen trouwen, hebben zy flechts het kapittel voor de genotene eere te bedanken. By deze plaats wierden de bondgenoten onder den graaf van Albemarle, op den 24 July 1712 door den maarfchalk van Villars geflagen.

DENAIS, of DENAISIUS, (PETRUS) een Rechtsgeleerde, was van Straasburg, daar hy op den 1 May 1561 geboren is. Zyn vader was uit Lotharingen. Hy wierdt een geleerd man en een goed Rechtsgeleerde, zo dat de Paltsgraaf hem in de hoedanigheit van Raadsheer in zynen dienft nam, en in vele voorvallen, zelfs in bezendingen naar Polen en Engelandt, gebruikte. Naderhandt wierdt Denais een lidt van 't kamergericht te Spiers, en ftierf te Heidelberg op den 20 September 1610. Hy heeft verfcheide boeken gefchreven, als: *Jus Camerale. De Jure meri Imperii, five de Jurisdictione Cameræ Spirenfis*, enz. *Melchior Adam in Vit. Jurisc. Germ. Freherus.*

DENBIGH, in 't Latyn *Denbiga*, de voornaamfte ftadt in Denbighshire, wierdt voor de befte in Noord-Walles gehouden, en legt aan de Noordzyde van de kleine rivier Iftrad, die zich omtrent 3 mylen van daar met de Cluyd vermengt. Na dat Eduard de I meefter van ganfch Walles was geworden, fchonk hy deze plaats aan Hendrik Lacy, graaf van Lincoln, die ze met een muur omringde, en aan de Zuidzyde met een kafteel verfterkte: doch hy liet dat werk fteken, om dat zyn eenige zoon in eene daar zynde put ongelukkig verdronken was. Echter wierdt deze ftadt eerft onder de regering van Hendrik den VIII het hoofdt van 't graaffchap; want Hendrik voegde nog 5 graaffchappen by Walles, daar Denbigh een van was. Te voren was zy de hoofdftadt van de vrye heerlykheit van Denbigh, die vry meer edele leenmannen onder zich hadt dan eenig ander. In 't jaar 1564 gaf dit graaffchap aan Robert Dudley, die door de koningin Elizabeth vryheer van Denbigh, en graaf van Leicefter gemaakt was, den eernaam van Baron of Pair van 't ryk, hoewel deze met hem wederom uitftierf. In 't jaar 1622 maakte Jacobus de I Willem, burggraaf van Fielding, tot graaf van Denbigh, welke waardigheit namaals zyn kleinzoon geërft heeft. *Cambden Britannia. Speedæus Theatr. magn. Britann*

DENBIGH-SHIRE is een aan de zee gelegen graaffchap in Noord-Walles, 't welk van zyne hoofdftadt Denbigh den naam voert, en omtrent 30 mylen lang en 18 breed is. Het grenft ten Weften aan Caernarvar, waar van het door de rivier Conwy afgefcheiden is; ten Zuiden aan Merioneth en Montgommery; ten Ooften aan Shrop en Chefter; en ten Noorden aan Flint en de Ierfche zee. Het behoort onder 't bisdom van S. Afaph, en de Ordoviciers hebben 'er eertyds in gewoont. Des zelfs lucht is wel goed, doch vry koud. De grondt is tamelyk bergachtig en onvruchtbaar, inzonderheit in 't Wefter-endt, daar men zegt dat de boer zyn broodt uit het vuur moet halen: want zo men daar koren wil doen groeien, moet men de bovenfte aarde omfpitten, de zelve tot hopen maken, die tot affche verbranden, en die over 't onvruchtbare landt ftrooien; 't welk dan eene grote menigte granen voortbrengt, dat de inwoonders *Amelcorn* noemen. Doch het Oofter-endt, dat tuffchen de rivieren Alcen en Dee legt, als mede de ftreek langs de Cluyd is veel vruchtbaarder, en ook zeer wel bewoont. Daar zyn ook by 't vlek Wrexham goede lootmynen. *Cambdenus* zegt, dat de inwoonders van dit graaffchap zeer gezonde menfchen zyn. *Speed* verhaalt, dat in het karfpel Lanfaiman aan de zyde van een fteenachtigen heuvel een ronde ruimte is, uit een grote rots gehouwen, daar 24 zitplaatfen van eenderlei grootte in te zien zyn. Dit wordt door den gemeenen man *Arthurs ronde tafel* genaamt. Aan de Weftzyde van de rivier Dee, op de grenzen van Cheshire, legt een beroemd kafteel, Holts-Caftle genoemt. De marktfteden van dit graaffchap zyn, behalven de hoofdftadt Denbigh, Lhanruft, Ruthin en Wrexham.

DENCIO, (BERTRAND DE) kardinaal. Zie D'EUX.

DENDER, eene rivier in de Nederlanden. Zy heeft haren oor-

oorsprong by Leuze in Henegouwen, en valt, nadat ze Ath, Grammond, Ninove en Aalst voorby gelopen heeft, by Dendermonde in de Schelde. *Mary Diction.*

DENDERBELLE, een dorp over deze zyde van de Schelde gelegen in 't landt van Dendermonde op de rivier de Dender, heeft zynen naam van een slot, dat hier weleer gestaan heeft, en eene heerlykheit en leen is, dat van den heer van Dendermonde gehouden wordt, mogende ten dien opzichte de bezitter eenen meier of schout stellen, die met de mannen van leen erft en onterft over de genen, die onder deze heerlykheit behoren, welke weleer van 't geslacht van Masseme, daarna van dat van de Uterzwanen en de Ydegems is bezeten. De vervallene muren van het slot wierden voor nog weinige jaren gezien. De dorpkerk is van eene zeer oude bouwinge, doch het koor, uitwyzens een in den muur gemetzelt opschrift naar den Oosten toe, in den jare 1539 vernieuwt of hertimmert. *J. Mastertius beschr. van de stadt en landt van Dendermonde III. B.*

DENDERMONDE, eene stadt in de Nederlanden, die door de natuur en de kunst zeer sterk is, leggende in het keizerlyke Vlaanderen aan de Dender, tusschen Antwerpen en Gent, omtrent 5 of 6 mylen van de eene en de andere. Zy is de hoofdstadt van eene byzondere en vry grote heerlykheit, die door huwelyk aan Vlaanderen gekomen is. Daar worden fraaie lakens gewerkt, en alle weken grote markten gehouden, die van wegens den vlashandel vermaard zyn. In de Stichtskerke van S. Maria worden de beenderen van hare Patronen, den bisschop S. Hilduardus en S. Christiana, de dochter van eenen Engelschen koning, bewaart. In 't jaar 1483 kregen ze de Brabanders, die 't nog met Maximiliaan, aartshertog van Oostenryk, hielden, met list in. In 't jaar 1572 wierdt ze door den prins van Oranje uitgeplundert. In 't jaar 1583 wierdt ze door de Franschen verovert; doch het jaar daar na hen van de Spanjaarden onder den hertog van Parma weder afgenomen. In 't jaar 1706 ging ze aan de bondgenoten twee dagen na 't oopenen der loopgraven over. *Bochius in histor. narrat. profectionis & inaugurationis Belgii Princ. Alberti & Isabella. Miraus in Fast. Belg. Guicciardyn Beschr. der Nederl. Lindanus Topogr. Circ. Burgund.*

DENDROPHORI. Daar wordt in oude opschriften dikwils gewag gemaakt van 't collegie of broederschap der *Dendrophori*; doch men is in onzekerheit, wat soort van menschen het geweest zyn. De geleerden zyn hier over verdeelt. Salmasius, in zyne uitbreidingen over 't leven van *Caracalla*, door *Spartianus* beschreven, zegt, dat het lieden waren, die in de ommegangen, ter eere van de goden gehouden, takken van bomen in hunne handen droegen, waar van zy in 't Grieksch Δενδροφόροι, dat is *boomdragers*, genoemt wierden: 't welk aan den godt Silvanus, in een oud opschrift by Gruterus, den bynaam van *Dendrophorus* heeft doen geven, om dat hy gemeenlyk in de heilige ommegangen van Bacchus met een tak van een pynboom in de handt verbeeld wordt. Ook ziet men dikwils op oude stenen, daar Bacchusfeesten op vertoont worden, menschen, die takken van bomen dragen. De tytel van den Theodosiaanschen Codex schynt dit gevoelen te bevestigen in de XX wet. *Het is billyk*, zegt de text, *dat alle de plaatsen, die de Dendrophori en andere Heidensche papen in bezit genomen hebben, en die tot brasseryen en geldkwistingen geschikt waren, tot de inkomsten van ons huis besteed worden, de dwalingen, daar zy uit voortgekomen zyn, daar uit verbannende.* Aldus was dit woordt *Dendrophori* geen naam van eenig beroep, maar van Godsdienst of bygeloof. Echter is 't gevoelen der meeste geleerden niet min waarschynlyk, die willen, dat de *Dendrophori* het hout tot allerlei oorlogstuigen leverden, en dat men ze daarom doorgaans met de genen, die daar 't opzicht over hadden, *Fabri* genaamt, als in een ligchaam vereenigt vindt. *Danet.*

DENEIN, (PIETER PIETERZE) of *van Nein*, te Leiden op den 16 December des jaars 1597 ter wereldt gekomen, wierdt, twaalf jaren oud geworden, door zynen vader by een steenhouwer besteed; maar na eenige jaren dreef zyn geest hem aan tot het leren der mathematische wetenschap, en verders tot de bouw-en doorzichtkunde, welke grondig te leren zyner ouderen onvermogen belette. Zyn drift was echter zo groot, dat, onderwylen hy de kost met steenhouwen zoeken moest, hy door naarstig onderzoek in zynen rusttydt zo verre vorderde, dat hy in staat was om anderen onderrichtinge te doen. Dus raakte hy onder de liefhebbers bekend, waar onder eenige schilders waren, en Esaïas van den Velde, landschap- en bataille-schilder, hem eerst eenige tekeningen, en daar na zelfs eenige schilderyen gaf, met een oopenhertig bericht aangaande de mengeling der verwen (om dat hy een byzondere drift in hem gewaar wierdt). Naar deze voorbeelden vorderde hy in korten tydt zodanig, dat hy zich in staat bevondt van zyn huisgezin daar door te onderhouden. Hy wierdt in het jaar 1632 stads steenhouwer, en nam nevens het schilderen die bediening naar behoren waar, tot in den jare 1639, wanneer hy op den 16 Maart overleedtaan een benaaude borst, daar hy reets eenige jaren meê gekwelt was geweest, gelyk allen den steenhouwers gemeenlyk te beurt valt. *A. Houbraken Schilderb. I. Deel.*

DENEMARKEN, in het Latyn *Dania*, een koninkryk van Europa, het welk den Oceaan ten Westen, de Oostzee ten Oosten en Noorden, en Duitschlandt ten Zuiden heeft. Men houdt het voor het landt der oude Cimbren. Eertyds waren de Denen zeer machtig; aangezien zy Engelandt onder zich gebragt hadden, en dikmaals in Schotlandt vielen. Dit koninkryk begrypt hedendaags van 't Zuiden naar het Noorden 80 of 90 mylen, en van 't Oosten naar het Westen, dat is, van Coppenhagen tot aan de Westzyde van 't kerkgebiedt van Riepen, 45 of 50 mylen. Voor dezen wierdt het verdeelt in Jutlandt, de Eilanden, en Schonen: doch dit laatste landschap wierdt in 't jaar 1660, by den vredehandel te Coppenhagen, aan Zweden afgestaan, zo dat Denemarken thans Jutlandt en de Eilanden, die Oostwaarts gelegen zyn, begrypt. Jutlandt, eertyds *Chersonesus Cimbrica* genaamt, is verdeelt in Noord-en Zuid-Jutlandt, waar van dit laatste *Sleeswyk* genaamt wordt. De voornaamste eilanden zyn: Zeelandt, Funen, Langelandt, Lalandt, Mone, Falster, Bornholm, Femeren, Anhout, Lesso, Arroe, enz. De zeeëngte, de Zondt genaamt, legt tusschen Zeelandt en 't landschap Schonen. Behalven deze zyn 'er nog eenige andere zeeëngtens, als de Belt, de kleine Belt, enz. Coppenhagen, in Zeelandt, is de hoofdstadt van 't koninkryk van Denemarken. De andere grote steden zyn: Helsingneur, Rothschildt, enz. Onder den koning van Denemarken behoren ook Noorwegen, Groenlandt, nevens de eilanden Yslandt, Hitlandt, of Schetlandt, en Terroe, voorts de graafschappen Oldenburg en Delmenhorst, vele plaatsen in Pomeren, Holstein, Wagrië, Stormarn, en Dithmarsen. In Oost-Indië, op de kust van Cormandel, de vestingen Trankebar en Dansburg, Nieuw-Denemarken in Amerika, en eenige plaatsen op de kust van Guinea in Afrika. De lucht is in Denemarken zeer koud, en hoewel het landt van de zee omringt is, is het echter niet moeraffig, maar zeer vruchtbaar zo aan koren, als aan vee. Men vindt 'er ook veel wildt, en eland-dieren, paarden en ossen, die buiten 's lands sterk getrokken worden, gelyk men dan meer dan 50000 jaarlyks van deze laatste naar Duitschlandt brengt. Hunne visschery is mede zeer goed, inzonderheit de haringvangst. De koophandel is in Denemarken niet zeer groot. De meeste inkomsten des konings komen van de tollen, die op de waaren gestelt worden, die den Zondt doortrekken, zynde de sleutel van de Oostzee.

Men maakt den oorsprong van het Deensche ryk zeer oud, alzo eenigen voorgeven, dat Gomer, een zoon van Thogarma, die de neef van Japheth was, alreets omtrent 200 jaren na den zondvloedt in dit landt is gekomen, en het zelve naar zynen naam *Cimbria* genoemt heeft. Dat naderhandt, als de inwoners vermeerderden, zy zich eenen rechter verkoren, die hen regeerde, en dat het by de 950 jaren tot op het jaar der wereldt 2910 zo bleef, wanneer dit landt eindelyk in een koninkryk veranderde, en, ter eere van den eersten koning Dan, *Dania*, of Denemarken, genoemt wierdt. Onder de eerste koningen van Denemarken zyn voornamelyk beroemt *Suibdagarus*, koning in Noorwegen, die van 't jaar der wereldt 3092 tot 3132 regeerde, het koninkryk Denemarken met het zwaardt veroverde, en in Zweden van 't volk verkoren wierdt; *Frotho III*, die omtrent Christus geboorte regeerde, en Denemarken, Zweden, Noorwegen, Engelandt en Ierlandt onder zyn gebiedt hadt; en *Gotricus*, die met Karel den Groten zware oorlogen heeft gevoert. *Harald* de VI. heeft zich in 't jaar 826 met zynen broeder Erik of *Ericus* te Ments laten dopen, Ansgarius, den abt van Corby, mede in Denemarken genomen, en aldaar den Christelyken Godsdienst doen voortplanten; doch de zelve kreeg een harden stoot, wanneer Erik het Heidendom wederom aannam. Evenwel ging Ansgarius met eenige anderen in 't jaar 852 voor de twede maal naar 't Noorden, en het Christendom hadt na dien tydt een bestendiger aanwasch. Ten tyde der navolgende koningen deden de Noormannen verscheide invallen in Duitschlandt en Vrankryk, waarom keizer Otto omtrent het jaar 930 het Markgraafschap Sleeswyk oprechtte; en als Harald de VIII de Saxen aldaar ombragt, deedt keizer Otto de I een tocht naar Denemarken, om dezen hoon te wreken, en dwong Harald om den Christelyken Godsdienst, die vry wat vermindert was, aan te nemen. Hy heeft ook omtrent het jaar 950 vier bisdommen in Denemarken gesticht, als te Sleeswyk, Riepen, Arhus en Odenzee; waar op zyn navolger *Suen-Otto* in 't jaar 1112 nog dat van Rothschildt heeft opgerecht. Daarna regeerde *Canut* de II, de grote, over Denemarken, Noorwegen en Engelandt. Doch onder *Sueno* den III, die van 't jaar 1049 tot 1074 regeerde, hieldt de heerschappy der Denen in Engelandt op, en deze Sueno stichtte in 't jaar 1065 vier nieuwe bisdommen, namentlyk te Lund en Dalby in Schonen, te Wieburg en Borglau in Jutlandt. Des zelfs navolgers hebben tot *Christophorus* den III niet alleen Denemarken, maar ook eenige uit hen Zweden en Noorwegen beheerscht. Doch als hy in 't jaar 1448 zonder erfgenamen stierf, trouwde zyne weduwe Dorothea, dochter van Jan, Markgraaf van Brandenburg, met *Christianus* den I, grave van Oldenburg en Delmenhorst, de welke eindelyk ook Zweden en Noorwegen daar by kreeg, en van keizer Frederik den III met het leen van Dithmarsen, en den vorstelyken tytel van Holstein vereert wierdt. Hy rechtte ook de ridderorde van den Olifant op, en zyne nakomelingen hebben tot nu toe Denemarken gelukkig beheerscht. *Frederik* de I heeft in 't jaar 1527 door Jan Bugenhagen den Lutherschen Godsdienst aldaar ingevoert. Eertyds waren de koningen van Denemarken verkiesbaar, doch op den groten ryksdag, in 't jaar 1660 onder Frederik den III gehouden, wierdt aan den koning de onbepaalde macht, en aan het koninklyke huis de erffelyke opvolging toegestaan. De ridder William Temple maakt daar de volgende aanmerking op. „ Deze verandering der regeering van een keur-in een erfryk heeft veroorzaakt, dat het zelve (Denemarken) tot nog toe van minder kracht, en onbekwamer geschenen heeft om iets naar buiten uit te voeren.... Die verandering in Denemarken was te gemakkelyker, omdat ze te doen hadden met een zacht en buigzaam volk, en met edellieden, die onder haar van kleine macht of belang geworden, en van welke velen door de kroon zelf gemaakt waren, behalven, dat de verandering van een keur in eene erffenisse geen eigendom van iemandt schynt te raken, en het voorbeeldt van alle kronen in het Christenryk (Polen uitgezondert) den weg daar toe gebaant hadt; en echter is het ze- „ker

„ ker, dat Denemarken zedert altydt zwak en zonder geest gebleven is, enkelyk zich buigende naar zyn gemak en veiligheit, en genietende de inkomsten van den Zondt (zynde het voornaamste, dat tot die kroon behoort); zo dat des zelfs intereft is de bescherming tegen Zweden, en voorts een algemeene vrede, door welke de koophandel aanwakkerende zy (de Deenen) voor een gedeelte mede in het spel komen, en ondertusschen hunne tollen in den Zondt en Noorwegen mogen zien aangroejen. enz.

Chronologische opvolging der Koningen van Denemarken.

Jaren der wereldt.

2910.	*Danus* de I	regeert 41 jaren.
2951.	*Humblus*	8
2959.	*Lotherus*	17
2976.	*Boghius*	5
2981.	*Scioldus*	80
3061.	*Gromus*	31
3092.	*Suibdagarus*	40
3118.	*Guthormus*	14
3132.	*Hadingus*	54
3186.	*Frotho* de I	77
3263.	*Haldanus* de I	56
3319.	*Roe* en *Helgo*, gene	63
	en deze	34
3382.	*Roevo*	41
3423.	*Hotterus*	42
3465.	*Roricus* of *Rodericus*	50
3515.	*Vigletus*	48
3565.	*Guitlachus*	32
3595.	*Vermundus*	61
3656.	*Uffo*	30
3686.	*Danus* de II	37
3723.	*Huglethus*	52
3775.	*Frotho* de II	30
3805.	*Danus* de III	69
3874.	*Fridlevus* de I	37
3911.	*Frotho* de III	54

Jaren na Christus. Stilstandt van regering van 3 jaren.

19.	*Hiarnus*	2
21.	*Fridlevus* de II	12
33.	*Frotho* de IV	46
79.	*Ingellus*	23
102.	*Olaus* de I	10
112.	*Frotho* de V en	16
112.	*Harald* de I	5
131.	*Harald* de II en	10
132.	*Haldanus* de II	25
146.	*Unguinus*	9
155.	*Silvald* de I	22
177.	*Sigarus*	13
190.	*Silvald* de II	11
201.	Stilstandt van regering van	40
241.	*Haldanus* de III	20
261.	*Harald* de III	66
327.	*Olo* of *Olaus* de II	4
331.	*Osmundus*	10
341.	*Sivard* de I	9
350.	*Buthlus*	1
351.	*Jarmericus*	16
367.	*Broderus*	2
370.	*Silvald* de III	9
379.	*Snio*	22
401.	*Roderik*	10
411.	*Sueno* de I	55
467.	*Guitalchus*	14
481.	*Harald* de IV.	46
527.	*Eschyllus*	16
543.	*Vermundus* de III	78
621.	*Osmundus* de II	76
696.	*Biorno*	4
701.	*Balderus*	6
707.	*Harald* de V.	8
715.	*Gormo* de I	50
765.	*Sigefridus*	45
811.	*Hemmingus*	1
812.	*Sivard* de II en *Ringo*	2
814.	*Regnerus* en	27
814.	*Harald* de VI.	12
842.	*Sivard* de III	5
847.	*Erik* de I	8
855.	*Erik* de II	8
864.	*Canut* de I	10
874.	*Frotho* de VI	16
891.	*Gormo* de II	7
898.	*Harald* de VII	12
910.	*Gormo* de III	21
981.	*Sueno* de II	34
1015.	*Canut* de II, de grote,	22
1036.	*Canut* de III	8
1045.	*Magnus*	4
1049.	*Sueno* de III	26
1075.	*Harald* de IX.	6

Jaren na Christus.

1081.	*Canut* de IV	regeert 6 jaren.
1086.	*Olaus* de IV	9
1095.	*Erik* de III	12
1107.	*Nicolaus*	27
1135.	*Erik* de IV	5
1139.	*Erik* de V	8
1148.	*Sueno* de IV, *Canut* de V en	9
1148.	*Waldemarus*	35
1182.	*Canut* de VI.	21
1203.	*Waldemarus* de II	40
1242.	*Erik* de VI	9
1250.	*Abel*	3
1253.	*Christophorus*	7
1259.	*Erik* de VII	27
1286.	*Erik* de VIII	33
1319.	*Christophorus* de II	15
1334.	Stilstandt van regering van	6
1340.	*Waldemarus* de III.	36
1375.	*Olaus* de V	12
1387.	*Margareta*	25
1412.	*Erik* de IX	27
1439.	*Christophorus* de III	10
1448.	*Christiaan* de I	34
1481.	*Johannes*	32
1513.	*Christiaan* de II, of *Christiernus*	10
1523.	*Frederik* de I	10
1534.	*Christiaan* de III	25
1559.	*Frederik* de II	29
1588.	*Christiaan* de IV	60
1648.	*Frederik* de III	22
1670.	*Christiaan* de V	29
1699.	*Frederik de* IV	regeert tegenwoordig.

Saxo Grammat. Adam Bremens. de situ Daniæ. Krantzius in Daniâ. Pontan. in histor. & chronogr. Daniæ. Meursii Hist. Dan. Eric. Pomeran. de Origine Danorum. Suaningius chron. Dan. Jonas rerum Island. Lyschander hist. Dan. Beringii Florus Danicus. Messenii Scandia illustr. Zeileri descr. Daniæ. De la Hontan Voyages en Portugal & Danemarc. W. Temple Miscellanea p.20. enz. Chronologische Tafelen.

DENEMARKEN, (Nieuw-) een gedeelte van de onbekende Noordsche landen. Het legt in de gewone landkaarten op den Westoever van de Christiaansche zee, tegen over Nieuw-Groenlandt. Vader Hennepin in zyne nieuwe ontdekkingen verzekert, dat het vast landt is.

DENEMARKEN, hedendaags eene kleine landstreek tusschen de Boven-Vecht en den Amstel, eertyds buiten twyffel van grote uitgestrektheit, wanneer de Noormannen voor de twede maal daar in vielen, toen zy, om Doesburg in te nemen, den Rhyn opvoeren. *Alting Not. Germ. Inf. P. II.*

DENEMARKS-GRAFT, een kanaal in het ampt Tonderen en Sleeswyk, die de twee harden of heiden Bokking-en Karharde scheidt, daar het water van eenige naby gelegene meiren en beken in geleid is, 't welk waarschynlyk in oude oorlogstyden is geschied. *Dankwerth Beschr. van Sleeswik u. Holstein P. II. c. 9. p. 111. seqq.*

DENE-WERK, een wal, ten tyde van Karel den groten, van den Deenschen koning Gotrik of Gotfried tot bescherming van 't hertogdom Sleeswyk opgerecht, daar hedendaags nog veel van in wezen is. Hy strekte zich van de Treen by het dorp Hollingstede tot byna aan Sleeswyk uit, en hadt in de lengte 3978 roeden, en op zommige plaatsen anderhalve roeden in de hoogte. *De zelve P. II. c. 9.*

DENHOF, een graaflyk geslacht in Polen, Pruissen, enz. 't welk by gelegenheit der oorlogen tegen de ongelovigen uit Frankenlandt in Lyflandt gekomen is, alwaar het zelve het kasteel Denhof, wiens vervallene muren nog te zien zyn, gebouwt, en eenige eeuwen bewoont heeft. Het was zo machtig, dat Lyflandt alleen door des zelfs getrouwe hulp tot het Christendom bekeert, en ten tyde van koning Sigismundus Augustus aan de kroon Polen gebragt is. *Otto*, die in 't midden der XVI eeuwe geleeft heeft, was ryksraadt in Polen en Wooiwode van Pernau, nadat hy om zyne hoge jaren de krygsampten hadt nedergelegt. Zyn broeder *Theodorus* was Wooiwode te Wenden. *Ernestus*, afgezant van koning Sigismundus den III aan verscheide hoven, en naderhandt veldheer in den Turkschen oorlog, maakte in 't jaar 1623 den stilstandt met Zweden wegens Lyflandt. *Gerhard*, van welken het naaste artykel handelt, bragt de ryksgraaflyke waardigheit in zyn geslacht. *Caspar*, Wooiwode van Siradië, en de voornaamste ryksraadt in Polen, hadt zich in zyne jeugt by koning Sigismundus den III, door zyne oorlogsbedryven, zodanig in gunst gebragt, dat hy alles by hem vermogt; welke genegenheit hy ook by des zelfs zoon en ryksvolger Uladislaus den IV wist te behouden, van welken hy in 't jaar 1637 als eerste gezant aan keizer Ferdinand den III, over het huwelyk met de keizerlyke princesse Cecilia Renata, gezonden, en daar na opperhofmaarschalk gemaakt wierdt. Hy was de grootvader van *Theodorus*, kroons-kamerling van Polen; van *Uladislaus*, Wooiwode van Pomerellen, die in 't jaar 1683 over 't Poolsche leger tegen de Turken heeft geboden, en in 't zelve jaar in een gevecht by Krakau bleef; van *Georgius*, bisschop van Caminiek; en van *Ernestus*, Wooiwode van Mariënburg, en hofmaarschalk van de koninginne, die in 't jaar 1694 overleden is. *Johan Casimir* kardinaal, van welken hier onder, is in 't jaar 1697 gestorven. *Georg Albrecht*, bisschop van Premisl en grootkancelier van Polen, wierdt in 't jaar 1702 bisschop van Krakau. *Otto Magnus*, koninklyke Pruissische ge-

geheime Raadt, generaal-majoor en stadvoogdt van Memel, woonde in 't jaar 1712 als gevolmachtigde den vredehandel te Utrecht by. *Stanislaus*, onderveldheer van Litthauwen, kroons-zwaarddrager en confederations-maarschalk, leefde nog in 't jaar 1714. *Okolski Orb. Polon. P. I. Hartkn. Pruiss. p. 452. Abels Pruyss. Staatshist.*

DENHOF, (GERHARD, GRAAF VAN) Palatyn in Pomerellen, wierdt aan 't keur-Brandenburgsche hof als edelknaap opgevoed, en verkreeg daarna door veel reizen allerlei goede hoedanigheden. In 't jaar 1621 verzelde hy den Poolschen prins Uladislaus Sigismundus in den oorlog tegen den Turkschen keizer Osman, en voerde nevens Joan Weyher en zynen broeder Magnus Ernst de Duitsche benden aan: hy dreef ook de Turken, die zyne legerplaats een geheelen dag bestormden, met groten luister te rug. Drie jaren daar na deedt hy met den zelfden prins eenige reizen door Duitschlandt, de Nederlanden en Italië, waar mede hy zich den weg tot grote eerampten baande. Als hy te rug gekomen was, diende hy koning Sigismundus den III in de Pruissische oorlogen tegen Gustaaf Adolph, en verydelde in 't jaar 1629 met zyne tegenwoordigheit het Zweedsche beleg voor Thoren. Om zyne verdiensten te belonen maakte men hem Staroft van Koscierz, hoofdman in Skorsow, Lublin en Felin, schatmeester in Pruissen, opperhoofdman in Mariënburg, en eindelyk in 't jaar 1643 Palatyn in Pomerellen. Hy wierdt ook tot algemeenen opziender der oorlogszaken in Pruissen aangestelt, en als de laatste hertog van Pomeren stierf, kreeg hy de heerlykheden Buton en Lauenburg, die de kroon Polen toevielen, te leen. Hy sloot in 't jaar 1645, uit den naam van koning Uladislaus Sigismundus, in Vrankryk het huwelyk met de princesse Maria Louisa van Nevers, die hem het opperhofmeesters-ampt gaf. Hy trouwde in 't jaar 1639 met zyne twede gemalinne Margaretha, dochter van Joan Christiaan, hertog van Liegnitz en Brieg in Silesië, de welke hem baarde *Uladislaus*, *Jan Frederik*, en *Sibylla*. Keizer Ferdinand de III verhief hem tot den gravenstandt, waar op hy in 't jaar 1648 den 13 September te Mariënburg gestorven is. *Okolski in Orb. Polon.*

DENHOF, (JOAN CASIMIR, GRAAF VAN) een kardinaal, is in 't jaar 1650 geboren. Nadat hy zich in den geestelyken staat hadt begeven, kwam hy onder de regering van Innocentius den XI te Rome, om aldaar zyne nieuwsgierigheit te voldoen. Hy was daar niet lang, of Joannes Sobietzki, koning van Polen, vertrouwde hem eenige zaken van gewigt met het pausselyke hof te verhandelen, en als Wenen van de Turken belegert was, gaf de gemelde koning hem den eernaam van afgezonden by den paus. Deze hadt zulk een behagen in hem, dat hy hem niet alleen onder de kerkvoogden van zyn huis aannam, maar ook tot gebieder over 't gasthuis te Rome, van den H. Geest genaamt, aanstelde. In 't jaar 1686 den 2 September maakte hy hem kardinaal, waar mede de koning van Polen, vermits men den bisschop van Beauvais, die van hem voorgestelt was, by die verkiezing voorby hadt gegaan, niet wel te vrede was. Na dezen hadt hy zyn gewonelyk verblyf in zyn bisdom Cesena, in 't landschap Romandiola, en stierf op den 20 Juny 1697.

DENIA, in 't Latyn *Dianium*, eene kleine en eertyds bisschoppelyke stadt in Spanje, op de kust van 't koninkryk Valencia. Ze is met een kasteel en haven voorzien, en in 't jaar 1484 tot een Markgraafschap gemaakt. Ze is in 't jaar 1704 in den oorlog over de Spaansche erfvolging van Karel den III verovert, en in 't jaar 1707 van Philips den V te vergeefs belegert, doch het jaar daar aan van hem ingenomen. Naby de zelve is een klein eilandt, van den zelven naam, by de ouden *Planasia* geheten. *Baudrand. Maty.*

DENICHAM, een dorp in Overyssel, in het drostampt van Twent, digt naar de Benthemsche kant, aan het riviertje de Dinckel, welkers pastory by beurten door de oppermacht en bisschop van Deventer begeven wierdt. In de kerk plegen twee vikaryen te zyn, als die van St. Anthonius, en die van Catharina, Agnes en Barbara, zynde de eerste orgelist, en de twede koster. De pastoor, de graaf van Benthem en de kerkmeesters hadden, als een enkeld persoon, het recht tot de benoeming van den vikaris. Onder deze pastory, te weten te Singrave, stondt eene kapel, waar in de bedienaar van de Catharyne-vikary eens ter weeke dienst moest doen. Het dorp behoorde voorheen onder het dekenschap van Otmarsum, en wordt nu door een predikant bedient, behorende onder de Classis van Deventer. *Oudheden van Deventer II Deel, pag. 355.*

DENIGU, een stedeke in Bulgarië, legt in 't landt der Dobrozinsche Tartaren, by den oorsprong der rivier Zanavarda, ten Zuid-Oosten van Drimago. *Maty Diction.*

DENIKKON, of *Tennikken*, een vrouwenklooster in Zwitserlandt, in 't landgraafschap Thurgow gelegen, is in 't jaar 1257 van de edelen van Bichelzee gesticht.

DENIN. Zie DENAIN.

DENISOT, (NICOLAAS) een schilder en dichter, was te Mans, de hoofdstadt van 't landschap Maine, uit een bekend geslacht geboren. Zyne natuurlyke neiging maakte hem in zyne ondernemingen zeer gelukkig. Uit Vrankryk ging hy naar Engelandt, om aldaar deze drie zusters, Anna, Margaretha en Johanna van Seymour, te onderwyzen. Zyne schriften, zo in rym als onrym, als van de eerste toekomst van Christus, en 100 paar Latynsche vaarzen der drie gemelde zusteren, heeft hy onder den naam van *Comte d'Alsinois* in 't licht gegeven. Michaël de Montagne, du Bellay, Muretus en anderen, spreken met roem van hem. *Gerart Denisot*, een beroemd geneesmeester, die verscheide werken heeft nagelaten, was uit het zelve geslacht. *La Croix du Maine, & du Verdier Vauprivas Bibl. Franç.*

DENORES, (JASON) uit een doorluchtig geslacht in 't eilandt Cyprus, wierdt, toen de Turken dat eilandt innamen, van alle zyne goederen berooft. Hy begaf zich naar Pavië, alwaar hy dertien jaren lang de jeugdt in de zedekunde onderwees. Hy heeft verscheide boeken geschreven, onder welke Possevinus veel werks maakt van des zelfs redenkunde, als zynde een werk, zeer dienstig en noodzakelyk, niet alleen voor rechters en redenaars, maar ook voor afgezanten en predikers. Denores stierf van hertzeer, over de ballingschap van zynen zone opgevat. *Possevinus Bibl. Tom. II. l. 18. c. 19. Hofmanni Lexic. Univers.*

DENSTADT, een adelyk geslacht in Thuringen, uit het welke *Seifried* in 't jaar 1165 een tournooispel te Zurich heeft bygewoont. *Diderik* diende zynen heer, landgraaf Frederik, als overste, en verloor in 't jaar 1342, in den slag by Ekstadt, zyn leven. *Hans Christoffel* heeft zich in 't begin der XVIII eeuwe door zyne geestelyke schriften over de Oopenbaring van Johannes bekend gemaakt. *Spangenb. Adelsp. P. II. Mullerus Ann. Sax.*

DENSTADT, of *Tenstadt*, eene stadt, nevens een keur-Saxisch drostampt, in Thuringen, aan de rivier Schambach, tusschen Langensaltze en Weissenzee gelegen. *Synt. Rer. Thur. T. I.*

DENSUS, (SEMPRONIUS) een Romeinsch hoofdman, deedt zyne dapperheit en trouwe uitblinken in de zamenzwering van Otho tegen Galba en Piso in 't jaar van Christus 69. Hy stelde zich zelf voor Piso, hoewel hy niet byzonder aan hem verplicht was, en beschermde hem met zyne stem, stok en degen, tot dat hy eindelyk overmand aan de voeten van zynen vorst dood bleef. Plutarchus en Dion zeggen, dat het geschiedde in 't verdedigen van Galba. Doch Tacitus verhaalt het gelyk zo even gezegt is.

DENTATUS. Zie CURIUS, en SICCIUS.

DENTE, (JOSEPH) een priester van Messina, uit de maatschappy van Jesus geboren den 10 Augustus des jaars 1629, in de maatschappy aangenomen op den 12 January des jaars 1645. Zyne letteroeffeningen voltrokken hebbende heeft hy met groten lof lessen gedaan te Messina in de Philosophie en Theologie. In den jare 1687, nadat hy andere bedieningen bekleed hadt, wierdt hy wegens Sicilië naar de dertiende algemeene vergadering der maatschappye afgezonden. Hy heeft uitgegeven: *Argus triplex Philosophicus, sive terna Philosophica propositionum Centuria. Bibl. Sicula.*

DENTICE (AUGUSTINUS) een Siciliaansch priester, die zich eerst oeffende in de geneeskunst, en doctor der zelve geworden zich tot vermakelyker letteroeffeningen begaf, schryvende meesterlyk in gebonde en ongebonde rede. Hy heeft in 't Italiaansch uitgegeven: *Oratione panegirica per le Glorie di S. Gio Battista*; *Parafrasi alle Invettive Evangeliche delle Ferie penitentii &c*; *Il Sole dall'Orto sino all'Occaso, &c. Bibl. Sicula.*

DENYS (ANDREAS) een Jesuit van Atrecht, geboren in den jare 1591. In Fransche vaarzen heeft hy geschreven: *Heilige Poëzy*, of aanlokselen der Goddelyke liefde. *Val. Andr. Append. Bibl. Belgica.*

DEO, (JAN DE) een Spanjaardt, was een rechtsgeleerde en wysgeer, en kanunnik te Lissebon, en leefde omtrent het jaar 1256. De werken, die hy geschreven heeft, zyn: *Summa Cavillationum*; *Tabulæ & Concordantiæ Decreti & Decretalium*; *de abusionibus contra Canones. Denys Simon Biblioth. des Auteurs du droit Canon & Civil.*

DEODATUS, of DEUS-DEDIT, geboortig uit Neder-Duitschland, was kardinaal-priester, tot welke waardigheit hem paus Gregorius de VII in 't jaar 1073 verheven heeft. Hy heeft dien paus zo wel tegen keizer Hendrik den IV, als tegen den tegenpaus, Clemens den III, bestendig en met groten yver voorgestaan. Ten dien einde heeft hy verscheide dingen geschreven, als tegen wereldlyke personen, die onderstonden kerkelyke ampten te begeven, tegen de onrechtmatige bezitters van kerkelyke goederen, tegen de kopers van kerkelyke waardigheden, en die scheuringen maakten, enz. Inzonderheit is van hem, bykans op den trant als het Dekreet van *Gratianus*, uitgekomen, *Ecclesiasticorum per capita compendium.* Eindelyk wordt hy gezegt als pausselyke gezant in Spanje, omtrent het jaar 1099, overleden te zyn. *Ciacon. Oldoin. Pandulph. Pisan. Aubery.*

DEODUINUS, of THEODUINUS, in rang de LXII bisschop van Luik, heeft aan Hendrik, koning van Vrankryk, geschreven een brief wegens het lighaam en bloedt des Heeren, tegen Bruno, bisschop van Angers, en Berengarius, aartsbisschop van Tours. Zo meldt Claude Robert in zyn *Christelyk Vrankryk*, en Alb. Miræus *ad Sig. de Scriptor. Eccles. cap. CLIV*: want anderen schryven dezen brief toe aan den bisschop Durandus. *Val. Andr. Bibl. Belgica.*

DEO-GRATIAS, bisschop van Carthago, wierdt omtrent het jaar 452, op 't verzoek van den keizer Valentinianus, verkoren: want nadat die stadt 13 jaren zonder bisschop was geweest, en de opzienders door de Vandalen verjaagt, en de kerken verwoest waren, verkreeg hy van Genserik verlof om dezen tot bisschop aan te stellen. Nadat de zelve Genserik Rome hadt ingenomen, kocht hy de slaven, die deze barbaren gemaakt hadden, en die zy voor een geringen prys verkochten, bestedende daar toe de goederen van de kerke. Vermits hy nu niet huizen genoeg hadt, om deze arme gevangenen te herbergen, gebruikte hy twee kerken, om 'er de kranken in te leggen, die hy ook als een vader bezocht en bezorgde. De Arianen, niet kunnende verdragen, dat hy zo veel goeds aan de rechtzinnigen bewees, leidden hem dikwils lagen; doch Godt haalde hem, nadat hy drie jaren het bisschopsampt hadt bedient, uit de wereldt. De Romeinsche Martelaars-lyst gedenkt zyner op den 22 Maart, als eens heiligen belyders. Hy stierf in 't jaar 456. *Victor Utic. l. I. Pers. Vand. Baronius A. C. 452. 455. & 456.*

DEPTFORT, eene grote ſtadt in Engelandt, in dat gedeelte van 't graafſchap Kent, 't welk men Suton noemt. Zy legt omtrent daar de rivier Ravensburn in de Theems valt, en heeft heerlyke weilanden rondom. Daar is een voorraadhuis voor de koninklyke vloot. Zy wordt in de boven-en beneden-ſtadt onderſcheiden *Moreri in 't Engelſch.*

DEQUIN, een klein koninkryk in Afrika. Men plaatſt het gemenelyk in Nubië, by de rivier Tacaze, en omtrent de grenzen van Abyſſinië. De inwoonders worden *Baullons* geheten. *Baudrand.*

DERBE, eene ſtadt van klein-Aſië in Lycaonië. De landbeſchryver Stephanus noemt ze *Deribia*. Het was eene biſſchoppelyke ſtadt, behorende onder den aartsbiſſchop van het Piſidiſche Antiochië, op de grenzen van Cappadocië en Piſidië. Leunclavius zegt, datze hedendaags *Dervaſe* genoemt wordt. Ze legt naar 't gebergte omtrent 40 mylen Zuidwaarts van Iconium, Ooſtwaarts 30 van Piſaurum, en 80 van 't Piſidiſche Antiochië. Andreas Thevet zegt, datze thans woeſt legt. *Baudrand.* Paulus en Barnabas trokken naar deze ſtadt, toen zy genoodzaakt waren uit Iconium te gaan. *Hand.* XX. 4. 26.

DERBENT, een ſtadt en kaſteel in Georgië, den koning van Perſië toebehorende. Het is de grootſte en meeſt gebruikelyke doortocht uit Perſië en de meeſte Zuider landſchappen van Aſië naar Moſcovië, Circaſſië, en andere Noorder landſchappen van Europa en Aſië. Deze doortocht beſlaat de plaats, die daar is tuſſchen het gebergte Caucaſus, by de Perſianen *Elbours* geheten, en de Caſpiſche zee, deze ten Ooſten, en het andere ten Weſten. Het kaſteel legt boven op een berg, en de ſtadt aan des zelfs voet. Derbent heeft zynen naam van des zelfs lange en ſmalle gedaante. De Turken noemen het *Temir*, of *Demir-Capi*, dat is, *yzere poort*, en de Arabiers *Bab-Al-Abuad*, dat is, *de poort der poorten*. Daar is een tamelyk goede haven aan den uitloop van de rivier Cyrus in de Caſpiſche zee. De keizer van Groot-Ruslandt Pieter Alexewitz heeft zich in den jare 1722 meeſter van Derbent gemaakt. De Latynſche ſchryvers noemen het *Portæ Caucaſiæ*, en *Pylæ Iberæ*. *Olearius Perſ. Reizebeſchr de Bruyns Reizen over Moſcovië door Perſië enz. pag.* 96, 97.

DERBICES, of DERBIANI, een Perſiſch volk op de Scythiſche grenzen naar de Caspiſche zee, en omtrent het gebergte Caucaſus. Zy erkenden gene andere Godheit dan de Aarde, aan de welke zy gene vrouwelyke ſchepſelen offerden, en wilden daar ook niet van eeten. Dit volk ſtrafte zelfs geringe misdaden zeer ſtreng. Gemeenlyk bogen zy de hoogſte takken van twee nabuurige bomen, daar zy de armen en benen van den misdadiger aan vaſt bonden. Dan lieten zy de zelve ſchielyk los, waar door die ellendige aan ſtukken geſcheurt wierdt. Menſchen boven de 70 jaren oud plagten zy te doden en op te eeten, zelfs hunne nabeſtaanden: doch die van ziekte ſtierven, begroeven zy. *Strabo. Salmaſius in Solin. & in Exerc. Plinian.*

DERBY, in 't Latyn *Derventia*, de hoofdſtadt van 't graafſchap Derbyshire, omtrent 100 Engelſche mylen ten Noord-Weſten van Londen. Zy legt in het Zuider gedeelte van 't graafſchap op den Weſter-oever van de rivier Derwent, ter plaatſe, daar zy een ander riviertje ontfangt. Daar legt een ſchone ſtene brug over de Derwent, met een kapel, die alle beide den naam van S. Maria voeren. Deze ſtadt heeft eertyds veel geleden van de Denen, doch is door de Lady Ethelfled herbouwd; zo dat zy tot nu toe eene grote, welgelegene en volkryke ſtadt is, beſtaande uit vyf parochiën, en voor weinig binnenlandſche ſteden hoeft te wyken. De eernaam van Graaf van Derby was eerſt in het huis der *Ferrars*, naderhandt in dat van *Lancaſter*, in 't welke hy opgehieldt in den perſoon van *Hendrik* van Bullingbrook, die onder den naam van *Hendrik* den IV koning van Engelandt wierdt. Doch onder de regeering van Hendrik den VII begon die naam te herleven in den perſoon van *Thomas* Lord *Stanly* en van Man, in wiens huis hy tot nu toe gebleven is, zynde in 't jaar 1701 door *Willem Stanly* van Derby bezeten. *Moreri in het Engelſch.*

DERBYSHIRE, een graafſchap, leggende midden in Engelandt, en hebbende het graafſchap York ten Noorden, dat van Leiceſter ten Zuiden, dat van Nottingham ten Ooſten, en die van Stafford en Cheſter ten Weſten. Het heeft 38 Engelſche mylen Zuidt en Noordt, en 28 Ooſt en Weſt. De rivier Derwent, die daar midden door van 't Zuiden ten Noorden loopt, en zich in de Trente ontlaſt, verdeelt dit graafſchap in twee deelen, het Ooſtelyke, en het Weſtelyke. Doch het wordt gemeenlyk in zes geweſten verdeelt, waar in 106 parochiën, of karſpelen, en tien ſteden en marktvlekken leggen. Ten tyde der Romeinen wierdt het onder anderen door de Coritanen bewoont. Ten tyde der Heptarchie, of zeven koninkryken, was het een gedeelte van 't koninkryk Mercië; thans is het onder 't kerkgebiedt van Coventry en Lichfieldt. De lucht is 'er goed en gezond; de grondt vruchtbaar, voornamentlyk in 't Zuiden en in 't Ooſten. In 't Noorden en in 't Weſten is het bergachtig. De grondt is 'er zwart en met mos bewaſſchen, van buiten arm en onvruchtbaar, doch ryk van binnen: want in plaats van 't hout, 't welk de yzer-en lootſmelteryen verteert hebben, vindt men daar zo vele ſteenkolen, dat niet alleen de inwoonders van dit graafſchap, maar ook die van Leiceſter, Nordhampton, Rutlandt en Lincoln, daar genoeg aan hebben. Tot bouwing van huizen heeft het niet alleen goede aarde, om 'er ſtenen van te bakken, maar ook ſchone ſteengroeven. Men vindt 'er ook albaſter, cryſtal, nevens zwarte en graauwe marmer, als mede molen-en ſlypſtenen. Doch het beſte en voornaamſte van dit graafſchap is het loot, het beſte van geheel Engelandt, en miſſchien van geheel Europa. Daar zyn ook warme en minerale wateren. De voornaamſte plaatſen, behalven Derby, de hoofdſtadt, zyn: Alfreton, Ashbourn, Bankwell, Bolſover, Chapel in the Frith, Cheſterfieldt, Dranfieldt, Tidswel, en Wirksworth. Behalven de twee ridders van 't graafſchap zendt dit landſchap twee leden in 't parlement, die door de ſtadt Derby verkoren worden. *Moreri in het Engelſch.*

DERCETO, of DERCETE, was eene verdichte godin, by de Syriërs aangenomen, anders *Atergatis* of *Adargatis* genaamt. Deze volkeren geloofden, dat Venus zelf op haar verlieft was geweeſt, en zich, om haar te kunnen omhelzen, in een ſchonen jongeling verandert hadt. Dercete baarde, naar 't zeggen van zommigen, de koningin Semiramis, en ſprong, uit ſchaamte, die ze daar over hadt, in een meir, en wierdt in een viſch verandert. Ook zag men haar beeldt in den tempel te Aſcalon in Syrië, in de gedaante van een groten viſch, met een vrouwenhoofdt; weshalven de Syriërs langen tydt zwarigheit maakten viſch te eeten. Aangaande de jonge Semiramis, die haar moeder in 't oopen veldt hadt laten leggen, geeft men voor, dat daar eene grote menigte duiven waren, die haar voedden: waar uit de dichters gelegenheit genomen hebben om Semiramis in een duif te veranderen. Ovidius gewaagt van beide die veranderingen. Mnaſeas verhaalt, dat Dercete eene koningin van Syrië was, de welke, omdat ze by uitnemendheit veel van viſch hieldt, verboodt, dat 'er niemandt anders van eeten mogt, en dat ze daarom van Mopſus den Lydiër in zee geworpen, en van de viſſchen verſlonden was. Eenigen maken van Dercete de vrouw van den godt Adad. *Hyginus. Strabo l.* 16. *Diod. Sic. l.* 3.

DERCON, of *Delcon*, eertyds eene biſſchoppelyke ſtadt, legt in Romanië, een landſchap van Europiſch Turkyë, aan een meir, dat door de rivier Dercon gemaakt wordt. Ze legt zes mylen van Gatapoli Weſtwaarts, en omtrent vier van de Zwarte zee. *Baudrand.*

DERCYLLIDES, bygenaamt *Siſyphus*, veldoverſte der Lacedemoniërs, voerde grote dingen in Aſië uit. In 't eerſte voegde hy zich by Tiſaphernes tegen Pharnabazus, dien hy haatte: want men zegt, dat als hy tegen de Athenienzen diende, deze laatſte hem, omdat hy uit zyn gelit geweken was, veroordeelt hadt om eenigen tydt met 't ſchildt aan den arm te pronkte ſtaan, 't welk voor een Lacedemoniſch krygs-knecht de hoogſte ſchande was. Doch naderhandt in 't jaar van Rome 355 hieldt hy 't met hem, dragende grote zorge om aan de Griekſche ſteden, die langs de Aſiatiſche kuſt lagen, hare vryheit weder te bezorgen. Hy nam in den tydt van acht dagen negen ſteden in, en liet in alle voorvallen eene byzondere kloekmoedigheit blyken. Als hy in 't jaar van Rome 356 in Thracië kwam, ſloot hy den ingang van Cherſoneſus met een ſterken muur af, en daar na in Carië overgaande, handelde hy met de Perzen over den vrede, en deedt des zelfs voorwaarden naar Sparta en aan den koning Artaxerxes brengen. *Xenophon Hiſt. Græc. l.* 3. *en* 4. *Diodor. Sicul. l.* 14.

DERCYLLUS, een Griekſch geſchiedſchryver, heeft een werk geſchreven van den oorſprong der plaatſen. Men weet niet recht, in wat tydt hy geleeft heeft. Plutarchus haalt 'er het eerſte boek van aan, als mede het derde van des zelfs *Italica*. Verder heeft hy geſchreven *Ætolica*; *Argolica*; *Satyrica*; *de montibus & de lapidibus*. *Plutarchus in Parallel. min. c.* 17, 38. *Athenæus l.* 3. *Voſſius de Hiſt. Græc. l.* 3. *p.* 354.

DERENBURG, eene in het vorſtendom Halberſtadt gelegene heerlykheit, die niet meer dan een ſtedeke en droſtampt, van den zelven naam, nevens een dorp en twee voorwerken begrypt. Eertyds behoorde zy half aan 't klooſter by Gandersheim, en half aan het ſticht van Halberſtadt; doch in 't jaar 1487 heeft het gemelde ſticht de wederhelft door koop aan zich gebragt. Naderhandt wierdt ze aan die van Veltheim verpand, die zich nog voor den dertigjarigen oorlog onder de beſcherming van den keurvorſt van Brandenburg begaven; weshalven zy van velen onder de oude Mark gerekent wordt. Eindelyk is zy aan den keurvorſt afgeſtaan. *Pruiſſ. en Brandenb. Staats-Geogr.*

DERFLINGER, (GEORG, VRYHEER VAN) keur-Brandenburgſche generaal-veld-maarſchalk, was in 't Ooſtenrykſche gebiedt van zeer geringe ouderen geboren, en liet zich, eenigzins tot jaren gekomen zynde, voor gemeen zoldaat aannemen. Zyn goed gedrag bragt hem in het Zweedſche leger van tydt tot tydt hoger, zo dat hy in 't jaar 1635 overſte-luitenant te paardt, en in 't jaar 1638 overſte wierdt. In 't jaar 1642 zondt hem de generaal Torſtenzoon aan den Zevenbergſchen vorſt Ragotzky, en als hy met den zelven uit den naam van de koninginne Chriſtina zekere onderhandelingen hadt geſloten, kwam hy het volgende jaar te Stokholm, om in perſoon daar verſlag van te doen. Niet lang daar na verkreeg hy de plaats van generaal majoor, in welke hoedanigheit hy in vele gevaarlyke krygsbedryven heeft uitgemunt, tot dat in 't jaar 1648 de Weſtphaalſche vrede volgde. In 't jaar 1654 tradt hy in de zelve hoedanigheit in dienſt van Frederik Wilhelm, keurvorſt van Brandenburg. In 't jaar 1656 ging hy met de vereenigde Zweedſche en Brandenburgſche benden in Polen. In 't jaar 1657 wierdt hy generaal-luitenant, en het jaar daar aan generaal-veld-tuigmeeſter, als mede geheime krygs-Raadt. In dit laatſtgemelde jaar wierdt hy, nevens andere generaals, tegen de Zweden naar Holſtein gezonden. In 't jaar 1670 verklaarde hem de keurvorſt tot zynen generaal-veld-maarſchalk. In 't jaar 1674 zondt hy hem, ter oorzake van een onder handen zynde verbintenis met de Hollanders, naar den Haag. In 't zelfde jaar woonde hy den veldtocht tegen de Franſchen aan den Rhyn by, en even omtrent dien tydt wierdt hy niet alleen tot ſtadhouder van 't hertogdom achter-Pomeren en van 't vorſtendom Kamin, als mede tot oppergebieder over alle veſtingen, maar ook, op voorſpraak van den keurvorſt, door den keizer tot den vryheerlyken

ſtandt

ftandt verheven. In 't jaar 1675, in 't begin van den Zweedfchen en Brandenburgfchen oorlog, verrafte hy de ftadt Ratenau, bevorderde de overwinning, op den 29 April by Fehrbellin bevochten, en hielp niet weinig tot de ongemeene voordeelen, die zyn keurvorft zo in dit als de volgende jaren tegen Zweden behaalde. Na den vrede, in 't jaar 1679 daar op gevolgt, behieldt hy alle de gemelde hoge bedieningen, en nam die tot zyne doodt toe met groten lof waar, hoewel hy een goed gedeelte van zyne laatfte jaren tot Godsdienftige oeffeningen befteedde. Hy ftierf op den 4 February 1695, nadat hy 88 jaren en 11 maanden had geleeft. Een zyner zonen, met name *Karel*, fneuvelde als vrywillige voor Offen. Hy liet een anderen zoon na, met name *Frederik*, keur-Brandenburgfche overfte te voet, en vyf dochteren: 1. *Beata Louife*, aan den generaal luitenant Kurt Hildebrand vander Marwitz; 2 *Louife*, met den generaal-luitenant Joachim Balthazar van Dewitz; 3 *Æmilia*, met den overfte Hans Otto vander Marwitz; 4 *Charlotta*, met den generaal majoor Johan van Ziethen getrouwt; 5 *Dorothea*. *Puffendorf Hift. Suec. & Brandenb. Salomon Sannov. Orat. funebr.*

DERG, een groot meir in Ierlandt, gemaakt door de rivier Shannon, op de grenzen van Connacië en Momonië, tusfchen de fteden Athlone en Lymerik. *Maty Diction.*

DERKENNIS (IGNATIUS) was in 't jaar 1598 te Antwerpen geboren, en begaf zich in 't jaar 1614 onder de Jefuiten, in welke hoedanigheit hy de jeugt twee jaren in de wiskunde, en tien in de Godgeleerdheit te Leuven onderwees. Hy heeft te Yperen en te Leuven het ampt van Rector bekleed, en is in 't jaar 1656 in de laatfte plaats overleden. Zyne fchriften zyn: *Thefes Theologicæ*; *Pofitiones de S. Euchariftia*; *Tractat. de Deo. Alegambe Biblioth.* §. 1.

DERLINGTON. Zie DARLINGTON.

DERNBACH, (BALTHASAR VAN) uit een oud adelyk geflacht in Heffen gefproten, begaf zich in de Benedictyner orde, en wierdt in 't jaar 1570 abt te Fulda. Pius de V beveftigde hem wel, doch met bygevoegde vermaning tot het verdryven der Lutherfchen uit het fticht. Om dit na te komen ontboodt hy eenige Jefuiten van Wurtzburg, en gaf hen het ledigftaande Franciskaner klooster in; die dan aldaar een fchool oprechtten, en zich met Matthias Flaccus Illyricus in een oopenbaar redentwift inlieten. Omdat hy nu den Roomfchen Godsdienft met al te grote drift zocht in te voeren, maakte hy zich by zyne ftanden, die meeft Lutherfch waren, zeer gehaat: ja, toen daar nog andere befchuldigingen bykwamen, moeft hy vluchten, en in 't jaar 1576 zyn ampt nederleggen; hy wierdt ook, ongeacht de pauffelyke voorbede, niet voor 't jaar 1602 herftelt. Als hy nu op den 6 December zyne intrede gedaan, en van Clemens den VIII zelf een gelukwenfchings-brief daar over ontfangen hadt, voerde hy in 't jaar 1603 te Hammelburg, en 't jaar daar na te Fulda den Roomfchen Godsdienft wederom in, niet tegenftaande de Lutherfche by de 79 jaren aldaar was geoeffent. Twee jaren daar na kreeg hy in de kerk eenen hertvang, waar van hy binnen weinig uuren ftierf. *Muntzer Chron. Fuld. Brouwerus, Antiqu. Fuld.*

DERNIS, eene ftadt en vefting in Dalmatië, leggende op een berg naby de rivier Cicola. In 't jaar 1684 maakte zich de Venetiaanfche veldheer meefter van deze plaats, en verbrandde ze. Na des zelfs vertrek wierdt zy weder door de Turken bezet, doch zy moeften die voor de twede maal verlaten. *P. Coronelli Befchr. van Morea.*

DERNOY (BONAVENTURA) een Luikfch Minderbroeder van de orde van St. Francifcus, provinciaal over Vlaanderen, gardiaan te Kaffel en elders. *Valer. Andr. Bibl. Belg.*

DERODON, (DAVID) hoogleeraar in de wysgeerte, eerft te Die, daar na te Oranje, en eindelyk te Nîmes, was uit het Dauphiné. Hy was een van de fynfte redeneerders, die 'er ooit in Vrankryk geweeft zyn; en daar waren weinig Spaanfche en Ierfche fchoolgeleerden, die hem in 't ftuk der algemeene begrippen en der ingebeelde wezens, als mede in de afgetrokke befpiegelingen der vraagpunten, en wat verder tot de bewyskunde behoort, overtroffen. Doch zo hy hier in de allergeflepenfte fchooltwifters evenaarde, ging hy hen in de wetenfchap der natuurkunde verre te boven: want hy omhelfde de nieuwe ftellingen, en verklaarde, gelyk Gaffendus, door de ondeelbare vezeltjens de natuurlyke werking door werktuigige beginfelen. Zyn algemeen beftek van de wysgeerte, voornamentlyk des zelfs kort begrip, ging zeer wel af, en de drukker won 'er veel geldt by, doch 't grote werk ftuitte eenigzins door de al te uitgeftrekte fchooltwiften. Doch de zaken zyn zedert zynen tydt zo verandert, dat dit werk thans van weinig gebruik zou zyn. Derodon heeft een boek *de Suppofito* gefchreven, waar in hy zich oopentlyk voor Neftorius tegen S. Cyrillus verklaart; niet dat hy twee perfonen ftelt, maar beweert, dat Neftorius die niet geftelt, en dat S. Cyrillus de twee naturen van Jefus Chriftus verwart heeft. Hier in volgde hy flechts het fpoor van Gilles Gaillard, een edelman uit Provence. Men geeft voor dat Jan Croius van 't zelve gevoelen was, en zy waren zekerlyk de eenigfte niet. Waarfchynlyk heeft Derodon Gaillard, die van Roomfch-Katholyk Gereformeerd geworden was, wel gekent. Hy moeide zich met twiftvragen over den Godsdienft, en vergramde zyne tegenfprekers zodanig, dat zy een bevelfchrift van den koning verkregen, 't welk hem in 't jaar 1662 uit Vrankryk bande. Hy vertrok naar Geneve, daar hy omtrent 2 jaren daar na ftierf. Die van zyne gezindheit waren niet altydt wel met hem te vrede, en deden hem eenige moeielykheit aan, waar uit hy zich echter met eere redde. Hy ontkende de onderhoudinge der fchepfelen eene gedurige fchepping te zyn. Hy was eerft Roomfch-Katholyk, weshalven Theophilus Raynaldus hem in zyne *Hoplotheca* een *verlater des geloofs* noemt. *Bayle Diction. Critique.*

DEROTE, eertyds *Latone*, *Latonæ Civitas*, eene oude ftadt in Neder-Egypten, gelegen aan den Nyl, ter plaatfe, daar die rivier zich begint te verdeelen. Men zegt, dat zy nog in vry goeden ftaat is, doch zonder muren. *Baudrand.*

DERPT, DORPT, of DORPAT, by de Ruffen *Juriogorod*, en in 't Latyn *Derptum*, *Derbatum*, en ook *Torpatum* genoemt, is de hoofdftadt van den Dorptifchen kreits in Lyflandt, tusfchen de twee meiren Peipis en Worzer, aan de rivier Embek, 30 mylen van Riga gelegen. De Ruffen hebben ze bezeten tot in 't jaar 1230, wanneer de grootmeefter der Duitfche orde de zelve innam, en tot een bisdom, ftaande onder den aartsbisfchop van Riga, verhief. In 't jaar 1558 nam ze de grootvorft van Moscovië zonder tegenftandt wederom in: want de inwoonders, zonder reden verbaaft, gaven zich op de eerfte opeifching over. In 't jaar 1571 ondernam Reinold Rofe een Lyflandfch edelman, de ftadt aan Magnus, hertog van Holftein, over te geven: doch zyn toeleg ontdekt zynde, wierdt hy door de Ruffen in ftukken gefcheurt, en de inwoonders fchrikkelyk mishandelt. In 't jaar 1582 kwam deze ftadt by den vrede, tusfchen Moscovië en Polen gefloten, wederom aan Polen. Doch in 't jaar 1625 namen ze de Zweden in, en koning Guftavus Adolphus rechtte daar in 't jaar 1632 een hogefchool op. In den laatften Noordfchen oorlog heeft de keizer Pieter Alexewitz zich van Derpt en geheel Lyflandt meefter gemaakt, en is by den vrede, met Zweden gemaakt, in 't bezit daar van gebleven. *Olearius Moscov. Reizebefchr. Zeilerus Topogr. Liv. Europ. Mercurius.*

DERRAGAES zyn zekere amptlieden of gouverneurs des konings van Perfië in zommige plaatfen, maar van minder aanzien dan de *Derwafiers*, van welke hier na wordt gefproken. Doch in de grote fteden, als Spahan, en andere, bekleeden zy een ampt, dat veel gemeenfchap heeft met het fchouts ampt in de Nederlandfche fteden. Hun voornaamfte werk is, de plaatfen, waar over zy geftelt zyn, te bewaren voor den inbreuk van moedwil en alle ongeregeldheden. In het oeffenen van hun ampt behoeven zy niemandt te kennen, vattende alle misdadigen, onder hun rechtsgebiedt behorende, zonder onderfcheidt aan, en ftraffende de zelve, als het de zaak vereifcht, aan den lyve. Ook nemen zy het genot der boeten naar zich van de genen, die de wetten overtreden hebben. *De Bruins Reizen door Perfië pag.* 159.

DERRY, of DERRIE, in 't Latyn *Roboretum*, *Derra*, *Derria*, en gemeenlyk *London-Derry* genaamt, is eene ftadt in Ierlandt, in 't graaffchap Ulfter, of Ultonie. Zy legt op een eilandt, Inis Owen, en in 't Latyn *Infula Eugenii*, genaamt. Voor dezen heeft deze ftadt alleen *Derry* geheten, doch naderhandt vele Engelfchen derwaarts getogen zynde, en de zelve veel beter bebouwt hebbende, heeft zy den naam van *London-Derry* gekregen. Zie LONDON-DERRY.

DERTONA, een ftadt in Ligurië, nu gemeenlyk genoemt *Tortona*. Zy was een volkplanting der Romeinen, naar de getuigenis van Vellejus *l.* 15, 4, en Plinius III, 5. Op een ouden fteen vindt men haar genoemt *Julia Dertona*, omdat ze van Julius Cæfar bevolkt is. *Sigon. de Ant. Jur. Ital. III*, 4. *Cluver. Ital. Ant.* 1. 10. 14.

DERVIS, zeker flag van Mahometaanfche geeftelyken, anders naar hunnen ftichter Mevelava *Mevelaviten* genoemt. *Dervis* betekent *arm*, of van de wereldt afgezondert; en zomtyds wordt deze naam aan alle geeftelyken in 't gemeen gegeven: doch hy komt in 't byzonder den Mevelaviten toe. Hun voornaamfte klooster is digt by Cogni in klein-Afië, daar vier of vyf honderd geeftelyken van deze orde in zyn; en als zy hunne algemeene vergadering houden, ziet men 'er zomtyds boven de 8000. Hun opperhoofdt, die gemeenlyk in dit klooster woont, noemt zich *Hafcen*, of *Azem Beba*, dat is: *allergrootfte vader*. Alle andere kloosters van deze orde hangen van dat van Cogni af, uit krachte van een voorrecht, door den Turkfchen keizer Ottoman den I aan 't zelve verleent. Deze vorft hadt zo grote eerbiedt voor de Dervis, dat hy op een tydt hun opperhoofdt op zynen troon deedt zitten. Zy fchynen van buiten zedig, lydzaam, nederig en liefdadig te zyn. Zy gaan altydt bloots beens, en met de borft oopen; zelfs branden zich zommigen, om hun gedult te oeffenen, met gloeiend yzer. Behalven hun gewone vaften *Ramazan* vaften zy nog alle donderdagen, nuchter blyvend tot der zonne ondergang. Zy verfchynen alle dings- en vrydagen voor hun opperhoofdt, en terwyl een van hen op de fluit fpeelt, draaien zy als tollen, zo dat zy, indien zy van der jeugt aan daar niet toe gewent waren, bedwelmd zouden worden. Deze plechtigheit nemen zy met veel Godsdienftigheit waar, om, gelyk zy zeggen, hunnen ftichter Mevelava na te volgen, die op deze wyze 14 dagen achtereen wonderbaarlyk rond draaide, zonder eenig voedfel te gebruiken, terwyl zyn makker Hamzé op de fluit fpeelde: waarna hy in eene verrukking van zinnen viel, in welke hy de wonderbare oopenbaringen, aangaande het oprechten van zyn orde, ontfing. Zy geloven, dat de fluit een fpeeltuig is, 't welk door den aartsvader Jakob, en andere herders van het oude Teftament, geheiligt is geweeft, omdat zy daar mede Gode lof zongen. De grote Scheik, of prediker van den Sultan, heeft deze gewoonte, van op de fluit te fpelen en in 't rond te danffen, willen affchaffen, en zelfs bevelen van de Conftantinopolitaanfche overheden laten afkondigen, die ze verboden: doch daar waren mannen van groot aanzien, die de Dervis befchermden, en dat gebruik ftaande hielden. Zy doen belydenis van armoede, kuifchheit en gehoorzaamheit: doch indien zy niet ftandvaftig genoeg zyn om zich te onthouden, kunnen zy verlof krygen om uit het klooster te gaan en te trouwen. Daar zyn 'er onder deze geeftelyken, die hun werk maken van hokus-pokus te fpelen, en allerlei potfen te maken, om 't volk naar hen te doen gapen. Anderen leggen zich

met allen ernst op de tovery. Zy drinken veel wyn, brandewyn, en andere vochten, die dronken maken, om zich, zo zy zeggen, te verheugen, zeggende, dat de vreugt hunne orde toegelaten is.

Daar is een vermaard klooster van deze Dervis in Egypten, daar zy zekeren Kederle, of Chederles, als hunnen heilig aanroepen, die zy zeggen een moedig ridder geweest te zyn, die draken en andere vergiftige beesten doodde, en die nog, hoewel onzichtbaar, in zyne volle kracht leeft. Zy geloven, dat deze heilige de macht kan geven om slangen en adders te bezweren, en dat hy de genen, die hem aanroepen, en op hem vertrouwen, van schipbreuk en andere gevaren verlost. Zommige schryvers zeggen, dat deze Kederle *S. Joris* is, doch het is vry waarschynlyker, dat *Kederle* een bedorven woordt is van *Cheder Elias*, 't welk de naam is, dien de Arabiers aan den Propheet Elias geven, waar in *Cheder* betekent *groen* of *jeugdig*; omdat hy, niet gestorven zynde, altydt jeugdig blyft. 't Is waar, dat de Turken, het beeldt van S. Joris ziende, zeggen, dat het hun Kederle is, om dat hy op de zelve wyze verbeeld wordt; doch daar uit volgt niet, dat zy S. Joris eere bewyzen. De Dervis hebben kloosters in alle voorname plaatsen van Turkyë, daar zy de pelgrimmen van hunne orde ontfangen: want onder voorwendsel van hun geloof door hunne predikatien te verbreiden, reizen zy gedurig van de eene plaats naar de andere; weshalven zy dikwils als verspieders gebruikt worden. Hier moet men niet vergeten de buitensporigheit van de Egyptische Dervis, die het paardt van hunnen Kederle, den ezel, die den Messias heeft gedragen, den kemel van Mahomet, en den hondt van de zevenslapers in het hol, in den hemel geplaatst hebben. Ricaut maakt hier gewag van den ezel, die Jesus Christus heeft gedragen; doch andere schryvers melden daar niet van. Onder 't getal der dieren, die naar 't gevoelen der Mahometanen in 't Paradys zullen komen, stelt Thevenot den kemel van den Propheet Saleh, den ram, die Abraham in stede van Isaak offerde, de koe van Moses, de mier van Salomon, den papegaai der koninginne van Seba, den ezel van Esdra, den walvisch van Jonas, den hondt der zevenslapers, en den kemel van Mahomet: doch van den ezel van den Messias is 'er niet gesproken. *Ricaut van 't Turks. keizerryk. Thevenot Reizen I. Deel.*

DERWASIERS, de benaming van zekere amptlieden in Persië, zynde bestierders of opzieners over des konings byzondere heerlykheden, geschikt tot onderhoudt van het koninklyke hof en de byzondere soldatery. Dus zyn zy gestelt om de bestiering dezer landen te regelen, en alles in goede order te houden, hebbende daarenboven de zorge over de inzameling en het verder waarnemen van der zelver inkomsten. Zy genieten daar voor eene zekere somme, hen toegelegt, of een gedeelte der inkomsten, of eene bepaalde wedde; waar uit zy dan mede jaarlyksch eene zekere somme aan den koning moeten uitkeeren. *De Bruyns Reizen door Persië pag.* 159.

DERWENTWATER, is de naam van een tamelyk groot meir, omtrent drie vierde-deelen van een Duitsche myl lang, het welk in het Engelsche landschap Cumberlandt door de rivier Derwent, niet verre van des zelfs oorsprong, gemaakt wordt. In het zelve bevinden zich kleine eilanden, waar van het eene aan de *Ratclifs* toekomt; het twede wordt van de Duitsche berglieden, die in de naburige kopermynen werken, bewoont, en het derde is, zo men zegt, de eenzame woonplaats van den *H. Herbert* geweest. Koning Jacobus de II maakte op den 7 Maart 1688 den baronet *Franciscus Ratelif* van Dilston graaf van Derwentwater. Zie RATCLIF. *Cambden Britannia. Beeverel Delices de l'Anglet. p.* 266. *Heylins help to English History p.* 292.

DERYK, (PIETER KORNELISZ.) een vermaard schilder uit de stadt Delft, die den trant van Bassan zo wel nagebootst heeft, dat 'er menig in bedrogen is geweest. *De Piles kort begrip van de levens der schilders.*

DESAGUADERO, eene grote rivier in Zuider Amerika. Zy heeft haren oorsprong in 't gebergte Andes, in de landtreek van Chili, Chucuito geheten. Vervolgens een gedeelte van Tecuman en de Magellanische landen doorgelopen hebbende, stort zy zich in de zee van den zelven naam, tusschen de rivier Camerones en de onbewoonde kust. *Maty Diction.*

DESAGUEDERO, of *de rivier van S. Jan*, is eene rivier in 't rechtsgebiedt van Guatimala in Noorder Amerika. Deze rivier komt uit het grote meir van Nicaragua, en valt in de grote Noordzee. Zy is van een groot gebruik om de koopmanschappen uit een gedeelte van 't Mexikaansche Amerika naar de Havana te vervoeren, van waar zy verder in Europa overgebragt worden. *Maty Diction.*

DES-BARREAUX. (JAKOB DE VALLEE, HEER) Zie BARREAUX.

DES-BOIS, (ENGELBRECHT) eerst kanunnik en aartsdiaken van Kameryk, daar na bisschop van Namen. Men ziet van hem een boekje, dat van zekeren Jesuit geschreven, en van hem in het Latyn overgezet den naam draagt van *Praxis bonarum Intentionum. Val. Andr. Bibl. Belgica.*

DES-CHAMPS, (STEPHANUS) een Jesuit, is in 't jaar 1613 te Bourges geboren, en heeft zich in den ouderdom van 17 jaren in de societeit begeven. Eerst leide hy zich op de taalkunde, en vorderde daar zo veel in, dat de kardinaal van Richelieu een Latynsch treurspel, door hem gemaakt, in zyn paleis heeft doen vertonen. Na een algemeen beleek van de wysgeerte in 't collegie te Parys afgehandelt te hebben wierdt hy daar tot hoogleeraar der Godgeleerdheit aangestelt, en hadt de eere van onder zyne leerlingen te hebben Armand van Bourbon, prins van Conti, dien de prins van Condé, zyn vader, tot den kerkelyken staat geschikt hadt. Deze jonge prins, pas in zyn 17 jaar getreden zynde, verdedigde op den 10 January 1664 zyne proefstellingen in de Sorbonne, hoewel hy by de Jesuiten studeerde. De leerling strekte zynen meester tot grote eere, en zo hy naderhandt van gevoelen aangaande de genade verandert is, heeft hy echter de achting voor den gene, die hem over die stoffe hadt leren redeneeren, nooit verandert. De brieven, die zy in 't jaar 1664 daar over aan malkander geschreven hebben, zyn daar een bewys van. Het eerste werk van vader Des-Champs was over de *vrye Wille*, 't welk hy in 't jaar 1646 onder den naam van *Antoine Ricard* uitgaf. Het wierdt eenige jaren daarna, met de stellingen van den prins van Conti daar by, herdrukt, en in 't jaar 1648 gevolgt van een Latynsch antwoordt op een boek van *Liber Froidmont*, deken en hoogleeraar te Leuven, onder den naam van *Vincentius Lenis* tegen de vrye wille, van Ricard uitgekomen; en van het Fransche boek, in 't jaar 1651, onder den tytel van *Geheim der Jansenistery ontdekt*, gedrukt. Dit werk heeft vader Des-Champs en den abt de Bourzeis aan den anderen geholpen. Deze drie boeken waren de voorlopers van zyn groot werk van de *Jansenistische kettery*, 't welk hy in 't jaar 1654 aan paus Innocentius den X heeft opgedragen. Hy was ook de schryver van twee andere boekjens, het eene uitgekomen in 't jaar 1652, waar in gewaagt wordt, of de Jesuiten de eenigste zyn, die de lere der waarschynelyke meningen staande houden; het andere in 't jaar 1682, onder den tytel: *'t Gevoelen van S. Augustinus over de Genade, strydig tegen dat van Jansenius.* Vader Des-Champs was in grote achting by zyne orde, en hy bediende de eerste ampten, zo verre, dat hy tot drie maal toe provinciaal geweest is. In deze bedieningen wierdt hy van binnen bemint, en van buiten ontzien. Zyne beleefde, doch Godvruchtige levenswyze, ondersteunt door een aangenamen omgang, maakten hem by lieden van den eersten rang zeer bemint. De grote prins van Condé, die hem van der jeugt aan gekend hadt, heeft hem tot zyne doodt toe in waarde gehouden; en verkoos hem in zyne laatste jaren tot zynen biechtvader. Eindelyk heeft zich vader Des-Champs, overladen met jaren, en zich zelfs, om zo te spreken, overlevende, naar la Fleche begeven, daar hy, 88 jaren oud zynde, den 31 July 1701 gestorven is.

DES-CORDES. (JAN) Zie CORDES.

DESEN, DEESE, of DEEST, een dorp in Gelderlandt, in het zogenoemde ryk van Niemeegen, tusschen de Maze en de Daal, naby de laatste rivier, niet verre van het dorp Wynssen. *Visschers landkaart. M. v. Houve Hantvest kron. pag.* 79.

DESENBERG, eertyds een sterk kasteel by Warburg in 't sticht van Paderborn, 't welk als een bisschoppelyk leen den heer van Spiegel toekomt. In 't jaar 776 grepen het de Saxen aan; doch wierden van de Franken dapper afgewezen.

DESENZANO, een middelmatige stadt, zes mylen van Brescia, in 't Venetiaansche landschap Bresciano, aan 't meir di Garda gelegen, alwaar goede koophandel gedreven wordt. *Maty Diction.*

DESERTE, of DESIERTA. Deze naam is aan twee byzondere eilanden gegeven, die men ontdekt, en zonder inwoonderen gevonden heeft. Het eene legt tusschen de Dieven eilanden en het andere 7 mylen van 't eilandt Madera. *Maty Diction.*

DES-GABETZ (ROBERT) is in het dorp Dugni in 't bisdom Verdun uit een adelyk geslacht geboren. Hy is in de vergadering van S. Vannus en S. Hidulphus getreden, en heeft op den 2 Juny 1636 in de abdy van Haut-Viller in 't aartsbisdom Rheims belydenis gedaan. Daar muntte hy uit door de aanzienlykste bedieningen, die hy bekleedde; doch veel meer door zyne geleerdheit en groten yver tot de studien. Hy wekte de lust van zyne medebroeders desgelyks op, en men mag zeggen, dat hy een is van de genen, die 't meest geholpen hebben om ze by die vergadering in achting te brengen. De Philosophie van Cartesius, die toen een groot gerucht maakte, en de nieuwe ondervindingen waren de voornaamste voorwerpen zyner oeffeningen. Hy wierdt als algemeen bezorger van zyn klooster naar Parys gezonden, en zyn verblyf in die stadt gaf hem het voordeel om met de voornaamste Philosophen, die 'er toen waren, te spreken, en gemeenzaam met hen om te gaan. Inzonderheit maakte hy nauwe vriendschap met den Hre. Clerselier, met wien hy eene gedurige briefwisseling onderhieldt. Daar wierdt in dien tydt niets van gewigt over de Philosophie, Godgeleerdheit, en de kerkelyke verschillen geschreven, of hy nam 'er deel in, en onderzocht het met groten ernst. Hy heeft de overgieting van 't bloedt uitgevonden, en die aan eenen zyner vrienden te Parys ontdekt; doch de zaak toen weinig geacht zynde, hebben de Engelschen die uitvinding eenige jaren daar na, als hunne eigene, in 't licht gebragt. Vader Des-Gabetz heeft veel over 't H. Avondmaal geschreven; hy wenschte die verborgendheit door spreekwyzen, met de nieuwe Philosophie overeenkomende, te kunnen verklaren. Als zyne oversten vreesden, dat dit het geloof der Roomsche kerke eenigzins zou doen waggelen, heeft hy zich dien aangaande verklaart, en zich daar omtrent aan de kerke en aan hunne bevelen onderworpen. Hy is den 13 Maart 1678 te Breuil by Commercy gestorven. De meeste werken, door hem geschreven, zyn nog ongedrukt, en worden in de abdy van S. Michiel in Lotharingen bewaart. Regis hadt veel omgang met vader Des-Gabetz; en hy heeft zich in de drie stukken, die hy over de Philosophie heeft geschreven, ook zeer wel van des zelfs gedachten en leerwyze bedient.

DESIDERATA. Zie HERMENGARDIS.

S. DESIDERIUS, aartsbisschop van Vienne, geboortig van Autun. Hy volgde omtrent het jaar 594 op Verus, wiens diaken hy geweest was. Het ergerlyke leven van Brunechildis noodzaakte hem haar deswegen ernstig aan te spreken, 't welk die princes zo vergramde, dat zy voornam hem te bederven. Ten dien

dien einde liet zy door eenige bisschoppen van haren aanhang in 't jaar 603 eene kerkvergadering te Chalons aan de Saone beleggen, op de welke Desiderius afgezet, en op een eilandt gebannen wierdt, 't welk Nicolaas Chorier meent het eilandt Barbe by Lyons te zyn. Eenigen tydt daarna riep hem de koningin, menende hem op hare zyde te brengen, te rug; doch deze heilige man bleef onverzettelyk, en bestrafte de ondeugden van 't hof met de zelve vrymoedigheit. Brunechildis zondt hem te rug naar zyn bisdom, en liet hem in 't jaar 612 zeven mylen beneden Lyons aan de rivier Chalarone vermoorden, en niet, gelyk eenigen zeggen, by Bregnais aan de rivier Garon. Daar was in dien tydt een dorp, Priscinianus genaamt, en dat is thans het karspel van S. Desiderius van Chalarone. Paus Gregorius de Grote heeft drie brieven aan hem geschreven. Door den eersten zocht hy hem af te trekken van 't lezen der dichters. In den tweeden zet hy hem, nevens Syagrus van Autun, den abt Melitus, en den priester Laurens aan, dat zy iemandt naar Engelandt zouden zenden, om nevens Augustinus tot de bekeering van dat eilandt te werken. In den derden verbiedt hy hem Pancratius, een geestelyk persoon van zyne kerke, uit het klooster, daar hy zich in begeven hadt, te halen. *Aimoin l. 3. c. 90. Fredegarius add. ad Gregor. Turon. c. 32. Sigebert, Otho, Conrad & Ado, in Chron. Walafridus Strabo in vit. S. Gall. l. 1. c. 10. Baronius A. C. 612. Sammarth. Gall. Christ. T. 1. p. 196.*

S. DESIDERIUS, bisschop van Cahors, de zoon van Salvius en Harchenefridis, en de broeder van Syagrus en Rusticus, leefde in de VII eeuw. Hy wierdt opgevoed aan 't hof van den koning Dagobert, daar zyne nabestaanden de voornaamste ampten bekleedden. Hy zelf was schatmeester, of opperopziender der koninklyke inkomsten. Hy volgde op zynen broeder Rusticus in 't bestier van de kerke van Cahors. Dagobert hadt veel moeite om een zo getrouwen staatsdienaar van zich te laten gaan; en om de grote achting, die hy voor hem hadt, te betonen, schreef hy aan de geestelykheit, den adel en het volk van Quercy, en aan Sulpicius van Bourges, des zelfs aartsbisschop, brieven, die van des zelfs deugden getuigen. Aldus wierdt de nieuwe bisschop in zyne kerke in 't jaar 635 ontfangen, die hy tot in 't jaar 660 bestierde, wanneer hy in 't Albigeois, daar hy eenige vaderlyke erfgoederen was gaan bezien, stierf. Zyn leven is door iemandt, die 'er zynen naam niet byzet, beschreven, en het is door Antoni Vion d'Herouwal aan de gebroeders Sammarthanus, en aan vader Labbé medegedeelt. De eersten hebben het in het II stuk van hun *Gallia Christiana*, op de naamlyst der bisschoppen van Cahors, ingelyft. De laatste heeft het in het I stuk van zyne met de handt geschrevene Boekzaal gestelt, en na dat hy 't met een oud handschrift van de abdy van Moisac hadt vergeleken, daar iets bygevoegt. Wy hebben verscheide brieven van dezen H. bisschop, die eerst door Hendrik Canisius *T. V Antiq. Lect.*, en daar na door Marquardus Freherus uitgegeven zyn. Naderhandt zynze in de Boekzaal der Vaderen te Keulen, te Parys gedrukt, als mede in de Vergadering der Fransche geschiedschryvers van *du Chesne.* Onder deze brieven zyn 'er van zommige bisschoppen van dien tydt, die hem hier en daar over om raadt vroegen. *Bellarminus de Script. Eccl. Du Saussa i Martyrol. Gall.*

S. DESIDERIUS, bisschop van Langres, was een arme boer uit een dorp by Genua in Italië. Daar bouwde hy 't landt, wanneer de bisschop van Langres, in 't laatste van de IV eeuw, overleden zynde, aan 't volk van die stadt, zo men zegt, ingegeven wierdt, dat zy hem van den ploeg zouden afhalen, en tot hunnen bisschop maken. Desiderius, de Goddelyke wille hier in bemerkende, kwam bezit van die waardigheit nemen, en bediende de zelve met een waarlyk Apostolischen yver. Men verhaalt, dat daar hy te voren eenvoudig en onwetende was, hy naderhandt een groot leeraar, en een geleerd uitlegger der H. Schrift wierdt. Hy verzegelde zyn geloof met zyn bloedt onder de regering van den keizer Honorius, wanneer de Vandalen, die Vrankryk afliepen, hem op eene plaats in Champagne, die nog heden den naam van *S. Disier* voert, ombragten. *Aubert. Folieta Elog. Clar. Ligur.*

DESIDERIUS, de laatste koning der Longobarden, deedt zich in 't jaar 756 na de doodt van Ataulphus, wiens maarschalk hy was, verkiezen. Rachis, een monnik, en broeder der laatst-voorgaande koningen, maakte hem veel werks, doch paus Stephanus de III hieldt het met hem, mits dat hy aan den H. Stoel de landen, die de vorige Longobardische vorsten naar zich genomen hadden, zou wedergeven. Hy beloofde alles, doch hieldt niets. In 't tegendeel verwekte hy, om zich meester van Italië te maken, in 't jaar 768 eene scheuring, na de doodt van Paulus den I, den navolger van Stephanus den III; en als hy zag, dat de list hem zyn oogmerk niet liet bereiken, gebruikte hy geweldt. Hy veroverde verscheide steden in de landvoogdy van Ravenna, en plunderde alles rondom Rome. Hy verjoeg de hertogen van Spoleto en Benevento, die zich onder de pausselyke bescherming hadden begeven; hy maakte ook met den Griekschen keizer een verbondt tegen den paus, om de landvoogdy te herwinnen. Doch Pipin, een Fransch vorst, stondt den paus by, en dwong Desiderius verscheide steden aan hem weder te geven. Desiderius trouwde zyne dochter uit aan Karel, naderhandt de Grote genaamt, doch deze bleef niet langer zyn vriendt, tot dat zyn broeder Karloman dood was: want dewyl hy niemandt meer vreesde, verstiet hy de dochter van den Longobard, en als deze de zonen van Karloman tegen Karel den Groten bystondt, en paus Adrianus de I te gelyk de oude klagten tegen de Longobarden voor Karel bragt, trok die vorst met een machtig leger in Italië, en brak in 't jaar 773 op twee plaatsen door de Alpische engtens door, en de bewaarders der zelven in stukken gehakt hebbende, bragt hy den schrik in 't leger, dat Desiderius in persoon geboodt, 't welk ook op 't aannaderen des overwinnaars zich geheel verstrooide. Daar op belegerde Karel Pavië; en met de overige benden nam hy Verona, en eenige andere steden in Lombardië, in. Daar op het Paaschfeest te Rome doorgebragt hebbende, keerde hy weder naar zyn leger voor Pavië, 't welk zich in 't jaar 774 ter zyner bescheidenheit overgaf. Desiderius, zyne vrouw en kinderen wierden gevankelyk naar Vrankryk gevoert. Zyn zoon Adelgisus vluchtte naar Constantinopel. Desiderius stierf kort daar na, na dat hy 18 jaren hadt geheerscht; en met hem is het koninkryk der Longobarden in Italië, 't welk 206 jaren geduurt hadt, geëindigt. *Aimoin l. 4. c. 69. 70. Eginhart en Acciajoli in 't Lev. van Karel den Groten. Sigebert en Ado in Chron. Paulus Diaconus l. 6. de gest. Longob. Sigonius l. 3. en 4. de Regn. Ital.*

DESIDERIUS, bygenaamt *Longobardus*, omdat hy uit Lombardië was, was in de XIII eeuw een leeraar in de Sorbonne, en een van de grootste mannen van die hogeschool. Hy heeft tegen de bedelmonniken geschreven; weshalven deze, volgens hunne gewoonte, hem, nevens Wilhelmus de Sancto Amore, en eenige anderen, onder de ketters getelt hebben: hoewel paus Alexander de IV hem daar nooit voor heeft willen erkennen. *S. Thomas contra Impugn. Relig. Du Boulay Hist. Univers. Paris. Du Castre Hæres. 3. Sanderus Hæres. 156. Bellarminus de Monach. cap. 45. Genebrardus in Clemente IV. Prateolus V. Desid. Longob.*

DESIDERIUS ERASMUS van Rotterdam. Zie ERASMUS. (DESIDERIUS)

DESIDERIUS SPRETUS. Zie SPRETUS.

DESIGNATORES waren by de Romeinen een soort van deurwaarders of boden, die de plaatsen in de schouwburgen aanwezen. Zy waren by alle oopenbare plechtigheden, om zorg te dragen, dat elk zyne rechte plaats hadt. Zy waren ook by de lykspelen, die men ter eere van aanzienlyke lieden aanrechtte. De Designator was ook een van de voornaamste bedienden van de godinne Libitina, en als hy een lyk ging opnemen, was hy met een geheele stoet van lykdienaars, van Seneca *Libitinarii* genoemt, als zalvers, doodgravers, branders, dragers, huilsters, enz. verzelt. Al dat volk, in 't zwart gekleed, ging in statie voor hem, gelyk de deurwaarders voor de overheden. Dit is bykans 't gene men thans by de lykstatien van vorsten en andere groten een ceremoniemeester noemt. *Rosinus Antiq. Rom. Dacier in Horat. l. 1. Ep. 7. v. 6.*

DESIRADE, (LA) een eilandt in 't Noorder Amerika, een van de Antilles, komende de Franschen toe, die daar verscheide volkplantingen hebben. Christoffel Columbus, die het zelve 't eerst ontdekt heeft, gaf het dien naam, om te kennen te geven, dat hy 't einde zyner begeertens verkregen hadt. La Desirade legt omtrent 10 of 12 mylen van Gardeloupe. Het is klein, doch zeer vruchtbaar.

DESIRE, (DE KAAP) of *Cabo desseado*, een uithoek in het Zuider Amerika, legt op de Westkust van Terra del Fuogo, of het vurige landt, aan den ingang van de straat van Magellanes, regt tegen over de kaap Victoria. Daar is nog een andere kaap van den zelven naam in 't landt der Papous, 't welk in de Moluksche zee uitsteekt, tegen over 't eilandt Gilolo. *Maty Diction.*

DESIRE, (DE HAVEN) een baai of kleine inham van de Magellaansche zee, omtrent 40 mylen ten Zuiden van de rivier de los Camerones. *Maty Diction.*

DESLIGNERIS, (JAKOB) voorzitter in 't Parlement van Parys, was uit een oud adelyk geslacht in Beausse geboren. Hy studeerde te Parys, Leuven en Padua, en muntte naderhandt uit onder de voornaamste advokaten te Parys. Koning François de I, die vermaak hadt in geleerde mannen te begunstigen, maakte hem eerst luitenant generaal in de bailluage van de stadt Amiens, en daarna in 't jaar 1544 voorzitter in de derde kamer der schriftelyke rechtsgedingen. Hy behaalde grote eere in deze bedieningen. Het hof belastte hem gemeenlyk met de allergewigtigste zaken, vooral wanneer 'er eenige vertoning aan den koning te doen was. Koning Hendrik de II kende mede zyne bekwaamheit en welsprekendheit, weshalven hy hem tot een zyner gezanten op de kerkvergadering van Trente benoemde, alwaar hy zo wel de vryheit van de Gallikaansche kerk, als in 't Parlement van Parys de achtbaarheit van zynen koning verdedigde. Hy stierf twee jaren daar na op den 11 Augustus 1556. *Blanchard Hist. des Presid. de Paris.*

DESMARES, (TOUSSAINT) is in 't laatst van de XVI eeuw te Vise in Neder-Normandyë geboren. Hy heeft zich bekend gemaakt door zyne ongemeene gaven in 't prediken, en den yver in 't verdedigen der leere van Jansenius. Hy was een der genen, die naar Rome gezonden wierden, om de gevoelens van dien bisschop, welkers veroordeling onder paus Innocentius den X sterk aangedrongen wierdt, te verdedigen. Hy hadt de eere om voor dien paus eene deftige redenvoering te doen, waar in hy zocht te beweeren, dat de Genade, die door haar zelve werkzaam is, en die doedt willen en werken, nodig is tot alle goede gedachten en werken, en dat alle andere Genade, hoe men zich die ook verbeeldt, buiten deze, gene Genade van Jesus Christus, maar die van Pelagius is. Hoewel hy anderhalve uure sprak, kon hy echter niet alles zeggen 't gene hy over 't laatste stuk gereed hadt gemaakt: alzo de opkomende nacht hem belette de plaatsen, die hy aan te halen hadt, op te lezen, en den paus noodzaakte een einde van de zitting te maken. Hy heeft zyne leeroeffeningen te Caen begonnen, en is zeer jong in de nieuwe vergadering van 't Oratorium te Parys getreden, alwaar vader de Berulle, naderhandt kardinaal, zeer naauw op des zelfs gedrag heeft gelet, en nadat hy

zyn geestelyke bestierder heeft geweest, zyn vriendt geworden is. Hy maakte voor alle dingen zyn werk van 't lezen der H. Schrift, van S. Augustinus en S. Thomas. Vervolgens leide hy zich op het prediken, en daar wordt van hem getuigt, dat hy een zeer aangenaam redenaar was. Zyne aankleving aan de leere van Jansenius was of de oorzaak, of het voorwendsel van vele moeielykheden, die men hem aandeedt. Daar waren monniken, die oopentlyk tegen hem predikten, en vader Catillon, een Jesuit, en anders een zeer vermaard prediker, wierdt de stoel verboden, om dat hy al te hevig tegen vader Desmares uitgevaren hadt. Ondertusschen wierden zyne vyanden niet moede van hem te tergen, en men zondt op eenen tydt, op 't bevel van 't hof, aan 't huis van den hertog de Luynes, om hem te vatten, en naar de Bastille te brengen. Doch hy ontkwam het gelukkig, en bleef zo lang by eenen boer schuilen, tot'er een gezegelde brief vervaardigt wierdt om hem te bannen; doch vermits hy dien niet ontfing, deedt hy gene uitwerking. Op zyne wederkomst van Rome dacht hy nergens om dan om eenzaam te leven, en zich stil te houden. Hy vertrok zich voor zyne overige dagen naar 't huis van Liancourt, in 't bisdom Beauvais, alwaar hy een kort begrip der Godgeleerdheit, enkel uit de schriften van S. Augustinus, zamenstelde: doch zo veel men weet is het nog ongedrukt. De redenvoering, die hy te Rome voor den paus uitsprak, is in 't *Journaal de Saint Amour* ingelascht. Hy heeft nog eenige andere dingen geschreven, die gedrukt zyn: doch hy heeft 'er zynen naam niet bygezet. Hy was klein van persoon, en deedt zich uiterlyk niet wel voor. Hy was eenvoudig in zynen omgang, en met tydelyke goederen niet overladen. Hy stierf in 't jaar 1687, in een hogen ouderdom. Hy wierdt te Liancourt, in 't graf van den hertog en de hertoginne van die plaats, die hem al hun leven lang beschermt hadden, begraven. *Historie der V stellingen van Jansenius. Journal de S. Amour.*

DESMARETS, (JODOCUS) een Antwerpenaar, uit de maatschappy van Jesus, wel geleerd in de Griekfche en Latynsche talen. Hy heeft uitgegeven: *Commentarius brevis in Horatium, repurgatum ab omni obscoenitate, in gratiam juventutis*, en: *Onomasticon, quo vocabula a Latinis hactenus usurpata explicantur.* Hy stierf Rector van 't Collegie te Malbod in 't jaar 1637, op den 13 December. *Val. Andr. Bibl. Belg.*

DESMARETS. (SAMUEL) Zie MARESIUS.

DESMARETS, heer van S. Sorlin. Zie MARETS.

DESMOUND, in 't Iersch *Deswown*, een graafschap in 't landschap Munster in 't Zuid-Westen van Ierlandt, tusschen de zee, die 'er ten Zuiden en Westen tegen aan legt, en de graafschappen Cork en Kerry ten Oosten en Noorden. De voornaamste steden daar in zyn: Doneboi, Donckin, enz. Onder den naam van *Desmound* wierdt eertyds al wat tusschen de zee en de rivier Shannon legt, en South-Mounster genaamt is, begrepen. De *Fitz-Geralds* sproten uit het oude adelyke geslacht van *Kildare*, 't welk hier vele landgoederen bezat. Koning Eduard de III maakte *Mauritius Fitz-Gerald* tot grave van Desmound, onder wiens nakomelingen velen wegens hunne dapperheit en rykdommen vermaard zyn geweest, tot dat eindelyk *Gerald*, de laatste graaf van Desmound, zich in een gevaarlyken opstandt inwikkelde, en een zo machtig huis moedwilliglyk te grondt hielp. Niet te min zyn de Fitz-Geralds nog al de aanzienlykste en machtigste heeren in dit graafschap, hoewel eenige van hen andere namen hebben aangenomen, en zich baronnen *Fitz-Gibbons* laten noemen. *Cambden Brittann.*

DESPERATI, een scheldnaam der eerste Christenen. *Bingham Kerk. Out.*

DESPOTERIUS, (JOANNES) een vermaard letterkundige in de XVI eeuw, was van Ninove, een stedeke in Vlaanderen, Hy onderwees te Leuven, in 's Hertogenbosch, S. Winoxbergen en elders. Zyne letterkundige werken, als: *Orthographia*, *Ars Epistolica*, enz. zyn beroemd, en dikwils herdrukt. Hy stierf in 't jaar 1520 te Comines, en Adriaan Hecquet liet dit grafschrift op zyn graf zetten, waar uit blykt, dat hy maar een oog hadt:

> *Hic jacet unoculus, visu præstantior Argo,*
> *Nomen* Joannes *cui* Ninivita *fuit.*

Miræus in Elog. Belg. Zie ook *Valerius Andreas*, die hem den *Prisciaan van Nederlandt* noemt.

DESPOTES, Δεσπότης, betekent in 't Griekfch zo veel als *heer*. Deze eernaam was onder 't Griekfche keizerryk de naaste aan den keizer. Latinius van Viterbo, die een klein boekje van de Despotes geschreven heeft, 't welk Macer in zyn *Hierolexicon* aanhaalt, heeft aangemerkt, dat als de prinssen en andere grote heeren tegen den Despotes spraken, gaven zy hem, even eens als den keizer, den tytel van Βασιλεία σου, dat is *uwe Majesteit*, en aan des zelfs vrouwe dien van Βασίλισσα, *Koningin*. Daar waren twee Despotische koninkryken. Het eene in Peloponnesus, nu Morea genaamt, wierdt door des keizers broeder bezeten, en is in 't laatste van dat keizerryk onder twee Despotes, des keizers broeders, verdeelt. Het tweede begreep Etolië, Akarnanië, en de omleggende eilanden. Daar was ook buiten Griekenlandt een derde Despotes van Servië. Dit kan men zien by *Gregoras*, *Pachymerus*, *Acropolita*, *Christodulus*, en andere Griekfche schryvers.

DESPRETZ, (CLAUDIUS) heer van Queant, advokaat in 't hoge hof van Artois. Hy heeft verscheide dingen geschreven. Zie *Val. Andr. Bibl. Belg.*

DESSAU, een kasteel, daar zich Nicanor, op 't verzoek van eenige Joden, die zich onder zyne bescherminge begaven, in wierp. Hy bewaarde het zelve op hunne bede, na verscheide vruchtelooze pogingen hunner vyanden. II. *Machab.* XIV. 16.

DESSAU, of DESSAW, eene stadt in Opper-Saxen, daar de prins van Anhalt gemeenlyk zyn hof houdt. Zy legt tusschen Wittenberg en Maagdenburg aan de Elve, daar de zelve de kleine rivier Mulda ontfangt. Zy heeft een fraai kasteel. Daar wordt goede zalm gevangen, en men heeft 'er een fraaie diergaarde, als mede een gezelschap, zich zelf noemende het *Vrugt-brengende*; 't welk zyn werk voornamelyk maakt om de Hoogduitsche taal te beschaven. In den dertigjarigen oorlog heeft ze veel geleden. *Zeileri Topogr. Saxon. super.*

DESSAU, of DESSAW. De linie der vorsten van Dessau komt van *Joachim Ernest*, vorst van Anhalt, af, wiens oudste zoon, *Johan Georg* de I, na zyns vaders doodt in 't jaar 1586 het geheele landt van Anhalt by de 20 jaren alleen beheerscht, doch daar na met zyne broederen gedeelt, en te Dessau zyn verblyf genomen heeft. Hy stierf in 't jaar 1618, en liet van zyne twee gemalinnen vele kinderen na, onder welke aan te merken zyn: *Johan Casimir*, uit het twede huwelyk, die in de Dessausche regering gevolgt, en *Georg Aribert* te Worlitz en Radegast, die in 't jaar 1609 geboren, en 1634 overleden is, nadat hy by Johanna Elizabeth, de dochter van Christoffel van Grossek vorstelyk-Anhaltische maarschalk, een zoon, *Christiaan Aribert*, heer van Radegast, geteelt hadt, die zich langen tydt te vergeefs om de vorstelyke hoogheit heeft bemoeit, en eindelyk in 't jaar 1677 op den 14 July ongetrouwt in keizerlyken krygsdienst by Coblentz gestorven is. *Johan Casimir* was den 7 December 1596 geboren; begaf zich in den dertigjarigen oorlog onder de bescherming van Zweden, en stierf den 15 September 1660, nadat hy by zyne eerste gemalinne, Agnes, de dochter van Mauritius, landgraaf van Hessen-Cassel, *Johan Georg* den II en *Louise* hadt gewonnen, welke laatste in 't jaar 1648 aan Christiaan, hertog van Liegnitz en Brieg, is getrouwt, en in 't jaar 1680 overleden. *Johan Georg* de II is den 7 November 1627 geboren, wierdt keur-Brandenburgsche veldmaarschalk en stadhouder in de Mark, en stierf den 18 Augustus 1693. In 't jaar 1658 nam hy ten huwelyk Henrietta Catharina van Nassau, de dochter van Frederik Hendrik, prins van Oranje, die hem gebaart heeft: 1. *Leopold* op den 3 July 1676, koninkl. Pruissische generaal-veldmaarschalk, en ridder van den zwarten Arendt, die zyne dapperheit zo in Duitschlandt als in Italië genoegzaam betoont heeft. Zyne gemalin Anna Louïse van Fosen, uit Dessau, is in 't jaar 1698 met hem getrouwt, en in 't jaar 1701 in den vorstenstandt verheven. By de zelve heeft hy verscheide kinderen gewonnen. 2. *Elizabeth Albertina*, geboren in 't jaar 1665. Zy wierdt in 't jaar 1680 abdisse van Hervort, en trouwde naderhandt in 't jaar 1686 met Hendrik, hertog van Saxen-Barby. 3. *Amalia*, geboren in 't jaar 1666, en in 't jaar 1684 met Hendrik, vorst van Nassau-Dietz, getrouwt. 4. *Maria Eleonora*, in 't jaar 1671 geboren, en in 't jaar 1687 aan Georgius Radzivil, hertog van Olicka, getrouwt. 5. *Henrietta Agneta*, in 't jaar 1674 geboren. 6. *Johanna Charlotta*, in 't jaar 1682 geboren, en in 't jaar 1699 met markgraaf Philip Wilhelm van Brandenburg getrouwt.

DESSENIUS, (BERNARDUS) genaamt *van Kronenburg*, een geneesmeester, was te Amsterdam in 't jaar 1510 geboren. Hy studeerde te Bononië in Italië in de geneeskunde, waar in hy te Groningen en Keulen hoogleeraar was, in welke laatste plaats hy in 't jaar 1574, het 64 van zyn leven, overleden is. Hy was ongemeen arbeidzaam, en heeft verscheide schriften nagelaten, als: *de Compositione Medicamentorum*; *Commentarius de Peste*; *Defensio Medicinæ veteris & rationalis*; enz. *Melchior Adam Vit. Medic. Valerius Andreas Bibl. Belg. van der Linden de script. Med.*

DESULTORES, by de Grieken Μεταβάται genoemt, waren by de ouden zulke, die met grote vaardigheit en behendigheit van 't eene paardt op 't andere sprongen. Dit gebruik hadt zynen oorsprong van de barbaarsche volkeren, die onder 't gevecht van tydt tot tydt op een versch paardt over sprongen. Dit was gemeen by de Scythen, volgens *Ammian. Marcell. l.* 22; by de Indianen, volgens *Herodotus l.* 7; en onder de Numidiërs, naar 't verhaal van *Strabo* en *Titus Liv. l.* 23. *c.* 29. Deze gewoonte is tot de Romeinen overgegaan in hunne spelen en paardelopen, die in de renbaan geschiedden, daar men niet alleen wagens met twee en meer paarden zag rennen, maar ook zulke *Desultores* (overspringers), die om den prys met een paardt renden, 't welk zy in een oogenblik verwisselden, springende op een ander, dat nog niet gelopen hadt. *Hyginus* (*c.* 80) geeft ons daar eene beschryving van, als mede *Isidorus l.* 18, *c.* 39. De Sarmaten waren daar zeer wel in bedreven, en de Hussaren hebben 'er nog iets van over. *Varro de Re rustic. l.* 2. *c.* 7. *Cicero Orat. pro L. Murena. Manilius Astrom. lib.* 5. *Propertius lib.* 4. *eleg.* 2. *v.* 35. *Festus Pomp. lib.* 17. *Thomas Dempster Paralipom. in lib.* 5. *Rosin. de Antiq. Rom. cap.* 24.

DETEREN, een vlek, gelegen in Oost-Vrieslandt, in 't Stikhuizer ampt, in de Fillsumer voogdy. Men meent, dat des zelfs benaming ontstaan is, dewyl dit vlek zeer gelegen was voor de reizigers, die aldaar uit het Oldenburger en Saderlandt reizende wilden pleisteren, of *teeren*. Altoos het legt aan de rivier de Lede, alwaar zeker riviertje uit Oldenburg en Saderlandt vloejende, te onrecht voor de Eems genomen, met de Lede zamenloopt. Voorts was dit vlek Deteren berucht door de overwinninge van dien strydbaren heldt en hoofdling Fokko Uken, die in 't jaar 1426 tegen den aartsbisschop van Bremen, graaf Nikolaas van Delmhorst, en elf duizend man, oorlogende, de zege behaalde, gelyk men omstandiger kan lezen by *Ubbo Emmius Hist. Rer. Fris. lib. XX, pag.* 299; die ook *pag.* 339 nog gewaagt van den burg Slotelburg by Deteren, en van des zelfs hoofdling Popke Ynen. Zie deze over-

overwinning ook vry omstandig beschreven in *C. Benning Oostvriesche Chronyk* (*in* 4.) *pag.* 244; verder *Harkenroth Oostvriesche Oorspronklykheden pag.* 148.

DETHMOLD, eertyds in 't Latyn *Teutoburgium*, is een stedeke in Duitschlandt, leggende in den Westphaalschen kreits, aan 't riviertje de Wehra, tusschen de steden Paderborn en Lemgow, zes mylen van de eerste, en anderhalf van de laatste. Dethmold legt in 't graafschap Lemgow, en heeft een fraai hof, daar de oudste tak der graven van *vander Lippe* zyn verblyf heeft. De laatste graaf *Adolf* heeft het aan de waterkant met eene voorstadt op zyn Hollandsch, en aan 't einde der zelve met vorstelyke lusthoven, en een paleis voor des zelfs gemalin, om zyne schoonheit *de Favorite* genoemt, versiert. *Zeiler. Topogr. Westph.*

DETI, (JAN BAPTISTA) een kardinaal, was van Florence en van de maagschap van paus Clemens den VIII, wiens moeder Donna Lesa Deti genoemt was. Hy begaf zich in 't Jesuitsche kweekschool te Rome. Doch in 't jaar 1599, toen hy maar 18 jaren oud was, maakte hem de gemelde paus, alzo hy hem als een jongeling van ongemeene hope opgedaan was, kardinaal. Doch Deti, zo jong tot zulk eene waardigheit verheven zynde, zette terstondt alle letteroeffeningen, en te gelyk zo burgerlyke als kerkelyke deugden aan een kant. In 't tegendeel gaf hy zich zodanig aan de wellusten en een ongebonden leven over, dat 'er geen ordentelyk mensch iets van hieldt, en hy aan 't pausselyke hof slechts genoemt wierdt *Montino*, als een weêrga van den reukelozen kardinaal Innocentius del Monte, dien Julius de III eertyds tot zynen neef hadt aangenomen. Niet te min, om dat hy alle de kardinalen, die den hoedt voor hem gekregen hadden, overleefde, wierdt hy eindelyk deken van 't H. collegie, en dat nog in zyne beste jaren. Doch de jicht en andere ongenezelyke kwalen, die hy zich door zyn woest leven hadt op den hals gehaalt, hadden hem zo toegestelt, dat hy naauwlyks van zyn dekenschap bezit kon nemen, en kort daar na overleedt. *Gedenkschr. van den Card. Bentivoglio. Card. d'Ossat Brieven, met de aantekeningen van Amelot de la Houssaye, T. III. p.* 302. *T.* IV. *p.* 429.

DEUCALION. Zie DEUKALION.

DEUCIUS, *Bertrand.* Zie D'EUX.

DEUDORIX, een zoon van Betoris, zeer berucht onder de Cherusci, was een der voornaamste gevangenen, die te Rome in de zegepraal van den jongen Germanicus omgevoert wierden. *Strabo.*

DEUGDT, eene godin van de aloudheit, aan welke men een tempel binnen de stadt Rome hadt toegewyd, die met den tempel van de Eer te zamen gevoegt, of de een aan den anderen gebouwt was; in dier voegen, dat men binnen den tempel van de Eer niet kon komen dan door dien van de Deugdt; om aan te tonen, dat men de deugdt moet bezitten, indien men eer en roem wil behalen. De zelve wierdt op verscheide wyzen uitgebeeld: nu als eene vrouw van achtbaarheit, om aan te tonen de eerbiedt, die men voor haar moet hebben; dan als een gewapend heldt, om des zelfs kloekmoedigheit en standvastigheit te kennen te geven. Doch *Lucianus* maakt eene andere schildery daar van; hy beschryft haar in eene van zyne Zamenspraken heel droefgeestig, bedrukt, slecht gekleed en zeer lelyk mishandelt van de Fortuin; in dier voegen, dat het haar verboden was voor de oogen van Jupiter te verschynen, dat is te zeggen, in het gezelschap van de aanzienelyke wereldt te verkeeren, en tot eer en waardigheden verheven te worden.

Juvenalis maakt gewag van deze godin met de volgende woorden:

Ut colitur Pax, atque Fides, Concordia, Virtus.

Dat is te zeggen: *Gelykerwyze de Vrede, en de Trouwheit, de Eendracht en de Deugdt geëert worden.* Behalven de verscheide gedaantens, in welke de Deugdt, als boven gezegt is, verbeeld wierdt, was die gene, in welke men haar zag als eene statige en stemmige vrouw, in 't wit gekleed, doch een heel eenvoudig kleedsel aanhebbende, en op een vierkanten steen nedergezeten, om hare oprechtheit, eenvoudigheit en volstandigheit aan te tonen. Men verbeeldde haar mede in de gedaante van een eerwaarden gryzaardt, hebbende een langen baardt, leunende op een knods, en zynde met een leeuwenhuidt bedekt. De baardt beduidde de wysheit, die gemeenlyk de dochter van de ervarenheit is; de knods betekende de sterkte en de standvastigheit; en de leeuwenhuidt gaf hare edelmoedigheit van herte te kennen: om de menschen te doen verstaan, dat men den naam van deugdzaam niet rechtmatiglyk kan voeren, indien men alle deze hoedanigheden niet daar nevens bezit.

DEUKALION wordt gezegt de zoon van Prometheus, gelyk Apollonius zegt, *Argon.* lib. III: *Voorts teelde Prometheus, de zoon van Japetus, den goeden Deukalion, welke de eerste was, die steden bouwde, en tempelen voor de goden, en die van de menschen allereerst regeerde.* Hy regeerde dan, zegt men, alleereerst als koning in Thessalië, liet een zoon, Hellen genoemt, na, die eene stadt, naar zynen name genoemt, bouwde, en van wien de *Hellenisten* gezegt worden te zyn de inwoonders van dat gedeelte van Thessalië, 't welk Pthiotes genoemt was. Doch als zy naderhandt meester waren van gansch Thessalië, ook van dat gedeelte, dat de oude Pelasgi bewoonden, en onder Dorus, den zone van Hellen, van Hestiæotis by de bergen Ossa en Olympus, als ook van Peloponesus, is de naam van Hellenisten aan alle Grieken gemeen geworden.

Onder Deukalion zegt men ook dat een algemeene watervloedt is geweest, doch op wat tydt verschillen de schryvers. *Justinus* brengt dien tot de tyden van Amphiction, Deukalions of Hellens zoon, en insteller van den groten Raadt van Griekenlandt, by de engtens van Thessalië vergaderende, de Raadt der Amphictioniërs genaamt; *Just. lib.* II, *cap.* 6; naar wiens zeggen niet alle menschen in dien vloedt zouden omgekomen zyn, wyl 'er nog velen met boten tot Deukalion vloden. Anderen zeggen ook, dat deze vloedt niet algemeen was, gelyk ook niet wezen kan, om dat de schryvers Deukalion met Moses gelyk-tydig maken. Doch uit *Ovidius* fabel-verhaal blykt, dat die vloedt algemeen was over de gansche aarde, en dat Deukalion en zyne vrouw Pirrha alleen maar overig bleven in een schip op den berg Parnassus. *Lucianus* getuigt het zelve; en als de fabel zegt, dat uit de stenen, die Deukalion en Pirrha over 't hoofdt wierpen, menschen voortkwamen, legt *Sabinus* dit uit, dat de menschen na dien groten watervloedt langen tydt in steenklippen woonden, maar dat Deukalion verscheide verzamelingen van menschen heeft aangestelt, en die tot bouwinge der steden aangemoedigt, herstellende zo 't menschdom met de steenklippen achter zich te laten, en op 't aanraden van Themis, dat is, van 't recht der nature, tot burgerlyke zamenlevinge te brengen. Maar 't zou ook wel kunnen zyn, dat daar mede beoogt wierdt, hoe de onbekeerde menschen, welke de H. Schrift stene herten toeschryft, bekeert zyn, en tot een bescheidener volk gebragt: want λᾶς, *laas*, beduidt *steen*, en λαὸς, *laos*, volk, daar van benoemt, als Apollodorus zegt *lib.* I.

Maar wie ziet niet, dat al dit fabelachtige eene nabootsing van den algemeenen zondvloedt van Noach is; gelyk de oudvader Lactantius, Justinus de Martelaar, en meer anderen, ook al hebben aangemerkt, hoe de Heidenen dezen vloedt van Deukalion uit Moses verhaal van Noachs zondvloedt hebben nagebootst, en hoe al wat de heilige historie ons van Noachs vloedt verhaalt, de Peloponeziërs van hunnen Phoroneus, en de Thessaliërs van hunnen koning Deukalion hebben navertelt, terwyl Phoroneus en Deukalion gelyk-tydig waren, en Deukalion een Scyth was, als *Lucianus* uitdrukkelyk zegt, zo ook zyn vader Prometheus de voortteelder der Scythen, van Japhets zonen Gomer en Magog voortgekomen: en gelyk Deukalions vader Prometheus een naneef van Japhet in Griekenlandt bekend was, als uit het opschrift van een altaar te Athene blykt, zo ziet men ligtelyk, dat deze Scythische nazaten van Japhet, Noachs zone, van den groten watervloedt van Noach in Griekenlandt vertellende, daar door gelegenheit is gegeven tot de fabel-vertellinge van Deukalions watervloedt.

Eenigen halen Deukalions naam van καλεῖν, *kalein*, *roepen*, omdat Noach als een prediker der gerechtigheit 't volk tot bekeeringe riep, en in Deukalions tydt gezegt wierdt, *komt, Godt* καλεῖ, kalei, *roept u lieden tot bekeeringe.* Hoewel Barleus *Deukalion* haalt van *Thubal*, door veranderinge van θ (*th*) in δ, (*d*) en van β, (*b*) in κ (*k*), waar door van *Thubal Dukal*, en zo *Deukalion* zou komen.

Een ander schryver schynt dien naam te halen van 't Hebreeusche of Chaldeeusche דוק *duk*, dat is *met vlyt bezorgen*, waar van daan δεύκω, *deuko*, dat is *ik bezorge*, en *dux*, dat is *een leidsman*, en van 't deelwoordtje *daikalo*, als *een voedster bezorgende*, waar van *Deukalion* zou komen, die dan, als Moses 69 jaren oud was, in Thessalië regeerde, en van wiens zondvloedt, als Cecrops te Athene regeerde, ook de Arundelliaansche marmers gewagen. Doch men zal hier, om de zake zelf te tonen, eenige van de overeenkomsten bezien. Jupiter de oppergodt, zegt *Ovidius*, wilde 't gansche menschdom uitroejen, en bragt de vloedt om de menigte der lelyke euveldaden op aarde. Het zelve zegt *Moses Gen.* VI, 5, 6, 7, dat Godt om de zonden der menschen deedt. Deukalion was vroom, zegt *Ovidius*, zo ook zyne vrouwe, gelyk ook *Lucianus* getuigt van zyne voorzichtigheit en vroomheit. Dit zelve getuigde *Moses* van Noach, *Gen.* VI, 8, en VII, 1. Jupiter, zegt *Ovidius*, zette de watersluizen des hemels oopen, en regende plasregenen, en deedt door Neptunus de watergangen van onderen ook opbarsten. Dit is weder 't zelve, dat *Moses* verhaalt *Gen.* VII, 11, 12. Deukalions vloedt steeg zo hoog, zegt *Ovidius*, dat de toppen der bergen bedekt wierden. Het zelve verhaalt *Moses* van Noachs vloedt *Gen.* VII, 19. Deukalion, zegt *Ovidius* verder, wierdt behouden, met een klein vaartuig, dat op den top des bergs vast bleef. In dit vaartuig, zeide *Apollodorus*, was Deukalion met zyne vrouwe en andere noodwendigheden gegaan. En *Lucianus* komt nog nader, zeggende van Deukalion: *In eene grote arke* (λάρνακα), *die hy hadde, zette hy de vrouwen en kinderen van zyn huisgezin, en is 'er zelf mede ingegaan. 't Welk als hy deedt, zo kwamen zwynen, paarden, leeuwen, slangen, en andere dieren, die op de aarde gevoed worden*, πάντα ἐς ζεύγεα, *alle by paren, en hy nam ze alle in. Zy deden hem ook geen leed, maar onder de zelve was door Gods toedoen eene grote vriendschap.* Dat dit alles het zelve is, 't welk Moses *Gen*, VII, 7, 8, 9 verhaalt, ziet elk ligt. Voorts gebruiken *Lucianus* en *Apollodorus* 't woordt λάρναξ, *eene kist* of *arke*; overeenkomende met תבה, *Theba*, dat is *eene kist*, of *arke*, door *Moses* gebruikt *Exod.* II, 3; en elders heeft *Lucianus* 't woordt κιβώτιον, *kibotion*, en by de Griekische overzetteren van 't O. Testament, als ook by *Petrus* en *Paulus*, van den zondvloedt gewagende, zien wy het daar mede overeenkomende woordt κιβωτὸς, *kibotos*, *arke.* I *Petr.* III, 20; *Hebr.* XI, 7. Nog nader, *Plutarchus*, zegt, *dat eene duive, uit de arke gezonden, voor Deukalion een teken is geweest, als de zelve wederkwam, van onweder, maar, toen zy wegbleef, van stilte.* Dat dit uit den Bybel ontleent is, ziet elk ook, *Gen.* VIII, 8, 9. Eindelyk, *Deukalion*, behouden zynde, zegt Lucianus, *bouwde een altaar*, en offerde Godt voor de betoonde weldaadt: gelyk ook *Apollodorus* aldus zegt, *De regen over zynde, is Deukalion uitgegaan en ἔθυσε Διῒ Φυξίῳ, heeft aan Jupiter den behouder der tot hem vliedenden geoffert.* Zie dit door *Moses*

van

van Noach verhaalt aan den waren allerhoogsten Godt gedaan *Gen.* VIII, 20; en die dit alles breder begeert, leze *G. Outhofs Verhaal der Watervloeden van bladz.* 112 *tot* 123.

DEUKALION, een koning van Creta, die zynen vader Minos den II in 't ryk volgde. Hy verzelde Jason op den tocht om 't Gulden vlies te halen. Na zyne te rug komst verklaarde hy den oorlog aan Theseus, om dat die hem Dædalus, die by hem gevlucht was, niet wilde overleveren: doch naderhandt het huwelyk van zyne zuster Phedra met Theseus bewilligt, en vrede met hem gemaakt hebbende, regeerde hy met rust. Na zyne doodt wierdt zyn zoon Idomenæus koning. *Diodor. Sic. l.* IV. *Bibl. Apollodorus l.* III.

DEULE, eene kleine rivier in de Nederlanden, die op de grenzen van Artois ontspringt, en na dat zy voorby Beaucamp, Haubourdin, de abdy Looz, de stadt Ryssel, de abdy Marquette, Vambrechies en het dorp Quesnoy gelopen heeft, zich eindelyk by Deulemondt, by Warneton in Vlaanderen, met de Leye vermengt.

DEURHOFF (WILLEM) wierdt in de maandt van Maart des jaars 1650 te Amsterdam geboren, van Abraham Deurhoff en Johanna Senguert, echte lieden, burgers en winkeliers aldaar, zynde zyne moeder de vaders zuster van nu wylen den Leidschen professor Senguerdius. Hy was geen man van vreemde talen, of taalgeleerdheit, noch van verkeering op de akademiën, maar van zodanig een doordringend verstandt en yver in de studiën der goede letteren en vrye wetenschappen, inzonderheit de Godgeleerdheit en Philosophie, dat hy boven vele taalgeleerden uitstak. Hy hadt veel achting voor Renatus Cartesius en zyne beginselen en eenvoudige wyze van redeneeren, en heeft zich ook van zyne gedachten, daar hy de zelve wel gegrond vondt, bedient. Doch hy was geen blinde navolger, maar nam de vryheit van eenige der misslagen, die hy ontdekte, aan te wyzen, gelyk dat te zien is in de verbeterde zes overnatuurkundige bedenkingen van Cartesius, door hem tot vyf gebragt.

Hy heeft gemaakt een geheel zamenstel van Godgeleerdheit, uit den grondt opgehaalt, met betoginge van de waarheden, die zonder de byzondere Goddelyke oopenbaringe kennelyk zyn, en die de heilige schriften onderstellen. Dat werk heeft hy verdeelt in zes stukken, eerst afzonderlyk in octavo uitgegeven onder de tytelen van:

1. *Beginselen van Waarheit en Deugdt.* 1684.
2. *Voorleeringe van de H. Godgeleerdheit.* 1687.
3. *Grondvesten van den Christelyken Godsdienst.* 1690.
4. *Bespiegelingen van de H. Godgeleerdheit.* 1697.
5. *Toegang tot de hoogste wetenschap.* 1699.
6. *Volmaaktheit van de leere des geloofs.* 1702.

In het eerste betoogt hy onder anderen het aanwezen Gods, en het leerstuk van de H. Drieëenheit, uit het gene van Godt kennelyk, en in de menschen oopenbaar is; Gods vrye en onafhankelyke schepping, en onderhouding van alles wat buiten Godt bestaat, de enkelheit van de denkende natuur; en de voortkomst van alle redelyke zielen.

In het tweede wederlegt hy alle de zwarigheden der Ongodisten, inzonderheit van *Spinosa*, opgeworpen tegen de mogelykheit eener vrywillige Goddelyke oopenbaringe; toont vervolgens die mogelykheit aan, met de kentekenen, die daar in worden vereischt: wordende voorts daar in mede wederlegt de Roomsche kerk, *Hobbes*, en *Socinus*.

In het derde toont hy, dat alle vastigheden van Godsdienst in den Christelyken Godsdienst gevonden worden, en bewyst de Goddelyke afkomst der H. Schriften met zeer vaste, klare en ongemeene bewysstukken, en geeft een ontwerp van de Godgeleerdheit, sprekende voorts van het eerste deel der Godgeleerdheit, handelende van het Goddelyke besluit, zo in 't gemeen, als in 't byzonder aangemerkt.

In het vierde maakt hy een begin van de bespiegeling en ontleding, of verklaring der waarheden in het H. boek, den Bybel, ter neder gestelt, van het begin der scheppinge tot den val van Adam en Eva, en dryvinge der zelven uit den hof van Eden.

In het vyfde handelt hy van de werken Gods der genade, en verklaart vele Godgeleerde leerstukken, als de rechtvaardigheit Gods; de noodzakelykheit der voldoeninge, de leere van den middelaar, en de dadelyke toebrenging der genade aan de zondige onderwerpen, door het beginsel des geestelyken levens en de inwendige roeping; het geloof, en de heiligmaking, in verscheide bedeelingen der tyden, tot de komste van Christus in het vleesch.

In 't zesde voltrekt hy de Godkunde en des zelfs kennis tot een zamenstel; verklaart de komst van Christus in het vleesch; zyn leven, doodt, opstanding, hemelvaart, ingang in het heiligdom, en leidt de rechtvaardigmaking, wedergeboorte, aanneming tot kinderen tot volslagen onsterffelykheit af van de vereeniging met Christus in Godt.

Deze werken, aldus van tydt tot tydt uitgegeven, en de meeste herdrukt en uitverkocht zynde, zyn in twee stukken in quarto herdrukt in den jare 1715. Maar terwyl dit werk in zyne eerste geboorte stondt, hadt hy een geschrift onder zyne vrienden uitgegeven aangaande des menschen verlossinge, het welk door veel uitschryven gebrekkig geworden zynde, van hem in den jare 1694, van de misstellingen gezuivert, met den druk is gemeen gemaakt: doch het zelve in handen van den eerwaarden kerkenraadt van Amsterdam geraakt zynde, zyn vele kerkelyke proceduren met hem gehouden, waar van hy verslag doedt in een boekje, genaamt: *de goede zaak van Willem Deurhoff, of Geloofs-onderzoek van den eerwaarden Kerkenraadt van Amsterdam*, door hem uitgegeven in den jare 1695.

Hy is ook van anderen aangevallen, als eerstelyk van een proponent, Johannes Duker genoemt, in een werkje, onder den tytel van *Geopende Deure tot de heilige Godgeleerdheit*, uitgegeven in den jare 1687, zynde eigentlyk gericht tegen de *beginselen van waarheit en deugdt, en voorleeringe van de H. Godgeleerdheit.* Deurhoff heeft daar op geantwoord in den jare 1688 in een werkje, genaamt *Overtuigende kracht der waarheit.* Daar na zyn tegen hem opgekomen Doctor Buchius, de professor van Thil, en de boekverkoper Halma, die hy heeft geantwoord in den jare 1702 in een boekje, genaamt *Volslagen afhankelykheit aller schepselen van de eeuwige oorzake*, in octavo. Ook is hy aangevallen van Jacobus Koelman, in zyn vervolg van *'t vergift van de Cartesiaansche Philosophie*, en van Jacobus Schuts, krankenbezoeker in den Haag, tegen welke hy zich verdedigt heeft in een byvoegsel achter het voorschreve werkjen van *des Menschen verlossinge.*

Nog is hy aangetast van den hoogleeraar Vanden Honaart in des zelfs *Waarachtige Wegen*, in den tweeden druk van den jare 1706 in quarto, van pag. 51, tot 173, dien hy heeft geantwoord in een byvoegsel van de gewisselde brieven met eenige zyner vrienden over de *Noodzakelykheit en onverschilligheit der werkinge Gods*, in den jare 1707 uitgegeven, en wanneer de Hr. Vanden Honaart daar op wederom tegen hem was uitgekomen, zo heeft hy zich tegen hem verdedigt in een byvoegsel, dat gedrukt is achter zyne verklaring van den LXXIII *Psalm*, genoemt: *Godvruchtigheit der ouden*, uitgegeven in den jare 1708.

Daar zyn ook eenige brieven, door hem met den Hre. Willem van Blydenburg, Raadt in de Vroedschap der stadt Dordrecht, *over den aardt en de werking der Geesten, Engelen*, enz. gewisselt, by gelegenheit van den Geesten-strydt, of het geschil over het bestaan van de Engelen en Duivelen met D. Balthasar Bekker, van hem in 't licht gekomen, gelyk ook nog eenige andere Brieven.

In het byzonder munt onder zyne schriften in styl en zaken uit zyne *Verklaring van den tweeden Zendbrief van den H. Apostel Petrus*, in den jare 1713 in 't licht gekomen; als waar in hy de vereischte hoge hoedanigheden van een Christen in zyn gelove, hope en liefde met zeer klare en levendige trekken uitbeeldt, volgens de ordeninge, in dien Zendbrief ter neder gestelt; gelyk hy ook in de verklaringe van den zelven onder anderen mede eene zeer krachtige en ernstige uitbreiding geeft over de komste van Christus ten oordeele, met aanmerkinge van den jammerlyken toestandt der godloze menschen, waar omtrent hy zich aldus uitdrukt,

„ Wie kan zich te binnen brengen de schrik, en de ontzetting, „ die de goddelozen zullen aangrypen, wanneer zy Christus met „ fidderinge aanzien, wanneer zy alles zien overhoop storten, „ den hemel vol vuur, met het allerafgryſſelykste geluidt van nooit „ gehoorde donders, en daar op te ontdekken, dat zy met de aarde in het uiterste verderf gestoten worden. Men kan zich den „ goddelozen hoop verbeelden, met woedende verbaastheit ter „ benaaude keele uit te wringen:

„ O Wee! wat helsche schrik doorpriemt ons boos geweeten?
„ Hoe zwoegt de bange borst? Wy, die zo Godvergeeten
„ Hier leefden, zien de wraak des Hemels in de lucht.
„ Daar is Gods Zoon! Helaas! waarheen, waarheen gevlucht?
„ Wat grouwzaam blixem-vuur? wat felle donderslagen?
„ Den ganschen hemel gloeit. Daar komen onze plagen.
„ Daar zinkt het aardryk weg, en sleept ons alle meê.
„ Daar vallen wy in 't vuur. O wee! O wee! O wee!

Waar na hy vervolgens, in tegenstellinge van dien jammerlyken staat, eene beschryving geeft van den heugelyken toestandt der genen, die op Godt hopen, en hen als in verrukte verwonderinge zegepralende doedt uitgalmen:

„ Daar schiet de bol des aardryks uit zyn polen!
„ Daar raakt het vlot-gewelf verward aan 't dolen!
„ Daar valt den zondaar, hopeloos, in 't vuur!
„ Daar is hy! die vervult van Gods natuur,
„ Ons opneemt, om met al de hemellingen,
„ In 't eeuwig licht, des Scheppers lof te zingen.

Vele zonderlinge en eige gedachten zyn in zyne werken te vinden, en daar steekt zyne Godvruchtigheit, schranderheit en arbeidzaamheit in door; gelyk hy die zyne Godvruchtigheit ook met zyn leven bevestigt heeft tot de doodt toe, en zeer ernstige betuigingen van de gevoelinge der genade Gods in Christus en van zyn welgegronde verwachtinge op zyn doodbedde gegeven heeft. Hy is in October van den jare 1717 te Amsterdam gestorven, in den ouderdom van omtrent 68 jaren.

DEURNE, ook DOORNE, of DOIRNE genoemt, is een dorp en grondheerlykheit in Peellandt, een gedeelte der Meiery van 's Hertogenbosch, en paalt aan den Peel, eene moerassige streek lands. Het zelve heeft zeven schepenen en een sterk huis of kasteel, dat den naam draagt van 't blokhuis, dat wegens zyne sterkte en gelegenheit in de Geldersche oorlogen een voorschans van het quartier van Peellandt plagt te wezen. De heerlykheit behoorde in 't midden der zeventiende eeuwe aan N. Gelyn, heere van der Hoorst, en komen de patryzen alhier aan den heer toe, gelyk de gruit aan den heere van Helmont. De Godsdienst wordt hier ter plaatse door eenen Predikant bedient met Vlierden, behorende onder de classis van Peel-en Kempenlandt. *J. van Oudenhov. Beschryv. van 's Hertogenb.*

DEUS-DEDIT, een paus, was een Romein, de zoon van Stephanus, een onderdiaken, en volgde den 13 November 614 op Bonifacius den IV. Hy was zeer godvruchtig, dragende veel zorg voor zieken; en men verhaalt zelfs, dat hy een melaatschen, met hem voor des zelfs mondt te kussen, genezen heeft. Hy bekleedde den pauslelyken stoel maar drie jaren, en stierf den 8 November 617. Men vindt een brief van dezen paus aan *Gordianus*, bisschop van Seville. Na hem stondt de H. stoel 1 maandt en 16 dagen ledig. Anastasius zegt 18, en anderen nog meer. *Anastasius in Vit. Pap. Martyrol. Rom. in* 8. *Nov. Gratianus in Decret. q.* 30. 1. *Can. Pervenit ad nos. Baronius A.C.* 614.615.617.

DEUSINGIUS (ANTONIUS) was in 't jaar 1612 te Meurs in 't hertogdom Gulik geboren. Hy leide zich eerst te Leiden op de wiskunde, als mede op de Persiaansche en Turksche talen, waar in hy 't zo verre bragt, dat hy de vyf boeken van Moses, naar de vertaling van *Jacobus Tarvusus*, dien de Joden te Constantinopel met Hebreeusche letteren hebben doen drukken, in Persiaansch geschrift kon overbrengen. Naderhandt begaf hy zich tot de geneeskunde, en begon ook een *Lexicon Medicum Arabico-Persico-Turcico-Latinum* te vervaardigen. Kort daar na wierdt hy hoogleeraar in de wiskunde in 't doorluchtig school te Meurs. In 't jaar 1638 verkreeg hy de zelve waardigheit te Harderwyk, en in 't jaar 1642 het hoogleeraarschap der geneeskunde, 't welk toen voor de eerste maal op die akademie ingevoert wierdt. In 't jaar 1646 wierdt hy eerste hoogleeraar te Groningen, en lyfarts van den stadhouder van Vrieslandt. Hy stierf in 't jaar 1666, en liet de volgende schriften na: *De variis Systematibus*; *Exercitationes Anatomicæ*; *Cosmograph. Cathol. & Astronom.*; *Synopsis Medic. Univers. Compendium Metaphys. Physic. & Ethic.*; *Orationes & Disputationes variæ*. Daar by heeft hy den Lofzang van Avicenna over de geneeskunde, en de uitgelezene geneesstoffen van *Jo. Mesnæus Damascenus* uit het Arabisch in 't Latyn overgezet. *Witte Diar. Biograph. Benthem Holland. kerk en school- Staat. Vita Profess. Groningens.*

DEUTEKOM, DEUTECHEM, DEUTECHOM, of DOTEKOM, in het Latyn *Dotecomia*, een stedeke in Nederlandt, in het graafschap Zutphen, omtrent vier uuren, byna ten Zuid-Oosten, van de stadt Zutphen gelegen, aan de regter zyde van den Ouden Yssel, die omtrent twee uuren hoger op by het stedeke Doesburg in den Yssel loopt. Het zelve is vry volkryk, en daar by met vesten en eene dubbelde gracht omringt; maar echter niet sterk genoeg om groot geweldt af te weeren. Het wierdt van ouds *Duiktingen* genoemt, en was een gerechtsdorp in de landstreek Leemerike, of Limersche, die eertyds tot hier toe, en nog verder, strekte, als blykt uit een giftbrief van den jare 838, die van *Heda* in 't leven van den bisschop Alfricus bygebragt wordt. In de brieven, het klooster Bethlehem, onder Deutekom staande, en waar van hier na gesproken zal worden, betreffende, wordt het doorgaans *Duttinkheim* genoemt. Anders vindt men het ook vermeld onder den naam van *Dotinchem*, *Dotechem*, enz. De naams oorsprong is onbekend: doch men zou den zelven van de oude Duitschers of *Theutones* kunnen afleiden, immers al zo wel, als die van *Kinhem* en *Kennemers* van de *Cimbren* of *Kimbren*; die van *Hattem* van de *Attuaren*; die van *Kampen*, gelyk zommigen beweeren, van de oude *Chamaven*, enz. gezegt worden afkomstig te zyn. Men zie hier over in het brede de aantekeningen over de Oudheden van Deutekom in het *tweede Deel* van *de Oudheden en Gestichten van Deventer*, *bladz.* 533 *enz.*

Hertog Jan van Kleef, in dienst van keizer Maximiliaan den II zynde, belegerde Deutekom in de lente des jaars 1499: doch de Gelderschen in zyn landt vallende, en daar met roven en branden slecht huis houdende, was hy genoodzaakt het beleg op te breken, en naar zyn eigen landt te trekken, om het zelve te verdedigen. De zo genoemde Watergeuzen in den jare 1572 den Briel by verrassinge ingenomen hebbende, maakte zich de graaf van den Berg, een tamelyk leger van Gelderschen, en anderen, byeen verzamelt hebbende, en met het zelve in het graafschap Zutphen getrokken zynde, eerst meester van Doesburg, en vervolgens van Deutekom, waar na zich ook de stadt Zutphen, en meer andere plaatsen zo in dat graafschap, als in Gelderlandt en Overyssel, aan hem overgaven. De Admirant van Arragon in den jare 1598 over den Rhyn getrokken zynde, en Emmerik, nevens nog eenige plaatsen, vermeestert hebbende, met voornemen om zich vervolgens ook van Doesburg meester te maken, tastte het stedeke Deutekom eerst aan, beschoot het zelve aan zyne zwakste kant, te weten aan de Doesburgsche poort, en veroverde het zelve na drie dagen, namentlyk op den 8 November des gemelden jaars 1598. Doch de Admirant zyn leger in den volgenden jare meest weder naar Brabandt getrokken hebbende, zondt prins Maurits zynen neef, graaf Willem van Nassau, gouverneur van Vrieslandt, met eenige manschap en oorlogs-gereedschap uit om die stadt den vyandt weder af te nemen, gelyk door hem na een beleg van nog gene vier dagen geschiedde. Naderhandt, in den jare 1607, wierdt 'er een besluit genomen om dit stedeke, nevens dat van Lochem, van wederzyden neutraal te maken, en der zelver vestingwerken af te breken, wordende die van Gelderlandt verzocht om 'er hunne toestemming toe te geven. Men kwam daar omtrent ook overeen: doch de zaak is nooit ter uitvoeringe gebragt. In den Munsterschen oorlog, en de Franschen in den jare 1672 een plotzelyken inval in de Nederlanden doende, was Deutekom door last der heeren Staten met eenige nieuwe vestingwerken versterkt; doch schoon de zelve reets meer dan dertig duizend guldens gekost hadden, lag het stedeke by de aankomst des vyands nog oopen, kunnende dus geen groten tegenstandt bieden. Echter boodt des zelfs kommandant Molkman, maar vier nieuw-geworvene compagniën onder zich hebbende, den vyandt het hoofdt, zo dat 'er twaalf of dertien van de bespringers ten eersten onder de voet vielen, en hy het stedeke aan den Franschen generaal Bouvoise op zeer eerlyke voorwaarden overgaf, wordende met de geheele bezettinge, met volle wapenen, slaande trommelen, vliegende vaandelen, enz. in alle veiligheit geleid tot aan de stadt Doesburg, en dat de burgers in alle zekerheit binnen de stadt zouden blyven. Dit geschiedde den 9 Juny des jaars 1672. Het wierdt met eenig krygsvolk van den bisschop van Munster, onder den overste Post, eenigen tydt bezet, tot dat het, de Franschen hun afscheidt uit de Nederlanden weder moetende nemen, van deze gasten mede ontlast wierdt.

De Parochie-kerk van Deutekom was in de Roomsche tyden Sint Catharina toegewyd, kreeg een pastoor uit het klooster van Bethlehem, wiens prooft het recht van benoeminge hadt, en was met dertien vikaryen voorzien. Het gasthuis, met de kapelle, was aan de H. Drie Koningen toegewyd, zynde in de kapelle eene vikary, wiens bedienaar door de Schepenen wierdt aangestelt. Daar stonden ook eertyds twee kloosters, het eene binnen, en het andere even buiten de stadt. Het eerste, dat binnen de stadt gesticht, en een nonnen klooster was, stondt 'er nog in den jare 1444, en onder de bescherminge van sint Antonius en sint Agnes. Het hadt den naam van *Sion*: maar tegenwoordig is 'er niet van overig dan eenig vervallen muurwerk. Ysbrand van Wieringe, prooft van Bethlehem, hadt in een brief verlof gegeven om in dit klooster eene kapelle te timmeren; welke vergunning door Welram van Meurs, bisschop van Utrecht, in den jare 1439 is goed gekeurt. In den zelven brief wordt de wel-edele juffrouw, weduwe van Geraard van Hekeren, de stichtster van dit klooster genoemt. Des zelfs eerste inwoonsters waren aan gene klooster-geloften gebonden; maar hebben zich naderhandt onder den regel van S. Augustinus begeven, wordende het gebruik van klooster-geloften by haar ingevoert. Het tweede klooster, mede onder Deutekom staande, was S. Laurentius toegeëigent, en wierdt *Bethlehem*, of door de wandeling *Bilheim* genoemt. Doch het is geen Benedictyner klooster geweest, gelyk Bucelinus (*Germania sacra P. II*) verkeerdelyk schryft, die des zelfs stichting ook te vroeg, te weten op het jaar 1150, stelt: maar het was een klooster van Reguliere kanunniken, van de orde van S. Augustinus, het welk verscheide prioryen onder zyn gebiedt hadt staan, namentlyk, de priory van Zwol, die van Utrecht, en meer andere. Het was eene beroemde prooftdy, en is door Hendrik den I, graaf van Gelderlandt en Zutphen, in den jare 1179 gesticht, als hy uit Italië te huis was gekomen, daar hy keizer Frederik Barbarossa tegen de Milanezen hadt gedient. „ Nadat hy zich (zegt *Pontanus*) zo in het bestie„ ren van de landzaken, als in den oorlog, loffelyk gekweten hadt, „ begon hy het handhaven van den vrede, en de werken van „ Godvruchtigheit met groter ernst te behartigen, en heeft dit „ treffelyk klooster niet verre van Deutekom van den grondt la„ ten optimmeren. “ Dit konvent heeft wel eer onder het kapittel van Nuis gestaan: doch als dat kapittel in den jare 1430 met het kapittel van Windeshem vereenigt wierdt, en aldus te niet gegaan was, is het konvent van Bethlehem onder zyn eigen prooft en onafhankelyk gebleven, zo dat het onmiddelyk onder den bisschop van Utrecht stondt. Volgens de aantekeningen van den bisschop *Sasboldus* heeft de bisschop de Monte het voornemen gehad van het kloosterlyk leven in dit konvent af te schaffen, en het klooster zyne Kathedrale kerke van Deventer in te lyven: doch door zyne ontydige doodt, en de zwevende geloofs-verschillen, is dat voornemen in den loop gebleven. De kanunniken moesten dit klooster in den jare 1579 ruimen, en begaven zich voor het grootste gedeelte naar het Kleefslandt, en het klooster zelf is tot den grondt gesloopt.

Zedert de vaststellinge van den Hervormden Godsdienst in deze gewesten is de kerk van Deutekom door twee predikanten bedient, staande onder de Classis van Zutphen, de vierde onder het Synode van Gelderlandt. *De Raey Dict. Geograph. Slichtenhorst Geldersche Geschied. fol.* 313 *en* 522. *Em. van Meteren XX en XXVIII boek. Pontanus de Rebus Gelr. l.* VI. *Oudheden en Gestichten van Deventer II Deel, bladz.* 513 *enz.*

DEUTERIA, de vrouw van Theodebert den I, koning van Mets in de VI eeuw. Deze vorst in 't jaar 533 den oorlog in Septimanië, nu Languedok, voerende, vondt deze vrouw op 't kasteel van Cabrieres of Chervieres, en wierdt 'er op verlieft. Zy volgde hem, en toen hy weder tot zynen vader Thierri keerde, liet hy haar te Clermont: want hy hadt hem genoodzaakt Visigarde, de dochter van den Longobardischen koning Vachon, te trouwen. Doch na de doodt van Thierri, voorgevallen in 't jaar 534, verstiet hy Visigarde, en trouwde met Deuteria, by welke hy gewan Thibaud, die hem in 't ryk volgde, en Bertoara, die van Totila ten huwelyk verzocht wierdt. Eenige schryvers voegen 'er by Ragintrude, de vrouw van Teudo, vorst van Beyeren, dien zy tot het Christelyke gelove bekeerde. Deuteria was getrouwt eer zy Theodebert zag, en verliet haren man, om den anderen te volgen. Anderen zeggen, dat zy weduwe was. Hoe 't zy, dit is zeker, dat zy in dien tydt eene dochter hadt, die by uitstek schoon was, het welk hare moeder zo nayverig maakte, datze, uit vreze, dat Theodebert haar om de dochter mogt verlaten, de zelve op een wagen, met ongetemde stieren bespannen, deedt klimmen, die met haar in de Maze liepen, daar zy in verdronk. De Franschen, die een afschuwen voor deze daadt hadden, maalden die den koning zo vuil af, dat hy Deuteria verstiet, en Visigarde, daar hier voor van gesproken is, weder aannam. *Gregor. Turon. l.* III. *c.* 23. 26. *Aimoin l.* 2. *Valois T. I. degest. Franc.*

DEUTERIUS, een zeker Ariaansch bisschop, die in 't begin

gin der VI eeuw, omtrent het jaar 506, leefde. Hy hadt de stoutheit van de gedaante des Doops te veranderen. *Nicephorus* verhaalt, dat hy op een tydt zekeren man, met name Barbas, dopende, dorst zeggen: *Barbas wordt gedoopt in den name des Vaders, door den Zone, in den H. Geest*, en dat in het zelve oogenblik het Doopwater verdween. *Nicephorus l.* XVI. *c.* 35. *Prateolus V. Deuter. Sigebert A. C.* 504. *Baronius A. C.* 506.

DEUTERONOMIUM is het V boek Moses, in 't Hebreeusch genaamt *Ellé Habdebarim*, omdat het met die woorden begint. De Rabbynen noemen het zomtyds *Misna*, dat is *herhaling van de Wet*; de Grieken en Latynen *Deuteronomium*, dat is *tweede Wet*, om dat daar in de wetten, in de voorgaande boeken begrepen, in 't kort herhaalt worden. Het bevat, behalven dat, de voornaamste omstandigheden van 't gene aan 't volk Israël in de woestyne wedervaren is, die van Moses in de eerste hoofdstukken herhaalt zyn; en de geschiedenissen, die van de elfde maandt des 40 jaars na den uittocht uit Egypten, tot den zevenden dag van de twaalfde maandt, voorgevallen zyn. Zommigen twyffelen, of dit boek wel van Moses is, om dat 'er in des zelfs begin staat: *Dit zyn de woorden, die Moses tot gansch Israël gesproken heeft, aan gene zyde der Jordane*, daar Moses zekerlyk niet overgegaan is; en dat aan 't einde de doodt Moses beschreven is, waar van hy de schryver niet kan zyn, om dat zulks niet dan na zyne doodt kon geschieden. Echter blykt het uit het boek zelf, dat Moses daar de schryver van is. Daar wordt *kap.* XXXI, 9. gezegt: *Ende Moses schreef deze Wet, ende gaffe aan de priesteren, de zonen van Levi, die de Arke des Verbonds des* Heeren *droegen.* In het XVII *kap.* van 't zelve boek wordt den koningen, die eens over Israël zouden heerschen, bevolen: *Als hy op den stoel zyns koninkryks zal zitten, zo zal hy zich een dobbel van dese Wet afschryven in een Boek, uit het gene dat voor 't aangezichte der Levitische Priesteren is.* Deze plaatsen doen klaarlyk zien, dat Moses zelf een afschrift van de Wet hadt gemaakt, en aan de Leviten te bewaren gegeven, op dat de koningen zich daar van, als van een oorspronkelyk voorschrift, zouden bedienen om af te schryven. Wat aangaat de tegenwerpingen, zo kan men op de eerste aantwoorden, dat de Hebreeusche woorden zo wel met *aan deze*, als *aan gene zyde der Jordane*, kunnen overgezet worden, gelyk de Nederduitsche vertalers ook gedaan hebben; en op de tweede, dat het verhaal van Moses doodt of door Josua, of door de Joodsche Synagoge, daar is bygevoegt, om de geschiedenis der V boeken van Moses vol te maken. *S. Hieronymus Prolog. Galeatus. S. Augustinus lib.* III. *de mer. Script. cap.* 35. *Torniellus A. M.* 2583. *n.* 32. 2584. *n.* 18. *Salianus in Annal. Sixtus Senensis Biblioth. l.* II. *Bellarminus de Script. Eccl. in Mose. R. Simon Hist. Crit. V. T. Du Pin Dissert. prælimin. in Bibl. Calmet Comment. in Deuteron. Carpzovii Introd. in lib. Vet. & Nov. Test.*

DEVA, een bergkasteel en vermaarde doortocht in Zevenbergen, aan de rivier de Morisch, is in 't jaar 1662 van den vorst Michaël Abaffi, doch in de jaren 1697 en 1706 door de keizerschen verovert.

DEVA is de naam van twee rivieren in Spanje, waar van de eene in Biscaje, uit het gebergte de Santo Adriano, by Salinas ontspringt, voorby Placenza loopt, en by 't vlek Deva, 't welk om zynen walvisch-vangst beroemd is, in de Biscaïsche zee valt. De andere ontspringt in Asturië, omtrent de grenzen van 't koninkryk Gallicië, en vereenigt zich by de stadt Oviedo met de rivier Ove. *Colmenar Del. d'Espagne pap.* 72, 85, 115, 116.

DEVA, een vlek of stedeke van Spanje in Biscaje. Deze plaats legt in Guipiscoa, aan den mondt van de rivier de Deva, daar ze in de Biscaïsche zee loopt. Zy heeft een vry goede haven. *Maty Diction.*

DEVANO, een stadt op een der Japansche eilanden, Niphon genaamt. Zy is de hoofdstadt van een koninkryk van den zelven naam, en legt in 't Wester gedeelte van 't landschap Ochio. *Maty Diction.*

DEVELKERKE, eigentlyk *Lindekerke* genoemt, eene parochie in de Rydeiwaart. Zie LINDEKERKE.

DEVELSTEIN, een adelyk huis, wel eer gelegen in Zuid-Hollandt, in Zwyndrecht, aan de rivier de Devel, op een hoge werf, rondom met grachten voorzien, hebbende zeer dikke en sterke muren gehad, als uit de grondslagen daar van te bespeuren is. Het zelve is gebouwt door heer Willem van Duvenvoorde, ridder, hebbende het tot eene ridderlyke hofstede bezeten, en te leen gehouden van den grave van Hollandt tot den jare 1315; na verloop van welken tydt het gekomen is aan het oude geslacht van Brakel, het welk het zelve lange jaren heeft bezeten. Daar na is het als een vry allodiaal goedt gekomen aan de oude geslachten van Duyk, Diemen, en Bevere. Het zelve wierdt in den jare 1572 door de Spanjaarden, op de tyding van het innemen der stadt Briel door den grave van Lumey, verlaten en afgebrand: doch in den jare 1594 door heer Willem uit het laatstgemelde geslacht van Beveren weder gezuivert, vernieuwt en verbetert. *Oudenhoven Zuid-Holl. p.* 233 *en* 412. *Boxhorns Stedeboek p.* 95. *Goudhoeve pag.* 78. *Van Leeuwen Batav. illustr. p.* 1214 *en* 1215.

DEVELTO, of *Zagora*, eertyds een bisschoppelyke stadt, stondt onder den aarts-bisschop van Adrianopel. Zy wordt geplaatst aan de rivier Paniza, op de grenzen van Bulgarië en Romanië, 8 of 9 mylen ten Westen van de stadt Sisopolis. *Baudrand.*

DEVENTER, in het Latyn *Daventria*, de hoofdstadt van de provincie Over-Yssel, gelegen aan den regter oever van de rivier den Yssel, twee mylen van Zutphen, en vier van Zwol, is eene grote, ruime en welbewoonde stadt, en met fraaie, zo burgerlyke, als tot het gemeene landt behorende gebouwen voorzien. Zy heeft schone wallen, doch een ouden vervallen stenen binnenwal, met ronde vervallene stene torens, hier en daar dubbelde grachten, een binnen-en een buiten-gracht, daar in verscheide ravelens, en nog verscheide andere buitenwerken. Zy heeft eene lange brug, op schepen over den Yssel leggende, langs welke men over die rivier in de stadt komt. Zy is in eene zeer lustige landsdouwe gelegen, ten deele uit weilanden, en ten deele uit allerlei zaailanden bestaande: doch van binnen wat te digt betimmert. Zy was wel eer naast Antwerpen de vermaardste koopstadt van geheel Nederlandt; wordt onder de vrye Ryksteden, en vervolgens onder de Hanzeesteden gerekent.

Wat den oorspronk van deze stadt en van haren naam betreft, de gevoelens der geleerden en oudheit-kundigen zyn daar omtrent zeer verschillende, en bygevolg zeer onzeker. Men zal de voornaamste der zelven hier eens optellen. *Menso Alting* is van gevoelen, dat Deventer zynen naam gekregen heeft van het *enter* of eerste gedeelte van het bovenflicht, waar van het zelve de hoofdstadt is, en dus zo veel wil zeggen als de *Enter*-stadt; waar van, de letter *v* daar tusschen in gezet zynde, om het een beter geluidt te doen hebben, *Deventer* gemaakt is. Zommigen, of wel zeer velen, zyn van gedachten, dat de Katten en Hessen, uit hun landt herwaarts overkomende, eerst in het Vlie zyn aangekomen, vervolgens den Yssel opgevaren, en zich ter plaatse, daar nu Deventer is, hebben nedergezet, noemende deze hunne verblyfplaats *d'Avontuyr*, of *d'Avontuer*, welke naam naderhandt by verkortinge in dien van *Deventer* zou zyn verandert. Jakob Revius en Simon van Leeuwen halen daar omtrent een oud rym aan, het welk de eerste zegt (*Daventria illustrata pag.* 5.) dat onder eene afbeelding van de stadt Deventer, nu byna twee honderd jaren geleden gemaakt, heeft gestaan, en waar in onder anderen gezegt wordt:

> *Dat ander deel der Catthi excellent*
> *Sint durch twist wt Galliam gejaecht,*
> *Und als Vagabundi om her bekent*
> *Den Rhyn afcamende, und daer omtrent*
> *Innemende eyn plaetse, und dat gewacht*
> *An den oversten arm des Rhyns sick gelacht,*
> *Dier tyt wesende ein wilt Lant un ledich,*
> *Rechtal hat sy die Fortune daer gedacht,*
> *Soe heftet desse behaecht, des, sy vermedich*
> *Rast namen, und al wat dit volk onsedich,*
> *Soe hebben sy dan noch ein vestinge verclärt,*
> *Und die* DAVONTUR *geheten fredich,*
> *Und lange dusse plaetse rustelick bewaert*, enz.

Hare bouwing wordt omtrent den jare 130 na Christus gezegt geschied te zyn, als wanneer te Katten en Hessen herwaarts overkwamen. Adrianus Junius is van gevoelen, dat, naardien deze Katten ook wel *Attuarii* zyn genoemt geweest, en by veranderinge *d'Aventuarii*, de naam van *Deventer* daar van by verkortinge is afgekomen. Anderen meenen, dat die van Deventer, Benthem en Twent van ouds eenerlei volk zyn geweest, van eenen oorsprong, en een en het zelve landt bewoont hebben, zynde van de Romeinen *Tubantes* genoemt, en dat de naam van *Tubanter* allengskens in *Dubanter*, vervolgens in *Debenter*, en eindelyk in *Deventer* zou verandert zyn. Nog zyn 'er, die stellen, dat zekere *Davo*, een machtig vorst onder de Saxen, de stichter en naam-gever van deze stadt geweest is. De Schryver der *Oudheden en Gestichten van Deventer* is van gedachten, dat de eerste opkomst van die stadt aan de hoofdkerke van S. Lebuinus, waar van hier na meer zal volgen, moet toegeschreven worden. Deze Lebuinus heeft nu van den jare 752 (weinige jaren onbegrepen) tot den jare 785 toe het Euangelium in Over-Yssel en de naburige landen gepredikt, en die kerk, naar zynen naam genoemt, gesticht. Daar by meent de zo even gemelde Schryver, dat de naam van de stadt afkomstig is van een kasteel, *Davons* slot genoemt, het welk men zegt dat hier omtrent gestaan heeft, maar ten eenemale vergaan en vervallen is. De redenen, de welke die Schryver van zyn gevoelen geeft, komen daar op uit, dat, naardien de eerste Christenen, om de kerkdiensten by te wonen, hunne woonplaatsen digt by de kerken kozen, die huizen, gelyk te Emmerik, te Kleef, te Munster in Westphalen, en elders is geschied, ook allhier tot eene stadt zyn aangewassen. Dit gevoelen, meent hy, wordt bevestigt, doordien S. Hungerus, XI bisschop van Utrecht, en des zelfs geestelykheit, wanneer Utrecht door de Deenen wierdt afgebrand, (het welk in of omtrent den jare 837 moet gesteld worden geschied te zyn) herwaarts geweken zyn; waar uit volgt, dat daar toen al schansen en bolwerken waren, om den vyandt af te weren, en huizen om in te wonen; ten zy men liever wilde zeggen, dat alles schielyk is opgeworpen, en Deventer, eerst een dorp, door den groten toeloop der verdrevelingen eene stadt is geworden.

Zie daar de voornaamste gissingen zo aangaande den naams oorsprong, als de opkomst of bouwinge der stadt Deventer; men zal nu tot der zelver ware geschiedenissen overgaan. In den jare 882 hebben de Noormannen de stadt Deventer, toen al vermaard wegens hare bekwame haven, overvallen, vele van der zelver inwoonderen vermoord, en de plaats verbrand. Wanneer dit volk eenigen tydt daar na de stadt Utrecht op de zelve wyze deerlyk verwoest hadt, hieldt des zelfs bisschop Radbodus zyne zitplaats, eenigen tydt (zommigen zeggen zeventien jaren lang) te Deventer, toen van zyne geledene rampen weder herstelt, alzo die plaats met meer andere, door de mildadigheit van koning Karel, aan St. Marten, gelyk men toen zeide, of het bisdom van Utrecht, gekomen was: ook wierdt uit dien hoofde deze plaats, nevens Kampen, Zwol, en geheel Over-Yssel, als aan dien stoel van ouds behoort hebbende, het *Over-sticht*, en het landschap van Utrecht het

het *Neder-sticht* genoemt; waar op in den jare 1046 is gevolgt, dat keizer Henrik de III zyn eigendom aan Deventer te leen geschonken heeft aan Bernulphus, XX bisschop van Utrecht, tegelyk met het graafschap Amelandt, dat aan beide zyden des Yssels, omtrent Deventer en Zutphen, is gelegen geweest. In den jare 1178 raakte Balduinus of Baldewyn de II, tot XXIX bisschop van Utrecht verkoren zynde, in een zwaren oorlog met Gerard den II van Nassau, grave van Gelder en Zutphen, over het bezit van de Veluwe, die door den hertog van Brabandt geschonken was aan dien grave; doch daar de bisschoppen van Utrecht het oppergebiedt over hadden, of althans volgens hunne meninge moesten hebben. Nu weigerde de gemelde graaf Gerard het verlei van dezelve van den nieuwen bisschop te verzoeken, welke weigering den zelven zo gramsteurig maakte, dat hy in de Veluwe viel, en 'er den graaf uit verjoeg. Graaf Gerard belegerde daarentegen de stadt Deventer: doch vier dagen daar na kwam keizer Frederik Barbarossa, en deedt den grave het beleg opbreken, het verschil in dier voegen beslissende, dat de graaf van Gelderlandt in het bezit van de Veluwe zou blyven ter tydt toe dat 'er na een typ onderzoek eene wettige uitspraak zou gedaan worden. Doch graaf Gerard in den jare 1181 zonder kinderen komende te overlyden, wordende door zynen broeder Otho den II van Nassau opgevolgt, dreef bisschop Baldewyn op nieuw de zake van de Veluwe, deedt een inval in het graafschap Zutphen, en verbrandde 'er vele dorpen, wordende ondersteunt door graaf Floris van Hollandt, en grave Diderik van Kleef. Otho, alleen niet bestand tegen drie zo machtige vyanden, riep de bisschoppen van Keulen en Munster te hulp, en den hertog van Brabandt, door welkers gifte dit leen aan Gelderlandt gekomen was; door welker bystandt versterkt zynde hy de stadt Deventer in den jare 1186 met 2500 man ging belegeren, daar zich de bisschop zelf in bevondt, met eene sterke bezettinge; en de stadt zou zekerlyk, na een beleg van drie weken, in handen van Otho gevallen zyn, indien de bisschop keizer Frederik niet hadt te hulp geroepen, die hem ook voor de twede maal redde, makende vrede tusschen hem en Otho, stellende den laatsten weder in het bezit van de Veluwe, op zulk een recht, als de zelve door zyne voorzaten bezeten was, tot dat 'er op een algemeenen ryksdag eene zekere uitspraak zou over gedaan zyn. Keizer Hendrik de VI, zoon van Frederik Barbarossa, heeft eindelyk ook de laatste uitspraak gedaan, en het graafschap van de Veluwe door zyne keizerlyke oppermacht toegewezen aan de kerke van Utrecht, en aan des zelfs bisschop Baldewyn; doch met deze voorwaarde, dat de bisschop dat graafschap vry en onverminderd zou overgeven aan den hertog van Brabandt; waar mede dit verschil, gedurende het welke de stadt Deventer twee malen, als gezegt is, de ongemakken eener belegering hadt moeten uitstaan, eindigde.

In den jare 1334, op den 21 July, kwam de stadt Deventer een zware ramp over door een fellen brandt, waar door in weinig uuren twee derde deelen van de stadt, nevens de twee hoofdkerken van S. Lebuinus, omtrent 83 jaren, na hare twede opbouwinge, gestaan hebbende, en van S. Maria, in de assche wierden gelegt.

In het artykel van DAVID *van Burgundië*, natuurlyken zone van Philips van Burgundië, is gezegt, dat, de zelve door zynen vader met geweldt op den stoel geplaatst zynde, die van Over-Yssel onder anderen mede onwillig waren om hem voor bisschop te erkennen; waar over hen hertog Philips den oorlog aandeedt, belegerende de stadt Deventer, met zynen zone David, en den hertog van Kleef. Omtrent de stadt stondt een stenen gebouw, of toren, dat den herderen by nacht tot eene schaapskooi pleeg te dienen. Die van Deventer hadden dezen toren met grachten en een hogen aarden wal wel beschanst, als mede met geschut en andere behoeftens in overvloedt voorzien; deden daar ook sterke uitvallen uit, en ontzagen moeite noch gevaar om den vyandt af te keren. Maar de bisschop schoot zo geweldig op de wallen en muren van het bolwerk, dat die van binnen eindelyk de wyk moesten nemen, hebbende te voren het geheele gebouw laten springen. De stadt wierdt vervolgens dapper beschoten, maar door de manhaftige burgers niet min dapper verdedigt. Maar eindelyk wierdt, na eene belegeringe van negen weken, wordende Philips door het aanhoudende regenachtige weder en het overlopen van de rivier den Yssel zeer belemmert, eene vrede getroffen, door toedoen van twee Observanter monniken, die tusschen de stadt en het leger over en weder gingen, en inzonderheit door tusschenspraké van den hertog van Kleef, de belegering, zo wel als David, moede zynde. Hertog Philips brak dan het beleg op, onder voorwaarde, dat David voor bisschop zou erkent worden, en nadat hy daarentegen op den 17 September des jaars 1456 Deventer, en de andere Over-Ysselsche steden, by zegel en brief verzekert hadt, dat hy haar om hare eerste weigering, noch iemandt zyner nakomelingen, eenige moeilykheit zou aandoen, wordende David vervolgens binnen Deventer gehuldigt, het welk dus voor de derde maal de verovering ontkwam, zynde dit, als boven gemeld is, gebeurt in den jare 1456.

In den jare 1507 sprak Karel, hertog van Gelder, die van Over-Yssel, en in het byzonder die van Deventer, om vergoeding aan, van dat zy zedert eenigen tydt van hunne landeryen in de Veluwe de gewone thienzen en schattingen hadden geweigert; en wanneer vervolgens daar by kwam, dat die van Kampen eenige der Deenen, overgekomen om in dienst van hertog Karel te gaan (doch meer met inzicht om zich van die stadt meester te maken) hadden gevangen genomen, onthooft en op een radt gelegt, en hem geen vergoeding daar van naar zyn zin wierdt gegeven, rukte hy voor Deventer: maar de inwoners, door 600 studenten geholpen, verweerden zich zo dapper, dat hy de stadt weder moest verlaten, het welk gebeurde in den jare 1510, en de vierde vruchteloze belegering dezer stadt was. Maar elf jaren daar na raakte ze weder overhoop met den zelven hertog: want alzo die van Deventer eene brugge, waar mede de stadt op de Oostzyde van den Yssel aan de Veluwe grenst, en op het eindt van die brugge een toren gebouwt hadden; wilde hertog Karel dit niet verdragen, zeggende, dat zulks tot groot nadeel van hem en zyne grensplaatsen verstrekte; en doordien die van Deventer, daar over door hem aangesproken zynde, geen verandering daar in wilden maken, trok hy tegen hen op, dreef de bezettinge van den toren, die met een bolwerk en uitkyk versterkt was, uit den zelven, brak den zelven af, en verbrandde byna de helft van de brugge. Dit gedaan hebbende trok hy weder af, zonder de stadt zelf aan te doen. Wanneer vervolgens in den jare 1528, in de onlusten tusschen keizer Karel den V, als grave van Hollandt, Zeelandt, enz. en hertog Karel van Gelder, de Gelderschen, uit schrik voor de keizerschen, die onder den Vrieschen stadhouder Schenk van Toutenburg overal roofden en brandden, de twee blokhuizen, Altena, of de Morgenster, en Kyk in de pot, waar uit de hertog de stadt Deventer allerhande spyt hadt aangedaan, verlieten, sloegen 'er de burgers straks de handen aan, en braken de zelve in korten tydt tot den grondt toe af. De timmerstoffen van hout en steen wierden in de stadt gebragt, en daar van de stads wage in dezen jare 1528 gebouwt, als hier na, van der stads gebouwen sprekende, breder zal aangewezen worden.

Wanneer in den jare 1558 de nieuwe bisdommen en aartsbisdommen in de Nederlanden door paus Paulus den IV, op het verzoek van koning Philips den II, wierden opgerecht, wierdt in het nieuwe bisdom van Deventer, het twede onder het aartsbisdom van Utrecht, tot bisschop benoemt *Johannes Mahusius*; maar deze niet lange daar na vrywillig daar van afstaande, wierdt in zyn plaats *Ægidius van den Berge*, of *de Monte*, tot bisschop aangestelt. Doch daar van hier na breder.

De beroerten tusschen Spanje en den Staat een begin genomen hebbende, maakte prins Willem in den jare 1570 een heimelyken aanslag op Deventer, om die stadt, met hulpe van eenige burgers, met welke hy heimelyk verstandt hieldt, te overrompelen. Maar hoe wel alles ook bestoken was, liep de aanslag echter te niet, doordien 'er op den tydt, die 'er toe bestemt was, ongemeen veel sneeuw viel, de welke gesmolten zynde alle landen tusschen Wezel en Deventer overstroomde, en dus den prins belette om de stadt te naderen. Wanneer Pacieko, Spaansch stedehouder aldaar, naderhandt de lucht kreeg van dat 'er iets in til was geweest, liet hy verscheide aanzienlyke burgers, daar hy kwaad vermoeden van hadt, by den kop vatten, wredelyk pynigen, onthalzen of ophangen; doch zonder achter de waarheit te komen. Eenige jaren daar na, te weten in den jare 1578, verzochten zommigen uit de ridderschap en steden van Over-Yssel den grave van Rennenberg, toen nog aan de zyde der Staten, en stadhouder van Vrieslandt, van de Hoogduitsche soldaten verlost te mogen worden; alzo zich de zelve oopentlyk voor Don Jan van Oostenryk verklaart hadden, verzoekende hem met eenen by de algemeene Staten tot hunnen stedehouder. Dit wierdt hen toegestaan, eerst de stadt Kampen, en ruim een maandt daar na, te weten op den 3 Augustus 1578, Deventer aangetast. De bezetting van Hoogduitschers, die 'er in lag, was 900 man sterk, de welke zich dapper in de weer stelden, en daar by de burgers ongemeenen overlast aandeden. Zy vielen, by gebrek van betalinge, in kerken en kloosters, roofden 'er al het gout en zilverwerk uit, en lieten van het zilver vierkante munt slaan, met het wapen der stadt, en dit omschrift: URGENTE NECESSITATE, dat is: *door nootdwang*. De stadt wierdt eindelyk op den 14 November by verdrag aan den grave van Rennenberg overgegeven, tradt toen in de unie der Staten, en wierdt dus van den overlast en moedwille der Hoogduitschers verlost. Doch ze vondt het weinig beter by de nieuwe, die mede zeer baldadig was. Men klaagde daar over aan Rennenberg, de welke 'er de bezetting den 20 February des jaars 1579 uit trok, op deze voorwaarden: „ Dat de stadt den aarts„ hertog Matthias, prins Wilhelm, en Rennenberg zou ken„ nen, enz; dat de burgery uit de krygsmacht zodanige vaandels „ of compagniën ter bezettinge mogt kiezen, als haar best be„ haagde: doch dat ze groter bezetting zou moeten innemen, „ wanneer het de hoge overheit zou nodig vinden". De burgers wierden toen in acht vaandels verdeelt, waar van de kapiteins uit den Raadt, en de luitenants uit de gezworene gemeente verkoren wierden; waar op voor de eerste maal ter wacht zyn opgetrokken de burgermeesters *Zwaefken* en *Oldeniel*, met hunne luitenanten, *Hendrik Jordens* en *Gerard Roever*. In dit zelve jaar hebben de burgers van Deventer de beelden uit alle kerken, kapellen, enz. weggenomen, de altaren verbroken, en zyn, in plaats der kapiteins uit den Raadt, andere uit de grote burgery gekozen. Omtrent zeven maanden daar na wierdt 'er het Avondmaal des Heeren voor de eerste maal op de Hervormde wyze in het openbaar gehouden in de Minderbroederen kerke.

Wanneer de graaf van Leicester gouverneur generaal der Vereenigde Nederlanden was geworden, vondt hy goed zich door list van zo eene stadt, daar den Staat zo veel aan gelegen was, meester te maken. Hy verzocht dan in den jare 1586, ter gelegenheit van eenige onlusten, binnen de stadt gerezen over het opbrengen van de gemeene lasten, met zyne lyfwacht daar binnen gelaten te mogen worden; het welk hem toegestaan zynde, bragt hy 'er behendiglyk Engelsche en Iersche soldaten in, en stilde den oproer. Maar door dit middel meester van de stadt geworden zynde, stelde hy tot gouverneur daar over aan William Stanley, kolonel van een regiment Ieren, van welker wild-en woestheit *Reyd* wonderlyke dingen verhaalt. Zy waren 1200 man sterk te voet,

en

en 200 te paarde, en voerden met grote reden den naam van *wilde Ieren.* Deze Stanley was Roomſch-Katholyk, en hieldt heimelyk verſtandt met Taxis, Spaanſch gouverneur van Zutphen, om de ſtadt Deventer met verraadt aan den zelven over te geven. De Staten, daar van kenniſſe gekregen hebbende, zonden den overſte Norrits, om zich, met hulp der burgeren, meeſter van de ſtadt te maken: maar Stanley, van zyne aannaderinge de lucht krygende, haalde den gouverneur Taxis met der haaſt, nevens 600 vyandlyke ſoldaten te voet, en 300 te paardt, by den donker des ochtends vroeg, op den 29 January 1587, in de ſtadt, die 'er zich ook terſtondt meeſter van maakten. Zy hielden de zelve in hun geweldt tot omtrent het midden des jaars 1591, wanneer prins Maurits, Zutphen verovert hebbende, Deventer mede aantaſtte, en na eene belegering van tien of elf dagen by verdrag innam, en dus weder aan den Staat bragt. Straks na de veroveringe ontſloeg prins Maurits den ouden Magiſtraat, en ſtelde een nieuwen aan uit de uitgewekene burgeren.

Wanneer Lodewyk de XIV, koning van Vrankryk, den Vereenigden Staat in den jare 1672 zo onverwacht op het lyf viel, heeft Deventer mede zyn deel gehad aan de rampen, daar door veroorzaakt, zynde de eerſte der Overyſſelſche ſteden geweeſt, die, zonder veel tegenweer, onder het jok der biſſchoppen van Keulen en Munſter bukte. De kommandant dezer ſtadt was de kolonel Dirk Stecke, aan welken, nevens den burgermeeſter l'Eſpiere, terſtondt by den eerſten inval der Franſchen in dezen Staat, door den Raadt van State laſt was gegeven om op alles behoorlyke order te ſtellen, de veſtingwerken, zedert de Munſterſche vrede in den jare 1648 zeer vervallen, te verbeteren, de ſtadt van alle, zo mond-als krygsbehoeften te voorzien, enz. Maar des niettegenſtaande was 'er aan het meeſte gebrek, wanneer de ſtadt door den vyandt beſprongen wierdt; enſchoon de boeren van Zallandt en Twente, nevens de burgers, uit liefde en voor niet, zo als door de ſoldaten voor 5 ſtuivers daags boven hare ſoldy, by nacht en dag, zelfs zon- en beededagen niet verſchonende, met allen yver aan het verbeteren der veſtingwerken gearbeid hadden, ontbrak 'er echter, wanneer de vyandt kwam, nog veel aan. De ſtadt was met acht zware bolwerken, vyf raveleins in de gracht, en twee daar buiten, als mede met twee tenailles en affnydingen in de contreſcharpen, boven en beneden de ſtadt, langs den Yſſel omtrokken, en de contreſcharp, byna rondom de ſtadt, was bezet met ſtormpalen, die verkeerd, en met de punten naar binnen, ſtonden, tegen krygs-gebruik: ook waren eenige te zwak om tegenſtandt te bieden. Daarentegen ſtonden by de contreſcharp op den dyk by de Bergpoort zo zware palliſſaden, dat de vyandt achter de zelve ſchuilen kon, en met musquetten treffen alle, die op de wallen by het geſchut ſtonden, alzo elke palliſſade ſchootvry was voor de musquetten wegens hare dikte. Zodanig was het met deze en andere dingen, die men hier ſtilzwygende voorby gaat, gelegen, het welk velen een kwaad vermoeden heeft gegeven, dat 'er verraadt onder ſchuilde. Behalven deze dingen was de ſtadt zelf van binnen mede in wanorder, hebbende eene zekere factie, die der *Nilanden* genoemt, de overhandt, zo dat Henrik Nilandt, theſaurier, *het koningje van Deventer* geheten wierdt, doordien hy alles in de vroedſchap, en anderszins, naar zynen zin deedt, en de andere party krachteloos hieldt: ook was de burgery verdeelt en niet eens gezind. In zodanig een ſtaat was Deventer, wanneer de biſſchoppen van Keulen en Munſter met een zamengeraapt leger het zelve den 16 Juny des jaars 1672 berenden; en ſchoon alles in grote wanorder toeging, maakte men echter van binnen geen de minſte beweging om een uitval te doen, het welk gemakkelyk en met goed gevolg hadt kunnen geſchieden; zelfs wierdt de brug, waar over men de uitvallen moeſt doen, door laſt van eenige uit den Magiſtraat, en met kenniſſe van den kommandant en kolonel Broersma, afgebroken, en meer andere dingen bedreven, die kwaad vermoeden gaven. Ondertuſſchen naderde de vyandt zeer ſterk, het welk van velen met verwonderinge wierdt aangezien; en den 19 der gemelde maandt Juny wierdt de ſtadt door twee Over-Yſſelſche edellieden, verzelt van een trompetter, in den name der biſſchoppen van Keulen en Munſter, van welker macht zy breed opgaven, opgeëiſcht. Zy gaven ook een brief over van de gemelde twee biſſchoppen, daar goede beloften in ſtonden, gemengt met dreigementen; het welk de Magiſtraat, na zich daar over eenigen tydt met den krygsraadt beraadſlaagt te hebben, met eene ſchriftelyke weigering beantwoordde. Daar op wierdt de ſtadt den volgenden dag van des morgens drie, tot des avonds acht uuren, dapper beſchoten. Men begon toen al in de vergaderinge van den Magiſtraat, als mede in die van den krygsraadt, van handelen en overgeven te ſpreken, en men zondt een brief aan de biſſchoppen van Keulen en Munſter, van inhoudt: „Dat zy op het voorgeſtelde van Hare Doorluchtigheden, om de ſtadt op goede voorwaarden weder onder het ryk te brengen, niet konden antwoorden, zonder met de twee andere ryksſteden, Kampen en Zwol, daar over geraadpleegt te hebben; verzoekende ten dien einde vry-geleide voor hunne afgezondenen, en ondertuſſchen een ſtilſtandt von wapenen". De biſſchoppen antwoordden daar op, dat het hen vry zou ſtaan afgezanten te zenden, maar zonder veel tydt te verzuimen. De ſtilſtandt van wapenen wierdt toegeſtaan. Terwyl dit gebeurde riepen eenigen, „ dat men de ſtadt moeſt zien te behouden, en voor het bederf bewaren, en het nog dien dag daar toe brengen"; zo dat ook nog dien zelven dag, door de meeſte ſtemmen, beſloten wierdt met den vyandt in onderhandeling te treden, in plaats van zich te verweeren; welk laatſte met kracht wilden de burgermeeſteren *Boekholt* en *van den Berg*, de oudburgermeeſters *Ter Borgh en Steenbergen*, nevens vele gemeentslieden, enz. als mede de luitenant kolonel *Tamminga.* De hoofden, die de onderhandelingen en de overgave dreven, waren de theſaurier *Hendrik Nilandt*, en zyn broeder *Andries*, met den kommandant; en den kolonel *Broersma.* Maar de burgery, over deze dingen zeer te onvrede, kwam op de been, begaf zich naar het huis van den gemelden Hendrik Nilandt; en het zou 'er mogelyk niet al te wel afgelopen hebben, indien men de deur niet ſchielyk hadt geſloten, en de twee broeders niet achter uit waren gevlucht. Echter mogt dit, noch de krachtige redenen van den braven burgermeeſter Boekholt, het minſt helpen, de gevolmachtigden, tot het handelen en verdragen met den vyandt benoemt, trokken naar buiten in des vyands leger, het verdrag wierdt getroffen, door den Magiſtraat goed gekeurt, behalven den burgermeeſter Boekholt, die het tot het laatſte toe volſtandig bleef weigeren, en eindelyk ondertekent op den 21 Juny 1672. De oudburgermeeſters *Ter Borgh* en *Steenbergen* wilden de voorwaarden der overgave mede niet horen lezen; en dus ging Deventer, om zo te ſpreken, zonder eenige tegenweer, na een beleg van maar vyf dagen, aan de biſſchoppen van Keulen en Munſter over, niet zonder vermoeden by de geheele wereldt, of van godloze verradery, of ſchandelyke lafhertigheit van den Magiſtraat, of de militie; het welk oorzaak is geweeſt, dat zich beide met Deductien en verweerſchriften in druk uit te geven van alle argwaan hebben zoeken te zuiveren, en de ſchuldt van het overgaan der ſtadt, die zy beide vaſt ſtellen, de een op des anderen hals te ſchuiven. De kommandant *Steck* heeft zyne zaak ook voor den hogen krygsraadt der vereenigde provincien weten goed te maken, des hy een vonnis tot zyn voordeel bekwam. Den Staat was deze overgave zeer nadeelig, en den overgevers tot ſchande, doordien de geheele bezetting krygsgevangen wierdt gemaakt, en zich moeſt laten ontwapenen, behalven de twaalf hoge krygsofficieren, die vryheit gegeven wierdt om te vertrekken. De regeering der ſtadt bleef na de overgave aan de biſſchoppen in haren ouden ſtaat tot den 18 January 1673, ouden ſtyl; maar wanneer de Raadt op dien dag, als naar gewoonte, op het ſtadhuis tot het verkiezen van een nieuwen Magiſtraat vergaderde, ſteunende op de Capitulatie van gehandhaaft te zullen worden by hunne privilegien, domeinen, enz. zondt de domheer Meyring een beſloten brief in de vergadering, in welken de namen ſtonden der gemeentslieden, burgermeeſteren, enz. te weten acht van den Hervormden, en acht van den Roomſch-Katholyken Godsdienſt: ook wierden by de oude gemeents-gezworenen zeſtien Roomſchgezinde gevoegt. Men zal hier ſtilzwygende voorbygaan het geen de burgers onder die regeering, inzonderheit de Hervormden, hebben moeten uitſtaan. Maar de zaken der Franſchen eindelyk een anderen keer nemende, en de Franſche koning gedwongen wordende om alle veroveringen in de vereenigde Nederlanden al zo haaſt weder te verlaten, als hy de zelve gemaakt hadt, begonnen de biſſchoppen van Keulen en Munſter te bemerken, dat het hun beurt ook wel haaſt zou worden om uit de zo gretig ingeſlokte plaatſen te moeten verhuizen: des maakte de laatſtgemelde biſſchop in April des jaars 1674 en de eerſtgemelde in de daar op volgende maandt van May vrede met den Staat: maar vooraf hadt die van Munſter op den 3 April de ſtadt Deventer, welkers bezetting uit vyf achtſte deelen Keulſchen beſtondt, verlaten, hebbende de burgery, behalven alle voorgaande overlaſten, nog veertig of twee en veertig duizend Ryksdaalders voor brandſchatting, behalven achttien honderd guldens aan achterſtallige laſten, afgeperſt. De burgery was gewillig om deze ſommen te betalen, om maar van die plaag-geeſten verloſt te worden: maar doordien 'er juiſt zo veel geldt niet by kas was, nam de biſſchop voor het gene 'er te kort kwam oſtagiers mede.

Het bisdom van Deventer.

Het bisdom van Deventer is door toedoen van Philips den II, koning van Spanje, en heer van de Nederlanden, geſticht in den jare 1559, wanneer 'er meer andere bisdommen in de Nederlanden wierden opgerecht. De bulle, door paus Paulus den IV ten dien einde verleent, kan men vinden in het I *Deel der Beſchryvinge van het Utrechtſche bisdom, bladzyde* 14 *enz*, en die van zynen navolger, Pius den IV, door welke dit alles in het brede beveſtigt wordt in het I *Deel der Oudheden en Geſtichten van Deventer, bladzyde* 5 *enz.* Onder dit bisdom van Deventer wierdt geheel Over-Yſſel begrepen, het landt van Drenth, dat onder het bisdom van Groningen ſtondt, alleen uitgezondert. By Over-Yſſel wierdt naderhandt het graafſchap Zutphen gevoegt, nadat het rechtsgebiedt des biſſchops van Munſter, het welk zich over de plaatſen, digt by Weſtphalen gelegen, uitſtrekte, op den nieuwen biſſchop van Deventer was overgebragt. Ook blykt uit de voorgemelde bulle van paus Pius den IV, dat het klooſter der Reguliere kanunniken van S. Agnesberg, onder het kapittel van Windeshem behorende, den biſſchop van Deventer wordt toegewezen. Het kapittel van Deventer dan, de beveelen der hertoginne van Parma, gouvernante der Nederlanden, niet durvende tegenſtaan, ſtelde den nieuwen biſſchop in het bezit der prooſtdye van Deventer: doch de Staten van Over-Yſſel, daar over ten uiterſten gebelgt, omdat dit oprechten van een nieuw en ongehoord bisdom ſtreedt tegen het landrecht van Over-Yſſel, enz. hielden den 30 Maart des jaars 1566 eene vergadering te Deventer, en ſtelden, den deken nevens het kapittel met harde woorden doorgehaalt hebbende, over die zake een brief op aan de hertoginne van Parma, als mede een anderen aan den hertog van Aremberg, den landvoogdt van Over-Yſſel, in welke zy over deze onderneminge hun beklag doen, en inſtandig verzoeken, dat het hen geoorlooft mag zyn, hunne oude en gewone overheit, zo wereldlyke als geeſtelyke, als mede hunne oude rechts-oeffening en gewoonte, te mogen behouden, en van den nieuwen biſſchop bevryd te blyven. Doch dit mogt niet helpen, en de prooſtdyen der kollegiale kerken, de wel-

ke

ke den bisschop wierden toegelegt, waren: die van van S. Lebuinus-kerk te Deventer, met een kanunnikdye, welke kerk, omdat de bisschops-stoel daar geplaatst wierdt, eene Kathedrale kerk wierdt; verder de proostdy van S. Plechelmus-kerk te Oldenzeel, en die van S. Walburgs-kerk te Zutphen. Voorts wierdt het bisdom van Deventer onder den aartsbisschop van Utrecht, als deszelfs metropolitaan, gestelt, zullende onder de andere bisdommen, onder het zelve aartsbisdom staande, de tweede plaats bekleeden.

Bisschoppen van Deventer.

I. *Johannes Mahusius*, geboren te Oudenaarde, een Minderbroeder van den regel der Observanten. Hy deedt wegens zyne lighchaams zwakheit daar van afstandt, en stierf den 10 May des jaars 1577.

II. *Ægidius de Monte*, door den koning van Spanje in de plaats van den voorgaanden tot bisschop aangestelt, wierdt daar toe ingewyd den 29 October des jaars 1570. Hy was geboren te Perweis eene vryheit in Walsch Brabandt, en mede een Minderbroeder. Hy is overleden den 26 May in den jare 1576.

III. *Gisbertus Koeverinks*, in den jare 1589 door den koning van Spanje benoemt tot derden bisschop van Deventer. Doch het heeft hem niet mogen gebeuren daar in bevestigt te worden, doordien de stadt Deventer, terwyl men 'er den toestel toe maakte, door prins Maurits in den jare 1591 verovert en weder aan den Staat gebragt wierdt, wanneer dit bisdom, te gelyk met de oopenbare oeffening van den Roomsch-Katholyken Godsdienst in deze en andere Nederlandsche provincien, een einde nam en vernietigt wierdt, hebbende dit bisdom aldus niet langer dan omtrent twee en dertig jaren geduurt, en behalven deze bisschoppen de volgende algemeene vikarissen gehad.

Vikarissen des kapittels van Deventer gedurende het oopen staan van den stoel na de doodt van den tweeden bisschop.

I. *Bernardus Herink*, gedurende het oopen staan van den bisschoppelyken stoel tot eersten vikaris aangestelt, leide dat ampt weder af, ziende, dat de Kathedrale kerk tot twee malen toe door des konings bezetting wierdt uitgeplundert; dat de stadt Deventer, met de andere steden des bisdoms, onder de zegehaftige wapenen der vereenigde Staten moest buigen, en dat de Roomsch-Katholyke Godsdienst daar op het gypen lag.

II. *Ægidius de Monte*, de broeders zoon van den tweeden bisschop Ægidius de Monte, door de kanunniken, die naar Oldenzeel geweken waren, tot vikaris aangestelt in de plaats van den voorgaanden. Hy wierdt daar in bevestigt, wanneer de stadt Deventer in den beginne des jaars 1587 door het verraadt van Stanley, als boven verhaalt is, weder aan de Spanjaarden was overgelevert. Maar den 2 Augustus des jaars 1588 is hy met grote opschuddingen uit zyn ampt gezet, en naar Brabandt geweken, daar hy deken van Lier gestorven is.

III. *Albertus van Til*, op den zelven dag, als Ægidius de Monte wierdt afgezet, tot vikaris benoemt, welk ampt hy tot de benoeminge van Gisbertus Koeverinks tot bisschop heeft bedient, en de laatste is geweest, de welke die eere genoten heeft.

De gelegenheit, oudheit, gissingen van den naams-oorsprong, ware geschiedenissen, en het Roomsche bisdom der stadt Deventer dus gezien en afgehandelt hebbende, zal men tot haren tegenwoordigen staat, en andere byzonderheden, de zelve rakende, als hare vergrotingen, geestelyke en wereldlyke gebouwen, zo oude, als tegenwoordige, poorten, enz. overgaan, en vervolgens, als naar gewoonte in de artykelen, de Vereenigde Nederlandsche provincien rakende, eene naauwkeurige schets of beschryving laten volgen van de regeering, amptenaren en afgezondenen dezer stadt, als mede van haren kerk-staat, en de Godsdiensten, aldaar toegelaten, zullende eene korte naamlyst van eenige vermaarde mannen, binnen deze stadt geboren, het artykel besluiten.

Dat de stadt Deventer in verscheide tyden is gebouwt, is zeker; maar onzeker wanneer de vergrotingen en uitleggingen geschied zyn. Het is echter waarschynlyk, dat het Ooster gedeelte van de stadt, op den berg leggende, het oudste is, mogelyk tot aan den Brink; dat de eerste uitlegging of vergroting van den Brink tot aan den Graven en de Engestraat, en de tweede, en laatste, van den Graven tot aan de Noordenberg-poort geschied is.

Binnen Deventer zyn de volgende kerken, als I de S. Lebuinus- of Grote Kerk, dus genoemt naar haren eersten stichter *Lebuinus*, die de zelve in den jare 760 heeft opgebouwt. Ze wierdt door de Noormannen verwoest; maar door S. Ludgerus, naderhandt eersten bisschop van Munster, omtrent den jare 780 weder herbouwt, en door bisschop Bernulphus in den jare 1048 een kapittel van kanunniken daar in opgerecht. Deze kerk brandde nogmaals af omtrent den jare 1240; en nog naauwlyks uit hare assche, op de kosten der kanunniken, opgehaalt zynde, wierdt ze wederom door de vlammen verteert in den jare 1334, en wierdt naderhandt, te weten na het jaar 1416, weder kruisgewyze opgetimmert, waar van nog tegenwoordig eenige tekenen in de kerke gevonden worden.

II. De S. Nicolaas-Kerk, anders, wegens hare gelegenheit, de Berg-Kerk genoemt, als zynde aan de Oostzyde van de stadt op een berg gelegen. Zo de stichter dezer kerke, als het jaar of de eigentlyke tydt harer opbouwinge, zyn onbekend. Men houdt in het algemeen daar voor, dat ze omtrent de twaalfde eeuwe, of kort te voren, gesticht is; omtrent welken tydt ook uit het klooster Vaerle, by Koesveldt gelegen, Norbertyner kanunniken ontboden zyn om de pastory van deze kerke te bekleeden.

III. De Broederen of Minderbroederen Kerk, door hertog Reynold van Gelder en zyne gemalinne Eleonora van Engelandt in den jare 1312 gebouwt, in welke ook de hertogin op het hoge choor gezegt wordt begraven te zyn.

IV. De Lieve Vrouwen-Kerk, staande digt aan de Westzyde van de Lebuinus-kerk; doch van welker opkomst of stichter men eenig bescheidt vindt, behalven dat men van haar op het jaar 1252 voor de eerste maal gewag vindt gemaakt. Deze kerk is tegenwoordig byna vervallen, en wordt tot een magazyn van oorlogs-gereedschappen gebruikt.

Behalven deze kerken waren eertyds verscheide kloosters te Deventer, als vier mannen-kloosters, namentlyk, het *Norbertyner klooster*, of door Premonstreiter kanunniken bewoont; 2 het *Minderbroeders klooster*; 3 het *Cellebroers klooster*; en 4 het konvent der *Broederen of klerken van het gemeene leven*. Voorts waren 'er acht nonnen-kloosters, als 1 het klooster, *Mariendale* genoemt, omtrent een half uur buiten de stadt gelegen, en door Ermgardis, de dochter van Otto, graaf van Gelder, en gemalin van Diderik, graaf van Kleef, voor Cisterci-nonnen gesticht. 2. Het *Olde konvent*, bewoont door zusteren, die naar den derden regel van S. Franciscus leefden, en om de falien, die zy droegen, de Faliezusters genoemt wierden. 3. Het klooster in het *H. Geest Gasthuis*, gesticht voor twaalf Franciskaner nonnen. 4. Het *Meester Geerts klooster*, in den jare 1357 door Gerard de Groot in het huis, daar hy in geboren was, gesticht. 5 Het *Lammen klooster*, zo genoemt naar Lamberta van Dieze. 6. Het *S. Ursulen klooster*. 7. Het *S. Agnes* of *Buiskens klooster*; en 8 het vermaarde klooster te Diepeveen, eene uur gaans van de stadt gelegen. Zie Diepeveen.

Van de oude Gasthuizen dezer stadt zyn de voornaamste: dat *van den H. Geest*, wiens kerk vier vikarissen hadt; dat *van S. Geertrui*, met eene kapelle daar aan; dat van *vander Voorst*, met eene kapelle en eenen vikaris; dat *van S. Elisabeth*, met eene kapelle daar aan, wordende tegenwoordig voor een dolhuis gebruikt, en dat *van het H. Sacrament*. Ook pleeg 'er eertyds in de Nurenburgerstraat een *Weeshuis* te staan, het welk, na het verdryven der nonnen, in de Bagynenstraat verplaatst is. Even buiten de stadt pleeg mede een *Leprozenhuis* te staan, het welk den 13 July des jaars 1572 door het krygsvolk der bondgenoten, te Zutphen in bezettinge leggende, verbrand is, en daar men tegenwoordig niets anders van ziet dan de blote muren der kapelle. Tegenwoordig staat het zelve in de stadt, naast het S. Elisabeths Gasthuis; behalven welk Leprozen-, en het voorgemelde Weeshuis, de tegenwoordige Godshuizen dezer stadt bestaan in het *grote of Heilige Geest Gasthuis*, boven mede reets vermeld, als mede het *S. Elisabeth* of *Onnoselen Gasthuis*; *de Voorst*; het *Oude Mannenhuis*; het *Jurriens Gasthuis*; het *Pesthuis*; het *Melaatschen huis*; het *Juffeeren klooster*; het *Stappen konvent*; het *Meyers hof*, en meer diergelyke andere, nevens nog een weeshuis het *armen Weeshuis* genoemt. Nog is hier een *Frater-huis*, zynde een werk-plaats en school voor jongens en vrysters, die woll spinnen; en een Beurs of jaarlyksche rente voor jonge studenten, eertyds *de Beurs van de Cusa* genoemt, als gesticht zynde door Nicolaus de Cusa, die in zyne jeugt te Deventer gestudeert hadt, en van wien hier na op zyn artykel gesproken wordt. Voeg hier by het *doorluchtig School* dezer stadt, in een der oude Roomsch-Katholyke kloosters opgerecht, en ingehuldigt op den 16 February des jaars 1630 door der zelver eerste hoogleeraren Guthberleth en Schanderus. In deze schole, vermaard zo door vele geleerde mannen, die daar in van tydt tot tydt geleeraart hebben, als die daar uit zyn voortgekomen, worden, behalven de talen der geleerdheit, de Historie en de beschaafde letteren, ook de hoger wetenschappen, als de Godgeleerdheit, Rechtsgeleerdheit, en Philosophie, door vyf Professoren onderwezen, zynde naast de zelve der stads oopentlyke *Bibliotheek*.

Onder der stads wereldlyke gebouwen is het eerste het Stadhuis, de tydt van welkers opbouw onbekend is. Het zelve is, nadat het zeer oud en vervallen was, in den jare 1691 heerlyk van Bentemer steenen wederom opgebouwt.

De Waag, opgerecht in den jare 1528 van de afgebrokene overblyfselen van twee blokhuizen, Altena, of de Morgenster, en Kyk in de pot genoemt, door hertog Karel van Gelder in den jare 1521 even voor de riviere den Yssel, om die van Deventer allezins te benaauwen en te benadeelen, opgebouwt; doch door de burgers dezer stadt in den jare 1528 tot den grondt toe afgebroken, gelyk hier boven in het verhaal der geschiedenissen van deze stadt gezegt is, staande in de muren der zelve ten wederzyden, ter eeuwiger gedachtenisse, een steene morgenster, en een hoofdt, in een pot kykende.

De Vleesch-hal: doch de zelve wordt tegenwoordig niet gebruikt.

Men zal hier byvoegen den Noordenberg-toren, zynde een dikke, ronde en hoge toren, zo men meent opgerecht in den jare 1487 om de molens en het molen-bolwerk te beschermen.

Deventer heeft naauwe straten, maar drie grote markten, als: de *nieuwe Markt*, de *Brink*, of *grote Markt*, en de *Stroomarkt*. Voorts heeft deze stadt zeven poorten en twee uitvaarten. De poorten zyn:

De Berg-poort, gebouwt in den jare 1451, heeft een buiten-poort, opgerecht in den jare 1619. Ze wordt aldus genoemt van hare gelegenheit aan de Oostzyde van de stadt aan den berg, daar de Berg-kerk op staat.

De Brink-poort, die uitmunt door haar kunstig uitgehouwen, doch nu meest versleten beeldwerk, waarvan het beeldt van keizer Karel den V nog het minst geschonden is, nevens den Ryks adelaar, het wapen der stadt. Deze poort is gebouwt in den jare 1544, en heeft nog een buiten-poort, gebouwt in den jare 1617. Ze heeft dezen naam gekregen, omdat aan de Noord-Westzyde de ingang in de stadt daar door zynde, men aanstonts op den Brink, of de grote markt, zo genoemt, komt.

De Noordenberg-poort, aan den bovengemelden Noordenberg-toren, is gebouwt in den jare 1487: doch de Noordenberg-buiten-poort, zo genoemt, omdat ze by den Noordenberg-toren in het Noorden van de stadt den uitgang maakt, is opgetimmert in den jare 1627.

De Visch-poort, gebouwt in den jare 1616.

De Duin-poort, opgerecht in den jare 1567, en vernieuwt in den jare 1622.

De Melksters-poort, waarschynlyk aldus genoemt, omdat ze op den toegang naar de stads weide legt, door welke de meiden de koejen gaan melken. Ze is gebouwt in den jare 1615.

De Zand-poort, opgerecht in den jare 1599, aan welke men nog afgetekent vindt de hoge watervloeden, die alhier voorhenen geweest zyn.

De twee uitvaarten dezer stadt zyn genoemt het *Pothoofdt* en de *Bakoven*. Van de schipbrugge over den Yssel is in het begin van dit artykel reets gewag gemaakt.

Zo even is gezegt, dat de stadt Deventer den Ryks-adelaar tot haar wapen voert, waarby men nu nog zal voegen, dat haar hetzelve, naar het gemeen gevoelen, door keizer Otho den III in den jare 997 (een oud rymgedicht zegt in den jare 1007: doch dat is valsch; want keizer Otho de III is reets in den jare 1002 overleden) ten wapen is gegeven. Zy hadt te voren, gelyk andere steden, een burg met drie torens tot haar wapen.

De Regeering dezer stadt bestaat uit zestien Burgermeesteren, die verdeelt worden in twaalf Schepenen, en vier Raden, wordende onder de twaalf Schepenen de regeering van dat jaar by twee en twee, en wel voor den tydt van twee maanden, een uit de acht oudste, en een uit de acht jongste Burgermeesteren, waargenomen, welke voor dien tydt Burgermeesteren in der tydt, of Presidenten, genoemt worden, zynde by de gemelde Heeren niet alleen de waarneming van het polityke, maar ook de administratie van de Justitie zo in het civile, als in het crimineele.

Het Schouts-ampt, dat alleen maar bestaat in het oeffenen van civile Jurisdictie over het geen voorvalt onder stads gebiedt buiten, wordt waargenomen door den oudsten Burgermeester.

Der zelver verkiezing geschiedt op de volgende wyze. Namentlyk op den 22 February, zynde *Petri ad Cathedram*, of St. Pieters stoel, verschynen Burgermeesteren en gezworene gemeentslieden des morgens te 9 uuren in de Grote kerk, van waar zy, na het aanhoren eener keurpredikatie, terzake dienende, alle met zwarte mantelen en klederen, paar aan paar, eerst de zestien Burgermeesteren met de vier Secretarissen, en daar achter de acht en veertig gemeentslieden, mede in zwart gewaadt, zich naar het Stadhuis, de Heeren Burgermeesteren en Secretarissen in de Raadkamer, en de gezworene gemeente naar het Wandhuis, boven op het Stadhuis, begeven, alwaar, na eene burger maaltydt gehouden te hebben, de keur geoopent wordt met het maken van een nieuwen Weide-graaf van de stads weide uit de gezworene gemeente; die 'er twee zyn uit dat ligchaam, gaande alle jaren een af, een aan, 't welk zich volgt van wyk tot wyk, of straat tot straat, zynde buiten de zelve nog twee Weide-graven uit de Burgermeesteren voorz. Gezworen gemeente kiest de vorige gewezene Burgermeesteren, of andere, uit haar eigen ligchaam, „ Mits hy, (als de keure zegt) „ die tot gemeentsman verkoren wordt, geen eigenhorige, on- „ echte, manslagtige, of met eenige eer-roerige misdaden besmet „ zy, en alvorens drie jaren, en die tot Burgermeester verkoren „ wordt, zes jaren burger geweest zy; binnen Deventer geërvet „ en gegoedet, en van geen anderen heer afhankelyk, noch zyn „ gezworen Raadt zy. " Voorts „ Zullen vader en zoon, of ook „ twee broeders, niet te gelyk in den Raadt of Burgermeesteren „ wezen, en ten opzichte van de gemeentslieden zullen vader en „ zoon, of schoonzoon, stiefvader en stiefzoon, broeders, of „ twee zwagers, niet te gelyk in eene straat gekoren worden; en „ byaldien naderhandt door een nieuw huwelyk, of anders, zodanige „ verwantschap mogt voorvallen, zal tusschen zodanige verwan- „ ten in die straat de boon alleen getrokken worden. " Een Burgermeester, die vergeten wordt, valt wederom in het ligchaam van de gezworene gemeente, en wel in die wyk, waar uit hy te voren verkoren was. De verkiezing begint eerst met het voltallig maken van de gezworene gemeente uit de Burgerye, indien daar, of door sterfval, of verkiezinge van een of meer burgermeesteren uit hun ligchaam by de verkiezing van het vorige jaar, eenige aan mogten ontbreken. Aangaande andere omstandigheden, willekeuren, enz. by deze verkiezinge waargenomen wordende, zal men zich hier betrekken tot den vierden tytel van het eerste Deel van het *Stadt-recht van Deventer*, dat de keure volkomen behelst, en tot den vyfden tytel daar aan volgende, waar in alle de ampten, die onder de Burgermeesteren op den achtsten dag na *Petri ad Cathed.* door hen zelf begeven worden, vervat zyn.

Voorts is op den gemelden dag van Petrus stoel, tot dat Burgermeesteren wederom gekoren, en in den eedt genomen zyn, de regeering en souvereiniteit by de gezworene gemeente, welke bestaat uit acht en veertig personen, en verdeelt wordt in acht leden, die van byzondere wyken der stadt straten genoemt worden, hebbende elke straat zes gemeentslieden (zynde de zestien Burgermeesteren ook verdeelt in acht straten, in ieder straat by de zes gemeentslieden twee Burgermeesteren) en wordt deze gemeente, die in zaken van groot gewigt, als van vrede en oorlog, van schattingen en lasten, te zeggen heeft, gelyk ook van wetten en stads rechten, door Schepenen en Raden in persoon ten minsten vier malen des jaars zamengeroepen, wordende al het verrichte tusschen den Magistraat en de gezworene gemeente op elke vergadering na de zelve in het byzyn van de acht jongste leden uit de straten door een Secretaris te boek gebragt.

Behalven dezen Magistraat en gemeente zyn te Deventer de volgende byzondere kamers, als 1. een *kamer*, genaamt *die van Achten*, bestaande uit de vier Heeren Kameraars, Threforiers, dat doorgaans de vier oudste Burgermeesteren zyn, en de acht oudste leden uit ieder wyk, uit ieder straat de oudste, een geboren burger zynde, anders de daar aan volgende, die de penningen van eenige stads accynzen, pachten, enz. ontfangen, en stads renten wederom uittellen.

2. Een *kamer van zestienen*, zynde insgelyks de zestien oudste leden uit de gezworene gemeente, uit ieder straat de twee eerste in rang, mits geborene burgers zynde, voor welke alle Threforiers of Kameraars rekeningen gedaan worden.

3. De *Ostagie-Kamer*, die eenige accynzen van de stadt ontfangt, en wederom uittelt de renten van de penningen tot het lossen van de ostagiers, door de Munstersche en Keulschen in den oorlog van den jare 1672 mede genomen, opgenomen en geligt, bestaande uit vier Kameraars en zestien leden uit de gezworene gemeente.

De *stads Rekenkamer*, bestaande uit de zes oudste Burgermeesteren in rang, te weten de vier Kameraars, of Threforiers, en de twee volgende Burgermeesteren, moetende alle geborene burgers zyn, en zitten om de stads rekeningen te onderzoeken.

Hier zyn vier *Secretarissen*, welker oudste gemeenlyk, in plaats van een Pensionaris, mede gaat ter vergaderinge van den landdag.

Kerkmeesteren uit de gezworene gemeente zyn van ieder kerk twee; als twee van de Grote, twee van de Berg-, twee van de Broederen kerk; zynde daarenboven uit de Burgermeesteren nog twee *Over-kerkmeesters*, met welke in buitengemeene toevallen en zaken geraadpleegt wordt; en gelyk 'er mede van ieder Gasthuis en Armenhuis twee *Provisoren* uit de gezworene gemeente zyn, zo zyn 'er ook twee *Over-Provisoren* uit de burgermeesters: doch de eerste hebben de administratie, en zyn het zo lang zy geen Burgermeesteren worden, wordende de laatste alle jaar verandert.

Hier is ook een *Burgerlyke Krygs-Raadt*, bestaande uit de twee Presidenten of Burgermeesteren in der tydt, de acht jongste Burgermeesteren, die kapiteins van de burgery zyn; de acht burger luitenants, en acht vaandrigs.

De *Militaire Krygsraadt* bestaat uit de twee Burgermeesteren in der tydt, den kommandant van de stadt, en de officieren van de inleggende bezetting.

De stadt Deventer heeft altoos een Gedeputeerde in de Generaliteit; om de zes en dertig jaren zes jaren in den Raadt van State; in de twaalf jaar vier in de Generaliteits Rekenkamer; in de achttien jaren een in de Admiraliteit op de Maze, in die van Amsterdam, in die van het Noorder quartier, in die van Vrieslandt, welker ieder daar in zitting heeft voor den tydt van drie jaren; als mede op haar tourbeurt een in de maatschappy van Oost-Indië, ter kamer van Delft, en in die van West-Indië, ter kamer van Amsterdam, en altoos een Gedeputeerde in de gecommitteerde Raden of binnenlandsche Deputatie alhier.

Betreffende den Godsdienst en het kerkelyke der stadt Deventer, de Hervormde Godsdienst is daar onder Gods zegen, na dat prins Maurits in den jare 1591, als boven verhaalt is, deze stadt weder aan den Vereenigden Staat hadt gehecht, in den zelven jare ten eenemale doorgebroken en ingevoert, en een kerkenraadt aangestelt; en hebben naderhandt de schoolmeesters de Hervorming beëdigt; waar op den 25 December des gemelden jaars Johan Steen, koster der grote kerke, de kostery wierdt opgezegt, en den pastoor Hendrik Fokking gelast binnen acht dagen de stadt te verlaten, het welk echter niet voor den 19 January des volgenden jaars 1592 geschiedde: waar na op den 22 February des jaars 1620 door de gezworene gemeente allereerst de eedt is afgelegt, van tot regeerders en gemeentslieden nooit eenige andere te zullen verkiezen, dan die voorstanders zyn van den waren Christelyken Hervormden Godsdienst, de welke in de vereenigde provincien oopenbaar wordt geleert, en in het nationaal Synode van Dordrecht in den jare 1619 is vast gestelt en bevestigt, het geen zedert dien tydt altydt achtervolgt is.

De voorgemelde *eigentlyke* of *gewone kerkenraadt* dezer stadt bestaat dan uit negentien leden, te weten vyf Predikanten, door welke de Hervormde Nederduitsche kerken der zelve bedient worden, tien Ouderlingen, namentlyk twee uit den Raadt of de Burgermeesteren, en acht uit het ligchaam der gemeente, en vier Diakonen. Van de gemelde tien Ouderlingen, die altydt voor twee jaren gekozen worden, gaan alle jaren vyf af, te weten een Burgermeester en vier uit de gemeente; en van de vier Diakonen alle jaren twee, welke zeven afgegaan zynde leden of personen voor het derde jaar als *de Oude kerkenraadt* aangemerkt worden, en alleen geroepen, wanneer de nominatie gemaakt zynde ten tyde van het oopen staan van een predikampt wederom een nieuw Predikant staat beroepen te worden, in welk beroep ieder van die leden mede een stem heeft.

Met deze verkiezing of dit beroepen van Predikanten is het aldus geleegen. Namentlyk, een Predikant overleden zynde, wordt na verloop van het zo genoemde genade-jaar voor des zelfs weduwe, zo de overleden eene nalaat, binnen het vyfde vierendeel jaars (moetende in dien tusschentydt de overige stads Predikanten,

en

en drie of vier van de naaste buiten-Predikanten de predikbeurten waarnemen) handoopening verzocht van den Magistraat; maar zo 'er geen weduwe nagebleven is, of een Predikant naar eene andere stadt beroepen is, geschiedt het verzoek van handoopening kort na de losmakinge van den beroepen Predikant, welke verkregen zynde, wordt 'er een dag vast gestelt tot het maken van eene grote nominatie, waar op gemeenlyk ieder lidt twee, drie, of vier brengt; het welk gedaan zynde wordt 'er wederom een dag bepaalt om eene ampliatie van die grote nominatie te maken, als wanneer ieder van die leden, die het behaagt, nog een of twee op de nominatie brengen kan. Daar op wordt dan een dag beraamt tot het maken van een kleine nominatie, als wanneer uit dat grote getal met de meeste stemmen een getal van vyf wordt opgemaakt, en alsdan vastgestelt een dag tot het beroep, wanneer de oude kerkenraadt, waar van hier voor is gesproken, by den gewonen wordt geroepen, en met meerderheit van stemmen een Predikant uit dat vyftal genomen, die by den Magistraat, op het verzoek van den kerkenraadt, goed gekeurt zynde, als Predikant wordt aangenomen.

Omtrent het verkiezen van Ouderlingen en Diakonen gaat het op de navolgende wyze toe. De gewone kerkenraadt, die anders gemeenlyk de eerste Maandag in ieder maandt, behalven Donderdaags of Vrydaags voor het houden van ieder Nachtmaal, byeen komt, vergadert gewoonlyk een week drie of vier voor Paaschen tot het verkiezen van nieuwe leden. De Ouderling uit den Raadt is altoos van zelf gekoren zo als hy uit Burgermeesteren in rang volgt. De overige vier Ouderlingen en twee Diakonen worden door de negentien leden van den kerkenraadt met briefjes, waar op ieder lidt vier Ouderlingen en twee Diakonen stelt, in den hoedt van den preses, dat by tourbeurten onder de Predikanten omgaat, te werpen, gekoren; welke briefjes door den preses opgelezen zynde, en door den Scriba of schryver, dat ook altoos een van de Predikanten is, opgenomen zynde, de meeste stemmen hebbende tot Ouderlingen en Diakonen als dan verkoren zyn, welke na drie kerkdaagsche proclamatien op den tweeden Paaschdag des morgens na de predikatie worden bevestigt.

Uit den kerkenraadt worden altoos door de leden zelf verkoren twee Predikanten en een Ouderling als deputaten of afgezondenen naar het Synode van Over-Yssel, en de Classis van Deventer, de eerste van het gemelde Synode van Over-Yssel, het welk ook om het vierde jaar binnen deze stadt, veertien dagen na Pinxter, gehouden wordt. Ook stelt de kerkenraadt een Ouderling over de gemeente van het boerschap Epse, onder de stadt behorende, en, behalven de Predikanten, twee Ouderlingen als commissarissen over echtzaken.

Te Deventer is ook eene Fransche Hervormde kerk, wordende bestiert door een Predikant, een Ouderling des Raads, en drie andere, en twee Diakonen, van welke in het eene jaar twee, en in het andere een nieuwe Ouderling en een Diakon gekoren worden. Doch de gemeente is zeer klein.

De Lutherschen, of die van de ware onveranderde Augsburgsche geloofsbelydenisse, hebben hier mede oopenbare oeffening van Godsdienst, hoewel hunne kerk eertyds buiten de stadt pleeg te wezen, en een Predikant, tot kosten der gemeente, die niet zeer groot is.

De Mennoniten van het fyne soort, zo als men hen hier noemt, zyn hier in vry groten getale, en hebben eene kerk, en twee vermaners.

De Roomschgezinden hebben hier wel geen oopenbare kerk, maar echter een huis tot het plegen van hunnen Godsdienst, en worden by oogluiking geduld.

Onder de vermaarde en geleerde mannen, te Deventer ter wereldt gekomen, zyn *Everard Balk*, hoogleeraar in de Rechten in de akademie te Harderwyk; *Everard Bronkhorst*, mede een groot Rechtsgeleerde, eerst burgermeester van zyne geboortestadt, en vervolgens hoogleeraar in de Rechten te Leiden; *Jakob Faber*, bestierder of huisbezorger van het S. Hieronymus-huis te Deventer; *Johan Oostendorp*, kanunnik van de S. Lebuinus kerk van die stadt; *Gerard Brunesius*, mede kanunnik in zyne geboortestadt; *Nicolaus Petri*, een groot wis-en rekenkundige; *Jakob van Deventer*, een beroemd wereld-beschryver; *Johan Dorrius*, een Latynsch dichter en geschiedschryver; *Johannes Sinthemius*, de leermeester van den groten Erasmus; *Lambertus Ludolphus Pithopœus*, een goed dichter en letterkundige; *Pieter van Holtzem*, arts en hoogleeraar in de geneeskunde te Keulen; *Petrus Redanus*, mede een groot geneesheer; *Gerard de Groot*, stichter van het bovengemelde Meester Geerts-Klooster te Deventer; *Jakob Revius*, in den jare 1641 tot regent van het Theologische collegie te Leiden aangestelt, Doctor in de Theologie, en beroemd schryver van de geschiedenissen der stadt Deventer; nevens vele anderen. Ook is in deze stadt geboren *Philippus Rovenius*, door paus Paulus den V tot vikaris over de Vereenigde Nederlanden aangestelt, en zes jaren daar na door den zelven paus met den tytel van aartsbisschop van Philippen voorzien; van alle welke mannen breder of hier voor al is gesproken, of in het vervolg, ieder op zyn letter en plaats, nog zal gewaagt worden. *Pontani Hist. Gelrica. Slichtenhorst Gelderſche Geschiedenissen. Oude Holl. Kronyk. Howe Ch. Kronyk. Van Reyd. Nederl. Oorl. en Geschied. Van Meteren, Bor, Hooft, en de Groot Nederl. Geschied. Revii Daventria illustrata. van Leeuwen Batavia illustr. Valkenier verward Europa. Sylvius vervolg op Aitzema I Deel. Moonen korte Chronyk der stadt Deventer en de Beschryving der stadt Deventer van Gualterus Sylvanus. Oudheden en Gestichten van Deventer I Deel.*

DEVENTER, (JAKOB VAN) een vermaard wereld-beschryver, geboortig van Deventer, van wiens arbeidt *Ortelius*, volgens zyne eigene bekentenisse, zich zelf bedient heeft. Ook heeft *Munsterus* de Beschryving van Vrieslandt, door dezen Jakob van Deventer opgestelt, in zyne Wereld-beschryvinge ingelascht. Zyne landkaarten van Brabandt, Gelderlandt, Hollandt en Zeelandt zyn nog tegenwoordig in wezen. *Val. Andreæ Bibl. Belg. Oudheden van Deventer I Deel, bladz.* 332.

DEVENTER, (JOHANNES VAN) een geestelyke, geboren in de stadt, daar hy zynen naam van heeft, was overste der Minnebroederen onder het aartsstift van Keulen, en ging de Onroomschen uit al zyne macht te keer, vooral de Herdopers en de Lutherschen; tegen welke laatsten hy een boek heeft uitgegeven, door hem genoemt: *Exegesis Evangelicæ veritatis*, dat is: *Uitlegging der Euangelische waarheit*, doch die in het zelve, als ligt te denken is, niet weinig verkracht wordt. Ook heeft hy tegen de Herdopers een boek geschreven, dat den tytel voert van *Catapulta*, nevens eenige andere dingen. *De zelve Schryvers.*

DEVER, een ridderlyk stamhuis in Rynlandt, by het dorp Lisse, al overlang verdwenen: behalven dat men, toen de Lisser poel bedykt wierdt, in den ringsloot nog gevonden heeft de puinstukken van een achtkantigen toren, het eenigste overschot van dit eertyds bloejende huis. *Van Leeuwens Rynl. Kost. Inleid. p.* 34. *Batav. illustr. p.* 1259. *Smids Schatkamer.*

DEVERRA, een afgodt, die van de Heidenen vereert wierdt, op dat het hen vry mogt staan hunne huizen uit te vegen; gelyk dan des zelfs naam, naar 't zeggen van *Varro* en *S. Augustinus*, van *deverre*, *uitveegen*, afkomstig is. Hy was ook een van de drie godheden, die de ouden voor de beschermers der vrouwen na de geboorte gehouden en aangebeden hebben, die de zelve tegen den boschgodt Sylvanus by nacht beschermden. Deze drie godheden waren *Intercidonus*, die zynen naam hadt van de scherpte eens byls; *Pilumnus*, genaamt naar den stamper van een mortier; en *Deverra*, aldus genaamt van 't uitvegen. De godsdienst, dien men hen bewees, bestondt hier in. Drie mannen gingen by nacht rondom het huis, hieuwen met een byl op den dorpel, klopten daarna met een stamper daar op, en veegden eindelyk den zelven met een bezem af, om alzo Sylvanus te verdryven. *Augustinus de Civ. Dei l.* VI. *c.* 9. *Cartari. Struvius Synt. antiq. Rom. p.* 157.

DEVIK, of *den Devik*, een der zes dorpen van het eilandt Borssélen, of Borzelen, de edele heeren van dien naam toebehorende, in Zeelandt, voorzien met eene parochiekerk, is zedert den jare 1532, nevens de vyf andere dorpen, als, Monster, S. Kathryne, Oostkerke, Westkerke, en Wolfaartsdorp, alle parochien, door de zeegolven bedekt gebleven. *Reygersberg Chronyk van Zeelandt pag.* 37.

DEVISES een marktvlek in Engelandt, midden in 't graafschap Wilt, alzo genaamt, om dat de zelve eertyds tusschen den koning en den bisschop van Salisbury verdeelt was. Het is na Salisbury de hoofdstadt van dat landschap, de grootste en beste handelplaats, en heeft stem in 't Parlement. Zy legt 89 Engelsche mylen van Londen. *Moreri in het Engelsch.*

DEVON, of DEVONSHIRE, een groot en aan de zee gelegen graafschap in Engelandt, 't welk ten Noorden aan de Iersche zee, ten Zuiden aan 't Kanaal, ten Oosten aan Dorset en Somersetshire, en ten Westen aan Cornwall grenst. Het strekt zich 50 mylen verre uit, en begrypt 39 marktsteden, en 394 karspelen. Ten tyde der Romeinen wierdt het, zo als Cornwall, door de Daumonii bewoont. Onder de Heptarchie was het een gedeelte van 't koninkryk der West-Saxen. Thans maakt het met Cornwal het bisdom Exeter. De lucht alhier is scherp, doch gezond. De grondt is op zommige plaatsen, als te South-hams, zo vruchtbaar, dat hy gene moeite tot des zelfs verbetering nodig heeft; doch in Dart-more zo slecht en onvruchtbaar, dat men den zelven naauwlyks kan gebruiken. Echter is de arbeidt der landlieden niet geheel zonder vrucht: gelyk zy ook noch moeite noch kosten sparen, om den grondt ten minsten in eene middelmatige vruchtbaarheit te onderhouden, brengende op hunne akkers vette aarde, kalk, slyk, zeezandt en assche. Daar zyn ook tin-en lootmynen in dit graafschap, en onder de regering van Eduard den I wierdt veel zilver uit de bergwerken gehaalt. Men heeft ook in den rots Dartmore zylstenen gevonden. Behalven de Tamer, die Devonshire van Cornwall afscheidt, zyn hier nog andere rivieren, als de Ex, Taw, Towridge, en de Dart, nevens eenige mindere. Onder de handwerken van dit graafschap is de laken-bereidery het voornaamste. De hoofdstadt is Exeter. De voornaamste zeehavens zyn Plymouth en Dartmouth ten Zuiden, en Combmerton en Ilfordcomb aan de Noordzyde van 't Kanaal. Binnen in 't landt leggen Barnstable, Bediford, Totnes, Zouth-Molton, enz. De tytel van *graaf van Devonshire* is in verscheide voorname huizen geweest, als eerst langen tydt in dat van *River* en *Courtney*, en nu in dat van *Cavendish*.

DEVONIUS. Zie BALDEWYN, bygenoemt *Devonius*.

DEWITZ, een adelyk geslacht in Pomeren, 't welk daar verscheide adelyke after-leenmannen heeft, is niet alleen in de XIII eeuw in groot aanzien geweest, maar heeft ook in de volgende eeuw den eernaam van graven van Furstenberg gevoert: want de twee vorsten van Mekelenburg, Jan en Albrecht, schonken hunne hofraden, *Otto* en *Ulrich van Dewitz*, de ampten Furstenberg en Strelitz, en werkten by keizer Karel den IV zo veel uit, dat hy hen tot graven maakte. Doch naderhandt, als een uit dit geslacht den hertog van Pomeren in den oorlog tegen Mekelenburg hielp, wierden de voorschreve ampten ingetrokken, en de graaffelyke waardigheit vernietigt. *Eggard* was in 't jaar 1320 Raadt by Wratislaus den IV, hertog van Pomeren. Zyne zonen, *Ulrich* en *Bernd*, hebben zich graven van Furstenberg, heeren te Wesenberg, Strelitz en Daber, ridders van 't gulde vlies, en lands hoofdlieden geschreven. *Joost*, hoofdman te Wolgast, bewoog Philip, hertog van Pomeren, als des zelfs vertrouwdste Raadt, tot het

het aannemen van de Augsburgsche geloofsbelydenis. In den dertigjarigen oorlog diende *Joachim* de kroon Zweden als overste, en wierdt in 't jaar 1640 op zeker kasteel, nevens zyn huisgezin, van den Brandenburgschen overste Goldakker gevangen. *Joachim Balthazar*, keur-Brandenburgsche generaal-luitenant, droeg zich in 't jaar 1678 in Pruissen zeer wel tegen de Zweden, en trouwde in 't jaar 1690 met Louïse, dochter van den generaal-veld-maarschalk van Derfling. *Rango in Orig. Pomer. Micrælius Pommerland. Puffendorf de reb. gest. Fr. Wilh.*

DEXICRATES, van Athene, was een Griekfch blyspelschryver. Men weet niet, in wat tydt hy geleeft heeft, maar alleen, dat hy eenige tooneelstukken gemaakt heeft. Men heeft by *Athenæus* en *Suidas* nog eenige brokken van 't spel, dat hy *Zelf-bedriegers* noemde. *Meursii Bibl. Attic.*

DEXICREONTE, een der bynamen van *Venus*, die haar gegeven was ter oorzake van zekeren maakgek, *Dexicreon* genaamt, die de misdaadt der vrouwen van Samos, die zich aan onkuischheit en ongebondenheit hadden overgegeven, door offerhanden verzoende; of liever van een anderen *Dexicreon*, een scheepshoofdman, die ryk geworden zynde met aan matrozen en reizigers eene grote menigte zoet water, 't welk Venus hem beval te laden, te verkopen, aan die godinne een beeldt opgerecht heeft, 't welk hy, naar zynen naam, *Dexicreonte* noemde. *Cœlius Rhodiginus l. 29. c. 15.*

DEXIPHANES, een beroemd bouwmeester uit het eilandt Cyprus, werkte, omtrent 25 jaren voor Christus geboorte, in Egypten voor de koninginne Cleopatra. Hy vermaakte de beruchte vuurbaken te Alexandrië, en hechtte het zelve aan 't vaste landt, daar het te voren eenige stadiën van af lag. *Tzetzes Chil. 2.*

DEXIPPUS, een geneesmeester van Coos, en leerling van Hippocrates, leefde omtrent het jaar van Rome 340, in de XCI Olympiade. Hy heeft een boek geschreven van de geneeskunde, en twee van de voorzeggingen der ziektens. Men zegt, dat zeker koning hem ontboden hebbende om twee zyner zonen te genezen, hy niet wilde komen dan op voorwaarde, dat die vorst zyn vaderlandt niet zou beoorlogen. *Suidas* maakt gewag van hem.

DEXIPPUS *Herennius*. Zie HERENNIUS DEXIPPUS.

DEXTER (DOMITIUS) was in 't jaar van Christus 196 burgermeester met Messala Priscus. De keizer Severus liet hem stadvoogdt van Rome gedurende eene reize, die hy deedt, gelyk men leest by Spartianus in 't leven van *Severus, c. 8.*

DEXTER, (FLAVIUS) opperbevelhebber der lyfwachten, en een zoon van Pacianus, bisschop van Barcelona, leefde in de IV eeuwe, onder de regering van Theodosius den Groten. Hy was een tydgenoot van den dichter Prudentius. S. Hieronymus heeft hem zyn werk van de kerkelyke schryvers opgedragen. Men twyffelt ook niet, of hy is de zelve, daar hy in 't zelve boek van spreekt, die eene geschiedenis hadt geschreven, die hy onder zynen naam wilde uitgeven. *Dexter*, zegt hy, *de zoon van Pacianus, wordt gezegt eene algemene geschiedenis aan my geschreven te hebben, die ik nog niet gelezen heb.* Sophronius bericht, dat Dexter opperbevelhebber der lyfwachten was. *Baronius A.C. 388. Vossius Histor. Lat. l. II. c. 10. Godefroi Prosop. Cod. Theodos.*

DEY. Zie DAY.

DEYL. Zie DEIL.

DEYNUM. Zie DEINUM.

DEZ, (JOANNES) een vermaard Jesuit, is in 't jaar 1643 in Champagne geboren, en in 't 17 jaar zyns ouderdoms in de societeit getreden, die terstondt van zyn goed gedrag en verstandt grote verwachting hadt. Men pryst inzonderheit deszelfs gaven op den predikstoel. Hy is een tydlang Rector van 't collegie te Sedan geweest. Daar na zondt hem de koning naar Straasburg, alwaar hy tot oprechting van het bisschoppelyk kweekschool, het koninklyk collegie, en een Katholyke hogeschool gebruikt wierdt. In dien tydt heeft hy een boek geschreven, genaamt *de Hereeniging der Protestanten van Straasburg*, 't welk Obrecht in 't Hoogduitsch heeft overgezet. Als de Dauphin zyne veldtochten in Duitschlandt en Vlaanderen deedt, ging hy als biechtvader mede. Eindelyk stierf hy den 12 September 1712, als Rector van de Katholyke Straasburgsche hogeschole. Hy heeft ook een wydlopig werk, onder den naam van: *'t Geloof der Christenen en Katholyken tegen de Deïsten, Joden, enz. verdedigt*, geschreven, 't welk eerst na zyne doodt is uitgekomen. *Memoires de Trevoux Octob. 1714.*

DEZA, (DIDACUS, of DIEGO) aartsbisschop van Sevilje, was een Spanjaardt, geboortig van Toro in 't koninkryk Leon. Hy begaf zich in de Dominikaner orde, en wierdt hoogleeraar der Godgeleerdheit te Salamanca. Naderhandt wierdt hy leermeester van den Infant Johannes, zoon van Ferdinand en Isabella, die vader Deza tot hunnen biechtvader kozen. Dit was in 't laatst van de XV eeuw. In de volgende wierdt hy tot het bisdom van Zamora, daarna tot dat van Salamanca, naderhandt tot dat van Palentia, eenigen tydt daarna tot dat van Jaën, vervolgens tot het aartsbisdom van Seville verheven; en als hy dat van Toledo, het eerste van Spanje, in bezit ging nemen, stierf hy in 't jaar 1525. Hy heeft in 't jaar 1512 te Seville eene kerkvergadering gehouden, welkers besluiten hy heeft doen drukken. Men heeft van hem *Novarum defensionum Doctoris Ang. D. Thomæ T. IV; Defensiones ab impugnationibus M. Nicol. de Lyra, enz. Alfonsus Fernandez & Anton. de Siena de Scriptor. Dominic. Andr. Scotus & Nicol. Anton. de Scriptor. Hispan.*

DEZA, of DEÇA, (PETRUS) kardinaal, is den 24 February 1520 te Seville uit Antonius de Deça en Beatrix de Gusman geboren. Hy heeft te Salamanca gestudeert, alwaar hy grote kennis in de Rechten gekregen hebbende het ampt van hoogleeraar bekleedde. Naderhandt wierdt hy Officiaal van Compostel, Auditeur van Valladolid, aartsdiaken van Calatrava, Raadsheer van de Inquisitie, en eindelyk President van Grenade, daar koning Philips de II hem in 't jaar 1569 gezonden hadt. Het jaar daar na verwekten de Moren eenen opstandt in dat koninkryk, daar de marquis van Mondejar, uit den huize van Mendoça, stadhouder van was. De President Deça en hy waren in geen goed verstandt. De koning van Spanje verkreeg den kardinaalshoedt voor hem, dien Gregorius de XIII in 't jaar 1578 aan hem gaf. Deça kwam in 't jaar 1580 te Rome, en verloor daar al de achting, die hy in Spanje gekregen hadt. Hy stierf te Rome in 't jaar 1600, in den ouderdom van 80 jaren. *Thuanus Hist. l. 48. Cabrera Hist. Phil. II. l. 7, en 8. Auberi Hist. de Cardin.*

DEZNA, DESNA, of DISNA, eene rivier, die haren oorsprong in Moscovië heeft, en voorby Novogrod Sewiesky, en Czerichow loopt. Daarna loopt zy door een gedeelte van het palatinaat Kiow, in Polen, en valt, niet verre beneden de stadt Kiow, in den Dnieper. *Maty Diction.*

DHAFAR, of TACSEB, eertyds *Sabe* genoemt, eene stadt in Gelukkig Arabië, legt aan de rivier Nangeron, omtrent 12 mylen van de zee, tusschen de steden Zibit en Zidden, 80 mylen van de eerste, en 90 van de laatste. Eenige landbeschryvers houden ze voor de hoofdstadt van 't koninkryk Tehama, en anderen van 't vorstendom Dhafar, 't welk tusschen dat van Mecha ten Noorden, dat van Tehama ten Oosten, van Mocha ten Zuiden, en de Rode zee ten Westen legt. Des zelfs kust strekt zich 200 mylen uit in de lengte; doch de middelmatige breedte is niet meer dan van omtrent 30 mylen. Behalven de stadt Dhafar zyn daar aanmerkelyk de steden Zibit en Zidden. *Maty Diction.*

DHAFER, of *Zafer*, de XII Kalif van 't geslacht der Fathimiten in Egypten, die, eer hy regeerde, den naam van *Abou Mansor Ismail* voerde. Hy volgde in 't jaar 1149, het 544 van de Hegire, op zynen vader Hafedh Ledinillah. Des zelfs regeering was tamelyk vreedzaam; alleen hebben de Franken, of kruisvaarders, in zynen tydt de stadt Ascalon ingenomen. Zyn vizier bragt hem om hals, om dat hy een zoon hadt, aan wien Dhafer liefkozingen bewees, die den zoon in een kwaad gerucht bragten. Zyne doodt viel voor in 't 549 jaar van de Hegire, na eene heerschappy van omtrent vyf jaren. Zyn zoon volgde hem op. *Herbelot Biblioth. Orient.*

DHAFER *Billah Abou Nasser Mohammed*, de zoon van Nasser, de XXXV Kalif van 't geslacht der Abassiden, volgde in 't jaar 1225, het 622 van de Hegire, op zynen vader. Hy wierdt uit de gevangenisse gehaalt, om den troon wederom te beklimmen; en, vermits hy toen al over de vyftig jaren oud was, zeide hy tot de genen, die hem in vryheit stelden, dat het de moeite niet waard was den winkel zo laat in den avondt te ontsluiten. Hy maakte zich bemind door zyne rechtvaardigheit, en hy hadt alreets by Bagdat een brug over den Tyger laten bouwen, wanneer hy na eene regering van 9 maanden en 16 dagen stierf. Zyn zoon volgde hem op. *Herbelot Biblioth. Orient.*

DHAFER *Leezaz Dinillah*, of, volgens Leb-Tarikh, *Billah Aboul Hassan Ali Ben Hakem*, was de VII Kalif van 't geslacht der Fathimiten, die in Egypten geregeert hebben. Hy volgde in 't jaar 1020, het 411 van de Hegire, op zynen vader Hakem. Te dier tydt was Syrië met Egypten vereenigt. Het aanmerkelykste, dat hy uitgevoert heeft, was de moordenaars van zynen vader op te zoeken, en zeer strengelyk te straffen. Hy heeft omtrent 16 jaren geheerscht, en zynen zoon tot ryks-opvolger nagelaten. *Herbelot Biblioth. Orient.*

DHAUN, Zie DAUN.

DHONA was in oude tyden een zeer machtige en heerlyke burgt, onder de kroon Bohemen aan de Moglitz tegen over Pirn niet verre van de Elve gelegen; doch wierdt in 't jaar 1403 door *Willem* den eenoogigen, Markgraaf van Meissen, verovert en geslecht, zo dat 'er hedendaags niet meer van over is dan het daar by gelegen stedeke, van den zelven naam, nevens een tamelyk gasthuis. De vermaarde burggraven dezes naams hebben daar hunnen oorsprong van.

DHONA (BURGGRAVEN EN GRAVEN VAN) hebben hunnen oorsprong van ALOYSIUS *van Urpach*, dien Karel de Grote uit het Dauphiné in Duitschlandt gebragt, en hem, om de Ryksgrenzen tegen de Wenden te beschermen, het sterke kasteel Dhona met de nabygelege stadt, en onderhorig gebiedt aan de Elve geschonken heeft. Lodewyk de Vrome, de zoon en Ryksopvolger van Karel, bevestigde CONRAAD, zoon van Aloysius, in dat bezit, maar vereerde hem ook met den naam van Burggraaf, daar dit huis altoos meer van gehouden heeft dan van dien van graaf. Deze Conraad droeg zich dapper tegen de Wenden, veroverde de stadt Brandenburg, en stelde Duitschlandt in rust en vrede. Hy wordt ook gezegt de brug te Dresden gebouwt, en het tolrecht daar over gehad te hebben, dat eindelyk keurvorst Augustus aan zich gebragt heeft.

Nadat nu dit geslacht in volgende tyden zeer vermenigvuldigde, en Wilhelm de eenoogige, markgraaf van Meissen, de burggraaflyke woonplaats hadt vernielt, heeft het zich in de naburige landen uitgebreid, en men vindt, dat al in 't jaar 1301 een burggraaf van Dhona door Conraad, hertog van Steinaw en Rauben, met het stedeke Koben in Silesië is beschonken geworden. In 't jaar 1484 leefde HENDRIK, burggraaf van Dhona, heer in Kraschen, Hummern, Heminsdorf en Petrowitz. Deze liet twee zonen na, CHRISTOFFEL en STANISLAUS, waar van gene de *Silesische*, en deze, nadat hy zich naar Pruissen hadt gewend, de *Pruissische* linie begonnen heeft. Christoffel, burggraaf van Dhona, in Kraschen, gewan een zoon CASPAR, die wederom verscheide zonen hadt, onder welke ABRAHAM, *Valentyn*, *Hendrik* en *Johan*

aan

aan te merken zyn, die alle hun geslacht voortgeplant hebben; doch zyn, behalven Abrabam, in hunne nakomelingen uitgestorven. Deze ABRAHAM gewan by Mariana van Borschwitz een zoon, van den zelven naam, die Raadt van keizer Rudolph den II, en landvoogdt in Opper-Lausnitz, als mede in 't jaar 1600 keizerlyke afgezant in Moscovië was, in 't jaar 1611 de intrede van keizer Matthias te Breslaw bywoonde, en zyn geslacht in groot aanzien en vermogen bragt, doordien hy de heerlykheit Wurtenberg van de vryheren van Malzan kocht. Zyn zoon KAREL HANNIBAL, keizerlyke Silesische kamer-president, geboodt by gemelde intrede over 't paardevolk, en liet zich naderhandt van keizer Ferdinand den II in verscheide vredes-en oorlogs-handelingen gebruiken: weshalven de keizer hem niet alleen toegestaan heeft de hertoglyke waardigheit aan te nemen, maar ook, zo men zegt, beide de hertogdommen Oppeln en Ratibor, opgedragen; welk laatste echter weder omgestoten, en hem een stuk gelds daar voor belooft is. In 't jaar 1633 ging hy naar Polen, om versche krygsbenden te werven, doch, zo als hy die mede bragt, schoot hy 'er 't leven by in, nalatende OTTO ABRAHAM. Deze maakte zich in zyne jeugt door zyne goede hoedanigheden aan 't keizerlyke hof zeer bemind: weshalven keizer Ferdinand de II hem aanzienlyke bedieningen in Silesië gegeven, en in den oorlog met voordeel gebruikt heeft. Hy woonde in 't jaar 1646 de kroning van Ferdinand den IV te Praag by; doch als hy van daar te Breslau te rug kwam, stierf hy weinig dagen daar na. By zyne gemalinne Renata Elisabeth, vryvrouw van Breuner, die nahem met Jan Wolfgang, vryheer van Frankenberg, getrouwt is, hadt hy eene dochter nagelaten, *Anna Theresia* genoemt, die met den graaf Jarotschin, Breslauschen lands-hoofdman, getrouwt was, en eenen zoon, *Karel Hannibal*, burggraaf en graaf van Dhona, vryheer in Wartenberg, heer in Pralin en Solnitz. Deze wierdt keizerlyke kamerheer, en trouwde met Anna Elizabeth, vryvrouw van Schrotenbach, die in 't jaar 1684 stierf, zonder kinderen na te laten. Met hem zelf stierf de Silesische linie uit, toen hy in 't jaar 1711 te Breslau overleedt; waar op zich vele pretendenten tot de heerlykheit Wartenberg opdeden.

STANISLAUS, burggraaf van Dhona, die de Pruissische linie heeft opgerecht, liet by zyne gemalinne, Ursula van Geysing, eenen zoon, PETRUS, na, die opper-hoofdman over Braunsberg en Morrunk was. Deze gewan by zyne eerste gemalinne, Elisabeth van Eylenburg, twee dochteren en eenen zoon, *Anshelmus*, die jong stierf: en by de tweede, Catharina Zema, dochter van den wooiwode van Mariënburg, verscheide zonen, waar onder *Achatius* en *Fabianus* aan te merken zyn. ACHATIUS, burggraaf van Dhona, woonde in Pruissen, en was geheime Raadt by den hertog. Zyne gemalin, Barbara van Wernsdorf, hadt hem vele zonen gebaart, onder welke *Fabianus*, *Abraham*, *Frederik* en *Christoffel* het geslacht voortgezet hebben. De laatste, CHRISTOFFEL, burggraaf van Dhona, koninklyke Boheemsche opperkamerheer, en geheime Raadt, ook stadhouder van 't vorstendom Oranje in Vrankryk, gewan by Ursula, gravinne van Solms, 1 CHRISTIAAN ALBERT, van wien in een byzonder artykel zal gesproken worden. 2. CHRISTOPHORUS DELPHICUS, die de Zweedsche linie begonnen heeft. Hy wierdt te Delft, in Hollandt, geboren, en naar die stadt in den doop *Delphicus* genoemt; gelyk de Heeren Burgermeesteren van de zelve, in dien tydt regeerende, ook als getuigen over den zelven hebben gestaan. Hy was ryks-Raadt des konings van Zweden, en maarschalk generaal van des zelfs krygsmachten, en in den jare 1667 buitengewoon of extraordinaris Ambassadeur by de vereenigde Heeren Staten, wanneer hy, zyne geboortestadt bezoekende, door den Magistraat van Delft plegtig, onder het luiden der klokken, en losbranden van het kanon, wierdt ingehaalt. Hy ging Vervolgens in die zelve hoedanigheit naar Engelandt, en overleedt te Londen, nalatende by zyne gemalinne Anna, gravin van Oxenstirn, *Frederik Christoffel*, graaf van Dhona; als mede *Karola Eleonora*, derde gemalin van Gustavus Mauritius, graaf van Leeuwenhaubt, en *Amalia Ludovica*. 3. FREDERIK, burggraaf van Dhona. Deze volgde zynen vader in 't stadhouderschap van Oranje, doch wierdt van de Franschen verdreven, en vertrok op zyn by Geneve gelegen landgoedt Copet. Hy stierf in 't jaar 1688, nadat hem zyne gemalin, Sperantia du Puy-Montbrun, dochter van Jan, heer van Ferasieres, verscheide kinderen hadt gebaart, onder welke aan te merken zyn: *Amalia Catharina*, met Hendrik den IV, vryheer van Friesen, en *Henrica Ursula*, met Christiaan Ferdinand, graaf van der Lippe, getrouwt; als mede *Johan Frederik*, die van zynen grootvader van moeders zyde den eernaam van marquis van Ferasières gekregen heeft; *Christoffel*, koninklyke Pruissische geheime Raadt en generaal majoor; en *Alexander*, graaf van Dhona. Deze wierdt generaal luitenant, koninklyke Pruissische geheime Raadt, kommandant der vesting Pillau, en opperhofmeester van den kroonprins van Pruissen. Hy trouwde met eene geborene gravinne van Dhona, by welke hy eene dochter verwekte, die met Otto Magnus, graaf van Denhof, in 't jaar 1701 getrouwt is. *Thuanus Hist. l.* LXXXVII. *en* CI. *Megiser. Delic. ord. equestr. Ritterhus. Genealog. Vossius in Vita Fabiani Burgg. de Dhona. Luca Siles. Chron. Spener P.* IV. *Theatr. nobil. Europ. Imhof Notit. procer. Imp. Henelius Silesiogr. renovata Hartknoch.*

DHONA, (ACHATIUS, BURGGRAAF VAN) een zoon van den ouden Achatius, wierdt den 22 October 1581 geboren. In zyne jeugt wierdt hy met zynen broeder Christoffel naar de hogeschole te Heidelberg gezonden. Na eenig verblyf aldaar ging hy met den zelven naar Italië, bezag Venetië en Florence, ging van daar door Zwitserlandt te rug naar Heidelberg, en begaf zich daar op wederom in Pruissen, daar zyn vader ondertusschen in 't jaar 1601 overleden was. Na dezen deedt hy met zynen broeder eene reize in Vrankryk, bezocht den vermaarden du Plessis Mornay te Saumur, en hadt toegang by koning Hendrik den IV. Daarna ging hy naar Engelandt; en als hy voor de tweede maal door de Spaansche Nederlanden naar Heidelberg keerde, maakte hem keurvorst Frederik de IV tot hofmeester van den keurprins Frederik den V, om met hem naar Sedan te gaan, en aldaar zyne leeroeffeningen voort te zetten. Na de doodt van Frederik den IV bekleedde hy by hem het ampt van geheime Raadt, kreeg van hem het hoofdmanschap van Waldsassen in de opper-Palts, en deedt daar op verscheide gezantschappen te Weenen, in Engelandt, en Denemarken. Als Frederik de V tot het koninkryk van Bohemen verkoren wierdt, volgde hy hem derwaarts, doch als de zaken ongelukkig uitgevallen waren, ging hy naar Pruissen, en wierdt in 't jaar 1620 door de landstanden aan Georg Wilhelm, keurvorst van Brandenburg, gezonden. Ter oorzake van zyne onverbrekelyke trouwe, waar mede hy het keur-Paltsische huis aanhing, wierdt hy tot twee maal toe gevangen naar Polen gevoert. Anders was hy een heer, die in de Philosophie wel onderleid, en daar by zeer welsprekende was. Hy stierf in Pruissen den 12 Sept. 1647 ongetrouwt, zynde omtrent 66 jaren oud.

DHONA (CHRISTIAAN ALBERT, BURGGRAAF EN GRAAF VAN) was een zoon van Christoffel, burggraaf van Dhona, en Ursula, gravin van Solms, die hem in 't jaar 1621 te Kustrin in de Nieuw-Mark ter wereldt bragt. Toen hy nog gene 14 jaren oud was, moest hy onder den prins van Oranje den oorlog bywonen, daar hy dan eerst kornet, daarna ritmeester, en eindelyk overste wierdt, welke laatste bediening hy, zo lang als de oorlog duurde, bekleedde. Behalven de dapperheit bezat hy nog andere pryswaardige hoedanigheden, zo dat hem niet alleen de prins van Oranje een gezantschap naar Engelandt, maar ook de keurvorst van Brandenburg de gewigtigste bedieningen toebetrouwde. Na de doodt van den gemelden prins begaf hy zich naar Pruissen, om rust te genieten, doch wierdt haast wederom in Hollandt geroepen, en moest in 't jaar 1654 de princes van Oranje, zuster van zyne moeder, naar Berlyn geleiden, alwaar hem de keurvorst tot generaal-luitenant over 't voetvolk aanstelde. Naderhandt kreeg hy het oppergebiedt van Kustrin, als mede het stadhouderschap van 't vorstendom Halberstadt, en, toen de keurvorst met zyn leger in Holstein trok, het stadhouderschap over de Mark Brandenburg. Als de oorlog met den bisschop van Munster in 't jaar 1666 ontstondt, maakte hem de keurvorst generaal, en in den veldtocht, in 't jaar 1672 tegen Vrankryk ondernomen, generaal-veld-tuigmeester. Toen de Zweden in de Mark vielen, kreeg hy 't bevel over 't krygsvolk te Kustrin, en in 't jaar 1677 moest hy 't beleg van Stettin bywonen; doch hier overviel hem eene dodelyke krankheit, waar van hy, zo als hy op weg was naar Kustrin, den 14 Dec. 1677 te Gartz stierf. Zyne gemalin was Sophia Theodora, gravin van Brederode, die hem acht zonen en vier dochteren baarde, waar van de eerste meest in den oorlog gesneuvelt, en van de laatste Amalia aan Simon Hendrik, graaf van der Lippe-Detmold, en Ludovica aan Lodewyk, graaf van Solms in Hogen-Solms, getrouwt zyn.

DHONA, (DIDERIK, BURGGRAAF VAN) een zoon van Achatius en kleinzoon van Petrus, van de Pruissische linie, is in 't jaar 1580 geboren. In zyne jeugt studeerde hy te Heidelberg, en maakte zich de Latynsche, Fransche, Spaansche en Poolsche spraken wel bekend. Daar op begaf hy zich aan 't hof van Anhalt, ging met den vorst Bernhard naar Hungarië, woonde na des zelfs doodt in 't jaar 1597 het beleg van Offen, en in de Nederlanden dat van Rees by, verzelde daar na prins Maurits, krygsoverste der Vereenigde Nederlanden, in verscheide oorlogstochten over de 10 jaren lang. Naderhandt begaf hy zich in keur-Brandenburgschen dienst, en na dat hy in 't jaar 1610 Gulik hadt helpen innemen, ging hy met graaf Bernhard van Witgenstein, als des zelfs overste-luitenant, in Vrankryk, om den prins van Condé te helpen, sloeg in 't jaar 1615 's konings volk, nam na de doodt van graaf Bernhard het bevel der Duitsche benden op zich, en bragt die na den gesloten vrede te rug; waar op hy zich in dienst van keurvorst Frederik den V en der Boheemsche standen begaf, doch wierdt in eene ontmoeting by Rakkowitz in 't jaar 1620 dodelyk gewond, waar van hy den volgenden dag stierf.

DHONA, (FABIANUS, BURGGRAAF VAN) een zoon van Petrus en Catharina Zema, is in 't jaar 1550 in de stadt Stuma, in 't koninklyke Pruissen, ter wereldt gekomen. Hy verloor zynen vader, naauwlyks anderhalf jaren oud zynde, en niet lang daar na zyne moeder. Zyn vader, die ridder van de Duitsche orde was, heeft grote diensten aan Albrecht, markgraaf van Brandenburg, gedaan, als die, na 't afschaffen van die ridderorde, de eerste hertog van Pruissen geworden is. Na dat hy aan 't hof van Albrecht, hertog van Pruissen, in alle fraaie en ridderlyke oeffeningen was opgevoed, begon hy in zyn 22 jaar te reizen, en is, behalven Vrankryk, Engelandt, en Duitschlandt, twee maal in Italië geweest. Hy hieldt zich eenigen tydt te Geneve op, om onder Theodorus Beza de Godgeleerdheit te leren. Daar na heeft hy den Paltsgraaf Casimir, en Stephanus Bathori, koning van Polen, gedient, en over een leger van 30000 mannen, dat de koning van Denemarken en de Duitsche vorsten tot hulp van Hendrik den IV, koning van Navarre, en naderhandt van Vrankryk, gezonden hadden, het opperbevel gehad. Op dezen tocht, hoewel hy alles deedt, wat van een braaf krygsman te verwachten is, wierdt hy eensdeels door zynen wegwyzer verraden, en aan de andere kant van zyn eigen volk zeer slecht gedient, zo dat hy niet beletten kon, dat een groot deel by 't stedeke Auneau door den hertog van Guize in stukken gehakt wierdt; waar na hy het overschot by verdrag uit Vrankryk voerde. In 't jaar 1591 bragt hy, onder Christiaan

tiaan, vorst van Anhalt, wederom hulpbenden in Vrankryk voor Hendrik den IV tegen de Ligue, ontfing grote eerbewyzingen van dien koning, en keerde daar op wederom naar de Palts, in dienst van keurvorst Casimir, en vervolgens van des zelfs zoon Frederik den IV, die hem de voornaamste Raads-en Staats-bedieningen toebetrouwde. Eindelyk vertrok hy in den ouderdom van 54 jaren op zyne landgoederen in Pruissen, en leefde daar nog 17 jaren, by iedereen bemind, doch inzonderheit by Frederik, keurvorst van Brandenburg, en hertog van Pruissen, die hem eerst hoofdman van Insterburg, daarna van Tapian, en eindelyk opper-burggraaf des hertogdoms Pruissen maakte. By des zelfs navolgeren, Johan Sigismund, en Georg Wilhelm, was hy niet minder in gunst. Als hy ter oorzake van zynen Godsdienst ontrust wierdt, gaf hy eene geloofsbelydenis uit, en leide, om zyne overige dagen in rust door te brengen, zyn opper-burggraafschap neder. Ten laatsten, na dat hy in 34 gezantschappen, die hy in zyn leven by keizeren, koningen, en andere vorsten en Staten, heeft verricht, hadt bedient, is hy in 't jaar 1622, in den ouderdom van 72 jaren, ongetrouwt gestorven. Hy verstondt vele vreemde talen.

DIA, eene godin der ouden, die gelyk als voor de koningin-ne en moeder der andere godheden gehouden wierdt, hoewel het de fabelschryvers daar omtrent niet eens zyn. *Chorier Hist. du Dauphiné.*

DIA. De aardryks-beschryver *Stephanus* stelt vier eilanden van dezen naam, welker eerste anders *Naxos* genoemt wordt; het tweede plaatst hy by Miletus; het derde by Sarmossus, en het vierde, ook *Thia* en *Cia* by de ouden, en tegenwoordig verscheidentlyk, als by de Italianen *Standia*, in de zeekaarten *Stantea*, en anders ook *Estanti* genoemt, onder het eilandt Krete, of Kandië, en in de Kretenzer of Kandische zee, of den Archipel, gelegen, en waar van hier zal gesproken worden. *Strabo* stelt dit eilandt mede zeventig stadiën, zynde negen Italiaansche, of twee Duitsche mylen en een vierendeel, van het eilandt Krete, by het eilandt Thera. *Ptolomeus* spreekt 'er mede van onder dezen naam van *Dia*, en *Plinius* onder dien van *Chia* en *Cia*. Het is slechts een klip, of het bestaat uit een langen berg, die door zyne hoogte de schepen, in de haven leggende, voor storm en onweder beschut, om welke reden de Venetianen daar wel eer hunne vloten hadden leggen; gelyk ook de Fransche vloot, welke onder het beleidt van den grave de la Feuillade door den koning van Vrankryk in den jare 1668 den Venetianen te hulp gezonden wierdt, aldaar ankerde. Wel eer was dit eilandt woest, en wierdt selden met menschen bewoond, om de gedurige aanvallen der Korsaren, kapers en vrybuiters; maar tegenwoordig wonen 'er eenige wilde Grieken op, die van de jagt leven, doordien dit eilandt zeer wildryk is. Zy hebben geen anderen ommegang noch gemeenschap met vreemdelingen dan om het verschaffen van kruidt en loot aan hen, daar zy het meest om verlegen zyn. Het zelve heeft naar de Zuidzyde vier havens, Porto S. Gioris, Porto Grego, Porto S. Nicolo, en Porto Della Madona genoemt. De twee havens aan de Westzyde als Porto S. Gioris, en Porto Grego, of Diagregia, zyn niet veel byzonders. Op den hoek van de eerste staat een toren. De derde, Porto S. Nicolo, is een grote baai, en heeft aan de Noordzyde een grote inbogt; waar by eene kleine kapelle staat, daar de schepen aan den Oost-of middensten hoek veilig ankeren kunnen. De Oostelykste haven, Porto Della Madona, is de beste, hebbende midden tegen de vlakte een kerkje. De schepen, die uit het Westen komen aanzeilen, moeten het zo digt als het mogelyk is by de Westhoek houden, en terstondt, aan de hoek gekomen zynde, het anker laten vallen, of zouden anders van den grondt afdryven. Bewesten en naby dit eilandt Dia of Standia legt een klip, Petagalida geheten, en beoosten het zelve een andere klip, of een eilandtje, by het Italiaansche zeevolk Paximadi, en in de zeekaarten gemeenlyk Pachsimada genoemt. Het heeft rondom een schonen zeegrondt, en is digt daar by in zee tachentig vademen diep. *Dapper Beschryv. der Eilanden in de Archipel.*

DIABLINTI, of DIABLINTRI, een oud volk in Vrankryk, 't welk in 't landt woonde, daar thans Perche is, tusschen Beaussé en Mans, en wiens hoofdstadt was *Noviodunum*, of Nogent de Rotrou. Anderen zeggen, dat de Diablinti in klein-Bretagne, by de stadt Dol, gewoont hebben, en dat 'er nog eenige landeryen zyn, *les Diableres*, en geslachten, *les Diables* genoemt. *Baudrand.*

DIABROWNOW. Zie GILGENBURG.

DIACCETO. Zie JACCETIUS.

DIACETUS, (JACOBUS) een Jesuit van Palermo, geacht om zyne deugden en geleerdheit. Hy heeft gebloeit in den jare 1645, en in 't Italiaansch uitgegeven: *Esame per la Confessione generale di tutta la vita, ò di molto tempo. Bibl. Sicula.*

DIACO is een naam, dien men in de orde van Maltha geeft aan de genen, die zich aangeven om in den rang der kapellanen aangenomen te worden, het welk zy in den ouderdom van acht of negen jaren doen. Men noemt hen ook wel klooster-klerken, om dat zy van tien tot vyftien jaren in het klooster dienen. Om aangenomen te worden krygen zy een brief van den grootmeester, dien men den *Brief van Diaco* noemt.

DIACONESSE. Zie DIAKONESSE.

DIACONICUM. Dus noemde men eertyds de plaats, daar men de vaten en sieraden, tot den Godsdienst gebruikt wordende, bewaarde. Zie de kerkvergadering van Laodicea, omtrent den jare 368 gehouden, in het XXI besluit. Tegenwoordig noemt men het de Sacristy. *Speelman Glossar. Archaeolog.*

DIACONIE. Zie DIAKONY.

DIACONUS. Zie DIAKEN.

DIACONUS, (PETRUS) een monnik, en kardinaal der Roomsche kerke, die vele werken heeft nagelaten. Hy was een Romein van geboorte, geen Siciliaan, als anderen willen, gelyk blykt by Vossius *de Hist. Lat. l. 2*; Olduinus *in addit. ad Ciacc. T. I, p.* 923; Prosper Mandosius *Bibl. R.* en meer andere schryvers. *Bibl. Sicula.*

DIACONUS, (THOMAS) een monnik van S. Winoxbergen, heeft geschreven *de Rampen der stadt Bergen, in den jare* 1388 *van de Franschen geplundert en in brandt gestoken*, ook *de ellende, zyn klooster overgekomen.* Van dezen brandt en het gevangennemen van Diaconus, eerst van de Noormannen, toen van de Burgundiërs, en daar na van de Franschen, maakt *Meyer* gewag in het XIII zyner Jaarboeken van Vlaanderen, daar hy ook spreekt van het boekje, door Diaconus over dezen ramp geschreven. *Val. Andr. Bibl. Belg.*

DIACRII. Dus wierden te Athene de inwoonders van de bovenstadt genoemt, die het met de regeering van weinige der voornaamste burgeren hielden, in tegenstelling van de *Pediaci*, die in de vlakte of beneden-stadt woonden, en die voor de volksregeering waren. Naar de wetten van Solon moesten de Diacrii door de Pisistrati geregeert worden. Echter zegt men dat Pandion dat gedeelte van Athene onder zyne zonen verdeelt, en het oppergezag aan Lycus, de streek rondom het kasteel aan Egeus, de zeekant aan Pallas, en de landstreek van Megara aan Nisus gegeven heeft. *Scholiastes Aristoph. in Crabron.*

DIADEMA, een koninklyke bandt van linnen, wolle, of zyde, 't welk by de Heidenen een kenteken van de koninklyke waardigheit was. De koningen bonden het om hun hoofdt, en lieten de kronen aan de goden over. Gemeenlyk was het wit, en heel eenvoudig; doch zomtyds met goudt doorwerkt, en met paarlen en edele stenen versiert. By zommige voorvallen wondt men het Diadema om een kroon of laauwerkrans, en men droeg het aan verscheide deelen des ligchaams: want *Phavonius* getuigt, dat Pompejus verdacht wierdt naar de koninklyke hoogheit te staan, vermits hy een witte bandt tot een windsel om een zeer been gedragen hadt. *Plinius l.* VII, *c.* 5 zegt, dat Bacchus de uitvinder van 't Diadema geweest is. *Athenaus* schryft, dat de drinkelingen zich eerst van 't zelve bedient hebben, om het hoofdt met het zelve vast te binden, om het tegen de dampen des wyns te bewaren, en dat men 'er naderhandt een koninklyk versiersel van gemaakt heeft. Men is het niet eens, in wat tydt de Roomsche keizers het Diadema, tot een kenteken van de oppermacht, aangenomen hebben. Men twyffelt, of het Caligula, Aurelianus of Konstantyn de Grote geweest is. Echter is het zeker, dat de beeldtenissen der eerste keizeren slechts met een Diadema, of witten bandt, versiert zyn. Naderhandt droegen zy kronen met stralen, om den luister der godheit daar door te verbeelden. Hedendaags worden door dit woordt in 't gemeen allerlei kronen van onafhankelyke vorsten verstaan. *Antiqq. Græc. & Rom.*

DIADES, een vermaard wiskunstenaar en krygsbouwkundige ten tyde van Alexander den Groten, omtrent 330 jaren voor Christus, gaf zich uit voor den uitvinder van de rollende torens, daar men zich van bediende om veilig by de muren van eene belegerde stadt te kunnen komen. *Vitruvius l.* 10.

DIADOCHUS, een bisschop van Photicum in Illyrië, leefde in de IV eeuw, omtrent het jaar 385, of 390. Hy heeft een boek geschreven van de volmaaktheit, begrepen in honderd hoofdstukken, 't welk men vindt in den Boekzaal der Vaderen, onder dezen naam: *De perfectione spirituali*; *Ascetica capita centum. Photius Cod.* 201, *&* 231. *Bellarminus de Script. Eccl. Miraus.*

DIADUMENUS, een zoon van den keizer Macrinus in de III eeuw, aldus genoemt, om dat hy met een Diadema, of koninklyken hoofdbandt, geboren was. Als het leger zynen vader in 't jaar 217 voor keizer hadt uitgeroepen, wierdt hy, hoewel maar negen jaren oud, Cæsar gemaakt. Macrinus deedt hem Antoninus noemen, welke naam den krygslieden en het volk zeer aangenaam was, om de keizerlyke waardigheit met den eernaam van Augustus in zyn geslacht te verzekeren. Doch deze voorzorg was onnut, alzo vader en zoon, na een heerschappy van een jaar en twee maanden, omgebragt wierden. *Julius Capitol. in Vit. Macrin. Lampridius in vita Diadumeni.*

DIAGO, (FRANCISCUS) een monnik van de orde van S. Dominicus, geschiedschryver van Aragon, was een Spanjaardt, uit het vlek Bibel, in 't koninkryk Valencia. Hy was vry lange hoogleraar der Godgeleerdheit in 't klooster te Barcelona. Naderhandt heeft hy zich op de geschiedenissen gelegt, en de boeken, die wy van hem hebben, in 't Spaansch geschreven. Deze zyn: *de geschiedenis zyner orde in 't landschap Aragon*; *het leven van S. Vincent*; *van Lodewyk van Grenade*; enz. met eene naamlyst der bisschoppen van Girone. Doch zyn aanmerkelykste werk was *de geschiedenis der graven van Barcelona*, en het eerste Deel van die *van Valencia*, dat hy in 't jaar 1613 uitgaf. Hy hadt het tweede belooft, maar stierf in 't jaar 1615, eer hy zyne beloste kon nakomen. *Nicolas Antonio Bibl. Script. Hisp.*

DIAGORAS, een vermaard kampvechter uit het eilandt Rhodus, was een dochters zoon van den Messenischen Aristomenes, een der vermaardste oude helden. Hy leefde in de LXXX Olympiade, omtrent 460 jaren voor Christus geboorte. *Pindarus* verhaalt in een zyner gezangen, dat hy ter eere van Diagoras, en op de kroon, die hy in de Olympische spelen van de LXXIX Olympiade behaalt hadt, gemaakt heeft, dat hy twee maal overwinnaar is geweest in de Rhodische spelen, vier maal in de Isthmische, twee maal in de Nemeïsche, en dat hy in de spelen te Athene, Argos, in Arkadië, te Thebe, in Beotië, in 't eilandt Egina, te Pellene en te Megara den prys weggedragen heeft. Zyn vader Damagetus, noch Tleptolemus, de stichter der Rhodiërs, en stamva-

vader van zyn geslacht, waren daar in vergeten. Dit gezang van Pindarus wierdt met goude letters in een tempel van Minerva opgeschreven. De luister zyner overwinningen wierdt niet weinig vergroot door dien van zyne en zyner dochter zonen. Op een tydt bragt hy twee der zelven in de oopenbare strydperken. Zy wonnen de kroon, en droegen hunnen vader op de schouderen door eene ongelooflyke menigte toezienders, die hen handen vol blommen toewierpen, en hunnen roem en geluk ten hoogsten verhieven. Eenigen schryven, dat Diagoras by die gelegenheit van overmatige blydschap gestorven is: doch daar is reden om te geloven, dat dit onwaar is. Plutarchus zegt, dat een Lacedemoniër tegen hem by dat voorval gezegt heeft, dat hy aanstonds behoorde te sterven, alzo zyn geluk niet hoger ryzen, maar wel dalen kon. *Pausanias l.* IV. *en* VI. *Aulus Gellius l.* III. *c.* 15. *Plutarchus in Pelopida. Pindarus Oda* 7. *Olymp. Cicero Tuscul. Quæst. lib.* I.

DIAGORAS, bygenaamt de Godverzaker, leefde in de XCI Olympiade, wanneer hy Athene ruimde, om niet wegens zyne Godverzakinge gestraft te worden. Men mag zeggen, dat hy een Atheensch wysgeer was, niet dat hy in die stadt geboren is, maar om dat hy daar eenigen tydt gewoont heeft. Melos, een der Cycladische eilanden, of Melia, eene stadt in Carië, was zyne geboorteplaats. Hy was een der stoutste Godverzakers, die 'er ooit geweest zyn, zeggende zonder eenige bewimpeling, dat 'er gene goden waren. De Athenienzen dagvaardden hem om zyn gevoelen te verantwoorden, doch hy koos het hazepadt; weshalven zy hem vogelvry verklaarden, belovende onder trompetten-geschal een talent aan die hem dood, en twee aan die hem levendig overleverde, en lieten dit besluit op een kopere pylaar snyden. Zelfs deden zy die van Melos allerhande kwaadt aan. *Tatianus*, in zyn boek tegen de Grieken, zegt, dat hy gestraft wierdt, om dat hy de geheimenissen van Ceres geopenbaart hadt. Volgens den zelven heeft hy ook over de geheimenissen van de Phrygische Cybele geschreven. *Ælianus* zegt, dat Diagoras aan Nicodorus, den wetgever van Mantinea, zo goede en rechtvaardige wetten hadt opgegeven, als 'er ooit in Creta, Sparta of Athene geweest zyn. Eenigen schryven, dat Democritus, hem ziende te koop staan onder andere slaven, en zyn verstandt bemerkende, hem voor 10000 drachmen kocht, doch niet voor zynen knecht, maar leerling hieldt. *Diodor. Sicul. l.* XIII. *c.* 6. *Ælianus var. Histor. lib.* II. *c.* 23. *Diog. Laërt. l.* 6. *Sext. Empiric. adversus Mathem. Tatianus orat. contra Græc. Suidas in* Διάγορας.

DIAH, of DIAT, is de naam, dien de Arabiers aan de wet der wedervergelding (*jus talionis*) geven. Wanneer iemandt door een anderen gedoodt wierdt, moest, volgens de wet van Mahomet, de broeder of naast-bestaande van den gedoodden den doodslager vervolgen, en den prys van des zelfs bloedt eisschen. Deze wet *Diah* komt overeen met die van Moses, in welke de bloedwreker genaamt wordt *Gohel Dam*, dat is een, die den prys des bloeds eischt. Voor Mahomet was het eene gewoonte by de Arabieren in tyde van oorlog, die hunne stammen onder malkander voerden, dat de geen, die de overwinning behaalde, voor een slaaf, dien zy in 't gevecht verloren hadden, eenen vryman onder de gevangenen deedt ombrengen; voor eene verslagene vrouw deden zy insgelyks eenen man doden. Mahomet verboodt dit gebruik, en bragt de dingen tot de wet *Diah*, door deze woorden van den Alkoran: *Men heeft u, aangaande den doodslag, de wet Diah gegeven, een vryman om eenen vryman, en een slaaf om eenen slaaf*, enz. *Alkoran. Herbelot Bibl. Orient.*

DIAKEN, DIACONUS, is een Grieksch woordt, betekenende zo veel als *een dienaar*: want als in de eerste Christen gemeente te Jerusalem twist ontstondt tusschen de Grieken en de Hebreën, om dat de weduwen der eersten in de dagelyksche bediening verzuimt wierden, vonden de Apostelen goed (*Actor.* IV.) zeven mannen te bestellen, die de aalmoezen uitdeelden, en op de nooddruft der gemeente acht gaven, op dat zy het gebedt en verkondiging des woords des te beter zouden kunnen waarnemen. Deze nu wierden Diakenen genoemt; en gelyk de andere gemeentens zich in vele stukken naar die van Jerusalem voegden, zo bestelde men met der tydt in alle de zelve niet alleen bisschoppen en ouderlingen, maar ook diakenen. Het ampt nu der zelven was, volgens de instellingen der Apostelen, voornamentlyk de armen der gemeente te bezorgen. Echter was hen niet verboden het woordt te verkondigen, en anderen te leeren, gelyk zulks uit de voorbeelden van *Stephanus* (*Act.* VI.) en van *Philippus* (*Act.* VIII.) klaar te zien is. Ja 't schynt, dat de inzicht der Apostelen geweest is, dat wanneer zy getrouw bevonden wierden, uit hen ouderlingen en leeraars konden verkoren worden, en mogten alzo de diakenen der eerste kerke in 't gemeen alle bedieningen van een ouderling mede waarnemen, alleen dat de bezorging der armen hun voornaamste werk was. Gelyk nu de bisschoppen zich met den tydt eenige bedieningen voorbehouden, en den ouderlingen onttrokken hebben: alzo hebben de ouderlingen zich ook eenige bedieningen voorbehouden, die anders den diakenen mede toekwamen: weshalven de macht om te leren hen op zommige plaatsen ten eenemale ontnomen wierdt; gelyk *Hilarius*, een diaken te Rome, wiens uitbreiding over den Brief aan de Ephesiërs onder den naam van *Ambrosius* voorhanden is, betuigt, dat zulks in zynen tydt, dat is in de IV eeuwe, den diakenen niet geoorloofd was; 't welk echter slechts van eenige plaatsen te verstaan is, alzo het bekend is, dat de diakenen in dien tydt, hoewel niet zonder wille en weten der bisschoppen, zulks verricht hebben. Ook willen eenigen dit onderscheidt aanmerken, als of de bisschoppen en ouderlingen op een verheven stoel, en de diakens aan een lessenaar staande, zouden geleert hebben. By de bediening des H. Avondmaals hadden zy wel het ampt van het zelve uit te deelen, doch zy mogten de uiterlyke tekenen niet heiligen, maar alleen 't gene door den bisschop of ouderling geheiligt was om te deelen, en dat by eene byzondere toelating van de zelve, of by hun afwezen. *Isidorus Hispalensis* haalt in zynen brief aan *Leudfried* verscheide verrichtingen der diakenen, die te dier tydt gebruikelyk waren, aan: namentlyk, dat zy de ouderlingen in alles moesten helpen, byzonder in de bedieninge der sacramenten, het kruis in de ommegangen dragen, het N. Testament lezen en verklaren, het gebedt doen, de menschen tot het zelve aandringen, enz.; waar uit blykt, dat het ampt en de bediening der diakenen toen al in zommige stukken van de Apostolische tyden verschilde. Het getal van 7 diakens heeft langen tydt in de gemeentens standt gehouden; en alzo 'er 7 wyken in Rome waren, heeft men ook 7 diakenen aangestelt, uit welke met den tydt de kardinaal-diakens ontstaan zyn.

Daar is ook een onderscheidt onder de diakenen zelf gemaakt: want de eerste en oudste in hun collegie wierdt *Aarts-diaken* genoemt, die grote voorrechten boven de andere diakenen, doch in alle kerken niet even groot, hadt. Het is ook geschied, dat de diakens andere diakens, of dienaars, aannamen, die hen moesten dienen, en daarom *onder-diakens* genaamt wierden. Te Constantinopel waren tweederlei diakens, zes grote, en 100 kleine. Een diaken kon maar door eenen bisschop aangestelt; doch van drie afgezet worden. De kerkvergaderingen van Niceen, Carthago, enz. verbieden den diakenen in tegenwoordigheit der bisschoppen en ouderlingen te zitten. Zy kwamen mede op de kerkvergaderingen, niet alleen op den naam der bisschoppen, die hen zonden, maar ook op hunnen eigen: doch zy stonden achter de ouderlingen. In de VII eeuw heeft men hen niet meer op die vergaderingen toegelaten. Men vindt ook in de allereerste kerk het aanstellen van een aarts-diaken, anders de *aarts-levyt* genoemt; zodanig als *S. Laurens* was, die in 't jaar 260 gemartelt is. *Cyprianus l.* III. *Ep.* 9. *Hilarius in Comment. in Ep. ad Eph. c.* 14. *Isidor. Hispal. apud Gratian. Canon. perlectis distinct.* 25. *Hieronymus de 7 ord. Eccl. Rabanus Maurus de institut. Cler. l.* I. *c.* 7. *Durandus de div. Offic. de Dominis. de Rep. Eccl. Baronius A. C.* 34. *n.* 242. *&c.*

DIAKONESSE. De Grieken geven hedendaags dezen naam aan de vrouwe van een diaken, gelyk dien van *Papadie* aan de vrouwe van een Papa of priester. Doch in de eerste kerke wierdt deze naam gegeven aan eerbare en Godzalige vrouwen, die verkoren wierden om de zelve bedieningen omtrent de vrouwen te plegen, die de diakens omtrent de mannen waarnamen. Hunne bevestiging geschiedde door oplegging der handen van den bisschop. De oude kerkbesluiten maken dikmaals van deze diakonessen gewag, passende op de zelve toe de woorden van Paulus *1 Timoth.* V: *Dat eene weduwe gekoren worde niet minder dan van zestig jaren, welke eenes mans vrouw geweest zy; getuigenis hebbende van goede werken.* Zodanige schynt ook geweest te zyn *Phebe*, daar Paulus *Rom.* XVI, 1 van spreekt: *Ik bevele u Phebe onse zuster, die een dienaresse is der gemeinte, die te Cenchrea is.* Plinius, daar hy van de Christenen gewaagt, noemt de zelve *Ministræ*. Uit de IV kerkvergadering van Carthago blykt, dat hare bediening was de vrouwen, die gedoopt zouden worden, te onderwyzen, zo wel hoe zy zich by den doop gedragen, en wat zy op de voorgestelde vragen antwoorden moesten, als hoe zy na den doop hun leven moesten aanstellen. *Epiphanius* getuigt, dat de diakonessen aan de vrouwen de zelve diensten by den doop, als de diakens aan de mannen, bewezen, op dat de vrouwen, die gedoopt wierden, zich in tegenwoordigheit van mannen niet zouden hoeven te ontbloten. Daarenboven, indien vrouwen met de bisschoppen, of deze met vrouwen, iets te doen hadden, geschiedde zulks, om allen aanstoot te myden, door deze diakonessen. Niet min droegen zy zorg voor de gevangenen, vremdelingen en kranken, doende aan de zelve alle betamelyke handreiking. In de oopenbare vergaderingen der gelovigen moesten zy op de vrouwen acht geven, en elk de plaats, daar zy staan moest, aanwyzen, ten welken einde haar de deuren, door welke de vrouwen in de kerk kwamen, te bewaren gegeven wierden. *Matthæus Blastares*, een man wel bedreven in de Grieksche kerkrechten, merkt aan, dat men, om eene diakonesse te bevestigen, het zelve waarnam als by 't aanstellen van een diaken. Men bragt haar eerst by den bisschop voor 't Sanctuarie, hebbende een mantelke, *Maforium* genaamt, 't welk haar den hals en de schouders bedekte; en daarna, als 't gebedt, beginnende *De genade Gods* enz. gesproken was, boog zy met het hoofdt, zonder de kniën te buigen. Vervolgens leide haar de bisschop met het gewone gebedt de handen op. In de oudste tyden wierden de diakonessen onder de geestelykheit getelt, en mogten, op straffe van den ban, na hare bevestiging niet trouwen. Justinianus voegde daar de straf des doods, en verbeurte harer goederen, by. Doch dewyl deze vrouwen door de grote eerbewyzingen, die men haar aandeedt, met den tydt al te verwaand wierden, is in verscheide kerkvergaderingen besloten, dit ampt af te schaffen: gelyk dan in de XII eeuw de diakonessen in de Westersche kerke hebben opgehouden, doch in de XIII zyn 'er te Constantinopel nog geweest. Macer, in zyn *Hierolexicon*, merkt aan, dat het ampt van eene diakonesse hedendaags in de kerke te Milanen standt houdt, daar deftige vrouwen, *Vetulones* genaamt, broodt en wyn tot de bediening van 't H. Avondmaal aanbrengen, onder de Misse, die naar de wyze van Ambrosius gezongen wordt. *Plinius l.* X. *Ep.* 97. *Origines in Comment. in Ep. ad Rom. c.* 16. *Clemens Alexandr. l.* III. *Strom. Tertullianus ad Uxor. l.* I. *c.* 7. *Epiphanius hær.* 79. *Concilium Carthag.* IV. *Can.* 12. *Constitut. Apost. l.* II. *c.* 57. *& l.* VIII. *c.* 28. *Cotelerius in Not. Theodorus Balsamon Respons. ad Marc. Patriarch. Alexandr. Zieglerus de Diaconis & Diaconiss. c.* 19.

DIAKONY, in 't Latyn *Diaconia*, of *Diaconium*, een soort van een gasthuis, gesticht wordende om 'er arme, oude en zieke menschen in te bezorgen. *Morin de sacr. ordinat. Thomassin de Discipl. Eccles.*

DIALECTICA, of *Logica*, is dat gedeelte der Philosophie, 't welk de werkingen des verstands bestiert, en het zelve wel en grondig leert redeneeren. *Aristoteles* heeft het allerbest over de redenkunde geschreven, en de zelve tot de hoogste volmaaktheit gebragt. *Zeno Eleates* was, zo men meent, de eerste, die de nâtuurlyke aaneenschakeling der beginselen en gevolgen heeft uitgevonden, en de zelve, by wyze van *Dialogi*, dat is zamenspraken, de gedaante van een kunst gegeven, die daarom *Dialectica* genoemt wordt.

DIALECTUS is een Griekſch woordt, betekenende eene byzondere taalbuiging, eigen aan een landt, daar men wel eene met andere landen gemeene taal spreekt, doch met eene verschillende uitspraak en buiging der woorden. De Griekſche taal hadt vier byzondere Dialecten, de *Dorische*, *Iönische*, *Attische*, en *Eolische*, by welke men eenige minder, als de *Beotische*, *Cyperſche*, en andere, voegen kan.

DIALLUS, een Griekſch geschiedschryver van Athene, leefde omtrent de CXX Olympiade, 454 jaren na de opbouwinge van Rome, en heeft in XX boeken de aanmerkelykste dingen van zynen tydt beschreven. *Diodor. Sicul. Fragm. cap.* 5.

DIAMANT, de hardste, blinkendste en kostbaarste van alle de edelgesteentens. De grondt, daar men den zelven in vindt, is zandachtig. Daar zyn verscheide rotsen, die aderen van omtrent een vinger breed hebben, uit welke de gravers het zandt met yzere hakens uithalen, onder 't welke, wanneer het wel gewasschen is, men de diamanten vindt. De eerste diamant-myn is by geval door een herder ontdekt, die, zo men zegt, een steen, daar hy eenige glinstering aan bemerkte, met den voet schopte, en den zelven, zonder hem te kennen, voor een weinig rys verkocht. Deze myn, genaamt de Oude Rots, legt 108 mylen van Masulipatan. Daar zyn 30000 menschen, die daar in werken, en bykans eens zo veel van alle volkeren der wereldt, die daar handel dryven. De koning verpacht de zelve voor 300000 Pagodes, en bedingt daarenboven alle diamanten, boven de tien karaat, voor zich. Daar zyn in geheel Oosten niet meer dan vier mynen en twee rivieren, daar men de diamanten vindt, en dit zyn ook de eenigste plaatsen der wereldt. De mynen zyn in de koninkryken van Golkonda en Visapour, die eertyds den Groten Mogol toebehoorden. De rivieren zyn in 't koninkryk Bengale, en op 't eilandt Borneo. Doch, 't gene ongelooflyk schynt, is, dat men voorgeeft, dat de diamant in den tydt van twee jaren groeit, en zyne volmaaktheit krygt. De allerschoonste diamant-punten, die men *oprechte punten* noemt, vallen in de rivier Grouël, in Bengale. De fraaiste diamant der wereldt is die van den groten Mogol. Hy heeft de gedaante van een groot half hoender-ei, en weegt $279\frac{9}{19}$ karaat, en is 11723278 guldens, 14 stuyvers, en 9 penningen waard. Die van den groothertog van Toskanen weegt $139\frac{1}{2}$ karaat, en wordt, volgens de diamant-rekening, in *Taverniers Reizen* aangehaalt, op 2608335 guldens geschat. Het is jammer, dat des zelfs water een weinig op 't gele trekt. De koning van Vrankryk heeft 'er een schoonder, doch ongeslepen, waar voor in 't jaar 1670 aan Tavernier 2000000 guldens betaalt zyn. De diamant van Sancy, eertyds zo beroemd, woeg 100 karaat, was zo groot als een amandel, en met ruiten geslepen. Drie dingen doen den diamant hoog achten, namentlyk des zelfs glans of luister; het gewigt, of de grootte, en zyne hardigheit. Des zelfs volmaaktste verw is de witte. Dat de diamant in warm boksbloedt zou week worden, en niet aan stukken kunnen geslagen worden, is een beuſelachtig gevoelen. Doch het vuur deert hem niet. Lodewyk van Berken is de eerste, die in 't jaar 1476 uitgevonden heeft den diamant te snyden, en met zyn eigen stof te slypen. Te voren droeg men ze ruw. Het stof van den diamant is vergiftig, om dat het de darmen doorboort. Het woordt *Diamant* komt van 't Griekſche ἄδαμας (*adamas*) *onverwinnelyk*, omdat men meende, dat hy zo min door 't yzer dan door 't vuur kon getemt worden. Omtrent het dorp Hertré, 2 mylen van Alençon, vindt men op een zandigen grondt zeer harde stenen, oneigentlyk diamanten genoemt, waar van 'er zommige zo zuiver en glanſſig zyn, dat 'er zelfs juweliers mede bedrogen zyn. De eersten onder de ouden, die van den diamant gesproken hebben, zyn *Plinius*, *lib.* XXXVII, *cap.* 4, en *Solinus*. Zie de fraaie aanmerkingen van *Salmasius* over dezen laatsten schryver. *Tavernier Reizen door Indië* 2 *b. en door 't gebiedt van den Groten Mogol. Aantekeningen van Robert van Berken, zoon van Lodewyk.*

DIAMANT, een grote rots naby de kust van Martinique, en door eene engte van een myl van dat eilandt afgescheiden. Daar is zulke menigte van vogelen, dat ze zomtyds gelyk een dikke wolke op de aannaderende schepen nedervallen. Men zegt, dat 'er in 't jaar 1671 omtrent die rots een zeeman verschenen is, en men verzekert, dat hy van twee Franschen en vier Zwarten gezien is, die 't aan den Jesuit, die op die kust in bezending was, en aan den Heere de la Paire, opperbevelhebber dier gewesten, verhaalt hebben, doende hunne verklaringen voor een Notaris, en in tegenwoordigheit van vele aanzienlyke menschen, en komende in des zelfs beschryving overeen. Hy hadt, zeiden zy, van 't hoofdt tot zyn middel de gedaante van een mensch, de grootte van een jongeling van omtrent 15 jaren, het hoofdt evenredig met het ligchaam, de oogen tamelyk groot, doch niet mismaakt, de neus breed en plat, en het aangezicht breed en vol. Zyne gryze hairen, gemengt met zwarte en witte, waren sluik, en als of ze gekemt waren, hangende hem op de schouderen. Een gryze baardt, overal even breed, hong hem op zyn borst, die mede, gelyk by oude lieden, met haair begroeit was. Het aangezicht, de hals, en 't overige van zyn ligchaam, was vry blank. Hy scheen heel zacht van vel te zyn, en men bespeurde aan den hals, de armen, handen, vingeren, en andere deelen, die boven water waren, niets byzonders. Het onder-deel, van 't middel af, zo veel men door 't water zien kon, was evenredig met het bovenlyf, geleek naar een visch, en eindigde in een breden en gespleten staart. Dit gedrocht vertoonde zich verscheide malen, en zeer lang boven water. Een der Franschen lokte hem al fluitende, gelyk men de honden lokt; en een der Zwarten wierp een lyn uit om hem te vangen, doch die was te kort. Deze zeeman verscheen de eerste maal een uur voor zonnen ondergang, omtrent 8 schreden van de rots. De twede maal kwam hy nader, en digt aan landt; daarna zwemmende langs eenige groente aan den voet van de rots, draaide hy verscheide malen, en bleef lang boven water, tot dat hy eindelyk met het aankomen van den nacht verdween. De getuigen hebben verklaart, dat zy hem door de neus hebben horen snuiven, en met de handt over het aangezicht zien stryken, als of hy het wilde afvegen: doch dat zy geen geluidt uit zyn mondt vernomen hebben, om te bekennen, of hy stem hadt. De liefhebbers merken aan, dat dit de eerste zeeman niet is, die zich vertoont heeft. De geschiedenis van den zo genoemden zee-bisschop, op de kust van de Oostzee gevangen, is bekend. 't Is eenige jaren geleden, dat 'er een op de kust van Bretagne, by Belle-Isle, verschenen is, de welke dien van Martinique zeer gelyk was; en vader Henriques, een Jesuit, verhaalt, dat hy eens door eenige visschers geroepen wierdt om negen zeemannen, en zeven zeevrouwen, die by 't eilandt Manar, tusschen Ceilon en den uithoek van Indië, gevangen waren, te komen zien. *Brief door den Hre. Chrétien uit Martinique geschreven.*

DIAMASTIGOSIS, een Griekſch woordt, betekenende zo veel als *geesseling*, was een soort van offerhande by de Lacedemoniers, onder 't welke men de voornaamste kinderen aan den voet van den altaar strengelyk geesselde, en dat in tegenwoordigheit hunner ouderen, die hen ondertusschen tot lydzaamheit aanmoedigden. *Philostratus in vita Apollon. Tyan.*

DIANA, de godin van de jagt, was eene dochter van Jupiter en Latona, en eene zuster van Apollo, die haar zeer beminde. Zy hadt drie verscheide namen, en wierdt in de helle *Hecate*; op aarde *Diana*, en in den hemel *de Maan*, of *Phebe*, genoemt. Zy wierdt ook van de barende vrouwen, onder den naam van *Juno Lucina*, te hulp geroepen. Eens zag haar de jagende Acteon moedernaakt in 't water, weshalven zy hem uit spyt het aangezicht met water bespatte, en dus in een hart veranderde, waar door hy terstondt van zyne eigene honden verscheurt wierdt. Doch zy was zo streng niet tegen Endymion, een herder in Carië: want de fabelschryvers zeggen, dat zy alle nachten uit den hemel nederkwam, om haar vermaak met hem te nemen. De oude Heidenen hebben verscheide tempelen ter eere van Diana opgerecht: doch die te Ephezen, de welke onder de VII wonderen der wereldt getelt wordt, was de schoonste. Geheel Klein-Asië heeft aan den zelven meer dan 200 jaren lang gearbeid. Men zag daar 127 pylaren in, die even zo vele koningen hadden laten zetten. Hy brandde op den zelven dag, op welken Alexander de Grote ter wereldt kwam, geheel af. Dit geschiedde in de CVI Olympiade, 398 jaren na de bouwinge van Rome, op den zesden dag van de maandt, by de Grieken *Hecatombaeon* genaamt. De uitleggers der Heidensche verdichtselen brengen alles, wat van deze godinne gezegt wordt, op de Maan te huis. *Ovidius lib.* III. *Metam. Hesiodus in Theogon. Plinius lib.* VII. *cap.* 38. *& l.* XVI. *cap.* 4. *Diod. Sicul. l.* XVI. *Biblioth. Aulus Gellius Noct. Attic. lib.* II. *cap.* 6. *Solinus. Eusebius. Plutarchus. Pausanias. Strabo.*

Het gene tot hier toe van Diana gezegt is, raakt meest de dichters: doch Cicero schynt 'er als een geschiedschryver van gesproken te hebben, wanneer hy verscheide byzondere Dianaas optelt; eene uit Jupiter en Proserpina geboren, die den gevleugelden Cupido ter wereldt bragt; eene, die bekender is, uit Jupiter en Latona geboren; en de derde, die Upis tot haren vader, en Glauce tot hare moeder hadt, en daarom dikmaals van de Grieken naar haren vader *Upis* genoemt wordt. En dit waren misschien nog maar de Dianaas, die Griekenlandt van Egypten heeft overgenomen; want Diana was onder de Egyptische godheden, wanneer Typhon hen beoorloogde, en veranderde zich zelve in een kat; weshalven de Egyptenaars haar *Bubastis* genoemt hebben. Ovidius, daar hy van de herscheppingen der goden gewaagt, vergeet die van Diana niet. Herodotus zegt, dat 'er in de stadt Bubastis in Egypten een tempel van *Bubastis* was, die de Grieken *Diana* noemen. Een weinig lager zegt hy, dat de Egyptenaars haar met haren broeder Apollo van Bacchus en Isis deden voortkomen. Sanchoniathon meldt van zeven dochteren, of zeven Dianaas, die uit Saturnus en Astarte geboren zyn. Strabo gewaagt van eene der Griekſche Dianaas, die men *Britomartis* noemde, en ook *Dictynna*, van 't Griekſche woordt Δίκτυα, dat is te zeggen *jagtgarens*. Casaubonus merkt aan, dat deze naam *Britomartis* afkomstig is van βριτὸ, 't welk by de Cretenzen zo veel is als *zoet*, en ἄμαρτις, *gezellin*. Eindelyk verzekert Diodorus Siculus, dat de Cretenzen, die de godgeleerdheit der Pheniciërs en der Egyptenaren overgenomen hadden, Venus en de Bevalligheden van Jupiter afleidden, en dat Diana zorg droeg voor de geborene kinderen, doch Lucina voor de barende vrouwen. Men noemde haar *Diana*, om dat zy de dochter van Jupiter was: want de oude Latynen zeiden *Dius* voor Δίος Jupiter. Men noemde haar ook nog *Delia*, om dat zy in 't eilandt *Delos* geboren was. Deze godin deedt gelofte van maagdelyke zuiverheit, die zy ook

zorg-

zorgvuldig bewaarde, en daarom van de dichters *Kuische Diana* genoemt wordt. Zy was de godin van de bosschen, de jagt en de kruiswegen. Men geeft haar alle de Nymphen tot gezellinnen; doch wanneer zy kwamen te trouwen, moesten zy haar gezelschap verlaten, en haar te vrede stellen met korven vol bloemen en vruchten in haren tempel te brengen. Op haren feestdag, die op den 13 Augustus voorviel, mogt men niet jagen, alzo men meende, dat Diana alsdan hare honden en jagt-bedienden liet rusten: elk bekranste zyne honden, en men stak vele toortsen op in de bosschen, alwaar men haar een os, ever, en witte hinde offerde. Men bragt haar de eerstelingen der vruchten, zedert dat Oeneüs, koning van Etolië, haar op zekere offerhande, die hy aan de veld-goden deedt, hadt vergeten; 't welk haar zo vergramde, dat zy hem het Calydonische wilde zwyn toezondt, dat zyn geheele landt bedurf. De Schythen, zegt Lucianus, offerden menschen op haren altaar. Behalven den tempel te Ephezen hadt 'er Diana ook een te Rome op den berg Aventinus, die ten tyde van Servius Tullius op gemeene kosten der Romeinen en Latynen gesticht was, daar men jaarlyks eene plechtige offerhande, ter gedachtenisse van 't verbondt der twee volkeren, deedt. Deze tempel was met koehoornen versiert. Plutarchus en Titus Livius geven 'er deze reden van. Zeker Sabyn, met name Autro Corarius, die eene zeer schone koe hadt, wierdt door een waarzegger vermaant de zelve op den berg Aventinus op te offeren, hem belovende, dat hem nooit iets zou ontbreken, en dat zyne vaderlyke stadt zich meester van alle de Italiaansche steden zou maken. Autro kwam met dit voornemen te Rome, 't welk aan koning Servius door eenen zyner slaven ontdekt wierdt: aldus offerde Servius, terwyl Autro zich in den Tyber baadde, de koe aan Diana, en liet hare hoornen aan den tempel vast maken. Men verbeeldde haar gemeenlyk met hangend haair, bekleed met een ruigen purper-verwigen en met goude knopen versierden rok, dien zy tot de kniën toe opschortte. Zy hieldt een boog in haar handt, en droeg een koker met pylen op den rug. Men verbeeldt haar ook op een gouden wagen, door hinden voortgetrokken, met een halve maan op haar voorhoofdt. Strabo verhaalt, dat 'er op het eilandt Icaria een tempel van Diana was, *Tauropolium* genaamt, en Livius noemt dien tempel *Taurobolium*, en de offerhanden, die men 'er deedt, *Taurobolia*.

DIANA, hertogin van Angoulême, was een natuurlyke en wettig verklaarde dochter van Hendrik den II, koning van Vrankryk, die hy by Philippa des Ducs, een jonge dochter van Coni in Piëmont, geteelt hadt. Koning François de I beminde haar zeer om haar verstandt en deugden. Zy wierdt zeer zorgvuldig opgebragt, en om dat zy een wonderbaar geheugen hadt, leerde men haar de Italiaansche en Spaansche talen, en zelfs een weinig Latyn. De koning, haar vader, trouwde haar in 't jaar 1553 uit aan Horatius Farnese, hertog van Castro, ridder van de orde van S. Michiël, tweede zoon van Petrus Lodewyk, hertog van Parma; doch deze jonge prins, daar men veel van verwachtte, stapte, om zo te spreken, uit zyn huwelyks-bedde in 't graf, en bleef zes maanden na zyn trouwen in 't verdedigen van 't kasteel van Hesdin dood. Diana begaf zich daar op in 't jaar 1557 in een tweede huwelyk met François, hertog van Montmorenci, pair en maarschalk van Vrankryk, oudste zoon van den konnestabel, en zy hadt maar een zoontje by hem, dat kort na zyne geboorte stierf. Zy hadt veel deel in de rampen, die Vrankryk door de burgerlyke oorlogen leedt. Zy hielp Hendrik den III met den koning van Navarre, naderhandt Hendrik de IV, vereenigen, en om dat zy de voornemens der Ligue niet goed keurde, trok zy uit Parys. Doch zy stierf op den 11 January 1619, in den ouderdom van 80 jaren, in die stadt, en wierdt in de kerk der Minimen van de koninklyke plaats begraven, daar men haar graf in de kapel van Angoulême nog ziet. *Thuan. Hist. Sammarth. Hist. Geneal. Hilarion de Coste aux Elog. des Dames. Brantôme.*

DIANA MANTUANA, van Volterra, was de dochter van Joan Baptista Mantuanus, en leefde in de XVI eeuw. Zy verkreeg een groten naam door de fraaie werken, die zy in koper sneedt. Haar aanmerkelykste was de grote Bacchus-zuster van Julius Romanus, die zy, met vergunning van paus Gregorius den XIII, in koper sneedt, en in 't jaar 1575 aan Claudius Gonzaga opdroeg. Hier kan men byvoegen de oude verhevene gronden van den zelven Julius Romanus, die zy aan Scipio Gonzaga heeft opgedragen. *Vasari in 't Leven der Schilders.*

DIANA *van Poitiers.* Zie POITIERS.

DIANA (DE VYVER VAN) is een meir op de Oostkust van het eilandt Corsica, eenige mylen benoorden de stadt Aleria distrutta gelegen, 't welk door een smalle graft in de Toskaansche zee loopt. *Maty Diction.*

DIANA, (ANTONIUS) een Reguliere geestelyke van Palermo in Sicilië, leefde in 't jaar 1650, onder 't pausschap van Innocentius den X. Hy heeft verscheide boeken geschreven, als *Resolutionum Moralium Partes XII*; *Summa Resolutionum*; enz. Hy wierdt geboren in 't jaar 1585, en stierf te Rome in 't jaar 1663. *Biblioth. Sicula.*

DIANA, (JOHANNES NICOLAUS DE) een Jesuit, die bykans niet bekend is dan door de vervolgingen, die hy om eene predikatie, ter eere van *S. Lucifer* gehouden, heeft uitgestaan. De geloofs-onderzoekers van Sardinië veroordeelden die predikatie, en lieten grote hevigheit tegen dezen Jesuit blyken. Hy nam hun vonnis niet aan, en stelde zo vele middelen tot zyne verdediging in 't werk, dat hy eindelyk het rechtsgeding, dat by de 13 jaren geduurt hadt, won. *Diego Arze-Reynoso*, algemeen, geloofs-onderzoeker, vernietigde alle de rechtsplegingen, in Sardinië gehouden, en strafte eenige van de rechters: en om Diana zo veel te meer in des zelfs goeden naam en faam te herstellen, maakte hy hem Qualificator van de hoogste rechtbank der Inquisitie, en ontsloeg hem, by een dekreet van den 19 December 1500, van alle aangedane smaadt. Dit is getrokken uit een geschrift, genaamt: *Libellus supplex à Patribus Societatis Jesu Provinciæ Toletanæ Catholico Hispaniarum Regi oblatus anno 1696. &c.*

DIANA, (MARIUS) een Gergentiner, van de orde der Predikheeren, een geleerd Theologant. Hy is geboren te Gergenti in den jare 1645, en, by de Dominikanen aangenomen, zeer gevordert in de brave wetenschappen. Dus wel onderleid leeraarde hy de Philosophie en Theologie, naar de wyze der orde, met grote toejuiching. Diergelyken lof behaalde hy in de zedelyke Theologie. Hy heeft uitgegeven; *Idea Jurium interioris fori ad mentem D. Thomæ, sanctorumque Patrum doctrinam elaborata.* Nog heeft hy geschreven en ter drukpersse gereed gehad *De Justitia & Jure Tomi duo. Bibl. Sicul.*

DIANO, een vlek in den Staat van Genua in Italië. Het legt by Oneglia, drie mylen van Albenga. Daar is een vlek van den zelven naam in 't Savoïsche Montferrat, een myl bezuiden Alba; en een derde in 't koninkryk van Napels, vier mylen benoorden Policastro. Dit laatste is de gewone verblyfplaats van den bisschop van Capaccio. *Baudrand.*

DIARBEK, of DIARBEKIR, een landschap in Asië, alzo genaamt, als of men zeide, *'t landt van hertog Bekir.* Het wordt bepaalt ten Westen door den Euphraat, en ten Oosten door den Tygris. 't Is het oude *Mesopotamia*, 't welk zomtyds ook *Algiezira*, dat is het *eilandt*, genoemt wordt. De Oostersche landbeschryvers verdeelen het in IV deelen. Het eerste behoudt den naam van *Diarbek*, en strekt zich uit langs den West-oever van den Tygris. Des zelfs hoofdstadt is Caraemit. Het tweede is *Diar-Modzar*, en legt bykans geheel in de vlakte langs den Oostoever van den Euphraat; de hoofdstad in Bakka. Het derde is *Diar-Rabæa*, en legt tusschen de steden Mosul, Chabour, en Rasolin, de hoofdstadt is Nisibis. Het vierde is *Diar-Algiezira*, en bevat het overige van Mesopotamië; de hoofdstadt is Nieuw-Ninive, Mosul, of Mausil. Dit gansche landt staat onder den Turk. *Baudrand.*

DIARBEKIR, of DIARBEK, eene grote stadt in 't oude Mesopotamië, naby de rivier de Tygris. Zy legt op eene hoogte, en van de stads-muren tot aan de rivier is een grote steilte. Zy is met een dubbelden muur omringt, en men ziet aan de buitenste 70 torens, die men zegt ter eere van de LXX Discipelen van Christus gebouwt te zyn. Daar is een zeer fraaie mosquee, die eertyds een Christen kerk geweest is. Het rode Turksche leder, dat hier bereid wordt, is het schoonste en beste van geheel Oosten, 't welk men aan de eigenschap van 't water van den Tygris toeschryft. Men heeft te Diarbekir zeer goeden wyn, en 't beste vleesch: boven al zyn de duiven daar beter dan ergens anders. De stadt is zeer volkryk, en men telt 'er over de 20000 Christenen, waar van twee derdens Armeniers, en het andere Nestorianen, en eenige weinige Jakobiten zyn. Daar zyn ook zedert eenige jaren Kapucynen. De Bassa of Beglerbey van Diarbekir is gemeenlyk een der Vizirs van 't ryk. Hy heeft weinig voetvolk, om dat het tegen de stropende Arabiers, die altemaal te paardt zyn, geen dienst kan doen; maar hy kan wel 20000 ruiters te velde brengen. Hy heeft 19 Sangiaks, of minder landvoogden onder zich. *Taverniers Reizen.*

DIASIA, zeker feest, 't welk de Athenienzen, naar 't getuigenis van Suidas en Lucianus in zyn *Caridemus* ter eere van Jupiter vierden. Aristophanes gewaagt 'er mede van, en Hesychius merkt aan, dat het zelve met eene byzondere en godsdienstige droefheit verzelt was, die zich op de aangezichten der feest-houdenden liet zien.

DIAVOLI, een oud stedeke, leggende in Macedonië, drie mylen van Cogni, naar de kant van 't meir van Ocrida. *Maty Diction.*

DIAZ, (BARTHOLOMÆUS) een Portugeesch zeekapitein, die zich met het ontdekken van de Kaap de Goede Hoop een onsterfelyken naam gemaakt heeft. Zie verder op JOHANNES den II, koning van Portugal. *Osorius de reb. Eman. lib. I. p. 15. Maffeius Hist. Indic. l. I. p. 22. Tellesius in vita Johannis II. Damianus à Goez in descript. urb. Ulissipon.*

DIAZ, (BERNARD) bygenaamt *del Castillo*, was van Medina del Campo, en heeft in 't jaar 1568 zyne geschiedenis van 't innemen van Nieuw-Spanje, onder den naam van *la Historia verdadera de la conquista de Nueva Espanna*, geschreven. *Alegambe de Script. Soc. Jes. Nicolas Antonio Bibl. Hisp.*

DIAZ, (EMANUEL) een Jesuit, was een Portugees van geboorte. Hy wierdt naar Oost-Indië gezonden, alwaar hy zich in Cochim ophieldt, en in 't jaar 1618 de beweging van een staartsterre waarnam.

DIAZ, (JOAN BERNARD) bygenaamt *de Lugo*, bisschop van Calahorra, was een Spanjaardt, en een natuurlyke zoon uit een voornaam huis. Hy is te Seville of te Lugo geboren; en terwyl hy op de hogeschole te Salamanca studeerde, vorderde hy zeer in allerhande wetenschappen, en voornamentlyk in de kennisse der burgerlyke en kerkelyke Rechten. Hy droeg in dien tydt het geestelyke kleedt, als hebbende een kerkelyk inkomen te Huelva in 't bisdom van Seville. Naderhandt wierdt hy niet alleen groot-vikaris van den bisschop van Salamanca, en van den kardinaal van Talavera, aartsbisschop van Toledo, maar keizer Karel de V maakte hem Raadsheer van den groten Raadt van Indië, en gaf hem vervolgens het bisdom van Calahorra. In 't jaar 1552 was hy op de kerkvergadering van Trente, en by zyne te rug komst voer hy voort de plichten van een goed bisschop waar te nemen, en stierf in den jare 1556. Hy heeft den lof van vele geleerde mannen verdient, en zelf verscheide boeken in 't Latyn en

en in 't Spaansch geschreven, als: *Practica criminalis Canonica; Regulæ Juris; Commentaria in Isaiam; Instruccion de Prelados; De la Piedad; Aviso para las curas de animas;* enz. *Jan Rojas de suc. ab intest. c.* 15. *n.* 19. *De Salcedo in ad Praas. Canon. Diaz. cap.* 14. *Antonio Bibl. Hisp.*

DIAZ, (JOHAN) was een Spanjaardt van geboorte, en heeft zich wel 13 jaren op de hogeschole te Parys opgehouden, daar hy in allerhande wetenschappen, doch inzonderheit in de Hebreeusche tale, boven anderen uitmuntte. Daar by leide hy zich naarstig op de Godgeleerdheit, en nadat hy de H. Schrift, en de boeken van Luther hadt gelezen, verliet hy den Roomschen Godsdienst, en begaf zich naar Geneve, daar hy met Calvinus sprak, en van daar naar Basel ging, om daar insgelyks met de Godgeleerden te spreken; en eindelyk trok hy naar Straasburg, om daar wat langer te blyven. Als nu Martinus Bucerus zyne bekwaamheit bemerkte, sloeg hy de regeering voor, dat zy den zelven met hem op de byeenkomst, die in 't jaar 1546 te Regensburg gehouden wierdt, wilden zenden, 't welk ook geschiedde. Aldaar zocht hem Petrus Malvenda, een Spanjaardt, dien de pauselyke belangen in Duitschlandt aanbevolen waren, zo door bidden als dreigen van de Protestanten wederom af te trekken; en als zulks niet gelukte, schreef hy aan Jacobinus de Diazio, biegtvader van keizer Karel den V, die dezen brief aan Marquina, pauselyken nuncius aan 't keizerlyke hof, toonde, die zulks aan Alfonsus, den broeder van Johan Diaz, en advokaat van de Rota te Rome, bekend maakte. Deze reisde te post naar Regensburg, en van daar op Nieuwburg aan den Donauw, alwaar Diaz zich na 't eindigen der byeenkomst ophieldt, om een boek van Bucerus te doen drukken, en liet hem daar door zynen dienaar, die voor dezen een beul te Rome was geweest, vermoorden: want terwyl hy hem des morgens vroeg een brief van zynen broeder overleverde, en Diaz, om dien te lezen, alzo 't nog duister was, aan het venster ging, hakte hy hem met een byl, ten dien einde onder den mantel mede genomen, in de regter slaap van 't hoofdt, zo dat hy aanstonds ter aarde viel: waar op men hem en Alfonsus Diaz tot Inspruk toe vervolgde; alwaar zy wel wierden vast gehouden, doch op voorbede van den paus en de kardinalen wederom los gelaten, en te rug naar Rome keerden. *Sleidanus de Statu Relig. Thuanus Hist. Verheiden Effig. Theolog. p.* 71. 72. *Crocius Martyrolog. Freher. Theatr. p.* 145.

DIAZ, (NICOLAAS) een Portugees, van de orde van S. Dominicus, leefde in 't jaar 1595, en heeft verscheide Godvruchtige boeken geschreven.

DIAZ, (PETRUS) een Spanjaardt, geboortig van Lupiana in 't aartsbisdom van Toledo, wierdt in 't jaar 1566 Jesuit, en is door S. Franciscus van Borgia in 't jaar 1572 naar 't koninkryk Mexico gezonden, alwaar hy op den 12 Juny 1618 gestorven is. *Alegambe de Script. Soc. Jes.*

DIAZ is de naam van nog twee Portugeesche Jesuiten, die op een tydt in China geweest zyn, en verscheide boeken geschreven hebben. *Alegambe de Script. Soc. Jes.*

DIBBALD of DIBBALDUS SEGON, zesde vorst van Vrieslandt, zoon van Diocarus Segon, welk laatste woordt zo veel wil zeggen als *de zegehaftige*: want *Segon*, zegt Hamconius, is *zege* te zeggen. Hy volgde zynen vader op, en was heusch en beleeft tegen zyne onderdanen, doch zeer oorloogzuchtig, maar met weinig geluk. Straks in den beginne zyner regeeringe won hy de genegenheit der Vriezen, met een goed getal schepen in een groten hongersnoodt naar alle gewesten uit te zenden, waar door zyne onderdanen in het midden van den duren tydt overvloedt van alles hadden. Hy was, als reets gezegt is, een rechte oorlogsman; en dewyl 'er te huis niet te vechten viel, trok hy naar Rome, om onder keizer Claudius te dienen, stellende eenen Richold tot zynen stadhouder aan, om recht en gerechtigheit gedurende zyne afwezenheit te oeffenen. Ondertusschen zouden de Romeinen Vrieslandt, dat zedert eenigen tydt zyn eigen voogdt was geweest, weder overvallen, en te onder gebragt hebben. Doch hoe kan dit zyn? Dibbaldus, des zelfs vorst, in dienst der Romeinen, en zyn vaderlandt en volk door de Romeinen aangetast en overvallen? dat schynt wat te stoten. Maar men moet in dat slag van schryvers wel andere dingen over het hoofdt zien. Dibbaldus, weder te huis gekomen, en nog even onrustig van aardt zynde, trekt in onderscheide tochten tegen de Germanen, Deenen, en Sikambren op. Tegen de Germanen rechtte hy zeer weinig uit; in Denemarken wierdt zyne vloot door onweder jammerlyk geslingert en verstrooit, en kwam reddeloos en onverrechter zake weder te huis. Men zegt, dat dit geschiedde in den jare na Christus 69. De Sikambren sloegen zyn volk uit het veldt, en bespotten hunne roekeloosheit. Dibbald dus overal zyn hoofdt stotende, sloeg aan het kwynen, en raakte na eene achtjarige ziekte in het graf, zo als men zegt in den jare na Christus 85, hebbende Vrieslandt geregeert den tydt van negen en dertig jaren. Zyn lyk wierdt, naar de gewoonte zyner voorzaten, naar Staveren, de hoofdstadt van Vrieslandt, en het hof dier vorsten, gebragt, en daar begraven. Onder dezen vorst zouden de gezanten Verritus en Malloriges, by *Tacitus* vermeld, naar Rome gezonden zyn, daar zy, naar het zeggen van de zelve Vriesche schryvers, het Christen geloof door de vermaningen van den H. Petrus aangenomen hebben. De schryvers verhalen ook, dat onder dezen Dibbaldus een man van ongemeene sterkte in Vrieslandt geleeft heeft, *Jotsart* genoemt, bygenaamt de sterke man; dat de zelve acht voeten lang was; dat hy twee grote vaten bier te gelyk kon opvatten, en 220 schreden ver dragen; dat hy twee volwassene mannen onder zyne armen kon nemen, en eene halve myle met hen heen stappen; dat hy op een zekeren tydt op zyn paardt vergramt zynde, van het zelve afklom, en het met een vuistslag voor het hoofdt dood sloeg, enz. Alzo deze Dibbaldus, dat men weet, gene kinderen naliet, wierdt zyn veldoverste Tabbo in zyn plaats tot vorst van Vrieslandt aangestelt. *Winsemius Chronyk van Vriesl. fol.* 22. *tot* 25. *Oudheden van Vriesl. II. Deel, pag* 360 *en* 361.

DIBBETS, of DIBBITS: want beider wyze is door de Geldersche en Hollandsche afkomelingen geschreven, was nog onlangs een aanzienelyk en zeer oud geslacht in Gelderlandt, herkomstig uit het hertogdom Brabandt, dat in de mannelyke linie in Gelderlandt geheel uitgestorven is. Het wapen, door die *van Dibbets* gevoert, bestaat in drie goude ringen op een blaauw veldt, gelyk te Arnhem en ook te Amsteldam in het Huiszittenhuis aan de oude zyde gezien kan worden. By gebrek van oude bescheiden en aantekeningen is des zelfs herkomst onbekend; maar zyne edele bedryven zyn in 's lands jaarboeken des te beter berucht, en verscheide mannelyke telgen in de registers des hofs van Gelderlandt en in de archiven der stadt van Arnhem aangetekent, als griffier, of als burgermeester, enz. van de gemelde stadt Arnhem. Men slaa, ten bewyze van 't eerste, slechts op het groot Geldersch Plakkaatboek van den Raadsheer *Willem van Loon*, nevens *Pontanus* en *Slichtenhorst* Geldersche Geschiedenisboeken, en hore, tot betoog van 't laatste, *Arnold Montanus* in zyne Beschryving van 't leven en bedryf van Frederik Henrik, prins van Oranje, alwaar een loffelyk heldenstuk van DIRK DIBBETS, burgermeester van Arnhem, in den jare 1629 uitgevoert, om den vyandt, (die, geen kans ziende om het beleg van 's Hertogenbosch op te slaan, door een inval in de Veluwe den prins dacht te noodzaken het beleg op te breken) den overtocht by de schans van Ysseloort te beletten. Overwaardig zyn *Montanus* eige woorden om hier by te brengen: „ „ Terwyl Arnhem (schryft hy) uit Schenkenschans door den ontfanger Ommeren gewaarschouwt wierdt, dat Lukas Cairo en Matthæus Dulken door 't graafschap 's Heerenberg den weg insloegen „ naar Westervoort (in het graafschap Zutphen by den mondt „ van den afgeleiden Yssel). Op dat gerucht spat Dirk Dibbets, „ burgermeester, den 13 van Hooimaandt des avonds ter stadt uit „ naar Ysseloort met dertig burgers tot bescherming der schans al„ daar. De tyding van des vyands aankomst was niet leugenach„ tig, als den welken, door de duisternisse 't gezicht onttrokken, „ 't gedruisch der wagens en geklep der paarden van de Wester„ voortsche zyde aan de ooren oopenbaarde. Omzichtig droeg „ zich Dibbets in dezen toestandt van zaken. Fluks boort hy de „ ponten in den grondt, belast den uitlegger, met zeven soldaten „ bemand, de musketten en buizen los te barnen, tot teken van „ wakkerheit, en den trommelslagers van het burger vaandel onder „ hopman *Dibbets van Uchten*, in 't midden der nacht aangeko„ men, den Schotschen en Engelschen slag te slaan, om den Span„ jaardt in achterdenken te brengen, dat deze landaardt den overkant „ bezet hieldt. 't Bedrog gelukte: want de vyandt (hoewel door „ een paap, met het poortsluiten uit Arnhem gegaan, verkond„ schapt, dat 'er geen bezetting binnen was) voor tegenstandt uit „ de Ysseloortsche schans bevreest, op welke hy 't gemunt hadt, „ zakt benedewaarts naar Dork, aldaar met kleine schuitjens, op „ wagens nagevoert, 't overschepen beginnende. " Van den Hollandschen tak dezes geslachts, die zich te Dort en in Zeelandt te Tertolen gevestigt hadt, zyn maar weinige mannelyke nakomelingen over, zynde de kerkenleeraar te Leiden, *Henricus Dibbetius* met zyne twee zonen uit de Dortsche afgekomen. De Gelderschee linie is in het mannelyk oir op een ongehuwden zoon na geheel uitgestorven, zynde van den voorlaatsten zoon, *Reinier Dibbets*, koopman, ouderling en regent van 't oude zyds Zittenhuis binnen Amsteldam, den 20 May 1716 overleden, gene kinderen voortgekomen, maar een nooit verganke lyke roem wegens allerhande deugden, zyn geslacht waardig, in de gedachtenisse zyner medeburgeren en arme huisgenoten nagebleven.

DIBLAIM, de vader van Gomer, de huisvrouw van den Propheet *Hosea*, zo 't waar is, dat hy Gods bevel van haar te trouwen letterlyk volbragt heeft; 't welk niet zeer waarschynlyk is, zynde waarschynlyker, dat al wat dien aangaande gezegt is, oneigentlyk moet verstaan worden; waar over men de uitleggers kan nazien. *Hos.* I. 3.

DIBON. Zie DEBON.

DIBON-GAD. Zie DEBON-GAD.

DIBOUF, 't welk men schryft *Dibow*, is een dorp op de grenzen van 't hertogdom Masovië, en 't eerste, dat men, uit Pruissen komende, ontmoet. Daar begint men een ander taal te spreken, en ander geldt te gebruiken. Daar staat ook aan 't hoofdt van een brug, die men over moet, een Poolsch tolhuis. *Gedenkschriften van Beaujeu.*

DIBRA, DIBRES, of DIBRII, een stedeke in Macedonië, op de grenzen van Albanië, 8 mylen benoorden het meir van Ocrida. Men zegt, dat als de Turken in 't jaar 1441 deze plaats belegerden, zy middel vonden om een doden hondt in den eenigsten regenbak, die 'er was, te werpen, en dat de inwoonders, 't zy uit bygeloof, 't zy uit afkeer, liever zich hebben willen overgeven, en hunne vryheit verliezen, dan van dat water drinken. *Barilet Histor. van Scanderbeg l.* II.

DIBRI, uit den stamme Dan, was de vader van Schelomith, en de grootvader van dien Godslasteraar, die gestenigt wierdt. *Levit.* XXIV. 11.

DIBUTADES was een pottebakker te Sicyon, die te Corinthe, met behulp van zyne dochter, eerst uitgevonden heeft menschelyke gedaantens van klei te bakken. *Plinius lib.* XXXV. *c.* 12.

DICÆA, eene godin der oude Heidenen, hadt het opzicht over de vonnissen, en hare dienaars wierden *Dicastes*, dat is te zeggen, *rechters*, genoemt. Men hieldt haar voor maagdt, om dat de rechters volmaaktelyk oprecht behoren te zyn; en voor eene doch-

dochter van Jupiter, die voor den opper-wetgever gehouden wierdt. *Cœlius Rhodig. l.* XXIII. *c.* 16.

DICÆARCHIA, eene ftadt, die men zegt van de Grieken, onder de regeering van Tarquinius den Hovaardigen, Roomfch koning, ter plaatfe, daar thans Pozzuolo by Napelslegt, gefticht te zyn. *Delic. de l'Italie* VI. *p.* I.

DICÆARCHUS, een leerling van Ariftoteles, was van Meffina in Sicilië, en leefde in de CXV Olympiade, omtrent 320 jaren voor Chriftus. Hy was een wysgeer, gefchiedfchryver, en een wiskunftenaar, en heeft over allerhande wetenfchappen gefchreven. Zyne werken waren by de ouden in grote achting, inzonderheit by Cicero en des zelfs vriendt Atticus. Het is zelf waarfchynelyk, dat deze achting zich uitgeftrekt heeft tot over het boek, daar Dicæarchus de onfterffelykheit der ziele in betwifte. Hy beweerde daar in, „ dat de ziel een blote naam was, en dat „ die noch in menfchen, noch in beeften gevonden wierdt; maar „ dat de kracht van beweging en gevoel eenparig door alle leven„ dige ligchamen verfpreid, en van de zelve onaffcheidelyk was, „ als zynde alles een enkel ligchaam". Zyne voornaamfte fchriften zyn van de Republyk van Sparta, en van de volkeren en oudheden van Griekenlandt. Daar is een plaats by *Plinius*, waar uit blykt, dat hy op 't bevel van verfcheide vorften de hoogtens van bergen afgemeten heeft. Hy was een groot liefhebber van de landbefchryving, en daar is nog een werk dien aangaande voorhanden, 't welk Hoefchelius in 't jaar 1600 te Augsburg heeft doen drukken. Hy hieldt voor een vaften regel, dat men zich wel by iedereen bemind moeft maken, doch niet dan met eerlyke lieden eene naauwe vriendfchap aangaan. Daar was nog een ander DICÆARCHUS van Sparta, die een letterkundige, en leerling van Ariftarchus was, die met den voorgaanden dikwils vermengt wordt. *Cicero l.* XIII. *ep.* 32. *ad Atticum. Athenæus l.* II. 13, *&c. Diog. Laërt. in Plat. & Thal. Plutarchus in Thefeo. Agafil. A. Gellius l.* IV. *c.* 11. *Cenforinus de die nat. c.* 4. *Suidas. Steph. Byzant. Strabo. Tertullianus de Anima. Gefnerus Biblioth. Voffius de Hift. Gr. & de Mathemat.*

DICÆARCHUS, Admiraal van de vloot, die Philippus, de laatfte koning van Macedonië, op een na, uitruftte om de Cycladifche eilanden tegen alle recht en reden te beoorlogen, begon die kwade onderneming met eene verfoejelyke godloosheit: want, even als of hy goden en menfchen hadt willen verfchrikt maken, zag hy zich zo haaft niet in ftaat om te zeilen, of hy liet twee altaren oprechten, den eenen voor de *Godloosheit*, en den anderen voor de *Ongerechtigheit*, by welke hy aan deze twee gruwelen, even als of het godheden waren, onder 't volbrengen van alle godsdienftige plegtigheden, zyne geloften deedt. Polybius, indien men hem geheel hadt, zou ons den uitflag van dien oorlog, en 't vervolg der daden van Dicæarchus, verhalen. De brokken, die men van dezen fchryver nog heeft, melden, dat deze deugniet, zich in eene zamenzwering ingewikkelt hebbende, zyne godloze ziel op de pynbank uitblies. *Polybius Hift. l.* XVII. *c.* 35.

DICÆOGENES, een Griekfch dichter, die treurfpelen en hekeldichten gefchreven heeft. *Harpocration* en *Suidas* gewagen 'er van. Men weet niet wel, in wat tydt hy geleeft heeft.

DICASTILLO, (JOHANNES) een Jefuit, is in 't jaar 1585 te Napels van Spaanfche ouders geboren, alwaar hy hoogleeraar in de wysgeerte, en te Murcia en Toledo in de Godgeleerdheit geweeft is. Naderhandt ging hy met eene voorname vrouw als biechtvader naar Duitfchlandt, en leefde nog in 't jaar 1650. Hy heeft gefchreven: *de Juftitia & Jure; de Juramento & de Cenfuris; de Sacramentis; de Incarnatione;* enz. *Alegambe Biblioth. Antonio, Biblioth.*

DICENEUS, een Egyptifch wysgeer, heeft zo wel Boftusca, koning der Gothen, ten tyde van Auguftus, als deze volkeren zelf, in de wysgeerte onderwezen. Hy leerde de Scythen en hunnen koning, die hem tot zynen Raadsheer aannam, goede en burgerlyke zeden, zo dat zy begonnen de gerechtigheit te beminnen, vreedzaam te leven, en de goden te eeren. Hy bouwde tempelen, en ftelde priefters aan, die moeften offeren, en de Godsdienftige plegtigheden verrichten. Op dat zy ook zyne wetten en inftellingen niet mogten vergeten, liet hy die met grote naarftigheit in een boek opfchryven. Eindelyk bewezen hem deze te voren zo woefte en wilde volkeren zo veel eerbiedigheit, dat zy hem ten gevalle de wynftokken uitroeiden, om dat hy hen hadt doen geloven, dat de wyn vele wanorders onder de menfchen veroorzaakte. *Joh. Magnus l.* III. *c.* 18. *Bonfinius rer. Hungar. l.* II. *Dec.* I.

DICHAEANUS, (DICHÆUS) een Griek, van zynen vader, die in de voornaamfte fteden van Europa een aanmerkelyken wiffelhandel dreef, te Rome gebragt, om daar geoeffent te worden in de letteren der beleefdheit, en het burgerlyke Recht, waar in men zegt dat hy eenige fraaie boeken gefchreven heeft, maar die men niet weet dat ooit gedrukt zyn. Hy was koppig uitermaten, noch kon zyne driften bedwingen, daar by zo zuinig, als 'er over twee voeten gaan kon. In alles gaf hy voor een deftigheit en waardigheit te vertonen. Vooral beftierde hy zynen gang en alle de bewegingen zyns ligchaams naar de kunft. Niets kwam 'er uit zynen mondt dan dat fmaakte naar grootfchheit en deftigheit. Niemandt, hoe geeftig hy ook was, kon hem aan het lagchen krygen, het gene hy meende te ftryden tegen de koninklyke majefteit: want hy roemde, dat hy van een lange ry zyner voorouderen aan de Griekfche keizeren vermaagfchapt was. Eindelyk kreeg hy eene bediening in het gemeene beft: waar toe geraakt zynde bevlytigde hy vooral de deftigheit. Derhalven wilde hy van niemandt aangefproken zyn, maar het gene men van hem begeerde door brieven verricht hebben. Maar om dat hy rechter gekoren was tot het beflechten der zaken van gemeene luiden, was hy genoodzaakt zomtyds den advokaten, of den luiden, die hen te werke ftelden, te woorde te ftaan. Maar omdat hy zo koppig was, dat hy van zyn ftuk niet af te brengen was, gebeurde het zomtyds, dat hy, als de advokaat, of de man, dien het pleit aanging, voor zyne zake wat te hevig fprak, en des rechters gevoelen wederleide, zo korzel wierdt, dat hy uitborft in tieren en fchelden, ja den luiden met flaan en fmyten te keer ging. Eene zaak viel 'er voor, daar geweldig om gelagchen wierdt. By hem kwam zeker advokaat, niet ongeleerd, noch kwalyk ter tale, om hem de zaak des mans, waar voor hy pleiten moeft, voor te dragen, en de rechtvaardigheit der zelve te doen begrypen. De rechter verzette zich hier tegen, gevende te kennen, dat hy van een ander gevoelen was. Als de advokaat, in zyne redenen voortgaande, de woorden des anderen bondig en krachtig wederleide, wierdt hy zo gemelyk, dat hy met redeneren tegen dezen rabbelaar (want dezen fcheldnaam gaf hy hem) niet op mogt, dat hy hem met vuiften floeg, en met voeten fchopte, dat hy ter aarde viel. Dit gedaan hebbende, als of hy zich wel gekweten hadt, treedt hy in de naafte kamer. Hier was hy naauwlyks ingetreden, of een ander rechter, amptgenoot van Dichæanus, komt in huis, om hem te begroeten. De advokaat, die op den vloer lag, dezen ziende komen, nam hem voor den eerften, van wien hy zo gehavent was; en hier op overend ryzende, zonder van boosheit te weten waar hy was, vloog hy hem in 't gezicht, en gaf hem meer dan vyf honderd klappen om zyne ooren, eer de goede man, ontfteld door zo eene onverwachte ontmoeting, kon bedaren, en vragen, waarom men hem zo verongelykte. Veel was 'er te vertellen van zyne ongelooffelyke fpaarzaamheit, waar door hy zich zelf niets goeds gunde. Deze aangeborene gierigheit toonde hy zelf toen hy van de wereldt ftondt te fcheiden: want als hy overleide, wien hy zyne middelen, waar op velen reets vlamden, by uiterfte wille maken zou, kreeg hy een brief van eenen zyner landsluiden, gefchreven op een klein blaadtje papiers. Men zou gedacht hebben, dat hy zo grootfch in zyn wapen hier over gebelgt zou zyn geweeft, als fmakende naar kleinachting: maar het deedt een heel andere werking, en den brieffchryver veel goeds: want uit dit kleine briefje befpeurende, dat hy een zuinig man moeft zyn, die zo fpaarzaam omtrent het papier was, geloofde hy zyn goedt niet veiliger te zullen befteden dan aan een zo fpaarzaam man, die men niet behoefde te vrezen dat het goedt, by zyne ouders gewonnen, zou verkwiften. Dus geraakte deze man aan eene onverwachte grote erffenis.

DICON, een zoon van Callibrotus, was van Caulon uit het landt der Brutiërs in Italië, en heeft in de Griekfche fchouwfpelen groten roem verkregen; want hy behaalde in de fpelen, die ter eere van Apollo Pythius in Macedonië gehouden wierden, de overwinning vyf maal. Hy wierdt in de Ifthmifche fpelen, die men ter eere van Neptunus hieldt, driemaal gekroont; en viermaal in de Nemeïfche, die men in Achaje ter eere van Hercules vierde. Van daar begaf hy zich naar de Olympifche fpelen, in welke hy driemaal overwinnaar was. Byzonder vindt men zynen naam als overwinnaar onder de XCIX Olympiade, in 't jaar der wereldt 3600, voor Chriftus 384. Hy betoonde in alle deze vergaderingen zo veel behendigheit, dat men hem zo vele pronkbeelden in de ftadt Olympia oprechtte, als hy overwinningen behaalt heeft. Zelfs gaf men hem den naam van burger van Syracufa, dien van zyne geboorteplaats, die ganfch niet aanzienelyk was, veranderende. *Paufanias l.* VI.

DICTAMO, eene ftadt in Candia, eertyds *Creta*, onder 't gebiedt van Canea, was in oude tyden *Dictamne* en *Dictynne* genoemt. Van haar heeft het vermaarde kruidt *Dictamnus* zynen naam, 't welk inzonderheit tot genezing van wonden gebruikt wordt. *Ariftoteles de mirabil. aufcult. Virgilius Æneid. lib.* XII. *Tertullianus c.* I. *de poenitentia.*

DICTATOR, dat is *oppergezaghebber*, was de hoogfte waardigheit in het gemeenebeft der Romeinen. De burgermeefters benoemden de zelve gemeenlyk, wanneer de Republyk in eenig groot gevaar was. De burgermeefter *T. Lartius Flavus*, nadat hy een oproer geftilt hadt, wierdt in 't jaar 256 van Rome tot eerften Dictator verkoren. Hy nam Spurius Caffius tot zynen ritmeefter (*Magifter equitum*) aan; doch onder zyn bevel. Deze oppermacht duurde gemeenlyk niet langer dan een half jaar; hoewel Sylla en Julius Cæfar zich tot Dictators voor hun leven hebben doen verklaren. Het onderfcheidt tuffchen den Dictator en een burgermeefter was, dat de laatfte twaalf, en de eerfte vier en twintig bylen voor zich liet dragen. Behalven dat hadden de burgermeefters in vele dingen het gezag van den Raadt van noden; doch de Dictator hong van niemandt af, en hadt eene onbepaalde macht; ook hieldt terftondt na zyne verkiezing het gezag der gewone overheden op, behalven dat van de gemeentsmannen (*Tribuni plebis*). De ritmeefter ftondt altydt onder den Dictator, doch ten tyde van *Q. Fabius Maximus* wierdt hen beide gelyke macht gegeven, 't welk eene te voren nooit gehoorde nieuwigheit was, die ook kort daar na weder afgefchaft wierdt. *Polybius lib.* III. *Pomponius Lætus de Magiftr. Rom. cap.* 16.

Naamlyft van de *Dictators*, zo als die malkander naar de order des tyds gevolgt zyn.

T. Lartius Flavus, de eerfte Dictator in 't jaar 256 van Rome; Hy hadt tot zynen ritmeefter *Spurius Caffius*.

An. Pofthumius, in 't jaar van Rome 257. *T. Ebutius* was zyn ritmeefter.

M. Valerius, de zoon van Volefus, in 't jaar van Rome 260.

L. Q. Cincinnatus, in 't jaar van Rome 294. *L. Tarquinius* was zyn ritmeester.

L. Q. Cincinnatus, in 't jaar van Rome 316. ritmeester, *C. Servilius Hala*.

Mamercus Æmilius, in 't jaar van Rome 318. ritmeester *L. Q. Cincinnatus*.

An. Servilius Priscus, of *Structus*, in 't jaar van Rome 319. ritmeester, *A. Posthumius Ebutius Helinus*.

Mamercus Æmilius voor de tweede maal in 't jaar van Rome 321. ritmeester, *Posthumius Tubero*.

A. Posthumius Tubertus, in 't jaar van Rome 324. ritmeester *Julius*.

Mamercus Æmilius voor de derde maal in 't jaar van Rome 329. ritmeester, *A. Cornelius*.

Q. Servilius Priscus. Des zelfs zoon, *C. S. Hala*, was ritmeester.

P. Cornelius, in 't jaar van Rome 342. ritmeester *C. Servilius Hala*.

M. Furius Camillus, in 't jaar van Rome 358. ritmeester *C. Scipio*.

M. Furius Camillus voor de tweede maal in 't jaar van Rome 365. ritmeester *L. Valerius*.

M. Furius Camillus voor de derde maal in 't jaar van Rome 366. ritmeester, *Servilius Hala*.

A. Cornelius Cossus, in 't jaar van Rome 370. ritmeester, *T. Q. Capitolinus*.

T. Quintus Cincinnatus, in 't jaar van Rome 375. ritmeester, *A. Sempronius Atracinus*.

M. F. Camillus voor de vierde maal in 't jaar van Rome 386. ritmeester, *L. Æmilius*.

P. Manlius, onmiddelbaar na Camillus. ritmeester *C. Licinius*.

M. Furius Camillus, voor de vyfde maal, in 't jaar van Rome 387. ritmeester, *T. Quintus Poenus*.

L. Manlius Imperiosus, Dictator om den nagel te slaan in 't jaar van Rome 391. ritmeester, *L. Pinarius*.

Appius Claudius wierdt kort daarna tot Dictator verkoren.

T. Quintius Pœnus, in 't jaar van Rome 393. ritmeester, *Serg. Cornelius Maluginensis*.

Q. Servilius Hala, in 't jaar van Rome 396. ritmeester, *T. Quintius*.

C. Sulpitius, in 't jaar van Rome 397. ritmeester, *Marcus Valerius*.

Cn. Marcus Rutilius, de eerste Dictator uit de gemeente, in 't jaar van Rome 398. ritmeester, ook uit de gemeente, *C. Plautius*.

T. Manlius, de zoon van Lucius, in 't jaar van Rome 401. ritmeester, *A. Cornelius Cossus*.

C. Julius in 't jaar 402. ritmeester, *L. Æmilius*.

M. Fabius Ambustus, in 't jaar van Rome 403. ritmeester, *Q. Servilius*.

L. Furius Camillus, in 't jaar van Rome 404. ritmeester, *P. Cornelius Scipio*.

M. Manlius Torquatus, in 't jaar van Rome 405. ritmeester, *A. Cornelius Cossus*.

L. Furius Camillus; voor de tweede maal in 't jaar van Rome 409. ritmeester, *Cn. Manlius Capitolinus*.

P. Valerius Publicola, Dictator ter oorzake van de feestdagen in 't jaar van Rome 410. ritmeester, *Q. Fabius Ambustus*.

M. Valerius Corvinus, in 't jaar van Rome 412. ritmeester, *L. Æmilius Mamercus*.

L. Papirius Crassus, in 't jaar van Rome 414. ritmeester, *L. Papirius Cursor*.

P. Philo, Dictator in 't jaar van Rome 415. ritmeester, *Junius Brutus*.

Claud. Regillensis, in 't jaar 417. ritmeester, *C. Claud. Hortator*. Daar was een misslag by des zelfs verkiezinge begaan.

M. Papirius Crassus, in 't jaar 412. ritmeester, *P. Valerius Publicola*.

Cn. Q. Cincinnatus, om den nagel te slaan, in 't jaar 422. ritmeester, *L. Valerius*.

M. Claudius Marcellus, in 't jaar 426. Een misslag by zyne verkiezinge. Ritmeester, *Spur. Posthumius*.

L. Papirius Cursor, in 't jaar 428. ritmeester, *Q. Fabius Maximus Rutilianus*.

Q. Cornelius Arvina, in 't jaar van Rome 430. ritmeester, *M. Fabius Ambustus*.

Q. Fabius Ambustus, in 't jaar 431. ritmeester, *Q. Æmilius Pœtus*. Een misslag by zyne verkiezinge.

M. Æmilius Papus, in 't jaar 433. ritmeester, *L. Valerius Flaccus*.

L. Æmilius, in 't jaar van Rome 436. ritmeester, *L. Fulvius*.

Q. Fabius, onmiddelbaar daar na. *A. Caretanus*, ritmeester, sterft in den oorlog. *Fabius* volgt op hem.

G. Menenius, Dictator in 't jaar 438, om kennis te nemen van eenige misdaden, en om daar over te oordeelen. Ritmeester, *M. Fabius*.

C. Petilius, Dictator in 't jaar van Rome 439.

L. Papirius Cursor, voor de tweede maal in 't jaar 442. ritmeester, *C. Junius Bubulcus*.

P. Corn. Scipio, in 't jaar 445. ritmeester, *P. Decius Mus*.

C. Junius Bubulcus, in 't jaar 449. ritmeester, *M. Titinius*.

M. Valer. Maximus, in 't jaar 452. ritmeester, *M. Æmilius Paulus*.

L. Cornelius Sylla, Dictator voor zyn leven, in 't jaar 669.

C. Julius Cesar, Dictator voor de eerste maal in 't jaar 703, voor de tweede maal in 't jaar 705, en daarna voor altoos. Na dezen weigerde Augustus het Dictator-of oppergezaghebberschap, hem door 't volk aangeboden.

DICTINIUS, een priester in de IV eeuw, die met de dwalingen van Priscillianus beschuldigt, en deswegen in de kerkvergadering van Langres veroordeelt wierdt. S. Ambrosius heeft in zyn voordeel geschreven, mits dat hy 't gene hy gedaan hadt veroordeelen, en zo voor al zyn leven priester zou blyven. Dictinius volbragt niet 't gene men van hem eischte, hy volhardde in zyne oude dwaling, en liet zich tot bisschop van Astorga aanstellen. Hy wierdt in 't jaar 39, nevens Symphosius, die hem ingewyd hadt, op de eerste kerkvergadering te Toledo gedagvaard. Zy wilden 'er niet verschynen; doch kwamen in 't jaar 400 op een Synode, op welke zy, na dat Symphosius verklaart hadt, dat hy door 't volk gedwongen was Dictinius in te wyen, en na dat deze zyne dwalingen plegtelyk hadt herroepen, vry gesproken wierden. *S. Leo* maakt in zynen brief aan *Turribius* gewag van Dictinius, zeggende, dat hy eenige dingen voor de Priscillianisten heeft geschreven; doch hy geeft te gelyk te kennen, dat hy als een Katholyk is gestorven, en dat men zyne gedachtenis, nadat hy zyne dwalingen herroepen heeft, in waarde mag houden. *Du Pin Bibl. Eccles. Sec.* IV.

DICTYNNA, zekere Nymph uit het eilandt Creta, die men de uitvinding der jagers-en visschers-netten toeschryft. Zy heeft dezen naam van 't Grieksche woordt *Δίκτυς*, *een net*, gekregen, zynde te voren *Britomartis* geheten. Eenige dichters zeggen, dat zy met Diana, die ook *Dictynna* genaamt wordt, gemeenzamen omgang gehad heeft. Anderen voegen 'er by, dat Minos op haar verlieft was, en dat zy, des zelfs vervolgingen niet kunnende ontgaan, van een rots in zee gesprongen, en in visschers netten gevallen is, waar van zy den naam van *Dictynna* gekregen heeft. *Strabo*.

DICTYS, een zoon van Magnes, koning van 't eilandt Seriphos, alwaar hy nevens zynen broeder, den koning Polydectes, woonde. Hy was het, die Danaë en den jongen Perseus, die Acrisius in zee hadt laten werpen, aan 't landt haalde. Polydectes trouwde met Danaë om hare schoonheit, en droeg zorg voor de opvoeding van Perseus, die tot jaren gekomen zynde, vele schone daden verrichtte. Doch ziende, dat Polydectes zyne moeder niet wel handelde, veranderde hy dien koning, met hem het hoofdt van Medusa te tonen, in een steen, en maakte Dictys koning van Seriphos. *Apollodorus*.

DICTYS, uit de stadt Cnossus in 't eilandt Creta, waarom hy de *Cretenser* (*Cretensis*) wierdt bygenaamt. *Suidas* zegt, dat hy in gezelschap eens konings van Creta den Trojaanschen oorlog bygewoont, en den zelven in IX boeken beschreven heeft; en *Tzetzes* verhaalt, dat *Homerus* hem in zyn gedicht gevolgt heeft. *Johannes Malalus* bekent, dat hy 't gene hy van Troja heeft geschreven, daar uit gehaalt heeft. Dit werk, zegt men, heeft men in een kasse van tin nevens zyn lyk in het graf gezet, zynde ten tyde van den keizer Nero gevonden en daar uit gehaalt. Doch daar van is thans in de Grieksche tale niets meer voorhanden, maar alleen eene Latynsche overzetting van eenen *Q. Septimius*, die in een brief zegt de zelve gemaakt te hebben. Doch deze overzetting is waarschynlyk een verdicht werk, en niet van het werk van Dictys. Juffrouw *le Fevre* of *Faber* heeft 'er een fraaie druk van in het licht gegeven te Parys in den jare 1680, tot gebruik van den Dauphin; en in den jare 1708 is 'er nog een fraaier druk van uitgekomen te Amsterdam, zo in quarto, als in octavo, met het werk van *Dares* en eene geleerde Verhandeling voor de zelve van den vermaarden hoogleeraar Perizonius. *Tzetzes Iliad.* 5. *hist.* 30. *Ludov. Vives* 5 *de tradend. discipl. Vossius de Histor. Græc. lib.* IV. *cap.* 1. *de Lat. lib.* III. *cap.* 2. *Perizonius Dissert. de Dict. Cret.*

DIDACUS, of DIEGO, bisschop te Osma in Spanje, leefde in de XIII eeuw, en is van wegens zyne geleerdheit en Godvrucht beroemd. Hy ging in 't jaar 1206 voor Alfonsus den IX, koning van Castilië, naar Rome. Zyne dingen verricht hebbende, badt hy paus Innocentius den III, dat hy zich van zyn bisdom mogt ontdoen, om zeker voornemen, dat hy hadt, om den ongelovigen het Euangelium te verkondigen, te beter uit te voeren. Doch de paus beval hem naar zyn bisdom te keren. Hy gehoorzaamde; en als hy door Languedok reisde, voegde hy zich by eenige abten van de orde van Clervaux, om de Albigenzen te bestryden. *Spondanus A. C.* 1206. *n.* 8. *p.* 31.

DIDAM, DIDEM, of DIEDEM, ook wel DIEM, een dorp of ampt in het graafschap Zutphen, tusschen Deutekom en Zevenaar gelegen, en onder het graafschap 's Heerenberg, of, by verkortinge, den Berg genoemt, behorende. Menso Alting noemt het zelve *Theoden*. Men vindt, dat het zelve in den jare 824 aan de kerke van Utrecht geschonken wierdt. In den jare 1609 is de toren van Didem, naar het schryven van Slichtenhorst, afgebroken. Hy was van louter duifsteen, en drie verdiepingen hoog, hebbende boven een yzeren luik, met een aâmgat in den muur, dat slangsgewyze van onderen naar om hoog liep. Daar binnen lag een dood ligchaam, in zyne volkomene gedaante, gansch bloot, en op eenig stroo uitgerekt. Doch zo als 'er de metzelaars by kwamen, viel het van een en verdween. Rondom het ligchaam zag men verscheide aarde potjes, en gebeentens van vogelen en van andere dieren. De Kleefsche geschiedenisschryver Teschenmacher, daar hy dit geval verhaalt, houdt staande, dat het zelve het ligchaam van Drusus is geweest, en voegt 'er by, dat zyn bekkeneel nog ten huidigen dage op den burg van 's Heerenberg bewaart wordt. Maar dit spreekt Slichtenhorst met groten ernst tegen, en niet zonder reden: want men heeft zeker bericht uit Tacitus, dat het ligchaam van Drusus, van wien hier gesproken

wordt,

wordt, te Rome zeer ftatelyk begraven is. Het dorp Didem heeft kerk én Predikant, ftaande onder de claffis van Zutphen. *Slichtenhorft Gelderfche Gefchied. I boek. Tefchenmacher Annal. Tacitus Annal. l.* III. *c.* 5. *Oudheden van Deventer II Deel, bladz.* 550.

DIDASKALIO, anders *Afteria* of *Afteris* genoemt, een klein eilandt in de Ionifche, een grote zeeboezem der Middelandfche, zee, tuffchen de eilanden Ithaka en Cephalonia. Strabo noemt het zelve *Afteria*, en Homerus, volgens den zelven Strabo, als mede Plinius, *Afteris*. Het zelve is tegenwoordig *Didaskalio*, en ook wel *Pilere*, geheten. Plinius ftelt Afteris, met het eilandt Plote, diep in zee, voor het eilandt Ithaka, maar Homerus tuffchen Ithaka, en het eilandt Samos, anders Cephalonia, als blykt uit zyn volgende zeggen: „ Een zeker ftenig eilandt legt midden „ in zee, tuffchen Ithaka en Samos. Het is niet groot. Op het „ zelve zyn bekwame havenen, met twee ingangen op beide zy- „ den". Uit dit zeggen van Homerus (*in Odyffea*) blykt, hoe Strabo hem in het plaatfen van dit eilandtje gevolgt heeft; want in plaats van Samos ftelt Strabo Cephalonia; gelyk Homerus door Samos Cephalonia verftaat. Strabo ftelt, uit Apollodorus, op dit eilandt een ftedeke Alalkamenas geheten, gelegen op een fmalle ftreek lands; maar Ptolemæus plaatft dit ftedeke op het eilandt Ithaka. Dit eilandt, als zekere Scepfius by Strabo meldt, zou zodanig niet gebleven zyn, als de dichter Homerus het zelve befchryft. Daarentegen fchryft Apollodorus by den zelven Strabo, dat het nog by zynen tydt zodanig gebleven was: hoewel Strabo zegt, dat het eilandt Afteria al by zynen tydt geen bekwamen of veiligen anker-grondt hadt. Het zelve is tegenwoordig ganfch woeft, en heeft geen eenige haven, daar men veilig kan inkomen. Het is klein en rond, en niet breder noch langer dan een boogfcheut. Zo als eenigen willen was eertyds een hogefchool op dit eilandt. *Dapper Befchryv. van Morea en de naby gelegene eilanden.*

DIDEM. Zie DIDAM.

DIDERIK, DIDERICH, of DIDERYK, de zoons zoon van Afconius, die voor hertog van Vrieflandt gehouden wordt, wordt gezegt omtrent het jaar 300 na Chriftus met eene menigte van Vriezen over het Vlie getrokken te zyn, en een gedeelte van het tegenwoordige Weft-Vrieflandt in bezit genomen te hebben. Hy bouwde de ftadt Medemelaca, naderhandt Medenblik genoemt, (zie MEDENBLIK) en, door vier andere edellieden geholpen wordende, begon hy dat ganfche landt te bedyken en te bebouwen, en 'er huizen en dorpen te ftichten. De Vriezen, die reets voor hem over het Vlie getrokken waren, en de landeryen omtrent Vronen bebouwden, fchikten zich onder zyne regeering; en dus begon het ryk van Weft-Vrieflandt op te komen. Hy liet zich ook, naar het zeggen der fchryvers, koning noemen; maar dit namen velen niet alleen zeer kwalyk, maar Haron Ubbo, hertog van Vrieflandt, in het byzonder, niet verftaande, dat zyn gewezen onderdaan hem boven het hoofdt zou waffen. Hy dwong hem dan, den tytel van koning te laten varen, en zich met dien van hertog te vergenoegen. Zedert dien tydt zou dat landt den naam van Weft-Vrieflandt behouden hebben. De vier edellieden, die Diderik in alles hielpen en ten dienfte ftonden, waren genoemt: Geraard, Roeland, Adelboldus, en Keno. Men voegt daar by, dat de eerfte, Geraard, heer bleef van Opdyk; de tweede, Roeland, van Wydenes. Adelboldus nam de landeryen rondom Winkel in bezit; en Keno kreeg Bennebroek voor zyn deel. Zommigen willen, dat Diderik een zoon heeft nagelaten, Lemus of Wilhelmus genoemt, uit wiens nakomelingen de koningen van Vrieflandt zouden afgekomen zyn. *Winfemius Chronyk van Vriefl. fol.* 36. *Oudheden van Vriefl.* II *Deel, pag.* 347 *en* 348.

DIDERIK, of THEODORICUS, de I, en de II, biffchoppen van Utrecht. Zie THEODORICUS.

DIDERIK de I, enz. graven van Hollandt. Zie DIRK.

DIDERIK. De Markgraven van Meiffen, Laufnitz, enz. van dezen naam zie op DIETRICH.

DIDERIK BAVO, graaf van Bodegrave en Zwammerdam, leenman van den biffchop van Utrecht, wierdt door Dirk den III, grave van Hollandt, Zeelandt, enz. uit zyn bezit gejaagt, omdat hy, volgens de getuigeniffen van *J. Beka* en *W. Heda*, gedurig en zonder ophouden geweldige ftroperyen aanrechtte op de landen van dien grave, zynde de zelve dus gedwongen om geweldt met geweldt te keren. *Buchelius* zou de Hollanders gaarne in het ongelyk ftellen, en den biffchop Adelbold, ter gunfte van wien Diderik Bavo deze ftroperyen meeft gedaan hadt, ten eenemale vry pleiten. *De Hollandfche Jaarboeken*, zegt hy, *verhalen deze zaak in het wyd en breed, en met een groten toeftel van woorden. Doch indien iemandt*, enz. Maar men heeft de zaak uit de Utrechtfche gefchiedenisfchryvers zelf, namentlyk *J. Beka* en *W. Heda*, boven aangehaalt. De eerfte is een Utrechtenaar, en kanunnik te Utrecht geweeft; de tweede, hoewel een geboren Hollander, was deken van S. Jan, enz. Op den eerften kan althans geen vermoeden vallen van zyne eigene biffchoppen, uit gunft voor de graven, tegengefproken te hebben. *Voffius Jaarboeken pag.* 37. *Batavia facra I Deel, in de Voorberichten, pag.* XXX *en* XLVI.

DIDIER. Zie DESIDERIUS.

DIDIER DE LA COUR, een vermaard Benedictyner monnik, die de naauwe waarneming van zynen ordens-regel opgebragt heeft, is te Manzeville by Verdun in 't jaar 1550 van edele, doch zeer arme, ouders geboren, die hem in 't jaar 1567 naar Verdun zonden, wiens biffchop van zyn maagfchap was. Daar kreeg hy luft een monnik te worden, en begaf zich in 't Benedictyner klooster te S. Viton, en wierdt op voorfprake des biffchops, die te gelyk abt van 't klooster was, onder de Choorzangers aangenomen, hoewel hy om zyne onwetenheit van de anderen zeer gekwelt wierdt, tot dat de prioor, uit medelyden, hem ten deele zelf, ten deele door anderen, zo veel Latyn leerde, dat hy na eenige jaren op de akademie te Pont à Mouffon kon gaan ftuderen. Als hy weder in zyn klooster kwam, nam hy ftraks voor de vervallene tucht te verbeteren; doch wierdt door zyne kloofterbroeders zodanig daar in gedwarsboomt, dat zy hem eens, onder voorwendfel van nodige verrechtingen, naar Rome zonden, en daar na fteken lieten. Hy zou deswegen haaft in de orde der Minimen getreden zyn, doch de oude prioor van 't klooster, S. Viton, ftierf toen, en de monnikken verkoren hem, op des zelfs aanraden, tot hunnen prioor. Zulks gefchiedde in 't jaar 1596, en hy bragt eindelyk deze zo lang beoogde hervorming tot ftandt, beginnende die met de jonge monniken, die hy naar zyne handt zette: daar de oude, die niet buigen wilden, op 't bevel van paus Clemens den VIII, in 't klooster van S. Hidulfus moeften gaan, hoewel dat mede kort daarna hervormt wierdt: want de paus maakte in 't jaar 1604 van die twee kloofters eene vergadering, waar van P. Didier het hoofdt was; en naar dit voorbeeldt zyn naderhandt vele kloofters in de Nederlanden hervormt, en by de vergadering van S. Placidus gevoegt. Uit dien hoofde is in Vrankryk de *Congregatio ftrictioris Obfervantiæ* van Clugny, en inzonderheit het beroemde Benedictyner gezelfchap van S. Maur ontftaan. P. Didier ftierf in 't jaar 1623. *P. Bernard Pez. in Differt. hift. præmiff. Biblioth. Benedict.*

DIDIUS JULIANUS, (M. SALVIUS SEVERUS COMMODUS) Roomfch keizer, een kleinzoon van Salvius Julianus, een Rechtsgeleerde, die tweemaal burgermeefter, en ftadvoogdt van Rome geweeft is, was te Milaan geboren. De naam van zyne moeder was Clara Emilia, en die van zynen vader Petronius Didius Severus. Hy wierdt by Domitia Lucilla, moeder van den keizer Marcus Aurelius, opgevoed; en kreeg, uit hoofde van die princeffe, brave ampten. Na de doodt van Pertinax kocht hy de keizerlyke waardigheit van de krygsknechten, doch om dat hy hen 't beloofde geldt niet kon betalen, en buiten dat by den Raadt en het volk gehaat was, wierdt hy op den 29 September 193 door een gemeen foldaat omgebragt, hebbende maar 2 maanden en 5 dagen geregeert, en 60 jaren, 4 maanden en 4 dagen geleeft. Op hem volgde in 't ryk Septimius Severus, die Pefcennius Niger en Albinus gelukkigklyk van kant hielp. De eerfte hadt zich in Syrië, en de andere in Engelandt voor keizer doen uitroepen. *Spartianus. Herodianus. Aurel. Victor. Dio.*

DIDO, of *Eliza*, eene dochter van Methres, of Belus den II, koning van Tyrus en Sidon, trouwde met Sicharbas, of Sicheus, dien haar broeder Pygmalion liet ombrengen. Om des zelfs wreedheit te ontgaan vluchtte zy met hare fchatten naar Afrika, daar zy de ftadt Carthago ftichtte, die echter anderen zeggen lang te voren door Zorus en Carchedon gebouwt te zyn. Trogus Pompejus fchryft, dat Dido in Afrika gekomen zynde, van de inboorlingen zo veel landt kocht, als een offehuidt bevatten kon; dat zy de zelve vervolgens in kleine riempjens deedt fnyden, en daar door zeer veel landt aan zich bragt. Zie CARTHAGO. Naderhandt liet haar Hiarbas, koning van Numidië, of Getulië, ten huwelyk verzoeken, en dreigde de Carthaginenzen, in geval van weigering, met den oorlog. Dido, zeer bedroeft van zich genoodzaakt te zien of te trouwen, of hare onderdanen aan den oorlog bloot te ftellen, veinfde het verzoek van Hiarbas toe te ftaan, en verzocht drie maanden tydt om 'er zich toe gereed te maken. Ondertuffchen liet zy een houtmyt vervaardigen, en nadat zy, in fchyn om de ziel van haren eerften man, eer zy met een anderen trouwde, te bevredigen, geoffert hadt, klom zy 'er boven op, en doorftak zich in de tegenwoordigheit des volks. Men geeft voor, dat deze ftoute daadt haar na de doodt den naam van *Dido*, in de Punifche tale eene *dappere vrouw*, heeft verkregen, daar zy by haar leven dien van Elifa hadt.

Virgilius, in zyne *Æneis*, fchryft, dat Eneus van de verovering van Troja te Carthago aanlandde, daar hy van Dido wel onthaalt, en zelfs tot het genot van haar ligchaam toegelaten wierdt: doch dat hy haar naderhandt, om naar Italië te gaan, verlaten, en zy zich zelf uit wanhoop om 't leven gebragt heeft. De geleerden zyn 't niet eens aangaande de waarheit dezer gefchiedeniffe: de meeften zyn van gevoelen, dat het een verdichtfel van *Virgilius* is, om zyn werk op te fchikken, en de beginfelen van den haat tuffchen de Carthaginenzen en de Romeinen aan te tonen. De redenen, die men voor Dido bybrengt, zyn deze. Deze princes kwam in 't zevende jaar van Pygmalions regeering in Afrika, in 't jaar der wereldt 3097, en voor Chriftus 907. Zy begon daar de ftadt Carthago te bouwen, en omtrent 20 jaren daar na het kafteel, Byrfa genaamt. De ftadt Troja is in 't jaar der wereldt 2820, en voor Chriftus 1184, door de Grieken ingenomen. Aldus is Eneas, de welke in dien tydt leefde, 277 jaren eer dat Dido in Afrika kwam, van Troja naar Italië gereift. Die oordeelen, dat Eneas in der daadt Dido, koningin van Carthago, gezien hebbe, verhalen deze geflachtrekening:

Belus	*Agenor*	*Phenix*	*Belus* de II of *Methres*	*Dido*, getrouwt met *Sicheus*.
	Danaus	*Cadmus*		*Pygmalion*.

Doch onderftellende deze rekening waar te zyn, zo antwoordt men, dat Phenix de zoon van Agenor, en broeder van Cadmus, 1454 jaren voor Chriftus geleeft heeft. Indien men hem nu 30 jaren levens geeft, eer hy vader van Belus den II wierdt, en zo vele jaren aan Belus den II, eer hy Dido gewan, moeft Dido 210 jaren oud geweeft zyn, toen Troja verbrand wierdt. Dido heeft Carthago geftichte in

in het 3832 jaar van de Juliaansche tydrekening, en 882 voor Christus, als blykt uit de optelling der koningen van Tyrus, die Josephus uit de Tyrische geschiedschryvers gehaalt heeft, 't welk met het getuigenis van *Solinus* overeen stemt, die zegt, dat Carthago verstoort wierdt 737 jaren na dat het van de Phenicische Elisa gesticht was. Carthago is zekerlyk verstoort onder 't burgermeesterschap van Cn. Lentulus en Lucius Memmius. Aldus valt des zelfs stichting in 't jaar 682 voor Christus. Troja is 1209 jaren voor Christus ingenomen, en by gevolg ten minste 300 jaren voor Didoos komste in Afrika. *P. Labbe Hist. Chronol. Du Pin Biblioth. univ. Histor. prof. Menander Hist. reg. Tyr.* by *Josephus* aangehaalt *Oudh.* 8. *B.* 13. *K. en l.* 1. *contr. Appion. Justinus l.* 18. *Solinus c.* 39. *Macrobius l.* V. *Saturnal. cap.* 17. *S. Hieronymus Ep. ad Gerontiam*, *&* *lib.* I. *adv. Jovin. Petavius Ration. Temp. P. I. lib.* II. *cap.* 4. *Riccioli Chron. reform. l.* V. *c.* 8. *p.* 239. *Servius in Æneid.*

DIDYMUS ALEXANDRINUS leefde in de IV eeuw, en was een leeraar in de schole te Alexandrië. Hy hadt, toen hy 5 jaren oud was, zyn gezicht verloren, doch, even of zyn verstandt daar door te meer ophelderde, wierdt hy een zeer geleerd man, met zich gewyde en ongewyde schryvers te doen voorlezen; zelfs in de wiskunde, die 't gebruik van het gezicht volstrektelyk schynen te vereisschen. Hy heeft vele boeken geschreven: doch men heeft niets meer van hem dan het boek van den H. Geest, 't welk van *S. Hieronymus* in 't Latyn is overgezet; eenige uitbreidingen over de Kanonyke Brieven, die men in 't XI stuk van de Boekzaal der Vaderen, *col.* 23 *en* 33 *Edit. ann.* 1624 ziet; en een aanzienelyk gedeelte van een boek tegen de Manicheën, door H. Canisius *Tom. V. Antiq. Lect.* uitgegeven, en vader Possevinus in de Toegift tot de Boekzaal der Vaderen. Door zyne grote geleerdheit trok hy vele leerlingen, onder welke uitmunten S. Hieronymus, Ruffinus, Palladius, en Isidorus. Hy was niet min Godvruchtig dan geleerd. Hy leefde tot den ouderdom van 83 jaren gelukkig, indien zyn gelove niet verdacht ware geweest. Hy liet zich door de dwalingen van Origenes innemen, en Melanius met Rufinus, een priester te Aquileja, wierden door hem mede ingenomen. Daarom staat 'er in de naamlyst der verbode boeken, in 't jaar 1608 te Rome gedrukt, dat Didymus, met Origenes en den Pontischen Evagrius, in de V algemeene kerkvergadering is veroordeelt, gelyk Tharasius, patriarch te Constantinopel, in de geloofsbelydenis van de VII kerkvergadering, *Act.* 3, Nicephorus, Cedrenus, enz. zulks getuigen. Paus Martinus de V veroordeelde hem ook met de andere Origenisten op de Lateraansche kerkvergadering, *Sect.* 5, *Can.* 18. S. Athanasius (*in Vit. Anton.*) gewaagt van eene zamenspraak tusschen S. Antonius en Didymus. De oude schryvers, zelfs S. Hieronymus, zeggen, dat hy zyne dwalingen verlaten heeft, en in de gemeenschap der kerke gestorven is. De grootste mannen van de IV eeuw spreken met groten lof van dezen doorluchten blinden. *S. Hieronymus de Script. Eccl. c.* 109. *in Chron. A. C.* 376. *Ep.* 33. 51. 65. *Præf. in Ep. ad Gall. Præf. lib. Didymi de Spir. S. Apol. adv. Ruff. Palladius Hist. Lauf. c.* 38. *Ruffinus l.* II. *Hist. c.* 7. *Socrates l.* I. *c.* 3. *Sozomenus l.* VII. *c.* 14. *Nicephorus l.* XVII. *Hist. c.* 27. *Cedrenus in Annal. Ado, Sigebert, & Onuphrius in Chron. Baronius A. C.* 386. *n.* 32. *& Bellarminus de script. Eccl. Godeau Hist. Eccl. Du Pin Bibl. script. Eccl. sec.* IV. *Cave Hist. litt. p.* 143. *seq.*

DIDYMUS, een neef van den keizer Honorius, dien Constantinus, een zoon van een dwingelandt van den zelven naam, met Verinianus, mede van de maagschap van dien keizer, als mede hunne vrouwen, heeft doen ombrengen, na dat hy zich meester van Spanje hadt gemaakt. *Cassiodorus & Prosper in Chron. Orosius l.* VII. *c.* 40. *Sozomenus lib.* IX. *c.* 11, *&c.*

DIDYMUS, een Christen krygsknecht, die Theodora, eene Christen maagdt van Alexandrië, uit een bordeel, daar zy in opgesloten was, met haar zyne klederen te geven, verloste, en met haar de martelaars-kroon verkreeg.

DIDYMUS, bygenaamt *Claudius*, was een letterkundige, die een boek geschreven heeft van de misslagen, die *Thucydides* tegen den gemeenen aardt der Griekse tale begaan heeft; als mede een kortbegrip van *Heracleon*, en eenige andere dingen. *Suidas.*

DIDYMUS, een zoon van Heraclides, was een zangkundige, in de gunst van den keizer Nero, daar *Suidas* van gewag maakt.

DIDYMUS, van Alexandrië, een letterkundige, daar *Suidas* van gewaagt, die van de spelling, en waarschynlyke dingen geschreven heeft.

DIDYMUS, mede van Alexandrië, wierdt χαλκέντερος of πονηρὸς, dat is *de arbeidzame*, bygenaamt, om zyne ongewone naarstigheit, als hebbende 3500, of, gelyk *Seneca* (*Ep.* 88.) meldt, 4000 byzondere werken geschreven: waarom hem *Athenæus* βιβλιολάθην noemt, om te tonen, dat hy zyne eigene boeken niet al te maal kende. Macrobius, *lib.* V *Saturnal. c.* 12, noemt hem den geleerdsten letterkundige. *Ammian. Marcell. l.* XXII. *Suidas. Lactantius l.* I. *c.* 22. *Photius cod.* 279. *Eusebius Chron. an.* 661. *S. Hieronymus. Vossius. Gesnerus.*

DIDYMUS, van Gnidus, een wiskunstenaar, die uitbreidingen over *Aratus* geschreven heeft.

DIE, eene stadt in het Dauphiné, met een bisdom, dat in 't jaar 1275 met dat van Valentië vereenigt, en 't aartsbisdom van Vienne onderworpen is. Zy legt by de Drome, tusschen eenige bergen. Zy wordt by de ouden *Dia* of *Dea Augusta* genaamt, waarschynlyk van *Dia*, de godin der Sicyoniërs. *Gassendus* meent, dat Die en Valentië eerst, na dat de Grieken in Gallië zyn gekomen, gebouwt, en by gevolg zo oud niet zyn als Marseille. Eertyds was zy 't hoofdt van de 19 steden der Vocontiërs, en wierdt naderhandt eene volkplanting der Romeinen. Hare gevallen zyn merkwaardig. Omtrent het jaar 574 namen ze de Longobarden in. Daarna wierdt ze de hoofdstadt van een klein landschap, *Diois* geheten, en, by de scheuring van het Burgundische koninkryk, een eigen graafschap, 't welk in 't jaar 1189 op Aimar van Poitiers verstierf, en aan 't landt Valentinois gehecht wierdt. In 't jaar 1404 heeft Lodewyk van Poitiers, graaf van Diois en Valentinois, zyn landt aan Karel den VI, koning van Vrankryk, verkocht, die 't met het Dauphiné vereenigt heeft. Ze is eene van die steden, die in de burgerlyke oorlogen van de XVI eeuw het meest geleden hebben. Hare vyf kerken, en het kasteel, zyn door de Gereformeerden, die ze twee maal ingenomen hebben, verwoest. Onder de bisschoppen van Die is Martin de oudste. Nicasius was de eenigste Fransche bisschop op de eerste Niceensche kerkvergadering. Zy hebben doorluchte navolgers gehad, waar onder wel 10 of 12 voor Heiligen gehouden worden. *Columbi des Evêques de Die. Chorier Hist. du Dauph. l.* XIV. *c.* 9. *Sammarth. Gall. Christ. T.* II. *p.* 553. *Du Chesne Ant. des Villes. Gassendus in Vit. Peiresc.*

DIEBEN, of DIBEU, een vlek of stedeke in Duitschlandt. Het legt aan de Mulda in 't hertogdom Saxen, op de grenzen van Meissen, 2 of 3 mylen bewesten Torgow. *Maty Diction.*

DIEBESLOCH, betekenende in het Nederduitsch *Dievegat*, is de naam van een groot onderaardsch hol in het Thuringsche graafschap Stolberg, waar in zich eertyds langen tydt rovers onthielden. Het heeft zynen ingang in het Arnsbosch, en houdt het begin van een goudbergwerk in zich.

DIECMAN, (JOHANNES) een Luthersch Godgeleerde, geboren te Stade in het hertogdom Bremen, daar zyn vader predikant was, den 30 Juny des jaars 1647. Hy studeerde te Giessen, Jena en Wittenberg, en wierdt op de laatstgemelde hogeschole Magister gemaakt. Zyne studien in den jare 1672 voltrokken hebbende wierdt hy drie jaren daar na, te weten in den jare 1675, Rector te Stade, en in den jare 1683 generaal Superintendent der hertogdommen Bremen en Verden; waar op hy op de hogeschole te Kiel de waardigheit van Doctor in de Godgeleerdheit aannam. Wanneer de oorlogsvlam in den jare 1712 in die beide hertogdommen brandde, moest hy de vlucht nemen, en meer dan drie jaren in de stadt Bremen als balling leven. Maar in den jare 1715 wierdt hy door de koninklyke Engelsche te Stade aangestelde regeering op nieuw als generaal Superintendent beroepen, in welke waardigheit hy den 4 July des jaars 1720 overleden is. Hy heeft geschreven: *de Naturalismo tum aliorum, tum maximo Johannis Bodini; Specimen Glossarii Latino-Theodisci; Dissertationes de sparsione florum; de dissensu ecclesiæ Orientalis & Latinæ circa purgatorium; Enneadum animadversionum in diversa loca Annalium Baronii; de vocis Papæ ætatibus; de quatuor operationibus mentis humanæ; de typorum cœlestium paradoxo Helmontiano; de monogamia*, nevens verscheide schriften in het Hoogduitsch, in den jare 1709 te Hamburg in quarto byeen gedrukt.

DIEDEN, of DIDEN, een dorp in Gelderlandt, behoort onder dat gedeelte van deze provincie, het welk Maas en Waal, of Maas-Waal, als tusschen de rivieren de Maze en de Waal zich uitstrekkende, genoemt wordt. *Houve Handw. Kr. I Deel.*

DIEDENHOVEN, in 't Latyn *Theodonis Villa*, in 't Fransch *Thionville*, eene stadt in 't hertogdom Luxemburg, aan de Moesel, 3 Fransche mylen van Mets gelegen. Hare gelegenheit is zeer voordeelig, en ze is voortreffelyk versterkt, zo dat men ze lang voor onverwinnelyk gehouden heeft. De hertog van Guize veroverde de zelve in 't jaar 1558; doch ze wierdt naderhandt aan de Spanjaarden weder afgestaan. In 't jaar 1639 wierden 'er de Franschen voor geslagen; doch in 't jaar 1643 maakten zy 'er zich onder den hertog van Enguien meester van, en behielden haar, uit krachte van den Pyreneeschen vrede. Volgens den Badischen vrede behoort zy den keizer toe. In deze stadt vergaderde Karel de Grote gemeenlyk de bisschoppen en Staten zyner koninkryken. Hier wierdt ook in 't jaar 835 eene vergadering van bisschoppen belegt, de welke, na datze hun afgryzen van 't godloze gedrag van Ebo, aartsbisschop van Rheims, en des zelfs aanhang, tegen Lodewyk den Vromen, betuigt hadden, den zelven, als den roervink van die boze daadt, afzetten. Karel de Kale, Lotharius, en Lodewyk, zonen van Lodewyk den Vromen, woonden hier in 't jaar 844 eene andere vergadering by. *Regino Prumiensis. Theatr. Europ. T. IV. & V. Chorogr. Circ. Burgund. p.* 327.

DIEDO, een van de oude adelyke geslachten van Venetië. Het heeft onder anderen 2 procurators van sint Marcus, als ANTONIUS in 't jaar 1457, en DOMINICUS in 't jaar 1464, voortgebragt. VINCENTIUS DIEDO was in 't jaar 1555 patriach te Venetië, en in 't jaar 1604 is 'er een uit dit geslacht als Primicerius van sint Marcus gestorven. Van Franciscus Diedo handelt het volgende artykel. *Amelot de la Houssaye Hist. du gouvern. de Venis. p.* 539.

DIEDO, (FRANCISCUS) een Venetiaansch edelman, was een wysgeer en een redenaar, en daar by in de kerkelyke en burgerlyke Rechten zeer bedreven. Hy leefde in de XV eeuw, en heeft Brieven, Redenvoeringen, en het leven van S. Rochus uitgegeven, en is in 't jaar 1483 te Verona gestorven. *Pajarini l.* II. *Hist. Vicent. Trithemius de script. Eccl. Vossius de Histor. Lat. lib.* III. *c.* 8.

DIEFFENBACH, (MARTINUS) een Luthersch Godgeleerde, en Predikant te Frankfurt, daar hy den 31 January des jaars 1661 geboren was. Hy is in de maandt van Juny des jaars 1707 overleden, en heeft geschreven: *Dissertatio de morte Henrici VII, Imp.; Judæus convertendus, it. Judæus conversus*; en in het Hoogduitsch: *van de pligten der school-leeraren; aanmerkingen over de brieven van Georg Grabow, en een brief aan Adam Rechenberg, tot verdediging van Bucerus.*

DIEGO, van Jepes, aldus van een vlek in Spanje genoemt. Hy was eerst een monnik van de orde van S. Hieronymus, en naderhandt bisschop van Albarazin. Hy stierf in 't jaar 1613, in den ouderdom van 83 jaren. Hy heeft in 't Spaansch geschreven de geschiedenis der vervolgingen in Engelandt, het leven van S. Theresia, en een verhaal van de doodt van Philippus den II, koning van Spanje. *Francisco de Pisa Hist. Tolet. l.* V. *c.*31. *Carillo in Annal. Antonio Biblioth.*

DIEGO. Zie DIDACUS.

DIEGO-RUYS, een klein, doch zeer vruchtbaar eilandt in de Ethiopische zee, niet verre van Madagascar, legt onder den 19 graadt Zuider breedte, en heeft omtrent 20 uuren in den omtrek. Het is in 't jaar 1645 van de Portugezen ontdekt, en naderhandt, van den 30 April 1691 tot den 20 May 1693, door 8 Fransche vluchtelingen, die daar met een Hollandsch vaartuig aangekomen zyn, bewoont geweest. Een der zelven, met name *François Leguat*, heeft in 't jaar 1707 te Londen een verhaal daar van uitgegeven.

DIEKMAN. (JOHANNES) Zie DIECMAN.

DIEME, of DIEMON, een Duitsche monnik, van de orde van S. Benedictus, leefde in de XII eeuw. Hy heeft het leven van eenige Heiligen beschreven. *Vossius de Hist. Lat. l.* II. *c.* 49.

DIEMEN, een dorp en ambachtsheerlykheit onder Amstellandt, omtrent een half uur gaans van de stadt Amsteldam, is zeer vermakelyk gelegen, en voert, nevens het daar by gelegen Diemer-meer, waar van hier na zal gesproken worden, een eigen onafhankelyk halsgerecht van galge en radt over de misdadigers, die onder der zelver jurisdictie of rechtsgebiedt gevangen worden, hebbende ten dien einde een eigen gevangen-of rechthuis aan de Meerbrugge, eigentlyk tot het gerecht van de Diemer-meer behorende; hoewel de gevangenen, tot meerder verzekeringe, ook naar de stadt Amsteldam gebragt worden, in een afzonderlyken kerker, daar toe beneden in het stadhuis geschikt. Ook hebben de hoofdbaljuw van Amstellandt, onder wiens rechtsgebiedt Diemen behoort, en de schepenen van Diemen, als mede die van het Diemer-meer, tot hun gebruik eene byzondere gerechtskamer in het stadhuis van Amsteldam, daar zy zomtyds in vergaderen. Onder dit Diemen behoort nog een buurt, *Over-Diemen* genoemt, daar wel eer eene kapel stondt, behorende onder de Parochie-kerke van Diemen, en zynde ter gedachtenisse van S. Pieters banden ingewyd geweest. De Parochie-kerk van Diemen behoorde onder Amstellandt, daar de H. Maagdt, in den Tempel opgedragen, als patronesse wierdt geviert. Zedert de veranderinge van den Godsdienst alhier is Diemen tot den jare 1606 met Ouderkerk in het kerkelyke vereenigt geweest; maar heeft in den jare 1608 een eigen Predikant beroepen, zo als nog geschiedt, staande onder de classis van Amsteldam. *Commelyn Beschryv. van Amst. fol.* 162. *Oudheden van Noord-Hollandt pag.* 279.

DIEMENS, (WILLEM) een Rechtsgeleerde, geboren te Rotterdam in den jare 1508, doch van adelyken stamme uit Gelderlandt. Nog een kindt zynde wierdt hy van zynen vader naar Loven gezonden om de goede letteren en wetenschappen te leren. Dus baande hy zich den weg tot de kennisse der Rechtsgeleerdheit, waar in hy zo toenam, dat hy van het collegie der baccalaurei in de Rechten tot deken of voorzitter verkoren wierdt, het geen by hen voor de eerste waardigheit gerekent wordt. Loven verlaten, en andere akademien van Europa bezocht hebbende, kwam hy op de akademie van Orleans in Vrankryk. Hier aangestelt tot procureur der Duitsche natie ontfing hy met een groot gevolg van Duitsche studenten keizer Karel den V, die zynen weg door Orleans nam, en deedt hem uitgeleide. Daar gevordert tot Doctor in de Rechten keerde hy weder in Nederlandt, en verscheen in 't gerechtshof van Mechelen. Hier van daan wierdt hy door den keizer ontboden die hem Raadsheer maakte in het hoge hof van Utrecht, en tot president der kleine Rota (zo als men dat noemt) aanstelde; in welke bediening hy zich 48 volle jaren deftig gedragen heeft. Hy stierf den 9 November des jaars 1583, afgemat en blind geworden door ouderdom en arbeidt. Hy was een man wonder afgerecht om duistere geschillen in de Rechten te verlichten, voorts van eene volslagen geleerdheit, vaardigheit van oordeel, en meer dan menschelyke geheugenisse, en, 't geen meest te pryzen is, onbesproken van leven. Hy hadt een zuiveren en sierlyken zwier van schryven over zich, als blykt uit de schriften, die van zynen zone Aarnout uitgegeven zyn: als: *De formulis quibusdam Copulatis & Disjunctis*, *ad Salv. Julian. locum ex lib. de Ambiguitatibus*; *Ad Regulas Juris Romanorum antiqui.* De zoon hadt nog andere schriften in handen, te weten een volslagen werk van *Commentarii ad Institutiones Juris Justinianeas*, en korte aantekeningen daar op, als: zeer vele tractaten, *De Imperio & Jurisdictione*; *De officio ejus, cui mandata est Jurisdictio*; *De V. Pedum præscriptione non sublata*; *De Rerum ac Verborum significatione*; *Antiparatitla contra Cujacium*; *Notæ variæ ad Bartolum*, *ad Accursium*; enz. ook *ad T. Livium*, *M. Varronem*, *& Historiam Livianam. Val. Andreæ Bibl. Belgica. Oudheden van Zuid-Holl. pag.* 483, 484.

DIEMENS-LANDT, een gedeelte van 't onbekende Zuidlandt, dat Antonius van Diemen in de XVII eeuw ontdekt heeft. Men weet nog niet, of het een eilandt, dan of het vast landt is.

DIEMERBROEK (YSBRAND VAN) was Doctor en hoogleeraar in de geneeskunde in de hogeschole te Utrecht, daar hy met groten roem leeraarde, en overleedt in den jare 1674. Hy heeft geschreven: *Libri IV de peste*; *Disputationes pract. Pars I & II*; *Anatom. corporis humani.*

DIEMER-BRUG, een buurt by het Diemer-meer, door welke de jaag-of trekschuiten op Weezep, Muiden en Naarden varen. Meer valt van deze buurt niet te zeggen, dan dat omtrent de zelve in het Meer of water den Diem, en in het zo genoemde Nieuwe Diep, een waterkolk tusschen het Diemer-meer en den Diemer-dyk, heerlyke baars en pos, inzonderheit omtrent May-tydt, gevangen wordt. De baars is van het beste soort, maar echter zo goed niet als die in het Y gevangen wordt; maar de pos heeft zyn weêrga niet. *Commelyn Beschryv. van Amsteldam.*

DIEMER-MEER, anders genoemt het *Watergraafs-meer*, een groot quartier uure gaans ten Zuid-Oosten van de stadt Amsteldam in Amstellandt, tusschen de Over-Amstelsche, de Diemer, Venzer en grote Duivendrechtsche polders, heeft ten West-Zuid-Westen den Amstel-stroom, en ten Noorden het Nieuwe Diep tegen zynen Ringdyk aan. In de oude kaarten en geschiedenisschryveren van dit landt wordt van dit Meer gewag gemaakt onder de benamingen van het *Watergrafts-*, *Watergrachts-*, of *Watergraefsmeer.*

De naams oorsprong van dit Watergraafs-meer staat nergens uitgedrukt; maar wil buiten allen twyffel betekenen eene watergracht, zynde door langheit van tydt, en door menigvuldige overstortingen van meerder zeewater by hoge watervloeden tot een geheel Meer aangewasschen; gelyk dit Meer tot den jare 1629 toe met reden gezegt mag worden geweest te zyn, alzo het zelve merkelyk dieper is geweest dan verscheide andere Meeren en wateren, die naast eenige jaren te voren bedykt waren; het welk genoegzaam blykt uit het gebruik, het welk men in de XVI eeuwe, in de oorlogen met de Gelderschen, en naderhandt met de Spanjaarden, daar van gemaakt heeft, met daar galeien en kleine oorlogs-fregatten op te brengen, waar van hier na nog gesproken zal worden. Maar doordien het zelve van langzamerhandt zyne bepaalde uitgestrektheit heeft gekregen, of na verloop van zeer vele jaren, zo is des zelfs eerste gedaante en grootte niet na te gaan. Hoe groot het voor honderd jaren was, te weten ten tyde als de overheit der stadt Amsteldam van de Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt octroi verzocht om het te mogen bedyken, blykt uit de eige woorden van dat verzoekschrift, staande in het octroi der Heeren Staten van den 14 May des jaars 1624, namentlyk: *Dat de zelve bedykinge zeer bezwaerlyk zoude wezen, eerstelyk ten reguarde dat de voorsz. Meer maer groot was zes honderd Rhynlandsche morgens.*

Dit Watergraafs-meer, in later tydt het *Diemer-meer* genoemt, naar het bygelegen dorp *Diemen*, en het water den *Diem*, heeft altoos in eigendom toebehoort aan de stadt Amsteldam, met de vrye visschery, uitwyzens het voorgemelde verzoekschrift der Regeeringe van deze stadt, en den vergunbrief, door de Heeren Staten daar op aan de zelve verleent. Maar om eerst met een woordt of twee van de oorlogs-gevallen, op en aan dit Meer, wanneer het zelve nog met brakke wateren vervult was, te spreken, de eerste oorlogs-vlam, voor zo verre men weet, wierdt op en aan deze wateren gezien in den Gelderschen oorlog, tusschen Philips den I, koning van Spanje, en Karel van Egmondt, achtsten en laatsten van dien stam, hertog van Gelder en Gulik, en grave van Zutphen, gevoert, inzonderheit in den jare 1507, door *Vossius*, *Dessellius*, *Pontanus*, en des zelfs vertaler en vermeerderaar *Slichtenhorst* beschreven, maar best door *Guilielmus Hermannus* van ter Goude, Regulieren kanunnik in het klooster van Stein, niet verre van zyne geboorteftadt gelegen, hebbende ten tyde van keizer Maximiliaan, en des zelfs zone, den voorgemelden koning Philips den I, geleeft. De tweede, en veel zwaarder, oorlog is op en omtrent dit Meer gevoert in den beginne van den jare 1573, wanneer de Spanjaarden, onder het beleidt van Don Frederik, zone des hertogs van Alba, de stadt Haarlem belegert hielden, en de zelve nu byna tot het uiterste gebragt hebbende, de overste Diderik Sonoi, op het bevel van prins Willem den I van Oranje, met drie oorlogs-boten, vyf galeiën, en vyftien of zestien krabschuiten te Hoorn scheep ging, naar den Diemer-dyk toe zeilde, en, zyn volk uitgezet hebbende, zich van den zelven meester maakte, en 'er een schans liet opwerpen; doch voor de eerste maal met eene ongelukkige uitkomst, alzo die van Amsteldam, die het nog met den koning hielden, na zyn vertrek, om meer onderstandt te halen, de meeste vaartuigen veroverden, en de bezettelingen de opgeworpen schans deden verlaten. Sonoi kwam voor de tweede maal weder, met achttien zeilen, begroef zich, geland zynde, met zes verschansingen, en hieldt kloekmoedig aldaar zyn post tot na de overgave van Haarlem in, niettegenstaande alle aanvallen en geweldt, door den vyandt daar tegen ondernomen en gebruikt; wanneer hy, Haarlem, als gezegt is, ingenomen zynde, door last van den prinsse van Oranje, op het sterk en ernstig aanhouden der Noord-Hollandsche steden, den Diemerdyk wederom verliet, en van daar vertrok, zonder iets van belang met deze zyne ondernemingen uitgewerkt, of den vyanden het Diemer-meer afhandig gemaakt te hebben.

Zedert deze oorlogs-bedryven zyn aan of omtrent dit Meer gene merkwaardige gevallen gebeurt tot in den jare 1629 toe, wanneer het zelve is droog gemalen, nadat 'er alvorens een zware dyk rondom gelegt was, hebbende de Heeren Burgermeesteren van Amsteldam eerst, met kennisse en goedvinden van de Heeren zes en dertig Raden, daar toe, als boven reets is aangeroert, in den jare 1624 octroi van de Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt verzocht, en den 14 May des zelven jaars verkregen, onder zekere voorwaarden, als, volgens de woorden van het octroi, van *behoorlyk contentement te doen alle den genen, die daar door souden pretenderen in hare waterlosinge, vaarten, eigendom, verkregene servituiten, ofte anderzints, verkort te wesen*; van *binnen den tydt van drie eerst-komende jaren de voorsz. bedykinge te doen, ende de bedykte landen van de voorsz. Meer erffelyk* enz. *te behouden, mits ten behoeve van de Graaflykheit betalende tot eene recognitie van de grondt tien schellingen, van twee groten Vlaams den schelling, op ieder morgen*, enz; welk octroi in den jare 1626, op het verzoek der Heeren Burgermeesteren van Amsteldam, aangaande het kopen en gebruiken der landen, kaden, wegen, wateringen, sluizen, enz. om en by het Diemer-meer gelegen, en byzondere lieden en ge-

gemeenschappen toebehorende; als mede in den jare 1630 aan gaande het verkopen, overdragen, vervremden en belasten der droog-gemaakte landen, door de Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt vermeerdert zynde, is de bedyking en droogmaking in den laatstgemelden jare gelukkig geëindigt, wordende de landeryen terstondt in kavelingen af en uitgedeelt, sloten en wateringen gegraven, bruggen en heulen zo over den tocht-en Ringsloot, als de minder wateringen, geslagen, de grote midden-en kruisweg gelegt, behalven de Schager en andere minder laanen, alle voor en na met bomen beplant, en met wel-geregelde lusthoven beslagen.

De voorspoedt dezer onderneminge deedt de Heeren Burgermeesteren en Raadt van Amsteldam vervolgens besluiten om een bekwamen pad-en wandel-weg langs de Oostzyde van den Amstel, van de stads wallen af, tot aan het voorschreven Meer toe, te laten maken; waar van hen het octroi, op hun verzoek, den 21 July des jaars 1631 door de meergemelde Heeren Staten verleent is. Ruim zes jaren later lei men een trek-en voetpadt aan, langs den Ringdyk van het Diemer-meer voor een groot gedeelte lopende, en dat van de stadt Amsteldam tot het stedeke Wezop toe, uitwyzens het octroi, gedagtekent den 15 October des jaars 1637. Daarenboven vonden Burgermeesteren der stede Amsteldam, Naarden en Muiden den 25 October des jaars 1640 raadzaam, tot gemak en gerief van hunne stedelingen, en andere reizigers, een bekwame vaart, met een trek-padt en wagen-weg, te laten maken, beginnende van de stadt Amsteldam, langs den Amstel, en gaande door de Ringsloot van het Diemer-meer tot aan het Diemer-bruggetje, en van daar op de stadt Muiden; en alwaar men, met beslotenen Vechtdyk ten wederzyden door de stadt overgaande in een andere schuit, vervolgens komen kon tot Naarden, nader te zien uit het octroi, gedagtekent den 25 October des jaars 1640.

Ongelukkig wierdt dit nu sierlyk beplant en zeer vermakelyk geworden Diemer-meer, met de meeste van des zelfs fraaie gebouwen, en andere sieraden, door een hogen watervloedt, de Anthonis-en Diemer-dyk, met dien van het Diemer-meer, doorgebroken zynde, vernielt op den 5 Maart des jaars 1651, staande ruim zestien voeten diep onder water, zynde de breuk in den Diemer-meerschen ringdyk naderhandt bevonden omtrent 25 roeden wyd, en 27 tot 30 voeten diep onder het gemeene winter-water. Doch deze grote schade, noch de zware kosten, tot des zelfs herstellinge, en eene nieuwe droogmakinge van dit Meer vereischt wordende, schrikten de genen, die 'er belang by hadden, af om de zelve te onderstaan: ten welken einde hoofd-ingelanden, dykgraaf en heemraden in den jare 1652, op het ernstig aanhouden van de ingelanden, octroi daar toe verzochten, het welk hen ook gunstelyk wierdt toegestaan, wordende hen voor den tydt van tien achtereen volgende jaren, ingaande met den uitgang van de voorgaande vergunningen, vrydom verleent van alle grove waaren en bouwstoffen, die tot de gemelde bedykinge, als ook tot andere gebouwen binnen den ringdyk van het Meer zouden gebruikt worden, als mede vrydom van allerhande verpondingen, hoorngelden, en andere impoften, in het voorgaande octroi uitgedrukt; en daar op is de schade aan den dyk, de huizen en plantadien met groten yver en vele kosten weder herstelt. Een tweede ramp trof dezen vermakelyken oordt in den jare 1672 door den onrechtvaardigen inval der Franschen in het Vereenigde Nederlandt, wanneer men, de vyandt door het veroveren van Woerden en Naarden gene drie uuren meer van Amsteldam zynde, met eenparige stemmen in den Amsteldamschen Raadt besloot, om met allen spoedt het Bylemer-en Diemer-meer onder water te zetten, ten einde zich de vyandt by verder aannaderinge daar in niet mogt legeren, en de stadt des te gemakkelyker bespringen. De Heeren Kornelis Graeflandt en Vincent van Bronkhorst wierden daar op met eenige gewapende burgeren naar buiten gezonden, die den dyk van het Diemer-meer aan de eene zyde door omtrent 70 gravers lieten doorsteken, terwyl de Heeren van Maerzeveen en van de Kapelle zulks met eene tweede doorsnydinge aan den Amsteldyk verrichtten; tot beter verzekeringe van welke doorsnydinge aan den Diemermeerschen dyk daarenboven aan de Schulpbrug, op den weg aan den Amstel, eene welgesterkte schans opgeworpen wierdt; gelyk men mede den dyk aan den Omval, te wederzyde van den weg, onder de aanvoeringe van de Heeren Leonart Ranst en Kornelis Roch, doorgestoken en beschanst heeft; waarenboven de Amstel-stroom met eenige uitleggers, onder het gezag van de Heeren Jakob Boreel en Niklaas Witzen, belegt, en by den gezegden Omval met zware balken afgepaalt wierdt: al het welke naderhandt, met het weder aftrekken des vyands naar Gelderlandt en Brabandt, met een groten lust en kloekmoedig herstelt, en in vorigen, ja schoner, staat gebragt is.

De regeering van het Diemer-meer bestaat uit twee Heeren Hoofd-ingelanden; uit den Heere Baljuw van Amstellandt, die het vermogen heeft, om ten overstaan van de Heemraden van het Diemer-meer zonder onderscheidt te oeffenen alle acten van hoge jurisdictie, als mede van civile en dagelykfche jurisdictie, aldaar voorvallende; uit den Heere Dykgraaf van het Diemer-meer, en uit vyf Heemraden; welk collegie een Secretaris heeft, die te gelyk het ampt van penningmeester bekleedt. Zie voorts het artykel van DIEMEN. *Matth. Brouërius van Nidek Beschryving van het Watergraefs-of Diemer-meer.*

DIENAAR VAN GODS DIENAREN, in het Latyn *Servus servorum Dei*, een tytel, welken paus Gregorius de I, of de Grote, het eerst gebruikt heeft, om den hoogmoedt van Johannes den IV, patriarch van Constantinopel, de welke op een Concilie, in den jare 589 te Constantinopel gehouden, den tytel van *algemeenen bisschop* aannam, daar door ten toon te stellen. De zelve is naderhandt door de Roomsche pauzen als geëigent; maar echter ook wel aan andere bisschoppen gegeven, en van hen, en zelfs van monniken, ook wel van wereldlyke vorsten, gebruikt. Braulius, bisschop van Saragossa, schryvende aan Isidorus, bisschop van Sevilië, noemt hem *servus servorum & Christianorum*, dat is: *dienaar van alle dienaren en Christenen.* Signaltus, patriarch van Aquileja, noemt zich zelf den dienaar van de dienaren des Heere (*servus servorum Domini*). Eribertus, aartsbisschop van Milanen, wordt in zyn grafschrift genoemt de dienaar der dienaren van Christus. Ook hebben verscheide bisschoppen, zonder de minste verandering van dezen tytel, zich *servus servorum Dei*, dat is: *dienaar van Gods dienaren*, genoemt, als Ademarus, bisschop van Verona; Maurus, bisschop van Cesenna; Johannes, bisschop van Ravenna; Wibertus, ook bisschop van Ravenna, en meer anderen. Ook vindt men, als boven gezegt is, dat de monniken dezen tytel gebruikt hebben. In een ouden brief by *Ambrosius Moralis* staat de volgende uitdrukking: „ Ik Montanus, priester, „ en *alle de dienaren van Gods dienaren*, te zamen overeenkomen- „ de en met malkander aanspannende in den strydt des Heere" enz. Kort daar na wordt de zelve Montanus abt genoemt, en die dienaren van Gods dienaren zyn gene andere dan de monniken, de welke onder den abt Montanus stonden. Onder de koningen, die met dezen tytel wel zyn gedient en daar mede voorzien geweest, is Adelfonsus, koning van Spanje, beginnende een brief van den jare 830 met deze woorden: *Ego Adelfonsus, servus omnium servorum Dei*, dat is: *Ik Adelfonsus, de dienaar van alle Gods dienaren.* Keizer Hendrik de III noemt zich zelf in een brief van den jare 1041 ook *den dienaar van Gods dienaren.* Den zelven tytel hebben Sancius, koning van Aragon, en de koning Ordoïnus ook in hunne brieven gebruikt. Men zie hier over na *Mattheus Westmonast. ad ann.* 605. *Serrarius ad Epist.* 2. *S. Bonif. Goussanville ad Epist.* 64. *Petri Blesensis. Altaserra ad Gregorii M. libr. IX. Epist. &c. Puccinellus in Zodiaco Mediol. P. II, pag.* 207. *&c. &c. Spelmann. Glossarium Archaeol. Hofmanni Lex. Univ. voce* SERVUS servorum Dei. *Utrechtsche Bisdom* III *Deel, in de aantekeningen, p.* 227 *enz.*

DIENSTMANNEN, of DIENSTLUIDEN, in het Latyn *Ministeriales*, een woordt, het welk in de oude brieven en geschiedboeken dikwils voorkomt, maar verscheide betekeningen heeft. Zomwylen wierden de zelve gelyk gestelt met de slaven, of ten minste met de minste dienstknechten, zo dat zy de vryheit van hunne heeren moesten verkrygen om onder de vrye lieden gerekent te worden: zy wierden verkocht, verwisselt, by testament nagelaten, enz. Maar in later tyden is die naam aan de edellieden, en zelf ook wel aan ridders gegeven. Dus vindt men by *Heda* een brief aangehaalt, daar Gysbert van Amstel, Gillis van Amstel, Aalbert van Wulven, Ernst van Wulven, Herman van Woerden, en andere, onder den naam van *Ministeriales* of Dienstmannen, als getuigen staan, welke zekerlyk van den besten adel zyn geweest. In een anderen brief, by Anthonius Matthæus (*de Nobilitate*) te vinden, worden Gysbert van Amstel, Aalbert van Wulven, Amelis van Worthe, of van Woerden, Hendrik van Amersfoort, en Steven van Bosinghem wederom als getuigen vermeld, en *Ministeriales* genoemt. Zo zegt *Winhof* over het oude Over-Ysselsche Recht: „ Under den namen der dienstluiden wer- „ den in dessen valle begrepen den gantzen Adel und Ridderschap". Johan Verneburg, bisschop van Utrecht, zegt in eene zekere ordonnantie: „ Alle Dienstluyden onses stichtes van Utrecht, die sint „ nicht schuldig tho rechte tho staen vor daghelikse gerichte, daer „ geen blykende schyn en is, mer die sal men vor ons verklagen, „ und vervolghen alst recht is". Het is waar, dat *Crantzius* daar wat tegen hadt, dat de dienstluiden, die te voren voor onedele personen gehouden wierden, zich naderhandt onder den adel begonnen te mengen. „ De dienstluiden (zegt hy) staan thans naar „ een hoger naam, en willen onder de edelen genoemt worden; „ daar de laagste trap des adeldoms in de baronnen blyft staan"; en elders zegt hy: „ Het gene nog hovaardiger is, die te voren „ dienstluiden (*Ministeriales*) of leenmannen genoemt wierden, „ zouden nu gaarne edelen genoemt worden. Maar zy worden „ wederlegt door het gebruik der voornaamste schryveren, en „ van alle de genen, die de trappen des adels wel onderscheiden: „ want onder de edellieden (van onder opwaarts te klimmen) „ worden de baronnen de eerste gerekent: dan volgen de vrye „ heeren: daar na de graven; en dan verder de hertogen, de wel- „ ke van den paus genoemt worden edele mannen. Wat komt „ den dienstman over, dat hy, omtrent de benaminge van edel, „ gelyk wil gestelt worden met een hertog"? Maar hy mogt daar over klagen, of niet, het gebruik is voor de dienstmannen geweest: niet dat de dienstluiden van gemeene en onedele personen tot den adel zyn opgeklommen; maar dat de benaming van dienstman, *Ministerialis*, eerst aan gemeene, daar na aan adelyke personen is gegeven. Ja niet alleen is die naam gegeven aan ridders, gelyk boven al gezegt is, en gelyk uit meer andere plaatsen bewezen kan worden; (zie *Cæsar l.* II, *c.* 12; *l.* IV, *c.* 77) maar de grootste heeren en amptenaren van des konings hof zyn aldus wel genoemt in Vrankryk. Zo staat 'er in een Arrest van den jare 1224, by *Belleforest* te vinden: *Cancellarius, Buticularius, Camerarius, & Constabularius Franciæ; Ministeriales hospitii domini Regis*; dat is: „ De kancelier, de schatmeester, de kamerling, en de veld- „ maarschalk van het Fransche ryk, de dienstmannen van des ko- „ nings hof". Echter wierdt dit woordt in de gemeenste betekenisse genomen voor een edelman, die nog geen ridder was. Het woordt *Famulus* wierdt omtrent in den zelven zin genomen; en wierdt ook aan alle edellieden, die nog geen ridders waren, toegepast. „ In dezen tydt (zegt Fabricius *in Chronico Misnensi*) „ hadden de edellieden geen hoger tytel, dan dat zy dappere dienst- „ mannen (*strenui famuli*) genoemt wierden".

Nu

Nu ſtaat nog aan te merken, of 'er onderſcheidt is geweeſt tuſſchen het woordt van *dienſtmannen* en dat van *leenmannen*, of dat het de zelve betekenis heeft gehad. Dat *Miniſterialis* of dienſtman dikwils een leenman betekende, ſchynt vaſt te ſtaan: want zo ziet men by Beka, in het leven van biſſchop Godefridus, dat de zelven, die eerſt vaſallen, wat lager vermeld worden onder den naam van *Miniſteriales*; en Heda ſchryft in het leven van Adelboldus, dat hy een lyſt heeft gemaakt van alle de edellieden, de welke uit hoofde van eenige leenen verbonden waren aan de kerke van Utrecht: *quos Miniſteriales ſive Vaſallos appellant*; dat is: „ De welke „ dienſtmannen of vaſallen genoemt worden". Ook heeft men Crantzius boven horen getuigen, dat de *Miniſteriales* voor de zelve genomen wierden met de leenmannen. Doch dit alles ſchynt te vervallen door een zeker verſchil, het welk Johannes de I, biſſchop van Utrecht, gehad heeft met eenen Henrik van Rovere, dienſtman der Utrechtſche kerke. Deze Henrik bezat eenige goederen, als inkomſten, tienden, enz. En hier over was verſchil; het welk alleenlyk daar op draaide, of het *bona homagia*, dan of het *bona miniſterialia*, dat is: *leengoederen* of *dienſtmans-goederen*, waren. Het eerſte hieldt de biſſchop ſtaande, en het twede wierdt beweert door den voornoemden Henrik. Eindelyk zyn zy overeen gekomen, dat de gemelde goederen zouden gehouden worden voor dienſtmans-goederen, en dat Henrik van Rovere de zelve van den biſſchop zou ontfangen in de hoedanigheit van dienſtman (*loco ſive jure miniſteriali*); waar op Henrik den biſſchop de trouw van een dienſtman heeft gezworen. Hier wordt dan onderſcheidt gemaakt tuſſchen leenmannen en dienſtmannen, en tuſſchen leenen en dienſten; en het wierdt als eene grote zaak aangezien, dat Henrik van Rovere zyne goederen niet als een leenman, maar als een dienſtman, zou bezitten. „ Deze dienſt (zegt Antonius Matthæus) was als een leen. Het was geen rechte leen; maar ge- „ leek naar een leen, en was een ſoort van een leen". Doch indien het een ſoort van een leen was, zou het een leen zyn geweeſt. Maar dit wordt duidelyk in den brief ontkent, en Ant. Matthæus zegt zelf (*de fatis Eccl. pag.* 602), dat 'er groot onderſcheidt was tuſſchen dienſtmannen en leenmannen. *Heda pag.* 204. *Winhofad vetus jus Tranſil. l.* I. §. 11. *apud Ant. Matthæum de Nobilit. l.* IV. *c.* 21. *Idem ibid. c.* 22. *Crantzius in Metropoli l.* I. *c.* 2. *l.* II. *c.* 11. *Du Cange Gloſſarium, voce* MINISTERIALES. *Hiſtorie van het Utrechtſche Bisdom* II *Deel, pag.* 239. *enz.*

DIEPENHORST, anders het *Oude Dorp* genoemt, een klein dorpje op het eilandt Goeree in Zeelandt, by Smallegange gemeld in zyne Chronyk van Zeelandt V boek, *fol.* 699, *col.* 1.

DIEPENHEIM, of DIEPENHEM, een ſtedeke, met een ſlot, in het Zuiderdeel van Over-Yſſel, in het Zuid-Weſterdeel van Twent, aan de grenzen van het graafſchap Zutphen. Het zelve heeft wel eer met den tytel van graafſchap gepronkt, het welk in den jare 1330, volgens de getuigeniſſen van *Beka*, *Heda* en *Buchelius*, te gelyk met het kaſteel of ſlot, gekocht is door Johan van Dieſt, biſſchop van Utrecht, van den ridder Willem, heer van Boxtel, en des zelfs huisvrouwe Kunigunda, gravinne van Dalen. De biſſchop deedt zulks, om dat Diepenheim in het boven- of over-ſticht, gelyk Over-Yſſel toen genoemt wierdt, tot eene ſterke voorſchans tegen de vyandelyke invallen verſtrekte. In de Roomſche tyden wierdt de kerk van Diepenheim, op den naam van S. Jan de Euangeliſt ingewyd, bedient door een prieſter, die door den heere der plaatſe wierdt aangeſtelt. De kerk hadt eene vikary, te weten van S. Georgius, over welke jonker Johan van Ripperda en de heer van Warmele in den jare 1571 by beurten het recht van voorſtelling hadden. Zedert de veranderinge van den Godsdienſt is Diepenheim door een predikant bedient, ſtaande onder de claſſis van Deventer. *Alting Not. Germ. Inf. P.* II. *pag.* 43. *Raey Dict. Geograph. Oudheden van Deventer* I *Deel, pag.* 400.

DIEPEVEEN, in de Roomſche tyden een vermaard maagdenklooſter een uur gaans buiten de ſtadt Deventer, de hoofdſtadt van Over-Yſſel, was op den naam van de maagdt Maria en S. Agnes ingewyd, hadt S. Auguſtinus tot patroon, en wierdt van Reguliere kanunnikeſſen, die onder het kapittel van Windeshem, buiten Zwol, ſtonden, bewoont. De eerſte aanlegger van dit klooſter is geweeſt de Vader Johan Brinkerink, te Zutphen geboren, en tweede overſte van het Mr. Geerts klooſter, wordende het geldt daar toe geſchoten door Zwedera van Rechteren, vrouwe van Runen, Elizabeth Hazenbroeks, en den gemelden Johan Brinkerink, welken de broederen van heer Floris huis zyne ryke erfſſenis, die hy onlangs tot het gemeene gebruik hadt ingebragt, te rug zonden, om de zelve aan het opbouwen van dit klooſter te beſteeden. De vergunning, door Frederik van Blankenheim, biſſchop van Utrecht, tot het opbouwen van dit klooſter verleent, is gegeven in de ſtadt Deventer den 20 May des jaars 1402. De plaats, daar het zelve wierdt aangelegt, was uit eigen aardt wild en moeraſſig, maar wierdt hier en daar, ja op zommige plaatſen eens mans hoogte, door het beleidt der zuſteren, opgehoogt. De eerſte gebouwen waren van teenen en leem gemaakt. Maar naderhandt, als zy in den jare 1407 van den voorgemelden biſſchop Frederik van Blankenheim, en van den paſtoor van O. L. Vrouwen-kerke, mitsgaders van den prooſt en Raadt van Deventer, verlof bekomen hadden om een klooſter van Reguliere kanunnikeſſen van S. Auguſtinus orde op te rechten, hebben zy eene kerk en verdere gebouwen van ſteen opgetrokken. De muren van deze ſteene kerk ſtaan 'er tegenwoordig nog, zynde al het overige, behalven een huisje of twee, omvertre geworpen. *Oudheden van Deventer I Deel, pag.* 312 *enz. II Deel, pag.* 174 *enz.*

DIEPHOLT, (RUDOLF VAN) biſſchop van Utrecht. Zie RUDOLPH VAN DIEPHOLT.

DIEPHOLT, een kaſteel, ſtedeke en graafſchap in Weſtphalen, tuſſchen het ſticht Munſter en het graafſchap Hoyo. Het kaſteel lag in eene grote vlakte tuſſchen 2 moeraſſige boſſchen, Dan en Hondsbroek genaamt, aan de rivier de Loon. Het is in 't jaar 1637 van de Zweden geheel verwoeſt, doch 1651 wederom wat opgebouwt. Behalven Diepholt behoren tot dit graafſchap Lewenforde, eertyds mede een graafſchap; Barnsdorf, een ſtedeke; Kornau, een dorp, en Burlage, een nonnenklooſter. Eene halve uur van Diepholt legt Zandhulpe, een dorp met eene kapelle, die Karel de Grote in 't jaar 783, ter gedachteniſſe van een tegen de Saxen gehouden veldſlag, op den berg Oſmeg heeft doen bouwen. Onder de graven van Diepholt wordt *Willem* al in 't jaar 933 genoemt. *Godſchalk* is in 't jaar 1119 biſſchop te Minden geſtorven. *Rudolf* wierdt in 't jaar 1423 tot biſſchop van Utrecht verkoren. *Irmgardis*, gravin van Diepholt, was de 55 abdiſſe van 't vorſtelyke ſticht te Eſſen. *Otto* hadt omtrent het jaar 1427 tot gemalinne Hedwig, gravin van Bronkhorſt, waar uit die van Diepholt hun recht op dat graafſchap beweeren. Graaf *Rudolf* wilde in 't jaar 1553 zich het uitgeſtorve graafſchap Bronkhorſt toeëigenen, vermits gemelde Hedwig zyne grootmoeder was, doch kreeg anders niet dan dat hy den naam van edelen heere van Bronkhorſt voor zich behieldt, dien zyn zoon Frederik ook gevoert heeft. Met hem is den 21 September 1585 dit adelyk geſlacht uitgeſtorven; waar op Willem de jonge, hertog van Luneburg, als leenheer, het graafſchap Diepholt in bezit heeft genomen, en 't is na dien tydt gedurig by dat vorſtelyke huis gebleven. *Zeiler Topogr. Brunſvic. p.* 37. *Lucas Gravenzaal p.* 914.

DIEPPE, eene ſterke ſtadt in Normandië, in 't landt Caux, leggende aan den voet van een gebergte, daar de rivier Arques uit voortkomt. Zy legt tuſſchen S. Valeri en Eu, omtrent 10 mylen van Rouaan, en 36 van Parys. De rivier ſcheidt de ſtadt en de voorſtadt van een, en maakt een langen en ſmallen haven, die echter, om dat de zee daar ongemeen hoog vloeit, vele ſchepen bergen kan. Deze haven maakt Dieppe tot eene brave koopſtadt, van waar men naar Engelandt, de Nederlanden, en vele geweſten van de oude en nieuwe wereldt ſcheep gaat. Dieppe is groot, en wel gebouwt, heeft ſchone ſtraten, verſcheide marktplaatſen en fraaie kerken, met een kaſteel, dat in 't jaar 1689 afgebroken is. Deze ſtadt is gedurende de oorlogen tuſſchen Vrankryk en Engelandt dikwils ingenomen. In de burgerlyke oorlogen van de XVI eeuw hebben de Hugenotten zich 'er meeſter van gemaakt, en de kerken geplundert. Naderhandt hebben zy de Engelſchen ingeroepen, doch in 't jaar 1562 wierdt zy aan haren koning wedergegeven, en kort daarna van de eerſte wederom verraſcht. Na de doodt van Hendrik den III was Hendrik de Grote in 't jaar 1589 genoodzaakt naar Dieppe te vluchten: doch hy, door de koninginne Eliſabeth met volk en geldt onderſteunt, ſloeg den hertog van Maine, 't hoofdt der Ligue, kort daar na genoegzaam onder de muren van de ſtadt, en ontkwam zo 't gevaar van of gevangen te worden, of uit Vrankryk te vluchten. In 't jaar 1694 is Dieppe door de Engelſche bomben byna tot een puinhoop gemaakt; doch is zedert veel heerlyker weder opgebouwt. Daar zyn twee ſchone parochiekerken, 12 klooſters, een collegie, en twee gaſthuizen. Het zeevarend volk te Dieppe is boven anderen vermaard om des zelfs bekwaamheit tot lange tochten. *Thuanus Hiſt. l.* XXXIII. *ſeq. Du Cheſne Recherche des Vill. de Fr. Memoires de temps.*

DIEPRAAM, (ABRAHAM) kwam in den jare 1648 te Dordrecht onder St. Lukas bendt, hebbende de ſchilderkunſt geleert by den vader van den braven paardeſchilder Dirk Stoop, die een glasſchilder was. Van dien raakte hy te Rotterdam by Hendrik Zorg, en later, nadat hy een reis door Vrankryk gedaan hadt, by den geeſtigen Adriaan Brouwer, wiens ſchilderwyze en ordonnantien hy nagevolgt heeft, als mede zynen dagelykſchen wandel, daar weinig op te roemen viel, zo dat hy in zynen ouderdom gebrek leedt, doordien hy zyn beſten tydt, en wanneer zyne kunſt in achtinge was, en wel betaalt wierdt, verzuimt hadt, daar hy, indien hy eene betamelyke levenswyze hadt gehouden, en zyne kunſt voortgezet, een groot meeſter zou geworden zyn, en veel geldt gewonnen hebben, waar by kwam, dat zyne kunſt nu hoe langer hoe ſlechter wierdt, ja zo verre, dat in eenige van zyne ſchilderyen de verwen niet eens in een ſmelten, en de pençeeltoetzen elkander niet raken, zynde zulks by Frans Hals in zommige ſtukken wel mede gedaan, doch voorbedachtelyk, en om te tonen, dat hy 't pençeel meeſter was, daar Diepraam daar door zyn vervalbetoonde, en dat hy 't niet anders doen kon, uit oorzake van eene gedurige beving zyner handen door het onmatig drinken. *A. Houbraken Schoub. der Schilders* III *Deel.*

DIEPURG, eene ſtadt, nevens een kaſteel, en droſtampt, aan de rivier Gernſpretz, in 't aartsſticht Ments, tuſſchen Offenburg en Darmſtadt gelegen. Van deze plaats noemen zich twee adelyke geſlachten aan den Rhyn, namentlyk de vryheeren *Grootſlage van Diepurg*, en de *Ulners*, of *Eulners van Diepurg*. *Tromſd. acc. Geogr. Humbr. v. R. A. tab.* 160. 162.

DIEREN, eigentlyk DIEDEREN genoemt, een dorp van de Veluwe, onder het graafſchap 's Heerenberg, of den Berg, behorende. Hier wierdt eertyds, naar het ſchryven van Slichtenhorſt, een kommandeurſchap van Duitſche ridders opgerecht, het welk onder de balië van Utrecht ſtondt, en door de mildheit der heeren van den Berg groten opgang maakte. De inkomſten van dit kommandeurſchap zouden in den jare 1647 nog vyf duizend guldens bedragen hebben. Men vindt het zelve in oude brieven vermeld op het jaar 1312, daar verhaalt wordt, dat de ridder Frederik van Reede op St. Remigius-dag des gemelden jaars gewilligen afſtandt heeft gedaan van eene dienſtbaarheit, die hy op zeker landgoedt te Wenzel hadt ſtaan. In den jare 1444 wierdt dit kommandeurſchap bekleed door *Willem de Gruter*, en in den jare 1474 door *Willem van Zantwyk*. In den jare 1618 was *Willem Mulaert* kom-

kommandeur van Dieren, en in den jare 1636 *Alexander Emanuel van Renesse.*

In den jare 1648 heeft prins Willem de II van Oranje, stadhouder van Vrieslandt, enz. by Dieren eene grote diergaarde laten maken, die byna vier uuren in de rondte en zeven bosschen besloeg, en ten dien einde het woonhuis der heeren Staten en eenige buurschappen gekocht. Maar in den jare 1661 is de houte schutting weggenomen, en de diergaarden vernietigt. Echter is het vorstelyke jagthuis zeer fraai door koning Willem den III weder opgetimmert, en de tuin met watersprongen en andere fieraden voorzien.

In de Roomsche tyden wierdt de pastoor der Parochiekerke te Dieren, nevens den koster, aangestelt door den kommandeur: want de zelve hadt de opzicht over de kerke, zonder dat hy van kerkmeesteren geholpen wierdt. Zedert de hervorminge van den Godsdienst is Dieren, nevens de dorpen Spankeren en Ellekom, alle in de Veluwe gelegen, door een predikant bedient, staande onder de classis van Over-Veluwe. *Pontanus en Slichtenhorst Geldersche Geschied. Oudheden van Deventer II Deel, bladz.* 458 *enz.*

DIES, (Joannes) een dichter van Katane. Hy heeft vele gedichten gemaakt in zyn moederlyke taal, gelyk blykt uit Pedro Carrera *in Histor. Catana vol.* II, *l.* II. Ook heeft hy geschreven *Martirio di S. Agatha in rima Siciliana. Bibl. Sicula.*

DIESBACH, een der oudste en voornaamste adelyke geslachten van Zwitserlandt, 't welk zich te Bern, Fryburg, en in 't Fransche Comté heeft nedergezet.

De eerste van dit geslacht is Rudolf, vryheer van Diesbach, getrouwt met Adelheit, uit het oude en doorluchte huis van Waberen. Hy kwam in 't jaar 1191 uit Duitschlandt in Zwitserlandt met Bertold den V, hertog van Zeringen, toen algemeen stedehouder van 't Roomsch ryk, wiens kamerheer hy was. Hy volgde hem in den oorlog van 't H. Landt. Hy was heer van Diesbach, Heimberg, Hinderstandt, Beyersnos, Chalenberg, Oygis Ruttenbach, enz. welke heerlykheden, aan het Thuner-meir, omtrent den oorsprong van de Arc, naast malkander leggende, een klein landschap uitmaakten, waar van hy heer was, en alleen van 't ryk afhing.

Zyne navolgers Petrus en Rudolf, waar van de eerste met Mennine van Rikkisberg, en de andere met Anna van Zwartzenburg getrouwt was, hebben de keizers in den oorlog gevolgt, en zich in 't jaar 1270 te Bern nedergezet, daar zy de aanzienlykste bedieningen, zo in den oorlog als den burgerstandt, gehad hebben. Zy zyn ook op verscheide tournoispelen geweest.

Eloise van Diesbach was in 't jaar 1306 met den graaf van Asberg, uit het huis der prinssen van Neufchâtel, getrouwt.

Lodewyk *van Diesbach* heeft in 't jaar 1384 het huwelyk tusschen Isabella van Beyeren en Karel den VI, koning van Vrankryk, uitgewerkt. De koning, om zyne diensten te vergelden, trouwde hem uit aan de erfdochter van 't huis Pome in Vrankryk, die staatjuffer van de koninginne, en om hare goederen en geboorte in aanzien was.

Nikolaas *van Diesbach* was overste in dienst van den keizer Sigismund. De zelve gaf hem in 't jaar 1434 te Basel een ring, daar twee leeuwen in gesneden waren, die zyne nakomelingen in de quartieren van hun wapen gebragt hebben.

Nikolaas *van Diesbach* de II wierdt om zyne ongemeene verdiensten in zyn 30 jaar schout van Bern, 't welk daar de hoogste overigheit is, en ging in 't jaar 1474 als afgezant, uit den naam der acht Cantons, by Lodewyk den XI, koning van Vrankryk, en sloot daar het allereerste verbondt tusschen die kroon en 't Zwitsersche eedgenootschap. Hy ontdekte ook in 't zelve jaar het voornemen van Karel den Stouten, hertog van Burgundië, om de Zwitsers op 't lyf te vallen. Hy wierdt aan dien prins gezonden om hem te bewegen, dat hy met het eedgenootschap wilde breken: maar niets kunnende uitrechten, keerde hy weder naar Bern, daar hy tot bevelhebber van 't leger der Cantons aangestelt zynde, regt naar Burgundië tegen Karel optrok, Blamont berende, en in 't begin van 't beleg door een paardt geschopt wierdt, waar op hy naar Brundrut gebragt, en 6 weken daarna overleden is. In 't zelve jaar hadt hy het bekende erfverdrag tusschen Sigismund, aartshertog van Oostenryk, en het eedgenootschap helpen oprechten.

Imber *van Diesbach* was nevens Nikolaas tot het gezantschap by Lodewyk den XI benoemt, en geboodt over een leger van 15000 man tegen den hertog van Savoje.

Lodewyk *van Diesbach* de II volgde keizer Maximiliaan den I in Italië. Hy hadt dienst aan zyn hof, en wierdt in Zwitserlandt te rug geroepen, om stadhouder der 2 prinsdommen, Neufchâtel en Valengin, te zyn.

Willem *van Diesbach* was schout of schultheis van Bern. Als hy veel geldt met goudmaken te zoek hadt gebragt, heeft Maximiliaan de I, uit genegenheit voor hem, in 't jaar 1510 een brief aan hem geschreven, om hem van die schadelyke zucht af te trekken, waar in hy hem zynen vriendt noemt; welke brief thans oorspronkelyk nog voorhanden is. Hy verkocht de heerlykheden Burgdorf, Kreulingen, en Peterkingen, nevens het ampt Landshoedt, aan de heeren van Bern om de onkosten, door 't stoken veroorzaakt, te kunnen goed maken. Hy geboodt nevens Pieter van Waberen over 't leger, en nam den hertog van Savoje het graafschap Romond, in 't landt van Vaux, af. Hy trok, met Adriaan van Bubenberg, en 3000 uitgelezene krygsknechten, over den berg Gothard tegen Belentz. Hy wierdt ook aan den op het gesprek te Constants gezonden, en muntte in den Zwabischen oorlog uit. Hy onderhieldt te Bern 100 arme scholieren, en leefde zeer prachtig, zo in de stadt, als op zyne landgoederen, en bewees veel eere aan voorname vremdelingen. *Deze heldt*, zegt Jakob Grosser in zyne geschiedenissen van Zwitserlandt, *stierf in den ouderdom van* 80 *jaren, van ieder zeer betreurd, doch inzonderheit van de armen, die hy zeer veel goeds deedt.*

Jan *van Diesbach* hadt in 't jaar 1515 het bevel over 't leger van de Zwitsers in den slag by Marignan in Italië, dat de kardinaal van Sion ten dienste van het Milanees tegen François den I, koning van Vrankryk, hadt doen werven. Deze slag duurde, door de dapperheit en het goed beleidt van dezen veldheer en zyn volk, twee geheele dagen, schoon de Zwitsers noch grof geschut, noch ruitery hadden.

Jan *van Diesbach* de II wierdt als een edelknaap van koning Lodewyk den XII opgebragt. Zyn majesteit schreef aan des zelfs vader, toen hy uit zyn dienst kwam, een zeer verplichtenden brief, dien het geslacht nog heeft. In 't jaar 1521 maakte hem François de I veldmaarschalk, welke bediening toen zeer aanzienlyk was, als zynde niet meer dan 2 of 3 in 't ryk. Toen die vorst in Henegouwen viel, maakte hy hem Raadsheer van Staat, en gaf hem daarenboven, tot vergelding zyner diensten, eenige goederen in Poitou en Auvergne, die den konnestabel van Bourbon ontnomen waren. Hy is in den slag van Pavië, aan 't hoofdt van zyn regiment, dat uit 6000 koppen bestondt, met zeven van zyn geslacht gebleven.

Nikolaas *van Diesbach* de III was Domheer van 't hoge sticht te Basel, en wierdt in 't jaar 1519 coadjutor van 't vorstendom Bruntrut en 't bisdom Basel gemaakt, doch stierf kort voor den bisschop.

Sebastiaan *van Diesbach* was in 't jaar 1522 veldheer van 't Zwitsersche leger in den slag de la Bicoque, en 't jaar 1529 schout van Bern.

Rochus *van Diesbach* zette zich in 't jaar 1532, gedurende de Reformatie, om dat hy van Godsdienst niet wilde veranderen, te Fryburg neder. Hy hadt maar eenen zoon, George *van Diesbach*, die in 't jaar 1570 stadhouder der prinsdommen van Neufchâtel en Valengin was, en die de stamvader der *Diesbachen van Fryburg* is.

Een andere tak heeft zich in 't jaar 1559 om de zelve reden in het Fransche Comté nedergezet. Zy waren ridders van S. George van Besançon, daar men, om aangenomen te worden, XVI quartieren moest bewyzen. Zy traden in dienst van den keizer; de eene hadt een regiment kurassiers, en stierf in Vlaanderen. De twee anderen stierven luitenant generaals en kamerheeren van den keizer. Zy hadden leengoederen in Bohemen, die by gebrek van mannelyk oir verstorven zyn.

Gabriel *van Diesbach* was omtrent den zelven tydt grootproost van 't kapittel van Besançon.

Imber *van Diesbach* de II was in 't jaar 1591 overste der Zwitsersche lyfwachten van Hendrik den IV, koning van Vrankryk. Hy ging in tegenwoordigheit van den koning en 't gansche hof een tweegevecht aan met een Spaansch heer, die alle de Fransche hovelingen uitdaagde. Imber kreeg een steek in zyn handt, doch kloofde den anderen 't hoofdt. De koning vereerde hem een gouden keten met zyn afbeeldsel, wegende 100 pistolen, die hy den zynen nagelaten heeft, met bevel van ze niet te verdeelen. Verder heeft hy een vruchtgebruik van 100000 ryksdaalders gemaakt ten behoeve der heeren Diesbach van Liebistof van Bern.

Nikolaas *van Diesbach* de IV was uit den naam der Cantons afgezant by Lodewyk den XIII, koning van Vrankryk, en schout van Fryburg.

Augustinus *van Diesbach* was in 't jaar 1699 mede schout van Fryburg. Zyne ongemeene verdiensten, gevoegt by eene zucht voor de eere van zyn vaderlandt, hebben hem by 't geheele eedgenootschap zeer aangenaam gemaakt.

Romanus *van Diesbach* was in den jare 1720 werkelyke generaal de batalie en overste van een regiment Zwitsers in dienst van den keizer. Hy bezit te Fryburg een aanzienlyk vruchtgebruik, dat ten behoeve van den oudsten uit dien tak gemaakt is.

Daar is te Bern zedert meer dan 200 jaren een gemeene beurs voor dit geslacht, onder de bestiering van de zes oudsten, die 't inkomen daar van gedurig laten oplopen, tot dat iemandt van 't geslacht door eenig toeval onderstandt van noden heeft, by welke gelegenheit hy daar zo veel uit krygt, als het geslachtgoed vindt. Men bewaart ook onder dit geslacht vele verplichtende brieven, die van langen tydt door verscheide koningen en vorsten aan eenigen van het zelve geschreven zyn.

DIESE, of DESE, een water, of riviertje in Nederlandt, het welk in het landt van Luik, omtrent het kleine vlek Per, ontspringt, door Eindhoven en 's Hertogenbosch in de Maze by de schans Krevekeur schiet, en zich daar verliest. *Guicciardyn Beschryv. der Nederlanden fol.* 15. *Gargon Walchersche Arkadia II Deel, pag.* 239, 240.

DIESKAU, een oud en voornaam adelyk geslacht in Saxen, inzonderheit in 't hertogdom Maagdenburg, alwaar hun stamhuis, van gelyken name, aan den weg tusschen Leipzich en Halle, een uur van de laatste plaats, gelegen is. Van hunnen eersten oorsprong vindt men geen bescheidt, dan alleen dat *Frederik van Dieskau* in 't jaar 969 het tournoispel te Merseburg, en *Wolf* in 't jaar 1119 dat te Gottingen heeft bygewoont. *Otto van Dieskau* heeft de Hungarische vesting Pest, hem door koning Ferdinand den I toevertrouwt, zo dapper tegen de Turken beschermt, dat hy deswegen ridder geslagen wierdt. Verder hebben die van dit geslacht tot nu toe vele aanzienlyke ampten in het Maagdenburgsche, als mede aan de Saxische en Brandenburgsche hoven, bedient.

DIESSEN, een tamelyk groot marktvlek in Beyeren, daar een klooster, van den zelven naam, by legt, en onder 't bisdom van Augsburg behoort. Dit vlek is wegens het goede witte aardewerk, dat daar gebakken wordt, meest bekend, en hadt eertyds zyne eigene graven, uit den huize Andechs. By de laatste hoofdstichting des kloosters wierdt het mede tot de kloostergoederen

goederen getrokken, doch kwam eindelyk in 't jaar 1326 by ruiling aan het huis van Beyeren. Het klooster, dat in de XII eeuw zynen oorsprong uit het verblyf der graven genomen heeft, en allengskens met vele goederen beschonken is, is van de Augustyner orde, en thans met alle gemakken rykelyk voorzien. *Hund. Beyersch Stamb. p. 24. 25. Keur-Beyeren.*

DIESSEN, een Brabandsch dorp in de meiery van 's Hertogenbosch, onder het quartier Oosterwyk. *Houve Handv. Kr. II Deel.*

DIESSENHOVEN, eene stadt in het Zwitsersche graafschap Thurgow aan den Rhyn, tusschen Stein en Schafhauzen gelegen. Zy heeft den naam van twee hoven, nog heden de Opper-en Onderhof genaamt, die in 't jaar 1179 van Hartman, graaf van Kyburg, met muren omringt, en *diese* (deze) *hoven* genoemt zyn. De Zwitsers hebben de zelve in 't jaar 1460 den huize Oostenryk afgenomen, doch zy heeft nog vele vryheden, hoog-en laag-gerecht, als mede haren eigen schout en Raadt, en 't gebiedt over eenige omleggende dorpen, die in tydt van oorlog onder haar vaandel moeten uittrekken. Eertyds heeft zich het adelyke geslacht der *Truchsessen van Diessenhoven* aldaar in een kasteel onthouden, 't welk nu uitgestorven is. Hier is omtrent het midden der XVII eeuw geboren *Joh. Conraad Brunner*, thans onder den naam van vryheer van Brunner alom bekend, die om zyne geleerdheit, grote ervarenheit in de geneeskunde, en om vele andere goede hoedanigheden, zeer vermaard is. Hy is zedert vele jaren hoogleeraar der geneeskunde te Heidelberg, en lyfaarts van vier achter een volgende keurvorsten van de Palts geweest, en heeft door zyne voorspraak aan de noodlydende Paltsische kerken groten dienst gedaan.

DIEST, een stedeke in Brabandt, met den eernaam van vrye heerlykheit, is 2 mylen van Dalen, en 3 van Tillemont aan den Demer gelegen. Het is aanmerkelyk om de wolle en linne stoffen, die daar gemaakt worden. Daar zyn 2 collegiale kerken. Het komt den erfgenamen van Willem den III, koning van Engelandt, toe, die in 't jaar 1702 overleden is. *Zeiler. Topogr. Circ. Burgund.*

DIEST, (HENRIK VAN) geboren den 19 December des jaars 1595 te Altena, een stedeke in Duitschlandt, in het graafschap Mark, studeerde te Herborn, Basel en Heidelberg, en wierdt in den jare 1621 op de hogeschole te Basel Doctor in de Godgeleerdheit gemaakt. Hy nam vervolgens wegens den dertigjarigen oorlog in Duitschlandt zyn verblyf te Leiden, en gaf daar, met toestemminge der professoren, in zyn huis lessen, tot dat hy in den jare 1624 tot predikant te Emmerik in het hertogdom Kleef beroepen wierdt, welk ampt hy drie jaren met lof bekleedde, wanneer hy eerst tot hoogleeraar in de Theologie en Hebreeusche tale te Harderwyk, en vervolgens, in den jare 1639 te Deventer verkoren wierdt, daar hy overleedt den 17 Juny des jaars 1673, in den ouderdom van 78 jaren. Hy heeft nagelaten: *Mellificium Cathecheticum*; *de ratione studii Theologici necessaria instructio*; *Theologia Biblica*; *Enchiridion Theologicum*; *Analysis Apocalypseos*; *Funda Davidis*, nevens verscheide *Boet-*, *Lyk-*, en andere *predikatien*. *Revii Daventria illustr. lib. VI. pag. 714. 715.*

DIEST, (JOHAN VAN) bisschop van Utrecht. Zie JOHAN VAN DIEST.

DIETENBERG, (JOHAN) een Prediker-monnik, uit het vlek Dietemberg, by Heukst in 't aartsbisdom van Ments gelegen. Hy begaf zich in zyne jeugt in de Prediker-orde, wierdt lezer in de Godgeleerdheit in het Prediker-klooster te Frankfort, en in 't jaar 1500 leeraar der zelven te Ments. Als Luther naderhandt den Bybel in 't Hoog-Duitsch overzette, nam Dietenberg, op 't verzoek van anderen, den zelven arbeidt op zich, en vervaardigde die Hoogduitsche overzetting des Bybels, die de Roomsch-Katholyken gebruiken. Hy schreef ook een boek, genaamt de *Teugel der Lutheranen*, als mede van de *Echtscheiding*, en tegen Luther van de klooster-geloften. Hy stierf te Ments in 't jaar 1534. *Serrarius Mogunt. l. I. c. 40. p. 177.*

DIETERICUS, of DIETHERUS, aartsbisschop van Ments, was uit het geslacht der graven van Isenburg in Budingen, een zoon van Francicus en Margareta, gravin van Katzenelnbogen. In 't jaar 1453 wierdt hy custos van 't hoge sticht te Ments, en als de aartsbisschop van Trier, Jacobus, vryheer van Zirk, in 't jaar 1456 overleden was, zocht hy door groot geldt dat aartsbisdom aan zich te brengen; doch, als hem dat mislukte, zocht hy 't zelve in 't jaar 1459 by 't aartsbisdom van Ments, na de doodt van den aarts-bisschop Theodoricus, heer van Erpach. Op die verkiezing kwam Adolf, graaf van Nassau, mede in voorslag; doch dewyl Dietherus eene stem meer hadt, verkreeg hy het aartsbisdom. Hy wierdt ook van den paus bevestigt, mits dat hy binnen 't jaar naar Rome zou komen; doch hy kwam het niet na, maar leefde in alles naar zyn goedvinden, en wikkelde de kerk te Ments in grote schulden. Zelfs begon hy in 't jaar 1460 met eenige naburige vorsten en bisschoppen den oorlog tegen Paltsgraaf Frederik den zegeryken, om dat die 't met Adolf van Nassau hadt gehouden. Doch daar wierdt door tusschensprake van Willem, landgraaf van Hessen, vrede gemaakt, en de aartsbisschop zo kwalyk by den paus aangebragt, dat die zyne bevestiging herriep: waar op Dietherus zich op de toekomende kerkvergadering beriep, en vele dingen tegen den paus ondernam, die hem derhalven afzette, en in 't jaar 1461 Adolf van Nassau in zyne plaats stelde; waar uit tusschen de twee aartsbisschoppen een lange twist ontstondt, en Dietherus bragt Frederik den zegeryken, keurvorst van de Palts, die anders tegen hem was, op zyne zyde. Daar geschiedde ook in 't jaar 1462 tusschen de twee partyen een merkwaardige slag. Hier op is in 't jaar 1463 de Bergstraat van Keur-Ments aan Keur-Palts voor 100000 guldens verpand geworden. Ter oorzake van deze onrust deedt de paus Dietherus en Frederik in den ban. Doch wierdt in 't jaar 1463 door den pausselyken gezant en den aartsbisschop van Keulen vrede gemaakt, onder voorwaarde, dat Adolf het aartsbisdom zou behouden, en Dietherus eenige plaats tot zyn onderhoudt ingeruimt worden; waar op Adolf die kerk 13 jaren heeft voorgestaan, en in 't jaar 1475 is gestorven, als wanneer Dietherus op den dag van S. Marten voor de twede maal tot aartsbisschop is verkoren. Hy heeft het kasteel te Ments, S. Martens-burg genaamt, van nieuw opgebouwt, doch als die in 't jaar 1481 verbrandde, heeft hy ze kort daar na van steen weder op laten maken. Hy heeft 'er ook een hogeschool gesticht, en verscheide verpande steden en dorpen ingelost, en is in 't jaar 1481 te Aschaffenburg overleden. *Sylvius in Comment. Trithemius in Chron. Sponh. & in gestis Frid. I. Com. Palat.* en *Freherus in hunc loc. Abbas Urspergens. Paralipom. Nauclerus Vol. II. Chron. generat. 49. Mutius in Chron. German. lib. XXIX. Bauholtz in Chron. Bavar. Munster. Cosmogr. lib. III. de German. Serarius Mogunt. lib. V. pag. 575. Lehman Speyer. Chron. Helwich Mogunt. devicta.*

DIETERICUS, (CONRADUS) in 't jaar 1575 te Gemund in Hessen geboren. Zyn vader, Nicol. Dietericus, was in degunst van Lodewyk, landgraaf van Hessen. Hy leide den grondt zyner letteroeffeningen ten deele in zyne geboorteplaats, en ten deele te Marpurg, en nam in 't jaar 1591 eene reis aan om de voornaamste plaatsen van Duitschlandt, Hungarië en Bohemen te bezien. In 't jaar 1599 beriep hem Jan Georg, graaf van Solms, naar Laubach, en hy wierdt door des zelfs zone Philippus, als mede door Mauritius, landgraaf van Hessen, tot veldprediker aangestelt. Eindelyk, als men in 't jaar 1605 de kerk te Marpurg reformeerde, geraakte hy, nevens anderen, naar Giessen, alwaar men een nieuwe hogeschool oprechtte, en wierdt daar hoogleeraar der Godgeleerdheit. In die bediening bleef hy 9 jaren, tot dat hem in 't jaar 1614 de stadt Ulm tot superintendent, of opperopziender der kerken, beriep. Daar is hy in 't jaar 1639 overleden. Onder zyne schriften zyn voornamentlyk bekend: *Analysis Logica Euangeliorum Dominicalium & festivalium*; *Institutiones Logicæ, Oratoriæ & Rhetoricæ*; *Institutiones Catecheticæ*; en: *Predikatien over het boek der Wysheit, over den Prediker Salomons, over de Boet-Psalmen*, in het Hoogduitsch. *Witte Memor. Th. Dec. IV. p. 455. it. Biogr. Freherus Theatr. Caroli Memor. Eccles. sec. XVII. l. V. p. 943. &c. Magiri Eponymolog.*

DIETERICUS, (GEORG. THEODORUS, of DIDERIK) Doctor in de Rechten, geboortig uit het landt van Hessen, was Raadt van den vorst van Darmstadt, daar na van den keizer, en eindelyk president te Halle. Hy heeft geschreven *aantekeningen over de goude Bulle*, en *van het recht en den staat der Joden in een gemenebest*, en is gestorven in den jare 1678.

DIETERICUS, (HELVICUS) Doctor in de geneeskunde, en broeder van den voorgaanden, was eerst lyfarts van den landgrave van Hessen, daar na van den markgrave van Brandenburg, en ten laatsten van den koning van Denemarken. Hy heeft geschreven: *Elogium planetarum cœlestium & terrestrium Macrocosmi & Microcosmi*; *Responsa Medica de acidulis Schwalbacensibus*; en *Puerperium Martis*. Hy overleedt in den jare 1656.

DIETERICUS, (JOHANNES) broeder van Conradus Dietericus, van welken boven is gesproken, was eerst Predikant te Butzbach, en daar na Superintendent te Giessen. Hy schreef in den beginne der XVII eeuwe *van de privaat-absolutie*, *en van de handelingen op de zamenspraak te Marpurg*, en overleedt den 27 December des jaars 1635.

DIETERICUS, (JOHANNES CONRADUS) zoon van den laatstgenoemden, is in 't jaar 1612 te Butzbach geboren. Nadat hy te Marpurg, Jena, en Straasburg zyne letteroeffeningen naarstelyk hadt voortgezet, heeft hy een Disputt van de *Nuttigheit der ongewyde schryvers om de H. Schrift te verstaan* in 't jaar 1635 onder den hoogleeraar Dilherr gehouden. Daar op reisde hy naar Hollandt, daar hy met Vossius, Boxhornius, Barlæus, Heinsius, en andere geleerde mannen, kennis maakte, en eenigen tydt te Leiden bleef, om zich van de oopenbare boekery, en den omgang met geleerden te bedienen. Van daar ging hy naar Denemarken, om de geleerde mannen te Koppenhagen en Sora aan te spreken; en eindelyk naar Pruissen, en hieldt zich eenigen tydt te Koningsbergen op. Van deze reizen te huis komende wierdt hy in 't jaar 1639 door Georg den II, landgraaf van Hessen, tot hoogleeraar in de Grieksche tale en de geschiedenissen aangestelt. Daarenboven leide hy zich op de geneeskunde, 't welk de verklaringen over de *uitgelezene spreuken* en den *Genees-winkel* van Hippocrates genoegzaam tonen. Ondertusschen ontstonden in Hessen de bekende strydigheden tusschen de twee vorstelyke huizen, in welken tydt hy van zynen heer ten hove ontboden wierdt, om de oude schriften en papieren in order te brengen. Doch hy kreeg in 't jaar 1647 de vryheit om naar Hamburg te gaan, en aldaar, tot dat de onlusten in Hessen gestilt waren, in rust te leven. In 't jaar 1653 kwam hy te Giessen, na dat de hogeschool daar opgerecht was, en vele andere zich van Marpurg daar henen begeven hadden. Daar nam hy zyn vorig hoogleeraarsampt met zonderlingen lof wederom waar, tot dat hy in 't jaar 1667, in den ouderdom van 55 jaren, stierf. In wat hoog-achting hy zo wel by anderen, als inzonderheit by Joh. Christiaan, vryheer van Boineburg, geweest zy, getuigen de brieven, die de gemelde vryheer aan hem heeft geschreven, en die in 't jaar 1703 gedrukt zyn. Men heeft verscheide schriften van hem, waar onder voornamentlyk bekend zyn de *Bybelsche Oudheden*, die J. J. Pistorius na des zelfs doodt uitgegeven heeft; *Breviarium Historicum & Geographicum*; *Breviarium Pontificum*; *Discursus Historico-Politicus de peregrinatione studiorum*; *Græcia exulans, seu de Infelicitate superioris seculi, in Græcarum littera-*

rum ignoratione; Antiquitates Romanæ, &c. Witte Mem. Philoſ. dec. 8. it. Diar. biograph. Freherus in Theatr. P. IV.

DIETFORT, een fraai Beyerſch ſtedeke in 't bisdom Eichſtadt, daar de rivieren Later en Altmul in malkander lopen. Het heeft een eigen landgerecht, en een Franciskaner klooſter. In 't jaar 1703 wierdt de keizerlyke generaal Styrum hier omtrent van de Beyerſchen geſlagen. *Keur-Beyeren p.* 322.

DIETHERUS. Zie DIETERICUS.

DIETHMAR, of DITMAR, bygenaamt *Merſeburgenſis*, om dat hy biſſchop van Merſeburg in Saxen geweeſt is, was een zoon van Siegfrid, graaf van Walbke in Saxen, hoewel hy uit nederigheit zyne afkomſt verzwegen heeft. Hy was klein van perſoon, en hadt aan zyne linker wang een lelyk lidteken. Daar by maakte de neus, die hy in zyne jonkheit gebroken hadt, zyn wezen belagchelyk. Hy was eerſt een monnik in 't klooſter Bergen te Maagdenburg; daar na Domheer te S. Maurits in Maagdenburg; vervolgens prooſt te Walbitz, en kapellaan van keizer Hendrik den II; eindelyk wierdt hy op aanraden van Dagino, aartsbiſſchop te Maagdenburg, in 't jaar 1012 van gemelden keizer tot biſſchop van Merſeburg benoemt, en door dien aartsbiſſchop ingewyd. Hy ſtierf in 't jaar 1022, in den ouderdom van 42 jaren. Hy heeft eene Chronyk in VII boeken nagelaten, begrypende de regeering der keizeren Hendrik den I en II, Otto den I, den II, en den III, die by Poſſevinus voor zeer oprecht te boek ſtaat. *Ditmar Chron. lib.* IV. *en* 6. *Lang. Chron. Citiz. Fabritius Hiſt. Saxon. Poſſevin. Appar. ſacr. Voſſius in Hiſt. Lat. Brotuf Merſeb. Chron.*

DIETMARSCHEN, of DITMARSCHEN, een landſchap in Holſtein, aldus genaamt van de menigvuldige marſchen of moeraſſen. Het grenſt ten Weſten aan de Noordzee; ten Zuiden wordt het door de Elve van 't landt Kedingen en Hadelen, en ten Noorden door de Eyder van de Sleeswykſche landen Utholm, Eyderſtede, Stapelholm; ten Ooſten door de Eyder, en daar die ontbreekt, door de Giſelau, anders de landſcheiding genaamt, en dan door eene linie, de Holſtengraben genaamt; en, eindelyk ten Zuid-Ooſten door vele diepe graften en de Wilſtermarſch van het eigentlyke Holſtein, en byzonder van 't ampt Rendsburg, afgeſcheiden. In de lengte van de Eyder tot de Elve heeft het 7, en in de breedte 3 of 4 mylen. Het wordt in 't Noorder- en Zuider-gedeelte onderſcheiden, waar van het eerſte den hertog van Gottorp, en 't andere den koning van Denemarken toekomt. Elk deel wordt wederom in Geeſt en Marſch, (zie 't artykel MARSCHLANDT) en het Noordelyke in Hardſteder Geeſt en Noordſtrandt, of Noord-marſch, en het Zuidelyke in Tellingsteder Geeſt en Zuid-ſtrandt, of Zuider-marſch, verdeelt. De rivieren daar in zyn de Au, de Thiele, de Giſelau, de Wolburgau, de Miele, en de Makkebeek, of Sprand. Twee derde deelen byna zyn hoog landt, en een derde laag en zwaar landt, 't welk ongelyk meer opbrengt dan 't andere, en meer tot bouw- dan tot weilandt gebruikt wordt. De inwoonders zyn oprechte Saxen van afkomſt, en worden, om ze van de Vrieſche Marſch landeren te onderſcheiden, Ditmarſchen, dat is *Duitſche Marſchen*, genoemt. Zy zyn doorgaans lang en ſterk; de vrouwen worden hier voor trotſcher gehouden dan in de naburige landen, omdatze hare goederen niet in gemeenſchap met hare mannen, maar voor haar zelf bezitten. In dit landt vindt men gene ſteden, maar alleen dorpen en vlekken. Adelyke geſlachten zyn 'er thans ook niet, hoewel 'er miſſchien eertyds geweeſt zyn. De grootſte roem der inwoonderen beſtaat in de dappere en langdurige verdediging hunner vryheit. Ditmarſchen was van ouds een gedeelte van 't Markgraafſchap Stade, daar het tot in 't jaar 1144, wanneer Rudolf de II, Markgraaf van Stade, verſlagen wierdt, mede vereenigt bleef. Stade kwam toen aan de aartsbiſſchoppen van Bremen, doch Ditmarſchen wierdt van Frederik Barbaroſſa aan Adolf den III, graaf van Holſtein, gegeven; en als deze het zelve onder Bremen wilde brengen, hielden zy 't met Denemarken, daar zy zich echter weder van afſcheurden, toen koning Woldemar de II in 't jaar 1223 van Hendrik, graaf van Zwerin, gevangen wierdt. Woldemar bragt hen eenige jaren daar na weder onder zich, doch zy wierden hem in 't jaar 1227, in den ſlag by Bornhoven, ontrouw, en hielpen het meeſt tot zyn ongeluk. Van dien tydt af heeft dit kleine landt over de 300 jaren lang zyne vryheit, niet zo zeer door de dapperheit zyner ingezetenen, als door des zelfs ontoegankelyke gelegenheit, tegen Denemarken en Holſtein beſchermt. De aartsbiſſchoppen van Bremen ſtonden hen zomtyds met krygsvolk by. In 't jaar 1289 wierden zy van Gerard den II, graaf van Holſtein, aangetaſt; doch een haas, die in 't gezicht der ſtrydende partyen voorby liep, bragt de Holſteinſchen in wanorder, de welke die van Ditmarſchen eene grote overwinning deedt behalen. Gerard de grote, graaf van Holſtein, voerde bloedige oorlogen tegen hem, met ongelyke uitkomſt. Gerard de VI verloor in 't jaar 1404, nevens meer dan 300 zyner edellieden, in een ſlag tegen hen het leven. De merkwaardigſte en bloedigſte ſlag viel in 't jaar 1501 tegen Johan, koning van Denemarken, voor: want als keizer Hendrik de III in 't jaar 1474 het graafſchap Holſtein tot een hertogdom verhief, en Ditmarſchen, tegen wille en dank der ingezetenen, daar by voegde, kwam de koning met een leger van 10000 man midden in den winter, toen de moeraſſen toegevroren waren, diep in 't landt vallen: doch een onverwachte dooi vernielde het halve leger, en die van Ditmarſchen verdedigden hunne vryheit tot in 't jaar 1559, wanneer zy na een drie maal op eenen dag herhaalden ſlag, waar in wel 4000 inboorlingen van Ditmarſchen bleven, zich aan hertog Adolf, hoewel hy met vele andere geweeſt was, overgaven, en in 't oopen veldt huldigden. Zedert zyn zy geruſt onder Denemarken en Holſtein gebleven, wordende door twee landvoogden geregeert. *Dankwerth Beſchr. van Sleſw. en Holſt. Zeiler Topogr. Saxon. infer.*

DIETRICH, of THEODORICUS de I, markgraaf in Meiſſen, en landgraaf van Thuringen, wierdt om zyne lichaamsgeſtalte de Vette bygenaamt. Zyn vader was Hendrik de Verlichtte, en zyne moeder Conſtantia, de dochter van Leopold, hertog van Ooſtenryk. Als zyn broeder, Albrecht de ongeſchikte, zyne gemalin hadt verſtoten, nam hy des zelfs zonen, Frederik en Dietzman, tot zich, en liet hen nevens de zyne opbrengen, waar door hy den bynaam van den wyzen verkreeg. In zyne jeugt ging hy naar Pruiſſen, begaf zich in de kruisorde, en gaf verſcheide blyken van zyne dapperheit. Vier jaren daarna kwam hy wederom, en raakte met Erik, aartsbiſſchop van Maagdenburg, in verſchil. Deze was met zynen broeder Otto, markgraaf van Brandenburg, in 't jaar 1276 in Thuringen gevallen, doch door Albrecht met verlies te rug gedreven, 't welk hem zodanig ſpeet, dat hy van dien tydt af niets meer wenſchte, dan om zich aan den landgraaf van Thuringen te mogen wreken. Doch met oopenbaar geweldt geen kans ziende, begon hy 't met liſt: want als hy met de vorſten van Anhalt, Siegfried en Bernhard, in 't jaar 1282 het kaſteel Reine, den graaf van Valkenſtein toebehorende, belegerde, verzocht hy markgraaf Dietrich, en zynen broeder Albrecht, hen met eenige benden te verſterken; als wanneer Dietrich in perſoon, en in de plaats van Albrecht des zelfs zoon Frederik, hen met eenige benden te hulp kwamen. Terwyl zy nu niet dan alles goeds verwachtten, nam de aartsbiſſchop Dietrich met des zelfs neef, en eenen burggraaf van Leisnig, gevangen, en zette den eerſten op 't kaſteel Werben, en de twee andere op Lippene. Dietrich moeſt zich met eene grote ſomme gelds vry kopen; doch Frederik en de graaf van Leisnig ontkwamen het uit de gevangenis, en vielen daar op in 't vorſtendom Anhalt, ſtaken Kothen in brandt, en ſlechtten des zelfs muren, namen ook Delitſch en Bitterveldt in, en haalden het huis Werben onder de voet: waar op het wederom vrede wierdt. Dietrich ſtierf daar op in 't jaar 1283, en wierdt in 't klooſter Seuſelitz, dat van hem geſticht was, begraven. By zyne gemalinne Helena, dochter van Jan, markgraaf van Brandenburg, gewan hy Frederik, om zyne belemmerdheit in 't ſpreken *Tatta*, of *Teutha* bygenaamt. Deze ſtierf in 't jaar 1291, als hy by Hirſchſtein op de jagt vergiftige kerſſen hadt gegeten, en liet van zyne gemalin, Hildegard van Beyeren, gene erfgenamen na. Met zyne neven, de markgraven Frederik en Dietzman, hadt hy te Erfort een verdrag gemaakt, dat de een des anderen landt zou erven: doch het ſchynt, dat hy aan hen nog by zyn leven het markgraafſchap Meiſſen heeft afgeſtaan, nademaal de eene reets in 't jaar 1290 van den keizer daar mede beleent was. *Albinus Meisn. Land-Chron. Ziegler. Schouw-toneel. Becman Anh. hiſt.*

DIETRICH de III, Markgraaf van Meiſſen, was een zoon van Otto den ryken, dien hy by Hedwig, de dochter van Albrecht den Beer, keurvorſt van Brandenburg, gewonnen hadt. Zyn broeder, Albrecht de hovaardige, die geen behagen hadt in de gemaakte vaderlyke landsverdeelinge, dwong hem met het graafſchap Weiſſenfels te vrede te zyn, hoewel hy hem dat ook haaſt ontnam, en noodzaakte om naar Thuringen te vluchten. Daar verzocht hy den landgraaf Herman, om hulp, die hy ook verkreeg, mits dat hy des zelfs dochter Judith, die wat mismaakt was, en lepe oogen hadt, zou trouwen. Nadat hy op deze wyze weder tot het zyne was gekomen, trok hy met keizer Hendrik den VI in Syrië tegen de Saracenen, en droeg zich in alle voorvallen ongemeen dapper. Ondertuſſchen ſtierf zyn broeder zonder mannelyke erfgenamen, zo dat het geheele markgraafſchap Meiſſen, nevens het Ooſterlandt, hem te beurt viel. Doch deze erffenis kwam hem in 't begin vry duur te ſtaan: want vermits de keizer het oog al lang op Meiſſen, om des zelfs ryke zilvermynen, gehad hadt, maakte hy gene zwarigheit hem naar 't leven te ſtaan, gelyk hy dan ten dien einde verſcheide moordenaars hadt beſtelt, ook des zelfs eigene bedienden omgekocht. Doch Dietrich was zo wel op zyne hoede, dat men hem niet by kon komen, en hy bediende zich by zyn vertrek uit Syrië van een zonderlinge liſt, doordien hy zich in een vat liet kuipen, en zo aan boordt brengen. Dus kwam hy gelukkig in Meiſſen, doch vondt het geheele landt met keizerlyke amptlieden bezet, die hy met hulp van zynen ſchoonvader daar uit joeg; en, vermits de keizer drie jaren daar na ſtierf, deswegen gene ſtraffe te vrezen hadt. By de volgende verkiezing hieldt hy 't met de gene, die hunne ſtemmen aan Philippus, broeder van keizer Hendrik den VI, gaven; hoewel hy wiſt, dat zyn ſchoonvader zo wel als zyn zwager, Primiſlaus, koning van Bohemen, op de zyde van Otto den IV, hertog van Brunswyk, waren; 't welk de gemelde koning zo kwalyk nam, dat hy hem zyne zuſter Adela, die hy tot eene gemalinne hadt, te huis zondt, en daar by zeggen liet, dat alzo hy zyn vriendt niet kon zyn, hy ook zyn zwager niet wilde zyn. Niet lang daarna geraakte Dietrich met zyne eigene onderdanen overhoop: want na dat hy beneden Meiſſen, digt by de Elve, een klooſter ter eere van 't H. Kruis hadt doen bouwen, wilde hy 't zelve te Leipzig in 't werk ſtellen, en een klooſter ter eere van S. Thomas ſtichten; doch de burgers, vermoedende, dat het op een kaſteel, om hen in toom te houden, aangezien was, verſtrooiden niet alleen alle de bouwſtoffen, maar joegen ook den prooſt weg. Dewyl zy nu deswegen eene zware ſtraffe te gemoet zagen, vereenigden zy zich met den naburigen adel, en zonden moordenaars uit, die den markgraaf te Yzenberg, daar hy toen hof hieldt, zouden ombrengen. Zy kwamen den 4 December in 't jaar 1215 al voor dag daar aan, en verzochten ſpoedig gehoor, voorgevende, dat zy iets van groot gewigt voor te ſtellen hadden: doch naardien zy tot des anderen daags uitgeſtelt wierden, meenden zy dat hun aanſlag uitgelekt was, en keerden met groten haaſt naar Leipzig. Hier op belegerde de markgraaf die ſtadt, doch moeſt om het kwade weder en den aannaderenden winter onverrechter zake aftrek-

trekken. Daar en tegen leiden die van Leipzig vele kasteelen en dorpen van den markgraaf in de asche, en dreigden keizer Otto den IV, of Albertus, aartsbisschop van Maagdenburg, tot hunnen beschermheer aan te nemen. In dezen noodt moest hy een verdrag met hen aangaan, dat hy aan zyne vorstelyke waardigheit nadeelig oordeelde, en daarom keizer Frederik den II verzocht, hem tegen zyne oproerige onderdanen, die hem wetten voorschreven, by te staan. Als deze met een leger in aantocht was, liet hy de stadt weten, dat hy als vriendt kwam, om ze met haren lands vorst te vereenigen. Hier op was de adel met de burgery geruft, en lieten den keizer met den markgraaf en eenige bedienden binnen: doch daar kwamen onder de handt nog al meer in, tot dat zy in staat waren om hun voornemen uit te voeren; als wanneer zy in den nacht, zo haast als het teken met de trompette gegeven wierdt, de burgers overvielen, en de zelve kwalyk handelden, doch op zware straffe alle moorden, schenden en branden staken moesten. De burgery zocht wel door 't luiden van de stormklok de stadt in 't geweer te brengen: doch de toren-wachter was omgekocht, en hadt 'er de klepel uitgenomen. Dus wierdt Leipzig bedwongen, en van alle hare voorrechten berooft. Daar by leide men, om de burgers beter in toom te houden, drie kasteelen aan; een tusschen het Rahnische en Barvoeter poortje, daar naderhandt het Barvoeter-klooster gestaan heeft; het tweede aan de Grimmische poort, 't welk in volgende jaren in 't Pauliner klooster verandert is, en het derde daar thans Pleissenburg staat. Doch het klooster van S. Thomas is in 't jaar 1222 voltrokken. Dit speet die van Leipzig zoodanig, dat zy des markgraven lyfarts met 100 marken zilver omkochten, die zynen heer in een drank vergift bybragt, waar van hy den 17 February 1222 stierf, en in 't klooster te Cella begraven wierdt. Van zyne acht kinderen leefden toen nog *Hendrik*, Domproost te Meissen, en *Hendrik* de jonge, of de verlichtte, die hem in de regeering volgde. *Dresser de urb. Germ. p.* 298. *Reusner Genealog. Witek. p.* 32. *Crusius Annal. Fabricius orig. Sax. p.* 566. *Lairiz. hist. Palmwald. p.* 210.

DIETRICH de III, markgraaf van Lausnitz en Landsberg, was een zoon van Conraad den Groten, markgraaf van Meissen, en kreeg by de vaderlyke erfverdeeling de Neder-Lausnitz. Hy is in 't jaar 1177 met keizer Frederik den I, by welken hy in groot aanzien was, te Venetië geweest, als hem Alexander de III van den ban vry sprak. De Lauterbergsche Chronyk meldt, dat hy, toen de paus den keizer op den hals wilde treden, zyn zwaardt getrokken, en hem met zyn grimmig gelaat zodanig verschrikt heeft, dat hy den keizer oprechtte, en hem kuste. Na dezen, als Hendrik de Leeuw, hertog van Brunswyk, zonder eenige oorzake in zyn landt viel, daagde hy hem tot een tweegevecht uit, daar deze laatste geen lust toe hadt. Hy heeft de kasteelen te Landsberg en Schilda, als mede 't klooster Dobrilug, laten bouwen. Zyne eerste gemalin was Dorberga, of Dobrogneva, dochter van Boleslaus, hertog van Polen, die hy wederom verstiet, na dat zy hem Conraad gebaart hadt, die in een tournoispel te Wenen dood bleef. Zyne tweede gemalin was Cunigunda, dochter van graaf Bernhard van Pleissen, die hem eenen zoon baarde, die bisschop van Merseburg geworden, en in 't jaar 1184 gestorven is. In 't zelve jaar eindigde ook Dietrich zyn leven, en wierdt in 't klooster Lauterburg, thans Pietersberg genoemt, begraven. *Chron. Montiss. Lairiz. Palmwald. p.* 205. *Albinus Misn. land-Chron. Ziegler Schouwton.*

DIETRICH *van Landzee en Berg*, een vryheerlyk geslacht in Zwaben en Zwitserlandt, 't welk van *Hendrik Dietrich* afkomstig is, die omtrent het jaar 1390 geleeft heeft. In 't jaar 1490 was *Sebastiaan*, Doctor in beide de Rechten, Raadt by den bisschop van Constans, en liet een zoon na, van gelyken name, die de waardigheit van opper-maarschalk by 't Kapittel van 't gemelde sticht bekleedde, waar in hem zyn zoon *Georg* gevolgt is. *Willem*, een zoon van dezen laatsten, was Raadt by den bisschop van Constans, en by Leopold, aartshertog van Oostenryk, en de eerste, die zich van *Landzee* noemde. Zyn zoon *Georg*, aartshertogelyke Raadt, ceremonie-meester, aalmoesenier en deken te Constans, weigerde in 't jaar 1627 de bisschoppelyke waardigheit aan te nemen, en stierf in 't jaar 1634 als vice-proost. Zyn zoon *Jan Frans*, keizerlyke regeerings-Raadt, en vice-gouverneur van Constans, heeft *Jan*, *Joseph*, en *Frans Antonius* nagelaten. In 't jaar 1712 leefde *Lotharius Karel Frederik*, vryheer van Landzee, heer van Terneg, Glat, en Dirremetstetten, en kanunnik te Chur. *Bucel. Stemm. Germ. p.* 4.

DIETRICHSTEIN, een kasteel in 't hertogdom Carinthië, legt in 't opper-quartier by Feldkirchen op een hogen berg, en heeft daar eene schone vlakte, en een groten vyver; doch het oude kasteel lag op een spitsen en steenachtigen berg. Dit was eertyds een goede vesting, maar wierdt van Margareta, bygenaamt Maultasch, verstoort, om dat dit landt na de doodt haars vaders Hendrik, hertog van Carinthië, als een Ryksleen van keizer Lodewyk den IV aan Otto, hertog van Oostenryk, gegeven wierdt, daar zy de naaste erfgenaam toe meende te zyn. Dit kasteel is naderhandt wederom opgebouwt, doch door Marepeter, krygsoverste van Matthias, koning van Hungarië, in 't jaar 1483 ten tweeden male ingenomen, en tegen 't gemaakte verdrag onder de voet gehaalt. Zedert is deze plaats woest en onbebouwt gebleven. Hier van voert het vorstelyke huis van *Dietrichstein* zynen naam. *Valvasor Topograph. Carinthiæ.*

DIETRICHSTEIN. Het geslacht der vorsten en graven van Dietrichstein, die 't erfschenkersampt in Carinthië bezitten, heeft zynen oorsprong van de graven van Zeltschach, en heeft REIMBERTUS, die omtrent het jaar 1008 geleeft heeft, en maagschap van de hertogen van Carinthië was, allereerst den naam van heer van Dietrichstein gevoert. Zyne vrouw was S. Hema, dochter des hertogs van Carinthië. *Reimbertus* de II bewees Leopold, hertog van Carinthië, in 't jaar 1077 in den Dalmatischen oorlog goede diensten, en zyn zoon *Sigismundus* verzelde hertog Hendrik op den groten veldtocht, dien hy in 't jaar 1112 hadt voorgenomen. OTTO de II, heer van Dietrichstein, van welken de geslacht-rekening tot dezen tydt toe onafgebroken voortgaat, bevondt zich in 't jaar 1164 met Ulrich, hertog van Carinthië, in den Hungarischen oorlog. OTTO de III, zyn zoon, was de vader van POPO, die 2 zonen hadt, *Henrik*, wiens stam in 't kort uitstierf; en RUDELINUS of, *Rudolphus*, die 't geslacht door zyne 2 zonen, *Otto* den IV en NICOLAUS, voortgeplant heeft; doch dat van Otto is uitgestorven. Onder de zonen van Nicolaus plantte BERNHARD den stam voort, en wierdt vader van PETRUS, wiens zoon GEORG 2 zonen, PANCRATIUS en MAURITIUS, heeft gewonnen, die wederom nieuwe takken hebben voortgebragt, en wel de laatste die van *Radmansdorf*, *Waldenburg* en *Biselstetten*, die in zyne kinds-kinderen uitgegaan is. Doch van Pancratius komt het nu in wezen zynde huis van Dietrichstein af; want zyne 2 zonen, FRANCISCUS en SIGISMUNDUS, bragten 2 nieuwe takken voort, de *Weixelstetsche*, en *Hollenburgsche*, waar van de eerste zich in SIEGFRIED en LEONARD, zonen van Franciscus, wederom in de *Rabensteinsche* en *Ebenausche* heeft verdeelt. Leonard, de stichter van den Ebenauschen tak, gewan onder anderen SIEGFRIED, vader van GEORG ALBERT en ERASMUS, waar van de eerste JOHAN ALBERT naliet, die in 't laatst van de XVII eeuw den keizer in de Fransche oorlogen gedient heeft. Erasmus heeft SIGISMUND LODEWYK nagelaten, dien keizer Ferdinand de II, nevens zynen broeder *Johan Balthazar*, tot den gravenstandt heeft verheven. Sigismund Lodewyk trouwde met Anna Maria, dochter van den graaf van Megau, en verwekte by de zelve verscheide kinderen, onder welke aan te merken zyn: I SIGISMUND HELFRIED, graaf van Dietrichstein, keizerlyke geheime Raadt, kamerheer, ridder van 't gulde vlies, opperhofmeester van Eleonora, koninginne weduwe van Polen, enz. Van zyne gemalinne Maria Isabella, dochter van Hannibal, vorst van Gonzaga, heeft hy nagelaten ANTONIUS FRANCISCUS, keizerlyke kamerheer en overste van een regiment dragonders, die in 't jaar 1702 aan zyne in Cremona ontfangene wonden gestorven is; *Philip Siegfried*, en *Gundackarus*, Malthezer ridder en keizerlyke kamerheer. II. FRANCISCUS ADAM, graaf van Dietrichstein, keizerlyke geheime Raadt, kamerheer, erf-schenker in Carinthië, erf-opperjagermeester in Stiermarken, enz. Hy liet by Rosina, dochter des graven van Trautmansdorf, verscheide kinderen na. III GEORG SIEGFRIED, keizerlyke kamerheer, lands-hoofdman in Stiermarken, enz. heeft zich in 't jaar 1678 met Johanna, vryvrouw van Hofman, in den echt begeven.

SIGISMUNDUS, een broeder van Franciscus, en zoon van Pancratius, is de stamvader van de *Hollenburgsche* linie. Hy stondt om zyne verdiensten by keizer Maximiliaan den I in grote gunst. Hy was des zelfs Raadt, stadhouder in neder-Oostenryk, en landshoofdman in Stiermarken, alwaar hy de oproerige boeren tot gehoorzaamheit bragt. Na 't afsterven van Georg, schenker van Osterwitz, den laatsten van zyn geslacht, wierdt hy in 't jaar 1506 erfschenker van Carinthië, en 2 jaren daarna kreeg hy den eernaam van vryheer. Op zyne bruiloft, die hy in 't jaar 1515 te Wenen met Barbara van Rothal hieldt, bevonden zich Uladislaus, koning van Hungarië, Sigismundus, koning van Polen, en Lodewyk, koning van Bohemen. In 't jaar 1517 wierdt, op zyn aanraden, de bekende orde van S. Christoffel gesticht. Als hy in 't jaar 1533 stierf, wierdt hy te Nieuwstadt aan de voeten van keizer Maximiliaan, die zulks bevolen hadt, begraven. Hy liet 2 zonen na: SIGISMUND GEORG en ADAM, door welke de Hollenburgsche stam zich wederom in twee takken heeft verdeelt. De eerste liet vele kinderen na, uit welke BARTHOLOMÆUS in 't jaar 1623 vader geworden is van GUNDACKARUS, die keizerlyke geheime Raadt, opper-kamerheer, en tot den vorstenstandt verheven is geweest. Hy is in 't jaar 1690 zonder wettige kinderen gestorven, en heeft *Ferdinand Gundackarus*, keizerlyken kamerheer, en Ryks-hofraadt, die een kleinzoon was van zynen broeder *Otto Hendrik*, en een zoon van *Otto Ferdinand*, tot zynen zoon aangenomen. *Adam*, tweede zoon van Sigismund, van welken hier na, gewan onder anderen *Franciscus* en *Sigismundus*, waar van de laatste het geslacht voortgeplant, doch de eerste den geestelyken staat verkoren, en gelyk hierna in zyne levensbeschryving te zien is, *Mamiliaan*, zyns broeders zoon, tot erfgenaam van zyne goederen en de verkregene vorstelyke waardigheit ingestelt heeft, waarin hy in 't jaar 1631 van keizer Ferdinand den II voor hem en zyne nakomelingen is bevestigt, in zo verre, dat de oudste van hen den vorsten-en de andere den gravenstandt zouden voeren. Keizer Ferdinand de III eindelyk bragt het in 't jaar 1654 op den Ryksdag te Regensburg zo verre, dat hy, hoewel gene onmiddelyke Ryksgoederen bezittende, zitting en stem in 't vorstelyke collegie zou hebben. Hy stierf in 't jaar 1655. By zyne eerste gemalinne, Anna Maria van Lichtenstein, gewan hy 11 kinderen; en by de tweede, Sophia Agnes van Mansveldt, 2 zonen en zo vele dochteren, namentlyk *Maria Josepha*, *Sophia*, *Franciscus Antonius*, die Jesuit geworden is, en PHILIPPUS SIGISMUND. Deze, in 't jaar 1716 gestorven, was keizerlyke kamerheer, hoofdman der hellebardiers, geheime Raadt, en opper-stalmeester, stondt by keizer Karel den VI in grote gunst, en verwekte by zyne gemalinne Elizabeth, vryvrouw van Hofman, verscheide kinderen. Uit het eerste huwelyk van Maximiliaan zyn aan te merken FERDINAND JOSEPH, die den vorstenstandt voortgezet heeft, en *Maximiliaan*, graaf van Dietrichstein. Deze wierdt kommandeur van de ridderorde van Calatrava, en stierf in 't jaar 1692, na dat hy by zyne gemalinne, Maria Justina

 van

van Zwartfenberg, verfcheide kinderen gewonnen hadt, en onder anderen ÆMILIANUS, die den vader als kommandeur van de ridderorde van Calatrava, welke waardigheit al over de 100 jaren in zyn geflacht was geweeft, volgde. FERDINAND JOSEPH, vorft van Dietrichftein te Niklaasburg, erffchenker in Carinthië, en erfjagermeefter in Stiermarken, keizerlyke kamerheer, opperhofmeefter van keizer Leopoldus en des zelfs gemalin, verkreeg de in den Oostenrykfchen kreits gelegene heerlykheit Traps, en wierdt daar op in 't jaar 1686 op den Ryksdag te Regensburg ter zitting en ftem in 't vorftelyke collegie ingevoert. Hy ftierf in 't jaar 1698, na dat hy by Maria Elizabeth van Eggenberg 17 kinderen hadt geteelt, waar van tot hunne jaren zyn gekomen I. LEOPOLDUS IGNATIUS, vorft van Dietrichftein te Niklaas-burg, in 't jaar 1660 geboren, en in 't jaar 1708 geftorven. II. *Erdmuth Therefia Maria*, aan den vorft van Lichtenftein getrouwt. III. *Karel Jofeph*, zonder kinderen geftorven. IV. WALTHER XAVERIUS ANTONIUS, die zynen broeder in 't jaar 1708 in de vorftelyke waardigheit volgde. By zyne eerfte gemalinne hadt hy 2 dochteren en eenige zonen. *Megiferi Annal. Carinth. Imhof N. P. I. l. I. c. 5. Balbinus Genealog. P. II. Spener Hift. infign. cap. 21. Calin à Marienberg Geneal. Dietrichft. Birkens Ehrenfp. Bucellin. Germ. Stemm.*

DIETRICHSTEIN, (ADAM, HEER VAN) Raadt, kamerheer, en gezant in Spanje van keizer Maximiliaan den II, als mede opperhofmeefter en geheime Raadt van keizer Rudolph den II, was een zoon van Sigismundus, heer van Dietrichftein, en in 't jaar 1527 geboren. In 't jaar 1547 kwam hy aan 't hof van keizer Ferdinand den I, die hem het jaar daar na met zynen zoon Maximiliaan op het byleger van de Infante Maria naar Spanje zondt. Als Maximiliaan weder uit Spanje kwam, zondt hy hem vooruit by keizer Karel den V naar Infpruk, en by koning Ferdinand naar Grats, en benoemde hem tot zynen kamerheer. In 't jaar 1555 zondt hem Maximiliaan tot zynen vader Ferdinand op den Ryksdag naar Augsburg, om eenig misverftandt tuffchen vader en zoon by te leggen, 't welk hy ook tot wederzyds genoegen uitvoerde. In 't jaar 1561 zondt hem de gemelde Infante, toen reets koningin van Bohemen, naar Rome aan Pius den V, en koning Maximiliaan beval hem daar drie dingen te verrichten: I. Dat dewyl vele den Roomfch-Katholyken Godsdienft verlieten, na dat het houden van 't Nachtmaal onder beiderlei gedaantens afgefchaft was, de paus die affchaffing, indien niet geheel vernietigen, ten minften uitftellen wilde. II. Dewyl de geeftelyken door hun ergerlyk leven vele menfchen van den Roomfch-Katholyken Godsdienft afkeerig maakten, dat hen toegelaten worde te trouwen. III. Dat dewyl de Malthezer ridders kuifchheit moeften zweren, doch de zelve zeer flecht onderhielden, zy alleen de huwelyks-kuifchheit zouden moeten zweren. Hoewel hy nu deze dingen zeer behertigde, kon hy geen ander antwoordt verwerven, dan dat men ze op de naafte kerkvergadering zou overwegen. Na zyne wederkomft maakte hem Maximiliaan opper-ftalmeefter van zyne gemalinne, en als keizer Ferdinand de I in 't jaar 1562 Leonhard van Harrach, ter oorzake van de aanftaande verkiezing eens Roomfch konings, uit den naam van zynen zoon Maximiliaan aan de keurvorften afzondt, beval Maximiliaan den heer van Dietrichftein het zelve, en dewyl hem toen een jonge aartshertog geboren wierdt, moeft hy daar als gevader over ftaan. In 't jaar 1563 maakte hem koning Maximiliaan opper-kamerheer, mits dat hy met de 2 oudfte aarts-hertogen, Rudolph en Erneft, zou reizen. Een weinig voor dat de aartshertogen vertrokken benoemde hem de keizer tot zynen gezant aan 't Spaanfche hof, en Maximiliaan, na de doodt van zynen vader Ferdinand, beveftigde hem, welk gezantfchap hy met veel roem voltrokken heeft. In 't jaar 1569 verkreeg hy van den koning de ridderorde van Calatrava met de kommandery Alcanitsz, en hy hadt te dier tydt veel moeite om keizer Maximiliaan en koning Philippus, die met eige handen over 't vergunnen van de vrye Godsdienft-oeffening aan de Oostenrykfche ftanden aan den anderen hadden gefchreven, en daar door in groot verfchil geraakt waren, wederom te bevredigen. Diergelyke naarftigheit wendde hy ook aan in de Nederlandfche onluften, alzo de koning de Proteftanten met grote ftrengheit liet handelen, en de keizer van meninge was, dat men met door de vingeren te zien, en zachtte middelen meer zou uitrechten. In 't jaar 1573 bragt hy beide de aartshertogen wederom uit Spanje aan 't keizerlyke hof. Hy was daar nauwlyks aangekomen, of moeft wederom als gezant naar 't Spaanfche hof gaan. In 't zelve jaar riep de keizer hem te rug, als wanneer hem koning Philippus een krachtig voorfchryven mede gaf, als mede een eigen handfchrift, rakende 't gene hy aan den keizer zynentwegen zou voorftellen. In 't jaar 1572 hieldt hy zich by de Hungarifche kroning van Rudolph zeer wel, en bewees aan de ftanden door een krachtig gefchrift, dat zy verplicht waren den aartshertog Rudolph, by 't leven van zynen vader, waar over eenige zwarigheit ontftaan was, tot hunnen koning aan te nemen. In 't jaar 1575 verviel de heerlykheit Niklaasburg, (die de heeren van Lichtenftein over de 200 jaren bezeten, en aan die van Keretfchim verkocht hadden) door 't afflerven van Chriftoffel Keretfchim, den laatften uit dat geflacht, als een leen aan keizer Maximiliaan, waar mede de keizer hem beleende, en met eigen handt beval, dat de Boheemfche expeditie dat leen vry zou maken, waar op hy als een Boheemfch en Moravifch landman aangenomen wierdt. In dit zelve jaar ftelde hy een gefchrift op over 't erfrecht op 't koninkryk van Bohemen, en droeg het koning Rudolph op. Als hy in 't jaar 1580 zyne Proteftantfche onderdanen te Niklaasburg van Godsdienft hadt doen veranderen, wenfchte paus Gregorius de XIII hem in verfcheide brieven daar geluk mede. In 't jaar 1588 liet hy zich de loslating van den aartshertog Maximiliaan, die in Polen gevangen was, zeer ter herte gaan. Eindelyk als hy in 't jaar 1590 te Niklaasburg ruft wilde gaan nemen, ftierf hy den 15 January, en wierdt te Praag aan de voeten van keizer Maximiliaan den II, gelyk zyn vader Sigismundus aan die van Maximiliaan den I, begraven. Zyne gemalin was Margareta van Cardona, by welke hy verfcheide kinderen verwekt heeft, als *Maximiliaan*, graaf van Licova, kamerheer van keizer Rudolph, ridder van Calatrava, enz. die in 't jaar 1602 geftorven is, zonder by zyne twee gemalinnen kinderen te verwekken. *Franciscus*, die vorft van 't R. Ryk, kardinaal, en biffchop van Olmuts geworden is, waar van hier na zal gefproken worden. *Sigismundus*, die met Johanna de la Scala het geflacht voortgeplant heeft; en 4 dochteren, als *Maria*, *Anna*, *Hippolita*, en *Beatrix*, alle aan voorname Spaanfche heeren uitgetrouwt. *Kevenhuller Annal. Ferdinand. P. III. ad ann.* 1590. &c.

DIETRICHSTEIN, (FRANCISCUS, VORST VAN) kardinaal en biffchop van Olmuts, een zoon van Adam, vryheer van Dietrichftein, en van Margareta van Cardona, die hem in 't jaar 1570 te Madrid ter wereldt heeft gebragt. Na dat hy in de wysgeerte te Praag, en in de Godgeleerdheit in 't Duitfche collegie te Rome geftudeert hadt, wierdt hy Domheer te Olmuts, en kamerling van Clemens den VIII, die hem voor tolk gebruikte, wanneer hy met de aartshertogin Margareta, bruidt van Philippus den III, koning van Spanje, fprak, toen hy de zelve in 't jaar 1598 met den aartshertog Albert, als gevolmachtigde des konings, te Ferrara trouwde. Na zyne te rug komft in Duitfchlandt wierdt hy nog in 't zelve jaar prooft te Leitmeritz, en kort daar na biffchop van Olmuts, waar mede hy te gelyk de vorftelyke waardigheit, en den eernaam van graaf der Boheemfche kapelle, verkreeg. De gemelde paus maakte hem kardinaal-priefter, onder den naam van S. Silvefter in Campo Martio, dien hy naderhandt tegen dien van B. Maria trans Tiberim verwiffelt heeft, en de keizer benoemde hem tot befchermheer zyner erfkoninkryken en landen. Hy hielp de oneenigheden tuffchen keizer Rudolph en koning Matthias byleggen, en leverde in 't jaar 1608 in den naam des keizers de Hungarifche kroon aan koning Matthias in 't oopen veldt over. Vervolgens wierdt hy in verfcheide gezantfchappen gebruikt, en was 3 malen Legatus à Latere; namentlyk in 't jaar 1600 by de trouw van den aartshertog Ferdinand met Maria Anna, hertogin van Beyeren; in 't jaar 1611 by die van koning Matthias met de aartshertogin Anna; en in 't jaar 1631 by die van koning Ferdinand den III met de Infante Maria, over welk 3 doorluchtig paar hy den huwelykszegen heeft uitgefproken. Hy hadt ook de eere van de keizers Matthias en Ferdinand den II tot koningen van Bohemen te kronen, en zo wel den aartshertog Ferdinand in 't jaar 1633, als de aartshertogin Maria Anna in 't jaar 1634 te dopen. Hy was 4 maal Director van Oostenryk, en verzelde de keizerin Maria, als zy haren broeder, den Infant Don Ferdinand, te Paffau ging fpreken. By keizer Rudolph den II was hy Director van 't geheime Raads-Collegie, en by de 3 volgende keizeren werkelyke geheime Raadt: hy hielp ook 3 pauzen, Leo den XI, Paulus den V, en Gregorius den XI, verkiezen. In 't jaar 1620 wierdt hy lands-hoofdman in Moravië: doch dewyl in dien tydt de Moravifche beroertens begonnen, wierdt hy van de wederfpannigen te Brun gevangen, die, hoewel zy hem kort daar aan los lieten, echter zyne goederen introkken, en hem van zyne ampten beroofden. In 't jaar 1602, als zyn tweede broeder, graaf Maximiliaan, zonder kinderen ftierf, vielen alle des zelfs heerlykheden op hem, die hy zodanig vermeerderde, dat hy den vorftenftandt daar van kon voeren. Daar op verkreeg hy ook van den keizer de Ryks-vorftelyke waardigheit, met vergunning van op een zyner neven de vorftelyke waardigheit te brengen; waar op hy Maximiliaan, zoon van zynen oudften broeder Sigismundus, tot erfgenaam zo van de vorftelyke waardigheit, als van alle zyne goederen en heerlykheden, gemaakt heeft, 't welk in 't jaar 1631 van den keizer beveftigt, en verordineert is, dat telkens de oudfte zoon in de afdalende linie, een wereldlyk perfoon zynde, de Ryks-vorftelyke waardigheit zou bezitten. Voor de biffchoppen van Olmuts heeft hy het munt-recht, hen door koning Conraad eertyds verleent, van keizer Rudolph den II wederom verworven. Als de keizer in 't jaar 1636 op den Ryksdag te Regensburg was, was hy ondertuffchen beftierder van Opper-en Neder-Oostenryk, en als hy in 't zelve jaar op 't land-gericht in Moravië reifde, wierdt hy te Olmuts krank, en ftierf den 19 September te Brun, waar op hy te Olmuts in den Dom begraven wierdt. Zyn leven is door een Jefuit, George Dinginauer, 3 jaren voor zyne doodt befchreven, doch nooit gedrukt. *Kevenhuller Annal. Calin de Marienberg Elog. Heroum ex Dietrichft. fam. Elench. Epifc. Morav. ap. Bucelinum. Europ. Herold. pag.* 563. *Cruger Cineres S. ad. d.* 19. *Sept.*

DIETZ, eene ftadt aan de Lohn in de Wetterau, 6 of 7 mylen van Coblens, tuffchen de heerlykheden Idftein en Wisbaden, het neder-graaffchap Catzenelnbogen en 't aartsbisdom Trier gelegen. Zy heeft een dubbeld hoog kafteel, en niet verre van daar het kafteel Oranjeftein, daar een fraaie dier-en luftgaarden, en goede zalmvangft is. Het is een eigen graaffchap, aan beide zyden van de Lohn leggende, dat om zyne rykdommen het goude graaffchap genaamt wordt, en hadt eertyds byzondere graven, waar van de laatfte, met name *Gerlach*, een zoon van *Gebhard*, in 't jaar 1388 zonder kinderen geftorven is. Zyne dochter *Juta* trouwde met Adolph, graaf van Naffau, zoon van Jan, en broeder van Engelbert, van welken die van Oranje en Dillenburg afkomen; en bragt het graaffchap Dietz ten huwelyk mede. Adolph verpandde het zelve aan zynen broeder Engelbert, en als hy maar eene dochter, Juta, naliet, die met Godfried van Epftein trouwde, zo ontftont na hare doodt tuffchen hem en Engelbert verfchil, die in 't jaar 1440 in dier voegen wierdt bygelegt, dat de eene helft van 't graaffchap Dietz aan die van Epftein, en de andere aan die van Naffau

Naſſau komen zou. Die van Epſtein verpandden naderhandt hun deel aan die van Catzenelnbogen, en als dat huis in 't jaar 1479 uitſtierf, kwam Dietz, nevens de andere goederen, aan de landgraven van Heſſen, de welke eindelyk, toen de ſtrydigheden wegens Catzenelnbogen in 't jaar 1557 afgedaan wierden, het vierde deel van Dietz aan die van Naſſau hebben overgelaten. *Dillig. Heſſ. Chron. Spener Opus Herald. lib.* III. *cap.* 23. §. 6. *Imhof N. P. I. lib.* V. *cap.* 6. §. 3. 23. 24. *Winkelman Beſchryv. van Heſſen P. II. c.* 3.

DIETZ. Het huis der graven en vorſten van Naſſau-Dietz komt af van Ernst Casimir, zoon uit het eerſte huwelyk van *Jan* den ouden, graaf van Naſſau, die in 't jaar 1573 geboren is, en in 't jaar 1606, uit kracht van de vaderlyke lands-verdeeling, het graafſchap Dietz en Naſſau gekregen heeft. Hy wierdt in 't jaar 1607 veld-maarſchalk over 't leger der Vereenigde Nederlanden, en in 't jaar 1620, na de doodt van zynen oudſten broeder, ſtadhouder van Vrieſlandt, Groningen en de Ommelanden: maar in 't jaar 1632 voor Roermondt dood geſchoten. By zyne gemalinne Sophia Hedwig, oudſte dochter van Hendrik Julius, hertog van Brunswyk, heeft hy in 't jaar 1611 verwekt Hendrik Casimir, prins van Naſſau, enz. die ſtadhouder van Vrieſlandt en Groningen geworden, en in 't jaar 1640 op 't fort Naſſau in Vlaanderen dodelyk gekwetſt is; en in 't jaar 1613 Willem Frederik, prins van Naſſau, enz. die zynen broeder in 't ſtadhouderſchap van Vrieslandt volgde, en in 't jaar 1664 te Leeuwarden het leven verloor door eene in den mont ontfangene kwetſuur van een onvoorzichtig aangetaſt piſtool. Zyne gemalin Albertina Agnes, dochter van Frederik Hendrik, prins van Oranje, heeft hem in 't jaar 1654 gebaart *Amalia*, eerſte gemalin van Johan Wilhelm, hertog van Saxen-Eiſenach, en in 't jaar 1657 Hendrik Casimir, prins van Naſſau, enz. na de doodt van zynen vader erfſtadhouder van Vrieſlandt, Groningen, de Ommelanden en Drenthe, als mede generaal in dienſt der Vereenigde Nederlanden. Hy ſtierf den 15 Maart 1696, nalatende by zyne gemalinne Amalia, dochter van Johan Georg, vorſt van Anhalt-Deſſau, zeven dochteren, waar van de laatſte na 's vaders doodt ter wereldt is gekomen, en eenen zoon, Jan Willem Friso, prins van Naſſau, enz. die op den 4 Auguſtus 1687 geboren, en in 't jaar 1702 van *Willem* den III, koning van Engelandt, tot erfgenaam van 't huis van Oranje verklaart is, waarom hy ook den naam van prins van Oranje gevoert heeft. Hy was erfſtadhouder van Vrieſlandt, en generaal van 't Hollandſche voetvolk, een prins van grote verwachting, wanneer hy op den 14 July 1711, als hy uit Vlaanderen naar Hollandt wilde reizen, in 't overvaren by 't Sas van Stryen jammerlyk verongelukte, gelyk hier na in zyn leven in de letter F breder zal verhaalt worden. Hy liet zyne gemalin, Maria Louize, dochter van Karel, landgraaf van Heſſen-Caſſel, zwanger na, die op den 1 September 1711 van een prins verloſte, Willem Karel Hendrik Friso, prins van Oranje en Naſſau, enz. erfſtadhouder van Vrieslandt, tegenwoordig ſtadhouder en kapitein generaal van Gelderlandt, en het landſchap Drenthe, enz. enz.; behalven welken hy nog eene dochter naliet, *Anna Charlotta Emilia* genoemt, geboren den 2 October des jaars 1710.

DIETZ, een vryheerlyk geſlacht aan den Rhyn, 't welk van *Otto*, die al omtrent het jaar 610 den naam van vryheer heeft gevoert, afgeleid wordt. Zyn zoon *Dietheer* was een vermaard krygsheldt. In 't jaar 1300 leefde *Warnaar*, heer van Aarbeek, erfmaarſchalk van 't graafſchap Dietz, burgman te Dietz, Limburg, Camberg, Molsberg en Montabour, wiens kleinzoon *Otto* omtrent het jaar 1409 de plaats van overſte, als mede van hoofdman van de Neder-Rhynſche ridderſchap, bekleed heeft. *Dietheer* diende eerſt als overſte in Vrankryk, doch wierdt daarna Raadt by keur-Trier, en ſtierf in 't jaar 1514. In 't jaar 1704 heeft zich de eenigſte telg uit dien ſtam, *Philip Adam*, vryheer van Dietz, heer van Aarbeek, en erf-maarſchalk van 't graafſchap Dietz, met Maria Sophia Kootin van Wanſcheid in den echt begeven. *Humbr. V. R. A. tab.* 133.

DIETZMAN, markgraaf in Meiſſen en Lausnitz, als mede heer van Landsberg, was in 't jaar 1270 geboren. Zyn vader was Albert, bygenaamt de onaardige, landgraaf van Thuringen. Hy wierdt van wegens zynen onaardigen vader, nevens zynen broeder, markgraaf Frederik, bygenoemt met de gebete wang, by markgraaf Dieterik te Meiſſen opgevoed. In den oorlog zyns vaders met gemelden Frederik, des zelfs broeder, joeg hy in 't jaar 1291 by Meiſſen markgraaf Hans van Brandenburg uit het veldt, en verſloeg by de 3000 vyanden. Niet min dapper droeg hy zich in den oorlog tegen keizer Adolph, weshalven hem vele lagen gelegt wierden. Hy wierdt eens op de jagt by Zwikkau, door ophitzing des Merſeburgſchen biſſchops, van Hendrik van Harras en des zelfs gewapenden overvallen; doch hy ſloeg 'er zich door, en bragt gemelden Harras gevangen naar Leipzich. In 't jaar 1307 overviel hy den abt te Pegau, verbrandde de ſtadt, en plunderde de kerke, dewyl hy met den keizer tegen hem hadt aangeſpannen. Eindelyk wierdt hy in 't zelve jaar, terwyl hy zynen Godsdienſt te Leipzich in de S. Thomas-kerke verrichtte, in den Kersnacht moorddadig voor 't altaar gekwetſt, waar van hy op den derden dag ſtierf, en in de Pauliner-kerke aldaar begraven wierdt. De dader, die met gloejende tangen genepen, en eindelyk gerabraakt wierdt, was, zo men zegt, door graaf Philips van Naſſau, keizerlyken generaal, daar toe omgekocht, waarom markgraaf Frederik, om de doodt zyns broeders te wreken, als hy in den ſlag by Lukka in 't Ooſterlandt graaf Philips van verre zag, op hem los ging, zeggende tot zyne edellieden: *Dat is de booswigt, door wiens ophitzen myn broeder jammerlyk vermoord is*, en heeft hem na een hardnekkig gevecht omgebragt. Als men in 't jaar 1580 de ſtads-muren te Leipzich uitleidde, is het graf van Dietzman geopent, en daar in zyn groot bekkeneel met lang bruin haair gevonden, 't welk nevens zyn ander gebeente van de akademie bewaart wordt. Hy heeft by zyne gemalinne Jutta, gravin van Henneberg, gene kinderen nagelaten. *Fabricius in Origin. Lairiz. in 't Palm-boſch. Peifer Lipſia. Brotuff l.* II. *c.* 33. *Simon Chron. Ilenburg.*

DIEU (Daniel de) was van Bruſſel, daar hy 22 jaren lang Gereformeerd predikant was. Naderhandt nam hy dien dienſt waar te Vliſſingen, daar hy in 't jaar 1585 naar toe ging. Hy was zeer bedreven in talen, en in de Nederlanden by de voornaamſten in grote achting.

DIEU, (Lodewyk de) predikant te Leiden, en hoogleeraar in 't Walſche collegie aldaar, hadt zeer veel bekwaamheit en kennis van de Ooſterſche talen. Hy is op den 7 April 1590 te Vliſſingen, daar zyn vader Daniel de Dieu predikant was, geboren. Hy heeft zyne leeroeffeningen gedaan onder Daniel Colonius, anders van Keulen, zyn moeders broeder, die hoogleeraar was in 't Walſche collegie te Leiden. Hy is vier jaren Franſch predikant te Middelburg geweeſt. Hy hadt in de plaats van Uitenbogaard, die hofprediker van den prins van Oranje geweeſt was, in den Haag kunnen komen; doch zyn natuurlyke afkeer van 't hofleven liet hem niet toe aan de begeerte van prins Maurits te voldoen. Hy wierdt in 't jaar 1619 naar Leiden beroepen, om nevens zynen oom Colonius in 't Walſche collegie te leren, en hy heeft die bediening met grote naarſtigheit tot zyne doodt toe, in 't jaar 1642 voorgevallen, waargenomen. In 't jaar 1631 heeft hy eene uitbreiding uitgegeven over de IV Euangeliſten, en aantekeningen over de Handelingen der Apoſtelen, als mede over de Oopenbaringe van *Johannes*, die hy in 't Hebreeuſch en Syriſch, met zyne Latynſche overzetting, heeft doen drukken. Hy heeft de geſchiedenis van 't leven van *Jeſus Chriſtus*, door den Jeſuit Hieronymus Xaverius in 't Perſiaanſch geſchreven, met geleerde aantekeningen uitgegeven, en by den oorſpronkelyken text eene Latynſche overzetting gevoegt. De Geſchiedenis van den *H. Petrus*, ook in 't Perſiaanſch geſchreven, is mede een der boeken, die hy met aantekeningen heeft uitgegeven. Hy heeft eene Arabiſche en eene Perſiaanſche *Spraakkunſt* geſchreven, en noch eene *Spraakkunſt* van de Hebreeuſche, Chaldeeuſche en Syriſche talen, tegen malkander vergeleken, uitgegeven. Aangaande de twee eerſte hoofddeelen van *Geneſis*, door Jacobus Taivuſus in 't Perſiaanſch overgezet, vergenoegde hy zich met die nevens een voorbericht aan den lezer te doen drukken. Na des zelfs doodt heeft men zyne uitbreidingen over den Zendbrief aan de Romeinen, met eene verzameling van aanmerkingen over alle de Zendbrieven der Apoſtelen, en eene uitbreiding over 't oude Teſtament, doen drukken. Zyne verhandeling van de *gierigheit*; zyne *gewyde Redenkunſt*, en zyne *Uitgelezene Godgeleerde Spreuken* zyn door Leidekker in 't licht gebragt. Men heeft in 't jaar 1693 zyne aanmerkingen vermeerdert en verbetert te Amſterdam herdrukt, nevens de Oopenbaring in 't Syriſch. Lodewyk de Dieu heeft de plaats van hoogleeraar der Godgeleerdheit in de nieuw-opgerechte akademie te Utrecht, die hem aangeboden was, geweigert. Baillet, en meer anderen, ſpreken met zeer groten lof van hem: doch Vader Richard Simon geeft hem in zyne oordeelkundige geſchiedeniſſe des Ouden Teſtaments geen al te groten lof; namentlyk, als of hy in zyne aantekeningen over de H. Schrift meer ſpitsvindigheit dan bondigheit hadt getoont, en niet altydt binnen zyn beſtek was gebleven. Hy bekent echter, dat zyne aantekeningen zeer dienſtig zyn voor de genen, die het op eene taalkundige kenniſſe der H. Schrift toeleggen, waar in hy zeer heeft uitgemunt. Hy was getrouwt met de dochter van Hendrik Bogard, Raadsheer te Vliſſingen, by welke hy elf kinderen verwekte, waar van 'er een de geneeskunde te Leiden, en daar na te Amſterdam oeffende, en een ander was predikant te Woubrugge. Zie de *Opdragt* voor zyne Werken van den druk van 't jaar 1693. *Leidekkers Voorreden*, en de *Lykreden*, hem ter eere gehouden; als mede *Valerius Andreas Bibliotheca Belgica*; *Baillet Jugemens des Savans*, en *Rich. Simon Hiſt. Crit. du Vieux Teſt.*

DIEUCHIDES, van Megara, was een geſchiedenis-ſchryver. Men weet niet, in wat tydt hy geleeft heeft, maar alleen, dat hy de geſchiedenis van zyn landt heeft geſchreven, die van de ouden dikmaals aangehaalt wordt; en om dat ze van verſcheide boeken gewagen, beſluit men, dat zy tamelyk wydlopig zal geweeſt zyn. *Clemens Alexandr. l. I. & V. Strom. Stephanus.*

DIEUSE, een ſtedeke in Lotharingen, aan de rivier de Seille, twee mylen beooſten Marſal. Eenige landbeſchryvers geven voor, dat het der ouden *Duodeciacum* is; doch anderen plaatſen het zelve te Delme, en anderen te Douzi. *Baudrand.*

DIEVEREN, een dingſpil of rechtampt in het landſchap Drenthe, bevat zes ſchoutampten in zich, als: 1. Meppel, Kolder en Nyeveen. 2. Havelte en Vledderen. 3. Dieveren. 4. Dwingloo. 5. Zuidwolde, en 6. de Wyk, Koekange, met de drie dorpen Peſſo, Echten, en Aarſen. Het behoort ten opzichte van het geeſtelyke onder de heerlykheit van Ruyven, ſtaande kerk en predikant onder de claſſis van Meppel. *Houve Chart. Chr.*

DIEVERSWOLDT. Zie DIVERSWOLDT.

DIEZ, (Philippus) een Portugeeſch Franciskaner-monnik. Hy leefde in 't laatſt van de XVI eeuw. Zyne Godvruchtigheit, geleerdheit en ongemeene gaven op den predikſtoel maakten hem vermaard. Men heeft V of VI deelen met Predikatien van hem, die in verſcheide ſpraken overgezet zyn. Vader Phil. Diez is te Salamanca geſtorven. *Nicolas Antonio Bibl. Hiſp.*

DIGANWEY is een ſtedeke in 't graafſchap Denbig in Engelandt geweeſt. Het lag aan den mondt van de Conwey tegen de Ierſche zee. 't Is eenige eeuwen geleden, dat het door den blixem zodanig verteert is, dat men 'er nauwlyks de puinhopen van zien kan. *Maty Diction.*

DIGAROIS ('t Eilandt van) vindt men in de kaarten onder den naam van *Diego Roiz*, of van *Diego Rodriguez*. Het legt in de Ethiopische zee, omtrent 100 mylen van 't eilandt Mascareyne, en 180 van Madagascar. Het voert den naam van zekeren Portugees, die 't ontdekt heeft. *Maty Diction.*

DIGBY, (Kenelm) een vermaard Engelsch ridder, uit het oude adelyke geslacht van Tilton in Leicestershire gesproten, van het welke men onder anderen vindt aangetekent, dat *Everard Digby*, de over-grôotvader van dezen Kenelm, met zyne zes broederen, alle dappere mannen, hunnen heldenmoedt betoonden in den slag op de vlakte van Besworth voor koning Hendrik den VII tegen Richard den III. Doch de vader van Kenelm, mede, als de zo even gemelde, *Everard* genoemt, was zo getrouw niet voor zynen vorst, en wierdt wegens het buspoeder-verraadt tegen koning Jacobus den I, daar hy mede deelachtig aan was, onthoofd. Maar de zoon wischte door zyn goed gedrag dezen schandvlek niet alleen weder uit, maar kwam zelfs by den gemelden koning in zo grote achting, dat hy hem tot ridder sloeg, en in alle zyns vaders goederen wederom herstelde. In de zelve, en zelfs groter, achtinge was hy by deszelfs opvolger Karel den I, die hem intendant generaal van zyne zeemacht, en gouverneur van het zee-arsenaal der H. Drievuldigheit maakte. Deze koning zondt hem ook met een vloot tegen de Venetianen, in welken tocht hy zeer gelukkig was, vele Venetiaansche schepen nam, en omtrent Alexandrië door der zelver grootste zeemacht aangetast wordende, met zyne vloot, die niet talryk, maar vry klein was, door hen heen sloeg, en het met den buit ontkwam. Hy hadt eene grote kennisse van talen en de vrye wetenschappen, en was een goed Philosooph. Hy heeft verscheide overzettingen gemaakt, en zyne scherpzinnigheit getoont in het naspeuren van de natuur der ligchamen, en de onsterflykheit der ziele. Hy oeffende zich met veel yver in de wiskunde, en hadt in zynen tydt byna zyns gelyken niet in kennisse van de Chymie of stofscheikunde; door middel van de welke hy verscheide heerlyke geneesmiddelen uitvondt, de welke hy iedereen zonder geldt, en inzonderheit den armen, mededeelde. Te Montpellier deedt hy in het oopenbaar eene redenvoering van zyn sympathetisch poeder, het welk men zegt dat hy van een Carmeliter monnik, die uit Persië was gekomen, hadt leeren maken, welke redenvoering hy naderhandt met den druk gemeen maakte. Menigmalen redeneerde hy, te Parys zynde, in het collegie van Boncourt met Cartesius aangaande zyn boek van de onsterflykheit der ziele, het welk hy in den jare 1657 heeft laten drukken; en hoewel deze twee grote Philosophen daar omtrent in alles in gevoelen niet overeenkwamen, verminderde zulks echter niet de achting, die zy voor malkander hadden. Behalven deze en andere goede hoedanigheden wordt in hem geprezen, dat hy het koninklyke huis van Stuart, zelfs wanneer het zelve van de kroon wierdt uitgesloten, getrouwelyk en standvastig aankleefde; dat hy zeer veel bekwaamheit liet blyken in de twee gezantschappen aan paus Innocentius den X voor de koninginne weduwe van Karel den I, welker kancelier hy was; en dat hy standvastig bleef in voor het Parlement te belyden, dat hy Roomsch-Katholyk was, niettegenstaande hy wist, dat deze belydenis het verbeurd verklaren van zyne goederen en eene ballingschap voor hem zou veroorzaken. Hy ging naar Vrankryk, maar kwam weder te rug te Londen, wanneer Karel de II den troon beklommen hadt. Maar doordien hy door het graveel zeer gekwelt wierdt, kreeg hy lust om wederom naar Vrankryk te gaan, ten welken einde hy zich op een draagstoel tot aan de zee liet brengen: doch de kwaal nam onderwegen overhandt, zo dat men met hem wederom naar Londen moest te rug keren, daar hy ook op den 11 Maart, zynde zyn verjaardag, in den jare 1665 overleedt. By zyne gemalinne, eenige dochter van den ridder Eduard Stanley, uit den huize der graven van Derbi, hadt hy drie zonen verwekt; welker oudste in den slag by Brantfort tegen de oproerigen is gesneuvelt, zonder kinderen na te laten. De derde is zeer jong gestorven; en de tweede of middelste heeft mede geen mannelyk oir, maar alleen twee dochteren, nagelaten. Kenelm Digby was een lidt van de koninklyke maatschappy der wetenschappen te Londen, en heeft reets in den jare 1634 aan de hogeschole van Oxfort 230 uitgelezene met de handt geschrevene boeken vereert, en de wereldt verscheide schriften medegedeelt, onder welke zyn, behalven het bovengemelde tractaat aangaande de *onsterflykheit der ziele*, eene *Zamenspraak met eene voorname vrouwe over het verkiezen van een Godsdienst*; Aanmerkingen over het boek van D. Brown, genoemt *Religio Medici*, en voorts: *Brieven aan George Digby rakende den Godsdienst*; *uitgelezene en beproefde voorschriften, zo de genees-als heelkunde betreffende*; *Schatkamer om allerhande soorten van meêde, appeldranken, karsfewyn, enz. te bereiden*; *uitgezochte regelen om wel te koken*; *kunst om allerhande zuiker-gebak te maken*; *verhandeling aangaande de plantgewasschen*, enz. *Witte Diar. biograph. ad annum* 1665. *A. Bullart Acad. des scient. Bayle Dict. Crit. Appendice.*

DIGBY, (Simon) mede uit het oude en adelyke huis van Tilton voortgekomen, was een der broederen van den in het voorgaande artykel gemelden Everard Digby, die in den slag op de vlakte van Besworth zo dapper vochten voor den grave van Richmont tegen Richard. Als deze graaf naderhandt tot de kroon kwam, vorderde hy hem tot zeer aanzienelyke ampten; en hy bleef in gunst tot zyne doodt toe, die in 't twaalfde jaar van Hendrik den VIII voorviel. Zyn zoon en erfgenaam *Reginald* hadt by zyne vrouwe Anna Throkmorton *George*, die drie zonen hadt, als *Robert*, *Philip* en *Jan*. Robert trouwde met de dochter van den graaf van Kildare, en hadt tot zynen zoon en erfgenaam *Robert*, die door koning Jacobus den I Lord Digby van Geashill in Ierlandt gemaakt is, en wiens afkomelingen dien naam nog voeren. Jan wierdt in 't Magdelena-collegie te Oxfort opgebragt. Hy reisde naderhandt in Vrankryk en Italië, daar hy zo vele blyken van zyne bekwaamheit gaf, dat de Lord Harrington hem naar 't hof zondt om koning Jacobus van 't buspoeder-verraadt te waarschuwen. Deze vorst, kennende des zelfs bekwaamheit en trouwe, maakte hem edelman van zyne kamer, en vervolgens onder-kamerling, en lidt van den geheimen Raadt. In 't 16 jaar van zyne regeering maakte hy hem baron van 't ryk, onder den naam van baron Digby van Sherburn, in 't graafschap Dorset. In 't jaar 1620 wierdt hy als gezant aan den aartshertog Albert, en in het volgende aan keizer Ferdinand en den hertog van Beyeren afgevaardigt. In 't jaar 1622 wierdt hy naar Spanje gezonden, om het huwelyk tusschen Karel, prins van Walles, en de Infante Maria, dochter van koning Philippus den III, te sluiten. In 't zelve jaar wierdt hy graaf van Bristol gemaakt. By zyne vrouwe Beatrix Walcot hadt hy twee zonen, *George*, in 't jaar 1612 te Madrid geboren, en *Jan*, die ongetrouwt stierf. Hy hadt ook twee dochteren, *Maria* en *Abigail*. Als hy in 't jaar 1653 te Parys gestorven was, volgde hem zyn zoon *George*. Hy trouwde met *Anna* van Bedford, en gewan daar twee zonen by, *Jan* en *Frans*, die in 't jaar 1672 in een zeeslag tegen de Hollanders gesneuvelt is. Hy hadt ook twee dochteren, *Diana* en *Anna*. Vigneul de Marville meldt in zyne Mengelstoffen van eenen Lord *Digby*, die, om de schoonheit van zyne vrouwe te bewaren, haar kapoenen deedt eeten, die met het vleesch van viperen gevoed waren. Zie het overige van dit artykel in dat van Dugdale.

DIGESTA, eene verzameling, die keizer Justinianus zynen kancelier Trebonianus hadt bevolen op te stellen van alle de voornaamste besluiten en gevoelens der vermaardste Rechtsgeleerden, die voor hem geweest waren. Trebonianus koos 16 Rechtsgeleerden om 'er aan te arbeiden, die het pit uit 2000 boeken der oude Rechtsgeleerden trokken, en tot een ligchaam bragten, 't welk in 't jaar 533, onder den naam van *Digesta*, uitgekomen is. De keizer gaf aan deze verzameling door den brief, dien hy aan 't hoofdt van dat werk als eene voorreden liet zetten, de kracht van eene Wet. Dit maakt het eerste deel van 't Roomsche Recht, of het *Corpus Juris civilis*, uit. Anders is het ook *Pandecten* genaamt. De Digesta zyn in L boeken verdeelt, en ten tyde van Justinianus in 't Griekſch overgezet. Cujacius zegt, dat men de boeken, die in goede order verdeelt zyn, *Digesta* pleeg te noemen. Dus noemt Tertullianus het Euangelium van Lucas *Digesta*. In de Rechten haalt men de Digesta aan met twee aan een gevoegde *ff*: 't welk komt om dat men ze in 't Grieksch *Pandecten* noemde, die men met twee Grieksche P aldus verkortte ΠΠ; en om nog meer te verkorten, heeft men deze 2 letteren aan een gevoegt, 't welk de Latynsche afschryvers voor *ff*. aanzagen.

DIGNA, of DUGNA, was eene grootmoedige vrouw te Aquileja in Italië, die haar liever wilde om 't leven brengen, dan in eene schandelyke daadt bewilligen: want als die stadt door Attila, koning der Hunnen, ingenomen wierdt, en zy om hare schoonheit gevaar liep van door dien barbaar verkracht te worden, verzocht zy hem om met haar op eene verhevene galdery te gaan, als of zy een geheim van veel aangelegenheit hadt te ontdekken. Zo dra zy daar gekomen waren, sprong zy van boven in de rivier, die 't huis voorby liep, roepende hem toe: *Volg my, indien gy uwe lust met my wilt verzadigen. Bonfin. l.* VI. *Dec.* I. *Sigon. l.* XIII. *Imp. Occid.*

DIGNE, een kleine, maar goede stadt in Provence, legt in 't gebergte aan de rivier Bleone. Des zelfs bisschop, die onder den aartsbisschop van Ambrun staat, noemt zich vryheer van Lauzieres. Zy is van wegens hare warme baden vermaard, en eertyds de hoofdstadt der Sentianen, daar *Ptolemaus* van gewaagt, geweest, en *Plinius* telt de zelve onder de *Ambruni*. In 't Latyn wordt zy *Dinia*, *Digna*, *Dina*, *Civitas Diniensium*, *Dicnensium*, enz. genoemt. Scaliger noemt ze *Dine*, en anderen *Donoi*. Deze menigerlei namen maken, dat zommigen deze stadt met *Die* in 't Dauphiné verwart, en daar voor gehouden hebben, dat S. Vincent, bisschop van Digne, op de eerste Niceensche kerkvergadering geweest zy, en zich in 't Grieksch onder den naam van *Νικάσιος*, onderschreven heeft. Doch *Gassendus*, die prooft van de kerk te Digne geweest is, en 'er de geschiedenis van geschreven heeft, oordeelt, nevens meer anderen, dat deze Nicasius bisschop van Die, en S. Domninus de eerste bisschop van Digne geweest is. Gaspard Alleman, Sebastiaan Richard, en David Lotoret hebben van des zelfs warme baden geschreven. *Plinius l.* III. *c.* 4. *Ptolemaus l.* II. *c.* 10. *Gassendus Notit. Eccl. Diniens. Papirius Masson Notit. Episc. Gall. Sammarth. Gall. Christ.*

DIGS, (Leonard) een Engelsch wiskunstenaar, leefde omtrent het jaar 1550. Hy heeft geschreven *Prognosticum generale*, *Tectonicum*, &c.

DIJON, in 't Latyn *Divio*, of *Divionum*, de hoofdstadt van 't hertogdom Burgundië in Vrankryk, legt aan de rivieren Ouche en Suzon, in 't kerkgebiedt van Langres, en heeft een Parlement. Eenige schryvers zeggen, dat de keizer Aurelianus zekere burgt, in 't Latyn *Burgus Deorum* genaamt, hebbende doen afbreken, de goden, aan welke die burgt toegewyd was, vreesde beledigt te hebben. Om deze misdaadt uit te wisschen bouwde hy, op aanraden van zyne moeder, die Vopiscus zegt eene priesteresse der Zonne geweest te zyn, en de kunst van voorzegging geweten te hebben, by de rivier Ouche een tempel met een kasteel, van hem *Divio*, en naderhandt *Dijon*, genaamt. Gregorius van Thoursen Aimoïn bewyzen genoegzaam, dat deze stadt eerst door Aurelius gesticht is. Dit is ten minsten zeker, dat zy door de kinderen van Hugo Capet, die op de oude hertogen van Burgundië gevolgt zyn, en byna alle Dijon tot hunne verblyfplaats verkoren hebben, vergroot is. Du Tillet zegt, dat hertog Hugo de III, toen hy van

zy

zyne reize naar Jeruzalem wederom kwam, in 't jaar 1165 de H. kapelle gesticht heeft. Belleforest wil, dat het Philippus de Goede geweest is, die daar de H. hostie, hem in 't jaar 1430 door paus Eugenius den IV toegezonden, geplaatst heeft. Gregorius, bisschop van Langres, het ligchaam van den H. Benignus gevonden hebbende, heeft de vermaarde abdy van dien naam gesticht, die de hertogen verbetert en verrykt hebben. Velen hebben daar hunne begraafplaats verkoren. Zelfs is daar een koning van Polen begraven. Dijon heeft nog verscheide andere abdyen, en eene menigte van andere fraaie gebouwen. Lodewyk de XI heeft in 't jaar 1476 na de doodt van Karel den Stouten, laatsten hertog van Burgundië, een parlement, rekenkamer, munt, in welke het geldt met de letter P gemerkt wordt, enz. opgerecht; als mede het kasteel, om de stadt en 't landschap, dat zich aan hem hadt overgegeven, zo veel te beter in toom te houden. Lodewyk de XII heeft daar een paleis doen bouwen, 't welk Karel de IX in 't jaar 1571 merkelyk heeft verbetert. Dijon hadt eertyds zyne byzondere graven, zelfs ten tyde der hertogen, doch nu voert de burgermeester, of majoor, den naam van burggraaf, en heeft 21 schepenen by zich, die voor dezen Raadsheeren genoemt wierden. In de eerste beroertens ter oorzake van den Godsdienst heeft het Parlement aan de Gereformeerden de oeffening van hunnen Godsdienst verboden. De heer de Tavennes heeft hen ontwapent, en een goed deel weggejaagt. De majoor en schepenen hebben hen altemaal met vrouwen en kinderen verdreven. By Dijon leggen 2 bergen, die vry vermaard zyn, de eene om de vesting Talan, en de andere om het kasteel en vlek Fontaines, de geboorteplaats van S. Bernardus. Hier zyn ook twee kerkvergaderingen gehouden, de eerste in 't jaar 1075 tegen het ergerlyk kopen van kerkelyke waardigheden; en de tweede in 't jaar 1199, ter oorzake van Isemburge van Denemarken, die koning Philippus Augustus verstoten, en Maria Agnes, dochter van Bertold, hertog van Meranië, getrouwt hadt. Petrus van Capua verscheen daar uit den naam van paus Innocentius den III, en deedt, niettegenstaande de koning zich op den paus beriep, het geheele koninkryk in den ban. De zelve duurde 7 maanden, waar na Philippus Isemburge wederom tot zyne gemalinne aannam. *Gregor. Turonens. Aimoin, du Tillet, du Haillan, Pasquier Guaguin Hist. de France. Petr. de S. Julian, Antiq. de Bourg. Sincerus Itin. Gall. du Chesne Recherch. des villes l. VI. c. 2. en Hist. de Bourg. Rigord en Wilh. Preton in Phil. August. Monachi S. Benigni.*

DIKKENINGE, van ouds eene zeer vermaarde abdy van Cistercienzer monniken in Nederland in de provincie van Over-Yssel, onder het gebiedt van Drenthe, digt by het dorp Yhorst. Van deze abdye vindt men noch by *J. Pikart*, in zyne Oudheden van Drenthe, noch by de geschiedenisschryvers van de Cistercer orde eenig gewag gemaakt. *Oudheden van Deventer II Deel, p.* 290.

DILHERR (JOHAN MICHAEL) is in 't jaar 1604 te Themar in 't graafschap Henneberg geboren. Zyn vader, Johan Dilherr, was Saxen-Meinungsche Raadt en advokaat van de Frankische vrye Ryks-ridderschap. Deze deedt hem in 't jaar 1617 op het school te Sleusingen, daar hy zich in de Grieksche en Latynsche talen, en in andere wetenschappen vlytig oeffende. De armoede wekte zyne naarstigheit op, dewyl zyn vader door den bisschop van Wirtsburg van zyne leengoederen berooft wierdt, en hem deswegen niet veel geldt kon zenden; weshalven hy vaarzen en andere opstellen voor den eenen en den anderen maakte, om daar door aan de kost te komen. In 't jaar 1623 begaf hy zich naar Goslar, en van daar naar Leipzig, alwaar hy met corrigeren in de drukkeryen en andere diensten zyn onderhoudt moest zoeken. Van Leipzig ging hy naar Wittenberg, daar hy in eene zware krankheit viel, en daar op weder naar Leipzig, van waar hy in 't jaar 1627 van eenigen zyner bloedvrienden naar Neurenberg geroepen wierdt, met welker zonen hy zich naar Altorf begaf, en zich aldaar op de Oostersche talen en de Aristotelische wysgeerte leide. Doch hy verliet die akademie in 't jaar 1629, en kwam met een zyner toevertrouwden te Jena, alwaar hy in 't jaar 1631 hoogleeraar in de welsprekendheit, en daarenboven in 't jaar 1634 van de geschiedenissen en dichtkunde, en in 't jaar 1640, na de doodt van Johannes Gerhardus, in de Godgeleerdheit wierdt. In 't jaar 1642 wierdt hy naar Neurenberg beroepen, en aldaar tot hoogleeraar der Godgeleerdheit en wysgeerte, als mede bestierder van het nieuw-opgerechte school, en opziender van de boekzaal, aangestelt, welke bedieningen hy tot in 't jaar 1646 waarnam, wanneer hy Johannes Saubertus in het ampt van prediker in de S. Sebalds-kerke, en bibliothekaris volgde. Naderhandt zocht men hem te Hamburg, Coppenhagen, Maagdenburg, en in andere plaatsen te hebben, doch hy bleef te Neurenberg, en is daar in 't jaar 1669 gestorven. Als keizer Leopoldus in 't jaar 1658 de boekzaal aldaar bezag, wierdt hy van Dilherr met sierlyke vaarzen ontfangen, en omtrent zeldzame boeken geleerdelyk onderhouden, waar over die vorst zyn genoegen met kostelyke vereeringen betoonde. Onder zyne schriften zyn: *Disputationum Theolog. Tom. II; Icarus Academicus, descriptus aliquot Oration. tironi Academico necessariis; de Theologia recte addiscenda; Atrium linguæ S; Contemplationes & Suspiria hominis Christiani; Histor. August. Confessionis; Annotationes in Canticum Canticorum*; en verscheide andere in het Hoogduitsch. *Witte Memor. Theol. dec.* 12. *p.* 1621. *Freherus in Theatr. P. I. Sect.* 7. *Zeumerus Vit. Prof. Theol. Jenens.*

DILLENBURG, een vorstelyk Nassausche verblyfplaats in de Wetterau, tusschen Marburg, Giessen en Fulda, aan de rivier Dille, die by Wetzlar in de Lohn valt. Het kasteel, dat op een berg legt, is een groot, aanzienlyk en welversterkt gebouw. De stadt legt beneden in de valleie. Hier van heeft het Dillenburgsche landschap zynen naam, 't welk een hoog gebergte rondom, en aan de eene zyde het Wester-waldt, nevens het graafschap Westerburg, heeft. Van dit kasteel voert een der takken van den Nassauschen stam zynen naam.

DILLENBURG. Het geslacht der graven en vorsten van Nassau-Dillenburg heeft met *Otto*, zoon van graaf Hendrik den Ryken, in Nassau begonnen. Gemelde Otto kreeg uit krachte van verdeeling, in 't jaar 1225 met zynen broeder Walram aangegaan, de graafschappen en heerlykheden Dillenburg, Beilstein, Herborn en Siegen, doch Nassau met hem in 't gemeen. Verder wordt hy om zyne dapperheit en vredelievend gemoedt zeer geprezen. Hy stierf in 't jaar 1292, nalatende by zyne gemalinne, Agnes van Solms, *Hendrik* den I, graaf van Nassau-Dillenburg en Beilstein. Deze vernieuwde en vergrootte het door den brandt beschadigde kasteel te Dillenburg, en stierf in 't jaar 1323, na dat hy uit Adelheit, gravin van Arnsberg, vader van *Otto*, graaf van Nassau-Dillenburg, en van *Hendrik* den II, graaf van Nassau-Beilstein, geworden was. De laatste stierf in het zesde lidt, die *Jan* de III was, wederom uit. Doch *Otto*, die in 't jaar 1369 gestorven is, zette het geslacht voort met Adelheit, gravin van Vianden, die hem in het Lutzenburgsche Vianden, S. Vyt, en een gedeelte der heerlykheit Grimberge toegebragt heeft. Zy baarde hem *Jan*, die van Margaretha, de dochter van Engelbrecht, graaf van der Mark en Kleef, waar door het huis van Nassau een recht op het landt van der Mark gekregen heeft, 't welk namaals met 18000 goudguldens afgekocht is, twee zonen, *Adolf* en *Engelbrecht*, naliet. *Adolfs* geslacht ging uit in zyne dochter *Jutta*, die hem uit Jutta, de dochter van Godfried, en erfgenaam van Gerhard, graaf van Dietz, geboren, en aan Godfried, graaf van Epstein en Koningstein, getrouwt was. *Engelbrecht* volgde in 't jaar 1420 in de goederen van zynen overleden broeder, doch verviel met den dochters man van Adolf, die aanspraak op het graafschap Dietz maakte, in strydigheit. Maar Engelbrecht kon aanwyzen, dat het graafschap Dietz hem niet alleen door zynen broeder was verpand, maar ook vryheit gegeven om 'er den naam van te voeren. Eindelyk wierdt de zaak in 't jaar 1440 bygelegt, dat elk 'er de helft van bezitten zou. Hier op stierf Engelbrecht in 't jaar 1442, en liet van zyne gemalin Johanna, dochter van Philippus, vryheer van Polanen, Lek en Breda, welke laatste plaats zy ten huwelyk aanbragt, twee zonen, *Jan* en *Hendrik*, na. De laatste hadt slechts eene dochter, *Ottilia*, die aan Philips, graaf van Katzenelnbogen, getrouwt is geweest; doch *Jan*, graaf van Nassau-Dillenburg en Vianden, heer van Breda en Lek, stadhouder van Karel, hertog in Burgundië, in Brabandt, die in 't jaar 1437 gestorven is, verwekte by Maria, dochter van Jan, graaf van Leon en Heinsberg, *Engelbrecht*, *Jan*, *Anna*, en *Adriana*. Anna wierdt eerst de gemalin van Otto, hertog van Brunswyk en Luneburg, en daar na van Philips, graaf van Katzenelnbogen. Adriana trouwde met Philips, graaf van Hanau. Engelbrecht kreeg in de verdeeling de heerlykheden, die aan gene zyde des Rhyns en in de Nederlanden leggen, doch verruilde de van zyne moeder geërfde landen, als Ganle, Vucht en Mullen, met Willem, hertog van Gulik, tegen Diest, Sichem, Seelheim en 't markgraafschap Antwerpen. Hy was ook stadhouder van Brabandt en ridder van 't gulde vlies. Hy stierf in 't jaar 1504, zonder kinderen by zyne gemalinne Limpurg, dochter van Karel, markgraaf van Baden, na te laten: weshalven zyn broeder Jan, toegenaamt de Jonge, die in de verdeeling Dillenburg en andere Hoogduitsche landen hadt gekregen, hem in de Nederlandsche heerlykheden gevolgt is. Hy regeerde de gezamentlyke landen zeer loffelyk, en stierf in 't jaar 1516. Zyne gemalin was Elisabeth, dochter van Hendrik, landgraaf van Hessen, en van Anna, laatste gravin en erfgenaam van Katzenelnbogen, de welke het recht tot dat graafschap en een deel van 't graafschap Dietz, 't welk van de graven van Epstein aan die van Katzenelnbogen gekomen was, den huize van Nassau-Dillenburg aanbragt, hoewel in 't jaar 1557 daar over grote strydigheden met den landgraaf van Hessen ontstonden, die 10 jaren daarna bygelegt wierden, betalende het huis van Hessen aan dat van Nassau 600000 goudguldens voor des zelfs recht op Katzenelnbogen, en een gedeelte van het graafschap Dietz overlatende. Zyne zonen waren *Hendrik* en *Willem Hendrik*. De laatste, die in 't jaar 1483 geboren is, kreeg de Nederlandsche heerlykheden, wierdt opperkamerling en Raadt by keizer Karel den V, en ridder van 't gulde vlies, en stierf in 't jaar 1538, nalatende by zyne tweede gemalinne Claudia van Challon, dochter van Jan, prins van Oranje, zuster en erfgenaam van Philibert, eenen zoon, *Renatus*. Deze, die by uiterste wille van zynen oom prins van Oranje geworden was, was ook stadhouder van Hollandt en Zeelandt, als mede ridder van 't gulde vlies; en stierf in 't jaar 1544 ongetrouwt aan eene wonde, in 't beleg van S. Denys ontfangen. Hem volgde zyns vaders broeder *Willem*, die de Augsburgsche belydenis in zyne landen heeft ingevoert, en in 't jaar 1559 gestorven is. Hy hadt twee gemalinnen, Walburg, dochter van Jan, graaf van Egmondt, en Juliana, dochter van Bode, graaf van Stolberg, en weduwe van Philips, graaf van Hanau Muntzenberg. De eerste baarde hem eene dochter, *Magdalena*, die met Herman, graaf van Nuënaar en Meurs, trouwde; de tweede, die, na 160 van hare kinderen en kindskinderen gezien te hebben, in 't jaar 1580 gestorven is, baarde hem, behalven zes dochteren, die alle naar haren staat getrouwt zyn geweest, mede vyf zonen. Onder deze hebben de twee oudste, *Willem* en *Jan*, twee byzondere takken, te weten *Willem* dien van *Oranje*, waar van in 't artykel van ORANJE wydlopiger zal gesproken worden, en *Jan* den nieuwen Dillenburgschen voortgeplant. Van de drie andere zyn *Lodewyk*, die den Vereenigden Nederlanden grote diensten hadt gedaan; *Hendrik*, in den slag op de Moker-heide gebleven, en *Adolf*, die in de Deensche, Hungarische en Saxische oorlogen gedient hadt, heeft in 't jaar 1568 by Heiligerlee in Vrieslandt, alwaar zyn broeder *Lodewyk* de

de overwinning tegen Jan, graaf van Arensberg; en stadhouder van die provincie, hadt bevochten, zyn leven gelaten. *Jan*, bygenaamt de Oude, die, zo als gezegt is, den nieuwen Dillenburgschen tak heeft opgerecht, was in 't jaar 1535 te Dillenburg geboren, en kreeg in de verdeeling met zynen broeder *Willem*, prins van Oranje, de Hoogduitsche landen, en nam zyn verblyf te Dillenburg, hoewel hy een tydlang, als stadhouder van Gelderlandt, te Nimwegen, Zutphen, en Arnhem gewoont heeft. Hy was zeer yverig in 't voortplanten van den Hervormden Godsdienst in zyne landen, en rechtte ten dien einde in 't jaar 1584 de hogeschool te Herborn op. Hy bevorderde ook de opgerechte Wetterausche graven-vereeniging, en stierf in 't jaar 1606. Hy hadt drie gemalinnen: Elizabeth, dochter van George, landgraaf van Leuchtenberg; Kunigunda Jakoba, dochter van Frederik den III, keurvorst van de Palts; en Johannetta, dochter van Lodewyk, graaf van Sain en Witgenstein. De eerste baarde hem, behalven vyf dochteren, zes zonen. De oudste *Lodewyk*, in 't jaar 1560 geboren, wierdt stadhouder en kapitein generaal van Vrieslandt, Groningen en de Ommelanden, rechtte in 't jaar 1584 te Franeker eene akademie op, en deedt den vereenigden Staat grote diensten in den oorlog met Spanje tot den jare 1609 toe, wanneer het twaalfjarige bestandt gesloten wierdt; waarna hy in 't jaar 1620, zonder kinderen van zyne gemalinne Anna, dochter van prins Willem van Oranje, na te laten, gestorven is. De tweede zoon, mede *Jan* genaamt, heeft den tak van Nassau-Siegen, en de derde *George* dien van Dillenburg voortgezet. De vierde zoon *Philips*, in 't jaar 1566 geboren, wierdt gouverneur van Gorkum, Workum, en Loevestein, als mede generaal over de ruitery van de Heeren Staten generaal, in welker dienst hy, als hy by Dieslaken tegen de Spanjaarden vocht, gekwetst en gevangen wierdt, waar op hy in 't jaar 1595 aan zyne wonden te Rhynberg gestorven is. De vyfde zoon, *Ernst Casimir*, rechtte de linie van DIETZ op, gelyk op zyn plaats breder kan gezien worden. De jongste zoon, *Lodewyk Gunther*, in 't jaar 1577 geboren, hadt in 't jaar 1600 het bevel als luitenant-generaal over de ruitery in den slag by Nieuwpoort, en stierf vier jaren daarna, zonder kinderen by zyne gemalinne, Margaretha van Manderscheit, na te laten. De tweede gemalin van Jan den Ouden baarde hem in 't jaar 1582 eene eenige dochter, *Amalia*, die aan Willem, graaf van Solms-Greiffenstein, is getrouwt geweest. De derde gemalin baarde hem, behalven vier dochteren, alle aan graaflyke huizen uitgetrouwt, *Jan Lodewyk*, die de Hadamarsche linie gesticht heeft, gelyk in 't artykel van HADAMAR breder te zien is. *George*, graaf van Nassau, Katzenelnbogen, Vianden en Dietz, heer van Beilstein, derde zoon van Jan den ouden, heeft, zo als gezegt is, de Dillenburgsche linie opgerecht. Hy kocht het ampt en stadt Driedorf, en verbeterde aldaar het oude kasteel. Na zyns vaders doodt kreeg hy in de verdeeling het Westerwoudt, met de 4 dorpen Opper-en Neder-Droseldorf, Lutzelen, en Holtzhauzen, als mede den grondt Purbach, en de heerlykheit Beilstein, daar hy in 't jaar 1612 zyn verblyf nam. In 't jaar 1620 viel hem, by 't afsterven van zynen broeder Lodewyk, Dillenburg te beurt. Hy hadt twee gemalinnen, waar van de laatste, Amalia, gravin van Sain en Witgenstein, hem in 't jaar 1606 *Margaretha* baarde, die met Otto, graaf van der Lippe, trouwde. De eerste, Anna Amalia, eenige dochter van Philips, graaf van Nassau-Saarbruk, die hem wel 500000 guldens aan landen andere goederen aanbragt, baarde hem vier zonen en twee dochteren, waar van *Louïsa*, *Jan Philip*, *George* en *Albrecht* jong gestorven zyn, *Maria Juliana* aan George, graaf van Witgenstein, getrouwt is, en *Lodewyk Hendrik* het geslacht voortgeplant heeft. Hy is in 't jaar 1594 geboren, en heeft in zyne jeugt in de Nederlandsche beroertens met Spanje gedient, en daarna onder de kroon Zweden in Duitschlandt, hebbende in 't jaar 1635, door 't veroveren van Braunfels, veel eer behaalt. Hy stierf in 't jaar 1662. Hy hadt drie gemalinnen, Catharina, dochter van Lodewyk, graaf van Witgenstein; Elisabeth, dochter van Adolf Hendrik, Rhyngraaf te Daun; en eindelyk Sophia Magdalena, dochter van Jan Lodewyk, vorst van Nassau-Hadamar. De eerste baarde hem drie dochteren, *Anna Amalia Louïsa*, en *Magdalena*, nevens drie zonen, als *George Lodewyk*; *Adolf*, die de Nassau-Schaumburgsche linie heeft opgerecht, gelyk by 't woordt SCHAUMBURG te zien is; en *Philips*, die in Polen, toen in 't jaar 1657 over de byeenkomst der Zweedsche en Ragotzische krygsbenden vreugdetekenen bedreven wierden, in zyn 27 jaar dood geschoten is. *George Lodewyk*, vorst van Nassau, graaf van Katzenelnbogen, Vianden en Dietz, geboren in 't jaar 1618, stierf in 't jaar 1658, nalatende van zyne gemalinne Anna Augusta, dochter van Hendrik Julius, hertog van Brunswyk, nevens *Sophia Eleonora*, *Charlotta*, en *Louïsa*, eenen zoon, *Hendrik*. Deze is in 't jaar 1641 geboren, en in 't jaar 1701 op zyn lusthuis Lodewyksbron gestorven, nadat zyne gemalin Dorothea Elisabeth, dochter van George den III, hertog van Liegnitz in Silesië, in 't jaar 1691 vooraf overleden was. Deze hadt hem 17 kinderen gebaart, van welke tot hunne jaren gekomen zyn, *Sophia Augusta*, tweede gemalin van Willem, vorst van Anhalt-Hatzgerode; *George Lodewyk*, die in 't jaar 1691, in 't best van zyn leven, gestorven is; *Albertina*, kanonesse te Hervoort; *Willem*, die den vader gevolgt is; *Adolf*, die in de Nederlandsche oorlogen tegen de Franschen heeft gedient, en in 't jaar 1690 in den slag by Fleuri gebleven is; *Frederica Amalia*, *Wilhelmina Henrietta*, *Charlotta Amalia*, *Lodewyk Hendrik*, en *Christiaan*. Willem, die op den vader volgde, is in 't jaar 1670 geboren, en in 't jaar 1699 getrouwt met Dorothea Johanna, dochter van Augustus, hertog van Holstein Sunderburg in Pleun, die hem het jaar daarna gebaart heeft *Hendrik Augustus Willem*. Zie *Orlers Geneal. Com. Nassov*, *Weberus de orig. & increment. Comit. Nassov. Textor Arbor Genealog. Nassov.* en *Nassausche Chron. Christianus Orat. de vit. & obit. Joh. Senioris, Comit. Nassov. Imhof N. P. l. V. c. 6.*

DILLENUS (JOANNES) een Brabander, eenige jaren achter-een schoolvoogdt in 's Hertogenbosch, daarna in de universiteit van Loven regent van het school, genaamt de Valk. Hy heeft geschreven eene Latynsche spraakkunst, uitgegeven in 's Hartogenbosch in 4. *Val. Andreæ Bibl. Belg.*

DILLENUS, (JOANNES) geboortig van Maastricht, een rechtsgeleerde, van burgermeesterlyke en raadsheerlyke waardigheit, schryvende niet onbevallig in prose en dicht. Men heeft van hem *Panegyricus Sereniss. Isabellæ Claræ Eugeniæ scriptu: versu Elegiaco, cum notis & exegesi rerum memorabilium, ab Alberto Pio Austriaco gestarum; Dissertationes Historicæ de origine Francorum & stemmate Habsburgo-Austriaco ab his deducto. Val. Andr. Bibl. Belgica.*

DILLINGEN, een stadt en kasteel in Zwaben, daar de graven van Dillingen den naam van hebben gevoert. Zy legt aan den Donauw, omtrent vier mylen boven Donauwert, naar Ulm toe. Zy is de gewone verblyfplaats des bisschops van Augsburg. In 't jaar 1549 heeft Otto, truchses van Waldburg, kardinaal en bisschop van Augsburg, een hogeschool aldaar opgerecht, die nog in goeden bloeie is. Daar is ook een welgebouwt Jesuiten-collegie. bisschop Hendrik de IV, die in 't jaar 1517 gestorven is, heeft de kerk van S. Ulrich aan 't gestotene nonneklooster vereert. In 't jaar 1694 leide de bisschop van Augsburg, in tegenwoordigheit van verscheide vorstelyke personen, den eersten steen tot een Capucyner klooster en kerke. Deze stadt is in 't jaar 1546 van de Protestanten ingenomen, en van den keizer hernomen. *Thuanus lib. II. Bertius lib. III. c. 2. Rer. German. Miræus Geogr. Eccl. Brusch. de Episcop. Crus. Annal. Stengel P. II. R. A. U. cap. 66. p. 289. Werlich. Chron.*

DILLINGEN. Het uitgestorven geslacht der graven van Dillingen hadt zynen oorsprong van keizer *Hendrik* den I, en wierdt van het Ryk met de waardigheit van beschermheren of kasvoogden te Frankfort aan den Mayn vereert. *Adelbert* was leermeester van den keizerlyken prins Lodewyk, zoon van Arnolph, daarna 17 jaren lang abt van 't Benedictyner klooster te Elwangen, eindelyk 16 jaren bisschop van Augsburg, en stierf in 't jaar 922. Zyn broeder *Hugobald* was een groot krygsman onder keizer *Otto* den I, en heeft zich in 't jaar 955 by Augsburg dapper tegen de Hunnen gedragen; weshalven de keizer hem ook met de graafschappen Kyburg, Dillingen, en Wittislingen beleende. Van zyne gemalinne Dietberge, dochter van Burkard, hertog van Zwaben en Alemannië, liet hy na I *Ulrich*, in 't jaar 893 geboren, die zyne jeugt te *S. Gall* in 't leeren van Goddelyke en andere wetenschappen doorgebragt heeft, daarna door keizer Hendrik den I tot het bisdom van Augsburg bevordert, daar hy de Parochiekerk te S. Jan, en het klooster te S. Stephanus gesticht; als mede de overlang vervallene kerk te S. Afra in een sticht van Reguliere kanunniken verandert heeft, en in 't jaar 973 gestorven is. II. *Eleusina*, abdisse van 't klooster, dat haar broeder gesticht hadt. III. *Luitgarde*, eene gemalin van Burkard den jongen, hertog van Zwaben IV. *Theobald*, die, gelyk zyn vader, in den slag by Augsburg heeft uitgemunt; en hoewel hy in groot gevaar kwam, alzo hy nevens Starchand, den bisschop van Eichstet, in de rivier de Lek viel, echter gered wierdt. Hy hadt ook reets te voren in 't jaar 942 te Frankfort, en in 't jaar 940 te Constans in de tournooispelen zyne behendigheit getoont. Hy bouwde in 't jaar 980 een hof te Donauwert, alwaar zyn zoon *Richard*, of *Richwyn*, die in 't jaar 1042 op het tournooispel te Halle in Saxen was verschenen, en ook met grote kosten de brug over den Donauw hadt laten leggen, mede zyn verblyf heeft gehouden. Des zelfs twee zonen *Mangold* de I. en *Hartman* de I hebben twee byzondere linien opgerecht. De eerste stichtte in 't jaar 1100 het vermaarde nonnenklooster van de Benedictyner orde ten H. Kruis, waar in hem zyn zoon *Mangold* de II is gevolgt, zo dat het onder hen in goeden standt raakte. Zyn zoons zoon *Mangold* de III stelde mede alles in 't werk, wat tot opgang van 't meergemelde klooster kon strekken: en met *Mangold* den IV, des zelfs zoon, wierdt deze geheele linie in dat klooster begraven. De Hartmannische stam wierdt door *Hugobald* den III, zoon van *Hartman* den I, voortgeplant. Deze liet na *Albrecht*, die in verscheide tournooispelen te Keulen aan den Rhyn en te Neurenberg uitmuntte, en ook het nonnenklooster Lintzheim by Hoogstet aan den Donauw stichtte. Van zyne zonen wierdt *Ulrich* in 't jaar 1127 bisschop van Constans, *Ernst* abt van 't klooster Neresheim, doch *Hugobald* de IV hieldt den stam op in zynen zone *Hartman* den II, die in 't jaar 1121 gestorven is, tot eene vrouw gehad hebbende Adelheit, dochter van Hartman, graaf van Kyburg, op welkers aanhouden hy het Benedictyner klooster Neresheim gesticht heeft. Na hem volgde *Hartman* de III, die het tournooispel te Wirtsburg bezocht, maar zodanig met zynen schoonvader Egidius, graaf van Kelmuntz, overhoop raakte, dat men hem door een daar toe bestelden schryver liet ombrengen. De bedroefde weduwe schonk hier op het kasteel Seflingen met alle daar toe behorende goederen en dorpen aan de naburige nonnen-kapelle te S. Elisabeth, in welke zy als abdisse in 't jaar 1281 gestorven is. In haren tweeden zone *Hartman*, bisschop van Augsburg, alwaar hy vele Godshuizen heeft gesticht, is dit graaflyke huis in 't jaar 1286 uitgestorven. Aan zyn bisdom maakte hy de graafschappen Villingen en Wittislingen, doch Hoogstet is aan de hertogen van Beveren gekomen. *Regino Chronic. l. II. Wittichind. Annal. l. III. Trithemius de Vir. Illustr. ord. S. Bened. l. III. p. 497. Hospinian. Orig. Monach. f. 206. Munster Cosmogr. Brusch. Monast. Lucas Gravenzaal p. 93.*

DILSBERG, een sterk kasteel by den Nekker in de Onder-Palts

Paltz, niet verre van Heidelberg en Nekker-Gemind. Het heeft eertyds zyne eigene graven gehad, na welker afsterven het als een leen aan keur-Paltz vervallen is. Eenigen houden 't voor het oude graafschap Staalbuel, doch zonder grondt, alzo keurvorst Lodewyk in 't jaar 1262 Popo, graaf van Dilsberg, tot zynen burgman te Heidelberg heeft aangenomen, wanneer het graafschap Staalbuel de Palts alreeds ingelyst was. *Tolner H. P. p.* 83. *Cod. diplom. p.* 79. *Sprenger p.* 323.

DILSBO, een stedeke of vlek in Zweden. Het legt in Helsingen, negen mylen van de stadt Hudwikswald, aan een kleinen zeeboezem, die een gedeelte van de Bothnische is. *Maty Diction.*

DIMEL, of DYMEL een schone en vischryke rivier in Duitschlandt, heeft haren oorspronk in 't graafschap Waldek boven 't dorp Heringhuzen, loopt langs de grenzen van Hessen en Westphalen, vereenigt zich by de stadt Warburg met de Elma, en valt niet verre van Herstal in de Weser. *Baudrand. Zeiler.*

DIMITRONICIUS, (Basilius) bevelhebber der legers van den grootvorst van Moskovië, hebbende eenige onderbevelhebbers over 't geschut wat hard gehandelt, besloten twee van de zelve deze harde bejegeningen door de vlucht te ontgaan. Doch zy wierden op de Litthausche grenzen aangehouden, en aan den grootvorst te rug gezonden. Om hun leven te behouden zeiden zy tegen den vorst, dat Basilius voorhadt in den dienst van den koning van Polen over te gaan, en dat hy hen ten dien einde naar Litthauwen hadt gezonden. Terstondt ontboodt de grootvorst den generaal, en na hem eerst strengelyk te hebben doen pynigen, liet hy hem op een blinde merri, die eene karre achter zich hadt, vast binden, en de merri in de rivier jagen. Als deze ongelukkige op den kant van 't water was, riep de grootvorst hem met luider stemme toe: *Dewyl gy voorhadt naar den koning van Polen te gaan, gaa 'er dan met dit rytuig heen.* Aldus kwam Dimitronicius om hals. *Alexand. Guagnin.*

DIMIZANA, eene oude, doch thans onaanzienlyke stadt in 't landschap Zaconia, in Morea, vier mylen bewesten Gardichi, aan de rivier Dimizana, of Erymanthus; die, na dat de Gardichi daar in gevallen is, voorby Doria loopt, en zich kort daar na in den Alpheus stort. *Maty Diction.*

DIMOTIK, een stedeke, in 't landschap Romanië gelegen, op een berg, wiens voet door de Mariza besproeit wordt. Het is vermaard van wegens de geboorte en laatste verblyf van *Bajazet* den II, Turkschen keizer, die aldaar in 't jaar 1512 gestorven is, zynde, zo men zegt, op 't bevel van zynen zone Selim, dien hy gedwongen was het ryk af te staan, vergeven. *Maty Diction.*

DINA, eene dochter van Jakob en Lea, was in 't jaar der wereldt 2198, voor Christus 1786, geboren. Nadat Jakob uit Mesopotamië in 't landt Canaan te rug gekomen, en zich by de stadt Sichem neder hadt gezet, ging Dina uit om de dochteren des lands te bezien, wanneer Sichem, zoon van Hemor, die heer van 't landt was, op haar verliefde, en haar onteerde, doch daarna wilde trouwen. Doch hare broederen wilden zulks niet toestaan, ten ware hy zich met alle de zynen liet besnyden. Op den derden dag, toen die mannen daar van de grootste pyn gevoelden, namen de twee zonen Jakobs, Simeon en Levi, broeders van Dina, een iegelyk zyn zwaardt, en kwamen stoutelyk in de stadt, dodende al wat mannelyk daar in was, ook Hemor, met zynen zone Sichem; en zy namen Dina uit Sichems huis, en gingen heen. Daarna kwamen ook de andere zonen Jakobs, en plunderden de stadt; 't welk alles in 't jaar der wereldt 2214, voor Christus 1770, is voorgevallen. *Genes.* XXXIV. *Joseph. Oud. l. b.* 19. *k. S. Augustinus Quæst.* 103. *in Genes. Torniel. A. M.* 2289. *Julianus. Spondanus.*

DINAITEN, een der volkeren van Assyrië, die in 't landt van Samarië overgebragt waren, en die zich tegen den weder-opbouw des tempels te Jerusalem aankantten. *I. Esdr. IV.* 9.

DINAMIUS was uit een oud adelyk geslacht, en stadvoogdt van Marseille voor koning Gontran. Hy leefde in 't laatst van de VI eeuwe, en hadt verschil met Theodorus, bisschop van die stadt. Hy heeft, gelyk zommigen menen, het leven van S. Marius beschreven, die abt by Sisteron, en daar na bisschop van de zelve stadt geweest is. Op 't verzoek van Urbicus, bisschop van Riez, vervaardigde hy ook het leven van S. Maximus, een zyner voorzaten. Hy heeft ook een nonnenklooster te Marseille gesticht. Paus Gregorius de Grote pleeg dikwils aan hem te schryven, en eens zondt hy hem een kruis met eenige reliquien. *S. Gregorius l.* II. *ep.* 33. *lib.* VI. *ep.* 12. *Surius ad diem* 27. *Nov. Barralis Chron. Lyrin. P.* II. *n.* 120. *Baronius Annal. Barthius Adverf. lib.* LIX. *c.* 12. *Columbi de Episc. Sistar. l.* I. *n.* 1. *Bouche Hist. de Provence l.* V. *c.* 4. §. 3 *en* 4.

DINANT, in 't Latyn *Dinandium*, *Dinandum*, eene eertyds sterke stadt in 't Condros, in 't landt van Luik, aan de Maas. Zy hadt eene citadelle op een steilen rots, die de stadt in toom hieldt. Dinant legt 4 mylen van Namen, en 12 van Luik. Karel de Stoute, hertog van Burgundië, heeft ze in 't jaar 1466 verwoest, en over de 800 gevangenen in de Maas doen verdrinken. In 't jaar 1554 wierdt zy door de Franschen ingenomen, en de citadelle geslecht. In 't jaar 1674 is ze door den keizerlyken generaal Souches ingenomen, en in het jaar daarna aan de Franschen overgegaan. In den Nimweegschen vrede wierdt bedongen, dat indien deze laatsten Dinant wedergaven, de Spanjaarden hen Charlemont zouden inruimen; doch indien de Spanjaarden Charlemont wilden behouden, zouden zy den bisschop van Luik bewegen om hen Dinant af te staan. Doch alzo deze afstandt niet volgde, liet zich Vrankryk Charlemont geven, en behieldt Dinant daar by tot op den Ryswykschen vrede, wanneer het aan den bisschop wierdt wedergegeven. Eindelyk zyn in 't jaar 1703 alle hare werken geslecht. De inwoonders dryven met zwarte marmer, die hier omtrent gegraven wordt, als mede met yzer en koper, een tamelyken handel. *Guicciardyn Beschryv. der Nederl. Thuanus hist. lib.* XIII. *Cominæus lib.* II. *cap.* 1. *Werdenhagen P.* IV. *Rerump. Hanseat. cap.* 17. *Instr. Pac. Neom. art.* 13. *Valkenier Verward Europa.*

DINANT, eene stadt in Bretagne, aan de rivier de Rance, 4 of 5 mylen van S. Malo. Zy hadt eertyds den naam van een graafschap, dien de jonger zonen der hertogen van Bretagne voerden, en was zeer wel versterkt. *Argentré Hist. de Bretagne.*

DINANT, (David van) Zie DAVID *van Dinant.*

DINARCHUS, de zoon van Sostratus, een redenaar, was van Athene, of, zo anderen willen, van Corinthe. Hy kwam te Athene in 't jaar der wereldt 3650, voor Christus 334, van Rome 420, en in de CXI Olympiade, toen Alexander de Grote in Asië overstak, en was een leerling van Theophrastus. Ondertusschen, terwyl de stadt zonder redenaars was, won hy groot geldt met aanspraken voor anderen op te stellen. Doch beschuldigt zynde van zich door de vyanden der Republyk te hebben laten omkopen, en vrezende te zullen overtuigt worden, vluchtte hy naar Chalcis, van waar hy niet dan 15 jaren daarna te rug geroepen wierdt. Plutarchus zegt, dat in zyn tydt LXIV redenvoeringen van hem bekend waren. Photius verzekert, dat hy ze gezien heeft, doch wy hebben 'er thans niet meer dan drie. Dionysius Halicarnassensis noemt hem *den wilden Demosthenes.* Daar zyn nog drie andere schryvers van dezen naam geweest. De eerste heeft de verdichtselen van Creta verzamelt. De tweede was van Delos; en de derde heeft over de werken van *Homerus* geschreven. Demas, of Demetrius, heeft een boek van de 4 *Dinarchi* nagelaten. De lyst van des zelfs werken is in de Attische Boekzaal van *Jan Meursius* te vinden. *Plutarchus in 't leven der X Redenaars. Photius Cod.* 267. *Ammianus Marcell. lib.* III. *Hist. Dionys. Halic. in Dinarch.*

DINCTHUNA, een kleine plaats in 't Zweedsche landschap Westermanlandt, alwaar de bisschop van Arosen, welke stadt maar een myl van daar legt, pleeg te wonen.

DINDLOCHUS, van Syracusa, of van Agrigentum, leefde omtrent de LXXII Olympiade, en in het 264 jaar van Rome. Hy was een blyspelschryver, en heeft 14 of 15 toneelstukken vervaardigt, die hem een naam maakten. Zommigen verzekeren, dat hy een zoon van Epicharmus, anderen een leerling van den zelven, en anderen, gelyk Ælianus (*l.* 6 *de Animal.*) des zelfs tegenstrever geweest is. *Suidas.*

DINDYMUS, een berg in Phrygië, van welken de Heidensche godin Cybele den naam van *Dindymene* of *Dindyme* gekregen heeft. *Horat. l.* I. *Carm. Pomey Panth. mythic. p.* 140.

DINGELFINGEN, eene tamelyke stadt in Neder-Beyeren, in 't Regensburger bisdom, half aan de Iser, en half op eene hoogte in 't drostampt Landshoedt gelegen. Hertog Otto de IV, die in 't jaar 1253 gestorven is, heeft deze stadt, die door ouderdom vervallen was, in 't laatste van zyne regeering herbouwt. Na de doodt van hertog Udilo van Beyeren, die in 't jaar 765 gestelt wordt, zyn de bisschoppen, abten en landsheeren van Neder-Beyeren hier byeen gekomen, hebben hun landrecht verbetert, en aan hunnen nieuwen hertog Tassilo voorgehouden, 't welk in 't jaar 772 geschied is. In 't jaar 932 is hier onder hertog Arnulph eene vergadering van bisschoppen gehouden. Ten tyde van de kerkvergadering van Basel belegerde hertog Hendrik van Landshoedt deze stadt, die hertog Lodewyk van Ingolstadt toebehoorde, en veroverde de zelve. *Aventinus Annal. Bojor. Hund p.* 461, *seq. Bruner Annal. Bojor. Gretserus de Episc. Eichstad. p.* 424. *Zeilerus Topogr. Bavar. Ertels Beyersch. Atlas.*

DINGLE, eene stadt in Ierlandt, in 't graafschap Kerry. Zy legt aan de zee, en heeft een goede haven. De zeeboezem, daar zy aan legt, wordt van de inwoonders *Golf of Bingle* genaamt.

DINGLEY, (Robert) geboortig van Surrey in Engelandt, was eerst van de party der Bisschoppelyken, maar omhelsde naderhandt, de Presbyterianen de overhandt krygende, hunne party, en vervolgde de eerstgenoemden. Hy wierdt niet alleen predikant op het eilandt Wight, maar zelfs gouverneur van het zelve. Hy overleedt in den jare 1660, nalatende: *Disputatio angelorum*; *splendor Messiæ*; *Optica Divina*; *Observationes Philos. Hist. Theol. de tonitru*, enz.

DINHABA, of DENABA, eene stadt in Idumea, daar koning Belah gemeenlyk zyn verblyf hadt. *Genes. XXXVI. v.* 32. Dit woordt betekent zo veel als een die een oordeel velt. *Simon Diction. de la Bible.*

DINI, (Benedictus) een edelman van Messina, die de wereldt verlatende geestelyk geworden is, en zyn leven heiliglyk doorgebragt heeft. Hy stak uit in bedrevenheit zo in de beschaafde letteren, als dichtkunst en kennisse der Griekfche tale, waar by hy ook die der Rechtsgeleerdheit voegde. Hy is aangenomen in 't getal der Academisten van Messina, en van de wethouderen der stadt dikwils gebezigt in het handelen over zaken van groot belang, ook afgezonden aan de onderkoningen van Sicilië, gevende altydt tekens van zonderlinge wysheit. Hy hadt een Prophetischen geest, zodat hy vele dingen, ook zynen sterfdag, voorzegt heeft. Hy stierf te Messina omtrent het jaar 1680. Met lof gewaagt van hem Placidus Reina *in not. hist. Messanæ Par. II. p.* 509. Onder den naam van *Theophilus Pius, Priester van Messina*, heeft hy uitgegeven *Oratorium fidelis animæ ad excitandam devotionem ex D. Augustino, B. Gertrude, B. Machtilde, Blosio, & aliis constructum*; *Fasciculus Myrrhæ piarum Meditationum & precationum de Passione Domini nostri Jesu*

Christi

Christi, ex variis sanctissimis libris collectus; Sacellum Eucharisticum ad fovendam devotionem pro sacerdotibus, & aliis ad sacram Communionem ac edentibus; Sette Meditationi sopra il Pater Noster accommodate a i sette giorni della Settimana; Sermone nella Solennità della sacra Lettere recitato sotto il Duomo; Lamento della B. Maria Madalena a piè della croce nel Monte Calvario. Dit vindt men in het boek: *Prose degli Accademici della Fucina libro secundo. Bibl. Sicula.*

DINI, (Benedictus) een ander dan de voorgaande, ook uit edelen huize van Messina, priester en doctor in beide de Rechten, missionaris van 't hof van Rome. Hy is gekoren tot kanunnik der kerke van Messina, en daar in tot rechter en synodaal examinateur. Twee maal heeft hy de zelve kerk geregeert als vikaris generaal, van het kapittel by het ledig staan des stoels daar toe verheven. Hy stak uit in welsprekendheit en poëzy. In 't Italiaansch gaf hy uit *L'Esemplare della Fede Panegirico della sacra Lettera detto nel Duomo di Messina; Poësie,* in het boek genaamt: *Duello delle Muse degli Accademici della Fucina, Trattenimento Terzo, Quarto, e Quinto. Bibl. Sicula.*

DINKELSPIEL, in het Latyn *Tricollis*, eene ryksstadt in Zwaben, aan de Werrich, 3 of 4 mylen van Nordlingen. Het omleggende landt wordt de *Virngrondt*, of ook *Fichten-grondt* genaamt. Eerst was het flechts een boerenhoef; naderhandt kwam 'er een klooster by. In 't jaar 928 is dit *Oppidum Villicum* (boeren-stedeke) zo als het in een oud zegel genoemt is, tegen de stropereien der Hunnen met muren omgeven, en in 't jaar 1121 met torens en graften versterkt. Als de adel in de XIV eeuw te streng regeerde, en den gemeenen man van alles uitsloot, begonnen de burgers in 't jaar 1387 tegen den Raadt op te staan, en noodzaakten den zelven, dat zy 12 personen uit de 6 gildens, en den tweeden burgermeester uit de gemeente moesten aannemen. Deze regeering duurde tot op keizer Karel den V. De kleine bestondt toen alleen uit Roomsch-Katholyken, zo dat de Lutherschen het hoofdt zo haast niet konden opsteken, tot dat keizer Maximiliaan den zelven de gasthuiskerk, die hen afgenomen was, in 't jaar 1567 weder inruimde, en voorts alles bevredigde. Eindelyk is by den Westphaalschen vrede eene gelykheit beider Godsdiensten in alle overheits ampten ingevoert. Deze stadt is in de Duitsche oorlogen dikwils door de Zweden en Franschen ingenomen, en weder verloren. *Abelin Beschr. deser stadt. Merian Topogr.*

DINKSPERLOO. Zie DINXPERLOO.

DINNERUS, (Andreas) een Rechtsgeleerde, geboren te Wurtsburg den 2 February des jaars 1579, studeerde te Tubingen, daar hy tot Doctor wierdt verheven. Hy wierdt vervolgens Raadt te Neurenberg, en hoogleeraar in de Rechten te Altorf, en stierf den 24 November des jaars 1633. Hy heeft geschreven: *Fama Altorfina; Disputationes de moneta mutatione quoad solutionem; Oratio de milite vespertilione; de natali altero Academico,* enz.

DINOCRATES, een Messeniër, was op een tydt te Rome, daar hy, na zich vol gezopen te hebben, in vrouwen-gewaadt danste. Des anderen daags ontdekte hy aan T. Flaminius, hoe hy voorhadt de stadt Messene van 't Achaïsche verbondt af te trekken, en verzocht ten dien einde eenig krygsvolk van hem. De Romein antwoordde hem: *Ik zal my daar op bedenken: doch ik verwonder my, hoe een man, die zulke dingen in 't hoofdt heeft, by den wyn kan zingen en danssen. Plutarchus.*

DINOCRATES, een beroemd bouwmeester uit Macedonië, willende zich aan Alexander den Groten bekend maken, en ziende, dat hy van dag tot dag door de hovelingen uitgestelt wierdt, besloot zich zelf te vertonen. Hy verscheen dan met eenen populierkrans op zyn hoofdt, een leeuwenhuidt over zyn flinker schouder, en een knods in de handt, als een tweede Hercules voor den troon van Alexander, zo als hy recht sprak. De koning, over dien opschik verwondert, vroeg hem, wie hy was. Dinocrates, daar op geantwoord hebbende, vervolgde dat hy eenige schetzen, met Alexanders grootheit overeenkomende, mede hadt gebragt. Onder anderen, dat hy den berg Athos de gedaante eens mans wilde geven, die in zyne slinker handt een grote stadt, en in de regter een kom zoude vast houden, die alle de wateren van de rivieren, die van dien berg afliepen, zou ontfangen en in de zee uitstorten. Alexander keurde die schets af, doch hieldt hem om zyne bekwaamheit by zich, nam hem mede in Egypten, en beval hem daar de nieuwe stadt Alexandrië te bouwen. *Vitruvius l. II, in de Voorreden.* Plinius zegt, dat Dinocrates, na dat hy den tempel van Diana te Ephezen, die door den brandt, door Philostratus gesticht, zeer beschadigt was, hadt herstelt, naar Egypten gegaan was, alwaar Ptolemeus Philadelphus hem een tempel ter gedachtenisse van zyne gemalinne Arsinoë geboodt te bouwen. In 't bestek van dit gebouw kwam onder anderen, dat hy in 't grote verwulft van den tempel een zwaren zeilsteen meende te metselen, die een yzeren beeldt van den koning in de lucht zou hebben doen hangen, om het volk daar door te groter eerbiedigheit voor haar te doen hebben, en als eene godin aan te bidden. Doch het werk, alzo des konings doodt tusschen beide kwam, is blyven steken. *Plinius lib. 34.*

DINOLOCUS, ook DIMOLCUS, en DIMOLOCUS genoemt, een schryver, van wien Suidas gewaagt, die niet alleen aan zyn vaderlandt twyffelt, maar ook of hy een leerling of zoon van Epicharmus geweest zy. Anderen houden hem voor geboortig van Syracusa. Hy was een dichter, die veertien toneelspelen geschreven heeft, naar de getuigenis van Suidas. *Vossius de poëtis Græcis cap. 5. Suidas. Jul. Pollux Onomastic. Bibliotheca Sicula.*

DINON, niet *Dion*, gelyk zommigen willen: want de Grieken noemen hem Δίνων, of Δείνων, was de vader van Clitarchus, en een vermaard schryver; die ten tyde van Alexander den Groten leefde, en heeft de geschiedenissen van Persie geschreven. De ouden gewagen dikwils van hem. *Diog. Laert. in de Voorreden, en 't leven van Protagoras. Athenæus lib. 11. Plutarchus in 't leven van Alexander. Ælianus lib. XVII. de Animal. & Var. Hist. l. VII. c. 1. Plinius l. X. c. 49.*

DINOSTRATUS een wiskunstenaar, die na Pythagoras geleeft, en de zogenoemde *Voluta delumbata* uitgevonden heeft. *Blancanus Chron. Math. Vossius de Mathemat.*

DINOTH, (Richard) een Hugenoot, van Coutances in Normandië, leefde in de XVI eeuwe, en schreef *libri VI de bello civili Gallico.*

DINSLAKEN, of Dinxlaken, eene stadt met een kasteel en drostampt in 't hertogdom Kleef, tusschen Wesel en Duisburg. Eertyds was het eene vrye ryks-heerlykheit, en geraakte, als de heeren van dien naam in 't jaar 1220 uitstierven, door huwelyk aan 't huis van Kleef; en is dikwils aan de jonger zonen tot een verblyfplaats gegeven. *Hopp. Beschr. van 't hert. Kleef.*

DINTER, dat met *Heeswyk* in 't geestelyk door eenen predikant bedient wordt, is een vermakelyk dorp in het quartier van Maaslandt, een gedeelte der Meiery van 's Hertogenbosch in Brabandt, by den Aa-stroom, tusschen Vechel en Heeswyk. Het heeft zyn eigen rechtbank met zeven schepenen, en is een heerlykheit, de welke *Willem van der Aa*, ridder, heere van Heeswyk en Dinter, den 16 February des jaars 1388 opdroeg aan de hertoginne Johanna van Brabandt, met huizinge, hof en landen van Heeswyk en de helft van Dinter, dat hem alleen toegekomen hadt; met alle de lenen en achterlenen, aan de zelve behorende, waar tegen hy beide de voorschreve goederen wederom te leen van haar ontfing, met de verbetering van de wederhelft der heerlykheit van Dinter tot eene vergelding, en dat in dier voegen als Jan van Benthem de zelve halve heerlykheit voorhenen bezeten hadt. Zedert dien tydt is deze heerlykheit menigmalen van heer verandert, zynde *N. Heerenhoven* omtrent het midden dier zeventiende eeuwe daar van bezitter geweest. *J. van Oudenhov. Beschryv. van de Meiery van 's Hertogen-bosch. Chr. Butkens Trophées de Brab. lib. IV.*

DINTERUS (Emundus) was geheime Raadt by vier hertogen van Brabandt, namentlyk Antonius den I, en des zelfs twee zonen, Jan den IV, en Philips den I, en eindelyk by Philips den Goeden. Als hem het hofleven begon te verdrieten, wierdt hy Domheer te Leuven. Hy heeft de geschiedenissen der hertogen van Brabandt, als mede een korte geslachtrekening der hertogen van Burgundië en Brabandt, beschreven. Hy stierf in 't jaar 1446 (anderen schryven 1448) te Brussel, alwaar hy begraven legt. *Simlerus & Vossius de Hist. Latin. l. III. c. V. Val. Andreas Bibl. Belg.*

DINUS, geboortig van Mugello, een vlek in Toskane, was een der vermaardste Rechtsgeleerden van zynen tydt. Hy heeft eene uitbreiding over 't zesde boek der Decretalen, als mede eene verzameling van kerkvergaderingen, en verscheide andere schriften over 't kerkelyke en burgerlyke Recht, nagelaten. Hy was ook hoogleeraar te Bononië, en is, zo men zegt, in 't jaar 1303 van hertzeer gestorven, om dat hy den kardinaalshoedt, dien hy wel meende verdient te hebben, niet gekregen hadt. *Trithemius in Catalog. Bellarminus de scriptor. Eccl. Simlerus Epit. Bibl. Gesn. Leander Descr. Ital. in Hetr. Medit.*

DINUS *de Garbo*, een Florentynsch geneesmeester, was de zoon van den vermaarden wondheeler Brun, en heeft uitleggingen over *Hippocrates, Galenus,* en *Avicenna* geschreven. Hy leefde in 't laatst van de XIII, of in 't begin der XIV eeuw, en schynt de zelve te zyn, daar Petrarcha van meldt *l. II Vir. illustr. c. 3. de facet. en 4. de Iron. Volaterranus Anthrop. Trithemius. Gesnerus. Alberti.*

DINXPERLOO, een dorp onder het graafschap Zutphen, onder het drostampt van Breevoorde gelegen. Het zelve hadt in de Roomsche tyden eene Parochiekerk, die haren Pastoor op de benoeming van den grave van Zutphen kreeg. Daar was maar eene vikary, die, zo wel als het kosterschap, door de landheeren begeven wierdt. Zedert de hervorminge van den Godsdienst in deze landen is de kerk van dit dorp door een Predikant bedient, behorende onder de classis van Zutphen. *Oudheden van Deventer II. Deel, pag. 590.*

DINXTERVEEN, een dorp en schoutampt onder het drostampt van Vollenhove, in de provincie van Over-Yssel. *Houve.*

DIOCÆSAREA. Zie ANAZARBA, of ANAZARBUS.

DIOCÆSAREA, anders ook *Goth* genaamt, eene stadt in den stamme Dan, aan de zee, 4 mylen bezuiden Joppe gelegen. Ten tyde der kruisvaarten wierdt ze *Ibelin* genoemt. Thans is het een klein gehucht, *Yebna* genaamt. *Baudrand.*

DIOCARUS SEGON. Zie DIOKARUS SEGON.

DIO CASSIUS, die ook bekend is onder den naam van *Coccejus*, en *Coccejanus*, was te Nicea in Bithynië geboren, en leefde in de III eeuw. Zyn vader Apronianus was, na dat hy het burgermeesterampt bedient hadt, stadhouder van Dalmatië, en daar na opperhoofdt van Cilicië. Hy zelf is tweemaal burgermeester geweest; eens in 't jaar 229 met keizer Alexander te gelyk, na dat hy onder de voorgaande keizeren verscheide eerampten bedient hadt: want Macrinus hadt hem stadhouder van Pergamus en Smyrna gemaakt. Hy was ook landvoogdt in Afrika, en Pannonië. Na dien tydt heeft hy 22 jaren besteed aan 't schryven van de Romeinsche geschiedenis. Dit werk vervatte 80 boeken, waar van de eerste 34, behalven eenige brokken, verloren zyn;

zyn; de volgende 20 zyn tamelyk heel; en van de overige heeft men slechts een kort begrip, van Xiphilinus, een Constantinopolitaansch monnik, uitgetrokken. Deze geschiedenis begon met *Æneas*, en eindigde met *Alexander Severus*. Hy wordt beschuldigt al te eenzydig voor J. Cæsar tegen Pompejus, en voor Antonius tegen Cicero geweest te zyn, en Seneca al te hard gehandelt te hebben. Photius houdt hem voor klaarder dan Thucydides, wiens verhevene spreekwyzen hy in zyne aanspraken navolgt. Die van Agrippa en Mecenas aan Augustus, of hy de oppermacht behoorde al te leggen of te behouden, zyn voortreffelyke stukken. Suidas stelt het leven van den wysgeer Arrianus, de daden van Trajanus, en eenige Reizebeschryvingen op zyne rekening. Raphaël Volaterranus schryft hy drie boeken, onder den naam van *Princeps*, toe, als mede eenige zedekundige werken. Dio ging in 't laatst van zyn leven te Nicea wonen. *Photius Bibl. Cod.* 71. *Suidas. Volaterran. Anth. lib.* XV. *col.* 451. *Vignier Bibl. Hist. A. C.* 230. *Gesnerus Bibl. T. I. Vossius Hist. Græc. lib.* II. *c.* 14. *La Mothe le Vayer Jugement des Hist. Gr. & Lat. c.* 10.

DIO CHRYSOSTOMUS, een redenaar en wysgeer in de II eeuwe, was van Prusia, eene stadt in Bithynië, en een zoon van Pasicrates. Zyne welsprekendheit heeft hem den naam van Chrysostomus, dat is *Guldenmondt*, doen verdienen. De keizer Trajanus hieldt zo uitnemend veel van hem, dat hy hem dikmaals by zich in zynen draagstoel deedt zitten, om hem te horen spreken. Men zegt, dat hy zich, om zynen strengen aardt te tonen, somtyds met eene leeuwenhuidt bekleed in 't oopenbaar liet zien. Hy heeft 24 redenvoeringen geschreven, die men nog heeft: ook worden hem eenige andere werken toegeschreven, als: *de Alexandri virtutibus*; *an mundus corruptioni sit obnoxius*. enz. *Synesius. Dio. Photius Bibl cod.* 229. *Volaterranus Anthropol. l.* XV.

DIOCLES, een eerlyk man te Syracusa, die na den Atheenschen oorlog de gansche regeeringsform veranderde, en de stadt Syracusa, met bewilliging van 't geheele volk, nieuwe wetten gaf, die van hem *Dioclea* genaamt worden. Dit geschiedde in de XCII Olympiade, 412 jaren voor Christus. De Syracusanen hielden zo veel van hem, dat zy hem na zyne doodt een tempel bouwden, welken Dionysius by 't aanleggen van de nieuwe vesting liet afbreken. Vele Siciliaansche steden hebben zyne wetten, om hare grote billykheit, vrywillig aangenomen. *Diodorus Siculus l.* XIII. *c.* 34. & 35.

DIOCLES, een geschiedschryver, was de eerste onder de Grieken, die van den oorsprong der stadt Rome heeft geschreven. Plutarchus gewaagt van hem in 't leven van Romulus. Daar was noch een DIOCLES *van Elea*, een zangkunstenaar; een blyspelschryver van Athene; en een, *Carystus* bygenaamt, dien Plinius dikwils aanhaalt: doch men weet niet, in wat tydt hy geleeft heeft; en meer andere. *Suidas. Vossius de Hist. Græc. l.* 3. & *de Mathemat. cap.* 33. §. 4. *cap.* 52. §. 4. *cap.* 54. §. 19. *de Poët. Græc. cap.* 6. *Meursius Bibl. Attic. Fabritius Bibl. Græc. p.* 489. 770.

DIOCLES, een blyspelschryver van Athene, leefde in de LXXVIII Olympiade, en heeft verscheide blyspelen nagelaten.

DIOCLES CARYSTIUS, een geneeskundige, leefde ten tyde van Darius Hystaspes, en schreef een boek *de morborum præsagiis*, nevens eenige andere werken.

DIOCLES, bygenaamt *Phimes*, een deftig redenaar, wiens geheugenis in wezen gehouden wordt by Silvagius *de tribus peregrinis*: by Marius Aretius *de situ Sicil.* en Joannes Jacobus Adria *in descriptione vallis Mazariæ M. S.* zo als verhaalt wordt van Joannes Vigintimillius *in Poët. Sic. cap.* 48. Met lof spreekt ook van hem Hier. Ragusa *in El. Siculor. & in Bibl. Sicula vetere.*

DIOCLES, ook *Phimes* genaamt als de voorgaande, wordt gemeld van Adria by Vigintimillius op de aangehaalde plaats, die hem noemt eenen philosooph en arts. Het zelve leest men by Hieronymus Ragusa *in Bibl. p.* 88. Wat hy geschreven heeft is onbekend.

DIOCLES, een derde Italiaan van dien naam, geboortig van Palermo, vindt men aangehaalt by Ragusa op de gemelde plaats. Onder de wetgevers stellen hem eenigen, maar zonder zekerheit. *Bibl. Sic.*

DIOCLETIANUS, Roomsch keizer, was van Dioclea, eene stadt in Dalmatië, en een vrygelaten van den raadsheer Anullinus. Men verhaalt, dat als hy eens door Gallië reisde, een waarzegster hem voorzegt heeft, dat hy keizer zou worden, wanneer hy eenen Aper, 't welk in 't Latyn een mans naam is, en ook een wild zwyn betekent, kwame te doden. Na dien tydt ging hy dikwils op de zwyne jagt; doch bevondt, dat hy de voorzegging niet wel verstaan hadt; want hy wierdt niet eer keizer, dan na dat hy Aper, den schoonvader van keizer Numerianus, hadt omgebragt. Het waarschynlykste gevoelen is, dat hy op den 17 September van 't jaar 284 voor keizer erkent is. Zo dra hy de regeering in handen kreeg, verklaarde hy Maximianus tot zynen navolger, en deedt hem Cæsar noemen. Daarna zondt hy hem tegen eenige rovers van 't allergeringste slag van volk, die in Gallië opgestaan waren, die hy versloeg. Doch daar waren vele andere en gevaarlyker opschuddingen door 't gehele ryk, in Gallië, Britannië, Afrika, Egypten, en in 't Oosten. Diocletianus, om mannen te hebben, die hem den last van zo vele oorlogen hielpen dragen, nam Maximianus tot zynen amptgenoot aan, en maakte Constantius Chlorus, nevens Galerius Armentarius, Cæsars; en om ze nog vaster te binden, gaf hy zyne dochter Valeria aan den laatsten, en Theodora, de schoondochter van Maximianus, aan den eersten. Dus wierden de dwingelanden, die zich overal hadden opgeworpen, door zyne voorzichtigheit en goede zorg verslagen, en de oproerige volkeren wederom tot hunnen plicht gebragt. Hy zelf toog naar Egypten, en verwon Achileus, een dier dwingelanden; en de Romeinsche wapenen hebben nooit in groter achting geweest. Daar by wist deze vorst, hoewel hy de regeering verdeeld hadt, de keizerlyke achtbaarheit zo wel te bewaren, dat Maximianus hem als zynen meester eerde, en de twee Cæsars als hunnen vader gehoorzaamden. Zyne dwaze verwaandheit ging zo verre, dat hy wilde aangebeden zyn, en dat men hem de voeten kuste. Hy vervolgde de Christenen al van den beginne zyner regeering af, doch in 't 19 jaar wierden de vervolgingen eerst door wrede bevelschriften bekrachtigt, en op 't hoogste gebragt. Hem ging niets zo zeer ter herte dan de uitroejing van 't Christendom; hy geloofde zelfs zyn oogmerk zo wel bereikt te hebben, dat hy 'er zegetekenen van liet oprechten met trotsche opschriften, die men nog in twee Spaansche steden ziet, van dezen inhoudt: *Om dat hy 't Roomsche Ryks-gebiedt Oost en West heeft uitgebreid, om dat hy de Christenen heeft verdelgt, die de gemeene rust stoorden, om dat hy hunne bygeloovigheden over den ganschen aardbodem heeft doen ophouden, en den dienst der goden vermeerdert.* Doch het was 'er zo verre van daan, dat het Euangelium door al dat moorden krachtig aangroeide; welke aanwasch der kerke, gevoegt by zyne hoge jaren en lichamelyke zwakheden, Diocletianus te Nicomedië het keizerlyk purper deedt afleggen. Maximianus deedt het zelve te Milanen; en deze grote daadt, die de wereldt nog nooit gezien hadt, geschiedde op den 1 April van 't jaar 304. De eerste, het zy uit genegenheit, het zy uit staatkunde, begaf zich naar Salona in Dalmatië, alwaar het landleven hem zo veel genoegen gaf, dat als eenigen hem verzochten de regeering wederom in handen te nemen, hy hen antwoordde: *Ik wenschte, dat gy lieden de kool, die ik te Salona geplant heb, mogt zien, gy zoudt my van zulke dingen niet spreken.* Doch eenige goede schryvers van dien tydt zeggen, dat hy zich tegen zyne wille van de keizerlyke waardigheit ontdaan, en naderhandt alles in 't werk gestelt heeft om ze wederom te krygen. Eindelyk stierf hy in 't jaar 316, en eer hy van deze wereldt scheidde, hadt hy het verdriet van 't Christendom, dat hy meende te vernielen, te moeten zien zegepralen. 't Is aanmerkelyk, dat zo dra hy op den troon bevestigt was, hy de oude tydrekening afschafte, en beval, dat men, in plaats van by de jaren der vorige burgemeesteren, by die van zyne regeering zou tellen. Dit noemt men de *Diocletiaansche tydrekening*, die de kerkelyke schryvers eenige eeuwen tot op den keizer Justinianus gevolgt hebben, als wanneer Dionysius *exiguus* of de kleine, zo als op zyn plaats te zien is, de zelve verandert heeft. Hoewel nu de haat, dien Diocletianus tegen de Christenen hadt, een geweldige schandvlek voor hem is, en dat de Christen schryvers niet weinig tegen hem uitvaren; is het echter, volgens 't getuigenis van onzydigen, zeker, dat hy een vorst was van een verheven geest, die niet lafhertig was in zyne raadslagen, zedig en ingetogen, en die zyne hertstochten wel wist te bedwingen, en zyne gramschap te matigen. *Eusebius l.* VIII. *Nicephorus l.* VI *en* VII. *Vopiscus in Carus en Carinus. Cassiodorus in Fast. Evagrius l.* III. *&c. Procopius l.* VII. *Ammian Marcellin. Aurelius Victor. Orosius. Panvinius. Theodoretus. &c. Onuphrius in Fast. Mulerus in Tab. Fric. p.* 494. *Christman de Conn. ann. Keplerus in Tab. Rodolph. Crucius de Æra Dioclet. Lange de Christ. l.* I. *c.* 1. *Petavius in Doctrina temp. l.* II. *Riccioli Chron. Reform. T.* I. *l.* IV. *c.* 9. *num.* 17. *Baronius T.* II. *Annal. A. C.* 284. *Godeau Hist. Eccl. l.* III. & IV. *Coeffeteau Hist. Rom. l.* 20.

DIOCRUS, of, in 't Fransch, *Diocre*, (RAYMOND) een prediker, en, zo men zegt, Domheer van O. L. V. kerk te Parys, stierf in 't jaar 1084, wanneer Willem van Montfort bisschop van die stadt was, met een gerucht van heiligheit. Men zegt, dat zyn lyk in 't choor van die kerke gebragt zynde, op de woorden uit de vierde lesse van den dienst voor de doden; *Antwoordt my*, het hoofdt buiten de kist stak, en overluid riep: *Ik ben naar 't rechtvaardige oordeel Gods aangeklaagt.* De omstanders met schrik bevangen zynde, wierdt de dienst afgebroken, en tot 's anderen daags uitgestelt, terwyl het lyk in eene kapelle, die nog heden de zwarte, of de kapelle der verdoemden, genaamt wordt, te bewaren gezet wierdt. 's Anderen daags hervatte men den dienst, en by de zelve woorden rechtte zich het lyk wederom op, en riep: *Ik ben naar 't rechtvaardige oordeel Gods geoordeelt.* Men vondt goed den dienst wederom tot den volgenden dag op te schorten, en men hoorde de zelve stem zeggen: *Ik ben naar 't rechtvaardige oordeel Gods verdoemt.* Eenige schryvers verhalen het anders, zeggende, dat de overleden zich op een dag tot drie malen toe hadt opgerecht. Daar zyn 'er, die verzekeren, dat het lyk op het galge-veldt geworpen, en andere, dat het door een spook weggevoert is. Men voegt 'er by, dat dit wonder S. Bruno, die daar tegenwoordig was, bewogen heeft in eenzaamheit te leven, en de strenge Carthuizer orde op te rechten. Verscheide geleerden onder de Roomsch-Katholyken hebben deze geschiedenis, niet zonder reden, tegengesproken, inzonderheit Jan de Launoi, een Godgeleerde, die de zelve wederlegt heeft, bewerende, dat voor den tydt van Jan Gerson, kanselier van Vrankryk, en S. Antoninus, aartsbisschop van Florence, die omtrent het jaar 1400 heeft geleeft, niet een schryver van dat wonder gewaagt. Anderen hebben tegen hem geschreven, en 't getuigenis van eenige schryvers, die 'er voor 't jaar 1400 van gesproken hebben, bygebragt, als: 't verhaal van de opkomst der Carthuisers, in 't jaar 1150 geschreven; Willem van Elbura, die in 't jaar 1313 geschreven heeft; Hendrik van Kalkar, die in 't jaar 1398 van den oorsprong der Carthuisers heeft geschreven. Hier op kan men nazien de redenen voor en tegen bygebragt in de boeken van Launoi en Sauffoy, *van de ware oorzake die S. Bruno tot de eenzaamheit bewogen heeft*, en in de Voorreden, die vader Masson, generaal der Carthuisers, voor 't boek, *de Gewoontens der Carthuisers* genaamt, gestelt heeft.

DIODATI, (JAN) predikant te Geneve, heeft zich door de overzetting van den Bybel in 't Italiaansch, die hy met zommige

ge aantekeningen voor de eerſte maal in 't jaar 1607 te Geneve heeft doen drukken, bekend gemaakt. R. Simon heeft aangemerkt, dat hy daar mede meer als een Godgeleerde dan als een man van een geſlepen oordeel te werk heeft gegaan. Hy heeft voornamentlyk getracht zich net uit te drukken, en de dubbelzinnigheden van den grondtext weg te nemen; 't welk zyne vertaling aangenaam, en de Schriftuur klaarder maakt dan zy in haar zelf is. De zelve R. Simon zegt van de aantekeningen, dat ze voor een groot gedeelte te verre van den letterlyken zin afwyken, en meer naar overdenkingen van een Godgeleerde, dan die van een oordeelkundige gelyken. Echter, vervolgt hy, is Diodati tot heden toe de grote ſchryver van die van Geneve, hoewel zyn werk meer eene uitbreiding dan eene vertaling is. Hy heeft ook den Bybel in 't Franſch, of liever in kromtaal, overgezet, zo kwalyk drukt hy zich in die taal uit. Hy is ook de eerſte, die de geſchiedenis van de kerkvergadering van Trente, door Paulus Servita, gemeenlyk *Fra Paolo* genaamt, te zamen geſtelt, in 't Franſch vertaalt heeft. *Richard Simon Hiſt. Crit. V. T.*

DIODORUS van Antiochië was prieſter in die ſtadt, en daarna biſſchop van Tarſus, hoofdſtadt van Cilicië. Hy leefde in de IV eeuw, en was een leerling van Silvanus van Tarſus, en leermeeſter van Johannes Chryſoſtomus en Theodorus van Mopſueſta. Terwyl Melecius door keizer Valens gebannen was, nam hy de kerk van Antiochië waar, hieldt het rechtzinnige geloof ſtaande, en voerde daar het beurtswyze Pſalmgezang in. Melecius te rug gekomen zynde, beveſtigde hem in 't jaar 375 tot biſſchop van Tarſus. Naderhandt verſcheen hy op de kerkvergadering te Conſtantinopel, en wierdt onder anderen verkoren om voor de Ooſterſche kerken te waken. Doch na zyne doodt wierdt hy beſchuldigt als of hy een van de leermeeſters en voorlopers van den aartsketter Neſtorius zou geweeſt zyn. S. Cyrillus in den brief aan Succeſſus zegt, dat hy onderſcheidt maakt tuſſchen het Woordt van Godt geboren, en den Zoon van Maria, noemende hem in den brief aan Johannes van Antiochië en Acatius van Melitine *eenen vyandt van de eere van Jeſus Chriſtus*. In 't tegendeel pryzen hem S. Athanaſius, S. Baſilius, en S. Chryſoſtomus als een godzaligen biſſchop, en onverwinnelyken beſchermer des geloofs. De eerſte kerkvergadering van Conſtantinopel telt hem onder de biſſchoppen, die zy als een voorſchrift van rechtzinnigheit voorſtelt. Deze Diodorus was zeer bedreven in de H. Schrift, en heeft bykans over alle des zelfs boeken uitbreidingen geſchreven. Hy is een van de eerſte uitleggers, die zich met het verklaren van den letterlyken zin bezig hielden, zonder zich met den oneigentlyken op te houden. Hy heeft ook verſcheide boeken geſchreven tegen de ketters, en een over 't noodlot, waar van ons Photius in zyne Boekzaal *Cod.* 223 een aanzienlyke brok bewaart heeft. Men heeft verſcheide Brieven van Diodorus by Facundus. *S. Baſilius Ep.* 167. *S. Greg. Nazianz. S. Athanaſius, S. Epiphanius, S. Hieronymus, Theodoretus Hiſt. & in Philoſt. c.* 2. & 8. *Socrates l.* VI. *c.*3. *Sozomenus l.* VIII. *c.* 2. *Facundus l.* IV. *c.* 2. *Leontius l.* III. *Hæreſ. Photius Bibl. cod.* 18. 85. 102. 223. *Baronius A. C.* 370. 392. 428. 435. *Godeau Hiſt. Eccl. Sec. V. lib.* I. *n.* 81. *Hermant Vit. S. Chryſoſt. Tillemont Mem. Hiſt. Eccl. Du Pin Bibl. Script. Eccl. Sec. IV.*

DIODORUS *Chronus*, een zoon van Amenius, en een leerling van Apollonius Chronus, was een wysgeer, en een groot redenaar. Men meent zelfs, dat hy een zeer belemmerend ſoort van redeneeren uitgevonden heeft. Als hy aan 't hof van Ptolemeus Soter was, ſtelde hem Stilpo eenige ſtrikvragen voor, die hy op ſtaande voet niet kon oploſſen. De koning, die 'er tegenwoordig was, lachte met hem, en noemde hem *Chronos*, dat is *talm*. Anderen zeggen, dat hy ſlechts de laatſte letters van des zelfs naam uitſprekende, hem, in plaats van *χρόνος*, *talm*, *ὄνος*, dat is *ezel*, noemde; 't welk hem zo beſchaamd maakte, dat hy van den koning weggaande, een geheel boek ſchreef over die vragen, en daarna van hertzeer ſtierf. *Diogen. Laërtius in Vit. Diodor. l.* II. *Plinius l.* 7. *c.* 53.

DIODORUS, een zoon van Echeanactes, heeft met hulp zyner twee broederen, Anaxagoras, en Codrus, Hegeſias, den dwingelandt van Ephezen, 't hoofdt afgehouwen. Deze drie broeders wierden terſtondt door Philoxenus, een der veldoverſten van Alexander den Groten, met ketenen geboeit, en in de gevangenis geworpen. Nadat zy daar veel uitgeſtaan hadden, vonden zy middel om 'er uit te komen. Een van hunne vrienden bragt hen eene vyl, waar mede zy hunne boejens los maakten; daarna ſneden zy hunne klederen aan riemen, en daar een touw van gemaakt hebbende, lieten zy zich met het zelve van den muur af. Diodorus viel by ongeluk; en alzo hy kreupel geworden was, wierdt hy van Alexanders volk gevat, en aan hem gezonden om geſtraft te worden. Doch dewyl Alexander te Babylon geſtorven was, zondt men Diodorus aan Perdiccas, om de ſtraffe, die de wetten tegen moordenaars medebrengen, te ondergaan. Anaxagoras en Codrus verlieten toen Athene; en kwamen na Alexanders doodt te Ephezen, daar zy hunnen broeder verloſten. *Polyænus l.* VI.

DIODORUS *van Ephezen*, een geſchiedſchryver, die 't leven van Anaximander beſchreven heeft, 't welk men by *Diogenes Laërtius* kan vinden.

DIODORUS, een fluitſpeelder, was in grote gunſt by den keizer Nero, met welken hy zegepralende op den wagen van Auguſtus zyne intrede te Rome gedaan heeft. *Dio lib.* LXIII.

DIODORUS, de zoon van Jaſon. Johannes, bygenaamt Hircanus, koning der Joden, zondt hem in 't jaar der wereldt 3925, voor Chriſtus 126, naar Rome, om het verbondt met den Raadt te vernieuwen. *Joſephus Oudh.* XIII, 17. *Simon Dict. de la Bible.*

DIODORUS, bygenaamt *Periegetes*, dat is de *omleider*, om dat hy eene beſchryving van den aardkloot, nevens eenige andere werken, vervaardigt heeft. *Plutarchus in Themiſtocl. Theſeus & Cimon.*

DIODORUS *Siculus*, dat is *de Siciliaan*, was te Agyrium, thans, naar de mening van Cluverius, San Filippo d'Agirone genaamt, geboren. Men gelooft, dat hy ten tyde van Jul. Cæſar en Auguſtus geleeft heeft. Hy beſteedde 30 jaren aan 't ſchryven van zyne Hiſtoriſche Boekzaal, en trok ten dien einde naar Rome, daar hy kennis van vele dingen gekregen heeft, die hy anders nooit zou geweten hebben. Hy liet echter niet na verſcheide landſchappen van Europa door te reizen, om de misſlagen te myden, die hy anderen hadt zien begaan, wanneer zy van plaatſen, daar zy nooit geweeſt waren, hadden geſchreven. Hy heeft de geſchiedeniſſen met de oudſte tyden begonnen, en tot het jaar der wereldt 3924, voor Chriſtus 60, van Rome 694, de CLXXX Olympiade, uitgeſtrekt. Dit werk bevatte XL boeken, waar van 'er thans niet meer dan XV overig zyn. Poggius Florentinus heeft het, op 't bevel van paus Nicolaus den V, in 't Latyn overgezet. Plinius zegt, dat Diodorus de eerſte onder de Grieken is, die zich van beuſelingen heeft onthouden. Photius pryſt zyne ſchryfwyze als klaar en eigen aan de geſchiedeniſſen. Ludovicus Vives en Jan Bodin zyn van een ander gevoelen. *Photius Bibl. cod.* 70. *Geſnerus Bibl. Voſſius in Hiſt. Græc. l.* II. *c.* 2. *La Mothe le Vayer au Jugem. des Hiſt. Græc. Bibl. Sicula.*

DIODORUS is de naam van verſcheide andere vermaarde mannen. DIODORUS, bygenoemt *Zonas*, geboortig van Sardes, was een redenaar, die ten tyde van den Mithridatiſchen oorlog leefde. Hy hadt een zoon van den zelven naam, die mede een redenaar, dichter en geſchiedſchryver was. Strabo, die zyn vriendt was, gewaagt van hem in zyn XIII boek. De oude ſchryvers maken van eenige andere van dien naam gewag, als van een letterkundige; een, die de oorlogen der Athenienzen beſchreven heeft; een leerling van Ariſtophanes; een van Erythrea, daar Athenæus *l.* X van gewaagt; een geneesmeeſter, daar Plinius van ſpreekt; een wysgeer, van de Epicuriſche gezindheit, die zich, naar 't zeggen van Seneca, zelf om hals bragt. *Plinius l.* XX. *c.* 8. *Seneca de vita beata c.* 19.

DIODORUS *van Syracuſa*, een oud ſchryver, dien Plinius aanhaalt onder de ſchryvers, uit welke hy het derde en vyfde boek zyner Natuurlyke Hiſtorie heeft zamengeſtelt. Dan men weet niet, wat hy geſchreven heeft: echter is de mening, dat hy een Hiſtorie-of landbeſchryver geweeſt zy; omdat deze boeken van Plinius ſpreken van de gelegenheit der landen en ſteden van de wereldt. Even weinig weet men wanneer hy geleeft heeft. Van hem ſpreekt Bonannus *Syr. illuſtr. l.* XX, *p.* 345, die den misſlag van Geſnerus aantekent, die Diodorus van Sicilië met dien van Syracuſa onder een mengt. Maar Geſnerus *in Bibl. p.* 198, van beide onderſcheidentlyk ſprekende, brengt alleen zyn vermoeden by: want hy zegt van dezen tweeden Diodorus: *Miſſchien is hy de zelve met Diodorus van Sicilië. Bibl. Sicula.*

DIOGENES *van Apollonia*, in 't eilandt Creta, was een vermaard natuurkundige van de Iöniſche gezindheit, al eer Socrates te Athene de wysgeerte oeffende. Hy was een leerling van Anaximenes, en men heeft reden te geloven, dat hy na hem de Iöniſche ſchole ophieldt. Hy verbeterde zyns meeſters gevoelen aangaande *de eerſte oorzake*; want hy leerde, dat de lucht de ſtoffe aller dingen is; hy beweerde ook, dat niets uit die ſtoffe kon voortgebragt worden zonder de Goddelyke kracht, die hy aan de lucht toeſchreef. Anaximenes hadt de voortkoming der dingen zo niet verklaart; de lucht was, naar zyn zeggen, de eenigſte en algemeene oorzaak, de goden zelf waren daar uit voortgekomen. Men heeft niet te twyfelen, of wanneer Plutarchus hier en daar ſlechts zegt, dat Diogenes dit of dat leert, hy 'er dezen mede meent. Hy was ook zeer welſprekende, en zyne grote bekwaamheit verwekte hem te Athene eenige benyders, zo dat hy in gevaar van zyn leven kwam. 't Begin van zyn werk is nog overgebleven, 't welk den lezer een groot denkbeeldt van 's mans verſtandt geeft. Men ziet daar uit, dat hy van gevoelen was, dat een leeraar terſtondt een vaſt en onbetwiſtelyk beginſel behoort vaſt te ſtellen; en hy gebruikt eene ſchryfwyze, die te gelyk deftig en eenvoudig is. Hy leerde, dat 'er oneindige werelden zyn; dat het ydel oneindig is; dat de lucht verdikt en verdunt wordt, en dat de werelden daar door voortkomen; dat niet uit niets voortkomt, en ook niets vernietigt wordt; dat de aarde in 't midden rond is; dat ze hare vaſtigheit van de rondom zynde warmte, en de dikte door de koude gekregen heeft. Zyn gevoelen aangaande den oorſprong en verbreiding der aderen is by Ariſtoteles *Hiſt. Anim. l.* III, *c.* 2. te zien. 't Gene hy van de natuur des zaads, en waar 't woordt *ἀφροδίσια*, dat is *Venus-zaken*, van daan komt, is by Clemens Alexandrinus te vinden. Daar is eenige overeenkomſt tuſſchen dezen natuurkundige en 't gevoelen van Carteſius in 't ſtuk van de wereld-wordinge. *Diogenes Laërt. in ejus vita c.* 9. *Clem. Alexandr. Pædag. l.* I. & *Strom. l.* I. *Suidas.*

DIOGENES *van Athene* was een treurſpelſchryver, die na de nederlage der XXX dwingelanden geleeft heeft. Zie *Suidas* en andere ſchryvers, die *Jo. Meurſius* in zyne Attiſche Boekzaal aanhaalt.

DIOGENES, toegenaamt *Babylonicus*, om dat hy te Seleucia, niet verre van Babylon, geboren was, was een wysgeer van de Stoïſche gezindheit, en een leerling van Chryſippus. Hy heeft verſcheide boeken geſchreven, als van de *Waarzegging*, den *Adeldom*, van de *Wetten*, en van *Minerva*, in welk laatſte hy natuurlyk verklaart het gene door de Heidenen van dier godinne geboorte voorgegeven wordt. Zyne achtbaarheit moet groot geweeſt zyn, om dat hem de Athenienzen nevens Carneades, het hoofdt der Akademiſche, en Critolaüs, het hoofdt der Peripatetiſche gezindheit,

zindheit, in zaken van gewigt naar Rome hebben gezonden. Hy was niet min verdraagzaam dan geleerd; want als hem eens een zeer stout jongeling in 't aangezicht spoog, leedt hy 't met veel geduldt. Hy is 88 jaren oud geworden. *Cicero in Lucull. l.* VI. *de Finib. l.* IV. *Tuscul. l.* IV. *de Nat. Deor. l.* I. *A. Gellius l.* VII. *c.* 14. *Macrobius lib.* I. *Saturn. cap.* 5. *Seneca lib.* III. *de Ira*, *cap.* 38. *Diogenes Laert. in Vit. Diog. Cyn. Quintilianus lib.* I. *cap.* 1. *Athenæus l.* IV.

DIOGENES, bygenaamt *Cynicus*, dat is, *de Hondsche*, was een van die mannen, die alles, zelfs de reden, te verre dryven, en alzo den stelregel, *Dat alle grote verstanden met wat zotheit vermengt zyn*, bevestigen. Zyn vader was Icesius, en zyne geboorteplaats Sinope, eene stadt in Pontus, daar hy in 't jaar van Rome 341 geboren is. Hy wierdt nevens zynen vader, die een koopman was, over 't maken van valsche munt uitgebannen, en kwam te Athene. Daar begaf hy zich by Antisthenes, doch die wysgeer dreef hem, zelfs met stokslagen, van zich. Evenwel verkreeg hy door zyne standvastigheit, dat hy des zelfs leerling wierdt. Hy onderwierp zich niet alleen met blydschap aan de strenge levenswyze van dien stichter der Hondsche gezindheit, maar hy leefde nog veel strenger, zo dat nooit eenig wysgeer alle gemak des levens meer dan hy veracht heeft. Men heeft daarom niet te denken, dat hy met zynen stok, bedelzak, en het vat, daar hy in woonde, nederiger was dan anderen, die lekker leefden; hy zag de geheele wereldt met verachting aan, en voerde over alle menschen een schoolmeesterlyk gezag, zich buiten twyffel boven andere wysgeeren stellende. 't Is zeker, dat 'er in zynen ommegang iets verhevens was, als men die in zekeren zin beschouwt; zelfs Alexander, zo groot een kenner in dat stuk, vondt het 'er in. Die in 't gene men van Diogenes verhaalt tegenstrydigheden vinden, moeten denken, dat een man van zyne gesteldheit onmogelyk zich zelf altydt gelyk kan zyn. Die hem den dullen Socrates genoemt heeft, heeft niet kwalyk van hem geoordeelt. Als Alexander eens te Corinthe was, ging hy by Diogenes, die zich toen juist in de zon lag te bakeren, en gaf hem vryheit om eenige gunst van hem te begeeren: waar op de wysgeer antwoordde, dat hy hem dan verzocht, uit de zonne te willen gaan, om hem niet te benemen 't gene hy hem niet geven kon; 't welk Alexander zo behaagde, dat hy zeide, dat hy, indien hy geen Alexander was, Diogenes wel wilde zyn. Eens kwam hy op den vollen middag met eene brandende lantaarn op den markt, en gevraagt zynde, wat hy zocht, antwoordde hy: *Menschen.* Hy bespotte de letterkundigen, om dat zy de dwalingen van Ulysses navorschten, en hunne eigene niet merkten; de zangkundigen, om dat zy veel moeite deden om de zangtonen overeen te doen stemmen, terwyl zy hunne hertstochten den vryen toom lieten; de redenaars, om dat zy zich benaarstigden wel te spreken, en niet wel te doen; de gierigaards, om dat zy rykdommen vergaderden, zonder die te gebruiken. Ziende eens een baldadigen jonge met stenen naar de galg werpen, zeide hy: *Lustig, gy zult hem wel raken.* Als hy eens eene vrouw aan eenen olyfboom zag hangen, zeide hy: *'t Was te wenschen, dat alle bomen zulke vruchten droegen.* Als hem iemandt de ondeugden zyner jonkheit verweet, antwoordde hy: *Toen was ik gelyk gy nu zyt: doch gy zult nooit worden gelyk ik nu ben.* Als hy voor slaaf verkocht wierdt, riep hy: *Wie wil een meester kopen?* en tot den gene, die hem gekocht hadt: *Wees gereed my te gehoorzamen, gelyk grote heeren aan hunne geneesmeesters.* Het onbeschaamdste en onverantwoordelykste in zyn leven was, dat hy zich als een beest in 't oopenbaar met vrouwen vermengde; waar van hy gene andere reden gaf, dan dat men wel langs straat mogt eeten. Hy heeft vermaarde leerlingen gehad, en vele boeken geschreven, die alle verloren zyn. Men kan niet voor vast zeggen, of hy een Godverzaker was. Zommige zyner zedelessen zyn zeer goed, en worden van eenige kerkvaderen geprezen. Zyne doodt wordt verscheidentlyk verhaalt. Eenigen zeggen, dat hy een raauwen ossenvoet gegeten, en daar door een dodelyken overloop van gal gekregen heeft; anderen, dat hy van de beet eens honds gestorven is; anderen, dat hy zich met het inhouden van zynen adem om 't leven gebragt heeft. Daar in komen zy echter overeen, dat hy 90 jaren oud geworden is. *Diogenes Laërt. in zyn leven* VI. *b. Plutarchus in Vit. Alexand. S. Basilius de legend. Gentil. S. Hieronymus contra Jovin. l.* VI. *Valer. Max. l.* IV. *c.* 30. *ex.* 19. *Juvenalis Satyr.* 4. *La Mothe le Vayer.*

DIOGENES *van Cyzicus*, of *Diogenianus*, een letterkundige, die 7 boeken van zyn vaderlandt geschreven heeft. Stephanus Byzantinus maakt dikwils gewag van hem, en Vossius houdt hem voor den zelven Diogenes, of Diogenetes, daar Suidas van meldt, dat hy van de voordeelen zyns vaderlands geschreven heeft. *Vossius de Hist. Græc. l.* II. *c.* 13. *p.* 221. *en l.* III. *p.* 356.

DIOGENES, of DIOGENETES, van Erythrea, door Hyginus aangehaalt, daar hy van het teken der visschen spreekt.

DIOGENES, (ANTONIUS) een Grieksch geschiedschryver, heeft na Alexander den Groten omtrent de CXX Olympiade geleeft. Hy heeft een boek geschreven, onder den naam van *aanmerkelyke dingen van 't eilandt Thule*, 't welk het hedendaagsche Yslandt is. *Porphyrius in Vit. Pythag. Servius ad Virgil. l.* I. *Georg. Photius cod.* 166. *Vossius Hist. Græc. l.* I. *c.* 15.

DIOGENES, een man onder de Joden om zyn moedt en deugt zeer vermaard. Alexandra, de weduwe van Alexander Jannæus, liet hem op aanraden der Pharifeen ombrengen, om dat hy den koning, man van die vorstin, getrouw was geweest. Dit was 71 jaren voor Christus geboorte. *Josephus Oudh.* XIII, 24. *Simon Dict. de la Bible.*

DIOGENES *Laërtius*, een geschiedschryver, leefde, zo men meent, ten tyde van keizer Antoninus den wysgeer, en zelfs van Alexander Severus. Eenigen menen, dat hy den bynaam *Laërtius* van een stedeke in Cilicië, dat Stephanus *Laërta* noemt, gekregen heeft: doch anderen zeggen met meer reden, dat het zyn eigen naam was. Men houdt daar voor, dat hy de X boeken van 't leven der wysgeeren ten gevalle van eene vrouwe geschreven heeft, en dat het *Arria*, zeer bemind by die keizeren, daar Galenus in zyn boek van den Theriak van meldt, zou geweest zyn. Hy heeft nog een ander werk van *opschriften* vervaardigt, en men twyffelt niet, of hy is van de Epicurische gezindheit geweest, 't welk uit verscheide plaatsen van zyn werk van 't leven der wysgeeren blykt, en voornamentlyk een geheel boek van Epicurus heeft geschreven, en des zelfs gevoelens overal zorgvuldig geprezen. Photius spreekt van een *Sopater*, die veel uit Laërtius genomen heeft. De beste druk is die van Amsterdam by H. Wetstein in 't jaar 1692. *Photius cod.* 161. *Ludovicus Vives de trad. discipl. l.* V. *Vossius de Hist. Græc. l.* II. *c.* 13. *Item lib. de Natura Rhetor. c.* 9. *Magiri Eponym.*

DIOGENES *Romanus.* Zie ROMANUS de IV, bygenaamt *Diogenes.*

DIOGENES, een Sicyoniër, die van den Peloponneeschen oorlog geschreven heeft, en een van dien naam van Tarsus, die van dichtkundige vragen heeft geschreven. Diogenes Laërtius spreekt van deze twee in 't leven van Diogenes den Hondschen, als mede van die van Apollonia en Babylon, waar van op hun plaats gesproken is. Zy zyn onderscheiden van een schilder van dien naam, daar Plinius *l.* XXXV, *c.* 11. gewag van maakt.

DIOGENES, een redenaar van de Hondsche gezindheit onder de regeering van Titus, hadt de stoutheit van in het volle schouwburg tegen dien vorst, en tegen Berenice, deszelfs beminde, uit te varen; 't welk dien vorst bewogen heeft hem stokslagen te laten geven. *Dio l.* 66.

DIOGENES, een wysgeer van Smyrna, was een leerling van Methrodorus van Chio, en leermeester van Anaxarchus. *Clemens Alexandr. Strom. lib.* I. *Vossius de Hist. Græc. lib.* III. *pag.* 356.

DIOGENES, een vorst van het Taurische halfeilandt, kwam het Roomsche ryk tegen de Gothen te hulp, en wierdt deswegen van Constantinus omtrent het jaar 332 met giften overladen. *Constantinus Porphyrogen. de administr. Imper.*

DIOGENETUS, of DIOGNETUS, een schryver, die ten tyde van Alexander den Groten omtrent het jaar van Rome 420 geleeft, en eene Reizebeschryving van de krygstochten van dien koning geschreven heeft. *Plinius l.* VI. *c.* 17.

DIOGENETUS, een schilder, van wien de keizer Antoninus de wysgeer de kunst wilde leren; 't welk men by *Julius Capitolinus* in 't leven van dien keizer, als mede in dat van hem beschreven kan zien.

DIOGENIANUS *van Heraclea*, een vermaard letterkundige onder de regeering van Adrianus, heeft een boek geschreven van de rivieren, meiren en bergen, als mede eene naamlyst van de steden des aardbodems. Hesychius verzekert, dat hy naarstig was, en uit den aardt net en schrander. Suidas spreekt van hem. Andreas Schottus heeft de spreekwoorden van dezen schryver uitgegeven. *Erasmus in Præfat. Adag. Bibl. Sicula.*

DIOGNETUS de VII, een opper-rechter of Archon te Athene, volgde op Megacles, onder welken de dichter Homerus, in 't jaar van Athene 676, na den ondergang van Troja 302, voor 't instellen der Olympische spelen 23, omtrent den tydt van Amasias, koning van Juda, en van Rhamsis, koning in Egypten, geleeft heeft, zo als Marsham zulks uit de tydwortelen, op oude stenen gevonden, bewyst in zyn *Canon Chronic.* in de XV eeuw. Diognetus hadt Pericles tot navolger.

DIOGNETUS, een veldoverste der Erythreërs, een volk in Ionië, kwam tot hulp van de Milesiërs tegen die van 't eilandt Naxus. Onder 't beleg der hoofdstadt van dat eilandt kreeg hy Polycrita gevangen, die hy tot zyne vrouwe nam. Doch deze edelmoedige gevangene, gedurig op de verlossing van haar vaderlandt denkende, en ziende, dat de Milesiërs by 't vieren van een groot feest uitgelaten vrolyk waren, vondt middel om aan haren broeder, die in de belegerde stadt was, eenig gebak toe te zenden, waar in zy een loden plaatje verborgen hadt, 't welk te kennen gaf, dat de Milesiërs smoor-dronken waren, en dat dit een schone gelegenheit was om een uitval te doen. Deze raadt wierdt gevolgt, en alle de Milesiërs dood geslagen. Diognetus alleen, om dat hy Polycrita gedurende hare gevangenisse wel gehandelt hadt, wierdt op haar verzoek gespaart, en zy deedt onder de toejuichingen des volks hare intrede in de stadt, maar stierf van overmatige blydschap in de poorte. Men begroef haar op de zelve plaats, daar men eene prachtige grafstede voor haar oprechtte. *Plutarchus van de deugden der Vrouwen.*

DIOGNETUS, een bouwmeester van Rhodus, deedt grote diensten aan zyn vaderlandt, wanneer Demetrius Poliorcetes de stadt Rhodus belegerde. Epimachus hadt, op 't bevel van dien vorst, een ongemeen groot gevaarte gemaakt, zynde een hoge toren op raderen, dien men tegen de stads muren aan kon rollen, en de belegerden daar uit beschieten: doch Diognetus wist den grondt, daar dit gevaarte over moest rollen, zo wel te begieten, dat het niet bewogen kon worden, zo dat Demetrius, die den geheelen uitslag van dat stuk werks verwachtte, het beleg moest opbreken, hy, die te voren nooit eene stadt hadt aangetast, zonder die in te nemen. De Rhodiërs deden Diognetus, hunnen verlosser, grote eere aan, en leiden hem een aanzienlyk jaargeldt toe. *Vitruvius l.* V.

DIOGNETUS, een wysgeer ten tyde van den keizer M. Aurelius, en de leermeester van dien vorst, leerde hoe men zamenspraken moest schryven. *M. Antoninus L. I. M. Aurel. Vict.*

DIOKARUS SEGON, volgens de geschiedenisschryvers de vyfde vorst van Vrieslandt, en opvolger van Azinga Askon, zynen neef. Dat de bynaam *Segon* de zegehaftige betekent, is boven in het artykel van zynen zone DIBBALDUS SEGON reets aangetekent. Deze vorst Diokarus heeft zich in de oorlogen tusschen de Romeinen en Duitschers stil gehouden, en verscheide vecht-of schermscholen voor de jeugt opgerecht. Maar onder de regeering van dezen vorst was het dat de Vriezen, door den moedwil der Romeinen getergt, de zelve gewapenderhandt aantastten, Olennius, die hen zo plaagde, belegerden, en L. Apronius, die den voorgenoemden Olennius te hulp was gekomen, versloegen. Diokarus na dezen voorspoedt in vrede regeerende, wierdt zyn landt, nevens andere, door een groten hongersnoodt bezocht, en hy overleedt gedurende dien ramp, naar men schryft, in den jare 46 na Christus, hebbende, als *Furmerius* zegt, vyf en dertig jaren geregeert. Op hem volgde zyn zoon Dibbaldus Segon, gelyk hier voor is aangewezen. *Winsemius Chronyk van Vriesl. fol. 21. enz. Oudheden van Vriesl. II Deel, pag.* 360.

DIOMEDES, koning van Etolië, was de zoon van Tideus, waarom hy by de dichters *Tidides* genaamt wordt. Men zegt, dat hy naast Achilles en Ajax de dapperste was van alle de Grieken, die voor Troja lagen, daar hy met voordeel tegen Hector en Eneas gestreden heeft. Hy heeft het Palladium, een heilig beschermbeeldt, uit Troja weggehaalt. Daarna heeft hy Venus aan de handt gekwetst, die hem, nevens zyne metgesellen, in witte vogelen, gelyk zwanen, veranderde. *Ovidius Metam. l.* 13. & 14. *Virgilius Æneid. Conon Orat.* 35. *Photius cod.* 186.

DIOMEDES, een koning van Thracië, voederde zyne paarden met menschen-vleesch. Hercules bragt hem om 't leven, zynde de negende zyner grote ondernemingen. *Lucretius l.* V. *Ausonius Idyll.* 19. *Ovidius Metam. l.* IX. Van een letterkundigen van dezen naam, enz. spreekt Plinius *l.* III. *c.* 8. 11. & 22. *l.* X. *c.* 44. Zie *Strabo l.* 4. & 6.

DIOMUS, een Siciliaansch herder en herderszanger, van wien Athenæus spreekt *lib.* XIV, *cap.* 3, die ook zegt, dat Epicharmus van dezen Diomus gewag maakt *in Halcyone & Ulysse naufrago.* Van zyne zangen spreekt ook Scaliger *Poët. lib.* I, *cap.* 4, en van Auria *in Sicilia Inventrice cap.* 9. Zie verder van den aardt zyner gezangen *Bibl. Sicula*, daar verscheide schryvers bygebragt worden.

DION, de zoon van Hipparinus, en hoofdman van Syracusa, was een man van geboorte, en leefde onder de dwingelandy van den ouden en jongen Dionysius. De eerste trouwde met Aristomache, de zuster van Dion, by de welke hy twee dochteren hadt, waar van hy de oudste, Sophrosyne genaamt, aan zynen zoon Dionysius uittrouwde; en de andere, Areta genaamt, gaf hy den zelven Dion, die, behalven de grote voordeelen van zyne geboorte, van de natuur met vele fraaie hoedanigheden begaaft was. Hy was een boezemvriendt van den ouden Dionysius, zo ten aanzien van zyne zeden, als van hun zwagerschap. Ook vorderde hy hem tot de hoogste bedieningen, en ontboodt hem ten gevalle van Plato naar Syracusa. Dionysius de Jonge hadt die achting niet voor hem, en ontnam hem zelfs in zyn afwezen zyne vrouw, en gafze aan een anderen. Dit bewoog Dion hem den oorlog aan te doen, en in 't jaar 357 voor Christus joeg hy hem uit Syracusa. Daar op verkoos het ondankbare volk eenen Heraclides tot hoofdman in zyn plaats: doch zy hadden 'er haast berouw van, en waren genoodzaakt Dion, wiens deugt van zyne vyanden zelfs erkent wierdt, weder in te roepen. Na dat hy zyn vaderlandt ten eenemale verlost hadt, wierdt hy in 't jaar van Rome 400 van een zyner vrienden, Callippus genaamt, verraderlyk vermoord. *Plutarchus in des zelfs leven. Diodorus Siculus lib.* XVI. *Corn. Nepos in Vit. cap.* 10.

DIONE is de naam van eene der Nymphen, die Oceanus by Thetis gewonnen heeft, of, zo anderen zeggen, eene der Nereïden, dochter van Nereus en Doris. De dichters verhalen, dat Jupiter op haar verlieft was, en haar moeder van Venus gemaakt heeft. *Ovidius Fast. l.* V.

DIONYSIA, een bynaam, die aan 't eilandt Naxus, een der voornaamste van de Griekſche zee, om des zelfs heerlyk en overvloedig wyngewasch, gegeven wordt: want de wyn is dikmaals van Bacchus, die ook *Dionysius* genaamt wordt, met den naam van *Dionysium* uitgedrukt. *Plinius l.* II. *c.* 109.

DIONYSIA. Dus noemde men in 't gemeen alle de feesten van Bacchus; doch een van dien naam wierdt 'er byzonder te Athene jaarlyks in de lente geviert. Op het zelve hieldt men ter eere van Bacchus een plegtigen omgang, en die den zelven bywoonden, zaten ten deele op ezels, ten deele bragten zy bokken ten offer by; eenigen reden op wagens, en anderen waren verkleed. Alle maakten zy vremde en de razerny naby komende ligchaams bewegingen, schreeuwden en huilden, of liever, zongen met een groot geraas den lof van hunnen afgodt op. Zie BACCHANALIA. In dezen omgang wierden ook allerhande gerechten van spyzen omgedragen, en byzonder een vat met water. Verscheide daar toe bestelde maagden droegen die heilige kisten, waar in, behalven de eerstelingen van allerhande vruchten, de geheimen van den Bacchus-dienst opgesloten waren, welke de kerkvaderen ontdekt hebben. Achter aan wierdt de zo genaamde *Phallus* gedragen, waar van ook de gansche omgang *Periphallia*, of *Pallagogia*, genoemt wierdt. Eindelyk kwamen de *Ithyphalli*, of zekere mansperſonen, als vrouwen gekleed, die zich dronken moesten aanstellen. Zy hadden ook een schop in de handt, tot een teken, dat die godsdienst tot zuivering ingestelt was. *Plutarchus. Athenæus. Clemens Alexandr. Schol. Aristophanis. Petrus Castellanus de Fest. Græc.*

DIONYSIADES zyn drie kleine eilanden in de Middelandsche zee, tien mylen van Kandië, tusschen die van Lovo, Stampalia, en Scarpanto gelegen. Zy zyn, om dat ze voor de stroperyen der zeerovers bloot leggen, bykans onbewoont. *Maty Diction.*

DIONYSII (ANTONIUS) afkomstig van Durbut, een stedeke in 't gebiedt van Luxemburg, van wien men heeft *Scholia in universam Corn. Valerii Syntaxin. Val. Andr. Biblioth. Belgica.*

DIONYSIODORUS, een uitnemend wiskunstenaar, daar Plinius van gewaagt by gelegenheit van een verzierden brief, die in zyn graf gevonden was, waar in hy aan de goden schreef, dat hy uit het graf tot aan het middelpunt der aarde een weg van 42000 stadiën nedergedaalt was, waar uit de wiskundigen in zynen tydt van den omtrek der aarde oordeelden, en de zelve op 264000 stadien begrootten. *Plinius H. N. l.* II. *c.* 109.

DIONYSIODORUS, een Beotiër, heeft de geschiedenissen van Griekenlandt beschreven, tot op Philippus den Macedoniër, vader van Alexander den Groten. *Diodorus Sic. l.* XV.

DIONYSIOPOLIS is de naam van verscheide oude steden, waar van de voornaamste was *Nagara*, of *Nyssa*, aan de rivier den Indus, door Bacchus, die mede Dionysius genaamt was, gebouwt. By de hedendaagsche schryvers wordt ze *Nerus* geheten. In dat gedeelte van Asië was de plaats, *de Pylaren van Dionysius* genaamt, by 't gebergte Edmode, alwaar Bacchus zyne overwinningen bepaalde. Daar is ook een ander DIONYSIOPOLIS in Neder-Mysië, thans *Varna* in Bulgarië, aan eene rivier van den zelven naam, eertyds *Zyre* by de Zwarte zee, en omtrent de grenzen van Thracië. Zy is berucht door den slag, dien de Hungaren daar omtrent in 't jaar 1444 verloren, in welken hun koning sneuvelde. Daar zyn nog twee andere steden van dien naam, de eene in Phrygië, en de andere in Afrika. *Justinus. Ptolemeus. Arianus. Plinius. Stephanus. Baudrand.*

DIONYSIUS, een der namen, van de ouden aan *Bacchus* gegeven. Hy is zamengestelt van *Dios*, de teeler of genitivus van *Zeus*, dat is *Jupiter*, voor wiens zoon hy gehouden wierdt, en uit *Nysius*, ter oorzake van de stadt *Nysa* in Egypten, daar zy zeiden dat Bacchus van de Nymphen was opgevoed.

DIONYSIUS, een tyran van Heraclea, eene stadt in Pontus, deedt zyn voordeel met 't verval des Persischen ryks, na dat Alexander den slag by de rivier Granicus gewonnen hadt. Zo lang als hy de Persianen ontzien moest, dorst hy zyn hoofdt niet opsteken: doch, toen hy hen in een oorlog, waar in zich het geluk voor de Macedoniërs verklaarde, ingewikkelt zag, vreesde hy hen niet langer. Echter verviel de hope, die hy op den ondergang van Persië gegrond hadt, wel haast, en hy hadt meerder reden den overwinnaar dan te voren de Persianen te vrezen. Alle die uit Heraclea gebannen zochten hulp by Alexander, en vonden hem zo gunstig, dat het weinig scheelde, of hy zou, hen ten gevalle, Dionysius weggejaagt hebben. Indien hy niet allerhande staatslisten in 't werk gestelt, en onder andern zyn hof by Cleopatra, Alexanders zuster, gemaakt hadde, zou hy den dans niet ontsprongen hebben. Deze ongerustheit duurde zo lang als Alxanders leven, en de tyding van des zelfs doodt verblydde hem zodanig, dat hy 'er byna 't verstandt door verloor. Na Alexanders doodt hadt Perdiccas niet minder zucht voor de ballingen van Heraclea, zo dat Dionysius op nieuw genoodzaakt was alle bedenkelyke kunstenaryen in 't werk te stellen, om het opkomende onweder te verdryven. Doch die verlegenheit, alzo Perdiccas in 't kort om hals raakte, duurde niet lang. Na dien tydt wiesch zyne macht gestadig aan, waar toe zyn huwelyk met Amastris, eene zeer ryke princesse, en nicht van Darius, zeer veel hielp. Door 't wellustige leven, dat hy leide, wierdt hy zo vet, dat hy bykans niet deedt dan slapen, en dat zo vast, dat men hem niet dan met lange naalden in 't lyf te prikken kon wakker krygen, en dan nog ter nauwer noodt. Hy was zo beschaamd over deze onmatige vettigheit, dat wanneer hy gehoor gaf, of als rechter zat, hy zich in een kas opsloot, zo dat men niets van hem zag dan het aangezicht. Eenige ballingen van Heraclea noemen hem in een der blyspelen van Menander *het dikke zwyn.* Hy stierf in zyn 55 jaar, hebbende 30 jaren geheerscht. Zyne onderdanen betreurden hem zeer, om dat hy ze zacht gehandelt hadt. Hy liet zyne vrouw voogdesse over zyne kinderen, en bestierster van den Staat. Zy heeft de stadt Amastris doen bouwen. *Photius Biblioth. Justinus l.* IX. *Diodorus Siculus.*

DIONYSIUS de I, of de Oude, tyran van Syracusa, was de zoon van een gemeen burger, met name Hermocrates. In 't eerst was hy een der krygsoversten van de Syracusanen tegen de Carthaginenzen, en maakte zich in 't jaar van Rome 349 volslagen meester van den Staat, hebbende zyne amptgenoten van verraadt beticht. Om zyne dwinglandy te bevestigen vermeerderde hy de soldy der krygsknechten, herriep de ballingen, en deedt zich van het volk eene lyfwacht geven. Naderhandt heeft hy den oorlog tegen de Carthaginenzen gelukkig staande gehouden, en hen uit Sicilië gedreven. De stadt Rhegium, zich na een beleg van 11 maanden ter bescheidenheit van Dionysius overgegeven hebbende, heeft de uitwerkselen zyner wreedheit gevoelt. Eens poogden de Sicilianen zich van hem te ontdoen, doch verre van uit de slaverny te geraken, kluisterden zy hunne boeiens, door 't mislukken van den aanslag, zo veel te vaster. Hy wilde met dolle kracht voor een geleerd man, en byzonder voor een goed dichter, gehouden worden, doch te vergeefsch. Brave verstanden, die hy by zich hadt, lachten over zyne vaarzen; en alle de Grieken deden

deden op eene plegtige byeenkomst het zelve, 't welk hem zo razende maakte, dat hy, zich aan de spotters niet kunnende wreeken, zyne onderdanen zo veel te wreder handelde. Zyne kleinachting voor geheiligde dingen is ook een blyk van zynen tyranschen imborst. Hy heeft vele tempels berooft, en onder anderen een beeldt van Jupiter een kostelyken gouden mantel afgenomen, zeggende spotsgewyze, *dat hy in den winter te koud, en in den zomer te zwaar was*, weshalven hy het zelve een wollen, als beter passende, omhing. Op eenen anderen tydt rukte hy den gouden baardt van Æsculapius af, zeggende, dat het hem niet voegde een baardt te dragen, daar zyn vader Apollo geen hadt. Deze en meer andere dingen maakten hem by ieder een zo gehaat, dat hy niemandt betrouwde, en voor zich een onderaardsch verwulft liet bouwen, daar zyn eigen wyf en zoon niet in mogten komen, dan na zich eerst moeder-naakt uitgekleed te hebben, om te tonen, dat zy geen verborgen geweer by zich droegen. Hy stierf in de CIII Olympiade, het jaar van Rome 386, nadat hy 38 jaren geheerscht, en 63 geleeft hadt. De schryvers zyn het omtrent zyne sterfwyze niet eens; doch de meesten willen, dat hy een geweldige doodt gestorven is. Eenigen willen, dat hy zich uit blydschap, om dat hy te Athene op de zo genaamde Leneesche spelen, die ter eere van Bacchus en den wynoogst gehouden wierden, voor overwinnaar uitgeroepen was, dood gezopen heeft. Suidas en anderen schryven hem eenige blyspelen, eene geschiedenis, en zommige dichtwerken toe. *Diodorus Siculus l.* 13. 14. 15. *Plutarchus in zyn leven. Justinus l.* 20. *Eusebius in Chron. Suidas.*

DIONYSIUS, bygenaamt de Jonge, een zoon van den voorgaanden, was mede een tyran van Syracusa, en heeft zich in 't jaar van Rome 386, door hulp der krygsknechten, en na het volk eene zachte regeering belooft te hebben, op zyns vaders troon gezet. Hy hadt de heerschappy naauwlyks aangevaard, of hy bedreef ongehoorde wreedheden; hy liet zyne broeders om hals brengen, en bragt de Syracusanen tot zodanig eene wanhoop, dat zy hem in 't jaar van Rome 397 uit hunne stadt joegen. Hy vluchtte naar Locri, eene stadt in Italië, daar men hem beleefdelyk ontfing; doch hy kon 'er niet lang blyven. Hy kon zyne geweldenaryen en andere schelmstukken niet laten, zelfs daar hy als gast was schondt hy de vrouwen van den huize, zo dat men hem met schande wegjoeg. Tien jaren na dat hy verdreven was, kwam hy wederom te Syracusa. Hy herstelde zich door verraadt op den troon, en ging doller aan dan te voren. Dion en Timoleon hebben hem in 't jaar van Rome 411 voor de tweede maal uitgedreven. Hy ging naar Corinthe, daar hy niet dan op eerloze plaatsen, en by 't allervuilste schuim van volk verkeerde. Men zegt zelfs, dat hy, tot het uiterste gebragt, genoodzaakt wierdt school te houden, om de kost te winnen, en eenigzins te regeeren. *Diodorus Siculus l.* XVI. *Justinus l.* XXI.

DIONYSIUS, koning van Egypten. Zie PTOLOMEUS de XIII.

DIONYSIUS, koning van Portugal, was een zoon van Alphonsus den III, en van Beatrix, natuurlyke dochter van Alphonsus den X, koning van Castilië en Leon, en volgde zynen vader in 't jaar 1279 met uitsluiting van zynen broeder Robert, die uit Mahaud, gravin van Bologne, geboren was. Deze laatste was graaf van Bologne, uit welken Catharina de Medicis, mede gravin van Bologne, gesproten was, en uit dien hoofde na de doodt van Sebastiaan en Hendrik recht tot de kroon van Portugal hadt. Hy trouwde met Isabelle, dochter van Petrus den III, koning van Arragon, die paus Urbanus de VIII in 't jaar 1625 onder 't getal der heiligen stelde, en hy hadt 'er by Alphonsus den IV, zynen ryks-opvolger, en Constantia, vrouw van Ferdinand den IV, koning van Castilië. Hy lag in 't begin zyner regeeringe met de geestelykheit geweldig overhoop; weshalven hy door den paus in den ban wierdt gedaan. Eindelyk wierden in 't jaar 1289 zyne en zyner voorzaten strydigheden bygelegt. Na dien tydt ontstont in Castilië een zware oorlog over de ryks-opvolging, waar in Dionysius zo wel in het troebel water vischte, dat hy verscheide steden aan zich bragt. Daarentegen hadt hy tot zynent eenige onlusten met zyne gemalin Isabelle, die des zelfs natuurlyken zoon niet mogt lyden, en den kroonprins aanzette, dat hy, onder voorwendsel, als of men hem van de kroon zocht uit te sluiten, den vader beoorloogde; ook wierdt geen vrede gemaakt voor dat de natuurlyke prins Alphonsus Sanchez buiten 't ryk ging. Voor 't overige regeerde Dionysius zo loffelyk, dat men nog heden zegt: *Dionysius deedt al wat hy wilde.* Hy is de eerste onder alle koningen van Portugal, die eene vloot in zee heeft gehouden. In 't jaar 1290 stichtte hy de hogeschool te Lissebon, en in 't jaar 1319 de ridderorde van Christus; daar by heeft hy wel 44 steden in Portugal zo nieuw aangelegt als herbouwt. Hy stierf op den 7 January 1325, in zyn 63 jaar. *Bzovius in Cont. Baron. T.* 13. *ad ann.* 1289. *n.* 9. *Raynaldus ad d. annum, n* 16. *Faria Epitom, p.* 110. *en* 211. *Mariana lib.* IV. *c.* 15. *en l.* XV. *c.* 2. *Neufville Hist. de Portugal. Vasconcellus p.* 85. *Christinaus Jurisprud. her. p.* 563. *Duardus Geneal. reg. Portug.*

DIONYSIUS, paus van Rome, een Griek van geboorte, was eerst een kluizenaar, en wierdt daarna priester te Rome, in welken staat hy een brief aan Dionysius van Alexandrië heeft geschreven aangaande den doop der ketteren. Hy wierdt paus na S. Sixtus, die op den 6 Augustus 258 te Rome gemartelt is. Men meent, dat de stoel bykans een jaar ledig gestaan heeft, en dat hy niet voor den 22 July 259 verkoren is. Hy bestierde de Roomsche kerk tien jaren en eenige maanden, en stierf den 26 December 269, of 270. Hy hieldt in 't jaar 261 eene kerkvergadering te Rome, waar op hy de kettery van Sabellius veroordeelde, als mede eene daar tegen strydende dwaling, naderhandt door Arius staande gehouden. Hy schreef uit den naam van die kerkvergadering een brief aan Dionysius van Alexandrië, waar van S. Athanasius een stuk heeft aangehaalt. S. Basilius spreekt van een brief, dien deze paus aan de gemeente van Cæsarea in Cappadocië, die door de Barbaren verwoest was, geschreven heeft, en dat hy menschen naar Cappadocië heeft gezonden, om de Christenen, die in slaverny weggevoert waren, te lossen. Men schryft hem zonder grondt eenige werken toe tegen Sabellius en Paulus van Samosate, die buiten twyffel van een anderen *Dionysius* zyn. De brieven aan Urbanus, stadvoogdt van Rome, en aan Severus, bisschop van Cordua, zyn niet veel zekerder. Het *Pontifikaal* van Damasus meldt, dat hy in twee malen 12 priesters, 6 diakenen, en 7 bisschoppen geordent heeft, waar onder Zama, de eerste bisschop van Bologne, was: doch op dit getuigenis is niet veel staat te maken. Felix de I volgde op hem. *S. Basilius Ep.* 200. *Anastasius de Rom. Pontif. S. Athanasius contr. Arian. Baronius in Ann. Du Pin.*

DIONYSIUS, patriarch van Alexandrië, was van voorname, doch Heidensche ouders geboren. Hy onderzocht alle Godsdiensten, en wierdt door 't lezen van Paulus Zendbrieven tot het Christendom overgehaalt. In 't jaar 248 verkoos men hem in de plaats van Heraclas tot patriarch, na dat hy eenigen tydt leeraar der nieuwe Christenen was geweest. Hy hieldt de waarheit tegen alle nieuw-opkomende dwalingen zo yverig staande, dat hy zelfs Origenes, die zyn leermeester was geweest, niet spaarde. Kort na zyne verkiezing blonk zyn heldenmoedt en liefde uit onder de zware vervolgingen, die tegen zyne gemeente onder de regeering van Philippus, en daarna in 't jaar 250 onder Decius opkwamen. Hy wierdt eerst vastgehouden, en door de vervolgers tot aan de uiterste grenzen van Egypten gebragt; doch hunne handen ontkomen zynde, vertrok hy in eene woestyne van Lybië, daar hy niet naliet zyne kudde door brieven te versterken. Onder den keizer Valerianus, die mede de Christenen vervolgde, viel 't hem nog harder: want nadat hy de schone belydenis voor den keizerlyken stadhouder Æmilianus hadt gedaan, wierdt hy, hoewel krank, gedwongen, zonder uitstel naar het afgelegenste deel van Lybië te vertrekken, daar hy 3 jaren bleef. Toen de Christenen onder den keizer Gallienus eenige rust hadden, kwam hy weder te Alexandrië, en hadt daar zo met Heidenen als ketteren veel te doen. In 't byzonder schreef hy een zeer beleefden brief aan Novatianus, zoekende hem wederom te recht te brengen. Als paus Stephanus en Cyprianus over 't herdopen der ketters twistten, zocht hy de zaak by te leggen; echter hieldt hy 't meest met de Afrikanen. Hy schreef ook tegen Nepos, bisschop van Egypten, die de Euangelische beloften al te grof opvattende, hardnekkiglyk het duizendjarige ryk van Jesus Christus hier op aarde staande hieldt. Kort daarna wederleide hy de kettery van Sabellicus, die slechts een Goddelyk persoon vast stelde; doch zyn yver vervoerde hem zo verre, dat hy niet alleen een onderscheidt der personen, maar ook der wezens beweerde, en in de Drieëenheit eene ongelykheit in macht en heerlykheit vast stelde: zo dat S. Basilius hem beschuldigt den grondt tot de kettery van Arius gelegt te hebben, hoewel, zo hy zegt, zonder erg. Hy wierdt deswegen by paus Dionysius aangeklaagt, die daarom eene kerkvergadering beriep, en zelf aan hem schreef; 't welk van die uitwerking was, dat hy eene verdediging liet uitgaan, waar in hy zich zeer wel en rechtzinnig verklaarde. In 't jaar 265 wierdt Dionysius mede op de kerkvergadering te Antiochië genodigt, om met Paulus van Samosate te twistredenen: doch hy ontschuldigde zich wegens zyne hoge jaren en ligchaams zwakheit, en verklaarde zyn gevoelen in een geschrift, waar in hy Paulus niet eens verwaardigde te groeten. Hy stierf in 't zelve jaar, na dat hy zyn bisschops-ampt 77 jaren hadt waargenomen. Van zyne schriften, die vry veel waren, is, behalven eenige brokken, weinig tot ons gekomen, 't welk, ter oorzake van des mans ongemeene bekwaamheden en deftige schryfwyze, voor een groot verlies te houden is. Deze Dionysius is de zelve niet, die over de werken van *Dionysius Areopagita* uitbreidingen geschreven heeft. *Eusebius Hist. Eccl. l.* 6. *&* 7. *Athanasius de Sentent. Dionys in comm. de Synod. Nic. decret. Basilius de Spir. S. Hieronymus in Cat. c.* 69. *Gennadius de Script. Eccl. Sixt. Senens. Bibl. lib.* IV. *Valesius not. ad Euseb. Baronius ad ann.* 248. 260. *Bellarm. du Pin. Cave.*

DIONYSIUS, geboortig uit Morea, en een leerling van Marcus van Ephezen, dien groten vyandt van de Latynsche kerk, was patriarch te Constantinopel. By 't innemen van die stadt in 't jaar 1453 wierdt hy mede gevangen, doch door de edelmoedigheit van zeker welgegoed man vry gekocht, en hy verdiende door zyn goed gedrag, dat hy eerst bisschop van Philippopolis in Thracië, en daarna patriarch van Constantinopel gemaakt wierdt. Zyne deugden verwekten hem vele benyders, die hem zelfs beschuldigden, dat hy, om zyne vryheit te erlangen, Turksch geworden was, en zich hadt laten besnyden. Hierom wierdt eene kerkvergadering aangestelt, voor welke hy zich, om de trouwloosheit zyner aanklagers ten toon te stellen, ontblootte, en met een zyn ampt, dat hy 8 jaren bedient hadt, nederleide. De kerkvergadering, zyne onschuldt ziende, badt hem het zelve weder aan te nemen, doch te vergeefsch: want hy ging in een klooster, daar hy in grote achting leefde. Eenigen tydt daarna, na dat 'er verscheide patriarchen tusschen beide waren geweest, wierdt hy wederom tot die waardigheit verheven, die hy nog 2 jaren en zes maanden bekleedde. Hy was mede een der genen, die op de Florentynsche kerkvergadering de Grieksche en Latynsche kerken zocht te vereenigen. *Spondanus ad A. C.* 1361. *n.* 18. 1471. *n.* 17. *&c. Bzovius ad A. C.* 1489. *Malaxus Hist. Patriarch. Philippus Cyprius Chron. Eccl. Gr. Hilarius in not. ad illud p.* 357. 377.

S. DIONYSIUS AREOPAGITA, een geleerd man te Athene, daar hy geboren was, en zyne letteroeffeningen hadt begon-

begonnen, maar te Heliopolis in Egypten voortgezet, daar men zegt dat hy de grote zon-verduistering, ten tyde van het lyden en de doodt van den Zaligmaker voorgevallen, heeft waargenomen, en uitgeroepen: *De Godheit lydt, of komt eenig noodlydenden te hulp*; of, volgens Hofman (*Lex. Univ.*) *De Godt der nature lydt, of de wereldt gaat te gronde.* In zyne geboorteſtadt te rug gekomen zynde wierdt hy in de vermaarde vierſchaar, *Areopagus* genoemt, aangenomen, waar van hy den bynaam van *Areopagita* gekregen heeft. Wanneer de Apoſtel Paulus omtrent het jaar van Chriſtus 50 te Athene kwam, en daar het Euangelium verkondigde, omhelſde Dionyſius den Chriſtelyken Godsdienſt, en wierdt, volgens de getuigeniſſen van *Dionyſius van Corinthe*, *Suidas*, *Nicephorus* en *Euſebius*, tot eerſten biſſchop van Athene aangeſtelt. Eindelyk heeft hy, naar men zegt, nadat hy eene heerlyke geloofsbelydenis hadt gedaan, de martelkroon ontfangen. Maar of dit onder Trajanus, Adrianus, of Domitianus geſchied is, is onzeker.

Deze Dionyſius Areopagita wordt van velen voor den Apoſtel van Vrankryk gehouden; en de geleerden hebben over hem, inzonderheit in de XVII eeuwe, zo veel geſchreven en gewreven, dat het de moeite waard is, het verſchil aangaande hem hier hiſtoriſcher wyze kortelyk te verhalen. Daar zyn 'er dan, die niet alleen voorgeven, maar als eene zekere zaak ſtaande houden, dat deze Dionyſius, nadat de Euangeliſt Johannes uit zyne ballingſchap wederom te Ephezen was gekomen, derwaarts naar hem toe, en van daar naar Rome is gereiſt, en van Clemens, die toen de kerke van Rome beſtierde, naar Vrankryk gezonden, daar hy het Euangelium zou gepredikt hebben, en de eerſte biſſchop van Parys geweeſt zyn. Dit gevoelen ſtaat by die menſchen zo vaſt, dat de vermaarde Papenbrochius, omdat hy die zaak op eene twyffelachtige wyze, en zonder het eene of het andere gevoelen tegen te ſpreken, voorgeſtelt hadt, van zekeren monnik in een oopenbaar geſchrift als een voorſtander van grove dwalingen en nieuwigheden ten toon wierdt geſtelt. Doch verſtandige geleerden hebben dit verdichtſel vervolgens naakt ontdekt, en het is eene zekere waarheit, dat een ander *Dionyſius*, volgens het getuigenis van Gregorius Turonenſis, omtrent het jaar 250 te Parys en in de omleggende plaatſen het Euangelium heeft verkondigt. Deze Dionyſius was dan geenzins *de Areopagiter*: want die bekleedde het rechters-ampt te Athene al, als boven gezegt is, ten tyde van den Apoſtel Paulus, en zelfs eer de zelve te Athene kwam. Ook hebben deftige ſchryvers, als Sirmond, D. Petavius, Launoy, en anderen, bevonden, dat alle de oude Martelaarsboeken een duidelyk onderſcheidt tuſſchen die twee Dionyſiuſſen maken, den eenen als biſſchop van Athene, en den anderen als biſſchop van Parys vermelden, en hunne feeſten op twee verſcheide dagen aantekenen. Voeg daar by, dat het geloof, volgens Sulpitius Severus, in Vrankryk niet verkondigt is voor den jare 176, en by gevolg langen tydt na Dionyſius Areopagita. Maar dewyl deze bewyzen zo krachtig ſchynen door te ſlaan, en geen tegenſpraak kunnen lyden, zou iemandt kunnen vragen, by wat gelegenheit dit gevoelen op de baan is gekomen, en zo veel ingang heeft gevonden? Het ſtaat dan te weten, dat 'er ten tyde van Karel den Groten en Lodewyk den Goeden nu en dan afgezanten van Conſtantinopel over kwamen. Eenige van die afgezanten, onder den laatſtgenoemden keizer overgekomen, ziende, dat Dionyſius, de zo genoemde Apoſtel van Parys, met zulk eene plegtigheit in Vrankryk wierdt geviert, ſtrooiden uit en verzekerden, dat deze *Dionyſius*, die het licht des geloofs in Vrankryk eerſt aangeſtoken hadt, de *Areopagiter* was. Of zy het uit onkunde deden, als hebbende nooit van een anderen Dionyſius horen ſpreken, dan of zy hunnen Dionyſius des te hoger wilden verheffen, en alle die eerbewyzingen aan geen anderen Dionyſius gunden, is onzeker, en doedt zeer weinig ter zake. Zelfs hadden zy de zo genoemde werken van Dionyſius den Areopagiter van Conſtantinopel mede gebragt, en maakten den Franſchen wys, dat die boeken door den biſſchop van Parys geſchreven waren. Geen beter tyding dan deze voor die van Parys; toen ſcheen het vieren en hoog ophalen van hunnen patroon eerſt voor goed aan te gaan. Maar niemandt was 'er beter mede gedient dan Hilduinus, abt van S. Denys, omdat S. Dionyſius, de Apoſtel van Parys, de patroon der abdye was. Daar op gaf hy boeken uit, om het zeggen van die Griekſche afgezanten zo hy beſt kon te bekrachtigen. Zyn ſchryven, hoe ongerymd het ook was, vondt echter ingang; en het zou ſchier een misdaadt voor de Franſchen geweeſt zyn, hunnen eigen patroon dien roem niet te gunnen. Op die wyze is dat gevoelen hoe langer hoe dieper ingewortelt; en wat moeite de geleerden ook gedaan hebben om het uit te roejen, het zelve heeft zyne voorſtanders nog onder de Roomſch-Katholyken. Daar zyn 'er evenwel, en onder anderen de geleerde Baillet, de welke beweeren, dat de Grieken het gemelde gevoelen in Vrankryk niet overgebragt, maar zelf van de Franſchen overgenomen hebben.

De ſchriften, die zedert langen tydt op den naam van *S. Dionyſius Areopagita* zyn uitgevent, en waar van de beſte druk in den jare 1644 te Parys in twee ſtukken in folio, met eene verdediging van Johannes Chaumont, is uitgekomen, zyn de navolgende: *de Hierarchia cœleſti*; *de divinis nominibus*; *de Hierarchia eccleſiaſtica*; *de Theologia myſtica*; *Epiſtolæ ad Cajum*; *Epiſtolæ ad Dorotheum*, *Soſipatrum*, *Polycarpum*, *Demophilum*, *Titum*, *Johannem Evangeliſtam*, & *Apollophanem.* Doch het is zeker, dat Euſebius, Hieronymus, Dionyſius van Corinthen, Chryſoſtomus, Ambroſius, Auguſtinus, en andere der oudſte Chriſtenen, die van dezen Areopagita gemeld hebben, niet eens van des zelfs ſchriften gewag maken, en dat zy voor de eerſte maal door de Severianen in eene zamenſpraak, in 't jaar 532 te Conſtantinopel met eenige rechtzinnige biſſchoppen gehouden, voor den dag gebragt zyn. Omtrent het jaar 362 heeft een onzeker ſchryver onder den naam van dezen Dionyſius verſcheide werken uitgegeven, die ten deele nog in wezen zyn, en van de Myſtiken hoog geacht worden. Doch dat de rechte Dionyſius Areopagita der zelver ſchryver niet geweeſt zy, hebben de meeſte geleerden beweert, en Jo. Dallæus heeft het in een byzonder boek bewezen: hoewel 'er nog heden eenigen zyn, die het tegendeel ſtaande houden. Van dit gevoelen is niet alleen Emanuel Schelſtraten, Natalis Alexander, en anderen, maar Laurentius Cozza heeft in 't jaar 1702 *Vindiciæ Areopagitæ* te Rome uitgegeven, waar in hy deze mening yverig verdedigt. Daar is ook in 't zelve jaar te Parys eene Verhandeling over S. Dionyſius Areopagita uitgekomen, waar in de ſchryver het zelve doedt; gelyk reets te voren Petrus Halloixius, Martinus Delrio, Petrus Lanſſelius, en Caſpar Corderius gedaan hebben. Die oordeelen, dat deze ſchriften eerſt in de IV eeuwe voor den dag gekomen zyn, zyn het omtrent den maker niet eens; de meeſten houden 't *Apollinarius*, biſſchop van Laodicea, voor, en anderen *Apollinarius* den ouden, des zelfs vader. Doch in het algemeen is het zeker, dat de geleerden, die den beſten naam op het ſtuk van oordeelkunde hebben, Dionyſius den Areopagiter in dit geſchil tegen vallen.

Men dient hier vooral niet ſtilzwygende voorby te gaan een uitſtekend mirakel, het welk men zegt of voorgeeft dat Dionyſius de Areopagiter na zyne doodt gedaan heeft. Die het zeggen, houden hem en den Apoſtel van Parys voor een en den zelven Dionyſius. Deze S. Dionyſius, zo als men vertelt, nu onthoofd en vervolgens dood zynde, heeft zyn hoofdt in zyne handen genomen, en is aldus, met het hoofdt in de handen, een ſtuk weegs, en meer dan eene halve uur gaans, voortgeſtapt; en het is de waarheit, dat S. Dionyſius doorgaans in die geſtalte, dat is onthoofd, maar het hoofdt in de handen dragende, uitgeſchildert wordt. Dit ſtaat als eene ware geſchiedenis verhaalt in het leven van *S. Dionyſius*, door den bovengenoemden abt *Hilduinus* beſchreven; en in eene andere beſchryving van zyn leven, door zynen leerling *Viſlius*, of *Lisbius*, zo als 'er by ſtaat, opgeſtelt, wordt de zelve geſchiedenis op de zelve wyze verhaalt. Zou eene zo mooje en ſtichtelyke Hiſtorie, in zulke boeken beſchreven, en op alle prenten en beelden van S. Dionyſius ten toon geſtelt, nog tegenſpraak kunnen lyden? Althans Molanus, anders een doorgeleerd en verſtandig man, kon het Oecolampadius niet vergeven, dat hy de waarheit van zulke prenten en ſchilderyen in twyffel trok. Maar voor eerſt weet Baillet, daar hy de levens van beide de Dionyſiuſſen beſchryft, geen enkeld woordt van dit hoofd-dragen te zeggen. Ten tweede verzwygt een zeker ſchryver, die het leven van S. Dionyſius, biſſchop van Parys, in de IV of V eeuwe vry geloofwaardiger beſchreven heeft, en door Franciſcus Boſquet, biſſchop van Mompeliers (*Hiſt. Eccl. Gall. Part. II, pap.* 68) in het licht gegeven, dit mirakel zo wel als Baillet. Ten derde, het getuigenis van *Hilduinus*, zo even gemeld, geldt by de kenners zo hoog niet, dat zy hem zonder andere blyken geloven zouden. Hy is de eerſte geweeſt, die het gezegde verdichtſel van Dionyſius den Areopagiter de wereldt heeft zoeken op te dringen. Ten vierde, het gene Papenbrochius ook aanmerkt, *Viſlius*, of *Lisbius*, een ſchryver zonder naam, by niemandt der ouden bekend of vermeld, ſchynt de zaak meer te verbrodden. Ten vyfde wordt dit mirakel van Dionyſius niet alleen vertelt, maar ook van S. Albanus, die mede, met zyn hoofdt in zyne handen, te Ments uitgeſchildert ſtaat: ook wordt het zelve van S. Maximus en S. Venerandus verhaalt. Dat meer is, het wierdt in Vrankryk de *mode* alle de martelaren, die voor het gelove onthoofd waren geweeſt, met het hoofdt in de handen uit te ſchilderen. Men wilde daar door te verſtaan geven, dat de martelaars, hunne hoofden aan Godt vertonende, alles van hem verkrygen konden. Maar dat zou dan niet alleen op S. Dionyſius, maar ook op de andere martelaren, kunnen toegepaſt, en even eens uitgelegt worden. Ten zesde ſtaat 'er eene kanttekening op den text van Abbas Urſpergenſis (by Molanus *Hiſt. Imag. l.* III, *c.* 44.) dat zulke ſchilderyen, daar de heiligen hunne hoofden in de handen dragen, niet anders zeggen willen, dan dat zy altydt gereed ſtonden om hun leven, ten dienſte van het gelove en ter liefde van Chriſtus, ten beſte te geven. Men zal dit beſluiten met nog daar by te voegen, dat het Papenbrochius door zyne Roomſch-Katholyke geloofsgenoten als eene zware misdaadt is toegerekent, dat hy deze geſchiedenis, of eigentlyk fabel, niet als eene zekere en gewiſſe zaak heeft opgegeven. Zie *Papenbr. Reſp. ad Exhib. error. ad artic.* IX. §. 5. *Gregor.*, *Turonenſ. l.* I. *c.* 28. & 72. *Flodoardus l.* I. *c.* 24. *Sirmondus de duobus Dionyſ. Launoyus de miſſione S. Dionyſii. Petavii Ration. Temp. l.* VI. *c.* 17. *Baillet Vies des Saints au* 3 *d'Octob. Du Pin Bibl. Hiſt. Eccl. Cave Hiſt. lit. Perroniana p.* 108. 109. *Valeſiana van pag.* 160 *tot* 177. *Jo. Faber Cent. Gold. p.* 174. 175. *ſeq. Crenius P. IX. Anim. p.* 215. *Rob. Cocus Cenſur. ſcriptor. vet. p.* 50. *ſeq. Hofmanni Lex. Univ. Oudheden van Noord-Hollandt in de aantekeningen.*

DIONYSIUS, biſſchop van Corinthe, leefde omtrent het jaar 170, onder de keizers Marcus Antoninus en Commodus. Hy was om zyne Godvruchtigheit en geleerdheit in zulk eene achting, dat zyne ſchriften op zondagen in de kerken gelezen wierden. Hy zorgde niet alleen voor zyne gemeente, maar ſchreef ook zeer ſtichtelyke brieven aan die van Lacedemon, Athene, Nicomedië, Pontus, Creta, en Rome; als mede aan zyne zuſter Chriſtophora. Deze brieven zyn alle verloren; doch vindt men by *Euſebius* en *Hieronymus* aanmerkelyke ſtukken uit de zelve, waar uit men ziet, dat de Apoſtel Petrus te Rome gemartelt is; dat Dionyſius Areopagita biſſchop te Athene is geweeſt, enz. In den brief aan de Gnoſſiërs waarſchouwt hy Pynitas, biſſchop van die gemeente, dat hy de Chriſtenen door gene wet tot den ongehuwden ſtaat zou verplichten. In den brief aan de Romeinen maakt hy gewag van den brief van S. Clemens aan de Corinthiërs, en betuigt, dat men

ze

ze in de kerk te Corinthen las, als mede die van de Romeinen aan de Corinthiërs. De ketters poogden zyne schriften een kwaden zin aan te draaien, om hunne dwalingen daar mede te bevestigen, gelyk hy 'er zelf over klaagt. Cedrenus en Suidas geven voor, dat hy omtrent het jaar 178 om de waarheit van den Christelyken Godsdienst onthoofd is. De Grieken vieren zyn feest op den 29 November, en de Latynen op den 8 April. *Martyrolog. Rom. ad d.* 8. *Apr. Eusebius in Chron. ad ann.* 174. *in Hist. Eccl. lib.* IV. *cap.* 22. *Hieronymus de Script. Eccl. cap.* 27. *Ado in Chron. ad ann.* 164. *Baronius ad ann.* 175. *& in Martyrol. Cave Hist. lit.*

DIONYSIUS, bisschop van Milaan, leefde in de IV eeuw. Hy was wel een yverig voorstander van 't ware geloof, maar eenvoudig en al te goed; 't welk hem een misslag deedt begaan, daar hy zeer groot berouw van hadt. Op de kerkvergadering, door den keizer Constans in 't jaar 355 te Milaan beroepen, wierdt hy door de Arianen misleid, dat hy, zonder te denken van wat gevolg het was, de veroordeeling van S. Athanasius ondertekende. Eusebius van Vercelli, wetende wat hertzeer de goede man daar over hadt, vondt een middel om den Arianen deze handtekening te ontwringen: want als de Arianen Eusebius hard drongen, dat hy mede zou tekenen, weigerde hy het juist niet regt uit, maar zeide, dat hy zynen naam onder dien van Dionysius, die jonger was, niet kon zetten. De Arianen, zeer verheugt van zulk een man aan hunne zyde tegen Athanasius te hebben, schrapten aanstonts den naam van Dionysius uit: waar op Eusebius volmondig verklaarde, de veroordeeling eens onschuldigen niet te willen ondertekenen. Daar op voer Dionysius voort, nevens Lucifer van Cagliari, en Eusebius van Vercelli, de zaak van Athanasius te verdedigen. De keizer zondt hen alle drie in ballingschap; Dionysius naar Cappadocië, daar hy kort daar na stierf. Zyn ligchaam is naderhandt, zo men zegt, door S. Basilius den Groten aan Ambrosius naar Milaan gezonden. *De onbekende schryver in de werken van Ambrosius, Serm.* 69. *Ambrosius Epist.* 82. *ad Vercell. Athanasius ad Solit. Ruffinus lib.* I. *cap.* 20. *Socrates lib.* II. *cap.* 29. *Zozomenus lib.* IV. *cap.* 8. *Sulpit. Severus lib.* II. *Hist. Sacr. Baronius ad ann. C.* 355. 356.

DIONYSIUS, de eerste bisschop van Parys, leefde in de III eeuw. Zyne levensbeschryving wordt uit vier oude schryvers gehaalt, de welke zyn *Gregorius van Tours*, *Fortunatus*, *Usuardus*, en dan de schryver van 't leven van *S. Saturninus*. De eerste en laatste zeggen, dat Dionysius onder de regeering van Decius in Vrankryk is gezonden; dat hy bisschop van Parys wierdt, en dat hy daar om 't geloof onthoofd is. Fortunatus beschryft zyn marteldoodt te Parys. Usuardus, een kloosterling van S. Germain des Prez, zegt, dat Dionysius met S. Piaton, die te Doornik de martelkroon heeft ontfangen, in Vrankryk gekomen is; en dus zou hy eerst onder de regeering van Diocletianus daar gekomen zyn. Doch Usuardus heeft de Handelingen van S. *Fuscianus* en van S. *Victorius* gevolgt, en hadt het leven van S. Saturninus niet gezien, noch acht gegeven op 't verhaal van Gregorius van Tours. Na de doodt van dezen martelaar heeft men te Parys een kerk tot zyner eere gebouwt, daar zyn graf is. Gregorius van Tours geeft breed op van de wonderwerken, die by het zelve zouden gebeurt zyn, *Hist. lib.* V.

DIONYSIUS, bygenaamt *de Grote*, bisschop van Senlis, heeft in de XIV eeuw geleeft. Hy was biechtvader van koning Jan, die hem tot die waardigheit verhief. Zeker dichter van zynen tydt, Vasto of Gasto des Vignes genaamt, pryst hem in zyne schriften, en zegt, dat hy zeer vaardig vaarzen kon maken, en dat hy een boek van de valken-jagt heeft geschreven. Hy stierf omtrent het jaar 1354. *Sammarthan Gall. Christ. T. II. pag.* 1021.

DIONYSIUS, om zyne kleinheit *Exiguus*, dat is *de Kleine*, bygenaamt, was een abt, van geboorte een Scyth, en woonde omtrent het jaar 533, onder de regeering van Theodorik, koning der Ooster-Gothen, en van des zelfs kleinzoon Athalarik, te Rome. Hy hadt veel verstandt, en was in allerhande wetenschappen bedreven; inzonderheit verstondt hy de Grieksche en Latynsche talen zo wel, dat als hy zyn oog op een Grieksch boek sloeg, hy het aanstonts in 't Latyn las, en een Latynsch boek al lezende in 't Grieksch vertaalde; weshalven hy ondernam de kerkwetten, daar de Roomsche kerk zich van bediende, en daar vele misslagen ingekropen waren, te verzamelen, over te zetten en te verbeteren. Daar na heeft hy ook de *Decretalen* der pauzen verzamelt, beginnende met die van *Syricius*, en eindigende met die van *Anastasius*. Hy heeft ook den Paasch-cirkel van 95 jaren, door *Victor* uitgevonden, vernieuwt, de zelve niet volgens de Olympiaden, noch de Burgermeesterschappen, noch volgens de tydrekening van Diocletianus, maar van de geboorte van Christus optellende, waar mede hy de geheele tydrekening Christelyk gemaakt heeft; doch hy heeft, de gemeene optelling volgende, de geboorte van Christus ten minste 2 jaren te vroeg gestelt. Hy heeft ook in de jaren 525 en 526 twee brieven over het Paaschfeest geschreven, die Vader Petavius en Bucherius uitgegeven hebben. Vader Mabillon heeft een brief van hem aan Eugippius, aangaande eene overzetting van een boek van S. Gregorius van Nyssa over de Scheppinge des menschen, doen drukken. Behalven de reets gemelde hebben wy van hem nog de overzettingen van een brief van *S. Cyrillus*; van een brief van *Proterius* over 't Paaschfeest; van 't leven van *S. Pacomus*; van eene redenvoering, en twee brieven van *Proclus*. Hy zet den zin getrouwelyk en verstaanbaar over; doch zyne bewoordingen zyn niet sierlyk. Dionysius de kleine stierf omtrent het jaar 540. Cassiodorus, zyn goede vriendt, en die zyne verdiensten best kende, heeft hem ongemeen geprezen. *Cassiodorus Divin. institut. c.* 25. *Beda Hist. Eccl. l.* V. *c.* 25. *& de rat. temp. c.* 45. *Sigebertus de Vir. illustr. c.* 27. *Marianus Scotus ad ann. C.* 532. *Trithemius Cat. Script. Eccl. Genebrardus in Bonifacio* II. *Ciaconius in Felice* IV. *Blancanus Chronol. Mathem. sec.* VI. *Bellarminus de script. Eccl. Baronius ad ann. C.* 527. *n.* 67. *Petavius l.* VI. *de Doctr. temp. c.* 5. *& seq. Ricciolus Chronol. reform. t.* I. *l.* I. *c.* 27. *l.* VIII. *c.* 1. *Calvisius in Chronol. c* 16. *Vossius de Hist. Lat. lib.* II. *c.* 19. *& de Mathem. c.* 34, 46. *Du Pin. Cave.*

DIONYSIUS *van Rikel*, of *Dionysius de Carthuiser*, was in de XV eeuw in 't vlek Rikel, in 't bisdom van Luik, geboren, en om zyne geleerdheit, doch meest om zyn voorbeeldig leven, zeer vermaard. Hy tradt in zyn 21 jaar in de Carthuiser orde, en leefde daar 48 jaren in. Hy heeft zo vele boeken geschreven, dat men niet begrypen kan, hoe iemandt, die byna gedurig badt, zo veel kon schryven. Om zyne gestadige beschouwingen wierdt hy *de verrukte leeraar* genoemt. In zyne eenzaamheit, zegt men, kreeg hy zomtyds oopenbaringen, onder anderen van de aanstaande verovering der stadt Constantinopel; 't welk hem verplichtte aan den paus en andere Christen vorsten te schryven, dat dit verlies van het Oostersche ryk een uitwerking van Gods rechtvaardige gramschap over de Christenen was. Hy schreef met veel gemak, doch zyne schryfwyze is eenvoudig en zonder beschaafdheit. Zyn oordeel was vry goed, en hy bragt de Schriftuurplaatsen wel te pas. Daar zyn weinig mystike schryvers, welker werken in haar soort nutter en vermaakelyker te lezen zyn. Hy stierf, 69 jaren oud, in de Carthuize te Roermond op den 12 Maart 1471. Onder zyne schriften zyn de voornaamste: *Uitleggingen over den geheelen Bybel; van de Weldaden Gods; van de Gaven des H. Geests; van de Bewaringe des herte; van de inwendige blydschap en vrede; van den weg der zuivering; van de verachting der wereldt; van de inwendige hervorming; van de gemoedsdriften; van de volmaakte liefde; van de instelling der Carthuiser orde*, enz. Men zegt, dat paus Eugenius de IV, een zyner boeken gezien hebbende, met verwondering uitriep: *De kerk mag zich verheugen, dat zy zodanig een zoon heeft.* Wat zou hy gezegt hebben, indien hy ze alle gezien hadt? want eenigen begroten der zelver getal tot over de honderd, en wel met eigen handt door hem geschreven. *Trithemius*, *Bellarminus de script. Eccl. Possevinus Appar. Petrejus Bibl. Carthus. Spondanus Ann. l.* 1453. *n.* 27. 1471. *n.* 14. *Dorland l.* VII. *Chron. Carthus. Loer in zyn Leven. Simlerus. Coccius. Onuphrius. Valer. Andr. Bibl. Belg. p.* 185. *Barthius ad Stat. T.* III. *p.* 651.

DIONYSIUS, een monnik van Mont-Cassin, die 't leven van den H. Ligdan, abt van de Benedictyner orde, geschreven heeft. Baronius heeft dit werk gezien, hoewel vol misslagen. Hy spreekt 'er van onder 't jaar 1119.

DIONYSIUS was de naam van vele geleerde mannen onder de Grieken, waar van Jo. Meursius een afzonderlyk boek, *Dionysius* genaamt, geschreven heeft, tellende daar in op 58 mannen, die dezen naam gevoert hebben. Het zelve is in het X Deel der Grieksche Oudheden van *Gronovius* ingetrokken. Men vindt 'er ook iets van in de aantekeningen op *Helladii Chrestom.*

DIONYSIUS, van Alexandrië, bygenaamd *de Rhodiër*, om dat hy in die stadt leerde, en ook de *Thraciër*, was een letterkundige, en een leerling van Aristarchus, die te Rome, ten tyde van Pompejus den Groten, leeraarde. Hy heeft verscheide werken aangaande de letterkunde en de geschiedenissen nagelaten, daar Suidas en anderen gewag van maken. *Strabo l.* XIV. *Clemens Alexandr. Strom. l.* I. *Stephanus Byzantin. in* Ταρσός. *Vossius de Hist. Gr. l.* I. *c.* 23. *& l.* II. *c.* 3. *Gesnerus Bibl.*

DIONYSIUS *van Alexandrië* was de zoon van Glaucus, een leerling van den wysgeer Chæremon, wiens opvolger hy was in de school te Alexandrië, en de leermeester van den letterkundigen Parthenius. Hy heeft geleeft van Neroos tydt af tot Trajanus toe. Hy was opziender van de boekzaal, en geheimschryver, ook wierden hem gezantschappen en andere staatszaken toebetrouwt, gelyk by Suidas te zien is. Men meent dat hy de zelve is, daar *Athenæus l.* I van gewaagt. *Vossius de Hist. Gr. l.* II. *c.* 1. *&* 3. *de Poët. c.* 9.

DIONYSIUS *van Argos*, een Grieksch schryver. Clemens Alexandr. *l. 1 Strom.* haalt hem aan, daar hy van den tydt der verovering van Troja spreekt.

DIONYSIUS *van Byzantium*. Men houdt hem voor den zelven, die den aardkloot beschreven heeft, alzo Suidas zegt, dat hy van de rivier *Rhibas* spreekt. Zommigen zyn van een ander gevoelen, menende, dat de schryver van dat boek ten tyde van Augustus geleeft heeft, en dat hy te Alexandrië, eene stadt in Susiana, geboren is *Plinius H. N. lib.* VI. *cap* 27. *Vossius de Hist. Gr. lib. II. cap.* 3. *lib. III. p.* 357. *& de Mathemat. cap.* 69. *§.* 10. *Gesnerus. Suidas.*

DIONYSIUS *van Chalcis*, heeft vyf boeken van den oorsprong der steden geschreven. Dionysius Halicarn. haalt hem aan in zyne *Roomsche Oudheden lib. I.* De andere schryvers, die van hem gewagen, kan men by Suidas en Vossius *de Hist. Gr. l. III.* nazien.

DIONYSIUS *van Corinthen*, daar Suidas van spreekt, heeft den aardkloot in vaarzen beschreven. Men weet niet of hy de zelve is, die gezegt wordt een zoon van Diogenes te zyn.

DIONYSIUS, van zyn vaderlandt *Halicarnassensis* bygenaamt, is de schryver van de *Roomsche Oudheden*. Hy leefde ten tyde van Augustus, gelyk Strabo *lib. IV*, en hy zelf *lib. I* getuigen. Na dat Augustus de burgerlyke oorlogen in 't jaar van Rome 722, voor Christus 29, gelukkiglyk hadt ten einde gebragt, kwam Dionysius te Rome, en woonde daar gehele 22 jaren lang, lerende de Latynsche tale, en lezende alle de boeken, die hem tot zyn oogmerk konden dienen. Hy heeft het werk van den opbouw der

ſtadt Rome in 't jaar der wereldt 3231, voor Chriſtus 725, in de VI Olympiade, tot het jaar van Rome 488, in XX boeken vervat, waar van 'er niet meer dan de XI eerſte overgebleven zyn, de welke door Sigismundus Gelenius, en Æmilius Portus in 't Latyn overgezet, en door Henricus Stephanus, Fredericus Sylburgius, gemelden Portus, en Iſaacus Caſaubonus met aanmerkingen verrykt zyn. Photius verzekert, dat hy alle de XX boeken gezien heeft, als mede een uittrekſel in V boeken, door Dionyſius zelf opgeſtelt. Zyne tydrekening is zeer naauwkeurig en in grote achting. Hy heeft ook eenige andere dingen geſchreven, gelyk men by Martinus Hankius zien kan. *Photius cod.* 83. 84. *Suidas. Geſnerus. Voſſius de Hiſt. Gr. l. II. c.* 3. *La Mothe le Vayer. Merula ad Ennium p.* 170. *Buchner. T. II. Orat. p.* 215. *Ancillon Melang. Crit. T. II. p.* 224. 425. *Fr. Fabricius in Cicer. II de Off.* 6. *p.* 203. *b.* Het beſte en deftigſte exemplaar der ſchriften van DIONYSIUS wordt te Rome bewaart in de boekery van Chigi, volgens de getuigenis van Montfaucon *T. I Diar. Ital. p.*238.

DIONYSIUS *van Halicarnaſſus*, een ander geſchiedſchryver, leefde ten tyde van Ptolemeus Epiphanes en Philometor. Polybius (*l.*XIV) ſpreekt 'er van. Suidas meldt van een anderen van den zelven naam en uit de zelve ſtadt, maagſchap van den ſchryver der Roomſche Oudheden. Hy leefde onder de regeering van Adrianus, en hadt den bynaam van *de Zangkundige*, omdat hy, hoewel een braaf redenaar, zyn meeſte werk van de zangkunde maakte, waar over hy verſcheide boeken geſchreven heeft, en onder de zelve een, waar in hy de plaatſen uit het boek van Plato *van het gemeenebeſt*, die van de zangkunde ſpreken, verklaart. François de la Mothe le Vayer twyffelt of deze laatſte Dionyſius niet de zelve is, die *Atticiſta* genoemt wierdt, die onder Adrianus leefde, en die een Woordenboek *van de Attiſche ſpreekwyzen* geſchreven heeft. Photius geeft hem den bynaam van *Ælius*, en zegt, dat zyn werk X boeken vervatte, *Cod.* 152. Strabo gewaagt van een anderen *Dionyſius*, die een redenaar en geſchiedſchryver was. Voſſius zegt, dat hy van Pergamus was, een leerling van Apollodorus, en dat hy mede de *Attiſche* bygenaamt wierdt. *Suidas. Strabo lib.* XIII. *Geſnerus. Voſſius de Hiſt. Græc. lib.*II. *cap.* 3. *&* 12. *de Mathemat. cap.* 59. §. 15. *La Mothe le Vayer.*

DIONYSIUS *van Heraclea*, eene ſtadt in Pontus, *Heracleotes*, en ook de *Overloper* genaamt, was een zoon van Theophanes, en een leerling van Heraclides, daar na van Menedemus, van Alexinus, en ten laatſten van Zeno, den ſtichter der Stoïſche gezindheit, by welken hy vele jaren bleef, gelovende, dat de deugt het eenigſte goedt, en de ondeugt het eenigſte kwaadt was; dat alle andere dingen onverſchillende waren. Doch als hy eens een zwaar ongemak aan zyne oogen kreeg, veranderde hy van gevoelen, dat de ſmerte geen kwaad was, en ging niet alleen van de Stoïſche gezindheit af, maar omhelſde de Cyrinaeſche, die 't hoogſte goedt in de welluſt ſtelt. Hy maakte zo weinig zwarigheit in een hoerhuis te gaan, dat als hy 'er op een tydt eens voorby ging, daar hy 's daags te voren in geweeſt was, en vergeten hadt het meisje te betalen, hy in zyn zak taſtte, en zyne ſchuldt in 't gezicht van vele menſchen betaalde. Willende eens zyne minneluſten boven zyne jaren en krachten voldoen, moeſt hy zyn onvermogen met de woorden van een der vryers van Penelope, die den boog van Ulyſſes niet kon ſpannen, bekennen, zeggende: *Ik kan hem niet ſpannen, een ander mag het onderſtaan.* Hy heeft eenige werken, rakende de wysgeerte, geſchreven, als mede gedichten. Eens bedroog hy Heraclides, met hem een zyner gedichten voor 't werk van Sophocles in de handt te ſteken. Hy wierdt 80 jaren oud, wanneer hy, het leven moede zynde, van honger ging ſterven. *Diogenes Laërt. in zyn Leven. Athenæus l. VII. & X. Cicero l. V. de Finib. & Quæſt. Tuſcul. l. II.*

DIONYSIUS *van Miletus*, een geſchiedſchryver, leefde nog voor Herodotus. Suidas telt des zelfs ſchriften op, als V boeken van 't gene na Darius voorgevallen is, eene beſchryving des aardkloots, enz. *Voſſius de Hiſt. Græc. l. I. c.* 2. *l. II. c.* 3. *l. IV. c.* 3. *& de Mathemat. c.* 69. §. 4. Daar wordt ook van eenen DIONYSIUS *van Melitus*, onder keizer Adrianus, geſproken, die in het twede collegie van Muſæus, 't welk die keizer te Alexandrië opgerecht hadt, opgenomen wierdt. Naderhandt wierdt hy Roomſch ridder en keizerlyke ſtadhouder. Doch hy raakte eindelyk in ongunſt, en verſtrekte, gelyk meer andere geleerden, tot een voorbeeldt van des keizers wiſpelturigheit. *Philoſtratus Soph.* 22.

DIONYSIUS *van Mitylene*, een heldendichter, heeft eenige boeken van de oude verdichtſelen geſchreven. Diodorus Siculus ſpreekt 'er van in 't 1 boek van zyne Boekzaal. Eenige ſchryvers menen, dat hy de geſchiedenis van Lydië, die aan *Xanthus* toegeëigent wordt, zou geſchreven hebben. Zie ook *Suidas.*

DIONYSIUS, de ſchryver van zekere aardbeſchryving in Griekſche vaarzen, is de zelve, dien Voſſius meent door Auguſtus vooraf naar de Ooſterſche landſchappen gezonden te zyn, om 'er hem eene beſchryving van toe te zenden, eer hy C. Cæſar daar naar toe liet gaan. Naar deze ſtelling zou hy eerſt in 't begin der I eeuwe, onder Tiberius, geſtorven zyn. Deze Dionyſius was van Carax, eene ſtadt tuſſchen de rivieren de Tygris en de Euleus, die ook Alexandrië en Antiochië genaamt wordt, en hy is, naar 't zeggen van Plinius, de laatſte van zynen tydt, die eene aardbeſchryving zamengeſtelt heeft. Scaliger en Salmaſius menen niet zonder grondt, dat de gene, die men tegenwoordig heeft, van eenen Dionyſius is, die onder Severus of M. Aurelius geleeft heeft. Suidas ſchryft aan drie byzondere *Dionyſiuſſen* Wereldbeſchryvingen toe, een van Corinthen, een van Miletus, en een van Rhodus of Samos. *Voſſius de Poët. Gr. c.* 9. *Salmaſius in Solinum. Scaliger in Euſeb. Chron. Suidas. Tillemont.*

DIONYSIUS *van Philadelphia* heeft een boek onder den naam van *Dionyſiaca* geſchreven, vervattende de daden van *Bacchus*, by de Grieken *Dionyſus* genaamt. Men ſchryft hem eenige andere werken toe. *Voſſius de Hiſt. Gr. l. I. c.* 3.

DIONYSIUS, (PIPIRIUS) opziender der levensmiddelen te Rome onder den keizer Commodus in 't jaar 188, maakte, om Cleander, eerſten ſtaatsdienaar van dien vorſt, in den haat te brengen, dat daar hongersnoodt ontſtondt. Twee jaren daarna wierdt hy, op het bevel van Commodus, om die misdaadt ter doodt verwezen.

DIONYSIUS *van Rhodus* of *van Samos*: want men weet niet wel, in welke van die twee ſteden hy geboren is. Die men oordeelt dat het beſt weten, menen, dat hy in de laatſte geboren is, en in de eerſte de jeugt onderwezen heeft. Altoos Tertullianus noemt hem een *Rhodiër*, als mede Euſtathius. Suidas voegt 'er by, dat hy een zoon van Muſonius, en een prieſter der Zonne te Rhodus was, alwaar men aan dat hemellicht, om redenen, by *Solinus* te vinden, zeer grote eere bewees. Suidas telt ook des zelfs werken op. *Tertullianus de Anima cap.* 46. *n.* 526. *edit. Pame.*

DIONYSIUS, bygenaamt *Scytobrachion*, was een Griekſch geſchiedſchryver. *Voſſius de Hiſtor. Græc.*

DIONYSIUS is de naam van nog verſcheide andere oude ſchryvers; als van eenen, die eene beſchryving van Perſië gemaakt heeft; van eenen, die Sicilië beſchreven heeft, en van eenige anderen, altemaal geſchiedſchryvers, die men by *Suidas*, *Vignier*, *Geſner*, *Simler* en *Voſſius* kan nazien. Daar was ook een ſchryver van treurdichten van dien naam, *Epaitis* of *Elaitis* bygenaamt; en een, de Phereër genoemt, dien Plutarchus mede onder de dichters telt.

DIONYSIUS, (ALEXANDER) geboortig van Palermo, geen onhebbelyk dichter, van wien men in 't Italiaanſch heeft *Gli Amoroſi ſoſpire. Favola Paſtorale. Bibl. Sicula.*

DIONYSIUS, (BALDUINUS) een Benedictyner, die in vaarzen geſtelt heeft een lyſt der abten des klooſters van Elnon, gemeenlyk genaamt dat van St. Amand. *Val. Andr. Bibl. Belgica.*

DIOPHANES *van Mitylene* leefde omtrent het jaar van Rome 720, en was de leermeeſter van Tiberius Gracchus in 't ſtuk van de welſprekendheit. *Plutarchus in 't leven van T. Gracchus.*

DIOPHANTUS *van Alexandrië* was een uitmuntend wiskunſtenaar, en wordt gelooft de uitvinder van de *Algebra*, of *Stelregel*, te zyn. Hy heeft XIII boeken van de *telkunſt*, en een van de *veelhoekige getallen* geſchreven, waar van 'er thans niet meer dan de VI eerſte boeken van telkundige vragen, en een ſtuk van 't andere, overig zyn. Xylander heeft de zelve tamelyk wel in 't Latyn overgezet, en verklaringen daar op gemaakt; doch Gaſpar Bachet heeft de overzetting verbetert, en al 't gene van Diophantus te vinden was, met deftige verklaringen in 't jaar 1620 te Parys in folio doen drukken. Johannes, patriarch van Jeruſalem, vergelykt hem, *in 't leven van S. Jan van Damaſcus*, by Pythagoras. Raphaël Bombel en vader de Billi zeggen alle beide in hunne voorredens over de *Algebra*, dat Diophantus onder de regeering van Antoninus geleeft heeft. Men kan zien wat 'er Blancanus in zyne Chronol. der wiskunſtenaren van zegt. *Blancanus* XI. *Sec. II. d. J. C. pag.* 51. *Regiomontanus Præfat. in Almag. Voſſius de Mathemat.* 10. §. 3. *p.* 37. *& Append. p.* 432.

DIOPHANTUS *van Mitylene*, waarſchynlyk de zelve, die zo even Diophanes genoemt is, een Griekſch redenaar, leefde in de CLVI Olympiade, en wierdt voor eenen der welſprekendſte mannen van zynen tydt gehouden. Hy was de leermeeſter van T. Gracchus, en Cicero maakt gewag van hem in zynen *Brutus.*

DIOPHANTUS *van Sparta* heeft een werk *van de oudheden*, in XIV boeken vervat, geſchreven. Men weet niet in wat tydt hy geleeft heeft. Hy verſchilt van *Diophantus van Syracuſa*, die een Pythagoriſch wysgeer was, wiens gevoelen, aangaande den oorſprong der wereldt, van Theodoretus aangehaalt wordt. *Theodoretus l.* IV. *Therap. Voſſius de Hiſt. Græc. l.* 3. *p.* 359.

DIOPHANTUS was de geheimſchryver van Herodes den Groten, koning van Judea. Nooit heeft 'er iemandt behendiger geweeſt om alle handen na te ſchryven. Hy liet zich door Antipater, een jonger zoon van Herodes, omkopen, en ſchreef op den naam van Alexander eenen brief tegen zynen vader, die zo wel nagebootſt was, dat 'er geen onderſcheidt tuſſchen de eene en de andere handt te zien was; 't welk oorzaak was, dat die prins nevens zynen broeder Ariſtobulus wredelyk gepynigt wierden. Doch Diophantus wierdt naderhandt als een vervalſcher geſtraft. *Joſephus Oudh.* XVI, 16.

DIORES was van 't geſlacht des Trojaanſchen konings Priamus, en verloor te gelyk met zynen broeder Amycus onder de handen van Turnus het leven. *Virgilius Æneid.* XII. *v.* 509.

DIOSCORIDE. Zie DIOSCORIDU.

DIOSCORIDES, (PEDACIUS) een geneesmeeſter van Anazarbe, eene ſtadt in Cilicië, naderhandt Cæſarea genaamt. Voſſius zegt, dat hy omtrent de CLXXXVI Olympiade, en 36 jaren voor Chriſtus geleeft heeft, en de geneesmeeſter van Antonius en Cleopatra geweeſt is. Doch zou deze geleerde man zich na Suidas kunnen bedrogen hebben, de welke dezen Dioscorides met een anderen, bygenaamt *Phacas*, verwart heeft: want de eerſte zegt zelf in de Voorreden over zyne boeken *van de Geneesmiddelen*, die men van hem heeft, dat hy ten tyde van Licinius Baſſus geleeft heeft, die mogelyk de zelve is, die in 't jaar 64 na Chriſtus, ten tyde van Nero, met M. Licinius Craſſus Frugi burgermeeſter was. De leeftydt van dezen ſchryver is niet wel te bepalen,

len, en de geleerden weten wel den hevigen twist tusschen Pandolphus Collenucius en Leonicus Thomæus, om te weten of Plinius dezen Dioscorides uitgeschreven heeft, zo als de laatste meende, dan of Dioscorides zyn werk uit Plinius gehaalt heeft, gelyk Collenucius, met de hedendaagsche letterzifters, oordeelt. Hoe 't zy, Dioscorides was eerst een krygsman; daar na leide hy zich op de kennis der kruiden, en maakte zyn werk van de geneesmiddelen op, dat men nog in VII boeken heeft, en dat hoog geacht wordt. Men schryft hem nog eenige andere werken toe. *Galenus Præf. l.* VI. *Simpl. medicam. & l.* IV. *de compos. medicam. Photius Bibl. Cod.* 178. *Petr. Castellanus in Vit. Med. Illustr. Vossius de Philos. c.* 11. *Salmasius in Judic. de Plinio.* Het oudste en schoonste exemplaar zyner schriften is te Napels in de boekery der Augustynen van St. Jan de Carbonaria, volgens Montfaucon T. I. *Diar. Ital. p.* 309.

DIOSCORIDES, de schryver van een boek, rakende het gemenebest van Sparta. Athenæus haalt 'er het tweede deel van aan, en Plutarchus meldt 'er van in 't leven van *Agesilaus* en *Lycurgus*. Zommigen verwarren hem met een anderen DIOSCORIDES, die puntdichten geschreven heeft. *Vossius de Hist. Græc. l.* III. *p.* 559.

DIOSCORIDES, bygenaamt *Phacas*, of *Lentinus*, van wegens eene linze, die hy in zyn aangezicht hadt, was de geneesmeester van Antonius en Cleopatra. Hy was een navolger van Herophilus en van de Dogmatische of vaststellende gezindheit. *Galenus Præf. Gloss. Hippocr. Vossius de Philos. c.* 11. §. 40.

DIOSCORIDU, of DIOSCORIDE, is, naar 't zeggen van Stephanus Byzantinus, een eilandt omtrent de Rode zee, en wordt voor het hedendaagsche *Zocotara* gehouden. Zo 't het zelve is, daar Montagne van spreekt, moeten de verhalen daar van zeer verschillen; want Moreri zegt uit *Daviti* en *Linschot*, dat de inwoonders van Zocotara altemaal Mahometanen zyn, en geen anderen Godsdienst daar gedogen; daar by, dat zy uit den aardt bedriegers zyn. Maar volgens den schryver, door *Montagne* aangehaalt, zyn zy Christenen, en de eerlykste menschen van de wereldt, geen ander gebrek hebbende, dan dat zy van den Godsdienst, dien zy belyden, niets verstaan. Dit is al veel gemeener dan men wel denkt. *Moreri in* Zocotara. *Montagne Essais l.* I. *c.* 56.

DIOSCORON, een eilandt omtrent dat gedeelte van Italië, dat eertyds Groot-Griekenlandt genoemt wierdt, naar den kant van Crotona. Het verschilt van 't eilandt *Dioscoridu*, waar van zo even is gesproken, gelyk by Plinius te zien is *Hist. Nat. l.* III. *c.* 10. *& l.* VI. *c.* 28.

DIOSCORUS de I, patriarch van Alexandrië, de rechten van zyne kerke willende vermeerderen, vernieuwde den ouden twist tegen den kerkvoogdt van Antiochië om den voorrang. De andere beriep zich op de verordeningen der kerkvergaderingen van Niceen en Constantinopel, en 't wierdt ook in eene kerkvergadering, door Proclus in 't jaar 439 in de laatste stadt gehouden, alzo besloten. Theodoretus, die daar mede was, verdedigde het recht der kerke van Antiochië zo wel, dat Dioscorus een onverzoenlyken haat tegen hem opvatte. In 't jaar 444 wierdt hy in de plaats van S. Cyrillus verkoren: doch hy stelde de grote verwachting, die men van hem hadt, wel haast te leur. Theodoretus schreef hem, zo dra hy bevestigt was, een zeer eerbiedigen brief, dien hy niet eens verwaardigde te beantwoorden. Hy beschuldigde zelfs Domnus van Antiochië, dat hy aan de dwalingen van Nestorius vast was, 't welk Theodoretus bewoog een brief van verantwoording aan hem te schryven, en rekenschap van zyn geloof te geven. Hy zondt Possidonius aan den paus S. Leo, om hem zyne verkiezing bekend te maken, die hem daar op een zeer tederen en welmenenden brief schreef. Doch Dioscorus achtte dien al zo min als de vermaningen, hem door zynen voorzaat by uiterste wille gegeven. In 't tegendeel vervolgde hy des zelfs neven, en bragt hen door 't afnemen hunner goederen tot de uiterste armoede. Naderhandt heeft hy zich door de dwalingen van Eutycheslaten innemen, en dezelve hardnekkiglyk verdedigt, en in 't jaar 449 op eene kerkvergadering, gemeenlyk *het Roofnest van Ephezen* genaamt, oopentlyk bevestigt, en Flavianus, bisschop van Constantinopel, veroordeelt. Te Alexandrië te rug gekomen zynde, deedt hy paus Leo in den ban. Het jaar daar na wierdt hy in eene kerkvergadering te Constantinopel afgezet, en in 't volgende jaar 451 op de algemeene kerkvergadering te Chalcedonië gedagvaard, daar hy echter, hoewel dikwils verzocht, weigerde te verschynen. Aldus hebben hem de bisschoppen, door verscheide verklaringen van des zelfs misdaden overtuigt, eenpariglyk van alle bisschoppelyke en priesterlyke waardigheit berooft. Daarenboven wierdt hy naar Gangres in Paphlagonië gebannen, daar hy jammerlyk stierf. *S. Leo Ep.* 7. *T. I. Ep. Pont. &* 81. *in Ep. S. Leon. Quantum dilectioni tuæ, &c. Theodoretus Ep.* 86. *ad Flav. Liberatus c.* 12. *Nicephorus l.* XIV. *c.* 47. *Idatius & Prosper in Chron. De II Kerkvergadering van Ephezen, T. III. der Kerkvergaderingen. De Kerkverg. van Chalcedonië, Act.* 1. 2. 3. *&c. T. IV. van p.* 1. *tot.* 980. *Baronius T. IV. & V. A. C.* 439. 444. *Godeau Hist. Eccl. l.* II. *sec. V.*

DIOSCORUS de II, of de Jonge, wierdt in 't jaar 517 patriarch van Alexandrië na de doodt van Johannes Machiota. De eene ketterische bisschop volgde op den anderen; en dat geschiedde, zonder dat, volgens gewoonte, de bisschoppen van Egypten, de geestelykheit en het volk vergadert waren om eene verkiezing te doen. Het volk wilde hem, als die met geweldt ingedrongen was, niet erkennen, en hy verwekte een oproer, daar verscheide menschen in sneuvelden. Hy bezat den stoel tot in 't jaar 519. *Liberatus Brev. c.* 19. *Baronius A. C.* 517. 519.

DIOSCORUS, een diaken van de Roomsche kerke, wierdt in 't jaar 530, tegen paus Bonifacius den II aan, op den stoel van S. Pieter geplaatst. De kardinaal Baronius meent, dat het de zelve is, dien paus Hormisdas in 't Oosten aan den keizer Justinianus gezonden hadt. Athanarik bevestigde zyne verkiezing, en daar zou eene scheuring in de kerke gekomen zyn, indien Dioscorus niet kort daarna gestorven was. Bonifacius deedt hem na zyne doodt in den ban, als schuldig aan simonie: doch zyn navolger Agapetus heeft hem daar van ontslagen. *Justinianus in edict. ad Pap. Joann. I. Anastasius in Agap. Baronius A. C.* 530.

DIOSCURI, dat is *Jupiters zonen*, was de naam, daar de Heidenen *Castor* en *Pollux* mede betekenden; hoewel zy voorgaven, dat hunne moeder Leda Pollux alleen van Jupiter, en Castor van haren man, koning Tyndarus, ontfangen hadt. Zie CASTOR *en* POLLUX. *Horatius Satyr.* 1. *Virgilius Æneid. l.* VI. *Pomey Panth. myth.*

DIOSCURIAS, eene stadt in Colchis, dreef zo groten koophandel, dat daar 300 verscheide volkeren, hoewel anderen slechts 70 noemen, de welke geen des anderen spraak verstondt, byeen kwamen. De kooplieden van Rome hielden 'er 130 tolken. Plinius, op 't geloof van Timosthenes, zegt, dat zy in zynen tydt woest lag; doch Ammianus Marcellinus, dat het in zyne dagen nog een fraaie plaats was. Eenigen zeggen, dat zy van Castor en Pollux, en anderen, dat zy van der zelver koetsieren gesticht is. Arianus, die ze zelf gezien heeft, getuigt, dat ze in zynen tydt *Sebastopolis* genaamt wierdt, en eene volkplanting der Milesiërs, 2260 stadien van Trapezunt, geweest is. *Strabo l.* II. *Plinius l.* V. *c.* 6. *Amm. Marcell. lib.* XXII. *c.* 8. *Pomponius Mela l.* I. *c.* 19. *Solinus c.* 15.

DIOSPOLIS, eene stadt in Egypten, daar men zegt dat eertyds 100 poorten, of wel 100 vorstelyke paleizen, waren. Uit ieder kwamen, by voorvallende gelegenheit, 200 gewapende mannen. *Plinius lib.* V. *c.* 9. *Strabo lib.* XVII. *Stephanus.* Zie THEBE.

DIOSPOLIS, by zommigen *Lidda* of *S. George*, by anderen *Rama* genaamt, eene stadt in Palestina, met een bisdom, onder den patriarch van Jerusalem staande. *Miræus Geogr. Eccl.*

Kerkvergadering van Diospolis.

Deze kerkvergadering is op de beschuldiging van Heros en Lazarus, bisschop van Arles en Aix, in 't jaar 415 door XIV kerkvoogden tegen Pelagius gehouden. Hy was 'er zelf; en als men hem zyne ketterische leringen voorhieldt, wist hy de bisschoppen met fyne en dubbelzinnige antwoorden zo te misleiden, dat zy hem vry spraken: waar toe veel hielp, dat de Oostersche kerkvoogden de Latynsche taal, en alzo zyne stellingen, niet ter deege verstonden. *Augustinus l.* II. *Retract. c.* 47. *l.* I. *contr. Julian. c.* 5. *&c. Hieronymus Ep.* 76. *ad August. & Alip. Baronius A. C.* 415. *II Deel der kerkvergaderingen*

DIOSPOLITEN is de naam der koningen van Egypten, die te Diospolis, hunne hoofdstadt, niet de gene, die anders ook *Thebe* genaamt was, in Neder-Egypten geregeert hebben. Curudes, de zoon van Menes, kreeg geheel Neder-Egypten tot zyn deel, en hadt verscheide ryks-opvolgers, die, zo men meent, te Diospolis hof gehouden hebben. Doch onder den XIII, Amesises genaamt, ontstondt 'er een nieuwe heerschappy te Diospolis, die XVII koningen hadt, en echter maar 59 jaren duurde. Men telt zeven heerschappyen der Diospoliten, dat is, zeven geslachten, die te Diospolis geregeert hebben. *Pezron, Antiq. temp. Marsham Can. Chron. Ægypt.*

DIOTALLEVI, (FRANCISCUS) bisschop te S. Angelo in 't koninkryk van Napels, leefde omtrent het jaar 1610. Hy was van Rimini, en wierdt door zyne grote naarstigheit een gaauw wysgeer en Godgeleerde. Onder paus Clemens den VIII twistredende hy dikwils over de beruchte vrage *van de hulpmiddelen der genade*, en schreef, om 't gevoelen der Jesuiten te verdedigen, een boekje, onder den tytel van *Opusculum de concursu Dei ad actus liberos voluntatis creatæ.* Naderhandt bisschop van S. Angelo geworden zynde, ging hy als nuncius in Polen, daar hy zeven jaren bleef; en men twyffelt niet, of zyne verdiensten zouden met een kardinaalshoedt zyn beloont geweest: doch hy stierf zeer kort na zyne wederkomst te Rome, niet meer dan 41 jaren oud zynde. Hy heeft ook iets *van den woeker* geschreven; doch 't is nooit uitgekomen. *Erythræi Pinacoth.*

DIOTIME, een geleerde vrouwspersoon, welker lessen de grote Philosooph Socrates zelf bywoonde.

DIOTIMUS, een Attisch schryver, heeft een boek geschreven, onder den tytel van *Verscheide Lezingen*, 't welk Athenæus en Stephanus aanhalen. *Meursius in Bibl. Attica.*

DIOTIMUS, een man met burgermeesterlyk gezag in Afrika onder Honorius in 't jaar 405. *Gothofredus Prosopogr. Cod. Theodos.*

DIOTREPHES, een man, die in de gemeente de eerste wilde zyn, en zelfs met boze woorden tegen den Apostel Johannes snaterde; en daar mede niet vergenoegt, wilde hy de broeders niet ontfangen, en verhinderde de genen, die 't wilden doen, en wierp hen uit de gemeente: weshalven Johannes *III, vs.* 9 *en* 10 zegt: *Indien ik kome, zal ik zyne werken in gedachtenisse brengen.*

DIOXIPPUS *van Athene* was een blyspelschryver. Men weet niet in wat tydt hy geleeft heeft. Daar was ook een ander DIOXIPPUS, een geneesmeester, dien A. Gellius *lib.* XVII, *c.* 11 geweldig pryst.

DIPEMBEEK, (ABRAHAM) een schilder uit 's Hertogenbosch, heeft in zyne jeugt zyn meeste werk gemaakt van op glas te schilderen; doch naderhandt zich onder Rubens begeven hebbende, wierdt

hy een zyner beste leerlingen. Hy was vaardig en schrander in zyne uitvindingen. De printen, daar de zelve in verbeeld zyn, geven dat genoeg te kennen, en byzonder die in het boek, *de Tempel der Zanggodinnen* genaamt, 't welk alleen genoeg is om dezen schilder in achting te brengen. *De Piles Kort begrip van de levens der schilders.*

DIPHILUS, een verstandig bouwmeester, heeft over de bouwkunde geschreven: doch zyne schriften zyn verloren. Hy was lang doende over de werken, die hy ondernam; waar van het spreekwoordt gekomen is: *Langzamer dan Diphilus. Vitruvius l.* VII.

DIPHILUS, van Sinope, een vermaard blyspelschryver, leefde omtrent den jare der wereldt 3660, en overleedt te Smirna, hebbende meer dan honderd blyspelen gemaakt, die *Plautus* heeft nagevolgt. De zelve worden dikwils van de ouden aangehaalt; maar men heeft 'er niet van dan eenige brokken. Daar zyn nog twee of drie andere schryvers van dezen naam geweest, waar van Vossius spreekt *l.* I *de Hist. Gr. p.* 360. *&* *de Poët. cap.* 8. *p.* 60. 61.

DIPPOLDISWALDE, of *Dippolswalde*, eene kleine stadt, met een kasteel en drostampt, aan de Weisseritz in Meissen, 2 mylen van Dresden, en omtrent zo verre van Pirna gelegen. Zy schynt haren naam van *Dippoldus*, een heiligen kluizenaar, gekregen te hebben, die zich in het naastgelegen bosch heeft opgehouden, gelyk men dan nog des zelfs celle, kapelle, en andere overblyfselen, aan den Einziedler-stein vertoont. In 't jaar 1568 heeft keurvorst Augustus deze plaats van die van Maltitz gekocht. *Peccenstein Theatr. Saxon. Knaut Prodr. Misn. Tromsd. accur. Geogr.*

DIPTYCHA is een woordt, dat in de oude kerkdienst-boeken der Grieken gevonden wordt, en iets betekent dat in tweën toegevouwen is. Het waren twee tafelen, gelyk die van Mozes; op de eene wierden de namen der overledenen, wier gedachtenis men vierde, en op de andere die van levende, inzonderheit van bisschoppen, geschreven. Het was het ampt van den diaken deze namen onder den kerkdienst te lezen. Naderhandt wierden deze tafelen in de Latynsche of Westersche kerke, op de zelve wyze als in de Grieksche of Oostersche, in gebruik gebragt, en behielden zelfs hunnen naam van *Diptycha. Meursius in Glossar. Gr. Barb. R. Simon Dict. de la Bible.*

DIRCE, de vrouw van Lycus, koning van Thebe. Deze vorst hadt haar getrouwt, nadat hy Antiope hadt verstoten, waarom de kinderen van deze laatste, om hunne moeder te wreken, de zelve zeer kwalyk handelden. Eene andere van dezen naam, die de verwaandheit hadt van hare schoonheit by die van Pallas te vergelyken, wierdt, naar 't zeggen der dichters, in eenen visch verandert. *Ovidius Metam. l.* IV.

DIRCE, eene fontein naby het Grieksche Thebe. Als Amphion en Zetus hunnen vader Lycus omgebragt, en hunne stiefmoeder Dirce aan den staart van een wild paardt vast gebonden hadden, wierdt ze uit mededogen van de goden in een fontein, van gelyken name, verandert, die zo vermaard wierdt, dat de Thebanen onder den naam van *Dircæi* zo wel als onder hun eigen bekend waren.

DIRGH, een meir in 't graafschap Dungal in Ierlandt, daar de rivier Leffer uit voortkomt. Daar is in een eilandt van dat meir een klooster, den H. Patricius toegewyd, en digt daar by ziet men een afgryslelyk hol, dat men het Vagevier van S. Patricius noemt, om dat men daar omtrent eenig naar geluidt hoort, 't welk 't gemeene volk meent het gekerm der zielen in 't vagevier te zyn. *Gyraldus Topogr. Hibern.*

DIRK of DIDERIK de I van dien naam, eerste graaf van Hollandt, Zeelandt en Vrieslandt. Hy wordt van eenigen genoemt de zoon van Sigebert, vorst van Aquitanië; van anderen de zoon van Gerolf, of Gerulphus, heer van eene byzondere landstreek in Noord-Hollandt, of Vrieslandt, die in een veldslag tegen de Noormannen was gesneuvelt, en te voren door Arnout, koning van Duitschlandt, met eenige landeryen begiftigt. Wilhelm Heda noemt hem den zoon van Gildeberga, dochter van keizer Lodewyk den Vromen, en gesproten uit den stam van de oude koningen der Franken. Douza is van gedachten, dat zyne vooroudere zyn afgekomen van eenige vorsten van Vienne in Vrankryk, om dat hy het zelve wapen voerde, het welk door die stadt nog gebruikt wordt, en dat zyn over-grootvader zou geweest zyn die graaf Dirk, die een nabestaande was van keizer Karel den Groten, en die, als generaal van dien keizer, tegen de Hungaren en Saxen zo grote zaken heeft verrecht. Deze Diderik, of Dideryk (welke naam zo veel betekent als *volkryk*) wordt, volgens het gemeen gevoelen, voor den eersten grave van Hollandt, Zeelandt en Vrieslandt gehouden: doch of dit, te weten de oprechting van dit graafschap, en de aanstelling van Dirk tot eersten grave, in den jare 863, gelyk het oude gevoelen is, dan of het vyftig of zestig jaren later, namentlyk in den jare 913, of 922, geschied zy, gelyk de meeste nieuwe schryvers staande houden, is eene zaak, daar veel over geschreven en gewreven, en echter nog twyfelachtig gebleven is; en mogelyk steekt 'er weinig waarheit in de geheele zake. Men zal hier kortelyk ter neder stellen, hoedanig men verhaalt dat dit graafschap zou ontstaan zyn. Namentlyk, wanneer Karel de Kale, koning van Vrankryk, in den jare 863 eene algemeene dagvaardt hieldt te Bandelle, een dorp in Brabandsch Kempen, om maatregelen tegen de stroperyen en verwoestingen der Noormannen te nemen, verscheen op de zelve, onder een groot getal van geestelyke en wereldlyke heeren, ook Hagano, graaf van Klein-Troje, nu Zanten, op den Rhyn tusschen Nuis en Kleef gelegen, met zyne twee neven, Walger en Dirk, zonen van Sigebert, vorst van Aquitanië, thans Gasconje, en van Mathildis, de zuster van Hagano. De oudste dezer twee jonge heeren, Walger, was heer van de landen tusschen den Yssel en de Lek gelegen, en, naar zommiger gevoelen, ook graaf van Teisterbandt, dat is van dat gedeelte van Batavië, dat door de Maas en Waal omringt wordt, nevens eenige landen, daar aan palende. Doch Dirk, nog jong zynde, was buiten eenig landgebiedt; maar dapper, en den Christelyken Godsdienst toegedaan. Menigen krygstocht hadt hy reets met zynen vader Sigebert tegen de Heidenen en Noormannen bygewoont; menig voordeel op de zelve behaalt, en was derhalven in grote achting aan het hof. Zyn oom, graaf Hagano, een gunsteling van koning Karel, en daarenboven ondersteunt door de voorsprake en het gezag der legaten of afgezanten van paus Johannes den VIII op die vergadering (dit is een oopenbare misslag: want omtrent dezen tydt heeft geen Johannes de VIII op den pauslelyken stoel gezeten: doch deze omstandigheit doedt weinig ter zake) nam deze gelegenheit waar om den koning om eenige gunst voor zynen neef aan te spreken, des zelfs doorluchte afkomst, dapperheit en deugden ophalende; en dit verzoek vondt zulk een ingang, dat Dirk door den koning met Hollandt, en een gedeelte van Oost-Vrieslandt, lopende tot de rivier de Lauwers, en Dokkum toe, om het zelve van de Noormannen te zuiveren, en tegen de zelve te verdedigen, beschonken wierdt. Op deze wyze wierdt dan Dirk eerste graaf van Hollandt: doch het zal niet ondienstig zyn, den giftbrief zelf, oorspronkelyk in de Latynsche tale geschreven, hier by te voegen. De zelve luidt aldus: " In den name der heilige en onverdeelde
„ Drievuldigheit. Karel, door de Goddelyke goedheit koning
„ van Vrankryk. Vermits het de pligt van onze koninklyke Hoog-
„ heit is, onze getrouwe onderdanen met velerhande geschenken
„ te vereeren; zo willen wy, dat het aan alle gelovigen van Gods
„ kerke, zo de tegenwoordige, als de toekomende, kondig zy,
„ hoe dat de eerwaardige graaf *Hagano* voor onzen troon is ver-
„ schenen, en onze genade heeft gebeden, dat wy aan zekeren
„ onzen trouwen dienaar, met name *Diderik*, eenige dingen zou-
„ den vereeren, te weten de kerk van Hekmunde, met al het
„ gene de zelve in gerechtigheit toebehoort, van de plaatse Zuut-
„ herdeshage „ (onbekend waar gelegen, Douza neemt het voor Zuiderwoude, omtrent Monnikkendam gelegen) " tot Voortrap-
„ pen, en Kynhem „ (Kennemerlandt, naar de gedachten van Douza) " toe. Wiens bede wy, zo als betamelyk is, goedertierent-
„ lyk aangehoort hebbende, dit alles aan gemelden onzen getrou-
„ wen ten volle vergunnen, met de dienstboden, die daar aan-
„ gewonnen zyn, of aangewonnen zullen worden, als ook met
„ de beemden, bosschen, weiden, wateren, of watergangen.
„ En wy gebieden en beveelen, dat hy deze dingen op de zelve
„ wyze als zyne andere goederen, die hy door recht van erffenisse
„ bezit, alle de dagen zyns levens, door onze mildadige veree-
„ ring, gerustelyk zal mogen bezitten, zo wel hy, als alle zyne
„ nakomelingen. Ten dezen einde hebben wy dit bevel onzer
„ genade aangaande deze dingen voor hem schriftelyk doen op-
„ stellen, door het welke wy gebieden en beveelen, dat hy dit
„ alles in volle vryheit zal genieten en bezitten, en de macht heb-
„ ben, om daar mede te doen al wat hem belieft, en om alles
„ naar zyn welbehagen te schikken, Godt hem in alles genadig
„ zynde, en geen mensch hem overlast aandoende. En op dat
„ deze gift onzer mildadigheit in de volgende tyden te meer vastig-
„ heit mag hebben, en stiptelyker nagekomen worden, hebben
„ wy de zelve door het ondertekenen van onze eige handt bekrach-
„ tigt, en met onzen ring doen bezegelen „. Onder stondt:
„ Het wapen van den allerheerlykslen koning Karel. Hagano,
„ Notaris, in plaats van Rotgerus, aartsbisschop en opper-kan-
„ cellier, heeft het zelve nagezien. Gegeven in het jaar onzes
„ Heeren DCCCLXIII, den 15 Juny, de XI Indictie, in het
„ XXX jaar der regeeringe van den heer koning Karel. Gedaan
„ in het dorp Pladella, geluk, Amen. " De zwarigheit is voornamentlyk over den persoon, de welke deze gift heeft gedaan, en over den tydt, of het jaar, wanneer de giftbrief is gegeven. Wat het eerste, te weten den gene, die de gift gedaan heeft, aangaat, men twist, of het de voorgemelde koning Karel de Kale, dan of het Karel de Eenvoudige is geweest. Die het laatste staande houden, geven voor, dat Karel de Kale hier te lande geen eenen voet eigen hebbende, ook niets kon wegschenken van het gene hem niet toekwam; waar tegen de andere party zich op het eenparige getuigenis van alle de Fransche geschiedenisschryvers beroept, die deze gift aan Karel den Kalen toeschryven (zie *Mezeray* in het leven van dienst vorst); het welk ook van eenigen nadruk is, om niet te zeggen, dat 'er voorbeelden genoeg voorhanden zyn, dat vorsten landen hebben weggegeven, die nog met het zwaardt moesten gewonnen worden. Men heeft onder vele andere die der Roomsche pauzen, die de landschappen in West-Indië, eer de zelve nog eens bemachtigt waren, meer dan eens hebben weggeschonken; en wat aangaat, dat deze Karel de Kale by gevolg geen macht en recht zou gehad hebben om zulks te doen, doordien dit landt begrepen was onder het landt van Lotharingen, daar op wordt geantwoord, dat men grote reden heeft om te twyffelen, of de Franschen, en vervolgens ook Lotharius, na de doodt van Lodewyk den Goeden, hier veel te zeggen hebben gehad: immers men vindt gene blyken, dat zy hier geregeert hebben; ja de nette geschiedenisschryver Mattheus Vossius, wel verre van hen eene oppermacht in deze landen toe te staan, stelt het als eene zekere zake, dat de Batavieren bondgenoten der Franschen waren. Doch dewyl zy geen groot voordeel in dat bondgenootschap vonden, hebben zy daar allengskens van afgezien; en een braaf Nederlandsch Schryver is van gedachten, dat het ryk van Lotharius in der daadt niet veel verder heeft gesprongen dan tot de vereeniging van de Waal met de Maze; en dus, meent men, kan Karel gemakkelyk een landschap, daar de Franschen voorhenen wat meer hadden te zeggen gehad, maar nu van uitgesloten waren, zonder

zyne

zyne eigene, en ook zonder Lotharius ſchade, weggeſchonken hebben; en zo het zeggen van Sirmond (*Oper. Tom. III, ad Capit. Caroli Calvi*) doorgaat, zo is het derde deel van Vrieſlandt aan Karel den Kalen in de verdeelinge tuſſchen hem zyne broeders toegewezen, zo dat hem uit dien hoofde zekerlyk, ten minſte zo veel als 'er die broeders over te zeggen en te ſchikken hadden (want de ſtanden hadden mede wat te zeggen), een goed gedeelte van deze landen, zynde alle onder den naam van Vrieſlandt begrepen, zal toegekomen hebben. Wat voorts het tweede, te weten den tydt, of het jaar, wanneer de gemelde giftbrief gegeven is, betreft, de genen, die het oude gevoelen, ſtellende het jaar 863, afkeuren, maken deze onderſtelling, dat het jaargetal door de afſchryvers verandert, en een L in plaats van een C geſtelt is, namentlyk aldus: DCCCLXIII, in plaats van DCCCCXIII: doch als het 't jaar 923 zal zyn, als P. Scriverius wil, moet 'er nog een X in vergeten zyn, en dus ſtaan: DCCCCXXIII. Maar is het wel geloofIyk, wordt hier op van de andere zyde gevraagt, dat zo vele afſchriften, die 'er van dezen brief gevonden worden, en die alle het jaar 863 duidelyk hebben, naar een vervalſcht handſchrift zouden geſchreven, en dit verkeerde jaargetal dus ingekropen zyn, of dat niemandt van alle die afſchryveren die cyfferletters wel heeft gelezen of uitgeſchreven? Men gaat verder, en vraagt, waar men met de bovenſtaande Indictie zal blyven? Daar op te willen zeggen, dat de zelve in twee afſchriften niet gevonden wordt, is van geen grote kracht, en het geeft, als men de waarheit zal zeggen, grote klem, dat ze in alle de andere gevonden wordt. Bokkenberg voegt daar nog by, dat het vergeven van kloofters en kerken aan wereldlyke perſonen nog in zyne volle kracht was onder Karel den Kalen; maar dat Karel de Eenvoudige, wel verre van kloofters en kerken aan wereldlyke perſonen te ſchenken, die wyze van doen onder zyne regeeringe heeft afgeſchaft, en over die zake eene kerkelyke vergadering doen houden. Doch eene grote zwarigheit, en die het nieuwe gevoelen, te weten dat dit graafſchap later dan in den jare 863 moet opgerecht zyn, als zeer waarſchynlyk doedt aanzien, is, dat, als men dit jaar vaſt ſtelt, daar uit volgt, dat deze Dirk de I, en zyn zoon, Dirk de II, te zamen den tydt van honderd en vyf en twintig jaren moeten geregeert hebben, namentlyk van den jare 863 tot den jare 988, wanneer men vindt dat Dirk de II overleden is, en graaf Arnout de I aan het beſtier gekomen. Doch ook deze zwarigheit meent men gemakkelyk op te loſſen met de volgende ſtelling te maken, dat Dirk de I, jonger broeder van Walger, een perſoon is geweeſt tuſſchen de twintig en vyf en twintig jaren, wanneer hy aan de regeeringe kwam, en dat hy 65 jaren geregeert heeft, het welk te zamen een ouderdom van in de tachentig, of, hoogſt genomen, van negentig jaren uitmaakt. Voorts, dat Dirk de II, het bewindt na de doodt van zynen vader in handen krygende, tuſſchen de vyf en twintig en dertig jaren is geweeſt, en 60 jaren geregeert heeft; het welk den ouderdom van negentig jaren uitmakende, en hun beider regeerings-jaren vervolgens opgetelt zynde, men bevinden zal, dat het de gemelde 125 jaren uitlevert. De uitrekening ſchynt juiſt niet onmogelyk, en de oude Hollandſche Kronyk, Johan Veldenaar, en anderen, getuigen ook, dat Dirk de II een hogen ouderdom bereikt heeft. Ook is het juiſt niet onmogelyk, immers daar ſteekt geen mirakel in, dat een man van zeſtig jaren, of daar omtrent, kinderen kan verwekken. Als men een voorbeeldt aan de lange regeering van Lodewyk den XIV, koning van Vrankryk, neemt, en daar eene uitrekening van maakt, gelyk door de voorſtanders van dat gevoelen nu gemeenlyk geſchiedt, komt de zaak even zo onwaarſchynlyk niet voor. Melis Stoke, by alle oudheit-kenners in zo grote achting, en die nog voor het jaar 1300 geleeft heeft, ſtelt niet alleen duidelyk het jaar 863, maar ook Karel den Kalen tot gever, aldus ſchryvende:

> Zyt des ſeker ende gewes /
> Dat die Graefſchap van Hollandt es
> Een ſtic van Vrieſlandt nomen:
> Want als 't ons te voren is comen /
> Doe men ſchreef acht hondert jaer
> Ende dri en ſeſtich over waer /
> Carel die Kaluwe ſekerlike
> (die Coninc was in Vrankerike
> En van Vrieſlandt had een deel)
> Begonſte te ſtichten al geheel
> Hollandt wt ſinen Conincrike;
> Want hi gaf eenen Diderike
> Deeſe lande/ die wi al te ſamen
> Nomen ſullen in oude namen. enz.

Hoe het zy, het komt verſtandigen, en die zich in dat verſchil juiſt niet willen ſteken om party te kiezen, zo voor, gelyk het met de zake ook in der daadt zo gelegen is, dat het nieuwe gevoelen het waarſchynlykſte, of ten minſten zeer waarſchynlyk is; maar dat het oude echter nog zodanig niet omver is geworpen en wederlegt, dat 'er niet mede eenige waarſchynlykheit in zou blyven, en dat iemandt, die 'er zich op toe wilde leggen om het zelve te verdedigen, nog al wat te zeggen zou vinden. Ondertuſſchen moet men hier nog iets byvoegen, het geen al vry wat opmerking verdient, namentlyk, dat de bovengemelde Mattheus Voſſius, voor een goed geſchiedenisſchryver bekend, aan deze geheele zake, of gift, eene ganſch andere gedaante geeft. Te weten, hy zegt, en wordt daar in door den beroemden de Groot onderſteunt, dat de Batavieren en Vriezen gene onderdanen, maar bondgenoten der Franſchen zyn geweeſt, en dat Dirk de I hen tot geen graaf door koning Karel of de Franſchen is gegeven, maar door hen zelf als grave aangenomen; en dat die gift niets anders is dan een afſtandt van het opperrecht, het welk de Franſche koningen zich over de plaatſen, die in den brief uitgedrukt ſtaan, voor dezen hadden aangematigt, zonder dat de Vriezen of Batavieren veel acht op hunne aanmatigingen hebben geſlagen, of hen daarom eenig recht of eigendom toegeſtaan. Men zie het *eerſte boek* der *Hollandſche Jaarboeken* van den gemelden Mattheus Voſſius, en het *vyfde hoofdſtuk* van de *Oudheit der Bataviſche Republyk* van *Hugo de Groot*, alwaar de vrye wyze omſtandig wordt aangewezen, op welke Hollandt onder de graaffelyke regeering is gekomen, en alwaar de tot nog bekende en overgeblevene voorwaarden mede aangehaalt worden, op welke den graven het lands-beſtier is opgedragen, en aan welke de zelve daar omtrent zyn bepaalt geweeſt.

Dirk dan, het zy op deze laatſte, het zy op de voor-verhaalde wyze eerſte graaf van Hollandt geworden zynde, heeft zyne onderdanen loffelyk beſtiert, en tegen de Noormannen kloekmoedig beſchermt; en wanneer hy naderhandt eenige ruſt genoot, heeft hy binnen Egmondt in Noord-Hollandt eene houten kerk, ter eere van S. Adalbert, in plaats van de gene, die door de Noormannen verwoeſt was, met een vrouwen-kloofter, opgerecht, waar van daan hem de naam van den Godvruchtigen is bygelegt. Meer zal men hier aangaande zyne andere verrechtingen niet byvoegen, doordien al het gene daar van, als van zynen tocht tegen de Hunnen, tot hulpe van keizer Hendrik den Vogelaar; van de tournooiſpelen, die hy zou hebben bygewoont, als mede van zyne veidſlagen tegen de Vriezen, die zich, nevens den burggrave van Leiden, tegen hem wilden aankanten, enz. verhaalt wordt, op loſſe gronden ſteunt, of immers met weinig zekerheit kan gezegt worden. Ook zyn zo wel de jaren van zyne regeeringe, als dat van zyne doodt, onbekend. Zommigen ſchryven hem 40, en anderen 38 jaren regeerens toe. J. Veldenaar ſtelt zyne doodt in den jare 901; de geſchreven Hollandſche Kronyk van een namelozen ſchryver in den jare 900; zommigen vroeger, en anderen later; doch allen met even veel zekerheit. Eenigen zeggen, dat hy na de voorgemelde veertigjarige regeering het beſtier aan zynen zone, Dirk den II, heeft overgegeven, en vreemde landen is gaan bezoeken, alwaar hy ook zou geſtorven zyn, zonder dat men den tydt of de plaats van zyn overlyden weet. Maar is dit laatſte wel waarſchynlyk van een man van zo hoge jaren? Zyne gemalin, by welke hy zynen zoon en navolger *Dirk* den II won, wordt genoemt *Gena*, *Gunna*, en by Melis Stoke *Geve*. Hare afkomſt is mede onbekend, en die haar de dochter van Pipin noemen, ſlaan den bal zeer mis: want die is reets in den jare 819 overleden. *Oude Hollandſche Kronyk. Balth. Neander de antiq. Germ. Melis Stoke. J. Veldenaar Faſcic. temp. Janus Douza Annal. Holland. Voſſii Annal. Holl. P. Scriverius Holl. Zeel. en Vrieſche Chronyk. Boxhorn Stedeboek. Ant. Matthaus de Nobilitate lib.* I. *cap.* 30. *& ad Annal. Egmond. pag.* 172. *Mezeray Hiſt. de France I. Part. Batavia ſacra I Deel.*

DIRK of DIDERIK, de II van dien naam, tweede graaf van Hollandt, Zeelandt en Vrieſlandt, en zoon van Dirk den I. Van de onzekerheit aangaande het begin zyner regeeringe, en het moejelyke verſchil, of hy de eerſte, dan of hy de tweede graaf is geweeſt, zal men hier niet meer ſpreken; daar van is in het voorgaande artykel al genoeg gezegt. Men verhaalt, dat hy ſtraks in den beginne zyner regeeringe met een binnenlandſchen oorlog is gekwelt geweeſt, doordien de Vriezen hem niet voor opperhoofdt wilden erkennen; dat zy tegen hem optrokken, en het kloofter van St. Adalbert, door zynen vader te Egmondt geſticht, tot den grondt toe verbrandden. Hy trok derhalven met allen ſpoedt tegen hen op, leverde hen ſlag, en behaalde eene volkome overwinning op hen. Hy drong vervolgens dieper door in Vrieſlandt, bragt de inwoners tot gehoorzaamheit, en leide hen tot eene ſtraffe van hunnen opſtandt op, dat zy de deuren of ingangen van hunne woningen zo laag moeſten maken, dat zy niet anders dan met gebukten hoofde daar in en uit konden gaan. Doch dit wordt door eenigen als eene later gebeurtenis te boek geſtelt, en voor den tydt van grave Dirk aan een veldheer der Noormannen toegeſchreven. De Vriezen ontkennen de zake ten eenemale, en daar zyn ook vele ſchryvers, de welke dien geheelen optocht van Dirk tegen hen in twyffel trekken. Daar na heeft hy zyne heerſchappy in ruſt bezeten, en van het houten kloofter te Egmondt een ſteenen kloofter gemaakt, hebbende de nonnen, die daar in gewoont hadden, naar Bennebroek, digt by Haarlem, doen verhuizen. Dit door hem nieuw-opgerechte ſteenen kloofter heeft hy aan Benedictyner monniken te bewonen gegeven, op dat het de aanvallen der ſtropende Vriezen te beter zou kunnen afweeren. Hy wilde daarenboven, dat het zelve de begraafplaats zou zyn van de graven, en deedt ook het gebeente van S. Jeroen en van S. Adalbert in het kloofter brengen. Nog heeft graaf Dirk grote goederen, en de vier Euangelien, met het beſte goudt en zeer koſtelyke geſteenten bekleed, aan de kerke van Egmondt geſchonken. Doch dit laatſte geſchenk wordt, volgens Scriverius, in de oude ſchriften van het kloofter van Egmondt aan de gemalinne van Dirk toegeëigent. Men wil, dat hy keizer Hendrik den Vogelaar tegen de Hunnen heeft bygeſtaan; het welk van anderen aan zynen vader wordt toegeſchreven, gelyk in het voorgaande artykel in het voorbygaan is aangeroert. Andere of verdichte, of ten minſten zeer onzekere dingen, rakende dezen Dirk den II, zal men hier ſtilzwygende voorbygaan. Hy is getrouwt geweeſt met *Hildegaard*, by anderen genoemt *Hillegond*, *Heldegond*, *Heldegard*, en *Hille*, die zommigen zeggen de dochter van Lodewyk van Vrankryk, en anderen die van Wichman, heer van het ſlot van Gent, nevens de landen van Aalſt en Waas, geweeſt te zyn, alle welke landen door het afſterven van den zelven zonder mannelyke erfgenamen op Dirk zouden gekomen zyn. Hy hadt by deze

zyne

zyne gemalinne twee zonen, *Egbert* en *Aarnout* genoemt, en eene dochter, *Erlinde* geheten. Egbert, van eenigen voor den eersten, en van anderen voor den jongsten genomen, heeft het geestelyke kleedt aangetrokken, is vervolgens aartsbisschop van Trier geworden, en heeft, gelyk zyne ouderen, aan de abdy van Egmondt vele kostelyke geschenken gedaan. De andere zoon, Aarnout, kreeg mede lust om het voorbeeldt van zynen broeder te volgen: doch liet zich met vele moeite eindelyk door zynen vader en des zelfs staatsdienaren bewegen om van dat voornemen af te staan, en zich in den huwelyken staat te begeven met Lutgaart, dochter van den vorst van Kleef, of, volgens Scriverius en anderen, van den Griekschen keizer Romanus den jongen, als in het artykel van dezen ARNOUT gezegt is. Zommigen, en daar onder de geschreven Kronyk van Egmondt, stellen zyne doodt in den jare 985, Veldenaar, Beka, Janus Douza, de zoon, enz. in den jare 988, en Melis Stoke in den jare 987, in deze woorden:

> Diederick versciet van desen leven
> Doe men LXXX en seven
> Ende negen hondert screef die jaren /
> Nadat die Maget was Moeder waren.
> Hi ende syn Wyf worden begraven
> T'Egmonde / dat si met haven
> Ende met erven hadden gerycht.
> Ewelic haer weldaet blyckt.
> Hi ende syn Vader / als ick vandt /
> Waren Graven van Hollandt
> Hondert jaer XX en vive /
> En Grave Aernout bleef te live.

De voorgemelde Nederlandsche geschiedenisschryvers.

DIRK of DIDERIK de III, vierde graaf van Hollandt, Zeelandt en Vrieslandt, volgde op zynen vader graaf Arnout den I, die in den slag tegen de Vriezen in den jare 993 gesneuvelt was. Doordien Dirk nu nog jong, en zelfs nog minderjarig was, wanneer dit gebeurde, zo bleef die doodt voor eerst ongewroken, en de Vriezen by hunne oude vryheit, te meer, doordien de jonge graaf de handen elders vol werk kreeg: want de bisschop van Utrecht, Adelboldus, een geboren Vries, en alzo een gezworen vyandt van de Hollanders, naar gelegenheit zoekende om met den grave oopentlyk overhoop te geraken, vondt de zelve, wanneer graaf Dirk den grave van Zwammerdam en Bodegrave, Diderik Bavo, van zyne landen beroofde, omdat de zelve gedurig in zyn gebiedt viel, en daar geweldige stroperyen aanrechtte, als hier voor op het artykel van DIDERIK BAVO gezegt is; waar by, naar zommigen verhalen, eene tweede oorzaak kwam, te weten, dat Dirk de bisschoppelyke landeryen, omtrent Dordrecht gelegen, aantastte, en zich van de Dordrechtsche waardt, zynde een graafschap, en wordende door Adelboldus en de aartsbisschoppen van Trier en Keulen in gemeenschap bezeten, meester maakte. De twee laatstgenoemden klaagden daar over by den keizer, en bisschop Adelboldus schoot, zo door last des keizers, als uit eigene genegenheit tot den oorlog, de wapenen aan, viel in Hollandt, en bemachtigde Zwammerdam en Bodegrave wederom, zonder veel tegenstandt. Doch de Hollandsche graaf, zyn volk byeen verzamelt hebbende, verdreef hem wederom van daar; waar op de bisschop zyne toevlucht tot den keizer Hendrik nam, die op dien tydt te Nimwegen was; en wanneer de graaf naar den zelven niet wilde luisteren, en des zelfs uitsprake daar omtrent niet opvolgen, riep Adelbold de vorsten van Neder-Duitschlandt te hulp, van welke hem Govert, hertog van Lotharingen, Baldewyn, graaf van Vlaanderen, en de drie bisschoppen van Keulen, Luik, en Kameryk kwamen byspringen: welker krygsvolk zich by dat van den bisschop van Utrecht gevoegt hebbende, in Hollandt trok. Graaf Dirk trok hen tegen, en de twee legers raakten, volgens zommigen op de zelve plaats, daar de bisschop te voren door den grave verslagen was, zamen handgemeen, wanneer 'er, in het hevigste van het treffen, schielyk eene stemme kwam opdonderen, roepende: *vlucht! vlucht!* waar op die van des bisschops zyde altemaal gingen lopen, en eene grote slachting onder hen wierdt aangerecht. Waarschynlyk geschiedde dit roepen door last van graaf Dirk; doch anderen hebben het als een wonderwerk aangezien. De slagting was zo groot, dat 'er, volgens het verhaal van Ditmarus, bisschop van Merseburg, byna alle de soldaten van Baldricus, bisschop van Luik, en van Gerardus, bisschop van Kameryk, omkwamen; en in de drie naaste landschappen, zegt hy, was 'er niet een huis, dat geen rouw droeg: ja na de tyden van Karel den Groten, gelyk hy al verder zegt, is 'er zo eene nederlage op eenen dag niet voorgevallen. Govert, hertog van Lotharingen, wierdt gevangen genomen, en de bisschop Adelboldus van Utrecht ontkwam het ter naauwernoodt met een schuitje. Het leger van grave Dirk was zeer klein geweest in aanmerkinge van dat zyner vyanden; zo dat 'er eene grote menigte van eenige weinige Vriezen (want aldus wierden de Hollanders toen nog genoemt) verslagen wierdt. Men kan hier aangaande het woordt *Vriezen* niet onaangemerkt voorby gaan, dat vele later schryvers, door de dubbelzinnigheit van het zelve misleid zynde, als mede door het verhaal van Sigebert, en meer andere oude schryvers, die zeggen, dat graaf Dirk tegen de Vriezen is opgetrokken om zyns vaders doodt te wreken, en vervolgens daar by voegen, dat het machtige leger van hertog Govert door weinige Vriezen schandelyk is verslagen, dat die later schryvers, zeggen wy, daar uit besloten hebben, dat de Vriezen, die door graaf Dirk beoorloogt wierden, de zege hebben bevochten; en nog al verder, dat vervolgens de Lotharingers, (welken naam toen de Brabanders, gelyk Brabandt dien van Lotharingen, voerden) die de nederlaag kregen, tot hulp van de Hollanders waren gekomen. Maar men heeft de schryvers, die in of omtrent dien tydt geleeft hebben, als *Baldericus*, bisschop van Nojons en Doornik, en tydgenoot van Adelboldus, *Ægidius à Leodio*, monnik te Orval, in zyn byvoegsel op *Anselmus* van de bisschoppen van Luik, den voorgemelden *Ditmarus*, en andere, maar te lezen, en men zal aanstonts zien, dat de Vriezen, te weten de medestanders van den bisschop, geslagen zyn door andere Vriezen, te weten door de Hollanders. Maar om tot het vorige verhaal weder te keren, graaf Dirk den hertog van Lotharingen dus in handen gekregen hebbende, maar vrezende aan den eenen kant om een zo machtigen heer gevangen te houden, en aan den anderen kant hopende de gunst des keizers te zullen winnen, als hy den hertog weder los liet, ontsloeg den zelven uit zyne gevangenisse; (de voorgemelde Ægidius à Leodio zegt, dat zulks geschied is door bemiddeling van Wolbodo, bisschop van Luik, die te voren deken te Utrecht geweest zynde, in Vrieslandt hadt gewoont,) waar op de onderhandeling tusschen den grave en den bisschop begonnen, en de vrede tusschen hen getroffen wierdt, op voorwaarde, dat de bisschop de bovengemelde heerlykheden van Bodegrave en Zwammerdam, nevens die van Merwede, daar de graaf eene sterkte hadt laten aanleggen, om 'er de tollen te ontfangen, aan den grave zou afstaan. Dirk, de handen aan dien kant dus ruim gekregen hebbende, begon toen om de Vriezen te denken, zo om wraak over de doodt van zynen vader te nemen, als om hen onder zyne gehoorzaamheit te brengen. Hy stak dan naar Vrieslandt over; maar of hy in deze onderneminge gelukkig is geweest, of niet, daar in zyn de schryvers van verschillende gevoelens. Zommigen zeggen ja, en voegen daar by, dat zyn jongste zoon tot stadhouder over hen door zynen vader is aangesteld; en anderen neen, waar onder zommigen zelfs al het gene boven van den slag en de nederlage van bisschop Adelboldus verhaalt is, op Dirk te huis brengen; de waarschynelyke reden van welken misslag boven ook is aangehaalt. Wat het stadhouderschap van den zone van graaf Dirk aangaat, Scriverius meent, dat hy het zelve over Kennemerlandt bekleed heeft, het welk Dirk in dien oorlog met de Vriezen alleen met grote moeite zou behouden hebben. Hoe het zy, graaf Dirk, van buiten- en binnenlandsche vyanden ontslagen zynde, en rust genietende, kreeg, naar de gewoonte, in dien tydt zeer gemeen, in het hoofdt om eene reize naar het Heilige Landt te doen; gelyk hy dan ook deedt, en daar van den naam van *Dirk van Jeruzalem* ontfing. Meer vindt men van hem niet aangetekent, en Dirk is, na zyne te rug komst, in den jare 1039 overleden, en te Egmondt by zyne voorvaderen begraven. Melis Stoke, en anderen, schryven hem eene regeering van zes en veertig jaren toe: doch Vossius, en anderen, zeggen maar vier en dertig, mogelyk van den tydt af, dat hy zelf geregeert heeft, beginnende, en de jaren zyner minderjarigheit niet mede tellende. Zyne gemalin, Othilda, of Othelhild, genoemt, was, naar het gevoelen van eenigen, eene dochter van den grave van Lusignan, doch, naar het getuigenis der meesten, eene dochter des hertogs van Saxen, by welke hy twee zonen heeft verwekt, *Dirk* den IV, zynen opvolger, en *Floris*, die weder op zynen broeder, zonder erfgenamen stervende, gevolgt is. *De zelve Schryvers.*

DIRK of DIDERIK de IV, zoon van graaf Dirk den III, volgde zynen vader op in de regeering in den jare 1039. De Utrechtsche bisschop Bernulphus, na de doodt van Adelbold in den jare 1027 verkoren zynde, hadt zich gedurende de regeering van Dirk den III stil gehouden, maar stak straks in den beginne der regeeringe van Dirk den IV het hoofdt op, om het gene zyn voorzaat verloren hadt weder te winnen. Hy wist ten dien einde keizer Hendrik den III te bewegen, dat de zelve tot zyn voordeel den nieuwen grave den oorlog aandeedt, in Hollandt viel, en het huis te Merwede veroverde, het welk hy vervolgens aan den bisschop overgaf. Graaf Dirk, tegen de macht des keizers niet bestand, hieldt zich stil zo lange de zelve in zyn landt was; maar zo haast was de zelve niet vertrokken, of hy kwam voor den dag, nam het gene hem door geweldt was afgenomen weder in, en stroopte daarenboven deerlyk in het landt van den bisschop. De zelve nam zyne toevlucht weder tot den keizer, en de graaf, zyne krachten tegen die van den keizer te zwak kennende, zocht zyn party ook sterk te maken, en ging een verbondt aan met Govert, hertog van Lotharingen, en Baldewyn, grave van Vlaanderen, beide op den keizer niet wel te vrede. Men kwam van den laatstgenoemden kant tot dadelykheden, en vermeesterde onder anderen de stadt Nimwegen, daar de keizers zomtyds hun hof pleegden te houden. Keizer Hendrik, toen juist met den oorlog tegen de Hunnen belemmert, scheidde voor dien tydt uit den zelven, en keerde zyne macht tegen Dirk en des zelfs bondgenoten, onder welke de hertog van Lotharingen de lafheit hadt van het hoofdt in den schoot te leggen, en den keizer om vergiffenis van het uitgevoerde te verzoeken. Dirk daarentegen, den keizer niet oopentlyk durvende te keer gaan, lag op zyn luimen, liet hem, Vlaardingen en Rhynsburg bemachtigende, begaan, en wachtte, tot dat het aanstaande natte herfst weder den zelven zou noodzaken om te vertrekken; het welk zo als hy gedacht hadt uitvallende, tastte Dirk met zyne ligte vaartuigen de zware schepen van den keizer, langs den Rhyn weder naar huis varende, aan, en deedt hem grote schade, veroverende vervolgens alles wederom, het geen door den keizer was bemachtigt. Men heeft in dit verhaal Mattheus Vossius gevolgt, met welken eenige andere schryvers daar in voor het grootste gedeelte overeenstemmen: doch Melis Stoke, de oude schriften van het klooster van Egmondt, enz. melden 'er geen woordt van. Wanneer 'er vervolgens, naar het verhaal der meeste geschiedenisschryvers, in den jare 1048, een steekspel te Luik gehou-

houden wierdt, wekte zulks grave Dirk op om zyne dapperheit daar te laten uitblinken. Hy ging dan, genodigt zynde, daar naar toe; maar hadt het ongeluk van den broeder des bisschops van Luik onder het tournooien met zyne lancie dood te steken. De graaf, door dit ongeval verbaast, ontkwam zelf wel het gevaar, dat hem dreigde; maar twee van zyne voornaamste edelen (anderen noemen hen zyne bastaard broederen) moesten het ontgelden, wierden gevat, en dood geslagen. De graaf vluchtte naar Dordrecht, daar hy zo haast nier was aangekomen, of hy deedt, om de doodt zyner twee hovelingen te wreken, alle de schepen der Luikenaren, en andere bovenlanders, te Dordrecht leggende, in brandt steken, de waaren, die daar in gevonden wierden, in beslag, en de schippers gevangen nemen, wordende beide niet vry gegeven, dan nadat 'er een redelyk losgeldt voor betaalt was. De bisschop van Luik, en andere, daar door beleedigt zynde, en daarenboven door keizer Hendrik opgehitst, maakten zich op om wraak daar over te nemen; en door hulpe van eene felle koude, alzo het in January was, waar door alle rivieren, wateren en moerassen met ys bedekt waren, onverwacht tot voor Dordrecht gekomen zynde, overrompelden zy die stadt, eer graaf Dirk eens van den vyandt iets vernomen hadt. Doch Gerard, heer van Putten, daar binnen zynde, en den grave getrouw blyvende, liet den zelven weten, dat hy hem de stadt weder in handen zou leveren, als hy by nacht in stilte met zyne manschap onder de muren van Dordrecht wilde komen; het welk de zelve doende, wierdt hy door den heere van Putten, en zyne aanhangers, schielyk ingelaten, waar op zich de zelve ten eersten meester van de markt maakten, en alle uitgangen bezetten. De vyandelyke volkeren, door het gerucht ontwaakt, en uit de huizen op straat vliegende, wierden alle dood geslagen, behalven de bisschoppen, den markgrave van Brandenburg, en andere hoofden, die het door de vlucht, onder begunstiging van den nacht, zich van eene poorte meester gemaakt hebbende, ontkwamen. De slagting onder de vyanden moet zeer groot geweest zyn, doordien 'er wel vier honderd voorname edelen gesneuvelt zyn. Wanneer de dag was doorgebroken, zag men overal niet dan verslagene lyken; en Dirk, gene vyanden meer vrezende, en met een ontlast gemoedt de verslagenen willende gaan bezichtigen, wierdt in een naauw straatje door een der vyanden, die zich in een huis verborgen hadt, uit het zelve met een vergifte pyl geschoten, en zwaarlyk in zyne dye gekwetst, waar van hy twee dagen daar na (anderen zeggen tien dagen) overleedt. Men heeft dat straatje zedert, tot eene eeuwige gedachtenisse, de Gravenstraat genoemt. Hermannus Contractus verschilt aangaande de doodt van dezen grave van alle de andere schryvers, zeggende, dat hy in een oorlog tegen drie bisschoppen in het landt van Flardingen gesneuvelt is. Ook is het aanmerkelyk, dat hy hem geen graaf van Hollandt, maar markgraaf of marquis van Flardingen noemt. Wat het eerste aangaat, het voorverhaalde gevoelen aangaande de doodt des graven is algemeener, en wordt door goede oude schryvers bevestigt, en daarom doorgaans voor waar aangenomen; en betreffende het laatste, men houdt daar voor, dat Hermannus Contractus Dirk aldus genoemt heeft, omdat Flardingen toen de voornaamste stadt van Hollandt was, of omdat Dirk aldaar zyn hof hieldt: doch dat hy hem slechts markgraaf en geen graaf noemt, kan of uit kleinachtinge, omdat de Duitsche keizer Hendrik zo groot een vyandt van Dirk was, of uit onwetenheit geschied zyn: hoewel men ook zou kunnen zeggen, dat de tytel van marquis of markgraaf in dien tydt wel meer aan graven en prinssen gegeven wierdt. Zommigen zeggen, dat het ongeluk, grave Dirk overgekomen, op den 13 van May, en anderen van Januarius, des jaars 1048 gebeurt is, nadat hy negen jaren geregeert hadt; en doordien hy gene kinderen naliet, is zyn broeder Floris de I van dien naam hem in de regeeringe gevolgt. *De bovengemelde Schryvers.*

DIRK of DIDERIK de V, zoon van grave Floris den I, en zevende, of, als men zyne moeder Geertrui, nevens Robbert den Vries, en Godevaart met de Bult, van welke in het vervolg gesproken wordt, mede rekent, de tiende graaf van Hollandt, Zeelandt, en Vrieslandt, was nog maar een kindt, wanneer zyn vader in den jare 1061, of 1062, het leven verloor. De voogdy wierdt derhalven aan zyne moeder Geertrui, eene verstandige en kloekmoedige vrouw, opgedragen. De zelve wierdt, naauwlyks dezen last op zich genomen hebbende, vyandelyk aangetast van Robbert, jongsten zone van Baldewyn den V, grave van Vlaanderen, een onrustig en oorlogzuchtig prins, de welke, door zynen broeder, Baldewyn den VI, zich van het graafschap Vlaanderen uitgesloten ziende, elders naar eene heerschappy omzag, en het oog eindelyk, na eenige vruchteloze tochten over zee, op Hollandt wierp, daar hy, vermits de minderjarigheit van grave Dirk, en des zelfs bestieringe door eene vrouwe, eenige hoop van goede uitkomst toe meende te hebben. Hy kwam dan met eene vry grote macht naar Hollandt afzakken; maar wierdt tot twee malen toe door de kloekmoedige Geertrui geslagen; waar na hy zich wel in geen oopenbaar gevecht met de zelve weder inliet, maar den oorlog slepende hieldt, en ondertusschen overal in Hollandt stroopte. De Staten van den lande, den welken dit doen begon te verveelen, en die voor zwaarder rampen vreesden, sloegen Geertrui voor, een huwelyk met Robbert aan te gaan, en dien schadelyken oorlog daar door te eindigen. Zy bewilligde daar in, en Baldewyn gaf aan zynen zone Robbert tot een bruidschat het landt van Aalst, nevens de Vier Ambachten, en het recht, het welk de graven van Vlaanderen voorgaven op de Zeeusche eilanden te hebben. Hy wierdt in Hollandt, na het voltrekken van het huwelyk in den jare 1064, voor voogdt erkent, en zedert dien tydt *de Vries* bygenoemt, niet omdat hy Vrieslandt, gelyk als eenigen zeggen, overwonnen hadt, maar omdat byna het grootste gedeelte van Hollandt, als in de voorgaande artykelen gezegt is, toen nog Vrieslandt genoemt wierdt. Hollandt wierdt toen alleen genoemt dat gedeelte, het welk tegenwoordig den naam van Zuid-Hollandt draagt; al het overige, Zeelandt zelfs, hadt den naam van Vrieslandt; en om deze reden is het dat eenigen zeggen, dat de graven, tot dezen tydt toe geregeert hebbende, zich gene graven van Hollandt, maar van Vrieslandt schreven, en dat deze graaf Dirk de V de eerste is geweest, de welke dien tytel heeft aangenomen. Het geen Robbert de Vries en zyne verrechtingen in het byzonder raakt, zal men hier na op zyn artykel verhalen, en hier alleen aantekenen het geen hem betreft terwyl hy voogdt was van den minderjarigen Dirk den V. Robbert oorloogde in Vlaanderen tegen Richildis, de gemalinne van zynen overleden broeder Baldewyn, die hem tot voogdt over zyne jonge kinderen hadt aangestelt, en daar hem de gemelde Richildis niet voor wilde erkennen. Willem, bisschop van Utrecht, nam deze gelegenheit waar om weder te vermeesteren het geen de voorgaande graven van Hollandt van zyn bisdom hadden afgerukt, en wist daarenboven van keizer Hendrik den IV te verkrygen, dat de zelve geheel Hollandt, te weten als voor gezegt is, Zuid-Hollandt, met de abdy van Egmondt, aan hem vereerde. Hy nam, om zich daar in zo veel te beter staande te houden, zyne toevlucht tot Govert, bygenoemt met den Bult, hertog van Lotharingen, gelyk Brabandt, als reets meermalen gezegt is, toen genoemt wierdt, aan den welken hy Hollandt voor zyn leven beloofde. De zelve kwam op die voorwaarde in Hollandt, en vermeesterde verscheide plaatsen. Robbert keerde zich met allen spoedt tegen hem, en leverde hem slag; doch met eene ongelukkige uitkomst, wordende geslagen, en gedwongen naar Vlaanderen te vluchten. Dirk wierdt dus met zyne moeder en stiefvader uit zyne Staten verdreven door dezen Godevaart met den Bult, die overal, uit nooddwang, voor graaf wierdt erkent, en omtrent vyf jaren heeft geregeert, wanneer hy, te Antwerpen zynde, by nacht op het heimelyke gemak zittende, zodanig in zyn buik wierdt gekwetst, dat hy 'er op den zevenden dag daar na van stierf, gelyk hier na op zyn artykel breder zal verhaalt worden. Willem, bisschop van Utrecht, die de stadhouder van Godevaart in des zelfs afwezenheit was geweest, meende in het bezit van Hollandt te blyven; maar hy kwam mede kort daar na te sterven, en Dirk, de rechte erfgenaam, maar die als balling in Vlaanderen leefde, nam deze gunstige gelegenheit waar om zich te herstellen; verzamelde derhalven eenige andere Hollandsche ballingen, en begaf zich daar mede, daarenboven ondersteunt door zynen stiefvader Robbert den Vries met eene bende boogschutters, naar Hollandt. De nieuwe bisschop Conradus, geholpen door den grave van Zutphen, trok hem tegen, maar wierdt omtrent Ysselmonde door Dirk geslagen, in welken slag de graaf van Zutphen het leven verloor. De bisschop vluchtte in het kasteel van Ysselmonde, daar hy door den grave belegert, en tot de overgave gedwongen wierdt, moetende met eede afstandt doen van het recht, of alle eisschen, die hy, of zyne navolgers, op Hollandt uit eenigerlei hoofde zouden menen te hebben. Dirk geraakte dus weder in zyn graafschap, en wordt gezegt van dien tydt af eerst den naam van graaf van Hollandt, de eerste van alle graven, aangenomen te hebben, waar van boven reets is gewag gemaakt. Vervolgens wordt Dirk gezegt tegen de West-Vriezen, die hem niet wilden erkennen, opgetrokken te zyn, een ongemeen groot getal van de zelve verslagen, en hen dus onder zyn geweldt gebragt te hebben. Doch daar zyn 'er, waar onder *Melis Stoke* is, die van dezen tocht, de welke door *Scriverius* mede in twyffel wordt getrokken, geen het minste gewag maken, maar zeggen, dat Dirk zedert zyne herstellinge in zyn graafschap zyne overige dagen in rust heeft doorgebragt. Men verhaalt ook, dat hy door Egbert, hertog van Saxen, met wiens moeie hy getrouwt was, wierdt aangezocht om tegen den Duitschen keizer te oorlogen: doch dat Dirk zulks beleefdelyk weigerende, Egbert daar door zo verstoord wierdt, dat hy in Vrieslandt viel, en een groot gedeelte daar van bemachtigde, zonder dat men daar by vindt gemeld, dat zich de Hollandsche graaf daar tegen zou hebben aangekant. Maar keizer Hendrik de IV, dezen aanwasch van het huis van Saxen met nydige oogen aanziende, en daarenboven reets op het zelve gebelgt zynde, schonk dat gedeelte van Vrieslandt, het welk door Egbert was bemachtigt, aan den Utrechtschen bisschop, welke gift drie jaren daar na, te weten in den jare 1089, door den zelven keizer is bekrachtigt. Graaf Dirk de V kwam na een regeeringe van vyftien jaren, van zyne herstellinge af te rekenen, in den jare 1091 (anderen zeggen 1092) te overlyden, hebbende by zyne gemalinne Othelhilda, van anderen Withildis genoemt, uit het huis van Saxen, eenen zoon gewonnen, *Floris* geheten, de II van dien naam onder de graven van Hollandt, en wegens de dikheit van zyn ligchaam de Vette bygenoemt; waarenboven hem de oude Hollandsche Kronyk nog eene dochter toeschryft, *Machtild* genoemt, de welke met den grave van Orleans zou zyn getrouwt geweest. *De zelve Schryvers.*

DIRK of DIDERIK de VI, de negende, of, in het vervolg der afbeeldingen der Hollandsche graven, waar van de reden in het voorgaande artykel gemeld is, de twaalfde graaf van Hollandt, Zeelandt, en Vrieslandt, was de zoon van Floris den II, en nog jong wanneer zyn vader in den jare 1122, volgens de zekerste en beste uitrekening zyner regeeringe, kwam te overlyden. Hy stondt gedurende zyne minderjarigheit onder de voogdy van zyne moeder Petronella, die zeer loffelyk regeerde, behalven dat zy zich ter liefde van haren broeder Lotharius, hertog van Saxen, stak in den oorlog, dien de zelve met keizer Hendrik den V voerde; de welke deswegen naar Hollandt afkwam, en Kuilenburg belegerde; maar alzo de Hollanders, zich met die van het sticht van Utrecht vereenigt hebbende, in Over-Yssel vielen, en de stadt Deven-

Deventer belegerden, trok de keizer weder af naar Duitschlandt. Zo haast als Dirk zyne meerderjarigheit bereikt hadt, gaf hem zyne moeder Petronella de regeëring over; waar op zyn eerste werk was om zich tot den oorlog tegen Herman, grave van Kuik, gereed te maken, onzeker om welke reden: doch wanneer de zelve hem om vergiffenis verzocht, en de bisschop van Utrecht daarenboven zyne bemiddeling aanboodt, staakte hy zyn voornemen, en het verschil wierdt bygelegt. De West-Vriezen, altydt onwillig geweest zynde om de Hollandsche graven te erkennen, hadden de zelve ongehoorzaamheit betoont aan de moeder van grave Dirk gedurende des zelfs minderjarigheit; waarom de zelve nu eene goede gelegenheit waarnam om hen tot reden te brengen, hen by Alkmaar eene grote nederlage toebragt, en dus bedwong: doch met een groten buit en vele gevangenen te rug kerende, wierdt hem onderwegen aangebragt, dat zyn jonger broeder Floris, bygenoemt de Zwarte, een toeleg maakte om hem van de regeeringe te beroven. Dit deedt hem zyne reize verhaasten; en wanneer hy, te huis gekomen zynde, zynen broeder genoegzaam blyken liet, dat hy van zyn doen en voornemen kennis hadt, vluchtte de zelve van het hof weg by de West-Vriezen, door Dirk wel eenigzins beteugelt, maar niet ten eenemale te onder gebragt. De Vriezen erkenden hem terstondt voor hunnen veldheer, en hy trok spoedig tegen zynen broeder op, belegerde de stadt Alkmaar, veroverde en verbrandde de zelve; waar na hy wyd en zyd in Hollandt stroopte, het welk die van Kennemerlandt bewoog zich aan hem te onderwerpen: maar graaf Dirk, daar op met zyn leger toeschietende, bragt hen weder onder zyne gehoorzaamheit. Keizer Lotharius van Saxen, de oom van Dirk en Floris, van dezen tweespalt verwittigt zynde, heeft den zelven bygelegt, onder beding, naar men zegt, dat Floris Vrieslandt te leen zou bezitten van zynen broeder Dirk. Hier na verzocht Floris de Zwarte Hadewey, dochter van Aarnout, grave van Rechem, en nicht van den bisschop van Utrecht, Andreas van Kuik, en des zelfs broeders, den grave van Kuik, en Gotfried van Arensberg, ten huwelyk; maar de zelve weigerden Hadewey aan hem te geven, het welk Floris zodanig verbitterde, dat hy die van Utrecht opmaakte om hunnen bisschop te verjagen; maar de zelve maakte met zyne broeders, dat Floris kort daar na, op de jagt gegaan zynde, niet verre van Utrecht vermoord wierdt. Graaf Dirk, over het begaan van dezen moordt aan zynen broeder zeer te onvrede, trok tegen den bisschop en des zelfs broeders op, en verdreef hem en den grave van Kuik uit hun gebiedt; maar riep hen echter naderhandt weder te rug, en herstelde hen: doch de graaf van Kuik moest zyn graafschap zedert van hem te leen houden. Na de doodt van den gemelden bisschop Andreas raakte Dirk overhoop met des zelfs navolger Heribertus, het welk daar uit ontstondt, omdat de bisschop den graaf van Benthem, Dirks zwager, Otto genoemt, binnen Utrecht gevangen hieldt: want deze Otto was met een leger in des zelfs bisdom gevallen, alles rovende en verwoestende wat hem voorkwam, zonder dat iemandt hem het hoofdt kon bieden. De bisschop, geen andere uitkomst ziende, was hem eindelyk tegen getrokken, hadt hem geslagen, en gevangen gekregen. Graaf Dirk achtte zich verplicht zynen zwager te verlossen, en belegerde de stadt Utrecht. De bisschop, in het nauw zynde, en geen ontzet te verwachten hebbende, trok, na zyne burgers een hert in het lyf gesproken, en hen vermaant te hebben van de stads vesten mannelyk te bewaren, met zyne geheele geestelykheit ter stadt uit en naar het leger der Hollanders, om den vloek over hen uit te donderen. De graaf, door deze onverwachte vertoning verbaast, en voor den ban benaauwd, viel den bisschop te voet, en badt hem om vergiffenis. De vrede wierdt daar op wel haast tusschen hen gemaakt, en bleef bestendig zo lange zy beide leefden, wordende de graaf van Benthem door den bisschop, ten gevalle van Dirk, terstondt op vrye voeten gestelt, het welk gebeurde in den jare 1138; en als deze Otto naderhandt was omgebragt, is Otto, een der zonen van graaf Dirk, en heer van Arkel, als zyn naaste bloedverwant, graaf van Benthem geworden. Hier na deedt graaf Dirk, volgens eene bygelovige gewoonte van die tyden, een tocht naar het Heilige Landt: en wanneer hy van daar in den jare 1139 over Rome weder naar huis keerde, heeft hy aldaar de abdyen van Egmondt en Rhynsburg, door zyne voorvaderen gesticht, en rykelyk beschonken, aan den Roomschen stoel onderworpen, nevens eene jaarlyksche schatting van vier schellingen, Vriesch geldt, welke schatting paus Pius de IV naderhandt gehecht heeft aan de tafel van den bisschop van Haarlem. De oopenbrief van paus Innocentius den II aangaande die onderwerpinge is nog in wezen, zynde door Boxhorn uit een oud perkamenten boek verbetert, en in zyn *Toneel van Hollandt* ingelascht. De zelve staat ook in de Latynsche Kronyk van Egmondt, door Johannes à Leydis beschreven, en door Antonius Matthæus in het licht gegeven. Doch daar is eenig verschil omtrent de namen der ondertekenaars. Dirk, weder te huis gekomen zynde, leefde in rust tot den jare 1150, wanneer hy, de Utrechtsche bisschop Heribert overleden zynde, nevens de graven van Gelder en Kleef, eenen Herman, afkomstig van de graven van Hoorn, met geweldt in het bisdom van Utrecht indrong, hoewel de Utrechtenaars een anderen, namentlyk Frederik van Havel, of van Hamel, begeerden. Zie Herman van Hoorn, bisschop van Utrecht. Eenigen tydt daar na deden de Vriezen van Drechterlandt, nu die van Enkhuizen, en daar omtrent, een inval in Hollandt, maar wierden door de Kennemers, of Haarlemmers, geslagen, en met verlies van negen honderd man te rug gedreven. Niet lange nadat dit gebeurt was kwam graaf Dirk te sterven; maar onzeker wanneer, stellende eenigen het jaar 1163, anderen het jaar 1158, doch de meesten een jaar vroeger, te weten het jaar 1157, hebbende, zo onder de voogdy van zyne moeder Petronella, als alleen, geregeert den tydt van vyf en dertig jaren; waar voor anderen veertig stellen. Zyne gemalin, Sophia genoemt, heeft, naar men verhaalt, tot drie malen toe voor zyne ziele eene bedevaart naar Jeruzalem gedaan. Op hem volgde zyn zoon *Floris*, de III van dien naam onder de graven van Hollandt; behalven den welken, en den voorgemelden *Otto*, na de doodt van zynen oom graaf van Benthem geworden, men nog vindt dat hy eenen zoon by zyne gemalinne gehad heeft, *Dirk de Pelgrim* genoemt, in den ouderdom van twaalf jaren overleden. *De zelve Schryvers.*

DIRK of DIDERIK de VII, de elfde of veertiende graaf van Hollandt, Zeelandt en Vrieslandt, zoon van Floris den III, op welken hy in den jare 1190 in de regeeringe volgde. Hy was genoodzaakt zynen eersten oorlog, nadat hy vyf jaren geregeert hadt, tegen zynen broeder Willem te voeren, de welke, in den jare 1095 uit het Heilige Landt, het welk hy bezocht hadt, te rug gekomen zynde, het oog op de graaffelyke regeering hadt, en zich, om tot zyn oogmerk te komen, by de West-Vriezen begaf, de zelve tot een opstandt aanzettende. Baldewyn, bisschop van Utrecht, en hun beider oom, deedt wel zyn best om dezen broeder-twist by te leggen; doch alzo Willem naar hem niet wilde luisteren, voegde hy zich by Dirk, om de gerechte zake voor te staan. Maar terwyl zich Dirk toerustte om den zelven, en de oproerige Vriezen, des zelfs aanhangers, te keer te gaan, ontfing hy de tyding, dat Baldewyn, graaf van Vlaanderen en Henegouwen, denkende, dat het in troebel water goed visschen was, met eene grote macht in het eilandt Walcheren was geland. Dirk dus van twee kanten te gelyk besprongen, gaf den moedt daarom niet verloren, maar verdeelde zyne krygsmacht in tweën: hy zelf trok met het eene leger tegen de Vlamingen, en stelde aan het hoofdt van het andere zyne gemalin Adelheide, eene manmoedige, hoewel trotsche, vorstin. Beide waren zy gelukkig tegen hunne vyanden: want Dirk dreef de Vlamingen met groot verlies weder uit Walcheren, en Adelheide, de list by het geweldt voegende, zegepraalde aan haren kant mede over hare vyanden, gelyk hier voor in haar artykel op de letter A verhaalt is. Haar gemaal, graaf Dirk, van zynen tocht weder terug gekeert zynde, wilde de overwinningen tegen zynen broeder Willem en de Drechter Vriezen, door zyne gemalinne begonnen, vervolgen; maar door tusschensprake van hunnen oom, den bisschop van Utrecht, en anderen, wierdt de zake eindelyk bygelegt, en verder bloedstorten geweert. Dirk stondt aan zynen broeder, doch slechts als een leen, af de landen van Ooster-en Westergoo, nevens een jaarlyksch inkomen van 300 ponden, te betalen uit de tollen van Geervliet. Willem dus in het bezit van die landen geraakt zynde vondt in het zelve aanstonts werk, doordien 'er een binnenlandsche oorlog was met Henrik de Kraan, grave van Kuinder, (waar van zommigen twee byzondere personen maken) welken hy versloeg, en zyn landt aan Vrieslandt hechtte. Graaf Dirk stak zich mede in verscheide dingen, en onder anderen in de onlusten wegens het verkiezen van een nieuwen bisschop van Utrecht, na de doodt van Baldewyn, wanneer die van Utrecht Diderik, of Theodoricus, den broeder van den overleden, bygenoemt de Hollander, en die van Over-Yssel, toen genoemt het opper-sticht, gelyk Utrecht het neder-sticht, Arnout van Isemburg tot de bisschoppelyke waardigheit wilden verheven hebben. Zie Theodoricus de I, bygenoemt *de Hollander*, en Arnout *van Isemburg*, bisschoppen van Utrecht. Graaf Dirk van Hollandt kwam den eerstgenoemden, als zynde zyn oom, te hulp, en de graaf van Gelderlandt ondersteunde den anderen. Dirk behieldt de overhandt, inzonderheit door toedoen van keizer Hendrik den VI, gelyk hier voor op het aangewezen artykel van Arnout van Isemburg kan nagezien worden. Zyn broeder Willem, deze blyde tyding verstaan hebbende, begaf zich naar Hollandt om hem geluk daar mede te wenschen; maar het zy dat Dirk nog een ouden wrok op hem hadt wegens het voor dezen geleden ongelyk, of dat hy zich door graaf Hendrik van Kuinder, die, als boven verhaalt is, door Willem verdreven was, liet ophitzen, immers hy liet zynen broeder Willem in de gevangenisse werpen. Doch de zelve, door behulp van eenigen, daar uit ontkomen zynde, vluchtte naar den grave van Gelderlandt, met wiens dochter Alida hy trouwde, en met haar naar Vrieslandt keerde. Hy heeft by de zelve verwekt vier zonen, als *Floris*, *Otto*, *Willem*, en *Richard*, en eene dochter, *Ada* genoemt. Ook wierdt de vrede en eendragt tusschen hem en den Geldersman, zynen schoonvader, met grave Dirk weder herstelt, en tot verzekeringe van de zelve de dochter des Hollandschen grave, Adelheit of Alida genoemt, aan den zone van den hertog van Gelderlandt, Henrik, ten echt belooft. Wanneer de bisschop Theodoricus van Utrecht, oom van grave Dirk, overleden was, rees 'er wederom groot verschil tusschen des zelfs navolger, Theodoricus van Aire, en den Hollandschen grave, welke laatste het gebrek hadt van zich met verscheide zaken zonder veel noodzakelykheit te bemoejen. Hoe hoog dit verschil is gelopen, en welke wanorders daar door zo in Hollandt en het sticht van Utrecht, als in Over-Yssel, het welk te gelyk door den grave van Gelderlandt wierdt aangetast, zyn aangerecht, zie in het artykel van Theodoricus den II, *van Aire*, bisschop van Utrecht. Hier dient alleen gezegt, dat de graaf van Gelderlandt, de bondgenoot van Dirk, door den hertog van Brabandt gevangen genomen zynde, graaf Dirk vrede met den Utrechtschen bisschop heeft gemaakt, en met allen spoedt naar Brabandt getrokken, 's Hertogenbosch stormenderhandt heeft ingenomen, en den broeder (anderen zeggen twee broeders) van den hertog van Brabandt daar in gevangen gekregen, die hy met zich naar Hollandt nam. De hertog volgde hem, en het kwam by Heusden tot een veldslag, in welken Dirk door de overmacht der Brabanders geslagen, en zelf gevangen wierdt. De bisschop van Utrecht, dit gehoort hebbende,

vat-

vatte by die gelegenheit de wapenen weder op, plunderde en verbrandde eenige Hollandsche dorpen, en haalde dus zyne geledene schade weder in. Graaf Dirk moest ondertusschen twee duizend marken zilvers aan den hertog van Brabandt voor zyn losgeldt betalen, en afstandt doen van het recht, het welk hy op Breda hadt; waar mede de vrede tusschen hem en den hertog wederom herstelt wierdt. Weder in zyn landt gekomen zynde maakte hy ook vrede met den Utrechtschen kerkvoogdt, en kwam kort daar na, namentlyk in den jare 1203 (anderen stellen 1204) te Dordrecht te sterven, na eene regeering van dertien jaren. Op zyn ziekbedde leggende wilde hy zynen broeder Willem laten by zich komen, en aan hem, na zich ter dege met hem verzoent te hebben, de zorge over het landt en zyne eenige dochter, de ongelukkige *Ada*, aanbevelen; maar zyne heerschzuchtige gemalin Adelheide belette dat niet alleen, maar beloofde hare dochter zelf buiten kennisse van haren man en de Staten aan grave Lodewyk van Loon, welk huwelyk zy straks na het overlyden van haren man, en eer de zelve nog eens begraven wierdt, heimelyk liet voltrekken, gelyk in het brede hier voor, nevens de rampen, haar beide daar door overgekomen, op de artykelen van Ada en Adelheide verhaalt is. *De zelve Schryvers.*

DIRK BARENDSZ, een vermaard schilder, en zoon van een schilder, was geboortig van Amsterdam, en wonder gaauw in vinding en ordonnantien. Hy heeft onder andere fraaie stukken in verscheide schilderyen zeer natuurlyk en levendig afgebeeld de dulle razernyen der Wederdopers, de welke op het stadhuis van Amsterdam hebben gehangen, en met het zelve in den ongelukkigen brandt in den jare 1645 door de vlamme verteert zyn. *Commelin Beschryving van Amsterd. pag.* 868.

DIRK JAKOBSZOON, mede een zeer deftig schilder, van Amsterdam geboortig, en zoon van eenen Jakob Kornelisz. van Oostzanen, van de zelve kunst. Men ziet in de Kolveniers Doelen te Amsterdam een tafereel van hem, waar in zeer levendig een palm van een handt met uitgestrekte vingeren afgemaalt staat: want hy muntte inzonderheit uit in de eigenschappen des gelaats, hoeken der ledematen, en buitenste omtrekken des lighchaams wel te treffen, en ging daar in zynen vader verre te boven. *De zelve.*

DIRK JOOSTEN gebruikte, nevens *Adriaan Menning*, in den jare 1566 in 's Gravenhage de vrypostigheit, van zich te vervoegen by den president Suis, die met den Raadt vergadert was, eischen de niet alleen vryheit tot het afnemen van de beelden uit de kerken, maar zelf, dat men hen zou voorzien met timmerluiden, op dat het op stadts kosten geschiedde. De president eischte uit verbaastheit niet eens hunne commissie; maar zy sloegen op hunne borst, en zeiden de zelve daar in te hebben, waar op hen ook in deze hagchelyke omstandigheden hun verzoek geheel wierdt toegestaan. *Bor Nederl. Hist. II boek, pag.* 62.

DIRK VOLKERTSZ KOORNHART. Zie KOORNHART.

DIRKSHORN, een dorp in Noord-Hollandt, in of aan de heerlykheit van Heerenkarspel, tusschen het Woudmeer en Valkoog, is zedert den jare 1663, nevens Kalverdyk, of Heerenkarspel, door een Predikant bedient, behorende onder de classis van Alkmaar.

DIRKSLANDT, eene heerlykheit, en, volgens vander Houve, een der acht dorpen van het eilandt Overflakké, in het Zuid-Westerdeel van Hollandt, digt by de Noordzee, en tegen over het eilandt Schouwen gelegen. Deze heerlykheit is in den jare 1275 door Floris den V, grave van Hollandt, Zeelandt, enz. gegeven of verkocht aan *Albert*, heer van Voorn, uitwyzens den oopenbrief, daar van door den gemelden grave gegeven vrydags na Asschen-woensdag in den gemelden jare 1275. Vervolgens hebben in den jare 1413, op Allerheiligen avondt, Jan van Renesse en van Everinge, ridder; Jan, Henrik, en Klaas van Renesse vander Burg, gebroeders en knapen, door eene oopenbare acte bekend gemaakt, dat zy aan den prioor en het konvent der Reguliere kanunniken van Rugge, en aan hunne medestanders, verkocht hebben de regte helft van een zesde deel uitgorsse, geheten „ Dirkslandt, gelegen in den lande van Voorn, buiten-dyks, met „ Duivenwaart, Grysoirt, Breemscat, en met al zyn toebeho- „ ren, zo als het toen gelegen was, of namaals leggen mogt, „ boven water en beneden, enz." In het handschrift van de zelze acte staat ook, dat hertog Jan van Beyeren met de Karthuizers van Zeelhem by Diest, die ook een deel in die landeryen en gorssen hadden, en met de Reguliere kanunniken van Rugge, *by wisseling of koop eens geworden is van alsulke halve festendeel als si hadden vuter Gorshure en Leesschat van Dirxland, Grysoort, Duvenwaert, en Breemscat*, enz. By Dirkslandt lag ook een uitgorsse, *Harkinge* genoemt, het welk de Karthuizers van Zeelhem buiten Diest, en de Reguliere kanunniken van Rugge, die de gemelde uitgorsse in eigendom verkregen hadden, in den jare 1482 hebben te bedyken gegeven. Ook was daar omtrent gelegen *Nieuw-Harkinge.* Zie van beide breder op Harkinge. Dirkslandt is in den jare 1635 gekomen aan heer N. van *Berlandt*, een vermogend burger van ter Goes, en naderhandt is de graaf van Rypelmonde bezitter daar van geworden. Hier was in de Roomsche tyden eene Parochiekerk, in welke, aan het altaar van S. Catharina en S. Barbara, eene vikary gesticht was, tot de welke, volgens den stichtings-brief, niemandt mogt benoemt worden, dan die den stichter in den bloede bestondt, en waarlyk tot priester was gewyd. Aan de zelve vikary waren, uit krachte der stichtinge, toegewezen twaalf mergen lands; en de bezitter der zelve genoot, by afwezenheit, 10 Rhynsche guldens. De begeving stondt aan de graven van Hollandt. In de zelve Parochiekerke was aan het altaar van de H. Maria en van het H. Kruis eene altydt durende vikary gesticht. Zedert de hervorminge van den Godsdienst is de kerk van Dirkslandt door een Gereformeerd kerkenleeraar bedient, staande onder de classis van Voren en Putten. Aldaar is geboren *Philippus Gruterus*, de welke eene Latynsche redenvoering heeft geschreven van de oude dapperheit der Batavieren, te Leiden gedrukt in den jare 1618. *M. vander Houve Handv. of Chart. Chronyk 2 boek. S. van Leeuwen Batav. illustr. pag.* 147. *Oudheden van Zuid-Hollandt pag.* 361 *enz.*

DIRMENTINGEN, een kasteel, niet verre van Trauchburg, in Zwaben, daar de graven Truchses van Waldburg hun verblyf houden, waar onder de heerlykheit Bussen behoort.

DIRSCHAU, een stedeke in Poolsch-Pruissen, by de Polakken *Czezew* of *Tszozow* genaamt, aan de Weissel, leggende omtrent 3 Poolsche mylen van Mariënburg ten Westen, en 6 van Dantzig ten Zuiden. Het is eertyds sterk geweest, doch de werken zyn nu vervallen. Hier omtrent is in 't jaar 1627 tusschen de Zweden en Polen een slag, tot nadeel van de laatsten, voorgevallen. *Baudrand.*

DIRUTIUS, (Remigius) eerste bisschop van Leeuwarden, de hoofdstadt van Vrieslandt, wierdt in het dorp Volkerinchove, onder het gebiedt der stadt Cassel, ook Mont-Cassel en Casletum genoemt, in Walsch Vlaanderen, geboren. Hy wierdt leeraar of Doctor in beide de Rechten, en vervolgens Raadsheer in den hogen Raadt van Mechelen, requestmeester, en prooft der kollegiale kerke van O. L. Vrouwe te Brugge, en ten laatsten, by het oprechten der nieuwe bisdommen in de Nederlanden, tot eersten bisschop van Leeuwarden benoemt. Sanderus zegt, dat hy te Loven een collegie heeft opgerecht, het welk naar zynen name het Dirutius-collegie genoemt wordt. Hy heeft als gekozen bisschop van Leeuwarden het provinciale synode van Utrecht, in den jare 1565 gehouden, bygewoont: doch heeft den bisschoppelyken stoel van Leeuwarden nooit beklommen, doordien zo wel de Staten van Vrieslandt, als de geheele Vriesche geestelykheit, zich met kracht tegen de aanstelling van een nieuwen bisschop aankantten, gelyk hier na in de beschryving der stadt Leeuwarden omstandiger zal verhaalt worden. Hy wierdt, nadat het hem dus mislukt was in het bezit des bisdoms van die stadt gestelt te worden, na de doodt van Petrus Curtius, eersten bisschop van Brugge in Vlaanderen, tot het bisdom van Brugge verheven. Hy heeft een hogen ouderdom bereikt, en is den 1 October des jaars 1617 overleden, en te Brugge begraven, hebbende eenige *Raadgevingen* en *Kanonyke Lessen* in schrift nagelaten, de welke ten deele in het voorgemelde Dirutius-collegie te Loven, ten deele onder zyne bloedverwanten te Brugge ongedrukt bewaart worden. *Oudheden van Vrieslandt I Deel, pag.* 289.

DIS, anders ook *Pluto*, wierdt by de oude Heidenen voor den godt der rykdommen gehouden. J. Cæsar zegt, dat de oude Galliërs hunne afkomst van dezen *Dis* of *Samothes* rekenden. Tacitus zegt het zelve. *Cæsar de Bell. Gall. l.* VI. *Tacitus van de zeden der oude Duitschers.*

DISCALCIUS, (Ottonellus) een vermaard Rechtsgeleerde van Padua, die 't kerkelyk en burgerlyk Recht 40 jaren lang heeft geleeraart. Hy wierdt door keizer Rudolph den II in gewigtige zaken gebruikt, en *Comes Palatinus* gemaakt. Discalcius heeft verscheide schriften nagelaten, die nooit gedrukt zyn. Hy stierf in 't jaar 1607, in den ouderdom van 71 jaren. Zyn geslacht is oud, en heeft beroemde mannen voortgebragt. Zelfs zegt men dat de markgraven van *Villa* daar uit gesproten zyn. *Thomasini Elog. Cavacia Aula Zabarella.*

DISCIPELEN is een bekende naam der leerlingen, die Jesus Christus, op aarde wandelende en predikende, als hunnen meester en leeraar zyn nagevolgt. Als het woordt *Discipel* in het Nieuwe Testament onbepaald genomen wordt, betekent het een gelovige, een Christen, of een aanhanger van Jesus Christus, of ook een Apostel en kruisgezant. Zomtyds wordt het woordt *Discipel* genomen voor *Apostel*, inzonderheit in de H. Euangeliën; maar op andere plaatsen moeten Discipelen en Apostelen onderscheiden worden. De laatstgenoemden wierden uit het midden der Discipelen byzonderlyk van den Heere Christus verkoren, om zyn Euangelium te gaan verkondigen, en des zelfs voornaamste bedienaars te zyn. Zy waren twaalf in getal; maar de Discipelen, die den Zaligmaker van den beginne af gevolgt hadden, waren twee en zeventig sterk. Men vindt onder de Grieken eenige byzondere naamlysten der twee en zeventig Discipelen; maar de zelve zyn noch oud, noch zeker, en ten tyde van Eusebius, die in de IV eeuw leefde, was 'er nog geen naamlyst voorhanden of te vinden. Baronius (*A.C.* 33) zegt ook, dat men der zelver namen niet zeker weet. Ricciolus, een Roomschgezind schryver, zich beroepende op het getuigenis van S. Hippolytus, Dorotheus, Papias, Eusebius, en anderen, maakt hunne naamlyst by gissing aldus op:

S. Agabus, een Propheet, waar van Hand. XXI. gesproken wordt.

S. Alexander, de zoon van Simon den Cyrenier. Marc. XV. Hy is bisschop te Avignon geweest.

S. Ammao, daar Ambrosius van gewaagt over Luc. XXIV.

S. Ampliatus, bisschop van Odessus.

S. Ananias, die Saul, naderhandt Paulus genaamt, gedoopt heeft.

S. Andronicus, bisschop in Pannonië. Rom. XVI.

S. Antipas. Apoc. II.

S. Apelles, bisschop van Smirna. Rom. XVI.

S. Archippus. Coloss. IV.

S. Aristarchus; bisschop van Apamea, en daarna van Thessalonica. Hand. XXVII.

S. Aristobulus, bisschop in Bretagne. Rom. XVI.

S. Aristion, bisschop van Salamine.
S. Artimas. Tit. III.
S. Asyncritus, bisschop in Hyrkanië.
S. Barnabas, ook genaamt *Joseph.* Hand. IV.
S. Bartimeus, welken Jesus heeft ziende gemaakt.
S. Carpus, bisschop van Beroë, in Macedonië. II. Timoth. IV.
S. Cephas, bisschop van Canea.
S. Cesar, bisschop van Dyrrachium.
S. Clemens, bisschop van Sardica.
S. Cleopas. Luc. XXIV.
S. Crescens, bisschop van Vienne in 't Dauphiné. II Timoth. II.
S. Epaphras, bisschop van Colossus. Coloss. I.
S. Epaphroditus, bisschop van Philippi. Philipp. II.
S. Evodius, de navolger van den Apostel Petrus te Antiochië.
S. Erastus, bisschop van Paneas of van Cæsarea Philippi, en daarna van Philippi. Hand. XIX, en II Timoth. IV.
S. Hermes, bisschop in Dalmatië. Rom. XVI.
S. Hermes, bisschop te Philippopolis in Thracië.
S. Herodion, bisschop van Patras, en daarna van Tarsus in Cilicië.
S. Jason. Hand. XVII.
S. Johannes de Oude, dien de Euangelist Johannes tot bisschop van Ephezen aangestelt heeft. *Hieron. in Script. Eccl.*
S. Johannes Marcus. Hand. XIV en XV.
S. Jesus Justus. Coloss. IV.
S. Ignatius, bisschop van Antiochië na S. Evodius.
S. Joseph van Arimathia, is naar Groot-Britannie gegaan.
S. Joseph Justus, een medgezel van S. Matthias, was bisschop van Eleutheropolis, en daarna van Jeruzalem. Hand. I.
S. Judas, genaamt *Barsabas.* Hand. XVI.
S. Junias, of *Julias*, bisschop van Apamea. Rom. XVI.
S. Lazarus, de broeder van Magdalena, bisschop van Marseille.
S. Lucius, bisschop van Cyrene. Hand. XIII.
S. Lucius, bisschop van Laodicea, en daarna van Olympias.
S. Manahen. Hand. XIII.
S. Marcus de Euangelist.
S. Marcus, een neef van S. Barnabas, was bisschop van Apollonias. Hand. XII. en II Timoth. IV.
S. Martialis, bisschop van Limoges. Men zegt, dat het de jongman was, daar *Joh. VI* van gesproken is, en die de vyf broden en twee visschen hadt, die Jesus heeft vermenigvuldigt.
S. Matthias was eerst een Discipel, en daarna een Apostel. Hand. I.
S. Maximinus, bisschop van Aix in Provence.
S. Mnason, bisschop van Tarsus. Hand. XXI.
S. Narcissus, bisschop van Patras.
S. Nathanaël, bisschop van Bourges. Joh. I.
S. Patrobas, bisschop van Napels. Rom. XVI.
S. Philologus, bisschop van Sinope in Paphlagonië.
S. Phlegon, bisschop van Marathon, in 't gebiedt van Athene.
S. Priscus, bisschop van Colophon, en daar na van Capua.
S. Quartus, bisschop van Beryte. Rom. XVI.
S. Rufus, broeder van Alexander. Marc. XV.
S. Rufus, bisschop van Thebe. Rom. XVI.
S. Sidonius, of *Celydonius*, die de blindgeboren was in 't Euangelium, na S. Maximus bisschop van Aix in Provence.
S. Silas, bisschop van Corinthen. Hand. XVI.
S. Simon, zoon van Cleopas, III bisschop van Jeruzalem.
S. Simon de Melaatsche, te voren een Pharizeen.
S. Simon Niger, bisschop van Bostra in Arabië. Hand. XIII.
S. Sosipater, bisschop van Iconium. Hand. X. en Rom. XVI.
S. Stachys, bisschop van Byzantium.
S. Silvanus, bisschop van Thessalonica. II Thessal. I.
S. Tertius, bisschop van Iconium. Rom. XVI.
S. Thadeus, een ander behalven den Apostel.
S. Urbanus, bisschop in Macedonië.
S. Zacheüs, bisschop van Cæsarea in Palestina. Luc. XIX.
S. Zenas, bisschop te Diospolis in Palestina. Tit. III.

Eusebius noemt ook *Sosthenes*; en Epiphanius noemt *Stephanus*, *Justus*, *Nicanor*, *Nicolaus*, *Niger*, *Parmenes*, *Philippus*, *Prochorus*, en *Timon.* De Roomsche kerk viert de gedachtenis der twee en zeventig Discipelen (men stelt 'er onverschillig, dan zeventig, en dan twee en zeventig) op den 15 Julius, en de Grieken op den 4 Januarius. *Eusebius Hist. lib. I. cap. 12. Papias apud Euseb. lib. III. cap. 33. Baronius A.C. 33. Ricciolus Tom. III.*

DISCIPLINARIANS is een naam, dien men in Engelandt zomtyds aan de Puriteinen geeft, om dat zy de kerkelyke tucht op een beter voet dan de zo genaamde bisschoppelyken menen gebragt te hebben.

DISCIPLINEN-ORDE, of van den *Witten Arendt*, is door de hertogen van Oostenryk gesticht. De ridders, die een witten arendt op hun kleedt droegen, volgden den regel van S. Basilius, en waren verplicht de wapenen voor den Godsdienst op te vatten. *Bonani de Ord. Equ.*

DISCOPIUS. Zie BENEDICTUS, bygenaamt *Discopius.*

DISCORDANUS, (PETRUS) een Kataner, van de orde der Benedictynen, heeft geschreven *De Viris illustribus Catanensibus. Bibl. Sicula.*

DISCORDIA, de godin van twist en oneenigheit, die de oude Heidenen eere bewezen, om van het kwaadt, dat zy pleeg te veroorzaken, bevryd te zyn. Men verbeeldde haar gemeenlyk met overend staande haairen, die in slangen-koppen eindigden. Daar by hieldt zy in de eene handt eene brandende toorts, en in de andere een geessel van drie riemen, waar op stondt: *Rechtsgedingen*, *Oorlogen*, *en Verwarringen.* De dichters verhalen, dat Jupiter haar uit den hemel heeft gejaagt, en dat zy, gebelgt zynde, om dat zy nevens alle andere goden en godinnen niet op de bruiloft van Peleus en Thetis genodigt was, een gouden appel onder de zelve wierp, met dit opschrift: *voor de schoonste*, waar uit grote twist en onheil ontstaan is. *Virgilius. Petronius. Struvius Syntagm. Antiq. Rom.*

DISPENZA, (FRANCISCUS) een Siciliaansch Rechtsgeleerde. Hy heeft in 't Italiaansch uitgegeven *Rime, e versi a diverse signors*; en *Santa Caterina Vergine, e Martire, Tragedia. Bibl. Sicula.*

DISSE, (WOUTER) een Karmelyter monnik in Engelandt, daar hy een tydlang pauselyke gezant is geweest. Hy was lang de biechtvader van Jan van Gaunt, hertog van Lancaster, en zyne gemalin Constantia. De lyst van verscheide schriften, die hy opgestelt heeft, is by *Trithemius* te vinden. Hy stierf in 't laatst van de XIV eeuw. *The compleat Hist. of Engl. Vol. I. p.* 307.

DISSENIUS, (HENDRIK) een Carthuizer monnik te Keulen, was van Osnabrug. Hy wierdt door zyne Godvruchtigheit en vele schriften, waar van Petrejus 22 optelt, beroemd. Hy stierf in 't jaar 1484. *Petrejus Bibl. Carthus.*

DISTELBLOEM (RIDDERORDE VAN DE) is, naar men zegt, in den jare 1403 van Lodewyk den II, of den Goeden, hertog van Burgundië, of in den jare 1370 van Lodewyk den II, hertog van Bourbon, op zynen trouwdag, ter eere van de maagdt Maria, ingestelt. De ridders, zynde zes en twintig in getal, droegen, tot een ordens-teken, een geweven bandt van goudt, doorvlochten met leliën en bladen van distelbloemen, waar onder aan hing een kruis, met het woordt *Esperance* (hoop), betekenende zyne standvastigheit in alle rampen, en hoop van beter geluk: want de distelbloem betekent tegenspoedt, en de lelie hoop. Anderen zeggen, dat 'er een ovaal onder aan hing, waar in op eene halve maan stondt het beeldt van de maagdt Maria, omvangen met stralen van de zonne, en met twaalf zilvere sterren gekroont, en onder aan het zelve ovaal de knop van een distelbloem. De overige kleding der ridders, als mantel, hoedt, en draagbandt, hadt veel overeenkomst met de ridderorde van de Kousseband. *Bonanni, Gryphius, en Justinian. van de ridderordens. Van Leeuwen Batav. illustr. pag.* 697.

DISTELBLOEM, of *van S. Andries van de Distelbloem*, (RIDDERORDE VAN). Zie S. ANDRIES.

DITHYRAMBUS, een bynaam, dien de Grieken aan *Bacchus* gaven, 't zy dat hy in een hol met twee openingen geboren is, in 't Grieksch gezegt *Δίθυρον*, of dat hy gelyk als twee maal geboren is, namelyk uit den buik van Semele, en uit de dye van Jupiter. Daarom noemde men zekeren lofzang, die te zyner eere gezongen wierdt, *Dithyrambus*; en niet van eenen Dithyrambus van Thebe, dien eenigen voor des zelfs uitvinder houden: want Pindarus, die zyn vaderlandt zo hoog opveizelde, zou 't niet vergeten hebben te zeggen, daar hy in 't tegendeel de zelve aan de Corinthiërs toeschryft. Dit slag van gedichten week zeer verre af van de zoetvallige aardigheit der anderen, en de vryheden, daar in gebruikt, waren zo groot, dat zy van dronkene en razende Bacchus-dienaren schenen gemaakt te zyn. *Scaliger Poët. lib. I.*

DITIZELE, de vrouw van Nicomedes den Groten, tweeden koning van Bithynië, stierf van de beet van een van 's konings honden, die haar, terwyl zy haren man omhelsde, in de schouder beet. Dit ongeluk gebeurde in de eerste dagen van hun huwelyk, en de hondt kende deze princes nog niet. Zy wierdt in een goud lakens kleedt begraven, en in een kostbaar graf gelegt, daar men 113 ponden goudt in gevonden heeft. De koning liet haar ook een yvoren pronkbeeldt oprechten. *Pausanias.*

DITMANING, of DIETMANING, een vlek, 't welk versterkt is. Het legt in den Beyerschen kreits, en aan de rivier de Saltz, in 't aartsbisdom van Saltzburg, tusschen de stadt van dien naam en Brukhauzen, 7 mylen van de eerste, en 2 van de laatste. *Baudrand.*

DITMAR. Zie DIETHMAR.

DITMAR, (JAKOB FREDERIK) Conrector der Latynsche schole te Stargart in Pomeren, was binnen die stadt geboren den 24 April des jaars 1697, studeerde te Berlyn, Halle, en Helmstadt, en was een goed Philosooph, en een ervaren wis- en geschiedkundige, als mede niet onbedreven in de teken- en schilderkunst. Hy stierf in den bloei zyner jaren aan het graveel den 23 October des jaars 1723, hebbende in de Latynsche tale in het licht gegeven *twee Verhandelingen van de kwade geesten of Duivelen*, en in het Hoogduitsch *een boek van de tekenkunst*, en *Historische Tafelen.*

DITMARSCHEN. Zie DIETMARSCHEN.

DITTAINO, *Dictaino*, of *Dataino*, eertyds *Chrysas*, eene rivier in Sicilië. Zy loopt, langs de valeien van Demona en Noto, voorby het stedeke Assoro, en valt in de Jaretta. *Baudrand.*

DIU, of DIOU, een eilandt en stadt in Oost-Indië, aan gene zyde van den Ganges, in 't koninkryk Guzuratte, onder 't gebiedt van den Groten Mogol. Het eilandt is klein en kort onder 't landt, leggende in den mondt van de Golf van Cambaje. Het hoort zedert meer dan 150 jaren den Portugezen toe, die 't den koning van Guzuratte afgenomen, en daar een sterkte op gebouwt hebben. De stadt is vry groot, en de haven zeer goed. Daar is een vesting by, die voor onwinbaar wordt gehouden, omdat ze dubbelde graften vol zeewater heeft, en daar by met verscheide op een rots gebouwde, en zeer hoge bolwerken voorzien is. De Moren hebben ze in de jaren 1538 en 1546 te vergeefs belegert. De koophandel heeft 'er langen tydt gebloeit, en die van gansch Indië wierdt

wierdt daar en te Chaoul, een plaats aan de andere zyde van de Golf van Cambaje, mede den Portugezen toebehorende, byna alleen gedreven; zo dat de koning van Portugal van Diu meer inkomsten hadt dan van eenige andere stadt in Indië. Doch zedert dat de Engelschen, Hollanders, en zelfs de Franschen, op Cambaje varen, is de koophandel van daar ten eenemale naar Suratte overgebragt. *Orosius l. 9. Maffæus l. 11. en 15. Goëz T. II. rer. Hisp. Thevenot II Deel. Baldæus Malabar.*

DIUS, patriarch van Jeruzalem, wierdt, nadat S. Narcissus zich tot het eenzaam leven hadt begeven, bisschop van die stadt. Hy was het niet lang, en op hem volgde omtrent het jaar 199 of 200 Germanion. *Eusebius Chron. Baronius A. C. 199.*

DIUS, een Grieksch geschiedschryver. Men weet niet, in wat tydt hy geleeft heeft. Hy heeft een werk van de Phenicische geschiedenissen geschreven, waar van Josephus in het I *boek tegen Appion* een plaats, daar hy van Salomon en Hiram spreekt, aanhaalt.

DIVÆUS (Petrus) van Loven, Historieschryver van Brabandt. Hy schreef *de Antiquitatibus Galliæ Belgicæ; de Antiquitatibus ejusdem, qualis sub Francis*, nog ongedrukt; *de Antiquitatibus Brabantiæ, & Rerum Brabanticarum libb.* XIX; *Rerum Lovaniensium commentarii libb.* IV, mede nog ongedrukt. Hy stierf te Mechelen in 't jaar 1581. *Val. Andreæ Bibl. Belg.*

DIVAN. Dus noemt men de Raadsvergadering, die te Constantinopel in een daar toe bestemde zaal over verscheide staatszaken vier maal des weeks gehouden wordt. De persoonen, waar uit de zelve bestaat, zyn de groot-vizier, de zes andere Viziers, de twee Kadilesker van Romanië en Natolië, de drie Tefterdar of grootschatmeesters, en de Netangi, die secretaris van staat is, behalven eenige schryvers en notarissen. Divan is ook de geheime Raadt of het voornaamste collegie te Tunis, Algier en Tripoli, waar in de Dey voorzit. *Thevenot, Olearius, en Tavernier.*

DIVAN-BEGHI is in Persië het opperhoofdt van de justitie. Deze naam betekent zo veel als *heer van den Divan* of *Raadt*. Hy maakt het rechtsgeding van de Chams, en andere groten in Persië, op, en by hem komen de genen, die zich van den Daruga, of schout, beroepen. Daar zyn ook *Divan-Beghs* in de byzondere landschappen en steden. *De zelve.*

DIVAN DU ROU is de naam van vyf of zes eilandtjens in de Indiaansche zee, die den koning van Cananor toebehoren. Zy leggen 25 of 30 mylen van 't eilandt Malicut, naar de kant van de Maldivische eilanden, en hebben niet meer dan zes mylen in den omtrek, doch zyn zeer gezond van lucht.

DIVE, in 't Latyn *Diva* en *Deva*, is een rivier van Vrankryk, in Normandië. Ze heeft boven Guacé twee kwellen, en scheidt het gebiedt van Lisieux en van Séez van malkander. Ze ontfangt de Ante en andere beeken, en valt, na dat ze voorby Chamboy, Trun, S. Barbe, enz. gelopen heeft, by S. Sauveur de Dive in de Britannische zee. *Papyrius Masson Descr. Flum. Gall.*

DIVE, eene andere rivier van Vrankryk in Poitou. Ze heeft haren oorsprong by Grimaudiere; daarna looptze voorby Moncontour, daar ze de Gron ontfangt, en zich in tweën verdeelt. Hier is het daar de Hugenotten in 't jaar 1569 geslagen zyn. De Dive voortlopende naar Loudun ontfangt de Martrai en de Briande, en valt beneden S. Just in de Thouai, die zich kort daarna met de Loire vermengt. *Papyrius Masson Descr. Flum. Gall.*

DIVERSWOLDT, DIEVERSWOLDT, of DUIRSWOLDE, een tamelyk dorp, en een der tien dorpen onder de Vriesche grietenye Opsterlandt, die eertyds onder het quartier van Oostergoo gerekent wierdt, maar tegenwoordig onder dat van Zevenwolden behoort. Het is bewesten Bakkeveen gelegen. Wanneer de Staten van Vrieslandt in den oorlog tegen Spanje in deze grietenye drie schanssen lieten opwerpen, om den vyandt te kunnen afweeren, wierdt eene der zelven aangelegt op den doortocht tusschen Stellingwerf Oosteinde, tusschen dit dorp Diverswoldt en Dombroek, en *Bredeberg* genoemt. Dit dorp heeft een kerk, zonder toren, die in de Roomsche tyden aan S. Jan was toegewyd, en tegenwoordig, in gemeenschap met de kerke van het dorp Winjeterp, bewesten Diverswoldt gelegen, door een Hervormden kerkenleeraar bedient wordt, staande onder de classis van Zevenwolden. *Winsemius Beschryving van Vrieslandt, achter zyne Chronyk. Oudheden van Vrieslandt II Deel, p. 335.*

DIVES, (Guilielmus) in 't Duitsch genaamt *Willem de Ryke*, een Gentenaar, een maker van stichtelyke gedichten. Hy heeft uitgegeven: *Elegia de passione Domini*, met eenige andere dingen van diergelyke stoffe, geschreven van Dom. Mancinus, Philippus Beroaldus, en anderen. *Val. Andr. Biblioth. Belgica.*

DIVETO, een vlek, leggende aan de Noordzyde van de vallei van Demona, in Sicilië, omtrent twee mylen van de stadt Messina. Diveto is uit de puinhopen van de stadt Naulochos opgebouwt. *Baudrand.*

DIVICO, opperhoofdt en krygsoverste der Helvetiërs, thans de Zwitsers, heeft zich beroemd gemaakt door de nederlage van Cassius, en de trotsche aanspraak, die hy aan Julius Cæsar deedt, toen hy van zyne landslieden aan hem gezonden was, om met hem in verbondt te treden. Cæsar, om zich op de woorden van Divico te mogen betrouwen, eischte gyzelaars; doch deze moedige krygsman zeide, dat zyn volk wel gewoon was gyzelaars te nemen, maar niet te geven, en vertrok. *J. Cæsar de Bell. Gall.*

DIVITIO, (Bernhard de) kardinaal. Zie BIBIENNA.

DIXMUIDEN, eene kleine, doch aangename stadt in Vlaanderen, met den tytel van burggraafschap, gelegen op de rivier van Iperlee, drie mylen van Nieuwpoort, en byna even zo verre van Veurne en Oudenburg, en zeven mylen van Brugge. De zee spoelde eertyds des zelfs muren weg, makende een kleine bocht, bekwaam om de koopvaardyschepen te voeren, die daar kwamen handelen, uitgelokt door de vrydommen en voorrechten, die de oude graven van Vlaanderen aan deze plaats hadden vergunt. Daar wordt alle jaren in de maandt van Julius een vrye paardemarkt gehouden. Voor het jaar 1270 was het maar een dorp, het welk naderhandt met muren omringt wierdt. Karel de Schone, koning van Vrankryk, nam deze plaats in den jare 1299 in, en vergrootte des zelfs verschanssingen. Zy heeft meer dan eens de rampen des oorlogs en de woede der vlammen gevoelt. Men ziet op het stadhuis eene beeldtenis van de maagdt Maria, het welk men voorgeeft dat met verscheide steken van een degen door een Hoogduitsch soldaat doorboort zynde, verscheide droppelen bloeds zou gestort hebben; en men wyst zelfs de lidtekenen van die wondt nog aan. De regeering dezer stadt bestaat uit twee burgermeesters, dertien schepenen, en zo vele raadsheeren. Behalven de grote kerk, die zeer schoon is, is 'er een klooster van Minderbroeders, anders genaamt Recollecten; een van Zwarte zusters, en een van Graauwe nonnen. Eenige monniken van de abdy van St. Nikolaas te Veurne bestieren daar het Latynsche school, en onderwyzen de jeugt in de eerste beginselen der Latynsche tale. Daar is ook een bagynhof, een gasthuis, en eene abdy van nonnen van de orde van Citeaux, genaamt *Hemels-dal*, gesticht in het jaar 1237 in het dorp, Wercken genaamt, digt by Dixmuiden, van waar de kloosterzusters haar vertrek in de stadt genomen hebben, ter oorzake der oorlogen, door welke haar klooster is verwoest geweest. Dixmuiden is vermaard wegens de smakelyke boter, die alom zo sterk gezocht wordt, de welke niet alleenlyk van des zelfs grondt, maar ook van dien van Veurne, en van het Vrye van Brugge komt. De volkeren, die Julius Cæsar *Pleumosieten* noemt, schynen omtrent deze stadt gewoont te hebben.

De stadt Dixmuiden is verscheide malen genomen en hernomen zo door de Franschen, als door de Spanjaarden. Zy wierdt aan de laatstgenoemden overgegeven uit krachte van het XLVI artykel van den Pyreneeschen vrede, gesloten den 7 November des jaars 1659. De Franschen hebben deze stadt zedert hernomen; doch de zelve verlaten in de maandt van October des jaars 1690. In de maandt van September des jaars 1692 hebben de Spanjaarden daar krygsbezetting in gelegt; doch in de maandt van Januarius des volgenden jaars 1693 hebben zy de zelve wederom verlaten, na de verovering der stadt Veurne. Willem de III, koning van Engelandt, die het oppergebiedt voerde over de krygsbenden van Spanje en der bondgenoten, heeft daar zedert eene sterke bezetting in gelegt, en liet deze stadt merkelyk versterken; doch de Franschen namen de zelve in het jaar 1695 weder in, het zy door verraadt, of door lafhertigheit van Jan Antoni Ellenberger, generaal majoor der Deensche troupen, dien de hooggemelde koning daar tot gouverneur hadt aangestelt, en hem acht regimenten voetvolk en een regiment dragonders gelaten, nevens zeer veel geschut, en overvloedt van krygs-en-mondbehoeftens, om ordentelyk een beleg te kunnen uitstaan; doch hy gaf zich over aan de Franschen door eene schandelyke capitulatie, zonder zelfs een storm afgewacht te hebben, of zonder dat 'er de minste bresch geschoten was. De koning van Engelandt, ten hoogsten misnoegt over deze lafhertigheit, liet hem in den krygsraadt zyn proces opmaken, door welken hy veroordeelt wierdt om het hoofdt te verliezen, welk vonnis werkstellig wierdt gemaakt buiten de Dampoorte te Gent op den 30 November des jaars 1695. *Hist. Gen. de Pais-bas Tom. II.*

DIYLLUS, van Athene, heeft eene geschiedenis, van de plundering des tempels te Delphi tot op de doodt van Philippus den Macedoniër, geschreven. Hy heeft na de doodt van Alexander geleeft, nademaal hy van Demetrius Phalereus gewag maakt. Hy verschilt van eenen beeldhouwer van dien naam, daar Pausanias van spreekt. In de *Attische Boekzaal* van Meursius is de lyst zyner werken te vinden. *Diodorus Sicul. lib.* XVI. *Athenæus lib.* XIII. *Vossius de Hist. Græc. l.* III. *Pausanias in Phoc.*

DLUGOSSUS, (Johannes) in 't Latyn *Longinus*, want *dlugi* is in 't Poolsch zo veel als *lang*, Domheer te Krakau en aartsbisschop van Russisch Lemberg. Hy was uit den huize van Wiemava, en studeerde op de akademie te Krakau. Hy was ook de eerste, die daar een collegie in de Rechtsgeleerdheit stichtte. Hy wierdt leermeester van de kinderen van koning Casimir Jagello, en is van den zelven, hoewel hy hem in 't eerst vervolgde, in vele gewigtige zaken gebruikt, desgelyks tot Domheer van Krakau, en aartsbisschop van Lemberg verheven. Doch hy stierf in 't jaar 1480, in den ouderdom van 65 jaren, eer hy nog bevestigt was. Zyne Poolsche Chronyk, waar van het I Deel in 't jaar 1615 te Dobromil in folio gedrukt, en in 't jaar 1711 met de laatste VII boeken te Leipzig herdrukt is, heeft hem inzonderheit vermaard gemaakt. Verder heeft hy het leven der bisschoppen van Pozen beschreven, de welke Jacobus Brzezmezki, wybisschop van Pozen, vervolgt heeft; als mede het leven der bisschoppen van Ploczo, 't welk in de werken van *Stanislaus Lubiensky* te vinden is. Voorts heeft men van hem het leven van *S. Stanislaus*, 't welk Surius uitgetrokken, en in zyn werk van 't leven der Heiligen onder den 8 May gebragt heeft; desgelyks het leven van *S. Kunigunde*; eene *Plaats-beschryving van Polen*; de *Handelingen der Krakausche kerke*; de *Geslachten, wapens, en kostbaarheden van den Poolschen adel.* Hy was een man van eene oprechte vroomheit en een streng leven, deedt den armen veel goeds, en was daar by van eene weergaloze geheugenis en welsprekendheit. Pius de II, nevens meer anderen, hebben hem zeer geprezen. Herbortus heeft zyn leven beschreven, en het zelve voor zyne Jaarboeken geplaatst. *Pius II in Ep.*

Ep. ad Sbigneum. Michovia Chron. Pol. lib. IV. *c.* 72. *Cromerus Hist. Pol. l.* XXIX. *a Fulstein Præf. in Hist. Pol. Spondanus in Annal. A. C.* 1467. *Staravolscius in Elog. & in Antist. Cracov. Hartknoch de Rep. Pol. Vossius de Hist. Lat. l.* III. *c.* 6. *Freherus in Theatr.*

DNIEPER. Zie BORYSTHENES.

DNIESTER. Zie NIESTER.

DOARO, eene stadt op de kust van Ajan, in Ethiopië. Zy legt 25 mylen bezuiden de stadt Adel, en is de hoofdstadt van de landschappen, die de Gallen den Abyssynen afgenomen hebben. *Maty Dict.*

DOBASS, een landschap van Abyssinië, in Afrika. Men plaatst het tusschen de koninkryken Dungali en Fatigara, en daar in de stadt *Dobass*, aan de rivier Magadoxo. *Baudrand.*

DOBELN, een stedeke in den Leipziger kreits, 7 mylen van Leipzig, aan de Frybergsche Mulda. Het is met een sterke muur omringt, en is waarschynlyk eertyds een goede vesting geweest, waar van een nog op den Slotberg staande ronde toren getuigen kan. Dobeln hadt van ouds zyne eigene heeren, doch staat nu onder den keurvorst van Saxen. Het omleggende landt is vruchtbaar, en de inwoners geneeren zich met hoedemaken en lakenbereiden. *Zeilerus Topogr. Saxon.*

DOBEREIN, een stedeke in 't hertogdom Mekelenburg, omtrent vier mylen Westwaarts van Rostok. Pribislaus, laatste koning, en eerste hertog der Herulen, na dat hy Christen geworden was, heeft daar een klooster gesticht, in 't welke men zyne, en verscheider hertogen van Mekelenburg begraafplaatsen ziet. *Maty Diction.*

DOBLIN, of *Dobelen*, eene stadt in 't hertogdom Koerlandt, vyf of zes mylen van Mittau, op de grenzen van Samogetië, een landschap in Litthauwen.

DOBRAN, of DOBERAN, eene kleine stadt in 't Noord-Westelyke gedeelte van de Meklenburgsche heerlykheit Rostok, niet verre van de Oostzee, alwaar de begraafplaatsen der oude hertogen van Zwerin te zien zyn; doch nu worden zy te Zwerin begraven. Hier is ook een Luthersch juffern-klooster. *Topogr. Saxon. infer.*

DOBRELUG, of DOBRELOW, een stadt, drostampt en heerlykheit in Neder-Lausnits, op de grenzen van 't keurvorstendom Saxen en 't markgraafschap Meissen, aan de rivier de Dober, die in de Spree valt, behoort aan den hertog van Saxen-Merseburg toe. 't Was eertyds een Cistertienzer klooster, 't welk markgraaf Dietrich van Landsberg, zoon van Conraad den Groten, die in 't jaar 1184 gestorven is, gesticht heeft. Naderhandt heeft het des zelfs broeder Dedo en zyn zoon, Conraad de II, beide markgraven van Landsberg, met meerder inkomsten begiftigt, waar door de abt van 't klooster met der tydt de voornaamste kerkvoogdt van geheel Neder-Lausnitz geworden is. Echter heeft dit sticht in de oorlogen tusschen de markgraven van Meissen en Brandenburg veel geleden, doch meest in den Hussitenkryg, als wanneer het in 't jaar 1431 zodanig is verwoest, dat het zich naauwlyks in zynen vorigen staat heeft kunnen herstellen. Ten tyde der Reformatie wierdt het klooster van de meeste monniken verlaten, ook in 't jaar 1540 door keizer Ferdinand den I tot een wereldlyk goedt gemaakt, en de inkomsten der koninklyke schatkiste toegewezen. Daar op is het voor eerst aan Hendrik Gersdorf verpand, daarna van keizer Rudolf den II den 4 May in 't jaar 1602 aan Hendrik Anshelm van Promnitz, koninklyken Raadt en landvoogdt in Neder-Lausnits, verkocht, en onder den naam van eene vrye heerlykheit overgelaten. In 't jaar 1623 kocht Jan George de I, die toen de markgraafschappen Opper en Neder-Lausnitz in pandt hadt, deze heerlykheit; en als naderhandt beide de markgraafschappen het keur-huis van Saxen in eigendom wierden overgedaan, kreeg hertog Christiaan, derde zoon van Jan George den I, Dobrelug nevens de geheele Neder-Lausnitz, waar op hy de verbrande plaats en de verwoeste kerk heeft laten vernieuwen, het klooster in een kasteel en vorstelyke woonplaats, en te gelyk den oordt in een stedeke verandert, gelyk hy dan ook in de jaren 1682 en 1683, toen de pest te Merseburg woedde, daar henen vertrokken is. Tot deze heerlykheit behoren schone landeryen, en nevens het stedeke Kirchhein ook vele dorpen. De vorstelyke amptlieden alhier komen, uit hoofde van deze heerlykheit, mede op de landdagen. *Grosser Lausn. Merkw.*

DOBRIN. (RIDDERS VAN) Zie DOBRZIN.

DOBROWICA, een stedeke in 't hertogdom Litthauwen, legt aan de rivier Horin, in Polesië, op de grenzen van Opper-Volhynië. *Maty Diction.*

DOBRZIN, in 't Latyn *Dobrinum*, *Debricinium*, en *Dobriznum*, een kleine stadt en landschap in Polen, 't welk drie kastelnyen, als Dobrzin, Slonska en Ripina, als mede verscheide steden, en onder de zelve Skompe, door een miraculeus Marienbeeldt vermaard, in zich begrypt. De ridders van de Duitsche orde en de koningen van Polen hebben 'er dikmaals om getwist, doch eindelyk hebben het de eerste aan de laatste moeten afstaan. Het kasteel Dobrin, 't welk op een rots, digt aan de Weissel, tusschen Vladislau en Ploczko legt, hebben de ridders, *Milites Christi* genaamt, gebouwt, en zich daar van *ridders van Dobrin* laten noemen. Hun oorsprong was dusdanig. Als *Conraad*, hertog van Masovië, in de XIII eeuw zware oorlogen tegen de ongelovige Pruissen voerde, en zag, hoe gelukkig de Zwaarddragers in Lyflandt tegen hunne vyanden waren, besloot hy eene diergelyke ridderorde te stichten, en noemde die ridders *Milites Christi*, die, gelyk de Lyflandsche Zwaardbroeders, een witten mantel, met een rood zwaardt en sterre, droegen. Zy waren met hun veertienen, waar onder de voornaamste Bruno was. Als de hertog hen naderhandt een zekere streek lands inruimde, bouwden zy het gemelde kasteel Dobrin. Hy kwam ook met hen overeen, dat het gene zy den Heidenschen Pruissen afwonnen, tusschen hem en de orde gelykelyk zou gedeelt worden. Daar op raakten de vyanden in vollen harnas, en deedt zulks Masovië meer schade dan ooit te voren. Eindelyk kwam het tusschen de Pruissen en de nieuwe ridders tot een bloedigen slag, die 2 dagen achter een geduurt heeft, in welken de eerste het veldt behielden, en de laatste met al hun volk versloegen; waar op de orde een einde heeft genomen, en hertog Conraad genoodzaakt wierdt zyne toevlucht tot de ridders van de Duitsche orde, welker heldendaden door gansch Europa bekend waren, te nemen. *Hartknoch Pruissen P. II. p.* 270. *Cromerus. Starvolscius. Guagninus.*

DOC, [JAN] in 't Latyn *Doceus*, bisschop van Laon, leefde in de XVI eeuw. Hy was eerst een Benedictyner monnik in de abdy van S. Denys in Vrankryk, leeraar in de Godgeleerdheit en van 't geestelyke Recht, en een uitmuntend prediker. Daarna wierdt hy groot-prioor van S. Denys, en eindelyk in 't jaar 1557 bisschop van Laon. Hy volgde op den kardinaal van Bourbon, wiens gunsteling hy was, en stierf in 't jaar 1560. Jan Doc heeft verscheide boeken geschreven, als: *Van de eeuwige Generatie des Zoons Gods, en des zelfs geboorte in den tydt*, 't welk hy den kardinaal van Bourbon heeft opgedragen; *Predikatien*, enz. *Sammarth. Gall. Christ. Miræus de Script. Sec.* XVI.

DOCAMPO, [FLORIANUS] Domheer te Zamora in Spanje, leefde omtrent het midden van de XVI eeuw. Keizer Karel de V hadt achting voor hem, en beval hem de geschiedenis van Spanje te schryven, waar van hy de V eerste boeken, onder den naam van *Algemeene Chronyk van Spanje*, uitgegeven heeft. Hy heeft ook andere dingen geschreven, als *van adelyke geslachten en wapenen*, enz.

DOCAMPO, [GONSALVO] aartsbisschop van Lima. Hy was van Madrid, en hadt zich lang in Italië opgehouden, daar paus Clemens de VII hem in verscheide voorvallen veel vriendschap bewees. Daarna wierdt hy Domheer te Sevilië, aartsdiaken te Niebla, en eindelyk bisschop te Cadix. Doch eer hy nog bevestigt was, wierdt hy in 't jaar 1623 tot aartsbisschop van Lima in Peru verheven, daar hy drie jaren daarna gestorven is. Men houdt hem voor den schryver van zeker werk, genaamt *Bestiering van Peru. Davila in Theatr. Eccl. Lim. Antonio Bibl. Hisp.*

DOCETEN waren zekere ketters in de eerste kerke, navolgers van Marcion. Zy hadden dezen naam van 't woordt δοκεῖν, *schynen*, om dat zy meenden, dat de Heere Jesus niet waarlyk en in der daadt, maar slechts naar den uiterlyken schyn, geleden hadt en gestorven was. *Clemens Alexandr. l.* VII. *Strom. Theodoretus l.* V. *Haret. fab. c.* 12. *Le Sueur Hist. de l'Egl.*

DOCKENBURG. Zie DOKKUM.

DOCKUM. Zie DOKKUM.

DOCREUS [JOHANNES] leefde omtrent het jaar 1318, en heeft zich aan de nakomelingen bekend gemaakt door een werk *van het leven, lyden, en begraffenis van den H. Dionysius. Possevinus in Appar. Sacr.*

DOCTOR. De oorsprong van dezen eernaam wordt in de XII eeuw gezocht, wanneer de zelve, in de plaats van *Magister*, opgekomen, en nevens andere akademische eertrappen, als *Baccalaureus*, *Licentiaat*, enz. door Petrus Lombardus, die toen een der voornaamste leeraren op de hogeschole te Parys geweest is, gelooft wordt ingevoert te zyn, 't welk Gratianus omtrent den zelven tydt op de hogeschole te Bononië gezegt wordt gedaan te hebben. Doch 't gevoelen der genen, die den oorsprong van deze akademische eertrappen in de XIII eeuw stellen, is zekerder. Rhenanus zegt in de Voorreden over *Tertullianus*, dat omtrent het jaar 1240 de genen, die 't boek der Spreuken van Petrus Lombardus oopentlyk lazen, Doctoren begonnen genaamt te worden. In Engelandt was de naam van Doctor niet eerder dan onder koning Johannes, omtrent het jaar 1207, bekend; en door 't goedvinden van de hogeschool te Oxfort, onder de regeering van koning Richard in 't jaar 1384, hadden de Doctoren in de geneeskunde den rang boven die in de Rechtsgeleerdheit. Eenigen menen, dat de namen van *Magister* en *Doctor* langen tydt eenerlei betekenis gehad hebben; doch anderen houden daar voor, dat de Magisters altydt menschelyke wetenschappen, en de Doctoren zulke, die uit Goddelyke oopenbaring en door 't gelove voortkomen, geleeraart hebben. Die door hunne geleerdheit in de VII vrye kunsten, geneeskunde, Rechts-en Godgeleerdheit boven anderen uitstaken, wierden niet slechts Doctoren genoemt, maar hadden een byzonderen toenaam, als *Doctor Angelicus*, *Seraphicus*, *Subtilis*, enz. Alexander Hales, die in 't jaar 1245 gestorven is, wordt in 't gemeen *Doctor Irrefragabilis* genoemt, dat is, onwederstaanlyke leeraar, of wiens leere redelyker wyze niet kan tegengesproken worden. S. Thomas hadt den naam van *Doctor Angelicus*, dat is de engelachtige leeraar; S. Bonaventura dien van *Seraphicus*, of omdat hy als door een Seraphyn of engel onderwezen was, of omdat hy de doorluchtigste leeraar van de Seraphische, dat is Franciskaner orde, was. Johannes Scotus anders Johannes Duns, een Schotschman, wierdt *Doctor Subtilis*, dat is de schrandere leeraar, en zyn leerling Franciscus Magronius *Doctor illuminatus & acutus*, dat is de verlichte en spitsvindige leeraar, genoemt. Den zelven naam van *illuminatus* hadt Raimondus Lullius. Alanus van Ryssel, Rector van de hogeschole te Parys, die in 't jaar 1294 gestorven is, hadt den naam van *Doctor universalis*, dat is een algemeene leeraar. Willem Occam hadt de grootsche tytels van *venerabilis inceptor*; *Doctor singularis*; *Doctor invincibilis*, dat is eerwaardig ondernemer; leeraar zonder weêrga; onoverwinnelyk leeraar. Durandus de S. Porciano, bisschop van Pui, en daarna van Meaux, omdat hy voor een Godgeleerde gehouden wierdt, die wat stout, en zomtyds al te los in 't oordeelen was, kreeg den bynaam van *Resolutissimus*. Gregorius van Rimini, generaal der Augustynen, wierdt *Doctor Authenticus* genoemt; Johannes Taulerus *Doctor illu-*

luminatus; Johannes Gerson, *Doctor Christianissimus*, en ook *Evangelicus*. *Vossius Etymol. Possevinus in Appar. Sacr. Spelman Glossar. Arh. Jug. des Savans. Baillet.*

Deze eernaam van *Doctor* heeft in de Oostersche of Grieksche kerke een anderen zin. Zy gebruiken het woordt Διδάσκαλος, uit het Nieuwe Testament genomen, 't welk zo veel betekent als leeraar of leermeester, en is by hen zo veel als by ons een lezer der Godgeleerdheit. Zy hebben 'er verscheide soorten; want daar was 'er een, by voorbeeldt, in de grote kerk te Constantinopel, wiens werk het was de Euangelien te verklaren, en daarom *Didascalus Euangeliorum* genoemt wierdt. Een ander verklaarde de Zendbrieven van Paulus, en wierdt daarom *Didascalus Epistolarum* genoemt. Een derde verklaarde de Psalmen, enz. Gelyk nu Lombardus in Vrankryk, S. Jan Beverlacensis en Beda Venerabilis in Engelandt, zo wordt Jan Semeca, gemeenlyk *Johannes Teutonicus* genoemt, in Duitschlandt voor den eersten Doctor gehouden. Daar zyn Rechtsgeleerden, die staande willen houden, dat alle Doctoren of leeraars volgens de Rechten voor edellieden moeten gehouden worden. *Secundum legem*, zegt Bartholus, *quilibet Doctor dicitur nobilis*. Maar by het hof, antwoordt Ant. Matthæus, wordt op zo een edeldom niet gelet. Anderen staan den zelven alleen den Doctoren in de Rechten toe; ja in de hogeschole van Padua wordt zo een hoogleeraar in de Rechten niet alleen voor een edelman gehouden, maar volgens eene ordonnantie van keizer Frederik, by Dacianus vermeld, wordt hy graaf, als hy de Rechten zestien jaren lang voorgelezen heeft. Maar het is jammer, en het zal by velen tot geen geringen afslag van zo een edeldom dienen, dat de kok van een vorst, en zelf de snyder, op dien voet voor adelyke personen gerekent worden. Doch Matthæus heeft op den edeldom van een kok en den snyder vry wat te zeggen; dat is, zegt hy, niet meer dan een oneigen edeldom, en duurt ook niet langer dan het leven van den kok en den snyder, zonder op hunne nakomelingen over te gaan. De Doctoren in de geneeskunde worden van Anth. Faber ook onder de edellieden gerekent; ja hy meent, dat zulke edellieden de schattingen, die de andere edellieden betalen moeten, van rechtswegen niet behoeven te betalen, en hy voegt daar by, dat 'er zulke vonnissen leggen. In Duitschlandt maakte men omtrent het midden der XII eeuwe, anderen stellen het jaar 1135 vast, ten tyde van den keizer Lotharius, een onderscheidt tusschen den eernaam van Doctor en dien van Magister, stellende den eerstgenoemden verre boven den anderen. Ook waren aldaar in de middelste en later eeuwen onder de Doctoren, die den tytel van *Comites honorarii* hadden, dat is tytelvoerende graven. Doch op dat zy 'er ook eenig voordeel van zouden hebben, hadden zy de macht om door het geheele keizerryk ordinarisse rechters, notarissen en beamptschryvers te maken, en die rechters en notarissen uit den naam van het keizerryk door de pen en den inktkoker te bevestigen; want dus staat 'er in een oopenbrief, aan Reuchlinus verleent: " En „ dat gy gemachtigt en gerechtigt zyt, om door het gansche keizerryk oopenbare notarissen en ordinarisse rechters aan te stellen, en om aan alle personen, die geloofwaardig zyn, en de „ bekwaamheit hebben het ampt van notaris en van ordinaris rechter te geven en te verleenen; als ook, om hen altemaal, „ en ieder van hen in het byzonder, uit krachte van het keizerlyke „ gezag, door de pen en den inktkoker in te hulden, zo als dat „ gebruikelyk is. enz. „

Doctor Bullatus betekent by de Duitschers zo een, dien de keizer zelf, gelyk als met een woordt, Doctor maakt, en deswegen een oopenbrief verleent, waar aan des keizers zegel in een huisje, *Bulla* genaamt, hangt. Dezen naam voeren ook die den Doctors-tytel van den eenen of den anderen tytelvoerenden graaf, of Paltsgraaf (*Comes Palatinus*) verkregen hebben, doch genieten zulke voorrechten niet, als of zy op een hogeschool tot die waardigheit verheven waren. *Oldenburg in Pandect. Jur. publ. l.* IV. *c.* 70. *Sprengerus in Jurisp. publ.* Nog is aan te merken, dat de genen, die buiten het Ryk, of Duitschlandt, tot Doctor verheven zyn, gene assessoren of byzitters in de keizerlyke kamer kunnen worden. *R. Simon. Conringius de Antiq. Acad. Itterus de Honor. acad. Dacianus* 3 *Resp.* 38. *n.* 31. *Anth. Matthæus de Nobilitate lib.* I. *cap.* I. *Hofmanni Lex. Univ. Oudheden van Vriesl. I Deel.* Zie Magister.

DOCTRINA CHRISTIANA is de naam van zeker geestelyk gezelschap, 't welk Cæsar de Bus, geboortig uit de stadt Cavaillon in Provence, in 't graafschap Venaissin, heeft opgerecht. Het oogmerk van deze instelling was het gemeene volk, naar 't voorbeeldt der Apostelen, de eerste beginselen van den Christelyken Godsdienst te leren, en de verborgenheden des geloofs aan het zelve te verklaren. Paus Clemens de VIII bevestigde dit gezelschap door een plegtig brevet. Paulus de V, door een ander van den 9 April 1616, liet aan dit leerend genootschap toe geloften te doen, en vereenigde het zelve met de Reguliere geestelyken van Somasque, om met den zelve onder den zelven generaal, een geestelyk ligchaam te maken. Zedert zyn de priesters van de *Christelyke leere*, uit kracht van een derde brevet, door paus Innocentius den X op den 30 July 1647 gegeven, van malkander afgezondert, en maken eene byzondere vergadering uit, onder een eigen Fransch generaal. Deze gunst wierdt hen op 't verzoek van den koning van Vrankryk toegestaan. Zy hebben drie provincien in Vrankryk, te weten die van Avignon; die van Parys, en die van Toulouze. De eerste heeft zeven huizen en tien collegien. De tweede heeft vier huizen en drie collegien; en de derde vier huizen en dertien collegien.

DODAI, door anderen *Dudia* genaamt, een Ahohiter, hadt het bevel over 24000 krygsknechten van David en Salomo, koningen van Israël. Hy hadt de wacht over 't koninklyke paleis in de maandt Jiar, dien de Grieken Artemios, en wy April, noemen. *I Chron. XXVII.* 4.

DODANIM, de vierde zoon van Javan, zoon van Japhet, zoon van Noach. *Genes. X.* 4.

DODART, (Dionysius) geneesmeester van den koning van Vrankryk, van de princesse weduwe, en van den prins van Conti, en een lidt der faculteit van Parys, is in 't jaar 1634 te Parys, uit het huwelyk van Johan Dodard en Maria du Bois, de dochter van een advokaat, geboren. Na dat hy zyne eerste letteroeffeningen loffelyk volbragt hadt, besloot hy zich op de geneeskunde te leggen, en hy deedt zyne akademische proeven zo deftig, dat Guido Patin, 't geen hy niet ligt deedt, hem ten hoogsten prees. Hy kreeg toegang by de hertoginne van Longueville, die hem tot haren geneesmeester aannam. De princesse van Conti, des zelfs bekwaamheit uit de hertoginne van Longueville verstaan hebbende, nam hem in haar huis. In 't jaar 1673 wierdt hy in de koninklyke akademie der wetenschappen opgenomen, en hy arbeidde aan eene Historie der plantgewasschen. In 't jaar 1676 gaf hy een soort van eene voorreden uit over dat werk, onder den naam van *Aanmerkingen om te dienen tot de Historie der plantgewasschen.* Ter zelver tydt maakte hy zyn werk om uit te rekenen, hoe verre de onzichtbare uitwaasseming van 't menschelyke ligchaam ging. Hy hadt verscheide andere werken ontworpen; doch het allerpryswaardigste in Dodart was zyne ongemeene Godvruchtigheit. Hy stierf op den 5 November 1707. *Histoire de l'Academie Royale des Sciences de* 1707.

DODAVA, de vader van den Propheet Eliezer, die tegen den koning Josaphat propheteerde. *II Chron.* 20. 37.

DODE, of DODA, de vrouw van den H. Arnout of Arnulphus, die in de VII eeuw bisschop van Mets geworden is; waar op zy zich desgelyks te Trier in een klooster heeft begeven, gelyk de schryver van haar leven verhaalt. Zie Arnout de Heilige, bisschop van Mets.

DODECHINUS, of Dudechin, een Duitscher, en priester der kerke te Logenstein, was in gewyde en ongewyde schriften zeer bedreven, en reisde in de XII eeuw met keizer Conraad den III naar Jeruzalem. Als hy in zyn vaderlandt te rug was gekomen, heeft hy, op 't verzoek van Cuno, abt van S. Dasypodius, in 't aartsbisdom Trier, twee Historische werken geschreven; waar van het eene was eene *Reizebeschryving van 't H. Landt*, en het andere een vervolg der *Chronyk* van *Marianus Scotus*, van 't jaar 1084 tot 1200 toe, hoewel zulks met het gene Trithemius zegt, dat hy in 't jaar 1140 zou geleeft hebben, niet wel overeen komt. *Trithemius de script. Eccl. Bellarminus de script. Eccl. Vossius de Hist. Lat. l.* 2.

DODEWAART, DODEWERT, en by verkorting DOEWERT, ook wel DOYENWAART, een Geldersch dorp in de Opper-Betuwe, het welk in een oopenbrief van graaf Reinout van Gelder van den jare 1315 een dorpje op een lage, onveilige en zeer van volk onthlootte plaats, niet verre van Arnhem gelegen, genoemt wordt. Het zelve hadt echter eertyds eene Parochiekerk, alwaar, gelyk in den voornoemden oopenbrief staat, zedert lange tyden een heilig kruis, het welk wegens des zelfs kostelykheit berucht was, bewaart was geweest. Doch dat zo genoemde heilige kruis is wegens de voorgemelde reden overgebragt naar de kollegiale kerke van S. Walburgis te Arnhem. Zelfs is de Parochiekerk van dit dorp, op het verzoek van Guido, bisschop van Utrecht, en met de toestemminge van den gezegden graaf Reinout, de voornoemde kerke van S. Walburgis ingelyft, en aan het Kapittel van S. Walburg het recht van voorstellinge gegeven, het welk den grave van Gelderlandt tot dien tydt toe was toegekomen. In de zelve Parochiekerk was ook eene vikary, aan S. Nikolaas altaar gesticht. Dit dorp wordt tegenwoordig met Hyen van een Hervormden Predikant bedient, staande onder de classis van Thiel. *Utrechtsche Bisdom II Deel, pag.* 179 *en* 258.

DOD-JESU, een Syrisch schryver, heeft uitnemende uitbreidingen over den Propheet *Daniel*, de boeken *der Koningen*, en over den *Prediker* geschreven. *Ebed-Jesu Catal. Script. Syr.*

DODO (Augustinus) was uit Vrieslandt, Domheer van S. Leonhard te Basel, en de eerste, die zyn werk maakte om de schriften van S. Augustinus gezamentlyk uit te geven. Zelfs was hy bezig met korte inhouden voor ieder byzonder werk te zetten, wanneer hem de pest in 't jaar 1501 wegrukte. Amerbach heeft het geheele werk in 't jaar 1504 uitgegeven. *Valer. Andreas Bibl. Belg. Miræus Bibl. Eccl.*

DODOENS. Zie DODONÆUS.

DODON, een broeder van Alpaïde, die de opperhofmeester Pipin by 't leven van zyne vrouwe Plectrudis tot eene byzit hadt, was de gene, die S. Lambertus, bisschop van Luik, doodde, om dat hy Pipin dikwils bestraft, en die bywoning een oopenbaar overspel genoemt hadt. Doch als hem kort daarna de wormen opaten, en onverdragelyke pynen aandeden, stortte hy zich in 't jaar 698 van boven neder in de Maze. *Papir. Masson Histor. Mezeray Chron. abr. sous Childebert.*

DODONA, eene stadt in Epirus, in 't kleine landschap der Molossiërs, hadt haren naam van eene zeenymphe. Daar was ook eene rivier, *Dodona* genaamt, die zich in den Achilous stortte. Het bygelegen woudt was van wegens den tempel des Dodoneëschen Jupiters, die daar zyne godspraken gaf, by de ouden zeer vermaard. Plinius spreekt van eene fonteine, die men 'er zag, daar men versch uitgebluschte toortsen weder opstak; 't welk Lucretius als een natuurkundige verklaart. Plinius gewaagt ook van een geluidt, als van metale schellen, dat men in dien tempel pleeg te horen. Over de aanmerkelykste oudheden van Dodona kan men de verklaring van *J. Gronovius* over een brok van *Steph. Byzantinus* aangaande die stadt, in 't jaar 1687 te Leiden gedrukt, nazien. *Plinius l.* 2. *c.* 103. *l.* 4. *in Præfat. en l.* 36. *c.* 13. *Strabo l.* 7.

ad finem. Lucretius l. 6. Claudianus de Rapt. Proserp. l. 1. Ovidius l. 4. Trist. Eleg. 8.

DODONÆUS, of *Dodoens*, (REMBERTUS) is den 29 Juny des jaars 1517 te Mechelen geboren. Hy leide zich eerst te Loven op de geneeskunde, en bezocht vervolgens de voornaamste hogescholen in Vrankryk en Italië, en wierdt dus zo door eige naarstigheit, als den ommegang met geleerden, een zeer bekwaam man in de geneeskunde en andere wetenschappen, tot de zelve betrekkelyk. Hy maakte byzonder zyn werk van de kennisse der kruiden. Als hy wederom uit Italië kwam, trok hy naar Duitschlandt, daar hy lyfaarts van de keizeren Maximiliaan den II, en Rudolph den II wierdt. Daarna, wederom naar de Nederlanden reizende, hieldt hy zich eenigen tydt te Keulen, en vervolgens te Antwerpen, op. Eindelyk wierdt hy in den jare 1582 tot hoogleeraar te Leiden beroepen, daar hy in 't jaar 1585, op den 10 Maart, in den ouderdom van 68 jaren, stierf. Rembertus Dodonæus heeft verscheide boeken geschreven, onder welke uitmunt en alom bekend is zyn *groot Kruidboek*. Zyne andere schriften zyn: *Oeffening der geneeskunde*; *Geneeskundige Raadgevingen*; *Inleiding tot de Wereldkloot*; *Beginselen der hemel- en aardbeschryving*. enz. *Meursius Athen. Batav. Melchior Adam in Vit. Med. Germ. Valer. Andreas Bibl. Belg. Castellanus in Vit. Med. Van der Linden de Script. Med.*

DODWELL, (HENDRIK) een geleerd Ierlander, was in 't jaar 1641 te Dublin geboren, daar zyn vader, Willem Dodwell, eene krygs-bediening hadt. Hy wierdt in 't jaar 1648 van zyne ouderen naar York in Engelandt gebragt, en aan den geleerden Wallisius overgegeven, doch verviel in 't kort, door zyner ouderen doodt, in zodanige armoede, dat hy zyne invallende schoolgedachten met houtskolen op misdruk moest schryven, tot dat zyn neef, Hendrik Dodwell, die in Suffolkshire kerkelyke inkomsten hadt, zulks te weten komende, hem tot zich nam, en zelf verder onderwees, tot dat hy in 't jaar 1656 te Dublin in 't collegie der Drieëenheit aangenomen, en om zyne byzondere naarstigheit en ordentelyke levenswyze zeer bemint wierdt. Doch hy was niet genegen den geestelyken staat aan te nemen, weshalven hy het collegie verliet, en in 't jaar 1674 met D. Lloyd, die de princesse van Oranje als hofprediker verzelde, eene reis naar Hollandt deedt. Naderhandt hieldt hy zich te Oxfort op, alwaar hy in 't jaar 1688 hoogleeraar der geschiedenissen wierdt; doch hy moest dat ampt in 't jaar 1691, om dat hy koning Willem niet wilde zweren, nederleggen. Daar op begaf hy zich naar Cookham, een vlek tusschen Oxfort en Londen, daar hy zyn tydt met boeken te lezen en te schryven doorbragt. In 't jaar 1694 trouwde hy met eene juffer, die hy te Cookham in den Christelyken Godsdienst eerst hadt onderwezen, by welke hy 10 kinderen gewan, waar van echter slechts een zoon, *Willem*, en vyf dochteren overgebleven zyn. Hy was een klein, doch welgemaakt man, van een vaardig en doordringend verstandt, die de menschen met zyne geleerdheit, en zo veel in zyn vermogen was, zeer gaarne met zyne goederen diende. Hy was altydt bezig, en wanneer hy te Oxfort of Londen wilde zyn, ging hy 'er te voet naar toe, om onderweeg te gemakkelyker te kunnen lezen. Als hem door ouderdom het gezicht by de kaars begaf, liet hy zich voorlezen. Hy vastte gewoonlyk drie malen des weeks tot den avondt, en at dan evenwel geen vleesch; 't welk hy dagelyks den gehelen vastentydt over deedt. Hy was van eene zeer gezonde gesteldheit, en wachtte zich daarom in zynen ouderdom te minder. Hy stierf den 11 Juny 1711 zeer aandachtig biddende. Het bisschoppelyk kerkenbestier ging dezen man zeer ter herte, gelyk uit zyne meeste schriften, hoewel niet voordachtelyk van die stoffe handelende, te zien is. De voornaamste in 't Engelsch zyn: *Van de afzondering der kerken van 't bisschoppelyke bestier*; *van een priesterdom en een altaar*; *eene Briefsgewyze Verhandeling, dat de ziel van natuur sterflyk is*; enz. De gewigtigste in 't Latyn zyn: *Dissertationes ad Cyprianum*; *ad Irenæum*; *Annales Vellejani, Quintilianei, Statiani, Thucydidei, & Xenophontei*; *de Cyclis Græcorum*; *Parænesis de Schismate Anglicano*; enz. *Brokesby in 't Leven van Mr. Hendrik Dodwell.*

DOEG, een Edomiter, leefde omtrent het jaar der wereldt 2974. 't Was een deugniet, die zich door verraderyen in de gunst van Saul zoekende te dringen, hem aanbragt, dat David met den hogepriester Achimelech te Nob tegen hem zamenspande, en dat deze laatste den Heere voor David hadt om raadt gevraagt, en hem verder het zwaardt van Goliath, mitsgaders reiskosten, gegeven; 't welk Saul zo kwalyk nam, dat hy Achimelech, nevens de andere priesteren, ontboodt, en beval hen om te brengen. Doch dewyl zyne trawanten zulks niet wilden doen, geboodt hy Doëg, dat hy de priesters zou doden, 't welk hy deedt, en op den zelven dag 85 priesters ombragt: ook sloeg hy de stadt Nob met de scherpte des zwaards. I *Sam.* XXII. *Josephus Oudhed.* VI. *B.* 13. *K.*

DOEME, of DOME, of DOHME, een oud Saxisch woordt, by de oude Vriezen gebruikelyk voor *Judicium*, *oordeel*, *vonnis*, ook voor *Sanctio*, *eene wet*, gelyk ook het woordt *doemenisse* dus gebruikt is; en 't werkwoordt *doemen*, voor *oordeelen*, *rechten*, waar van daan *doemesdag*, of *doemsdag*, voor *dies judicii*, *oordeeldag*, of *rechtdag*, en *doemer* voor *rechter*. Gelyk ook daar van daan de woorden *Aasdom*, *Azingdom*, *Schependom*, *Wysdom*, of *Wisdome*. Zie AASDOMS-RECHT. De Jutten zeiden ook *Dohmen*, en de Deenen noemen heden nog een rechter *Dommer*, de Schotten *Dumester*. Zo leest men van de 12 *Amasanæ Sanctiones*, *Embsige Dohmen*, welke van den doodslag handelen, dat is, van de 12 Eemsige besluiten, uitspraken of wetten, in 't jaar 1312 onder den Upstalsboom digt by Aurik in Oostvrieslandt gemaakt, alwaar de gemeene Vriezen plegen zamen te komen, en rechtdag te houden, en besluiten tot algemeenen lands welstandt te maken, sprekende aldus, de *eerste*, *tweede*, *derde*, *Dohme*, enz. Zo spraken ook de Ommelanders, zeggende, *een rechter mag nemen voor elken doem enz.* en by den Vrieschen dichter Martinus Hamconius in zyn *Frisia*, gedrukt in 't jaar 1609, leest men ook, dat zulke besluiten der ouden genoemt wierden *doemen*, zeggende (*pag.* 90) in de kanttekeningen: *Indulta, vulgo kesten. Jura civilia, Landtriuchten. Electa, seu Electiones, Kerren. Placita, Wilkerren. Synodalia, Sindriuchten. Acta & decreta, wenden, doemen, suengen.* Zie hier van *G. Outhofs Verhaal der Watervloeden pag.* 325. *Matthæi Not. by Beningaas Kronyk* in 't jaar 1723 gedrukt, *pag.* 59, 60, 61, alwaar alle de 12 *Embsige dohmen* van doodslagen geboekt zyn.

DOES, (DE) eene kleine rivier in Hollandt, is de derde Rhynspruit, de welke een grote half uur van Leiden uit den Rhyn uitwatert, strekkende van Leiderdorp door de heerlykheit van Alkemade en Esselikker-woudt tot in de Wyde Aa, daar zy den toevloedt van de Heimans Wetering, voor de vierde Rhynspruit gerekent, ontfangt, komende uit den Rhyn, omtrent Alphen, door Woubrugge en Ofwegen mede tot in de wyde Aa; daar zy zich met het water van de Does vermengende, een doorlop maakt door de Brasemer-en Oude-weteringe, tot aan den Ruigenhoek, en door het Leidsche Meer haren loop naar Pelanen en Sanerkolk neemt. Van deze Rhynspruit de Does heeft het adelyke stamhuis, *het Huis ter Does*, zynen naam ontfangen, het welk op den hoek van deze uitwatering gebouwt is, en eenige eeuwen lang door het adelyke geslacht van *vander Does* bezeten. Zie de twee eerstvolgende artykels. *S. van Leeuwen Batavia illustr. pag.* 98.

DOES, (HET HUIS TER) een slot en vermaard adelyk huis onder Rhynlandt, in Hollandt, eene halve myle van de stadt Leiden in Leiderdorp gelegen, aan de rivier de Does, van welke het zelve, als in het voorgaande artykel gezegt is, den naam heeft gekregen. Het zelve is wel drie honderd jaren lang, tot het begin der XVII eeuwe, de woning der edele heeren van vander Does geweest, welker geslachtregister na dit artykel volgt. Dit huis is het laatst bezeten door jonker *Pieter van der Does*, Admiraal van Hollandt, overleden in den jare 1599 (van welken hier na in een afzonderlyk artykel gesproken wordt) en daar na aan de heeren van Matenés gekomen. *S. van Leeuwen Batav. illustr. pag.* 1259.

DOES, (VANDER) een oud adelyk geslacht in Hollandt, oorspronkelyk uit Rhynlandt, daar het zelve het adelyke huis ter Does heeft bezeten, zynde de heeren van dezen naam al bekend en in aanzien geweest omtrent den jare 1300.

MAURYN VANDER DOES, Raadt van graaf Willem den III van Hollandt, bloeide in den jare 1326, en was getrouwt met N. van Aamstel van Mynden, wiens vaders broeder was Wouter van Aamstel van Mynden, beide zonen van Amelis van Aamstel, die de eerste de goederen van Mynden bezat. Deze Mauryn vander Does wordt in een handvest van den voorgemelden jare 1326 genoemt voogdt van de kinderen van heer Wouter, zynen oom, zone van heere Amelis van Mynden. Hy liet by zyne huisvrouwe na

DIRK VANDER DOES, schildknaap, getrouwt met Clementia van Zanthorst, Philips dochter, by welke hy verwekte

Mauryn vander Does, die volgt.
Hugo vander Does, volgt daar na.
Elisabeth vander Does, getrouwt met Jakob vander Woude en Warmont, ridder, zonder oir.

MAURYN VANDER DOES, zoon van Dirk vander Does en Clementia van Zanthorst, hieldt de party van de keizerinne Margareta tegen haren zone, hertog Willem, den V van dien naam onder de graven van Hollandt, Zeelandt, enz. maar wierdt daar na wederom met den zelven verzoent, en diende hem met drie paarden, onder den heere van Brederode, in den oorlog tegen Jan van Arkel, bisschop van Utrecht. Hy wierdt by Oudewater gevangen, en moest eene grote somme gelds voor zyn losgeldt betalen, zo dat hy genoodzaakt was eenige zyner goederen te verkopen; doch hy wierdt naderhandt met andere begiftigt door hertog Albert, graaf van Hollandt, enz. by brieven van den jare 1397. Hy was getrouwt met Lysbeth van Voorn, Alberts dochter, by welke hy gewan

Mauryn vander Does, die volgt.
Willem vander Does, abt te Middelburg.
Badeloge vander Does, abdisse ter Lie, gestorven in den jare 1411.

MAURYN VANDER DOES, Mauryns zoon en van Lysbeth van Voorn, was eerst getrouwt met N. vanden Woude, daar na met Alida, heeren Foyen dochter van Dochem, ridder. By de eerste gewan hy

Willem vander Does, getrouwt met Maria van Nyenvliet, by welke hy eene dochter verwekte, ongetrouwt gestorven.
Dorothea vander Does, getrouwt met Willem van Everingen vander Maalstede, uit Zeelandt.
Machtild vander Does, abdisse ter Lee, gelyk hare moeje, gestorven in den jare 1441.
N. vander Does, getrouwt met Floris van Alkemade.

By de tweede vrouwe

Dirk vander Does, in den jare 1446 schout van Dordrecht en baljuw van Zuid-Hollandt, stierf in den jare 1480, in een hogen ouderdom, zynde getrouwt geweest met Johanna, dochter van Noyde van Amerongen, burgermeester te Dordrecht; by welke hy gewonnen heeft eenen zoon *Mauryn vander Does*, in den jare 1468 voor zynen vader overleden, en twee dochteren, namentlyk, *Alida*, of *Alyd*, *vander Does*, kort na haar huwelyk gestorven,

ven, en *Lysbeth vander Does*, nonne in het S. Agnieten-klooster te Dordrecht.

Foeye vander Does, die de ridderlyke hofstede en goederen van vander Does bezat. Hy hadt ter vrouwe Haasjen van Barendregt, doch stierf zonder kinderen.

Hugo vander Does, tweede zoon van Dirk vander Does en van Clementia van Zandhorst, was in den jare 1345 getrouwt met N. Saait vander Leede, voerende drie zilvere rozen op een veldt van zabel, of zwart, en gewan

Dirk vander Does, die volgt.

Maurin vander Does, getrouwt met Cunigunda vanden Coulster, by welke hy gewan eenen zoon, *Jan vander Does*, die ter vrouwe hadt Judith vanden Hoorne, uit een edel geslacht in Rhynlandt omtrent Leiden. Hy stierf zonder kinderen na te laten.

Dirk vander does, zoon van Hugo vander Does en van N. Saait vander Leede, trouwde met Henrika van Heenvliet, en verwekte

Hendrik vander Does, die volgt.

Arend vander Does, deken van de kollegiale kerke van S. Pankraas te Leiden, gestorven in den jare 1426.

Alyd of *Alida vander Does*, getrouwt met Dirk van Zyl, schiltknape, stierf, zeer oud zynde, in den jare 1480, en liet kinderen na.

Hendrik vander Does, zoon van Dirk vander Does en van Henrika van Heenvliet was getrouwt met Machtild Vranken, Isaaks dochter, te Vlaardingen, en stierf in den jare 1426, nalatende

Dirk vander Does, die volgt.

Vrank vander Does, hadt by zyne vrouwe negen dochteren, onder welke waren *Jenne vander Does*, getrouwt met Adriaan van der Mye, en *Catharina vander Does*, ten man hebbende gekregen Philips Nachtegaal den jongen, welke laatste in een hogen ouderdom stierf in den jare 1509.

Jan vander Does, kellenaar in de abdye van Egmondt, en in den jare 1481 tot abt verkoren. Maar het hof van Hollandt stelde tegen hem aan heer Jordaan van Driel.

Elisabeth vander Does, gestorven in een hogen ouderdom in den jare 1474, zynde voor de eerste maal getrouwt geweest met Pieter van Ryswyk, gestorven in den jare 1426, en voor de tweede maal met Arend Herman van Oestgeest.

Jenne vander Does, gestorven in den jare 1485, hebbende ten man gehad Philips Nachtegaal den ouden.

Dirk vander Does, zoon van Hendrik vander Does, en van Machtild Vranken, stierf in den jare 1461. Hy was twee malen getrouwt geweest, eerst met Machtild van Oudshoorn, overleden in den jare 1439, en daar na met Elisabeth van Matenesse, gestorven in den jare 1469. By de eerste heeft hy verwekt

I. *Willem vander Does*, die leefde in den jare 1461, en ter vrouwe hadt Henrika van Poelgeest, by welke hy gewan drie dochters, als: 1. *Adriana vander Does*, getrouwt met Jan van Lokhorst, uit het sticht van Utrecht. Hy stierf in den jare 1535, nalatende een zoon; zy in den jare 1555, oud 84 jaren. 2. *Henrika vander Does*, getrouwt met Jakob Herman van Oestgeest, met kinderen. 3. *Margareta vander Does*, getrouwt met Willem Stoop te Leiden, en gestorven zonder kinderen.

II. *Jakob vander Does*, volgt.

III. *Machtild van der Does*, gestorven in den jare 1507, zonder kinderen by haren man Adriaan van Poelgeest, ridder, na te laten.

IV. *Machtild vander Does* de jonge, trouwde met Mr. Dirk van Sweten, Raadt in den hove van Hollandt. Zy stierf in den jare 1529, oud 93 jaren.

V. *Agatha vander Does*, getrouwt met Simon van Sweten, Frederiks zoon, drossaardt van Gornichem in den jare 1490, en daar na baljuw van Voorn. Zy hadden zamen kinderen.

By de tweede vrouwe

I. *Adriaan vander Does*, van wien naderhandt zal gesproken worden.

II. *Catharina vander Does*, nonne te Koningsveldt.

III. *Lysbeth vander Does*, nonne te Loosduinen; maar zy verliet het zelve, vermits de oneenigheit en kwade tucht, die in het klooster regeerde, en bleef te Leiden wonen.

Jakob vander Does, zoon van Dirk vander Does en van Machtild van Oudshoorn, bezat het huis en de goederen ter Does, en was getrouwt met Alida van Zyl, Gerrits dochter, ridder, by welke hy gewan

Dirk vander Does, ongetrouwt overleden.

Hendrik vander Does, die volgt.

Margareta vander Does, nonne te Koningsveldt.

N. vander Does, in den jare 1492 nonne ter Lee geworden.

Machtild vander Does, eerst getrouwt met Jakob van Dorp, en daarna met Gerrit van Hoogwoude, heer van Bloklandt by Gornichem, die stierf in den jare 1526.

Hendrik vander Does, zoon van Jakob vander Does en van Alida van Zyl, was in den jare 1518 schout te Leiden, en voor de eerste maal getrouwt met Adriana van Boshuizen, en voor de tweede maal met Catharina de Vriese, die stierf in den jare 1554. By de eerste gewan hy

Jakob vander Does, die volgt.

By de tweede

Dirk vander Does, die overleedt binnen Haarlem, zyne beenen afgeschoten zynde in het beleg van die stadt door de Spanjaarden in den jare 1573. Hy was getrouwt geweest met N. van Alveringen Zegers dochter, ridder, heer van Hofwegen, by welke hy gewonnen hadt eene dochter, *Anna vander Does*, die ten man kreeg Hendrik de Vos, Raadt van den prinse van Oranje; by welken zy onder andere kinderen voortbragt *N. de Vos*, die trouwde met Zeger de Rollee, kapitein, stierf in den jare 1611, en *N. de Vos*, getrouwt met N. de Hertoge, heer van Osmale.

Alida vander Does, getrouwt met Adriaan van Haamstede, in Zeelandt, by welken zy drie dochteren gewan.

Catharina vander Does, getrouwt met Gerrit van Roon, baljuw van Putten, met kinderen.

Jakob vander Does, zoon van Hendrik vander Does en van Adriana van Boshuizen, was Raadt van den prinse van Oranje, en gouverneur van Leiden, nevens den heere van Noordwyk, gedurende het tweede beleg in den jare 1574. Hy hadt eene schielyke doodt, zynde te Roon, by Dordrecht, in den jare 1577. Eerst was hy getrouwt geweest met Lysbeth van Renesse van Moermont, weduwe van Vincent van Wulven, die in het kinderbedde overleedt in den jare 1541, en daar na met Clara van Adrichem, dochter van Pieter van Adrichem, de laatste mans oir van dat geslacht. Deze laatste vrouw stierf tien jaren voor hem, te weten in den jare 1567, hebbende zamen verwekt

I. *Adriana vander Does*, getrouwt in den jare 1584 met Kornelis, heer vander Myle, by Dordrecht, die stierf, zonder kinderen, te Leiden in den jare 1605, oud 68 jaren, en zy in 's Gravenhage in den jare 1617, oud 69 jaren.

II. *Catharina vander Does*, stierf ongetrouwt in den jare 1584.

III. *Hendrik vander Does*, stierf mede ongetrouwt in den jare 1573.

IV. *Maria vander Does*, trouwde N. van Lanskroon, uit het sticht van Utrecht, baljuw van 's Gravenhage. Zy stierf in de kraam te Noordwyk in den jare 1587, nalatende een zone, *Jakob van Lanskroon*, geboren in den jare 1585, die in den jare 1615 trouwde met Elisabeth vander Myle, vrouwe van Kyfhoek en Dubbeldam.

V. *Arend vander Does*, diende in den oorlog, en verdronk in den jare 1574, oud 21 jaren.

VI. *Philips vander Does*, stierf ongetrouwt in den oorlog voor Nuis op den Rhyn in den jare 1586, oud 22 jaren.

VII. *Willem vander Does*, stierf mede in den oorlog, oud 21 jaren.

VIII. *Pieter vander Does*, volgt.

Pieter vander Does, zoon van Jakob vander Does en van Clara van Adrichem, bezat het huis ter Does, en was dykgraaf en baljuw van Rhynlandt, schout van Leiden, en Admiraal van Hollandt, van wien een afzonderlyk artykel volgt. Hy stierf op een zeetocht naar het eilandt van S. Thomas in den jare 1599, oud 37 jaren, en was getrouwt met Philippote van Duivenvoorde, dochter van Jakob van Duivenvoorde, heer van Warmont, en van Henrika van Egmondt, by welke hy naliet

Henrika vander Does, vrouwe van het huis ter Does, geboren in September des jaars 1589. Zy trouwde in den jare 1610 met Adriaan, heer van Matenesse, Riviere en Opmeer, aan welken zy de heerlykheit vander Does ten huwelyk mede bragt.

Volgen de nakomelingen van *Dirk vander Does* uit het tweede bedde.

Adriaan vander Does, zoon van Dirk vander Does, gewonnen by des zelfs tweede huisvrouwe Elisabeth van Matenesse, was rentmeester van de abdy van Rhynsburg, in plaats van Hugo van Swieten, in den jare 1481. Hy stierf in den jare 1502, zynde eerst getrouwt geweest met Elisabeth van Cats, dochter van Jakob van Cats, ridder, en weduwe van Floris van Kralingen, die stierf in den jare 1477, en daar na met Geertrui van Romerswaal, uit Zeelandt, gelyk de eerste. By de eerste gewan hy

Elisabeth vander Does, getrouwt eerst met Johan Ruigrok vander Werve, en daar na met Willem van Rommerswaal, baljuw van Rotterdam, met kinderen.

Dirk vander Does, die volgt.

By de tweede vrouwe

Jan vander Does, stierf te Mechelen in den jare 1529 van de zweet-ziekte, zonder oir.

Adriaan vander Does, rentmeester van de abdy ter Lee, daar zyne zuster abdisse was. Hy stierf zonder oir zeer oud in den jare 1563.

Philips vander Does, ongetrouwt in den oorlog tegen de Franschen gebleven.

Margareta vander Does, staatjuffer by de hertoginne weduwe van Karel van Burgundië, en vermaard wegens hare schoonheit. Zy trouwde eerst met Gillis van Rulyn, heer van Brye in Henegouwen, en na des zelfs doodt met Diderik van Poelgeest, ridder. By den eersten hadt zy eene dochter, *Margareta van Rulyn*, getrouwt met Jakob Kabeljauw van Gent; by welken zy gewan *Jakob Kabeljauw*, de welke den Briel in den jare 1572 mede hielp beklimmen, en daarna gouverneur van Alkmaar was gedurende de belegeringe van die stadt in den jare 1573.

Cornelia vander Does, nonne te Rhynsburg.

Elisabeth vander Does, mede nonne te Rhynsburg;

Elisabeth vander Does de jonge, nonne te Koningsveldt.

Jenne vander Does, abdisse ter Lee, of Lewenhorst, overleden in een hogen ouderdom gedurende het beleg van Leiden in den jare 1574.

Dirk vander Does, zoon van Adriaan vander Does en van Elisabeth Cats, was heer van Kattendyk en Stavenisse, in Zeelandt, dykgraaf en baljuw van Rhynlandt, en trouwde met Josina van Zuilen, erfdochter van Wernard, heer van Noordwyk, by Leiden; by welke hy verwekte

Johan vander Does, die volgt.

Elisabeth vander Does, genoemt van Klevendam, was getrouwt met Nikolaas van Borsselen, in Zeelandt, en gewan eene dochter, *Maria van Borsselen*, de welke trouwde met haar ooms zone *Adriaan vander Does*.

Wernard vander Does, heer van Kattendyk, rentmeester van Leeuwenhorst na zynen oom, stierf zonder kinderen in den jare 1565, zynde getrouwt geweest met Elisabeth, dochter van Joost Dever van Myden.

Job vander Does, baljuw van S. Martensdyk in Zeelandt.

Anthoni vander Does, stierf ongetrouwt in den oorlog.

Adriaan vander Does, getrouwt met Digna Gout, zuster van Willem Gout, ontfanger generaal van Hollandt, gewan *Adriaan vander Does*, dykgraaf en baljuw van Delflandt en Schielandt, die trouwde met *Maria van Borsselen*, zyne nicht voorsz. en voortbragt 1. *Maria vander Does*, die trouwde met Jan van Gelmen, uit het landt van Luik, en gewan *Willem*, *Jan*, *Jakob*, en *Albert van Gelmen*. 2. *Josina vander Does*, nonne ter Lee. 3. *Digna vander Does*.

Johan vander Does, heer van Noordwyk, zoon van Dirk vander Does en van Josina van Zuilen, was eerst getrouwt met Willemina van Schagen, zonder oir, en daar na met Anna van Nyenrode, erfdochter van Frans van Nyenrode en van Johanna van Zuilen te Utrecht. Zy stierven beide in den jare 1550, nalatende eenen zone en erfgenaam, namentlyk

Johan vander Does, heer van Noordwyk en Kattendyk, geboren den 5 December des jaars 1545, wierdt registermeester van Hollandt, Raadt in den hogen Rade, en Curateur van de nieuwopgerechte hogeschole te Leiden. Hy wierdt wegens zyne grote geleerdheit *de Hollandsche Varro* genoemt. Zie van hem hier na op Dousa (Janus). Hy trouwde in den jare 1564, maar negentien jaren oud zynde, op het huis ter Haar, by Utrecht, met Elisabeth van Zuilen, dochter van Dirk, en van Josina van Drakenburg, en stierf den 8 (anderen zeggen den 12) October des jaars 1604, oud 59 jaren, hebbende gewonnen de navolgende kinderen, als:

I. *Johan vander Does*, of *Janus Dousa* de zoon, of de jonge, mede een zeer geleerd man, en inzonderheit ervaren in de Philosophie, dicht-en wiskunde, en eerste bibliothekaris of boekbewaarder te Leiden. Zie Dousa (Janus) de zoon. Hy stierf in den bloei zyner jaren in den jare 1596, waar voor Soermans en anderen stellen het jaar 1597.

II. *Anna vander Does*, getrouwt met Caspar van Eeussum, heer van Nyenoort, en drossaardt van Koevorden.

III. *George vander Does*, een groot taalkundige, heeft eene reis naar Constantinopel gedaan, waar van het verhaal, enz. nog voorhanden is, en is op zyne te rug reize met den Admiraal vander Does in den jare 1599 ongetrouwt overleden. Zie Dousa (George).

IV. *Stephanus* of *Steven vander Does*, volgt.

V. *Franciscus vander Does*, kanunnik te Utrecht, en mede een geleerd man. Zie Dousa (Franciscus).

VI. *Wernard vander Does*, ongetrouwt op zee zynde gestorven in den jare 1605.

VII. *Jenne vander Does*, ongetrouwt overleden in den jare 1601, in den ouderdom van 21 jaren.

VIII. *Dirk vander Does*, heer van Berkenstein, en schepen te Utrecht, ook een geleerd man. Zie Dousa (Diderik). Hy was getrouwt met Geertrui van Rheede, dochter van den heere van der Horst, by welke hy verwekte *Johan vander Does*, heer van Berkenstein, een van de heeren edelen en ridderschap des lands van Utrecht.

Stephanus of Steven vander Does, heer van Noordwyk, zoon van Johan vander Does en van Elisabeth van Zuilen, was geboren in den jare 1576, en Raadt in den hove van Hollandt. Hy trouwde met Anna van Eeussum, zuster van zynen voorsz. schoonbroeder, en liet na

Josina vander Does, getrouwt in den jare 1618 met N. van Watervliet, heer van Ellewoutsdyk, enz.

Johan vander Does, jong gestorven.

Dirk vander Does, getrouwt met N. Duik, zonder kinderen.

Wigbolt vander Does, volgt.

Wigbolt vander Does, heer van Noordwyk, zoon van Stephanus vander Does en van Anna van Eeussum, was generaal van de artillery der Vereenigde Nederlanden, en gouverneur van Sluis in Vlaanderen, beschreven in de ridderschap en edelen van Hollandt in den jare 1642. Hy trouwde met Anna vanden Kerkhove, dochter van den heere van Heenvliet, die houtvester van Hollandt was, en liet na

Anna vander Does, getrouwt met Philips de Zoete de Lake van Villers, heere van Zeventer, gecommitteerde in den Raadt van State wegens de ridderschap en edelen van Hollandt.

Elisabeth vander Does, jong gestorven.

Stephanus of *Steven vander Does*, die volgt.

Johan vander Does, ritmeester van een compagnie paarden.

Josina vander Does, getrouwt met Willem van Wassenaar, heer van Sterrenburg, Ambassadeur van den Staat der Vereenigde Nederlanden aan het hof van Vrankryk.

Willem vander Does, jong gestorven.

Elisabeth Willemina vander Does, mede jong overleden.

Stephanus of Steven vander Does, heer van Noordwyk, Ossem, enz. zoon van Wigbolt vander Does en van Anna vanden Kerkhove, trouwde met Louïsa van Taillefer van Moriak, en gewan *Wigbolt vander Does*, en *Jan vander Does*, met welke deze geslachtlyst der edele heeren *vander Does* door S. van Leeuwen besloten wordt. Zie zyn *Batavia illustrata pag. 929. enz.* Het wapen van *vander Does* zyn negen rode ruiten, vyf onder, en vier boven, op een gout veldt.

DOES (Pieter vander) was de jongste zoon van Jakob vander Does Hendriksz. en zyne tweede huisvrouwe Clara van Adrichem. Hy wierdt geboren in den jare 1562, en, nog maar vyf en twintig jaren oud zynde, in den jare 1587 dykgraaf en baljuw van Rhynlandt, en in den volgenden jare 1588 hoofdschout van Leiden. Vice-Admiraal van Hollandt zynde nam hy in dit jaar een galeon onder het opzicht van Diego Piemontel, vondt daar op onder alle een wimpel van ongelooflyke langte, welke voor een gedenkteken te Leiden in de S. Pieterskerk op het choor is opgehangen. In den jare 1594 was hy nevens grave Willem mede in Groningerlandt, als ook by het bestormen en innemen van Auwerdersyl, en daar door zyn been geschoten. In den jare 1595 wierdt hy in plaats van Charles Levin, heere van Famars, voor Otmarsen in den jare 1592 gebleven, [welkers plaats tot nog toe onbegeven was] aangestelt tot overste van het geschut en krygstuig, op eene wedde van vier honderd guldens ter maandt. In den jare 1596 wierdt hy met Pieter Moialen, commis, met geldsommen gezonden aan prins Maurits, toen in de belegerde stadt Hulst zynde. In den jare 1599 wierdt hy aangestelt tot generaal over de vloot, die naar Spanje zou gaan, en nam daar toe op den 21 May afscheidt van prins Maurits, zeilde op den 25 dito van voor den Briel, sterk zeventig zeilen. Den 11 Juny kwam de vloot te zamen omtrent de Corunnes, onder het geschut van het kasteel, en onmogelyk vindende daar iets goeds uit te voeren zeilden zy voort, en kwamen den 26 Juny ten anker aan het eilandt Groot-Canarië, landde met groot gevaar en blyk van moedt aan het zelve, wierdt met een spies in 't linker been gestoken, en kreeg, behalven dat, nog vier wonden, doch na groten tegenstandt wierdt het kasteel, de Palma genoemt, omtrent een myl beneden de stadt gelegen, ingenomen; en den 28 ondernam de generaal het innemen van de stadt, waar toe hy zelf de stormladders beklom, en de belegerden zo grote schrik aanjoeg, dat zy met hun waardigste goederen in het gebergte vluchtten, en de stadt ten prooi lieten. Op den 30 Juny wierdt in de kerk door den Gereformeerden Predikant eene dankpredikatie over de overwinninge gedaan; men begon vast de klokken, het geschut, wyn, wolle, en wat verder gading was, aan boordt te brengen, en willende de gevluchte inzaten niet genoeg voor brandschatting geven, wierdt de stadt en de naby gelegene kloosters op den 4 July in brandt gestoken, en dus dat eilandt verlaten: waar na de generaal zyne vloot verdeelde, en de helft onder 't gebiedt van Jan Gerbrands weder naar huis zondt. Onder het eilandt Majo leggende nam hy verscheide schepen, wendde het naar Guinea langs de eilanden van Cabo Verde, en kwam voor het eilandt S. Thomas, byna onder de Linie, twee graden van Afrikaas Westkust, gelegen, landde na groten tegenstandt, en plunderde het zelve, nevens de stadt Pavoasan. De in de schepen gebragte buidt bestondt in by de honderd stukken metaal kanon, negen duizend kisten bruine zuiker, omtrent 1400 oliphants tanden, lywaten, en andere waaren, als mede eene goede somme gelds. Dit eilandt is om des zelfs zware hette voor de Nederlanders zeer ongezond, en wierdt de generaal mede door ziekte aangetast, en op den 24 October 1599 uit dit leven weggerukt, oud zynde maar 37 jaren. Zyn ligchaam wierdt in een huis diep in de aarde gedolven, en toen dat huis nevens andere in brandt gestoken, op dat de inwoonders het zelve niet zouden vinden, en hoon daar aan doen, waar na deze vloot onder het opzicht van Kornelis Liens, daarna van Gerrit Storm van Wena, en eindelyk van François Storm van Wena weder in het vaderlandt is gekomen. Pieter vander Does, van jongs op zich tot de wapenen overgegeven hebbende, was geen man van studie, maar van een zeer goed oordeel; is van adelborst opgeklommen tot de waardigheit van generaal van zo een ontzagchelyke vloot, en heeft, als gezegt is, behalven verscheide militaire, ook polityke ampten bekleed. Hy was getrouwt met Philipotte van Duivenvoorde, dochter van Jakob, heer van Warmond, Woude, en Alkemade, zuster van Jan van Duivenvoorde, heer van Warmond, enz. admiraal van Hollandt, by welke hy gewonnen hadt *Henrika vander Does*, die in den jare 1610 trouwde met Adriaan van Mathenesse, en dus de heerlykheit vander Does bragt aan dat huis; als hier voor gezegt is. *De Groot Jaarboeken. Bor Nederlandsche Oorlogen. W. V. Gouthoeven Hollandsche Chronyk. enz.*

DOES, (vander) een ander oud en beroemd geslacht van dezen naam in Zuid-Hollandt, maar in het wapen van het bovengemelde onderscheiden, als voerende een gouden leeuw op een rood veldt. Uit het zelve zyn de navolgende bekend:

Philips vander Does, kamerling van vrouwe Jakoba van Beyeren, gravinne van Hollandt, getrouwt met Heilwig, heeren Jans dochter van Rosendaal, ridder, met welke hy ten huwelyk kreeg de ambachtsheerlykheit van Heer-Jans-dam, met de tienden. Hy liet na

Bartholomeus vander Does, heer van Heer-Jans-dam, dykgraaf van Zwyndrecht. Hy woonde in de stadt Dordrecht, en stierf in een hogen ouderdom in den jare 1434, zynde twee malen getrouwt geweest. Zyne eerste vrouw was Yda van Muilwyk, van Dordrecht; maar de tweede is onbekend. By de eerste verwekte hy twee dochteren, als:

Yda vander Does, getrouwt met Mr. Jan Boem, Raadt en kamerling van hertog Karel, gewan *Margareta Boem*, die ten man kreeg Herbrecht van Kuil, heer van Kythoek en St. Anthonis-polder, dykgraaf van Zwyndrecht, enz.

Eli-

Eliſabeth vander Does, getrouwt met Tielman Oem van Wyngaarden, zonder kinderen geſtorven.

By de tweede vrouwe

Philip vander Does, heer van Heer-Jans-dam, enz. kapitein van het ſlot op het eilandt Texel, geſtorven in den jare 1517. Hy was getrouwt met Eliſabeth van Aakerlaken, by welke hy, volgens *van Leeuwen*, verwekte vyf en twintig kinderen, daar maar vyf van in het leven bleven, namentlyk

Joos vander Does, die volgt;
Bartholomeus vander Does;
Philips vander Does;
Catharina vander Does, en
Eliſabeth vander Does.

Joos vander Does, heer van Heer-Jans-dam, enz. zoon van Philips vander Does en van Eliſabeth van Aakerlaken, trouwde met Anna vander Schoir, en gewan *Philips*, *Johan*, *Kornelis*, *Willem*, en *Anna vander Does*, van welke de tweede zoon *Johan* in Engelandt trouwde, en kinderen naliet.

Uit dit geſlacht is nog geweeſt eene *Maria vander Does*, die ten man hadt Mr. Jakob Croeſink, rekenmeeſter, overleden in den jare 1493. *S. van Leeuwen Batavia illuſtr. p.* 933.

DOESBURG, eene ſtadt in het graafſchap Zutphen aan den Nieuwen Yſſel, alwaar de oude Yſſel in den nieuwen valt, omtrent twee en een half uur van Zutphen, in rang het naaſt aan die ſtadt volgende. Zy is voorzien met een Richterampt, waar van hier na breder zal geſproken worden.

Wat den naam van deze ſtadt belangt, hoewel velen den zelven afleiden van Druſus Nero, den vader van Germanicus, zo zou het echter zwaar zyn, zulks met echte bewyzen te ſtaven; en dewyl men hier niets zekers daar over kan beſluiten, zal men dat ter onderzoek ſtellen van die genen, die eenige bewyzen van zekerheit kunnen ontdekken. Veel meer zekerheit heeft men om te zeggen, dat deze ſtadt op haren ouderdom mag roemen: want al in den jare 884, onder de voogdy van Wichard, den eerſten Gelderſchen voogdt, wierdt deze plaats door de Deenen bemachtigt, die om de goede gelegenheit alhier eene vaſtigheit opwierpen, om zich tegen den aanſtaanden winter te verſterken, alwaar zy ook tot het voorjaar bleven, en als toen hunne legerplaats verbrandden, of ſlechtten, en verlieten. In den jare 1134 leide keizer Lotharius de II toe aan de abdy van Elten twee ponden van zyne inkomſten, die hy hadt te Duisburg, het welk de geleerde Aantekenaar op de *Oudheden van het Deventerſche Bisdom* toont veel eer toepaſſelyk te zyn op dit Doesburg dan op Duisburg aan den boven-Rhyn. Door Gerard van Naſſau, den derden van dien naam, wierdt Doesburg voor eene ſtadt erkent, en met voorrechten voorzien, die in de jaren 1231 en 1237 door des zelfs zone Otho, mede de derde van dien naam, beveſtigt en vermeerdert wierden, in welke voorrechtsbrieven geſproken wordt van eene ſtadt, ſtads gewoontens en burgers, een zeker bewys, dat Doesburg voor dien tydt eene ſtadt moet geweeſt zyn. Het was in den jare 1266 dat de Duitſche ridders alhier hun gezag begonnen te veſtigen; het welk nog ſtandt houdt. In den jare 1340, volgens *Slechtenhorſt* en *Gabbema*, doch 1342, volgens *Outhof*, was alhier een zware overſtrooming, waar door de kerk, met een gedeelte van de ſtadt, is weggeſpoelt, en weder een nieuwe kerk, doch meer binnenwaarts, gebouwt.

Niet weinige veranderingen hebben de verdeeldheden in de lands regeering mede in deze ſtadt veroorzaakt; want de regeering hare voorrechten dier achtende, vielen in den jare 1317 af van Reinald, eerſten grave van Gelder en Zutphen, en voegden zich by zynen regeerzuchtigen zone, om dat de vader nagelaten hadt hare voorrechten te beveſtigen: wierden ook door den jongen Reinald in den jare 1340 met nieuwe voorrechten voorzien. In de verdeeldheit tuſſchen de broederen Reinald en Eduard van Gelder hieldt Doesburg de zyde van den laatſten, en wierdt door hulp van Jan, grave van Kleef, voor Reinald ingenomen, en kort daar aan weder aan Eduard ingeruimt, die haar in den jare 1357 weder heeft bevoorrecht. In de Hekerſche en Bronkhorſtſche onluſten hieldt deze ſtadt de zyde van Willem, zoon van den hertog van Gulik, die het hoofdt der Bronkhorſtſche party was. Willem wierdt alhier gehuldigt op kruisdag in den jare 1372, en de ſtadt door des zelfs vader en moeder tolvry verklaart „ voorby Lobede, „ ſchoon genomen zy haar goedt leghten op tolbare bodemen, ofte „ by tolbaar goed, op hun bodemen leggende ſoude moeten gee- „ ven enz." verder wegens het kiezen en machtigen van ſchepenen, en andere zaken. De ſtadt echter zich willende houden buiten het verſchil der twiſtende partyen, heeft Willem, heer van Bronkhorſt, 's jaars daar aan verklaart, den burgeren van Doesburg oorlof te geven om in deze verdeeldheden zelf verding met zyne vyanden te maken, hare waaren aan hen te verkopen, doch niet verder dan buiten de poorten te leveren. Weder beloven de Doesburgers in 't zelve jaar den grave van Blois noch de broeders Walter en Jan van Voorſt, heeren van Keppel, niet te beledigen, waar voor hen toegeſtaan wierdt met een pondſchip den Yſſel op en af te varen, enz. welk verdrag zou duren tot dat de graaf van Blois met den hertog van Gulik zou verdragen zyn. In de verdeeldheit tuſſchen Arnold en Adolf van Egmond, hertogen van Gelder, deden de Doesburgers hunne ſtadt, buiten de muren tegen de Schyvelweerdt veſten, en met een wal en byzondere graft voorzien. Wanneer de ſtudenten, die hier vele jaren onderwezen waren, ten meerendeele vertrokken, ziende dat het nu meer op de behendigheit van den degen dan de pen zou aankomen. Doesburg tekende mede het eeuwig verbondt, het welk Arnold in den jare 1467 met Robert, biſſchop van Keulen, maakte; en op nieuwjaars-nacht in den jare 1468 wierdt de ſtadt, door verraadt van Pieter van Boetbergen en Harmen van Beek, den Klevenaars in handen geſtelt, die, niettegenſtaande hunne beloften van geen overlaſt te zullen doen, zich voorts tot vangen en plunderen begaven; ja zelfs, om brandhout te hebben, verſcheide huizen omver wierpen. Niet lang vermaakte zich de Klevenaar met deze overwinning; want in het vredensverbondt, opgerecht tuſſchen Adolf van Gelder, Robbert, biſſchop van Keulen, en hertog Jan van Kleef, wierdt bedongen, dat onder alle Doesburg weder aan Adolf zou ingeruimt, en alle gevangenen, van daar en elders mede genomen, ontſlagen worden. In den jare 1473 wierdt Adolf te Arnhem door de meeſte Gelderſche ſteden, als ook die van Doesburg, bezworen; en wanneer in den jare 1478 het graafſchap Zutphen, door Hendrik van Zwartſenburg, biſſchop van Munſter, voor zeſtig duizend Rhynſche goudguldens in pandſchap genomen wierdt, maakten die van Doesburg zwarigheit, den biſſchop te huldigen; zonden zes afgezanten aan Catharina, voogdeſſe van Gelder, ja hielden zelfs den biſſchop, die in perſoon kwam om de huldiging te ontfangen, buiten, ſtelden hem met grote moeite te vrede, en beloofden hem binnen den tydt zyner uitſchryving voor pandheer, en den jongen Karel voor erfheer te erkennen. Van den zwaren brandt, in den jare 1483 voorgevallen, zal men hier onder ſpreken. In den jare 1492, omtrent het einde van Maart, was hertog Karel van Gelder, nevens zyne moeie, en eene menigte van andere edelen, alhier, wierdt met groot gejuich ontfangen, en op ſtads koſten vry gehouden, en door de ſtadt met een heerlyk kleinoodt beſchonken. By zyne intrede deedt hy vergiffenis uitroepen voor zo menigen misdader, als 'er zou bevonden worden onder eenen dikken lindeboom, ſtaande aan de plaats, daar de hertog eerſt kwam voorby ryden. De onkoſten, door de ſtadt gemaakt, bedroegen 394 guldens. Karel geboodt verder, dat de poorten wel zouden gade geſlagen worden, en dat eenige burgers naar Wageningen zouden uittrekken, het welk geſchiedde, onder hunne overſtens Jan Haek, Gerard Gruiter, en Sander van den Grotenhuis. De zelve vorſt geboodt, dat de Doesburgers voortaan geen eedt noch manſchap meer zouden doen aan het huis te Baar, zo als zy door de Burgundiërs gedwongen waren, en beſloot zelfs dat huis te beleggen, waar toe hy met die van Zutphen en Doesburg verdroeg, dat die beide ſteden alle noodwendigheit en kruidt, loot, yzer, behoef van ſchepen, en wat 'er meer ontbrak, zouden verſchieten. Eindelyk is het huis vermeeſtert, en de muren, die uit louter gegoten ſteen (verſtaa ſtras) beſtonden, door de Zutphenſche, en Doesburgſche metſelaars tot den grondt toe nedergeworpen. Wanneer in den jare 1505 de ſteden Dotechem, Lochem, Grol, Stralen, Wachtendonk, en andere, reets aan Philips, koning van Spanje, waren overgegaan, wierden de Doesburgers, die het Burgundiſche volk reets tot Reden gelegert zagen, te rade, Gerlach Putſeler en Hendrik van Eſchede naar den koning te ſchikken, en verdroegen, dat zy hunne voorrechten zouden behouden; dat zy niet dan naar gelykmatigheit, en nevens Zutphen, zouden belaſt worden, hier onder begrepen het Richterampt, het welk nimmer van 't graafſchap zou worden afgezondert: doch maar twee jaren bleven zy onder dit beſtier, begevende zich in den jare 1507 weder onder hunnen vorſt Karel van Gelder, die achterdocht tegen hen opgevat hebbende, in den jare 1527 het oude ſlot, voorheen de ſetel van het Richterampt, heeft doen ſlopen, en in des zelfs plaats over het Gaſthuis een ander doen opwerpen. Ten bewyze van den ouden burg, die nu naar giſſing wel anderhalf duizend jaren geſtaan hadt, onder den buſſentoren vondt men een bok of muurbreker, by de ouden *Aries* genoemt, een Roomſch oorlogstuig, en penningen, waar van door de binnenlandſche beroertens niets dan de geheugenis is overgebleven. In den jare 1530 wierdt de ſtadt met de peſt bezocht; en de nieuw opgebouwde burg, onder het opzicht van den burgermeeſter Jan de Gruter, bezet, en door de burgers en daar toe ontbode huisluiden tot den grondt toe geſlecht, zynde van de torens alleen de Roden-toren overgebleven. Met toeſtaan van Maria van Ooſtenryk, gouvernante van de Nederlanden, hebben die van Doesburg, op het verzoek van Jan Schaap en Jan Gygink, den Yſſel, die zedert den jare 1483 van de ſtadt verwydert was, door het graven van een nieuwe graft op haar eigen koſten, die rivier weder tot voor haar ſtadt gebragt. In de Nederlandſche beroertens droegen zy grote zorg tot weëring van alle nieuwigheit, en deden een leeraar, die op den Bergſſen weerdt, vlak voor de ſtadt, voorgenomen hadt te prediken, op ſtaande voet vertrekken. Dit was in den jare 1568, en geſchiedde om vooral den koningſchen geen nadeelige gedachten te verwekken. In den jare 1572 wierdt de ſtadt, onder het beleidt van den grave van den Berg, voor den prins van Oranje, of de Geuzen, ingenomen; doch weinig dagen daar na weder, nevens Lochem, ingeruimt aan Frederik, den zone van den hertog van Alba, en door Hierges, nieuwen gouverneur van Gelderlandt, met een zware inlegering belaſt, tot haren byzonderen gouverneur hebbende Jan van Mendoſa, overſte van eene Spaanſche bende. Door deze zware inlegering en verſchillende inzichten van de burgery vielen dagelyks verwyderingen en oneenigheden voor. In den jare 1585 deden de Spaanſchgezinde burgeren, onder ſchyn van vluchtelingen, vele huislieden in de ſtadt komen, dreven hunne bezetting daar uit, verdroegen zich met den hertog van Parma, en namen konings bezetting in. In het jaar daar aan wierdt deze ſtadt, door het beſtier van den grave van Leiceſter, belegert, en na het ſchieten van een brave breſſche tot de overgave gedwongen, trekkende de bezetting zonder geweer uit, en moetende de hoofdlieden krygsgevangen blyven. Leiceſter ſtelde tot gouverneur aan Johan Borowes; omtrent welken tydt de ſtadt geen geringen overlaſt van hare bezetting te lyden hadt. De zelve ſtak het Vrouwen-klooſter van St. Catharina in den brandt, en deedt de ſchone verzameling

van boeken uit het Broederenhuis op de markt brengen, en aldaar verbranden. In den jare 1596 wierdt deze ftadt, nevens Zutphen, verfterkt, en in den jare 1607, op goeddunken van de algemeene Staten en van prins Maurits, de ftenen muur afgeworpen, en met negen bolwerken, vier ravelyns, en een hoornwerk buiten de Oypoort voorzien.

Doch dit was door de ongewoonte van den oorlog alles vervallen, echter kort voor de aankomft der Franfchen, door voorzorge van Willem, prins van Oranje, weder in ftaat van tegenweer gebragt. De bezetting beftondt uit omtrent 3500 man, onder het beleidt van den kolonel Ingenieulandt en de Coutis; was van mondkoft en verder krygsbehoeften wel voorzien, wanneer den 16 Juny 1672 deze ftadt door Franfche troupen berend, en ter overgave opgeëifcht wierdt, het welk men beantwoordde met een voornemen, ja zelfs een eedt, van de ftadt tot de laatfte droppel bloeds te verweeren. Op den 18 Juny naderde de vyandt fterk met zyne aproches, en deedt een battery van 12 ftukken kanon oprechten. Den 19, des avonds, wierdt de ftadt weder opgeëifcht, doch zonder gevolg. De onmin en het misvertrouwen tusfchen de bezetting en de burgers waren oorzaak, dat de ftadt op den 21 Juny wierdt overgegeven, moetende de bezetting krygsgevangen blyven; aan de ftadt wierdt toegeftaan vrye oeffening van Godsdienft, het behouden van hare voorrechten, en haar en de gevluchte landlieden in hare ftadt voor plundering te bevryden. Doch daags na de overgave wierdt haar tien duizend guldens tot afkoop van de plundering van tin, loot en koper afgeëifcht, waar over hoe zeer zy zich op de kapitulatie beriepen, zy niet onder de acht duizend guldens wierden vry gelaten. Slecht leefden hier deze nieuwe bezitters: want door hun onmatig ftoken en achteloosheit ontftondt 'er brandt, waar door wel byna de helft van de ftadt verteert wierdt. Tot het voorjaar 1674 hielden deze gasten hier huis, wanneer de Franfchen de Nederlanden verlieten, de ftadt ontwalden, en, behalven Doesburg, het graaffchap Zutphen voor tachtig duizend guldens aan brandfchatting afperften; na welken tydt deze ftadt onder het beftier harer regeering, tot heden toe, is gebleven.

Tot dus verre de voornaamfte gebeurteniffen der ftadt Doesburg verhaalt hebbende, ftaan de geeftelyke gebouwen ter overweginge.

De kerk dan, toegewyd aan St. MARTINUS, ftondt te voren digt aan de veften by de Zoutpoort; maar door het overlopen van den Yffel in den jare 1340 wierdt een gedeelte van de ftadt overftroomt, en de kerk dermaten bedorven, dat de inzaten te rade wierden de oude af te breken, en op een plaats, thans omtrent in het midden der ftadt, een nieuwe kerk te ftichten, hier toe ten deele door giften, en ten deele door aankoop, in ftaat gefteld zynde; welk voornemen ook volvoert is. Aan de Noordzyde boven den ingang van die kerk wierdt het verraadt, in den jare 1467 aan deze ftadt gepleegt, aldus in geheugeniffe bewaart:

In 't jaar als men fchreef 1467 op Silvefters nacht
Hebben Boetbergen en Beek Doesburg omgebragt.

Door de voorgaande verplaatfing was wel deze kerk voor het water bewaart geweeft, doch niet voor het vuur: want in den jare 1483 brandde de zelve nevens haren toren geheel af, doch wierdt vry fchielyk weder herbouwt, en maar vyf en zeftig jaren hier na, te weten in den jare 1548, kwam na een fchonen dag een grote ontfteltenis in de lucht, gevolgt van zwaren donder en weêrlicht, waar door de toren in brandt raakte, de klokke deedt nederftorten, de kerk mede aanftak, en in het zelve het orgel, en al wat brandbaar was, deedt verteeren; welk verlies eeniger maten geboet wierdt door de vryheit, haar van keizer Karel vergunt, om door ganfch Nederlandt te mogen collecteren, by wyze van lotery, waar door, en door de mildadigheit der burgers, die kerk in den ftaat, waar in men ze nu ziet, gebragt is. In de zelve waren in de Roomfche tyden zeftien vikaryen gefticht, alle met hare byzondere fchutheiligen en begevers voorzien.

Behalven de hoofdkerk waren hier ook twee mannen- en drie vrouwen-konventen. Het eerfte wierdt bewoont door de ridders van de *Duitfche orde*, en ftondt onder de provinciale kamer van Utrecht; wierdt door een kommandeur geregeert, waar aan de paftory van de hoofdkerke gevoegt was, als blykt uit zekeren ouden brief, waar in aldus ftaat uitgedrukt: „ In 't jaar ons Heeren „ CIↃ. CC. ende LXVI. foe creegh die Duytfche Oerden die kerk „ van den kloofter van Bethlem van de Regulieren, diefe willig- „ lyk den Oerden overgaven tot beteringen om faken wil, die fy te- „ gens der Oerden misdaan hadden." Het tweede was *Mariënberg* genoemt, en wierdt door klerken van 't gemeene leven bewoont. Het is door Diderik van Herxen omtrent den jare 1426 gefticht, welker bewoners, nadat zy al te voren getracht hadden in Reguliere kanunniken verandert te worden, in den jare 1571, met toeftemming van den bisfchop in de Parochiekerk zyn ingelyft. Deze broederen bemoeiden zich met het onderwyzen van jongelingen; maar de twift tusfchen Arnold en Adolf van Gelder was oorzaak, dat de meefte ftudenten zich van hier begaven, om niet tot het rappier gedwongen te worden. Hunne fraaie boekery wierdt in den jare 1586 door de baldadigheit der Engelfche bezetting, als boven verhaalt is, op de markt gebragt en verbrand.

Van de vrouwe-konventen wierdt het eerfte, dat door weduwen bewoont wierdt, het *Weduwenhuis* genoemt. Het tweede, onder den naam van *Mariengave* bekend, wierdt het *grote konvent* genoemt, en was van de Franciskaner orde, welk kloofter tot den jare 1576 aan de grote kerk betaalt heeft jaarlyks vier guldens, en befteedde acht goudguldens tot het kopen van laken en fchoenen voor den armen, en ieder vierendeel jaars een vat haring, en zes maten rogge, mede om onder de armen verdeelt te worden.

Het derde wierdt *S. Catharinaasberg*, of *het kleine Konvent*, genoemt, was van de derde orde van S. Francifcus, en wierdt gefticht door Diderik van Rees, die hier in den jare 1425 eerfte overfte der broederen geworden is. Wanneer in den jare 1586 de Engelfchen moedwillig de boeken der broederen verbrandden, ftaken zy ook dit kloofter aan, het welk, op de kerk na, geheel door het vuur verteert wierdt.

Hier is mede een Gafthuis, aan *Antonius* toegewyd, krachtig tot onderftandt der armen dienende, het welk gewoon was des vrydags voor 80 perfonen uit te deelen ieder vier ponden broodt, en een half pondt boter. De vreemdelingen wierden mede door dit gafthuis onderfteunt.

Nog was 'er, volgens Slechtenhorft, eene Provifory, opgerecht door Gerard Gruiter, Gerard Bokhamer, en Arend van Middachten.

Voor weezen was 'er een *Weeshuis*, ten meeften deele gefticht door Wendela van Vyrackeren, weduwe van Zoelen, doch daarna door anderen met meerder inkomften voorzien; door al het welke de armen alhier met grote voorzorge voorzien zyn.

Twee beeftemarkten zyn alhier, een van magere beeften in het voorjaar op Jorisdag, en een van vette beeften in het najaar op Gallusdag.

Poorten zyn hier vier, als de *Oypoort*, die nu tot een gevangenhuis van de ftadt gebruikt wordt. De *May-*, voorheen *Hameypoort*, was te voren het ftads gevangenhuis; de *Koepoort*, en de *Veerpoort*. Verder is van de oude burg overgebleven de *Roden-toren*, welke gebruikt wordt tot een gevangenhuis van het Richter-en Landsdroftampt.

Wat de Regeering belangt, men vindt daar van geen gefchikt beftier van ouds; maar wanneer de prins van Oranje in den jare 1675 de regeering in Gelderlandt verfchikte, wierdt verftaan, dat de Magiftrature in Doesburg zou beftaan in acht perfonen, twee Burgermeefteren, en zes Schepenen, die te zamen Raden zouden zyn, en drie jaren achter een regeeren, het welk in den jare 17... verandert wierdt in een dienft voor hun leven; welk getal, als by verfcheide Gelderfche fteden, heden tot negen vermeerdert is, om zekere redenen, by hen wel bekend.

Wat de kerkelyke regeering belangt, zo behoorde Doesburg van ouds onder het Utrechtfche bisdom; maar wanneer in den jare 1566 Deventer tot een byzonder bisdom opgerecht wierdt, is daar onder Doesburg mede gefteld, en tot een dekenfchap verheven, waar onder zou behoren, behalven de ftadt, de karfpels Drempt, Angerlo, Lathem, Ellekom, Dieren, Spankeren, Brummen, Hall, en Voorft: doch na de verandering van den Godsdienft behoort Doesburg onder de clasfis van Zutphen, en wordt door twee Predikanten bedient.

Wat het Richter-ampt belangt, daar onder behoort Angerlo, Drempt en Oldekeppel. In den jare 1473 wierdt het eerfte karfpel van dit ampt afgefcheiden, en aan den hertog van Kleef gefchonken, die het voegde tot zyn bank van de Iymers: doch in den jare 1483 gelaften Maximiliaan en Philips van Ooftenryk, dat die van Angerlo, Lathem, Gysbeek, Beynem en Elderik nergens dan te Doesburg zouden ter vierfchare komen. De tegenwoordige Richter is de heer Frans Jan baron van Hekeren, heere van Enghuizen. *Slechtenhorft Gelderf. Gefchied. Bor Nederlandfche Gefchiedeniffen. De Groot Nederl. Jaarboeken. Ontroerde Nederlandt. Leven van Prins Maurits. Oudheden van het bisdom van Deventer.*

DOESUM, een dorp in het Wefter quartier van de Groninger Ommelanden, daar een flot ftaat, Eeft genoemt. Het zelve wordt tegenwoordig met Grotegaft, een dorp in het zelve quartier gelegen, door een Hervormden Predikant bedient, ftaande onder de clasfis van het Wefter-quartier. *Houwe Handv. Chronyk I Deel, pag. 172. Oudheden van Groningen pag.* 164.

DOGADO, een landfchap in den Venetiaanfchen Staat in Italië. Het grenft ten Zuiden aan, het Polefynfche, ten Weften aan het Paduaanfche, ten Noorden aan het Trevifaanfche, en ten Ooften aan de Golf van Venetië. Dit landfchap beftaat uit een kuft, die niet verre in het vafte landt fpringt, en eene menigte kleine eilanden, *Lagunas di Venetia*, dat is *Poelen van Venetië*, genaamt. Behalven Venetië, de hoofdftadt van den geheelen Staat, ziet men 'er Loredo, Chioza, Murano, Meftre, Maghera en Torcello. Baudrand en eenige anderen voegen 'er by Caorle, Marano, Grado, en de naburige eilanden, *Lagunas di Marano* genaamt; en breiden aldus het Dogado uit tot aan den mondt van de Lifonfo.

DOGE is de naam, dien men aan 't opper-hoofdt der Republyk van Venetië geeft, en betekent zo veel als *hertog*. Hy was eertyds onafhankelyk; doch nu kan hy zonder bewilliging van den Raadt niets doen. Hy is het die aan uitheemfche gezanten antwoordt geeft, doch alleen als de mondt der Republyk. Alle geloofsbrieven worden op des zelfs naam gefchreven; echter zyn ze niet van hem ondertekent, maar door een der geheimfchryvers van den Raadt. De munt wordt mede op zynen naam, doch niet met zyn beeldtenis, geflagen. Hy begeeft de kerkelyke waardigheden van S. Marcus, en heeft vele voorrechten, doch mag zonder bewilliging van den Raadt niet buiten Venetië gaan. Met een woordt, de Doge is voor de Republyk, en deze niet voor den Doge. Hy wordt verkoren, en behoudt deze waardigheit voor al zyn leven. Hy is het hoofdt van alle Raadsvergaderingen. Hem wordt de naam van *Sereniffimo* [doorluchtigfte] gegeven, en heeft van buiten alle tekenen van koninklyke Majefteit. Men kan zich niets prachtigers verbeelden dan den Doge van Venetië met Raadsheeren, in hun plegtelyk gewaadt, wanneer zy in het koftelyke vertrek van de Bucentaurus zitten, en de Doge de zee trouwt. Zie VENETIE.

TIE. De Republyk van Genua heeft ingelyks eenen Doge tot haar opperhoofdt, immers zo bepaalt als die van Venetië. Hy is verbonden in het zo genaamde Palazzo te wonen, en zo dra hy daar buiten komt, vervalt zyne waardigheit aan den Raadt. Hy voert ook den naam van *Serenissimo*, en om dat de Republyk van Genua het koninkryk Corsica bezit, wordt hy met een koninklyke kroon gekroont, en hem een rykstaf in de handt gegeven. Als de twee jaren zyner regering om zyn, wordt hem in het Palazzo het volgende kompliment gemaakt: *Nademaal de tydt der regeering van uwe Doorluchtigheit geëindigt is, zal het zyne Excellentie believen in zyne eigene woning te rug te keren*; waar op hy de waardigheit van Procurator voor zyn leven bekomt, daar het de andere slechts voor twee jaren zyn. Gedurende zyne regeering komt hy niet buiten Genua; doch men heeft in 't jaar 1685 gezien, nadat de koning van Vrankryk, Lodewyk de XIV, de Genuezen in 't jaar 1684 door een scherpe bombardeering gekastyd hadt, dat de Doge in persoon met vier Raadsheeren naar Parys moest gaan, en den koning ootmoedig om vergiffenis bidden; waarom hy ook, nadat deze afbede geschied was, en hy van de Dauphine in den tuin te Versailles gevraagt wierdt, wat hem daar het zeldzaamste voorkwam, tot antwoordt gaf, " Dat 'er hem niets vreemder voorkwam, dan dat daar " een hertog en vier Raadsheren van Genua waren". Zie GENUA.

DOGGENHOUT, een kasteel met eene heerlykheit in het dorp Ranst in de Meiery van Zandhoven. Het leenregister begint met *Ida*, vrouwe van Ranst, Berchem, enz. die in den jare 1429 overleedt, hebbende ten man gehad *Jan*, heer van Wesemale, doch wonnen gene kinderen te zamen, waar door het gekomen is aan haar neef *Jan van Berchem*, heer van Oostmal, en dus by des zelfs nakomelingen gebleven, en is volgens dat Register laatst verheven by *Philips Theodoor de Tourneau* van Kruikenburg, heer van Ranst en Millegen. *Castella & Pratoria Brabantiæ.*

DOGGER, een soort van visschschepen, die naar het Doggerzandt varen om kabeljauw te vangen. *Winschotens Zeeman.*

DOGGERZANDT, een grote bank of zandplaat en ondiepte in de Noordzee, ten Noord-Westen van Hollandt, de Zuiderzee, en de kusten van Vrieslandt, tusschen Engelandt en Jutlandt, byna Noord-Oost en Zuid-West uitgestrekt. *De Raai Dict. Geogr.*

DOGMATIKEN, een naam der genen, die in oude tyden de Christelyke leere beleden. *Bingham Kerkel. Oud. p. 17.*

DOHNA. Zie DHONA.

DOI-CASTELLI, in 't Latyn *Lycastrum*, *Lycastum* en *Lycastia*, eertyds een stedeke in Cappadocië, en thans een vlek in klein-Asië, 't welk men aan de Golf van Amiso plaatst, ten Oosten van de stadt diens naams, tusschen den mondt van de Ali, en die van Casalmach. *Baudrand.*

DOIRE. Zie DORIA.

DOIRNE. Zie DEURNE.

DOK, een haven, ree, reede, ook een besloten plaats als een kom, waar in men de schepen legt, en kalfatert. *Gargon Walcherſche Arkadia. Winschotens Zeeman.*

DOKKENBURG. Zie het volgende artykel.

DOKKUM, of DOCKUM, in een ouden perkamenten brief der Utrechtsche kerke, als mede by Melis Stoke in zyne Rymkronyk, genoemt *Dokkinga*, zynde des zelfs eigentlyke naam *Dokkem*, het welk wederom zo veel is te zeggen als *Dokkoosheim*, of *Dokkenburg*. Die van Werum schryven doorgaans *Dokkum*, en Ubbo Emmius noemt het op zyn Latynsch *Doccumium*. Het is eene stadt in Vrieslandt, de tweede van het quartier Oostergoo, onder de grietenye van Oost-Dongerdeel, eene nette plaats, en in eene weelige landsdouwe gelegen. Zy is acht mylen van Franeker, vyf mylen van Groningen, en omtrent vier mylen van Leeuwarden gelegen, lopende de rivier de Ee in het Westen voorby deze stadt naar de stadt Leeuwarden. De Vriesche geschiedenisschryvers Andreas Cornelius, Martinus Hamconius, en Pierius Winsemius schryven deze stadt een langen ouderdom toe, zeggende, dat de zelve reets omtrent het jaar 240, 242, of 248 gesticht is van Ubbo, vorst of hertog van Vrieslandt, de navolger van zynen oom Titus Bojocalus den III, hebbende het zelve den naam van *Dokkenburg* gegeven, welke naam zo veel betekent als haven, reede, enz. van schepen, die toen uit Vrieslandt naar Engelandt, Denemarken, enz. voeren, (zie deze betekenis van het woordt *Dok* op zyn artykel) en zynde toen alleen een kasteel geweest, en vervolgens eene stadt geworden. Doch dit zeggen vindt by Ubbo Emmius, buiten alle tegensprake den besten van alle de Vriesche geschiedschryvers, weinig of geen ingang. Hy meldt het zelve, maar hy waarschouwt den lezer vooraf, dat het getrokken is uit Occo Scarlensis *Geschiedenisse der zaken van Vrieslandt*, welken hy in een gelyken graadt met *Hunibaldus Francus*, *Gaufredus Britannus*, en *Saxo Selandicus*, en diergelyke fabeldichters, stelt.

Uit een zekeren gouden penning, volgens het zeggen van Winsemius te Sexbirum, in het huis van de Adelen, gevonden, van Gondobaldus, den zone van Aldgildus den II, zou wel schynen te blyken, dat Dokkum al eene stadt was in den jare 739. Op de eene zyde van dezen penning stondt: *Gondobaldus I, Aldgildi Filius*, en op de andere zyde: *Moneta aurea civitatis Doccumensis anno Dom.* 739. Maar men heeft reden om de echtheit van dien penning in twyffel te trekken, zo omdat de cyfferletters, door welke het jaargetal wordt uitgedrukt, in dien tydt nog onbekend waren, gelyk door de oudheit-kenners zonnenklaar wordt aangetoont, [zie daar van op het woordt CYFFERLETTERS] als omdat de Hr. Alkemade [in zyne *Munten der graven pag.* 134] en andere liefhebbers hebben aangemerkt, dat het in die tyden niet gebruikelyk was, het jaar der muntinge op het geldt te vermelden. En genomen dat men aan de echtheit van dien gouden penning, of stuk gelds, niet behoefde te twyffelen, zou daar uit echter niet volgen, of daar mede bewezen kunnen worden, dat Dokkum toen, te weten in den jare 739, al eene stadt was: want het is den taalgeleerden bekend, dat het woordt *civitas*, daar het op aankomt, niet altydt eene stadt betekent, maar dikwils voor een landschap, of, als de Zwitsers zeggen, Canton, en zomtyds ook voor de ingezetenen van zekere plaats, genomen wordt. Voeg daar by, het geen Ubbo Emmius ook heeft aangemerkt, dat de schryvers van het leven van S. Bonifacius, zyne marteldoodt verhalende, Dokkum, of Dokkinga, niet anders noemen dan een *vicus*, dat is een dorp. De gemelde S. Bonifacius, eerste aartsbisschop van Ments, en tweede van Utrecht, wierdt, den Vriezen het Euangelium willende verkondigen, onder den ban van deze stadt, nevens vele der zynen, door de zelve in den jare 752, of 755, dood geslagen. Na zyne doodt heeft S. Willehadus, een Engelschman, en naderhandt eerste bisschop van Bremen, te Dokkum gewoont, en den ingezetenen het Euangelium gepredikt [zie WILLEHADUS]; en na dezen Willehadus is Ludgerus gevolgt [zie verder op zyn artykel.]

Hertog Jan van Beyeren liet Dokkum in den jare 1421 versterken tegen de Vriezen, de welke, hoewel onderling verdeelt in twee partyschappen, genoemt de Schieringers en Vetkopers, maar toen zamen vereenigt tegen de Hollanders, de stadt besprongen en veroverden; wanneer de burgeren, die de Hollanders begunstigt hadden, naar Hamburg en Lubek gezonden wierden, en hen verboden, ooit weder in het landt te komen: doch de zelve kochten deze ballingschap naderhandt voor eene grote somme gelds af, en kwamen toen weder in hun vaderlandt. Naderhandt, in de Geldersche en Burgundische oorlogen in Vrieslandt, hebben de eerstgenoemden de stadt Dokkum in den jare 1515 zonder slag of stoot ingenomen, omdat de bezetting, zich van alle werken en nootdruft om wederstant te bieden ontbloot ziende, en daarenboven met de burgers overhoop leggende, de stadt, zo haast als zich de Gelderschen voor de zelve vertoonden, overgaven: maar in het volgende jaar namen de Burgundiërs deze stadt op de zelve wyze, de Gelderschen weggelopen zynde, zonder verlies in: doch de Gelderschen, met eenige Vriezen versterkt, kwamen in den jare 1517 wederom, belegerden Dokkum, en bemachtigden het zelve na een beleg van omtrent zes weken, zynde de Burgundiërs door hongersnoodt afgemat en gedwongen om zich over te geven. Zy hielden deze plaats in tot den jare 1523, wanneer de gouverneur Jan Golstein, geen vyandt vrezende, een goed gedeelte der bezettinge, naar zyne gewoonte, ter zee op vrybuit hadt uitgezonden, en de stadt daar door van volk verzwakt; het welk ter ooren gekomen zynde van Jan van Wassenaar, te voren door de Gelderschen gevangen, in een kouw opgesloten, en in het midden van een dikken stenen toren opgehangen, als hier na op zyn plaats breder zal verhaalt worden, maar los geraakt, en door keizer Karel tot veldheer in Vrieslandt aangestelt zynde, rukte de zelve onverwacht voor Dokkum, stopte den stroom door het leggen van een dwarsdyk, en liet alle toegangen tot de zelve opgraven. Den Gelderschen wierdt daar door belet onderstandt in de stadt te brengen, en de zelve genoodzaakt, zich na een beleg van drie weken over te geven, bedingende de gouverneur Golstein vryen aftocht met zyn krygsvolk, en met zich nemende alle goederen, die zy hadden, alleen het geschut met zyn toebehoren in de stadt latende. De vestingwerken, gedurende het beleg door het geschut omverre geworpen, wierden toen door de Burgundiërs wederom herstelt en verbetert; doch naderhandt door hen zelf weder afgebroken, en de zelve zyn van de stadt zedert deze veroveringe, tot de Nederlandsche beroertens toe, meester gebleven, wanneer zich de zelve, gelyk andere steden van Vrieslandt, aan de zyde der vereenigde Staten en den prins begaf, wordende in den jare 1580 door den grave van Hohenlo ingenomen. Hare vestingwerken wierden door last der heeren Staten twee jaren daarna wederom opgemaakt en in beter staat dan te voren gebragt. Zy heeft echter gedurende deze Nederlandsche beroertens nog vele rampen uitgestaan, en is meer dan eens, nu door de Spanjaarden, en dan door de Staatschen, verovert.

Te Dokkum was in de Roomsche tyden eene Parochiekerk, op den naam van *S. Martinus*, bisschop van Tours, ingewyd, en met een groot en vermakelyk kerkhof omcingelt, welke kerk door twee vikarissen waargenomen wierdt. Behalven deze was 'er nog eene kloosterkerk, met een konvent van monniken, de welke ter gedachtenisse van *S. Bonifacius*, hier voor gemeld, was ingewyd. Deze kerk was eens zo groot als de eerste, en hadt een hogen toren; maar de zelve is, uitgezonderd den toren, naderhandt afgebroken, en met den grondt gelyk gemaakt. Volgens *Schotanus* was dit het eerste en oudste klooster van Vrieslandt, het welk vervolgens eene vermaarde abdy is geworden, en S. Augustinus en S. Norbertus toegewyd. Men verhaalt, dat Hayko Canga, Marquardus zoon, een groot liefhebber des vaderlands, en daar by zeer geleerd, de vrydommen, door Karel den Groten aan Vrieslandt gegeven, met verlof der geestelyken van Almenum, eertyds een dorp, maar by het uitleggen van Harlingen in die stadt getrokken, uitgeschreven heeft, en dat hy dit afschrift, op dat de geheugenis van die vrydommen toch niet verloren zou worden, aan het klooster van Dokkum te bewaren heeft gegeven.

Men dient, van dit klooster sprekende, niet stilzwygende voorby te gaan, dat in het zelve (even als buiten de stadt, daar de bron of ader was) eertyds eene springende fontein is geweest, de welke daar nog gezien wierdt ten tyde van P. Winsemius. (Zie dezen schryver achter zyne Chronyk van Vrieslandt in de beschryvinge der steden, enz.) Maar hoe die fontein daar is gekomen, dat is de vrage. Zommige schryvers, by *Ubbo Emmius*, weten het aldus te vertellen. Als men het klooster met de kerk op eene hoge werf zou bouwen, wist men geen raadt om het zelve, en die het bewo-

wonen zouden, aan zoet water te helpen. De landvoogdt Abbo, die Vrieslandt uit name van koning Pipin bestierde, was 'er by, maar wist 'er al zo weinig raadt toe als de ingezetenen. Het paardt, daar een van zyne jonkers op zat, nam de zwarigheit weg: want het stampte slechts met zyne voeten op de aarde, en fluks kwam 'er klaar bornwater opborrelen. Ieder, zegt de geleerde Aantekenaar over de *Oudheden van Vrieslandt*, kan 'er het zyne van geloven; maar het is jammer, dat de vertelling zo naar de fabel van het paardt Pegasus, en van den berg Helikon, zweemt. Doch Kornelis Kemp, van deze stadt geboortig, als hier na zal gezegt worden, die het opkomen van deze fontein op de voorschreven wyze in het derde boek van zyne Latynsche beschryvinge *van den oorsprong, de gelegenheit, hoedanigheit en grootte van Vrieslandt* verhaalt, hadt het in zyn tweede boek op eene andere wyze beschreven. Te weten, hy zegt daar, dat het gansche landt door eene ongemeene droogte als verdort was, en dat alles, by gebrek van water, verkwynde. S. Bonifacius, meermalen in dit artykel gemeld, willende voor het gemeene welvaren zorgen, stiet met zynen herders-staf tegen den grondt; en vliegens ontsprong 'er een heldere bron uit de aarde, en hadt zo veel zoet water als men begeerde. Dus heeft of Kemp zyn eigen schryven vergeten, of, het geen waarschynlykst is, hy wil zynen lezer twee verscheide mirakelen vertellen.

In deze kloosterkerk stondt, volgens het getuigenis van den zelven Kornelis Kemp (II boek, 5 hoofdstuk) eene grafstede van S. Bonifacius; niet dat zyn ligchaam daar begraven was: want dat is eerst naar Utrecht, en naderhandt naar Fulda vervoert (zie S Bonifacius); maar behalven dat men daar zyne ingewanden hadt, pleeg men ook wel oudtyds ledige grafsteden voor de Heiligen op te rechten. Ook was in dit konvent een broederschap van S. Antonius. Men zegt, dat te Dokkum een Euangelieboek bewaart wordt, het welk men voorgeeft met de eigen handt van den meergemelden aartsbisschop Bonifacius geschreven te zyn. Doch dat dit een verdichtsel is, heeft geen bewys van noden.

Omtrent een half uur gaans ten Zuid-Oosten van Dokkum, digt by de kerke van het dorp Nieuwkerk, op de vlakte, stondt eertyds een klooster, volgens *Alting* van Premonstreit-kanunniken, (*Winsemius* noemt het een Begynen-klooster, doch naar alle waarschynlykheit te onrecht; zie de aantekeningen op de *Vriesche Oudheden I Deel, pag.* 419) het welk in den beginne *Sion* wierdt genoemt, maar naderhandt den naam van *O. L. Vrouw ten Berge* kreeg; en digt by dit zelve klooster, onder de vesten van deze stadt, stondt, volgens den zelven *Alting*, een nonnen-klooster van de zelve orde, het welk *O. L. Vrouw ten Dalle* wierdt genoemt. By dit dal, zo als *Emo Werumensis* verhaalt, heeft een kanunnik van Mariëngaarde de neus van den abt Sigardus, die te slapen lag, byna geheel afgesneden. Van het eerstgemelde klooster, namentlyk dat van Sion, of O. L. Vrouw ten Berge, vindt men aangetekent, dat men daar op Palmzondag in processie een Mariënbeeldt van wasch pleeg om te dragen, onder zo ongemeenen toevloedt van volk van alle kanten, dat 'er op dien dag te Dokkum, of daar omtrent, eeten noch drinken te krygen was. Men offerde daar gemeenlyk wasch en vlas: ook was 'er een spreekwoordt, luidende: *Onze Lieve Vrouw ten Berge heeft al zo lief vlas als garen.* Dit klooster is ten eenemale afgebroken in den jare 1580.

Te Dokkum is nog een *Gasthuis*, tot behoef van arme en zieke menschen, en een *Weeshuis*.

De Regeering der stadt Dokkum bestaat uit acht Burgermeesteren, waar van jaarlyks op Nieuwejaars-dag twee afgaan, en op dien dag wederom twee andere verkoren worden. De Vroedschap, of gemeentslieden, zyn twee en dertig in getal, uit het zogenoemde Groot-Breedstrater Espel, Klein Breedstrater Espel, Hanspoortster Espel, en Blokhuizer Espel ieder acht; uit welke Vroedschap daags voor Kersdag, door lotinge van vyf zwarte bonen, vyf worden gestelt, die tot vervulling van de vakante of oopen staande Burgermeester-ampten een dubbeld getal benoemen, zonder voor die benoeming te mogen scheiden, eeten of drinken; waar uit de stadhouder het enkel getal noemt.

Tot de landdagen worden benoemt een Burgermeester voor den Magistraat, en een Vroedschap voor de gemeente.

In den jare 1696 wierdt te Dokkum een Admiraliteits-collegie voor Vrieslandt opgerecht: doch het zelve is naderhandt om redenen naar Harlingen overgebragt. Zie het artykel Admiraliteit.

De kerk van Dokkum wordt tegenwoordig door twee Hervormde Predikanten bedient, staande onder de classis van deze stadt; welke classis behoort onder het synode van Vrieslandt, het welk om het zevende jaar ook binnen Dokkum gehouden wordt, acht dagen na Pinxter, of, indien 'er op dien dag een Generaliteits bededag invalt, acht dagen later.

De stadt Dokkum heeft onder anderen de volgende geleerde mannen voortgebragt, als: *Hendrik van Bra*, een uitstekend geneesheer; *Herman* en *Jan van Dokkum*, de eerste een Godgeleerde, en de ander leeraar in beide de Rechten; *Kornelis Kemp*, een bekend geschiedschryver; *Julius van Beima*, of *Beyma*, Licentiaat in de Rechten, en Raadsheer van het hof van Vrieslandt, en anderen, van welke ieder op zyn artykel wordt gesproken. *Pontanus en Slechtenhorst Geldersche Geschied. Winsemius in de Beschryvinge der steden, enz. achter zyne Kronyk van Vrieslandt. Schotanus Beschryv. van Vrieslandt Ubbo Emmius Hist. Rer. Fris. lib.* III. *Corn. Kempius de orig. situ, enz. Fris. lib.* II. *cap.* 5. *Matth. Vossius Holl. Jaarboeken. Oudheden van Vrieslandt I Deel.*

DOKKUM, [Herman van] een Vries, in de stadt, daar hy zynen naam van heeft, van aanzienlyke ouders geboren, oeffende zich met lof in de beschaafde wetenschappen en in de Godgeleerdheit, en was daarenboven zo door de natuur, als door aangewenden vlyt, zeer welsprekend. Hy wierdt, tot priester gewyd zynde, tot opper-pastoor van de S. Vitus-kerk te Leeuwarden aangestelt, en leefde omtrent den jare 1514. Behalven eenige andere schriften heeft hy geschreven *Uitleggingen over de zeventien eerste Psalmen Davids*: doch als hy tot den achttienden Psalm gekomen was, begon zyn verstandt te leuteren, waar op hy kort daarna gestorven is. *Val. Andreas Bibl. Belg. Oudheden van Vrieslandt I Deel, pag.* 352.

DOKKUM, [Jan van] mede te Dokkum in Vrieslandt geboren, was volgens Viglius Zuichemius *in Epist. ad Nic. Everardum* leeraar in beide de Rechten, en met een meer dan gemeen verstandt begaaft. Men heeft een trooftbrief, door den gemelden Viglius aan dezen Jan van Dokkum over het afsterven van deszelfs zone geschreven. *Oudheden van Vriesl. I D. pag.* 407.

DOL, eene bisschoppelyke stadt in Vrankryk, in Opper-Bretagne, behorende onder 't Parlement van Rennes en het aartsbisdom van Tours. Eenige schryvers menen, dat zy eerst maar een kasteel was, by een klooster gebouwt, en dat het bisdom niet voor het jaar 844, onder Neomenes, graaf van Bretagne, daar wierdt opgerecht. Anderen beweeren, dat dit bisdom al in 't jaar 566 gesticht, en dat S. Simson, beschermer der Kathedrale kerke, de eerste bisschop geweest is. Hoe 't zy, de bisschoppen van Dol wilden met geweldt opper-kerkvoogden van Bretagne zyn; doch de twist daar over, na dat hy vry lang geduurt hadt, wierdt ten laatsten tot voordeel van den aartsbisschop van Tours beslecht. Hugo en Amatus, legaten van Urbanus den II, hebben daar in 't jaar 1094 eene vergadering van bisschoppen gehouden. Dol legt in eene moerassige vlakte, 2 mylen van de zee, en vier van S. Malo, met een kasteel. Zy heeft buiten het bisdom niet veel merkwaardigs. Dat Dol zynen naam *Dolum* zou gekregen hebben van zekeren Primaat, die de droefheit over zyne overledene vrouwe daar mede eeuwigdurend wilde maken, is belagchelyk. *Estienne de Tournai Ep.* 176. 178. *Innocentius III in Regist. l.* 1. *Ep.* 168. *&* *l.* 2. *Ep.* 79. *Argentré l.* 13. *Hist. de Bret. c.* 69. *Augustin de Pas Hist. de Bret. Du Chesne Recher. des Villes P. II. l.* 8. *c.* 3. *Sammarth. Gall. Christ.*

DOL, een houte pen of nagel, die in het dolboordt van booten of andere vaartuigen geslagen wordt, om de riemen daar tegen aan te bedwingen in het roeien. *Winschotens Zeeman.*

DOLABELLA is de toenaam van eenige vermaarde Romeinen, uit het geslacht der Cornelii, die aanzienlyke eerampten bekleed hebben. *P. Corn. Dolabella* overwon in 't jaar van Rome 471 de Toskanen, die met de Bojen, een Gallisch volk, verbonden waren. *P. Corn. Dolabella*, van welken hier na, was de dochters man van Cicero, en hadt in de burgerlyke oorlogen de zyde van Cæsar gekoren. Een ander *Dolabella*, voorburgermeester in Afrika, heeft Tacfarinas, die dat landschap 7 jaren lang hadt geplundert, met weinig volk overwonnen en gedood. Men heeft hem de zegepraal geweigert. Men moet hem van een anderen, dien Vitellius heeft laten ombrengen, onderscheiden. *Titus Livius l.* 12. *Polybius l.* 2. *Appianus Bell. civil. l.* 4. *Tacitus Ann. l.* 4. *&* *Hist. l.* 2.

DOLABELLA, (P. Cornelius) de dochters man van Cicero, heeft verscheide veldslagen in Thessalië, Afrika en Spanje bygewoont, en in den laatsten eene wonde bekomen. Terwyl hy beschermheer des volks was, heeft hy grote opschuddingen aangerecht; 't welk Cicero een groot hertzeer was. Om de gunst van 't volk te winnen, en om dat hy zelfs vol schulden stak, poogde hy de wetten tot afschaffing der schulden door te dringen; doch hy vondt groten tegenstandt. M. Antonius, wiens vrouw hy tot zyne wille hadt, was zyn grootste hinderpaal; zo dat men zeggen mag, dat indien die vrouw eerlyk hadt geweest, de stadt Rome door de eensgezindheit van die twee grote muitemakers in de uiterste verwarring zou vervallen zyn. Cæsar was, gedurende deze verschillen, in Afrika. Zyne wederkomst herstelde de rust, hy vergaf Dolabella, en maakte hem, hoewel hy noch de vereischte jaren hadt, noch te voren opperschout geweest was, burgermeester. M. Antonius stelde zich uit al zyn best daar tegen, doch als Cæsar weinig maanden daar na omgebragt wierdt, leiden deze twee knapen, om de beschermers der gemene vryheit te beter tegen te gaan, de handen zamen. In 't zelve jaar, in 't welk Cæsar omgebragt was, wierden zy alle beide burgermeesters, en deden in 't eerste zommige dingen, daar de welmenenden iets goeds uit voorspelden: doch het bleek wel haast anders. Dolabella kreeg de landvoogdy van Syrië; doch maakte zo weinig haast om 'er bezit van te nemen, dat hy Cassius tydt gaf om 'er zich meester van te maken. Als hy nu gehoort hadt, dat de Raadt Cassius daar in bevestigt hadt, trok hy, in plaats van Syrië, naar Smyrna, alwaar hy Trebonius, eenen der moordenaars van Cæsar, en landvoogdt van Klein-Asië, verradelyk deedt om hals brengen; weshalven hem de Raadt voor vyandt verklaarde. Na de doodt van Trebonius raakte Klein-Asië in handen van Dolabella, die daar op niet verzuimde tegen Syrië op te trekken, dat hy ook, alzo Cassius afwezend was, behalven Antiochië, onder zich bragt. Doch Cassius met welgeoeffende benden daar gekomen zynde, belegerde Dolabella binnen Laodicea, en dwong hem zich over te geven, of de handen aan zich zelf te slaan, welk laatste hy koos. Men zegt, dat hy maar 26 jaren oud was. Terwyl hy te Smyrna was, wierdt eene vrouw voor hem beschuldigt haren man, nevens eenen zoon, dien zy by hem hadt, te hebben vergeven, om dat zy eenen anderen zoon, dien zy by haren eersten man gehad hadt, gedood hadden. Dolabella, niet kunnende besluiten deze vrouw, hoewel overtuigt, te veroordeelen, stelde de uitspraak aan de beruchte rechtbank van Areopagus, die, niet minder verlegen, de aanklagers en de beschuldigde beval over 100 jaren weder te komen. *Appianus de Bell. Civ. lib.* IV. *Plutarchus in Vit. Anton. Valer. Max. l.* 8. *c.* 3.

DOLABELLA (Horatius) is de schryver van een zeker boek, *de verantwoording der Puriteinen* genaamt. 't Is eigentlyk een schimpschrift tegen de Protestanten. Dit moet zeer zeldzaam zyn, dewyl men 't in de lysten der allertalrykste boekzalen niet vindt. Niemandt dan de Jesuit Garasse haalt het aan, en de H. Schriftuur moet daar niet zeer in gespaart zyn, dewyl die vader den schryver daar ernstelyk over berispt. *P. Garasse Doct. Curios. p.* 672. 673.

DOLAP, eertyds *Parthenius* genaamt, eene rivier in Klein-Asië. Zy loopt voorby de stadt Bolli, en valt digt by Samastro in de Zwarte zee. *Baudrand.*

DOLC'AQUA, een klein markgraafschap, den hertog van Savoje toebehorende, 't welk ten Oosten en Zuiden aan 't gebiedt van Genua paalt, en ten Westen en Noorden aan 't graafschap Nizza. De voornaamste plaats daar in voert den zelven naam, en is een fraai stedeke, met een tamelyk sterk kasteel, aan de rivier Nervia, een myl van Ventimilia. De overige plaatsen van dit kleine landschap zyn Abrelio, Apricale, Isola, Rochetta, en Perinaldo. *Toneel des Oorlogs in Italië.*

DOLCE, of RIO-DOLCE, eene rivier in het landschap Guatimala in 't Noorder Amerika. Zy heeft haren oorsprong by de stadt Vera Pax, loopt door 't gehele landschap van dien naam, maakt daar 2 meiren, *Lago dolce* genaamt, en valt in de Golf *Dolce*, die 't Zuider-gedeelte van de Golf van Panajos is. *Maty Diction.*

DOLCIGNO. Zie DULCIGNO.

DOLE, aan de Doux, *Dola ad Dubim*, de hoofdstadt van het vrye graafschap Burgundië, met een Parlement en hogeschool, die Philips de Goede, hertog van Burgundië, in 't jaar 1426 gesticht, en de hertogin Margareta in 't jaar 1484 verbetert heeft. 't Is eene oude stadt, die in eene aangename en vruchtbare landstreek legt, daar men nog vele kentekenen van hare oudheit ziet. Koning Lodewyk de XI heeft in 't jaar 1479, na den slag by Guinegaste, Dole ingenomen, en laten plunderen. Keizer Karel de V, de aangelegenheit van deze plaats ziende, heeftze met 7 bolwerken laten versterken, en men heeft zedert de vestingwerken dikmaals vergroot. De Franschen hebbenze in 't jaar 1636 te vergeefs belegert; doch in 't jaar 1668 heeft Lodewyk de XIV Dole en het hele vrye graafschap in een maandt verovert, en in 't zelve jaar by den vrede van Aken aan Spanje wedergegeven, na eerst de vestingwerken te hebben geslecht. De Spanjaarden hebben Dole op nieuw doen versterken; doch in 't jaar 1674 heeft Vrankryk zich daar meester van gemaakt, en het nevens het graafschap tot nu toe ingehouden. Dole heeft verscheide prachtige gebouwen, waar van de kerk van O. L. Vrouw het voornaamste is. Daar zyn ook verscheide fraaie kloosters, met een Jesuiten collegie. *Goullut Memoir. de la Franche Comté. Heuterus de Reb. Burg.*

DOLENDORP, (Henrik) prioor der Karmeliten en provinciaal in Nederlandt, gestorven te Keulen den 10 February in den jare 1366. Naar de getuigenis van Trithemius heeft hy geschreven *super sententiarum libros IV; in philosophiam moralem libros X; Sermones de tempore & Sanctis. Val. Andr. Biblioth. Belgica.*

DOLERA, [Clemens] kardinaal en bisschop van Foligni, leefde in de XVI eeuw. Hy was te Moneglia, een klein vlek in 't gebiedt van Genua, van zeer geringe ouders geboren. Hy begaf zich in de Franciskaner orde, en bragt het door zyne geleerdheit zo verre, dat, na dat hy het leeraarsampt onder zyne orde met roem hadt bedient, hy tot generaal verkoren wierdt. Paulus de IV gaf hem in 't jaar 1557 den kardinaalshoedt, en Pius de IV het bisdom van Foligni. Clemens Dolera voldeedt aan de verwachting, die men van hem hadt, en voerde, bisschop zynde, een zo streng leven als toen hy monnik was. Hy stierf te Rome den 6 January 1568, en liet verscheide schriften na, waar onder de voornaamste zyn: *Compendium Theologicarum institutionum*, waar in deze verhandelingen vervat zyn: *Van de geloofsartykelen; van de Sacramenten; van de Goddelyke geboden; van de Euangelische raadgevingen; van de algemeene Kerkvergadering. Auberi Hist. Cardin. Soprani & Justiniani de Script. Ligur. Petramellarius.*

DOLESUS, een Jood, en een zeer eerlyk man, en de aanzienlykste der stadt Gadara. Hy, den ondergang van zyn vaderlandt willende verhoeden, zocht zyne medeburgers te bewegen om zich den Romeinen te onderwerpen, en de bevelen van Vespasianus op te volgen. De oproerigen, verbittert door eene zo wyze vermaning, vloegen hem dood, en bedreven yslelyke wreedheden met zyn lyk. *Josephus in de Joodsche Oorl. l.* 4. *c.* 25.

DOLET, [Stephanus] dien eenigen zonder grondt voor een onechten zoon van François den I, koning van Vrankryk, houden, was van Orleans, en leefde in de XVI eeuw. Hy was een boekdrukker te Lions, en daar by een goed dichter, redenaar en letterkundige, die de talen wel verstondt, en de oude schryvers gelezen hadt. Hy maakte byzonder zyn werk om de Latynsche taal op te helderen, hoewel hy opentlyk beschuldigt is van het meeste uit de *Thesaurus* van Stephanus, en de aanmerkingen van *Nizolius* gekaapt te hebben. Hy heeft eene verdediging der Ciceronianen tegen de beschimpingen van Erasmus geschreven. Zyne ongemeene gaven maakten hem vele vrienden, en ook vele vyanden. Ook heeft Franc. Floridus Sabinus hem hevig, schoon niet naar behoren, in den schildt gevaren. Men zie *l.* 1. *subsec. Lect. c.* 2. *T.* 1. *Thes. Crit. pag.* 1007. *p.* 1008 *& seqq. usque ad p.* 1031. *Cren. Dissert. de libr. Script. opt. p.* 11. 12. Onder zyne tegenstrevers was de oude Scaliger, die hem als het allervuilste uitvaagsel gehandelt heeft: Onder de eerstgemelde was de bisschop Castellanus, die in grote gunst by François den I was, de voornaamste, die hem ook, toen hy wegens eenige wanstaltige gevoelens omtrent den Godsdienst gevangen zat, by den koning vry gebeden heeft. Doch toen hy voor de tweede maal in handen der Inquisitie raakte, wierdt hy den 3 Augustus 1546, op den dag van S. Stephanus, te Parys, op de plaats Maubert, die in de parochie van S. Stephanus du Mont is, eerst geworgt, en daarna verbrand; eenige Roomsch-Katholyken zeggen om den Hervormden Godsdienst; doch anderen, en onder de zelve Calvinus, en vele anderen, dat hy een Godverzaker geweest is. Uit een brief, door Almeloveen aangehaalt, blykt, dat hy zich, eer hy geworgt wierdt, op aandringen van den beul, Godt, de Maagdt Maria, en den H. Stephanus aanbevolen heeft. Zyne schriften zyn: *Van den Scheepsbouw; Zamenspraak van Ciceroos navolging voor Longolius tegen Erasmus; II boeken met brieven, en vier van gedichten; over de Latynsche Taal II Deelen; Latynsche spreekwyzen; twee Redenvoeringen tegen de stadt Toulouse*, zeer geprezen by Gravina *Opusc. p.* 142, maar waar over men zegt dat hy openbare boete heeft moeten doen, en om vergiffenis bidden. *La Croix du Maine & du Verdier Vauprivas Bibl. Gall. Gesnerus. Baillet. Dela Caille Hist. der Drukkunst. Galland in 't leven van Castellanus. Calvinus de Scandalis. Almeloveen in Amoenit. Theologico-Polit. Scaliger. Poëtic. lib.* 6. Men leest een fraai puntdicht van Besa op hem by *Menage obs. sur Malherbe p.* 434.

DOLFAR, eene stadt in Gelukkig Arabië, hoofdt van het prinsdom Hadramuth, of Xaeli, aan de Rode zee, 45 mylen van Fartach ten Oosten, en een weinig minder van Guesselhaman ten Zuiden gelegen. *Maty Diction.*

DOLFYN, een grote zeevisch, met een kromme rugge, en aangenaam om te zien, als hebbende verscheide verwen, naar de bewegingen zyns ligchaams, 't welk met zeer kleine schobben bedekt is. Men zegt, dat hy een groot liefhebber van menschen is. Men zal hier 't gene Lucianus in de Zamenspraak tusschen *Neptunus* en de *Dolphyns* daar van zegt verhalen, als op eene bevallige wyze vervattende het gene de dichters van dezen visch gezegt hebben. " *Nept.* Ik bemin u, Dolphyns, om dat gy lieden volhardt in
„ den mensch te beminnen. *Dolph.* Het is geen wonder, Neptu-
„ nus, dat wy, menschen geweest zynde, liefde voor de
„ menschen hebben. *Nept.* Ik wil 'er niet om liegen, ik
„ ben kwaad op Bacchus, dat hy u na zyne overwinning zo her-
„ vormt heeft. Hy behoorde zich, naar myn gevoelen, ver-
„ noegt te hebben, met u, gelyk andere volkeren, onderda-
„ nig te maken. Doch vertelt my eens het geval van Arion; want
„ aangaande Melicertus, dien weet ik dat gy naar Corinthen over-
„ gevoert hebt, nadat hy nevens zyne moeder van de Scyronische
„ rotzen was gestort. *Dolph.* Alzo Arion om de uitnemendheit
„ zyner kunst van Periander zeer bemint wierdt, bleef hy ge-
„ meenlyk by hem; doch ryk geworden zynde, kreeg hy lust om
„ naar zyn landt te keren, en zyne schatten daar te vertonen. Zyn-
„ de dan scheep gegaan, wilden hem de bootsgezellen, een on-
„ barmhertig volk, in zee werpen, om zyn goedt te hebben; doch
„ hy, dat merkende, badt hen, dat zy hem eerst nog eens op zy-
„ ne lier wilden laten spelen: 't welk gedaan hebbende, sprong hy
„ met zyn beste goedt in zee, en wy Dolphyns, op dat zoete ge-
„ luidt toegeschoten, borgen hem, ja ik zelf heb hem op dezen
„ mynen rugge tot aan het Tenarische voorgebergte gedragen. "
Pindarus, Herodotus en Plinius spreken van de liefde, die de Dolphyns den menschen toedragen. Zy zeggen, dat de zelve het lyk van Hesiodus, die in den tempel van Neptunus vermoord, en in zee geworpen was, aan landt gebragt, en Telemachus, den zoon van Ulysses, die, terwyl hy aan strandt speelde, in de zee gevallen was, opgenomen hebben: 't welk de reden was, dat zyn vader van dien tydt af een Dolphyn in zynen schildt en zegelring voerde; weshalven Lycophron hem in zyne *Cassandra* den naam van Δελφινόσιμος, *Delphinosimos*, geeft, om dat hy, gelyk de Dolphyn, wat plat van neus was.

DOLFYN, of *Dauphin*, de naam van den kroon- of oudsten prins van Vrankryk. Zie DAUPHINE.

DOLFYN, (het Fort) eene sterkte, die de Franschen in 't jaar 1643 op de Zuidkust van 't eilandt Madagascar, in eene landstreek, Carcanossi genaamt, gebouwt hebben. *Maty Diction.*

DOLFYN, een gesternte, dat, naar 't zeggen van Aratus, uit vier, en, naar dat van Ovidius, uit negen sterren bestaat. *Ovidius Fast. lib.* 1. & 2. *Casius Ascronius Poët. c.* 2.

DOLFYN, een krygstuig by de ouden, gebruikelyk in de zeegevechten, misschien zo genoemt, om dat het de gedaante van een Dolphyn hadt. Het was een zware flomp van yzer, of loot, hangende aan den mast of spriet, met touwen daar aan vast gemaakt, het geen zy worpen in de vyandlyke schepen om ze lek te doen worden, of ze te doen zinken. *De oude aantekenaar over Aristoph. en Suidas uit Hen. Scheff. de M. Nav.*

DOLFYN, nu *Zwerfrust* genaamt, een schoon heerenhuis, gelegen digt omtrent Middelburg, een weinig buiten de Segeertspoort. Voor de poort, aan den weg gemaakt van zware steene pilasters, ziet men naar de haven een schone rechte dreve, 56 roeden lang, tot aan den havendyk, in 't begin en aan 't einde met grote steene poorten besloten. Van de poort naar het huis is weder een dreve van schone hoge bomen, 36 roeden lang, en ter regter handt binnen die poort een fraai boerenhuis, waar achter een lange en brede vyver met scheepsplanken afgekaait. Het huis, voor 't welke staat een blaau arduinsteene pui, aan beide de zyden met trappen opgaande, is een zwaar en vierkantig gebouw, waar van elke zyde omtrent 90 voeten lang is, en, behalven de zolderingen, drie stadien hoog: zo dat men in elke stadie vier ongemeen schone vertrekken heeft, die boven het dak vier schone schoorsteenen vertonen. Langs de voorplaats, ter regter handt aan het huis, is een schone galdery, 78 voeten lang, en omtrent 10 voeten breed. Daar achter aan volgt nog eenige boerenhuizing, en ten einde een koetshuis en stal. Geheel deze plaats is omringt met schone boomgaarden en kostelyke weilanden, in alles groot 62 gemeten, 90 roeden. Hier heeft in voortyden een zeer oud gebouw gestaan, dat

dat al lang geheel afgebroken is. *Smallegange Kronyk van Zeelandt I Deel. 5 boek.*

DOLFYNEN (RIVIER DER) is eene rivier in 't Noorder Amerika. Zy loopt door Fransch Florida, en ontlast zich tusschen de rivier de May en 't halfeilandt Tegesta in de grote Noordzee. *Maty Diction.*

DOLHAIN (ADRIAAN VAN BERGES, heer van) wierdt in den jare 1569 gesteld tot admiraal en luitenant generaal van wegens den prinse van Oranje over een vloot schepen, die in September uit Engelandt uitliepen naar het Vlie, en daar, een de Oosterse vloot van omtrent zestig schepen rantsoeneerde, en weinig dagen daarna nog omtrent veertig schepen, en namen wat zy vonden, zonder onderscheidt, het welk den prins gansch niet behagende wierdt die heer Dolhain voor zyn dienst bedankt. In den jare 1572 was hy mede onder de Franschen, die by Bergen in Henegouwen door de Spanjaarden geslagen wierden. Hy ontkwam het, hoewel zwaar gekweest, binnen Bergen, in welke stadt hy maar weinig dagen daarna aan zyne wonden, overleedt. *P. Bor Nederlandsche Oorlogen.*

DOLICHA, een stedeke in 't Asiatische Turkyë, leggende naby den Euphraat, zo mylen ten Noord-Oosten van Antiochië. Hoewel het een bisschop heeft onder dien van Edessa, is het echter zeer slecht bevolkt. *Maty Diction.*

DOLLAART, of DULLAART, of DULAART. twee wateren zyn 'er van dezen naam, een in Zeelandt, alwaar men dien zogenoemden Othoos gracht in driën onderscheidt, *de Honte*, *de Dullaart* en *Wielingen*. Zie Smallegange *Kronyk van Zeelandt I Deel, I boek, 15 hoofd.* 't Andere water, de Dollaart geheten, is tegenwoordig tusschen Embderlandt, Reiderlandt en Groningerlandt, zynde een waterplas alzo genoemt van des zelfs dollen aardt: want altydt, als 't begint te stormen, raast deze Dollaart zodanig, dat men het door de gansche stadt Embden kan horen. De geleerde Cluverus oordeelde, dat deze Dollaart al in Plinius tydt was geweest (*in Germ. Antiq. lib. III, cap.* 18) om dat Plinius (*lib. XVI, cap.* 1) van de Chauken schryvende van twee meiren gewaagde, waar door Cluverus de *Jade* en *Dollaart* wilde verstaan hebben; doch dit wordt door anderen wederlegt. Wel eer wierdt Reiderlandt, eene grote vruchtbare landstreek, bepaalt tusschen de Eems en de Lauwers, en verdeelt in twee deelen, in Ooster-en Wester-Reiderlandt: doch 't laatste is nu met alle de dorpen meest geheel opgeslokt door den Dollaart, welke nu achter 't eilandtje Nesserlandt, tegen over Embden, omloopt, lopende de Eemsstroom, te voren langs de stadt Embden stromende, nu midden door den Dollaart henen. Deze Dollaart is niet op eenmaal gekomen, maar door verscheide zware vloeden, zodanig, dat het meer dan derdehalf honderd jaren na den zwaren watervloedt van 't jaar 1277 is geleden, eer men de geheele gedaante van den Dollaart zag, zo als men dien nu tusschen 't eilandtje Nesserlandt, Ooster Reiderlandt en Groningerlandt nog ziet. De allereerste gelegenheit daar toe gaf die zware zogenaamde Dollaarts-vloedt van 't jaar 1277; waar toe nog dit oorzaak gaf, dat de oude Keno, zoon van Hilmarus, burgermeester van Norden, in 't jaar 1269 uit den Palestynschen oorlog in Oostvrieslandt te huis komende, en hoofdling van Broekemerlandt en Reiderlandt zynde geworden, al te hard en streng regeerde, en de Reiderlanders te veel bezwaarde; waarom zy zich van zyn jok ontsloegen, en een anderen rechter in zyne plaats dreigden te verkiezen. Dit verdroot Keno zodanig, dat hy de Reiderlanderen met heirkracht dwong, en de zyldeuren tusschen Ooster-en Wester-Reide, twee dorpen, tusschen welke de oude Ee-vliet in den Eemsstroomde, wegbrak, de dyken doorbrak, en 't landt vol water deedt komen. Hier op ontstondt, de inwoonderen in verwarringe gebragt zynde, en die zylen of sluisdeuren ongemaakt blyvende, in 't jaar 1277 die zware watervloedt, welke de eerste Kersvloedt genoemt wordt, en die zo vele rampen baarde. Allereerst kwamen dan de zeewateren in dien vloedt door den dyk breken by 't dorp Jansum, gelegen in 't verdronken Reiderlandt, tegen over den hoek van 't dorp Loegen, aan de andere zyde van den Eems. Daarna brak 't water ook door den dyk by 't dorp Wilgum, gelegen op den Zuid-Ooster hoek van Nesse, vlak tegen over 't nog overig zynde dorp Borssum, gelyk uit de oude kaarten, op 't Embder Raadhuis bewaart wordende, blykt. Dit gebeurde door stormende Noord-Weste winden op Kersdag des jaars 1277. Vele dorpen, en duizenden van menschen en beesten wierden door de alom over 't landt stromende wateren overstroomt en vernielt. De dyken wierden ook ter plaatse, daar Embden en Larrelt naar Reiderlandt zien, geheel uit den grondt weggespoelt, en de golven vlogen niet alleen alom landwaarts in, maar bedorven de allerschoonste landeryen: 't welk te ligter kon geschieden, om dat de vlakte des lands aldaar, voornamentlyk binnenwaarts, laag, en de natuur van den grondt onder de bovenste zode voos, moerig en los was, van nature dryvende, en op 't gestamp der voeten opspringende en bevende, en onbekwaam voor zware dyken, zich als kurk oplіgtende. By dezen allereersten Kersvloeds ramp kwamen de drie volgende jaren nog gedurige zware onweders, en tien jaren daarna nog nieuwe zware vloeden, welke het vermogen, om 't omverre geworpene te hermaken, benamen. En 't geen nog 't lelykste van allen was, zo deden de onderlinge oneenigheden en hatelykheden der genen, die aan die oorden woonden, den wille, om hunne hulpe tot het gemeenebest by te brengen, vertragen; onder welke de taal van een zeer ryken en vermogenden man verhaalt wordt, zeggende, dat hy liever alle zyne landen, ter lengte van eenen piek, onder de golven wenschte, dan tot voordeel zyner buren, met welke hy in geschil stondt, de dykente laten maken. Terwyl nu die naby de zee woonden niet konden, en die verder landwaarts in woonden, niet wilden dyken; zo is door stormende onweders, door de nature des lands, en door de bykomende boosheit der menschen, die grote boezem geoopent, die daar na met verloop van tydt, door die zelve kwalen vermeerdert, en in eene groter ruimte uitgebreid, van de dolheit der golven den naam van Dollaart heeft gekregen. Eenige aantekeningen berichten, dat 'er 33 dorpen met de stadt Torum door dezen Dollaarts-vloedt zyn overstroomt. Andere berichten zeggen wel 44; maar eigentlyk zyn 'er wel 33 fraaie dorpen, met kerken en torens, weggegaan, als ook het steedtje Torum, en dan nog wel by de dertig buurten daarenboven; zo nochtans, dat alle die dorpen en buurten niet door dien eenen vloedt van den 25 December 1277 aanstonts zyn vergaan, maar allengskens door de aanhoudende gemelde rampen, blyvende, die op taaie kleigrondt stonden, nog langst bestendig. Verscheide malen heeft men met ligten arbeidt nog wat gewerkt en gedykt, dat echter telkens weder overhoop raakte. In 't jaar 1454 wierdt 'er, voornamentlyk door de Groningers, anderen ook wat helpende, ter plaatse, daar Jansum was geweest; naar Tysweer, Palmor, en Swach, regt naar 't Zuiden van Finserwolde, een goede dyk gelegt, die 40 jaren standt hieldt; maar die daarna in den Saxischen oorlog is verzuimt, en door stormen weggegaan: waarom de Groningers van 't quartier Fivelingo, om 't voortlopende kwaadt verder te stuiten, aan die kanten met gemeene hulpe in 't jaar 1539 een vasteren dyk maakten, latende al 't overige aan de woede van 't Dollaart-water ten beste, welk echter na dien tydt al weder van zelfs is vermindert, zodanig dat 'er in 't jaar 1605 by Hoogebunder Nieuwlandt al 2000 grazen bloot gekomen lands zyn ingedykt, en voor omtrent veertien jaren nog een groot gedeelte; ja dagelyks ziet men de Dollaart kleinder worden, en by Midwolde en daar omtrent nog al meer landt aangroejen. Zie hier ondertusschen de lyst of de namen der stadt, der dorpen en buurten, zo voor als na in den Dollaart verdronken, volgens de landkaart, in G. Oudhofs *Verhaal van de watervloeden* te zien.

Ten Noord-Oosten van de rivier de Ee zyn vergaan

1. *Berum*, een dorp met kerk en toren, wel eer gelegen tegen over 't hedendaagsch dorp Larrelt, tusschen welke twee dorpen de Eems voor den Dollaart doorliep, en langs de muren van Embden stroomde, daar die nu achter 't eilandtje Nesserlandt dwars door den Dollaart loopt.

2. *Nesse*, een dorp, waar van nu nog twaalf of veertien huizen, met een kerkje, op een klein eilandtje Nesserlandt, tegen over Embden, overig is.

3. *Fletum*, een schoon dorp, was in 't jaar 1464 nog overig, doch is nu weg.

4. *Wilgum*, of *Milgum*, was in 't jaar 1437 nog eenigzins in wezen, wordende de steenen van den afgebroken burg tot bouwinge van den muur voor Embden gebruikt.

5. *Jansum*, alwaar 't water eerst doorbrak, en een grote berg was.

6. *Ludgerkerke*, een dorpje, met een kerk, aan den Munsterschen bisschop Ludgerus toegewyd.

7. *Liede*, een klein dorpje.

8. *Oosterreide*, een schoon dorp met een nonnen-klooster, of heilige Maagden, die zich bedekten.

9. *Pieterswolde*, of *'t Woudtje van St. Pieter*, een buurt.

10. *Beda*, of *Berda*, een dorp met kerk en toren.

11. *Torum*, een fraai steedtje, volkryk, van groot vermogen, alwaar een beroemde markt was, ook een muntmeester, en acht goudsmeden woonden. Deze stadt, schoon van alle dyken ontbloot, bleef echter nog staan tot het jaar 1507; en na dat die door 't geweldt der wateren eindelyk ondergegaan was, heeft men naderhandt by 't aflopen der wateren in Ubbo Emmius tydt, die in 't jaar 1547 geboren wierdt, en in 't jaar 1625 stierf, de overblyffelen der straten en oude gebouwen nog kunnen zien, terwyl 't meermaals gebeurde, dat zy, die den bloten grondt doorzoeken, noch eenig geldt en andere oude stukken vinden, gelyk 'er ook nog een vat vol klein zilver geldt is gevonden, waar van men stukken by dezen en genen ziet.

12. *Uiterpauwinge*, een dorp met kerke en toren.

Ten Zuid-Oosten van de Ee zyn vergaan

13. *Duvelce*, een dorp met kerk en toren.

14. *Uiterbeerde*, een dorp met kerk en een hogen toren.

15. *Oosterbeerde*, een klein dorpje, met de buurt, *Garmie* genaamt.

16. *Hommingeham*; 17 *Bleyham*; 18 *Wynemeer*; 19 *Megenham*; 20 *Harkeburg*; 21 *Medum*; 22 *Exterhuis*, alle dorpen met kerken en torens.

Naar 't Westen van de Ee zyn vergaan

23. *Westerreide*, was een schoon dorp, met twee kerken voorzien, lag tegen over Oosterreide, daar de Ee-vliet, welke door 't oude Westerreiderlandt liep, in de Eems uitliep. Dit Westerreide hieldt ook nog lang standt, doch is nu geheel weg.

24. *Tysweer*, een dorp digt by Westerreide, was ook nog lang in wezen, doch is nu weg.

25. *Stokdorp*; 26 *Hokelsum*; 27 *Ewelsweer*; 28 *Sanddorp*, alle dorpen met kerken.

29. *Wineham*, een schoon dorp, bloejende door eene woninge van adelyke mannen.

30. *Oche- of Ayke-weer*; 31 *Saxum*; 32 *Hermenswolde*; 33 *Saxumerwolde*, met de buurt *Swach*; 34 *Golthorn*; 35 *Assok*, of *Ackstok*, alle fraaie dorpen.

36. *Beerta*,

36. *Beerta*, een dorp of klooster, was in 't jaar 1290 nog in wezen, wyl der toen nog 40 monniken in gevonden wierden.
37. *Olt Exterhuis.*

Nog zyn tusschen de Ee en de krom lopende rivier Tjam vergaan

38. *Reiderwolde*, een groot en beroemd vlek, met twee kerken en torens, en een collegie van kanunniken, of Regulieren, die als *sportulantes fratres* (vette kerkbrok-broeders) van de *sportulæ publicæ* (oopenbare vette kerkbrokken) leefden: want dit dorp was als een uitmuntende markt door rykdom en adelyke huizen vermaard, alwaar ook meer dan 180 aanzienlyke mevrouwen of matronen woonden, die onder andere kostelykheden, waar mede zy pronkten, ook met klinkklare goude schaaltjes of ronde doosjes op de borst gingen.
39. *Kappeldebuerde*, een schoon dorp.
40. *Palmar*, alwaar een klooster was van de orde der Premonstranten, en welk klooster ook eenigen tydt na den Kersvloedt van 't jaar 1277 in wezen bleef, alzo 'er in 't jaar 1290 nog over de 90 monniken in waren: doch nu geheel weg is.
41 *Vinelham*; 42 *Meerhuizen*; 43 *Torperen*; 44 *Markhuizen*; 45 *Haikeweer*; 46 *Donellen*; 47 *Howingagast*; 48 *Oost-Finserwolde*; alle kerkdorpen; 49 *Stoxterhuis*, een klein dorpje of gehucht.

Alle deze gemelde dorpen en buurten maakten eertyds Wester-Reiderlandt uit, door welke de riviertjes 't Tjam, en de Ee, of Ea, liepen, doch die nu alle in den Dollaart-plas zyn versmoort. *G. Outhofs Verhaal van alle de Watervloeden. Oudheden van Groningen.*

DOLMAR, een der hoogste bergen in het vorstelyke graafschap Henneberg, tusschen Meinungen en Sula gelegen. Maurits, hertog van Saxen-Zeits, heeft op des zelfs top een jagten lusthuis laten bouwen, dat om het aangename uitzicht, langs eenige mylen door Thuringen, Frankenlandt, en Hessen aanmerkelyk is.

DOLNSTEIN, een stedeke in den Frankischen kreits. Het legt aan de rivier de Altmul, in 't bisdom Eichstat, twee mylen bewesten des zelfs hoofdstadt. *Maty Diction.*

DOLOMIEU, een dorp in 't Dauphiné, tusschen Morosel en la Tour du Pin. Deze plaats is zedert het jaar 1680 zeer vermaard, als wanneer een boer van mevrouwe de Musy, genaamt Jakob Tirenet, een vliegenden draak gedood heeft, die een karbonkel in zyn hoofdt hadt, wiens glans dat geheele dier als vuur vertoonde. Die deze vertelling verzonnen hebben, zeggen, dat mevrouw de Musy dezen boer aanzienlyke landeryen heeft doen aanbieden, zo hy haar dien steen wilde geven, en dat de bisschop du Bellai hem grote sommen gelds heeft aangeboden, doch dat hy styf ontkende den karbonkel gevonden te hebben. Zo zy zeggen, heeft hem niemandt de waarheit doen bekennen dan de heer van Belmont, die hem, na dat hy ze gezien hadt, 30000 ryksdaalders daar voor boodt, met voornemen omze aan den koning te vertonen. De boer verbondt zich door een handschrift de zelve tot dien prys te leveren, en de heer van Belmont kwam 'er zyn Majesteit van verwittigen, die beval, den boer aan 't hof te brengen: doch hy is 'er niet gekomen, en men heeft dezen karbonkel niet gezien, zynde deze geheele vertelling een verdichtsel. Dit slag van stenen is zeer zeldzaam, en de juweliers geven gemeenlyk aan de grootste en schoonste Oriëntaalsche rubynen den naam van karbonkel. Men zegt, dat de man, die den draak, daar de karbonkel in Spanje van gekomen is, gedood heeft, geen schietgeweer dorst gebruiken, maar dat hy zich in een groot vat, van buiten met yzere punten beslagen, heeft doen inkuipen, en zich zo op het beest, wiens verblyfplaats hy wist, laten rollen. De draak stierf, doch de stank, die uit des zelfs wonden kwam, doodde hem in de ton. Aangaande den vliegenden draak van Dolomieu, die was, zo men zegt, vyf voeten lang, hadt een hoofdt als een kat, met muilezelsooren, vlerken als een vledermuis, en een uitstek op de ruggegraadt, dat ruig en met haair begroeit was. Hy was bykans overal met schobben bedekt, en was dikker dan een mans dye; doch, gelyk al gezegt is, dit alles is een louter verdichtsel.

DOLOPES, een volk in Thessalië, op de grenzen van 't landschap Phthiotis. Het zelve stondt ten tyde van den Trojaanschen oorlog onder de macht van Peleus, vader van Achilles, die 't door Phenix deedt beheerschen. Niet alleen Homerus en Virgilius spreken van de Dolopes, maar ook de oude geschied-en landbeschryvers. *Strabo l.* IX. *Plinius l.* IV. *c.* 2. *Virgilius Æneid. l.* II. *Valer. Flaccus l.* II.

DOLPHYN. Zie DOLFYN.

DOLTABAD, of *Daulet-Abad*, eene stadt in 't koninkryk Dekan, in 't halfeilandt van Indië, aan deze zyde van den Ganges. Zy is de hoofdstadt van 't landschap Balaguate, en legt aan de rivier Guenga, op de grenzen van Mogolistan, en 50 mylen van Visapour. Deze stadt, die groot en sterk is, is door den Groten Mogol te onder gebragt. Men gist, dat zy het oude *Tabaso* van Plinius is. *Baudrand.*

DOM, DOMKERK, een woordt, afkomstig van het Grieksche woordt δόμος, of Latynsche *domus*, een huis, of ook van *Dominicum*, het welk in de middelste eeuwen eene kerk betekende. Maar naderhandt is de naam *Dom* by uitnemendheit gegeven aan de hoofd-of bisschoppelyke kerken, en daar van vervolgens de naam van *Domheeren* en die van *Domkapittel* afgekomen. De eerstgemelde naam, te weten die van Domheeren, is eerst in de X eeuwe opgekomen, na dat het gemeene leven allengskens te niet was gegaan. Toen wierdt de naam van *broeder* voor al te gering gehouden; hoewel 'er nog waren, die zich nog eenigen tydt aan de oude benaminge hielden. Zie Ant. Mattheus *de Nobilitate lib. II, cap.* 32. Gelyk nu een kerk in het Latyn *Dominicum* genoemt wierdt, zo hadt ze in het Griekſch den naam van κυριακον; en daar van is de Duitsche naam *Kirch*, of op zyn Nederduitsch *Kerk*, gekomen. Zie *Justell. ad Codicem Can. Eccles. univ. pag.* 162.

III. Deel.

DOM, een eernaam, van de Spanjaarden ontleend, die zo veel betekent als *heer*, gelyk uit deze voorbeelden te zien is. Dom Jean d'Austria, Dom Barthelemi des Martyrs. Hy is in Vrankryk onder eenige geestelyke ordens, als by de Carthuisers, Benedictynen, en anderen, in gebruik. Dit woordt komt van 't Latynsche *Domnus*, by verkorting van *Dominus*. Onuphrius zegt, dat men hem eerst aan den paus alleen, daar na aan de bisschoppen en abten, of anderen, die eenige kerkelyke waardigheit bezaten, of die om hunne deugt en Godvrucht in aanzien waren, gegeven heeft. Naderhandt hebben gemeene monniken den zelven aangenomen.

DOM PHILIPPUS, die zich te voren noemde *Mahmet*, was de oudste zoon van Ahmet, Dey van Tunis. Nog zeer jong zynde was hy bevelhebber der galeyen van Biserte, en toen hy 18 jaren oud was, trouwde hem Ahmet uit aan de dochter van den Bassa van Tripoli. Deze prins bewilligde in dat huwelyk alleen om zyns vaders gramschap te ontgaan; want hy hadt die vrouw niet lief, hoewel zy zeer schoon was. Eenigen tydt daarna hieldt hy zich, als of hy zyn vermaak op zee met roeien wilde gaan nemen, en begaf zich met 5 Christen slaven en eenige Moren in een kleine schuit. Zo dra hy voorby de sterkte Goletta was, brak hy eenige Moren den hals, en smeet de andere over boordt. Daarna stevende hy naar Sicilië; en na twee dagen varens kwam hy te Mazzara aan, daar de onderkoning hem ontfing, en naar Palermo deedt brengen. Daar wierdt hy gehuisvest by de vaders Jesuiten, en, nadat hy in den Christelyken Godsdienst onderwezen was, in de hoofdkerk te Palermo door den aartsbisschop, ten overstaan van den onderkoning en zyne gemalin, gedoopt, en Dom Philippus genoemt. Naderhandt ging hy naar Rome, daar hy van den paus wel ontfangen wierdt. Vervolgens ging hy naar Spanje, daar hem de koning een jaargeldt gaf. Te Valentië wierdt hy op een Spaansch juffertje verlieft, dat veel verstandt hadt, wel op de luit speelde, en zeer fraai zong, daar hy heimelyk mede trouwde. Ondertusschen vatte de Dey van Tunis, zyns zoons vlucht verstaan hebbende, zodanige gramschap tegen hem op, dat hy meer dan 20 menschen deedt ombrengen, en zelfs de ongelukkige vrouw van den prins liet worgen, menende, dat zy hem tot zyne vlucht geholpen hadt; en zyn leedt aan den zoon zelf niet kunnende wreken, onterfde hy hem. De moeder van Mahmet, of Dom Philippus, was over 't verlies van haren zone niet minder bedroeft: want zy beminde hem zeer; en, na dat zy alle middelen hadt gezocht om hem weder te krygen, bewoog zy eindelyk een Engelschen kapitein, dat hy haar beloofde den zelven te huis te brengen. Daar op ging die schelm naar Valentië, alwaar hy in 't kort kennis met den prins maakte, en hem, alzo hy 'er om verlegen was, geldt leende. Eenigen tydt daar na eischte hy het wederom, en gaf hem den raadt, dat hy weder naar Rome zou gaan, daar de paus hem meer geldt zou geven dan hy nodig hadt om zyne schulden te betalen, biedende hem zyn schip aan om 'er hem te brengen. Dom Philippus ging met zyne vrouwe en eenige Christen knechten scheep: doch de Engelschman stevende, in plaats van naar Rome, naar Tunis, alwaar gekomen zynde wilde hy Dom Philippus doen geloven, dat het kwade weêr hem daar gebragt hadt: en om zyne schelmery te verbergen, schreef hy aan des zelfs moeder; want de vader was dood, dat men hem als met geweldt zou komen halen, 't welk geschiedde. Men bragt hem voor den Dey, en van daar aan zyn moeders huis, die hem met smerten verwachtte. De Dey gaf bevel, dat men hem tot straffe, om dat hy tot de Christenen was overgegaan, in zyn Spaansch gewaadt, tot een spot voor 't volk, midden door de stadt zou leiden; en zonder het gezag van zyne moeder zou men hem onthoofd hebben. Vervolgens kleedde men hem op zyn Turksch, en sneedt hem 't haair af. Echter kreeg hy de vryheit om met zyne vrouw en knechten volgens den Christelyken Godsdienst te leven. Twee jaren daarna vondt hy goed zyne vrouw in Spanje of Italië te rug te zenden, daar hy met veel moeite verlof toe kreeg, en houdende den zoon, dien hy by haar hadt, by zich, liet hy haar naar Genua brengen, daar zy in een klooster ging. Eenige jaren daarna zocht hy wederom te vluchten, veinzende eene reis naar Meccha te willen doen, daar hy ook met zynen broeder henen ging; doch na die bedevaart wierdt hy in 't jaar 1659 gedwongen naar Tunis te keren. *Thevenot Oostersche Reizen.*

DOMARUS, (GERHARD) van zommigen *de Guardia*, of *de Gorria* genoemt, een kardinaal van Limoges in Vrankryk. In zyne jonkheit begaf hy zich in de Dominikaner orde, en wierdt naderhandt door het Kapittel, dat in 't jaar 1340 te Carcassone vergadert was, tot generaal verkoren. Clemens de VI, zyns moeders broeder, maakte hem twee jaren daarna kardinaal, onder den naam van *S. Sabina*; ook was hy een tydlang pausselyke gezant in Vrankryk. Na dat hy zyne orde en den armen veel goeds hadt gedaan, stierf hy in het jaar 1343, of 1345, te Avignon. Hy heeft *Commentaria Theologica*, en *Synopsis in Summam Thomæ Aquinatis* nagelaten. *Panvin. Aubery, Castillo in Hist. ord. Prædic. Ant. Senensis Chron. ord. Prædic. Contelor. Elench. Cardin. Frizon. Cortesius.*

DOMBES, in 't Latyn *Dombæ*, een klein landschap in Vrankryk, 't welk door de Saone van Beaujolois afgescheiden, en met het landschap Bresse omringt is. 't Is een onafhankelyk vorstendom, heeft een byzonder Parlement, en bestaat uit elf kastelnyen, waar van Trevoux, de hoofdstadt van 't landt, de voornaamste is. De andere zyn: Beauregard, Montmerle, Toissey, Lans, Chalamon, Chatelar, Saint Trivier, Ville neuve, Empereu, en Lig-

nieu.

nieu. Dit vorstendom was eertyds een gedeelte van 't koninkryk Burgundië, en kwam na verscheide veranderingen en huwelyken tusschen die van dit huis en de huizen van Bresse, Savoje, en Beaujeu aan de heeren van *Beaujeu*. Naderhandt heeft Eduard de II dit vorstendom in 't jaar 1400 aan *Lodewyk van Bourbon* gegeven, in welk huis het zedert gebleven is tot op *Hendrik van Bourbon*, hertog van Montpensier, die maar eene dochter, *Maria van Bourbon*, naliet, de welke met *Johannes Baptista*, hertog van Orleans, tweeden zoon van Hendrik den IV, trouwde; uit welk huwelyk gesproten is *Anna Maria Louisa van Orleans*, vorstin van Dombes; na wiens doodt, in 't jaar 1693 voorgevallen, dit vorstendom aan *Lodewyk Augustus*, hertog van Maine, natuurlyken zoon van Lodewyk den XIV by die van Montespan, gekomen is, wiens oudste zoon daar den naam van voert, wien ten gevalle het ook tot een Pairschap gemaakt is. *Guichenon Hist. de Bresse. Du Puy Droits de Roy.*

DOMBURG, eene smalle, oopen en onbewalde stadt in Zeelandt, op het eilandt Walcheren, derdehalf uuren van de stadt Middelburg gelegen. Het wordt voor eene der oudste steden van dat eilandt gehouden, hoewel het nooit, voor zo veel bekend is, bemuurt of versterkt is geweest. Zommigen halen den naam van *Domburg* af van *Dominus*, waar voor, by verkortinge, *Dom* gezegt wierdt; of van *Domini burgum*, dat is 's Heerenburg. Maar anderen zeggen met meer waarschynlykheit, dat het zynen naam eensdeels heeft gekregen van een *burg*, of sterkte, allereerst daar gebouwt, uit welke de by-en omleggenden zich tegen de stropers en vyanden verdedigden, anderendeels van des zelfs gelegenheit landwaarts aan de *duinen*, zynde dus van ouds *Duinburg* genoemt, welke naam naderhandt, door verbasteringe, in *Domburg* is verandert. Dit schynt bevestigt te worden door de daar naast gelegene lusthuizen *Duinhove*, *Duinbeke*, *het huis ten Duin*, enz. als mede door de aloude keuren, waar in het zelve *Dumburg* geheten wordt. Deze burg is door den tydt vernielt, en thans alleen in des zelfs wapen te zien.

Het is, als gezegt is, eene der oudste, en ten opzichte van hare gelegenheit eene der vermakelykste plaatsen van Zeelandt, hoewel, wegens haren tegenwoordigen staat, van geen zonderling belang. Het weelige gras, de klaverryke weiden, en de vette en vruchtbare zaailanden lokten eertyds derwaarts de genen, die zich met den akkerbouw en het landwerk wilden geneeren; en hare gelegenheit aan de zee trok daar naar toe velen, die tot de visschery en zeevaart genegen waren. Deze gedurige aanwasch der landzaten bewoog de graven van Hollandt en Zeelandt de inwoners dezer plaatse met stads rechten en vryheden te begiftigen, niettegenstaande de zelve, als nog, onversterkt was. Doch de nette tydt, wanneer dit geschied is, is onbekend; echter is het zeker, dat het al ver over de vyf honderd jaren geleden is: want in de handvesten, door graaf Floris aan die van Domburg gegeven in den jare 1223, wordt die plaats een *poorte*, en des zelfs inwoners *poorters* genoemt; en het is bekend, dat *poort*, volgens de tale van die tyden, eene stadt betekende. De hoge ouderdom dezer plaats blykt ook uit de overblyfselen van zekeren tempel der godinne *Nehalennia* (zie van deze godinne breder hier na op zyn artykel), de welke digt by Domburg aan de voeten der duinen gevonden zyn in den jare 1647. De plaats, daar deze overblyfselen gevonden zyn, zou thans, volgens Smallegange, wel twee honderd roeden in zee leggen. Naderhandt zyn daar de grondstenen van eene geheele straat, met twee dwarsstraten, door de zelve lopende, gevonden; en voor eenige jaren zyn 'er aan strandt nog gevonden twee oude stenen, die, zo veel men weet, nog niet aan landt zyn gebragt.

De vermakelykheit dezer plaatse maakte, dat zich velen daar ter neder zetten, en anderen aldaar hoven en huizen kochten, of bouwden, in welke zy zich des zomers kwamen vermaken, en des winters weder binnenwaarts keerden. Doch Willem, graaf van Henegouwen, Hollandt, Zeelandt, enz. zoekende de stadt Domburg met daar altydt blyvende inwoners en burgers te voorzien, en te vermenigvuldigen, vondt in den jare 1336 goed eene keur te maken, waar by verboden wierdt, dat iemandt daar ter plaatse mogt kopen eenige huizen of erven, ten ware hy was, of wierdt een poorter, dat is een burger, van die plaatse. De zelve graaf gaf Domburg niet lange daar na tot een leen aan het huis van Borsselen, aan het welke het zelve vele jaren gebleven is.

In den onverzoenlyken twist tusschen vrouwe Margareta van Beyeren en haren zone, graaf Willem den V, waar van op hunne artykelen omstandig gesproken wordt, hielden het de meeste Zeeuwsche edelen en steden met vrouw Margareta, uitgenomen die van Middelburg en Domburg: want Margareta hadt door brieven, gegeven op St. Jans-dag des jaars 1351, van die van Domburg geëischt 250 oude schilden, en dat zy met eenige gewapende manschap haar ten dienste zouden optrekken: doch de zelve weigerden dat niet alleen, maar kwamen graaf Willem te hulp tegen zyne moeder. Maar wanneer de zelve den slag tusschen ter Veere en Arnemuiden verloren hadt, verklaarde vrouw Margareta, dat die van Domburg goedt, bloedt, en alle hunne vryheden verloren hadden, omdat zy tegen haar gedient hadden. Zy liet ook terstondt uit Domburg ligten eenige der geachtste en rykste ingezetenen, en de zelve te Zierikzee in gyseling zetten. Doch zy liet zich ten laatsten verbidden, scholdt die van Domburg hunne misdaadt en straffe kwyd, by brieven, in den bovengemelden jare 1351 gegeven, mits dat zy tot eene boete zouden opbrengen twintig pondt grote gezellen, eene munt, tegenwoordig onbekend, en van welke nergens anders dan in dezen brief gewag wordt gemaakt. Echter hieldt zy aan zich alle de goederen der heeren van Domburg, als mede van alle de genen, die in den gezegden slag tusschen ter Veere en Arnemuiden gebleven waren, de welke al van veel belang en waarde waren.

In den jare 1358 namen die van Domburg onder anderen mede tot ruwaardt van Hollandt en Zeelandt aan hertog Albrecht van Beyeren, wegens de krankzinnigheit van zynen broeder, grave Willem, als blykt uit de brieven, ten dien einde opgemaakt, zynde een teken, dat die plaats toen, nevens andere grote steden, een byzonder aanzien hadt. In den jare 1424 heeft Jan, graaf van Henegouwen, Hollandt, Zeelandt en Vrieslandt, die van Domburg alle hunne oude vryheden en voorrechten bevestigt door een oopenbrief, gegeven te Middelburg op den 17 Maart des gemelden jaars 1424. Het zelve heeft hertog Philips van Burgundië gedaan, en in den jare 1452 aan *Hendrik van Borsselen*, heer van Veere, verkocht de steden, landen en heerlykheden van Vlissingen, Westkapelle, en Domburg, met alle rechten, baten, tollen, renten, enz. voor de somme van 12000 kronen, te lossen na zeventien jaren: het welk toen niet is geschied, maar onder vrouw Maria van Burgundië in den jare 1477 aan heer *Wolfaart van Borsselen* nader uitgegeven tot een leen van het graafschap van Zeelandt, voor 5000 kronen, die met de voornoemde 12000 uitmaken eene somme van 17000 kronen, waar van de brieven verleent zyn te Denremonde op den 1 May des jaars 1477. Vervolgens is Domburg, nevens andere steden en heerlykheden, gekomen aan het huis van Burgundië, door huwelyk van *Anna*, oudste dochter van den bovengemelden Wolfaart van Borsselen, met *Philips* van Burgundië, zoon van Antonis, bastaardt van Burgundië, aan welk huis deze goederen zyn gebleven tot op *Maximiliaan* van Burgundië, na wien de zelve by executie verkocht zyn aan *Philips*, koning van Spanje. Doch wanneer de zaken van Philips in deze landen door den oorlog gansch vervallen waren, is Domburg, nevens Veere en Vlissingen, gekocht door Prins *Willem* den I van Oranje voor de somme van 146000 guldens; na wiens doodt de hoogedele heer *Johan Kau*, Raadsheer te Middelburg, enz. eigenaar van Domburg is geworden.

Zo uitstekend deze plaats, volgens de getuigenissen der oude schryvers, eertyds is geweest, in zo slechten staat bevindt zich de zelve tegenwoordig, zynde zeer vermindert, en voor het grootste gedeelte bedorven door het gedurig overwaaiende zandt der duinen, zo dat het tegenwoordig niet dan een gering vlek is, hebbende echter nog stads rechten. Het zelve heeft een Gereformeerd Predikant, staande onder de classis van Walcheren. *Houve Handv. Kronyk I Deel. Reygersberg, Boxhorn en Smallegange Kronyken van Zeelandt. S. van Leeuwen Batav. illustr. Oudheden van Zeelandt I Deel. M. Gargon Walchersche Arkadia I Deel.*

DOMBURG, van ouds een adelyk geslacht in Zeelandt, op het eilandt Walcheren, het welk lang te Middelburg in groot aanzien is geweest, en waar van de navolgende bekend zyn. *Wouter van Domburg* leefde in den jare 1410; en omtrent den zelven tydt bloeide *Pancraas van Domburg*, getrouwt met Jacobina van den Abeele. *Soete van Domburg* leefde omtrent den jare 1440, en was getrouwt met heer Jan Ruigrok vande Werve, ridder, Raadt van hertog Philips van Burgundië, en Raadsheer in den Haag, by wien zy tien levende kinderen heeft nagelaten.

Nog leefde omtrent den jare 1450 heer *Adriaan van Domburg*, getrouwt met Geertrui van Borsselen, hebbende nagelaten *Adriana van Domburg*, zonder kinderen gestorven, en *Jakob van Domburg*, ridder, wiens huisvrouw was Agneta Ruigrok vande Werve. Hy leefde nog in den jare 1513, en liet na *Maria van Domburg*, die trouwde met Jan van Eyl, heer tot Geisteren in het landt van Kleef. Zy stierf in den jare 1561, hebbende by haren man gewonnen eenen zone, *Jakob van Eyl* genoemt, ridder, heer van Geisteren, Domburg, en Werve, getrouwt met Anna van Graesbeek, uit Gelderlandt, doch zonder kinderen in den jare 1592 gestorven.

Heer Adriaan van Domburg voornoemt hadt een natuurlyken zoon, mede *Adriaan* genoemt.

Nog zyn uit den stam der heeren van Domburg bekend *Jakob van Domburg*, getrouwt met Louïse van Wissekerke; *Adriaan van Domburg*, baljuw van Middelburg in de jaren 1570 en 1571; *Anna van Domburg*, getrouwt met Gillis van Borsselen, heer van Souburg; *Margareta van Domburg*, hebbende ten man gehad Jakob van Schengen, met kinderen; *Agatha van Domburg*, omtrent den jare 1500 getrouwt met Hendrik van Wissekerke; *Soete van Domburg*, getrouwt met Arend van Bekerke; *Anna van Domburg*, uitgehuwelykt aan heer Jan van der Hoge, heer van der Hoge en van Kleverskerk, die stierf in den jare 1578.

Het wapen der heeren van Domburg was een zilvere burg, op een blaauw schildt. *Smallegange Kronyk van Zeelandt.*

DOMEZOPOLI, een vlek in het eigentlyke Natolië, op de grenzen van het landschap Caramanië, was eertyds een bisschoppelyke stadt. *Maty Diction.*

DOMFRONT, eene stadt in Vrankryk, met den naam van graafschap, aan de rivier Majenne, op de grenzen van Normandië en het landschap Maine. Zy is klein, slecht bewoond, en met enkele muren omringt; ook leggen 'er 2 bergen digt by, waar van ze kan beschoten worden. Des niet tegenstaande verdedigde zich de graaf van Montgommery in 't jaar 1574 daar binnen zeer dapper tegen den maarschalk van Matignon, hoewel hy zich in 't laatst moest overgeven. In 't jaar 1590 maakten zich de inwoonders meester van de gene, die in den naam van de Ligue het bevel daar binnen hadt, en onderwierpen zich vrywillig aan koning Hendrik den IV. *Maty Diction. Mezeray Hist. de France T. III. pag. 800.*

DOMINGO. Zie DOMINICA.

DOMINGUM, anders DODINGAHEM, en door de wandeling, of by verkortinge, DOENGUM en DONJUM genoemt, een dorp onder de grietenye van Franekerdeel in Vrieslandt

handt. Hier was een Parochiekerk, met eene prebende, welker eerste honderd goutguldens, en de laatste tachtig opbragt. Aan den proost van de Jans-kerke te Utrecht wierden twaalf schilden betaalt. Zedert den tydt der Hervorminge is dit dorp, met Buur, of Buero, onder de zelve grietenye behorende, en tusschen dit dorp en Riedt gelegen, door een Predikant bedient, staande onder de classis van Franeker. *Oudheden van Vrieslandt II Deel, pag.* 122.

DOMINICA, de vrouw van keizer Valens, bragt het daar toe, dat de Gothen Constantinopel ongemoeid lieten. Zy was de Ariaansche gezindheit toegedaan, en bewoog den keizer de rechtzinnigen te vervolgen. Haar zoon stierf een ellendige doodt, en zy wierdt met verschrikkelyke gezichten geplaagt. *Theodor. l.* IV. *c.* 12.

DOMINICA, of DOMINGO, een der Karibische eilanden, tusschen Martinique en Guadaloupe. Het heeft omtrent 20 mylen in zynen omtrek. De Spanjaarden hebben 't dien naam gegeven, om dat zy het zelve op den 4 Augustus, zynde de feestdag van S. Dominicus, ontdekten.

DOMINICI, [JOSEPH] van Palermo, in Sicilië, Doctor in beide de Rechten. Hy stondt tot grote waardigheden te komen, ware hy niet te vroeg overleden. Zyne doodt viel voor in de stadt, daar hy in geboren was in den jare 1672, hebbende in het licht gegeven: *Passio Christi, à S. Rege & Propheta Davide contemplata. Bibl. Sicula App. I. ad Tom. I.*

DOMINICIS, [DOMINICUS DE] bisschop van Brescia in Italië, was van Venetië, en leefde in de XV eeuw. De pauzen Pius de II, Paulus de II, en Sixtus de IV hielden veel van hem, en gebruikten hem in zaken van gewigt. Eerst was hy bisschop van Torcello, en daarna van Brescia, alwaar hy in 't jaar 1478 stierf. Hy heeft verscheide boeken geschreven, die niet tot ons gekomen zyn. *Trithemius de Script. Eccl.*

DOMINICO DE SANTIS, een Venetiaan, begaf zich, te Rome zynde, in dienst van een Indiaansch heer, die den Christelyken Godsdienst en den geestelyken staat hadt aangenomen. Als de paus den Indiaan naar Goa te rug hadt gezonden, om daar Apostolische stedehouder te zyn, volgde hem Dominico, en bleef eenige jaren in Indië. Te Venetië, daar hy te voren in gene achting was geweest, te rug gekomen zynde, gaf hy voor, dat hy den koophandel van Asië grondig verstondt; weshalven hem verscheide kooplieden goederen mede gaven, die onderwegen door schipbreuk vergingen. Dit ongeluk noodzaakte hem naar Goa te keren, daar hy omtrent 800 ryksdaalders aan vereeringen kreeg. Daar mede ging hy naar Ispahan, daar hy kennis met den Jesuit Rigordi maakte. Van Ispahan trokken zy zamen naar Polen, daar hy wederom van zyne kennisse van de zaken van Asië zo breed aan 't hof opgaf, dat de koning hem als gezant aan den Sophi van Persië zondt. De keizer, en de Republyk van Venetië volgden 't voorbeeldt van Polen; en deze drie mogendheden, om het gezantschap des te statelyker te maken, bewogen 'er den paus mede toe. Dominico, die zich hier by zocht te verryken, heeft de achtbaarheit zyner meesters door zyne gierigheit ten hoogsten verkort. Zelfs wierdt de geloofsbrief van den paus, als die op slecht papier geschreven, en met een loden zegel bekrachtigt was, smadelyk van de handt gewezen. Als de koning van Polen dit hoorde, zondt hy een anderen gezant, die de zaken beter verstondt, en Dominico zyne bediening ontnam. Hy dorst door Turkyë niet wederom keren, alzo hy bericht hadt, dat men op hem paste. Als men hem in Persië moede was, verzocht men den Russischen gezant, die naar huis keerde, dat hy hem wilde mede nemen; doch de Rus, hem tot de Kaspische zee gebragt hebbende, liet hem zitten, zo dat de Venetiaan genoodzaakt was naar Ispahan te rug te keren, en van daar naar Goa, van waar de Portugezen hem naar Lissebon overgevoert hebben. Eindelyk kwam hy weder naar Venetië, daar hy met de uiterste verachting ontfangen wierdt; en 't scheelde weinig, of de Raadt, zeer slecht over zyne verrechting voldaan, zou hem des zelfs misnoegen door eene strenge kastyding hebben doen gevoelen. *Tavernier Reize door Persië.*

S. DOMINICUS *de Guzman*, de stichter der beroemde Dominikaner orde, was een Spanjaardt van geboorte, en wel uit adelyken huize. Hy is in 't jaar 1170 te Calahorra in Arragon, of, naar 't gevoelen van anderen, in 't vlek Calarveja in Oud-Castilië geboren. Men verhaalt, dat zyne moeder, toen zy van hem zwanger was, droomde, dat zy met een wolf bevrucht was, die een brandend hout in zyne keel hadt, daar de gansche wereldt mede zou aangestoken worden; als mede, dat toen het kindt gedoopt wierdt, de getuigen eene sterre op des zelfs voorhoofdt zagen. Hy was eerst Domheer en aartsdiaken te Osma, daar hy zich zodanig droeg, dat Didacus, bisschop van die stadt, hem met zich naar Rome nam, en Innocentius den III aanprees als een bekwaam werktuig tegen de Albigenzen. Als hy nu daar een ongemeenen yver in betoonde, en zelfs op te weinige, die hunne gevoelens zochten te verbergen, wist op te zoeken, leide hy den grondt tot de Inquisitie, of het geloofs-onderzoek: waarom men ook gemeenlyk dezen Dominicus voor den eersten geloofs-onderzoeker houdt. Ten minsten hy deedt zyn uiterste best om de zo genaamde ketters te vervolgen, en bediende zich van den wereldlyken arm om hen te doen straffen; ook hitste hy alle bisschoppen en vorsten op om alle strengheit tegen de zelve te gebruiken, waar toe Simon, graaf van Montfort, en de paus hem de behulpzame handt boden. Als hy nu daar door vry wat gezag hadt verkregen, voegden zich verscheide andere by hem, die door den zelven geest, als Dominicus, gedreven wierden, en zo leide hy den eersten grondt tot zyne orde, en verzocht op de Lateraansche kerkvergadering, in 't jaar 1215 gehouden, daar de bevestiging van. Eenigen zeggen, dat Innocentius heeft geweigert de zelve te bevestigen; en het is zeker, dat Honorius de III, de navolger van Innocentius den III deze orde eerst bevestigt, en Dominicus tot eersten meester van 't H. paleis gemaakt heeft, wiens ampt is de H. Schrift uit te leggen, en de nieuw-uitkomende boeken te onderzoeken, of ze rechtzinnig zyn. Hy begon deze bediening met het uitleggen van Paulus Zendbrieven, en verklaarde de zelve in 't oopenbaar. Eindelyk, na dat hy den aanwasch zyner orde naar vermogen hadt bevordert, stierf hy op den 5 Augustus des jaars 1221 te Bononië, en wierdt in 't jaar 1235 van Gregorius den IX tot een Heilig verklaart. Hy heeft gene schriften nagelaten: want hoewel Possevinus, Malvenda en anderen hem Uitleggingen over 't Euangelium van *Mattheus*, als mede over de Zendbrieven van *Paulus* toeschryven, is zulks echter zonder grondt. Theodoricus de Podio, of du Pui, heeft zyn leven in acht boeken beschreven, 't welk by Surius in de Levens der Heiligen onder den 5 Augustus gevonden wordt. *S. Antoninus Hist. p.* 3. *tit.* 23. *c.* 12. *&c. Garsonius, Seraphim Razzi, Antonius Senensis & Leander Alberti de Vir. illustr. ord. Domin. de Castillo Chron. Dominic. Bzovius & Spondanus in Annal. Eccl. Bullarium Tom. I. constit.* 2. *Honorii, &* 8. *Gregorii IX. Lehmannus Chron. Spir. l. V. c.* 100. *Spanhemius Hist. Eccl. sec. XIII. Limborch Hist. Inquis. l. I.*

DOMINICUS, of DOMINICI, (JOHANNES) een kardinaal, was te Florence van arme en geringe ouders geboren. Hy was van zyne jeugt af zeer begeerig om in de Dominikaner orde te treden, 't welk ook geschiedde, en hy maakte zich door zyne geleerdheit, Godvruchtigheit en bekwaamheit in 't prediken zo geacht, dat hy tot de aanzienlykste ampten in zyne orde verheven wierdt. In 't jaar 1406 wierdt hy van de Florentynen naar Rome gezonden, om de kardinalen te vermanen, dat zy, na 't afsterven van Innocentius den VII, op het wegnemen van de langdurige scheuring der kerke wilden bedacht zyn. Doch hy vondt, dat Gregorius de XII reets verkoren was, welken hy ten dien einde zeer ernstig aansprak; die 't ook zo wel opnam, dat hy hem het aartsbisdom van Raguza gaf, en hem in 't jaar 1408 kardinaal maakte: weshalven hy ook tot in 't jaar 1415 op des zelfs zyde bleef, als wanneer Gregorius, op aanraden van den keizer Sigismundus, vrywillig van 't pauschap afstondt, en ten dien einde den kardinaal Dominicus nevens Karel van Malatesta op de kerkvergadering van Constans zondt. Daar wierdt hy zeer wel ontfangen, en paus Martinus de V, die in 't jaar 1417 verkoren wierdt, zondt hem als legaat naar Polen, Hungarië en Bohemen tegen de Hussiten. Hy stierf te Offen den 10 Juny 1419, in 't 63 jaar zyns ouderdoms. Men moet hem onderscheiden van DOMINICUS, kardinaal-bisschop van Alba, dien Clemens de VII, tegen Urbanus den VI tot paus verkoren, naar Spanje zondt, om de zamenspanningen, die onder Hendrik den III, koning van Castilië, tegen de geestelyken gesmeed waren, te verydelen. *Mariana lib.* XVII. *cap.* 18. *& lib.* XIX. *cap.* 1, *S. Antoninus tit.* 23. *cap.* 11. *de Castillo P. II. lib.* II. *Sixtus Sin. Biblioth. lib.* IV. *Razzi Huom. illustr. Dominic. Aubery Hist. de Cardin.*

DOMINICUS, een Karthuizer monnik in 't klooster te Trier, heeft zich door zyne geleerdheit en Godvruchtigheit beroemd gemaakt. Hy heeft verscheide boeken geschreven, die van Possevinus, Petrejus en Dorlandus verhaalt worden. De twee laatste berichten, dat hy vergif zou hebben gedronken, zonder daar door beschadigt te zyn, en dat hy omtrent het jaar 1641 op S. Thomasdag in zyn 73 jaar gestorven is. *Possevinus in Apparatu Sacr. Petrejus in Bibl. Carthus. p.* 85. *Dorlandus Chron. Carthus. l.* VII. *c.* 2, 3, 4. *& in Not. Petreji p.* 148.

DOMINICUS, bygenaamt *de Harnas-drager*, een kluizenaar, leefde in de XI eeuw. Nadat hy alle de trappen van de kerkelyke bedieningen doorgegaan was, wierdt hy tot het priesterschap verheven: doch gehoort hebbende, dat zyne ouders aan den bisschop een geschenk voor zyne ordening hadden gedaan, wilde hy geen de minste kerkelyke bediening waarnemen, vertrok naar eene woestyne in 't Appenynsche gebergte, voerde daar een zeer streng leven, en was de uitvinder van verscheide ruwe ligchaams kastydingen. Hy was onder het opzicht van een opperhoofdt dier kluizenaren, met name Jan. Naderhandt begaf hy zich onder 't bestier van Petrus Damianus, die in zyne woestyne te Fontanella in Umbrië was. Dominicus hadt den bynaam van *Harnas drager*, omdat hy een yzeren harnas op zyn blote lyf droeg, dien hy nooit afleide dan wanneer hy zich geesselde. Men zegt van hem, dat hy 2 of 3 maal daags alle de Psalmen opzeide, en zich onder 't opzeggen telkens 15000 geesselslagen gaf. In 't laatste van zyn leven droeg hy, om zich te kastyden, een leder met yzere punten om zyn lyf, en yzere ringen om zyne armen en benen. Hy stierf op den 14 October 1060. *Petr. Damianus in zyn leven, Epist.* 19. *Baillet in 't Leven der Heiligen van de maandt October.*

DOMINICUS *de Soto*. Zie SOTO.

DOMINICUS *de Sangeminiano*, een vermaard Rechtsgeleerde, heeft in de XV eeuw omtrent het jaar 1440 geleeft. Hy was uit het vlek Sangeminiano in Toskane, en wierdt in zynen tydt voor eenen der grootste mannen in de kerkelyke en burgerlyke Rechten gehouden. Men heeft van hem *Commentar. in VI libr. Decretal. Consultationes*, enz. *Trithemius de Script. Eccl. Alberti de Script. Ital.*

DOMINICUS FLOCUS, (ANDREAS) geboortig van Florence, was eerst Domheer in de zelve stadt, en daarna pausselyke geheimschryver, was vermaard onder de grootste mannen van de XV eeuw. Hy was een leerling van Emanuel Chrysolorus, en heeft een boek van de Romeinsche overheden geschreven, 't welk men aan *Lucius Fenestella* toeschryft. *Volaterranus l.* XXI. *Comment. Urban. Blondus in Hetruria. Lilius Gyraldi Dial.* 4. *de Poët. Leander Alberti Descr. Ital. Vossius de Hist. Lat. l.* I. *c.* 19. *& l.* III. *c.* 7.

DOMINICUS *van Jeruzalem* is omtrent het jaar 1550 in die stadt geboren, en in de schole van Sapheth opgevoed, daar hy ook voor Rabyn is aangenomen, en den Talmud verklaart heeft. Naderhandt heeft hy de geneeskunde geoeffent, en is door den Groten Heer naar Constantinopel ontboden. Eindelyk verliet hy, in den ouderdom van 50 jaren, het Jodendom, en te Rome gekomen zynde, wierdt hy in 't collegie der Nieuwbekeerden opgenomen, daar hy de jeugt in de Hebreeusche tale onderwees. Hy heeft het gansche N. Testament in 't Hebreeusch overgezet. *Bartolocci Bibl. Rabbin. Basnage Geschied. der Joden zedert de geboorte van Christus.*

DOMINICUS (JOHANNES) bisschop van Palermo, een groot arts en Philosooph, ook bedreven in de beschaafde letteren. Hy schreef met lof-gedichten in de Latynsche, Toskaansche, en zyne moederlyke tale. Hier door leefde hy in grote achting omtrent het jaar 1647. Zyn lof is te lezen by Josephus Galeanus *T. I. Part. II. Musar. Sicularum*, waar in men van hem vindt *Canzoni Siciliane. Bibl. Sicula.*

DOMINICUS een schilder, leefde in de XV eeuw, en was een leerling van Antonius van Messina, de eerste onder de Italianen, die met olieverw schilderde, en die aan Dominicus, tot erkentenis van de grote genegenheit voor zynen meester, de kunst mededeelde. Dominicus wierdt om eenig werk naar Florence geroepen. Daar vondt hy Andreas del Castagno, die van een boer een schilder was geworden, en die, de grote achting, die men voor deze nieuwe kunst hadt, gezien hebbende, alle bedenkelyke vleieryen in 't werk stelde om zich in de gunst van Dominicus in te dringen, en zo die nieuwe uitvinding te leren. Het gelukte hem, Dominicus beminde hem, ging by hem wonen, ontdekte hem al wat hy wist, en stelde hem zelf te werk. Doch de grote winzucht liet Andreas niet lang rusten. Hy overdacht, dat indien hy alleen was, alle de winsten van Dominicus voor hem zouden zyn, en zonder te overleggen, dat hy de zelve bekwaamheden niet hadt, nam hy echter voor zich van zynen weldoender te ontslaan. Ten dien einde ging hy hem 's avonds op den hoek van eene straat opwachten, en hem dodelyk gekwetst hebbende, liep hy spoedig naar zyne kamer, en schilderde aan zeker werk, even of hy daar nooit uit geweest hadt. Hy hadt dezen moordt zo heimelyk gedaan, dat Dominicus, hem niet kennende, zich by dien wreden vriendt liet brengen, om 'er van geneezen te worden, en in des zelfs armen stierf. Dit schelmstuk zou met Andreas begraven zyn, hadt hy 't op zyn doodbedde zelf niet uitgebragt. 't Was deze Andreas, die naderhandt, om dat hy, op het bevel van de Republyk, de uitvoering der halsstraffe aan de zamenzweerders tegen de Medicis geschildert hadt, *Andreas de Beul* genaamt is. *De Piles Leven der Schilders.*

DOMINIKAAL, een sluier, daar in oude tyden de vrouwen in zommige kerken zich, onder 't gebruiken van 't H. Avondmaal, mede dekten.

DOMINIKANEN, of *Predikheeren*, eene vermaarde kloosterorde onder de Roomschgezinden, heeft haren naam van *Dominicus*, die onder de Heiligen getelt wordt. Paus Innocentius de III heeft zelve op de Lateraansche kerkvergadering in 't jaar 1215 goed gekeurt, hoewel zommigen daar aan twyffelen, en zyn navolger Honorius de III het volgende jaar bevestigt, onder den regel van S. Augustinus, en de byzondere instellingen van des zelfs stichter Dominicus. Volgens dien regel verbinden zy zich tot eene gedurige armoede, en inzonderheit om niets in eigendom te bezitten. Boven dien onthouden zy zich van vleesch; zy moeten op zekere tyden stilzwygen, en leiden een heel streng leven. Hun voornaamste werk is te prediken, om de zo genoemde ketters te bekeeren, gelyk Dominicus zelf tegen de Albigenzen deedt, weshalven deze orde *Ordo Prædicatorum*, dat is Predikorde, genaamt wordt. Zy heeft drie of vier pauzen, verscheide kardinalen, en een groot getal vermaarde kerkvoogden en schryvers, als mede verscheide heiligen, uitgelevert. In Vrankryk worden zy *Jakobynen* genaamt, omdat hun eerste klooster, dat zy te Parys hadden, in de S. Jakobsstraat was. De zelve Dominicus heeft nog eene byzondere ridderorde gesticht, waar in zich de genen begaven, die gewapenderhandt de Albigenzen en alle anderen, die zich van de Roomsche kerke afzonderden, te keer gingen, weshalven zy, hoewel zeer oneigentlyk, de krygsknechten van Christus, of van de H. krygsorde, genaamt wierden. Men zegt, dat zy een zwart en wit kruis, met leliën bezet, droegen, en den derden regel van S. Dominicus volgden. Het is bykans ongeloofiyk, hoe zeer deze orde zich in korten tydt heeft uitgebreid, en de kloosters, in Spanje, Vrankryk en Italië gesticht, zyn ontelbaar. Uit de zelve zyn echter vele vermaarde mannen voortgekomen, als *Jordanus*, *Thomas Aquinas*, *Albertus Magnus*, *Raymundus de Pennaforti*, en vele anderen. Zy heeft ook niet weinig achting gekregen doordien het ampt van de Inquisitie, of het geloofs-onderzoek, den Dominikanen toebetrouwt is. Daar zyn ook nonnen van deze orde, onder welke de bekende *Catharina van Siëna* uitmunt. Vader Jan Michaëlis heeft in 't begin der XVII eeuw aan de hervorming dezer orde gearbeid. Verscheide kloosters in Vrankryk hebben de zelve aangenomen, en paus Paulus de V heeft ze in 't jaar 1608 bevestigt. *Castillo in Chron. Dominic. Garsonius*, *Razzi*, *Antonius Senensis*, *Flaminius*, *Alberti de vir. illustr. Domin. Hospinianus de Orig. & progr. Monach. l.* VI. *c.* 7. Zie DOMINICUS.

DOMINIQUIN, een vermaard Italiaansch schilder van Bologne, wiens eigen naam was *Dominico Zampieri*, wierdt in zyne kindschheit *Dominichino* genaamt. Hy was een leerling van de Caraches, die veel van hem hielden. Echter, om dat hy in 't uitvoeren zyner stukken vele bedenkingen hadt, noemden zyne vyanden zulks eene loomheit van verstandt, zeggende, dat zyne werken als beploegt waren; en Antoni Carache zelf vergeleek hem by een os. Doch Annibal Carache zeide tegen hem, dat die os een akker zou ploegen, dien hy vruchtbaar zou maken, dat hy eens de schilderkunst de kost kon geven. Hy heeft een heerlyk stuk van S. Hieronymus gemaakt, daar Poussin zulk een behagen in hadt, dat die vermaarde schilder de gedaante-verandering des Zaligmakers van Raphaël, en het afnemen van 't kruis van Daniel van Volterre, nevens de S. Hieronymus van Dominiquin voor de drie fraaiste stukken van Rome hieldt. Hy leide zich ook op de bouwkunde, en paus Gregorius de XV maakte hem bouwmeester van 't Apostolisch paleis. Hy stierf den 15 April 1641, in den ouderdom van 60 jaren. Hy was stil en ingetogen in zynen ommegang, en beminde de eenzaamheit, menende daar door de kwaadaardigheit zyner benyders te ontgaan, die echter daarom niet nalieten hem te vervolgen. Poussin pleeg van hem te zeggen, dat hy in 't uitdrukken der hertstochten de weêrga van Dominiquin niet kende. Hy muntte ook in der daadt in die kunst uit. *Felibien Entr. des vies des peintr.*

DOMINIS, (MARCUS ANTONIUS DE) aartsbisschop van Spalatro, is zo wel om zyne byzondere geleerdheit, als de gevallen, die hem zyn overgekomen, zeer beroemd. Hy was gesproten uit het geslacht van Theobaldus van Placentia, die onder den naam van Gregorius den X paus geweest is. Als hy in zyne jonkheit by de Jesuiten studeerde, was hy, zo als eenigen zeggen, voornemens zich in hunne orde te begeven; doch de kardinaal Aldobrandini hieldt hem te rug, en gebruikte hem in zaken van gewigt, die hy ook wel uitvoerde. Anderen zeggen, dat hy in der daadt een Jesuit geweest is, en dat hy, eenigen tydt in de orde geweest zynde, eerst bisschop van Segni, en eindelyk aartsbisschop van Spalatro geworden is; en wel door toedoen van den kardinaal Borghese, die hem gaarne verre van Rome zag: want hy was welgemaakt, en, zo men zegt, met de vrouwen al te gemeenzaam. Inzonderheit zou hy met eene nicht der kardinalen Landini en Melino zeer gemeenzaam verkeert hebben; weshalven deze hem haatten, en met te maken, dat hy geen legaatschap kreeg, den weg tot den kardinaalshoedt afsneden. Te Spalatro zynde, reisde hy eens naar Rome, om zich by Paulus den V over verscheide dingen, die hem te last gelegt wierden, te verantwoorden. Op weg geraakte hy met twee Engelsche edellieden in een gesprek, waar in beweert wierdt, dat men in alle Christelyke gezindheden kon zalig worden; doch dat de voorzichtigheit vereischte zodanige te verkiezen, daar het minste gevaar by was van tot allerlei ondeugden te vervallen, en dus zyne eeuwige zaligheit te verwaarlozen. Dit maakte zulk een indruk op 't gemoedt van de Dominis, dat hy naderhandt dat gevoelen dikmaals staande hieldt. Te Rome wierdt hy van den paus en de kardinalen zeer slecht ontfangen, 't welk hem zo geweldig speet, dat hy gelegenheit zocht om met de Lutherschen, onder voorwendsel van hen te wederleggen, om te gaan, en kort daarna met groot ongenoegen vertrok. Doch hy wierdt aanstonts by de Inquisitie aangebragt, en gelast weder te rug te keren. Zyne beschuldigingen waren, dat hy van den ban, dien de paus tegen de Republyk van Venetië hadt uitgedondert, kwalyk gesproken, en met Fra Paolo, anders Paulo Sarpio, brieven gewisselt; dat hy 't hof van Rome gedreigt hadt, dat indien het voortging met hem zo kwalyk te handelen, hy het zelve daar berouw van zou doen hebben; dat hy met ketteren verkeerde, en de Sacramenten verachtte; dat hy van gevoelen was, dat men in alle gezindheden kon zalig worden, indien men slechts vroom leefde. Doch hy kon nergens van overtuigt worden; weshalven de Inquisitie hem, niettegenstaande de kardinaal Melino oordeelde, dat men hem vast behoorde te houden, onder scherpe bedreigingen los liet, zonder hem schuldig of onschuldig te verklaren. Zo haast als hy weder te Spalatro gekomen was, verkocht hy al zyn goedt, en bragt een somme gelds van 15000 ryksdaalders byeen, waar van een zyner dienaren hem het meeste ontstal, en ging met eenen der gemelde edellieden naar Engelandt. Daar wierdt hy zeer wel ontfangen, en de Engelsche kerk leide hem een aanzienlyk jaargeldt toe. Hy deedt ook een oopenbare geloofsbelydenis in S. Pauluskerk te Londen, in tegenwoordigheit van den koning en eene menigte volks, en schreef daar op verscheide brieven naar Rome, om zyne vlucht en verandering van Godsdienst te rechtvaardigen. De paus daarentegen zondt, op het aanraden van den kardinaal Borghese, eenen Muti naar Engelandt, om de Dominis te bewegen, dat hy weder tot de Roomsche kerke zou keren. Doch het was te vergeefs: want hy schreef zo veel te meer tegen de zelve, waarom de paus hem in den ban deedt, en de Inquisitie veroordeelde hem om levendig verbrand te worden. Ondertusschen lieten zyne goede vrienden te Rome, en inzonderheit de kardinaal Ludovisio, niet na hem door brieven te vermanen, dat hy weder naar Rome zou komen. Als nu die kardinaal, onder den naam van Gregorius den XV, paus geworden was, en men de Dominis met de hope van vergiffenis vleide, als ook de Spaansche afgezant aan 't Engelsche hof sterk by hem aanhieldt, en misschien zyne eer-en geldzucht in Engelandt niet voldaan wierdt, besloot hy wederom naar Rome te keren. Dit kon hy zo stil niet houden, of men wierdt het in Engelandt gewaar, weshalven de beroemde Joseph Hall een nadrukkelyken brief aan hem schreef. Des niettegenstaande ging hy heimelyk uit Engelandt, en keerde over Vlaanderen en Vrankryk wederom naar Italië, komende in 't jaar 1622 te Rome. Aldaar moest hy in de S. Pieterskerke met een strop om den hals, en op zyne blote kniën, om vergiffenis bidden: waar op hy vry gesproken wierdt; doch met oplegging van vele en zware boeteplegingen. Men geeft voor, dat hy naderhandt wederom tot zyne vorige gevoelens is vervallen. Ten minsten, het is zeker, dat hy in 't jaar 1623 onder Urbanus den VIII op nieuw in handen van de Inquisitie geraakte, wordende verscheide klagten tegen hem ingebragt, op welke men hem,

alzo

alzo hy zyne schriften niet wilde herroepen, tot eene eeuwige gevangenis, ja zelfsten vure, wilde veroordeelen. Kort daarna stierf hy in de gevangenis, 't zy dat hy door vergif of anders om hals is gebragt. Zyn ligchaam wierdt den 21 December 1624 oopentlyk te Rome door de straten gesleept, op bevel van de Inquisitie door den beul verbrand, en de assche in den Tyber geworpen. Eenigen menen, dat hy met bewilliging van Paulus den V, die Engelandt met de Roomsche kerke weder hoopte te vereenigen, naar dat ryk zou gegaan zyn, en dat hy verlof hadt om zyn geloof voor eenigen tydt te verbergen, en dat hy dus verscheide Engelsche kerkvoogden op zyne zyde heeft gekregen: doch dat hy boven het gegeven verlof gaande, daarom te Rome zo streng gehandelt wierdt. Anders heeft hy door zyne geleerde schriften een groten roem onder de Protestanten verkregen, onder welke inzonderheit bekend is zyn werk *de Republica Ecclesiastica contra primatum Papæ*; ook heeft hy *de Handelingen der kerkvergadering van Trente*, waar van hy het eigen handschrift van *Paulus Sarpius* hadt bekomen, allereerst in Engelandt doen drukken. *Traj. Boccalini in Bilancia polit. T. III. Theatr. Europ. T. I. p.* 711. *&c. De Dominis in Consil. redit. sui ex Angl. te Rome in 't jaar* 1623 *gedrukt.. Caroli in Memor. Eccl. sec. XVII. Arnold Ketter-Hist. P. II. l.* XVII. *c.* 3. §. 26. *Marville Mélanges d'histoire & de literature T. I. p.* 279. *Jagerus Hist. Eccl. P. III. l.* II. *L'Estat du Siege de Rome T. I. p.* 30. *Ancillon Melang. Crit. T. II. p.* 171. *de Vigneul-Marville T. I. des Melang. p.* 279. *seq. Crenius P. XV. Anim. pag.* 154. *seqq.* Zie ook *Vita G. Richteri pag.* 22. *& Epist. pag.* 90. 398. *Jan. Nic. Erythr. Pinacoth. III. pag.* 78. 79.

DOMITIA LONGINA, de dochter van den vermaarden Domitius Corbulo, is om hare onkuischheit zeer bekend. Als Domitianus tot Cæsar verklaart wierdt, gaf hy zich aan allerhande ondeugden over, en onteerde vele getrouwde vrouwen. Dewyl hem deze Domitia wel aanstondt, ontnam hy ze haren man, Ælius Lamia, en hem het leven. Hy hieldt haar eenigen tydt als zyne byzit, doch trouwde haar naderhandt oopentlyk. Doch de keizerlyke waardigheit belette haar niet op een toneelspeelder, met name Paris, te verlieven, weshalven Domitianus haar verstiet; doch dewyl hy zonder haar niet leven kon, nam hy ze kort daarna, onder voorwendsel, dat het volk zulks verzocht, wederom tot zich. Verre van hare vuile stukken te ontkennen, droeg ze daar roem op; zo dat ze, zwerende nooit met Titus broeder van Domitianus te doen gehad te hebben, aanstonts gelooft wierdt. Aurelius Victor zegt, dat ze den wreden aardt van Domitianus mistrouwende, zich van hem zocht te ontdoen, en daarom in de zamenzwering tegen hem bewilligde. Procopius verhaalt iets van haar, 't welk goede bewyzen vereischt, namentlyk, dat ze met verlof van den Raadt het lyk van Domitianus by stukken en brokken, zo goed men kon, liet byeen zetten, en hem een pronkbeeldt in die gedaante oprechten. Ze hieldt byzonder veel van den Geschiedschryver Josephus, en liet niet na hem veel goeds te doen. *Suetonius in 't Leven van Tit. en Domit. Aurel. Victor in Epit. Imperat. Xiphilinus in Vespas. Josephus in zyn eigen leven.*

S. DOMITIANUS, bisschop van Melitene in Armenië, was van de maagschap van den Griekschen keizer Mauritius, in wiens tydt hy leefde. Die vorst zondt hem in 't jaar 589 aan Cosroës, koning van Persië, die in keizerlyke landen gevlucht was, om hem met goeden raadt by te staan, en hem weder op den troon te helpen. Domitianus deedt zyn best om dien koning te bekeeren; doch te vergeefs, gelyk hy zulks aan paus Gregorius den Groten betuigt, die hem daar over in een fraaien brief vertroostte. Domitianus aan 't hof te Constantinopel te rug komende, wierdt eerste staatsdienaar van den keizer Mauritius, die hem ook by uiterste wille tot voogdt over zyne kinderen en bestierder van 't ryk verklaarde. Doch hy stierf al in 't begin der VII eeuw, omtrent het jaar 602. De Grieken vieren zyn feest op den 10 January. *Evagrius lib.* VI. *Theophilus Simocatta l.* IV. *S. Gregorius l.* II. *Ep.* 63. *Baillet levens der Heiligen van de maandt January.*

DOMITIANUS, de laatste van de XII eerste keizers, een zoon van Vespasianus, volgde den 13 September des jaars 81 op zynen broeder Titus, dien men gelooft dat hy, om plaats voor hem te maken, vergeven heeft. In 't eerst zyner regeeringe maakte hy zommige goede wetten, doch gaf zynen wreden en onkuischen aardt haast te kennen. Hy heeft de Katten, en eenige andere Duitsche volkeren, als mede de Daciërs, beoorloogt. In 't jaar 88 trok hy tegen de laatste, aan welker hoofdt hun koning Decebalus was, met een leger op, doch voerde weinig uit. Hy voltrok te Rome eenige onvoltooide gebouwen, en liet verscheide nieuwe van den grondt ophalen. Hy herstelde ook de verbrande boekzalen, latende de boeken van alle plaatsen, en byzonder van Alexandrië, komen. Naderhandt wierdt hy zo wreed, dat hy vele aanzienlyke lieden liet ombrengen; ook liet hy de wiskunstenaars en wysgeren op nieuw bannen. Hy heeft de tweede vervolging tegen de Christenen verwekt, menende de zelve geheel uit te roejen; vele, en onder die de bisschop Cletus, hebben hun geloof met hun bloedt verzegelt. Domitianus heeft niet alleen lang met zyne eigene nicht in bloedschande geleeft, maar ook Sodomitische gruwelen bedreven. Hy was niet minder verwaand dan onkuisch, willende in alle verzoekschriften niet anders dan *Heer en Godt* genoemt zyn. In 't begin zyner regeeringe hadt hy de gewoonte van zich in zyn vertrek op te sluiten, daar hy dan niets deedt dan vliegen vangen, en die met een scherpen priem te doorsteken; waar op eene Vibius Crispus aardig zinspeelde; want gevraagt zynde, of 'er iemandt by den keizer was, antwoordde hy: *Zelfs niet een vlieg.* Domitianus ging met nog afgryslyker wreedheden zwanger, wanneer de kerk door de handt van Stephanus, een vrygelaten van den burgermeester Clemens, van dien geweldigen vervolger verlost wierdt. Suetonius zegt, dat hy eenen dag voor dat hy vermoord wierdt, eenig fruit, dat hem vereert was, voor den volgenden dag belastende te bewaren, deze woorden daar by voegde: *Ten minsten zo wy 'er van eeten mogen*; en zich tot de genen, die by hem waren, kerende, verzekerde hy, dat den volgenden dag de maan in het teken des Watermans bebloed zou zyn; en dat 'er iets gebeuren zou, daar de geheele wereldt van zou spreken. Hier uit besluiten de tydrekenaars, dat Domitianus twee jaren vroeger, dan de kardinaal Baronius schryft, gestorven is: zo dat hy in 't 96 jaar na Christus en in 't 45 zyns levens gedood is. De beruchte Apollonius van Tyane, dien hy, eer hy keizer was, bemint, en naderhandt gebannen hadt, was te dier tydt te Ephezen, en deedt, toen dit te Rome voorviel, eene redenvoering tot 't volk; en 2 of 3 treden achteruit wykende, en een verbaast gezicht naar den grondt slaande, riep hy uit: *Sla dood den dwingelandt, sla dapper toe; gy hebt hem wel getroffen, daar legt hy*; 't welk de uitslag, zo men verhaalt, bevestigt heeft. Domitianus was welgemaakt van ligchaam, en hadt eene aangename gestalte. Zyn aangezicht, dat een weinig rood was, vertoonde eene grote zedigheit, met schaamte vermengt. Doch zyn gelaat was bedriegelyk; want in 't begin zyner regeeringe was hy zacht, en naderhandt zeer wreed. Hy wierdt, nog heel jong zynde, kaal, 't welk aan zyn ongebonden leven toegeschreven wordt, en het weinige haair, dat hy nog hadt, ging hem zo ter herte, dat men zich wel naauw moest wachten van iemandt in zyne tegenwoordigheit over diergelyk een gebrek te bespotten; want hy zou het zich aangetrokken, en den spotter terstondt gestraft hebben. Daarom hebben de muntmeesters deze kaalheit op de penningen van dezen keizer niet durven verbeelden. *Suetonius in Domit. Aurel. Victor in Cæsar. Eutropius l.* VII. *Xiphilinus. Philostratus in Vit. Apollon. lib.* VIII. *Petavius l.* XI. *Rat. temp. c.* 19. *Baronius. Riccioli Chron. reform. Spon Recherch. curieus. de l'Antiqu.*

DOMITILLA, eene dochter van den keizer Domitianus, wierdt, nadat ze het Christendom omhelst hadt, door haren vader op een eilandt op de Toskaansche kust, met name Pontia, gebannen. Van daar wierdt ze in 't jaar 102, onder de regeering van Trajanus, naar Terracina gebragt, alwaar ze, na veel standvastigheit in haar geloof te hebben doen blyken, nevens Euphrosyne en Theodora in hare kamer verbrand is. *Le Sueur op de jaren* 95 *en* 102.

DOMITILLA *Flavia*, eene nicht van Domitianus, was getrouwt aan Flavius Clemens, die in 't jaar 95 burgermeester was. Zy zo wel als haar man waren Christenen, en wierden deswegen aangeklaagt. Clemens wierdt in 't zelve jaar, na 't afleggen van 't burgermeesterschap, op het bevel van Domitianus, omgebragt. Na zyne doodt wilde de keizer haar dwingen met een anderen man te trouwen, en als ze het weigerde, bande ze Domitianus op het eilandt Pandataria, thans S. Maria genaamt, in de baai van Puteoli. Hare dochter, van den zelven naam, was aan Flavius Onesimus getrouwt. 't Is niet wel te zeggen, wat van deze twee Domitillaas te houden zy. Zommigen houden ze voor eene; anderen voor twee byzondere, oordeelende, dat zy op eenen tydt op twee naburige eilanden gebannen zyn. 't Schynt, dat Eusebius in zyne Kerk. Gesch. (*lib.* III. *cap.* 18.) van de eerste spreekt, noemende haar maagdt, en, in plaats van vrouw, zuster van den burgermeester Flavius Clemens, die in 't jaar 95 door Domitianus op 't eilandt Pontia gebannen was. Doch dat ze onder de regeering van Nerva wederom gekomen, door Trajanus naar Terracina gebannen, en nevens Euphrosyne en Theodora om 't geloof verbrand zy, menen zommigen van de Manicheen verdicht te zyn. 't Geen men van Flavius Clemens en Domitilla weet, is uit Dio, Suetonius, Eusebius, en Hieronymus gehaalt. *De Tillemont Memor. Eccl. Fleury Hist. Eccl. Hieronymus Ep.* 27. *Bollandus. Baillet in 't leven der Heiligen van de maandt May.*

DOMITIUS, of *Familia Domitia*, was een vermaard oud geslacht te Rome. De keizer Domitianus was daar niet uit, maar uit dat van de Flavii. Het heeft zich in twee takken uitgebreid, de *Calvini* en de *Ænobarbi*. De eene en de andere heeft verscheide aanzienlyke mannen uitgeleverd. C. DOMITIUS CALVINUS, de eerste, die burgermeester wierdt, hadt in 't jaar van Rome 422, voor Christus 331, tot amptgenoot Cornelius Cossus Arvina; en en in zynen tydt maakten de Romeinen, naar 't zeggen van Livius en Cassiodorus, vrede met Alexander, koning van Epirus. Een ander van dien naam was in 't jaar van Rome 471 burgermeester met P. Cornelius Dolabella, wanneer de Toskanen, zamengevoegt met de Bojen, verslagen wierden. Een derde bezat in 't jaar van Rome 701, voor Christus 53, de zelve waardigheit met Valerius Messala, en 13 jaren daarna met Asinius Pollio. De andere tak der *Ænobarbi* komt af van L. DOMITIUS. Men zegt, dat hem eens, zo als hy van 't veldt kwam, twee uitnemend schone jongelingen verschenen, en hem geboden aan den Raadt en het volk eene overwinning, daar men nog niet wel van verzekert was, te verkondigen; en tot bewys van hunne Goddelykheit streken zy hem zachtjens over de wangen, waar door zyn baardt, te voren zwart, by uitstek rood wierdt; 't welk tot zyne afkomelingen overvloeg, zo dat de meeste den baardt zo rood als koper hadden, en dezen bynaam behielden. Hy zelf is zeven maal burgermeester, en twee maal tuchtmeester geweest, heeft tweemaal gezegepraalt, en is in den adel opgenomen. Deze Domitius liet een zoon na, van gelyken naam, die in 't jaar van Rome 562 burgermeester, en de vader van den gemeentsman C. DOMITIUS ÆNOBARBUS was. Hy is het, die uit een haat tegen de priesters, om dat zy een anderen buiten hem in zyns vaders plaats in hunne zamening aangenomen hadden, het recht van priesters te verkiezen op het volk bragt. Als hy in 't jaar van Rome 631 met C. Fannius Strabo burgermeester was, heeft hy die van Auvergne en Savoje overwonnen. De redenaar Licinius Crassus pleeg van hem te zeggen: *Dat men zich niet moest verwonderen, dat hy den baardt*

van koper hadt, nademaal zyn mondt van yzer, en het hert van loot was. Hy liet 2 zonen na, L. DOMITIUS, landvoogdt van Sicilië, en naderhandt in 't jaar 660 met Cœlius Calvinus burgermeester: en CN. DOMITIUS ÆNOBARBUS, opperpriester, en daarna in 't jaar 659 met Cassius Longinus burgermeester. L. DOMITIUS, zyn zoon, was schout, en naderhandt in 't jaar 700 met Claudius Pulcher burgermeester. Daarna heeft hy de zyde van Pompejus gekozen, en is in 't jaar 706 na den Pharsalischen slag, vluchtende naar eenen berg, om hals gebragt. C. DOMITIUS ÆNOBARBUS, een zoon van hem, wierdt, hoewel onschuldig, verdacht deel aan de zamenzwering van Cassius en Brutus gehad te hebben; echter voegde hy zich by hem, en geboodt zo lang over de vloot, tot dat zyn party heel onder lag. Daarna hong hy Antonius aan, en eindelyk Augustus, en stierf kort daarna. Deze Domitius is in 't jaar 722 met C. Sosius burgermeester geweest. Hy hadt twee zonen, L. DOMITIUS, die in 't jaar 737 burgermeester was; en CN. DOMITIUS. Dezelaatste heeft in den oorlog tegen de Duitschers gezegepraalt; doch zyne ondeugden hebben den luister van zyne goede hoedanigheden bezwalkt. Hy was bouwheer en schout, en hy trouwde met de oudste Antonia, dochter van Octavia, Augustus zuster, en van Antonius. Uit dit huwelyk is de vader van den keizer Nero, midsgaders twee dochters, voortgekomen. Deze DOMITIUS, vader van Nero, was om zyne ondeugden, en voornamentlyk om zyne wreedheit, een afschuwelyk mensch. Hy trouwde met Agrippina, de dochter van Germanicus. *Suetonius in 't leven van Nero. Tacitus Annal. l. IV. Dion. Eutropius. T. Livius. Vellejus Paterculus. Plinius. Cassiodorus.*

DOMITIUS, een geschiedschryver, dien de schryver van den oorsprong des Roomschen volks aanhaalt, en zelfs twee brokken uit den zelven van Æneaas komst in Italië bybrengt. A. Gellius spreekt van een letterkundigen van dien naam, die in zynen tydt leefde, en de uitzinnige genaamt wierdt, omdat hy met gene menschen omging, en altydt grynig was. Hy verhaalt ook het gesprek, 't welk hy met hem en Phavorinus hadt gehouden, en 't antwoordt, dat hy hem gaf; namentlyk dat hy wenschte, dat alle menschen stom waren, opdat de ondeugden, daar zy vol van zyn, tot anderen niet konden overgaan. *A. Gellius l. VI. c. 7.*

DOMITIUS ÆNOBARBUS. Zie het artykel DOMITIUS.

DOMITIUS AFER. Zie AFER.

DOMITIUS CALDERINUS, een vermaard letterkundige, heeft in de XV eeuw, omtrent het jaar 1451, geleeft. Hy was uit het vlek Caldra by Verona, waar van hy den naam van *Calderinus* aannam. De kardinaal Bessarion, die hem in zyn huis hadt genomen, en aldus wel kende, hadt een byzonder vermaak hem by de groten in Rome bekend te maken. Hy verstondt de talen, en hadt de Latynsche dichters, om zo te spreken, op zyn duim. Zelfs heeft hy verklaringen over eenige van de zelve geschreven, en ook schone vaarzen gemaakt. Domitius Calderinus was teder van ligchaam. Zyne arbeidzaamheit veroorzaakte hem eene kwade maag, en deze een koorts, die hem in 't kort wegrukte. Angelus Politianus heeft dit grafschrift op hem gemaakt:

> *Hunc Domiti siccis tumulum qui transit ocellis,*
> *Vel Phœbi ignarus, vel male gratus homo est.*
> *Intulit hic vatum cœcis pia lumina chartis,*
> *Obstrusum ad Musas hic patefecit iter.*
> *Hunc Verona tulit, docti patria illa Catulli:*
> *Huic lethum atque urnam Roma dedit juveni.*

Paulus Jovius in Elog. doct. vir. cap. 21.

DOMITIUS CALLISTRATUS. Zie het artykel CALLISTRATUS.

DOMITIUS CORBULO. Zie CORBULO.

DOMITIUS DEXTER. Zie DEXTER.

DOMITIUS LABEO. Zie LABEO.

DOMITIUS MARSUS. Zie MARSUS. (DOMITIUS)

DOMITIUS *Sabinus*, overste van een legioen, een der braafste krygslieden in 't leger van Vespasianus en Titus. Hy muntte in den oorlog tegen de Joden uit door vele dappere daden, en wierdt door den keizer Vitellius om hals gebragt, dewyl hy zich, ten dienste van zynen broeder Vespasianus, meester van 't Capitolium en den tempel van Jupiter hadt gemaakt. *Josephus Joodsche Oorlogen III. b. 28. k. en V. b. 24. k.*

DOMITZ, van anderen *Damitz* genoemt, is eene kleine, doch sterke en van wegens den Elf-tol zeer gewigtige stadt in 't Mekelenburgsche vorstendom Wenden, daar de rivieren de Elde en de Elve zamenlopen. Zy is in 't jaar 1328 door Lodewyk, keurvorst van Brandenburg, aan de graven van Zwerin verpand, en na der zelver afsterven aan de hertogen van Mekelenburg gekomen. In den dertigjarigen oorlog is ze nu van de Zweden, en dan van de keizerschen ingenomen. *Angelus Mark. Chron. lib. II. p. 136. Theatr. Europ. T. V. p. 134, 178. Topogr. Sax. infer. p. 76. Schurtsfleisch Res Meclenb. §. 16.*

DOMME, een vlek in Vrankryk, in 't landschap Perigord. Het legt aan de Dordogne, omtrent twee mylen bezuiden Sarlat. *Maty Diction.*

DOMMEL, eene rivier in het hertogdom Brabandt, in het quartier van 's Hertogenbosch, is de grootste naast de Maas, die door de Meiery loopt. Zy neemt haar begin in het bisdom Luik uit den Donderslag, derdehalf uure gaans boven het stedeke Peer in de Luiksche Kempen; vloeit met een sterken loop door Kempelandt, Peellandt en Oosterwyk; ontfangt beneden Borkel het stroomtje Tonrelrep, op de hoogte van Waalderen een anderen beek, en dus door de stadt Eindhoven gelopen zynde, krygt ze den Genderstroom, lager by 't klooster Zoeterbeek de Aa, nog lager de Beerze, eindelyk de Runne tusschen Oud en Nieuw-Herlaar, en mengt zich in de stadt 's Hertogenbosch met den groten Aa, naast haar den sterksten stroom; neemt daar den naam van de Dieze aan, ontfangt by Engelen de Bossche sloot, de watering van den polder, van den Eigen, en de watering van het leeg Heemaal, nog lager de watering van Empel, en stort zich aldus by de gesloopte schans Krevekoeur in de Maze. Zy is zeer visschryk, en Jak. van Oudenhoven getuigt, dat 'er omtrent den jare 1649 in de zelve, buiten de Eindhovensche poort by de Stratemsche watermolen schone en welgevoede zalm gevangen wordt.

DOMMEL, een dorp in de Meiery van 's Hertogenbosch, onder Kempelandt, tusschen Eindhoven en Varkenswerdt. Het is mede eene heerlykheit, hebbende het dorp een bank van zeven schepenen. Ten opzichte van het kerkelyke behoort het zelve onder de classis van Peel-en Kempelandt, en wordt, nevens Varkenswerdt, door een Predikant bedient. *Oudenhoven Beschr. van de Meiery van 's Hertogenbosch.*

DOMMITSCH, of DUMMITSCH, een stedeke naby de Elve, beneden Torgau, in 't Markgraafschap Meissen, komende den keurvorst van Saxen toe. 't Is bezwaarlyk te bewyzen, dat deze naam zo veel betekent als *Damascon*, en dat het dien naam van de Joden, die gezegt worden in grote menigte omtrent Wittenberg gewoont te hebben, zou ontfangen hebben. Waarschynlyker is het, dat de zelve van de Wendische tale afkomstig is, en in de zelve zo veel als *ten huize* betekent. 't Heeft een oud kommandeurs-hof van de Duitsche ridderorde, die nog in wezen is, en onder Saxen gerekent wordt. In den dertigjarigen oorlog is dit stedeke afgebrand. *Zeilerus Topogr. Sax. super p. 42. Lutzelberg van de Duitsche Ridderord. Knauth Prod. Misn. Pekkenstein Theatr. Saxon. P. III. p. 154.*

DOMNAU, een stedeke, met een kasteel, in Brandenburgsch Pruissen, 5 mylen van Koningsbergen. Het is in 't jaar 1400 gesticht, en in 't jaar 1571 byna geheel door den brandt verteert. Men zegt, dat de beroemde *Theophrastus Paracelsus* een kwartier-uurs van hier begraven is. *Hartkn. Pruiss. Brand. Reizebeschryving van Pruiss. Tromsd. acc. Geogr.*

S. DOMNINUS, of DONNINUS, een vermaard Italiaansch martelaar in 't begin der IV eeuw, van wien de stadt Borgo San Domino, thans een bisschops-setel, den naam gekregen heeft. Hy was, zo men zegt, een der voornaamste kamerbedienden van den keizer Maximianus. Deze te Milaan gekomen zynde, liet een bevel uitgaan om de Christenen te vervolgen, en wilde het zelf uitvoeren. Domninus nam de vlucht, en meende zich naar Rome te bergen. De krygsknechten hielden hem aan, sloegen hem 't hoofdt af, en keerden wederom. Zyn ligchaam wierdt op de zelve plaats, tusschen de steden Parma en Plaisance, begraven, en men bouwde eene kerk boven zyn graf, daar eindelyk de gemelde stadt is aangelegt. *Surius Handel. van S. Domninus. De Tillemont Memoir. Eccl. T. V.*

DOMNIO. Zie DOMNUS.

DOMNIZO, een priester, leefde in 't laatst van de XI, en in 't begin der XII eeuw onder de keizeren Hendrik den IV en den V. Hy heeft het leven van de gravin Mathildis in heldendicht beschreven, waar in hy zyne eenzydigheit omtrent Hendrik den IV klaar toont. Baronius haalt hem dikwils aan als een onwraakbaren schryver, en ooggetuige der meeste dingen, die hy verhaalt. Zyn werk bestaat in twee boeken, die Sebastian Tengnagel, keizerlyke bibliothekaris, in 't jaar 1612 heeft uitgegeven. *Baronius. Vossius. Miræus.*

DOMNOLA. Zie DONNOLA.

DOMNULUS, een Afrikaan, leefde in de V eeuw. Hy was in de beschaafde wetenschappen wel bedreven, en geraakte daar door tot aanzienelyke bedieningen. De schryver van 't leven van S. Hilarius van Arles bericht, dat hy door zyne schriften vermaard was. Sidonius Apollinaris gedenkt zyner in zyne brieven, en heeft zelfs de laatste van 't IV boek aan hem geschreven, daar hy van S. Patiens, aartsbisschop van Lyons, spreekt. *Sid. Apoll. Libr. IX. Ep. 13. 15. & seq.*

ROOMSCHE PAUZEN.

DOMNUS, of DOMNIO de I, paus van Rome, een zoon van Mauritius, wierdt den 1 November 676, na de doodt van Adeodatus, verkoren. Hy bezat den stoel niet langer dan 1 jaar, 5 maanden, en 10 dagen; want hy stierf den 11 April 678. Anastasius spreekt van een staartsterre, die gedurende zyn pausschap 3 maanden lang verschenen was; en Beda voegt 'er by, dat de zelve een droogte van 3 jaren, die van eene schrikkelyke pest gevolgt wierdt, voorspelde. *Anastasius in Domno. Beda l. IV. Hist. c. 12. Platina & Ciaconius in ejus vita. Sigebertus, Onuphrius, Genebrardus in Chron. Baronius A. C. 676. 678.*

DOMNUS de II, een Romein, wierdt paus na Johannes den XIII, en leefde niet meer dan 3 maanden na zyne verkiezing, van den 20 September, tot den 19 December 972. De stoel stondt na zyne doodt niet meer dan eenen dag oopen. *Volaterranus Antrop. l. XXII. Nauclerus T. II. Chr. gener. 31. S. Antoninus II. P. tit. 16. c. 1. §. 17. Marianus, Sigebertus, Onuphrius, Genebrardus in Chron. Platina & Ciaconius in Domno II. Baronius A. C. 971. n. 1. & 2.*

PATRIARCHEN VAN ANTIOCHIE.

DOMNUS de I, patriarch van Antiochië, leefde in de III eeuw. Hy wierdt van de kerkvoogden, die voor de tweedemaal tegen

tegen Paulus van Samosate vergadert waren, verkoren. Hy was de zoon van Demetrius, die voor den zelven Paulus die kerk bestiert hadt. Hy stierf in 't jaar 275, hebbende den stoel 5 jaren bezeten. De kardinaal Baronius zegt in zyne Jaarboeken, dat Domnus de I in 't jaar 272 verkoren, en in 't jaar 277 overleden is: doch dit gebrek omtrent de tydrekening, tot omtrent den tydwortel van Diocletianus, is elders genoegzaam aangetoont. *Eusebius Hist. lib.* VII. *cap.* 23. *& in Chron. Baronius A.C.* 277. *n.* 47.

DOMNUS de II, patriarch van Antiochië, volgde op Johannes, zyner moeder broeder, in 't jaar 436. Hy hadt zich tot het eenzame leven in 't klooster van Euthymius begeven, waar uit hy tegen zyn wille naar Antiochië gaande, voorzeide hem die heilige man, dat hy bisschop van die stadt zou worden, doch dat kwaadaardige lieden, zyne eenvoudigheit misbruikende, hem van den stoel zouden stoten; 't welk ook geschiedde. Maximus wierdt daar op gezet, en men ziet uit de IX zitting van de kerkvergadering van Chalcedonië, dat deze Maximus een gedeelte zyner kerkelyke inkomsten van die vergadering tot onderhoudt van Domnus verzocht heeft. Zie Cyrillus in 't leven van *Euthemius*, by *Surius op den* 20 *January* aangehaalt. *Liberatus Brev. c.* 12. *Evagrius l.* I. *c.* 10. *Act. Concil. Chalced. Sess.* 1. 2. *&* 9. *Baronius A. C,* 440. 442. 451.

DOMNUS de III is in 't jaar 546 na Ephremius patriarch te Antiochië geworden. Hy heeft de derde algemeene kerkvergadering van Constantinopel bygewoont, en is in 't jaar 561, nadat hy die kerk 14 jaren bestiert hadt, gestorven. *Baronius in Annal. A. C.* 546. *n.* 68. 561. *n.* 1.

DOMNUS, een burgermeesterlyk man uit Sicilië onder den keizer Valentinianus den ouden. Libanius heeft verscheide brieven aan hem geschreven. *Jac. Gothofredus Prosop. Cod. Theodos.*

DOMO, met den bynaam *d'Osula*, of *d'Oscella*, in 't Latyn *Domodusçella*, een stedeke in 't Milaneesche graafschap Anghiera, tusschen de kleine rivieren Tosa en Bogna, met een kasteel, 't welk eertyds gezegt wordt zeer sterk geweest te zyn. *Toneel des oorlogs in Italië p.* 288.

DOMOCHI, eene stadt van Griekenlandt, in Thessalië, legt vier mylen bewesten Zeiton. Zy hadt eertyds een bisschop; doch is hedendaags van weinig belang, en byna onbewoont. *Baudrand.*

DOMYNS, (JOHANNES) geboortig van Mechelen, en parochiaan in die provincie, heeft in 't Latyn overgebragt *het Leven van St. Rombout*, beschermheilig van Mechelen. *Val. Andr. Bibl. Belg.*

DON, eene rivier van Vrankryk in Bretagne. Zy heeft haren oorsprong by Suigné, loopt voorby Moisdon-Guimené, en ontlast zich tusschen Aversac en Masserac in de Villaine.

DON, eene rivier in Engelandt. Zie DUN.

DON, eene rivier in Moscovië. Zie TANAIS.

DONADEUS, (NATALIS) een Siciliaan, een beroemd Doctor in de Philosophie en Medicynen, ook een zoetvloejend dichter. Hy bloeide in den jare 1615. Zynen lof vindt men by *Antonius Josephus Maria Sardus. Bibl. Sicula.*

DONALDSON, [GUALTERUS] van Aberdeen in Schotlandt, was een der geleerdste mannen van de XVII eeuw. Hy was in 't gevolg van David Cuningam, bisschop van Aberdeen, en van Petrus Junius, grootalmoezenier van Schotlandt, toen zy als gezanten van Jacobus den I naar Denemarken en eenige Duitsche hoven gingen. Van daar wederom te huis gekomen zynde, ging hy naar Heidelberg, om den vermaarden Rechtsgeleerde Dionysius Gothofredus te horen. Daar zynde las hy eenigen studenten zyne zedekunde voor, die ook van een der zelven, Wernerus Bekker, buiten zyne kennisse uitgegeven en wel ontfangen, en zo in Duitschlandt, als in Engelandt, verscheide malen herdrukt wierdt. Donaldson klaagt, dat Kekkerman, zonder hem eens te noemen, veel daar uit ontleent heeft. Naderhandt wierdt hy hoogleeraar in de natuur-en zedekunde, als mede in de Griekſche tale te Sedan, en hy was 16 jaren lang Rector van die hogeschool. Daarna wierdt hy beroepen om een collegie te Charanton op te rechten, doch het wierdt hem betwist. Om nu, terwyl het rechtsgeding duurde, niet ledig te zyn, verzamelde hy de verscheide stukken van zyne *Synopsis oeconomica*, en deedt ze met eene opdragt aan den prins van Wallis in 't jaar 1620 te Parys drukken. Verder heeft hy in 't jaar 1612 eenige *Loci communes* uit Diogenes Laërtius, onder den naam van *Synopsis locorum communium, in qua sapientiæ humanæ imago repræsentatur*, in 't Latyn en Griekſch te Frankfort uitgegeven. *Bayle Diction. Crit.*

KONINGEN VAN SCHOTLANDT.

DONALDUS de I, de 27 koning in Schotlandt, was een deugtzaam vorst, die door zyne wyze regeering de vrede in het ryk behieldt, en zyne onderdanen niet te min gestadig in de wapenen oeffende. Hy was de eerste der Schotsche koningen, die den Christelyken Godsdienst omhelsde, en den zelven omtrent het jaar 187 door zyn gezag oopentlyk invoerde. Doch hoewel hy en vele van den adel Christenen waren, konden zy echter het Heidendom niet gansch elyk uitroejen. In zynen tydt kwam de keizer Severus met eene zeer grote krygsmacht in Britannië. Daar op begaven zich de Schotten en Picten naar hunne vaste plaatsen, en dewyl zy niet sterk genoeg waren om den Romeinen slag te leveren, maakten zy hen met hunne stroperyen en menigvuldige schermutzelen veel te doen; onder anderen lieten zy hun vee dikwils alleen lopen, en als de Romeinen kwamen om het zelve te roven, overvielen zy hen, en hebben, naar 't getuigenis van Dio, wel 50000 van de zelve in verscheide voorvallen ter neder gemaakt. Severus, hoewel hy ziek was, en zich den geheelen veldtocht door moest laten dragen, trok onvermoeid tot in de achterste hoeken van 't eilandt, liet geheele bosschen omver hakken, en met de takken de moerassen opvullen, en dwong zo de Schotten en Picten met geweldt, dat zy een groot deel van hun landt verlaten, en de vrede aannemen moesten. Daar by sloot hy hen af met eenen muur, die nog 80 Engelsche mylen verder ging dan die van Adrianus, tusschen de twee zeeboezems Bodotria en Glotta; 't welk een zo heerlyk en voortreffelyk werk was, dat Ælius Spartianus het zelve het grootste sieraadt zyner regeeringe noemt. Men kan tot heden toe eenige merktekenen daar van zien, als mede eenige overblyffelen, zo men meent, eens tempels van den godt Terminus, of van den keizer Claudius. Na dat nu Donaldus door gemelde vredehandeling zyn ryk wederom in rust hadt gebragt, stierf hy omtrent het jaar 216, in 't 21 zyner regeeringe. *Buchananus & Dempster Hist. Scot.*

DONALDUS de II, de 31 koning van Schotlandt, volgde op zynen broeder Findoch, dien een vorst der Hebridische eilanden, mede Donaldus geheten, hadt doen ombrengen. Hy, des zelfs doodt willende wreken, wierdt door den zelven in 't eerste jaar zyner regeering verslagen, en door hem, onder den naam van Donaldus den III, in 't ryk gevolgt. *Buchananus.*

DONALDUS de III, een wreed vorst, wierdt in 't vyfde jaar zyner regeering door Crathilinthus, zoon van Findoch, verslagen, en van den zelven omtrent het jaar 277 in 't ryk gevolgt. *Buchananus.*

DONALDUS de IV, een zoon van Eugenius, was de 53 koning van Schotlandt, en een braaf vorst, die den waren Godsdienst in zyn landt beschermde, en buiten het zelve zocht voort te planten. Hy handelde de kinderen en vrienden van Ethelfridus, die naar Schotlandt gevlucht waren, zeer vriendelyk. Hy zondt ook predikers naar Northumberlandt, om de inwoners tot het Christen geloof te bekeeren. Hy is op Fercharus of Ferquhard gevolgt, en na eene vreedzame regeering van 15 jaren in 't jaar 647, of 650, als hy in zeker meir vischte, verdronken. Na hem wierdt Ferquhard, zoon van den anderen, koning. *Buchananus.*

DONALDUS de V, een broeder van Alpinus, en oom van Kennet, of Klenet, na welken hy in 't jaar 853 koning wierdt, was een lui en wellustig vorst, die alle goede zeden verachtte, den raadt van zyne oude raadslieden verwierp, en alles naar den zin van die hem in zyn ongebonden leven gezelschap hielden bestierde. Dit bewoog de Picten, dat zy de Engelschen inhaalden, om de Schotten te beoorlogen. Daar op kwam het aan de rivier Jedd tot een veldslag, waar in Donaldus de overhandt hadt. Vervolgens zakte hy de rivier Twede af, herwon Berwyk, 't welk de Engelschen ingenomen hadden, en veroverde hunne schepen, die in den mondt van die rivier lagen. Na deze gelukkige verrechtingen wierdt hy zeer moedig, doch keerde weder tot zyn wellustig leven. De Engelschen, hier by hun voordeel ziende, vergaderden hunne benden, vielen de Schotten, terwyl zy dronken waren en sliepen, by nacht aan, wonnen een groten slag, en kregen Donaldus gevangen. Daar op vervolgen zy de overwinning, verdeelen hun leger in tweën, nemen den Picten het gansche Zuidergedeelte van Sterlin af, verdeelen der Picten landt tusschen zich en de Britten, en roejen eindelyk de Picten, op dat ze nooit buitenlandsche hulp tegen hen zouden inroepen, ten vollen uit. Als nu Donaldus wederom in 't bezit van zyn ryk kwam, en zyn voorgaande woest leven hervatte, vondt de adel goed, hem, op dat hy het overige van zyn ryk niet mede zou verliezen, in een gevangenis te zetten, waar in hy zich, zo als zommigen zeggen, zelf om hals bragt. Doch anderen berichten, dat hy zo om zyne binnen-als buitenlandsche daden beroemd is geweest, en in 't jaar 858 te Scone eene natuurlyke doodt gestorven. *Buchananus.*

DONALDUS de VI, een zoon van Constantinus, was de 74 koning van Schotlandt, en een vreedzaam, doch dapper, vorst, die zich zeer bevlytigde zyn krygsvolk in goede tucht te houden. Hy hielp koning Aluredus tegen de Denen. Joh. Fordon verhaalt, dat hy in 't Noorden van Schotlandt gestorven is, zo als hy op weg was om eenige oneenigheden, in de Noordelyke graafschappen ontstaan, by te leggen. Doch Boëthius zegt, dat hy in 't jaar 903, na eene regeering van 11 of 12 jaren, in Northumberlandt, als hy op de bewegingen der Denen paste, gestorven, en dat zyne gedachtenis by allen in roem gebleven is. *Buchananus.*

DONALDUS, of DUNKAN de VII, een zoon van Crenus, vorst van de Hebridische eilanden, en van Beatrix, dochter van Malcolmus den II, was de 84 koning van Schotlandt, en volgde in 't jaar 1033 op zynen grootvader van 's moeders kant in 't ryk. Toen hy nog landvoogdt van Northumberlandt was, stondt hy de Engelschen tegen de Denen trouwelyk by, en regeerde, tot de kroon gekomen zynde, met veel rechtvaardigheit. De eerste onrust wierdt hem verwekt door den vorst Makdualdus, die, na dat hy Bancho, eenen Thanus van Loqhvabre hadt gekwetst, en nog eenen van 's konings bedienden, terwyl de zelve recht sprak, gedood, tot oopenbare wederspannigheit verviel, en Malcolumbus met 's konings leger versloeg. Daar op wierden Macbeth en Mancho tegen hem gezonden, die hem ook overwonnen. Na dezen landden de Denen met Sueno, koning van Noorwegen, in Schotlandt, en sloegen de Schotten by Culrosse, van waar zy naar Perth vluchtten, en van Sueno vervolgt wierden, welken zy door eene byzondere krygslist verdelgden: want als de Schotten geveinsdelyk om vrede baden, mengden zy onder den drank, dien zy des zelfs leger gaven, zeker slaap verwekkend kruidt. Toen zy nu met dien drank ingenomen en als betovert waren, sloegen zy hen meest dood. Kort na deze overwinning wierden

de

de Schotten door een andere Deenſche vloot ontruſt, die te Fife landde, en daar omtrent alles plunderde. Hierop wierdt Bancho hen tegen gezonden, die hen ſloeg, en hunne bevelhebbers in den eerſten aanval doodde. Dit bewoog de Noormannen eene wet te maken van Schotlandt nooit weder aan te taſten. Naderhandt wierdt Macbeth door een droom aangezet naar de kroon te ſtaan, gelyk hy deedt, en koning Donaldus heimelyk vermoord hebbende, zelf den troon beklom. *Buchananus.*

DONALDUS de VIII, bygenaamt *Banus*, de 87 koning van Schotlandt, de zoon van Donaldus of Dunkan den VII, en broeder van koning Milcolumbus, vluchtte voor Macbeth, en beloofde Magnus, koning van Noorwegen, alle de eilanden, indien hy hem tot de kroon hielp. Desgelyks hadt hy een aanhang in Schotlandt onder de genen, die niet wel te vrede waren, dat de Engelſche ballingen, die met Edgar, Edmonds zoon, in Schotlandt gekomen waren, vaſte goederen aldaar zouden hebben. Doch toen Donaldus daar door de kroon hadt bekomen, wierdt hy van den adel gehaat, de welke Dunkan, natuurlyken zoon van Milcolumbus, een dapperen jongeling, tot koning wilden hebben, en Donaldus, na eene regeering van 6 maanden, de vlucht deedt nemen. Doch dewyl Dunkan zich door zyne ſtrengheit wel haaſt gehaat maakte, vondt Donaldus middel om hem anderhalf jaren daarna door den graaf Mernis te laten ombrengen, en zelf den troon wederom te beklimmen, daar 't volk hem, by gebrek van een beter, eenigen tydt dulde. In zynen tydt deden zo wel de inwoonders der naburige eilanden, als mede de Engelſchen, vyandelyke invallen in Schotlandt, en Magnus, koning van Noorwegen, taſtte de Weſter-eilanden aan. Vermits nu Donaldus dezen vyanden geen tegenſtandt boodt, zo wierden zyne onderdanen op nieuw tegen hem verbittert, en lieten den prins Edgar, zoon van koning Milcolumbus den III, uit Engelandt halen, die van koning Willem den Roden eenige hulpbenden, en in Schotlandt zelf haaſt groten toeloop kreeg. Donaldus daarentegen, van de zynen verlaten, wierdt in zyne vlucht achterhaalt, en voor Edgar gebragt, die hem in eene gevangenis liet zetten, waar in hy kort daarna, in 't laatſt der X eeuw, nadat hy in alles omtrent 3 jaren geregeert hadt, geſtorven is. *Buchananus.*

DONATISTEN. Aldus worden eenige ſcheurzieke Chriſtenen genoemt, die in de IV eeuw grote onruſt in de kerke hebben veroorzaakt. Zy voeren dezen naam van een Afrikaan, met name *Donatus*, die, na Majorinus, biſſchop van deze gezindheit te Carthago geweeſt is; en hoewel een andere *Donatus*, mede een Afrikaan, uit Numidië, en biſſchop te Caſæ Nigræ, voor den eerſten ſtichter dezer ſcheuringe gehouden wordt, hebben zy zich echter liever naar den eerſten, als die vermaarder was, willen noemen. De eigentlyke geſchapenheit van die ſcheuring is dusdanig. Na de doodt van Menſurius wierdt Cæcilianus, des zelfs diaken, van zommigen, en dat met uitſluiting der Numidiſche biſſchoppen, die daar by behoorden te zyn, tot biſſchop van Carthago verkoren. Anderen ſtelden zich daar tegen, mogelyk om dat zy zelf gaarne die waardigheit gehad hadden, daar inzonderheit Botrus en Celeſtus mede beſchuldigt worden; en bragten het zo verre, dat zy in 't jaar 312 te Carthago eene vergadering hielden, waar op de verkiezing van Cæcilianus, op wiens leven zy meenden dat vry wat te zeggen viel, als onder anderen, dat hy verboden hadt aan de martelaren ſpyze te brengen, en dat hy daarenboven van Felix Aptungitanus, die, om zyn leven te behouden, de H. boeken den Heidenen hadt overgelevert, beveſtigt was, niet alleen onwettig, maar ook nietig verklaart wierdt. Aldus ſloten zy Cæcilianus buiten hunne gemeenſchap, en verkozen in des zelfs plaats Majorinus, waar door eene grote ſcheuring ontſtondt. Beide partyen wierden zeer verbittert; de Donatiſten wiſten veel op het leven hunner wederpartyders te zeggen, en wilden hen niet voor leden van de ware kerke, als die zy meenden dat by hen alleen te vinden was, houden. De andere daarentegen beſchuldigden hen van vele laſteren en boosheden. Hier by kregen de Donatiſten een groten aanhang, waar onder inzonderheit eene voorname vrouw te Carthago, met name Lucilla, vermaard is, die den Donatiſten door hare grote middelen krachtig byſtondt. Ondertuſſchen hieldt echter Cæcilianus den biſſchoppelyken ſtoel te Carthago in, waartoe veel hielp, dat Conſtantinus, na de doodt van Maxentius, meeſter van Afrika wierdt, en zich tegen de biſſchoppen in 't gemeen, en tegen Cæcilianus in 't byzonder, zeer goedertieren en mild betoonde. De Donatiſten, aan den anderen kant, zochten den keizer aan hunne zyde te krygen, en verzochten eenige gevolmachtigden uit Vrankryk, om op 's keizers naam de geheele zaak af te doen. Conſtantinus was daar gereed toe, en beval, dat eenige biſſchoppen, als Rheticius van Autun, Maternus van Keulen, en Marinus van Arles, naar Rome zouden gaan, en nevens den paus en eenige andere biſſchoppen de zaak onderzoeken. Ten dien einde ſchreef hy ook een brief aan Melchiades, of Miltiades, biſſchop van Rome, die by Euſebius te vinden is. Hier by kwamen nog verſcheide andere biſſchoppen uit Italië, en alzo wierdt deze Roomſche kerkvergadering in 't jaar 313 gehouden, op de welke men drie dagen lang over de beſchuldigingen van Cæcilianus redentwiſtte. Eindelyk wierdt hy ten vollen vrygeſproken, en Donatus à Caſis Nigris, om dat hy de menſchen wedergedoopt, en den gevallenen biſſchoppen de handen opgelegt hadt, veroordeelt; doch tegen den anderen Donatus, en zynen aanhang, handelde men zachter; want men liet hen toe zich, zo zy wilden, wederom tot de ware kerke te begeven, en men vondt goed, dat daar twee biſſchoppen van ieder kant waren, de eerſtverkorene beveſtigt, en de andere met een ander bisdom voorzien zou worden. De Donatiſten, met deze uitſpraak niet te vrede, beriepen zich op den keizer, voorgevende, dat de kerkvergadering niet genoeg gehoort, maar de biſſchoppen zich zelve opgeſloten, en alles naar hun eigen zin gedaan hadden. Daar op beriep Conſtantinus in het volgende jaar eene andere kerkvergadering te Arles: doch de Donatiſten hadden liever gezien, dat hy 't verſchil zelf beſliſt hadt, alzo zy de biſſchoppen, die men tegen hen vergaderde, voor eenzydig hielden. De keizer gaf hen tot antwoordt, dat hy in kerkelyke zaken geen rechter zyn kon, maar dat die van de biſſchoppen moeſten afgedaan worden, en dat der zelver vonnis van zodanige kracht was, als of het Godt zelf uitgeſproken hadt: en zo ging deze kerkvergadering voort, en de Donatiſten wierden op nieuw veroordeelt. In 't zelve jaar 314 liet de keizer, om den Donatiſten alle reden van bezwaarnis te benemen, door Ælianus, oud-burgermeeſter in Afrika, de zaak van Felix Aptungitanus, die Cæcilianus beveſtigt hadt, en van de Donatiſten beſchuldigt was van de H. boeken den Heidenen overgelevert te hebben, onderzoeken, en na ſcherpe ondervraging wierdt Felix van alles, daar hy mede belaſt was, vrygeſproken. Hoewel de Donatiſten nog veel in te brengen hadden, en zich mede over de uitſpraak van de kerkvergadering van Arles bezwaarden: want ſchoon zommigen zich met Cæcilianus verzoenden, bleven echter de overigen by hun gevoelen, en beriepen zich wederom op den keizer, die ook beide partyen voor zich naar Rome ontboodt. Als nu Cæcilianus niet verſcheen, en de keizer hem afwezende niet wilde veroordeelen, namen de Donatiſten zulks voor een kwaad teken op, en redden zich ten deele met de vlucht; doch de overigen liet de keizer vatten, en gevangen naar Milaan brengen. Naderhandt kwam Cæcilianus te Milaan by den keizer, die, nadat hy hem nevens de Donatiſten gehoort hadt, hem zelf van alle aanklagte vry ſprak, hoewel de Donatiſten daarna het tegendeel voorgaven. Dewyl nu de zaak ook daar mede niet uitgemaakt was, en de Donatiſten in Afrika by hunne mening bleven, gebruikte de keizer ſtrenger middelen, latende hen hunne kerken afnemen, zommige aan den lyve ſtraffen, en zeer vele bannen. Deze laatſten gaven den keizer een ſmeekſchrift over, en verkregen eindelyk hunne herſtelling en vryheit van Godsdienſt. Ook vindt men niet, dat Conſtantinus na dien tydt iets tegen hen heeft voorgenomen. In 't tegendeel groeiden zy zo zeer aan, dat zy omtrent het jaar 330 te Carthago eene kerkvergadering van 270 biſſchoppen hielden, waar op zy beſloten, dat de genen, die in de vervolging de H. boeken den Heidenen hadden overgelevert, hoewel zy niet herdoopt waren, in hunne gemeenſchap zouden aangenomen worden. Omtrent dezen tydt, in 't jaar 329, ſtierf Majorinus, der Donatiſten biſſchop te Carthago, in wiens plaats de zelve Donatus, van welken de Donatiſten hunnen naam hebben, geſtelt wierdt. Hy wordt van zommigen van grote hovaardy beſchuldigt, zelfs dat hy Goddelyke eerbewyzingen zou aangenomen hebben; 't welk anderen, zelfs onder de rechtzinnigen, tegenſpreken. Hoe 't daar mede zy, dit is zeker, dat deze gezindheit, door den yver van Donatus, zich zodanig heeft uitgebreid, dat vele der voornaamſten in Afrika de zelve aanhingen, hoewel hunne tegenparty niet ophieldt hen ſterk te vervolgen. Inzonderheit kwamen zy in den haat, toen in Afrika een ſoort van menſchen opſtondt, die men, om dat zy de kelders der boeren plunderden, en andere geweldenaryen pleegden, *Circumcelliones* noemde. Tot deze ſloegen zich eenige Donatiſten, weshalven zy in 't honderd *Circumcelliones* genaamt wierden; hoewel de Donatiſten verklaarden, dat zy met de anderen geen gemeenſchap hadden. Des niet tegenſtaande wierden zy zomtyds vry hard gehandelt, zo dat eindelyk hunne hoofden, en daar onder Donatus zelf, gebannen wierden, waar door de Afrikaanſche kerk eenigzins tot ruſt kwam, 't welk de Carthaginenſiſche biſſchop Gratus in de kerkvergadering, in 't jaar 348 te Carthago gehouden, dankbaarlyk erkent heeft. Dit geſchiedde onder de regeering van den keizer Conſtans, die in 't jaar 350 geſtorven is; en 't ſchynt, dat de zaken in dezen ſtaat gebleven zyn, tot dat Julianus keizer wierdt, die op hun verzoek beval, dat zy zouden herſtelt, en de kerken, die men hen afgenomen hadt, hen wedergegeven worden. Waar op zy dan, zo men zegt, met grote onſtuimigheit hunne kerken weder ingenomen, en vele baldadigheden gepleegt hebben. Doch het geſchiedde, dat zy onder malkander oneenig wierden, en verſcheide gezindheden onder hen ontſtonden, die de eene de andere in byzondere kerkvergaderingen veroordeelden, en hevig vervolgden. Gelyk zy nu zich zelve daar door verzwakten, zo lieten de rechtzinnigen niet na hen door geleerde ſchriften te wederleggen, waar onder *Optatus Milevitanus* en *Auguſtinus* de voornaamſte waren. Daar wierden ook met hen geſprekken en byeenkomſten gehouden, om hen mondeling te overtuigen; daar by kwamen verſcheide kerkvergaderingen, in welke zy veroordeelt wierden, als mede eenige ſtrenge wetten van de keizeren Valentinianus, Gratianus, Honorius, Theodoſius den jongen, enz. Echter zyn ze daar door niet uitgeroeit, alzo paus Gregorius de Grote nog al in de VI eeuw klaagt, dat zy door nalatigheit der geeſtelyken zeer aangegroeit waren. Doch na dat de Saracenen Afrika overheert hadden, wierden de rechtzinnigen te gelyk met de Donatiſten verdelgt. Hunne lere aangaande, de hoofddwaling beſtondt daar in, dat zy hunne vergaderingen alleen voor de ware kerke hielden, als ganſch zuiver en onbevlekt zynde, waarom zy de andere veroordeelden, en geen gemeenſchap met hen houden wilden. Zy verachtten ook, zo men zegt, nevens andere kerkgebruiken, den Doop der rechtgelovige kerke, als van onheilige mannen verricht zynde, en waar door de gedoopten meer beſmet dan gezuivert wierden: weshalven zy ook de genen, die tot hen overkwamen, herdoopten; hoewel zulks naderhandt van hen zelve, op de kerkvergadering te Carthago, onnodig geoordeelt is. Men zegt ook, dat zommigen uit hen den zelfmoordt goed gekeurt, en met hun voorbeeldt beveſtigt hebben. Men beſchuldigt hen insgelyks, dat zy het met de Arianen gehouden hebben, waar van hen echter Auguſtinus vry ſpreekt; hoewel hy, nevens Hieronymus, erkent, dat in het

boek

boek van Donatus *van den H. Geest* Ariaansche dwalingen opgesloten zyn. *Augustinus de Hæres. c. 6. 91. & l.* VII. *de Bapt. contra Donatist. it. l.* III. *contra litt. Petiliani Donatistæ. & l.* III. *contra Ep. Parmeniani Donatist. Episc. en in andere schriften tegen de Donatisten. Optatus Milevitan. l.* VII. *contra Parmen. Hieronymus de Script. Eccl. c.* 93. *Eusebius H. E. Theodoretus de Hær. Baronius A.C.* 306. *Valesius de Schism. Donat. Ittigius Hist. Schism. Donat. Arnold Kerk-en Ketter-Hist. I Deel* 4. *b.* 8. *k.* §. 34, *enz. Perronian. P.* III. *Ancillon Melang. Crit. T.* II. *p.* 431 *seqq. Camerarius Cent.* II. *c.* 7. *p.* 24.

DONATO, een der oudste adelyke geslachten te Venetië, heeft vele doorluchtige mannen voortgebragt. Franciscus Donato, die beroemd was om zyne voorzichtigheit, beleidt en eerampten, leefde in de XVI eeuw, en wierdt in 't jaar 1545, na Petro Landi, tot hertog verkoren. Hy deedt het paleis van S. Marcus voltooijen, en heeft een treffelyke boekzaal opgerecht. Hy stelde zich dapper tegen de voornemens der Turken, en stierf in 't jaar 1553. *Jan Donato*, zyn neef, heeft des zelfs lykreden gehouden. Leonard Donato wierdt, na dat hy afgezant in Spanje en elders geweest was, in 't jaar 1606, na Marino Grimano, tot hertog verkoren. Hy hieldt de belangen der Republyk tegen paus Paulus den V zeer wel staande, en stierf in 't jaar 1612. Nicolaus Donato wierdt in 't jaar 1618 tot hertog verheven, en stierf 30 dagen daarna, hebbende eene zamenzwering tegen de Republyk ontdekt, en zich met veel luister tegen de pogingen der genen, die zyn vaderlandt meenden te onderdrukken, aangekant. Lodewyk Donato, die in 't jaar 1484 gestorven is, is bisschop te Bergamo geweest, en heeft verscheide boeken, als *Verklaringen over den Meester der spreuken*, en andere, geschreven. Trithemius gewaagt van hem in de *Lyst der kerkel. schryvers*. Men zegt, dat *Jo. Paulus Donatus*, een Karmeliter monnik, uit het zelve huis zou geweest zyn. Hy leefde in 't jaar 1569, en heeft paus Pius den V eene zyner werken, genaamd *Solutiones Contradictionum in dictis Aristotelis & S. Thomæ*, opgedragen. *Petr. Marcellus in Vit. Donat. Justiniani & Maurocenus Hist. Venet. Lucius Biblioth. Carmelit. Miræus. Simler. &c.*

DONATO, (Hieronymus) van Venetië, heeft in 't laatst der XV en in 't begin der XVI eeuw geleeft. Hy was een man van grote verdiensten, en van eene byzondere oprechtheit, die zyn vaderlandt vele diensten heeft gedaan, en om zyne geleerdheit grotelyks geacht was. Erasmus, die slechts des zelfs brieven gelezen hadt, getuigt van hem, dat hy tot alle deelen der geleerdheit bekwaam was. Eer hy in 't jaar 1496 stadvoogdt te Brescia was, hadt hy reets eene overzetting van Alexander Aphrodisæus *over de Ziele* uitgegeven. Twee jaren daarna was hy stadvoogdt te Ferrara. In 't jaar 1510 was hy afgezant van de Republyk by paus Julius den II, dien hy wederom met ongelooflyke moeite met den Venetianen verzoende, zonder echter de vruchten van zynen arbeidt te genieten, als zynde op den zelven dag, toen 't verdrag gesloten wierdt, ziek geworden, en kort daarna te Rome gestorven, eer de Franschen nog Italië verlieten. 't Voornaamste, dat hy geschreven heeft, zyn zyne *Brieven*, en eene *Verdediging der opperhoofdigheit van de Roomsche kerke*, die eerst in 't jaar 1525 uitgekomen is. Zyne kinderen hebben vele van zyne schriften gesmoort. Zyne weêrbarstige huisgenoten hebben hem veel hertzeer aangedaan. *Petr. Valerianus de inf. Litt. l.* I. *Erasmus in Ciceronian. Paulus Jovius in Elog. c.* 56. *Bembus Ep.* 6. *l.* II, alwaar ook geprezen wordt zyne overzetting van het voorgemelde boek van Alexander Aphrodisæus *van de Ziel*. Over de schriften van Donato kan men verder zien *Gesner. Biblioth. Ferrar. Prolus.* 26. *pag.* 318. *Sabellic.* II. *Epist.* 17. *& dedication. libror. de Situ Urbis.*

DONATO, (Leonard) hertog van Venetië, van welken boven kortelyk gesproken is, wierdt om zyne welsprekendheit en andere grote bekwaamheden door de Republyk in vele gezantschappen gebruikt. In 't jaar 1572 was hy aan den koning van Spanje gezonden, om de wederzydsche verbintenis te verlangen, en den Turken, die door den slag by Lepanto nog verbaast waren, meer afbreuk te doen. In 't jaar 1579 wierdt hy afgezonden om de grensscheiding met het huis van Oostenryk af te doen. Twee jaren daarna moest hy naar Rome gaan, om het misverstandt, wegens den patriarch van Aquileja ontstaan, by te leggen. Hy is tot 6 verscheide malen naar Rome gezonden, om Sixtus den V, en des zelfs navolgers, uit den naam der Republyk, over hunne verheffing tot de pausselyke waardigheit geluk te wenschen: behalven verscheide gezantschappen, in andere gelegentheden aan de pauzen verrecht. Hy moest den Turkschen keizer, Mahomet den III, by 't aanvaarden zyner regeeringe, als mede Hendrik den IV, koning van Vrankryk, wegens zyn huwelyk, geluk wenschen, en den laatsten den begeerden Venetiaanschen adelbrief overbrengen. Na de doodt van den hertog Marinus Grimani wierdt hem die waardigheit opgedragen, waar in hy, over 't gevangen nemen van eenige kerkelyke personen, in grote oneenigheit geraakte, zo dat de Republyk daarom in den ban viel; daar zy zich echter het allerminst niet aan kreunde, maar in tegendeel met woorden en werken zich daar dapper tegen stelde. Eindelyk wierdt de zaak bygelegt, en de gevangenen, Saracenus en Brandolinus, den Franschen afgezant overgelevert: waar op hy op den 5 July 1612, in den ouderdom van 76 jaren, tot grote droefheit der Republyk, gestorven is. *Acta & script. var. Controv. inter Paul.* V. *& Venet. Thuanus l.* CXXXVII. *Meteranus l.* XXVII. *Amelot Hist. de Venise T.* I. *p.* 302. *Ludolf Theatr. c.* 1. *p.* 381, *&c.*

DONATO, (Lodewyk) een kardinaal van Venetië, begaf zich in zyne jeugt in de Kapucyner orde, waar van hy in 't jaar 1379, om zyne uitmuntende bekwaamheden, generaal wierdt gemaakt. Urbanus de VI, die hem in verscheide onderhandelingen met groot genoegen gebruikt, en ook mannen van verstandt en uitvoering van noden hadt, wilde hem gestadig by zich hebben, en gaf hem ten dien einde in 't jaar 1381 den kardinaalshoedt. Hy zondt hem in 't jaar 1382 met eenige andere kardinalen als gezant aan Karel den III, koning van Napels. Hunne verrechtingen vielen niet uit naar den zin van Urbanus, die daar ongemeen moejelyk over wierdt, en de kardinalen gezanten deswegen op eene zeer onbetamelyke wyze handelde. Lodewyk Donato wierdt te Luceria vastgehouden, en op de pynbank gebragt, die hy met eene grote standvastigheidt uitstondt, en in de maandt December 1385 te Genua onthoofd wierdt. *Theodor. de Niem. l.* I, *c.* 50, 51, 52, *&* 53. *Wadingius in Annal. Min.*

DONATUS, bisschop in Numidië, van een plaats Casæ Nigræ genaamt, leefde in de IV eeuw. In 't jaar 306 begon hy de scheuring in de Afrikaansche kerke: want de priester Cæcilianus, als boven in het artykel van de Donatisten is aangetekent, tot bisschop van Carthago verkoren zynde, voegde zich Donatus, een eerzuchtig en driftig man, by eenige dwarsdryvers, en by Lucilla, eene ryke vrouw uit Spanje, die de zelve Cæcilianus over hare misslagen bestraft hadt, en deze ordenden Majorinus, die een huisgenoot van deze Lucilla geweest was. Paus Melchiades veroordeelde dezen Donatus, weshalven de Donatisten hem niet voor hun hoofdt wilden erkennen. Zie verder het gemelde artykel. *Augustinus de Hæres. c.* 69 *&c. & Brev. Col. l.* III. *c.* 12, 13, 18, 20. *Ep.* 162. *ad Episc. Donat. &c. Baronius A.C.* 306. 313.

DONATUS, een scheurziek bisschop van Carthago, leefde in de IV eeuw, en volgde op Majorinus, die in 't jaar 306, tegen Cæcilianus aan, geordent wierdt. De Donatisten zyn naar hem genoemt, en hy heeft de scheuring door zyne welsprekendheit en stoutheit vergroot, willende, zo als Optatus verhaalt, van zyne medebroederen als een Godt geëert zyn. Zelfs liet hy toe by zynen naam te zweren. De Donatisten hadden zo veel achting voor hem, dat zy hem vry van alle zonden hielden, 't welk niemandt buiten Jesus Christus toekomt. Zy konden gemakkelyk allerhande lasteringen tegen den Zaligmaker aanhoren, en niet het allerminste woordt tot verachting van dien booswigt verdragen: want hy leerde, dat de Zoon wel eens wezens met den Vader, doch minder dan de Vader was. Hieronymus zegt, dat hy een boek *van den H. Geest*, vol dwalingen, geschreven heeft. Hy stierf omtrent het jaar 368. *Augustinus de Hæres. cap.* 69. *&c. Optatus lib.* I. *&* II. *contr. Parm. Hieronymus in Catal. Baronius. &c.*

DONATUS, [Ælius] een letterkundige, leefde in 't jaar 354 te Rome, en was een der leermeesteren van Hieronymus. Hy heeft verklaringen over *Terentius* en *Virgilius* geschreven, als mede eene *letterkunde*. Vossius, daar hy van de levens van Virgilius en Terentius schryft, die alle beide dezen Donatus toegeschreven worden, meent, dat het eerste van *Tiberius Claudius Donatus*, en het andere van *Suetonius* is opgestelt. *Hieronymus in Chron. A.C.* 360. *Volaterranus Anthrop. l.* XV. *Vossius Instit. Orat. l.* VII. *c.* 2. *& de Hist. Lat. l.* I. *c.* 31. *l.* III. *c.* 2. Erythræus *Ind. Virgil. in* Confieri noemt hem den prins der letterkunstenaren. Zie ook *Victorius in Cic. L.* V. *Famil. ep.* 20. *Riccius l.* I. *de Imit. p.* 22. *b. Muretus X Var. Lection.* 18. *Jan. Parrhas. Epist.* 59. *p.* 124 *seqq. Faber in Phaedr. p.* 14. *Lindenbruch. in Donat. pag.* 621. *Faber in Ter. pag.* 427. 428. *Rivius in Ter. pag.* 11. 90. *b. Gulielm.* 1. *Verif.* 18.

DONATUS, (Augustinus) een geestelyke van Messina, een man zo edel van geboorte, als verrykt met geleerdheit en deugden. Hy wierdt geboren in den jare 1605. Veertien jaren lang heeft hy te Messina en te Napels de Philosophie en Schoolsche Theologie geleeraart. Hy stierf vol roem te Katane in den jare 1659. Van hem gewagen Placidus Reina *Hist. Mess. P.* II. *p.* 499, en Stephanus Maurus *in Messan. cap.* 21. Van hem zyn in 't Italiaansch uitgekomen *Poësie*, in het boek, genaamt: *Stravaganze liriche degli Accademici della Fucina parte terza*, te Napels gedrukt by Sebastiaan Alecci 1662 in 12. Ook heeft hy deze andere dingen geschreven, die bestaande in handschriften bewaart worden te Messina in de boekery der Reguliere geestelyken, te weten *Historia antiqua urbis Messanæ, & de Epistola B. Mariæ Virginis ad Messanenses*, volgens de aanhaling van Reina; *Annales Siciliæ, & Messanæ*, volgens aanhaling van Maurus; *Historia Gallorum Bartholomaei Neocastri, & Nicolai Specialis, multorum scriptorum testimoniis illustrata; Monumenta aliqua Clericorum Regularium. Bibl. Sicula.*

DONATUS, een diaken en monnik van St. Trudo, die in 't jaar 800 het leven van den zelven *Trudo* geschreven en opgedragen heeft aan Angilramnus, aartsbisschop van Metz. Men vindt gewag van hem by den abt Theodoricus, en uit hem by Molanus *ad Usuardum* 23 *Nov. Val. Andreas Bibl. Belg.*

DONATUS, [Marcellus] graaf van Ponzane, en ridder van S. Stephanus, was van Florence, doch hy begaf zich aan 't hof van den hertog van Mantua, en verkreeg aanzienelyke bedieningen. Hy stierf in 't eerst der XVII eeuw, eer zyne *Aanmerkingen over de Latynsche schryvers van de Romeinsche geschiedenis* afgedrukt waren: doch zyn bloedverwant *Fredericus Donatus* droeg zorge voor 't gene 'er nog aan ontbrak, en zy zyn in 't jaar 1604 te Venetië uitgekomen. Casaubonus, *in Commentar. in Sueton.* houdt hem voor een man, die in de Roomsche oudheden wel bedreven, doch een ongelukkig oordeelkundige is, om dat hy het Griekscn weinig verstondt; en Barthius *ad Stat. Silv.* I. *l.* II, *vers.* 49. noemt hem eenen kloeken uitschryver van gemeene, ja zelfs van Woordenboeken. Gruterus heeft het bovengemelde werk in 't VI Deel van zyn *Thesaurus Criticus* ingelascht. *Bayle.* Vele byzonderheden leest men van hem by Barthius *Anim. ad Stat. T.* I, *p.* 171,

171, alwaar hy ook meldt, hoe groot een uitschryver hy geweest zy, zelfs van nieuwe en bekende boeken. Zie hem ook *ad Stat. T. IV. p.* 1255. *Casaubon. in Sueton. Jul. c.* 11.

DONAUW, by de Latynen *Danubius*, en ook *Ister*, en by de Hungaren *Dunay* geheten, eene der grootste rivieren van Europa, heeft haren oorsprong in Zwaben, aan den voet van een gebergte, by de ouden *Abnoba* of *Aubnoba* genaamt, in 't landgraafschap Baar, onder het gebiedt der graven van Furstenberg, in 't marktvlek Eschingen, 't welk daarom *Donauw-Eschingen* genoemt wordt. De kwelle is met een vierkanten muur, 8 voeten lang, omringt. Het water loopt niet snel door de plaats van 't kasteel, met een engen stroom, naar buiten in het veldt, en wordt naauwlyks 200 roeden van daar door drie andere beken versterkt. Daar op neemt de Donauw zynen loop door Zwaben, Beyeren, Oostenryk, Hungarië, Servië, en Bulgarië, en stort zich door 6 uitgangen in de Zwarte zee, na dat zy onderwegen by de 60 merkwaardige, en over de 30 vaarbare rivieren ontfangen heeft, waar onder de voornaamste zyn de Inn, de Iler, de Lek, de Ens, Morau, Waag, Drau, Sau, Theis, enz. Men zegt, dat zy met zulk een drift in de Zwarte zee valt, dat hare wateren hunne zoetigheit de lengte van wel 20 uuren behouden. Zy begint te Ulm in Zwaben vaarbaar te zyn, en men rekent over de 700 uuren van haren oorspronk tot daar zy in de zee valt, en dat door een zeer schoon landt. De voornaamste steden, daar zy voorby loopt, zyn Ulm, Donauwerth, Ingolstadt, Regensburg, Passau, Lintz, Wenen, Presburg, Comorre, Gran, Offen, Belgrado, enz. *Plinius N. H. l.* IV. *c.* 12. *Tacitus de Morib. German. Cluverius Germ. Antiq. Marsigli Prodr. Danub. Birkens Donauw-strandt.*

DONAUWSTAUF, een stedeke, met een kasteel, in Beyeren, aan den Donauw, tusschen Regensburg en Straubingen, slechts eene myl van de eerste plaats afgelegen.

DONAUWERTH, eene stadt aan den Donauw, daar de Wernitz in de zelve valt, in 't hertogdom Beyeren, 6 mylen van Augsburg, aan de Zwabische grenzen gelegen. Zy is wel gebouwt, heeft 3 voorsteden, en rondom zeer vermakelyke bosschen. Aan 't einde der stadt legt het vermaarde klooster *ten H. Kruis*, dat omtrent het jaar 1100 gesticht is. Verder is hier een groot Duitsch huis, en het voortreffelyke Fuggersche armenhuis. In 't eerst heeft zy den graven van Kieburg en Dillenburg toebehoort, van welke zy aan Zwaben en aan keizer Hendrik den VI gekomen is, die de burgers met vryheden heeft begiftigt: doch deze hebben hunne huizen, het kasteel en klooster met een muur omvat; zo dat deze plaats eerst na 't jaar 1258 tot eene rechte stadt geworden is. Naderhandt heeft zy, dan onder Beyeren, dan als een vrye stadt onder 't Roomsche Ryk behoort. Ten tyde der Reformatie begaf zy zich in 't Smalkaldische verbondt, waar over zy door keizer Karel den V ingenomen, doch uit kracht van 't Passausche verdrag in den vorigen staat herstelt wierdt. Vermits nu de Protestanten de overhandt hadden, wierdt den abt ten H. Kruis aangezegt, dat hy de oopentlyke ommegangen op stads grondt zou nalaten; 't welk hy ook deedt. Doch in 't begin der XVII eeuw hieldt hy, onder 't luiden der klokken, een plechtigen ommegang over de stads markt, waar over de Raadt zich zeer bezwaarde, en aan 't keizerlyke hof klaagde. Doch dewyl zulks daar weinig geacht wierdt, maakte de abt in 't jaar 1602 op nieuw toestel tot een oopentlyken ommegang. De Raadt, hier van verwittigt, waarschouwde den abt: doch de zelve ging met een groot gevolg, onder 't luiden der klokken, met gezang, brandende waskaarssen, en vliegende vaandels, midden door de stadt. Daar op vielen de burgers met grote ongestuimigheit op de Roomschen aan, en handelden hen zeer kwalyk. Dit nam de keizer zeer hoog, en gaf aan Maximiliaan, hertog van Beyeren, die alreets een oud eigen op de stadt hadt, volmacht om deze zaak te onderzoeken. 't Gemeen volk deedt aan de Beyersche afgezondenen allen spot aan, waar op de stadt op den 4 Augustus 1607 in den ban gedaan, en de uitvoering daar van aan den gemelden hertog, en niet, volgens de Ryks wetten, aan den Zwabischen kreits, opgedragen wierdt. De hertog zondt 10000 man te voet en 700 ruiters voor de stadt, die de zelve uit den naam des keizers opeischten, en, ingelaten zynde, aanstonts de poorten bezetten, de burgery ontwapenden, en de voornaamste kerk den Jesuiten inruimden. De naburige standen verzochten dikmaals de herstelling van de stadt, doch te vergeefs. Aldus heeft de hertog van Beyeren de zelve ingehad, tot dat ze de koning van Zweden in 't jaar 1632 veroverde, wederom tot eene vrye Ryksstadt maakte, en 'er de Augsburgsche belydenis invoerde; doch zy is 2 jaren daarna op nieuw door Beyeren ingenomen. In 't jaar 1704, op den 2 July, bevochten de bondgenoten tegen de op den Schellenberg sterk verschanste Franschen en Beyerschen eene volkomen overwinning, staken daar op de voorsteden van Donauwerth in den brandt, en bezetten de stadt. In 't jaar 1705 stelde de keizer Josephus deze stadt wederom in den vryen Ryksstandt, dien zy echter door den Badenschen vrede wederom verloren heeft. *Crusius Annal. Suev. Brunerus Annal. Bojor. Thuanus Hist. l.* 138. *Sleidanus l.* 13. *Informatio Juris & Facti, hoe het met de aan 't keizerl. hof tegen des H. R. R. stadt Donauwerth gevoerde processen, en daar op gevolgde Executie gelegen is. Pfeffingerus Memor. Sec. XVII, ad an.* 1605, 1607, *seq.*

DONCASTER, of DUNCASTER, eene grote, schone, en wel bevolkte stadt in 't Wester gedeelte van Yorkshire in Engelandt, aan de rivier Done, of Dune, en aan den groten weg tusschen York en Londen. Antoninus noemt ze *Danum.* Zy wordt door eenen majoor en Aldermans geregeert, en dryft goeden koophandel met gebraaide kousen, hemdrokken, handschoenen, enz. Jacobus, de laatste hertog van Monmouth, en eenige anderen, hebben 'er den graventytel van gevoert. In 't jaar 1710 is de marquis van Lindsy hertog van Doncaster geworden. *Moreri in het Engelsch.*

DONCHERI, een vlek in Vrankryk, van 't landschap Retelois in Champagne. Het is vry sterk, en legt aan de Maas, aan de grenzen van Luxemburg, tusschen Charleville en Sedan.

DONCKELS, (JOANNES) prioor der Reguliere kanunniken van St. Augustyn te Tongeren, een Godvruchtig en geleerd man. Hy is gestorven in den jare 1453, op den 16 October. Men heeft van hem *Tractatus de Gratitudine, sub moralisatione Nicodemi & Josephi ab Arimathia. Val. Andr. Bibl. Belgica.*

DONDULUS. Zie DONNOLA.

DONDUS, (JACOBUS) een voornaam geneesmeester van Padua, was bygenaamt *Aggregator*, om den groten stapel van geneesmiddelen, die hy gemaakt hadt. Hy was ook welbedreven in de wiskunde, en heeft een nieuw slag van uurwyzers uitgevonden, dat niet alleen de uuren by nacht en by dag aanwees, maar ook den jaarlykschen loop der zonne door den Dierkring, en den dagelykschen der mane. Men zag daar ook de dagen der maanden, als mede alle de feestdagen van 't jaar. Dit kunststuk was door de schranderheit van den aller-gaauwsten werkmeester te Padua zo wel uitgevoert, dat men 'er de zon, maan en andere dwaalsterren dagelyks den zelven loop, dien zy aan den hemel doen, zag houden. Deze uitvinding bragt hem in zulk eene achting, dat hy naderhandt niet anders dan *Jakob van 't Uurwerk* genaamt wierdt, welken naam zyne nakomelingen, die te Padua in groot aanzien zyn, nog voeren. Dit uurwerk wierdt in 't jaar 1344 op den toren van 't paleis des prinse van Carara, eene stadt in Toskane, geplaatst. Desgelyks vondt hy de kunst uit om uit 't water van de fontein Albano zout te maken. Hy stierf in 't jaar 1344. Zyn zoon, *Johannes Dondus*, was mede een beroemd wysgeer, geneesmeester, en wiskundige. Hy heeft *van de warme bronnen in 't Paduaansche gebiedt* geschreven, en is op den 27 September 1380 gestorven. *Scardeonius l.* II. *Hist. Patav. cap.* 9. *Savanarola de Thermis.*

DONEKYRE. Zie DUNKERAN.

DONELLUS, in 't Fransch *Doneau*, (HUGO) een der vermaardste Rechtsgeleerden, wierdt in 't jaar 1527 te Chalons aan de Saone, in Vrankryk, geboren. Hy hadt zulk een beul tot een leermeester, dat hy noch door beloften, noch door dreigementen langer naar 't school te krygen was. Doch als zyn vader zich eens aanstelde, als of hy hem by een varkensdryver wilde besteeden, beloofde hy beter op te passen. Hy studeerde in de Rechtsgeleerdheit eerst te Toulouze onder Joh. Corrus, en Arnold Ferrier, die by de 4000 toehoorders hadden; en daarna te Bourges onder Baron, Duarenus, en Balduinus. In 't jaar 1551 wierdt hy daar Doctor in de Rechten gemaakt, en onderwees op de zelve plaatse nevens Duarenus, Hotman, en Cujas, hoewel hy by 't aanvaarden van zyn hoogleeraarsampt nog gene 24 jaren oud was. Naderhandt leeraarde hy te Orleans, en 't hadt weinig gescheelt, of hy zou, als zynde van den Hervormden Godsdienst, in den Paryschen moordt gesneuvelt zyn, indien niet eenige Hoogduitschers, zyne leerlingen, hem op zyn Duitsch gekleed, en zo als eenen hunner dienaren weggeholpen hadden. Echter moest hy alle zyne, zo gedrukte als ongedrukte, boeken in den loop laten. Na dien tydt hieldt hy zich wat te Geneve op; van waar hy zich naar Heidelberg begaf, en de Rechten aldaar leeraarde. Hy wierdt in den jare 1575 tot hoogleeraar op de hogeschole te Leiden beroepen, welk ampt hy met luister bekleedde. Ten tyde van het gouvernement des grave van Leicester, die op de vryheit van den Staat, en met name op de stadt Leiden, een toeleg maakte, en die 't gemeene volk, nevens vele Predikanten, die op de Staten, om dat zy hunne Consistoriën niet machts genoeg gaven, misnoegt waren, op zyn zyde hadt, was Donellus onvoorzichtig genoeg om dien aanhang met tong en pen te styven; weshalven hy genoodzaakt wierdt Hollandt in 't jaar 1588 te verlaten. Hy keerde weder naar Duitschlandt, en was, zo lang hy leefde, hoogleeraar in de Rechten te Altorf, daar hy den 4 May des jaars 1591, na de Rechten oopentlyk 40 jaren lang geleeraart te hebben, gestorven is. Hy heeft al zyn leven *Cujas* getracht tegen te spreken. Hy was zo gelukkig van onthouden, dat hy 't gansche *Corpus Juris* van buiten kon. Zyne voornaamste schriften zyn: *Commentar. de Jur. Civ. l.* XXVIII; *Commentar. de præscript. verbis; de eo, quod interest, lib. singular.; de verbor. obligation.*, 't welk een meesterstuk is; *de rebus creditis, ad tit. Instit. de actionibus; Commentar. ad tit. Digest. de rebus dubiis; Comment. ad tit. C. de pactis & transactionibus*, enz. *Thuanus l.* 88. *Meursius Ath. Batav. Crasso Elog. d'huom. letter. Jacobi de clar. Script. Cabillon. Teissier addit. aux elog. tr.* II. *Ferrar. Prolus.* 7. *p.* 65. *Lipsius Cent. misc.* 2. *Epist.* 30. & *Ep. ad Theod. Leeuw. p.* 101. *Hooft in het XXV b. der Nederl. Histor. Bayle Dict. Crit.*

DONEQUINE. Zie DUNKERAN.

DONESCHINGEN, een dorp in 't prinsdom Furstenberg in Zwaben, is aanmerkelyk omdat de Donauw in het zelve zynen oorsprong heeft. Het legt eene myl van 't kasteel Furstenberg, drie van Rootwyl, en vier van Schafhuizen. *Maty Diction.*

DONGAL, de 67 koning van Schotlandt, regeerde zo streng, dat zyne onderdanen het niet konden uitstaan; weshalven zyne soldaten zich by Alpinus, den zoon van Achajus, begaven, en hem dwongen hun krygsoverste te worden. Doch toen de zelve een leger verzamelt hadt, en veinsde, als of hy naar hun zin wilde doen, verliet hy hen onvoorziens, en ging tot Dongal over. Dit maakte de wederspannigen kleinmoedig, en bewoog hen, dat zy hem by den koning, als aanstoker van hunnen opstandt, beschuldigden; doch deze, beter wetende, liet hen alle gevangen nemen, en de roervinken om hals brengen. Naderhandt, als Dongal over de Spey trok, om de Picten te beoorlogen, verdronk hy in 't jaar 880, het zesde zyner regeeringe. *Buchananus Hist. Scot.*

DONGARD, een koning van Schotlandt in de V eeuw, volgde in 't jaar 449 op zynen broeder Eugenius den II, en sneuvelde in

in 't jaar 453 in een veldslag, vechtende, nevens den Engelschen Hengist, tegen de ouden Britten. *Leslé & Buchan. Hist. Scot.*

DONGARD, de 42 koning van Schotlandt, kwam in 't jaar 452 tot de kroon, en was, zo in vrede als oorlog, een zeer geschikt vorst. Schoon hy geen gelegenheit hadt om oorlog te voeren, liet hy echter zyn krygsvolk in den wapenhandel oeffenen, om, als het de noodt vereischte, gereed te zyn. Daar by bemoeide hy zich om den Godsdienst te hervormen, en 't overschot van de Pelagiaansche kettery uit te roejen, tegen de welke de paus Celestinus, ten tyde van zynen vader Eugenius, Palladius naar Schotlandt hadt gezonden, die in dat koninkryk bisschoppen ordende, zynde te voren die kerk slechts door monniken en de gewone predikers bestiert. Terwyl de Schotten op deze wyze met het hervormen van den Godsdienst doende waren, ontgingen zy de oorlogsvlam, die te dier tydt bykans de geheele wereldt over ontsteken was. Onder dezen koning leefden *Patricius*, *Servanus*, *Ninianus*, en *Mungo*, leerlingen van *Palladius*, die altemaal om hunne geleerdheit en Godvruchtigheit vermaard waren, en onder 't getal der Heiligen staan. Bongard maakte een verbondt met de Picten en oude Britten tegen de Saxen, en stierf in 't jaar 457, in 't vyfde zyner regeeringe. *Buchananus.*

DONGARD, een koning van Schotlandt, leefde in de IX eeuw, en was een zoon van Salvatius, of Solvathie, mede koning. Hy volgde in 't jaar 824 op Congal, en regeerde zes jaren. Hy verdronk in 't jaar 830, zo als hy over eene rivier trok, willende Alpinus, koning der Picten, zynen bondgenoot, in persoon te hulp komen. *Dempster & Buchananus in Hist. Scot.*

DONGELBERG, een zeer oud kasteel en dorp in Brabandt, in het quartier van Leuven, niet verre van Geldenaken. Dit huis wierdt in een vroeger tydt bezeten door een geslacht, naar het zelve zynen naam voerende, en was de laatste *Willem van Dongelberg*. In den jare 1303 wierdt deze heerlykheit, met des zelfs hoge en lage gerechtigheit, door Jan den II, hertog van Brabandt, geschonken aan zyn bastaard broeder, *Jan van Meuwen*; wiens nakomelingen het hebben bezeten, tot dat *Françoise de Malaise*, vrouw van Dongelberg, trouwde met *Willem*, anderen zeggen *Jan de Argenteau*, die in den jare 1495 burgermeester van Luik was. Op wat wyze het verder met het bezit gegaan is, kan men niet zeggen. Zeker is het, dat het zelve ten voordeele van *Jaques Philips van Dongelberg*, nevens Fay, verheven wierdt op den 3 July 1662 tot eene baronye, wordende in dien brief een *Steede* genoemt, en weder in den jare 1692, den 25 October, ten voordeele van des zelfs zone *Philip Adriaan* verheven, nevens Fay, tot een graafschap. *Castell. & Prat. Nobil. Brabantiæ. Erection de toutes les Terres Seigneuries &c.*

DONGEN, een oud adelyk geslacht in Nederlandt, maar van het welke men zeer weinig kennisse heeft. Alleen weet men, dat het zelve van een jonger zoon van het oude adelyke geslacht *van Arkel* is afgekomen, en dat 'er nog descendenten van in het leven zyn, de welke zich in het landschap Drenthe onthouden, en daar ruim een derde deel der Ridderschap uitmaken, voerende het zelve wapen als die van Arkel.

DONGEN, een redelyk groot dorp in de baronye van Breda, in Hollandsch Brabandt, heeft kerk en Predikant, staande onder de classis van Breda. *Houve Chart. Kron. II Deel.*

DONGERADEELEN, een gedeelte van Vrieslandt, in het Noorden van die provincie, langs de zee, gelegen, in het quartier Oostergoo, tusschen de grietenye Ferwerderadeel en het Dokkumer-diep. Het zelve wordt door een klein watertje, de Pasens genoemt, in twee grietenyen onderscheiden, *Oost-Dongeradeel* en *West-Dongeradeel* genoemt, van welke hier na in het byzonder zal gesproken worden. Gedurende de Nederlandsche beroertens hebben deze grietenyen veel geleden, en zyn door de Spanjaarden menigmalen geplundert en byna verwoest. Niet minder hebben de zelve geleden door hoge watervloeden, inzonderheit in den jare 1570, wanneer in dit quartier geheele huizen en schuren wierden weggespoelt, en zeer vele menschen en beesten verdronken. Men vindt boven de kerkdeur van Metzelawier, in Oost-Dongeradeel, in een marmersteen de volgende woorden nog gehouwen: *In 't jaar van tzeventig* (1570) *is het water in deese kerk een voet hoog geweest, en zyn in deese Grietenye verdronken* 1800 *menschen*, behalven de genen, die met het afgaande water uit de grietenye van Dongeradeel Oostzyde tot Pasens in zee zyn weggespoelt. In beide de Dongeradeelen zyn door dien hogen watervloedt en inbreuk verdronken 5000, en in Dokkum 200 menschen: waarom ook de Nieuwe Landen, zo Oost-als Westwaarts Holwert gelegen, in den jare 1580 bedykt zyn, gelyk in den jare 1590 wederom geschied is. Maar alzo in deze plaatsen door veranderinge en verloop des zeewaters vele landen zyn aangewassen, hebben daarentegen de landen, daar naast gelegen, als te Wieren en Nes, grote afbreuk geleden; en de zelve zouden geheel weggespoelt zyn, indien men'er by tyds niet in voorzien hadt. Ten tyde van Winsemius, zynde nu ruim honderd jaren geleden, stondt de kerk van Wierum, die voor dien tydt in het midden van het dorp hadt gestaan, op den oever van de zee. In Oost-Dongeradeel zyn in den jare 1592 ingedykt de landen van Aanjum, Lioessens, en Posens. Vele voorname edelen zyn 'er van ouds in beide de Dongeradeelen geweest, zynde in de zelve de volgende Staten en Stinsen gelegen, als: *Holdinga*, *Obbema*, *Hiemstra*, *Humalda*, *Dornsum*, *Ropta*, *Popma*, *Moppema*, *Rienkema*, *Herwey*, *Aylva*, *Bolta*, *Sinxma*, *Tiessens*, *Hannia*, *Jarsma*, *Scheltema*, *Stienstra*, en *Brandstede*. Eenige dezer adelyke geslachten zyn in de oorlogen tusschen den koning van Spanje en de vereenigde Nederlandsche provincien de Spanjaarden dapper te keer gegaan, en hebben hen groten afbreuk, en het vaderlandt grote diensten gedaan.

Betreffende in het byzonder de grietenye OOST-DONGERADEEL, de zelve heeft in het zitten der Staten van het quartier Oostergoo de derde stemme, en zyn in de zelve gelegen de stadt *Dokkum*, hier voor beschreven, en de navolgende dertien dorpen, als: *Aangjum*, *Engwierum*, *Ee*, *Jouswier*, *Oostrum*, *Aaljum*, *Wetsens*, *Nieuwier*, *Nieuwkerk*, *Pasens*, *Lioessens*, *Marra*, en *Metzelawier*.

De grieteny WEST-DONGERADEEL heeft in het zitten der heeren Staten van Oostergoo de vierde stemme, en zyn daar in de volgende dorpen gelegen, namenlyk: *Holwert*, *Tonnawert*, anders *Tonnaart*, *Wierum*, *Nes*, *Hantum*, *Hantumhuizen*, *Raat*, *Bierum*, *Medent*, *Germerhuizen*, *Nyenhuis*, nevens verscheide buurten, te zamen eene stemme in de grietenye uitmakende, als *Hiaura*, *Betterwirt*, *Bornmerhuizen*, *Bornwirt*, *Raardt*, *Faudgum*, *Brandgum*, *Waaxens*. *Winsemius Kronyk van Vrieslandt pag.* 550, *en achter aan de zelve in de beschryving der grietenyen, plaatsen, enz.*

DONGIUM, ook wel DOENJUM, DODINGAHEM, of DOMINGUM genoemt, een dorp in Vrieslandt, in de grietenye van Franekeradeel, tusschen Franeker en Tiedmarum. Ten opzichte van het kerkelyk bestier behoorde dit dorp voorheen onder het bisdom van Leeuwarden, en het dekenschap van Franeker; de Parochiekerk bragt honderd, en de Prebende in de zelve tachtig goudguldens op: aan den proost van S. Jan te Utrecht wierden jaarlyks twaalf schilden betaalt; was na de Reformatie al vroeg met een Predikant alleen voorzien, doch wordt nu onder de classis van Franeker, nevens Buer, door een Predikant bedient. Naby dit dorp is een watertje, het *Doenjumer meer*, genoemt, als mede de State *Fritsma Heringa*, en *Roedersma*. *Scotanus Beschr. van Vrieslandt. Oudheden van Vrieslandt II Deel.*

DONGO, of *Engazze*, eene stadt in Morenlandt. Zy wordt voor de voornaamste van 't koninkryk Angola gehouden, en omtrent de grenzen van 't koninkryk Congo geplaatst, daar verscheide rivieren, die uit het meir Aquilunda voortkomen, zamenlopen. *Maty Diction.*

DONGO, een stedeke op de Noordkust van een der Japansche eilanden, Xicoco genaamt, gelegen. *Maty Diction.*

DONGUIDIUS, (ASCANIUS) van Messina, een geleerd Jesuit; uit welke maatschappy hy overgegaan is in de orde der Reguliere kanunniken van Lateraan. Hy heeft uitgegeven: *Canonici Ordinis in universum Arbor æreis forma excusa.* Men zegt, dat hy dezen *Boom* in een geheel boek uitgelegt heeft, het geen Rosyn niet voor zeker durft zeggen. In 't Italiaansch heeft hy ook geschreven: *Sacrum Convivium a Christo Domino fideli animæ præparatum sub consideratione centum & quinquaginta mysteriorum. Bibl. Sicula App. I. ad Tom. I.*

DONI, een geslacht, oorspronkelyk van Florence, waar van zich een tak in Provence ter neder gezet heeft, nadat *Lucas Doni* in 't jaar 1478 te Avignon is gaan wonen. Hy liet by Helena de Pazi, zyne vrouw, kinderen na, uit welke de heeren van *Goults*, en marquizen van *Beaucham* voortgekomen zyn. *Octavianus Doni* ging met de koningin Maria de Medicis naar Vrankryk, en kreeg daar het bewindt over de schatting-gelden. Hy trouwde met Valentia van Marillac, dochter van Willem, heer van Ferrieres, en hadt 'er by *Achilles*, die Jesuit gestorven is; *Lodewyk*, daar hier na van zal gesproken worden; *Antoni*, marquis van Attichi, die in 't jaar 1637, in den ouderdom van 25 jaren, nadat hy in Italië en elders gedient hadt, in de Nederlanden gesneuvelt is; *Genoveva*, getrouwt met den grave van Château-Villain, gemeenlyk de hertog van Atrie genaamt; *Anna*, vrouw van Lodewyk van Rochechouart, graaf van Maure; *Henrietta*, eene nonne, en *Magdalena*, mede eene nonne. *L'Hermite en la Toscane Françoise.*

DONI (ANTONIUS FRANCISCUS) heeft in de XVI eeuw geleeft. Hy was uit het adelyke geslacht der *Doni*, en heeft vele boeken in 't Italiaansch geschreven, die hem voor een aardigen geest hebben doen doorgaan. De eerste waren vol van schimpende kwaadsprekendheit; doch daar in volgde hy niet zo zeer zyne eigene neiging, als wel eene al te grote toegevendheit voor 't verzoek van een zyner vrienden. In zyne werken liet hy eenige brieven invloejen, die hy niet geschreven hadt, 't welk hem veel te kort deedt; want de opstellers van die brieven beroemden zich kort daar aan, dat zy al wat onder den naam van Doni uitgekomen is geschreven hadden. Hy muilbandde die lasteraars, met zyne werken op nieuw, onder eene beter gedaante, te doen drukken, en den goeden raadt van de akademie der *Peregrini* op te volgen. Hy liet de lofuitingen, die hy aan een deel onwaardige menschen hadt gegeven, uit, en prees andere, die hy te onrecht gelaakt hadt. Hy heeft zich in 't jaar 1547, omtrent 35 jaren oud zynde, te Venetië ter neder gezet, en is daar in 't jaar 1574 gestorven. Hy was een lidt van de voorgemelde akademie, onder den naam van *Bizzarro*, of *eigenzinnige*, die hem wonderlyk wel paste: want hy volgde niet alleen in dicht, maar ook in ondicht, alleen zyn eigen spoor. Zyne vindingen en gedachten waren stout en vreemd, en hy zocht zich te doen uitmunten met zyne lezers met verre gehaalde uitvindingen te verrassen. Zyne werken, in het Italiaansch geschreven, naar 't verhaal van Chilini in zyn *Theatro P. I*, zyn: *IV boeken van Medallien*; *Nieuwe Tydingen*; *drie hekelschriften, onder de namen van Bliksem, Pyl, en Donder*; *drie zamenspraken van 't geluk en ongeluk van Cæsar, van de zangkunde, en van de tekenkunst*; *een Boekzaal*; *een boek van den mensch, waarom hy de kleine wereldt genaamt wordt*; *V boeken van de eeuwigheit van 't vaderlandt*; *een blyspel*, *Stufaiuolo* genoemt; *de Marmersteenen*, waar in verscheide personen sprekende ingevoert worden; *de Werelden*; *de Hellen*; *de Kalbas*; *de Zedekundige Wysgeerte*; *de Kancelier*; *de oude schriften in ondicht van Dante*; *het zeegevecht tusschen het H. Verbondt en de ongelovigen in heldendicht beschreven*; *Boere-deunen*; *Brieven*. *Bayle Dict. Crit.*

DONI (Latinus) Zie DONIUS.

DONI D'ATTICHI, (Lodewyk) bisschop van Riez, en naderhandt van Autun, was een zoon van den boven-gemelden Octavianus Doni, heer van Attichi. Hy begaf zich in de order der Minderbroeders, en zyne verdiensten bragten hem tot de hoogste bedieningen. Koning Lodewyk de XIII gaf hem in 't jaar 1628 het bisdom van Riez, en in 't jaar 1652 kreeg hy dat van Autun. Hy stierf in 't jaar 1668. Hy heeft verscheide dingen geschreven, als: *de Historie der Minderbroeders*: *van de kardinalen der H.R. Kerke, enz. Bartel Hist. Regiens. Robert & Sammarthanus. Gall. Christ. &c.*

DONIA. Het geslacht van dien naam heeft al lange jaren in Vrieslandt veel aanzien gehad. Van dien naam zyn alleen in de grietenye Hennaarderadeel twee staten of edelmans huizen bekend; als een te Spannum, en een te Oosterendt naby Hydaardt. Dit laatste noemt Schotanus in zyne *Vriesche Historien*, de *Principaal Donia State*. Nog is in de grietenye Wonseradeel te Burgwerd de state Donia. In de Vriesche Historien komt voor *Haring Donia*, en *Agge Donia*, welke neven genoemt worden, en in den jare 1458 de Schieringer party toegedaan waren. Nog leefde omtrent dien tydt *Sierck* en *Agge Haringma*, broeders, welke Sierck, die waarschynlyk de zoon is geweest van *Haring Donia*, zes zonen naliet, als: *Agge*, *Haring*, *Hotse*, *Benediks*, *Keympe*, en *Sierck Donia*. Waar zy ieder hunne byzondere woning hadden, zie *Schotanus Chronyk pag.* 329. Niet weinig hebben deze mannen de verandering des tyds ondervonden. Eenige malen wierdt hen door de tegenparty het hunne ontnomen, en dan weder dat van andere hen toegeëigent. *Keympe Donia* wierdt dood geslagen, of liever vermoord. *Haring Donia* bleef in een gevecht in den jare 1464. Onderwyl, door de overmacht van de party, wierden de Doniaas dermaten ondergehouden, dat 'er byna geen herstellen aan scheen te zyn. In den jare 1468 beging *Agge* een kwade daadt met den prioor van 't Hasscher konvent. Hy hadt lang te vergeefs getracht den zelven meester te worden; en eindelyk, hem met een monnik op den weg ontmoetende, ging zyn haat zo ver, dat hy zyne byhebbende dienaars beval den prioor en monnik de oogen uit te steken: doch die alle zulks weigerende, kwam hy tot de bitterheit van het met zyn mes zelf te doen, welk geval zo hoog genomen wierdt, dat alle openbare kerkdiensten daar omtrent ophielden, en hy verder in haat zynde verklaart wierdt onwaardig het gezelschap der menschen te wezen; en dus van zyne goederen berooft, wierdt hy van kinderen, vrienden en magen verlaten, en is, overal omzwervende, in grote ellende en armoede gestorven. Nog vindt men dat een Sibo van Lidlum, en *Tzialling Donia* van Bonneterp uit Winsum door hunne mildheit en ingetogenheit gesticht hebben omtrent den jare 1180 het klooster Oudendale te Lidlum. Het zelve was eerst van de orde der Reguliere kanunniken, doch kort daarna van de orde der Premonstreiten. *Schotanus Chron. van Vrieslandt. Oudheden van Vrieslandt II Deel.*

DONIA, (Mattheus) geboortig van Palermo, een uitmuntend Doctor in de Medicynen en Philosophie, een leerling van Benedictus Vitalis, eenen arts, die te Palermo veel naams hadt. Hy toonde zynen poeëtschen geest in 't Latyn en Italiaansch. Ook was hy verre gevordert in 't Griekscb. Zyne boeken worden gemelt *Bibl. Sicula.*

DONIAGA, een dorp in Vrieslandt, in de grietenye van Doniawerstal, zynde de zesde grieteny der Zevenwolden. Het dorp is gelegen naby een arm van het Tjeucke Meer, de Uilesprong genoemt, en heeft den naam aan de grietenye gegeven. Het behoorde voorheen onder het geestelyke opzicht van den deken van Alderum, of Arum, en is nu onder de classis der Zevenwolden. *Oudheden van Vrieslandt II Deel.*

DONIEKSE WIERSKI, of *de kleine Don*, in 't Latyn *Tanais minor*, eene rivier in 't Noorden van Europa. Zy heeft haren loop tusschen Moscovië en klein-Tartarye, door onbebouwde, en bykans onbewoonde landen, en valt omtrent 25 mylen boven de stadt Azoph in de Tanais, of Don.

DONIEWERSTAL, DONIAWERSTAL, of DODINGAWERSTAL, eene Vriesche grieteny, onder het quartier van Zevenwolden behorende, heeft de zesde stem in de vergaderinge der Staten van Zevenwolden, en bestaat uit veertien dorpen, als: *Koinryp*, of *Goingaryp*, *de Broek*, of *Broech*, *Austerhaula*, *Nyega*, *Oldeouwer*, *Donygage*, of *Donyega*, *Tzerkgaast*, *S. Niklaasga*, *Idskenhuizen*, of *Idzinghuizen*, *Ter-Oele*, *Indelyken*, of *Ylikke*, *Kangweer*, *Boornswage*, en *Legemeer*. De naam dezer grietenye is zamengestelt van *Donia*, van *weer*, en *stal*, zo veel betekenende als de stal of plaats van de weer of gerechtsbank, de welke van ouds te Donia gehouden wierdt. De zelve is eertyds aan de grietenye van Lemsterlandt gehecht geweest. *Winsemius achter zyne Kronyk van Vrieslandt.*

DONIUS, (Latinus) geboren te Rome, maar afkomstig uit Lombardye, geen ongeacht dichter. Vele fraaie gedichten zyn van hem geschreven in de Latynsche en Toskaansche tale. Zyn lot ware groter geweest, indien die niet bezwalkt ware geweest door zyn manier van leven en lelykheit van gedaante. Dus mismaakt en gebult van ligchaam was hy trotsch, vuil, en gedurig onledig met onkuische vaarzen te maken. Ook was hy stekende van aardt, zeggende ieder het zyne niet alleen met woorden, maar ook met schriften. Maar dat schimpen en steken bekwam hem kwalyk: want als zeker vroom man van iemandt, dien hy uit vermoeden van oneerbaarheit van zich weerde, lelyk in zyn troni gekwetst was, bestondt Donius dezen ellendigen in zyn leedt te beschimpen en te bespotten door schotschriften, die hy tegen den muur des verongelykten aanplakte. Hier op betrapt wierdt hy by den kop gevat, en in den kerker gesmeten, en daar lang gezeten hebbende ontging hy ter naauwernoodt de halsstraf. Los gelaten zocht hy te geraken in het een of ander klooster van monniken, die wel in den dos zyn en lekker eeten en drinken: maar nergens wierdt hy ingelaten om zyne afschuwelyke gedaante. Dus al zyn goedt opgemaakt hebbende, en overal zwervende, zonder op eene vaste plaats te blyven, is hy eindelyk met toezegging van een goede wedde in huis genomen van den beroemden heer Onuphrius de Sancta Cruce, die in zyn huis eene akademie opgerecht hebbende hem bezigde voor briefschryver. Ter kwader uure zeker voor dezen man, omdat Donius de geheimen zyns heeren of door dwang, of gewillig, uitbragt, en hem aan grote moeyelykheit hielp. Dus daar van daan geraakt, wierdt hy na lang zwerven te Genua met alle eere ontfangen, en bleef daar in achting tot zyne doodt toe. Toen wierdt hy daar met grote statie begraven, en zyn hoofdt gekroont met een krans, gemaakt van twee lauwriertakjes, welke eere men meent dat men den dichters schuldig is. *Janus Nicius Erythr. Pinacoth. P. I.*

DONJAT, (Johannes) een beroemd Fransch Rechtsgeleerde, geboortig van Toulouze, was opperste of eerste hoogleeraar in de Rechten te Parys. Hy stierf in den jare 1688, in den ouderdom van 79 jaren. Zyne werken zyn: *Prænotiones Juris Canonici*; *Historia Juris Canonici*; *Notæ ad Theophilum*; *ad Institutiones Lancellotti*; *ad Titum Livium*; eene overzetting van *Vellejus* in het Fransch. *Simon Biblioth. script. Juris per. Tom. I.*

DONJON, (Govert van) de XI grootmeester der orde van S. Jan van Jeruzalem, welkers verblyfplaats te dier tydt te Ptolemaïs, of S. Jan van Acre, was. Hy was een Franschman, en wierdt in 't jaar 1192 in de plaats van Emengard Daps verkoren. Hy was een braaf krygsheldt, doch regeerde maar 2 jaren. Na de doodt van Guido van Luzignan, koning van Cyprus, wierdt hy, nevens den grootmeester der Tempelieren, benoemt, om de weinige plaatsen, die de Christenen in 't koninkryk van Jeruzalem nog inhadden, tegen de ongelovigen te beschermen. Hy stierf in 't jaar 1194, en hadt tot navolger Alfonsus van Portugal. *Bosio Hist. der orde van S. Jan van Jeruzal. Naberat Privilege de l'Ordre.*

DONK, (het huis te) eene riddermatige hofstede in Zuid-Hollandt, in het ambacht van Woude in de Ryderwaart gelegen, is eertyds gebouwt door die van het geslacht van *Donke*, pralende met vier torens, en het geslacht van *Persyn*, van het welke het aan dat van *Brouwer* is overgegaan. Dit huis wierdt gedurende de Nederlandsche beroertens in den jare 1575 door de Spanjaarden in brandt gestoken en vernielt; maar is in den jare 1616 weder opgehaalt door den ridder Frans vander Duyn, als getrouwt zynde met *Arnoldina Brouwer*, in wiens geslacht het toen was. *S. van Leeuwen Batavia illustr. pap.* 1215. *Oudheden van Zuid-Hollandt pag.* 193.

DONKERBROEK, een buurt of gemeen dorp in Vrieslandt, in de grietenye van Stellingwerf Oosteinde, is te zamen gevoegt met de buurt Russchen, behoort onder de classis van Zevenwolden, en wordt, nevens Haule, door een Predikant bedient. *Schotanus Beschr. van Vrieslandt.*

DONKERSLOOT, of DONKERSLOET, was, volgens *Oudenhoven* (*pag.*24) een dorp in den Ryderwaart in Zuid-Hollandt, op den dyk gelegen, en aldus genoemt naar een floot, de welke van vele bomen belommert was. Het staat in een oud handschrift der Utrechtsche kerke vermeld; maar omdat het zelve verdronken is, wordt het in de later handschriften niet gevonden. *Oudheden van Zuid-Hollandt pag.* 202.

DONNE, (Johannes) leeraar in de Godgeleerdheit, was van Londen. Zyn vader was een ryk koopman, afkomstig uit een oud geslacht uit het landt van Walles, waar van verscheiden in zynen tydt nog in aanzien waren. Van moeders zyde daalde hy af van Thomas Morus, lord kancelier van Engelandt. Hy hadt zo grote bekwaamheit tot de letteroeffeningen, en hy wierdt met zo veel zorg opgevoed, dat hy, toen hy 9 jaren oud was, op de hogeschool te Oxfort gezonden wierdt; en hy verstondt in die jaren het Latyn en 't Fransch zeer wel. Veertien jaren oud zynde ging hy naar Cambridge, en 3 jaren daarna naar Lincol's Inn. Toen hy 20 jaren oud was, reisde hy in Italië en Spanje, en maakte verscheide aanmerkingen over de wetten en de bestiering dier landen; en keerde, kundig der zelver talen, wederom in zyn vaderlandt. Hy trouwde met de dochter van Georg Morus, kancelier der orde van de Kousseband, en luitenant van den Tour te Londen. In 't vervolg leide hy zich op de burgerlyke en kerkelyke Rechten, kwam daar zeer verre in, en zich door Karel den I, koning van Engelandt, hebbende doen kennen, beval hem die vorst, dat hy op de tegenwerpingen der Roomschgezinden, tegen den eedt van opperhoofdigheit en getrouwheit, zou antwoorden, 't welk Donne in een boek, onder den naam van *Pseudo-martyr*, of *valsche getuige*, gedaan heeft. De koning, dat boek gelezen hebbende, riedt hem, zich in den kerkelyken staat te begeven. Hy nam tydt om zich in 't Grieksch, Hebreeusch, en in de Godgeleerdheit te oeffenen, en drie jaren daarna wierdt hy te Cambridge Doctor in de Godgeleerdheit, kapellaan van den koning, en predikant te Lincols-Inn gemaakt. Toen de koning den graaf van Carlisle, als zynen afgezant, naar Duitschlandt zondt, verzelde hem Doctor Donne als Godgeleerde. Kort na zyne te rugkomst in Engelandt wierdt hy deken van S. Paul. Hy was zeer genegen tot de dichtkunde, maar diepzinnig en duister. Voorts hadt hy ongemeene gaven, en bezat eene grote geleerdheit; gelyk blykt uit zyne werken, welke zyn: de bovengemelde *Pseudo-martyr*; een ander, onder den naam van *Biathanatos*; en zyne *Predikatien*, in een stuk in folio. Wat zyne zeden aangaat, hy was Godvruchtig, oprecht, deftig, zaam, en zeer mild tegen de armen. Zie *zyn leven voor zyne Predikatien.*

DONNOLA, (THADDÆUS) een beroemd Rechtsgeleerde te Spello in Umbrië; wordt van eenigen *Dondulus* en *Tomnola* genoemt, en leefde in den beginne der XVII eeuwe. Hy heeft geschreven: *Commentarii de Hispelli antiquitate*; *Dissertationes de patria Propertii*, door Hendrik Leonard Schurtzfleisch in den jare 1713 met geleerde aantekeningen, en eene voorreden, behelzende het leven van Donnola, in het licht gegeven; en *de loco Martyrii S. Felicis, Episcopi Hispellatensis.*

DONTHERIUS, (CORNELIUS) gardiaan der Minderbroeders te Nivelle in Brabandt. Hy heeft een Godvruchtig boekje geschreven, dat menigmaal herdrukt is, *van de bloedstortingen des Heilands.* Hy stierf in 't jaar 1554. *Val. Andr. Biblioth. Belgica.*

DONUSA, of DONYSA, een klein eilandt in de Egeesche of Griekfche zee. Eustathius geeft het zelve een anderen naam, en noemt het *Dionysius*, menende, dat het den zelven van Dionysius, of Bacchus, zou bekomen hebben, omdat Dionysius zyne beminde Ariadne, voor het vervolgen van haren vader Minos, koning van het eilandt Krete, van het eilandt Naxos naar dit eilandt hadt overgevoert. Doch dit is beuselachtig, en Virgilius, Tacitus, Mela, en andere oude schryvers geven het den naam van *Donusa*. Virgilius geeft het zelve den bynaam van *het groene*, mogelyk wegens het groene marmer, het welk hier eertyds in menigte gegraven wierdt; of wegens de groene grasrykheit der weiden, volgens de verklaring van eenige uitleggers. Dit eilandt, als mede dat van Gyaros, was behoeftig van zoet water; en wanneer Vibius Sequester, naar het verhaal van Tacitus, door den Roomschen Raadt naar het eilandt Donysa of dat van Gyaros gebannen was, verzachtte de keizer Tiberius dit vonnis, zeggende, dat die beide eilanden gebrek aan zoet water hadden, en dat men den genen het gebruik des levens moest geven, dien het leven vergunt wierdt; des hy vervolgens op het eilandt Amargus gebannen wierdt. Men zegt, dat dit eilandt nu ook den naam van *Gironda* heeft. Het staat, nevens andere eilanden, daar omtrent gelegen, onder het gebiedt des Turkschen keizers, en is weinig bewoont. *Dapper Beschryv. der eilanden in den Archipel.*

DONZELLA, (PETRUS) een Siciliaan, doctor in beide de Rechten, wel geleerd en bedreven in Siciliaansche, Toskaansche en Latynsche poëzy. *Bibl. Sic.*

DONZELLA, [PETRUS] van Palermo, geboren den 9 April 1650. Hy heeft verscheide dingen in 't Italiaansch geschreven en uitgegeven, waar van men een lyst heeft in de *Biblioth. Sicula.*

DONZELLINUS, (HIERONYMUS) een geleerd Italiaansch geneesmeester, was in de XVI eeuw te Orzi nuovi, in het Bresciaansch, geboren, en heeft de geneeskunde eenigen tydt te Brescia geoeffent: doch hy wierdt genoodzaakt van daar te gaan, ter oorzake van een pennestrydt, daar hy zich in gemengt hadt, om Joseph Valdagne tegen Vincent Calzaveglia te verdedigen. Het waren twee geneesheeren, waar van de laatste een boek uitgaf tegen den eersten, 't welk op eene zo hevige wyze door Donzellinus wederlegt wierdt, dat Valdagne en zyn voorvechter de stadt Brescia moesten ruimen. Deze laatste ging naar Venetië, daar hy met groten toeloop de geneeskunde oeffende; doch, naar 't zeggen van Cozzando, in zyne *Libraria Bresciana*, kwam hy daar in 't jaar 1560 zeer droevig aan zyn einde; want hy wierdt, op eene beschuldiging van de Goddelyke Majesteit, en die van den Staat, op eene verfoejelyke wyze gekwetst te hebben, veroordeelt om in zee geworpen te worden. Hy heeft het boekje van Galenus *de Ptisana*, en VIII *Aanspraken van Themistius*, uit het Grieksch in 't Latyn overgezet. Zyne *Consilia & Epistolæ Medicæ* heeft Scholzius in zyne verzameling te Frankfort doen drukken. Zyn brief *de natura, causis & curatione febris pestilentis* is te Venetië gedrukt. Het boek, *Remedium ferendarum injuriarum*, hoe men het geleden ongelyk moet verdragen, is mogelyk van een anderen *Hieron. Donzellinus*, die zich noemt *Veronensis*. *Bayle Dict. Crit.*

DONZI, een stedeke in Vrankryk, aan de kleine rivier Noaym, in 't landschap Nivernois. Het omleggende gebiedt voert den naam van *Donziois*, en den tytel van een hertogdom, 't welk den huize Mazarini Mancini toekomt.

DOODBOEK, in het Latyn, *Necrologium*. Aldus wordt genoemt het boek, in het welke de namen der doden geschreven worden. De oude Christenen hadden in ieder kerk hun byzonder doodboek, in het welke zy zorgvuldiglyk aantekenden den dag van het afsterven hunner bisschoppen. De monniken hadden insgelyks hunne doodboeken, en hebben 'er nog hedendaags in hunne kloosters, in welke zy de sterfdagen van hunne overften en medebroeders stiptelyk aantekenen. Men heeft ook den naam van *Doodboek* gegeven aan de naamlysten der Heiligen, in welke hun sterfdag en die van hunne geheugenis aangetekent staat.

DOODE ZEE, in het Latyn *Mare Mortuum*, *Mare Salis*, *Lacus Asphaltites*, een groot meir in Palestina, aan de grenzen van het steenachtige Arabië, het welk omtrent vier en twintig mylen in zyne lengte, en zes of zeven mylen in zyne breedte bestaat, zynde alom bezet met style en ongenakelyke gebergtens. Dit meir wordt eene zee genoemt, volgens de tale der Hebreën, die den naam van zee geven aan al het gene eene grote menigte waters vervat, als, by voorbeeldt, de zee van Tiberias, of Galileesche zee, de welke eigentlyk maar een meir is. De Dode zee wordt menigmaal de Zoutzee genoemt in de H. Schrift, om haar van het meir van Tiberias, het welk zoet water heeft, te onderscheiden, en om dat aldaar eene grote menigte van zout gemaakt wordt. Men noemt haar ook de zee van de woestyne, om dat alle de omleggende landen, waar in zy besloten legt, woestynen en onbewoonde landschappen zyn, ter oorzake van hunne dorheit en onvruchtbaarheit. Josephus noemt deze zee *het Asphaltitisch meir*, dat is te zeggen, de Kleizee, om dat de zelve eene grote menigte daar van op hare oevers uitwerpt. Eindelyk haar gemeenste naam is geweest die van de *Doode zee*, de welke haar heel wel past, omdat hare wateren stilstaan, en dat de visschen, zo dra zy daar in komen, sterven. Het was eertyds een groot dal, bevochtigt door de wateren van de Jordane, daar verscheide kleiputten waren, nevens vyf steden, genaamt Sodoma, Gomorrha, Adama, Zeboïm en Segor, de welke, de laatste uitgezondert, in de assche gelegt wierden door het vuur, het welk van den hemel nederviel, en verzonken in de wateren van de Jordane, die daar voorby stroomde, en in die van verscheide bronaders en onderaardsche waterleidingen, de welke de Goddelyke rechtvaardigheit daar vergaderde om die steden onder te dompelen. Dit dal was uittermaten vruchtbaar en overvloedig in allerlei vruchten en landgewasschen; en eenige Rabbynen zyn van gevoelen, dat het zelve op zekeren tydt zal in zyn eerste standt herstelt worden, uit hoofde van deze woorden van den Propheet Ezechiel (XVI, 55) *Als uwe zusters, Sodom, ende hare dochteren zullen wederkeren tot haren vorigen staat.* Doch, gelyk S. Hieronymus zegt, het woordt van Sodom beduidt op deze plaats de zondige zielen, die zich tot Godt zullen bekeeren, en hunne eerste onnoselheit wederkrygen. De kardinaal van Vitry noemt dit meir *de Duivelszee*, of *zee van den Duivel.* Sanutus zegt, dat de zelve altydt met zwarte dampen overdekt is; en anderen verhalen, dat hare wateren dik en stinkende zyn. Doch verscheiden verzekeren, dat zy daar geen mist noch nevelachtige dampen gezien hebben, en dat het water tamelyk helder en zuiver is: dat het waar is, dat zy verduistert wordt door de schaduwe van de hoge gebergten, met de welke zy omringt is, en dat zy om die reden zwartachtig schynt te wezen. Anderen zeggen, dat de rivier de Jordane verder dan eene grote myl weegs dwars door de Doode zee henen loopt, zonder zich daar mede te vermengen, en altydt zo helder blyvende als kristal: doch dat de wateren van deze zee op andere plaatsen dik en zwart zyn. Het aanmerkelykste van allen is, dat deze zee geen uitstroming hebbende, die iemandt ontdekken kan, nooit opzwelt, onaangezien het water van de Jordane gestadig daar in vloeit: doch het is waarschynlyk, dat zy zich door eenige onderaardsche openingen ontlast in de Middelandsche zee, de welke maar twee en twintig mylen van daar afgelegen is. In de omleggende plaatsen van de Doode zee vindt men bomen, de welke heel schone appelen op 't oog dragen, doch die van binnen opgevult zyn met eene stinkende en bittere assche. Zommige historieschryvers verhalen, dat men daar een groten zoutsteen ziet, de welke zy menen het lighaam van de vrouwe van Loth te wezen; doch de nieuwe reizigers hebben dien gewaanden steen niet vernomen, en zeggen, dat dit berucht overblyfsel van Gods rechtvaardigheit niet meer in wezen is. *Doubdan Voyage de la Terre Sainte. Het boek der Schepp.* XIX. *hoofdst. Josephus Oudh. I.B. Torniel & Salianus in Annal. Vet. Test. Sedulius.*

DOODENHOOFDS-ORDE wierdt in den jare 1652 gesticht door Sylvius, hertog van Wurtenberg-Oels, en van zyne moeder Sophia Magdalena, hertogin van Liegnits en Brieg. Maar dewyl deze orde na dien tydt is ingetrokken, zo heeft Louïsa Elisabeth, weduwe van hertog Philips van Saxen-Merseburg, eene geborene hertogin van Silesië te Oels en Bernstadt, deze orde, door haar grootvader gesticht, vernieuwt, en zich zelf tot groot-prioresse daar van aangestelt, eensdeels om zich gestadig de doodt, het gemeene noodlot aller menschen, te erinneren, anderen deels om de leden van die orde tot alle deugden, een ridder passende, door die gedachten aan te zetten. Het ordensteken was een ring met een doods-hoofdt, die aan een zwart bandt door de leden dier orde aan hun linker handt gedurig gedragen wierdt. Zo wel mannen als vrouwen wierden daar in toegelaten, en de groot-prioresse moet altydt uit de princessen van het huis van Wurtenberg door de Dames von deze orde verkoren worden. Het ordensteken bestaat tegenwoordig in een wit bandt, aan het welke een zilver doodshoofdt hangt aan een zwart geëmailleerde sleep, waar op de woorden *Memento mori* met witte geëmailleerde letteren te lezen zyn. *Europ. Fama* 86. *Deel.*

DOODSLAG. Schoon het doodslaan van menschen in Gods wet met de doodstraffe gedreigt wordt, te weten, als 't moedwillig of met opzet geschiedt, zo vindt men nochtans, dat dit doodslaan by verscheide oude volkeren niet met de doodt, maar met geldboetens wierdt gestraft. Zo leest men by Tacitus, *van de zeden der Duitschers* 21 *hoofdstuk: Ook wordt de doodslag voor een zeker getal van groot en klein vee geboet, en 't gansche huis ontfangt voldoening:* want het vee was toen als in plaats van geldt, daar van ook by de Latynen benoemt; en of 't met opzet of met list was geschied, zulks was even veel, als uit de oude wetten der Alemannen, Saliërs, en anderen, blykt. Alleen een arme, die geen geldt of vrienden hadt, moest den hals missen; en niet alleen zag men dit by die volkeren, toen zy nog Heidenen, maar ook toen zy Christenen waren; gelyk zo de doodslag by die van Oostvrieslandt, Nederlandt, en elders, alleen met eene geldboete is gestraft, volgens gemaakte wetten, gelyk onder anderen te zien is uit het verdrag tusschen Everhard, bisschop van Munster, en de Oost-Vriezen, byzonder ook die van Embden, Broekemer en Reiderlandt, gesloten in 't jaar 1276 by Embden op 't kleine Valderen, een jaar voor dien zwaren watervloedt, waar door 't scheen, dat Godt de makers van zulke wetten, en voorstanders van den doodslag by duizenden met de doodt strafte, en in 't water versmoorde. Men kan alle de artykelen van dat verdrag lezen in de Kronyk van Jonker *Eggerig Beninga*, in 't jaar 1723 nieuwlyks te Embden geheel gedrukt I *boek*, 120 *kap.* en waar van eenige der voornaamsten, aangaande deze zake, aldus luiden:

„ 6 *Artikel.* So eener den anderen in der Karcken wundet, de

„ schal

,, fchal de Proveft van des Biffchuppes wegen mit X olde marck ,, vorfallen fin. Wurde he averft daer in doot gefchlagen, fo fchal ,, de doodfchlager 30 olde marck geven.

,, 7 *Artikel.* So eener mit vuer de karckdoer verbrande, oder ,, de karckdoer mit gewalt thc breecke, de fchal dat mit 10 olde ,, marck boeten.

,, 8 *Artikel.* So eener up den karckhove gewundet wurde, de ,, fchal den Proveft van des Biffchups wegen 5 olde marck tho ,, broecke geeven, fo he averft tho doode gefchlagen, dat fchal ,, de handtdaedige mit 15 olde marck boeten.

,, 20 *Artikel.* So een Pape erworget oder doot gefchlagen ,, wurde, den fchal men mit 60 olde marck boeten und betalen. ,, Ein Diacon oder de dat Euangelium finget, wurde he doot ge- ,, fchlagen, den fchal men mit 50 olde marck boeten. Een Sub- ,, diacon, de de Epiftel finget, wert he doot gefchlagen, den ,, fchal men mit 40 olde marck betalen. Einer de men een Wie- ,, gelschf, ein kofter ofte Acolitus genant, heft dootgefchla- ,, gen, de fchal mit 36 marck geboetet werden. Alwaar in 't voorbygaan het woordt *Wiegelfche* opmerkelyk is, 't welk de Hoogleeraar Ubbo Emmius in 't aanhalen dezer wetten [*Hift. Rer. Frificar. lib.* II, *pag.* 174] door *initiatus*, dat is, *ingewyd*, vertaalt, buiten allen twyffel afkomftig van *wyen*, *weyhen*, *wihen*, by de oude Hoog-en Nederduitfchen *facrare*, *confecrare*, *inwyen*, *inwyden*, waar van daan *Wybiffchop* (*initiator*) by de Saxen *wyhelbiffchop*, als ook *wynghe*, *wyhinge ontvangen*, *initiari*, zo *wyhequaft*, *wyhnacht*, enz. gelyk by *Kilianus* te zien is, die ook bericht, dat *wih*, *wie*, *weygh* by de oude Duitfchers *facer*, *heilig*, *gewyd*, beduidt. Terwyl Schottelius ook aanwyft, dat *weihe*, *confecratio*, beduidt, gelyk daar van daan *Weihefart* komt, en in de oude keizerlyke wetten ftondt, ,, wann die Teut- ,, fchen einen konig wehlen, und der zu Rom nach der weihe ,, fahrt, (*pro impetranda confecratione*) die Furften find fchuldig mit ,, zu fahren. Zie *Schottelius von der Teutfchen Haubt-fprache lib.* II. *cap.* 12. *pag.* 419.

,, 21 *Artikel.* So ein Pape gelehmet wart, in fine principale ,, glederen, het fy an handen, armen, benen, voeten, dat fchal ,, men mit 20 olde marck boeten. So he averft gewundet wurt ,, funder lemete und ungemack befchwaert, den fchal men drievul- ,, dig mehr boeten, dan ofte idt een hufman nah gebruck Eemfige ,, Lantrecht gefchehen were. So averft dat fulvige geloegenet ,, wurde, und de daet nicht thoftunde, fo fchal de deder fich mit ,, LXX lueden untfchuldigen.

,, 22 *Artikel.* Vor den nederflach des priefters fchal men den ,, Biffchup vor den ban geven 40 marck, vor eenen Diacon 30 ,, marck, vor eenen Subdiacon 20 marck, voor eenen Acolitus ,, 15 marck, dit fulvige fchal betaelt werden binnen 6 maent. So ,, averft lenger vertoege, fo fchal een ieder poena vardub- ,, belt werden, nah der Munftrifchen munte und valuatie.

En deze artykelen noemde men een minnelyk verdrag, en wierden door verfcheide geeftelyken getekent, als door den prioor van Steenfurde, door den abt te Groot-Aduwert, door den abt te Ile, of *Schola Dei*, een kloofter, nu Ilerhout, digt by Aurik, ook door den abt van 't Thedinger kloofter, door den abt te Oldekloofter, door den prioor van Sylmonniken, door den prioor van Norden, en door den prioor op 't Valderen, nu een gedeelte van Embden.

Ook leeft men in de 12 Embfige *Doemen, de van doodflagen holden*, dat is handelen, en die van de gemeene Vriezen by den Upftalsboom, by Aurik, in 't jaar 1323 gemaakt zyn, onder anderen in de eerfte *Dohme* of *Doeme* aldus: ,, De eerfte hogefte dohm ,, is, we einen man doth fleit in eenen beropen veheligen dage, ,, de fchal den hals gelden mit XL olde marck, itlich marck is XII ,, fch. in reden gelde, binnen VI weken, und XX marck broke. ,, De IV Dohme is, wan de eine man den anderen van hare doth- ,, fleit, of doth wundet, und des mannes frunden eme dar baven ,, graipen, und weder dothflaen, fo licht de eine doode hals vor ,, den anderen. Is 't ook dat he ofte fine frunden gelth beden ,, vor den doden hals, fo fal men em gelden binnen jaar und dach ,, mit XXX olde marck, itlich marck is 24 fch. in claren gelde, ,, und VIII olde marck tho broke". Welke broke of breuke voor den rechter was; want dus luidt de V. Dohme: ,, Wan wy ofte ,, unfe Ampthude den doden hals of doodflach tho gelde eftimeren, ,, fo fal de fulvige broecke VIII olde marck betalen, und min Gne- ,, dige Heere nimpt van den doden hals XXI poftulaets gulden". De overige Dohmen raken nog eenige omftandigheden, en eindelyk luidt II Doeme of wet, aldus: ,, Dat alle dootflage, were mede ,, fe gefchieden, mit fuufte, ftock, enz. fchal mit gelde gegulden ,, werden, dat is 21 olde marck, itlich marck is 24 fchillingen". Zie *Matthæi not. by Beningaas kronyk*, in 't jaar 1723 gedrukt, *pag.* 59, 60, 61. En die meer van deze wetten, by den Upftalsboom gemaakt, wil, leze Ubbo Emmius *Hift. rer. Frif. lib.* XIII, *pag.* 194, daar ook gezegt wordt, hoe verfcheide doodflagen met geldt geboet wierden, als ook met banniffement. Ook de oude Groninger wetten van 't jaar 1448 luiden onder anderen, aldus: 1. So ,, wel den anderen dootflaat, dat Godt verbieden moet, fo fal ,, wefen een mangelt LX olde Franfche fchilden, en half fo vele ,, to broke, dat fchildt gerekent voor XXX olde Vlaemfche paye- ,, ment voor de weerde. 2. So wel eenen geeftelyken perfone ,, dootfloech, als een priefter, fo fal men hem gelden met twee ,, mannegelt, en half fo vele to broke". En zo eene vrouw haar kindt om hals bragt, die wierdt in een kloofter geftoken, om boete te doen, als het 5 artykel leert. Men vindt ook, dat 'er oudtyds zulke wetten in Hollandt, en elders, waren; want Margareta van Henegouwen, keizerin van Rome, en gravin van Hollandt, verleende in 't jaar 1346 in den Hage aan de poorteren of burgeren van Amfterdam dit recht, dat als iemandt een doodflag beging, en verzoent was met de magen des dooden, aan hen fchuldig zou wezen tien pondt. Ja dit kwydfchelden der halsmisdaden was mede onder de vrye rechten der abdiffen van Rhynberg, gelyk men daar van een voorbeeldt zien kan in de kwydfcheldinge, verleent door Elborg van Langerak, abdiffe en vrouwe van Rhynsburg, aan eenen Gysbert Jans. Zie *Commelyns Befchryving van Amft. p.* 800, 892, *en Pars Catwykfche Oudh. p.* 400.

Ook vindt men in de ordenantie van de ftadt Utrecht, waar in de doodflag met eenige kerkelyke boete te doen, en met eenige geldboete geftraft is; en in de befchryvinge van *Baerne*, tuffchen Soeft en Emneffo, leeft men dezen vrybrief: *Wert enich man, die binnen onfer ftadt vryheit van Baerne enen doitflach dede, die verboerde enen koer* [dat is boete] *van vyf ponden.* Zie de *Hiftorie van 't Utrechtfche Bisdom II Deel.*

Ook in Polen waren zulke wetten, dat als een edelman een gemeenen man doodfloeg, leide hy maar tot boete een ftuk gelds op 't vermoorde ligchaam. Doch koning Stephanus oordeelde deze gewoonte, van Lodewyk voortgekomen, en van des zelfs navolgeren beveftigt, barbarifch, zeggende liever 't ryk te willen miffen dan zulk een vryen teugel aan de ongerechtigheit te geven. Doch het is buiten alle tegenfprake, dat een doodflag met geldt te boeten op generlei wyze kan gebillykt worden, alzo dit vlak tegen Gods uitdrukkelyke wet ftrydt, welke belaft, dat men voor den doodflager geen verzoening zal nemen, *Num.* XXXV, 30, 31. Zie ook *Gen.* IX, 16. *Levit.* XXIV, 17: gelyk ook de Joodfche leeraars van gelyken alle verzoening voor een doodflag afkeurden; en niet alleen verftandige Rechtsgeleerden moetwilligen doodflag met de doodt ftrafbaar oordeelden, zie Marcianus *ff. ad l. Corn. de ficar. lib.* 1, §. 1; Carpzovius *Criminal. p.* 1, *quæft.* 2, *fol.* 4 & *feqq.*; Mancinus *triplic. Jur. Collat. lib.* I, *cap.* 19, en anderen; maar ook vele befcheidene Heidenen ftraften moetwilligen doodflag met de doodt: want dus luidt de wet der Athenienzen; τὸν ἐκ προνοίας ἀποκτείναντα θανάτῳ ζημιοῦσθαι, dat is: *Een moetwillige doodflager zal met de doodt geftraft worden.* Zie ook Demofthenes *in Orat. adv. Midian. pag.* 391: ook Euripides *in Orefte vf.* 46, *en* 428. Ook fprak 't orakel van Delphos het doodvonnis tegen doodflageren uit, en de wet der Egyptenaren daar omtrent luidt aldus: *Die zelfs zynen knecht moetwillig doodt, zal met de doodt geftraft worden.* In den jare 1451 lieten burgermeefters en Raadt, en de oude en nieuw gezworene gemeente en bouwmeefters der ftadt Groningen met den klokflag afkondigen, ,, dat de doodflagen, die tot nog toe met ,, geldt geboet wierden, in 't vervolg met de doodt zouden geftraft ,, worden". En fchoon by zommigen aan den heeren het recht des doods over hunne knechten gegeven wierdt, ftrydt zulks echter vlak tegen 't recht der nature, en tegen de Goddelyke wet, en kan met gene redenen verdedigt worden, al zo min, als de grote Puffendorf *l.* VI, *c.* 2 *de Jur. Nat. & Gent.* gelyk ook P. Greg. Tholofanus *in præludiis optimi Jurift. l.* V, *c.* 7, maar op onnozele zwakke gronden trachten te bewyzen, dat een vader 't recht des doods over zynen zone zou hebben, wyl niemandt het recht van leven en doodt heeft dan alleen Godt, volgens wiens wet geen doodflager, die willens iemandt dood-flaat, kan vrygefproken worden. Daarom zeide Jacobus de VI, koning van Engelandt: *Die grote gruweldaadt zal geftraft worden, op dat de druppels van 't onfchuldige bloedt niet aan myn doodkleedt blyven hangen*; en Karel de I, koning van Napels, liet een rechter ophangen, om dat die een doodflager alleen maar de handt hadt laten afhakken. *G. Outhofs Verhaal der Watervloeden p.* 165. *enz.* 325 *enz.*

DOODT. De zelve wierdt van de ouden voor eene godin gehouden, en gezegt de dochter van den Nacht en de zufter van den flaap te zyn, alle de menfchen naar den vloedt van den Acheron wegflepende. Zy wierdt gehouden voor de hardnekkigfte en onverzoenelykfte van alle de godheden; en om dat 'er geen gebedt zo krachtig was, door het welke zy kon verbeden worden, wierdt 'er voor haar geen ander flagtoffer gedaan, dan dat van een haan. Zy was uitgedofcht met een tabberdt, bezaait met zwartverwige fterren, en met vleugelen, die mede zwart waren. *Horatius l.* II. *Serm.*

Zommigen hebben den naam van *Doodt*, *Morta* of *Mors*, gegeven aan eene van de drie Parken, of zufters van het Noodlot, gefchikt voor die genen, die geboren zynde voor of na den gewonen tydt van de geboorte kwamen te fterven. De twee anderen wierden genoemt *Nona* en *Decima*, dat is te zeggen, *Negende* en *Tiende*, omdat die maanden de gewoonlyke tydftonden zyn van de kinderbaring, of van de geboorte. *Aulus Gellius lib.* III. Men kan daar by voegen, dat die van Phenicië een tempel voor de Doodt, als voor de laatfte vryplaats van de ganfche wereldt, gefticht hadden op het eilandt Gadira, hedendaags *Cadis* genaamt. Zie *Euftathius* op het 450 vaars van *Dionyf. Perieg.*

DOOLHOVEN. Onder de uitmuntende gebouwen en wereld-wonderen, waar door de ouden hunne pracht en grootfcheit vertoonden, waren ook de Doolhoven, of Doolgebouwen, met hunne kromheilige toegangen en dwars-en dwaalwegen. Plinius gewaagt 'er van vier, als 1. *het Egyptifche*; 2. *het Lemnofche*; 3. *het Kretifche*, en 4. *het Italiaanfche.*

1. Het Egyptifche Doolhof, het welk men zegt dat nog ten deele in wezen is, was in de landvoogdy van Heracleopolis, boven het Meir Mæris, gebouwt van gepolyfte ftenen, met verwulffelen gedekt, verdeelt in zyne byzondere *Nomes*, of gewesten, waar toe nog wel zeftien overdadige gebouwen worden gevoegt, met huizen en Egyptifche afgoden-tempelen, en beelden van de ftrafgodinne Nemefis; alwaar men ook pronknaalden of pyramiden van 40 ellen hoog zag; beflaande zes muren; en dus vermoeid van gaan, komt men eindelyk tot de onuitwikkelyke doolwegen, daar men hoge en aanzienlyke kamers ontmoet, en gaanderyen, met 90 trappen hoog opgaande, ftaande van binnen eene me-

menigte van kolommen van porphyrsteen, en beelden der goden en koningen, en van andere verschrikkelyke gedaantens; en zodanig is de deur der behuizingen, dat zo haast als de deur geopent wordt, men een geluidt van yslelyk gedonder hoort. Zie 'er nader van by Plinius *l.* XXXVI, *c.* 13; als ook by Herodotus *in Euterpe*, *l.* II, die het een gemeen werkstuk der twaalf heerschers van Egypten noemt, gelyk het ook als tot eene statelyke begraafplaats schynt verordent te zyn. Pomponius Mela noemt het een werkstuk van den Egyptischen koning Psammetichus, hebbende 3000 huizen en 12 paleizen, met een muur omgeven, in omtrek, zynde gebouwt van marmer, en daar mede overdekt, hebbende ook maar een ingang, maar binnen ontelbare doolwegen, die dus- en ginswaarts lopen, gedurig vermengt met twyffelachtige portalen, makende alle zo veel dwaalwegen, als 'er gangen zyn.

2. Het Lemnosche Doolhof was ook beroemd, byzonder muntte het zelve uit door 140 kolommen, welks bouwmeesters gezegt worden Zmilus, Rholus en Theodorus geweest te zyn.

3. Het Cretenzer Doolhof wordt ook by uitnemendheit geroemt, en gezegt gemaakt te zyn op 't eilandt Creta, op 't bevel van koning Minos, door den kunstigen Atheniënzer werkbaas Dedalus, die de uitvinder van zage, bytel, pasloot, boor, lym en kalk, als ook van de scheep-zeilen, gezegt wordt te zyn. Van dit Doolhof verhalen de fabeldichters, dat de balling Dedalus op 't eilandt Creta een wonderlyk doolhof hadt gemaakt, waar in dat mensch-en stier-gedrogt Minotaurus, van Pasiphaë, Minos huisvrouwe, geboren, wierdt opgesloten; welk schrikdier naderhandt van Theseus, door hulpe van Minos dochter Ariadne, die op hem verliefde, en hem door een draadt in en uit dat Doolhof hielp, wierdt omgebragt: waarom Ariadnes zuster Fedra by Ovidius aan Hippolitus schreef: *De trouwloze Theseus kwam door raadt van myne zuster met een leitouw uit den krinkeligen doolhof*; en van dit Cretenzer Doolhof zong Virgilius in 't V boek van zynen *Eneas*; alwaar hy dat spiegelgevecht der Trojaansche helden by de kromlopende omwegen van dit wonderlyk doolhof vergeleek, aldus:

> *Ut quondam Creta fertur Labyrinthus in alta*
> *Parietibus textum cæcis iter, ancipitemque*
> *Mille viis habuisse dolum, qua signa sequendi*
> *Falleret indeprensus & irremeabilis error.*

Dat is, als Vondel nazong;

> „ Gelyk men zegt, dat eer in Kreter Minos ryk,
> „ Op 't ryzend eilandt, in den doolhof vol van zorgen,
> „ Een weg liep, van weêrzy bevlochten en verborgen,
> „ Daar vele duizenden bedogte arglistigheên
> „ Zo twyffelachtig, dat de dolende uitgestreken
> „ Geen oog kon houden op gedaante of eenig teken,
> „ Om zich te ontwinden.

En in 't VI boek van de Eneïs sprak de zelve Virgilius 'er dus van:

> *Hic labor ille domus & inextricabilis error,*
> *Magnum reginæ sed enim miseratus amorem*
> *Dædalus, ecce dolos tecti, ambagesque resolvit*
> *Cæca regens filo vestigia.*

Dat is, volgens de vertalinge van den zelven Vondel:

> „ Hier is het Doolhof, daar zich gene uit redden mogen
> „ Dedaal, met Ariadne en hare min bewogen,
> „ Holp Theseus heimelyk aan 't kluwen, om den draadt
> „ Te volgen, en aldus te ontdekken het verraadt
> „ Des dubblen Doolhofs, en zo veel bedriegeryen.

Eenigen houden dit vertelsel geheel en al voor een sprookje. Doch *Scaliger* zegt, dat het verhaal van dit Dedaalsche Doolhof op Creta geen fabel is, maar dat het 'er toen nog gezien wierdt; en in de penningkas van den Hre. *J. de Wilde* wordt een penning gevonden, daar men op de eene zyde Europa, die van Jupyn in eene stieregedaante geschonden en aan het eilandt Creta aangezet wierdt, met een kreukeligen fluier in hare handen op een stier ziet zitten; en aan de andere zyde dit vierkant en wonderlyk Doolhof, met het opschrift ΚΝΩΣΩΝ, *KNOOZOON*, dat is: *Cnossus*, of *Gnossus*, eene stadt op 't eilandt Creta, by den berg Ida, waar van daan dit Doolhof *'t Gnossusche Doolhof* genoemt wordt. En zo komt de gedaante van dit Doolhof ook voor op een penning van den keizer Augustus by *Tristan in 't I Deel.* Doch Huëtius meent, dat 'er nooit zulk een Doolhof op Creta is geweest, maar dat de grote en kromlopende steenkloven, die aan de wortelen van den berg Ida gemaakt zyn, als Minos de stenen tot het bouwen van de stadt Gnossus daar van liet uithouwen, gelegenheit tot het verdichten van dit Doolhof hebben gegeven, gelyk Bellonius zegt dat 'er nog zulke steenkuilen vertoont worden. Vermander zegt ook in zyne uitlegginge over 't achtste boek van *Ovidius Herscheppinge*: „ Maar tegenwoordig is 'er, gelyk dië genen, die op „ Kandië geweest zyn, verhalen, niets byzonders van dit mee- „ sterstuk overig dan eenige holen en mynen, die niet door kunst, „ maar eer tot behoef, om eenig stof uit de aarde te halen, ge- „ maakt zyn"; 't geen te meer waarschynlykheit heeft, omdat Cedrenus en Eustatius het een *onderaardschen en kronkeligen kuil of spelonk* noemen. Anderen hebben weder andere gedachten: want Filochorus zegt, volgens Plutarchus bericht in Theseus, dat het een gevangenisse is geweest, daar zy die genen in wierpen, die zy wilden bewaren.

Doch gelyk de Heidenen meest alle de gevallen en wonderdaden van Mozes op een fabelachtige wyze op den Kretenzer koning Minos hebben toegepast, zo is ook dit Doolhof van Minos eene nabootzing geweest van iets, 't geen de H. Schrift van Mozes verhaalt: want als Plinius zegt, dat Dedalus in 't bouwen van 't Kretenzer Doolhof zich naar 't voorbeeldt van 't Egyptische gericht heeft, doch 't zelve op 't honderdste gedeelte maar nagemaakt heeft; en gelyk nu Minos, toen hy de stadt Gnossus bouwde, dit Doolhof naar 't Egyptische heeft laten bouwen; zo ziet men ligtelyk, dat dit van Mozes, uit Egypten komende, als hy 't volk zo vele jaren in de woestyne als in een Doolhof omleidde, en die voor Minos gehouden wierdt, zynen oorsprong heeft genomen; waar by men nog heeft aan te merken, dat Hyginus (*Astronom. lib.* II, *cap.* 5) bericht, hoe Ariadne aan Theseus geen kluw garen gaf, om met het zelve in 't Doolhof te gaan; maar eene kroon, die van zulk een glans en luister was, dat zy den wandelaar in die donkere wegen als voorlichtte. Doch wie ziet niet, dat dit van die wolk-en vuurkolomme ontleent is, welke Israël 's nachts in de woestynsche wegen voorlichtte?

4. Het Italiaansche Doolhof, waar van Plinius in de gemelde plaatse ook gewaagt, was van Porsenna, koning der Etrusciërs, doch meer tot een graf dan tot een doolhof, gemaakt. Van het zelve schryft ook Varro, dat het omtrent de stadt Clusium was, geheel van vierkante stenen gemaakt, hebbende aan ieder zyde 300 voeten, zynde 500 voeten hoog. Van binnen op den vierkanten grondt is een onontwerbare Doolhof, in welke indien zich iemandt inwikkelt, zonder een kluw garen den uitgang niet ligt kan weder vinden. Boven dit vierkant staan vyf pyramiden, of pronknaalden, een in 't midden, en op ieder hoek een, zynde 150 voeten hoog, staande op ieder top een grote kopere kloot, rondom behangen met kopere klokjes, welke met hare ketenen door de windt gevoert een groot geluidt maken.

Hier by maakt L. van den Bosch, daar hy de gemelde vier Doolhoven beschryft, ook nog van een vyfde Doolhof gewag, namentlyk van 't Hungarische, wel niet met zo vele gebouwen voorzien, noch van zo veel steen opgehaalt, maar welke de gedaante van een genoegchelyk hof geeft, met een koninklyke heerlykheit gemaakt: want men ziet aan alle einden zeer sierlyke vruchtdragende bomen, menigte van vluchten, vol inlandsche en vreemde vogelen, die door netsgewyze yzere traliën besloten worden. Binnen deze vluchten ziet men zelfs vruchtbare bomen, op eene byzondere aangename order gestelt, voorts grotten, gaanderyen, baden, torens, en daar op eetzalen, en alle geneugchelyke vermaaklykheden, die men bedenken kan, zo dat indien 't een Doolhof moet genoemt worden, men eerder in de verscheidenheit der wellusten dan in de omwegen der groene paden zou verdoolen. Ook maakt de zelve van den Bosch in de beschryvinge van de koninklyke stadt Peking in Sina, of China, gewag van een berg van marmer gemaakt, en een Doolhof, zeer kunstig van kamers, zalen, trappen, baden, bomen, zodanig dat de kunst hier met de natuur strydt. *Plinius lib.* V. *cap.* 9. *lib.* XXXVI. *cap.* 13. *Mela lib.* I. *cap.* 9. & *Vossius in Melam. Isidorus Orig. lib.* XV. *cap.* 2. *Textoris Officina lib.* IV. *cap.* 65. *Pancirollus Memorabil. lib.* I. *tit.* 32. *Vanden Bosch Oud Nieuws der ontdekte wereldt* 2. *en* 8. *hoofdst.*

DOOPVONTEN, of *Doopvunten*, van *dopen*, en *vonte*, of *vunte*, zamengezet; hoewel het enkel woordt *vonte* ook wel voor *Baptisterium*, *doopvonte*, gebruikt wordt, en waar van daan *vontwater* voor *doopwater*. By de Heidenen wierdt door βαπτιςήριον, *Babtisterium*, verstaan of de waschplaats van 't huis, alwaar men zich wiesch, of het vat, waar in 't warm, laauw en kout water was, waar mede zy zich in de badstoven wiesschen, reinigden, verkwikten, verkoelden, zo om de gezondheit, als uit wellust, gelyk W. du Choul aanwyst in zyn boek *van de badstoven der oude Grieken en Romeinen*; en gelyk Plinius de Jonge zo gewaagt van een koel-kelder, waar in een groot en ruim *baptisterium* (waschvat) was, hoedanig een waschvat zy ook wel *piscina*, *labrum*, en *alveus* noemden.

De Christenen pleegden den heiligen doop eertyds te verrichten daar maar water was, gelyk Justinus de Martelaar spreekt, of in zeën, poelen, fonteinen, of rivieren, als Tertullianus daar van getuigt, doch met den tydt gebruikten de zelve ook *baptisteria*, *waschvaten*, *doopvonten*, die men in het eerst, toen zy hunnen Godsdienst wegens de vervolgingen niet in de oopenbare kerken konden plegen, wel in de byzondere huizen hadde, gelyk Casalius aanwyst hoe onder de tyranny van Maximianus die wrede Carpasius de enge doopvont in 't huis van Cyriacus schelmachtig onteerde, en 'er een Heidensch waschbadt in de plaats zette. Doch de keizer Constantinus liet de doopvonten eerst in de voorsteden plaatsen, daarna kwamen zy in de steden, en vervolgens by de kerken, en in de kerken, byzonder in de portalen of ingangen der kerken, om te verbeelden, zegt *W. Cave*, hoe men door den doop in de verborgene kerke kwam in te gaan. Daarna geraakten ze in de kerken, en gemeenlyk zag men ze in dat eerste gedeelte der kerke staan, welke Νάρθηξ (*Narthex*) heette, alwaar de onderwyzelingen moesten staan. Zie meer hier van by Casalius *de ritib. Christianorum*, en by Cave in zyn *Eerste Christendom.* Voorts stonden deze doopvonten op verhevene plaatsen, en waren gemaakt van harde duurzame steen, zynde versiert met allerhande opschriften en afbeeldsels, al te mets, even byna als Salomons kopere zee, ondersteunt door een voet van twaalf runderen.

Aanmerkelyk was onder anderen ook 't opschrift op eene doopvonte te Constantinopel, 't welk men in 't Grieksch van voren of van achteren kon lezen, en altydt den zelven zin uitleverde, luidende aldus:

> Νιψον ἀνομημα, μη μοναν ὀψιν.
>
> *Nipson anomema, me monan opsin.*

De zin daar van is: *Spoel de zonden af, niet zo zeer het aangezicht.*

Men

Men heeft 'er naderhandt van marmer, en zelf van zilver, gemaakt; en Mabillon, sprekende van de doopvonte te Verona, getuigt, dat de zelve van porphyrsteen gemaakt, en in de rondte 26 voeten wyd was.

Hedendaags ziet men nog in Oost-Vrieslandt, niet alleen in de Luthersche, maar zelfs in de Gereformeerde kerken zulke doopvonten, zommige van steen, zommige van hout, van binnen met loot beslagen, om 't doopwater daar in-rein te bewaren. Zelfs te Embden zyn nog twee zulke doopvonten, een in de Grote kerke, staande op een verheven beschoten gestoelte aan 't vooreinde der kerke digt by 't orgel, en een in de Franciskaner of nu Gasthuis-kerke, beide versiert met een hoog verheven deksel, het welk oopen geschoven wordt, als de kinderen gedoopt worden. Onder andere doopvonten ten platten lande ziet men in de kerke te Groothuizen, een Gereformeert dorp, twee uuren van Embden, een metalen doopvont, welke rondom versiert is met de beeldtenissen van allerlei heilige vrouwen, en onder en boven in oude monniken letteren omschreven, aldus:

Maria Magdalena. Maria Salomonis. Maria Jacobi.
Katerina. Margareta, Lucia, Barbara, Ghertruit.
Anno Dni M. CCCC LIII. Maria. Dei Genetrix.
Virgo Virginum. orate pro nobis.
En vat der reinigheit bin ik gheheten.
Dit Kerspel heft mi laten gheten.
Ghert Klinge mi ghegotne het.
Got ghe. enz.

Zommigen menen, dat Paulus op deze doopvonten zou zinspeelen in den brief aan *Titus* III, 15: doch dit spreekt de Hr. Oudhof in zyne *Uitlegginge over dien Brief* ter aangehaalde plaatse tegen, daarom dat deze doopvonten van jonger uitvindinge of gebruik in de kerke waren dan der Apostelen dagen.

Zie hier een zeldzaam wonderwerk, het welk men heeft voorgegeven, dat van ouds omtrent eenige doopvonten gebeurt was. Het zelve bestondt daar in, naar het zeggen, of liever beuselen, van eenige ligtgelovige schryvers, dat die doopvonten, zonder iemands toedoen, op Paaschnacht met water vervult wierden. Van zo eene kerk, daar zodanig eene doopvont was, spreekt Paschasius, bisschop van Lilybeum. Die kerk was gelegen op een hogen berg, midden in een digt bewassen bosschadie. Dit water kwam van zelf opborrelen, en zakte van zelf wederom weg; en het wist, naar het zeggen van dien schryver, zodanig op den rechten tydt te passen, dat in een zeker jaar, als de Westersche kerken doorgaans het Paaschfeest op een verkeerden tydt, en al te vroeg, vierden, de doopvont ledig bleef: doch als de rechte Paaschnacht gekomen was, het water weder kwam opwellen.

Het is van ouds ook de gewoonte geweest, dat de H. Geest, onder de gedaante van eene duive, boven de Doopvonten hong, zo als de kerkvergadering van Constantinopel, gehouden onder Mennas, getuigt. Zomwylen scheen de duif boven de doopvonten te vliegen; zomwylen zat ze op een kruis regt boven de doopvont. enz. *Justinus Apolog.* II. *pag.* 97. *Tertullianus de Bapt. cap.* 4. *Casalius de ritibus Christianor. cap.* 5. *Cave Eerste Christendom* I *boek*, 10 *hoofdst. Mabillon Musæum Italic. Paschasius in Epist. ad Leon. Hist. van het Utr. bisdom I. Deel.*

DOORLUCHTIGHEIT. Dezen eertytel hebben in vorige tyden niet alleen koningen, maar zelfs bisschoppen, aangenomen. De koningen van Vrankryk, zo van het eerste, als van het tweede geslacht, sprekende van zich zelf, zeiden zomwylen *onze Doorluchtigheit.* Men leest in de oude geschiedenissen, dat Adalard, bisschop van Clermont, en Gauzelyn zich dien tytel hebben aangematigt. Hedendaags is het een gebruik, dat de paus en het collegie der kardinalen, schryvende aan den keizer, aan koningen, en aan den Doge van Venetië, aan hen allen den tytel geven van *Serenissime Cæsar*, of *Rex*, of *Princeps*, dat is te zeggen, *Doorluchtigste keizer*, *koning*, of *vorst.* De graven van Avaux en van Serviën, schryvende in het jaar 1645 een circulairen brief aan alle de vorsten van het ryk, gaven hen insgelyks den tytel van *Doorluchtigste.* De keizer geeft aan den koning van Engelandt geen anderen tytel dan dien van *Doorluchtigheit*, onaangezien deze koning aan den keizer den tytel geeft van *Keizerlyke Majesteit*, en alle de koningen houden zich met die eerbewyzing vergenoegt, uitgezonderd de koning van Vrankryk. De Doge van Venetië neemt ook den tytel aan van *Doorluchtigheit*, die hem eigen is. De koning van Polen geeft dien tytel aan de keurvorsten in de brieven, die hy aan hen schryft. De keizer, schryvende aan de gemelde keurvorsten en aan de andere vorsten van het keizerryk, geeft hen geen anderen tytel dan dien van *beminde* of *zeer lieve*, in het Latyn *vestra dilectio*: doch wanneer hy met hen handelt, geeft hy aan hen den tytel van *Keurvorstelyke Doorluchtigheit*, en aan de andere Ryksvorsten dien van *Hertoglyke Doorluchtigheit.* De ambassadeurs van den koning van Vrankryk te Munster weigerden den tytel van *Doorluchtigheit* of *Serenitas* te geven aan den keurvorst van Brandenburg, uit hoofde, dat het woordt van *Serenitas* geen Fransch woordt is, en dat de koning, hun meester, dien tytel aan niemandt gewoon was te geven.

De Duitsche vorsten achten den tytel van *Doorluchtigheit* hoger dan dien van *Hoogheit.* Echter wanneer de Spaansche ambassadeur te Venetië in het jaar 1603 den tytel van *Doorluchtigheit* gaf aan den hertog van Mantua, en deze hertog, wetende, dat hy zulks deedt met voorbedachtheit, om dat deze tytel minder was dan die van *Hoogheit*, welken de koningen van Spanje eene lange reeks van jaren zelf gevoert hadden, hieldt zich daar door gehoont, en gaf aan dien ambassadeur geen anderen tytel dan dien van *myn Heer. Memoires curieux.*

DOORN, een aanzienlyk dorp in het bovenste gedeelte van het sticht van Utrecht, gelegen tusschen Driebergen en Amerongen, van het welke al in de oudste gedenkschriften van dit landt gewag gemaakt wordt: want men stelt gemeenlyk vast, dat dit het zelve dorp is, dat door Heda bl. 51. *Thorene*, bl. 65 *Thorhem*, bl. 149 en 153 *Thorhen* genoemt wordt; en den naam van *Theothorne* heeft in een brief, geschreven in het vyf en twintigste jaar van keizer Lodewyk den Vromen, zynde het jaar 839; welke brief te vinden is by Johan. 'a Leydis *in Chron. Belg. lib.* V, *cap.* 19. Zommigen willen den naam van dit dorp afleiden van het Nederduitsche woordt *doornen*, wegens de schraalheit en onvruchtbaarheit van de landstreek, waar in het zelve gelegen is, alzo die van nature niet dan distelen en doornen voortbrengt. Anderen halen liever de benaming af van het woordt *Toren*, waar toe de oude spelling met de letter *T*, in plaats van een *D*, als hedendaags geschiedt, schynt aanleiding gegeven te hebben. Doch wat men hier van mag zeggen, alles is evenwel onzeker. De plaats heeft van ouds toebehoort aan de proosten van de Domkerke van Utrecht, gelyk zulks door *Godebald*, den XXIV bisschop van Utrecht, in een brief van het jaar 1126 erkent wordt. In dit dorp heeft ook *Florens van Jutphaas*, die niet lang na het begin van de XIV eeuw de Domproostdy bekleedde, en op den 18 Maart des jaars 1337 overleden is, een heerlyk en prachtig slot begonnen aan te leggen, dat door *Henrik van Mierlaar*, zyn opvolger in die waardigheit, op zyn eigen kosten volvoert is in het jaar 1356. De volgende Domproosten hebben namaals alle dit slot bezeten, tot dat eindelyk in het jaar 1634, wanneer de Domproostdy na het overlyden van *Hugo van Zuilen* van Nyveldt onbegeven was, *Reinier van Goltstein*, kanunnik ten Dom, en beschreven in het eerste lidt der Ed. Mog. Heeren Staten des lands van Utrecht, met goedkeuring van den stadhouder dezes landschaps en van het kapittel ten Dom, het slot te Doorn met den hof en 24 mergen lands, mitsgaders de ambachtsheerlykheit van eenige landen, aan de huizinge behorende, gekocht heeft; al het welke hem ook plegtiglyk voor vry allodiaal goedt opgedragen is den 28 November des volgenden jaars 1635, en door den zelven weder leenplichtig gemaakt aan zyn Hoogheit Frederik Hendrik, prinse van Oranje, als graaf van Buuren. Na zyn overlyden is zyne weduwe *Geertrui vander Capelle* den 16 May des jaars 1643, en naderhandt zyn zoon *Philips van Goltstein* op den 26 November des jaars 1644 met dit goedt door het leenhof van Buuren verlyd; welke laatstgenoemde het zelve op den 23 February des jaars 1649 verkocht en opgedragen heeft aan *Bertram van Brokdorff*, die het weder op den 28 November des jaars 1659 overgaf aan zynen zone *Cajus Laurentius*, graaf van Brokdorff, Domproost en aartsdiaken der kerke ten Dom te Utrecht. Deze heeft, benevens de Domproostdye, ook het slot te Doorn, en al des zelfs aankleven, met goedkeuring van Willem den III, koning van Engelandt, als stadhouder van Utrecht, verkocht aan *Frederike Willem van Diest*, ridder, baron van Hamb, heer van Tiessinga, enz. die door den zelven koning Willem als graaf van Buuren op den 9 February des jaars 1702 met het huis te Doorn beleent is, dat hy nog heden bezit. Het slot te Doorn is op den 27 October des jaars 1536 door de Ed. Mog. Heeren Staten des lands van Utrecht voor eene riddermatige hofstadt erkent.

Hier was in de Roomsche tyden eene Parochiekerk, en in de zelve, aan het altaar van de Maagdt Maria, eene vikary, ter eere van St. Catharina gesticht. Maar zedert de Hervorminge van den Godsdienst is Doorn door een Gereformeerd Predikant bedient, staande onder de classis van Rheenen en Wyk.

DOORNE, een dorp in de meiery van 's Hertogenbosch. Zie DEURNE.

DOORNIK, in het Fransch *Tournay*, en in het Latyn *Tornacum*, wordt voor de oudste stadt van Nederlandsch Gaule gehouden, dewyl men beweert, dat zy meer dan zes honderd jaren voor de geboorte van Christus is gesticht geweest. Zy legt in Vlaanderen, aan de rivier de Schelde, die haar in twee deelen scheidt, zeven mylen van Douay en van Bergen in Henegouwen, en vyf van Ryssel. Zy was eertyds de hoofdstadt der Nervieten, van welke Julius Cæsar gewag maakt in het zevende hoofdstuk van het II boek der *Gallische Oorlogen*, alwaar hy bericht, dat hy zich daar meester van gemaakt heeft na den veldslag, dien hy met de Nervieten aanging naby de Sambre, alwaar hy eene volkome overwinning op hen bevocht. Verscheide torens, die men daar zag, hebben deze stadt haren naam gegeven. Zy is groot, volkryk, welgebouwt en eene goede koopstadt wegens hare manufacturen, en den handel in wolle kousen. Men telt 'er zeventig verscheide ambachten, en zeven poorten.

Des zelfs Kathedrale of hoofd-kerk, toegewyd aan O. L. Vrouwe, is een zeer schoon gebouw, versiert met vier torens; men ziet 'er eene menigte van kapellen, rykelyk opgepronkt, als ook verscheide kostelyke grafsteden, zo van marmer als van koper. Haar Kapittel bestaat uit een deken, twee aartsdiakenen, een voor Doornik, en een voor geheel Vlaanderen, een opperzangmeester, twee tresoriers, een groot penitentier, een scholaster, een theologaal, en een kancelier, in het geheel uitmakende twee en veertig prebenden, waar van 'er veertig zyn ter dispositie van den bisschop, en de twee andere, te weten die van den scholaster en van den kanunnik gasthuismeester, staan ter begevinge van het Kapittel. De kanunnik gasthuismeester is aldus genaamt, om dat hy, volgens den tytel zyner prebende, belast is met het bestier van het gasthuis van O. L. Vrouwe, die van het Kapittel afhangt, zo wegens het tydelyke, als wegens het geestelyke.

Chil-

Chilperik de I, koning van Vrankryk, heeft deze kerk gesticht, en met jaarlyksche inkomsten begiftigt omtrent het jaar 578, tot erkentenis van de trouwe diensten, de welke die van Doornik hem hadden bewezen met hem te ontfangen, en kloekelyk te beschermen, wanneer zyne vyanden hem in hunne stadt belegerden, in welke hy begraven legt. Des zelfs grafstede wierdt ontdekt in het jaar 1653 in de kerk van S. Brixius. Het schynt, dat die plaats toen ter tydt niet besloten was in den omkring van de stadt. De geleerde Jan Jakob Chifflet, eerste geneesheer van den aartshertog Leopoldus, gouverneur generaal der Nederlanden, merkt aan, dat de koning Chilperik is begraven geweest naby den groten weg, volgens de oude gewoonte der Romeinen. Wanneer men deze ontdekking deedt, vondt men de houwer, een enterbyl, riemen, gespen en andere versierselen van een draagbandt, alles van geslagen goudt, omzet met eene menigte van robynen. Men vondt 'er ook het geraamte van een paardt, om dat men toen ter tydt de vorsten pleeg ter aarde te bestellen niet alleenlyk in hun kostelykste gewaadt, maar zelfs met hun paardt van parade. De toerusting van dezen koning wierdt door de regeering van Doornik aan den aartshertog Leopoldus aangeboden; doch na zyne doodt is de zelve in handen geraakt van Jan Philip van Schönborn, keurvorst van Mentz, die deze overblyffelen van de aloudheit schonk aan den koning van Vrankryk, die de zelve in zyne boekzaal liet plaatsen.

S. Piat en S. Crisol predikten daar het Euangelium ten tyde van den keizer Diocletianus, en ondergingen 'er het martelaarschap. Hunne ligchamen wierden te Seclin begraven, twee mylen van Ryssel en zes van Doornik; van waar de zelve zedert naar Chartres overgevoert zyn: doch men beweert, dat men een gedeelte daar van naar Seclin heeft te rug gebragt. Zedert het prediken van die Godzalige mannen nam het getal der gelovigen te Doornik merkelyk toe, en paus Felix de III gaf hen omtrent het jaar 488 een bisschop, genaamt Theodorus, die de navolgende opvolgers heeft gehad:

Bisschoppen van Doornik.

I. *Theodorus*, verkozen omtrent het jaar 488, stierf drie jaren daar na. Eenige schryvers houden voor den eersten bisschop van Doornik *Sint Superior*, die in het jaar 317 de kerkvergadering van Sardis ondertekende met deze woorden: *Superior, Nerviorum Episcopus*; doch de oordeelkundige aanmerkers beweeren, dat hy bisschop van Bavay, of wel eer van Kameryk is geweest.

II. *S. Eleutherius*, geboortig van Doornik, begon daar de afgodery uit te roejen, en stierf omtrent het jaar 540.

III. *S. Medard*, bisschop van Nojon, zynde door die van Doornik verkozen, behieldt deze twee bisdommen, de welke toen zamen wierden vereenigt, en door des zelfs opvolgers bedient tot het jaar 1146, 1147, of 1148, wanneer paus Eugenius de zelve van een scheidde, en op het verzoek van S. Bernardus en een afzonderlyken bisschop over ieder van die kerken aanstelde. S. Medard stierf in het jaar 561, en zyn ligchaam wierdt door Clotarius den I, koning van Vrankryk, naar Soissons overgevoert, alwaar deze vorst eene abdy hadt laten bouwen ter eere van dezen bisschop.

IV. *Augustinus*, bisschop van Doornik en van Nojon. Men weet den tydt van zyne doodt niet, gelykerwyze ook van eenigen zyner opvolgers.

V. *Gandulphus.*

VI. *Ebrulphus.*

VII. *Crasmarus*, of *Transmarus*, ontfing binnen Doornik in het jaar 578 Chilperik, koning van Vrankryk, die tegen zynen broeder Sigebert in oorlog was. Deze vorst liet naderhandt grote goederen aan de kerke van Doornik na, en wierdt daar begraven in het jaar 584. Crasmarus stierf omtrent het jaar 621.

VIII. S. *Acharus*, monnik van de abdy van Luxeuil in Burgundië, wierdt verkozen in het jaar 621 tot bisschop van Nojon en van Doornik door Clotarius den II, koning van Vrankryk. Dewyl hy zyn verblyf hieldt te Nojon, verzocht hy S. Amand, dat hy de bisschoppelyke bedieningen wilde waarnemen te Doornik en in de omleggende plaatsen. Het was toen ter tydt, dat S. Amand de abdyen stichtte van S. Bavo te Gent, en die, de welke zynen naam voert, digt by Doornik gelegen, in welke hy ter aarde bestelt wierdt omtrent het jaar 661. S. Acharus stierf te Nojon omtrent het jaar 648.

IX. S. *Eloi* wierdt getrokken uit het hof van Dagobert, koning van Vrankryk, om den bisschoppelyken stoel van Doornik te bekleeden. Hy predikte het Euangelium in Vlaanderen en in Brabandt, en stierf in het jaar 659. Zyn ligchaam wierdt ter aarde bestelt te Nojon in de abdy, de welke hy daar hadt gesticht, en die zynen naam draagt.

X. *Hautgarus.*

XI. S. *Mommelyn*, monnik van Luxeuil, en eerste abt van Sitieu, de welke tegenwoordig S. Bertyn te S. Omer genoemt wordt, wierdt bisschop omtrent het jaar 665, en stierf in den jare 685.

XII. *Godewyn.*

XIII. *Guarulphus.*

XIV. *Framengerus.*

XV. *Humanus.*

XVI. *Guido*, zoon van Robert, graaf van Bologne.

XVII. S. *Eunuchus.*

XVIII. *Eliseus*, woonde in den jare 748 de kerkvergadering van Estine by, op welke S. Bonifacius, aartsbisschop van Mentz, voorzitter was.

XIX. *Adelfridus.*

XX. *Dido.*

XXI. *Gilbert*, alvorens abt van S. Amand, die stierf omtrent het jaar 782.

XXII. *Pleon*, of *Plereon.*

XXIII. *Wendilmarus.*

XXIV. *Rangarius.*

XXV. *Ficard*, of *Folraad.*

XXVI. *S. Emilio*, of *Imme*, wierdt vermoord door de barbaren in het jaar 860 voor den ingang van de kerke van Nojon.

XXVII. *Rainelmus*, gestorven in het jaar 876.

XXVIII. *Heidilo* leedt zeer grote overlast door den inval der Noormannen, de welke de steden van Doornik, Kameryk, Amiens en Terouane verwoestten. Hy stierf omtrent het jaar 890.

XXIX. *Robert* stierf omtrent het jaar 910.

XXX. *Airard* overleedt omtrent het jaar 932.

XXXI. *Gualbert*, abt van S. Pieter te Corbie, stierf in het jaar 935.

XXXII. *Transmarus*, proost van de abdy van S. Vaast te Arras, overleden in den jare 950.

XXXIII. *Roduif*, aartsdiaken van Nojon, stierf te Doornik in den jare 954.

XXXIV. *Fulcherus*, monnik van de abdy van S. Medard te Soissons, maakte zich meester van de bisdommen van Doornik en van Nojon door Simonie, en stierf, opgegeten van de wormen, in het jaar 955.

XXXV. *Hadulf*, aartsdiaken van Lion, stierf in het jaar 977.

XXXVI. *Landulf*, de zoon van Hebert, graaf van Vermandois, stierf in het jaar 990.

XXXVII. *Ratbod*, gestorven in het jaar 1000.

XXXVIII. *Hardewyn van Croy*, gestorven omtrent het jaar 1030.

XXXIX. *Hugo*, proost van de kerk van Doornik en aartsdiaken van Kameryk, overleden in het jaar 1043.

XL. *Baudewyn*, stichter van de abdy van S. Bartholomeus te Nojon, stierf in het jaar 1068.

XLI. *Ratbod* de II stierf in het jaar 1098.

XLII. *Baudri*, kanunnik en opperzangmeester van Terouane, en aartsdiaken van Nojon, volgde hem op omtrent het jaar 1100. Hy schreef de bekende *Kronyk van Kameryk*, en stierf in het jaar 1112.

XLIII. *Lambert*, aartsdiaken van Doornik, wierdt verkoren door de geestelykheit van Nojon, om aan die van Doornik genoegen te geven, die te Rome sterk aanhielden om een byzonderen bisschop te hebben. Hy stierf in het jaar 1123.

XLIV. *Simon*, graaf van Vermandois, stierf in het H. Landt in den jare 1148.

De geestelykheit van Doornik vaardigde op nieuw afgezondenen naar Rome af om de scheiding van hun bisdom van dat van Nojon te verzoeken: zo wegens de oneenigheden, die 'er zedert lange jaren onder de twee kathedrale Kapittelen ontstaan waren, als omdat de vorige bisschoppen hun verblyf te Nojon hadden gehouden, zonder zich veel gelegen te laten leggen aan de kerke van Doornik. Zy verkregen eindelyk hun verzoek van paus Eugenius den III, op de aanhoudingen van S. Bernard, abt van Clairvaux.

XLV. *Anselmus*, abt van S. Vincent van Laon, wierdt tot bisschop van Doornik gewyd te Rome in den jare 1146 door paus Eugenius den III, en stierf drie jaren daar na.

XLVI. *Gerard*, abt van Villers in Brabandt, stierf in den jare 1166.

XLVII. *Gautier*, deken van de kathedrale kerke van Doornik, stierf in het jaar 1173.

XLVIII. *Everard van Oisy*, aartsdiaken van Kameryk en proost van Nyvel, stierf in het jaar 1191.

XLIX. *Stephanus*, abt van S. Genoveva te Parys, vermaard zo door de brieven, die hy heeft geschreven, als door zyne grote geleerdheit. Hy stierf in het jaar 1203.

L. *Gozewyn*, aartsdiaken van Doornik, stierf in den jare 1219.

LI. *Wouter van Marvis* stierf in het jaar 1251.

LII. *Wouter van Croix*, deken van de kathedrale kerke van Doornik, overleden in den jare 1259.

LIII. *Jan Buchel*, deken der zelve kathedrale kerke, stierf in het jaar 1266.

LIV. *Jan van Enghien* woonde in den jare 1274 de kerkvergadering van Lion by, alwaar paus Gregorius de VII hem begunstigde met het bisdom van Luik, en met de abdy van Stavelo.

LV. *Philip Meuze*, kancelier der kerke van Doornik, stierf in het jaar 1291.

LVI. *Michiel van Waringhem*, scholaster van Doornik, stierf in den jare 1297.

LVII. *Jan van Wazonne*, kanunnik en aartsdiaken van Brugge in de kerke van Doornik, stierf in het jaar 1300.

LVIII. *Guido*, graaf van Boulogne. Hy ging in het jaar 1326 tot het bisdom van Kameryk over.

LIX. *Willem van Vantadour*, monnik van de abdy van Cluny in Vrankryk, stierf in den jare 1333.

LX. *Thibaud van Sancerre*, gestorven in den jare 1334.

LXI. *Andries Ghiny*, geboortig van Florence, alvorens bisschop van Arras, naderhandt kardinaal, verliet het bisdom van Doornik in den jare 1342, en stierf in het jaar 1345.

LXII. *Jan Des-Pretz*, alvorens bisschop van Langres, overleden in het jaar 1349.

LXIII. *Pieter van Forest*, kancelier van Vrankryk, bisschop van Doornik in het jaar 1349, naderhandt bisschop van Parys en kardinaal. Hy stierf in het jaar 1361.

LXIV. *Philip van Arbois*, geboortig van Burgundië, deken van S. Donaas te Brugge, en aalmoezenier van Lodewyk van Male,

graaf van Vlaanderen, wierdt bisschop van Nojon in het jaar 1349. Hy ging in het zelve jaar over tot het bisdom van Doornik, en stierf in het jaar 1376.

LXV. *Pieter van Auffay*, kanunnik van Doornik, wierdt verkoren in het jaar 1377. Het was in zynen tydt, dat de grote scheuring der Roomsche kerke een begin nam. Hy hieldt de streng van Clemens den VII, die te Avignon zyn verblyf hadt. Echter kleefden Lodewyk van Male, graaf van Vlaanderen, en alle des zelfs onderdanen de party van Urbanus den VI aan, die zyn stoel te Rome hieldt. Zy weigerden de schuldige gehoorzaamheit aan hunnen bisschop, die te Parys stierf in het jaar 1389. Paus Urbanus de VI benoemde middelerwyl een wybisschop, genaamt *Jan de West*, die zynen setel te Gent hadt.

LXVI. *Lodewyk van Tremouille* wierdt tot bisschop benoemt door den tegenpaus Clemens den VII. De Vlamingen waren verplicht hem te ontfangen, ter oorzake dat Philips van Burgundië, zynde graaf van Vlaanderen geworden, hem gunstig was. Echter wilden vele geestelyken liever het landt verlaten dan hem gehoorzaamheit bewyzen. Hy stierf in het jaar 1410.

LXVII. *Jan van Thoysi*, alvorens bisschop van Autun, stierf in het jaar 1433.

LXVIII. *Jan van Harcourt*, eerst bisschop van Amiens, wierdt in het jaar 1437 aartsbisschop van Narbonne en patriarch van Antiochië.

LXIX. *Jan van Cheverot*, aartsdiaken van Rouaan, en kanunnik van Kameryk. Hy stierf in het jaar 1460.

LXX. *Willem Fillatre*, alvorens abt van S. Diderik te Rheims, en van S. Bertyn te S. Omer, naderhandt bisschop van Verdun, van Toul, en van Doornik. Hy stierf in het jaar 1473.

LXXI. *Ferry van Cluny*, wereldlyke abt van Marchienne en van S. Denys by Bergen in Henegouwen, en kancelier van de ridderorde van het gulde vlies, wierdt bisschop van Doornik in het jaar 1474, naderhandt kardinaal in het jaar 1477, en stierf in den jare 1483.

LXXII. *Jan Monissart*, deken van de kathedrale kerke van Terouane, gestorven in het jaar 1484.

LXXIII. *Antonius Pallavicini*, kardinaal, wierdt, behalven de bisdommen van Pampelona, van Orenza, Lamejo, enz. begiftigt met dat van Doornik, het welk hy afstondt in het jaar 1497 aan *Pieter Quicke*.

LXXIV. *Lodewyk Pot*, abt van Marmoutier, wierdt in het bezit gestelt van het bisdom van Doornik in het jaar 1484 door Karel den VIII, koning van Vrankryk, die toen ter tydt meester van Doornik was. Die van Gent en van Brugge weigerden hem te gehoorzamen; en de stadt Doornik door de Burgundiërs ingenomen zynde, week Lodewyk Pot naar Vrankryk, alwaar hy een ander bisdom verkreeg. Hy stierf in het jaar 1505.

LXXV. *Pieter Quicke*, geboortig van Gent, monnik van de abdy van Duinen te Brugge, naderhandt abt van S. Amand, wierdt van bisschop van Doornik gewyd in den jare 1497. Hy hadt zware tegenstribbelingen wegens zynen voorzaat, en stierf in het jaar 1506.

LXXVI. *Karel van Hautbois*, een Franschman van geboorte, wierdt verkozen door het Kapittel van Doornik, by het leven van Pieter Quicke, en stierf in het jaar 1513.

LXXVII. *Lodewyk Guillard* verkreeg het bisdom door afstandt van Karel van Hautbois: doch dewyl Hendrik de VIII, koning van Engelandt, toen ter tydt meester was van Doornik, kon hy daar geen bezit van nemen, en deze vorst benoemde tot dit bisdom *Thomas Volsey*, zynen kapellaan, naderhandt kardinaal en aartsbisschop van Canterbury. De stadt Doornik hernomen zynde in den jare 1521 door keizer Karel den V, week Lodewyk Guillard naar Vrankryk, alwaar hy na malkander begiftigt wierdt met de bisdommen van Chartres, van Chalons op de Marne, en van Senlis.

LXXVIII. *Karel van Croy* verkreeg het bisdom van Doornik in het jaar 1524 door afstandt van Lodewyk Guillard. Hy is abt van Affligem, van Hautmont en van S. Guilain geweest, en stierf in den jare 1564.

By de oprechting der nieuwe bisdommen in de Nederlanden wierdt dat van Kameryk verheven tot een aartsbisdom in het jaar 1559, en het bisdom van Doornik, het welk tot dien tydt toe gestaan hadt onder het aartsbisdom van Rheims, wierdt onderhorig aan dat van Kameryk verklaart door paus Paulus den IV. Daar ontstondt in het jaar 1565 een grote twist onder de bisschoppen van Doornik en van Arras over het recht van oudheit, het welk de een en de ander beweerde te hebben, wanneer zy suffraganten van Kameryk verklaart wierden: doch de zaak wierdt ten voordeele van den bisschop van Doornik uitgesproken in een provinciael Synode, dat gehouden wierdt in het jaar 1590 in O. L. Vrouwenkerke te Doornik.

LXXIX. *Gilbert van Oignies*, aartsdiaken en groot-vikaris van Doornik, wierdt tot bisschop gewyd in het jaar 1565, en stierf in het jaar 1574.

LXXX. *Pieter Pintaflour*, deken van de kathedrale kerke van Doornik, wierdt gewyd in het jaar 1575, en stierf in het jaar 1580.

LXXXI. *Maximiliaan Morillon*, prooft van Aire en groot-vikaris van den kardinaal van Granvelle, aartsbisschop van Mechelen. Hy wierdt gewyd in het jaar 1583, en stierf in het jaar 1586.

LXXXII. *Jan van Vendeville*, leeraar in de Rechten in de hogeschole van Loven, eerste hoogleeraar in die van Douay, en Raadsheer van den geheimen Raadt des konings van Spanje. Hy wierdt gewyd in het jaar 1588, en stierf in het jaar 1592.

LXXXIII. *Lodewyk van Berlaimont*, aartsbisschop van Kameryk, wierdt bestierder des bisdoms van Doornik; doch hy keerde weder naar Kameryk in den jare 1595, van waar hy genoodzaakt was geweest te vertrekken wegens de onlusten over den Godsdienst.

LXXXIV. *Michiel van Esne*, kanunnik van Doornik, wierdt gewyd in den jare 1596, en stierf in den jare 1614.

LXXXV. *Maximiliaan van Gent en Villain*, kanunnik van Doornik, stierf in den jare 1644.

LXXXVI. *François van Gent en Villain*, prooft van S. Pieter te Ryssel en domheer van S. Lamberts te Luik, volgde zynen oom op in den jare 1647. Hy was ook kapellaan van den aartshertog Leopoldus, en stierf in het jaar 1665.

LXXXVII. *Gilbert van Choiseul van Plessis-Praslin*, bisschop van Cominges, wierdt tot het bisdom van Doornik benoemt in het jaar 1670 door Lodewyk den XIV, koning van Vrankryk, en stierf in den jare 1689.

LXXXVIII. *François van Caillebot van la Salle*, Doctor in de Godgeleerdheit van de faculteit van Parys, en aalmoezenier des konings, wierdt gewyd in het jaar 1692, en deedt vrywilligen afstandt van zyn bisdom in het jaar 1705.

LXXXIX. *Lodewyk Marcel van Coetlogon*, te voren bisschop van S. Brieu in Bretanje. Hy stierf in het jaar 1707.

LXXXX. *Reinier François van Beau, veau le Riveau*, abt van S. Victor in Caux, Doctor in de Theologie, uit het stamhuis van Navarre. Hy was alvorens bisschop van Bajonne geweest, en wierdt gevordert tot het aartsbisdom van Toulouze in het jaar 1713.

LXXXXI. *Jan Ernest*, graaf van Leeuwenstein, groot-deken van Straasburg, en prooft van de S. Pieterskerke der zelve stadt, heeft bezit van dit bisdom genomen in het jaar 1713, tot het welke hy benoemt was door den koning van Vrankryk. Hy wierdt gewyd binnen Luik den 25 Februarius des jaars 1714, en in het daar aan volgende jaar ook tot abt en prins van Stavelo verheven.

Dit bisdom was van eene zeer grote uitgestrektheit eer dat de bisdommen van Gent en van Brugge daar van afgescheiden waren. Het zelve is tegenwoordig verdeelt in acht dekenschappen, en behelst twee honderd en drie en twintig pastoryen, van welke 'er vyf of zes met andere vereenigt zyn onder een en den zelven pastoor. De dekenschappen zyn Doornik, Ryssel, Walsch-Helschin, Vlaamsch Helschin, Seclin, S. Amand, Kortryk, en Warwyk.

De abdy van S. Martyn, van de orde van S. Benedictus, munt uit in deze stadt door de schoonheit van hare gebouwen, en door de grootte en kostelykheit van hare kerke. Lodewyk de XIV, koning van Vrankryk, en de koningin Maria Theresia van Oostenryk, des zelfs gemalin, hebben daar den eersten steen van gelegt in den jare 1677. Deze abdy wierdt aangelegt omtrent het jaar 656 door S. Eloi, bisschop van Doornik en van Nojon, ter eere van S. Martyn, bisschop van Tours, die men gelooft dat eertyds in die plaats het Euangelium gepredikt heeft. De gemelde abdy wierdt in vervolg van tydt zeer machtig, en des zelfs monniken namen den regel van S. Benedictus aan in het begin der twaalfde eeuw, hebbende alvorens dien van S. Augustyn gevolgt.

De stadt Doornik is tegenwoordig verdeelt in tien parochiën; te weten de kathedrale kerk van O. L. Vrouwe, de kerken van S. Piat, S. Jakob, S. Quintyn, S. Pieter, S. Nicasius, S. Maria Magdalena, S. Brixius, S. Jan, en S. Nikolaas. De zeven eersten, die gelegen zyn in het grootste gedeelte van de stadt, naar den kant van de Schelde, en Vlaanderen, zyn van het bisdom van Doornik, gelykerwyze de zes pastoryen, die de voorsteedsche genoemt worden. De drie laatste, die in het kleinste gedeelte van de stadt gelegen zyn, naar den kant van de Schelde en Henegouwen, zyn onderhorig aan het aartsbisdom van Kameryk, en daar is een deken, die de jurisdictie waarneemt van dit aartsbisdom binnen de stadt Doornik.

Daar zyn nog twee andere parochiën geweest in het gedeelte der stadt, het welk onder het bisdom van Doornik staat, te weten die van S. Catharina, en van S. Margareta; doch de eerste wierdt geslecht in den jare 1672, wanneer Lodewyk de XIV, koning van Vrankryk, daar het kasteel liet bouwen. Die van S. Margareta wierdt als toen gegeven aan de Reguliere kanunniken van de abdy van S. Medard, de welke ook S. Nicolaas de Prez genoemt wordt, om dat zy hun klooster verloren hadden. De gemelde abdy is gesticht in den jare 1126 door Simon van Vermandois, laatsten bisschop van Doornik, houdende zyn verblyf te Nojon.

De andere kloosters van Doornik zyn, de abdy van Prez-Porciens, nonnen van de orde van S. Augustyn, gesticht door Wouter van Marvis, den LI bisschop dezer stadt, de Trinitarissen, de Kruisheeren, de geschoende en ongeschoende Karmeliten, de Recollecten, de Kapucynen, de Dominikaner monniken, anders gezegt Predikheeren; de Augustyner monniken, een huis van Iersche priesters, de Karmeliten, de Graauwe nonnen, de Boetvaardigen, enz. De Jesuiten hebben daar twee collegien; in het eene wordt de jeugt in de gronden der Latynsche tale onderwezen, en in het andere houden zy de proefjaren der nieuwelingen van Fransch Vlaanderen. Dit laatste is begiftigt geweest met de inkomsten van de priory van Englos, monniken van de orde van S. Benedictus, de welke verlaten was ter oorzake van de beroertens in het landt. Daar is nog een collegie van S. Paulus, in het welke de wereldlyke priesters de eerste beginselen der Latynsche tale onderwyzen. De bisschop heeft daar ook een kweekschool, in het welke de vaders Jesuiten lessen in de Theologie geven zedert het jaar 1705.

Deze stadt is verscheide malen ingenomen geweest en verwoest door de oorlogen tusschen de Franschen, de Engelschen en de Vlamingen. Hoewel de zelve afhankelyk is van het graafschap van Vlaanderen, echter heeft zy altydt haar uiterste best gedaan om hare vryheit te behouden, en onpartydig te blyven. Het was om deze reden, dat die van Doornik zich in het jaar 1187 onder de

be-

bescherming begaven van Philips, koning van Vrankryk. Ferdinand, de zoon van Sanchez, koning van Portugal, die getrouwt was met Johanna, de dochter en erfgenaam van Baudewyn van Constantinopel, achtiende graaf van Vlaanderen, veroverde deze stadt van de Franschen in den jare 1213, de welke de zelve naderhandt herwonnen, en lange jaren daar meester van gebleven zyn, Lodewyk de XI heeft 'er krygsvolk in gelegt in het jaar 1477, en korten tydt daarna kwam Adolf van Egmont, hertog van Gelderlandt, deze plaats belegeren, en verloor 'er in eenen uitval het leven. Hendrik de VIII, koning van Engelandt, won de zelve van de Franschen in het jaar 1513, en liet daar een kasteel bouwen, het welk zedert onder de voet gehaalt is. Zy wierdt weder overgelevert aan François den I, koning van Vrankryk, in den jare 1518, uit krachte van het Londensche verdrag. Keizer Karel de V veroverde de zelve drie jaren daar na, en gaf 'er de heerschappy van over aan zynen zone Philips, prins van Spanje. In het jaar 1566 wierden daar grote wanordersgepleegt door de beeldestormers, die den bisschop en des zelfs geestelykheit wegdreven, de kerken uitplunderden, zelfs zonder de graffteden te ontzien. De stadt wierdt hernomen door den prins van Parma in het jaar 1581, onaangezien den geweldigen tegenstandt der belegerden, aangemoedigt door Maria van Lalain, de welke in de afwezenheit haars gemaals, Pieter van Melun, prins van Epinoi, de plaats verdedigde, en in haren arm gewond wierdt, in het afslaan van een storm. Zy ging over op S. Andriesdag, een rampspoedige dag voor deze stadt, dewyl Hendrik de VIII en keizer Karel de V haar hadden ingenomen op dien zelven dag in de zelve eeuwe. In het jaar 1667 nam Lodewyk de XIV, koning van Vrankryk, de zelve in by vredens tydt, wanneer zy van alles onverzorgt was. De loopgraven wierden geoopent op den 22 van Junius, de stadt kapituleerde op den 24, en de marquis van Trazegnies, die 'er gouverneur van was, en op het kasteel was geweken, was genoodzaakt zich op discretie over te geven op den 26 van de zelve maandt.

Deze stadt is aan de Franschen gebleven uit krachte van den vrede van Aken, gesloten in het jaar 1668, de welke daar eene van de geregelste en sterkste plaatsen van gemaakt hebben, die 'er in Fransch Vlaanderen te vinden zyn, zynde versterkt door een schoon kasteel, het welk Lodewyk de XIV, koning van Vrankryk, daar heeft laten aanleggen in het jaar 1670. Die koning in persoon binnen Doornik gekomen zynde, deedt dezen arbeidt met zo veel spoedt voortzetten, dat het werk binnen den tydt van acht dagen voltooit was. Zie hier het opschrift, het welk men tot dien einde op eene der halve manen hadt laten uithouwen.

LUDOVICUS DECIMUS QUARTUS, *incertum bello, an pace major, quibus copiis, consiliis, animo, celeritate, fortuna anno M. DC. LXVII. Nerviorum urbem quatriduo ceperat, iisdem, ne unquam postea caperetur, inter cætera munimenta, hoc quoque, diebus vix octo, ab area & fundamentis, ipse instans operi, victricibus militum manibus exstruxit.* Dat is: LODEWYK DE XIV, *die ten tyde van oorlog en van vrede altydt even groot is geweest, heeft met die zelve krygsbenden, met het zelve beleidt, kloekmoedigheit, spoedt, en geluk, waar mede hy in het jaar* 1667 *de stadt der Nerviers binnen den tydt van vier dagen ingenomen hadt, ten einde zy nooit hernomen mogt worden, onder andere versterkingen, dit kasteel in naauwlyks acht dagen, van den grondt af, zelfs in persoon over het werk gaande, door de zegeryke handen zyner soldaten opgebouwt.* Dit kasteel is versterkt met vyf bolwerken, de welke zyn dat van den Koning, van de Koningin, van den Dauphin, van Anjou, en van Orleans. Het zelve is van alle kanten ondermynt, waar door des zelfs bestorming zeer moejelyk en gevaarlyk is.

De burgerlyke en polityke regeering der stadt Doornik bestaat in twee ligchamen, welker eerste is het baljuwschap, hebbende aan het hoofdt een groot-baljuw, die het bewindt over de kasteleny van Doornik heeft. Het tweede ligchaam is de Magistraat, die in tweën verdeelt is. Het eene gedeelte bestaat uit den prooft en de gezworenen, die over de criminele zaken vonnissen, en het andere uit schout en schepenen, die de burgerlyke zaken bestieren. Ten tyde toen zy aan de Spanjaarden was, nam de burger-regeering alleen het geheele rechtsgebiedt waar. De zelve wierdt alle jaren vernieuwt door commissarissen des konings, en de rechtszaken wierden by appel getrokken voor den provincialen Raadt van Vlaanderen, en van daar voor het hoge gerechtshof van Mechelen. Doch zedert dat Lodewyk de XIV zich daar meester van gemaakt heeft, heeft hy 'er in de maandt van April des jaars 1668 een Raadt aangestelt, met de macht van de zaken volstrekt en zonder appel af te doen. Deze Raadt bestaat uit twee presidenten, zeven Raadsheeren, een procureur generaal, een griffier, en vier deurwaarders. De koning benoemde, om het ampt van eersten president waar te nemen, Johan Baptist de Blye, en tot dat van tweeden voorzitter Johan van Bargibant. Hy maakte ook twee ridders van eer, te weten Pieter Daubermont, en Michiel Engel van Woerden, met de macht van plaats en zitting in dezen Raadt te hebben, onmiddelyk na de presidenten, en voor de Raadsheeren.

Het district van de stadt Doornik en het landt van Tournesis, de steden, baljuwschappen, en de kastelnyen van Ryssel, van Douay en van Orchies, de steden en kastelnyen van S. Winoxbergen, van Veurne, van Oudenaarde, en van eenige andere plaatsen, afgestaan aan de kroon van Vrankryk door den Pyreneeschen vrede, als Aath, Binche en Charleroy, stonden alle onder dezen nieuwen Raadt. De koning vermeerderde in het jaar 1670 het getal der Raadsheeren, en stelde twee kamers aan, welker eerste bestont uit den eersten president en vyf Raadsheeren, en de andere uit den tweeden president en vier Raadsheeren, met een substituit van den procureur generaal, en een tweeden griffier. De koning, om dezen Raadt des te meer macht toe te voegen en te doen ontzien, verheerlykte den zelven al in het jaar 1680 met den tytel en den naam van Parlement, met de macht aan de leden van zich dusdanig te noemen, en hunne vonnissen aldus te ondertekenen, gelyk in alle de andere Parlementen van zyn ryk gebruikelyk was. Dewyl de twee kamers, uit de welke dit Parlement gemaakt was, niet genoeg waren, om de grote menigte van processen te kunnen afdoen, ter oorzake dat hun rechtsgebiedt merkelyk uitgestrekt was zedert des zelfs eerste oprechting, stelde de koning eene derde kamer aan in de maandt van May des jaars 1689, en rechtte een nieuw ampt van president, en van negen Raadsheeren op, met een griffier; in dier voegen, dat dit Parlement dus bestondt uit drie presidenten, achtien Raadsheeren, een procureur generaal, een substituit, en uit drie griffiers, behalven de twee ridders van eer. In het jaar 1693 wierdt het getal der Parlementsheeren voor de derde maal vergroot, en de koning ordonneerde, dat het zelve voortaan zou bestaan uit een eersten president zegelbewaarder, uit drie presidenten à mortier, uit twee ridders van eer, twee en twintig Raadsheeren, een advokaat generaal, een procureur generaal, een hoofdgriffier, en drie griffiers voor de drie kamers.

In het jaar 1709, omtrent het einde van de maandt Junius, berende het leger der geallieëerden, onder het beleidt van den prins Eugenius van Savoje en van den hertog van Marlboroug, sterk zynde honderd duizend mannen, hebbende de Fransche krygsmacht onder den maarschalk van Villars niet kunnen aantasten, die al te voordeelig gelegert was naby Lens, de stadt Doornik, en belegerden de zelve. De loopgraven wierden geoopent op den 7 Julius; men begon de stadt te bestormen op den 13, en de zelve verzocht om wegens de overgave te handelen op den 28 der zelve maandt. Zy hadt het op zyn minst driemaal zo lang kunnen uithouden ten opzichte van hare versterkingen; maar daar was in dat jaar zulk eene grote ellende en schaarsheit van levensmiddelen in geheel Vrankryk, dat de Franschen niet in staat waren om deze plaats te verzorgen van al den nodigen voorraadt, die 'er vereischt wierdt om het beleg uit te staan. Daar waren drie verscheide kapitulatien, eene voor het krygsvolk, die getekent wierdt op den 29 July; eene voor de drie leden van de stadt, die getekent wierdt op den 5 Augustus, en eene voor het Parlement, die getekent wierdt op den 7 der laatstgenoemde maandt, en uit krachte van dien vertrok het zelve naar Kameryk, alwaar de derde kamer vernietigt wierdt in het jaar 1713. Het jaar daar aan volgende kreeg het Parlement bevel van zich te Douay te gaan vestigen, in welke stadt het tegenwoordig gehouden wordt. Men bestormde naderhandt het kasteel, het welk genoodzaakt was zich over te geven op den 3 September, en de bezetting wierdt krygsgevangen gemaakt. De marquis van Surville, luitenant generaal, hadt het krygsgebiedt in de stadt, en naderhandt in het kasteel gevoert nevens den heer van Megrigny, ook luitenant generaal, twee veldmaarschalken en drie brigadiers. Door den vrede, die te Utrecht gesloten wierdt in het jaar 1713, zyn de Heeren Staten generaal der Vereenigde provincien daar meester van gebleven wegens het gene het krygsbestier betreft, en de keizer is daar souverein van geworden wegens de burgerlyke en kerkelyke zaken.

De kastelny van Doornik, gemeenlyk genaamt *le Tournesis*, is van eene genoegzaam grote uitgestrektheit, dewyl zy zestig dorpen van het graafschap van Vlaanderen, en zeven van het graafschap van Henegouwen onder zich heeft. De zelve heeft nog onder haar rechtsgebiedt de stadt van S. Amand, met acht dorpen, en het vlek van Mortagne, het welk 'er negen heeft.

Mortagne is eene baronny, gelegen op den zamenvloedt van de Schelde en van de Scarpe, drie mylen van Doornik, onder het bisdom van Arras. Het is eene plaats, die menigmalen versterkt is geweest. Des zelfs heeren hebben den tytel van kastelynen van Doornik gevoert. Men ziet een quartier uurs van Doornik af de abdy van Saussoje, nonnen van de Cistercienzer orde: doch de zelve is onderhorig aan het aartsbisdom van Kameryk. Eene halve myle van de stadt Doornik af legt een schoon Karthuizer-klooster, het welk gesticht is in den jare 1375 door Jan van Werchin, hoofdrechter van Henegouwen. Twee mylen van Doornik af, digt by het dorp van Pont te Bouvines aan de rivier de Marque, is een bloedige veldslag voorgevallen in het jaar 1213, in welken Philippus Augustus, koning van Vrankryk, de gansche krygsmacht van keizer Otto den IV, sterk zynde honderd en vyftig duizend mannen, ter neder maakte. Deze vorst hadt een verbondt aangegaan met Jan zonder landt, koning van Engelandt, Reinald, graaf van Boulogne, en Ferrand van Portugal, die getrouwt was met Johanna, gravin van Vlaanderen, dochter van Boudewyn, keizer van Constantinopel. De graven van Vlaanderen en van Boulogne wierden in dit gevecht krygsgevangen gemaakt, en twee en twintig standaarddragers. De koning van Vrankryk stichtte ter gedachtenisse van deze grote overwinning de abdy van O. L. Vrouwe van de overwinninge naby Senlis. In het jaar 1059, onder de regeering van Hendrik den I, koning van Vrankryk, viel 'er in de vlakte van Tournesis een zeldzaam gevecht voor van eene grote menigte van slangen en serpenten. De overwonnen party wierdt door de overwinnaars vervolgt tot in de holte van een ouden romp van een boom, alwaar de boeren, die met takkebosschen en stroofakkels kwamen toeschieten, de overigen van de eene en van de andere party door den brandt uitroeiden. *Hist. gen. des Pais-bas Tom. II.*

DOORNIK (GILBERT VAN) ook genoemt *Wibert* en *Wilibert*, een Franciskaner van beroemden huize, en Godgeleerde te Parys, door wien, op bevel des bisschops van Doornik, de volgende en meer andere dingen geschreven zyn: *Vita S. Eleutherii, Episc. Tornacensis; Sermones de Statibus hominum variis.* Daar zyn ook handschriften van hem te Atrecht by de Vedastinen, en elders. *Sermones de Dominicis & Sanctis*, ongedrukt te Doornik by S. Martyn,

tyn. Vooraf gaan twee brieven aan Gilbert van paus Alexander, waar in hy hem verzoekt de gemelde Sermoenen hem toe te zenden, met het antwoordt van Gilbert. *Sermones super AVE MARIA. Quadragesimale.* MS. Te Koblentz by de zelve. *De Virginitate.* MS. Te Doornik by de zelve. *De verbis Domini in cruce.* Te Luik by S. Jakob. *De Reformatione pacis.* Te Doornik by S. Martyn. *De nomine JESU Sermones* VIII. MS. Ter zelver plaatse. Zie verder *Valer. Andr. Bibl. Belg.*

DOORNSPYK, een Geldersch dorp in de Over-Veluwe gelegen. De Parochiekerk van dit dorp pleeg in de Roomsche tyden onder de abdy van Werten te staan, en hadt eene vikary, ter eere van de Maagdt Maria opgerecht. Tegenwoordig wordt de kerk van dit dorp door een Hervormd kerkenleeraar bedient, staande onder de classis van de Neder-Veluwe. *Oudheden van Deventer II Deel, pag.* 379.

DOORNUM, of DORNHUM, een van de tien adelyke heerlykheden in Oost-Vrieslandt, begrypende in zich de twee dorpen *Doornum* en *Resterhave*, gelegen achter Norden, tegen over 't eilandt Baltring. Gemeenlyk haalt men den oorsprong der benaminge van *hum*, *heim*, *hem*, dat is, een *huis* of *omtuining*, *hage*, of gerechtsscheiding, en van *dor*, *dur*, *dour*, dat is, *water*, by de oude Celten; zodat *Dorn-hum* zo veel is als 't huis by 't water, of *dor*; wyl de Akkumer rivier zynen mondt alhier wel eer hadde. Zie *Ubbo Emmius Hist. Rer. Fris. lib.* XXII, *pag.* 351. In 't jaar 1449 wierdt deze Akkumer rivier door de Norders en Harlingerlanders toegedamt, zynde een begin van 's lands aanwassing, doch door oneenigheit verydelt. In 't jaar 1481 ontfing de edele heer Hero Maurits, na dat hy des vorigen jaars Freborg aan de gravinne Teda geveven hadt, met zynen broeder Hikko, prooft te Embden, het gebiedt van de twee kerkdorpen Doornum en Resterhave, nevens den borg, ten Westen van Doornum leggende, terwyl 'er voortyds drie gematrikuleerde borgen op sloten waren, als dit Doornum van den heere Maurits, Doornum Beninga borg, en Doornum Ripperda borg. Naderhandt is door de edele juffer Ette, dochter van Hero Maurits Kankema en Aelkelt Boinks van Goedens door heiligen yver een gasthuis gesticht; welke Ette lange jaren is geweest in 't klooster Mariëndaal te Norden, en was in 't jaar 1576 nog prioresse in 't klooster Thedinge by Nuttermoer in Oost-Vrieslandt, alwaar zy is gestorven, oud 80 jaren, luidende haar grafschrift aldus op een blaauwen zarksteen, versiert met het Oldersumer wapen, drie leliën:

> *Ette van Oldersum. tho Oldersum und Goedens.*
> *Dochter. Priorese tho Thedinga.*

In 't midden van de zarksteen staat dit vaars:

> *Als Ette was olt* 50 *jaren.*
> *Wort se priorisse gekaren.*
> *Tachentich olt in* 76 *jaren*
> *Up Galle dach tom hemmel gevaren.*
> *Beati qui in Domino moriuntur.*
> *Zalig zyn zy, die in den Heere sterven.*

Tegenwoordig is regeerende Heer van Doornum de heer *Haro Joachim van Kloester*, vryheer van Doornum en Petkum, enz. president der ridderschap van Oost-Vrieslandt, zynde getrouwt met Sophia Louiza Charlotta van Dankelman, dochter van wyl. Hr. Johan van Dankelman, in zyn leven zyner kon. Maj. in Pruissen geheime Raadt en resident des Westphaalschen kreitses, zynde het slot of adelyk huis te Doornum een van de fraaiste huizen in Oost-Vrieslandt. Voorts zyn te Doornum twee Predikanten, van de Luthersche belydenisse, van welke ook de regeerende Heer is.

DOORNWAARDT, DORWERT, of DOREWAARDT, een grote en fraaie heerlykheid, de grootste en beste op de Veluwe, het vierde quartier van Gelderlandt, gelegen tusschen Arnhem, Wageningen, en Veluwenzoom, in een goede en vruchtbare landstreek, heeft Noordwaarts een eikenbosch, naar de heerlykheit genoemt, en in het zelve eenige heuvelen, die een heerlyk gezicht in de lage Betuwe verschaffen. Zuidwaarts wordt ze door den Rhyn besproeit, en heeft in de zelve eenige schone uiterweerden. Het is een vrye heerlykheit, voorzien met het recht van vrygelyde visschery, en andere voorrechten, als hoog, middelbaar, en laag rechtsgebiedt, hebbende, behalven vele erven in de naastgelegene karspelen, nog tot achterleen de huizen Mynertswyk, Harseloe, en Rosande, wordt verheergewaad met een paardt. Het slot, dat digt aan den Rhyn legt, is luchtig, ruim, fraai en met een kunstigen toren voorzien. Op het zelve heeft zich in den jare 1635 Frederik Willem, toen prins en 1640 keurvorst van Brandenburg, onthouden, welke in den jare 1646 huwelykte met Louisa Henrietta, oudste, dochter van prins Frederik Henrik van Oranje. Dit huis wierdt omtrent den jare 1260 bezeten door *Berend van Doornwaardt*, onder wiens bezit dit huis door den heere van Vianen verbrand wierdt, als ook omtrent twintig jaren later door den heere van Baar. Tot even na den jare 1400 is dit huis by het geslacht van zynen naam bezeten, en daar na by die van *Wisch*, en al in den jare 1428 aan het huis *Homoet*. Weder omtrent zeventig jaren hier na, te weten omtrent den jare 1520, was bezitter daar van *Frederik van Voorst*, zoon van Jan van Voorst, en Margriet van Homoet, wiens zoons dochter, *Walravina van Voorst*, het ten huwelyk bragt in den jare 1558 aan *Daem Schelaart van Obbendorp*; wiens nakomeling *Jan Schelaart van Obbendorp* in groot aanzien was by prins Frederik, en voor den prins Willem mede naar Engelandt is geweest, om zyne bruidt, de dochter van koning Karel den eersten van Engelandt, af te halen; en naderhandt is het gekomen in het bezit der graven van Oldenburg, en heeft op het zelve gewoont de weduwe van Antonius, grave van Oldenburg, die in den jare 1680 overleedt, van wien Willem, koning van Engelandt en prins van Oranje, dit goedt om zyn fraaie gelegenheit gaarne hadt gekocht, zynde daar toe de onderhandeling verre gevordert, doch door de doodt van den genoemden koning afgebroken. *Schotanus. Aitzema. Joh. Hubner Geslacht-Tafelen. Schriftelyke aantekeningen.*

DOORNWERT. Zie DORNWERT.

DOR. Zie hier onder DORA.

DORA, of DORAM, is de stadt *Dor*, in den stamme Manasse, aan deze zyde der Jordane, in Phenicië gelegen. Haar koning wierdt door Josua verslagen, en zyn gansche landt verwoest. Antiochus Sedetes heeft den verrader Tryphon binnen de zelve belegert, die daar in gevlucht was, na dat hy den jongen Antiochus vermoord hadt. Antiochus Sedetes hadt een leger van 120000 man te voet, en 8000 te paardt, behalven de scheepsmacht, die de haven bezette. *Jos.* XII, 23. I. *Machab.* XV, 11 *enz.*

DORA, een Jood van Jeruzalem, een oproerig en godloos man, van welken de stadhouder Festus zich bediende om den Hogepriester Jonathas om te brengen; zonder dat de vriendschap, die tusschen hem en Dora was, dien booswigt wederhieldt zulk een verfoejelyk schelmstuk uit te voeren. *Joseph. Joods. Oudh.* XII, 6.

DORACHIUS, een zeker priester onder de Gaulen, dien men voorgeeft de geschiedenissen der Franken, of Franschen, al voor de oprechting hunner alleenheersching, onder hertog Marcomir den II, beschreven te hebben. *Texeira in Odemar.*

DORADO, *Provincia del Dorado*, is een landschap, 't welk men in 't Zuider Amerika, tusschen de rivier Oronoque en der Amazonen plaatst. Men geeft voor, dat 'er een groot meir in is, Parime genaamt, met eene prachtige stadt aan des zelfs oevers, nevens eene menigte goudmynen. Doch Baudrand verzekert, dat men 'er verscheide malen naar gezocht heeft, zonder ze te kunnen vinden; waar uit hy besluit, dat deze dingen slechts van de Spanjaarden verdicht zyn.

DORAT, in 't Latyn *Oratorium*, een stedeke in Vrankryk, in 't landschap Marche. Het legt aan 't riviertje Seve, 2 mylen van Belac, naar de grenzen van Poitou.

DORCAS, in 't Hebreeusch *Tabitha*, in 't Duitsch zo veel als een *reetje*, of *geitenbokje*, was eene discipelinne te Joppe, vol van goede werken en aalmoezen. Deze gestorven zynde, zo wierdt Petrus van Lydda daar ontboden, die haar, de rokken en kleederen, die Dorcas voor arme weduwen en wezen gemaakt hadt, gezien hebbende, uit den doden opwekte. *Act.* IX. 36. *enz.*

DORCAS, een overgegeven booswigt, die eene menigte voorname lieden in de gevangenissen te Jeruzalem, daar zy in 't begin van den Joodschen oorlog door de oproerigen in geworpen waren, om hals bragt. *Josephus Joodsche Oorl.* IV, 11.

DORCATIUS, een Latynsch dichter. Men weet niet, in wat tydt hy geleeft heeft. S. Isidorus van Sevilië (*de Orig. l.* XVIII, *c.* 69) gewaagt 'er van, by gelegenheit van den oorsprong van 't Latynsche woordt *Pileus.*

DORDRECHT, of, by verkortinge, DORT, in het Latyn *Dordracum*, eene oude, fraaie, ryke en welbewoonde stadt in Nederlandt, in Zuid-Hollandt gelegen, niet verre van de grenzen van Brabandt, aan de rivier de Maas, daar de Merwe, of Merwede, genoemt, op een eilandtje, het welk in den jare 1421 door een vreesselyken inbreuk van den Zuid-Hollandschen Waardt en het vaste landt is afgescheiden; door welken inbreuk twee en zeventig dorpen, verscheide ridder-hofsteden, en vele duizenden van menschen verdronken zyn, als uit het volgende vaars, aan de Zuidzyde van de Spoei-poort gevonden wordende, ten deele te zien is:

> *'t Land en Water, dat men hier ziet,*
> *Waren* 72 *Parochyen, na Kronyks bediet:*
> *Geinundeert door 't water krachtig,*
> *In 't jaar* 1421 *waarachtig.*

De stadt is langwerpig van gedaante, rondom, behalven de laatste vergroting, met muren en sterke vesten omringt, en zeven mylen van Utrecht, omtrent even zo verre van Leiden, en drie mylen van Rotterdam gelegen. Zy heeft eene zeer gemakkelyke haven, aan de linker zyde van de gemeene Kille, langs welke de Maas en Waal hare wateren zeewaarts kruien. Zy is in rang de eerste of hoofdstadt van Hollandt, maar in ouderdom jonger dan Leiden, Delft, en eenige andere Hollandsche steden. Zy heeft de voorzitting en eerste stem onder de stemmende steden van deze provincie, het recht van zilvere en goude munt te mogen slaan, en vele gewigtige voorrechten en privilegien, waar onder het stapelrecht uitmunt. Ook was de zelve eertyds de verblyfplaats der graven van Hollandt, de welke daar gehuldigt wierden. Guicciardyn en anderen beschryven deze stadt als gelegen aan de voorgenoemde Merwe, aan de Maas, de Waal, en Linge, omdat de inwoners, de zelve in den jare 1549 by de blyde inkomste van koning Philips van Spanje in de gedaante van eene maagdt uitbeeldende, de volgende Latynsche vaarzen daar onder gestelt hadden:

> *Me Mosa, me Vahalis, me Linga, Mervaque cingunt;*
> *Æternam Batavæ Virginis ecce fidem.*

Dat is, volgens de overzettinge van Joachim Oudaan:

„ De

„ De Maas, de Waal, de Merwe, en Linge my bekro-
„ nen;
„ Dies ik, Bataaffche Maagdt, een eeuw'ge trouw kan to-
„ nen.

Over de naamreden en eerfte opkomfte van Dordrecht zyn de fchryvers, als van de meefte andere fteden, van zeer verfchillende gedachten. Zommigen beweeren, dat Dordrecht zo veel wil zeggen, als *Dirksdrecht*, omdat zy door graaf *Dirk* (te weten den III) gebouwt zou zyn. De oude Hollandfche Kronyk noemt de zelve *Dorechsdrecht*, als gefticht door zekeren *Dorech*, eenen der zo genoemde Wilten, een volk, afkomftig van de oude Sclaven, de welke zich in het tegenwoordige Zuid-Hollandt zouden hebben nedergezet. Jan Gerbrandsz komt daar mede overeen, behalven dat hy dien ryken en machtigen Wilt *Dorotheus* noemt. Maar van dezen heldt, het zy *Dorech*, of *Dorotheus*, kan men niets waarfchynlyks, laat ftaan iets zekers, vinden; al zo weinig als van den edelen *Duretus*, door Adrianus Junius opgegeven. Matthys vander Houve wil, dat de naam *Thurendrecht* (Thuringer Drecht) van de *dregt*, of overvaart, daar de Thuringers overfcheepten, afkomftig is: want hy ftelt voor vaft, dat de Batavifche Thuringers (anders Tongri of Tongerfchen genoemt) in de landftreek, daar nu Dordrecht legt, hunne woonplaats, gelyk als te Dureftadt, of Duurftede, en te *Thurendrecht*, of *Thuringer Drecht*, nu Dordrecht, hunnen koninklyken fetel gehad hebben. Dit meent die fchryver te bewyzen of te beveftigen met het oude zegel der ftadt, rondom het welke men zegt dat de volgende woorden ftonden: SIGILLUM OPPIDANORUM IN THURDRECHT. Marcus Boxhorn, Matthys van Balen, en Lud. Smids hebben meer genoegen in het gevoelen van den geleerden Dortenaar Janus Rutgerfius, die van meninge is, dat Dort of Dordrecht aldus genoemt is naar den vloedt *Dorta*, of *de Dort*, doordien 'er zo eene rivier of vloedt uitdrukkelyk aangetekent ftaat in de oude landkaarten, en dat deze naam nog overgebleven is in het dorp *Dortsmonde*, het welk, naar zyne gedachten, die benaming om gene andere reden gekregen heeft, dan omdat het aan den mondt van deze rivier Dort, of Dorta, gelegen was: even, zegt hy, gelyk Yffelmonde, Roermonde, en meer andere plaatfen, hunne namen van den Yffel, de Roer, enz. ontleent hebben. Zeker, dit gevoelen is zeer waarfchynlyk, immers waarfchynlyker dan de voorgaande en de meefte andere giffingen. Echter komt Antonius Matthæus daar tegen op, in het vyfde Deel van zyne *Analecta*, en tracht de bewysredenen, voor deze naamreden ingebragt, overhoop te werpen; en elders, te weten in zyn eerfte boek *de Nobilitate*, of *van den Adel*, in het 22 hoofdftuk, maakt hy gewag van een ander gevoelen, uitkomende op dat van den voorgemelden vander Houve, te weten dat Dordrecht, op zyn Latynfch *Dordracum*, aldus genoemt zou zyn naar den doortocht van de by dien fchryver gemelde Thuringers. De oudheitkundige Menfo Alting wil den naam *Thurdrecht*, of *Thuredrecht*, in de oude brieven gevonden wordende, van het naamwoordt *Thur*, en van *Trecht*, of *Drecht*, afgeleid hebben, en hy beweert, dat *Dor*, *Thur*, of *Duur*, by de oude Duitfchers onder anderen ook *water* betekende. Voorts zegt hy, dat *Trecht*, als afkomende van *trekken*, of *doortrekken*, eigentlyk te zeggen is een *doortocht*; en dat *Drecht*, van *dragen*, of *driegen* afdalende, een markt, of eene plaats, wegens hare jaarmarkten berucht, en daar de koopwaren naar toe gebragt worden, betekent; even eens gelyk het naamwoordt *forum* by de Romeinen, zo als Adrianus Junius overlang bewezen heeft, afkomftig is van het woordt *fero*. Maar dewyl het buiten verfchil is, dat de doortocht ouder is dan de markt, volgt het, naar het zeggen van Alting, door een onwederfprekelyk befluit, dat de eerfte en echte benaming dezer ftadt van den overtocht, en niet van de markt, is afgekomen; te meer, om dat het woordt *Thour*, of *Dour*, het welk onder anderen *water* betekent, een gedeelte van den naam uitmaakt, en dat niet alleen de menfchen hier een overtocht hadden; maar dat 'er ook een doortocht was voor den gemelden waterftroom. Nog zyn 'er, die menen, dat Dordrecht, of, volgens de meergemelde oude fpelling, Thurdrecht, zyne benaming ontleent heeft van den afgodt *Thor*, of *Thur*, de welke niet alleen van de Heidenfche Saxen, maar ook van alle de Noordfche volkeren, die hier te lande, als bekend is, zo dikwils en zo lange den baas hebben gefpeelt, met grote eerbiedigheit geviert wierdt; en naar wien onder anderen de Donderdag op zyn Saxifch *Thunresdaeg*, op zyn Deenfch en Zweedfch *Torsdag*, of *Torflag*, en de eerfte naam van het jaar den naam *Thoor*-of *Toroos*-maandt heeft gekregen. Dan zyn 'er ook nog, die den naam van Dordrecht van de menigte der torens, de welke deze ftadt al van ouds verfiert hebben, zoeken af te halen. Van Balen geeft in zyne *Befchryving van Dordrecht* een groot getal van die torens op; waar by nog gevoegt kan worden, dat Dordrecht al van ouds een toren, of een kerk met een toren, in haar wapen heeft gevoert.

Wat voorts de eigentlyke bouwinge dezer ftadt betreft, Dominicus Marius, een Venetiaan, eigent de zelve in zyne *Wereldbefchryvinge* toe aan den keizer Antoninus Pius, of den Vromen, de welke in den jare na Chriftus 160 geftorven is, daar by voegende, dat de zelve eerft *Benefacta*, en daar na *Dordrana* genoemt is, gelyk Scriverius in zyn *Oud-Batavië* aantekent. Marcus Zwer. Boxhorn wil dit liever een anderen en vroeger Antonius toefchryven, en zyne woorden luiden aldus: „ Het ftaat dan te weten, het gene „ nader by komt, en tot nog toe niet is aangemerkt, dat in de „ tweede divifie, op 't XVIII en XIX *kap.* der *Hollandfche Kronyk* gewag gemaakt wordt van de ftadt *Antonina*, of *Antonia*, „ gelyk daar oopentlyk gelezen wordt, in Zuid-Hollandt gebouwt „ in het jaar ons Heeren 65 van *Antonius Columna*, Tribuin en „ Roomfch Ridder, uit Rome gedreven van Nero, en in deze „ landftreek gevlucht. Daar wordt bygevoegt, dat de nakomelingen van dezen Antonius het gebiedt in deze plaatfe hebben „ gehouden tot in het jaar 181, enz. welk *Antonia* van de *Slaven* „ en *Wilten* is ingenomen, en tot den grondt toe nedergeworpen; „ doch dat niet lange daar na wederom opgebouwt zou zyn van „ de zelve *Wilten*, en genoemt *Wiltenburg*. enz.". Doch de Hr. „ Boxhorn zou weinig bewyzen van dit zeggen kunnen bybrengen, te meer, alzo het bekend is, dat de namen van *Antonia*, of *Antonina*, en *Wiltenburg* met meer reden aan de ftadt Utrecht toegeëigent worden, om hier geen andere tegenwerpingen, waar door zyn gevoelen overhoop zou kunnen gefmeten worden, by te brengen. M. vander Houve wil, behalven het geen boven van hem is aangetekent, doch met even veel zekerheit, dat Clodomir, koning der Franken, daar reets in den jare 320 zyn hof heeft gehouden. Andere gevoelens en giffingen daar omtrent zal men hier, als weinig om het lyf hebbende, kortheitshalven ftilzwygende voorby gaan. Hoe dat Dirk de IV, graaf van Hollandt, na het ongeval, hem te Luik in een tournooifpel overgekomen, te Dordrecht alle de fchepen der Luikenaren, en anderen, deedt in brandt fteken, der zelver goederen in beflag nemen, enz. en hoe hy vervolgens aldaar met een vergiftige pyl dodelyk gewond wierdt, is boven in des zelfs artykel verhaalt; en doordien dit in het *Florarium Temporum*, en in een ander oud geloofwaardig handfchrift (by *Scriverius* in *Dirk den IV*) met duidelyke woorden verhaalt wordt, zo zou dit tot een bewys kunnen verftrekken, dat Dordrecht toen, te weten in den jare 1048, al eene ftadt, en zelfs eene goede koopftadt, zy geweeft. Wat 'er van zy, men vindt Dordrecht echter in gene oopenbrieven vermeld voor den jare 1064; maar in dezen jare wordt van het zelve in een beveftiginsbrief van keizer Hendrik den IV van de giften, te voren aan de kerke van Utrecht gedaan, op de volgende wyze gewag gemaakt: "Henrik, „ door de gunfte der Goddelyke goedertierenheit, koning, enz. „ Het (te weten de goederen, de welke keizer Henrik aan den bifſchoppelyken ftoel van Utrecht wedergeeft, herftelt en beveftigt) „ zyn dan deze: in de plaats die genaamd werd *Krimpen*, vier „ Manfen (of hoeven) van het einde der riviere Alblas tot de Mer„ wede: en van daar af tot Menkenesdrecht toe de helft van 't „ heele land, met al het gene daar aan paalt: ook van Ryede, „ neffens de Merwede tot Slydrecht: insgelyks neffens de Merwe„ de tot in *Thuredrecht* (Dordrecht); van daar tot in Dubble; van „ daar tot in Duvelhaar, van daar in Waal; van daar wederom „ in de Merwede tot in *Thuredrecht*, met de kapelle, aldaar nieuw„ lyks gebouwt. Van *Thuredrecht* Ooftwaarts tot aan enz. enz". Het flot van dezen oopenbrief is: „ Gegeven den tweeden van „ Bloeimaand in 't jaar der Menfchwerdinge des Heeren 1064 „ tot Merwede, gelukkelyk in Gods name. Amen". Doch deze oopenbrief bewyft geenzins, dat Dordrecht toen eene ftadt is geweeft; in het tegendeel, het zelve wordt daar in alleen vermeld als eene Parochie, en dat daar ter plaatfe onlangs eene kapelle was gefticht; zo dat het toen, naar alle waarfchynlykheit, niet dan een oopen en onbemuurt ftedeke is geweeft. Maar dat het door de werken en fterktens, (buiten twyffel van aarde opgeworpen; zie Goudhoeven *Byvoegfel op de Holl. Kron. pag.* 76) die 'er graaf Dirk aan liet maken, en door des zelfs bezetting zedert geen kleinen opgang heeft gemaakt, blykt, zegt de Schryver der *Zuid-Hollandfche Oudheden*, uit eene oude lyft der kerken, die in het bisdom van Utrecht zyn gewyd; want daar in ftaat uitdrukkelyk aangetekent, dat 'er kort daar na, en nog in het voorfchreven jaar 1064, eene kerk is ingewyd. Zeker is het, en buiten tegenfprake, dat Dordrecht, het welk tot nog toe, volgens het geen zo even gezegt is, aarde wallen hadt gehad, met muren omtrokken is in den jare 1230, als onder anderen blykt uit het hoofdt van zekere geflachtlyft van de *van Duyken*, een aloud Dordrechtfch geflacht, (te vinden by S. van Leeuwen *Batavia illuftr. pag.* 939 *enz.* en M. Balen *Befchryv. van Dordr. p.* 1094 *enz.*) het welk van Leeuwen getuigt dat het volgende opfchrift heeft: „ In den jare 1230 quam eene *Gys Duy*„ *king* tot *Dordrecht*, begreep de ftad met de zuyfelingen, en be„ goftfe te muyren, wefende een geboren Batavier, was feer ryk, „ en nam daer een wyf, de dogter van een grave vander Mark, „ daar hy vyf kinderen by won: *Willem*, *Jan*, *Jutte*, *Katryn*, „ en *Elifabeth*, gaf met elk vyf honderd Franfche fchilden jaerlyks; „ was eertyds genaemt *Turdryft*, en daarna groot wordende, „ *Durdrecht*". Men zegt, voegt 'er van Leeuwen by, dat zulks in een glas in de grote kerke nog kort voor de Nederlandfche beroertens ter gedachteniffe geftaan heeft. Behalven deze *van Duyk* waren in dezen tydt zeer aanzienlyk binnen Dordrecht, en regeerders van die ftadt, die van *Suys* en *Oem*. Om nu een einde te maken van het laftige onderzoek aangaande de oudheit en opkomfte dezer ftadt, het is gemakkelyk te bezeffen, dat Dordrecht zedert verfcheide eeuwen niet alleen eene beroemde ftadt, maar zelf de hoofdftadt, ten minfte van Zuid-Hollandt, is geweeft, omdat de vorften, de welke het oog op Hollandt hadden, eerft van allen tegen deze ftadt zyn opgetrokken.

De ftadt Dordrecht is verfcheide malen vergroot, onder welke vergrotingen de volgende de voornaamfte zyn. Omtrent den jare 1408 wierdt door de regeerders dezer ftadt goed gevonden eene nieuwe haven te doen maken, omdat de oude door het toenemen van den koophandel te klein wierdt, en het aangegroeide voorlandt, van den hoek van St. Jooft af, tot Engelenburg toe, aan de ftadt te trekken, het welk gefchiedde, en het *Nieuwe werk* genoemt wierdt, maar alzo dit Nieuwe werk door des zelfs laagte en weeken grondt onbekwaam was om betimmert te worden, en de nieuwe haven door het invloejende flyk met den tydt ondiep wierdt, wierdt de zelve in den jare 1584 op nieuw gediept, en met die klei het Nieu-

we werk gehoogt, vier jaren daarna een brug over de haven geslagen; en deze plaats dus woonbaar gemaakt zynde, is in eenige volgende jaren met woonhuizen betimmert, meest van vreemde, inzonderheit Luiksche kooplieden, van wegens den Godsdienst uit hun landt gevlucht zynde. Deze nieuwe haven echter nog gedurig het ongemak van ondiepte onderworpen zynde, wierdt de zelve in den jare 1609 van St. Jooft af, tot den Joppen-toren toe, voort doorgegraven, en ten Oosten van de zelve een stenen bolwerk aangelegt, wordende *Damiaten* genoemt, en de dam, die aan S. Jooft lag, als mede de vest, zynde een aarden wal, weggenomen, waar door het water een vryen doortocht kreeg, om van het Westen naar het Oosten, en wederom van het Oosten naar het Westen te kunnen lopen. Deze vergroting wierdt het *Schuiersdykje* genoemt, en eerst met een houte, maar vervolgens in den jare 1647 met een stene vest voorzien; en dit gedeelte van het Nieuwe werk met den tydt bevolkt zynde, wordt tegenwoordig de *Wolleweverskaai* geheten, doordien eenigen van dat ambacht zich daar hebben neder gezet. Middelerwyle, namentlyk in den jare 1574, en eenige volgende jaren, was ook het kleine voorstedeke, buiten de oude Vulpoort gelegen, in de stadt getrokken, zynde de vesten verder uitgezet, en in den jare 1578 eene nieuwe poort, den naam van de oude behoudende, gesticht; waarenboven de heeren regeerders dezer stadt in den jare 1617 goed vonden, de stads gracht ten Westen te doen vullen, de veste weg te nemen en de gedempte gracht tot erven uit te geven, als mede het lage plein, het Slikveldt genoemt; gelyk geschiedde, wordende in den volgenden jare vele aanzienlyke huizen aldaar opgebouwt, en dit nieuwe gedeelte der stadt genoemt de *Prinsse-straat*. Het voorgemelde Nieuwe werk, als boven verhaalt is, naar het Oosten vergroot zynde, wierdt het zelve in den jare 1647 door last van den Ed. Achtb. Magistraat der stadt ook ten Westen gedaan, de haven aan die zyde gediept en vergroot, en van het slyk, daar uit gehaalt, een kaai opgeworpen, enz. en waarop het geheele Nieuwe werk met zes ophaalbruggen aan de stadt gehecht. Deze vergroting, met fraaie en aanzienlyke huizen bezet, geeft geen kleinen luister aan de stadt, en een aangenaam gezicht aan de voorbyvarende schepen.

Onder de voorrechten der stadt Dordrecht is het vermaarde *Stapelrecht* wel het voornaamste, volgens het welke alle schepen, eenige waaren inhebbende, en deze stadt willende voorby varen, waar de zelve ook van daan mogten komen, of naar toe wilden, aldaar moesten stapelen, dat is de geladene koopmanschappen drie dagen lang uitveilen, of dien last met geldt afkopen. Dit Stapelrecht is haar verleent in den jare 1299 door graaf Jan den I van Hollandt, enz. en door de volgende graven bekrachtigt en vermeerdert, waar van de handvesten nog voorhanden zyn, en by Boxhorn, in zyn *Toneel der Hollandsche steden*, en M. Balen in zyne *Beschryvinge van Dordrecht* na vervolg gevonden worden. Dit Stapelrecht raakte eertyds, als gezegt is, alle koopmanschappen, maar tegenwoordig alleen de Rhynsche wynen, koren, bonen, zout, kalk, kolen, molestenen, staal, yzer, schaliën, en eenige andere waaren, de Merwe of Lek nederwaarts komende.

In den jare 1220, en alzo weinig jaren voor des zelfs bemuringe, wierdt Dordrecht door de Utrechtenaars, bondgenoten van Lodewyk, grave van Loon, overrompelt, uitgeplundert, en in brandt gestoken: doch het wierdt binnen korten tydt in eene heerlyker gedaante weder opgetimmert, en vervolgens, als gezegt is, met nieuwe en beter vesten versterkt. Kloekmoedig heeft Dordrecht altydt voor hare vryheden en voorrechten gestreden, en lieverallesi willen wagen dan dien onwaardeerlyken schat verliezen. Dit blykt onder anderen aan hare standvastigheit, waar mede zy omtrent het jaar 1300 Alard, baljuw van Zuid-Hollandt, weigerde binnen hare vesten onderzoek te laten doen naar eenige burgers, de welke van verraadt omtrent grave Jan den I beschuldigt wierden, beweerende, dat de genen, die binnen de stadt iets misdaan hadden, ook volgens der zelver privilegien binnen de stadt te recht moesten gestelt worden. Dit liep zo hoog, dat graaf Jan die van Dordrecht, die onverzettelyk op het recht hunner vryheden bleven staan, den oorlog liet aankondigen, en den voorgemelden baljuw Alard met krygsvolk en oorlogs gereedschap uitzondt om die stadt te belegeren. De baljuw rukte voor de zelve, en maakte een zwaar blokhuis op den dyk by Slydrecht. Die van Dordrecht wapenden zich om hunne bespringers het hoofdt te bieden, en schreven brieven aan de andere steden van Hollandt en Zeelandt om hen te hulp te komen, de zelve te gemoet voerende, dat het gene hen nu overkwam, wegens hunne vryheden, haar te eeniger tydt ook om die zelve reden ten deele kon vallen. Doch Wolfert vander Veer, die den grave het meest tegen die van Dordrecht hadt opgehitst, raakte kort daarna om hals, en dit veroorzaakte dat de belegering wierdt opgebroken, tot groten roem der Dortenaars wegens het verdedigen hunner rechten en vryheden.

Zo kloekmoedig als zich Dordrecht in deze gelegenheit heeft gedragen, al zo min is het kort daarna bezweken, wanneer graaf Jan de I van dien naam, maar de laatste der ingeborene graven, met zyne gemalinne, niet zonder vermoeden van vergif, overleden, en het graafschap aan Jan den II, grave van Henegouwen, uit hoofde van bloedverwantschap, gekomen was, en meest alle de Hollandsche steden onder der vyanden geweldt bukken moesten. Toen is het geweest, dat Dordrecht den heerlyken naam van de *Dortsche Maagdt* heeft verdient, den welken het zedert ook bestendig heeft behouden, waarlyk eene omstandigheit, die niet stilzwygende moet voorby gegaan worden. De gemelde nieuwe graaf, Jan de II, verre van Hollandt gelegen, was ook verre te zoeken om Hollandt en Zeelandt in hunnen noodt te helpen; en beide die landen schenen niet alleen van heer, maar ook van aardt verandert te zyn, en hunne oude dapperheit uitgeschud te hebben. Immers de Vlamingen en Brabanders plukten en roofden Hollandt en Zeelandt, als uit de geschiedenissen blykt, naar hun welgevallen, en hadden meest alle de steden zonder slag of stoot gekregen. Maar van den eenen kant is de ridder Willem van Haamstede, met de hulp der Kennemers en West-Vriezen, de Vlamingen op het lyf gevallen, en heeft hen het gansche landt uitgeslagen. Van den anderen kant hebben de Dortenaars, onder het beleidt van Klaas van Putten, de Brabanders aangetast en verslagen; en zedert dien tydt, gelyk gezegt is, heeft deze stadt den naam van de *Dordrechtsche Maagdt* behouden.

In den jare 1391 raakte de stadt Dordrecht overhoop met heer Otto van Arkel over 't vermoorden van den tollenaar van deze stadt te Metkenshoek, de welke die van Gornichem, onderdanen van Arkel, als mede anderen, vry hard viel, en naar de waarschouwingen, aan hem door den heere van Arkel meer dan eens gedaan, niet hadt willen luisteren. Maar daar mede was de zaak niet goed gemaakt, en deze moordt wierdt zeer hoog genomen, en voor eene zware misdaadt gehouden, als niet alleen de stadt Dordrecht, maar het gemeene landt rakende. Otto van Arkel, voor zware gevolgen vrezende, vluchtte naar den Haag, begaf zich by hertog Albert, grave van Hollandt, enz. en verzocht om vergiffenisse van die misdaadt, die hy ook verkreeg. Doch die van Dordrecht, daar mede niet te vrede, hielden een schip, uit Zeelandt naar Gornichem zeilende, met al het gene daar in was, aan, op een voorwendsel, dat de schipper zedert eenigen tydt het Stapelrecht niet voldaan hadt. Straks wierdt daar over aan hertog Albert geklaagt; en toen men een begin hadt gemaakt van wegens den overlast van het gezegde Stapelrecht te klagen, kwamen 'er wel haast meer andere steden op, die, uit nydigheit over den voorspoedt dezer stadt, het zelve deden. Hertog Albert beraamde een dag, op welken de afgezondenen van weêrzyden voor hem in den Hage zouden verschynen, om de zwevende verschillen te onderzoeken en weg te nemen. Doch die van Dordrecht zonden 'er niemandt naar toe, als het onnodig oordelende, hunne zaak, die rechtvaardig was, als zynde een door hen verkregen recht en privilegie, aan het oordeel te stellen van een rechter, die hen niet al te genegen was. Doch de graaf ging op den bestemden dag met de zake voort, en gaf voor uitspraak, dat gene der Hollandsche steden, in het toekomende zou gehouden zyn aan het Stapelrecht van Dordrecht te voldoen, of hare koopmans-goederen daar te verstapelen. Doch die van Dordrecht kreunden zich niet aan die uitsprake, maar gingen voort met dat recht te vorderen, en die van Gornichem inzonderheit daar omtrent hard te vallen. De heer van Arkel wreekte zich daar over door het aanhouden en in beslag nemen der schepen, die, met wyn geladen, van Keulen afkwamen, en die van Dordrecht toebehoorden. Nog langen tydt hebben deze onlusten wegens het Stapelrecht geduurt, en zyn inzonderheit de verschillen tusschen Dordrecht en Gornichem eerst door keizer Karel den V bygelegt.

In de schadelyke verdeeldheden der Hoekschen en Kabeljauwschen hieldt de stadt Dordrecht het in het eerst met de laastgenoemden, maar daar na met de eerstgemelden, wordende hun Kabeljauwsch-gezinde overheit afgezet. Grote ongelegentheden zyn deze stadt daar door overgekomen, te lang om hier te verhalen. Het zal genoeg zyn hier te zeggen, dat zy het meest heeft geleden in de belegering van hertog Jan van Brabandt in den jare 1418, in welke een groot gedeelte der stadt door het gedurig schieten der belegeraars in brandt raakte. Doch graaf Jan moest dit beleg, nadat het zes weken geduurt hadt, opbreken, wordende tot gedachtenisse van het zelve op een graauwen steen aan de Spuipoort de volgende woorden uitgehouwen: *In 't jaar 1418 belegerde hier dese stad fier hertog Jan van Braband machtig: maer wierd verdreven door Gods hand krachtig.* Soli Deo gloria. Ook hangt dit beleg in de Raad- en Weeskamer dier stadt uitgebeeld, met dit jaargetal:

> *Anno M. CCCC. XVIII. omtrent S. Laurens dag*
> *Was dat men 't beleg voor Dordrecht van Hertog Jan van Brabandt opbreken zag.*

In den aanvang der Nederlandsche beroertens en den oorlog van dezen Staat met den koning van Spanje, de vaart overal zeer onveilig zynde, doordien de zo genoemde Watergeuzen aan den eenen, en de Spanjaarden en Spaansch gezinden aan den anderen kant alles roofden wat hen voorkwam, rusten die van Dordrecht eenige oorlogschepen uit om hunne vaart en stroom te verzekeren, tonende zich echter veel genegener voor de Watergeuzen dan ook de andere party: ook verklaarden zy zich in Juny des jaars 1572 vyandt van den hertog van Alba, en voor prins Willem den I van Oranje, den zelven trouwheit en hulpe belovende; zedert welken tydt deze stadt wel het minste ongemak en nadeel van allen in dezen rampzaligen oorlog heeft geleden.

By den plotzelyken inval van koning Lodewyk den XIV in den jare 1672 in Nederlandt, en de zware opschuddingen onder de gemeentens van byna alle de steden, was Dordrecht eene der eersten, die de burgerlyke beroertens gevoelde, het welk zich op de volgende wyze toedroeg. Eene schildery op het stadhuis, in welke de aanval der Hollandsche scheepsvloot op Chattam, vry aanstotelyk voor de Engelsche Majesteit en natie, en vry prachtig voor den Ruaardt van Putten, Kornelis de Wit, was uitgebeeld, scheen eene der oorzaken te zyn, door den koning van Engelandt opgevat om den Staat den oorlog aan te doen, en Vrankryk te hulp te komen. De gemeente van Dordrecht, daar van verstendigt, en behalven dat niet wel te vrede op haren burgermeester, Kornelis de Wit, als van velen nevens zynen broeder, den Raad-pensionaris Johan de Wit, beschuldigt, door hunnen haat tegen het huis van Oranje de onheilen, Hollandt nu overkomen-

mende, veroorzaakt te hebben, begon om die en andere redenen niet weinig tegen de zelve te morren. Het graauw, in diergelyke voorvallen zeer buitensporig, raakte op de been, wordende door eenige burgers aangezet en ondersteunt; rukte in May des jaars 1672 de gedachte schildery van de wandt van het stadhuis; scheurde dezelve aan stukken; spykerde dezestukken rondom aan de hoofdwacht, en het daar uit gesneden hoofdt van den Ruwaardt Kornelis de Wit aan de galge, plunderende daarenboven nog het huis van den burgermeester Halling, en andere buitensporigheden bedryvende. Eenige dagen daarna, het gevaar wegens den inval der Franschen niet verminderende, raakte alles binnen Dordrecht in rep en roer; men wilde het Eeuwige Edict vernietigt, den Prins van Oranje tot stadhouder verklaart, en alle de regeerders, die zich daar tegen aan mogten kanten, afgezet hebben. Men riep door de geheele stadt: *Lang leve de Prins; de Duivel hale de Witten!* en de Magistraat hadt zwaarder gevolgen te vrezen; zo dat de zelve gedwongen was afgezondenen aan den Prins af te vaardigen, om hem te verzoeken, binnen hunne stadt te willen komen. Zommige der muitemakers hadden een Oranje-vaandel van den toren uitgestoken, en onder het zelve een wit vaandel, waar op zy de volgende woorden hadden gezet:

„ Oranje boven, en Wit onder.
„ Die 't anders meent, dien slaa de donder.

De afgezondenen by den Prins in het leger by Bodegrave gekomen zynde, stelden den zelven hun verzoek, volgens hunnen last, voor, en de Prins, het zelve eindelyk toestaande, volgde hen kort daar na derwaarts, wordende onder een groot gejuich in de stadt ingehaalt. Om kort te gaan, de Prins wierdt 'er onder zulke opschuddingen den 29 Juny des gemelden jaars 1672 tot stadhouder aangenomen: doch hy weigerde die waardigheit aan te vaarden, voor dat hy ontslagen was van den eedt, op het Euwige Edict gedaan, wanneer hy tot kapitein generaal aangenomen wierdt; het welk ook terstondt geschiedde, in tegenwoordigheit van twee Predikanten. De Ruwaardt Kornelis de Wit, wegens onpasselykheit in de vergadering van den Magistraat niet tegenwoordig geweest zynde, was niet dan met grote moeite en door de tranen zyner vrouwe en jonge kinderen bewogen om de acte, daar van gemaakt, te ondertekenen. Doch daar mede was de beroerte nog niet ten eenemale gestilt, maar begon eenigen tydt daar na weder op nieuw, willende de gemeente, dat den Prins een ruimer macht en meer gezag zou gegeven, en dat 'er eenigen, onder anderen hun burgermeester Kornelis de Wit, uit de regeeringe zouden gezet worden; en zy bragten het ook zo verre, dat de Prins gemachtigt wierdt de regeering te veranderen, gelyk geschiedde, wordende een geheel nieuwe Raadt aangestelt. Weinig dagen te voren hadt de compagnie burgers van ke Kromme-elleboogsteeg, de wacht op het stadhuis hebbende, alle de veertig kussens van den Magistraat in stukken gesneden, en de wapens van den Ruwaardt Kornelis de Wit en de vier burgermeesteren uit de Grote kerk van het nieuwe orgel gehaalt. Het volk morde echter naderhandt nog al, en speelde zo lange den baas, tot dat na het schielyk verlaten van Hollandt door de Franschen alles weder van binnen in rust geraakte, in het brede verhaalt door P. Valkenier in zyn *verward Europa*, en L. Sylvius in het *I Stuk* van het *I Deel* van zyn *Vervolg op Aitzema*.

Twee malen heeft de stadt Dordrecht den ramp van een fellen brandt geleden, waar door een groot gedeelte van hare huizen en gebouwen in de assche wierdt gelegt, de eerste maal in den jare 1388, doch te tweede maal veel erger in den jare 1457, de brandt den 28 Juny, op St. Pieter en Paulus nacht, beginnende, door welken brandt wel twee duizend huizen, nevens de O. L. Vrouwen-of de Grote kerk, met het S. Jakobs gasthuis, de halle, het Magdalenen klooster, het Sacramentsgasthuis, enz. verteert wierden. Deze laatste brandt duurde van Woensdag tot Zondag toe, tot welkers gedachtenisse onder anderen het volgende gedenk-vaars is overgebleven:

Op Sinte Pieter en Pouwels nacht,
Ten XII. uuren, als anquam den dag,
In 't Jaer XIIIIC. vyftig ende seven,
Te Dordrecht dat op die tyd bleven
In den Brand vele Luyden doot;
Want den Brand die was soo groot,
Dat al afbrande sonder abuyse,
Van Westen an, tot Sacraments Gasthuyse,
An Poort-syde, an Lant-zyde, als men mocht merke,
Ende daer toe brande die Groote kerke.
Ende alle die in den Brand bleven
Wil God syn eeuwige glorie geven.

Tot dus verre van de gelegenheit, gedaante, naams oorsprong, oudheit, of opkomst, versterkingen, vergrotingen, en geschiedenissen der stadt Dordrecht, en van andere dingen, daar op betrekkelyk, gehandelt hebbende, zal men tot der zelver kerkelyke en wereldlyke gebouwen overgaan. Het geen van de Dordrechtsche waardt zou kunnen gezegt worden, zal gevoeglyker in het artykel van ZUID-HOLLANDT te pas komen. Wy gaan dan tot de gebouwen, en wel eerst tot de kerkelyke, en Godshuizen, over.

De GROTE KERK, voor dezen genoemt de L. VROUWE-KERK, is in het Wester gedeelte der stadt, niet verre van de stads vesten, gelegen. Wanneer de zelve getimmert zy, daar in komen de schryvers niet overeen. Zommigen zeggen in het jaar 1300; anderen in het jaar 1334, en wederom anderen in het jaar 1339. Graaf Albert van Beyeren heeft 'er in het jaar 1366 een Kapittel gesticht, bestaande uit een deken, twaalf kanunniken, vier koorgezellen, en eenige vikarissen, het welk door Johan van Verneburg, bisschop van Utrecht, is bevestigt. De toren, die gebouwt was in het jaar 1339, is, nevens de kerke, in den bovengemelden fellen brandt in het jaar 1457 afgebrand. Boxhorn stelt dezen brandt in het jaar 1401, doch te onrecht, als uit het boven aangehaalde gedenkvaars blykt, als mede uit de volgende woorden, staande nog op een steen onder aan den tegenwoordigen toren in het Latyn te lezen: *Ik ben opgebouwt in het jaar van Jesus* 1339, *op den* 16 *Juny; en met meer andere torens afgebrand in het jaar* 1457, *op den* 28 *Juny*. Het is een schone toren, en met fraai en heerlyk boogwerk versiert. Aan de Noordzyde dezer kerke stondt eertyds nog eene zeer fraaie kapel, mede aan de H. Maagdt toegewyd. Men maakte hier in de Roomsche tyden veel werks van een brok hout, het welk men zeide van het kruis van Christus te zyn.

De NIEUWE KERK, eertyds genoemt de S. NIKLAAS-KERK, gesticht in het begin der XIV eeuwe, maar onzeker in welk jaar. Volgens *M. Balen* wordt ze de eerste maal in de Tresoriers rekeningen vermeld in den jare 1309. Ze was van ouds de Parochiekerk van het hof en de heerlykheit de Merwede; maar zedert het jaar 1604 is ze de stadt geheel eigen. In het jaar 1568, den 22 January, op het feest van S. Vincent, brandde deze kerk op den vollen middag af; maar wierdt kort daarna, hoewel kleinder dan te voren, weder opgetimmert.

Hier zyn in de Roomsche tyden ook verscheide kloosters, als mede eenige kerken van minder soort en aanzien, geweest. De kloosters zyn de navolgende geweest:

Het *Minderbroederen klooster*, gesticht en voltimmert al voor den jare 1252. De kerk, een schoon gebouw, was groter en ruimer dan de kerk der Augustynen. De zelve is in den jare 1578 afgebroken, en een straatweg door den hof gemaakt, en van weêrkanten met huizen betimmert. Dit hof der Minderbroederen, gelyk het genoemt wierdt, met het konvent, verstrekte van ouds voor een tweede Raadhuis, daar de burgermeesters en dekens vergaderden, de schatmeesters aangenomen, de rekeningen afgedaan, vele maag-zoenen getroffen, en vele verschillen beslecht wierden. Het klooster, na het verdryven der Roomschgezinden voor een korten tydt gebruikt tot een *tuchthuis*, is in den jare 1622 verandert in een *Oude Mannenhuis*.

Het klooster van de *Augustiner Eremyten*, met des zelfs kerk, in de Vriesche straat, volgens Herman Oems gesticht in den jare 1275, brandde naderhandt af, en wierdt weder opgetimmert. De kerk is nog, behalven het koor, in zyn geheel, wordende de zelve tegenwoordig, gelyk de voorgemelde Grote, en de Nieuwe kerk, door de Gereformeerde Nederduitsche gemeente tot het verrichten van haren Godsdienst gebruikt.

Het *huis der Dominikanen* of *Predikheeren*, hebbende gestaan in de visschstraat, en zynde gesticht, naar de gedachten van M. Balen, in den jare 1303, wordt tegenwoordig tot een woonhuis gebruikt.

Het *huis der Karmeliten*, staande aan de poort-zyde, achter S. Jakobs gasthuis, is mede tegenwoordig in een woonhuis verandert.

Het *Klooster der Alexianen*, of *Cellebroeders*, is gesticht in den jare 1565, nevens het welke een *Dolhuis* stondt, het welk nog in wezen is: maar het klooster is zedert den jare 1671 gebruikt tot een *Tuchthuis*.

Mariënborn, een nonnenklooster, gesticht in den jare 1303, wierdt bewoont door klooster-maagden, die naar den derden regel van S. Franciscus leefden, en in het geestelyk door een wereldsch priester bedient wierden. Dit klooster is in den jare 1575 in een *Weeshuis* verandert.

Het *klooster der graauwe zusteren*, van den regel van S. Franciscus, aldus naar hunne kleding genoemt, wierdt ook het *klooster van S. Clara* geheten, is gesticht in den jare 1332, en heeft op den Nieuwen weg gestaan. Naast het klooster stondt een kapelletje, de H. Maagdt toegewyd. Dit klooster is in den jare 1579 in een *Latynsche schole* verandert.

Het *S. Agnes-klooster*, bewoond door klooster-maagden, de welke naar den regel van S. Augustyn leefden, is gesticht in den jare 1326. Het zelve is zedert den jare 1575 tot een *Gasthuis* gebruikt.

Het *Magdalenen-klooster*, van den regel van S. Augustyn, vermeld op het jaar 1447, stondt naast het H. Sacraments Gasthuis, waar van hier na.

Het *Konvent der Broodzusteren*, de welke mede naar den regel van S. Augustyn leefden. Zy woonden eerst in een gemeen huis, het welk in den jare 1466 door bisschop David in een klooster wierdt verandert. Het stondt in de Raamstraat, doch de kloosterkerk in de Breedstraat, hebbende wel eer een heul over de graft gehad, om uit het klooster in de kerk, en zo weder te rug, te kunnen gaan. De kerk dient tegenwoordig voor den opziender der mistekarren, en stalling voor de paarden; en het klooster is omtrent den jare 1628 verandert in woningen.

Het *Begynhof*, reets gesticht in den jare 1302. Des zelfs kerk wierdt voor de oudste kerk van Dordrecht gehouden. Tegenwoordig is alles afgebroken, en in den jare 1625, op de plaats, daar de kerk hadt gestaan, een *Oude Vrouwen-huis* opgebouwt.

Het *kleine Begynhof*, staande in de Nieuwstraat, met een Marie-kapelletje, over den dwarsgang, is tegenwoordig verandert in woningen.

De oude en voor een gedeelte nog tegenwoordig in wezen zynde Gasthuizen der stadt zyn:

Het *Oudemannen-huis*, vermeld in den jare 1447, is naderhandt in het Minderbroeders klooster overgebragt.

Het *S. Jakobs Gasthuis*, gesticht om de vreemdelingen te her-

bergen. Hetzelve is met zyne kapelle in den jare 1613 in burger woningen verandert.

De *Schippers-kapel*, of de *kapelle van de Schipluiden*, met haar *Gasthuis*, is het tegenwoordige *Schippers-huis*.

O. L. Vrouwen kapelle van Schipluiden op den Riedyk is zeer oud, en verstrekt tegenwoordig voor een gilde-huis van het *klein schippers gildt*.

Het *H. Geest-en Pesthuis ter Nieuwerkerke*, het eerst vermeld in den jare 1436, wordt nog tot een *Pesthuis* gebruikt.

O. L. Vrouwen-kapelle van de Mazelaars, met haar *Gasthuis*, tegenwoordig voor het eene gedeelte tot een woonhuis, en voor het andere tot het *gildehuis* der metzelaars gebruikt wordende.

De *Kapelle van het H. Kruis*, met haar *Gasthuis*, gesticht in den jare 1306, en staande tusschen de Nieuwe brugge en Wyn-brugge, is tegenwoordig te niet gegaan, doch wordt uit der zelver inkomsten aan arme vreemdelingen, in plaats van nachtherberge, slaapgeldt gegeven.

Het *S. Pieters en Paulus Gasthuis*, met eene kapelle daar aan, het eerst vermeld in den jare 1399, is nog in wezen, en mogen in het zelve arme vreemdelingen voor een nacht of twee slapen.

Het *S. Jans Gasthuis*, het eerst vermeld in den jare 1370, en by de Wyn-brugge staande, met eene kapelle, die in den jare 1592 is verandert in een woonhuis, het kleermakers gildt toekomende. In het Gasthuis mogen eenige vreemdelingen vernachten.

Het *S. Niklaas Gilde-en Gasthuis*, de eerste maal vermeld in den jare 1406, is in den jare 1650 verkocht en verandert in woonhuizen, en verstrekt mede voor een gildehuis van het *Kramers-gildt*.

Het *blinde luiden Gasthuis*, met zyne kapelle, vermeld in den jare 1304, is tegenwoordig in gemeene woningen verandert, wordende de kapelle gebruikt om 'er doodkisten en baren in te maken, en stads turf in te bergen.

Het *H. Geest en Pesthuis ter groter kerke*, het eerst vermeld in den jare 1455, is omtrent den jare 1579 verplaatst in het S. *Agnieten-klooster*, staande aan de vest, daar het nog staat, en tot een ziekenhuis gebruikt wordt.

Het *H. Sacraments Gasthuis*, met des zelfs klooster en kloosterkerk, of kapelle, gesticht in den jare 1301, verbrandde mede in den jare 1457, en wierdt kort daar na weder herbouwt. Het staat op de Vischmarkt, en wordt tegenwoordig tot een *mannen en vrouwen huis*, doch van malkander afgezondert, gebruikt. De kerk is aan de Engelschen tot het verrichten van hunnen Godsdienst ingeruimt.

O. L. Vrouwen Gasthuis op het Spui, met zyne kapelle, wordt het eerst vermeld in den jare 1407. Het gasthuis is verandert in woningen, en de kapelle in een *gildehuis van den Spoeye*, volgens M. Balen, verandert.

Het *Lazarus*-of *Leprozen-huis*, voorzien met eene grote kapelle, en het eerst vermeld in den jare 1309, is naderhandt in woonhuizen verandert.

Behalven de gezegde kapellen aan de Gasthuizen, zyn hier nog de navolgende geweest, of ten deele nog:

De *H. Sacraments* of *Wynkopers kapelle*, gesticht in den jare 1325, onder de bestieringe van een deken van het Wynkopers gildt; welke kapelle, na de verandering van den Godsdienst, de Fransche of Walsche gemeente tot het verrichten van haren Godsdienst is aangewezen, en naderhandt, na het verplaatsen der Walsche kerke, aan de Engelschen ingeruimt.

Het *S. Lysbeth kapelleke*, het eerst vermeld in den jare 1472, stondt eertyds tusschen de Tollebrugs-en 's Gravenstraatjes.

De *S. Joosten kapel*, de eerste maal vermeld in den zelven jare 1472, stondt aan de Poort-zyde, achter het Graven-straatje, en is in woningen verandert.

Het *O. L. Vrouwen kapelleke* stondt eertyds over den Dwarsgang, en is mogelyk het kapelleke van het bovengemelde kleine Begynhof geweest. Het zelve is mede in woningen verandert.

Een ander *L. Vrouwen kapelleke*, gesticht in den jare 1313, stondt op den hoek van de Krommen-elleboog-straat, en is mede in woningen verandert.

O. L. Vrouwen kapelle van de ploeg stondt eerst aan de vest, naast den Mennebrugs-toren, en wierdt daarna verplaatst in het midden van de Viesche of Vriezen-straat, en in den jare 1613 afgebroken, en in woonhuizen verandert.

De *S. Laurens kapelle*, het eerst vermeld in den jare 1494, stondt op den Hil, en is naderhandt afgebroken.

O. L. Vrouw'e kapelle van den Dorrenboom, gesticht in den jare 1317, daar men de genen, die aan de koortze gingen, door het ophangen van hunne kousfebanden wys maakte van hun kwaal te genezen, is mede afgebroken.

De kerken, Godshuizen en kapellen binnen de stadt opgetelt hebbende, zal men de genen, die buiten de stadt gestaan, en in de Roomsche tyden onder het dekenschap van Zuid-Hollandt behoort hebben, gaan vermelden.

De *S. Andries kapel* buiten de Vuil-poort, in een buurschap op den Ringdyk, was in dien afgryslelyken inbreuk van den jare 1421 blyven staan, en vervolgens in den jare 1454 tot eene Parochiekerk aangestelt, maar is tegenwoordig afgebroken.

Buiten de zelve poort stondt eertyds ook een overgroot *Melaatshuis*, en naast het zelve eene kapelle, beide onder de voet gehaalt.

Nog stonden buiten de stadt het *Reculieren klooster te Eemstein*, aan den vloedt de Eem; het *Regulieren klooster te Hemsdonk*, onder Brandwyk; de *abdy* en het *klooster te Heysterbak*, in den groten waardt, in den schrikkelyken watervloedt van den jare 1421 weggespoelt; het *Karthuizer klooster buiten S. Geertruidenberge*, van welke hier na, ieder op zyn artykel, zal gesproken worden.

Men zal nu een kleinen stap te rug doen, en de Godshuizen optellen, die tegenwoordig binnen Dordrecht gevonden worden, zo de genen, die alleen verplaatst, als die van nieuw opgerecht zyn. De zelve zyn dan:

I. Het *Weeshuis*, gesticht in het bovengemelde klooster Mariënborn. II. Het *H. Geest en Pesthuis ter Groter kerke*, in het Agnieten klooster. III. Het *Sacraments Gasthuis*, in het Magdalenen klooster. IV. Het *Zieken-of Leprozenhuis*, en *Tuchthuis*, in het oude Alexianen of Cellebroeders klooster. V. Het *Oude Mannenhuis*, in het Minderbroederen klooster. VI. Het *Oude Vrouwenhuis*, in het Begynhof, staande onder het opzicht en de verzorginge der Oude Mannenhuis-meesters en vrouwen. VII. Het *H. Geest-en Pesthuis ter Nieuwer kerke*. VII. Het *nieuwe Armhuis*; ieder van welke huizen zyne byzondere Regenten of Vaders, en Moeders heeft, nevens een Rentmeester, behalven, als gezegt is, het Oude Mannen-en Oude Vrouwenhuis, wordende beide door een en de zelve Vaders bestiert. Onder het opzicht der Diakony staan: 1 Het *Oude Mannenhuis*, en 2 het *Oude Vrouwenhuis* der zelve Diakony, beide gesticht in den jare 1664; als mede 3 het *Weeshuis*, gesticht in den jare 1668 voor arme weeskinderen van de Diakony.

Onder de wereldlyke, zo stads als gemeene lands gebouwen binnen Dordrecht komt het eerst voor het tegenwoordige Stadhuis, omtrent den jare 1544 gebouwt, zynde wel eer geweest de Halle, aangelegt in den jare 1383. Het *oude Stadhuis* stondt voor de opbouwinge van het tegenwoordige op den Nieuwen dyk aan de Poort-zyde, en hadt een houten gevel.

De Beurs, met haar stenen gewelf, gebouwt in den jare 1667, hebbende ten O. N. O. eene overdekte gaandery, rustende op twintig zuilen, op welkers kappe staat een vierkant torentje, voorzien met een klokkenslag en uurwyzeren. Voor dien tydt wierdt de beurs gehouden in het hof of op het plein der Augustynen, en op de Hoogstraat, aan de Poort-zyde, tusschen 's Graven-en Schryvers-straat, omtrent de Nieuwe brug.

De Stads-wage, in oude brieven genoemt het *huis Schaarlaken*, opgerecht in den jare 1594, wanneer de oude wage wierdt afgebroken.

De Yzer-wage, een gedeelte van de Wynkopers kapelle, mede gesticht in den jare 1594, zynde boven de zelve het vertrek der wynkopers. Daar is ook de kamer van het *Watergerecht*, en wat hoger de *Gildekamer*, *Sny en Ontleedplaats der heelmeesteren*.

De Munt van Hollandt, onzeker wanneer gesticht, maar hermaakt door last van keizer Karel den V, hebbende het volgende opschrift: Moneta divo Carolo V. Cæs; en wat lager daar onder: Dit is de Munte des Roomsch Keysers enz. ende Graeflykheits van Hollandt. M. vander Houve zegt, dat het recht om geldt te munten aan Dordrecht is gegeven door keizer Hendrik den IV in den jare 1064. Zeker is het, dat de munt van Hollandt al van ouds in deze stadt is geweest, als blykt uit de handvesten van Jan den III van Beyeren aan de zelve verleent op den 20 Juny in het jaar 1418, en door de volgende graven bevestigt.

Het West-Indisch huis, opgerecht in den jare 1622.

De Stads Boekery, gesticht in den jare 1616 in de kloosterkerk van Mariënborn.

De Kolveniers Doelen, in de Doelestraat, boven welkers binnen-poort de tydt van des zelfs stichtinge in de volgende vaarzen staat uitgedrukt:

Dit Huis was begonnen in Maert,
Als men schreef M. Vc. XXX. geheel,
En 't was voleind tot Schutters Bogaert
In July A°. M. Vc. XLI. in Dordrechts Priëel.

Het heeft een torentje, gemeenlyk de *Draai-om* genoemt, omdat des zelfs tafel en banken, staande op een yzere spil, zeer vaardig bewogen en omgedreven kunnen worden.

De *St. Joris kruis-of Ed. Voetboegs Doele*, staande in het Overflooten steeg, en al vermeld op den jare 1426.

Het *Stads Geschut-en Soldatenhuis*, daar toe gebouwt en bekwaam gemaakt in den jare 1625; behalven het welke hier zyn vier *Wapenhuizen van den Staat*, voorzien met allerhande soorten van geschut en oorlogsgereedschappen.

Het Latynsche school, opgerecht, als boven gezegt is, in het Klarissen klooster na de veranderinge van den Godsdienst in den jare 1572. De zelve bestaat uit zeven classen, in welke de jeugt in talen en wetenschappen onderwezen wordt door een Rector, een Conrector, en drie Preceptoren: behalven de welke de Ed. Gr. Achtb. Heeren van den Oud-Raadt nog hebben aangestelt een hoogleeraar in de H. tale en geschiedenissen.

De andere gebouwen zyn: het *Kuipers-huis*; de *kleine kraan*, zynde nu een steiger; de *grote Rhynsche kraan*, voorzien met een ruim plein; de kraan *Rodermondt*; het *huis en bank van Leninge*; het *Tuchthuis*, boven gemeld; de *Korenbeurs*; de *Lakenhalle*, enz.

Onder de markten zyn de *grote Vischmarkt*, hermaakt in den jare 1608 met overdekte gaanderyen; en de *Boeren Vischmarkt*.

Onder de stads torens zyn de *Kruid-toren*, eerst de *Minderbroederen-toren*, voorzien met yzere deuren en twee steene gewelfde vertrekken; de *Joppen-toren*, in den jare 1600 opgerecht tot een wachttoren voor de graaflykheits tolle van Geervliet, enz.

Te Dordrecht zyn twaalf poorten, namentlyk vyf landpoorten, als: de *Sluispoort*, de *Spuipoort*, de *Vriezenpoort*, de *St. Jorispoort*, en het *Sluisje*; en zeven waterpoorten, als: de *Rietdyk*, het

het *Melkpoortje*, het *Grote Hoofdt*, de *Blaauwpoort*, de *Katrynepoort*, de *Zakkedragerspoort*, en de *Vuilpoort*.

Hier zyn drie jaarmarkten, als 1. *Heer Daniëls markt*, beginnende den 5, en eindigende den 13 Juny. 2. De *Jaarmarkt*, beginnende omtrent St. Jan, en durende acht dagen. 3. De *Bamismarkt*, beginnende op St. Lucas, indien die komt op een Vrydag; maar komende op een anderen dag, des Vrydags na S. Lucas, durende veertien dagen.

Betreffende het wapen der ſtadt Dordrecht, *Buchelius* zegt, dat deze ſtadt haar eerſte en oudſte wapen en zegel heeft gekregen in den jare 1064 van Willem den I, biſſchop van Utrecht, beſtaande in een kerk, by M. Balen (*pag.* 81) uitgebeeld, met dit omſchrift: SIGILLUM SECRET. OPP.... RDRE. Het welk zou betekenen *het geheime zegel der inwoonderen van Dordrecht*; doch wat daar van zy kan men met geen zekerheit zeggen. M. Balen geeft nog een ander ſtads wapen op (in zyne *Beſchryvinge* afgebeeld *pag.* 57) zynde een toren, met dit omſchrift: SIGILLUM: OPPIDANORUM: IN DURDRECHT: AD CAUSAS. Dat is: *Het zegel der poorteren van Dordrecht ter zaken*; hebbende, zegt hy, tot een tegen-zegel een klimmenden leeuw, met dit omſchrift: CLAVIS SECRETI SIGILLI, dat is: *de ſleutel van het geheime zegel.* Het tegenwoordige ſtads wapen beſtaat in een rood veldt, gebroken met een zilvere paal, wordende gedragen door twee griffioenen.

Wat de Regeering van Dordrecht aangaat, de Vroedſchap dezer ſtadt, van oude tyden af de *Oud-Raadt* genaamt, beſtaat uit veertig perſonen, of leden, die alle daar in voor hun leven zitting krygen, zo haaſt als zy tot Schepenen verkoren zyn, gelyk in het vervolg zal gezegt worden; waar by komen acht perſonen, naar hun getal *de goede lieden van den achten* genoemt, de gemeente verbeeldende: doch de zelve kunnen alle jaren verandert, en of weder ingekozen, of andere in hun plaats benoemt worden. Deze veertig leden nu van de vroedſchap en acht goede lieden van den achten raadplegen over alle zaken, den Staat en de ſtadt rakende, met gelyke ſtemmen, uitgezonderd in twee of drie enkele gevallen, hier na uitgedrukt: zo dat eene gewone vergadering van den Oud-Raadt voltallig byeen vergadert zynde beſtaat uit acht en veertig leden, behalven het geen aangaande de Secretariſſen hier na op zyn plaats volgt.

Het doen vergaderen of beroepen van dezen Oud-Raadt, nevens het doen van voorſtel, enz. komt alleen den preſiderenden Burgermeeſter in der tydt toe, of, in zyne afwezenheit, den oudſten regeerenden Burgermeeſter in order. De vier regeerende Burgermeeſters zitten boven aan in dezen Oud-Raadt; doch alle Oud-Burgermeeſters hebben zitting naar hun rang in de regeering; gelyk mede de Hoofdofficier, en de Schepenen, zittende de goede lieden van den achten de laatſten in order. In den gemelden Oud-Raadt mogen, volgens een oud gebruik, zitten vader en zoon, als mede twee broeders: doch niet meer.

Het Gerecht, de bank van Juſtitie, of kamer Judiciëel, beſtaat uit den Hoofdſchout, of Hoofdofficier, den preſident Burgermeeſter (die in alle vergaderingen preſideert) en negen Schepenen; zynde mede het Collegie van de wet.

De *Hoofdofficier* wierdt voor dezen voor zyn leven aangeſtelt: doch by het nieuwe Reglement, tot beſtellinge van de Magiſtrature binnen deze ſtadt in den jare 1703 uitgekomen, is vaſt geſtelt, dat dit ampt niet langer zal duren, of door een perſoon niet langer bekleed worden dan den tydt van drie achtereen volgende jaren: ook heeft de Hoofdofficier zedert het maken van dit Reglement eerſt zitting in den Oud-Raadt gekregen.

Aangaande des zelfs verkiezinge, de Oud-Raadt, nevens de goede lieden van den achten, benoemen, of ſlaan drie perſonen voor uit den zelven Oud-Raadt, om aan Hun Ed. Gr. Mog. de Heeren Staten van Hollandt en Weſt-Vrieslandt voorgedragen te worden, met verzoek, van uit dit drie-tal een perſoon tot Schout of Hoofdofficier te benoemen; welke nominatie op Drie-Koningen-avondt gemaakt wordt, wanneer de oopen ſtaande ampten en bedieningen gemeenlyk begeven worden. De benoeming van een perſoon tot Hoofdſchout vervolgens door Hun Ed. Gr. Mogende uit de gemelde nominatie geſchied zynde, begint het ampt en de bediening van den nieuwen Schout met den eerſten May daar aan volgende, en eindigt met den laatſten April na verloop der bovengemelde drie jaren. Deze Schout behoudt gedurende den gezegden tydt van zyn Schouts-ampt de zelve zitting en ſtemme in den boven beſchreven Oud-Raadt, die hy daar in te voren als Vroedſchap of Oud-Raadt heeft gehad. De zelve heeft ook zitting in het Gerecht, in welke vergadering hy voor aan, ter regter zyde van den preſiderenden Burgermeeſter, zit; doch in alle civile of burgerlyke zaken, zyn ampt niet rakende, heeft hy de laatſte ſtem. Deze Schout kan gedurende den tydt van zyne bedieninge niet tot Burgermeeſter verkoren worden, noch tot lidt van eenig ander Collegie wegens deze ſtadt, als de Collegien van de Heeren Staten generaal, van den Raadt van State, van de gecommitteerde Raden van Hollandt; als mede van de Admiraliteiten, in de Rekenkamers van de Generaliteit, en van Hollandt, dan alleen op Drie-Koningen-avondt in het laatſte jaar van zyne bedieninge, als wanneer 'er wederom een nieuwe Schout benoemt wordt.

Betreffende de verkiezing van *Burgermeeſteren*, alle jaren, in de maandt van Maart, volgens de Privilegien en oude onverbrekelyke inzettingen, (waar toe de Hoofdofficier en regeerende Schepenen, in dezen geen ſtem hebbende, uitdrukkelyk zitten om alle de leden, welke hun biljet inbrengen, te ſommeeren, volgens hunnen eedt, en de verkiezing te legitimeren) door den Oud-Raadt en de goede lieden van den achten (welke goede lieden van den achten daar toe hebben, en by eenparigheit of meerderheit van ſtemmen onder zich uitbrengen twaalf keuren, of conſonante ſtemmen,) worden uit de leden van den zelven Oud-Raadt verkoren twee Burgermeeſteren, om te regeeren voor den tydt van twee achtereen volgende jaren; te weten het eerſte jaar met en nevens twee Burgermeeſteren, die in den voorgaanden jare verkoren zyn, en het tweede jaar met die Burgermeeſteren, die als dan verkoren worden.

De oudſte Burgermeeſter in rang, naar de order van de Vroedſchap, het zy dat hy in het eerſte of het tweede jaar verkoren zy, is voor den tydt van drie maanden, beginnende met den eerſten April, preſiderende Burgermeeſter, en wel met alle digniteiten en waardigheden, tot dat aanzienlyke ampt behorende; na verloop van welke drie maanden voor gelyken tydt vervolgens preſideert de tweede Burgermeeſter in den gemelden rang van den Oud-Raadt, op de wyze als voren, en zo na vervolg de derde en vierde Burgermeeſter, ieder voor den tydt van de gezegde drie maanden; invoegen een Burgermeeſter in den tydt van twee jaren op zyn beurt twee maal, en dus te zamen een half jaar, preſideert.

De vier regeerende Burgermeeſteren zitten voor, en hebben den rang in de vergaderinge van de Oud-Raadt, gedurende den tydt van hun ampt, voor alle andere Oud-Raden en Magiſtraats-perſonen: maar, na het eindigen van hun ampt, zitten de zelve wederom in hunne vorige plaatſen, naar order van den Oud-Raadt.

Voorts kan niemandt tot Burgermeeſter genomineert of verkoren worden, dan die geboren is binnen de ſtadt Dordrecht, of de vryheit van dien, en die den ouderdom van zes en dertig jaren bereikt heeft. Verder mogen Burgermeeſteren zo wel genomen of verkoren worden uit de Schepenbank, als uit den Oud-Raadt, zonder eenig onderſcheidt, onder de zo even gemelde voorwaarden, en daarenboven malkander niet nader beſtaande dan broeders en zuſters kinderen, zo in bloedverwantſchap als zwagerſchap.

Schepenen, zynde negen in getal, worden op alle vergaderingen van den Oud-Raadt door den preſiderenden Burgermeeſter mede geroepen, en hebben ſtemmen naar hunnen rang; van welke Schepenen het eene jaar vyf, en het andere jaar vier afgaan, en eenige dagen voor St. Michiël wederom een gelyk getal aangeſtelt wordt; ten welken einde de mannen van veertigen, ingevolge van de Privilegien, jaarlyks op den tweeden Maandag in September by beſlotene biljetten eene nominatie van een dubbeld getal maken, namentlyk het eene jaar van tien, en het andere jaar van acht perſonen, alle uit den Oud-Raadt, byaldien de zelve by het maken van de nominatie wordt voltallig bevonden: doch byaldien in dien tydt een of meer plaatſen in den zelven mogten oopen gevallen zyn, zo maken de mannen van veertigen alsdan de nominatie ten deele uit den Oud-Raadt, en benoemen verder tot ieder oopen ſtaande plaats twee gequalificeerde perſonen uit de burgerye, den ouderdom van vyf en twintig jaren bereikt hebbende, en in het zes en twintigſte getreden zynde, boven dien ingeborene burgers, of immers inboorlingen van de provincie van Hollandt en Weſt-Vrieſlandt. Daarenboven moeten zy vyf jaren zyn getrouwt geweeſt met eene burgers dochter dezer ſtadt, doende de belydenis van den Hervormden Godsdienſt, en gegoed zynde tot tien duizend guldens, of ten minſten die ſomme van hunne ouderen te wachten hebbende. Deze nominatie op de verhaalde wyze gemaakt zynde, wordt de zelve door de mannen van veertigen overgebragt aan den preſident Burgermeeſter; en voorts in het Gerecht onderzocht zynde, of ze met het octrooi overeenkomt, wordt de verkiezing door den Oud-Raadt, zonder de goede lieden, de welke in het verkiezen van Schepenen geen ſtemmen hebben, by beſlotene briefjes, of biljetten, gedaan, van een enkeld getal het eene jaar vyf, en het andere jaar vier Schepenen, de welke twee achtereen volgende jaren dienen. En ten einde door onkunde, of anderszins, geen nominatie zou mogen gemaakt worden, ſtrydig met de Privilegien, of ook tegen de verbodene graden van bloedverwantſchap, of zwagerſchap, en zulks, op dat in het Gerecht niet meer zouden mogen zitten dan twee van een geſlacht, malkander niet nader beſtaande dan in den tweeden graadt, naar de rekening van de kanonyke Rechten, gelyk als zyn broeders en zuſters kinderen; het welk mede wordt in acht genomen in gelyken grade van zwagerſchap: zo wordt alle jaren, acht dagen voor het maken van de gezegde nominatie, door de Secretariſſen eene lyſt gemaakt, en in de grote zaal van het ſtadhuis opgehangen, vervattende de namen van de Oud-Raden, die als dan tot die waardigheit in voorſlag gebragt zyn. Doch gene afgegane Burgermeeſteren of Schepenen mogen benoemt of op nieuw verkoren worden, ten zy de zelve twee volle jaren hebben ſtil gezeten. Echter hebben Schepenen mede het recht van ſurrogatie, indien 'er tuſſchen tyde een plaats in hunne rechtbank kwam oopen te vallen, het zy die plaats of uit den Oud-Raadt, of uit de gemeente, ingeval van afſterven, moeſt vervult worden, mits zich daar in gedragende naar al het gene boven ten opzichte der Privilegien, enz. gezegt is.

De *goede lieden van den achten* worden genomineert of benoemt door de dekens van de gemeene neeringen, of gildens, ingevolge van het Concordaat, in den jare 1647 gemaakt en geſloten, in de maandt van October elk jaar. Deze nominatie behelſt een drie tal, wordende de dienende Achten daar weder op gebragt, waar by nog een dubbeld getal uit de gemeente gevoegt wordt. De zelve dan gemaakt zynde wordt Maandags daar aan volgende door die van het Gerecht onderzocht, en goed gekeurt, en vervolgens des Zaterdags daar aan door den Oud Raadt, zonder de goede lieden van den achten daar onder te begrypen, de verkiezing gedaan van een enkeld getal, het zy de dienende op nieuw weder gekozen, of andere uit de gemeente genomen worden: des moeten de genen, die tot Achten benoemt en verkoren worden, in alles zodanig gequalificeert zyn, als boven ten opzichte van de Schepenen breder is uit-

uitgedrukt. Deze mannen van achten, de gildens verbeeldende, worden altoos in de vergaderinge van den Oud-Raadt geroepen, en hebben daar in altydt zitting, uitgezondert alleen by het verkiezen van Schepenen, daar zy geen stemmen in hebben. Doch zy hebben in tusschentydt het recht van surrogatie van hun Collegie, op de wyze als by de Schepenen is aangewezen.

De Veertigen, de welke moeten onderscheiden worden van de veertig Vroedschappen, als zynde een Collegie op zich zelve, en bestaande uit leden van den Oud-Raadt, en uit de gemeente, zonder onderscheidt, vergaderen maar twee malen in het jaar, den eersten dag om hun getal op te nemen, en oopen gevallene plaatsen, ingevolge van de Privilegien, by beslotene biljetten weder voltallig te maken, en des anderen daags om de nominatie van Schepenen te maken, het welk eigentlyk hun werk is.

Hier zyn twee *Thesauriers*, de een van het grote, en de andere van het kleine comptoir, of reparatien, wordende gekozen door de dekens van de gemeene neêringen en de goede lieden van den achten; het welk geschiedt in de maandt van January van ieder jaar: doch de zelve worden doorgaans voor vier jaren gecontinueert, en na verloop der zelven de Thesaurier van de reparatien gekozen tot Thesaurier op het grote comptoir, en een ander in zyn plaats tot Thesaurier van het kleine comptoir verkoren. De zelve moeten in alles mede gequalificeert zyn, als boven ten opzichte van de Schepenen is uitgedrukt, zynde gehouden, voor dat zy tot het bekleeden van die ampten worden toegelaten, te stellen goede borgen, en by eede te verklaren, dat zy naar diebedieninge niet hebben gestaan; welke eedt door Burgermeesters, Schepenen, de goede lieden van den Achten, en de Veertigen, na hunne verkiezinge, ook moet afgelegt worden.

De Magistraat der stadt Dordrecht heeft een *Pensionaris*, de welke de Heeren Gedeputeerden ter vergaderinge van Hun. Ed. Gr. Mogende verselt, aldaar het woordt voert, en vervolgens wederom van alles in den Oud-Raadt verslag doedt. De zelve wordt door den gemelden Oud-Raadt aangestelt, van wiens persoon onder anderen vereischt wordt, dat hy een Rechtsgeleerde, en de Latynsche en Fransche talen kundig zy. Zyn ampt bestaat ook in het uitbreiden der besluiten, of resolutien, de welke door den Oud-Raadt in der tydt genomen worden; als mede daar in, dat hy door de Heeren van het gerecht in zware en hagchelyke zaken wordt geraadpleegt, en hen zyne bedenkingen of præadvys opgeeft.

De *Secretarissen*, zynde twee in getal, worden aangestelt door den Oud-Raadt, en kunnen ook tot Schepenen verkoren worden, mits de zelve in alles zodanig zyn gequalificeert, als boven van de Schepenen, enz. gezegt is; zodanig nochtans, dat de zelve verkoren wordende, en het Schepens-ampt willende aanvaarden, gehouden zyn van hunne bedieninge af te staan, en de zelve, zonder eenig recht daar op, te stellen in handen en ter begevinge van den Oud-Raadt: doch byaldien zy genegen mogten zyn in hunne bedieninge van Secretaris te volharden, worden de zelve in zulk een geval verstaan onder het getal van den Oud-Raadt te behoren, zonder nochtans daar in te mogen zitten, of stemmen, gedurende hunne bedieninge, dan alleen tot verkiezing van Burgermeesteren: doch wanneer zy hunne bediening komen neder te leggen, nemen de zelve rang en zitting in den Oud-Raadt na den tydt hunner verkiezinge: maar de Secretarissen op de gemelde wyze tot Schepenen verkoren, en niet genegen zynde om die bediening aanstonts aan te vaarden, doen de zelve den eedt als Oud-Raden, en niet als Schepenen; en in zodanig een geval worden hunne plaatsen als Schepenen in het gerecht vervult by surrogatie (in de plaats stelling) uit de leden van den Oud-Raadt, en anders niet.

Hier is ook een *Krygsraadt*, bestaande uit de vier regeerende Burgermeesteren, vier Kolonellen, de Kapiteinen der elf burgervaandelen, nevens een Secretaris; zynde de gemelde elf burger-Kapiteinen de jongste regenten: invoegen een heer, die Schepen wordt, aanstonts door den Oud-Raadt tot Kapitein wordt aangestelt, en bekomt de compagnie van den oudsten Kapitein, die daar mede ontslagen wordt, en op zyn tydt tot Kolonel verheven.

In het begin van dit artykel is aangeroert, dat Dordrecht de eerste der stemmende steden in de vergaderinge der Heeren *Staten van Hollandt* is, daar zy altoos hare gedeputeerden in heeft. Deze stadt heeft ook voor altydt hare gedeputeerden in het Collegie van de *gecommitteerde Raden van Hollandt en West-Vrieslandt*, en op haar tourbeurt in de vergaderinge der Heeren *Staten generaal*, als mede in den *Raadt van State* der Vereenigde Nederlanden, in de *Rekenkamer van de Generaliteit*, en in die *van Hollandt*. Ook heeft zy altoos een gedeputeerde in het collegie der *Admiraliteit op de Maze* te Rotterdam, en op haar tourbeurt in dat *van de Admiraliteit in Zeelandt* te Middelburg, te weten in de een en twintig jaren eenen gedeputeerde voor zeven jaren: tot begevinge van welke ampten de dag van Drie-Koningen-avondt is vast gestelt, wordende de verkiezing door den Oud-Raadt met beslotene biljetten gedaan, en zynde de Heeren, die tot de gemelde ampten verkoren worden, gehouden (na alvorens daar toe aan de Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt voorgestelt te zyn) by eede te verklaren, naar de zelve niet gestaan, noch de zelve verzocht te hebben. De stadt Dordrecht zendt mede een Bewindhebber in de maatschappy van Oost-Indië ter kamer van Amsteldam, als mede eenen ter kamer van Rotterdam. Ook heeft ze een Bewindhebber van de Oude en Nieuwe West-Indische maatschappy ter kamer op de Maze, en op haar tourbeurt, by het afsterven van een lidt uit eene andere stadt, twee Bewindhebbers in deze laatstgenoemde maatschappy.

Andere aanzienlyke ampten, tot deze stadt behorende, zyn: het *Baljuwschap van Zuid-Hollandt*; het *Raad en Rentmeesterschap generaal van Zuid-Hollandt*; het *Dykgraafschap van den Alblasserwaardt*, nevens drie *Hoog-dyk-Heemraden*; het *Watergraafschap van de Graaf en Alblas*, en eenige andere, welke, alhoewel op verscheide wyzen begeven wordende, echter daar in overeenstemmen, en dit gemeen hebben, dat niemandt anders dan een burger van Dordrecht daar mede kan begiftigt worden.

Onder het gebiedt en de Jurisdictie van deze stadt behoort ook de barony en heerlykheit *de Merwede*, de welke haren byzonderen Schout, of Baljuw, heeft; maar de Jurisdictie wordt waargenomen of geoeffent door den president Burgermeester van Dordrecht in der tydt, als baron, en by de Schepenen der stadt, als mannen van deze baronye en heerlykheit.

Betreffende den kerkelyken staat der stadt Dordrecht, de Hervormde Godsdienst is hier, gelyk in de andere steden van de Vereenigde Nederlanden, de heerschende, en wordt in deze stadt in drie talen gepredikt, te weten in de Nederduitsche, in de Fransche, en in de Engelsche tale; maar echter zo, dat ieder dezer drie gemeentens hare afzonderlyke Predikanten, Ouderlingen en Diakonen heeft, en aldus haren byzonderen kerkenraadt en bestiering.

Namentlyk, de Nederduitsche gemeente wordt door acht Predikanten bedient, en voor de zelve alle dagen gepredikt, uitgezonderd des Maandags.

De Ouderlingen zyn twaalf in getal, en dienen twee jaren, wordende op het einde van ieder jaar zes in plaats van de afgaande by den groten kerkenraadt, bestaande uit Predikanten, Ouderlingen en Diakonen, verkoren, en op Nieuwe-jaarsdag, nevens de verkorene Diakonen, in de Grote kerke in hunnen dienst bevestigt.

De Diakonen, die de gemeene aalmoezen en goederen van de Diakony uitdeelen en bestieren, zyn tien in getal, hebbende daarenboven een boekhouder, welkers dienst mede twee jaren duurt, en worden op de zelve wyze als de Ouderlingen verkoren.

Het beroepen of verkiezen van Predikanten geschiedt op de volgende wyze. De grote Kerkenraadt, handoopening ten dien einde van de Heeren presiderende en regeerende Burgermeesteren verzocht en bekomen hebbende, maakt eerst een grostal, het welk vervolgens vermindert wordt, en gebragt tot drie persoonen, wanneer de Kerkenraadt uit hun ligchaam vier persoonen, als twee Predikanten, den Preses en Scriba in der tydt, en twee Ouderlingen, afzendt aan het zo genoemde *Collegium mixtum*; waar van kennis wordt gegeven aan den president Burgermeester, die het zelve, nevens de gemaakte nominatie, bekend maakt en brengt ter kennisse van den Oud-Raadt, waar op de zelve mede afzendt vier Heeren, zynde doorgaans de regeerende Burgermeesteren, aan het voorgenoemde *Collegium mixtum*, om met en nevens de afgezondenen uit den Kerkenraadt tot het beroepen van een Predikant te treden. Vervolgens doedt de president Burgermeester het zo even gemelde Collegie op het stadhuis zamenkomen, waar op men tot het beroep treedt, zonder gehouden te zyn om uit de gemaakte nominatie van den Kerkenraadt eenen tot Predikant te verkiezen en te beroepen; alzo de Oud-Raadt, of de Heeren gevolmachtigden uit den zelven, het recht hebben om by de gemaakte nominatie een of meer persoonen te voegen, als de zelve zulks goed vinden; en schoon het zelve gemeenlyk niet geschiedt, wordt dit recht echter door den president Burgermeester, eer men tot de beroepinge treedt, aangehaalt; om, indien de gemaakte nominatie hen wel gevalt, dit recht te blyven behouden. Dit nu vooraf gegaan zynde treedt men, na aanroepinge van Gods naam en zegen over het werk, tot de beroepinge, wordende het eerst gestemt door den president Burgermeester, daar na door den oudsten Predikant, Preses zynde, en zo na vervolg over en weder, dan door een Heer uit de regeeringe, en dan uit den Kerkenraadt; en het beroep dus op de gemelde wyze door de acht gevolmachtigden gedaan zynde, wordt het zelve in de vergaderinge van den Oud-Raadt gebragt, om goed gekeurt te worden; het welk gedaan zynde, wordt het zelve door twee naastburige Predikanten, uit name en van wegens het Synode van Zuid-Hollandt, mede goed gekeurt en bevestigt. De Classis van Dordrecht is de eerste, staande onder het Zuid-Hollandsche Synode, het welk om het elfde jaar, op Dingsdag na den eersten Zondag in July, binnen deze stadt gehouden wordt.

De Gereformeerde Fransche of Walsche gemeente wordt door twee Predikanten bedient, wordende, na gemaakte nominatie van haren Kerkenraadt, zo afgegane, als dienende, beroepen op de zelve wyze als de Nederduitsche Predikanten. Het getal der dienende Ouderlingen bestaat uit vier persoonen, gelyk mede dat der Diakonen.

De Engelsche gemeente heeft een Predikant, die des morgens den dienst doedt, drie Ouderlingen, en een gelyk getal van Diakonen.

De Lutherschen, of die van de onveranderde Augsburgsche geloofsbelydenisse, hebben hier mede eene kerk tot het verrichten van hunnen Godsdienst, die door eenen Predikant bedient wordt, als mede hunnen byzonderen Kerkenraadt.

De zelve vryheit van Godsdienst-oeffening hebben de Doopsgezinden, of Mennonisten, in hunne vergaderplaats, daar toe in den jare 1624, met goedkeuringe van den Magistraat dezer stadt, bekwaam gemaakt.

Den Roomschgezinden, hoewel gene oopenbare kerken hebbende, wordt de oeffening van hunnen Godsdienst echter onverhinderd toegelaten op twee plaatsen, doch hun getal, byzonder van lieden van fatsoen, is gering.

De stadt Dordrecht heeft vele beroemde en geleerde mannen, als mede vele befaamde kunstenaars, voortgebragt, welker naamlyst hier te verre zou uitlopen; waarom men uit hun groot getal alleen

alleen eenige weinige zal uitkippen. Onder de geleerde Dortenaren zyn *Jakob Bogaart*, hoogleeraar in de geneeskunde en hogeschool-bestierder te Loven; *Willem van der Linde*, Doctor in de Godgeleerdheit, en, na vele andere ampten bekleed te hebben, tot bisschop van Gent verkoren; *Abraham* en *Adriaan van der Myle*, beide geleerde mannen en bekwame dichters, en de laatste president van den hove van Hollandt; *Jacob Nauclerus*, pastoor en kanunnik van de kapelle der H. Besnydenisse te Antwerpen; Mr. *Adriaan* en *Damas van Blyenburg*, beide beroemde mannen zo in den Staat als het gemeenebest der geleerde wereldt; *Paulus Merula*, een groot Rechtsgeleerde, geschiedschryver, oudheitkenner, en taalkundige; *Wouter van Gouthoeven*, uitgever der verbeterde en vermeerderde Oude Kronyk van Hollandt, Zeelandt en Utrecht; Mr. *Adriaan van Moesienbroek*, een treffelyk Rechtsgeleerde en oudheitkenner, *Jakob van Eyk*, een yverig naspeurder der vaderlandsche oudheden; *Herman Oem*, mede een groot kenner der Nederlandsche oudheden en geschiedenissen; *Johan van Naarssen*, doctor in de geneeskunde en een goed dichter; *Rochus van den Honert*, een man, die het vaderlandt in verscheide gezantschappen grote diensten heeft gedaan; *Johan van Beverwyk*, zo berucht door zyne ervarenheit in de geneeskunde en schriften; *Kornelis van Someren*, een groot Staat- en geneeskundigen; *Sebastiaan Hogendyk*, en *Daniel Jongtys*, beide goede geneeskundigen en Philosophen; voorts, om kort te gaan, *Janus* en *Wynand Rutgersius*; *Joachim* en *Balduinus Junius*; *Dionysius*, *Franciscus*, *Isaacus*, *Gerardus*, en *Mattheus Vossius*; *Wilhelmus Lindanus*; *Kornelis van Overstege*; *Pieter van Godewyk*; *Abraham van de Kornput*; *Andreas Colvius*; Mr. *Johan van Someren*; *Erasmus van Houwelingen*; M. *Jakob de Witt*, Burgermeester, enz. dezer stadt, een braaf dichter; *Jeremias de Dekker*, mede een braaf dichter, en anderen, van welke ieder op zyn artykel breder gesproken wordt, te vinden op hunnen toenaam, behalven dat van den laatstgenoemden, het welk, om den spoedt van het werk op deze letter *D.* overgeslagen zynde, op de letter *J.* (*Jeremias de Dekker*) zal gebragt worden. Ook zyn te Dordrecht eenige geleerde vrouwspersonen geboren, onder welke *Anna Suys* en *Margareta Godewyk* uitmunten, van welke mede hier na op hare artykels omstandiger zal gesproken worden.

Onder de beroemde kunstenaren, de welke de stadt Dordrecht heeft uitgelevert, behoren de navolgende vermaarde kunstschilders: *Albert* en *Jakob Gerretze Kuip*, *Godfriet Schalken*, *Gabriel vander Leeuw*, *Abraham* en *Barend van Kalraadt*, *Ary Huibertz Verveer*, *Hubert van Ravestein*, *Simon Germyn*, en vele anderen, welker levens, enz. in dit Woorden-boek op hun plaats gevonden worden. *Oude Holl. Kronyk door W. van Goudhoeven. Guicciardyn Beschryv. der Nederlanden, en het Vervolg van Montanus op de zelve. Boxhorn Toneel der steden van Holl. Houve Handv. Kronyk. Adr. Junii Batavia. J. van Dyk Beschryv. van Zuid-Hollandt. J. van Beverwyk Begin van Holl. en Dordr. M. Alting Notitia Germ. Inf. P. II. P. Scriverius Holl. enz. Kronyk. M. Vossius Holl. Jaarboeken. S. van Leeuwen Batavia illustr. M. Balen Beschryv. der stadt Dordrecht. Valkenier verward Europa. Sylvius Vervolg op Aitzema I Deel, I St. Oudheden van Zuid-Hollandt.*

DORDRECHT (HET SYNODE VAN) is een der vermaardste kerkvergaderingen, in de later tyden gehouden, het zy dat men zie op het gewigt der zaken, die daar verhandelt zyn, het zy men zie op de goede order en het groot getal van de geleerdste en voortreflykste mannen van meest alle de gewesten, daar de Hervormde Godsdienst beleden wordt, de welke daar zyn te zamen gekomen. Het wordt het *Dordrechtsche Synode* genoemt, omdat het in die stadt gehouden is. Deze vergadering heeft haar begin genomen op den 13 November van het jaar 1618.

De gelegenheit tot het houden van dit Synode is geweest de twistappel, welken *Jacobus Arminius* in de Nederlandsche kerken geworpen heeft.

De kerken van Nederlandt, uit het Pausdom het hoofdt opbeurende, hadden tamelyke rust genoten, en tot hare formulieren van eenigheit de Nederlandsche geloofsbelydenisse en den Heidelbergschen Catechismus; dat is tot eene openbare verklaringe over de hoofdstukken van den Godsdienst, waar in het de kerken eens waren. Deze verklaring moesten alle die tot den kerkdienst toegelaten wierden door ondertekeninge doen, en dus overeenkomstig met deze verklaringe leeren.

Deze verklaring hadt ook Arminius gedaan, maar te Amsteldam het leeraarsampt bedienende, liet hy zich in oopenbare predikatien en gemeenen omgang over het stuk *der Genade* zo uit, dat vele zyner toehoorderen en medebroederen oordeelden, dat hy daar in afweek van de gemeene leere der kerke, en naar den Pelagianismus overhelde, en dus ook aanging tegen het geen hy door ondertekeninge verklaart hadde. De zaak kwam in den kerkenraadt, daar hy voorgaf niet afgeweken te zyn van de aangenome leere, omdat alles niet genoeg bepaalt was, en met eenen over eenige harde uitdrukkingen in den Catechismus klaagde, die hy oordeelde dat men kon en mogt verbeteren, en dat daar toe iedereen vryheit hadde. De anderen gaven voor, dat hy wel vryheit hadt om, indien hem iets in de aangenomene leere voorkwam, het welk hy oordeelde met Gods woordt niet overeen te komen, zulks aan de kerken en kerkelyke vergaderingen voor te dragen, op dat die de zaak naar de gewone order mogten onderzoeken, en daar over oordeelen; maar dat hy geen vryheit hadt, voor en aleer dit geschied was, zyne byzondere gedachten, die de gronden van de leere raakten, tegen het geen hy zelf verklaart hadt, op den predikstoel en voor de gemeentens te brengen. Hy bleef op zyne vryheit staan, en wilde zyne medebroeders voor geen rechters erkennen. Deze meenden, dat zy echter rechters waren, en dat uit krachte van het natuurlyke recht van alle maatschappyen, die onder zekere voorwaarden aangegaan, en naar zekere van alle aangenomene wetten te zamen verbonden zyn; welk recht medebrengt, dat niemandt uit eigen gezag eenige verandering in de wetten of voorwaarden mag maken, maar dat dit aan de gemeene maatschappye alleen staat; dat ingevalle derhalven iemandt iets tegen de voorwaarden en wetten heeft in te brengen, hy zulks aan de maatschappye, of die de zelve verbeelden, moet voordragen, en het oordeel daar van afwachten, welk oordeel hem niet behagende, hy dan uit de maatschappy moet uitgaan.

Arminius wilde in de maatschappye der kerke blyven, en gaf voor, dat zyne gevoelens de gronden der maatschappye niet raakten, en dat hy daarom vryheit hadt, en dat men hem in die vryheit dulden moest. Maar het kwam 'er op aan, wie rechter zou zyn, en wie oordeelen zou, of zyne gevoelens met de aangenomene leere overeenkwamen, en of die de gronden raakten. Evenwel men kwam in onderhandeling, en na vele en verscheide byeenkomsten wierdt de zaak in den kerkenraadt van Amsteldam zo verre gebragt, dat men reden heeft om te geloven, dat indien Arminius te Amsteldam gebleven was, de verwydering zo verre niet zou gegaan zyn, gelyk, helaas! daarna geschied is. Dit was ook het oordeel van den kerkenraadt van Amsteldam in dien tydt, die daarom zeer langen tydt, als Arminius tot Professor te Leiden beroepen was, zyne dimissie weigerde, en te wege bragt, dat de Magistraat van die stadt hem zocht te houden, uit krachte van het recht, dat zy op hem hadden, als hebbende zyne studien voltrokken op den beurs van het kramersgildt van deze stadt. Maar dewyl Arminius aanboodt die kosten weder te vergoeden, en de Curateuren van Leiden, ondersteunt van machtige staatslieden, daar op bleven staan, zo is hy eindelyk vry en zonder kosten te betalen los gelaten. Alles, wat zo in het stuk van de leere van Arminius, en zyne loslatinge, is voorgevallen, is zeer naauwkeurig in de nog voorhanden zynde Acten van den kerkenraadt van Amsteldam aangetekent.

Te Leiden bragt hy zyne gedachten door mondt en penne vry te voorschyn, en kreeg meer en meer aanhang en vrienden, en onder die den vermaarden Uitenbogaart, die hem en zyne party groten dienst by de aanzienlyken in den Hage deedt. Hy hadt tot tegenstrever zynen amptgenoot Gomarus, en de strydt begon door mondt en penne hevig te worden, en het smeulende vuur borst eindelyk in eene vlamme uit. De Heeren Staten van Hollandt en andere provincien zochten het zelve by tyds te blusschen, en daar wierden verscheide byeenkomsten in den Hage en te Delft gehouden; maar alles te vergeefs. Die tegen Arminius waren, drongen op een nationaal synode, eene vergadering van alle de kerken uit alle gewesten, om over het stuk in verschil te oordeelen; en het scheen in het jaar 1606, en vervolgens tot het jaar 1608, dat dit zou doorgaan, en dat 'er een synode te Utrecht zou gehouden worden; maar de aanhang van Arminius wist dit door zekere bepalingen, die men maakte over de wyze van het houden van dat synode, zo te dwarsbomen, dat de hoop in rook verdween.

Ondertusschen was de eendragt in de regeeringe niet al te groot, daar waren aanzienlyke regenten, inzonderheit in Hollandt, die door hunne getrouwe diensten, aan het vaderlandt bewezen, zich een groten roem hadden verworven. Deze oordeelden een verre uitziende en gevaarlyken toeleg op de vryheit van het vaderlandt in prins Maurits en die van den huize van Oranje en Nassau ontdekt te hebben, dien zy zochten te breken; en dewyl zy van gedachten waren, dat en het gemeene volk, en voor al de kerkelyken, al te veel achting voor dat doorluchtige huis hadden, dat ook vele diensten aan de Republyk hadt gedaan, en waar door die, en dat huis met die, was groot geworden, gaf dit aanleiding om de opkomende Arminianen te begunstigen; en daar kwamen verscheide ordonnantien, inzonderheit in Hollandt, uit, waar door het houden van de Synoden in de Provinciën wierdt opgeschort en verboden, en met eenen bevolen, de Arminianen in de kerke te dulden, en een nieuw reglement over de wyze van beroepinge in de steden en ten platten lande in te voeren. Over de uitvoering van die ordonnantien was men het echter niet eens. Amsteldam klaagde, dat men buiten hunne toestemminge ordonnantien maakte, daar zy echter een zo voornaam lidt van den Staat uitmaakten, en wilden die ordonnantien, waar by alle de kerkelyken, die zich daar aan niet wilden onderwerpen, buiten bedieninge gestelt wierden, in hunne stadt niet ter uitvoeringe stellen; en schoon de vermaarde Hugo de Groot naar Amsteldam gezonden wierdt om dat door te dringen, kon hy echter niets by de regeeringe verwerven, die in dezen tydt ook op het te zamenroepen van een nationaal Synode staan bleef en sterk aandrong. Dit voorbeeldt wierdt door meer steden gevolgt, als van Enkhuizen, Edam, en andere; gelyk die steden ook vervolgens op het Synode hebben gedrongen, als uit hunne Apologie, ten dien einde in het licht gegeven, blykt.

In de andere steden wierden de ordonnantien en de dekreten uitgevoert, en de Arminianen wisten zich zo behendig van den tydt te bedienen, dat zy in de meeste plaatsen de gewone kerkenleeraars uit hunnen dienst wierpen, en zich zelf daar in stelden; en die maar eenigzins de geschiedenis van dien tydt kent, die weet, dat de tolerantie, daar na by de Arminianen zo hoog geroemt, toen weinig plaats vondt, en uit de staaltjes blykt genoeg, dat indien zy het meester waren geworden, de andere party, die echter in de bezitting was, en welker leere de zelve was, die te voren was aangenomen in de Nederlandsche kerke, geen beter lot zouden gehad hebben, dan waar over zy nu klagen dat hen te beurt gevallen is, wier leere echter in de Nederlandsche en in alle andere Gereformeerde kerken nieuw, en nooit aangenomen was.

Dus kwam 'er eene scheuring in de kerke, die men ten laste van

van de tegenſtrevers van Arminius bragt, als zulken, die zich den ordonnantien hunner overheit niet wilden onderwerpen; en het ſchip van landt en kerke raakte aan het dobberen in een ongeſtuime zee, en in gevaar van te ſtranden.

Ondertuſſchen kwam Jacobus de I, koning van Engelandt, op de baan, en drong door zyne gezanten by de Vereenigde Staten op een nationaal ſynode aan. Dit wierdt door prins Maurits en de zynen onderſteunt, en eindelyk in het jaar 1617 in de vergadering der Vereenigde Staten doorgedrongen. De meerderheit in de Staten van Hollandt was daar echter nog tegen, als ook die van Utrecht: men zegt hier de meerderheit, omdat de bovengemelde ſteden daar voor waren. Of de behandeling van de vergadering der Staten Generaal in dit en andere ſtukken, die in de Politie daar by kwamen, overeenkomſtig is geweeſt met de forme van regeering, in de Unie vaſtgeſtelt, en met de vryheit der provincie van Hollandt, enz. en of de meerderheit in de provincie de macht hadt om verandering in het ſtuk van den aangenomen Godsdienſt te maken, zal men aan het oordeel van verſtandiger overlaten. Hoe men het ook neemt, het waren gevaarlyke tyden, en aan de eene zyde liep de waarheit, en aan de andere de vryheit groot gevaar, en het is een wonder van Gods voorzienigheit, dat deze twee zo dierbare panden nog behouden zyn. Het behouden van de waarheit heeft men onder Gods voorzienigheit aan het Synode van Dordrecht te danken.

Tot dit Synode wierden niet alleen alle de kerken van Nederlandt, zo Nederduitſche, als Walſche, om door hunne afgezondenen, zo leeraars als ouderlingen, te verſchynen, en ook de akademiën genodigt: maar ook de Godgeleerden van alle die geweſten, daar de Hervormde Godsdienſt beleden wierdt; en men zag daar afgezondenen van de Engelſche en Schotſche kerken, en van de kerken van Duitſchlandt, Zwitſerlandt en Geneve. Uit Vrankryk kwam niemandt, omdat de koning het verboden hadde: hoewel die kerken naderhandt de beſluiten van het Synode hebben overgenomen: ook verſchenen 'er gene afgezondenen uit de keur-Brandenburgſche landen, waar over de keurvorſt zich met een brief aan het Synode heeft verontſchuldigt.

De eerſte zitting wierdt, gelyk alle de andere, onder het oog van de afgezondenen van de Staten Generaal gehouden den 13 November des jaars 1618, en in 154 zittingen afgehandelt. De laatſte zitting is gehouden den 9 May des jaars 1619.

De Acten van dit Synode zyn door alle de leden, die 'er tegenwoordig waren, ondertekent, en worden zorgvuldig in den Hage bewaart, en door de afgezondenen uit de kerken van alle de provinciën en onderhorige landſchappen alle drie jaren nagezien; en dewyl ze van allen ondertekent zyn, geeft men van de Remonſtrantſche zyde te vergeefs voor, dat die door *Damman* of *Heinſius* zouden vervalſcht zyn. Om der uitlanderen wille wierden de zaken in de Latynſche tale behandelt. Johannes Bogerman, Predikant te Leeuwaarden, was voorzitter van de vergaderinge, en Jacobus Rolandus, Predikant te Amſteldam, en Herm. Funkellius, Predikant te Middelburg, Aſſeſſor, Seb. Damman, Predikant te Zutphen, en Feſtus Hommius, Predikant te Leiden, waren Scriba, Daniel Heinſius ſecretaris van de Gedeputeerden der Staten Generaal.

Dat Bogerman een man van een ſchrander oordeel en ongemeene vaardigheit geweeſt is, en bekwaam tot zulk een groten poſt, kan een ieder, die maar onpartydig wil oordeelen, uit de behandelingen van het Synode genoeg afnemen, ſchoon 'er mogelyk wel mogten geweeſt zyn, die hem in geleerdheit hebben overtroffen: maar de geleerdſte zyn juiſt niet altydt tot zulke dingen de bekwaamſte.

Het voornaamſte, waar over in dit Synode gehandelt wierdt, raakte de nieuwe overzetting van den Bybel in de Nederlandſche uit de oorſpronkelyke tale, welk werk met des zelfs kanttekeningen voor geen diergelyk behoevende te wyken, tot eeuwigen roem van dat Synode moet gedyen: ook wierdt 'er over het onderwys of catechiſeren gehandelt; over den doop der Heidenſche kinderen; van het ſtuderen der genen, die tot leeraren zouden beroepen worden, enz. Maar het allervoornaamſte was het ſtuk der Remonſtranten, of Arminianen, zynde de voorgemelde dingen vooraf verhandelt, omdat de Remonſtranten, voor het Synode gedagvaard zynde, niet verſchenen; maar die verſchenen zynde, heeft men de zaken zonder ophouden ter handt genomen en ten einde gebragt. Maar de Remonſtranten, nu verſchenen zynde, wilden het Synode voor geen rechter erkennen, en zich aan het zelve niet onderwerpen, aangezien zy oordeelden, dat alle de leden van het zelve hun party waren, en zich van hen reets hadden afgezondert.

Men zal zich hier niet inlaten om de zaken, in het Synode met de Remonſtranten verhandelt, veel min de leerſtukken, waar over het verſchil was, in het brede op te halen; maar de zaken kortelyk tot eenige algemeene hoofdſtukken brengen.

Het geheele verſchil kwam daar op uit: I. Of de Remonſtranten zich hadden gehouden aan de aangenomene leere der Gereformeerde kerke, dan of zy daar van waren afgeweken? II. Zo zy daar van mogten afgeweken zyn, was de vrage 1. of zy ook billyk daar van waren afgeweken? en of die ſtukken, waar in zy mogten afgeweken zyn, met het woordt van Godt, den eenigen regel van het gelove, beter overeenkwamen, dan wel de aangenomen leere der Gereformeerde kerke medebragt; en daarom, of men dan daar van niet moeſt afgaan, en de oude formulieren van eenigheit, als Confeſſie en Catechismus, niet moeſt veranderen en verbeteren? 2. Of hunne afwykingen van dat gewigt wel waren, dat men hen met hunne leere in den ſchoot en de gemeenſchap der Gereformeerde kerke niet dulden kon?

Hier omtrent hadden zy vryheit om hunne gedachten voor te dragen, en wat tot hunne verdediging diende voor te brengen: en het Synode hadt die voorzichtigheit, dat het eiſchte, dat alles in geſchrifte moeſt vervat en overgelevert worden.

Hier kwam het nu op aan, wie in dezen rechter zou zyn, en over deze ſtukken oordeelen. De Remonſtranten wilden het Synode, als gezegt is, voor geen rechter erkennen, omdat de meeſte leden hun party waren, en daarenboven zich van hen afgeſcheurt hadden, en proteſteerden daar tegen. Het Synode hieldt niet te min ſtaande, dat het rechter was, als daar toe geroepen, als onder een byzonderen eedt gebragt, om alles in de vreze Gods naar het richtſnoer van Gods woordt te behandelen; dat dit op het natuurlyke recht van alle ſocieteiten ſteunde, onder zekere voorwaarden aangegaan; dat dit het aloude gebruik van der Apoſtelen tyden afgeweeſt was, en dat natuurlyk niemandt beter oordeelen kon, of deze of gene van de ware leere dier kerke was afgeweken, dan die voorſtanders en leeraren der kerke waren, uit zo vele geweſten byeen vergadert, wordende daar by hen afgevraagt, of zy dan rechters wilden zyn? en, zo niet, dat zy een derden rechter zouden aanwyzen. Het antwoordt was, dat, hoewel zy geen derden wiſten voor te dragen, zy echter het Synode daar voor niet wilden erkennen.

Hier over wierden de advyzen zo van binnenlandſche, al buitenlandſche Godgeleerden ingenomen, die in dit ſtuk eenparig waren, dat het Synode rechter was, om over die ſtukken te oordeelen, met verklaringe, dat hoe het oordeel van het Synode hier over uitviel, men niet gezind was eenige heerſchappy over hunne conſcientien te oeffenen, en hen te dwingen van zich naar dat oordeel te ſchikken in hunne gedachten en gelove. Het twiſten over deze zake nam al vry wat tydt weg. Eindelyk bragt men het zo verre, dat de Remonſtranten hunne gedachten wegens de bewuſte vyf artykelen zouden overleveren. Maar hier rees op nieuw verſchil. Het Synode wilde, dat zy hunne gevoelens over die artykelen achter malkander zouden opgeven, en te gelyk ook, wat zy omtrent de Confeſſie en Catechismus aan te merken hadden; als mede, dat zy hun gevoelen ſtellender, en niet zo zeer beſtrydender wyze zouden voordragen, en in het ſtuk van de Predeſtinatie met de verkiezing beginnen, en dan tot de verwerping overgaan. Maar de Remonſtranten wilden zich daar niet naar ſchikken; en evenwel was het wyslyk van het Synode gehandelt; want dewyl alle de artykelen aan malkander verknocht waren, indien men maar een artykel te gelyk hadt gezien, en het zelve hadt afgehandelt, zou de zelve zaak, die afgehandelt was, gedurig weder op nieuw by de volgende artykelen zyn op de baan gekomen, en zo het Synode tot een langen tydt uytgerekt zyn geworden; daar men, die nu te zamen hebbende, ryper oordeelen kon.

Na dat men dan al 't geen de Remonſtranten in te brengen hadden ſchriftelyk hadt ontfangen, en men hen tydt en plaats hadt vergunt, om alles, wat zy tot verdediging van hunne leere te zeggen hadden, in te brengen, zo zyn hunne vyf artykelen veroordeelt, en de Confeſſie en Heidelbergſche Catechiſmus goed gekeurt. Alles is uitgebragt met eenparigheit van ſtemmen, ſchoon alle in zekere byzondere ſtukken, die het wezen niet raken, het niet eens waren; en daar is niemandt, zo onder buitenlandſche als inlandſche Godgeleerden geweeſt, die op het Synode verſchenen zyn, die de Acten van 't zelve niet getekent hebben; gelyk die, met aller handen getekent, nog voorhanden zyn; waar door vervalt, dat de Acten door de zen of genen zouden vervalſcht zyn.

Het oordeel, van het Synode uitgeſproken, raakt de leere, en in zo verre ook de perſonen, namentlyk dat alle, die de leere in de Confeſſie, Catechiſmus en beſluiten of kanons van het Synode van Dordrecht niet wilden ondertekenen, zo lang als zy in hunne gevoelens bleven volharden, in den dienſt van de Gereformeerde kerken niet zouden toegelaten worden; en dat de genen, die toen in dienſt waren, van hunne bedieningen zouden afgezet worden. Nooit heeft men echter iemandt willen dwingen om de artykelen van dat Synode voor waarheit aan te nemen, die de zelve niet voor waarheit erkent, die mag dat zeggen en belyden; maar hy kan dan voor geen lidmaat van de Gereformeerde kerke erkent worden. Ook heeft het Synode noch lighamelyke, of eenige andere ſtraffe, iemandt opgelegt, noch de overheit daar toe aangezet.

Het is waar, dat kort na het Synode zommige der Remonſtranten niet al te zacht zyn behandelt: maar dit is niet geſchied om hun geloofs wille, maar uit polityke oorzaken, die wy niet alle pryzen. Ook hebben zy zich dit door bittere ſchriften, en door hunnen voorgaanden harden handel tegen de Gereformeerden, op den hals gehaalt. En waarlyk, als men zou durven oordeelen uit de bitterheden, die zy anderen hebben aangedaan, en uit de bitterheit en ſcherpte hunner ſchriften, zou hun party erger lot dan zy hebben te wachten gehad. Immers dat de Remonſtranten zich over geen moderatie te beklagen hebben, kan men daar uit afnemen, dat gene ledematen, die niet in 't openbaar opkwamen, daar over ontruſt zyn, en dat de Magiſtraten zelf den Predikanten, die zich ſtil en geruſt wilden houden, vergunt hebben te blyven wonen; en men heeft hen vervolgens de oeffening van hunnen Godsdienſt toegeſtaan; ja ſchoon het Synode van Dordrecht niet alleen voor een regel van de dominante kerke in Nederlandt wordt gehouden, en dat de regenten zich moeten verbinden de leere, zo als die in dat Synode uit Gods woordt is vaſt geſtelt, te handhaven, en zo een ſtaatswet is geworden, nemen de Remonſtanten evenwel de vryheit van niet alleen hun gevoelen voor te ſtellen, en dat der Gereformeerden aan te taſten, maar zelfs alle laſteringen tegen dit Synode uit te braken, gelyk dit uit de ſchriften van de *Branden*, en vooral van *Le Clerq*, van tydt tot tydt uitgegeven, blykt.

Dit Synode behelſt in zich eene verklaring van de leere der Gereformeerde kerken in Nederlandt, en daar dit Synode is aangenomen, over die ſtukken, die daar behandelt zyn, en heeft derhalven geen ander gezag dan voor zo verre iedereen, die tot den kerken-

kendienſt zal toegelaten worden, vrywillig verklaart, dat hy die ſtukken voor de leere der waarheit houdt, als in Gods woordt gegrond waar naar hy zich in het leeren gedragen wil: zo dat het ydelheit is, dat men voorgeeft, dat men dat Synode een Goddelyk gezag toeſchryft: dat hebben de vaders, daar vergadert, wel anders betuigt. Het heeft geen ander gezag dan voor de zulken, die erkennen, dat des zelfs regelen in Gods woordt gegrond zyn: ook is het te vergeefs, dat men alles opzoekt, dat men kan, om de wyze van het houden van dit Synode verdacht te maken, de perſonen, die het hebben uitgemaakt, te bekladden, om zo des zelfs gezag kwanſuis te verminderen.

Dat die vaders, die daar vergadert waren, menſchen zyn geweeſt, en hunne menſchelyke gebreken gehad hebben, zal niemandt ontkennen; en zyn de heeren Remonſtranten wel vry daat van geweeſt? en wat doedt dit tot het gezag van het Synode? De vraag is, of het waarheit, dan of het leugen is, 't geen het Synode heeft geoordeelt? en dat moet elk aan Gods woordt toetzen. Vindt hy het daar mede niet overeen komende, hy kan zich buiten bedieninge houden: want niemandt wordt daar toe genoodzaakt.

Dat ook dit Synode van allen, die in het ſtuk der *genade* naar Pelagius hellen, niet wel is opgenomen, behoeft niemandt wonder te dunken; en daarom is het niet vreemd, dat zo velen daar tegen zyn opgekomen. Zommige Lutherſchen zyn ook met dat Synode niet wel te vrede geweeſt; en onlangs is een vry vinnig geſchrift daar tegen uitgekomen, by gelegenheit van het uitgeven der Brieven van Hales, voorgevende, dat het Synode van Dordrecht moet afgeſchaft worden, zo 'er eene vereeniging tuſſchen de Proteſtanten te hopen zal zyn.

In het eerſte ſtuk ſchynt de Schryver wat zachter te zyn dan in zyne aantekeningen over de Brieven van Hales; gelyk hy ook zelf bekent. Men zal zich hier niet inlaten om dat boekje van ſtuk tot ſtuk te onderzoeken, maar alleen daar over eenige algemeene aanmerkingen maken.

De Heer Schryver haalt eerſt op de genen, die dit Synode, zo hy meent, te hoog verheven hebben, en daar aan een Goddelyk gezag hebben toegeſchreven: maar dat is ydel; het Synode heeft zich dat nooit aangematigt; en wat het gezag van het Synode belangt, daar van is boven al geſproken. Ook zegt hy, dat het Synode in het veroordeelen van de vyf artykelen de Lutherſchen heeft veroordeelt, die ten naaſte by (*fere*) het zelve gevoelen hebben. Maar ſchoon het Synode mogelyk op de Lutherſchen niet eens gedacht heeft, zo moet men toeſtaan, dat, ingevalle de Lutherſche kerk de vyf artykelen der Remonſtranten in dien zelven zin als de Remonſtranten hebben overgenomen, en tot eene grondleere harer kerke gemaakt, dat zy dan ook veroordeelt zyn. Maar hier moet de Heer Schryver uit de Augsburgſche Confeſſie, Concordieboek, en diergelyke alom aangenomene ſchriften, bewyzen, dat die artykelen in dien zelven zin, als die veroordeelt zyn, daar ſtaan uitgedrukt, en van de geheele Lutherſche kerke zyn aangenomen, het welk hy bezwaarlyk zal kunnen doen.

Hy beſchuldigt het Synode verder, dat het zelve met de Remonſtranten te hard gehandelt heeft, en dat het geëiſcht heeft, dat men hen aan den lyve of met banniſſement moeſt ſtraffen; maar wat bewys heeft die Heer daar van? Staat daar van iets in de ſententie van het Synode, of ook in de Acten? De Schryver brengt twee plaatſen by, waar uit hy dit wil bewyzen. De eerſte is ontleent uit de aanſprake der gedeputeerden van het Zuid-Hollandſche Synode aan de commiſſariſſen polityk, daar zy zeggen, dat zy zouden aanhouden by hunne heeren en meeſters, dat de zulken (de Remonſtranten) als onbekwame akkerlieden, en verderflyke huurlingen (*cenſuris Eccleſiaſticis conſtringi, & pro peccati cujusque menſura levius aut gravius in eos animadverti*) "door kerkelyke cenſu„ ren mogen beteugelt, en naar mate van hunne misdaden of „ zwaarder of minder geſtraft worden". Wordt daar van meer dan kerkelyke ſtraffen geſproken? Maar hy zal een klaarder plaats bybrengen, die naar zyne gedachten bewyſt, dat het Synode gewilt heeft, dat de Remonſtranten met lighamelyke ſtraffen moeſten geſtraft worden. Daar toe brengt men by de woorden *Perſuaſiſſimi ſumus, niſi univerſi illi & ſinguli articuli, unà cum Doctoribus ſuis, ex eccleſiis Belgicis in perpetuum exulare jubentur, fieri non poſſe ut ulla pax ſit.* Dat is: "Wy zyn ten vollen overtuigt, dat ingevalle „ niet alle en een ieder dier artykelen te gelyk met hare leeraren „ uit de Nederlandſche kerken worden uitgebannen, geen hoop „ van vrede overig is." Maar kan iemandt, die deze woorden leeſt, daar wel uit halen, dat de Remonſtranten met eenig banniſſement, naar den lighame, uit den lande (want daar toe wordt deze plaats bygebragt) zouden geſtraft worden? In het tegendeel, zy willen, dat de artykelen en der zelver leeraars uit de *kerke* zullen gebannen worden; dat is, dat zy in de kerke niet zullen aangenomen worden, en, aangenomen zynde, daar uit geworpen worden: want de artykelen kunnen geen banniſſement uit den lande ondergaan, en het woordt *kerke* wyſt de meening genoeg aan, dat de leere der Remonſtranten, in de vyf artykelen begrepen, en de voorſtanders van die, in de gemeenſchap der kerke niet zouden geduld worden. Maar dewyl 'er geen bewyzen zyn, moet men het uit de gevolgen trekken. Daar waren 'er, zegt men, in het Synode, als *Bogerman*, en anderen, die het gevoelen van Calvinus en Beza omtrent het ketterdoden voorſtonden, *ergo* was het geheele Synode van die gedachten. Maar wat bewys ſteekt daar in? waar heeft het Synode geoordeelt, dat men de Remonſtranten met het zwaardt zoude ſtraffen? Zo men aan het geheele Synode zulk een daadt wil aanwryven, moet men duidelyke bewyzen hebben, en niet uit gevolgen redeneeren; zulk een handel is onbetamelyk. De Schryver voorzag wel dat men hem zou te gemoet voeren, dat een Lutherſch Godgeleerde zich over zulk een ſtuk niet behoort te bezwaren, daar men onder hen zo ſcherp is te werk gegaan: maar hy wil, dat men dit niet aan de geheele kerke moet verwyten, en dat men nooit kan aanwyzen, dat iemandt geſtelt heeft, dat men menſchen om gevoelens, die zy met de Gereformeerden gemeen hebben, zou kwellen, of aan den lyve ſtraffen. Wat men ſtelt, of wat men doedt, is dat niet het zelve? Heeft men niet de gevluchten om de religie uit Engelandt in Denemarken en aan de Ooſtzee, om dat zy het in het ſtuk van het Avondmaal met de Lutherſchen niet eens waren, van honger en koude laten vergaan, en hen eene korte inwoning niet willen vergunnen? Weet de Schryver 't niet, dat men te Lubek een ambachtsman, omdat hy de lighamelyke tegenwoordigheit van Chriſtus in het Avondmaal niet wilde erkennen, met het zwaardt geſtraft heeft? Komt hem niet te binnen, wat *Crellius*, kancelier van Saxen, wat *Peucerus*, Melanchthons ſchoonzoon, om dat zelve ſtuk is overgekomen, de eerſte onthalſt, en de andere vele jaren in eene naauwe gevangeniſſe byna te water en broodt gezet zynde; ja wat zo vele anderen, die zy Crypto-Calvinianen noemden, is overgekomen? Ook weet de Schryver zeer wel, dat de Lutherſchen, immers het grootſte gedeelte der zelven, niet de helft van toegevendheit hebben voor de Gereformeerden, als die voor de Remonſtranten hebben. De Schryver maakt ook groten ophef, dat de rechters party van de Arminianen geweeſt zyn, en wel inzonderheit is hy in zyne aantekeningen op de Brieven van *Hales* zeer te onvrede over de ſtelling van het Synode, dat zy door eene wettige overheit tot rechters geſtelt zynde, ook rechters waren. Daar haalt men by dit voorbeeldt. Indien de Sultan eene vergadering van zyne geeſtelykheit liet te zamen komen in het landt, daar hy wettig heer is, dat de Chriſtenen zich dan daar aan als rechters zouden moeten onderwerpen; maar die Heer ſchynt de Acten niet wel gelezen te hebben: want anders zou hy dit ſtuk beantwoord vinden; ook geeft hy den rechten ſtaat des geſchils niet op. Wanneer onderdanen van den Sultan zich van de Muhammedaanſche religie afzonderden, en Chriſtenen wierden, en echter voorgaven, dat zy nog Muhammedaanſch waren, wie zou daar over billyker kunnen oordeelen dan de geeſtelykheit van den Sultan? Hier gaven de Remonſtranten niet voor, dat zy de Gereformeerde religie hadden verlaten; maar zy gaven voor, dat zy goed Gereformeerd waren; dat moeſt geoordeelt worden, en dat oordeel kwam toe aan de zulke, waar by zy voorgaven zich te willen houden. Die te Torgau over de alomtegenwoordigheit van Chriſtus menſchheit regelen maakten; die met hun zes in het Bergze klooſter by Maagdenburg het Concordieboek hebben geſmeed, waren dat onzydige menſchen? Heeft men ooit de genen, die tegen die alomtegenwoordigheit waren, gehoort, gelyk de Remonſtranten gehoort zyn? Zyn in die vergaderinge Theologanten uit alle geweſten te zamen geroepen, om over dit ſtuk te oordeelen? Ook ſchrolt die Heer geweldig over deze of gene leden van het Synode, dat zy bittere vyanden der Remonſtranten waren; dat zy zo geleerd niet waren als anderen, en wat dies meer is, en zoekt de gedachteniſſe van eerlyke lieden te bezwalken; en waar uit? uit de getuigeniſſen van hunne tegenpartyen, daar men nooit iets wezentlyks, dat hun leere en wandel betrof, heeft kunnen te berde brengen. Die den zaligen Luther eens zou beſchryven uit de ſchriften der Roomſchgezinden, welk een gedrogt zou daar uit niet voorkomen? *Bogerman*, *Lydius*, *Hommius*, en andere, uit de ſchriften der Arminianen te beſchryven, geen wonder dat zy zo gehavent worden.

Zal men zodanig oordeelen over zo vele Theologanten uit zo vele geweſten, en hen geloof weigeren, die alle in het ſtuk eenparig zyn geweeſt? wat zal men dan oordeelen over het opſtellen van het Concordieboek door zes Theologanten alleen, aan wier opſtel de Lutherſchen zich houden moeten?

Dat men in het Synode over de conſcientien heeft willen heerſchen, en wetten maken tot nadeel der H. Schrift, is ten eenemale valſch. Het Synode heeft niemandt genoodzaakt des zelfs regelen aan te nemen; maar die alleen voorgedragen aan zulke, die voorgaven, dat zy tot de Gereformeerde kerke behoorden, gelyk boven al getoont is: die daar mede niet willen eens zyn, worden de gevoelens van het Synode niet opgedrongen. Het Synode wordt ook beſchuldigt, dat het zyne gedachten met opzet duiſter en algemeen heeft voorgeſtelt, om dat de verſchillende partyen, die onder de Hervormden zyn zo over de order der Goddelyke beſluiten, als de algemeene genade, zeggen, dat zy het met de regelen van het Synode eens zyn. Maar dit moeſt getoont worden by de ſtukken. Zal men de H. Schrift beſchuldigen, dat zy met opzet duiſter is, om dat de Socinianen, Arianen, en anderen, hunne gevoelens uit die ſchriften gewoon zyn te beveſtigen? ook zyn de ſtukken, waar over het geſchil in de Gereformeerde kerke is, van dat belang niet, dat het noodzakelyk was, nader bepalingen te maken. Verder, dat men in de Gereformeerde kerke leert, of ten minſte duldt, die zo leeren van de Goddelyke beſluiten, dat Godt de auteur der zonden is. Wie heeft dit ooit geleert? en toont niet de geheele Gereformeerde kerk daar van een afkeer? Zy erkent de eeuwige vaſtigheit van Gods beſluiten, en zyne krachtdadige voorzienigheit over het kwade; maar zy erkent aan de andere zyde, dat Godt geen oorzaak van zonden kan zyn; maar belydt teffens, dat het eindig vernuft niet in ſtaat is deze twee uiterſte te vereffenen. Is dat broederlyk, zo te handelen, is dat Chriſtelyk?

De Schryver beroept zich ook op den Heer *Le Vaſſor*, als op een Gereformeerden, en pryſt zyn galle-bitter oordeel over het Synode van Dordrecht; maar hy weet niet, dat Vaſſor nooit eenige gemeenſchap met de Gereformeerde kerk in Nederlandt heeft gehad, en ook niet van allen zuurdeeſem van het Pausdom is bevryd geweeſt: immers hy was een volſlagen Arminiaan, en zich niet willende opentlyk by die begeven, om in Vrankryk niet beſpot te worden, trok hy naar Engelandt, daar hy ook buiten de gemeenſchap van eenige kerke geleeft heeft, en geſtorven is. Schone getuigen tegen het Synode! Van niet beter alloi zyn die

van

van *Lund* en andere bisschoppen in Engelandt. Het is den Nederlandschen Theologanten leed, dat 'er in Engelandt en elders zo vele opkomen, die het met de Remonstranten eens zyn; maar wat nadeel doedt dat aan het Synode? Wat Hales betreft, de Schryver toont, dat hy dikwils mist, daar het in zyn kraam te pas komt, maar waar het niet te pas komt, daar is hy alleen geloofwaardig tegen het geheele Synode aan, en alle hare Acten, door alle ondertekent.

Maar om hier van af te scheiden, zo moet men weten, dat nadat de vreemde Theologanten vertrokken zyn, en zo het Synode gescheiden was, de Nederlandsche noch eenige byzondere reglementen hebben gemaakt, die gemeenlyk *post acta* worden genoemt, die by de Nederlansche kerken ook in waarde zyn en ondertekent moeten worden. Ook is 'er by het Synode een kerkenorder ontworpen; maar die is in alle provinciën niet aangenomen. Wat voorts voor en tegen het Synode is, kan men uit de wederzyds schriften en acten zien.

DORCHESTER, in 't Latyn *Civitas Dorcinia*, een stedeke in Engelandt, in Oxfordshire, 9 of 10 mylen van Oxfordt, omtrent daar de twee rivieren Tame en Isis in malkander lopen. Het was eertyds een legerplaats der Romeinen, gelyk de munten, die daar by menigte uitgegraven worden, uitwyzen. Naderhandt heeft Birinus, die een Apostel der West-Saxen wordt genaamt, nadat hy der zelver koning Kinigillus hadt gedoopt, met verlof van hem, en van den Northumberschen koning Oswaldus, een bisdom alhier opgerecht, 't welk ook 460 jaren standt gehouden heeft, tot dat het in de XI eeuw, onder Willem den Veroveraar, naar Lincoln verplaatst wierdt. Van dien tydt af heeft deze plaats zo afgenomen, dat 'er van haren eersten luister niet dan de puinhopen zyn overgebleven. *Cambdenus Britannia p.* 263.

DORCHESTER, in 't Latyn *Dorcestria*, by Antoninus, zo men meent, *Darnovaria*, en ook by anderen *Dunium* genaamt, is de hoofdplaats van Dorchestershire in Engelandt, legt aan de Zuidkant van de rivier Frome, 4 mylen van de zee. Zy moet eertyds groot van omtrek geweest zyn, gelyk uit de nog tegenwoordige tekenen van oude muren en grachten te zien is. De Deenen hebbenze zo gehavent, dat ze nooit tot hare vorige schoonheit en rykdom weder geraakt is. De stadt bestaat uit 3 schone straten, en even zo veel Parochiën. Het Maagdenkasteel, 't welk men meent der Romeinen zomerlegering geweest te zyn, legt omtrent 300 schreden Zuidelyk van de stadt af, begrypt 5 morgen lands, en is 30 schreden boven den rondom leggenden grondt verheven. De stadt is inzonderheit vermaard van wegens den tytel van marquis, dien *Hendrik Pierpoint* daar eertyds van voerde, als hy van koning Karel den I in 't jaar 1645 tot die waardigheit verheven wierdt; als mede van den graaflyken tytel, dien koning Jacobus de II aan *Catharina Sidley* daar van vergunt heeft. Zie PIERPOINT.

DORDOGNE, in 't Latyn *Duranius*, eene rivier in Vrankryk, die in Auvergne ontspringt. Zy ontstaat uit twee beken, namentlyk de *Dor*, en de *Dogne*, welker namen zo wel als hunne wateren zich onder een mengen. Zy loopt door 't Limosin, Perigord en Guienne, en valt, na verscheide andere rivieren ontfangen te hebben, beneden Bourdeaux in de Garonne, die, onder een gemeenen naam van *Gironde*, voorby Blaye, Mortaigne, enz. stroomt, en zich by den toren van Cordouan in zee stort. *Ausonius Idill.* X. *Masson Descr. flum. Gall.*

DOREUS, (PETRUS) een Dominikaner monnik, en leeraar te Parys, leefde in de XVI eeuw. Hy is te Orleans geboren, hoogleeraar in de Godgeleerdheit geworden, en heeft geschreven: *Anti-Calvinus*; *het Beeldt der Deugdt*; *De geruste Hope*. *La Croix du Maine Bibl. Franç. Du Verdier Bibl. Fr. Valer. Andr. Bibl. Belg.*

DOREN. Zie DUREN.

DORFFEN, een Beyersch landgerecht in 't bisdom Freising, aan de Iser, tusschen Au en Erdingen gelegen.

DORFLINGER (GEORG, VRYHEER VAN). Zie DERFLINGER.

DORHEIM, een sterk kasteel in de Wetterau, digt by Gelnhauzen, komende den Ryksvryen van Holtzhauzen toe, behoorde eertyds aan de Wyzen van Fauerbach. Doch als Everhard Wys van Fauerbach, de laatste van zyn geslacht, in 't jaar 1558 stierf, wierdt het door keizer Ferdinand den I den Rauwen van Holtzhauzen toeërkent, vermits zy eene Fauerbachsche moeder hadden. Doch als Joost Rauw van Holtzhauzen in 't jaar 1607 zonder kinderen stierf, gaf Leopold, vryheer van Stralendorf, en Ryks-onder-kancelier, het leen als openstaande aan, en kreeg het van keizer Rudolph den II vereert. Doch daar waren nog andere Rauwen van Holtzhauzen, die den overleden in den bloede bestonden, en deswegen hunne klagte tegen Stralendorf aan 't keizerlyke hof inbragten, als wanneer de burg den graaf van Hanau te bewaren gegeven wierdt. Hier op is uitgewezen, dat die van Holtzhauzen de burg van die van Stralendorf als een achterleen zouden ontfangen; tot dat keizer Leopold in 't jaar 1664 het ten behoeve van de eerste wederom tot een Ryksleen gemaakt heeft. *Winkelman Beschryv. van Hessen p.* 162.

DORHIN. Zie DURAM.

DORIA, of DURIA, is de naam van twee grote rivieren in Piëmont. De eerste, de *grote Doria*, of *Doria Baltea*, genaamt, ontspringt in het Apennynsche gebergte, en valt, na dat ze voorby Aosta, Ivrea, enz. gelopen heeft, tusschen Chivas en Crescentin in de Po. De *kleine Doria*, ook *Riparia* genaamt, heeft haren oorsprong in de Cottische Alpen, en vermengt zich, na dat ze voorby Susa en Rivoli gelopen heeft, een weinig beneden Turin met de Po.

DORIA, een oud adelyk huis te Genua, 't welk thans den tytel van hertog van Tursis, en vorst van Melfi voert, heeft vele grote mannen voortgebragt. ANDREAS DORIA, die in 't jaar 1166 leefde, trouwde met de dochter van Barriso, koning van Sardinië, dien anderen een koning en richter van Arborea noemen. HILARIUS trouwde in 't jaar 1397 met eene dochter van den Griekschen keizer Emanuel. In de XVI eeuw vermeerderde ANDREAS, van welken hier na zal gesproken worden, den luister van zyn huis grotelyks. PHILIPPUS was een groot zeeheldt, en sloeg in 't jaar 1528 de Spaansche vloot voor Napels. JANNETINUS, een zoon van Thomas, hadt een zeer gemeene opvoeding, en hieldt zich in zyne jeugt bezig met zyde stoffen te weven; 't welk onder de Genuezen niet tegen den adeldom strydt. Doch dewyl *Andreas Doria*, een neef van Thomas, gene kinderen hadt, besloot hy Jannetinus, als naast in den bloede bestaande, tot erfgenaam niet alleen zyner goederen, maar ook van zynen staat, te maken, en gaf hem het bevel over 20 galeien. Hy was op een zyner tochten zo gelukkig, dat hy den beruchten zeerover Dragut in de haven van Giralatte, daar hy veilig meende te zyn, met 13 galeien gevangen kreeg. Doch hy wierdt in 't jaar 1547 in den oploop, dien de Fieschi verwekt hadden, en dien hy, menende, dat het slechts een krakeel van 't bootsvolk was, in een matrozen gewaadt meende te stillen, ongelukkig om hals gebragt. Zyn zoon JAN ANDREAS wierdt onder 't opzicht van zynen oudoom Andreas opgevoed, die hem ook erfgenaam maakte, waar door hy dan vorst van Melfi wierdt. Hy geboodt in 't jaar 1560 over 't Spaansche leger voor Tripoli. Zyn goede raadt om 't eilandt Gerbe te verdedigen wierdt niet gevolgt, waar van men zich te laat beklaagde. Zedert heeft hy in verscheide voorvallen gedient, als in 't jaar 1564 in 't eilandt Corsica, en in 't jaar daarna boodt hy zich aan om Malta, dat van de Turken belegert was, te ontzetten. In 't jaar 1570 geboodt hy over de Spaansche vloot, die tot ontzet van Cyprus gezonden was; doch hy hieldt zich al willens op, en zo ging dat eilandt verloren. 't Volgende jaar beging hy in den slag by Lepanto een groten misslag, doordien hy niet recht tegen de Turken aan wilde. Hy stierf in 't jaar 1606, latende 3 zonen na: 1 INNOCENTIUS, die in 't jaar 1642 kardinaal gestorven is. 2 ANDREAS, die de vorstelyke linie van Melfi voortgezet heeft. Zyne kinderen waren *Fabricius*, hertog van Avigliano; *Constantia*; en *Jan Andreas*, in 't jaar 1644 op Sardinië overleden. Zyn kleinzoon, van den zelven naam, vorst van Melfi, hieldt het in den oorlog, die om de Spaansche Monarchie gevoert wierdt, met de Franschen, en wierdt deswegen in 't jaar 1710 te Milaan opentlyk voor een rebel verklaart, en van alle zyne goederen in het Milanees berooft. Zyne nagelatene zonen zyn: *Andreas*, marquis van Torriglia, die in den gemelden oorlog de Oostenrykse zyde tegen zynen vader koos; en *Camillus*. 3 KAREL, die vorst van Avello, en hertog van Tursis wierdt, en in 't jaar 1649 stierf. Zyn overkleinzoon *Jan Andreas*, hertog van Tursis, heeft het in den meergemelden oorlog bestendig met Vrankryk gehouden; weshalven Karel de III zyne goederen in 't Milanees en het Napolitaansche introk. Hy hadt het gebiedt over eenige Napolitaansche galeien in de Middelandsche zee, en meende zich in 't jaar 1710 by verrassing meester van Sardinië, ten behoeve van Philippus, te maken, doch moest met groot verlies te rug keren. Dit huis Doria heeft nog meer andere krygsoversten, en eenige hertogen van Genua, voortgebragt. ANTONIUS was een vermaard veldheer onder keizer Karel den V, en heeft in 't jaar 1571 eene geschiedenis der dingen, die ten tyde van dien keizer voorgevallen zyn, uitgegeven. JACOBUS, die in 't jaar 1270 leefde, was een van de vier burgeren, die de Republyk van Genua benoemde om der zelver geschiedenis te beschryven. PERCEVAL en SIMON leefden mede in de XIII eeuw aan 't hof van Karel den I, koning van Napels, graaf van Provence, enz. De eerste was een wysgeer en dichter, en stondt zeer wel in de gunst der koninginne Beatrix, en stierf te Napels in 't jaar 1276. *Sigonius in Vit. Andr. Dor. Folieta & Justiniani in Annal. Gen. Thuanus in Hist. Nostradamus in Vit. Poët. Provinc. Soprani Scritt. della Ligur. Hubner Genealog. Tafelen.*

DORIA, (ANDREAS) een der vermaardste zeehelden in de XVI eeuw. François de I, koning van Vrankryk, maakte hem in 't jaar 1524 generaal der Fransche galeien, in welke hoedanigheit hy dan over de pausselyke, dan over de Fransche vloot, tegen keizer Karel den V geboodt. Doch in 't jaar 1528 ging hy misnoegt van Vrankryk af, en nam dienst onder den keizer. Daar op vernielde hy de Fransche galeien onder Antoni de Rochefoucaud, veroverde Napels en Savona, en herstelde zyn vaderlandt in des zelfs oude vryheit, en richtte de regeering der Republyk zo in, dat de edellieden tot de hoogste ampten, daar zy te voren van uitgesloten waren, geraken konden; en dewyl hy de burgerlyke geslachten geheel onderdrukte, kreeg de adel grote macht en aanzien, 't welk eerst groten haat, en eindelyk eene openbare beroerte tusschen die twee partyen baarde. Jan Lodewyk de Fiefchi, graaf van Lavagna, stelde zich tegen hem; doch toen hy stierf, behieldt Doria de overhandt. Hy liet in vele voorvallen eene ongemeene dapperheit blyken, inzonderheit heeft hy, toen hy de Spaansche vloot geboodt, Barbarossa te rug gedreven, Coron in Morea verovert, en zich by den tocht voor Tunis, Goulette, en elders, bevonden. Als Philippus, prins van Spanje, in 't jaar 1548 door Genua trok, hieldt hy by hem aan, dat hy wilde toestaan, eene sterkte in die stadt te laten bouwen; doch Doria was standvastig in 't bewaren van hare vryheit, niet tegenstaande zyn geluk van den keizer afhing. In 't jaar 1522 heeft hem Dragut Rais, de opperzeerover, overvallen, genoodzaakt te vluchten, en hem met zyne ligte schepen vervolgende, verscheide schepen afgenomen, en in den grondt geboort. In 't jaar 1554 veroverde hy Sanfiotenzo in 't eilandt Corsica, en jaagde de Franschen daar uit. Als hy nu oud en zwak was geworden, begaf hy zich in het schone paleis, dat hy in eene der voorsteden van Genua hadt laten bouwen, en stierf

ftierf daar in 't jaar 1560, in den ouderdom van 93 jaren. Daar hy meeft mede befchuldigt wordt, is de wrede daadt aan Othobon de Fiefchi, broeder van Johan Lodewyk, bedreven, dien hy, om de doodt van zynen neef Jannetinus te wreken, in een zak liet naaien, en in zee werpen. *Sigonius in zyn leven. Du Bellay. Paulus Jovius. Thuanus. Herrera. Brantôme.*

DORIA, (HIERONYMUS) een kardinaal, was van Genua. Hy voerde eerft den naam van graaf de Cremolin, en deedt onder dien naam grote dienften aan de Republyk, die hem in 't jaar 1512 naar Rome aan paus Julius den II zondt. Naderhandt hadt hy verfcheide gewigtige bedieningen, en hy wierdt zelfs onder de twaalf benoemt, die de oude regeerings-wyze in de Republyk zouden herftellen. Doch, na dat hy zyne vrouw verloren hadt, befloot hy den geeftelyken ftaat aan te nemen, op hope van eenen kardinaalshoedt, dien Andreas Doria hem ook in 't jaar 1530 by Clemens den VII verworf. Hy betuigde hem altoos zyne erkentenis daar voor, en vooral in 't jaar 1547, gedurende de zamenzwering van de Fiefchi, wanneer hy, om zynen weldoender te befchermen, zyn eigen perfoon niet fpaarde. Eerft hadt hy het bisdom van Nebbi, daar na dat van Jacca en Huefca, en eindelyk het aartsbisdom van Tarracona. Hy is in 't jaar 1558 te Genua geftorven. *Foglieta in Elog. Ughel. Ital. Sacr. Sigonius in Vit. Andr. Dor. Onuphrius. Aubery.*

DORIA. (JOSEPH) Zie AURIA.

DORIEUS, een zoon van Diagoras uit Rhodus, zeer vermaard om zyne menigvuldige overwinningen in de openbare oeffenfpelen der Grieken, heeft getoont, dat hy niet ontaardde: want hy behaalde den prys verfcheide malen in de Olympifche, acht malen achtereen in de Ifthmifche, en zeven in de Nemeëfche fpelen. De Atheniënzen, hoewel zy hem de doodt gezworen hadden, fchonken hem het leven. *Paufanias l. 6. Bayle.*

DORIGNI, (MICHIEL) een fchilder van S. Quintin in Picardië, was een leerling en fchoonzoon van den vermaarden Vouët. Hy volgde hem van naby, en etfte des zelfs meefte werken zo levendig, dat de zwier van hunnen meefter daar klaar in uitblonk. Hy ftierf in 't jaar 1665, in den ouderdom van 48 jaren, zynde hoogleeraar in het oeffenfchool der fchilderkunft te Parys. *De Piles korte befchryving van 't leven der fchilders.*

DORILAUS, een der krygsoverften van Mithridates Euergetes, koning van Pontus, wierdt van de Gnoffiërs tot veldheer tegen de Gortyniërs, een volk in 't eilandt Creta, verkoren, die hy ook in 't kort overwon. Daar na keerde hy weder naar Sinope, aan 't hof van den koning, zyn meefter, wanneer hy den moordt, aan dien vorft door des zelfs eigene huisgenoten begaan, vernam. Dit noodzaakte hem om naar Gnoffus te rug te keren, daar hy 't overige van zyn leven geruftelyk doorbragt, *Strabo l. 23.*

DORIS, een oud landfchap van Griekenlandt in Achaje, het welke thans, zo eenigen menen, *Val de Livadia* genaamt wordt. Het begreep eertyds de fteden Lilea, Erinea, Boium, Cytinium, enz. en heeft zynen naam aan een gedeelte van Klein-Afië, 't welk een ftuk van Carië was, en Halicarnaffus tot zyne hoofdftadt hadt, medegedeelt. De Dorifche fpreekwyze, eene van de vier onder de Grieken, was in gebruik te Lacedemon en te Argos, en ging daar na over in Epirus, Lydië, Sicilië, Rhodus, en Creta. Archimedes, Theocritus, en Pindarus zyn de vermaardfte fchryvers, die de zelve gevolgt hebben. *Δῶρον, Dooron*, is in 't Griekfch zo veel als een gefchenk, waar op Ariftophanes zeer aardig zinfpelende, den naam van *Dorica Mufa* op zulke dichters te huis brengt, die vaarzen voor geldt maakten. De Grieken hadden ook een fpreekwoordt, *Dorice concinere*, tegen de genen, die anders zeggen, en anders doen. *Strabo lib. X. Ptolemæus lib. III. cap. 12. Cellarius Geogr.*

DORIS, eene zeenymphe, dochter van Oceanus en Thetis, die aan haren broeder Nereus getrouwt zynde, eene grote menigte nymphen ter wereldt bragt, die naar haren vader *Nereïden* genoemt wierden. De dichters gebruiken het woordt *Doris* dikwils om de godin der zee, en zomtyds de zee zelf, te betekenen. *Natalis Comes Mytholog.*

DORIS, de eerfte vrouw van Herodes den Groten, koning van Judea, was de moeder van Antipater. Zy was uit een der eerfte en doorluchtigfte huizen in Idumea gefproten. Zy was mede handdadig aan de zamenzwering van haren zoon tegen haren man; de welke uitgelekt zynde, wierdt zy uit het hof gebannen, en van alle koninklyke waardigheden berooft. *Jofephus Joodf. Oud. XVII, 6.*

DORISCUS, een ftuk lands in Thracië, daar 12000 mannen op ftaan konden, met het welke Xerxes zyne krygsbenden, die om hunne grote menigte niet wel te tellen waren, mat. *Plinius H. N. l. IV. c. 11.*

DORLANDUS, (PETRUS) prioor van de Carthuize te Zeelhem, by Dieft, in 't bisdom Luik, was zo wel om zyne deugden, als fchriften, vermaard. Hy heeft eene Chronyk van zyne orde, die vader Theodorus Petrejus vermeerdert heeft, en eene menigte van levens der Heiligen, en andere boeken gefchreven, die de zelve Petrejus in zyne Boekzaal der Carthuizers, nevens Valerius Andreas, Poffevinus, enz. opttellen. Petrus Dorlandus is in 't jaar 1507, in den ouderdom van 58 jaren, in de Carthuize te Zeelhem geftorven. *Petrejus Bibl. Carthuf. Poffevinus Appar. Sacr. Val. Andreas Bibl. Belg. Miræus.*

DORMANS, een vlek in Vrankryk, onder Champagne, leggende aan de rivier de Marne, tuffchen Epernai en Thierry, waar van een voornaam geflacht den naam heeft aangenomen.

DORMANS, (JOHAN VAN) advokaat in 't Parlement van Parys, leefde in 't jaar 1347, en hadt onder andere kinderen *Johan*, kardinaal, van welken naderhandt zal gefproken worden; *Willem*, kancelier van Vrankryk, die volgt; *Pieter*, heer van Noizac, onder wiens afkomelingen zyn een eerfte prefident van Burgundië, en Raadsheeren in 't Parlement van Parys; *Simon*, en andere.

WILLEM, heer van Dormans en van Silli, was eerft advokaat generaal van 't Parlement van Parys, en daarna in 't 1371 kancelier van Vrankryk. Hy hadt by Johanna Baube, vrouw van Silli, deze kinderen: *Jan*, kanunnik van Parys, Chartres en Beauvais; *Bernard*, kort na zyn trouwen geftorven; *Reinold*, aartsdiaken van Châlon, kanunnik van Parys, Chartres en Soiffons, requeftmeefter van 's konings huis, enz. *Miles*, kancelier van Vrankryk, die volgt; *Willem*, biffchop van Meaux, en naderhandt aartsbiffchop van Sens; *Johanna*, enz.

MILES *van Dormans* was in 't jaar 1371 prefident van de rekenkamer te Parys, vervolgens biffchop van Angers, daar na van Bajeux, en eindelyk van Beauvais. Hy wierdt in 't jaar 1380 kancelier van Vrankryk gemaakt, welk ampt hy een jaar daar na afleide, en in 't jaar 1387 ftierf. *Le Feron & Godefroy Hift. des Chancel. Blanchard Hift. des Maift. des Req.*

DORMANS, (JOHAN VAN) kardinaal-biffchop van Beauvais, en kancelier van Vrankryk, klom door zyne verdienften en geleerdheit zo hoog, dat, daar hy eerft advokaat in 't Parlement van Parys was, Karel van Vrankryk, dauphin van Viennois en hertog van Normandië, hem tot zynen kancelier, en naderhandt biffchop van Beauvais maakte: en toen hy, onder den naam van Karel den V, koning van Vrankryk wierdt, verhief hy hem tot kancelier van 't ryk. In 't jaar 1368 maakte hem Urbanus de V, die zyne verdienften kende, kardinaal. Eenigen tydt daar na leide hy het kanceliers-ampt neder, 't welk de koning aan Willem, des zelfs broeder, gaf. Gregorius de XI benoemde hem tot zynen legaat, om een vrede tuffchen Karel den V en Eduard den III, koning van Engelandt, te bewerken. Hy heeft in 't jaar 1370 te Parys het *collegie van Dormans*, van *S. Jan van Beauvais* genaamt, gefticht. Hy heeft ook nog meer andere Godvruchtige ftichtingen gedaan, en is in 't jaar 1373 geftorven. Hy is in de Carthuizer-kerk te Parys begraven, alwaar men zyn beeldt van koper, voor 't groot altaar, op eene tombe van zwart marmer ziet. *Bosquet in Vit. Gregor. XI. Loifel Memoir. de Beauv. Frizon Gall. purpur. Sammarth. Gall. Chrift.*

DORMER (LORDS) in Engelandt. In 't jaar 1544 verkreeg de ridder *Robert Dormer* het landgoedt Wenge in Bukshire, 't welk eertyds tot de abdy van S. Alban behoorde. Zyn zoon *Willem* wierdt op de kroning van de koningin Maria ridder van 't Badt gemaakt. Deze hadt, onder verfcheide andere kinderen, eenen zoon, *Robert*, die in 't jaar 1615 baronet, en kort daarna, onder den tytel van *Lord Dormer van Wenge*, pair van Engelandt gemaakt wierdt. Hy hadt 6 dochteren en 3 zonen, *Willem*, *Antoni*, en *Robert*, die elk eenen byzonderen tak voortzetten. De oudfte, *Willem*, ftierf noch by 's vaders leven, latende eenen zoon, *Robert*, na, die in 't jaar 1616 zynen grootvader opvolgde, en in 't jaar 1628 door koning Karel den I vicomte Afcot, en graaf van Caernarvon gemaakt wierdt. In den burgerlyken oorlog hieldt hy 't getrouwelyk met den hoog-gemelden koning, en bleef in 't jaar 1643 in den flag by Newberry. Met des zelfs zone *Karel* ftierf de waardigheit van graaf van Caernarvon uit: doch den tytel van Lord Dormer erfde de tak van *Antoni*, tweede zone van Robert, eerfte Lord Dormer. Deze Antoni, genaamt *Dormer van Grovepark in Warwikshire*, liet eenen zoon, *Roland*, na, die in 't jaar 1709, in de plaats van zynen neef Karel, Lord Dormer wierdt. *Robert Dormer*, derde zoon van den ouden Robert, voerde den naam van *Peterley*, hadt tot zynen navolger zynen zoon *Karel*, die drie zonen, als *Karel*, *Robert*, en *Willem*, naliet. *Peerage of England II. p. 59.*

DORNA, (BERNARDUS) een vermaard Rechtsgeleerde, leefde omtrent het jaar 1240. Hy was een Franfchman, uit Provence, en hadt onder den beroemden Azo van Bononië geftudeert. Dorna wierdt voor een der geleerdfte mannen van zynen tydt, in 't ftuk der burgerlyke en kerkelyke Rechtsgeleerdheit, gehouden. Naar 't voorbeeldt van zynen leermeefter, zegt Trithemius, fchreef hy vele boeken, die zynen naam onfterffelyk maken. Onder anderen heeft hy *de libellorum conceptionibus* gefchreven. De overige zyn niet bekend. *Trithemius de Script. Eccl.*

DORNADILLA, de vierde koning van Schotlandt, beminde de jagt, als een middel om de gezondheit en dapperheit in tydt van vrede te behouden, en om alle vadzigheit en ongebondenheit te vermyden. De oude Schotten onderhouden zyne jagtwetten nog. Hy ftierf in 't 28 jaar zyner regeering, omtrent 232 jaren voor Chriftus. *Buchananus l. IV.*

DORNAVIUS, (CASPAR) van Ziegenruk in Voogtlandt, was Doctor in de geneeskunde, daarby een gefchiedfchryver, redenaar en dichter. Eerft wierden eenige jonge heeren, op hogefcholen zich onthoudende, aan zyn opzicht toebetrouwt, het welk hem gelegenheit gaf om te Bafel Doctor in de geneeskunde te worden. Daarna wierdt hy in den jare 1608 tot Rector benoemt in het Gymnafium te Gorlitz, welk ampt hy na 7 jaren weder afftondt, wanneer men hem tot Rector te Beuthen in Silefië hadt beroepen. Doch hy hadt weinig zin in het fchoolleven, en begaf zich aan 't hof, wordende van de Briegifche en Liegnitzfche vorften tot hofraadt en lyfarts aangeftelt, en met eenen van de gezamentlyke Silefifche vorften en ftanden, by gelegenheit van den oorlog, aan den koning en de Republyk Polen gezonden. Hy ftierf in 't jaar 1631. Zyne voornaamfte fchriften zyn: *Amphitheatrum fapientiæ Socraticæ. D. Glaferi Hiftoria univerfalis Dornavii, gnomis illuftrata; Menenius Agrippa, feu corporis humani cum Republica comparatio; de incremento dominationis Turcicæ*, enz.

DORNBERG, een Heffifch-Darmftadfch droftampt en kafteel in het opper-graaffchap Catzenelnbogen, is in 't jaar 1354 van graaf Everhard den III gebouwt, en met muren en graften bewaart geworden; weshalven verfcheide graven hun hof daar gehouden heb-

hebben. Eertyds is de Nekker voorby dit kasteel, en by Trebur in den Rhyn gelopen, gelyk zulks nog hedendaags aan de ringen in den muur, daar de schepen aan vast gemaakt wierden, te zien is. Doch dewyl hy bykans alle jaren het landt, dat nu nog *het Riet* genaamt wordt, wyd en zyd overstroomde, zo hebben eindelyk de graven van Catzenelnbogen die rivier met grote kosten doen afgraven, en beneden Heidelberg in de kil, die zy nu heeft, doen leiden. *Winkelm. Beschryving van Hessen p.* 106.

DORNBERG, een dorp by Worms, waar omtrent Adolph van Nassau in 't jaar 1298 in een slag tegen Albert van Oostenryk gebleven is. *Tromsd. Spangenb. Mansf. Chron. c.* 273. *p.* 323.

DORNBIERN, of DORNBEUERN, eene stadt in Zwaben, tusschen het Bregentzer woudt, en het graafschap Ems aan de Fussach gelegen. Zy heeft verscheide dorpen onder zich, met een landstreek, die ryk aan wyn en koren is. Eertyds stondt zy onder de graven van Ems, doch die hebben 'er thans niet dan het hoge gericht, de jagt, en andere gerechtigheden van 't ryk te leen. Het overige hoort onder de Oostenryksche heerlykheit Feldkirch. *Merian Topogr. Suev.*

DORNBURG, een stedeke, eertyds onder den naam van graafschap, op een berg in Thuringen aan de Saale, maar eene myl van Jena gelegen, met een kasteel en drostampt, den huize van Saxen-Weimar toekomende. Voor dezen was het in zulk een aanzien, dat keizer Otto de I in 't jaar 965, en Otto de II in 't jaar 980 daar hun hof hielden, gelyk dan ook Mathildis, zuster van den laatsten, en abdisse te Quedlinburg, in 't afwezen van haren neef, Otto den III, de landstanden van Thuringen daar henen beroepen, en koning Hendrik den II in 't jaar 1005 eene ryksvergadering aldaar gehouden heeft. Als de inwoners van deze plaats van hunnen landsheer de vryheit kregen, om voor hunne in de Vitzdomsche onrust gedane diensten eenig voorrecht te verzoeken, begeerden zy anders niet dan den naam van *Getrouwe*, waarom zy langen tydt *de getrouwe Dornburgers* genoemt wierden. *Fabricius in Orig. Sax. l.* II. *f.* 227. *Gregor. Groitsch. Beschr. van den Saal-stroom. Beyerus Geogr.*

DORNBURG, een kasteel in 't vorstendom Anhalt, naby Zerbst, is in 't jaar 1674, na dat Jan van Munchhauzen zonder mannelyke erfgenamen gestorven was, aan het huis van Zerbst vervallen. Jan Lodewyk, een jonger broeder van den regerenden vorst van Anhalt-Zerbst, verkoos dit kasteel tot zyne verblyfplaats. Van 't oude sterke kasteel dezes naams, digt aan de Elve gelegen, zyn thans niet meer dan de puinhopen te zien. *Bekm. Hist. Anhalt. P. III.*

DORNE, (ANTONI) een vermaard Rechtsgeleerde, uit het Dauphiné, heeft in de XVI eeuw geleeft. Hy was te Valence, daar hy 35 jaren lang koninklyk hoogleeraar in de Rechten was geweest, zo bemind en geacht, dat de regeering hem niet alleen jaarlyks aanzienlyke geschenken gaf, maar dat burgermeesteren zyn lyk tot het graf toe verzelden. *Chorier Hist. du Dauphiné.*

DORNEK, een sterk kasteel en dorp in 't Kanton Solothurn, in Zwitserlandt, naby het riviertje de Bies, kwam eertyds den graven van Thierstein toe, van welke het op jonker *Hans Bernhard van Efringen* gekomen is, die 't in 't jaar 1484 aan de stadt Solothurn verkocht heeft. Op den 22 July 1499 is tusschen de Zwitsers en de Zwabische bondgenoten een harde slag hier omtrent voorgevallen, waar in de laatste, met verlies van 3000 man, geslagen, en hunne beenderen aan eene byzondere plaats bewaart wierden.

DORNENBURG, DOORNENBURG, en ook wel DONENBURG genoemt, een slot en dorp in de Opper-Betuwe, in Gelderlandt, aan het begin van de Linge. Hier was in de Roomsche tyden een Parochiekerk, en Otto, graaf van Gelder, schonk in den jare 1255 een gedeelte van de tienden, de welke de zelve pleeg te hebben, aan het klooster 's Gravendale. Tegenwoordig wordt Dornenburg met het dorp Panneerden door een Hervormd kerkenleeraar bedient, staande onder de classis van Nimegen. *Utrechtsche Bisdom III Deel, pag.* 281.

DORNHAN, een stedeke in 't hertogdom Wurtenberg, niet verre van Horb in 't Zwarte woudt, heeft voor dezen den hertogen van Tek toebehoort. Het naburige klooster Alpirspach hadt daar eenige gerechtigheden op, die 't zich ook in 't jaar 1271 door hertog Lodewyk van Tek, toen de zelve de plaats met muren wilde laten omringen, op nieuw liet verzekeren; doch het laatste is eerst in 't jaar 1364 geschied. *Cruf. P. III. p.* 274. *Merian. Topog. Suev.*

DORNIK, eene heerlykheit in Gelderlands eerste quartier, in de Opper-Betuwe, naby de schans Knotzenburg, onderscheiden van een gehucht, *Indornik* genoemt, mede in de Opper-Betuwe, byna over Wageningen. Het wierdt in den omslag van den jare 1547 nevens Ressen te gelyk geschat, en blykt uit die schattingen, dat deze heerlykheit en dat dorp toen zeer gering moeten geweest zyn, dewyl zy beide een derde minder betaalden dan het nabygelegene dorp Lent alleen, dat mede maar onder de geringe moest getelt worden. Alhier heeft al vroeg een slot gestaan, en wierdt het zelve in den jare 1354, in den twist tusschen de gebroeders Reinald en Eduard van Gelder, door den laatsten, als hoofdt van de Bronkhorstensche factie, ingenomen en ten deele verwoest, naderhandt weder herbouwt. Wat nu de heeren van Dornik belangt, die hebben hunnen naam naar dit slot gevoert, en was in den jare 1340 *Otto Borre van Dornik* richter van de Neder-Betuwe; welke denkelyk de zoon was van *Borre*, heer van Dornik, vermeld in een brief, verleent door Reinald van Gelder in den jare 1324. Men vindt mede genoemt eenen *Gysbert van Rantwyk*, grave van Dornik, wiens dochter *Fulswind* trouwde in den jare 1440 met Jan van Lynden, en wierdt hunne bruiloft op het huis Dornik geviert. In den jare 1466 wierdt dit slot weder verwoest door Adolf, hertog van Gelder, om dat de eigenaar de zyde van zyn vader Arnold aankleefde. In den jare 1585 was op dit slot een troep Staten volk gelegert, die op de overkomst van het Spaansche volk onder Haultepenne het zelve verlieten. *Slichtenhorst Geldersche Geschiedenissen. M. v. Houve. Butkens Geneal. de Lynden. Bor Nederl. Oorlogen.*

DORNKREL *van Eberhertz*, (JAKOB) een Luthersch Godgeleerde, wierdt den 23 Augustus des jaars 1643 te Luneburg geboren, studeerde te Helmstadt en Kiel, en wierdt vervolgens tot Predikant te Holdenstadt, in het ambacht Ultzen, vyf mylen van de stadt Luneburg gelegen, beroepen. Doch hy leide dat ampt weder neder, en eene drukkery te Luneburg aan. Hy wierdt in den jare 1690 proost te Gulzow in Achter-Pomeren, doch ook maar voor eenigen tydt, doordien hy zich van dat ampt mede ontdeedt, en zich naar Hamburg begaf. Hy heeft geschreven: *Specimen Bibliorum Harmonicorum*; *Biblia Historico-Harmonica, sive opus Divinæ consonantiæ integrum*; *vitæ curriculum Jesu*; *tractatus contra parum utilitatis habentes conciones ecclesiasticas*; *Disputationes*; verscheide twistschriften, onder den naam van *Cordesiusa Verimunt*, tegen *Samuel Schelwig*, of *Schelvigius*, Doctor in de Godgeleerdheit, Predikant en Rector te Dantzig; *Politia amoris vere Christianæ & summè beata*; *Epistolæ curiosæ*, onder den naam van *Polymusus*, enz. Hy stierf den 25 October des jaars 1704.

DORNKREL *van Eberhertz*, (TOBIAS) Doctor in de geneeskunde, geboortig van Iglau in Moravië, oeffende de geneeskunde te Luneburg, en schreef: *Tractatus de purgatione*, *de peste*; *Dispensatorium medicamentorum*; *Medulla praxeos Medicæ*, nevens verscheide geneeskundige Verhandelingen. Hy overleedt den 30 Juny in den jare 1605.

DORNKREL *van Eberhertz*, (TOBIAS) zoon van den voorgaanden, een Luthersch Godgeleerde, en Predikant te Luneburg, heeft nagelaten: *Chronologia Evangelico-Apostolica*; *Harmonia Novi Testamenti*. Hy stierf den 13 December des jaars 1658.

DORNMEYER (ANDREAS JULIUS) wierdt te Lauënstadt, in het vorstendom van Hannover, geboren. Hy wierdt Adjunctus van de Philosophische faculteit te Halle, en daar na Rector van de doorluchtige schole te Berlyn. Hy schreef in sierlyk Latyn, en gaf in het licht: *Lexicon minus*; *Philologia Biblica*; *Vorstius de Latinitate selecta, vulgò neglecta*; *Dissertatio de vitioso Ciceronis imitatore*; verscheide verhandelingen, of Dissertatiën; eenige schoolboeken, enz. Ook heeft hy in geschrifte nagelaten *Emphaseologia sacra*. Hy overleedt den 26 October des jaars 1717, in den ouderdom van 43 jaren.

DORNOK, of DORNO, in 't Latyn *Dornodunum*, eene stadt in 't Noorder gedeelte van Schotlandt, in 't landschap Sutherlandt, met een bisdom, staande onder den aartsbisschop van S. Andreas. Zy heeft een tamelyke goede haven, en legt aan een inham, by de inwoners *Fyrth of Dornok* genoemt.

DORNSPERGER, (JOHANNES ANDREAS) een Rechtsgeleerde, leefde in het einde der XVI, en in het begin der XVII eeuwe, en schreef: *Syntagma Juris de probationibus, exceptionibus, sententiis, & executionibus.*

DORNSTETTEN, een stedeke in 't hertogdom Wurtenberg, aan de rivier Glat, niet verre van Nagold en Alpirspach in het Zwarte woudt gelegen. Zommige landbeschryvers houden 't voor het *Turodunum* der ouden, 't welk echter anderen by Friburg plaatsen. Naar 't zeggen van Crusius is het in 't jaar 1276 aan Wurtenberg gekomen: doch Merian bericht, dat graaf Bernhard van Hogenberg die plaats in 't jaar 1321 aan graaf Everhard van Wurtenberg verpand heeft. *Cruf. Paralip. p.*98. *Baudrand.*

DORNWERD, of DOORNWERD, een dorp in Groningen, onder het quartier van Hufingo, in het Oosterampt, tusschen de dorpen Middelstum en Stitswert, is, te zamen gevoegt zynde met Middelstum, van een Predikant voorzien, behorende onder de classis van Middelstum.

DORO, in 't Latyn *Oboca*, eene rivier in Ierlandt, in 't landschap Lagenië, heeft haren oorsprong in 't graafschap Dublin, en stort zich, na dat zy eenige kleine rivieren ontfangen heeft, omtrent de haven Arkloë in de Iersche zee.

S. DOROTHEA, van Alexandrië, was die edelmoedige maagdt, daar Eusebius in zyne Geschiedenis (*lib.* VIII, *cap.* 14) van gewaagt, en die onder den keizer Maximinus kloekmoediglyk het Christen geloof beleden heeft. Zy wierdt door dien keizer hevig aangetast, zonder in 't allerminst te bezwyken. Zy is niet ter doodt verwezen, maar alleen van hare goederen berooft en gebannen. Dit is waarschynlyk omtrent het jaar 311 geschied.

Daar is nog eene andere S. DOROTHEA, welker feest de Roomsche kerk op den 6 February viert. Men onderstelt, dat zy uit Cappadocië was, en daar de martelkroon ontfangen heeft. Doch deze Heilige is by de Grieken onbekend, en de beschryving van haar martelaarschap, aangehaalt by *S. Adelmus*, die in 't jaar 709 geleeft heeft, is van weinig achting. *S. Adelmus Libr. de Virginit. Bollandus. Baillet in de maandt February.*

DOROTHEUS, een priester, of, naar 't gevoelen van anderen, een bisschop van Tyrus, leefde omtrent het jaar 303, en moet van twee anderen van dien naam, waar van de eene een priester te Antiochië, en de andere een kamerling van den keizer Diocletianus geweest is, onderscheiden worden. Men zegt, dat hy onder Diocletianus, na vele kwellingen uitgestaan te hebben, in ballingschap gezonden is, waar uit hy, als de kerk tot hare vorige rust gekomen was, tot zyne gemeente wedergekeert, en eerst onder Julianus den afvalligen, in den ouderdom van 107 jaren, gemartelt is. Doch al 't gene van dit martelaarschap gezegt wordt, is vry onzeker. Men schryft hem gemeenlyk toe een geschrift *van de doodt der Propheten, Apostelen, en Leerlingen des Heeren*, waar in vele misslagen tegen de geschiedenis en de gezonde reden vervat zyn. Doch anderen zeggen, dat *Dorotheus*, priester van Antiochië,

chië, die een vriendt van Diocletianus, en naderhandt de leermeester van Eusebius geweest is, daar de schryver van is. Anderen eigenen het zekeren *Theodorus* toe, die ter zelver tydt leefde. Eusebius (*l.* VIII, *c.* 37) spreekt van eenen *Dorotheus van Tyrus* als van een beroemd en geleerd man, die de Hebreeusche taal en de H. Schrift wel verstondt. Doch die was priester te Antiochië, en Eusebius zegt niets van zyn martelaarschap. *Bellarminus de script. Eccl. Baronius in Annal & in Martyrol. SS. mens. Jun. Blondel in Apol. pro S. Hieronymo. Cave in Hist. litter. p.* 82. Lezenswaardig is het geen hier omtrent verzamelt is door Th. Crenius *Animadv. P.* X. *p.* 245. *seqq.*

DOROTHEUS, een zeker abt in Palestina, is de schryver van XXIV leerredenen, die men in de Boekzaal der Vaderen vindt, onder den naam van *Doctrinæ seu Sermones de vita recte & pie instituenda*, door Hilarion Veroneo, en naderhandt door Balthasar Corderus, uit het Grieksch in 't Latyn overgezet. De gevoelens omtrent des zelfs leeftydt verschillen. Eenigen stellen die in 't laatst der IV eeuw; anderen omtrent het jaar 560: doch het waarschynlykste is, dat hy in de VII eeuw geleeft heeft, als zynde een leerling geweest van den vermaarden monnik Jan, bygenaamt de Propheet: want deze zyn leermeester was een leerling van Barsanufius, een Egyptisch kluizenaar uit de stadt Gaza, die, volgens Evagrius, omtrent het jaar 550 geleeft heeft. Na de doodt van zynen leermeester Jan ging Dorotheus uit het klooster van den abt Serides, en stichtte een ander in Palestina, waar van hy abt geweest is. Zyne schryfwyze is eenvoudig, doch vol van Godvruchtige gevoelens. Hy verhaalt in zyne leerredenen verscheide geschiedenissen van monniken, die voor hem geweest, en ook die hem zelf gebeurt zyn, of die hy gezien heeft. Achter de zelve staan eenige korte brieven van hem. *Du Pin Dissert. prelim sur la Bible, & Biblioth. des Aut. Eccl. de VII siecle. Bellarminus de Script. Eccl. Possevinus Apparat. Sacr.*

DOROTHEUS, een zeker abt, die in 't jaar 451 op de vierde zitting der Chalcedonische kerkvergadering beschuldigt wierdt, dat hy 't met de Eutychianen hieldt. Hy verschilt van eenen *Dorotheus*, landvoogdt van Palestina, die naar Jeruzalem gezonden was, om de onrust, die de valsche bisschop Theodosius, en de Eutychianer monniken aldaar verwekt hadden, te stillen. *Evagrius l.* II. *c.* 4. *Nicephorus l.* XV. *c.* 9.

DOROTHEUS, van Ascalon, heeft de geschiedenis van Alexander den Groten geschreven, die dikwils van de ouden wordt aangehaalt, welke lyst men by Vossius *de Hist. Græc. l.* III kan nazien. Hy verschilt van *Dorotheus*, bygenaamt de Sydoniër, die een geneesmeester te Ascalon was; en van een anderen, die een *Woorden-boek* geschreven heeft, daar Photius (*Cod.* 156) van gewaagt; en van eenen Rechtsgeleerde, die in de V eeuw leefde, en van Rutilius, *in 't Leven der Rechtsgel.* aangehaalt is.

DOROTHEUS, een kamerling van den keizer Diocletianus, die met Gorgonius, Petrus, en andere bedienden van dien vorst om de belydenis van 't Christen gelove geleden hebben. *Eusebius l.* VIII. *c.* 1. & 6. *Lactantius van de doodt der Vervolgeren. Rufinus l.* VIII. *c.* 6. *Theonius Ep. ad Lucian. T.* XII. *Spicileg. De Tillemont Mem. Eccl. T. V. Baillet in 't leven der H. in de maandt September.*

DOROTHEUS, bisschop van Marcianopel in Mesië, was een der styfste aanhangeren van Nestorius. Hy heeft des zelfs dwaling al voor de kerkvergaderinge te Ephezen opentlyk in de kerke te Constantinopel staande gehouden, vervloekende de genen, die Maria, de moeder Gods, noemen zouden. Hy was onder 't getal der Nestoriaansche bisschoppen, die ten tyde der kerkvergadering van Ephezen kwamen, en hy wierdt van de zelve afgezet, en op 't bevel des keizers naar Cæsarea in Cappadocië gebannen. *S. Cyrillus Alexandr. Ep. ad Acacium.*

DOROTHEUS, de Thebaner, een kluizenaar in Egypten, heeft in de IV eeuw geleeft, zyn gansche leven in eene woestyne doorgebragt, en grote strengheit tegen zyn ligchaam gebruikt. *Palladius Hist. Lausiac. T. II. lib.* 8. *c.* 97. *P. Rosweid in 't leven der Vad.*

DOROTHEUS, genaamd de jonge, abt van een klooster in Bithynië, heeft in de X en XI eeuw geleeft.

DOROTHEUS, opziender van 't paleis van Ptolemeus Philadelphus, koning van Egypten. Hy hadt bevel van zynen heer om de LXII overzetters van den Bybel wel te onthalen, en liet twee ryën banken maken, daar de zelve op moesten zitten, wanneer zy met den koning aten. *Josephus Joodsch. Oudhed.* XII, 2.

DOROTHEUS, zoon van Nathaneïl, een man van verdiensten, dien de Joden als afgezant aan den keizer Claudius zonden. Hy, en de genen, die met hem waren, hadden last om dien vorst te verzoeken, dat het Joodsche volk de hogepriesterlyke klederen vorder mogten bewaren; 't welk hen toegestaan wierdt. *Josephus Joods. Oudh.* XX, 1.

DORP, by van Leeuwen, in zyne optellinge der dorpen, onder het baljuwschap van Delflandt behorende, *Dorppolder* genoemt, is een klein dorpje in het gezegde baljuwschap, zonder kerk. *Houve I Deel, pag.* 123. *S. van Leeuwen Batav. illustr. pag.* 215.

DORP, (HET HUIS TE) een adelyk huis, gelegen in Delflandt, tusschen Schipluiden en de Teer, wordende anders ook genoemt *Uitterlier.* Het zelve is het stamhuis van het ridderlyke geslacht *van Dorp*, en naderhandt gekomen aan jonker *Jakob van Wassenaar*, heer van Opdam, enz. *Houve Handv. Kronyk I Deel, pag.* 124. Van Leeuwen spreekt 'er aldus van: Het huis te Dorp, of Uitterlier, zynde een adelyk stamhuis van het ridderlyke geslacht *van Dorp*, is over meer dan 200 jaren [te rekenen in zynen tydt, tot 1685, of daar omtrent,] de woning van dat geslacht geweest, tot dat vrouw *Barbara van Dorp*, *Arends* dochter, trouwde met *Gysbert Uitterlier*, ridder, als wanneer alle de goederen van die van Dorp op hunnen zone *Gysbert* kwamen, wiens nakomelingen den toenaam *van Dorp* aangenomen hebben, tot dat *Ida van Dorp*, aan wie dit slot en goedt toebehoorde, komende te overlyden, het zelve erffelyk by uiterste wille naliet aan haren man *Frederik van Renesse vander Aa*, de welke in den jare 1609 insgelyks zonder kinderen stervende, het zelve aan zyne tweede vrouwe *Willemina van Gent* in eigendom toewees en naliet.

Die van het geslacht *van Dorp* zyn, volgens het bericht van van Leeuwen, eigentlyk oorspronkelyk uit den huize van Wassenaar; gelyk dan *Diderik van Dorp*, ridder, de ridderlyke hofstede van Dorp, met het landt, daar rondom gelegen, te leen hieldt van Diderik van Wassenaar omtrent den jare 1250. Men zal hunne geslachtlyst uit den zelven van Leeuwen hier laten volgen.

DORP, een oud adelyk geslacht in Delflandt, oorspronkelyk, als in het voorgaande artykel gezegt is, uit het vermaarde geslacht van Wassenaar, uit het welke omtrent het midden der XIII eeuwe bloeide DIDERIK VAN DORP, ridder, getrouwt met eene dochter van Johan van Valkenburg, ridder, by welke hy gewan

ELIAS VAN DORP, die trouwde met eene dochter van Jakob van Stryen, en naliet

Arend van Dorp, die volgt.

Sophia van Dorp, getrouwt met Philips Uitternesse, ridder, zoon van Dirk Uitternesse, heer van Matenesse en Spangen, en van eene dochter van het oude huis van Polanen, voerende ten wapen een zilvere sterre op een zwart veldt. Hy kreeg door erfenisse het landt van Spangen, komende van hem af die van het geslacht *van Spangen*, als hier na op zyn artykel zal aangewezen worden.

AREND VAN DORP, ridder, zoon van Elias van Dorp en van N. van Stryen, was getrouwt met eene dochter van Floris, heer van Rodenrys, by welke hy verwekte

Walburg van Dorp, getrouwt met den Heere van Boutersum in Brabandt, maar zonder kinderen gestorven.

Hadewy van Dorp, getrouwt met Dirk van Veen, by welken zy overwon de volgende kinderen, als: 1. *Philips van Veen*, genoemt *van Dorp*, kapitein over 500 man, en ridder geslagen in den slag tegen de Luikenaars in den jare 1408, en naderhandt thesaurier van Hollandt. Hy stichtte het huis te Kenenburg, leefde nog in den jare 1423, en stierf zonder kinderen, wordende begraven te Delft in de oude kerke. Twee malen was hy getrouwt geweest, de eerste maal met *Florentia Bugge*, Jans dochter, een ryk burger te Delft, en de tweede maal met *Beatrix*, bastaard dochter van hertog Willem van Beyeren. 2. *Geertrui van Dorp*, getrouwt met Gosewyn van der Poel, zoon van Jakob van der Poel, ridder, wiens vader Daniel een bastaardt van Hollandt was. Zy gewan by den zelven *Dirk vander Poel*, die zonder nakomelingen na te laten is gestorven.

Barbara van Dorp, ten man hebbende Gysbert Uitterlier, by Delft, ridder, zoon van Hendrik Uitterlier, die ten wapen voerde drie zilvere leeuwenhoofden, met rode tongen, op een zwart veldt. Deze Gysbert Uitterlier en Barbara van Dorp hebben de navolgende descendenten gehad, als:

GYSBERT UITTERLIER VAN DORP, die erfde alle de goederen van het huis van Dorp na de doodt van Philips van Veen, zyn moejen zone. Hy voerde het wapen van Uitterlier, gequartileert met Dorp, en was eerst getrouwt met Agnes Saayt, dochter van Diderik, heer van Spiringshoek, en daar na met Margareta van der Boukhorst, omtrent den jare 1410. By de eerste gewan hy

Johan van Dorp, die volgt.

Gysbrecht van Dorp, ridder van Jeruzalem, in het wederkeren uit het Heilige Landt ongetrouwt overleden.

Simon Uitterlier van Dorp, getrouwt met Clementia van der Boukhorst in den jare 1350, by welke hy gewan *Alyd Uitterlier van Dorp*, die ten man kreeg Arend, bastaardt van Beyeren, of Hollandt, en na des zelfs doodt in het tweede huwelyk Arend van Hodenpyl, by welken zy hadt *Arend van Hodenpyl*, getrouwt met Kornelia Ruygrok vander Werve, Jans dochter.

Philips Uitterlier van Dorp, getrouwt met Simontje van Boschuizen, Frederiks dochter, die by haar verwekte *Christina Uitterlier van Dorp*, getrouwt met Jan van Zevender.

By de tweede vrouwe

Hendrik Uitterlier van Dorp, getrouwt met eene dochter van Wouter van Diemen, ridder, by welke hy gewan *Catharina Uitterlier van Dorp*, ten man hebbende Gerrit van Egmont, Gerrits zoon, by welken zy eene dochter hadt, die met Hendrik van Nyveldt trouwde, en gewan *Gerrit van Nyveldt.*

JAN VAN DORP, zoon van Gysbert Uitterlier van Dorp en van Agnes Saayt, was Raadt in den hove van Hollandt, en getrouwt met Alyd van Alkemade van den Woude, dochter van Jan van Alkemade, en van Catharina van Valkenesse, by welke hy naliet de volgende kinderen, als:

Jan van Dorp, gesneuvelt in den veldslag voor Nancy met hertog Karel van Burgundië in den jare 1477.

Kornelis van Dorp, volgt.

Diderik van Dorp, de welke drie dochters naliet.

KORNELIS VAN DORP, zoon van Jan van Dorp, en van Alyd van Alkemade vanden Woude, wierdt ridder geslagen te Dordrecht van den Roomsch koning Maximiliaan in den jare 1486, was heer van Benthuizen, en Raadt in den hove van Hollandt in den jare 1508. Hy trouwde eerst met Elisabeth van Almonde, doch-

ter van Kornelis van Almonde, schildknaap, en van Heilwig van Botlandt, en na der zelver doodt met N. van Boschuizen. By de eerste verwekte hy

I. *Jan van Dorp*, in den jare 1481, in de onlusten met David van Burgundië, bisschop van Utrecht, gevangen. Hy trouwde met Catharina van Abbenbroek, dochter van Boudewyn van Abbenbroek, en van Natalia van Geersdyk, by welke hy eene dochter gewan, *Catharina van Dorp* genoemt, die ten man hadt den eenigen zone van Klaas Kort van Boschuizen, ontfanger generaal van Hollandt, maar zonder kinderen stierf.

II. *Kornelis van Dorp*, vermeld in den jare 1479, was getrouwt met Josina van Roetselaar, uit Brabandt, en hadt maar eene dochter, *Maria van Dorp*, die zonder de toestemminge van hare nabestaanden ten man nam Jan van Huikesloot, en mede eene dochter gewan, in Brabandt getrouwt.

III. *Gerrit van Dorp*, kanunnik te Geervliet.

IV. *Antoni van Dorp*, ridder van het Duitsche huis te Utrecht.

V. *Jakob van Dorp*, die het huis en de goederen van Dorp kocht van *Kornelis*, zynen broeder. Hy leefde nog in den jare 1524, en was eerst getrouwt met Elisabeth van Alphen, en daar na met Machtilt vander Does, dochter van Jakob vander Does, en van Alyd van Zyl, Gerrits dochter, en gewan 1. *Floris van Dorp*, ongetrouwt overleden. 2. *Kornelis van Dorp*, gesneuvelt in den jare 1536 in den oorlog in Provence, zynde in dienst van den keizer geweest. 3. Een tweede zoon, *Kornelis* genoemt, getrouwt met Maria van Bronkhorst, dochter van Joost van Bronkhorst, ridder, en van Yda Ruygrok vander Werve, nalatende: *Kornelis van Dorp*, zonder kinderen gestorven. 4. *Yda van Dorp*, erfdochter, na de doodt harer broederen, van Dorp, getrouwt met Frederik van Reneffe vander Aa, doch zonder kinderen overleden in den jare 1607. Zy maakte haren man by uiterste wille het huis te Dorp, met al zyn toebehoren, die in den jare 1608 hertrouwde met Willemina van Gent, te Utrecht, doch overleedt in den volgenden jare zonder kinderen, latende by testamente zyne voorgemelde tweede huisvrouw in het bezit van het huis te Dorp, die daar op in den volgenden jare hertrouwde met Jan van Burgundië, heer van Froidmont en Zevenhuizen, broeder van den grave van Falais, heer van St. Annelandt in Zeelandt.

VI. *Arend van Dorp*, kanunnik op het hof in 's Gravenhage.

VII. *Adriaan van Dorp*, volgt.

VIII. *Maria van Dorp*, getrouwt met Pieter van Schiedam, Doctor in de geneeskunde, levende in den jare 1510, hadden zamen kinderen, die mede naar de moeder den naam van *Van Dorp* aangenomen hebben.

IX. *Magdalena van Dorp*, getrouwt eerst met Willem van Adrichem, en daar na met Daniel van Kralingen, van welken zy gerechtelyk scheidde, van wegens zyn roekeloos leven, en omdat hy haar mishandelde.

Adriaan van Dorp, zoon van Kornelis van Dorp en van Elisabeth van Almonde, was in den jare 1524 op de begravenis van Heer Jan van Wassenaar in den Hage, en was eerst getrouwt met Kornelia van Abbenbroek, dochter van Bouwen van Abbenbroek, en van Natalia van Geersdyk, en daarna met Josina van Weiburg. By de eerste gewan hy

Kornelis van Dorp, ongetrouwt gestorven.

Natalia van Dorp, getrouwt in den jare 1524 met Willem van Zevender, zoon van Jan van Zevender, en van Willemina Uittenhage. Hy stierf in den jare 1551, met kinderen.

Maria van Dorp, getrouwt met Adriaan Bouwens van Zoetelingskerke, gewan eene dochter, *Kornelia* genoemt, die trouwde met Godschalk van Wyngaarden, zoon van Jan van Wyngaarden, en van Magdalena vander Werve, Aartsdochter.

By de tweede vrouwe

I. *Zeger van Dorp*, getrouwt met N. Zegers, Geleins dochter van Wassenhove, ridder.

II. *Johan van Dorp*, zonder oir gestorven, schoon getrouwt met Sobtje van Offema, dochter van Eddo van Offema, burgermeester te Embden.

III. *Philips van Dorp*, volgt.

IV. *Joost van Dorp*, kastelein van Gouda in den jare 1558, verdronk op zee in den jare 1559, zynde kapitein van een schip, het geen koning Philips, naar Spanje overvarende, hadt begeleid. Hy was getrouwt geweest met Anna van Mekeren, dochter van Gerrit van Mekeren, Admiraal van Vlaanderen, en liet eene dochter na, *Jakoba van Dorp* genoemt, die ten man kreeg Hendrik Haag tot Vollenhove in Over-Yssel.

V. *Arend van Dorp*, ridder, heer van Teemsche, Maasdam, en Middelhernes, gouverneur eerst van Mechelen, en daarna van Zierikzee, stierf in den Hage in den jare 1600, oud twee en zeventig jaren, en legt aldaar in de kloosterkerke begraven, met het volgende grafschrift aan den muur:

Expectat hic
Die suo Deum suum
Quicquid mortale fuit
Arnoldi van Dorp,
Equitis, Toparchæ Temschæ,
Maasdami et Middelhernes,
Machliniæ olim, mox Zirixzeæ
Gubernatoris.
Obiit anno salutis m. dc. ii. Aug.
Ætat. lxxii.

Accessit
Filia defuncti
Vidua viri illustris Caroli
Du Becq, Equitis, Baronis de
Bourii, Toparchæ Villebonii,
Equitum Gallic. in Confoed.
Belgio tribuni.
Ob. anno salutis m. dc. xlvi.
Ætat. lxxxi.

staande boven aan uitgehouwen zyne acht quartieren, als: *Dorp*, *Almonde*, *Alkemade*, *Haasten*, *Wyburg*, *Uitwyk*, *van Vloeten*, en *Polanen*. Hy was eerst getrouwt geweest met Mayken Hugen dochter uit Zuid-Bevelandt, en daar na met Anna de Grillet, dochter van den baljuw van Tourneham in Artois, by Calais gelegen; by welke laatste hy verwekte drie dochters, als 1. *Margareta van Dorp*, getrouwt eerst in den jare 1573 met Lodewyk Boisot, Admiraal van Zierikzee, broeder van Karel Boisot, Admiraal van Zeelandt, beide zonder kinderen overleden; en voor de tweede maal met Karel van Crequi, heer van Heule in Pikardië. 2. *Anna van Dorp*, ambachts-vrouw van Maasdam, trouwde eerst met Jan van den Bossche, uit het quartier van Aalst in Vlaanderen, en daar na met Casper van Poelgeest, zoon van Gerrit van Poelgeest, ridder, en van Maria van Walburg, dochter van Otto, uit Gelderlandt. Zy stierf in den jare 1600, nalatende by haren eersten man *Philips van den Bossche*, heer van Maasdam, het welk hy verkocht aan N. Manriques in den Hage, en *Arend van den Bossche*, die in den jare 1605 in den Hage trouwde met N. de la Torre, dochter van Philips de la Torre, en van Henrika van Kuilenburg. 3. *Josina van Dorp*, getrouwt met Karel du Becq, heere van Villebon by Parys, neef van den aartsbisschop van Rheims.

VI. *Catharina van Dorp*, getrouwt met N. van Mepsche.

VII. *Elisabeth van Dorp*, conventuale ter Lee.

VIII. *Magdalena van Dorp*, ongetrouwt gestorven.

Philips van Dorp, zoon van Adriaan van Dorp en van Josina van Weiburg, was getrouwt met Dorothea Nellink, uit het graafschap Oldenburg, en liet na eenen zone, genoemt

Frederik van Dorp, gouverneur van ter Tholen, en kolonel, woonde in den jare 1572 het innemen van den Briel by, en was eerst getrouwt met Anna Schets, dochter van Koenraad Schets, ridder, en van Maria van Brimeu, en, na der zelver overlyden in den jare 1606, met Sara van Trillo, dochter van Karel van Trillo, ridder, hoofdschout van Utrecht. Hy stierf in den jare 1612, oud vyf en zestig jaren, nalatende by de eerste vrouwe

I. *Tertulliaan van Dorp*, zonder oir gestorven.

II. *Philips van Dorp*, ridder, en Admiraal van Hollandt, trouwde met N. van Baarle, by welke hy alleen drie dochters gewan, namentlyk, *Sara van Dorp*, *Anna Jakoba van Dorp*, en *Emilia van Dorp*. Hy legt begraven in den Hage met de volgende quartieren: *Dorp*, *Nelling*, *Weiburg*, *van Apen*, *Schets*, *Brimeu*, *Regtergem*, en *van de Werve*.

III. *Arend van Dorp*, hofmeester en Raadt van drie prinssen van Oranje gedurende den tydt van 34 jaren, was getrouwt met N. van Baarle, zyns broeders vrouwen zuster, en gewan 1. *Lodewyk Wolfert van Dorp*, die by zyne huisvrouwe N. van Rossum twee zonen heeft nagelaten, namentlyk, *Arend van Dorp*, en *Frederik van Dorp*. 2. *Arend van Dorp*, zonder kinderen gestorven. 3. *Anna van Dorp*.

IV. *Octaviaan van Dorp*, zonder kinderen.

V. *Dorothea van Dorp*.

Van het tweede bedde:

Frederik van Dorp, volgt.

Maria van Dorp, zonder kinderen.

Frederik van Dorp voornoemt, zoon van Frederik van Dorp, en van Sara van Trillo, heer van Maasdam, in den jare 1663 beschreven in de edelen en ridderschap van Hollandt, presiderende Raadt in den hove van Hollandt, curator van de hogeschole te Leiden, en eindelyk baljuw en dykgraaf van Rhynlandt, trouwde eerst met Constantia van Vosbergen, by welke hy verscheide kinderen gewonnen heeft, maar alle jong gestorven; en daar na met Egidia van Teilingen, by welke hy heeft verwekt

Floris van Dorp.

Johan van Dorp, ritmeester van een compagnie guardes van den prinse van Oranje, trouwde met Anna Vygh, by welke hy gewonnen heeft eene dochter, genaamt *Egidia Anna van Dorp*.

Karel Philips van Dorp, gewone Raadt wegens de ridderschap en edelen in den hove van Hollandt.

Eleonora Catharina van Dorp; waar mede deze geslachtlyst door van Leeuwen besloten wordt.

Het wapen van dit adelyk geslacht zyn drie zilvere leeuwenhoofden, met rode tongen, op een zwart veldt, gequartileert met een goude fasce, of balk, op een rood veldt. *S. van Leeuwen Batavia illustr.* 934. *enz. en* 1286.

DORP. (Martinus) Zie DORPIUS.

DORPE, in het Fransch *Tourneppe*, een dorp en heerlykheit in Brabandt, in het quartier van Brussel, in de meiery van Roden, niet verre van Halle. Het kasteel wierdt gebouwt door Ignatius le Roy, ridder, president van de rekenkamer van Brabandt; maar in den voorgaanden oorlog door de Fransche brandstichters verwoest zyn-

zynde, is het huis door des zelfs zone weder opgebouwt. *Castella & Pratoria Brabantiæ.*

DORPEN. Gemeenlyk wordt dit woordt afgehaalt van de oude *Terpen*, welke opgeworpene hoge aardheuvels waren, opgeworpen, om, by gebrek van dyken, het groot geweldt der wateren te ontvluchten, en vee en menschen te bergen; en omdat de dorpen ook gewoonlyk hoog leggen, meent men, dat die daar van benoemt zyn, gelyk de geleerde hoogleeraar Joh. Braunius, *in select. sacr. pag.* 370, van Harkenroht daar in navolgt in zyne *Oorspronkelykh. pag.* 257, aldus daar van schryvende: „ Alzo hebben de oude Nederlanders hoog- „ tens als bergjes gemaakt, waar op zy huizen en stallen voor hun „ vee gebouwt hebben. Maar zy plegen zodanige door kunst za- „ mengebragte hoogtens in hunne tale te noemen *Terpen*, of *Wy-* „ *ken*, waar van daan het Latynsche *vicus* (wyken) als of zy daar „ veilig waren. Hier van daan hebben zy naderhandt geheele „ wyken *Terpen* of *Dorpen* genoemt, omdat zy daar henen we- „ ken". Van dit oordeel zyn meer schryvers. G. Oudhof gelooft ook, dat de ouden wegens watervloeden en gebrek van bekwame dyken zich op gemaakte hoogtens ter woon hebben begeven, en dat het daar van daan is, dat de meeste dorpen nog hoger dan 't vlakke landt leggen; doch staat niet toe, dat de benaming van *Dorpen* van die oude *Terpen* afkomstig is, wyl *Dorpen* en *Terpen* onderscheiden zyn, gelyk die ook nog onderscheiden waren, toen men al dorpsgewyze in dorpen en vlekken landwaarts in te zamen woonde. Ook verwerpt de zelve 't gevoelen van M. Martinius, die de benaming van 't woordt *dorp* haalde van 't Latyn *turpe*, dat is *slordig*, *onbehouwen*, *boersch*, in tegenstellinge van *stattlich*, *stedelyk*, omdat de dorplieden gemeenlyk van boerscher zeden en slordiger gedrag zyn dan de statelyke en beschaafde stedelingen, waarom ook de Rabbynen het woordt בור, *Bour*, of *Boer*, gebruiken voor *onbebouwd*, *woest*, *onkundig*, *bot*, *rouw*, gelyk de boeren doorgaans boersch, bot, onkundig en rouwer dan de stedelingen zyn. Zie *G. Outhofs Verhaal der Watervloeden pag.* 141, 142, *enz.* alwaar hy 't woordt *Dorpen* zegt afkomstig te zyn van 't Griekſche δόρπον, *dorpon*, dat is, *een avondmaal*, welke afleiding de zelve verder uit de oudheit en oude gewoonte der volkeren bevestigt, welke was, dat de zamenwonende menschen uit een gemeenen buurput water gebruikten, en zamen maaltydt hielden: want zo zegt Festus, „ *Pagi*, nu *dor-* „ *pen* genoemt, zyn benoemt van bronnen, of putten, omdat „ ze eenerlei water gebruikten, want wateren zyn in de Dorische „ tale παγαὶ, *pagai*; en zo zyn *pagani*, *dorplieden*, *a pagis*, van „ de *putten*, of *dorpen*". Gelyk Servius Maurus Honoratus, die allergeleerdste letterkundige en uitlegger van Virgilius, ook sprak. En daar van daan πήγνυσθαι, *nederslaan*, van 't nederslaan der tenten by de bronnen of putten, zo dat *pagani* dorplieden waren, die tot eenerlei water of put behoorden. Even als by de Atheniënzen Φρατρίαι, *phratriai*, dat is, *buurtschappen*, ook benoemt wierden van Φρέαρ, *phrear*, dat is *een putte*, ook wel gebruikt voor eenen *groten beker* of *berkemeier*: want geheel Athene was verdeelt in vier *kluften*, ieder *kluft* in drie kleinder *kluften*, genoemt Φρατρίαι, *phratriai*; zo dat alle Atheniënzen in twaalf zulke *phratriai*, of *buurtschappen*, verdeelt waren, en Φράτορες, *phratoros* zulke *broeders* of *geburen* waren, die tot eene Φρέαρ, *phrear*, *putte*, behoorden, hoedanig eene *putte* in ieder Φράτρια, *phratria*, of *buurschap*, was, wyl Athene op eene droge plaats lag, dies zy, om putten te hebben, by buurten zulke putten groeven. En dus plegen die van Athene hunne zonen van 3 tot 7 jaren onder die gebroederschappen te laten aanschryven, waar toe zy een feest hadden, genoemt Ἀπατούρια, *Apatouria*, gedurende drie dagen. De eerste dag heette Δόρπεια, *dorpeia*, dat is *de maaltydt-dag*, de tweede ἀνάῤῥυσις, *de offerdag*, en de derde κουρεῶτις, *de haair afsnyding-dag*, wanneer met affnydinge van 't haair de aanneminge onder de geburen, tot eene putte behorende, geschiedde; en dus leert Mozes, hoe 'er al in de tyden van de oudvaderen zulke deelgenoten van eene putte waren, waar over zomtyds wel geschil ontstondt. Zie *Gen.* XXV, 11, en XXVI, 19, 20, 21, 22. En zo zag men meermaals zelfs in steden zulke buurputten, gelyk te Embden in Oostvrieslandt nog heden ten dage zulke buur-of vaandel-putten zyn, waar toe geheele buurten of burgers, onder een vaandel behorende, recht hebben; en zo zouden dan *dorplieden* zulke zamenwonende lieden zyn, die tot een δόρπον, *dorpon*, dat is tot *eene maaltydt*, behoorden, wyl de ouden na gedaanen arbeidt of landbouwinge 's avonds te zamen maaltydt hielden: even gelyk ook 't woordt κώμη, *kome*, dat is *een vlek*, mede van κῶμος, *komos*, dat is een *gastmaal*, komt: wyl de oude dorplieden op hunne hoogtyden ook altemets eens lustig by buurten gastebot hielden, en wakker smulden, by de Grieken genoemt κωμάζειν, *komazein*, dat is *slempen*; en zo zyn κωμῆται, *kometai*, *pagani*, zamenwonende buren, die tot eene putte behoren, en zomtyds eens te zamen eeten, drinken en vrolyk zyn. Terwyl dan ook 't Latynsche woordt *vicus*, van 't Grieksch οἶκος, *oikos*, op 't Eolisch ϝοῖκος, *Foikos*, door de Latynen *ficus*, *vicus*, uitgesproken, dat is een *huis*, afkomstig is, en daar van daan *vicinus* beduidt een *nabuur*, die *in eodem vico* (in 't zelve vlek) woont, daar men in eene buurputte gemeenschap heeft, en te zamen leeft, en dikwils aan eene *dorpon*, maaltydt, in een *dorp*, als *dorplieden* eens vrolyk is, en ook wel eens een wakkeren Φρέαρ, *phrear*, dat is *berkemeier*, laat rond gaan. Zie *de gemelde Schryvers.*

DORPIUS (MARTINUS) wierdt te Naaldwyk, een dorp in Hollandt, gelegen onder het baljuwschap van Delflandt, geboren, en was een der geleerdste mannen van de XVI eeuwe. Hy was zeer ervaren in de Grieksche en Latynsche talen, als mede in alle beschaafde wetenschappen. De grote Erasmus maakte zeer veel werks van hem, en schikte hem de verweering van zyn *Moria* toe. Hy was eerst pastoor te Overschie, en wierdt naderhandt hoogleeraar in de hogeschole van Leuven. Men verwachtte grote dingen van hem; maar de doodt rukte hem onverwacht uit het leven op den 31 May des jaars 1525. Zyn ligchaam wierdt in de galdery van de Karthuizers begraven, alwaar nog twee grafschriften tot zyner eere gelezen worden. Het eene is gemaakt door den gemelden Erasmus, en het andere van Ludovicus Vives. Hy heeft verscheide Latynsche schriften nagelaten, als: *Dialogus Veneris & Cupidinis*, *Herculem animi ancipitem in suam militiam*, *invita virtute*, *propellentium*; *Complementum Aulularia Plautina*, *& Prologus in Militem ejusdem*; *Epistola de Hollandorum moribus*; *Oratio de laudibus Aristotelis*, *adversus Laur. Vallam*; *Oratio de laudibus omnium disciplinarum & academia Lovaniensis*; *Oratio de assumtione virginis Deipara*; *Oratio de laudibus D. Pauli*; *de litteris sacris*, enz. *Barlandus in Chron. Brab. Miraus in Elog. Belg. & de script. sec* XVI. *Val. Andreas Bibl. Belg. Bleyswyk Beschryv. van Delft. Oudheden van Delflandt.*

DORRIUS, (JOHANNES) geboortig van Deventer, heeft in Latynsche vaarzen geschreven: *Lof des hertogdoms van Gelderlandt*, gevoegt achter het kort begrip der Geldersche Chronyk van *Henricus Aquilius*, gedrukt te Keulen in den jare 1567 in octavo. *Val. Andr. Bibl. Belg.*

DORSCHEUS, [JOHAN GEORG] een Luthersch Godgeleerde, wierdt den 13 November des jaars 1597 te Straasburg geboren, en nadat hy zich zo daar, als te Tubingen, in de wysgeerte en Godgeleerdheit zeer naarstig geoeffent hadt, in 't jaar 1622 tot Predikant te Ensisheim, in 't Straasburgsche, beroepen. Dit belette hem niet hier en daar op hogescholen preuven van zyne bekwaamheit te geven; zelfs wierdt hy van voorname mannen in Saxen verzocht om hen te bezoeken. Tot zyn afscheidt van de hogescholen gaf hy 't boek *de Mysaria missa pontificia* uit, en hieldt een Dispuit over *het VI hoofdstuk van I Timoth.*; waar op hy in 't jaar 1624 naar Jena ging, en zich met Major, Gerhardus en Himmelius bekend maakte. Te Leipzig won hy de genegenheit van Lycerus en Hopfner. Te Wittenberg ging hy in de kost by Erasmus Schmidius, hoogleeraar in de wiskunde en Grieksche tale, en hoorde met een Jacobus Martini, Meisnerus en Balduinus. Hier hieldt hy ook een collegie over de Godgeleerdheit, en begaf zich in 't jaar 1626 naar Marpurg, om ook Menzerus en Feurbornius te horen. Daar zynde wierdt hy van de Regeering te Straasburg tot hoogleeraar in de Godgeleerdheit beroepen, daar hy ook in 't jaar 1627, nadat hy den landgraaf Lodewyk, op bevel van den kancelier Wolf, eerst eene lofreden hadt gehouden, weder aangekomen is. Hy hieldt zo voort zyne inwydings-reden, en wierdt op den 9 November met de Doctorale waardigheit vereert. Op het beroep, 't welk de hertog van Mekelenburg hem toezondt, ging hy eindelyk, niettegenstaande hy 'er al regts verscheide hadt afgeslagen, in 't jaar 1654 naar Rostok, alwaar hy vyf jaren daarna gestorven is. Onder zyne menigvuldige schriften zyn deze: *Epigrammatum Centuria octo*; *Synopsis Theologia Zachariana*; *Dissertationes de tribus in terra testibus*; *de Sacra Scriptura & Ecclesia auctoritate*; *de Deo uno & triuno*; *de aterna τοῦ Λόγου generatione*, *Ps. II*, 7; *de Prophetia Henochi ex Jud. v.* 14, 15; *Admiranda mortis Christi*, *cum Dissert. de instrumentis cruciatus martyrum*; *Dissert. de S. cœna contra Zwingerum*; *Specimen Scelotomania pontif. circa reliquias S. Marci & S. Luca*; *de voluntate Dei*, *contra Triglandum*; *Collatio ad Concil. Francof. sub Carolo M. & Sirmiense sub Constantino M. habitum*; *Index iniquitatis Moguntinorum Jesuitarum in materia de vot. monast.*; *Thomas Aquinas veritatis Evangelica confess.*; *Dissert. epistolica cum Arisao de persona Christi & S. cœna*; *Latro Theologus & Theologus latro*; *Miscellanea Historico-Theologica*; *Biblia numerata*; *Thes. Theologic. de S. S. utriusque testamenti Sacramentis centuria*; *de pracipuis religionis Christiana capitibus contra Judaos & Photinianos*; *de sanguine & suffocato circa locum Actor.* XV, 20, *contra Hug. Grotium*; *Commentarius in Esaiam*; enz. *Witte Memor. Theolog. Dec. X. Freher. Theatrum. Fechtius in 't leven van Dorscheus*, geplaatst voor zyne Verklaring over de *IV Euangelisten.*

DORSENIUS, of DOSSENUS. Zie FABIUS DORSENIUS.

DORSETSHIRE, in 't Latyn *Dorcestria*, een Engelsch, aan de zee gelegen, graafschap, 't welk ten Noorden aan Sommerset en Wiltshire, ten Zuiden aan de zeeëngte, die Vrankryk van Engelandt scheidt, ten Oosten aan Hampshire, en ten Westen aan Devonshire grenst. 't Heeft in de lengte 45, en in de breedte by de 25 Engelsche mylen, en begrypt 248 karspelen, en 18 marktsteden. Ten tyde der Romeinen woonden 'er de Durotrieges, van welke het misschien den naam van *Dorsetshire* gekregen heeft. Ten tyde der VII heerschappyen was het een landschap der West-Saxen, en maakt hedendaags met Bristol een bisdom uit. Behalven de gezonde lucht en het gemak der zee is het met alle noodwendigheden overvloedig voorzien; gelyk dan geen plaats in Engelandt in zo kleinen omtrek meer schapen voedt dan dit graafschap rondom de stadt Dorchester. Onder de rivieren, die dit graafschap bewateren, zyn de Stowre en Frome de voornaamste. Dorchester is de hoofdstadt; Lime, Bridport, Weymouth, Pool en Warham zyn zeehavens. De *Beauforts* wierden eerst marquizen van Dorset genaamt. Daarna kwam deze waardigheit op de *Greys*, van welke *Hendrik Grey*, graaf van Suffolk, die in 't jaar 1553 onthoofd wierdt, de laatste geweest is. *Thomas Sackvil*, Lord Buckhurst, was de eerste, die in 't jaar 1603 van koning Jacobus den I graaf van Dorset gemaakt is, in wiens geslacht deze waardigheit nog is. Zie SACKVIL. *Speedeus in Theatr. Magn. Britann.*

DORSTEN, eene kleine, doch wel versterkte stadt in Westphalen, legt aan de Lippe, 4 of 5 mylen van Wezel, en behoort tot het Keulsche graafschap Reklinghauzen, 't welk aan 't sticht van Munster grenst. Zy is in den dertig-jarigen oorlog dikwils dan van den eenen, dan van den anderen ingenomen.

DORT, (DE) of DORTA, weleer eene kleine rivier in Hollandt, in de Dordrechtsche of grote Zuid-Hollandsche waardt, volgens het getuigenis van den geleerden Janus Rutgersius in de oude landkaarten te vinden, gelyk hier voor in het artykel van DORDRECHT is aangetekent, alwaar gezegt is, dat die stadt daar van, naar de gedachten van dien geleerden man, gevolgt door eenige anderen, haren naam zou hebben gekregen. Het was een sprank van de rivier de Merwe, en liep aan de Noord-Westzyde tusschen de stadt Dordrecht en de Zwyndrechtsche waardt. Dit riviertje wierdt in dien vreesselyken inbreuk en watervloedt van het jaar 1421 met eenige andere vloeden verslonden, en onder de Maas vermengt. *Jani Rutgersii Var. Lect. Boxhorn Toneel van Holl.*

DORT, de stadt. Zie DORDRECHT.

DORT, (MATTHEUS VAN) een Hollander van geboorte, en gardiaan der Minderbroederen te Antwerpen, van wien men in het Nederduitsch heeft *Bondelke van myrrhe*, gedrukt in den jare 1540, en naderhandt in het Latyn overgezet. *Val. Andreas Bibl. Belg.*

DORTH, een oud adelyk geslacht, het zy dat het aldus genoemt is naar het adelyke huis DORTH, gelegen in het graafschap Zutphen, op de grenzen van Overyssel, een uur of anderhalf van de stadt Deventer; het zy ook dat het huis Dorth gebouwt is door iemandt, uit dezen stam gesproten, en alzo zyn naam van hem bekomen heeft.

Dit geslacht heeft voor langen tydt treffelyk in het vorstendom Gelder en graafschap Zutphen gebloeit. In het jaar 1313 leefden drie broeders, *Seyno van Dorth*, heer van Dorth, *Johan van Dorth*, en *Henrik van Dorth*, van welke de eerste, gehuwelykt aan Agnes, dochter van Arnold, heer van Borkelo, nagelaten heeft

Henrik van Dorth, die volgt.

Ermgard van Dorth, vermeld in het jaar 1360, en getrouwt met Henrik van Ampsen.

Jan van Dorth, die vermeld wordt in het jaar 1367.

HENRIK VAN DORT, heer van Dorth, ridder, een zoon van Seyno, en van Agnes van Borkelo, leefde in het jaar 1372, en heeft uit vrouw Anna van Keppel, zyne huisvrouwe, verwekt tien kinderen, te weten twee zonen, en acht dochteren, als

1. *Dirk van Dorth*, van wien aanstonts gehandelt zal worden.
2. *Jutta* of *Juditha van Dorth*, kloosterjuffer in het adelyk stift Honnep buiten Deventer.
3. *Agnes van Dorth*, getrouwt met Rudolph van Rutenberg, vermeld op het jaar 1417.
4. *Adolph van Dorth*, vermeld in het jaar 1380.
5. *Geertrui van Dorth*, vermeld in het jaar 1376, die trouwde met Willem Spaan.
6. *Arnolda van Dorth*, vermeld in het jaar 1377, was kloosterjuffer te Bedbur, in het hertogdom Kleef.
7. *Bartha van Dorth*, vermeld in het jaar 1384, is getrouwt met Bernard van Voirden.
8. *Elisabeth van Dorth*, vermeld in het jaar 1380, is getrouwt met heer Zweder van Wynbergen, uit wie ook alle van den naam en wapens van Wynbergen tot heden toe gesproten zyn.
9. *Neso*, of *Agnes van Dorth*, vermeld in het jaar 1383, is getrouwt met Alard van Jammerloe.
10. *Beatrix van Dorth*, kloosterjuffer te Honnep.

DIRK VAN DORTH, heer van Dorth, ridder, een zoon van Hendrik van Dorth en van vrouw Anna van Keppel, even gemeld, staat bekend in het jaar 1393. Hy heeft uit vrouwe Belia van Essen, dochter van den drost van Zallandt, gewonnen vier kinderen, twee zonen, en twee dochteren, als:

Seyno van Dorth, van wien aanstonts volgen zal.

Adriaan van Dorth, ridder van de Duitsche orde, vermeld in het jaar 1463.

Theodora van Dorth, getrouwt met Simon van Schulenburg.

Ludgarda van Dorth, getrouwt met Willem van Baecker.

SEYNO VAN DORTH, heer van Dorth, zoon van den evengenoemden Dirk en van vrouwe Belia van Essen, vermeld op het jaar 1422, is getrouwt geweest met Bertha van Wylach, en heeft uit haar verwekt een zoon,

Dirk van Dorth, die volgt, en eene dochter,

Belia van Dorth, getrouwt met Rutger Hunnepel.

DIRK VAN DORTH, heer van Dorth, zoon van Seyno en van vrouwe Bertha van Wylach, staat bekend op het jaar 1458. Hy trouwde met Johanna van Vyanen, dochter van Gysbert Gysbertszoon, van Vyanen, heer van Ryfenborg, wiens moeder was Henrika van Entenich, en van Johanna, of, gelyk anderen haar noemen, van Agnes, Herperts dochter van Ysselstein, wiens moeder was Johanna van Haamstede. By deze vrouwe heeft hy vyf kinderen gehad, namentlyk twee zonen, en drie dochteren, als:

1. *Seyno van Dorth*, die volgt.
2. *Seyda van Dorth*, vermeld in het jaar 1496, die trouwde met Henrik van Raasveldt tot Zwanenburg.
3. *Maria van Dorth*, vermeld in het jaar 1493, was kloosterjuffer te Honnep.
4. *Gisberta van Dorth*, vermeld in de jaren 1497 en 1512, is getrouwt geweest met Willem van Zuilen van Nyveldt, heer van Schonauwen, maarschalk van het overstiсht van Utrecht, een zoon van Willem van Zuilen van Nyveldt, en van Petronella Sloyers, vrouwe van Schonauwen.
5. *Gysbert van Dorth tot Blankenaa*, getrouwt met Anna van Veen, waar uit hy gewonnen heeft eene dochter, *Johanna van Dorth*, getrouwt met Rudolph van Itterfum, en een zoon, *Dirk van Dorth tot Blankenaa*, getrouwt met N. van Vierakker.

SEYNO VAN DORTH, heer van Dorth, zoon van Dirk en van Johanna van Vyanen, is getrouwt met Henrika van Aaswyn, dochter van Willem en van Elisabeth van Haaften, vrouw van Varik, door welk huwelyk de heerlykheit van Varik aan den stam van Dorth gekomen is. Van haar zyn voortgekomen een zoon en drie dochteren, als:

Dirk van Dorth en Varik, welke aanstonts volgen zal.

Elisabeth van Dorth, die eerst trouwde met Jan van der Horst, maarschalk van den hertog Karel van Gelder, by wien zy gene kinderen hadt; en naderhandt met Oswald, grave van den Berg, vryheer van Boxmeer, Homoet, Heel, Bylandt, Harpe, Stevensweert, Spalbeek, enz., een zoon van Willem en van Anna van Egmont, erfdochter van Boxmeer, Harpe, Stevensweert, Spalbeek, enz.

Johanna van Dorth, getrouwt met Adolph, heer van Merveldt, uit wien zy nagelaten heeft eene dochter, *Catharina van Merveldt*, die eerst trouwde met Bartholomeus van Waal, heer van Moersbergen, beschreven in het lidt der heeren edelen en ridderschap des lands van Utrecht, een zoon van Jan, Bartholomeus zoon, van Waal, heer van Moersbergen, wiens moeder was Stephania de Conink, en van Willemina Willems dochter van Brakel, wiens moeder was Maria van Nispen, by wien zy vele kinderen gekregen heeft. Haar eerste man in het jaar 1591, of 1592, overleden zynde, trouwde zy voor de tweede maal in het jaar 1610 met Frederik van Reede, heer van Amerongen, weduwenaar van Cornelia van Oostrum, mede beschreven in het lidt der heeren edelen en ridderschappen des lands van Utrecht, een zoon van heer Goert Adriaanszoon van Rheede, ridder, heer van Saasveldt, Amerongen en Nederhorst, wiens moeder was Lucia van Goor, en van Geertrui, Ernst dochter, van Nyenrode, vrouwe van Zuilestein, wiens moeder was Margaretha van Renesse. Zy heeft ook dezen tweeden man overleeft; want hy stierf den 2 July 1611, en zy in Augustus van het jaar 1625.

DIRK VAN DORTH EN VARIK, een zoon van Seyno en van vrouwe Henrika van Aaswyn, trouwde met Johanna van Rossem, eene dochter van Jan, Janszoon, van Rossem, heer van Rossem, Mynerswyk, enz. (een broeder van den vermaarden Marten van Rossem) wiens moeder was Beatrix van Haaften, en van Odilia, Stevens dochter, van Zuilen, vrouw van Nyveldt en Broekhuizen, wiens moeder was Walravina, vrouwe van Broekhuizen. Uit dit huwelyk zyn gesproten

Seyno van Dorth, die volgt.

Reinier van Dorth, heer van Varik, die naderhandt volgen zal.

Dirk van Dorth, heer van Rozendaal, die nog nader volgen zal.

Wilhelma van Dorth, getrouwt met Jakob van Munster tot Waillie.

SEYNO VAN DORTH, heer van Dorth, de oudste zoon van Dirk en van vrouwe Johanna van Rossem, landdrost des graafschaps Zutphen, en schout te Lochem, is in het jaar 1560 getrouwt met Maria Drosten, uit welke hy verwekt heeft

1. *Dirk van Dorth*, die volgt.
2. *Elisabeth van Dorth*, die vyf jaren oud zynde verlooft, en op haar dertiende jaar, zynde in het jaar 1576, getrouwt is met Dirk van Haaften, heer tot Verwoelden, eene dochter van Alfert, Dirks zoon, van Haaften, heer van Ophemert, Kalbeek en Gameren, wiens moeder was Agnes van Broekhuizen, vrouw van Kalbeek, en van Cunegunda, Frederiks dochter, van Keppel, vrouw van Verwoelde, wiens moeder was Catharina Grube, of Grubbe.
3. *Odilia van Dorth*, getrouwt met N. van Ek.
4. *Josina van Dorth*, getrouwt eerst met Alexander Tengnagel, drost van Ravestein, en naderhandt met Johan van Reviere, heer van Gellicum en Kerkwyk.
5. *Johan van Dorth ten Veehof*, die naderhandt volgen zal.
6. *Anna van Dorth*, getrouwt met Willem van Bloemendaal, heer van Est by Bommel, een zoon van Arend van Bloemendaal, en van Agnes Vaake.

DIRK VAN DORTH, heer van Dorth, oudste zoon van Seyno en van vrouwe Maria Drosten, kolonel, en ook landdrost des graafschaps Zutphen, trouwde met Adelheit van Bodelswingen van Wachtendonk, en heeft uit haar geteelt

Elisabeth, vrouwe en erfdochter van Dorth, die getrouwt is met Adriaan Balthazar, vryheer van Flodroff, Wel, Leuth, Rofona, Meswyk, en Eisden, erfbaanderheer des vorstendoms Luxenburg, by wien zy kinderen heeft nagelaten.

JOHAN VAN DORTH TEN VEEHOF, tweede zoon van Seyno, en van vrouwe Maria Drosten, trouwde met Adriaan van Pallandt, vrouwe van der Horst, in het sticht Keulen, by wien zy gewonnen heeft

1. *Johan Joost van Dorth*, heer van der Horst.
2. *Willem van Dorth*, kapitein, getrouwt met N. de Marnix.
3. *Seyno van Dorth.*
4. *Elisabeth van Dorth*, getrouwt met N. van der Noot.

REINIER VAN DORTH, heer van Varik, tweede zoon van Dirk en van Johanna van Rossem, trouwde eerst met Johanna van Wels, dochter van Jan en van Maria van Varik, by welke hy eene dochter gehad heeft,

Maria van Dorth, vrouwe van Varik, getrouwt met Johan van Stepraadt, heer van Doddendaal, uit welk huwelyk kinderen gesproten zyn. Deze Reinier van Dorth heeft zich na het overlyden van zyne eerste vrouwe mishuwelykt aan Jenneke van Velp, zyn dienstmaagdt, by welke hem geboren zyn

1. *Reinier van Dorth*, getrouwt met N. van Velde.
2. *Johan van Dorth*, getrouwt met Maria de Ghier.
3. *Dirk van Dorth*, getrouwt met Jenneke de Haas.

DIRK VAN DORTH, heer van Rozendaal, derde zoon van Dirk

Dirk en van Johanna van Roffem, trouwde met N. van Vorden; en liet na een eenigen zoon,

DIRK VAN DORTH, heer van Rozendaal, getrouwt met Margareta van Boekop tot Harfloo, dochter van Johan, Arendszoon, van Boekop, heer van Harfloo (boven in het geflachtregifter van ARNHEM te onrecht *Johan ter Borch tot Harfloo* genaamt) wiens moeder was Gerbrich van Lennep, en van Elifabeth, Zegers dochter, van Arnhem tot Kernhem, wiens moeder was Anna Bentink. Uit welk huwelyk drie dochteren verwekt zyn als:

1. ERMGARD ELISABETH VAN DORTH, erfdochter van Rozendaal, die getrouwt is met Robbert van Arnhem, eerft rekenmeefter des vorftendoms Gelre en graaffchaps Zutphen van het jaar 1646, tot het jaar 1649, en naderhandt landdroft van de Veluwe, door welk huwelyk de vrye heerlykheit van Rozendaal in den ftam van Arnhem is overgebragt. Zy is geftorven den 3 Auguftus van het jaar 1644, kinderen nalatende.

2. *Johanna van Dorth*, getrouwt met Willem van Lintelo tot de Marfch, droft te Borkelo, en fchout te Lochem, zoon van Evert van Lintelo tot de Marfch, en van Arnolda van Hoemen, en heeft kinderen nagelaten.

3. *Odilia van Dorth*, die ongetrouwt ftierf den 1 May van het jaar 1625.

Het wapen van het geflacht van Dorth beftaat in drie kepers van keel, of rood, op een veldt van goudt.

DORTIGUE, (PETRUS) heer van Vaumorier, een edelman van Apt in Provence, een zeer bekwaam en gaauw man, en onder-beftierder (*vice-director*) van de akademie van den Abt Aubignac. Hy heeft een Roman gefchreven, *de grote Scipio* (*le grand Scipio*) genoemt, en daar in de *Pharamond* van den Heere de la Calpevrede vervolgt. Ook heeft hy eene verzameling uitgegeven van redenvoeringen, en eene andere van brieven, nevens eene aanleiding tot zulk een arbeidt. *Bayle Dict. Crit.*

DORTMOND, in 't Latyn *Tremonia*, eene vrye Ryks-en Hanzeeftadt in den Weftphaalfchen kreits, aan de rivier de Eems, legt in 't graaffchap Mark, 6 of 7 mylen van Munfter. Daar hoort een byzonder graaffchap by, 't welk den keizer onmiddelbaar voor zynen heer erkent. Haar oorfprong meent men deze te zyn, dat in oude tyden twee dorpen alhier geftaan hebben, die tot het aloude Trotmanfche kafteel behoorden, aan welke keizer Karel de Grote ftads rechten verleent, en om dat hy de vruchtbaarheit en welgelegenheit dezer landftreke zag, inwoners daar henen gebragt, en daar eenigen tydt zyn hof gehouden heeft. Zy bleef onder des zelfs nakomelingen tot op keizer Arnolph; na welken zy aan Otto, hertog van Saxen, en des zelfs zone, keizer Hendrik den I, gekomen is; in wiens tydt de Hunnen hier omtrent fchrikkelyk hebben huis gehouden; en toen zy voor de tweede maal weder kwamen, heeft hy ze by deze ftadt geflagen: gelyk dan nog een water buiten de zelve het Hunnen-wedt genoemt wordt. Keizer Hendrik de II heeft hier een groten Ryksdag, en keizer Frederik de I eenigen tydt hof gehouden. In 't jaar 1297 is zy geheel afgebrand; weshalven de keizers tot voordeel der burgeren een keizerlyk hofgericht en jaarmiffen alhier aangeftelt hebben. In 't jaar 1381 heeft ze de aartsbiffchop met zyne naburen 22 maanden, doch te vergeefs, belegert. Na dit beleg is de burger-opftandt tegen den Raadt gevolgt, die in 't jaar 1400 geftilt wierdt. Naderhandt heeft zy zich met de graven van der Mark en hertogen van Kleef in een verbondt ingelaten, doch altoos den keizer voor haren opperheer erkent; van welken zy treffelyke voorrechten, nevens de tolvryheit in 't gantfche Ryk, heeft verkregen, en daar de keizers te voren hunne ftadhouders of graven in den koninklyken burg hadden, die in hunnen naam de ftadt en het landt beheerfchten, heeft eindelyk de ftadt alles van de graven en der zelver erfgenamen aan zich gebragt; 't welk keizer Maximiliaan de I heeft beveftigt, en Karel de V 't gemelde graaffchap aan de ftadt overgegeven. In 't jaar 1543 is hier een hogefchool opgerecht. In 't jaar 1616 is zy door de Ligiften verovert; in den dertigjarigen oorlog heeft ze nog meer geleden; en in 't jaar 1679 is ze door de Franfchen met ftorm ingenomen. De keurvorften van Brandenburg geven voor, eenig recht op Dortmond te hebben; doch tot nog toe vergeefs. *Lundorp P. XIII. c.* 26. 36. *&c. Ditmarus Chron. l.* VI. *Chytræus Chron. Sax. l.* XVI. *Werdenhagen van de Hanzee-fteden P. IV. c.* 7. *Bertius Rer. Germ. l.* III. *Zeiler. Topogr. Weftph. Knipfchild de Civ.*

DORTSMONDE, voor den meergemelden hogen vloedt in St. Elizabeths nacht in den jare 1421 een dorp in Zuid-Hollandt, gelegen aan den mondt en den uitloop van het riviertje de Dort, of Dorta, maar in den gezegden vloedt en inbreuk met vele andere vergaan. Het zelve zou, naar het waarfchynlyke gevoelen van Cluverius, Boxhorn, van Eyk, Rutgerfius, en meer anderen, zynen naam gekregen hebben van het bovengemelde riviertje de Dort, zo veel betekenende als de mondt van de Dort; gelyk Yffelmonde de mondt van den Yffel, Gieffenmonde de mondt van de Gieffen, Stryenmonde de mondt van de Stryen, Lexmonde de mondt van de Lek, enz. betekenen, en daar van hunnen naam hebben. Boxhorn zegt in zyn Toneel van Hollandt, dat Regino, abt van Prum, op het jaar 898 van deze plaats onder den naam van *Durtos* of *Durfes* fchynt te fpreken: doch dit wordt door anderen op de ftadt Dordrecht toegepaft. Het is zedert het jaar 1430 bekend als een leen, beftaande in viffcheryen, en wordt in den verlybrief op juffrouw Geertrui van Slingelandt aldus bepaalt: „ „ Strekkende van Dordrecht uitwaert totter Mafetoe, aen de Zuid-„ Weftzyde Dubbeldam, die Myl, en Petershoek: ende Zwyn-„ drecht aen de Noordzyde gelegen"; en in dien van juffrouw Suete van Beveren, verleent den 22 May 1471, aldus: „ Aen-„ gaende van Dortsmonde, totte Dubbel wt ende ten Wael toe, „ en aen die zyde leyt den Dubbeldam, die Myl ende Petershoek, „ ende aen die ander zyde leyt Zwindrecht, en ftrekt tot aen Ba-„ rendrecht, enz.". Het pleeg door de heeren van Merwede eertyds te leen gehouden te worden van die van Altena, en is daar na gekomen aan het geflacht van Beveren. Het wapen van Dortsmonde is nog in wezen, zynde een rood veldt, doorfneden met een zilvere balk, als dat van Dordrecht. *Goudhoeven in de oude Holl. Kronyk. van Eyk en Oudenhoven Zuid-Holl. Rutgerfii Var. Lect. Van Leeuwen Batav. illuftr. Balen Befchryv. der ftadt Dordrecht.*

DORTUS, de voornaamfte Jood uit het vlek Lydda. Hy maakte zyne landslieden tegen de Romeinen op: doch wierdt door Quadratus gevangen, en met de doodt geftraft. *Jofephus Joodf. Oudh. XX*, 5.

DORYLAUS. Zie DORILAUS.

DORYMENES, de vader van zekeren Ptolemeus, een man van aanzien, dien Lyfias, veldoverfte des konings van Syrië, met een leger gezonden hadt om Judea te verwoeften. *I. Macchab. III.* 38.

DORYSSUS, een koning van Lacedemon, uit het geflacht van Euryfthenes, die 957 jaren voor Chriftus zynen vader Labotas in 't ryk gevolgt was. Paufanias zegt, dat hy kort daarna, onder een oproer des volks, met een mes dood geftoken is; doch Eufebius fchryft, dat hy 29 jaren geregeert heeft. *Paufanias l.* III. *Eufebius in Chron. Du Pin Bibl. univerf. des Hiftor. prof.*

DOSA, (GEORGE) een Hungaar van Zekla, wierdt in 't jaar 1513 van de boeren in Hungarië, als zy de wapenen tegen de geeftelykheit en den adel opvatten, tot hunnen koning verkoren. Doch na dat zy 4 maanden lang onmenfchelyke wreedheden bedreven, en het grootfte deel van Hungarië verwoeft hadden, viel hen Jan, wooiwode van Zevenbergen, in 't jaar 1514 zodanig op 't lyf, dat hy hen niet alleen gelukkiglyk verftrooide, maar ook onder anderen hunnen koning Dofa gevangen kreeg, die naderhandt op de allerpynelykfte wyze ter doodt gebragt is: want nadat hy op een gloejenden yzeren troon gezet, en met een diergelyke kroon en ryksftaf befchonken was, wierden hem de aderen aan zyn lighaam geopent, en het afgetapte bloedt zynen broeder Lucas te drinken gegeven. Daar op wierden verfcheide van de gevangenen, die men 3 dagen hadt laten vaften, genoodzaakt hun rampzalig opperhoofdt als honden aan te vallen, en hem het vleefch van zyn lighaam te fcheuren. Het overige wierdt gevierendeelt, gekookt, en den medeplichtigen te eeten gegeven. Onder alle deze afgryffelyke pynigingen liet hy de allerminfte weemoedigheit niet blyken, behalven dat hy voor zynen gemelden broeder badt, zeggende, dien als met het haair in dat verderf getrokken te hebben. De andere gevangenen, die niet weinig waren, moeften ten deele van honger fterven, en andere wierden gefpitft, of levendig gevilt. *Ifthuanfius Hift. Hung. Gothfrieds Chron. p.* 699.

DOSIADES, een zeker Griekfch fchryver, die de gefchiedenis van Creta, by Plinius aangehaalt, gefchreven heeft. Men meent, dat hy de zelve is, daar Clemens Alexandrinus van gewaagt. *Plinius H. N. l.* IV. *c.* 12. *Clem. Alexandr. in Protrept.*

DOSITHEANEN, eene van de vier gezindheden der Samaritanen, de welke niets aaten 't gene leven heeft, en den Zabbath zo naauwkeurig vierden, dat zy, wanneer die dag hen overviel, op de zelve plaats, en onbeweeglyk in de zelve lighaams geftalte bleven. Zy trouwden maar eens, en zommige in 't geheel niet. Men wil, dat zy gelegenheit gegeven hebben, dat de Difcipelen des Heeren Chriftenen genaamt zyn. *Dofitheus*, hun ftichter, toen hy de verlangde eere by de Joden niet kon verkrygen, voegde zich uit fpyt by de Samaritanen, by hen voor ketters gehouden, en bedacht eene nieuwe gezindheid; en om die des te meer aanzien te geven, floot hy zich in een hol op, en liet zich, niet minder dwazelyk dan godloos, van honger fterven. Hy wordt befchuldigt, zich voor den Meffias uitgegeven, de H. Schrift vervalfcht, andere miffelyke boeken in der zelver plaats geftelt, de opftandinge ontkent, en andere dwalingen verfpreid te hebben. Eenige aanhangers van Simon den Tovenaar hebben ook den naam van Dofitheanen gevoert. Epiphanius is de eerfte, die de Dofitheanen voor eene gezindheit der Samaritanen te boek ftelt. Juftinus en Hegefippus houden hen voor Joden. Doch al wat van dezen Dofitheus en zynen aanhang gezegt wordt, is niet heel zeker. *Epiphanius in Panar. l.* I. *c.* 13. *Origenes Periarch. l.* IV. *c.* 2. *&c. Theodoretus hær. fab. in Sim. Vigilius Thapfenfis l.* I. *Dialog. contr. Arian. Eufebius l.* IV. *Hift. Eccl. c.* 22. *Serrarius in Trihærefio & Minervali. Drufius de Sect. Jud. Cafaubonus in Exerc.* 1. *ad appar. Anti-Baron. Lightfoot in Difquif. Chorogr. Ittigius de Hærefiarch. Du Puy Bibl. des Aut. Eccl. de III prem. Siecl.*

DOSITHEUS, bygenaamt *Studites*, een monnik, bemoeide zich den Oofterfchen keizer, Ifaak den Engel, wys te maken, dat keizer Frederik de I om gene andere reden de kruisvaart op zich genomen hadt, dan alleen om Conftantinopel te vermeefteren; en door deze vleiery is hy patriarch van Jeruzalem geworden. Doch hier mede niet te vrede, en willende patriarch van Conftantinopel zyn, wierdt hy van de geeftelykheit weggejaagt, en verloor omtrent het jaar 1193 het een en het ander. *Nicetas in Ifaac. Angel. Baronius ad A. C.* 1189, 1193, *&c.*

DOSITHEUS, een monnik in 't klooster te Gaza in Paleftina, en een leerling van den vermaarden Dorotheus, heeft in de VI eeuw geleeft. De fchryver van zyn leven verhaalt, dat als hy, nog een Heiden zynde, uit nieuwsgierigheit naar Jeruzalem ging, door 't zien van een fchildery, 't welk de helle zeer levendig verbeeldde, bekeert wierdt; en dat hy zich in een klooster begaf, daar hy door den abt Seridon aan het opzicht van Dorotheus wierdt toebetrouwt: doch dat hy ten einde van vyf jaren ftierf, na dat hy de gehoorzaamheit en andere kloofterdeugden hadt geoeffent, behalven de ftrengheden, daar Dorotheus hem van verfchoonde. S. Dorotheus bedient zich van dit voorbeeldt om te tonen, dat men heilig kan zyn, zonder ongemeene ftrengheden tegen 't lighaam

chaam te gebruiken. De naam van S. Dofitheus is zedert de XVI eeuwe in de martelaarsrolle, op den 23 February. *Dorotheus libr. institution. de abnegatione sui. Bollandus in Vit. Dosith. Baillet Vies des Saints, Fevrier.*

DOSITHEUS, die zich priefter en Levyt noemde, was door de Joden aan Ptolemæus, zoon van Philometor, en aan Cleopatra, koning en koningin van Egypten, gezonden, om hen te berichten, wat de koningin Efther wedervaren was. *Byvoeg. van Esther* VII. 11.

DOSITHEUS, zoon van Bacenor, was een man van eene weêrgaloze dapperheit. Hy heeft ten tyde van Judas Macchabeus aan 't gemeenebeft der Joden zeer grote dienften gedaan. Hy en Sofipater hebben op eenen dag 30000 mannen van 't leger van Timotheus verflagen. Zy kregen hem zelf gevangen, doch lieten hem, vermits vele hunner vrienden in 's vyands handen waren, wederom los. Op een anderen tydt ving hy Gorgias, na dat hy des zelfs hele leger vernielt hadt. Doch zo als hy hem mede nam, viel een vyandelyk ruiter op hem aen, die hem, om zynen veldheer te verloffen, den arm afhieuw. Dofitheus ftierf weinig dagen aan deze en vele andere wonden, die hy in verfcheide gevechten ten dienfte van 't vaderlandt bekomen hadt. Dit is voorgevallen in 't jaar der wereldt 3891, voor Chriftus 160. II. *Machab.* XII. 19. *Simon Dict. de la Bible.*

DOSITHEUS, een fterrekundige, daar Plinius van gewaagt *H. N. l.* VIII. *c.* 13.

DOSITHEUS, een gefchiedfchryver, dien Plutarchus zeer dikwils in zyne fchriften aanhaalt.

DOSMA DALGADO (Roderik) was van Badajoz in Spanje, daar hy in 't jaar 1533 geboren is. Men gelooft, dat hy uit het zelve geflacht gefproten is als *Petrus Dosma*, die by 't veroveren van Peru geweeft is, en den Bezoarfteen ontdekt heeft. Roderik was Domheer te Badajoz, en daar by zeer ervaren in de talen, voornamentlyk in de Oofterfche. Zyne fchriften getuigen van zyne geleerdheit, waar onder de voornaamfte zyn, die hy in 't Latyn over de Euangelien, Pfalmen, 't Hogeliedt, enz. gefchreven heeft. Hy ftierf in 't jaar 1607. *Nicol. Antonio Bibl. Hispan.*

DOSOLO, een vlek, met den eernaam van marquifaat, legt in 't hertogdom Mantua aan de Po, tuffchen Mantua en Parma. *Maty Diction.*

DOSSE. Twee fchilders zyn 'er van dezen naam geweeft, geboortig van Ferrara in Italië, zynde in de XVI eeuw, ten tyde van Alphonfus, hertog van Ferrara, in achting geweeft. Zy leiden zich op de fchilderkunft, ter zelver tydt als Ariofius onder de dichters uitmuntte, en hielpen alle drie hunne geboorteplaats niet weinig luifter byzetten. Zy ftaken uit in landfchappen te fchilderen. Toen Francifcus Maria, hertog van Urbino, zyn paleis, genaamt *Imperiale*, liet bouwen, gebruikte hy hen om de vertrekken daar van te fchilderen; doch de hertog, niet voldaan van hun werk, liet hen gaan, en 't gene zy gefchildert hadden, doorhalen. De oudfte bleef echter in de gunft van den hertog van Ferrara, daar hy in een hogen ouderdom geftorven is. Zyn jonger broeder, *Baptista*, overleefde hem, en heeft nog verfcheide ftukken gefchildert. *Vasari in 't Leven der schild. Felibien Zamenspr. van de schilders.*

DOTECHEM. Zie DEUTEKOM.

DOTHAN, eene grote vlakte by Sichem, in de ftamme Ephraïm, daar de broeders van Jofeph zich onthielden, wanneer zyn vader Jakob hem zondt om naar hunnen welftandt te zien. Daar was een oude put, daar deze ontaarde broeders hem in wierpen, eer zy hem aan de Ifmaëliten verkochten. *Genes.* XXXVII, 17. Naderhandt heeft men 'er eene fchone ftadt gebouwt, die Benhadad, koning van Syrië, door zyn volk liet belegeren, alleen om zich van den Propheet Eliza, die daar zyn verblyf hadt, meefter te maken. Deze H. man was in de oogen Gods zo waardig, dat hy, op des zelfs gebedt, al het krygsvolk zodanig met blindheit floeg, dat zy noch de ftadt Dothan, noch zelfs den Propheet, niet konden kennen, die hen, in plaats van naar Dothan, midden onder hunne vyanden te Samaria bragt. Doch hy wilde niet, dat hen eenig leedt gedaan wierdt, en zondt hen, na hen wel onthaalt te hebben, onbefchadigt weg. II. *Koning.* VI.

DOUAY, in het Latyn *Duacum*, eene grote en fterke ftadt in Walfch Vlaanderen. Julius Cæfar maakt in zyne Gedenkfchriften gewag van eenige volkeren van Nederlandfch Gaule, de welke hy *Catuaci* noemt; en het fchynt, dat deze ftadt, in het Latyn, als gezegt is, *Duacum* genoemt, haren naam daar van ontleent heeft. Zy is van eene ovale figuur, gelegen aan de rivier de Scarpe, vyf mylen van Arras en van Kameryk, en zeven van Ryffel, van Doornik, en van Valençyn. Zy heeft zes poorten, onder welke die, van Arras genoemt, op den bodem van Artois gelegen is, die zich tot omtrent twintig fchreden binnen Douay uitftrekt.

Deze ftadt is eertyds afhankelyk geweeft van het landfchap van Henegouwen; doch is daar van gefcheiden zedert het jaar 1071, en gevoegt by het graaffchap van Vlaanderen. Zy heeft de zelve koftumen of landswetten, die Arras heeft, en wanneer zy nog onder de heerfchappy van Spanje was, moeft men zich in burgerlyke rechtszaken van daar voor den Raadt van Artois beroepen. Wegens het geeftelyke hangt zy af van het bisdom van Arras.

In het jaar 1531 hielden de inwoners van Douay krachtig aan by keizer Karel den V, ten einde hy daar een hogefchool wilde oprechten: doch zy konden, onaangezien alle hunne moeiten, hun oogmerk niet bereiken gedurende het leven van dien keizer, ter oorzake dat die van Loven, en byzonderlyk de prins van Oranje, zulks uit alle hunne macht beletten. Na de doodt van dien keizer verdubbelden zy hunne aanhoudingen by des zelfs zone Philips den II, koning van Spanje, en by geluk wierdt hun verzoek bewilligt, in dier voegen, dat aldaar een hogefchool opgerecht wierdt in den jare 1560, en twee jaren daar na door paus Pius den IV bevestigt. Onder de menigvuldige redenen, die zy voorbragten om hun verzoek te verkrygen, was deze de voornaamfte, dat de ftadt Douay gelegen was in het midden van verfcheide grote fteden; die zeer verre van Loven afgelegen waren, en dat men behoorde een hogefchool te hebben in de landen des konings, waar in men de Franfche fpraak leerde, om te beletten, dat zeer velen van zyne onderdanen zich niet naar Vrankryk begaven, om daar te ftudeeren, en met eenen die fpraak te leeren. De koning wilde, dat deze nieuwe akademie zou beftiert worden op den zelven voet als die van Loven, van waar men eenige leeraren en bekwame profefforen liet komen om binnen Douay leffen in de wetenfchappen te geven. Francifcus Richardot, biffchop van Arras, die de meefte moeite tot oprechting dezer nieuwe akademie hadt gedaan, deedt eene fierlyke aanfpraak by des zelfs opening, en de eerfte leffe. Men rechtte 'er vervolgens verfcheide collegien in op, en beriep 'er hoogleeraren in alle vier faculteiten, en de verfcheide foorten der vrye wetenfchappen.

Deze hogefchool heeft een kardinaal voortgebragt, namentlyk *Willem Alanus*, die ftierf wanneer hy benoemt was tot het aartsbisdom van Mechelen, en, onder andere prelaten, *Caspar Nemius*, aartsbiffchop van Kameryk, *Willem Thyræus*, aartsbiffchop van Thuam in Ierlandt, *Johannes Miræus*, biffchop van Antwerpen, *Richard Smith*, biffchop in Ierlandt, behalven verfcheide andere geleerde mannen in allerlei wetenfchappen.

De voornaamfte kerken van Douay zyn de twee Kollegiale van S. Amadeus en van S. Pieter. De eerfte, die een fchoon koor heeft, is gebouwt ter eere van S. Amadeus, aartsbiffchop van Sens, omtrent het jaar 640 door Archambaud, eerften ftaatsdienaar van het hof van Clovis, koning van Vrankryk. S. Maurand, heer van Douay, gefproten uit het eerfte geflacht der koningen van Vrankryk, heeft de inkomften dezer kerke merkelyk vermeerdert, in welke een kapittel is, beftaande uit vier en twintig kanunniken, onder welke de biffchop van Boulogne altoos gerekent wordt. Zy hebben tot waardigheden een prooft, een deken, en een opperzangmeefter. De eerfte is kancelier van de hogefchole, en de tweede is des zelfs onder-kancelier. Dit kapittel hangt onmiddelyk af van den Roomfchen ftoel. Men bewaart met zonderlinge eerbiedt in deze kerke eene mirakuleufe hoftie, in welke men voorgeeft dat zich de Heilandt vertoonde onder verfcheide gedaantens in het jaar 1254, te weten onder die van een klein kindt, van den Zaligmaker der wereldt, houdende zyn kruis, en onder die van een rechter, gezeten op een regenboog. De beruchte Thomas van Cantimpre, zegt men, was ooggetuige van dit wonder, welker geheugenis jaarlyks geviert wordt op den eerften woensdag na Paafchen.

De tweede Kollegiale kerk is gefticht geweeft in het jaar 1113 door Baudewyn den XII, graaf van Vlaanderen, en van inkomften verzorgt voor twaalf kanunniken, hebbende een prooft en een deken.

Deze twee Kollegiale kerken zyn ook parochiën. De andere kerken zyn de S. Jakobs-kerk, bedient door de vaders van het oratorie; die van S. Nikolaas; die van S. Aubin, en die van O. L. Vrouwe, welke de oudfte der ftadt is.

Men vindt 'er een groot getal van kloofters en Godshuizen. De Dominikaner monniken, anders gezegt Predikheeren, hebben 'er twee kloofters; het een wierdt gefticht in het jaar 1270, en het ander, gezegt het collegie van S. Thomas van Aquino, in het jaar 1620. Daar zyn gefchoende en ongefchoende Karmelieten; Walfche Recollecten; Recollecten of Minderbroeders, en Engelfche Benedictyner monniken; Minimen; Auguftyner monniken; vaders van het oratorie, onder den regel van Philippus Nerius; Trinitariffen; Brigittynen; Ryke Clariffen; Annonciaten, of kloofterzufters van Maria Boodfchap, en Karmelieter nonnen. De kerken der gefchoende Karmelieten, der Minimen, en der Engelfche Recollecten trekken de oogen der uitheemfchen naar zich door hare zonderlinge fraaiheit. Daar is ook de abdy van Prez, van de orde van Cifteaux; die van O. L. Vrouwe van Vrede, van de S. Benedictus orde, en die van O. L. Vrouwe van Beaulieu, van de orde van St. Auguftyn, alle drie abdyen van nonnen.

Het ftadhuis is een oud gebouw, verfiert met verfcheide ftandbeelden der oude graven van Vlaanderen, en met een zeer hogen wachttoren, die op den hoek van het gebouw ftaat. De burger-regeering, die daar hare vergaderingen houdt, wordt alle dertien maanden vernieuwt door negen van de voornaamfte burgers, die men verkiezers noemt, en die tot dien einde benoemt worden door de afgaande fchepenen, en door die van de vorige regeering. De Magiftraat beftaat uit twaalf fchepenen, waar van de eerfte de hoofdfchepen genoemt wordt; daar zyn twee Raadpenfionariffen, om hen tot raadslieden te verftrekken, een hoofdprocureur, wiens ampt door twee verfcheide perfonen bekleed wordt, twee griffiers, een burgerlyk en een crimineele, en een ontfanger, die penningmeefter genoemt wordt. De regeering ftaat onder het koninklyke baljuwfchap.

De andere rechtbanken van Douay zyn: I. *het koninklyke Baljuwschap.* Het zelve wordt aldus genoemt ter oorzake dat de gouverneur van de provincie van Ryffel, Douay, en Orchies daar het hoofdt van is, gelyk hy het ook is van het baljuwfchap van Ryffel. Het ftaat onder het Parlement, en beftaat uit een burgerlyken en een crimineelen luitenant generaal, uit een byzonderen luitenant, uit vier Raadsheeren, een procureur des konings, en een griffier.

II. *Het*

II. *Het baljuwschap van het Leenhof.* Het zelve bestaat uit een baljuw, een luitenant baljuw, een procureur fiskaal, en een griffier. De rechters zyn de leenmannen, afhangende van het gerechtshof van Douay, en men betrekt hunne vonnissen voor het koninklyke baljuwschap. In de gemeene plegtigheden gaat de baljuw van het leenhof aan het hoofdt der schepenen, en hy is 't, die hen den eedt afneemt, en eisscher van amptswegen ten vervolge van crimineele zaken, van misdaden, en van overtredingen der polityke wetten en ordonnantien, gemaakt door schepenen.

III. *Het hof der maarschalken.* Dit gerechtshof bestaat uit een prevoost, een luitenant prevoost, twee Raadsheeren assesseurs, en een procureur des konings. Het zelve is opgerecht voor de crimineele justitie wegens de prevostelyke en andere gevallen van de jurisdictie van de prevoosten der maarschalken.

IV. *Het Parlement.* De souvereine Raadt van Fransch Vlaanderen, die den tytel van Parlement voert, is opgerecht binnen deze stadt in het jaar 1712. Lodewyk de XIV, koning van Vrankryk, rechtte het zelve eerst op te Doornik, daar in de beschryving der gemelde stadt breder van gesproken is.

Men ziet een kwartier uurs buiten Douay op den Ryssselschen weg een berucht fort, het welk zynen naam van de wateren van de Scarpe ontleent heeft. Des zelfs gedaante is een welgeschikte vyfhoek. Men leest boven des zelfs poort het volgende opschrift: Ludovicus Magnus *hoc Scarpæ ac Duacenæ urbis claustrum, semotam situ ipso situs momento conjunctam arcem, a fundamentis ad apicem toto biennio extruxit anno M. D. C. LXXII.* Dat is te zeggen: Lodewyk de Grote *heeft dit slot van de Scarpe en van de stadt van Douay, door zyne eige gelegenheit afgelegen, doch door de aangelegenheit van des zelfs gelegenheit tot een bygelegen kasteel verstrekkende, binnen den tydt van twee jaren uit den grondt opgehaalt in het jaar 1672.*

Wanneer de Spanjaarden meester van Douay waren, was 'er op die zelve plaats eene sterkte, de welke kwalyk aangelegt en slecht onderhouden wierdt. De Franschen namen dit fort in in den jare 1667, ter zelver tydt, toen zy zich meester maakten van de stadt, door het welke zy beschermt wordt. Lodewyk de XIV, koning van Vrankryk, woonde in persoon het beleg by, en veroverde de stadt Douay op den 8 Julius, na dat de loopgravens vyf dagen geopent waren. De zelve is aan hem afgestaan uit krachte van het tweede artykel van den Akenschen vrede, gesloten in het jaar 1668. Koning Lodewyk liet daar een schoon arsenaal bouwen voor alle de veroverde steden, nevens eene kanon-en-mortier-gietery. Het leger der geallieërden in het jaar 1710, onder het beleidt van den prins Eugenius van Savoje, en van Milord hertog van Marlbouroug, vroeg te velde gekomen zynde, zelfs eer de Fransche krygsmacht in staat was om iets te kunnen uitvoeren, kwam op den 21 April aanvallen op de liniën, die de Franschen gemaakt hadden ter zyde van het kanaal van Douay naar Ryssel; doch vindende de zelve verlaten, wierdt deze stadt twee dagen daar na door de bondgenoten bemachtiet. Op den 4 May wierden de loopgraven voor de stadt geoopent tusschen de poorten van Ocre en van Esquerchin. Daar wierdt tweemaal storm gelopen, de eene onder het beleidt van den vorst van Anhalt-Dessau, en de andere onder het gebiedt van den prins van Oranje, stadhouder van Vrieslandt. Pomereuille was gouverneur der stadt; maar de koning van Vrankryk vaardigde den graaf van Albergotti, luitenant generaal zyner legers, af om over de krygsbezetting het gezag te voeren, en de plaats te verdedigen. Deze boodt de geallieërden zulk een hardnekkigen tegenstandt, dat de zelve de plaats niet eer konden bemachtigen dan op den 25 Juny, wanneer hy door den trommelslag teken tot verdrag liet geven, na dat de loopgravens twee en vyftig dagen geoopent waren. De krygsbezetting, die in het begin der belegering bestondt uit acht duizend man, trok daar op den 29 der zelve maandt niet sterker uit dan ten getale van vyf duizend negen honderd. Zy namen zes stukken kanon en twee mortieren mede, en wierden naar Kameryk begeleid, gelykerwyze ook het garnisoen van het fort de Scarpe, het welk de zelve eer wierdt aangedaan, behoudende twee stukken grof geschut, ter oorzake dat het zich hadt overgegeven zonder aangetast te zyn.

De maarschalk van Villars, krygsbevelhebber van het Fransche leger, hebbende in het jaar 1712 zich meester gemaakt van de bezettingen van Denain, Marchiennes, S. Amand, enz. kwam deze stadt insluiten, het welk geschiedde op den 1 Augustus. Men deedt drie aanvallen, een op het fort van de Scarpe, onder het beleidt van den grave van Albergotti; de twee andere tegen de stadt, onder het bestier van den Hr. van Goesbriant, en van den graaf van Broglio, beide luitenants generaal; de loopgravens wierden geoopent op den 14 Augustus, en men begon de stadt en het fort te beschieten op den 18. Het fort ging over op den 27, en des zelfs bezetting wierdt tot krygsgevangen gemaakt. Maar de stadt hieldt het uit tot den achtsten van September, wanneer zy zich overgaf.

Het Baljuwschap van Douay.

Men zegt niet zonder reden, dat de stadt en het baljuwschap van Douay de voorraad-zolders zyn van het gansche landt: want des zelfs omleggende plaatsen zyn zo vruchtbaar in korengewas, dat 'er genoegzaam in overvloedt is om de naburige provincien daar van te voorzien. Dit baljuwschap heeft onder zyne afhankelykheit het steedtje van Orchies, met vyf en twintig vlekken en dorpen, meest alle bevochtigt van de wateren van de Scarpe. De abdyen van Marchiennes, van Anchin, van Hennin, en van Flines zyn in dit baljuwschap gelegen, als mede de prioryen, die daar van afhankelyk zyn. Het was een lust deze schone landstreek te bezichtigen, alvorens zy door den laatsten oorlog bedorven was; doch zedert het jaar 1708 is de zelve het voorwerp van de woede der soldaten geweest.

De abdy van *Marchiennes*, gelegen in een groot vlek van dien naam, legt drie mylen van Douay aan de Scarpe, en men ziet 'er eene van de prachtigste kerken van het landt, versiert met een schonen en hogen toren. De zelve is gesticht in de zevende eeuwe door S. Adalbaud, en S. Rictrudis, des zelfs gemalin, afstammelingen van de koningen van Vrankryk van het eerste geslacht. S. Amand stelde daar S. Jonat tot eersten abt aan, en deze laatste voegde daar een nonnenkloofter by: doch in het vervolg zyn 'er niet dan de monniken, die den kloosterregel van S. Benedictus volgen, overgebleven.

De geallieërden, hebbende het vlek van Marchienne laten versterken in het jaar 1712, om 'er een magazyn en een algemeen gasthuis van hun leger op te rechten, deedt de maarschalk van Villars, opperbevelhebber van de Franschen, de plaats aantasten op den 26 July, nadat hy de vesting van Denain hadt verovert. Berkhoffer, Deensch generaal majoor, en kommandant van Marchienne, verdedigde zich kloekmoedig tot den 30 der zelve maandt, wanneer hy zich tot krygsgevangen overgaf, nevens zyn garnisoen, bestaande uit vier duizend man. Men vondt 'er honderd en tien vaartuigen, geladen met bomben, kanonballen, kruidt, granaten, vuurwerken, en allerlei krygs-en-mondbehoeftens, behalven zeventig stukken grof geschut, en veertig veldstukjes. De Franschen hadden zich alvorens meester gemaakt van verscheide posten aan de Scarpe, in welke zy nog twaalf of dertien honderd mannen tot krygsgevangen hadden gemaakt. Dit voordeel deedt de geallieërden het beleg van Landrecies opbreken, en verschafte de Franschen gelegenheit en voorraadt om dat van Douay te ondernemen.

De abdy van *Anchin* legt twee mylen van Douay. Zy wierdt gesticht in het jaar 1079 voor Benedictyner monniken door twee ryke heeren, Wautier en Sicher, die daar ter zelver tydt het monnikenkleedt aantrokken. Dewyl de rivier de Scarpe de gansche abdy omstroomt, wordt de zelve in het Latyn *Aquicinctum* genoemt. Zy behoeft noch in schoonheit, noch in kostelykheit van gebouwen, noch ook in rykdommen te wyken voor de abdy van Marchiennes.

De abdy van *Hennin* is gelegen tusschen Douay en Lens, in het vlek van Hennin-Lietard, opgerecht tot een graafschap in het jaar 1579. Robert van Arras stichtte daar in het jaar 1040 een kapittel van twaalf wereldlyke kanunniken, de welke in den jare 1123 den regel van S. Augustyn aannamen.

De abdy van *Flines*, kloosterzusters van de orde van Cisteaux, is maar eene halve myle van Douay gelegen. De zelve is groot, ryk en zeer prachtig, en men telt 'er negentig nonnen. Margareta, gravin van Vlaanderen en van Henegouwen, stichtte de zelve eerstelyk by Orchies, van waar zy verplaatst wierdt digt by Douay, en des zelfs stichtster wierdt daar ter aarde bestelt in het jaar 1280, als ook Guido van Dampierre, graaf van Vlaanderen, welker grafsteden daar nog gezien worden.

Tusschen Douay en Kameryk ziet men het vlek van *Arleux*, gelegen op de grenzen van Henegouwen, van Vlaanderen en van Cambresis. Het zelve is verscheide malen versterkt geweest gedurende den laatsten oorlog ter oorzake van zyne voordeelige gelegenheit. *Grammaye Antiqu. Flandr. Guicciardyn Beschryv. der Nederl. Les Delices des Païs-Bas Tom. II.*

DOUCE, of DULCIA, eene gravin van Provences, was de dochter van Gilbert, graaf van Provence. Zy trouwde met Raimond Berengarius den I, graaf van Barcelona, en bragt hem in 't jaar 1102 het graafschap Arles, of Oost-Provence en vele plaatsen in West-Provence en Languedok, tot een bruidschat mede. Zy baarde hem 5 of 6 kinderen, als 3 dochteren, en 2 zonen; doch eenige jonger schryvers voegen 'er een derden zoon, *Gilbert*, by. *Nostradamus. Du Puy. Sammarthanus. Surita. Mezeray.*

DOUE, in 't Latyn *Dovaum*, of *Duaum*, eene stadt in Vrankryk, in 't landschap Anjou, aan gene zyde der Loire, is een aanzienlyke plaats geweest ten tyde der Romeinen, die daar een ronde schouwburg hebben doen bouwen, daar men de overblyfselen nog van ziet. De zelve heeft niet meer dan 1600 schreden in den omtrek, doch is zo wel verdeelt, dat 'er over de 15000 menschen gemakkelyk in konden zitten. Men ziet daar ook nog verscheide onderaardsche verwulfden van een zeer kunstig maaksel, als mede een zeer diepen put. *Baudrand.*

DOUGLAS, in 't Schotsch *Duglas*, eene kleine stadt in Schotlandt, in 't Ooster gedeelte van Lothian, heeft den naam gegeven aan een doorluchtig en machtig huis van dat landt, waar van verscheiden hunne dapperheit in den dienst van Vrankryk betoont hebben. Eertyds was 'er eene sterkte in die stadt, doch die is in 't jaar 1640 door haar eigen kruidt gesprongen. Zy is onderscheiden van een kasteel van den zelven naam op 't eilandt Man, 't welk aan de Iersche zee legt. *Baudrand.*

DOUGLAS, een oud en zeer voornaam geslacht in Schotlandt, 't welk den rang aan alle andere van Europa, behalven de vorstelyke huizen, betwist. 't Is inzonderheit vermaard door vele krygsoversten, die het meer dan eenig ander uitgelevert heeft, die hunne dapperheit niet alleen in Schotlandt, maar ook in andere gedeeltens van Europa, vooral in Vrankryk, hebben doen uitmunten. Het heeft het voorrecht, dat de oudste van 't huis by de koninklyke kroningen, en andere plegtigheden, de kroon draagt, en by alle koninklyke legers den voortocht aanvoert; waar uit de zinspreuk van dit geslacht, *jamais arriere*, dat is, *nooit achter*, ontstaan is. Het heeft zich dikwils met het koninklyke huis verzwagert, en uit dien hoofde zomtyds naar de kroon gedongen. Des zelfs macht en aanzien was eertyds zo groot, dat de koningen zelfs reden had-

hadden daar voor te vrezen; doch de ongelukkige twist onder koning Jacobus den II, tusschen den regent Levingston, en den kancelier Creighton ontstaan, heeft het zelve groot nadeel toegebragt. Hoe dit geslacht met de Lords Percies, graven van Northumberlandt, om den voorrang in 't stuk van dapperheit heeft gestreden, en in wat aanzien het nog heden in Schotlandt is, is hier en daar uit de geschiedenissen genoegzaam bekend. *Jacob Douglas*, hertog van Dover, heeft veel tot de vereeniging van Schotlandt met Engelandt geholpen. Hy is in 't jaar 1611 gestorven, en zyn oudste zoon heeft den hertoglyken tytel geërft. De hertog van Hamilton is mede uit dit geslacht. De hertog van *Queensbury* voert den zelven naam; desgelyks de graven van *Morton*, *Forfar*, Lord *Mordington*, en andere *Buchananus Hist. van Douglas.*

DOUGLAS, (GALVIN, of GAVIN) bisschop van Dunkeldt in Schotlandt, uit het adelyke huis van die van *Douglas*, leefde in 't begin der XVI eeuw. Hy heeft in de Schotsche taal verscheide gedichten geschreven, en de zelve aan koning Jacobus den IV opgedragen. Hy heeft ook aan de geschiedenis van zyn landt gearbeid, en verscheide dingen, daar zyn oordeel en welsprekendheit in uitmunt, in 't licht gegeven. Polydorus Virgilius, die grote vriendschap met hem onderhieldt, zegt, dat hy in 't jaar 1521 aan de pest gestorven is. *Polydor. Virgil. Hist. Angl. l.* II. *Buchanan. Dempster. Hist. Scot.*

DOUGLAS, (ROBERT) Zweedsche generaal-veld-maarschalk, graaf van Schoningen, wierdt in zyne jonkheit edelknaap by koning Gustavus Adolphus, met welken hy in 't jaar 1630 naar Duitschlandt ging. Hy klom van de eene bediening tot de andere, en was in 't leger, 't welk de hertog van Saxen-Weimar in koninklyken dienst geboodt, overste luitenant. Als zyn regiment in 't jaar 1635, na den Praagschen vrede, onder den generaal Banner gekomen was, maakte deze hem overste, en gaf hem een regiment te paardt. De generaal Torstenzoon gebruikte hem om een kartel tusschen de Zweden en Keiserschen te reguleren. In 't jaar 1643 wierdt hy generaal majoor, en deedt den tocht in Holstein tegen Denemarken; ging met Torstenzoon naar Bohemen, en woonde in 't jaar 1645 den slag by Janzow by. Daar op trok hy met eenige regimenten in Hungarië, om zich by Ragoczy, vorst van Zevenbergen, te voegen, gelyk hy deedt, en Tirnau innam, doch weder verloor. Nadat hy in 't jaar 1646 wederom in 't leger onder den veldmaarschalk Wrangel gekomen was, nam hy Brakel in, en berende Heilbron met 6000 man, doch zonder vrucht. Hy woonde de krygs-verrechtingen in Beyeren en aan den Bodenzee by, en wierdt, nadat hy het verdrag tusschen Zweden en Beyeren hadt gesloten, tot bevelhebber der plaatsen, die de Zweden in Zwaben in hadden, aangestelt. Daar op reisde hy zelf naar Zweden, om aan de koningin verslag van zyne verrechtingen te doen, die hem tot generaal luitenant van haar leger in Duitschlandt verklaarde. In 't jaar 1647 belegerde hy het kasteel Gleichenstein, daar hy gevaarlyk gekwetst wierdt. Hy hielp de stadt Eger in Bohemen innemen, woonde den tocht in Hessen, en in 't jaar 1648 den tweeden inval in Beyeren by, tot dat in 't zelve jaar de Westphaalsche vrede gesloten, en hy, tot dat het bedongene volbragt was, met eenige regimenten in Zwaben gelaten wierdt. In zyne tegenwoordigheit ruimden de keizerschen de stad Lindau aan den Bodenzee, en hy begaf zich wederom naar Zweden, daar hy in 't jaar 1650 de kroning der koninginne bywoonde, die hem in 't jaar 1651 tot vryheer van Schelby, en vervolgens tot graaf van Schoningen, en het jaar daar aan, in de plaats van Hans Wachtmeester, tot ryks-stalmeester maakte. In 't jaar 1655 trok hy met koning Karel Gustavus in Polen, was by de verovering van Warschau, hielp de stadt Crakau innemen, en vermeesterde het kasteel Landskroon. Als hy by den koning naar Bochna ontboden was, en eenige duizend boeren hem den doortocht betwistten, heeft hy die meest verslagen, doch wierdt genoodzaakt naar Warschau te rug te keren. In 't jaar 1656 geboodt hy in den gelukkigen slag by Golup den linker vleugel, greep de stadt Posewiszelie aan, doch moest met eenig verlies aftrekken, en zich by den koning naar Jaroslau begeven. In 't jaar 1656 zocht hy Warschau te ontzetten, doch te vergeefs; waarna hy Tycoczin innam, en als de Polen het zelve wederom belegerden, heeft hy 't op bevel des konings gelukkig ontzet: daar op woonde hy den slag by Warschau by, en ging met den koning naar Pruissen, die hem ook, by zyn vertrek, het bevel over zyne benden toebetrouwde. In 't jaar 1657 wierdt hy naar Zweden, en verder naar Noorwegen gezonden tegen de Deenen, en nam op den Lindholm twee schanssen in. In 't jaar 1658 wierdt hy als veldmaarschalk in Lyflandt tegen den Czaar en koning van Polen gezonden, veroverde de stadt Wolmar, als mede Wenden, Ronneburg, en Belmit, en nam op den 30 September de stadt Mitau by verrassing in, en kreeg den hertog van Koerlandt met des zelfs gemalin en kinderen gevangen; die hy van daar naar Riga, en verder naar Nerva zondt. Hy kreeg by dat voorval een buit van meer dan 10 tonnen gouds, en bemachtigde met een Kaldingen, Bauske, nevens het kasteel Doblehen en gansch Koerlandt, en sloeg het jaar daarna het Koerlandsche landvolk, 't welk door Polen ondersteunt was. In 't zelve jaar voerde hy ook den oorlog in Lyflandt tegen den Poolschen veldheer Komorowsky, dien hy eens in zyne legerplaats overvallen, en Libau nevens Zeepoort ingenomen heeft: doch als de Zweedsche generaal majoor Aderkas door de Koerlanders en Polen geslagen en gevangen wierdt, leedt hy eenige schade, en verloor Koerlandt, nevens Semigallie, wederom; want Mietau wierdt door krygslist ingenomen, Koldingen met geweldt, Libau en Grebin verlaten, en 't kasteel van Mietau na een hard beleg overgegeven. Na des konings doodt, en 't sluiten van den vrede van Oliva, keerde hy naar Zweden, hebbende eerst den hertog van Koerlandt met des zelfs gemalin en kinderen op vrye voeten gestelt, en stierf aldaar den 28 May 1662, als hy 's daags te voren te Stokholm aangekomen, en gezond naar zyn bedt gegaan was, latende verscheide kinderen na.

DOUGLAS, (WILLEM) een Schotsch heer, was in groot aanzien onder de regeering van Robert de Bruis, koning van Schotlandt, die hem uit alle zyne hovelingen verkoos, om eene zaak, die hem zeer ter herte ging, uit te voeren. Die vorst hadt eene gelofte gedaan, van naar 't H. Landt te zullen gaan, en de ongelovigen te beoorlogen: doch zulks by zyn leven niet kunnende volbrengen, belastte hy Douglas zyn hert mede te nemen, en het zelve by 't H. Graf neder te leggen. De koning in 't jaar 1327 gestorven zynde, ging Douglas met vele Schotsche edelen op reis. Eenigen zeggen, dat hy in Spanje, door koning Alphonsus opgehouden om tegen de Saracenen te stryden, met zyn gevolg gesneuvelt is; doch anderen, dat zulks by zyne te rugkomst, nadat hy 's konings last volbragt hadt, geschied is. *Froissard Boëth.*

DOUGLAS, (WILLEM) een Schotsch graaf, is in 't jaar 1554 geboren, en kan nevens den graaf Archibald, zynen nabestaande, tot een voorbeeldt van 't wisselvallige geluk verstrekken. Koning Jacobus de VI gebruikte hem in 't jaar 1592 om de verschillen tusschen den graaf van Huntley en des zelfs vyanden, die de doodt van den graaf van Murray wilden wreken, by te leggen, niettegenstaande hy kort te voren eene zamenzwering tegen hem hadt helpen smeden. Ja hy brouwde nog in 't zelve jaar een nieuwen aanslag, om den Roomsch-Katholyken Godsdienst weder in te voeren: doch de gezant, dien men naar Spanje afvaardigde, om de nodige hulp te verzoeken, wierdt gevangen, en de geheele zaak ontdekt, waar op de koning tegen hem en zynen aanhang te velde trok. Als hy nu den ernst zag, kwam hy onverwacht by den koning, viel voor des zelfs voeten neder, en verzocht de zaak nauwer te laten onderzoeken. De koning bewilligde daar in, doch het viel zo slecht voor den graaf uit, dat men hem in 't jaar 1594 in 't Parlement overtuigde, zyn wapen aan stukken brak, en alle zyne goederen verbeurd verklaarde. Echter wierdt hy daar na weder met den koning verzoent, die hem alle zyne goederen wedergaf; waar op hy in 't jaar 1597 op de ryksvergadering te Edenburg de koninklyke kroon voordroeg, en zelfs het jaar daarna het Parlement bywoonde. Niet te min toonde hy zich op nieuw misnoegt, toen de graven van Huntley en Hamilton tot marquizen verheven, en hy voorbygegaan was. Eindelyk begaf hy zich naar Vrankryk, en stierf in 't jaar 1611, in het 57 zyns ouderdoms.

DOUGHTEY, of DUGTÆUS, (JOHANNES) een Engelschman, geboortig uit Worcestershire, hieldt het met koning Karel den I, en wierdt Doctor in de Godgeleerdheit onder Karel den II, en Prebendarius te Westmunster. Hy heeft geschreven: *Analecta sacra, sive excursus Philol. super diversa S. Scripturæ loca*, en *Velitationes Polemicæ*, onder den naam van *Phil. Iren-Alethius*, als mede, in de Engelsche tale, *van de Goddelyke geheimenissen.* Hy is overleden in den jare 1672.

DOUJAT, (JOHANNES) deken der hoogleeraars in de Rechten in de hogeschool van Parys, en eerste koninklyke hoogleeraar in de kerkelyke Rechten, was ook Latynsche geschiedschryver des konings, en deken der Fransche Akademie, in welke hy in 't jaar 1650 aangenomen is. Hy is te Toulouze uit een voornaam geslacht geboren, en komt af van *Lodewyk Doujat*, die omtrent het jaar 1515 de eerste advokaat generaal geweest is, dien de grote Raadt gehad heeft. Hy liet een zoon na, die zich te Parys nederzette, en een anderen, die Raadsheer in 't Parlement van Toulouze, en grootvader van Joh. Doujat was. De heer de Marca achtte hem zeer, en stelde hem voor om te Rome auditeur van de Rota voor Vrankryk te zyn. Hy kreeg dat ampt niet, doch wierdt naderhandt door den heer de Perigny, eersten leermeester van den dauphyn, verkoren om aan dien prins de eerste beginselen der geschiedenissen en der fabelen te leren, 't welk hem gelegenheit gaf om een kort begrip der Griekiche en Romeinsche geschiedenissen van *Vellejus Paterculus*, en aanmerkingen over *Titus Livius*, voor 't gebruik van den dauphyn op te stellen. Men heeft ook van hem *Prænotiones Canonicæ & Civiles*, 't welk zyn beste werk is; en in het Fransch: *de Historie van 't Kerkelyk Recht*; *die van 't Burgerlyke*; *Inleidingen tot het Kerkelyk Recht van Lancelot, met aantekeningen*; *Lofdichten*, in korte Fransche vaarzen, *van de doorluchtige personen des O. Testaments*, enz. Alle deze schriften hebben hem de achting der geleerden, en aanzienlyke giften van het hof, de geestelykheit, en van den kancelier van Vrankryk doen verkrygen. *Memoires du Tems.*

DOULAS, een dorp met eene abdy in Vrankryk, in Bretagne, drie mylen Oostwaarts van Brest. *Baudrand.*

DOULENS. Zie DOURLANS.
DOUMA. (JANKE) Zie DOUWMA.
DOUN. Zie DOWNE.

DOUNAVORTI, of DUNOVERT, een versterkt vlek van 't graafschap Argyle in Schotlandt. Het legt op 't uiterste van 't halfeilandt Cantyr, regt tegen over 't kleine eilandt Sanda. *Mary Diction.*

DOURDAN, in 't Latyn *Dordiacum*, een stedeke in Isle de France, in 't gebiedt van Hurepoix, legt aan de rivier Orge, op de grenzen van Beauce, 13 mylen van Parys, en 2 of 3 van Estampes. Het behoorde eertyds koning Hugo Capet in eigendom, en is daar door een koninklyk eigen goedt geworden. Het is dikwils weggegeven en verpand. Koning Hendrik de II verpandde het aan den hertog van Guize, en 't wierdt in 't jaar 1596 aan Imbert van Diesbach, van Bern in Zwitserlandt, verkocht. Deze gaf zyn recht over aan Harlay van Sanci, die 't overdeedt aan de Rosni; en deze laatste bezat het tot in 't jaar 1610, wanneer Lodewyk de XIII hem zyn veschoten geldt wedergaf, en Dourdan wederom aan zich trok. Dit stedeke heeft in de XVI eeuw, gedurende de inlandsche oorlogen, veel geleden, als zynde in de jaren 1562 en 1567 door

de Hugenotten ingenomen en byna verwoeft. *Lestornay Hift. de la ville de Dourdan.*

DOURLACH. Zie DURLACH.

DOURLANS, of DOURLENS, in 't Latyn *Durlendium*, eene kleine, doch fterke ftadt, met een kafteel, aan de rivier Authie, op de grenzen van Artois, 5 of 6 mylen van Amiens gelegen. Zy behoorde eertyds den graven van Ponthieu toe: doch Maria, gravin van Ponthieu, en dochter van Willem den II, gaf haar recht op Dourlens in 't jaar 1225 aan Lodewyk den VIII, koning van Vrankryk, over. Karel de VII vervreemde het in 't jaar 1435 aan Philips den Goeden, hertog van Burgundië, en 't is in 't jaar 1463 weder ingekocht. Antoni van Baiencourt kreeg de ftadt Dourlens tot eene gifte, doch 's konings procureur leide in 't jaar 1559 de handt daar op, en liet ze, als 's konings eigen goedt, der krone inlyven.

DOURO, eene rivier in Spanje. Zie DUERO.

DOUSA, (DIDERIK) of DIRK VANDER DOES, zesde zoon van Janus Doufa, den vader, hier na volgende, en van Elifabeth van Zuilen, was heer van Berkenftein, fchepen der ftadt Utrecht, en een man van veel bekwaamheit en geleerdheit. Hy heeft in den jare 1614 de Kronyk van *Georgius Logotheta* met aanmerkingen in het licht gegeven, voorts in den jare 1638 een ander werk, onder den tytel van *Farrago Ethica variarum linguarum, variorumque auctorum*, als mede *Lufus imaginis jocofa*, en andere. *Val. Andreas Bibl. Belg.*

DOUSA, (FRANCISCUS) of VANDER DOES, broeder van den voorgaanden, en de vierde zoon van Janus Doufa, den vader, was kanunnik te Utrecht, en mede een geleerd man. Hy heeft in druk uitgegeven in den jare 1600 de Brieven van *Julius Cæfar Scaliger*, nevens des zelfs uitleggingen of verklaringen over de Hiftorie der dieren van *Ariftoteles*, nevens de overgeblevene brokken van *Lucilius*, met zyne eigene ophelderingen. *De zelve.*

DOUSA, (GEORG) of VANDER DOES, broeder der twee voornoemden, en tweede zoon van Janus Doufa, den vader, was een groot taalkundige, heeft de Oofterfche landen doorreift, en zich eenigen tydt te Conftantinopel onthouden, het verhaal van welke reize hy, nevens verfcheide opfchriften, door hem binnen die ftadt, en elders, gevonden, hy, by wyze als een brief gefchreven, met den druk heeft gemeen gemaakt. Men vindt het zelve werk ook in de Schat of *Thefaurus* van *Gronovius*. Hy overleedt op zyne te rug reize met den admiraal Pieter van der Does, in den beften bloei zyner jaren, namentlyk nog geen 25 jaren oud, in den jare 1599. *De zelve.*

DOUSA, (JANUS) of JOHAN VANDER DOES, heer van Noordwyk en Kattendyk, uit een voornaam adelyk geflacht in Hollandt, boven op het artykel van VANDER DOES vermeld, geboren te Leiden den 5 December des jaars 1545. Eerft ftudeerde hy te Lier in Brabandt, daar na te Loven, en ten laatften te Parys, in welke laatftgemelde ftadt hy voornamentlyk onder de geleerden eene zonderlinge achting verworf. Hy keerde, overladen met roem, van daar weder in Hollandt te rug; en doordien de ftadt Leiden kort daar na, te weten in den jare 1574, door de Spanjaarden, onder het bevel van den veldoverfte Francifcus Baldes, belegert wierdt, hielp hy de zelve met veel moedt en beleidt tegen de zelve verdedigen. Hy wierdt vervolgens regiftermeefter van Hollandt, Raadt in den hogen Raadt, en eerfte curateur of bezorger der in den jare 1575 nieuw-opgerechte hogefchole te Leiden. Men gaf hem wegens zyn groot verftandt en zonderlinge geleerdheit den bynaam van *den tweeden* of *Hollandfchen Varro*, en hy befteedde den tydt, die hem van zyne zorgen voor het belang en welwezen van den Staat overfchoot, tot de letteroeffeningen en het opftellen van geleerde werken; gelyk hy dan de volgende fraaie en geleerde werken heeft nagelaten, als: *Annales Hollandiæ*, of *Jaarboeken van Hollandt*; aantekeningen over *Salluftius*, *Petronius*, *Plautus*, en *Catullus*; Latynfche gedichten, enz. Hy ftierf aan de peft den 8 (volgens anderen den 12) October des jaars 1604, in den negen en vyftigften jare van zynen ouderdom. De beroemde Daniel Heinfius heeft de lykreden over hem gedaan. Zyne vrouw en kinderen zyn boven in het artykel van VANDER DOES vermeld; onder welke de voorgaande *Diderik*, *Francifcus*, en *Georg*, en de navolgende *Janus* in de geleerde wereldt een naam hebben nagelaten. *Sweertius & Meurfius Athen. Belg. Melch. Adam in vit. Germ. Jurisc. Val. Andreas Bibl. Belg. Lor. Craffo in Elog. Barthius l.* XLIV. *Adverf. c.* 26. *Sammarthanus Elog. l.* 1. *p.* 6.

DOUSA, (JANUS) of JOHAN VANDER DOES, oudfte zoon van den voorgaanden *Janus Doufa*, tot onderfcheidinge van den zelven *de zoon* (*filius*) bygenoemt. Hy wierdt geboren in den jare 1572, en volgde zynen vader met yver op het fpoor der geleerdheit. Hy was een groot taal-en gefchiedkundige, daar by een goed dichter, Philofooph, en wiskunftenaar; en men verwachtte van hem, dat hy zynen braven vader in geleerdheit zo niet overtroffen, ten minften geëvenaart zou hebben, indien het hem hadt mogen gebeuren langer te leven. Hy was de eerfte bibliothekaris van de boekzaal der hogefchole van Leiden, en overleedt den 21 December des jaars 1596. Soerman en anderen ftellen zyne doodt in den volgenden jare 1597. Hy heeft reets in den zeftienden jare van zynen ouderdom de blyfpelen van *Plautus* met kortbondige aantekeningen uitgegeven, en, behalven andere werken, verfcheide Latynfche gedichten nagelaten. *Sweertius Athen. Belg.*

DOUVRES. Zie DOVER.

DOUWMA (JANKE) van Oldeborn, ziende, dat in den jare 1514 in Vrieflandt byna alles overhoop raakte, verzocht en kreeg van hertog Karel van Gelder verlof om naar Rome te gaan; ging derhalven over Hollandt naar Brabandt, en zo verder. In Vrieflandt wedergekeert zynde wierdt hy in den jare 1522 voor den hertog van Gelder als onwillig befchuldigt, maar vry gekent, en hem toegelegt uit de dorpen Efinga, Ferwerd, en Gernewerd jaarlyks zo veel te zullen ontfangen, tot dat hy dertig duizend Rhynfche guldens, die hem de hertog ten achteren was, zou ontfangen hebben. Het zy hy waarlyk het intereft van den hertog verliet, of alleen daar van befchuldigt wierdt, hy ontweek zyn gezag, trachtende zich op een onverfchillige plaats te verantwoorden. Maar overal vervolgt wordende, ging hy naar keizer Karel, die hem en eenige by zich hebbende edelen drie en dertig Rhynfche guldens 's maands toeleide, en hen volkomen vergiffenis gaf, 't welk bekomen hebbende wierdt het zelve ook alle Gelderfchgezinde Vriezen aangeboden. De brieven van vergiffenis ten voordeele van Janke Oenema, Juw Juwsma, en Janke Douwma wierden op den landdag te Harlingen opentlyk voorgelezen. Met dit verding alleen niet te vrede zynde, trachtte hy geheel Vrieflandt den keizer te onderwerpen; maar zyn voornemen door afgunft en byzonder intereft gedwarsboomt ziende, befloot hy om met Juwsma in perfoon naar de gouvernante te gaan, deedt haar omftandig verflag van den ftaat van Vrieflandt, en voorflag op wat wyze men voor geheel Vrieflandt met den keizer kon verdragen, voornamentlyk dringende op de Vriefche vryheit, en wel hoofdzakelyk in het bedienen der geeftelyke ampten, en het benoemen der geeftelyke perfonen. De ftadhouder Georg Schenk wierdt door Douwma en de zynen van grove mishandeling befchuldigt: doch de ftadhouder of onfchuldig zynde, of ten hove meer vrienden hebbende, wierdt van zyne befchuldiging ontflagen, en Janke, als zyn voornaamfte befchuldiger, te Mechelen gevangen genomen, naar Vilvoorden gevoert, daar hy na eene achtjarige gevangenis in den jare 1530 is overleden, zynde geweeft een man van groot verftandt en moedt, een ongemeen liefhebber der vaderlandfche vryheit, wel beter uitwendig fterflot voor zyn beleidt verdient hebbende. Hy heeft gefchreven een *kort begrip der zaken, in Vrieflandt bedreven*, het welk hy zyne *uiterfte wille* noemt, en waar van zich Suffridus Petri bedient heeft. *Schotanus Vriefche Hiftorien. Val. Andr. Bibl. Belg.*

Nog komt in de Vriefche gefchiedeniffen voor JANKE DOUWMA op het jaar 1460 in de onluften der Schieringers en Vetkopers, het welk waarfchynlyk een andere Janke, en ligtelyk de voorzaat van dezen geweeft is. Hy was van de laatfte party, en hadt zyn huis te Langweer, in de grietenyë Dodingawerftal. Nog legt by het gewezen klooster Aalfum, naby Ackrum, in de grietenyë Utingeradeel, eene State DOUWMA, het welk waarfchynlyk het huis van den genoemden Janke geweeft is, te meer, alzo hy zich noemt van *Oldeborn*, dat mede in deze zelve grietenyë gelegen is. Nog fpreekt Schotanus van een State DOUWMA in het dorp Irnfum, in de grietenyë Rauwerderhem; maar dit wordt in de kaart niet gevonden. *Schotanus Befchryving van Vrieflandt.* Zie ook *Oudheden van Vrieslandt II Deel.*

DOUX, [DE] in 't Latyn *Dubis*, of *Alduadubis*, eene rivier in 't graaffchap Burgundië. Zy heeft haren oorfprong uit het gebergte Jura, een weinig boven het dorp la Mothe, en maakt verfcheide draaiën, dan Ooftwaarts, daarna Noord-en eindelyk Weftwaarts. Zy loopt voorby Franquemont, S. Hippolyte, l'Ifle, Clervai, Befançon, Rochefort, Dole, enz. en nadat zy de Louve, de Doure, de Aldua; waar van zy den naam van *Alduadubis* krygt, en eenige andere rivieren ontfangen heeft, valt zy by Verdun in Burgundië in de Saône. *Strabo lib.* IV. *Cæfar in Commentar. Chiffletius Vefont. P.* 1. *c.* 4.

DOUZI, in 't Latyn *Duziacum*, of *Duodeciacum*, een vlek aan de Cher, of de Chiers, tuffchen Yvoi en Sedan, in 't aartsbisdom van Rheims. Zommigen menen, dat het wel het *Tuify* aan de Vefle mogt zyn, 't welk in het zelve aartsbisdom legt. In 't jaar 871 wierdt hier eene kerkvergadering gehouden tegen Hincmarus van Laon, die den paus al te driftig tegen de Franfche biffchoppen voorftondt, weshalven hy afgezet, en in de gevangenis geworpen wierdt, waar in men hem 2 jaren daarna de oogen uitftak. Vader Cellot heeft de handelingen van deze kerkvergadering, die vader Sirmond niet kon vinden, na des zelfs doodt, onder den naam van *Apotheca reconditioris doctrinæ*, doen drukken. De tweede kerkvergadering is in 't jaar 874 te Douzi gehouden, tegen de huwelyken in verbodene graden, en tegen die de kerkelyke goederen aantaften. *Tom.* VIII. *Concil.*

DOVARENES, een ftedeke of vlek in Bretagne in Vrankryk. Het legt 4 mylen benoorden Quimpercorentin, en heeft eene grote en goede haven aan den inham, die daarom *de Baai van Dovarenes* genoemt wordt. *Baudrand.*

DOVE, [JOHANNES] een Engelfch Godgeleerde, geboortig uit de provincie Surrey, was een goed prediker, en fchreef in het Engelfch *tegen de Atheïften*; *Verdediging van het maken van een kruis by den doop*; en in het Latyn: *Uitleggingen over het Hooglied*, enz. Hy ftierf in den jare 1618.

DOVER, eene markt-en zeeftadt in 't Oofter gedeelte van Kent, in Engelandt, is een der zo genaamde vyf zeehavens, naar de kant van Vrankryk. Zy is byna met rotzen omringt, van welke men by helder weder gemakkelyk de tegen-over leggende Franfche kuft bezien kan. De overvaart wordt op 7 Engelfche mylen gefchat. Het gedeelte der ftadt, 't welk naaft aan de zee legt, hadt eertyds een muur, van welke tot nu toe nog iets overig is. Boven op een hogen rots legt een voortreffelyk en zeer fterk kafteel, 't welk mogelyk een werk der Romeinen is; ten minften hebben zy het ingehad: want van die tyden af is deze plaats voor den fleutel van Engelandt gehouden, en altoos zorgvuldig bewaart geweeft. In vorige tyden was ze in ftaat om alleen 20 oorlogfchepen uit te ruften. Daarom liet Philippus, koning van Vrankryk, aan zynen zone Lodewyk, die tot hier toe tegen koning Johannes gezonden was, door zyne baronnen zeggen, dat, indien hy 't kafteel van Dover niet vermeefterde, zyne andere veroveringen van wei-

weinig nut zouden zyn. Voor dezen hadt Dover zeven Parochie-kerken; doch thans maar twee. Zy wordt, om dat het de kortste weg naar Vrankryk is, in vredenstydt van vele reizigers bezocht. Hendrik, Lord Jermin, wierdt in 't eerste jaar van koning Jacobus den II baron van Dover gemaakt. Te voren voerde Hendrik Cary, vicomte van Rochefort, en baron van Hunsden, den tytel van graaf van Dover, welke waardigheit hy in 't jaar 1617 van koning Karel den I hadt ontfangen. In 't jaar 1711 stierf Jakob Duglas, hertog van Dover, welken tytel des zelfs oudste zoon erfde. *Camden & Speed in Britann.*

DOVEREN, of DOEVEREN, een dorp onder het gebiedt van Heusden, en ten Noorden van Gender gelegen, heeft zynen naam waarschynlyk, zo wel als Douvres in Engelandt, van de Deenen gekregen. Het zelve heeft een kerk, en een Predikant in gemeenschap met het gemelde dorp Gender, of Genderen, staande onder de classis van Gorkom. *Utrechtsche Bisdom III. Deel.*

DOVERIDGE, [JOHANNES] een Engelsch ridder uit Devonshire, was koninklyke gerechts bestierder, en daar by in de Godgeleerdheit, Rechten, en andere vrye wetenschappen zeer bedreven; zulks dat het onzeker is, waar hy het meest in uitmuntte. Hy heeft nagelaten: *Historia antiqui & moderni status principatus Walliæ, ducatus Cornubiæ, & comitatus Cestriæ; Jurisperitus Anglicus; Tractatus de variis gradibus nobilitatis, seu magnatum regni Angliæ*, enz. en is gestorven den 13 December des jaars 1628.

DOVI, of DYFI, eene rivier in het Engelsche prinsdom Walles, ontlast zich in de Iersche zee.

DOWDAL, [GEORGE] aartsbisschop van Armagh, en opper-kerkvoogdt van Ierlandt. Hy bekleedde juist deze waardigheit, wanneer onder Hendrik den VIII de grondt tot de hervorming in den Godsdienst gelegt wierdt. Hy stelde zich geweldig daar tegen, zo dat hy zelfs in 't jaar 1549 den onderkoning op eene algemeene vergadering der geestelykheit deswegen met den ban dreigde, en met zyne onderhorige bisschoppen, zonder het allerminste in te willigen, die vergadering verliet. Doch deze zyn yver was van geen genoegzame geleerdheit ondersteunt, en George Brown, aartsbisschop van Dublin, drong niet te min de hervorming door. Ja het kwam in 't jaar 1551, onder Eduard den VI zo verre, dat de waardigheit van opperkerkvoogdt aan den aartsbisschop van Dublin gegeven, en Dowdal afgezet wierdt; waar op hy zich eenigen tydt buiten 't koninkryk ophieldt. Doch de koningin Maria liet hem in 't begin harer regering in zyn ampt herstellen, waar in hy ook in 't jaar 1558 gestorven is. *De Larrey Hist. d'Anglet. T. I. p.* 399, 451, 679, 714, 918.

DOWNAROWITZ, [ELIAS] een Poolsch Jesuit van Witepsck, afkomstig uit een adelyk geslacht, en geboren in den jare 1624, was priester, en hoogleeraar in de Godgeleerdheit, redenkunst, Philosophie, en dichtkunde, en overleedt den 7 November des jaars 1669, hebbende geschreven en in het licht gegeven: *De virtutibus moralibus*, en *Homo politicus*.

DOWNE, een Iersch graafschap in 't landschap Ulster, grenst ten Noorden aan 't graafschap Antrim, en het meir Neaugh, ten Oosten aan de Iersche zee, ten Westen aan Armagh, en ten Zuiden aan 't graafschap Louth, waar van het door de rivier Newry afgescheiden is. Het is overal, daar gene bosschen zyn, zeer vruchtbaar, en heeft verscheide goede zeehavens. De hoofdstadt, mede DOWNE, of *Doun-Phadrik*, in 't Latyn *Dunum* genaamt, legt aan de Iersche zee, tegen over 't eilandt Man, op een halfeilandt, 't welk door de zee en 't meir Cone gemaakt wordt, en heeft een voortreffelyke zeehaven. Zy heeft zitting en stem in 't Parlement van Ierlandt, en een bisdom, onder den aartsbisschop van Armach staande, by 't welke zedert het jaar 1442 dat van Connor gevoegt is. Zy is eene der oudste steden in Ierlandt, en beroemd, omdat men zegt, dat zy de beenderen van de H. Patricius, Brigitta en Columbus in bewaring heeft. Ptolemæus gewaagt 'er van onder den naam van *Dunum*. *Richard Cox Hibern. Angl.*

DOWNHAM, een marktstedeke in Engelandt, in dat gedeelte van 't graafschap Norfolk, 't welk men Clacklos noemt, legt aan de rivier Ouse, en heeft daar een brug over. Zy is 71 Engelsche mylen van Londen gelegen. *Moreri in 't Engelsch.*

DOWNHAM, (GEORG) zoon van Wilhelm, bisschop van Chester, wierdt bisschop te Londondery in Ierlandt. Men hieldt hem voor een goed Aristotelisch Philosooph, en hy heeft geschreven: *Comment. in Rami Dial.* en: *Papa Antichristus*, als mede in het Engelsch: *Lezingen over den vyftienden Psalm; van de Christelyke vryheit*, en verscheide *Predikatiën*.

DOWNHAM, (JOHANNES) broeder van den voorgaanden, heeft in de Engelsche tale geschreven: *Lezingen of verklaringen over de vier hoofdstukken van Hoseas; van het Sacrament; Vertroostingen voor aangevochtenen*, enz. Hy leefde nog in den jare 1645.

DOWNTON, of DUNCTON, eene stadt in Engelandt, met een markt, in 't graafschap Wilt. Zy is daar de hoofdstadt van, en legt aan de rivier Avon van Salisbury, alzo genaamt, omze van andere rivieren, die den naam van *Avon* voeren, te onderscheiden. Zy zendt twee leden in 't Parlement, en legt 84 Engelsche mylen van Londen. *Moreri in 't Engelsch.*

DOXIUS, een zoon van Cœlus, heeft, naar 't gevoelen van Gellius, allereerst begonnen de huizen van klei te bouwen, daar toe aangezet zynde door 't zien van zwaluw-nesten. *Plinius H. N. l.* VII. *c.* 56.

DOXOLOGIA. Dus noemde men in de Griekshe kerke den lofzang der engelen, beginnende met het woordt δόξα, *doxa*, dat is *eere*, of *heerlykheit*. De Grieken hadden nog eene andere *Doxologia*, beginnende met het zelve woordt, daar S. Basilius van zegt, dat het een zeer oud gebruik in de kerke geweest is om in 't vallen van den avondt te zingen: *Eere zy den Vader, den Zone, en den H. Geest.* Toen Arius zyne dwalingen begon te verbreiden, hielden de rechtzinnigen zich naauwkeurig aan deze *Doxologia*; doch de Arianen veranderden ze, en zongen in der zelver plaats: *Eere zy den Vader, door den eenig-geboren Zone, in den H. Geest.* Deze verandering maakte ten tyde van den patriarch Leontius veel gerucht in de kerke te Antiochië, zingende de rechtzinnigen de eerste, en de Arianen de twede *Doxologia*, op het laatst der Psalmen en gebeden. Leontius, die, hoewel een Ariaan, de vrede beminde, zeide de zelve binnens monds op, en liet zyne stem niet horen, voor dat hy aan de woorden kwam, *in alle eeuwigheit*. Philostorgus zegt, dat Flavianus de Doxologie der rechtzinnigen opgestelt heeft, en dat men te voren zong: *Eere zy den Vader, door den Zone, in den H. Geest*; doch het is eene onderstelling van dien Ariaanschen schryver. Remigius van Auxerre verzekert, dat S. Hieronymus het gebruik van het *Eere zy den Vader* achter ieder Psalm te zingen in de Roomsche kerke ingevoert heeft. *S. Basilius de Spiritu Sancto c.* 27, & 29. *Cyrillus Scythopol. in Vita S. Euthym. n.* 78. *German. Constantinopol. in Mystagogia. Philostorgus lib.* III. *c.* 13. *Theodoretus Histor. lib.* II. *cap.* 14. *Goar in Euchologio. Du Cange Gloss. Græc. Richard Simon.*

DOXOPATER, of DOXAPATER [JOANNES] een Siciliaan, zonder dat men zyn vaderlyke stadt of leeftydt kent. Dat hy de rederykkunst verstaan, en door zyne Godvruchtigheit een naam gehad heeft, besluit men uit zyne schriften: want hy heeft in 't Grieksch geschreven *in librum Hermogenis de Inventione*, welk boek, met de handt geschreven, te Venetië bewaart wordt in de boekery van den kardinaal Basfarion, naar de getuigenis van Jacobus Philippus Thomasinus *in Bibl. Venet. MS. p.* 55, en eertyds in de boekery van Jacobus Barocius, een Venetiaansch edelman, en daarna in die van Thomas, graaf van Arondel, die het in Engelandt heeft overgebragt, gelyk de zelve Thomasinus getuigt *p.* 76. Hy heeft ook geschreven, volgens Octavius Gaëtanus in zyn boek, dat den naam voert van *Isagoge ad Historiam sacram Sicul. c.* 42, deze volgende werken: *De Universa Christi Oeconomia; De secundo Adam Christo; De vita spirituali & Angelica; In Aphthonii Progymnasmata.* Nog: *tegen alle Ketteryen. Bibl. Sicula.*

DOYAC, [JOHANNES] landvoogdt van Auvergne, 't welk zyn vaderlandt was, wierdt van Lodewyk den XI, koning van Vrankryk, dien hy zeer grote diensten hadt gedaan, zeer bemint, weshalven hy hem, toen hy stierf, zynen zoon, Karel den VIII, aanbeval. Doch zo dra deze minderjarige koning de regeering aanvaardde, wierdt Doyac van de prinssen van den bloede, die hy by 't leven van Lodewyk den XI met harde woorden hadt beledigt, aangeklaagt, en met een van ontrouwheit, omtrent 's konings schatkist gepleegt, schuldig verklaart; weshalven men hem in 't jaar 1484 te Parys in 't openbaar deedt geesselen, de tong met een gloeiend yzer doorboren, en beide ooren afsnyden. Doch naderhandt is hem zyn eerlyke naam weder gegeven. *Enguerran de Monstrelet Chronique. Mezeray. P. Daniel.*

DRAAK, eene slang, door ouderdom tot eene verschrikkelyke grootte aangegroeit, weshalven ook in de Openbaringe van Johannes de woorden *Draak* en *Oude Slang* van de zelve betekenisse zyn. Het schynt, dat de oude natuurkundigen vermaak geschept hebben in dit gedrogt op verscheide wyzen te verbeelden, met vleugels, kammen, allerhande gedaantens van koppen en klaauwen, zo verre, dat Aldrovandus van een draak gewaagt, die uit de vermenging van een arendt met eene wolvinne zou voortgekomen zyn, die grote vleugels, de staart van eene slang, en wolfs-voeten hadt. Doch hy is de eerste onder de nieuwere schryvers, die zegt, dat het een verziert beest is, en die, buiten zeer oude grote slangen, gene draken erkent. Zelfs hebben eenigen gezegt, dat 'er in Afrika vliegende draken zyn, die een paardt met des zelfs ruiter kunnen opnemen, en dat ze dikmaals koejen weghalen. Albertus Magnus schryft van een zeedraak met korte vleugels, die de gedaante heeft van een slang, zich zeer snel beweegt, en zo vergiftig is, dat hy door zyne beet doedt sterven. De dichters, die verziert hebben, dat het hof van de Hesperides door een draak bewaart wierdt, verstonden daar door de grote zee, die den toegang tot de gelukkige eilanden, of Amerika, belettep. De Egyptenaren hebben de draken onder 't getal der goden gestelt. By de Grieken wierdt de godt Esculapius onder de gedaante van een draak verbeeld. De Indianen, Assyriërs, Persianen, en andere Oostersche volkeren, baden draken aan, die aan verscheide godheden toegewyd waren. De Egyptenaren en Pheniciërs hadden huisdraken, die zy uit de handt aasden, en 'er by sliepen: waar uit misschien de verdichtselen gesproten zyn, dat eenige menschen, als Alexander de Grote, Scipio, Augustus, enz. van draken voortgeteelt zyn. By de Romeinen dienden de draken tot een standaardt voor kleine krygsbenden, gelyk de arenden voor de legioenen, en die ze droeg, wierdt *Draconarius* genoemt. De Westersche keizers, als Otto de Saxen, Engelschen, en, zelfs de hertog van Normandië, hebben het nagevolgt. In de kerke heeft men al van oude tyden af in de plechtige ommegangen draken op een langen stok omgedragen, om te tonen, dat de kerk over den Duivel en zynen aanhang zegepraalde: een kindt droeg een brandende lantaarn, om het vuur in den mondt des draaks, indien het uitging, weder aan te steken. Men schildert ook een draak by den ridder *St. Georgius* en by *St. Margariet.* Zie de Historie van den Ridder *Gozon*, en des zelfs gevecht tegen een draak op het eilandt Malta. *Furetiere Diction. Univers.*

DRAAK; de omgekeerde of ter neder geworpene draak, was eene ridderorde, die de keizer Sigismundus omtrent het jaar 1418, na

na 't eindigen der kerkvergadering van Constans, gesticht heeft. Deze orde was in Duitschlandt en Italië in grote achting, en de ridders droegen gewonelyk een kruis met groene leliën aan de enden: doch op plegtige dagen hadden zy een scharlaken mantelke om, en boven op een groen zyde mantelke eene dubbelde goude keten, daar een omgekeerde draak, met hangende veelverwige vleugels, aan vast gemaakt was. De keizer wilde daar mede de veroordeeling van Jan Hus en Hieronymus van Praag, nevens derzelver menigvuldige dwalingen, te kennen geven. Doch deze orde verviel met des stichters doodt. De Lutherschen voerden in de XVI eeuw in hunne vaandels zeer krachtige zinspreuken, die den strydt des draaks tegen de kerke uitdrukten. *Bonfin. Hist. Hungar. Favin Theatr. d'hon. & de Cheval. Ashmole. Gryphius.*

DRAAK, of DRAKE, [Franciscus] een Engelschman, was een der grootste zeelieden zynes tyds. Hy is by South-Tavestoke in Devonshire geboren, en in Kent, daar zyn vader scheepsprediker in 's konings vloot was, opgebragt. Zo dra hy wat jaren hadt, bestelde hem zyn vader by zekeren schipper, die op Vrankryk en Zeelandt handelde, by welken hy zich door zyne naarstigheit en trouwe diensten zo aangenaam maakte, dat hy hem, toen hy stierf, zyn schip maakte. Draak dreef eenigen tydt den zelven handel, doch geen zin hebbende langer op die enge zee te varen, en horende, dat kapitein Hawkins naar Amerika zou gaan, verkocht hy in 't jaar 1567 zyn schip, en voer met hem. Op dezen eersten tocht namen hem de Spanjaarden afal wat hy hadt. Draak, om zich hier over te wreken, voer in 't jaar 1572 met twee schepen en 70 koppen wederom naar Amerika, daar 't weinig scheelde of hy zou Nombre de Dios verovert hebben. Kundschap krygende, dat eene menigte met goudt en zilver geladene, en slecht bewaarde muilezels over 't gebergte kwamen, tastte hy die aan, nam het goudt mede, begroef het zilver, en verbrandde daar op te Sante Cruz een groten voorraadt van Spaansche koopmanschappen, die op 200000 ponden Sterlings geschat wierden, en kwam met veel roem en groten buit in Engelandt. In 't jaar 1577 ging hy wederom met 5 schepen en 160 man in zee, en zeilde met drie van de zelve, hebbende de twee andere, om datze hem hinderlyk schenen, te rug gezonden, door de straat van Magellanes. In de Zuidzee wierden zy door een zwaren storm overvallen en verstrooit; een daar van is nooit te voorschyn gekomen; het tweede keerde door gemelde straat naar huis, terwyl Draak naar Chily, Coquimbo, Cinnano, Palma, Lima, en zo gansch Amerika omzeilde. Op deze reis nam hy vele Spaansche schepen, en vondt op een der zelven 400 pohden massief goudt, en op een ander, Cacofaga genaamt, nevens eenige juweelen, eene grote menigte goudt en zilver, waar van hy in 't jaar 1580 een groot deel in Engelandt bragt, hebbende het overige, nevens 6 stukken geschut, om van eene gevaarlyke plaats af te komen, moeten in zee werpen. Straks na zyne aankomst onthaalde hy de koningin te Dartford, die hem tot ridder sloeg, en de wereldt in een schip tot een wapen gaf. In 't jaar 1585 ging hy te Pleymouth met 22 zo koopvaardy- als oorlogschepen weder onder zeil. Op dien tocht veroverde en verbrandde hy S. Jago, de hoofdstadt van Cuba, voorts plunderde hy S. Dominico op Hispaniola; van daar zeilde hy naar Carthagena, nam het by verrassing in, en maakte daar eenen ongelooflyken buit van goudt en zilver, mitsgaders 240 stukken, en kwam in het volgende jaar gelukkig weder in Engelandt aan. In 't jaar 1588 deedt hy als Vice-Admiraal de Spaansche vloot groten afbreuk. In 't jaar 1589 zondt hem de koningin naar Portugal tot hulp van Don Antonio, die aanspraak op die kroon maakte. Daar op ging hy met Jan Hawkins wederom naar Amerika. Doch zyn voornaamste doelwit niet kunnende bereiken, plunderde hy Nombre de Dios, en eenige andere plaatsen, en wierdt van hertzeer ziek, en stierf op den 28 January 1596, toen hy te Porto Bello te rug was gekomen, krygende de zee tot zyn graf. De ridder Draak heeft eene beschryving van zynen tweeden tocht in 't licht gegeven. *Cambden Britan. Horolog. Anglic. Bentivoglio Hist. di Fiandra P. II. lib. IV.*

DRAAKESTEIN. Zie DRAKESTEIN.

DRABICIUS, (Nikolaas) een vermaard geestdryver in de XVII eeuw, is omtrent het jaar 1587 te Stransnitz in Moravië, daar zyn vader burgermeester was, geboren. In 't jaar 1616 wierdt hy tot predikant aangenomen, en bediende dat ampt te Drahotutz: doch als hy van wegens de scherpe bevelen van keizer Ferdinand den II tegen den Protestantschen Godsdienst genoodzaakt was ergens eene schuilplaats te zoeken, begaf hy zich in 't jaar 1629 naar Lednitz, eene stadt in Hungaryë. Hy hadt gene hope van ooit in zyn kerkdienst herstelt te worden; weshalven hy een lakenkoper wierdt, waar in zyne vrouw, die een lakenkopers dochter was, hem wel te pas kwam. Hy zocht zyne amptgenoten te bewegen, dat zy mede elk een wereldsch beroep by der handt zouden vatten, niettegenstaande zulks, tot voorkoming van diergelyke wanorders, verboden was: en hy vergat de welvoegelykheit van zyne vorige bediening zodanig, dat hy een der kloekste drinkers van zyne plaats wierdt. Als hy op een tydt van zeker jaarmarkt naar huis kerende, in gevaar was van geplundert te worden, stelde hy zich wakker te weer, en wierdt gewond, en 't zou misschien daar niet by gebleven zyn, hadt hy niet ontzet geworden. De andere farheeren, over dit zyn gedrag geërgert, klaagden 'er over, en daar wierdt in een kerkvergadering in Polen besloten, dat Drabicius in zyn dienst zou opgeschort, en indien hy het niet beter maakte, in den ban gedaan worden. Deze strengheit noodzaakte hem ingetogener te leven. Doch het was vry wat anders te zeggen, toen hy meende, dat hy een Propheet geworden was. Hy hadt zyn eerste gezicht in den nacht op den 23 February 1638, en het tweede in den nacht op den 23 January 1643. Het eerste beloofde hem in 't algemeen grote heirlegers uit het Noorden en het Oosten, die 't huis van Oostenryk zouden te onder brengen: het tweede gaf in 't byzonder te kennen, dat Ragotzki het leger uit het Oosten zou gebieden, en belastte Drabicius, dat hy zynen broederen zou bekend maken, dat Godt hen in hun landt herstellen, en de overlasten, aan zyn volk gedaan, wreken zou: en dat zy zich met vasten en bidden tot die verlossing moesten gereed maken. Hy kreeg bevel, van 't gene hem geopenbaart was, op te schryven, en gelyk de oude Propheten aldus te beginnen: *Het woordt des Heeren geschiedde tot my.* 's Daags daar aan verhaalde hy zyn gezicht aan de Predikanten, die ter zelver plaatse als hy gevlucht waren; en deze wederom aan anderen, doch men maakte daar geen werk van. Deze twee gezichten wierden in 't zelve jaar 1643 van verscheide andere gevolgt; en onder die was 'er een, dat beval het gansche geheim aan Comenius, die toen te Elbing in Pruissen was, te openbaren. Een ander van de maandt January 1644 verzekerde Drabicius, dat de keizerlyke krygsbenden de verjaagde Protestanten niet zouden uitroejen. Deze benden verwoestten het landt van Ragotzki, plunderden de stadt Lednitz, en belegerden des zelfs kasteel. Drabicius begaf zich daar binnen, en, 't zy hy zyne gezichten een weinig mistrouwde, 't zy hy geloofde, dat goed recht ook goede hulp van noden hadt, spilde zyn tydt niet met bidden, maar was gedurig omtrent het geschut, dat men op de belegeraars losbrandde, en sloeg, tot zyn ongeluk, mede handt aan 't werk; want het scheelde weinig, of hy hadt, door de vlam van 't buskruidt, een oog verloren. De keizerschen braken het beleg op, doch kwamen kort daarna weder, en veroverden de plaats. De vluchtelingen wierden mede, zo in hunne personen, als goederen, in 't verdrag begrepen, en niet te min geplundert. Dus raakte Drabicius in de macht der keizerschen, 't welk hem niet belette Ragotzki in de maandt Augustus 1645 bekend te maken, dat Godt hem geboodt, het huis van Oostenryk en den paus te verdelgen, en, indien hy dat adderen-gebroedsel spaarde, hy zich den geheelen ondergang van zyn huis op den hals zou halen, die zelfs den genen, *die aan de wandt pist*, niet verschonen zou. Deze vorst wist alreets, dat Drabicius voor Propheet speelde; want Drabicius hadt hem, volgens den last, in zyne verrukkingen daar toe gekregen, een afschrift van zyne openbaringen toegezonden, die Ragotzki in 't vuur smeet. Op de boodschap, die de Propheet in persoon bragt, wierdt hem geantwoord, dat men onlangs een vrede gesloten hadt. De doodt van dezen vorst, in October 1647 voorgevallen, maakte Drabicius zeer mistroostig; hy meende, dat zyne openbaringen in rook zouden verdwynen; daar by wierdt hy van alle kanten bespot. Doch hy wierdt in eene verrukking vertroost, die hem nieuwen moedt gaf, en hem verboodt, zyne papieren te verbranden, nademaal Godt Comenius by hem zou zenden, aan wien de zelve moesten behandigt worden. In der daadt Comenius kwam in 't jaar 1650, tot verrichting eeniger zaken, in Hungarië, en zag daar den persoon en de Prophetiën van Drabicius, en vondt, vermits hy drie jaren lang als een medehelper aan Drabicius belooft was, daar smaak in. 't Is aanmerkelyk, dat Sigismundus Ragotzki, die door Drabicius tot den oorlog tegen den keizer aangezet, en door zyne moeder tot vrede geraden wierdt, niet wist te kiezen, als zynde van weêrzyden door yslelyke dreigementen bestreden. Drabicius verkondigde hem de oordeelen des Allerhoogsten ingeval van vrede, en de moeder dreigde hem met haren vloek, indien hy oorloogde. In deze twyfelmoedigheit beval hy zich aan de gebeden van Drabicius en Comenius, en hieldt zich stil tot zyne doodt toe, dat is, tot den 4 February 1652. Comenius, die dat niet verwacht hadt, was daar zeer verbaast over; de engel, die hem kwansuis alles zeide, hadt hem dit groot artykel niet geopenbaart. George Ragotzki, vorst van Zevenbergen, broeder van den overleden, wist niets van al dit Prophetisch gedoente; doch Comenius onderrechtte hem, en gaf hem een afschrift der schriften van Drabicius. Deze laatste wierdt op den 20 Juny 1654 op nieuws tot Predikant aangestelt, en dit hadt Comenius gebakken, toen hy door Hungarië wederom naar Polen keerde. Na zyn vertrek uit het hof van Zevenbergen moest 'er iemandt anders zyn, om de gezichten van Drabicius den vorst bekend te maken. Zy kwamen nu menigvuldiger dan ooit, en bevalen telkens die aan Comenius mede te delen, op dat hy ze aan de natien en tongen, en aan alle de volkeren der aarde, met name aan de Turken en Tartaren, zou bekend maken. Comenius vondt zich tusschen de vreze Gods en die der menschen belemmert; hy vreesde, dat, zo hy de openbaringen van Drabicius niet liet drukken, hy tegen Godt wederspannig was; en, zo al, hy zich aan de spotterny en bestraffinge der menschen bloot stelde. Hy besloot dan, om den middelweg in te slaan, de zelve te doen drukken, doch de afdrukfels niet uit te delen, weshalven het boek den naam van *'t Licht in de duisternis* gekregen heeft. Doch het voornemen, van dit licht onder de korenmaat te houden, duurde niet lang, en het bezweek onder twee zeer aanmerkelyke uitkomsten, die men juist voor de ontcyffering van 't geheele geheim hieldt. De eene was de inval van Ragotzki in Polen; de andere was de doodt van keizer Ferdinand den III. Geen van beide was gunstig aan die openbaringen; want Ragotzki, dien Drabicius zo veel goeds belooft hadt, schoot in 't jaar 1660 in den slag tegen de Turken te kort, en stierf aan zyne wonden; en de zoon van Ferdinand wierdt in de plaats van zynen vader tot koning van Hungarië verkoren, 't welk de zaken der Protestanten aldaar ten eenemale over hoop smeet. De Predikanten zelfs, bevreest, dat zy om Drabicius zouden moeten lyden, hebben allen achterdocht van zich zoeken af te keren; en een uit de zelve, met name *Johannes Felinus*, heeft een boek, onder den naam van *'t Dwaallicht, Nicolaus Drabicius*, uitgegeven, daar hy alle des zelfs openbaringen, als inbeeldingen en hersenschimmen, in verwerpt. In 't jaar 1663 wierdt eene vergadering te Buchau gehouden, op welke Drabicius met eede verklaarde, dat de zelve van hem niet verzieri zyn.

Zyne gezichten duurden tot in 't jaar 1666. Ondertusschen zocht het huis van Oostenryk, 't welk Drabicius voor den stokebrandt van alle de onlusten hieldt, hem in zyne macht te krygen; gelyk hy dan in 't jaar 1671 te Presburg gevangen, en op den 16 July hem eerst de handt, daarna 't hoofdt afgeslagen, en daar op het ligchaam met het boek, *Lux in tenebris*, (het licht in de duisternis) onder de galg verbrand wierdt. Anderen schryven, dat hy, om den Groten Heer te dopen, naar Turkyë gereist, en aldaar gestorven is. *Comenius Hist. Revelat. Witsius Miscell. sacr. T. I. l. 1. c. 24. §. 30. & seqq. Arnold Kerk-en Ketter hist. T. II. P. III. cap. 24 Bayle Dict. Crit.*

DRABURG, een vlek of stedeke in Karinthië, 't huis van Oostenryk toebehorende, aan de Drau gelegen, drie mylen beneden Lavamund. *Maty Diction.*

DRACHENBURG, of *Trachenburg*, eene stadt aan de Wezer, in 't graafschap Hoja, eene halve myl van Niënburg gelegen. In 't jaar 1547 is omtrent deze plaats een bloedige slag tusschen de keizersche en Saxische benden voorgevallen. *Spangenb. Mansf. Chron. Ziegler Hist. Schouw-toneel.*

DRACO, een wetgever der oude Athenienzen, die voor Solon, in 't tweede jaar van de XXXIX Olympiade, omtrent 130 jaren na 't opbouwen van Rome, en 623 voor Christus geleeft heeft. Men schryft van hem, dat hy 3000 vaarzen, die vele fraaie levensregels behelsden, gemaakt heeft. Zyne wetten waren zo streng dat Demades van de zelve zeide, *dat ze met bloedt, en niet met inkt, geschreven waren*; en Herodicus, dat het *gene wetten van een mensch, maar van een draak waren*: weshalven Solon de zelve altemaal, behalven die moordt en doodslagen betroffen, afgeschaft heeft. Die slechts van lediggang beschuldigt waren, of dat zy maar een kool gestolen hadden, wierden met de doodt gestraft; en als men hem naar de reden vroeg, gaf hy tot antwoordt, dat hy oordeelde, dat de kleine misdaden de doodt verdienden, en dat hy voor de zwaarder geen hoger straf kende. Als Draco zeer oud was, en zich in de gewone schouwplaats bevondt, wierden hem tot een teken van achting zo vele rokken, hoeden, en andere klederen, volgens de gewoonte van dien tydt, toegeworpen, dat hy 'er onder smoorde. *Diogenes Laërt. in Solon. Tatianus contr. Gent. Clemens Alexandr. l. I. Stromat. A. Gell. l.* II. *c.* 8.

DRACO, een vermaard geneesmeester, zoon van Hippocrates, en broeder van Thessalus, leefde in de XCI Olympiade, omtrent het jaar van Rome 340. Soranus gewaagt van deze twee zonen van Hippocrates. Zie *Petr. Castellanus*, die van de doorluchtige geneesmeesteren geschreven heeft.

DRACO, [BLASIUS] een Rechtsgeleerde van Palermo, geboren in den jare 1621. Hy stak uit in geleerdheit. In de jaren 1664 en 1669 was hy rechter te Palermo. Meer andere eerampten heeft hy zedert bekleed. Hy gaf uit *Allegationes*, by Francesco Magretti *in obs. ad const. Pragm. Ducis Sermonetae Decis.* 4. *n.* 11; *Allegationes*, te gelyk geschreven met *Francesco Miroldo*, en *Ben. Fernandez* by Paulus Franciscus Perramutus *in Conflictu Jurisconsultorum, part. III, T. I,* van *pag.* 392. *Bibl. Sicula.*

DRACO, [HONORÉ] van Nizza in Piëmont, was Raadsheer in 't Parlement van zyn landt. Hy heeft den korten inhoudt van de *Instituten* in Latynsche vaarzen gebragt, die in 't jaar 1561 te Lions gedrukt zyn, onder den naam van *Sylva in laudes Juris Civilis.*

DRACO [PETRUS] een Jesuit van Palermo. Behalven de beschaafde letteren heeft hy twaalf jaren de rederykkunst geleeraart met zulk een vordering zyner toehoorderen, dat ze byna alle uitstekende meesters daar in geworden zyn. Hy onderwees zyne leerlingen niet alleen in de wetenschappen, maar ook in het regelen der zeden, zo dat zyn school een kweekhof van deugden genoemt wierdt. Hy heeft de broederschap van S. Maria de Fervore in het collegie van Palermo lang geregeert, en daar in de Godvruchtigheit niet weinig voortgezet: zodat ontelbare leden der zelve de aanloksselen der wereldt verlatende zich begeven hebben tot verscheide ordens van Regulieren, die ze daarna ook zelfs geregeert hebben. Het is zeker, dat hy allen voordeel aanbragt: want zyne zedigheit, het merkteken van heiligheit, wekte hen alle op tot een regel van wel te leven. Hy stierf te Palermo op den 8 November 1647. Na zyne doodt kwam een werk van hem uit, in 't Italiaansch geschreven, te weten: *Brieve Compendio della Vita del B. Luigi Gonzaga*, zonder zynen naam, maar daarna nog eens met uitdrukking zyns naams. *Bibl. Sicula.*

DRACO, [PETRUS] een Siciliaansch priester. Doctor der H. Theologie, een welsprekend en geleerd prediker. Hy stierf in den jare 1710. Hy heeft in 't Italiaansch uitgegeven: *Della Vita, e Glorie di S. Cono, Abbate Basiliano Cittadino, e Protettore di Naso operetta istorica. Bibl. Sicula.*

DRACONARIUS. Dus noemde men den gene, die onder 't Romeinsche voetvolk zeker veldteken op eene lange spiesse droeg, 't welk een zilver drakenhoofdt, en 't overige ligchaam van dunne zyde stoffe hadt, die gelyk een draak in de lucht zwierde. Daar hongen grote koorden met zyde kwasten by. *Danet.*

DRACONDITES, een der XXX dwingelanden te Athene, dien Plato als een groten booswigt afschildert. Hy was het, die 't bevelschrift van die dwingelanden, aangaande hun oppergezag, opgestelt heeft. *Plato in Sophist. Aristoteles in Politic. Scholiast. Aristophan.*

DRACONITES [JOHANNES] was te Karelstadt in Frankenlandt in 't jaar 1494 geboren, wierdt te Erfort meester der wysgeerte gemaakt, en leerde de Hebreeusche taal by Paul. Fagius. Naderhandt begaf hy zich tot de Godgeleerdheit, en maakte daar zulk een voortgang in, dat hy, te Wittenberg gekomen zynde, onder de eersten was, die leeraars der Godgeleerdheit gemaakt wierden. Daar op heeft hy vele jaren te Marpurg de H. Schrift verklaart, ook verscheide byeenkomsten en zamenspraken over den Godsdienst, als mede in 't jaar 1530 de overlevering der *Augsburgsche Belydenis* bygewoont. Vorders leerde hy te Rostok, van waar hy naar Reussen in Voigtlandt beroepen, en van hertog Albert bisschop van Samlandt gemaakt wierdt. Vele jaren daarna kwam hy wederom naar Wittenberg, om aldaar den Bybel in vyf talen te doen drukken, waar toe Augustus, keurvorst van Saxen, de onkosten wilde schieten: doch hy stierf ondertusschen den 18 April 1566, in 't 72 jaar zyns ouderdoms, en heeft slechts eenige proeven daar van uitgegeven, als mede eenige boeken des O. Testaments overgezet. Behalven deze werken heeft men van hem: *Uitbreidingen* over eenige *Propheten*; over eenige *Psalmen en eenige hoofdstukken van Genesis over 't Koninkryk van Christus*; *de Psalmen uit het Hebreeusch vertaalt, met aantekeningen*; *van de plicht eens vorsten en eens Predikers*; *Bewys, dat de kerkelyken mogen trouwen*; enz. *Thuanus Hist. l.* XXXVIII. *& Teissier addit. tom. 1. p.* 280. *Melch. Adam Vit. Theolog. Freher. in Theatr. Tentzelius T. VIII. colloq. p.* 563, daar vele byzonderheden van hem gemeld worden.

DRACONTIUS, een priester in Spanje, en een Christendichter, leefde omtrent het jaar 440, onder de regeering van keizer Theodosius den Jongen, aan welken hy een treurdicht heeft opgedragen; zo dat het te verwonderen is, dat Vossius hem onder de dichters stelt, welker leeftydt onzeker is. Hy heeft een gedicht geschreven, onder den naam van *Hexameron*, dat is, van de zes dagen der scheppinge, 't welk Eugenius de III, bisschop van Toledo, op 't verzoek van Chindusind, koning der West-Gothen in Spanje, vermeerdert en verbetert heeft, zo als S. Ildefonsus en S. Isidorus van Seville, die daar gewag van maken, verzekeren. Dit gedicht vindt men in de Boekzaal der Vaderen, en Vader Sirmond heeft het in 't jaar 1619, nevens het treurdicht aan Theodosius, afzonderlyk uitgegeven. *Ildefonsus de vir. illustr. c.* 14. *Isidorus c.* 24. *Bellarminus de Script. Eccl.*

DRACULA, prins van Wallachië, liet eenige Turksche gezanten hunne tulbanden op 't hoofdt vast spykeren, om datze met gedekten hoofde tegen hem spraken, niet wetende, dat dit der Turken gewoonte was. *Rom. Tom. I. Var. p.* 508. *Barthius XLV. Advers.* 14.

DRAGAMESTRO, of DRAGUEMESTRO, eertyds *Æniadæ* genaamt, eene stadt in 't oude Etolië, thans Livadia, in Griekenlandt. Zy legt aan den inham van Patrasso, aan den mondt van de Aspri, 12 mylen bewesten Lepanto. *Baudrand.*

DRAGEMEL, een vlek in Duitschlandt, onder den Oostenrykschen kreits, in Carniole aan de Sau, 2 of 3 mylen benoorden Laubach. Men houdt het voor het oude *Adrans*, of *Adrantis*, een stedeke van Pannonië. *Baudrand.*

DRAGMA, zeker stuk gelds, wegende 3 scrupels, of het achtste deel eener once. Het goldt zes *Oboli*, of eenen Romeinschen *Denarius*; en vier Attische Dragmaas golden eenen zikkel: doch by de Joden goldt een Dragma een halven zikkel, en alzo eens zo veel als die te Athene. De stempel van deze was, volgens Bouteroue *over de Munten* gemeenlyk een brandende lamp, die 't merk van Minerva was: en op de Joodsche was aan de eene zyde een harp, en aan de andere een tros druiven. De Didragma der Joden, of dubbelde Dragma, was zo veel als een hele zikkel. *Budæus de Asse. Gronovius. Walton Prolegom.*

DRAGO. Zie DROGO.

DRAGOMAN. Zie DROGMAN.

DRAGONE, eene rivier in 't koninkryk Napels, haren oorsprong hebbende uit den berg Somma, of Vesuvius, loopt, voorby Nocera, in Terra Laboris, en ontlast zich in den Napolitaanschen zeeboezem. *Maty Diction.*

DRAGUIGNAN, in 't Latyn *Dracena*, en *Draguignanum*, eene stadt in Provence, onder 't bisdom van Frejus. Zy is de hoofdstadt van zeker landschap, Viguerie genaamt, en heeft een gerechtshof, in 't jaar 1535 van koning François den I opgerecht. De Viguier, of rechter, door den koning aangestelt, is daar volkomen opperhoofdt van, en als graaf van Provence. Zy heeft eene fraaie kollegiale kerk: ook is zy eene van de best gelegene plaatsen in Provence, en 't omleggende landt is zeer vruchtbaar: doch door de binnenlandsche oorlogen en byzondere wanorders is zy niet weinig vervallen. *Nostradamus & Bouche Hist. de Provence.*

DRAGUT-RAIS, een vermaard zeerover, onder de regeering van den Turkschen keizer Soliman den II, dien hy grote diensten gedaan heeft, tot nadeel der Christenen, die hy aan alle kanten besprong. Als hy in 't jaar 1550 de kusten van Sicilië en Toskanen deerlyk verwoestte, rustte Andreas Doria, op het bevel van keizer Karel den V, eene vloot uit, en zondt zynen neef Jannetinus tegen hem uit, die zo gelukkig was, dat hy Dragut te Giralatte, een haven van Corsica, daar hy meende veilig te zyn, met 13 galeien gevangen kreeg, en in yzere boejens deedt kluisteren. Dezé hoon, hem van een jong krygsman, en vele andere, hem in zyne gevangenis aangedaan, maakten hem razende. Doch als Barberossa in Provence gekomen was, heeft hem Jannetinus, om de woede van dien barbaar te verzachten, voor eene somme gelds wederom los gelaten. Dit voorval maakte hem nog veel verwoeder tegen de Christenen. Hy stroopte tot aan Napels toe, brandde op de kust van Kalabrië, en nam eene Malteesche galei. 't Jaar daarna deedt hem Doria de vlucht nemen. In 't jaar 1552 sloeg Dragut de Spaansche vloot. In 't jaar 1553 landde hy met de Franschen op Corsica, en roofde op de kust van Kalabrië, in de golf van Venetië, en nam de wyk naar Durazzo. Hy hadt alreets Tripoli ingenomen, en Soliman hadt hem tot hoofdt van de geheele omleggende kust aangestelt. In 't jaar 1560 maakte hy zich door eene schrikkelyke trouwloosheit meester van 't eilandt Gerbe: want hebbende zekeren Soliman, heer van dat eilandt, onder schyn van vriendschap, naar Tripoli gelokt, deedt hy hem ophangen, en nam het

het eilandt in bezit. Zelfs de barbaren wenſchten naar gelegenheit om zich aan hem te wreken, en voegden zich ten dien einde by de Chriſtenen, die ook het eilandt Gerbe veroverden: doch Dragut, met hulp der Turken, nam het haaſt wederom in. Zedert heeft Soliman, die in 't jaar 1565 Malta belegerde, Dragut daar ontboden. Hy kwam 'er met 15 galeien, en als hy op een tydt de breſſche wilde bezien, vloog een kanonkogel tegen een muur, en deedt een ſtuk ſteen zo hevig tegen 't oor van den zeerover ſpringen, dat hy ter aarde viel, lozende veel bloeds door mondt en neuze; van welke wonde hy kort daarna ſtierf. *Sigonius in 't leven van Andr. Doria. Thuanus l.* 11. 12. *Mariana.*

DRAHEIM, eene ſtadt en heerlykheit, nevens een kaſteel, in de Nieuw-Mark, omtrent de Poolſche en Pomerſche grenzen gelegen. In 't jaar 1657 wierdt zy voor 120000 ryksdalers aan keur-Brandenburg verpand, onder voorwaarde, dat de keurvorſt, indien die penningen binnen 3 jaren niet betaalt wierden, de zelve in bezit nemen, en tot de betaling toe behouden mogt. Dewyl nu de betaling niet volgde, wilde Brandenburg zyn recht gebruiken, doch wierdt tot de doodt van den Staroſt Potoki, die toen Draheim bezat, daar in belet. Hoewel nu de koning van Polen die ſtadt op nieuw aan den vorſt Wisniowizki ſchonk, wierdt de zaak afgemaakt, dat deze daar van afſtaan, en de keurvorſt nog 15000 ryksdalers op zou ſchieten. *Puffendorf de reb. Frid. Wilh. l.* 6. §. 92. *Pruyſſiſche Staats-Geogr. P. II. p.* 90. *enz.*

DRAHNE, een kaſteel en heerlykheit in Neder-Lausnits, naaſt de heerlykheden Sonnewalde en Dobrelug gelegen. *Æmilia Agnes*, uit het Reuſſiſche huis, eerſt aan Balthazar Erdman, graaf van Promnitz, daarna aan Frederik, hertog van Saxen-Merſeburg, getrouwt, is daar thans bezitſter af. Eertyds behoorde deze heerlykheit aan die van *Minkwitz*, doch is naderhandt door koop aan den graaf van Promnitz, en van die op des zelfs weduwe gekomen. Daar is ook nog een adelyk goedt, *Drahne* genoemt, in de Promnitziſche heerlykheit Sorau, en komt die van *Tſiheſch* toe. *Groſſers Lauſnitziſche Merkw. lib.* III. *Beſchryv. van Lauſn.*

DRAHOMIRA, de vrouw van Vratiſlaus, hertog van Bohemen, die hy, hoewel zy eene Heidinne was, in 't jaar 907 om hare ongemene ſchoonheit trouwde. In 't jaar 908 baarde zy *Wenceſlaus*, en in 't volgende *Boleſlaus*, onder welke twee zonen Vratiſlaus zyn landt verdeelde, en liet de beſtiering daar van, toen hy in 't jaar 916 ſtierf, aan S. Ludimilla, zyne moeder. Doch Drahomira wiſt het zo te beſchikken, dat zy, terwyl hare zonen onmondig waren, regeerde. Als wanneer zy den oudſten, Wenceſlaus, om dat hy een Chriſten was, van zich ſtiet, doch Boleſlaus by zich op Wiſſchrad hieldt, en ſchrikkelyk tegen de Chriſtenen aanging, ook te Praag een ſtadvoogdt, met name Palhogus, aanſtelde, die de Chriſtenen om de allerminſte oorzaken eene wrede doodt deedt ſterven. Deze geweldenary duurde 4 jaren lang, wanneer de Chriſtenen de wapenen opvatten, en daar wierden in 't jaar 919 op de markt te Praag drie zo hevige ſchermutſelingen gehouden, dat het bloedt door alle de ſtraten liep, en Palhogus zelf in de laatſte ſneuvelde. Daar op liet zy hare ſchoonmoeder Ludimilla, die den Chriſtelyken Godsdienſt yverig voorſtondt, op 't kaſteel Tetin vermoorden, en de kerk te Buntzlau omverre werpen, 't welk Wenceſlaus niet langer kunnende dulden, kwam hy in 't jaar 921, hoewel maar 13 jaren oud, te Praag, beriep de Standen, ontnam zyne moeder de regeering, en hielp den Chriſtelyken Godsdienſt weder op. De moeder zocht hem, hoewel te vergeefs, met vergif om te brengen; echter wierdt hy in 't jaar 938, op haar aanporren, van zynen broeder Boleſlaus van kant geholpen. Doch deze gruwelſtukken van Drahomira bleven niet lang ongeſtraft, want zy viel, als zommigen zeggen, in, en als anderen, omtrent de ſtadt Praag, in eene diepte, zo dat de aarde haar levendig ſcheen te verſlinden. *Æneas Sylvius in Hiſt. Boëm. Cosmas Pragen. Hiſt. lib.* I. *Pulkava Hiſt. Boh. c.* 15. *Weleslavina in Genealog. Princ. Boh. Balbinus Epit. rer. Boh. Stransky Reſp. Boh. c.* 8.

DRAKESTEIN, anders genaamt DRAKENBORG, gelegen in dat gedeelte van het ſticht van Utrecht, dat onder het maarſchalksampt van Eemlandt behoort, in de parochie van Baren, is leenroerig aan de Ed. Mog. Heeren Staten des lands van Utrecht, en wierdt door de zelve op den 27 October des jaars 1536 verklaart een riddermatige hofſtadt te zyn. Dit landgoedt is langen tydt bezeten geweeſt door die van het adelyk geſlacht van DRAKENBORG, die al in het begin van de twaalfde eeuwe in de oude gedenkſchriften vermeld worden. In het laatſte van de veertiende eeuwe, wanneer Frederik van Blankenheim den biſſchoplyken ſtoel van Utrecht bekleedde, heeft FREDERIK VAN DRAKENBORG het leen der hofſtede te Drakeſtein van hem ontfangen op den 4 February des jaars 1394. Des zelfs zoon, JOHAN VAN DRAKENBORG wierdt na het overlyden van zynen vader daar mede beleent op Palmavondt des jaars 1441; na wiens doodt het gekomen is op zyn broeder Heer JOHAN VAN DRAKENBORG, kanunnik der kerke ten Dom te Utrecht, op den 16 Auguſtus des jaars 1457. Wanneer hy op den 7 October van het jaar 1498 overleden was, is FREDERIK VAN DRAKENBORG, zyn broeders zoon, hem in het bezit opgevolgt in het volgende jaar 1499. Deze zonder lyfserven geſtorven zynde, heeft op den 25 May des jaars 1519 tot leenvolger gehad zynen broeder JAN VAN DRAKENBORG, die by zyne huisvrouwe, Hadewig van Reneſſe, na zyne doodt aan Johan Duvenvoorde hertrouwt, nagelaten heeft eene erfdochter, *Joſina van Drakenborg*, die haar vader, niet lang na zyne belening overleden, opgevolgt is den 3 September des jaars 1520. Door haar huwelyk met *Dirk van Zuylen*, heer van Zevender en de Haar, ridder, zoon van Steven, Dirks zoon van Zuilen, heer van Zevender en de Haar, wiens moeder was Elizabeth van Zuilen van Nyveldt, en van Joſina, Nikolaas dochter, van Aſſendelft, wiens moeder was Alyd van Kyſhoek, zyn de ſtatelyke goederen van Drakenborg, Oudaan en meer andere overgegaan aan den ſtam *van Zuilen van de Haar*; hebbende de bovengenoemde Joſina van Drakenborg by haar leven de ridderhofſtadt Drakenborg opgedragen aan haar zoon, *Nikolaas van Zuilen van de Haar* op den 4 November des jaars 1570: die ook weder de leenweer overgegeven heeft ten behoeve van *Dirk van Zuilen*, zyn jongſten zoon, op den 4 Auguſtus van het jaar 1602. Wanneer deze Dirk zonder kinderen na te laten overleden was, is hy opgevolgt door zyn oudſten broeder *Johan van Zuilen*, heer van de Haar, op den laatſten October des jaars 1635. Deze mede zonder kinderen ſtervende, heeft zyne overgebleve weduwe, Geertrui van Lennep, als lyftochterſche van haar overleden man, op den 15 July van het jaar 1643 het leen verheft ten behoeve van die gene, die by het openen van haar mans uiterſte wille bevonden zal worden daar toe gerechtigt te wezen. Na haar overlyden is *Johan van Reneſſe van Zuilen van de Haar*, afſtammende uit de tak van Reneſſe van Moermond, uit krachte van de uiterſte wille van zyn oudoom, Johan van Zuilen, heer van de Haar, beleent op den 29 April van het jaar 1654, en na zyne doodt zyne eenige dochter *Gisberta Antonia van Reneſſe van Zuilen van de Haar* op den 19 May des jaars 1665; welke nog minderjarig zynde, hebben hare voogden de ridderhofſtadt Drakeſtein overgegeven ten behoeve van den luitenant-Admiraal *Willem Joſeph* Baron van Gent op den 5 Maart des jaars 1672. Deze kort daarna in den zeeſlag tegen de Engelſchen op den 7 Juny van het zelve jaar manmoedig vechtende geſneuvelt zynde, is zyn oudſte zoon, *Nikolaas van Gent*, daar mede beleent op den 10 Auguſtus des jaars 1674. Na wiens doodt Mr. *David ten Hove*, Momber van Gelderlandt, als geſtelde curator van zyn boedel, de beleening ontfing op den 5 September des jaars 1710, en ten zelven dage weder opdroeg aan *George Roeters*, als het recht daar toe by koop verkregen hebbende, die het ook nog tegenwoordig bezit.

DRAKESTEIN, anders genoemt *de Oude hofſtede*, mede gelegen in het zelve gedeelte van het ſticht van Utrecht, dat onder het maarſchalksampt van Eemlandt behoort, niet verre van de Vuurſche, is leenroerig aan de Ed. Mog. Heeren Staten des lands van Utrecht, en heeft insgelyks vele jaren behoort aan den adelyken ſtam van *Drakenborg*, en wel aan de zelve, die de voorgaande hofſtadt *Drakeſtein*, anders genaamt *Drakenborg*, bezeten hebben; doch is naderhandt by verloop van tydt in andere handen overgegaan: want *Karel van Bourgogne*, heer van Sommelsdyk, wierdt uit hoofde van *Johanna van Kuilenborg*, zyne huisvrouwe, met de oude hofſtede te Drakeſtein beleent op den 10 September des jaars 1571; na wiens doodt haar zoon, *Johan van Bourgogne*, heer van Sevenhuizen, Segwaart, en van de Vuurſche, de beleening ontfangen heeft op den 10 October des jaars 1597, die hy den leenheer wederom opgedragen heeft ten behoeve van Mr. *Simon van Veen*, Raadt ordinaris in den Hogen Raadt van Hollandt, op den 16 Juny van het jaar 1610; welke het met de doodt ontruimde aan zyn zoon *Simon van Veen*. Deze heeft het leen erkent op den 12 October van het jaar 1611: doch weder overgegeven aan Mr. *Kornelis van Vianen* op den 4 Juny van het jaar 1630. Van hem is het gekomen op *Ernſt van Reede*, heer van de Vuurſche, op den 27 September van het jaar 1634; de welke in het jaar 1640 overleden zynde, is hem zyn zoon *Gerard van Reede* opgevolgt. Deze in het jaar 1669 geſtorven zynde, heeft Ludolph de With, geſtelde curator over zyne nalatenſchap, de leenweer opgedragen ten voordeel van *Johan Renſt* op den 17 January van het jaar 1672; door wiens doodt *Eva Hoofdman*, zyne weduwe en boedelhoudſter, daar mede beleent is op den 18 November van het jaar 1695, die het ook nog tegenwoordig bezit. Het blykt niet, dat deze hofſtadt Drakeſtein, anders genaamt de Oude Hofſtede, immermeer door de Staten van het landt van Utrecht uitdrukkelyk voor riddermatig erkent is. Doch evenwel is zy ſtilzwygende daar voor aangenomen, alzo *Gerard van Reede*, heer van de Vuurſche, wegens de zelve beſchreven is in het lidt der Heeren Edelen en Ridderſchappen van het landt van Utrecht op den 16 February des jaars 1642.

DRAMATICA. Dus noemt men, naar 't Griekſche woordt δρᾶμα, *Drama*, 't welk zo veel is als eene *handeling*, het vermakelykſte deel der dichtkunde, waar in de bedryven van byzondere perſonen op een ſchouwburg vertoont worden. Het beſtaat in treur-bly-en bly-eindigende treurſpelen. In dit ſlag van dichtkunde hebben onder de Grieken boven anderen uitgemunt *Ariſtophanes, Menander, Euripides, Sophocles* en *Æſchilus*; onder de Romeinen *Plautus, Terentius* en *Seneca*; onder de Franſchen *Corneille, Moliere, Racine*, en anderen.

DRANCES, een voornaam, welſprekend en bejaard hoveling van den koning Latinus, die in alle zyne raadſlagen tegen Turnus, den koning der Rutulen, en voor den Trojaan Æneas was. *Virgilius Æneid. l.* II. *v.* 122. 220. 336. 383. 443.

DRANGIANA, een landſchap in Perſië, thans *Sigiſtan* genaamt, legt meeſt naar 't Ooſten. De voornaamſte ſteden daar in zyn *Ariaſpe* en *Prophthaſia*.

DRAPIER, (GUIDO) een Franſch Godgeleerde, en prieſter te St. Sauveur in Beauvais, wilde de veroordeeling van Anthon Arnauld niet ondertekenen, en liever den eertytel van Licentiaat, door hem van de faculteit van Parys verzocht, miſſen, dan daar toe beſluiten. Hy weigerde ook de bulle *Unigenitus* aan te nemen, ſchoon men hem dreigde, van hem het Nachtmaal in zyne doodziekte niet te zullen geven. Hy heeft eene verdediging geſchreven voor de verklaringen van den Vader Quesnel van het Nieuwe Teſtament, en verſcheide vinnige ſchriften tegen de Conſtitutie *Unigenitus* uitgegeven. Hy overleedt in den jare 1717, in den ouderdom van twee en negentig jaren.

DRASKOWICH, (JAN) van Tracoſtia, Bannus der koninks

ninkryken Dalmatië, Croatië, en Slavonië. Men geeft voor, dat zyn geslacht, 't welk in Hungarië en Croatië in aanzien is, uit een ander Slavonisch geslacht, *Suadich*, die graven van Tirinio, en heeren van Spalatro, Clissa, en andere steden, geweest zyn, afkomstig, en dat onder de regeering van Andreas, koning van Hungarië, in 't jaar 1222 eene *Jan Draskowich* alreets vermaard geweest zy. Deze tegenwoordige was een zoon van *Caspar*, en van Catharina Szechel, en begaf zich jong in den oorlog, daar hy onder den graaf Erdeodi, Bannus van Croatië, zich by de nederlage des Turkschen Begs by Posek Scanders bevondt, en in 't jaar 1592 onder den zelven graaf Sissek hielp ontzetten, en in den slag, het jaar daar na omtrent die plaats voorgevallen, zodanig uitmuntte, dat hy, tot vergelding van zyne dapperheit, bevelhebber te Crisa, en, als meergemelde graaf, na dat Draskowich in 't jaar 1596 Petrinia hadt helpen winnen, het Bannaat nederleide, van keizer Rudolph den II Bannus van Dalmatië, Croatië, en Slavonië gemaakt wierdt. Hier op nam hy de vesting Clissa in, die de Turken echter haast weder veroverden; en liet door *George Draskowich* de belegerde stadt Petrinia ontzetten. In 't jaar 1600 ondernam hy de sterkte Canischa te ontzetten, doch de Turken kregen de zelve in. Als Stephanus Boszchkay de regeering in Zevenbergen aan zich trok, zocht hy Draskowich aan zyne zyde te krygen; doch deze zich met zyne Croaten by de Hungaren, die den keizer getrouw waren gebleven, voegende, heeft na een gelukkigen slag Sabaria, Kerment, Cufeg en Sumegh weder ingenomen. Na dat de vrede met den Turk en Zevenberger in 't jaar 1606 gesloten was, leide hy zyn ampt neder, en wierdt keizerlyke krygsraadt, en oppergezaghebber van het aan gene zyde des Donauws leggende Hungarië. Hy was een ongemeen yveraar voor den Roomsch-Katholyken Gosdienst, stierf in 't jaar 1613, en wierdt te Presburg begraven. *Rathay in Hist. Croat. Isthuanff. Hist. Hungar. l. XXX. ad ann.* 1596. & 1597. *de Revva in Monarch. Hung. Varsevicii Orat. ad Rudolph. II. Lorchianus Hungar. Chron.*

DRASKOWICH, (GEORGE) een kardinaal, zoon des voorgaanden, en kleinzoon van den kardinaal George Martinusius. Zyne fraaie gedaante, zyne geleerdheit, zyn verstandt en voorbeeldelyk leven bragten hem in zulk eene achting, dat hy eerst bisschop van Vyfkerken, daar na van Raab, vervolgens kancelier van Hungarië, aartsbisschop van Colocza, en eindelyk in 't jaar 1585, op 't verzoek van keizer Rudolph den II, door Sixtus den V kardinaal gemaakt wierdt. Tot deze laatste verheffing hielp niet weinig, dat gemelde paus op de kerkvergadering van Trente, in welke hy als bisschop en keizerlyke afgezant verschenen was, hadt leren kennen. Als hy op bevel van den paus zich gereed maakte om naar Rome te gaan, kreeg hy de rode loop, waar van hy in 't jaar 1587, het 62 van zyn leven, gestorven is. *Isthuanff. Hist. Hungar. l. 26. Amelot over de Brieven van den Card. d' Offat T. I. p.* 3. *Leti leven van paus Sixtus den V.*

DRAUDIUS, (GEORGE) een zoon van Petrus Draudius, die predikant te Davernheim in Hessen was, en by zyne drie vrouwen 25 kinderen geteeld hadt. Hy is in 't jaar 1573 geboren, en in zyn tiende jaar naar Marpurg gezonden, daar hy, nog jong zynde, Magister of Meester der vrye kunsten gemaakt wierdt. In 't jaar 1590 ging hy naar Frankfort aan den Mayn, en was daar op de drukkery van Nicolaus Basseus, en naderhandt op eenige andere, zo lang correctör, tot hy in 't jaar 1599 predikant te Grootkarben in Hessen, en naderhandt te Ortenburg wierdt. Zyne *Bibliotheca Classica*, waar in hy allerhande boeken onder de hoofdnamen der kunsten en wetenschappen brengt, is in 't jaar 1611 in drie deelen te Frankfort uitgekomen. 't Is eigentlyk eene verzameling van boeken, die op de Frankforter misse te koop kwamen, doch in alle deelen vry gebrekkelyk. Verder heeft hy uitgegeven *Discursus typographicus experimentalis*, en de zamenspraken van Simon Majolus, *Hondsdagen* genaamt, vervolgt. Thomasius beschuldigt hem van letterdievery. Draudius heeft ook in 't jaar 1605 uit een handschrift zonder naam *Dodenarius Historico-Biblicus* uitgegeven. *Koning Bibl. vet. & nov. Thomasius de Plag. litt.* §. 659. *Bibliogr. Historico-Philolog. Th. Crenius P. II. Animadv. pag.* 193. *seqq.*

DRAUZEN, een klein meir in Pruissen. Het legt by de stadt Elbing, daar het de rivier Sargune ontfangt, en door die van Elbing zich in het Frisch-Haff ontlast. *Maty Diction.*

DRAW, *Draab*, of *Drave*, eene vermaarde rivier in Duitschlandt, in Hungarië, ontspringt by 't vlek Innichen in 't aartsbisdom Zaltzburg, op de grenzen van Tyrol. Zy loopt door Karinthië, Stiermarken en Hungarië, 't welk zy van Croatië en Slavonië afscheidt. Na dat zy beneden Legrad de Muer, de Sala, en verscheide andere rivieren ontfangen heeft, valt zy by Essek, naby 't stedeke Darda, in den Donauw. *Strabo. Plinius. Ptolemaeus. Cluverius. Bertius. Szentivani Miscell. curios. Dec. II. p.* 1.

DRAYTON, eene tamelyke stadt in Engelandt, met marktrecht, in 't Noord-Oosten van 't graafschap Shrop, in eene landstreek, Bradfort genaamt, op de grenzen van 't graafschap Staffort, aan den Wester-oever van de rivier de Terne gelegen. De slag, tusschen de huizen van York en Lancaster daar omtrent voorgevallen, maakt haar aanmerkelyk. *Moreri in 't Engelsch.*

DREBACH, of DRETBACH, een bergvlek of dorp in den Ertzgeburgschen kreits, onder 't ampt Wolkenstein gelegen. Men zegt, dat hier eertyds goede bergwerken geweest zyn. Deze plaats is aanmerkelyk, om dat ze eertyds, nevens andere steden van den Ertzgeburgschen kreits, gevolmachtigden op den keur-Saxischen landdag gezonden heeft, en uit dien hoofde nog in de jaren 1601 en 1605 in de daar op genomene besluiten genoemt zyn. *Albinus Meisn. Berg-Chron. p.* 49. *en* 196.

DREBBEL, (KORNELIS) een schrander Philosooph, wierdt in de stadt Alkmaar in den jare 1572 geboren. Zyn geslacht was zeer desrig en eerlyk. Zyn broeder was een lidt der Staten generaal in 's Gravenhage. Hy zelf heeft zich van jongs af aan tot de oeffening in de Philosophie begeven; waar in hy zodanig vorderde, dat keizer Ferdinand de II hem tot leermeester van den jongen prins, zyn zoon, verkoos; want Drebbel onthieldt zich toen in Duitschlandt. Hy bekleedde die bediening met zo veel lof, dat hem de keizer daarenboven tot zynen Raadsheer verkoor. Doch wanneer dit edel verstandt tot den ouderdom van 48 jaren gekomen was, heeft hem het geluk den nek toegekeert: want als in 't jaar 1620 Paltsgraaf Frederik, toen koning van Bohemen, Praag innam, wierden 'er vele van 's keizers Raadsheeren gevangen, en ter doodt gebragt, en de stadt zelf geslecht. Drebbel wierdt van alle zyne goederen berooft, en in de gevangenis geworpen. Doch op de voorsprake der Staten generaal en des konings van Engelandt wierdt hy wederom op vrye voeten gestelt, en aan den koning van Engelandt als een vereering toegezonden. Drebbel vereerde den koning, in erkentenis dezer weldaden, een glazen kloot, waar in hy, door de kracht der vier Elementen eene eeuwige beweging trok en maakte: want al wat 'er in den omloop van een jaar op den aardbodem uit krachte der Elementen geschiedt, zulks geschiedde al te zamen in dezen glazen kloot binnen den omtrek van 24 uuren; invoegen men in dezen kloot zien kon alle jaren, maanden, dagen en uuren; den loop der zonne, mane, planeten, sterren, enz. Hier door kon men verstaan en begrypen, wat de koude is, wat de oorzake van 't *primum mobile*, of eerste beweging, is, wat de oorzaak van de zonne is, hoe die beweegt den hemel, alle de sterren, de maan, de zee, den aardbodem; wat de oorzaak van ebbe, van vloedt, van donder, van blikfem, van regen en windt is, en hoe alle dingen wassen en vermeerderen, enz. gelyk men uit zyne eige schriften kan afmeten. Zie zyn werk, genaamt *Eeuwige Beweging.* Voorts maakte hy een schip, met het welke hy onder water kon roejen, en varen van Westmunster tot Greenwich, zynde twee Duitsche mylen, ja 5 of 6 Duitsche mylen, zo verre het iemandt beliefde; en in 't schip zynde, kon men onder water zien, en zonder kaarslicht of lampe in een boek lezen. Dit schip heeft men nog lange jaren daarna op den Teems, de rivier van Londen, zien leggen. Ten derde kon hy maken met eenige gereedschappen, dat het regende, blikfemde en donderde, buiten 's tyds, gelyk of het natuurlyk van den hemel kwam, en dat het de lieden niet anders wisten. Ten vierde wist hy het door middel van zekere daar toe gemaakte werktuigen zo koud te doen worden, als of het midden in den winter was; het welk hy op het verzoek van den koning van Engelandt eens in 't werk stelde in de grote zale te Westmunster, alwaar hy het op zekeren dag in den zomer zo koud maakte, dat de koning met zyn adel en vele grote heeren genoodzaakt waren door de overgrote koude uit de kamer te gaan. Ten vyfde kon hy door zeker werktuig ongelooflyk veel water teffens doen optrekken, en halen uit een put of rivier. Ten zesde kon hy met een zonderlinge aardigheit in alle tyden des jaars, ja midden in den winter, eende-en hoender-eiëren doen uitbroejen, zonder daar toe eenden of hoenderen te gebruiken, en dat zo naauwkeurig, dat 'er op den tydt, door de nature daar toe gestelt, jongen uit kwamen, gelyk of ze van eenden of hoenders waren uitgebroeit geweest. Ten zevende deedt hy gereedschappen maken, door welker werking men kon zien schilderyen en afbeeldsels van landschappen, en allerlei personen, als koningen en vorsten, in andere landen zynde, daar nochtans gene schildery noch schilders gereedschap was gemaakt; zo dat 'er een schildery in schyn, en niet in der daadt, was. Ten achtste kon hy een glas maken, dat 's nachts by hem of een ander gezet zynde, het licht van een kaars, die op het andere einde van een lange zale stondt, zo geweldig naar zich trok, dat het zelve glas, dat by hem stondt, zulk een weêrlicht van zich wierp, dat men daar by volkomentlyk kon zien lezen. Ten negende kon hy een plat glas maken, zonder eenige kanten geslepen, daar men in ziende zyn aangezicht tot zeven malen in getal zag, dat is, een aangezicht voor de spiegel vertoonde zeven aangezichten. Deze voorschreve en nog veel meer andere aardigheden, te lang om hierte verhalen, heeft hy alleen door de wetenschap der Philosophie, en niet door de zwarte kunst, te voorschyn gebragt. Men verhaalt dit hier op goed geloof van den Schryver der *Kronyk van de stadt Alkmaar.* Drebbel is overleden te Londen in het jaar 1634, in den ouderdom van omtrent zestig jaren.

DREBKOW, *Drewko*, anders ook *Dreyocke* genaamt, een vlek in Neder-Lausnitz, 2 mylen van Koburg en Finsterwalde. Het is in drie deelen verdeelt, en heeft driederlei heeren, als die van Kopping, Wiedebach en Kokkeritz. Eertyds kwam het aan die van Metzrad en Salhauzen, en naderhandt aan die van Winkwitz toe. Het meeste deel der inwoneren zyn Wenden, waarom ook deze plaats onder de 6 Wendische steden gestelt wordt. *Grosser Lausnitzische Merkw. Beschryv. van Lausnitz p.* 77.

DRECSODERNHEIM, een stedeke in de Palts aan den Rhyn, leggende aan het riviertje de Glan. Het behoort onder 't ampt Kreutsnach, en is niet meer dan 2 of 3 mylen van de stadt van dien naam gelegen. *Maty Diction.*

DREGEL, een sterk kasteel in Hungarië, leggende op een hogen berg, niet verre van Offen. In 't jaar 1552 wierdt het van de Christenen belegert, en van de Turken ontzet; doch het is in 't laatst van de XVI eeuw door den keizerlyken generaal Teuffenbach verovert. *Ortelius rediviv. Bucholtz Chron.*

DREISCHOR, of DREISCHERE, gelyk *Reigersberg* en *Boxhorn* doorgaans schryven, en men gemeenlyk spreekt, is de naam, welke in Zeelandt, op het eilandt Schouwen, aan twee byzondere dorpen gegeven is; wordende het eene *Oud-* en het andere *Nieuw-Dreischor* geheten, hebbende het laatstgemelde dorp ook den naam van *S. Jans-landt.* Oud-Dreischor pleeg met Noordgouwe en Zonnemark een eilandt op zich zelf te zyn, en was al-

daar

daar de voornaamste haven, daar de schepen van Zierikzee in zee staken. Het is een oud en zeer volkryk dorp, met een fraaie kerk, die een eigen Predikant heeft, behorende onder de classis van Schouwen. Ten tyde dat de Roomsch-Katholyke Godsdienst hier geoeffent wierdt, was hier een parochiekerk, met een vikary daar in aan S. Barbaraas altaar. Oud-Dreischor pronkt met het huis *Windenburg*, gesticht door vrouwe Anna van Borgonje, en roemt daarenboven op zynen inboorling *Jakob Zovitius*, naar deze zyne geboorteplaats *Driescharus* zich hebbende geschreven, en alom berucht geworden door zyne dichtkundige werken. Zie ZOVITIUS. *Smallegange Chronyk van Zeelandt. Oudheden van Zeelandt II Deel.*

DRELINCOURT, [KAREL] Predikant van de Hervormde kerke te Parys, is in 't jaar 1595 te Sedan van aanzienlyke ouders geboren. Aldaar heeft hy ook zyne eerste letteroeffeningen gedaan, en wierdt naderhandt naar Saumur gezonden, om onder den hoogleeraar Duncan in de wysgeerte te studeren. In 't jaar 1618 wierdt hy als Predikant aangenomen, en zyn eerste beroep was in eene kerke, die men even buiten de poorten van Langres oprechtte: doch tot zyne grootste droefheit ziende, dat 's konings Raadt de zelve niet wilde bevestigen, nam hy in 't jaar 1620 het beroep te Parys aan. Hy trouwde in 't jaar 1625 met de dochter van een ryk koopman te Parys, by welke hy 16 kinderen, als 13 zonen en 3 dochteren, verwekte. De oude zoon was *Laurens*, die eerst Predikant te Rochel, en naderhandt te Niort was. Hy was een braaf prediker, een deftig Godgeleerde, en een groot taalkundige. De II zoon was *Hendrik*. Dezelve was eerst een Rechtsgeleerde, en wierdt daarna Predikant. De III, daar hier onder van gesproken wordt, was *Karel*. De IV was *Antonius*, hy oeffende de geneeskunde met veel roem in Zwitserlandt. De V stierf te Geneve, terwyl hy in de Godgeleerdheit aldaar studeerde. De VI was *Pieter*, een man van grote gaven. Hy wierdt Predikant van de Engelsche kerke, en deken te Armach. De andere kinderen zyn jong gestorven, behalven eene dochter, die aan een advokaat voor 't Parlement van Parys getrouwt was, en die in plaats van haren man, die in de vervolging naar Hollandt vluchtte, te volgen, te Parys bleef, en openbare belydenis van den Roomsch-Katholyken Godsdienst deedt. Was zyn huwelyk van Godt gezegent, zyn kerkendienst, was het niet minder. Zyne Predikatiën waren zeer stichtelyk: hy was onvergelykelyk in 't vertroosten der kranken; en hy nam niet alleen de zaken van zyne eigene, maar ook van andere kerken in Vrankryk ter herte, waar over hy, als zy van gewigt waren, altoos om raadt gevraagt wierdt. Men kan de diensten, die hy de Fransche Hervormde kerk met zyne penne gedaan heeft, nauwlyks naar waarde ophalen. Nooit heeft iemandt door zyne boeken de zynen meer gesticht, noch de gevoelens der Roomsche kerke krachtiger wederlegt. Onder die van 't eerste slag munten uit zyne *Voorbereiding tot het H. Nachtmaal*, zyn *Catechismus*, en de *Vertroostingen tegen den schrik des doods*, in welke de taal der H. Schrift, gepaart met Goddelyke bewegingen, zodanig uitblinken, dat vrome zielen daar altoos een heerlyk kostelyk voedsel in gevonden hebben, en nog vinden. 't Gene hy tegen de Roomsche kerk heeft geschreven, heeft de Protestanten meer versterkt dan men zeggen kan: want met de wapenen, die hy hen in handen heeft gegeven, waren zelfs ongeletterde lieden in staat den monniken en papen 't hoofdt te bieden, ja den mondt te stoppen. Niet te min was hy by zyn tegenparty niet alleen geacht, maar ook bemind. Alle grote heeren van den Hervormden Godsdienst, zo binnen als buiten 't ryk, hadden eene byzondere hoogachting voor hem. Hy was sterk van ligchaam, en onvermoeid van geest, zo dat hy eens op eenen dag zeven malen gepredikt heeft. In 't bezoeken der kranken hadt hy byna syn weêrga niet. Hy was zo yverig in 't gebedt, dat hy in zyne laatste jaren de klok niet hoorde slaan, of hy viel, zo hy alleen was, op zyne kniën om te bidden. Hy heeft zyn beroep tot het laatste toe waargenomen, en op den 27 October 1669 nog gepredikt, zynde op den 3 November daar aan zeer Godvruchtiglyk gestorven. *Bayle Diction. Crit.*

DRELINCOURT, (KAREL) een zoon van den voorgaanden, is op den 1 February 1633 te Parys geboren. Hy was nauwlyks in 't jaar 1654 te Montpellier in 't getal der geneesmeesters aangenomen, of hy wierdt tot opper-geneesmeester van 's konings leger, onder den maarschalk de Turenne in Vlaanderen, verkoren, alwaar hy, en naderhandt te Parys, zyne kunst met veel luister geoeffent heeft, tot dat hy in 't jaar 1668 door de opzienders der akademie te Leiden als hoogleeraar in de geneeskunde beroepen wierdt. Hy maakte aldaar een ongemenen opgang; hy hadt eene zeer klare en nauwkeurige kennis, en hy deedt in de ontleedkunde zodanige behendigheit en schranderheit blyken, dat men 'er zich over verwonderde. De Grieksche en Latynsche taal verstondt hy in den grondt, als mede het allerfynste van de Fransche, zo dat men uit zyne wyduitgestrekte geleerdheit zou geoordeelt hebben, dat hy zyn gansche leven in deletterkunde besteed hadt. Hy wierdt by alle de groten in 's Gravenhage ontboden, en was by Wilhelm den III, koning van Engelandt, en de koninginne Maria, in byzondere achting. Hy hadt, nadat hy al geneesmeester was, noch lust om Predikant te worden; en men mag van hem met waarheit zeggen, dat hy, zonder den naam te hebben, alle vereischte hoedanigheden bezat van een oprecht dienaar des Euangeliums. Hy was Godvruchtig, weldoende, gedienstig en vriendhoudend tot in den hoogsten trap. Alle de lofredenen, hem door zyne amptgenoten en anderen gegeven, zouden een heel boek uitmaken. Zyne voornaamste schriften zyn: *Diatribe de partu octimestri vivaci; Apologia Medic. qua depellitur calumnia, Medicos 600 annis Roma exulasse*, die nevens eenige andere te Leiden in 't jaar 1680 gedrukt zyn. Hy hadt het vermaak van zynen eenigen zoon by zyn leven geneesmeester, wel getrouwt, en vader van 2 zonen te zien: doch die heeft niet lang na hem geleeft. Hy is op den 31 May 1697, na dat hy eenige maanden lang de zwaarste pynen met eene christelyke lydzaamheit hadt uitgestaan, te Leiden gestorven. Hy beval, dat men hem geen lykreden zou houden.

DREMPT, een dorp onder het Richterampt van Doesburg, in het graafschap Zutphen, heeft kerk en Predikant, staande onder de classis van Zutphen. *Houve Handv. Chronyk I Deel, pag.* 83.

DRENKWAART, een oud Hollandsch geslacht, waar van het volgende bericht by S. van Leeuwen gevonden wordt.

BOUDEWYN WILLEMSZ leefde in 't jaar 1430 in 't landt van Putten. Hy bezat een hoeve of woning, genaamt Drenkwaart, leggende by het dorp Westenryk, of Zuidlandt, waar van de nakomelingen zich genoemt hebben. Hy was getrouwt met Maria van Heenvliet, welk wapen daarom met Drenkwaart gequartileert is, zynde beide begraven te Geervliet. Zy lieten na

Willem van Drenkwaart, die volgt.

N. van Drenkwaart, die getrouwt was met Jan van Almonde, zoon van Kornelis van Almonde, en van Heilwig van Botlandt.

WILLEM VAN DRENKWAART, zoon van Boudewyn en van Maria van Heenvliet, kwam te Dordrecht wonen, en was aldaar burgermeester in 't jaar 1475. Hy stichtte eene kapelle in de Nieuwe, toen S. Niklaas-kerke, binnen die stadt, en stierf in den jare 1488, zynde getrouwt geweest met Machtelt van Pallaas, by welke hy verwekt hadt

Boudewyn van Drenkwaart, die volgt.

Jan van Drenkwaart, schildknaap. Hy wierdt in 't jaar 1516 schout van Dordrecht, en stierf in 't jaar 1549, zonder oir, hebbende, als zyn vader, eene kapelle in de voorgemelde S. Niklaas- of Nieuwe kerke gesticht. Hy hadt eerst ter vrouwe Josina van Bekestein, Jans dochter, welke stierf in 't jaar 1519. Daarna trouwde hy met Margareta de Jonge, dochter van Kornelis de Jonge, en van Machtild van der Merwede, Klaas dochter, welke stierf in 't jaar 1542, begraven met haar man te Dordrecht in het Augustyner klooster, alwaar nog in de glazen van de Drenkwaart kapel hunne beelden en wapens gestaan hebben.

N. van Drenkwaart was Abdisse van ter Lee in het jaar 1530.

Maria van Drenkwaart trouwde met Willem van Ablas, ambachtsheer van de Myl en Dubbeldam, zoon van Jan van Ablas, en van Maria Halling, Klaas dochter.

Cunera van Drenkwaart trouwde met Klaas van Meerdervoort, en wan *Klaas van Meerdervoort*; de welke getrouwt zynde met Digna van der Meer, twee dochters naliet, met name *Cunera van Meerdervoort*, huisvrouw van Arend van Lier, ridder, en *Geertrui van Meerdervoort*, getrouwt met Michiel van Horion, heer van Ordingen. Deze heeft nagelaten *Willem van Horion*, heer van Ordingen, getrouwt met Sophia van Bellinkhuizen, en *Digna van Horion*, die getrouwt was met Gerrit van Amsteroede.

Adriana van Drenkwaart was getrouwt met Jakob Heerman, schepen van Dordrecht in 't jaar 1500, en wan *Gysbert Heerman*, ambachtsheer van Maasdam, welke was getrouwt met Margareta Oem, dochter van Daniel Oem, en van Geertrui Haak.

BOUDEWYN VAN DRENKWAART, zoon van Willem van Drenkwaart, en van Machtelt Pallaas, was baljuw en rentmeester van Voorn. Hy stierf den 4 September in 't jaar 1496 in den Briel, oud 28 jaren, en was getrouwt met Margareta van Kleiburg, Kornelis dochter, overleden in 't jaar 1537, nalatende

Willem van Drenkwaart, die volgt.

Karel van Drenkwaart, baljuw van Putten, stierf in 't jaar 1541, zonder nazaten. Hy was getrouwt met Haasje van Berkenroede, dochter van Gerrit van Berkenroede, en van Adriana van der Goude.

Catharina van Drenkwaart was getrouwt met Jan van der Eyk Pauwelz, en wan *Margareta van der Eyk*, getrouwt met Jan van der Steen.

WILLEM VAN DRENKWAART, zoon van Boudewyn van Drenkwaart, en van Margareta van Kleiburg, was heer van Giessenburg, als ook van de helft van Pietershoek, inhoudens den verlybrief van den jare 1550 den 17 April, door den stadhouder en leenmannen van Hollandt gegeven. Hy was ook Raadt en rentmeester generaal van Zuid-Hollandt in 't jaar 1539, en stierf in 't jaar 1554, zynde getrouwt geweest met Kornelia van Steenhuizen, Wouweryks dochter. Hy stierf in den jare 1538, nalatende

Boudewyn van Drenkwaart, die volgt.

Adriana van Drenkwaart, die trouwde met Adriaan van Meusiënbroek, schepen van Dordrecht, en gewan: 1. *Jan van Meusiënbroek*, getrouwt met Kornelia van der Donk. 2. Mr. *Govert van Meusiënbroek*, Raadt des konings te Utrecht, getrouwt met Yda Zuichem van Aitta, overleedt te Brussel in het jaar 1605 zonder nakomelingen. 3. *Herman van Meusiënbroek*, Raadt van het hof van Vrieslandt, en daarna kancelier van Over-Yssel. Hy is mede te Brussel overleden in 't jaar 1610, zynde getrouwt met Barbara la Cocq, doch mede zonder oir. 4. *Catharina van Meusiënbroek*, getrouwt met Herman Oem, zoon van Herman Oem, en van Willemina van Alblas, en hadden kinderen. 5. *Kornelis van Meusiënbroek*, getrouwt met Maria Oem, zuster van den gemelden Herman Oem.

BOUDEWYN VAN DRENKWAART, zoon van Willem van Drenkwaart, en van Kornelia van Steenhuizen, was burgermeester van Dor-

Dordrecht in 't jaar 1560. Ook was hy Raadt en rentmeester generaal van Zuid-Hollandt, stierf in 't jaar 1578, oud 63 jaren, en was eerst getrouwt met Catharina van Hogelande, Jaspers dochter; daarna met Johanna Suis, zuster van Kornelis Suis, president van Hollandt. Hy gewan by de eerste

Willem van Drenkwaart, heer van Giessenburg, de welke stierf in 't jaar 1592, oud 53 jaren, en getrouwt was met Maria van der Laan, Pauwelsz dochter, waar by hy gewan 1. *Kornelia van Drenkwaart*, vrouw van Giessenburg, die trouwde in 't jaar 1601 met Jakob Taats van Amerongen. 2. *Catharina van Drenkwaart*, getrouwt in 't jaar 1606 met Jan van de Werve, heer van Urk, zoon van Karel van de Werve, en van Anna Schets.

Kornelis van Drenkwaart, kanunnik te Utrecht, stierf in 't jaar 1549.

Jan van Drenkwaart, die volgt.

Jasperina van Drenkwaart, die trouwde met Mr. Kornelis de Jonge, heer van Baartwyk, zoon van Kornelis de Jonge, en van Anna Sasbout.

By de tweede vrouwe:

Catharina van Drenkwaart, getrouwt met Kornelis van Heemskerk van Bekestein, vryheer van Incourt en Longueville, zoon van Dirk van Heemskerk van Bekestein, en van Adriana de Gorter van Muilwyk. Zy hebben te zamen nagelaten 1. *Jan van Heemskerk van Bekestein*, getrouwt eerst met Anna Maria Catharina van de Werve, dochter van Johan, heer van Urk en Emeloort, daarna met Geertrui van de Werve, dochter van Hendrik, heer van Westkerke en Spirenbroek. 2. *Boudewyn van Heemskerk van Bekestein*, getrouwt met Maria van de Werve, oudste dochter van gemelden Johan, heer van Urk en Emeloort.

Johan van Drenkwaart, zoon van Boudewyn van Drenkwaart, en van Catharina van Hogelande, was ridder, baron van Dormale, thesaurier generaal van 's konings domeinen in de Nederlanden, en Raadt van State. Hy was te voren, nog geheel jong zynde, schepen van Dordrecht, en daarna schout, welk ampt hy door de verandering in 't jaar 1572 verliet, en stierf te Brussel in 't jaar 1606, oud 63 jaren, de laatste mans oir van dit geslacht. Hy was eerst getrouwt met Elisabeth Clercq, Mr. Nikolaas dochter, die pensionaris te Utrecht was, en stierf in 't jaar 1528, en daarna met Margareta Bogart, Mr. Jakobs dochter, president van Vlaanderen, oorspronkelyk van Dordrecht, die stierf in 't jaar 1615. Schout zynde heeft hy zich met zyne eerste huisvrouwe in een glas doen stellen in eene kapel, naast de kapel van zyn oudoom, met hun beide quartieren, en dit devys: *Argent fait tout*, dat is: *Het geldt vermag alles.* Het wapen van Drenkwaart is een staande zwaan van zilver, op een rood veldt, gequartileert met dat van Heenvliet. *S. van Leeuwen Batavia illustr. pag.* 937 *enz. M. Balen Beschryv. der stadt Dordrecht.*

DRENTHE, een vry landschap, behorende by de zeven Vereenigde provincien, in de Unie te Utrecht mede aangenomen, grenst ten Noorden aan de provincie van Groningen, ten Westen aan Vrieslandt, ten Zuiden aan Over-Yssel en het graafschap Benthem, en ten Oosten aan Munsterlandt, en een hoek van het Groninger gebiedt. Dit landschap is vry groot in zynen omtrek, overtreffende in grootheit de provincie van Utrecht, en die van Groningen, doch in het tegendeel veel slechter bevolkt; want men vindt alhier zeer grote velden en veenen, maar weinige aanmerkelyke rivieren. De regeering komt wel 't naast overeen met die van Over-Yssel, en des zelfs Staten bestaan uit de Ridderschap en uit de Eigen-erven. Het getal der leden wegens de Ridderschap is onbepaald; nochtans kunnen boven 18 niet verschreven worden, vermits 'er maar 18 havezaten zyn, en geen riddermatige zonder eigen havezate stem noch zitting mag hebben. Maar wegens de Eigen-erven verschynen altydt 36 leden, de welke alle jaren op nieuw uit de stem hebbende dorpen verkoren worden, namentlyk:

Uit	1 *Dingspil Zuideveldt*	8	dus 36 leden.
	2 *Beiler Dingspil*	4	
	3 *Dingspil van Dieverden*	11	
	4 *Rolder Dingspil*	2	
	5 *Dingspil Noordeveldt*	6	
	6 *Dingspil Oostermoer*	5	

De leden der Eigen-erven hebben hunne zitting na vervolg der gemelde Dingspillen, vindende de overstemming in ieder Dingspil plaats, en het grootste gedeelte heeft niet meer macht dan het kleinste. Wanneer nu iemandt iets heeft te verzoeken, en hy de overstemming of meeste stemmen van de Ridderschap en twee Dingspillen heeft, zo gaat het verzoek door, schoon alle de andere daar tegen zyn. De gewone landdag wordt jaarlyks gehouden *in de maandt Maart.* Voorts heeft men hier de vergadering der heeren *Drost en gedeputeerde Staten*, de welke by afwezenheit der heeren Staten den souverein verbeelden, en houden 8 malen in 't jaar hunne zittingen, die men *rechtdagen* noemt, van hun Ed. Mog. tydelyk uitgeschreven. Deze vergadering heeft het bestier der financien, van verpachtingen en pachtzaken, het uitschryven der landdagen, enz. Het bestaat uit den Drost, uit vier gedeputeerden, namentlyk twee riddermatige en twee eigen erven, en een secretaris.

Het *Drostampt van Drenthe*, waar mede het Drost of Kasteleinschap van Koevorden verknocht is, is een van de aanzienlykste en voordeeligste bedieningen der zeven provincien. De Drost presideert in alle vergaderingen, en geniet 5000 guldens vast jaarlyks. Hem komen de verbeurde breuken, buiten het deel der armen, dat hy uitkeert, daar hy wil, in het geheele landschap toe, die al menigvuldig zyn, om dat gene misdaden, hoe gering ook, kunnen verzwegen worden, aangezien dat in de zogenaamde hoffpraken, zynde een omwandelend gericht, de gedeputeerden van elk karspel gevraagt worden, of 'er iets begaan is, dat des Drosts breuke is onderhevig, en zo zy het niet aanbrengen, en de Drost krygt 'er kennis af, kan hy het geheele karspel aan de breuke onderwerpen, voor ieder huis een goudgulden. Hy heeft de bestelling van het schoutsampt van, Koevorden, dat hy mag verkopen; ook deelt hy mede in het equivalent, dat alle de gene, de welke eenige bediening krygen, zo politique als militaire, aan de gedeputeerden moeten opbrengen. De Drost moet altydt zyn een geboren Drenthsch of Zallandsch edelman, en niemandt anders is hier toe verkiesbaar, volgens 't aloude recht van dit landschap, en resolutie van hun Hoog Mog. de Heeren Staten generaal van den jare 1639. Over het aanstellen van een Drost zyn verscheide oneenigheden voorgevallen tusschen Over-Yssel en Drenthe, tot dat eindelyk van wederzyden door gecommitteerden in 't jaar 1668, den 11 October, in 's Gravenhage een vergelyk is gemaakt. Namentlyk Over-Yssel heeft van zeven Drosten de derde en de zevende, of nu eens de derde, en dan weder de vierde beurt, en alzo na vervolg: nochtans, als deze derde en vierde beurt komt te vervallen, is de zelve provincie gehouden, twee bemiddelde adelyke personen uit het quartier van Zallandt, volgens vorige resolutie, te benoemen, van welke het landschap Drenthe het recht heeft een van deze twee te verkiezen, op zulke commissie en instructie, als de vorige Drosten hebben ontfangen.

Voorts belangende *de Gedeputeerden*, de zelve zyn voortyds tydelyks verkiesbaar geweest, maar op den landdag van den 22 February in 't jaar 1649 is goedgevonden en verstaan, dat een Gedeputeerde, eens verkoren, van zelf zal blyven zitten, mits twee jaren in, en twee jaren uit den eedt te zyn, zodanig, dat 'er nu van de acht Gedeputeerden altydt vier zitten, en alle twee jaren malkander aflossen.

Vervolgens heeft men hier de vergadering van den Drost en van 24 Etten, anders *de loffeyke Ettstoel* genaamt. De Drost is gehouden deze vergadering twee malen in 't jaar uit te schryven, en men noemt ze ook wel *Lotting.* Volgens de Drentsche Kronyk is deze vergadering allereerst ingestelt in het jaar 769 van Karel den Groten, zoon van Pipin, heer geworden in 't zelve jaar van dit landschap. Deze vergadering heeft het bestier over kriminele zaken, over processen, by klagte ingedient over onmondigen, enz. en dit is de hoogste rechtbank.

Het getal van de *Etten* bestaat uit 36 personen, uit ieder Dingspil zes, en zyn 2 jaren in den eedt, en een jaar daar buiten, invoegen altydt 24 van de zelve zitten. By afsterven wordt de eene helft door den Drost, en de andere helft door de Etten verkoren uit het zelve Dingspil, zonder onderscheidt van personen, als zy maar genoegzame middelen hebben.

Voor dezen wierden alle de gemelde vergaderingen gehouden in 't Groller hout, een bosch by Grollo, onder den blaauwen hemel, alwaar men gaaten in de aarde maakte voor der zelver leden, om naar rang te zitten. Naderhandt hielden zy alle vergaderingen in de kerke te Rolde; en eindelyk wierden de zelve, na het uitsterven der nonnen, naar Assen verlegt in het klooster, daar het gebouw bekwaam gemaakt is tot het houden van alle vergaderingen. Gelyk als in de jaren 1723 en 1724 merkelyke verandering hier in is gemaakt, hebbende de zaal van de vergaderplaats by de 20000 guldens gekost, ook is in het jaar 1638 een besluit genomen om het landt binnen den cingel in huis en hofplaatzen te verdeelen, en te vererfpagten, om 'er op te mogen bouwen.

Assen legt 6 uuren van Groningen, waar voor hier boven in het artykel van *Assen* te onrecht drie grote uuren zyn gestelt. Het zelve is rondom omringt met een groot bosch. Nog was 'er oudtyds in dit landschap een klooster, *ter Appel* genaamt, gelegen achter Rooswinkel aan de scheidpalen van Groningen. Het zelve is in 't jaar 1632, met toestemming van deze provincie, tegen acht erven in 't schoutsampt van Emmen verruilt, zo dat het tegenwoordig onder Groningen behoort. Dat *Diklingen*, of *Dikkeninge*, eene abdy van monniken is geweest, is boven in de lyst der abdyen van Nederlandt, en daar na op het artykel van DIKKENINGE uit den Schryver der *Oudheden en Gestichten van het bisdom van Deventer* gezegt: doch het tegendeel schynt te blyken, namentlyk dat het een sticht van adelyke nonnen is geweest. De twee laatste abdissen waren *Cunigunda Sloet*, en *Euphemia van Langen*, de laatste stichtsjuffer uit het geslacht van Raasveldt. Dit sticht naderhandt uitgestorven zynde, geraakten de ridderschap en de eigen erven in twist over de goederen, namentlyk of de zelve voor edele juffers zouden blyven, of datze aan het landschap zouden vervallen, de welke eindelyk in 't jaar 1669 den 2 Maart door een vergelyk tusschen beide leden wierdt weggenomen, en besloten, dat alle riddermatigen op de landdagen van hunne havezate komende, uit het gemelde sticht Dikkeninge voor een edele juffer, welke zy naar believen mogen benoemen, zullen genieten eene prebende van 100 daalders jaarlyks; zo lang, tot dat die juster komt te trouwen of te sterven, en dat de gemelde jufferen deze prebende ook zullen genieten, schoon de riddermatige, hebbende de nominatie gedaan, mogt komen te sterven, tot haar doodt of trouwdag toe: maar dat 'er geen andere mag benoemt worden in haar plaats, ten zy alvorens van die havezate weder een riddermatige op den landdag verschynt; en wanneer een benoemde juffer komt te trouwen of te overlyden nog by het leven van den comparerenden riddermatige, zal het den zelven vry staan, eene andere in haar plaats te benoemen; doch indien de verschenen riddermatige niemandt wilde benoemen, maar de inkomsten zelf voor zich behouden, zo vermag hy zulks ook te doen, mits dat de zelve by zyne doodt vervallen, wanneer wederom een an-

ander van de havezate verschynt: waar mede de heeren van de Ridderschap van alle overige voorrechten van dit sticht Diklingen hebben afgestaan, en blyven de andere inkomsten tot voordeel van het landt. Ook blykt hier uit, dat het geen abdy van monniken is geweest, dewyl 'er nog tegenwoordig stichts-jufferen zyn, en derhalven een sticht van ouds, gelyk als in Over-Yssel de stichten Heunez, Weerselo, en 't Zwarte Water.

Dikkeninge is gelegen aan het riviertje de Rees, scheidende Over-Yssel en Drenthe van malkander, twee uuren van Meppel, in een aangenamen oordt, voorzien met schone landeryen en een bosch. Niet verre van het rentmeestershuis. in 't jaar 1562 gebouwt, staat een zeer hoge en style toren, waar van de kerk voormaals is afgebroken.

Nog zyn hier twee heerlykheden in het Dingspil van Dieveren, namentlyk *Ruynen* en *de Smilde*. Ruynen, eene vrye heerlykheit, oeffent alle soorten van rechtsgebiedt, bestaande in twee kerken, te weten *Ruynen*, en *Ruynerwoldt*, strekt zich uit 3 uuren in de lengte tot digt aan Meppel. Hier onder is mede begrepen de havezate *Oldenhave*, die hier in legt, behorende aan den marquis van Honsbroek. Smilde is van gelyken eene vrye heerlykheit, behorende aan de kerk van Dieveren, rondom in 't veen gelegen, met een vaart daar door naar Meppel lopende. De inwoners generen zich met den bouw van boekweit, en turf graven. Ze legt naby de grenzen van Vrieslandt en de Jurisdictie over de zelve is in 't jaar 1633 aan den heer *Pauw* toegestaan, mits het leen van het landschap te heffen. Tegenwoordig behoort deze heerlykheit aan den heer Marcelis te Amsterdam.

De *Havezaten* van dit landschap zyn achtien in getal, en worden genaamt:

1 *Klenk.*
2 *Echten.*
3 *Oldenhave.*
4 *Ansen.*
5 *Batingen.*
6 *Oldengaarden.*
7 *Rebruggen.*
8 *Vleddringen.*
9 *Havixhorst.*
10 *Dunningen.*
11 *Peyse.*
12 *Mensinga.*
13 *Helle.*
14 *Oosterbroek.*
15 *Vennebroek.*
16 *Ter-Borch.*
17 *Entingen.*
18 *Westrup.*

In het jaar 1644 is om gewigtige redenen besloten, in het toekomende gene heerlykheden noch havezaten meer in dit landschap op te rechten, of eenige hoge of lage jurisdictie aan iemandt op te dragen.

Vele gedenkwaardige overblyfselen van de oudheit worden hier en daar in het landschap Drenthe gevonden. Men ziet onder anderen in het dingspil Zuideveldt nog tegenwoordig zeer lange straten van het vlek *Hunsouw*, door de Deenen in 't jaar 808 verwoest, van waar de inwoners zich hebben begeven naar de Ommelanden, makende aldaar het quartier van Hunsingo. De zelve Deenen plunderden toen ter tydt ook Groningen, en staken het zelve in den brandt. Maar aanmerkelykst van allen zyn in dit landschap de Hunne-bedden, zynde grote, ruwe op malkander gestapelde stenen, op de zelve wyze leggende en zich uitstrekkende als die op de Luneburger heide in Duitschlandt, en op de heide van Salisbury in Engelandt; de Romeinsche legerplaatsen by Rolde in hare wallen en graften, en naauwkeurige proportie. Voorts vindt men 'er vele heuveltjes, die geheel rond zyn: de welke opgegraven zynde, vindt men in het midden der zelven een *urna* met doods-beenderen op een vloertje van keistenen. Zie *Picard Oudheden van Drenthe.*

Men zal nu de voornaamste dorpen in dit landschap optellen. In *Zuideveldt* zyn de navolgende: 1. *Dalen*, een vry groot dorp, leggende een uur van Koevorden. 2. *Sleen*, een tamelyk dorp, drie uuren van Koevorden, zynde het eerste zo genoemde Baanderscholtampt. 3. *Emmen*, een redelyk groot dorp. Voorts zyn daar in nog vyf kerkdorpen van minder belang, als: *Oosterhesselen*, *Zweel*, *Odoren*, *Rooswinkel*, en *Schonebek*, en een oude schans, genoemt *Valter-schans*, naar de byleggende buurschap *Valte.*

In het *Beiler Dingspil* leggen de volgende dorpen: 1. *Beilen*, een schoon groot dorp, waar van het geheele Dingspil den naam voert; voorts *Wester-broek* en *Zuidwolde*. 2. *Echten*, of *Echtens* Hogeveen, mede een zeer fraai dorp.

In het *Diverder Dingspil* zyn gelegen: 1. *Dieveren*, een goed dorp, waar van het Dingspil den naam voert, zynde het tweede zo genoemde Baanderscholtampt, en leggende vier uuren van Steenwyk. 2. *Dwingloo*, of *Dwingeloo*, een fraai dorp, waar van hier na op zyn plaats. 3. *Havelte*, juist wel geen fraai dorp, maar bekend wegens den hier digt by gelegen Bisschops-berg zynde de berg, op welken de bisschoppen van Utrecht voortyds als overheeren van dit landschap wierden gehuldigt. 4. *Meppel*, een zeer fraai en volkryk vlek, legt zes uuren van Zwol, en twee van Steenwyk, en bloeit meer en meer door den dagelykschen koophandel, enz. Voorts heeft men nog zes dorpen in dit Dingspil, namentlyk: *Vledder*, *Watzerveen*, *Kolderveen*, *Nye*-of *Nieuweveen*, *Koekange*, en *de Wyk*, staande de elfde stemme aan de drie buurschappen, *Pesse*, *Echten* en *Ansen*, onder de kerk van Ruyven. Ook behoren hier onder de twee kerken van de heerlykheit Ruyven.

In het *Rolder Dingspil* leggen: 1. *Assen*, eertyds een klooster, heeft geen stem op den landdag. Het pronkt met de beste gebouwen, naar de wyze der huizen in dit landschap. Dit klooster is gesticht in plaats van een ander klooster, het welk die van Drenthe hebben moeten slechten tot boete, dat zy den bisschop hadden verslagen. 2. *Rolde*, hebbende, gelyk als Beilen, met des zelfs buurschappen twee stemmen, en het geheele Dingspil voert hier van den naam. Het is een redelyk groot dorp, leggende vyf uuren van Groningen in de Essche. Achter de kerke vindt men twee van de grootste Hunnebedden by malkander. 3. *Grollo*, een buurschap onder Rolderkerk, aanmerkelyk, dewyl voortyds hier in 't bosch de Staten plegen te vergaderen.

In *Noordevelt* leggen 1. *Vries*, een fraai groot dorp, het derde Baanderscholtampt van dit landschap. 2. *Eelde*, een schoon dorp, alwaar meer heerenhuizen zyn dan in een plaats van het geheele landschap, legt een uur van Groningen. 3. *Roon*, mede een fraai dorp; behalven de drie kerkdorpen in dit Dingspil, namentlyk *Norch*, *Peyse* en *Roderwolde.*

In *Oostermoer* leggen: 1. *Anlo*, het vierde Baanderscholtampt, een fraai en zeer oud dorp, leggende vier uuren van Groningen. 2. *Zuidlaren*, een zeer fraai groot dorp, heeft een scheepvaart op Groningen, legt drie uuren van daar, en is het voornaamste dorp in dit Dingspil. Nog zyn hier vier kerkdorpen, met name, *Gieten*, *Borger*, *Gasselte*, en *Gasselter Nyveen*. Doch het laatste heeft geen stem op de landdagen.

Koevorden behoort ook tot dit landschap, maar heeft geen stem. Wat des zelfs gelegenheit en vesting belangt, als mede de bestelling van de regeering van die plaats, en voornamentlyk den Drost, als kastelein, enz. Zie daar van op zyn plaats.

Aangaande het kerkelyke bestier van dit landschap, in het zelve zyn acht en dertig kerken, welke door veertig Predikanten bedient worden. Koevorden en Meppel hebben 'er elk twee, staande onder de drie classen van Emmen, Meppel en Rolde, de welke tot een wapen voeren: *Geloof, Hope, en Liefde.* Daar wordt van tydt tot tydt ook wel een Synode gehouden, als het de noodt vereischt, ten overstaan van den stadhouder, drost, en gedeputeerden. Op het Synode van Dordrecht verschenen ook afgezondenen uit de kerken van Drenthe. Ook wordt 'er altydt een Predikant afgezonden, om nevens de afgezondenen van de andere provincien de handschriften van het Synode van Dordrecht in 's Gravenhage, en die van de Nederlandsche overzetting van den Bybel te Leiden, verzelt van commissarissen van Hun Hoog Mogende, te zien.

Alle riddermatige familiën, de welke tegenwoordig in dit landschap zyn, en tegenwoordig, of ooit, hier of elders verschreven zyn de volgende, naar de order van het alphabeth opgestelt:

1 *Coninck.*
2 *Dongen.*
3 *Echten.*
4 *Euwsum.*
5 *Hekeren.*
6 *Klooster.*
7 *Rengers.*
8 *Schwartz.*
9 *Welveldt.*
10 *Zygers ter Borch.*

De *Vos van Steenwyk* is ook een oud adelyk geslacht, bezittende nu de Havikshorst alleen, en daar van is tegenwoordig niemandt verschreven, om dat de heer nog minderjarig is, zynde deze en de Echtens, met die van *Euwsum* en *Klooster*, genoegzaam de eenige oude Drenthsche familiën, zynde de meeste andere vreemden.

Drenthe heeft zyn eigen landrecht, het welk, zo veel men weet, nooit is in druk uitgegeven.

Wanneer de zeven provincien honderd guldens tot de gemeene lasten geven, geeft Drenthe een boven die honderd. Het heeft op zyn repartitie een compagnie te paardt, en een regiment te voet uit zeven compagniën bestaande, het welk tegenwoordig wordt gekommandeert als kolonel van den heere van Echten te Echten, zoon van den tegenwoordigen Drost.

De Drenthenaars zyn zeer arbeidzaam, gelyk zy ook moeten zyn, om dat hun landt voor het grootste gedeelte zeer schraal is, en alle jaren moet gemest worden, wanneer het zeer schone rogge draagt. De veenen leveren veel boekweit uit, de welke men tot het dragen bekwaam maakt door het veen in den brandt te steken, in welkers assche de boekweit geworpen goede vrucht uitlevert. Zy zyn ook zeer zuinig, leven sober, en zyn met weinig te vrede; en het is nog niet heel lang, of men vondt 'er zelfs genoegzaam gene brouweryen in dit landschap. Roggenbrei en boekweite koeken, met zwart broodt, is hun meeste kost, en scharrebier de drank. Of 'er thans een Doctor in de medicynen in het landschap zich ophoudt, kan men niet zeggen, maar wel, dat 'er voor twintig jaren geen was, en ook ten hoogsten maar twee apotheken, en zeer weinige chirurgyns.

Van oude tyden af zyn de Drenthenaars liefhebbers van hunne vryheit geweest, gelyk zulks blykt uit de oorlogen, die zy met de bisschoppen van Utrecht, hunne heeren in het tydelyk, voerden, als die hunne voorrechten te na kwamen, van welke zy 'er een in een moeras, met al zyn volk, deden sneuvelen. Zy hebben zulks ook doen blyken in de volgende tyden, waar omtrent het volgende voorbeeldt aanmerkelyk is. Koning Willem de III van Engelandt, in dien tydt nog prins van Oranje, hooglosselyker gedachtenisse, op zekeren tydt de survivance van het stadhouderschap dezer provincie, bekleed door den doorluchtigen vorst Hendrik Casimir van Nassau, erfstadhouder van Vrieslandt, en stadhouder van Groningen en Drenthe, verkregen hebbende, raak-

te na de doodt van den gemelden vorst in het bezit van het stadhouderschap van Drenthe, op zekere commissie en instructie, hem gegeven, de welke zyn Majesteit, gelyk de letter medebrengt, met eede wilde bevestigen, maar daar van ontslagen wierdt, en op zyn koninklyk woordt aangenomen. Deze voorwaarden bragten mede, dat het landschap voor zich behieldt alle politique en civile bedieningen in het landschap, en aangaande de militaire, behieldt het zelve voor zich alle officiersplaatsen, die in de guarnizoenen open vielen, latende alleen de bestelling van de plaatzen, in het veldt open vallende, aan zyn Majesteit. Het regiment te voet wierdt byna nooit in dien tydt in het veldt gebruikt. Daar vielen dan verscheide officiers-plaatsen open, terwyl het regiment in guarnizoen lag. De koning begaf alle die plaatsen, en het landschap begaf ze ook. Wanneer nu die gene, de welke van het landschap aangestelt waren, by het regiment kwamen om voorgestelt te worden, waren de andere reets op des konings order, zo als men voorgaf, voorgestelt; dus moesten zy weder naar huis keren. Maar wanneer die gene, de welke van den koning waren aangestelt, op het comptoir van het landschap kwamen om geldt te ontfangen, waren zy daar niet bekend, en moesten zonder geldt weder naar het regiment keren, terwyl die van het landschap aangestelt alle maanden hun geldt kregen. Wat men deedt, zy waren niet te bewegen om een van alle deze officieren op het comptoir tot betalinge aan te nemen; en het ging zo verre, dat 'er een besluit by het landschap zou genomen zyn, om zyn Majesteit te bedanken voor de eere, de welke zy hadden genoten, van hem tot hier toe tot hunnen stadhouder te hebben gehad; wanneer eindelyk die gene, die van het landschap aangestelt waren, by het regiment wierden voorgestelt, en alle de anderen elders geplaatst. Onder de kapiteinen, van het landschap aangestelt, was de brave Stichterman Schout te Havelte, de welke na de doodt van zyn Majesteit het regiment als kolonel heeft gekommandeert, en zich zo dapper aan den Doel gekweten, en met zyn battaillon Oudenaarden bewaart, toen de Franschen Gent, Brugge, en andere plaatsen, wegnamen, en dus den weg tot de overwinning by de gemelde plaats gebaand.

Voor het overige is hier een zeer goede jagt, ter oorzake van de grootheit van dit landschap, en de vele veenen en moerassen, tot de welke men niet altydt kan genaken, als mede wegens het goede jagt-reglement. Niemandt mag schieten, maar moeten haair met haair vangen, en pluim met pluim, hoewel dit laatste niet meer in gebruik is. Elk edelman en Eigen-erve mag jagen, maar onder eede, om 'er niets van te verkopen, en met geen gespannen jagt te jagen.

Het landschap wordt door veenen en zware moerassen gedekt tegen buitenlandsche invallen, en de wegen, langs welke men in het landschap door de moerassen zou moeten komen, zyn gedekt door de vesting de *Bourtange*, leggende in een zwaar moeras, en niet als langs een dyk by te komen. Ze is, behalven Groningen, de eenigste vesting, die in het jaar 1672 niet heeft kunnen verovert worden, en wordt nog in goeden staat gehouden. Ook wordt dit landschap gedekt en beschermt door de vesting Koevorden, waar van op zyn plaats; en wanneer de sluis in het Zwarte Water beneden Zwol is in staat gebragt, zal het zelve ook van de kant van Staphorst en Roveen niet meer kunnen aangetast worden, alzo die geheele weg als dan onder water kan gezet worden. *Picard Oudheden en Kronyk van Drenthe. Pontanus en Slichtenhorst Geldersch. Geschied. enz.*

DREPANENSIS, (ANTONINUS) een geestelyke, van de orde der Observanten van St. Franciscus, een geleerd en welsprekend prediker, heeft in 't Italiaansch het een en 't ander geschreven. Zie *Bibl. Sicula*.

DREPANITANUS, (ANTONIUS) een Kapucyn, die in het Italiaansch geschreven heeft *Vita di F. Bernardo da Corleone Laico Capuccino della Provincia di Palermo, descritta in tre libri. Bibl. Sicula, App. I.*

DREPANIUS FLORUS, een Franschman van geboorte, heeft omtrent het jaar 650, onder de regeering van Clovis den II, geleeft, en verscheide Psalmen, lofzangen en andere werken opgestelt, die in de Boekzaal der Vaderen gevonden worden. Georgius Fabricius twyffelt, of het niet de zelve is, die anders ook *Latinus Pacatus Drepanius* genoemt wordt; doch het onderscheidt der tyden bewyst het tegendeel; want deze laatste heeft eene lofreden voor *Theodosius* geschreven, en uit de schriften van den anderen ziet men, dat hy lang daarna geleeft heeft. Zelfs meent men, dat het onder Karel den Groten geweest is; en 't is waarschynlyk, dat hy niet verschilt van *Florus* den Diaken, die onder dien vorst vermaard geweest is, alzo hy een brief schryft aan Modoinus, bisschop van Autun, die ten tyde van Florus geleeft heeft. *Du Puy Bibl. des Aut. Eccl. VII & VIII. siecl.*

DREPANIUS. Zie FLORUS, bygenaamt *Magister*. Zie ook LATINIUS PACATUS DREPANIUS.

DREPANUM, een uithoek op het byna-eilandt Morea, omtrent drie Italiaansche mylen van den mondt of het kasteel van Morea. De zelve wordt, volgens *Wheler*, aldus genoemt, om dat de zee een baai of zeeboezem tusschen deze uithoek, en die van Rhium, of Capo Rhio, maakt, van gedaante als een kromme zeisse, of zikkel: zo dat Wheler deze uithoek Drepanum van die van Rhium onderscheidt, daar Strabo uitdrukkelyk zegt, dat de uithoek Rhium ook *Drepanum*, dat is, *een zeisse* of *zikkel*, genoemt wierdt, doordien 'er een dusdanigen inbocht heeft. Ook schryft Pausanias, dat van de stadt Bolina een uithoek in zee schiet, *Drepanum*, dat is *een zeisse*, genoemt. De fabel zegt, dat Saturnus de zeisse, met welke hy den vader Coelum, of Hemel, de teelleden hadt afgesneden, in de zee, by deze kaap, geworpen heeft, waar van de zelve zedert dien naam zou hebben gekregen. Ieder der bovengemelde twee uithoeken of kapen is, om den ingang der golf te beveiligen, met een kasteel voorzien. *Dappers Morea.*

DRESDEN, hoofd-en residentie-stadt des keurvorsten van Saxen, is eene der vermaardste steden in Duitschlandt. Zy legt in Meissen aan de Elve, ter plaatse daar zy de Weisseritz ontfangt, in eene zeer aangename en vruchtbare landstreek. Zy bestaat uit twee steden, *Oud-en Nieuw-Dresden*, die door de Elve gescheiden, en door een grote stenen brug aan den anderen gehecht zyn. De zekerste mening van den oorsprong dezer stadt is, dat, gelyk Rhegino verhaalt, Karel de Grote in 't jaar 808 de brug over de Elve tegen de Bohemers heeft doen bouwen. Naderhandt is zy ten tyde van keizer Hendrik den Vogelaar en Otto den II een vlek geweest, met eenige taphuizen, en eene versterkte overvaart voor reizigers. Doch als deze plaats door de overstromingen der Elve dikmaals beschadigt wierdt, hebben zich de meeste inwoners aan de andere zyde, die hoger is, begeven, en den zo genaamden Tasschenberg beginnen te betimmeren, tot dat men naderhandt het dennenbosch, 't welk zich te dier tydt wyd uitstrekte, langs de Elve afgekapt, en naar boven toe meer huizen, ook de Vrouwenkerk niet verre van de rivier, gebouwt heeft. Alzo is Nieuw-Dresden, hoewel een volkplanting van 't oude, doordien de markgraven van Meissen hun hof daar gehouden hebben, het zelve boven 't hoofdt gegroeit. Eertyds hadden deze 2 steden elk eene byzondere regeering en Raadt, doch die zyn door keurvorst Mauritius, toen hy Oud-Dresden begon te versterken, tot een gebragt. In Nieuw-Dresden hebben de markgraven Otto de Ryke, Hendrik de Verlichte, Frederik de Kleine, Frederik de Strenge, Wilhelm, en andere meer, alreets hun hof gehouden. Doch zedert Albrecht, hertog in Saxen, en zoon van keurvorst Frederik den Goeden, zyn verblyf hier genomen heeft, is het de gedurige verblyfplaats aller keur-en vorsten van de Albertynsche linie geweest. Het eerste kasteel der eerste markgraven van Meissen en Landsberg heeft op den Tasschenberg gestaan, was zeer slecht, en is daarom ook in 't jaar 1518 tot eene hooi-schuur en paardestal gemaakt. In 't jaar 1534 heeft hertog George een nieuw kasteel laten aanleggen, en binnen 4 jaren voltooit; het zelve is van buiten met vele in steen uitgehouwene beelden, schriften en wapenen versiert. In 't jaar 1547 heeft keurvorst Mauritius ook het oude kasteel vergroot, en vorstelyk doen opvoeren. Keurvorst Jan George de I heeft den vermaarden Reuzenzaal laten maken, en keurvorst Jan George de IV heeft het op vele plaatsen nog heerlyker versiert. Doch in 't jaar 1701 is een groot gedeelte van dit prachtige gebouw afgebrand. De alhier zynde en in vele vertrekken bestaande kunstkamer is om de daar in zynde vremdigheden overal bekend. In Nieuw-Dresden staat mede by 't kasteel dat aanzienlyke en grote stalgebouw, met zyn toebehoren, 't welk wel voor een prachtig kasteel mag gehouden worden, waar toe keurvorst Christiaan de I in 't jaar 1586 den grondt heeft gelegt. Daar ziet men niet alleen plaats voor 128 paarden, maar boven op vele vertrekken, die met kostbaar paardetuig, allerlei slag van geweer, en al wat tot ridderlyke spelen, sledevaarten, enz., nodig is, als mede met kunstige schilderyen aangaande het Saxische huis, opgevult zyn. Het wapen-of tuighuis, in 't jaar 1559 door keurvorst Augustus begonnen, en 1563 voltooit, is een der voornaamsten in Europa. De schone tuin achter 't kasteel, en de grote tuin buiten de Pirnische poort, zyn bezienswaardig. De vestingbouw alhier is weêrgaloos, en bestaat altemaal uit hardsteen, waar achter nog eene zware en hoge stads-muur is. Keurvorst George heeft de zelve begonnen, en verscheide zyner navolgers hebben ze met ongelooflyke kosten in dezen standt gebragt, dat zy voor gene vesting in Duitschlandt behoeft te wyken. De brug over de Elve is, na die van Regensburg en Praag, de voornaamste in Duitschlandt. Zy is in 't jaar 1119 begonnen, en 1222 voltrokken. Eertyds hadt zy 24 verwulfde bogen, en was 800 schreden lang. Doch toen Nieuw-Dresden versterkt wierdt, zyn 5 bogen toegedamt, zo dat zy thans maar 630 schreden lang is. Nieuw-Dresden heeft 3 poorten, 2 marktplaatsen, 3 kerken, en 36 fraaie straten. Oud-Dresden behoorde eertyds aan 't sticht Meissen, doch bisschop Bernhard heeft het aan de markgraven voor eene kleine somme overgelaten. *Rhegino ad ann. 808. Monach. Pirnens. Albini Meisn. Land-Chr. Pekkenstein Theatr. Saxon. Dresserus de Urbib. Zeilerus Topogr. Sax. Super. Wekken Beschr. van Dresden. Tzschimmers doorl. zamenkomst.*

DRESDENSIS (PETRUS) was geboren te Dresden, eene stadt van Meissen in Saxen, en wierdt daarom, naar de gewoonte van die tyden, *Dresdensis* genoemt. Dewyl toen weinig akademien in Duitschlandt waren, ging hy naar Praag, om aldaar te studeren; doch hy verliet met andere zyne landslieden de zelve stadt in den jare 1409, wegens de grote oneenigheden, die 'er ontstaan waren tusschen de Duitschers en de Bohemers, en begaf zich wederom naar zyn vaderlandt. Doch alzo hy eenige nieuwigheden in den Godsdienst liet blyken, wilde men hem daar niet gedogen, waarom hy zich ten tweeden male naar Praag begaf, en aldaar eenige jongelingen onderwees. Omtrent den jare 1414 bragt hy de leere van het gebruik van het H. Avondmaal onder beiderlei gedaantens by de volgende gelegenheit op de baan. Zynde by eenen, genaamt *Jacobus*, die in 't gemeen *Jacobellus* genoemt wierdt, en prediker van de S. Michiëlskerke te Praag was, toonde hy den zelven uit de H. Schrift, hoe nodig het was, niet alleen het broodt, maar ook den wyn, in het H. Avondmaal te ontfangen; die dan ook deze leere opentlyk aan de gemeente voordroeg. Johannes Hus, die zich toen op het Concilie te Constans bevondt, wierdt hier over geraadpleegt. Deze, hoewel hy de meening to gedaan scheen der genen, die de genieting van het H. Avondmaal onder beiderlei gedaantens voor on-

onverschillig hielden, riedt nochtans, dat men hier in omzichtig moest te werk gaan, om geen gelegenheit te geven tot eene gevaarlyke scheuring onder de broederen. Eenigen vermoeden, dat hy, eer hy nog voor de tweede maal naar Praag ging, op verscheide plaatsen, als te Dresden, te Chemnits, en te Zwikkau, de jeugt in de scholen onderwezen heeft. Voorts zegt men van hem, dat hy de kerkgezangen, die *Introitus* genoemt worden, als mede de liederen, waar in het Duitsch met het Latyn vermengt is, als *In dulci jubilo*; *Puer natus in Bethlehem*; verder *Quem pastores*; *In natali Domini*; *Nobis est natus hodie*, opgestelt heeft. Men weet niet eigentlyk den tydt van zyne doodt, doch Krugerus stelt de zelve in het jaar 1440. *Æneas Sylvius hist. Boh. c.* 35. *p.* 72. *Albin. Meisn. land-Chron. Bonfin. rer. Ungar. Dec. III. lib.* IV. *c.* 20. *Boregh. Böhm. Chron. Bucholzer. in Chronol. ad an.* 1410. *Flacius catal. test. Cromer. de reb. Pol. l.* XVI. *Dresser. Isag. Hist.* 6. *Dubravius. Hagecius. Fabric. Annal. Misn. ad an.* 1410. *Krantz. Wandal. lib.* X. *c.* 2. *Kruger. catal. vornehm. pers. Osiander epit. hist. eccl. cent.* XIV. *lib.* IV. *c.* 7. *Bern. Lutzenburgus. Petreus catal. haret. Prateol. elench. heres. lib.* XIV. *Theobald. Hussietenkrieg. Schmidt Zwickauisch. chron. Thomas. in dissert. de ipso habita. Arnold Kerk-en ketter-hist. l.* XV. *c.* 3. §. 7.

DRESNERUS, (THOMAS) van Lemberg, heeft het Poolsche Recht, zo als dat in 't koninkryk vastgestelt is, verzamelt. *D. Simon Bibliotheque Histor. des Auteurs en Droit T. II.*

DRESSERUS (MATTHÆUS) is den 24 Augustus 1536 te Erfort geboren. Zyne eerste letteroeffeningen deedt hy te Eisleben, en daar na te Wittenberg, onder Luther en Melanchthon, doch niet lang. Daar op keerde hy weder naar Erfort, daar hy onder Mart. Sidemannus het Grieksch leerde. Hy wierdt daar ook in 't jaar 1559 meester der vrye kunsten, en 't jaar daar na hoogleeraar in de Grieksche tale gemaakt. Hy wist uit te werken, dat zyne amptgenoten, die op een na altemaal Roomsch-Katholyk waren, moesten toestaan, dat de Augsburgsche Belydenis nevens 't Hebreeusch op die akademie geleert wierden. In 't jaar 1574 wierdt hy, in de plaats van J. Lipsius te Jena beroepen, hoewel eenigen twyffelen of Dresserus ooit hoogleeraar te Jena geweest is. Dit is zeker, dat hy kort daarna Rector der schole te Meissen geworden, en 6 jaren aldaar gebleven is, tot hy in 't jaar 1581 naar Leipzig beroepen wierdt, om in de Grieksche en Latynsche talen te onderwyzen, en de Saxische geschiedenis van *Fabricius* voort te zetten. Als hy te Leipzig kwam, was die hogeschool geweldig van binnen verdeeld, naardien het eenige met de styve Lutheranen en Anti-Ramisten, en andere met de zachter Lutheranen, die men bedekte Kalvinisten noemde, en de Ramisten hielden. Hy wilde zich in 't eerst met alle deze verschillen niet bemoeijen, doch wierdt eindelyk bewogen de zyde der Anti-Ramisten te kiezen, en met grote hevigheit de Ramisten te bestryden. Hy is op den 5 October 1607 gestorven, en heeft verscheide schriften nagelaten, als: *Rhetorica inventionis*, *dispositionis*, &c.; *Tres libri Progymnasmatum literatura Græcæ*, *Orationum*, *Epistolarum & Poëmatum*; *Isagoge historica*, &c. *Adam in vit. Philos. Germ. Freherus Theatr. Sagittarius Introd. ad H. E. c.* 12. *Bayle Diction. Crit.*

DRESUM, of DRIESUM, een groot en schoon dorp in Vrieslandt, in de grietenye Dantumadeel, onder het quartier Oostergoo gelegen, twee duizend schreden van Dokkum naar het Oosten. Volgens Schotanus was de State van het edel geslacht van *Buwma*, ook *Bonninga* genoemt, in dit dorp gelegen. Kerk en Predikant van dit dorp behoren onder de classis van Dokkum. *Winsemius. Oudheden van Vrieslandt I Deel.*

DREUX, in 't Latyn *Drocum*, eene stadt in Vrankryk, aan 't riviertje de Blaise, voerende den naam van een graafschap, en behorende onder de generaliteit van Parys. Zy is eene der oudste steden van gansch Vrankryk, en men meent, dat zy van Drius den IV, koning der oude Gaulen, en voornaamsten insteller der Druïden, gesticht zy. Eertyds was zy zeer sterk, doch thans is het kasteel geheel verwoest. Zy is voornamelyk aanmerkenswaardig, om dat zy oudtyds de verblyfplaats der Druïden geweest is, en op de algemeene ryksvergaderingen boven Chartres en vele andere steden zit. In 't jaar 1137 was Robert, een zoon van Lodewyk den Dikken, koning van Vrankryk, graaf van Dreux, en de stamvader der graven van dien naam, waar uit ook de hertogen van Bretagne gesproten zyn. In 't jaar 1376 is dit graafschap onder Karel den V wederom met de kroon vereenigt. Karel de VI heeft het den huize van Albret geschonken, en in 't jaar 1551 kwam het wederom aan de kroon. In 't jaar 1707 heeft het Lodewyk de XIV aan den hertog van Vendôme gegeven. In 't jaar 1562 hebben de Roomsch-Katholyken alhier eene overwinning op de Hugenotten bevochten, en 't is aanmerkelyk, dat in dezen slag de hoofden wederzyds gevangen wierden. Naderhandt heeft Hendrik de IV Dreux, na een beleg van 18 dagen, ingenomen. *Thuanus Hist. l.* XXXIV. &c. *Du Chesne Hist. de la maison de Dreux. Du Puy & Chopin.*

DREUX (DE GRAVEN VAN) zyn afkomstig van *Lodewyk* den Dikken, koning van Vrankryk, wiens vyfde zoon *Robert* in 't jaar 1137 graaf van Dreux, Perche, Braine, enz. was, die zich lang zo in de oorlogen in 't H. Landt, als tegen Engelandt, kloekmoedig heeft gedragen, en in 't jaar 1188 in een hogen ouderdom is gestorven. Onder des zelfs zonen is, behalven Philippus, bisschop van Beauvais, aan te merken *Robert* de II, die in 't jaar 1218, of 1219, gestorven is, en nevens *Petrus*, die 't hertogdom Bretagne behuwelykte, *Robert* den III nagelaten heeft, die in de Engelsche oorlogen eenigen tydt een gevangen der Engelschen geweest is, en na dat hy zich by de groten, die zich tegen de regentin Blanca, moeder van Lodewyk den Heiligen, aankantten, gevoegt hadt, eindelyk door giften gewonnen, en in 't jaar 1233 gestorven is. Zyn jonger zoon *Robert* was de stamvader der heeren van Beu, en de oudste, *Jan* de I, zette het geslacht der graven van Dreux voort, latende een zoon, met name *Robert* den IV, en deze *Jan* den II, na, wiens zonen *Robert*, *Jan* en *Pieter*, alle drie zonder mannelyke erven stierven, zo dat, als de laatste in 't jaar 1345 stierf, des zelfs nalatenschap op zyne dochter *Johanna*, die aan den vicomte van Thouars getrouwt was, viel. Onder de heeren van Beu is inzonderheit aanmerkelyk *Robert* de III, die opperhofmeester van koning Philips van Valois en des zelfs gemalin geweest, ook van den zelven tot uitvoerder van zyn testament verklaart, en in 't jaar 1531 gestorven is. Deze linie heeft geduurt tot in 't jaar 1428, wanneer *Robert* de VI zonder erfgenamen gestorven is. Van deze heeren van Beu, en wel van *Robert* den II, zyn afgekomen de heeren *van Beaussart*, welken naam zyn zoon *Jan* hadt aangenomen, wiens nakomelingen in zeven geslachten tot in 't jaar 1540 in standt zyn gebleven, wanneer *Nicolaus* zonder kinderen stierf. Van deze heeren van Beaussart, en wel van *Robert*, zyn in 't laatst der XV eeuw de heeren *van Morainville* afgestamt, welke tak door *Jacobus*, vierden zoon van den gemelden Robert, voortgezet is. Deze is in 't jaar 1590 met *Jan*, die stadvoogdt van Perche geweest, en in 't beleg van Verneuil dood geschoten is, uitgestorven, en de echte stam der graven van Dreux met hem. Thuanus zegt, dat deze laatste een onechten zoon, *François de Dreux*, nagelaten heeft, en deze een anderen *François*, die naauwlyks voor een edelman erkent wierdt, en in den slag by Sennef in 't jaar 1674 gebleven is. *Sammarth. P. Anselme. Du Chesne Hist. de Dreux.*

DREUX, een zoon van Pipin den Dikken. Zie DROGO.

DREUX, een zoon van Karel den Groten. Zie DROGO.

DREUX, een Nederlander. Zie DROGO.

DREXELIUS, (JEREMIAS) een Hoogduitsch Jesuit, te Augsburg geboren, was by de zynen in grote achting. Nadat hy langen tydt hoogleeraar in de welsprekendheit was geweest, heeft hem de keurvorst van Beyeren tot zynen hofprediker verkoren, en hy is te Munchen in 't jaar 1538, in den ouderdom van 57 jaren, overleden. Hy heeft verscheide Godgeleerde werken geschreven, die in verscheide stukken in 16, in II deelen in folio, als mede in vier in quarto gedrukt zyn. *Alegambe Biblioth. Soc. Jesu.*

DRIANDER. Zie DRYANDER.

DRIBURG, eertyds *Iburg*, eene kleine plaats in Westphalen, in 't sticht Paderborn, alwaar een vermaarde zuurbron is. Het oude kasteel alhier is voor dezen eene sterkte der Saxen geweest; doch de gansche landstreek is door Karel den Groten aan het gemelde sticht geschonken. *Tromsd. Monum. Paderborn.*

DRIDOENS. Zie DRIEDO.

DRIEBERGEN, een dorp in het sticht van Utrecht. Volgens een handschrift van het Utrechtsche aartsdiakenschap is in dit dorp in de Roomsche tyden geen parochiekerk, maar alleen eene kapelle met eene vikary geweest, de welke, zo wel als die van Darthuizen, onder de parochiekerk van Doorn behoorde. De kerk van dit dorp wordt tegenwoordig door een Hervormd kerkenleeraar bedient, staande onder de classis van Rhenen en Wyk. *Hist. van het Utrechtsche Bisdom II. Deel.*

DRIEDO, (JAN) in 't Vlaamsch DRIDOENS, was van Turnhout in Brabandt. Hy studeerde te Loven, en wierdt daar in 't jaar 1512 tot Doctor in de Godgeleerdheit verheven door Adriaan Florisz, die naderhandt, onder den naam van Hadrianus den VI, paus is geworden. Deze, ziende, dat zyn Candidaat al te veel werks van de wereldsche wetenschappen maakte, vermaande hem, dat men de hoofdwetenschap van de anderen, die by haar slechts als dienstmaagden aan te zien zyn, wel moest onderscheiden. Van dien tydt af leide zich Driedo voornamelyk op de Godgeleerdheit, wierdt ook hoogleeraar in de zelve te Loven, als mede priester te S. Jakob, en Domheer van S. Pieter in de zelve stadt. Hy stelde zich met groten ernst tegen Luther, doch met vry minder drift dan de meeste zyner landslieden. Hy heeft verscheide Theologische boeken uitgegeven, als: *de Gratia & libero arbitrio*; *de captivitate & redemtione generis humani*; *de libertate Christiana*; *de scriptis & dogmatibus ecclesiasticis*, enz. Doch als hy zich in de Chronologische zwarigheden mengde, heeft hy zich ellendiglyk vergist. Hy is in 't jaar 1535 te Loven gestorven, hoewel anderen verkeerdelyk zeggen in 't jaar 1555. *Val. Andreas Biblioth. Belg. Zweert. Athen. Belg. pag.* 420. *Miræus de Script. sec.* XVI. *Erasmus Ep.* 18. *lib.* XII. *Possevinus. Freherus.*

DRIE-EENHEIT, een woordt, het welk men van de eerste eeuwen van het Christendom af heeft gebruikt om de drie Goddelyke Personen uit te drukken. Het feest van de Drieëenheit, het welk tegenwoordig in de Roomsche kerke geviert wordt, is in de VII eeuwe ingestelt: want omtrent het jaar 620 liet Steven, bisschop van Luik, een kerkdienst van de H. Drieëenheit opstellen, de welke allengskens in verscheide kerken wierdt ingevoert. Men deedt gemeenlyk den dienst van de Drieëenheit op de dagen, die geen byzondere kerkdienst hadden; doch paus Alexander de II wilde nooit een byzonderen dag goedkeuren om het feest van de H. Drieëenheit te vieren, hoewel het zelve reets in verscheide kerken aangerecht was. Alexander de III verklaarde in het einde van de twaalfde eeuwe, dat de Roomsche kerk dit feest niet erkende. Photo, een monnik van Prom, die in die zelve eeuwe leefde, sprak dit gebruik krachtig tegen, en in de XIII eeuwe wierdt het zelve nogmaals dapper aangetast. Echter wierdt dit feest in de kerkvergadering van Arles, gehouden in het jaar 1260, vast gestelt voor die provincie. Men is van gevoelen, dat het in de XIV eeuwe is

is geschied, dat de Roomschen het feest van de Drieëenheit hebben aangenomen, onder de kerkbestiering van den paus Johannes den XXII, de welke het zelve vast stelde op den eersten zondag na Pinxter; doch dit is zeer twyffelachtig: want de kardinaal Petrus van Ailly verzocht in het jaar 1405 paus Benedictus den XIII, ten einde hy dit feest wilde instellen, en Gerson zegt, dat des zelfs instelling in zynen tydt nog heel nieuw was. De Grieken hebben geen plegtige feestdag van den Drieëenheit; zy doen alleenlyk den kerkdienst daar van op Maandag na Pinxter. *Baillet vies des Saints. Hist. des fêtes mobiles.*

DRIE-EENHEIT (DE STERKTE VAN DE) is eene kleine wel verschanste plaats, de welke de Polakken aangelegt hebben zedert eenige jaren herwaarts in Podolië, naby de stadt Caminiek, om de krygsbezetting van die stadt in te sluiten, wanneer de zelve onder het gebiedt der Turken was. *Memoires de tems.*

DRIE-EIKENWALDT, in 't Latyn *Tractus Triquercetanus*, een zekere streek lands, drie mylen lang en omtrent zo breed, omtrent de Wetterau, niet verre van Hanau en Frankfort aan den Mayn gelegen. Zy is met een schoon bosch omringt, en begrypt verscheide dorpen en vlekken, die ten deele den graven van Hanau, ten deele die van Izenburg, en andere den landgraven van Hessen-Darmstadt toekomen. *Tromsd. accur. Geogr.*

DRIE-HEILIGZANG, in de Griekſche tale τρισάγιον, *Trisagion*, dat is te zeggen, *Driemaal heilig*, een korte gezang in de Latynsche en Grieksche kerken, in welken het woordt van *heilig* driemaal herhaalt wordt. Deze lofzang is gesproten van het gene men in *Jesaias* leest in het VI hoofdst. en in de Openbaringe van Johannes in het IV hoofdst. *Heilig, Heilig, Heilig, de Heere Godt der heirkrachten.* Aldus wordt de zelve gevonden in de diensten van den H. Basilius, van S. Chrysostomus, en van St. Gregorius van Nazianze. Johannes Damascenus zegt, dat het ten tyde van Proclus, patriarch van Constantinopel, gebeurt is, dat het formulier van de Doxologie of lofspraak, begrepen in deze woorden, *sanctus Deus, sanctus fortis, sanctus immortalis, miserere nostri*, dat is te zeggen: *Heilig Godt, heilig sterk, heilig onsterffelyk, ontfermt u onzer*, ingevoert is geweest in de kerke van Constantinopel; en hy beweert, dat die lofzang is opgedeunt geweest in de kerkvergadering van Chalcedonië. Petrus Gnapheus, patriarch van Antiochië, deedt daar by voegen, *qui crucifixus es propter nos*, dat is, *die om onzent wille gekruisligt zyt:* welk byvoegsel door paus Felix den III gelaakt wierdt, en het zelve gaf aanleiding tot menigvuldige geschillen. *Baronius Annal.* 446.

DRIEHUIZEN, een buurt na aan het Schermer meir gelegen, aan de Zuidkant, tusschen de buurtjes de Woudhuizen en Vuile Graft, is voor de bedyking van het Schermer meir in gene kaarten bekend geweest, en dus tot dien tydt toe ligtelyk gebleven, maar na de bedyking groter geworden zynde, is alhier een nieuwe kerk gesticht, en zamengevoegt met de bedykte Schermer, en in den jare 1651 de eerste Predikant beroepen: doch het wierdt vyf jaren daarna gescheiden van de bedykte Schermer, en gevoegt met Zuid-Schermer, behoort onder de classis van Alkmaar. *M. Veeris Kerkelyk Alphabet. Naamlyst der Predikanten.*

DRIE-KERKEN, eene vermaarde plaats in Armenië, of Turcomanië, twee of drie mylen van de provincie van Erivan gelegen. Het zyn drie kloosters, een weinig van elkander af staande. Het grootste en ook het schoonste is de verblyfplaats van den groten patriarch der Armeniers. Het tweede legt Zuidwaarts, omtrent een musketschoot van het andere; en het derde, een vierendeel uurs van daar naar de Oostzyde gelegen, is een nonnenklooster. De Armeniers noemen die plaats *Egmiasin*, dat is te zeggen, *eenige zoon*, het welk de naam is van de hoofdkerke. Men leest in hunne jaarboeken, dat de zelve gebouwt is geweest omtrent drie honderd jaren na de geboorte van Christus. Zy is aan Godt toegewyd, onder de aanroeping van den H. Gregorius, voor den welken de Armeniers eene zonderlinge eerbiedt betonen. Het tweede klooster is gesticht geweest ter eere van eene vorstinne, die met veertig adelyke dochteren van aanzien uit Italië gekomen was om den H. Gregorius te bezoeken; en die de koning van Armenië, die een afgodendienaar was, met alle hare medegezellinnen liet om het leven brengen, om dat hy de zelve tot zyn wil niet kon krygen. De patriarch van Drie-Kerken heeft onder zich zeven en veertig aartsbisschoppen; en ieder aartsbisschop heeft vier of vyf onderhorige bisschoppen, met welke hy in gemeenschap leest in een klooster, daar zy het bestier over verscheide monniken hebben. De jaarlyksche inkomsten van dezen patriarch bedragen omtrent de somme van zes maal honderd duizend ryksdaalders, en alle de Armenische Christenen, die den ouderdom van vyftien jaren bereikt hebben, zyn gehouden hem eene jaarlyksche rente van vyf stuivers op te brengen. Een gedeelte van dit geldt wordt besteed om de arme Armeniers te hulp te komen, die niet in staat zyn om de jaarlyksche schatting, die zy aan de Mahometaansche vorsten moeten opbrengen, te kunnen betalen. Wanneer daar Karavanen voorby reizen, onthaalt de patriarch de voornaamste lieden van het gevolg, en zomwylen het gansche gezelschap van die reizigers. Op het einde van de maaltydt komt een bisschop met een papier in de handt, en gaat langs de tafelen, om op te schryven, wat ieder van de genodigden vereert aan de kerke; en de uitdeelingen der geschenken geschieden des anderen daags. De koning van Persië vergunt hen het gebruik van klokken in hunne kerken, en van zeer kostelyke pronkstukken en kerksieraden. Alvorens iemandt een voet binnen de kerk mag zetten, is hy gehouden zyne schoenen uit te trekken. De Armeniers verrichten gemeenlyk staande hunnen Godsdienst, en buigen hunne knien, gelyk men in Europa doedt. Ten tyde van de Misse zetten zy zich neder, doch staan op, wanneer het Euangelium gelezen wordt; en gedurende de opheffing van de Hostie kussen zy drie maal de aarde, en leggen hun hoofdtooisel af, zynde op een anderen tydt doorgaans met gedekten hoofde. *Tavernier.*

DRIEL, van ouds ook *Driele* genoemt, een Geldersch dorp in de Opper-Betuwe, omtrent een myl van Aarnhem gelegen. Volgens de uiterste wille van Willem van Montfoort, proost van Oudmunster te Utrecht, door hem gemaakt in den jare 1511, is hier een Zustershuis, of konvent van nonnen geweest; en uit een ander oud handschrift blykt, dat dit konvent of klooster *S. Annaas Troon* genoemt wierdt. Buiten Driel lag eertyds nog een klooster van Vaders konventualen, genoemt *S. Anna-Boog.* Dit dorp wordt tegenwoordig, met dat van Elden, door een Hervormd Predikant bedient, staande onder de classis van Nimeegen. *Hist. van het Utrechtsche Bisdom III Deel.*

DRIELLIUS, (GODEFRIDUS) van Nimeegen, een Godgeleerde van Mentz, die uitgegeven heeft: *Hyperaspistes, sive Defensio Rosarii*; waar in hy den naam van Rozekrans, de gebeden, de herhaling, en het getal der zelve, ook de bollekens of koralen van den Rozekrans verdedigt. Zie in JOANNES BUSÆUS, wiens verantwoording dit is, op den naam zyns leerlings in 't licht gegeven. *Val. Andr. Bibl. Belg.*

DRIEMANNEN, of DRIEMANSCHAP, was het genootschap van drie rechters, die gemachtigt waren om uitspraak over rechtszaken te doen. Daar was by de Joden eene rechtbank, die zy *de rechtbank van de driemannen* noemden, zynde de minste van alle die genen, die 'er onder hen gevonden wierden. De Romeinen verkozen Tweemannen en Driemannen tot de inwyding van tempels en altaren, en om de landen te verdeelen. Behalven deze waren 'er Driemannen, of hoofdmannen, om de vonnissen, die tegen de misdadigers uitgesproken wierden, werkstellig te doen maken, en de zelve in handen van den scherprechter over te leveren. Deze vonnisten ook over halszaken van die genen, die geen Roomsche inwoners waren, en van een geringen en slechten staat, als van struikrovers en slaven. Hunne rechtbank stondt op de markt van Rome naby de kolom van Mevius. Zy waren zelfs gerechtigt om het onderzoek te doen naar de misdaden, gepleegt door de inwoners, en om die genen, die zy schuldig vonden, naar de gevangenisse te laten brengen. Hen wierdt het geldt ter handt gestelt, het welk de beschuldigers verplicht waren op te schieten, eer het vonnis uitgesproken wierdt, en zy besteedden de somme, die hen in handen gegeven was door dien gene, die de zaak verloor, tot onderhoudt der plaatsen, den Godsdienst toegewyd. Men maakte deze Driemannen in de vergadering der geslachten. De eerste wierden aangestelt onder het burgermeesterschap van Curius Dentatus en van Publius Rufinus in het jaar 495 na de bouwing van Rome. Men heeft ook op verscheide tyden Driemannen benoemt, om volkplantingen te gebieden, en de plaatsen te bepalen om krygsvolk te werven; om zorg te dragen voor de slagoffers; om Raadsheeren te verkiezen; om levensmiddelen te bezorgen in een duren tydt; om geldt te doen slaan; om te waken voor brandt en andere ongemakken, die 'er by nacht kunnen gebeuren, en om andere gewigtige dingen, de republyk betreffende.

De DRIEMANNEN, die eene onafhankelyke macht hadden in het Roomsche ryk, wierden eerst aangestelt ten tyde van Julius Cæsar, van Pompejus, en van Crassus, die de eerste aanleggers zyn geweest van de oprechting van dit Driemanschap: doch de onafhankelykheit onder dien naam wierdt vernieuwt na de doodt van Julius Cæsar in het jaar 710 na de stichting van Rome, 44 jaren voor de geboorte van Christus, door Octavianus, na dien tydt Augustus genaamt, mitsgaders door Antonius en door Lepidus, de welke onder malkander vast stelden, gelyk Dion en Appianus berichten, om onder hen drie het bestier van het geheele Roomsche ryk te verdeelen voor den tydt van vyf jaren. Afrika, Sardinië en Sicilië waren het aandeel van Augustus; Spanje en het Narbonneesche Gaule dat van Lepidus; en de Gaulen wierden aan Antonius toegewezen. Zy verlangden onder zich dit gezag voor den tydt van andere vyf achtereen volgende jaren. Doch eindelyk zynde onder elkander in geschil geraakt, ontblootte Augustus voor eerst Lepidus van de waardigheit van Drieman. Antonius naderhandt overwonnen zynde, was genoodzaakt die waardigheit neder te leggen; en Cæsar, zynde meester geworden van het gansche keizerryk, stapte van het Driemanschap af om de keizerlyke waardigheit aan te nemen.

In de geschiedenisse van Vrankryk wordt door het Driemanschap verstaan de vereeniging, welke in den jare 1561, onder koning Karel den IX, de konnestabel van Montmorenci, de hertog van Guize, en de maarschalk van S. André onder malkander maakten, om zich tegen de overhandt nemende Gereformeerde leere aan te kanten; gelyk zy dan om deze reden weigerden de overeenkomst, in 't jaar 1562 gemaakt, te ondertekenen, maar in het tegendeel alles in het werk stelden om de Hugenotten te onderdrukken, hoewel de maarschalk van S. André reets in 't jaar 1562 in den slag by Dreux bleef, en dus dit Driemanschap niet boven een jaar duurde. *Rosinus Antiq. Rom. lib. VI. cap. 21. Thuanus. Mezeray.*

DRIE RIVIEREN, in het Fransch *Trois rivieres*, is eene grote rivier van Nieuw-Vrankryk, in Amerika. De zelve wordt gemaakt door den zamenvloedt van drie rivieren, de welke haren oorsprong nemen omtrent de grenzen van Estotilandt; en zy ontlast zich in de rivier van S. Laurens, tusschen Quebek en Montreal. De Franschen hebben aan den mondt van deze rivier eene volkplanting, de welke zy *Les Trois Rivieres*, dat is, *de drie Rivieren*, noemen. *Maty Diction.*

DRIESCH, (JAKOB VAN) een Nederlander, superieur der Guilelmiten te Brugge, leefde in 't laatst der XV eeuw. Hy heeft eene *Chronyk* geschreven, die by Meyer in 't V boek der Vlaamsche

ſche Jaarboeken aangehaalt wordt,als mede het leven van *S.Rambert* en *S. Ansgar*, deze biſſchop van Hamburg, en gene van Bremen, en het zelve aan Albert Krantz opgedragen. *Valer. Andr. Bibl. Belg. Voſſius de Hiſt. Latin.*

DRIESCHARUS, (Jacobus Zovitius) dusgenoemt naar zyne geboorteplaats *Dreiſcher*. Hy was een dichter van blyeindende treurſpelen, ook van eenige blyſpelen, door hem in de Latynſche tale geſchreven. *Outhed. van Zeelandt.*

DRIESEN, een ſtedeke, en droſtampt in de Nieuw-Mark, met eene goede grensveſting tegen Polen, legt vlak in 't eilandt, 't welk de rivieren Natetz en Trage by hunne vereeniging maken. Het is aan de Poolſche zyde met een tamelyk moeras bewaart, en heeft daar by eene graft van ſtil ſtaand water. Eertyds was het onder Polen, en hadt eigene graven; doch is dikwils door de keurvorſten van Brandenburg verovert, en eindelyk aan de Mark gehecht. Keurvorſt Joachim heeft het in 't jaar 1603 begonnen te verſterken. In 't jaar 1639 hebben het de Zweden door verraadt ingekregen, en tot in 't jaar 1650 in bezit gehad; na welken tydt de veſting verbetert, en met een bedekten weg en andere nodige werken voorzien is. *Preuſſ. en Brandenb. Staats-Geogr.*

DRIESUM. Zie DRESUM.

DRIE-TABERNEN, in het Latyn *Tres Tabernæ*, was eene plaats, daar de reizigers gemeenlyk zich ophielden, of pleiſterden, gelegen tuſſchen Rome en Capua, op den groten weg van Appius, de welke die van Brunduſium was om naar Griekenlandt te gaan. Van de zelve wordt geſproken in de *Handelingen der Apoſtelen*, *het XXVIII. hoofdſt. Cicero Epiſt. XII. ad Atticum.*

DRIEVOET, of *Drieſtal*, in het Latyn *Cortina*, zeker klein tafeltje, ſtaande op drie voeten, overdekt met het vel van de ſlange Python, op het welke de Pythoniſſe of prieſtereſſe van den tempel van Apollo te Delphos zat om des zelfs godſpraken te verkondigen. Virgilius neemt dit woordt van drievoet voor de godſpraken zelfs *Æneid. lib. 1:*

Nec te Phœbi Cortina fefellit,

Dat is te zeggen: *De drievoet* (of de godſpraak) *van Apollo heeft u niet misleid. Danet.*

DRIEVULDIGHEIT, (de orde der H.) *Ordo S. Trinitatis*, is een geeſtelyke orde van Johannes van Maltha, een Siciliaanſch edelman, in 't jaar 1209 tot loſſing van gevangene ſlaven geſticht, na dat hem, zo men zegt, een engel met witte klederen, en op zyne borſt een rood en blaauw kruis hebbende, verſchenen was, die zyne handen over twee gevangenen, de een een Chriſten, en de ander een Moor, uitſtrekte. De ordensbroeders in Spanje en Vrankryk dragen een rood en blaauw kruis op een wit ſchouder-mantelke, en worden ook *Trinitarii* genoemt. *Bonnanus Catol. Relig. P.* I. *n.* 88. *ſeq.*

DRIEWEGEN, een tamelyk dorp en heerlykheit in Zeelandt, op het eilandt Zuid-Bevelandt, drie mylen van Tergoes gelegen. De Predikant van Overzande, omtrent een myl van Driewegen, naar Tergoes toe, gelegen, bedient ook dit dorp, en ſtaat onder de claſſis van Zuid-Bevelandt. *Smallegange. Oudheden van Zeelandt II Deel.*

DRILLI, een oud volk in Cappadocië, omtrent de Zwarte zee, tuſſchen Trebizonde en Colchis, zo als Arianus in zyn *Periplus* bericht. Doch Xenophon plaatſt het tuſſchen Ceraſus en Trebizonde. Het hadt den naam, dat zy goede krygslieden waren.

DRILLO, eene rivier in Siciliё, eertyds *Achates* genaamt. Zy loopt door de vallei van Noto, en valt tuſſchen Terra Nuova en Camarana in de Afrikaanſche zee. Drie mylen hoger op loopt zy voorby 't vlek Drillo, by de ouden *Phthintia* genoemt. *Baudrand.*

DRIMAGO, eertyds *Dinogetia*, *Dinogutia*, *Dininutia*, en ook *Trimmammium* en *Trimmanium* genoemt, is eene ſtadt in 't Europiſche Turkyë, leggende in Bulgariё, aan den Donauw, 10 of 12 mylen beneden Siliſtria. *Baudrand.*

DRIMMELEN, een dorp in Zuid-Hollandt, onder Dordrecht, in den vreeſſelyken inbreuk in den Dordrechtſchen waardt in den jare 1421 mede verdronken, maar daarna weder boven gekomen. Het wordt nevens Made door een Gereformeerd Predikant bedient, ſtaande onder de claſſis van Dordrecht. *Goudhoeven in de Oude Holl. Kronyk.*

DRIN, of DRINAWAR, in 't Latyn *Drinopolis*, eene ſtadt in 't oude Illyricum, thans Serviё, op een klein eilandt, 't welk de rivier Drin maakt, leggende tuſſchen Cumirza en Ternoviza, ſtaat onder den Turk.

DRIN, of DRINO, eene rivier in 't oude Illyricum, die haren oorſprong heeft uit een gebergte, by de ouden *Scardus*, en thans *Schierdo*, *Marinat* en *Gliubotin Planna* geheten. Zy ſtroomt Noordwaarts voorby Drinawar, ſcheidt Boſniё van Serviё, en valt in de Sau, en deze 12 of 15 mylen lager in den Donauw.

DRINAWAR. Zie DRIN.

DRINO, in 't Latyn *Drilo*, is de naam van twee rivieren in Albaniё, daar Strabo, Plinius en Ptolemæus van gewagen. De eerſte, *Dreno Brianco*, of *de witte Drino*, geheten, heeft mede uit het gebergte Scardus haren oorſprong, doch houdt een ganſch anderen loop als de Drin, daar zo even van geſproken is. De andere, *Dreno Nero*, of *de Zwarte Drino*, genaamt, ontſpringt uit een moeras, by de ouden *Lychnis* geheten. Deze twee rivieren lopen in malkander, en na dat zy eenige andere in zich genomen hebben, ſcheiden zy wederom, en maken ter plaatſe, daar zy met twee monden by Alleſſia in den Venetiaanſchen zeeboezem lopen, een eilandt. Deze ſtreek, eertyds *Sinus Drinolius* geheten, wordt thans *Golfo dello Drino* genaamt. *Lucius in Regn. Dalmat. Baudrand.*

DRINO. Zie DRIN.

DRIPETINA, eene dochter van Mithridates den Groten en van Laodice, hadt eene dubbelde rei tanden, 't welk men oordeelde dat de kracht zo van haar ligchaam, als haren moedt, te kennen gaf. Zy volgde haren vader, toen hy door Pompejus overwonnen was: doch krank geworden zynde, moeſt zy op een kaſteel blyven, waar in zy van Manlius Priſcus belegert wierdt; doch zy, vrezende in des zelfs handen te vallen, liet zich door een ſlaaf ombrengen, die zich naderhandt, als daar toe gedwongen zynde, mede dood ſtak. *Valer. Maximus lib.* I. *c.* 8. *Amm. Marcellin. l.* XVI.

DRIUS, de vierde koning der oude Galliërs, was, zo men zegt, afkomſtig van Samoſathes, die voor een zoon van Japhet wordt gehouden. Hy was geleerd, en wordt van eenigen voor den inſteller der Druïden gehouden. *Beroſus l.* V. *Dupleix Memoir. de Gaule l.* II. *c.* 5.

DRIVASTO, in 't Latyn *Triaſtum* en *Drivaſtum*, eene ſtadt in Albaniё, den Turk toebehorende. Zy hadt eertyds een biſſchop, ſtaande onder dien van Antivari. Zy legt aan het meir van Scutari, of Penta.

DRIVERIUS, bekend onder den naam van *Hieremias Tririus*, hoogleeraar in de geneeskunde in de hogeſchool te Loven, heeft in de XVI eeuw geleeft. Hy was van Brakele, een dorp in Vlaanderen, by Grandmont, en heeft door zyne geleerde werken een groten naam gekregen. Men heeft verſcheide verklaringen over *Hippocrates*, *Galenus* en *Celſus* van hem; als mede eene Verhandeling aangaande de *veiligſte leefwyze*, eene *Twiſtreden met Ariſtoteles en Galenus over den aardt der vaſte ligchamen*, enz. Hy ſtierf in 't jaar 1554, in 't 52 zyns ouderdoms. *Caſtellanus in Vit. Illuſtr. Medic. Miræus in Elog. Belg. Val. Andreas Bibl. Belg.*

S. DROCTOVEUS, gemeenlyk *S. Drotheus* genoemt, de eerſte abt van S. Germain te Parys, is omtrent het jaar 535 in 't bisdom Autun geboren. Hy wierdt door S. Germanus in 't klooſter van S. Symphorianus opgebragt. Als deze biſſchop van Parys wierdt, koos hy S. Droctoveus, om de geeſtelyken van 't klooſter S. Germain des Prez, dat nieuwlyks in 't jaar 558 geſticht was, te beſtieren, 't welk hy tot in 't jaar 580 deedt. Uſuardus maakt gewag van hem op den 10 Maart. Fortunatus pryſt hem in 't IX boek zyner Gedichten. Zyn leven, doch van een jong ſchryver, ziet men by Bollandus. Zie *Mabillon T. I. des Actes Benedict. Bulteau Hiſt. Monaſt. Baillet Vies des Saints van de maandt van Maart.*

DROGABUSA, *Drogobusk*, een ſtedeke in Moskoviё, aan den Dnieper, omtrent 2 mylen boven de ſtadt Smolensko, in 't hertogdom van den zelven naam. *Maty Dict.*

DROGEHAM, of DROOGE-HAM, een der acht dorpen van de Vrieſche grietenye Achtkarſpelen, in het quartier van Ooſtergoo. Onder de parochie van dit dorp ſtondt eertyds een klooſter, of prooſtdyſchap, van Premonſtreit-maagden, het *Buwen-klooſter* genoemt. Het zelve wierdt ook het *S. Mariaas-graf* genaamt, en is onder Tiardus, abt van Lidlum, uit het klooſter van Lidlum voortgeſproten, en in den jare 1242 geſticht door Buwo Hartjema, een ryk en ongetrouwt Vrieſch edelman. De kerk van dit dorp wordt tegenwoordig door een eigen Gereformeerd Predikant bedient, ſtaande onder de claſſis van Dokkum. *Oudheden van Vrieſlandt I Deel.*

DROGHEDA, of DROGDA, eene ſtadt in Ierlandt, in het graafſchap Louth, in 't landſchap Leinſter, aan de Boine, 22 mylen ten Noorden van Dublin gelegen. Zy heeft eene goede en veilige haven, en was ten tyde van Cambdenus wel bewoont. Olivier Cromwel heeftze in 't jaar 1649 ſtormenderhandt ingenomen, en de ganſche bezetting, beſtaande in 4000 mannen, nevens den bevelhebber Arthur Aſton, als mede alle de inwoners, tot de kleine kinderen toe, laten ombrengen, om overal den ſchrik in te brengen. Deze plaats gaf zich 2 dagen na den ſlag by de Boine aan koning Willem den III over. *Cox Hiſtor. Hibern.*

DROGIECZIN, een ſtedeke, met eene daar toe behorende kaſtelny, in 't Poolſche landſchap Podlachiё, aan de rivier Bug, op een tamelyk verheven grondt. Daar is een hofgericht, waar door de twiſtzaken des Poolſchen adels beſlecht worden. *Maty Diction.*

DROGMAN, of DRAGOMAN, was een bediende der later Griekſche keizers, die de vremde talen vertolkte. Hier van is het Franſche woordt *Trucheman* (een tolk) afgekomen. *Du Cange Gloſſar. Hofman Lexic. Univerſ.*

DROGO, voor een hertog van Bretagne gehouden, volgde in 't jaar 952, of 959, nog in de wieg zynde, op zynen vader Alanus, Krulbaardt genoemt. Zyn grootvader van 's moeders kant, Thibaut, was zyn voogdt, en zyne moeder hadt het opzicht over zyn perſoon: doch met Foulques, graaf van Anjou, hertrouwt zynde, liet deze den jongen hertog doden, met hem kokend water op 't hoofdt te gieten. *Mezerai Abr. de l'Hiſt. de France, ann.* 959.

DROGO, of DREUX, anders ook *Drago*, *Druig*, of *Draug* genaamt, was een zoon van Pipin den Dikken, van Herſtal, en van Plectrude, en wierdt in 't jaar 698 tot hertog van Champagne aangeſtelt. Hy is in 't jaar 709 geſtorven, en in de abdy van S. Arnold te Mets begraven. Deze vorſt trouwde met Auſtrude, weduwe van Bertharius, en dochter van Waraton, alle beide opperhofmeeſters, en hy hadt 'er by *Arnold*, dien Karel Martel in 't jaar 723 liet in de gevangenis zetten, daar hy kort daarna in geſtorven is; als mede *Hugo*, die te gelyk vaſt gezet was. De Chronyk van *Fontenelles* zegt, dat hy dat klooſter beſtiert heeft, biſ-

bisschop van Parys, Bajeux en van Rouaan geweest, en op den 8 April 730 gestorven is. *Fredegarius c. 101 en 102. Annal. Met. Valesius. Sammarth.*

DROGO, DREUX, of *Druig*, een onechte zoon van Karel den Groten, was in de IX eeuw bisschop van Mets. Hy was pausselyke stedehouder aan deze zyde van de Alpen, en heeft verscheide kerkvergaderingen bygewoont. Zyne geboorte en bekwaamheit maakten hem scheidsman in vele gewigtige zaken zyns tyds. Hy stierf in 't jaar 855 in Burgundië. *Sammarth. Geneal. lib.* VII. *Gallia Christiana lib.* II. *pag.* 712. *Sirmond T.* III. *Concil. Gall. Du Chesne T. II. Script. Hist. Franc.*

DROGO, of DREUX, een Nederlander, was eerst monnik in 't klooster S. Vinox, daarna priester te Ghistel, en eindelyk in 't jaar 1030 of 1036 bisschop van Teroanne. Hy heeft de kerkvergadering te Rheims, in 't jaar 1049 door Leo den VIII belegt, bygewoont. Hy heeft ook verscheide dingen geschreven, als het leven van *S. Godolena*, en van *S. Olvadus*, koning van Northumberlandt; van *de Wonderwerken van S. Levina*, en andere. Men meent, dat hy omtrent het jaar 1078 gestorven is. *Surius T. IV. Meyerus Annal. Flandr. l.* VII. *Vincent. l.* XXIX. *c.* 13. *Simlerus Append. Gesner. Sammarth. Gall. Christ. T. II. p.* 430. *Val. Andr. Bibl. Belg.*

DROGO, of DRAGO, van Laon in Vrankryk, wordt als een verstandig, welsprekend, geleerd en vroom prelaat by de Benedictynen te boek gestelt. Hy was oorzaak, dat de nonnen van 't klooster van S. Jan te Laon om haar ergerlyk leven moesten vertrekken, en het zelve den Benedictyner-monniken inruimen, waar voor zy hem in 't jaar 1127 tot hunnen eersten abt verkoren. Innocentius de II vereerde hem met den kardinaalshoedt, en gaf hem in 't jaar 1134 het bisdom van Ostia. Hy stierf in 't jaar 1138, en liet verscheide stichtelyke werken na, die ten deele in de Boekzaal der Vaderen, ten deele in handschrift te vinden zyn. *Ciaconius. Oldoinus. Ughelli. Frizon. Trithemius.*

DROIN-HOLM, een lusthuis des konings van Zweden, leggende eene myl van Stokholm.

DROISSIG, een vlek, met een graaffelyk kasteel en heerlykheit, tusschen het sticht Zeitz en het drostampt Weissenfels, in de Thuringische kreits gelegen, komt den graven van Hoym toe, en staat onder 't keur-Saxische oppergebiedt.

DROITWICH, of DURTWICH, eene kleine stadt in 't Engelsche graafschap Worcester, 6 mylen van de hoofdstadt van dien naam, aan de rivier Salwarpe. Zy heeft het recht van Parlements-heeren te kiezen. Men ziet daar drie kwellen, die van den 23 Juny tot den 23 December zout, en door een kleine beek, wiens water altydt zoet is, gescheiden, doch den overigen tydt des jaars zoet zyn. Uit de zelve wordt in de genoemde maanden zeer veel zout gekookt. *Beeverell Delic. d'Anglet. pag.* 479.

DROMADARIS is de naam van 't veulen eens kemels, aldus om des zelfs snellen loop van een Grieksch woordt geheten. Het landschap Madian, 't welk in Arabië legt, is daar vol van. *Jes.* LX, *vs.* 6.

DROME, (DE, of, in 't Fransch, LA) in 't Latyn *Druna*, en *Druma*, een riviertje in 't Dauphiné, 't welk by het dorp la Bastie des Fons, aan den ingang van een dal, deswegen *Valdrome* genaamt, zynen oorsprong heeft, en 3 mylen beneden Valence in de Rhone valt. Papyr. Masson noemt het een der ongestuimste beken, die geen geweldt binnen zyne oevers houden kan. In Normandië is mede een riviertje, *de Drome* genaamt, 't welk met de rivier Aure te gelyk in zee valt. *Masson van de Rivieren van Vrankryk. Chorier Hist. du Dauphiné.*

DROMEN, of verbeeldingen, die den mensch in den slaap te voren komen, wierden door de Heidensche dichters in het getal der godheden geplaatst. Ovidius stelt 'er eene grote menigte onder het gebiedt van den Slaap; doch hy onderscheidt 'er drie, de welke van een groter vermogen dan de anderen zyn, en noemt de zelve *Morpheus*, *Icelas*, of *Phobetor*; en *Phantasos*. De eerste volgt de menschen na, of verbeeldt hen als dusdanigen in den droom, de tweede bootst de dieren na, en de derde verbeeldt de gebergtens, de rivieren, en alle de andere zielloze dingen. Alle deze namen zyn uit de Griekshe tale ontleent, en bekwaam om die dingen, die zy te kennen geven, te beduiden. Hier uit is genoegzaam te zien, dat de Grieken die gene zyn geweest, die de namen en de onderscheidenheden onder de dromen uitgevonden en aangewezen hebben, even als de godheit van den slaap; of wel dat zy, indien zy al dit elders hebben genomen, zorg gedragen hebben om hen de namen, die hen best pasten, toe te voegen.

Lucianus verhaalt, dat men de dromen met vleugelen afmaalde, om dat de zelve in een oogenblik tyds wegvlogen. Homerus maakt gewag van twee poorten, langs welke de dromen den mensch bykomen, de eene van yvoor, uit welke de twyffelachtige of belemmerde dromen voortkomen, en de andere van hoorn, langs welke de verstaanbare en zekere dromen komen. Virgilius heeft die gedachten van Homerus genomen, en de zelve in deze vaarzen uitgedrukt:

> *Sunt geminæ somni portæ, quarum altera fertur*
> *Cornea, quâ veris facilis datur exitus umbris:*
> *Altera, candenti perfecta nitens Elephanto,*
> *Sed falsa ad cœlum mittunt insomnia manes.*

Dat is te zeggen: *Daar zyn twee poorten van den slaap, van welke de eene, van hoorn gebouwt, den gemakkelyken uitgang geeft aan de waarachtige dromen of schaduwen: de andere glimt, zynde gemaakt van sneeuw-witte oliphantstanden, doch zendt de zielen door valsche dromen ten hemel.*

Lucianus beschryft het eilandt der dromen in dezer voegen. „ Wy waren (zegt hy) niet verre voortgezeilt, wanneer het eilandt van de dromen zich voor ons gezicht vertoonde, maar duisterlyk, gelyk de dromen gewoon zyn voor te komen; want het zelve scheen naar mate, dat wy naderden, van ons af te wyken. Hebbende eindelyk dit eilandt bereikt en als verrast, zyn wy daar binnen getrokken langs de haven van den slaap, en kwamen daar aan tusschen licht en donker, of in den avondt. Dit eilandt was rondom bezet en bewassen met digte bosschen van slaapbollen en ruftkruiden, het welk vol uilen en vledermuizen was; want daar wordt in het gansche eilandt geen ander slag van vogelen gevonden. Daar was eene rivier, die nooit dan des nachts vloeide, en twee fonteinen van slaapverwekkende wateren. De stads muren waren zeer hoog, en van veranderlyke verwen, als die van den regenboog. De stadt hadt vier poorten, hoewel 'er Homerus niet meer dan twee telt. De twee eerste hadden hun uitzicht op de vlakte van de achteloosheit, zynde de eene van yzer, en de andere van aarde gebouwt, langs welke de schrikkelyke en droefgeestige dromen uitkomen. De andere twee staan naar den kant van de haven, de eene van hoorn, en de andere van yvoor. Deze waren de poorten, langs welke wy binnen de stadt kwamen. De Slaap is de koning van het eilandt, en zyn paleis staat aan de linker handt, daar men binnen komt. Aan de regter zyde ziet men den tempel van de Nacht, de welke de godin is, die daar aangebeden wordt, en daar naast aan die van den Haan. De Slaap heeft onder zich twee stedehouders, namentlyk *Taraxion* en *Plutocles*, gesproten uit de Inbeelding en uit het Niet. In het midden van de plaats staat de fontein van de Zinnen, de welke wederzyds een tempel naast zich heeft, de eene van de Leugentaal of 't Bedrog, en de andere voor de Waarheit. In dezen tempel berust de godspraak en het heiligdom van dien godt, wiens propheet *Antiphon* is, de uitlegger der dromen, welke gunst hy van den Slaap verkregen heeft. Alle de inwoners van het eilandt zyn verschillende van wezen, de een schoon en welgemaakt van gestalte, de ander klein en mismaakt. Deze zyn ryk, naar uiterlyken schyn, en in het purper uitgedoscht, als koningen van de treurspelen; en de andere naakt en behoeftig, en niet dan met lappen en lorren behangen. Wy zagen daar verscheide van onze bekenden, die ons naar hunne woning geleidden, en koninklyk onthaalden.

Men zal hier niet spreken van de goddelyke dromen, de welke de Propheten en andere heilige mannen, en zelfs zomwylen de godlozen, gehad hebben. Men kan over dit stuk nazien die genen, die daar van gehandelt hebben, en inzonderheit *Mozes Amyraldus*, die een klein boek over dit voorwerp heeft geschreven. Men zal hier liever aanmerken het gene Virgilius zegt, te weten dat alle de volkeren van Italië by de godspraak van *Faunus* te rade kwamen, en dat de antwoorden aldaar door de dromen gegeven wierden. De priesters, hebbende eene offerhande gedaan, bragten den nacht door rustende op de huiden van de geslachte beesten, en ontfingen daar al dromende die prophetische verschyningen.

> .... *& cæsarum ovium sub nocte silenti*
> *Pellibus incubuit stratis, somnosque petivit,*
> *Multa modis simulacra videt volitantia miris,*
> *Et varias audit voces, fruiturque Deorum*
> *Colloquio.*

Dat is te zeggen: *Hy leide zich neder midden in den stillen nacht op de uitgespreide vellen der geslachte schapen, en begaf zich aldus tot den slaap. Hy zag vervolgens in zyn droom menigvuldige schimmen op wonderlyke wyzen heen en weêr vliegen, en hoorde verscheide stemmen, houdende eene zamenspraak met de goden.* Het was eene gewoonte by de ouden op vellen te slapen. Hier van komt voort, volgens het gevoelen van zommige schryvers, het Latynsche woordt *dormire*, zynde gemaakt van het Griekshe *δέρμα*, *derma*, in het Latyn *pellis*, het welk *vel* of *huidt* betekent. Wanneer men prophetische dromen wenschte te hebben, veinsde men te slapen op de vellen der gedoodde offerbeesten. Lucanus laat Julia, de eerste vrouw van Pompejus, hem in den droom voorspellen alle de rampen en ongelukken van den burgerlyken oorlog, in welken hy zich inwikkelde. Pompejus, verre van acht op deze voorspelling te slaan, verwierp die dromen; doch de zelve kwam langs de hoorne poort; want de uitslag bekrachtigde haar gezeg, en die droom beduidde iets zekers. Doch wanneer na verloop van eenigen tydt, dat is te zeggen, den dag voor den Pharsalischen veldslag, Pompejus droomde, dat men hem in 't algemeen verwonderde en toejuichte op zyn amphitheater van Rome, was het een droom, die langs de yvoren poort uitkwam, en die niet dan een valschen glansch by zich hadt. Juvenalis spreekt van den schandelyken koophandel, dien zommige Joden dreven met voor geldt te verkopen dusdanige dromen, als iemandt mogt begeeren, het welk hy in het volgende vaars te kennen geeft:

> *Qualiacumque voles Judæi somnia vendunt.*

Dat is te zeggen: *de Joden verkopen zulk slag van dromen, als gy zelf maar begeert.* Macrobius geeft reden van het onderscheidt der twee poorten, langs welke de dromen ons aankomen. Het hoorn, heel dun zynde, is doorschynende, doch het yvoor heeft die hoedanigheit niet. Dusdanig zyn de waarachtige dromen, wanneer de ziel onbelemmerd en ontdaan van de zwaarte van haar ligchaam, door middel van den slaap, doordringt het zeil of

voorhangsel, het welk haar het gezicht der waarheden beneemt, en de dromen behelzen in zich zelfs niet dat waarachtig of bestandig is, zo lang als dit overtrekfel niet doorschynende is: dewylde ziel ingewikkeld blyft in de duisterheit van de stoffe. *Danet.*

DROMO, een eilandt in de Griekfche zee, ten Westen van dat van Saraquino, by de golf van Salonichi. Dit eilandt is klein en slecht bewoond. *Maty Diction.*

DROMOCLIDES, een Atheensch redenaar, die by *Plutarchus* en *Higynus* aangehaalt is. *Meursius Bibl. Attic.*

DROMONE, of DRUMMORE, en DROMORE, een stadt in Ierlandt, met een bisdom, staande onder den aartsbisschop van Armagh. Zy legt in 't graafschap Doron in Ulton, aan de rivier Lagang. *Miræus Geogr. Eccles.*

DRONGELEN, een Hollandsch dorp, en eene heerlykheit, gelegen onder het drostampt van Heusden. Het wierdt van ouds bezeten door de heeren van Etten en Meeuwen, maar in den jare 1567 daar van afgescheiden, wordende by uiterste wille van den toenmaligen bezitter der zelven, den heere Johan Milling, aan des zelfs weduwe, Maria van Hargen, gemaakt. Dit dorp heeft tegenwoordig met Etten een Predikant, staande onder de classis van Gorkum. *Hist. van het Utrechtsche Bisdom III Deel.*

DRONRYP, een dorp in Vrieslandt, in de grietenye van Menaldumadeel, onder het quartier van Westergoo, heeft kerk en Predikant, staande onder de classis van Franeker. *Winsemius achter zyne Kronyk.*

DRONTHEIM, in 't Latyn *Nidrosia*, een der vyf gouvernementen van Noorwegen, grenst ten Zuiden aan Bergen, ten Noorden aan Wardhus, ten Westen aan de Noordzee, en ten Oosten aan 't Noorweegsche gebergte. Het wordt verdeelt in het eigentlyke gouvernement van Drontheim, en in 't onder-gouvernement van Saltem. De hoofdstadt daar van is DRONTHEIM, mede *Nidrosia* geheten, eertyds de verblyfplaats der koningen van Noorwegen; doch zedert geweldig vervallen, zo dat de onderkoningen van Noorwegen zich thans te Bergen onthouden. Drontheim heeft eene haven, en wordt van de zeekant door 't kasteel Mankholm, en van de landzyde door eene citadelle beschermt. Zy heeft nog den naam van aartsbisdom, en de overblyffelen van eene der prachtigste kerken in 't Noorden. Dit landschap heeft, behalven Drontheim, noch andere steden, als Wisk, Ostrafort, Malagur, Wardal, Olfend, Mellung, Schardaal, enz. en is in 't jaar 1658 by den Roodschildschen vrede aan Zweden afgestaan; doch in 't jaar 1660 by den Koppenhaagschen vrede aan Denemarken wederom gegeven. Drontheim is in 't jaar 1708 byna gansch afgebrand. *Zeilerus Topogr. Dan.*

DRONTNING-HOLM, mogelyk het zelve als *Droingholm*, daar hier boven van gesproken is, is een koninklyk lusthuis in Zweden, 't welk de koningin Hedwig Eleonora, weduwe van koning Karel Gustavus, op een eilandt van Meelermeir, naby Stokholm, nevens eenen tuin heeft laten aanleggen.

DROOGE-HAM. Zie DROGEHAM.

DROPIDES, een broeder van Solon, was een dichter, hoewel zyne vaarzen de kracht niet hadden van die van zynen broeder. Plato was van 's moeders kant van hem afkomstig. Dropides heeft in de XL Olympiade, het 160 jaar van Rome, en 594 voor Christus, geleeft. *Vossius de Poët. Græc. Meursius Bibl. Attic.*

DROSENDORF, een tamelyk Oostenrykfch stedeke, met een kasteel, aan de rivier Teja, aan de Moravische grenzen gelegen. In 't jaar 1278 heeft het zich aan Ottokarus, koning van Bohemen, onderworpen. Doch in 't jaar 1620 heeft het de Boheemsche veldheer, hertog Christiaan van Anhalt, vry lang, maar te vergeefs, belegert. *Germania Austriaca p. 15.*

DROSSEN, een stedeke in Duitschlandt. Het legt in de landstreek, Sternberg genaamt, in de Nieuw-Mark van Brandenburg, tusschen de steden Custrin en Sternberg, 3 mylen van de eene en de andere. *Maty Diction.*

DRUIDA, een fraai vlek in den Kerkelyken Staat, onder het Perusynsche gebiedt, aan den Tyber, 2 mylen van Perusa gelegen. Druida is vermaard om het aardewerk, dat 'er gemaakt wordt, en dat een vernis heeft, als of het verguld was. *Baudrand.*

DRUIDEN, zekere priesters en priesteressen der oude Duitschers, Franschen, Britten, en Vriezen. Men meent, dat zy de zelve zyn als de *Eubages*, daar Ammianus Marcellinus van gewaagt, en als de *Saronides* van Diodorus Siculus. Zy onderwezen het volk in hunne bygelovige kerkplegtigheden. Eenige schryvers menen, dat zy die van de Phocëers, de welke de zelve uit Griekenlandt in Provence gebragt, en aldaar Marseille gebouwt hadden, geleert hebben. Misschien hebben zy hunnen naam van 't Griekfche woordt Δρῦς, of van het Celtische *Deru*, of het Iersche *Draoi*, welke alle *een eike* betekenen, welken boom de Druïden ongemeen hoog achtten, om dat zy de marentak voortbrengt, die van hen met vele plegtigheden als eene byzondere gave der goden verzamelt wierdt. Een dezer priesteren, in 't wit gekleed, sneedt den zelven, in 't begin van hun kerkelyk jaar, met een gouden snoeimes af. Daar na wierden twee witte varren geoffert, en deze plegtigheden met een kostelyk gastmaal gesloten. De Druïden en Gaulen geloofden, dat de marentak gedronken de vruchtbaarheit aller dieren vermeerderde, en een veilig hulpmiddel tegen allerlei vergif was. Doch anderen menen, dat hun naam van een Hebreeusch woordt *Derussim*, of *Doresim*, zo veel als *onderzoekers*, afkomstig is, waarom hen ook Diogenes Laërtius by de Wyzen van Chaldea, de wysgeren van Griekenlandt, de Magi van Persië, en de Gymnosophisten van Indië vergelykt. Diodorus Siculus voegt 'er by, dat zy godgeleerden waren. Pherecydes, de leermeester van Pythagoras, was de eerste, die zynen landgenoten de redenen, die de Druïden hadden uitgevonden, openbaarde, om hen van de onsterflykheit der ziele te overtuigen; en de Gaulen twyffelden daar zo weinig aan, dat zy gaarne in deze wereldt leenden, mits het in de andere wederom te krygen. De Druïden hadden ook kennis van de sterrekunde en de aardbeschryving; als mede van de meet-, doch byzonder van de staatkunde, 't welk hen tot scheidslieden van alle gewigtige zaken maakte. Die onder hen alleen met goddelyke dingen bezig waren, wierden *Eubages*, en die de altaren bedienden, *Semnothei* genaamt; en beider getal was zo groot, dat Stephanus daar van als een geheel volk spreekt. Cæsar merkt aan, dat zy een opperhoofdt hadden, die eene onbepaalde macht oeffende; en Pomponius Mela, dat zy gene boeken hadden, maar alles van buiten wisten, tot 20000 vaarzen toe, waar in de gedachtenis hunner grote mannen bewaart wierdt. Plinius zegt, dat zy zich, om de gunst der groten en om hunne rechtsgedingen te winnen, van slangen-eieren bedienden. Daar by pleegden zy menschen te offeren, 't welk Augustus zeer scherp verboodt. Tiberius ging verder, en liet verscheide, die daar schuldig aan waren, kruissigen. Claudius, zo men Suetonius mag geloven, heeft deze afgryffelyke offer-gewoonte ten eenemale afgeschaft. Doch Tacitus, Ammianus Marcellinus en Lampridius, die lang na hem geleeft hebben, spreken nog van de Druïden en hunne offerhanden. Zy waren zo geacht, dat zelfs vrouwen hunne wetenschap begeerden te leren. Ja zy hebben zich uit Vrankryk door Duitschlandt, Zwaben en andere Noordsche gewesten verbreid. De keizer Aurelius vroeg zodanig een vrouwmensch, of zyne nakomelingen hem in 't ryk zouden volgen. Diocletianus wierdt van een ander aangezegt, dat hy keizer zou worden, wanneer hy een wild zwyn kwam te doden; 't welk geschiedde, nadat hy den bevelhebber der lyfwacht, *Aper*, in het Duitsch een *wild zwyn*, omgebragt hadt. Zie DREUX. *Berosus l.* V. *Diodorus Sicul. l.* VI. *cap.* 9. 12. *Cæsar Bell. Gall. l.* VI. *Valer. Max. l.* II. *c.* 1. *Stephanus de Urbib. Plinius l.* XVI. *c.* 44. *l.* XXIV. *c.* 11. *l.* XXIX. *c.* 3. *&c. Strabo lib.* IV. *Pomponius Mela l.* III. *c.* 2. *Suetonius in Claud. Tacitus Annal. l.* XIII. *Diog. Laërt. Vit. Philos. lib.* I. *Lampridius in Alexandr. Vopiscus in Aurel. & Numer. Lucanus l.* I. *Pharsal. Ammian. Marcell. l.* XV. *Cæl. Rhodigin. l.* XVIII. *c.* 21. *Rouillard Hist. de Chartres. c.* 1. *n.* 5. *Dupleix Memoir. des Gaul. l.* I. *c.* 16. *&c.* Wat de oude Vriesche geschiedenisschryvers Cappidus Stauriensis, Suffridus Petri, Hamconius, en andere van dat soort, van deze Druïden, der zelver opperhoofdt, of paus, enz. gebeuselt hebben, zie by den geleerden Aantekenaar over de *Oudheden en Gestichten van Vrieslandt*, *I Deel*, *pag.* 282 *enz. en* 285 *enz. edit. in octavo.*

DRUIVESTEIN, (AART JANZEN) burgermeester van zyne geboortestadt Haarlem, en te voren ouderling der Gereformeerde kerke, uit een aanzienlyk en oud Haarlemsch geslacht. Hy wordt van Karel van Mander in het laatste van zyn Schilderboek onder de aankomende schilderjeugt opgetelt, en was in landschapjes en beeldtjes te schilderen wel ervaren, doch oeffende de kunst enkelyk uit liefde en vermaak, en niet uit noodwendigheit of tot eene kostwinninge, zo dat men zeer selden een stukje van zyne kunst te zien krygt. Hy was oudburgermeester toen hy den vyfden Augustus des jaars 1627 overleedt, in den ouderdom van vyftig jaren. *S. Ampzing Beschr. van Haarl. A. Houbraken Schilderb. I. Deel.*

DRUMA is de naam, dien Josephus aan 't bywyf van *Gideon*, een richter in Israël, geeft. Zy was uit de stadt Sichem, en de moeder van den wreden en godlozen Abimelech, die 70 zyner broederen heeft doen vermoorden, en zich met geweldt tot koning opgeworpen. *Recht. VIII*, 31. *Josephus Joodsche Oudheden V*, 9.

DRUMA is ook een geweest omtrent den berg Karmel. *Simon Diction. de la Bible.*

DRUMFREYS. Zie DUMFREYS.

DRUMMEL, of DRUMMELEN, een Geldersch dorp in Maas en Waal, heeft kerk en Predikant, staande onder de classis van Nimeegen. *Houve Handv. Kronyk I Deel, pag.* 79.

DRUMMOND, een zeer oud adelyk geslacht in Schotlandt, waar van de graaf van Perth thans het hoofdt is. De eerste van dit geslacht, die den naam van *Drummond* gevoert heeft, was een Hungaarsch edelman, genaamt *Mauritius*, die Engelandt met Eduard Athelin, den wettigen erfgenaam van 't ryk, verliet, om de vervolgingen van Willem den Veroveraar, die in 't jaar 1066 Engelandt vermeesterde, te ontgaan. Mauritius hadt het gebiedt over 't schip, daar Eduard met zyne moeder Agatha, en zyne 2 zusteren, Margareta en Christina, op was. Een zwaar onweder noodzaakte hen het naar Schotlandt te wenden, en zy kwamen in een haven op de rivier Forth, die, naar eene van die zusters, nog heden den naam van *St. Margariets Houp* voert. Deze in haar leven in heiligheit uitgemunt hebbende, is na haar doodt onder de Roomsche heiligen getelt. Met een woordt, het is *St. Margriet*. Zy trouwde Milcolombus den III, koning van Schotlandt, die aan *Mauritius Drummond*, voornoemt, vele goederen en eerampten gegeven heeft. De koningin hadt mede grote achting voor hem, en huwelykte hem aan eene harer staatjonkvrouwen uit. Uit dit huwelyk sproot een zoon, *Milcolumbus* genaamt, die de vader was van *Mauritius*, die vader wierdt van *Jan*, en deze van *Milcolumbus*. Men weet juist hunne daden en huwelyken niet, doch hunne geslachtrekening is uit verscheide gedenkschriften, die eenige eeuwen lang in de abdy van Inchafry zorgvuldiglyk bewaart zyn, genoegzaam bekend, tot op *Jacobus Drummond* den III, graaf van Perth, die in 't jaar 1684 grootkancelier van Schotlandt wierdt. Doch vermits hy niet alleen den Roomsch-Katholyken Godsdienst zeer yverig voorstondt, maar ook koning Jacobus den II standvastig aanhing, moest hy by de grote verandering in 't jaar 1688, nadat hy eerst langen tydt gevangen hadt gezeten, Schotlandt ruimen. Hy volgde koning Jacobus eerst naar Vrankryk, en begaf zich

zich naderhandt naar Rome. Hy heeft by drie vrouwen verſcheide kinderen geteelt. *Bayle Dict. Critiq.*

DRUMMORE. Zie DROMONE.

DRUMPT, anders RUEEMD, ook RUND, een dorp gelegen in den Tielerwaardt, palende aan Waddenoy, heeft kerk en Predikant, ſtaande onder de claſſis van Zalt Bommel. *Hiſtorie van het Utrechtſ. Biſd. II Deel.*

DRUNÆUS, (GERARDUS) een geeſtelyke van de orde der Premonſtreiten, kanunnik te Tongerloo, en parochiaan in Brabandt, een uitnemend wiskunſtenaar, die vele gedenktekens van zyn vernuft en werktuigen nagelaten heeft. De werktuigen vereerde hy aan Ernſt van Beyeren, biſſchop en prins van Luik. Zyne ſchriften worden bewaart by zyne kloosterbroeders te Tongerloo, en zyn de volgende: *Tabulæ ſinuum*, ook *adſcenſionum rectarum & obliquarum; Tabulæ Parallaxeos, ſeu diverſitatis adſpectus; De uſu Quadrantis Aſtrolabii; De ortu & occaſu; De mediatione cœli ſiderum; Kalendarium Hiſtoricum & Poëticum*, vertonende de plaats der zonne in den Dierenriem, haren op-en ondergang, nevens de lengte van dag en nacht, enz. *Tabula feſtorum mobilium*, van het jaar 1582, tot 2201, en eenige andere dingen. Hy ſtierf in 't jaar 1601, op den 23 January. *Val. Andr. Bibl. Belgica.*

DRUNEN, of DREUNEN, een dorp in de meierye van 's Hertogenboſch, onder het quartier van Ooſterwyk, wordt met Kuik door een Gereformeerd Predikant bedient, ſtaande onder de claſſis van 's Hertogenboſch. *Houve Handv. Kronyk II. Deel.*

DRUSBICKI, (CASPAR) een Poolſch Jeſuit, begat zich in 't jaar 1609, het twintigſte zyns ouderdoms, in die orde. Hy heeft verſcheide gewigtige bedieningen in de zelve gehad: want hy was niet alleen 7 jaren lang meeſter der nieuwelingen, maar ook verſcheide malen Rector van 't collegie, en twee malen provinciaal van Polen. Daarenboven is hy twee malen als procurator naar Rome gezonden, en hy heeft 2 algemeene vergaderingen bygewoont. Zyne eerbiedigheit voor de H. Maagdt ging zeer verre. Hy was zeer ſtreng over zich zelf, 't welk in zyne laatſte ziekte gebleken is, wanneer de genen, die hem verſchoonden, zyn ligchaam ellendig met geeſſelen toegeſtelt vonden. Hy is in 't jaar 1660 te Pozen geſtorven, en men zou de menſchen gaarne willen doen geloven, dat zyn ligchaam verſcheide jaren vry van bederving gebleven is. Hy heeft verſcheide boeken geſchreven, doch weinige doen drukken, als: *de Paſſione Jeſu Chriſti, Filii Dei; Faſciculus exercitiorum & conſiderationum de præcipuis virtut. Chriſtian. fidei; Sol in virtute ſua, ſive Jeſus Chriſtus in ſplendore excellentiarum ſuarum ſpectabilis.* In den tydt, dat 'er geen koning in Polen was, heeft een hoogleeraar te Crakau een geſchrift tegen de Jeſuiten uitgegeven, en onder den adel uitgedeelt, waar tegen Drusbicki iets geſchreven heeft, onder den naam van: *Declaratio memorialis exorbitantium, & proceſſus Academiæ Cracovienſis inter ordines diſtributi*; waar uit blykt, dat de geheele akademie iets tegen de Jeſuiten hadt. Zyn leven, door Daniel Paulowski beſchreven, behelſt verſcheide aanmerkelyke dingen, *Bayle Diction. Critiq.*

DRUSENHEIM, een kleine plaats in de Elzas, naby den Rhyn, en omtrent 4 mylen beneden Straasburg gelegen, omtrent daar de 2 riviertjens, de Sur en Moter, in den zelven vallen. Schuins tegen over legt Fort Louïs en Stolhoven. De Franſchen hadden het eenigermaten verſterkt, zo dat de keizerlyke generaal, graaf van Friezen, in 't jaar 1705 de loopgraven daar voor moeſt openen, en het eerſt 5 dagen daarna, op den 24 September, op beſcheidenheit veroverde.

DRUSIBARA, eene kleine, doch eertyds biſſchoppelyke ſtadt in Romanië, tuſſchen de ſteden Adrianopel en Selivrea, 24 mylen van de eerſte, en 17 van de laatſte gelegen. *Baudrand.*

DRUSIERS, een zeker volk, dat zich op en omtrent den berg Libanon onthoudt, en voorgeeft van de Franſchen, die met Godefroi van Bouillon naar 't H. Landt getrokken, doch door de Saracenen met hun opperhoofdt, die uit den huize Dreux was, naar 't gebergte Engaddi by Bethlehem gedreven zyn, af te ſtammen. Zy noemen zich zelf Chriſtenen, hoewel men geen blyken daar van by hen ziet. Zy haten Joden en Mahometanen, om dat zy woekeraars zyn, en worden echter zelf voor Mahometanen gehouden. Zy hebben eenige prieſters onder zich, en boeken in hunne taal. Men zegt, dat zy eenen wyzen man uit Egypten, als hunnen wetgever, verwachten. Zo dra hunne kinderen geboren zyn, drukken zy der zelver hoofden, om ze langwerpig te doen groeyen, waar aan zy ook in 't Ooſten wel te kennen zyn. Deze Druſiërs houden zich geſtadig in 't gebergte op, en zyn door geduurigen arbeidt zeer hard. Zy kunnen tamelyk wel met vuurroers en den zabel omgaan; zy maken hun eigen buskruidt. Zy zyn zeer jaloers over hunne vrouwen, die echter veel verſtandt hebben, en altemaal lezen en ſchryven kunnen, 't welk de mannen niet leren, zeggende zulks zwakke en tot den wapenhandel onbekwame menſchen te paſſen. De Europiſche kooplieden verkeeren om den zydehandel veel met hen. Hunne vorſten, die zy Emirs noemen, zyn uit den huize Maan. Zy hadden voor dezen vele Emirs, die echter alle onderdrukt, en in 't jaar 1584 door Ibrahim Baſſa, onder Amurath den III, uit hunne kleine ſtaten verjaagt zyn. Zy hebben boven andere Ooſterſche volkeren in de ſterre-en natuurkunde uitgemunt. Zy hebben in 't jaar 1701 eenige uit hen aan den koning van Vrankryk gezonden, met verzoek om 't Franſche wapen boven de poorten van hunne veſtingen te mogen zetten, en om hunnen vorſt met de orde van den H. Geeſt te vereeren; waar van het eerſte alleen hen wierdt toegeſtaan. *Le Chevalier d'Ervieux Memoir. Ricaut de l'Empir. Ottom. Herbelot Biblioth. Orient.*

DRUSILLA, dochter van Agrippa den Ouden, koning van Judea, en zuſter van den Jongen. Zy was eene der ſchoonſte vrouwen, en wierdt eerſt aan Epiphanes, zoon van den koning Antiochus, belooft, onder voorwaarde, dat hy een Jood zou worden. Doch als hy zyn woordt niet nakwam, trouwde haar Agrippa de Jonge aan Azizus, koning der Emezeniërs, uit, die zich liet beſnyden. Doch als Felix, ſtadhouder van Judea, haar zag, wierdt hy terſtondt op haar verlieft, en liet haar door eenen Simon, een Jood uit Cyprus, aanzoeken, om haren man te verlaten en met hem te trouwen, belovende haar de gelukkigſte vrouw der wereldt te zullen maken. Zy, om de kwellinge van hare oudſte zuſter Berenice te ontgaan, ſlaat den koop toe, en verlaat niet alleen haren man, maar ook den Joodſchen Godsdienſt. Zy hadden eenen zoon, Agrippa genaamt, die in een brandt van den berg Veſuvius omkwam. Tacitus heeft zich naar allen ſchyn bedrogen, wanneer hy ſchryft, dat Felix met Druſilla, eene kleindochter van Cleopatra en Antonius, getrouwt was. Als de Apoſtel Paulus gevangen was, heeft hy zyne onſchuldt voor dezen Felix en zyne vrouwe Druſilla in 't jaar 55 verdedigt. *Hand. XXIV, vs. 24, 25. Joſephus Joodſ. Oudh. l. XX, 5. Bayle Dict. Crit.*

DRUSILLA, (JULIA) de dochter van Germanicus, die een zoon van den ouden Druſus, en een broeder van Tiberius was. Germanicus hadt haar by Agrippina, en zo was zy een achterkleindochter van Auguſtus. Haar eerſte man was Lucius Caſſius. Niettegenſtaande hare moeder in kuiſchheit boven alle Roomſche vrouwen uitſtak, wierdt zy, nog zeer jong zynde, met haren broeder Caligula, die ook niet veel meer dan een jonge was, op bloedſchande betrapt, en bragt haar ganſche leven in ongebondenheit door. Als Caligula daarna keizer geworden was, nam hy ze van haren man af, en hieldt haar opentlyk voor zyne vrouwe; en als zy in 't jaar van Rome 791 ſtierf, verviel hy tot de miſſelykſte uitſporigheden, om hare gedachtenis te vereeren. De Roomſche vrouwen moeſten by haar zweren, en op haren geboortedag wierden de ſpelen met al de pracht gevierd, als of het voor de godin Cybele was. Livius Geminus, een Roomſch Raadsheer, hadt de ſtoutheit van te zeggen, dat hy ze ten hemel hadt zien varen, en onder de goden verkeeren. *Suetonius in Caligula cap. 24. Tacitus Annal. lib. VI. cap. 15. Dio lib. LIX. ad ann. 791. Bayle Dict. Crit.*

DRUSIUS, (JOHANNES) abt van 't Park by Loven, van de Premonſtreit orde, is in 't jaar 1578 uit een voornaam Nederlandſch geſlacht geboren. Hy ſtudeerde te Loven, en zyn oom, Ambroſius Loots, abt van Park, hem tot zich genomen hebbende, nam hy de orde aan, en ſtak door zyne geleerdheit en Godvruchtigheit in de zelve uit. Paus Paulus de V, en de aartshertog Albertus gebruikten hem, toen hy al abt was, tot het onderzoeken der Nederlandſche hogeſcholen. Hy heeft de inzettingen van zyne orde, en eenige ſtichtelyke boeken, geſchreven. Hy is in 't jaar 1638 geſtorven. Libertus Fromondus heeft zyne lykreden gehouden. *Valerius Andreas Biblioth. Belg.*

DRUSIUS, of op zyn Vlaamſch DRIESCHE, (JOHANNES) een vermaard letterkundige, is in 't jaar 1550 te Oudenaarden in Vlaanderen geboren. Hy was tot de Godgeleerdheit geſchikt, en wierdt ten dien einde by tyds naar Gent gezonden, om 'er de talen te leren, en vervolgens naar Loven, om in de wysgeerte te ſtuderen. Zyn vader, in 't jaar 1567 om den Proteſtantſchen Godsdienſt gebannen, en van zyne goederen berooft zynde, vluchtte naar Engelandt. Zyne vrouw, die goed Katholykſch was, deedt al wat zy kon om te beletten, dat haar zoon den zelven weg in mogt ſlaan. Zy ontboodt hem weder naar Oudenaarden, en zondt hem naar Doornik. Doch zy kon het oog zo wel op hem niet houden, of hy vondt middel om in 't jaar 1567 by zynen vader te Londen te komen, die alles inſpande om hem in alle goede kunſten en wetenſchappen te doen onderwyzen. Te Cambridge hadt hy ſchone gelegenheit om 't Hebreeuſch onder Antonius Cevallerius, by wien hy in huis was, te leren. In 't jaar 1571 keerde hy weder naar Londen, en zo als hy gereed was om naar Vrankryk over te gaan, deedt hem de tyding van den Paryſchen moordt van beſluit veranderen. Kort daarna wierdt hy door Thomas Carthwright naar Cambridge, en door Laurens Humfred naar Oxfort beroepen, welk laatſte beroep hy aannam, en in zyn 22 jaar hoogleeraar in de Ooſterſche talen wierdt. Dat ampt 4 jaren lang met roem bedient hebbende, kreeg hy luſt om zyn vaderlandt weder te zien, en ging naar Loven, om zich daar op de Rechtsgeleerdheit te leggen. De opſchuddingen in den Godsdienſt deden hem haaſt naar Londen by zynen vader keren, doch de Pacificatie, in 't jaar 1576 te Gent gemaakt, deedt hen beide weder in de Nederlanden komen. De jonge Druſius ging in 't jaar 1577 naar Hollandt, en wierdt kort daarna hoogleeraar der Ooſterſche talen te Leiden, daar hy in 't jaar 1580 met eene juffrouw van Gent trouwde. Doch het jaargeldt, dat men hem gaf, voor des zelfs huishouding niet toereikende, gaf hy te verſtaan, dat indien hem elders meer geboden wierdt, hy 't aannemen zou. De prins van Oranje, zulks wetende, ſchreef aan de heeren van Leiden, dat zy zich zo een man niet moeſten laten ontſnappen. Echter lieten zy hem naar Franeker gaan, daar hy in 't jaar 1585 beroepen was, om hoogleeraar in de Hebreeuſche tale te zyn: welk ampt hy met groten luiſter tot het einde van zyn leven heeft waargenomen, komende te ſterven den 12 February des jaars 1616. Hy was om zyne grondige kenniſſe in de Ooſterſche talen en Joodſche oudheden zo vermaard, dat de Staten generaal in 't jaar 1600 hem, mits een jaarlykſche bezoldinge, laſt gaven verklaringen over de zwaarſte plaatſen des O. Teſtaments te maken; gelyk hy ook over de 3 eerſte boeken van *Mozes*, de 18 eerſte hoofdſtukken van 't IV, en over de zwaarſte plaatſen van 't V boek, als mede over de boeken *Joſua*, de *Richteren* en *Samuel* gedaan, doch by zyn leven niet uitgegeven heeft. Men hadt ook al in dien tydt het oog op hem geworpen, om den Bybel op nieuw in 't Nederduitſch

duitsch overzetten, doch dit wierdt door anderen gestremt. Hy wisselde brieven met vele geleerde mannen, die hem gestadig aanporden om voor 't gemene nut te arbeiden, en hem verklaarden, in wat achting zyne schriften waren. Deze troost was hem hoognodig, want hy hadt verscheide vyanden, die hem op allerlei wyze dwarsboomden, en hem geweldig lasterden; zelfs als of hy geen goed Protestant was, alleen om dat hy zo driftig niet prees en laakte, als zy wel wilden. Doch deze beschuldiging heeft hy wel zeer bondig wederlegt, doch is 'er niet te gelukkiger om geweest. Zyn zoon zou een wonder van geleerdheit geweest zyn, hadt hy langer geleeft. Scaliger heeft 'er met lof van gesproken; Scaliger, zegt men, die zo kwaadsprekende op den vader was: want wat kan men slimmers van een hoogleeraar der H. tale zeggen, dan dat hy hoerhuis houdt? *Amama*, een leerling en navolger van Drusius, heeft des zelfs gedachtenis tegen de genen, die hem beschuldigden naar de kant van Arius te hellen, verdedigt, en ook zorg voor des overleden handschriften en dochter gedragen. De Jesuit Garasse heeft zich met onzen Drusius te hekelen zelf vry berispelyk gemaakt. Men heeft van hem: *Grammatica Hebræa*; *Commentarius ad voces Hebræas N. T.*; *Observationum sacrarum lib.* XII; *Animadversionum lib.* II; *Miscellanea sacrarum locutionum*; *Parallela Sacra locorum V. & N. T*; *Proverbia sacra*; *de tribus sectis Judæorum*; enz. *Curiander in Vita Drusii. Meursius in Athen. Batav. Simon Hist. Critiq. de V. Testam. lib.* III. *c.* 15. *Witte Biograph. Bayle Dict. Crit.* Zyn lof wordt ook in het brede gemeld by Barthius *ad. Gall. Confess. p.* 106. *& l. III. Adverf. c.* 13.

DRUSIUS, (JOHANNES) een zoon van den voorgaanden, is in 't jaar 1588 geboren. Hy begon in den ouderdom van 5 jaren het Latyn en het Hebreeusch te leren. Op zyn zevende jaar verklaarde hy de Hebreeusche Psalmen zo naauwkeurig, dat een Jood, die te dier tydt in het Arabisch te Leiden onderwees, zich daar ten uiterssten over verwonderde. Toen hy 9 jaren oud was, kon hy 't Hebreeusch zonder stippen lezen, en 'er de stippen, daar zy volgens de taalkunde moesten zyn, by zetten, 't welk de Rabynen thans niet meer weten te doen. Het Latyn sprak hy al zo gemakkelyk als zyne moeder-spraak, en 't Engelsch tot nodig gebruik. In zyn twaalfde jaar schreef hy voor de vuist in rym en onrym op de Hebreeusche wyze. Toen hy 12 jaren oud was, sprak hy den koning van Groot-Britannië in 't Latyn aan, tot verwondering van die 't aanhoorden. Hy was levendig van geest, en hadt een fyn oordeel, een groot geheugen, en een onvermoeiden yver tot de studien; ook was hy blygeestig en zeer aanvallig; daarenboven hadt hy edelmoedige neigingen, en was byzonder Godvruchtig. Hy stierf aan de steen in Engelandt, aan 't huis van William Thomas, deken van Chichester, die hem een schoon jaargeldt gaf, toen hy pas 21 jaren was. Hy heeft verscheide werken, vele Hebreeusche brieven en vaarzen, en aantekeningen over de *Spreuken Salomons* nagelaten. Hy hadt het *Reisboek* van Benjamin de Tudela, en de *Chronyk van den tweeden Tempel* in 't Latyn beginnen over te zetten, en de *Nomenclator* van Elias den Levyt volgens de order van 't A. B. C. geschikt, en 'er de Griekische woorden, die in den eersten druk niet waren, bygevoegt. Joseph Scaliger pleeg te zeggen, dat de zoon van Drusius meer Hebreeusch kon dan zyn vader. *Bayle Dict. Crit.*

DRUSO, een flecht geschiedschryver onder Augustus. Dewyl hy zeer ryk was, en veel geldt op woeker uitleende, noodzaakte hy zyne schuldenaars, dat zy zyne schriften, die andere verachtten, moesten horen lezen, waar over hy by Horatius I *Sermon Satyr.* 3 zeer aardig bespot wordt.

DRUSUS, een voornaam Roomsch geslacht, uit de *Livii* gesproten, 't welk, hoewel slechts burgerlyk, brave mannen uitgelevert, en de hoogste eerampten bekleed heeft. Het heeft het oppergezaghebberschap, en 't oppergebiedt over de ruitery eens; het burgermeesterschap acht; en het tuchtmeesterschap twee malen bedient; en drie malen gezegepraalt. Onder anderen heeft het voortgebragt *Marcus Livius Salinator*, en *Marcus Livius Drusus*, die, naar 't zeggen van Suetonius, in *Tiber. c.* 3, den bynaam verkregen heeft, om dat hy eenen *Drausus*, veldheer der vyanden, met eigen handt gedood hadt. De zelve zegt mede, dat hy, en niet Camillus, het goudt, dat de Romeinen den Gaulen, toen zy het Capitolium belegerden, hadden gegeven, hen langen tydt daar na heeft doen wedergeven. Zyn leeftydt kan men best gissen, als men zich erinnert, dat *C. Livius Drusus*, zyn zoon, of zoonszoon, in 't jaar van Rome 606 met Scipio Africanus den jongen burgermeester geweest is. De keizer Tiberius sproot by kinds-aanneming uit het geslacht der Drusi; want *Livius Drusus Claudianus*, zyn grootvader van 's moeders kant, en een nakomeling van Appius den Blinden, was door eenen Drusus tot zoon aangenomen. Het schynt, dat een andere *Drusus* iemandt uit het geslacht der Scribonii, in 't welke de toenaam van *Libo* zeer gemeen was, tot zoon heeft aangenomen; want men vindt eenen *M. Livius Drusus Libo*, die in 't jaar van Rome 738 burgermeester was, en eenen *Luc. Scribonius Drusus Libo*, als opperschout, die zich in 't jaar 769, toen hy onder Tiberius over gekwetste majesteit aangeklaagt was, om zwaarder straffe te ontgaan, zelf om hals bragt. *Suetonius in Tiberio c.* 3. *Bayle Dict. Crit.*

DRUSUS, (MARCUS LIVIUS) een zoon des gene, die te gelyk met Cajus Gracchus beschermheer des volks was, en den eernaam van beschermer des Raads verdiende, volgde zynen vader na in 't begunstigen des adels; doch op eene wyze, die schrikkelyke opschuddingen veroorzaakte. Hy was zeer welsprekend, hadt veel verstandt, en groten moedt; en zo hy deze bekwaamheden niet wel gebruikt heeft, is het enkel zyne onmatige eerzucht te wyten, daar hy al in zyne kindschheit, met de rechters te verbluffen, blyken van gegeven heeft. In dien tydt lagen de Raadsheeren en ridders overhoop. Deze laatste, behalven dat ze meester van de schatkist waren, hadden bykans alle rechtsampten, die voor dezen den Raadsheeren toekwamen, aan zich getrokken, en door dit middel den Raadt als in hun bedwang. Als nu Drusus zag, dat zyn medestander Cepio de ridders begunstigde, onderstondt hy den Raadt te ondersteunen, en, om zich een aanhang te maken, besloot hy de wetten der Gracchi, aangaande de verdeeling der landeryen onder 't Roomsche volk, te doen herleven, en aan de Latynen het Roomsche burgerschap te beloven. Als de burgermeester Philippus zich daar tegen stelde, greep hy hem op straat zodanig by de keel, dat hem het bloedt neuze en oogen uitsprong. Anderen echter zeggen, dat zulks door zyn volk gedaan is. De belofte, aan de Latynen gedaan, hadt Rome byna in een dodelyken oorlog ingewikkelt, en Drusus wistze langer met woorden niet te paaien: doch als hy eens in eene grote volks-vergadering alle zyne wetten hadt doorgedrongen, viel hy schielyk ter neder, 't welk gelegenheit gaf de Latynen tot een anderen tydt uit te stellen. Hy hadt de zaken te Rome in zodanige verwarring gebragt, dat hy 'er zelf niet uit wist te komen: weshalven een ieder oordeelde, dat hy ter rechter tydt gestorven was, zynde in zyn eigen huis onder een groot gedrang van menschen, die hem gevolgt waren, met een mes dood gestoken. Men onderzocht niet naar den dader, en de meeste schryvers noemen hem niet. Cicero alleen zegt, dat het *Varius* is geweest. Met hem stierven alle zyne wetten, die hy met zo veel moeite hadt doorgedrongen; want zy wierden na zyne doodt afgeschaft. *Vellejus Paterculus lib.* II. *cap.* 13. *Florus lib.* III. *cap.* 18. *Aurelius Victor de Vir. illustr. Seneca de brevit. vit. cap.* 6. *Cicero de Nat. Deor. Bayle Dict. Crit.*

DRUSUS, (NERO CLAUDIUS) de broeder van Tiberius, was zo van vaders als moeders kant van Appius Claudius den Blinden afkomstig. Hy was een der grootste mannen, die Rome gehad heeft, in den oorlog niet minder dan in staatszaken bedreven, die tot den allerhoogsten trap van eere en geluk geklommen, altoos eene weêrgaloze bescheidenheit, en zeer gemeenzame beleefdheit behieldt. Daar by was hy wel gemaakt van persoon. Hy kreeg verlof om alle eerampten 5 jaren vroeger dan de wetten toelieten te mogen bedienen. Terwyl hy schatmeester was, wierdt hy in 't jaar van Rome 739 met zynen broeder tegen de Rhetiërs (Grisons) gezonden, om dat volk te bedwingen, het welk zyn eerste krygstocht was, dien hy ook met veel roem volbragt. Daar op ging hy naar Vrankryk, daar hy verscheide oproerige landschappen te onder bragt. Hy sloeg de Duitschers, die aan gene zyde des Rhyns gekomen waren, trok op zyn beurt over die rivier, verwon de Sicambren in hun eigen landt, sloeg de Vriezen in een scheepsgevecht op de Eems, en bragt dat ganssche volk onder zyn geweldt. Hy is de eerste Romeinsche veldheer, die de Noordzee bevaren heeft. In 't jaar van Rome 743 wierdt hy opperschout, doch bleef niet lang in de stadt, en keerde in 't voorjaar wederom naar Duitschlandt, om zyne overwinningen uit te breiden. Hy overwon verscheide volkeren tot aan de Wezer, en deedt hier en daar vestingen bouwen. Hier door verkreeg hy te Rome de eere van de minder zegepraal, met alle de eertekenen van de meerder, als mede de waardigheit van voorburgermeester. In 't jaar 745 wierdt hy burgermeester, en keerde weder naar Duitschlandt, daar hy zyne overwinningen tot aan de Elve toe voortzette. Hy poogde te vergeefs over die rivier te komen. Dio en Suetonius zeggen, dat hem in dien tydt eene vrouw van eene meer dan menschelyke grootte verscheen, die hem niet alleen zyne onverzadelyke heerschzucht verweet, maar zyn kort aanstaande doodt voorzeide. Daar op keerde hy te rug naar den Rhyn, en stierf in 't zelve jaar, eer hy die rivier bereikt hadt, in den ouderdom van omtrent 30 jaren. Eenigen zeggen, dat hy met zyn paardt gevallen is, en zyn been gebroken heeft, en dat dit de oorzaak van zyne doodt geweest is. Zyn broeder Tiberius kwam, op 't gerucht van zyne ziekte, by hem, en vondt hem zieltogende. Hy bragt het lyk naar Rome, en hieldt ter eere van den overleden eene lykreden. Augustus zelf hieldt eene tweede. Voorts wierdt hem alle bedenkelyke eere bewezen, en de bynaam van *Germanicus*, of *overwinnaar der Duitschers*, gegeven. Hy heeft eene kostbare vaart tusschen den Yssel en den Rhyn doen graven, die naar hem de *Gracht van Drusus* genoemt wierdt; ook heeft hy, als de naauwkeurige oudheit-kenner Menso Alting heeft aangemerkt, den Yssel, die te voren veel te klein was om de wateren van den Rhyn te lozen, veel dieper en wyder gemaakt. Zedert dien tydt is het, dat de Rhyn, die te voren twee uitlopen of monden hadt, drie uitlopen gekregen heeft; en dit is de reden, waarom de zelve van de oude schryvers zomtyds *bicornis*, of *tweehoornig*, genoemt wordt, zomtyds *tricornis*, of *driehoornig*. Maar of de stadt Doesburg by die gelegenheit van Drusus opgebouwt, of met krygsvolk bezet, of versterkt zy, en den naam *Doesburg* van hem gekregen hebbe, is onzeker, en waarschynlyk vry bezwaarlyk om te bewyzen, als hier boven in het artykel van die stadt gezegt is. Hy hadt by Antonia, de dochter van M. Antonius, en Octavia, 2 zonen en eene dochter. De eene zoon was de brave *Germanicus*, en de andere de onaardige keizer *Claudius*. De dochter, *Livia*, was aan *Drusus*, zoon van Tiberius, getrouwt, en zeer ondeugend. *Dio Hist. l.* LIV. *&* LV. *Suetonius in Tiber. en Claud. Tacitus Annal. l.* III. *&c. Bayle Dict. Crit. M. Alting Notit. Germ. Inf. P. I. Oudheden van Deventer II Deel.*

DRUSUS, een zoon van Tiberius en van zyne eerste vrouwe Vipsania, dochter van Agrippa, was zynen vader in onkuischheit, dronkenschap, wreedheit, en andere ondeugden niet ongelyk, doch kon zo wel niet veinzen. In 't jaar van Rome 764 wierdt hy schatmeester, en men zondt hem na de doodt van Augustus in Pannonië, om de oproerige legioenen te bevredigen, 't welk

welk hy gelukkiglyk uitvoerde. Na zyne te rug komst wierdt hy in 't jaar 768 burgermeester, en in 't jaar 770 droeg men hem, zo om hem de genegenheit van 't krygsvolk te doen winnen, als om hem van de wellusten, daar hy zich te Rome in verliep, af te trekken, het bevel over een leger in Illyrië op. Hy wist de oneenigheit onder de Duitschers meesterlyk aan te kweken, en 'er zyn voordeel uit te halen, weshalven de Raadt hem de minder zegepraal toestondt. In 't jaar 773 kwam hy weder naar Rome, en wierdt het jaar daar aan nevens den keizer, zyn vader, burgermeester. Eindelyk het beschermheerschap van 't volk, als de allerhoogste waardigheit, van den Raadt verkregen hebbende, zou hy buiten twyfel Tiberius in 't ryk gevolgt zyn, indien de eerzucht van Sejanus zulks niet belet hadt. Deze gunsteling van Tiberius stondt zelf naar de oppermacht; daar by vlamde hy om de muilpeer, hem eens van Drusus gegeven, te wreken. Daar toe gaf hem de overspelige omgang met Livia, de vrouw van Drusus, schone gelegenheit. Zy besloten dan te zamen, hem door vergif om hals te brengen, 't welk door Lygdus, een gesneden, in 't werk gestelt wierdt, en Drusus stierf in 't jaar 776, latende drie kinderen na. Tiberius hadt geen gevoel van des zelfs doodt. *Dio Hist. lib.* LVI & LVII. *Tacitus Annal. lib.* I. II. & III. *Bayle Dict. Crit.*

DRUSUS, een zoon van Germanicus en Agrippina, was een prins van grote hope, wierdt, zelfs op 't verzoek van Tiberius, voor den wettigen tydt tot eerampten gevordert, doch naderhandt door de kunstenaryen van Sejanus vervolgt en onderdrukt. Deze doortrapte gunsteling van Tiberius, die zich door de doodt van Drusus den weg tot de keizerlyke hoogheit wilde banen, wist dezen rampzaligen prins by den keizer zodanig in den haat te brengen, dat hy hem eindelyk deedt opsluiten; en hoewel de doodt van dezen verrader in 't jaar 784 tusschen beide kwam, kon echter het wrede opzet van Tiberius tegen Drusus niet verzacht worden, maar hy besloot den zelven van honger te doen sterven. Hy zocht zyn leven met de wol van zyn matras wat te rekken, doch stierf op den 9 dag. Na des zelfs doodt hadt Tiberius de wreedheit van hem in den Raadt aan te klagen, en de onbeschaamdheit van de gruwelyke mishandelingen, aan dien ongelukkigen gepleegt, te ontdekken. *Suetonius in Tiber. Tacitus Annal. l.* III. *c.* 29. & *lib.* IV. *c.* 59 & 60. *Bayle Dict. Crit.*

DRUSUS (NERO). Zie CLAUDIUS.

DRUSUS, een zoon van den groten Agrippa en van Cypros. Hy stierf zeer jong. *Josephus Joodf Oudh.* XVIII. 7.

DRUSUS, een geschiedschryver, die van Augustus verhaalt, dat zyne voedster hem des avonds in eene benedenkamer gelegt hebbende, men hem des anderen daags in de wieg op een hogen toren hadt gevonden, met het aangezicht naar de opgaande zonne gekeert. *Suetonius in August. c.* 94.

DRUSUS, (DE TOREN VAN) of *de Toren van Strato*, was de plaats, daar Herodes de Grote, koning van Judea, de stadt Cæsarea heeft doen bouwen. *Simon Dict. de la Bible.*

DRUSUS (DE GRACHT VAN) is de vaart, die Nero Claudius Drusus heeft doen graven, of schieten, om den Rhyn met den Yssel te vereenigen. Zie verder hier voor op het artykel DRUSUS. Deze Drusus wierdt, naar men zegt, van de inwoneren daar omtrent zodanig gevreeft, dat zy hunne kinderen, als ze stout waren, met de *Droes* dreigden.

DRUTHMAR, (CHRISTIAAN) bygenaamt de Letterkundige, een monnik in de abdy Corbey, aan de Somme, leefde omtrent het jaar 840, of, als anderen aangetekent hebben, 805, en was, zo als Sigebertus bericht, uit Aquitanië. Hy heeft eene uitbreiding over *Mattheus* geschreven, die in 't jaar 1514 te Straasburg, 1530 te Hagenau, en naderhandt in 't XV stuk van de Boekzaal der Vaderen gedrukt is. Hy heeft ook een uittreksel uit de Euangelisten *Lucas* en *Johannes* opgestelt. *Sigebertus de Vir. illustr. cap.* 72. *Trithemius & Bellarminus de Script. eccles. Cave Hist. liter. p.* 371. Over zyne schriften zyn eenige byzondere en ongemeene aanmerkingen te vinden by *Tenzelius T.* IX *Colloq. pag.* 293, *enz.*

DRYADES waren zekere Heidensche godinnen die haar gezag over de bosschen hadden. Zy waren aldus genaamt van 't Griekſche woordt Δρῦς, 't welk allerlei geboomte, en in 't byzonder eene eike betekent. Zy waren van veel beter natuur dan eenige andere, die men *Hamadryades* noemde, die elk zo naauw met haren boom vereenigt waren, datze in en met den zelven leefden en stierven; doch de Dryades mogten niet alleen spelen gaan en zich vermaken, maar overleefden ook de bosschen, daar zy over gestelt waren. *Servius in Virgil. Ovidius Metam. lib.* VIII. *Bayle Dict. Crit.*

DRYANDER, of DRIANDER, (JOHANNES) was van Burgos in Spanje. Zyn eigen naam was *Enzinas*, 't welk in 't Spaansch zeker slag van eiken betekent, daar de Griekſche naam *Dryander*, volgens de gewoonte dier tyden, van gemaakt is. Joh. Diaz, die door de onmenschelyke wreedheit van zynen broeder vermaard geworden is, heeft hem de eerste lessen gegeven, die hem bewogen hebben de Roomsche kerk te verlaten. Dryander moest op zyns vaders bevel te Rome blyven, daar hy niet kon nalaten by voorvallende gelegenheden zyne gevoelens, aangaande de verdorvenheit der kerke, te uiten. Hy stondt naar Duitschlandt te reizen, om zynen broeder *Franciscus* te bezoeken, wanneer hy als een ketter by de Inquisitie aangebragt wierdt. De paus, verzelt van de kardinalen, wilde hem in persoon verhoren. Dryander bezweek niet, maar deedt eene vrymoedige geloofsbelydenis, waar over hy ten vure veroordeelt, en in 't jaar 1545 te Rome levendig verbrand is.

Zyn broeder FRANCISCUS DRYANDER heeft het N. Testament in 't Spaansch overgezet, 't welk in 't jaar 1543 te Antwerpen gedrukt, en aan keizer Karel den V opgedragen is. Dit maakte grote opschudding in de Nederlanden, want hy gaf zyn oordeel vry wydlopig zo over den text, als over andere overzettingen. Daar over wierdt hy te Brussel in de gevangenis gezet, daar hy 15 maanden zat. Hy kwam 'er echter op den 1 February 1545 uit, by gelegenheit dat hy de deur 's avonds ten 8 uuren oopen vondt. Melanchthon pryst hem zeer in zynen 43 brief, in 't jaar 1548 aan Crammer geschreven. Hy is gestorven te Straasburg den 21 December des jaars 1552. *Crispinus in Act. Martyr. Simon Hist. Critic. N. T. Bayle Dict. Crit.*

DRYANDER, of DRIANDER, (JOHANNES) een vermaard geneesmeester en wiskunstenaar, was te Wetteren in Hessen geboren. Hy heeft vele dingen in de sterrekunde uitgevonden; hy maakte nieuwe werktuigen, verbeterde de oude, en stierf te Marpurg in 't jaar 1560, daar hy vele jaren hoogleeraar geweest is. Men heeft van hem *Anatome cerebri humani*; *de balneis Enisensibus*; *de Annulo Astronomico*; *de Cylindro*, *de Globo coelesti*, enz. *Thuanus Hist. lib.* 26. *Julius in Chron. Med. Vossius de Mathem. vander Linden de script. Med.*

DRYDEN, (JOHANNES) een Engelsch ridder, gekroond poëet, en geschiedschryver van koning Jacobus den II van Engelandt, was uit een voornaam geslacht gesproten, het welk te Oldwinkle in Northamptonshire in bloeje was, en een der beste dichters en blyspel-schryvers in Engelandt, hebbende inzonderheit verscheide Engelsche toneelstukken, nevens een geleerd werk over dat slag van poëzy, opgestelt. Den 14 May des jaars 1700 te Londen van eene verzweering en ontsteking aan de voet, door een vergroeiden nagel veroorzaakt, gestorven zynde, wierdt hy op den 24 daar aan volgende met grote plegtigheit, onder een gevolg van meer dan honderd koetsen, naar Westmunster gebragt, en daar ter aarde bestelt, wordende zyn lyk tusschen de twee vermaarde dichters *Chaucer* en *Cowley* in geplaatst.

DRYOPE, eene Arkadische nymphe, die, naar 't zeggen van Homerus, by Mercurius geslapen, en den godt Pan by den zelven gehad heeft. Doch Lucianus zegt, dat Pan de zoon was van Penelope, de dochter van Icarus, die Mercurius onder de gedaante van een bok hadt bekropen; 't welk de oorzaak was, dat Pan met horens, een baardt, staart, en boksvoeten ter wereldt kwam.

DRYUS. Zie DRIUS.

DUARE, eene vesting in Dalmatië, op een berg, naby Almissa, gelegen. Zy is in de XVII eeuw dikmaals, dan van de Turken, dan van de Venetianen, verovert, en hoort thans den laatsten toe. *Coronelli Descript. Mor.*

DUARENUS, [FRANCISCUS] een vermaard Rechtsgeleerde, was van Saint-Brieu, eene stadt in Bretagne, alwaar zyn vader, *Jan Duarenus*, opperrechter geweest is; welk ampt Franciscus mede eenigen tydt bedient heeft. In 't jaar 1536 las hy te Parys over de Pandecten, en hadt onder anderen drie zonen van Budæus tot zyne leerlingen. Hy leefde in goede vriendschap met hun vader, en heeft zo omtrent de Roomsche oudheden, als de Griekſche taal, veel van hem geleert. In 't jaar 1538 wierdt hy als hoogleeraar te Bourges beroepen, daar hy niet langer dan tot in 't jaar 1548 bleef, en weder naar Parys ging, om zich daar in de practyk te oeffenen. Als hy zulks 3 jaren lang gedaan hadt, wierdt hy van Margareta, hertogin van Berry, en zuster van koning Hendrik den II, wederom naar Bourges ontboden, die hem ook met de waardigheit van haren Raadt en requestmeester vereerde. Hy kwam 'er dan in 't jaar 1551, en is 'er meest altydt gebleven; doch hy kreeg grote moeielykheden, eerst met Eguinard Baron, naderhandt met Balduin, eindelyk me Cujas. Hy wilde den roem, van de Rechtsgeleerdheit in Vrankryk uit de Roomsche oudheden herstelt te hebben, alleen bezitten, en kon daarom niet wel lyden, dat anderen daar deel aan zochten te hebben; inzonderheit speet het hem, dat Cujas, die veel jonger was, zulk een opgang maakte: doch Cujas vertrok, om groter onlusten voor te komen, naar Valence. Duarenus heeft Baron in zyne *Apologia de Jurisd. & Imper.* vinnig aangetast, doch hem na des zelfs doodt een treffelyk eeregraf laten oprechten, en in zyn testament bevolen hem daar naast te leggen. Van Balduin is aanmerkelyk, dat, als Duarenus zyn hoogleeraarschap te Bourges liet varen, 't welk aan hem gegeven wierdt, hy zelf drie jaren daarna riedt, Duarenus op nieuw te beroepen, en hem de eerste plaats inruimde; waar op zy eenigen tydt uiterlyk goede vrienden waren, doch naderhandt groter vyanden wierden. Hoewel hy nooit de Roomsche kerk verlaten heeft, wierdt hem echter nagegeeven, dat hy in 't heimelyk een Protestant was, weshalven Balduin hem eenen Nicodemiet, wysfelaar en uitschryver van Calvinus noemt. Hy was zo kort van geheugen, dat hy eens in Duitschlandt by toeval in 't openbaar menende te lezen, en zyn gedenkbriefje niet by zich hebbende, onverrechter zake van den stoel af moest komen. Hy stierf in 't jaar 1559, in den ouderdom van 50 jaren, ongetrouwt, en heeft vele deftige schriften nagelaten, als: *Commentar. in varios titulos Digesti & Codicis*; *Disput. anniverf. l. II*; *de ratione docendi discendique juris*; *de Plagiariis & script. alien. compilator.*; *de Sacris Ecclesiæ ministris & beneficiis l.* VIII, enz. die in 't jaar 1554 te Lyons, en 1559 te Frankfort, als mede in de jaren 1592 en 1607 byeen gedrukt zyn. *Thuanus Hist. l. 1. c.* 23. *Teissier Elog. de Savants T. I. Sammarthanus Elog. l. I. Masson Elog. P. II. Blound in cens. auctor. celebr. pag.* 660. *Freherus Theatr. cap.* 4. *pag.* 836. *Bayle. Manutius lib.* V. *Epist.* 19. *Hottomann. in Cicer. Orat. T. I. P. II. pag.* 563. *a.*

DUB, in 't Latyn *Duba*, en in 't Duitsch *Eike*, is de naam van verscheide plaatsen in Bohemen, waar onder zich een koninklyke stadt in den Buntzler kreits, 10 mylen van Praag gelegen, bevindt. Zy is met een kasteel voorzien, waar uit men door

door een onderaardschen gang, die door vele rotzen gehouwen is, tot op het naburige kasteel Raben komen kan. Niet verre van de zelve vloeit een beek van een hogen berg, die 's zomers koud, en 's winters warm is. *Zeilerus Topogr. Bohem. Balbin. Miscell. Dec. I. l.* III. *c.* 7. §. 3. *p.* 74.

DUBARTAS. (Willem) Zie BARTAS.

DUBBELDAM, een dorp, heerlykheit en huis in Zuid-Hollandt, aan de kleine rivier de Dubbel, of Devel, daar het zynen naam van heeft, zo veel betekenende als de dam van de Dubbel. Het zelve paalt ten Oosten aan Kruiskerken, ten Zuiden aan de Nesse en Wolbrandskerk, ten Westen aan de Myle, en ten Noordwesten en Noorden aan de vryheit van Dordrecht, en voorts ten Noorden en Noord-Oosten aan de zelve vryheit en de Graaf. Deze ambachtsheerlykheit wordt van de Graaflykheit van Hollandt in erfpacht gehouden. In den vreeslyken watervloedt van den jare 1421 wierdt dit Dubbeldam mede overstroomt en onder het water bedekt; maar kwam na verloop van tydt, met eenige andere, allengskens weder boven. M. Balen tekent aan, dat aldaar op den 30 October van den jare 1630, na het verdrinken van den groten Zuid-Hollandschen waardt, de eerste predikatie gedaan wierdt door Gosewyn Buytendyk, leeraar binnen Dordrecht, uit Psalm LXXXIV, *vs.* 2. *Hoe lieflyk zyn uwe woningen, O Heer!* en dat Johan Bokkard tot eersten Predikant wierdt aangestelt; de Predikant van dit dorp staat als nog onder de classis van Dordrecht. *S. van Leeuwen Batav. illustr. Boxhorn Toneel van Holl. M. Balen Beschryv. der stadt Dordrecht. pag.* 875. *Oudheden van Zuid-Hollandt.*

DUBBELMONDE, eertyds een fraai dorp in de grote Zuid-Hollandsche waardt, onder Dordrecht, doch in den bovengemelden schrikkelyken watervloedt van den jare 1421, nevens vele andere, verdronken, en niet weder boven gekomen. *Houve Handv. Kr. pag.* 106.

DUBEN, of DIEBEN, een stadt, kasteel, en drostampt in 't Markgraafschap Meissen, aan de Milda, tusschen Leipzig en Wittenberg, van elk 4 mylen afgelegen. Zy heeft haren naam van een Wendisch woordt *Duba*, dat een eikenbosch betekent. Phil. Melanchthon heeftze eens lagchender wyze het Saxische *Thebe* genoemt. Eene halve myl van daar, naar de kant van Wittenberg, is een groot bosch, *de Dubische heide* genaamt. By Duben vindt men ook allerlei slag van bergzappen, als aluin, koperrood, zwavel, zout, enz. Deze plaats is ook aanmerkelyk, om dat Gustavus Adolphus en de keurvorst van Saxen in 't jaar 1631 hunne machten alhier byeen gevoegt hebben, en daar mede op den keizerlyken generaal Tilly los gegaan zyn. In den zelven oorlog is deze plaats in 't jaar 1637, na den Praagschen vrede, door de Zweden uitgeplundert en verbrand. *Zeilerus Topogr. Sax. sup. p.* 41. *Knauth Prodrom. Misn. p.* 160. *Dresserus Isag. Hist. P. V. p.* 222.

DUBITZ, een sterke stadt in Croatië, op de Bosnische grenzen, aan de rivier Unna gelegen. Zy is in 't jaar 1685 twee malen van de Christenen ingenomen, doch by den Carlowitzschen vrede den Turken wedergegeven. *Ricaut Ottom. port. P.* II.

DUBLIN, in 't Latyn *Eblana* en *Dublinum*, in 't Iersch *Balacleigh*, de hoofdstadt van Ierlandt, in 't landschap Leinster, in een graafschap van gelyken naam, aan de rivier Leffy, die de voornaamste in dat koninkryk is, en alhier een ruime en bekwame haven maakt. Wanneer en van wien de zelve gesticht zy, is onzeker; echter moet zy zeer oud zyn, alzo 'er in zeer oude schriften van gewaagt wordt. Saxo Grammaticus bericht, dat zy van de Deenen zeer veel heeft geleden, en dat zy naderhandt onder den koning van Engelandt, Edgar, en onder Herald Harfagar, koning van Noorwegen, geraakt is. In 't jaar 1151 heeft paus Eugenius de III alhier een aartsbisschoppelyken stoel opgerecht, wiens bezitter den naam van opperkerkvoogdt van Ierlandt voert. Na dat Hendrik de II Ierlandt onder zich hadt gebragt, zondt hy eene volkplanting van Bristol naar Dublin, van welken tydt deze stadt gestadig aangegroeit, en de hoofdstadt van 't ryk, de verblyfplaats des onderkonings, als mede de setel van 't opperhofgerícht en 't Parlement geworden is. In 't jaar 1220 heeftze bisschop Hendrik Loundres aan de Oostzyde met een kasteel bevestigt. Niet verre van daar liet koning Hendrik de II een koninklyk paleis bouwen. Hier is een collegie voor arme studenten, en een hogeschool, door de koningin Elizabeth in 't jaar 1591 gesticht. Dit hadt Alexander Bicknor, aartsbisschop van Dublin, in 't jaar 1320 reeds begonnen, en ten dien einde eene pauslelyke bulle verkregen, doch 't werk bleef toen steken. By de Noorder poorte legt een brug van gehouwen steen, die koning Jan heeft doen bouwen. Dublin heeft een zeer oude Domkerke, die S. Patricius, der Ieren Apostel, toegewyd is, daar een deken, twee aartsdiakenen, en 22 Domheeren toe behoren. Behalven deze zyn 'er nog eene fraaie collegiale kerk, die in 't jaar 1012 gesticht is, en 13 parochiekerken; zo dat Dublin, naast Londen, de grootste en beste stadt van de drie koninkryken is. Zy dryft groten handel, en wordt van den ryksadel, inzonderheit ten tyde der gerichts-termynen, veel bezocht. Eertyds wierdt zy door een stadvoogdt bestiert, doch Hendrik de IV gaf haar in 't jaar 1409 de vryheit om jaarlyks een Majoor en twee Aldermans te verkiezen, die Eduard de IV in Sherifs heeft verandert. Na dien tydt, en inzonderheit in 't laatst der XVII eeuw, heeft Dublin grotelyks toegenomen. Gedurende den binnenlandschen oorlog met Karel den I gafze de hertog van Ormond, op 's konings bevel, aan de Engelschen over; en als hy ze naderhandt weder meende in te nemen, wierdt zyn leger geslagen, en de stadt ontzet. In 't jaar 1711 ontstondt hier op den 25 April in de Thesaurie een brandt, die 't gansche gebouw met alle de oude gedenkschriften verteerde. De landstreek hier omtrent is zeer vruchtbaar, en brengt alles overvloedig voort, behalven hout, weshalven de inwoners zich met turf en steenkolen moeten behelpen. *Cambdenus, Descript. Britann.*

DUBLIVLIUS, (Joannes) een Minderbroeder, geboortig uit Henegouwen. Hy bezocht het Heilige Landt, en beschreef de plaatsen, van hem doorzien, benevens de zeden der volkeren in eene *Jerusalemsche Reisbeschryving*, ontvouwen in zeven zamenspraken. Te Keulen 1600. 8. Nog *Oratio Philippica*, waar in onder de duisternis dezer eeuw de woning der waarheit wordt aangewezen. Te Luik 1597. *Val. Andr. Bibl. Belg.*

DUBNO, een stedeke in Polen, in het Wooiwoodschap Chelm, in Rood-Ruslandt, 11 mylen van de stadt Chelm gelegen.

DUBRAVIUS, (Johannes) bisschop van Olmutz in Moravië, was van Pilsen in Bohemen, en zyn geslacht voerde den naam van *Skala*, eer het in den ridder standt verheven wierdt. Hy leefde in de XVI eeuw, en was een kerkvoogdt, die om zyne Godvruchtigheit en geleerdheit grote achting verdiende. Hy heeft de geschiedenis van Bohemen in XXXIII boeken beschreven. Thomas Jordanus heeft 'er aanmerkingen over gemaakt. Men heeft ook eene fraaie uitbreiding van hem over den *V Psalm*; als mede een boek *de Piscinis*, 't welk Herman Conringius heeft doen herdrukken; en aantekeningen over *Martian Capella*. Hy stierf in 't jaar 1553. *Thuanus Hist. l.* XII. *Teissier Addit. T. I. p.* 73. *Miraeus de Scriptor. Sec.* XVI. *Balbinus Epitome rer. Bohem. l.* V. *c.* 11 & 13. *Paproc. in Spec. Morav. Vadianus in Melam p.* 179. *Jo. Crato a Crafftheim Dedicatione Historiae Gallicae Gramondi praefixa.*

DUC, of LE DUC, (Fronto) een Jesuit, onder den naam van *Fronto Ducaeus* bekend, was de zoon van een Raadsheer te Bourdeaux, en begaf zich in 't jaar 1577 onder de Jesuiten. Hy was een Godgeleerde, als mede een goed taal-en oordeelkundige, en is in 't jaar 1623 te Parys gestorven. Hy heeft de werken van *S. Gregorius Nazianzenus*, *S. Gregorius Nyssenus*, *S. Basilius*, *Johannes Chrysostomus*, en *Nicephorus Callistus* uitgegeven, als mede: *Canones Apostolorum*; *Bibliotheca Patrum Graecorum*; *Antonius Melisses*; enz. Hy heeft ook tegen den heer du Plessis Mornay geschreven. Baronius *T. IX. Annal.* spreekt met roem van hem. *Alegambe in script. soc. Jesu. Miraeus de scriptor. sec. XVII.* Hy hadt op zekeren tydt in den zin den Griekschen Bybel van *Sixtus* te overzien, en daar by te doen het geen nodig was. Maar hoe kwalyk hem dat voornemen bekwam is te zien by *Sarrarius* in zyne Brieven *p.* 245, die dat uit den mondt van Sirmondus verhaalt. Zie ook *Scalig. Ep.* 134, *p* 342. *Gassendus l.* III. *vit. Peiresk.*

DUCALA, of DUCCALA een landschap in 't koninkryk Fez in Barbaryë. Het strekt zich langs de Atlantische zee uit, tusschen de rivieren Ommirabi en Tensif. Des zelfs voornaamste steden zyn *Azamor*, *Azafia* en *Mazagan*, welke laatste Portugal toebehoort. *Maty Diction.*

DUCAS, een Grieksch schryver, die 't gene onder de Constantinopolitaansche keizers, uit het geslacht der Paleologen, als Jan, Manuël, Jan, en Constantinus, voorgevallen is, tot de verovering hunner hoofdstadt, en den ondergang van hun ryk toe, beschreven heeft. Zyn werk is uitgestrekter dan dat van *Chalcondylus*, om dat hy verder te rug springt, en de aanmerkelyke voorvallen onder de regeering van Andronicus den ouden aanraakt. Daar by heeft hy ook meer oordeel. Van zyn leven weet men anders niet dan het weinige, dat hy 'er zelf van zegt. In 't V hoofddeel zyner geschiedenis spreekt hy van *Michaël Ducas*, zynen grootvader, dien hy zegt grote kennis in allerlei wetenschappen, doch vooral in de geneeskunde, gehad te hebben. In 't laatste hoofdstuk zegt hy, dat hy zelfs door Gatiluzio, vorst van 't eilandt Lesbos, aan den Turkschen keizer Mahomet gezonden was, om de jaarlyksche schatting aan hem te betalen. Ismaël Bulialdus heeft zyne geschiedenis in 't jaar 1649, met eene Latynsche overzetting en aantekeningen, in de koninklyke drukkery doen drukken. Zy is naderhandt door den president Cousin in 't Fransch vertaalt, en maakt het achtste stuk uit van des zelfs *Constantinopolitaansche Geschiedenis*, die hy in quarto te Parys heeft uitgegeven, en die in 't jaar 1685 in Hollandt in 12 herdrukt is.

DUCEY is de naam van twee vlekken in Normandië, waar van het eene in 't bisdom Avranches, aan de rivier Ardrée, en 't andere in 't bisdom Bajeux, tusschen Caen en S. Lo, legt.

DUCINO, een vlek in Piëmont. Het legt in het Astesaansche, omtrent eene myl Oostwaarts van de stadt Asti. *Maty Diction.*

DUCKSTEIN is de naam van zekere rots in 't Brunswyk-Luneburgsche gebiedt, digt by de stadt Koningslutter, waar van een vermaard soort van wit bier, 't welk in die stadt gebrouwen wordt, den naam van *Duckstein*, of *Duchstein*, gekregen heeft.

DUCQUET, (Bartholomeus le) een Rechtsgeleerde van Luik, kwalyk ter tale, maar wel ter penne. In zyne antwoorden of *advisen*, waar van hy veel boeken heeft nagelaten, behalp hy zich nooit met voorredenen of omwegen, maar kwam aanstonts tot de hoofdzaak. Hy heeft ook eene verhandeling geschreven *de Evictionibus, sive Saisiniis*, welke itof te Luik boven alle andere voorkomt. Maar niets hier van is in 't licht, tot groot hertzeer der practisynen. Hy stierf in 't jaar 1611, op den 2 October. *Val. Andr. Bibl. Belgic.*

DUDECHIN. Zie DODECHINUS.

DUDERSTADT, de hoofdstadt in 't Eichfeldt, eene myle van Heiligenstadt, legt aan de Wipper, in eene zeer schone en vruchtbare landsdouwe. Zy behoort den keurvorst van Ments toe, en is, zo men zegt, in 't jaar 1366 door Otto, hertog van Brunswyk, aan keurvorst Gerlach verkocht, na dat zy reets 30 jaren te voren aan 't keurvorstendom hadt verpand geweest: hoewel het keur-en vorstelyke huis van Brunswyk Luneburg, en nog in de XVII eeuw Ernestus Augustus, by 't aantreden zyner regeering, het recht daar op zich voorbehouden heeft. Ze wordt van Werdenhagen onder de Han-

Hanzeesteden getelt. In 't jaar 1525 is zy van Hendrik, hertog van Brunswyk, en in den dertigjarigen oorlog meer dan eens van weêrzyden ingenomen. *Serrarius Mogunt. Werdenhagen de Rebusp. Hanseat. Bunting Bronsw. Chron. Zeilerus Topogr. Mog.*

DUDINK, (JOOST VAN) kanunnik te Rees, een man van grote belezenheit, waar van tot bewys strekken de volgende boeben: *Bibliothecariographia, hoc est enumeratio omnium auctorum operumque, quæ sub titulo Bibliothecæ, Catalogi, Indicis, Nomenclatoris, Athenarum &c. prodierunt; Palatium Apollinis & Palladis, hoc est Designatio præcipuarum Bibliothecarum veteris novique sæculi; Synopsis Bibliothecæ Marianæ, hoc est, Recensio omnium Auctorum, qui de B. Maria virgine scripserunt; Mundus Marianus, hoc est, Specificatio omnium Mundi locorum in quibus B. Virgo Deipara miraculose colitur. Val. Andreas Bibl. Belgica.*

DUDITH, of DUDITHIUS, (ANDREAS) bisschop van Vyfkerken, uit het voorname adelyke geslacht van Horchowitz, is in 't jaar 1533 te Offen geboren. Hy leide de gronden zyner letteroeffeningen eerst in Hungarië, daarna te Breslau, Wenen, en in de Italiaansche hogescholen, en maakte zich overal met de vermaardste mannen, inzonderheit met Paulus Manutius, bekend, onder wiens bestier hy een wonder van welsprekendheit wierdt. In Vrankryk leerde hy van Angelus Caninius en Mercerus de Grieksche en Hebreeusche talen. Daar by verzuimde hy niet zich in de wysgeerte te oeffenen. Als hy nu zo in de talen, als anders, zo wel bedreven was, keerde hy te rug in zyn vaderlandt; en als hy, op sterk aanraden der zynen, de Rechtsgeleerdheit boven alles beoogde, ging hy voor de tweede maal naar Italië, en raakte daar in kennis met den kardinaal Polus. Als deze door den paus eenigen tydt daarna aan de koningin Maria naar Engelandt gezonden wierdt, ging Dudith met hem, bezag by die gelegenheit een gedeelte van Duitschlandt, en de Nederlanden, en wachtte keizer Karel den V te Brussel op. In Engelandt woonde hy het huwelyksfeest van de koningin Maria en Philips den II, koning van Spanje, by, en zag aldaar de mishandeling der Protestanten met ongenoegen aan. Hy maakte ook zyn hof by Elizabeth, die naderhandt koningin wierdt, en sprak haar in een sierlyke Latynsche reden aan. Het jaar daarna keerde hy weder naar zyn vaderlandt, daar hem verscheide hoge bedieningen aangeboden wierden, die hy alle van de handt wees, verzoekende van keizer Ferdinand verlof, om voor de derde maal naar Italië te reizen. Aldaar komende, heeft hy het oordeel van Dionysius Halicarnass. over de Geschiedenis van *Thucydides*, als mede des zelfs boeken over de *redekunst*; mitsgaders Longinus en Demetrius περὶ ἑρμηνείας, nevens de 3 laatste boeken van Diodorus Siculus, en Appianus Alexandr. van den oorlog der Romeinen tegen de Carthaginenzen, en Hannibals daden, in 't Latyn vertaalt. 't Zelve meende hy te doen met eene Grieksche uitbreiding over *Matthæus*, de welke hem uit de voortreffelyke boekzaal van Michaël Sophianus ter handt gestelt was. Eindelyk heeft hy mede het leven van zynen groten weldoender *Reginaldus Polus* beschreven. Daarna bezocht hy verscheide Italiaansche hoven, en ging naar Vrankryk, daar hy de koningin Maria de Medicis, tot ieders verwondering, in 't Italiaansch aansprak. Eindelyk kwam hy wederom naar Wenen, daar hem keizer Ferdinand tot zynen geheimen Raadt, en tot bisschop van Tina benoemde. Kort daarna moest hy in den naam des keizers, en van de gezamentlyke Hungarische geestelykheit op de kerkvergadering van Trente gaan. Hoewel hy nu yverig voor den paus was, ontzag hy zich echter niet in verscheide zittingen de misbruiken der Roomsche kerke nadrukkelyk te bestraffen, en hy zocht met veel welsprekendheit te verkrygen, dat men den leken den kelk in 't H. Avondmaal niet langer zou weigeren. Doch als hy merkte, dat vele niet minder dan eene hervorming beoogden, wilde hy de kerkvergadering verlaten, en den keizer van 't voorgevallene verslag doen. De Italiaansche bisschoppen, zulks ziende, zonden iemandt uit hen aan den keizer, om hun belang waar te nemen: doch Ferdinand, die de oprechtheit van Dudith kende, beloonde hem met het bisdom van Chonad, en kort daarna met dat van Vyfkerken. Hy zondt hem ook tot twee malen toe aan Sigismund Augustus, koning van Polen, daar hy het gene hem bevolen was getrouwelyk verrichtte: weshalven keizer Maximiliaan de II hem voor de derde maal daar henen zondt, om zyne zuster, welke die koning van zich liet gaan, af te halen. By deze gelegenheit verloofde hy zich na lang overleg met eene adelyke juffer, die uit het geslacht der Strozzi, en aan 't hof opgebragt was. Daar op leide hy zyn bisschops en andere ampten neder, en ontschuldigde zich met een brief by hooggemelden Maximiliaan den II, die hem te voren, doch meest om de geestelykheit te behagen, daar over bestraft hadt; want hy schreef niet alleen voor hem aan voorname vorsten, maar leide hem ook een jaargeldt toe, en liet hem alle zyne staatsbedieningen behouden. Ondertusschen deedt hem de paus in den ban, en vervolgde hem geweldig; doch hy keerde zich daar niet aan, maar ging te Crakau wonen, en nam den Hervormden Godsdienst aan: hoewel hy naderhandt, misschien ter oorzake van de oneenigheden onder de Protestanten, het gevoelen van Socinus omhelsde. Eenigen, doch zonder grondt, beschuldigen hem, dat hy een Atheist, Epicurist en Scepticus geweest is. Na dat Stephanus Bathori koning van Polen was geworden, begaf hy zich uit Polen by keizer Maximiliaan, verzelde hem in 't jaar 1576 op den Ryksdag te Regensburg, en, na des zelfs doodt, behieldt hy by den keizer Rudolph alle zyne vorige eerampten. Hy sloeg zich met zyn huisgezin in Moravië neder, kocht aldaar Pascow met de omleggende hoeven, en verkreeg de zelve voorrechten, die de vryheeren in dat landt alleen bezitten. Als hy nu daar in rust leefde, ontboodt hy van alle kanten geleerde mannen by zich. Twee jaren daarna verliet hy Moravië, en ging te Breslau wonen, alwaar hy zyn eenzaam leven en letteroeffeningen voortzette, tot na de doodt van koning Stephanus Bathori, wanneer hem de verkiezing eens nieuwen konings, vermits hy voor 't huis van Oostenryk alles in 't werk stelde, zeer ongerust maakte. Als hy weder bedaard was, keerde hy ook wederom tot zyne vorige levenswyze, en is kort daarna op den 23 February 1583 gestorven. Twee dagen voor zyne doodt schreef hy een brief aan Joh. Prætorius, hoogleeraar in de wiskunde te Altorf, waar in hy zyn doodt uit sterrekundige grondregels voorzeide. Behalven de bovengemelde heeft hy verscheide schriften nagelaten, waar onder de voornaamste zyn: *Commentariolus de Cometarum significatione; Dissertationes novæ de Cometis; Orationes duæ in Concil. Trident. habitæ; Notæ duplices in Fausti Socini disputationem de Baptismo aquæ.* Onder zyne Brieven is inzonderheit aanmerkelyk die aan *Th. Beza*, waar in verhandelt wordt, of de naam van *kerke* den Gereformeerden alleen toekomt; en die aan *Joh. Lasizius*, een Poolsch edelman, waar in hy van de H. Drieëenheit handelt, en die van Maresius wederlegt is. *Spondanus in Annal. Simlerus in Epitome Bibl. Gesner. Sarpius Hist. Conc. Trid. Thuanus Hist. l. IX. c. 32, 56. Quir. Reuterus in 't leven van Dudith*, 't welk voor zyne werken gestelt is. *Beza in Epist. Ræmondus de Orig. Hæres. l. IV. c. 12. Lubeniecius Hist. Reform. Pol. l. III. c. 9. Sandius in Bibl. Antitrinit. p. 62. Observat. Halens. T. V. observ. XI. p. 346. &c.* Men vindt, behalven deze genoemde schryvers, ietsover de schriften van Dudith by T. Crenius *P. II. Animadv. p. 138. seqq.* Ancillon *Melang. Crit. T. II p. 174.* Gentilis *in Apol. Apolog. p. 163*, daar men een brok van een brief vindt aan Nic. Taurellus. Men vindt ook een fraaien en sierlyken en in goed Latyn geschreven brief van Dudith by Muretus *l. I. Epist. 69*: ook heeft Crenius een anderen uitgegeven aan Joach. Camerarius. *Crenius P. II. Animadv. p. 140.*

DUDLEY, (JAN) graaf van Warwik, en naderhandt hertog van Northumberlandt. Dewyl hy machtig was in Engelandt, stelde hy zich tegen de voornemens van Eduard Seymour, die een oom van koning Eduard den VI, en gedurende des zelfs minderjarigheit beschermer van 't ryk was, en besloot hem te bederven. Hy heeft hem dan, met bewilliging des konings, wiens geheele gezag hy in handen hadt, doen vast zetten, en op den 23 January 1552 opentlyk onthalzen. Deze gelukkige uitslag deedt hem groter dingen ondernemen, en hy maakte zich een aanhang, om de kroon op 't hoofdt van zynen zoon Gifford te zetten, met hem aan Johanna, dochter van den hertog van Suffolk, en kleindochter van koning Hendrik den VIII, uit te trouwen. Kort na dit huwelyk stierf koning Eduard in 't jaar 1553. Toen zocht zich Dudley van Maria, die de kroon toe kwam, te verzekeren: doch deze princes vertrok naar een veilige plaats, en deedt zich voor koningin uitroepen. Ondertusschen maakten Dudley, hertog van Northumberlandt, en de hertog van Suffolk zich meester van den Tour van Londen, en verbonden den voornaamsten adel, als mede den Majoor van die stadt, by eede om zich voor Johanna van Suffolk, die aan Giffort getrouwt was, te verklaren. Twee dagen daarna lieten zy Johanna opentlyk voor koningin van Engelandt uitroepen. Ter zelver tydt bragt Dudley een machtig leger op de been, en trok Maria te gemoet, latende den hertog van Suffolk te Londen, om zich van die stadt te verzekeren. Doch de Majoor en den adel verklaarde hem in zyn afwezen schuldig aan gekwetste majesteit, en namen den hertog van Suffolk met zyne dochter Johanna, die zy weinig dagen te voren voor koningin uitgeroepen hadden, gevangen. Dudley, ziende gene goede uitkomst te gemoet, gaf zich, in hope van vergiffenis, over. Hy wierdt naar Londen gebragt, en aldaar op den 22 Augustus 1553 onthalst. De hertog van Suffolk, en Johanna, met haren man Gifford, ontfingen kort daarna de zelve straf. *Sanderus Hist. Schism. Angl. Gratianus de casib. Vir. illustr.*

DUDLEY, (ROBBERT) graaf van Leicester, was een kleinzoon van dien Dudley, welken Hendrik de VIII, koning van Engelandt, in het begin zyner regeeringe over misdaden, onder de regeeringe van Hendrik den VII bedreven, door beuls handen deedt sterven, en de vyfde zoon van Jan Dudley, van welken in het voorgaande artykel is gesproken, en dien de koningin Maria, als daar gezegt is, in den jare 1553 mede liet onthoofden. Deze koningin spaarde zyne kinderen, behalven den gemaal van Johanna Grey, en herstelde de zelve wederom in hunne vorige goederen en waardigheden, niettegenstaande de zelve volgens het vonnis van het Parlement niet alleen daar van berooft, maar zelfs met den vader ter doodt verwezen waren. De koningin Elisabeth volhardde niet alleen in aan dit geslacht gunsten te bewyzen, maar hoopte dezen Robbert in het byzonder met weldaden en waardigheden op, het welk zo verre ging, dat zy hem maar wat minder genegenheit betoonde dan zy hadt kunnen doen, indien hy haar gemaal geweest was. Hy was ook in der daadt een zeer welgemaakt heer, van een aangenamen ommegang, en met alle hoedanigheden van een volmaakt hoveling voorzien; waar by kwam, dat hy haar reets voor hare komste tot de krone, en zelfs wanneer zy door de koningin Maria gevangen wierdt gehouden, zeer veel trouwe, eerbiedt en genegenheit betoont hadt. Hy muntte voornamentlyk uit in danssen; maar was daar by zeer begeerig naar geldt, arglistig, nydig op de genen, die hoger waren dan hy, onverdragelyk en opgeblazen tegen zyns gelyken, hoogmoedig tegen minder, ondankbaar tegen zyne vrienden, gevaarlyk voor de genen, tegen welke hy een haat hadt opgevat, ten uitersten wellustig en verkwistende, zelfs nog in zynen ouderdom, onverschillig omtrent den Godsdienst, en niet zonderling bekwaam zo tot den oorlog, als tot het behandelen van staatszaken. Gelyk hy nu door deze gebreken zo wel, als door zyn geluk, zich vele vyanden hadt verwekt; dus hadt hy daarentegen door dit zelve geluk, en door zyne veinzery, daar hy zich meesterlyk op verstondt, vele vrienden en

en kreaturen gemaakt. Inzonderheit veroorzaakten zyne uiterlyke hoedanigheden, nevens de trouwe en gedienstigheit, die hy voor de koninginne Elisabeth liet blyken, (waar by anderen zelfs tover-middelen voegen) dat die koningin in hare genegenheit tegen hem voor alle anderen volhardde; hoewel zy hem, wanneer het gebeurde, dat hy, door nayver of hoogmoedt vervoert, haar niet eerbiedig genoeg bejegende, zeer nadrukkelyk wist te vernederen, en aan zynen pligt te erinneren. Door deze ongemeene genegenheit der koninginne tegen hem wierdt hy allengskens tot de aanzienlykste waardigheden verheven, als tot baron van Denbigh, tot grave van Leicester, tot opperstalmeester, tot ridder van de Kousseband, tot geheimen Raadt, tot opperhofmeester, tot kancelier der hogeschole van Oxfort, tot opper-jagermeester van deze en van de overzyde van de Trent, en tot luitenant generaal van het Engelsche leger in de Nederlanden. Zelfs prees hem Elisabeth in de jaren 1563 en 1564 zeer nadrukkelyk aan tot gemaal van Maria, koninginne van Schotlandt; en hoewel dit mislukte, beeldde hy 'er zich echter zo veel op in, dat hy zich waardig oordeelde de gemaal van zyne koniginne te worden. Hy gaf daar in verscheide voorvallen zeer duidelyke blyken van, inzonderheit door den yver, welken hy betoonde om de op handen zynde huwelyken eerst van Karel, aartshertog van Oostenryk, en daarna van François, hertog van Alençon, met de koninginne Elisabeth te dwarsbomen, waar over hy onder anderen met Milord Ratclif, graaf van Sussex, overhoop raakte. Niettegenstaande het gene men met hem, als gemeld is, en de koninginne Maria hadt voorgehad, ondersteunde hy nochtans naderhandt den hertog van Nortfolk, wanneer de zelve met die koninginne zocht te trouwen; maar ten laatsten hielp hy dien hertog verraden, en trok niet alleen een lyn met die genen, welke die koninginne ter doodt veroordeelden, maar gaf zelfs den raadt van de zelve met vergif van kant te helpen.

Alles tot den tocht naar de Nederlanden gereed zynde, begeleidde Elisabeth den graaf tot Douvres toe, alwaar zy hem op het deftigste schip van het koninkryk zag onder zeil gaan. De Engelsche vloot bestondt uit twintig oorlog- en uit zestig transportschepen, bezet met drie duizend uitgelezene soldaten, vyf honderd vrywilligen, en voorzien met alle soorten van krygsbehoeftens. Het hof van den graaf was zeer aanzienlyk: want behalven de pagien, lakkeien, en andere huisgenoten, die 'er in groot getal waren, hadt hy twaalf graven, veertig edellieden, een bisschop, en zes kapellanen in zyn gevolg, daarenboven dertig lyfwachten te paardt, en drie honderd te voet; want de koningin wilde, dat haar luitenant generaal met meer luister in Vlaanderen zou verschynen dan de hertog van Alençon gedaan hadt. Hy kwam den 19 December des jaars 1585 te Vlissingen aan landt, en wierdt met vele eerbewyzingen ontfangen. Van daar vertrok hy naar Hollandt, wierdt in alle steden prachtig onthaalt, en deedt vervolgens zyne openbare intrede in den Hage, die zeer deftig was. Op den eersten February des volgenden jaars 1585 verscheen hy in de vergaderinge der algemeene Heeren Staten, de welke hem tot gouverneur generaal aannamen, en hem, wegens de goede gedachten, die zy van hem hadden, een onbepaalder macht gaven dan ooit geschied was. Doch hoe slecht hy zich daar omtrent, tot nadeel van den Staat en het landt, gedragen heeft, is uit de geschiedenissen van dezen tydt genoegzaam bekend, zonder dat men het zelve hier behoeft op te halen.

Ondertussen kreeg de graaf in het begin van de maandt November des jaars 1586 last van de koninginne Elisabeth om naar Engelandt over te komen, waar van men zeer verschillende redenen geeft, welker waarschynlykste wel is het besluit, het welk Elisabeth genomen hadt om de Schotsche koninginne Maria te doen sterven. Voor dat hy vertrok liet hy verscheide gedenkpenningen slaan, op welker eene zyde, rondom zyn borstbeeldt, deze woorden stonden: *Robertus Comes Leicestr. & in Belg. Gub.* Dat is: „ Robbert, graaf van Leicester, gouverneur van de Nederlanden." Aan de andere zyde van dezen penning zag men een schaapskoje, voor wiens ingang men een Engelschen dogge zag leggen, die de zelve met verscheide andere honden bewaarde, met deze woorden: *Non gregem, sed ingratos*, en onder den dogge: *invitus desero*, dat is: „ Niet de kudde, maar de ondankbaren, verlate ik „ tegen myne wille." Hy deelde de zelve onder zynen aanhang en vrienden uit, en de Staten verboden naderhandt eenige meer daar van te slaan. De zelve verzochten de koninginne Elisabeth echter, hoewel meer om harent dan des graven wille, dat de zelve met nieuwen onderstandt, inzonderheit van geldt, weder herwaarts mogt gezonden worden, te meer, alzo Sluis in Vlaanderen, daar den Staat veel aan gelegen was, door de Spanjaarden belegert en zeer benauwt wierdt. De graaf kwam ook den 6 Juny des jaars 1587 te Vlissingen aan, mede brengende veel nieuw Engelsch krygsvolk, maar weinig geldt. Doch zyne pogingen, om Sluis te ontzetten, waren vruchteloos, en die stadt ging by verdrag aan de Spanjaarden over: ook mislukte zyn toeleg om Hoogstraten, in Brabandt, den vyandt weder te ontweldigen. Daarentegen ging hy niet alleen in zyn voorgaande kwaad gedrag voort, maar zocht zelfs, door hulp van zynen aanhang, waar onder die van Utrecht de voornaamste waren, tot de opperheerschappy van de Nederlanden te komen, ten welken einde men een aanslag hadt gesmeed om zich van de stadt Leiden meester te maken, maar die by tyds ontdekt wierdt. De algemeene Heeren Staten, voor erger vrezende, klaagden daar over zeer nadrukkelyk by de koninginne Elisabeth, de welke hem daar op gelastte, het gouvernement van de Nederlanden weder in de handen van de Staten te stellen, en naar Engelandt te rug te komen, om hem tegen de Spanjaarden, die met hunne zo genoemde onverwinnelyke vloot haast stonden uit te lopen, te gebruiken. De graaf vertrok dan, uit hoofde van dien last, naar Engelandt, en stondt, volgens het bevel en de wille der koninginne, van het gouvernement der Nederlanden af by eene acte van den 17 December des voorgemelden jaars 1587, van dezen inhoudt:

„ Robbert, graaf van Leicester, baron van Denbigh, enz. lui-
„ tenant generaal van hare Majesteit de koninginne van Engelandt,
„ gouverneur en kapitein generaal der vereenigde Nederlanden,
„ alle de genen, die dezen tegenwoordigen zien zullen, saluit.
„ Alzo de doorluchtigste koningin van Engelandt ons aangestelt heeft
„ tot luitenant generaal van de troupen, die zy tot onderstandt
„ van de Vereenigde Provincien gezonden hadt, in gevolge van
„ het tractaat, met de Staten generaal aangegaan, en ons met het
„ gouvernement van de Politie en Justitie in dat landt bekleed
„ heeft, volgens acte van den eersten February 1586 voorle-
„ den. En doordien de tegenwoordige dringende zaken van En-
„ gelandt ons noodzaken om dat landt wegens den dienst van Hare
„ Majesteit weder te verlaten; zo kunnen wy ons van het ampt
„ en van het gouvernement van dat landt, het welk aan ons op-
„ gedragen was, en het welk noodzakelyk vereischt, dat wy al-
„ daar in persoon zouden moeten komen, om de gevallen, die
„ het zouden kunnen overkomen, te verhelpen, niet langer bedie-
„ nen. Mitsdien nu genegen zynde, om ons van het zelve ampt
„ van gouverneur en van kapitein generaal der legers van de Ver-
„ eenigde Nederlanden, om redenen, die wy vermelden, en
„ wegens eene andere bedieninge, die ons is opgedragen, te ont-
„ slaan, doen wy te weten, dat wy daar van afstandt gedaan
„ hebben, en ons gouvernement door den tegenwoordigen brief,
„ dien wy met onze eige handt hebben ondertekent, weder over-
„ gegeven hebben; in zulker voegen, dat wy van nu af aan
„ gansch geen oeffening noch bediening van het gezag der com-
„ missie, waar mede de Heeren Staten generaal ons bekleed heb-
„ ben, meer nemen zullen, op wat wyze het ook zou mogen
„ wezen, en mitsdien wedergevende de macht, om die plaats
„ weder te vervullen, zo als zy met goedkeuring van hare Maje-
„ steit, tot bescherminge en veiligheit van de Vereenigde Neder-
„ landen, geraden zullen vinden. Gedaan in de stadt Londen,
„ onder onzen naam en zegel onzer wapens den zeventienden
„ December des jaars 1587. enz.

De graaf wierdt na dezen afstandt door de koninginne aan het hoofdt van eene der twee legers gestelt, welke men tot bescherminge van het koninkryk van Engelandt tegen de Spanjaarden geworven hadt: doch de voorgemelde onverwinnelyke vloot, waar mede de zelve dat koninkryk en de Vereenigde Nederlanden meenden op te slokken, geslagen en vernielt zynde, wierdt het grootste gedeelte van die twee legers afgedankt, doch in overweging genomen om den grave, niettegenstaande den bovenverhaalden afstandt, voor de derde maal naar de Nederlanden te zenden. Doch daar kwam niet van, doordien de graaf, terwyl men over die zake handelde, zeer schielyk op een van zyne landhuizen digt by Oxfortshire kwam te overlyden op den 14 September des jaars 1588, in den ouderdom van vyf en vyftig jaren. Eenigen zeggen, dat hy van droefheit is gestorven, om dat de koningin, door aanstoken van Milord Burleigh en Milord Hatton, hem hadt geweigert tot luitenant generaal aan te stellen van hare legers in Engelandt en Ierlandt, het welk zy reets aan hem belooft hadt. Anderen menen, dat hy onvoorziens eenig vergif heeft gedronken, waar mede hy iemandt anders hadt willen van kant helpen. Camdenus getuigt, dat hy eene natuurlyke doodt is gestorven, en van de koninginne zeer beklaagt. Hoe het zy, de koningin Elisabeth liet na zyn overlyden zyne nalatenschap in beslag nemen, omdat hy aan hare schatkamer geen kleine sommen schuldig was; doch zy ontsloeg dit arrest wederom daar na ten voordeele van zyne andere schuldeischers, welker getal vry groot was. Zyn lyk wierdt den 23 October des gezegden jaars 1588 te Warwik met grote pracht begraven. Hy liet maar eenen zoon na, *Robert* genaamt, by de dochter van Milord Elfingham, welken hy in zyne uiterste wille bastaard verklaarde, en aan hem al het geen hy kon van zyne goederen maakte. De zelve nam echter de tytels en wapens van *Dudley* aan, begaf zich naar het gebiedt des groothertogs van Florence, en noemde zich, zynde door den keizer in den vorstenstandt verheven, graaf van Northumberlandt. De graaf van Leicester de moeder van dezen Robert moede zynde, trouwde in den jare 1576 heimelyk met Mylady Lettice, nadat hy, gelyk men hem heeft beschuldigt, der zelver eersten gemaal, Milord Walter, graaf van Essex, met vergif hadt van kant geholpen. Haar vader, de ridder Knolles, kreeg eerst twee jaren na de heimelyke voltrekking van dit huwelyk kennisse daar van, en dwong den grave het zelve in het openbaar te voltrekken. Doch de koningin, door den afgezant des hertogs van Anjou kennisse daar van gekregen hebbende, deedt den grave van Leicester, om het kwade voorbeeldt, daar door aan anderen gegeven, eenige dagen te Greenwich in verzekering houden. Hy hadt gene kinderen by deze gemalinne verwekt, zo dat hy van zynen oudsten broeder, *Ambrosius Dudley*, graaf van Warwik, wierdt opgevolgt. *Cambden Britannia pag.* 450, 680. *Idem in vita Elis. Melvil 's Memoirs. Thuanus. Larrey Hist. d'Anglet. Tom. I. & II. van Meteren, Hooft, van Reyd, en Bor Nederl. Oorlog. en Geschied. Het Leven van de koninginne Elisabeth, door Leti.*

DUDO, uit Neustrië, heeft de geschiedenis der overwinningen van de Noormannen in Vrankryk beschreven, doch meer als een dichter dan als een geschiedschryver. Hy leefde in 't laatst der X eeuw; en Saxo Grammaticus haalt hem aan onder den naam van den *Aquitanischen schryver*. Wilhelmus Gemeticensis heeft zyne 3 eerste boeken *de Normannorum gestis* uit hem ontleent. *Saxo Gramm. l.* I. *Vossius de Hist. Lat. l.* II. *c.* 41.

DUDO, een leeraar te Parys in de XII eeuw. Hy was een kerkelyk persoon, en met een geneesmeester van koning Lodewyk

den Heiligen, dien hy ook op zyne overzeesche reizen verzelde, en by hem was, toen hy in Afrika stierf. Naderhandt is hy met Philip den Stouten wederom in Vrankryk gekomen. Als hy zich te S. Germain en Laye, daar hy den koning gevolgt was, zeer kwalyk gevoelde, liet hy zich binnen Parys brengen, daar hy van de geneesmeesteren verlaten wierdt. Daar op badt hy Godt, dat hy hem om de verdiensten van den H. Lodewyk gezond wilde maken, 't welk, naar men zegt, terstondt geschiedde. Dit voorval heeft hy zelf aan Willem van Chartres, die toen met het leven van den H. Lodewyk doende was, geschreven. *Du Boulay Hist. de l'Univers. de Paris.*

DUEGNAS, of DUENAS, een vlek of stedeke in 't koninkryk Leon in Spanje. Deze plaats is aan de rivier Pisuerga, tusschen Valladolid en Palentia, 6 mylen van de eerste en 3 van de laatste, gelegen. *Baudrand.*

DUELLIUS. Zie DUILLIUS.

DUERO, of DOURO, in 't Latyn *Durius*, eene rivier in Spanje, ontspringt op de grenzen van Arragon, in 't gebergte Idubeda in Oud-Castilië, loopt van daar door 't koninkryk Leon en Portugal, daar zy, na verscheide andere rivieren ontfangen te hebben, een weinig beneden de stadt Porto in zee valt. *Silius Italicus* zegt *l.* I, dat men onder des zelfs zandt goudt vindt.

DUESME, eene stadt in Vrankryk in Burgundië, aan de rivier de Seine en in het drostampt van Montagne. De kleine landstreek le DUESMOIS, de welke omtrent den oorsprong van de zelve rivier legt, heeft 'er den naam van.

DUETUS (ANTONIUS) afkomstig uit Henegouwen, Rector der schole te Amsterdam, bekend door zyne schriften, namentlyk: *Carmen de Natali Jesu*; *Paraenesis ad liberalium artium studiosos*; *Paraphrasis VI Psalmorum*; *Vita Tobiae majoris, versu Elegiaco*; *Descriptio Ninives*; *Eclogae tres*; *Expostulatio de temporum calamitatibus*; *Querela paupertatis.* Hy is overleden in het jaar 1567, op den 30 Augustus. *Valer. Andreas Bibl. Belgica.*

DU-FAY, (MICHAEL HURAULT) heer de l'Hôpital, kancelier van Navarre onder de regeering van Hendrik den IV, was van een ongelooffelyke heersch- en eerzucht. Hebbende last om Quillebeuf, een plaats tusschen Rouaan en Havre, aan de overzyde van de Seine, te versterken, wilde hy met geweldt daar 't gebiedt over hebben, en belette den maarschalk van Bellegarde daar binnen te komen, niettegenstaande de koning hem 't oppervoogdyschap hadt gegeven. Hendrik de IV zondt tot verscheide malen drie Raadsheeren van Staat aan hem, die hem tot zyn pligt niet konden brengen, 't welk dien vorst noodzaakte scherpe en dreigende brieven aan hem te schryven. Du Plessis Mornay bragt ze hem, doch vondt hem zeer krank, en hadt weinig moeite zich van de stadt en de vloot te verzekeren. Du-Fay, zich op het uiterste ziende, beval, dat men hem onder een der bolwerken van de plaats zou begraven, 't welk du Plessis hem beloofde. Hy stierf in 't jaar 1592. Van de schrandere geesten van dien tydt hebben zommige tot lof van des zelfs onverzettelyken moedt, doch andere tot zyn nadeel geschreven, mispryzende des zelfs styfzinnige grootschheit. *Mezeray Hist. de France, onder Hendrik IV.*

DUFFEL. Zie DUYFFEL.

DUFFUS, de 78 koning van Schotlandt, beteugelde de geweldenaryen, die de jonge baldadige edellieden aan de inwoneren der Westersche eilanden pleegden. Hy beval, dat de landvoogden, door welker nalatigheit die roveryen geschiedden, het geroofde moesten vergoeden; zelfs bande hy eenige van de meestschuldige. De vrienden en nabestaanden van deze, vergramd door die strengheit, spanden tegen den koning aan, onder voorwendsel, dat hy den adel verachtte. Ter zelver tydt bedreven eenige heilloze lieden te Foresse in Murray schandelyke dingen, bradende het beeldt des konings, van wasch gemaakt, met langzaam vuur, waar door zy hem onverdragelyke pyn veroorzaakten, zo dat hy gedurig zweette, en alle krachten verloor, waar tegen geen hulpmiddel kon bedacht worden, tot dat de tovery, zegt men, ontdekt, het beeldt verbroken, en de schuldige gestraft wierden. Gedurende 's konings ziekte plunderden de Hooglanders het omleggende landt, voor gene straf beducht zynde. Doch zo dra hy herstelt was, trok hy tegen de zelve, en deedt de belhamels straffen. Donald, bevelhebber van 't kasteel, daar de koning zich ophieldt, gene vergiffenis voor eenige zyner vrienden, die mede schuldt hadden, kunnende verwerven, nam, op den raadt en met hulp van zyn wyf, een besluit om den koning by nacht te vermoorden; 't welk gedaan hebbende, begroef hy het lyk zo heimelyk, dat de daders niet ontdekt wierden: zelfs liet hy, als uit eene rechtmatige gramschap, alle die de wacht over de kamer des konings gehad hadden, ombrengen, om dat zy hem zo slecht bewaart hadden. Doch Culenus, door den adel tot koning verkoren zynde, trok naar 't Noorden om dezen moordt te onderzoeken. Donald, die zich schuldig kende, wilde over zee vluchten, en wierdt door storm te rug gedreven, en gevangen by den koning gebragt, die hem, zyn wyf, en andere medeplichtige, naar behoren deedt straffen. Duffus is, na dat hy vyfdehalf jaren geheerscht hadt, omtrent het jaar 973 vermoord. *Buchanan. Hist. Scot.*

DUGDALE, (WILLEM) de zoon van Jan Dugdale van Shustok, een edelman uit het graafschap Warwik, is in 't jaar 1605 geboren. Hy was een groot kenner der oudheden, en onvermoeid in 't onderzoeken. Hy verkreeg in vervolg van tydt verscheide eernamen, die buiten Engelandt niet zeer bekend zyn, als *Roodkruis*, *Chester*, *Norroy* en *Garter*. In 't jaar 1641 wierdt hy door Mr. Christoffer, naderhandt Lord Hatton, bewogen, om alle de grafschriften in de S. Pauluskerk te Londen af te schryven, en alle de wapenen, die op de graven waren, als mede alle de graven, uit te tekenen. Nadat hy dit met veel naauwkeurigheit volbragt hadt, ging hy naar Peterborough, Ely, Norwich, Newark op de Trente, Beverly, Southwel, Kingston op Hull, York, Selby, Chester, Litchfield, Tamworth, Warwik, enz. en deedt het zelve op alle die plaatsen: bewarende door dit middel alle oude gedenktekenen, uit vreze, dat de binnenlandsche oorlog, dien hy voorzag, de zelve mogt vernielen. Hy bleef den koning gedurende de beroertens zeer getrouw, en koning Karel de II maakte hem Garter, en ridder in 't jaar 1677. Hy stierf in 't jaar 1685, en heeft verscheide werken nagelaten, als: *Monasticum Anglicanum Vol.* III; *Antiquitat. Comit. Warwic.*; *Historia Eccl. Cathedr. S. Pauli, ab ejus fundatione, &c.*; *Historia exsiccationis var. palud. &c.*; *Origines Juridicales*, of over de wetten en rechtsplegingen, enz. van Engelandt. *Baronatus Angliae, Vol.* II; en in 't Engelsch: *Beschryving der laatste beroertens in Engelandt*; *het oude gebruik zulke eertekenen te dragen, die men hedendaags wapens noemt. Athen. Oxon.*

DUGLAS. Zie DOUGLAS.

DUGLOSSE, of DUGLOSÇ, [JOH. LONGINUS] een Pool, Domheer van Crakau, en naderhandt aartsbisschop van Lemberg, leefde in de XV eeuw. Koning Casimir de II, die des zelfs gaven kende, hoewel hy hem te voren om eenig byzonder verschil vervolgt hadt, gebruikte hem in verscheide gewigtige zaken, vertrouwde hem de opvoeding zyner kinderen, en maakte hem in 't jaar 1465 bisschop van Lemberg. Duglosse heeft het leven van S. *Stanislaus*, bisschop van Crakau en martelaar, in III deelen beschreven, 't welk Surius in 't derde deel van de Levens der Heiligen onder den 8 May verkort heeft. Hy heeft ook eene Geschiedenis *van Polen* geschreven, die hy tot het jaar van zyne doodt 1480 vervolgde. Dit werk, met de handt geschreven, is in de boekzaal der Vaderen van 't Oratorium de Vallicelli te Rome. De kardinaal Baronius bekent dikwils, dat hy het gezien, en 'er zich, daar hy van Polen spreekt, van bedient heeft. Aeneas Sylvius, naderhandt paus onder den naam van Pius den II, en verscheide andere schryvers, spreken met groten lof van hem. *Pius II, ad Sbign. Card. Cromer. l.* XXIX. *Herbert de Fulstem Praef. com. Hist. Pol. Michov. l.* IV. *c.* 7. *Spondanus, A. C.* 1467. *n.* 6. 1480. *n.* 8 *&c.*

DUI. De woorden, op deze letters niet gevonden wordende, zoek op DUY.

C. DUILLIUS, bygenaamd *Nepos*, was in 't jaar van Rome 493 burgermeester van die stadt, en heeft de vloot der Carthaginenzen geslagen, zynde de eerste, dien de scheeps zegepraal toegestaan wierdt. Men rechtte hem ter eere een zuil op, met een fraai opschrift. Het was van dat slag van zuilen, die men, omdatze met scheepsstevens versiert waren, *rostratae* noemde. Van deze wierdt een stuk in 't laatste der XVI eeuwe uitgegraven, 't welk den geleerden werk gaf om het opschrift te verklaren. Daar zyn 'er, die schryven, dat men aan Duillius, tot erkentenis voor des zelfs overwinning, het voorrecht vergunt heeft, dat, als hy 's avonds te gast was, hy zich onder 't geluidt van fluiten, en met brandende toortsen moght laten te huis brengen: doch anderen verzekeren, dat hy zich zelf dat recht aangematigt heeft. Hy heeft op de groenmarkt een tempel voor Janus doen bouwen. 't Is aanmerkelyk, dat als hem, toen hy al oud was, verweten wierdt, dat zyn adem stonk, hy zyne vrouw, die S. Hieronymus Bilia noemt, bekeef, om dat zy hem dat nooit gezegt hadt, en dat zy hem antwoordde, dat zy niet beter wist, of dit was de gewone lucht der mannen. *Florus l.* II. *c.* 2. *Plinius l.* XXXIV. *c.* 5. *Tacitus Annal. l.* II. *c.* 49. *Hieronymus adv. Jovinum l.* I. *Cicero de Senect. c.* 13. *Livius in Epitome. l.* XVII. *Val. Maximus l.* VIII. *c.* 6. *n.*4. *Aurel. Victor de Vir. Illustr. Bayle.*

DUINBEKE, een fraai huis en heerlykheit in Zeelandt, op het eilandt Walcheren, zynde een onversterflyk leen, en in de voorleden eeuwe bezeten door den Heere *Jakob Boreel*, heer van St. Aagt, Westhoven en Meerestein, enz. Burgermeester der stadt Amsteldam, extraordinaris Ambassadeur van dezen Staat aan het hof van Vrankryk, als mede extraordinaris Ambassadeur en gevolmachtigde by den vredehandel te Ryswyk, enz. enz. *Smallegange Kronyk van Zeelandt pag.* 670.

DUINEN zyn zandheuvelen. Over den oorsprong der benaminge is verschil by de liefhebberen der natuurkundige oudheit. Eenigen halen 't van 't Hebreeusche woordt דון, *doun*, *duun*, dat is *rechten*, *het gerichte*, waar van דיין, *daiaan*, *een richter*, en 't oude Celtisch *duni*, *dounoi*, dat is *oppersten*, *richters*, *heeren*, en 't Spaansche woordt *don*. Merula, Boxhorn, L. Smids zeggen, dat *duin* een oud Celtisch woordt is, 't welk *een hoogte*, *heuvel*, of *berg* beduidt, komende dan met hoogtens der zandheuvelen zeer wel overeen. En zo zeide ook Adriaan Scrieck, heer van Rodorne, dat *duinen* by de oude Celten *heuvelen* waren: waar van daan *Dunkerk*, zo veel als *der zandheuvelen kerk*, en *Lugdunum* by hem door *Lugd*, of *luyt dun*, dat is *een volkryke heuvel*, wordt uitgelegt. Zie *Scrieckii Monitor. secundor. lib. V*, *num.* 41, 54, en *in Indice Origin. I*, over 't woordt *Dunum*, als ook *in Orig. Indic. III*, over *Dun*, in welke laatste plaats hy ook zegt, hoe 't woordt *dun* by de Japhiten, waar van de Celten oorspronkelyk zyn, *een heuvel* is, en hoe de Grieken daar van θινὰς, *thinas*, hebben gemaakt: want θῖναι, *thinai*, zyn by de Grieken *zanden*, *hoge plaatsen*, of *hopen*, *zandhopen*, *zandheuvelen*, zo dat door veranderinge van θ *th.* in δ, *d*, *thines*, zyn *dinen*, *dunen*, by den oudvader Hieronymus ook voorkomende, die θῖνες, *thines*, voor גלים, *gallim*, *heuvelen* gebruikt, en door zamengeraapte zandheuvelen aan de zeestranden uitlegt, gelyk G. Outhof breder aanwyst in zyne verhandelinge *van de Cimbersche Watervloeden*, voor zyn werk *van alle watervloeden* tweede druk van 't jaar 1720, *pag.* 57, 58, alwaar hy het woordt *dunen*, of *duinen*, of *duynen*, ook afleidt van *dynen*, *opdynen*, zynde zo veel als *zand-opduiningen*, uit de zee op de stranden opgeduint, of opgehoopt.

Voorts

Voorts is 'er verſchil over den oorſprong dezer duinen, die in tweederlei, in *buiten*-en *binnen-duinen*, worden onderſcheiden; en gelyk nu niet alleen Hollandt met zulke duinen, of natuurlyke dyken, zich aan des zelfs ſtranden ziet voorzien, maar men die ook op de eilanden, en aan andere ſtranden in de wereldt genoeg ziet, en zelfs de oudvader Hieronymus, die in 't Joodſche landt den meeſten tydt woonde, in de vierde eeuwe al van zulke zandheuvelen in de woeſtyne en aan de zeeſtranden gewaagde, *in Com. in Hoſ. VI, tom. VI, pag.* 56, *edit. Baſil.* 1524; zo gelooft de Heer Oudhof, dat Godt by de wereldvorminge ook al vele zulke zandbergen, of buitenduinen aan vele ſtranden heeft gemaakt, en zommige lager landen met zulke natuurlyke dyken voorzien: ſcheppende daar toe ook zeker hardt en ſcherp biesachtig kruidt, *helm* genoemt, waar door deze zandheuvelen voor 't wegſtuiven, en waar door de akkers, voor 't overſtuiven van 't zandt, worden bewaart. En dat Godt zulke zandduinen de zee tot perken heeft geſtelt, dunkt hem, en anderen, niet duiſter te blyken uit *Jerem.* V, 22, alwaar de Propheet, het zondig Iſraël tot bekeeringe bewegende, Godt zelve dus doedt ſpreken: *En zult gy lieden my niet vreezen, ſpreekt de Heere, zult gy voor myn aangezigte niet beeven, die ik der zee het zandt tot eenen paal geſtelt hebbe, met eene eeuwige inzettinge, dat zy daar over niet en gaan zal, of ſchoon hare golven zig beweegen, zoo en zullen zy dog niet vermoogen, of zy ſchoon bruizen, zoo en zullen zy dog daar over niet gaan*: na 't aanhalen van verſcheide vertalingen, beſluit de Heer Oudhof uit deze woorden, dat Godt het zandt, dat is de zandduinen, als tot palen aan de ſtranden ter beteugelinge van de ongeſtuime zee heeft geſtelt, en dat Godt de ſtranden niet zo zeer met ſterke rotſen en vaſte zeeweeren, maar met die zandduinen heeft voorzien, gelyk Calvinus over die plaatſe ook breder aanmerkt. Daarenboven is het waarſchynlyk, dat 'er vele zandbanken, zandheuvelen, en binnen-duinen door gedurige en zomtyds ſterke zee-aanſpoelingen en zware watervloeden en ſtormwinden zyn voortgekomen, op zommige plaatſen nog voortkomen, en op andere weder afnemen. Dit blykt onder anderen, omdat onder eenige afgezande duinen, goede weilanden, en onder andere afgegrave duinen ſtammen van bomen, huisraadt, en vele andere zaken, zyn gevonden, die met 'er tydt onder 't zandt zyn beweldt: terwyl de luſthoven, aan de duinkanten gelegen, als Zorgvliet, de Kruidberg, Duinrel, en andere, ook de ſtadt Domburg in Zeelandt, door afgravinge der binnen-duinen aangelegt, en die veel lager als de buiten-duinen leggen, alle klare bewyzen zyn, dat 'er binnen-duinen door ſtormwinden en overſtuivingen zyn gekomen, en verſcheide vruchtbare landen overſtolpt met zandheuvelen. En zo men gelooft, 't geen brave Reisbeſchryvers verhalen, zal men bevinden, dat 'er geheele grote zandbergen door zware winden verſtuiven, en vlakke velden weder tot hoge zandheuvelen worden. Nog dient aangemerkt, hoe alle deze landen, aan de Noordzee gelegen, na Chriſtus tydt eerſt, zo voor als na zyn bedykt, en dat de zelve by gevolg over vier duizend jaren zonder dyken hebben gelegen: waar van zommige vlakke landen nog lager dan de zee gezegt worden te leggen; waar uit men dan te ligter kan begrypen, hoe Godt door middel van de zee en der zelver overvloejingen ook vele zandbergen, of duinen, aan de ſtranden heeft doen te voorſchyn komen, en als zo vele wallen en borſtweeringen met de daar buiten leggende verdubbelde zandbanken tegen den aanloop van dien anders alverſlindenden zeevyandt doen pal ſtaan; gelyk de Godgeleerde waarheit verdedigende wysgeer Nieuwentydt byna ſpreekt in zyne geleerde *Wereldbeſchouwinge pag.* 446; in welk werk de zelve ook aanwyſt, hoe 't zandt zelf uit de zee, of uit zeewater wordt gemaakt, en hoe de zee ook mede zandt voortbrengt, en alzo zelve als ten toom van hare gevreeſde krachten verſtrekt, wyzende *pag.* 395 ook aan, hoe men door experimenten, of proeven bewezen heeft, dat zandt uit zeewater voortkomt: en waarom hy ook meent, dat het zandt al mede, om deze oorzake in de heilige Schrift genoemt wordt חול הים *het zandt der zee*, dat is, 't welk van de zee wordt voortgebragt, *Job.* VI, 3. *Pſ.* LXXVIII, 27. *Jer.* XXXIII, 22, gelyk men leeſt *van 't kruidt der aarde*, dat is, 't welk uit de aarde voortkomt. Terwyl hy ook in bedenkinge geeft, of 't zandt niet daarom in 't Hebreeuſch genoemt is חול, *chool*, van *baren*, *voortbrengen*, als zynde een voortbrengſel, of voortgebragte ſtoffe der zee; en gelyk zo even van 't afzanden der duinen gewaagt is, waar door ſchrale zandwoeſtenyen in aangename luſthoven en vruchtbare wei-en bouwlanden zyn verandert: zo is opmerkelyk, dat deze afzandinge allereerſt gezegt wordt uitgevonden te zyn omtrent het jaar 1461 door een ouden hoveling van Philips den Goeden, XXIX graaf van Hollandt, die, om vrucht van zyne uitvindinge te trekken, zich aangaf by de gaſthuismeeſteren te Haarlem, en hen aanboodt, een geheim te ontdekken, waar door zy de inkomſten van 't gaſthuis jaarlyks met duizend guldens konden vermeerderen, mits dat zy hem een eerlyk onderhoudt voor zyn leven zouden toeleggen. Dit verdrag wierdt geſloten, waar op hy van den grave, voor 't gaſthuis, alle de duinen, gelegen tuſſchen 't Haarlemmer hout en 't Gerichte, verzocht en ook verkreeg, volgens een openbrief van den 5 April des jaars 1461, dien hy aan de gaſthuismeeſteren behandigde, en hen aanwees, hoe zy de duinen zouden afzanden, en 't zandt aan de kooplieden van Amſterdam voor ballaſt verkopen. 't Welk in Rhynlandt wel haaſt wierdt nagevolgt, waar door 's lands inkomſten, die door 't uitgraven van 't veen tot turf dagelyks verminderden, merkelyk wierden geſtyft. Zie *Oudenh. Haarlem. Wieg pag.* 114. *Alkem. Munt der graven p.* 150, *en de aantek. op de Luſtplaatſe Soelen, in dichtmaat uitgebreid door Claas Bruin pag.* 135, 136. En wyl vele duinen hoog en ſteil waren, en zeewaarts regt opſtaande, zo dat die niet aanwieſchen; maar dagelyks met ſpringvloeden van onderen uitgeholt wierden, en alzo afgetrokken, van boven nederwaarts op 't ſtrandt, en van 't ſtrandt, by kracht van den loop der wateren, met den Noord-en Noord-Weſten windt afgeſpoelt zeewaarts in dreven, wierdt in de oude wetten daar tegen goed gekeurt, de hoogtensen grote hillen van de duinen landwaarts af te karren, van 't eene endt tot het andere, latende die hare behoorlyke hoogte; en dit noemde men, *de duinen ontmeſtelen*; en wierden gemaakt tegen 't verſtuiven van 't afgekarde zandt muren van de hoogte van negen of tien voeten, vier koreelen dik: en wierden ook die afgekarde, verbreedte en geleegte duinen van boven tot beneden wel digt beplant met goeden helm, en ander ruigte tegen 't vervliegen. Zie *Smallegange Kronyk van Zeelandt I Deel*, II *boek*, 23. *hoofdſt.*

DUINEN, [Jan Baptist van] in den jare 1620 te Antwerpen ter wereldt gekomen, was een kunſtig, geeſtig en uitvoerig kunſtſchilder. Voornamentlyk muntte hy uit in kleine pourtretjes en velerhande andere voorwerpen met waterverf af te malen, waar mede thans nog vele vorſtelyke hoven pronken. Zyn ſterftydt is onbekend, maar niet zyne grote arbeidzaamheit en yver, in zo verre gaande, dat hy, in den jare 1651 hopman over een compagnie burgeren gemaakt zynde, zich korten tydt daar aan van dat aanzienelyke ampt ontſloeg, omdat het zelve hem te veel belemmering gaf, en in zyne kunſtoeffeninge hinderde, waar toe hy zynen tydt alleen begeerde te beſteeden. *A. Houbraken Schilderb.* II *Deel.*

DUINKERKE, eene ſtadt in Vlaanderen, 3 mylen van Grevelingen, 16 van Calais, en 5 van Nieuwpoort gelegen. Wat haren oorſprong belangt, men zegt, dat S. Eloi, predikende het Euangelium voor de inwoneren van Vlaanderen in de zesde eeuwe, hier ter plaatſe eene kapel liet bouwen, die aan S. Pieter toegewyd wierdt, waar van men nog de overblyfſelen ziet digt by de ſtads muren. Het is ook niet onwaarſchynlyk, dat deze ſtadt haren naam daar van gekregen heeft; want *Duinkerke* wil zeggen *kerke van* of *in de duinen*: ook is zy in het midden der duinen gelegen, de welke de ganſche zeekuſt van Vlaanderen omboorden.

Verſcheide viſſchers kwamen zich met 'er woon by deze kapelle nederzetten, alwaar zy eenige hutten opſloegen om hun voordeel van het gemak der haven te hebben, alwaar in vervolg van tydt van een klein gehucht een zeer beruchte zeehaven is geworden, de welke haar opkomſt en bloei kreeg door den ondergang van de zeehaven van Mardyk, de welke door de langdurigheit van tydt en door de onachtzaamheit der inwoneren onbruikbaar geworden was door de grote menigte van zandt en modder, die de zee van tydt tot tydt daar hadt opgeworpen.

Boudewyn de III, toegenaamt de jonge, graaf van Vlaanderen, liet deze plaats met muren omringen omtrent het jaar 960. Naderhandt kwam ze aan *Jan van Avênes*, graaf van Henegouwen, die ze aan *Guido*, graaf van Vlaanderen, verkocht. In vervolg van tydt wierdt *Robbert* van Vlaanderen, zoon van grave Robert den III, genaamt van Bethune, heer van Duinkerke, Kaſſel, enz. *Jolande*, zyne zuſter en erfgenaam, trouwde met Hendrik den IV, graaf van Bar. *Robert van Bar*, graaf van Marle en Soiſſons, heer van Duinkerke, enz. hadt by Johanna van Bethune maar eene eenige dochter, *Johanna van Bar* genaamt, die door haar huwelyk met *Lodewyk van Luxemburg*, konneſtabel van Vrankryk, deze ryke erfſenis in den jare 1435 aan het huis van Luxemburg bragt. Hun beider zoon, *Pieter van Luxemburg*, liet by Margareta van Savoje, zyne gemalinne, na *Maria van Luxemburg*, gravin van St. Paul, vrouw van Duinkerke, enz. die met François van Bourbon, graaf van Vendôme, vierden overgrootvader van Lodewyk den XIV, koning van Vrankryk, trouwde. Dit is het, daar het recht of de eiſchen van dien koning op deze plaats op gegrond zyn.

Deze ſtadt heeft menigmalen de woede des oorlogs beproeft in de voorgaande eeuwen. De Engelſchen verbrandden de zelve in den jare 1388, en de Franſchen namen de zelve by verraſſing in onder het beleidt van Paulus Barthe, maarſchalk van Termes, in het jaar 1558: doch de zelve wierdt hernomen door de Spanjaarden in het jaar 1585, onder het beleidt van Alexander Farneze, hertog van Parma, die den gouverneur, de welke daar door den hertog van Alençon aangeſtelt was, noodzaakte uit de ſtadt te trekken, zonder wapenen en bagagie. De Franſchen namen deze ſtadt in, onder het beleidt van den hertog van Anguien, in het jaar 1646, met den onderſtandt der Hollandſche zeemacht, aangevoert door den admiraal Tromp. Daar lag een garniſoen in van drie duizend mannen, onder den marquis de Lede, die genoodzaakt was zich over te geven op den 7 van October, na dat de loopgravens veertien dagen geoopent waren. De aartshertog Leopold herwon de zelve in den jare 1652 na een beleg van achttien dagen; hebbende de maarſchalk van Rantzau daar het krygsgebiedt gevoert. Na verloop van zes jaren kwam de maarſchalk van Turenne de ſtadt te landt belegeren, terwyl de Engelſche vloot de zelve te water ingeſloten hieldt. De loopgravens waren reets achtien dagen geoopent, wanneer Don Jan van Ooſtenryk, gouverneur generaal der Nederlanden, met den prins van Condé en den maarſchalk van Hocquincourt, kwamen toeſchieten, met een leger van twintig duizend mannen, om de ſtadt te ontzetten. De maarſchalk van Hocquincourt wierdt daags voor den veldſlag gedood, uitgetrokken zynde om het leger van den maarſchalk van Turenne te gaan bezichtigen, die buiten zyne verſchanſſingen trok, na dat hy de bezettingen der loopgravens wel verzekert hadt, en kwam Don Jan van Ooſtenryk aantaſten. Het gevecht was zeer hardnekkig, de Spanjaarden waren genoodzaakt te wyken; zy verloren 'er het grootſte gedeelte van hun voetvolk, en verſcheide ſtukken grof geſchut. Deze overwinning wierdt gevolgt van de verovering van Duinkerke, het welk zich overgaf op den 24 Juny des jaars 1658, nadat de marquis de Lede, des zelfs gouverneur, geſneuvelt was. De Franſchen leverden de ſtadt aan de Engelſchen

over,

over, uit krachte van een verdrag, gesloten met Olivier Cromwel, Protector van Engelandt; doch koning Karel de II op zyn troon herstelt zynde, verkocht de zelve aan Vrankryk in den jare 1662 voor de somme van 90000 ponden Sterlings. Lodewyk de XIV, hebbende aldus des zelfs bezit verzekert, heeft daar van eene der sterkste plaatsen van Europa gemaakt, en met eene zeer goede en gemakkelyke haven voorzien. Hy heeft de stadt laten vergroten en versterken met veel moeite en zware kosten; en men heeft daar uit aan de Engelsche en Hollandsche kooplieden door kaperyen zeer grote schade toegebragt; zo dat men, om zulks te beletten, de haven met zware oorlogschepen heeft moeten bezetten, om de kapers binnen te houden.

Duinkerke is verdeelt in de oude en de nieuwe stadt. De oude is gelegen op den oever van de zee, zynde met zeer dikke muren omringt geweest, gedekt met verscheide zware torens, onderfteunt van eene goede vest, en versterkt met een graft, bemetzelt met gebakke steen, over de honderd en twintig voeten breed, en altydt vol water van de rivier de Colme, de welke op die plaats aanwast naar mate van de hoogte der zeegetyen. Naar den kant van Mardyk de zee landwaarts inlopende, maaktze eene kleine golf, de welke zich langshenen de muren der oude stadt uitstrekkende, eene haven maakt, die genoegzaam bekwaam is om twee honderd zware schepen te bergen. Echter is des zelfs ingang naauw en gevaarlyk ter oorzake der zandbanken, die daar rondom leggen. In het jaar 1671 wierdt eene van deze banken, by de drie honderd roeden lang, doorgestoken, die den ingang der haven bezette.

Behalven de gemelde haven is 'er een kanaal, in het welke de schepen niet min veilig zyn, kunnende meer dan acht honderd schepen bergen. Men heeft daarenboven een kom binnen de stadt gegraven, de welke met steen bemetzelt is, en altydt dertig oorlogschepen en verscheide andere vaartuigen kan vlot houden.

Men hadt van beide de kanten van de haven twee kadyken of houte hoofden opgeworpen, de welke vyf of zeshonderd schreden zeewaarts in staande, de stadt dekten naar den kant van Vlaanderen. Men mogt met goede reden zeggen, dat dit werk een van de wonderen van Europa was, zynde het meesterstuk van Mr. van Vauban, eersten ingenieur van Vrankryk, die alle moeite hadt aangewend om 'er eene onwinbare plaats van te maken. Men heeft 'er ongelooflyke geldsommen aan te koste gelegt, en dertig duizend arbeiders te werk gestelt om het des te spoediger te voltooien. Men heeft heele bosschen in Vrankryk omver gehakt, en eene onnoemelyke menigte van stenen in de zee geworpen om de vastigheit van dit zelszaam werk te verzekeren. Beide de uiteinden dezer twee kadyken, waar van zo even is gesproken, waren versterkt met een klein kasteel van hout, bezet met eenige stukken grof geschut, de welke daar gezet waren op schepen, met zandt en stenen gevult, en in den grondt geboort; het eene was genaamt *het groen hoofdt*, en het ander *het hoofdt van goede hoop*. Bezyden deze kadyken zag men twee grote forten van steen gebouwt in het midden van de zee. Het aanmerkelykste, genaamt *het fort van de rysbank*, was twee honderd roeden van het kasteel af gelegen; het zelve hadt gemeenschap met de kadyk, door middel van eene grote houte brug; des zelfs muren waren by de tachtig voeten dik, en men kon 'er gemakkelyk een garnisoen van zes duizend man herbergen. In het jaar 1701 wierdt 'er eene nieuwe rysbank in de zee aangelegt naby de stadt, zynde des zelfs werk en gelegenheit byna gelyk aan de andere, doch kleinder van bestek en sterkte.

De nieuwe stadt is voorzien met het fort Lodewyk, en besluitende het overige van de have, omringt zy de oude stadt tot aan de overzyde des wegs, die naar Nieuwpoort leidt.

Keizer Karel de Vyfde liet daar in het jaar 1535 een kasteel bouwen naar den zeekant, het welk zedert merkelyk verbetert is met verscheide werken van aangelegenheit.

Daar zyn drie grote kanalen, die uit Duinkerken uitlopen ten Zuiden, en aan de inwoners eene gemakkelyke gelegenheit verschaffen om hunne koopmanschappen, die zy door het gansche landt vertieren, op hunne vaartuigen, die zy bylanders noemen, te vervoeren. De kanalen lopen in de haven, en dienen om de stadt door hunne doorspoeling te zuiveren, of om de omleggende velden onder water te zetten, naar mate dat men de sluizen ophaalt of zakken laat. Het eerste dezer kanalen loopt naar S. Winoxbergen, het tweede naar Hondschoten, en wordt het Moerkanaal genoemt, en het derde naar Veurne en naar Nieuwpoort, en van daar naar Brugge. De Magistraat dezer stadt, hebbende het werk van dit laatste kanaal laten beginnen in het jaar 1640, heeft het zelve het jaar daar aan volgende voltrokken.

De Magistraat dezer stadt bestaat uit een burgermeester, twaalf schepenen, en twee pensionarissen. De koning van Vrankryk hadt 'er een opperbewindhebber, en vele opzichthebbende officieren voor de schepen aangestelt. Daar waren ook scholen voor de zeevaart, voor de wiskunst en voor de behandeling van grof geschut.

De parochie-kerk van Duinkerken pronkt met een schonen en hogen toren, van wien men volkomentlyk de gebergtens van de stadt van Douvres, op de kust van Engelandt, kan ontdekken, wanneer het helder weder is. Men ziet in deze kerk een zeer uitmuntend kunststuk, verbeeldende het martelaarschap van S. Joris, geschildert door den vermaarden Rubbens.

De andere aanmerkelykste gebouwen zyn het stadhuis, het zeearzenaal, de kazernen van de officieren van het garnisoen, de magezynen, opgevult met allerlei wapenen en mond- en krygsbehoeftens zo voor het garnisoen, als voor de schepen en de galeien.

Op den 21 van September des jaars 1694 zonden de geallieerden eene vloot uit, onder het beleidt van den ridder Shovel, met voornemen van Duinkerke te bombardeeren, het welk geschiedde: doch de stadt wierdt niet verovert.

De koning van Vrankryk, hebbende zyn verdrag gemaakt in het jaar 1712 met Anna, koningin van Engelandt, stondt haar Duinkerke af tot verzekering zyner goede trouwe om de voorwaarden van den vrede werkstellig te maken. Op den 19 van Julius nam de generaal majoor Hill bezit van de stadt en van de forten in den naam van de koningin met vyf duizend Engelschen. De graaf van Ormond trok ter zelver tydt uit de stadt met het Fransch garnisoen, daar hy het gebiedt over hadt, na dat hy de sleutels van de stadt en van de forten aan den Engelschen generaal hadt overgelevert, die aanstonts de Engelsche vlagge liet opsteken. Doch de vrede te Utrecht in den jare 1713 met de Engelschen gesloten zynde, was eene der voorwaarden, dat de versterkingen, forten, het kasteel, de rysbanken, en de hoofden van Duinkerke moesten geslecht worden; het welk omtrent het einde van dat zelve jaar gedaan wierdt. Echter begon de koophandel dezer stadt zich te herstellen door middel van het nieuwe kanaal van Mardyk, het welk de koning van Vrankryk Lodewyk de XIV daar hadt laten maken in den jare 1714: doch dit kanaal wierdt in het jaar 1717 ten verzoeke van 't Parlement van Engelandt bedorven. *Guicciardyn. Strada, Dec. II, l.V. Topogr. Circ. Burgund. Hist. gen. Ges Païs-bas Tom. II.*

DUINS, of *Duinen*, in 't Latyn *Littora Sussexiæ & Cantii*, en in 't Engelsch *Downes*, is de naam, dien men aan de zeekusten van de Engelsche graafschappen Sussex en Kent geeft, inzonderheit omtrent Dover en Sandwich, doch eigentlyk van Dover tot Northforelandt toe. Deze benaming heeft haren oorsprong van de Zandheuvelen, die daar omtrent zyn, en die de Gaulen en Britten *Dunum* pleegden te noemen. Zo vindt men ook in Vrankryk verscheide plaatsen, die hunnen naam van dit oude Celtische woordt gekregen hebben, als *Châteaudun*, *Verdun*, *Loudun*, *Dun le Roy*, enz. Zie voorts hier boven op het woordt DUINEN. *Cambden Descr. Britann. p.*91. 166. 349.

DUINO, een plaats in Istrië, die Cluverius voor der ouden *Pucinum* houdt, doch zonder grondt. Zie PUCINO. Ze behoort de graven van Thurn, of della Torre, toe, en heeft, ter oorzake van haren steenachtigen grondt, weinig neêring. *P. Ireneo della Croce Histor. di Trieste p.* 440.

DUIRSWOLDE, een tamelyk dorp, en een der veertien dorpen onder het dorp Oosterwolde, in de Vriesche gritenye Stellingwerf-Oosteinde, bewesten Bakkeveen gelegen, heeft een kerk zonder toren, die in de Roomsche tyden aan St. Jan was toegeheiligt, maar tegenwoordig met Winjeterp, bewesten dit dorp gelegen, door een Hervormd kerkenleeraar bedient wordt. *Winsemius achter zyne Kronyk van Vrieslandt. Oudheden van Vrieslandt II Deel.*

DUISBURG, in 't Latyn *Teutoburgum*, een versterkte stadt in 't hertogdom Kleef, tusschen Keulen en Wezel, aan de Roer gelegen, den koning van Pruissen toebehorende. Zy was eertyds eene vrye Ryksstadt, doch is in het jaar 1204 aan Hendrik, hertog van Lotharingen en Brabandt, verpand, en naderhandt aan de hertogen van Gulik gekomen. Eenige schryvers menen, dat zy de vesting *Dispargum* is, daar de Fransche koning Clodio Comatus zyn hof gehouden heeft. Alhier is in 't jaar 927 eene kerkvergadering gehouden, waar op de genen, die Benno, bisschop van Mets, de oogen uitgestoken hadden, in den ban gedaan wierden. Onder keizer Otto den III wierdt te Duisburg een Ryksdag gehouden. In 't jaar 1614 moest zy Spaansche bezetting innemen. De hogeschool alhier heeft Frederik Wilhelm, keurvorst van Brandenburg, in 't jaar 1655 gesticht. *Regino in Contin. T.* IX. *Concil. Teschenmacher in Annal. Cliv. Furstenberg Monum. Paderborn. Erichius Guliks. Chron. Sagittarius Antiq. Thur. l.* II. *c.* 2. §. 44. *Zeilerus Westphal. Werdenhagen de Rebusp. Hanf. P. IV. c.* 2. *Hopp. Beschr. van 't Hertogd. Kleef. Chiflet in Child. I. Tolner H. P. p.* 27. *Alting Notit. Germ. Inf. P. II.*

DUISBURG, het alleroudste markgraafschap in Brabandt, drie mylen van Brussel gelegen. Zommigen noemen *Doesburg*, in Gelderlandt, mede *Duisburg*, doch te onrecht. *Werdenhagen P. IV. c.* 2. *Zeilerus Togogr. Westph.*

DUISBURG (PETRUS VAN) was een priester van de Duitsche orde in Pruissen, en niet van de ridders in Lyflandt. Hy heeft waarschynlyk dezen toenaam van zyne geboortestadt bekomen. Men vindt een boek van hem, onder den naam van *Chronica terræ Pruschiæ*, 't welk Nicolaus Jeroschinus, en kapellaan van de zelve orde, in Hoogduitsche vaarzen vertaalt heeft. Het zelve heeft Wigandus van Marpurg gedaan, en het tot op het jaar 1394 vervolgt. Het Latynsche afschrift heeft Christoph. Hartknoch in 't jaar 1679 met aanmerkingen uitgegeven. *Alb. Kojalovicz P. I. Hist. Lithuan. lib.* I. *p.* 353. *Jeroschinus in Præfat. Chron. sui. Schutzius in Indice Script. Pruss. Hartknoch Dissert. I. de Script. Pruss. pag.* 5. & 6.

DUITS, een stedeke tegen over Keulen, eertyds van de Ubiërs *Ubisch*, of *Tubisch*, en naderhandt *Duits* genaamt, was van Flavius Constantinus tot een vesting en voormuur tegen de Duitschers gebouwt, alwaar het krygsvolk, dat Vrankryk moest bewaren, in bezetting lag. Hier was ook een brug, welkers stenen tot het bouwen van eene abdy, daar Robert omtrent het jaar 1125 abt van was, door den bisschop Bruno gebezigt zyn. *Atlas minor P. I. p.* 256. Deze Robert heeft een byzonder boek geschreven aangaande een Hostie, die men zeide dat in de XII eeuw midden in 't vuur onverzeerd was gebleven.

DUITSCHBRODT, in 't Boheemsch *Broda Niemeczky*, een stedeke in den Czaslauer kreits in Bohemen, aan de rivier Satzau, 15 mylen van Praag gelegen. In 't jaar 1422 wierdt het van de

den Hussiten in den brandt gestoken, en alles daar in ter neder gemaakt, waar op het zeven jaren lang onbewoond lag. In 't jaar 1662 wierdt het wederom door den brandt verteert. Ook heeft dit stedeke in den dertigjarigen oorlog veel geleeden. *Balbinus Miscell. Boh. Tromsd.*

DUITSCHE MEESTER, of DUITSCH-MEESTER, is de groot-of hoogmeester van de Duitsche ridderorde, waar van in het volgende artykel zal gesproken worden. Hy heeft tegenwoordig den tytel van Administrator van het grootmeesterschap in Pruissen, en meester van de Duitsche orde in Duitschlandt, enz. Na dat de Duitsche ridders uit het H. Landt waren gedreven, zetten zich de ridders eerst te Marburg ter neder, en wanneer de Ordens-ridders hunnen setel in Pruissen vestigden, namen zy hun verblyf te Mariënburg. Maar toen deze orde Pruissen ook kwam te verliezen, wierdt des zelfs residentieplaats naar Mergentheim in Frankenlandt overgebragt, omdat deze balie de machtigste en grootste is, en eenige kommanderyen in Frankenlandt, Zwaben, en Beyeren heeft; gelyk dan de Duitschmeester ook in den jare 1538 als een lidt van den Frankischen kreits is aangenomen. Het grootmeesterschap dezer orde bestaat, behalven de bovengemelde acht baliën, of balluagien, uit de zogenoemde kamer-en tafelgoederen van den Duitschmeester, welke deze orde meestendeels van keizer Frederik den II heeft bekomen.

Deze goederen zyn de stadt en het ambacht Mergentheim, Dallau, Hengelheim, Hilspach, Huttenheim, Kirnbach, Neuhaus, Stupferich, Vaingen, Weingarten, het huis Hornek, nevens de ambachten Kirchhauzen, Nekkars-Ulm, Stocksberg, Weinheim, en de kommanderyen, Kroon-Weissenburg, Frankfort, Mentz, en Spiers, de welke insgelyks tot de kamer behoren. De ridders van de Duitsche orde worden alleen van den Duitschmeester benoemt, mits zy zestien adelyke voorvaderen kunnen opnoemen, en het zes en twintigste jaar van hunnen ouderdom bereikt hebben. *Imhof Not. Proc. Miræi Ord. equest. Gryphii Ridderorden. Europ. Herold.*

DUITSCHE RIDDERS, of DUITSCHE ORDENS-RIDDERS, in het Latyn *Equites Teutonici*, eene vermaarde geestelyke ridder-orde, eertyds in het H. Landt, maar tegenwoordig in Duitschlandt. Voor dezen wierden zy de ridders van onze Lieve Vrouwe van den berg Sion, of de Kruisheeren, genoemt. De eerste grondt tot deze orde wierdt kort na de verovering van Jeruzalem gelegt, wanneer zeker Duitscher, ziende, dat vele van zyne landgenoten in pelgrimagie, of bedevaart, naar Jeruzalem gingen, een hospitaal of gasthuis, nevens eene kapel, ter eere van de maagdt Maria ingewyd, stichtte, om de zelve daar in te herbergen. Wanneer nu vele Duitsche ridders in deze Kapelle kwamen, hebben zy, om de arme reizigers te beter te verzorgen, dit gebouw vergroot, en zich onder malkander verbonden, van de pelgrims tegen alle aanvallen der Barbaren te beschermen. Hier op wierdt de Duitsche orde in den jare 1191 van Hendrik, patriarch van Jeruzalem, en van andere Christen vorsten, ten voordeele der Duitsche natie gesticht, en wel by de volgende gelegenheit. Wanneer keizer Frederik het kruis hadt aangenomen, om met verscheide andere vorsten het Heilige Landt te veroveren, waar van zich Saladin, Sultan van Egypten, in den jare 1187 hadt meester gemaakt, trokken vele Duitsche heeren en edellieden als vrywilligers met hen derwaarts, en lieten hunne dapperheit by alle gelegenheit blyken. Wanneer zy nu na de doodt van den keizer voor de stadt Acre, de welke toen van de Christenen belegert wierdt, zonder hoofdt waren, verkozen zy Frederik, hertog van Zwaben, den tweeden zoon des keizers, en hertog Hendrik van Brabandt, tot generalen of hoofden hunner natie, onder welke zy zich by het innemen van de stadt Acre, en van andere plaatsen in dit landt, zo dapper gedroegen, dat Guido, welken zommigen te onrecht den naam van *Hendrik* geven, koning van Jeruzalem, voorsloeg, ter eere van deze ridders eene orde te stichten, ten welken einde hy, met den patriarch, en andere vorsten, de inzettingen en ordensregelen, naar het voorbeeldt van de Johanniter orde, en die der Tempelheeren, opmaakte, en aan deze nieuwe ridders de bovengemelde gasthuizen toewees. De voornaamste dezer inzettingen zyn, dat deze ridders uit een edel geslacht moeten geboren zyn, en zich door eene belofte verbinden, om de Christelyke kerk, nevens het H. Landt, te beschermen, als mede omtrent de pelgrims van hunne natie de gastvryheit oeffenen: ook dat zy zich ridders van onze Lieve Vrouwe van den berg Sion zullen laten noemen. Keizer Hendrik de VI, en paus Celestinus de III hebben deze orde goed gekeurt en bevestigt, belastende, dat de ridders een witten mantel zouden dragen op hun kleedt, in hunne standaarden en wapens een zwart kruis voeren, en naar den regel van St. Augustinus leven. Koning Johannes van Jeruzalem gaf hen daarenboven een goud kruis; keizer Frederik de II voegde daar een zwarten Ryks-arendt op een goudt veldt by, en koning Lodewyk de XI van Vrankryk versierde de einden van dit kruis met vier leliën. Koning Johannes van Jeruzalem, en hertog Frederik van Zwaben maakten de eerste ridders, de welke dertig in getal waren, en benoemden eenen, met name *Hendrik Walpot*, tot hunnen grootmeester. Alle Christelyke potentaten bewezen deze orde veel gunst, en deden aan de zelve grote geschenken. Onder *Herman van Saltza*, den vierden grootmeester, begonnen deze ridders in groot aanzien te komen, wanneer zy Johannes, zoon van koning Hendrik van Jeruzalem, in een slag, welken de Christenen tegen Conradyn, koning van Syrië, verloren, uit het levens gevaar, daar zich de zelve in bevondt, redden, voor welken goeden dienst deze Johannes hen in eigendom met het wapen van het koninkryk van Jeruzalem begiftigde. In den jare 1229, de Turken meester van het H. Landt geworden zynde, waren deze ridders gedwongen, zich weder naar Duitschlandt te begeven, daar zy zich te Marburg in Hessen neder sloegen; maar doordien zy door hunne dapperheit zeer beroemd waren, riep hertog Conraad van Masovië hen te hulp tegen de ongelovige Pruissen, met beding, dat al het gene zy op de zelve zouden veroveren, hen zou toebehoren, het welk de paus en keizer Frederik de II bekrachtigden. Hier op behaalden zy eene volkome overwinning op de gemelde Pruissen, sloegen de zelve geheel uit het landt, maakten zich allengskens meester van der zelver provincie en Lyflandt, en namen hunne woonplaats te Mariënburg in Pruissen. Zy bouwden vervolgens verscheide kerken, steden en kasteelen, rechtten verscheide Duitsche volkplantingen op, drongen in Pruissen door, en voerden daar ook den Christelyken Godsdienst in. By hen voegden zich de Zwaard-broeders in Lyflandt, welker ordensmeester in zekeren opzichte den grootmeester der Duitsche orde onderworpen was. Maar deze ridderorde wierdt met den tydt wegens des zelfs voorspoedt zeer hoogmoedig, zodanig, dat de ridders niet alleen hunne onderdanen ten uiterste met lasten bezwaarden, maar ook de naburige Polen zonder noodzakelykheit beoorloogden; wanneer het in den jare 1410 tusschen koning Vladislaus van Polen en den grootmeester *Ulrich van Jungingen* by Danneberg in Pruissen tot een slag kwam, in welken 40000 ordens volkeren, nevens hunnen grootmeester, verslagen wierden. In den jare 1450 vielen op eenen dag wel 70 steden en sloten van deze orde af, en onderwierpen zich koning Casimir den IV van Polen; en eindelyk kwam het zo verre, dat de grootmeester *Lodewyk van Erlichhuizen* deze orde niet alleen aan de kroon Polen moest overgeven, maar ook, dat hy wegens het overige landt den zelven moest hulde doen. Wanneer echter hertog *Frederik van Saxen* in den jare 1498 tot grootmeester wierdt verkoren, weigerde de zelve deze hulde te doen, en verliet uit dien hoofde deze waardigheit vrywillig, wanneer markgraaf *Albrecht van Brandenburg* in zyn plaats tot grootmeester verkoren wierdt. Deze zocht wel hulp by het Duitsche Ryk; maar te vergeefs, waar op hy vrede met koning Sigismundus van Polen, die zyns moeders broeder was, maakte, zodanig, dat hy Pruissen, voor zo verre het toen nog de Duitsche orde toekwam, als een erffelyk hertogdom zou bezitten, en van de kroon Polen te leen ontfangen. Hoewel nu de ordensridders zich daar over beklaagden, en markgraaf Albrecht van het Duitsche Ryk in den ban wierdt gedaan, waren zy nochtans genoodzaakt een nieuwen ordens-meester, *Walther van Kroonberg* genoemt, te verkiezen, de welke zich hier op naar Duitschlandt begaf, en zyne residentie te Mergentheim in Franken hieldt, dewyl deze balie, of balluagie, de sterkste en grootste is, en eenige kommanderyen in Thuringen, Franken, Zwaben en Beyeren heeft, waar op hy in den jare 1538 tot medelidt van den Frankischen kreits wierdt aangenomen. In den jare 1701 deedt de Duitsche orde haar beklag op den Ryksdag te Regensburg tegen het kronen van den koning van Pruissen, makende nog eisch op de Pruissische landen; doch zonder eenige vrucht.

Tegenwoordig bestaat deze orde uit twaalf balluagien, als de Elzas, Burgundië, Oostenryk, Coblentz, Tyrol, Frankenlandt, Hessen, Biizen, Utrecht, Lotharingen, Thuringen, en Westphalen. Ieder balie heeft een afzonderlyken kommandeur, die wederom verscheide kommanderyen onder zich heeft. De oudste der zelven wordt de provinciaal genoemt. De kommanderyen van de Elzas en van Coblents zyn onafhankelyk. De andere staan wel onder hunnen grootmeester, maar zyn, wat de landshoogheit betreft, ieder hunnen landsheer onderworpen. Hun opperhoofdt is de groot-of Duitsche meester. Deze twaalf landskommanderyen kunnen, byeen vergadert zynde, een grootmeester, of des zelfs coadjutor, of medehelper, verkiezen.

Wat die van Utrecht betreft, de Duitsche ridders zyn daar allereerst aangekomen ten tyde van den Utrechtschen bisschop Otto den III in den jare 1231. Doch der zelver goederen zyn na de veranderinge van den Godsdienst door de Heeren Staten van die provincie ingetrokken. Onder den land of provincialen kommandeur van Utrecht stonden de volgende kommandeurs van andere plaatsen en provinciën, als: I. die van *Middelburg* in Zeelandt, welk huis der Duitsche orde aldaar in den jare 1249 buiten de stadt, in de heerlykheit van Zandvoorde, gesticht wierdt op een erve, het welk Niklaas van Putten, een burger van Middelburg, en des zelfs huisvrouw aan de orde geschonken hadden. Maar als daar op graaf Floris, keizer Willems zoon, en meer andere vermogende lieden verscheide goederen, vrydommen en waardigheden aan dit huis der Duitsche ridderen verleent, en graaf Floris daarenboven in den jare 1284 de Parochiekerk van S. Pieter te Middelburg aan de zelve gegeven hadt, is het oude huis buiten de stadt afgebroken, en een nieuw huis, met eene kapelle, binnen de stadt opgebouwt. Dit huis wierdt met den tydt zo machtig, dat wanneer de graaf van Hollandt, of des zelfs oudste zoon, ter hoge vierschaar binnen Middelburg zaten, de abt van Middelburg aan de regter, en de kommandeur der Duitsche orde aan de linker zyde van den grave zaten. II. Die van *Leiden*, welk huis daar in den jare 1268 is getimmert naast de kerke van St. Pieter, door den voorgemelden graaf Floris, zoon van koning Willem, aan de Duitsche ridders geschonken. III. Die van *Dieren*, in de Veluwe, welk huis, met veel goedt daar by, in den jare 1240 aan de Duitsche orde is geschonken door Adolf, grave van den Berg. Het zelve behoorde eerst aan de kamer des grootmeesters van Pruissen; kwam vervolgens in den jare 1420 aan de balie of balluagie van Giessen, maar wierdt in den jare 1433 door Herman van Keppel, landkommandeur te Utrecht, gekocht voor drie duizend Rhynsche guldens, en met de balie van Utrecht vereenigt. Zie verder het artykel DIEREN. IV. Die van *Oetmarsen*, welk huis in den jare 1240 gesticht wierdt door een schiltboortig burger van Oldenzeel, Lifredus genoemt, de welke zich mede in de Duitsche orde begaf.

begaf. Het kwam eerst de balie van Munster, in Westphalen, toe, maar wierdt naderhandt door heer Dirk van Enghuzen en heer Zweder Kubbink aan de balie van Utrecht gebragt. V. Die van *Katwyk*. Te weten, graaf Willem, naderhandt tot Roomsch koning verkoren, schonk in den jare 1241 aan de Duitsche orde de kerk van Valkenburg, waar onder twee Parochiën behoorden, namentlyk Katwyk op Zee, en Katwyk op den Rhyn. Dit hieldt aldus standt tot den jare 1378, wanneer de landkommandeur de pastory van beide de Katwyken, met het kommandeurschap daar by, van het huis te Valkenburg afnam. Hy plaatste de pastory, met het kommandeurs-huis, te Katwyk op den Rhyn, en liet Valkenburg eene pastory op zich zelf blyven. Dit wierdt aldus beschikt, omdat het voor het zeevolk ongelegen was zo verre, te weten tot Valkenburg toe, te kerk te gaan. VI. Die van *Maaslandt*, waar omtrent dient aangemerkt, dat de kerk van Maaslandt ook in den jare 1241 door graaf Willem den II aan de Duitsche ridders geschonken is. Graaf Floris, Willems zoon, gaf vervolgens aan die orde zekere landeryen, aan den Hofdyk gelegen. Daar op stichtte de orde een konvent; de kerk van Maaslandt behoorde ook aan het konvent, en de kommandeurs der Duitsche ridderen, die in het gemelde konvent woonden, wierden kommandeurs van den Hofdyk, en niet van Maaslandt, genoemt. Dit duurde aldus tot den jare 1365, wanneer de landkommandeur, heer Henrik van Alkemade, het huis ten Hofdyk, met toestemminge van den Hollandschen grave Albrecht van Beyeren, afgebroken, en by de kerk van Maaslandt gezet heeft: doch de goederen van den Hofdyk wierden gehecht aan het konvent te Utrecht, en de ridders zelf wierden naar Utrecht overgebragt, het welk aldus geschiedde, omdat men het konvent te Utrecht in eere wilde houden. VII. Die van *Doesburg*, in het graafschap Zutphen, hebbende de Duitsche ridders dit huis in den jare 1266 gekregen van de Regulieren van Bethlem, tot voldoeninge van het gene zy tegen deze orde misdaan hadden. Zie ook hier voor het artykel DOESBURG. VIII. Die van *Rhenen*, daar zich de Duitsche ridders vestigden in den jare 1268, wordende hen des zelfs kerk door Egbert, graaf van Benthem, in den gemelden jare gegeven, en die gift naderhandt door Otto, zone van Egbert, bevestigt. IX. Die van *Schoonhoven*, de kerk van welke plaats in den jare 1390 door graaf Guido van Blois, met eenige andere goederen, aan de Duitsche ridders is geschonken. Namentlyk, de zelve hadden de keur, of zy de kerk van Schoonhoven, of die van Gouda, wilden hebben: doch zy hadden het meeste zin in die van Schoonhoven. X. Die van *Schaluinen*, waar van men vindt, dat Dirk, heer van Altena, de kerk aldaar, met een hoeve lands, daar de zelve op stondt, nevens de tienden van het dorp, in den jare 1220 aan de Duitsche orde geschonken heeft. Hy gaf de ridders daarenboven de heerlykheit van Schaluinen, met de visschery, de welke ten deele onder Giessen behoorde, met nog drie landhoeven daar by. XI. Die van *Bune*, waar omtrent staat aan te merken, dat het konvent al daar eerst een klooster van juffrouwen of zusteren der Duitsche orde is geweest, en in het landt van Drenthe gesticht was omtrent den jare 1271. Dit konvent stondt lange jaren onder de balie van Westphalen: doch de landkommandeur van Utrecht, Goossen van Gaarner, betaalde 'er aan den landkommandeur van Westphalen voor de somme van 1500 ponden. XII. Die van *Nesse*, een Vriesch dorp in de grietenyë van Utingeradeel, de kerk van welk dorp, met vele andere goederen, door eenige Vriesche heeren aan de Duitsche orde gegeven wierdt in den jare 1298. De ridders stichtten daar op een konvent by die kerke, waar in zommige priesters van hunne orde, en eenige sargantbroeders, dat is, die den priesteren ten dienste stonden, maar gene ridder-broeders waren, woonden. XIII. Die van *Schoten*, in Vrieslandt, welk huis door de ridders der Duitsche orde getimmert is na het jaar 1299. XIV. Die van *Tiel*, in Gelderlandt, welk huis eerst te Hemert, buiten het gezegde Tiel, heeft gestaan, zynde door de Duitsche ridders gebouwt in den jare 1270. De landkommandeur, Johan van Hoenhorst, heeft het zelve met de kanunniken van St. Walburg te Tiel vermangelt tegen ander goedt. Naderhandt gingen de kanunniken te Arnhem wonen, en schonken de kerk van St. Walburg aan de Duitsche ridderen. Daar op heeft de landkommandeur het huis te Gemert afgebroken, en by St. Walburg binnen Tiel weder opgetimmert. XV. Die van *Oudewater*, een stedeke in het Zuid-Oosterdeel van Hollandt, alwaar volgens een Nederduitschen brief van het jaar 1561 mede een konvent van Duitsche ridders geweest is. Men zal hier achter de lyst der grootmeesters van deze orde, en die der landkommandeurs van Pruissen, ook eene naamlyst van de landkommandeurs van Utrecht laten volgen.

Naamlyst der grootmeesters van de Duitsche orde van den jare 1191, tot den jare 1712.

Te *Accon*, of *Acre*,

1. *Hendrik Walpott* van Passenheim, stierf in den jare 1200.
2. *Otto van Carpen*, stierf in den jare 1206.
3. *Herman Bard* of *van Bard*, stierf in den jare 1210.

Te *Marburg* in Hessen.

4. *Herman van Saltza*, was de eerste, die den naam van grootmeester voerde. Onder des zelfs regeering is de orde in Pruissen gekomen, en door landmeesters bestiert. Hy stierf in den jare 1240.
5. *Hendrik van Hohenloh* is door andere schryvers overgeslagen; maar Hartknoch zegt, dat hy omtrent het jaar 1246 grootmeester is geweest.
6. *Conraad*, landgraaf van Thuringen en Hessen, stierf in den jare 1252.
7. *Poppo van Osternau*, bedankte in den jare 1253.
8. *Hanno van Sangerhuizen*, was te voren landmeester in Lyflandt, en stierf in den jare 1265.
9. *Hartman*, graaf van Heldrungen, stierf in den jare 1275.
10. *Burchard van Schwendi*, bleef in den jare 1290 in den slag by Acre.
11. *Conraad van Feuchtwangen*, hieldt altydt zyne residentie te Marburg, hebbende de voorgaande grootmeesters of omtrent Marburg, of elders gewoont. Hy stierf in den jare 1297.
12. *Godfried van Hohenloh*, stierf in den jare 1298.

Te *Marienburg* en op andere plaatsen in *Pruissen*.

13. *Siegfried van Feuchtwangen*. Deze was de laatste landmeester in Pruissen. Hy stierf in den jare 1309.
14. *Karel Beffard van Trier*, stierf in den jare 1324.
15. *Werner van Urzelen*, wierdt in den jare 1330 van een ordensbroeder dood gestoken.
16. *Ludgerus*, hertog van Brunswyk, stierf in den jare 1335 te Koningsbergen.
17. *Diderik*, graaf van Oldenburg, stierf in den jare 1341.
18. *Ludolph Konink*, heer van Witzau, wierdt in den jare 1346 krankzinnig, en weigerde, schoon herstelt zynde, dat ampt weder aan te nemen.
19. *Hendrik Dusver van Arffberg*, deedt afstandt, en stierf in den jare 1351.
20. *Weinrich van Knippenrode*, stierf in den jare 1382.
21. *Conraad Zolner van Rodenstein*, stierf in den jare 1390.
22. *Conraad van Wallenrod*, stierf in den jare 1394 krankzinnig.
23. *Conraad van Jungingen*, stierf in den jare 1407.
24. *Ulrich van Jungingen*, bleef in den slag tegen de Polen in den jare 1410.
25. *Hendrik Reuss van Plauen*, wierdt afgezet, en stierf in den jare 1413 te Lochstadt in de gevangenis.
26. *Michaël Kuchenmeester van Sternberg*, wierdt afgezet, en stierf in den jare 1423 te Dantzig.
27. *Paul Bellenzer van Rusdorf*, wierdt afgezet, en stierf in den jare 1440.
28. *Conraad van Erlichshuizen*, was de laatste, die geheel Pruissen bezat. Hy stierf in den jare 1449.
29. *Lodewyk van Erlichshuizen*, moest wegens zyn aandeel in Pruissen hulde doen aan den koning van Polen, en nevens zyne opvolgers het zwaardt nederwaarts dragen, wanneer zyne voorzaten het zelve opwaarts voerden, om dat zy niemandt dan Godt en het zwaardt voor hunne opperheeren erkenden. Hy stierf in den jare 1467.
30. *Hendrik Reuss van Plauen*, de II van dien name, regeerde maar 11 weken.
31. *Hendrik Reffle van Richtenberg*, wierdt krankzinnig, en stierf in den jare 1477.
32. *Marten Truchses van Wetzenhuizen*, stierf in den jare 1489.
33. *Johan van Tieffen*, wierdt *Ach Godt van den hemel* genoemt, omdat hy die woorden uit Godsdienstigheit veelmalen in den mondt hadde. Hy stierf in den jare 1498.
34. *Fredrik*, hertog van Saxen, stierf in den jare 1514 te Rochlitz in Meissen.
35. *Albrecht*, markgraaf van Brandenburg, bedankte, en wierdt hertog in Pruissen in den jare 1525.

Te *Mergentheim* in Frankenlandt.

36. *Walther van Kroonberg*, stierf in den jare 1543.
37. *Wolfgang Schutzbar*, met den bynaam *Milchling*, stierf in den jare 1565.
38. *Georg Hund van Menkheim*, of *Weikheim*, stierf in den jare 1572.
39. *Hendrik van Bodenhuizen*, stierf in den jare 1595.
40. *Maximiliaan*, aartshertog van Oostenryk, stierf in den jare 1618 te Weenen.
41. *Karel*, aartshertog van Oostenryk, stierf in den jare 1625 te Madrit in Spanje.
42. *Johan Eustachius van Westernach.*
43. *Johan Caspar van Stadion.*
44. *Leopold Wilhelm*, aartshertog van Oostenryk, stierf in den jare 1662.
45. *Karel Joseph*, aartshertog van Oostenryk, stierf in den jare 1664.
46. *Johan Caspar van Ampringen*, stierf in den jare 1685.
47. *Lodewyk Anton*, Paltzgraaf aan den Rhyn, uit den huize Nieuburg, stierf in den jare 1694 te Luik.
48. *Frans Lodewyk*, des voornoemden broeder, bisschop van Worms en van Breslau, en proost te Elwangen.

Landkommandeurs in Pruissen.

1. *Herman Balk* omtrent het jaar 1230. Hy wierdt daar na landkommandeur in Lyflandt.
2. *Poppo van Osternau*, wierdt naderhandt grootmeester.
3. *Hendrik van Weida*, of *Wied.*
4. *Lodewyk van Queden.*
5. *Gerhard van Hertzberg*, bedankte in den jare 1251.
6. *Hartman van Grunenbach*, van zommigen *Kali* genoemt.
7. *Helmerik* of *Hendrik van Rechenberg*, of *Richtenberg* van anderen geheten.
8. *Lodewyk van Baldersheim.*
9. *Diderik van Gattersleben.*
10. *Conraad van Tierenburg*, de oude.
11. *Conraad van Feuchtwangen*, daar na grootmeester.

12. *Man-*

12. *Mangold van Stern-* of *Starnberg*
13. *Conraad van Tierenburg*, de jonge.
14. *Meinhard van Querfurt*.
15. *Godfried N.* door Joh. Francius in zyne Chronologie gemeld.
16. *Helwich van Goldbach*.
17. *Conraad Sack*.
18. *Hendrik Plotzke*, wierdt in den jare 1307 grootkommandeur in Pruissen.

Landkommandeurs van Utrecht.

1. *Antoni Lederzak*, uit Prinshagen, heeft dat ampt vyf en dertig jaren bekleed, en is gestorven in het jaar 1266.

2. *Zeger Arents zoon van der Sluis*, een ridder van Heusden, heeft die waardigheit dertien jaren bedient. By zynen tydt heeft deze orde de kerk van Hemert buiten Tiel, die van Bun, en daarenboven de kerk van Leiden, en die van Rhenen, in eigendom verkregen. Hy is gestorven in 't jaar 1279.

3. *Diderik van der Horst*, Hermanszoon, ridder. Hy was een deugtzaam man, en heeft de goederen der orde vermeerdert. Hy stierf in 't jaar 1283, en is te Utrecht in S. Annaas-kapelle begraven.

4. *Gysbert van Goye*, Gysbertszoon, ridder. Deze was ook een deftig man, en leefde zeer stichtelyk, en gelyk het een kerkelyk persoon betaamt. Drie jaren geregeert hebbende is hy gestorven in 't jaar 1288, en in de S. Annaas-kapelle begraven.

5. *Ludolf van Bunne* is na eene tweejarige bestiering in de zelfde kapelle begraven.

6. *Dirk van Hollandt*, de bastaard zoon van den Roomsch koning Willem, en vervolgens de bastaard broeder van graaf Floris den V. Eer Willem Roomsch koning wierdt, hadde hy verkregen, dat gemelde Dirk in de orde aangenomen wierdt, hebbende alvorens van Innocentius den IV, dewyl de bastaarden buiten de orde gesloten waren, dispensatie bekomen. Terwyl hy landkommandeur was, heeft de orde het huis en het landgoedt Hofdyk, vryheit van schattingen in Zeelandt, een konvent te Oetmarsen, te Nesse, en te Schoten, mitsgaders de kerken van Doesburg en van Oelden, gekregen. Hy is overleden in 't jaar 1312, en in de S. Annaas-kapelle begraven.

7. *Herbaren*, of *Herbern*, *van Drongelen*, Willem van Drongelens jongste zoon, ridder. Eer hy in de orde kwam, was hy getrouwt geweest, en hadt kinderen geteelt. Na de doodt van zy ne vrouwe Sophia van Krayenstein is zyn zoon Zeger ridder gemaakt. Daar op is hy, nadat hy zyne goederen onder zyne kinderen gelykelyk gedeelt hadt, en Krayenstein aan Zeger hadt gegeven, in de orde der Duitsche ridderen getreden in 't jaar 1303. De landgoederen, die hy in Kolynsambacht over Slydrecht hadt leggen, en meer andere goederen, heeft hy aan de orde geschonken. Hy is de eerste geweest, die een vrolyk maal (*Pitancia*) aan de ridderen van zyne orde heeft gemaakt; en heeft Godvruchtiglyk en naar den regel der orde geleeft. Het huis buiten Middelburg staande heeft hy in de stadt overgebragt, en den grondt van een ander huis met eigen geldt betaalt. Hy is overleden in 't jaar 1325, en insgelyks in de S. Annaas-kapelle begraven.

8. *Johan van Hoenhorst* heeft het landkommandeurschap zes jaren lang bekleed, en was een wys en Godsdienstig man. Het huis der Duitsche heeren, buiten Tiel te Hemert staande, heeft hy, als boven gezegt is, afgebroken, en in de stadt Tiel, by S. Walburgs kerk, daar de kanunniken uitgetrokken waren, een ander huis opgetimmert. Hy wierdt door den hertog van Brabandt voor Raadsheer gebruikt, en is na zyne doodt, de welke voorgevallen is in 't jaar 1340, in de S. Annaas-kapelle begraven.

9. *Gooffen van Ghernaar*, anders *van Gaarne*, heeft de oude woonplaats der Duitsche heeren buiten Utrecht afgebroken, en een heerlyk huis, met eene fraaie kerk, en vorders met toren, hof, refter, keuken en ziekenhuis, in de stadt opgebouwt. Aan al dit getimmer heeft hy by de 12000 schilden te koste gehangen. Daarenboven heeft hy voor het huis te Monster vyftien honderd ponden betaalt; en dat van Oetmarsen merkelyk verbetert. Hy is gestorven in 't jaar 1347, en te Utrecht midden in 't koor van zyne kerke begraven.

10. *Lodewyk van Kenswielre* is na eene tweejarige regeering te Utrecht gestorven in 't jaar 1360, en in 't koor naast Gooffen van Garnaar begraven.

11. *Rutgerus van Vliemershem*, ridder, de zoon van den ridder Willem van Vliemershem. Na een jaar regeerens is hy van Utrecht vertrokken, en kommandeur van Koevelens geworden; welke bediening hy een lange reeks van jaren eerlyk en behoorlyk heeft waargenomen.

12. *Reinier van Hoen*, Hermanszoon, ridder, was eerst, gelyk zyn voorzaat, kommandeur te Biessen geweest. Alzo de kerk te Leiden aan de orde ontnomen was, heeft hy, door den grootkommandeur van Duitschlandt ondersteunt, zo veel te weeg gebragt, dat ze met vergoeding van alle schade aan de orde wedergegeven is. Hy stierf te Utrecht in 't jaar 1371, en is ook in 't koor by Gooffen Garnaar begraven.

13. *Hendrik van Alkemade*, de volle broeder van den ridder Floris van Alkemade. Hy heeft Hofdyk met toestemming van hertog Aalbert afgebroken, en een huis naast de kerk getimmert. In het vierde jaar van zyne regeering heeft hy afstandt van zyn ampt gedaan, en is een Karthuizer monnik geworden.

14. *Hendrik van Hoenhorst* heeft gedurende de vyf jaren van zyn kommandeurschap zo prachtig huis gehouden, dat hy genoodzaakt wierdt het huis der Duitsche heeren, het welk hy met vele schulden bezwaart hadt, aan den grootmeester van Duitschlandt over te doen. Hy stierf in den jare 1379.

15. *Gerrit Splinter van den Enge*, een vlytig opvolger van den regel, was niet lang in de orde geweest, of hy wierdt tot overste of landkommandeur verkoren, en heeft de broederen door een stichtelyk leven ter deugden voorgelicht. Onder hem is de kerk van Schoonhoven onder het bestier van de orde gekomen, en hy heeft 'er een huis met eene kapelle buiten de stads vesten voor getimmert; gelyk hy ook Wyngaardstein te Utrecht heeft laten bouwen. Ook is 'er onder hem te Katwyk op den Rhyn een koor aan de kerk getimmert, en de kerk aldaar van de Valkenburgsche kerk afgezondert. Onder hem is ook zeker cynshuis, aan den Rhyn gelegen, door den cynsmeester op eene plegtige wyze aan de orde opgedragen. Om zyne strenge regeering zyn 'er vele uit de orde gegaan. Eindelyk is hy gestorven in 't jaar 1405, en te Utrecht in het koor by Gooffen Garnaar begraven.

16. *Bernard van Opburen*, een beyveraar van het religieus en geregeld leven, was te voren kommandeur te Tiel geweest, daar hy het koor, het gestoelte, en het oxsaal hadt laten timmeren. Het landkommandeurschap twee jaren bekleed hebbende, is hy overleden in 't jaar 1407, en in 't koor der Duitsche heeren by Gooffen Garnaar begraven.

17. *Johan van Sande*, die het bewindt elf jaren gevoert heeft, heeft Godvruchtiglyk en naar het voorschrift van de orde geleeft, en in het huis der Duitsche heeren een kapelle ter eere van S. Elisabeth gebouwt. Nog heeft hy het huis der Duitsche heeren met de kapelle vernieuwt, hebbende duizend goude kronen tot dat vernieuwen geschikt: doch de onkosten zyn wel op 1700 goude kronen gelopen. De huizen en konventen te Oetmarsen en te Bun, benevens de kapellen, heeft hy insgelyks doen verbeteren: de koorboeken net en fierlyk doen uitschryven, en meer andere dingen ten beste van het Duitsche huis beschikt. Hy stierf in het jaar 1417, en wierdt in 't koor van zyne kerk begraven.

18. *Zweder Kubbing*, naar de wereldt een wys en schrander kommandeur, heeft die waardigheit te Utrecht drie jaren bedient. Toen heeft hy het landkommandeurschap van Utrecht overgedaan aan *Herman Keppel*, en is landkommandeur van Westphalen geworden, doch zodanig, dat hy het huis te Tiel ook bleef bestieren. Gelyk zyne bestiering voor het huis, of konvent, van Westphalen voordeelig is geweest, zo heeft hy in het tegendeel dat van Utrecht ten achteren gezet.

19. *Herman Keppel*, een zachtmoedig man, heeft een koor van gebakken steen aan het koor van het Duitsche hof gebouwt. Hy heeft het huis te Dieren voor het landkommandeurschap te Utrecht van den kommandeur van Biesen gekocht. Ook heeft hy een zilveren standbeeldt der H. Maagdt gekocht, en is na eene twintigjarige bediening te Leiden gestorven in 't jaar 1442. Zyn ligchaam, van Leiden naar Utrecht vervoert, wierdt in het koor voor het oxsaal begraven.

Aalbert Voerst (*van der Voorst*), een edelman, enz. kommandeur te Frankfort, is hier wegens den landkommandeur van Utrecht twee jaren vikaris geweest, en stierf in 't jaar 1452.

20. *Dirk van Enkhuizen*, te voren *schaffenaar*, is door geldt en door het bekuipen van machtige lieden landkommandeur geworden, en heeft het bewindt elf jaren gevoert. Hy was kloekhertig, en leefde prachtig, maar was eigenzinnig, moedig, trotsch en straf, zo dat hy meer om zyne trotschheit ontzien, dan om zyne zachtmoedigheit bemint is geweest. Eindelyk in den haat geraakt, is hy afgezet, en kommandeur te Middelburg geworden, daar hy gestorven, en in 't koor van de kapelle der Duitsche heeren begraven is in 't jaar 1463. Onder de onlusten en het geraas met Dirk van Enkhuizen heeft het grootste gedeelte der Duitsche heeren, doch zonder de toestemming van den Duitschmeester, tot landkommandeur verkoren *Willem Ingenieulandt*. Van dezen twist wordt gewag gemaakt in een brief van 't jaar 1444. Dat Ingenieulandt echter den naam van landkommandeur gedragen heeft, en 'er voor gehouden is, blykt uit een brief, by Ant. Matthæus (*Tom. X Analect. pag.* 389) opgegeven, waar in hy eenige landgoederen tot een eeuwigen erfpacht uitzet, enz. De andere Duitsche heeren hebben in zyn plaats gekoren den kommandeur van Tiel, namentlyk

21. *Johan van Haaften*, zoon van den ridder Otto van Haaften, een goed en openhertig man, de welke met den voornoemden Ingenieulandt een akkoort heeft getroffen. Doch dewyl de twist nog bleef duren, is hem acht jaren na zyne verkiezing door den Duitschmeester geraden, om een einde van den twist te maken, afstandt van zyn ampt te doen, en weder naar het kommandeurschap van Tiel te keren. Zo is hy dan met de toestemming der Duitsche heeren, van Utrecht weder naar Tiel gekeert, en daar gestorven in 't jaar 1467. Hy wierdt daar in de S. Walburgs kerk begraven.

22. *Niklaas van der Duffen*, van Biessen, landkommandeur te Maastricht, is in van Haaftens plaats verkoren, en was een wys man, en by de groten hoog geacht. Prins Karel, de zoon des hertogs van Burgundië, en de bisschop van Luik gebruikten hem voor Raadsheer. Hy heeft het landkommandeurschap van Utrecht drie jaren en zes maanden bekleed, en is te Maastricht gestorven, en begraven in 't jaar 1476.

23. *Hendrik van Hakfort*, een eerlyk, vredelievend, beleefd, zachtmoedig en deugtzaam man, heeft het kommandeurschap, na dat hy het twee jaren en zes maanden bedient hadt, afgelegt in handen van den Duitschmeester. De zelve heeft hem het huis te Schaluinen tot zyn woonplaats, en veertig goude kronen op het huis van Schoonhoven tot zyn onderhoudt aangewezen. Hy stierf in 't jaar 1492, en is te Utrecht in den Dom by de oude grafstede van de Domdekens begraven.

24. *Johan van Drongelen* is drie en twintig jaren lang kommandeur geweest. Door de mildheit van vele Hollanders, Zeeuwen en

en Stichtenaars geholpen, heeft hy het huis, dat hy met zware schulden beladen vondt, ontlast, verbetert, en vertimmert. Daaren boven heeft hy een zilveren verguld kruis, en andere dingen, aan het huis bezorgt. Dus is hy, zynde altydt beleeft van ommegang, en van iedereen bemind geweest, gestorven den 15 Augustus in den jare 1492, en in het koor der Duitsche heeren onder een grafsteen, daar zyne wapenen op gesneden staan, te Utrecht begraven.

25. *Goossen van Rossum* is na vier of vyf jaren de regeering moede geworden, en heeft zyn ampt overgedaan aan *Steven van Nyeveldt*, en het kommandeurschap van Tiel voor zich zelf behouden. Hy is te Tiel gestorven, en begraven in 't jaar 1504.

26. *Steven van Zuilen van Nyeveldt* heeft die post dertig jaren lang bedient. Hy is in het huis te Maarsen, 't welk hy weder opgehaalt hadt, door eenige Geldersche moeskoppen dood geschoten, de welke daar op het huis geplundert hebben. Zyne doodt was des te beklaaglyker, om dat hy de Raadsheer van den Gelderschman was, die hem ook een jaarlyksche wedde hadt toegelegt. Zyne doodt is voorgevallen in 't jaar 1526, en hy is te Utrecht in de kerk van het Duitsche huis begraven.

27. *Wouter van Amstel van Mynden* is tien jaren landkommandeur geweest, en heeft zich ter gelegenheit van den oorlog tegen de Turken in grote schulden gestoken. Hy is op het Duitsche huis te Maarsen gestorven in 't jaar 1536, en te Utrecht begraven.

28. *Aalbert van Egmond Meerestein*, die het landkommandeurschap een en twintig jaren bekleed heeft, heeft het huis van alle schulden ontlast, en een gulde kapel in de kerk gebouwt. By zynen tydt, in 't jaar 1546, heeft keizer Karel zes weken lang in het Duitsche huis te Utrecht huis gehouden, en 'er de orde van 't gulde vlies uitgedeelt. Vorder is de landkommandeur Aalbert overleden den 26 February in 't jaar 1560

Wanneer de geestelykheit onder keizer Karel gedwongen wierdt om eenige schattingen op te brengen, en hy zo wel als zyn konvent, als zynde een gedeelte van de geestelykheit, verzocht wierdt, om ook een gedeelte van dezen last te dragen, zo heeft de landkommandeur, Aalbert van Egmond, een smeekschrift ten hove ingelevert, en verzocht, dat zy tot het dragen van zulke lasten niet gedrongen mogten worden. Het konvent, zeide hy, was altydt vry geweest, en hadt met de vyf kapittelen, die eertyds eigentlyk de geestelykheit uitmaakten, niets gemeen.

De geestelykheit heeft ook weinig by de Duitsche heeren opgedaan, en het verschil, of zy een gedeelte van de geestelykheit waren, of niet, is ook onbeslist gebleven. Het zelve geschil is eer lang weder levendig geworden, als Philip, keizer Karels zoon, wederom onderstandt begeerde.

De zelve Heer Aalbert heeft het recht van Patroonschap, 't welk hy te Maarsen hadt, overgedragen aan Antoni van Merten van Essenstein, en is de overdragt door den bisschop Georgius van Egmond goed gekeurt.

Eindelyk heeft hy, om zyne onpasselykheit, tot medehelper gekregen *Gaspar van Egmond van Meerestein*. Als 'er eens een algemeene ommegang te Utrecht uitgeschreven was, en hy verzocht wierdt om eenige van de Duitsche heeren by de sleep te voegen, heeft hy opentlyk verklaart, dat hy, dewyl hy noch onder den bisschop, noch onder 't hof van Utrecht stondt, daar toe geenzins gehouden was: dat hy echter eenige heeren naar den ommegang wilde zenden, niet uit ontzag voor den bisschop, of voor 't hof van Utrecht, maar ter eere van den dienst.

29 *Franciscus van der Loe* heeft het kommandeurschap, nadat hy het omtrent negentien jaren bedient hadt, in 't jaar 1579 overgedaan aan *Jakob Taats van Amerongen*, en is kommandeur van Dieren gebleven. Doch van dit kommandeurschap heeft hy insgelyks afstandt gedaan, en is in den huwelyken staat getreden. Eindelyk is hy te Aarnhem gestorven den 2 May in het jaar 1592.

30. *Jacob Taats van Amerongen* heeft die post drie jaren vreedzaam bedient, en is te Utrecht gestorven in 't jaar 1612.

31. *Diderik de Blois Treslong* is de een en dertigste, of, volgens een anderen brief, de twee en dertigste landkommandeur te Utrecht geweest, en overleden in 't jaar 1619. Volgens een zekeren brief is Treslong opgevolgt door

32. *Gaspar van der Linden*, de welke gestorven is in het jaar 1620.

33. *Johan Willem de Waal van Vronestein*, de welke de toestemming van den Duitschmeester en de gemeene kommandeurs der Duitsche orde verkregen hadt, om volgens de Statuten der orde tot landkommandeur te mogen verkoren worden: doch hy is in 't jaar 1636, om dat hy van den Roomsch-Katholyken Godsdienst was, afgezet.

34. *Hendrik*, graaf van Nassau, de zoon van Ernst Casimir, overleden in 't jaar 1640.

35. *Willem*, prins van Nassau, landvoogdt van Vrieslandt, overleden in 't jaar 1664.

36. *Floris Bor van Amerongen*, gestorven in 't jaar 1675. In Amerongens plaats is gevolgt.

37. *Hendrik*, graaf van Solms, de welke opgevolgt is door

38. *Hendrik Casimir*, die na zyns vaders doodt landvoogdt van Vrieslandt is geworden, en gestorven in 't jaar 1696.

39. *Godard*, baron van Rhede, heer van Amerongen, Ginkel, enz. de welke Ierlandt verovert, en de Franschen daar uit verdreven hebbende, graaf van Atlone is geworden, en overleden in den jare 1703.

40. *Frederik Borre van Amerongen*, heer van Kersbergen, overleden in den jare 1723. In zyn plaats is gekomen

41. De Hr. *Willem van Lintelo*, de welke die waardigheit tegenwoordig bekleedt.

Rolvinck fasc. temp. Gesta Dei per Francos. Trithemii Chron. Pet. Duisburg Chron. Boruss. Crameri hist. Polon. Venator van de Duitsche ridderorde: Joh. Sollii histor. Teuton. Henneberger Pruiss. landtafel. Schultz Chron. Boruss. Hartknoch Dissert. hist. Imhof Not. Proc. Europ. Herald. Gryphius. Schonebeek Ridd. Ord. Ant. Matthai Analecta X Deel. Idem de Nobil. lib. IV. cap. 15. Hist. van het Utrechtsche Bisdom. Oudheden van Zeelandt, Vrieslandt, Deventer, enz.

DUITSCHLANDT, in het Latyn *Germania*, een groot landt in Europa, wiens opperhoofdt altydt de keizerlyke waardigheit bezit. Het zelve bestaat uit grote en ten deele zeer vruchtbare provincien, met heerlyke steden voorzien, hoewel het voor dezen een zeer woest landt, vol gebergtens, overgrote bosschen en moerassen, geweest is.

De schryvers zyn van verschillende gevoelens, waar de naam *Germania* van afkomt. Tacitus wil, dat de zelve van de oude Galliërs is uitgevonden, de welke den zelven aan die Duitsche volkeren hebben gegeven, die over den Rhyn zyn gegaan, om zich in Gallië neder te zetten, tot dat men den zelven naderhandt aan alle Duitsche volkeren, ook aan deze zyde van den Rhynstroom wonende, gegeven heeft. Men zegt, dat die naam zo veel betekent als *Krygslieden*. Zy wierden in den beginne alleen van de Galliërs met dezen name genoemt, dewyl zy zich onder malkander *Teutones*, Duitschers, noemden, welke naam van hunnen afgodt *Teusto*, of *Tuisco*, van welken zy voorgaven oorspronkelyk te zyn, is voortgekomen. In de tweede eeuwe wierden zy ook *Alemanni* genoemt; hoewel de eigentlyke naam van Alemannen alleen den hedendaagschen Zwaben toekomt. Wat hunnen eigentlyken oorspronk aangaat, wel is waar, dat zy nakomelingen van Japhet zyn; maar het is nog niet zeker, of zy van des zelfs neef Ascenas, of van Thogarma, afkomen. Het is te vermoeden, dat een gedeelte der zelven uit Griekenlandt en Pannonië, en andere, inzonderheit de Allemannen, uit Gallië zyn gekomen, en zich in Duitschlandt hebben nedergezet.

De grenzen van Duitschlandt moet men naar de geschapenheit der tyden wel onderscheiden. In de eerste tyden wierden tot grenspalen van Duitschlandt gestelt de Rhyn, de Oceaan, de rivier de Don, en de Zwarte zee, zo dat des zelfs grenzen zich ten Oosten en ten Noorden veel verder uitstrekten dan tegenwoordig. In den tydt van Tacitus waren Duitschlands palen de Rhyn, de Donauw, de Duitsche zee, en het Sarmatische gebergte, 't welk dit ryk van Sarmatie afscheidde; invoegen zich de zelve Oostwaarts zelfs over de Weissel uitstrekten, maar die ten Noorden en Zuiden waren nauwer bepaalt dan in dezen tydt. Omtrent de zelve landpalen vindt men in de tyden van keizer Karel den Groten. Maar nadat de Duitschers over den Rhyn zyn gegaan, en Duitschlandt onder de regeering van zynen neef Lodewyk Germanicus een afzonderlyk ryk is geworden; de zelve ook nog een streek lands aan de overzyde van den Rhyn en den Donauw heeft bekomen, zo zyn daar door ook de palen naar de zelve zyde meer en meer uitgebreid geworden. De hedendaagsche grenzen zyn, dat Duitschlandt ten Westen aan Vrankryk en de Vereenigde Nederlanden, ten Noorden aan de Noord en Oostzee, ten Oosten aan Polen en Hungarië, en ten Zuiden aan Italië en Zwitserlandt paalt. De lengte van het Noorden naar het Zuiden, of van de Oostzee tot aan Italië, wordt gerekent op 151 Duitsche mylen, en de breedte, van Vrankryk tot aan Polen, op 200 Duitsche mylen.

Duitschlandt is niet alleen vermaard van wegens zyne goede gelegenheit en gematigde luchtstreek, maar ook van wegens zyne vruchtbaarheit in alle dingen, welke tot onderhoudt en gemak des menschelyken levens dienen. Men vindt in dit landt overvloedt van koorn, inzonderheit in Frankenlandt, Thuringen, het landt van Maagdenburg, Pomeren en Holstein, zo dat zelf de naburige landen hunne nooddruft daar uit kunnen halen; waar omtrent aanmerkelyk is, dat wanneer in den jare 1591 in Italië, en inzonderheit te Rome, een grote duurte was, en de kooplieden uit Hollandt, Holstein en uit de zeesteden vele schepen, met koorn geladen, daar naar toe bragten, de paus den bode, die de eerste tyding daar van bragt, eene somme van duizend dukaten vereerde. Het zelve brengt in overvloedt zeer kostelyken wyn voort, waar onder voornamentlyk de Rhynsche, Moezel-, Nekker-, en Oostenrykse uitmunt, ook die in Tyrol en Frankenlandt voortkomt, zynde duurzamer dan alle andere wynen. In Beyeren, Thuringen, Meissen en Saxen valt ook wel veel wyn: maar zy is niet zo goed als de andere. Daarentegen wordt het gebrek daar omtrent vergoed door verscheide gezonde en smakelyke bieren, onder welke voornamentlyk zyn het Naumburger, Zerbster, Wurtzner, Torgauër, Hamburger, Eulenburger, Rostokker, Garleber, de Brunswykse Mom, de Breyhahn, Keiderling, Doekstein, het Merseburgsche, en alle andere Neder-Saxische bieren. In de Paltz, Zwaben, Saxen en in Frankenlandt is mede overvloedt van oogst. De vermaardste zoutwerken worden in Tyrol, Beyeren, in het hertogdom Maagdenburg, en Luneburg gevonden. In Oostenryk wascht safferaan, in Moravië wierook en myrrhe, in Frankenlandt zoethout, en in Thuringen anys, venkel, en komyn, behalven vele andere heerlyke en gezonde kruiden. De velden en bosschen krielen van het beste wildt. De grote en menigvuldige bosschen leveren zeer veel hout uit, waar van jaarlyks eene grote menigte tot masten, en den scheepsbouw naar Hollandt gevoert wordt. Daar is mede overvloedt van tam vee, van schapen, varkens, runderen, als ook van pluimgedierte. De Oldenburgsche paarden, de Westphaalsche en Beyersche varkens, en Neder-Saxische kazen zyn zeer geacht. De Duitsche paarden zyn inzonderheit zeer goed in den oorlog. In Opper- en Neder-Saxen vindt men voornamentlyk zeer veel wolle

wolle, die zo wel verwerkt, als onbearbeid, uit het landt wordt gevoert; en voor eenige jaren zyn 'er door de Paltzische en Fransche vluchtelingen vele manufacturen aangelegt. De linnen-handel bloeit inzonderheit in Zwaben, Westphalen, Opper-Lausnitz, Neder-Saxen, Silefië, en Meissen. De rivieren zyn vol visch. De aarde levert allerhande metalen uit. Het aartsfticht Saltsburg, als mede Tyrol, en andere keizerlyke erflanden, ook Meissen, het landt van Brunswyk, de Hartz, nevens de graafschappen Henneberg, Mansveldt en Stolberg, hebben ryke bergwerken, daar goudt, zilver, koper, yzer, loot, tin, vitriool, blaauwe verwe, arsenicum, antimonium, kwik, en andere bergstoffen uit gehaalt worden. Daarenboven wordt 'er veel koper-en yzer-draadt gemaakt, en men vindt 'er verscheide glas-blazeryen, welke dingen in menigte elders heen verzonden worden. Ook vindt men in de rivieren, den Rhyn, de Elve, en Sale, stofgoudt, als mede in de Elve, Iltz en Mulda peerlen, verscheide edelgesteentens, enz. Op zeer vele plaatsen van Duitschlandt zyn steengroeven van alabaster, marmer, jaspis, agaat, porphyr, en meer andere dierbare steenen. Men heeft 'er vele heerlyke baden en zuurbronnen, onder welke dat Toplitz, het Karelsbadt, het Emser-, Wild-, Zeller-en Slangen-badt beroemd zyn; als mede de zuurbronnen te Eger, te Köppingen in het landt van Wurtenberg, te Pyrmont in het graafschap Waldek, te Zwalbach in Neder-Hessen, en andere. Daarenboven is Duitschlandt zo volkryk, dat de beste regimenten der meeste Mogendheden van Europa uit Duitschers bestaan.

De voornaamste en scheepryke rivieren van Duitschlandt zyn de Rhyn, de Donauw, de Mayn, de Wezer, de Elve, en de Oder. Behalven deze zyn 'er de Ens, de Saale, de Nabe, de Iser, de Lek, de Nekker, de Lippe, de Werne, de Moesel, de Spree, de Eems, de Instrut, en meer andere. Onder de voornaamste bergen telt men den Taurus, tegen over Mentz gelegen, maar nu de Heirich, of de Hoogte, genoemt; Melibocus, of het Hartz-gebergte, hoewel hedendaags die in het graafschap Blankenburg gelegen Bloksberg, daar men voorgeeft dat de hexen of tovereffen op Walpurgisavondt zamenkomen, meerendeels aldus genoemt wordt; Abnoba, een gebergte gelegen tusschen den Rhyn en den oorspronk van den Donauw, daar de Boar een gedeelte van is; de Sudeten, of het Boheemsche gebergte, nevens den Fichtelberg, den Kalenberg by Weenen, den Brenner in Tyrol, en de Meissensche, Thuringsche, Hessische en Lotharingische gebergtens. Op de grenzen van Duitschlandt leggen het Karpatische gebergte, het Reuzen gebergte; de St. Gotthardsberg, en de berg Jura, naast de Alpen. Onder de bosschen was voortyds het Hyrcynische woudt vermaard, het welk, als Cæsar zegt, zestig dagreizen lang was, en 9 dagreizen in de breedte uitmaakte. Hedendaags zyn aan te merken het Luikerwoudt, het Boheemsche woudt, de Hartz, het Zwarte woudt, het Thuringsche en Weener woudt, de Spessart, het Oden en Westerwoudt. In Duitschlandt weet men juist van gene eilanden, behalven het vorstendom Rugen, als mede Wollin en Usedom, aan de Oostzee, welke tot Pomeren behoren.

Duitschlandt wierdt ten tyde der Romeinen verdeelt in Duitschlandt aan deze en aan gene zyde van den Rhyn, wordende het gedeelte aan deze zyde van den Rhyn gelegen *Germania magna*, dat is groot Duitschlandt, genoemt. Ten tyde der Frankische koningen verdeelde men dit ryk in Opper-en Neder-Duitschlandt. Opper-Duitschlandt vervatte het Oostelyk Frankenlandt, de Paltz, Elzas, Beyeren, Zwaben, nevens de Oostenrykfche landen. Tot Neder-Duitschlandt wierdt gerekent Opper en Neder-Saxen, Westphalen, Hessen, Thuringen, Meissen, de Mark Brandenburg, Mekelenburg, Holstein, en Pomeren; om welke reden de Duitschers in de oude historiën alleen in *Franci* (Franken) en *Saxones* (Saxen) verdeelt wierden. Onder de eersten wierden de volkeren in Opper-Duitschlandt, en onder de anderen de volkeren in Neder-Duitschlandt begrepen, het welk de reden is, dat Keur-Paltz en Keur-Saxen nog tegenwoordig, by het afsterven van een Duitschen keizer, de twee Ryks-vikariaten waarnemen. In den tydt der Frankische koningen waren in Duitschlandt vier grote provincien of gouvernementen, als Beyeren, Franken, Zwaben, en Saxen, waar by naderhandt Lotharingen, Bohemen en Moravië, voor dezen door de Slaven bewoont, nevens de Mark Brandenburg, door de Vandalen bezeten, gekomen zyn. Dit heeft namaals gelegenheit gegeven tot de eerste verdeeling in de zes kreitzen, wanneer keizer Maximiliaan de I Duitschlandt in den jare 1500 te Augsburg het eerst in deze zes kreitzen, als den Frankischen, Zwabischen, Beyerschen, Westphaalschen en Saxischen, verdeelt heeft. Maar dewyl onder die kreitzen geheel Duitschlandt nog niet begrepen was, voegde hy 'er in den jare 1512 nog vier andere by, namentlyk den Oostenrykschen, Burgundischen, Neder-Rhynschen en Opper-Saxischen; uit welken hoofde een ieder landschap van Duitschlandt onder een zekeren van deze tien kreitzen moet gerekent worden. Boven dien zyn de landen verdeelt in aartsbisdommen, bisdommen, gevorstte abdyen, hertogdommen, Paltzgraafschappen, landgraafschappen, markgraafschappen, burggraafschappen, vorstendommen, graafschappen, heerlykheden en onmiddelbare territorien der Ryksteden.

Voor dezen waren 'er acht aartsbisdommen in Duitschlandt, als: Mentz, Keulen, Trier, Maagdenburg, Saltzburg, Bremen, Riga en Besançon. Maar doordien Mentz, Keulen en Trier tot keurvorstendommen zyn gemaakt, ook Maagdenburg en Bremen door den Westphaalschen vrede in hertogdommen verandert zyn, en Riga van het Ryk is afgescheurt, blyven 'er niet meer over dan maar twee aartsbisdommen, namentlyk Saltzburg en Bezançon, welke ieder hare onderhorige bisschoppen hebben. Van de bisdommen hangen eenige onmiddelyk van den paus af, als Bamberg en Passau, en andere van hunne aartsbisschoppen. Deze laatstgemelde waren eertyds zeer talryk; maar tegenwoordig zyn 'er maar zeventien, als: Wurtsburg, Worms, Eichstadt, Spiers, Constantz, Augsburg, Hildesheim, Paderborn, Freysingen, Regensburg, Trente, Brixen, Basel, Luik, Munster, Osnabrugge, en Chur. De andere bisdommen zyn het Ryk ten eenemale onttrokken, gelyk alle bisdommen van Pruissen en Lyflandt, Lausanne in Zwitserlandt, Sedun en Geneve, Metz, Tul en Verdun in Lotharingen, en door den Ryswykschen vrede Straasburg. Van andere bisdommen zyn wereldlyke vorstendommen gemaakt, als van Verden, Halberstadt, Minden, Camin, Zwerin en Ratzeburg. Wederom andere behoren, als stichten, den Protestanten, als Meissen, Merseburg, Naumburg, Lübek Havelberg en Lebus. Osnabrugge heeft by beurten nu een Roomsch-Katholyken, en dan een Lutherschen bisschop. De gevorstte abdyen zyn: Fulda, Kempten, Elwangen, Murbach, Luders, Berchtoldsgaden, Weissenburg, Prum, Stablo, en Corby. De voornaamste akademiën zyn: Altorf, Keulen, Duisburg, Erffurt, Frankfurt aan de Oder, Giessen, Grypswalde, Halle, Helmstadt, Heidelberg, Jena, Ingolstadt, Kiel, Leipzig, Marburg, Rintelen, Rostok, Straasburg, Tubingen, Wenen, Wittenberg, en Wurtsburg.

De oude Duitschers hadden van ouds vele byzondere en ten deele zeldzame gewoontens. Hunne voornaamste godheden waren de zonne, de maan, de godt Mars, welken zy *Thies* noemden, waar van de *Thies*-of *Dingsdag* zynen naam heeft gekregen; de Mercurius, of *Wodan*, waar van de Woensdag (by de Duitschers *Mittwochen*) voormaals *Wodanstag* genoemt wierdt: de Jupiter, of *Thor*, waar van de *Thor*, of *Donderdag*; de *Venus*, of *Frea*, waar van de *Friedag* of *Vrydag*; de Saturnus, of *Sater*, waar van de *Zaterdag*, (by de Duitschers *Sonnabend*) den naam hebben ontfangen. De Saxen hadden hunnen afgodt Crodo, en de Irmenzuil; de Thuringers den Thoren Pustrich; en de Zwaben de Hertha, of Isis. Zy hadden gene tempelen, maar offerden in bosschen en heinen, op hoogtens en bergen; zy gebruikten ook weinige afgoden-beelden, want zy oordeelden het voor hunne goden al te gering te zyn, aan de zelve eene menschelyke gedaante te geven. Hunne offerhanden bestonden in allerhande dieren, en zy hadden aan ieder afgodt zekere dieren toegeëigent. Aan Mercurius offerden zy zomtyds ook wel menschen. Hunne priesters hadden veel deel in de regeering. Zy hadden wel gene wetten, maar onderhielden echter een goede tucht en eerbaarheit, straffende de misdaden, voor al het overspel, het verraadt, en die hunnen pligt in den oorlog verzuimt hadden. In het algemeen waren zy lieden van eene grote en gezette ligchaams gestalte, hadden zich aan den oorlog en aan het jagen overgegeven, en beminden daar by niet weinig den drank. Zy gebruikten niet dan gemeene kost, als boter, melk, kaas, en wisten noch van wyn, noch van geldt, voor dat de Romeinen hen dat leerden. Hunne kinderen hielden zy zeer hard, en wierden byna onder het vee opgetrokken. Zy richtten hunne jaren in naar den loop der mane. Zy begroeven hunne doden zonder eenige statie, en verbrandden de zelve alleen. De hedendaagsche Duitschers zyn arbeidzaam, oprecht, goede zoldaten, standvastig in de religie, welke zy eenmaal hebben aangenomen, liefhebbers van de Muzyk, van goede wetenschappen, daar by dapper en zinryk, en men vindt vele geleerde mannen onder hen. Daarentegen zyn zy langzaam van beraadt, en worden wel het meest van wegens hunne overdadigheidt in eeten en drinken berispt; want zy zyn meer dan andere volkeren aan dit laster overgegeven.

Duitschlandt was voor dezen niet verdeelt naar de provincien, maar naar des zelfs inwoneren, welker voornaamste waren de Vriezen, Marsen, Bructeren, Chauchen, Chamaven, Tubantes, Usipiërs, Tecteren, Sicambren, Katten, Mattiaci, Sueven, Cheruscen, Fosi, Cimbren, Semnones, Marcomannen, Hermunduriërs, Narisciërs, en Bastarnen. Ieder volk wierdt afgedeelt volgens zekere districten of grote ambachten, by hen ook *Gauen* genoemt, waar van verscheide namen van zekere districten, op een *gau* uitgaande, nog zyn overgebleven, als Rhyngau, Sundgau, Nordgau, enz. Ieder dezer districten wierdt nader in zekere centenen of honderden verdeelt, waar onder by de honderd familiën behoorden. Zy hadden gene steden, maar alleen grote vlekken, daar de huizen hier en daar verstrooid in stonden, zo dat iedereen zyne akkers en landeryen rondom zynen hof hadde, als men nog op vele plaatsen in Westphalen en in het Zauerlandt ziet. Boven dien hadden zy eenige weinige vaste sloten, onder welke byzonderlyk waren, in Thuringen, Burgscheidungen aan de Instrut, en, in Saxen, Siegeberg en Ehresberg, daar de Irmenzuil niet verre af stondt. Ieder volk hadt drie personen, die de regeering waarnamen. De koning, wordende uit den adel verkoren, hadde geen monarchale regeering, maar moest, des noodt zynde, een ryksdag beleggen, op welken al het volk verscheen. Als zy nu met hunne wapenen waren zamengekomen, wierdt hen door de priesters een stilzwygen opgelegt. Daar op deedt de koning of de vorst het voorstel; de welke het volk behagende, stieten zy de wapenen tegen malkander; maar geen behagen daar in hebbende, maakten zy een groot geschreeuw. Voorts hadden zy *Duces* (veldheeren) welke alleenlyk in tydt van oorlog om hunne dapperheit verkoren wierden, en het opperbevel hadden. Nog hadden zy *Principes* (oversten) de welke het recht uitspraken. In dezen toestandt bleef Duitschlandt zo lang als het zyne vryheit behieldt; en schoon de Romeinen voor Cæsars tydt dikwils getracht hebben in Duitschlandt in te breken, hebben zy echter hun oogmerk niet kunnen bereiken.

Schoon de Duitschers nu hunne vryheit tegen de Romeinen en andere volkeren altydt hadden verdedigt; gelukte het echter Julius Cæsar om in Duitschlandt door te dringen, doordien hy een brug over den Rhyn sloeg, en de Duitschers, die onder hunnen koning Ariovistus tegen hem optrokken, op de vlucht dreef. Maar de Duitschers schepten nieuwen moedt, en dreven Cæsar weder te rug over

over den Rhyn. Als nu Cæfar zag, dat hy met geweldt niets tegen hen kon uitrechten, bragt hy hen door grote gefchenken aan zyne zyde, zodanig, dat zy hem veel dienft deden tegen de Galliërs. Ten tyde van den keizer Auguftus was des zelfs ftiefzoon Drufus zo gelukkig, dat hy tot aan de Elve doordrong, gelyk ook Tiberius onder den gemelden keizer de Duitfchers bedwong, wanneer vele van hen naar Vrankryk overgebragt wierden. Doch Auguftus leedt twee zware nederlagen, onder Lollius en Quintilius Varus. Onder de regeering van den keizer Tiberius wierdt de beroemde heldt Arminius geflagen; en fchoon Caligula en Domitianus tegen de Duitfchers niet veel konden uitvoeren, wierden zy echter door Antoninus Pius, M. Aurelius, Commodus, Caracalla, Alexander Severus, Maximinus, en Claudius veelmalen geflagen, en voor en na bedwongen. Doch noch de Saxen, noch verfcheide andere volkeren aan de Elve en den Donauw hebben door de Romeinen kunnen bedwongen worden. Zelf zyn de Gothen, Longobarden, Burgundiërs, Vandaalen, en andere volkeren, in Duitfchlandt wonende, in Italië gevallen. In de derde eeuwe verbonden zich eenige Duitfche volkeren zamen, om hunne vryheit tegen de Romeinen te befchermen, om welke reden hen de naam van Franken gegeven wierdt. Deze waren zo gelukkig, dat zy in de vyfde eeuwe, onder hun hoofdt Pharamund, in Gallië indrongen, en zich niet alleen daar van meefter maakten, maar datze ook de meefte overige Duitfche volkeren onder hun geweldt bragten, voornamentlyk, na dat de koning Clodoveus in den veldflag by Zulpich, in den jare 496 gehouden, de Allemannen overwonnen hadde. Des zelfs zoon, koning Diderik, bedwong de Thuringers, en keizer Karel de Grote die van Beyeren en Saxen, brengende vervolgens ook geheel Duitfchlandt onder zich. Het zelve was dan onder het geweldt der Franken tot den tydt van Lodewyk Germanicus, de welke in de verdeeling zyner vaderlyke landen Duitfchlandt als een byzonder ryk behieldt, zedert welken tydt het zelve aldus gebleven is. Otto de Grote bragt de keizerlyke waardigheit op de Duitfchers, die hy van de Romeinen voor zich en zyne nakomelingen hadt verkregen, zodanig, dat van dezen tydt af altydt een koning van Duitfchlandt die waardigheit heeft gehad, en het Longobardifche ryk bezeten; hoewel het zelve door de keizerlyke daar in aangeftelde gouverneurs merkelyk verzwakt is, de welke de hen aanvertrouwde provincien erffelyk hebben weten te maken, en aan den keizer niet meer dan de leengeving daar van overgelaten; gelyk ook de keizeren van hunne macht over de ftadt en den paus van Rome niets anders dan den bloten tytel hebben overgehouden. Schoon het Duitfche keizerryk van dien tydt af niet erffelyk is geweeft, maar de verkiezing eens keizers in den beginne aan alle vorften, maar daarna aan de keurvorften alleen, ftondt, zo vindt men nochtans, dat men omtrent het verkiezen by zekere huizen is gebleven, zulks, dat de Saxifche, Frankifche, Zwabifche en Oostenrykfche keizeren op malkander in de navolgende order gevolgt zyn.

Carolingifche Keizeren.

800. *Karel* de Grote.
814. *Lodewyk* de Vrome.
840. *Lotharius* de I.
855. *Lodewyk* de II.
875. *Karel* de II, de Kale.
879. *Lodewyk* de III, de Stamelaar.
880. *Karel* de III, de Dikke.
887. *Arnulphus.*
899. *Lodewyk* de IV, de welke geen keizer, maar alleen koning van Duitfchlandt is geweeft.

In het Duitfche ryk is het omtrent de opvolginge aldus gelegen geweeft. De zoon van keizer Lodewyk den Vromen, *Lodewyk Germanicus*, verkreeg Duitfchlandt als een afzonderlyk ryk. De zelve wierdt opgevolgt door zynen oudften zone *Karloman*, en deze door zyn jonger broeder, *Karel* den Dikken, op welken des zelfs natuurlyke zoon *Arnulphus*, die beide keizeren waren, en op dezen laatften *Lodewyk* de IV, volgde, die de laatfte koning van den Carolingifchen ftam in Duitfchlandt geweeft is, doordien de Duitfchers na des zelfs doodt de volle vryheit namen om zelf koningen uit hen te verkiezen, en *Conraad* den I, hertog van Frankenlandt, tot hunnen koning verkozen, invoegen de keizerlyke waardigheit toenmaals van wegens de onluften, door Guido en Berengarius in Italië verwekt, van niemandt wierdt bezeten.

Saxifche Keizeren.

919. *Hendrik* de I, de Vogelaar, was alleen koning van Duitfchlandt.
936. *Otto* de I, de Grote, de eerfte eigentlyk zo genoemde Duitfche Keizer, wierdt tot die waardigheit verheven in den jare 962, en bragt de zelve op zyne navolgers.
973. *Otto* de II, de Bloeddorftige.
983. *Otto* de III, het Wonder der wereldt.
1002. *Hendrik* de II, de Manke, of de Heilige.

Frankifche Keizeren.

1024. *Conraad* de II, de Zalifche.
1039. *Hendrik* de III, de Zwarte.
1056. *Hendrik* de IV, de Oude.
Rudolf van Zwaben.
Herman van Lutzelburg.
Ecbertus van Meiffen. Deze drie wierden tegen Henrik tot tegen-keizeren verkoren: maar zyn nog voor hem om het leven gekomen.
Conraad, Roomfch koning.
1106. *Hendrik* de V, de Jonge.
1125. *Lotharius* de II.

Zwabifche Keizeren.

1138. *Conraad* de III.
1152. *Frederik* de I, Barbaroffa, of de Rootbaardt.
1190. *Hendrik* de VI.
1197. *Philippus.*
1208. *Otto* de IV.
1212. *Frederik* de II.
Hendrik Rafpo, landgraaf van Thuringen;
Wilhelm, graaf van Hollandt, beide tegen *Frederik* den II verkoren.
1250. *Conraad* de IV. Na zyne doodt in den jare 1254 begon de grote tuffchenregeering (*interregnum*), die 19 jaren duurde: want fchoon gedurende de zelve
Richard, graaf van Cornwall in Engelandt,
Alfonfus de X, koning van Caftilië, en
Ottocarus, koning van Bohemen, verkoren wierden, gefchiedde het nochtans onder gedurige onluften.

Keizeren uit verfcheide huizen.

1273. *Rudolph*, graaf van Habsburg.
1292. *Adolph* van Naffau, afgezet.
1298. *Albert* van Ooftenryk.
1308. *Hendrik* de VII, van Lutzelburg.
1314. *Lodewyk* de V, uit Beyeren, en *Frederik* de Schone van Ooftenryk.
1349. *Guntherus*, graaf van Zwartzburg.
1350. *Karel* de IV, koning van Bohemen.
1378. *Wencefaus*, afgezet.
1400. *Rupertus*, Paltzgraaf aan den Rhyn.
1410. *Jodocus*, markgraaf van Moravië.
1410. *Sigismundus*, koning van Hungarië en Bohemen.

Keizeren uit het huis van Ooftenryk.

1438. *Albert* de II.
1440. *Frederik* de V, of, gelyk anderen hem noemen, de III, of de IV.
1493. *Maximiliaan* de I.
1519. *Karel* de V.
1556. *Ferdinand* de I.
1564. *Maximiliaan* de II.
1576. *Rudolf* de II.
1612. *Matthias.*
1619. *Ferdinand* de II.
1637. *Ferdinand* de III.
1653. *Ferdinand* de IV, Roomfch koning, ftierf voor zyn vader.
1658. *Leopoldus.*
1705. *Jofephus.*
1711. *Karel* de VI.

Duitfchlandt was onder de Carolingifche keizeren een monarchaal en erffelyk ryk, zo dat de keizers voor het meefte gedeelte by hunne uiterfte wille hunnen opvolger benoemden. De afzonderlyke provincien wierden toen door hertogen en graven, in den name der Frankifche koningen en keizeren, beftiert. Die hertogen en graven hadden de regeering in de provincien, maar de gemelde koningen en keizeren waren de opperfte rechters; en fchoon 'er zomtyds Ryksdagen wierden uitgefchreven, waar toe de bisfchoppen, hertogen, graven, en overheden uit de fteden geroepen wierden, gefchiedde zulks echter niet daarom, dat de keizeren der zelver goedkeuring wilden hebben, maar enkel om met hen raadt te plegen. Deze monarchale wyze van regeering duurde zo lang, als de Carolingifche ftam zyn erffelyk recht tot de opvolging in Duitfchlandt beweerde. Maar wanneer de Duitfche ftanden in den jare 887 *Arnulphus*, den natuurlyken zoon van Karloman, tot koning verkozen, matigden zy zich ook, behalven dit recht om te verkiezen, meerder vryheden en rechten aan, waar door hunner koningen monarchale regeering grotelyks befnoeit wierdt. Hier by kwam, dat zy, na de doodt van *Lodewyk* den IV in den jare 912, met welken de Carolingifche ftam in Duitfchlandt uitftierf, voortgingen met koningen uit hunne landgenoten te verkiezen, gelyk zy *Conraad* den I, hertog in Frankenlandt, tot koning verkoren. Doordien nu de overige hertogen van Duitfchlandt, namentlyk hertog Hendrik van Saxen, hertog Burchard van Zwaben, en hertog Arnolph van Beyeren, zich Conraad niet wilden onderwerpen, ftonden zy tegen hem op, en zochten zich van hunne aanbetrouwde provincien erffelyk meefter te maken, en de zelve voor zich te behouden. Alzo nu Conraad te zwak was om hen te wederftaan, moeft hy zulks laten gefchieden, zich te vrede houdende, dat zy vazallen der Duitfche koningen zouden zyn, en de zelve, des noodt zynde, met zeker getal van volk byfpringen. Dit voorbeeldt hebben ook andere hertogen na dien tydt gevolgt: hoewel de Duitfche koningen en keizeren alle hoge regaliën in zodanige hertogdommen nog voor zich behielden. Maar wanneer na het afterven der keizeren, die den naam van *Otto* voerden, de bisfchop

fchoppen in Duitfchlandt begonden machtig te worden, trachtende zich zelfs van der keizeren macht te onttrekken, zo bediende zich paus Gregorius de VII van deze gelegenheit om zich boven keizer Hendrik den IV te verheffen, den zelven in den ban, en hem zo veel moeielykheit aan te doen, dat hy voor den paus moeft bukken. Schoon zulks nu keizer Hendrik naderhandt berouwde, en hy den paus wederom zocht tot gehoorzaamheit te brengen, kon hy echter niets uitrechten, maar moeft zelf gedogen, dat hy afgezet wierdt. Hier door kreeg de keizerlyke hoogheit een groten krak, voornamentlyk wanneer des zelfs opvolger Hendrik de V aan paus Calixtus den II in den jare 1122 het verlei (*investitura*) der biffchoppen moeft overlaten. De keizeren Frederik de I, en Frederik de II deden vervolgens wel hun uiterfte beft om de keizerlyke hoogheit of gezag zo wel over den paus als het Duitfche ryk weder in den vorigen ftandt te brengen; maar zy konden echter niet beletten, dat de zelve gedurende de grote tuffchenregeering de grootfte krak ontfing, doordien de Ryksftanden in deze onluften zich zeer vele rechten en regalien, door de keizeren eertyds bezeten en geoeffent, geheel en al aanmatigden. Deze grote macht der ftanden is door den Smalkaldifchen en dertigjarigen oorlog nog hoger geklommen, tot dat deze rechten, die zy zich van tydt tot tydt hadden aangematigt, door den Weftphaalfchen vrede bevestigt zyn, waar uit dan de buitengemeene wyze van regeering in het Duitfche Ryk, die in geen ander ryk gevonden wordt, ontftaan is.

De tegenwoordige regeering van Duitfchlandt ftaat aan den keizer en de Ryksftanden. De keizer wordt door de keurvorften verkoren, en hem worden by de verkiezing zekere voorwaarden, *Capitulatie* genoemt, voorgelegt, welke hy ondertekenen en bezweeren moet, inhoudende de manier, op welke hy de regeering moet waarnemen. Hy wordt wel het allerheiligfte opperhoofdt genoemt van het H. Roomfche Ryk; maar hy heeft voor zich weinig recht meer in de landen der Ryksftanden, welke men *refervata* noemt. De voornaamfte der zelven zyn het recht om vorften, graven, vryheeren, ridders, edellieden en Paltzgraven (*comites Palatini*) te maken, de akademifche privilegien te bekrachtigen, Miffen in Duitfchlandt aan te leggen, Ryks-beleeningen te doen, Ryksdagen te beleggen, en privilegien te geven, die in het geheele Duitfche Ryk gelden. Alle andere dingen, het geheele Duitfche Ryk betreffende, kan de keizer alleen niet doen, maar moet de bewilliging der keurvorften, of die van alle de ftanden daar toe hebben. Dit laatftgemelde wordt vooral vereifcht in gewigtige aangelegenheden, als oorlogen, vredehandelingen, het maken van nieuwe wetten, opleggen van fchattingen, enz. alle welke zaken de keizer op een Ryksdag moet voordragen, en der ftanden goedkeuring daar op ontfangen. Hy heeft wel het recht om Ryksdagen uit te fchryven; maar moet echter aangaande den tydt en de plaats alvorens met de keurvorften te rade gaan. Op deze Rydsdagen worden alle en iegelyke ftanden, en wel de keurvorften, vorften en Ryksfteden, ieder in het byzonder, geroepen; doch de prelaten, die niet tot den vorftenftandt verheven zyn, krygen volgens hunne twee banken, als de Zwabifche en Rhynfche prelaten, ook maar twee brieven, waar by hen zulks wordt bekend gemaakt. De Ryksgraven, die zamen vier banken beflaan, worden volgens hunne vier diftricten, namentlyk der Zwabifche, Frankfche, Wetteraufche en Weftphaalfche graven, beroepen. Wanneer nu de Ryksftanden in eene zekere Ryksftadt op den beftemden tydt byeen vergadert zyn, gaan zy in proceffie naar de kerke, daar de miffe wordt gelezen, en van daar naar het raadhuis. Daar gekomen zynde zet zich de keizer op een verheven troon, aan welkers regter zyde, wat lager, keur Ments, Beyeren, Brandenburg, en aan de linker zyde Keulen, Saxen, de Paltz, en keur Trier tegen over den keizer, gaan zitten. Nog wat lager zitten voorts op de regterhandt de geeftelyke vorften, en ganfch onder aan de prelaten, maar aan de linker handt de wereldlyke vorften, en ganfch onder aan de Ryksgraven. Tuffchen beide banken in ftaat een dwarsbank, op welke de biffchop van Lubek zit met den biffchop van Osnabrugge, indien deze laatfte een Proteftant is. In het midden ftaat de zogenoemde Directoriaal-tafel, waar aan de keur-Mentzifche kancelier en de fecretariffen zitten, om het protocol te houden. De afgezondenen der Ryksfteden ftaan ganfch onder aan, buiten de gemaakte traliën. Het gebeurt zomtyds, dat de keizer zelf niet daar by verfchynt, maar alleen zynen principaal commiffaris, gelyk als de ftanden hunne gezanten, zendt. Na dat ieder zyne gewoonlyke plaats en ftandt heeft genomen, wordt de voorflag gedaan, die aan de ftanden in gefchrift wordt overgegeven. Hier op begeleiden de ftanden den keizer, of des zelfs plaatshouder, met de gewonelyke plegtigheden wederom naar zyn paleis. Vervolgens nemen de ftanden het gedane voorftel in overweging. Deze ftanden worden in drie collegien verdeelt, te weten het keurvorftelyke, daar de Keurvorft van Mentz het hoofdt van is, of het directorium voert; het vorftelyke, in het welke de aartshertog van Ooftenryk en de aartsbiffchop van Saltzburg by beurten het directorium waarnemen, en in het welke de prelaten en Ryksgraven mede hun plaats hebben, en het collegie van de Ryksfteden, van het welke de ftadt, daar de Ryksdag gehouden wordt, het directorium heeft. In ieder collegie worden de ftemmen in het byzonder opgenomen, en by meerderheit der zelven het befluit gemaakt. Die befluiten deelen de collegien malkander mede, en bemoejen zich, wanneer zy niet overeenkomen, om ze overeen te brengen, waar van vervolgens een zogenoemd Ryksgoedbedunken opgeftelt en den keizer ter goedkeuringe toegezonden wordt. Byaldien nu die goedkeuring komt te volgen, zo wordt het zelve in de form van een zo genoemd Ryks affcheidt gebragt, en gemeen gemaakt, dat naderhandt tot een grondwet des Duitfchen Ryks moet dienen. De opperfte gerechtshoven in Duitfchlandt zyn de keizerlyke Rykshofraadt, en het kamergerecht te Wetzlar, voor het welke alle ftanden van het Ryk moeten verfchynen. Behalven deze zyn 'er nog eenige kleine Ryks-gerechten, als het hofgerecht te Rothweil, het keizerlyke landgerecht te Anfpach, te Wurtzburg, en in Zwaben; maar deze hebben alleen hare jurisdictie over een zeker diftrict, en men kan zich van de zelve op de beide hoogfte gerechten beroepen (*appelleren*). De voornaamfte grondwetten van het Duitfche Ryk, daar de ganfche regeering op fteunt, zyn de goude Bulle, de wereldlyke en Religie-vrede, de keizerlyke verkiezings capitulatie, de Weftphaalfche vrede, en de Ryks-affcheiden.

Ryksftanden in Duitfchlandt.

Wat de Ryksftanden betreft, de zelve hebben op de Ryksdagen zitting op de navolgende order:

Het keurvorftelyk Collegie.

Mentz.
Trier.
Keulen, die zamen beurt wiffelen.
Bohemen.

Beyeren.
Saxen.
Brandenburg.
Hannover.

Het vorftelyk Collegie.

Geeftelyke vorften.

Ooftenryk.
Saltzburg.
Burgundië.
Ooftenryk en Burgundië zitten wegens hun voorrecht of prerogatief, het welk zy voor allen, ook geeftelyke vorften, hebben, op deze bank boven aan.
Befançon.
De *Duitfchmeefter.*
Bamberg.
Wurtzburg.
Worms.
Eichftadt.
Coftnitz.
Augsburg.
Hildesheim.
Paderborn.
Freifingen.
Regensburg.

Paffau.
Trente.
Brixen.
Bafel.
Luik.
Munfter.
Chur.
Fulda.
Kempten.
Murbach.
Luders.
De *Johanniten-meefter.*
Berchtoldsgaden.
Weiffenburg.
Prum.
Stablo.
Corvey.
De *Zwabifche prelaten.*
De *Rhynfche prelaten.*

Wereldlyke vorften.

Beyeren.
Maagdenburg.
Paltz-Lauteren.
Paltz-Zimmeren.
Paltz Nieuwburg.
Bremen.
Paltz-Tweebrugge.
Paltz Veldentz en *Lauterek.*
Saxen-Altenburg.
Saxen-Coburg.
Saxen Weimar.
Saxen Gotha.
Saxen-Eifenach.
Brandenburg-Bareuth.
Mekelenburg-Guftrau.
Mekelenburg-Strelitz.
Voor-Pomeren.
Achter Pomeren.
Deze vyf huizen *Wurtenberg*, *Heffen*, *Baden*, *Mekelenburg*, en *Pomeren*, veranderen onder malkander van plaats, en worden daarom de vyf alternerende huizen genoemt.
Saxen-Lauenburg.
Minden.
Holftein-Glukftadt.
Holftein-Gottorp.
Savoje.
Lichtenberg.
Anhalt.
Henneberg.
Zwerin.

Brandenburg-Anfpach.
Brunswyk-Wolfenbuttel.
Brunswyk-Zelle.
Brunswyk-Hannover en *Grubenhagen.*
Brunswyk-Kalenberg.
Verden.
Halberftadt.
Wurtenberg.
Heffen Caffel.
Heffen-Darmftadt.
Baden Baden.
Baden Durlach.
Baden Hogberg.
Camin.
Ratzeburg.
Hirfchfeldt.
Lotharingen.
Mompelgard.
Arenberg.
Hohenzolleren.
Eggenberg.
Lobkowitz.
Zalm.
Diedrichftein.
Naffau Hadamar en *Ziegen.*
Naffau-Dillenburg.
Auersberg.
Ooft-Vrieflandt.
Furftenberg.
Zwartzenberg.
Oettingen.

Op de Dwarsbank.

Lubek.
Osnabrugge, als het een Proteftantfche biffchop is.

De *Zwabifche*, *Wetteraufche*, *Frankifche* en *Weftphaalfche graven.*

Het

Het Collegie der Ryksfteden.

De Rhynfche Bank.

Keulen.	*Nordhuizen.*
Aken.	*Weiſſenburg* aan den Rhyn.
Lubek.	*Landau.*
Worms.	*Keizersberg.*
Spiers.	*Munſter* in St. Gregorien-dal.
Frankfort.	*Dortmond.*
Goslar.	*Friedberg.*
Bremen.	*Wetzlar.*
Mulhuizen.	*Gelnhuizen.*

De Zwabifche Bank.

Regensburg.	*Kempten,*
Augsburg.	*Winsheim.*
Neurenberg.	*Kaufbeuern.*
Ulm.	*Weil.*
Eſlingen.	*Wangen.*
Reutlingen.	*Iſny.*
Nordlingen.	*Phullendorp.*
Rotenburg aan de Tauber.	*Offenburg.*
Donauwerth.	*Leutkerken.*
Zwabiſch-Halle.	*Wimpfen.*
Rothweil.	*Weiſſenberg* in Nordgau.
Uberlingen.	*Gingen.*
Heilbrun.	*Gengenbach.*
Zwabiſch Gemund.	*Zell* by Hamerbach.
Memmingen.	*Buchhorn.*
Lindau.	*Aalen.*
Dunkenſpiel.	*Buchau* aan de Federzee.
Biberach.	*Bopfingen.*
Zweinfurt.	

Doch de ftanden hebben ook het recht om afzonderlyke vergaderingen of zamenkomften te beleggen, zelfs zonder daar van aan den keizer kenniffe te geven. Zulks gefchiedt of door kreits-dagen, wanneer de ftanden van zekeren kreits zamen komen; of door keurvorften-dagen; wanneer alleen de keurvorften vergaderen; of door vorften-dagen, wanneer of alle de vorften, of de geeftelyke, of de wereldlyke, alleen, ook wel maar eenige van hen, zamen komen; of door graven-dagen, wanneer de graven, of eindelyk door ftede-dagen, wanneer de Ryksfteden eene vergadering houden. Voor het overige oeffenen de Ryksftanden de hoge jurisdictie in hunne landen. Zy hebben het recht om oorlogen te voeren, doch niet onder malkander, maar tegen buitenlandfche mogendheden, doch zo dat het Ryk in de zelve niet ingewikkelt worde. Zy kunnen vrede en verbonden maken, hebben het recht van geldt te flaan, wetten en privilegien in hunne landen te verleenen, pofteryen aan te leggen, fchattingen uit te fchryven, vrye Godsdienft-oeffening, en diergelyke hoge regalien meer. Nochtans moeten verfcheide dezer ftanden in gewigtige zaken, het landt rakende, de toeftemming hunner landftanden op byzondere daar toe beftemde landdagen afwachten; maar andere, onder welke men inzonderheit keur-Brandenburg en de markgraven van Baden telt, hebben in hunne landen gene ftanden. Behalven de gemelde ftanden zyn 'er nog leden des Ryks, de welke wel onmiddelyk tot het Ryk behoren, maar geen plaats of ftem op den Ryksdag hebben, als: de onmiddelbare Ryks-ridderfchap, de balluagie Coblentz en Elzas, en eenige vrye keizerlyke ftichten. De vorften van Italië, als die van Mantua, Milanen, Modena, Mirandola, en andere, zyn alleen vafallen van het Duitfche ryk, hebbende geen andere gemeenfchap met het zelve, dan het geen de leen-rechten betreft.

Wat den Godsdienft aangaat, de oude Duitfchers waren blinde Heidenen, en fchoon de waarheit des Euangeliums al vroeg tot in deze landen is doorgedrongen, zelfs dat zich enkele huisgezinnen tot het Chriftendom hebben begeven, heeft het zelve nochtans voor de VIII eeuwe geen rechten opgang gehad. *Bonifacius* is de voornaamfte geweeft, die het Euangelium, inzonderheit in Thuringen en Saxen, heeft gepredikt, hoewel *Severinus* en *S. Rupertus* het zelve in Beyeren, *Ansgarius* in Zwaben, *Kilianus* in Franken, en *Vicelinus* in Holftein hebben verkondigt. Hier na heeft Duitfchlandt eenige honderd jaren de Roomfch-Katholyke religie beleeden, tot dat *Martin Luther* in den jare 1517 tegen de misbruiken van den aflaat begon te fchryven en opentlyk te prediken, en vervolgens die grote hervorming te wege bragt. In den beginne wierden de aanhangers van Luther overal vervolgt, wordende tegen de zelve op den Ryksdag te Worms in den jare 1521, en op dien te Spiers in den jare 1529 zeer harde Ryks-befluiten genomen. Doordien nu die ftanden, welke de leere van Luther omhelfden en voorftonden, daar tegen proteſteerden, heeft men hen den naam van *Proteſtanten* gegeven. Nadat de Augsburgfche Confeffie of geloofsbelydeniffe was overgegeven, wierdt hen op den Ryksdag te Neurenberg in den jare 1532 eenige vryheit van Godsdienft vergunt, maar alleen tot den tydt toe, dat 'er op een algemeen Concilie, of algemeenen Ryksdag, een ander en vaft befluit daar omtrent zou genomen zyn. Schoon nu die vryheit van Godsdienft door den kort daar op gevolgden Smalkaldifchen oorlog wederom geftremt wierdt, verworf keurvorft Maurits van Saxen echter door het Paffaufche verdrag in den jare 1552 den Proteftanten nieuwe vryheit van Godsdienft-oeffening, het welk naderhandt op een algemeenen ryksdag te Augsburg in den jare 1555 door den Religie-vrede is beveftigt. Deze vrede is naderhandt door alle keizerlyke verkiezings-capitulatien, en inzonderheit door den Weftphaalfchen vrede, op nieuw bekrachtigt, en zyn daar onder zo de Gereformeerden als Lutherfchen begrepen. In gevolge van dien wordt de Roomfch-Katholyke, de Lutherfche, en de Gereformeerde Godsdienft in het Ryk toegelaten, en buiten de zelve geen andere geduld. Hoewel het, helaas! over-bekend, en te beklagen is, hoedanig die vrede in de volgende tyden van de zyde der Roomfch-Katholyken is gefchonden, en hoe wredelyk de Proteftanten hier en daar vervolgt zyn.

De fchryvers van de hiftorie van Duitfchlandt vindt men aangewezen door Hertzius *in Bibliotheca Germanica*; door Struvius *in Bibl. Hiſt. c.* 17; door Meibomius in zyne Redenvoering *de hiſtoria Germanicæ fontibus.* Om den toeftandt der oude Duitfchers te leren kennen dienen *Julius Cæſar*, *Tacitus*, *Strabo*, *Ptolomæus*, en *Ammianus Marcellinus.* Van hunne oude godheden heeft *Elias Schedius* gefchreven, en van hunne gewoontens *Phil. Cluverius*, *Beatus Rhenanus*, *Conringius*, en *Paulus Hachenberg.* Tot de Geographie van Duitfchlandt geven aanleiding *Franciſcus Irenicus*, *Petr. Bertius*, *Mart Zeilerus*, en *Chriſtophorus Cellarius.* Tot de gefchiedeniffe der middelfte tyden dienen de zo genoemde *Scriptores Rerum Germanicarum*, namentlyk: *Rhegino*, *Hermannus Contractus*, *Lambertus Schafnaburgenſis*, *Marianus Scotus*, *Sigebertus Gemblacenſis*, *Otto Friſingenſis*, *Albertus Stadenſis*, en anderen, de welke van *Piſtorius*, *Reuberus*, *Urſtiſius*, *Freherus*, *Caniſius*, *Meibomius*, *Schilterus*, en anderen, zyn byeen verzamelt. Tot de gefchiedeniffe der volgende tyden dienen *Chriſtoph. Lehman* in zyne *Chronyk van Spiers.* Aangaande de grenzen van Duitfchlandt kan men *Conringius* nazien. Van de Reformatie hebben *Sleidanus*, *Hortleder*, en *Seckendorf* gefchreven. Omtrent de nieuwe Hiftorie moet men lezen *Puſendorf* en *Lundorp.* Tot het *Jus publicum* in Duitfchlandt dienen *Limnæus*, *Coccejus*, *Vitriarius*, en inzonderheit *Dats in volumine novo rerum German.* Den geheelen ftaat van Duitfchlandt heeft befchreven Frankenberg in zyn zogenoemden *Europiſchen Heraut.*

DUIVE, (JAN) een Gouwenaar van geboorte, was een leerling van den groten Wouter Crabeth, kleinzoon van den vermaarden glasfchilder Wouter Pieters Crabeth. Hy wierdt een vaardig en goed fchilder van pourtretten. Zyne fchildery van den Minderbroeder Gregorius Simpernel, na des zelfs overlyden uitgevoert, bragt hem een zeer groot gewin by door de menigte kopyen, die hem daar van te maken aanbeftelt wierden door des zelfs vrienden en kenniffen, met welken inzicht hy het principaal ook om niet gefchildert hadt, daar by zeggende, dat die dode vele levenden vewekken zou, gelyk ook gebeurde. Hy ftierf binnen zyne geboorteftadt Gouda aan een overval van beroerdheit in 't jaar 1649. *J. Walviſch Beſchryv. van der Gouda I Deel. A. Houbraken Schouwb. der Schild. II. Deel.*

DUIVE (RIDDERORDE VAN DE) wierdt in den jare 1390, of als eenigen willen, in den jare 1379, door Johannes den I, koning van Caftilië, geſticht, wordende de ftaatsdienaren en voornaamften van het ryk daar mede op den dag van S. Jakob in de kerke te Segovia vereert. De ridders van deze orde moeften zich in hun huwelyken ftaat zuiver houden, den Roomfch-Katholyken Godsdienft verdedigen, en de gerechtigheit handhaven. Aan hun gouden ordens-keten hong eene witte duive, zynde met goude ftralen omringt, wiens bek rood en naar de aarde gebogen was. De gemelde koning Johannes heeft, behalven deze, nog eene andere orde geſticht, wiens ordens-teken het vernuft genoemt wierdt. Deze ridders waren van een kleiner adel, en moeften, als de koning te velde ging, lanffen dragen, daar een kleine vaandel boven aan was. Maar de koning Johannes kwam te overlyden, voor dat deze orde regt in ftandt was. *Bonanni. Juſtiniani. Gryphius de ord. equeſtr.*

DUIVELAAR. Zie DUVELAAR.

DUIVEL, van het Griekfche woordt Διάβολος, het welk een lafteraar betekent, is de naam, die aan het hoofdt der gevallene engelen in de H. Schrift gegeven wordt. *Matth. XXV.* 41.

DUIVELANDT, *Duvelandia*, een van de Zeeufche eilanden naaft het eilandt Schouwen, waar aan 't wel eer vaft was, wordende door de Gouwe, het Dykwater en Maye daar van afgefcheiden, doch in 't jaar 1610 door openbaar octrooi der Staten van Zeelandt weder aan 't eilandt aangedamt, wegens 't veelvuldig aankomen der landzaten van Duivelandt met hunne vruchten ter markt te brengen. Zie Smallegange *Kronyk van Zeelandt I Deel, III boek*, 9 en 14 *hoofdſtuk*, alwaar hy de grootte der vier bannen van Duivelandt vertoont, en *'t Gouwe veer*, en *Zonneſchyn* in 't jaar 1628 wierden bedykt; terwyl *Ooſt Duivelandt*, in 't jaar 1467 al was bedykt; welk Ooft-Duivelandt, anders ook *Bruniſſe*, gelegen op den Ooftkoek van Duivelandt, een groot dorp is, voorzien met meer dan honderd huizen, nevens eene fchone kerk en toren, hebbende eene bekwame haven, daar geladene fchepen af- en aan kunnen varen, als ook hoge jurisdictie, zynde eigen aan den Heere Willem de Jonge van Bruniffe en Botlandt, in 't jaar 1696 oud-burgermeefter van Zierikzee, en rekenmeefter ter rekenkamer van de Staten van Zeelandt, hem als zyne vaderlyke erffeniffe aangekomen uit het oud en voortreffelyk geflacht van de Hersbeken. Zie Smallegange *Kron. I Deel, V. boek, 9 hoofdſtuk.*

Gelyk de Zeeufche eilanden menigmaal door zware watervloeden zyn overftroomt, zo is dit eilandt Duivelandt ook meermalen de woede van de holle zee onderworpen geweeft. Dus wierdt het in dien zwaren watervloedt in 't jaar 1421, de Elizabethsvloedt genaamt, waar door wel 72 dorpen in Zeelandt overftroomt wierden, mede met zout water geplaagt; en in den zwaren vloedt van 't jaar 1530, gemeenlyk St. Felixvloedt genoemt, doch die op den 5 November voorviel, wierdt dit eilandt Duivelandt deerlyk overftroomt, tot ondergang van verfcheide brave familiën, zo ook weder in den vierden Allerheiligenvloedt des jaars 1532, toen de voor-

voornaamste Zeeusche eilanden deerlyk overstroomt wierden, en vele schone adelyke heerlykheden en familien te gronde gingen. Zie dit omstandig by G. Oudhof in zyn *Verhaal der Watervloeden op de gemelde jaren.*

DUIVELANDT, eene zeer oude adelyke familie, uit de oude graafschappen van Zeelandt afkomstig, en van 't gemelde eilandt, Duivelandt toegenaamt, zynde al bekend, en als een oud adelyk geslacht in de elfde eeuwe beroemd. De zelve bezat wel eer in Zeelandt, byzonder op Noord-Bevelandt, zeventien adelyke heerlykheden, als onder anderen de heerlykheden Soeterlinkerke, Wiskerke, Cats, Hamstede, Emelyze, Zwanenburg, en andere, ook de heerlykheit Roon omtrent de oude Maas, gelyk uit het volgende geslachtregister blykt. Doch gelyk alle menschelyke zaken, en staten, hoe hoog verheven, de veranderinge onderworpen zyn, en de zware watervloeden vele brave familien in verscheide plaatsen, ook in Zeelandt, hebben doen ondergaan, zo leedt deze adelyke familie der Duivelanden in de gemelde vloeden en overstromingen van de eilanden Noord Bevelandt, Duivelandt, en andere, ook een deerlyken ramp, en verloor in verscheide vloeden, byzonder in die van de jaren 1421, 1530, en 1532, welzeventien schone heerlykheden: dies eenigen dezer familie zich te Antwerpen ter woon begaven, alwaar zy ook goederen hadden, en alwaar men in de Parochiekerk van St. Andries een groot glasvenster zag, met de wapenen van de familie der Duivelanden, als ook in de Lieve Vrouwe kerke te Antwerpen een pylaar, met de zelve adelyke wapenen, in 't jaar 1622 nog in wezen, gelyk uit de verklaringe der Commissarissen voor den Raadt van Antwerpen blykt, gedaan ten verzoeke van eenen Jan Carlo Smissart, een bloedverwant der Duivelanden, welke verklaringe aldus luidt:

„ Welken versoeke agtervolgende ten voorsz. dage, maande en „ jaare 1622, hebben de Commissarissen getransporteerd in de „ kerke van onze Lieve Vrouwe binnen deser stadt, en hebben „ aldaar in 't midden van de beuk der voorsz. kerke gevonden „ verscheide Sarksteenen van 't Geslachte van de Adriaansen van „ Duivelandt, daar op gehouwen staan de voorschreve wapenen, „ met hunne Tumbers en andere vercierselen, gelyk aan Edellie- „ den behoort, ende onder andere zynde twee navolgende, te we- „ ten, eene daar op gesneden staat aldus:

Hier leit begraven Cornelis Adriaansen Jans soone van Duyvelant, stierf in 't jaar ons Heeren M. D. XLII. den eersten Mey.

„ Ende op de voorsz. Sarksteenen gehouwen de voorsz. wapenen „ van Duivelant met de poincten of stralen en met den helm, en- „ de daar op de hoopen van vlasbloemen en de brackhont in 't „ midden, ende op de andere Sarksteen staat een opschrift in „ 't Latyn van naarvolgende woorden:

Hic sepultus est Cornelis Adriaensen van Duivelant, Dominus in Vosmar, olim patronus pauperum hujus urbis, qui obeyt 27 Novembris 1544, *& Agneta Verpoorten, ejus uxor, qua obeyt* 14 *Decembris* 1554, *& Filius Mr. Gerardus Adriaensen van Duivelant, J. U. Licentiatus, Dominus in Vosmar, qui obeyt* 6. *Juny Anno* 1616.

Dat is:

Hier is begraven Cornelis Adriaensen van Duivelandt, Heer in Vosmar, eertyds Patroon der armen dezer stadt, welke gestorven is den 24 *November* 1544. *En Agneta Verpoorten, des zelfs huisvrouwe, gestorven* 14 *December* 1554. *En de zoon Mr. Gerardus Adriaensen van Duivelandt, der beide Rechten Licentiaat, Heer in Vosmar, gestorven den* 6 *Juny des jaars* 1616.

„ Ende boven het voorsz. opschrift staan ook gehouwen de voorsz. „ wapenen van Duivelandt, met de opene helmen, geblasoeneert „ in de maniere als voren gezeitis.

„ Boven dies hebben de voorsz. Commissarissen in de voorsz. „ kerke van onzer Liever Vrouwen alhier bevonden een blasoen „ hangende omtrent de voorsz. sarcken aan den vierden pilaar, „ wesende op de rechte syde van den beuk der voorsz. kerke, so „ men de grote deur inkomt, 't selve blasoen geschilderdt op pa- „ neel met vergulde lysten, waar in geschildert zyn de wapenen van „ Duivelant, verciert metten Tumber en gecoleurt so een iege- „ lyck 't selve alhier te sien is, en geschildert staet, en de selve wa- „ penen gecoleurt, geblasoeneert en verciert in der zelver manie- „ ren, hebbende de voorn. onse Commissarissen ook gesien en „ bevonden in de Parochiekerck van St. Andries binnen deser „ stadt aen beyde de syden in een glasen venster staande in de voorsz. kerke, d'welk is de vierde op de rechte syde so men door „ de groote poorte der voorsz. kercke inkomt.

Nog wierden 'er in 't zelve jaar 1622 op 't verzoek van gemelden Jan Carlo Smissart voor de Commissarissen van den Raadt van Antwerpen edelyke verklaringen gedaan van verscheide heeren, als 1. van den Hr. Jakob Cats van Amerongen, heere tot Gysenborg, enz. 2. van den Hr. Hendrik van Varyck, ridder, burggrave van Brussel, heer van Bouwel, Olmen, Bondaal, enz. schout der stadt Antwerpen, markgraaf des lands van Rhyen. 3. Van Jonker Willem van Immerseel, rentmeester van zyne koninkl. Maj. van Spanje. 4. Van Hr. Jan Happaert, ridder, oudburgermeester en toenmaals schepen der stadt Antwerpen. 5. Van Hr. Antonius van Berchem, ridder, oudburgermeester en toenmaals schepen der stadt Antwerpen. 6. Van jonker Paulus van Halmale, oudschepen van Antwerpen. 7. Van jonker Willem van der Werve, heer van Schelderech. 8. Van jonker Steven de Lespenoy, ingezeten van Antwerpen. 9. Van Hr. Jan van Stembor, ridder, heer van Bois en Condres, oudburgermeester en toenmaals schepen van Antwerpen. 10. Van Catharina van Vlierden, weduwe van jonker Pieter de Fournay, hoogbaljuw van den lande van Beveren, wonende toen te Antwerpen. 11. Van jonker Antonius van Vlierden, kapitein van eene compagnie Nederduitsche voetknechten ten dienste van zyne Katholyke Majesteit. 12. Van jonker Philips van Vlierden, schepen te Antwerpen. 13. Van Susanna van Duivelandt, huisvrouw van Albinus Gouwey, ingezeten van Antwerpen. 14. Van juffr. Catharina de la Barsena, dochter van Jan de Barsena, toenmaals woonachtig te Antwerpen. Alle welke genoemde personen edelyk getuigden en verklaarden hen bekend te zyn, dat de familie van Duivelandt was eene oude adelyke familie uit de graafschappen van Zeelandt, voerende de wapenen van de heerlykheit van Duivelandt, zynde tandt door tandt, of vyf rode vlammen of poincten in een goud veldt, op de rechte zyde van de tandt goudt, en de ander rood, den tumber of helm daar op hopen van de bloejende vlas, met een brakhont, daar in leggende, zynde 't wapen van den groten hoek van Duivelandt; en dat schoon de brieven hier van alle in de overstrominge van Noord-Bevelandt zyn vergaan, zy echter wisten, dat dit geslacht dit wapen al over twee honderd jaren hadde gevoert, en in de vanen en blasoenen of bruiloftsfeesten en festynen vertoont, ook in de vlaggen van der zelver marktschepen, varende van der zelver heerlykheit van Rhoon naar Dordrecht; dat ook de nazaten van dit adelyk geslacht het recht hadden, om in de provincie van Hollandt vryelyk en opentlyk ter jagt te gaan, op de konynen in de duinen, 't welk niemandt aldaar als zulke edellieden vry stond, en als de Heer Bossu, gouverneur van Hollandt, ten dienste van zyne Majesteit den koning van Spanje, in dien tydt verboodt aan elk wapenen te dragen, dat als toen echter aan de Duivelanden toegelaten is geweest de gemelde wapenen te voeren, gelyk aan andere diergelyke edellieden. Uit alle welke verklaringen, (gedaan in 't jaar 1622 voor burgermeesteren, schepenen en Raden der stadt Antwerpen, en bekrachtigt met stads zegel, en nog tegenwoordig in geschrift berustende by den here ANDREAS *van Duivelandt*, een nazaat van dit geslacht, woonachtig te Embden, alwaar hy bedient heeft het ampt van boekhouder der koninklyke Afrikaansche en Amerikaansche compagnie, en nog is rentmeester van Jan Warners dykacht) de volgende geslachtlyst is opgemaakt.

BOUDEWYN *van Duivelandt* trouwde met Mechteltje van Malsem. Zy teelden zamen twee zonen, namentlyk

1. Jonker PIETER *van Duivelandt*, Heer van Rhoon, en
2. JAN *van Duivelandt*, welke trouwde met juffer Jodoca van Botlandt. Deze teelden

BOUDEWYN *van Duivelandt*, welke trouwde met juffr. Anna van Borssele, uit het edele geslacht der van Borsselen, van welke eenigen zich ook heeren van Duivelandt schreven, als by Smallegange te zien is in zyne *Kronyk van Zeelandt I Deel, III boek, 21 hoofdstuk*, alwaar hy 't gansche geslacht der van Borsselen vertoont.

Voorts teelden de laatstgenoemden een zoon, ADRIAAN BOUWENS *van Duivelandt*, welke trouwde met Klara Cortjens, Pieters dochter. Deze teelden twee zonen, als:

I. *Jan Adriaansen Bouwens van Duivelandt*, die volgt, en
II. *Jan Adriaansen de Jonge van Duivelandt*, die voor zyn gedeelte kreeg de heerlykheden Soetermelks kerke, Wiskerke, Cats, Haamstede, Emelyse, Zwanenburg, enz. gelegen in Noord-Bevelandt, alwaar hy bediende 't ampt van dykgrave, en ambachtsheer was. Doch alle welke heerlykheden in de overstrominge van Noord-Bevelandt vergingen. Hy stierf, en wierdt te Antwerpen begraven.

JAN ADRIAANSEN BOUWENS *van Duivelandt* trouwde met Cornelia van Wachtendonk. Deze verhuisden door de watervloedt uit Zeelandt naar Antwerpen, alwaar hy, Jan Adriaans, zyne vaderlyke goederen hieldt. Deze teelden drie zonen, als:

1. *Antoni Adriaans*; 2. *Andries Adriaans*, 3. *Kornelis Adriaans*, Jans zoon.

De eerste, *Antoni Adriaans* van *Duivelandt*, trouwde met Catharina van Dalen, en teelde een zoon en eene dochter. De zoon was

Kornelis Adriaans van Duivelandt, heer van Vosmeer, welke trouwde met juffr. Agneta Verpoorte. Hy was patroon der armen te Antwerpen, en stierf aldaar den 27 November 1544, en zyne huisvrouw overleedt tien jaren daarna den 14 December 1554, als uit gemelde grafschrift te zien is, nalatende eenen zoon, *Gerard Adriaansen van Duivelandt*, heer in Vosmeer, Licentiaat, welke trouwde met Johanna Maas. Hy wierdt tot schepen van Antwerpen verkoren, doch ontsloeg 'er zich van, en overleedt den 6 Juny 1616, als uit zyn aangehaalde grafschrift te Antwerpen in de Lieve Vr. kerke blykt. Deze teelde eene dochter, *Agneta van Duivelandt*, getrouwt met den heere en jonker Gysbrecht van Thenesse, en eenen zoon, *Adriaan Adriaansen van Duivelandt*, welke trouwde met Duifken Willems van Thenesse, nalatende eene dochter, *Johanna Adriaans van Duivelandt*, welke trouwde met den heere Diderik van der Nat, ridder, heere van 's Graven ambacht, welke te Leiden en Haarlem zyn huis en hof hadde.

De dochter van gemelden Antoni Adriaans was *Catharina Adriaans*, welke trouwde met jonker Balthasar van Vlierden. Deze teelde *Balthasar van Vlierden*, welke trouwde met juffr. vander Poel, waar uit voortkwam *Philips van Vlierden*, burgermeester te Antwerpen.

De tweede zoon van gemelden Jan Adriaans Bouwens, was *Andriet Adriaans van Duivelandt*, grootalmoezenier te Antwerpen, die den eersten steen leide aan 't Vondelinghuis te Antwerpen, en trouwde met Johanna de Mangeraar. Hy overleedt den 4 April 1518, nalatende eenen zone,

Kornelis Adriaans *van Duivelandt*, welke den 22 April 1554 trouwde met Anna Vermeer. Zy ftierf den 12 Auguftus 1571. Hy overleedt den 20 April 1581, nalatende eenen zone,

Andries Adriaansen *van Duivelandt*, welke trouwde met Maria Daems, Jans dochter van Antwerpen, nalatende eenen zone,

Kornelis Adriaans *van Duivelandt*, welke trouwde met Anna Hendriks van Breda, nalatende eenen zone,

Andries Adriaansen *van Duivelandt*, welke trouwde met Maria Wilt Braets van Amfterdam, nalatende eenen zone,

Kornelis Adriaans van Duivelandt.

De derde zoon van den voorgemelden Jan Adriaans Bouwens was *Kornelis Adriaans*, Jans zoon, *van Duivelandt*, welke trouwde met Catharina Batens. Hy overleedt den 1 May 1542, zynde zyn graffchrift te Antwerpen in de Lieve Vrouwe-kerke te zien, als gemeld is. Van deze fproot

Jan Adriaans *van Duivelandt*, welke trouwde met Margareta van Waveren, nalatende

Daniel Adriaans *van Duivelandt*. Deze van de ftadt Antwerpen afgezonden, reifde in 't jaar 1562 naar Sivilië in Spanje, alwaar hy trouwde met eene Spaanfche juffr. Sara Monel, en teelde eene dochter, *Sufanna Adriaans van Duivelandt*, en drie zonen, *Nikolaas, Pieter*, en *François van Duivelandt*, welke drie zonen, te Sivilië geteelt, en koopmanfchap doende, den moederlyken naam of toenaam van *Monel* aannamen, op dat zy een Spaanfchen naam zouden hebben, en vry mogen handelen op de West-Indiën, en veilig overreizen, gelyk zy ook te Antwerpen zyn gekomen, en aldaar gekent in den jare 1622, als van de gemelde getuigen in de genoemde verklaringen ook is getuigt.

Ook blykt uit de gezegde verklaringen van 't jaar 1622, dat 'er in dat jaar nog van dit beroemde geflacht leefden *Boudewyn van Duivelandt*, gezegt *Rhoon*, kapitein ten dienfte van zyne Katholyke Majefteit in Vrieflandt, en zyn broeder, jonker *Jan van Duivelandt*, welke te zamen op hunne kafteelen in Hollandt woonden; als ook jonker *Pieter van Duivelandt*, toenmaals heer van Rhoon, neef van Boudewyn en Jan, en zeer gemeenzame vrienden van de heeren Jakob Cats van Amerongen en van den ridder Hendrik van Varyk, als ook van jonker Willem van Immerfeel.

Voorts wyft de gemelde geflachtlyft aan, hoe naderhandt een *Andries Adriaanfe van Duivelandt* trouwde met Elifabeth de Bramaker, dochter van Gillis de Bramaker, uit welk huwelyk voortfproten vyf kinderen, als: 1 *Mareyke*; 2 *Grietje*; 3 *Elifabeth*; 4 *Anna*; en 5 *Andries van Duivelandt*.

Eene van deze vier dochteren, *Elifabeth*, trouwde met Jakob Keur, die beroemde drukker dier Nederlandfche Bybels, uit welke geteelt wierden *Pieter, Geertrui, Elifabeth*, en *Andries Keur*, onlangs nog Predikant te Stolwyk; en de laatftgemelde *Andries Duivelandt* trouwde met *Gerretje van Schie*, waar uit geteelt zyn 1 *Hefter*, 2 *Hendrik*, tegenwoordig te Rotterdam in leven, en *Andries van Duivelandt*, zynde de ftraksgemelde rentmeefter getrouwt met *Margareta Rheershemius.*

DUIVELANDT, (Johan) de dertigfte abt van het beroemde kloofter Lidlum in Vrieflandt, was niet op de befte wyze abt geworden, en wierdt daarom zo wel van de monniken van zyn kloofter, als de kloofter-maagden van Bajum, onder zyn opzicht behorende, in den beginne flecht gehoorzaamt; hoewel hy hen naderhandt door harde middelen eenigzins tot gehoorzaamheit bragt. Doch dit duurde niet lange, alzo hy door zyne wreveligheit, onwysheit en kwade beftiering wederom nieuwe onluften verwekte. De kanunniken ontboden derhalven den abt van Mariëngaarde, om de rekeningen van het kloofter Lidlum na te zien; en doordien de abt Duivelandt de zelve niet kon goed maken, wierdt hy in den jare 1518 van zyn ampt afgezet, als het tiende jaar van zyne beftieringe nog lopende was. Hy ftierf niet lange daarna, en wierdt in het achterfte van de kerke begraven. *Oudheden van Vrieflandt II Deel.*

DUIVEL-BEZWEERDERS, of *Exorciften*. Zie BEZWERINGEN.

DUIVELEN, (Duizend) in het Franfch *Mille-Diables*, waren vermaarde ftruikrovers, die zich, om zich zo veel te verfchrikkelyker te maken, in 't jaar 1523 dezen naam deden geven. Daar is de fpreekwyze van gekomen: *Zo boos als duizend-Duivelen.* (*Méchant comme les Mille-Diables.*) *Dupleix Hift. de France.*

DUIVELS-BRUG, de naam van twee bruggen in Zwitferlandt, welker eene van den abt Geron in den jare 1118 naby Einfiedlen over de Zill, en de andere onder aan den St. Gothardsberg over de Rusz gebouwt is, hebbende wegens hare verwonderlyke hoogte en voortreffelyke bouwing, of wel omdat haar werkmeefter *Duivel* genoemt wierdt, dezen naam gekregen en aan het gemeene volk reden gegeven om vele zeldzame dingen daar van te verdichten.

DUIVELS-EILANDEN, anders ook *Barmudifche eilanden*, zyn zeer vele kleine eilandtjes, welk alle digt by malkander leggen, tegen over de Antillifche eilanden. Zy behoren den Engelfchen toe, die ze den naam van *Zomer-eilanden* geven. *Hubner Geogr.*

DUIVENDRECHT, een buurt onder Amftellandt, niet verre van het dorp Diemen gelegen.

DUIVENEE. Zie DUVENEE.

DUIVENSTEIN. Zie DUIVESTEIN.

DUIVENVOORDE, of DUVENVOORDE, een zeer oud en adelyk huis in Hollandt, onder Rhynlandt, aan den weg van Delft op Leiden, by Voorfchoten, en de refidentie der beroemde heeren van Duivenvoorde, gefproten uit Philips van Waffenaar, jongften zone van Philips van Waffenaar, burggraaf Jakobs van Waffenaars broeder, en van Agnes Perfyn van Waterlandt. Zie Wassenaar. *Van Leeuwen Batav. illuftr. pag.* 1259.

DUIVENVOORDE (Klein-). Zie het Artykel DUIVESTEIN.

DUIVENVOORDE, (Jan van) uit het adelyk geflacht der heeren van Duivenvoorde, oudfte zoon van Jakob van Duivenvoorde, ridder, enz. en van Henrika van Egmont, Alberts dochter op Merestein. Hy erfde de goederen en tytels van zynen vader, en wierdt aldus heer van Warmont, Woude, en Alkemade, en daarenboven eerft tot houdvefter, en daar na tot admiraal van Hollandt verheven. Hy week wegens het verbondt der edelen in den jare 1567 mede uit den lande, en woonde in den jare 1572 het innemen van den Briel by. Hy deedt vervolgens in den jare 1596 met die onder zyn bevel ftaande Hollandfche en Zeeuwfche vloot met den grave van Effex, admiraal van Engelandt, den tocht naar Spanje, op welken tocht Cadix wierdt ingenomen, maar, uitgeplundert zynde, weder verlaten en verbrand, niettegenftaande de heer van Duivenvoorde aanboodt de ftadt te behouden en te verdedigen. De koningin Elifabeth zondt hem wegens zyne op dien tocht betoonde dapperheit en wys beleidt een zeer beleefden brief toe, gedagtekent den 14 Auguftus des jaars 1596, in welken zy hem deswegen vriendelyk bedankte. Niet minder dapper gedroeg hy zich in den flag van Vlaanderen in den jare 1600, en in verfcheide andere voorvallen. Hy overleedt binnen 's Gravenhage in den jare 1610, in den ouderdom van drie en zeftig jaren. Het huis te Warmont, in de eerfte belegering der ftadt Leiden door de Spanjaarden verbrand, heeft hy in den jare 1590 zeer fierlyk weder doen optimmeren. Hy was in den zelven jare getrouwt met Odilia Valkenaar, dochter van Hendrik Valkenaar en van Margareta van Botbergen, uit Gelderlandt, by welke hy zes kinderen, als vier zonen, en twee dochteren, verwekt heeft. *Van Leeuwen Batav. illuftr. van Meteren Nederl. Hift. L. van den Bofch Lev. der zeehelden.*

DUIVENVOORDE, (Willem van) natuurlyke zoon van Arend van Duivenvoorde, zoon van Philips van Waffenaar, den eerften ftichter van het adelyke geflacht van Duivenvoorde. Hy was ridder, en zeer fnedig en fchrander van verftandt, het welk maakte, dat hy overal zeer gezien en geacht wierdt. Hy kocht verfcheide fchone goederen, als St. Geertruidenberg, het welk hy liet bemuren; de barony van Breda, van heer Raas van Liedekerk; de heerlykheden van Steenbergen, Rozendaal, enz. zo dat hy wel zeventig duizend guldens jaarlykfch inkomen hadt, eene zeer grote fomme gelds in dien tydt. Hy bouwde omtrent Geertruidenberg een aanzienlyk kloofter voor Carthuizer monniken, nevens een fchoon heeren-huis, en was fchatmeefter van Willem den III, bygenoemt de Goede, grave van Henegouwen, van Hollandt, Zeelandt, enz. Men verhaalt de volgende roemruchtige daadt van hem, rakende zyne rykdommen en fchatmeefterfchap. Eduard de III, koning van Engelandt, de welke met de dochter van den gezegden Willem den Goeden getrouwt was, en den koning van Vrankryk met alle kracht beoorloogde, was om geldt verlegen, en fprak Willem van Duivenvoorde aan. Willem vroeg hem, hoe veel gelds dat hy te leen wilde hebben? en de koning antwoordde, dat hy wel honderd duizend dukaten van noden zou hebben. Willem antwoordde hem daar op, dat hy hem twee maal honderd duizend dukaten zou toetellen, onder beding, dat hy, tot dat hem zyn geldt wedergegeven was, zonder tol of pacht te betalen, door Engelandt zou mogen reizen; en dewyl deze zaak veel geruchts maakte, wierdt hy door eenige heeren van den hoogften adel, door haat en nydigheit aangevoert, by den grave van landdievery befchuldigt. De graaf, de ooren al te ligt voor de befchuldigers geopent hebbende, liet hem weten, dat hy rekening van den ontfangft en de uitgave der lands middelen wilde gedaan hebben, en ftelde hem dag en plaats om rekenfchap te komen doen. Willem kwam op den geftelden dag in boeren klederen, met een bofch fleutelen in de handt, ten hove aanftappen. De graaf en de hovelingen, over zyn boeren gewaadt en verder toeftel verwonderd, vroegen hem, wat die toerufting zeggen wilde? *Dat ga' ik ul. uitleggen*, antwoordde Willem. *Dat heeren-huis heb ik gebouwt, het komt u toe, heer en graaf; zie daar is 'er de fleutel van, die ftel ik u ter handt. Dat ander heeren-huis heb ik insgelyks getimmert, en het komt u insgelyks toe; zie daar is 'er de fleutel van, die ftel ik u ook ter handt. In het eerfte heeren-huis is zo veel gelds opgefloten; in het tweede zo veel: dat is al te maal uw geldt. Dit is de rekening, die ik u doen zal: want uwe ooren zyn zodanig bezet van myne benyders, dat ik u geen andere rekening zou kunnen doen. Met dit gewaadt ben ik allereerft by u gekomen: met dit gewaadt neem ik myn affcheidt van u. Vaar wel.* De heeren, de welke van de befchuldiginge wiften, en 'er deel aan hadden, ftonden over deze redenen verzet en befchaamd; en de vorft, zo groot een liefhebber van de gerechtigheit als iemandt der Hollandfche graven is geweeft, begeerde, dat hy fchatmeefter zou zyn, en fchatmeefter blyven. Hy was getrouwt met Heilwich van Vyanen, vrouwe van Hageftein, dochter van Zweer van Vianen, ridder, die, volgens het verhaal van Gouthoeven, hem tegen haar zin nam, omdat hy een baftaard was. Hy ftierf in een hogen ouderdom in den jare 1353, en wierdt in het Klariffen kloofter te Bruffel, door hem mede geftichr, begraven. Hy liet een natuurlyken zoon na, ook *Willem* genoemt, van welken het volgende artykel handelt, en drie dochteren, als: 1. *Bertha van Duivenvoorde*, vrouw van Bouterfem en Gaftel, getrouwt met heer Gerard vander Heiden, droffaardt van Brabandt. 2. *Amellerga van Duivenvoorde*, na haar zufters doodt, zonder kinderen, vrouwe van Bouterfem, die ten man hadt heer Jan van Cofleler, heer van Witthem, zoon van Jan den II, hertog van Brabandt. 3. N. N. getrouwt met N. Bak, edelman van 's Hertogenbofch. *Goudhoeven Oude Holl. Kr. van Leeuwen Batav. illuftr. Oudheden van Zuid-Hollandt.*

DUIVENVOORDE, (Willem van) natuurlyke zoon van den voorgemelden Willem van Duivenvoorde, wierdt na zyns vaders doodt heer van Breda, St. Geertruidenberg, Oofterhout, Steen-

Steenbergen, en Rozendaal, en kamerling van de hertogen Willem en Albert van Beyeren, graven van Hollandt, Zeelandt, enz. Hy ging een huwelyks verbondt aan met eene dochter uit den huize van Wassenaar, Heilwich genaamt; doch heeft haar nooit beslapen: want de bruidt zullende den eersten avondt in het bedde treden, kon zich niet onthouden van eenige zuchten te lozen, en zich, naar de reden daar van gevraagt zynde, te beklagen, dat zy, eene echte dochter zynde, van een bastaardt zou omhelst worden. De bruidegom, Willem van Duivenvoorde, sprong vliegens ten bedde uit, en zeide: *Dat zal u nooit overkomen*, en is naderhandt ook nooit te bewegen geweest om haar als eene vrouw te bekennen, schoon hare onvoorzichtigheit haar genoeg berouwde. Hy boodt Arend van Duivenvoorde, zynen neef, aan, hem tot zynen erfgenaam te maken, mits dat hy hem wilde toelaten het volle wapen van Duivenvoorde, zonder teken van bastardye, te mogen voeren, het welk hem de zelve weigerde. Willem, daar over te onvrede zynde, maakte het grootste gedeelte zyner goederen aan zynen anderen neef, heer Jan van Polanen, en het overige aan eenige Godshuizen. Hy overleedt zeer oud, zynde beroemd geweest in zynen tydt, in den jare 1400. *Goudhoeven Oude Holl. Kr. Van Leeuwen Batav. illustr.*

DUIVESTEIN, of DUIVENSTEIN, eertyds een adelyk huis in Zuid-Hollandt, gelegen in den verdronken waardt, tusschen Laar en Poelwyk, en daarom in de oude brieven genoemt *Duivestein in Poelwyk*, als mede *Castrum* (het slot) *Duivestein apud* [by] *Laar*. Het zelve is by den groten inbreuk in den jare 1421 mede vergaan. *Klein-Duivenvoorde*, in Rhynlandt, op het Oost-einde des ambachts van Voorburg gelegen, wordt ook wel *Duivestein* genoemt, alwaar op een tydt, omtrent een hogen zandheuvel, de Elsberg geheten, verscheide oude Romeinsche penningen zyn opgegraven. *Van Leeuwen Batav. illustr. pag.* 1216. *Oudenh. Zuid-Holl. pag* 412

DUIZENDJARIG RYK, (VOORSTANDERS VAN HET) zekere gezindheit, welkers aanhangers zich inbeelden, dat de zaligen na het algemeene laatste oordeel duizend jaren lang op de wereldt zullen blyven, alwaar zy allerlei vermaaklykheden en wellusten zo naar 't ligchaam als naar den geest zullen genieten. Papias, die in de II eeuw leefde, en die een leerling van St. Johannes den Euangelist, en bisschop van Hiërapolis geweest was, wordt voor den grondlegger van deze gezindheit gehouden. De achting, die men voor hem hadt, heeft verscheide kerkvaders misleid, als St. Irenæus, St. Justinus den Martelaar, en Tertullianus, om dit gevoelen aan te kleven, het welk zy op eene zekere Schriftuurplaats uit de *Openbaringe van Johannes* in het XX hoofdstuk vast stelden. Zedert heeft Nepos, bisschop van Egypten, in de III eeuwe deze gezindheit met zulk eene hardnekkigheit en welsprekendheit staande gehouden, dat Dionysius van Alexandrië, die anders dezen kerkvoogdt zeer beminde, zich verplicht vondt om deze leere te wederleggen en tegen te spreken; en Coracion, een van de voornaamste voorstanders van dit gevoelen, zynde overtuigt geworden, verliet het zelve, wordende daar in van byna alle de anderen gevolgt. Paus Damasus veroordeelde naderhandt deze leere in een Synode, gehouden te Rome tegen de Apollinaristen. *S. Epiphanius Hær.* 77. *Sanderus Hær* 51. *Philastrius. Du Preau des heres. Baronius A. C.* 264. *n.* 1, 2. *&c. Eusebius lib. VII. c.* 9.

Men moet hier aanmerken, dat 'er twee soorten van voorstanders van het duizendjarige ryk zyn, van welke eenigen, dommer van geest, naar den letter de figuurlyke spreuken verstaan, en de anderen de zelve in een anderen zin uitleggen, sprekende van eene geestelyke rust, de welke zy geloven dat de kerk op deze wereldt zal genieten gedurende den tydt van duizend jaren.

DUIZIUS, (PAULUS) een Luikenaar, uit de maatschappy van Jesus, Doctor der H. Theologie, en Rector van het collegie te Bar le Duc en Pont à Mousson, ook vier jaren der akademie. Hy heeft geschreven *Commentarius brevis in selectas Tibulli & Propertii Elegias, & Ausonii Mosellam.* Ook *in selecta Veterum & Recentiorum Epigrammata. Val. Andr. Bibl. Belgica.*

DULCIGNO, of DOLCIGNO, in 't Latyn *Olchinum*, *Olcinium*, en *Ulcinium*, eene stadt in 't oude Illyrië, thans Dalmatië, onder den Turk. Zy legt aan de golf van Venetië, en heeft een kasteel, met een goede haven aan den inham van Drino. 't Is eene oude stadt, daar Plinius, Ptolemæus, Livius, en andere oude schryvers van gewagen. Eertyds hadt zy een bisschop, die onder dien van Antivary stondt. De Turken hebbenze in de XV eeuw verovert. De Venetianen hebbenze in 't jaar 1696 te vergeefs belegert en bestormt. De Franschen houden 'er een Consul. *Ricaut de l'Empire Ottom. Spon Reize door Dalmatië, enz.*

DULCINUS, het hoofdt van eene gezindheit in de XIV eeuw, die van hem *Dulcinisten* genaamt wierden. Hy sprak met verachting van den paus van Rome, en des zelfs aanhang, en hieldt staande, dat 'er vele misbruiken in de kerke ingeslopen waren. De Roomschgezinden geven hem na, dat hy voorgaf het koninkryk van den H. Geest te verkondigen, en dat hy daar het hoofdt van was, daar by voegende, dat het koninkryk van Godt den Vader van de scheppinge der wereldt tot op de geboorte van Jesus Christus hadt geduurt, en dat van Jesus Christus tot in 't jaar 1300, waar mede dat van den H. Geest begon. Vele menschen volgden hem tot in het Alpische gebergte, daar hy met zyne vrouwe, Margareta genaamt, gevangen, en op het bevel van paus Clemens den V verbrand wierdt. *Sanderus Hær.* 159.

DULCKENIUS, (ANTONIUS) een Karthuizer monnik van Keulen, van wien vele boekjes van de schryveren, in hunne moedertale geschreven, in de Latynsche zyn overgebragt, namentlyk, uit het Italiaansch: *Christophori Verruchini, Capucini, Meditationes de praecipuis spiritualis vitae mysteriis; Barth. Salutii, Ord. Minor. Lux animæ ad perfectionem anhelantis, &c. Lucae Pinelli, è S. J. Exercitia spiritualia de SS. Eucharistiae Sacramento; Ejusdem Meditationes de Passione Domini; De V. vulneribus Christi; De Rosario B. M. Virginis; De VII vitiis capitalibus, & virtutibus oppositis.* Zie verder *Val. Andreas Bibl. Belgica.*

DULEEK, of DULEKE, een vlek in Ierlandt, in Leinster, onder 't graafschap East-Meath, 2 mylen Zuidwaarts van de rivier de Boine, en de stadt Drogeda. Duleek heeft het recht van een afgezonden in het Parlement van Ierlandt te zenden. *Maty Diction.*

DULGADIR-ILI, by de Turken ook *Aladulid* of *Aladulie* geheten, een klein landschap in klein Asië. Het legt tusschen Caramanië, 't landt van Aleppo, klein-Armenië, en Cappadocië, en heeft tot op Bajazeth den II byzondere vorsten gehad, die van Turksche afkomst waren. Alaëddulat, een der zelven, heeft zynen naam aan dit landt gegeven, want *Aladulet*, of *Aladule-Ili*, betekent zo veel als het landt van Alaëddulat, gelyk *Aidin-Ili* het landt van Aidin. *Herbelot Bibl. Orient.*

DULGIBINEN, een volk, den Cheruscen onderdanig, wonende, volgens de rekening van Ptolemæus, tusschen de Wezer en de Eems, en, zo het schynt, te rekenen onder de Westphaalsche Saxen. *Van Royen Hoogduitsche Oudheden.*

DULLAART. Zie DOLLAART.

DULLAART, (HEIMAN) een fraai schilder, en niet minder geestig Nederduitsch dichter, geboren te Rotterdam op den 6 van Sprokkelmaandt des jaars 1636 uit Kornelis Michielszoon Dullaart, vollen neef van Abraham Dullaart, in den jare 1628 hoofdschout der stadt Rotterdam, waar aan men zyn aanzienlyke geboorte zien kan, en uit Sophia Melisdyk. Al vroeg wierdt in hem een vlug en geslepen oordeel bespeurt; maar teder van gestalte zynde, was hy niet bekwaam dan tot zaken, die enkel den geest betroffen, welke, geheel en al poëtisch zynde, hem met goedvinden zyner ouderen tot de schilderkunst deedt overhellen. Dus naar Amsterdam getogen, en by den groten Rembrand van Ryn bestelt, vorderde hy by trappen zo verre, dat hy zynen meester eindelyk de kunst afkeek, en wel zodanig, dat een zyner stukken voor dat van Rembrand te Amsterdam verkocht wierdt. Zwak van ligchaam kon hy niet veel in de schilderkunst uitwerken, zo dat 'er weinige, doch pryzenswaardige, stukken van hem overig zyn, te weten verscheide pourtretten en een keukenstuk met twee vrouwtjes. Van der jeugt aan was hy mede vlytig in 't oeffenen van talen en wetenschappen. Tot zyne uitspanninge schepte hy, tot hoger jaren gekomen, veel vermaak in de muzyk, waar in hy zeer wel bedreven en met eene schone stem begaaft was, als mede in de dichtkunst, in welkers handhavinge hy byzonder gezelschap hadt aan Joachim Oudaan en François en Samuel van Hoogstraten, als hy te Rotterdam kwam, die hem alle in grote achtinge hielden, en zyne gaven waardeerden. In den jare 1672 wierdt hy sterk aangezocht om in de vroedschap te Rotterdam te komen; maar hy een afkeer van alle eerzucht hebbende, en wars van de driften dier tyden, weigerde zulks: doch de Fransche tale volkomen machtig zynde, bekleedde hy ettelyke jaren het diakenschap der Fransche gemeente aldaar, en leide verder een onbesproken leven, zynde stil en ingetogen, doch zeer verplichtende van aardt. De heer David van Hoogstraten, in den jare 1725, tot algemeene schade van de Nederlandsche tale en Roomsche en Nederduitsche dichtkunst, overleden, betuigt in de voorreden van dezes dichters uitgegevene gedichten, dat hy van den eersten tydt zyner jeugt af een zonderling gevallen in de vruchten van dezen geest gehad heeft, om de zinlykheit van wel zeggen, in zyne schriften bespeurt, en de zuiverheit van eenvoudige, ongezwolle en echter krachtige uitdrukselen, die zich alzins in zyne gedichten opdoen. Voor al vermaken den lezer zyne stichtelyke vaarzen, en daar onder dat schone stuk, dat den naam voert van *de geest aan het vleesch.* Alles wil van hem gezegt zyn. Onbekrompen gaat hy weiden in den lof der edele vernuften, den zelven zodanig echter bekleedende, dat hy zich nergens aan laffe vleiëryen schuldig maakt, die de ruwe menigte van rymers thans te grabbel werpt, en al hunne welsprekendheit te gelyk versmeten hebbende zich verlegen vindt als 'er eens een man van verdiensten te pryzen is, gelyk zo van gevoelen waren, behalven gemelden heere D. van Hoogstraten, de beroemde dichteren Vollenhove, Monen, Oudaan en Antonides. Jammer is het, dat zulk een uitmuntend vernuft in zulk een zwak ligchaam gehuisvest was. Zyne zwakheit met de jaren toenemende, deedt hem van alles afzien, van schilderen, van dichten, van zingen, van gezelschappen, ja bykans van eeten en drinken, waar in hy zo spaarzaam was, dat hy naauwlyks zo veel nuttigde, dat het lyf 'er by te houden was. Op het laatst wierdt het gestel zyner hersfenen ook zo zwak, dat hem het spreken en horen spreken verveelde, zonder dat het verstandt evenwel zyne kracht verloor. Dus teerde hy allengskens uit, en stierf op den 6 May des jaars 1684. De meergemelde Hr. D. van Hoogstraten heeft in den jare 1719 te Amsterdam in 8 zyne nagelatene gedichten uitgegeven. *D. van Hoogstraten bericht wegens H. Dullaarts leven. A. Houbraken Schild. III. Deel.*

DULLART, (ADRIAAN) geboren in het vlek Weerden in den jare 1400 op den 15 Maart, is een man geweest wel geoeffent in de Philosophie en vrye kunsten, welke wetenschappen hy te Parys gehaalt hadt, gelyk die van de Rechten te Loven, om welke bekwaamheit hy secretaris der stadt Brussel gemaakt wierdt. Hy heeft geschreven *Origo Cartusiæ*, een klooster, dat eertyds digt onder de wallen van Brussel gesticht was, en naderhandt binnen die stadt overgebragt is. *Val. Andr. Bibl. Belg.*

DULLART, (JAN) van Gent, leefde omtrent het jaar 1523, en onderwees de jeugt in 't collegie van Beauvais te Parys in de wysgeerte. Hy heeft verscheide boeken geschreven, die byna anders niet zyn dan uitbreidingen over Aristoteles. *Val. Andr. Bibl. Belg.*

DUMA, de zesde zoon van den aartsvader Abraham en de Egyptische Hagar. I. *Chron. I.* 30.

DUMÆUS, (JOANNES) gemeenlyk genoemt *vander Hagen*, een Vlaming van de orde der Dominikanen, lezer te Gent, wel bedreven in 't Griekſch en 't Latyn, en een groot verdediger van den Roomſchen Godsdienſt. Hy heeft vele dingen geſchreven, die in 't konvent van Gent bewaart worden, als *Sermones quadragesimales; Sermones ſuper Pſalmos graduales. Val. Andr. Bibl. Belg.*

DUMBAR, of DUNBAR, ook wel *Caſtle of Bar*, eene ſtadt in 't Schotſche graafſchap Lothian, aan de Ooſtkuſt, 2 Schotſche mylen Noordwaarts van Berwyk, en even verre Ooſtwaarts van Edenburg. Eertyds was daar een kaſteel, gelyk het nog heden een tamelyke haven heeft. Zy heeft plaats en ſtem in 't Parlement, en is inzonderheit aanmerkelyk, om dat Cromwel op den 23 September 1651 koning Karel den II aldaar geſlagen heeft. *Buchananus Hiſt. Scot.*

DUMBARTON, of DUNBRITON, in 't Latyn *Caſtrum Britonum*, eene ſtadt in 't Schotſche graafſchap Lennox, aan een zeeboezem van den zelven naam gelegen, ter plaatſe daar de rivier Levin 8 mylen benoorden Glaſcou in de zee valt. Zy wordt zo genoemt, om dat de Britten de zelve langer dan eenige andere tegen de Picten en Schotten hebben verdedigt. Zy heeft het allerſterkſte kaſteel van ganſch Schotlandt, 't welk niet alleen door de natuur, maar ook door de kunſt, beveſtigt is, als leggende op een hoge en ſteile rots met twee punten, tuſſchen welke Noordwaarts een zo enge doorgang is, dat 'er naauwlyks een menſch alleen door kan, en hebbende Weſtwaarts de rivier Levin, Zuidwaarts de rivier Cluyd, en Ooſtwaarts een diep moeras, 't welk met elke vloedt onderloopt.

DUMBLAN, of DUMBLUINE, de hoofdſtadt van 't Schotſche landſchap Menteith, aan de rivier Taich, of Teith. Zy heeft plaats en ſtem in 't Parlement, en haar biſſchop behoort onder den aartsbiſſchop van Glaſcou. *Buchananus Hiſt. Scot.*

DUMFERMELING, een vlek en kaſteel in Schotlandt, in 't graafſchap Fife, omtrent 5 mylen ten Ooſten van Sterling gelegen. *Maty Diction.*

DUMFREYS, ook DUNFRISE, of DRUMFREYS genaamt, is de naam 1. van een Schotſch markgraafſchap, 't welk de twee Zuid-Weſtelyke landſchappen, Annandale en Nithesdale, in zich begrypt; 2. van de hoofdſtadt van het gemelde markgraafſchap, de welke in Nithesdale, omtrent de plaats, daar de rivier Nith in de zee valt, tuſſchen twee heuvelen, in eene aangename en vruchtbare landſtreek gelegen is. Over de gemelde rivier legt een ſchone brug van hardſteen, die op negen grote verwulfde bogen ruſt. Voorts is deze ſtadt om haren laken- en kolenhandel vermaard, als mede van wegens een oud kaſteel en eene kerke, daar de Schotſche koning Robert Bruce eenen Jan Comines, die hem de kroon betwiſtte, met eigen handt gedood heeft. *Cambdenus Britannia. Beeverell Delic. de l'Ecoſſe.*

DUMMEL. Zie DOMMEL.

DUMMERZEE, een meir in Weſtphalen, tuſſchen de biſdommen Munſter, Osnabrugge, en Minden, en in 't graafſchap Diepholt. Het is drie vierde van een myl lang, en een halve myl breed. *Zeilerus Topogr. Weſtphal.*

DUMNORIX, een der voornaamſte en onruſtigſte Gaulen ten tyde van Julius Cæſar, die 't gemeen door zyne mildheden aan zich getrokken hadt. Hy hadt door de pachteryen, die hy, om dat niemandt boven hem durfde bieden, gedurig tot een lagen prys aan zich getrokken hadt, groot geldt overgewonnen. De Helvetiërs, of Zwitſers, den doortocht door de Romeinſche wingeweſten van Cæſar niet kunnende verwerven, namen hunne toevlucht tot Dumnorix, die blyde was de zelve te verplichten, en hen door 't landt der Sequaniërs liet trekken; 't welk de Romeinen voor eene grote misdaadt tegen den Staat zouden opgenomen hebben, ten ware zyn broeder Divitiacus, die veel op Cæſar vermogt, voor hem gebeden hadt. Hy ging des niet te min voort in zyn voornemen om de oppermacht van zyn landt in handen te krygen, waar in hy echter op nieuw door Cæſars tocht naar Britannië belet wierdt, waar toe hem Cæſar nevens andere bevelhebbers der Gaulen opontboodt. Hy zocht, doch te vergeefs, daar van verſchoont te zyn; want Cæſar, die des zelfs toeleg wiſt, vreeſde, dat hy dien in zyn afwezen zou uitvoeren. Hy dan ziende, dat Cæſar niet te bewegen was, nam den tydt waar, dat de meeſte benden al ingeſcheept waren, en trok met zyne onderhebbende ruitery ſtil weg. Cæſar, zulks voor eene zaak van groot gewigt aanziende, zondt hem zyne ruitery achter na, met bevel van hem dood of levend wederom te brengen. Hy wilde zich verweeren, roepende, dat hy vrygeboren, en zyn landt den Romeinen niet onderworpen was; doch hy wierdt door de menigte overmand en gedood. *Julius Cæſar de Bell. Gall. l.* VIII.

DUMNOTYR, een verſterkt vlek in 't Noorderdeel van Schotlandt. Het legt op de kuſt van 't graafſchap Mernis, tuſſchen de ſteden Montroſſ en Nieuw-Aberdeen, 5 mylen van de eene en de andere. *Maty Diction.*

DUN, of DON, een rivier in Engelandt, in 't hertogdom York. De Latynſche ſchryvers noemenze *Danus*, en zy deelt haren naam mede aan 't vlek *Doncaſter*, in 't Latyn *Danum*, daar zy voorby loopt.

DUN, eene ſtadt in Lotharingen, in 't hertogdom Bar over de Maze. Zy legt niet verre van die rivier, tuſſchen Stenay en Damvilliers. Zy verſchilt van een ander DUN, eene ſtadt in Vrankryk, die in 't landſchap la Marche legt.

DUNA, of DUINA, in 't Poolſch *Dzwina*, een rivier in Polen, die eenigen voor de *Rubo* van Ptolemæus houden. Zy heeft haren oorſprong in Moſcovië naby de Wolga. Van daar loopt zy door Lithauwen, voorby Vitepſki en Polocz, en ontfangt verſcheide rivieren. Vervolgens loopt zy door Lyflandt, voorby Dunaburg en Kokenhauzen, en valt by Riga in de Ooſtzee.

DUNABURG, een ſterk kaſteel in Lyflandt, aan de Duna, op de grenzen van 't groothertogdom Lithauwen gelegen. Het is in de jaren 1577, 1655, en 1710 door de Ruſſen ingenomen.

DUNAMUNDE, eene vermaarde ſchans met een goede haven in dat gedeelte van Lyflandt, 't welk Letten genoemt wordt, alwaar de rivier Duna 2 mylen van Riga in den Lyflandſchen zeeboezem valt. Auguſtus, koning van Polen, heeft ze, na dat hy de zelve in 't jaar 1700 verovert hadt, *Auguſtusburg* genoemt. In 't jaar 1701 is zy aan de Zweden, en in 't jaar 1710 aan de Ruſſen overgegaan.

DUNALMA, een zeker feeſt by de Turken, dat anders ook *Ziné* of *Eziné* genaamt wordt. Het duurt 7 etmalen, in welke men vuurwerken aanſteekt, uit klein en grof geſchut ſchiet, de trommels roert, op trompetten blaaſt, en allerhande vreugdetekenen bedryft. Het gemeene volk gaſtereert langs de ſtraten, die alsdan met bloemen en tapyten verſiert zyn, en maakt zich wakker vrolyk. Dit feeſt wordt geviert, wanneer de Grote Heer zyne eerſte intrede in een ſtadt doedt, of wanneer men de tyding van eene overwinning krygt. *Ricaut de l'Empire Ottom.*

DUNAAN, koning der Homoriten, een volk van Gelukkig Arabië, hoewel een Jood van geboorte, leefde in de VI eeuw, onder Elesbaan, koning van Ethiopië. Men zegt, dat als hy een groten ſlag hadt verloren, de Chriſtenen, die in zyn landt woonden, zulks moeſten ontgelden. Daar was eene ſtadt, Nagra genaamt, die 'er vol van was. Hy belegerde de zelve, en bedreef ongelooffelyke wreedheden tegen de gelovigen, die hunnen Zaligmaker niet wilden verloogchenen. Onder deze is de marteldoodt van Aretas, en van een kindt van 5 jaren verwonderlyk. De Roomſche Martelaarsrol gewaagt 'er van op den 24 October. Ondertuſſchen trok Elesbaan, koning van Ethiopië, op 't verzoek van den patriarch van Alexandrië, tegen hem, en deedt den dwingelandt, die door de vorige nederlage nog bedwelmt was, doden. *Zonaras. Nicephorus. Anaſtaſius. Theophanes. Syrius op den* 24 *October. Baronius A.C.* 522.

DUNAWETZ, een kaſteel in Opper-Hungarië, niet verre van Stratko, op de Poolſche grenzen, den vryheeren Joanelli toebehorende. Het is in 't jaar 1684 door de Chriſtenen met verdrag ingenomen. *Ricaut de l'Empire Ottom.*

DUNBAR. Zie DUMBAR.

DUNBITON. Zie DUMBARTON.

DUNBLAN. Zie DUMBLAN.

DUNBRITON-FRITH, of FRYTH, een grote zeeboezem in 't Zuid-Weſter gedeelte van Schotlandt, die den naam heeft van 't ſterke kaſteel *Dunbriton*, of *Dumbarton*. Hy begint by Dunskay, heeft ten Zuiden Galloway, Carrik, Kyle en Cunningham, en ten Noorden Menteith, Lenox, Argyle, Kilmore en Cantyr, met eenige kleine rivieren, die daar in lopen. Het eilandt Arran legt 'er in, en hy ontfangt vele van de grootſte rivieren van Schotlandt. Regt tegen over legt het Ooſtelyke gedeelte van Ierlandt, 't welk zeer vruchtbaar, en meeſt met Schotten bezet is. Daar leggen vele ſchone havens en volkryke ſteden aan dezen inham, die tot den handel met Amerika zeer bekwaam zyn.

DUNCAN. Zie DONALDUS de VII.

DUNCAN. Zie DUNKAN.

DUNCANON, ofte DUNGCANON, is eene veſting in Ierlandt, in 't graafſchap Wexford, die zo naby Waterford legt, dat geen ſchip in die haven in noch daar kan uit lopen, indien de bezetting van Duncanon zulks wil beletten. *Cambden Britann. Beeverell Delic. de l'Irlande. p.* 1414.

DUNCANUS (MARTINUS) wierdt te Kempen, in het aartsbisdom van Keulen, in den jare 1505, daags voor St. Maartensfeeſt, geboren. Zyne ouderen waren geringe en onbemiddelde lieden. Hy was een tweeling, en zo klein van geſtalte, dat hy, in de luuren gewonden zynde, in zyns vaders hoosblok, die voor een wieg diende, gelegt wierdt. De Latynſche tale leerde hy te Nimwegen by de Broeders van het gemeene leven; vervolgens ſtudeerde hy te Loven in de Godgeleerdheit, en in de kerkelyke en wereldlyke geſchiedeniſſen. Hy wierdt tot paſtoor van Wormer in Noord-Hollandt aangeſtelt, daar hy een ſchool oprechtte; en nadat hy daar zeventien jaren hadt geſtaan, wierdt hem, gelyk in een van zyne opdragt-brieven gelezen wordt, door den koning van Spanje de paſtory van de St. Hippolytus-kerk te Delft opgedragen. Daar na is hy Wilhelmus Lindanus in het dekenſchap van 's Gravenhage, en in het ampt van Raadsheer opgevolgt, en heeft, als landdeken, het opzicht over vele paſtoren van zynen Godsdienſt gehad. Hy wierdt in den jare 1572 tot paſtoor van de St. Katrynen-kerke te Amſterdam benoemt, welke plaats hy na zes jaren, wanneer de Roomſchgezinden in den jare 1578 uit die ſtadt verdreven wierden, moeſt verlaten; waar op hy zich naar Amersfoort begaf, daar hy in den jare 1593, in het vyf en tachtigſte jaar van zynen ouderdom, is geſtorven. Hy heeft geſchreven: *de vera Chriſti eccleſia*, en die ſtoffe op zyne wyze, dat is als een driftig Roomſchgezinde, behandelt; voorts: *de ſacrificio Miſſæ; de piarum & impiarum imaginum differentia & cultu*: enz. Zyn leven is door Johan van Hees, prieſter, in de Nederduitſche tale beſchreven. Zie ook *Val. Andreas in Biblioth. Belg.*

DUNCASTER. Zie DONCASTER.

DUNCKELBERG (CONRAAD) wierdt te Gernrode, een ſtedeke in het vorſtendom Anhalt, den 2 October des jaars 1640 geboren. Zyn vader was een arm kledermaker, des zich Dunckelberg zeer ſober in zyne jeugt moeſt behelpen: doch hy was zeer yverig, en ſtudeerde met goeden voortgang in de hogeſchole te Jena,

Jena, daar hy Magifter of Meefter gemaakt wierdt. Hy wierdt vervolgens tot Rector der fchole te Sondershauzen, eene ftadt in Thuringen, en naderhandt van die te Nordhauzen, mede in Thuringen gelegen, aangeftelt, en nam zyn ampt getrouwelyk waar. Hy heeft verfcheide fchriften, dienende tot onderwys van de zuivere Hoogduitfche tale en dichtkunde, uitgegeven, als mede in het Latyn: *Atrium Hellenifticum*; *Profodia Græca*; *Ariadnes filum, ad comtioris Latinitatis ftilum*; *Microfcopium Philologicum*; *Lexica farrago*; *facrum ftudiorum fufcitabulum*; enz. Nog is van hem in handfchrift voorhanden: *Deliciæ Chronometricæ*; *Cæfareologia*; *Programmata & Præloquia*; *Manuductio ad Poëfin*; en *Hodegeticum oratorium*. Hy overleedt den 6 Juny des jaars 1708.

DUNCTON, of DONKETON, een klein, doch zeer fterk vlek in Engelandt, in 't graaffchap Wiltshire, aan de rivier Avon, 2 mylen van Salisbury gelegen. Het heeft plaats en ftem in 't Parlement van Engelandt. Men moet het niet verwarren met een daar omtrent gelegen plaatsje *Downton* genaamt. *Cambden Britann. Beeverell Delic. de l'Anglet. p.* 872.

DUNDALK, in 't Latyn *Dunkeranum*, eene kleine ftadt in 't Ierfche landfchap Ulfter, heeft een biffchop, die onder den aartsbiffchop van Armagh ftaat. Zy legt in 't graaffchap Louth, 26 mylen ten Ooften van Armagh, en 16 mylen ten Noorden van Drogheda. Zy wierdt in 't jaar 1641 door de Ieren fchielyk overvallen, doch in 't zelve jaar wederom door Hendrik Tichburn ftormenderhandt ingenomen, nadat hunne benden van 't beleg der ftadt Drogheda waren weggeflagen: doch de Ieren kregen ze in 't jaar 1649 op nieuw in. In 't jaar 1687 bleef de hertog van Schomberg alhier met zyn leger van den 12 September tot den 8 November, en hoewel koning Jacobus hem in een veldflag zocht in te wikkelen, hadt 'er echter de andere, omdat de koning veel fterker was, geen luft toe.

DUNDEE, of DUNDY, in 't Latyn *Allectum*, *Dei donum Allectum*, eene ftadt in 't Noorder gedeelte van Schotlandt, in 't graaffchap Angus, aan den Noorder oever van den mondt van de Tay, heeft een zeer veilige haven, die dikwils bezocht wordt, en 10 mylen benoorden S. Andrews legt. Het is een zeer fterke plaats, die het in 't jaar 1551, toen byna ganfch Schotlandt zich, na de nederlage by Dunbar, aan Cromwel overgaf, nog uithieldt en tegenftandt boodt. Doch de generaal Monk heeftze, hoewel door eene talryke bezetting, behalven de burgers, verdedigt, ftormenderhandt ingenomen, en alles, wat hy in de wapenen vondt, doen nedermaken, en de ftadt plunderen. De buit aan goudt, zilver, en andere koftelykheden was ongemeen groot, want Dundee was toen niet alleen de rykfte ftadt in Schotlandt, maar alle de omleggende plaatfen hadden hun befte goedt daar geborgen. Daar op gaven zich de 60 fchepen, die in de haven lagen, mede over, en kort daarna de fteden Aberdeen en S. Andrews, zo dra zy opgeeifcht wierden. *Buchananus. Cambdenus. Speedæus. Moreri in het Engelfch.*

DUNFREYS. Zie DUMFREYS.

DUNGAL, of DUNGHALL, eene ftadt in Ierlandt, in 't landfchap Ulfter, legt in 't Wefter gedeelte van 't eilandt, en heeft een tamelyk goede haven, als mede een kafteel, en geeft haren naam aan een graaffchap, dat anders ook *Tyrconnel* genoemt wordt.

DUNGAL, een diaken, leefde ten tyde van Karel den Groten. Men vindt een brief, dien hy aan dezen vorft aangaande eene zonsverduiftering gefchreven heeft. Hy heeft zeker werk, dat hy tegen Claudius van Turin voor den beeldendienft hadt gefchreven, en dat in de Boekzaal der Vaderen te vinden is, keizer Lotharius opgedragen. Hy heeft ook vaarzen gefchreven. *Bellarminus de fcriptor. Eccl. Poffevinus in Appar. facr. Bibl. Patr. P. II. c.* 145. *edit.* 1624.

DUNGIN, een vlek in Ierlandt, in 't graaffchap Londonderry, in 't landfchap Ulfter, 6 mylen Ooftwaarts van de ftadt Londonderry gelegen. *Maty Diction.*

DUNGISBY, DUNISBEY, of DUNSBEY, een vlek in 't Noorder gedeelte van Schotlandt, in 't graaffchap Cathnes, tegen over de Orkadifche eilanden, op een voorgebergte, dat 'er den naam van voert, en 't geen voor het *Beruvium*, of *Veruvium Promontorium* der ouden gehouden wordt. *Baudrand.*

DUNIUS, (CORNELIUS) een Amfterdamfch Rechtsgeleerde, advokaat voor den hove van Hollandt, een vroom en geleerd man. Hy heeft gefchreven *De Alluvionibus*, en is in onderhandeling geweeft met een drukker te Antwerpen, om dit werk uit te geven; maar de doodt hem opgekomen heeft dit belet. Het is in 's Gravenhage onder zyne erfgenamen, de *Dimmers. Val. Andr. Bibl. Belgic.*

DUNIUS, (JAKOB) of *Verduin* op zyn Hollandfch, was een zoon van Anthonis, en zoonszoon van Dirk Verduin, uit een geflacht, dat in de vaderlandfche Jaarboeken loffelyk bekend ftaat. Hoorn hadt hy tot zyne geboorteftadt: de Latynfche dichtkunde was hy meefterlyk kundig, uitwyzens verfcheide *Elegiæ* en *Epigrammata*, by hem gemaakt, waar in de zoetvloejende ftyl en geeftige fpelinge van Ovidius wonderlyk wel gevolgt zyn, en datelyk zyn ryke dichtader en doordringende geeft zich voordoen. Zo gelukkig een dichter is hy geweeft, dat hy met geringe moeite en in zeer korten tydt op 't papier ftelde al het gene hy in den zin kreeg. De Latynfche tale volkomen kundig geworden, begaf hy zich tot voortzetting zyner ftudiën eerft naar Loven, en daar na naar Nantes in Bretagne met zeer goeden voortgang, die hope gaf, dat hy zyn vaderlandt eens tot groten luifter zou ftrekken; maar hy verliet dien weg te vroeg, en mishuwelykte zo deerlyk, dat hy in 't jaar 1566 wederom te huis gekomen zynde te laat zynen misflag befpeurde, en dus tot een onbetamelyk en los leven, verzelt van onmatige dronkenfchap, overfloeg, dat hem weinig tyds daar na in 't graf fmeet, als hy nog in de lente zyns levens was, dat D. Velius in zyn *Weftfrifia* met deze vaarzen beknoptelyk aangewezen heeft:

——— *Aut facili te, Duni, cognite vena,*
Quem paffu juvenem pleno jam fumma petentem
Abftulit atra dies & funere merfit acerbo.

Dat de advokaat Jan de Groot aldus vertaalt heeft:

Of u, o Dunius, die op haar maat na 't leven
Uw kloeke vaarzen fchreeft, welk' jongeling de doodt
Op 't onvoorzienft gerukt heeft in haar zwarte fchoot,
Die trachtte, voortgefluwt door yver, te beftappen,
Terwyl hem 't leven was het hoogft der wetenfchappen.

D. Velius Kronyk van Hoorn.

DUNKAN, de 88 koning van Schotlandt, was een natuurlyke zoon van Malcolm den III, die van den Schotfchen adel tegen Donald den VII, die zich de kroon met geweldt hadt aangematigt, uit Engelandt gehaalt wierdt. Doch dewyl Dunkan een krygsman was, en zich wat ftrenger aanftelde dan hy wel behoorde, maakte hy zich in 't kort by zyne onderdanen gehaat, van welk voordeel zyn tegenftrever Donald zich bediende, en hem door Makpendir, graaf van Mernis, by nacht binnen Menteith liet ombrengen, nadat hy anderhalf jaar hadt geregeert, waar op de andere wederom naar de kroon dong.

DUNKELDEN, in 't Latyn *Caledonium*, een ftadt in Schotlandt, met een bisdom, onder dat van S. Andrews. Zy legt aan de rivier de Tay, in 't graaffchap Perth, en Cambden houdt ze voor het oude *Calidonia*.

DUNRERAN, of DONEKYNE, of DONEQUYNE, in 't Latyn *Ivernis*, een ftadt in Ierlandt, in 't graaffchap Desmond, aan den zeeboezem, dien de rivier Maire maakt, en daarom van de inwoners *Maire Flud* genaamt wordt. Zy heeft een tamelyk goede haven, die echter thans weinig bevaren wordt.

DUN-LE-ROY, in 't Latyn *Regiodunum*, eene kleine ftadt in Vrankryk, in 't hertogdom Berry, aan de rivier Auron, naar de kant van 't Bourbonnois, 7 of 8 mylen van Bourges, heeft een koninklyk gerecht. Humbert Aftier en zyne broeders hebben in 't jaar 1275 de helft van 't ftadsgerecht aan den koning verkocht. Naderhandt is Dun-le-Roy in 't jaar 1430 door Karel den VII, en in 't jaar 1465 door Lodewyk den XI aan de kroon gehecht. Daar is nog een ander DUN-LE-ROY in Burgundië, by Beaujolois.

DUNLUCE, een kafteel in Ierlandt, in 't landfchap Ulfter. Het legt aan de Noordkuft van 't graaffchap Antrim, aan den mondt van de rivier Bush. Dit fterke kafteel legt op een rots, en wordt door eene graft van 't vafte landt gefcheiden. *Baudrand.*

DUNMOW, eene kleine, doch zeer aangename ftadt in 't Engelfche graaffchap Effex, legt in 't hangen van een heuvel, aan de rivier Chelmer. *Beeverell Delic. d'Anglet. p.* 75.

DUNOIS, een klein landt en hertogdom in Vrankryk, in Beauce. De hoofdftadt is Château-Dun, de welke eerft onder de bailluage van Chartres, en naderhandt onder die van Orleans ftondt. Dunois, of Château-Dun, hadt eertyds zyne eigene heeren, zedert *Rotrou* den I, graaf van Mortagne, die in de XI eeuw geleeft heeft. Naderhandt is het aan de huizen van *Châtillon* en *Blois* gekomen. *Guido van Châtillon*, zoon van Lodewyk, graaf van Blois, die in den flag van Crecy gefneuvelt is, verkocht Dunois in 't jaar 1391, onder den naam van een graaffchap, aan Lodewyk, hertog van Orleans, en broeder van koning Karel den VI. Karel, hertog van Orleans, gaf het zelve in 't jaar 1439 aan *Jan*, dien vermaarden baftaardt van Orleans, die de kroon zo vele dienften heeft gedaan. In 't jaar 1525 is dit graaffchap door Louize van Savoje, moeder van koning François den I, en toen regentin van 't ryk, ten behoeve van *Lodewyk*, hertog van Longueville, en des zelfs mannelyke nakomelingen, tot een hertogdom en pairfchap verheven.

DUNOTYR, of DUNOTTER, waarfchynlyk het zelve, daar in 't artykel *Dumnotyr* van gefproken is, is een fterk kafteel op de kuft van 't Schotfche graaffchap Mernis, en ftaat op een hoge rots, die van drie kanten van de zee befpoelt wordt. Deze natuurlyke vefting is met fterke muren en verfcheide torens verfterkt. Van binnen heeft ze een ruime regenbak, men ziet daar een byzonder aanmerkelyk Romeinfch opfchrift, en men toont in de S. Padies-kerk de begraafplaats van den *H. Palladius*. Deze plaats is zedert langen tydt het verblyf van 't oude en aanzienlyke geflacht van die van *Keith*, de welke Sherifs van dit graaffchap, en erfmaarfchalken van Schotlandt zyn. *Cambden Britann. Beeverel Delic. de l'Ecoffe p.* 1218.

DUNQUEURRE, een dorp in Picardië, tuffchen Abbeville en Dourlens gelegen. Men houdt het voor het oude *Duroicoregum*. *Baudrand.*

DUNS, een vlek of ftedeke in 't Zuider gedeelte van Schotlandt. Het legt in 't graaffchap Merche, drie mylen ten Weften van Coldingam. De vermaarde *Johannes Duns*, of *Scotus*, heeft 'er zynen naam van gekregen. *Maty Diction.*

DUNGANON, eene ftadt in 't Ierfche graaffchap Tyronne, is de verblyfplaats der graven van dien naam. Zy heeft plaats en ftem in 't Ierfche parlement.

DUNGARVAN, eene verfterkte ftadt, met een kafteel en haven, aan de Zuidkuft van Ierlandt, in 't graaffchap Weterford. Zy wierdt eerft van Hendrik den IV, koning van Engelandt, aan *Talbot*, graaf Schrewsbury, gefchonken, doch daarna, uit krachte van eene acte des Parlements, met Engelandt vereenigt. Zy heeft plaats en ftem in 't Parlement van Ierlandt.

DUNS, (Johannes) bygenaamt SCOTUS, om dat hy uit Schotlandt was, een Franciskaner monnik, was in 't laatst der XIII, en 't begin der XIV eeuw in grote achting, en wierdt om zyn scherp en doordringend verstandt *de schrandere leeraar* (*Doctor subtilis*) genoemt. De schryvers voor de XVI eeuw, gelyk ook zyne eigene schriften, kort na zyne doodt uitgekomen, maken een Engelschman van hem, en zeggen, dat hy te Dunston, in Northumberlandt, geboren is. Anderen zeggen, dat hy te Duns, in 't graafschap Mernis, is ter wereldt gekomen; en anderen, waar onder Waddingus, beweeren, dat zyne geboorteplaats Down in Ierlandt is. Hoe het zy, de Minoriten, onder welke hy zich begeven hadt, hebben hem van New-Castle naar Oxfort gezonden, alwaar hy eenige jaren in 't collegie van Merton gestudeert hebbende, daar een lidt van geworden is. Hy kwam in de Scholastyke Godgeleerdheit zo verre, dat hy alle, die toen leefden, daar in te boven ging. In de kerkelyke en burgerlyke rechten, als mede in de reden-, natuur-, bovennatuur-en wiskunde was hy niet min bedreven. Als nu Guilielmus Varro, eertyds zyn leermeester, omtrent het jaar 1301 op de hogeschole te Parys beroepen wierdt, kwam hy in des zelfs plaats, en bekleedde die met zo veel roem, dat men zegt, dat 'er om zynent wille boven de 30000 studenten naar Oxfort getrokken zyn. Doch 3 jaren daar na wierdt hy door zyne orde naar Parys beroepen, daar hy eerst Baccalaureus, en naderhant Doctor gemaakt is. Daar op heeft men hem in 't jaar 1307 in 't klooster te Toulouze het opzicht over de Theologische faculteit toevertrouwt. In dien tydt heeft hy de lere van de onbevlekte ontfangenisse der Maagdt Maria op de baan gebragt, en de zelve in een openbaren redentwist met 200 bewysredenen bevestigt. Hy bragt het ook zo verre, dat het feest van de onbevlekte ontfangenisse van Maria kort daarna ingestelt, en niemandt tot eenige akademische waardigheden toegelaten wierdt, die niet van dat gevoelen was. Hier in en in meer andere stukken ging hy van 't gevoelen van S. Thomas, wiens orde en de zyne buiten dat in geschil waren, af, 't welk de tweederlei gezindheden der *Thomisten* en *Scotisten* in de Roomsch-Katholyke scholen heeft voortgebragt. Hy was de eerste onder de Godgeleerden, die zich aan niemands gevoelen bondt, maar nam uit ieder 't geen hem aanstondt, en bragt vele nieuwe meningen op de baan. 't Geen hy tegen 't gevoelen van Johannes den XXII, als of de gelukzaligheit der rechtvaardigen tot den dag des oordeels uitgestelt wierdt, geschreven heeft, is niet meer voorhanden. In 't jaar 1308 ging hy op 't bevel van zynen overste Gondisalvus naar Keulen, daar hy met grote pracht ontfangen wierdt. Men zegt, dat hy op den 8 November van 't zelve jaar een zwaar overval van beroerte te Keulen gekregen heeft, en kort daarna door zyne leerlingen als dood, ten grave gebragt is: doch dat hy wederom tot zich zelf komende zyne vingers afgebeten, en 't hoofdt tegen den zark aan stukken gestoten heeft. Dit laatste echter wordt van velen voor een verdichtsel gehouden. Jan Duns schreef al zo gemakkelyk, als hy dacht en sprak, en heeft eene grote menigte van schriften nagelaten, waar van verscheide drukken zyn. Die van Lyons in 't jaar 1639 in XII stukken, met des schryvers leven, door Vaddingius beschreven, behelst de getuigenissen van grote mannen, die van hem gesproken hebben, gelyk de liefhebbers daar kunnen zien. Eenige zyner werken, als: *Commentaria in Genesin*; *Evangelia*; *Epistolas Pauli*; *Sermones de tempore & sanctis*; *de perfectione Statuarum*, zyn nog nooit gedrukt; en leggen hier en daar met de handt geschreven. *Vaddingius T. III. Annal. Min. & in Biblioth. Herwart in Mantissa contra Bzovium. Trithemius & Bellarminus in Catal. Sixt. Senens. in Bibl. S. Possevinus in Appar. Spondanus A.C.* 1308. *Ferchius, Cavellus, Magnesius, Colganus, Pontius, &c. Wharton in Append. ad hist. literar. Cave.*

DUNSTABLE, eene marktstadt in 't Zuider gedeelte van Bedfordshire, op de grenzen van Buckinghamshire, in Engelandt, legt op eene hoogte, welkers grondt kreitachtig is, en wierdt van Hendrik den I ter plaatse, daar 't oude *Maginum* of *Magiavinum* gestaan heeft, gebouwt. Zy bestaat uit vier straten, waar van elk een byzondere grote waterbak heeft. Zy legt aan den gemeenen weg naar Chester, en is by gevolg, ter oorzake van de vele reizigers, met herbergen wel voorzien. Men ziet daar ook een van die grote en prachtige kruissen, die koning Eduard de I ter gedachtenisse van de koninginne Eleonora op alle plaatsen, daar hare lyk tusschen Lincolnshire, daar zy stierf, en Westmunsterabdy, daar zy begraven wierdt, heeft doen oprechten. *Cambden & Speed. in Britann.*

DUNSTAFAG, in 't Latyn *Evonium*, en ook *Stephanodunum*, is eene stadt in Schotlandt, in 't graafschap Lorne. Zy legt in 't Wester gedeelte van 't ryk, by 't eilandt Mula, een der Hebrides, en heeft een tamelyk goede haven.

S. DUNSTAN, aartsbisschop van Canterbury in Engelandt, leefde in de X eeuw. Nadat hy zyne letteroeffeningen volbragt hadt, ging hy Athelmus, aartsbisschop van Canterbury, zyns vaders broeder, bezoeken, die hem mede naar 't hof nam, en voor koning Ethelstan bragt, die in 't jaar 923 hadt begonnen te regeeren. De koning hadt veel achting voor hem, en hieldt hem by zich; doch op 't aanhitzen van wangunstige menschen verkoelde deze genegenheit; weshalven Dunstan naar zynen neef Elphegus, bisschop van Worcester, ging, die hem tot priester ordende, en tot het kloosterleven bewoog. Daar op begaf hy zich naar Glascou, en bouwde by eene kerke, aan O. L. V. toegewyd, eene celle. Edmond, in de plaats van zynen broeder Ethelstan in 't jaar 941 koning geworden zynde, ontboodt Dunstan, en bediende zich van des zelfs wyzen raadt in 't bestieren van 't ryk. Doch aan de oorenblazers te veel geloof gevende, zette hy Dunstan weder uit het hof, doch riep hem haast wederom. Edredus, de broeder en navolger van Edmond, hadt niet minder genegenheit voor dezen wyzen staatsdienaar, doch zyn zoon Edwin, den troon beklommen hebbende, gaf zich aan zyne driften over, en wilde naar Dunstan niet luisteren, weshalven deze goede man naar zyn klooster te Glascou vertrok. Van daar ging hy naar Vlaanderen, alwaar hem de graaf zeer wel ontfing, en by zich te Gent hieldt. Ondertusschen kozen de groten in Engelandt, het woeste leven van Edwin niet kunnende verdragen, zynen broeder Edgar tot koning, en dus wierdt Engelandt in tweën verdeelt, daar de Teems eene scheiding tusschen maakte. De nieuwe koning riep Dunstan te rug, en maakte hem bisschop van Worcester: doch zo als hy in de kerk van Canterbury ingewyd wierdt, gebeurde een aanmerkelyke zaak. Odo, aartsbisschop van die kerke, riep hem, in plaats van bisschop van Worcester, tot aartsbisschop van Canterbury uit, waar mede hy hem als tot zynen navolger verklaarde. Daar op ging Dunstan naar zyn bisdom, en als Edgar na de doodt van Edwin alleen koning was, verplichtte hy Dunstan, nevens 't bestier van 't bisdom van Worcester, ook dat van Londen op zich te nemen. Als 't aartsbisdom van Canterbury na Odoos doodt ledig stondt, wilde men het zelve aan Dunstan geven; doch hy sloeg het ten eenemale af. Aldus wierdt Belphin, bisschop van Winchester, en als deze ook kort daarna stierf, Bixtelin, bisschop van Dorchester, tot die waardigheit verkoren. Doch als deze zich te zwak gevoelde om de kerkelyke tucht staande te houden, keerde hy wederom naar zyn bisdom, en Dunstan wierdt gedwongen het aartsbisdom, daar hy bekwaam toe was, aan te nemen. Daar op ging hy naar Rome, daar de paus hem het *Pallium* (den mantel) gaf, en tot legaat van gansch Engelandt aanstelde. Hy stelde zich standvastiglyk tegen de ingeslopene misbruiken, en verschoonde de grote heeren, ja den koning zelf, niet, dien hy, om dat hy eene geestelyke dochter misbruikt hadt, eene zware boetepleging opleide. In 't jaar 975 stierf koning Edgar, en liet het ryk zynen zoon Eduard na, dien eenige der groten, onder voorwendsel, dat zyne moeder, toen zy hem baarde, nog niet gekroont, en zyn vader nog niet gezalft was, weigerden voor koning te erkennen. Doch Dunstan, die des zelfs deugden en recht tot de kroon kende, hieldt hem tegen alle de wederspannigen staande. In 't jaar 979 liet Alfreda, eene gewezen byzit van Edgar, Eduard op de jagt vermoorden, om haren zoon Ethelred te doen regeeren. Dunstan sprak dezen onrechtmatigen bezitter met hevige woorden aan, en voorzeide hem, dat gelyk hy door 't vergieten van zyns broeders bloedt op den troon geklommen was, hy eene bloedige regeering zou hebben, en dat zyne nazaten den ryksstaf door zware invallen van barbaarsche volkeren zouden verliezen. Deze kerkvoogdt ging vervolgens naar zyn aartsbisdom, en stierf in 't jaar 988, zes dagen na Hemelvaartsdag. *Surius op den 19 May.*

DUNSTER, een vlek in Engelandt, aan den mondt van de Saverne, 10 mylen beoosten de stadt Wels, en even zo veel benoorden de stadt Excester gelegen. *Baudrand.*

DUNWICH, een zeer oud vlek in Engelandt, doch eertyds eene brave stadt, legt aan de kust van 't graafschap Suffolk. Felix de Burgundiër, die de Oost-Anglen, toen zy in 't jaar 630 in den Christelyken Godsdienst wankelden, bevestigde, heeft daar een bisdom opgerecht, 't welk daar staande bleef, tot dat Bisus, de vierde bisschop na hem, het zelve naar North-Elmham verplaatste, latende slechts eenen wybisschop te Dunwich. Te dier tydt was deze stadt zo volkryk, en zo sterk, datze Robert, graaf van Leicester, die tegen zynen koning opgestaan was, zyn voornemen belette. Onder Hendrik den II wierdt daar geldt geslagen. Nu is het een klein en arm vlek, dat echter nog plaats en stem in 't Parlement heeft. Het legt 82 mylen van Londen. *Moreri in het Engelsch.*

DUODO, een der oudste en voornaamste adelyke geslachten te Venetië. Het heeft, onder andere grote mannen, de volgende Procurators van St. Marcus voortgebragt, als: *Christophorus* in 't jaar 1490; *Franciscus* in 't jaar 1587; *Dominicus*, die, in de plaats van zynen broeder Franciscus, in 't jaar 1592 verkoren is; en *Lodewyk*, die, gedurende den oorlog in Kandië, deze waardigheit voor geldt verkregen heeft. De Republyk heeft verscheiden uit dit geslacht tot gezantschappen gebruikt. In 't laatst der XVII eeuw was dit huis in groot aanzien, doch bestondt uit zeer weinig personen. *Amelot de la Houssaye Hist. du gouvern. de Venise pag.* 541.

DUPAIS, (Willem) geboortig van Gemblours, abt van de orde der Premonstreiten, een welgeleerd man, die stichtelyke gedichten geschreven heeft, gedrukt te Luik in den jare 1577, in 8. Hy stierf in den jare 1578, in het XXVI jaar zyner bestiering, te Luik, werwaarts hy getogen was om de beroertens des oorlogs. *Val. Andr. Bibl. Belg.*

DUPLEIX, (Scipio) van Condom in Guienne, was de zoon van Guido Dupleix uit Languedok, die, nadat hy zich te Condom ter neder hadt gezet, onder den maarschalk de Monluc gedient heeft. Scipio is requestmeester van de koninginne Margareta, en naderhandt Staats- en geheime Raadt van den koning geweest. Hy heeft in de XVII eeuw geleeft, en als bestelde geschiedschryver de geschiedenis van Vrankryk in VI deelen beschreven. Daar zyn aanmerkingen op des zelfs geschiedenis van Lodewyk den XIII, die men den maarschalk van *Bassompiere* toeschryft; als mede een ander geschrift tegen hem, genaamt *Les Lumieres de Matthieu de Morgues, dit Saint Germain, pour l'Histoire, écrite par Mr. Scipion Dupleix.* Men heeft ook een uittreksel uit de Geschiedenis van Dupleix, als mede *les Memoires de Gaules*, de *Romeinsche Geschiedenis* in III grote stukken, *de eerste Fransche Wysgeerte*, en eenige minder werken. Hy stierf in 't jaar 1661 te Condom, in den ouderdom van 98 jaren. P. Colin, een priester van 't Oratorium, heeft des zelfs lykreden gehouden.

DUPONT, (Jacobus) bygenaamd *Bassano*, van eene stadt in

in de mark van Trevigo, in den Venetiaanſchen Staat, gelegen, en mede Baſſano geheten. Hy was een zoon van *Franciscus du Pont*, een ſchilder van Vicence, die, door de welgelegenheit en de goede lucht van Baſſano bekoort, daar ging wonen. Daar wierdt hem in 't jaar 1510 onze Jacobus geboren, dien hy zeer zorgvuldig zo in de letter- als ſchilderkunſt opvoedde. Deze nam in korten tydt zeer toe, hy vorderde zeer onder Bonifacio te Venetië, en wierdt een der beſte ſchilders van zynen tydt. Hy keerde weder naar Baſſano, alwaar hy, moede zynde van ſchilderen, zynen tydt doorbragt dan met zingen, dan met het beplanten van zynen hof, en dikwils in 't gezelſchap zyner vrienden, die hem vlytig bezochten. Aldus heeft hy met veel vermaak den ouderdom van 82 jaren bereikt, en is in 't jaar 1592 geſtorven, nalatende 4 zonen, die altemaal brave ſchilders geworden zyn. De oudſte, *Franciscus du Pont*, mede *Baſſano* genaamt, ging naar Venetië, daar hy ſtukken heeft gelaten, die om de fraaie tekening, keurige verwen, en nette uitvoering zeer geacht zyn. Hy was zeer droefgeeſtig, tot zo verre dat hy zich eindelyk verbeeldde, dat de gerechtsdienaars hem gedurig op de hielen waren. Als 'er op een tydt wat hard aan de deur van zyn huis geklopt wierdt, meende hy vaſt, dat zy daar waren, om hem te vatten, weshalven hy uit zyn kamervenſter ſprong, en het hoofdt zodanig bezeerde, dat hy 't beſtierf. Dit was in 't jaar 1594, het 44 van zynen ouderdom. Zyn broeder, de ridder *Leander Baſſano*, was een fraai pourtretſchilder. Hy heeft vele voorname mannen uitgeſchildert, en onder anderen den Doge Grimani, die hem met den halsbandt van S. Marcus vereerde. Hy heeft ook verſcheide ſtukken, die zyn broeder begonnen hadt, voltrokken, en zyn trant van ſchilderen wierdt zeer geprezen. *Leander du Pont* was altydt net gekleed, hieldt veel van koſtelykheit en pracht; doch hy hadt mede zeldzame luimen, zich verbeeldende, dat men hem wilde vergeven. Men zegt, dat deze zwakheden den vier zonen van Jacobus du Pont aangeboren waren, om dat hunne moeder de zelve onderhevig was. De ridder du Pont ſtierf in 't jaar 1623 te Venetië. Zyne twee andere broeders konden zeer wel naſchilderen. *Jan Baptiſt* ſtierf in 't jaar 1613, en *Hieronymus*, die van de geneeskunde op de ſchilderkunſt viel, in 't jaar 1622. *Ridolfi Vite de Pittori Veneti.*

DUPUY (Christoffel) was de oudſte broeder van de heeren *Dupuy*. Hy volgde den kardinaal van Jojeuze naar Rome als protonotaris, en deedt aan Thuanus dienſt, by gelegenheit van 't eerſte deel van des zelfs Geſchiedenis, 't welk men wilde veroordeelen, en onder 't getal der ketterſche boeken ſtellen. In Vrankryk te rug gekomen zynde, begaf hy zich onder de Karthuizers te Burgfontaine, daar hem de kardinaal Barberini, die zyne bekwaamheden kende, eenige jaren daarna ging opzoeken; en deedt hem naar Rome gaan, om het ampt van procureur generaal van zyne orde, en dat van prioor *in urbe* te bedienen. Paus Urbanus de VIII zou hem tekenen van zyne achting hebben gegeven, doch, om dat de heeren Dupuy, zyne broeders, zich vry veel met den nieuwen druk van het bekende werk, rakende de vryheden van de Franſche kerke, bemoeit hebben, waren zyne handen gebonden. Hy ſtierf tamelyk oud, prioor zynde van de Carthuizers te Rome. Hy heeft de *Perroniana*, daar hy een afſchrift van hadt, uitgegeven. *De Vigneul-Marville Melanges d'Hiſtoire &c. p.* 208.

DURA, een grote vlakte in 't landſchap van Babel, daar de koning Nebukadnezar dat grote beeldt van goudt liet oprichten, dat 60 ellen hoog, en 6 ellen breed was, en dat hy alle zyne onderdanen wilde doen aanbidden, ſcherpelyk bevelende, dat, wanneer zy het geklang der trompetten hoorden, een ieder, op levensſtraf, daar voor zou nedervallen. Doch drie Joodſche mannen, Sadrach, Meſach en Abednego, zulks niet willende doen, wierden in een brandenden oven geworpen: doch een engel Gods bewaarde hen zo wel tegen 't geweldt des vuurs, dat zy niet het allerminſt beſchadigt wierden. *Dan. III.* 1. *enz.* Dit geſchiedde in 't jaar der wereldt 3456, voor Chriſtus geboorte 595. *Simon Dict. de la Bible.*

DURÆUS, (Johannes) een Proteſtantſch Godgeleerde uit Schotlandt in de XVII eeuw, die een grote drift hadt om de Lutherſchen en Gereformeerden te vereenigen. Hy was al in 't jaar 1628 predikant onder de Engelſchen te Elbing in Pruiſſen, doch hy verzocht van de genen, daar hy onder ſtondt, verlof om de wereldt te doorreizen, en aan dat grote vereenigingswerk te arbeiden; 't welk hy ook verkreeg. Zelfs hebben de aartsbiſſchop van Canterbury, en de biſſchoppen van Kilmore en Exeter zyn voornemen goed gekeurt, en zyn hem daar in behulpzaam geweeſt. Hy begon met zyne voorſlagen van vereeniging aan de wereldt bekend te maken, en verſcheen in 't jaar 1631 by de zamenkomſt te Leipzig, in welke de vereeniging der ſtrydende gezindheden mede van zommigen op 't tappyt gebragt wierdt. In 't jaar 1634 liet hy zich op eene beroemde byeenkomſt der Euangeliſchen in Duitſchlandt te Frankfort vinden. In 't zelve jaar gaf hy zommige brieven van eenige Hervormde Godgeleerden uit, onder den naam van: *Aliquot Theologorum Galliæ & trium Eccleſiæ Anglicanæ Epiſcoporum (ſc. Davenantii, Mortoni & Halli) Sententiæ de pacis rationibus inter Evangelicos uſurpandis.* Naderhandt heeft hy te zamen met Jo. Miletus, die hem in zyn voornemen trouwelyk hielp, verſcheide ſchriften uitgegeven; voornamentlyk een uittrekſel uit de *Harmonia Confeſſionum*, waar in hy de ſtellingen der ſtrydende gezindheden naauwkeurig wilde navorſchen; en het *Propempticum Irenicum*, waar in hy den Lutherſchen inzonderheit verzoekt zyne gevoelens op het allernaauwſte te willen onderzoeken. Hy liet het by de penne niet beruſten, maar deedt grote en vele reizen door Zwitſerlandt, Duitſchlandt, Denemarken, en Zweden, en ſprak vele Proteſtantſche vorſten en Godgeleerden aan. In Zweden ſcheen het werk beſt op te nemen, en Duræus roemt ergens, dat men zyne voorſlagen aldaar aangenomen, en zelfs op een Synode, in 't jaar 1638 te Stokholm gehouden, goedgekeurt heeft. Doctor Matthias, biſſchop te Stregnes, dien Duræus ganſch ingenomen hadt, deedt 'er veel toe, en gaf naderhandt in 't jaar 1656 een geſchrift uit, *Ramus olivæ Septentrionalis* genaamt, om dit vereenigingswerk te bevorderen. Doch eindelyk ging alles weder te rug, en hy kon het werk in Zweden al zo min als in Duitſchlandt tot ſtandt brengen. Als hy in 't jaar 1641 zyne *Capita de pace religioſa &c.* deedt drukken, gaf Hulſemannus zynen *Calvinismus irreconciliabilis* daar tegen uit. Na dat Duræus zich in alle bochten gewend, verſcheide hogeſcholen om raadt gevraagt, en der zelver antwoorden alom verſpreid, en daar by veel moeite en verachting uitgeſtaan hadt, was hy in 't jaar 1661 dezen vergeefſchen arbeidt nog niet moede, maar gaf te Amſterdam een geſchrift uit, onder dezen naam: *Joannis Duræi Irenicorum tractatuum prodromus &c.* waar op hy groten ſtaat maakte. In 't jaar 1662 reiſde hy van Frankfort naar Mets, om den vermaarden Paulus Ferrius, die de zelve inzichten hadt, te ſpreken. Eindelyk gaf hy het in 't jaar 1674 op, zonder hoop van langs dien weg zyn oogmerk te bereiken, en bedacht een ander middel, dat niet kon miſſen, dat is, hy begon aan eene nieuwe verklaringe over de *Openbaringe* te arbeiden. Ten dien tyde leefde hy in Heſſen, door de milddadigheit van de landgravin Hedwig Sophia, zeer geruſt en gemakkelyk. De tydt van zyne doodt is onzeker. Behalven de voorgemelde ſchriften heeft hy 'er nog andere uitgegeven, doelende alle op het werk der vereeniging. Zynen brief, geſchreven aan *P. du Moulin*, aangaande den ſtaat der kerken van Engelandt, Schot- en Ierlandt onder Cromwel, heeft Lodewyk du Moulin in 't jaar 1658 met eenige andere ſtukken te Londen doen drukken; waar uit men zien kan, dat hy geen vyandt der Independenten was. Onder de genen, die tegen hem geſchreven hebben, zyn, behalven Hulſemannus, Danhauerus in zyn *Salve Reformatorum*; Haberkornius *in Diſput. de Syncretismo*; Micrelius *in Heterodoxia Calviniana*; Meisnerus *in Irenico Duræano*, en anderen. *Duræus in Prodromo*, en elders. *Calovius in Hiſt. Syncretiſt. lib.* I. *cap.* 4. *p.* 55. *Hornbek in ſumma Controverſ. lib.* IX. *Carolus in Memorabilib. Eccl. Sec. XVII. T. I. p.* 839, 953, *&c. Arnold Kerken Ketter-Hiſt. P. II. lib.* VI. *c.* 11. §. 23. *Ancillon Melang. Crit. T. II. p.* 243. *Bayle Dict. Crit.*

Eenigen hebben dezen Duræus verward met een anderen Johannes Duræus, die een Schotſch Jeſuit was, en een boek geſchreven heeft tegen het antwoordt van Witakker op de X Redenen van *Campianus*. Men vindt aangetekent, dat onze Duræus is geweeſt opziener der koninklyke boekerye te St. Jakob. Men vindt veel gewag van hem by Chriſt. Arnoldus *in Epiſt. ad Richter, p.* 483. 494. 495.

DURAM, op DORHIN, [Nicolaus] een Engelſch Karmeliter monnik, leefde omtrent het jaar 1426. Hy heeft over den *Meeſter der ſpreuken*, als mede *Originalia Doctorum*, enz. geſchreven. *Lucius in Biblioth. Carmel. Trithemius, Piſeus, Alegre.* Deze laatſte gewaagt van eenen anderen, mede van dien naam, die omtrent het jaar 1370 geleeft heeft, *in Paradiſ. Carmel.*

DURAN *de Torres*. Zie Durand.

DURANCE, eene rivier in Vrankryk, die door het Dauphiné en Provence loopt, door Strabo Δρουέντια, door Ptolomæus Δρουέντιος, en door de Latynen *Druentia* genoemt. Zy heeft haren oorſprong uit twee kwellen, en valt tuſſchen Avignon en Taraſcon in de Rhône. Tit. Livius [*l.* XX] zegt, dat het de onvaarbaarſte rivier van Vrankryk is, altydt onſtuimig en zonder kil en oevers zynde. Echter meldt een nieuw ſchryver, dat de Romeinen de zelve vaarbaar gemaakt hebben. Silius Italicus (*l.* III) zegt, datze den tocht van Hannibal eenigen tydt belemmert heeft. *Strabo l. IV. & V. Vibius Sequeſter de Fluminib. Maſſon Deſcript. Flum. Chorier Hiſt. du Dauph. l. I. & IV.*

DURAND, biſſchop van Clermont in Auvergne, was de tweede abt van Chaire Dieu, en niet minder om zyne geleerdheit dan om zyne Godvruchtigheit vermaard. Anſelmus van Canterbury heeft brieven met hem gewiſſelt. Hugo van Flavigni getuigt in zyne Chronyk, dat hy geſtorven is eer de kerkvergadering te Clermont, om den tocht naar 't H. Landt vaſt te ſtellen, gehouden wierdt. Baldrik, abt van Bourgueville, heeft eenige grafſchriften te zyner eere gemaakt, waar van 'er een aldus begint:

Nomine Durandus jacet hic Præſul venerandus, &c.

Du Chêne T. IV. Script. Hiſt. Franc. Sammarth. Gall. Chriſt. T. II.

DURAND, biſſchop van Luik, heeft in de XI eeuw geleeft. Zyne ouders waren arm, en hy heeft de biſſchoppelyke waardigheit, nadat hy eerſt kancelier van keizer Hendrik den II geweeſt is, door zyne geleerdheit verkregen. Alberik zegt, dat hy een monnik, en zo in gewyde als ongewyde ſchriften zeer bedreven was. Men ſchryft hem in 't gemeen een geleerden brief toe, dien hy tegen *Berengarius* en *Burno van Angers*, aangaande het H. Sacrament des altaars, zou geſchreven hebben, die in de Boekzaal der Vaderen, en in de Jaarboeken van *Baronius* te vinden is. Doch anderen houden met meerder reden ſtaande, dat de zelve van *Durand*, monnik van Fécamp, daar terſtondt van zal geſproken worden, geſchreven is. Hy ſtierf op den 1 February 1025. *Sammarth. Gall. Chriſt. Vol. II. pag.* 127 & 128. *Val. Andreas Bibl. Belgica.*

DURAND, een monnik van Fécamp, en naderhandt abt van Troarne, of Trouart, in 't bisdom Bajeux, leefde in de XI eeuw. Oldericus Vitalis pryſt hem zeer. Willem de Veroveraar, koning van Engelandt, telt hem mede onder de beroemde mannen, van wel-

welker raadt hy zich bediende. Men houdt hem niet zonder reden voor den schryver van den brief tegen *Berengarius*, dien Lucas d'Achery met de werken van Hugo, bisschop van Langres, heeft doen drukken, en waar van in het voorgaande artykel gesproken is. *Olderic. Vital. lib.* VII. VIII. *&c. Sammarth. Gall. Christ. T. III.*

DURAND, abt te Castres, leefde in de X eeuw. In 't jaar 953 wederleide hy eenen *Valfred*, die leerde, dat de ziele met het ligchaam stierf; doch men weet niet, of deze lere zich verbreid heeft, ook is 'er van 't geschrift van Durand niets overgebleven. *Chron. de l'Abbaie de Castres. Du Pin Bibl. Eccl. des Auteurs du X Siecle.*

DURAND, een oud Fransch dichter, leefde omtrent het jaar 1300. Hy heeft, volgens de gewoonte van dien tydt, eenige fabelen geschreven. Hier over kan men *Fauchet* en *la Croix du Maine* nazien.

DURAND, (Dom Jan) een Benedictyner monnik van de vergadering van S. Maur, hielp Dom Franciscus Delfau, te zamen met Dom Robert Guerard, in 't nazien der werken van *S. Augustinus.* Doch beschuldigt zynde, dat ze met den anderen het boek, genaamt *l'Abbé Commendataire*, zouden opgestelt hebben, wierden zy van een gescheiden. Durand ging naar Rome, en was daar de metgezel van den procureur generaal zyner vergadering. Na zyne te rug komst stierf hy, prioor van S. Nicasius te Rheims zynde. *De Vigneul-Marville Melanges d'Histoire.*

DURAND, (Johannes) of DURAN *de Torres*, was van Sevilië in Spanje. Hy hadt zo veel kennis van 't kerkelyke en burgerlyke Recht, dat de kardinaal Pimentel hem by zich wilde hebben, en hem mede naar Rome nam. Hier leerde hy de Grieksche taal, en gaf in 't jaar 1655 eene Verhandeling *de Postliminio inter liberos foederatosque populos* uit. In Spanje te rug gekomen zynde, vorderde hy zodanig in 't Arabische, dat hy de Chronyk van *Abuvalid Ben Shacenas* overzette, doch dat werk is nooit gedrukt. Hy is in 't jaar 1662 gestorven.

DURAND, (Pieter) een Franschman van geboorte, leefde in 't begin der XVI eeuw. Hy was hoogschout te Nogent le Rotrou, en daar by een Fransch en Latynsch dichter. La Croix du Maine verhaalt een opschrift, dat hy voor zyn huis hadt doen zetten, en aan de liefhebbers werk gaf. De inhoudt was deze: *De Pierre blanche je suis faite Durand Fevrier.* Het geheim stak in zynen naam en in dien van zyne vrouwe, die *Blanche Fevrier* genaamt was.

DURAND *van Champagne*, van de orde der Minderbroeders, biechtvader van de koninginne van Vrankryk en Navarre, leefde omtrent het jaar 1350, en heeft een boek over de *biechs* geschreven, dat hy noemt *Leidsman der biechtvaders*, 't welk in de Boekzaal van den heere Colbert is, *Cod.* 451. *Du Pin Bibl. des Aut. Eccl. XIV. Siecle.*

DURAND *van S. Porcien*, uit een vlek van dien naam, in 't bisdom van Clermont in Auvergne, was een Dominikaan, Doctor te Parys, daarna meester van 't H. paleis, vervolgens bisschop van Puy en Velay, en eindelyk van Meaux. Hy leefde in de XIV eeuw, en schreef uitleggingen over de VI *boeken der Spreuken*, en een *de Origine Jurisdictionis.* Men zegt, dat hy in 't jaar 1334 gestorven is. *Trithemius & Bellarminus de script. Eccl. Possevinus in Apparat. Sixt. Senens. Bibl. Sacr. Sammarth. Gall. Christ.*

DURAND *van Waldach*, een ketter in de XII eeuw. Men geeft voor, dat hy zyne dwalingen, met hulp van eenen zyner vrienden, dien hy misleid hadt, omtrent het jaar 1117 heeft verbreid, waar onder was, dat het huwelyk niet anders was dan eene heimelyke hoerery. Zy wierden gevangen, en om dat zy hardnekkig bleven, verbrand. *Prateolus V. Durand Waldach & Gautier Chron.*

DURAND *Villegagnon.* Zie Villegagnon Durand. (Nicolaus)

DURAND, [Willem] bygenaamt *speculator*, was van Puimaison in 't bisdom Riez in Provence, en leefde in de XIII eeuw. Zyne bekwaamheit bragt hem te Rome in zulk een aanzien, dat paus Martinus de V hem tot nuncius in 't hertogdom van Spoleto verkoos, daar hy, gelyk Simon Majolus verhaalt, een kasteel naar zynen naam heeft doen bouwen. Hy wierdt ook deken der kerke van Chartres, en naderhandt bisschop van Mende. Eer hy bisschop was, hadt hy een boek geschreven, *Speculum Juris* genaamt, en aan den kardinaal Ottoboni, naderhandt paus Adrianus de V, opgedragen, en daar door den naam van *speculator* gekregen. Baldus, Johannes Andreas, en Majolus hebben het met uitleggingen verrykt. Nog heeft men van hem *Rationale Divinorum Officiorum*, in VIII boeken; als mede *Repertorium Juris*, en *Commentarii in Canones Concilii Lugdunensis*, 't welk onder Gregorius den X gehouden is, en daar Durand zelfs by was. *Majolus in zyn Leven. Trithemius & Bellarminus in scriptor. Eccl. Spondanus ad A. C.* 1274. *n.* 5. *Simlerus in Bibl. Fichardus in Vit. Ict. Hotomannus de Verb. jur. Possevinus in Apparat. Sammarth. Gall. Christ. T. II. pag.* 730. *Ughell. Ital. Sacr. vol. II. Panciroll. de clar. leg. interpr. lib. III. cap.* 14.

DURAND, (Willem) een neef van den vermaarden Rechtsgeleerde Durand, was aartsdiaken van zynen oom, wierdt in 't jaar 1296 zyn navolger in 't bisdom Mende, en bestierde het zelve tot in 't jaar 1328, zynde ondertusschen door paus Clemens den V in 't jaar 1310 op de kerkvergadering te Vienne ontboden. Hy heeft een zeer fraai werk in drie delen geschreven, hoe men eene algemeene kerkvergadering moet houden, waar in hy, onder verscheide hoofdstukken, eene menigte van goede inzettingen der kerkvergaderingen en der oudvaderen heeft verzamelt en in order geschikt, om de misbruiken en ongeregeldheden van allerlei menschen en staten, en voornamelyk der pauzen, en van 't hof van Rome, der bisschoppen, kerkelyken en kloosterlingen, te verbeteren. Philippus Probus, een Rechtsgeleerde van Bourges, heeft dit werk in 't jaar 1545 te Parys doen drukken, en het aan Paulus den III, aan de kardinalen, bisschoppen, abten, en alle andere, die op de kerkvergadering te Trente moesten verschynen, opgedragen, als zeer dienstig voor de gene, die aan 't verbeteren der Christen zeden wilden arbeiden. Naderhandt is het met eene verzameling van verscheide zulke werken in 't jaar 1671 door Faure, Doctor der Theologische faculteit te Parys, op nieuw uitgegeven. *Du Pin Bibl. des Aut. Eccl. XIV. siecle.*

DURAND, een timmerman in Vrankryk, die zich in de XII eeuw, onder de regeering van Philip Augustus, zeer bekend gemaakt heeft. Te dier tydt waren Languedok en Guienne, van wegens de oorlogen tusschen den koning van Arragon en Raimond, graaf van Toulouze, in een zo ellendigen staat, dat men niet dan van zamenzweringen, moorden en plunderen hoorde, en bykans geen mensch voor den anderen zeker was. Hier tegen vondt Durand, die een eenvoudig man scheen te zyn, een uitnemend goed hulpmiddel, daar te voren vele te vergeefs bezocht waren, waar door hy te gelyk voor zich zelf groot geldt overwon. Hy verzekerde, dat hy te Puy in Auvergne eene verschyning hadt gehad, waar in Godt hem beval de vrede te verkondigen, en tot een teken van zyne onmiddelbare zending het beeldt van de H. Maagdt, 't welk hy met een wees, in handen gaf. Dit zyn voorgeven vondt zo veel geloof, dat de kerkvoogden, heeren en edelen in gemelde stadt Puy, op den dag van Mariaas hemelvaart byeen kwamen, en onder malkander op het H. Euangelium zwoeren, dat zy niet alleen al 't geleden ongelyk vergeten, maar ook, als bondgenoten, andere noodzaken zouden deze vrede, die zy *la paix de Dieu* noemden, te onderhouden. De verbondene droegen een loden afdruksel van gemelde Maria-beeldt op hunne borst, en witte kapjens van wit linnen op hunne knopen, de Durand hen verkocht. Deze uitvinding maakte op de gemoederen der menschen zo veel indruk, dat iemandt, die de kentekenen aan zich hadt, niet alleen in volle zekerheit was, maar ook midden onder zyne doodvyanden geëert wierdt. Eenigen tydt daarna gaf de eendragt, die door dit middel onder de boeren ontstondt, aan de zelve gelegenheit en moedt om den adel, dien zy voor de oorzaak hunner rampen hielden, hier en daar aan te tasten; als wanneer deze wederom scherp tegen de boeren aanging, en de bisschop van Auxerre een groot deel van de zelve liet doden, en de overigen uit zyn bisdom verdreef. *Mezeray Hist. de France T. II. p.* 123.

DURANGO is de naam van twee steden, waar van de eene in het Spaansche Biskaje legt, en eene kleine doch goede plaats is. De andere legt in Zuider Amerika, in Nieuw-Biskaje, en heeft een bisschop, die onder den aarts-bisschop van Mexico staat.

DURANT, [Samuel] predikant te Charenton in Vrankryk, was om zyne goede hoedanigheden van zyne gemeente geacht en bemind. Hy wierdt voor een braaf prediker gehouden. Onder andere goede vrienden, die hy hadt, was de heer *Arnauld*, geheimschryver van den koning, die, nevens des zelfs zusters, hem tot het laatste toe veel goeds deden. Hy stierf in 't jaar 1626, en wierdt in zyn beroep door Dallæus opgevolgt. Frederik Spanheim, zyn nabestaande, heeft zeven Predikatien van hem in 't jaar 1627 te Geneve, met eene voorreden, doen drukken. *Bayle Dict. Crit.*

DURANTE, (Barnabas) een priester van Palermo, Doctor in de Theologie, en een geleerd man. Hy heeft gebloeit omtrent het jaar 1607, en deze boeken uitgegeven: *De Præsentatione Curati unica Quæstio; Aphorismi scrupulorum. Bibl. Sic.*

DURANTE DE DURANTI, of DURANTES DE DURANTIBUS, kardinaal en bisschop van Brescia, was in 't jaar 1507 in die stadt geboren. Na 't voltrekken zyner letteroefeningen begaf hy zich naar Rome, en wierdt geheime kamerheer van paus Paulus den III, die hem zeer beminde, en hem eerst het bisdom van Cassano, en naderhandt in 't jaar 1544 den kardinalshoedt gaf. Eenigen tydt daarna zondt hy hem als legaat naar Camerino, en vervolgens naar Umbrië. De kardinaal Duranti voldeedt in alles aan de verwachting, die men van hem hadt, en verkreeg eindelyk het bisdom van Brescia, zyne geboortestadt, daar hy in 't jaar 1558 stierf. *Ughel. Ital. Sacr. Auberi Hist. des Cardin.*

DURANTI, (Joh. Stephanus) zoon van een Parlementsheer te Toulouze, was in 't jaar 1568 advokaat des konings, en naderhandt eerste president. Hy heeft een zeer deftig werk *de Ritibus Ecclesiæ*, 't welk eenigen te onrecht aan *Petrus Danesius*, bisschop van Lavaur, toeschryven, nagelaten, dat paus Sixtus de V zeer hoog achtte, en te Rome deedt drukken. Als koning Hendrik de III in 't jaar 1589 den hertog van Guize, en des zelfs broeder, den kardinaal, hadt laten ombrengen, raakte 't gemeene volk te Toulouze, 't welk voor de Ligue was, aan 't hollen, en Duranti, nevens den advokaat generaal Daffis, wiens zuster hy ten huwelyk hadt, wierden, zo als zy den oproer meenden te stillen, gevangen, en op den 10 February van 't zelve jaar vermoord. Doch als de rust te Toulouze herstelt was, wierden de voornaamste belhamels strengelyk gestraft, en aan de gedachtenis van Duranti en Daffi, grote eere bewezen. *Thuanus l.* 63. *Sammarth. in Elog. Thevet in Elog. De la Faille Annal. Tolos. Du Pin Bibl. des Aut. Eccl. du XVI. Siecle Opmeer in Chron. contin.*

DURAS, DURASFORT, een stedeke met een kasteel in Guienne, aan de kleine rivier Drot, in 't landschap Agenois, 9 mylen ten Oosten van Bourdeaux gelegen. Het is het stamhuis van een der beroemdste en oudste geslachten in Vrankryk, en is in 't jaar 1668 tot een hertogdom verheven, met byvoeging van 't graafschap Rauzan en de vrye heerlykheden Pujols en Landroüet.

Om-

Omtrent het jaar 1064 heeft *Mauritius*, graaf van Duras, geleeft, wiens over-kleinzoon *Theodorus* zich omtrent het jaar 1181 bekend gemaakt, en allereerst den naam van *Durasfort*, of *Durfort*, aangenomen heeft. In 't jaar 1563 bleef *Symphorianus van Duras*, die den Hervormden Godsdienst hadt aangenomen, binnen Orleans, dat van 's konings volk belegert was, dood, na dat hy zyn leven in verscheide veldslagen voor het gelove hadt gewaagt, en liet twee zonen na, *Johannes*, vicomte van Duras, en *Jacobus*, heer van Rauzan, die zich in 't jaar 1579 met den vicomte van Turenne in een tweegevecht sloeg. Des laatsten zoon, *Guido Aldontius*, vicomte van Duras, graaf van Rauzan, Lorge en Montgomery, stierf in 't jaar 1670. Zyne zonen waren: 1. *Jacobus Hendrik*, hertog van Duras, oudste maarschalk van Vrankryk, ridder der drie koninklyke orders, stadhouder van 't graafschap Burgundië en van de stadt Besançon, als mede oudste hoofdman der koninklyke lyfwacht, geboren in 't jaar 1625, en gestorven in 't jaar 1704, latende verscheide kinderen na. 2. *Frederik*, graaf van Rauzan. 3. *Guido Aldontius*, of *Alphonsus*, bekend onder den naam van *maarschalk de Lorge*. Hy was hertog van S. Quintin, en ridder der drie koninklyke orders, hoofdman over de lyfwacht, stadhouder in Lotharingen, maarschalk van Vrankryk, en stierf in 't jaar 1702. Zyn zoon, in 't jaar 1683 geboren, kreeg den eernaam van hertog van S. Quintin, of Lorge. 4. *Lodewyk*, marquis van Blanquefort, wierdt in Engelandt graaf van Feversham, ridder van de Kousfebandt, en eerste kamerheer van de koninginne weduwe Catharina. Hy stierf in 't jaar 1709, in den ouderdom van 72 jaren. *Thuanus Hist. l.* 33. *&* 38. *Imhof Geneal. fam. Gall. P. II. Tab.* 95. *Spener Hist. insign. p.* 619.

DURAS. Zie DURAZZO.

DURAZZO, in 't Fransch DURAS, eene stadt en zeehaven van Albanië, een landschap in Griekenlandt, aan den mondt van de Argentaro gelegen. Zy is door die van Corfu omtrent het jaar van Rome 130 gebouwt. Haar oude naam was *Epidamnus*, en wierdt door de Romeinen in dien van *Dyrrachium* verandert. In 't jaar van Rome 315, Durazzo door een deel ballingen belegert zynde, riepen de inwoners die van Corinthen te hulp, en deze wierden door die van Corfu geslagen. De Athenienzen kozen de party van deze laatsten, en zo wierdt een gering verschil de oorsprong van den zo genaamden Corinthischen oorlog, waar uit naderhandt de Peloponneesche, zo vermaard in de Griekfche geschiedenissen, ontstondt. Durazzo was eertyds de setel eens aartsbisschops, onder den patriarch van Constantinopel. Bajazet, Turksch keizer, heeftze in de XV eeuw den Venetianen afgenomen. Zy heeft een goede haven, doch is om de ongezonde lucht slecht bewoont. Van deze stadt hebben eenige Fransche prinssen van den bloede, uit den tak van Anjou, den naam gevoert, want *Jan*, de achtste zoon van Karel den Kreupelen, koning van Napels en Sicilië, heeft zich, na dat hy met eene princes van Achaje getrouwt was, hertog van Durazzo of Duras genoemt. Van des zelfs twee vrouwen, Machteld van Henegouwen, en Agnes van Perigord, als mede van zyne drie zonen *Karel*, *Lodewyk* en *Robert*, wordt elders gesproken. Karel, mede hertog van Durazzo, wierdt in 't jaar 1348 onthalst. Zyn broeder Lodewyk, graaf van Gravina, volgde hem, en was de vader van Karel den III, koning van Napels. Men zegt, dat de koningin Johanna I hem in 't jaar 1362 liet vergeven. Lodewyk van Navarre, graaf van Beaumont le Roger, nam, uit hoofde van Johanna, oudste dochter van Karel, hertog van Durazzo, met welke hy in 't jaar 1366 trouwde, den naam van hertog van Durazzo aan. Baudrand meldt, dat het adelyk geslacht van *Carlowitz* uit het koninklyke Fransche bloedt gesproten is, en den vorstelyken tytel van *Durazzo* gevoert heeft. *Thucydides lib.* I. *&c. Strabo lib.* V. *Diodorus Siculus. Eusebius in Chron. Magin Geogr. Miræus Geogr. Eccl. Villani. Sammarth.*

DURAZZO, een oud adelyk geslacht te Genua, 't welk de voornaamste eerampten van de Republyk bedient, en onder anderen *Marcellus Durazzo* voortgebragt heeft, die in 't jaar 1633 geboren, en in 't jaar 1686 door Innocentius den XI kardinaal gemaakt is. Hy stierf in 't jaar 1710 te Faënza, nadat hy bisschop van Carpentras en Rimini, aartsbisschop van Chalcedonië, nuncius in Spanje, en legaat te Bologne was geweest.

DURBUY, een graafschap, bestaande uit een stedeke en zes en zeventig dorpen en gehuchten, zynde verdeelt in vier hoven en in negentien grondheerlykheden, en gelegen in het hertogdom Luxemburg. Het stedeke legt aan de rivier Ourt, en behoort tegenwoordig den graaf van Grobbendonk toe, die deze plaats van koning Philips den IV by verpanding gekregen heeft. Het behoorde eertyds den graaf van Oost-Vrieslandt toe, en in later tyden onder het graafschap van Namen. Daar is een klooster van Recollecten, die de jeugt in de eerste beginselen der Latynsche tale onderwyzen, een van nonnen penitenten, en een gasthuis. *Hist. Gen des Pais bas Tom.* III.

DUREN, of DOREN, in 't Latyn *Marcodurum*, eene stadt in 't hertogdom Gulik, aan de Roer, tusschen Gulik en Niedek gelegen. Marcus Vipsanius Agrippa wordt gezegt de zelve, als mede Keulen aan den Rhyn, gebouwt te hebben. Keizer Rupert maakte ze in 't jaar 1407 tot eene Ryksstadt, behorende onder den Westphaalschen kreits: doch nu komt zy den keurvorst van de Paltz, als hertog van Gulik, toe. Door de zorge van koning Pepin en des zelfs zoon, Karel den Groten, zyn hier in de jaren 761, 775, en 779 kerkvergaderingen gehouden. De twee laatste schynen meer wereldsche dan kerkelyke dingen betroffen te hebben. Keizer Karel de V heeft deze stadt op den 24 October 1543 stormenderhandt ingenomen, geplundert en verbrand. In den dertigjarigen oorlog heeft ze mede veel geleden. *Miræus in Fasc. Belg. p.* 447. *Zeilerus Topogr. Westph.*

DUREN, (JOANNES VAN) dus genoemt naar zyne geboortestadt, een Minderbroeder van de orde van St. Franciscus. Hy heeft geleeft in den jare 1468, naar de getuigenis van Eisengreim, die hem den lof geeft van een geleerd man en groot Godgeleerde. Van hem gedenkt Vuillotius in het Atheen van zyne orde, en Possevinus *in App. sacro*, die deze schriften van hem opnoemen: *Sermonum de Tempore & sanctis Libri duo*; *Sermones Quadragesimales*; *De VII. Peccatis Mortalibus*; *De vitiis occultis*; *De Confessione. Val. Andr. Bibl. Belgica.*

DURENI, of ARDURNE, een stedeke of vlek in 't Noorderdeel van Schotlandt, in 't graafschap Strath-Navern, aan den mondt van de rivier Durenis, op een klein halfeilandt, omtrent 4 mylen bewesten de stadt Tung gelegen. *Maty Diction.*

DURER, (ALBERT) een vermaard schilder, beeldhouwer, plaatsnyder en bouwmeester, is in 't jaar 1471 te Neurenberg geboren. Zyn vader, die zich uit Hungarië naar Duitschlandt hadt begeven, was een zilversmidt, en hieldt hem tot in het 16 jaar tot die kunst. Als hy nu op zyns vaders winkel een weinig hadt leren tekenen, en meer lust tot de schilderkunst betoonde, wilde zyn vader hem by Martin Hupsch, vermaard schilder te Kolmar, bestellen: doch deze ondertusschen komende te sterven, deedt hy hem in 't jaar 1486 by Michiël Welgemoed, schilder te Neurenberg. Uitgeleerd hebbende ging hy in vremde landen, om zich nog meer te volmaken, gelyk hy zich dan, wederom te huis komende, door verscheide kunststukken bekend maakte. Zyn eerste snywerk, toen hy 26 jaren oud was, waren de Bevalligheden, als 3 naakte vrouwen verbeeld, met een kloot boven 't hoofdt, daar 't jaargetal van 1497 in stondt. Inzonderheit verdienden des zelfs Adam en Eva in hout, en de stukken van 't lyden van Christus in koper gesneden, zo groten lof, dat Marcus Antonius van Bologne, een braaf plaatsnyder te Venetië, zich verstoutte de zelve na te maken, en den naam van *Durer* daar by te voegen. Andere grote Italiaansche meesters maakten niet minder werk van hem. Hy ging naar Italië, en maakte te Venetië vriendschap met Jan Bellin. Hy wenschte zeer Michiël Angelo te zien, en des zelfs vriendschap te verkrygen, en zondt hem ten dien einde zyn afbeeldsel met alle zyne gedrukte werken. Vermits hy meer met het graveeryzer dan het penceel werkte, vindt men zyne schilderyen niet dan in kunstkamers van den keizer, en voorname vorsten. Onder de zelve zyn de drie Wyzen uit het Oosten, een Mariënbeeldt, Adam en Eva, de kruissiging van Christus, een zeer fraaie hemel, en daar in Christus aan 't kruis, en daar onder de paus, keizer, kardinalen, en eindelyk hy zelf, houdende een tafel met zynen naam in de handt. Onder alle des zelfs Passie-schilderyen wordt dat voor 't beste gehouden, daar de marteling van 300 Christenen in verbeeld is. Te Munchen in Beyeren ziet men vele afbeeldselen der Heiligen, weêrgaloos met de pen gedaan, als mede het vermaarde grote stuk van Mariaas hemelvaart met de XII Apostelen: voorts een Lucretia in levens-grootte, en de IV Euangelisten. In Neurenberg heeft hy een verwonderenswaardig afbeeldsel van Karel den Groten nagelaten. Men heeft een gansch werk van hem, bestaande in 400 stukken, zo in hout, als in koper gesneden. Het leven van de H. Maagdt heeft hy in 20 stukken, elk van eene byzondere uitvinding, voorgestelt. Men moet zich verwonderen over zyne werken, waar in hy de deugden voor 't gericht, S. Hieronymus, de Lukgodin op een wereldskloot, S. Eustachius, Melanchthon, enz. verbeeldt. Zo vele deftige werken maakten hem niet alleen geacht by kenners van de kunst, maar ook by grote heeren zeer bemind. Keizer Maximiliaan de I gaf hem, behalven eenen adelbrief, een aanzienelyk jaargeldt. Karel de V, en zyn broeder Ferdinand hielden niet minder van hem. In zynen ommegang was hy zeer aangenaam en vrolyk, doch niet ongebonden; zelfs heeft hy de kunst nooit tot het vertonen van eenige dertelheit misbruikt. Hy is in 't jaar 1528 te Neurenberg gestorven, en op 't kerkhof van de S. Janskerk begraven, alwaar Bilibaldus Pirkheimerus, zyn goede vriendt, een deftig grafschrift te zyner eere oprechtte. Eenigen zeggen, dat hy een zeer kwaad wyf zou gehad hebben; doch anderen, dat hy, om de H. Maagdt te schilderen, haar aangezicht tot een voorbeeldt zou gebruikt hebben. Dat hy zeer arm zou gestorven zyn, wordt, niet zonder reden, voor eene lastering gehouden. Hy heeft ook eenige boeken geschreven, als: *De Symmetria partium in rectis formis humanorum corporum*; *Institutiones Geometricæ*; *De Urbibus, arcibus &c. condendis muniendisque*; *de varietate figurarum, flexuris partium, ac gestibus imaginum*. Deze zyn eerst in 't Hoogduitsch opgestelt, en naderhandt in 't Latyn overgezet. *Erasmus Ep. ad Pirkheimerum. Adam in ejus vita. Bullart Acad. des Scienc. T. II. p.* 383. *Vasari Levens der schilders. Sandrart Duitsch. Acad. P. II. lib. III. pag.* 222. *Freherus Theatr. Wagenseil de Script. Norimb. Bayle.* Omtrent het schryven van boeken beschuldigt hem Jo. Alb. Faber van diefstal.

DURETUS, (LODEWYK) een vermaard geneesmeester, heeft in de XVI eeuw geleeft. Eenigen zeggen, dat hy van Beausse in Bresse, en anderen, dat hy uit Burgundië was. Zyne ouders zonden hem naar Parys om te studeren, en hy vorderde zo wel, dat hy koninklyk hoogleeraar in de geneeskunde wierdt. Men zegt, dat hy *Hippocrates* zeer gemakkelyk verklaarde, en dat hy des zelfs *Aphorismi* van buiten kon. Hy heeft verklaringen gemaakt over de *Coacæ Prænotiones* van Hippocrates, die zyn zoon, een vermaard Rechtsgeleerde, na zyne doodt uitgegeven heeft. Hy heeft ook iets tegen *Hollerius*, aangaande de *inwendige ziektens*, geschreven. Duretus stierf in 't jaar 1586. *Sammarth. Elog. lib. III. Van der Linden de Script. Med. Guichenon Hist. van Bresse*

DUREUS. (JOHANNES) Zie DURÆUS.

DURESTAIL, een ftedeke in Vrankryk, in 't hertogdom Anjou, aan de Loire, tuffchen Angers en la Fleche gelegen. *Maty Diction.*

DURFORT. Zie DURAS.

DURHAM, een Noordelyk en aan de zee gelegen graaffchap in Engelandt, 't welk ook *het bisdom van Durham* genoemt wordt. Ten Noorden wordt het door de rivieren Derwent en Tine van Northumberlandt, en ten Zuiden door de rivier Tees van Yorkshire afgefcheiden; ten Ooften grenft het aan de Duitfche zee, ten Weften aan Northumberlandt, Weftmorlandt, en een klein gedeelte van Cumberlandt. Het is een van de graaffchappen, daar ten tyde der Romeinen de Brigantes in woonden. Ten tyde van de Heptarchie was het een deel van 't koninkryk Northumberlandt; doch nu maakt het, nevens een gedeelte van Northumberlandt en Yorkshire, het bisdom Durham. De marktfteden, behalven Durham, daar 't graaffchap den naam van heeft, zyn: Bernard-Caftle, Darlington, Hartlepool, Staindrop, of Stainthorp, en Sunderlandt. Van ouds wierdt dit graaffchap *S. Cuthbords erfdeel* genoemt, van *S. Cuthbord*, die Durham gefticht heeft, en wiens biffchoppelyke ftoel in 't jaar 990 van Lindisfarne, of Holy-Islandt, aan de zeekuft van Northumberlandt, alhier verplaatft is. Dezen heilige hielden verfcheide Saxifche koningen zo hoog, dat koning Alfred hem en zynen navolgeren dit ganfche landfchap tuffchen de twee rivieren de Tees en Tine vereerde; welke gift van des zelfs navolgeren Eduard, Ethelftan en Kanut den Deen niet alleen beveftigt, maar ook vermeerdert wierdt. Dit bisdom was zodanig met koninklyke voorrechten voorzien, dat de biffchop, ten tyde van de Noormanfche verovering, in zyn wapen een gewapenden ridder voerde, die in de eene handt een bloot zwaardt, en in de andere het biffchoppelyk wapen hieldt. Ja hem wierdt eens toegewezen, dat de biffchop de verbeurde goederen binnen de vryheden, gelyk de koning die daar buiten, hebben zou. De biffchoppen alhier hadden ook hunne eigene hoge gerichten, zo in burgerlyke als halszaken, en het recht van geldt te flaan. Doch deze vryheden zyn naderhandt onder Hendrik den VIII vermindert, en onder Eduard den VI aan de kroon gehecht. *Cambden & Speedaus in Britann.*

DURHAM, in 't Latyn *Dunelmum*, de hoofdftadt van 't bisdom van dien naam, by de Engelfchen *The Bifchoprik of Durham* genaamt, legt zeer aangenaam aan de rivier Weere, op een halfeilandt, dat zy maakt, 9 of 10 mylen van de zee. De grondt is een natuurlyke heuvel; daar by heeft Willem de Veroveraar van binnen een kafteel doen bouwen, om de Noorder geweften in toom te houden, en tegen de Schotten te befchermen. In 't jaar 1346 deedt deze plaats aan Engelandt groten dienft, toen David Brufe, koning van Schotlandt, terwyl Eduard de III Calais belegerde, het Noorden van Engelandt aantaftte; als wanneer hy by Nevils-cros geflagen en gevangen wierdt. In 't jaar 1645 viel Durham, na den flag by Newbury, in der Schotten handen, en hieldt het, na dat zy het in het volgende jaar weder verlaten hadden, altydt met den fterkften. *Godwin. Cambden. &c.*

DURHAM. Zie LAURENS DURHAM.

DURINGUS, een Hoogduitfch graaf, aan welken Vladiflaus, vorft van Lutzen in Meiffen, omtrent de IX eeuw de opvoeding van zynen zone hadt toebetrouwt, heeft door zyn rampzalig einde doen zien, hoe hatelyk het verraadt, zelfs aan edelmoedige vyanden, is. Deze, ziende, dat Neclan, vorft van Bohemen, nadat hy Vladiflaus overwonnen hadt, hem van zyn landt beroofde, wilde den jongen vorft ook 't gene hem de overwinnaar tot zyn onderhoudt gelaten hadt ontnemen; en menende daarenboven Neclan een groten dienft te doen, fneedt hy dit kindt het hoofdt af, en bragt het by hem: doch verre van het verwachte loon te ontfangen, liet Neclan hem, om zyne trouwloze wreedheit te ftraffen, aan een boom ophangen. *Dubravius l.* III.

DURIS, van Samos, dien Cicero een zeer naauwkeurigen gefchiedfchryver noemt, heeft een werk *van 't Treurfpel*, de Gefchiedenis *van Macedonië*, die *van Agathocles den Syracufaan*, en eenige andere dingen gefchreven, die dikwils door oude fchryvers aangehaalt worden. Daar is ook nog een ander DURIS geweeft, die *van de Schilderkunft* gefchreven heeft. *Plinius. Plutarchus. Strabo. Athenaus. Diog. Laërtius & Voffius de Hift. Græc. l.* I. *c.* 15.

DURKERDAM, of DURGERDAM, een dorp of grote buurt in Waterlandt, tegen of aan den Weft-Vriefchen of Waterlandfchen dyk, maar een quartier uur gaans van Ransdorp en Schellingwoude, byna over de ftadt Amfteldam. De inwoners zyn voor een groot gedeelte zeevarende lieden, of zich moejende met het melken van beeften, en die melk te Amfteldam uit te venten. Het recht of de Juftitie wordt gehandhaaft voor een gedeelte te Ransdorp, en het andere gedeelte te Schellingwoude, in welkers rechtbanken die van Durkerdam een zeker getal fchepenen te benoemen hebben. Het dorp, dat in een vroeger tydt behoorde onder het dekenfchap van Amftellandt en Waterlandt, wierdt van den jare 1623, tot 1648, nevens Schellingwoude, door een Predikant bedient, maar heeft na dien tydt een Predikant voor zich alleen bekomen. In den jare 1625 brak by dit dorp door ftorm een gat in den dyk, en weder in den jare 1665 een gat, waar door een zware overftroming veroorzaakt wierdt; en in den jare 1687 kwam door een ongelukkig toeval brandt in een hutje, het welk dermaten overhandt nam, dat alles verteert wierdt, uitgenomen de kerk, een zaagmolen, en eenige weinige huizen. *Soeteboom Saanl. Arkadia. Chronyk van Medemblik. Oudh. van Noord-Hollandt.*

DURLACH, een markgraaffchap in Zwaben, in 't Noorder gedeelte van 't landfchap Baden gelegen. Het komt den markgraaf van Baden toe, die daar den naam van voert, en den Lutherfchen Godsdienft toegedaan is. Zie BADEN.

DURLACH, de hof-en hoofdftadt van den markgraaf van Baden Durlach, is niet zeer groot, doch wel gebouwt, en met het kafteel Karelsberg, en een goed Gymnafium voorzien. Naby de ftadt ftaat een toren op een berg, daar men meent dat zy haren naam van heeft. In de XI eeuw hoorde zy den graven van Henneberg toe; naderhandt kwam zy, met ganfch Kreichgau, aan 't Ryk, waar op Herman de vierde, markgraaf van Baden, de zelve, door koop of ruiling, van den keizer bekomen heeft: hoewel Irenicus voorgeeft, dat hy door zyne vrouwe Irmengarde, dochter van den Paltsgraaf Hendrik, het recht daar toe verkregen heeft. Na dien tydt is zy door keizer Rudolph van Habsburg verwoeft. In 't jaar 1632 nam ze Montecuculi in, en dwong den markgraaf naar Bafel te vluchten. Hier is een zeer fraai lufthof, waar in eenige honderden van jonge juffers in 't danffen, zingen, enz. onderwezen worden. Hier is ook in 't jaar 1589, op bevel van markgraaf Jacobus, een gefprek over den Godsdienft tuffchen *D. Andreas*, een Wirtenberfch Godgeleerde, en *D. Joh. Piftorius*, doch vruchteloos, gehouden. *Merian Topogr. Cruf. Annal. P.* XXIX. *lib.* V. *c.* 20. *Burgem. de ftatu equeftri p.* 498. *Irenicus Germ. exeg. l.* II. *p.* 210. *Schurtzflek de reb. Bad. p.* 17. *Chron. Colmar. ad ann.* 1279.

DURLEDE, of *de oude Hark*, een water tuffchen Vlaardingen en Schiedam. *Smids Schatk. der Nederl. Oudheden.*

DURMSTEIN, of DIRMSTEIN, een ftedeke in de Onder-Palts, niet verre van Frankendal, is een leen van 't bisdom Worms, en door koop aan de Paltsgraven gekomen. *Tolner H. P. p.* 83.

DUROTRIGES, een oud volk in Engelandt. Zy hadden de Belgen ten Ooften en Noorden; de Damnoniërs ten Weften, en de zee ten Zuiden. *Dunum*, thans *Dorcefter*, was hunne hoofdftadt. Zy bezaten 't gene hedendaags het graaffchap Dorfet genoemt wordt. *Baudrand.*

DURRIUS (JOH. CONRAAD) is in 't jaar 1625 te Neurenberg geboren, alwaar hy onder Gravius en Dilherrus zyne letteroeffeningen begon. In 't jaar 1643 ging hy naar Altorf, en verkreeg daar de waardigheit van Magifter. In 't zelve jaar begaf hy zich naar Jena, en difputeerde daar over de gelykvormigheit der hemelfche en ondermaanfche dingen. Daar op reifde hy naar Helmftadt, daar hy met zulk een roem over *'t Recht der natuur* difputeerde, dat hy voor zyn vertrek, als hoogleeraar in de redeneer-en bovennatuurkunde te Rintelen beroepen wierdt, 't welk hy weigerde. Doch in 't jaar 1651 nam hy het beroep naar Altorf aan, alwaar hem het opzicht over de arme ftudenten aangeboden wierdt, dat hy ook aannam, tot men hem in 't jaar 1654 hoogleeraar in de zedekunde, en in het volgende in de dichtkunde maakte. In 't jaar 1657 wierdt hy hoogleeraar in de Godgeleerdheit, en ftierf in 't jaar 1667. Zyne fchriften zyn: *Synopfis Philof. moralis*; *Ifagoge in lectionem Ariftotelis*; *Termini, diftinctiones, & divifiones Philofophico-Theologicæ*; *Chriftianismi per hypothefes & dogmata Socinianorum everfio*; *Compendium Theologiæ moralis*; *Tractatus Theologici tres*; *Ethica paradigmatica*; *Problematum moralium felectiorum Centuria*, enz. *Witte Memor. Theol. Dec.* XV. *p.* 1956.

DURSTENIUS, (ARNOLDUS) fchoolvoogdt ter Goude, van wien gefchreven is: *Carmen fcholafticum de Nativitate D. Joannis Baptiftæ.*

DURSTUS, de XI koning van Schotlandt, was de zoon van Finnanus, een zeer deugdzaam vorft, doch gaf zich aan den wyn en de vrouwen over, en verftiet zyne gemalin, die eene dochter van den Britfchen koning was. Als hy nu merkte, dat de adel een opftandt tegen hem wilde verwekken, veinfde hy zyn gedragte zullen veranderen, nam zyne gemalin weder aan, beriep zyne voornaamfte onderdanen, en beloofde met geftaafden eede alles in beter ftandt te brengen. Daar op liet hy eenige bekende kwaaddoenders vangen, en verzekerde op de allerplechtigfte wyze, nooit iets zonder den raadt des adels te zullen doen. Als deze verzoening door openbare vreugdetekenen zou geviert worden, nodigde hy den adel op eene avondmaaltydt, en liet ze alle door eenige daar toe beftelde fchelmen vermoorden. Deze trouwloosheit verbitterde de genen, die daar niet by waren, zodanig, dat zy een groot leger tegen hem verzamelden, en hem flag leverden, waar in hy in 't jaar der wereldt 3825 omkwam. *Buchananus.*

DUSBURG. (PETRUS VAN) Zie DUISBURG.

DUSIANI. Dus noemden de oude Gaulen eenige geeften, die de Latynen *Incubi* en *Fauni* heten. Auguftinus zegt, dat ze de gedaante van menfchen aannamen, en de vrouwen zomtyds misbruikten. *Auguftinus de Civit. Dei l.* XV. *c.* 22.

DUSMES MUSTAPHA, anders *Muftapha Zelebis* genaamt, een zoon van Bajazeth den I, Turkfch keizer, of, zo anderen zeggen, een bedrieger, die dien naam in 't jaar 1425, onder de regeering van Amurath den II, aangenomen heeft. De Turken verzekeren, dat de ware Muftapha Zelebis in den flag tegen Tamerlan, waar in zyn vader gevangen wierdt, gefneuvelt is: doch de Grieken hielden dien, die zich in 't jaar 1425 zo noemde, voor den zoon van Bajazeth. Hy kreeg eenigen aanhang, en veroverde niet alleen de ftadt Serra, maar bragt ook Adrianopel, toen de hoofdftadt van het Turkfche ryk, en ganfch Romanië, onder zyn geweldt. Sultan Amurath zondt den Baffa Bajazeth met een talryk leger tegen hem, doch deze fchelm voegde zich by Muftapha, die hem tot zynen eerften vizier maakte. Johannes Paleologus, keizer van Conftantinopel, beloofde hem groten byftandt, doch de fchrik kwam op een valfch gerucht in 't leger van Muftapha, en hy wierdt zodanig van de zynen verlaten, dat hy niet meer in ftaat was zynen vyandt het hoofdt te bieden. Eindelyk als hy naar Adrianopel meende te vluchten, wierdt hy door Amurath onderwege gevangen, en aan den muur van die ftadt opgehangen. *De Rocoles van vermaarde Bedriegers.*

DUSSELDORP, de hoofdftadt van 't hertogdom Berg, en

de gewone verblyfplaats van den keurvorst van de Paltz, legt tusschen Nuis en Keizersweert, daar de Dussel in den Rhyn valt. Zy is niet groot, doch fraai, wel versterkt, en heeft een schoon kasteel, als mede eene kollegiale kerk, en een prachtig Jesuiten collegie. In 't jaar 1709 heeft de keurvorst deze plaats, die zeer wel tot den koophandel gelegen is, beginnen te vergroten, en aan de gene, die timmerden, het burgerschap om niet, als mede voor 30 jaren vryheit van alle lasten, gegeven. *Zeilerus Geogr.*

DUSSELDORP, (Franciscus) van Leiden in Hollandt, leefde in 't begin der XVII eeuw. Hy was in de Godgeleerdheit en de Rechten vry wel bedreven, en heeft langen tydt in Hollandt en het Kleefsche gepredikt. Doch als de Protestanten hem van zyne goederen beroofden, verliet hy zyn vaderlandt, en ging naar Keulen, daar hy, elendig geplaagt van een boze dienstmaagdt, die hy den naam van *Hekuba* gaf, in 't jaar 1630 stierf. Zyne werken zyn: *Jaarboeken*, in II deelen, over *'t Huwelyk*, enz. *Val. Andreas Bibl. Belg.*

DUSSELDORP, (Jan) een Carmeliter monnik van Straasburg, heeft in 't laatst der XV eeuw geleeft. Hy was geleerd, en heeft verscheide boeken, en daar onder een van *'t H. Landt*, geschreven. Men verzekert, dat hy daar prioor van zyn klooster geweest, en in 't jaar 1493 gestorven is. *Val. Andr. Bibl. Belgica.*

DUSSEN, een schone heerlykheit in Zuid-Hollandt, in den groten Zuid-Hollandschee waardt, aldus genoemt naar het riviertje *de Dussen*, bestaat uit twee ambachten, Dussen-Munsterkerk en Dussen-Muilkerk geheten, waar van Dussen-Munsterkerk van de graaffelykheit van Hollandt, en Dussen Muilkerk van de heerlykheit de Merwede te leen word gehouden. In den groten en ysselyken watervloedt en inbreuk op St. Elisabeths-nacht tusschen den 18 en 19 November des jaars 1421 (wanneer in Zuid-Hollandt 72 dorpen, verscheide heeren huizen en sloten, met zeer vele menschen en beesten verdronken) wierden deze twee ambachtsheerlykheden van Dussen Munsterkerk en Dussen-Muilkerk mede overstroomt, doch kwamen kort daar na weder boven. Beide deze ambachtsheerlykheden hebben zamen een kerk, staande in het ambacht van Dussen-Muilkerk, en een Predikant, behorende onder de Classis van Dordrecht.

DUSSEN, een oud adelyk en ridderlyk slot, of kasteel, gelegen in Hollandt, op de grenzen van Brabandt, in de grote waardt van Zuid-Hollandt, in de ambachtsheerlykheit van Dussen-Muilkerk, wordende te leen gehouden van de graaffelykheit van Hollandt. Het heeft zynen naam, zo als beide de ambachtsheerlykheden van *Dussen-Munsterkerk* en *Dussen-Muilkerk*, naar den vloedt, of het riviertje *de Dussen*, gelyk in het voorgaande artykel gezegt is. Dit slot wierdt in den jare 1387 met goedkeuringe van hertog Albrecht van Beyeren grave van Hollandt, enz. versterkt en opgemaakt tot een kasteel, of huis van oorlog, door Heer *Arend vander Dussen* ridder en baljuw van Zuid-Hollandt, volgens de brieven, daar van gegeven op St. Maartensdag des jaars 1387. Eenigen tydt daar na is het door de opgekomene oorlogen, en wel voornamentlyk door den voorgemelden hogen watervloedt op St. Elisabeths-nacht in den jare 1421 voor het grootste gedeelte vernielt; doch naderhandt uit het water weder opgekomen zynde, van nieuws opgebouwt door *Walraven van Gent*, heere van Oyen in Gelderlandt, die het gemelde slot en de heerlykheit van Dussen-Munsterkerk, enz. in den jare 1608 hadde gekocht voor veertig duizend guldens van vrouwe *Anna van Brecht*, welkers moeder *Cornelia vander Dussen*, in den jare 1536 de zelve goederen hadde geërft door 't afsterven en by testamente van *Jan vander Dussen* haren broeder.

Dit slot is van overoude tyden af geweest het stamhuis en het vaderlyke goedt van het oude adelyke en ridderlyke geslacht der heeren vander Dussen, waar van het volgende artykel handelt.

DUSSEN, (vander) een oud adelyk en ridderlyk geslacht in Hollandt, het welk zich ook in Brabandt heeft uitgebreid, en al voor den jare 1300 is bekend en in luister geweest, zynde die heeren *vander Dussen*, omdat zy de hertogen van Brabandt, en de graven van Hollandt menigmalen in den oorlog volgden als mede uit hoofde, dat zommige van der zelver heerlyke goederen in Brabandt, als de heerlykheit *van de Hage*, nu genoemt *Haagoort*, andere wederom in Hollandt gelegen waren, als de ambachtsheerlykheden van *Aartswaarde*, *Standhaesen*, *Dussen-Munsterkerk*, en *Dussen-Muilkerk*, enz. zomtyds getelt en vermeld onder de ridderen en edelen in Brabandt, en in andere tyden wederom onder de ridderen en edelen van Hollandt.

Onder anderen wordt al in den jare 1288 vermeld onder den Brabandschen adel heer Jan vander Dussen ridder. Hy was met hertog Jan den I van Brabandt in den beruchten slag, die op den 4 Juny 1288 voorviel tusschen den gemelden hertog en den grave Hendrik van Luxemburg by Woeringen, een kasteel op den Rhyn tusschen Nuits en Keulen gelegen, alwaar de gemelde graaf Hendrik van Luxemburg dood bleef benevens vele brave en vrome ridderen.

In de leenregisters van Brabandt worden ook onder de leenheeren en vasallen ten tyde van hertog Jan den III uit hoofde van hunne heerlykheit *de Hage*, nu genoemt *Haagoort*, getelt omtrent den jare 1320 heer Jan vander Dussen, en in den jare 1330 heer Niklaas vander Dussen zyn broeder ridder, die in den jare 1342 ten verzoeke van grave Willem van Hollandt, benevens Arend van Ysselstein en Otto van Haaften ridderen, en Jan Westphaling knape, borge was voor Otto heere van Asperen, in een verschil, dat hy hadde met Jan, heere van Arkel, over de goederen en tienden van Hagestein, volgens den brief daar van zynde gegeven te St. Geertruidenberg op zaturdag na St. Pauwels in den jare 1342.

In eene Handvest van graaf Willem den III van Hollandt, gegeven en bezeegelt op St. Laurensdag in den jare 1305 wordt gestelt onder den adel en ridderen in Hollandt heer Jan vander Dussen ridder uit Zuid-Hollandt. Hy zat, nevens andere prelaten en ridderen, in den jare 1325 over het geschil, het welk die van Dordrecht hadden tegen de andere steden van Hollandt, als Delft, Leiden, Haarlem, Alkmaar, ter Goude, enz. over het houden van den stapel te Dordrecht, en was een van die genen, de welke dien aangaande de handvesten, en oude herkomsten der gemelde steden onderzochten, volgens een brief daar van zynde gegeven in den Hage op St. Lucas-avondt in den jare 1325.

Zyne dochter *Elisabeth vander Dussen* trouwde in den jare 1320 met Philips baanderheer van Wassenaar, van wien by ver volg van tydt alle de baanderheeren van Wassenaar gesproten zyn.

Zyne tweede dochter, *Soete vander Dussen* trouwde in den jare 1321 met Jan Oem Gillisz heere van Barendrecht, in den jare 1321 baljuw van Zuid-Hollandt, en in de jaren 1329 en 1333 rentmeester generaal van Zuid-Hollandt.

In 't jaar 1356 wierdt heer Arend vander Dussen Niklaas zoon ridder verleid met de heerlykheit de Hage, by brieven van Johanna hertoginne van Brabandt, Luxemburg, enz. in dato den 11 October 1356. Hy trok in den jare 1371 met den heere van Brederode en andere ridderen, tot hulp van Wenceslaus van Bohemen hertog van Brabandt en Luxemburg, tegen Willem hertog van Gulik, en was den 21 Augustus des zelven jaars in den beruchten slag van Baswyler, daar hertog Wenceslaus gevangen wierdt. Voorts was hy in den jare 1387, 1392 en 1410 baljuw van Zuid-Hollandt. Met toestemminge van hertog Albrecht van Beyeren maakte hy in den jare 1387 het huis te Dussen tot een kasteel, of huis van oorlog, en was in den jare 1396, benevens Florens vander Dussen zyn zoon, met gemelden hertog in den oorlog tegen de Vriezen met tien mannen op zyne eigene kosten, blykende by de leenregisters van Hollandt van dien tydt.

Zyn zoon Niklaas vander Dussen leefde nog in den jare 1434, was ridder en broeder van St. Jan van Jeruzalem. Hy hadt tot zyn wapen het oude wapen van *vander Dussen*, zynde „ een Bourgoens St. Andries-kruis, geschakeert met twaalf rode „ en witte blokjes, op een veldt, de bovenste helft gout, en de „ onderste helft zwart, en aan de zyden twee griffioenen tot „ tenans.

Hy verkocht de heerlykheit van Haagoort aan heer Dirk van Merwede ridder zynen neef, in den jare 1434, zynde de brieven daar van gedagtekent den 3 dag van September. Ook gaf hy 't huis en het slot vander Dussen, mitsgaders de heerlykheit van Aartsweerde, enz. in den jare 1417 in eigendom over aan Arend vander Dussen, zyn broeder, volgens acte van verlei, gegeven op onzer Lieven Vrouwen Lichtmisse in den jare 1417, van wien die heerlyke goederen zyn verstorven op Arend vander Dussen zyn zoon, in den jare 1439.

In den jare 1445 wierdt met de zelve heerlykheden verleid, volgens de brieven van den 31 Augustus 1445, heer Jan vander Dussen, door 't afsterven van Arend van der Dussen zyn neef. Deze Jan vander Dussen was in den jare 1437 baljuw van Zuid-Hollandt, en gaf op den zelven tydt, namentlyk in den jare 1445, als hy de gemelde heerlykheden hadde geërft van zynen neef Arend van der Dussen de zelve over aan

Heer Florens vander Dussen knape zyn broeder, die in den jare 1409 Raadt, 1414, 1415, 1416, 1417 schepen, 1424, 1427, 1428, 1431, 1439 en 1441 schout van Dordrecht was; ook was hy in den jare 1440 kastelein van Loevestein; in den jare 1445 baljuw van Zuid-Hollandt, en Raadt van Philips hertog van Burgundië, en is gestorven in den jare 1456, welkers oudste zoon,

Jan vander Dussen, in den jare 1470 schout van Breda, 1480 kastelein, en baljuw van ter Goude, de gemelde heerlyke goederen ervende, de zelve naliet aan zynen zoon

Florens vander Dussen in den jare 1497, en deze in den jare 1510 aan

Jan vander Dussen zynen zoon, van wien de zelve in den jare 1536 gekomen zyn op

Vrouwe *Cornelia vander Dussen* zyne zuster, de welke trouwende met heer *Godevaart van Brecht*, die heerlykheden en leenen uit de familie van *vander Dussen* geraakt zyn in die van *van Brecht*, en vervolgens by verkoop in andere familien.

Hare zuster *Frederika vander Dussen* was in den jare 1569 abdisse te Loosduinen, welker moei *Catharina vander Dussen*, te voren in den jare 1538 ook aldaar abdisse was geweest.

De tweede zoon van heer Florens vander Dussen is geweest heer Niklaas vander Dussen ridder, die in den jare 1453 landkommandeur te Gemert, en naderhandt ook van de balie van Oldenbiezen was. Hy wierdt in den jare 1467 de XXII landkommandeur van de balie der Duitsche ridders te Utrecht, (als hier voor in de lyst der landkommandeurs der Duitsche ridders te Utrecht is aangewezen) ook Raadt des prinse van Charolois, zone van Philips hertog van Burgundië, en grave van Hollandt, enz. gelyk mede van den bisschop van Luik. Hy stierf in den jare 1476, en legt te Maastricht begraven.

De derde zoon van gemelden Florens vander Dussen was jonkheer Jan Jakob vander Dussen, getrouwt met jonkvrouwe Ida van Kyshoek, welke door de zware watervloeden en inbreuken der dyken zyne meeste goederen in Zuid-Hollandt gelegen, verloren hebbende, zich metter woon begeven heeft naar Delft,

 alwaar

alwaar hy gestorven is in den jare 1494. Hy hadt by deze zyne vrouwe gewonnen een eenigen zoon,

Jonkheer JAKOB JAN VANDER DUSSEN, in de jaren 1514, 1515, 1516, 1517, 1518, en 1521 schepen, in den jare 1534 Raadt, en in de jaren 1519, 1520, 1523, 1524, 1525, 1527, 1528, 1529, 1530, 1532, 1533, 1534 en 1536 burgermeester der stadt Delft, gestorven den 28 January des jaars 1547, hebbende by zyne huisvrouwe Deliana Oem, onder andere kinderen gewonnen zeven zonen als: JAN, KORNELIS, PAULUS, EWOUT, BRUNO, ADRIAAN, en HUGO VANDER DUSSEN, blykende by eene acte en certificatie, gegeven door den prins Frederik Hendrik van Oranje in den jare 1634; hebbende de oudste zich wegens de onlusten om de Religie in deze landen, begeven naar Frankfort aan de Mayn, zynde de tweede burgermeester der stadt Schiedam, de derde priester, en de vier laatsten successivelyk geweest burgermeesters der stadt Delft, welkers descendenten in vervolg van tydt zich in de meeste steden van Hollandt, en zommige ook in de provincie van Utrecht, hebben ter neder gezet, en aldaar veeltyds in regeering zyn geweest, ook vele aanzienlyke ampten hebben gehad ende bekleed, gelyk de zelve ten huidige dage nog zyn doende.

Zo vindt men geweest te zyn

KORNELIS JAKOBZ VANDER DUSSEN, Raadt en schepen der stadt Schiedam in de jaren 1541, 1543, en 1544, en burgermeester in de jaren 1556, 1557, 1564, 1565, en 1566. Hy stierf in den jare 1574.

EWOUT JAKOBZ VANDER DUSSEN, in den jare 1548 Raadt, en in de jaren 1545, 1547, 1549, 1550, en 1551 schepen, en in de jaren 1554, 1557 en 1563 burgermeester der stadt Delft, gestorven den 25 Maart des jaars 1569.

BRUNO JAKOBZ VANDER DUSSEN, in den jare 1557 Vroedschap, 1577 Raadt, en 1579 burgermeester der stadt Delft, gestorven den 25 July des jaars 1589.

ADRIAAN JAKOBZ VANDER DUSSEN, in den jare 1560 Vroedschap 1569 Raadt, 1565 schepen, en 1573 burgermeester der stadt Delft gestorven den 21 October 1576.

HUGO JAKOBZ VANDER DUSSEN, burgermeester der stadt Delft in de jaren 1574, 1575 en 1581, gestorven den 15 Augustus 1587.

JAKOB EWOUTZ VANDER DUSSEN, Raadt der stadt Delft in den jare 1576, schepen 1577, 1578, 1579 en 1581, burgermeester 1589, 1591, 1592 en 1599, overleden den 8 April 1599.

JACOB ADRIAANZ VAN DER DUSSEN, Raadt der stadt Delft in den jare 1579, gestorven in den jare 1595.

JAKOB HUIGENZ VANDER DUSSEN, heer van Haringkarspel, Kalversdyk, Dirkshorn, Uitjeshorn en Sybelhuizen, Raadt der stadt Delft in den jare 1583, schepen 1589 en 1591, burgermeester 1593, 1594, 1595, 1596, 1597, 1598, 1602, 1605, 1606, 1607, 1611, 1612, 1613, en 1615, gecommitteert in de Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden 1599, 1600 en 1601, hoogheemraadt van Delflandt 1598, overleden den 22 December 1622.

JAKOB BRUYNZ VANDER DUSSEN, Raadt der stadt Delft in den jare 1589, schepen 1595, gestorven den 14 JUNY 1607.

LUCAS HUIGENZ VAN DER DUSSEN, Raadt der stadt Schiedam in den jare 1592, schepen 1591, 1592, 1597 en 1598, burgermeester 1600 en 1601.

EWOUT JAKOBZ VANDER DUSSEN, ridder, Raadt der stadt Delft in den jare 1604, schepen 1607, burgermeester 1612, 1613, 1626, 1627, 1632, 1633, 1638 en 1644, gecommitteerde Raadt van de heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt 1608, 1609, 1610, 1614, 1615, 1616, 1634, 1635, 1636, 1640, 1641 en 1642, gecommitteerde in de Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden 1617, 1618, 1619, 1628, 1629 en 1630, gedeputeerde te velde in 't leger van den staat onder prins Frederik Hendrik van Oranje voor 's Hertogenbosch 1629, extraordinaris Ambassadeur aan den koning van Engelandt 1618 en 1619, gestorven den 16 May 1653.

DIRK BRUINZ VANDER DUSSEN, Raadt der stadt Delft in den jare 1601, schepen 1604, 1605, 1606, 1607 en 1609, schout van 1609 tot 1621, overleden in December des jaars 1623.

FRANS HUIGENZ VANDER DUSSEN, vroedschap en thesaurier der stadt Delft in de jaren 1590 en 1598.

FRANS ADRIAANZ VANDER DUSSEN, Raadt der stadt Delft in den jare 1602, burgermeester 1622, 1629 en 1630, gecommitteert in de Hollandsche Rekenkamer ter Reauditie 1622, 1623, en 1624, overleden den 27 Augustus 1630.

ADRIAAN FRANSZ VAN DER DUSSEN, in den jare 1639 baljuw van Vlaardingen en Vlaardinger ambacht, gestorven in den jare 1650.

NIKLAAS BRUINZ VANDER DUSSEN, Raadt der stadt Delft in den jare 1609, overleden in January des jaars 1642.

BRUNO JAKOBZ VANDER DUSSEN, Raadt der stadt Delft in den jare 1635, schepen 1639, 1640, 1641, 1643 en 1644, burgermeester 1646, 1647, 1651, 1652, 1653 en 1654, gestorven den 16 Juny 1668.

BRUNO DIRKZ VANDER DUSSEN, Raadt der stadt Delft in den jare 1639, schepen 1641, Raadt ter admiraliteit op de Maze 1642, 1643, 1644, 1645, 1646 en 1647, gestorven den 11 November 1649.

BRUNO ARENDZ VANDER DUSSEN, Raadt der stadt Schiedam in den jare 1631, schepen 1622, burgermeester 1635, 1636, 1647, 1651 en 1652, gecommitteerde Raadt van de Staten van Hollandt en West-Vrieslandt 1642 en 1643, overleden den 27 April 1655.

ADRIAAN JAKOBZ VANDER DUSSEN, schepen der stadt Rotterdam in de jaren 1632, 1633, 1635 en 1636, en hoog-presiderende Raadt in Brasil.

JAKOB JAKOBZ VANDER DUSSEN, in den jare 1610, Raadt en burgermeester der stadt Woudrichem, gestorven in den jare 1650.

KORNELIS JAKOBZ VANDER DUSSEN, in den jare 1624 dykgraaf van den Krimpenre waardt, overleden in den jare 1639.

DIRK JAKOBZ. VANDER DUSSEN, Raadt der stadt Delft in den jare 1653, burgermeester 1645, 1646, 1647 en 1652, gestorven den 28 Maart 1658.

DIRK BRUINZ VANDER DUSSEN, Raadt der stadt Delft in den jare 1649, schepen 1650, 1651, 1652 en 1653, burgermeester 1656, 1657, 1661, 1662, 1663 en 1668, gecommitteert in de Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden 1664, 1665 en 1666, overleden den 12 January 1668.

JAKOB EWOUTS VANDER DUSSEN, Raadt der stadt Delft in den jare 1661, schepen 1662, 1663, 1664 en 1665, gestorven den 21 Juny 1665.

ADRIAAN BRUINZ VANDER DUSSEN, Raadt der stadt Schiedam in den jare 1657, schepen 1657, 1658 en 1661, burgermeester 1662, 1666, 1671, 1672, 1675 en 1677, gecommitteerde Raadt ter admiraliteit op de Maze 1663, 1664, 1665, 1678, 1679, 1680 en 1681, gecommitteerde Raadt van de Staten van Hollandt en West-Vrieslandt 1667, hoogheemraadt van Schielandt 1671, overleden den 6 September 1681.

KORNELIS BRUINZ VANDER DUSSEN, secretaris der stadt Schiedam in den jare 1647, stierf den 19 February 1675.

ABRAHAM JAKOBZ VAN DER DUSSEN, wegens de provincie van Utrecht Raadt ter admiraliteit in Noord-Hollandt, ook in den jare 1671 ontfanger der stadt Utrecht.

JAKOB ABRAHAMZ VANDER DUSSEN, in den jare 1664 Raadt, en 1670 burgermeester der stadt Utrecht.

JAN ABRAHAMZ VAN DER DUSSEN, in den jare 1667 schout, en 1671 dykgraaf van Rhenen.

PIETER EWOUTZ VANDER DUSSEN, Raadt der stadt Delft in den jare 1664, schepen 1666, 1667, 1668, 1669 en 1670, burgermeester 1679, 1680, 1685, 1686, 1687, 1692, 1693, 1701 en 1702, gecommitteerde Raadt ter admiraliteit op de Maze 1675, 1676 en 1677, gecommitteerde Raadt van de Staten van Hollandt en West-Vrieslandt 1681, 1682 en 1683, gecommitteerd in de Rekenkamer ter Reauditie van Hollandt 1688, 1689 en 1690, overleden den 19 April 1703.

NIKLAAS EWOUTZ VANDER DUSSEN, heer van de Zouteveenen en Oost-Barendrecht, Veertig der stadt Dordrecht in den jare 1665, secretaris 1668, schepen 1670 en 1671, baljuw en dykgraaf van den lande van Stryen 1670; gestorven den 12 October 1719.

JAKOB BRUINZ VANDER DUSSEN, Raadt der stadt Gouda in den jare 1664, schepen 1665, 1669 en 1670, burgermeester 1677, 1687, 1688, 1690, 1691, 1695, 1696, 1698, 1699 en 1701; van 1671 tot 1695 gecommitteerde Raadt ter admiraliteit te Amsterdam, hoogheemraadt van Schielandt 1694, overleden den 4 September 1701.

JAN BRUINZ VANDER DUSSEN, Raadt der stadt Delft in den jare 1668, schepen 1669, 1670 en 1671, burgermeester 1680, 1681, 1682 en 1683, gecommitteerde Raadt der admiraliteit op de Maze 1672 gestorven den 6 July 1683.

DIRK DIRKZ VANDER DUSSEN, Raadt der stadt Delft in den jare 1680, schepen 1681, 1682, 1683, 1684, 1685 en 1686, gecommitteerde Raadt ter admiraliteit op de Maze 1687, 1688 en 1689, overleden den 5 February 1689.

AREND BRUINZ VANDER DUSSEN, secretaris der stadt Delft in den jare 1644, en Raadt-pensionaris dier stadt 1654, gestorven den 7 September 1679.

BRUNO ARENDZ VANDER DUSSEN, secretaris der stadt Delft in den jare 1679, overleden den 8 Juny 1695.

JAKOB ARENDZ VANDER DUSSEN, Raadt der stadt Delft in den jare 1687, schepen 1693, 1694 en 1695, wierdt secretaris der zelve stadt 1695, en naderhandt weder Raadt 1710, en overleedt den 23 November 1715.

PAULUS ARENDZ VANDER DUSSEN, eerst in den jare 1683 kapitein onder het collegie ter admiraliteit te Amsterdam, naderhandt 1700 schout by nacht van Hollandt en West-Vrieslandt onder 't collegie ter admiraliteit op de Maze, overleden den 8 October 1707.

GERARD BRUINZ VANDER DUSSEN, Raadt der stadt Schiedam in den jare 1682, burgermeerster 1685, 1686, 1688, 1689, 1692, 1693, 1697, 1698 en 1700, gecommitteerde Raadt van de Staten van Hollandt en West-Vrieslandt 1690 en 1691, schout by nacht van Hollandt en West-Vrieslandt onder het collegie ter admiraliteit te Amsterdam 1703, Vice-Admiraal wegens het gemelde collegie 1709, gestorven den 17 July 1711.

Mr. BRUNO JAKOBZ VANDER DUSSEN, Raad-pensionaris der stadt Gouda in den jare 1688, Raadt en schepen der zelve stadt in den jare 1702, burgermeester 1702, 1703, 1705, 1706, 1713, en 1714, 1719, 1720, hoogheemraadt van Schielandt 1699, dykgraaf van den Krimpenre waardt 1704, gedeputeerde wegens den Staat der Vereenigde Nederlanden in den Hage, en naderhandt te Geertruidenberg over den vrede met den koning van Vrankryk 1709, extraordinaris gedeputeerde ter vergadering van de heeren Staten Generaal, en extraordinaris Ambassadeur en Plenipotentiaris op de Vredehandeling te Utrecht 1711, 1712 en 1713, Plenipotentiaris te Antwerpen tot het reguleeren der Barriere met den keizer 1714 en 1715, gecommitteerde Raadt van de Staten van Hollandt en West-Vrieslandt 1715, 1716, 1717, 1721, 1722 en 1723.

Mr. GERARD JAKOBZ VANDER DUSSEN, heer van Teilingen, Raadt

Raadt en advokaat fiskaal van 't collegie ter admiraliteit op de Maze in den jare 1690, Raadt der stadt Rotterdam 1707, gestorven den 18 Maart 1713.

Mr. JAKOB ADRIAAN JAKOBZ VANDER DUSSEN, in den jare 1696 secretaris der stadt Gouda, gestorven den 13 July 1724.

Mr. JAKOB BRUINZ VANDER DUSSEN, secretaris der stadt Amsterdam in den jare 1709, baljuw en dykgraaf van Amstellandt, dykgraaf van den Hogen Zeeburg en den Diemer zeedyk, als mede baljuw van Waveren en Botshol in den jare 1715, en dykgraaf van de Ronde veenen in den jare 1724.

Mr. HIERONYMUS GERARDS VANDER DUSSEN, heer van Teilingen, in den jare 1713 Raadt en advokaat fiskaal van 't collegie ter admiraliteit op de Maze.

EWOUT CLAASZ VANDER DUSSEN, heere van de Zoute veenen, baljuw en dykgraaf van den lande van Stryen in den jare 1695, Raadt der stadt Delft in den jare 1699, schepen 1705, 1706, 1707, 1708, 1709, 1710, 1711, 1712, 1713, 1714, 1715 en 1716, burgermeester 1721, 1722, 1725 en 1726, Raadt ter admiraliteit op de Maze 1717, 1718 en 1719.

JAKOB CLAASZ VANDER DUSSEN, heer van Oost-Barendrecht, Veertig der stadt Dordrecht in den jare 1694, schepen 1696, 1697, 1703, 1709, en 1710, burgermeester 1715, 1716, 1720 en 1721, gecommitteerde in de Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden 1718, 1719, 1720.

PIETER CLAASZ VANDER DUSSEN, Veertig der stadt Dordrecht 1714, schepen 1717, 1718, 1721, en 1722, 1726, gestorven den 17 Juny 1726.

KORNELIS CLAASZ VANDER DUSSEN, bewindhebber der Oost-Indische Compagnie ter kamer van Amsterdam wegens Dordrecht 1721.

AREND BRUINZ VANDER DUSSEN, Raadt der stadt Delft in den jare 1712, schepen 1717, 1718, 1719, 1720, 1721, 1722, 1723 en 1724, burgermeester 1726.

AREND HENDRIKZ VANDER DUSSEN, Raadt der stadt Delft in den jare 1721.

Nog is bekend ADRIAAN ARENDZ VANDER DUSSEN, in den jare 1640 kolonel en commissaris generaal in dienst van den keizer, welkers descendenten zich in Duitschlandt hebben ter neder gezet.

Behalven deze bovenstaande Heeren *vander Dussen* wordt nog gewag gemaakt in den jare 1259 van heer LIBERT VANDER DUSSEN ridder; ook in 't jaar 1355 van heer FLORENS VANDER DUSSEN, gelyk mede in de jaren 1387, 1390 en 1391 van heer AREND VANDER DUSSEN Florens zoon, een man van groot aanzien in de stadt Dordrecht, die als getuige, benevens Robbert van Drongelen, en eenige anderen, stondt over het vergelyk, het welk heer Arend van der Dussen Claasz, heere van de Hage en baljuw van Zuid-Hollandt, hadde gemaakt met heer Jan van Drongelen heere van Eethen en Meeuwen, wegens hunne zwanedriften, omtrent den jare 1392, zynde die brieven bezegelt op aller Kinderen dag in den jare 1392, wiens zoon FLORIS VANDER DUSSEN, en 1434, Drossaart van den lande van Arkel was.

Des zelfs tweede zoon, JAN VANDER DUSSEN Arendz, was 1415 en 1416 hoofdschout der stadt 's Hertogenbosch, en 1411, 1427 en 1428 schepen der zelve stadt.

Nog vindt men vermeld heer AREND VANDER DUSSEN, in den jare 1468 ridder der Duitsche ordre en kommandeur te Gemert. Hy stichtte het koor van de kerke van St. Jan Baptist te Gemert, en is gestorven in den jare 1482.

Nog JOOST VANDER DUSSEN, de welke in den jare 1519 Raadt was van keizer Karel den V, in den Raadt van Brabandt te Brussel, en stierf in den jare 1532. Zyn zoon,

LIBERT VANDER DUSSEN, was in de jaren 1577, 1587, 1589 en 1590 schepen der stadt Brussel, waar van de descendenten ten huidigen dage nog in Brabandt en Henegouwen in wezen zyn, en verscheide heerlyke goederen bezitten, zynde nog onlangs, te weten in den jare 1715, een der zelven door den keizer verheven tot baron van 't Roomsche Ryk, en kastelein van Aath gemaakt.

Nog vindt men Mr. JOOST VANDER DUSSEN, die in den jare 1531 wegens keizer Karel den V tot commissaris wierdt aangestelt, om onderzoek te doen naar de genen, die met dezogenoemde kettery besmet waren.

Nog Mr. KORNELIS VANDER DUSSEN, in den jare 1536 secretaris, 1534 Raadt, 1522, 1523, 1524, 1525, 1526, 1527, 1528 en 1550 schepen der stadt Delft, gestorven den 22 May 1556. Zyn zoon

SASBOUT KORNELISZ VANDER DUSSEN was Raadt der stadt Delft in den jare 1560, schepen 1560, 1561, 1562, 1563 en 1564, burgermeester 1567, 1568, 1571 en 1572, en overleedt den 11 July 1581.

Des zelfs tweede zoon, AREND KORNELISZ VANDER DUSSEN, was in den jare 1542 Vroedschap der stadt Delft, en stierf den 10 October 1553.

Van den gemelden Mr. Kornelis Arends van der Dussen leefden nog onlangs descendenten te Utrecht, die by de Roomsche Religie zyn gebleven.

DUSSON, een adelyk huis in 't landschap Foix, is oorspronkelyk uit het koninkryk Aragon, en heeft zynen naam van 't kasteel en vrye heerlykheit van *Dusson*, die thans onder 't landt van Foix behoort, en eertyds onder Cerdagne stondt, daar de koningen van Aragon heeren van waren. Het kasteel Dusson heeft verscheide benamingen gehad. Die van 't landt noemden het *So*; de Spaansche schryvers *Sono*, en *So*; in de Latynsche brieven wordt het *Dasson*, *Dasso* en *de Asso*, op zyn Bearnsch *Sou* genaamt, en eindelyk, na dat de Fransche taal in die landstreek onder de regeering van Lodewyk den XI doorgebroken is, is die naam verzacht, en in *Dusson* verandert. Verscheide heeren uit dit geslacht hebben in vele bedieningen, zo van den tabbaardt, als van den degen, onder verscheide benamingen, als, vicomte d'Evol, heeren van Querigut, Miglos, Bonrepaus, enz. marquis de Bonnac, en andere, uitgemunt. De eerste, die bekend is, en die 't geslacht tot heden toe onafgebroken voortgezet heeft, was *Bernard* de I, die ten tyde van Petrus den IV, koning van Aragon, leefde, die in 't jaar 1208 zyne landen en heerlykheden verbeurd verklaarde. De laatste is *Jan Lodewyk Dusson*, marquis de Bonnac, die in de jaren 1697, 1698 en 1699 in Hollandt en Denemarken diende. In 't jaar 1700 was hy Envojé des konings van Vrankryk aan de Duitsche hoven, en in 't jaar 1701 ritmeester van een regiment ruiters. De koning zondt hem in 't jaar 1702 als extraordinaris Envojé naar Zweden. Hy deedt hem in 't jaar 1707 in de zelve hoedanigheit naar Polen gaan. In 't jaar 1715 hadt hy de zelve bediening aan 't hof van Spanje.

DUTLINGEN, een stedeke in Zwaben, den hertog van Wurtemberg toebehorende. Het legt aan den Donauw, tusschen Constants en Tubingen, aan de Furstenbergsche grenzen, en is van wegens de daar omtrent zynde yzermynen bekend. Eenigen houden het voor het oude *Juliomagus*, 't welk anderen te Pfulendorf, een Furstenbergsch vlek, plaatsen. *Baudrand.*

DUUMVIRI. Zie TWEEMANNEN.

DUURSTEDE. Zie WYK TE DUURSTEDE.

DUVAL, (ANDREAS) een vermaard Godgeleerde in de XVII eeuw, was van Pontoize, leeraar van de Sorbonne, en hoogleeraar der Godgeleerdheit. Om zyne bekwaamheit en deugden wierdt hy tot algemeen bestierder van de Karmeliter orde in Vrankryk verkoren. Hy is te Parys in 't jaar 1638, in den ouderdom van 74 jaren, gestorven, ouderling van de Sorbonne, en deken van de Theologische faculteit zynde. Hy heeft verscheide werken over de Godgeleerdheit nagelaten, die hoog geacht worden.

DUVAL, (HENDRIK) graaf van Dampier, keizerlyk generaal, was uit het bisdom Mets in Lotharingen. Hy nam krygsdienst onder keizer Rudolph den II tegen de Turken, hielp onder den generaal Basta de Zevenbergsche onlusten dempen, en wierdt nevens Lodewyk Ragozzi bevelhebber over de vesting Lippa. Als Bethlen Gabor Zevenbergen meende te vermeesteren, sloeg hy hem in 't jaar 1604, dat hy zich naauwlyks met zwemmen over de Temes redden kon. Doch als Botzkay de overhandt kreeg, moest hy met den graaf Belgiojoso te rug trekken. Als de Turken het jaar daarna Gran belegerden, wierdt hem, na dat de graaf van Ottingen gesneuvelt was, het bevelhebberschap opgedragen. Hy zocht die stadt ten uitersten te verweeren, doch de bezettelingen bonden hem handen en voeten, en gaven zich met verdrag over. Daar op diende hy verscheide aartshertogen van Oostenryk tegen Venetië en Bohemen. In 't jaar 1618 zondt hem de keizer Matthias tegen de oproerige Bohemen: doch om dat hy met den graaf Bucquoy niet wel over weg kon, wierdt hy met 8000 mannen naar Moravië gezonden, daar hy in 't eerst het kasteel Jossawitz innam, doch van Niklaasburg met tamelyk verlies wyken moest. In 't jaar 1619 wierdt hy gezonden om Wenen, dat door de Bohemen belegert was, te helpen ontzetten, doch op de tyding dat Bucquoy den graaf van Mansveldt by Rosclitz geslagen hadt, trok hy te rug. In het zelve jaar wierdt hy nevens 28 andere heeren ridder *de Santa militia*. Het volgende jaar 1620, als Bethlen Gabor in Opper-en Neder-Hungarië den meester speelde, wierdt hy tegen hem gezonden, doch was zo ongelukkig, dat hy, Presburg willende verrassen, en het krygsvolk, met den degen in de handt, tot het bemachtigen der poorte aandryvende, verraden en daar op dood geschoten wierdt. De Hungaren waren zo op hem verbittert, dat zy hem 't hoofdt afhakten. Hy is in het Barvoeter klooster te Presburg begraven. *Miraeus de Bell. Boh. Wassenberg Flor. German. Le Blanc Hist. van Beyeren. Meteren Nederl. Hist. Theatr. Europ. T. I.*

DUVAL, (STEPHANUS) een ryk koopman van Caen, was te Mandreville, een dorp in Neder-Normandië, geboren. Hy deedt in 't jaar 1552, kort voor dat keizer Karel de V de stadt Mets belegerde, eene grote menigte van levensmiddelen met behendigheit daar binnen brengen, en deze onderneming wierdt zo hoog geacht, dat koning Hendrik de II, om zyne erkentenis daar over te tonen, hem eenen adelbrief voor niet verleende. Tot eene eeuwige gedachtenis van zyne milddadigheit maakte hy aan de hogeschole te Caen eene jaarlyksche eeregift voor de genen, die 't beste vaars op de onbevlekte ontfangenis der H. Maagdt zou maken. Hy liet 2 kinderen na by Louise Malherbe, zyne vrouwe, dochter van den luitenant generaal te Caen, daar hy in een hogen ouderdom gestorven is. *Cahagn. Elog. civ. Cad.*

DUVELAAR, een oud adelyk geslacht in Zeelandt, voortgekomen uit een jonger zone der oude heeren van Duivelandt, boven op hun artykel vermeld, even gelyk het oude adelyke geslacht van Roon, onder den Hollandschen adel gerekent, daar evenwel de heerlykheit Roon, gelyk de verdere landen van Overmaze, oorspronkelyk onder Zeelandt behoort hebben. Het wapen van Duvelaar is, even als dat van Roon, vyf spitse geeren, wederzyds in malkander schietende, van goud en keel, of rood. Van dit geslacht vindt men geleeft te hebben voor het jaar 1400 *Jan Duvelaar*, wiens zoon was *Adriaan Duvelaar*, dykgraaf, nalatende *Jan Adriaansz Duvelaar* en *Berte Duvelaar*. Uit Jan sproot voort *Adriaan Jansz Duvelaar*, getrouwt met Catharina Gillis, waar uit sproot *Nikolaas Duvelaar*, die by Digne van Grypskerke teelde *Joost Duvelaar*, die wederom by Tanneke Willeboorts hadt *Pieter Joost Duvelaar*, burgermeester te Middelburg in het jaar 1641; welke

ke teelde by zyne eerste vrouwe, N. Knibbe, *Joost Duvelaar*, ook burgermeester te Middelburg in het jaar 1667, en bewindhebber van de Oost Indische maatschappyë, telende by Margaretha de la Palma *Pieter Duvelaar*, mede burgermeester te Middelburg in de jaren 1670, 1678, 1681, en 1687, en bewindhebber der Oost-Indische maatschappyë, de welke in den jare 1696 nog leefde. Voorts teelde de gemelde Pieter Joost Duvelaar by zyne tweede vrouwe Johanna van de Putte eenen zoon, *Pieter Duvelaar*, in den jare 1655 predikant te Middelburg. De zelve verwekte by zyne huisvrouwe, Catharina Grenier, eenen zoon, ook genoemt *Pieter Duvelaar*, secretaris van de Ed. Mog. Heeren Staten van Zeelandt. *Smallegange Kronyk van Zeelandt I Deel, IV boek, 2. hoofdst.*

DUVELANDT. Zie DUIVELANDT.

DUVENEE, een verdronken dorp en ambachtsheerlykheit in Zeelandt, op het eilandt Zuid-Bevelandt, daar de oude Zeeuwsche edelen *van Duvenee* voormaals heeren van waren, uit het welke de voortreffelyke heer *Jakob Valke*, groothreforier van Zeelandt, van moeders zyde gesproten was. *Smallegange Kron. van Zeelandt I Deel. 5 boek.*

DUX, een stedeke, met een kasteel, in Bohemen, in den Leutmeritzer kreits, aan de Meisnische grenzen gelegen, en den graaf van Wallenstein toebehorende. In 't jaar 1424 namen de Hussiten, door verraadt van een burger, deze plaats in, en verwoestten de zelve te vuur en te zwaardt. Drie jaren te voren hadden zy het Dominikaner klooster aldaar verbrand. *Balbin. Miscell. Boh. l. 4. Dec. I. Crantz. Vandal. l. II. c. 6.*

DUY. De woorden, op deze letters niet gevonden wordende, zoek op DUI.

DUYFFEL, of DUFFEL, [DE] eene schone en welgelegene streek lands, voor dezen den graven van Zutphen toebehorende, maar daar na onder Gelderlandt gekomen. Hertog Arnoud de I van Gelder verpandde de zelve omtrent den jare 1445 aan zynen schoonvader, hertog Adolph van Kleef: maar na de doodt van den gemelden hertog Adolph kwam men met des zelfs zone en opvolger, hertog Jan van Kleef, overeen, dat de Duyffel, met de karspelen Loenen en Taurek, door hertog Arnoud van Gelder aan Adolph voor zes duizend Rhynsche guldens verpand, weder zouden overgegeven en aan Gelderlandt gebragt worden, zo haast hertog Jan van Kleef de gemelde hoofdsomme, met de verlopene renten, zouden weder ter handt gestelt zyn. *Pontanus en Slichtenhorst Gelders. Geschied.*

DUYFHUIS (HUBERT) wierdt den 27 October des jaars 1531 te Rotterdam geboren, en, na het voleindigen zyner studien, tot pastoor van de S. Laurenskerke binnen zyne geboortestadt en tot kettermeester aangestelt; maar moest, doordien hy de genen, die van kettery beschuldigt wierden, al te zacht, naar den zin der bittere Papisten en godloze geloofsonderzoekers, handelde, zyne bediening verlaten, en naar Keulen vluchten, om het gevaar, het welk hem nakende was, te ontgaan. Het schynt ondertusschen, dat hy, van vele bygelovigheden der Roomsche kerke een afschuw hebbende, in het heimelyk, en wel, naar men meent, met zyne gewezen dienstmaagdt, is getrouwt geweest, by welke hy verscheide kinderen heeft verwekt, doch die alle jong, en de moeder terwyl Duyfhuis te Keulen was, gestorven zyn. Hy kwam daar na te Utrecht, wierdt pastoor van de S. Jakobskerke aldaar, en begon, wanneer de Onroomschen daar wat meer lucht begonnen te krygen, doch nog gene openbare kerken hadden, in den jare 1577 in zyne kerke het eerst tegen den beeldendienst en andere grove dwalingen der Roomsche kerke opentlyk te prediken. Hy maakte den Magistraat bekend, dat zyn gewissen hem daar toe dwong, en beloofde den zelven, het volk tot eendragt en gehoorzaamheit tegen hen te zullen vermanen, indien hy in zyn koorkleedt vry zou mogen prediken. Zyn verzoek wierdt hem juist niet afgeslagen, maar vermits het verschil tusschen den Magistraat en de vyf Kapittelen daar omtrent hem vergunt voor een tydt, zonder zyn ampt te verliezen, by zyne vrienden naar Rotterdam te gaan, tot dat men hem nodig zou hebben; het welk hy deedt, en kort daar na ook weder naar Utrecht geroepen wierdt. Doch hy predikte alleen, als boven gezegt is, tegen de grofste dwalingen van het Pausdom, en hadt het zelve maar ten deele verlaten, wilde den Hervormden Catechismus noch leeren, noch verklaren, en bragt dus meer nadeel dan voordeel toe aan de zaken der Gereformeerden. De zelve wierden echter te Utrecht hoe langer hoe menigvuldiger, en namen, na lange in byzondere huizen gepredikt te hebben, de ledig staande Minderbroederen kerk, met toestemminge van den Magistraat, in bezit, waar van Petrus Dathenus en Hubert Duyfhuis tot Predikanten wierden aangestelt, het welk in den jare 1578 gebeurde, waar by Nikolaas Sopingius en Werner Helmichius in den volgenden jare 1579 kwamen. Deze Predikanten verzochten Duyfhuis, zich in alles aangaande de Hervormde leere by hen te willen voegen, en de vastgestelde kerkenorder eendragtelyk te willen opvolgen: doch hy wilde daar toe naar behoren niet verstaan, voorwendende, dat 'er eene Christelyke overheit was, die hen beschermde. Daar uit ontstondt eene scheuring, zo dat de eene *Consistoriale*, en de andere *St. Jakobs-Geuzen*, genoemt wierden. Het grootste gedelte van den Magistraat, en anderen, die het Pausdom verlieten, om van des zelfs banden vry te zyn, ook zommige eenvoudigen, volgden Duyfhuis, die van velen nog *Paap Huibert* genoemt wierdt, maar alle andere Hervormde kerken in Nederlandt, en de verstandigsten binnen Utrecht, hielden het met de Consistorialen. Duyfhuis wierdt door den Magistraat ondersteunt, en door eene acte van den 5 Februarius des jaars 1581 op nieuw in den dienst bevestigt, en hem voorts alle hulpe beloost, zo dat de scheuring bleef duren, niet alleen tot de doodt van Duyfhuis toe, die in den jare 1582 voorviel, maar zelf langen tydt daar na, het welk te lang zynde om hier te verhalen, in het brede by Jakob Trigland in zyne *Kerkelyke Historie*, als mede by de Nederlandsche geschiedenisschryvers, als *Hooft*, *Bor*, enz. kan nagelezen worden.

DUYK, een der drie geslachten, die de stadt Dordrecht regeerden omtrent het jaar 1230, wanneer die stadt eerst met stene muren omcingelt wierdt, gelyk hier boven in het artykel van de stadt *Dordrecht* verhaalt is. De eerste, die bekend is, was

Gyzen Duyk, ridder, leefde in 't jaar 1230 en 1270, en was getrouwt met N. N. vrouw van der Mark, by welke hy verwekte

Willem Duyk, ridder, die volgt

N. Duyk, getrouwt in den jare 1260 met Klaas Oem, ridder, met kinderen.

Catharina Duyk, getrouwt met Hendrik van Waas, Herman Vinken zoon, met kinderen.

Jutte Duyk, getrouwt met Philips van Wassenaar, burggraaf van Leiden.

Elisabeth Duyk, getrouwt met Willem Uiterlinde, gewan kinderen.

Jan Duyk, leefde in den jare 1300, en was getrouwt met N. van Wyk, waar by hy gewan I. *Gerard Duyk*, die leefde in 't jaar 1346, en naliet 1. *Roelof Duyk*, schepen te Dordrecht in 't jaar 1351, en 1383. 2. *Hugo Duyk*, vermeld in de huwelykfche voorwaarden van Machtild van Barendrecht in 't jaar 1354, en 3. *Jakob Duyk*, burgermeester te Dordrecht in het jaar 1368. II. *Willem Duyk*, burgermeester te Dordrecht in 't jaar 1405, liet na *Jan Duyk*, de welke gewan *Arend Duyk*, getrouwt met N. van Naarssen, nalatende: *Willem Duyk*, schepen te Dordrecht in 't jaar 1433, die wederom naliet *Johan Duyk*, heer van Wieldregt en Oudelands ambacht in het jaar 1472. Deze was getrouwt met Beatrix van den Coulster, dochter van Willem van den Coulster, rentmeester generaal van Zuid-Hollandt, en van Adriana van den Coulster. Hy stierf in 't jaar 1497, en zy in 't jaar 1512, zonder kinderen. 2. *Geertrui Duyk*, getrouwt met Ogier van Beverwyk, met kinderen. 3. *Margareta van Duyk*, getrouwt met Hendrik van Diemen.

WILLEM DUYK, ridder, zoon van Gyzen Duyk, en van N. van der Mark, leefde in 't jaar 1300. Hy was getrouwt met N. van Stryen, en gewan

Gysbrecht Duyk, die volgt.

Jan Duyk, schepen te Dordrecht in 't jaar 1391, was getrouwt met Johanna Oem, dochter van Klaas Oem, ridder, en van Elizabeth, Vranks dochter, en gewan 1. *Klaas Oem*, gezegt *Duyking*, wederom nalatende *Willem Duyk*. 2. *Hugo Duyk*, getrouwt met vrouwe N. van Abkoude, waar by hy verwekte *Willem Duyk*, in den jare 1366 dykgraaf van den groten waardt by Dordrecht.

GYSBRECHT DUYK, zoon van Willem Duyk, en van N. van Stryen, was schepen te Dordrecht in den jare 1385, en getrouwt met N. van Wieldregt, nalatende

Jan Malegys Duyk, leefde in 't jaar 1400.

Catharina Duyk, eerst getrouwt met N. van Noordeloos; daarna met Marten van Ratingen, en gewan kinderen.

Willem Duyk, die volgt.

WILLEM DUYK, zoon van Gysbrecht Duyk, en van N. van Wieldregt, trouwde met N. van Slingelandt, en gewan

Gysbrecht Duyk, die volgt.

Johan Malegys Duyk, de welke naliet *Gillis Duyk*, die eene dochter gewan, *Anna Duyk*, getrouwt met Joost van der Houve, Adriaans zoon.

GYSBRECHT DUYK, zoon van Willem Duyk, en van N. van Slingelandt, gaf in het jaar 1413 het glas in de grote kerke te Dordrecht, en trouwde met N. van Waveren, by welke hy gewan

Marten Duyk, die volgt.

Snellard Duyk, burgermeester te Dordrecht in de jaren 1422, 1426, en 1441, gewan by zyne vrouwe *Huybert Duyk*, en *Alyd Duyk*, getrouwt met N. van Starken.

Marten Duyk, zoon van Gysbrecht Duyk, en van N. van Waveren, trouwde met N. van Tolloisen, en gewan

Gysbrecht Duyk. De zelve gaf het glas in de kerk van Stryen, en was getrouwt in 't jaar 1479 met Agnes van Naarssen, by welke hy verwekte

Elisabeth Duyk, die trouwde met N. van Nek.

Marten Duyk, die volgt

MARTEN DUYK, zoon van Gysbrecht Duyk, en van Agnes van Naarssen, trouwde met Elisabeth Schoonhout, en liet na

ADRIAAN DUYK, de welke trouwde met Alyd van Tol, by welke hy gewan

Hendrik Duyk, stierf ongetrouwt in 't jaar 1540.

Adriaan Duyk, die volgt

Gysbrecht Duyk, schout te Hoorn in 't jaar 1580. Hy trouwde met Soete Persyn, en gewan 1. *Alyd Duyk*, getrouwt met Thomas Cassidyn 2. *Antony Duyk*, Raad-pensionaris van de Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt van den jare 1621 tot 1629. Hy trouwde eerst met Elisabeth de Michely, daarna met Elisabeth Copier van Kalslagen, en wan by de eerste a. *Kornelia Duyk*, getrouwt met Kornelis van Westrenen. b. *Maria Duyk*, getrouwt met Pieter van Leeuwen van Leida, baljuw en dykgraaf van Voorn. c. *Anna Duyk*.

Johan Duyk, leefde in 't jaar 1501, en liet na 1. *Alyd Duyk*, getrouwt met Johan Hallink 2. *Adriaan Duyk*, heer van Oud-Karspel, Koedyk, secretaris van de Heeren Staten van Hollandt en West Vrieslandt. Hy was eerst getrouwt met Anna van Rechteren, daarna met Maria van Paff, nrode, en ten laatsten met Maria van Dorp. Hy gewan by de eerste vrouwe a. *Gysbert Duyk*, heer van Oud-Karspel, en stierf in 't jaar 1624. b. *Anna Duyk*, getrouwt met Abraham van der Meer, Pieters zoon, Rechtsgeleerde,

den Raadt in den hove van Hollandt, met kinderen. By de tweede vrouw liet hy na *Johan Duyk*, heer van Oudkarfpel en Koedyk, die trouwde met Kornelia Duyk, en gewan *Adriaan Duyk*, heer van Oudkarfpel, geftorven in Vrankryk in 't jaar 1650. By de derde vrouw, *Barbara Duyk*, eerft getrouwt met Dudley Carleton, agent van den koning van Groot-Britannië, en naderhandt, met N. Trogmorton. Zy ftierf in 't jaar 1628, en is begraven in de grote kerk in 's Gravenhage.

Adriaan Duyk, zoon van Adriaan Duyk, en van Alyd van Tol, was prefident van de rekenkamer van Hollandt, en eerfte meefterknaap in 't jaar 1535. Hy trouwde met Maria van Leeuwen van Gouda, en gewan

Adriaan Duyk, baljuw en dykgraaf der ftadt en landt van Woerden, leefde in de jaren 1592 en 1628. Hy was eerft getrouwt met Barbara de Heyne, gezegt Parafys, daarna met Anna de Hertoge, en ten laatften met Klara van Berchem. Hy gewan by de eerfte vrouwe

Barbara Duyk, eerft getrouwt met Willem de Vrieze, en naderhandt met Dirk van der Does.

Agatha Duyk.

Catharina Duyk.

Maria Duyk.

Anna Duyk, getrouwt met Willem Sanders, kapitein en kommandeur van de Klundert.

Lancelot Duyk, ftierf ongetrouwt.

Adriaan Duyk, luitenant kolonel, getrouwt met Klara Ermgard van Schorlemmer, by welke hy gewan vier dochters, als *Barbara Anna*, *Maria*, *Barbara Catharina*, en *Klara Elifabeth Duyk.*

Hy hadt by de tweede vrouwe gene kinderen, en gewan by de derde

Anthony Duyk, getrouwt met Petronella van Overfchie, zonder kinderen, en

Gabriel Duyk, die volgt.

Gabriel Duyk, zoon van Adriaan Duyk, en van Klara van Berchem, eerft getrouwt met Klara de Ringers, en naderhandt met N. van Boxhoven. Hy gewan by de eerfte vrouwe

Klara Duyk;

En by de tweede

Cefar Duyk, die volgt.

Humana Duyk.

Anna Maria Duyk.

Hector Duyk, kapitein, zonder kinderen.

Maria Duyk.

Cæsar Duyk, zoon van Gabriel Duyk, en van N. van Boxhoven, kapitein majoor en kommandeur van de ftadt de Graaf, trouwde met Klara Manriques, dochter van Antoni Manriques de Lara, heer van Maasdam, doch ftierf zonder kinderen.

Het wapen van dit geflacht beftondt in een veldt van goudt, beladen met drie duiken van zabel, of zwart, en een zuile van keel, of rood. *S. van Leeuwen Batavia illuftr. p.* 939. enz. *M. Balen Befchryv. der ftadt Dordrecht pag.* 1049 *enz.*

DUYN, (het huis te) een oud heerenhuis onder Schielandt in de heerlykheit Zevenhuizen, pleeg in het midden van een bofchadie te ftaan, en was het ftamhuis der edele heeren van *vander Duyn*, van welke het volgende artykel handelt; het welk echter aldus moet verftaan worden, dat de heeren vander Duyn dien naam niet aangenomen hebben van dit heerenhuis, maar den zelven daar aan gegeven, als hebbende den naam van *vander Duyn* aangenomen, omdat zy uit de Franfche graven van *Verdun* van moeders zyde gefproten waren, als in het volgende artykel gezegt wordt. *S. van Leeuwen Batavia illuftr. p.* 1297. *Oudheden van Zuid-Hollandt p.* 537 *enz.*

DUYN, (vander) een oud adelyk geflacht in Hollandt, het welk men zegt uit dat van *Brederode* gefproten te zyn, wordende tot ftamvader van het zelve geftelt heer Dirk van Brederode, ridder, tweede zoon van *Alfert* den IX, heer van Brederode, en van Beatrix, dochter des grave van Hoorn. Deze Dirk trouwde met Machtelt, erfdochter van die van *vander Duyn*, wiens voorouders uit Vrankryk waren, van den bloede der oude graven van Verdun, en nam dezen bynaam, als bezitter der goederen van Verdun, nevens zyne afkomelingen, aan. Hy ftierf omtrent den jare 1300, hebbende by zyne vrouwe gewonnen

Jan vander Duyn, ridder.

Willem vander Duyn, die volgt.

Laurens vander Duyn, die een zoon naliet, genoemt *Willem vander Duyn*, doch wiens nakomelingen onbekend zyn.

Willem vander Duyn, zoon van Dirk van Brederode, en van Machtelt, erfdochter van vander Duyn, hoogheemraadt van Schielandt, was getrouwt met Yda van Egmondt, Wouters dochter. Hy gaf onder zyn handt en zegel dertig fchellingen 's jaars aan de H. Geeft armen te Zevenhuizen in 't jaar 1348 's maandags van de Paafchdagen, omtrent welken tydt hy ook geftorven is, hebbende gewonnen

Jan vander Duyn, die volgt.

Floris vander Duyn, die in 't jaar 1379 door Aarnout van Egmondt, heer van Yffelftein, beleent wierdt met zekere landen in Zevenhuizen, en trouwde met Haaze, dochter van Hendrik van Alkemade. Hy gewan 1. *Jakob vander Duyn*, de welke naliet *Willem vander Duyn*, wiens nazaten onbekend zyn. 2. *Jan van der Duyn*, die gewonnen heeft *Hendrik vander Duyn*, die zonder nakomelingen is geftorven.

Willem vander Duyn, in 't jaar 1379 door den gemelden heer van Egmondt mede beleent met zekere landen, leggende in Hildegaartsberge, en geftorven zonder oir.

Adam vander Duyn, volgt daarna.

Jan vander Duyn, ridder, zoon van Willem van der Duyn, en van Yda van Egmondt, wierdt in 't jaar 1379 by Aarnout van Egmondt, heer van Yffelftein, zyn neef, beleent met zekere perceelen van landen, leggende in Zevenhuizen. Hy droeg de hofftede van vander Duyn op aan Reynout, den XIV heer van Brederode, en ontfing die weder te leen van Jan van Brederode, des zelfs zoon, in het jaar 1391. Hy trouwde eene dochter uit het huis van Swieten, en ftierf in den jare 1400, hebbende gewonnen

Wolphert vander Duyn, met de zelve hofftede verlyd in 't jaar 1400 den 9 Juny. Hy ontfing in het jaar 1414 van hertog Willem van Beyeren, graaf van Hollandt, te leen de viffchery in de helft der oude Rotte, en in 't zelve jaar wierdt hy door den burggraaf van Leiden beleent met de zwanendrift van Schielandt. Hy trouwde met eene dochter uit den huize van vander Werve, en ftierf in den jare 1429, wordende in 's Gravenhage begraven, en nalatende

Pieter vander Duyn, met de zelve hofftede verlyd den 6 Juny des jaars 1430, hoogheemraadt van Schielandt in den jare 1419. Hy verkocht de zwanendrift van Schielandt in den jare 1430 aan Willem, heer van Naaldwyk, mits dat hy en zyne nazaten altydt zouden mogen houden een paar voedende zwanen, zonder die van iemandt te verheffen. Hy trouwde met Weyburg van Montfoort, ftierf omtrent het jaar 1434, en gewan

Joost vander Duyn, bezitter van de hofftede van vander Duyn, die zonder oir geftorven is, zodanig, dat alle zyne goederen zyn geftorven op *Jakob vander Duyn*, heer van Sprange, van welken hier na zal gefproken worden.

Adam vander Duyn, vierde of jongfte zoon van Willem van der Duyn, en van Ada van Egmondt, heer van Sprange. Hy wierdt by overgifte van Hugo van Wieleftein, Feykens zoon, zyn zwager, in 't jaar 1372 by Willem van Egmondt, heer van Segwaart, zyn neef, beleent met zekere landen in Ruibroek, en in den jare 1379 door Aarnout, heer van Egmondt, zynen neve, met zekere landen in Koele, en 1397 met zekere landen in Blommersdyk. Hy was in het jaar 1405 hoogheemraadt van Schielandt, en moeft in de onluften met Alyd van Poelgeeft, die in 't jaar 1392 in den Haag om het leven wierdt gebragt, mede veel uitftaan; maar in 't jaar 1369 verzoende hy zich weder met hertog Aalbrecht, en ftierf in het begin van den jare 1417. Hy was getrouwt met Chriftina van Wieleftein, vrouwe van Sprange, dochter van Foyken van Wieleftein, heer van Waalwyk, Baartwyk en Sprange, uit het huis der heeren van Teilingen. Hy wan

Jakob vander Duyn, die volgt.

Jan vander Duyn, getrouwt met de dochter van Wouter van den Waale te Dordrecht, ambachtsheer van Heynenoordt in 't jaar 1412 en 1439. Hy wan 1. *Wouter vander Duyn*, ridder, heer van Werkendam, ftierf in den jare 1451 zonder kinderen. 2. *Adam vander Duyn*, heer van Werkendam, de welke naliet *Kornelis vander Duyn*, heer van Werkendam, in 't jaar 1502, wiens zoon *Adam vander Duyn* de ambachtheerlykheit van Werkendam in het jaar 1542 verkocht aan Pieter de Chanu, ridder, kaftelein van Loeveftein. 4. *Margareta vander Duyn*, getrouwt met Oland van Zwanenburg, baljuw en dykgraaf van Schielandt in den jare 1440.

Jakob vander Duyn, zoon van Adam van der Duyn en van Chriftina van Wieleftein, ridder, heer van Sprange by het affterven van zynen vader. In 't jaar 1417 zyn de hofftede vander Duyn en verdere goederen van zyn neef *Jooft vander Duyn* op hem geftorven, doch hy ftierf eer hy daar mede was verlyd. Hy was in den tydt van hertog Willem van Beyeren, graaf van Hollandt, kaftelein van Outhena, en ten tyde van de Arkelfche oorlogen van Loeveftein. Hy was getrouwt met Alyd, dochter van Vries van der Meye, ridder, enz. Hy ftierf in het jaar 1439, en gewan

Adam vander Duyn, die volgt.

Machtelt Beatrix, en *Alyd van der Duyn*, nonnen.

Catharina vander Duyn, getrouwt met Arend van Gyzen, Arends zoon, ridder.

Agatha vander Duyn, getrouwt met Dirk van den Andel.

Adam vander Duyn, zoon van Jakob vander Duyn, en van Alyd vander Meye, heer van Sprange, hoogheemraadt van Schielandt in 't jaar 1441. Hy trouwde met Elifabeth de Rovere, van Montfoort, dochter van Willem de Rovere, en des heeren dochter van Boxtel, zoon van Jan de Rovere, ridder. Hy ftierf in 't jaar 1455. Zy trouwde na zyne doodt Zweder van Vianen, daar zy gene kinderen by gewan, en ftierf in 't jaar 1469, begraven te Sprang op het choor. Hy gewan

Jakob vander Duyn, die volgt.

Willem vander Duyn,

Adam vander Duyn, beide ongetrouwt geftorven, maar verfcheide baftaarden nalatende.

Petronella vander Duyn, getrouwt met Willem Kuizer van Boshuizen.

Chriftina vander Duyn, nonne te Dordrecht.

Jakob vander Duyn, zoon van Adam vander Duyn, en van Elifabeth de Rovere van Montfoort, heer van Sprange, baljuw en dykgraaf van Schielandt in 't jaar 1476, en hoogheemraadt in 't jaar 1487. Hy wierdt genoodzaakt wegens de onluften van de Hoekfchen en Kabeljauwfchen zich zelf een wyl tyds buiten 't landt te houden, maar is in 't jaar 1494 onder het geleide van den graaf van Hollandt weder op zyn huis en goederen te Zevenhuizen gekomen. Hy trouwde in 't jaar 1504 met Margaretha de Jonge van Baartwyk, dochter van Mr. Kornelis de Jonge, heer van Baartwyk, Raadt in den hove van Hollandt, en rekenmeefter van de graaflykheit van Hollandt, en van Machtelt van Merwede. Hy ftierf den 1 December in 't jaar 1506, en is begraven te Rotterdam in de grote kerk in 't choor, onder een blaauwe zark, daar zyne vier kwartieren op uitgehouwen ftaan. Hy hadt gewonnen

Adam vander Duyn, heer van Sprange. De zelve wierdt in 't jaar 1527, en voorts zyn leven lang, onder de ridderfchap van Hollandt, en by de Staten van het zelve landt op de dagvaardt befchre-

schreven. Hy wierdt in 't jaar 1528 ruwaardt en baljuw van Putten, en in den jare 1532 hoogheemraadt van Schielandt. Hy was getrouwt met Hadewy, dochter van Mr. Jakob Pynssen vander Aa, heer van Offem, en van Geertrui van Boshuizen. Hy stierf den 1 January 's jaars 1548, oud 34 jaren, en zy in 't jaar 1581, den 13 Juny, oud 75 jaren, zynde 43 jaren weduwe geweest. Hy hadt nog een bastaard broeder, mede genaamt *Adam*, waar van verscheide nakomelingen zyn. Hy liet by de gemelde zyne huisvrouwe na

Mr. *Jakob vander Duyn*, heer van Sprange, hoogheemraadt van Schielandt in 't jaar 1552. Hy wierdt in 't jaar 1553 onder de ridderschap van Hollandt op de dagvaardt beschreven, en trouwde met Maria, dochter van Jan Hoofs, ridder, burgermeester te Mechelen, en van Philippote van den Dorpe. Hy stierf in October 's jaars 1580, en zy in 't jaar 1554, en gewan twee zonen en drie dochters, als 1. *Adam vander Duyn*, heer van Sprange, die ongetrouwt stierf in den Haag in 't jaar 1610. 2. *Jan vander Duyn*, genoemd heer van Sprange, stierf jongman te Parys in 't jaar 1586, oud 27 jaren. 3. *Philippote vander Duyn*, ambachtsvrouw van Sprange, was eerst getrouwt met Klaas van Assendelf, heer van 's Gravenmoer, daarna met Mr. Pieter van der Hooge te Haarlem, zonder kinderen. 4. *Machtelt vander Duyn*, getrouwt met Mr. Kornelis de Jonge van Valkevoort. 5. *Margaretha vander Duyn*, getrouwt met Barthout van Assendelf, zonder kinderen.

Nikolaas vander Duyn, volgt.

Willem vander Duyn, getrouwt met Kornelia van Stakenbroek. Hy stierf den 15 July in 't jaar 1617, oud 80 jaren, en zy den 19 April in 't jaar 1615, zonder oir, beide begraven te Delft in de oude kerk in 't choor.

Mr. *Reynier vander Duyn*, ridder, hoogheemraadt van Delflandt, Raadt in den hove van Hollandt, daarna byzitter in de keizerlyke Raadkamer te Spiers in 't jaar 1577. Hy stierf den 9 January 's jaars 1593, oud 57 jaren, ongetrouwt.

Adam vander Duyn, heer van Sanen, hoogheemraadt van Rhynlandt in 't jaar 1575. Hy trouwde met Klara, erfdochter van Tyman vander Myl, en van Maria van Schoten. Hy stierf in 't jaar 1602, nalatende twee zonen en twee dochteren, als *Adam vander Duyn*, stierf student te Douay. *Tyman vander Duyn*, heer van Sanen, stierf jongman in 't jaar 1603. *Maria van der Duyn*, trouwde in 't jaar 1604 met Reinout van Brederode, heer van Veenhuizen, president van den hogen Raadt van Hollandt. Zy stierf zonder kinderen in 't jaar 1607. *Machtelt vander Duyn*, trouwde in 't jaar 1602 met Anthoni van Wassenaar, heer van den Bosch, en hadt kinderen.

Machtelt vander Duyn, trouwde met Jan Oem van Wyngaarden, zonder oir.

Nikolaas vander Duyn, zoon van Adam vander Duyn, en van Hadewy Pynssen vander Aa, houtvester van Hollandt. Hy trouwde met Alyd, dochter van Aalbrecht Albout van Avesaat, en van Maria van Assendelf. Hy stierf den 1 October in 't jaar 1564, en zy in 't jaar 1560, oud 20 jaren. Hy liet na

Adam vander Duyn, die volgt.

Alyd vander Duyn, getrouwt met Mr. Amelis van den Bonkhorst, Raadt in den hogen Raadt van Hollandt, stierf den 7 October in het jaar 1634.

Adam vander Duyn, zoon van Nikolaas vander Duyn, en van Alyd Albout van Avesaat, heer van 's Gravenmoer, trouwde met Margaretha Suys, vrouw van Ryswyk, den Burg, enz. dochter van Kornelis Suys, ridder, heer van Ryswyk, den Burg, enz. president van Hollandt, en van Anna de Bye. Zy stierf den 10 April in 't jaar 1606, en hy den 16 October 's jaars 1629, en hadt gewonnen

Nikolaas vander Duyn, die volgt.

Hadewy vander Duyn, getrouwt met Pieter Suys, heer van Laar by Antwerpen op de Schelde.

Anna Maria, *Machtelt* en *Margriet vander Duyn*, zonder kinderen gestorven.

Alyd en *Kornelia vander Duyn*, nonnen te Brussel.

Nikolaas vander Duyn, zoon van Adam vander Duyn, en van Margaretha Suys, heer van Ryswyk, 's Gravenmoer, de Mye, den Burg, enz. In het jaar 1607 was hy hoogheemraadt van Delflandt, meesterknaap van de houtvestery van Hollandt. Hy stierf den 27 July in 't jaar 1649, en trouwde eerst met Tymana, dochter van Anthoni van Wassenaar, heer van den Bosch, en van Machtelt van der Duyn, Adams dochter, heer van Sanen, die stierf den 17 Augustus in 't jaar 1627, daarna met Beatrix, dochter van Nikolaas van der Bonkhorst, en van Willemina vander Noot, die stierf den 20 October 's jaars 1642. Hy gewan by de eerste vrouwe

Nikolaas vander Duin, die volgt.

By de tweede vrouwe

Adam vander Duyn, heer van 's Gravenmoer, enz. kolonel van een regiment paarden, mitsgaders kwartiermeester generaal van de ruitery ten dienste der Vereenigde Nederlanden, kommandeur van St. Geertruidenberg, opperjagermeester van den prins van Oranje, en meesterknaap van de houtvestery van Hollandt. Hy was getrouwt met Geertrui Pieterzon, en heeft gewonnen *Alida*, *Geertrui*, *Quirina*, en *Nikolaas vander Duyn*.

Alyd Margaretha vander Duyn, trouwde met Charles de Marmouf, gezegt Maillart, baron van Landres.

Nikolaas vander Duyn, stierf maar tien jaren oud zynde.

Nikolaas vander Duyn, zoon van Nikolaas vander Duyn, en van Tymana van Wassenaar, heer van Ryswyk, de Mye, den Burg, enz. trouwde in 't jaar 1650 met Anna Machtelt van Berchem, dochter van Jakob van Berchem, Raadt van State, en van Elizabeth van Schouwen tot Endegeest. Zy stierf den 18 April, en hy den 2 Augustus des jaars 1658, en legt begraven te Ryswyk, nalatende

Nikolaas vander Duyn, heer van Ryswyk, de Mye, den Burg, enz. en

Anna vander Duyn, met welke deze geslachtlyst by van Leeuwen besloten wordt.

Het wapen van vander Duyn is een klimmende rode leeuw op een veldt van goudt, met een barnsteel van blaauw midden door. *S. van Leeuwen Batavia illustr. pag.* 941. *enz.*

DUYSEL, of DUYSSEL, een dorp, gelegen onder de Meiery van 's Hertogenbosch, onder het quartier van Kempelandt, wordt met Eersel en Steensel door een Gereformeerd Predikant bedient, staande onder de classis van Peel-en Kempelandt. *Houve Handv. Kr. II Deel.*

DUYVELHARE, een plaats (als blykt uit de bulle van keizer Henrik den IV, gegeven in den jare CIↃ LXIV) gelegen boven Dordrecht, nu in den Biesbosch. *Alting Notit. Germ. Infer. P. II.*

DUYVEN, by de ouden *Thuina* genoemt, een dorp en heerlykheit in het gebiedt van Kleef, met eene parochiekerk, S. Remigius toegewyd, behoorde eertyds onder het bisdom van Utrecht. Zie *Hist. van het Utr. Bisdom III Deel.*

DWAALSTERREN. Zie PLANETEN.

DWARSDYK, een plaatsje in het sticht van Utrecht, by Schalkwyk gelegen, was eertyds met eene kapelle voorzien, de welke door de abdisse van S. Servaas vergeven wierdt. *Hist. van het Utr. Bisdom II Deel.*

DWERGEN, menschen, die, naar het zeggen van *Plinius*, op de gebergtens van Oost-Indië, of, naar het gevoelen van *Strabo*, in de uiterste gewesten van Afrika wonen. Men zegt, dat deze menschen niet groter dan een elleboog in de hoogte zyn, en men vertelt van de zelve menigvuldige en zeldzame dingen; by voorbeeldt, dat zy niet langer dan acht jaren leven; dat hunne vrouwen vyf kinderen teffens ter wereldt brengen binnen den tydt van zo vele maanden; dat zy den oorlog voeren tegen de Kraanvogels; dat zy hunne kinderen in hollen en gaten verbergen, uit vreze, dat de Kraanvogelen de zelve mogten opslikken. Homerus is de eerste, die gewag heeft gemaakt van de Dwergen. Aristoteles is niet te vrede met te zeggen, dat 'er zulke menschen geweest zyn, hy verzekert zelfs, dat zy in de nabuurschap van den Nyl woonden; dat zy met de Kraanvogelen in een gedurigen oorlog waren; en dat zy menschen waren van eene zeer kleine gestalte, die in hollen en spelonken leefden, om welke reden de Grieken hen den naam van *Troglodyten* gegeven hebben. Plinius, Strabo, Solinus, en meer andere landbeschryvers hebben van de Dwergen gesproken, en de zelve geplaatst de eene in Ethiopië of Morenlandt, en de andere in de Indiën; doch Solinus plaatst hen in Thracië. De Samojeden, de welke volkeren van Moscoviëzyn, omtrent de engte van Waigatz, mogen onder de Dwergen gerekent worden, zo wel als de Laplanders, ter oorzake van hunne kleine gestalte: doch al het gene men van de oude Dwergen heeft verhaalt, is verdicht.

DWERGEN (HET EILANDT DER) is een van de Westersche eilanden van Schotlandt. Daar staat een kapel op, in welke, zo als de inwoners geloven, de Dwergen begraven wierden, om dat men heel diep in de aarde delvende, aldaar heel kleine ronde hoofdtjes en kleine gebeentens van de andere deelen van 's menschen ligchaam heeft gevonden, waar in niet ter wereldt was, dat men zou kunnen tegenwerpen tegen het gene de ouden van de Dwergen verhaalt hebben. *Buchananus.*

DWINA is de naam van een landschap en eene grote rivier van Moscovië. De rivier ontspringt in het Zuider gedeelte van het landschap Wologda, en heeft aldaar ook den naam van *Wologda*. Naderhandt wordt ze *Suchuna* genoemt, en krygt eerst in 't landschap Dwina haren rechten naam. Na een langen loop met verscheide wateren vermeerdert zynde, verdeelt zy zich by Archangel in twee armen, maakt het eilandt *Podejemsky*, en valt by S. Nikolaas in de Witte zee. Langs de zelve worden de koopmanschappen uit gansch Moscovië naar Archangel gebragt, en vervolgens door de Engelschen en Hollanders naar Europa vervoert. *De Bruyns Reizen.*

DWINGELANDT, of TYRAN. Het Grieksche woordt Τύραννος, het welk allereerst van Archilochus en van Æschyles gebruikt wordt, betekent in het algemeen een vorst, en byzonderlyk een geweldigen, onrechtvaardigen en eigenbatigen vorst of koning. Voornamentlyk wordt deze naam aan iemandt gegeven, die zich in een voormaals vryen Staat eene onbepaalde macht aanmatigt. Zulks te ondernemen, was, naar de wetten van Solon, een verbreken, waardig om met de doodt gestraft te worden? Zelfs wierden de kinderen van de zulken in Griekenlandt op de zelve wyze als hunne ouders gedood. In het tegendeel wierden de zulke ten hemel verheven, die hun vaderlandt van eenegeweldige of volstrekte (absolute) opper-heerschappy bevryd hadden. By voorbeeldt, de Atheniënzen hebben voor Aristagitton en Harmodius, de welke den dwingelandt Pisistratus met yver wederstaan hadden, openbare eerzuilen opgerecht, hunnen roem door lofzangen uitgebreid, en hunne namen zelf zo heilig gehouden, dat men verboodt, de zelve ooit aan een slaaf te geven, enz. Wanneer de Lacedemoniërs in een oorlog de overhandt over de Atheniënzen hadden gekregen, wierden dertig dwingelanden over hen gestelt, de welke ten laatsten door Trasybulus verjaagt zyn. Van de dwingelanden, de welke in het Roomsche ryk omtrent het midden van de derde eeuwe zyn opgekomen, zie het volgende artykel. *Æschyles in Prometh. vincto, ibique Scholiastes ejus. Servius ad Virg. Æn. lib.* IV *vs.* 320. *Corn. Nepos in Miltiadec. ult. Id. in Trasybulo. Plutarchus. Cicero*

pro

pro Milone cap. 29. *A. Gellius lib.* IX. *cap.* 2. *Brut. Epist. ad Cic.*

DWINGELANDEN (DE DERTIG). Men gaf dezen naam aan de gouverneurs der wingewesten van het Roomsche keizerryk, de welke zich in de derde eeuwe in hunne landvoogdyen meester maakten onder de regeering van de keizers Valerianus en Gallienus. Zy deden zich alle tot keizers uitroepen door de krygsbenden, over de welke zy het opperbevel hadden, en verdeelden op deze wyze het souvereine gezag. Men heeft hunne namen, die tot de kennis der geschiedenissen vereischt worden, en uit aloude opschriften en gedenkpenningen getrokken zyn, hier op de order, als volgt, ter neder gestelt.

Namen van de dertig dwingelanden.

1. *Odenatus.*
2. *Herodes*, of *Herodianus*, zyn zoon.
3. *Manius Acilius Aurelius.*
4. *M. Fulvius Macrianus.*
5. *Q. Macrianus*, zyn zoon.
6. *Cn. Fulvius Quietus.*
7. *Serv. Anicius Balista.*
8. *P. Valerius Valens.*
9. *Calpurnius Piso.*
10. *T. Cestius Alexander Æmilianus.*
11. *M. Cassius Latienus Posthumus.*
12. *C. Junius Cassius Posthumus.*
13. *Q. Nonius Regillianus.*
14. *C. Sex. Julius Saturninus.*
15. *C. Annius Trebellius.*
16. *T. Cornelius Celsus.*
17. *Ap. Claudius Censorinus.*
18. *Herennianus*, de zoon van *Odenatus.*
19. *Timolaus*, de zoon van *Odenatus.*
20. *Vabalath*, de zoon van *Odenatus.*
21. *Maonius*, neef van *Odenatus.*
22. *Spur. Servilianus Lollianus.*
23. *Aul. Pomp. Ælianus.*
24. *M. Aurel. Victorinus.*
25. *L. Victorinus*, zyn zoon.
26. *M. Aurelius Marius.*
27. *P. Pivesus Tetricus.*
28. *C. Pivesus Tetricus*, zyn zoon.
29. *Victoria*, *Victorina*, of *Vitruvia.*
30. *Zenobia.*

Victoria, de gemalin, of, naar het zeggen van anderen, de moeder van Victorinus, een der dertig dwingelanden, en Zenobia, weduwe van Odenatus, verdienden door de grootheit van hunne manhaftigheit gestelt te worden in het getal van de dertig dwingelanden. Zie *Trebellius Pollio de triginta Tyrannis.*

DWINGLOO, of DWINGELOO, en, volgens de oude spellinge, DWINGELOE, welken naam het van de hoogte des gronds heeft gekregen, een fraai dorp in het landschap Drenthe, een uur van Dieveren, en vier uuren van Meppel en Steenwyk gelegen, behorende onder het gerecht van Dieveren. Het is voornamentlyk aan te merken wegens het S. Anthoni gildt, hebbende goede inkomsten, onder het bestier van twaalf personen gildebroeders, de welke uit de voornaamsten van het dorp by afsterven verkoren worden, waar onder de Predikant is. Zy houden jaarlyks eene byeenkomst op S. Anthoni-dag, om de inkomsten te ontfangen, de welke zy 's daags daarna den 18 January komen uit te deelen meest aan zodanigen, de welke zich aan de diakony niet hebben overgegeven. Ook is de kerk aldaar met een orgel voorzien, en een organist, door de mildadigheit van den heer van Boetzelaar, heer van Batingen, en drost van Drenthe, staande het aanstellen van den Predikant dier kerke aan den heere van Batingen, en gemelde Predikant onder de classis van Meppel.

Vooral is daar ook aan te merken het voortreffelyk huis *Batingen*, zynde een nieuw en prachtig gebouw, het welk zyn weêrga in dit landschap niet heeft, voorzien met schone tuinen, en alles wat tot een adelyk huis behoort, en gebouwt op den grondt van het aloude adelyke huis van den heer Elbert Antoon, baron van Rallandt, enz. drost van Drenthe, en van vrouw Walburg, baronesse van Hekeren, van welke dit huis met den inboel, van veel waarde, en wat nog meer daar toe behoort, by testamente is gekomen aan den Jonkheer Elbert Antoon, vryheer van Hekeren, haar broeders zoon, de welke mede daar van in de ridderschap is beschreven. *Picard Oudh. van Drenthe. Oudheden en Gestichten van Drenthe.*

DYK, (ANTONI VAN) een vermaard schilder, wierdt geboren binnen Antwerpen in het jaar 1598, en sleet zyne eerste leerjaren onder Hendrik van Balen, die de schilderkunst eenigen tydt in Italië geoeffent hadt; doch van Dyk, hebbende de wonderbare stukken van Rubbens gezien, gaf zich ten eenemale over aan het bestier van dien groten meester.

Rubbens liet ook van zyn kant niet na van hem al het gene tot zyne volmaaktheit dienen kon te ontdekken, en de zonderlinge genegenheit, die van Dyk hadt om naar het leven te schilderen, zette hem aan om zich in de handeling van diergelyke werken byzonderlyk te bevlytigen, in welke kunst hy allen den genen, die voor zynen tydt geschildert hebben, verre overtroffen heeft. Hy schilderde verscheide stukken, terwyl hy nog by Rubbens was; onder anderen dat van zyne huisvrouwe, en twee grote stukken, van welke het een verbeeldde de gevangenneming van den Heilandt in den hof van Gethzemane, en het ander des zelfs doorne-kroning. Zyn meester raadde hem, dat hy zich naar Italië zou begeven, om aldaar de voortreffelyke werken van Titiaan te bezichtigen. Van daar trok hy naar Sicilië, met den ridder Nani, doch de besmettelyke ziekte, die daar begon te woeden, deedt hem wel haast naar zyn vaderlandt te rug keren, alwaar hy met den eersten aanvang genoegzaam liet blyken, dat zyn reistocht hem niet onnut geweest was. Het eerste werk, het welk hy na zyne wederkomst maakte, was voor het klooster van de Augustyner monniken van Antwerpen. Dit stuk verbeeldt St. Augustyn, hebbende de oogen met aandacht ten hemel opgeheven, de welke schynt open te staan, en vol van stralen te glinsteren. Prins Frederik Hendrik van Oranje, hebbende horen spreken van de zeldzame bekwaamheit van van Dyk, ontboodt hem naar Hollandt, om hem zyn afbeeldsel, nevens dat van zyne gemalinne, en zyne kinderen, te laten maken. Hy voltrok dit werk tot zonderling genoegen van dezen prins en van alle die genen, die kennis van de schilderkunst hadden. Zynde in Nederlandt te rug gekomen, maakte hy voor de Kapucyner monniken van Dendermonde, eene stadt van het keizersch Vlaanderen, een Christus aan het kruis, het welk voor een stuk van eene onschatbare waarde wordt gehouden, en de nieuwsgierigen van alle gewesten van Europa uitlokt om het zelve te komen zien, als een wonder van de schilderkunst. Hy maakte nog voor de kerk der Minderbroederen van Antwerpen een doden Christus, leggende in den schoot van zyne moeder; waar na hy naar Engelandt vertrok, alwaar de ridder Digby hem by den koning bragt. Deze vorst, om hem blyken van zyne gunst en achting te geven, sloeg hem ridder, en begiftigde hem met een gouden keten van eene grote zwaarte, nevens zyn afbeeldsel, omzet met diamanten, en verrykte hem met aanmerkelyke jaarlyksche wedden. Deze gelukkige standt zyne vurigheit opwekkende, zette hy zich tot werken voor den koning met zulk eene onvermoeidheit, dat hy zyne koninklyke huizen en de gemeene plaatsen van Londen vervulde met een groot getal van afbeeldselen en andere stukken van zyne uitvinding. Hy verkreeg daar door grote rykdommen in Engelandt, doch hy wist de zelve niet wel te gebruiken: want de liefde tot het vrouwvolk en tot de alchymie, of stofscheikunde, daar hy zich toe begaf, bragt eene grote verminderinge in zyne geldmiddelen. Doch onaangezien de grote kosten, die hy gedaan hadt om zyne genegenheit te voldoen, liet hy evenwel aan zyne huisvrouwe na de waarde van honderd duizend ryksdaalders. Hy hadt haar in Engelandt getrouwt, alwaar zy eene van de schoonste en van de adelykste jonkvrouwen van het hof was. Zy was gesproten uit een doorluchtig stamhuis van Schotlandt, zynde de dochter van Mylord Ruten, graaf van Gorre, doch hadt gene andere goederen dan hare schoonheit en adelyke geboorte. Van Dyk stierf te Londen in het jaar 1640, en wierdt in de S. Pauls-kerke begraven.

DYK, (JAKOB) geboortig van Roermonde in Gelderlandt, daar hy ter wereldt kwam in den jare 1575. Hy was een Godgeleerde van de maatschappy van Jesus. Uit het Spaansch heeft hy in het Latyn overgezet: *Praxis vitæ spiritualis Ignatii, Ludovico de Palma auctore.* Hy stierf te Gent, in den ouderdom van zestig jaren, in den jare 1635, op den 21 May. *Val. Andreæ Bibl. Belg.*

DYK (MARGARETHA VAN) schreef eenige korte aanmerkingen over den brief aan de *Galaten*, gedrukt in 't jaar 1710 te Amsterdam by Pieter de Coup. In de voorreden zegt zy zelf, dat zy veel heeft geleden, en zwaar is vervolgt; dies zy aldaar eene korte belydenisse van haar gelove vertoont. Meer weet men van haar niet te zeggen.

DYKEN. Het woordt *Dyk* schynt naar het oordeel van sommigen afkomstig van 't Hebreeusche דיק, *Daëk*, of *Daiek*, welk in de heilige tale *eene sterkte*, *beschansing*, of *voormuur* beduidt. Zie *Jer. LII*, 4. *Ezech. IV*, 2. XVII, 17, en XXVI, 8; ook *een bolwerk*, *Ezech.* XXI, 22, alwaar dit woordt met *wallen* zamen gevoegt, en in 't opwerpen van wallen en sterkten gebruikt wordt: en zodanig zyn de dyken voor de landen tegen 't geweldt der zee. Zie Oudhofs *Verhaal der watervloeden pag.* 58, *tweede druk.* Of men moet zeggen, dat *Dyk* zo veel is als *Dik*, gelyk 't zelfstandig naamwoordt *Dyken* in de oude tale, ook by de Oost-Vriezen, als uit verscheide handschriften blykt, geschreven wordt *Diken*, *Dicken*, van 't werkwoordt *Dikken*, *Dikker maken*, *verdikken*, *aandikken*, enz. 't geen door 't aanvoeren en ophopen van aarde of klei geschiedt, als men de landen bedykt, of met zulke van aarde en klei gemaakte dyken tegen de overstrominge der woedende zee voorziet, 't geen door menschen geschiedt, welke daarom *Dykers* genoemt worden. Eenvoudig zegt het werkwoordt *Dyken* dan aarde of klei tegen de overstromingen der wateren ophopen, en dit meent men dat de menschen allereerst van de zwaluwen zouden geleert hebben, als ook het bouwen van leeme huizen; wyl die vogels door de natuurdrift zulke kunstige leeme nesten weten te maken, die al zeer sterk zyn. Zie *Pierii Valeriani Hieroglyph. lib. XXII, cap.* 24. Doch daar is geen twyffel aan, of de noodt der overstrominge zal dit de menschen genoegzaam tot hunne behoudenisse hebben geleert. Zo leest men al by Cicero (*Offic. II*, 4) van *moles opposita fluctibus*, dat is: *dammen tegen de vloeden gemaakt.* En gelyk alle dingen en kunsten met 'er tydt toenemen, zo heeft de wetenschap der menschen en kunst der dykmakinge ook met ter tydt al meerder toegenomen, byzonder in die landen, die voor de zee bloot leggen, wier behoudenisse van de welgemaakte dyken afhangt, welke als zo vele borstweeringen, en bewaringe der landen, aan de zee gelegen, zyn; en gelyk Hollands behoudenisse daar ook niet weinig van afhangt, zo vergeleek de keizer van Muskovië Pieter Alexowitz gansch Hollandt niet onaardig by een vat, en de dyken by hoepen, die 't zelve omrin-

ringen en aan een houden, op dat het niet in duigen valle. Zie de Aantek. op *de Bruins* Gedicht op de lustplaatse Soelen *pag.* 54. Doch eer men hier van de wyzen van bedykinge nader spreekt, zal men kortelyk van de oudheit der dykmakery gewagen.

Hoe de oude Egyptenaars de al te zwaar overstromende Nylwateren, of andere zeevloeden, door dyken wisten af te keren, leert Trogus Pompejus, of zyn verkorter Justinus, als hy zegt, hoe Egypten door de zorge en kosten veler koningen tegen 't geweldt der stromende wateren met vele hinderdammen en bedykingen is bedykt, en met grachten doorsneden, om door die het water te stuiten, door deze weder af te tappen; waar van daan men ook naderhandt in 't Romeinsche Rechtboek eene wet heeft: *de Nili aggeribus non rumpendis*, dat is, *van de Nyldyken niet te verbreken*, of, als eenigen het uitleggen, *niet te verderven*, of te maken, als de Nyl nog beneden den twaalfden peil was, dat de wateren niet tot algemeen, maar tot byzonder gebruik kwamen: hoewel anderen dit aldus uitleggen. Te weten, de Romeinen hadden met zware kosten uit de algemeene schatkist van alle deelen van Egypten grachten gegraven, en in den Nyl geleid, door welke zy veel koorn naar Alexandrië, en zo vervolgens naar Rome voerden. Deze grachten waren met wallen of dyken voorzien, en deze waren die Nyldyken, menen zommigen, welke de wet op doods straffe verbiedt te breken. *Zie Cod. lib. IV. tit.* 38. *en G. Outhofs verhaal der watervloeden pag.* 42. Terwyl de Rechtsgeleerde Ulpianus *lege X de extraordinar. Criminib.* ook spreekt, *in Ægypto, qui chomata rumpit, quibus nimirum Nili aquæ coërcerentur.* Dat is: *Die in Egypten de dyken, of dammen breekt, waar door namentlyk de wateren van den Nyl bedwongen worden.*

Wanneer de bedyking in de landen der Chaucen, Cimbren, Hollanders, Vriezen, en Zeelanders allereerst een aanvang heeft genomen, weet men niet al te net aan te wyzen. M. Smallegange in zyne *Kronyk van Zeelandt I Deel, I boek*, 8 *hoofdst.* aanwyzende, hoe voor de aankomste van Julius Cæsar de oudste inwoners der Zeeusche eilanden zyn geweest Hercules van Theben, gevolgt van de Doriërs, deze Griekſche volkeren ook de eerste bedykers van die landen waren, betonende tot dien einde, dat die Thebaansche Hercules een treffelyk bouwmeester in dyken te leggen, en zonderling kunstenaar om rivieren tot voordeel van de landen af te keren, is geweest, als die den Achelous, eene rivier tusschen Etolië en Akarnanië, met Etolië te overstromen te voren zeer schadelyk was, door dyken, uitgravingen en afleidingen heilzaam gemaakt heeft: waar uit de fabel is ontstaan, dat Hercules den reuze Achelous heeft vermand, en hem een hoorn afgewrongen, gelyk by Strabo *lib. X* breder te zien is; en van deze Grieken acht Smallegange dat de Cimbren het dyken al hebben geleert, en gelyk de Hr. Oudhof in zyn gemelde werk *pag.* 24 uit Strabo aantekent, dat de Cimbren, naar Ephorus en Clitarchus bericht, de vloeden of overstromingen der zee gewapend te keer gingen, en zo acht Smallegange, dat men dit van de werkinge der dyken, en van de omwallinge der legerplaats moet verstaan: en waar uit blykt, zegt hy, hoe een oud gebruik het is, den Oceaan door dyken uit te sluiten, 't welk in de Zeeusche landen zo nieuw niet is, als zommigen gemeent hebben.

Doch men heeft juist gene vaste bewyzen, dat de Nederlanden voor Christus tydt bedykt zyn. 't Is waar, Petrus Suffridus maakt, *Dec. I, pag.* 1, wel gewag van een geschreven verbondt van Friso, den stichter, zo men zegt, van de Vriezen, met de Duitsche vorsten ingegaan, toen hem 't werk der dykmakinge tegen de zeevloeden zoude toebetrouwt zyn, en 't welk dan een bewys zou zyn, dat 'er al derdehalf honderd jaren voor Christus dyken in Vrieslandt waren, alzo Friso in 't jaar 249 voor Christus geboorte gezegt wordt gestorven te zyn. Terwyl die zelve Petrus Suffridus ook bericht, *Dec. I, pag.* 5, hoe Gallio, of Galo, een zoon van Friso, een boek zou gemaakt hebben, *van 't herstellen of hermaken der dyken*, welke Gallo in 't 16 jaar voor Christus gezegt wordt gestorven te zyn. Doch die dingen, zegt de hoogvorstelyke Hessische en hooggraaflyke Oldenburgsche Raadt en Historiesch ryver Joh. Justus Winkelman, zyn eerder belagchens dan wederleggens waardig. Nog berigt Martinus Hamcomius, die een Vrieslander was, *in Frisia lib. II*, aldus:

> *Galo catharractas passim dedit; atque struendis*
> *Præfuit aggeribus, quorum tunc usus in ora*
> *Nullus erat nostra, late dominantibus undis.*

Dat is: *Galo heeft de sluizen hier en daar gestelt, en is over 't maken van de dyken geweest, waar van toen nog geen gebruik aan onze stranden was, de zeebaaren alom woedende.* Was 'er toen nog geen gebruik van de dyken, zegt de heer Winkelman, wat nut dan de onkundigen daar van eene maniere van doen voor te schryven. Zie *Winckelmanni Notit. hist. polit. veteris Saxo-Westphal. lib. I, cap.* 3, §. 27, 28, *edit.* 1667, alwaar hy ook bericht, hoe die zelve Hamcomius schreef, dat Diderik, hertog van Vrieslandt, neef van Radbodus, omtrent het jaar na Christus 300 Medenblik gebouwt hebbende, het onbebouwde landt met dyken begon te voorzien: hoewel die Vriesche schryver daar na nog sprak van den tydt,

> *Cum nondum hyberno, quo servarentur ab æstu,*
> *Per sua Tarpejos cumulassent pascua colles.*

In welken de Vriezen nog gene hoogtens, of terpen, hadden, om hunne kudden tegen de zeevloeden te beschermen, bygevolg ook nog gene dyken: want *Terpen* waren hoge aardheuvels, die zy eerst maakten, eer 'er nog dyken aan de landen waren, als in 't woordt *Dorpen* gezegt is; op welke *terpen* of hoge aardheuvelen, Willibaldus in 't *leven van Bonifacius* zag, als hy zeide, hoe de Vriezen een maakſel hadden, als een heuvel, *propter immensas & quotidianas eruptiones Lidonis & Malinæ*, dat is, *tegen de geweldige en daaglyksche of gedurige opkomingen van Lido en Malina*, waar door niet op de ebbe en vloedt gezien wordt, als Winkelman, Scaliger en andere geleerden meer meenden, maar op de springvloeden in de *æquinoctia*, of evenachten. Zie *G. Outhofs verhaal der Watervloeden pag.* 33. *enz.* En zeker, die maar acht geeft, wat Plinius, die in 't laatste van de eerste eeuwe leefde, van de inwoonderen der Nederlanden en Chaucen schryft, hoe zy, wegens 't overstromen van de zee, waar door hun landt de zee gelyk scheen, op hoge heuvelen woonden, alwaar zy hunne woningen bouwden, waar in zy, als 't water hun landt hadde overstroomt, en van alle zyden omringt, gelyk als op zee dryvende schepen schenen, kunnende, als 't water weder afliep, de visschen rondom hunne hutten vangen; zie *Plinii Hist. Nat. lib. XVI, cap.* 1, wie moet uit die beschryvinge van Plinius niet toestaan, dat de inwoners dezer landen toen nog gene dyken om hunne landen hadden? te meer, als men 'er nog byvoegt, 't geen Furmerius *in Annal. Fris. lib. II, cap.* 7, in 't verklaren van Plinius plaatse nog aldus zegt: „ De „ gedaante van Vrieslandt was toen anders dan nu, wyl 't elders „ door aanspoelinge aangroeide, elders afnam. Naar 't Noorde- „ lyk geweest, 't welk door de Britannische zee bespoelt wordt, is „ 't overal laag, door vele moerassen ontoegankelyk, met vele „ meiren of poelen en staande wateren als doorsneden: door veel- „ vuldige rietschoren alom ongedaan, met gene dyken of „ sluizen tegen 't geweldt der zee voorzien: want in den „ herfst, als de regen vermeerderde, en de zeevloeden hoger kwa- „ men, begaven de akkerlieden, wyl 'er niets was, waar door zy „ zich konden beschermen, zich naar de Zuider streek, welke ge- „ lyk die hoger en van 't water veiliger was, zo was de zelve ook „ door bosschen en wouden rouwer en schrikkiger. En dus ver- „ bleven zy alhier byna den ganschen herfst, winter, en een ge- „ deelte van de lente, het Noorder gedeelte ledig gelaten zynde, „ naar 't welke zy eer niet wederkeerden, dan na dat het byna „ droog was, en veilige weide voor de beesten verschafte." Uit dit alles, en wat men nog meer van den toestandt der Cimbren zou kunnen bybrengen, zou men klaar kunnen aantonen, dat de oude Vriezen, en alle de bewoners van deze landen, aan de Noordzee gelegen, voor Christus tydt nog gene dyken voor hun landt tegen de zeevloeden hadden; maar dat zy de bedyking hunner landen voornamentlyk van de Romeinen hebben geleert, die hier in al bedreven waren: want dus sloot Julius Cæsar voor Brundusium de zee door een dyk uit, *lib. II de bell. Civ. & III de bell. Gal.* en zo maakte een zwaar hoofdt, om den Rhyn te dwingen, gelyk Tacitus meldt *hist. lib. V*, by wien men *Annal. lib. I, cap.* 46 leest, hoe Germanicus Cæsar in deze landen, en byzonder ter plaatse, alwaar Varus met zyne drie Romeinsche legioenen tusschen de Eems en de Lippe gekomen was, Cecina vooruit zondt," op dat „ hy de verborgene wegen van de bosschen zoude bespieden, en „ voorts bruggen en dammen of kaden leggen door de waterachtige „ moerassen en bedriegelyke velden." Dus verhaalt die zelve Tacitus *Annal. lib.* XIII, *cap.* 31, hoe Paulinus Pompejus, stadhouder van Nederduitschlandt onder keizer Nero, een dyk tot wederhoudinge van den Rhyn liet maken, welke dyk, voor drie en zestig jaren door Drusus begonnen, nu wierdt voltooit. Doch welken dyk de Hollandsche prins Claudius Civilis dertien jaren daarna weder verbrak. *Tacit. Hist. lib. V, cap.* 12. Zo heeft L. Domitius een naauwen dwarsweg tusschen zware poelen opgeworpen. *Tacit. Annal. lib. I*; en zo bericht Ammianus Marcellinus *l.* XXVIII, hoe de keizer Valentinianus, die in 't jaar 364 begon te regeeren, den Rhyn van Zwitserlandt, of van 't landt der Graubundersaf, tot aan den Oceaan toe, *met grote dyken of dammen als beschanste.* En dus is dit dyken, zegt de gemelde Winkelman, tot de Franken overgegaan, waar van die wet *tit. X, l. IV, Capitul. Carolini*, van *de dyken by de Loire te maken.* Dus gewaagt hy van dyken ten tyde van keizer Otho aan de Elve in 't moerassig landt der Belsamers gemaakt, uit Helmoldus *Hist. Slav. lib. I, cap.* 89, waar van daan in 't oude Saxische Landrecht eene wet is, wegens het volkomen onderhouden der dyken, *lib.* II, *Landr.* 56, alwaar de *glossa*, of uitlegging, by zegt, *dieser artikul begreift furnemlich die, so an der Elbe im lande Jericho und hinabwerts nach Luneburg wohnen.*

Door wien, waar en wanneer nu de eerste goede dyken in Zeelandt, Hollandt, en Vrieslandt, enz. in navolginge der Romeinen, zyn gelegt, vindt men niet onderscheidentlyk aangewezen. Zommigen stellen de eerste bedyking in Hollandt in 't jaar 37, anderen in 't jaar 42, en schryven die aan dien beruchten Batavier Claudius Civilis toe. Zie *L. Smids Schatkamer der Nederl. Oud. pag.* 62, die *pag.* 143 ook aantekent, hoe zommigen de eerste bedykingen stellen op 't jaar 1180. Doch zo lang is niet te geloven dat de landen aan de Noordzee onbedykt hebben gelegen, wyl 'er al voor dien tydt van inbreuken van dyken en dammen wordt gewaagt. Ook blykt uit J. Dousa *Annal. lib.* VI, hoe 't maken van dyken gene nieuwe vinding is, maar voort na dat de akkerbouw begon toe te nemen, van de Batavieren, zulks van de Romeinen geleert hebbende, is geoeffent, en zo vervolgens door de Hollanders en Zeelanders begeerig is overgenomen, en aan de nakomelingen overgelevert, 't welk ook blykt uit vele overgebleve namen van dorpen, welker laatste syllabe, of lettergreep, op *dyk* eindigt, als *Kattendyk, Ellewoudsdyk, Eversdyk, Hongersdyk, Nortdyk*, en meer andere plaatsen, dorpen en steden in *dyk* en *dam* uitgaande, als by Pers in de voorreden van zyne *Katwykſche Oudheden pag.* 34 te zien is.

Zeer velen brengen de eerste dykmaking tot de regeeringe van den Vrieschen koning Adgillus in 't jaar 640, of 642, gelyk H. Soet in zyn boek van den *op en ondergang van Stavoren pag.* 80 zegt: „ De „ Vrie-

„ Vriesche koning (Adgillus), dus in den stoel zyns vaders gezet „ zynde, dacht 'er aan, hoe menigmaal het zeewater 't landt over- „ lopen hadde. Om dit voor te komen, leerde hy de onderda- „ nen het aardryk, aan den oever der zee, te verhogen in gestalte van „ kleine heuvelen, *Vliebergen* genaamt, op dat ze naar de zelve „ hun toevlucht nemen mogten om lyf en have te beschermen, „ wanneer door Noord-Weste winden, de zee ontstelt zynde, „ Vrieslandt overlopen zou." En dat Soet hier niet zo zeer op de oude hoogtens of *Terpen* zag; maar ook voornamentlyk op de dyken, die toen in Vrieslandt eerst recht begonnen gemaakt te worden, blykt, als hy op den randt zegt: „ Adgillus krygt vrede zo lang „ hy leefde, en bezorgt de dykaadjens": als ook uit zyn register, waar in hy zegt: „Adgillus, die vyfde koning blyft door Clotarius „ gunste, heeft vree, en bezorgt de dyken". De Hr. Harkenroht, Rector te Appingadam, zegt ook in zyne *Oostvriesche Oorspronk. pag.* 98, dat *Aldegillus, koning van Vrieslandt, Ritsardus zoon, in den jare* 642 *zynen onderdanen geleert hebbe dyken aan de zeekanten te maken.* Doch waar omtrent die Heer, zo ook de beroemde Ubbo Emmius *lib.* III, *pag.* 48, 49 *Rer. Frisic.* dezen misslag begaan, dat zy dezen Aldegillus, of Adgillus, voor eenen zone van Ritzardus te boeke stellen, daar Adgillus de zoon was van Beroaldus of Berthoaldus, vierden koning te Stavoren, welke de dochter trouwde van Ritzardus, koning van West-Vrieslandt of Noord-Hollandt, waar uit hy gemelden Adgillus teelde, en die twee ryken vereenigde, waar over Adgillus koning wierdt; en gelyk nu de Vriezen na dezen tydt in de dykmakinge begonnen uit te munten, zo leest men, hoe zy wegens den last der dyken een byzonder voorrecht verkregen, van niet buiten de grenzen van hun vaderlandt tot uitheemsche oorlogen te gaan, gelyk de hoogleeraar Ubbo Emmius *lib. VI, pag.* 87 aanwyst, zeggende, hoe in 't oude recht geschreven stondt, *dat het aan niemandt geoorlooft was, de Vriezen buiten de grenzen van hun vaderlandt tot uitheemsche oorlogen te roepen, wegens den last der dyken, en gedurige invallen der Noormannen.* En op welk voorrecht de Vriezen, van keizer Frederik den III geroepen, zich met deze woorden beriepen, *dat in 't Vriesche Recht door de weldadigheit der keizeren hen toegestaan was, dat zy om oorlogshalven niet buiten hunne grenzen mogten genoodzaakt worden*, gelyk Winkelman aantekent *in Notit. Hist. Polit. vet. Saxo-Westph. lib. I, cap.* 3, §. 33, alwaar hy ook nog byvoegt, hoe uit die oude wetten hunne grenzen aldus omschreven wierden: *Wy Fresen scholen dem koning* (dat is den keizer) *furder keene Heerfart folgen, wen Westert tho dem Fly, und Ostert tho der Weser, und Sudart tho der Waperling*, (een rivier in de Jade uitlopende) *und Norder tho der zee.* En gelyk bekend is, hoe de Deenen in Hollandt en Zeelandt hebben huisgehouden, hoewel over den netten tydt wat geschil is, zo bewyst Dousa *Annal. lib. VI* uit de Wereldbeschryvinge van *Corn. Battus*, hoe de eilanden van Zeelandt omtrent het jaar 758 van de Gothen en Deenen met dyken en dammen zyn omgeven: ook tekent die zelve Dousa *lib VI Annal. p.* 273 uit Meyers verhalen aan, hoe omtrent het jaar 949 de zogenaamde *Gracht van Otho*, anders de *Hondt* genaamt, tusschen 't eilandt Walcheren en Vlaanderen, uit de Schelde in zee stortende, met vaste dyken van beide zyden is voorzien; en by Regnerus Vitellius *in Additament. ad Guicciardini Descript. Flandr. pag.* 372, leest men, hoe Zeelandt eertyds nog aan Vlaanderen vast was, maar in 't jaar 980 door de gracht, welke keizer Otho de III liet maken, of liever zuiveren, en bekwaam maken, als Smallegange zegt wierdt afgescheiden. Zie *Smallegange Kronyk van Zeelandt I Deel, I boek*, 15 *hoofd.* alwaar hy Zeelands eerste bedykinge wel van ouder oorsprong haalt, doch ook bericht, hoe de Jaarboeken van Zeelandt verzekeren, dat Walcheren, Schouwen en Borsselen niet alleen met dyken verzekert, maar ook met gebouwen en vlekken treffelyk versiert zyn geweest in 't jaar 833; doch Duivelandt, Noord-Bevelandt, Wolvertsdyk, Zuid-Bevelandt, en Tholen zyn eerst na 't jaar onzes Heilands 850 droog en tegen de wateren verzekert gemaakt.

In 't jaar 984, bericht Winkelman uit Hamelmans Oldenburgsche Kronyk *lib.* I, *cap.* 10, heeft Otho, graaf van Oldenburg, Vrieslandt aan den Jadestroom, 't welk Butjadingerlandt is, met dyken omringt, waar van dit vaars op hem gemaakt wierdt:

Ampliat hic terræ pomœria, condit hic arces,
Doctus & aggeribus vim cohibere maris.

Dat is:

Dees breidt het aardryk uit, bouwt sterktens, weet te leren,
Hoe men door dyken kan 't geweldt der watr'en keren.

In 't jaar 1180 wierden door de Hollanderen de dyken gemaakt van Damme tot Sluis, volgens het bericht van Meyer, die ter aangehaalde plaatse ook dat spreekwoordt wederlegt, *Hollandt is honderd jaren te vroeg bedykt*, misschien, om dat men meent, dat het dan nog meer zou aangespoelt zyn, hoewel 't al over 5000 jaren onbedykt lag: en die begeerig is te weten, hoe 't Oldenburgerlandt, en byzonder Butjadingerlandt, van tydt tot tydt met indykinge van veel landt allengskens is bedykt geworden, die leze *Winkelmans Oldenb. Hist. Beschreib. I Deel, kap.* 1, *pag.* 14, 15, 16, alwaar hy aanwyst, hoe door de Oldenburgsche graven die landen met zware kosten zyn bedykt; hoe graaf Gerard de Moedige zyne erflanden eerst met wakkeren moedt bedykte, hoe zyn zoon, graaf Johan de XIV, ook veel landt indykte, als *Linen*, en voorts wat naar *El fleet* legt; en in 't jaar 1551 die *Scharinger Grode* in Jeverlandt, en 1523 die *Wapeling* en *Jade* overstoeg en bedykte. Waarom graaf Antoon de I in 't jaar 1566 by den Jadestroom en uitloop des Wapelvliets de Wapelinger zylen, of sluizen, deedt leggen; en een dyk, waar door hy een stuk lands in 't ampt Varel indykte; en wat vervolgens door graaf Johan den XVI, als ook door zynen broeder graaf Antoon den II, is gedaan, wyst Winkelman verder aan, en zegt, hoe de Oldenburgsche graven wegens dit bedyken en indyken der landen oudtyds den tytel voerden van *des Heil. Roomschen Ryks bouwmeester aan de zeekanten*, en deswegen een balk in hun wapen tot een teken van eere vertoonen, alzo tot het dykwerk vele balken of zware palen vereischt worden, om 't aarde werk, aan de waterkanten staande, te houden.

Dus ziet men, hoe de landen, aan de zee gelegen, van tydt tot tydt zyn bedykt, en ten deele daar door van de veelvuldige zee-overstromingen bevryd. Men zegt ten deele, om dat de droevige ondervinding nu al zo dikwils heeft geleert, hoe de allerzwaarste dyken door 't onweerstaanbaar geweldt der schrikkelyk bonzende zeegolven verbroken worden, waar door de kostelykste bouw- en weilanden dikwils jammerlyk met zoute wateren overdekt, en deerlyk bedorven worden, zodanig, dat zomtyds een zware watervloedt de allerbeste landeryen meer dan de helft in prys kan doen dalen; waar van daan 't kwam, gelyk Guicciardyn en Bertius in de beschryvinge van Vlaanderen berichten, dat aldaar tot het jaar 1340 nog in gebruik was, als men landt verkocht of verpandde, dat 'er als dan met uitdrukkelyke woorden in de koopbrieven geschreven wierdt, zo 't landt binnen tien jaren overstroomt wierdt, dat de koop dan te niet was, en niet goldt. *Guicciard. de Flandr. pag.* 371, *edit.* 1616. *Bertii Tabul. Geograph. pag.* 273, *edit.* 1616; waar uit blykt, hoe die landen toen met zware watervloeden zyn gekwelt, die dikwils onnoemelyke kosten voor de ingezetenen veroorzaken, en hoe deswegen van alle landen, aan de Noordzee gelegen, waar is, 't geen 't oude spreekwoordt van Vrieslandt zegt, *mit dyken und dammen moet man Vrieslandt erholden.*

Voorts kan men bevroeden, wat zware kosten deze dyken voor de ingezetenen veroorzaken, als men de menigte der dyken om de landen overweegt: want dus tekent Winkelman aan, hoe de gansche omtrek der graaflyke Oldenburgsche landen, die aan de zee, Wezer, Jade en Huntvliet bedykt moeten worden, over de 40 Duitsche mylen beloopt, waar by komt, dat in dat gansche eilandt by de honderd zylen, of sluizen, (in 't Latyn *Claustra*, of *Emissitia aquarum*, van 't opsluiten of opschutten, en uitzenden of aftappen der wateren alzo benoemt, gevonden worden,) waar van zommigen 5, 6, 7, 8 en meer duizend ryksdaalders aan hout, yzer en arbeidsloon kosten. En de Hr. Oudhof tekent aan, in zyn meergemelde werk *pag.* 53, hoe ten ruwsten gerekent in Oost-Vrieslandt, tusschen de Jade en de Eems, wel over de 80 mylen weegs, (de myle op eene uure gereekent) moet gedykt worden: te weten alle de Jever, Harringerlander, Doornumer, Beerumer, Norder, Broekemer, Neder-Eemsche, Over-Eemsche, Embder, Rorichumer, Neermoermer, Lierder, Overlediger, en Reiderlander dyken te zamen gerekent. Altoos de Neder-Eemsche dyken alleen zyn lang 3697 roeden, 14 voeten, 10 duimen: de roede op 20 voeten gerekent, en omvat 32068 grazen landt, hoewel 'er in de laatste nieuwe dykmakinge van 't jaar 1723 eenige grazen lands zyn verloren gegaan; en de Over-Eemsche dyken, van de Heerepoorte van Embden tot aan Oldersum, zyn lang, volgens de meetinge van 't jaar 1577, 2013 roeden, doch volgens de meetinge van 't jaar 1719, met den omtrek des kolks by Pethum, zyn die nu lang bevonden 2018 roeden, 12 voeten, behorende hier toe 10971 grazen lands; zynde een gras byna zo veel als anderhalf morgen in Hollandt. Wat de Zeeusche dyken belangt, daar van tekenen E. Meteren *XVI boek*, en Smallegange in zyne *Kronyk I Deel*, 2 *boek*, 23 *hoofd.* aan, dat de omloop der landen van Zeelandt, zo verre die met dyken bezet en beschut zyn, wel gemeten wezende, veertig mylen weegs bedraagt, elke myle van veertig honderd roeden, (Thuanus zegt elke myle 400 roeden, en Adriaan Pers, elke myle 1400 roeden) en dat elke roede dyks de een door de andere wel gekost heeft tien pondt Vlaamsch, of 60 guldens, van 20 stuivers 't stuk: zo dat naar deze rekeninge alle buitendyken te zamen komen te staan by de vier en dertig tonnen gouds. De gemelde koninklyke Raadsman Thuanus uit dit maken der dyken de rykdommen der Nederlanderen besluitende, zeide *Hist. lib. C, p.* 387, op 't jaar 1590 van Hollandt en Zeelandt sprekende, aldus: *Uit geene zake kan men beter den rykdom der zelven afnemen dan uit die grote en zware kosten, welke gedaan worden aan 't maken der dyken en zandheuvelen, waar door zy zich tegen de overstrominge der zee beschermen: want de omtrek der Zeeusche eilanden begrypt wel* 40 *mylen weegs, in ieder myle zyn* 400 *roeden, in ieder roede* 12 *voeten: een voet wordt op* 5 *guldens gerekent; waar uit volgt, dat het geheel komt te kosten vyf honderd en zestig duizend Vlaamsche ponden, dat is, dertig maal honderd duizend, of drie millioenen en drie honderd vyf en vyftig duizend guldens.* En zo bericht Adriaan Pers ook in de Voorreden van zyne *Katwyksche Oudh. pag.* 33, doch met dit verschil, dat hy elke myle rekent op 1400 roeden, elke roede ook op 12 voeten: en elke roede, de een door de andere, mede, gelyk Thuanus, op 60 guldens schat; 't welk was elke myle 84000 guldens, en op de 40 mylen drie millioenen en 360000 guldens, behalven de binnendyken, van ouds gemaakt, en der zelver jaarlyksche kosten; van welke jaarlyksche kosten Smallegange uit Reinier Telle aantekent, dat in 't landt van Schouwen ieder gemet, of halve morgen Hollandsch, alle jaar te gelden heeft, zo aan schot als aan dykgeldt, omtrent 4 guldens, welke penningen alleen aan de dykmakinge besteed worden. Nog tekent Pers ter gemelde plaatse aan, hoe Hollandt, worstelende tegen de zee, rivieren en uitgaande meiren, naauwlyks 400000 vruchtbare morgen lands, duin en hei niet gerekent, uitlevert, en hoe zomtyds eene roede langs den zeedyk wel 600 guldens kost van maken. Doch dit is buitengemeen.

Maar

Maar men denke eens, als elke roede dyks maar gewoonlyk, buiten ongewone schade, op 120 guldens wordt gerekent, wat vreesselyke sommen de dyken kosten; waar by komt, dat een kolk, door de zee gemaakt, zomtyds wel honderd duizend guldens kan kosten; en 't is opmerkelyk, dat na zeer grote gedane kosten, ter herstellinge van de gebroke dyken, door den zwaren Kersvloedt van 't jaar 1717 veroorzaakt, eindelyk de overigheit van Embden in 't jaar 1723 aangenomen heeft, de Over-en Neder-Eemsche dyken voor acht tonnen gouds te herstellen; uit al het welke men ziet, met welke zware kosten deze landen aan de zee moeten bedykt en bewaart worden.

Om de binnenlandsche wateren der Zeeusche eilanden te lozen, heeft men binnen dyks goede en bekwame watergangen, die te gelyk dienen voor de schuitvaarten des winters, wanneer de wegen niet wel te gebruiken zyn, niettegenstaande de order, die men gewoon is des zomers daar op te stellen, ten ware daar men de kosten van kalsyen niet ontziet, door welke, met doorgravinge der tegen leggende wegen tot den Rydt, met zylen, en als die mede dienen tot de schuitvaart, met heulen, overdekt wordende, het water tot aan de sluizen geleid wordt, hebbende zommige quartieren in Zeelandt de molens ook willen gebruiken op den voet van Hollandt, tot opjaging van het water voor de sluizen: dan de ervarenheit heeft geleert, dat de waterlozing, met de verdieping der watergangen, en het laag leggen der sluizen, beter gelukt, immers met minder kosten dan met het opmalen van de molens; ten ware om eenige afgepolderde blokken, enz. binnen andere groter dykagien, voorbarig, en eer dan andere landen met kleine molens droog te maken. Ook is de uitvinding der sluizen, omdat het zeewater met zodanig een geweldt, als het tegen de dyken aankomt, ook op deze houtwerken moet gestuit worden, een zonderlinge kunst en wetenschap in alle bedykte landen, waar mede het water, als het buiten laag is, wel naar de zee, maar als de zee hoger is dan binnen, niet wederom binnens dyks kan gedreven worden, zynde een vierkant vast houtwerk, met dorpels onder en boven, als mede stylen aan weêrzyden vast in een gedrongen, ook met planken van buiten en van binnen wel voorzien, zo dat 'er geen water dan door de deuren kan lopen, wordende in drie deelen verdeelt, het zoute, en het versche einde, en te midden de kamer, aan beide zyden van welke een bubbeld gebint staat, daar de deuren in hangen, die van het binnen water wel open, maar van het buitenwater toegedreven worden, als staande met speenen zeewaarts opgehouden, zo dat ze niet vierkant open kunnen gaan, maar het zoute water boven het land water inkomende, de zelve aldus toedringen, over zulks van zelfs het landwater wel uitwyzende, en niet te min het zeewater met geen geweldt inlatende.

Wat voorts de manier van *dyken* of *bedyken* belangt, daar van zyn ook al door zommigen verscheide berichten gedaan. Die begeerig is te weten, hoe de Zeelanders eertyds dykten, of dyken maakten, die leze Guicciardyn in de *Beschryvinge van Zeelandt*, alwaar hy onder anderen zegt, hoe die landen ten deele door de zandduinen, of door de natuur, of door aanspoelinge, opgeworpen, tegen de vloeden beschermt worden, ten deele door dyken, die gemeenlyk tien Antwerpsche ellen hoog zyn, en onder aan den voet breed vyf en twintig ellen: wordende deze dyken door arbeidt en vernuft gemaakt, niet van gemeene, maar taaie, kleiachtige aarde, binnewaarts met steen aangevult, buitenwaarts voorzien met wonderlyk kunstig zamengevlochten stroo van twee vingeren dik. Te weten, op dat de aanstotende zeegolven de spyze der dyken niet zouden afkabbelen, of uitslaan, is men nu al meest overal gewent, zo hoog, als 't water daar tegen aanspoelt, daar over gelyk als een digt en wel doorwrogt net, of matte van stroo, of rietachtig stroo, te breiden en te spreiden, en in de aarde of klei vast te hechten. Dit bewerken noemt men *bestikken* of *bekrammen*, 't welk geschiedt door sterke en gezonde arbeideren, welke ook met de benaminge van *Stikkers* worden genoemt, die 't stroo gewoonlyk ter dikte van twee of drie vingeren dik zo vast zamen draaien, als of 't touwen waren, en die dit gedraaide stroo aan de dyken vast hechten met een yzer, 't welk zy *een kram* of *dykspade* noemen, van onder hebbende een tweetandig yzer, waar mede zy 't stroo vatten, vallende als dan met alle hunne macht op de dykspade, voor hunnen buik hebbende een dikke yzere plaat, in leer bewrogt, op dat zy hun ligchaam niet zouden kwetsen. De hoogte der dyken is verscheiden. Op zommige plaatsen ziet men ze tot 16, tot 20, ja tot 24 voeten hoog, boven op den kruin, dat 'er een of twee wagens nevens elkander kunnen ryden; doch beneden aan den voet beslaan zommige dyken de breedte van twee of drie roeden, ook wel honderd, en honderd en twintig voeten; terwyl aan de buitenkant gemeenlyk zware palen, voor 't afzakken van 't aardewerk, worden geslagen. Dus is de meest gewone wyze van dyken te maken, waar van zie ook Smallegange in zyne *Kronyk van Zeelandt I Deel*, 2 *boek*, 23 *hoofd.* die van de orders ten tyde van keizer Karel en zynen zone Philippus gewagende, onder anderen ook zegt: „ Aangaande de dyken en ander " menschen werk tegen de zeegangen, wierdt verstaan oorbaarlykst " te wezen, de ontzonken werken voortaan te volgen, en op te " halen, tegen de schadelyke manier van doen, eertyds gepleegt " in 't uitslaan der landen en de zee te wyken, dyken van kwade " stoffe en morwe aarde te beslaan, de zelve van binnen aan te " leggen, en te verhogen, sterker hoofden te maken, in 't diepe " wel gezonken met zinksteenen, die *Cattebollen* genaamt worden, " aan beide zyden wel in hare lendenen gestyft, om den stroom " van 't landt te zetten, ook ronde barmen, hoofds gewyze, en " hoofden barmwys, daar geen voorlandt was, nevens onder- " hoofdekens, met barmen, gelyks 't leege water, om de stromen " recht te leiden; ook lange lagen van rysbarmen, om daarmede " aanwas te krygen: daarenboven plasbarmen, om daar mede op- " perlandt te winnen". In de oude dykwetten van Oostvrieslandt, voor twee honderd jaren gemaakt, staat ook uitdrukkelyk belast, dat men met de dyken niet binnen-of landwaarts zal inspringen, wyl de grondt aldaar voos en los en moerachtig is, maar dat men buiten zal blyven op de vaste en hechte gronden; en de hedendaagsche uitkomst leert, hoe men van die oude dykwetten aftredende, tot grote schade ziet, hoe de nieuwe landwaarts ingelegte dyken gedurig zakken, en al meer en meer kosten veroorzaken, met die zo lang te verhogen, dat de weke moergrondt weggedrukt zynde, de dyken niet meer kunnen zakken.

En gelyk dit alles in goede order en naar billyke wetten moet geschieden, zo zyn daar toe tot bezorginge der dyken en zylen, of sluizen, de *dyk*- en *zylrechten*, en 't *Spatenrecht* opgekomen, in de benamingen van *dykmeesteren*, *dykbazen*, enz. ontsproten, als ook van *dykgraven*, *heemraden*, als in Hollandt, Zeelandt, Vrieslandt, en elders, of van *dykrechters*, als in Oost-Vrieslandt, zo veel als *chomarchi*, *præfecti aggerum*, en over de zylen zyn *zylrechters*, in Groningerlandt ook *Scheppers* genoemt. Zie Schokius *in Belgio fœderato lib.* XI, *cap.* 7, en Winkelman *in Notit. Hist. Polit Saxo-Westph. lib. I*, *cap.* 3, § 46, 47, 50, alwaar hy ook aanwyst, hoe het woordt *graven* afkomstig is by de Saxen van 't opzicht of beslissen der geschillen over de grensscheidingen ontstaan, welke door rivieren en gegrave grachten onderscheiden wierden, zeggende, hoe tot den plicht der dykgraven (*comites aggerum*) ook behoort de zorge, om de bruggen, wegen en dyken te doen maken, *dykschouwingen* te doen, de gemaakte *dykpanden* in oogenschyn te nemen, op dat alles in standt blyve. Zie ook van de oude *dykgraven* en *gezworenen* Smallegange *Kronyk van Zeelandt I Deel*, 2 *boek*, 23 *hoofd.*

DYKENINGE. (ABDY) Zie DIKKENINGE.

DYKER, (IGNATIUS) een Gentenaar, van de orde der Eremiten van S. Augustyn. Hy heeft de welsprekendheit by de zynen geleert, en uitgegeven: *Epigrammatum sacrorum l.* III. *Val. Andreæ Bibl Belg.*

DYKHUIZEN, eene plaats, gelegen in een van de tien heerlykheden van Oost-Vrieslandt, te weten in de Goedenzer heerlykheit, welke tot de familie der Bojingen behoorde, en welke tegenwoordig als eene vrye adelyke heerlykheit bezeten en geregeert wordt door den grave van Frydag, als hoofdling. De benaming komt van *dyk* en *huizen*, wyl de huizen dezer plaatse gebouwt staan alwaar wel eer de oude dyk was. Voorts leest men van dit Dykhuizen al by Ubbo Emmius op 't jaar 1164; want als de Wangers, Rustringers en Harlingerlanders, in een verbondt vereenigt, op de Oostringers, en hunne bondgenoten, de Norders, aanvielen, en 800 mannen verslagen wierden, hebben de Oostringers daar na drie kasteelen op hun landt gebouwt, onder anderen een te Dykhuizen.

DYKHUIZEN, wel eer een oud adelyk kasteel in Groningerlandt, by de stadt Appingadam, toebehorende aan dien beroemden Oost-Vrieschen hoofdling Fokko Uken, die onder andere hoofdlingen als de voornaamste mede zynde, den bisschop van Bremen, ook de Groningers by Otterdam verwon, en in den slag op den wilden akker Okko, heer van Broekemerlandt, gevangen kreeg, namentlyk in de jaren 1426, 1427, en hy zich alom sterk maakte, doch door zyne wreedheden gehaat wierdt, verkoren de meeste Oost-Vriezen den hoofdling van Grietzyl, Edzard Sirksena, tot eersten potentaat, welke Edzard, met hulpe van zynen broeder Ulrich en de Hamburgers, Broekemerlandt in kreeg, de stadt Embden bemuurde, en zodanig in gezag en macht toenam, dat Fokko Uken uit Oost-Vrieslandt moest wyken, die zich in Groningerlandt, digt by Appingadam, op 't huis of kasteel Dykhuizen ter woon begaf, en in 't jaar 1435 aldaar overleedt, gelyk Beninga bericht in zyne *Kronyk* II *boek*, 23 *hoofd.* zeggende: „ In 't jaar " 1435 op St. Jans onthoofdingdag is de strydbare en manhafte " heldt Fokko Uken, hoofdling te Lier, nadat hy meenigen slag " en storm van der jeugt af aan met zyne vyanden hadde gehou- " den, ten laatsten van landt en luiden verdreven; doch is zyne na- " tuurlyke doodt te Dykhuizen by den Dam gestorven, en is eer- " lyk in 't klooster begraven". Zynde van dit slot Dykhuizen nu nog tegenwoordig maar een stuk van den Zuider muur overig, waar over vele inwoners van Groningerlandt twisten, en niet weten, waar dit stuk muurs zyn oorsprong van heeft. *G. Outhofs Waarschouwing en geschiedeniskundig bericht 't veertiende Byvoegzel N.* 5. *p.* 404. 405.

DYKHUIZEN, of DIKHUIZEN, eertyds een maagdenklooster over de Eems, waar van Ubbo Emmius schryft: „ In het " jaar 1576 hebben *Folkmaar* en *Occo*, die vele landeryen in Eem- " sterlandt bezaten, en in het midden van hunne vrienden en vyan- " den woonden, met de hulpe van *Haro van Walderen* en *Luwerd* " *van Westerhuizen* het klooster van Dykhuizen gesticht, en de " H. *Margaretha* toegewyd. Om het te bevolken hebben zy ee- " nige maagden uit het klooster van Reide, dat aan de andere zy- " de van de Eems gelegen was, herwaarts gebragt". De maagdt Hintana, de zuster van Foelke, de vrouw van Occo, wierdt 'er tot eerste klooster-voogdesse over aangestelt. Zie de *Oudheden en Gestichten van Groningen pag.* 470 *enz. edit. in* 8. en in de *Aantekeningen* vele merkwaardige byzonderheden, de Godvruchtigheit der stichters van deze kloosters rakende.

DYKSHORN, of DYKSHOORN, met *Westbierum* het oudste dorp van Vrieslandt, als reets bekend omtrent het midden der derde eeuwe na de geboorte van Christus, ten tyde der regeeringe van Asconius, eersten hertog van Vrieslandt, een zeer vreedzaam vorst, die zyne onderdanen den land-en akkerbouw krachtig aanprees, waar door Vrieslandt zeer bevolkt en met dorpen verrykt wierdt. Dykshorn was tusschen Almenum en ter Schelling gelegen,

gen, en behoorde, nevens Weftbierum, onder de Vriefche grieteny Barderadeel, en het quartier Weftergoo, maar zyn door het overftromen der Noordzee weggefpoelt. Ook ftondt te Dykshorn een heerlyk flot en heerenhuis, het welk omtrent den jare 1130 *Douwe van Horns* toebehoorde. *Winfemius Kronyk van Vriefland*.

DYHRENFORT, in Silefië, aan de Oder, was eertyds een dorp, *Prfig* genaamt, doch kreeg omtrent het midden der XVII eeuw door den Silefifchen opperampts-kanfelier, George Abraham, vryheer van Dyhr, van 't keizerlyke hof ftadsrecht, nevens den naam van Dyhrenfort, waar op eene Joodfche drukkery aldaar is aangelegt.

DYLE, of DELE, een rivier, die in Brabandt by 't dorp Dyle, of Tilli, ontfpringt, en Noordwaarts voorby Limallette en Waveren, en verder voorby Motte, Zoetwater, Hever na drie mylen lopens tot aan de ftadt Leuven komt, van waar de zelve nog drie mylen voortlopende by Werchten den Diemervliet ontvangt; dan Weftwaarts naar Mechelen lopende ftort zich de zelve eindelyk by Rupelmonde in de Schelde. Aldus befchryft de Hr. Outhof in zyn *Verhaal van de Watervloeden* den loop dezer riviere, een weinig daar omtrent van *Guicciardyn* verfchillende, als boven op het artykel van DELE kan nagezien worden, waar by men hier uit den zelven Schryver nog eenige byzonderheden aangaande het overlopen dezer riviere voegen zal.

In 't jaar 1156 fteeg de rivier de Dyle by Leuven ten bedde uit boven gewoonte, en wierp vele bruggen omverre. Zie ook Gabbemaas *Watervloeden pag.* 33. Maar in 't jaar 1573 was 'er een fchrikkelyke Dylvloedt, waar door de ftadt Leuven een vreeffelyken waterbons kreeg, die zeer opmerkelyk was, en welken zwaren Dylvloedt de Hr. Outhof aldus met Thuanus woorden, door hem vertaalt, befchryft: ,, Een ongewone en wonderbare watervloedt ,, ftortte op de ftadt Leuven den 8 January 1573: want de Dyle ,, na een zeer fcherpen vorft, die den geheelen maandt December ,, 1572 duurde, door den gefmolten fneeuw opzwellende, en haren boort te buiten gaande, rezen de wateren boven de fpitfen ,, der muren, en baarden eindelyk te tien uure voor den middag, ,, de dyken verbroken zynde, eene uitgeftrekte nederlage, met ,, zodanig een geweldt, dat zy alle lage of flechte en verouderde ,, hutten door hare draaiende kracht wegfleepten. De huizen allernaaft aan die bruizende rivier tot de hoogte van 12 ellen ondergedompelt, konden naauwlyks de razende vloeden doorftaan. ,, Toen zocht elk verfchrikt op de hoge daken der huizen te klauteren, de muren en zolderingen door te breken, en men ,, riep met verward gefchreeuw en ermbarmelyk geluidt om ,, ladders, ligte fchuiten en pramen. Overal weêrgalmde het van ,, 't gehuil der vrouwen en kinderen, en 't gekraak der inftortende daken wierdt alom gehoort, terwyl men de bomen uit de ,, aarde, en de beelden uit de kerken zag geiukt. Geheele zolders ,, van huizen, beddefponden, bedden, kuffens, koffers en tafels ,, zag men zwemmen: eindelyk de beenderen der doden en de lyken geheel ten grave uit gefpoelt dreven tot een yffelyk aanzien ,, gins en derwaarts. In vele lager gedeeltens van de ftadt ftelde ,, 't noodlot nu al de maat des levens naar de wyze van 't allen ,, oogenblik aanwaffende water, wanneer door een zonderlinge ,, weldaadt Gods de andere poort der ftadt met een groot gedruis ,, door de kracht der wateren omverre gerukt zynde, de Dyle, ,, als ter gevangeniffe uitgebroken, nu vryer over de nabyleggende velden wierdt geftort, en zo vele verflagene gemoederen ,, van de vreze des tegenwoordigen ondergangs verloft". Zie G. Outhof in 't gemelde werk *pag.* 529, 530. Thuanus *hift. fui temp. Tom. I, pag.* 1103. Gabbemaas *Watervloeden pag.* 278; als ook Hooft *Nederl. Hift.* VIII boek, die 'er nog byvoegt, hoe een ftuk muurs en eenige woningen gevelt wierden; en hoe de ftadt Leuven gevaar liep van gefloopt te worden; ja hoe de Dyle, wyzer dan de verbaafde burgers, zich ruimbaan maakte, met 's namiddags omtrent drie uuren eene poort en rak wals omverre te rukken: want hadden zy de poorten en fluizen by tyds wyd open gezet, zo hadde het water den vryen doorgang hebbende mooglyk zo hoog in de ftadt niet opgeftuwt: waarom de geleerde Lipfius in de Befchryvinge van deze ftadt, aan welke hy door zynen geleerden naam geen kleine waarde gaf, ook van dezen vloedt gewagende, *lib.* II, *cap.* 18, uitdrukkelyk zegt, hoe de floffigheit der zylmans oorzaak was van 't hoog opzwellen des waters, wyl zy de fluisdeuren niet by tyds openden, om de wateren fchoot te geven. Laurentius Beyerling, deken van Antwerpen, vyf jaren na dezen vloedt geboren, en in 't jaar 1627 overleden, zegt in zyn groot *Theatrum vitæ humanæ*, in 't jaar 1621 in IX deelen in folio gedrukt, *pag.* 153, dat 'er door dezen vloedt te Leuven 200 huizen omverre vielen, en dat de gemaakte merken nog tonen, dat het water 12 ellen hoog in die ftadt oprees. Vele menfchen en beeften verdronken, en veel koftelyk huisraat wierdt bedorven, zo ook vele boeken, en onder anderen leedt die koftelyke bibliotheek van dien geleerden boekwurm Wilhelmus Kanter een zwaren ramp. De geleerde Hajo Dominicus Organopæus hielp hem zyne boeken fchoon maken en drogen, doch Kanter nam dezen ramp zo ter herte, dat hy niet lang daar na een half jaar met de koorts worftelde, en in 't jaar 1575 den 18 May, oud drie en dertig jaren, overleedt.

DYLER-SCHANS, of *D'Eyler-Schans*, eene fterkte aan de Eems, in Ooft-Vrieflandt, op de Groninger en Munfterfche grenzen gelegen, behorende aan den Staat der Vereenigde Nederlanden. In den jare 1663 nam Chriftoffel Bernhard van Galen, bifschop van Munfter, deze fterkte met geweldt in, en ftelde zich in het bezit der zelve, hoewel zonder eenig recht, en buiten zyn gebiedt. De algemeene Staten zagen zulks met geen goede oogen aan, niet alleen omdat deze fterkte op den bodem hunner vrienden en bondgenoten lag, die zy, uit krachte van nader verbinteniffen, verplicht waren te befchermen, maar ook omdat het graaffchap aan hen, wegens geleend geldt aan den grave van Ooft-Vrieflandt en de Standen, verpand was; waar by nog kwam, dat zodanig een nabuur onder anderen inzonderheit voor de provincien van Vrieflandt en Groningen gevaarlyk was. De algemeene Staten lieten deze fterkte derhalven den 20 May des jaars 1664 belegeren, en veroverden de zelve veertien dagen daar na, te weten op den 4 Juny. De biffchop, die altydt kwalyk tegen den Staat was gezind geweeft, fpande daar op met koning Karel van Engelandt aan, liet den Staten plotfelyk den oorlog aankondigen, viel in Over-Yffel en Groningerlandt, overal grote wreedheden en roveryen plegende, het welk echter niet lang duurde, alzo hy wel haaft gedwongen wierdt, vrede van de Heeren Staten te verzoeken.

DYNASTIEN der Egyptenaren. Het woordt *Dynaftie* is Griekfch, en betekent zo veel als eene heerfchappy. Om der zelver oorfprong wel te verftaan, moet men weten, dat de oude Jaarboeken der Egyptenaren, daar Georgius Syncellus in zyne Tydbefchryving van gewaagt, van de regeering der goden, der halve goden, en der menfchen, of koningen, melden. De regeering der goden en halve goden heeft, volgens deze Jaarboeken, 43201 jaren geduurt, en die der koningen 2324; 't welk 36525 jaren uitmaakt tot op *Nectanebus*, den laatften koning, die 19 jaren voor de alleenheerfching van Alexander den Groten, dat is, volgens Vader Labbé, omtrent het jaar der wereldt 3704, door Ochus, koning van Perfië, van den troon geftoten wierdt. Deze verzierde gefchiedenis telt XV goden, die in Egypten geregeert hebben, als *Vulcanus*, de *Zonne*, *Jupiter*, en andere grote goden; XVII halve goden, en XV koningen, tot op den tydt, waar in ze gefchreven is. Alle de geleerden houpen ftaande, dat de regeering der goden en halve goden der Egyptenaren verdicht is, om dat zy voor ouder wilden gehouden zyn dan de Chaldeën, en dat Manethon, een priefter van Heliopolis, die omtrent het jaar der wereldt 3780 de gefchiedenis van Egypten, op 't bevel van Ptolemæus Philadelphus, gefchreven heeft, die oude Jaarboeken heeft willen volgen, om de oudheit der Chaldeeufche gefchiedenis, door Berofus uitgevonden, te evenaren.

Wat aangaat de koningen, zo komen alle de fchryvers, die van Egypten gefproken hebben, als Herodotus, Manethon, Eratofthenes, Apollodorus, Diodorus Siculus, Jofephus, Julius Africanus, Eufebius en Syncellus, daar in overeen, dat *Menes* de eerfte koning geweeft is, en Jofephus geeft genoeg te kennen, dat hy allereerft den naam van *Pharao* gevoert heeft. De genen, die deze Dynaftiën voor waarachtig houden, zeggen, dat *Manes* 117 jaren na de geboorte van Phaleg, zoon van Eber, en na de verftrojing der volkeren over den aardbodem, heeft begonnen te heerfchen. Zy voegen 'er by, dat Egypten, 200 jaren voor dat het door koningen geregeert wierdt, van de nakomelingen *Chams* is bewoont geweeft: want Cham, of ten minften zyn zoon *Mizraim*, is ten tyde van de verftrojing der volkeren naar Egypten getrokken, waarom het ook in de H. Schrift het landt van Cham en Mizraim genoemt wordt. Doch waren 'er gene koningen voor *Menes*. Hy hadt, zo zy zeggen, drie zonen, die zyn ryk verdeelden. De eerfte, *Athotis* genaamt, was meefter van Opper-Egypten, daar de ftadt Theben in lag. De tweede, *Curudis* geheten, kreeg tot zyn deel ganfch Neder-Egypten, en hieldt miffchien zyn hof te Heliopolis; en de derde, *Necherophis*, regeerde te Memphis. Athotis verdeelde zyn ryk onder zyne kinderen, 't welk oorzaak gaf tot twee vorftendommen, of kleine koninkryken. Naderhandt zyn door gedurige verdeelingen, of door de macht van geweldenaars, verfcheide oppermachten, *Dynaftiën* genaamt, opgekomen. De priefter Manethon telt 'er XXX, waar van 'er XVII zyn van *Manes*, eerften koning van Egypten, tot op den uittocht der Ifraëliten, en XIII, van Mozes af tot op *Nectanebus* den II, die 350 jaren voor Chriftus leefde. De XVII eerfte volgden juift niet op malkander, maar verfcheide waren te gelyk op verfcheide plaatfen in wezen. Zy hebben zeven verfcheide namen, als der *Thiniten*, *Memphiten*, *Diospoliten*, *Heracleopoliten*, *Taniten*, *Elephantinen*, en der *Xoïten*. De Thiniten hielden hun hof te This en te Thebe: de Memphiten te Memphis: de Diospoliten in het kleine Diospolis in Neder-Egypten: de Heracleopoliten te Sethron, naderhandt Heracleopolis genaamt: de Taniten te Tanis in Neder-Egypten: de Elephantinen te Elephantine, op de uiterfte grenzen van Opper-Egypten; de Xoïten te Xoïs, eene ftadt in een meir midden in het Delta gelegen. Men telt twee byzondere geflachten der Thiniten, vyf der Memphiten, vier der Diospoliten, twee der Heracleopoliten, twee der Taniten en Herders, een der Elephantinen, en een der Xoïten. De order, navolging, en tydt, hoe lang deze koningen geheerfcht hebben, is ganfch onzeker. Eenigen willen, dat deze XVII eerfte Dynaftiën 1039 jaren geduurt hebben.

De XIII laatfte zyn niet door malkander verward, om dat de een op de andere gevolgt is. Zy waren in handen der Diospoliten, Taniten, Bubaftiten, Saïten, Ethiopiërs, Perzen, Mendefiërs, en der Sebenyten. De achttiende Dynaftie was dan de vyfde der Diospoliten. Deze koningen, waar van Amofis het hoofdt was, hebben ganfch Neder-Egypten bezeten, nevens den ftaat van Memphis, die lang byzondere koningen gehad heeft. Opper-Egypten, of Thebaïs, alleen, 't welk byna altoos onafhankelyk was, heeft hunne oppermacht nooit erkent. De negentiende was de zesde der Diospoliten in Neder-Egypten. Men zegt, dat *Sethos*, of *Sethofis*, daar het hoofdt van was, en dat hy de vermaarde *Sefoftris*, daar de Grieken als van den grootften veroveraar van fpreken, geweeft is. De zesde en laatfte koning was *Thuoris*. De twintigfte was de zevende der Diospoliten. De eerfte dier koningen was *Nechepfos*, en de twaalfde *Venephes*, in welken het ryk der Diospoliten in Neder-Egypten eindigde. De een en twintigfte was

was de derde der Taniten, die meester van Neder-Egypten wierden. *Smedes* was de eerste dezer koningen, en *Psusennes* de zevende en laatste. De twee en twintigste was die der Bubastiten, die de Taniten uit Neder-Egypten verdreven. *Sesonchis* was hun eerste koning, en hadt acht navolgers, welker namen niet bekend zyn. De drie en twintigste was de vierde der Taniten, die onder *Petubates* hun ryk wederom veroverden. Zy hadt maar 4 koningen, *Petubates*, *Osorthon*, *Psammus*, en *Zet*, de laatste koning der Taniten. De vier en twintigste is de eerste der Saïten, die slechts eenen koning hadt, met name *Bochoris*, die door zynen schoonvader *Gnephactus*, koning te Thebe, in Opper-Egypten, de heerschappy over Neder-Egypten kreeg, en hem zes jaren in 't ryk van Thebe volgde. De vyf en twintigste was die der Ethiopiërs, of Arabieren, door *Sabaccon* begonnen, die twee navolgers hadt, met name *Sué* en *Tarac*. Deze Ethiopische vorst, (de ouden noemden de Arabiers, die omtrent de Rode zee woonden, Ethiopiërs) viel met een machtig leger in Egypten, en nam de stadt Thebe in. De zes en twintigste was de tweede der Saïten, en begon met *Psammetichus*, die geheel Egypten veroverde. *Psammenitus*, de zesde koning van deze Dynastie, wierdt door Cambyses, koning van Persië, en zoon van Cyrus, overwonnen. De zeven en twintigste was die der Perzen, en begon met *Cambyses*. In dien tusschentydt wierdt Egypten tot een wingewest gemaakt, en door Persiaansche stadhouders bestiert. De acht en twintigste was de derde der Saïten, die onder *Darius Ochus*, koning van Persië, begon, en slechts eenen koning hadt, *Amyrthéus* genaamt, die zes jaren regeerde. De negen en twintigste was die der Mendesiërs, welkers hoofdt *Nepheritus*, of *Nephreus*, geheten, zyne heerschappy te Mendes oprechtte. Zy duurde maar 32 jaren onder vier koningen, waar van de laatste was *Nepheritus* de II. De dertigste Dynastie was die der Sebenniten, die 25 jaren duurde onder drie koningen, als *Nectanebus* den I, *Tachos*, en *Nectanebus* den II, die door Artaxerxes Ochus, koning van Persië, overwonnen wierdt, en met zyne schatten naar Ethiopië vluchtte. Hier mede hadden de Egyptische Dynastiën omtrent het jaar der wereldt 3704 een einde.

Die de Egyptische geschiedschryvers volgen, willen, dat de XXX Dynastiën 2619 jaren, van *Menes* tot *Nectanebus* den II, geduurt hebben. Zy voegen 'er by, dat Menes het Egyptische ryk in 't jaar 117 na de geboorte van Phaleg, der wereldt 2904, en na den zondvloedt 648, gesticht heeft. Dat Nectanebus de II in 't jaar der wereldt 5523, voor Christus 350, de kroon verloren heeft. Deze 350 jaren by de 2619 doende, bevindt men, dat het Egyptische ryk 2969 jaren zou moeten begonnen hebben. Dat 'er eindelyk meer dan 200 jaren voor de regeering van Menes van Chams nakomelingen in Egypten gewoont hebben; en dan Mizraïm, zoon van Cham, omtrent 430 jaren na den zondvloedt daar gekomen is, 't welk van den zondvloedt tot op Menes meer dan 630 jaren uitmaakt. Deze, by de 2969 gevoegt, maken zedert den zondvloedt een tydt van omtrent 3600 jaren, 't welk niet overeenkomt met de rekening der genen, die van de scheppinge tot de geboorte van Christus slechts 4000 jaren, of daar omtrent, tellende, zedert den zondvloedt tot op de geboorte van Christus niet meer dan omtrent 2350 jaren kunnen optellen: weshalven zy besluiten, dat men zich aan de LXX Overzetters moest houden, die zy oordeelen de eerste rekening der Hebreën behouden te hebben; naar welke zy in de plaats van 4000 meer dan 5500 jaren van de Scheppinge tot op Christus tellen. Hier op moet men Jan Marsham in zyn *Chronicus Canon Ægyptiacus* nazien, waar in hy alles met echte getuigen, en niet met uitschryvers, bevestigt. *Pezron Antiquité des temps.*

DYRRACHIUM. Zie DURAZZO.

DYSARES was een godt, dien de Arabiers aanbaden, en dien men oordeelt *Bacchus* of *de Zonne* geweest te zyn. By Tertullianus *Apolog. c.* 24 leest men *Disares*, alwaar hy zegt, dat elk landt zynen byzonderen godt hadt; dat de Syriërs *Astarte*, en de Arabieren *Disares* hadden. By Stephanus vindt men ook *Dusares*; en Vossius meent, dat deze naam van 't Syrische *Duts* en *Arets* afkomstig is, waar van het eerste *blydschap*, en het andere *aarde* betekent, als of de Arabiers hadden willen zeggen, dat hun godt hen verblydde met het landt vruchtbaar te maken. Die hier meer van weten willen, kunnen Bochart *in Phaleg lib. III, cap.* 19 nazien.

DYZART, of DYSERT, in 't Latyn *Desertum*, een fraai vlek op de Zuidkust van 't Schotsche landschap Fife, digt by Kerkaldy, bykans tegen over Edenburg. Dysart hadt, eer Schotlandt met Engelandt vereenigt was, stem en plaats in 't Parlement. De rondom leggende vlakte wordt *Dysart-Moor* genoemt, en begrypt een onuitputtelyken schat van steenkolen, die over dag een sterken rook, en by nacht zomtyds vonken en vlammen van zich geven. *Beverell Delic. de d'Ecosse. Maty Dict.*

GROOT ALGEMEEN
WOORDEN-BOEK.

E.

E Is de vyfde letter van het Alphabet, en de tweede der vyf klinkletteren, en wierdt door de oude Latynsche schryvers in plaats van de Æ gebruikt, schryvende, by voorbeeldt, *Etas*, voor *Ætas*, enz.

Verscheide woorden, uit de Griekſche en Latynſche tale afkomſtig, en op deze letter niet gevonden wordende, moeten op Æ gezocht worden, by voorbeeldt: ÆACIDES, ÆACUS, ÆBUTIUS, ÆGIDIUS, enz.

E, EA, EE, EHE. Gelyk op de letter A en AA is aangetekent, dat door AA dikwils watertjes en riviertjes te kennen gegeven worden, even zo moet men 't zelve ook van E, of EA, EE, en EHE, zeggen: want dus vindt men in Vrieſlandt een watertje Ee, of Ea, genoemt, lopende van Leeuwarden naar Dokkum. Zo loopt 'er nog een watertje Ee, of Ehe, door de ſtadt Embden achter de huizen in de grote ſtrate, en aldaar zo genaamde *Lookvenne*, naar de Burggracht, komende wel eer van 't Noorden dier ſtadt van 't dorp Hinte. Zo was 'er eene rivier, Ee genoemt, welke uit Munſterlandt kwam, lopende eerſt van 't Zuiden naar 't Noorden door 't Groninger Weſtwoldingerlandt; daar na voorts zich verſpreidende door de vlakte dier velden, welke de Dollaarts waterkolk nu bedekt, en buigende zich Weſtwaarts om 't verdronken dorp Hommingeham, alwaar 't riviertje, Tjam genoemt, in de zelve kwam; daar na zich weder Noordwaarts buigende, om 't dorp Hakelſum, en dan nog met een kleinen bocht tuſſchen de dorpen Stokdorp en Beda voortlopende, ſtortte zich eindelyk deze Ee tuſſchen Ooſterreide en Weſterreide in den Eemsſtroom uit, van waar de zelve weleer met zeven ſluizen geſchut wierdt; welke ſluizen of ſchutdeuren de Ooſt-Vrieſche jonker Keno ten Broeke, op de Reiderlanders vergramt zynde, met geweldt verbrak, en alzo de allereerſte oorzaak was, dat door de geweldig inſtromende Eems-wateren die ſchrikkelyke watervloedt, de Dollaartvloedt genoemt, in 't jaar 1277 veroorzaakt wierdt, tot ondergang van zo vele dorpen en kloosteren; zo dat die Munſterſche Ee niet dwars door de Eems naar Embden liep, als de Hr. Harkenroht in zyne *Ooſt Vrieſche Oorſpronkelykheden pag.* 38 ſchryft, en den doorgeleerden Ubbo Emmius beſchuldigt, als of die den loop der Ee niet verſtondt, waar tegen de Hr. Outhof toont, dat het vlak onmogelyk is, dat eene kleine rivier, als de Ee, tegen ſtroom op dwars door eene grote rivier, als de Eems, zou lopen; maar wyſt klaar aan, dat, toen de gemelde ſluizen verbroken waren, de Ee in den Eems ſtortende zo vervolgens met de Eems in de zee uitliep, gelyk hy breder bewyſt in zyn *Verhaal van alle watervloeden pag.* 353, 354, 355, alwaar men ook een landkaartje ziet, door den Hr. Outhof gemaakt, in welke men den geheelen loop der rivieren, de Aa, Ee, en Eems, duidelyk kan zien, en daar uit de rechte grensſcheidingen tuſſchen Groningerlandt en Ooſt-Vrieſlandt leeren, welke wel eer de aldaar te ziene Aaſtroom was.

EADBERT, koning van Northumberlandt in Engelandt, volgde in den jare 738 op zyn neef Relwulf. Twee jaren daar na deedt hy de Picten den oorlog aan; en Ethelbald, koning van Mercië, ſtelde zich in zyn afwezen in 't bezit zyner ſtaten. Daar op voegde hy zich by Unuſt, koning der Picten, tegen de Britten in Cumberlandt, in den jare 756; en eindelyk verwiſſelde hy, naar het voorbeeldt zyner voorzaten, zyne kroon tegen een monnikskap, na dat hy een en twintig jaren loffelyk geregeert hadt. Hy liet het ryk na aan zyn zoon Osvel, of Oswald, die het zelve niet lange bezat. De namen dezer vorſten worden in zommige lyſten der koningen van Northumberlandt niet gevonden. *Beda Hiſt. l.* VI.

EADBERT. Zie EDBERT.

EADBURG, dochter van den koning Offa van Mercië, en gemalin van Birthrik, koning der Weſt-Saxen, in Britannië. Zy was een ſchandvlek van haar koninklyk huis, en onwaardig om de kroon te dragen. Zy was ongemeen wraakgierig tegen de genen, door welke zy meende beledigt te zyn. Zekeren gunſteling van den koning, haren gemaal, zeer hatende, en geen bekwaam middel vindende om hem van kant te helpen, bereidde zy in den jare 802 een beker met vergif voor hem: doch de koning by geval daar uit maar een weinig, maar de gunſteling den reſt gedronken hebbende, gaf deze den geeſt op ſtaande voet, en de koning twee dagen daar na. Doch niet zonder reden vrezende, dat men haar doen na haars gemaals doodt wat van naby mogt onderzoeken, vluchtte zy met grote ſchatten naar Vrankryk. Men verhaalt, dat keizer Karel de Grote haar toen de keur zou gegeven hebben, of zy hem, of zynen zoon tot gemaal wilde hebben; doch dat zy, den zoon gekozen hebbende, geen van beide kreeg: want dit zo zynde, ſchynt het, dat ze by hare boosaardigheit niet ſlim en doortrapt genoeg was, om den toets van keizer Karel door te ſtaan. Daar na wierdt zy in een klooſter geſtoken, en daar van abdiſſe gemaakt: doch als men ontdekte, dat ze met eenen van haar gevolg in ontucht leefde, moeſt ze Vrankryk ruimen, waar op zy te Pavië in Italië in armoede, en na vele rampen geleden te hebben, is geſtorven, hebbende een geruimen tydt met eenen van hare bedienden overal omgezworven. *The Compleat Hiſt. of Engel. Vol.* I. *pag.* 50.

EADIGA, of HEADIGA, was de vrouw van Mahomet. Deze valſche Propheet hadt een tegenzin in haar, om dat zy oud was, 't welk hem de gedachten inboezemde om de *Polygamie* (veelwyvery of 't veelwyfſchap) in te voeren, op dat hy niet mogt genoodzaakt zyn om het overige zyner dagen met zo een oud wyf door te brengen. Zie op MAHOMET.

EADMER, EADMAR. Zie EDMAR.

EADMUND, EADMUNDUS. Zie EDMUND.

EADON. Zie EDON.

EALDERMAN. Zie ALDERMAN.

EALRED, of EAILREDUS, een abt van de orde der Ciſtercienzen. Zie AILZRED.

EANFRID, koning van Bernicië in 't Noorden van Engelandt, volgde zyn vader Ethelfrid in het ryk, na de doodt van Edwin, koning van Deira, die zich meeſter daar van hadt gemaakt, en zynen vader gevangen genomen, en laten ombrengen, terwyl dat hy en Oswald, zyn broeder, met verſcheide andere jonge heeren, gebannen in Schotlandt leefden, daar zy in de Chriſtelyke Religie onderwezen wierden. Maar Eanfrid, tot de kroon van Bernicië gekomen zynde, ter zelver tydt, toen Osrick zich in 't bezit van 't koninkryk Deira ſtelde, hieldt het zelve gedrag als hy, en hadden ook beide het zelve lot. Zy vielen van hunnen Godsdienſt af, en wierden in 't zelve jaar, zich onvoorzichtiglyk aan Kedwalla, koning der Britten, overgegeven hebbende, ter doodt gebragt. Dit was in den jare 634. *Beda Hiſt.*

EARDULF wierdt op 't bevel van den koning Ethelred van Northumberlandt in den jare 790 ter doodt verwezen, en zyn vonnis te Ripun voor de poort van het klooſter aan hem, naar men verhaalt, voltrokken; maar vervolgens met de gewoonlyke plegtigheden als dood naar de kerke, om begraven te worden, gebragt wordende, begon hy te herleven, maar wierdt niet te min buiten 't ryk in ballingſchap gezonden. Doch Ethelred in den jare 796 vermoord, en zyn opvolger Osbald, na maar vier weken geregeert te hebben, weder van den troon geſtoten zynde, wierdt Eardulf door die van Northumberlandt uit zyne ballingſchap te rug geroepen, en te York tot koning gekroont. Wada verwekte wel in den jare 798 een zwaren opſtandt tegen hem; doch de zelve wierdt haaſt gedempt, en Wada geheel verſlagen. Eardulf zoude ook Kenulf den koning van Mercië, om dat hy eenige van zyne grootſte vyanden in beſcherming hadt genomen, beoorloogt hebben, zo het door de bemiddeling van de aangrenzende koningen en ſtaten door het ſluiten van een vrede niet was bygelegt. Doch de onbeſtendigheit der gemoederen en de trouwloosheit der onderdanen beroofden hem in den jare 806 ook van 't ryk, en na dat Alfwold maar twee jaren na hem geregeert hadt, is Eandred, de zoon van Eardulf, koning geworden, die lang en gelukkig heeft geregeert. *Miltons Hiſt. of Engl.* 4. *b.*

EARNE, een groot meir in Ierlandt, in het graafſchap Fermanagh in Ultonië, omtrent tien mylen lang. De breedte is zeer ongelyk, en zo gering in het midden, dat het daar een kanaal ſchynt te zyn omtrent twee mylen lang; 't welk de reden is dat men het daar in twee deelen verdeelt heeft, waar van het Ooſtelyke den naam van *Earne* behoudt, en 't Weſtelyke dien van *Broad* heeft gekregen. Daar zyn verſcheide eilandtjes in dit meir, waar op de herders, omtrent het zelve wonende, des nachts hun vee brengen, om het voor de wilde dieren te bewaren. Op een der zelven legt de ſtadt of het vlek Enniskilling. *Baudrand. Hubners Geographie.*

EASINWOLD, een marktvlek in Engelandt, in het geweſt van 't graafſchap York, genaamt Bulmer. *Moreri in het Engelſch.*

EASTBOURN, een marktvlek in Engelandt, in 't Zuid-Westerdeel van 't graaffchap Effex, genaamt Pevenfey, digt aan de zee, en bekend door een foort van vogels, die de Engelfchen *Wheat-Ears* (Weit-airen) noemen, welke daar in menigte gevonden worden. Het legt 52 Engelfche mylen van Londen. *Moreri in 't Engelfch.*

EAST-JOLEY, een marktvlek in Engelandt, in het geweft van 't graaffchap Berk, genaamt Compton. Het legt op een berg in 't midden van 't graaffchap, digt by den berg, welke *White-houfe*, (Withuis) genoemt wordt. *Moreri in het Engelfch.*

EAST-LAW, een marktvlek in Engelandt, in 't Wefter gedeelte van 't graaffchap Cornwal, digt by het kanaal. *Moreri in het Engelfch.*

EAST-MEATH, of, *het Ooftelyke Medië*, een graaffchap in 't geweft Lagenië, of Leinfter, in Ierlandt. Het paalt in 't Weften aan 't graaffchap Weft-Meath, in 't Noorden aan de graaffchappen Caran en Louth, en in 't Zuiden aan die van Kildare en Dublin, wordende in 't Ooften befpoelt van de Ierfche zee. Dit graaffchap is omtrent vyftien mylen lang, en twaalf mylen breed ten Weften, maar ten Ooften is het veel fmalder. De rivier de Boine deelt het in twee deelen, beftaande beide meeft uit zeer vruchtbare velden, byna alle aan Engelfchen toebehorende. Het ftedeke Tryme is de hoofdplaats daar van, en heeft ftem in 't Parlement van Ierlandt, gelyk ook Kelles, Navan, Aboy, Duleak, en Ratooth. *Baudrand. Hubners Geographie.*

EASTON, of ESTON, (ADAM) een Engelfch kardinaal, geboortig uit het graaffchap Hereford, van zeer geringe ouderen, maar die het geluk hadde van tot die waardigheit door de vaardigheit van zynen geeft verheven te worden. Hy wierdt eerft een Benedictyner monnik in 't kloofter te Norwich, en vorderde zo ongemeen in de Goddelyke en menfchelyke wetenfchappen, dat een ieder zich over hem verwonderde. Vervolgens deedt Richard de II, koning van Engelandt, die hem grote genegenheit bewees, hem het bisdom van Londen hebben, en maakte daar na, dat paus Urbanus de VI hem den kardinaalshoedt gaf, in den jare 1381. Naderhandt wierdt hy, wat al te vry van des paus gebreken gefproken hebbende, met zes van zyne medebroeders, gevangen, en zou het met zyn hoofdt hebben moeten betalen, indien de koning van Engelandt hem niet geholpen hadde. Hy heeft verfcheide werken in 't Hebreeufch en in 't Latyn gefchreven, en is geftorven te Rome in het jaar 1396. *Theodore de Niem de Schifm. lib. I. cap.* 41 & 57. *Pitfeus & Balæus de Script. Angl. Godwin de Epifc. Ang. Auberi Hift. des Card. Onuphrius. Ciaconius Spondanus.*

EATON, in 't Latyn *Aetonia*, *Eatonia*, of *Etona*, een vlek in Engelandt, in het geweft van 't graaffchap Buckingham, genaamt Oke, op de Theems, aan de overzyde van Windfor, waar aan het door een brug over de rivier is vaft gehecht. Het is vermaard door een voornaam Latynfch collegie of fchool, dat aldaar gefticht is door koning Hendrik den VI, in 't welke, behalven de meefters, 60 fcholieren voor niet onderhouden en in de fpraakkunft onderwezen worden, tot dat zy in het koninklyke collegie te Cambridge worden aangenomen. *Cambden. Chamberlain.*

EAUSE of EUSE, in 't Latyn *Elufa*, *Elufatium*, *Elufaberis*, was eertyds de aartsbiffchoppelyke hoofdftadt van Novempopulanië in Vrankryk, in Gafconje, in 't graaffchap Armagnak, aan het riviertje Gelife. Men vindt daar van gewaagt in de oude befchryvingen der Provinciën, en in de ondertekeningen der Conciliën. Deze ftadt wierdt geplundert door Evarik, koning der Gothen, omtrent het einde van de vyfde eeuwe; doch of hy de zelve verwoeftte, is niet zeker: altoos daar zyn nog lang daar na aartsbiffchoppen van Eaufe bekend geweeft; zo dat men daar voor houdt, dat die ftadt niet eerder geheel is verwoeft geworden, dan door de ftroperyen van Abderamus, of der Normannen in Gafconje. Ten minfte is het eerft zedert dien tydt gefchied, dat de kerk van Auch den tytel van aartsbiffchoppelyke hoofdkerk van Novempopulanië gehad heeft, en dat de inkomften van die van Eaufe daar aan toegevoegt zyn: 't welk moet gefchied zyn voor het jaar 879, zo als men afnemen kan uit een brief van paus Johannes den VIII, aan Airard d'Auch, en uit de befchryving der Provincien door order van Karel den Groten. Tegenwoordig ziet men nog een vlek of dorp, genaamt *La Ciutat*, dat is *de ftadt*, omtrent de overblyffelen van de oude ftadt Eaufe. Sulpitius Severus tekent aan, dat de Prifcillianiften van Spanje te vergeeffch poogden deze ftadt met hare dwalingen te befmetten, alzo het volk zich daar tegen kantte, en de Roomfche Religie getrouw bleef. Die Ammianus Marcellinus lezen, moeten bedacht zyn, dat hy zich vergift heeft met Eaufe te ftellen tot de aartsbiffchoppelyke hoofdftadt van het Narbonneefche Gallië, menende van Novempopulanië: en d[illegible] men in de vervalfchte afdrukken *Clufa*, in plaats van *Eleufa*, vindt. *Sidonius Apollinaris. Mela. Gregorius Turonenfis. Flodoard. Oihenart. Sirmond. Bajol. Filifeau. Du Pleix. Jof. Scaliger. Miræus. Sammarth. De Marca.*

EAY. Zie EYE.

EBAL, achtfte zoon van Joctan, heeft, naar het zeggen der meefte fchryvers, een groot gedeelte van Arabië bevolkt. *Genef. X*, 28.

EBAL, zoon van Zobal, een der nakomelingen van Seïr, den Horiter, uit het landt van Edom, of Idumea. Zyne andere broederen waren: Alvan, Manahar, Sepho, en Onam, zie *Genef. XXXVI*, 23. Doch waar zy zich nedergeflagen hebben, is onbekend. *Sanfon.*

EBAL, of HEBAL, een gebergte in Paleftina, in het erfdeel van Ephraim, digt by Jericho, aan gene zyde van de Jordane, regt tegen over den berg Garizim gelegen, is vol oopeningen en holtens, en daarenboven aan de aardbevingen zeer onderhevig. Jofua, op 't uitdrukkelyk bevel van Mofes een altaar van niet bewerkte ftenen aldaar gebouwt hebbende, heeft ook de tien geboden van de Wet daar op laten fchryven. Op dezen berg wierdt ook de vloek, in de Wet onthouden, tegen de overtreders uitgefproken. *Deuteron. XXVII.* 3. *en volg. Jofua VIII.* 30. *en volg.* Daar is ook een EBAL, zoon van Eber, van de nakomelingen van Sem. *Gen. XXXVI*, 23; en nog een andere EBAL, de zoon van Sobal, onder de kinderen Seirs bekend geweeft. I. *Chron.* I. 22. *en* 40.

EBANUS, (PLACIDUS) een Siciliaanfch geeftelyke, uit de orde van de Reguliere klerken, in welke hy den eerften May des jaars 1634 te Palermo ontfangen wierdt. Hy heeft langen tydt het profeffiehuis van St. Jofeph ter zelver plaatfe als overfte beftiert, en voor zyn overlyden in den jare 1683 in de Italiaanfche tale gefchreven, en in druk uitgegeven: *Brieve Prattica per l'Oratione mentale*, gedrukt te Palermo in 't jaar 1676 in 16. dat in den jare 1682 ter zelver plaatfe herdrukt en ingevoegt wierdt in zeker ander werk van Agoftino Meinero, ten opfchrift voerende: *Efercito fpirituale per la Mattina, e per la fera. Bibl. Sicula.*

EBBA, abdiffe van een nonnenkloofter in Schotlandt, gehoort hebbende, dat Stuba en Hinguar, beide Deenfche krygsoverften, Schotlandt verwoeftten, het platte landt aflopende, en alles te vuur en te zwaardt zettende, voerde een verwonderenswaardige zaak uit: want ziende, dat haar kloofter in hun weg lag, en iets erger dan roof en brandt vrezende, liet zy alle de nonnen te zamen komen, en bragt de zelve, op het voorhouden van het onvermydelyk verlies van hare eere, tot het befluit van daar tegen te voorzien, door zich het aangezicht te mismaken, met het affnyden van de neuze en de bovenfte lip. De verwoefters, haar in dien erbarmelyken ftaat vindende, oeffenden hunne woede op het kloofter, daar zy de vlam in ftaken, en met alle die maagden verbrandden. *Baronius ad an.* 870.

EBBECKESDORF. Zie EBSDORF.

EBBES. Zie EBLES.

EBED, of HEBED, zoon van Jonathan, van het geflacht van Adon. Hy kwam weder te rug te Jerufalem uit de gevangeniffe van Babel, met vyftig perfonen van zyne familie. I *Efdras* VIII, 6. Zyn naam betekent *dienaar van het volk*, volgens Simon in zyn *Dictionaire de la Bible.*

EBED-JESU, of HEBED-JESU, aartsbiffchop van Soba, heeft verfcheide werken gefchreven in de Syrifche tale, waar van gewag gemaakt wordt in de lyft der fchryvers, welke Abraham Echellenfis in 't Syrifch, met eene Latynfche overzetting en aantekeningen, te Rome heeft doen drukken in den jare 1653. Uit deze lyft blykt, dat 'er vele Griekfche geeftelyke boeken zyn, die men tegenwoordig niet meer heeft, en in 't Syrifch of in 't Arabifch gevonden worden by die van de Oofterfche kerke. Deze fchryver was van de Neftoriaanfche fecte, en fchreef verfcheide boeken om de leere van die van zyne fecte te onderfteunen, zo als de gemelde Abraham Echellenfis aantekent in de voorreden voor die lyft der Syrifche fchryvers. Maar oud geworden zynde kwam hy te Rome onder de regeering van paus Julius den derden, en vereenigde zich met de Roomfche kerke. Men bewaart in de boekery van 't Vatikaan nog twee gedichten in 't Syrifch, met zyne handt gefchreven, waar in hy reden van zyne vereeniging geeft. Hy heeft in 't Syrifch gemaakt eene verzameling der kerkelyke Rechten, door Abraham Echellenfis aangehaalt, en eene andere, met den tytel van *Margaritarium.* Ebed-Jefu volgde op Simon Sulacha in de waardigheit van Patriarch der Chaldeën, welke Sulacha zich mede met Rome vereenigt hadt. Onder paus Pius den vierden reifde hy andermaal naar Rome, en heeft zelf eene lyft van zyne werken gebragt op 't einde van zyne Bibliotheek, te Rome gedrukt.

EBEDMELECH, of *Abedmelech*, een Moor en kamerling van den koning Zedekias, de welke den koning bewoog om den Propheet Jeremias uit de kuile Malchi, waar in hy op het aandryven zyner vyanden geworpen was, weder uit te laten halen; en daarom wierdt hy ook van Godt met dezen groten Propheet uit de handen der Chaldeën verloft. *Jerem. XXXVIII.* 6. *enz. en XXXIX.* 16. 17.

EBELEBEN, een ftedeke en kafteel, met eene heerlykheit, in het vorftendom Schwartsburg in Thuringen, onder Sonderhauzen behorende. Men heeft 'er eene kleine ftichtfchole. Dit is ook het ftamhuis van het edele geflacht van die van *Ebeleben* geweeft. *Peckenft. Theatr. Sax.*

EBELSTOT, een kleine ftadt van Denemarken, in 't karfpel van Arhuizen, in Jutlandt, aan een inham van 't Kattegat, vier of vyf uuren gaans van de ftadt Arhuizen, naar de Noord-Ooftkant. *Maty Diction.*

EBEN HAEZER, of EBEN-HEZER, dat is *Steen der hulpe*, eene plaats, aldus van Samuel genoemt, alwaar Ifraël zich in den jare 2939 van de fchepping der wereldt, en 1112 voor de geboorte onzes Heilands, legerde, en eerft van de Philiftynen geflagen, en de Arke genomen wierdt, waar by Hophni en Pinehas omkwamen; maar daar naderhandt de Philiftynen weder van de Ifraëliten verjaagt en geflagen wierden. *I Samuel IV. v.* 1. *en VII. v.* 12. *Jofephus Joodfche Oudheden V boek* 11 & 12 *hoofdft.*

EBER, of HEBRUS, eene rivier in Thracië, die men meent de zelve te zyn, waar in de dichters zeggen dat het hoofdt en de lier van Orpheus geworpen wierden, nadat hy van de Bacchanten verfcheurt was. *Ovidius Metamorph. l.* 11.

EBER. Zie EBERUS (PAULUS).

EBERBACH, of EBERSBACH, eene Benedictyner abdy in Ryngouw, 4 uuren van Ments gelegen, en van den aartsbiffchop Adelbert van Ments in het jaar 1131 gefticht. Men vindt ook aan den Nekker in het baljuwfchap van Mosbach een ftadt van dien naam. In het vorftendom van Naffau, 2 uuren van Dillenburg, op de grenzen

zen des graaffchaps Witgenftein, is ook een vlek en droftampt, EBERBACH genoemt, gelegen. *Baudrand.*

AARTSBISSCHOPPEN VAN TRIER EN SALTZBURG.

EBERHARD, een zoon van den Paltzgraaf Hezilo, wierdt in den jare 1047 tot aartsbiffchop van Trier verkoren. De paus vernieuwde het primaat van Gallië in hem in den jare 1049, en hechtte het zelve voor altoos aan den aartsbiffchoppelyken fetel van Trier, ftaande hem de eerfte plaats naaft den keizer toe, ingeval 'er geen pausfelyk legaat tegenwoordig was; tegen welke voorrechten de aartsbiffchop van Rheims, doch te vergeefs, zich aankantte. Walramus, de laatfte graaf van Atlone, zyne fchone goederen in het Luxemburgfche aan het hoge ficht van Trier vermaakt hebbende, en in het jaar 1052 overleden zynde, zo is het fticht in 't bezit van die landen geraakt. In den jare 1053 wierdt te Trier een lyk gevonden, het welk de vingers van een priefter, die het zelve hadde aangeraakt, van vet dede druipen, waarom men het voor het ligchaam van St. Matthias begon te houden. Deze Eberhard alle Joden, die zich in een zekeren gezetten tydt voor Paafchen niet zouden hebben laten dopen, uit zyn gebiedt willende bannen, is in 't jaar 1066 zaterdags voor Paafchen overleden, en wel, zo als men zegt, om dat de van hem vervolgde Joden zyn waffche beeldt door toverkunft toebereid en nagebootft, en aan een gloejend fpit geftoken hebbende, hem, gelyk het wafch, deden vergaan, en aldus fterven. *Brouw. Annal. Trevir.*

EBERHARD de I, aartsbiffchop van Saltsburg, was een zoon van graaf Hendrik van Biburg en Hippoltftein in de Opper-Paltz. Bertha, zyne moeder, eenige jaren onvruchtbaar zynde, en ten dien opzichte aan de H. Maria eene belofte gedaan hebbende, raakte daar na bevrucht, en baarde 10 zonen, waar van hy de eerfte zynde tot den geeftelyken ftaat gefchikt wierdt. Zich op de hogefchole van Parys in de Godgeleerdheit geoeffent hebbende, wierdt hy tot abt in het klooster Biburg, het welk zyne broeders gefticht hadden, en 1147 tot aartsbiffchop van Saltsburg verkoren. Hy was zeer medogende tegen de armen, maar ook zeer bygelovig. Hy heeft altydt de lyn van den ftoel van Rome getrokken, en in alle verfchillen tuffchen keizer Frederik den I en paus Alexander den III tegen den keizer geweeft. In den jare 1164 overleden zynde heeft men vele wondren van hem vertelt, en wierdt by velen voor een heilig gehouden. *Bucel. in Germ. S*

EBERHARD de II, uit het edel geflacht van die van Truchfes, wierdt in den jare 1196 biffchop van Brixen, en 1200 aartsbiffchop van Saltsburg. In den jare 1215 ftichtte hy het bisdom Chiemzee in Opper-Beyeren, 1219 in Opper-Stiermarken het bisdom Sekkou, en 1221 het bisdom van S. Andreas of Lavant in Opper-Carinthië. Hy verdedigde de allerhoogfte keizerlyke oppermacht tegen Gregorius den IX, en wierdt daarom van den paus in den ban gedaan, waar in hy ook is geftorven in den jare 1246. *Metzgeri Hift. Salisb.*

PALTZGRAAF AAN DEN RHYN.

EBERHARD, Paltzgraaf aan den Rhyn, en hertog van Frankenlandt, was de broeder van keizer Conraad den I. Hy leefde onder de regeering van zyn broeder, keizer Hendrik den Vogelaar, en van Otto den I, de Grote geheten. Na de doodt van keizer Conraad den I was hy een der machtigfte vorften van Duitfchlandt, en in den jare 913 met den keizer, zynen broeder, eenig verfchil gehad hebbende, doch haaft weder met malkander verzoent zynde, vertrouwde hem de keizer het opperbevel over het leger, dat tegen Hendrik van Saxen zou trekken; doch hy wierdt van den zelven by Ehresburg geheel verflagen. Om dit te wreken bragten keizer Conraad en hy een ander machtig leger weder op de been, en Hendrik van Saxen in Groenna ingefloten hebbende, dwongen zy hem, vrede te maken. Keizer Conraad ondertuffchen voelende, dat zyn einde naderde, belaftte zynen broeder Eberhard de kroon en fcepter na zyne doodt aan dezen Hendrik, hertog van Saxen, die een deugtzaam en zeer machtig vorft was, over te geven, en zyne vriendfchap te zoeken. Dit gefchied zynde heeft hy onder de regeering van dezen keizer Hendrik, bygenoemt de Vogelaar, vele tekenen van vriendfchap van hem genoten. Doch als na keizer Hendriks doodt de keizerlyke kroon op Otto den I, zynen zoon, gekomen was, kon Eberhard, als uit het Carolingifche en Frankifche bloedt voortgefproten, dit niet verdragen, maar floeg zich tot de party van Wichman, broeder van Herman van Billingen die tegen den jongen keizer Otto den I was opgeftaan, doch Otto wift ze echter zo te dwingen, dat zy te Maagdenburg in Saxen veroordeelt wierden om honden te dragen. Kort daar na Tankmar, Ottoos jongften broeder, aan zich getrokken hebbende, kreeg hy verfchil met den tweden broeder van Otto, Hendrik, welken zy te Billik aan de Roer gevangen namen, en den muitenden hertog Giefelbert van Lotharingen ook op hunne zyde gebragt hebbende, beoorloogden ze keizer Otto den I oopentlyk, maar als in 't jaar 939 de twee legers by Andernach aan den Rhyn flags geraakten, bevocht Otto eene volkome overwinning; want Eberhard bleef op het flagveldt dood; Giefelbert verdronk in den Rhyn, en hun gehele leger wierdt verftrooit. *Lehman Chron. Spirenf.*

GRAVEN EN HERTOGEN VAN WURTEMBERG.

EBERHARD de I. Zie WURTEMBERG. (GRAVEN VAN.)

EBERHARD de II, de verlichte, of twiftzieke bygenaamt, was een zoon van Ulrich, met den duim, en van Agnes van Liegnits. Nadat Conradinus, hertog van Zwaben en Frankenlandt, te Napels onthooft was, gaf hy zich mede tot erfgenaam aan, als zynde met die van Hohenftauffen van de Gibellinen afgekomen. Hy geraakte ook gedurende de toenmalige tuffchenregeering in het Duitfche Ryk in het bezit van eenige goederen, die hem beft gelegen waren, maar wel voorziende, dat dit alles zo gemakkelyk niet zou doorgaan, floot hy met Ottocarus, koning van Bohemen, en met nog eenige andere Ryksftanden een verbondt tegen den nieuw-verkozen keizer Rudolf den I, graaf ven Habsburg: doch als de keizer in den jare 1276 in zyn landt viel, onderwierp hy zich, en om genade fmekende verkreeg hy de zelve: doch een tweeden opftandt tegen den keizer in den jare 1282 verwekt hebbende, zou het flecht met hem afgelopen hebben, doordien de keizer regt op Stutgard aantrok, indien Werner, aartsbiffchop van Ments, niet voor hem gebeden, en vergiffenis verkregen hadt. Des niet tegenftaande kon hy nog niet ruften, maar was altydt in de wapenen, en kantte zich zelf tegen keizer Aldolf van Naffau, als ook tegen den keizer Hendrik den VII van Lutzenburg aan, die hem door zynen krygsoverfte Conraad van Weinfperg uit zyne landen liet verjagen; maar Hendrik in Italië getrokken, en aldaar overleden zynde, wift hy by keizer Lodewyk van Beyeren het daar heen te brengen, dat hy weder in het volle bezit zyner ftaten herftelt, en met nog meerder voorrechten begiftigt wierdt. Hy heeft twee gemalinnen gehad. De eerfte was Adelheit, gravin van Werdenberg, en de tweede was Irmengard, dochter van Rudolph den Groten, markgraaf van Baden, by welke hy verfcheide kinderen heeft verwekt. *Fugger Ehrenfpiegel pag. 93. en 115. Naucler. Vol.* III. *Cruf. Ann. Suev. P. III.*

EBERHARD de III, graaf van Wurtemberg, kleinzoon van Eberhard den II voornoemd, en zoon van Ulrich den IX, en van Sophia, dochter van Theobaldus, graaf van Pfirt. Hy geraakte in den beginne zyner regeeringe, namentlyk in den jare 1343, in oorlog met Albert van Ooftenryk, en in den jare 1352 met de ftadt Ulm, en hieldt de zyde van keizer Karel den IV tegen den graaf Gunther van Zwartzenburg, die ook tot keizer verkoren was. Ook heeft hy met de 24 Ryksfteden in Zwaben, daar Karel de IV hem tot Ryksvoogdt over geftelt hadde, zware oorlogen gevoert, de welke eindelyk in den jare 1389 door bemiddeling van den keizer Wenceflaus geëindigt zyn. Hy heeft ook aanzienlyke goederen, als Gundelfingen, Hohenftauffen, Kirchheim, Tek, enz. aan zyn huis gehecht. Hy is geftorven in den jare 1392. *Cruf. Annal. Suev. P. III.*

EBERHARD de IV, graaf van Wurtemberg, de Zachtmoedige, de Vreedzame, en ook de Salomon van zynen tydt bygenoemt, was een neef van Eberhard den III, en is in den jare 1392 zynen grootvader in de regeering gevolgt. De ridderfchap in het begin tegen hem muitende bragt hy tot hun plicht. Hy hadde een zo aanzienlyke hofftoet, dat de biffchop van Conftans, de abt van Elwangen, de hertogen van Tek en Urflingen, de markgraaf van Baden-Hoogberg, acht Ryksgraven, vyf vryheeren, en meer dan zeventig edelen onder zyne Raden en bedienden waren, waar mede hy op de kerkvergaderinge te Coftnits verfcheen, zo dat hy daar door in grote achtinge kwam, en men hem zelfs tot keizer wilde verkiezen, in de plaats van den afgezetten keizer Wenceflaus. Hy is in den jare 1417 overleden. *Crufii Ann. Suev. Stumpf Zwitfer. Chron.*

EBERHARD de V, graaf van Wurtemberg, zoon en opvolger van den voorgaanden Eberhard den IV, is in den jare 1388 den 23 Auguftus geboren, en wel op den zelven dag, op welken zyn grootvader Ulrich de XI in den flag by Weil bleef. Hy trouwde in den jare 1397 met Henrica, eenige dochter en erfgenaam van Hendrik, graaf van Montfaucon, en Mompelgard, en bragt het laatftgemelde graaffchap aan zyn huis, zyn fchoonvader zonder mannelyk oir na te laten voor Nicopolis gefneuvelt zynde. Hy ftierf in den jare 1419. *Crufii Ann. Suev.*

EBERHARD, bygenoemt met den baardt, eerfte hertog van Wurtemberg, welke waardigheit hy in den jare 1495 op den Ryksdag te Worms van keizer Maximiliaan den I verkregen heeft. Hy is in den jare 1445 den 11 December geboren. Zyn vader was Lodewyk de oude, en zyne moeder Machtelt, dochter van keurvorft Lodewyk van de Paltz. Zynen vader vroeg verloren hebbende bleef hy en zyn oudfte broeder Lodewyk onder de voogdy van zynen neef Ulrich den beminden, tot dat zyn broeder het 14 jaar bereikt hebbende door keizer Frederik den III meerderjarig, en voogt van hem verklaart wierdt; doch kort daar na overleden zynde, vaardde hy in zyn 14 jaar, met toeftemminge van den keizer, ook de regeering aan. In den jare 1477 heeft hy de hogefchool van Tubingen gefticht. Hy maakte een vergelyk met zynen neef Eberhard, van de Wurtembergfche ftaten nooit weder te verdeelen. In den jare 1468 deedt hy een tocht naar Jeruzalem, daar hy zich tot ridder van het heilige Graf liet flaan. De paus vereerde hem daarom eene goude gewyde roos, en gaf hem verlof om een klooster voor kluizenaars te bouwen. Zie EINSIEDEL. Wegens de ftadt Rothweil en het klooster Zwiefalten raakte hy met de Zwitfers en het huis van Ooftenryk in verfchil. Hy is in den jare 1496 te Tubingen overleden en begraven. Keizer Maximiliaan de I beminde hem zeer, en gaf hem het getuigenis, dat hy geen vorft kende, die den overleden in deugt en liefde voor den welftandt van het vaderlandt overtrof. Hy heeft een natuurlyken zoon, Lodewyk van Greiffenftein, die Doctor in de Rechten was, nagelaten. *Naucler. Vol. III. Gen. 50. p. 519.*

EBERHARD de II, of de jonge, hertog van Wurtemberg, wierdt in den jare 1477 geboren. Hy kreeg van zyn vader Ulrich den beminden by zyn leven de regeering over het vaderlyke aandeel, namentlyk het landt beneden de Steig gelegen, en hieldt zyn hof te Stutgard. Doch hy maakte naderhandt met zyn neef Eberhard den ouden zulk een beftandt, dat zy de landen onder zich in gemeenfchap zouden beftieren, zo dat ze beide te Stutgard hun hof hielden. Dewyl hy eeniger maten twiftziek en zeer veranderlyk

of onbestendig was, berouwde hem wel haast deze handel; maar de keizer dwong hem het verdrag te onderhouden. Na zyn neefs doodt kreeg hy het gansche landt alleen in den jare 1596, maar kon met de Standen niet overeen komen, dies hy uit misnoegen tegen de zelve met zyne schatten en kostelykheden naar Kirchheim vluchtte. Om deze reden begaf zich keizer Maximiliaan zelf naar het landt van Wurtemberg, en onderzocht alles, met eenige buitenlandsche vorsten, wanneer het voor Eberhard kwalyk uitviel; invoegen het keizerlyke besluit lag, dat hy van de regeering afstandt doen, en met een somme gelds zou te vrede zyn, gelyk als men hem naar Ulm, werwaarts hy zich begaf, of waar henen hy elders wilde, zou bezorgen. Eberhard dan zich des keizers besluit nevens der onpartydige heeren hebbende onderworpen, moest der zelver uitspraak, onder den name van een vergelyk, te Horb in den jare 1498 goed keuren. Doch kort daarna hadt hy 'er berouw van, verbondt zich met den keurvorst van de Paltz, die toenmaals met den keizer eenig verschil hadt, en gaf zyn recht over zyne landen en volk aan hem over, die dan uit aanmerking van den groten schat, welken Eberhard by zich hadde, zich daar toe gewillig liet vinden. Maar de keizer verboodt de Ryks-standen van Eberhard ergens plaats te vergunnen, of hem eenig onderstandt te doen, voor dat hy dit bestandt in alle deelen was nagekomen. Aldus kon de keurvorst van de Paltz niets uitrechten, tot dat eindelyk in den jare 1504 Eberhard op het Paltzsche slot Lindenfels in Odenwaldt overleedt, van waar hy naar Heidelberg gevoert, en in de H. Geestkerk begraven wierdt. De gemelde keurvorst van de Paltz won 'er ondertusschen den schat by, welken hertog Ulrich in den jare 1505 by zeker vergelyk met de Paltz geheelyk aan hem afstondt. By zyne gemalinne Elisabeth, dochter van Albert, keurvorst van Brandenburg, de Duitsche Achilles toegenaamt, verwekte Eberhard gene kinderen. *Ephemerides Histor. cit. annis & p.* 299. *Lunings Ryks-archiv part. spec. cont.* 2 *Crusius P. III.*

EBERHARD *van Althaen*, of *Eberhardus Althaensis*, aartsdeken van de kerk te Regensburg, leefde onder keizer Rudolph den I in den aanvang der XIV eeuwe. Hy schreef *Jaarboeken der hertogen van Oostenryk, Beyeren en Zwaben*, van het jaar 1273, tot het jaar 1305, die Henrik Canisius allereerst heeft uitgegeven. Vossius houdt daar voor, dat hy veel uit *Henricus Stero* heeft uitgeschreven. *Canisius T. I. Antiq. Lect. Bellarm. de Eccles. Gesner. Bibl. Vossius de Hist. Lat. l.* II. *c.*62.

EBERHARD, een leerling van S. Herwicus, bisschop van Saltzburg, die in den jare 1024 stierf. Hy leefde onder keizer Conraad den II, en schreef het leven van gemelden *Herwicus*, naderhandt van *Canisius* uitgegeven *Tom. I. Antiq. Lect. Baron A.C.* 1024. *Vossius de hist. Lat. l.* II. *c.* 43

EBERHARD *van Bethune*, of *Eberhardus Bethunensis*, *Graecista* toegenaamt, dewyl hy eene Grieksche spraakkunst, *Graecismus* genaamt, hadde opgestelt, die echter niet veel om het lyf heeft. Hy leefde in de XII eeuwe, en schreef ook een werk tegen de Waldenzen, als mede een tractaat over de woorden van Johannes: *In den beginne was het woordt*, enz. *Gandav. de script. eccl cap.* 60. *Miraeus.*

EBERNBURG, een oud kasteel in de Onder-Paltz, digt by Creutznach op een berg, aan den voet van den welken de Nahe en Alze in malkander lopen, was voor dezen wel versterkt. Dit kasteel heeft den vermaarden Frans van Sikkingen toebehoort, de welke in den beginne van den dertigjarigen oorlog in Duitschlandt eenige adelyke heeren, die zich tegen de papen mede aankantten, en derhalven van hen vervolgt wierden, vergunde hunne toevlucht daar te komen nemen, onder welke Ulrich van Hutten, die ook van hier uit vele schriften tegen de Roomsche geestelykheit schreef, geen der minsten was. Dit kasteel wierdt in den jare 1692 door de Hessen belegert; maar prins Louis van Baden dit kasteel 1697 berent hebbende, zag de Fransche bezetting zich haast genoodzaakt van overgave te spreken, zynde vervolgens, uit krachte van den Ryswykschen vrede, de vestingwerken geslecht, en de plaats in eigendom weder aan het geslacht van die van Sikkingen gegeven *Seckendorf Hist. Lutheranismi.*

EBERSBACH. Zie EBERBACH en EBERSPACH.

EBERSBERG. Zie EBERSPERG.

EBERSDORF, een keizerlyk lustpaleis, met een tuin, anderhalve uure van Wenen, en op half wegen van Laxenburg gelegen, is zelfs beter dan Laxenburg, en naar de nieuwe bouwkunde opgevoert. Het keizerlyke hof onthoudt zich daar selden, dan alleen op jagt gaande.

EBERSDORF EBERSBACH, een dorp in Meissen digt by Chemnits, was wel eer een vermaard klooster, werwaarts men gewoon was bedevaarten te doen. De gemalin van keurvorst Frederik den Mildadigen heeft 'er een klein sticht opgericht, om dat men in die plaats hare beide zonen, door Conraad van Kauffingen gerooft en weggevoert, hadt wedergekregen. Men ziet aldaar nog tegenwoordig eenige Latynsche vaarzen aangaande dit geval, nevens de klederen, de welke die prinssen op hunne vlucht hebben aangehad *Albini Miesn. Land Chron. p.* 273.

EBERSDORF. Zie EHRENFRIEDERSDORF.

EBERSHEIM-MUNSTER, in het Latyn, *Aprimonasterium*, *Novientum*, eene vermaarde abdy van Benedictynen, en een klein stedeke in de Elzas, beneden Schlestadt op een eilandt, dat de Il maakt, gelegen, behoort onder den bisschop van Straasburg.

EBERSPACH, een marktvlek tusschen Goppingen en Eslingen, waar van een vryheerlyk geslacht den naam heeft gedragen. Fel-kenardus *van Eberspach* heeft in den jare 1181 het klooster Adelberg gesticht. *Crus. p.* 100. *Merian.*

EBERSPERG, eene kleine stadt in Opper-Oostenryk, den bisschop van Passau toebehorende, aan de rivier Traun gelegen.

EBERSPERG, in het Latyn *Eburobergomum*, een fraai Beyersch hofmark in het bisdom Freysingen en het Munchensche landgericht van Zwaben, tusschen Munchen en Wasserburg gelegen. Ten tyde van den keizer Arnulphus behoorde deze plaats aan Sighart, grave van Sempten, de welke aldaar een kasteel bouwde tegen den inval der Hungaren. Zyn zoon Rathold ruimde de kerk, door hem ter eere van S. Sebastiaan gebouwt, den Augustynen in, de welke door de giften van de navolgende graven tot een aanzienlyk klooster is geworden. Inzonderheit wordt met veel lof gesproken van eenen Adalbero, uit het gemelde geslacht gesproten, de welke in de XI eeuwe alle zyne middelen aan dat klooster heeft geschonken, en met vergunninge des keizers Benedictyner monniken, in plaats van Augustynen, daar in gezet. Deze hebben het zelve bezeten, tot dat hertog Willem de V van Beyeren het zelve, met toestemminge van paus Clemens den VIII, aan de Jesuiten, in Beyeren toegelaten zynde, geschonken heeft, die daar tegenwoordig een fraai collegie hebben opgerecht. *Adelzr. P. I. lib.* XIV. *pag.* 3.

EBERSTEIN, een der oudste graafschappen in Saxen aan de Wezer. Het bevatte het slot Forst-of Furstenberg, Ottenstein, de ambachtsheerlykheit en dorp Oosen, Arsen en Groonde, nevens verscheide andere plaatsen. Maar gelyk de zelve omtrent het jaar 1400 aan de hertogen van Brunswyk zyn gekomen, dus wierden de andere goederen in Zwaben na het uitsterven der graven, met die aan de Weser van eenen oorspronk zynde, omtrent den jare 1660 onder de hertogen van Wurtemberg, de markgraven van Baden, de graven van Wolkenstein en Gronsveldt, als mede den bisschop van Spiers verdeelt; schoon markgraaf Rudolf van Baden reets in den jare 1288 door zyne gemalinne Kunigunda, dochter van Otto, grave van Eberstein, het recht op dat graafschap voor zyne nakomelingen hadt verkregen, en het overige gedeelte door koop aan zich gebragt. *Imhoff N. P. Zeileri Topograph.*

EBERTUS, (Theodorus) professor in de Hebreeusche tale te Frankfort aan den Oder, heeft geschreven: *Elogia Ictorum & Politicorum qui sanct. linguam Hebraeam propagarunt*; *Vita Christi*; *Animadversionum Politicarum Centuria*; *Chronologia praecipuorum sanctioris linguae Doctorum ab initio mundi usque ad praesens tempus*; *Speculum Morale. Becmann Memor. Francofurt. in Notit. Univers. c.* 5. *p.* 79. 80.

EBERULF, of EBERULPHUS, kamerheer van Chilperik I, koning van Vrankryk, was een grote deugniet, die zich door vele onrechtvaardige middelen hadde ryk gemaakt. Hy verviel in den haat van de koninginne Fredegunda, om dat hy de zelve beschuldigde den koning, haren gemaal, te hebben doen ombrengen. Zy deedt het vermoeden van de misdaadt op Eberulf zelf vallen; waar op hy de wraakzucht van die wrede vrouw trachtte te ontwyken met zich, met al zyne schatten, te begeven in de kerke van St. Martyn van Tours, als in eene vryplaats door de Godvruchtigheit der koningen, en de eerbiedt des volks onschendbaar geworden. Doch Fredegunda en koning Gontran, dien zy voor-ingenomen hadde, wonnen een hoveling, Claudius genaamt, de welke tot dien tydt toe een vriendt van Eberulphus geweest was, om hem uit die schuilhoek te trekken. Deze verrader wist Eberulphus onder een schonen schyn uit de kerke te doen komen; en hem ergens gebragt hebbende om te zamen geparfumeerde wyn te drinken, doorstak hy hem met zyn degen; maar het volk van Eberulphus daar op aankomende, doodde Claudius mede wel haast, in een daar by gelegen klooster, alwaar hy gevlucht was. Dus kwamen deze twee deugnieten om in den jare 548; en alle de goederen van Eberulf wierden gegeven aan de grote heeren, de welke zich by koning Gontran bevonden. *Histoire de France. Le Sueur Histoire de l'Eglise & de l'Empire.*

EBERUS (Paulus) wierdt in den jare 1511 te Kitzingen in Frankenlandt geboren. Te Anspach in de schole bestelt, en aldaar in het zelve jaar ziek geworden zynde, hadde hy het ongeluk, wanneer hy weder naar huis wilde reizen, van zyn paardt te vallen, waar van hy een bult kreeg. In het jaar 1525 vertrok hy naar Neurenberg, van waar hem de Raadt in het jaar 1532 naar Wittenberg zondt, daar hy 1536 magister wierdt. Omdat hy zeer fraai schreef, bediende zich Melanchthon van hem, en ondernam byna niets zonder met Eberus te voren geraadpleegt te hebben; warom men Eberus het Orakel van Melanchthon pleeg te noemen. Door aanraden van den zelven deedt hy in zyn huis lessen, tot dat hy in het jaar 1544 tot professor in de Philosophie, en in den jare 1556 tot professor in de Hebreeusche tale en tot predikant beroepen wierdt. Niet lang daar na wierdt hy, nevens Melanchthon, naar Worms gezonden, om de zamenspraak aldaar by te wonen. In den jare 1558 wierdt hy in de plaats van Bugenhagen opperste predikant te Wittenberg, en in het volgende jaar aldaar Doctor in de Theologie gemaakt. In den jare 1568 ging hy met Paulus Crellius naar Anspach, om de verschillen, aldaar onder de predikanten gerezen, by te leggen. Wanneer hy in den jare 1589 van de zamenspraak, te Altenburg gehouden, te rug was gekomen, stierf hy den 10. December. Hy heeft geschreven: *Expositio Evangeliorum Dominicalium; Calendarium Historicum populi Judaici à reditu Babylonico ad Hierosolyma excidium. Adami Vit Theol. Germ.*

EBES. Zie EBON.

EBEYS, een Sultan van Egypten, die in den jare 1156 den Kalif, zyn meester, die hem de regeering van 't gansche ryk alleen toevertrouwde, om 't leven bragt, en des zelfs schatten roofde, waar van hy een gedeelte in 't paleis wierp, om het volk op te houden, terwyl hy het met den degen in de vuist ontvluchtte. De Hospitaliers en de Tempeliers, dezen moordt verstaan hebbende, gingen Ebeys op den weg van Damascus opwachten, daar zy hem me-

mede doodden, en zyne schatten met zich namen. De Tempeliers hadden onder hun deel van den buit Nosceradin, zoon van Ebeys, een jongman van eene zeer goede hope, en die al eenige kennis van de Christelyke religie hadde: doch in plaats van den zelven te bewaren, verkochten zy hem voor zeventig duizend kronen aan de Egyptenaars, die hem op eene wrede wyze deden sterven. *Bosio Hist. de l'ordre de S. Jean de Jerusalem l.* I. *c.* 3.

EBIASAPH, of ABIASAPH, zoon van Elkana, uit den stamme Levi, was de vader van Asir, of Assir. I *Chron.* VI, 23. Zyn naam betekent: *myn vader vergadert*, of: *de vergadering van mynen vader. Simon Diction. de la Bible.*

EBING, EBINGEN, een steedtje en heerlykheit in Zwaben, niet verre van Balingen. Het zelve behoorde aan 't geslacht van Hohenberg, naderhandt aan dat van Wurtemberg, en is vervolgens aan de graven van Schlick gekomen. *Cruf. Paralip.* p. 98. *Merian.*

EBION, een Stoïsch Philosooph, naar men meent een leerling van Cerinthus, voortgekomen uit de gezindheit der Nazareën, wordt gehouden hoofdt te zyn geweest van de zo genaamde EBIONITEN, zynde ketteren van de eerste eeuwe. Velen zyn wel van gedachten, dat diergelyke ketteren, Ebioniten geheten, nooit in de wereldt zyn geweest, en dat die naam den eersten Christenen van de Joden gegeven zoude zyn, dewyl *Ebjonim* in 't Hebreeusch zo veel betekent als *arm*, met welken naam byzonderlyk de Joden, die zich tot het Christendom bekeerden, genoemt wierden, zo omdat de meeste van hen van tydelyke goederen ontbloot waren, als omdat zy den armen en verachten Jesus voor den Messias hielden. Het is bekend, dat Irenæus, en anderen voor Epiphanius, wel van de Ebioniten, maar niet van Ebion gewagen; en dat ook het getuigenisse van Epiphanius by velen in deze zake weinig geldt. Maar vermits Irenæus echter de Ebioniten by die ketteren stelt, welke den naam van hun eerste hoofdt voeren, moet men daar uit besluiten, dat zy ook naar Ebion genoemt zyn; en schoon de eerste Christenen schimpswyze, als Origenes aantekent, van de Joden Ebioniten, of arme elendige, geheten wierden, zo volgt nochtans daar uit niet, dat 'er geen byzondere ketteren van dien naam zouden geweest zyn. Wanneer ook Eusebius zegt, dat de Ebioniten dus zyn genoemt geworden, doordien zy recht arme en ellendige gevoelens van Christus hadden, doelt hy wel op de betekenis van dezen naam, doch ontkent daar door geenzins, dat zy hunnen oorspronk van Ebion hebben. Wat de leere der Ebioniten aangaat, men beschuldigt hen, dat zy de Godheit van Christus in twyffel trokken, en het in vele stukken met de Joden hielden, waarom zy ook de noodzakelykheit der besnydenisse en onderhouding van de oude wetten beweerden, 't geen alles hier uit sproot, dat zy geloofden, dat Christus enkelyk om der Joden wille in de wereldt was gekomen. Verder zouden zy de stadt Jerusalem aangebeden, en zo wel den Zabbath met de Joden, als den Zondag met de Christenen geviert hebben. Ook zegt men, dat zy met Cerinthus het duizendjarige ryk geloofden, en de schriften der Apostelen Paulus en Johannes, als mede de Handelingen der Apostelen, niet aannamen. Zy wierden nog van andere dwalingen en vuiligheden beschuldigt; doch eenigen twyffelen, of hen de zelve alle met recht te laste worden gelegt, en willen hen in verscheide stukken ontschuldigen, en wel voornamentlyk uit de *Homiliën*, aan *Clemens* toegeschreven, maar die van een Ebioniet gemaakt zouden zyn, en in *Cotelerii scriptis Patrum Apostolicorum* gevonden worden. *Ignatius Epist. ad Philadelph. Irenæus lib.* I. *c.* 26. *Origenes lib.* II. *advers. Celsum in fine. it.* περὶ ἀρχῶν *lib.* IV. *pag.* 840, & *in Philocalia cap.* 1. *Tertullian. de Præscr. adv. Hæref. cap.* 33. *Philastr. Hær.* 37. *Augustin. Hær. cap.* 8, & *Lambert. Danæus ad h. l. Hieronym. in Catal. in vita Johannis. Euseb. lib.* III. *Hist. Eccles. cap.* 31. *Theodoret. Hær. Fab.* 2. *c.* 1. *Baronius Ann. ad an. Chr.* 74. *Simon Histoir. Crit. c.* 8. *Ittigius de Hæres. ævi Apost. Sect.* I. *c.* 6. *Arnold. Ketter-Hist. P.* I. *l.* I. *c.* 4. §. 12.

EBISSA wordt gezegt de zoons zoon van den vermaarden Hengistus, eersten Saxischen koning in Kent, en de zoon van Orichius geweest te zyn. Hy kwam, zegt men, om zyn geluk te zoeken, uit Engelandt in Vrieslandt, en kreeg by zynen neef, Richoldus den II, derden koning van Vrieslandt, huisvesting. Koning Richoldus, om zynen neef voort te helpen, gaf hem Engeren, met een goed gedeelte van Westphalen, het welk hy als een leen bezitten zou. Hy deedt hem, ter gedachtenisse van zynen grootvader, een zwarten hengst in zyn schildt voeren: want *Hengistus*, het welk, als gezegt is, de naam van zynen grootvader was, is eigentlyk *hengst* te zeggen. Maar die hengst moest zwart wezen, ter gedachtenisse van het zwarte of ongelukkige lot, het welk Hengistus genoodzaakt hadt zyn vaderlandt te verlaten. Deze Ebissa, in Westphalen gekomen zynde, wilde zyne reisgezellen, om verscheide redenen, de oude Saxen genoemt hebben; en dit, zegt men, is de reden, dat Westphalen naderhandt onder den naam van Saxen begrepen wierdt. Van dezen Ebissa zouden Sigardus, Witekindus de Grote, en meer andere vorsten van Engeren en Saxen afkomstig zyn. Witekindus zou den zwarten hengst, voor dat hy gedoopt was, ook in zyn wapenschildt gevoert hebben; maar gedoopt zynde, nam hy een witten hengst voor zyn wapen aan. Men voegt hier nog by, dat de nakomelingen van Ebissa de gemelde landschappen als een leen van de Vriesche kroon zouden bezeten hebben tot de tyden van Sigardus toe; dat Sigardus door Clotarius, in twee veldslagen overwonnen zynde, genoodzaakt wierdt zyne landen van den overwinnaar te leen te ontfangen, en jaarlyks eene schatting, in zeker getal van paarden bestaande, op te brengen. Doch, als al meermalen is aangeroert, op deze en diergelyke vertellingen der oude Vriesche geschiedenisschryvers is weinig te vertrouwen. Zie *Ubbo Emmius in Apolog. Refut.* en het *Naberieht* op de *Oudheden en Gestichten van Vrieslandt*, onder *Richoldus den II.*

EBLANIERS zyn in oude tyden geweest een volk in Hibernië, nu Ierlandt, tusschen de Menapiërs tegen 't Zuiden, en de Voluntiërs tegen 't Noorden. *Eblana*, tegenwoordig *Dublin*, was hunne hoofdstadt, en zy besloegen het graafschap Dublin, en Meath. *Baudrand.*

EBLES, EBBES, of EBLON, abt van St. Germain des Prés, of, zo anderen willen, van St. Denys, in Vrankryk, leefde in de negende eeuwe. Zommige schryvers geven voor, dat hy deken van Parys is geweest, en naderhandt kancelier en staatsdienaar van Eudes, graaf van Parys, die tot regent van 't ryk gedurende de minderjarigheit van Karel den eenvoudigen, en vervolgens tot koning van West-Vrankryk verkoren wierdt. Deze Ebles was een zoon van Ranulphus, den I van dien naam, grave van Poitiers. Hy voerde ook den tytel van abt van S. Hilarius, en deedt uitstekende dappere krygsdaden in de verdediging van Parys tegen de Normannen in den jare 888, als te zien is in het Rymwerk van den monnik Abbo: ook bevondt hy zich by 't slaan van de zelfde Normannen te Montfaucon in den jare 889. Daar zyn schryvers, die hem ook den tytel geven van grave van Poitiers en hertog van Guienne, doch zonder grondt. Regino, na van hem en zyne twee broeders, Ranulphus den II en Gozbert, gesproken te hebben op het jaar 892, verhaalt zyne doodt voorgevallen in het volgende jaar op den 20 September, als hy het kasteel van Brillak in Poitou belegerde, door een steen, door de belegerden geschoten. *Abbo de obsid. Par. lib.* II. *Regino in Chron. Besly. Auteuil. Sammarthan.*

EBLES, EBBES, of EBLON, genoemt grave van Poitou, en hertog van Guienne, was de zoon van Ranulphus den II, en, zo eenigen meenen, van Adelheid van Vrankryk, dochter van Lodewyk den stamelaar. Nog jong zynde was hy opgevoed by S. Geraud, graaf van Aurillak in Auvergne, die hem zondt by Willem den Godvruchtigen, grave van Guienne, den welken Ebles opvolgde in den jare 927. Hy heeft drie vrouwen gehad. De eerste was Aremberga; de tweede Emilia, en de derde Adela, of Edwiga, dochter van Eduard den ouden, koning van Engelandt, en liet twee zonen na, Willem, bygenaamt werkshoofdt, die hem opvolgde, en Eblon, dien koning Lodewyk van Overzee, zyn neef, bisschop van Limoges maakte, als hy reets abt van S. Maixant en thesaurier van St. Hilarius van Poitiers was, en omtrent den jare 975 van ongenoegen stierf, omdat Elias de I, graaf van Perigord, oudste zoon van Bozo den ouden, graaf van la Marche, en van Emma van Perigord, de oogen hadde doen uitsteken aan Benedictus, dien hy tot medebisschop hadt aangestelt; 't geen breder verhaalt wordt door *Aimar van Chanabais* in zyne *Historie van Aquitanië*, in de *Chronyk* van *Maillezais*, door *Besly*, *Justel*, *Sammarthanus*, enz.

EBLON, baron van Rouci, en vermaard krygsman in Vrankryk, heeft in 't begin van de twaalfde eeuwe geleeft. Hy verzamelde dikwils oorlogsvolk, waar mede hy in Spanje trok, niet zo zeer om tegen de Saracenen te oorlogen, hoewel hy dit voorwendde, als om onder dien schyn de goederen der kerken te roven, en het volk ten platten lande te mishandelen. Doch omtrent den jare 1103 kwam Lodewyk de Dikke, zoon van koning Philippus den I van Vrankryk, dien men den vorst van 't Ryk noemde, waar van hy, zyn vader als toen nog levende, het bestier hadde, op de klachten der geestelyken te Rheims, en dwong Eblon de wapenen neder te leggen, en zyne roveryen te staken. *Mezeray en Philippe I.*

EBLON. Zie EBLES.

EBNER, (ERASMUS) een zoon van Hieronymus, wierdt te Neurenberg in den jare 1511 geboren. In zyn 13 jaar wierdt hy naar Wittenberg gezonden, om aldaar onder de opzicht van Melanchthon te studeren, de welke zyne *Elementa Grammatices* voor hem heeft ontworpen, en hem ook in de jaren 1529 en 1530 mede nam op den ryksdag te Spiers en Augsburg. Het volgende jaar naar Italië vertrokken zynde, en met reizen eenige jaren toegebragt hebbende, is hy in zyn vaderlandt wedergekeert, waar hy in het jaar 1536 tot Raadsheer wierdt verkoren. In den jare 1537 wierdt hy van den Raadt en van de stadt Neurenberg mede naar Smalkalden in Hessen op de vergadering van de Protestanten gezonden, en in het volgende jaar wierdt hem opgedragen, uit de oude in de kloosters hier en daar verstrooit leggende boeken eene oopenbare bibliotheek uit te zoeken en te vergaderen; en vervolgens van tydt tot tydt in zeer gewigtige, zo staats- als andere handelingen gebruikt zynde, wierdt hy in den jare 1552 opper-opziender over het proviant gedurende het beleg van Neurenberg gemaakt. Hy hadt ook het meeste te doen met de onderhandelingen, om de gerezen geschillen in der minne by te leggen; en dit uitgewerkt hebbende, wierdt hy aan het keizerlyke hof gezonden, om het gemaakte verdrag by den keizer standt te doen grypen. In den jare 1553 verkreeg hy de waardigheit van krygsraadt van de vereenigde Protestantsche standen, de welke hem daar op naar Wurtzburg en Bamberg, en verder in Saxen zonden, daar hy hen goede diensten deedt, en hertog Hendrik van Brunswyk op hunne zyde bragt. In het jaar 1554 ging hy, op het verzoek van den generaal Schwendi, in Spaanschen en Engelschen dienst over, en bleef daar in tot dat hertog Julius van Brunswyk hem in den jare 1569 tot zynen hofraadt verklaarde. Doch de rust en de studien beminnende, verzocht en verkreeg hy van den hertog de prooftdy van het klooster Dorrstadt; maar zyne tegenwoordigheit aan het hof nodig geoordeelt zynde, moest hy in den jare 1573 aldaar weder verschynen. Hy overleedt in het jaar 1577 te Helmstadt, alwaar hy begraven wierdt. Hy was een geleerd en welsprekend man, als mede een liefhebber van de poëzy. Van zyne schriften zyn gedrukt: *Psalmus* XII; *Epicedion duorum fratrum cum duobus Chronostichis*; *Epitaphia Caroli Victoris, Philippi Magni & Henrici patris*; *Epigramma*

ma ad D. Andr. Camicianum; *ad Helium Eobanum Hessum*; *de Momo*; *de quodam cordato coquo*; *de quodam Monacho*; *De unione Religionis. Gualther. Chron. lib.* II. *p.* 1102.

EBNER, (HIERONYMUS) zoon van Mattheus, en broeder van Johan of Hans Ebner, ridder, de welke in den jare 1520 de keizerlyke Rykstekenen van kroon, ryksstaf en appel, aan keizer Karel den V naar Aken bragt, en de in den jare 1552 belegerde stadt Neurenberg manmoedig als opperkrygsbevelhebber beschermde. Deze Johan Ebner is de stamvader van alle nog bloejende Ebners van Eschenbach. Hieronymus is in het jaar 1477 geboren, en heeft zyne studien onder Sixtinus Sugerius te Ingolstadt gelukkig volbragt. In den jare 1512 wierdt hy in den Raadt der stadt Neurenberg aangenomen, en heeft, na alle trappen van eere daar in bekleed te hebben, in en buiten de stadt grote diensten aan het gemeenebest gedaan. Hy is ook een van de voornaamste stichters der scholen te Neurenberg geweest, en heeft de Hervorming aldaar krachtig mede bevordert, hebbende hier over met keurvorst Frederik van Saxen, en andere vorsten, vele brieven gewisselt. Voor het overige staat hy ook voor een groot liefhebber van geletterde mannen te boek. *Eberi Calend. p.* 54. 299.

EBNER VAN ESCHENBACH, (JOHAN PAULUS) uit het geslacht van den bovengenoemden ridder Jan van Ebner gesproten, wierdt in den jare 1641 te Neurenberg geboren. De scholen aldaar doorgegaan zynde, ging hy naar Tubingen en Straasburg, om zyne studien yverig te voltooien, daar hy ook eene Disputatie *de Jure Senum, Senectutisque Privilegiis* schreef. Vervolgens in dienst van den graaf van Windischgrats getreden, en met dien keizerlyken gezant aan de Italiaansche hoven geweest zynde, hadde hy gelegenheit zyne goede hoedanigheden, byzonderlyk in de landmeetkunde, te doen blyken, en dagelyks nog meer te leren. Van daar weder in zyn vaderlandt te rug gekeert zynde, wierdt hy aan den keurvorst van Saxen gezonden, en daar na in den Raadt genomen, daar hy de voornaamste ampten met lof in bekleedde; komende in den jare 1691 te overlyden. Hy heeft geschreven, doch alles zonder zyn naam: *Zelus Galliæ*; *Cenotaphium legionis Franconicæ pedestris*; *Sol Tyrolis occidens & oriens*; *Tumulus Candiæ*. Deze werken hebben zyne zonen veel verbetert laten herdrukken. *Omeis de claris Norimbergens. Faber Vita J. P. Ebneri.*

EBON, of EBES, aartsbisschop van Rheims, vermaard in de Historie van Vrankryk, was een zoon van arme ouders, of, zo als Karel de kale in zyn brief aan paus Nicolaus den I zegt, van een slaaf van de dode handt. Hy hadt het geluk van zuigbroeder en schoolmakker te wezen van Lodewyk den I, die naderhandt bygenoemt wierdt de goedertieren, koning van Vrankryk en keizer. Deze eer maakte hem gezien: en den geestelyken staat verkozen hebbende, predikte hy, door last van paus Paschalis den I, het Euangelium aan de Noormannen en Denen, en wierdt vervolgens, omtrent den jare 822, op den stoel van de kerke van Rheims geplaatst, 't welk hem in groter aanzien bragt. Daar op verscheen hy ook met uitstekenden luister in het Concilie van Thionville en in de vergadering van Parys, gehouden in den jare 829. Dit belette nochtans niet, dat hy, 't zy uit eige beweging, 't zy by ongeluk, mede ingewikkelt wierdt in de zaken van het hof, en vooral in de verschillen tusschen Lodewyk den goedertieren en zynen zone Lotharius, met veel yver het belang van den laatsten waarnemende. Zelfs was hy een der voornaamste smeders van den geweldigen raadt tot de onnatuurlyke onttroning van den vader, waar in hy zo wel werkte, dat de zelve wierdt uitgevoert in de vergadering van Compiegne in den jare 833. Zo haast als het gerucht van dit onrechtvaardige stuk door alle de provincien verspreid wierdt, kwamen de rechtvaardige Franschen, dat verfoejende, van alle kanten te zamen, om te trachten den keizer van die snode verdrukkinge te bevryden; gelyk hy ook in het volgende jaar weder herstelt wierdt; wanneer alle, die het met Lotharius hielden, van alle steun ontbloot bleven. Ebon wierdt gevangen, zo als hy het met de schatten van de kerke ontvluchtte, en in den jare 835 voor 't Parlement te Mets gebragt, daar Lodewyk de goedertieren hem zelf mondeling beschuldigde. De misdaadt was zo klaar, dat hy niet onderstondt zich te ontschuldigen, maar de zelve schriftelyk bekende, waar op hy door 40 bisschoppen wierdt afgezet; welke afzetting hy ook zelf ondertekende. Men voegt 'er by, dat Ebon, naar de vierschaar gaande, met luider stemme verklaarde, dat de keizer onrechtvaardiglyk was onttroont geworden. Hier na nam hy de wyk; doch bragt, als de keizer overleden was, zo veel by Lotharius te weeg, dat hy zyne herstelling kreeg, door 20 bisschoppen getekent. Hy verordende daar zelfs geestelyke klerken, en onder anderen Wulfradus, opvolger van St. Raoul in 't aartsbisdom van Bourges; 't geen oorzaak tot veel twist gaf. Deze ongelukkige prelaat wierdt andermaal uit zyne kerke verjaagt omtrent den jare 853; en zyn ongeluk was zo groot, dat paus Sergius hem zyne bescherming weigerde. Hy verloor ook te gelyk twee abdyen in Italië, die Lotharius hem gegeven hadde. In die moeielyke gelegenheit begaf hy zich naar Duitschlandt by Lodewyk den II, die hem het bisdom van Hildesheim gaf, dat Lodewyk de goedertieren gesticht hadde; alwaar hy kort daar na stierf, ste weten in 't jaar 855. Robert, vader La Noue, en Miraumont hebben geschreven, dat deze Ebon kancelier zoude zyn geweest van Karel den kalen; doch dat is een misslag. *Burchard lib.* II. *cap.* 5. *Annales Fuld. A. C.* 822. *Flodoard lib.* II. *cap.* 20. *Hincmar. cont. Gothos c.* 36. *T.* VII *&* VIII *Conc. Sammarthani Gall. Christ. T.* I. *Hist. de Franc.*

EBORACH, of EBRACH, de naam van een zeer ryk Cistercienzer klooster, en stedeke in Frankenlandt. Twee broederen, uit het adelyke geslacht van *Eboraw*, hebben het met toestemminge van hunne zuster gesticht ter plaatse, daar hun stamhuis stondt, omtrent den jare 1126, onder de regeering van den keizer Lotharius. De inkomsten van dit klooster zyn door de milde giften van keizer Conraad den III en zyne gemalinne Gertrudis, de welke ook aldaar begraven legt, en door de mildadigheden van de graven van Cassel, Henneberg en Rhienek, en van de burggraven Jan en Frederik van Neurenberg, zodanig hoog gerezen, dat men het voor zo ryk als het gehele bisdom van Wurtsburg schat. Hier leggen ook nog begraven hertog Frederik van Zwaben, zoon van keizer Conraad den III, als ook de keizerinne Irene, zuster van den keizer Alexius van Constantinopel, en gemalin van Philips. Ook worden hier alle de herten van de overledene bisschoppen van Wurtsburg bygezet en bewaart. Het klooster heeft dikwils verschil met de bisschoppen van Wurtsburg gehad, omdat zy het recht van bescherming over het klooster wilden oeffenen; maar in den jare 1544 heeft keizer Ferdinand het klooster voor vry en onmiddelbaar onder het ryk behorende verklaart. De abt Herman heeft in den jare 1200 de voortreffelyke en uitmuntende schone kerk begonnen te bouwen. *Limnæus in addit. ad L.* 4. *de Jur. Publ. Pastor. Francon. rediv. p.* 450.

EBORICH. Zie EBURICH.

EBORODUNUM. Zie YVERDON.

EBRANCUS, zoon van Memprícius, die men de vyfde koning van Engelandt zegt geweest te zyn, zonder wel te kunnen zeggen in wat tydt. Hy was, naar het voorgeven van die Historieschryvers, welke veel houden van fabelen aan te nemen, en anderen weder over te leveren, een dapper vorst, die in Gallië overstak, en daar heerlyke overwinningen behaalde. Men zegt, dat hy de stadt Caër-Ebranc, door de Romeinen *Eboracum* genoemt, zynde het hedendaagsche *York*, gesticht heeft; dat zyne regeering 40 jaren duurde, en dat Brutus de tweede hem opvolgde; doch alles zonder grondt. Zie de schryvers van de Historie van Engelandt, en inzonderheit *Du Chesne Hist. d'Angl. lib.* II. *cap.* 11. *p.* 61.

EBRBUHARITEN, een soort van Mahometaansche geestelyken, aldus genoemt naar hunnen stichter *Ebrbuhar*, een leerling van Nakschibendi. Zy willen voor zeer heilig, en geheel van de wereldt afgescheiden, gehouden zyn; maar worden niettemin by de andere Musulmannen voor ketters aangezien, omdat zy oordeelen, niet verplicht te wezen de pelgrimagien van Mecca te doen, zeggende, om zich daar van te bevryden, dat de zuiverheit hunner zielen, en de verrukkingen, die hen boven de wereldt verheffen, hen in staat stellen om die heilige plaats in hare cellen te zien, als of zy daar wezentlyk tegenwoordig waren. *Ricaut de l'Empire Ottoman.*

EBREMAR, Patriarch van Jeruzalem, tot welke waardigheit hy verheven wierdt door den koning Boudewyn, tegen Daibert. Gibellinus, die door paus Paschalis den II naar 't Oosten gezonden wierdt, om kennis van deze zake te nemen, zette hem wederom af. Doch dewyl bespeurt wierdt, dat men zich slechts van zyne eenvoudigheit bedient hadde, om zynen voorzaat te kwellen, gaf hem de paus omtrent den jare 1107 het bisdom van Cæsarea, door het overlyden van des zelfs prelaat oopen gevallen zynde. *Albericus in Chron. Wilh. Tyrius l.* XI. *Hist. Sacræ. Baronius an. Chr.* 1107. *c.* 4.

EBREMOND, schoonzoon van Theodatus, koning der Gothen in Italië, gebiedende het leger van zyn schoonvader in den jare 536, verraadde hem lafhertiglyk, en gaf zich over aan Belisarius, die hem naar Constantinopel zondt, daar hy van den keizer Justinianus zeer wel ontfangen en Patricius gemaakt wierdt, niet zo zeer tot vergelding van zyn verraadt, als wel om de Gothen door zachtigheit en giften aan zyn zyde te krygen. *Le Sueur Hist. de l'Egl. & de l'Emp. A.* 536.

EBRO, in 't Latyn *Iberus*, eene voorname rivier in Spanje, naar welke dat landt oudtyds *Iberia* genoemt wierdt. Zy heeft haren oorsprong in Oud-Castilië, op de grenzen van Asturië, omtrent het dorp, by die van het landt genaamt *Fuentibre*, dat is te zeggen *oorsprong* of *fontein van de Iberus*, en loopt dus door Oud-Castilië en een gedeelte van Navarre. In de eerste provincie doorloopt zy Miranda-del-Ebro, Jancugo, Longrogno, en Calahorra, zynde reets vergroot door de wateren van verscheide rivieren, welke daar in vallen. De Agra werpt zich in de zelve in Navarre. Vervolgens in Arragon komende loopt ze voorby Saragossa, en ontfangt de Guerna, Rio Martin, Rio Guadalo, de Anacrade, en de Algas, die van de eene kant Arragon van Catalonië scheidt. Omtrent deze laatste provincie ontfangt ze de Segro, loopt voorby Tortosa, en werpt zich kort daar na in de Middelandsche zee. De eerste verdeeling van Spanje was aan deze zyde en aan gene zyde van de Ebro. Ze scheidde ook de veroveringen der Carthaginenzen en Romeinen van een, by de voorwaarden van vrede, die Luctatius Catulus met de eersten maakte. De oude schryvers spreken dikwils van de Ebro, of de Iberus. Festus Avienus gewaagt ook van een andere rivier van dien naam aldus:

> *Iberus inde manat amnis, & locos*
> *Fœcundat undâ: plurimi ab ipso fervent*
> *Dictos Iberos, non ab illo flumine*
> *Quod inquietos Vascones prælabitur.*

Zommige schryvers menen, dat deze laatste rivier die is, welke hedendaags *Rio Tinto* genoemt wordt. *Strabo l.* III. *Plinius l.* III. *c.* 3. *& l.* IV. *c.* 20. *Nonius Hisp. descr.*

EBRODUNTEN, oude volkeren van 't Narboneesche Gallië, hebbende tot geburen ten Noorden de Briganten, ten Oosten de Vagiënnen, ten Zuiden de Sontinen, en ten Westen de Caturigen. Hun landt wordt hedendaags genoemt *het Embrunois*, en *Ebrodunum*, des zelfs hoofdstadt, *Embrun. Baudrand.*

EBROIN, volgens zommige schryvers een Duitscher van geboor-

boorte, was hofmeester of *Major domus* onder koning Clotarius den III van Vrankryk. Hy was een heerschzuchtig, hoogmoedig, en stout man, dien geen schranderheit ontbrak om tot zyn gewenschte oogmerk te komen. In 't eerst voerde hy te gelyk met de koninginne Batilde de voogdy over den koning, en 't bestier van 't ryk, waar in hy zich uitstekend wel en rechtvaardig gedroeg, tot dat hy door zyne kunstenaryen deze deugtzame vorstin omtrent den jare 665 noodzaakte de wyk te nemen in het klooster van Chelles, 't welk zy hadde doen bouwen: waar op hy zyn hoogmoedt, gierigheit, wreedheit, en trouwloosheit den vollen toom gaf. Wanneer daar na in 't jaar 668 Clotarius zonder kinderen kwam te sterven, plaatste hy des zelfs broeder Thierri op den troon; doch de groten in den jare 669 de kroon aan Childerik den II, mede een broeder van Clotarius, opgedragen hebbende, wierdt Thierri, na omtrent een jaar regeerens, in 't klooster van St. Denys, en Ebroin geschoren, en in dat van Luxeuil in Burgundië bestelt. Na de doodt van Childerik wierdt Thierri in den jare 674 of 677 weder op den troon verheven, en een Leudesius hofmeester gemaakt. Hier op wist Ebroin ook uit het klooster te komen, liet Leudesius ombrengen, en bragt een valschen Clovis, verdichte zoon van Clotarius den III, voor den dag: en dewyl hy het volk dwong, den zelven getrouwheit te zweren, en overal, daar men zulks weigerde, het gansche landt verwoestte, hebbende zelfs de groten van Neustrië en Burgundië op zyn zyde gekregen, wierdt Thierri genoodzaakt hem wederom tot hofmeester aan te nemen; waar op hy den valschen Clovis niet meer nodig hebbende weder wegzondt. Dus andermaal tot zyn hoogste top van geluk en gezag gestegen, matigde hy zich ook ander maal het hoogste geweldt aan, en offerde alle die hem wederstonden aan zyne wraakzucht, en al die voorname ampten en grote goederen bezaten aan zyn gierigheit op. Onder de eerste bevonden zich de bisschop van Autun, St. Leger, en zyn broeder, de graaf Guerin. Hy bedroog ook in den oorlog al wie zich op zyn woordt betrouwde, als Pipin en Martin, die hy in Austrasië overwon, welken laatsten hy zyn woordt gegeven hebbende, te Laon liet ter doodt brengen. Zyne tyranny hadt peil noch maat, en hy wierdt daar in hoe langer hoe meer verhard, tot eindelyk zeker heer, met name Hermanfroi, dien hy van zyne goederen beroofd hadt, en met de doodt dreigde, hem zelfs in den jare 683, of 688, op een morgen, zommigen zeggen in zyn bedt, anderen op 't uitgaan van zyn huis, het leven benam. *Gregor. Turonensis Append. c.* 94 *& seq. Ado & Sigebert in Chron. Aimoin l.* IV. *c.* 44, 45, *& seq. Mezeray Hist. de France T. I. p.* 249. *Daniel T. I. p.* 330 *& seq.*

EBSDORF, EBBECKESTORP, of EPSDORF, een vlek, ampt, en voormaals ook een Benedictyner adelyk vrouwenklooster in het hertogdom Luneburg, aan de Schweinau, 3 mylen van de stadt Luneburg. Hier zoude hertog Bruno, die Brunswyk gesticht heeft, in den jare 876 (anderen zeggen 800) benevens 12 graven, mitsgaders de bisschoppen van Minden en Hildesheim, met hun gansche leger, in een slag tegen de Noormannen gebleven zyn. *Zeiler. Topogr. Tromsdorf Geogr.*

EBURICH, of EBORICH, een koning der Sueven in Gallicië, volgde in den jare 583 op zynen vader Miro, en wierdt het jaar daar aan gevangen en in een klooster gezet door Anduca, die het ryk overweldigde, nadat hy de weduwe van den overleden koning getrouwt hadde. Doch in den jare 585 handelde Leuvigild, koning der Gothen, Anduca eveneens: waar mede het koninkryk der Sueven in Spanje eindigde. *Gregor. Turon. lib.* VI. *cap.* 43.

EBURNIUS. Zie ALBURNIUS VALENS.

EBURONEN waren volkeren van 't oude Belgische Gallië, (*Gallia Belgica*) onder 't bisdom van Luik; 't welk ook te verstaan is van 't oude bisdom, dat eerst zynen setel hadt te Tongeren, naderhandt te Maastricht, en eindelyk te Luik. Het strekte zich uit niet alleen zo ver als het bisdom van Luik tegenwoordig reikt, maar ook in een goed gedeelte van Brabandt, Limburg, Luxemburg, enz. en in al 't gene tot het bisdom van Namen behoort, dat uit het oude bisdom van Luik getrokken is. *Strabo. Cæsar. Sanson de Gall. ant.*

EBUROVICEN, volkeren, zynde geweest een gedeelte der Aulercen in 't oude *Gallia Lugdunensis*, welker hoofdstadt was *Mediolanum*, tegenwoordig Evreux in Opper-Normandië. *Cæsar. Plinius. Sanson.*

EBUSUS. Zie IVICA.

EBZAN, of ABESAN, van Bethlehem in den stamme Juda, richtte het volk Israël zeven jaren na de doodt van Jephta. Hy hadde 30 zonen en 30 dochteren, die alle gehuwelykt zyn geweest. *Richt.* XII, *v.* 8, 9, 10. *Torniëll. ad ann.* 2855.

ECBATANA was voor dezen de hoofdstadt en koninklyke setel van Medië, hedendaags *Tabris* genoemt. Eenigen zeggen, dat deze stadt al voor de tyden van Semiramis is bekend geweest. Anderen menen, dat ze van Dejoces, of Arphaxad, in het boek van Judith zo geheten, is opgebouwt, en na haar verval door Seleucus herbouwt.

Men zegt, dat ze met zeven muren omringt was, alle met torens, hebbende verscheide koleuren, als wit, zwart, blaauw, purper, orange, zilver, en goud, wel voorzien. Merodach, ook Nabuchodonosor genoemt, versloeg in den jare der wereldt 3345 den koning Arphaxad, en verwoestte Ecbatana. Parmenio, veldoverste van Alexander den Groten, wierdt in den jare 3725 aldaar op zyn bevel gedood; en drie jaren daar na stierf Hephestion, de gunsteling van dien vorst, in deze plaatse, wiens lykstatie meer dan twaalf duizend Talenten, of twaalf duizend en zes honderd kronen, kostte.

Dit Ecbatana moet niet met de plaatse van gelyken naam, in Persië gelegen, vermengt worden, daar de koningen van Persië in den zomer gewoon waren hun verblyf te nemen, om dat de omleggende bergen en de niet verre daar van gelegen Kaspische zee eene zo aangename en versche koelte gaven, als in andere gewesten van Persië niet gevonden wordt. Ook was 'er een Ecbatana in Phenicië, daar Cambyses zich, te paardt klimmende, dodelyk bezeerde. *Judith c.* 1. *Herodotus l.* I. *&* III. *Quintus Curt. l.* VII. *Bochart Phaleg l.* III. *c.* 14.

ECCARD. Zie ECKARD.

ECCIUS, of ECKIUS, (JOHANNES) in Zwaben in den jare 1486 geboren, was Professor in de Godgeleerdheit en Predikant te Ingolstadt. Hy was een groot vriendt van Luther, doch nadat de verschillen in de religie ontstaan waren, heeft hy zich hevig tegen de Reformatie en de hervormers aangekant. Zyne zo genoemde *Obelisci* was het eerste geschrift, dat hy tegen Luther en andere hervormers schreef. Luther schreef zyne *Asterislici* daar tegen, en zy wisselden vervolgens van weêrkanten nog eenige schriften. Hy heeft drie zamenspraken bygewoont. Het eerste wierdt in den jare 1519 op de Pleessenburg in Leipzig tusschen hem en Karelstadt, in tegenwoordigheit van Luther, gehouden; en aldaar tien dagen gedisputeert hebbende, scheidden zy, ieder van zich zelf wel voldaan zynde. In Zwitserlandt, te Baden, hadt hy ook in het oopenbaar tegen Oecolampadius gedisputeert, en overal de hoogheit van den Roomschen stoel voorgesproken. De Bulle, door paus Leo den X tegen Luther en zynen aanhang uitgeblixsemt, zondt hy aan den keurvorst Johan van Saxen, en was bezig om ze ook in Leipzig en Erffurt uit te breiden, het welk hem haast kwalyk zou bekomen hebben. Daarenboven vermaande hy ook de akademie van Wittenberg, van Luther en zyn gevoelen te verlaten. Door dit zyn bedryf wiesch zyn aanzien zeer hoog by de Roomschgezinden, zo dat hy ook in den jare 1580 met Johan Faber naar Augsburg wierdt gezonden, om de geloofsbelydenis der Protestanten te wederleggen. In de jaren 1540 en 1541 was hy met Melanchthon alleen te Worms, en vervolgens, van Pflugius en Gropferus verselt, met Melanchthon, Bucerus en Pistorius te Regensburg weder in gesprek: doch Eccius wegens ziekte alle zamenkomsten niet kunnende bywonen, protesteerde tegen alles, wat zyne collegen mogten besloten hebben. Hy is in het jaar 1543 te Ingolstadt gestorven. Zyne schriften zyn: *Enchiridion Controversiarum*; *Apologia contra Bucerum*; *de Missâ*; *de Cardinalibus & Legatis*; *de Immunitate Ecclesiæ*; *de Annatis*; *de Præsentia reali corporis & sanguinis Christi in Eucharistiâ. Seckendorf Hist. Lutheran. l.* I. *sect.* 13. *Arnold kerk-en ketter-Histor. lib.* XVI. *c.* 8. §. 2.

ECCLESIASTES, 't welk betekent *Prediker*, is de naam van een der kanonyke boeken van het Oude Testament. Het wierdt in 't Hebreeusch genoemt *Koheleth*, dat volgens den letter te zeggen is, *de gene, die verzamelt*, of *vergadert*, 't zy omdat de schryver van dit boek de gevoelens van verscheide wyzen daar in verzamelt heeft, 't zy ter oorzake van de wysheit des schryvers, 't zy omdat hy nieuwelings met de Synagoge vereenigt en weder daar aan ingelyft was, of eindelyk liever, omdat dit boek is eene redenvoering, gedaan aan een vergadering, gelyk de Grieksche naam *Ecclesiastes* ook schynt mede te brengen. Eenigen menen, dat Koheleth is een van de eige namen des schryvers, koning Salomon, omdat 'er in het boek doorgaans in het mannelyk geslacht staat *Amar Koheleth*: en dit is ook het gevoelen veler Joodsche Rabbynen. Men schryft het gemeenlyk aan Salomon toe, schoon zyn naam daar niet voor staat; doch het geheele boek is vol omstandigheden, welke niet dan op dien koning passen. De Talmudisten nochtans eigenen het toe aan Ezechias. R. Kimchi meent, dat Jesaias, en Grotius, dat Zorobabel de schryver daar van is geweest. Zommige oude ketters, waar van Philastrius spreekt, waren van gedachten, dat het gemaakt was door een goddeloze, die geen toekomend leven geloofde; maar men kan niet twyffelen, dat het van Salomon niet is, en de Joden hebben altydt verzekert, dat het 't laatste zyner boeken was, en een vrucht van zyne boetvaardigheit. Het onderwerp van dit boek is de ydelheit en onbestendigheit der zaken van deze wereldt aan te tonen, en te doen zien, dat de gelukzaligheit van den mensch bestaat in Godt te eeren en te vrezen, en zyne geboden te onderhouden. De Hebreën en de Christenen hebben het altydt onder de kanonyke boeken geplaatst. *St. Hieronymus in c.* 1. *Eccl. &c. St. Augustinus Ps.* 126 *&c. Philastrius c.* 130. *Sixtus Sin. in Cat. M. Du Pin Differt. prelimin. sur la Bible Tom. I.*

ECCLESIASTICUS, mede een boek van 't Oude Testament, doch by de Protestanten niet gerekent onder de kanonyke boeken, 't welk zommige ouden genoemt hebben Πανάρετος, dat is te zeggen, *het boek aller deugden*, en dat de Grieken gemeenlyk heten *de Wysheit van Jesus, den zone Sirachs*, welken naam het ook in de Neder-Duitsche overzetting heeft. Het is geschreven in 't Hebreeusch, gelyk in de voorreden gezegt wordt, door een Jode, aldus genaamt, ten tyde van het hogepriesterschap van Onias den III, onder de regeeringe van Ptolomeus Epiphanes en Antiochus, en overgezet in 't Grieksch door des schryvers kleinzoon, onder de regeering van Ptolomeus Physcon, dien men ook Evergetes den II noemde, een broeder van Ptolomeus Philometor. St. Hieronymus zegt in zyn tydt een Hebreeusch exemplaar daar van gezien te hebben, dat den tytel niet hadt van *Ecclesiasticus*; maar van *Parabolæ*. Eenige ouden hebben dit werk ook aan Salomon toegeëigent, misschien om de gelykenis van 't onderwerp en der gedachten, die zo groot is, dat men duidelyk zien kan, dat de schryver hem heeft willen navolgen. Hy heeft verscheide van zyne stellingen gebruikt, en de wyze vervolgt, die hy in zyne *Proverbia* of Spreuken waargenomen heeft, van de zedeleer door spreuken en regels te onderwyzen: maar zyne uitdrukkingen heb-

hebben die kracht noch die scherpzinnigheit niet. Dit boek begint met eene vermaning tot de wysheit, gevolgt van een groot getal zedekundige spreuken en regels, tot het 44 kapittel, alwaar de schryver den lof begint te schryven van de Patriarchen, Propheten, en voortreffelyke mannen onder de Joden, 't gene hy vervolgt tot het 51 en laatste kapittel, 't welk een gebedt tot Godt behelst. Men heeft den Hebreeuschen text van *Ecclesiasticus* lang gemist: en de Latynsche overzetting verschilt op zommige plaatsen van den Griekschen text. De Joden hebben dit werk niet onder de kanonyke boeken geplaatst, en op de oude lysten der kanonyke boeken, by de Christenen aangenomen, wierdt het daar van onderscheiden, en alleen gestelt onder de gene, die men met stichting in de kerke leest. Verscheide vaders van de eerste eeuwen hebben het met den naam van de heilige Schrift aangehaalt. St. Cyprianus, St. Ambrosius, en St. Augustinus hebben het voor kanonyk erkent, en het is zodanig te zyn verklaart in het Concilie van Carthago door Innocentius den I, in 't Concilie van Rome onder Gelasius, door de instelling van Eugenius, en in het Concilie van Trente, weshalven het daar voor ook by de Roomsche kerke gehouden wordt. *Epist. S. Barnabæ. Clemens Romanus Epist. ad Corinth. Tertull. l.* III. *contra Marcion. Clemens Alexand. in libris Strom. Origin. l.* III. *contra Cels. S. Cyprianus passim. Euseb. l.* VI. *Hist. S. Hilar. in Psal.* 140. *S. Basil. l.* V. *contra Eunom. S. Ambrosius passim. S. Hieronymus in Psal.* 73, *in Esaiam, & in Ezechiel. S. August. passim, & de Doctrina Christ. l.* X. *c.* 8. *S. Epiph. in Hæres. Anomæor. Sixtus Sin. Jansenius Præf. in Eccl. M. Du Pin Biblioth. Dissert. prelim. sur la Bible.*

ECDICIUS, zoon van den keizer Avitus, en broeder van Papianilla, de vrouw van Sidonius Apollinaris, heeft geleeft in de vyfde eeuw. Hy was onder de regeering van den keizer Anthemius ryksgraaf en hoofdman van de ruitery, en onder die van Nepos was hy Patricius. De gemelde Sidonius Apollinaris pryst hem over het dapper verdedigen van de stadt Clermont in Auvergne tegen de Visigothen, die hy met weinig volk verfloeg in den jare 471. Deze stadt naderhandt by een vredensverdrag weder overgegeven zynde, begaf Ecdicius zich in den jare 474 by de Bourgundiers, en vervolgens naar Rome by den keizer Nepos. Gregorius Turonensis maakt gewag van hem, en spreekt van de mildadigheden, die hy aan de armen bewees gedurende een groten hongersnoodt. *Marcellin. & Cassiodor. in Chron. Gregor. Turon. l.* II. *c.* 24. *Sidon. Apollinar. lib.* II *ep.* 1, *l.* III. *ep.* 3. *ad Ecdic. l.* III. *ep.* 16. *ad Papin. & Carm.* 20. *Natalis noster nonas.*

ECDICUS was by de Grieken in de steden een Magistraatspersoon, die voor het gemeenebest zorgen, en wel inzonderheit toezien moest, dat eene stadt aan hare inkomsten geen nadeel of schade leedt. In de kerke te Constantinopel waren 'er verscheide. De voornaamste daar onder heette Πρωτέκδικος, en moest de rechten der geestelykheit voorstaan. *Du Fresne Glossar.*

ECDYSIA was een feest, 't welk de inwoonders der stadt Phæstus op het eilandt Creta ter eere van Latona Phytia vierden, omdat zy Galatæa tot een jongman hadt gemaakt, en de vrouwelyke klederen doen afleggen. *Meurs. Græc Fer.*

ECEBOLUS, een redenaar, geboortig van Constantinopel, die zich omtrent den jare 362 door de beloften van Julianus den afvalligen latende verleiden, de Roomsch-Katholyke Religie verliet, om de afgoden met dien keizer te dienen. Na de doodt van Julianus verzocht hy weder onder de geloofsgenoten der kerke, die hy verlaten hadde, aangenomen te worden, en zich aan de deur van de kerk plaatsende, riep hy: *Me quasi salem insatuatum pedibus conculcate*, dat is: *Treedt my als dwaas zout met voeten. Hieron. in Chron. Socrates l.* III. *c.* 11.

ECFRIED, een zoon en opvolger van Oswin, koning van Northumberlandt in 't eilandt van Albion, of Engelandt. Gedurende zyn vyftienjarige regeering voerde hy verscheide oorlogen tegen Wulfer, koning van Merciё, die hem Lindsey afnam, en tegen des zelfs broeder en opvolger Ethelred, welke mede de overhandt op hem behaalde. In den jare 684 zondt hy zyn veldoverste Berth en zyn vrouw naar Ierlandt, om de inwooners te plagen, schoon de zelve hem nooit kwaad gedaan hadden. Naderhandt trok hy zelf op tegen de Picten, die hem in eene hinderlage kregen, waar in hy, benevens het grootste gedeelte zyns legers, zyn leven verloor den 20 May 685. Hy hadde ten huwelyk Ethildrith, een dochter van Annas, koning der Oost-Anglen, die hem wel betuigde, dat zy hem boven alle mansperfonen der wereldt beminde, doch, om volgens hare verbeelding een heiliger leven te leiden, hem de huwelykspliecht niet wilde bewyzen: op welke wys zy 12 jaren met hem geleeft hebbende, met zyne toestemming in een klooster ging: waar na zy abdisse te Ely, en na hare doodt gekanoniseert wierdt. Ecfried liet gene nakomelingen na, zo dat zyn natuurlyke broeder Aldfried hem in het ryk volgde. *Beda Hist. l.* IV. *c.* 26. *Miltons History of England* 4 *book.*

ECHAB en ZEDEKIA. Zie ACHAB en ZEDEKIA.

ECHAUX, (Bertrand van) aartsbisschop van Tours. Hy hadde de eere van een nabestaande van Hendrik den IV, koning van Vrankryk, te zyn, en zyn vader was de XXI of XXII vicomte uit dit geslacht in het landschap Bearn. In den jare 1599 wierdt hy bisschop van Bajonne, en in 't jaar 1611 kreeg hy het aartsbisdom van Tours, van het welke Sebastiaan Galigai, broeder van den naderhandt ongelukkigen maarschalk van Ancre, hadt moeten afstandt doen. In den jare 1619 is hy een lidt van de orde van den H. Geest geworden. Lodewyk de XIII benoemde hem tot den kardinaalshoedt; maar de kardinaal de Richelieu, hem niet gunstig zynde, belette onder de handt zyne verheffing, en bragt te weeg, dat de zelve op den aartsbisschop van Lion, Dionysius van Marquemont, viel. Hy stierf den 21 May, in den ouderdom van 85 jaren. *Lettr. d'Ossat avec les not. d'Amelot de la Houssaye tom.* III. *p.* 308.

ECHBERT. Zie EGBERT.

ECHECRATES, een Thessaliër, die eene jonge dochter, den dienst van Apollo in den tempel te Delphos toegewyd, weggevoerde en verkrachtte: 't welk de oorzaak was van 't maken van eene wet, dat men daar toe in 't toekomende niet anders nemen zou dan vrouwen, 50 jaren oud zynde. *Diodor. Siculus lib.* 16.

ECHELLENSIS, (Abraham) een geleerde Maroniet, was te Rome eerst professor in de Oostersche talen, en heeft, op begeeren van den groothertog Ferdinand den II het V, VI, en VII boek van *Apollonius* van de kegelachtig ronde lighchamen uit het Arabisch in het Latyn vertaalt, in dat werk van den vermaarden *Johannes Alfonsus Borelli*, wiskunstenaar, onderfteunt zynde. Deze verstont niet een woordt van het Arabisch, en Echellensis niet het allerminst van de wiskunst. Deze overzetting is met *Borellus* verklaringen en uitleggingen, nevens het boek van *Archimedes de Assumptis* te Florence gedrukt in 't jaar 1661. Hy hadde ook te Rome al gewerkt aan de overzetting van den *Bybel* in de Arabische tale voor de vergadering van de voortplantinge des geloofs, als hy op het aanraden van Sionita, aan wien het werk van den Bybel van le Jay was toevertrouwt, naar Parys beroepen, en professor in de Syrische en Arabische talen gemaakt wierdt, om het voorgemelde werk van den Bybel te verhaasten. Hy wierdt ook van Sionita als zyn waarde landgenoot en medebroeder erkent, maar Sionita en hy verdroegen zich niet lange, want beide hadden hunne oogen meer op de beurs dan op den Bybel van le Jay gericht, zo als Simon te kennen geeft. Ondertusschen hebben hunne verschillen veel geruchts gemaakt, zo dat Sionita zelf zyne klagte aan het Parlement te Parys deedt; daar hy Echellensis in zo levendige verwen wist af te schilderen, dat hy hem ook geen oog vol van eere overliet; want hy beschuldigde hem, van uit zyn vaderlandt gebannen te zyn; van het geheele klooster der Maroniten te Rome in rep en roer, en in tweedragt gestelt te hebben, van hunnen patriarch verraden, den prins Fachraddin bedrogen, en den hertog van Florence bestolen te hebben; dat hy om zyne boze daden hadde gevangen gezeten, ja dat hy de brieven, welke hy wegens zyn kwaad gedrag uit Mont Liban, uit Rome en uit Florence ontfangen hadde, zoude laten drukken, om zyn naam en gedachtenisse voor eeuwig verfoejelykte maken. Dit alles ongeacht heeft hem de vergadering van de voortplantinge des geloofs herroepen, en hy begon omtrent het jaar 1652 weder aan de Arabische overzetting van den Bybel te werken. Hy heeft zich ook aan het Roomsche hof bemind gemaakt door zyn boek, waar in hy de Oostersche met de Westersche kerke trachtte te vereenigen, en is in den jare 1664 te Rome overleden. Behalven zyne alreets genoemde werken heeft hy ook in den jare 1653 te Rome eenige aanmerkingen over de *Catalogus Scriptorum Chaldæorum van Ebed-Jesu* laten drukken. Verder heeft men ook van hem: *Eutychius vindicatus*; *Epistola Apologetica.* enz. *Simon Hist. Critiq. Idem in fide Ecclesiæ Orient. p.* 199.

ECHEMUS, zoon van Ærops, was koning der Tegeaten in Arkadiё, zynde gevolgt op Lycurgus, die zonder kinderen overleden was. Hy versloeg de Doriërs, welke zich weder meester van de Peloponesus wilden maken, onder de aanvoering van Hyllus, een zoon van Hercules, dien hy met zyn eigen handt doodde. Men meent, dat hy omtrent den jare 2779 der wereldt, en 1205 voor de geboorte onzes Heeren, geleeft heeft. Daar is naderhandt nog een Echemus koning van Arkadiё geweest, de welke volgde op zyn broeder Polymestor, en zich voegde by Aristomedes en de Messeniërs tegen de Spartanen, of Lacedemoniers. *Pausanias in Arcadicis.*

ECHETLE, een stadt in Siciliё, voormaals zeer wel versterkt, digt by den oorsprong van den vloedt Achates. Ten tyde van den eersten Punischen oorlog, omtrent 400 jaren voor de geboorte onzes Heere, lag zy op de grenzen der Syracusanen en Carthaginenzen, hebbende dezen naam gekregen by letterverzetting van 't Hebreeusche woordt *Etchela*, 't welk eene sterke plaats betekent. Tegenwoordig wordt zy genoemt *Ochula*, of *Aquila. Bochart. Steph. Byzant. Polybius l.* I. *Diodorus, sprekende van Xenodochus, generaal der Agrigenten. Cluverius in Sicilia antiqua.*

ECHI, of EHI, was de zesde zoon van de Patriarch Benjamin. *Genes. c.* 46. *v.* 21.

ECHIDNA, zeker gedrochtig vrouwsperfoon, welke Hercules vondt in 't landt, naderhandt genoemt Scythiё. Eenigen tydt by haar gebleven zynde, zegt de fabel, kreeg zy drie kinderen by hem. Wanneer hy haar verliet, gaf hy haar een boog met de draagbandt, waar aan een gouden vaatje hing, en geboodt haar daar in 't landt te laten den gene van hare zonen, welke die boog zoude kunnen spannen. Zy hadt 'er drie, de eerste *Agathyrsis*, de tweede *Gelo*, en de derde *Scythus* geheten, en het bevel van Hercules volbrengende, als zy groot geworden waren, deedt zy de twee eerste, die de boog niet spannen konden, uit het landt trekken. Dien zy Scythus genoemt hadt, en de wil van zyn vader uitvoerde, bleef in 't landt, dat hy naar zich noemde: en zedert dien tydt droegen de Scythen kleine vaatjes aan hunne draagbanden. Dit is 't gene de Grieken van den oorsprong van die volkeren zeiden, volgens *Herodotus l.* IV.

ECHIN, ERIZZO, of RICCIO, (Sebastiaan) was van eene adelyke familie van Venetiё. Zyne studiën met veel vrucht voltrokken hebbende, bragt hy zyn jeugt door in de oopenbare ampten en bedieningen; doch daar na begaf hy zich wederom geheel en al tot de studien en de oeffening der geleerdheit. Hy schreef een

een tractaat van de munten der ouden, leidde de zedeleer van Aristoteles uit, zette de *Timæus* van Plato over, en maakte nog andere werken. Wanneer hy veertig jaren oud was, kwam hy andermaal tot de bedieningen van 't gemeenebest, bekledende met veel yver de ampten, welke hem opgedragen wierden, en stierf in den jare 1585, in den ouderdom van 55 jaren, met den naam van een wys, verstandig en geleerd man. Behalven de gemelde werken heeft hy ook geschreven een tractaat *Del Governo civile*; *Le Sei giornate*, enz. *Thuan. Histor. & Teissier Addit. tom. II. pag.* 48.

ECHINADES, vyf kleine eilanden van Griekenlandt, op de kusten van Acarnanië, tegen over den mondt van de vloedt Achelous. Men meent, dat zy daar gegroeit zyn van 't zandt en de slib, met het water van die rivier afgesleept wordende. *Plinius l.* II. *c.* 85. *Statius l.* II. *Thebaid. Lucanus lib.* VI. Seneca de treurspel-dichter noemt deze eilanden *Echines*. Ovidius zegt in het 8 boek zyner *Metamorphosis*, dat Neptunus en Achelous de Najaden in die eilanden veranderden. Zy worden hedendaags *Curzolari* of *Cozzulari* genoemt, volgens *Sophianus*. Hier omtrent was het dat de Turken den 7 October 1571 een vermaarden zeeslag verloren tegen de Christenen, die hunne geheele vloot vernielden, onder het beleidt van Don Jan van Oostenryk, natuurlyken zone van keizer Karel den vyfden. *Thuanus l.* 38. & 50.

ECHION, een der metgezellen van Cadmus, en ook des zelfs schoonzoon. Cadmus hadde, als de fabel-dichteren verhalen, te Theben gedaan, 't geen Jason twee honderd jaren daarna in Colchis deedt. Hy hadt de tanden van een draak gezaait, waar van eene ontallyke menigte mannen voortkwam, welke zich in twee partyen verdeelden, en tegen malkander vechtende zich weder ombragten op vier na, en Echion, die de dochter van Cadmus kreeg, en hem vervolgens Theben hielp bouwen, dat daarom ook zomtyds *Echionia* genoemt is. *Ovid. Trist. l.* V. *Eleg.* 5. *v.* 53.

De Poëten spreken van een ECHION, zoon van Mercurius, en wapenvoogdt onder de Argonauten. *Valer. Flacc. Argon. vs.* 441.

Ook maakt Ovidius *Metam. lib.* VIII, *v.* 311 gewag van een ECHION, welke dikwils den prys in de loopbanen behaalde.

Daar is nog een ECHION, een schilder en uitmuntend beeldsnyder, in Griekenlandt geweest, die men niet weet van waar geboortig, maar in de 107 Olympiade, omtrent 352 jaren voor Christus, zou geleeft hebben, en wiens werken by de ouden zeer geacht wierden. *Plin. l.* XXXV. *c.* 7.

ECHO, of *weêrklank*, by de Fabel-dichteren en Poëten eene Nymph, die zy zeiden eene dochter van de Lucht en 't Geluit te zyn, wonende digt by den vloedt Cephisus. Zy verliefde op Narcissus, een zoon van dien vloedt, en zich van hem veracht ziende, begaf zy zich in de bosschen en spelonken, daar zy van hertzeer uitteerende herschept wierdt in steen, en niet als de stem behieldt. Juno, vindende dat zy zich door haar gesnap belette Jupiter by zyne minnaressen te betrappen, veroordeelde haar om niet meer dan twee of drie woorden te antwoorden aan de gene, die haar vragen zouden. *Ovid. Metam. l.* III. Dit is wat de Fabel verziert heeft wegens 't geen men Echo noemt, 't welk in der daadt niet is dan eene herhaling van 't geluit door de wederstuiting van de lucht op harde ligchamen. Daar zyn Echoos, die tot zes, zeven, en zelfs meer malen, herhalen. Ausonius noemt de Echo de dochter van de Lucht en de Tong (*Aëris & Linguæ filia*). De Latynen heten haar het afbeeldsel van de stem (*Vocis imago.*)

ECHT, eertyds een goed stedeke, maar tegenwoordig een gering vlek in het overquartier van Gelderlandt, of het quartier van Roermonde, digt by de Maze gelegen. Het zelve is nu in boeten, breuken en hals-zaken den drost van Montfort onderworpen; maar heeft echter in dagelyksche en kleine zaken en voorvallen een eigen schout, behorende onder het zelve ook de dorpen Roosteren en Maasbrecht. Digt by dit vlek staat een sterk slot, het welk, by den inval van keizer Maximiliaan den II in deze gewesten, in den jare 1498 belegert, en na eenige dagen, niet zonder veel bloedvergieten, verovert wierdt, hebbende de burgers het zelve onder begunstiging van een donkeren nacht in stilte verlaten. Doch het wierdt na het vertrek van Maximiliaan door de Gelderschen weder ingenomen. Van het *Echterwaldt*, van deze plaats zynen naam gekregen hebbende, zie hier na op ECHTER-BOSCH. *Pontanus en Slichtenhorst Geld. Geschied.*

ECHTELD, een Geldersch dorp, gelegen in de Neder-Betuwe, niet verre van Thiel. Het zelve pronkt met een goed en sterk slot, en is met eene bekwame kerk voorzien, die door een eigen Predikant bedient wordt, staande onder de classis van Thiel. *Houve Handv. Kron. I Deel.*

ECHTEN, of ECHTENS HOGEVEEN, een fraai dorp in het landschap Drenthe, onder het Dingspil van Dieveren, maar hebbende geen stem op den landdag, zynde nieuwlings aangelegt, en het huis *te Echten* onderworpen. De heer van deze plaats doedt de uitspraak over de verschillen in de veenen, en ontfangt de tienden jaarlyks van al het vee en koorn. Het veen loopt van hier tot by Koevorden, alwaar veel turf wordt gegraven, en langs de vaart, die midden door 't hoge veen doorloopt, naar Meppel gezonden, leggende dit dorp tusschen Koevorden en Meppel, byna even verre van elk der zelven. Het huis ECHTEN is wel een oud, maar een heerlyk gebouw, en tegenwoordig zeer verbetert, omringt met het schoonste bosch, dat in het landschap Drenthe is. *Picard Oudh. van Drenthe.*

ECHTEN, een dorp in Vrieslandt, gelegen in de grietenye van Lemsterlandt, onder het quartier van Zevenwolden, wordt met Oosterzee door eenen Predikant bedient, staande onder de classis van Zevenwolden. *Winsemius achter zyne Kronyk van Vrieslandt,*

ECHTER-BOSCH, of ECHTER-WALDT, eertyds, en nog ten tyde van Guicciardyn, dat is voor omtrent honderd en vyftig jaren, een fraai en vermakelyk bosch in Gelderlandt, by het stedeke Echt, daar het zynen naam van heeft gekregen, is naderhandt afgehouwen. *Guicciardyn Beschryv. der Nederl. Pontanus Geld. geschied.*

ECHTERNACH, ECHTERN, EPTERNACH, oudtyds *Andethauna*, *Andethaunale*, eene kleine stadt in 't hertogdom Luxemburg, op de grenzen van Trier, by de rivier Sour, met een vermaard Benedictyner klooster, wiens abt een standt des Westphaalschen kreitses is, en het recht heeft van geldt te slaan. In den jare 1705 is deze plaats door de Fransche krygstroupen afgebrand.

ECHTIUS, (JOHANNES) een beroemd geneesmeester, geboren in de Nederlanden, en geleeft hebbende omtrent het midden der zestiende eeuwe. Hy studeerde eerst te Wittenberg in Duitschlandt, en daar na in Italië, alwaar hy Doctor in de Medicynen wierdt, hoedanig hy vervolgens te Keulen met groten lof practiseerde: voornamentlyk bevlytigde hy zich in de kennisse der kruiden, en stierf door het ruiken van iets, dat al te krachtig zynde hem de herssenen bedwelmde. Hy heeft, op bevel des Raads van Keulen, benevens andere Medicynmeesters, geschreven: *Dispensatorium Coloniense. Adam. Vit. Med. Germ. Pantaleon l.* III. *Prosopogr. Cronenburg de Composit. Medicament.*

ECHTSCHEIDING is, wanneer een man van zyne huisvrouwe wettelyk wordt gescheiden, in dier voegen, dat het echtverbondt ten eenemale verbroken wordt. De zelve was by de Romeinen zeer zeldzaam. Plutarchus verhaalt, dat Romulus verscheide wetten maakte, onder welke de hardste was die gene, die de vrouw de macht benam van haren man te mogen verlaten, en die in 't tegendeel aan den man de macht vergunde van zyne huisvrouw te verlaten, om drie oorzaken; namentlyk, voor eerst, indien zy vergif gebruikt hadt om hare vrucht te doen sterven; ten tweede, indien zy een ander kindt in de plaats van haar eigen voorgestelt hadt, en ten derde indien zy echtbreuk of overspel hadt gepleegt. Wanneer het gebeurde, dat de man zyne vrouw verstiet om eenige andere reden, was hy gehouden haar een gedeelte van hare goederen te geven; het andere was aan Ceres toegewyd; daarenboven was hy verplicht om naderhandt eene offerhande te doen aan de Doodgoden. De wet der twaalf tafelen geeft ook macht tot de echtscheiding, en de zelve schryft zekere plegtigheden voor, die men daar omtrent moet onderhouden, zonder welker nakoming de wet de zelve vernietigt, en wil, dat de echtscheiding krachteloos en van geender waarde zy. De zelve moest dan geschieden in de tegenwoordigheit van zeven Roomsche burgers, die allen de behoorlyke jaren van onderscheiding bereikt hadden. [*Divortia septem civibus Romanis puberibus testibus adhibitis postea faciunto: aliter facta pro infactis habentor*, zegt de *Lex Julia*.] De man nam de sleutels van zyn huis weder uit de handen van zyne huisvrouwe, en zondt haar weg, met deze woorden: *Res tuas tibi habeto*, of *res tuas tibi agito*; dat is te zeggen, *Neem uw goedt meê, en verricht uwe eige zaken.* Dit zelve zegt Cicero *in Philipp. contra Anton.*

Hoewel de wetten de echtscheiding toestonden, echter vindt men niet, dat de zelve in gebruik is geweest binnen Rome tot het jaar 70, en de eerste, die de echtscheiding ingevoert heeft, was zekere *Spurius Carvilius Ruga*, onder het burgermeesterschap van Marcus Pomponius, en van Cajus Papyrius, of van M. Attilius, en van P. Valerius, die zyne huisvrouw wegzondt ter oorzake van hare onvruchtbaarheit. By de Grieken hadt de vrouw de macht van zich van haren man te kunnen scheiden, gelykerwyze de man gemachtigt was om zyne huisvrouw weg te zenden; welke gewoonte ook onder de Romeinen een aanvang genomen heeft ten tyde der keizeren. De vrydom der echtscheiding was langen tydt te voren in gebruik geweest by de Joden. De man hadt de macht van zyne huisvrouw, uit kracht van de wet van Mozes, een geschrift te behandigen, door het welke hy haar wegzondt; en het was haar geoorlooft naderhandt te trouwen; het welk nog hedendaags onder hen in gebruik is. Doch de Rabbynen of Joodsche leeraars hebben zo vele voorwaarden gemaakt tot bestendigheit van dezen handel van echtscheiding, dat zy de zelve bezwaarlyk werkstellig kunnen maken. Christus, gevraagt zynde wegens het punt van echtscheiding, zegt, dat Mozes de zelve om gene andere redenen toegestaan of geduld hadt, dan ter oorzake van de versteendheit der herten van het Joodsche volk; dat zulks in vorige tyden niet gebruikelyk was geweest; en dat de man gehouden was zyne huisvrouw aan te kleven, als zynde twee in een ligchaam. De echtscheidingen vielen weinig voor onder de Joden, en men vindt het woordt van echtscheiding in de H. Schrift niet meer, dan by den Propheet Jesaïas, zeven honderd jaren na de oprechting der wet. Christus verboodt uitdrukkelyk de echtscheiding, uitgezonderd wegens het feit van overspel. Hier van is eene vrage voortgekomen, of in dit geval van overspel, het zy van de vrouwe of van den man, de echtscheiding volgens de Christelyke wet geoorlooft is? Het is eene vaste zaak, dat de scheiding wegens de zamenwoning toegestaan is, niet alleenlyk in dit geval, maar nog in meer andere. De zwarigheit bestaat daar in, dat men weten wil, of de man zyne huisvrouw ter oorzake van overspel weggezonden hebbende, het haar vry staat te hertrouwen. S. Augustinus bekent, dat deze vrage niet klaarlyk genoeg opgelost is in het Evangelium. De oude en hedendaagsche overzetters zyn van verschillende gevoelens geweest aangaande de uitlegging der woorden van den Heilandt, en het oude gebruik der kerke is hier in ook verschillende geweest. De Grieken hebben eertyds toegestaan, en staan nog hedendaags de huwelyks-scheiding toe,

niet alleen in geval van overspel, maar ook om verscheide andere redenen: het welk zelfs door de wetten der Christen keizeren is bekrachtigt: en dit punt wierdt in de kerkvergadering van Florence niet aangemerkt als een voorwerp, het welk de hereeniging van die twee kerken zou kunnen verhinderen. De Vaderen en Concilien der Westersche kerke schynen ook verschillende te zyn geweest wegens dit gebruik. Doch in de later eeuwen hebben de Latynen de echtscheiding niet meer toegestaan, wel te verstaan, met de vryheit voor de vrouwe en den man, van te mogen hertrouwen voor de aflyvigheit van de eene of van de andere, en hebben een onderscheidt gemaakt tusschen de scheiding van zamenwoning, die zy genoemt hebben *quoad thorum*, en tusschen de scheiding, die eene volle vryheit verleent, de welke by hen wordt genoemt *quoad vinculum*. Het Concilie van Trente heeft de uitdrukkingen van woorden des kanons gematigt, daar de zelve deze tucht bevestigt, in dier voegen, dat de vloek niet valt dan op den gene, die in dit stuk zou durven opstaan tegen het gebruik en de leere der Roomsche kerke, en niet op het gebruik der Grieken en Oosterlingen, gelyk de geschiedenissen van die vergadering dit aangemerkt hebben.

ECHZELL, een oud en vermaard marktvlek in de Wetterau, in de Fuldische Mark, onder het Hessische ampt Bingenheim behorende. Deze plaats is al in den jare 1344 by de geschichtschryvers vermaard geweest, en zal haren name van het Latynsche woordt *excellere*, uitmunten, verkregen hebben, om dat deze landsdouwe by uitstekendheit vruchtbaar is.

ECIJA, ECYA, ECISE, een kleine, maar tamelyk fraaie stadt in Spanje, in de provincie van Andalusië, aan de rivier Xenil, waar over aldaar een stene brug legt, omtrent acht mylen van de stadt Cordua. Daar is lang een bisschop geweest, staande onder het aartsbisdom van Sevilië. Het omleggende landt is zeer vruchtbaar, en heeft byzonder goede weiden. De meeste handel der inwoonders bestaat in hennip, boomwol, en andere wolle. Ten tyde van de heerschappy der Romeinen was alhier een der vier gerichten, die zy in de provincie Bætica hadden, en onder de steden dezes landschaps gaf men haar den derden rang. Zy wierdt voormaals *Astigi*, *Astygis*, *Astyr*, *Augusta firma*, *Astigitana colonia*, *Asti*, *Eceja* genoemt. *Mariana Hist. d'Esp.* IV. *cap.* 4. *lib.* VI. *c.* 15. *Colmenar Delic. de l'Esp. p.* 415.

ECK, een Geldersch dorp, gelegen in de Neder-Betuwe, niet verre van het dorp Mauwerik, op den linker oever van den Rhyn, omtrent over het Stichtsche dorp Amerongen, was al onder den name van *Eki* bekend ten tyde van keizer Otto den I, in een brief van den jare 953, te vinden by Heda *in Histor. Traj. pag.* 87. Het zelve heeft kerk en Predikant, staande onder de classis van Thiel.

ECK, een oud adelyk geslacht in Gelderlandt, gesproten uit een jonger zone van het geslacht van *Mauwerik*, aldus, zo het schynt, genoemt naar het dorp *Eck*, waar van in het voorgaande artykel is gesproken. Men verhaalt, dat die van Eck eertyds gewoon waren voor hun stamwapen een scheer van zabel of zwart in een zilver veldt te voeren; doch dat een ridder uit dit geslacht door Vrankryk reizende, en dit zyn wapen voor een herberge, waar hy in trok, ophangende, by het zelve veel droogscheerders zich verzamelden, om hem eere te bewyzen, menende dat hy van hun handwerk was; waar over als hy zich schaamde, verliet hy zyn gewoonlyk wapen, en nam dat van zyne moeder aan, namentlyk een zilvere schuins-opgaande balk in een veldt ten deele van keel, of rood, ten deele van sinopel, of groen. Dit wordt verhaalt door een zekeren Zweer van Kuilenburg in zyne *Origines Culenburgicae*, uitgegeven door Antonius Matthæus *Tom.* VI *Analect. pag.* 247, alwaar de heer Matthæus op de kant aantekent, dat dit verhaal zyns oordeels voor een kinder fabel gerekent moet worden.

Dit geslacht was al in de dertiende eeuwe bekend: want Bartholomeus van Eck, richter in de Betuwe, komt voor in een brief van het jaar 1282 by Pontanus *in Histor. Gelr. lib.* VI, *pag.* 159. Eenige andere van dezen stam, die in later tyden geleeft hebben, worden door den zelven Pontanus opgehaalt in een brief, dien Anton. Matthæus uitgegeven heeft in het V *Deel der Anal. p.* 428.

Een tak dezes geslachts heeft zich eertyds in het sticht van Utrecht nedergeslagen, alwaar zy naderhandt den toenaam van *Eck van Pantaleon* veel malen gevoert hebben, en is aldaar in vervolg van tyden tot verscheide aanzienelyke eerampten gevordert. De eerste, die daar van voorkomt, is

Hendrik van Eck (wiens moeder, volgens de quartieren van zyn achterkleinzoon *Dirk van Eck* van Pantaleon, heer van Louwenrecht en Oud-Broekhuizen, die beneden volgen zullen, moeten geweest zyn *N. Beinhem*,) getrouwt zynde met N. van Ryn van Jutphaas, dochter van Adriaan, heer van Jutphaas, nu Rynhuize genaamt, en van Elisabeth van Hemerten, heeft nagelaten twee zonen

Bartholomeus van Eck, die aanstonts volgt, en

Gerard van Eck, van wien naderhandt gehandelt zal worden, als mede nog eene dochter,

Elisabeth van Eck, die den geestelyken staat aangenomen heeft, en in het jaar 1553 vermeld wordt als priorinne der Reguliere Kanunnikessen te Gheyn.

Bartholomeus van Eck, de oudste zoon van Hendrik en van N. van Ryn van Jutphaas, heeft als een der naaste bloedverwanten gestaan over een maaggescheidt tusschen zyn moeders broeder Dirk van Ryn van Jutphaas, heer van Jutphaas, nu genoemt Rynhuizen, en des zelfs zoon Adriaan van Ryn van Jutphaas, op den 10 May van het jaar 1523. Hy trouwde N. Taats, by eenigen Anna genaamt, dochter van Jan Taats, by wie hy naliet

Johan van Eck, de welke op den 18 Augustus van het jaar 1552, na de doodt van Hendrik Taats Jans zoon, zyn oom, beleent wierdt met het huis Wyndestein, nu gemeenlyk genaamt Wynestein, gelegen in het overeindt van Jutphaas. Hy heeft twee vrouwen gehad. De eerste was Paula Folquier, volgens een geschreven aantekening van Buchel, doch N. Polanen van Duivenvoorde, volgens de quartieren, die aan het wapenschildt van zyn zoon Bartholomeus gehecht zyn. Na hare doodt is hy by toelating van den paus van Rome hertrouwt met Alyd van Eck, dochter van zyn oom Gerard van Eck, die onder volgen zal. Uit beide dezevrouwen heeft hy kinderen verwekt. Uit de eerste:

Bartholomeus van Eck, die volgt,

Steven van Eck, die door begeving der Ed. Mog. Heeren Staten des lands van Utrecht op den 30 January des jaars 1593 kanunnik van de kerke van sinte Marie te Utrecht geworden, en den 25 April des jaars 1594 overleden is.

By zyne tweede vrouwe heeft hy gewonnen

Hendrik van Eck, die naderhandt volgen zal.

Eene dochter, *N. van Eck*, getrouwt met Dominicus Cassiopyn.

Alyd van Eck, juffer in het vrouwenklooster buiten Utrecht; en

Margareta van Eck, die in het jaar 1626 woonde te Vollenhove, en aldaar trouwde met Osewald van den Boetzelaar, heer van Toutenburg. Na het overlyden van dezen Jan van Eck zyn tusschen zyne laatste vrouwe en des zelfs kinderen aan de eene, en haar mans voorkinderen aan de andere zyde grote en zware processen gerezen, waar door zy malkander byna geruïneert hebben. Zy is eindelyk te Utrecht op het bagynhof overleden in het jaar 1608.

Bartholomeus van Eck, een zoon van Johan en van zyne eerste huisvrouwe (het zy Paula Folquier, het zy, gelyk zyne quartieren uitwyzen, N. Polanen van Duvenvoorde) liet zich wel na het overlyden van zyn vader beleenen met het huis Wynestein, doch heeft naderhandt de geruste bezitting daar van aan zyn halve broeder, *Hendrik van Eck*, moeten afstaan. Hy wierdt houtvester van het sticht van Utrecht, en is twee maal getrouwt geweest. Zyne eerste vrouw was Anna Pels, uit het landt van Altena; na wiens doodt hy zich mishuwelykte aan zyne dienstmaagdt Elisabeth Boekaart. By zyne eerste vrouwe heeft hy vier kinderen gehad, als:

Sara van Eck, getrouwt met N. N.

Alyd van Eck.

Josina van Eck, getrouwt met N. Mepsche.

Jan van Eck, die volgt.

By de tweede vrouwe schynt hy gene kinderen gehad te hebben. Hy is gestorven den 3. November des jaars 1622, en te Utrecht begraven in de Buurkerk, alwaar zyn wapen met de vader-en moederlyke quartieren opgehangen is, benevens dit opschrift:

APPRIME NOBILI VIRO NATALIBUSQUE CLARO
OMNIQUE VIRTUTUM GENERE ORNATISSIM.
VIRO DD. BARTHOLOMÆO AB ECK, QUONDAM HUJUS
NOSTRI TERRITORII TRAJECTENSIS A VENATIONE PRÆFECTO
VIGILANTISSIMO, QUI SUUM OBIIT DIEM III. NOV. AO. MDCXXXII.

Jan van Eck, een zoon van Bartholomeus en zyne eerste huisvrouw Anna Pels, is geweest kapitein in dienst der Vereenigde Nederlanden, en gouverneur van Stralen. Hy trouwde met Helena van Drongelen, weduwe van Guido van Gistelle, eene dochter van Jan van Drongelen en Anna van Kuilemburg, by wie hy een zoon verwekt heeft,

Bartholomeus van Eck, geboren den 29 January des jaars 1631. Hy is meede kapitein geweest in dienst der Vereenigde Nederlanden, en trouwde in het jaar 1655 binnen Emmerik met Leonora de Was, dochter van Adolph de Was en van Wendelina Bruyns. Zyne nakomelingen wonen nog binnen Deventer.

Hendrik van Eck, een zoon van Johan van Eck en van des zelfs tweede huisvrouwe Alyd van Eck, heeft zich gelyk zyn halve broeder Bartholomeus, boven vermeld, mede deedt, doen beleenen met het huis Wynestein in Jutphaas, dat hy ook eindelyk behouden heeft. Namaals heeft hy in het jaar 1602 een gedeelte daar van opgedragen ten behoeve van Nikolaas Malapart. Hy trouwde de eerste maal in het jaar 1589 met N. N. weduwe van den heer van Ryhoven, die in het jaar 1596 stervende eene dochter naliet, namentlyk

Agneta van Eck, klooster-juffrouw in het Wittevrouwen-klooster binnen Utrecht. Hy trouwde ten tweede male met Ida, Laurens dochter van Bronkhorst, vrouw van Werkendam, weduwe van Otto van Erkel, by wie hy verwekte een zoon,

Jan van Eck, zonder kinderen overleden.

Gerard van Eck, tweede zoon van Hendrik van Eck en van N. van Rhyn van Jutphaas, trouwde met Agnes van Wyk, dochter van Willem, en van Nikolaas van Oostrum, uit welke hy verwekt heeft

Gerrit van Eck, die volgt.

Alyd van Eck, getrouwt by toelating van den paus van Rome met Johan van Eck, een zoon van haar oom Bartholomeus van Eck, als boven gezegt is.

Judith van Eck, kloosterjuffrouw in het vrouwe-klooster buiten Utrecht.

Eli-

Elisabeth van Eck, kloosterjuffrouw in het Wittevrouwe-klooster.
Johanna van Eck, kloosterjuffrouw in Mariëndaal, buiten Utrecht.

Deze Gerard van Eck overleden zynde, is zyne nagelatene weduwe hertrouwt met Ernst Taats van Amerongen, zoon van Willem en van Magdalena van Meaux van Borsselaer, by wie zy gene kinderen gehad, doch hem overleeft heeft, levende nog in het jaar 1579.

Gerard van Eck, een zoon van Gerard en van Agneta van Wyk, trouwde met Alyd Ruysch, eene dochter van Dirk, en van Cornelia de Beer. Uit dit huwelyk zyn hem geboren

I. *Dirk van Eck*, die volgt.
II. *Willem van Eck*, die naderhandt volgen zal.
III. *Margareta van Eck*, vrouwe van het adelyke jufferenklooster te Wyk.

Dirk van Eck, een zoon van Gerrit en van Alyd Ruysch, wierdt als kanunnik van het kapittel van sint Pieter te Utrecht beschreven in het eerste lidt der Ed. Mog. Heeren Staten des lands van Utrecht op den 22 January van het jaar 1606. Hy wierdt op den 20 October van het jaar 1615 scholaster, en op den 15 July van het jaar 1619 tot deken der zelve kerke van S. Pieter te Utrecht verkoren. Hy wierdt door opdragt van Jor. Dirk Ruysch, zyn moeders zoon, beleend met het goedt van Oud-Broekhuizen en des zelfs verder toebehoren, gelegen in het gerecht van Derthuizen, in het karspel van Doorn, in het jaar 1632, op den laatsten February. Hy is overleden den 17 January des jaars 1636, zynde nu al omtrent 18 jaren president der Ed. Mog. Heeren Staten van Utrecht geweest, en is begraven in eene kapel in sint Jakobskerk binnen Utrecht, hem toebehorende, alwaar zyn wapenschildt met de zestien navolgende quartieren en opschrift nog tegenwoordig gevonden wordt:

Eck	*Ruysch*
Wyk van Abkoude	*Beer*
Ryn	*Salm*
Oostrum	*Freys*
Beinhem	*Uiteneng*
Uyten van Hareel	*Ruitenberg.*
Hemerten	*Loenderfloot*
De Bolle van Heemskerk.	*Ubelschoten.*

Æternæ memoriæ illustris & generosi viri THEOD. ab ECK antiqua & nobiliss. PANTALIORUM familia prognati Dñi in Lauwenrecht, Oudt-Broeckhuysen &c. Canonici & Decani S. Petri Ordinumque Traject. præsidi, qui per XXX annos Amplissimis perfunctus honoribus & de rep. Optime meritus cum annum explevisset LXIII. animam cælo reddidit anno CIↃIↃCXXXVI. *VII. Eidus Januar. Maestiss. conjux & liberi monumentum quod ipse sibi perpetuum in animis hominum reliquit P. C.*

Hy was getrouwt met Maria Hondeling, dochter van Arend, en van N. van Beusekom, die haren man overleeft heeft, en na zyn overlyden door opdragt van Willem Taats van Amerongen, vryheer van Giessenburg, beleent is met de ridderhofstadt Groenewoude, anders genaamt Woudenberg, op den 28 February van het jaar 1642, en door opdragt van Gerrit Ploos van Amstel met de ridderhofstadt Lievendaal den 3 Maart des jaars 1653. By deze vrouwe hadt hy gewonnen

I. *Maria van Eck*, getrouwt met Johan van Hessels, heer van Roussenborg.
II. *Cornelia van Eck*, in het jaar 1630 getrouwt met Werner van Lennep.
III. *Alyd van Eck.*
IV. *Clara van Eck.*
V. *Gerard van Eck*, die volgen zal.
VI. *Dirk van Eck*, Johanniter of Malthezer ridder, ter balie van St. Catharina binnen Utrecht, die door opdragt van Maria Hondeling zyn moeder beleent wierdt met de ridderhofstadt Lievendaal den 5 Maart des jaars 1656.
VII. *Willem van Eck.*

Gerard van Eck, een zoon van Dirk, en van Maria Hondeling, was kanunnik der kerke van S. Pieter te Utrecht, en eertyds gecommitteerde Raadt ter vergadering van de Admiraliteit te Rotterdam. Hy wierdt na de doodt zyns vaders beleent met het goedt Oud-Broekhuizen op den laatsten February des jaars 1636 door opdragt van zyne moeder met de ridderhofstadt Groenewoude, anders genaamt Woudenberg, den 28 February des jaars 1643. Hy is den 10 February des jaars 1633 getrouwt met Maria Justina Quaat, dochter van Wickraat, by wie hem twee zonen geboren zyn, als

I. *Bertrand van Eck*, na de doodt zyns vaders beleent met de ridderhofstadt Groenewoude, anders genaamt Woudenberg, op den 23 May des jaars 1655, en met het goedt Oud-Broekhuizen op den 4 September des jaars 1658, het geen hy ten zelven dage weder overgaf ten behoeve van Samuel de Mareez, heer van Maarsbergen. Hy is getrouwt met Willemina Glimmers.
II. *Jan Willem van Eck*, die na de doodt van Dirk van Eck, zyn oom, beleent wierdt met de ridderhofstadt Lievendaal op den 2 Augustus des jaars 1676, de welke hy op den 18 October des jaars 1688 weder overgegeven heeft ten behoeve van Godard Adriaan baron van Rheede, vryheer van Amerongen, enz.

Willem van Eck, de tweede zoon van Gerrit en van Alyd Ruysch, trouwde eerst met Anna van der Lauwyk; ten tweede met Agnes van Weedt, weduwe van Arnoud Sengers te Nimwegen; ten derde met N. van Cats. Hy heeft het Vereenigde Nederlandt in den oorlog gedient, en is overleden den 9 April van het jaar 1632. Zyn lyk is begraven in de kapel van het geslacht van van Eck in de S. Jakobskerk te Utrecht, alwaar nog zyn wapenschildt met de navolgende acht quartieren en opschrift gezien kan worden:

Eck.	*Ruysch.*
Wyk van Abkoude.	*Beer.*
Ryn.	*Salm.*
Oostrum.	*Freys.*

Generoso, nobili, & strenuo viro ac Dño D. GUILLIELMO ab ECK, qui cum in usum foederatarum Belgii provinciarum septemdecemque annos ducem, Militem XL fortiter egisset, tandem fato suo junctus Corpus huic tumulo, nobilem animam patriæ piam Deo immortali sacravit. Vixit annos LII. Obiit a. d. XI. Aprilis Ao. CIↃIↃCXXXII.
Cui stemma cunæ, masculam virtus manum
Aheneumque pectus nobili dedit,
Dum purpura sagoque clauditur puer,
Ad arma factus patrii vindex soli
Vitæque spretor, imperante classico,
Ad omne durus, dum fuit: sed dum fuit.
Nunc lucis expers umbra molliter cubat
Modo clarus armis, clarus æris patrum
Prisco superis squalidisque pulvere
Nunc squalidus, nunc ipse putris hic jacet.

ECK en HUNGERSBACH, een graaf- en vryheerlyk geslacht in het hertogdom Krain. Zedert het jaar 1450 heeft dit geslacht gebloeit, en heeft van tydt tot tydt vermaarde mannen uitgelevert, onder welke in deze eeuwe vermaard zyn geweest Christiaan, graaf van Eck en Hungersbach, die erf-truchses in Krain en het Wendische Mark, keizerlyke geheime Raadt en gezant was. Hy is in den jare 1645 geboren, en 1706 gestorven. Zyn zoon Christiaan Frederik is keizerlyke generaal en kommandant van Cordonna geweest, en in den jare 1712 aldaar overleden. *Valvasors Krain* III. *D.*

ECKARD, en ECKHARD, Markgraaf van Meissen, was een zoon van Gunther van Thuringen en Oosterlandt, een in die geweesten ryk en machtig heer, wiens oorsprong eenigen van Wittekind afleiden. Nadat deze Eckhard in alle ridderlyke oeffeningen wel bedreven was, begaf hy zich in dienst van keizer Otto den II, en vervolgens van Otto den III, en zich in alle voorvallen van vrede en oorlog wel gekweten hebbende, beloonde keizer Otto de III zyne diensten met het Markgraafschap van Meissen, het welk hy manmoedig Boleslaus in Bohemen weder ontweldigen, en uit de klaauwen rukken moest. Door zyne byzondere hoedanigheden en gedrag bragt hy het zo verre, dat men hem den naam van hertog van Thuringen gaf. Hy was na het overlyden van Otto den III een mededinger van het ryk tegen keizer Henrik den II. In den jare 1002 van Paderborn naar huis wederkerende, is hy door een zekeren graaf Siegfried, en des zelfs zonen, overvallen en gedood. Hy legt in Naumburg begraven. *Sagittar. in Exerc. Hist. de Eccardo I. Krantzii Saxon.*

ECKARD de II was een zoon van den voorgaanden. Als zyn oudste broeder Herman met hunnen oom Guncelinus, die zich na de doodt van Eckhard den I in het bezit van hunne landen met geweldt hadde ingedrongen, in oorlog was geraakt, stondt hy zynen broeder dapper by, dat zyn broeder Herman in het bezit van het Markgraafschap geraakte door de bemiddeling van keizer Henrik den II. In ongunst van dien keizer geraakt zynde, wierdt hy van alle zyne goederen berooft, doch op krachtige voorsprake weder herstelt. Hy heeft ook veel te doen gehad met den bisschop Ditmarus van Merseburg, en veel daar toe gedaan, dat het bisdom te Zeitz in den jare 1009 naar Naumburg verplaatst is. Hy is eindelyk zynen broeder Herman in zyne landen opgevolgt, en leefde by den keizer Hendrik den III in aanzien en goeden roem van getrouwheit: want hy noemde hem *Fidelissimus Fidelis*, den aller getrouwsten getrouwen; waar van daan de bygelovige oudheit schynt gehaalt te hebben het kluchtige verdichtzel van Eckhard den getrouwen. Hy is in den jare 1046 plotselyk, zonder kinderen na te laten, gestorven, en te Naumburg begraven. *Sagittar. in Hist. de Eccard. II. Fabritius Origin. Saxon. lib.* III.

ECKARD, de eerste abt in 't Benedictyner klooster van St. Laurentius in 't bisdom Wurtzburg, was een Duitscher, in geestelyke en wereldlyke wetenschappen wel ervaren, bekwaam om in rym en onrym te schryven. Hy heeft geleeft omtrent den jare 1130, en geschreven eene Chronyk, Brieven, en Predikatien, als mede een tractaat, *Laterna Monachorum* genaamt. *Thrithem. de Script. Ecclef. Possevin. in Appar. Sacr.*

ECKARD, (Henrik) geboren in 't landt van Hessen in den jare 1582, en gestorven in den jare 1624, was oppervoogdt generaal te Altenburg. Hy heeft uitgegeven de Godgeleerdheit der vaderen, *Fasciculus & Pandectæ Controversiarum*, de Wederlegging van *Piscator*, eene Uitbreiding over de Psalmen, en een Tractaat van de nederdaling ter helle. *Henningus. Witte in Theolog. pag.* 549.

ECKARDSBERG, een stedeke met een slot, voor dezen *Altenburg* geheten, is in het landt van Thuringen 4 uuren van Naumburg aan de Saale gelegen. Zynen name en oorsprong zegt men

men dat het van den Markgraaf van Thuringen en Oosterlandt, Eckard den I, heeft, die het in den jare 998 gebouwt heeft. In den jare 1150 heeft het, naar men verhaalt, daar een uur tyds zodanig tarwe geregent, dat hy, twee vinger hoog op de aarde gelegen heeft, het welk eenigen voor een goed teken van vrede hielden. Het land-of hof-gerecht is eerst door keurvorst Albrecht van Saxen in den jare 1488 met dat van Dresden naar Leipzig verlegt, en door de keurvorsten Maurits en Augustus aldaar bevestigt. In het jaar 1681 is dit plaatsje meest heel en al door een ontstanen brandt verdelgt en in de assche gelegt. *Topograph. Sax. sup. pag.* 48.

ECKELENFOHRDE, een kleine stadt in 't hertogdom Sleeswyk, met een goede haven aan een inham van de Oostzee, 3 mylen van Gottorp, en onder de hertoglyke Gottorpsche regeeringe behorende. Daar wordt een soort van zoet bier gebrouwen, dat men *Cacabelle* noemt, welke naam een kardinaal op zyne doorreize aldaar, om des zelfs purgerende kracht, daar aan gegeven heeft. De inwoonders hebben des winters hunne beste neering van mosselen, die aldaar gevangen en verre in Duitschlandt vervoert worden. *Danckw. Schlesw. P. II. c.* 2. *p.* 133.

ECKERARDUS, deken van de abdy van St. Gall in Zwitserlandt, heeft geschreven het leven van *B. Notker*, volgens Canisius. Vossius meent, dat hy de zelve *Eckerardus* is, die het leven van St. Gall, door Ratpert in 't Hoogduitsch beschreven, in 't Latyn heeft overgezet. *Canis. Antiq. Lect. T. VI. Vossius de Hist. Lat. l.* II. *c.* 57.

ECKERNFORD. Zie ECKELENFOHRDE.

ECKIUS, (LEONHARDUS) of *van Eck*, een vermaard Rechtsgeleerde, in den jare 1480 uit een edel geschlacht in Beyeren geboren. Zyne studien volbragt, en in Italië gereist hebbende wierdt hy aldaar Doctor in de Rechten gemaakt, tradt kort daar na in dienst van den markgraaf van Anspach. In den jare 1520 wierdt hy Raadt by den hertog Willem van Beyeren, en in de geheimste zaken gebruikt, deedt ook grote diensten in den beruchten boerenkryg in den jare 1525. Keizer Karel de V heeft zich ook van hem bedient ten tyde van den zogenoemden Smalkaldischen oorlog, en zyn raadt wierdt altydt voor alle andere opgevolgt. Hy is in den jare 1550 te Munchen overleden, weinig dagen na den hertog, zyn meester, die hem ook gedurende zyn leven altydt by zich wilde hebben. *Adam in vit. Ictor.*

ECKIUS (JOHANNES) Zie ECCIUS.

ECKLESTON, door Gesner en Possevinus *Ecleson* genoemt, een Engelsch Franciskaner monnik, geleeft hebbende omtrent den jare 1340. Hy heeft geschreven de Historie van zyne orde, waar in hy gewaagt van den vader Agnelli, of Aquelli, dat de zelve het eerst geestelyken van zyne orde in Engelandt bragt. Dit werk droeg hy op aan een zyner vrienden van de zelfde orde, genaamt Simon Essebio, Professor, en schreef nog een ander van de vervolging der Dominikanen tegen de Barrevoeters. *Gesnerus in Bibl. Possevinus Appar. Sacr. Vossius de Hist. Lat. l.* II. *c. ult.*

ECKMULL, een Beyersch marktvlek en slot in het bisdom Regensburg, tusschen Abensberg en Straubingen gelegen. *Chur-Beyern pag.* 292.

ECKSTORM (HENRIK) is in den jare 1557 te Elbingeroda op den Harts geboren, lag eerst 4 jaren in het klooster Walkenriedt school, kwam daar na in het klooster Ilfeldt onder Neander, die hem zeer grondig in het Grieksch, Hebreeusch, in de Poëzy en Philosophie onderwees. In den jare 1578 reisde hy naar Wittenberg: doch deze luchtstreek hem niet behagende, ging hy naar Jena, daar hy 1584 Magister wierdt. In den jare 1586 naar Leipzig gegaan zynde, verdreef hem de pest van daar naar huis. In den jare 1588 verkreeg hy het dekenschap te Elrich, en wanneer Rhodomannus in den jare 1591 Professor in de Grieksche tale te Jena was geworden, maakte men hem Rector en Predikant in de schole van het klooster Walkenriedt. In den jare 1613 tot Prioor van het genoemde klooster verkoren zynde, heeft hy het Rectorsampt nedergelegt. In den jare 1622 is hy overleden. Hy heeft *de Cometis, de Terra motu*, en *Chronicon Walkenriedense* geschreven. *Leuckfeld Antiq. Walkenried. præfat.* §. 3. *& P. II. p.* 150. 151.

ECLECTICI wierden die Philosophen geheten, de welke het gezag van anderen verworpen hebbende, zich aan gene zekere secte wilden binden, maar uit alles het ware en het goede kozen, en zich bemoeiden om de verschillende gevoelens der ouden overeen te brengen. Zy helden zeer los tot de verborgene verklaringen over, en vonden overal geheimenissen in, waar toe hen de verdichtselen van den Heidenschen Godsdienst aanleiding gaven. Potamon wordt doorgaans voor den stichter van deze secte gehouden, die ten tyde van den keizer Augustus heeft geleeft, hoewel men uit de schriften van Varro en Cicero niet onwaarschynlyk met Torrentius mag besluiten, dat zy de zelve wyze van redeneren al opgevolgt hadden. Dit is zeker, dat Ammonius Saccas, die den Christelyken Godsdienst beleedt, Plotinus, Herennius, Origenes, Porphyrius, Jamblichus, Ædesius, Chrysanthius, Maximus, Syrianus, Proclus, Marinus en meer andere, Potamon in zyne aardt van te redeneren opgevolgt hebben, om dat ze zonder tegenspreken de vernuftigste en redelykste is, en daarom ook by Heidenen en Christenen zonder onderscheit in hoge achting stondt. Zy hebben de gevoelens der Pyrrhonianen of Twyffelaars zo wel, als die van Epicurus ongetrouwe leerlingen, gelukkiglyk bestreden: want de Twyffelaars zochten uit de verschillende en tegenstrydige gevoelens der Philosophen te bewyzen, dat beider meningen onzeker waren: doch het volgt niet naar de regelen van de redenkunst, dat tegenstrydige zaken, of meningen, beide onzeker of valsch zyn, alhoewel 'er dit uit volgt, dat een van beide onwaar moet wezen. De Eclectici dan zeiden, „ wat raakt „ het ons, wat Plato, wat Aristoteles, of een ander van deze zake „ gezegt heeft, laat ons de zelve zaak met de oogen van ons ei„ gen verstandt doorgronden, zonder te letten, wat deze of gene „ daar van geleert heeft." De verbasterde navolgeren en leerlingen van den te onrecht in leere en leven veroordeelden Epicurus wierden door de mystique en verborgene verklaringen der Heidensche Godgeleerden ook eenigzins overgehaalt. Ondertusschen zou het niet wel mogelyk wezen, een eigen opstel van de Philosophie dezer secte te maken, om dat zy al te vry in het redenkavelen waren. De leerstukken van Pythagoras en Plato worden nog het meest in hunne schriften gevonden doch zy zyn ook niet heel en al van de Egyptische en Chaldeeusche, noch Christelyke wysheit verstoken geweest: want in hunne schriften vindt men klare blyken, dat zy veel uit den Bybel ontleent, en daar mede gepronkt hebben. De Christen-Philosophen verkoren deze manier van redeneeren ook, maar zyn daar door met Origenes, Adamantius en anderen tot de verbloemde en verborgene verklaringen, en vervolgens tot verschillende en schadelyke verdelingen in Gods kerke vervallen. *Olear. de Philosoph. Eclect. ad Stanley.*

ECLOGEN, een herders-of veld-dicht, waar in men gemeenlyk herders invoert en te zamen doet spreken. Dit woordt, in 't Latyn *Ecloga*, komt van het Griekshe Ἐκλογὴ, 't welk verkiezing of verzameling betekent; waarom die naam ook aan andere verzamelingen gegeven wierdt, gelyk men zegt de Eclogen van Polybius, van Diodorus, en van Strabo. Eenige steekdichten van Horatius wierden in oude handschriften ook Eclogen genoemt, en Sidonius Apollinaris noemt de Lierzangen van dien dichter *Vani carminis Eclogæ*. Daar zyn 'er, die gemeent hebben, dat een Ecloge eigentlyk een gedicht was, waar in men niet anders dan herders invoerde, en dat deze naam kwam van αἶξ, αἰγὸς, *geit*, en λόγος, *gesprek*, als of men zeide, *Zamenspraak van geiten-hoeders*; maar zy bedriegen zich: want het onderwerp der Eclogen is niet bepaalt in 't gene de herders of veehoeders betreft, en de Eclogen van Plinius, van Diodorus, en van Strabo, zo even gemeld, zyn uitgezochte stukken, of uittrekselen uit grote werken, die van geen herderlyke stoffen handelen: behalven dat men dan zou gezegt hebben αἰγολογία, *Ægologie*, en niet Ἐκλογὴ, *Ecloge*. *Ruæus in Virgilium.*

ECNIBALUS, de eerste der richteren van de Tyriërs, welke op de koningen van Tyrus volgden in den jare 577 voor Christus, nadat Nabuchodonosor de oude stadt Tyrus verwoest hadde. Hy regeerde slechts twee maanden, en hadt tot opvolger Chelbes, en na tien maanden Abbarus, hogepriester, en na hem Myrgonus en Gerestratus. De regeering dezer richteren was in 't geheel niet langer dan acht jaren, en Balatorus volgde op hen wederom als koning in den jare 569 voor Christus. *Annal. Tyr. in Joseph. adv. Appion. M. Du Pin Biblioth. univers. des Historiens profanes.*

ECNOME, een berg in Sicilië, tegenwoordig genaamt *Monte d'Alicata*, naar den kant van de Afrikaansche zee, aan den mondt van de rivier Himera. Het kasteel van Phalaris, waar in zyn vermaarde kopere stier bewaart wierdt, was niet ver van daar. Fazellus stelt dezen berg omtrent de valeie de Nettuno en die van Mazara, tusschen Pela en Agrigente, omtrent vyftien mylen van de een en de ander. *Baudrand.*

ECOLIERS, *Le Val des Ecoliers*, in 't Neder-Duitsch gezegt *de valeie* of *het dal der Scholieren*, eene hoofd-abdy in Vrankryk, in Bassigny, in Champagne, op de Marne, eene uure gaans van Chaumont. *Maty Diction.*

ECRON. Zie EKRON.

ECTHESIS, een vermaarde naam in de Kerkelyke Historie, welken de keizer Heraclius gaf aan eene verklaring des geloofs, die hy in den jare 639 deedt afkondigen. In den jare 629 beloofde Heraclius, na de aanmerkelyke victorie, door hem op de Persianen behaalt, gedreven door een oprechten yver, aan Athanasius, hoofdt der Jakobiten (eene secte van Eutychiaansche ketters) dat hy hem Patriarch van Antiochië zou maken, indien hy het Concilie van Chalcedonië wilde erkennen; maar Athanasius, veinzende het Roomsch-Katholyke geloof te omhelzen, vervoerde den keizer in de dwalingen der Monotheliten, hem overredende, dat 'er niet meer dan eene wil in Jesus Christus was. Heraclius wierdt hier in versterkt door Cyrus, Patriarch van Alexandrië, en door Sergius, Patriarch van Constantinopel, die beide van de party van Athanasius waren. De keizer gaf derhalven in den jare 639 een Edict uit, dat den tytel hadt van *Ecthesis*, dat is te zeggen, *verklaring* of *uitlegging des geloofs*: en 't geen zodanig geschikt was, dat men, ten ware men byzonder wel ervaren was in de gronden van de Roomsch-Katholyke Religie, daar in zeer ligt kon bedrogen worden; want het was naar den uiterlyken schyn vol loutere Godvrucht; doch het stelde in der daadt, dat 'er in Jesus Christus niet meer was dan eene wil, en eene werking. Dit Edict door 't gansche ryk afgekondigt zynde, beriep Sergius een Synode te Constantinopel, waar in het zelve wierdt goed gekeurt; en Cyrus betuigde door zyne brieven, dat hy van 't zelve gevoelen was. St. Maximus, abt van Chrysopolis digt by Constantinopel, deedt zyn uiterste best om deze wanorder te stuiten, en trok naar Rome, daar hy paus Johannes den IV bewoog een Concilie te beroepen om die valsche leere te veroordeelen, welke men in de kerke wilde invoeren. Keizer Heraclius, horende, dat de Roomsche kerk hem voor een ketter aanzag, was daar over gevoelig geraakt, en verklaarde by een Edict, dat hy alom in 't Oosten en Westen zondt, dat Sergius de rechte schryver van de *Ecthesis* was, en dat het alleen op 't verzoek van dien Patriarch was geweest, dat men de zelve afgekondigt hadde. De keizer Constans, kleinzoon van Heraclius, die in den jare 641 tot de kroon kwam, volgde mede de dwaling der Monotheliten, en maakte in den jare 648 een Edict, waar aan hy den naam gaf van *Typus*, bete-

betekenende, voorbeeldt of regel des geloofs. By dit Edict wierdt onder voorwending, van de vrede in de kerk te brengen, volstrekrelyk verboden over het geschil, of 'er maar eene wil en eene werking in Jesus Christus was, dan of 'er twee in waren, in eeniger maniere te zintwisten. Paus Martinus vergaderde een Concilie te Rome, bestaande uit honderd en vyf bisschoppen, en veroordeelde daar by dit Edict, genaamt *Typus*. De keizer was hier over woedende van toorn, en handelde hem, als men zien kan in 't artykel van paus MARTINUS den I. *Baronius Annal. tom. VIII.*

EDA, eene rivier in 't Wester deel van 't Gelukkig Arabië, de welke loopt door het gebiedt van den Cherif of vorst van Mecca. Zy ontfangt de Chabar te Carn-Almanfal, bespoelt de kleine stadt Eda, en ontlast zich in de Rode zee te Zidden. Men meent, dat dit de rivier is, die oudtyds genoemt wierdt *Batius. Baudrand.*

EDAM, of liever YDAM, aldus genoemt naar het Ye, dat nog tegenwoordig rondom de kerke loopt, en naar den dam, die tegen het Ye opgeworpen is, eene stadt in Noord-Hollandt, met een haven aan de Zuiderzee, omtrent twee mylen van Hoorn, vier van Amsteldam, en een van Monnikendam gelegen. Gemelde dam, die den naam en ook het begin en de opkomst aan deze stadt gegeven heeft, is, volgens Zoeteboom, in zyne *Beschryv. van Waterlandt*, eerst over het Purmery geslagen in den jare 1400: zo dat Edam op verre na niet gelyk mag staan met de oudste steden van Hollandt. Deze stadt is groter dan Monnikendam, met muren en een gracht omringt, en overal vermaard wegens hare heerlyke kazen, als mede door hare scheepvaart en scheepbouwinge, welke twee laatste dingen echter zedert eenigen tydt zeer vermindert zyn. Hertog Willem van Beyeren gaf haar in den jare 1357 binnen 's Gravenhage, op St. Elizabethsdag, het volgende privilegie, te weten: „ Dat zo wie van hare poorteren zyn lyf met „ recht verbeurde tegen den heer, niet meer zou verbeuren dan „ de helft van zyn eigen goedt, en dat zyne vrouw, of wet- „ tige kinderen, of ook zyne rechte erfgenamen, indien hy „ geen vrouw noch wettige kinderen hadt, de andere helft zouden be- „ houden". In de rampzalige partyschappen der Hoekschen en Kabeljauwschen wierdt Edam in den jare 1426 door de Kennemers van de Kabeljauwsche party ingenomen, nadat de zelve kort te voren het huis te Brederode, Heemstede, nevens meer andere sloten der Hoekschen, vermeestert en vernielt hadden. Behalven deze stadt wierden toen door hen de steden Purmerende en Monnikendam verovert.

Edam is mede zeer berucht door de geschiedenisse van de meereminne, de welke men zegt dat in het begin der XV eeuwe omtrent deze stadt gevangen wierdt. Zommige schryvers, als Junius en Zoeteboom, verhalen deze geschiedenisse al twyffelende; anderen, als Winsemius en Vossius, houden de gansche Historie verdacht, en nog anderen, welker getal vry groot is, lagchen 'er meê, en houden het verhaal van deze meereminne voor een sprookje. Zie daar de eigen woorden, met welke deze gebeurtenis in de gemeene Hollandsche Kronyk verhaalt wordt: „ Omtrent dese „ tyt waft een groote ende vervaerlicke storme van winde, van „ den welcken vele huysen ter neder waeyden, ende den men- „ schen groote schaden deden, ende braken ooc ten selven tyden „ vele dycken in, datter grooten last van water in den landen „ quam. In desen storme ende oploopinge van den zeewater is „ comen dryven ende swemmen een wilt ende omgetammer wyf „ in de Zuiderzee, tusschen Campen ende Edam, ende aldus „ swemmende in Purmeryee is sy gecomen door een gebroken „ gat van den dyke in Purmermeer, en dreef aldus lange tyt op „ dat water slapende ende wakende van dat een eynde totten an- „ deren, ende sy sochte haer aes ende cost in de gront vant wa- „ ter. Zy was heel naect van lichaem, sonder cleederen aen te „ hebben, maer sy was behangen met menigerley waterachtige „ materie, als moschsliver ende ander slym al ruych bewassen, „ ende aldus bleef sy daer swemmende menighen tyt om ende „ weder, niet wetende waer sy henen soude, want sy en wist niet „ weder uit te comen daer sy inghecomen was, want die gaten „ van den dyck weder toegestopt ende gemaekt waren van den „ Purmeryee, daer sy ingecomen was. Die vrouwen ende maech- „ den, die met schuyten van Edam ende anderfins quamen, en- „ de voeren over die Purmeryee melcken de coeyen, saghen „ dickwils dit wyf dryven ende swemmen int water, daer sy seer „ af verschrickten ende vervaert waren, ende verwonderden see- „ re van dat wyf, ende als syse dus dickwils sagen, worden syt „ gewoon, ende quamen al te mer naerder om te sien, dat sy „ ten lesten tsamen spraken, ende vergaerden by een, ende na- „ men eenen moet, ende toghen dese vrouwe met cracht ende „ gewelt wttet water in haar schuyte, ende brochtense binnen „ Edam op der straten. Niemant en conde haar sprake verstaen, „ noch sy en verstont de onse niet, ende als sy schoon gemaeckt „ was ende ghereynicht van den slyme ende ruychte, daer si me- „ de bewassen was, deden sy haer clederen aen, ende sy begon „ onse spyse te eten, maer nochtans was sy altyt neerstich ende „ daer op wt om weder int water te wesen, maer sy worde te „ seer nau bewaert. Dit geruchte over al comende, quam daer „ veel volcx om dit wyf te sien wt vele vremde landen. Dit ver- „ nemende die van Harlem, deden groote instancie ende versoe- „ ken aen die stede van Edam, om dit wyf te hebben, om der „ nieuwicheyts willen, dat welcke sy toelieten, ende gaven sy „ hen luyden, ende leefde menich jaar, ende starf ten lesten, en- „ de worde opt kerkhof begraven, om des willen, dat sy dicwils „ dat H. Cruyce eer ende reverentie dede. Ende dit is geappro- „ beert ende gecertificeert van eenige oude notabele ende waer- „ achtige mannen, die seggen, dat sy dese vrouwe binnen Har- „ lem in haar tyt hebben gesien, waerom dattet in deze Cronyke „ voor een nieuwicheit is geset.

Schoon men geenzins van meninge is, den Lezer deze gebeurtenis, van welke gene andere dan Hollandsche schryvers gewag maken, als eene zekere zaak op te dringen, zal het echter de moeite dubbeld waard zyn, de aanmerkingen, door den geleerden en beleezen Aantekenaar over de *Oudheden en Gestichten van Noord-Holland*: daar over gemaakt, hier plaats te geven, alleen om te doen zien, dat 'er juist zo grote ongerymdheit en onmogelykheit niet in steekt, als zommigen, die op verre na zo vele en bondige bewysredenen tot wederlegginge van de geschiedenisse niet bybrengen, wel meenen. Twee zaken, zegt deze geleerde Schryver, kunnen hier in bedenkinge komen, en het gansche verhaal (uit de *Oude Holl. Kronyk* boven aangehaalt) waarschynlyk of onwaarschynlyk maken. 1. Of het genoeg op de getuigenissen van de historie-schryvers gevestigt is. 2. Of het wel zeker is, en voor de zuivere waarheit mag aangenomen worden, dat 'er zulk slag van zeevrouwen, of meereminnen, of zo als men ze liefst noemen wil, gevonden wordt. Wat het eerste belangt, wy hebben, (dus vervolgt de Schryver) om anderen daar te laten, de getuigenis van de gemeene Kronyk, dat van Wachtendorp, en dat van R. Snoy. Johan van Leiden heeft onder Niklaas van Adrichem, abt van Egmondt, die in het jaar 1477 aan de bestieringe kwam, en in het jaar 1481 uit de wereldt scheidde, de Jaarboeken van Egmondt beginnen te schryven; en, daar wel op te letten is, eer hy aan het schryven van die Jaarboeken ging, hadt hy de gemeene Kronyk al geschreven. Zo was hy dan zekerlyk al in de wereldt voor het jaar 1450; en dewyl de meeremin op het vroegste gevangen is geweest in het jaar 1403, of 1404, kan hy nog menschen gekent hebben, die de meeremin gezien en bezichtigt hadden, of, zo het eene onwaarheit en een verdichtsel was, die hem van onkunde en onwaarheit konden overtuigen. En hoe vele leefden 'er nog, zelfs onder zyne mede-monniken, die het hunne ouders hadden horen vertellen, en die hem ook, indien zy 'er niets van geweten hadden, zouden tegengesproken hebben? R. Snoy is omtrent twintig jaren later in de wereldt gekomen dan Gerb. van Leiden, en heeft vervolgens ook vele menschen gekent en gesproken, die het uit den mondt van hunne ouderen, of van ouder lieden, verstaan hadden. Daarenboven getuigt hy, dat hy het uit de boeken van zodanige schryvers getrokken heeft, die ten tyde van de geschiedenisse in de wereldt waren, enz. Van andere schryvers wil de geleerde Aantekenaar niet eens spreken; en indien men verder bewyzen kan, dat 'er op andere tyden diergelyke zeemannen en zeevrouwen meer dan eens, ja op verscheide plaatsen en tyden, gezien zyn, dunkt hem dat het een soort van hardnekkigheit zou zyn, den ongelovigen te spelen. Nu zyn 'er in der daadt verscheide voorbeelden van door verscheide geloofwaardige schryvers aangetekent, namentlyk Plinius getuigt *lib. IX, cap.* 5, dat de keizer Augustus door zynen gezant uit de Gaulen verwittigt is, dat 'er vele dode zeewyven (*Nereïdes*) aan de zeekust waren komen aandryven. Nu is het niet te denken, dat een gezant van eenen keizer Augustus zulks aan zynen heere en keizer zou geschreven hebben zonder zekere kennisse. Die van Lissebon, zo als de zelve Plinius verhaalt, hebben den keizer Tiberius door een gezantschap laten weten, dat zy ergens een Triton, of zeeman, zo als de Tritons doorgaans geschildert worden, in zeker hol of spelonk hadden zien en horen spelen op een hoorn. Dit luidt, als onze Aantekenaar zelfs bekent, wat misselyk; en daarom wil hy 'er ook niet sterk op dringen: maar het zal, voegt hy 'er by, op een voorbeeldt niet aankomen. De beruchte Theodorus Gaza, onder de geleerden genoeg bekend, heeft ten huize van Jovianus Pontanus meermalen verhaalt, hoe dat hy, in Peloponnesus, of Morea, zynde, een zeewyf heeft gezien, dat in een geweldigen storm op het strandt was gesmeten. Zo heeft ook de geleerde Georgius Trapezuntius een zeemeisje gezien, het welk nu met het bovenlyf, tot de schaamdeelen toe, boven het water stak, en dan het gansche lyf, als al spelende, onder het water dompelde. Ook verhaalt Alexander ab Alexandro, *Dies Geneal. lib. IX, cap.* 8, nog van een zeeman, of Triton, die in zynen tydt gevangen wierdt in Epirus, en die heimelyk uit de zee op het landt pleeg te komen, om de vrouwlieden, die daar water kwamen halen, te beloeren en in zyn geweldt te krygen. Nog verhaalt P. Gillius *lib. de Animantib. ap. S. Majolum Dier. Canic. T. I, coll.* 9, hoe dat zo een Triton, in zee gevangen, den koning Renatus voor een geschenk aangeboden wierdt. Hieronymus Dominius, een deftig man, heeft den keizer Maximiliaan mondeling vertelt, dat hy, met eenig krygsvolk naar Rhodus varende, een zeeman of Triton heeft gezien, die tegen het touw van zyn schip opklauterde. Julius Cæsar Scaliger, die dit geval heeft aangetekent *de subtil. exercit.* 226, *n.* 12, voegt daar by, dat hy zelf te Parma een zeemeisje heeft gezien, dat niet groter was dan een tweejarig dochtertje. Onder paus Eugenius den IV is 'er ook een zeeman gevangen, de welke bezig was met een kindt naar de zee te slepen. Zyne gedaante was schier in alles gelyk aan de gedaante van een mensch, behalven dat zyne huidt naar een aalsvel geleek; dat hy twee horentjes op zyn hoofdt hadt staan, en aan ieder handt maar twee vingeren hadt. De boven aangehaalde Majolus, de welke dit laatste verhaalt, heeft meer diergelyke voorbeelden uit geloofwaardige schryvers, als uit *Platina*, *Theophanes Abbas*, *Bonfinius*, en anderen, in zyn gemelde werk byeen verzamelt. Onder anderen vertelt hy uit de oude staatsbrieven van Portugal, dat 'er voor dezen tusschen den grootmeester van St. Jago gepleit is geweest, wien van beide zulke zeemannen en zeewyven, die door onweder op het strandt aandreven, of gesmeten wierden, in eigendom toebehoorden, en dat de eigendom den koning toegewezen wierdt, waar uit hy dan besluit, dat die zee van ouds al vele van die schepselen moet uitgelevert

gelevert hebben. Maar om zo verre niet te gaan, Ludovicus Vives getuigt *de vera fide Christ. lib.* II, dat 'er by zynen tydt in Hollandt een zeeman of Triton is gevangen, en over de twee jaren opgesloten geweest, die al begon te spreken; maar dat hy, de kans schoon ziende, met grote vreugde wederom in zee is gesprongen; en Junius zelf verhaalt, dat 'er in zynen tydt te Zwartewaal, niet verre van den Briel, het geraamte van een Triton in de kerke ophing. Wat het spreken aangaat, dat moet dus verstaan worden, dat hy een ruw en lomp geluidt begon te slaan: en wat groter omgerymdheit steekt 'er in, vraagt onze geleerde Aantekenaar, dat men een Triton eenige gebrokene of half gebrokene woorden leert uiten, dan dat men zommige vogels allerhande woorden op eene zeer verstaanbare wyze leert spreken. Dit schynt Junius wat te stoten, dat de Edamsche zeevrouw, zo als de schryvers verhalen, zou hebben leren spinnen, als of zy, zegt hy, vingeren hadt gehad, die als onze vingeren in verscheide leden gedeelt waren; en het is ook waar, dat Julius Cæsar Scaliger als eene zekere zaak opgeeft, dat de zeemannen en zeewyven gene handen of vingers, maar in de plaats van handen zekere vinnen hebben. Maar behalven dat de Triton, onder paus Eugenius den IV, als boven verhaalt is, gevangen, aan ieder handt twee vingeren hadt, zo is de vrage, of die vinnen niet zodanig van maaksel zyn, dat zy die gebruiken kunnen als handen? De gemelde Scaliger spreekt van andere visschen, *Cippæ* genaamt, die van gedaante den mensch gelyken, des nachts aan landt komen, en vuur uit een keisteen slaan, om andere visschen door het licht te verlokken. De visschen, op dat licht toeschietende, worden van die *Cippæ* genomen en opgegeten. Deze visschen, zegt hy, moeten dan handen hebben, en onze Aantekenaar voegt daar de vrage by, waar uit men bewyzen wil, dat de Tritons en zeewyven niet zo wel gehand en gevingerd zyn als de *Cippæ*? en dit is het eenige, dat hy tegen Scaliger heeft; want op die loosheit van die *Cippæ* zou men niet te hard kunnen dringen. Men zal by dit alles nog tot een slot voegen het geen Lodewyk Guicciardyn van een zeeman verhaalt, namentlyk, dat in zynen tydt, omtrent het jaar 1530, zo een zeeman is gevangen, van maaksel als een mensch, met haair en baardt, maar ruw en borstelachtig; dat men den zelven gevende broodt en andere gemeene spyzen te eeten; dat hy vele jaren leefde, en eindelyk aan de pest stierf, daar hy eens van genezen was. Hy voegt daar by, dat Nicolaus Nicolai, Raadsheer, enz. en broeder van den beroemden Rechtsgeleerde en president Nicolaus Nicolai, hem, behalven vele andere dingen, hadt gezegt, dat Mr. Caspar Lievensz, Raadsheer in het hof van Hollandt, nevens den griffier Mr. Pieter, hem hadden verhaalt, dat zy den zeeman menigmalen gezien, en vele byzonderheden van hem aangemerkt hadden. Men zou kunnen denken, dat deze zeeman de zelve is als die, daar Lod. Vives, als boven verhaalt is, van spreekt, omdat die twee schryvers tydgenoten geweest zyn, indien de omstandigheden niet van malkander verschilden. Doch men zal 'er hier een speldt by steken.

Onder het gebiedt der stadt Edam behoren zeven dorpen, als: Oosthuizen, Middel-Ye, of Medel-Ye, Quadyk, Volendam, Eterem, Weerde, of Waarder, en Hobrede.

By een octrooi van den 6 April des jaars 1574 is Officier en Burgermeesteren van Edam vergunt, zeven Schepenen in hunne stadt te mogen aanstellen: gelyk dan de Regeering dezer stadt tegenwoordig bestaat uit tien Burgermeesteren en een en twintig Vroedschappen, en de jaarlyksche Magistraat, de welke alle jaren op Goeden Vrydag verandert wordt, uit een Schout of Hoofdofficier, vier Burgermeesteren, en zeven Schepenen. Deze stadt is de vyftiende in rang onder de stemmende steden ter vergaderinge van Hun Ed. Gr. Mog. de Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt, en heeft altydt een Gedeputeerde in de *gecommitteerde Raden* van Hun Ed. Gr. Mog. de Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt; eenen in het collegie der *gecommitteerde Raden ter Admiraliteit binnen Amsteldam*, en op haar tourbeurt een Gecommitteerde *ter Auditie van de gemeene landsrekeningen* van West-Vrieslandt en het Noorder quartier; waarenboven deze stadt een Ontfanger van de gemeene lands middelen heeft en vier Secretarissen.

De hoofdkerk van Edam was in de Roomsche tyden op den naam van St. *Nikolaas* ingewyd, en wierdt door de graven van Hollandt begeven, die ook den koster aanstelde. Ook was hier van ouds een Begynhof, de H. *Maria* toegewyd. Tegenwoordig wordt de kerk dezer stadt door drie Hervormde Predikanten bedient, staande onder de classis van Edam, de vierde onder het Synode van Noord-Hollandt, het welk om het zesde jaar binnen deze stadt gehouden wordt. Het wapen van Edam is een rood veldt, daar op een witte koe, daar boven drie goude zespuntige sterren op een ry gestelt. *Oude Holl. Kronyk, door W. van Gouthoeven. Boxhorn Theatr. pag. mihi* 377. *Montanus in Guicciard. pag.* 223. *Adr. Junii Batavia. Van Leeuwen Batav. illustr. Heemskerk Batav. Ark. pag.* 442. *Oudheden van Noord-Hollandt, en de Aantekeningen op* EDAM.

EDAM, (HET LANDT VAN) een oordt in Groenlandt, op 76 graden Noorder breedte, door de Hollanders ontdekt en dus genoemt in den jare 1655. *Maty Diction.*

EDBALD, een der Saxische koningen van Kent in Engelandt in de zevende eeuw. Hy volgde op zynen vader Ethelbert, de eerste der Saxische Christen koningen, welke hem mede in de Christelyke Religie hadde doen opbrengen; maar hy verviel, zo haast zyn vader overleden was, tot het Heidendom, en was behalven dat een zeer ondeugend mensch, die zelfs de onbeschaamdheit hadt van zyne stiefmoeder, de weduwe zyns vaders, te trouwen. Vele van zyn volk volgden zyn voorbeeldt na in het afvallen van het Christendom. Doch de koning viel in eene razerny; (zommigen, die gaarne mirakelen vertellen, zeggen, dat hy van den bozen geest geplaagt wierdt,) waar uit weder tot zyne zinnen komende, begaf hy zich door de overreding van den bisschop van Canterbury, een braaf en vroom man, benevens zyn volk, wederom tot den Christelyken Godsdienst, boete doende over zyne misdaden: en zyn bloedschandig huwelyk verlatende. Hy stierf in den jare 640, het vyf en twintigste zyner regeering: en liet het ryk na aan zynen zone Eucombert, dien hy by Emma, eene dochter des konings van Vrankryk, geteelt hadde. *Beda Hist. l.* II. *c.* 4. *& seq. Polyd. Virgil. l.* III. *Hist. Anglic.*

EDBERT, twaalfde koning van Kent in Engelandt, volgde op Withred, en regeerde drie en twintig jaren, zonder iets gedenkwaardigs verricht te hebben. *Polyd. Virgil. l.* 4.

EDBERT, koning van Northumberlandt. Zie EADBERT.

EDEL en EDELHEIT. De eernaam van *Edelheit*, eertyds door de kinderen van keizer Karel den Groten aangenomen, wordt tegenwoordig door den paus en het collegie der kardinalen gegeven aan de hertogen en vorsten, die den tytel van koning niet voeren, als aan de hertogen van Savoje, van Modena, van Mantua en van Parma; aan den Doge van Venetië, aan de hertogen en Pairs van Vrankryk, en aan alle die genen, die in andere koninkryken eene diergelyke waardigheit bekleeden. Graaf Lambert gaf eertyds den tytel van *Nobilitas*, dat is, *Edelheit*, aan Johannes den VIII; doch deze paus hieldt zich daar over ten hoogsten gehoont. *Memoires du Tems.*

EDELARD, koning der West-Saxen in Engelandt, omtrent den jare 727 gevolgt op Ina. In den beginne ontmoette hy vele zwarigheden, vermits zyn bloedverwant Oswald met geweldt een beter recht tot de krone voorwendde. Eindelyk behieldt hy echter de overhandt, en stierf in den jare 741, wordende van Cuthred, een zyner bloedvrienden, in de regeering opgevolgt. *Milton History of England book* 4.

EDELAY, eene kleine maar vry zindelyke en nette stadt op den weg van Aleppo naar Sayde in Syrië, rondom met bomen beplant, die een aangename schaduwe geven. Daar zyn Turksche officieren en bedienden om 'er order te houden, en de imposten te ontfangen. Men drinkt 'er niet dan regen-water, 't welk de inwoonders, wat moeite zy ook doen, nooit zuiver genoeg bewaren kunnen, zo dat zy daar door gestadig ziektens onderworpen zyn. *Carré Voyages des Indes Orientales.*

EDELFRIED, zoon van Edelrik, koning der Noord-Anglen. Hy behaalde verscheide victorien op de Britten, doch wierdt daar na van den troon gestoten door Eduin, of Edwin, van wien zyn vader de zelve overweldigt hadde, en stierf in 't begin van de zevende eeuwe. *Beda l.* I. *c. ult.*

EDELLIEDEN VAN 's KONINGS KAMER, in het Fransch: *Gentils-hommes de la Chambre du Roi.* François de I, koning van Vrankryk, hebbende de bediening van grootkamerling van Vrankryk vernietigt in den jare 1545, rechtte een ampt op van eersten edelman van zyne kamer. Zedert hebben zyne opvolgers eene tweede bediening daar bygevoegt, en koning Lodewyk de XIII maakte daar nog twee andere by; in diervoegen dat 'er tegenwoordig vier eerste edellieden van de kamer zyn, die by beurten dienen, te weten ieder een jaar, en hunnen eedt afleggen in handen van den koning. De eerste edelman van de kamer, gedurende het jaar van zynen dienst, verricht de zelve bedieningen by den koning, die de grootkamerheer waarneemt; te weten, als deze laatste afwezig is, reikt hy den koning het hemdt aan, en dient hem aan tafel, wanneer hy in zyne kamer eet. Hy neemt de eeden van getrouwheit af van alle de kamerbedienden; geeft hen getuigbrieven van dienst, geeft de beveelen aan de kamerbewaarders, wegens de persoenen, die zy moeten binnen laten in 's konings kamer, en regelt alle de onkosten van de kamer. Hy laat zich dagelyks vinden by het opstaan en te bedt gaan des konings. Hy pleeg eertyds in des konings kamer te slapen; doch tegenwoordig heeft hy zyn vertrek in de Louvre, of in eenig ander paleis, daar de koning zyn hof houdt. De eerste edelman van de vier doedt voor den koning maken de eerste rouwkleederen; alle de kleederen van vermomming, van balletten, en van kluchtspelen, de tooneelen en de nodige kleederen tot de andere vermaaklykheden des konings; en ordonneert ook den rouw voor de bedienden, die hen van den koning gegeven wordt. Hy voert het opperbewindt over alle de onkosten, zo gemeene als ongemeene, de zelve vermaakelykheden, en andere zaken, de kamer betreffende, gebruikt tot den staat van het zilverwerk, voor den persoon des konings. Hy heeft altydt zes pagien van 's konings kamer by zich, en mag daar zelfs een groter getal van hebben. *Etat de la France.*

EDELLIEDEN (*gewoonlyke van het huis des konings van Vrankryk*) in het Fransch: *gentils-hommes ordinaires de la maison du Roi.* Deze wierden het eerst aangestelt door Hendrik den III, ten getale van vyf en veertig, en vermindert door Hendrik den IV tot vier en twintig, by welke, ten tyde der minderjarigheit van Lodewyk den XIV, de koningin, zyne moeder, twee andere gevoegt heeft. Deze edellieden dienen by het halve jaar; dertien gedurende het halve jaar van Januarius, en dertien gedurende het halve jaar van Julius. Zy moeten altoos by den koning zyn, om zyne beveelen aan te nemen, 't zy om die naar de provincien van den koning te gaan brengen, of naar de Parlementen en souvereine hoven, aan de opperbevelhebbers van zyne legers; 't zy om over staatszaken te handelen met uitheemsche vorsten. De koning vaardigt hen ook af van zynent wegen om koningen, vorsten, en vreemde vorstinnen geluk te gaan wenschen of hen den rouw te beklagen. De zelve worden insgelyks in Vrankryk afgevaardigt naar de prinssen en prinsessen van den bloede, en naar

de voornaamste heeren des koninkryks om hen te bezoeken, of om hen eenige kentekenen van waardigheden, ampten, en bedieningen, tot de welke de koning hen benoemt zal hebben, over te brengen. Wanneer zy den koning te velde of in het leger verzellen, worden zy *Aides de Camp* genoemt, en hen worden de krygsgevangenen toevertrouwt, om ze te geleiden tot binnen de plaatsen en vestingen, in welke zy moeten bewaart worden. Zy blyven ook by de prinssen en princessen, die in ballingschap leven, of wel by andere personen van aanzien, die op 's konings bevel in hechtenis gehouden worden. Zy wonen de lykdiensten der prinssen en princessen van Vrankryk by, en vier van hun ligchaam dragen de vier einden van het doodkleed, en vier andere dragen het lyk. De koning benoemt hen zomwylen tot leer-en zedemeesters der prinssen. Zy doen geen eedt van getrouwheit, en hebben geen hoofdt, dat het gebiedt over hen voert. Zy eeten in het hof aan de tafel van den ouden grootmeester, of aan die van de hofmeesters. *Etat de la France.*

EDELRED, koning van Northumberlandt in Engelandt, gevolgt op Osred, en geregeert hebbende een en dertig jaren. Hy is de laatste geweest, die den naam van koning der Northumbren gevoert heeft, en wierdt overwonnen door Elbert, koning der West-Saxen.

EDELWALK, of ETHELWOLD, was de eerste Christen koning der Zuid-Saxen in Engelandt. Hy wierdt in een gevecht gedood door Kedwalla, koning der West-Saxen. Na zyne doodt namen zyne twee broeders, Bertune en Andune, de regeering onder den hertoglyken tytel aan, en hielden zich daar in tot dat zy de zelve aan Edrik, zoon van Edelwalk, tot den ouderdom en de bekwaamheit, om zelf te kunnen regeeren, gekomen zynde, overgaven. *Polyd. Virgil. Hist. Angl. Moreri in 't Engelsch.*

EDEN, de naam van de plaats, daar het aardsche Paradys geweest is, welken naam eenigen niet voor den eigen naam van die plaats houden, maar voor een bynaam, betekenende *een aangename plaats*. De naam van Eden wordt zomtyds in de H. Schrift genomen voor een landt, aldus genoemt, leggende naar 't Oosten, als *Genes. II*, 8; *II Regum* XVIII, 11, en XIX, 12, *Jes.* XXVII, 12, waar uit blykt, dat het landt van Eden in 't ryk der Meden lag. Velen zyn nochtans van andere gedachten. Torniël meent, dat het by Mesopotamië gelegen heeft. *Torniel M. D.* 3. *n.* 22, 23, 24. Zie PARADYS.

EDEN, de voornaamste rivier van 't graafschap Cumberlandt in Engelandt. Zy heeft haren oorsprong in 't graafschap York, loopt door Westmorlandt, waar in zy Kirbysteven en Appleby bespoelt, en voegt zich vervolgens by de Eimot op de grenzen van Cumberlandt, dat zy mede doorloopt, tot dat zy, door verscheide beken vergroot zynde, zich tusschen het kasteel van Annand in Schotlandt en Boulnesse in Engelandt in de Iersche zee ontlast. Carlisle en meer andere plaatsen in 't gemelde graafschap Cumberlandt hebben 't genot van hare wateren. *Moreri in 't Engelsch.*

EDEN, een eilandt in Afrika. Zie BOURBON.

EDENBURG in Hungarië. Zie OEDENBURG.

EDENBURG, of EDINBURG, in het Latyn *Edenburgum*, *Edinum*, en van ouds *Alata Castra*, of *Castrum Puellarum* genoemt, is de hoofdstadt van het koninkryk Schotlandt, in het landschap Lothiana, aan een klein riviertje en den inham van Forth of Edenburg gelegen, die een soort van een haven maakt. Deze stadt is eene Schotsche myl lang, en heeft wel drie mylen in haren omtrek. Ze heeft twee hoofdstraten. De eene, op een heuvel leggende, heeft aan het eene einde het konings hof en diergaarden, en aan het andere het vaste kasteel, dat op een meest ontoegankelyken rots gebouwt, en met grachten, die in den rots gehouwen zyn, en nog met 12 bastioenen of bolwerken bevestigt is, zo dat men het voor onwinbaar acht. Men bewaart aldaar des ryks kleinodien, handvesten en staatsschriften. Men zegt, dat dit kasteel al meer dan 2000 jaren oud is. Des konings hof, en Herriots Work of Godshuis, dat vele jongelingen op hoge en andere scholen, en in alderhande kunsten onderhoudt verschaft, is beziens-waardig. Koning Jakob de VI heeft 'er ook een hogeschool gesticht. De hoogste ryksgerechten worden hier gehouden. Als de bisschoppelyke regeering in kerkelyke zaken nog in gebruik was, hadt Edenburg ook een bisschop: doch onder den aartsbisschop van St. Andreeuws behorende. Zy is door waterleidingen van zoet water wel voorzien. Het is een gezonde en vruchtbare landsdouwe. In den jare 1701 heeft ze door een brandt grote schade geleden; want onder anderen gingen ook de algemeene geschriften en besluiten van de geestelyken zedert de hervorminge verloren. *Buchanan. Rer. Scot. l.* I.

EDENS, een der twaalf dorpen van de Vriesche grietenye Hennaarderdeel, in het quartier Westergoo. In het zelve heeft het slot *Unga* gestaan. Het behoorde in de Roomsche tyden onder het dekenschap van Franekerdeel; doch de Parochie bragt niet meer op dan 90 goudguldens. Tegenwoordig wordt het met Spannum door een Gereformeerd kerkenleeraar bedient, staande onder de classis van Franeker. *Winsemius achter zyne Kronyk van Vriesl. Oudheden van Vrieslandt II Deel.*

EDER, in 't Latyn *Adrana*, *Ædera*, eene rivier, welke haren oorsprong heeft in 't graafschap Witgenstein, langs Battenberg en Frankenberg door 't gebiedt Itter, als mede 't graafschap Waldek loopt, en anderhalve myl boven Cassel in 't landt van Hessen, niet verre van 't klooster Breitenau, zich in de Fulda werpt. Zy heeft zalm en forellen, en voert ook goud-zandt, 't welk de landgraaf Karel van Hessen in den jare 1677 heeft doen verzamelen, en dukaten daar van slaan. *Winckelm. Beschr. van Hessen.*

EDER, een toren in Palestina. Zie ADER.

EDER, die men de vyftiende koning van Schotlandt stelt te zyn geweest, was een zoon van Dogan, of Dothan, anderen menen van Drueste. Hy kwam aan 't ryk in den jare 3945 van de scheppinge der wereldt, 54 jaren voor Christus, en regeerde 48 jaren tamelyk vreedzaam; echter niet zonder zomtyds ontrust te worden, als onder anderen door Bredius, een Eilandsch prins, die in Schotlandt geland zynde het geheele platte landt verwoestte; doch Eder de boodschap daar van krygende, zondt heimelyk eenig krygsvolk in 't veldt, deedt de schepen van den vyandt verrassen en verbranden, en versloeg vervolgens alle die geland waren. *Boëtius & Buchananus Hist. Scot.*

EDER, EDERUS (GEORGIUS) een beroemd Hoogduitsch Rechtsgeleerde, geboortig van Freysingen, en geleeft hebbende in de jaren 1560, 1570, en 1580. Hy is geweest Raadt van drie keizers, namentlyk van Ferdinand den eersten, van Maximiliaan den tweeden, en van Rudolph den tweeden, en heeft onder andere schriften nagelaten: *Oeconomia Bibliorum, sivè Partitionum Biblicarum libri* V.

EDESIE, EDESIA, ÆDESIA, vrouw van den Philosooph Hermias, en verwant van de vermaarde Syrianus, die de Philosophie van Plato te Athenè leerde in de vyfde eeuw, was een van de schoonste en eerbaarste vrouwen van de stadt Alexandrië. Zy leefde altydt in een ongemeene eendragt met haren man, en hadt zo groot eene mededogendheit en liefde voor de armen, dat zy zelfs hare goederen verpandde, om der zelver gebrek te hulp te komen. Weduwe gebleven zynde met twee zonen, Ammonius en Heliodorus genaamt, wilde zy die zo wel erfgenamen van de wetenschap van haren vader, als van zyne middelen, maken, en trok ten dien einde met hen naar Athene, vergezelschapt van Hierax, broeder van Synesius. De deugt van deze juffer wierdt geprezen van alle de Philosophen van Griekenlandt, waar onder Proclus, een der voornaamsten, de kloekmoedigheit van eene zo edelmoedige moeder uitstekend verhefte. *Suidas.*

EDESSA, ÆDESSA, hoofdstadt van Mesopotamië, dat hedendaags *Diarbek* genaamt wordt, onder den Patriarch van Antiochië, was oudtyds zeer vermaard, en wordt tegenwoordig *Orsa*, *Orfa*, en *Orpha*, geheten. Eusebius heeft gemeent, dat Seleucus deze stadt heeft doen bouwen. Abgarus, die men zegt dat aan den Heere Christus schreef, was koning van de zelve, gelyk hier voor gezegt is. St. Ephrem, de diaken, heeft haar ook befaamd gemaakt door zyne schriften en zyne heiligheit. Zy wierdt byna verwoest door eene aardbeving omtrent den jare 525, onder de regeering van den keizer Justinus, die grote sommen gelds verschafte om ze wederom te doen opbouwen, en ze naar zynen naam deedt noemen *Justinopolis*. Daar wordt verhaalt, dat Chosroës, koning van Persië, gehoort hebbende, dat die stadt nog nooit was ingenomen geweest, door de bescherminge van de beeltenis onzes Heere, welke Abgarus, zo als Eusebius zegt, van hem zelf ontfangen hadde, terwyl hy op de aarde leefde, beproeven wilde, of die overlevering waar was, en Edesse gestrengelyk belegerde; maar dat hy haast genoodzaakt wierdt weder af te wyken, en te erkennen, dat de macht der menschen voor die van Godt zwichten moet. *De Vitri l.* I. *c.* 31. *Euseb. in Chron. Evagr. l.* IV. *cap.* 8 & 26. *Procopius lib.* II. *de Bello Pers. Miræus Geogr. Eccles.*

EDESSA, of ÆDESSA, eene stadt in Macedonië, de hoofdstadt van Emathië, aan de rivier Erigon gelegen, acht mylen van Pella ten Westen, en veertien van Thessalonika. Justinus *lib. VII* zegt, dat Caranus deze stadt veroverde, hebbende tot wegwyzers eene kudde geiten, die om het kwaad weder eene schuilplaats zochten, onder begunstiging van een zwaren mist, vermengt met regen, waar door hy voor de inwoners bedekt bleef. Hier van is 't, dat hy deze stadt *Egea* noemde, naar een Grieksch woordt, het welk een *geit* betekent. De koningen van Macedonië hebben langen tydt hunne begraafplaatsen binnen deze stadt gehad, gegrond op een gewaande godspraak, dat, zo lang als deze stadt de begraafplaats zoude wezen van die van het geslacht van Perdiccas, koning van Macedonië, des zelfs nazaten altoos het koninkryk tot erfdeel zouden hebben. Men beweert, dat dit geslacht uitgestorven is in den persoon van Alexander den Groten; om dat, gelyk ieder bewust is, de gemelde vorst in deze stadt niet begraven wierdt. De zelve wordt hedendaags *Vodena*, en de rivier, die 'er door loopt, *Wistritza* genoemt. *Ptolomæus.*

EDETANS, oude volkeren van het Tarragoneesche Spanje. Zy lagen tusschen de Sedetans, de Bastitans, de Contestans, en de Middellandsche zee. De voornaamste hunner steden waren Saguntus en Sogobriga. Haar landt is tegenwoordig het Noordelykste gedeelte van het landschap Valencia. *Baudrand.*

EDEUS, (JOHANNES) een Franciskaner monnik in Engelandt, geboren te Erfort. Hy onderwees omtrent den jare 1406 met veel roem in de Universiteit van Oxfort. Men schryft hem verscheide werken toe, als: *Lectura in Apocalypsin*; *in Magistrum sententiarum*; *Opuscula Theologica*; *Fasciculus virtutum & vitiorum*; *Lexicon originalium*, enz. *Wading Bibl. Francisc. Pitseus de script. Angl. Willot Athenæ Franciscan.*

EDGAR, EDGARD, of EGDAR, bygenaamt de Vreedzame, was een zoon van Edmund, koning van Engelandt, na wiens overlyden en dat van zyn oom Eldred hem een gedeelte van dat ryk te beurt viel, waar van hy na de doodt van zynen broeder Edwin, in den jare 959, de geheele regeering bekwam. Hy overwon en bedwong de Schotten, lag die van Walles eene schatting op, om namentlyk alle jaren te leveren 300 wolven, ten einde dat schadelyk gedierte uit het eilandt van Groot-Britannië uit te roejen, en veroverde een gedeelte van Ierlandt; na al 't welke de rust en vrede in zyn landt bevestigt hebbende, bevlytigde hy

zich

zich de regeering overal te verbeteren, en den Godsdienst te zuiveren. Hier mede was hy met de hulp van Dunstan, eersten bisschop van Worcester, en vervolgens aartsbisschop van Canterbury, al tydt yverig bezig, en stierf den 1 July 975, na Engelandt omtrent 16 jaren geregeert te hebben. Zommige schryvers noemen hem *de liefde en 't hert der Engelschen.* By zyne eerste vrouwe hadt hy een zoon, zyn opvolger, Eduard, bygenaamt de Heilige, die naderhandt door zyne tweede vrouwe Alfrede, of Elfride, wierdt omgebragt, om den zoon, Ethelred, welken hy by haar hadde, op den troon te helpen, gelyk hier na gezegt wordt. *Osbertus in vita Dunstani apud Surium. Du Chesne Hist. d'Anglet.*

EDGAR ATHELING, of ETHELING een zoon van Eduard, den zoon van Edmund Yzer-ribbe, koning van Engelandt, was na de doodt van zynen neef Eduard den Belyder in den jare 1066 de naaste erfgenaam tot de Engelsche kroon, die hem ontnomen wierdt door een graaf van Kent, genaamt Harold, de welke negen maanden daar na wederom overwonnen en geslagen wierdt door Willem, hertog van Normandie, naderhandt bygenaamt de Overwinnaar, die zich vervolgens op den troon zette, en de regeering met geweldt behieldt. Edgar, schoon door 't volk zodanig bemint, dat men hem *Engelands lieveling* noemde, zag zich niet in staat om iets tegen dezen overwinnaar uit te rechten, en besloot derhalven met zyn moeder Agatha, een dochter van keizer Henrik den III, en zyne twee zusters, Margaretha en Christiana, naar Hungarië te vertrekken; doch zich op reis begeven hebbende, wierdt hy door een storm op de Schotsche kusten gedreven, daar hy van den koning Malcolmus niet alleen zeer wel ontfangen, maar zelfs zo vriendelyk gehandelt wierdt, dat zy te zamen een naauw verbondt maakten, tot bevestiging van 't welke Malcolmus de voornoemde princes Margaretha ten huwelyk nam. Als nu hier op vele groten uit Engelandt zich by Edgar kwamen voegen, deedt hy een inval in Cumberlandt en Northumberlandt; maar Willem de Veroveraar was hem te sterk, zo dat hy zich eindelyk in den jare 1073 aan hem onderwierp, behoudens een jaargeldt van 365 ponden, en andere zaken, tot het voeren van zyn staat vereischt wordende. Eenigen tydt daar na deedt hy een tocht naar 't Heilige Landt, en leide daar in den toenmaligen krygtegen de ongelovigen grote eer in. Na dat vervolgens Willem de Veroveraar in den jare 1087 gestorven, en zyn oudste zoon Willem de II, bygenaamt de Rosse, op den troon gevolgt was, hieldt zich Edgar by des zelfs misnoegden broeder Robbert op, en hielp ten laatste een vergelyk tusschen hen maken. Wanneer ook daar na in den jare 1100 Willem de II van een pylschoot op de jagt gestorven was, en dat de derde broeder Henrik de I zich de kroon toegeëigent hadde, bleef Edgar nogmaal den gemelden Robbert aanhangen, en wierdt met hem in den slag by Tenchebray gevangen. Henrik de I nam hem echter in genade aan; doch hy verliet na eenige jaren des zelfs hof, en eindigde zyn leven, 't welk hy zeer hoog bragt, op de landgoederen, die men hem gelaten hadde. Zommige schryvers zeggen, dat hy aan 't hof om zyne al te grote rustlievendheit en goedaardigheit veracht wierdt, en dat hy zo eenvoudig geweest zou zyn van het voorschreven jaargeldt aan een paardt na te laten. *Wilh. Malmesbury. Hayward. Florentius Vigorniens. The compleat History of England Vol. I.*

EDGARD, de negen en tachtigste koning van Schotlandt, was een zoon van Malcolmus den III. De adel en het volk van Schotlandt, misnoegt zynde over de regeering van hun koning Dunkan, bediende Donald, stadhouder in de eilanden, zich van die gelegenheit; hy liet den koning ombrengen, en matigde zich zelf de regeering aan. Doch dewyl hy het Wester eilandt aan den koning van Noorwegen overleverde, was het volk hem in 't kort moede, en liet Edgard uit Engelandt halen, alwaar hy zich by zyn oom, van den zelfden naam, onthieldt. Hy verdreef wel haast al den aanhang van Donald, dien hy zelf gevangen nam en tot zyne doodt vast hieldt, en kwam aldus met algemeene toestemming der Staten tot de kroon. Zo lang hy regeerde bleef de vrede tusschen Engelandt en Schotlandt bestendig; waar toe veel hielp, dat hy zyn zuster aan koning Henrik den eersten van Engelandt hadde uitgehuwelykt. Hy was geëert van de goeden, en gevreest van de bozen, en stierf in den jare 1105, hebbende omtrent elf jaren geregeert. *Buchanan. de Reb. Scot.*

EDGE-HILL, een berg in Engelandt, in Warwickshire, op de grenzen van Oxfordshire, aanmerkelyk door een veldslag, aldaar voorgevallen den 23 October 1642, tusschen de troupen van koning Karel den eersten en het Parlements leger, onder het bevel van den grave van Essex, waar van de beide partyen elk zich de zege toeschreef. *Beeverel Delic. de la Grande-Bret. p.* 490. *Ludlow Memoirs Vol. I. p.*46.

EDHEMITEN, een soort van Mahometaansche monniken, aldus genaamt naar hunnen stichter, of insteller, Ibrahim Edhem. Zy onderhouden zich met gerstenbroodt, en vasten dikwils. Hunne oversten studeren vlytig, om zich tot prediken bekwaam te maken. Zy dragen wolle mutsen, met een tulbandt omvlochten, op het hoofdt, en om de hals een wit met rood gemengde linden doek. De meesten leven in woeste plaatsen met de leeuwen en tygers, die zy tam maken. Daar zyn weinig van deze geestelyken te Constantinopel. Hunne voornaamste kloosters zyn in Persië, en inzonderheit in de provincie van Chorasan. *Ricaut de l'Empire Ottoman.*

EDHILINGES, een eertytel onder den adel der oude Saxen. De natie was verdeelt in drie ordens, namelyk van *Edhilinges, Frilinges,* en *Layez,* dat is te zeggen edelen, burgers, en slaven. Zy gaven in 't eerst den naam van *Edhilinges* maar aan prinsen van den bloede, en aan den erfgenaam van de kroon, gelyk die by de Franschen *Damoisel,* of *Damoiseau,* by de Latynsche schryvers van dien tydt *Clitor,* en by de Britten *Urchriad,* plegen genoemt te worden. Naderhandt noemden zy ook Edhilinges of adelingen de groten van het ryk, 't welk de graven waren. Eindelyk gaf men dien naam aan alle edellieden in 't algemeen. *Nithard Hist. l.* IV. *Henr. Spelman in Glossar. Archaeol.*

EDICT, *Edictum.* Dit woordt heeft in de Romeinsche Rechtsgeleerdheit tweederlei betekenissen. In eene vrye republyk waren het zulke wetten, die de hoofdschouten (*praetores*) en de bouwheeren (*aediles curules*) binnen Rome alle jaren by den aanvang hunner regeering op de opentlyke markt op eene witte gegipste tafel, wordende dieswegen *Album* genaamt, ophingen, en met de zelve den burgeren, hoedanig, en op welke manier zy by voorvallende zaken hun oppergezag meenden te voeren, bekend maakten. Daar van daan kwamen tweederlei manieren van Edicten, van welke de eerste *Praetoria,* en de tweede *Aedilitia* genaamt wierden, met dit onderscheidt, dat de schouten over alle burgerlyke zaken, maar de bouwheeren alleen over het verkopen van knechten, vee, victualien, en wat de veiligheit der opentlyke wegen betrof, het opzicht hadden, en over verschillen, daar over gerezen, vonnisten. De schouten hadden de macht, hunne eens opentlyk aangeslagene Edicten naar de voorkomende voorvallen te veranderen; doch na dat zommige deze vryheit om hunne geldzucht en opgeblazenheit misbruikten, waar uit grote verwarringen ontstonden, bragt eindelyk ten tyde van Cicero de Romeinsche gemeentsman, C. Cornelius Balbus, met toestemming van het volk, zo veel te weeg, dat 'er een algemeen besluit genomen wierdt, volgens het welke de Praetores al het geen zy in hunne Edicten eens verordent hadden, onverbrekelyk zouden moeten houden: gelyk dan deze Praetores naderhandt, wanneer hen de regeering der provincien wierdt aanbetrouwt, van het gene zy in hunne Edicten binnen Rome hadden vast gesteld, niet durfden afwyken. Maar wanneer het getal van deze Edicten van jaar tot jaar vermeerderde, dies niet alleen uit der zelver menigte, maar ook doordien, een hoofdschout altydt des anderen inzettingen veranderende en afschaffende, de Romeinsche Rechtsgeleerden in het verklaren van de zelve malkander dikwils tegenspraken, eene grote verwarring ontstondt, bemoeide zich wel allereerst A. Ofilius, een Romeinsch Rechtsgeleerde, die by Julius Caesar in groot aanzien was, de zelve in order te brengen; doch vermits de genen, die de macht hadden om wetten te maken, zynen arbeidt niet ondersteunden, kwam zyn werk in geen zonderlinge achting. Eindelyk nam de keizer Adrianus deze zake voor, en liet in den jare 132 door C. Salvius Julianus het zo genaamde eeuwige Edict (*edictum perpetuum*) uit 90, of, volgens zommigen, uit 94 boeken bestaande, onder den namo van *Pandecten,* opmaken, in welke hy de Edicten der vorige tyden onder zekere tytels bragt, de onnutte en afgekeurde dingen daar uit liet, en naar zyn eigen oordeel eenige zaken daar by voegde, welke byvoegselen van de ouden *novae clausulae* genaamt wierden. Dit boek kwam in zodanige achting, dat niet alleen vele Romeinsche Rechtsgeleerden aanmerkingen over het zelve vervaardigden, maar dat men van de uitspraken, daar in aangetekent, zich op geen andere rechtbank beroepen kon. Die genen tasten grotelyks mis, die van dit eeuwige Edict slechts uit de Pandecten oordeelen. Daar zyn ook nog vele brokken van voorhanden, die eerst door Eguinarius Baro, doch met slecht gevolg, en na hem door Guilhelmus Ranchinus, maar het best door Jacobus Gothofredus, zyn by een verzamelt, en in eene rechte schikking gebragt. De Roomsche keizeren betekenden door het woordt Edict zulke constitutien, welke zy op hunnen eigen naam en uit eige beweging, zonder dat zy van de minder overheden, of van hunne onderdanen, daar over aangezocht waren, uitgaven. Wel is waar, dat men zeer weinige van dat soort van Edicten vindt zedert den eersten keizer tot op den tydt van den keizer Adrianus, dewyl Augustus uit staatsredenen zyne wetten naar de wyze der Romeinsche Magistraatspersonen in hunne vergaderingen aan het volk voorstelde, en door de meerderheit van stemmen liet doordringen, maar Tiberius, en zyne opvolgers, of in persoon, of door zyne gevolmachtigden, die daarom ook *candidati principis* genaamt wierden, het voorstel aan den Raadt deden, en hunne wetten onder den naam van Raadsbesluiten (*Senatus consultum*) lieten doorgaan. Men vindt echter by de ouden van de Edicten van Augustus, van welke Gellius spreekt, en van die van Claudius gewag gemaakt: doch ten tyde van Adrianus waren zy menigvuldiger, en dit is mogelyk de oorzaak, dat 'er in de *Codex* van Justinianus gene ouder Edicten dan van dien keizer gevonden worden. *Dio lib.* XXVI. *Pomponius lib.* II. §. 10. & 44. *de O. J. Leeuwen ad Pompon. pag.* 21. *Grotius de vit. ICt. lib.* II. *cap.* 6. *Gellius lib.* II. *cap.* 24. *Boeklen de orationibus Principum. Brissonius Antiquitatum l.* I. *c.* 16. *Scipio Gentilis de l. regia. p.* 88.

EDIK, of *Azyn,* in 't Hebreeusch חמץ, *chomets,* ook wel *wynedik,* als *Num.* VI, 3, wierdt by de ouden in verscheide opzichten gebruikt. Zomtyds mengde men edik met koorn, als Pancirollus aanwyst, met deze woorden:

Furfuribusque novis durum miscebis acetum.

Dat is: *Gy zult scherpen edik, of heel zure azyn, onder nieuwe zemel mengen.* Zo ook:

Aut acido Baccho miscebis farra Lupinis,

Dat is: *Gy zult Lupinemeel mengen met zuren wyn,* of *wynazyn.* Zomtyds aten zy wel eene beet broods, in azyn gedoopt. Zomtyds maakten zy 'er sausse van, als nog by 't eeten van riviervisch ge-

gefchiedt. Maar ook wierdt de edik wel gedronken, gelyk men *Num.* VI, 3 leeft, dat Godt van de Nazireërs, of afgezonderden voor den Heere, zeide, *van wyn en sterken drank zal hy zich afzonderen, wynedik en edik van sterken drank zal hy niet drinken.* En dus leeft men by *Athenaus*, hoe de edik niet alleen tot fauffen wierdt gebruikt, maar ook wel gedronken, pryzende onder anderen de Decelifche edik. Doch de wysgeer Chryfippus prees de Knidifche en Egyptifche edik. Ja Erafmus zegt, dat de Egyptenaars den azyn zo hoog beminden, dat zy dien zomtyds boven wyn verhieven. Zo gewaagt ook Ariftophanes van Spettifche edik, 't welk Didymus echter uitlegt, dat de Spettiërs fcherpzinnig waren: en mooglyk komt hier ook van daan die fpreuke by Erafmus, *acetum habet in pectore*, dat is: *hy heeft edik in de borst*, gezegt van zulke, die redelyk fchrander van begrip en van een goed verftandt zyn. Doch de Joden zeiden van ontaarde kinderen, *de edik is 't afzetsel van den wyn.* Byzonder wierdt de edik in de hete Ooftersche landen tot vervriffchinge en verkoelinge gebruikt: want in de edik, zegt Plinius, fteekt eene vervriffchende kracht (*vis refrigerandi*): en Diofcorides zegt ook: *De edik vervrischt en trekt zamen, en is nut voor de maag.* En wierdt daarom ook tot verkoelinge met water vermengt: en de reden, waarom edik met water gedronken verkoelt is buiten twyffel, omdat daar door vele hemelsbollen worden aangebragt, die, gelyk het zandt het vuur verdeelt, ook alzo het hemelsvuur verdeelen, des zelfs beweging verminderen, en dus koelte aanbrengen. Dusdanige edik, met water gemengt, noemden de Grieken Ὀξύκρατον, *oxukraton*, de Latynen *posca*, want zo zegt Rodiginus, *oxykraton is water met edik vermengt, welk de Latynen gewoon zyn posca te noemen*, gelyk men zo by Suetonius leeft, hoe de keizer Vitellius zekeren Afiatifchen vrygemaakten te Puteolen *poscam vendentem*, dat is: *water en edik verkopende*, gevangen nam, en hem daarna verhefte: over welke plaats Hier. Mercurialis zegt, hoe zy in dien tydt zuren wyn, of wynedik, met water gemengt, voor het gemeene volk plegen te verkopen, welk zy *posca* noemden. Ja dat edik met water gemengt een gemeene drank van gemeene luiden en van foldaten was, blykt ook uit Spartianus woorden, zeggende van Adrianus, hoe hy ook *legerspyze gebruikte, als spek, kaas, en water met edik gemengt*: en van Pefcennius zegt hy, hoe die *belaste, dat niemandt op den tocht wyn zoude drinken; maar dat zy alle zouden te vrede zyn met edik.* En dus ziet men ook by Vegetius verfcheide maal, hoe onder den voorraadt eens legers en ftadt de azyn nodig geftelt wordt, van al het welke men meer kan zien by Nonnus *de re cibaria lib.* IV, *cap.* 15; by Stuckius *Convival. cap.* 21; waar uit men dan kan afnemen, dat het vat met edik, by de kruiffiginge van onzen Heilandt op Golgatha, enkel en alleen van de krygsknechten was medegenomen, om tot hunnen drank te gebruiken: hoewel 't door Gods beftiering tot vervullinge van die Godfpraake diende, welke den Meffias dus deedt klagen: *In mynen dorst hebben zy my edik te drinken gegeven*, Pfam. LXIX, 22. Doch met wat oogmerk zy die edik aan Chriftus gaven, of om zyne pyn te verzwaren, wyl edik wel gegeven wierdt om te pynigen, of tot verkwikkinge, laat men over aan 't verder onderzoek der Godgeleerden. Het is ook aanmerkelyk, hoe oudtyds niet alleen, maar ook nog hedendaags, de edik wel gebruikt werdt in den oogstydt, byzonder in hete landen, tot verkoelinge en vervriffchinge van de maaiers in 't veldt, Zo zegt de geleerde Lavaterus *Homil.* XIII *in Lib. Ruth*: „ Ik „ hore, dat het gebruik van de edik ook heden nog in Italië ten „ tyde des oogfts in de grote hette in zwang is, en dat zy ook „ nog wynedik met water gemengt gebruiken, 't welk de Grieken „ noemen: ὀξύκρατον, *acetomel*, *vel*, *mel acetum*, honingedik". 't Zelve bericht ook Chriftophorus a Vega, een Spanjaardt, *lib.* II *de Medicina*, zeggende: „ De maaiers gebruiken in plaats van „ drank wynedik, met veel water gemengt, en dat is 't, 't welk „ zy *posca* noemen, op zyn pas gemengt, dat het kan gedronken „ worden; waar by als gy olie en broodt voegt, zult gy eene „ vervriffchende fpyze toemaken, nut voor arbeidslieden en reizigers „ in de zonne hette". Terwyl Nonnus *de re cibaria lib.* IV, *cap.* 15 ook zeide, dat de akkerlieden en maaiers in de hete landen *posca utebantur*, dat is, edik, met water gemengt, gebruikten. En daar van daan was 't ook, dat de maaiers van Boas op 't veldt edik by zich hadden, en dat Boas tot Ruth zeide, doop uwe beete in den azyn, gebruikende zo dit veldkoftje tot vervriffchinge, gelyk van dit alles breder fchryft G. Outhof in zyne *Verklaringe over 't boek Ruth pag.* 413--416, die *pag.* 444 ook aanwyft, hoe de edik een zinnebeeldt van kruis en tegenfpoedt is.

EDITHBERGE. Zie BERTHA.

EDMAR, EDMER, of JADMER, in 't Latyn *Edimerus*, of *Emundus*, is geweeft biffchop van St. Andries in Schotlandt. Hy was een Engelfchman van geboorte, eerft Benedictyner monnik in een kloofter te Canterbury, een difcipel van den aartsbiffchop van die plaats, Anfelmus, dien hy ook in alle zyne verrechtingen en reizen getrouwelyk byftondt: zelfs verkoor die aartsbiffchop hem tot opzichter zynes levens, waar toe hem paus Urbanus de tweede verordende. Naderhandt wierdt hy abt in 't kloofter van St. Albans, en eindelyk biffchop van St. Andries in Schotlandt. Dit belette hem niet zyne eerbiedt voor den aartsbiffchop en de kerke van Canterbury te behouden en te betonen, begeerende, dat men in gewigtige kerkelyke zaken met die kerk raadplegen zou; 't geen de koning van Schotlandt Alexander zo kwalyk nam, dat hy daarom veel lyden en zyn bisdom verlaten moeft, zich weder in zyn kloofter te Canterbury begevende, alwaar hy ook geftorven is. Hy heeft geleeft onder de regeering van koning Hendrik den eerften van Engelandt, omtrent den jare 1120. Men heeft verfcheide werken van hem, waar onder meeft bekend zyn: *Historia novorum, s. sui seculi libri* VI, *ab an.* 1066 *usque ad an.* 1122, welke Seldenus met geleerde aanmerkingen heeft uitgegeven; *de vita S. Anselmi, Archiepiscopi Cantuariensis, libri II*, te vinden by de werken van *Anselmus*; *Vita S. Wilfridi Archiepiscopi Eboracensis*, 't welk Mabillon *sec. Benedict.* III uitgegeven heeft. *Balaus. Pitseus. Possevinus in Appar. Trithemius. Henr. Gandavensis cap.* 7. *Baronius Not. ad Martyrol. Rom. ad d.* 21 *April. Vossius de Hist. Latin. l. II c.*48. *Cave.*

EDMUND, of EDMUS, de eerfte van dien naam, koning van Engelandt, was een zoon van Eduard den I, gezegt de oude, by des zelfs tweede vrouwe Edgine; doch hy regeerde niet eerder dan na de doodt van zyn halven broeder Adelftan, of Edelftan, een natuurlyke zoon van Eduard, te weten in den jare 941. Hy verjoeg de nog overige Deenen uit Mercië, en ftelde zich in 't bezit van de fteden Lincoln, Nottingham, Leicefter, Stamford, en Darby. Drie jaren daarna bedwong hy Northumberlandt, en bragt het volgende jaar Kumberlandt onder zich. Deze laatfte provincie gaf hy aan Malcolmus, koning van Schotlandt, te leen, onder beding, dat hy de zelve tegen de Deenen befchermen, en hem in zyne oorlogen te water en te lande by aan zou. Voorts benaarftigde hy zich ook zeer om zyn ryk in goede order te brengen, en de kerken met nieuwe voorrechten te voorzien; maar hy wierdt na eene regeering van 5 jaren en eenige maanden op St. Auguftyns-dag, den 26 May 946, op een gaftmaal dood geftoken door een booswigt, genaamt Leof, dien hy uit zyn gebiedt gebannen hadde, by zyne vrouwe Elgide nalatende twee zonen, Edwin en Edgard; doch vermits de zelve te jong waren om de regeering aan te vaarden, wierdt Eldred, of Edred, broeder van Edmund, op den troon geplaatft, waar op zyne zonen eerft na des zelfs doodt klommen. Ogine, gemalin van Karel den eenvoudigen van Vrankryk, was de zufter van dezen Edmund, die haar met haren zone Lodewyk, bygenaamt van Over-zee, in zyn ryk ontfing, en veel moeite deedt tot hare herftelling, welke zyn broeder volbragt, gelyk elders gezegt wordt. *Polydorus Vergilius. Du Chesne Hist. d'Anglet.*

EDMUND, de laatfte koning der Ooft-Angelen, in een rechte lyn uit het oude geflacht dezer koningen gefproten, regeerde in de negende eeuwe. Hy kwam in het veertiende jaar zyns ouderdoms, dewyl hy een uitftekend deugdzaam prins was, met algemeene toeftemming zyner onderdanen, tot de koninklyke waardigheit. Wanneer gedurende zyne regeering de Deenen in zyn landt gevallen waren, het kloofter Ely verbrand, en den graaf Vulketul met zyn leger geflagen en vernielt hadden, trok hy tegen hen te velde, en liet zich met hen by Thetford in een flag in, waar in hy de nederlaag kreeg, en gevangen zynde aan een paal gebonden en met pylen dood gefchoten wierdt. Dus veroverden zy het landt der Ooft-Angelen, en behielden het zelve tot dat zy wederom overwonnen en daar uit gedreven wierden door koning Eduard den Ouden, die het met 't overige gedeelte van Engelandt vereenigde. Deze koning Edmund wierdt naderhandt genoemt de Heilige, alzo hy voor een martelaar wierdt gehouden. Van hem bekwam de ftadt Bury den naam van *Edmondsbury*. *Polydor. Vergil. Du Chesne Hist. d'Anglet.*

EDMUND, koning van Engelandt, wegens zyne grote fterkte bygenaamt *Yzer rib*, (*Ironside*) was de derde zoon van koning Ethelred. Hy wierdt in den jare 1016, na de doodt zyns vaders, door den adel, welke zich te Londen bevondt, en van de burgers dier ftadt tot koning verklaart, terwyl de aartsbiffchoppen, abten, en verfcheide edellieden, in de onder hen beroepen vergadering, Canut, koning van Denemarken, als toen te Southampton zynde, mede tot koning verkoren, en den ganfchen ftam Ethelreds van de kroon uitfloten. Hier op begaf Edmund zich naar de Weft-Saxen, die hem voor hunnen koning erkenden; welk voorbeeldt vervolgens in meer andere provincien gevolgt wierdt. Canut in tegendeel trok in 't midden van May met zyn vloot naar Londen, liet een grote gracht op de zyde van Surrey delven, waar in hy den ftroom van de Theems leidde, zo dat hy met zyne fchepen boven de brug van Londen kwam; deedt een brede loopgraven om de ftadt maken, en viel de zelve van alle kanten aan; doch zyn toeleg niet naar wenfch gelukkende, brak hy fchielyk op, en trok naar het Wefter quartier, alwaar hem Edmund met zyn geringe macht by Pen, in 't graaffchap Dorfet, op de vlucht floeg. In het midden van den zomer gefchiedde 'er wederom een flag tuffchen hen, waar in dapper wierdt gevochten, tot dat de nacht en de vermoeidheit hen van malkander fcheidde. Den volgenden dag wierdt het gevecht hervat, en duurde weder tot in den nacht, wanneer Canut zyn verlies gewaar wierdt, en derhalven aftrok, van voornemen, een nieuw verzoek op Londen te doen, daar hy zyn vloot onder befchutting van eenige troupen gelaten hadde. Ondertuffchen hieldt de verrader Edrik, hertog van Mercië, vermits hy zich verbeeldde, dat de Deenen wel haaft bedwongen zouden worden, hunne veroveringen in Engelandt geheel te verlaten, by Edmund om vergiffenis aan, de welke hem vergunt zynde, kwam hy den koning zyne hulde doen, als de zelve op weg was naar Londen, om die ftadt te ontzetten. Dit gelukte Edmund ook zo wel, dat hy Canut met zyne Deenen in hunne fchepen jaagde; waar op zy hare hope gemift ziende, de Theems weder uit zeilden naar Mercië; maar zy kwamen, de kuften aldaar verwoeft hebbende, met de ruitery te lande, en 't voetvolk ter zee, wederom te rug in Kent. Zo haaft Edmundt de tyding daar van kreeg, trok hy hen te gemoet, om hen flag te leveren, gelyk gefchiedde by Oxfort, daar hy hen zodanig overhoop wierp, dat het overfchot hunner ruitery op 't eilandt Shepey moeft vluchten. Deze zege was wel groot, maar de fchelmachtige Edrik bragt zo veel door zyne liften te weeg, dat Edmund zich de zelve niet te nut kon maken; en van toen af begon het geluk, dat tot dus verre tamelyk op zyne zyde was geweeft, van hem te wyken. Dit bleek in een volgenden flag by Ashdown in Effex, waar in de voornoemde myneedige hertog in het heetfte van 't gevecht met een gedeelte

deelte van des konings leger tot Canut overging, door welk verlies de koning overmand was, en gevolgelyk overwonnen en geslagen wierdt; invoegen dat hy zich eindelyk genoodzaakt vondt vrede te maken, en het koninkryk met Canut te deelen. De wys, waar op deze vrede gemaakt is, wordt van alle schryvers niet eveneens verhaalt. Eenigen berichten, dat de beide koningen, na dat de een van den ander zekere gyzelaars bekomen hadde, te Deorhirst in Glocestershire te zamen zouden zyn gekomen, en dat daar alles tot een goed besluit geschikt zynde, zy zich vervolgens begeven hadden naar Alney, een klein eilandt in de rivier Severne, alwaar zy malkander in tegenwoordigheit der wederzydsche legers vriendschap gezworen, en den vrede bevestigt zouden hebben. Anderen hier tegen, en daar onder Malmesbury, verhalen, dat Edmund ter herte nemende, dat door de heerschzuchtigheit van twee mannen, om eene kroon strydende, zo veel bloedt vergoten wierdt, uit zyn eigen vrye wil aan Canut hadde laten voorslaan, om den geheelen oorlog door een tweegevecht tusschen hen te besliflen; doch dat Canut het niet wagen willende, met zyn klein en zwak ligchaam tegen een zo sterk man, als Edmund was, te stryden, liever het middel verkoren hadde van het koninkryk te deelen, zodanig dat Edmund het Zuidelyk, en hy het Noordelyk gedeelte van Engelandt hebben zou; 't geen ook van Edmund was aangenomen. Maar Mattheus van Westmunster en Huntingdon zeggen, dat de Pairs en groten des ryks aan de beide kanten, verdriet in den oorlog krygende, opentlyk te kennen gaven, dat het billyk was, dat twee koningen, die elk alleen wilden regeeren, ook alleen met malkander daar om vochten; het welk zy beide bewilligt hadden; maar dat Canut zich in den aanvang des tweegevechts tegen Edmund te zwak bevindende, den gemelden voorslag van verdeeling hadde gedaan, die dan ook, als gezegt is, by zyn party zoude zyn aangenomen. Koning Edmund hadt echter het geluk niet van zyn deel lang te genieten, nademaal hy nog in het zelfde jaar te Londen gestorven, en by zyn grootvader Edgar te Glassenburg begraven is. Wat soort van doodt hy gestorven is, kan men niet zeker zeggen; hoewel in 't algemeen gemeent wordt, dat Edrik daar aan schuldig zoude zyn geweest, en dat hy, om zich te meer in de gunst van Canut te bevestigen, hem, op zyn troon of op zekere andere plaats zittende, met een scherp yzer van onder in het lyf hadde laten steken. Met dezen koning Edmund hieldt de Saxische regeering op, dewyl Eduard en Edmund, zyne nagelatene zonen, ganschelyk van hun erfrecht wierden uitgesloten, en dus kreeg Canut het geheele ryk in bezit. *Du Chesne Histoire d'Angleterre. Jac. Tyrrel in Hist. gener. Angl.*

EDMUND, een zoon des konings van Engelandt, Hendrik den III, by Eleonora, de dochter van Raimund, grave van Provence. Zyn vader verbondt zich, den paus 140000 marken te betalen, waar tegen de zelve dezen zyn prins met het koninkryk Sicilië beleende. Doch Edmund liet den tytel van koning van Sicilië varen, en deedt zich graaf van Lancaster noemen. Na dat zyn vader in den jare 1272 gestorven was, volgde zyn ouder broeder Eduard den zelven in de regeering op; en hy zelf stierf in den jare 1296. Edmunds zoon, Hendrik, liet een zoon na, mede Hendrik genaamt, die naliet eene dochter, geheten Blanca, welke zich verhuwde met Jan van Gent. Dezer beider zoon Henrik, hertog van Lancaster, naderhandt Hendrik de IV, gaf voor, dat zyn stamvader Edmund den scepter aan zyn broeder Eduard hadde moeten overlaten, enkel en alleen om dat hy een gebogcheld ligchaam hadde, onaangezien niet deze, maar hy zelf, des konings Henriks des III oudste zoon geweest was, en stiet uit dien hoofde Richard den II, des gemelden Eduards na-over-zoons-zoon, in den jare 1399 van den troon; na welken tydt die van de Lancastersche en die van de Jorksche linie byna 100 jaren met malkander om de Engelsche kroon, met veel bloedvergieten, gestreden hebben. *The compleat History of England vol. I.*

EDMUND PLANTAGENETA, van Woodstock, graaf van Kent, was een jonger zoon des konings van Engelandt, Eduard den I, by zyne tweede gemalin Margareta, dochter des konings van Vrankryk, Philips den Stouten. Zyn oudste broeder, koning Eduard de II, maakte hem in den jare 1322 graaf van Kent, en zondt hem in 't jaar 1324 naar Vrankryk, om de landen aldaar aan Engelandt behorende tegen koning Karel den IV te verdedigen, alwaar hy echter niet zeer gelukkig was. In de jaren 1325, 1326 en 1327 hieldt hy het met de party, die gemelden zyn broeder afzette, en daar tegen des zelfs zoon Eduard den III op den troon plaatste; en nam op zich het ryk gedurende dezes laatsten minderjarigheit, nevens elf andere Lords, te bestieren; maar hy zag wel haast, dat des konings moeder met haar minnaar, Rogier Mortimer, hen niet anders dan den bloten tytel overliet, weshalven hy trachtte zyn afgezetten broeder weder aan de kroon te helpen. Dit mislukte hem, en de koningin bragt het daar toe, dat hy deswegen in den jare 1328, in een Parlement, te Winchester gehouden, ter doodt veroordeelt wierdt. Om dit vonnis uit te voeren wierdt hy in die stadt op een schavot gebragt, daar hy van een uur namiddag tot 5 uuren moest wachten, eer iemandt te vinden was, die hem het hoofdt wilde afslaan, wanneer men eindelyk een eenvoudig man opdreef, die zulks verrichtte. Zyn oudste zoon Edmund, na hem graaf van Kent, verkreeg in het volgende Parlement by den koning, dat de sententie, tegen zyn vader geveld, voor nietig en van onwaarde wierdt verklaart, dewyl hy bewees, dat de zelve op de valsche aanklachte en listige beschuldigingen van Rogier Mortimer, Johan Martrever, en andere, geslagen was. Na dezes Edmunds doodt volgde hem in de waardigheit van grave van Kent des zelfs jongste broeder, Johannes, en als ook die zonder lyfserven overleden was, kwam met Johanna, haar beider zuster, die *het schone vrouwtje van Kent* genoemt wierdt, de voorschreven graaflyke tytel aan haren man, den ridder Thomas Hollandt, na welks afsterven zy zich in huwelyk begaf met den zo genoemden zwarten prins Eduard, koning Eduard des III kroons-erfgenaam. *The compleat Hist. of Engl. vol. I p. 201, 208, 209, 212. Cambden Britann. Heylin Help to Engl. Hist.*

EDMUND *van Langley*, eerst graaf van Cambridge, en naderhandt hertog van York, de stamvader der zo genaamde *Witte Roos* in Engelandt, was koning Eduard des III vierde zoon, by Philippa, dochter van Willem den III, grave van Henegouwen en Zeelandt. By zyns vaders leven betoonde hy zich dapper tegen de Franschen, en gedroeg zich daar na onder de regeering van Richard den II, zyns oudsten broeders zoon, zo verstandig en voorzichtig, dat hy van het volk bemint, en van den koning zeer in waarde gehouden wierdt, niettegenstaande ter dier tydt geen grote was, die niet of de ongenade van 't hof, of den haat van 't gemeen, ondergaan moest. In den jare 1399 betuigde hy wel opentlyk zyn misnoegen over het onrecht, 't welk de hertog van Hereford en vele anderen door Richard den II wierdt aangedaan; doch des onaangezien maakte de zelve hem, als hy in eigen persoon tegen de rebellerende Ierlanders te veldt trok, tot zyn stadhouder in Engelandt. Ondertusschen vatte Henrik, hertog van Lancaster, zyns derden ouder broeders zoon, de wapenen op; waar tegen hy wel alle bedenkelyke toerusting maakte; maar ziende, dat genoegzaam alles hem toeviel, en dat in 't algemeen eene verandering in de regeering wierdt verlangt, tradt hy mede op des zelfs zyde, en bevorderde, dat Richard de II afgezet, en de ander, onder den naam van Henrik den IV, op den troon gestelt wierdt. Met dezen hieldt hy het vervolgens zo getrouwelyk, dat hy zelfs zyn eigen oudsten zoon, die met anderen een zamenzwering voorhadde, vrywillig by hem aangaf. Hy stierf op het einde des jaars 1400, nalatende by zyne gemalin Isabella, dochter van koning Petrus van Castilië, twee zonen, de eerste genaamt Eduard, die te voren graaf van Rutlandt en een tydlang hertog van Albemarle geweest zynde hem als hertog van York opvolgde, en in den jare 1415 in den slag by Azincourt, zonder kinderen na te laten, het leven verloor: de tweede, geheten Richard, die in het zelfde jaar 1415 over eene zamenzwering tegen Henrik den V te Southampton onthoofd wierdt, na dat hy voorheen met Anna Mortimer, na-kinds-kindt van Lionel, hertog van Clarence, geteelt hadde Richard, hertog van York, den vader der beide koningen Eduard den IV en Richard den III. *The compleat History of England vol. I. Cambden Britannia. Heylin Help to English History.*

EDMUND, aartsbisschop van Canterbury in Engelandt, somtyds bygenaamt *de Maagdt*, was geboren in het vlek Abendon, de zoon van eenen Eduard, die monnik wierdt in 't klooster te Evesham. Hy studeerde te Parys, daar hy zelfs de wiskunde en beschaafde wetenschappen opentlyk leeraarde; maar eenigen tydt daar na leide hy zich op de Godgeleerdheit, en wierdt aldaar Doctor. Na dat hy weder in Engelandt gekomen was, verklaarde hy de H. Schrift, en predikte met groten lof, 't welk te Rome ter ooren van den paus komende, schikte de zelve hem een order om de kruisvaart te prediken, 't geen hy met veel yver verrichte. Als hier op de aartsbisschoplyke waardigheit te Canterbury kwam open te vallen, wierdt hy daar mede vereert door paus Innocentius den III. Doch dewyl hy de rechten en vryheden der kerke verdedigen, en de levenswyze van de geestelykheit verbeteren wilde, verviel hy in de ongenade van koning Henrik den III, en haalde zich den haat van zyn kapittel van Canterbury op den hals. Dit deedt hem besluiten, zich stil naar Vrankryk te begeven, in de abdy van Pontigny in Champagne, onder 't bisdom van Auxerre, de wykplaats der uit Engelandt verdrevene prelaten, daar ook zyn voorzaat Thomas zich by de twee jaren opgehouden hadde. Hy was zeer ongezond, en door de grote hette des zomers krank geworden zynde, liet hy zich, om van lucht te veranderen, naar het klooster te Soissac brengen, alwaar hy eenige maanden daarna stierf den 16 November 1240. In den jare 1249 wierdt hy door paus Innocentius den IV gekanonizeert. Men heeft van hem een tractaat, onder den tytel van *Speculum Ecclesiæ*, 't welk te vinden is in de Boekzaal der Vaderen. Zyn leven is beschreven door een oud schryver. *Vincentius Bellovacensis lib.* XXXI. *cap.* 67. *& seq. Surius lib.* IV. *Pitseus de Script. Angl. Antonin. tit.* 19. *cap.* 10. *Burchingtoni Histor. Archiep. Cantuar. apud Whartonum Anglia Sacra T. I. p.* 10. *Bellarm. de Script. Eccles. Baron. in Martyrol. Spond. A. C.* 1240. *n.* 6. *Vergilius Hist. Angl. Paris T. V. Bibl. P. P. col.* 765 *edit.* 1624. *Simler. in Bibl. Gesner. Baleus.*

EDMUND, of EADMUNDUS GRIME, een Engelander, geleeft hebbende in den jare 1180, was een huisgenoot van S. Thomas, aartsbisschop van Canterbury, wiens leven hy beschreven heeft. *Vossius de Hist. Lat. lib.* II. *cap.* 52. *pag.* 24. *Pitseus.*

EDNA, of ANNA, de vrouw van den jongen Tobias. Zie des zelfs artykel.

EDO, of EDON, een berg in Thracië, of in dat gedeelte van Macedonië, dat aan Thracië grenst. De Menaden of priesteressen van Bacchus wierden naar dezen berg, om dat zy den dienst van dien Heidenschen godt op den zelven, met los haair lopende, verrichtten, ook *Edonides* genoemt. *Servius in* XII *Æneid. Virgilii. Plinius l.* IV. *c.* 12.

EDOM, een landschap in 't Steenachtig Arabië, digt by den stamme Juda, bewoont geweest by de afkomelingen van Esau, en dus genoemt naar *Edom*, een bynaam, welken Esau door eenige jonge lieden gegeven wierdt om met zyne gulzigheit te spotten, die hem zyn recht van eerstgeboorte aan zyn broeder Jakob deedt verkopen voor het rode linzennat, betekenende *Edom* in 't Hebreeusch *rood*. Dit landt wierdt anders *Idumea* genaamt, en is 't gedeelte van Palestina,

lestina, het welk 't meest naar 't Zuiden legt. *Genes. cap. XXV. Joseph. Oudhed. II. boek*, Zie IDUMEA.

EDON, of AEDON, de vrouw van koning Zetus, die een broeder was van Amphion, tegen wien zy een byzonderen haat hadde opgevat, om dat hy zes zonen hadde, en zy maar een, wiens ongezonde gesteltenis haar in een gestadige vrees deedt leven. Het gebeurde, dat zy op een nacht, menende den oudsten van die neven om te brengen, dezen eenigen zoon, door haar *Itylus* genoemt, doodde, 't welk haar tot zodanige woede vervoerde, dat zy niet ophoudende over haar ongeluk te klagen, zich zelf het leven wilde benemen, waar van zy kwam te beroven den gene, aan wien zy het gegeven hadde. Maar de goden, zegt de Fabel, na haar berouw de misdaadt niet ten zwaarste willende straffen, en deernis met hare droefheit hebbende, herschiepen haar in een distelvink, die nog altydt door zyn hoewel aangenamen, nochtans eenigzins treurigen zang, zyn ongeluk beweent. *Bocaccius lib.* V.

EDON, AEDON, EADON, of EITON, (STEPHANUS) een Engelsch Regulier kanunnik van de orde van St. Augustinus, leefde in den jare 1320, in een klooster in de provincie van York. Hy hadt een grote liefde tot zyn vaderlandt, en voor zyn koning Eduard den II, wiens Historie hy echter met veel oprechtheit beschreven heeft. *Lelandus & Pitseus de Script. Angl. Vossius de Hist. Lat. l.* II. *c.* 65. *Gesner. &c.*

EDONES, EDONI, waren voormaals beruchte volkeren in Thracië, en wel inzonderheit aan den mondt van de rivier Strymon, nu genaamd *Strimena*, en *Iscar*. Zy hadden hunnen naam van *Edonus*, den broeder van Mygdo, en bewoonden het landt, daar tegenwoordig Perga, Empali, Scotussa, en Philippi in Macedonië leggen. De Athenienzen bragten hen tamelyk in 't naauw; doch zy zetten zich weder in vryheit, die zy ook onder de Romeinen behielden.

EDRED, of ELDRED, koning van Engelandt, was de zoon van Eduard den ouden, en volgde zyn broeder Edmund in den jare 946 in de regeering op, dewyl des zelfs zonen nog kinderen en onbekwaam tot de regeering waren; want het erfrecht wierdt ter dier tydt zo weinig geacht, dat wanneer men den naasten erfgenaam tot de regeering niet genoeg in staat oordeelde, de zelve aan den bekwaamsten van de koninklyke familie opgedragen wierdt. Als Edred Northumberlandt onder zyn geweldt hadde gebragt, en de Schotten hem vrywillig den eedt van getrouwheit gedaan hadden, vielen niet lang daar na die van Northumberlandt weder van hem af, en verkozen Erik, een Deen, tot koning; doch zy begaven zich eindelyk weder onder zyne gehoorzaamheit. Hy was een braaf vorst, die veel tot bevordering van de Christelyke Religie toebragt; maar die ook, volgens de beschryving van eenige Autheuren, al te overgelovig was, en zich daar door van Dunstan, abt van Glassenburg, geheel en al liet regeeren. Na het ryk omtrent negen jaren en een half bestiert te hebben, stierf hy, en wierdt te Winchester begraven, nalatende twee zonen, van welke hem geen in de koninklyke regeering volgde, alzo die wederom aan de rechte linie kwam, namentlyk op Edwin, koning Edmunds oudsten zone. *Du Chesne Hist. d'Angl.*

EDREI, EDREHI, of EDRAI, eene streek lands en stadt in 't koninkryk van Basan, daar de koning Og, die den kinderen Israëls den doortocht wilde beletten, geslagen wierdt. Deze stadt behoorde aan den halven stamme van Manasse aan de overzyde van de Jordaan. *Numeri XXI. v.* 23. *Deuter. III. v.* 1 *&* 10. *Simon Dict. de la Bible.*

EDRIK was een zoon en navolger van Edelwalk, koning van Sussex in Engelandt. Zyne twee generaals, Andune en Bertune, hielpen hem een tydlang zyn vaderlyk ryk behouden; maar Kedwalla, koning der West-Saxen, kreeg eindelyk de overhandt, en beroofde hem in den jare 684 te gelyk van de kroon en van 't leven. *Beda. Wilh. Malmesbur. The compl. Hist. of Engl. Vol. I. pag.* 45.

EDRIK, bygenaamt *Streona*, dat is *de Verkryger*, was een man van geringe afkomst, doch die zich door zyne welsprekendheit en allerhande listen zodanig in de gunst van Ethelred, koning van Engelandt, wist in te dringen, dat hy hem zyne dochter Edgid ten huwelyk, en daar benevens den tytel van hertog van Mercië gaf. Zyn broeder Bithrik kwam door hem mede in groot aanzien; maar veroorzaakte door valsch aanklagen van Wulnoth, gouverneur van Sussex, dat de zelve van den koning afviel, en hem groot nadeel deedt. Edrik zelf handelde nog veel slimmer, dewyl hy het opperbevel tegen de in Engelandt gevallene Deenen hebbende, wanneer het op een treffen kwam zich ziek hieldt, en op deze of gene wyze hen de overwinning deedt bekomen. Hy was ook, tot zyn eigen voordeel, de invoerder van die zware schatting, welke de Engelschen, onder den naam van 't *Danegeldt*, moesten opbrengen. Voorts liet hy twee edelluiden, die hy eerst tot zich getrokken hadde, naderhandt onder schyn van verraadt ombrengen, en stondt ook den erfprins Edmund Yzer-rib, de welke een dochter van een van die edelluiden getrouwt hadde, naar 't leven. Als daar na koning Ethelred gestorven, en de gemelde Edmund by een gedeelte van de natie in des zelfs plaats verkoren was, verzocht en verkreeg hy by den zelven vergiffenis; maar het leedt niet lange, of hy verriedt hem wederom, en begaf zich opentlyk, met een gedeelte van des konings leger, in een veldslag, dien hy hem daar door deedt verliezen, tot de Deenen, met welke hy het landt hielp verwoesten, waar om hem van de Historieschryvers de naam van *de Valsche*, of *Trouwloze*, is gegeven. Wanneer vervolgens Edmund Yzer-rib, na omtrent een jaar geregeert te hebben, schielyk om 't leven kwam, wierdt of Edrik, of zyn zoon, voor de oorzaak daar van gehouden. Eindelyk liet hy zich nog door den volgenden koning Canut tot verscheide andere boze stukken gebruiken, waar door hy by hem in hoge gunst bleef, tot dat deze ten laatste zelf voor hem beginnende te vrezen, hem in den jare 1017 in zyn paleis te Londen liet wurgen, zommigen zeggen onthoofden, de romp op 't veldt, of, zo anderen willen, in de rivier werpen, en de kop op een pen op den hoogsten toren van de stadt stellen. *The compleat Hist. of Engl. Vol. I. Milton Hist. of Engl.* V. *b. Cambden Brittannia.*

EDRISSITEN, in 't Arabisch *Adaressah*, zyn geweest een reeks van vorsten, die in Afrika geregeert hebben een weinig meer dan 100 jaren. De eerste vorst van dit geslacht was *Edris*, zoon van *Edris*, welke in een rechte linie afkwam van den Kalif Hassan, zoon van Ali. Hunne regeering eindigde in het 296 jaar van de Hegire, van de geboorte onzes Heere 908, wanneer de Fatbimiten zich meester maakten van geheel Afrika. *Edrissi* de Geographist, die van deze familie was, nam de wyk naar Sicilië by den koning Rogier. De hoofdstadt van 't gebiedt der Edrissiten was Segelmesse. *Herbelot Bibliotheque Orientale.*

KONINGEN EN PRINSSEN VAN ENGELANDT.

EDUARD, de Oude, koning van Engelandt, was de oudste zoon van Alfred, en is zyn vader in het begin der X eeuwe opgevolgt. Zyn bloedverwant Ethelwald betwistte hem de kroon, en gaf hem, eerst door de Deenen in Northumberlandt; en daarna van de Oost-Anglen ondersteunt zynde, veel te doen; doch hy overwon alle zwarigheden, en versloeg in den jare 907 Ethelwald met zyne hulpbenden; maar 2 jaren daarna ging de oorlog op nieuw weder aan, welken de koning voorspoedig tot 918 voortgezet hebbende, de Deenen eindelyk dwong, zich te onderwerpen; zelfs breidde hy de palen van zyn ryk tot op de grenzen van Schotlandt uit, en bouwde aldaar eene stadt, in welke de koning van Schotlandt hem heeft moeten huldigen, en zyne opperheerschappy erkennen. Hy is in den jare 925 overleden, en te Winchester by zyn vader begraven.

S. EDUARD, de Jonge, ook de Heilige en de Martelaar bygenaamt, was de zoon van Edgar, door den zelven by zyne eerste gemalinne Engelfelda verwekt. Hy wierdt van zyne stiefmoeder opgevoed, en van haar zo hard gehandelt, dat zy hem om beuzelingen met waschkaarssen pleeg te slaan, het welk hem zodanig aanhing, dat hy naderhandt, als men zegt, in zyne mannelyke jaren gene waschkaarssen zien mogt. Zynde nu zyn stiefmoeders voogdyschap ontwasschen, volgde hy zynen vader Edgar in den jare 975 in de regeering, hoewel hy zeer veel tegenstandt ontmoette van gemelde zyne stiefmoeder Elfrida, die haren zoon Ethelred, zynde toen nog maar zeven jaren oud, zocht op den troon te helpen, om aldus onder zyn naam het koninkryk te kunnen regeeren. Onder de regeering van Edgar was de eere en de macht der Saxen op zyn hoogste geweest; maar zedert koning Eduard begon te regeeren, daalde de zelve allengskens. De voornaamste plagen in dezen tydt waren dure tydt en hongersnoodt, waar by kwamen de algemeene verwarringen in het koninkryk, door de priesters en monniken veroorzaakt wordende, het welk naderhandt tot een oopentlyken opstandt uitborst, om welke onlusten te stillen men een Synode te Winchester hieldt, maar geheel niets vorderde. Naderhandt besloot men de verschillen te Calne in Wiltshire door de edelen en prelaten te zullen laten afdoen. Niet lang daarna wierdt de koning in den jare 978, of 979, te Corfe-Castle in Dorsetshire, op aanraden van zyne stiefmoeder, vermoord, die niet eerder rustte, voor dat zy haren zoon Ethelred op den troon zag. Maar vermits deze moordt altydt in hare gedachten bleef, en het geweten haar naagde, bragt zy haar overige leven in droefheit door, en stichtte de beide kloosters Amesburg en Worwell, in welk laatste zy stierf en begraven wierdt. *Addit. ad Hist. Bedæ l.* II. *c.* 12. *Matthæus Westmonaster. in Chron. Roger. Polydor. Vergil. &c.*

EDUARD CONFESSOR, of de *Belyder*, koning van Engelandt, volgde in den jare 1042 Canut den II op. De koning, grote onrust en oproeren in het aanvaarden van de kroon vrezende, en nog geen machtigen aanhang hebbende, gaf zich aan den machtigen graaf Godwyn over, die hem ook door zyn gezag en groten aanhang op den troon hielp, mits dat hy aan hem beloofde, van altydt zyn vriendt te blyven, en zyne dochter te trouwen. Nu hadt Eduard, eenige zoon van Edmund Yzer-rib, een nader recht tot de kroon: doch toen in Hungarië zynde, verzuimde hy zyn recht, en graaf Godwyn drong by de te Gellingham vergaderde ryksstanden de belangen van Eduard den Belyder zo krachtig door, dat hy in den jare 1043 tot koning gekroont wierdt. Hy trouwde daarna met Edith, des graven Godwyns dochter, en maakte overal goede bestellingen in zyn ryk; doch de verplichting, die hy aan de Normandiërs hadde, was oorzaak, dat hy vele van hen in Engelandt deedt oversteken, het welk eenig misnoegen aan de Engelschen baarde, en vervolgens gelegenheit heeft gegeven, dat Wilhem de Veroveraar, hertog van Normandië, geheel Engelandt met heirlegers overstroomde en innam. Ondertusschen was ook graaf Godwyn met zyne vyf zonen zo wel als ook de koningin in ongunst gevallen, zo dat de koningin in het klooster Worwel, en de graaf met zyne zonen uit het geheele ryk gebannen wierden. Maar als Godwyn door hulp van den grave van Vlaanderen eene vloot hadde in zee gebragt, en daar mede naar Engelandt was overgestoken, joeg hy den koning zulk eene vreze daar door aan, dat hy hem en zyne zonen en de koningin volstrekt herstelde, en alle Noormannen van het hof en uit het ryk deedt vertrekken. In den jare 1054 beoorloogde koning Eduard den dwingelandt Macbel van Schotlandt, en hem verslagen hebbende, zette hy Malcolmus, den zoon van den koning van Kumbrie,

brië, in zyn plaats. Doch de koning gene erfgenamen hebbende, zondt den bisſchop Adred van Winchefter met grote vereeringen aan den keizer, hem verzoekende, des konings neef naar Engelandt te willen laten trekken, om de kroon na des konings doodt aldaar te aanvaarden; doch deze prins in Engelandt aangekomen zynde, ftierf in het jaar 1057, en liet maar eenen zoon, Edgar Atheling, en twee dochters na. Doch deze jonge prins niet bekwaam geoordeelt wordende den fcepter te zwaaien, en zich tegen de macht van de zonen van Godwin te handhaven, wierp hy de oogen op den hertog Wilhelm van Normandië, die hem van moeders kant beftondt, en liet ook eenige voorftellen daar over aan hem doen; doch deze zaak, fchoon niet ter uitvoeringe gebragt zynde, gaf echter, wanneer koning Eduard in den jare 1066 overleden was, ftof en gelegenheit, dat de Normannen Engelandt vyandlyk aantaftten en veroverden. Deze Eduard is de eerfte van de Engelfche koningen geweeft, die zich het vermogen heeft aangematigt van door het blote aanroeren het kropzweer te genezen, het welk hy door zyne godsdienftigheit zoude verkregen hebben. Zyn wetboek, op de natuurlyke billykheit gegrond, is hedendaags nog in grote achting. Hy heeft ook de abdy van Weftmunfter weder opgebouwt, en met grote vrydommen en inkomften voorzien, en is de eerfte van de koningen van Engelandt, die daar in begraven legt. *Wilhelm. Malmesbur. l. II. c.* 13.

EDUARD de I, Long-Shanks, dat is, Lang-been, koning van Engelandt, is zynen vader Hendrik den III in den jare 1272 opgevolgt, als hy met zyne gemalin Eleonora nog in het H. Landt was. In zyn koninkryk kerende, trok hy door Vrankryk, en huldigde den koning van Vrankryk Philips den III wegens de provincie van Guienne, en landde in den jare 1274 in Engelandt, daar hy alles in ruft vondt, door het wyze beleidt van den aartsbisſchop van York en andere groten, die gedurende zyn afwezen de rykszaken beftiert hadden. Na dat hy en zyne gemalin zich plegtelyk hadden doen huldigen en kronen, ftelde hy met het Parlement eenige heilzame wetten op, en befnoeide het al te hoog gerezen gezag der bisſchoppen, herriep en nam de vryhedèn en voorrechten der kloofters weg, en dreef alle Joden uit zyn ryk. Leolinus, prins van Wallis, weigerende den koning te huldigen, wierdt daar toe gedwongen, en vervolgens nog eens tegen den koning opgeftaan zynde, fneuvelde hy niet alleen in den flag, maar zyn broeder David wierdt ook gevangen; het hoofdt van den gedoodden Leolinus wierdt op den Towr te Londen gezet, de broeder opgehangen en gevierendeelt, het landt van Wallis voor eeuwig aan de krone gehecht, en aan den oudften prins Eduard gegeven, en daar van daan komt het, dat de wettige erfgenaam van Groot-Britannië altydt prins van Wallis geheten wordt. In den jare 1289 overleedt Alexander de III, de laatfte van zyn huis. Zyne dochter zou met den prins van Wallis trouwen, doch zy volgde haren vader al te haaftig na; waarom koning Eduard, als opperleenheer, een plegtigen ryks-en rechtsdag hieldt, om de eisſchen der genen, die eenig recht op de Schotfche krone hadden of meenden te hebben, te onderzoeken en te beflisſen. Balliol wierdt eindelyk de naafte tot de kroon verklaart, en nadat hy den leens-eedt hadde gedaan, voor koning erkent. Doch Eduard hadde naauwlyks den rug gekeert, of Balliol hadde berouw, van zich voor Eduard zo zeer vernedert te hebben, en zocht by de eerfte gelegenheit zelf met geweldt van wapenen zich van deze verflaafdheit los te maken; doch het mislukte hem, en hy was genoodzaakt het ryk en de kroon in den jare 1296 aan Eduard plegtelyk te overgeven. De Schotten ondertusſchen ftonden onder Wilhelm Walleys nogmaals tegen Eduard op, maar wierden by Falkirk weder verflagen en onder het jok gebragt. Vrankryk nam den tydt van deze beroertens waar, en dwong Eduard afftandt te doen van Normandië en andere wingewesten in Vrankryk, alleen maar Guienne als hertog en Pair van Vrankryk, onder de verplichting van hulde, behoudende. De verfchillen, die Eduard met het pausfelyke hof hadde wegens der geeftelyken rechtsgebiedt in wereldlyke zaken, rezen ook gedurende deze onluften van binnen hoe langer hoe hoger; doch de pauzen Bonifacius de VIII en Clemens de V hebben des konings oppermacht hier in naar hun zin niet konnen befnoejen. De misnoegde en oproerige Schotten hielden zich ondertusſchen aan den paus, de welke in den jare 1300 aan koning Eduard een bevel liet afgaan, van de Schotten in hunne vryheden te herftellen, en zyne eisſchen te Rome voor hem als opper-leenheer te brengen, en daar te laten bepleiten: doch de Pairs en verdere ryksftanden in een Parlement, te Lincoln gehouden, verklaarden de krone van Engelandt voor onafhankelyk, en beloofden het allerhoogfte gezag des konings met goedt en bloedt tegen den paus, en alle andere, ftaande te houden; en om dat de paus zyne handen vol werk hadt met Philips den IV, koning van Vrankryk, was hy buiten ftaat van de Schotten verder te helpen, zo dat Eduard in den jare 1302 de Schotfche kroon ten derde male met geweldt veroverde, en te gelyk het hoofdt der wederfpannelingen, Willem Walleys, door lift gevangen kreeg, dien hy anderen tot een voorbeeldt liet vierendelen. In den jare 1306 ftonden de Schotten onder Robert Brufe weder op. Eduard floeg ze wel uit het veldt, en joeg ze in het gebergte, doch zy verfloegen des konings generaal, den grave van Pembroke, het volgende jaar; en als Eduard in den aantocht was om dit te wreken, ftierf hy te Carlile in het jaar 1307. Hy was een wys en ftoutmoedig vorft, tegen zyne vyanden doch wat al te wreed en bloeddorftig. *Larrey Hift. d'Angleter. l. I. p.* 563. *Du Chesne Hift. d'Anglet. l.* XIV.

EDUARD de II, koning van Engelandt, van *Carnarvan* van zyne geboorteplaats bygenoemt, is de eerfte geweeft, die den tytel van prins van Wallis by des konings, zyns vaders, leven begon te dragen. Hy is in den jare 1307 zynen vader Eduard den I opgevolgt, maar hy hadt des zelfs beleidt niet, want hy herriep den balling Petrus Gavefton, een Gasconjer van geboorte, en gaf zich geheel aan hem over; het welk zo veel misnoegen baarde, en Gavefton eindelyk zynen kop koftte. Zie Gaveston. Doch de koning, dezen zynen gunfteling verloren hebbende, verkoos de twee Spencers, vader en zoon, in zyn plaats, de welke zich ook haaft door hunnen onverdraaglyken hoogmoedt den haat van den adel op den hals haalden; maar het fmeulende vuur van oproer by den adel bleef nog wegens den opftandt der Schotten onder Robert Brufe wat verborgen; maar als de Engelfchen 100000 mannen fterk van 30000 mannen geheel verflagen wierden, borft de adel tegen de Spencers uit, hen als verraders des vaderlands alle fchuldt van dezen rampzaligen flag toefchryvende, en dwongen den koning gewapender handt deze zyne gunftelingen uit zyne ftaten te bannen. Doch de koning vervolgens den adel verdeelt, en wat verzwakt hebbende, herftelde de Spencers, en als de ryksftanden, onder het beleidt van den graaf van Lancafter, des konings neef, een leger hadden op de been gebragt, verfloeg ze de koning, en de gevangen graaf van Lancafter wierdt onthoofd, en alle zyne goederen aan de Spencers gegeven. Gelyk nu dit den haat tegen hen vermeerderde, zo droegen zy 'er ook door hun onverftandt niet weinig by, dat het weder op nieuw moeft uitbarften; want zy waren zo dwaas, dat zy zich niet ontzagen de geeftelyken en de Dames te beleedigen, welke toch billyk moeten ontzien worden. De koning door de Spencers onderrecht zynde, dat de koningin met den graaf van Mortimer boeleerde, wierdt hy gevangen gezet, doch wift 'er uit te komen, en ontvluchtte't in Vrankryk. Karel de IV, koning van Vrankryk, en broeder van de koningin van Engelandt, verklaarde in deze gefteldheit van zaken den oorlog aan Eduard den II, om dat hy in perfoon het leen van Guienne van den koning van Vrankryk niet wilde ontfangen; doch de koningin deedt den voorflag, van zelf naar haar broeder, den koning van Vrankryk, te reizen, en de zaken te bemiddelen, het welk ook gefchiedde, want zy daar gekomen zynde, ftondt de koning van Vrankryk toe, dat de koning van Engelandt van het hertogdom van Guienne ten behoeve van zynen oudften zoon, den prins van Wallis, afftandt gedaan hebbende, die prins het leen ontfangen zou. Deze oorlog dus bygelegt zynde toonde de koningin geen fpoedt te maken om weder naar Londen te keeren, en fchoon haar gemaal al fchreef, en daar op aandrong, kon zy toch tot het befluit van haren beminden Mortimer te verlaten niet komen; maar als de Spencers niet nalieten, het Franfche hof daarom aan te zoeken, en haar allen onderftandt onttrokken, vertrok de koningin onverwacht naar de Nederlanden, verzamelde aldaar eenige krygsbenden, en ftak daar mede naar Engelandt over, alwaar zich de misnoegden by haar voegden, Londen innamen, en den koning en de Spencers gevangen kregen, welke laatfte eene zware doodt moeften ondergaan. De koning heeft zyn recht op de kroon in den jare 1326 aan zynen zoon Eduard den III moeten overgeven, en is het volgende jaar in zyne gevangenis met een dun gloejend yzer, het welk men hem als een klifteer bybragt, gedood. Onder de regeering van dezen rampzaligen Eduard den II is merkwaardig geweeft de uitroejing der Tempeliers, die in Engelandt zo wreed niet is geweeft als in Italië en Vrankryk, daar de papen al te vermogend waren. *Larrey Hift. d'Anglet. T. I. p.* 619 *Tyrrel Hift. Anglic.*

EDUARD de III, bygenaamt *Windfor*, koning van Engelandt, volgde zynen van den troon geftoten vader op; doch maar 14 jaren oud zynde, bleef het hecht van de regeering voor eerft nog in handen van zyne moeder Ifabella, van den graaf van Mortimer, en van den bisſchop van Hereford, welke den misflag begingen, van Robert Brufe voor koning, en de Schotfche kroon voor onafhankelyk te verklaren, en des jongen konings zufter aan David Brufe, Roberts zoon, uit te trouwen. Mortimer liet hem daar op graaf van Marche maken, en de oom des konings Edmund van Kent wierdt onthoofd, om dat hy voor zynen broeder, dien hy nog in het leven te zyn geloofde, de wapenen hadde opgevat. Maar de weduwe van den graaf van Kent liet Mortimer voor het Parlement roepen, dat hem ter doodt doemde, en liet ophangen, en de koningin het hof ontzeide, zo dat ze tot aan hare doodt op het landt als balling heeft geleeft. De koning toen zelf beginnende te regeeren, en het grote nadeel begrypende, dat de kroon van Engelandt hadde geleden door het afftaan van de oppermacht en heerfchappy over Schotlandt, wilde hy die door zyne moeder en verdere voogden gefloten handelingen niet goed keuren, maar ging met een leger den Schotten te keer, verfloeg zynen zwager David Brufe, dat hy in Vrankryk moeft vluchten, en ftelde Eduard Balliol in den jare 1333 tot koning over de Schotten. De ruft van binnen dus herftelt en bevefigt zynde, maakte hy toeftel om Philips den VI van Vrankryk te beoorlogen; want Eduard meende van de kant van zyne moeder een nader recht op de kroon te hebben dan de koning Philips; doch het Parlement van Vrankryk hadde uit krachte van de Salifche Wet Eduard uitgefloten, en Philips voor den rechtmatigen erfgenaam van de kroon aangenomen. In deze omftandigheden nam de misnoegde Robert van Artois zyne toevlucht tot Eduard, om dat Philips hem in den ban hadde gedaan, dien Eduard ook tegen den koning van Vrankryk beloofde te befchermen, en als koning Philips om deze reden het hertogdom Guienne, dat Eduard van hem te leen hadde ontfangen, introk, maakte Eduard met den keizer Lodewyk van Beyeren, met eenige vorften van het Ryk, en met de graven van Brabandt en Henegouwen zekere verbintenisfen, en belegerde in den jare 1339 de ftadt Kameryk, doch te vergeefs. Nietternin trok hy het geheele graaffchap Vlaanderen door Jakob Ardenveldt aan zich, en nam ook van dien tydt af den tytel en het wapen van Vrankryk aan, dat nog hedendaags de koningen van Engelandt voeren, om dat hy voorgaf de naafte erfgenaam van die kroon te zyn. Doch dewyl

wyl koning Philips op zyne hoede was, kon Eduard niet veel vorderen, dan dat hy in den jare 1330 eene volkomene overwinning ter zee behaalde, en vervolgens Doornik belegerde, doch wegens het driejarig bestandt zyne overwinning niet voortzette; waar toe David Bruse, die geheel Schotlandt weder hadde ingenomen, wel de grootste reden mag geweest zyn. Doch Eduard in Engelandt wedergekeert zynde, dreef hem haast weg, en dwong hem een bestandt in den jare 1341 te sluiten. Kort daarna overleedt de laatste hertog van klein-Britanje, zonder erfgenamen na te laten, tot welk hertogdom de graven van Montfort en Blois ieder het meeste recht meenden te hebben; en Montfort te Parys meer gehoor vindende dan de graaf van Blois, zo wierp zich deze in de armen van koning Eduard, en ontfing ook van hem het leen van klein-Bretanje; en of hy al het ongeluk hadde van door de Franschen gevangen te worden, kreunde zyne gemalin Johanna zich daar echter niet aan, maar ondersteunde koning Eduard manmoedig, als hy in den jare 1343 met een machtig leger in Britannië landde, en drie plaatsen te gelyk belegerde: doch deze ondernemingen vielen weder door een driejarig bestandt in den jare 1344 vruchteloos voor Eduard uit, doch won hy dit daar by, dat hy het gevaar door bemiddeling van den pauslelyken Nuncius ontkwam, waar in de kroonprins van Vrankryk, Johannes, toen ter tydt nog hertog van Normandië geheten, en die in de geschichtboeken onder den naam van Johannes den II, koning van Vrankryk, bekend is, hem en zyn geheel leger van alle kanten ingesloten hebbende gebragt hadde. Maar dit bestandt wierdt niet beter dan het voorgaande gehouden; want het volgende jaar begonnen de Engelschen in Guienne, en in het jaar 1346 Eduard zelf in Normandië te vallen, nam Caen in, en ging van daar recht op Parys los; doch koning Philips van Vrankryk, hem op den voet langs de Seine volgende, bragt hem in grote verlegenheit omdat hy zich al te diep in 's vyands landt gewaagt hadde, en geen ander middel over was, dan door de Nederlanden te rug te trekken; doch hy wierdt overal op den voet van het Fransche leger, het welk zes maal zo sterk was, vervolgt. Het kwam eindelyk by Cressy in Picardië tot een treffen, in het welke de Engelschen eene bloedige overwinning op de Franschen, schoon, als gezegt is, veel sterker dan zy, behaalden; waar op Eduard Calais belegerde, en binnen het jaar innam. Maar alzo ondertusschen David Bruse in Schotlandt den baas speelde, zo trok Eduards gemalin Philippa, gravin van Henegouwen, tegen hem op, versloeg hem, en kreeg hem gevangen. Hier op wierdt tusschen Vrankryk en Engelandt al weder een stilstandt van wapenen tot het jaar 1350 gesloten, en als koning Philips de VI van Vrankryk omtrent dien tydt was komen te overlyden, zo wierdt het door Johannes den II, zyn zoon en opvolger, tot 1355 nog verlangt, maar van beide kanten niet wel onderhouden; en dewyl koning Karel de II van Navarre, die in een verbintenis met Engelandt getreden was, van de Franschen wierdt gevangen genomen, zo viel de prins van Wallis, Eduard, de Zwarte prins genoemt, in het jaar 1355 weder in Normandië, sloeg het volgende jaar by Poitiers het Fransche leger, nam koning Johannes den II van Vrankryk gevangen, en zondt hem naar Londen, daar de koning David Bruse van Schotlandt ook nog in de gevangenisse zat, welken Eduard echter uit edelmoedigheit in het jaar 1357 de kroon van Schotlandt weder op het hoofdt zette. Met Vrankryk wierdt te Bretigny in den jare 1360 een vrede gemaakt, en aan Engelandt gegeven de hertogdommen van Guienne, Gasconje, Poitou en het graafschap van Boulonje, Calais en Guines, en nog drie millioenen aan geldt. Vrankryk zou deze provincien voor onafhankelyk van de kroon verklaren, en Engelandt van zyn vermeend recht op Vrankryk afstandt doen; en zo geraakte Johannes de II in vryheit, maar als een van de gyzelaars uit Londen het ontvluchtte, verscheen hy weder in persoon te Londen, en overleedt aldaar in den jare 1364. Hem volgde zyn zoon Karel de V, koning van Vrankryk, op, de welke in den jare 1369 den oorlog aan de Engelschen verklarende, Poitou en Xaintonje hernam. De dappere prins Eduard van Wallis al eenige jaren eene kwynende ziekte gehad hebbende, is in den jare 1376, en zyn vader Eduard de III in den jare 1377 gestorven. Hy heeft over de 40 jaren geregeert, en de vermaarde orde van de Kousseband gesticht; het stapelrecht van de wolle uit Vlaanderen in Engelandt overgebragt; het eilandt Man ingenomen, en de Fransche taal, die zedert den tydt van Willem den Veroveraar in de rechtbanken in gebruik was, afgeschaft. Onder zyne regeeringe heeft ook de vermaarde Wiclef geleeft. Hy heeft 7 prinssen, en 5 princessen in echt met zyne gemalinne Philippa, gravin van Henegouwen, geteelt. Van zyne byzit Alix Pierce hadde hy zich zodanig laten innemen, dat het Parlement nodig achtte haar weg te schaffen. *Pol. Vergil. Hist. Angl. l.* XIX. *Larrey Hist. d'Anglet. T. I. p.* 657.

EDUARD de IV, koning van Engelandt, en de eerste uit het huis van York, door wiens beleidt de kroon van het Lancastersche huis is overgebragt op dat van York, welkers party *de witte roze*, en die van Lancaster *de rode roze* genoemt wierdt. Deze koning Eduard was de oudste zoon van Richard, hertog van York, en van Cecilia, dochter van Rudolf Nevil, grave van Westmorlandt, die van den hertog Lionel van Clarence, derde zoon van Eduard den III, afstamde. Na dat Eduards vader in den jare 1460 in den slag by Wakefieldt was gebleven, zette hy den oorlog tegen koning Hendrik den VI manmoedig voort, om zyn recht tot de kroon van Engelandt, dat zyn vader al zedert den jare 1454 hadde beweert, te handhaven; en schoon hy al twee veldslagen, als by Mortimerkrofs en Ludlouw, en by St. Albans verloor, zo nam de stadt Londen hem echter aan, en riep hem den 3 Maart van het jaar 1461 voor koning uit, wordende den 28 Juny plegtelyk te Westmunster gekroont. Ondertusschen hadde Hendrik des VI gemalin, die al het bewindt van zaken in handen hadde, om dat de koning daar toe niet in staat was, een leger van 60000 man op de been gebragt, waar mede zy Eduard den IV te keer ging; maar zy wierdt den 29 Maart 1462 by Hexham geheel verslagen, zo dat ze met den koning naar Schotlandt moest vluchten. Maar als Eduard door het trouwen van eens gemeenen ridders Richard Woodwils dochter een groot misnoegen onder den groten adel veroorzaakt hadde, zo week de graaf van Warwik van hem, en sloeg zich op de zyde van Lancaster, *de rode roze*, en als het in den jare 1470 omtrent Lines tot een slag zou komen, zo verlieten alle groten het leger van Eduard, en gingen tot Hendrik den VI over, zo dat Eduard naar Nederlandt vluchtende zyne behoudenisse by zynen zwager, den hertog van Burgundië, zoeken moest. Hendrik de VI wierdt alzo zegepralende door den graaf van Warwik weder in Londen gebragt en op den troon gezet. Doch Eduard, ondersteunt zynde van de hertogen van Clarence en Glocester, zyne broederen, als ook van 2000 mannen Burgundiërs, stak het volgende jaar 1471 weder over naar Engelandt, daar hy tusschen Londen en St. Albans den graaf van Warwyk aangreep, en zodanig versloeg, dat de graaf op de plaats dood, en de koning Hendrik zelf gevangen bleef. Kort daar na sloeg hy ook het andere leger onder de koningin Margaretha, de gemalin van Hendrik den VI, by Tewsbury, en kreeg de koningin en prins Eduard, haren zoon, gevangen. De koningin wierdt in den Towr zo lang gevangen gehouden, tot dat haar vader uit het huis van Anjou haar loste. De jonge prins Eduard, haar zoon, voor koning Eduard den IV gebragt en gevraagt zynde, waarom hy de wapenen tegen hem gedragen en opgenomen hadde? gaf tot antwoordt, dat hy de wapenen hadde opgevat om zynen gevangen vader te verlossen, en zyn recht tot de kroon staande te houden, welk grootmoedig antwoordt hem het leven kostte; want koning Eduard de IV hem daar over een slag in zyn aangezicht gegeven hebbende, wierdt hy van den hertog Richard van Glocester, des konings broeder, en van anderen vermoord. Deze hertog van Glocester was het ook, die het hert van den gevangen Hendrik den VI doorstiet, en hem aldus doodde; en daar op wierden alle, die maar met het huis van Lancaster vermaagschapt waren, op het wreedste vervolgt, zo dat het Hendrik, hertog van Richemond, die namaals den Engelschen troon, onder den naam van Hendrik den VII, beklom, naauwlyks door de vlucht naar Vrankryk ontkwam. Alles van binnen het ryk in rust zynde sloot Eduard de IV met hertog Karel van Burgundië een verbondt tegen Lodewyk den IX, koning van Vrankryk. Maar als Karel de Stoute van Burgundië zynen tydt en zyn leger te vergeefs verspilde voor Neus, paaide Vrankryk koning Eduard, welke met een schoon leger te Calais was aangekomen, met geldt, en met de beloften, van den Dauphin aan zyne princes uit te trouwen, zo dat hy, zonder iets tegen Vrankryk te ondernemen, weder in Engelandt keerde. Eenige jaren daarna kreeg de koning een kwaad vermoeden op zynen broeder Georg, hertog van Clarence, als of hy naar de kroon trachtte, doch de meeste schryvers houden dezen prins voor onschuldig, maar men schryft het alles toe aan de schlinksche streken van den hertog van Glocester, die zich zelf den weg tot den troon daar door zocht te banen, dat hem vervolgens ten deele ook is gelukt; maar niet te min moest de hertog van Clarence in den jare 1477 daarom sterven; want hy wierdt gevonnist van in een vat malvasier verzopen te worden. In den jare 1480 viel koning Jakob de III van Schotlandt de Engelschen vyandelyk aan, van koning Lodewyk den IX van Vrankryk ondersteunt, en van hem daar toe opgehitst zynde; maar de hertog van Glocester benaauwde hem zodanig, dat hy vrede maken, en van Barwik aan de krone van Engelandt afstandt doen moest. In den jare 1483, den 9 April, overleedt koning Eduard de IV van Engelandt, en is in de kapelle te Windsor begraven. Hy liet twee zonen, Eduard, prins van Wallis, en Richard, hertog van York, en nog vyf dochters na, van welke de oudste, Elizabeth, aan Hendrik den VII getrouwt is, en hare zuster Anna aan Howard, den stamvader van de hertogen van Norfolk. Eduard hadt den roem van een goed krygsman te zyn; maar men laakt daarentegen in hem zyne wreedheit, gierigheit en geilheit. Hy heeft drie bywyven van een zeer verschillenden imborst gehad, de eene dartel en vrolyk, de andere geveinst en doortrapt, en de derde heilig, *Want deze*, zeide koning Eduard, *heeft zich geheel aan my en aan haar Paternoster overgegeven.* Men merkt ook als een groten misslag van hem aan, dat hy in den jare 1465 aan de koningen Hendrik van Castilië, en Johan van Arragon eene zo grote menigte van de Coteswold schapen uit Glocestershire vereert heeft, want daar door zyn de Spanjaarden aan schone wolle gekomen, het welk Engelandt zeer veel nadeel gedaan heeft. *Pol. Verg. l.* XXIV. *Baker. Tyrrel. Larrey T. I. Bayle.*

EDUARD de V, koning van Engelandt, volgde in den jare 1483, in het twaalfde van zyn ouderdom, zynen vader Eduard den IV in de regeering op. Maar de grote zucht voor de kroon, die zyn oom, hertog Richard van Glocester, die ook den Engelschen troon, onder den naam van Richard den III, bekleed heeft, tot nog toe hadde moeten verbergen en bedekken, brak nu uit; want onder schyn van de tedere jaren hadde het ryk en de koning nog eenen voogdt van noden, en of nu al de overleden koning Eduard de IV zynen zwager Antoon van Woodwil, grave van Rivers, daar toe aangestelt hadde, zo spande echter de hertog van Glocester met den hertog van Bukkingham aan, dat ze den jongen koning Eduard den V met zynen voogdt, den graaf van Rivers, verradelyker wyze in hun geweldt kregen, en Rivers en zyne vrienden wierden op het slot Pomfret in gevangenis gebragt. Daar op liet Glocester zich voor Protector van den jongen koning en de krone verklaren; hy wist ook de gevluchte koningin met haren tweeden zoon, den hertog van York, met goede woorden uit hare schuilplaats door den aartsbisschop van Kanterbury te lokken, en daar

op moeften de beide jonge prinffen in den Towr, onder voorwendfel, dat de jonge koning aldaar bezit van den troon moeft nemen, zo als het van ouds gebruikelyk was geweeft. Hy fchreef ook eene ryksvergadering uit, om den jongen koning te kronen: maar middelerwyle liet hy de koningin gevangen zetten, en den Lord Gaftings onthoofden, onder fchyn, dat ze tegen hem zamen hadden gezworen, welk lot ook de gevangenen te Pomfret moeften ondergaan. Darenboven liet Richard vele onwaarheden uitftrooien,om de wettige geboorte van de beide jonge prinffen, zyne neven, en van zynen broeder Eduard den IV zelf in twyffel te doen trekken, en of deze zo godloze behandelingen den vergaderden ftanden al mishaagden, liet Bukkingham echter niet na van hen voor te ftellen, dat men Richard behoorde de krone aan te bieden, als de naafte en de wettige erfgenaam zynde; maar niemand hier op willende antwoorden, zo begonnen eenige van Richards party te roepen: *Lang leve koning Richard!* Bukkingham ging daar op terftondt met den Maire en de Aldermans van Londen, die omgekocht waren, naar Richard, en boden hem de kroon aan in den name van het geheele volk. Hy veinfde daar over verwondert en ontftelt te wezen, en weigerde de kroon aan te nemen; maar als de afgezanten hem voorftelden, dat ze dan een anderen zoeken moeften, die ze zou willen aanvaarden, zo liet hy zich bewegen, en ook dadelyk kronen. Nu hadden wel eenige ondernomen, van de beide gevangene prinffen uit den Towr te verloffen; maar zulks ontdekt zynde, wierden zy zwaar geftraft, en de twee jonge prinffen vermoord in den jare 1483. Zie RICHARD *de III, koning van Engelandt. Fleetwood in Elencho Annal. Eduardi V. & Richardi IV.*

EDUARD de VI, koning van Engelandt, de eenige zoon van Hendrik den VIII, koning van Engelandt, de welke hem van zyne derde gemalinne, Johanna Seymour, geboren wierdt. Of hy uit 's moeders lyf heeft moeten gefneden worden, gelyk eenige fchryvers melden, is onzeker. Hy kwam ter wereldt in den jare 1537, den 12 October, en den 18 wierdt hy al tot prins van Wallis verklaart. In den jare 1547 is hy onder de voogdy van zeftien groten des ryks zynen vader opgevolgt. Zyn oom Eduard Seymour, hertog van Sommerfet, hadde het meeft te zeggen, zo dat hy ook in het byzonder tot Protector des ryks verklaart wierdt, welke waardigheit hy tot in den jare 1552 bekleedde, zynde toen met de beil onthoofd, [zie SEYMOUR (EDUARD)] en het eerfte bewindt der Staatszaken in handen van Dudley, hertog van Northumberlandt, gekomen, en tot des konings doodt gebleven. De koning heeft onder den Protector Seymour den veldflag by Muffelburg tegen de Schotten gewonnen; maar de Engelfchen vervolgden hunne overwinninge niet, om dat het ongenoegen der groten tegen den Protector dagelyks toenam, en hy aldus genoeg te doen hadde, om des konings en zyn eigen gezag ftaande te houden. Vrankryk nam althans deze kans ook waar, en begon in den jare 1549 tegen de gemaakte verbonden de Engelfchen uit hunne verfchanffingen, die zy om Boulogne hadden, te verjagen, de ftadt zelfs belegerende; zo dat in het volgende jaar een vergelyk met Vrankryk getroffen wierdt, waar by hen Boulogne wierdt ingeruimt voor eene fomme van 400000 ryksdaalders. In dit vredeverbondt wierden de Schotten mede begrepen, en moeften de Engelfchen hen nog eenige plaatfen wedergeven. De keizer zo wel als Vrankryk deden vervolgens hun beft om koning Eduard op hunne zyde te krygen; maar hy wilde onder hen gene andere party kiezen dan die van bemiddelaar; hy heeft zich ook niet geheel en al willen overgeven, of dadelyk inwikkelen in de zaken der reformatie. Niet te min was hy in zyne eigene ryken yverig bezig om de veranderingen, van zynen vader omtrent den Godsdienft gemaakt, te doen ftandt grypen; en alzo dit door den koning, den Protector en den aartsbiffchop Cranmer fterk gedreven wierdt, fchafte men vele uiterlyke kerkelyke plegtigheden af, en voerde een nieuwe geloofsbelydeniffe in, wordende de wederfpannige biffchoppen in den Towr gezet, en van hunne bisdommen berooft. Den koophandel heeft deze koning merkelyk in zyn landt doen toenemen; want hy beroofde de vreemde kooplieden der Hanzee-fteden, die zedert drie honderd jaren eene maatfchappy in Engelandt hadden gehad, en den wolle-en lakenhandel genoegzaam alleen aan zich getrokken, van hunne voorrechten, om dat zy hun octrooi misbruikt hadden, zo dat de Engelfchen hunne koopmanfchappen aan de naburige volkeren zelf uitventten en vertierden. Onder zyne regeeringe is ook de handel op Archangel en Moskovië door drie fchepen, de welke een nieuwen weg naar de Indiën door het Noorden zouden zoeken, begonnen. In den jare 1553 verviel deze edelmoedige prins, van wien geheel Europa eene zeer grote verwachting hadde, in eene fchielyk uitterende ziekte, na dat hy het vorige jaar de pokjes en maferen hadde gehad, en overleedt den 6 July, niet zonder vermoeden, van door den hertog van Northumberlandt vergeven te zyn. Zonder kinderen ftervende, hadde hy, op het aanraden van zynen gunfteling, den hertog van Northumberlandt, tot de opvolginge van zyne ryken benoemt Johanna Gray, des voornoemden hertogs fchoondochter, zyne beide zufteren Maria en Elifabeth uitfluitende, doch deze zyne laatfte wille wierdt niet opgevolgt, maar zyne oudfte zufter Maria volgde hem op. Hy was met byzondere en recht koninklyke hoedanigheden begaaft, hy fprak en fchreef zeven talen, hadde by de gaauwigheit van zynen geeft een fchrander oordeel, en liet alle de gewigtigfte Staats-en regeeringszaken door zyn hoofd gaan. Hy hieldt zelf een dagboek van alles wat hem voorkwam, zo wel van buiten, als van binnen zyne Staten. *Larrey en Thuanus.*

EDUARD, van de verwe van zyn aangezicht bygenoemt de Zwarte, was een zoon van Eduard den III en van Philippa, dochter van Willem III, graaf van Henegouwen en Zeelandt, in den jare 1330 te Woodftok in Oxfordshire geboren. De koning, zyn vader, verklaarde hem in den jare 1336 tot hertog van Cornwal, en drie jaren daar na tot prins van Wallis. Hy begon al in zyne jeugt byzondere blyken van eene grote dapperheit te geven, waar van de flag van Creffy in Picardië getuigt, daar de Engelfchen de overwinning op de Franfchen, die ruim drie maal fterker waren, behaalden op den 26 Auguftus in den jare 1346, onder de regeeringe van Philips den IV, koning van Vrankryk. In den jare 1354 moeft deze prins het opperbevel over het Engelfche leger in Guienne aannemen; maar niet meer dan omtrent 12000 man kunnende by malkander brengen, en van den koning van Vrankryk met een leger van 50000 man zeer benaauwt wordende, deedt hy zeer voordeelige vredens-voorflagen, om zyne benden uit dit gevaar te redden; maar de Franfchen, op hunne menigte fteunende, wilden van geen ander beding, dan zich op genade en ongenade over te geven, horen, het welk de grootmoedige prins geenzins wilde doen, maar liever tot de doodt toe vechten. Daar wierdt dan een bloedige veldflag gehouden in den jare 1356, op den 19 Auguftus, in welken het talryke leger der Franfchen ten eenemale van de Engelfchen geflagen wierdt, zo dat 'er over 6000 fneuvelden, en koning Johannes zelf met zyn jongften prins Philips en nog 1700 groten gevangen, en over 100 ftandaarden en vaandels verovert wierden. Eduard vertrok daar op met zyne gevangenen naar Londen, en verkreeg geen minder lof door de grootmoedige behandeling der zelven, dan door de overwinning zelf. In den jare 1367 herftelde hy Petrus den Wreden, koning van Caftilië en Leon, van zynen onechten broeder Hendrik verjaagt zynde, door zyne wapenen weder in zyn ryk; maar het landfchap van Biscaje, het welk hem door Petrus belooft was, niet kunnende verkrygen, vertrok hy in den jare 1368 misnoegt naar Guienne. Karel de V, koning van Vrankryk, ondertusfchen tegen het vredes-verdrag van Bretigny den prins van Wallis als zynen vafal en leenman willende handelen, ontftondt daar uit weder een nieuwe oorlog, den welken de prins niet kon bywonen, omdat hy in een zware ziekte was gevallen, zo dat hy nergens dan met hulpe van een draagftoel kon komen. Echter kwam hy nog in den jare 1371 in Guienne, en ontweldigde den Franfchen Limoges, welke ftadt hy tot een puinhoop maakte, om dat ze tegen hem was opgeftaan. Hy kwam aan de gezegde kwynende ziekte nog by het leven van zynen vader te fterven den 12 July des jaars 1376, en wierdt te Kanterbury begraven. Zyne gemalin was eene gravin van Kent, en zyn zoon heeft na het overlyden van koning Eduard den III den Engelfchen troon beklommen, onder den naam van Richard den II. *Cambden. Britann. Polydor. Vergil. Hift. Angl.*

EDUARD, de eenige zoon van Hendrik den VI, koning van Engelandt, wierdt den 13 October in den jare 1453 geboren. De genen, die eenen uit het huis van York wilden op den troon plaatfen, ftrooiden terftondt na zyne geboorte uit, dat zyne moeder Margaretha, dochter van den koning van Napels, Renatus van Anjou, hem of in overfpel gewonnen, of ondergeftoken hadde, alzo haar echte zoon in de geboorte geftorven was. Zyn vader in den jare 1463 van de Yorkfche party gevangen genomen zynde, vluchtte zyne moeder met hem in Vrankryk; maar als hy in den jare 1470 met Anna, de jongfte dochter van Richard Nevil, hertog van Warwik, die de grootfte vyandt van hun huis was, getrouwt was, wierdt zyn vader door des zelfs hulp weder op den troon herftelt. Doch Eduard de IV van York zich in den volgenden jare weder meefter van de kroon gemaakt, en twee veldflagen tegen Hendrik gewonnen hebbende, in welker eerften de graaf van Warwik gedood, en in den tweeden de koningin met prins Eduard gevangen wierden, ontzag deze gevangen prins zich niet, zyns vaders ontwiftbaar recht in tegenwoordigheit van den overwinnaar grootmoedig ftaande te houden. De zelve gaf hem deswegen een flag in zyn aangezicht, waar op de hertogen van Clarence en Glocefter, de Lords Dorfet en Haftings, op hem aanvielen, en hem vermoordden. Men heeft aangemerkt, dat geen een van deze moordenaren eene natuurlyke doodt is geftorven. *The compleat Hift. of Engl. Vol. I. p.* 410. 435. 443. 451. *ad* 453.

EDUARD PLANTAGENETA, de laatfte van dit geflacht, graaf van Warwik. Zyn vader was Georg, hertog van Clarence, broeder der twee koningen van Engelandt Eduard den IV en Richard den III, en zyne moeder Ifabella de dochter van den beroemden grave van Warwik, Richard Nevil. Eduard de IV maakte hem in den jare 1478 tot graaf van Warwik. Richard de III, hem aanmerkende als die hem de kroon kon betwiften, zondt hem naar Sherifhutton, een vermakelyk landgoedt in Yorkshire, alwaar hy hem van alles bezorgde, wat hem kon genoegen geven, uitgenomen zyne volkome vryheit. Als Hendrik de VII den Engelfchen troon beklom, oordeelde hy het voor zyne zekerheit noodzakelyk, dezen graaf nog naauwer te laten bewaren: ten welken einde hy hem in den jare 1485 door den ridder Robbert Willoughby daar van daan liet halen, en in den Towr te Londen opfluiten. In het volgende jaar deedt zich een bedrieger op, met name *Lambert Simnel*, een bakkers zoon, die zich voor dezen Eduard Plantageneta uitgaf, zynde, naar zyn zeggen, uit den Towr ontvlucht, met dit gevolg, dat men hem in Ierlandt onder den name van Eduard den VI voor koning uitriep. Hoewel nu Hendrik de VII den waarachtigen graaf van Warwik op een zondag door de voornaamfte ftraten der ftadt Londen met veel plechtigheit naar de Paulus-kerke liet geleiden, vondt hy echter veel werk den gemelden bedrieger en des zelfs aanhang te onderdrukken. Eduard Plantageneta moeft na als voor in den Towr naauw opgefloten blyven, en betoonde zich zeer gelaten in dezen, tot op het jaar 1499, wanneer hy door den vermaarden Perkin Warbeck, die zich voor Richard, den jongften zone van koning Eduard den IV, hadt uitgegeven, en daar over mede in den Towr gevangen raakte, zich liet verleiden, op middelen bedacht te zyn, van zich en

den zelven los te maken. Velen zyn van gevoelen, dat Hendrik de VII onder de handt den onschuldigen graaf van Warwik verstrikt heeft, om redenen te hebben, van hem van kant te helpen, en zich op eenmaal van de vreze, in welke hy gedurig zynent wegen was, te bevryden. Tot ongeluk dan van den graaf gebeurde het, dat omtrent denzelven tydt een schoenmakers zoon, *Ralph Wilford*, van Londen, zynen naam onderstont aan te nemen, en op deze wyze een opstandt meende te verwekken. Dit wordt insgelyks van zommigen voor een van Hendrik den VII bestoken werk gehouden. Dit is zeker, dat men den waarachtigen graaf van Warwik opentlyk voor het gerecht stelde, waar van Johan de Vere, graaf van Oxford, president was, om als zulk een, die met Perkin Warbelk een opstandt tegen den koning hadde in den zin gehad, ter doodt veroordeelt te worden, gelyk hy dan ook in der daadt op den 28 November in den jare 1499 opentlyk onthalst wierdt. De mannelyke linie der Plantageneten, die zedert Hendrik den II, dat is zedert den jare 1154, den Engelschen troon bekleed hadden, stierf aldus met dezen ongelukkigen prins geheel uit. Men vindt aangemerkt, dat koning Jacobus de I altydt van gevoelen is geweest, dat de zelve onschuldig was ter doodt gebragt. *Moor life of King Eduard V. Buch life of King Richard III. Verulamius in vita Henrici VII. De Larrey hist. d'Anglet. Vol.* I.

Koning van Schotlandt.

EDUARD BALIOL, koning van Schotlandt. Zyn vader Johannes Baliol, na 6 jaren lang met Robert Bruce om de Schotsche kroon gestreden te hebben, bleef in den jare 1291 door hulpe van Eduard den I, koning van Engelandt, overwinnaar en bezitter van den Schotschen troon, het leen van den zelven van den koning van Engelandt ontfangen hebbende; maar naauwlyks 4 jaren koning geweest zynde, en de beloofde voorwaarden niet voldoende, nam Eduard, koning van Engelandt, hem gevangen, en dwong hem niet alleen afstandt van zyne rechten op Schotlandt te doen, maar ook zyn schuilplaats in Vrankryk te nemen. Robert Bruce den Schotschen troon daarna beklommen hebbende, liet de kroon in den jare 1329 aan zynen nog onmondigen zone David den II, koning van Schotlandt, wien deze Eduard Baliol drie jaren daarna beoorloogde, ondersteunt zynde door de Engelschen, tot dat hy in den jare 1332 te Scone gekroont wierdt tot koning van Schotlandt. David de II, graaf Andreas van Murray tot zynen onderkoning verklaart hebbende, vluchtte naar Vrankryk; niettemin wierdt de oorlog zeer hevig tusschen de aanhangers van Bruce en Baliol voortgezet, en deze laatste moest den Engelschen vorst huldigen, om des zelfs bystandt niet te verliezen. In den jare 1339 waren Baliols zaken zodanig verslimmert, dat hy zynen setel te Galloway ruimen, en naar Londen vluchten moest, en daar op kwam David de II in den jare 1342 zegepralende weder in Schotlandt; maar als hy in den jare 1346 het ongeluk hadde van in een veldslag van de Engelschen gevangen te worden, is hy elf jaren gevangen geweest, maar om dat de Schotten van Baliol, als eenen leenman van Engelandt, niets wilden weten, deedt hy plegtigen afstandt te Roxborough van zyn recht op Schotlandt in handen van Eduard den III van Engelandt, die ook het ryk tot in den jare 1357 geregeert heeft, in 't welk koning David de II in Schotlandt door den koning van Engelandt weder herstelt is. Baliol leefde na dien tydt als een gemeen persoon, en is in dien staat ook gestorven. *Buchanan. Rer. Scotic. l.* IX.

EDUARD, BRUCE, of BRUSIUS, was de broeder van Robbert Bruce, koning van Schotlandt. Hy wierdt wegens zyne dapperheit in Ierlandt geroepen, om dat ryk van 't Engelsche jok te bevryden, en veroverde ook in den beginne een groot deel daar van, waar over hy zich koning liet kronen; maar van de genen, die hem geroepen hadden, verraden wordende, was hy zo hoofdig, dat hy niet wachten wilde tot hem zyn broeder te hulp kwam, uit vreze, dat die de eer van de overwinning mogt wegdragen, en leverde derhalven de Engelschen en hunne aanhangeren, met de weinige manschap, die hy hadde, slag, welke hem dodelyk was, dewyl hy gevangen, en daar na in den jare 1317 te Dondalk onthoofd wierdt. *Walsingham. Boëthius.*

Koning van Portugal.

EDUARD, koning van Portugal, is zynen vader Johannes in den jare 1433 opgevolgt. Men verhaalt, dat een Joodsch geneesmeester hem uit den loop der sterren zou geraden hebben, de kroning, die op den morgen beraamt was, tot na de middag uit te stellen; maar alzo men daar mede spotte, en het landt naderhandt met de pest bezocht wierdt, de koning ook gedurende zyne geheele regeering ongelukkig was, heeft men zulks uit bygelovigheit aan de voorzegginge van dezen Jode willen toeschryven. In Afrika met de Moren oorlogende wierden zyne benden geslagen, en zyn broeder Ferdinand gevangen, welken prins de Moren anders niet dan tegen de vesting Ceuta wilden verwisselen, doch daar de Portugezen niet toe wilden verstaan, zo dat die prins in zyne gevangenisse ellendig is omgekomen. Deze koning Eduard is de eerste geweest, dien men plegtelyk gekroont heeft, het welk de paus aan hem en zyne opvolgers heeft toegestaan. Hy was een heer van eene zonderlinge geleerdheit, en een groot liefhebber van geleerden. Hy heeft ook een boek *van de kunst om te regeeren, van de gerechtigheit en de bedriegeryen* geschreven. Hy is ook de eerste geweest, die zynen eerstgeboren zoon den tytel van prins heeft laten geven, daar zy voor dezen maar dien van Infant voerden. Hy is in den jare 1438 aan de pest gestorven. *Neufville Hist. de Portugal Tom. I. p.* 400. *Mariana l. XXI. c.* 6.

EDUARD, hertog van Braganza, een broeder van Johannes den IV, koning van Portugal, heeft trouwe diensten aan keizer Ferdinand den III gedurende den dertigjarigen oorlog gedaan. Maar de Portugezen in den jare 1640 met Spanje in oorlog geraakt zynde, wierdt hy op het verzoek der Spanjaarden in hechtenis naar Passau en Grets gebragt, en vervolgens aan Spanje overgelevert, die hem in den jare 1649 in Milanen van gekwetste majesteit aanklaagden; maar alzo hy gedurende het opmaken van zyn proces gestorven is, zo gelooft men, dat men hem met vergif om 't leven heeft gebragt. *Sousa Lusit. liberat. p.* 610.

EDUARD, prins van Portugal, hertog van Guimaranes, was de zesde zoon van koning Emanuel, by des zelfs tweede vrouwe Maria van Arragon. Hy stierf den 20 October 1540, uit zyn huwelyk met Isabella van Portugal, dochter van Jakob, hertog van Bragance, nalatende Eduard, oppermaarschalk van Portugal, in den jare 1576, 36 jaren oud, te Ebora overleden, zonder kinderen na te laten. Maria is in het jaar 1566 getrouwt met Alexander Farneze, hertog van Parma, en gestorven in den jare 1577, en Catharina gehuwelykt met Johannes, hertog van Bragance.

EDUARD, graaf van Savoje, was de zoon van Amadeus den V, dien hy in zyne Staten opvolgde in den jare 1323. Als hy 20 jaren oud was, en nog geen andere qualiteit hadde dan heer van Baugé en van Bresse, zynde het huwelyksgoedt van zyne moeder Sibylle, dochter van Guy van Baugé, gelyk elders gezegt wordt, voerde hy hulptroupen aan koning Philippus den Schonen van Vrankryk, die hem ridder maakte ten tyde van den vermaarden slag van Mont-en-Puële in den jare 1304. Na de doodt van zynen vader oorloogde hy in 't Focigny en in 't Bugey, daar Henrik, voogdt van den Dauphin Guigues, den slag van Varey tegen hem won. Daar na volgde hy Philippus van Valois in Vlaanderen, en bevondt zich in den slag van Mont-Cassel in den jare 1328. Op zyn wederkomst wilde de koningin Clementia van Hungarië, weduwe van Lodewyk den X, genaamt Hutin, die veel achting voor den grave hadde, hem aangenaam by den Dauphin maken; 't welk zy wel uitvoerde, maar Eduard genoot niet lang de vrucht van dezen vrede, alzo hy den 4 November 1329 overleedt te Gentilli, daar hy gegaan was om zich te vermaken, in het veertigste jaar zyns ouderdoms, na eene regeering van zes jaren, by Blanche van Bourgogne, dochter van Robbert den II, hertog van Bourgogne, alleenlyk nalatende eene dochter, geheten Johanna, welke trouwde met Jan den III, hertog van Bretagne. *Guichenon Hist. de Savoye lib.* II. *cap.* 21. *Paradin Hist. de Savoye lib.* II.

EDUARD, of ODOARD, hertog van Parma, geboren den 28 April 1612, de zoon van Ranusius den I en Francina Aldobrandini, nicht van paus Clemens den VIII. Hy volgde in den jare 1622 op zyn vader, onder de voogdy van de hertoginne, zyne moeder, en den kardinaal Eduard Farneze, zyn oom. Den 11 October 1628 trouwde hy met Margareta de Medicis. Omtrent 1635 verzocht hy den bystandt van Lodewyk den XIII van Vrankryk, tegen de overweldigingen der Spanjaarden, en kwam het volgende jaar te Parys, om den zelven zyn dankbaarheit te bewyzen. Hy regeerde zyne Staten zeer voorzichtig en zachtmoedig, en stierf in den jare 1646, in het vier en dertigste jaar zyns ouderdoms. Ranucius de II, zyn zoon, volgde hem op, onder de voogdy van des zelfs moeder en den kardinaal François Maria, zyn oom; waar in, als ook in meer andere zaken, hy het lot van den hertog, zyn vader, hadde.

EDUARD, tweede zoon van Rainald van Nassau den II, laatsten grave en eersten hertog van Gelder, en van des zelfs gemalinne Eleonora, zuster van Eduard den III, koning van Engelandt. Hy wierdt geboren in den jare 1336. Zyn vader, hertog Rainald, in den jare 1343 door een ongelukkigen val van zynen stoel den hals gebroken hebbende, volgde hem zyn oudste zoon, Rainald de III, hoewel nog minderjarig, op als hertog van Gelder en graaf van Zutphen, onder wiens regeeringe de verderffelyke partyschappen der Hekerens en Bronkhorsten ontstonden. Hertog Rainald betoonde zich zeer genegen voor de Hekerens, en hoopte de zelve op met gunstbewyzingen, het welk de Bronkhorsten geweldig speet, en in hen een dodelyken haat tegen hertog Rainald veroorzaakte. Deze laatstgenoemden zaaiden derhalven twist tusschen de beide broederen Rainald en Eduard, welke laatste hun hoofdt wierdt, waar uit een gevaarlyke en verderflyke oorlog ontstondt, die geheel Gelderlandt in den grondt bedorf, doordien 'er geheele zestien jaren lang noch gezaait, noch geplant wierdt, en de steden mede last leden. De zelve vielen ondertusschen de eene voor, de andere na, Eduard toe, met welken het Walram, heer van Borne en Valkenburg, de heer van Asperen, heer Jan van Arkel, Engelbert van der Mark, bisschop van Luik, en anderen, hielden; waarentegen hertog Jan van Brabandt, de graaf van Kleef, en Adolph vander Mark, bisschop van Munster, de zyde van Rainald gekozen hadden, welker eerste de schoonvader, en de tweede de zwager van Rainald waren. Geheel Gelderlandt wierdt daar door een bloedbadt. Eduard veroverde in den jare 1354 het slot Bruinswaardt, Dirk van Lenth toebehorende, die daar uit de stadt Niemeegen door dagelyksche uitvallen veel kwaad deedt. Hy liet alle de bezettelingen het hoofdt afslaan, en de hoofden op staken zetten, en verwoestte voorts de adelyke sloten van Lent, Bommel, Zoelen, Avezaat, Tuil, Appelteren, Loenen, Dornik, Zynderen, en meer andere. Daarentegen vermeesterde hertog Rainald de steden Arnhem, Doesburg, Venloo, Thiel, Emmerik, Lobek, enz. In den jare 1361 rukte hy met de Hekerens voor Thiel, welke stadt mede van hem was afgevallen. Eduard trok hem te gemoet, om het te beletten, wanneer het op den 25 May des gemelden jaars tusschen hen beide tot een veldslag kwam, in welken Rainald de nederlaag kreeg, en zelfs gevangen wierdt, nevens verscheide edelen en andere voorname heeren. Hy wierdt eerst op het huis te Ro-

Rozendaal, by Arnhem, en naderhandt te Nyenbeek, digt by den Yssel, tusschen Deventer en Zutphen, gezet, om daar voor zyn leven gevangen te blyven, en Eduard wierdt in zyn plaats tot hertog van Gelder uitgeroepen, waar door dat landt weder in rust geraakte: doch doordien Eduard de genen, die zich nog tegen hem hadden aangekant, uit het landt hadt gejaagt, de welke in Hollandt, onder het ruwaardschap van hertog Albert van Beyeren, lyfberging vonden, kondigde Eduard den zelven den oorlog aan, en daagde hem tot den strydt uit. Albert nam het aan, en kwam ter bestemder plaatse, maar vondt 'er zynen uitdager niet: waarom hy in Gelderlandt viel, vele dorpen en huizen verbrandde, en met den gemaakten buit weder naar Hollandt keerde. Daar kwam echter niet meer af, maar de vrede wierdt tusschen hen in den jare 1362 gemaakt, en Catharina, dochter van Albert, by den zelven tot gemalinne voor Eduard bedongen, zo haast als ze tot hare huwbare jaren zou gekomen zyn. Deze oorlog was dus zo haast niet geëindigt, of hertog Jan van Brabandt kwam met een leger afzakken, om zynen schoonzone, hertog Rainald, uit zyne gevangenisse te verlossen, en op den troon te herstellen. Hy maakte zich ook meester van den geheelen Bommelerwaardt, maar wierdt 'er van Eduard weder uit geslagen, waar op een vrede tusschen hen volgde. Wanneer 'er naderhandt, na de doodt van hertog Jan van Brabandt, een oorlog ontstondt tusschen des zelfs schoonzone en opvolger, Wenceslaus, en hertog Willem van Gulik, riep de laatstgenoemde onder anderen ook Eduard te hulp, de welke zich toen ter tydt in Hollandt bevondt, om zyn huwelyk met de voorgemelde Catharina te voltrekken. Eduard stelde op die tyding het byleger nog een weinig uit, niet zonder reden vrezende, dat de hertog van Brabandt, dien van Gulik overwonnen hebbende, ook gemakkelyk tot in Gelderlandt zou doordringen. Zy trokken dan gezamentlyk tegen den Brabander op, en het kwam op den 22 Augustus des jaars 1371 tot een veldslag; in den beginne van den welken de hertog van Gulik gevangen wierdt, en de Brabanders de overwinning hadden; maar terwyl de zelve met plunderen bezig en hier en daar verstrooid waren, viel Eduard met zulk een geweldt op hen aan, dat de hertog van Brabandt geen tydt hadt om zyne verstrooide benden weder by malkander en in order te brengen. Toen veranderde de kans, hertog Wenceslaus, hoewel zich dapper verwerende, wierdt gevangen, met meer andere groten; hertog Willem van Gulik wierdt den vyanden weder ontrukt, en het gansche leger der Brabanders of in de pan gehakt, of gevangen genomen. Doch aan de andere zyde kostte deze overwinning hertog Eduard het leven: maar op hoedanige wyze, verschillen de schryvers. Het gemeenste en waarschynlykste gevoelen daar omtrent is, dat Eduard na den slag, zeer vermoeid en verhit, zich op een steen heeft nedergezet om wat te rusten, en het bovenste van zynen helm afgeligt, om wat meer lucht en aassem te scheppen, en dat een zyner eigene dienaren, jonker Herman Bier van Heeze, zulks gewaar wordende, hem met een yzeren bout, of knods, zo een zwaren slag op het blote hoofdt heeft gegeven, dat hy twee dagen daar na daar van is komen te sterven, zynde geweest den 24 Augustus des jaars 1371, na eene regeeringe van ruim tien jaren. De reden, waarom de gezegde jonker Herman zulks deedt, wordt gezegt geweest te zyn, omdat Eduard zyne schone huisvrouw verleid en misbruikt hadt. Na zyne doodt kwam zyn broeder Rainald weder uit de gevangenisse en op den hertoglyken troon, als hier na op zyn artykel zal verhaalt worden. *Pontanus, Slichtenhorst en Hasselt Geldersche Geschiedenisse. Vossius Holl. Jaarboeken.*

EDUSA, EDUCA, of EDULIA, eene Heidensche godin, geëert om zorg te dragen voor het eeten der kleine kinderen, als zy begonden op te houden van zuigen. Zo was *Potina*, of *Potica*, eene andere godin, geschikt tot het opzicht over der zelver kinderen drinken. Gelyk *Cubina*, of *Cuba*, mede eene godin, was om hen in 't bedt te bewaren, wanneer zy begonden niet meer in de wieg te slapen; aan welke godheden de ouders offerhanden deden ten behoeve van hunne kinderen. Dit dient om te doen verstaan het vaars van Virgilius:

> —— —— —— —— *Cui non risere parentes,*
> *Nec Deus hunc mensâ, Dea nec dignata cubili est,*

willende betekenen, een kindt, dat kwalyk opgebragt, en door de godheden zelfs, wier eenigste werk was zorg voor de kinderen te dragen, verzuimt was. Het schynt, dat de tederheit der moeders deze verscheide godheden om over hunne kinderen te waken onder de Heidenen heeft ingevoert, of wel, dat de begeerlykheit der bedienaren van de afgodery zich van deze uitvinding bedient heeft om de offerhanden te vermenigvuldigen. De namen dezer godinnen wierden by sommigen afgeleid van de woorden, de zaken zelf betekenende, namentlyk van *edere*, eeten, *potare*, drinken, en *cubare*, leggen. *Augustin. de Civitate Dei l.* IV. *c.* 8. *Rosini Antiq. Rom. l.* II. *c.* 19.

Koningen van Engelandt.

EDWIN, de eerste Christen koning van Deira, was de zoon van Ella. Van Ethelfred, den koning van Bernicië, verjaagt zynde, zwerfde hy zo lange, tot dat hy aan het hof van den koning Redwald in Oost-Angelen bystandt en zekerheit vondt; en de krygsbenden verzamelt zynde, overvielen zy koning Ethelfred, en bemachtigden niet alleen Deira, maar ook geheel Bernicië, waar uit namaals het koninkryk van Northumberlandt ontstaan is. Edwin, zich nog nader met het koninklyke huis van zynen weldoender Redwald willende verbinden, liet aanzoekinge om zyne dochter Tate of Edelburg doen, de welke hem ook belooft en gegeven wierdt, mits dat hy ook het Christendom wilde aannemen. Hy daar toe niet ongenegen schynende, gaf zyn woordt zulks te zullen doen, als men hem onderwezen en overtuigt hadde, dat het Christelyke geloof beter dan het zyne was, waar toe Paulinus in den jare 628 gebruikt wierdt, die de biechtvader van Edelburg was. Ondertusschen hadde Edwins aangroejende macht by velen een nayver verwekt, zo dat onder anderen Cuichelm, koning der West-Saxen, eenen Eamenes uitzondt om hem te vermoorden. Deze voor den koning gekomen zynde, wondde hem wel met een vergiftig geweer, maar kon hem, om dat Edwins dienaar Lilla met zyn lyf den stoot brak, niet doden. In dit geval beloofde Edwin, dat zo hem Godt het leven en zyne gezondheit wedergaf, en zyne vyanden in zyne handen leverde, dat hy dan een Christen zou worden; en beide gebeurt zynde, is hy door Paulinus gedoopt. In den jare 633 van Kedwalla, koning der Britanniërs, en Penda, koning van Murcië, beoorloogt wordende, is hy met zynen zoon Osfred in een slag gedood, en zyn geheele leger verslagen. Daar op vluchtten Paulinus en Bassus met de koninginne en hare kinderen tot haren broeder, den koning van Kent, welke ze gewillig op en aannam, en Paulinus tot bisschop van Rochester maakte. *Beda de gest. Angl. l.* II. *c.* 8. 17.

EDWIN, of EDWY, koning van Engelandt, was de oudste zoon van Edmund. Meerderjarig geworden zynde liet hy zich te Kingston kronen in den jare 955. Men gaf hem den bynaam van den Schonen. Huntington pryst hem al zo veel, als Malmesbury hem laakt; want de koning eene van zyne nabestaanden, Algiva, tot zyne meesteresse verkoren hebbende, wierdt hy daar over wel scherpelyk bestraft van Dunstan, abt van Glassenburg. De koning, nog niet gewent onder de geestelyke oppermacht te zwichten, oordeelde dit gedrag wat te meesterachtig, deedt Dunstan zyn klooster en het ryk ruimen, en zette wereldlyke priesters in zyn klooster, zo dat hy geen vriendt van monniken schynt geweest te zyn. Doch de goede koning wist nog niet, wat hy voor vleesch in de kuip hadde; want anders zou hy zekerlyk liever een stuk lands aan het klooster hebben gegeven, om die heilige mannen voor zyne en zyner meesteresse zonden te doen bidden, dan dat hy zich zou hebben schuldig gemaakt aan de misdaadt van gekwetste geestelykheit, ten opzichte van Dunstan, maar het ging ook zo gemakkelyk niet door, want de monniken en papen grepen tot de wapenen van het ware pausdom, en boezemden zynen onderdanen zodanigen haat tegen hem in, dat die van Mercië en Northumberlandt tegen hunnen wettigen vorst opstonden, hem de schuldige gehoorzaamheit weigerden, en zynen broeder Edgar tot hunnen koning aannamen. Dit was een spyker tot Edwins doodkist, die kort daar na stierf, en te Winchester begraven wierdt. *Du Chesne l.* VIII. *c.* 14. *Hist. Angl.*

EDZARD de I, toegenaamd de Grote, was de derde graaf van Oost-Vrieslandt. Zie van zyne daden en ganschen levensloop op 't woordt Oost-Vriesche regeerstaat, alwaar men het geheele graaflyke en vorstelyke stamhuis in order geheel zal vertonen.

Edzar de II, of de V, graaf van Oost-Vrieslandt. Zie van zyn persoon en verrechtingen op 't woordt Oost-Vriesche regeerstaat.

EDZARDI (Esdras) wierdt in den jare 1619, den 28 Juny, te Hamburg geboren, alwaar zyn vader, *Jodocus Edzardi*, van zyn grootvader van moeders zyde *Glanæus* toegenaamt, Predikant was. Den grondt zyner studien heeft hy te Hamburg gelegt, waar op hy zich in den jare 1647 naar Leipzig begaf, en aldaar van Hulseman veel vriendschap genoot. In den jare 1648 reisde hy naar Wittenberg, en in het jaar 1649 naar Zwikkau, alwaar hy een half jaar lang zeer gemeenzaam met Zeckendorf en Daumius omging. Van daar kwam hy weder naar Leipzig, geraakte in de gunst van Caspar Barthius, en trok naar Gotha, om met Salomon Glassius bekend te worden. Hier op vervoegde hy zich naar Tubingen, en wierdt van Thomas Lansius wel ontfangen. In den jare 1650 kwam hy te Basel, en hoorde Buxtorf in de Rabbynsche tale en over den Talmud; waar op hy door des zelfs behulp in andere plaatsen van Zwitserlandt zeer gezien was; van waar hy in den jare 1651 te Straasburg kwam, en zich aldaar over de twee jaren lang by Dorschæus onthieldt. Doch als de zelve naar Rostok wierdt beroepen, trok hy naar Giessen, was aldaar twee jaren lang, en genoot het onderwys van Feurbornius en Haberkornius. Eindelyk keerde hy in den jare 1655 weder naar huis, doch bleef daar niet lang, maar trok in den jare 1656 naar Rostok, om Dorschæus te bezoeken. Ter zelver tydt deedt hy ook eene reize naar Grypswalde, en bleef aldaar een tydlang by Abraham Batto. Van daar keerde hy weder naar Rostok, en verkreeg den eernaam van Licentiaat in de Godgeleerdheit, hebbende alvorens een dispuit aangaande de voornaamste stukken der Christelyke leere tegen de Joden en Photinianen gehouden. Hier op keerde hy naar zyn vaderlandt, en onderwees alle de genen, die genegen waren de Hebreeusche tale te leeren, zonder iets daar voor te genieten. Hy wilde nooit eenig openbaar beroep aannemen, niettegenstaande hem hier en daar aanzienlyke bedieningen wierden opgedragen, welke hy alle van de handt wees, waar onder het hoogleeraarsampt in de Oostersche talen in het Gymnasium te Hamburg was, het welk hy Everhard Ankelman opdroeg. Hy is den 1 January in den jare 1708 gestorven. *Acta Literaria Hamburgensia mense Febr.* 1708.

EDZARDI, (Johannes Esdras) zoon van den voorgaanden, wierdt te Hamburg geboren, en bezocht, na het voleindigen zyner studien, de voornaamste akademiën in de steden van Duitschlandt en Zwitserlandt, leeraarde vervolgens in 't openbaar in de hogeschole te Rostok, en wierdt, na zich eenigen tydt weder in zyne ge-

geboorteſtadt Hamburg onthouden te hebben, tot Lutherſch Predikant van de kerke der H. Drieëenigheit te Londen in Engelandt beroepen. Hy heeft een fraai werk rakende de kerkelyke geſchiedeniſſe van Engelandt in geſchrift nagelaten, en is den 15 November des jaars 1713 te Londen geſtorven.

EE, een welbetimmert, ja het grootſte dorp na Aanjum, van de grietenye Dongerdeel Ooſtzyde der Pazens, heeft een fraai kerkje, met een vierkanten toren, met een huisdak, als meeſt alle de Vrieſche kerken, gedekt, wordende nevens het nabuurige dorp Engwierum door een Predikant, onder de claſſis van Dokkum behorende, bedient. De huizen ſtaan meeſt rondom de kerk getimmert, en heeft het dorp een groten klokkeſlag of gebiedt. Naaulyks een half quartier uur gaans heeft het ten Zuiden het Dokkumer diep en ten Noorden een kanaal, het Eeſter Rydt genoemt, van des dorps molen ſtrekkende tot in het ſtroomtje *de Zuider Ee*, gemeenlyk *de Zuyder Ee* gezegt, het welk uit de ſtadt Dokkum voortkomende deze grietenye met vele bochten doorvloeit, en eindelyk door de Ezumer zyl ten Ooſten in de Noordzee valt. De drie kleine meertjes, welke voorhenen tuſſchen Aanjum en Ee gevonden wierden, en de Kolken genoemt waren, zyn in landt verandert, nog den ouden naam behoudende. Schotanus getuigt in zyne *Beſchryvinge van Vrieſlandt tuſſchen 't Vlie en de Lauwers*, dat op het houte affchutſel voor 't koor der kerke, 't geen altans weggenomen is, nevens andere uitgeſnede ſieraden, ook verſcheide menſchenhoofden, met monnikskappen en ezelsooren voorzien, afgebeeldt waren.

EE, eenige rivieren van dien naam. Zie E.

EECHTROP, een voornaam adelyk huis in Kennemerlandt, onder Alkmaar, tuſſchen Bergen en Schorel gelegen. Van het zelve is tegenwoordig niets overig dan de blote naam. *Vander Woude Beſchryv. van Alkmaar pag.* 128.

EEDE, of, by verkortinge, EE, een der voornaamſte dorpen van de Neder-Veluwe, ruim drie uuren van Arnhem gelegen, en voorzien met eene ſchone kerke, met een hogen toren, de welke voor eenige jaren half is afgebrand. Oudtyds was deze kerk S. Barbara toegewyd, en eene Parochiekerk, hebbende tot den jare 1566 toe onder zich gehad Luntenaar en Woude, wanneer deze door Frederik, aartsbiſſchop van Utrecht, tot eene Parochiekerk is opgerecht. Dit dorp is in eene vermakelyke landsdouwe gelegen, de welke veel granen, inzonderheit boekweit, voortbrengt. Het geheele dorp is met keiën beſtraat, rydende door het zelve de poſtwagens van Amſteldam op Arnhem. Onder de tien ſchoutampten van de Veluwe heeft dat van Eede den voorrang, behorende tot het zelve het dorp Eede, met des zelfs vier onderſcheide buurſchappen, Manen, Veldhuizen, Doesburg, en Wekerom. Ook wordt in Eede allereerſt gehouden de vergadering van het jaarlykſche hoogadelyke landgerecht, beſtaande uit de ridderſchap van ieder byzonder ampt, ampts-jonkeren genoemt, en de gedeputeerden der ſteden van de Veluwe, voor welke vierſchaar alle zaken, gedurende het geheele jaar voorgevallen zynde, als mede alle geldboeten, voor den landdroſt, die 'er als eiſcher by verſchynt, bepleit en uitgewezen worden. Kerk en Predikant van dit dorp ſtaan onder de claſſis van Over Veluwe, hebbende des zelfs kerkenraadt een vry beroep aan zich zelf, zynde een byzonder voorrecht. *Hiſt. van het Utrechtſche Bisdom III Deel.*

EEDGENOOTSCHAP, (HET) of *Zwitſerlandt*, in het Latyn *Helvetia*, een groot landt en republyk in Europa, tuſſchen Duitſchlandt, Vrankryk en Italië gelegen. Den naam van *Helvetiërs* willen zommigen, en onder de zelve Glareanus, afleiden van den afgodt, welken de oude inwoners van dit landt vereerden, met name *Dis*, of *Pluto*, wiens neven, in het Hoogduitſch *vetter*, zy zich, en aldus *Helvetter* (in het Nederduitſch zo veel betekenende als *hel-neven*) noemden. Maar anderen zyn van gevoelen, dat die naam hen wegens hunne dapperheit gegeven is, zynde zo veel als *Heldvetter* (held-neven) gezegt. Dezen naam hebben zy behouden tot op hunne vereeniging en bezworen bondgenootſchap, waar door zy den naam van *Eedgenoten* hebben gekregen, zynde de zelve de eigentlyke naam dezer volkeren, ſchoon zy meeſt onder den name van *Zwitſers*, en hun landt onder dien van *Zwitſerlandt*, bekend zyn, hebbende dezen naam naar vermoeden van het vyfde Kanton van Zwitſerlandt bekomen, of om dat het zelve na de eerſte oprechtinge van het Eedgenootſchap als het ſterkſte Canton voor de aanvallen van Ooſtenryk meeſt bloot lag, wanneer in het zelve de eerſte ſlag voor de vryheit voorviel, of omdat dit Canton gelegenheit heeft gegeven tot den oorlog, die in de XV eeuwe 14 jaren lang duurde.

De grenzen der oude Helvetiërs beſchryft Cæſar in zynen tydt, dat ten Ooſten en Noorden door den Rhyn van Duitſchlandt, ten Weſten door den berg Jura van de Sequanen, en ten Zuiden door het Geneeſſche meir en de rivier de Rhone van de Romeinſche provincie Narbonna is afgeſcheiden geweeſt. Tegenwoordig grenſt het Eedgenootſchap ten Ooſten aan Algow, den Bodenzee en het graafſchap Tyrol, ten Zuiden aan de Republyk van Venetië en de hertogdommen Milanen en Savoje, ten Weſten aan het Geneeſſche meir, het landſchap Gex en het vrye graafſchap Burgundië, en ten Noorden aan Sundgow, Brisgow en Kletgow, aan den Rhyn, het landſchap Nellenburg en Hegow. De lengte, van Conſtance tot aan Geneve, zegt men dat omtrent 30, en de breedte, van het Schafhuizer gebiedt tot aan het hertogdom Milanen, 24 mylen uitmaakt.

Wat de geſchapenheit van het landt betreft, de zelve is zeer ongelyk. Op zommige plaatſen zyn zeer hoge en altydt met ſneeuw bedekte bergen, waar onder het klaverryke Alpengebergte, vruchtbare en vermakelyke dalen, alwaar klein en groot vee in grote menigte zich onthoudt. Op andere plaatſen vindt men ſchone vlaktens, de welke verſcheide ſoorten van veld-, boom- en wyngewaſſchen voortbrengen. In de menigvuldige boſſchen is eene grote menigte van wild vee; meeſt over al zyn grote en kleine meieren, voornamentlyk dat van Zurich, Waldſtadt, Wallenſtadt, en andere; met viſſchen opgevulde rivieren en beken, en de voornaamſte rivieren, als de Rhyn, de Rhone, de Theſin, de Rus, de Aar, de Limatt, en andere, hebben hier haren oorſprong. De beſte warme baden en andere medicinale wateren vindt men hier in een groot getal, inzonderheit te Baden, Pfeffers, Leuck, S. Moritz, en elders; zo dat dit landſchap mede onder de vruchtbaarſte gerekent wordt, en eene grote menigte van inwoners vervat, zynde de zelve zo wegens hunne liefde voor de vryheit, getrouwheit, oprechtigheit, eerlykheit, arbeidzaamheit, koophandel, als mede wegens hunne dapperheit, vermaard, en worden van verſcheide mogendheden tot hunne lyfwachten en met grote wedden in den krygsdienſt gebruikt. De voornaamſte ſteden in het zelve zyn: Zurich, Bern, Lucern, Zug, Baſel, Freyburg, Solothurn, Schafhauzen, S. Gall, Sitten, Mulhauzen, Biel, Lauſanne, enz. Van welke Zurich, Bern, Solothurn, wel verſterkt zyn, Baſel eene beroemde hogeſchole, en Zurich, Bern, Schafhauzen, S. Gall, nevens Lauſane, doorluchte ſcholen hebben.

Helvetië was voormaals in vier *Pagi* verdeelt, waar van Cæſar twee met den naam van *Tigurinus* en *Verbigenus* noemt; de andere twee worden van zommigen *Aventicenſis* en *Antuaticus*, of ook wel *Urbigenus* en *Ambronicus* genaamt. Tegenwoordig wordt het Eedgenootſchap verdeelt 1) in de dertien hoofdplaatſen of Cantons, namentlyk Zurich, Bern, Lucern, Uri, Sweitz, Underwalden, Zug, Glarus, Baſel, Freyburg, Solothurn, Schafhauzen en Appenzell. 2) In de onder eede mede in het verbondt getrokkene plaatſen, enz. te weten den abt en de ſtadt S. Gall, de Graubunders, het landt van Wallis, en den biſſchop van Sitten, Mulhauzen, Biel, Nieuwburg en Geneve. 3) De gemeene, en verſcheide plaatſen in gemeenſchap toebehorende voogdyen, als Thurgow, Baden, Sargans, Rhyndal, Lauwis, Luggarus, Mendrys, Meyndal, Bellenz, enz. Deze ſteden en plaatſen hebben driederlei form van regeering, wordende naar ieders aardt het voornaamſte hoofdt des lands genoemt. De drie ſteden, Zurich, Baſel, en Schafhauzen, worden in zekere wyken verdeelt, uit welke wyken een zeker getal tot Raadsheeren van den groten en kleinen Raadt verkoren worden, wiens hoofdt burgermeeſter genoemt wordt. De vier ſteden, Bern, Lucern, Freyburg en Solothurn, verkiezen hunnen Raadt uit de gemeene burgery door eene vrye verkiezing, en noemen hun hoofdt Schout. Te Uri, Sweits, Underwalden, Zug, Glarus en Appenzel ſtaat de hoogſte macht aan het ganſche volk, wordende het hoofdt daar van des lands amptman genoemt. Ieder dezer Cantons heeft eene volkome ſouvereine en van de anderen onafhankelyke macht in zyn landt, maar zendt tot algemeene beraadſlagingen zyne afgezondenen op de algemeene zamenkomſten en dagvaarten. Zie DAGVAART.

De eerſte ſtaat der Helvetiërs ſchynt den tegenwoordigen tamelyk gelykformig en een lighaam van Eedgenoten geweeſt te zyn, tot dat zy van J. Cæſar, en vervolgens van Aulus Cæcinna, veldoverſte van den keizer Vitellius, onder de Romeinſche heerſchappy gebragt wierden, en daar onder bleven tot dat in de V eeuwe het Ooſtergedeelte den Allemannen, en het Weſter gedeelte den Burgundiërs, maar beide deelen in de VII eeuwe den Franken te beurt viel; onder welker regeering, benevens die der Duitſche keizeren, de Helvetiërs vele vryheden in het geeſtelyke en wereldlyke verkregen hebben, waar over de adel zeer te onvrede zynde, de kleine ſteden en landen zocht te onderdrukken, waar door de vrye ſteden en landen gelegenheit namen, hen met veel voordeel tegenſtandt te bieden, waar by nog kwam de tyranny der van keizer Albert den I over hen aangeſtelde landvoogden, welk alles veroorzaakte, dat de Cantons, Uri, Sweitz, en Underwalden den aanvang tot het eeuwig Eedgenootſchap in den jare 1315 maakten, in het welke naderhandt in den jare 1332 Lucern, 1351 Zurich en Glarus, 1352 Zug, 1353 Bern, 1481 Freyburg en Solothurn, 1501 Baſel en Schafhauzen, en 1513 Appenzel traden, en aldus de eedgenootſchappelyke Republyk oprechtten. Wanneer de daar by gekomene plaatſen in het verbondt zyn getreden, en de algemene voogdyen opgerecht, wordt in der zelver afzonderlyke artykels aangewezen.

De Godsdienſt in het Zwitſerſche Eedgenootſchap is verdeelt, zynde Zurich, Bern, Baſel, Schafhauzen, de ſtadt S. Gall, Mulhauzen, Biel, Nieuwburg en Geneve den Hervormden Godsdienſt toegedaan, maar in het tegendeel Lucern, nevens Uri, Sweitz, Underwalden, Zug, Freyburg, Solothurn, de abt van S. Gall, en het landt van Wallis van den Roomſch-Katholyken Godsdienſt. In de Cantons Glarus, Appenzel en Graubunden worden beide geoeffent, als mede in eenige gemeene heerlykheden, waar van de vereiſchte beſtelling in den jare 1712 by een opgerechten landvrede gemaakt wierdt. *Stumpf. Chron. van het Eedgenootſchap. Simler Reſpubl. Helvet. Hottinger. Helvet. Kirchen-Hiſt. Scheuchzer Helvet. natuurl. hiſt. Plantin. hiſtor. de Suiſſe. Stetler. Schweitzer. Merian. enz.*

EEDT is eene bezwering zyner woorden, of eene verklaring om eene zaak kracht te geven en van ſtandt te doen wezen. De plegtige eedt der goden by de Heidenen geſchiedde by de wateren van den Styx, eene rivier, die, volgens het zeggen der dichteren, rondom de helle loopt. De fabel zegt, dat de Victorie, dochter van den Styx, hebbende Jupiter onderſtandt gedaan tegen de Reuzen, deze godt een bevel liet afgaan, dat de goden by des zelfs wateren zouden zweren, en indien zy meineedig waren, dat zy van leven en gevoelen zouden berooft wezen ge-

durende den tydt van negen duizend jaren, naar het zeggen van *Servius*, die reden van dit verdichtsel geeft, zeggende, dat de goden gelukkig en onsterffelyk zynde, zwoeren by den stroom de Styx, die eene rivier van droefheit en van weêdom is, als by eene zaak, die hen volstrektelyk tegenstrydig is, het welk is zweren op de wyze van zich zelfs verwenssching, of vervloeking. Zie *Servius in Lib. VI. Æneid.* Hesiodus in zyne *Theogonia* zegt, dat wanneer iemandt der goden leugentaal hadt gesproken, Jupiter voort Iris afvaardigde om water uit den Styx te halen in een gulden beker, by het welke de leugenaar gehouden was te zweren; en indien hy een valschen eedt deedt, wierdt hy een geheel jaar lang van leven en beweging berooft, wel te verstaan gedurende den tydt van een groot jaar, het welk ettelyke millioenen van gemeene jaren behelst. Diodorus Siculus verhaalt *lib.* XI, dat de tempel van de stroom-of poelgoden, berucht door gansch Sicilië, aldaar in grote achting en eerbiedt gehouden wierdt, zynde een heel oude tempel, in den welken twee zeer diepe vaten of bekkens vol kokend en zwavelachtig water waren, altydt tot den boordt toe vol, zonder ooit over te lopen. In dezen tempel geschiedden de plegtige eeden, en de meineedigen wierden aanstonts op de plaats zelfs met eenige zware straffe overvallen. Zommigen verloren het gezicht. Silius Italicus heeft in de volgende vaarzen het zelve, dat Diodorus zegt, uitgedrukt:

Et qui præsenti domitant perjura Palici
Pectora supplicio.

Virgilius heeft insgelyks van deze zake gesproken *lib. IX. Æneid. vs.* 584:

Symethia circum
Flumina, pinguis ubi & placabilis ara Palici.

De twee vaten, by welke men de eeden deedt, wierden *Delli* genoemt, en de goddelyke wraak strafte hier op staande voet de meineedigers. Zie daar wat Macrobius daar van zegt na Callias: *Nec longè inde lacus breves sunt, quos incolæ crateres vocant, & nomine Dellos appellant, fratresque eos Palicorum æstimant*: Dat is te zeggen. „ Niet verre van daar zyn twee kleine poelen, de „ welke van de inwoners drinkbekers genoemt worden, en den „ naam van *Delli* voeren, wordende van hen gehouden voor de „ broeders der poelgoden". Aristoteles verzekert, dat de geen, die een eedt deedt, den zelven op een briefje schreef, het welk aanstonts in het water geworpen wierdt. Dit briefje bleef op 't water dryven, indien de eedt waarachtig was, en in tegendeel verdween het zelve, wanneer iemandt een valschen eedt gedaan hadt. Apollonius Tyan. *lib.* I, *cap.* 4 spreekt van zekere fontein, die naar de bovengemelde vaten heel wel gelykt, en te Thyane in Cappadocië te zien was. Zulks blykt uit zyn levensbedryf, beschreven door Philostratus. Zommige schryvers zyn van gevoelen geweest, dat dit geheimenis van eedzweringen en van de straffe der meineedigers eene navolging is van het gene 'er geschreven staat in *het boek der Getallen* wegens de beproevingen van het water van nayver, het welk men aan de vrouwen, die van overspel of echtbreuk beschuldigt waren, te drinken gaf. De Romeinen zwoeren by hunne goden, en by de helden, die in het getal der goden geplaatst waren, als by *Quirinus*, by *Hercules*, by *Castor* en *Pollux*, enz. Zy begonnen te zweren by het leven der keizeren, en by hunne *Genii*, onder Julius Cæsar, naar het zeggen van Suetonius. Tiberius wilde zulks niet dulden; doch Caligula liet de genen, die diergelyk een eedt weigerden te doen, ter doodt brengen; en zelfs liet hy zich tot die buitensporige zotheit vervoeren, dat hy begeerde, dat men zou zweren by den welstandt en het geluk van dat schone paardt, het welk hy hadt voorgenomen zynen amptgenoot in het burgermeesterschap te maken, gelyk Dio *lib.* LIX getuigt. De Romeinen plagten ook te zweren by de gezindheit of ingebore neiging van elkander, gelyk genoegzaam blykt uit zekere plaats van Seneca, *jurat per genium meum. L'Abbé Danet.*

Belangende het geen Godt omtrent het doen van een eedt, of eedzweringen, in de H. Schrift bevolen en verboden heeft, het is zeker, dat Godt het ligtvaardig zweren en doen van valsche eeden uitdrukkelyk verboden heeft: maar het is ook zeker, dat Godt wil, als de noodt en zwarigheit der zaken het vereischt, dat men in zynen naam zweren en een eedt doen zal, en niet in den naam van een afgodt, of by eenig schepsel, noch by den hemel, noch by het gesternte, noch by het leven van eenig mensch, wie hy ook zyn mag. Zie *Exod.* XX, 7. XXIII, 13. *Levit.* XIX, 12. *Deut.* VI, 13. *Jerem.* IV, 2. De Heilandt, die gekomen was niet om de wet te vernietigen, maar te vervullen, verbiedt allerhande eedzweringen, *Matth.* V, 33; en de eerste Christenen verstonden en betrachten dit naar den letter, gelyk men zien kan by *Tertullianus*, *Eusebius*, *Chrysostomus*, *Basilius*, *Hieronymus*, en anderen. Nochtans kan men niet ontkennen, dat de H. Apostelen, of alle kerkvaderen in het algemeen, den eedt niet verboden hebben, noch zelfs het zweren in alle voorvallen, of in alle soorten van voor-en onderwerpen; en daar zyn omstandigheden, waar in men zich daar van niet welvoeglyk kan onttrekken. Maar nooit mag en moet men zweren dan in de uiterste noodzakelykheit, en tot nuttigheit. Een Christen behoort zo oprecht en eerlyk te leven, dat zyne woorden een eedt opwegen, en nooit zweren dan in gerechtigheit en waarheit. Zie Augustinus *Epist.* CLVII, *n.* 40, en de uitleggers over *Matth. V*, 33. De Apostel Paulus noemt den eedt *Hebr.* VI, 16 „ een einde van al„ le tegenspreking", en toont dus de nutheit en het rechte gebruik van den eedt, die in twistzaken, rechtsgedingen en duistere gevallen niet alleen mag, maar ook moet gebruikt worden en gelden. De krygstucht, de vierschaar, de verbonden, en de meeste getuigenissen steunen op den eedt: waarom by de Joden de getuigen bezworen, en bedreigt wierden met de zelve straffe, die de betichten zouden hebben moeten lyden: gelyk ook het Nederduitsche woordt *eedt* oogenschynlyk herkomstig is van het Hebreeusch *gneed*, of *eedt*, dat een *getuige* betekent.

EEKERSTEE, in het Latyn *Eekstae*, en op zyn Duitsch tegenwoordig DE EEKSTE genoemt, een dorp van het Old-ambacht in de Groninger Ommelanden. Het zelve paalt onmiddelyk aan een ander dorp, *Scheemte* genoemt, welke dorpen dus zamengevoegt de gedaante van een stedeke vertonen. *Oudheden van Groningen.*

EELDEN. Zie ELDEN.

EELKO, of ETHELOCUS, de XII abt van het vermaarde Vriesche klooster Lidlum, in Westergoo, was gesproten uit het adelyk geslacht der *Liaukamaas*, en is by de nakomelingen voor een heilig man vermaard geweest. Hy was eerst priester van Tuitgom en Berlkom, en wierdt na de doodt van Pipo Sibranda om zyne deugden en goed leven tot abt van Lidlum verkoren. Hy kastydde zyn ligchaam wakker door het vasten, en men verhaalt, dat hem de Duivel eens met een gloejend yzer te gemoet is gekomen, welken hy standvastig tegenstandt zou hebben geboden. Hy heeft de kerken van Tuitgum, Sexbirum en Spannum onder het bewindt van zyn klooster gebragt. Men getuigt van hem, dat hy zeer liefstalig was in het vermanen, maar dat hem de woorden in het bestraffen zomwylen wat scherp en vinnig afgingen, waar door hy zich een groten haat heeft over den hals gehaalt. Eenige zyner onderhorige monniken, op een uithof van het klooster wonende, gaven daar den vryen toom aan hunne vuile lusten. Eelko, hun abt, ging hen eens, volgens gewoonte, bezoeken, om hen door heilzame vermaningen, indien het mogelyk was, tot inkeer te brengen. De monniken, die al overlang op zyn leven uit waren, onthaalden hem wel, maar zochten hem door dikken en zwaren drank dronken te maken; maar hy, van de dronkenschap een afschrik hebbende, ging naar zyne slaapstede. De eerloze monniken hielden daar op zamen raadt, hoe zy hem zouden ombrengen, en gingen met dat opzet regt naar zyne kamer toe. Daar gekomen zynde, en van razerny brandende, namen zy eene grote knods, die zy met alle kracht op zyn hoofdt klonken, dat 'er de hersfenen uit spatten. Het ligchaam wierdt ten venster uit in eene gracht geworpen. Doch deze gruwelyke moordt aan den dag gekomen zynde, zyn de moordenaars met list gevangen genomen, aan staken gebonden, en levendig verbrand. Dit gebeurde in den jare 1322. Men zegt, dat hy mirakelen heeft gedaan, het welk in zynen tydt juist niets zeldzaams was. *Oudheden van Vrieslands II Deel.*

EELSLO. Zie ELSLO.

EELSWERT, een dorp in de Groninger Ommelanden, in het quartier van Hunsingo. *Houve.*

EEM, een riviertje of Rhyntak, komende uit de Rhynsche veenen, en lopende door Emis, en Amersfoort, welke laatste stadt gezegt wordt daar van haren naam ontleent te hebben, stort ze zich aldaar vorder in de Zuider zee. By Thuanus wordt deze Eem genoemt *Amisus*, *Hist. lib. CXII*, *Tom. III*, *pag.* 665, 666, daar die schryver van het overlopen van zommige rivieren in Nederlandt in den jare 1595 gewag maakt, en hoe het water des Rhyns de sluizen by Amersfoort omverre wierp; dies Gabbema in het aanhalen van die plaats mistast, alzo hy de zelve op de Eems, die voorby Embden loopt, toepast.

EEM, of EEMBRUGGE, een vermakelyk dorp in het sticht van Utrecht, aan den oever van het riviertje de Eem, hebbende den naam van Eembrugge, in het Latyn *Emi pons*, gekregen, om dat aldaar eene brugge over het gezegde riviertje geslagen is. Het zelve was in oude tyden ook een stedeke, of een vryheit; en het blykt uit een ouden brief, door burgermeesteren, schepenen, enz. van Eembrugge gegeven op S. Ceciliën-avondt in den jare 1200, (door den geleerden Aantekenaar over de *Hist. van het Utrechtsche Bisdom* bygebragt in het II *Deel*, *bladz.* 150 *enz. edit. in* 8.) dat het zich toen al als een stadt gedragen, en als zodanig een verbondt met de stadt Amersfoort gesloten heeft. Jan van Arkel, zeven en veertigste bisschop van Utrecht, heeft de stads rechten van Eembrugge bevestigt in den jare 1346, als blykt uit des zelfs brief, daar van gegeven, en aldus luidende: „ Wy Johan „ van Arkel, bi der genaden Godts Bisschop t'Utrecht, doen te „ weten allen luyden, die desen brieff sullen sien ofte horen lesen, „ dat wi om oerbaer onser kerken, onsen gemeenen gestichts van „ Utrecht, ende om menigen trouwen dienst, die onse luyden „ van der stadt van Eembrugge ons ende onsen gestichte gedaen „ hebben, ende noch doen sullen, ende want sy ons ter waerheyt „ aengebrocht hebben, dat sy een stadsrechte te hebben plaghen, „ daer sy brieven af hadden van onsen voorvaderen, ende want „ wy hen in dese stadsrecht gevonden hebben, so hebben wy hen „ dit stadsrecht geconfirmeert ende gegeven, enz". Deze stads rechten zyn in den jare 1576 op nieuw bevestigt door Philips den II, koning van Spanje. Het heeft verscheide wisselvalligheden van den oorlog uitgestaan, inzonderheit in den jare 1527, in den binnenlandschen oorlog tusschen de stadt Utrecht en bisschop Henrik van Beyeren: doch onder de regeeringe van Karel den V is het weder eenigzins opgeloken; maar doordien het zich in den Spaanschen oorlog, die daar op volgde, niet kon verweeren, zyn alle de blyken van des zelfs stads rechten te niet gegaan. Meer dan eens heeft het ook de rampen van overstrominge door het Zuiderzee-water beproeft, onder anderen in den jare 1702, met de twee Emenessen, Bunschoten, Baren, enz. Van het huis of slot TER EEM, in dit dorp gestaan hebbende, wordt in het volgende artykel gesproken. Hier was in de Roomsche tyden eene Parochiekerk, de welke in de onlusten van den jare 1527 door de Gelderschen

ſchen tot den grondt toe vernielt, maar in den jare 1530, nadat de keizerlyke ſtadhouder Antonius Lalain uit des keizers naam den grondt tot het bouwen van eene nieuwe kerke aangewezen, en eenig geldt daar toe opgeſchoten hadt, van nieuw opgetimmert wierdt. Tegenwoordig wordt dit dorp met Baren door een Gereformeerd Predikant bedient, behorende onder de claſſis van Amersfoort. *Ant. Matthæus de fundat. Eccleſ. pag.* 528 *&* 533. *Idem de Nobil. p.* 137 *&c. it.* 838. *Hiſt. van het Uitrechtſ. Bisd. II. Deel.*

EEM (HET HUIS, of HET SLOT TER) was wel eer, naar de gebouwen van den ouden tydt te rekenen, een ſterk en vaſt gebouw aan de overzyde van het riviertje de Eem, in het dorp Eem, of Eembrugge, in het ſticht van Utrecht, twee uuren van Amersfoort, en vier van Utrecht. In den jare 1252 verkocht Jan van Woudenburg dit ſlot aan Gysbrecht van Abkoude. Ruim honderd jaren daar na, te weten in den jare 1358, wierdt hetzelve door de Utrechtenaren, twiſtende met die van Amersfoort, ingenomen, wordende in den jare 1393, nevens Vreelandt, Horſt, en Stoutenburg, vergroot en nog meer verſterkt door Floris van Wevelinchoven, vyftigſten biſſchop van Utrecht. Het zelve wierdt in den jare 1527 door de Gelderſchen, onder het beleidt van Marten van Roſſem, beſprongen, en met veel moeite ingenomen, wordende ter zelver tydt de kaſteelen van Amerongen, Doorn, Ham, Schonauwen, en andere, den Utrechtſchen biſſchop ontweldigt, en eenige daar van geſlecht. Doch in het volgende jaar wierdt het door grave Floris van Buren wederom bemachtigt. Die van Utrecht hebben zich vervolgens altydt veel aan dit ſlot gelegen laten leggen, en altoos zorge gedragen, dat het door de biſſchoppen niet verpand, of aan uitlanders, of verdachte perſonen, in bewaringe gegeven wierdt. By Antonius Matthæus (*de fatis Eccleſ. pag.* 527, *&* *de Nobil. pag.* 354) ſtaan nog twee brieven, elk van een byzonderen biſſchop, waar in de gemelde biſſchoppen beloven en zweren, dat zy het zelve niet verpanden, verlyën, of eenigins van het ſticht ontvreemden zullen: ja de biſſchop, die het recht hadt van 'er een kaſtelein op te zetten, moeſt der burgerye beloven, dat hy 'er niemandt tot ſlotvoogdt of kaſtelein aanſtellen zou dan een burger van Utrecht, die jaar en dag burger aldaar was geweeſt, en die in de zelve ſtadt, of ten minſte in het ſticht, welgegoed was; en zo een ſlotvoogdt was gehouden, zyn verblyf gedurig op het ſlot te houden: gelyk het dan zeker is, dat de *van Winſems*, de *Rhyneveldens*, en meer andere burgers van Utrecht, dit kaſteel, onder den naam van kaſteleinen, of ſlotvoogden, in bewaringe gehad hebben: ook blykt uit oude ſchriften, dat *Gysbrecht van Nyenrode* in den jare 1532, en *Johan van Wulve* in den jare 1545 als kaſteleinen, of ſlotvoogden, op dit kaſteel gewoont hebben. Maar doordien dit ſlot, als boven verhaalt is, verſcheide rampen en wiſſelvalligheden hadt uitgeſtaan, zyn des zelfs veſten in den jare 1552, op het verzoek van die van Amersfoort, door laſt van keizer Karel den V, geſlecht, om de onkoſten, tot het ouderhouden van het zelve, en van de bezettinge vereiſcht wordende, te ſparen. Zie *Heda* op het jaar 1481. *Schotanus Kron. van Vrieſl. Matthæus de Nobilit. pag.* 354 *&* 837. *Hiſt. van het Utrechtſche Bisdom II Deel.*

EEMENES. Zie EMMENES.

EEMKERK. Zie EEMSKERK.

EEMLANDT, aldus naar het riviertje de Eem genaamt, is een der vier quartieren of maarſchalk-ampten van het ſticht van Utrecht, zynde in of onder het zelve de volgende dorpen, buurten, heerenhuizen, enz. gelegen, als: *Aſchgat*, *Bunſchoten*, *Baren*, *Duits*, *Haar*, *Donckelaar*, *Eembrugge*, *Emmenes*, binnen en buitendyks, *Hamersveldt*, *Hooglandt*, *Zeldert*, *Leusden*, *Leusderbroek*, *Maren*, *Meersbergen*, *Renswoude*, *Stoutenburg*, *Snorrenhoef*, *Zevenhuizen*, *Zoeſt*, *Zoeſtdyk*, *Woudenberg*, *Yſſelt*, *Renswoude*, *Bornewal*, *Drakenſtein*, *Gereſtein*, *Lichtenberg*, *Prattenſtein*, *Ter Eem*, enz. In den jare 1280 verkocht Godelende, abdiſſe van Elten, geheel Naardingerlandt, begrypende de ſteden Naarden, Muiden, Wezop, met haar ban, toen, als gezegt is, *Naardingerlandt* genoemt van des zelfs hoofdſtadt, en naderhandt *Gooilandt* geheten naar de gemelde vrouwe *Godelende*, abdiſſe van Elten, nevens Eemlandt (waar by anderen, hoewel met weinig zekerheit, nog Kalkar, Zanten, en andere plaatſen, voegen) aan grave Floris van Hollandt voor 25 Utrechtſche ponden jaarlyks, doch met dit beding, dat, by gebrek van betalinge, de opgedragene landen wederom aan de abdiſſe, of die na haar die waardigheit mogt bekleeden, zouden vervallen zyn. Onder de regeeringe van biſſchop Jan van Arkel wilden zich die van Eemlandt, met eenige anderen, des zelfs gehoorzaamheit onttrekken, en met alle geweldt onder Hollandt ſtaan, gevende zich zelf den naam van Ooſt-Hollanders: doch biſſchop Jan van Arkel trok tegen hen op, en dwong hen door macht van wapenen tot gehoorzaamheit. In den jare 1528 deedt hertog Karel van Gelder met 1200 man te voet en 300 te paardt een onverwachten inval in Gooi-en Eemlandt, verbrandde Zoeſt, het welk hem het eerſt voorkwam, ten deele, en perſte de overige dorpen brandſchatting af, waar op hy, dit in twee dagen tyds uitgevoert hebbende, met den gemaakten buit en brandſchattinge weder vertrok. *Houve Handv. Chron. I Deel, pag.* 152. *Slichtenhorſt Gelderſche Geſchied. I boek, pag.* 69. *VI boek, pag.* 101, *en XI boek, pag.* 409. *Batavia ſacra, in de aantekeningen op biſſchop Jan van Arkel.*

EEMS, oudtyds ook geſchreeven *Ems*, *Embs*, *Embſe*, waar van daan *Embden* genoemt wierdt *Ems-ſtadt*, *Embs-ſtadt*, en 't landt *Embſigerlandt*, en de inwoners *Embſigers*, *Embſigerboeren*, enz. Deze rivier, de Eems, wordt by Ptolomæus genoemt Ἀμάσιος, *Amaſios*, by Mela *Amiſius*, en by Tacitus *Amaſia*. De zelve heeft haren oorſprong van den Embſpring, niet verre van 't Teutenburger woudt, of by Niehaus, lopende voorby de ſtadt Munſter in Weſtphalen, daarna door 't Lingenſche, en vervolgens door Ooſt-Vrieſlandt, ontfangende by 't vlek Lier het riviertje de Lede in zich, en loopt langs Ooſterreiderlandt naar de ſtadt Embden. Voor den vreeſſelyken Dollaartsvloedt, in 't jaar 1277 voorgevallen, liep deze Eemsſtroom voorby en wel langs de muren van de ſtadt Embden met een bocht om Neſſe, en zo vervolgens tuſſchen Berum en Larrelt, tuſſchen Janſum en Loegen, voorby Ooſterreide, alwaar de Ee, met zeven ſluizen geſchut, in de Eems ontfangen wierdt, die zo voort naar zee liep. Doch na dien Dollaartsvloedt heeft de Eems haren loop wat verandert, en loopt nu dwars door dién Dollaart, achter Neſſe of Neſſerlandt om, en zo vervolgens voorby Loegen, de Knokke, en Delfzyl met twee uitlopen in de Noordzee. Oudtyds was deze Eems de ſcheidpaal tuſſchen de Chaucen en oudſte Vriezen: want de Chaucen waren tweederlei, de *boven-Chaucen*, van den Elve-ſtroom tot aan de Wezer, en de *beneden-Chaucen* waren van den Wezer-ſtroom tot aan de Eems, alwaar de Vriezen begonnen, zynde de oudſte Vriezen van de Eems, tot aan Groningerlandt, nu genoemt de Ooſt-Vriezen, als hier na onderſcheidentlyker zal aangewezen worden. En dus liep de Eems oudtyds tuſſchen de volkeren, de Brukteren en Chamaven, gelyk by Cluverus nader kan gezien worden *in Germ. Antiq.* en ook by G. Oudhof in zyn *Verhaal van alle Watervloeden*, *pag.* 355, 357, in wiens gemaakte landkaart men den ouden loop dezer rivier langs Embden klaar kan zien, en van welken voorbyloop de ſtadt Embden nog het recht van voorbyvaart aller ſchepen heeft, die van Lier en andere plaatſen, aan den Eems gelegen, komen.

Voorts daar deze Eems met twee monden in de Noordzee uitloopt, krygt de zelve eenen dubbelden naam van *Ooſter-Eems* en *Weſter-Eems*. De Ooſter-Eems wordt ook wel de *Nieuwe Eems* genoemt, lopende in zee tuſſchen de eilanden Borkum en Juiſt. Harkenroht zegt in zyne *Ooſtvrieſche Oorſpronkelykheden pag.* 36, dat Borkum, Juiſt, Bant, en Buize ten tyde van Ptolomæus in 't jaar 139 na Chriſtus geboorte nog een eilandt waren, en dat toen de Ooſter-Eems was het hedendaagſche Buizerdiep, en dat dus de Ooſter-Eems met recht de Nieuwe genoemt wierdt. Dat de Ooſter-Eems door 't Buizerdiep heeft uitgelopen, kan wel, maar dat die eilanden in Ptolomæus tydt een eilandt waren, zal zwaar te bewyzen zyn, alzo 'er in den tydt van Plinius, welke voor Ptolomæus leefde, van Jutlandt af, tot aan den Rhyndeur toe, als 23 eilanden waren. Zie G. Outhofs *Verhaal aller Watervloeden pag.* 139 *en* 272. Voorts loopt de Weſter-Eems tuſſchen 't eilandt Rottum (onlangs door den Engelſchen graaf *Klinkartâ* gekocht) en Borkum in zee, ook genoemt de *Oude Eems*. De gemelde Hr. Harkenroht zegt in zyne *Ooſt-Vrieſche Oorſpronkelykheden pag.* 37, dat deze Weſter-Eems by Ptolomæus genoemt wordt Οὐίδρος, *Vidrus*, of *Wyder*, van wegens der zelver breedte, leggende, gelyk hy 'er aldus byvoegt, tuſſchen de Weſter-Eems en den Ooſtermondt van den Rhyn, het Vlie genaamt, de oude haven der Manarmanen, of hedendaagſche Marnſters, tuſſchen de eilanden Amelandt en Schiermonnik-oog. Doch waarſchynlyker is het, en met meerder grondt van reden overeenkomende, dat men den Ooſtermondt van den Rhyn, welken Ptolomæus in de Zuiderzee doedt uitlopen, moet zoeken alwaar nu by de ſtadt Kampen de Yſſel in die zee uitloopt, en dat de Vidrus van Ptolomæus de hedendaagſche Vecht is, en by gevolg, dat men de Μαναρμανὶς λιμὴν haven der Manarmanen moet zoeken alwaar nu Geelmuiden is, gelyk niet alleen de Florentyner edelman Lud. Guicciardyn in zyne *Beſchryving van Nederlandt pag.* 20, maar ook de geleerde Cluverus toont de *tribus Rheni Alveis pag.* 225, 228.

Opmerkelyk is het, dat deze Eemsſtroom in den jare 1554 in den herfſt door een ſnellen Ooſtewindt zo droog van water is geweeſt, dat eenige menſchen van 't dorp Ditſum in Reiderlandt naar Petkum, daar tegen over gelegen, met ſtevels over den grondt gingen, ſchoon de Eems aldaar wel byna een half uur gaans wyd is, gelyk de edele Heer Beninga bericht in zyne *Kronyk van Ooſt-Vrieſlandt pag.* 828.

EEMSFORT, of EEMISFORT. Zie AMERSFOORT.

EEMSKERK, of EEMKERK, voor dezen een redelyk goed dorp in den Dordrechtſchen of Zuid-Hollandſchen waardt, maar by den vreeſlyken inbreuk in den jare 1421, met zo vele andere dorpen, heerenhuizen, enz. overſtroomt, en nooit weder boven gekomen. *Goudhoeven.*

EEMSKERK, eertyds een adelyk geſlacht in Zuid-Hollandt, het welk dien naam waarſchynlyk van het voorgemelde verdronken dorp Eemskerk gevoert heeft. Doch eenigen twyffelen, omdat het zelve gelyke wapens met het adelyke geſlacht van *Heemskerk*, in Noord-Hollandt, voerde, of die twee familiën niet wel van eenen ſtam mogten zyn. Maar dit wordt door anderen verworpen, makende een uitdrukkelyk onderſcheidt tuſſchen deze twee geſlachten, en zeggende, dat de gelykheit der wapens door aan malkander te huwen, of anderszins, zou kunnen ontſtaan zyn. Hoe het zy, men vindt van dit geſlacht vermeld

GERRIT VAN EEMSKERK, ridder, heer van Ooſthuizen, van de Kabeljauwſche party binnen Dordrecht, en Raadt van hertog Jan van Beyeren, met Jan van Naarſſen, burgermeeſter te Dordrecht, Boudewyn van Zweten, Jan van Vliet, Willem, heer van Buren, en Gysbert Pieck, den 17 Maart des jaars 1419. Hy ſchonk zeer aanmerkelyke goederen aan het nonnen-klooſter van St. Agniet te Dordrecht.

Willemina van Eemskerk, van welke men gewag vindt gemaakt in den jare 1500, was getrouwt met Gooſſen van Honſelaar, waar van eene dochter trouwde met den heere van Haaſten in Gelderlandt.

Nog vindt men uit dit geſlacht eenen HENDRIK VAN EEMS-

kerk, die ter vrouwe hadt Jenne van Zuilen, Dideriks dochter, te Utrecht.

Nog *Barthout van Eemskerk*, kanunnik te Dordrecht, gestorven in den jare 1447.

Nog *Jenne van Eemskerk*, de welke in den jare 1455 ten man hadt Willem van Egmondt, heer van Soetermeer, zoon van Jan van Egmondt en Soetermeer, schout van Delft, alwaar hy in den jare 1427 van het oproerige volk van Maaslandt wierdt dood geslagen, en van Agnes van Heenvliet, Jans dochter.

Pieter van Eemskerk wordt vermeld in den jare 1400, en nog eens in den jare 1434, zeer oud zynde. Zyne vrouw was uit den huize van Polanen. Hy gewan

Adriaan van Eemskerk, die volgt.

Joris van Eemskerk, schout van Dordrecht en baljuw van Zuid-Hollandt, vermeld in de jaren 1445 en 1456.

Adriaan van Eemskerk, zoon van Pieter van Eemskerk, wordt vermeld te Dordrecht in den jare 1428. Hy was getrouwt met Petronella Oem, dochter van Tielman Oem, en van Margaretha van Slingelandt, Jans dochter van den Tempel. Haar broeder was Godschalk Oem, heer van Wyngaarden. Zy stierf in den jare 1461, hebbende haar man by haar verwekt de navolgende kinderen, als:

Tielman van Eemskerk, die volgt.

Gerrit van Eemskerk, te Dordrecht vermeld in den jare 1466.

Johanna van Eemskerk, getrouwt in den jare 1542 met Hendrik van Renesse vander Burg van Utrecht, welken zy ten huwelyk bragt, hare moeder nog in leven zynde, vier en vyftig mergen lands, en gewan *Jan van Renesse vander Burg*, die zonder kinderen stierf, *en Petronella van Renesse*, die ten man kreeg Hendrik van Steenbergen.

Tielman van Eemskerk, zoon van Adriaan van Emskerk en van Petronella Oem, stierf in den jare 1472, en liet na by zyne vrouwe N. N.

Adriaan van Eemskerk, die volgt.

Pieter van Eemskerk, schildknaap, Licentiaat in de Rechten, en deken van de kollegiale kerke te Dordrecht, overleden in den jare 1510. (van Leeuwen stelt 1506.)

Adriaan van Eemskerk voornoemt stierf in den jare 1502, zynde getrouwt geweest met Agatha van den Tempel, Jans dochter, te Dordrecht. Zy leefde nog als weduwe in den jare 1525, en hadt gewonnen

Tielman van Eemskerk,
Adriaan van Eemskerk,
Petronella van Eemskerk, en
Catharina van Eemskerk,

van welke, behalven deze hunne namen, geen verder bericht gevonden wordt.

Het wapen van het geslacht van *Eemskerk* was, als dat van *Heemskerk*, een zilvere klimmende leeuw, met een rode tong, op een blaauw veldt. *Simon van Leeuwen Batav. illustr. pag.* 945.

EEMSTEIN, eertyds een klooster van Reguliere kanunniken, naar den regel van St. Augustyn, gebouwt in den jare 1380, volgens Goudhoeven, of in den jare 1382, volgens Busschius, aan het riviertje de Eem, in het ambacht van Eem, eene kleine uur van Dordrecht, door Reinoud Minnenbode, een ryk en voornaam burger van Dordrecht, de welke alleen uit zyne middelen betaalde de reiskosten van Mr. Gerrit van Bronkhorst, kanunnik te Utrecht, die door het algemeen kapittel der Reguliere kanunniken van Windesheim, gelegen by Zwolle, naar den paus van Rome gezonden wierdt. Dit klooster is ook met het gemelde kapittel van Windesheim vereenigt geweest, zo als de *Kronyk van Windesheim* omstandig beschryft, gelyk meer andere kloosters zyn geweest, daar in bestaande, dat zy de zelve tuchtregelen zouden onderhouden; op zekere daar toe gestelde tyden te Windesheim by malkander komen; in die byeenkomsten over het bewaren of onderhouden van de bloejende, of het opbeuren van de bezwykende of vervallene kloostertucht handelen, enz. gelyk dan dit kapittel van Windesheim zeer aanzienlyk is geweest, als zynde met den tydt aangegroeit tot vier en tachtig mannen-en een en dertig vrouwen-kloosters. Dit klooster Eemstein wordt in de bovengemelde *Kronyk van Windesheim* ook genoemt het *St. Salvators-klooster in Eemstein.* Ook staat in de zelve Kronyk aangetekent, dat de overste van dit klooster, tot de vereeniging van het zelve met het Kapittel van Windesheim toe, den naam heeft gedragen van proost: doch in de eerste bezoekinge van het zelve klooster, de welke gedaan wierdt door broeder Johan van Heusden, hebben zy den naam van proost, met verlof van den bisschop van Utrecht, verandert in dien van prioor.

Als dit klooster omtrent veertig jaren gebloeit hadt, is het door het doorbreken der dyken en onderlopen van den Dordrechtschen of Zuid-Hollandschen waardt op St. Elizabeths-nacht in den jare 1421 van het zeewater mede overrompelt, en gansch verdronken; wanneer de vaders en broeders van dit konvent, met gemeen overleg, hun klooster naar Kyfhoek, gelegen in den Zwyndrechtschen waardt, hebben overgebragt, zo nochtans, dat het zynen ouden naam behieldt. Maar wanneer het oorlogsvuur in den jare 1572 tegen de Spanjaarden begon te ontsteken, is dit klooster door de Watergeuzen, uit den Briel, onder de aanvoeringe van kapitein Dirk Wor van Dordrecht, op den 14 Juny des gemelden jaars in brandt gestoken, en tot den grondt verwoest. De kanunniken, die vervolgens eenigen tydt by den prioor van 's Hertogenbosch ingewoont hadden, zyn op het gezag van een byzonder Kapittel, dat in het klooster Brand-olie te Utrecht gehouden wierdt, in de konventen van Brabandt verspreid. *Gouthoeven Oude Holl. Kron. pag.* 404. *edit.* 1620. *Van Leeuwen Batavia illustr. pag.* 1322. *Oudheden van Zuid-Hollandt pag.* 146 *enz. edit in* 8. *van Deventer II Deel, pag.* 118 *enz.*

EENDRAGT, by de Heidenen als eene godin geëert, voor welke inzonderheit de oude Romeinen eene zonderlinge achting hadden. Julius Cæsar en Tiberius lieten tempels voor haar oprechten. Men verbeeldde haar gemeenlyk onder de gedaante van eene jonge dochter, naar de aloude gewoonte gekleed, en gekroont met een krans van bloemen, hebbende in haar regterhandt een bekken, daar een hert in lag, en in de linker een bondel pylen. Men ziet een ouden gedenkpenning van den keizer Nerva, op welken de Eendragt verbeeld wordt als eene vrouw, die in de regterhandt eene lancie houdt, en in de linker een schildt, en door de boeg van een schip en een krygstandaardt, op welken twee in een gevoegde handen uitgedrukt staan, met deze woorden: *concordia exercituum* S. C. Angeloni spreekt van deze laatste verbeeldtenis in de historie der Roomsche keizeren *pag.* 102. Op andere gedenkpenningen wordt de Eendragt verbeeld met twee zamengevoegde horens van overvloedt in de eene handt, en in de andere een vat vol vuurs; op andere met granaatappelen, gelyk men ziet in verscheide rugzyden van Faustina en van de Corneliaas. Wanneer de Eendragt onoverwinnelyk is, wordt de zelve verbeeld door een gewapenden geryon, die drie aangezichten heeft, eene goude kroon op het hoofdt, met zes armen en zo vele benen. Met drie van hare handen houdt zy eene lancie, een ryksstaf, en een zwaardt, en rust met de drie andere op een schildt. *Titus Livius Lib. IX. Plutarchus in Cornel. Grac. Suetonius in Tiber. Ripa & Baudoin in Iconolog.*

EENDRAGT, of het landt van Eendracht, aldus by de Hollanders genoemt, is eene kust, gelegen op de afgelegenste gewesten van den Oceaan der Indiën in de Noordelyke landen, de welke de Hollanders ontdekten in den jare 1608, zoekende een doortocht om naar de Moluksche eilanden te zeilen.

EENDRECHT, een zoute rivier in Zeelandt, lopende aan de Oostzyde voorby de stadt Ter Tholen, en leggende aldaar over de zelve een kroonwerk, Slikkenburg genoemt. Ten Zuiden vereenigt zich deze rivier met de Ooster Schelde; doch ten Noorden valt ze in het Slaak van Merlo. Ten Oosten heeft ze gemeenschap met het Lange water, het welk gemeenlyk voor een scheidpaal tusschen Zeelandt en Brabandt gerekent wordt. Ze wordt zeer wel bevaren, en verschaft een bekwamen doortocht voor de schepen van Hollandt, Brabandt, Vlaanderen, en eenige quartieren van Zeelandt. *Smallegange Kronyk van Zeel. IV boek pag.* 548.

EENDRUM, of EENRUM, een dorp in de Groninger Ommelanden, onder het quartier van Hunsingo, heeft kerk en Predikant, staande onder de classis van de Marne. *Houwe I. Deel.*

EENIGENBURG, een dorp in Noord-Hollandt, onder het baljuwschap van St. Marten gelegen, heeft kerk en Predikant, staande onder de classis van Alkmaar. *De zelve.*

EENSCHET, een Brabandsch dorp, onder de meiery van 's Hertogenbosch, onder het quartier Oosterwyk. *De zelve.*

EEPE, geen der minste dorpen van de Veluwe, hadt in de Roomsche tyden eene Parochiekerk, St. Martinus toegewyd, in welke vier vikaryen waren, als 1 van H. Kruis; 2 van O. L. Vrouwe; 3 van St. Antonius, en 4 van S. Catharina. Tegenwoordig wordt de kerk van dit dorp door een Gereformeerd Predikant bedient, staande onder de classis van de Neder-Veluwe. *Oudheden van Deventer II Deel.*

EERBOOG, of ZEGEBOOG, of EERPOORT, eene kostelyke poort, verwulft in een halve kring, die byzonderlyk opgerecht wierdt ter eere van die genen, die de zegepraal verdient hadden. Daar wierden 'er tweederlei gemaakt, de eene om tot eene byzondere zegepraal te dienen, en om weggenomen te worden na de statie en plegtigheden van de zegepraal. Deze wierden van enkeld hout getimmert; maar waren versiert met beelden, met half verheven snywerk, en met schilderyen met vergulde lysten. De andere eerbogen wierden gebouwt van marmer, met alle de versierselen, die de bouw-en beeldhouwkunde daar konden byvoegen. De zegepralenden stonden 'er afgebeeld in marmer, of in koper, in een wagen van het zelve, bespannen met vier paarden. Men zag 'er insgelyks de beeldtenissen der krygsgevangenen, met verscheide zegebomen. In den beginne wierden deze bogen heel grof getimmert; of van enkelde gebakken steen, als die van Romulus; of van zware steen, kwalyk gepolyst, als die van Camillus. Maar in vervolg van tydt wierdt 'er 't marmer toe gebruikt, als tot die van Cæsar, van Drusus, van Trajanus, van Gordianus, en van Theodosius. Deze eerbogen hadden eerstelyk de gedaante van een halve kring, gelyk de *Fornix Fabianus*, daar Cicero van meldt; en die Victor *Arcus Fabianus* noemt. Zedert heeft men de zelve vierkant gemaakt, op zulke wyze, dat'er een groot verwulft portaal opgetrokken was, verzelt op beide de zyden van een poort van minder hoogte: en aan den top van het verwulfsel hingen twee zege-godinnen of Victoriën, verbeeld met hare vleugelen, de welke eene kroon op het hoofdt van den overwinnaar lieten nederdalen, wanneer hy onder door ging. Boven op het groot portaal was eene standplaats voor de trompetters en eenige anderen, die de zegebomen en de vaandels van die genen, die deze eer bewezen wierdt, aan het volk vertoonden. Deze prachtige zegepraal nam een begin ten tyde van Augustus, of weinig tyds te voren; hoewel Plinius zegt, dat het eene nieuwe vinding was; het welk men niet moet verstaan van de zake in zich zelfs dat is te zeggen, van het gebruik van eerbogen op te rechten

ten, het welk reets aloud was, toen deze schryver leefde; maar van de ongemeene pracht, die de Romeinen lieten blyken by dusdanige gelegentheden. De oude geschiedenissen maken gewag van drie heel oude eerbogen, en Plinius van vyf nieuwe. Zie *Georg. Fabricius Descr. urbis Romæ c.* 15. Onuphrius Panvinius telt 'er veertien op, volgens het getal, het welk hy haalt uit de historie-schryvers, en voornamentlyk uit Petrus Victor. Bartholomeus Marlian houdt staande, dat men voor den tydt van Titus gene eerbogen voor eenig keizer heeft opgerecht; maar in plaats dat men in den beginne deze eer alleenlyk bewees aan die genen, die zulks wel verdient hadden, en alleenlyk uit enkelde aanmerking van hunne dapperheit, heeft men zich in de volgende eeuwen van de zelve eer en plechtigheit bedient om de enkelde eerzucht en verwaandheit der keizeren te voldoen. Suetonius, *in vita Domitian. cap.* 13, zegt, dat deze keizer eene menigte van zeer prachtige eerbogen liet oprechten byna op alle de voornaamste plaatsen van Rome. Ieder der zelven wierdt naar den overwinnaar genoemt, tot wiens eere de zelve opgerecht waren, en men zag 'er de overwonne volkeren afgebeeld met hunne klederen en hunnen buit, gelyk Claudianus getuigt. *Lib. III de laud. Stilicon.*

——— Septem circumspice montes,
Qui solis radios auri fulgore lacessunt,
Indutosque arcus spoliis ———

Dat is te zeggen: *Aanschouwt in 't rond de zeven bergen, die door den glansch van het goudt de zonnestralen schynen te trotzen, en de eerbogen behangen met den roof der vyanden.* Deze gewoonte van eerbogen op te rechten ging van oud Rome tot het nieuwe over; en, onder de regeering van keizer Justinus den II, of den jongen, zyn 'er verscheide gemaakt: maar men zou kunnen in twyffel trekken, of de zelve van eene bestendige stoffe gemaakt waren, en om altydt te duren, of alleen van enkeld hout, om niet langer standt te houden dan de plegtigheit van de zegepraal duurde, waar na de zelve afgebroken wierden. Zie wegens dit onderwerp Rosinus *Lib. X, cap.* 16, *de antiquit. Roman.* en Dempster in zyne *Paralipomena.* Pomponius Lætus *in Diocletiano.* Suetonius *in Claudio.*

EERDE, of EERDEN, eertyds een sterk slot of kasteel in Zallandt, onder de provincie van Over-Yssel, in het dorp Ommen, gebouwt door Everard van Essen omtrent den jare 1380. De zelve deedt daar uit de Over-Ysselsche en Stichtsche kooplieden grote schade; het welk Floris van Wevelinchoven, bisschop van Utrecht, heer Jan van Arkel, heer Arnoud van Egmondt en Ysselstein, nevens anderen, bewoog, dit roofnest te belegeren, het welk, na vyf weken lang tegenstandt geboden te hebben, eindelyk ingenomen, en tot den grondt verbrand en geslecht wierdt. Men verhaalt, dat de balken van dit kasteel zo stevig en zo vast in een geklopt waren, dat het vier geheele weken lang heeft gebrand, of gesmookt. *Slichtenhorst Geldersche Geschied. pag.* 200.

EERENWOLDE, een der veertien dorpen van de Vriesche grietenyë Tietzersteradeel, in het quartier Oostergoo, wordt met Garyp en Zuidmeer door eenen Predikant bedient, behorende onder de classis van Leeuwarden. *Winsemius.*

EERZEL, een vermakelyk dorp in Kempenlandt, gedeelte der Meieryë van 's Hertogenbosch, niet verre van het stroomtje de Gender, uit de Postelsche heide voortkomende. Eerzel maakt nevens de dorpen Duizel en Steenzel te zamen een en dingbank, die te Eersel gespannen wordt, hebbende dit drie, Duizel twee, en Steenzel mede twee schepenen. Voortyds hadt Eerzel zelfs negen dorpen onder den dingbank, en heeft nu vier uithoeken onder zich, met namen *Schadewyk*, *Strokkelen*, *den Dyk* en *de Plaats.* De aanzienlykheit van Eerzel kan men gemakkelyk opmaken, als men aldaar een voetboog en een handboogs doelen ontmoet, en behalven zyne Parochiekerk nog eene kapelle; wordende alhier ook acht jaarmarkten gehouden. *P. van Oudenhoven beschr. van de Meiery van 's Hertogenb.*

EESTERGA, het tweede onder de vyf dorpen van de Vriesche grietenyë Lemsterlandt, onder het quartier van de Zevenwolden, wordt met Vollega en de Lemmer door een Predikant bedient, staande onder de classis van Zevenwolden. *Winsemius.*

EESTRUM, een der veertien dorpen van de Vriesche grietenyë Tietzersteradeel, in het quartier Oostergoo, is van zeer schone bouwlanden en veengronden voorzien, en heeft een Predikant met Oostermeer, behorende onder de classis van Leeuwarden. *Dezelve.*

EETEN. Zie ETTEN.

EETES. Zie AETES.

EETIA. Zie AETIO.

EETIO was admiraal van een vloot der Athenienzers, bestaande uit honderd en zeventig schepen, welke geslagen wierdt door Clitus, die het bevel hadt over de vloot der Macedoniërs, by de eilanden Echinades, het tweede jaar van de honderd en tiende Olympiade, 339 jaren voor de geboorte onzes Heere. *Diodorus l.* XVIII.

EETIO, voormaals de naam van een der twee uithoeken van de Piræus, de haven van Athene.

EEUW, een dorp in het landschap Drenthe, op den weg naar Vrieslandt. De Staten van Over-Yssel hebben daar, tot beveiliginge van hun landt, in den oorlog met Spanje een schans laten opwerpen, de Zwarte Dyk genoemt. *Picart Oudh. van Drenthe.*

EEUWIGHEIT is eene langdurigheit van tydt, die met geen bedenkelyken of mogelyken tydt kan bepaalt of afgemeten worden: of, gelyk Censorinus zegt, *Lib. de Natal.* het is een ongemeten en eindeloze tydt zonder begin, die altydt geweest is en altydt zyn zal. De Heidenen hebben de eeuwigheit als eene godin geëert, wiens beeldtenis Plato, Hermes Trismegistus, en de Pythagoristen afmaalden op de zelve wyze als die van den Tydt. Claudianus geeft 'er eene schone beschryving van *in Panegyr. in laud. Stilicon.*

EEUW-SPELEN. Deze wierden onder de plegtigste feesten van Rome gerekent. Verscheide schryvers hebben 'er van geschreven, maar hunne werken verloren zynde, zouden ons de voornaamste plegtigheden der zelven onbewust zyn, indien Zosimus, die in het laatst der vierde eeuwe heeft geleeft, niet hadt gezorgt de gemelde feesten in het kort aan te merken in het tweede boek zyner geschiedenissen. Het gene hy 'er van zegt, vindt men bevestigt en verlicht door de gedenkpenningen, die 'er van de eeuw-spelen overgebleven zyn, inzonderheit door die van Domitianus. Zie hier den oorsprong dezer spelen.

De stadt Rome door eene zware pestziekte verwoest zynde in dat zelve jaar, toen men de Tarquinen hadt verjaagt, ordonneerde Valerius Publicola, die toen burgermeester was, dat men, om de gramschap der goden te stillen, dat feest zou vieren, wiens plegtigheden gevonden wierden in de godsprake van de Sibylle, de welke met grote zorgvuldigheit bewaart wierden. Dit geschiedde in den jare twee honderd vyf en veertig na de stichting van Rome, volgens de rekening van Varro, die de beste is en meest gevolgt wordt, dat is te zeggen, vyf honderd en negen jaren voor de geboorte van Christus. Deze spelen wierden *eeuw-spelen* genoemt, omdat men de zelve moest vernieuwen van eeuw tot eeuw, dat is te zeggen, alle honderd jaren, volgens het gemeenste gevoelen, of alle honderd en tien jaren, gelykerwyze ten tyde van Augustus de vyftienmannen, *Quindecimviri* genoemt, begeerden, welker plicht was te Rome op de plegtigheden van den godsdienst te passen, en die door deze algemeene verslagenheit middel vonden om zich te verontschuldigen by den keizer, die hen beschuldigde over onachtzaamheit van deze spelen op den bestemden tydt niet te hebben doen vieren, gelyk men kan zien in het tractaat, het welk de vader Taffin, Jesuit, gemaakt heeft van de eeuw-spelen. Augustus hebbende de zelve doen vieren onder het burgermeesterschap van Furnius en van Silanus in den jare van Rome 737, begeerde Claudius, dat men die spelen zou vernieuwen in den jare van Rome 800, omdat het alsdan het begin der eeuwe was. Maar Domitianus, zonder opzicht te hebben op Claudius, schikte zich naar het gene Augustus gedaan hadt, en deedt de zelve honderd en drie jaren na die van dezen vorst vieren, dat is te zeggen, in den jare van Rome 840. Eenigen tydt te voren liet hy bekend maken door het gansche keizerryk, „ dat ieder zich moest laten vinden „ by spelen, die hy nooit hadt gezien, en die hy nooit weder zien „ zou", het welk oorzaak was, dat men met hem de spot dreef; want verscheide menschen, die de spelen van Claudius hadden gezien, woonden deze ook by.

De opening dezer spelen geschiedde op deze wyze, omtrent het begin van den oogst deedt de keizer, in hoedanigheit van souverein opperpriester, eene aanspraak tot het volk in het Kapitool, en maande het gemeen aan om zich te bereiden tot zulk een plegtig feest door de zuiverheit des ligchaams en des geests. Diergelyke vermaningen geschiedden op de grote feesten, en voornamentlyk op de geheimenissen van Eleusis, welkers plegtigheden heel na overeenkwamen met die van de eeuw-spelen, gelyk Herodianus aanmerkt. De keizer, zittende op een stoel voor den tempel, zynde die van Capitolinus, reikte reukwerken uit, die men onder het volk moest uitdeelen; en deze reukwerken waren van zwavel en van jodenkalk gemaakt. De vyftien mannen ontfingen deze reukwerken uit handen des keizers, en deelden naderhandt de zelve uit onder het volk, daar by voegende een klein stokje van dennehout, het welk *Tæda* genoemt wierdt. Men stak het zelve aan het einde in brandt, waar op men alsdan de gemelde reukwerken wierp, met welker damp men het ligchaam rondom berookte, om zich te reinigen. Men gaf 'er zelfs van aan de kinderen, die tot den ouderdom der reden waren gekomen. De dag, op welken deze spelen moesten geviert worden, gekomen zynde, maakte men een begin met eene processie of ommegang, in welken de priesteren van alle de collegien zich lieten vinden. Men zag den geheelen Raadt by dezen ommegang verschynen, het volk was in het wit gekleed, bekranst met bloemen, en ieder een palmtak in de handt zwaaiende: men zong vaarzen op de straten, die op dit feest gemaakt waren, en men aanbadt in het voorbygaan in de tempels en op de kruisstraten de standbeelden der goden, die men op kostelyke praalbedden ten toon stelde; het welk men *Lectisternia Deorum* noemde.

Al het volk kwam by een in de tempels gedurende drie achtereenvolgende nachten, om 'er te waken, en aldaar hunne gebeden en slagtoffers te doen; dit was het gene men *Pervigilium* noemde: en op dat 'er in deze nacht-vergaderingen niets onbetamelyks mogt bedreven worden, verscheen 'er het jonge volk van de eene en de andere kunne onder het geleide van hunne ouders, of van eenige bejaarde personen van hun geslacht, die voor hun gedrag konden verantwoorden, gelykerwyze Augustus bevolen hadt. En om dat dit feest byzonderlyk was ingestelt om de goden der duisternisse, dat is te zeggen, Pluto, Proserpina, Ceres, de Nood-of Schikgodinnen, en de Lucinen te bevredigen, brandde men voor hen niet dan zwarte slagtoffers, en zulks geschiedde in den nacht, die alsdan verlicht was door de vuren, die 'er op de straten aangestoken wierden, en door eene talloze menigte van lampen, die men opstak. Men slagtte alsdan een zwarten stier voor Pluto, en eene zwarte koe voor Proserpina.

Des anderen daags wierden 'er door den dag diergelyke slagoffers opgedragen, maar witte, voor Jupiter en voor Juno. Dit blykt uit een gedenkpenning van Domitianus, alwaar deze keizer een schaal of beeken uitstort op den vuurwagen van een altaar. Men

ziet 'er twee muzykanten, waar van de een op de lier, en de ander op twee fluiten speelt: een man knielende houdt den stier vast, aan welken die geen, die het dier slagten moet, een slag met een hakmes op het hooft schynt toe te brengen. In deze slagoffers bragt men het offerdier gereinigt en met bloemkranssen omhangen by het altaar; daar na geboodt men de ontheiligden te vertrekken, en de anderen stil te zwygen en acht te geven op het gene 'er verrecht wierdt. Waar na de opperpriester, die de keizer zelf was, op het hoofdt van het offerbeest een weinig meel, met zout vermengt, strooide, naderhandt wyn daar op gietende, waar van hy de omstaanders te drinken gaf. De slagofferaar gaf alsdan een zwaren slag met een hakmes op het hoofdt van het offerdier; andere bedienden sneden het ter zelver tydt de keel af, en men leverde een weinig van des zelfs bloedt over aan den opperpriester, die het aanstonts op het vuur uitstortte. Dit gedaan zynde, wierden met grote zorgvuldigheit en oplettendheit de ingewanden van het geslagte beest nagezien, uit welker onderscheide gesteltenis en verwe de waarzeggers goede of kwade voorspellingen trokken, waar in de Romeinen zo naauwzinnig en vastgelovig waren, dat Julius Cæsar zelf, naar het zeggen van Macrobius, over dit onderwerp voor het minste zestien boeken heeft geschreven. Naderhandt wierden die zelve ingewanden verbrand, na dat men driemaal den omgang om het altaar gedaan hadt, dit slagoffer aan den godt of aan de godin, welke zulks toegeschikt was, opdragende, het welk zy nooit deden, dan ter zelver tydt aanroepende alle de goden, even als of zy niets, dan alleen gezamentlyk, konden uitvoeren. Het offerdier wierdt gemeenlyk voor het gastmaal bewaart, het welk gehouden wierdt, na dat men het volk hadt laten gaan, zeggende tegen hen deze woorden: *I, Licet*, dat is te zeggen, *het is geoorlooft te gaan.*

Deze slagoffers geëindigt zynde, woonde men de gemeene spelen by, die byzonderlyk Apollo en Diana toegewyd waren, en op het toneel verricht wierden, alwaar men blyspelen vertoonde; in de renbaan, daar men wedlopen te voet, te paardt en op wagens deedt. De kampvechters lieten insgelyks hunne krachten uitmunten in de worsteling en in andere oeffeningen des ligchaams. Men zag in het amphitheater of schouwburg lyfgevechten van de zwaardvechters, en van wilde dieren, die men tot dien einde van alle gewesten liet te Rome brengen.

De tweede nacht wierden de gebeden en slagoffers hervat, die men door de Noodgodinnen deedt, slagtende voor haar een schaap en eene geit, die beide zwart waren.

Den dag daar aan volgende verschenen de vrouwen van vryen staat in het Kapitool en in andere tempelen, alwaar zy haar gebedt deden voor Jupiter en voor de andere goden, van welke gesproken is. Zy zongen 'er lofzangen, om den welstandt van het ryk en van het Roomsche volk te verzoeken. Zy stortten ook gebeden voor hare byzondere belangen, en onder anderen voor het geluk harer kinderbaringen. Het overige van den dag wierdt doorgebragt in gemeene vrolykheden, op de zelve wyze als daags te voren.

De derde nacht wierdt 'er een zwyn voor de Aarde geslagt, zynde de zelve eene der voornaamste godinnen by de ouden, de welke zy onder verscheide namen aanbaden. Men geloofde, dat dit dier het aangenaamste slagtoffer was, dat men haar kon opdragen, zo ter oorzake dat het zelve altydt nederwaarts ziet, en gestadig met de neus in de aarde wroet, als om dat men zeide, dat het zwyn eertyds het eerste koorn, dat 'er gezaait was, hadt gegeten. Men verrichtte deze slagofferhande op den oever van den Tyber, op eene plaats van het veldt van Mars, *Terentum* genoemt, naar het woordt *tero*, het welk *verslyten* beduidt, omdat 'er de aarde des oevers als opgegeten en t'eenemaal versleten was door het water van den Tyber.

De dag na dezen nacht, die de derde en de laatste der eeuwspelen was, wierdt ingestelt met eene zamenparing van stemmen, verdeelt in twee choren, het een van jongelingen, en het ander van jonge dochters, alle van de voortreffelykste huizen van Rome, en die nog hunne ouders hadden; eene omstandigheit, daar men op pastte, ten einde 'er niets zou wezen, dat gelegenheit van rouw en van droefheit zou geven op een feest, op het welke niet dan vreugdt en blydschap mogt wezen. Zy deunden een lofzang op, uitdrukkelyk gemaakt voor de eeuw-spelen. Men heeft den lofzang, die 'er gezongen wierdt ten tyde van Augustus, opgestelt door Horatius. De zelve is te vinden in het einde van het boek zyner *Epoden*, of *Toezangen*.

Het was buiten twyffel de zelve dag, die geschikt was voor den mystiken dans der Saliërs (*Salii*, priesters van Mars, ten getale van twaalf,) eertyds ingestelt door Numa, tweeden koning van Rome. Men zou nooit geweten hebben, dat deze dans een van de voornaamste deelen der eeuw-spelen uitmaakte, indien men zulks niet geleert hadt uit twee gedenkpenningen, de eene van Augustus, en de andere van Domitianus, de welke uitdrukkelyk voor deze spelen wierden geslagen, waar op men de beeldtenis van eenen der gemelde Saliërs zag, op de wyze als de ouden hem verbeeldden. Des zelfs hoofdt is bedekt met een ronde muts, die uitloopt met twee zeer lange punten. Op zyn wambas, dat van verscheide verwen was, draagt hy een soort van een wapenrok, waar van men niet dan de boorden ziet, die van een purpere lap gemaakt waren, vastgehecht met kopere gespen. Hy heeft in de regter handt een klein stokje, en in de linker een schildt, staande in des zelfs midden het hoofdt van Minerva afgebeeld, eene godin, de welke Domitianus tot zyne beschutster hadt verkozen. Op dien zelven dag woonde men de schouwspelen by, gelyk als op de twee voorgaande dagen geschied was.

Dit feest geëindigt zynde, gaf de keizer de offerhanden over aan de genen, die acht op de plegtigheden hadden gegeven, de welke 'er een gedeelte van aan het volk uitdeelden. Naderhandt wierden deze spelen op de gemeene registers aangetekent, en in marmer uitgehouwen.

Men heeft hier boven gezegt, dat Augustus, Claudius en Domitianus deze spelen hadden doen vieren. Na hen vernieuwde Severus, verzelt van zyne kinderen Caracalla en Geta, deze zelve spelen, onder het burgermeesterschap van Chilo en van Libo.

Zie hier, op wat wyze deze spelen beschreven zyn in de gemeene registers. De herauten gingen overal het volk uitnodigen tot eene vertoning, die zy nooit gezien hadden, en die zy nooit dan deze enkelde reis weder zien zouden. De oogsttydt gekomen zynde, weinige dagen voor dit feest, zaten de vyftien mannen, die op de plegtigheden van den godsdienst pasten, op verheve stoelen voor het Kapitool en voor den tempel van Apollo, van waar zy toortsen van zwavel en van jodenkalk aan het volk uitdeelden, de welke een iegelyk gebruikte om zich te reinigen. Men gaf 'er gene aan de slaven; maar alleenlyk aan de vrye lieden. Naderhandt begaf zich al het volk naar de tempels, waar van zo even gemeld is, en naar dien van Diana op den Aventynschen berg. Ieder bragt 'er tarwe, garst en bonen, en hieldt aldaar den heelen nacht de geheiligde wacht ter eere der Noodgodinnen, met eene grote ingebondenheit. Eindelyk men vierde dit feest gedurende drie dagen en drie nachten, beginnende met slagtoffers, die men deedt op het veldt van Mars op den boordt van den Tyber, ter plaatse, die men *Terentum* noemt. De goden, voor welke men slagtofferde, waren Jupiter, Juno, Apollo, Latona en Diana, en, behalven de Noodgodinnen, de Lucinen, Ceres, Pluto en Proserpina.

De eerste nacht, twee uuren na zonnen ondergang, slagtte de keizer, verzelt van de vyftienmannen, hier voren gemeld, drie lammeren op drie altaren, opgerecht aan den oever van den Tyber; en na dat hy deze altaren met het bloedt der slagtdieren besproeit hadt, verbrandde hy de zelve t'eenemaal tot assche. Onderwylen zongen de muzykanten, die op een verheven plaats stonden, een lofzang, die daar uitdrukkelyk toe gemaakt was. Men stak overal vuren en lampen op, en men zag vertoningen, die tot deze slagtoffers dienden. Die genen, die op deze plegtigheden moesten acht geven, kregen tot vergelding de eerste vruchten der aarde, na dat zy 'er een gedeelte van aan al het volk hadden uitgedeelt.

Des morgens kwam de ganfche gemeente byeen in het Kapitool, van waar men, na de gewonelyke slagtoffers opgedragen te hebben, zich begaf naar het schouwburg, om 'er spelen aan te rechten ter eere van Apollo en van Diana.

Den tweeden dag verschenen de vrouwen van aanzien in het Kapitool op den in de boeken van de Sibyllebepaalden tydt; zy deden 'er slagtoffers voor Jupiter, en zongen lofzangen ter eere van dien godt.

Eindelyk op den derden dag deedt zich eene bende van jongelingen van goeden huize, ten getale van zeven en twintig, en van zo vele jonge meisjes, op, hebbende zy alle nog hunne ouders, zingende, verdeelt in zes choren, lofzangen in de Griekfche in de Latynsche tale, en geheiligde liederen, om allen bedenkelyken voorspoedt te verkrygen voor de steden, die onder de Roomsche heerschappy waren.

Men verrechtte nog meer andere plegtigheden, volgens het voorschrift, dat de goden hen gegeven hadden; en zo lang als men deze feesten geviert heeft, is het Roomsche keizerryk in zyn geheel gebleven.

Dewyl 'er menigmaal van de godspraak der Sibylle in dit artykel gesproken is, zal het niet onnut wezen de zelve hier voor te stellen. Zie hier in het Nederduitsch den zin van het gene 'er in begrepen was: „ Weest indachtig, Roomsch volk, alle honderd en tien jaren, het welk de tydt van het langste leven der menschen is, „ weest indachtig, zeg ik, slagtoffers te branden voor de onsterfselyke goden, op het veldt, dat van het water des Tybers bevochtigt wordt. Wanneer de nacht zal gekomen zyn, en de „ zon haar licht zal hebben verborgen, zult gy geiten en schapen „ slagten voor de Noodgodinnen. Recht naderhandt behoorlyke „ slagtoffers aan voor de Lucinen, of Kraamgodinnen, die op de „ kinderbaringen passen; slagt daar na een zwyn en eene zwarte „ zeug voor de vruchtbare Aarde. Dit verrecht zynde, zult gy „ witte ossen op het altaar van Jupiter slagten; en zulks moet by „ den dag en niet des nachts geschieden; want de slagtoffers, die „ men by den dag opdraagt, behagen de goden, die in den hemel „ wonen. Om die zelve reden zult gy voor Juno eene jonge koe, „ schoon van vel, slagten. Gy zult diergelyke slagtoffers doen ter „ eere van Phebus, Apollo, den zoon van Latona, die ook de „ Zon genoemt wordt; en eenige Latynsche jongelingen, verzelt „ van meisjes, zullen overluid in de geheiligde tempels lofzangen „ opdeunen: maar in dier voegen, dat de meisjes van den eenen „ kant, en de jongelingen van den anderen zullen zingen; en dat „ de ouders zo wel van de eene als van de andere alle in het leven gevonden worden. De getrouwde vrouwen zullen knielen „ voor het altaar van Juno, smekende deze godin, dat zy de gemeene gebeden en de hare in het byzonder wille aanhoren. Dat „ ieder, naar zyn vermogen, zyne eerste vruchten aan de goden „ offere, om hunne gunst op zich te halen, en dat men deze eerste vruchten zorgvuldiglyk beware, en indachtig zy de zelve uit „ te deelen aan die genen, die de slagtoffers zullen bygewoont hebben. Dat 'er dag en nacht een groot getal van menschen zy by „ de rustplaatsen der goden, en dat 'er het ernstig met het vrolyke vermengt zy. Doedt zo, Roomsch volk, dat deze ordonnantien altydt in geheugen blyven; en aldus zullen de landen van „ Italië en die der Latynen voor eeuwig uwe macht gehoorzamen.

EEWYK, een dorp in Gelderlandt. Zie EWYK.

EEX-

EEXTE, een dorp in de Groninger Ommelanden, behorende aan de Oldampten van Groningen, heeft kerk en Predikant, ftaande onder de claffis van het Oldampt en Weft-Woldingerlandt. *Houve I Deel.*

EFENDI, een Turkfche tytel, betekenende *meefter*, of *heer*. Men geeft den zelven zomtyds aan den Mouphti, zynde het hoofdt en de opperpriefter van den Mahometaanfchen godsdienft, en aan de Emirs, zynde de groten of gouverneurs van landen of fteden. De fecretariffen nemen mede dezen naam, welke byzonderlyk haar ampt fchynt te betekenen. In 't algemeen noemt men *Efendi* al die de wet verftaan, al de priefters, en alle geleerde lieden. *Ricaut de l'Empire Ottoman.*

EFFERDINGEN, een ftedeke in Opper-Ooftenryk, met het kafteel Schaumburg, daar de graven van Julbach den naam van hebben gevoert, en welke in den jare 1367 dit ftedeke voor 2000 ryksdaalders erflyk hebben gekocht van Albrecht, biffchop van Paffau. Deze landen zyn vervolgens aan het huis van Starenberg gekomen. *Zeiler. Topograph. Auftr. p.* 5.

EFRAIM. Zie EPHRAIM.

EFREM. Zie EPHREM.

EGA, een riviertje in Spanje, zyn oorfprong hebbende in Bifcaje. Het loopt voorby de ftadt Eftella, of Stella in Navarre, en valt een weinig onder Calahorra naar 't Ooften in de Ebro. *Baudrand.*

EG, wel eer een watertje of Rhynfprank in Kennemerlandt; doch nu verdroogt en geheel verdwenen. Zie *Smids Schatkamer der Nederl. Oudh.* en 't artykel EGMONDT BINNEN.

EGBERT, koning der Saxen in Kent in Engelandt. Hy doodde zyne neven, en ftierf omtrent den jare 675, na eerde regeering van 9 jaren. Daar is nog een EGBERT, koning van Northumberlandt, in de achtfte eeuwe geweeft, die tegen de Picten oorloogde, en een groot vriendt was van den geleerden Alcuinus. Deze eindigde zyne dagen in een klooster. *Polydorus Vergilius l.* IV.

EGBERT, de achtiende koning der Weft-Saxen in Engelandt, de laatfte van de Saxifche Heptarchie of Zeven-konings-regeering, en de eerfte, die den naam van koning van Engelandt gevoert heeft, en met dien tytel gekroont is in den jare 819, te Winchefter, daar de koningen der Weft-Saxen hun hof hielden. Hy was een zoon van Alcmond, die van Inegild, broeder van koning Ina, afftamde, en zeer wel opgebragt wordende, gaf hy al in zyne eerfte jeugt blyken, dat hy een braaf en deugdzaam prins zou worden. Dit zag Birthrik, zyn voorzaat, die zyn rechtmatige aanfpraak op de kroon vreesde, met nydige oogen aan, en zocht hem derhalven heimelyk om 't leven te helpen, 't welk Egbert bemerkende, nam hy zyne wyk by Offa, koning van Mercië; doch zich daar zelfs ook niet zeker bevindende, begaf hy zich naar Vrankryk, ter dier tydt geregeert wordende door Karel den Groten, alwaar hy drie jaren in ellende doorbragt. Als nu ondertuffchen Birthrik kwam te fterven, wierdt Egbert in Engelandt over geroepen, en aldaar in den jare 800 tot koning der Saxen verkoren. Na dat hy zyne regeering wel gefchikt en vaft geftelt hadde, was het eerfte werk, dat hy deedt, de Britten zo in Cornwall als aan geene zyde de Severne onder zyn gehoorzaamheit te brengen. Vervolgens taftte hy Bernulf aan, die zich het koninkryk Mercië met geweldt hadde aangematigt, en dreef hem naar Ellandune, tegenwoordig Wilton geheten; waar op de zelve zyn toevlucht nemende in het landt der Ooft-Angelen, als een gedeelte zyner heerfchappye, zedert dat hy onlangs den koning Offa geweldadig van zyne Staten hadde berooft, kwamen hem de inwoners tegen, en floegen hem; maar zy wel ziende, dat die van Mercië zich zekerlyk wreken zouden, gaven zich de koning en het volk aan Egbert, als hunnen opperheer, goedwillig over. Middelerwyl hadt hy een gedeelte van zyn leger gezonden naar Kent, onder het bevel van zyn zoon Ethelwulf, mitsgaders Alftan, biffchop van Sherburn, en Wulferd, een voornaam krygsoverfte, welke den aldaar regeerenden koning Baldred floegen, en over de Theems dreven; waar op niet alleen Kent, maar ook de Weft-Saxen, dat is Surrey en Suffex, en laatftelyk ook Effex, zich aan hem onderwierpen. In den jare 825 overwon hy Withlaf, koning van Mercië, die zich met des zelfs koninkryk onder zyn gebiedt moeft begeven. Dit was twee jaren daar na ook het lot van Eanred, koning van Northumberlandt, wiens onderdanen onder malkander oneens waren, en zich zonder tegenftandt aan hem overgaven. Eindelyk, wendde hy 't naaftvolgende jaar zyne wapenen tegen dat gedeelte van Noord-Walles, 't welk hem nog ontbrak, en bragt dat mede haaft onder zich. Hier op leefde hy gerust; doch zyn volk verleerde daar door t'eenemaal de krygskunde: waar van de Deenen zich bedienende, kwamen zy in den jare 832 te Stephey in Kent aan landt, en trokken, na dat zy die provincie verwoeft hadden, wederom af. Het jaar daar aan ftonden zy te Charmouth, niet wyd van Lime in Dorfetshire op, en behielden in een flag tegen de Saxen het veldt. Wanneer zy echter het derde jaar weder kwamen, en zich met de inwoners in Cornwall vereenigden, wierden zy op de vlucht geflagen. Na deze zege eindigde Egbert in den jare 837 zyn leven met groten lof en roem, en wierdt te Winchefter begraven, nalatende twee zonen, namentlyk Ethelwolf, die hem in het ryk opvolgde, en Ethelftan, dien hy voor zyn aandeel Kent, Effex, en Suffex maakte. *Polyd. Vergil. Hift. Angl. l.* V. *Wilh. Malmesbur. l.* II. *Du Chefne l.* VI.

EGBERT, EGEBERT, of ECBERT, markgraaf van Saxen, begon, op 't aanhouden der pauzen Gregorius den VIII, Victor den III, en Urbanus den II, een oorlog tegen keizer Henrik den IV, en de party van Herman, prins van Luxenburg, welke tegen Henrik tot keizer opgeworpen was, ftaande hieldt. Wanneer Herman verflagen was, meende Egbert, het zou hem beter gelukken, wierp zich derhalven in den jare 1088 mede tot keizer op, en behaalde in 't eerft wel eenig voordeel; doch naderhandt in een molen niet ver van Brunswyk, of, zo anderen willen, by Naumburg, overvallen zynde, wierdt hy door de lyfwachten van Henrik gedood. *Berthold Hift. Sigebert. in Chron. Baron. Ann.*

EGBERT aartsbiffchop van York in Engelandt, leefde in den jare 766, en wordt gezegt een broeder van Egbert, koning van Northumberlandt, geweeft te zyn. Hy was van de Benedictyner orde, en de leermeefter van den vermaarden Alcuinus, die in een zyner brieven aan Karel den Groten van hem fpreekt. Hy liet verfcheide werken na, als: *De Pœnitentia*; *Conftitutiones Ecclefiafticæ*, enz.

EGBERT of ECHEBERT, abt van S. Florin onder 't aartsbisdom van Trier in Duitfchlandt, leefde in de twaalfde eeuw, ten tyde der keizeren Conraad den III en Frederik, bygenaamt Barbaroffa. Hy heeft gefchreven het leven van zyne zufter, de heilige *Elizabeth*, van de Benedictyner orde, en dertien Predikatiën of Redenvoeringen tegen de *Catharen* of *Vaudoizen*, anders gezegt *Waldenzen*, welke in de *Bibliotheca Patrum* te vinden zyn. *Trithemius & Bellarminus de Script. Eccles. Philippus Bergamenf. A. C.* 1157. *Martyrol. Rom.* 18 *Junii. Voffius de Hift. Lat. l.* II. *c.* 53. *Coccius de Script. Eccles.*

EGBERT, biffchop van Landaf in Engelandt, wordt geprezen by den Eerwaarden Beda. De eene fchryver ftelt zyne doodt in 698, en de ander in 730. Men fchryft hem ook werken in rym en onrym toe. *Pitfeus & Balæus de Script. Angl.*

EGBERT, een monnik en priefter in Ierlandt, doch van goeden huize geboren in Engelandt omtrent den jare 639. Hy begaf zich nog zeer jong naar Ierlandt, en ging daar in het klooster van Rathmeffige, voerende een byzonder geftreng leven. Priefter geordent zynde, vertrok hy in den jare 675 om te gaan prediken by de Duitfchers en Vriezen; maar de windt tegen krygende, wierdt hy genoodzaakt wederom te keren naar Ierlandt; waar op hy zich begaf in 't klooster van Hi, alwaar hy de monniken bewoog zich naar het gebruik der Roomfche kerke te voegen aangaande 't vieren van het Paafchfeeft. Hy ftierf den 24 April 729. *Beda Hift. l.* 3, 4, & 5. *Acta Ordinis S. Benedicti fæc.* III. *Bulteau Effai de l'Hiftoire Monaftique d'Occident l.* IV. *c.* 67. *Baillet Vies des Saints du mois d'Avril.* Een kort begrip van zyn levensbedryf, getrokken uit *Beda*, zie in het *I Deel* van *Batavia facra*, *pag.* 54 *enz. edit. in* 8.

EGDAR. Zie EDGAR.

EGEGA. Zie EGICA.

EGEISCHE ZEE, Zie ARCHIPEL, ÆGEA, en ÆGEUS.

EGELENBURG, een fierlyk huis, gelegen in Kennemerlandt, in het Zuid-Ooften van het dorp Heiligerloo, of Heiloo, is gebouwt en voltrokken door de Bardefiën, heeren van Warmenhuizen, en behoort onder Alkmaar in Noord-Hollandt. *Vander Woude Befchryv. van Alkmaar p.* 130.

EGELN, EGLEN, een ftadt, benevens een kafteel en ampt, in Duitfchlandt, in 't hertogdom Maagdenburg, aan de Bode gelegen, is voormaals aanzienlyk geweeft. Niet verre van daar legt een Roomfch-Katholyk nonnenklooster, Mariënftoel genaamt. *Becm. Anh. Hift. P. V. p.* 118. *Spang. Mansf. Chr. cap.* 308 & 322. *Abel Staats-Geogr. P. I. p.* 261. *Tromsder.*

EGEL-ZWYN, (RIDDERORDE VAN HET) door Lodewyk van Vrankryk, hertog van Orleans, ingeftelt, volgens het bericht der Franfche fchryvers, in den jare 1394 op den doopdag zyns zoons Karel, den welken hy verwekt hadt by Valentina, de dochter van Jan Galeas, hertog van Milanen. Deze vorft nam het zinnebeeldt van het egel-zwyn, om te kennen te geven, dat, onaangezien hy van zyne vrienden verlaten was in zyne tegenfpoeden en beroertens, hy zich door zyne eigene wapenen kon verdedigen, zynde het egel-zwyn een zo wel gewapend dier, dat het van naby met zyne punten fteekt, en van verre de zelve uitfchiet tegen de honden, die het vervolgen. Het verfierzel dezer ridderen was een goude keten, aan welken een egel-zwyn hong, met deze woorden: *Cominus & eminus*, willende daar mede doen verftaan, dat hy Jan, hertog van Burgundië, zynen vyandt, fchade kon toebrengen, zo wel van verre als van naby. Men vindt nog hedendaags te Blois eenige overblyffelen van dit zinnebeeldt; want men ziet op de voorgevel van eenige huizen een egel-zwyn, met deze twee vaarzen:

> *Spicula funt humili pax hæc, fed bella fuperbo,*
> *Et falus ex noftro vulnere nexque venit.*

De ridders moeften van den vierden ftam af hunnen adeldom kunnen aantonen. Hun gewaadt beftondt in een violetten fluweelen mantel, de kap en oppermantel van hermelyn, en een gouden keten, aan het einde van welken, gelyk reets gezegt is, een egelzwyn hong, met het bovengemelde omfchrift.

Deze ridderorde wierdt insgelyks *du Camail*, dat is, *van het riddermanteltje*, genoemt, om dat de hertog van Orleans de ridders te gelyk met den halsbandt een gouden ring fchonk, met een fynen agaatfteen ingezet, in welken de beeldtenis van een egel-zwyn gefneden ftondt. Men ziet uit de hiftorie, dat het gezag, het welk de hertog van Orleans hadt in het koninkryk van Vrankryk, hem zo machtig hadt gemaakt, dat 'er de hertog van Burgundië, die zo wel als hy deel hadt in het ryksbeftier, argwaan van kreeg. Dewyl zy beide eene krachtige partyfchap hadden, verwekte het misverftandt dezer twee vorften gedurige verdeeldheden. Maar eindelyk in den jare 1405 bragten hen de koning van Navarre en de hertog van Bourbon tot verzoening. Juvenalis Urfinus zegt, dat de hertog van Burgundië een eedt zwoer op het ligchaam van Chriftus,

tus, dat hy een waarachtig en deugtzaam bloedverwant des hertogs van Orleans was, gereed om zyn wapen-broeder te wezen, en dat hy des zelfs ridderorde droeg. Deze twee broeders namen voor in het jaar daar aan volgende de Engelschen uit Vrankryk te verdryven. De eerste tastte hen aan in Guienne, en de andere langs Calais. Maar de hertog van Orleans verloor zyn tydt en zyn goeden naam voor Blaye; en de hertog van Burgundië, na zware onkosten, durfde Calais niet naderen. Deze laatste hebbende wederom een nieuwen haat opgevat tegen den hertog van Orleans, dien hy beschuldigde dat zyne ondernemingen hadt doen mislukken, met behendiglyk te beletten het opnemen der penningen, die voor zyne krygsbenden toegestaan waren, nam een opzet van dezen vorst te laten om hals brengen; het welk hy werkstellig maakte 's nachts tusschen den 23 en 24 November des jaars 1407, hebbende tot zulk een verfoeielyk feit gebruikt een edelman van Normandië, Roelof van Ocquetonville genaamt, die den hertog van Orleans stondt op te wachten in de zo genaamde Barbete-straat, zo als hy naar huis keerde uit het paleis van S. Pauwels, daar hy de koningin, die in de kraam lag, was gaan bezoeken. Na de doodt des hertogs van Burgundië, die insgelyks vermoord wierdt op de brug van Montereau-Faut-Yonne in den jare 1419 door Tanneguy du Chastel, die in dienst geweest was van den hertog van Orleans. Philip den II, hertog van Burgundië, zynde in zyn vaders erflanden opgevolgt, kwamen beide deze stamhuizen, van Orleans en van Burgundië tot verzoening in den jare 1440. Het geen aanleiding tot deze verzoening gaf was de vryheit, die de hertog van Burgundië bezorgde aan Karel, hertog van Orleans, die zedert vyf en twintig jaren krygsgevangen was in Engelandt, en die by zyne te rug komst trouwde met Maria van Kleef, nicht des hertogs van Burgundië. Deze laatste hadt de ridderorde van het gulde Vlies ingestelt, van welke op zyn plaats zal gesproken worden, en hadt des zelfs halsbandt aan den hertog van Orleans opgedragen, die van zyn kant den halsbandt van de ridderorde van het egel-zwyn of van het ridder-manteltje schonk aan den hertog van Burgundië. Deze orde is nog lange jaren na dien tydt in standt gebleven; want koning Karel de VIII zonder kinderen gestorven, en Lodewyk de XII hem opgevolgt zynde in den jare 1498, maakte nieuwe ridders van de orde van het egelzwyn, de welke echter niet dan de ridderorde *van het manteltje* genoemt wordt in de openbrieven, die hy liet vervaardigen voor Michiël Gaillart, en des zelfs zone, die van het getal dezer ridderen waren. Zie hier de brieven van dezen vorst:

„ Lodewyk, enz. aan allen tegenwoordigen en toekomenden. „ Dewyl onze wensch en begeerte is naar ons vermogen, den „ goeden yver onzer voorvaderen en voorzaten, koningen van „ Vrankryk en hertogen van Orleans, na te sporen, en dit doen„ de te belonen en te vergelden te trouwe, wyze en vrome die„ naren, die dagelyks toeleggen en hun werk maken op deugtza„ me werken en om ons dienst te doen, waar van zy altydt door „ goede ondervinding uitmuntende blyken hebben gegeven aan „ onze voorvaderen en voorzaten; en wy de zelve willen verhef„ fen tot waardigheden en voorrechten volgens hunne deugden en „ verdiensten, die de eenige zaken zyn, die de Christen konin„ gen en vorsten voornamentlyk in goede eendragt, liefde, vreze „ en in de gehoorzaamheit hunner leenmannen en onderdanen „ handhaven en behouden, doen te weten, dat wy, deze dingen „ overwogen hebbende, en aangemerkt de grote, pryswaardige, „ deugdzame en loffelyke diensten, die onze lieve en trouwe „ Raadt Michiël Gaillart, de oude, ridder, van over vele jaren „ voorhenen gedaan heeft aan onze voorvaderen en voorzaten, „ en aan ons in grote en gewigtige staatszaken, de welke hy al„ tydt zeer deugdelyk en met grote omzigtigheit, moeite en ar„ beidt heeft bestiert en volvoert, gelyk hy nog dagelyks doedt „ en aanhoudt, en wy hopen, dat hy in 't toekomende nog lan„ ge doen mag; en van gelyken onze lieve en trouwe ridder Mi„ chiël Gaillart, des zelfs zoon, die naar het voorbeeldt zyns va„ ders, en des zelfs vrome daden naspeurende, dagelyks zyn ui„ terste best doedt om ons ook dienst te doen, hebben gegeven „ en vergunt, gelyk wy geven en vergunnen mits dezen, met „ onze wisse kennisse en uit eige beweging en zonderlinge genade „ aan Michiël Gaillart, den ouden, en aan Michiel Gaillart, den „ jongen, en aan ieder van hunne nakomelingen, de ridderorde „ van het Manteltje, die de oude ridderorde is onzer voor„ genoemde voorvaderen en voorzaten de hertogen van „ Orleans, met de macht van de gemelde ridderorde te dra„ gen, en zich daar mede te versieren in alle plaatsen, ten allen „ tyden, en zo dikwils als het hen zal believen, en te genieten de „ eer, het gezag, de voorrechten en uitmuntendheden, die de „ ridders van de gemelde orde genieten, en gewoon zyn te ge„ nieten, en die daar toe kunnen en moeten horen en vereischt „ worden. Aldus bevelen wy mitsdezen onzen lieven en trouwen „ kanzellier en allen onzen amptenaren, en een iegelyk van dien, „ zo als van zyn ampt zal wezen, dat zy, uit krachte van onze „ tegenwoordige gift en vergunning, de gemelde Michiël Gaillart „ de oude, en de jonge, beide ridders, voortaan in 't geheel en „ vreedzamelyk zullen hebben te laten genieten, en gebruiken ge„ zamentlyk de meergemelde rechten, eertytels, voorrechten en „ uitmuntendheden, zo en gelyk naar gebruik en wyze als voor„ schreven. Want ons zulks gelieft. En ten einde het eene vaste „ en duurzame zaak zy voor altydt, hebben wy deze tegenwoor„ dige brieven met ons zegel doen bekrachtigen, behoudende in „ alle andere dingen ons recht en eens anders in alles. Gegeven „ te Blois in de maandt van Maart in het jaar der Genade 1498, „ en onzer regeering het eerste. enz.

Deze brieven van Lodewyk den XII bewyzen, dat deze ridderorde van het Egel-zwyn, of van het Manteltje, niet byna zo haast vernietigt wierdt dan ze ingestelt was, gelyk eenige schryvers, en onder anderen *Schonebeek*, hebben voorgegeven, dewyl de zelve nog meer dan honderd jaren na hare oprechting heeft standt gehouden. De gemelde Schonebeek spreekt zich zelfs hier in tegen, dewyl, na dat hy gezegt heeft, dat die orde zulk een gelukkigen uitslag niet hadt als de hertog van Orleans verwacht hadt, zynde byna zo haast als ze ingestelt was vernietigt, hy daar byvoegt, dat Lodewyk de XI in den jare 1480 alles aanwendde om de zelve te handhaven, hebbende de ridders instellingen en regelen, naar de welke zy hun leven moesten schikken, voorgeschreven; zynde hen door de zelve aanbevolen den staat en den Godsdienst des ryks voor te staan, en den koning gehoorzaamheit te zweren. Het is onwaar, dat Lodewyk de XI deze ridderorde, die de orde was van de hertogen van Orleans, gelyk opentlyk blykt uit de brieven van Lodewyk den XII, hier boven aangehaalt, ooit aan iemandt heeft gegeven, hebbende deze vorst, als zoon van Karel, hertog van Orleans, de zelve opgedragen by zyne komste tot de kroon van Vrankryk, en naderhandt is deze ridderorde vernietigt.

Pieter van Bellay heeft zich insgelyks vergist, wanneer hy de instelling dezer orde toeschryft aan Karel, hertog van Orleans, dewyl het zeker is, dat het zyn vader Lodewyk, hertog van Orleans, was, die de zelve instelde in den jare 1394, en niet in den jare 1392, gelyk Schonebeek ook zegt. Deze orde wierdt bywylen aan vrouwen gegeven: want by eene aanstelling van ridders op den 8 Maart des jaars 1438 gaf de hertog van Orleans deze orde aan juffer *van Murat* en aan de huisvrouwe van den heere *Potron van Saintrailles. Histoire des Ordres Militaires ou des Chevaliers Tom. IV.*

EGEMON, een poëet, die een gedicht gemaakt heeft van den beruchten Leuctrischen slag tusschen de Thebaners en Lacedemoniërs.

EGEN, EGENUS, (JOHANNES) van Wurtsburg in Duitschlandt, monnik van de Carthuizer orde, heeft geleeft omtrent den jare 1477. Men schryft hem eenige werken toe, als: *Divini Amoris Alphabetarium*, enz. *Petrejus in Bibl. Carthus.*

EGER, EGRA, eene rivier in Duitschlandt, haren oorsprong hebbende in Frankenlandt, in 't markgraafschap Culmbach, by het dorp Heydels, uit een kleine bron in een berg, de Heyde genaamt, welke een gedeelte van den Fichtelberg is. Zy loopt naar 't Oosten door het markgraaflyk Bareytsche naar Bohemen, passeert daar Eger, Elnbogen, Satz, Laun, Budin, en werpt zich, hare wateren door verscheide andere riviertjes vermeerdert, by Leutmerits in de Elve. *Bruschius Beschreibung des Fichtelberges p. 13. & seq.*

EGER, in 't Latyn *Egra*, by de inwooneders *Cheb*, een aanzienlyke en sterke stadt in Duitschlandt, op de rivier Eger, of Egra, waar van zy den naam voert, aan een berg, tegen de Frankische grenzen, buiten het Bohemer woudt, en alzo op den Duitschen bodem gelegen, doch onder 't koninkryk Bohemen behorende, voorzien met dubbelde muren, wyde grachten, en een sterk hasteel, waar op de koninklyke burggraaf zyn verblyf heeft, en waar in de generaal Wallenstein in den jare 1634 gedood wierdt. Het bronwater een half uur van de stadt is wegens des zelfs deugt bekend, en wordt veel naar elders vervoert, gelyk ook de Egrische Triakel, die de nonnen in de stadt maken. *Munster. Cosmogr. Bonegh Böhm. Chr. p. 247. Bertius Rer. Germ. l. III. Stransky in Rep. Bohem. Bruschius Beschr. des Fichtelb. p. 47. & seq. Topogr. Boh. p. 23. Balbinus Epitome Boh. l. III. c. 16. p. 311, & l. V. c. 8, & in Miscell. Boh. l. I. c. 25. p. 65 & 66, & l. III. c. 4. §. 8.*

EGER. Zie ERLA.

EGERIA, ÆGERIA, zekere Nymph, byzonder geacht by de Romeinen. Numa Pompilius, de tweede koning van Rome, de stads wetten naar zyn zin willende geven, en de ceremoniën van zyn godsdienst daar invoeren, deedt het volk geloven, dat hy alles op den raadt en met overleg van deze Nymphe verrichtte, op dat een zo grote naam zyne voornemens styfde. Sommige schryvers menen, dat die Egeria de vrouw was van dezen tweeden koning der Romeinen, die zyne regeering begon in het 40 jaar van de stichting van Rome, 714 jaren voor de gemeene Christen rekening. Augustinus was van gedachten, dat deze Egeria geweest zoude zyn de *Hydromantia*, dat is de kunst om uit het water te voorzien en voorzeggen, waar van Numa zich bedient zoude hebben. *Titus Livius l. I. Florus l. I. c. 3. Augustin. de Civit. Dei.*

EGERIA, zekere verzierde godinne der Romeinen, aan welke de zwangere vrouwen offerden om een gelukkige verlossing te hebben, gelovende, dat het in haar macht was de kinderen zonder smert ter wereldt te doen komen; en daar van kwam de naam van *Egeria*, van het Latynsche woordt *egerere*; of wel, in tegendeel, kwam het geloof, dat zy de kinderbaring kon bevorderen en gemakkelyk maken, van den naam *Egeria*: want daar zyn schryvers, die stellen, dat deze godin de zelfde was als de Nymph Egeria, in het laatstvoorgaande artykel gemeld, welke door Diana herschept was in een fontein, in een boschje, dat de Romeinen zedert aan die Nymph toeheiligden, en alwaar Numa Pompilius zo vele geheime zamenspraken met haar hieldt, 't welk Augustinus, gelyk mede in 't laatstvoorgaande artykel is gezegt, uitlegt te zyn geweest de *Hydromantia* (uit het water voorzeggings kunst) die deze koning daar zou hebben gaan verrichten. Het is niet wel te beslissen, of de Nymph en de godin een en de zelve zyn; maar het schynt, dat zulks niet wel wezen kan, om dat de naam van de Nymph in 't Latyn overal geschreven gevonden wordt met een Æ, *Ægeria*, en die van de godin niet anders geschreven kan worden dan met een enkelde E, ter oorzake van des zelfs afkomst van 't woordt *egerere*. *Festus.*

EGERS,

EGERSEE, een kleine vesting in Neder-Hungarië, in het graafschap Salawar, aan de rivier Sala, by de grenzen van 't graafschap Vesprin, 6 of 7 Duitsche mylen Noordwaards van Canischa gelegen.

EGERTON, (THOMAS) Lord-kancelier van Engelandt, was afkomstig uit het geslacht der baronnen van Malpas in Ches-shire, en een natuurlyke zoon van den ridder Richard Egerton. De koningin Elizabeth maakte hem in den jare 1581 solliciteur generaal, en 1597 Lord-zegelbewaarder. Koning Jacobus de I verhief hem in 't eerste jaar zyner regeering tot Lord-kancelier, en maakte hem daar beneven baron van Ellesmere, en in 1616 burggraaf van Brackley. Hy wierdt om zyne wetenschap, oprechtheit, en redelykheit zeer bemind, en *Defensor incorruptus jurium coronæ*, dat is: *Getrouw beschermer der rechten van de krone*, genoemt. In den jare 1617 verliet hy, ter oorzake van zyn ouderdom en zwakheit, het hof. De koning ging hem in eigen persoon bezoeken, en verzocht hem vriendelyk, dat hy zyn ampt nog eenigen tydt wilde waarnemen; doch hy kon hem niet bewegen, en nam op zyn ernstige bede het zegel van hem wederom, dat hy gaf aan den vermaarden François Bacon. Acht dagen daar na, den 11 Maart des zelven jaars, juist als de koning hem tot graaf van Bridgewater verklaren wilde, stierf hy in het zeventigste jaar zyns ouderdoms, en wierdt te Dodleston, niet verre van Chester, begraven. Tot zyne eerste vrouwe hadde hy Elizabeth, eene dochter van Thomas Ravenscroft van Bretton; de tweede was Elizabeth, dochter van den ridder George Moor, en weduwe van den ridder Johan Wolley, en de derde Alice, dochter des ridders Johan Spencer, en weduwe van Ferdinand, graaf van Darby. By de twee laatste liet hy gene kinderen na; maar van de eerste waren hem gebleven twee zonen, en eene dochter, genaamt Maria, welke trouwde met den ridder François Leigh. Van de twee zonen zie het artykel BRIDGEWATER. *Cambden Brittann. pag.* 78, 550, 558. *De Larrey Hist. d'Angl. tom.* II. *pag.* 710. *Peerage of England p.* 203.

EGESTUS was de zoon van Numitor, die ook vader was van Rhea Sylvia, de moeder van Remus en Romulus, welke laatste de stichter is geweest van Rome. Hy wierdt gedood op het bevel van zyn oom Amulius, koning van Alba, op dat 'er geen mannelyke erfgenaam van dien stam zou overblyven.

EGGELING, (JOHAN HENRIK) een geleerd oudheit-en oordeelkundige, geboren te Bremen den 13 May 1639. Zyn vader Hendrik Eggeling was Doctor in de Rechten, geheime Raadt van den aartsbisschop van Bremen, en kancelier van den grave van Waldek, als mede oudste kanunnik van 't stift te Lubek. Deze ontviel hem nog jong zynde; doch zyn stiefvader, Gotlieb van Hagen, koninklyke Deensche geheime Raadt, hieldt hem vlytig aan de studiën. Na dat hy den grondt zyner wetenschappen in de scholen te Bremen gelegt hadde, bezocht hy de akademiën van Helmstadt en Leipzig: deedt vervolgens een reis in Zwitserlandt, Italië, Spanje, Vrankryk, en Duitschlandt, en wierdt na zyne wederkomst in den jare 1676 in het *Collegium Seniorum* te Bremen aangenomen. Niet lang daar na wierdt hy wegens eenige tusschen den Raadt en de burgery ontstane onlusten naar het keizerlyke hof gezonden, alwaar hy de zaken, hem aanbevolen, met veel wysheit naar genoegen verricht hebbende, 1679 wederkerende het Secretarisampt bekwam, 't welk hy tot zyne doodt, den 15 February 1713, met groten lof bekleed heeft. Hy was zeer ervaren in de Grieksche, Roomsche, en Duitsche oudheden. Zyne voornaamste schriften zyn: *De Numismatibus quibusdam Neronis cum Carolo Patino per epistolas Disquisitio; Mysteria Cereris & Bacchi; Discussio Calumniarum Fellerianarum; De Orbe stagneo Antinoi; De miscellaneis Germaniæ Antiquitatibus Exercitationes. Acta Erudit. an.* 1713. *p.* 190 *& seq.*

EGGENBERG, een Ryksvorstelyk geslacht in Duitschlandt, hebbende in Bohemen het hertogdom Krumau, en in Krain het gevorstte graafschap Gradiska, met nog meer andere goederen, bezeten. Het erflandmaarschals-ampt in Oostenryk aan de Ens, en het erfschenkers-ampt in Krain en de Windische Mark waren ook in hun geslacht. Zy zyn uit Zwaben en Stiermarken gekomen, en hebben den naam van *Eggenberg* ontleent van een kasteel, digt by Grets gelegen. Den eersten van dien naam noemt Bucelinus BARTHOLOMEUS EGGENBERG. JOHAN ULRICH bragt de vorstelyke waardigheit op zyn huis. Den 25 van February des jaars 1717 is het manlyk oir in JOHAN CHRISTIAAN, als hy het 13 jaar zynes ouderdoms bereikt hadde, uitgestorven. *Bucelini German. P. III. p.* 28. *Imhof Not. Procer. lib.* V. *c.* 2.

EGGENBERG, (JOHAN of HANS ULRICH) hertog te Krumau, vorst van Eggenberg, was de zoon van Siegfried en van Benigna Galler, in den jare 1568 geboren. Zich in de Nederlanden in kunsten en wetenschappen wel geoeffent hebbende, kwam hy aan het aartshertoglyke hof te Grets, daar hy verscheide eerampten van mondschenk, kamerheer, kamer-president, opperhofmeester van Maria Anna, eerste gemalin van Ferdinand den II, vervolgens van geheimen Raadt, en zelf van opperhofmeester heeft bekleed. Hy is ook twee maal als afgezant in Spanje geweest, heeft de ridderorde van het gulde vlies gedragen. Den gravenstandt op zyn huis gebragt hebbende, wierdt hy in den jare 1621 in den Ryksvorstenstandt verheven, en in den jare 1622 tot hertog gemaakt. Hy heeft ook aan het keizerlyke hof het voorrecht gehad, van zich, gelyk de ambassadeurs, in tegenwoordigheit des keizers te mogen dekken. Te Grets heeft hy een Franciskaner klooster, en te Görts een Jesuiten school opgerecht. Hy is den 18 October 1634 te Laybach in Krain gestorven, en te Grets in het van hem gestichte Franciskaner klooster begraven. Hy was een zeer beleefr, liefttallig en welsprekend heer, die wel onderlegt en van eene grote ondervinding was. Hy is tot zyne doodt toe in de hoogste gunst van zynen keizer gebleven, en heeft zyne zaken zo wyslyk weten te beleggen, dat hy niet alleen de aanzienlykste ampten bekleedde, maar zelf eenige erflyk op zyn geslacht, met grote goederen, juweelen en baar geldt gebragt heeft. Met zyne gemalinne Maria Sidonia, Conraads, vryheer van Tanhuazen, dochter, heeft hy gehad eenen zoon, *Johan Anthon*, die hem in zyne staten en eerampten is opgevolgt. Zyne drie dochteren zyn aan de graven van Meursberg, Harrach en Althan getrouwt geweest. *Kevenhull. Ann. P. I. Wurmbrand Collectan. p.* 282. 290. 310.

EGGENBERG, (ROBBERT, VRYHEER VAN) hadt in den jare 1584 het bevel en opzicht over het Beyersche geschut. Twee jaren daarna nam hy Spaansche diensten, en heeft het bevel over 2500 man onder den vermaarden hertog van Parma gehad; en zeven jaren in de Nederlanden gedient hebbende droeg hem de keizer in den jare 1593 het opperbevel in Agram op, en maakte hem tot krygscommissaris of monsterheer, eenige benden krygslieden zelf gebiedende in den gelukkigen slag by Siffek tegen Hassan Bassa van Natolië, behalende de Christenen de overwinning op den 22 Juny des zelven jaars. In den jare 1595 hielp hy ook de stadt en vesting Petrinia hernemen, doch by het aanwassen van der Turken macht, en uit vreze van een beleg te Wenen, wierdt hy uit Hungarië naar Wenen geroepen, en hem het opzicht over het geschut toebetrouwt. Hy is in den jare 1611 overleden. *Valvasors Krain l.* V. *c.* 26.

EGGENBERG (WOLFF, VRYHEER VAN) was een dapper krygsman, welke alle trappen der krygskunde betreden, en daar door grote bekwaamheden verkregen hadde; maar in den oorlog tegen de Turken een been verloren hebbende, maakte hem keizer Ferdinand de II tot generaal over Croatië en Karlstadt. Hy was ook overste van den groothertog van Florence. *Kevenhullers Annal. P. I.*

EGGENFELDEN, een fraai marktvlek en landgericht in Neder-Beyeren, onder 't bisdom van Regensburg, aan 't riviertje Rot, tusschen Pfarkirchen en Gankhoffen, tamelyk welvarende van de vee-fokkerye en de omleggende goede wei-en koornlanden. *Chur-Bayern p.* 294.

EGGERT, (WILLEM) een Waterlander van geboorte, was een groot gunsteling van Willem den VI, graaf van Hollandt, Zeelandt, enz. en eerste heer van Purmerende. Zyn levensbedryf wordt in de gemeene Kronyk op de navolgende wyze beschreven:

„ By desen Hertoge Willems tyden was een vermaart man uit „ Waterlant gebooren, gheheeten Willem Eggert, deze Willem „ Eggert was een ryck man van gelde en goede, ende hadde ten tyt „ dat Hertoghe Willem vluchtig was voor zynen vader, hem vele „ gelts ende schats gedaan, waeromme hy namaels groot was „ ende wel gesien by Hertoge Willem, want Hertoge Willem „ hadde hem gemaakt overste Tresorier van den lande van Hollant. Dese Willem Eggert was alleen een Schiltboortich man „ en geen Ridder: op dat hy hier namaels in der luyden memorie ende gheheucheniffen wesen soude, dede hy in een vergaderen alle die landluyden, die wyt ende verde saten in t lant van „ Purmerlant, by twater gheheeten die weer, ende dede daer „ timmeren een starck Casteel ende een cleyn stedeken, dat welcke „ hy dede heeten Purmereynde, welcke stede ende slot mettet „ lant van Purmerlant, metten dorpen Nec en Hilpedam, dat „ hy namaels vercreech van Hertoge Willem van Beyeren: En„ de aldus was dese Willem Eggert d'eerste Fondatoor ende „ stichter, ende Heere van Purmereynde sonder Ridders name. „ Ende als hy verhoorde den doot zyns liefs Heeren des Hertogen van Beyern was hy uitermaten seere bedroeft, ende leefde maar 2 daghen daer na, ende starf op zyn Casteel dat hy „ getimmert hadde, hy liet eenen zoon achter, geheeten Jan Eggert, Alyt Heeren Gerrits wyf van Zyl, Janne Reynouts wyf „ van Brakel. Dese Jan Eggert overmerckende, dat heeren hulde „ ende pays geen erve is, heeft hy na den doot zyns vaders zyn patrimonium ende vaderlic erf vercocht vele ende diverse persoonen, „ maer die heerlikheyt van Purmereynde metten dorpen Nec en „ Hilpedam, met Purmerlant, vercoft hy Heere Gerrit van Zyl „ Ridder, zynen Swagher, ende is met desen gelde ende goeden „ gethogen in Vlaenderen in de stadt van Ghent, ende bleef daer „ wonen met alle zyne Nacomelingen. Hy fondeerde tot Oudenaerde een Clooster van den Reguliers oorde, ende noch een „ Clooster binnen Ghent, van Joncfrouwen ende Nonnen, geheeten Bethleem, van der selver oorden, ende als Heere Gherrit van Zyl dese heerlikheyt van Purmereynde een wyl tyts „ hadde beseten, vercocht hy die weder Heere Jan Burchgrave „ van Montfoorde, ende nu ter tyt besitter af is die Grave Jan „ van Egmont.

De naamloze schryver, by C. Commelyn in zyne *Beschryvinge van Amsteldam pag.* 445 aangehaalt, spreekt ook met groten lof van dezen Willem Eggert. Hy wist den graaf, volgens dien schryver, zo te leiden, dat hy niets van waarde deedt buiten zyn goedvinden; en niemandt heeft den graaf ooit groter diensten gedaan dan hy: want de graaf, door zyne jonkheit en pracht in grote schulden vervallen, is door het kloek vernuft en verstandig beleidt van Willem Eggert in korten tydt buiten alle schulden geraakt; ja in korten tydt zo verre gekomen, dat hy voor een van de rykste vorsten gehouden wierdt. Maar hoe hy dieper in de gunst van den hertog stondt, dies te meer was de ridderschap, zo wel van de Hoeksche als van de Kabeljauwsche party, op hem gebeten, niet kunnende lyden, dat een koopman, hoe wys en getrouw dat hy wezen mogt, zo veel by den graaf te zeggen hadt. De graaf zyne diensten naar de rechte waarde schattende, hadde zyne vier zonen tot ridders geslagen; ja uit het landt vertrekkende, en wetende, dat Eggert van de ridderschap met schele oogen aange-

zien wierdt, sprak hy de zelve met deze woorden aan: *Ik beveele en rekommandere u lieden boven al mynen goeden vriendt Willem Eggert, en zult hem wel bewaren; en zo hem in myn afwezen eenig ongeluk overkomt, ja al waar 't, dat by gevalle een pan of tegel van de daken op zyn hoofdt viel, en hem krenkte, dat zal u lieden geweeten en op u lieden verhaalt worden.* Des hertogs doodt was Eggerts doodt: want de edelen en ridders, nu de handen vry hebbende, en des te meer gebeten om dat hunne handen zo lang gebonden waren geweest, begonnen hem ten eerste te trotseeren; en den eenen ontzegbrief voor den anderen toe te zenden; en daar door is de goede man van vreze en mismoedigheit gestorven. Indien dit gansche verhaal van den namelozen schryver, en dat van de gemeene Kronyk, voor waar moet aangenomen worden, zo heeft Willem Eggert drie zonen voor zyne doodt verloren: want, volgens de Kronyk, heeft hy maar eenen zoon en twee dochteren nagelaten. *Oudheden van Noord-Hollandt, in de aantekeningen op* PURMERENDE.

EGIALEA. Zie ÆGIALÆA.

EGICA, of EGEGA, koning der Gothen in Spanje, begon te regeeren in den jare 687, of 688. Hy hadde getrouwt Cixilone, dochter van Ervinges, of Eringes, dien hy in het ryk opvolgde; doch na wiens doodt, om dat de zelve zyn vader of oom Bemba hadde doen sterven, hy haar weder verstiet, en zyn zoon Witiza, welken hy by haar hadde, in Gallicië deedt opvoeden. Egica was een streng vervolger der Joden, die belydenis van den Christelyken Godsdienst gedaan hebbende, wederom daar van afvielen. Hy stierf in den jare 701, en gemelde zyn zoon Witiza volgde hem op. *Concil Tolet.* XVI. *c.* 8. *Tudensis. &c.*

EGIDA, EGIS, of ÆGIDA, ÆGIS, was voormaals een harnas; doch wierdt alleen zo genoemt, wanneer de verzierde poëtische goden daar mede bedekt waren; want als het zelve tot gebruik der menschen diende, gelyk men aan de oude beelden der keizers ziet, wierdt het slechts *Lorica* geheten. Zomtyds betekende het ook 't schildt der gemelde goden, en dikwils dat van de godinne Minerva, 't welk Homerus zegt dat kwasten van franjen onder aan, de schrik met de twist en 't krygsgetier rondom, en 't hoofdt van de ysselyke Gorgone in 't midden hadde. *Homer. Iliad. Horatius l. I. Odarum Od.* 15. *Dacier.*

EGIL, EIGIL, of EIGILO, geboren van adelyke ouders in Noricum, en een bloedverwant van S. Sturmio, de eerste abt van Fulda, wierdt in den jare 818 na Ratgarius mede abt aldaar, en stierf na dat omtrent vier jaren geweest te hebben in het jaar 822, tot navolger hebbende Rabanus Maurus. Hy heeft verscheide werken geschreven, als: *Vita S. Sturmionis*, enz. *Candidus in Vita Ægili. Bruschius Monast. Vossius de Hist. Lat. lib.* II. *cap.* 33. *Brower in Annal. Fuldens.*

EGILBOLD, of EGILBOLDUS, de dertiende bisschop van Utrecht, was een Vries van geboorte, gelyk zyn voorzaat *Odilbaldus*, of *Olibaldus*, op welken hy in het bisdom volgde, zynde met eenparige stemmen daar toe verkoren. Hy was een man van een onbesproken leven, en van eene grote geleerdheit: maar heeft de bisschoppelyke waardigheit niet lange bekleed. In het leven van *Radbodus*, by Surius in het zesde deel van de *Levens der Heiligen*, voert hy den naam van *Egilbertus*; en Buchelius wil, volgens een oud handschrift, *Eylbodus* gelezen hebben. Hy heeft de Utrechtsche kerk niet langer geregeert dan omtrent tien maanden, en is na zyn overlyden in de zelve kerke met Odilbaldus begraven. Bokkenberg schryft op het zeggen van J. Gerbrand, dat hy niet langer dan zes maanden bisschop is geweest, zo als Snooy, Barlandus, en meer anderen, ook hebben gedaan. Het schynt ook, dat Heda de woorden van Beka aldus begrepen heeft, hoewel hy hem zelfs twee jaren regeerens toeschryft. En omdat zyne regeering zo kort is geweest, wordt hy van zommigen overgeslagen. Onder anderen heeft Rhegino, schryvende over het jaar 899, *Radbodus* voor den nazaat van *Odilbaldus* opgegeven, die daar in door Aubertus Miræus in zyne *Nederlandsche Jaarboeken*, en door Mabillon in de *Jaarboeken der Benedictynen* gevolgt is geweest. *Batavia sacra 1 Deel.*

EGILLUS. Zie INGELLUS.

EGILUARD, een Duitscher, was in den beginne der veertiende eeuwe monnik, in 't klooster van St. Burchard, bisschop van Wurtsburg, wiens leven hy beschreven heeft. De geleerden twyffelen, of Egiluard de schryver is van 't leven van St. Burchard, dat Canisius in het vierde stuk van zyne *Lectiones Antiquæ* heeft, of van dat, 't welk eenigzins wydlopiger van Surius *T.* V, *d.* 14 *Octobr.* aangehaalt wordt, 't geen eenigen voor waarschynelykst houden. *Baronius in Annal. Possevin. in Appar. Sacr. Vossius de Hist. Lat. l.* II. *c.* 62. *p* 501.

EGINA. Zie ENGIA.

EGINARD, EGINHARD, of EGIHARD, ook wel *Einardus* genoemt, was in Frankenlandt geboren, en wierdt in het keizerlyke hof groot gemaakt. Hy wierdt een zeer verstandig en geleerd man, en daarom van iedereen bemind. Eerst was hy kapellaan, dat by de schryvers der middelste eeuwen voor een schryver of secretaris genomen wordt, van keizer Karel den Groten, en naderhandt wierdt hy des zelfs opper-kapellaan, of eerste kancelier en opper-bewaarder van des keizers brieven. Ook is hy opziender over des keizers gebouwen geweest. Na de doodt van keizer Karel den Groten trok hy het geestelyke kleedt aan, en wierdt eerst abt van Fontenelle, en daar na van Gent. Naderhandt stichtte hy zelf, volgens *Trithemius*, het klooster Mullenheim of Selgenstadt, en wierdt daar de eerste abt van. Hillem Heda verzekert in zyne Historie der Utrechtsche bisschoppen, dat hy na Alfricus bisschop van Utrecht is geworden. Zie daar zyne woorden: „ Ik vinde geschreven, dat *Eginardus* omtrent dezen tydt „ bisschop is geweest, om wiens wille, zo als in de Historiën „ gevonden wordt, Lotharius de oude, zoon van Lodewyk den „ Goeden, in het zestiende jaar zyner regeeringe in Italië, en in „ het zevende jaar zyner regeeringe in Vrankryk, voor zyne eige „ zaligheit, en voor de zaligheit van zyne vrouwe en kinderen, „ bevestigt heeft de vryheit, die niet alleen door zynen vader, maar „ ook door de vorige koningen van Vrankryk, aan de Utrecht„ sche kerke vergunt was geweest. Gedaan binnen Aken". In den octrooibrief van deze vryheit, de welke by *Heda* geheel uitgeschreven staat, wordt Eginard genoemt bisschop van het *Oude Trecht*, dat is van Utrecht. *Maar J. Beka*, zegt Buchelius (*in notis ad Bekam p.* 28), *heeft Eginhardus niet opgetelt onder de bisschoppen van Utrecht, die daar in van meest alle de schryvers gevolgt is geweest, eenen Heda alleen uitgezonderd, die dezen Eginhardus, uit den Octrooibrief van keizer Lotharius, voor bisschop van Utrecht aan de nakomelingen heeft opgeveilt.* Hierom is het, dat noch Trithemius, noch G. Vossius, noch Hofman, noch Antonius Pagi, noch anderen, die de lyst der bisschoppen van Utrecht hebben opgemaakt, hem op de zelve gestelt hebben. Zy geven hem slechts op voor een abt van verscheide abdyen. „ Eginhardus „ (zegt Pagi) is volgens den Kronyk schryver van Fontanelle, in „ het XVI hoofdstuk, in het derde jaar der regeeringe van kei„ zer Lodewyk aangestelt tot abt van Fontanelle, en heeft die „ abdy den tydt van zeven jaren bezeten, dat is van het jaar 816 „ af, tot den jare 823 toe, wanneer hy, volgens den zelven Kronyk„ schryver, van de regeeringe der gemelde abdyë van Fontanelle „ heeft afgestaan, en Ansegisus, abt van Luxeuil, in zyn plaats „ is gekomen. Voorts blykt uit den brief van keizer Lodewyk, „ gegeven op den 13 April, in het zesde jaar zyner regeeringe, in „ de 12 Indictie, dat Eginhard al van het jaar 819 abt is geweest „ te Gent, en dat hy den gemelden waarbrief, die by *le Cointe* „ op het zelve jaar, *n.* VI, aangehaalt staat, van keizer Lodewyk „ verkregen heeft ten voordeele van St. Bavoos abdy te Gent. „ Daarenboven is hy in den jare 829 abt geweest van eene abdyë, „ gelegen aan den Mayn, in het aartsbisdom van Mentz, en on„ der den naam van Millenheim, Salegunstadt, of Selgenstadt, of „ ook van St. Marcellinus en S. Petrus-abdyë bekend". P. Bokkenberg, zullende in zyn boek van de openbrieven gaan handelen van dezen Eginhard, begint aan het 812 zydtje met deze inleiding: *Van Eginhardus, die zich het Utrechtsche bisdom misschien ten onrechte aanmatigt.* De Schryver van *Batavia sacra* voegt hier by: „ Wy willen dan liever zeggen, dat *Eginhardus*, gelyk „ als hy het bewindt over verscheide abdyen gehad heeft, ook de „ abdy van Utrecht bedient zal hebben, evens eens als *Lutgerus*, „ of immers, dat de bisschop van Utrecht overleden of ver„ dreven zynde, hy deze naburige kerk zo lange zal waargeno„ men, en de gemelde gift van den vorst Lotharius verkregen „ hebben; en dat hem daarom de naam van bisschop, gelyk het „ met den H. abt *Gregorius* ook geschied was, zal toegepast zyn. „ En deze gissing schynt eenigermate door den waarbrief zelf van „ Lotharius bekrachtigt te worden: want daar wordt aldus van „ Eginhardus gesproken: *Die genoemt wordt bisschop van het Oude* „ *Trecht*: dat luidt niet, als of hy bisschop was geweest, maar „ als of hy enkelyk den naam van bisschop hadt gedragen.

Eginhardus heeft zich voornamentlyk bekend gemaakt door het schryven van 't leven van *Karel den Groten*, en dat voor een man van de negende eeuwe in zo fierlyk Latyn, dat zommige oordeelkundigen van gedachten zyn geweest, dat Herman, graaf van Nuënar, die dit werk het eerst heeft uitgegeven, den styl daar in verandert, of wel het geheele werk zelf geschreven en Eginard toegeëigent heeft; maar men heeft zo uit de eige handschriften, als uit de getuigenissen van anderen het tegendeel bevonden. Men weet niet wel, wat men van zyn liefde-avontuur en huwelyk met Emma, de dochter van Karel den Groten, door Marquardus Freherus in zyn *Chronicon Laurishamensis Cœnobii* verhaalt, en door den geleerden en bekenden ridder en Nederduitschen Poëet Jakob Cats in zyn *Trouwring*, onder den tytel van *De Man dragende Maagdt*, zo treffelyk opgeschikt, geloven zal, dewyl de zelve Freherus in een brief, zynde de 104 van eene verzameling van Brieven, geschreven aan Melchior Goldast, en uitgegeven te Frankfort in den jare 1688, daar zelf geen geloof aan slaat, en aanmerkt, dat Vincent van Beauvais een diergelyke verhaalt van keizer Hendrik den III. Het is ook onzeker, wanneer Eginard gestorven is. De meesten stellen zyne doodt in den jare 843, of 844; doch men vindt, dat hy nog in 't jaar 848 het Concilie van Ments heeft bygewoont. Altoos het is zeker, dat hy niet meer geleeft heeft in den jare 856, alzo Rabanus Maurus, die zyn grafschrift gemaakt heeft, in dat jaar overleden is. Zyne levensbeschryving van Karel den Groten vindt men by *Ruberus*, *Freherus*, *Du Chesne* (*Tom. II, Scriptorum Hist. Franc.*) en is ook dikwils alleen, zo zonder als met de geleerde aanmerkingen van *Besselius* en *Schminkius*, uitgegeven. Daarenboven heeft hy geschreven een tractaat *de translatione & miraculis S. Marcellini & Petri libr.* IV; *Epistolæ* 62; *Epistola ad Lupum Abbatem Ferrariensem*; *&c.* Men schryft hem verkeerdelyk toe de *Annales Rerum gestarum Pepini Regis, Caroli Magni, & Ludovici Pii, ab an.* 741 *usque ad an.* 828, waar over hy van een hedendaagsch schryver in zeker boekje, geïntituleert: *L'Esprit de Gerson* (*ch.* 35, *p.* 204) van eenzydigheit en bedrog ten opzichte van 't verhaal der ledigheit en luiheit, mitsgaders van de belagchelyke praal op een wagen, door ossen getrokken, van de koningen van Vrankryk van 't eerste geslacht, en anderszins, beschuldigt wordt. De oude afschriften van dat werk doen zien, dat het door een Benedictyner monnik gemaakt is. *Lupus Ferrariensis Ep. I. Sigebert. de Vir. illustr. cap.* 16. *Trithem. in Cat. Script. Eccles. Bellarmin. de Script. Eccl. Surius ad diem* 11 *Junii. Bollandus tom. II, mens. Jan. p.* 875. *Vossius de Hist. Lat. lib. II. cap.* 33. *Du Chesne in Append. temp. II. Script. Hist. Franc. Sagittarius Hist. Eccl.*

Eccl. c. 24. §. 28. *p.* 616. *Cave. Gudlingii Otia tom. II. p.* 102. *Batavia Sacra I Deel. p.* 556 *enz. edit. in* 8.

EGIPPUS. Zie EUGIPPUS.

EGIPTEN, EGIPTENAARS. Zie EGYPTEN, EGYPTENAARS.

EGISHEIM, een kasteel en oud graafschap in de Neder-Elzas, daar hertog Everhard van Allemannië lang voor den tydt van Karel den Groten zynen zetel hadde. Zyne nakomelingen, na dat het hertogdom Allemannië onder de heerschappye van Karel Martel, groothofmeester van Vrankryk, vervallen is, hebben in de Elzas en Zwaben de graaflyke huizen van Habsburg, Daxberg en Egisheim gesticht, uit welk laatste huis eenigen het hertogdom van Lotharingen, en de Neder-Elzas bezeten hebben. *Koningshofen Els. Chron. p.* 260.

EGLEN. Zie EGELN.

EGLISAU, eene kleine stadt, met een slot of kasteel, in Zwitserlandt, 3 uuren beneden Schafhuizen aan den Rhyn, waar over aldaar een brug legt. Zy behoort onder de stadt Zurich, en wordt door een landvoogdt uit de zelve geregeert.

EGLISH, een vlek in Ierlandt, in het gewest Lagenië, of Leinster, in 't graafschap Kings, acht uuren van Philipstown, en Queenstown, of Maryburow, hebbende zitting en stem in het Parlement van Ierlandt. *Maty Dict.*

EGLOFSTEIN. (LUPOLDUS VAN) Zie BABENBERG.

EGLON, koning der Moabiten, die zich in den jare 2565 van de scheppinge der wereldt, en 1419 voor de gewone Christen rekening, met de Ammoniten en Amalekiten vereenigde, en de kinderen Israëls, alzo zy tegen Godt gezondigt hadden, sloeg, en de Palmstadt, dat is Jericho, innam; waar na zy hem 18 jaren dienstbaar waren: wanneer zy Godt weder aanriepen, die hen Ehud gaf, de welke geschenken aan Eglon bragt, en hem met zyn zwaardt, dat hy op de rechter zyde hadt, vermits hy links was, doorstak, waar op zy wederom de Moabiten sloegen, en aldus weder uit de slaverny geraakten. *Judicum c.* III. *Josephus l. V. c.* 5. *Torniellus. Salianus. &c.*

EGLON, eene stadt van den stamme Juda, in 't Oosten van Hebron. *Simon Dict. de la Bible.*

EGLY, eene rivier in Vrankryk, hebbende haren oorsprong in opper-Languedok, by Massak, loopt door een gedeelte van het Roussillon, en ontlast zich tusschen het meir van Leucate en de mondt van de Tet in de Middelandsche zee. *Baudrand.*

EGMONDT BINNEN en OP DEN HOEVE, of TEN HOEF, eertyds een zeergroot dorp, of vlek, met een groot kasteel en eene vermaarde abdyë, (welker beschryvingen hier na volgen zullen) in Noord-Hollandt, in het Noord-Westerdeel van Kennemerlandt, en niet verre van de stadt Alkmaar, wiens landscheidinge vergeten is. Het is een wydberoemd graafschap geweest der Heeren van Egmondt, van welke in het vervolg gesproken wordt. Heer Arnout van Egmondt, ridder, zoon van heer Johan van Egmondt, overleden in den jare 1409, was de eerste, welken hertog Albert van Beyeren, graaf van Hollandt, enz. de heerlykheit van Egmondt in vollen eigendom overgaf; zo dat die van Egmondt eigentlyk op dien tydt in het bezit van de heerlykheit geraakten. Dit dorp, of vlek, heeft, naar men zegt, eertyds den naam gehad van *Hallem*, en is naderhandt *Egmondt* of *Hecmunda* genoemt. De naamreden van dit Egmondt wordt verscheidentlyk opgegeven. Johan van Leiden schryft in zyne Jaarboeken van Egmondt, dat het by deze gelegenheit aan die benaminge zou gekomen zyn; namentlyk, wanneer het landt door de verdiensten van S. Adalbert van den inval der Barbaren, of liever van de vuiligheden der afgoderye, gezuivert was, zou deze Adalbert, om Godt te bedanken, gezegt hebben: *Gratias Deo, jam loca hæc munda sunt*, dat is: „ Godt zy gedankt, nu zyn deze plaatsen zuiver". Anderen zeggen, dat S. Willibrordus, in deze landen aangekomen zynde om 'er het Euangelium te prediken, en ziende, dat alles bezet was met de bygelovigheden der afgoderyë, tegen zyne reizegezellen zou gezegt hebben: *Hac mundate*, dat is: *Zuivert deze plaatsen.* Doch Boxhorn houdt dit voor een verdichtsel der monniken. Alting spreekt omtrent even eens, te weten, dat de eerste priesters deze kerk *hæc munda* (dit is een reine kerk) genoemt zouden hebben; om te kennen te geven, dat ze in heiligheit uitstak boven de andere kerken. Doch deze naamreden is wat verre gezocht, en men zal niet ligt vinden, dat men in die tyden Latynsche namen gegeven heeft aan Batavische en Nederlandsche dorpen. Anderen zeggen, dat het zyne benaming heeft van zekeren *Eg*, of *Eggo*, de welke S. Adalbert gehuisvest zoude hebben. Maar gestelt, dat zo een Eg of Eggo huisvesting aan St. Adalbert gegeven heeft, waar komt dan de andere helft van den naam van daan? men dient dan immers nog den oorsprong van *mondt* te hebben. Boxhorn doedt den naam van Egmondt (want zo wordt het dorp in de oude brieven gespelt, en niet *Hegmondt*) afdalen van een vlietje, of riviertje, langs het dorp henen lopende, en *Eg* genoemt, en van *mondt*, dat onder anderen eene uitwatering betekent; want hy zegt, dat de namen van steden of dorpen, de welke in *mondt* uitgaan, te kennen geven, dat 'er voorby, of midden door die steden of dorpen een waterstroom loopt, en dat *Rupelmonde*, *Yſſelmonde*, enz. aldus genoemt worden, omdat zy gelegen zyn aan den mondt van de Rupel en den Yssel. Anderen voegen daar by, dat hier te Egmondt een haven geweest is. Nog zyn 'er, die het beter menen getroffen te hebben, zeggende, dat Egmondt zo veel te zeggen is als *Engmondt*: zy beweeren, dat een sprank des Rhynstrooms, van zyn bedde of stroom by Leiden afgedwaalt, Noordwaarts opgelopen en eene uitwatering gezocht heeft, en eindelyk, met een smalle kil te Egmondt aangekomen, zich aldaar in de zee pleeg te storten. Van de haven houden zy het ook staande, met dit onderscheidt alleen, dat de haven in der daadt was de mondt van den Rhynstroom. Waarschynlykst is wel de aanmerking van Boxhorn, te weten, dat de namen van plaatsen, de welke in *mondt* uitgaan, te kennen geven, dat die steden aan den mondt van een vliet of stroom gelegen hebben; en dat 'er zo een vlietje, of riviertje, voorby Egmondt gelopen heeft, heeft de geleerde Aantekenaar over de *Oudheden en Gestichten van Kennemerlandt* onder anderen uit *Petrus Nannius* en *Klaas Kolyn*, welker eerste wel voor het midden der zestiende, maar de laatste omtrent het jaar 1170 geschreven heeft, met vele bondige redenen opgeheldert, en zeer waarschynlyk aangewezen, de welke door de weetgierigen daar over kan nagezien worden.

In het leven van Dirk den I, graaf van Hollandt, is aangetekent, dat die graaf te Egmondt een houten kerk, ter eere van S. Adalbert, met een houten nonnenklooster, heeft opgerecht, welk laatste door grave Dirk den II in een steenen klooster is verandert; als in des zelfs leven mede gezegt is. Doch zie daar van breder op het artykel van EGMONDT. (ABDY VAN) De Parochiekerk van dit dorp was de H. Maagdt toegewyd, en door Athalardus, den VI abt, gebouwt. Zy pleeg ook den naam te dragen van S. Pieterskerk, en wierdt door de wandeling ook de Buurkerk genoemt. In dit dorp was ook een gasthuis, in het welke eene kapellany was van heer Dirk Foppensz, welke kapellany naderhandt overgebragt is naar Alkmaar. Ook heeft Willem de I, heer van Egmondt, eene kapel op den Hoef gesticht, de welke S. Catharina wierdt toegewyd; en vervolgens heeft Jan, heer van Egmondt, omtrent den jare 1451, in die kapelle een kapittel opgerecht van zes kanunniken. De abt van Egmondt aan de eene zyde, en de heer van Egmondt met de kanunniken aan de andere zyde hebben wel eer getwist, wie van hen beide gerechtigt was om den pastoor tot deze kapelle te benoemen.

Het dorp Egmondt was in het begin der XIV eeuwe, dat is, van omtrent den jare 1300, tot den jare 1315, eenige jaren min of meer onbegrepen, in een zeer bloejenden staat, en behoefde zelfs, zo als Bokkenberg (*Dynast. Egmond. pag.* 48) ergens gelezen heeft, voor geen eene stadt van Hollandt in aanzien, neêring en welvaren te wyken. Johan van Renesse, Hendrik Kreveldt, Kornelis Zonneveldt, Warner Raaphorst, Adriaan Rietwyk, Niklaas Banjaardt, en meer andere edellieden en vermogende persoonen, hadden daar hunne sloten en hofsteden, daar zy gewoon waren huis te houden. Maar in den jare 1315 staken de Vriezen Egmondt, en het slot, waar van hier na gesproken wordt, in brandt; en dat was de reden, dat al de adel, naar eene veiliger plaats omziende, te Leiden of te Haarlem ging wonen. Het zelve is in den jare 1517 ten eenemale afgebrand.

Omtrent den jare 1450, eenige jaren vroeger of later, heeft, volgens het verhaal van den zelven Bokkenberg (*Dynast. Egm. pag.* 105) te Egmondt op den Hoef een zeker man gewoont, met name Johan Klopper, de welke honderd en veertig jaren oud geworden is, en geen spyze pleeg te nuttigen voor zonnen ondergang. Egmondt Binnen en den Hoef heeft kerk en Predikant, staande onder de classis van Alkmaar. *Goudhoeven in de Oude Holl. Kronyk pag.* 84. *Boxhorn Theatr. Holl. pag.* 60. *Joh. de Leydis Chron. Egmund. uitgegeven door Ant. Matthæus, pag.* 4. *Alting Notit. Germ. Inf. P. II. pag.* 83. *Oudheden en Gestichten van Kennemerlandt.*

EGMONDT OP ZEE, of EGMONDT BUITEN, tot onderscheidt van *Egmondt binnen*, een dorp gelegen aan de Noordzee, niet verre van Egmondt binnen. Alhier wordt de voorgemelde haven en uitwatering van de vliet de *Eg* gezegt geweest te zyn. Rakende des zelfs eerste begin en opkomst, men verhaalt, dat Walger, zesde heer van Egmondt, hier aan de zee tien huizen liet timmeren, die hy van eenige verarmde buren of huisliedenvoor niet liet bewonen. Hy gaf hen zelf verlof om de kost in de Noordzee te zoeken, dat is te zeggen, om 'er vry en onverhinderd te gaan visschen, met dit beding alleen, dat zy den tienden visch aan de abdyë van Egmondt zouden geven. Dit visschen nam zodanig op, dat de huizen van tydt tot tydt vermenigvuldigden en tot een welvarend dorp aangroeiden. Het geven van den tienden visch, dat eerst eene geringe vereering was, wierdt een aanzienlyk recht, en de monniken hadden daar aan, het gansche jaar door, visch genoeg, zo dat zy geen visch behoefden te kopen. Doch naderhandt hebben de Heeren van Egmondt dezen tienden visch, anders de hofvisch genaamt, den monniken, met meer andere rechten en inkomsten, afhandig gemaakt, als in de geschiedenissen van de Abdyë van Egmondt zal verhaalt worden. De zelve heer Walger van Egmondt liet daar in den jare 1036 ook eene kapel bouwen, ter eere van S. Agnes, die daar zedert als patronesse geviert wierdt. Volgens het register van de goederen der abdyë van Egmondt moest de pastoor van dit dorp tienden betalen aan den abt van Egmondt. Volgens het zelve register pleeg de graaf van Egmondt eertyds den pastoor der gemelde kerke te benoemen, die dan door den abt voorgestelt wierdt aan den aartsdiaken der Utrechtsche kerke: doch naderhandt heeft de abt dat recht van benoemen den grave niet willen toestaan; maar zich zelf alles aangematigt. De kerk van dit dorp loopt tegenwoordig groot gevaar van door de zee verslonden te worden. Ze wordt door een eigen Hervormd Predikant bedient, staande onder de classis van Alkmaar. *Oudheden en Gestichten van Kennemerlandt.*

EGMONDT. (ABDY VAN) Dit klooster is door Dirk den I, grave van Hollandt, enz. voor nonnen van de orde van S. Benedictus allereerst, volgens het gebruik van die tyden, van hout getimmert in den jare 889. Het zelve wierdt ruim zeventig jaren daar na, onder de regeeringe van grave Dirk den II, den zone van Dirk den I, door de Vriezen geplundert en tot den grondt verbrand. Maar deze graaf Dirk de II deedt de nonnen verhuizen naar

naar Bennebroek, digt by Haarlem, en dit klooſter van ſteen weder opbouwen. Hy gaf het zelve te bewonen aan monniken, mede van de orde van S. Benedictus, op dat het den aanval der ſtropende Vriezen te beter zou kunnen afweeren, en wilde daarenboven, dat het de begraafplaats der graven zou zyn: ook liet hy het gebeente van S. Jeroen, en van S. Adalbert derwaarts overbrengen. Hy vereerde daarenboven grote goederen, en daar by den text der Euangeliſten, met het beſte goudt en zeer koſtelyke geſteenten bekleed, aan dat klooſter. Doch wat dit laatſte aangaat, in de Rymkronyk van Klaas Kolyn ſtaat aangetekent, dat dit koſtelyke Euangelieboek aan de abdyë vereert wierdt door Hillegaard, de gemalin van Diderik. Dirk de V, en de volgende graven hebben nog vele andere goederen en voorrechten aan dit klooſter vereert; zo dat het zelve met den tydt zeer ryk, en eene der vermaardſte en vermogendſte abdyen van Nederlandt geworden is. Tot meerder luiſter van het klooſter wierdt aan de klooſtervoogden ook de waardigheit en eernaam van abt gegeven; en deze abten hadden, behalven ontelbare landgoederen, tienden en renten, ook het recht om op de duinen te jagen, en om, volgens eene vergunning van hertog Philips, in Abſpoel, buiten Leiden, vier paar zwanen te houden.

De klooſterkerk was S. Adalbert toegewyd, (zie zyn leven boven op het artykel S. Adelbert) en in de zelve waren verſcheide kapellen, en zeer vele altaren. Behalven de zelve was 'er te Egmondt nog eene Parochiekerk, op den naam van de H. Maagdt Maria, waar van hier voor, in het artykel van dat dorp, gewag is gemaakt. Men zal 'er hier by voegen, dat volgens de Jaarboeken van Egmondt de abt Gerard van Poelgeeſt deze Parochiekerk inlyfde in de abdy van Egmondt, en dat tegen wille en dank van den heere van Egmondt, en van het Kapittel op zyn ſlot ten Hoef. De abt van Egmondt hadt daarenboven de benoeming tot vier en twintig Parochiekerken, en vyf en veertig kapellanyën te vergeven.

Men zal nu de merkwaardigſte gebeurteniſſen van de abdy van Egmondt aantekenen. Onder *Walterus*, VII abt van Egmondt, in den jare 1138, heeft Dirk de VI, grave van Hollandt, als hy van Jeruzalem over Rome naar huis keerde, van welken tocht in zyn leven geſproken is, de abdy van Egmondt, en die van Rhynsburg, onmiddelyk aan den Roomſchen ſtoel onderworpen. Ten tyde van den elfden abt, *Wybout* of *Wiboldus* genoemt, heeft graaf Floris de II, met zynen broeder Robert, de kerk van Vlaardingen aan de abdyë van Egmondt geſchonken; welke kerk, met hare onderhorige kapellen, of kerken, lang te voren aan de abdye geſchonken was door grave Aarnout. Tuſſchen dezen abt Wybout en Dodo Berwoutszoon is verſchil gerezen over het advokaatſchap der abdyë. Te weten, de bovengenoemde abt Walterus, een braaf man, die alles, dat vervallen was, zo in het tydelyke, als in het geeſtelyke, weder te recht holp, hadt ook, tot bezorginge van het tydelyke, verſcheide zo genoemde advokaten te werk geſtelt; doch zodanig, dat hy de zelve wederom aanſtelde en afdankte naar zyn welgevallen: hoewel hy aan Berwout, van wien de heeren van Egmondt afgedaalt zyn, het advokaatſchap tot een eeuwig leen hadt opgedragen. Uit dien hoofde, en om andere redenen, meende Dodo een vaſt en onwederſprekelyk recht tot het advokaatſchap te hebben. De abt Wybout meende van neen; zo dat hier uit grote krakeelen rezen, en Dodo de handen aan de goederen der abdyë begon te ſlaan. Eindelyk wierdt de zaak aan graaf Floris verbleven, volgens wiens uitſprake de graaf van Hollandt alleen de wettige advokaat der abdyë was, en dat die geen, die door den abt en den grave gemeenerhandt verkoren wierdt, het advokaatſchap zo lang bedienen mogt, en den naam van advokaat mogt dragen, als de abt en de graaf het goed vonden en dienſtig oordeelden. Echter wierdt Dodo weder voor advokaat aangenomen. Maar wanneer, zes en twintig jaren na de doodt van Wybout, *Lubbert van Ryswyk* de twaalfde abt van Egmondt, en heer Willem van Egmondt Wouterszoon advokaat dezer abdyë geworden was, plaagde deze Willem den abt en de monniken op allerhande wyzen. Als het eens gebeurde, dat de monniken in het klooſter vochten, moeſten zy, zo als hy het verſtondt, voor hem te recht ſtaan, en van hem geſtraft worden. De huislieden en dienſtknechten der abdyë, tot de dienaren van den abt, en de kokken, bakkers en brouwers der abdyë toe, wilde hy voor zyne rechtbank betrekken; ja verboodt hen den monniken, naar ouder gewoonte, eenigen dienſt te doen; en omdat de abt alle die lieden verboodt voor Willems vierſchare te verſchynen, liet hy alle des klooſters ſchapen, koejen, en andere beeſten, ophalen; ja hy liet zich verluiden, het zou den abt, zo hy hem niet in alles ten wille was, niet minder dan zyn leven koſten. De zaak wierdt voor den biſſchop van Utrecht gebragt, die den abt in het ongelyk ſtelde. De abt beriep zich op den Roomſchen ſtoel: doch Willem, naar dat alles niet vragende, riep alle zyne magen en vrienden by malkander, en begon het klooſter en den abt des te vinniger gewapenderhandt te vervolgen. De paus beval de ganſche zake aan den grave van Hollandt. De graaf, die, als opperſte advokaat der abdyë, geen rechter kon wezen, ſtelde een rechter aan. By uitſpraak wierdt verſtaan, dat niet heer Willem, maar de graaf van Hollandt, de advokaat der abdyë was; en vervolgens, dat heer Willem geen recht hadt om de monniken en dienſtknechten voornoemt voor zyne vierſchare te ontbieden. Als daar op de graaf, als advokaat der abdyë, alle ſchade en verongelykingen, den abt en de monniken aangedaan, vergoed wilde hebben, heeft heer Willem den graaf verzocht, de zaak als middelaar by te leggen. Na veel voor- en tegen-zeggens heeft de graaf, als middelaar, deze uitſpraak gedaan, „ Dat heer Willem van zyn gewaand recht zou „ afſtandt doen, maar de zelve goederen uit enkelde gunſt bezit- „ ten; dat Willem alle boeten zou beuren; dat eene kleine boete „ twee denieren, en eene grote twee ſtuivers zou bedragen; dat „ hy, Willem, gene dienſtknechten der abdyë tot zynen dienſt „ zou dwingen" ; enz. Doch hier mede was het verſchil wel voor een tydlang, maar niet voor altydt weggenomen: want onder den volgenden abt *Henrik* wierdt het zelve weder levend, en de gemelde abt heeft het advokaatſchap der abdyë, met de andere leengoederen, die Willem bezat, wederom aan den zelven Willem te leen opgedragen; zodanig, dat dit advokaatſchap, en het ganſche leen, by gebrek van mannelyk oir, op Willems dochteren, en, by gebrek van wettige dochteren, op zynen oudſten broeder, en verder op zyne naaſte magen verſterven zou. Deze beleening is geſchied in den jare 1226, en naderhandt, te weten in den jare 1237, door paus Clemens den V beveſtigt. Maar of het ganſche konvent zyne toeſtemming tot deze beleening gegeven heeft, is bezwaarlyk om te geloven: 1 omdat Bokkenberg (*Dynaſt. Egmond. pag.* 38) getuigt, dat het geſchied is tegen de wille der monniken; ten tweede, omdat de zelve beleening door den zelven abt nog eens gedaan is in den jare 1227; maar, zo als de Jaarboeken van Egmondt getuigen, buiten de toeſtemminge van het konvent, en zonder dat 'er eenige beveſtiging bygekomen zy. Het is ligt te denken, dat de abt en de prioor, voornamentlyk als zy nog eenige monniken op de handt hebben, ligtelyk een brief kunnen opſtellen op den naam van het ganſche konvent.

Onder het beſtier van *Lubbertus* den II, zestienden abt van Egmondt, heeft paus Innocentius de IV in den jare 1246 allen den genen, die de kerk van S. Adalbert te Egmondt op S. Adalbertsdag bezoeken zouden, jaalryks twintig dagen aflaats of afflags van de opgelegde boetwerken toegeſtaan; en Gerard, aartsbiſſchop van Keulen, is daar omtrent nog milddadiger geweeſt, hebbende aan de zodanigen veertig dagen aflaats vergunt. Ook heeft de gemelde paus in het zelve jaar aan de abdyë van Egmondt eenige vergunningen toegeſtaan omtrent de braaklanden, en alle de voorrechten, aan de abdyë verleent, door eene pauſſelyke bulle beveſtigt. Drie jaren daarna, namentlyk in den jare 1249, heeft de zelve paus aan den abt en de abdyë van Egmondt op hun verzoek toegeſtaan, dat zy door gene brieven, die men van den pauſſelyken ſtoel, of des zelfs legaten, verwerven mogt, gedwongen konden worden om eenige jaargelden aan iemandt te verleenen, of iemandt eene kerkelyke bediening te begeven. Onder *Hugo van Aſſendelft*, den zes en twintigſten abt, heeft de abdy van Egmondt grote rampen geleden, meeſt daar door veroorzaakt, dat deze abt al te driftig was om de klooſterlyke goederen, door de heeren van Egmondt als eigen bezeten wordende, wederom machtig te worden, niettegenſtaande hy wiſt, dat zyn wederparty, Johan van Egmondt, hem te machtig, en geen man was om naar bannen of geeſtelyke dreigementen te vragen. De ſchade, die Johan van Egmondt den abt en de monniken toegebragt heeft, is volgens het ſchryven der Egmondſche Jaarboeken niet te waardeeren. Hy ging ſchrikkelyk te werk, en als of hy des lands vyanden te bevechten hadt. De zaak wierdt voor den paus gebragt, die zyne gemachtigden naar Hollandt zondt. Die het hert hadden van tegen Johan van Egmondt te getuigen, wierden als te vuur en te zwaardt vervolgt; de zoon van eenen getuige door de medeſtanders van Johan dood geſlagen. Daar bleef het niet by; de abt en het klooſter kregen een uitdaagbrief van wegens den gemelden Johan. Daar op ging het van de zyde der Egmonden op een branden en blaken, op een roven en plunderen, op een ſteken en kwetzen. De graaf van Hollandt geboodt alle de vyandlykheden te ſtaken, en de vrienden van weêrkanten kwamen in het ſpel: maar graaf, paus, vrienden wierden even weinig gehoort. Monniken en knechten wierden met blote degens nagejaagt; de prioor, Aarnout van Driel, dood geſtoken, en allerhande baldadigheden bedreven. Dit duurde tot de doodt van den abt Hugo toe, wanneer de vyandlykheden geſtaakt wierden, doordien des zelfs navolger, *Johan van Hillegom*, de heeren van Egmondt ongemoeid liet. Maar onder den volgenden abt, *Johan Weent*, borſt het vuur der oneenigheit wederom in eene lichte vlam uit. De abt, met hertog Albert ſprekende, deedt vele en zware klagten over de baldadigheit van Arnout van Egmondt. Maar eindelyk al dat krakeelen moede, droeg hy, nevens het konvent, het hoge rechtsgebiedt over Egmondt in den jare 1396 weder op aan den voornoemden hertog Albert, onder dit beding nochtans, indien dat overgeven goed gekeurt wierdt door den paus van Rome. De paus, miſſchien heimelyk opgeſtookt, weigerde zyne goedkeuring te geven, zo dat de abt en het konvent, als de handen gebonden hebbende, achter uit weken, en hun gegeven woordt herriepen. De hertog, daar over gebelgt, en aan Arnout van Egmondt om verſcheide dienſten verplicht, gaf hem de heerlykheit van Egmondt in vollen eigendom over, die daar op voortging met den abt te plagen: doch de kans veranderde eenigzins na de doodt van den gemelden hertog Albert, en na die van den abt Johan Weent: want Willem de VI, op zynen vader in het graafſchap gevolgt zynde, verklaarde by een oopenbrief, dat hy de gift van Albert, zynen vader, vernietigde, alle de voorrechten der abdyë beveſtigde, en geen groter recht over de gemelde heerlykheit hebben en behouden zou, als zyn vader, en hy zelf voor de overgave van Johan Weent gehad en genomen hadden. Doch in den jare 1408, als graaf Willem zynen broeder Johan van Beyeren tegen de Luikenaars wilde gaan helpen, en daarom het landt van binnen bevredigt hebben, heeft hy den heere van Egmondt alle misdaden vergeven, en hem de heerlykheit van Egmondt onder zekere voorwaarden tot een erffelyk leen opgedragen. Maar de oude wonde, zo dikwils vernieuwt en opgekrabbelt, en door zo menigvuldige vyandſchappen als vergiftigt, was zo gemakkelyk niet te geneezen. In den jare 1409, wanneer Jan van Egmondt in zyns vaders plaats heer van Egmondt geworden was, begon het uitgedoofde vuur weder levend te worden, en de vonken hier en daar een nieuwen brandt te maken. De graaf van Hollandt gaf

wel,

wel, als goede man, deze uitspraak: „ Dat de heer van Egmondt „ het landt, daar zyn slot al eenige eeuwen op gestaan hadt, en „ waar over grote twist voorgevallen was, te leen zou houden van „ de abdy, zodanig, dat de abdy het nimmer in eigendom zou „ bezitten; dat de Heer van Egmondt te leen zou houden van de „ graven de landeryen; dat de dienaars der abdyë niet zouden „ staan onder den heere van Egmondt, ten ware dat zy iets in „ het dorp misdreven; dat hy ook op die dienstknechten niets te zeggen zou hebben binnen de muren des kloosters en de deuren van „ het gasthuis, ten ware dat hy door den abt te hulpe geroepen „ wierdt; dat hy de eigene dienstknechten der abdyë niet zou „ dwingen tot zynen dienst, en geen ongelden van hen vorderen, „ ten ware dat zy van eenig misdryf overtuigt waren, " enz. Doch de heer van Egmondt meende by die uitsprake in zyne rechten verkort te zyn, en ontzag zich niet allerwegen op den grave te smalen; waar op de graaf in den jare 1313 wederom eene uitspraak gaf, dat de heer van Egmondt zyne bezwaarnissen tusschen zekeren tydt hadt in te leveren; of dat anders, indien hy niet te voorschyn kwam, de eerste uitspraak voor goed en krachtig zoude gehouden worden. En dewyl hy achter bleef, wierdt de uitspraak voor zodanig gehouden. De heer van Egmondt, hoe langer hoe meer wrokkende, en zyn eigen tong niet meester zynde, liet zyn ongenoegen tegen den grave by alle gelegentheden blyken. De graaf, over al dat morren verdrietig geworden, doedt zyne klagten voor een groot getal van den grootsten adel, en voor de burgermeesters der steden, en toont hen den brief, waar mede de heer van Egmondt hem voor goeden man hadt aangenomen. Als de heer van Egmondt ondertusschen voor al het gezelschap verscheen, en oopentlyk ontkende, dat hy de zaak aan den grave hadt laten verblyven, wierdt hy door zyne eigene handtekening overtuigt. Maar de graaf, om den heere van Egmondt ten overvloedt te gemoet te komen, deedt nog eene byeenkomst beleggen, daar hy den heere van Egmondt, zo als de Jaarboeken van Egmondt althans getuigen, meer toewees dan hem toegekomen zou hebben. Maar de heer van Egmondt was de man niet om ergens in te zwichten, tot zo verre, dat hy den grave, in den oorlog met den Geldersman, en als de edelen hem als om stryd kwamen helpen, niet begeerde ten dienste te staan, of hulp te bieden: ja de graaf, immers zo als de Jaarboeken vertellen, wierdt van goederhandt verwittigt, dat de heer van Egmondt niet alleen verraadt tegen hem smeedde, maar zelfs op zyn leven ging; of ten minste op allerhande middelen bedacht was om hem gevangen te nemen, en in de handen zyner vyanden over te leveren. Maar als de hertog overleden was, heeft de heer van Egmondt, die de party van Jan van Beyeren tegen vrouw Jakoba volgde, en doen en laten by den gemelden hertog was, de kans schoon gekregen om zyne wraakluft tegen den abt van Egmondt, *Gerardus Okkenkerg*, die op Johan Weent in die waardigheit gevolgt was, te boeten. De abt wierdt gewaarschouwt, was hy zyn leven moe, hy kon in het klooster blyven; maar moest anders een goed heenkomen zoeken. Hy deedt het ook, en vluchtte met eenige monniken naar Utrecht. Toen ging de ellende wederom aan: zommige medestanders van den heere van Egmondt, in de abdy gekomen, begonnen daar den beest te spelen. Roven, slaan, kwetzen, dood smyten was maar een tydverdryf. Al wat hunne gading was, dat is, al het beste en kostelykste, wierdt weggenomen; de monniken wierden wederom met blote degens nagelopen, en dikwils gekwetst, enz. Men zou kunnen denken, dat Johan van Leiden, die de Jaarboeken der abdyë geschreven heeft, als zynde ook een geestelyke, de zaak op zyn hatelykste hebbe afgeschildert, en hem van eenzydigheit verdacht houden, indien Bokkenberg, die de heeren van Egmondt, daar hy eenigzins kan, verdedigt, die de gemelde Jaarboeken gelezen hadt, en de zelve dikwils gebruikt en te pas brengt, en die vele papieren en brieven der van Egmonden bezat, en daar uit zyne Historie opgestelt heeft; indien die Bokkenberg, zegt men hier, daar een eenig woordt tegen sprak: in het tgendeel, hy bekent, dat de heer van Egmondt den abt en de monniken met eene dolle razerny vervolgde; ja hy schryft dikwils de eigen woorden van de Jaarboeken uit.

Johan van Egmondt ging hertog Jan van Beyeren vervolgens opmaken om den abt en het konvent by den paus van Rome over vele misdaden en ongebondenheden te beschuldigen. Zyn inzicht was, dat de paus gemachtigden zou aanstellen, die hy dan op zyne handt hoopte te zullen krygen; en hy meende het zodanig te draaien, en daar toe te brengen, dat de abt als een ontuchtig en ondeugend man, en van een schandelyk leven, afgezet zou worden. De abt, ziende wat 'er gaande was, beriep zich op den pausselyken stoel, antwoordde op alle de betichtingen, en heeft zich zelf en het konvent, immers zo als de Jaarboeken getuigen, volkomentlyk gezuivert. Als hy nu kort daar na overleedt, en de waardigheit van abt by verkiezing aan *Willem Simonsz van Mathenes* opgedragen wierdt, begaf zich de zelve, ziende, dat het voor hem niet veilig in het klooster was, aanstonts, in het gezelschap van den prioor, met alle de privilegiën en brieven der abdyë, op weg, om een veiliger woonplaats te zoeken. Maar de heer van Egmondt hadt hen laten verspieden, en liet hen onderwegen, met alle hunne papieren en brieven, gevangen nemen, en in de boejen zetten. Daar wierden zy zo lange met honger en dorst, en anderszins, gepynigt, dat zy alle hunne brieven ter bescheidenheit van hunnen grootsten vyandt moesten overgeven, die de zelve vernietigde, verscheurde en veranderde, zo als het hem best gelegen kwam. Daar door wierden zy op vrye voeten gestelt, maar moesten nog losgeldt betalen voor hunne knechten, en nog hadt de abt het hert niet om in zyne abdyë te wonen. Maar eindelyk, in den jare 1436, heeft Philips de Goede, graaf van Hollandt, het klooster, met den abt, onder zyne bescherminge genomen; en en niet lang daar na is 'er, door de tusschenkomste van goede mannen, een vergelyk tusschen de partyen getroffen, maar het welk zodanig tot voordeel van den heere van Egmondt gemaakt was, dat de abt, wanneer hem de inhoudt voorgelezen wierdt, begon te schreien, en zeide, dat hy de goede mannen op zo een voet niet zou aangenomen hebben. Men hadt den monniken hun zegel, hoe zorgvuldig zy het zelve ook bewaart hadden, heimelyk weten te ontfutzelen, en het zelve, nevens het zegel van den abt, en dat van den heere van Egmondt, aan den brief of het vonnis der goede mannen gehangen. Zie hier uit de Jaarboeken van Egmondt, om eene volkomen kennisse van deze zake te hebben, de goederen en voorrechten, welke de abdy door de gemelde uitsprake der goede mannen verloren heeft: 1. De hoge en lage heerlykheit van Egmondt. 2. Een landgoedt, ten deele bebouwt, ten deele onbebouwt, genaamt de Duin, het welk, behalven de konynen, die zy voor hunne keuke hadden, jaarlyks pleeg op te brengen 200 ponden. 3. Zekere dienstbaarheit, de Hofvisch genaamt, waar van in het artykel van Egmondt op Zee is gesproken. 4. De molen van Egmondt. 5. Zekere landeryen, Sliklandt genaamt, de welke jaarlyks 200 Fransche kronen opbragten. 6. De diensten der wagens uit Rynegom en van den Hoef, de welke de heer van Egmondt geëigent heeft, en die op 70 Fransche kronen geschat wierden. 7. Zeventien grasvelden (*gramina*), de hofrenten genaamt, de welke jaarlyks 20 kronen opbragten. 8. De tienden te Wimnem en op den Hoef, de welke jaarlyks 35 Fransche kronen bedroegen. 9. De bebouwde en onbebouwde landeryen en weiden onder Aremersweet en Winnemersweet, de welke jaarlyks voor geldt, peper, kapoenen, ter waarde van 75 kronen, verpacht wierden. 10. Wanneer de bezitter van zodanige landeryen kwam te sterven, dan moesten de erfgenamen dat landt voor het vierde deel der waardye van den abt afkopen; en nog hadden zy dat recht alleenlyk, dan, als zy ten tyde van het voorgemelde afsterven onder Egmondt woonden: maar indien zo een erfgenaam buiten Egmondt woonde, dan verviel het gedeelte van den erfgenaam aan den abt. Die landeryen bragten jaarlyks 55 kronen op.

De rust was daar mede in de abdy van Egmondt niet herstelt: want Willem heer van Egmondt geworden zynde, wierdt hem in den jare 1451 de heerlykheit van Egmondt, met zyne verdere leengoederen, door den abt Willem van Mathenes te leen gegeven: maar als of de vyandschap tusschen de heeren van Egmondt en de abdy door gene middelen by te leggen was, en heer Willem voor zyne voorouders op dit stuk niet wilde wyken, heeft hy in het zelve jaar 1451 van paus Nicolaus den V (in de Jaarboeken van Egmondt staat *Martinus de V*; maar waarschynlyk door een misdruk, want die paus was al overleden in den jare 1431) eene bulle weten te verkrygen, waar in last gegeven wierdt om de hervorming in de abdy van Egmondt in te voeren. Zo men de meergemelde Jaarboeken moet geloven, was het rechte inzicht van den heere van Egmondt, den abt niet alleen den voet te lichten, maar hem en eenige monniken, die hem in den weg stonden, uit het klooster te verdryven. Men begon, zeggen die Jaarboeken, al te mompelen, ja men hoorde het van alle kanten zeggen, dat Jakob van Poelgeest, abt van S. Paulus-konvent te Utrecht, op een goeden voet stondt om abt van Egmondt te worden, en de hervorming aldaar in te voeren. Willem van Mathenes, ziende wat 'er gaande was, nam zyne toevlucht tot hertog Philips den Goeden, graaf van Hollandt, enz. de welke, mogelyk ziende, dat hier iets anders onder speelde dan een zucht voor de kloostertucht, aan den heere van Egmondt schreef, dat hy dat werk zou hebben te staken; en daar mede is de hervorming voor dien tydt in den loop gebleven; maar omtrent vyftien jaren daar na, onder den abt *Jordanes van Driel*, die de kloostertucht ten eenemale liet vervallen, en in gedurigen tweespalt met de oudsten van het klooster leefde, wederom hervat en ter uitvoeringe gebragt. Namentlyk, Johan Willemszoon, die in den jare 1486 door Maximiliaan, Roomsch koning, tot graaf van Egmondt verheven was, bragt het eindelyk zo verre, dat de hervorming begonnen wierdt. De graaf van Egmondt zelf hervormde op zyn manier, dat is op zyn krygsmans: hy liet de monniken, op dat zy hem niet zouden tegenstreven, in eene spyskamer opsluiten, daar zy echter genoeg te eeten kregen om niet van honger te sterven. De monniken waren nochtans niet te bewegen. Men deedt hervormde monniken uit andere plaatsen komen, aan welke terstondt de voornaamste bedieningen der abdyë gegeven wierden. Men deedt vervolgens wederom zyn best om de oude monniken tot het aannemen der hervorminge te bewegen; maar doordien zy even hardnekkig bleven, wierdt aan ieder de somme van 100 guldens des jaars toegewezen, om hunne kost in een ander klooster, of ergens in een hogeschool, te gaan kopen. Vervolgens wierdt Jordanes van Driel voor de commissarissen, of uitvoerders der hervorminge, ontboden, om vriendelyk met hem te handelen. Maar hy wilde nergens naar luisteren, en wierdt derhalven van alle bedieningen, zo in het wereldlyke, als in het geestelyke, by een plegtelyk vonnis afgezet, en daarenboven in den ban gedaan. Jordaan zag een andere bulle van Rome te krygen, de welke dat vonnis, als by onderkruipinge door de wederparty verkregen, vernietigde. Daar wierden andere commissarissen aangestelt, en hem verlof gegeven om de vreemde monniken uit de abdy te verjagen. Hy kreeg ook Philips van Oostenryk op zyn handt, de welke den grave van Egmondt op den hals verboodt, zich zelf met die zake langer te bemoejen. Albert, hertog van Saxen, die alles aan het hof vermogt, was ook voor de oude monniken. De nieuwe monniken wierden toen op hun beurt gekwelt en geplaagt; doch de graaf van Egmondt bleef hen even krachtig de handt boven het hoofdt houden, en liet den aartshertog al verbieden en gebieden, zonder naar

dreigementen en bevelschriften te vragen. Zelfs heeft Jordaan door den Mammon der ongerechtigheit, indien men den Kronyk-schryver geloven mag, den bisschop van Kameryk, des aartshertogs voornaamsten raadsman, aan zyn snoer gekregen. Die bisschop reisde in eigen persoon naar Egmondt, om de nieuwe monniken uit te zetten, en de oude wederom in het bezit te stellen. Maar de graaf van Egmondt, en zyn broeder, de heer van Ysselstein, bragten krygsvolk op de been, en deden den bisschop de lust vergaan om iets te ondernemen. Men moest dan wederom tot een verdrag komen. De nieuwe monniken bleven aan de beste koop en in het bezit der abdyë; de ouden mogten nog de 100 guldens, die hen te voren toegewezen waren, niet behouden, maar moesten zich met 60 guldens behelpen. De abt Jordaan, hoewel de zaak dus verre bygelegt was, hadt echter geen goed oog op den grave van Egmondt, maar ging op een kasteel wonen buiten Breda: maar heeft tot zyne doodt toe den tytel van abt gedragen. Doch op Kersdag in den jare 1493, des morgens vroeg, vondt hem zyn kappellaan in eene beroerdheit leggen. Hy bleef aldus leggen tot den derden Kersdag toe, zonder een woordt te spreken, behalven dat men hem eens hoorde zeggen: ***Het is al verloren; tout est perdu.*** Als hy dan op den derden Kersdag overleden was, zou het op een verkiezen gaan. De nieuwe of hervormde monniken bestemden daar een zekeren dag toe, dien zy aan alle monniken, buiten het klooster wonende, lieten bekend maken. De oude monniken, als of zy 'er alleen in te zeggen hadden, kozen tot abt hunnen prioor *Ogier van Kralingen.* De nieuwe monniken, die *Hendrik van Wittenhorst* (anderen schryven *Uyttenhorst*) gekozen hadden, lieten zulks aan hunnen zaakbewaarder te Rome weten; en dewyl de ouden mede een gemachtigden naar Rome gezonden hadden, hebben beide die gemachtigden langen tydt, zonder iets te vorderen, tegen malkander gewoelt: doch de party der hervormde monniken heeft eindelyk boven gedreven.

Als het bisdom van Haarlem opgerecht was, zyn de inkomsten van den abt van Egmondt aan den bisschop van Haarlem voor zyn onderhoudt toegewezen. De monniken, dit ziende, wilden zich in den beginne niet laten gezeggen om van hunne goederen zo af te stappen; waarop Margaretha van Parma, regeerster der Nederlanden, in den jare 1560 een brief zondt aan Kornelis Suis, president van des konings Raadt in Hollandt, en hem last gaf, om zich in eigen persoon naar de abdyë van Egmondt te begeven, *Nikolaas van Nieuwlandt* als eersten bisschop van Haarlem en abt van Egmondt aldaar af te kondigen, gelyk geschiedde; en daar de monniken meê te vrede moesten zyn. Zie daar de voornaamste geschiedenissen dezer vermaarde abdyë, waar door die der heeren van Egmondt te gelyk niet weinig zal opgeheldert zyn. In het artykel van CASTRICUM is gewag gemaakt van het verschil, het welk omtrent het begin der XII eeuwe tusschen die van Castricum en die van Egmondt over het leggen van een dyk door de laatstgenoemden ontstaan was; waarom men het zelve hier niet weder heeft willen ophalen. Alleen heeft men hier willen aantekenen, dat door Adelbert, abt van Egmondt, in dat artykel aangehaalt, Alardus, of Athalardus, in dien tydt zesde abt van Egmondt, zal moeten verstaan worden.

Deze abdy pronkte onder anderen met eene deftige boekerye, waar in de oudste gedenkstukken van Hollandt en de andere Nederlandsche provincien bewaart wierden; welke gedenkstukken Willem Heda zeer wel te pas zyn gekomen om de geschiedenisse van Utrecht te beschryven. Onder andere kostelyke en zeldzame handschriften wierden daar ook bewaart de Brieven van den oudvader *Lactantius.* Maar groot jammer is het, dat zo een schat uit de boekekamer is gestolen, en, zo als men gelooft, tot peperhuisjes aan stukken gesneden. Jan Adriaansz. Leegwater, geboren in den jare 1575, wiens grootmoeder, of moeders moeder, de zusterling van den abt van Egmondt was geweest, verhaalt in zyn Kronykje (*pag.* 11, 12) dat hy zyn oudoom wel heeft horen verhalen, dat 'er voor dezen door gansch Hollandt maar een klokkenspel, of speelwerk van klokken, was; en dat was op het klooster te Egmondt.

Eindelyk is deze beroemde abdy, met hare kostelyke boekery, enz. afgebrand, en ten eenemale vernielt in den jare 1572, als de landvoogdt Dirk Sonoy daar gelegert was; welke Sonoy alle de woonplaatsen der monniken, de kerk, en al het overige, zodanig verwoestte, dat hy 'er zelfs geen plaats liet over end blyven om 'er zyne krygsknechten te bergen. Echter is 'er nog een romp blyven staan van den dikten toren, die van duifsteen opgemaakt was, met een gedeelte van de kerk tusschen het muurwerk van beide de torens, daar S. Pieter boven in den muur tusschen graaf Dirk den VI en zyne moeder Petronella op rood marmer afgebeeld staat. By dat afbeeldsel staat ook de naam van S. Pieter met Griekſche letteren uitgedrukt, de welke aldus van boven naar beneden toe moeten gelezen worden:

A	Π
Γ	Ε
Ι	Τ
Ο	Ρ
Σ	Ο
	C

Boven S. Pieter staan deze vaarsjes te lezen:

JANITOR O COELI TIBI PRONUM MENTE FIDELI
INTROMITTE GREGEM, SUPERUM PLACANS SIBI REGEM.

Dat is te zeggen: „ O deurbewaarder des hemels, laat deze gemeente binnen gaan, de welke zich met een oprechtgemoedt voor u nederwerpt, en verzoen haar met den koning des hemels ". Wat lager staat:

HIC THEORIC ORAT. OPUS HOC PETRONELLA DECORAT.

Dat is: „ Hier bidt Diderik. Petronella schikt dit gansche werk op. " Op het slot Rampenbosch, dat digt by de abdyë staat, is het afbeeldsel van dit klooster te zien, daar het volgende in te lezen staat:

Quam dispar fortuna mihi! quæ gloria quondam
Egmundana fui, nunc sum miseranda ruina.

Dat is te zeggen: „ Wat heb ik voor een wisselvallig lot gehad! Ik, dat eertyds het pronkjuweel van Egmondt was, ben nu een jammerlyke puinhoop ".

Men zal hier nu tot besluit van dit artykel eene naamlyst van alle abten van Egmondt, zo als de zelve na malkander verkoren zyn, en het klooster bestiert hebben, laten volgen.

1. *Wonoboldus.* Hy voerde het bewindt ten tyde der regeeringe van graaf Dirk den II.

2. *Andreas,* door de monniken met eenparige stemmen tot abt verkoren.

3. *Bruno,* een Godvruchtig man, en door verkiezing abt geworden, is gestorven den 20 February des jaars 1030.

4. *Reinier,* ook tot abt gekozen, en overleden in den jare 1057.

5. *Stephanus,* of *Steppo,* tot abt verkoren in den jare 1057. Over het jaar van zyne doodt is verschil. Johan van Leiden stelt het jaar 1083, en Bokkenberg het jaar 1105.

6. *Alardus,* of, op zyn ouderwetsch, *Athalardus,* gestorven in den jare 1124.

7. *Anselinus,* een man zonder kennisse, en in het kloosterlyke leven onervaren, wierdt den monniken door de gravinne Petronella opgedrongen. Hy heeft de abdyë grote schade toegebragt, door zyne kwistachtigheit en kwade regeeringe, en wierdt eindelyk in den jare 1129 gedwongen van zyne waardigheit af te stappen.

8. *Walterus,* na het bestier 31 jaren met lof waargenomen te hebben overleden in den jare 1161.

9. *Wybout,* of *Wiboldus.* Hy wierdt door graaf Floris den II naar Schotlandt gezonden, om Ada, des konings dochter en des graven bruidt, af te halen. Hy stierf in den jare 1176. Na hem stondt de abdy vier jaren open.

10. *Lambertus,* uit de abdyë van Gent herwaarts ontboden, is na eene tweejarige regeering overleden in den jare 1182.

11. *Franco,* gestorven in den jare 1206.

12. *Lubbert van Ryswyk,* overleden in den jare 1226.

13. *Hendrik,* of *Henricus,* gestorven in den jare 1228.

14. *Arnoldus,* van wiens sterfjaar geen bescheidt gevonden wordt, hoewel 'er blyken zyn, dat hy het bewindt nog voerde in den jare 1235.

15. *Diderik,* of *Theodoricus,* volgens de Jaarboeken van Egmondt overleden den 7 January des jaars 1237.

Hier zou een *Ysbrand* moeten volgen, de welke het bewindt, volgens zekere blyken, nog gevoerd heeft in den jare 1239. Evenwel wordt hy, zeggen de Jaarboeken van Egmondt, het zy omdat hy op eene kwade manier abt geworden was, het zy omdat hy ondeugend in zyne regeeringe is geweest, het zy om eene andere reden, op de lyst der abten niet gezet. Zo even is gezegt, dat de abt Diderik volgens de Jaarboeken overleden is in den jare 1237. Maar by Ant. Matthæus, in zyne aantekeningen op de gemelde Jaarboeken, staat een brief van Simon van Haarlem, uit welken blykt, dat Diderik dat ampt nog bekleedde in September des jaars 1239. Indien Diderik dan nog abt was in September 1239, en Ysbrand in den jare 1239 overleden is, zal hy dat ampt naauwlyks bekleed hebben, en misschien voor de inhuldiging overleden zyn; en by gevolg zal hy misschien, omdat hy niet gehuldigt is, op de lyst overgeslagen zyn.

16. *Lubbert* de II, gestorven in den jare 1263. Deze Lubbert was de eerste der abten van Egmondt, de welke den myter, den ring, en verderen bisschoppelyken opschik, verkreeg van paus Innocentius den IV in den jare 1251.

17. *Nikolaas van Sassenheim,* overleden in den jare 1269.

18. *Hendrik* of *Henricus* de II, abt geworden in den jare 1269; maar ziende, dat hy niet veel goeds meer kon uitrechten, heeft hy tusschen het jaar 1271 en 1274 afstandt gedaan, en is overleden in den jare 1275.

19. *Floris Utenhage,* onzeker in welken jare overleden. In zyn grafschrift wordt hy wegens zyne schoonheit, voorzichtigheit en verstandt geprezen. Maar daar wordt ook bygevoegt, dat hy de leengoederen der abdyë verkwist, en met de monniken overhoop gelegen heeft, enz.

20. *Warner* of *Wernerus Uitenwaarde,* overleden in den jare 1308.

21. *Barthout* of *Bertoldus van Oyen,* gestorven in den jare 1319. Hy heeft vele klooster landen, te Banesse by Uitgeest gelegen, vervreemd, en de abdy met 2800 ponden, oude munt, bezwaard gelaten.

22. *Diderik* of *Theodoricus* de II, bygenoemt *Schrevel,* overleden den 29 September des jaars 1326.

23. *Hugo van Haarlem Mensjoszoon,* gestorven half Augustus des jaars 1345.

24. *Willem van Rollandt.* Hy heeft ten behoeve van Johan Olout afstandt van zyn ampt gedaan in den jare 1351, en overleedt in den jare 1355.

25. *Johan Olout,* overleden in den jare 1353.

26. *Hugo van Assendelft,* gestorven in den jare 1366.

27. *Johan van Hillegom*, overleden in den jare 1381.
28. *Johan Weent*, gestorven in den jare 1404.
29. *Gerrit* of *Gerardus Okkenberg*, overleden den 8 Maart des jaars 1424.
30. *Willem Simonsz. van Mathenes*, gestorven in den jare 1458.
31. *Jakob van Poelgeest*, gestorven in den jare 1464.
32. *Gerrit* of *Gerardus van Poelgeest*, gestorven in den jare 1476.
33. *Nikolaas van Adrichem*, met geweldt in het bezit der abdyë gezet. Het verhaal van zyne doodt, voorgevallen in den jare 1481, luidt voor een abt gansch niet stichtelyk. Men zal het zelve hier byvoegen. De heer van der Veer, in Zeelandt, hadt hem, van oude kennisse wegen, op zyne bruiloft genodigt. Na dat men daar eenige dagen vrolyk was geweest, en de abt zo wel als de andere edellieden door den wyn verhit en gaande geworden waren, begonnen zy malkander brave bekers, met zout en wyn gevult, toe te drinken. De abt, dus gedronken hebbende, ging naar de heimelyke plaats om het ligchaam te ontlasten, alwaar hy weinige uuren daar na dood gevonden wierdt.
34. *Jordaan van Driel*. Van zyne afzettinge, doodt, enz. is boven in de geschiedenissen der abdyë gesproken.
35. *Hendrik van Wittenhorst* of *Uitenhorst*, overleden den 30 October des jaars 1499.
36. *Meinard de Man*, vermaard door de vriendschap, die hy met Erasmus, Martinus Dorpius, en meer andere geleerde mannen, gehouden heeft, gestorven in den jare 1526.
37. *Willem vander Goes*. Deze abt heeft, niettegenstaande dat zyne tafel en zyne beurs voor zyne vrienden, voor de geleerden, en voor de armen open stondt, echter by de 40000 guldens aan klaar geldt nagelaten, in dien tydt groter somme dan tegenwoordig. Hy is overleden in den jare 1560.
38. *Nikolaas van Nieuwlandt*, op zyn Latynsch *de Novaterra*, eerste bisschop van Haarlem, en abt van Egmondt, wiens leven en verrechtingen op zyn plaats beschreven worden. Nadat hy in den jare 1569 afstandt van zyne waardigheden gedaan hadt, is hy in het bisdom van Haarlem en in de bedieninge van abt opgevolgt door
39. *Godefridus van Mierlo*, van wien hier na, onder het *bisdom van Haarlem*, wydlopiger zal gesproken worden.

Oude Holl. Kronyk door W. van Gouthoeven. Bokkenberg Dynast. Egmond. & Catalogus Antist. Egmond. Joh. de Leydis Chronicon Egmund. door Ant. Matthæus, en des zelfs aantekeningen. S. van Leeuwen Batav. illust. Oudheden en Gestichten van Kennemerlandt, en de aantekeningen op de zelve.

EGMONDT, (HET HUIS TE, of KASTEEL VAN) *op den Hoeve*, eertyds een aanzienlyk slot, en wel het grootste in gansch Hollandt, door de heeren van Egmondt, die naderhandt den tytel van graven gekregen hebben, opgebouwt, en door hen meest bewoont, eer zy, door huwelyken, erffenissen, of aankoop, van verscheide andere heerlykheden meester wierden. Het zelve is, volgens het verhaal van Bokkenberg, door Berwout den I van Egmondt allereerst gebouwt, of liever begonnen, omtrent den jare 1080, 1084, of 1086, en in de XII eeuwe voltrokken door Dodo den III van Egmondt, overleden in den jare 1200. Als dit kasteel onder Wouter den I van Egmondt, anders genoemt de Kwade Wouter, door de medestanders van de gravinne Ada was afgebrand, heeft de gemelde Wouter het zelve veel prachtiger dan te voren van den grondt weder laten ophalen. Doch meerendeels is het zelve gebouwt door heer Arnoud van Egmondt en Ysselstein in den jare 1307, die het ook met eene wyde gracht liet omcingelen, en eene vaart van Egmondt op Alkmaar graven. Het wierdt door de West-Vriezen wederom afgebrand in den jare 1315; maar door Jan, den I grave van Egmondt, overleden in den jare 1516, weder opgetimmert. Het zou in den volgenden jare 1517, wanneer het geheele dorp Egmondt afbrandde, mede verbrand hebben, ten ware zulks door de goede voorzorge van Jan van Wassenaar, schoonbroeder van heer Jan den II van Egmondt, zone van graaf Jan den I, verhoed was. Dit kasteel is echter naderhandt in den oorlog tusschen dezen Staat en den koning van Spanje ten eenemale verwoest en tot een puinhoop gemaakt, zo dat het tegenwoordig niet dan eenige dikke brokken, meest vervallen, vertoont. Dit verwoesten geschiedde uit spyt, om dat graaf Lamoraal van Egmondt, als hier na op zyn artykel zal verhaalt worden, de andere zamenverbondene Nederlandsche heeren en edelen verliet, om by den hertog van Alba, wanneer de zelve in de Nederlanden kwam, te blyven, het welk hem echter zyn hoofdt kostte; als mede omdat zyne zonen, in plaats van hun vaders doodt te wreken, den Spanjaarden meer dan hun eigen vaderlandt toegedaan waren. Het heeft naderhandt een geruimen tydt aan de Graaflykheit van Hollandt behoort; maar volgens Resolutie van Hun Ed. Gr. Mogende van den 19 December 1721, 9 January, 9 Juny, 25 en 28 Augustus 1722 zyn de heerlykheden van Egmondt Binnen, den Hoef, en op Zee, met die van Rinnegom, verkocht aan Jonker Gerrit van Egmondt vander Nyenburg voor de somme van 64500 guldens, en het slot, met des zelfs rechten, enz. voor 11000 guldens. Rochman en vander Meulen hebben het slot van Egmondt ongeschend afgebeeld, maar verschillen van malkander in zommige waarnemingen. *Goudhoeven in de Oude Holl. Kronyk pag.* 84. *Van Leeuwen Batavia illustr. pag.* 1244 *en* 1306. *Oudheden en Gestichten van Kennemerlandt.*

EGMONDT. (HEEREN VAN) De rechte oorspronk van het oude adelyke geslacht van Egmondt, een der oudste en voornaamste geslachten van Hollandt, is onzeker. Zommigen willen des zelfs oorsprong afleiden van RADBOLD, of RADBOUT, zoon van Adgild, of Aldgillus, en zoons zoon van Radbout, beide koningen der Vriezen, welke Radbold de I, heer van Egmondt, in het jaar 792 zou gestorven zyn, nalatende GERBRAND en WOLBRAND, beide na malkander heeren van Egmondt, de eene van het jaar 792 tot het jaar 845, en de ander tot het jaar 868. Op Wolbrand volgde zyn zoon

DODO, van anderen genoemdt OTTO, vyfde heer van Egmondt, die de gracht van Egmondt op Alkmaar zou hebben doen schieten, en gestorven zyn in den jare 977, nalatende

WALGER, zesden heer van Egmondt, die Arnout den III, grave van Hollandt, verselde in zynen tocht tegen de Vriezen, en overleedt in den jare 1036, nalatende

DODO, den II van dien nam, en zevenden heer van Egmondt, gestorven in den jare 1074. Die tot opvolger hadt zynen zone

BERWOLD of BEERWOUT den I, die tot den jare 1093 leefde, en opgevolgt wierdt door zynen zone

BEERWOUT den II, bygenoemt de jonge, de welke in den jare 1114 van de West-Vriezen by Vronen verslagen wierdt. Van dezen Beerwout, en zyne navolgers, kan men met meer zekerheit dan van de voorgaande heeren van Egmondt spreken. Hy liet na

ALBERT VAN EGMONDT, de welke in den jare 1168, zynde tot hulp van graaf Floris den III opgetrokken, sneuvelde in den slag by Schorel, nevens verscheide andere voorname heeren en ridderen. Hy was getrouwt geweest met eene dochter des grave van Henegouwen, by welke hy hadt verwekt

WALTER VAN EGMONDT, ridder, anders genoemt *de kwade Wouter*, omdat hy de gansche regeering van de abdyë van Egmondt erffelyk aan zich wilde trekken, met vernietiginge van alle te voren gedane instellingen. Hy was de voornaamste voorstander van en voor grave Willem den I van dien name, jonger broeder van grave Dirk den VII, tegen het indringen van Lodewyk, grave van Loon, die in weêrwil en tegen den raadt van de Staten des lands met Ada, eenige dochter van graaf Diderik, getrouwt was, en zich als graaf van Hollandt zocht op te werpen; dien hy met zyne bruidt, door hulp van de Kennemers, en bystandt van Philips van Wassenaar, met de Rhynlanders op den burg van Leiden, tot hunne verzekering, deedt wyken, alwaar zy het ook niet langer konden houden, dan tot dat graaf Willem, hun oom, uit Zeelandt overkomende, in het volle bezit van het graafschap van Hollandt gestelt wierdt, en naar zynen wille deedt met de goederen der genen, die tegen hem waren geweest, en zyne nicht Ada op het eilandt Texel liet gevangen zetten, daar zy kort daarna in den jare 1204 is overleden, als zy naauwlyks den name van gravin een jaar gevoert hadde. Deze Walter, heer van Egmondt, stierf in den jare 1208, nadat hy het huis en slot Egmondt, in den tydt van den graaf van Loon afgebrand, in beter aanzien dan te voren herbouwt hadt. Hy hadt ter gemalinne Clementia, dochter van den graaf van Gelder, by welke hy verwekte

Willem van Egmondt, die volgt.

Gerrit van Egmondt, ridder, die stierf in het H. Landt in den jare 1217, en getrouwt was met Sandrina van Nassau; onder anderen nalatende *Lubbert*, abt van Egmondt, in den jare 1263, *Floris van Egmondt*, kastelein van Medenblik in den jare 1296; *Wouter van Egmondt*, genoemt *Stoutkindt*; *Arent van Egmont*, schildknaap, die stierf in Syrië in den jare 1217, en gewan *Hendrik*, abt van Egmondt; *Halewyntje van Egmondt*, getrouwt met Willem van Theilingen, zoon van Hugo van Theilingen; *Sibrand van Egmondt*, geboren in den jare 1233; *Wouter B. van Egmondt*, baljuw van Kennemerlandt, van de Vriezen verslagen in den jare 1276.

WILLEM VAN EGMONDT, zoon van Walter van Egmondt, en van Clementia, dochter van den grave van Gelder, wierdt mede in het volle bezit en bewindt van de preuven en goederen van de abdy van Egmondt, als waarachtig patroon en advokaat van de zelve, gestelt. Hoe hy zich daar in gedragen heeft zie in het artykel van de abdy van Egmondt. Deze Willem heeft eene kapel op zyn kasteel gesticht, de welke ter eere van Godt, en ter gedachtenisse van de H. Maagdt Maria, en van de SS. Nikolaas en Catharina is ingewyd door Herman, bisschop van Leone, en vikaris van den bisschop van Utrecht. Het stichten van eene kapel, het rykelyk belonen van de inwydinge, daar niet aan te twyffelen valt, en vooral het optrekken tegen de Stadingers, daar hy met al zyn volk gebleven is, was dat in dien tydt niet reden genoeg om hem als een Godvruchtig, ja heilig man te pryzen? Hy heeft ter vrouwe gehad Badeloge, dochter van den heere van Amstel, by welke hy heeft nagelaten

GERARD VAN EGMONDT, ridder, die trouwde met Mabelia N. en stierf in het jaar 1242, hebbende verwekt

Willem van Egmondt, die volgt.

Diderik van Egmondt, van wien in zeker handvest van Floris den V, aan Diderik van Wassenaar gegeven, gewag gemaakt wordt.

Sophia van Egmondt, die trouwde met Jakob van Woude en Warmont.

WILLEM VAN EGMONDT, zoon van Gerrit van Egmondt, en van Mabelia N. was in den jare 1296 voor grave Floris den V het hoofdt van de Kennemers, tegen Gerrit van Velzen, Gysbert van Amstel, en Herman van Woerden. Hy belegerde Muiden en Kronenburg, daar Gerrit van Velzen met de zynen op lag, en gevangen afgehaalt wierden. Hy hieldt onder den grave van Kleef, met Henrik, burggraaf van Leiden, en Diderik den IV, heer van Brederode, de gevaarlyke en wankelende zaken van Hollandt in standt, tot dat Jonkheer Jan, zoon van graaf Floris, met Elisabeth, dochter van koning Eduard, zyne nieuwgetrouwde, uit Engelandt wierdt overgehaalt, en in zyns vaders plaats als graaf van Hollandt aangenomen. Hy stierf in den jare 1304, en liet na Ada, dochter van den hertog van Milanen,

GERRIT VAN EGMONDT, gestorven voor zynen vader in den jare 1300. Hy was getrouwt met Elisabeth, dochter des heeren van Stryen, en hadde nog twee zusters, als *Halewyn van Egmondt*, die

die trouwde met Hendrik, burggraaf van Leiden, en *Maria van Egmondt*, die getrouwt was met Hendrik van Borsselen. Gemelde Gerrit van Egmondt hadt verwekt

Willem van Egmondt, toegenaamt de goede, die getrouwt was met Maria, dochter van den grave van Blankenheim, en stierf in de fleur zynes levens, zonder kinderen, in den jare 1312.

Wouter van Egmondt, die volgt.

Nikolaas van Egmondt, domproost te Utrecht.

Jan van Egmondt, die het huis te Merestein bouwde, en van wien zyn gekomen die van *Merestein* en *Kenenburg*, welke hier na volgen. Hy stierf in den jare 1319.

Alyd van Egmondt, getrouwt met Jakob van Ligtenburg, ridder te Utrecht. Zy stierf in den jare 1311, kinderen nalatende.

Wouter van Egmondt, zoon van Gerrit van Egmondt, en van Elisabeth van Stryen, hadt ter vrouwe Beatrix van der Doortoge, omtrent Naaldwyk. Zy voerde twee rode kepers op een veldt van goudt. Hy stierf in den jare 1321, en zy in den jare 1351, nalatende, behalven eene dochter, *Maria*, zo sommigen schryven, getrouwt met Henrik van Borsselen, heer van der Veer en Sandyk, een zoon, genaamt

Johan van Egmondt, ridder. Hy trouwde met Guidyn van Amstel, zuster en eenige erfgenaam van Arend van Ysselstein, waar door de heerlykheit van Ysselstein by gebrek van mannelyk oir aan Guidyn en hare nakomelingen te versterven vergunt wierdt, en alzo aan het huis van Egmondt gekomen is. Hoe geweldig hy den abt en de monniken van Egmondt te keer ging, zie in de geschiedenissen van die abdyë. Hy stierf in den jare 1369, en liet verscheide kinderen na, als onder anderen:

Arnout van Egmondt, die volgt.

Jan van Egmondt, schiltknaap, stierf zonder kinderen. Hy was getrouwt geweest met Johanna van Raaphorst, anders van der Doortoge, dochter van Dirk van Raaphorst, en van Machtild van Outshoren.

Gerrit van Egmondt, ridder, baljuw van Kennemerlandt en kastelein van Staveren, trouwde eerst met Willemina, vrouwe van Wateringe, Albrechts dochter, en gewan

I. *Gerard van Egmondt*, heer van Wateringen, in den jare 1400.

II. *Jan van Egmondt*, heer van Wateringen, getrouwt met Jenne, bastaard dochter van Arkel. Hy stierf in den jare 1415, achterlatende *Jan van Egmondt*, en *Willemina van Egmondt*, die getrouwt was met Willem van Naaldwyk. Hy trouwde ten tweede male met Henrika van Rodenburg van Weldam, en gewan 1. *Albrecht van Egmondt*, in den jare 1436. 2. *Gerard van Egmondt*, die eerst trouwde met N. van Zevenbergen, en daarna met Catharina Uiterlier, Henriks dochter, nalatende *Catharina van Egmondt*, die trouwde met Hendrik van Zuilen van Nyveldt, en *Belia van Egmondt*, getrouwt met Adriaan van Eversdyk.

Willem van Egmondt, ridder, heer van Soetermeer, Zegwaart en Zevenhuizen, was getrouwt met Machtild van Hemert, by welke hy gewan

Jan van Egmondt en Soetermeer, schout van Delft, alwaar hy in den jare 1427 van het oproerige volk van Maaslandt dood geslagen wierdt. Hy hadde ter vrouwe Agnes van Heenvliet, Jans dochter, by welke hy teelde *Willem van Egmondt*, heer van Soetermeer, die getrouwt was met Johanna van Eemskerk uit Zuid-Hollandt, en naliet 1. *Wouter van Egmondt*, heer van Benthuizen en Soetermeer. 2. *Wouderina van Egmondt*, nonne te Rhynsburg, stierf te Amersfoort aan de pest, ten huize van Jan van Doornik, schildknaap. 3. *Ottelyn van Egmondt*, getrouwt met Adriaan van Zwieten, heer van Opmeer, zoon van Jan van Zwieten, Boudewyns zoon, en van Maria van den Abele uit Zeelandt. Hy was schout van Leiden, en stierf in den jare 1487, kinderen nalatende. 4. *N. van Egmondt*, getrouwt met Jan van der Lekke, Dirkszoon. Gemelde *Wouter van Egmondt* stierf te Rotterdam in den jare 1491. Hy was getrouwt met Josina van Schagen, dochter van Albert van Schagen, ridder, en van Adriana van Nyënrode, Gysberts dochter, die hem baarde een zoon en eene dochter, namentlyk *David van Egmondt*, heer van Benthuizen, die in den jare 1493 jongman stierf; en *Jenne van Egmondt*, die in het zelvejaar stierf, maar zeven jaren oud zynde; zo dat de goederen kwamen op haar moejes kinderen van Zwieten.

Otto van Egmondt, schildknaap, was getrouwt met Mabelia van Arkel, dochter van Johan van Arkel, en van Elisabeth, dochter van den grave van Kleef. Haar broeder Jan van Arkel was bisschop van Utrecht.

Albert van Egmondt, kanunnik te Utrecht.

Beatrix van Egmondt, getrouwt met Gysbert van Vyanen, zoon van Henrik van Vyanen, en van Jolente van Kuilenburg.

Barta van Egmondt, getrouwt met Gerrit, heer van Kuilenburg, met kinderen.

Maria van Egmondt, die getrouwt is geweest met Philips van Wassenaar, zoon van Diderik van Wassenaar, en van Machtild Oem, vrouwe van Barendrecht, en hebben kinderen nagelaten.

Catharina van Egmondt, getrouwt met Bartholomeus van Raaphorst, broeder van Johanna van Raaphorst, hier voren gemeld.

Anthonetta van Egmondt, nonne in het Clarissen klooster te 's Hertogenbosch.

Maria van Egmondt, overleden in den jare 1345, was getrouwt met den heere van Rynsingen.

Bartha van Egmondt, de jonge, was getrouwt met Walrave van Brederode, zoon van Diderik, en van Beatrix van Valkenburg. Hy stierf in den jare 1369, zonder kinderen.

Arnout of Arend van Egmondt, zoon van Jan van Egmondt, en van Guidyn van Amstel, ridder, bezat de goederen van Ysselstein, en succedeerde zyn vader. Hy was getrouwt met Jolenta, dochter van den grave van Leiningen op den Rhyn. Hy deedt het slot te Egmondt met een breder gracht omcingelen, en een vaart graven van Egmondt op Alkmaar. Hy hadt grote tweedragt met de abten van Egmondt, als in de geschiedenissen van die abdy verhaalt is; hy was de eerste, aan wien hertog Albert van Beyeren, graaf van Hollandt, enz. de heerlykheit van Egmondt in vollen eigendom overgaf; hy stichtte te Ysselstein een klooster van Bernardyner monniken in den jare 1394. Hy was zeer vermaard in de oorlogen tegen de Vriezen, en stierf in den jare 1409, in den ouderdom van 72 jaren, en legt begraven te Ysselstein. Zy stierf den 24 April in den jare 1434, zeer oud, en is begraven by de Predikheeren in den Hage. Hy liet na twee zonen, en eene bastaard dochter, *Alyd*, die getrouwt was met Ysbrand van Alkemade, Henriks zoon, zonder kinderen; zy leefde zeer oud in den jare 1470.

Jan van Egmondt, die volgt.

Willem van Egmondt, heer van Ysselstein. Hy was getrouwt met Anna van Hennyn, dochter van Wouter, heer van Bossuit in Henegouwen, weduwe van Jakob van Borsselen, heer van Brigdam, en stierf zonder kinderen den laatsten December in den jare 1451, en legt begraven te Ysselstein. Zyne weduwe stierf in den jare 1560, en is begraven by de Predikheeren in den Hage. Hy hadt een bastaard dochter, *Bely van Ysselstein*, die getrouwt was met Baarthout van Rietwyk, schildknaap, en hadden kinderen; en een bastaard zoon, *Arend van Ysselstein*, kastelein van Woerden, alwaar hy in den jare 1488 op kersmisavondt, het stedeke ingenomen zynde, van Jan van Montfoort gevangen genomen wierdt. Hy wierdt zeer oud, en stierf in den jare 1530; was getrouwt met Barbara van Borsselen, en hadt by haar geteelt dertien kinderen, als *Jakob van Ysselstein*, ridder en kolonel in den oorlog, stierf zonder kinderen; *Willem van Ysselstein*, stierf kapitein, zonder oir; *Kornelis* en *Christoffel van Ysselstein*, mede zonder kinderen overleden; *Hildegond van Ysselstein*, getrouwt met een Fransch edelman; *Anthonetta*, getrouwt met Jean Peurson, Fransch edelman; *Maria*, getrouwt met Gelmer van Groeneveldt. Hy stierf in Italië in den jare 1527, zy te Utrecht in den jare 1568, oud 84 jaren en hadde kinderen; *Catharina van Ysselstein*, getrouwt met Dirk van Zwieten; *Jolente* was abdisse van Outwyk by Utrecht, en stierf in den jare 1544; *Margriet* was staatjuffer van de gemalinne des graven van Egmondt; *Lysbeth* stierf vryster in den jare 1549, *Jenna* was getrouwt met Jan van Rommerswaal, edelman uit Zeelandt; en de laatste N. N. was abdisse van Dalen by Utrecht, overleden in den jare 1558.

Jan van Egmondt, zoon van Arnout van Egmondt, en van Jolenta, dochter van den grave van Leiningen op den Rhyn. Hy was getrouwt met Maria van Arkel, Jans dochter, den laatsten heer van Arkel; hare moeder was de eenige zuster van hertog Reynout van Gelder, die zonder kinderen gestorven was. Hy wierdt genaamt Jan met de bellen, die hy droeg van zilver in den oorlog. Hy hadt grote tweedragt met hertog Willem van Beyeren ter oorzake van den oorlog tegen den heere van Arkel; en met den abt van Egmondt, tot wiens voordeel de graaf een vonnis hadde gewezen. Hy liet den abt Willem van Matenes, abt van Egmondt, met zynen prioor, by den kop vatten, alzo die uit vreze vluchtten, en deedt hen zetten op het huis te Rozendaal in Gelderlandt in den jare 1425, en verkreeg alzo zyne heerlykheit van Egmondt, bevryd van alle gerechtigheden, die de abten van Egmondt daar op pleegden te hebben; al het welke met meer omstandigheden in de geschiedenissen der abdyë van Egmondt is aangetekent. Hy heeft een kapittel van zes kanunniken gesticht op den Hoef, en is gestorven in den jare 1451 op het slot te Egmondt, zynde 42 jaren heer geweest, wordende in de kapel aldaar begraven. Zyne vrouw was in den jare 1415 van een kindt, het welk uit haar lyf gesneden was, gestorven, en begraven te Ysselstein. Hy liet, behalven een bastaard zoon, *Pieter*, drossaardt van de Veluwe in den jare 1457, twee zonen na, als:

Arnout van Egmondt, die volgt.

Willem van Egmondt en Ysselstein, enz. van wien hier na in het vervolg van de heeren van Egmondt zal gehandelt worden, na dat eerst de nakomelingen van zynen oudsten broeder zullen opgetelt zyn.

Arnout van Egmondt, zoon van Jan van Egmondt, en van Maria van Arkel, wierdt na Reinalds overlyden, in den jare 1423, oud maar veertien jaren, gehuldigt tot hertog van Gelder en Gulik, en grave van Zutphen. Hy was de eerste uit het huis en den stam van Egmondt, die aan die waardigheit kwam; het welk hoe het toeging, en hoe hy regeerde, boven in het artykel van Arnout *van Egmondt* omstandig verhaalt is. Hy hadt by zyne gemalinne Catharina van Kleef, dochter van hertog Albert van Kleef, gewonnen een zoon en drie dochteren, als:

Adolph van Egmondt, die volgt.

Maria van Egmondt, die trouwde in den jare 1448 met Jakob Stuart den II van dien name, koning van Schotlandt, gesneuvelt in den jare 1460, en zy hadden drie zonen: *Jakob*, *Alexander*, *Jan*, en eene dochter, *Catharina*, die getrouwt was met den heere

heere van Hamilton in Schotlandt, en gewan *Margaretha*, die trouwde met Matthæus Stuart, grave van Lennox, haar neef. 1. *Jakob Stuart*, de oudste zoon, wierdt koning van Schotlandt, en stierf in den jare 1488, en was de grootvader van Jokob den V, koning van Schotlandt, wiens eenige dochter was de koningin *Maria* van Schotlandt en van Vrankryk, die in Engelandt onder de regeering der koninginne Elisabeth in den jare 1588 onthoofd wierdt, en was de moeder van *Jakob*, koning van Groot-Britannie. 2. *Alexander* was hertog van Aubigny, die gewan *Johan*, hertog van Aubigny, die naliet *Matthæus*, graaf van Lennox, verwekkende by zyne gemelde nicht, Margareta van Hamilton, *Henrik Stuart*, die getrouwt was met de bovengemelde koningin Maria van Schotlandt; is vader geworden van koning *Jakob* van Groot-Britannië, de welke aldus den stamme van Egmondt drie malen in den bloede bestondt. 3. *Jan Stuart*, de jongste zoon, wierdt heimelyk omgebragt, dood gelaten zynde door het openen van een ader in den jare 1480.

Margareta van Egmondt, getrouwt met den Paltzgrave Frederik, hertog van Zimmeren, graaf van Spanheim. Hy gewan by haar, onder anderen, *Robert*, bisschop van Regensburg, en *Jan*, Paltzgraaf, hertog van Zimmeren, die de grootvader was van *Sabina*, welke getrouwt was met Lamoraal, grave van Egmondt, en van keurvorst *Frederik* den III, Paltzgrave, die de overgrootvader was van *Frederik*, den V van dien name, Paltzgraaf en keurvorst.

Catharina van Egmondt, die de Gelderschen gaarne zouden uitgetrouwt hebben aan hertog Frederik van Brunswyk, maar zy stierf ongehuwd.

Adolph van Egmondt, zoon van Arnout van Egmondt en van Catharina van Kleef, ridder van 't gulde vlies, was zes jaren door tyranny hertog van Gelder, daar hy zynen vader uit verdreven hadde, en daarenboven nog gevangen hieldt, als hier voor in zyn artykel (Adolph, hertog van Gelder, enz.) in het brede verhaalt is. Hy trouwde te Brussel in den jare 1463, door toedoen van hertog Philips van Burgundië, met Catharina van Bourbon, dochter van den hertog van Bourbon, en van eene zuster van den voorgenoemden hertog Philips. Hoedanig zyn einde was, is boven in het gemelde artykel gezegt. Zyne vrouw was voor hem gestorven, en te Nimeegen begraven. Hy liet twee kinderen na, als eenen zoon,

Karel van Egmondt, die volgt, en eene dochter,

Philippe of *Philippote van Egmondt en van Gelder*, getrouwt met Reinier, hertog van Lotharingen en Bar, die in den strydt voor Nancy hertog Karel, haren oom, verslagen hadde in den jare 1477. Hy stierf in den jare 1508, en zy wierdt na zyne doodt nonne Clarisse te Ponta-Mousson in Loraine; en aldaar by de 40 jaren geleeft hebbende, kwam ze in den ouderdom van 85 jaren te sterven in den jare 1547. Zy hadt verscheide kinderen, als: 1. *Anthony*, hertog van Loraine, gestorven in den jare 1544, nalatende *François*, die de grootvader was van *Henrik*, hertog van Loraine. 2. *Claudius van Loraine*, eerste hertog van Guize, stierf in den jare 1550, nalatende deze kinderen: *Maria*, koningin van Schotlandt (die de moeder was van *Maria*, die onthalst wierdt); *François*, hertog van Guize, die voor Orleans in den jare 1563 dood geschoten wierdt, en de vader was van *Henrik*, hertog van Guize, die in den jare 1588 te Blois met den kardinaal, zynen broeder, gedood wierdt, en van den hertog van Mayne. Nog *Claudius*, hertog van Aumale, die in den jare 1573 in het beleg voor Rochel geschoten wierdt, en de vader was van den hertog van Aumale in Brabandt. Nog *Karel*, kardinaal van Loraine, zeer vermaard, gestorven in den jare 1574. 3. *Jan*, kardinaal van Loraine, met Erasmus van Rotterdam zeer wel bekend. 4. *Lodewyk* van Loraine, in den oorlog van Napels in den jare 1527, oud 27 jaren, ongetrouwd gebleven. 5. *François van Loraine*, jongste zoon van den hertog Reinier, graaf van Lambasque, bleef dood in den slag voor Pavië in den jare 1527, oud 19 jaren, ongetrouwt.

Karel van Egmondt, zoon van Adolph van Egmondt, en van Catharina van Bourbon, geboren op het slot van de Grave in den jare 1467. Verlost zynde uit zyne gevangenisse, en los gelaten van de Franschen, kwam hy in Gelderlandt in den jare 1492, en wierdt met hulpe van grave Vincent van Meurs gehuld tot hertog van Gelder en grave van Zutphen, het welk hy 46 jaren onder gedurige oorlogen en grote onlusten is geweest, doende den lande van Hollandt te Utrecht grote schade, als hier na op zyn artykel in de letter K. omstandiger zal verhaalt worden. Hy stierf zonder kinderen in den jare 1538, oud 71 jaren, zynde getrouwt geweest met Elisabeth, dochter van hertog Henrik van Brunswyk en Luneburg, die 33 jaren weduwe is geweest, en gestorven in den ouderdom van 80 jaren in den jare 1572. Hy hadde zommige bastaarden, onder anderen:

Karel, bastaardt van Gelder, getrouwt met N. van Broekhuizen, en liet kinderen na.

Catharina, bastaardt van Gelder. Hare moeder was N. van Rietwyk. Zy was getrouwt met Walrave van Arkel, heer van Weerdenburg. Zy stierf den 14 May in den jare 1601, oud omtrent 90 jaren, en liet kinderen na.

Willem van Egmondt, tweede zoon van Jan van Egmondt, en van Maria van Arkel, ridder van het gulde vlies, was heer van Ysselstein, Leerdam, Schoondervoort, Haastrecht en Baar, stierf op het slot in de stadt van de Grave in den jare 1483, in den ouderdom van 71 jaren, en legt aldaar begraven. Hy was in den jare 1573 stadhouder van Gelderlandt, dat hertog Karel van Burgundië van hertog Arend van Gelder, dezen zynen broeder, gekocht, en daarna met de wapenen gewonnen hadde. Zyne huisvrouw was Walburg, dochter van grave Frederik van Meurs, die stierf in barensnoodt in den jare 1459, en is begraven in den Hage. Hy liet na drie zonen en vier dochteren, als:

Jan van Egmondt, die volgt.

Frederik van Egmondt, heer van Ysselstein en Leerdam, wierdt van die van Niemeegen drie jaren gevangen gehouden. Hy was getrouwt met Alida van Kuilenburg, Gerrits dochter, vrouwe van Buren en St. Martensdyk in Zeelandt. Zy stierf lange voor hem in den jare 1471 den 26 July, en legt begraven in de parochiekerke te Ysselstein. Hy wierdt in den jare 1492 van koning Maximiliaan gemaakt eerste graaf van Buren en Leerdam, en stierf in den jare 1500, begraven by zyne vrouwe, verwekt hebbende twee zonen, namentlyk *Floris* en *Wemmer van Egmondt*, welke Wemmer was heer van Ysselstein, en jongman stierf, alleenlyk nalatende *Willem*, bastaardt van Ysselstein, die gewan *Willem van Ysselstein*, die getrouwt was met Jakomina van Wyngaarden, Joosten dochter, en gewan drie zonen: 1. *Jan van Ysselstein*, getrouwt met Anna van Galen. 2. *Christoffel van Ysselstein*, gouverneur van Heusden, Venlo en Geertruidenberg, stierf kolonel in dienst van den koning van Vrankryk tegen die van de Ligue omtrent het jaar 1593. Hy was getrouwt met Magdalena van Alendorp, Vincents dochter, drost van Bedbur, en verwekte by haar drie zonen. 3. *Frederik van Ysselstein*. Frederik van Egmondt, boven gemeld, hadde insgelyks behalven zyne twee zonen, Floris en Wemmer, nog een bastaard dochter, genaamt *Catharina*, welke getrouwt was met Lodewyk van Praat van Moerkerken, baljuw en kastelein van Schoonhoven, met kinderen. *Floris van Egmondt*, hier vorengemeld, was na zyn vader graaf van Buren en Leerdam, en na zyn broeder van Ysselstein, S. Martensdyk, Cortgene, Kranendonk, Jaarsveldt, ridder van 't gulde vlies, stadhouder van Hollandt en Zeelandt, stierf in den jare 1539, oud in de 70 jaren. Hy was getrouwt met Margaretha van Bergen, zuster van Maximiliaan en Kornelis, heeren van Zevenbergen, en van Maria, vrouwe van Barbançon. Hy wierdt genaamt door de wandeling *Fleurtje Dunbier*, en liet na een zoon, namentlyk *Maximiliaan*, graaf van Buren, en twee dochters, te weten, *Walburg van Egmondt*, die getrouwt was met graaf Robert vander Mark, heer van Arenberg en van Naaldwyk in Hollandt; en *Anna van Egmondt*, de oudste, die eerst getrouwt was met Joseph van Montmorency, heer van Nevele by Gent; daarna met Jan, den laatsten van zyn geslacht, graaf van Hoorn, en heer van Altena in Hollandt, die stierf zonder kinderen in den jare 1540. By den eersten hadt zy vyf kinderen, als: 1. *Philips van Montmorency*, graaf van Hoorn, na de doodt van gemelden zyn stiefvader en neef, admiraal, die in den jare 1568 te Brussel met zynen neef, den grave van Egmondt, onthalst wierdt, zonder kinderen. Hy was getrouwt met Walburg van Nyenarendt, gravinne van Meurs, die stierf in den jare 1600, als toen weduwe zynde van graaf Adolph van Nyenarendt, haren neef. 2. *Floris van Montmorency*, heer van Montigny in Walschlandt, stadhouder van Doornik, die in den jare 1567 in Spanje ook gedood wierdt, een jaar voor zyn gemelden broeder Philips, mede zonder kinderen. Hy was getrouwt geweest met Helena van Melun, zuster van den prins van Espinoy. 3. *Rogier van Montmorency*, abt van S. Vaast te Atrecht, de rykste abdy in de Nederlanden. 4. *Maria van Montmorency*, zynde eerst getrouwt met grave Karel van Lalain, die in den jare 1558 stierf, en hadden kinderen. Naderhandt trouwde zy met graaf Pieter Ernst van Mansveldt, stadhouder van Luxemburg, zonder kinderen. 5. *Leonora van Montmorency*, trouwde eerst met Pontus van Lalain, heere van Bignicourt, zonder kinderen; daarna met Anthony van Lalain, grave van Hoogstraten, die in den jare 1568 stierf, volgende het leger van den prinse van Oranje, en baarde hem *Willem*, graaf van Hoogstraten, die getrouwt was met Maria Christina, dochter van Lamoraal, graaf van Egmondt; en *Karel van Lalain*, na zyn broeder graaf van Hoogstraten, zynde uit dit doorluchtig huis drie stadhouders van Hollandt geweest. Maximiliaan van Egmondt gemeld, graaf van Buren en Leerdam, mitsgaders heer van Ysselstein en S. Martensdyk, was ridder van het gulde vlies, stadhouder van Vrieslandt, en een gunsteling van keizer Karel. Hy stierf te Brussel zeer schielyk aan het halszeer, zittende op een stoel, op kermisavondt in den jare 1548, zynde getrouwt met Françoise, erfdochter van Hugo van Lanoy. Zy stierf in den jare 1562, nalatende te zamen maar eene dochter, namentlyk *Anna van Egmondt*, gravin van Buren en van Leerdam, vrouw van Ysselstein, S. Martensdyk, Jaarsveldt, Lanoy, geboren in den jare 1533. Zy trouwde in den jare 1551 met Willem den I, prins van Oranje, graaf van Nassau, zy beide oud zynde 18 jaren, en stierf in den jare 1558 den 24 Maart, oud 25 jaren, nalatende twee kinderen, namentlyk Philips, namaals prins van Oranje, en Maria van Nassau, getrouwt met Philips, graaf van Hohenlo, baron van Liesveldt, op de Lek. Hy stierf zonder oir op het huis te Ysselstein in den jare 1606, oud 54 jaren; zy op het voornoemde slot te Buren in den jare 1616. Nog hadde de gemelde Maximiliaan, graaf van Buren, een bastaard zoon, *Alexander* genaamd, die getrouwt was met Agnes van Haasten, vrouwe van Gameren.

Willem van Egmondt, ridder, heer van Harpe, in den jare 1472 getrouwt met Margareta van Ryswyk, erfdochter van den heere van Boxmeer, gekomen van een jonger zoon van den heere van Kuilenburg, weduwe van heer Pieter van Vertein. Hy gewan *Maria van Egmondt*, die niet by haar verstandt was, en *Anna van Egmondt*, vrouwe van Boxmeer, Harpe, Steffensweert, Spalbeek, enz. welke goederen zy ten huwelyk bragt aan haren eersten man, Willem van Polanen, graaf van 's Heerenberge, waar van afkomen alle de graven van den Berg. Hy stierf in den jare 1513,

Zy trouwde daarna met den grave N. van Waardenburg, zonder oir.

Anna van Egmondt, getrouwt met Bernard, grave van Benthem; maar hadden gene kinderen.

Eliſabeth van Egmondt, eerſt getrouwt met Gysbert van Bronkhorſt van Batenburg, baarde den zelven twee dochters, als *Walburg van Bronkhorſt*, die getrouwt was met graaf Simon van der Lippe, zonder kinderen, en *N. van Bronkhorſt*, getrouwt met graaf Otto van Tekelenburg, mede zonder oir. Gemelde Eliſabeth trouwde heimelyk met haar tweeden man, heer Jan van der Aa, ridder, heer van Boukhoven by Heuſden, en droſſaardt van Gorkum, zonder kinderen. Zy ſtierven beide in den jare 1539, zy zynde oud geworden 84 jaren.

Walburg van Egmondt, nonne te Redichem in de Veluwe by Aarnhem.

Margareta van Egmondt, getrouwt met Johan van Merode, 's heeren van Petershem oudſten zoon, hadde maar eene dochter, nonne te Bygaarden in Brabandt. Zy nam daar na mede uit liefde Geurt Turk, kaſtelein van Buren, ſtalmeeſter van Willem van Egmondt, haren vader, en kolonel in den oorlog onder graaf Frederik van Beyeren. Zy hadden te zamen twee zonen, *Willem Turk*, die ontvoerde en trouwde de oudſte dochter van den heere van Nyenrode, en leefde in den jare 1514, en hadden kinderen; en *Lubbert Turk*, die trouwde met Hadewei, vrouwe van Hemert, hebbende vele kinderen; onder anderen *Jan Turk*, Domkanunnik te Utrecht, geſtorven in den jare 1542. *Willem Turk*, heer van Heesbeen by Heusden, die trouwde met Berte Picks te Wolfswaart, en gewan *Hadewei*, huisvrouw van Frederik van Reneſſe, heer van Oeſtmaal; en *Lubbert Turk*, heer van Heesbeen, die eerſt trouwde in den jare 1585 met Cornelia van Lokhorſt, Vincents dochter, die ſtierf zonder kinderen; daarna met Nicolaa van Gent, die ſtierf te Workum in den jare 1604, ten derde met N. van Leefdaal. *Frederik Turk*, broeder van gemelden Willem, was heer van Hemert tegen over Heuſden, en ſtierf in den jare 1551. Hy was getrouwt met Maria van Wytenhorſt, weduwe van Jan van Voorſt, heer van Dorenwaardt, en gewan onder anderen twee zonen, als *Lubbert*, en *Jan Turk*, heer te Zinderen, die getrouwt was met Ermgard Schyffert van Merode, en hadden vele kinderen, de welke alle jong geſtorven zynde, verkreeg zy Zinderen, dat zy ten huwelyk bragt aan haren tweeden man, Adriaan van Sweten, baljuw van Rhynlandt. Lubbert Turk, de oudſte broeder, was heer van Hemert, en gouverneur van de ſtadt Grave, die hy den hertog van Parma in den jare 1586 overgaf, waar over hy te Utrecht, door laſt van den grave van Leiceſter, onthoofd wierdt. Hy was getrouwt met Joſina van Pallandt, en gewan *Frederik Turk*, heer van Hemert en Delwynen, die trouwde in den jare 1599 met N. van Goltſtein, op 't huis te Muggeſtein, en ſtierf in den jare 1600; en *Jan Turk*, die getrouwt was met de dochter van den heere van Wilich en Kervendonk.

Willem van Egmondt was eerſt heimelyk getrouwt met Margaretha van Hoogwoude, dochter van Everhard, baſtaardt van Beyeren en van N. van Kyfhoek, en verwekte by haar twee zonen, namentlyk *Gerard*, van wien afkomen die van *Egmondt van der Nyënburg*, waar van de deſcendenten hier na volgen zullen; en *Nicolaas*. Hy hadde ook twee baſtaard zonen, als *Willem* en *Hendrik*.

Jan van Egmondt, zoon van Willem van Egmondt en van Walburg, dochter van grave Frederik van Meurs, eerſte graaf van Egmondt, van wien hier na in een afzonderlyk artykel geſproken wordt. Hy hadt by zyne gemalinne Magdalena van Waardenburg vyftien kinderen verwekt, van welke vele jong ſtierven, behalven de navolgende, als:

Willem van Egmondt, jongman overleden, oud omtrent 20 jaren.

Graaf *Jan van Egmondt*, die volgt.

George van Egmondt, eerſt heer van Hoogwoude genaamt, en daarna gekoren en beveſtigt tot biſſchop van Utrecht in den jare 1534. Zie EGMONDT. (Georgius van)

Philips van Egmondt, heer van Baar, ſtierf jongman in Italië in den jare 1529, oud in de 20 jaren.

Walburg van Egmondt, overleden in den bloei van haar leven in den jare 1529, getrouwt zynde met Willem, grave van Naſſau-Dillenburg, en liet na eene dochter, *Magdalena van Naſſau*, die getrouwt was met graaf Herman van Nyenarendt en Meurs, zonder kinderen. Graaf Willem nam naderhandt eene tweede vrouw, en verwekte by de zelve den heer prinſſe van Oranje, enz.

Catharina van Egmondt, nog jong zynde, wierdt in het klooſter te Loosduinen gedaan; maar nu tot hare jaren gekomen zynde, en door den vryen toom, haar gegeven, by de abdiſſe N. van der Aa, wilde in het klooſter niet meer blyven; en te huis gekomen zynde, is ze getrouwt met François van Borſſelen, heer van Cortgeen en Pamele, die ſtierf op het huis te Vuren in Brabandt, zonder kinderen.

Anna van Egmondt, abdiſſe van Loosduinen, was nonne geworden in plaats van hare zuſter, en dit by beloften van haar vader, de welke ten tyde, als hy den koning Maximiliaan zyn ſchoonſte paardt ſchonk, toen mede, gelyk hy zeide, zyne ſchoonſte dochter aan Godt opofferde. Zy was zeer kloek van verſtandt, en leefde nog in den jare 1563.

Johanna van Egmondt, getrouwt met Joris Schenk, heer van Toutenburg in het landt van Over-Yſſel, ſtadhouder van Vrieſlandt, geſtorven in den jare 1540, hebbende by haar verwekt *Lodewyk Schenk van Toutenburg*, die ongetrouwt ſtierf. Zyn gemelde vader hadde by zyne eerſte vrouwe gewonnen *Frederik van Toutenburg*, aartsbiſſchop van Utrecht, geſtorven op het ſlot te Wyk in den jare 1580, en *Maria van Toutenburg*, abdiſſe van Rhynsburg, overleden in den jare 1552.

Joſina van Egmondt trouwde in den jare 1511 met Jan van Waſſenaar, burggrave van Leiden, ſtadhouder van Vrieſlandt, geſtorven in den jare 1523, nalatende twee dochters.

Graaf Jan van Egmondt, zoon van Jan van Egmondt, en van Magdalena van Waardenburg, heer van Hoogwoude, Aartswoude, Baar, ridder van het gulde vlies, kamerling van keizer Karel den V, trouwde te Bruſſel in den jare 1516, oud maar 17 jaren, met Françoiſe van Luxemburg, zuſter en erfgenaam van Jakob, prinſſe van Steenhuizen en Gaure, heere van Fiennes en Gruthuizen, Armentiers, Auxy, alle in Vlaanderen. Deze graaf Jan reiſde daar na met koning Karel, namaals keizer, naar Spanje, en heeft den zelven voorts meeſt in alle zyne reizen vergeſelſchapt, in Italië, Duitſchlandt, Engelandt, en de Nederlanden, tot den jare 1528, toen hy te Ferrara ziek wierdt, en binnen Milanen gebragt zynde, aldaar zynen geeſt gaf den 19 April, oud zynde maar 29 jaren. Zyne weduwe ſtierf 29 jaren na hem in Vlaanderen in den jare 1557, nalatende twee zonen en eene dochter, als

Karel van Egmondt, heer van Purmerende, Hoogwoude, Baar, enz. Hy reiſde in den jare 1538 met Lamoraal, zynen broeder, naar Spanje, en wierdt 's keizers kamerling. Hy vergeſelſchapte in den jare 1540 den keizer weder uit de Nederlanden door Duitſchlandt en Italië naar Afrika en Barbaryë, in het ongelukkig beleg van Algiers. Wederkerende met den keizer en in eene galei zynde is hy te Carthagena in Spanje na veel onweder uitgeſtaan te hebben, en alwaar zy moeſten ankeren, ziek geworden, en na verloop van vier dagen overleden, ongetrouwt, en is begraven te Murcia, in het koninkryk van dien naam, in den jare 1540 den 7 December.

Lamoraal van Egmondt, die volgt.

Margaretha van Egmondt, die in den jare 1549 trouwde met Nikolaas van Lotharingen, broeder van den hertog, grave van Vaudemont, en ſtadhouder van Limburg. Zy ſtierf in den jare 1554, oud 36 jaren; hy in den jare 1567, hebbende nog twee vrouwen gehad, daar hy kinderen by hadde. Zy hadt hem maar eene dochter, de koningin *Louiſe*, geboren in den jare 1550, die in den jare 1575 trouwde met Hendrik, den III van dien name, koning van Vrankryk, zynde hy onlangs uit zyn koninkryk in Polen gekomen. Hy ſtierf zonder kinderen, oud 37 jaren, zynde in den jare 1589 den 1 Auguſtus voor Parys, dat hy begon te belegeren, van eenen zyner kwade onderzaten verradelyk en ſchandelyk in zyn buik geſtoken. Zy was eene zeer ſchone princeſſe, en ſtierf als weduwe te Moulins, de hoofdſtadt van het hertogdom van Bourbon, in den jare 1601, in den ouderdom van 50 jaren.

Lamoraal van Egmondt, zoon van graaf Jan van Egmondt, en van Françoiſe van Luxemburg, van wien hier na in een afzonderlyk artykel geſproken wordt, liet by zyne gemalinne Sabina van Beyeren de volgende kinderen na, als:

Leonora van Egmondt, getrouwt met George van Hoorne, graaf van Houtkerken in Vlaanderen, broeder van heer Philips van Hoorne, heer van Heeze, die in den jare 1580 te Quercy onthalſt wierdt. Zy ſtierf in den jare 1582 in den Hage; hy in den jare 1608, nalatende twee zonen en eene dochter, als *Sabina van Hoorne*, vrouw van Gaasbeek, het welk zy in den jare 1617 verkocht aan Reinier van Reneſſe, burggraaf van Montenaken, voor 380000 guldens. Zy was getrouwt met Cleriadus van Geneve, baron van der Baſtyë, eenig zoon van den marquis van Lulyn in Savoje. *François van Hoorne*, grave van Houtkerken, ongetrouwt, en *Lamoraal van Hoorne*, burggraaf van Veurne, baron van Stavele, geboren in den Hage in den jare 1582, getrouwt met Juliana van Merode, zuſter van den heere van Petersheim.

Maria van Egmondt, na des vaders doodt nonne in de abdyë te Camere by Bruſſel, alwaar zy (vermits den oorlog met de andere nonnen vertrokken zynde) geſtorven is omtrent het jaar 1584. Zy was zeer kloek van verſtandt, zo dat zy van haar vrouw moeders wegen de brieven aan prinſſen en grote heeren ſchreef, of dicteerde.

Françoiſe van Egmondt, in den jare 1589, in den Hage, daar zy woonde, ongetrouwt geſtorven, en begraven in de kapel op het hof.

Magdalena van Egmondt, getrouwt met Floris van Stavelo, graaf van Herlies, heer van Glajon en Haveskerke in Vlaanderen, zoon van Philips van Stavelo, generaal van het geſchut, en van Anna van Pallandt van Kuilenburg, maar ſtierven zonder kinderen.

Maria Chriſtina van Egmondt, eerſt getrouwt met Eduard van Bournonville, heere van Capres in Walſchlandt, die in den jare 1573 mede in het beleg voor Haarlem en Alkmaar was, en daar na hoofdt van 's konings financien wierdt, en gewan eenen zone, *Alexander van Bournonville*, grave van Hennyn, heer van Teempſt, die in den jare 1611 trouwde met Anna van Melyn, zuſter van den prins van Eſpinoy; ten tweede trouwde zy met Willem van Lalain, zoon van Anthony, graaf van Hoogſtraten, die ſtierf in den jare 1590, nalatende een zoon, *Anthony van Lalain*, grave van Hoogſtraten, heer van Borſſele in Zeelandt, en van Zuilen by Utrecht, dat hy in den jare 1612 verkocht aan N. Quinetti te Amſterdam. Hy trouwde met Maria, dochter van graaf Floris van Barlemont, maar ſtierf zonder kinderen op het huis te Aarchies in Henegouwen in den jare 1613, oud zynde 26 jaren. Ten derde trouwde Maria Chriſtina van Egmondt met gemelden graaf Karel van Mansveldt, die in den jare 1595 in Hungarië zonder kinderen geſtorven is.

Philips van Egmondt, graaf van Egmondt, prins van Gaveren

en Steenhuizen, heer van Fiennes, Purmerende, Hoogwoude en Aartswoude, enz. ridder van het gulde vlies, en stadhouder van Artois, geboren in den jare 1558, zynde door last des konings van Spanje naar Vrankryk getogen, tot hulp van de Roomsch-Katholyke ligue tegen koning Henrik den IV en de Hugenoten, is hy in den veldslag van Yvry verslagen op den 14 dag van Maart in den jare 1590, zonder kinderen, oud 32 jaren. Hy was getrouwt met Maria van Hoorne, de zuster van den grave van Houtkerken, die met des zelfs zuster getrouwt was. Zy hadt daarna tot haren tweeden man Caspar van Geneve, marquis van Lalein, vader van den baron van der Bastye, hier voren gemeld. Zyns vaders goederen waren alle verbeurd verklaart, tot dat by de Pacificatie van Gent deze graaf met zyne broeders weder in het bezit der zelven kwamen; maar vermits hy daarna des konings party bleef houden, zo bleven zyne goederen in Hollandt mede aangeslagen, hoewel die zeer belast waren.

Anna van Egmond, oud zynde 28 jaren, is nonne in het Clarissen klooster geworden by Atrecht in het jaar 1588.

Sabina van Egmondt, vrouw van Beyerlandt, trouwde te Delft in den jare 1595 met grave George (van Metenen noemt hem Everhard) van Solms, dan hy stierf zonder kinderen in den jare 1600, en zy in den jare 1614, oud 52 jaren, te Delft.

Jenne van Egmondt, mede nonne te Kamere, na de doodt van haar gemelde zuster Maria, oud omtrent 25 jaren, daarna prioresse in het S. Elisabeths klooster te Brussel.

Lamoraal van Egmondt, graaf van Egmondt, heer van Purmerende, Hoogwoude en Aartswoude, enz. Hy woonde langen tydt te Loven om te studeren; daarna was hy eenigen tydt by den jongen hertog van Kleef; van daar reisde hy naar Vrankryk by den koning Henrik, die met de dochter van zyne moeje getrouwt was. De zelve overleden zynde kwam hy weder in Brabandt, en van daar in den jare 1595 naar Hollandt, en bleef een tydlang met bewilliging der heeren Staten in het landt op zyn vaderlyk goedt Egmondt; maar wegens de gemelde schuld-belastingen vertrok hy in den jare 1605 naar Vrankryk, daar hy trouwde met eene nicht van den hertog van Rohan, genoemt Maria de Pierre Vifve, en vertrok met haar naar Henegouwen, en is ten laatsten na vele wisselvalligheden binnen de stadt Brugge zonder kinderen overleden in den jare 1617. Zyne goederen waren ter oorzake der meergemelde schulden en lasten, daar de zelve mede bezwaart waren, verkocht, als Hoogwoude en Aartswoude aan heer Kornelis van Mierop, ontfanger generaal van Hollandt; de landeryen van Egmondt wierden verkocht by verscheide gedeeltens; maar het graafschap van Egmondt, met het slot, en de heerlykheit van Purmerende, kochten de Staten van Hollandt in den jare 1607.

Karel, graaf van Egmondt, die volgt.

Karel, grave van Egmondt, prins van Gaveren, zoon van Lamoraal, grave van Egmondt, en van Sabina van Beyeren, was heer van Fiennes, Armentiers, Hamade en Beyerlandt, by testament van zyne zuster, ridder van het gulde vlies, stadhouder van Namen, enz. Hy was getrouwt met Maria van Lents, erfdochter van den baron d'Aubigny in Artois, te voren weduwe zonder kinderen van Anthony van Croy, heere van Croy, en verwekte by de zelve

Lodewyk, grave van Egmondt, die volgt.

Magdalena van Egmondt, trouwde in den jare 1613 met Karel van Arenberg, prins van Chimay, broeder des hertogs van Aarschot.

Alberta van Egmondt, trouwde in den jare 1611 met Reinier van Renesse, graaf van Warfuse, burggraaf van Montenaken.

Sabina van Egmondt.

Lodewyk, graaf van Egmondt, zoon van Karel, grave van Egmondt, en van Maria van Lents, wierdt geboren in den jare 1600, en was prins van Gaveren, grande van Spanje, en ridder van het gulde vlies. Hy trouwde met Margaretha, oudste dochter van den grave van Barlaymont, en gewan

Philips, grave van Egmondt, prins van Gaveren, grande van Spanje, ridder van het gulde vlies, enz. te Brussel geboren, en aldaar met grote plegtigheden door de infante Isabella Clara Eugenia, uit den name van den koning van Spanje, die daar gevader van was, ten doop geheven.

Het wapen van Egmondt zyn zes dubbelde kepers, het schildt geheel vullende, eerst van gout, daar na van keel of rood, door welke kepers beduid worden de zes ridderlyke deugden, waar mede een braaf edelman behoort voorzien te zyn, als: gerechtigheit, dapperheit, gestadigheit, voorzichtigheit, lydzaamheit en zachtmoedigheit.

Volgen nu de Descendenten van *Jan van Egmondt*, genoemt *Merestein*, zoon van Gerrit van Egmondt, en van Elisabeth van Stryen.

Jan van Egmondt, broeder van Wouter van Egmondt, en zoon van Gerrit van Egmondt, en van Elisabeth van Stryen, deedt stichten het huis te Merestein by de Beverwyk, en stierf in den jare 1319, nalatende

Guido van Egmondt van Merestein, die volgt.

Wouter van Egmondt van Merestein, volgt daar na.

Guido van Egmondt van Merestein, oudste zoon van Jan van Egmondt, was getrouwt met N. van Doortoge, en liet na

Albert van Egmondt van Merestein, ridder, getrouwt met N. van Yssèlstein, gewan

Otto van Egmondt van Merestein, die volgt.

Bartha van Egmondt van Merestein, die in den jare 1438 getrouwt was met Douwe van Rietwyk, en hadden kinderen.

Otto van Egmondt van Merestein, zoon van *Albert van Egmondt van Merestein*, en van N. van Ysselstein, was getrouwt met N. van der Goye uit Gelderlandt, en gewan

Albert van Egmondt van Merestein, die volgt.

Jan van Egmondt van Merestein, getrouwt met N. de Bloot; dochter van Philips de Bloot.

Albert van Egmondt van Merestein, zoon van Otto van Egmondt van Merestein, en van N. van der Goye, verkocht Merestein aan de Reguliere monniken van Syon in de Beverwyk; maar is naderhandt verwoest door het zeewater. Hy trouwde met Haze, dochter van Philips de Bloot, wiens zuster aan zyn broeder Jan getrouwt was. Hy hadde met haar de heerlykheit van Kenenburg, en liet na

Otto van Egmondt, heer van Kenenburg, ridder geslagen te Dordrecht van den Roomsch koning Maximiliaan in den jare 1486. Hy was mede in het rys-schip, met het welke Dordrecht ingenomen wierdt van heere Jan van Egmondt, slotvoogdt van Gornichem, in den jare 1481. Hy stierf in den jare 1510, en was getrouwt met Catharina van Raaphorst, dochter van Adriaan van Raaphorst, en van Agnes van Nieveldt. Zy stierf in den jare 1513, nalatende

Adriaan van Egmondt, die volgt.

Bartholomeus van Egmondt, was getrouwt met Anna van Almonde, Jakobs dochter, weduwe van Jakob van Matenesse. Hy stierf in den jare 1559, zy in den jare 1561, en hadden verwekt

1. *Adriaan van Egmondt*, getrouwt met Agnes de Beer van Amersfoort, alwaar zy zeer oud stierf in den jare 1604, nalatende twee zonen, namentlyk: *Otto van Egmondt* de jongste, die in de jaren 1587 en 1594 drossaardt van Sallandt was, zynde getrouwt met Johanna van Longnes van Mechelen, zonder oir, en *Albert van Egmondt*, den oudsten, die getrouwt was met Alyd van Schepelaar, en nagelaten heeft 1. *Bartholomeus van Egmondt*, die by zyne huisvrouwe Agnes van Laar te Deventer verwekte *Egbert van Egmondt*. 2. *Albert van Egmondt*. 3. *Catharina van Egmondt*, nonne te Loven, 4. *Theodora van Egmondt*, getrouwt met Pedro Antonio Ursini, een Italiaan. 5. *Machtild van Egmondt*, stierf ongetrouwt te Brussel in den jare 1596.
2. *Otto van Egmondt*, in de familie van Georg van Egmondt, bisschop van Utrecht. Hy wierdt te Wyk dood gestoken in den jare 1559, ongetrouwt.
3. *Jakob van Egmondt*, ridder van het Duitsche huis te Utrecht, en kommandeur te Middelburg, stierf in den jare 1596.
4. *Caspar van Egmondt*, mede van de Duitsche ridderorde, en kommandeur in Maaslandt, stierf in den jare 1595.
5. *Catharina van Egmondt*, getrouwt met Hugo van Treslong, zoon van Lodewyk van Treslong, en van Anna van Assendelf, vrouwe van Veenhuizen, gewan zeven zonen en vier dochteren.
6. *Anna van Egmondt*, stierf te Noordwyk ongetrouwt in den jare 1607, in den ouderdom van 88 jaren, hebbende nooit wyn gedronken.
7. *Arnoldus van Egmondt*, getrouwt met Pieter Pynssen, Jakobs zoon, te Sassem, en verwekte kinderen
8. *Albert van Egmondt*, ridder van het Duitsche huis te Utrecht, en landkommandeur in Maaslandt en te Utrecht, stierf zeer oud in den jare 1560.
9. *François van Egmondt*, dood geschoten, nog jongman zynde.
10. *Jan van Egmondt*, stierf ongetrouwt te Parys, in dienst van den hertog van Montmorency.
11. *Ursula van Egmondt*, in den jare 1562 abdisse te Loosduinen.
12. *Machtild van Egmondt*, nonne te Delft.

Adriaan van Egmondt, zoon van Otto van Egmondt en van Catharina van Raaphorst, heer van Kenenburg, was in den jare 1524, met zyn broeder Bartholomeus van Egmondt, op de begravenisse van Johan, baanderheer van Wassenaar, in den Hage. Hy was getrouwt met Henrika, dochter van Jakob Herman van Oestgeest te Leiden, en van Henrika van der Does, en verwekte

Otto van Egmondt, die volgt.

Cornelia van Egmondt, getrouwt met Jan van Schoten, zoon van Gerrit van Schoten, baljuw van Kennemerlandt, en van Lutgart van Zweten. Zy stierf te Haarlem in den jare 1595, nalatende kinderen.

Otto van Egmondt, zoon van Adriaan van Egmondt, en van Henrika Heerman van Oestgeest, heer van Kenenburg, ridder geslagen te Brussel van koning Philips in den jare 1555, wierdt daarna registermeester van Hollandt, en stierf in den jare 1585. Hy was getrouwt met Agnes Croesink, dochter van Jakob Croesink, heer van Benthuizen, en van Sandrina van Cruningen, en gewan

Kornelis van Egmondt, stierf jongman zynde, van een trap gevallen, te Parys in den jare 1565.

Jakob van Egmondt, die volgt.

Adriaan van Egmondt, ridder van het Duitsche huis te Utrecht, stierf op het eilandt Maltha.

Gerrit van Egmondt, stierf jongman in den jare 1572.

Jan van Egmondt, baljuw van Voorn, stierf in den jare 1612, zonder kinderen. Hy was getrouwt met Anna Vygh, dochter van Dirk Vygh, amptman van de Betuwe. Zy hertrouwde naderhandt met den kapitein François van Hendersem.

Jakob van Egmondt, zoon van Otto van Egmondt, en van Agnes Croesink, heer van Kenenburg, is geweest gouverneur van Dixmuiden in Vlaanderen. Hy stierf zonder oir in den jare 1618, in den ouderdom van 70 jaren, en legateerde by testamente zyne heerlykheit van Kenenburg aan Otto van Zeventer, baljuw van Voorn, zyn zusters zoon, en was getrouwt met Doralisia van der Schale, in het eilandt Cyprus.

Wouter van Egmondt van Merestein, jongste zoon van Jan van Egmondt, en Guidoos broeder, was getrouwt met N. van Buren, en gewan

Albert van Egmondt van Merestein, ridder, die getrouwt was met N. van der Boukhorst, en verwekte

Jan van Egmondt van Merestein, vermeld in den jare 1447. Hy was getrouwt met Elisabeth van der Woude, dochter van Jakob van der Woude, heer van Warmont, en van Elisabeth van Zuilen van Aanholt, en teelde

Albert van Egmondt van Merestein, overleden zeer oud in den jare 1509. Hy was getrouwt met Henrika van Spangen, dochter van Engelbrecht van Spangen, en van Stevina van Alkemade, Floris dochter. Zy stierf in den jare 1508, en legt begraven te Ysselstein, hebbende verwekt

Albert van Egmondt van Merestein, kastelein van Woerden, die getrouwt was met Anna van Foreest, dochter van Herpert van Foreest, ridder, en van Maria van Cats. Zy stierf in den jare 1540, en hadde gewonnen

Jan van Merestein, die volgt.

Anthony van Merestein, stierf zonder kinderen, zynde getrouwt met Maria van Bunau in Vrieslandt.

Jakob van Merestein, priester in de Beverwyk.

Maria van Merestein, eerst getrouwt met Jan van Hugtenbroek, ridder te Utrecht, en naderhandt met Jakob van Cats, zoon van Willem van Cats, en van Maria van Bruëlis. Zy stierf in den jare 1555, nalatende by den eersten man een zoon, *Aalbregt van Hugtenbroek*, die getrouwt was met Maria van Hoexvier, dochter van Hector van Hoexvier, president van Utrecht, en verwekte by de zelve *Jan van Hugtenbroek*, kolonel en gouverneur van Oostende, alwaar hy dood geschoten wierdt in den jare 1601, oud zynde 37 jaren. Hy was getrouwt met Maria van Zuilen, Dirks dochter, schout van Utrecht. Zy trouwde naderhandt met den heere van Asperen, hebbende by haren eersten man geteelt *Kornelis van Hugtenbroek*, geboren in den jare 1594. Gemelde Maria van Egmondt liet na by Jakob Cats, haren tweeden man, Maria van Cats, Religieuze ter Lee.

Adriana van Merestein, priorесse te Rhynsburg.

Anna van Merestein, nonne in het Geyn by Yssteinstein.

Henrika van Merestein, trouwde in den jare 1542 met Jakob van Duvenvoorde, ridder, heer van Warmondt, zone van Jan van Duvenvoorde, en van Maria van Matenesse. Zy stierf in den jare 1606, in den ouderdom van 80 jaren, nalatende verscheide kinderen.

Jan van Egmondt van Merestein, zoon van Albert van Merestein, en van Anna van Foreest, was kastelein te Harlingen, en stierf in den jare 1546. Hy was getrouwt met Amelia van Grombach uit Vrieslandt, de welke omtrent de 60 jaren weduwe geweest zynde, te Harlingen stierf in den jare 1605, in den ouderdom van 90 jaren, nalatende

Frederik van Merestein, die volgt.

Albert van Merestein, kapitein binnen Gouda in den jare 1574. Hy stierf zonder kinderen in den jare 1596, zynde getrouwt geweest met Sara, bastaard dochter van Reinout van Brederode, die naderhandt trouwde met Amelis Uiteneng in de Beverwyk.

Anna van Egmondt, getrouwt met N. van Salency in Walschlandt.

Frederik van Egmondt van Merestein, zoon van Jan van Egmondt van Merestein, en van Amelia van Grombach, was in den jare 1566 een van de zamenverbondene edelen te Brussel, en was getrouwt met Hectoria van Hoexvier, mede dochter van Hector van Hoexvier, president van Utrecht. Hy stierf in den jare 1615, in den ouderdom van 72 jaren, nalatende

Jan van Egmondt van Merestein, die met den admiraal Pieter vander Does in den jare 1599 ongetrouwt op zee gestorven is, oud 33 jaren.

Lucia van Egmondt van Merestein, getrouwt met Mr. Hugo Ruisch, Raadt in den hove van Utrecht. Zy stierf in den jare 1596, hy in den jare 1615, nalatende *Pieter* en *Frederik Ruisch*, die na haar ooms doodt Merestein geërft hebben.

Het wapen van Merestein was als dat van Egmondt, gebroken met een barensteel, geschakeert van zilver en van lasuur, of blaauw.

Volgen nu de Descendenten van *Gerrit van Egmondt*, verwekt uit het heimelyke huwelyk van *Willem van Egmondt*, broeder van hertog Arnout van Gelder, met Margaretha van Hoogwoude, en genaamt *Egmondt vander Nyënburg*.

Willem van Egmondt, heer van Ysselstein, Leerdam, Schoonrevoort, Haastrecht, Baar, ridder van het gulde vlies, broeder van Arnout van Egmondt, hertog van Gelder, en in den jare 1473 stadhouder van Gelderlandt voor hertog Karel van Burgundië, hadde uit het heimelyke huwelyk met Margaretha van Hoogwoude (wiens vader Everard, heer van Hoogwoude en Aartswoude, een bastaard zoon was van hertog Willem van Beyeren) verwekt een zoon, *Gerrit*, (te onrechte by Gouthoven *Nikolaas* genaamt) zo als te zien is uit zekeren parkamenten gezegelden brief, gegeven te Dordrecht in tegenwoordigheit van de edelen en ridderschap van West-Vrieslandt, de welke gehoort en verstaan hebbende het verzoek en de verklaring, door den voornoemden Willem van Egmondt gedaan, rakende de geboorte van den gemelden Gerrit, ten einde namentlyk de zelve niet mogt worden gehouden als een bastaard of natuurlyk kindt, maar voor een schiltboortig edelman, uit een heimelyk huwelyk geboren, verzoekende over zulks aan de ridderschap, den meergemelden zyn zoon Gerrit daar voor aan te nemen, even als of het genoemde heimelyk huwelyk wettelyk was bevestigt geweest; het welk dan de meergemelde ridderschap ter beede van den voornoemden heere Willem gaarne geconsenteert heeft; zo als breder gezien kan worden uit voorgemelden brief, waar van het origineele Vidimus nog voorhanden is.

Gerrit van Egmondt tot der Nyenburg, voorgemeld, hadde voor zyn aandeel het slot en de landen van Nyënburg in Noord-Hollandt, het welk in den jare 1517 door de Gelderschen en Vriezen is verbrand. Hy was getrouwt met N. van Zanen, en liet twee zonen na, waar van de jongste was priester te Hillegom, en de oudste

Jan van Egmondt vander Nyenburg, kastelein en baljuw van der Nyënburg van den jare 1480 tot het jaar 1484, schout van Alkmaar in de jaren 1486, 1488, 1490, 1491, 1492, en naderhandt burgermeester. Hy trouwde met Judith Heerman van Oestgeest, en stierf den 25 Maart in den jare 1523, en zy den 5 April van het zelve jaar, zamen nalatende zeventien kinderen, alle geboren op het kasteel van der Nyënburg, namentlyk:

Judith van Egmondt vander Nyënburg, geboren den 2 December in den jare 1584, getrouwt met Augustyn van Teilingen, die te zamen twintig kinderen verwekten.

Jakob van Egmondt vander Nyënburg, geboren den 25 December in den jare 1485, stierf Franciskaner monnik den 15 May in den jare 1541.

Gerard van Egmondt vander Nyënburg, geboren den 17 May in den jare 1487, stierf als Karmeliter monnik in Vrieslandt in den jare 1560.

Catharina van Egmondt vander Nyënburg, geboren den 6 December in den jare 1488, was kloosterjuffer in de adelyke abdy te Rhynsburg.

Jan van Egmondt vander Nyënburg, die volgt.

Maria van Egmondt vander Nyënburg, geboren den 9 April in den jare 1491, kloosterjuffer in de adelyke abdy te Rhynsburg.

Kornelis van Egmondt vander Nyënburg, volgt daar na, als de descendenten van zyn broeder *Jan* zullen afgehandelt zyn.

Willem van Egmondt vander Nyënburg, geboren den 17 Augustus in den jare 1493, schout van Alkmaar, stierf den 18 Augustus in den jare 1547, zynde drie malen getrouwt geweest, en maar een zoon nagelaten hebbende, genaamt *Adriaan*, van welken gene verdere descendenten zyn.

François van Egmondt vander Nyënburg, geboren den 25 September in den jare 1494.

Jan van Egmondt vander Nyënburg, volgt laatstelyk, als de descendenten van zyn broeder *Kornelis* zullen afgehandelt zyn.

Geertrui van Egmondt vander Nyënburg, geboren den 30 January in den jare 1497, was getrouwt met Gillis van Widdestee, gezegt Ulius, ridder geslagen in het veldt, was kastelein van Medenblik.

Jeronymus van Egmondt vander Nyënburg, geboren den 16 January in den jare 1498, stierf priester in den jare 1549.

Clara van Egmondt vander Nyënburg, geboren den 17 September in den jare 1499, trouwde met Adriaan van der Hoge uit Zeelandt. Zy stierf den 21 December in den jare 1545.

Anna van Egmondt vander Nyënburg, geboren den 12 February in den jare 1501, stierf ongetrouwt den 20 Juny in den jare 1520.

Catharina van Egmondt vander Nyënburg, geboren den 24 October in den jare 1502, jong gestorven.

Eva van Egmondt vander Nyënburg, geboren den 12 January in den jare 1505, getrouwt met Kornelis Sandelyn, en stierf den 17 December in den jare 1533.

Nikolaas van Egmondt vander Nyënburg, geboren den 9 February in den jare 1507, jong gestorven.

Jan van Egmondt vander Nyenburg, oudste zoon van Jan van Egmondt vander Nyënburg, en van Judith Heerman van Oestgeest, geboren den 8 January in den jare 1490, baljuw van der Nyënburg, dykgraaf van Geestmeer-ambacht, burgermeester te Alkmaar in de jaren 1520, 1524, 1525, 1526, 1528, 1529, 1532, 1536, trouwde met Sophia van Amerongen, en stierf den 11 November 1555, nalatende

Augustyn van Egmondt vander Nyënburg, jong gestorven.

Gerhard van Egmondt vander Nyënburg, mede jong gestorven.

Johan van Egmondt vander Nyënburg, die volgt.

Judith van Egmondt vander Nyënburg, geboren den 5 October in den jare 1516.

Ge-

Gerard van Egmondt vander Nyënburg, geboren in den jare 1520, en ongetrouwt gestorven, achterlatende alleenlyk drie natuurlyke kinderen.

Snel van Egmondt vander Nyënburg, geboren den 26 April in den jare 1521, ongetrouwt gestorven.

Adriaan van Egmondt vander Nyënburg, geboren den 25 July in den jare 1522, liet na eene dochter, met name *Maria van Egmondt vander Nyënburg*, getrouwt met Jakob van Foreest, secretaris van de Staten van Noord-Hollandt.

Elisabeth van Egmondt vander Nyënburg, jong gestorven.

Elisabeth van Egmondt vander Nyënburg, de tweede, geboren den 30 April in den jare 1525, trouwde met Kornelis van Egmondt van der Nyënburg, haar ooms zoon, volgens huwelyks voorwaarden, gemaakt den 24 January 1567, waar by staat aan te merken, dat deze Elisabeth van Egmondt vander Nyënburg niet anders genoemt wordt dan *Lysbeth Jans*, en haar bruidegom *Kornelis vander Nyënburg*.

Vincent van Egmondt vander Nyënburg, geboren den 10 September in den jare 1528.

Geertrui van Egmondt vander Nyënburg, jong gestorven.

Jan van Egmondt vander Nyenburg, zoon van Jan van Egmondt van der Nyënburg, en van Sophia van Amerongen, was geboren den 7 July in den jare 1515, trouwde met Magdalena Basjens van der Hoolk, en gewan

Dirk van Egmondt vander Nyënburg, geboren den 17 December in den jare 1537, president van den hogen Rade van Hollandt, in den jare 1586 door de Staten en den prinse van Oranje gezonden in ambassade aan den keurvorst van Saxen, trouwde met Deliana van Blokhuizen, en stierf zonder oir.

Barthold van Egmondt vander Nyënburg, geboren den 23 May in den jare 1539, was burgermeester te Alkmaar, en stierf zonder kinderen na te laten. Zyn oudste broeder Diderik, hier voren gemeld, legt begraven in den Hage in de grote kerk, in 't midden van het koor, onder een blauwe zark, daar het volle wapen van Egmondt met het volgende graffchrift op staat:

Nobili ac præclaro Viro
Theodoro ab Egmondt
A Nyenburg,
Supremi in Hollandia Consilii
Præsidi dignissimo atque
Incorruptissimo,
Monumentum hoc
Deliana de Blokhuyzen
Charissimo Conjugi
Moestissima Conjux
Posuit.
Obiit Anno Domini
MDXCVI.
Sept. Idus Januarii.

Jan van Egmondt vander Nyënburg, geboren den 12 May in den jare 1540, trouwde Haasje Crooke, dochter van Hendrik Crooke, burgermeester te Amsterdam, en verwekte *Sophia van Egmondt vander Nyenburg*, getrouwt met Iohan de Cramer van Waffenberg.

Elisabeth van Egmondt vander Nyënburg, geboren den 13 September in den jare 1542.

Nikolaas van Egmondt vander Nyënburg, geboren den 18 December in den jare 1543, getrouwt met Iohanna van Montfoort, en liet na *Maria van Egmondt vander Nyënburg*, getrouwt met Nikolaas van Abbenbroek, heer van Abbenbroek, Nikolaas zoon.

Kornelis van Egmondt vander Nyënburg, jong gestorven.

Kornelia van Egmondt vander Nyënburg, insgelyks jong gestorven.

Kornelis van Egmondt vander Nyënburg, die volgt.

Kornelis van Egmondt vander Nyenburg, zoon van Jan van Egmondt vander Nyënburg, en van Magdalena Basjens van der Hoolk, was geboren den 19 October in den jare 1553, burgermeester te Alkmaar in de jaren 1600, 1601, 1604 en 1605. Hy trouwde met Elisabeth van Cronenburg, en stierf den 26 January in den jare 1606, nalatende

Geertrui van Egmondt vander Nyënburg, geboren in den jare 1589. Zy trouwde met Matthias Oudestein, Raadsheer in den Hogen Rade van Hollandt.

Magdalena van Egmondt vander Nyënburg, jong gestorven.

Thomas van Egmondt vander Nyënburg, jong gestorven.

Jan van Egmondt vander Nyënburg, jong gestorven.

Thomas van Egmondt vander Nyënburg, die volgt.

Jan van Egmondt vander Nyënburg, geboren in de jare 1602, burgermeester te Alkmaar in de jaren 1646, 1647, 1655, en 1656, dykgraaf van het hoge heemraatschap van de uitwaterende sluizen in Kennemerlandt en West-Vrieslandt. Hy trouwde met Maria van Cromvliet, en gewan *Natalia van Egmondt van der Nyënburg*, getrouwt met Christiaan Moll, resident wegens den keurvorst van Brandenburg by de Heeren Staten in den Hage.

Thomas van Egmondt vander Nyenburg, zoon van Kornelis van Egmondt van der Nyënburg, en van Elisabeth van Cronenburg, was geboren den 7 Maart in den jare 1599, burgermeester te Alkmaar in de jaren 1634, 1635, 1638, 1639, 1642, 1643, 1645, 1650, 1651, 1663, 1664, 1667 en in den jare 1672, verscheide malen gecommitteerde in de Staten Generaal, Raadt van State, en gecommitteerde Raden van Noord-Hollandt. Hy trouwde met Wendelina van Raaphorst, en verwekte

Kornelis van Egmondt vander Nyenburg, geboren den 2 May in den jare 1627, trouwde met Geertrui Vygh, en teelde

Willem van Egmondt vander Nyënburg, geboren den 8 May in den jare 1654, Raadt van de stadt Alkmaar, en dykgraaf van de Schermer.

Helena van Egmondt vander Nyënburg, geboren den 3 October in den jare 1656, stierf jong.

Thomas van Egmondt vander Nyënburg, geboren den 23 February in den jare 1663, stierf jong.

Kornelia van Egmondt vander Nyënburg, geboren den 1 September in den jare 1664.

Kornelis van Egmondt vander Nyenburg, tweede zoon van Jan van Egmondt vander Nyënburg, en van Judith Heerman van Oestgeest, geboren den 3 December in den jare 1492, was Raadsheer in den hove van Hollandt, trouwde met Maria van Zwanenburg, en stierf den 20 January in den jare 1562, nalatende

Josina van Egmondt vander Nyënburg, geboren in den jare 1522, trouwde met Adriana van Wensen, Raadt in den hove van Hollandt.

Geertrui van Egmondt vander Nyënburg, geboren in den jare 1524, jong gestorven.

Jan van Egmondt vander Nyënburg, die volgt.

Nikolaas van Egmondt vander Nyënburg, geboren in den jare 1527, jong gestorven.

Apolonia van Egmondt vander Nyënburg, geboren in den jare 1529, jong gestorven.

Geertrui van Egmondt vander Nyënburg, geboren in den jare 1531, en jong gestorven.

Adelbert van Egmondt vander Nyënburg, geboren in den jare 1534, domheer en scholaster van Oud-Munster te Utrecht, in welken staat hy volgde in de plaats van Willem van Assendelft.

Lucia van Egmondt vander Nyënburg, geboren in den jare 1535, en jong gestorven.

Anna van Egmondt vander Nyënburg (by Gouthoven genoemt *Agatha van Egmondt vander Nyënburg*) trouwde met Reynier Kant, burgermeester te Amsterdam.

Magdalena van Egmondt vander Nyënburg, geboren in den jare 1539, en jong gestorven.

Maria van Egmondt vander Nyënburg, getrouwt met François van Valkenstein, ontfanger van Hollandt.

Magdalena van Egmondt vander Nyënburg, geboren in den jare 1542, trouwde met Adriaan van der Myl, heer van Bleskensgrave, Dubbeldam, president van den hove van Hollandt, zoon van Arend Korneliszoon, en van Kornelia van Alblas.

Geertrui van Egmondt vander Nyënburg, geboren in den jare 1546, en jong gestorven.

Jan van Egmondt vander Nyenburg, zoon van Kornelis van Egmondt vander Nyënburg, en van Maria van Zwanenburg, was geboren in den jare 1526, en getrouwt met Elisabeth van Steensel, verwekkende

Kornelis van Egmondt vander Nyënburg, die volgt.

Adelbert van Egmondt vander Nyënburg, jong gestorven.

Adriaan van Egmondt vander Nyënburg, geboren in den jare 1559. Hy trouwde met Anna vander Meer van Berendrecht, en liet na: 1. *Otto van Egmondt vander Nyënburg*, kapitein in dienst van den koning van Spanje, geboren den 12 January in den jare 1662, die naliet eene dochter, *Anna van Egmondt vander Nyënburg*. 2. *Elsbene van Egmondt vander Nyënburg*. 3. *Willem van Egmondt vander Nyënburg*. 4. *Elsbene van Egmondt vander Nyënburg*. 5. *Maria van Egmondt vander Nyënburg*. 6. *Jan van Egmondt vander Nyënburg*. 7. *Elsbene van Egmondt vander Nyënburg*. 8. *Jakob van Egmondt vander Nyënburg*, alle ten deele jong, ten deele naderhandt zonder kinderen gestorven.

Kornelis van Egmondt vander Nyenburg, zoon van Jan van Egmondt vander Nyënburg, en van Elisabeth van Steensel, trouwde met Magdalena van Alkemade, dochter van Dirk van Alkemade, en van Kornelia vanden Eynde. Zy was eerst getrouwt geweest met Laurens de Rovere, en liet na

Jan van Egmondt vander Nyenburg, die trouwde met Josina Grauwert, dochter van N. Grauwert, heer van Weerdestein, in 't sticht van Utrecht; en verwekte

Justus van Egmondt vander Nyënburg, die volgt.

Magdalena van Egmondt vander Nyënburg, zynde een tweeling met haren broeder Justus van Egmondt vander Nyënburg, trouwde met Christiaan van Alkemade, zoon van Dirk van Alkemade, en van N. vander Vecht.

Kornelia van Egmondt vander Nyënburg, getrouwt met Philips, baron van Leefdaal, vryheer van Waalwyk, heer van Beck.

Gysbert van Egmondt van der Nyënburg, verdronk in het zwemmen in de Seine omtrent Parys.

Maria van Egmondt vander Nyënburg, gestorven 10 jaren oud zynde.

Justus van Egmondt vander Nyenburg, heer van Waardestein, zoon van Jan van Egmondt vander Nyënburg, en van Josina Grauwert, geboren in den jare 1613, trouwde den 14 Augustus in den jare 1649 met Eustachia van Quarebbe, dochter van Eustaas, en van Margaretha vander Vecht, en gewan

Willem van Egmondt vander Nyenburg, die trouwde in den jare 1683 met N. van Steenbor.

Jan van Egmondt vander Nyenburg, derde zoon van Jan van Egmondt vander Nyënburg, en van Judith Heerman van Oestgeest, was geboren den 23 Juny in den jare 1495; trouwde eerst met Johanna van Noordwellandt; naderhandt met Maria van E-

versdyk, en liet na, behalven een zoon, die te Haarlem woonde, en gene erfgenamen heeft nagelaten,

KORNELIS VAN EGMONDT VANDER NYENBURG, geboren in den jare 1530, was dykgraaf van Geestmer-ambacht, Schagen en Rydorper Cogge, mitsgaders van het Hondsbosch, burgermeester te Alkmaar in de jaren 1574, 1581, 1583, 1584, 1586, 1587, 1589, en 1590. Hy heeft in den jare 1573 door last van den prinse van Oranje, met gevaar van zyn leven, de dyken en dammen laten doorsteken, tot ontzet van de stadt Alkmaar, waar door de vyandt dat beleg, het geen reets eenige weken geduurt hadde, heeft moeten opbreken, en wierdt daar mede de loop van zyne overwinningen gestuit, en West-Vrieslandt en het Noorder quartier behouden. Hy naderhandt met den prins buitens lands wezende, heeft de hertog van Alba hem gebannen, en zyne goederen verbeurd verklaart en verkocht. Hy trouwde met zyn ooms dochter Elisabeth van Egmondt van der Nyënburg, zo als hier voren aangewezen is, en verwekte by de zelve

Jan van Egmondt vander Nyënburg, die volgt.

Kornelis van Egmondt vander Nyënburg, geboren den 25 September in den jare 1553, stierf ongetrouwt.

JAN VAN EGMONDT VANDER NYENBURG, zoon van Kornelis van Egmondt vander Nyënburg, en van Elisabeth van Egmondt vander Nyënburg, geboren in den jare 1551, dykgraaf van Geestmeer-ambacht, Schagen en Nydorper Cogge, houtvester van Egmondt, met den aankleven van dien, burgermeester te Alkmaar in den jare 1595, 1596, 1618, en 1619. Hy trouwde met Margaretha vander Duyn, Gerrits dochter, en stierf den 14 Juny in den jare 1621, nalatende

Gerard van Egmondt vander Nyënburg, die volgt.

Adriana van Egmondt vander Nyënburg, getrouwt met Floris van Teilingen, burgermeester van Alkmaar. Zy stierf den 5 January in den jare 1613, en is begraven te Alkmaar in de grote kerk, in de kapelle van het geslacht van Egmondt vander Nyënburg, met het wapen van Egmondt.

Jan van Egmondt vander Nyënburg, geboren in den jare 1579, trouwde met Rensburg du Gardyn, dochter van Adriaan du Gardyn, burgermeester te Alkmaar, en stierf in den jare 1621, nalatende, behalven eene dochter, *Margaretha van Egmondt vander Nyënburg*, ongetrouwt gestorven, een zoon, genaamt *Jan van Egmondt vander Nyënburg*, bewindhebber van de Oostindische Compagnie in het Noorder quartier, geboren den 4 September in den jare 1616. Hy trouwde met Margaretha Berkhout, dochter van Adriaan Berkhout, Raadsheer in den hogen Rade, en gewan: 1. *Jan van Egmondt vander Nyënburg*, geboren den 20 September in den jare 1646, Raadt en burgermeester van Alkmaar, baljuw van de drie Egmonden, getrouwt met Hester van Teilingen. 2. *Margaretha van Egmondt vander Nyenburg.* 3. *Adriaan van Egmondt vander Nyënburg*, baljuw van Nyënburg. 4. *Kornelis van Egmondt vander Nyënburg.* 5. *Diderik van Egmondt vander Nyënburg.* 6. *Johanna van Egmondt vander Nyënburg.*

GERARD VAN EGMONDT VANDER NYENBURG, zoon van Jan van Egmondt vander Nyënburg, en van Margaretha vander Duyn, geboren in den jare 1576. Hy was houtvester van het graafschap van Egmondt, met den aankleven van dien, hoogheemraadt van de uitwaterende sluizen, burgermeester van Alkmaar in de jaren 1620, 1621, 1624, 1625, 1632 en 1633, en in de gecommitteerde Raden van Noord-Hollandt in de jaren 1622, 1623, 1626, 1627, 1630, 1631, 1634 en 1635. Hy trouwde met Christina Boelens, en stierf in den jare 1636, nalatende

Adriana van Egmondt vander Nyënburg, geboren den 26 January in den jare 1613, getrouwt met Paulus van Zwanenburg, burgermeester te Leiden

Dirk van Egmondt vander Nyënburg, geboren den 10 September in den jare 1614, stierf ongetrouwt den 21 October in den jare 1663.

Jan van Egmondt vander Nyënburg, die volgt.

Celia van Egmondt vander Nyënburg, zonder kinderen overleden.

Elisabeth van Egmondt vander Nyënburg.

Jan van Egmondt vander Nyënburg.

Margaretha van Egmondt vander Nyënburg, alle jong gestorven.

JAN VAN EGMONDT VANDER NYENBURG, zoon van Gerard van Egmondt vander Nyënburg, en van Christina Boelens, geboren den 9 September in den jare 1618, heer van de ridder-hofstadt Vleuten, burgermeester van Alkmaar in de jaren 1651, 1652, 1656, 1657, 1660, 1663, en 1664, verscheide malen gecommitteerde ter vergadering van de Staten Generaal, Raadt van State, en gecommitteerde Raden van Noord-Hollandt, trouwde met Catharina de Graaf, en liet na

Gerard van Egmondt vander Nyënburg, die volgt.

Kornelis van Egmondt vander Nyënburg, geboren den 29 Maart in den jare 1648.

Jan van Egmondt vander Nyënburg, jong gestorven.

Jan van Egmondt vander Nyënburg, geboren in den jare 1650, en gestorven in den jare 1674.

Christina van Egmondt vander Nyënburg, jong gestorven.

GERARD VAN EGMONDT VANDER NYENBURG, zoon van Jan van Egmondt vander Nyënburg, en van Catharina de Graaf, burgermeester der stadt Alkmaar, trouwde met Machtild van Foreest, en gewan

Jan van Egmondt vander Nyënburg.
Dirk van Egmondt van der Nyënburg.
Catharina Christina van Egmondt vander Nyënburg.
Gerard van Egmondt vander Nyënburg.

W. van Gouthoeven Oude Holl. Kronyk. S. van Leeuwen Batavia illustr. Pontanus Geld. Geschied. Oudheden en Gestichten van Kennemerlandt. Nábericht op de Oudheden van Vrieslandt.

EGMONDT, (GEORGIUS VAN) LX bisschop van Utrecht. Hy was de derde zoon van graaf Jan van Egmondt, en van Walburg, dochter van graaf Frederik van Meurs, en abt van S. Amand, tusschen Doornik en Valencyn, (in de kanttekeningen, die Buchelius op Suffridus Petri heeft gemaakt, staat, dat hy regent der abdyë van S. Amand was,) wanneer hy door eendragtige verkiezing der vier kerken van Utrecht, op de benoeming van Karel den V, als graaf van Hollandt, tot bisschop van Utrecht benoemt wierdt in den jare 1534, en in den jare 1536 bevestigt door paus Paulus den IV. Hy heeft zyn bisdom, zo lange als hy na zyne verheffinge geleeft heeft, in grote rust geregeert, en was een geleerd en Godvruchtig man. Als hy in den jare 1545 in het gezelschap van keizer Karels zuster, de landvoogdesse Maria, Vrieslandt bezichtigde, is hy nevens haar door Johan van Hasselt, abt van Mariënhof, op een prachtig en vorstelyk gastmaal onthaalt, zo als by Sibrandus Leo in de Levens der gemelde abten te lezen staat. Hy zondt eerst den beruchten Wilhelmus Lindanus, die naderhandt bisschop van Roermonde is geworden, en daar na Franciscus Sonnius, naderhandt bisschop van Antwerpen, als zyne vikarissen naar Vrieslandt, om de genen, die de Roomsche kerke verlieten, het hoofdt te bieden. Doch de geestelykheit zo wel als de wereldlyke regeering van Vrieslandt kantten zich daar tegen aan, en verwierpen de macht, waar mede Sonnius door bisschop Georgius voorzien was, als strydende tegen de vryheden, voorrechten en aloude gebruiken van Vrieslandt. Van hem zyn nog verscheide ordonnantien voorhanden. Royardus, van de orde der Minderbroederen, heeft zyne Preekredenen over de Zondaagsche Euangeliën in den jare 1541 aan hem opgedragen, in welke opdragt hy hem zeer hoog verheft. Ook heeft Gerardus Moringius in den opdragtbrief van zyne aantekeningen over *den Prediker* de geleerdheit en Godvruchtigheit van bisschop Georgius ten hoogste geroemt. De geleerde Minderbroeder Tacitus Nicolaus Zegerus, die oordeelkundige aantekeningen over het Nieuwe Testament heeft uitgegeven, heeft de aantekeningen over het eerste deel mede aan Georgius van Egmondt opgedragen. In deze opdragt pryst hy hem ten hoogste over zyne gunst en mildadigheit tegen de geleerden en de armen. Hy roemt ook zyne geleerdheit, zeggende, dat hy, in plaats van over tafel van nieuwe tydingen, van het aanfokken van schone paarden, van het ophopen van grote rykdommen, of van diergelyke wereldsche zaken te spreken, gelyk de gewoonte van vele anderen was, gewoon was iets uit de verborgene wetenschappen, of uit de heilige boeken op te halen; en dat hy in alles klare blyken gaf van zyn deftig verstandt, oordeel, en geleerdheit. Hy heeft in den jare 1555 het eerste glas vereert aan de kerke van S. Jan den Doper of de hoofdkerke te Gouda. Dit glas staat achter het choor, en verbeelt Christus door Joannes in de Jordane gedoopt, den nederdalenden H. Geest, in de gedaante eener duive, en de woorden des Vaders: *Deze is* enz. Het afbeeldsel van bisschop Georgius, naar het leven, knielt in bisschoppelyk gewaat beneden op den voorgrondt. S. Martinus, schutsheilige van het bisdom, staat achter hem, een aalmoes uitdeelende aan een lazarus bedelaar, die hem zyn napje toereikt, boven welken uit de wolken twee handen uitsteken met goude stukken. Men verhaalt, dat zeker Venetiaansch edelman het hoofdt van den bedelaar voor zo veel gouds, als 'er nodig was om het te bedekken, aanboodt te kopen. De tekenaar en schilder van dit glas was de vermaarde Dirk Pietersz. Crabeth. Bisschop Georgius van Egmondt is uit het leven gescheiden op den 26 November des jaars 1559, nadat hy het bisdom omtrent drie en twintig jaren hadt bestiert. Zyn lichaam is in de bovengemelde abdyë van S. Amand begraven, daar hy zich veeltyds onthieldt, en ook overleden was: doch zyn hert is te Utrecht, met een grafschrift tot zyner eere, begraven. Het zelve is nog in wezen, daar al het andere door den al verdervenden tydt vernielt is, en staat in het choor van de Maartenskerke te lezen. Zyne zinspreuk was, volgens eene oude en met de handt geschreven Kronyk van Utrecht: *Exerce pietatem*, dat is: *Oeffen de Godvruchtigheit. Batavia sacra II Deel.*

EGMONDT, (JAN, HEER EN EERSTE GRAAF VAN) zoon van heer Willem van Egmondt, en van Walburg, dochter van Frederik, grave van Meurs, wierdt in den jare 1438 geboren. Hy deedt een tocht naar het Heilige Landt, en wierdt te Jeruzalem ridder geslagen in den jare 1465. Op zyne terug reize wierdt hy door zyne dienaren verlaten, omdat hy gebrek aan geldt hadt, waar by hy met een tweede ongeluk, namentlyk met ziekte, bezocht wierdt, zo dat hy niet over den weg kon gaan. In die uiterste verlegenheit stondt hem zekere Jan Melisz, een Hollander van geboorte, dien hy van de galei en uit de slaverny der Turken verlost, en met zich genomen hadde, zeer getrouwelyk by, te weten, hy nam hem op zyne schouderen, en droeg hem aldus eenige mylen verre, tot dat hy op eene plaats kwam, daar hy gemak kon hebben en herstelt worden. Heer Jan van Egmondt erkende dezen dienst ook met grote dankbaarheit, en maakte dezen getrouwen dienaar, weder in zyn vaderlandt gekomen zynde, baljuw van Egmondt. Heer Jan wierdt vervolgens in den jare 1481 kastelein of slotvoogdt van Gorkum, en veroverde de stadt Dordrecht in den zelven jare om de volgende reden door eene zonderlinge krygslist. Heer Jan was van de Kabbeljaausche party, en gaf derhalven lyfberging aan de Kabbeljaauschen, die uit de stadt Dordrecht, toen de party der Hoekschen toegedaan, verdreven wierden. Hem wierdt aangebragt, dat Adriaan Jansz. schout van die stadt, eenige schandelyke woorden tot zyn nadeel gesproken hadt; waar op hy den zelven liet weten, dat hy zyne stadt wel zou hebben te bewaren, omdat hy zich hadt voorgenomen binnen Dordrecht te komen, niet by nacht,

maar

maar op den klaren dag, en hem reden af te vorderen van het gene hy tot zyn nadeel gezegt hadt. De fchout floeg deze boodfchap in den windt, en liet de ftadt niet zorgvuldiger dan te voren bewaren. Ondertusfchen ruftte heer Jan van Egmondt heimelyk twee fchepen uit, liet de zelve met ryft laden, en onder de zelve honderd en vyftig Engelfchen, met een hopman, en eenige andere knechten, verbergen. Hy zelf verborg 'er zich mede onder, met eenige andere heeren, en vele Kabbeljaaufche ballingen van Dordrecht, en gingen dus des avonds laat onder zeil, komende des morgens aan de waterpoort, het Grote Hoofdt, aan, als of zy in de oude haven wilden varen. De eene fchipper was te Dordrecht wel bekend, en wierdt van den fchout, daar juift tegenwoordig zynde, gevraagt, wat hy geladen hadt? Hy antwoordde: *Ryst, en allerlei goedt, dat ik haast zal lossen*; en de zelve binnen gegaan zynde, wierdt de leuze gegeven, die was: *Vierjarige rys; Ryst op in Gods name!* De verborgene te voorfchyn komende, liepen terftondt, wel gewapend, ter ftadt in, hebbende elk, tot een kenteken, een witten neusdoek om den arm, en kwamen tot voor het ftadhuis, eer zy wederftandt vonden. Toen kwamen fchout, burgermeefter, en de burgery aanlopen, om hunne befpringers tegen te gaan, en de zelve weder uit hunne ftadt te verdryven. De burgermeefter hadt door groten haaft een kopere pot, in plaats van een helm, op zyn hoofdt geftolpt; en dus aangelopen komende riep hy heer Jan Egmondt toe: *Manke Jan*, (dus noemden hem de Hoekfchen uit fmaadheit) *wat doeje in myn ftadt?* Maar de zelve ging hem en de overigen zodanig te keer, dat zy het op een lopen zetten en om een goed heenkomen zagen. De fchout en eenige anderen wierden gevangen, en naderhandt in den Hage onthoofd. Op het innemen van Dordrecht door heere Jan van Egmondt is het volgende tydvaars gemaakt:

EgMont CLarVs VI & fVbtILIS,
Cœplt DorDreCht feXta AprILIs.

Heer Jooft van Lalain in den jare 1483 voor Utrecht om hals geraakt zynde, wierdt hy in zyn plaats ftadhouder van Hollandt. In den volgenden jare kocht hy van heer Balthafar van Wolkenftein de heerlykheit van Purmerende, en trouwde daarna binnen 's Gravenhage met vrouwe Magdalena van Waardenburg, grave Joris dochter. Hy wierdt in den jare 1486 by openbrieven van den keizer Maximiliaan tot eerften grave van Egmondt verheven. Hy wilde vervolgens in den jare 1490 de monniken der abdyë van Egmondt hervormen: doch hoe dit in zyn werk ging is boven in het artykel van EGMONDT (ABDY VAN) onder den abt *Jordanes van Driel* omftandig befchreven, waarom men het hier niet weder zal ophalen. In den jare 1491 wierdt graaf Jan te Mechelen, nevens meer andere heeren, ridder der orde van het gulde vlies gemaakt. Hy kocht vervolgens, boven de gedachte heerlykheit van Purmerende, de heerlykheden van Hoogwoude en van Aartswoude van heere Willem van Hoogwoude, wiens grootvader eerfte heer van Hoogwoude en een baftaard zoon was van hertog Willem van Beyeren. Graaf Jan den ouderdom van zeven en zeventig jaren bereikt, en twee en dertig jaren als ftadhouder van Hollandt geregeert hebbende, ftierf op het flot te Egmondt in den jare 1516, en wierdt aldaar in de kerke onder eene verheven kopere graftombe begraven. Van de kinderen, door hem by zyne gemalinne, Magdalena van Waardenburg, verwekt, is in de geflachtlyft der Heeren van Egmondt gewag gemaakt. *Oude Holl. Kronyk door W. van Gouthoeven. S. van Leeuwen Batavia illuftr. M. Balen Befchryving der ftadt Dordrecht.*

EGMONDT, (LAMORAAL VAN) zoon van grave Jan van Egmondt en van Françoife van Luxemburg, vierde graaf van Egmondt, prins van Gaveren en Steenhuizen, heer van Purmerende, Hoogwoude, Aartswoude, en Beyerlandt, in Hollandt, van Fiennes, Zottegem, Dondes, Armentiers, en Auxy in Vlaanderen, enz. ridder van het gulde vlies, ftadhouder van Vlaanderen en Artois, enz. wierdt in den jare 1522 geboren. Hy verfelde keizer Karel den V in den jare 1541 op zyne ongelukkige Afrikaanfche onderneming, en kwam, verfcheide ongemakken op dien tocht geleden hebbende, in den volgenden jare door Italië en Lotharingen weder in zyn vaderlandt. Hy trouwde in den jare 1544 met Sabina van Beyeren, dochter van Paltzgrave Jan, op welke bruiloft, die te Spiers plegtelyk voltrokken wierdt, onder anderen perfoonlyk tegenwoordig waren keizer Karel de V, met zynen broeder Ferdinand, toen koning van Hungarië, en naderhandt ook keizer, nevens den aartshertog Maximiliaan, zone van Ferdinand, en naderhandt mede keizer geworden, en alle keur-en de meefte andere vorften des Duitfchen Ryks. In den jare 1546 wierdt hy te Utrecht ridder van het gulde vlies gemaakt, waar op hy prins Philips van Spanje vergezelfchapte in het bezoeken van alle fteden van Nederlandt, wanneer hy door de zelve als toekomende heer gehuldigt wierdt. In den jare 1552 woonde hy het ongelukkige beleg van de ftadt Mets door keizer Karel den V by; en twee jaren daarna begaf hy zich mede naar Engelandt, om tegenwoordig te zyn by het voltrekken der huwelyks plegtigheden tusfchen koning Philips van Spanje met de koninginne Maria. In den jare 1557 bevondt hy zich ook in den vermaarden veldflag van St. Quintyn, waar in hy zich inzonderheit zeer dapper kweet, en veel toebragt tot de overwinninge, door koning Philips op de Franfchen behaalt; en in het volgende jaar bragt hy de Franfchen nog eene volkome nederlage toe by Grevelingen. Hy wierdt wegens deze laatfte heerlyke overwinninge de verloffer van Vlaanderen by groot en klein geroemd. Maar of deze roem en aanwinft van de gemoederen der menfchen koning Philips geraakt heeft, en de eerfte wortel van afwendigheit geweeft is, is onzeker. Altoos de hertog van Alba kon den fpyt niet ontveinzen, dat hem, wanende in oorlogskunde geen weêrga te hebben, de Nederlander in zyn licht ftondt. De vrede vervolgens tusfchen die twee mogendheden herftelt zynde, vertrok hy in den jare 1559 naar Parys, om in den naam van koning Philips de princeffe van Vrankryk te ondertrouwen; en wanneer de gemelde vorft in den laatftgemelden jare uit de Nederlanden naar Spanje vertrok, bleef Lamoraal van Egmondt des zelfs ftadhouder in Vlaanderen en Artois, en Raadt van Staat. Doch hy raakte niet lange daar na in onm in met den kardinaal van Granvelle, die het bewindt van alles in de Nederlanden hadt, en die zich door zyne dagelyks aangroejende trofchheit en pogingen tot het onderdrukken der vryheit in het algemeen zo gehaat maakte, als hy by den koning en de hertoginne Margaretha van Parma, regeerfter der Nederlanden, bemind was; welke verweidering tusfchen Lamoraal en den kardinaal by de volgende gelegenheit toekwam. Koning Philips hadt voor zyn vertrek onder andere ordonnantien den landvoogden vergunt, een drietal te maken tot alle oopen vallende ampten, waar uit de koning 'er een koos. Nu was de ftadvoogdy van Hesdin oopen gevallen, ftaande onder Lamoraal, de welke een drietal daar toe gemaakt hebbende, van Granvelle verzocht wierdt, den heer van Hellevoet voor een vierde daar by te zetten; niet om hem aan dien ftaat te helpen, maar om hem voor het toekomende by den koning bekend te maken. De graaf bewilligde daar in, en vondt zich door den kardinaal misleid. Hier by kwam, als men zegt, dat Granvelle eene abdy van den paus voor zich verkreeg, die graaf Lamoraal op eenen zyner vrienden zocht te brengen: des voegde zich Egmondt by den prinffe van Oranje, met wien hy het te voren niet geheel eens was. Hy begaf zich vervolgens in den jare 1563 in het verbondt, het welk door de ridders van het gulde vlies opgerecht wierdt, om de vryheit van het landt te verdedigen, en zich tegen de geweldenaryen van den kardinaal van Granvelle aan te kanten. In den volgenden jare wierdt in den Raadt van State befloten, hem naar Spanje aan den koning te zenden, om den zelven den flechten en gevaarlyken ftaat der Nederlanden voor te ftellen, en onder anderen het affchaffen van de Inquifitie of het geloofs-onderzoek te verzoeken; gelyk gefchiedde, wordende de graaf, aldaar aangekomen zynde, met wonderen fchyn van eere en aangenaamheit onthaalt. Koning Philips fprak menigmalen alleen met hem, en zocht hem op zyne zyde te krygen, en van die van den prinffe van Oranje af te trekken. Mildelyk befchonken zynde keerde hy weder naar Brusfel, daar hy in den Raadt verfcheen, en het koninklyke bevelfchrift deedt oplezen, behelzende: „ Dat de koning wegens den oorlog van Malta „ niet voor het aanftaande jaar kon overkomen; dat hy eene goe„ de fomme gelds zou over maken, tot aflosfinge van de fchulden „ des lands; dat de hertogin met den Raadt middelen tot herftel„ linge der vervallene gerechts-zaken zou beramen en voorflaan, „ op dat de koning het oorbaarlykft befluiten en gebieden kon; „ dat in het ftuk van het gelove en het uitroejen der ketteren zyn „ geweten hem niet toeliet de minfte verandering te maken, maar „ dat men in de vergadering zou moeten overleggen, of 'er gene „ nieuwe ftraffen konden verzonnen worden om onkruidt en wor„ tel te gelyk uit te roejen ". Ondertusfchen vernamen de zamenverbondene edelen uit onderfchepte brieven, door den koning aan de landvoogdesfe gezonden, dat de voornaamften van hen reets ter doodt verwezen, en de oude voorrechten en vryheden verbeurd verklaart waren, enz. waar op eene vergadering te Dendermonde belegt wierdt, om te beraadflagen, wat 'er in deze gevaarlyke omftandigheden van zaken beft diende gedaan te worden. Ieder hadt het oog op grave Lamoraal van Egmondt, als zeer ervaren in zaken van oorlog en den Staat; maar hy verklaarde, den koning getrouw te willen blyven, en te gehoorzamen in alles wat de zelve mogt ondernemen, en oordeelde voorts, dat men den zelven door zachte middelen moeft zoeken tot andere gedachten te brengen. Te vergeefch zochten hem dan de verbondene edelen op hunne zyde te trekken, en te vergeeffch waarfchouwde hem de prins van Oranje voor de aanftaande ongevallen, zeggende, „ „ Dat hy dan de brug zou zyn, waar over de Spanjaarden in de „ Nederlanden komen, en die zy achter zich weder afbreken zou„ den ". Doch dit mogt niet helpen, en men verhaalt, dat Lamoraal in deze tegenftribbelingen tegen den prins van Oranje gezegt zou hebben: *Goeden nacht prins zonder goederen*, waar op deze hem antwoordde: *Goeden nacht graaf zonder hoofdt*, het welk beide door de uitkomft bevestigt wierdt. In den jare 1567 kwam de hertog van Alba met eene grote krygsmacht in de Nederlanden. Prins Willem van Oranje, graaf Lodewyk van Nasfau, de graven van Bergen, Hoogftraten, Brederode, en andere groten, het gevaarlyke onweder voorziende, waren by tyds uit het landt geweken: doch de graven Lamoraal van Egmondt en Philips van Hoorn, met eenige anderen, waren 'er in gebleven; welke laatftgenoemden, wanneer de hertog in zynen aantocht naar Brabandt was, hem te gemoet gingen, en door hem met eene geveinsde vriendfchap verwelkomt wierden. De eerfte verrechting van den hertog van Alba vervolgens was het eisfchen van de fleutels der ftadt Gent, daar Egmondt gouverneur van was, niettegenftaande die ftadt eene Spaanfche bezetting in hadt. Niet lange daar na liet hy Egmondt en Hoorn door zynen zone Ferdinand op het flot Kuilenburg te gaft nodigen, maar na de maaltydt, met de meeften hunner bedienden, in hechtenis nemen, en op het flot van Gent gevangen zetten, onder het geleide van drie duizend foldaten, alwaar zy zonder eenigen toegang bewaart wierden. Zy verzochten, gelyk mede de uitgewekene heeren, volgens de voorrechten der ridders van het gulde vlies, voor een algemeen kapittel van hunne orde te recht geftelt te mogen worden; maar dit wierdt hen geweigert: hoe grote dienften zy ook aan koning Philips, en aan des zelfs vader, keizer Karel, gedaan hadden, en hoe yverig

Roomfche

Roomsch-Katholyk zy ook waren, het mogt niet helpen, hun proces wierdt opgemaakt. De beschuldiging van Lamoraal van Egmondt bestondt in acht en tachtig, en die van Philips van Hoorn in drie en zestig artykelen, wordende alle achterdocht voor waarheit te boek gestagen, en hun vonnis door des konings handt zelf ondertekent; het welk niet te verwonderen is, alzo de oudste zoon van Lamoraal, graaf Philips, naderhandt verklaarde, dat de Spaansche koning aan den hertog van Alba koffers vol blank papier hadt mede gegeven, ondertekent met des konings eigen handt, en dat de hertog een dezer bladen met het vonnis hadt doen vullen. Als de gemalin van Lamoraal van Egmondt den hertog van Alba kwam aanzoeken om de ontslaging van haren gemaal, leedt die wreedaardt, dat zo eene vorstin, uit het overoude keizerlyke huis van Beyeren gesproten, hem te voet viel, en dreef 'er zynen spot mede, zeggende, „ dat zy zich maar te vrede zou stellen, haar man stondt mor„ gen uit te gaan ". De onthoofding dezer twee graven geschiedde met veel plegtigheit te Brussel den 5 Juny des jaars 1568, wordende hunne hoofden op staken gestoken, en twee uuren lang ten toon gestelt. Alle de toezienders, en zelf de Spaansche soldaten, konden zich niet onthouden van tranen daar over te storten. Graaf Lamoraal van Egmondt hadt den ouderdom van omtrent zes en veertig, en de graaf van Hoorn dien van vyftig jaren bereikt. Egmondt wierdt te Zottegem by zyne moeder, vrouwe Françoise van Luxemburg, begraven. Van zyne kinderen, verwekt by zyne gemalinne, Sabina van Beyeren, is in de geslachtlyst der HEEREN VAN EGMONDT gesproken. *Van Leeuwen Batav. illustr. Hooft, van Meteren en de Groot Nederl. Oorlog. en Geschied.*

EGMONT, (JUSTUS VAN) een geestig schilder, geboren te Leiden in 't jaar 1602, was zo verre in de kunst gevordert, dat de koning van Vrankryk, Lodewyk de XIV, daar een welgevallen in hadt, hem een lange wyl aan zyn hof hieldt, en met loffelyke geschenken beloonde. Nochtans vindt men van hem niets geboekt, by wien hy de kunst geleert heeft, of wat behandeling hy hadde; maar alleen, dat hy een historieschilder was. *Houbraken Schilderboek I Deel.*

EGMONDT, (NIKOLAAS VAN) aldus genoemt naar zyne geboorteplaats Egmondt, was een Karmeliter monnik, en leeraar in de Godgeleerdheit te Loven. Hy twistte met Desiderius Erasmus van Rotterdam over zommige punten in de Religie, en leefde nog in den jare 1521. *Gouthoeven in de Oude Holl. Kronyk pag.* 219.

EGMONDT, (THEODORUS VAN) mede geboortig van Egmondt, heeft eene Latynsche Spraakkunst of *Grammatica* geschreven, inzonderheit tot het gebruik van jongelingen, de welke in den jare 1580 te Amsterdam in Octavo gedrukt is. *Val. Andreas Bibl. Belg.*

EGNATIA, een stadt in Italië, in het landschap, van ouds genaamt *Salentina*, tusschen Bari en Brundisium, welke niets aanmerkelyks hadt dan de wonderlyke steen, die men daar roemde te bezitten, en die men voorgaf dat het hout, 't geen daar op wierdt gelegt, van zelf in de brandt stak, weshalven de zelve geplaatst was in den ingang van den tempel, en diende om het wierookoffer aan te steken. Indien alle menschen van den aardt van Horatius geweest waren, deze steen zou meer tot spot dan tot roem van de inwoners van Egnatia gestrekt hebben; want hy lacht met hun gewaand mirakel. Daar zyn oudtyds meer plaatsen geweest, daar men diergelyke, en zelfs wel veel ongemeender wonderen vertelde. De ligtgelovigheit van 't volk zette de geestelykheit aan, om de een tegen de ander om strydt mirakelen te smeden. *Plinius l.* II. *c.* 107. *Horatius Sat.* 5. *l.* I. *v.* 97. *Dacier. Solinus c.* 5. *p.* 20. *Servius in Æneid. l.* XII. *v.* 200. *Pausanias lib.* V. *sub finem p.* 176. *Ælianus Histor. Animal. l.* X. *c.* 50. *Bayle.*

EGNATIUS (JOHANNES BAPTISTA) eigentlyk geheten *Johannes de Cipelles*, was een geestelyke van goeden huize, doch niet ryk, te Venetië opgevoed, met paus Leo den X in 't laatste van de vyftiende eeuwe. Hy onderwees in het begin der zestiende eeuwe, in welke hy de minste onder de geleerden niet is geweest, in de gemelde zyne geboortestadt, met zeer veel lof, de redeneer-dicht-geschiedeniskunde, enz. en maakte zich zo nut voor de jeugt, dat wanneer hy op het afgaan zyner jaren verzocht emeritus verklaart te worden, men hem dat niet wilde toestaan, om de studenten geen nadeel te doen. Hy verkreeg eindelyk in zyn hogen ouderdom de ontslaging van dienst, welke hy verzocht, met behoudinge van zyn tractement; zelfs wierden tot een teken van de achting, die de Republyk voor hem hadde, zyne goederen by een besluit van den Raadt van Tienen van alle impotten vry verklaart. Zyne schriften hebben geen genoegzaam denkbeeldt van zyne bekwamheden gegeven; want hy sprak veel beter dan hy schreef, en zyn ongemeene memorie en uitstekende grote wetenschap blonken veel meer uit in zyne lessen en converstatie dan in zyne boeken. Een krachtig bewys van zyne uitmuntende geheugenis was, dat hy op een tydt een redenvoering doende, die hy van buiten geleert hadt, daar mede gevordert was tot op het punt van te eindigen, wanneer hy des paus nuncius zag in komen; waar op hy zyn discours van 't begin af hervatte, en in andere woorden en uitdrukkingen herhaalde, en dat met veel meerder welsprekendheit dan de eerste maal; zo dat zyne vrienden hem raadden niet meer te schryven. Egnatius was om zyn algemeene geleerdheit en verstandt, als mede om zyn deftigheit en zachtmoedigheit in 't onderrichten, by een iegelyk zo bemind en geacht, dat, behalven de jongelingen en studenten, waar mede zyn huis altydt bezet was, vele eerwaarde Raadsheeren en edelen hem dagelyks over de gewigtigste zaken kwamen raadplegen, in voegen dat zyn huis een orakel van de geheele stadt kon genoemt worden. Zyne deugdt maakte hem niet minder aanzienlyk als zyne wetenschap, en men zegt, dat zyn vroom leven zelfs eer deedt aan den geestelyken staat, dien hy verkoren hadde, niettegenstaande weinig tyds na zyne doodt een steekschrift of een brief verspreid wierdt, waar in hy wierdt beschuldigt, noch in zyn leven, noch op zyn sterfuur, eenderlei Religie gehad te hebben. Hy is gestorven den 2 of 4 July 1553, in den ouderdom van 80 jaren, en liet zyne goederen en schone boeken, mitsgaders gedenkpenningen en andere oudheden, aan drie voortreffelyke familiën van Venetië. Men heeft gezegt, dat hy zo gevoelig was over de berispinge zyner schriften en den letterhoon, hem aangedaan door Robortel, dat hy deswegen voldoening van hem met den degen vorderde. De werken van Egnatius zyn: *De Romanis Principibus vel Cæsaribus Libri tres; Annotationes in Vitas Cæsarum, apud Suetonium, Ælium Spartianum, Julium Capitolinum, &c; de origine Turcarum; Observationes in Ovidium; Interpretamenta in familiares Epistolas Ciceronis; Panegyricus in Francorum Regem; Racemationes, quæ obscuriores aliquot Authorum locos interpretantur; Exemplorum libri novem;* enz. Dit laatste wierdt gedrukt kort na zyne doodt. Het was een werk, dat hy in zyn hogen ouderdom schreef. Hy maakte het naar 't model van *Valerius Maximus*; maar hy hadt den tydt niet om de laatste handt daar aan te leggen. *Sebast. Corradus in Quæstura, initio. Thuanus Hist. l.* XII. *p.* 253. *col.* 1. *ad an.* 1553. *Ghelini Theatrum Part.* I. *p.* 96. *&* 97. *Erasmus in Ciceroniano p.* 72. *Marcus Molinus Epist. dedicat. Exemplorum Egnatii. Vossius de Hist. Lat. Gesner in Biblioth. Marolles Augmentation de l'Histoire Romaine tom.* II. *Gruterus Thesaurus Criticus vol.* I. *Baillet Jugement des Scavans tom.* 1. *pag.* 66.

EGNATIUS METELLUS. Zie METELLUS.

EGNATIUS, (PUBLIUS) een Stoïsch Philosooph in de eerste eeuwe, die zich als een valsche getuige tegen Soranus, zyn weldoender, liet gebruiken: waarom Tacitus hem ook beschryft als een aartshuichelaar, die zyne gierigheit en trouwloosheit onder een Philosophische statigheit wilde bedekken. *Tacit. Annal. lib.* XVI. *cap.* 32.

EGRA. Zie EGER.

EGRAM. Zie ERAM.

EGREMONT, een vlek of kleine stadt in Engelandt, in 't graafschap Cumberlandt, by de Iersche zee, tegen over 't eilandt Man, elf uuren van Carlisle naar 't Zuid-Westen. Deze plaats pleeg twee gedeputeerden in 't Parlement van Engelandt te zenden; doch heeft dat recht niet meer. *Moreri in 't Engelsch.*

EGRIK. Zie ERIK, koning der Oost-Angelen.

EGRY, of, DE VALEI VAN EGERIS, oudtyds *Ægeria*, eene valei in Zwitserlandt, digt by de stadt Zug, beginnende by een klein meir, van den zelfden naam, 't welk zich ontlast door eene rivier, genaamt Loretz, die dit dal besproeit hebbende zich in het Zugger meir werpt. Hier was het dat de Zwitsers den 16 November 1315 't leger sloegen van den aartshertog Leopoldus, die zich onvoorzichtiglyk zo verre met zyne ruitery in de engtens tusschen het meir en de gebergtens en rotsen in begaf, dat de zelve met steenen van de hoogtens wierdt dood gesmeten. De gene, die daar uit kwamen, wierden mede ter neder gemaakt door de Zwitsers, die hen onverzettelyk stonden te wachten, en by deze gelegenheit eene volkomen victorie behaalden. *Stumph. Simler. Plantin.*

EGUM, een Vriesch dorp in de grietenyë Ydaarderadeel. Zie ÆGUM.

EGUS en ROSCILLUS, twee Allobrogische prinssen. Zie ÆGUS

EGYPTEN, een vermaard landt onder het gebiedt des Turkschen keizers in Afrika. Zommige oude aardrykskundigen stelden een gedeelte daar van in Asië, verdeelende het door de rivier den Nyl in Lybisch of Afrikanisch, en Arabisch of Asiatisch Egypten; maar de hedendaagsche stellen het in Afrika, en scheiden het van Asië door den Arabischen Zeeboezem en de landëngte van Suëz, die tusschen de Rode zee en de Middelandsche zee legt, en die meer dan een vorst te vergeefsch heeft getracht door te snyden, om deze twee zeën aan malkander te voegen.

Namen, grenzen, verdeeling, en grootte van Egypten.

Dit landt heeft verscheide namen gehad. Mozes zegt, dat de Egyptenaren hunnen oorsprong hadden van Mitsraïm, den zoon van Cham, die een zoon van Noach was, naar wien de Hebreeën Egypten ook *Mitsraim* noemden, gelyk het nog by zommige Arabieren genoemt wordt. Naderhandt heeft het gehad den naam van *Acria*, *Æria*, en meer andere, naar de vorsten, die daar regeerden, of naar de aanmerkelykste en bloejendste steden, of voornaamste en vermaardste rivieren. De Grieken hebben het *Ægyptos* geheten, naar den naam van een der koningen, een zoon van Belus, en broeder van Danaüs, die geleeft heeft omtrent den jare 2579 (anderen zeggen 2522) van de scheppinge der wereldt. Hedendaags wordt het by de inwoonders *Chibili*, of *Chibet*, by de meeste Arabieren *Barda masser*, en by de Turken *Misir* genoemt.

De grenzen van Egypten zyn in 't Noorden de Middellandsche zee, in 't Oosten het Steenachtig Arabië en de Arabische zeeboezem, in 't Zuiden Nubië en Ethiopië, en in 't Westen Barbaryë en de woestyne Barca.

De verdeeling bestaat in Opper-Egypten, 't welk het meest naar 't Zuiden legt, en Neder-Egypten, dat langs de Middelandsche zee strekt. Opper-Egypten wierdt voortyds ook, als even aangeroert is, wederom verdeelt in Lybisch, of Afrikaansch, tegen 't Westen, en Arabisch, of Asiatisch, tegen 't Oosten, waar tusschen de Nyl tot scheiding diende. Anderen verdeelen Egypten in vier deelen, als, Said, of Opper-Egypten, Bechria, anders Demesor, of Middel-Egypten, Errif, of Neder-Egypten, en de streek aan de Rode zee. Men heeft mede eene verdeeling van Egypten in land-

landvoogdyen, gelyk de Turken daar tegenwoordig nog twaalf hebben. De ouden hebben Egypten ook verdeelt in vyf deelen, namentlyk, in Delta (aldus genoemt naar de Griekfche driehoekige letter *Delta*, om dat deze ftreek lands tusfchen twee armen van den Nyl mede een driekantige gedaante hadde) het Oostelyke, het Troglodytisch, het Thebaïsch, en 't Cyrenisch Egypten, welk laatste ook *Pentapolis* genoemt wierdt, om des zelfs vyf fteden, Cyrene, Arsinoë, Berenice, Apollonia, en Ptolemaïs.

Wat de grootte en uitgeftrektheit van Egypten aangaat, men vindt des zelfs lengte van den mondt van den Nyl by Damiate tot aan de ftadt, by de ouden genaamt *Catabathmus*, gerekent op 150, en de breedte van de monden van den Nyl aan de zee tot aan de ftadt Conza op 100 Duitfche mylen; hoewel zommige fchryvers eene andere rekening maken. De meefte hedendaagfche ftellen de uitgeftrektheit van 't Oosten naar het Westen op 100, en van 't Zuiden naar het Noorden op 180 mylen.

Hoedanigheden van Egypten.

De lucht is 'er zeer ongezont ter oorzake van de grote hette, waar uit dikwils zware ziektens ontftaan. Het aardryk is 'er nochtans byzonder vruchtbaar; 't welk niet komt van de regen, dewyl het 'er byna nooit, of altoos niet dan een weinig alleen in de maanden van November, December, en Januarius, regent, maar van het overvloejen van den Nyl, 't geen alle jaren omtrent Juny, July, of Augustus gefchiedt. Hier door geraken alle de landeryen, die niet al te hoog leggen, onder water; en men vindt, dat de zelve meerder of minder vruchtbaar zyn, na dat de wateren van die rivier, welke altydt eenigzins flyk met zich voeren, veel of weinig daar op geftaan hebben; doch het gebeurt ook zomtyds, dat de zelve, wanneer ze door de Zuider winden, of anderszins te lang blyven ftaan, mede kwade dampen, en daar uit fpruitende peft en andere gevaarlyke krankheden verwekken. Het drinken dezer wateren maakt ook alle foorten van dieren vruchtbaarder; en men ziet, dat de inwoners der fteden, die zich daarenboven veel daar in baden, vet, en in tegendeel de boeren, en de Arabiers, welke van den roof leven, en die zo veel gelegenheit om daar in te baden niet hebben, dor en fchraal zyn. Eenige fchryvers meenen zelfs, dat het drinken van het water uit den Nyl, voor een groot gedeelte, de oorzaak van de grote vermeenigvuldiging der kinderen Israëls in Egypten is geweeft: hoe het zy, het is ten minfte zeker, dat de vrouwen daar te lande veeltyds, ja gemeenlyk, twee, en dikwils meer kinderen te gelyk voortbrengen. Door de gemelde bevochtiging en flib van het Nylwater wordt de aarde zo vet, dat de akkerlieden zomtyds genoodzaakt zyn mager zandt daar onder te mengen, en zelfs twee maal des jaars tarwe zouden kunnen oogften, indien zy wat arbeidzamer en naarstiger waren dan zy doorgaans zyn. Deze vruchtbaarheit was de reden, waarom de Romeinen Egypten de koorn-fchuur van het ryk noemden, trekkende daar uit meer granen dan uit alle hunne andere provinciën. Inzonderheit munt het geweft Delta in vruchtbaarheit uit, doordien het door verfcheide takken van den Nyl bevochtigt wordt. Behalven koorn levert Egypten ryft, zuiker, dadelen, zenebladeren, kaffie, uitmuntende balzem, leder, vlas, lynwaat, en verfcheide andere waaren en koopmanfchappen uit. Daar groeit ook in overvloedt zeker foort van rieten, of biezen, van de bladen of de baft van de welke, aan riemen gefneden kruiswyze op malkander gelymt, in vorige tyden het papier gemaakt wierdt, 't welk gemeent wordt dat men heeft beginnen te gebruiken na dat Alexander de Grote Egypten onder zyne heerfchappye hadde gebragt. De goede weiden voeden rundvee, kameelen, paarden, ezels, bokken, uitftekend vette fchapen, welker brede en lange ftaarten op de aarde flepen, en die twee malen 's jaars lammeren telkens verfcheide te gelyk werpen, geiten voornamentlyk omtrent Alexandrië met lange ooren, welke byna tot op den grondt hangen, en aan de einden vier of vyf vingeren breed omgekrult zyn, en meer diergelyk nuttig vee. Voorts ziet men ook in Egypten krokodillen, zee-of rivierpaarden, de Kynocephalus, 't geen een flag van aapen is, wier kop naar dien van een hondt gelykt, de Chameleon, de vogel Ibis, zynde een foort van ojevaars, en vele andere vreemde dieren.

Steden, rivieren, en woeftynen van Egypten.

Niettegenftaande de ongezonde lucht is dit landt voor andere in Afrika alzins bewoont geweeft, en Diodorus Siculus zegt, dat 'er voormaals in Egypten geweeft zyn tot by de achtien duizend fteden, verzekerende, dat men 'er in zynen tydt (dat was omtrent even voor de geboorte van den Heere Christus) nog drie duizend zag. Daar is 'er tegenwoordig nog al een tamelyk getal, en eenige aanmerkenswaardig; doch de menigte al zo weinig als de luifter der zelve komt in geen vergelyking by wat men van de fteden van Egypten in vorige eeuwen verhaalt vindt. De voornaamfte zyn geweeft *Alexandrië*, by de Turken *Scanderick* genoemt, gefticht door Alexander den Groten, de hoofdftadt niet alleen van Egypten, maar van 't geheele naburige Afrika, die in luifter voor geen ftadt van de wereldt, uitgezonderd Rome, behoefde te wyken, *Diospolis*, of *Thebe*, dat men zeide honderd poorten te hebben, *Memphis*, 't welk eenigen het hedendaagfche *Caïro* menen te zyn, hoewel verkeerdelyk, alzo het zeker is, dat de puinhopen van die oude ftadt omtrent achtien mylen van deze af leggen; voorts *Syena*, nu *Ansa*, of *Asna*, *Bubafte*, *Arsinoë*, *Elephante*, *Damiate*, *Rosette*, *Dorote*, *Suez*, *Masoura*, *Bochira*, *Faramunda*, *Zibith*, *Aziruth*, enz. Tegenwoordig is *Caïro* of *Alcair*, dat laatft gebloeit heeft, de eerfte en vermaardfte ftadt, en nog veel groter dan eenige van Europa, fchoon zy ook nu veel minder is dan zy geweeft is.

Van de rivieren is de Nyl de eenigfte aanmerkelyk, zo om de grootte, als om des zelfs zeldzame hoedanigheit van geregelde overvloejing, waar van reets gefproken is. Zy loopt door ganfch Egypen van 't Zuiden naar het Noorden, makende verfcheide eilanden, en lopende voorby de fteden Girgio, Said, Manfelout, Benefuef, Fiun, enz. tot aan Caïro, daar zy zich verdeelt in twee armen, welke het landfchap Delta, als mede hier voor reets is gezegt, omhelzen, en zich elk wederom verdeelen in andere armen, die byna alle andere namen hebben.

Geheel Egypten is bykans als omringt met woeftynen, uitgezonderd naar den zeekant. In 't Oosten over den Nyl naar de Rode zee heeft het de vermaarde woeftynen van Thebaïs, waar in voor dezen de eremyten Paulus en Antonius, die by de Roomfche kerke voor Heiligen gehouden worden, en na hen vele andere kluizenaars en woeftyniers, de verblyfplaats der wilde beeften voor die der zondige menfchen verkiezende, hunne woning gehad, en hun leven doorgebragt hebben. Aan den kant van Barbaryë legt de woeftyne Barka, daar de tempel van Jupiter Ammon was, dien Alexander de Grote bezocht. Op gene zyde der Rode zee begint de grote woeftyn, de welke tot in Paleftina loopt, en waar in de kinderen Israëls veertig jaren hun verblyf hebben gehouden; en van Caïro naar Delbe zyn dorre en onvruchtbare zanden gedurende omtrent 20 dagen wegs. Zommige reizigers hebben, deze zandige woeftynen doortrekkende, zich doen opfluiten in houte kaffen of huisjes op kameelen, fcheppende daar in de lucht alleen door kleine gaten; 't geen een zeer goed middel is tegen het gevaar in die door de winden geftadig bewogen wordende zandvelden, alwaar noch weg noch fpoor is, zo dat men dikwils genoodzaakt is het compas te gebruiken even als op zee. Aan de Weftzyde van den Nyl is het meer Moeris, dat op omtrent 150 mylen in zynen omtrek gerekent wordt. Eenige andere zyn weinig aanmerkelyk.

Pyramidën, Mumien, enz.

Omtrent vier mylen van Caïro en anderhalf van den Nyl ziet men nog drie van de beruchte Pyramiden of grafnaalden, met ongemeene pracht en koften door de koningen van Egypten oudtyds gebouwt. Dit zyn hoge torens, die men opgaat langs trappen van buiten, welke door den tydt zeer vergaan en afgebroken zyn; en hoewel men ze naalden en fpitfen noemt, om dat ze van onderen door de geweldige hoogte puntig als een naaldt en fpits fchynen toe te lopen, zyn ze echter boven plat, en hebben een vlakte, waar op omtrent 70 man zouden kunnen ftaan. Van binnen zyn verfcheide verwulfde vertrekken, in welke de lyken der Egyptifche koningen wierden bygezet. De uitftekende grootte dezer gevaartens heeft de zelve onder de wonderen van de wereldt doen ftellen. Herodotus en andere Autheuren hebben verhaalt, dat zes en dertig duizend man aan eene Pyramide gewerkt hebben den tydt van tien jaren, door order van koning Chemmis; dat ieder voorzyde van zyn vierkant van onderen meer dan 100 vademen is, en dat de hoogte meer is dan 800 voeten. Zy verhalen ten naaften by 't zelfde van de tweede, welkers ftichting aan den koning Cheobs, of Cleobs, wordt toegefchreven, en de derde, die het gedenkftuk van Mycerinus, of van de vermaarde hoer Rhodope zoude zyn. Anderen zeggen, dat de grootfte van deze Pyramiden 86 vademen en 4 voeten hoog is, en dat ieder zyde van des zelfs grondflag 113 vademen, en ieder zyde van de pedeftal 270 vademen en 5 voeten lengte heeft. Plinius fchryft, dat de bouwlieden van een Pyramide voor 1800 talenten, dat is, elk talent gerekent op 1500 guldens Hollandfch, twee millioenen en zeven maal honderd duizend guldens alleen aan knollen, look, en radyzen verteert hebben. Nochtans geeft zeker hedendaags Franfch reiziger (te weten de Hr. Poulet), die alles naaukeurig heeft befchouwt, en niet fchynt bezet te zyn geweeft met de ziekte van vele menfchen, om anderen te misleiden in 't fpreken van zaken, waar omtrent zy niet ligt van onwaarheit kunnen overtuigt worden, ons een ander denkbeeldt van die fpitfen. Hy meent, dat 'er weinig vorften in Europa zyn, de welke, met de zelfde dwaze waan als de gemelde Egyptifche koningen ingenomen, hun naam niet gemakkelyk door diergelyke gevaartens aan de nakomelingfchap zouden kunnen gedachtig maken. Behalven deze grafnaalden ziet men in Egypten nog andere zuilen, zware gebouwen, of de overblyffelen der zelve, doolhoven, enz. waar door de koningen van dat landt poogden hunne gedachtenis te vereeuwigen, en 't volk bezig te houden. De ouden fpreken ook van het wonderlyk beeldt van Memnon te Thebe, en den groten toren en vuurbaak Pharus by Alexandrië, als van weêrgaloze werken.

Niet verre ook van Caïro, omtrent het dorp Sakara, heeft men onder de aarde grote verwulfde kelders, waar in de Mumiën, zynde dode ligchamen, door de Egyptenaars eertyds met koftelyke kruideryen en balzem tegen 't verderf bewaart, gevonden worden; welke Mumiën zelfs zomtyds, zo om hare zeldzaamheit, als om dat zy tot poeder gemaakt voor medecyn dienen, naar deze landen worden overgevoert, gelyk 'er nog eene te zien is in de ontleedkamer te Leiden. Doch de evengemelde Reiziger vindt daar in mede zo veel wonders of raars niet, en onderftelt, dat de minfte artzenybereider in ftaat is een lyk van het ingewandt te zuiveren, met gommen en reukwerk te voorzien, en zodanig met gebalzemde zwachtels en windels te bezorgen, dat de lucht daar niet by kunnende komen, het verderf ook daar op geen vat zou hebben.

Een iegelyk weet, hoe de Heidenfche fabel houdt, dat Charon de zielen der verftorvenen met een bootje of fchuitje over 't water in de hel of naar de Elizeefche velden voerde, en dat men daarom een ftuk gelds in den mondt der overledenen moeft leggen, tot betaling

taling van hun veergeldt uit deze naar de andere wereldt. Diodorus Siculus zegt, dat deze fabel uit Egypten kwam, daar van namentlyk, dat *Charon* de naam was van den schipper, die de menschen met zyn schuit, genaamt *Baris*, van Memphis overvoer naar de plaats, daar men de doden begroef, om dat by de wet verboden was hen in de steden te begraven; gelyk Plato het zelve ook verboodt in 't twaalfde boek zyner Wetten; en in de twaalf Tafelen by de Romeinen vindt men 't zelfde verbodt: *In urbe ne sepelito, neve urito.*

Aardt, gewoontens, wetenschappen, en jaarrekeningen der Egyptenaren.

De Egyptenaars zyn in 't gemeen de grootste oorlogsmannen niet geweest, alhoewel hen geen moedt ontbroken heeft, 't welk zy in alle gelegentheden zo wel getoont hebben, dat men hun gedrag altydt heeft moeten pryzen. Zy waren vernuftig, aardig, behendig, maar lui en traag. Hun leven is doorgaans lang geweest, en velen bereiken nog hedendaags den ouderdom van 90 jaren, 't geen aan hunne matigheit in eeten en drinken mag worden toegeschreven.

De *Polygamie* (veelwyvery) is by de Egyptenaars altydt geoorloo'ft geweest; waarom de vrouwen door veelvuldig baden, en zich met welriekende zalven en oliën te bestryken, en zodanige spyze en drank te gebruiken, waar door zy meenden vet en poezelig te zullen worden, zich de een voor de andere by hunne mannen zochten aangenaam en bemind te maken. Zy trouwden zelf met hare zusters 't welk een instelling van de koningen was, op dat de dochters niet geheel van 't voordeel van de regeering versteken zouden zyn; en de natuurlyke kinderen waren niet minder geacht dan de wettige. Hunne kleding was net, doch zonder pracht. Zy hadden een ongemeene zorg om de lyken te balzemen en in prachtige tomben by te zetten, op dat de zielen hare oude huizingen, wanneer zy volgens hunne leere na verloop van 7000 jaren daar weder in kwamen, geheel en onverdorven mogten vinden.

De wetenschappen hebben onder de Egyptenaars gebloeit. Homerus, Lycurgus, Solon, Plato, Pythagoras, Democritus, Oenopides, Eudoxus, en verscheide andere verstandige mannen, die uit hun vaderlandt trokken om geleerdheit by de vreemden te zoeken, kwamen voornamentlyk in Egypten om verkeering te hebben met de priesters aldaar, die de beschouwende wetenschappen alleen bezaten, en behalven de Godsdienstkunde ook onderwezen de rekenkunst en de meetkunst, daar zy zich vlytig op toeleiden. De zangkunst, de sterreloopkunde, en de kunst om uit de sterren te voorzeggen, waren by hen byzonder in aanzien; en de geneeskunst, 't was genoeg die te Alexandrië geleert te hebben om geacht te worden: alle welke wetenschappen de Egyptenaars zeiden by hen uitgevonden te zyn, gelyk zy in der daadt de uitvinders van vele kunsten zyn geweest. Zy hadden twee soorten van letteren, de gemeene, en de gewyde; welke laatste gesnedene beeldtenissen van dieren en wonderlyke figuren waren, die zy tot hunne *Hieroglyphica* (Beeldspraak) gebruikten. Hoe grote liefhebbers van geleerdheit zy moeten geweest zyn, is ook genoegzaam daar uit af te nemen, dat koning Ptolomeus Philadelphus eene boekery hadde, waar in men zegt te zyn geweest twee maal honderd duizend uitmuntende boeken, die alle geschreven geweest zyn, dewyl de drukkunst als toen nog verre te zoeken was, en jammerlyk zyn verbrand.

De Egyptenaars achtten zich de eerste en de oudste van alle volkeren te wezen. Den dag, die op het langste in 't Zuidelyke Egypten 13 en een half, en in 't Noordelyke 14 uuren lang was, begon by hen op middernacht, en de jaren der oude Egyptenaars waren niet langer dan een maanmaandt. Daar na wierden zy van twee, en vervolgens van drie en vier maanden. By deze eerste jaren hebben de genen misschien gerekent, die staande hielden, dat de Monarchie van Egypten verscheide duizenden van jaren geduurt hadde. Naderhandt was dit zelfde jaar, dat men ook 't Chaldeeusch en dat van Nabonassar noemt, en dat zo vermaard is onder de sterre-en tydkundigen, zeer onzeker en onbepaalt. Het was zo, dat men 't noch zonnelyk noch manelyk kan noemen; want bestaande uit 365 dagen, verdeelt in 12 maanden, van 30 dagen ieder, met 5 dagen, die *Epagomenes* genoemt wierden, daar by gevoegt, week het van den loop van de zonne af, terwyl het daar naby kwam, alzo deze 12 maanden niet overeenkwamen met de vier saisoenen. Dit jaar wierdt echter vyf jaren, na dat Egypten onder de heerschappy der Romeinen gebragt was, te weten het jaar 729 van de stichting van Rome, vast gestelt te beginnen op den negen en twintigsten van de maandt Augustus, waar door het in 't vervolg niet meer onderhevig was aan die verandering, welke het door alle de saisoenen deedt lopen. Deze vaststelling geschiedde met ieder vierde jaar een dag in te voegen, niet in den loop van het jaar, gelyk men tegenwoordig in ons schrikkeljaar in de maandt van February doedt, maar op het einde van 't jaar, rekenende zes *Epagomenes*, in plaats dat in de andere jaren vyf gerekent wierden. Hoe de Egyptenaars nog in 't begin van 't Christendom boven andere volkeren geleert waren in de sterrekunde, en hoe daarom de Patriarchen van Alexandrië in de derde en vierde eeuwen van 't zelve, het jaarlyksch Paaschfeest voor de Roomsche kerke aanwezen, kan verder in het artykel van Alexandrie gezien worden, en die daar van meerder begeeren te weten, kunnen de Autheuren, op 't einde van dit artykel gemeld, nazien.

Godsdienst der Egyptenaren.

Deze volkeren waren zeer bygelovig, en hadden schandelyke en onbeschaamde gebruiken in hunnen godsdienst. De godheden die zy de meeste eerbiedt toedroegen, zyn geweest: *Osiris, Isis, Anubis*, en *Apis*, (welke elk in byzondere artykelen beschreven worden), waar aan zy zelfs menschen offerden, doch koning Amasis schafte dit gruwzaam gebruik af. Zy geloofden ook, dat de geest, de aarde, 't water, 't vuur, en de lucht, godheden, ten hoogste waardig om aan te bidden, waren. De bygelovigheit dier blinde Heidenen ging zo verre, dat zy niet alleen verstorvene menschen, en zelfs ondieren als krokodillen, ratten, en diergelyke, aanbaden, maar ook godsdienstige eere bewezen aan planten en gewasschen, als knollen, uiens, preien, enz. 't welk den Poëet Juvenalis aardig deedt zeggen:

> *O sanctas gentes, quibus hæc nascuntur in hortis*
> *Numina* — — —

Hunne priesters bedienden zich veel van de voorgemelde Hieroglyphische of beeldsprakelyke figuren, en wisten geheime zaken onder de gedaante van dieren en andere wezens te verhandelen. Het Christen geloof is hen reets verkondigt, en zy hebben het licht der waarheit al ontfangen ten tyde zelfs der Apostelen, uit den mondt van den Heil. Marcus, die de kerk te Alexandrië stichtte; maar zy zyn nooit volstandig by het rechtzinnig Apostolisch gelove gebleven, en hebben zich dikwils door ketters en dwaalgeesten, als voornamentlyk *Arius, Eutyches*, of hunne navolgers, en anderen, laten verleiden; tot dat eindelyk Egypten onder de gehoorzaamheit der Mahometanen gebragt zynde, der zelver Godsdienst onder de inwoners ook in 't algemeen is ingevoert; en zyn daar van nu verscheide secten. Daar zyn ook Grieksche Christenen, en een soort, genaamt Cophten, welke laatste een byzondere spraak en manier van schryven omtrent hunnen Godsdienst gebruiken. Voorts vindt men 'er andere Christenen, Heidenen, enz. De Grieksche en Cophtische Christenen hebben ieder hunnen Patriarch, die hunnen setel te Caïro houden.

De regeering en achtereenvolging der koningen en vorsten van Egypten.

Dit ryk heeft verscheide koningen gehad zedert den zondvloedt; doch de Historie heeft niets, dat duisterder en twyffelachtiger is, dan het geen doorgaans van de regeering en achtereenvolging der eerste koningen van Egypten verhaalt wordt. De historieschryvers zelf zyn het onder malkander niet eens omtrent de namen, den leeftydt, het getal, noch de order van die koningen. Niemandt weet, of die *Dynastiën* (heerschappyen) die zommigen aanmerken als de eene op de andere volgende, en die zy de een na de andere plaatsen, niet voor het meeste gedeelte van eenen tydt zyn, en nevens malkander behoren gestelt te worden. Diodorus Siculus zegt regt uit, dat, wat moeite hy ook heeft aangewend om met de Egyptische priesters te raadplegen omtrent hunne oudheden, hy echter niets dan geheel onzeker heeft ontmoet; en dat al wat men van Egypten vertelt en meldt, ouder dan de verwoesting van Troja, zeer wel onder de verdichtselen mag gestelt worden. Wat staat kan men maken op de vertellingen, welke de Grieksche schryvers te boek gestagen hebben, naar allen schyn enkel en alleen op het goed geloof der Egyptische priesters, by wie niets gewoner was, dan van den alouden en adelyken oorsprong van hunne natie breed op te geven door wonderlyke en ongemeene zaken te verhalen. Zal men hen geloven wanneer zy zeggen, dat de goden en halve goden in Egypten eene menigte van eeuwen geregeert hebben, voor dat de koningen begonnen te heerschen? dat namentlyk

Vulcanus zoude hebben geregeert	9000 jaren;
De *Zon*	30000 jaren;
Saturnus en andere goden	3984 jaren;
en dat zedert *Osiris* en *Isis*, de laatste der goden en halve goden, tot aan *Alexander* den Groten, gerekent wierden.	23000 jaren;
't welk tot op de regeering van de *Ptolomeën* maakt	65984 jaren.

De geleerde ridder John Marsham in zyn *Chronicus Canon Ægyptiacus pag.* 12, zestien Dynastiën van goden en halve goden opgehaalt, en vertoont hebbende, wat moeite zommige menschen hadden gedaan om te bewyzen, dat deze jaren maar van drie maanden waren, verklaart, dat het alles niet waardig is dat men het eens in bedenken neemt. (*Non opus est*, zegt hy, *rationes istas ad Lydium lapidem revocare.*)

Dit zo zynde mag men vry uit zeggen, dat zy dwalen, die de tydrekening van den Bybel naar den leest van die Egyptische Dynastiën willen schoejen, waar van men byna niets weet, en die de Egyptenaars misschien zelf niet geloofden; want het is zeer waarschynlyk, dat de Egyptische priesters deze heerschappyen verdicht hebben, om de Chaldeeën, de welke hunne Monarchie veel duizenden van jaren toeschreven, de eer van de oudheit niet te laten. De nydigheit hier over tusschen die twee volkeren heeft hunne Historieschryvers genoodzaakt grote reekzen van achtereenvolgende koningen te verzinnen. Van die nydigheit vindt men verscheide voetstappen en kentekenen in de schriften der ouden. Herodotus verhaalt, dat Psammetichus, koning van Egypten, byzonder nieuwsgierig zynde, welk het oudste volk van de aarde was, twee jonggeboorne kinderen aan een schaapherder gaf om op te brengen, hem scherp verbiedende ooit in hunne tegenwoordigheit eenige taal te spreken, om dus te weten te komen, wat taal zy

zy uit zich zelf spreken zouden. Twee jaren daar na zag en hoorde de herder, op een tydt in de stal by zyn vee komende, met verwondering, de kinderen de armen uitstrekkende hem te gemoet komen, en roepen: *Beccos*. Dit verscheide malen geschiedende berichtte hy zulks aan den koning, die de kinderen voor zich liet brengen, en hen ook *Beccos* horende zeggen, aanstonts vernam, of dat woordt by eenig volk gebruikt wierdt, en verstondt, dat de Phrygiërs zich daar van bedienden om *broodt* te betekenen. Hier op wierdt besloten, dat die de oudste volkeren van de wereldt waren, en dat de Egyptenaren zich ten onrechte dit voorrecht toeschreven. Wat worden 'er niet al beuzelingen vertelt!

Om derhalven het zo zeker te nemen, en het twyffelachtige zo veel te myden, als het mogelyk is, zal men de koningen van Egypten in de navolgende order brengen; waar in ten minste de gene, welke best bekend zyn, omdat de Heilige Schrift van hen spreekt, in dien rang geplaatst worden, daar zy zekerlyk behoren, zullende hunne regeering met de tydrekening van den Bybel worden overeengebragt. Dus begint hier de historie van Egypten met het jaar der scheppinge 1760, en vervolgt onder vyf staten tot het jaar 3974, wanneer dat landt onder de heerschappy der Romeinen geraakte, 't welk een vervolg is van 2214 jaren, en een zesde staat zedert dien tydt tot op heden.

Jaren der Schepping. Jaren voor de gemeene Christen rekening.

1760. EERSTE STAAT VAN EGYPTEN, *onder onbekende koningen gedurende* 160 *jaren, dat is tot het jaar* 1920 *wanneer* Salatis *de eerste koning Herder begon te regeeren.*

Daar waren ter dier tydt in Egypten vier Dinastien, namentlyk van Thebe, van Thin, van Memphis, en van Thanis waar van de koningen, die op een tydt en niet vervolgens na den anderen geleeft hebben, onvoorzichtiglyk, of met moetwil, onder malkander verward zyn; doch men moet bekennen, dat de gemelde ridder Marsham die verwarring weder tot een tamelyke schikkelykheit heeft gebragt.

1920. TWEEDE STAAT VAN EGYPTEN, *onder zes koningen Herders, gedurende* 260 *jaren, dat is tot het jaar* 2180, *wanneer* Amasis *deze koningen Herders verjoeg.*

De koningen Herders uit Arabië gekomen vielen op Egypten aan, vermeesterden Memphis, en heerschten over gansch Neder-Egypten, zynde dat gedeelte, 't welk langs de Middelandsche zee legt, en daar de monden van den Nyl zyn.

1. *Salatis* regeerde 19 jaren. 2084.
1939. 2. *Beon* regeerde 44 jaren. 2065.
1983. 3. *Apachnas*, of *Pachnan*, regeerde 36 jaren en 7 maanden. 2021.
2020. 4. *Apophis* regeerde 65 jaren. 1984.

Deze was het, die Sara, de vrouw van Abraham, nam, en ze hem door Gods bestier wederom gaf, zonder haar te hebben aangeraakt.

2085. 5. *Janias* regeerde 46 jaren. 1919.
2131. 6. *Assis* regeerde 49 jaren en 3 maanden. 1873.

2180. DERDE STAAT VAN EGYPTEN, *onder acht en veertig koningen*, Pharaos *genoemd, gedurende* 1299 *jaren, dat is tot het jaar* 3479, *wanneer* Cambyses, *koning van Persië, zich daar van meester maakte.*

1. *Thetmosis*, of *Amasis*, die reets koning was van het Thebaïsch of Opper-Egypten, verjoeg de koningen Herders uit Neder-Egypten, van waar zy hunne wyk namen naar Phenicië. Hy regeerde 25 jaren en 4 maanden. 1824.
2205. 2. *Chebron* regeerde 13 jaren. 1799.
2218. 3. *Amenophis* regeerde 20 jaren en 7 maanden. 1786.
2239. 4. *Amessis*, zuster van Amenophis, regeerde 21 jaren en 9 maanden. 1765.
2261. 5. *Mephres* regeerde 12 jaren en 9 maanden. 1743.
2273. 6. *Mephramuthosis* regeerde 25 jaren en 10 maanden. 1731.
2299. 7. *Thmosis* regeerde 9 jaren en 8 maanden. 1705.
2309. 8. *Amenophis* de II regeerde 30 jaren en 10 maanden. 1695.
2340. 9. *Orus*, of *Busiris*, regeerde 36 jaren en 5 maanden. 1664.
2376. 10. *Thermutis*, dochter van Orus, regeerde 12 jaren en 1 maandt. 1628.
2388. 11. *Rathotis*, zoon van Orus, regeerde 9 jaren. 1616.
2397. 12. *Acencheres*, zoon van Rathotis, regeerde 12 jaren en 5 maanden. 1607.
2422. 14. *Armais* regeerde 4 jaren en 1 maandt. 1582.
2426. 15. *Rameses* regeerde 1 jaar en 4 maanden. 1578.

E.

Jaren der Schepping. Jaren voor de gemeene Christen rekening.

2427. 16. *Rameses Miamun* regeerde 68 jaren en 2 maanden. 1577.

Onder dezen was het dat bevolen wierdt de eerstgeborene zonen der Israëliten om te brengen, en dat Mozes in een rieten kistje in 't water gezet, door Thermutis, de dochter des konings, door een zonderlinge bestieringe Gods, behouden, en zonder dat zy het wist aan zyne eigene moeder Jocabed te minnen gegeven wierdt.

Usserius meent, dat deze *Miamun* geweest is *Neptunus*, volgens de stelling der Fabelschryvers de godt der wateren, vestigende zyn gevoelen op het zeggen van Aulus Gellius *l.* XV, *c.* 21, dat de dichters de wrede en ontaarde menschen gewoon waren te noemen kinderen van Neptunus, als of zy door de zee gebaart waren. [*Poëta ferocissimos & immanes, & alienos ab omni humanitate, tanquam e mare genitos, Neptuni filios dicunt.*]

2494. 17. *Amenophis* de III volgde zyn vader Rameses Miamun in het ryk, en regeerde 19 jaren en 6 maanden. 1510.

Het was onder dezen *Pharao Amenophis*, wanneer Mozes 80 en Aaron 83 jaren oud waren, dat Godt Egypten sloeg met de tien plagen, en dat de Israëliten door de Rode zee trokken, waar in hy hen willende vervolgen, met alle de zynen verdronk.

2513. 18. *Armais* de II of *Danäus*, zoon van Amenophis den III, regeerde in Egypten 9 jaren, en vluchtte, door zyn broeder *Sethosis* of *Egyptus* verjaagt wordende, naar Griekenlandt, daar hy het ryk van Argos stichtte. 1490.

2522. 19. *Sethosis*, of *Egyptus*, naar wien het landt, dat als doe *Æria* heette, genoemt wierdt, broeder van Armais den II, of Danäus, onttroonde den zelven, en regeerde 59 jaren. 1482.

Ondertusschen speelde *Busiris*, zoon van Neptunus, en Lybia, dochter van Epaphus, den dwingelandt langs den Nyl, en liet alle vreemdelingen, die daar aanlandden, ombrengen; ook trokhen *Phenix* en *Cadmus* uit Thebe in Egypten naar Syrië, en heerschten over Tyrus en Sidon.

2581. 20. *Rampes* regeerde 66 jaren. 1423.
2647. 21. *Amerophis* regeerde 40 jaren. 1357.
2687. 22. *Ammeneremes* regeerde 26 jaren. 1317.
2713. 23. *Thuoris* regeerde 7 jaren. 1291.
2720. 24. Regeering van onbekende vorsten gedurende 164 jaren. 1284.
2884. 25. *Smerdes* regeerde 26 jaren. 1120.
2910. 26. *Pseusenses* regeerde 50 jaren. 1094.
2960. 27. *Vaphres* regeerde 56 jaren 1044.

Deze *Pharao Vaphres*, in den Bybel genoemt *Pharao Hophra*, gaf zyne dochter aan koning Salomon ten huwelyk, en met de zelve Gezer, eene stadt van den stamme Ephraïm, die hy op de Cananiten verovert hadde, na hen alvorens verslagen te hebben.

3016. 28. *Amenophis* de IV regeerde 9 jaren. 988.
3026. 29. *Sisac*, of *Sesonchis*, regeerde 8 jaren. 978.

Tot dezen was het dat Jerobeam, die tegen Salomon was opgestaan, vluchtte tot het overlyden van Salomon, 't welk geschiedde het jaar der scheppinge 3029. Het was ook deze, omtrent die uit Egypten naar Jeruzalem trok, den tempel plunderde, en de schatten wegdroeg, welke in het koninklyke huis van Rehabeam, den zone Salomons, waren.

3034. 30. *Spinaces* regeerde 9 jaren. 970.
3043. 31. *Persusennes* regeerde 55 jaren. 961.
3098. 32. *Sesonchis* regeerde 21 jaren. 906.
3119. 33. *Osorthon* regeerde 15 jaren. 885.
3134. 34. *Tachelotis* regeerde 13 jaren. 870.
3147. 35. *Petubostis* regeerde 25 jaren. 857.
3172. 36. *Sebacon* regeerde 12 jaren. 832.
3184. 37. *Osorthon Hercules* regeerde 12 jaren. 820.
3193. 38. *Tarak* regeerde 20 jaren. 811.
3213. 39. *Psammis* regeerde 20 jaren. 791.
3233. 40. *Bochoris*, een Saït, regeerde in Egypten 44 jaren. 771.

3277. 41. *Sabacon* of *Sua*, een Ethiopiër, hebbende Bocchoris in den strydt gevangen genomen en levendig doen verbranden, regeerde in zyn plaats 8 jaren. 727.

Deze, die in den Bybel *So* genoemt wordt, was het, die gezanten kreeg van Hosea, koning van Israël, om hem te bewegen, dat hy geen schatting betaalde aan den koning van Assyrië.

3285. 42. *Sevechus*, de zoon van Sabacon, regeerde 32 jaren. 719.

3317. De zaken in Egypten zeer verward zynde was 'er een tusschenryk van 2 jaren. 687.

3319. Twaalf maakten zich meester van de heerschappye; dus was 'er een *Aristocratie* (Regeering van den adel of voornaamsten des Volks) volgens Diodorus, van 15 jaren. 685.

3334. 43. *Psammetichus*, een Saït, en een van de gezegde twaalf, zich alleen meester en koning in Egypten gemaakt hebbende, regeerde 54 jaren. 670.

3388. 44. *Nechos*, of *Necho*, de zoon van Psammetichus, volgde hem in 't ryk, en regeerde 16 jaren. 616.

Hy ondernam eene graft of doorvaart te maken, van den Nyl af tot in de Golf van Arabië, 't welk hem mislukte, en 120000 Egyptenaren kwamen in den arbeidt om. Naderhandt ging hy door Gods ingeven den koning van Assyrië beoorlogen, en versloeg Josias, koning van Juda, die daar om onbedachtelyk tegen hem optrok, en zelf in 't gevecht bleef. De Joden Joahaz, zone

Jaren der Schepping. Jaren voor de gemeene Christen rekening.

van Josias, koning in des zelfs plaats hebbende gemaakt, zette hy hem af, en stelde zyn broeder Eliakim, dien hy Jojakim noemde, daar voor aan; voerende Joahaz, na dat hy zich Judea cynsbaar gemaakt hadde, met ketenen beladen mede naar Egypten, alwaar de zelve stierf. Eindelyk wierdt *Necos* geslagen door Nebuchodonozor, of Nebucadnezar, koning van Babylon, die gansch Egypten byna onder zyn geweldt deedt bukken, en alles vermeesterde, wat de koning van Egypten bezat van den Nyl af tot den Euphraat toe, dwingende Necos zich binnen zyne staten besloten te houden. Dus wierdt Egypten verontrust en verwoest door den koning van Babylon gedurende omtrent 40 jaren, volgens de voorzegginge van de Propheten Jeremias en Ezechiël.

3404. 45. *Psammis* de II, zoon van Necos, regeerde 6 jaren. 600.

3410. 46. *Apries*, zoon van Psammis den II, regeerde 25 jaren. 594.

3435. 47. *Amasis* regeerde 44 jaren. 569.

3479. 48. *Psammenites* volgde zyn vader Amasis in 't ryk, doch regeerde niet meer dan 6 maanden. 525.

3479. VIERDE STAAT VAN EGYPTEN, *onder elf koningen van Persië, gedurende 194 jaren, dat is tot het jaar* 3673, *wanneer* Alexander de Grote *Egypten by zyne andere Staten voegde.*

1. *Cambyses*, koning van Persië, hebbende *Psammenites* geslagen en gevangen, regeerde in Egypten 4 jaren. 525.

3483. 2. *Darius*, koning van Persië en Egypten, regeerde 36 jaren. 521.

3519. 3. *Xerxes*, koning van Persië en Egypten, zoon van *Darius*, regeerde 11 jaren. 485.

3531. 4. *Artaxerxes*, koning van Persië en Egypten, volgde zyn vader Xerxes. 473.

3544. *Inaros*, koning van Lybië, zoon van den gemelden Psammenites, door het grootste gedeelte van Egypten, dat hy hadde doen opstaan, en zich de heerschappy van Artaxerxes onttrokken, tot koning verkoren zynde, hieldt zich met hulp van de Athenienzen, eenigen tydt tegen hem staande, en sloeg het grote leger, dat de zelve, den opstandt der Egyptenaren verstaan hebbende, tegen hen uitzondt, doch wierdt naderhandt weder verslagen. 460.

3550. *Artaxerxes* de stadt Biblos, waar in Inaros zich met het overige zyner benden bevondt, tot de overgave hebbende genoodzaakt, kwam gansch Egypten wederom onder zyn gebiedt. 454.

Daar was echter ter dier tydt nog een koning, *Amirteus*, die men mede een zoon van Psammenites zegt geweest te zyn, de welke over eenige moerassige landen heerschte, daar Artaxerxes hem niet overwinnen kon.

3581. 5 en 6. *Xerxes* de II en *Secondianus*, of *Sogdianus*, koningen van Persië en Egypten, regeerden met hun beide geen jaar. 423.

7. *Ochus*, of *Darius* de Bastaardt, koning van Persië en Egypten.

3590. *Amirtéus*, een Saït, en wrede vyandt der Persianen, verlotte Egypten byna geheel van der zelver dwingelandy, en regeerde 6 jaren. 414.

3597. *Nepherites*, de eerste koning van eene nieuwe Dynastie, volgde na Amirtéus. 407.

3600. 8. *Artaxerxes* de II, koning van Persië en Egypten. 404.

3627. *Acoris*, koning van Egypten, verzamelde krygsvolk aan alle kanten om de Persianen daar uit te dryven. 377.

3628. *Psammuthis* regeerde 1 jaar. 376.

3629. *Nepherites*, de laatste koning van het Mendesiaansche vorstendom, regeerde 4 maanden. 375.

Nectanebus, eerste koning van het vorstendom der Sebenniten, regeerde 12 jaren.

3641. *Tachos* regeerde 2 jaren. 363.

3642. *Nectanebus*, zoon of neef van *Tachos*, door hem met eenige krygsbenden naar Syrië gezonden, kreeg de zelve door beloften of geschenken op zyn handt, en deedt zich tot koning van Egypten verklaren; waar op Tachos de vlucht nam naar Persië, daar hy door den koning zeer wel wierdt ontfangen, en zelfs aangestelt tot overste van het leger, dat Egypten zoude gaan weder te onder brengen. Hy wierdt herstelt, maar stierf kort daar na. 362.

3643. *Nectanebus* was naauwlyks meester van Egypten, wanneer een ander staatzuchtige, oorspronkelyk van Mendes, zich aan het hoofdt van 100000 byeen geraapte mannen mede voor koning deedt uitroepen. Nochtans bleef Nectanebus door de hulp van Cabriës, generaal der Atheensche benden, en van Agesilaus, koning van Lacedemon, de heerschappy behouden, en regeerde 12 jaren. 361.

3644. 9. *Artaxerxes* de III, of *Ochus*, koning van Persië en Egypten. 360.

3654. *Artaxerxes Ochus* een machtig leger naar Egypten gezonden hebbende om Nectanebus te bestryden, wierdt de zelve daar door overwonnen en gedwongen het ryk te verlaten, zo dat geheel Egypten weder op nieuw onder 't geweldt des konings van Persië kwam, die het uitplunderde en zeer verwoestte. 350.

3666. 10. *Arses*, koning van Persië en Egypten, regeerde 2 jaren. 338.

3668. 11. *Darius Codomannus*, koning van Persië en Egypten, regeerde 4 jaren. 336.

3673. VYFDE STAAT VAN EGYPTEN, *onder de Grieken, te weten* Alexander den Groten *en de* XIII Ptolomeën, *gedurende* 301 *jaren, dat is tot het jaar* 3974, *wanneer de Roomsche Keizer* Augustus, *na de doodt van* Marcus Antonius *en* Cleopatra, *Egypten onder zyne heerschappye bragt.*

Alexander de Grote, koning van Macedonië, den oorlog tegen *Darius Codomannus* voerende, en met zyne overwinnende benden in Egypten komende, vondt de volkeren zodanig moede van de gierigheit, wreedheit, en onbeleefdheit der Persianen, dat hy hen gemakkelyk onder zyn gezag deedt bukken. Hy regeerde 2 jaren. 331.

Na de doodt van Alexander wierdt zyn halve broeder *Aridéus*, door zyn vader Philippus geteelt by eene Philinna, een soort van een comediespeelster of danseresse, tot koning uitgeroepen; doch hy was maar een schaduw van een koning, en onbekwaam om te regeeren. Het ryk van Alexander wierdt derhalven als ontleed; de machtigste maakten zich zo veel meester als zy konden; en Egypten wierdt het deel van *Ptolomeus*, zone van Lagus.

3681. 1. *Ptolomeus*, zoon van Lagus, bygenaamd *Soter*, koning van Egypten. Hy stondt na eenigen tydt regeerens uit zyn eigen vrye wille de kroon af, en gaf de zelve over aan zyn zoon *Philadelphus*. 323.

Het was in dezen tydt dat de Grieksche overzetting van het Oude Testament, door de zorge van Demetrius Phaleréus, die het opzicht over des konings boekery te Alexandrië hadde, gemaakt wierdt, te weten voor de doodt van den vader, en onder de regeering van den zone; 't welk de oorzaak is, dat verscheide schryvers zulks onder de regeering van den een of den anderen dezer twee onbepaald stellen geschied te zyn.

3719. 2. *Ptolomeus Philadelphus* regeerde 40 jaren. 285.

3758. 3. *Ptolomeus Euergetes* volgde zynen vader in 't ryk, en regeerde 25 jaren. 246.

3783. 4. *Ptolomeus Philopator*, zoon van Ptolomeus Euergetes, regeerde 17 jaren. 221.

3800. 5. *Ptolomeus Epiphanes* volgde zyn vader, en regeerde 24 jaren. 204.

3824. 6. *Ptolomeus Philometor* volgde zyn vader, en regeerde 34 jaren en 9 maanden. 180.

3859. 7. *Ptolomeus Physcon*, die somtyds *Ptolomeus Evergetes* de II genoemt wordt, broeder van Ptolomeus Philometor, regeerde 29 jaren. 145.

3888. 8. *Ptolomeus Lathurus* volgde zyn vader, en regeerde 11 jaren, waar na hy, om den haat, waar in hy by 't volk was, te ontgaan, naar Cyprus vluchtte. 116.

3899. 9. *Ptolomeus Alexander*, die 8 jaren koning van Cyprus was geweest, broeder van Ptolomeus Lathurus, regeerde 17 jaren. 105.

3916. *Ptolomeus Lathurus* van Cyprus weder gehaalt en op den troon herstelt, regeerde nog 7 jaren en 6 maanden. 88.

3924. 10. *Ptolomeus Alexander* de II, zoon van Ptolomeus Alexander, regeerde 6 jaren. 80.

3930. 11. *Ptolomeus Auletes*, de natuurlyke zoon van eenen der voorgaande koningen, naar allen schyn van Ptolomeus Lathurus, regeerde eerst 18 jaren, wanneer hy uit het ryk verdreven wierdt, en naar Rome vluchtte, waar na hy door de Romeinen geholpen weder op den troon geraakte, zo dat hy in 't geheel regeerde 23 jaren. 74.

3953. 12. *Ptolomeus Dionysius* volgde zyn vader Ptolomeus Auletes, de welke stervende by testament belastte, dat zyn oudste zoon de oudste zyner dochteren zoude ten huwelyk nemen, om te zamen te heerschen; in gevolge van 't welke hy zyne zuster *Cleopatra* trouwde, eene zaak onder de koningen van Egypten gebruikelyk. Hy regeerde 4 jaren. 51.

Cleopatra, twee of drie jaren met haar man en broeder geregeert hebbende, wierdt van hem weggejaagt. Julius Cæsar met Pompejus, beide veldheeren der Romeinen, om 't oppergezag van 't Roomsche ryk strydende, behieldt de eerste de overwinning in den Pharsalischen veldslag. Pompejus vluchtte in Egypten, daar hy wierdt omgebragt. Ondertusschen was Cæsar hem vervolgende mede in Egypten gekomen, en verzoende de jonge verstotene koningin met den koning, die kort daar op met Cæsar zelf overhoop geraakte, en van hem overwonnen wierdt; waar door deze meester wierdt van gansch Egypten, 't welk hy de Roomsche heerschappye niet wilde onderwerpen, en derhalven aan de koninginne *Cleopatra* gaf, doende haar, om haar te vaster in 't ryk te bevestigen, trouwen met *Ptolomeus* den Jongen, haar tweeden broeder.

3957. 13. *Ptolomeus* de Jonge regeerde met *Cleopatra*, die al het gezag hadde, alzo hy slechts elf jaren oud was, 4 jaren. 47.

3961.

Jaren der Schepping. Jaren voor de gemeene Christen rekening.

3961. *Cleopatra*, haren jongen tweeden man en broeder, vyftien jaren oud, met vergift hebbende van kant geholpen, regeerde alleen 8 jaren. 43.

3969. *Marcus Antonius*, Roomsch veldheer, met Cleopatra getrouwt, regeerde met haar 4 jaren en eenige maanden. 35.

3974. *Marcus Antonius* en *Cleopatra*, na het verliezen van den beruchten zeeslag by Actium tegen *Cæsar Augustus* in het voorgaande jaar, door hem in Egypten vervolgt en gestrengelyk beoorloogt wordende, wierden van hunne vrienden verlaten, en bragten beide zich zelf uit wanhoop om. 30.

Jaren van de gemeene Christen rekening.

ZESDE STAAT VAN EGYPTEN *zynde zedert dat het zelve onder de macht der* Romeinen *kwam.*

Na de doodt van *Marcus Antonius* en *Cleopatra* bleef *Cæsar Augustus* meester van Egypten, dat zedert afhankelyk van de Roomsche keizers bleef den tydt van 369 jaren, te weten tot dat Constantinus zyn ryk onder zyne drie zonen verdeelde, en Constantius het Oosterlyk gedeelte, en daar onder ook Egypten, tot zyn lot kreeg. 339.

Dus behoorde het vervolgens van Constantius af onder de Oosterische keizers den tydt van 298 jaren, namentlyk tot dat Omar, tweede Kalif of opvolger van Mahomet, dit landt door zyn veldoverste Amar op den keizer Heraclius veroverde. 637.

Daar na was Egypten onder het gebiedt der Kalifen, welker regeering doorgaans het ryk der Saracenen genoemt wordt, gedurende 527 jaren, dat is tot dat Saladin, veldoverste van Noradin, Sultan van Damascus, 't zelve onder zyn geweldt bragt, nemende den tytel van Sultan van Egypten aan, en latende dien van Kalif aan de grootpriesters van de wet van Mahomet. 1164.

Het bleef in de macht der Sultanen 352 jaren, die haar staat duurde, te weten tot dat de zelve, welke men gemeenlyk die der Mammelukken noemt, zo als de soldaten der Egyptische Sultans wierden geheten, overhoop wierdt geworpen door Selim, Sultan der Turken, die eerst Campson, Sultan van Egypten, versloeg en doodde, en naderhandt Tomumbei, by de Mammelukken tot zyn opvolger aangestelt, insgelyks versloeg, en na dat hy Caïro, en daar mede geheel Egypten, vermeestert hadt, deedt ophangen. 1517.

Na dien tydt is Egypten ten eenemale onderworpen gebleven aan de Turken, die het zelve nog door hunne Bassaas regeeren. 1726.

Schryvers, die van Egypten handelen.

Men zal hier alleen de voornaamste schryvers noemen, zonder de plaatsen in hunne werken aan te halen, omdat, behalven dat zulks verdrietig voor de Lezers zou kunnen zyn, de geleerden geen moeite zullen hebben om daar in te vinden 't geen zy willen zoeken, en dat het de andere niet veel scheelen kan. De aardryks- en landbeschryvers zyn: *Ptolomæus*, *Strabo*, *Plinius*, *Pomponius Mela*, *Solinus*, *Ortelius*, *Mercator*, *Cluverius*, *Berthuis*, *Merula*, *Maginus*, *Serupili*, *Golnitz*, *Sanson*, *Dapper*, *Baudrand*, *Du Val*, *Robbe*, enz. De Historieschryvers, en die eenige byzondere beschryving van Egypten gemaakt hebben, zyn: *Herodotus*, *Diodorus Siculus*, *Ammianus Marcellinus*, *Polybius*, *Justinus*, *Diogenes Laërtius*, *Josephus*, *Appianus Alexandrinus*, *Procopius*, *Jacobus de Vitri*, *De Nangis*, *Leunclavius*, *Torniellus*, *Salianus*, *Histoire des Califs*, *Gothfrid*, *Paulus Jovius*, *Maffæus*, *Capellus*, *Marmol*, *Murthadi*, *Haiton*, *Daviti*, *Suikers*, *Hubner*, *Vallemont*, enz. De algemeene letterkundigen zyn *Philo de Jood*, *Cicero*, *Aristoteles*, *Jamblichus*, *Lucianus*, *Clemens Alexandrinus*, *Eusebius*, *Plutarchus*, *Macrobius*, *Suidas*, *Elianus*, *Cœlius Rhodiginus*, *Pierius*, *Jac. Perizonius*, in zyn geleerd werk, genoemt: *Egyptiarum originum & temporum investigatio*, *Guil. Jameson Spicilegia antiquitatum Ægypti atque ei vicinarum gentium*, enz. De reis-en tydbeschryvers zyn: *Jean Leon*, *Jarric*, *Belon*, *Vincent le Blanc*, *Pietro della Valle*, *Montagazze*, *Palerne*, *Radzivil*, *Villamont*, *Pigafette*, *Guyon*, *Thevenot*, *Montconis*, *Poulet*, *Vansbeck*, *Censorinus*, *Petavius*, *Scaliger*, *Calvisius*, *Riccioli*, *Corn. de Bruin*, enz. En die het oude Egypten trachten te kennen, moeten nazien *Marsham Chronicus Canon Ægyptiacus.*

EGYPTEN, een kleine stadt in 't hertogdom Koerlandt, in Semgallië, zeven mylen van Breslau. *Baudrand.*

EGYPTENAARS, een soort van landlopers en diefachtig gespuis, die de eerste maal in Duitschlandt verschenen in den jare 1317. Zedert hebben zy zich verspreid in Vrankryk, daar zy Bohemers, in Nederlandt, daar zy Heidens genaamt worden, en elders byna door geheel Europa; zo dat men hen nog veeltyds met grote troepen van vyftig, zestig, zelfs wel een, twee, drie honderd, en meerder, mannen, vrouwen, en kinderen by malkander, onder een hoofdt en andere minder officieren, die zy onder zich verkiezen, des zomers op 't platte landt in tenten ziet legeren, van waar zy by kleine partyen zich in de aanpalende quartieren begeven, en onder schyn van beedelen en goeder-geluk zeggen, 't welk voornamentlyk het werk van de vrouwen is, alles stelen en roven, wat zy kunnen, waarom ook overal ordonnantien en plakkaten tegen hen leggen, uit krachte van de welke zy door de drosten en schouten, of de militie, zo zy te sterk zyn, gestadig verjaagt en gevangen, en dikwils door de rechters van dievery, roof, of andere misdaden, overtuigt, naar verdiensten gestraft worden. Des winters nemen zy gemeenlyk by een klein getal en enkelde personen hun verblyf in afgelegene oorden in en omtrent de steden en dorpen, daar zy het veiligst tegen de justitie denken te zyn, en daar zy zich voor dien tydt meest stil houden. Zy zyn gansch verbrand van de zonne, en smeeren, om nog zwarter te worden, het aangezicht en geheele ligchaam met vet en andere dingen: ook zyn zy uittermaten morssig in de klederen, en vuil en ruw in hun eeten. In den beginne gaven zy voor, dat zy oorspronkelyk waren uit Neder-Egypten, waar van zy den naam van Egyptenaars gekregen hebben, en dat zy de wereldt dus doorzworven om boete te doen; 't welk waar kan geweest zyn, doch tegenwoordig zyn zy niet anders, gelyk zy ook al lang voor dezen zyn geweest, dan een ondeugend, diefachtig gebroedsel, dat niets van Godt noch Godsdienst weet. Wat overlast en schade de boeren en de gene, die op 't landt wonen, inzonderheit in Nederlandt, van dit geboefte lyden, is byna een iegelyk bekend; maar het is niet wel te begrypen, hoe nog menschen in de Vereenigde Nederlandsche Provinciën, waar uit het bygeloof ten groten deele reets gebannen is, dwaas genoeg kunnen wezen, gelyk 'er in der daadt zyn, om aan de raadselen van dat gespuis, wat hen gebeurt is, en der zelver voorzeggingen, wat hen te gebeuren staat, 't geen men goeder-geluk-zeggen noemt, geloof te slaan, als of Godt dat schuim van volk boven anderen begunstigt zoude hebben met de gave van 't verborgene te weten; want te denken, dat zy het door de kracht of medewerking van den Duivel zouden hebben, en dien by gevolg eene alwetenheit, en voornamentlyk een voorwetenschap van Gods geheime besluiten toe te schryven, zoude nog ongerymder zyn.

EGYPTUS, zoon van Belus. Zie ÆGYPTUS.

EGYPTUS, een koning der Ethiopiërs, die, volgens hunne overlevering, door den Apostel Mattheus tot het Christen gelove bekeert wierdt. *Marmol l. X. c.* 23.

EGYRA, een vermaarde stadt in Griekenlandt, in de provincie oudtyds, eigentlyk genoemt Achaje, nu Livadië. Deze plaats heet tegenwoordig *Xilocastro*, of *Scolocastro. Niger.*

EHEM, of EHEMIUS, (CHRISTOPHORUS) Raadt en kancelier van verscheide keurvorsten van de Paltz, was geboren te Augsburg uit een adelyk geslacht in den jare 1528. Den grondt zyner studiën onder Sixtus Betulejus gelegt hebbende wierdt hy naar Antwerpen gezonden. Van daar ging hy naar Straasburg, en wyders naar Italië, alwaar hy zich niet alleen op de Rechtsgeleerdheit, maar ook inzonderheit op de Medicynen en Philosophie toeleide. Als hy wedergekeert was, wierdt hy 1552 te Tubingen gestelt om in de Philosophie, en daar van daan door den keurvorst van de Paltz Otto Henrik te Heidelberg beroepen om in de Rechten te onderwyzen, wordende vervolgens van den zelven onder zyne Raden aangenomen. Keurvorst Frederik de III maakte hem zyn kancelier, en zondt hem 1564 op de onderhandeling te Maulbrun, en 1566 op den Ryksdag te Regensburg. In den jare 1571 kwam hy mede met gemelden keurvorst op de onderhandeling, welke met de Wederdopers aangestelt was te Frankendal. Ook bevondt hy zich 1576 wederom te Regensburg op den laatsten Ryksdag, door keizer Maximiliaan den II gehouden. Na de doodt van Frederik den III bleef hy by den keurvorst Casimir in zyne waardigheden van Raadt en kancelier, en bewoog den zelven de schole te Neustadt te stichten. Onder den volgenden keurvorst Frederik den IV was hy geheime Raadt, doch wierdt van zyn kanceliersampt ontslagen, en stierf schielyk te Heidelberg den 1 Juny 1592, in den ouderdom van 64 jaren. Hy heeft geschreven een tractaat in de Rechten, genoemt *De Principiis Juris libri septem. Melch. Adam Vit. Germ. Jurisc. p.* 312. *Freher. Theatr.*

EHENHEIM, of OPPER-EHENHEIM, een kleine stadt in de Neder-Elzas, drie mylen van Straasburg, aan de rivier Ergers, en behorende onder de landvoogdy van Hagenau. Deze plaats is voor dezen een Ryksstadt geweest. In den jare 1262 wierdt zy van de Straasburgers byna geheel verbrand; 1632 van de Zweden verovert, en heeft alzins in de oorlogen veel uitgestaan. NEDER-EHENHEIM, een tamelyk fraai vlek, met een adelyk slot, leenroerig van het bisdom van Straasburg, legt omtrent een quartier myls lager. In den jare 1622 hebben de Mansfelders hier euvel huis gehouden. In den jare 1643 namen de Franschen beide de plaatsen in bezit. De keizerschen wonnen ze 1675 by verdrag wederom; doch moesten de zelve daar na den Franschen weder overlaten. *Elsas. Chron. l.* III. *c.* 10. *Zeileri Topogr. Alsat. Knipsch. de Jur. civ. p.* 819.

EHINGEN, een kleine stadt in Zwaben, omtrent 5 uuren van Ulm, op de grenzen van 't Justinger en Waldburgisch gebiedt, aan het riviertje Schonia, dat niet verre van daar in den Donau loopt, behorende den aartshertogen van Oostenryk. Deze plaats is zeer oud, en wordt van Pirkheimer voor het oude *Dracuina* en *Dracumma* van Ptolemeus gehouden. Daar is nog een EHINGEN in Zwaben, zynde een dorp of vlek aan den Nekker, 2 uuren boven Tubingen. *Merian. Maty Diction.*

EHINGERUS, (ELIAS) een beroemd Luthersch Godgeleerde, wierdt den 7 September 1573 in het landt van Otingen geboren. Den grondt der goede letteren en wetenschappen in Augsburg gelegt hebbende, reisde hy in den jare 1593 naar Wittenberg, en wierdt twee jaren daarna Magister. Van daar ging hy naar Tubingen. In den jare 1603 wierdt hy Predikant te Kefermark in Oostenryk, maar moest kort daar na van daar weder vertrekken, omdat men de Protestanten daar niet wilde dulden, zo dat hy in den jare 1605 Rector van de schole van Rotenburg aan de Tauber wierdt. Van daar tot Professor van de hogeschole

naar Augsburg beroepen zynde, bleef hy aldaar tot in den jare 1629. Hy nam in den jare 1635 het beroep van Regensburg als profeſſor in de Poëzy aan, en is den 28 November in den jare 1653 aldaar overleden. Zyne Latynſche ſchriften zyn de volgende: *Problemata Phyſica & Logica; Hymni Eccleſiaſtici; de Jeſuitico Lyſandro; Exercitationes Auguſtanæ; de criteriis ſcientiarum; Genealogiæ ſereniſſimorum Auſtriæ ducum; oratiunculæ de puero Jeſu; paſſionale ſcholaſticum; ventatio epiſtolarum cum quibusdam patribus ſocietatis Jeſu; de ſola fide juſtificante; judicium aſtrologicum de nova ſtella; orationes de ſtimulo virtutum; loci Theologici areopagitice diſpoſiti; præconium pacis; phænomena & miracula ſolis; martinalia Lutherana; diſpoſitiones Bibliorum & verſionum tempore Origenis; prognoſticon Theologicum ſuper futura pace Germaniæ; judicia Jeſuitarum de Aug. Confeſſ.; dialogiſmus Chriſti & Chriſtiani; de emendandis Germanorum moribus; de honore & præmiis Profeſſorum & Rectorum; de Pareliis; de quatuor noviſſimis; de amore crucifixo; Seculum XV Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ; Papa mulier; an corpus Dionyſii Areopagitæ apud Ratisbonenſes, an vero in oppido apud Pariſienſes quieſcat; diſputationes; Orationes*, enz. Hy gaf ook uit: *Pſellus in Organum Ariſtotelis; Canones Apoſtolici, Chryſoſthomi Oratio in Pentecoſten; Pſalmus CLI; Cæſarii quæſtiones Theolog. & Philoſoph.; Themiſtocles; Poggius Florentinus de infelicitate principum; revelationes S. Brigittæ.* In het Hoogduitſch heeft hy uitgegeven: *Onderzoek aangaande de dwaalſter, die 'er in December des jaars 1618 te Augsburg is gezien; Van den kinderdoop; het oude en nieuwe Pausdom; geeſtelyke betrachtingen, in welke zich voor eenige jaren twaalf heilige kluizenaren geoeffent hebben; Voorzeggingen van den Propheet Joachim; Eere, leven, leer en doodt van D. Luther; onderzoek der vrage, waar de Chriſtelyke kerk is geweeſt voor den tydt van Luther?* Van zyn *Catalogus bibliothecæ Auguſtæ*, in den jare 1633 uitgekomen, zegt men, dat hy de menſchen wys maakte, dat 'er maar 100 exemplaren van gedrukt waren; het welk maakte dat hy zyne exemplaren al reizende kwyd wierdt, ſchoon 'er veel meer van gedrukt waren. Men heeft hem ook te laſt gelegt, dat hy dikwils zo arm was, dat hem zyne dochteren ten koſte van hare eere hebben moeten onderhouden; doch beide deze beſchuldigingen zyn verdicht, en door *Jacobus Bruckerus*, die zyne levens-beſchryving in het jaar 1724 in het Latyn heeft uitgegeven, genoegzaam wederlegt.

EHRENBERG, een vermaard kaſteel en pas in Tirol, aan de kant van Zwaben gelegen, wierdt in den jare 1546 van de Smalkaldiſche bondgenoten, onder het bevel van Schertel, in den jare 1552 door Maurits, keurvorſt van Saxen, en in den jare 1703 door Beyeren verovert; maar kort daar na door de bondgenoten weder heinomen. Ook heeft al in den jare 1632 Bernhard, hertog van Saxen-Weimar, eenen aanſlag daar op gemaakt, maar het mislukte hem. Deze plaats wordt in het gemeen in Duitſchlandt genoemt de *Ehrenburger Klauze.*

EHRENBREITSTEIN. Zie HERMANSTEIN.

EHRENFELS, een kaſteel in Rinkau tegen over Bingen gelegen. Men vindt ook in de Opper-Paltz, digt by Regensburg, een vrye Ryks heerlykheit van dezen naam, aan Paltz-Nieuwburg toebehorende. Voor dezen hebben het die van Stauffen bezeten, en wordt daarom in de gedenkſchriften dikwils *Stauf-Ehrenfels* genoemt, zynde in den jare 1567 door Bernhard, den laatſten uit het geſlacht van Stauffen, aan Paltz-Nieuwburg verkocht. Men vindt ook nog een *Donau-Stauffen* omtrent Regensburg, aan Beyeren toebehorende, als ook een *Regen-Stauffen*, aan den Regenſtroom.

EHRENFRIED, of EZO, Paltzgraaf aan den Rhyn, was een zoon van Paltzgraaf Herman, en een neef van Adolf den Kwaden, hertog van Beyeren. In den jare 985 heeft hy by keizer Otto den III te Quedlinburg het aartsſchenkers-ampt waargenomen. Door Mathilde, zyne gemalin, des keizers zuſter, hadde hy na keizers Otto des III doodt grote hoop tot de keizerlyke kroon; maar keizer Hendrik de II wierdt hem voorgetrokken, waar door zy zamen in een oorlog geraakten, die aldus wierdt bygelegt, dat de keizer aan den Paltzgrave Ehrenfried inruimde het eilandt van St. Suibert, Keizersweert, Duisburg aan den Rhyn, en Saalfeldt in Thuringen. Deze Paltzgraaf hadde zynen ſetel te Thonaburg, nu Thauberg, in het hertogdom Gulik. Hy liet tot opvolger zyner Staten na zynen tweeden zoon Otto; want Herman, de eerſtgeboren, was aartsbiſſchop van Keulen, en de derde, Ludolf, kreeg maar een graafſchap tot zyn aandeel. Dezes Ludolfs zoon is echter vervolgens hertog van Beyeren geworden. *Tolner Hiſt. Palat. p.* 229. *Pfeffinger ad Vitriar. p.* 94.

EHRENFRIEDERSDORF, of EBERSDORF, een bergſtedeke in Saxen, in het ampt Wolkenſtein, anderhalf uur van Annaberg gelegen. Het zilver-en tin-berg werk, alhier in den jare 1407 ontdekt, heeft dit plaatsje doen opbouwen. *Prodrom. Misn.*

EHRENSCHILDT, (CONRAAD BIERMAN VAN) heer van Teichhof, ridder van Daunebrog, was een in de XVII eeuwe vermaard ſtaatsbediende van den koning van Denemarken. Zyn vader was Marten Bierman, Predikant te Elmedingen, en Baſel; zyne moeder Barbara Stoker van Baſel. Hy is in Oogſtmaandt des jaars 1629 geboren. Zeven jaren te Mompelgard ſchool gelegen hebbende, zette hy zyne ſtudiën in Straasburg nog 3 jaren voort. Voorts naar Gieſſen over Frankfurt reizende, bragten hem de heeren Heinsberg en Lerſer voor geheimſchryver in dienſt van den vryheer van Avauguur, Franſchen gezant naar de Noordſche ryken. Zyn meeſter te Lubek overleden zynde, ging hy in dienſt van Hugo van Terlon, ook Franſchen gezant, en wierdt geheimſchryver van het gezantſchap, in welk ampt hy zich zodanig tot genoegen van Mazarin heeft gekweten, dat men hem in Franſche dienſten zocht te houden, doch de koninklyke Deenſche ryks-hofmeeſter bezorgde hem in den jare 1661 het ampt van koninklyken Deenſchen geheimſchryver van Staat, het welk hy met toeſtemming van het Franſche hof aannam, en den ryks-ſchatmeeſter Hannibal van Scheſtedt als Deenſchen gezant in Vrankryk verzelde. In den jare 1665 weder in Denemarken gekeert zynde, wierdt hem de onderhandeling met buitenlandſche ſtaatsdienaren aanvertrouwt, en is aldus langs verſcheide trappen van eerampten opgeklommen, tot dat hy in den jare 1680 geheime Staats-Raadt is geworden, zyn geſlacht onder den Deenſchen ryks-adel, en hy in den jare 1684 in de koninklyke Deenſche ridderorde van Dannebrog aangenomen. Zyne trouwheit, ſchranderheit, naarſtigheit en zachtzinnigheit hebben hem bemind en geacht gemaakt. Hy is eindelyk den 24 April in den jare 1698 overleden, nalatende eenen zoon en twee dochteren. *Memoir. de Terlon. Puffend. de reb. geſt. à Carol. Guſtav. & à Fred. Wilh.*

EHRENSTEIN, een oud ſlot, met een gebiedt van zes dorpen, in Duitſchlandt, in 't landgraafſchap Thuringen, niet verre van Kraneveldt, is een keizerlyk leen, den vorſten van Rudelſtadt toebehorende. Graaf Lodewyk van Gleichen zoude het in den jare 1241 by uiterſte wille aan zyne Saraceenſche vrouwe in lyftocht gemaakt hebben. *Olear. Synt. rer. Thur. Tom. I. pag.* 229. *Gregor. leztflor. Thuring. p.* 198. *Tromsder acc. Geogr.*

EHRESBURG. Zie ERESBERG.

EHRHOLTSBACH, een marktvlek in Beyeren, onder 't bisdom van Regensburg en 't landgericht Trisbach, 3 mylen van Landshut, tuſſchen Rodenburg en Dingelfingen. *Chur-Bayern p.* 294.

EHRNAU. Zie ERNAU.

EHUD, een zoon van Sera, uit den Stamme Benjamin, is geweeſt een der Richteren Iſraëls. Hy was links, en doodde den koning der Moabiten, Eglon, als hy hem geſchenken bragt, waar door hy de Iſraëliten uit de ſlaverny dezes konings verloſte in den jare 2583 van de ſcheppinge der wereldt, en 1401 voor de gemeene Chriſten rekening. *Judicum c.* 3. *Joſeph. l.* V. *c.* 5.

EIBENSTOCK, een kleine bergſtadt in Duitſchlandt, in het markgraafſchap Meiſſen, in het Ertsgeburgſche, een myl van Sneeberg, welke veel tin-bergwerken, en een eigen bergmeeſter heeft, doch anders onder het ampt Zwartzenberg behoort. *Knaut Prodr. Misn.*

EICETEN, of HEICETEN in 't Latyn *Eicetæ*, zyn geweeſt zekere ketters in de zevende eeuwe, welke een monniksleven voerden, en ſtelden, dat men Godt niet wel zonder danſſen en zingen kon loven en dienen, willende op deze wyze navolgen het gedrag van Mozes en de Propheteſſe Mirjam, Aärons zuſter, met de vrouwen, wanneer de Iſraëliten door de Rode zee gingen, en Pharao met zyn volk daar in verdronk; om het welke te beter te doen zy ook vrouwsperſonen in haar orde of gezelſchap aannamen. *Joh. Damasc. l. de Hæreſ. verb.* Eicetæ. *Sander. Hæreſ.* 150. *Exodus c.* 15. *Gualter. Chron. ad ſecul.* VII.

EICHHOLTS, een ſlot in Sileſië, in 't vorſtendom Lignits, waar van een adelyk geſlacht den naam voert. *Sucæ Schl. Chron.*

EICHSFELDT, of EISFELDT, in 't Latyn *Eichsfeldia*, en *Eisfeldia*, een klein landſchap in Duitſchlandt, tuſſchen 't landt van Heſſen, Thuringen, en Brunswyk gelegen, en aan den keurvorſt van Mentz toebehorende. Serrarius meent, dat het den naam van *Eichsfeldia* van de oude eikenboſſchen, of *Eisfeldia* van de koude gekregen heeft. Wanneer S. Bonifacius in Eichsfeldt gekomen was, zou hy op den hogen Stuffenberg het afgodenbeeldt Stuffa ter neder geworpen, en op het opperſte des bergs een kapelletje of gebedehuisje geſticht hebben, daar keizer Karel de Grote vervolgens bevolen hadde eene grote kerk te bouwen. Dit Eichsfeldt is, zo als eenigen zeggen, door den aartsbiſſchop van Ments van den grave van Gleichenſtein gekocht; doch anderen willen, dat hertog Otto van Brunswyk het in den jare 1366 aan den keurvorſt Gerlach verkocht heeft; waar tegen echter altydt van het huis van Brunswyk, gelyk nog in de laatſtvoorleden eeuwe, als hertog Erneſt Auguſtus de regeering aanvaardde, is geproteſteert geworden. De aartsbiſſchop van Mentz, Daniel Brendel, die geſtorven is in den jare 1582, heeft de Roomſche Religie in dit landt weder ingevoerr. Het is vruchtbaar in granen, en leggen daar in de ſteden Duderſtadt, Heiligenſtadt, Worbis, Dingelſtet, Rumſpring, en de abdy Gerade. *Serrarii Moguntiaca. Zeileri Topogr. Mogunt.*

EICHSTADIUS (LAURENTIUS) van Stettin in Pomeren, is geweeſt een Medecynmeeſter en wiskundige, en heeft geſchreven *Pædia Aſtrologica; Ephemerides*; enz.

EICHSTADT. Zie AICHSTADT.

EICKIUS. Zie EYK. (VAN)

EIDELER-SCHANS. Zie DYLER-SCHANS.

EIDER, EYDER, in 't Latyn *Eidera*, en *Epidora*, een rivier in Holſtein, haren oorſprong hebbende by Segeberg, niet verre van de Ooſtzee en 't landſchap Wagrië. Zy ſcheidt de hertogdommen van Holſtein en Sleeswyk van malkander, en paſſeert Rensburg, Frederikſtadt, alwaar zy de Treen inneemt, en Tonningen, waar na zy zich een weinig lager, een loop van 24 mylen met vele kromtens gemaakt hebbende, in de Noordzee werpt. *Pontan. Chorogr. Dan. Danckwerth Schlesw. und Holſtein Chron P. III. c.* 3. *p.* 183.

EIDERLANDT, of EIERLANDT. Zie EYERLANDT.

EIDERSTEDE, of EYDERSTADT, in 't Latyn *Præfectura Epidorenſis*, een landſchap in 't hertogdom Sleeswyk, van byna 14 Duitſche mylen in omtrek, 't welk Zuidwaarts door de zo even gemelde rivier de Eider, waar naar het den naam voert, en Weſt-en Noordwaarts door de zee, tot een half eilandt gemaakt wordt. Landwaarts grenſt het aan de Sleeswykſche ampten Huſum

en

en Schwabstadt, als mede aan 't gebiedt van Stapelholm. Dit landt is zeer vruchtbaar en volkryk, en meest uit indykingen, gelyk daar omtrent nog vele geschieden, van water tot landt geworden; waar door het nog altydt by hoge watervloeden in groot gevaar is, niettegenstaande de dyken met zware kosten worden onderhouden: zo als het ook hard getroffen is door den hogen vloedt op Kersdag of den 25 December van den jare 1717. Het wordt door een vorstelyk stadhouder geregeert. De voornaamste plaats daar in is de Holstein-Gottorpsche stadt Tonningen. *Dankwerth Schlesw. P.* II. *c.*13.*p.*147.

EIFFEL, in 't Latyn *Eiffalia*, een streek lands tusschen het Triersche, Keulsche, en Guliksche, waar in de graafschappen Manderscheidt, Reifferscheidt, Arenberg, Birneburg, en Sleida gelegen zyn. De stadt Munster-Eiffel aan de Erft heeft daar van haren naam.

EIGEL. Zie AIGLE.

EIGIL, EIGILO. Zie EGIL.

EIGUES, EIGUEZ, AIGUE, of AYGUES, in 't Latyn *Isarus*, *Aigarus*, en *Eigarus*, een rivier in Vrankryk, in 't Dauphiné, haren oorsprong hebbende in 't gebergte van die provincie, naar de kant van 't Gapançois. Zy passeert te Nions en S. Tronquet, en werpt zich op de zyde van Orange in de Rhône. De Historieschryver van 't Dauphiné heeft deze rivier verwart met de Ouveze, of Ouvete, *Ovidia*, die te Buis en Vaison passeert, en zich met de Sorgue vermengt voor dat zy zich in de Rhône ontlast. *Masson Descript. flum. Gall. Chorier Hist. du Dauph. lib.* I. *Colombi de Episc. Vasion.*

EIKE of EIKEBOOM (Ridder-orde van de) zou in den jare 722 door Garsias Ximenes, koning van Navarre, voor de edelen van zyn ryk ingestelt zyn geweest, na dat hy kort te voren in een gelukkig gevecht tegen de Moren het teken van een kruis op een eikeboom zeide gezien te hebben. Het kleedt van de orde was wit, en het teken der zelve een rood kruis op de kruin van een groene eik, waar by stonden deze woorden: *Non timebo millia me circumdantium*, dat is: *Ik vreze gene duizenden, die zich rondom my legeren.*

EILARDUS, of EYLARDUS, veertiende abt van Adewert, of Auwert, eene beroemde abdy van de Bernardinen of Cisterci-orde in het Wester quartier van de Groninger Ommelanden, volgde op den abt Eyboldus, de welke in den jare 1305 overleden was, en heeft het bewindt vier en twintig jaren en even zo vele weken gevoert. Hy is beroemd wegens zyne mildadigheit en goedertierenheit, in een groten hongersnoodt in Nederlandt in den jare 1315 betoont. De oorzaak van dezen hongersnoodt was, dat het schier tien maanden achter malkander, als zonder ophouden, geregent hadt, waar door al het veldgewasch vergaan of verdorven was. De noodt was zo groot, dat dode krengen, en het onkruidt, in het wild wasschende, voor goede kost gehouden en gegeten wierden. De menschen liepen met gansche benden beedelen; maar het gebrek was algemeen, zo dat zy weinig of niets krygende, met hopen dood ter neder vielen. Wegen en straten, bosschen en wildernissen, daar zy maar wilde kruiden zochten, lagen met dode ligchamen bezaait. In het kort, de ellende was niet te beschryven. In dezen algemeenen noodt deedt de abt Eilardus een pot van eene wonderbare grootte maken, in welken dagelyks voor arme lieden spyze gekookt wierdt; en wordt die pot, ter eeuwige gedachtenisse, nog tegenwoordig te Groningen in het H. Geesthuis bewaart en vertoont. Eilardus is den 21 April des jaars 1329 overleden. Zie *Ubbo Emmius*, *P. Winsemius*, *C. Schotanus* op het bovengemelde jaar 1315, en *de Oudheden en Gestichten van Groningen p.* 236, 237 *edit. in* 8.

EILENBERG, of EULENBERG, was voor dezen een sterk bergslot en pas, mitsgaders een kleine stadt, in Moravië, digt by de grenzen van Silesië, 3 mylen van Olmuts. De generaal Torstensohn veroverde het in den jare 1643, en vondt daar in, behalven veel proviant en ammunitie, een millioen aan geldt. *Pufend. Schw. Gesch. p.* 53. *Alsted. Chron. p.* 685. *Bottigers Isag. Hist. p.* 749.

EILENBURG, een oud bergslot in Meissen, in den Leipziger kreits, aan de rivier de Mulda, 3 mylen van Leipzig, onder de keurvorst van Saxen behorende. Deze stadt is zeer oud, zynde al bekend geweest in den jare 961, en heeft dikwils verandering van heeren gehad. *Simons Eilenb. Chron. Frenzels Dissert. de Ileburgo. Junkers Einleit. zur mitl. Geogr. p.* 147, 251.

EILENBURG, voortyds ILBURG of ILENBURG, een vryheerlyk geslacht in Pruissen, 't welk zyn naam van de even gemelde stadt en heerlykheit Eilenburg in Meissen bekomen heeft. Van des zelfs oorsprong vindt men zeer verscheide gevoelens, doch het waarschynlykste is, dat het gesproten is van *Otto van Ronnof*, die omtrent den jare 1289 heeft geleeft, en ter dier tydt de voorschreve stadt van koning Wentzeslaus van Bohemen te leen verkreeg. Naderhandt heeft zich dit geslacht in Saxen wyder uitgebreid; en in den beginne van de vyftiende eeuwe hebben zich eenige daar van naar Pruissen begeven, daar zy nog de goederen Sallingen, Tolsdorf, Prassen, Hermansdorf, Orlowe, enz. bezitten. *Balb. Stemmatogr. Procem. Beckler. Hist. Hovorr. Simonis Eilenb. Chron. Hartkn. Preuss. Hist. Abel Staats-Geogr.*

EILHEMIUS, (Abraham) broeder van Petrus Daniel Eilshemius, van wien hier na, was Gereformeerd Predikant te Beetgom en Englum in Vrieslandt, en schreef: *Decem Conciones seu spirituales piæ animæ Deliciæ*, gedrukt te Leeuwarden in den jare 1645.

EILSHEMIUS, (Daniel Bernard) zoon van Bernard Buwo Frisiis, Predikant te Eilsum, een dorp in Oost-Vrieslandt, gelegen in 't ampt Grietsyl. Eerst studeerde hy eenigen tydt te Norden, toen Andreas van Larrelt en Adolph Empenius aldaar nog Gereformeerde Predikanten waren. Daarna op de hogescholen zyne studiën volvoert hebbende, wierdt hy in 't gemelde dorp Eilsum, alwaar hy in 't jaar 1555 geboren was, in 't jaar 1575 in zyn 21 jaar Predikant, en door de toenmaals regeerende gravin Anna van Oldenburg in den heiligen dienst geconfirmeert. Nadat hy vyftien jaren te Eilsum gestaan, en ook eenigen tydt preses of voorzitter van 't Cœtus, 't welk toen in 't Grietmerampt gehouden wierdt, was geweest, wierdt hy in 't jaar 1590 te Embden beroepen, alwaar hy nog 23 jaren Predikant was; en gelyk het Oost-Vriesche Cœtus, op aanhitsinge van Ligarius, in 't jaar 1583 te Embden afgeschaft, en in het Grietmerampt gehouden wierdt; doch in 't jaar 1595 weder te Embden wierdt belegt, zo is Eilshemius te Embden ook nog 9 jaren preses of voorzitter van 't Embder Cœtus geweest: waarom ook zyne beeldtenisse nog in de vergaderkamer der Predikanten te Embden gezien wordt. In 't jaar 1618 wierdt hy met zynen amptgenoot Ritsius Lucas Grimershemius afgezonden van Embden op 't Synode, in de jaren 1618, en 1619 te Dordrecht gehouden, en keerde in 't jaar 1619 weder naar huis, als te zien is uit den Latynschen brief, welken de Hoog Mogende Heeren Staten Generaal der Nederlanden schreven aan burgermeesteren en Raadt der stadt Embden, en waar in zy om twee afgezanten op dat Synode verzochten, welke brief nog op 't stadhuis te Embden bewaart is. By 't vertrek van Eilshemius van Dordrecht schreven Johannes Bogerman, preses van dat Synode, en verscheide andere leeraars van Nederlandt hunne namen en spreuken in Eilshemius stamboek, 't welk nog is in bewaringe van zyn zoons zoons zone, Joh. Eilshemius, tegenwoordig bouwheer te Embden. Die de handelingen van dit Synode leest, zal bevinden, welk een voortreffelyk Godgeleerde deze Eilshemius was, en hoe vele besluiten uit zyn oordeel zyn opgemaakt. Hy overleedt te Embden in 't jaar 1622, oud zynde 68 jaren, gelyk ook blykt uit zyn grafschrift in 't choor van de grote kerke te Embden, aldus luidende:

Hic conditum est Corpus
Danielis Bernhardi Eilshemii,
Theologi Orthodoxi,
Qui Deo, Veritati, Ecclesiæ & Patriæ
(dum vixit) fideliter inserviit, sicut
Scripta ejus edita etiamnum testantur.
Præfuit Ecclesiæ Christi
Quadraginta septem annis, nimirum
XV in Eilsum, & Embdæ XXXII.
Obiit in Dno. pie & placidissime
Anno ætatis suæ LXVIII, æræ V Christianæ
CIↃ IↃC XXII, pridie Calend. Julii,
Cui
Vidua & Liberi moestissimi
Hoc monumentum posuerunt.

Dat is: *Hier is begraven het ligchaam van Daniel Bernhard Eilshemius, den rechtzinnigen Godgeleerden, de welke Gode, de waarheit, de kerke en 't vaderlandt (terwyl hy leefde) getrouwelyk heeft gedient, gelyk zyne uitgegevene schriften ook getuigen. Hy is over de kerke van Christus geweest zeven en veertig jaren, namentlyk XV te Eilsum, en XXXII te Embden. Hy is in den Heere Godzalig en zeer zacht overleden in 't jaar zynes ouderdoms LXVIII, naar de Christen tydrekeninge* 1622, *den* 20 *July, voor wien de bedroefde weduwe en kinderen dit gedenkteken hebben gestelt.* Wat de schriften van dezen Eilshemius belangt, daar door betoonde hy zich eenen wakkeren Godgeleerden te zyn, eerst met zyn *Handboek des waren Geloofs*, of korte uitlegging van de *Embder* of *algemeene lands Catechismus*, met de Schriftuurplaatsen op den randt, verdeelt in 26 Zondagen, zo als men toen de Catechismus tweemaal 's jaars in de kerken en scholen doorleerde, gedrukt in 8 in 't jaar 1610. In de voorreden van dit *Handboek* beloofde Eilshemius eene breder verklaring te zullen uitgeven, gelyk hy ook haast deedt; want hy schreef over de Embder Catechismus eene uitvoerige uitlegging, onder den tytel van *Oost-Vrieschlands Kleinoodt*, in 4 gedrukt te Embden 1612, in de oude Oost-Vriesche tale, toen gebruikelyk, vermengt met vele oude Saxische woorden, een werk voldeftige Godgeleerde zaken, waardig in 't Nederlandsch vertaalt te worden, te meer, dewyl over de Embder Catechismus, by de 10 jaren ouder dan de Heidelbergsche, niemandt anders dan deze Eilshemius heeft geschreven. En gelyk nu eenige harde Lutheranen veelmaals den voortgang der Hervormde Religie te Embden dwarsboomden, zo zag men in 't jaar 1618 een boek uitkomen, onder den tytel van *Eigenwillige Proeve*, zynde gemaakt van dien harden Lutheraan Balthasar Mentferus, Doctor en Professor op de Hessische hogeschole te Giessen, als een tegenschrift tegen Eilshemius *Kleinoodt*; waar tegen Eilshemius een boek heeft geschreven, onder den tytel van *Verdediging des Kleinoods*, in 4 gedrukt te Embden 1621. Men zie daar over na *G. Outhofs Waarschouwinge pag.* 643 enz.

EILSHEMIUS, (Petrus Danielsz) een Embdenaar, zoon van Dan. Bernh. Eilshemius, geboren in 't jaar 1595. Eerst was hy in Vrieslandt drie jaren Predikant op een dorp; daar na wierdt hy te Leeuwarden beroepen in 't jaar 1623; en in 't jaar 1632, den 9 December, wierdt hy Predikant te Embden, alwaar hy zich met groten lof kweet. Als te Embden in 't jaar 1648 den 8 February de Nieuwe of Noorder kerk volbouwt was, deedt deze Eilshemius 's voormiddags de eerste predikatie in de zelve, uit *Gen. XXVIII*, 16.—22, zynde de zelve door den druk gemeen gemaakt. Hy overleedt den 14 October 1649, oud 54 jaren. Zyn grafschrift in 't choor der Grote kerke te Embden luidt aldus:

Memoriæ Viri vener.
D. PETRI EILSHEMII, D.F.
Qui postquam Deo & Ecclesiæ
Inserviisset annis XXIX.
in agro III.
Leovardiæ IX.
Embdæ XVII.
Lenta febri consumtus
ex hac vita emigravit
Ao. MDCXLIX. 14 Octobr. ætat. LIV.
Corporis exuvias
Heic juxta paternas
Vidua mœrens
P. C.

Ook ziet men zyne beeldtenisse in de Coetus-kamer te Embden nog ten toon.

EIMBECK, of EINBECK, de hoofdstadt des vorstendoms Grubenhagen, in 't hertogdom Brunswyk, 2 mylen van Sandersheim, en zo veel van Northeim, tusschen het hoge en koude gebergte, de Hoesse genaamt, en de rivier Ilme gelegen. Deze stadt is eerst een vlek geworden door de menigvuldige bedevaarten naar de kapelle des Heiligen Bloeds, die men daar nog tegenwoordig toont. Daar na verhefte de gravin Sesa van Catlenburg de zelve in den jare 1094, ter eere van den H. Alexandrinus, tot een sticht, waar toe zy al haar graaflyk sieraadt en kleinodiën, en veel gelds, te koste gelegt hebbende, wierdt de bouw daar van door haar zoons vrouwe Geertrui in den jare 1108 voltrokken; 't welk aanleiding tot verdere bedevaarten gaf, waar door de plaats zodanig aangroeide, dat de dorpen Diedepen, Kunhauzen, Beezen, en Oldendorf daar in gesloten wierden, en men een uur van noden heeft om de zelve op de wal rond te gaan. Zy heeft vyf poorten met ravelynen voorzien, en drie kerken; doch heeft door brandt en oorlogs-gevallen veel geleden. Het Einbecker bier was voor dezen vermaard, en wordt daar van veel vertiert. In den aanvang behoorde deze stadt aan den grave van Dassel, wiens beste plaats het was; maar als graaf Bernard in den jare 1267 de burgers boven hun vermogen bezwaarde, stonden de zelve tegen hem op, en gaven zich over aan hertog Albert van Brunswyk, die toenmaals te Grubenhagen was; en sedert is die stadt altydt onder het gebiedt der hertogen van Brunswyk gebleven. *Letzneri Dassel. Chron. l.* VI. *Topogr. Brunsw. & Luneb. Hofmans Regenten-Saal p.* 398. *& seq. Zeiler. Topogr. Brunsv. p.* 77. *& seq.*

EIMMART, (GEORG CHRISTOFFEL) een vermaard kunstenaar, geboren te Regensburg den 22 Augustus in den jare 1638. Als hy uit de schole in zyn vaderlandt te rug kwam, en in het zo genoemde *Gymnasium poëticum* gepromoveert wierdt, hieldt hy in zyn zestiende jaar een gewoon dispuit, trok daar op naar Jena, en hoorde met Sturmius de lessen van Weigel over de wiskunde vier jaren na malkander. Wanneer hy uit gebrek van middelen naar huis keerde, stierf zyn vader; en schoon hy eerst van voornemen was geweest een staatsman te worden, veranderde hy echter van besluit, begaf zich naar Neurenberg, en oeffende de schilderkunst, waar van hy van zyne jeugdt af een groot liefhebber was geweest. Doch hy vergat daar by de hoge studien niet, en hadt een ongemeene lust tot de sterrekunde; kocht vele kostbare instrumenten, en was de uitvinder van verscheide nieuwe. Hy hadt altydt een tamelyk getal van jonge lieden in zyn Observatorium, welke hy in de sterrekunde onderwees; en hy kreeg dikwils bezoek van voorname geleerden en andere vreemde personen, die met groot genoegen by hem vonden het geen zy in en buiten Duitschlandt te vergeefs gezocht hadden. Wanneer de Fransche troupen in den jare 1688 tot in het Neurenbergsche doordrongen, en het gemelde *Observatorium* tot een bastion zou gebruikt worden, kreeg hy buiten verwachting daar door gelegenheit om alles in een beter staat te brengen, en hy verbeterde zyne werktuigen, zo dat hy de zelve overal zou kunnen gebruiken. Hy wierdt in den jare 1683 door den koning van Zweden, Karel den XI, aan het hof van Stokholm als des zelfs plaatsnyder met de grootste beloften beroepen; en hoewel hy niet derwaarts trok, heeft hy echter zyne meeste werken, (hebbende nog eenige nieuwe uitgevonden) by de intrede van koning Karel den XI, zeer kunstig in koper gesneden, en overgezonden; waar op hy wegens deze en vele andere voortreffelyke kunststukken tot bestierder van de akademie der schilders te Neurenberg wierdt aangestelt. Hy heeft verscheide schriften nagelaten, als in het Latyn: *Ichnographia Contemplationum de Sole*, 't welk hy den koning van Vrankryk, Lodewyk den XIV, opdroeg, en eenige andere kleine werkjes van de zon- en maanverduisteringen, enz. welke schriften de Heer M. Christoph Jakob Glaser, met des zelfs *Triangulum Cœleste*, en *Uraniæ Noricæ templum Eimmartinum*, heeft uitgegeven. Onder zyne handschriften heeft men gevonden: *Rerum Sideralium farrago ab an.* 1670 *usque ad ann.* 1704, *& amplius observationes* 99 *generum titulorumque complectens*; *dispositio operis magni*, waar van de *Ichnographia*, waar van boven gewag is gemaakt, enkelyk een voorloper was; *tabula declinationis punctorum Eccliptica ad singula graduum minuta expansa*; *nota in Genealogiam Cluverii*; *Physiognomia*; *quatuor phases lunæ æri incisa*; *Asterismi Antenoris & Aquilæ, Ursæ majoris, Persei, Ursæ minoris, totidem laminis æneis incisi*; *observationes circumjovialium, cum duabus laminis cupreis*; *Micographia stellarum*; *Phases lunæ ultra* 300 *a filia ejus unica e cœlo per tubum delineatæ*; *diarium tempestatum ab an.* 1695 *ad ann.* 1700; *Geographica*, *Mechanica*; *Paradigmata Problematum Astronomicorum ex observationibus propriis cœlitus de luctis calculati*; *Constructio sphæræ armillaris Copernicanæ*; *idea Observatorii Uraniburgici*; *problemata Sphærica in usum filiæ conscripta*; *descriptio fabricæ & usus Sextantis Astronomici*; *descriptio duorum Meteorum plane insolutorum, alterius de ult. Jun.* 1680. *alterius d.* 5. *Decemb.* 1682. *visorum*; *circa res siderales nonnulla curiosa*; *Ortographica Sphæræ descriptio, visu per æquinoctia & horizontis planum incedentis*; *notanda pro observationibus Astrorum*; *nomenclatura selenographica*; *Syllabus B. conatuum*; *Examen rigidum pro qualitate tam instrumentorum, quam observationum per ea peractarum institutum*; *Icones faciei Lunaris diversarum Phasium nativo colore depictæ, numero* 36; *novi globi perpetui terrestris & cœlestis, diam.* 1. *ped.* Twee jaren voor zyne doodt viel hy in eene grote krankheit, die hem zodanig van zyne krachten beroofde, dat hy drie maanden voor zyne doodt zo zwak wierdt, dat hy naauwlyks in zyn huis kon omwandelen. Hy overleedt eindelyk den 5 January in den jare 1705.

EINDHOUT, of ENDERT, aan een spruchtel van de grote Nethe, tusschen Meerhout en Oosterloo gelegen, in het quartier van Herentals, gedeelte des hertogdoms Brabandt, is een groot dorp in het gebiedt van Ghele, tot welkers heerlykheit het ook behoort. De begeving der pastory behoort aan het klooster Averbode. *J. L. van Kraaiwinkel in vit. S. Dympnæ. Chorograph. Sacr. Averbodii.*

EINDHOVEN. Zie EYNDHOVEN.

EINHORN, (PAULUS) een Godgeleerde in Lyflandt, was superintendent in Koerlandt, en larheer te Mietau. Hy schreef: *Historia Lettica de populi hujus origine, moribus, republica*; *de reformatione gentis Letticæ in Curlandia*, nevens vele *redenvoeringen*, en stierf den 28 May in den jare 1656.

EINSHEIM. Zie ENSISHEIM.

EINSIEDEL, eerst een klooster en daar na een jagthuis in 't hertogdom Wurtemberg, tusschen Stutgard en Tubingen, in Schonbuch, een bosch, waarom het ook *de Blaauwe Monnik in Schonbuch* genoemt wordt. Het is gesticht door hertog Everard met den baardt in den jare 1492, na dat hy in den jare 1482, op de reis, die hy deswegen naar Rome deedt, verlof daar toe van den paus verkregen hadt. Naderhandt hebben het de hertogen wereldlyk gemaakt, en tot een jagthuis gebruikt, waar in zy eene stoetery hebben aangelegt. In den hof van 't klooster staat een hoge doornboom van een mans dikte, wiens stam door gemelden Everard met den baardt, zo als gezegt wordt, op zyn hoedt met zich uit het Heilige Landt is gebragt. *Ephemerides von Wurtenberg citat. ann. Crusius Ann. Suev. P. III. l.* VIII. *c.* 6, *& l.* IX. *c.* 5.

EINSIEDEL, een oud en voornaam adelyk geslacht in Saxen, in 't markgraafschap Meissen, 't welk eenigen menen uit Zwitserlandt, en anderen uit Bohemen afkomstig te zyn. Altoos het is zeker, dat de oude Boheemsche schryvers dikwils gewag van 't zelve maken. *Coert van Einsiedel* liet in den jare 1426 zyn dapperheit blyken in den slag by Aussig. Onder dezes descendenten is geweest *Hendrik Hildebrand*, die het ampt van Raadt by vyf hertogen van Saxen heeft bekleed, en een goed vriendt van Luther was. Hy stierf in den jare 1557, en liet vyf zonen na, waar van *Johannes* in den jare 1582 zonder mannelyke erven overleden zynde, de overige de hoofden zyn geworden van de vier volgende adelyke liniën, als namentlyk *Hendrik*, Geheime Raadt by den keurvorst Augustus, opper-hof-richter te Leipzig, en ampts-hoofdman te Colditz, van de *Salische* linie, aldus genaamt naar het goedt Salis, in het ampt Borna. Deze wordt tegenwoordig de *Anhaltsche*, als mede de *Gereformeerde* linie geheten. *Haubold*, keur-Saxische kancelier en opziender der Consistoriën, van de *Scharffensteinsche* linie, den naam voerende van het slot Scharffenstein, in 't ampt Wolkenstein. *Hildebrand* keur-Saxische land-Raadt en opper-rentmeester, van de *Gnandsteinsche* linie, alzo geheten naar het slot Gnandstein in het ampt Borne; en *Abraham*, heere van Syra en Hopfgarten, een zeer geleerd man, van de *Syrische* linie, dus genoemt naar het goedt Syra, in 't gemelde ampt Borne gelegen. Van deze liniën zyn nog verscheide personen in leven en aanzien. *Becm. Anh. Hist. P. VIII. p.* 211. *Albini Meisn. Land-Chr. p.* 374. *Knaut Prodr. Misn. Mulleri Annal. Sax. Theobald. Hussiten krieg P. I. p.* 237. *Weingaart Furstensp. p.* 261. *Peckenst. Theatr. Sax. pag.* 73. *Balbin Miscell. it. Epit. Regn. Boh. Spangenb. Adelsp. P. II. Rechenb. Misn. Litter. Nobil.*

EINSIDLEN, MARIEN-EINSIDLEN, *Eremus D. Virginis*, een vorstelyke abdy van de Benedictyner orde, nevens een tamelyk groot vlek, in Zwitserlandt, niet verre van de Sill, in 't Canton Sweits. Zy heeft haren oorsprong van een kapel, door den eremyt S. Meinradus, den zone van graaf Berchtoldus van Sulgouw, in den jare 838 gebouwt, de welke van Christus zelf, zo als aldaar voorgegeven wordt, ingewyd zou zyn. Tot het Mariënbeeldt in deze kapelle geschieden grote bedevaarten, 't welk die abdy heerlyke schatten aanbrengt. De abten zyn meest alle uit graaflyke, vryheerlyke, en adelyke geslachten geweest, en keizer Rudolphus heeft in den jare 1274 den als toen regerenden abt Ulrich tot Ryksvorst verklaart. De opperheeren dezer abdyë zyn eerst geweest de graven van Rapperswyl, naderhandt die van Habsburg, en tegenwoordig staat de zelve onder het gemelde Canton Sweits. *Hartmann. Annales Einsidlens.*

EIRAS, een berg in Messenië, op welken de Messeniërs zich gedurende elf jaren tegen de Lacedemoniërs verdedigden, wanneer hun generaal Aristomenes, na dat de Lacedemoniërs een slag van hen gewonnen hadden, zich daar op verschanste, alwaar hy niet alleen verweerender wyze ageerde, maar zelf den vyandt aantastte; en niettegenstaande Aristomenes in een gevecht gevangen wierdt, de Messeniërs lieten daarom hunne verdeediging niet zakken, tot dat hy met de vlucht ontkomen zynde, nog verscheide jaren het beleg uithieldt, doch de Lacedemoniërs veroverden echter eindelyk de plaats in het eerste jaar van de acht en twintigste Olympiade, 916 jaren voor de gemeene Christen rekening. *Pausanias in Messeniacis. Marsham.*

EISDORF, een vlek en gerichtsstoel in Duitschlandt, in 't mark-

markgraafschap Meissen, in 't ampt Lutzen, dat tot het stift en bisdom Merseburg behoort.

EISEN, (Karel Christoffel) een geneesheer, geboren te Neurenberg den 26 May in den jare 1649, studeerde te Jena, Straasburg en Basel, alwaar hy in den jare 1673 Doctor wierdt gemaakt, en in den jare 1674 in het collegie der geneesheeren te Neurenberg aangenomen. Vervolgens wierdt hy in den jare 1680 stads Doctor te Culmbach, en stierf den 3 February des jaars 1690 aan de teering, hebbende geschreven: *de melancholico & maniaco patiente*; *de mensium suppressione eorumque per aurem sinistram excretione*; *de comate somnolento*; enz.

EISENACH, een stadt in Duitschlandt, in 't landgraafschap Thuringen, niet verre van de grenzen van Hessenlandt en de rivier de Werra, daar het riviertje de Horsel in de Nessa valt, by het Thuringer woudt, 3 mylen van Gotha. Na den slag, alhier gehouden tusschen Burchard, hertog van Thuringen, en de Hunnen in den jare 909, is het oude Eisenach, 't welk als toen aan den Petersberg tusschen de riviertjes de Nesse en de Horsel lag, benevens andere steden in Thuringen, verwoest geworden: waar op naderhandt graaf Lodewyk van Thuringen en Hessen, bygenaamt de Springer, de stenen van de verwoeste stadt en des zelfs muren over de Horsel deedt brengen, en omtrent het jaar 1070 een nieuwe stadt aanving te bouwen, en met een ringmuur te omvangen, welke het tegenwoordige Eisenach is. Het is de hofstadt der vorsten van Saxen-Eisenach, die zedert den jare 1707 met een illuster school is verzien. In den jare 1528 kwam alhier de Luthersche Religie in, en het volgende jaar liet Johannes, keurvorst van Saxen, de Roomsche geheel afschaffen. 't Landt rondom is bergachtig, voornamentlyk naar 't Zuiden, daar de Ensfelberg, het hoogste gebergte van Thuringen, legt. De grondt is 'er nochtans tamelyk vruchtbaar, doch meer in hop dan graan of gras-gewas. Digt by deze stadt op eene hoogte legt het slot Wartburg, waar in Luther zich een tydlang heeft verholen gehouden. *Fabricius de Marchion. Misniæ. Dresser. de Urbib. Spangenbergs Sächs. Chron. Joh. Bangens, Reinhards, Rivandri, &c. Thuring. Chron. Sagittarii Antiq. Thur. l.* II. *c.* V, *& Zeileri Topogr. Sax. super. Paullini Hist. Isen. Olearii Syntagma rer. Thur.* 56. *& seq.*

EISENACH. (Hertogen van) De linie der hertogen van Saxen-Eisenach neemt haren aanvang met hertog *Johan Georg*, hertog Wilhems nagelaten derden zone, te Weimar den 12 July in den jare 1634 geboren. Na de doodt van zyn vader (gedurende de gemeenschappelyke landsregeering) kreeg hy tot zyn aandeel Marcksula, nevens eenige andere landen. Doch na de doodt van zyn broeder Adolph Wilhelm en des zelfs laatsten zone kreeg hy, by de in den jare 1672 in de maandt July gemaakte hoofdverdeeling van het Weimarsche huis, het vorstendom Eisenach, alwaar hy eene afzonderlyke lands-regeering aanstelde; doch de gewigtigste dingen, als Ryks-, kreits- en andere voor het gemeene best dienende zaken, bleven onder het bestier van den oudsten in gemeenschap. Hy trouwde in den jare 1661 met Johannetta, dochter van graaf Ernst van Sayn en Witgenstein, en weduwe van den landgrave Johan van Hessen-Braubach, uit welken hoofde ook een groot gedeelte van het graafschap Sayn aan de Saxen-Weimarsche linie is gekomen. Hy deedt in den jare 1677 den veldtocht als keizerlyke generaal veldmaarschalk in de Elzas, en stierf den 19 September in het jaar 1686 digt by het tegenwoordige jagt-en lusthuis Willemsdal aan eene beroerte; en zyne nagelatene gemalin volgde hem in den jare 1701, den 28 April. Onder zyne kinderen is de princesse *Eleonora Erdmuth Louiza* eerst met den markgraaf Johan Frederik van Brandenburg-Anspach, en na des zelfs doodt in den jare 1692 met keurvorst Johan Georg den IV van Saxen-Weissenfels getrouwt, en den 9 September in den jare 1696 te Pretsch gestorven. *Frederica Elisabeth*, zyne tweede dochter, trouwde met den hertog Johan van Saxen-Weissenfels den 2 January in den jare 1698, en wierdt in den jare 1712 weduwe. Zyn zoon, *Johan Georg* de II, volgde hem in de regeering, en wilde zyn broeder niet mede laten regeeren, maar gaf hem tafel-gelden, enz. dewyl de vader het recht van eerstgeboorte hadt ingevoert, waar over grote onlusten ontstonden; maar hy kwam in den jare 1698 zonder erven te sterven, nalatende *Sophia Charlotta*, dochter van hertog Eberhard van Wurtenberg, als weduwe, die tot het jaar 1717 te Alstadt resideerde, en aldaar is overleden. De broeder van hertog Johan Georg, *Johan Wilhelm*, volgde hem op in alle Saxen-Eisenachsche landen. Hy was een tweeling van zyn broeder Maximiliaan Henrik, wordende den 17 October in den jare 1666 geboren; doch welke Maximiliaan Henrik overleedt den 22 July in den jare 1668. Hy hadt, als boven gezegt is, met zyn broeder, hertog Johan Georg den II, eenige onlusten, dewyl deze hem, uit hoofde van het recht van eerstgeborte, door zyn vader ingevoert, alleen met een zeker daar toe gestelt jaarlyks inkomen hadt afgewezen, en hem niet dan het ampt Alstadt wilde inruimen, waar over hy dan in den beginne zeer misnoegt was; doch bemerkende, dat hertog Johan Georg, zyn broeder, gene lyfserven hadde, zyn verdere eischen staakte; daarbenevens maakte hem zyne moeder, eene gebore gravin en erfdochter van Sayn, tot erfgenaam van haar aandeel aan het graafschap Sayn, waar op hy ook een tydlang zyne residentie in het gemelde graafschap te Altenkirchen hieldt, doch naderhandt weder naar Alstadt keerde, en aldaar zyn hof hieldt, tot dat hy in den jare 1696, den 23 December, door zeker gemaakt bestandt het ampt en de stadt Jena, met al het onderhorige, kreeg, alwaar hy dan in den jare 1697 in Maart zyn verblyf ging nemen, en aldaar de regeering bestelde, die hy daar zo lange voerde, tot dat hy na het afsterven van zyn broeder den zelven in zyne landen volkomen opvolgde, wanneer hy zyne residentie naar Eisenach overbragt. De gemelde hertog heeft ook omtrent Eisenach een schonen en groten diergaarden, nevens een vermakelyk lust- en jagthuis, met grote kosten aangelegt, alwaar de hofstoet des zomers zich pleeg te onthouden. De tegenwoordig regeerende hertog bezit de navolgende steden en landen, als: 1) De stadt en het ampt Eisenach. 2) De stadt en het ampt Creutsburg, het gericht Marckfuhl en Burckersrode. 3) Het ampt Gerstungen en het huis Breitenbach. 4) Het ampt Creyenberg, of Tiefenort. 5) Het ampt Bingleben en groot-Rudestet, als mede de voogdy Swanzee. 6) De stadt en het ampt Alstadt. 7) De stadt en het ampt Jena, nevens het ampt Burgau en het steedtje Lobeda. 8] Het ampt en slot Lichtenberg, met de stadt Ostheim, en het geen voorts tot het vorstendom Eisenach behoort. 9] Het ampt Kalten-Nordheim. 10] Het drostampt Zilbach, welke beide tot het vorstendom Henneberg moeten gerekent worden. 11] Het slot, ampt en de stadt Altenkirchen. 12] De vesting en het ampt Freusburg. 13] Het slot, ampt en vlek Friedewaldt. 14] Het ampt Bendorf voor een gedeelte, alle vier in het graafschap Sayn leggende. Hertog Johan Wilhelm is drie malen getrouwt geweest, namentlyk de eerste maal in den jare 1690 met Amalia, dochter van Wilhelm Frederik van Nassau-Dietz, in den jare 1695 gestorven; voor de tweede maal in den jare 1697 met Christiana Juliana, dochter van den markgraaf Karel Gustaaf van Baden-Durlach, die in het jaar 1707 in de kraam overleedt, en voor de derde maal met Magdalena Sibilla, dochter van hertog Johan Adolph van Saxen-Weissenfels, in den jare 1708. By de eerste heeft hy verwekt: 1] *Wilhelm Henrik*, erfprins, geboren den 10 December in den jare 1691, en getrouwt met Anna Sophia Charlotta, markgravin van Brandenburg. 2] *Albertina Johannetta*, geboren den 28 February in den jare 1693, en gestorven den 1 April in den jare 1700. By de tweede: 1] *Johannetta Antonetta*, geboren den 31 January in den jare 1698, en getrouwt met Johan Adolph, hertog van Saxen-Weissenfels. 2] *Carolina Christina*, geboren den 15 April in den jare 1699. 3] *Antonius Gustavus*, geboren den 12 Augustus, en gestorven den 5 October in den jare 1700. 4] *Charlotta Wilhelmina*, geboren den 27 Juny in den jare 1703. 5] *Joh. Wilhelm. Juliana*, geboren den 10 September in den jare 1704, en gestorven den 3 January des jaars 1705. 6] *Karel Wilhelm*, geboren den 9 January, en gestorven den 24 February in den jare 1706. 7] *Karel Augustus*, geboren den 10 Juny in den jare 1707, en gestorven den 21 February in den jare 1711. By de derde gemalinne heeft hy verwekt: 1] *Joh. Magdalena Sophia*, geboren den 19 Augustus in den jare 1710, en gestorven den 26 February in den jare 1711. 2] *Christiana Wilhelmina*, geboren den 3 September in den jare 1711. 3] *Joh. Wilhelm*, geboren en gestorven den 28 January in den jare 1713.

EISENARTZ, 't welk betekent *Yzer-ertz*, is een groot marktvlek in Opper-Stiermarken, niet verre van Mariënzel, Westwaarts gelegen, alwaar een yzer-bergwerk is, waar uit genoegzaam, zo eenigen voorgeven, geheel Duitschlandt met dat metaal zou kunnen voorzien worden.

EISENBERG, eene kleine stadt met een slot en ampt in Duitschlandt, in Osterlandt, tusschen Zeits en Jena, digt by de Saal, tegenwoordig aan den huize van Saxen-Gotha behorende.

EISENBERG, een fraai slot, benevens een daar aan gehorig gebiedt met den tytel van graafschap in 't landschap Satz, in Bohemen, een myl van Commotau, en eene halve van Rotenhaus, digt by de grenzen van Saxen, behorende aan den Boheemschen overste-land-jagermeester graaf Felix Ulrich Popel van Lobkowitz. *Fabric. Orig. Sax. l.* 7. *p.* 770.

EISENBERG. Zie CORBACH.

EISENBURG, VASWAR, in 't Latyn *Castrum ferri*, een kleine stadt, met een slot, in Neder-Hungarië, aan de rivier de Raab, waar van een gansch gespanschap den naam *Comitatus Castriferriensis* heeft. *Isthuanf. Rer. Hung. l. III. Zeil. Top. Hung.*

EISENHART, (Johannes) een Rechtsgeleerde, geboren te Erxleben in de oude Mark den 18 October in den jare 1643, studeerde te Helmstadt, en wierdt aldaar eerst Meester, en naderhandt Doctor gemaakt. Hy wierdt vervolgens eerst buitengewoon hoogleeraar in de Rechten, daarna gewoon hoogleeraar in de geschiedenissen en dichtkunde, voorts in de zedekunde, Instituten, in de Pandecten, enz., en ten laatste senior van de faculteit der Rechtsgeleerden, en schreef: *Institutiones juris naturalis & moralis scientiæ*; *dissert. de processu instantiæ restitutionis in integrum*; *commentatio de regali metallifodinarum jure*; vele dispuiten, enz. Zyne *dispositiones methodicæ Novellarum*, *Juris Criminalis*, *Pandectarum & Codicis* zyn nog ongedrukt. Hy stierf van de steen den 9 May in den jare 1707.

EISENBURG. Zie RUFFACH.

EISENGREIN. Zie EYSENGREIN.

EISENMENGER, (Johannes Andreas) een Hervormde uit de Paltz, geboren te Manheim in den jare 1654, deedt, zyne studiën te Heidelberg voltooit hebbende, op kosten van den keurvorst, eene reis naar Hollandt en Engelandt, en zou ook naar het Oosten gegaan zyn, ten ware de doodt van den keurvorst zulks belet hadt. Te Amsterdam oeffende hy zich inzonderheit in de Arabische tale, en heeft den Alkoran uit drie exemplaren met eigen handt afgeschreven. Wanneer de Paltz in den jare 1693 verwoest wierdt, begaf hy zich nevens de keurvorstelyke regeering naar Frankfort, en bekleedde aldaar het ampt van Archivarius. Vervolgens wierdt hy registreerder in de keurvorstelyke kancelary te Heidelberg, en naderhandt hoogleeraar in de Oostersche talen. Hy wierdt naar Utrecht beroepen, in de plaats van Leusden, doch sloeg zulks af, en stierf den 20 December in den jare 1704. Hebbende inzonderheit de Rabbynen vlytig doorgelezen, en de godloosheit der Joden naaukeurig ontdekt, gaf hy te Frankfort aan

aan den Mayn zyn *Ontdekt Jodendom* in 2 deelen uit. Maar doordien de Joden drie interdicten van het keizerlyke hof vertoonden, mogt dit boek niet verkocht worden. Eindelyk liet het de koning van Pruissen te Koningsbergen in den jare 1711 op eige kosten herdrukken, en vereerde zynen erfgenamen, voor de geleede schade, een redelyk gedeelte van de exemplaren. Voorts heeft deze Eisenmenger ook aan een *Lexicon Orientale harmonicum* gearbeid, maar het zelve niet voltooit. *Schudt Joodsche Merkwaardigheden.*

EISENMENGER, (SAMUEL) Doctor in de geneeskunde en hoogleeraar in de wiskunde te Tubingen, geboren den 8 September in den jare 1534 te Bretten in de Neder-Paltz. Hy heeft uitgegeven: *Oratio de methodo Medico-Mathematicorum*, en is lysarts geweest van den markgrave van Baden, van den keurvorst van Keulen, van den bisschop van Straasburg, en den 28 February in den jare 1585 te Brussel overleden.

EISENSCHMIDT (JOHAN CASPAR) was de zoon van een smidt, en wierdt den 15 September in den jare 1656 te Straasburg geboren. Hy oeffende zich in de wiskunde en medicynen, disputeerde *de umbilico terræ* en *de scrophulis*, wierdt Doctor in de geneeskunde, reisde naar Vrankryk en Italië, en oeffende, om dat hy wegens een zwaren val vele jaren lang het huis moest houden, en niet kon practiseren, voornamentlyk de wiskunde. Hy wierdt ook in den jare 1699 in de *Academie des Sciences* van Parys als een lidt aangenomen, en stierf den 5 December in den jare 1712. Hy heeft twee tractaten in het Latyn nagelaten, als: *de figuris telluris Ellyptico-Sphæroide*, en: *de ponderibus & mensuris variarum gentium, nec non de valore pecuniæ veteris.*

EISENSTADT, in 't Hungarisch *Kismarton*, een koninklyke vrystadt in Neder-Hungarië, in 't graafschap Oedenburg, aan de grenzen van Oostenryk. Zy is niet groot, en bestaat meest van den wyn-en akker-bouw; doch het kasteel, aan de stadt op eene hoogte leggende, wordt voor een van de treffelykste in Hungarië gehouden.

EISERNTHOR, dat is te zeggen *Yzere deur*, in de landtale *Valslapu* genaamt, is een sterke pas voor Zevenbergen, tusschen een hoog gebergte, aan de grenzen van Wallachië, Opper-Hungarië, en Zevenbergen zelf, welke in den jare 1661 door de Turken verovert wierdt, en die zyn naam geeft aan een geheele reeks van byna ontoegankelyke bergen, waar mede Zevenbergen aan de Zuidzyde omringt is. *Baudrand.*

EISFELDT, voor dezen geheten *Esseveldt*, eene kleine stadt in Duitschlandt, in 't hertogdom Koburg, aan de grenzen van het graafschap Henneberg, twee en een halve myl van de stadt Koburg. De rivier de Werra, welke haren oorsprong omtrent een uur van daar heeft, vloeit door deze plaats, en verdeelt de zelve in de oude en nieuwe stadt. Zy heeft door brandt en oorlog veel geleden. *Topogr. Saxon. Super.*

EISGROEBE, een stadt, benevens een slot en lusttuin, in Moravië, aan de grenzen van Oostenryk, behorende aan den vorst van Lichtenstein, de welke aldaar een treffelyke stoetery heeft.

EISINGA, of EYSINGA, een slot of adelyk huis in de Vriesche grietenyë Dantumadeel, onder het quartier Oostergoo. *Winsemius achter zyne Kronyk van Vrieslandt.*

EISLEBEN, een stadt in Duitschlandt, in de Opper-Saxische kreits, de hoofdstadt van het graafschap Mansfeldt, met een daar toe behorend ampt, in een vruchtbare landstreek, omtrent twee uuren van de stadt Mansfeldt, en zes van Halle gelegen. Deze stadt heeft door brandt en oorlog doorgaans veel geleden, en is vermaard wegens de geboorte van den Reformateur Martin Luther den 10 November 1483, die ook aldaar gestorven is den 18 February 1546. Het huis, daar hy geboren is, is in den jare 1694 tot een school gemaakt. *Dresserus de Urb. Germ. Topogr. Saxon. super.*

EITLUCH, eene stadt en gewigtige vesting in Dalmatië, aan de rivier Narenta, door de Turken den Venetianen afgenomen in den jare 1694.

EK. Zie ECK.

EKELENFURT. Zie ECKELENFOHRDE.

EKEREN, het grootste dorp van het quartier van Hoogstraten in Brabandt, wordt in verscheide parochiën en rechtsgebieden verdeelt wegens zyne menigvuldige landeryen, de welke ten deele onder het leenhof van Brabandt, en ten deele onder het gebiedt van Mechelen behoren, zynde de graaf van Hoogstraten heer van deze plaats. In de dertiende eeuwe wierdt ze bezeten door vrouwe Felicitas de Traynel, vrouwe van Hoboke, volgens drie onderscheide openbrieven van Aleidis, hertoginne van Brabandt, gedagtekent in November 1270, van Jan, hertog van Lotharingen en Brabandt, getekent als voren, en van Aleidis, gezegt van Perweis, vrouwe van Hoboke, gegeven in den jare 1290, welke alle drie bewaart worden in het klooster van Ouwergen by Brussel. Den 30 Juny 1703 wierdt digt by dit dorp eene Hollandsche bende van 13 bataillons en 26 esquadrons, onder de generaals Obdam, Slangenburg, en Tilly, door een meer dan twee maal zo sterk Fransch leger, onder den maarschalk van Bouflers en den generaal marquis de Bedmar, aangetast, 't welk een hardnekkig en bloedig gevecht gaf, waar in de Hollanders echter na een langen tegenstandt het veldt en de overhandt behielden, schoon de Franschen zich de overwinning mede toeëigenden, om dat de Hollanders aanstonts na 't gevecht (gelyk zy te voren reets van voornemen waren) naar Lillo te rug trokken. Onder deze heerlykheit stondt wel eer een nonneklooster van Brigittynen, *Mishagen* genoemt, dat in de zestiende eeuwe naar Lissabon verplaatst is. Zelfs stondt 'er een monnikenklooster in dit dorp, *St. Adrianus in Sion* geheten, dat nu geheel verdwenen is, gelyk het slot *Oostende* wel eer de bezitting van het geslacht der edelen van dien naam. Op heden vindt men alhier het slot *Veldwyk*, in de zeventiende eeuwe met grote kosten herstelt door Lukas van Opmeer, heere van Kontich, wiens dochter het zelve ten huwelyksgifte overgebragt heeft aan J. B. de Robiano. De Parochien van Hoven, Sint Jakobs kapelle en Braxschoten behoren in 't wereldlyke onder het gericht van Ekeren. De kerk van Ekeren behoorde voor de oprechting van het Antwerpsche bisdom, onder dat van Luik. *J. Le Roy Notit. Marchionat. S. R. I. lib.* VII.

EKERSTEE. Zie EEKERSTEE.

EKESIO, ECHESIE, een steedtje in Zweden, in de provincie van Smalandt, aan de rivier Arby, niet verre van de grenzen van Ostro-Gothië of Ostro-Gothlandt, omtrent vier of vyf uuren van het meir Weter, en achtien van de stadt Calmar. Buiten de stadt is een slot, met vier torens van hout.

EKI, voor dezen eene plaats op den oever van den Rhynstroom, behoorde onder de goederen van Hatto, de welke in den jare 953 verbeurd verklaart, en aan de kerke van Utrecht geschonken wierden. Tegenwoordig legt 'er een dorp, Eck genoemt. Zie ECK. *Alting Notit. Germ. Inf. P. II. Hist. van het Utrechtsch. Bisdom III Deel.*

EKINGA, een adelyk huis in Vrieslandt, onder het dorp Winsum gelegen, in de grietenyë van Baarderadeel, onder het quartier Westergoo. *Winsemius achter zyne Kronyk van Vrieslandt.*

EKRON, ECRON, of ACCARON, eene stadt in 't landt van Beloften. Herodes bouwde de zelve weder op, bragt nieuwe inwoners daar in, en noemde ze *Cæsarea*, naar den keizer Augustus, dien hy wist te vleien om zich op zyn troon te bevestigen. Zy legt drie mylen van de zee, en vyf van Jaffa, en was eertyds een vaste en sterke stadt, doch is eindelyk tot een slecht vlek geworden, waar omtrent niets groeit dan tamarinde en palm. De Ekroniten wierden voormaals van Godt met heimelyke plagen geplaagt, als de arke des verbonds onder hen was, wanneer de Philistynen die genomen hadden. *Hieronym. de Loc. Hebr. Joseph. l.* XV, XVI. *I. Sam. c.* IV. *&* V. *Bochart.*

ELA, koning van Israël, was de zoon van Baësa, die een ondeugend vorst was, welken hy omtrent den jare 3054 van de scheppinge der wereldt opvolgde. Hy wierdt in het begin van het tweede jaar zyner regeeringe omgebragt door Zimri, overste van de helft zyner wagenen, als hy zich dronken drinkende was in het huis van Arza, den hofmeester te Tirza, alwaar hy gene wachten by zich hadde, om dat hy al zyne krygsknechten gezonden hadt om een stadt der Philistynen, genaamt Gabath, te belegeren. Zimri wierdt koning in zyn plaats, en roeide het gansche geslacht van Baësa uit, volgens de voorzegginge van den propheet Jehu. I. *Regum c.* 16. *Joseph. Oudh. VII. b. Spondan. A. M.* 3105, 3106. *Torniel. Salian.*

Daar zyn nog verscheide andere van den naam van ELA in de H. Schrift bekend, als *Genes.* XXXVI, 41; I *Regum* IV. 18; en op meer andere plaatsen. Ook is 'er eene stadt ELA in Idumea geweest.

ELAHUIZEN, een der dorpen van de Vriesche grietenyë Hemelumer-Oldevaart en Noordwolde, in het quartier Westergoo. *Winsemius achter zyne Kronyk van Vrieslandt.*

ELAM, de zoon van Sem, die zyn naam gegeven heeft aan de *Elamiten*, welke by zommige schryvers *Elymæi* genoemt worden. Zy bewoonden het landt in Aziё tusschen Persië en 't landt van Babylon. Vele Historieschryvers menen, dat de Persianen uit dit landt der Elamiten gesproten zyn, en beweeren dat met tamelyk krachtige bewyzen, voornamentlyk met dat in de Prophetiën van Daniël gezegt wordt, dat Susa, eene voortreffelyke stadt, die den naam aan eene gansche provincie geeft in Persië, in 't landt van Elam lag. De Joden, en wel in het byzonder onder hen Josephus (*Oudhed.* I, 7) zeggen duidelyk, dat de Persianen van Elam, zone van Sem, hunne afkomst rekenen. Het komt derhalven velen schryveren zeer waarschynlyk voor, dat de oude naam der Persianen daar uit geboren is: want het is aanmerkelyk, dat de Bybelsche schryvers, als Esaïas, *kap.* XI, *vs.* 11, Jeremias, *kap.* XXV, *vs.* 25, en andere, telkens de Elamiten, of Elam, by de Meden, en zelfs by de Parthen voegen, en met recht, omdat het naburige volkeren waren. Ook kan het niet ontkent worden, dat Strabo, een Asiaan, en Plinius, een Europeaan, en een Romein van geboorte, de volkeren, by hen genoemt *Elymæi*, en hun landschap zelf in Persië geplaatst hebben. Maar de naam van Elamiten schynt voor het grootste gedeelte verandert geworden te zyn in dien van Perzen ten tyde van Cyrus: want deze laatste naam schynt eenigen toe zynen oorspronk te hebben van het Hebreeuwsche woordt *Paros*, of het Arabisch *Pharos*, het welk een paardt betekent, waar van hier na, in het artykel van PERSIE, breder zal gesproken worden. Alleen zal men hier, aangaande den naam van *Elam*, of *Elamiten*, nog byvoegen, dat noch Moses, noch de schryver van de boeken der Koningen, noch Esaïas, noch Jeremias den naam van *Perzen* genoemt hebben, omdat de zelve eerst later is opgekomen, maar altydt dien van *Elam*, terwyl in het tegendeel de gemelde naam van *Perzen* by Ezechiel en Daniel, die ten tyde van Cyrus geleeft hebben, ook in de boeken der Kronyken, en Esdras, Nehemias en Esther, die na Cyrus tydt geschreven zyn, zeer dikwils voorkomt. Kedor Laomer, die de vyf kleine koningen van Pentapolis overwon, en Loth, Abrahams broeder, gevangen nam, doch vervolgens door Abraham geslagen wierdt, was koning dezer volkeren. Zy waren eene strydbare natie. Hunne hoofdstadt was Elymaïs, daar die vermaarde tempel van Diana was, dien Antiochus Epiphanes wilde plunderen. *Genes. k.* XIV. *Jesaia k.* XI, 11, 21, 22. *Jeremias* XXV, 25, 49. *Daniël k.* VIII. *Hand. der Apost.*

Apost. k. II. *Joseph. Oudh.* I. 7. *en* XV. 13. *Torniel. A.M.* 1657. *n.* 19, 1931. *n.* 50, 2105, *n.* 1. *Spondan. in Ann. Vet. Test. Bochart in Phaleg. Salianus. Corn. de Bruins Reizen over Moskovië, door Persië, enz. pag.* 234.

ELAPHITES zyn drie kleine eilanden in de Golf van Venetië, tusschen Meleda en Raguza, genaamt *Calamota*, *Mezzo*, en *Guipana*, aan de Republyk van Raguza behorende.

ELAPHOBOLIA was een feest, 't welk de inwoners van 't landschap Phocis, in Achaje, in Griekenlandt, ter eere van de jagtgodin Diana vierden, om dat zy by de stadt Hyampolis eene grote zege tegen de Thessaliërs bevochten hadden. *Castellan. de Fest. Græc.*

ELATEA, in 't Griekfsch 'Ελάτεια, was eene stadt in Griekenlandt, waar van Plutarchus spreekt in het leven van *Demosthenes* en in dat van *Sylla*. Strabo *lib.* 9 zegt, dat het de grootste stadt van Phocis was; doch Pausanias *in Phocid.* zondert Delphos uit, en zegt, dat de rivier Cephise door de vlakte van Elatea liep. Homerus heeft, volgens Strabo, op de boven aangehaalde plaats, deze stadt niet gekent, om dat de zelve eerst na zyne doodt zou gesticht zyn.

ELATH, eene stadt van den stam Juda, gesticht door Azarias, zoon van Amatsja, koning van Juda, die de zelve wederom in handen van gemelden stam stelde. II. *Reg.* XIV. 22.

ELATH, eene landstreek van Idumea, waar van gewag wordt gemaakt *Deuteronom.* II, 8. Men wil, dat 'er een stadt van dien naam in dat landschap gevonden wierdt, leggende aan het strandt van het Rode meir, daar de kinderen Israëls doortogen in het uitgaan van Asjongabor. Het was een zeehaven, van waar men naar Indië voer. *Hieronymus.*

ELBE. Zie ELVE.

ELBENAU, een van de 4 ampten, die tot het burggraafschap Maagdenburg behoren, is by het ampt Gommern gevoegt.

ELBENE, of *Delbene*, is de naam van een adelyk en oud geslacht te Florence, 't welk daar bykans 400 jaren in aanzien is geweest. Zommigen willen, dat het uit Vrankryk zou gesproten zyn, om dat de vryheerlykheit *Bene*, niet verre van Montfort l'Amauri, aldaar gevonden wordt, en berichten daarenboven, dat de wapens van dat geslacht in verscheide muren van het kasteel zouden uitgehouwen zyn. Anderen in het tegendeel, onder welke Hugolinus Verinus mede is, zyn van gedachten, dat het een Italiaansch geslacht is, en van Fiesoli zynen oorsprong zou hebben. Dit is waar, dat *Jakob d'Elbene*, bygenaamt de grote, viermalen, namelyk in de jaren 1334, 1338, 1342 en 1360, prior der vryheit van het Florentynsche gemenebest is geweest; en drie malen, te weten in het jaar 1352, 1355, en 1360, tot vaandrig der stadt wierdt verkoren. Zyn zoon *Francifcus d'Elbene* was insgelyks in de jaren 1373, en 1377 prior der vryheit, en vader 1) van *Antonius*, van wien de heeren van Elbene te Florence herkomen; 2) van *Oliverius*, die, onder meer andere kinderen, *Albertaffius* gewan, welke in den jare 1473 prior van de vryheit was. Onder de kinderen van dezen was *Nikolaas*, die zich naar Vrankryk begaf; en *etrus Nikolaas*, die in het jaar 1505 hofmeester onder Lodewyk den XII was, en die zelfde plaats ook onder Francifcus den I bekleedde. Zyn zoon *Bartholomaus* schreef een boek, onder den naam van *Civitas veri seu morum*, dat hy aan Margareta van Vrankryk, hertogin van Savoje, opdroeg. Deze hadt veel achting voor hem, en gaf de abdy Hautecombe aan zynen anderen zone, die daarna bisschop te Albi wierdt. Zyn tweede zoon was *Juliaan van Elbene*, dien de koningin Catharina de Medicis in den jare 1574 naar Polen zondt, om 's konings te rug komst te verhaasten. Zyn zoon *Petrus* plantte het geslacht voort, en *Alfonsus* wierdt bisschop te Albi. *Petrus*, kamerheer van den koning, overste te voet, bevelhebber van Pierre Châtel, enz., hadt etlyke kinderen, waar van *Guido* hem volgde. *Alfonsus* wierdt in het jaar 1647 bisschop te Orleans, en stierf in den jare 1665. *Bartholomeus*, bisschop te Agen, stierf omtrent het jaar 1661. *Guido* was kapitein lieutenant over de ligte paarden, daarna kamerheer by Joannes Baptista Gaston, hertog van Orleans, en teelde, benefsens 2 dochteren, *Bartholomæus*, die ongehuuwt overleedt. *Petrus d'Elbene*, heer van Montelonti, en St. Marco in Toskanen, van wien boven gemeld wierdt, liet *Albiffus d'Elbene*, en nog 3 andere zonen na, die zich naar Vrankryk begaven. Twee der zelven wierden spysmeesters by den koning, maar *Bernardus* in den jare 1557 tot bisschop van Lodove, en in het jaar 1560 te Nimes verkoren; ook was hy mede op de kerkvergadering te Trente. *Albiffus* kwam onder de regeering van Francifcus den I, en Henrik den II in groot aanzien, waar van de laatste hem tot overste, en opperbewindhebber der geldmiddelen van de goederen, die uit het koninkryk gingen, maakte. Hy hadt verscheide zonen, doch ze zyn zonder kinderen gestorven. *Scipio Ammirato & Machiavel Histor. Florent. Paulo Meni de la Nobil. de Flor. Tristan l'Hermite de Soliers Toscane Françoise.*

ELBENE, of DELBENE, [ALFONSUS] bisschop van Albi, was een zoon van Bartholomæus van Elbene, een Florentynsch edelman, en van Clementia Bona Corsi. Hy liet gestadig zyne hertlyke zucht voor den geestelyken standt blyken, en verkreeg daarop de abdy van Hautecombe in Savoje, die hy daarna met Sylvester van Saluzzo tegen die van Maizieres in Burgundië verruilde. Henrik de III benoemde hem tot bisschop van Albi in het jaar 1588, en hy stierf op den 8 February des jaars 1608. Hy schreef verscheide werken, als: *Tractatus de Gente & Familia Marchionum Gothiæ, qui postea Comites S. Ægidii, & Tholosates dicti sunt; De Regno Burgundiæ Transjuranæ & Arelatis, libri* III; *De Origine Familiæ Cisterciana*, enz. Zyn broeders zoon, *Alfonsus Delbene*, volgde hem in het bisdom. Deze verliet Vrankryk, dewyl hy zich mede gemengt hadt in de zaken van den hertog van Montmorenci, en voorts, in den jare 1643, na de doodt van den kardinaal Richelieu, aldaar wedergekomen zynde overleedt hy te Parys op den 9 January des jaars 1651, in den ouderdom van 71 jaren. *Sammarth. Gall. Christ.*

ELBENE, [ALEXANDER] een zoon van Albiffus, en Lucretia Cavalcanti, wierdt geboren te Lyon op den 7 May des jaars 1554. Hy volgde van zyne jeugt af den oorlog, en wierdt in het jaar 1573 in de belegering van Rochelle gevaarlyk gekwetst. Daarna ging hy met koning Henrik den III als kamerjonker naar Polen, was in het beleg van Livron en Pouzin; wyders diende hy ook den hertog van Guize, den hertog van Majenne, en in andere gevallen van oorlog, tot dat hy in het jaar 1589, door zyne byzondere zaken genoodzaakt, naar Italië ging, alwaar hy koning Henrik den IV met den pausselyken stoel poogde te verzoenen. Hier op benoemde de koning hem tot Raadt van staat; en, als hy hem de absolutie overbragt, beschonk hy hem met de ridder-orde van S. Michiël, belovende daar benevens hem by de eerste vordering tot ridder van den H. Geest te verheffen. Hy stierf in het jaar 1613, nalatende van Margareta d'Elbene Alexander den II, heer de la Mothe, die met veel roem in den oorlog diende. *l'Hermite Soliers Toscane Françoise. Du Chesne. Godefroy, la Roque.*

ELBEUF, een vlek in Normandië, dat in den jare 1581, ter gunste van Karel van Lotharingen, den eernaam van een hertogdom verkreeg, is gelegen aan de Seyne, 3 of 4 mylen boven Rouaan. Het behoorde eertyds aan het geslacht van Hartcourt, en is daarna aan een tak van het Lotharingsche huis gekomen. *Renatus* van Lotharingen, markgraaf van Elbeuf, ridder van de koninklyke orde, was de zevende zoon van Claudius van Lotharingen van Guize. In het jaar 1563 wierdt hy opperbevelhebber der galeien van Vrankryk, na dat hy te voren het bevel over de Zwitsers in Italië gehad, en mede in het beleg van Metz geweest was. Hy stierf in den jare 1566, nalatende Karel den I van Lotharingen, die van Henrik den III tot hertog van Elbeuf, in het jaar 1581, en insgelyks tot ryksvorst en grootjagermeester van Vrankryk wierdt verheven. Ook was hy landvoogdt van Bourbonnois, na dat hy in het jaar 1594 met Henrik den IV wederom verzoent was, dien hy vele voordeelen toebragt, en stierf in het jaar 1605. Zyne zonen waren *Karel* de II, die op hem volgde, en *Hendrik*, van wien de linie der graven van Hartcourt haren oorsprong heeft. *Karel* de II, hertog van Elbeuf, ryksvorst van Vrankryk, ridder der koninklyke orde, landvoogdt van Pikardië, enz., overleedt in den jare 1657, nalatende van Catharina Henrietta, natuurlyke dochter van koning Hendrik den IV, 3 zonen, die ieder eene bylinie oprechtten: 1] *Karel* den III, hertog van Elbeuf, ryksvorst van Vrankryk, landvoogdt van Pikardië, Artois en Henegouwen, was in het jaar 1620 geboren, en stierf op den 4 May des jaars 1692. Drie malen huuwde hy, en teelde verscheide kinderen, waar onder was *a*) *Henrik*, hertog van Elbeuf, ryksvorst van Vrankryk, landvoogdt in Pikardië, Artois, Boulogne, en generaal-lieutenant der koninklyke legers, geboren in het jaar 1661. Hy huuwde in den jare 1677 met Anna Charlotta de Rochechouart de Mortemart, dochter van Lodewyk, hertog van Vivonne, by wie hy in het jaar 1678 *Philippus* won, jong gestorven; daarna in den jare 1683 *Armanda Charlotta*, vrouw van Elbeuf, en in 't jaar 1685 *Karel*, prins van Elbeuf, die in den jare 1705 voor Chivos sneuvelde. *b*) *Emanuel Mauritius*, prins van Lotharingen, geboren in het jaar 1677, die in het jaar 1705 den geestelyken stant verliet, 1706 in keizerlyken dienst zich begaf, en in den jare 1713 huuwde met eene dochter van *Duca di Salsa*. *c*) *Anna Elisabeth*, die in het jaar 1669 aan Karel Hendrik, prins van Vaudemont, wierdt uitgehuuwt. 2) *Francifcus*, prins van Harcourt, geboren in het jaar 1623, en in den jare 1694 overleden. Hy teelde by Anna d'Ornano, dochter van Henrik Francifcus Alfonsus, graaf van Montlaux, *Alfonsus Henrik Karel*, prins van Harcourt, en graaf van Montlaux, enz. die in het jaar 1667 trouwde met Maria Francifca, dochter van Karel, graaf van Brancas, by wie hy 3 zonen won. 3) *Francifcus Maria*, prins van Lissebonne, wierdt geboren in het jaar 1624, en overleedt den 19 January des jaars 1694. Zyne eerste vrouw was Christina, dochter van hertog Hannibal van Etrées, die in het jaar 1658 stierf; waar op hy in den jare 1660 Anna, eene gewettigde dochter van Karel den III, hertog van Lotharingen, ten huwelyk nam, by wie hy teelde *Karel*, prins van Commercy, die als keizerlyke opperveldheer in den slag by Luzara op den 15 Augustus des jaars 1702 sneuvelde. *Paulus*, een broeder van den laatstgemelden, geboren in den jare 1672, verloor het leven in den slag by Landen in den jare 1693, als overste te voet onder Vrankryk. *Imhof. Gen. Gall. Souverainen van Europa p.* 232.

ELBINO, een Hanzeestadt, en eene der drie grote vrystedeu in Poolsch Pruissen, de voornaamste plaats in de provincie Hokkerlandt, of Pogesanië, en gelegen aan de gelyknamige rivier *Elbing*, naby de Oostzee, en het meir Drausen, dat zich aldaar in den zeeboezem, het Frische Haff geheten, ontlast. Het is eene grote, schone, en sterke stadt, leggende in eene vruchtbare landstreek, en zou in het jaar 1239 gebouwt, en door den koophandel op de Oostzee terstondt in bloei geraakt zyn. In het jaar 1454 gafze zich van de Duitsche orde onder den koning van Polen. In den jare 1521 kantte ze zich tegen den Duitschmeester Albert van Brandenburg, die het oude recht wederom wilde ophalen. Doch wierdt in het jaar 1525, na zyne verheffing tot hertog van Pruissen, als een goed vriendt ingelaten, en in den jare 1540 daar ter stede door hem eene hogeschool gesticht,

sticht, die in het jaar 1590, weder van nieuw wierdt opgericht. Als Stephanus, koning van Polen, tegen de Dantzigers oorloogde, zocht hy den koophandel van die stadt naar Elbingen te trekken, 't welk eenigzins gelukte; naardien de Engelschen zich in menigte derwaarts begaven. In het jaar 1626 onderwierp ze zich den koning van Zweden, doch in den jare 1635 veranderde ze wederom van heerschappy; en 1654 voor de tweede maal zich aan Karel Gustaaf, koning van Zweden, overgegeven hebbende, wierdt ze mede in den jare 1660 by den Olivaschen vrede den Polen overgegeven. Daarna overweldigde de keurvorst Frederik die stadt in het jaar 1698, onder voorwendsel van het Welavische en Brombergsche verdrag, maar gaf de zelve in den jare 1700 weder gewillig over. Omtrent het einde des jaars 1703 wierdt ze door Karel den XII, koning van Zweden, met verdrag ingenomen, dienze door een schielyk overval, op den 8 February des jaars 1710, door de Moskoviters wierdt ontweldigt. Voorts is de stadt gedeelt in drie deelen, te weten in de oude en nieuwe stadt, die wel bebouwt, en naar de regelen der vestingbouwkunde versterkt zyn; en in de voorsteden, daar de kooplieden hunne pakhuizen hebben. De stadt bestaat voor het grootste gedeelte uit Lutherschen, hebbende die vryheit in de jaren 1558 en 1567 verkregen. *Preuss. und Brandenburg. Staats-Geogr. Beschreibung der stadt Elbingen.*

ELBING, eene rivier in het Brandenburgsch Pruissen, ontspringende uit het meir Drausen. Ze is niet heel lang, nochtans zo diep, dat de schepen, zedert ze in het jaar 1682 gezuivert wierdt, tegenwoordig bekwaamlyk, van de stadt Elbingen naar het Frische Haff op-en afvaren kunnen. *Preuss. Brandenb. Staats-Geogr.*

ELBINGERODE, een klein stedeke in het Brunswyk-Luneburgsche vorstendom Grubenhagen, aan het riviertje de Zieber, tusschen Goslar en Duderstadt gelegen, daar veel yzersteen gewonnen, en gesmolten wordt.

ELBODUS, een Brit, was bisschop te Winchester in Engelandt, levende in de VII eeuw, omtrent het jaar 610; hy schreef een boek *de ratione Paschæ*, als mede eene historie van zyn tydt. *Pitseus. Baleus & Lelandus de Script. Angl. Vossius de Hist. Latin. libr.* II. *c.* 24.

ELBOEUF. Zie ELBEUF.

ELBURG, een stadt in Gelderlands vierde of Veluws quartier geleegen aan de Zuiderzee, als Harderwyk, tusschen die stadt en Kampen, is omringt met goede en welgevende bouw-en weilanden, als mede met veel houtgewas, welke goede gelegenheit, met vette weide omringt te zyn, maakt het zelve overvloediglyk van leeftocht voorzien. Het is de laatst-stemmende en jongste stadt in Gelderlandt.

Belangende den naam, wordt van velen verscheidentlyk voorgestelt: hoewel een jonge stadt, menen eenigen alhier een burgt geweest te zyn, genoemt geweest *Ælius-burgt* naar *Ælius Gracilis*, een Romeinsch bevelhebber, omtrent den jare 54, ten tyde van Claudius of Nero, in Nederlandt. Anderen noemen het naar het daar door lopende beekje, een *Elle* of slingerende *Aal* betekenende. Dus zoude het zyn *Aalburg*. Weder anderen menen alhier geweest te zyn een poldertje, of stuk lands, de *Elle* genoemt, en daar in dat stuk lands bebouwt zynde, dus nog zyn naam bewarende. De lezer neme zyn keur: doch zal met veel meer zekerheit kunnen besluiten, van wat tydt het de gedaante van een stadt heeft aangenomen.

Het eerste, dat men van Elburg gewaagt vindt, is wegens den zwaren storm, die in den jare 1367 deze streek deerlyk bezocht, waar door de zee hier omtrent een groot gedeelte lands wegspoelde. Het was in den jare 1395, wanneer Arend van Boekop, amptman en rentmeester van de Veluwe, hertog Willem aanspoorde Elburg, om des zelfs gunstige gelegenheit, met wallen te omringen, en de gedaante van een stadt te doen hebben, die zulks toestondt, en Boekop trok het H. Geest-huis mede in den omtrek, gaf het een vierkant langwerpige gedaante, voorzag het steedtje met een bekwaam Raadhuis, drie poorten, en verdeelde het schoon enkeld van huizen ingeschikte straten, meest in de zelve gedaante, als het zich nu nog vertoont, alleen zynde in beter en meerder huizen krachtig toegenomen, als blykt, dewyl al in den jare 1444 des zelfs visschery zeer begunstigt wierdt door Christoffel den derden, koning van Denemarken.

In het verschil tusschen Arnold en Adolf, vader en zoon, hertogen van Gelder, hieldt Elburg des laatstens zyde, als blykt uit den verbondsbrief, gemaakt in den jare 1467 tusschen Robbrecht, bisschop van Keulen, en Adolf, hertog van Gelder. Kort na Adolfs doodt verklaarde zich Elburg voor de Burgundische zyde, doch wierdt onder het beleidt van den overste Lintelo door de bezetting van Zutphen in den jare 1480 verkloekt en ingenomen; vele der burgeren, en daar onder ook heer Arend van Boekop, wierden mede gevoert, en moest de laatste zich voor zwaar geldt lossen, waar toe zelf zyne juweelen en gereede middelen niet genoeg waren, maar bleven die van Kampen voor de overige uitgeloofde penningen borge. In den jare 1495 besloot hertog Karel, overwegende de goede gelegenheit, zich meester te maken van Elburg, dat toen onder het bestier van den hertog van Saxen was, als ook van het slot te Baar; en weder zoude de stadt zich in den jare 1505 met hertog Karel verdragen hebben, zo niet het bemachtigen van Hattem zulks verhindert hadt. In het zelve jaar wierdt in het verdrag tusschen Philips den Schonen, koning van Castilië, en Karel, hertog van Gelder, bedongen een stilstandt van twee jaren, en dat Philips voor zyne gedane onkosten zou behouden de steden Arnhem, Thiel, Hattem, Harderwyk, Elburg en Bommel. In den jare 1522 wierden de Elburgers verdacht, aangespannen te hebben met de gevluchte Jancke Douwma, die men beschuldigde, dat voorhadt Harderwyk, Hattum en Elburg in handen te stellen van keizer Karel den vyfden. Wanneer in den jare 1528, na het overgaan van Hasselt, die van Elburg in geen geringe verlegenheit waren, verzochten zy van hun vorst te mogen weten, wat hen in deze hagchelyke omstandigheit te doen stondt: doch Karel hen niet te gemoet kunnende komen, raadde hen, de beste voorwaarde, die zy konden, te bedingen, waar op zy zich aanstonts overgaven aan de bescheidenheit van Floris van Egmondt, grave van Buren, wegens keizer Karel gouverneur in Gelderlandt, en des zelfs bezetting innamen. De graaf van Megen, gouverneur van Gelderlandt zynde, verdroeg met die van Elburg in den jare 1567, dat zy de Predikatien zouden verlaten; dat in de kerken door de beeldstorminge gebroken was weder laten repareren; hun geschut en geweer op 't stadhuis brengen; afstaan van alle verbondt, welke zy met iemandt mogten gemaakt hebben, en verder zich in genade aan den koning van Spanje over te geven. In den jare 1572 wierdt Harderwyk, Hattem, en Elburg door den grave van den Berg met verdrag ingenomen, en de kerken door de baldadigheit van het krygsvolk van hare beelden, versierzelen, en kleinodiën berooft. Wanneer in den jare 1629 de Spaanschen een tocht op de Veluwe deden, wierden binnen Elburg gelegt vyftig man van de compagnie van kapitein de Vries te Amsterdam, om het ten minste eenigzins tegen een inval te dekken; en in den jare 1672 was deze stadt van krygsvolk onvoorzien, zonder eenig krygsgereedschap, alleen hebbende een ondiepe gracht, en vier vervallene bolwerken, het welk door een kwaadwillig burger aangedragen wierdt aan den overste Hautyn, die in dienst van den bisschop van Munster zynde op den 19 Juny met 600 dragonders voor de stadt kwam, en de zelve opeischte. Die van binnen, zich buiten staat van tegenweer ziende, gaven zich over, onder beding van behoudenis van lyf en goedt, vrye oeffening van Godsdienst, de Magistraat in hunne ampten te blyven, als mede de stads inkomsten; ieder, die binnen een half jaar wilde vertrekken, zoude zulks vryëlyk, zelf met zyne goederen, mogen doen; doch weinig tyds duurde het, of de bezetting parste de inwooners onder verscheide voorwendsels verscheide geldsommen af. Den 10 July kwam alhier de marquis de Chamilly, die uit last van den hertog van Luxemburg deze stadt van de Munsterschen voor den koning van Vrankryk overnam, en een nieuw verdrag met den Magistraat maakte wegens het onderhouden van de bezetting van spyze en drank. Daar voor zoude de stadt de eerste dertig dagen vyf en dertig Ryksdaalders, en de volgende maandt vyftien Ryksdaalders daags betalen; des zou Doornspyk en Oudebroek hunne schattingen binnen Elburg opbrengen. Kort daarna wierden de Veluwsche steden te Aarnhem beschreven, en moest Elburg in den zwaren eisch van de Franschen drie duizend guldens opbrengen. De stadt wierdt door de Franschen eenigzins versterkt, en de inwoners niet zo hard, als die van Harderwyk, gehandelt. Eindelyk, na achtien maanden verblyf, trokken deze onbeminde gasten op den 2 December 1673 uit, deden eenige, zo niet alle, de wachttorens om de wal springen, voerden al het geschut mede, en schatten de burgers op twaalf duizend guldens, waar voor zy eenige heeren, onder de zelve mede den heer Lubbertus Fabritius, predikant aldaar, tot pandslieden met zich naar Aarnhem voerden.

Wat nu verder den tegenwoordigen staat der stadt betreft, de zelve is wel van geen groten omtrek, doch vry wel bebouwt, regelmatig verdeelt, en van alle stads noodzakelykheden voorzien; als het stadhuis, staande in de Kerkstraat, al gebouwt door den eersten aanlegger der stadt, Boekop; eene wage, staande aan de Goorpoorte; een kerk, die mede al voor de bewalling is gebouwt, en aan Nikolaas en Maria Magdalena toegewyd, alwaar omtrent den jare 1575 by de elf honderd ledematen toebehoorden. In de zelve waren zes vikaryen, als van Johannes den Doper en Johannes den Euangelist; van Jacobus, Anna en de elf duizend maagden; van Antonius, van Catharina, van Hieronymus, Ludgerus, Laurentius en Barbara, welke laatste vikary gesticht was voor de zielen van Johan en Diderik Nukken 1468 door Maarten Schendel, Jacob Hagen en Nikolaas Goel, priesters, met Baenhout van Tongeren. Nog waren in die kerk zeven byzondere kerkdiensten, welke, uitgenomen Zaturdag, alle weekdagen moesten voldaan worden. Mede was alhier voor de bewalling een geestelyk gebouw, het H. Geesthuis genoemt, bewoont door dochters, gekleed en levende naar den derden regel van Franciscus, van welk gebouw het klooster genoemt nog overig is. De kerk, die nu gebruikt wordt tot de Duitsche school, en op den grondt een Fransche school, ook woonhuizen voor de Predikanten, de schoolmeesters, en andere. Dit kerkje, het welk by het kleine poortje staat, pleeg in den aanvang in den jare 1672 door de Franschen tot hun dienst gebruikt te worden. Nog is hier een Weeshuis, doch als nu met geen opvoeding van wezen belast, zo mede een weduweplaats, zynde woningjes voor arme weduwen geschikt.

Verder heeft de stadt vier poorten, als van de zee afkomende de Vischpoort, ter regter de Goorpoort, ter linker de Meenpoort, en regt uit het kleine poortje, maar jongst gemaakt. Ter Vischpoort inkomende loopt door het midden der stadt een water, de Beek genoemt: over het zelve zyn drie steene sluizen. De middelste dient tot de vischmarkt, die ter regter tot de zaad-en die ter linker zyde tot de botermarkt: buiten is een soort van een haven, doch zeer ondiep.

Wat nu de Regeering belangt, die is niet altoos een zelvig geweest, zomtyds voor drie, en zomtyds voor langer jaren. Nu is de zelve voor het leven van de Regenten, en bestaat uit acht Burgermeesteren, die het ampt van Schepenen mede bedienen, een Secretaris, en acht Gemeentslieden.

De kerkelyke Regeering bestaat uit twee Predikanten, vier Ouder-

derlingen, daar onder een uit den Magistraat, en vier Diakonen; welke by een open zynde plaatse een Predikant beroepen, die door den Magistraat geapprobeert wordt.

Hier zyn drie jaarmarkten, als in het voorjaar die van magere, en in het najaar die van vette beesten. In het laatst van October is alhier de kerkmis, of kermis. De weekmarkt is op dingsdag, en bestaat meest in zaadt en fruit, en wordt op de Zaadmarkt gehouden.

Wat het geestelyke bestier belangt, zo behoorde deze stadt in de Roomsche tyden onder het Utrechtsche bisdom, onder het dekenschap van Veluwe, en het aartsdiakenschap van S. Pieter: maar wanneer het bisdom van Utrecht tot een aartsbisdom wierdt verheven, en onder alle Deventer tot een byzonder bisdom, zo wierdt daar in Elburg onder alle geplaatst onder het Deventersche bisdom, en in het dekenschap van Harderwyk: doch na de Hervorminge is Elburg geplaatst onder de classis van Neder-Veluwe, zynde de zesde in rang in het Synode van Gelderlandt. *Slechtenhorst. Schotanus. Ontroerde Nederlandt. Silvius. Guicciardyn. Kerkelyke Oudheden, enz.*

EL-CATIF, een stadt van Asië, in Gelukkig Arabië, tusschen Jazach en Barkat gelegen. De *Elkatische zee*, anders *de Golf van Persië*, of *Balsera*, geheten, ontleent daar van haren naam, zich uitstrekkende van den mondt des Tygerstrooms tot aan de straat van Mosandan, en alzo Persië van Arabië scheidende. Zie BALSERA.

ELCESAITEN, of *Elcefeïten*, anders ook *Sampseïten* genoemt, waren zekere ketters, die zich met den aanvang der II eeuwe opdeden, hebbende hunnen oorsprong van eenen *Elcesai*, een Jood, die van zommigen *Elxai*, en *Elci* wordt geheten, en zich omtrent het jaar 114, ten tyde van Trajanus, by de Ebioniten voegende, nieuwe leerstukken onder die gezindheit invoerde. De Elcesaïten onderhielden, gelyk de Ebioniten, de plechtigheden der wet van Mozes, mitsgaders de besnydenis en den Zabbath, maar verwierpen de offerhanden. Zy dreven eenen Christus van den hemel in Jezus nedergedaalt, aan wien zy eene menschelyke gedaante toeschreven, hebbende de hoogte van bykans acht en dertig mylen: en eenen H. Geest van de zelve uitgestrektheit, die ze eene vrouwsperfoon zeiden te zyn, maar onzichtbaar. Hun Christus was de zoon van Godt niet, maar een der aartsengelen, die gekomen was om de offerhanden des Scheppers te verstoren. De Elcesaïten verwierpen bykans alle boeken, zo wel van het Oude, als het Nieuwe Testament. Zy hadden een boek, datze voorgaven uit den hemel nedergedaalt te zyn, en nog een ander, door *Elcesai* gemaakt. Zy vervloekten den H. Paulus, en hielden staande, dat men het geloof in J. C. verzaken, en zelfs de verzierde goden mogt aanbidden. Zommige van hen dreven, dat Adam de Christus was, die voor alle dingen was geschapen, en een geest was, boven de engelen gestelt wezende, in Adam nedergedaalt, en den aartsvaderen verschenen: en eindelyk, dat hy in de laatste tyden, met het ligchaam van Adam bekleed, gekomen, en aan 't kruis genagelt was. Deze gezindheit wierdt voornamelyk opgericht in Palestina over de Jordane, daar ze ten tyde van Epiphanius nog gevonden wierdt. Zy aanbaden Elxai, zynen broeder Texeus, en alle hunne nakomelingen; invoegen ze, ten tyde van den keizer Valens, eene diepe eerbiedigheit bewezen aan twee zusters, Martha en Marthana geheten, die ze zeiden uit dat geslacht te zyn gesproten: ja ze vergaderden het stof van hunne voeten, en bewaarden hun speeksel, om tot geneesmiddelen te gebruiken. Origenes schryft dikwils tegen deze Elcesaïten. Eusebius spreekt van hen in het 38 hoofdstuk van het VI boek. *Epiphanius Haeres.* 19. 53. &c. *Augustinus de Haeres. c.* 82. & *Danaus ad h. l. Euseb. Hist. Eccles. lib.* VI. *c.* 31. *Nicephorus lib.* V. *c.* 24. *Baronius ad ann. C.* 105. *n.* 2. 3. & 4. 249. *n.* 8. &c. *Tillemont Memoires Eccles. M. du Pin Biblioth. des Auteurs Eccles. trois premiers siecles.*

ELCESE, of *Elcos*, een klein dorp in den stam Naphtali, maar vermaard, om dat het de geboorteplaats van den Propheet *Nahum* is geweest. Daar zyn 'er, die het onder den stam van Simeon plaatsen. *Nahum cap.* 1. *Simon Dictionaire de la Bible.*

ELCHANAN, of ELCHANAM, neef van Ahasel, was een der krygshelden van David, koning van Israël. 1. *Chron. XI.* 26.

ELCHE, eertyds een bisschoplyke en stemmende stadt van Toledo. Zy is gelegen in Spanje, in het koninkryk Valencia, by de Seger, vier mylen van Alikanten, naar het Westen, in eene landstreek, die eenen groten overvloet van wyn, olie, dadelen en meer andere vruchten, voortbrengt. Hoewel het 2 mylen van zee legt, heeft men daar nochtans anders niet dan zout water. Ze wierdt, in den persoon van Bernardus de Kardena, hertog van Maqueda, door keizer Karel den V met den tytel van markgraafschap vereert. *Colmenar Delic. de l'Esp. p.* 541.

ELCHINGEN, of *Aychlingen*, een klooster in Zwaben, niet verre van Ulm, aan den Donau gelegen, over welke rivier daar eene brug wordt gevonden. Het is gesticht in het jaar 1128 door Conraad, hertog van Saxen, en zyne gemalinne, eene hertogin van Zwaben; maar door een brandt verteert zynde, door Albert, graaf van Ravenstein, van nieuw weder opgebouwt. De abt heeft, als een standt van het Duitsche ryk, eene zitplaats in de ryksvergaderingen onder de Zwabische kerkvoogden; en men vindt zyne handtekeningen in de Ryks-bescheiden van de jaren 1500, 1510, 1522, en 1654. In het jaar 1546 leedt dit klooster door den oorlog een zwaren brandt, en wierdt in den dertigjarigen kryg mede niet verschoont. *Crusius in Chron. Suev. l.* IX. *p.* 2. *c.* 13. *Stengel in Mantissa ad Commentarium A. V. cap.* 24. *Merian top. Suev. Pfeffing. ad Vitriar. l.* II. *t.* 15. *p.* 1294. *Brusch. de Mon. Germ. p.* 164. *seq. Bucelin. G. S. P.* 1. & 2.

ELCIAS, bygenaamt de Grote, uit een der voornaamste geslachten van Jeruzalem gesproten. Hy verzelde Aristobulus, den broeder van koning Agrippa, wanneer deze prins Petronius, den stadhouder van Syrië, ging verzoeken, om de Joden niet te kwellen, met toe te laten, dat men het beeldt van den keizer Cajus Caligula in den tempel te Jeruzalem plaatste, waar in ze naar wensch slaagden. *Joseph. Oudh. XVIII.* 11.

ELCKERZEE, een Zeeuwsch dorp op het eilandt Schouwen. Zie ELKERZEE.

ELDA, een stedeke in het Spaansche koninkryk Valencia, aan eene kleine rivier, 6 mylen van Alikanten, naar het Westen, gelegen. Het voert den tytel van graafschap, en wierdt in den jare 1708, door Philips den V, aan den Napelschen hertog van Atri gegeven, om dat de vorige bezitter daar van zich voor koning Karel den III hadt verklaart. *Colmenar Delic. de l'Esp. pag.* 551.

ELDAD, de naam van eene der 70 oudsten van het volk Israël, die Mozes hadt afgezondert, en benevens Mendad in het leger propheteerden. Zommige schryvers, na den H. Hieronymus, hebben gemeent, dat deze *Eldad* en *Medad* broeders van Mozes zyn geweest, doch t' eenemaal zonder reden, en is dat gevoelen zeer krachtig door Torniel tegengesproken. *Numer. cap.* 11. *Hieronym. c.* 1. *Paralipom. Tornielius A. M.* 2545. *n.* 55, 56. *p.* 551, 552. *edit. Plantin.*

ELDAD, ELDAN, of HELDAN, bisschop van Glocester in Engelandt, leefde in het einde der V eeuw, omtrent het jaar 490. Men wil, dat hy verscheide werken, en onder die een voor de geborene Britten tegen de Saxen schreef. *Pitseus de Script. Anglic.*

ELDAD DANIUS, een Joodsch meester, die in de XIII eeuw leefde, en verscheide stukken schreef. Genebrard maakt gewag van hem in zyn *Chron.*

ELDAFAGNI, of ELADASAGNI, een oud stedeke der Grieken, gelegen in Epyrus, aan de rivier Polina, na by des zelfs oorsprong, en de grenzen van Mecedonië en Thessalië. *Baudrand.*

ELDAGSEN, een stedeke, en hoofdplaats in het oude graafschap Hallermonde, aan het bosch Hallerbruch, behoort tegenwoordig tot het vorstendom Kalenberg.

ELDAHA, zoon van Madian, en kleinzoon van Abraham, en Kethura. *I. Chron. I.* 33.

ELDE, eene rivier in het Meklenburgsche vorstendom Wenden, ontspringende uit het meir Plauen, loopt langs Lubits, Parchim, Niestadt, Grabow en Eldena, en zich by de laatstgenoemde stadt verdeelt hebbende, valtze met etlyke armen by Damits in de Elve.

ELDEN, een Gelderlch dorp, gelegen in de Opper-Betuwe, een myl van Aarnhem, wordt met Driel door een Hervormd Predikant bedient, staande onder de classis van Nimeegen.

ELDEN, of EELDE, van ouds op zyn Latynsch *Eletha* genaamt, een fraai en beroemd dorp in het landschap Drenthe, in het dingspil Noordeveldt, in den ingang van dit landschap, een uur van Groningen gelegen. Daar stondt eertyds een sterk kasteel, het welk den naam van Luefoge voerde, en het geslacht van den Schout toebehoorde. Maar dewyl dit geslacht de party der Gelkingers volgde, hebben de Groenebergen in den jare 1256 eerst het dorp, tot hunne grote schade, afgebrand, en daar op het gemelde kasteel ook omver geworpen, het welk, onder anderen, by *Menco*, abt van Werum, beschreven staat. Elden pronkt tegenwoordig met verscheide schone heerenhuizen, heeft eén kerk en eigen Predikant, staande onder de classis van Rolde. *Ubbo Emmius pag.* 147. *Oudheden en Gestichten van Groningen en Drenthe p.* 602. *edit. in* 8.

ELDENAU, of ELDENA, in het Voor-Pomersche gebiedt van Glatsgow, tusschen Grypswalde en Ludwigsberg, aan een kleinen arm der Oostzee, gelegen. Te voren was het eene abdy; maar ze is met al haar toebehoren der landschole te Grypswalde toegevoegt. In het Meklenburgsche vorstendom Wenden, aan de Elde, legt mede een stedeke van dien naam, dat een ampt heeft. *Topograph. Saxon. Infer. p.* 79.

ELEAZAR was een der zonen van Aäron, de eerste priester der Joden, die zynen vader in de hogepriesterlyke waardigheit volgde in den jare 2583 na de schepping der wereldt. Na de doodt van Mozes volgde hy Josua, dien hy reets hadt opgedragen, om het landt, aan het volk van Israël belooft, uit te deelen. Hy stierf na dat hy 12 jaren als hogepriester gedient hadt, en wierdt in den jare 2595 door zynen zone *Phineas* opgevolgt. *Numer.* 31. 32. 34. *Deuteronom.* 10. *Jos.* 14, 17, 19. 21, 24. *Torniellus & Salianus A. M.* 2583, & *seq.*

ELEAZAR, een broeder van Simeon, bygenaamt de Rechtvaardige, ter oorzake van zyne goedaardigheit, volgde zynen broeder in de hogepriesterlyke waardigheit, vermits zyn zoon Onias nog veel te jong van jaren was om dat ampt te bekleden. Men wil, dat de koning Ptolomeus Philadelphus onder zyne regeering 26000 gevangene Joden uyt Egypten te rug zondt, en een heusschen brief, benevens kostelyke geschenken, aan dezen Eleazar afvaardigde, verzoekende, dat hy de Joodsche Wet aan hem mogt zenden; waar op deze hogepriester, omtrent het jaar der schepping 3769, het 469 na Romens bouwinge, en het 285 voor Christus geboorte, de Wet, benevens 72 geleerde Joden naar Egypten zondt, die de zelve, of, gelyk anderen willen, het gansche Oude Testament, in de Griekshe spraak overbragten; welke vertaling derhalven die der LXXII Overzetters genoemt worden. Doch de hedendaagsche geleerden hebben nog vele zaken daar by te erinneren, latende zich door Aristeas, op wien dit gansche verhaal steunt, en door Josephus, zo eenvoudiglyk niet overtuigen. *Joseph. Oudhed. XII.* 2. *Salianus ad ann.* 3766. *seq.*

ELEAZAR, met den bynaam *Aaron*, de vyfde en laatste zoon van Mathathia, was, benevens zyne broederen, een dapper voorstander van den Joodschen Godsdienst; dat hy voornamelyk toonde in den slag tusschen zynen broeder Judas Macchabeus, en den koning Antiochus Eupator, voorgevallen in 't jaar der wereldt 3820, in het 1 jaar der CLIV Olympiade, en het 590 jaar na Romens bouwinge: want een olifant gewaar wordende, die boven alle de anderen in grootte en pracht uitstak, en denkende, dat de koning daar op was, baande hy zich eenen weg door 't midden der vyanden, en na vele verslagen te hebben, tot den olifant gekomen, begaf hy zich onder den zelven, en doorstak hem met zynen degen, doch wierdt door zynen val verplettert, en stierf zo teffens met den gene, dien hy ombragt. I. *Macchab. II. en VI. Josephus Oudh. XII.* 8 *en* 24.

ELEAZAR, een zoon van Eliud, is de zelfde, van wien in het geslachtregister van den Heere Christus gemeld wordt *Matth. I*, 15.

ELEAZAR, een der voornaamste wetgeleerden onder de Joden, gesproten uit priesterlyken geslachte, leefde ten tyde van Antiochus Epiphanes, koning van Syrië. Deze vorst wilde hem dwingen, de wet te overtreden, met hem zwynen vleesch voor te zetten; maar deze gryzaardt wederstondt hem kloekmoediglyk. Zommige hem geraden hebbende te veinzen, om de straffe te ontgaan, als of hy van het verboden vleesch at; terwyl men hem geen ander vleesch zou voorzetten dan waar van het hem te eeten vryftondt, weigerde hy zulks, niet willende zyn leven door eene strafwaardige lafhertigheit behouden, en wanneer de beulen voortgingen met hem te slaan, bezweek hy onder hunne handen, en gaf den geest. II. *Machab. V. VI. Josephus Oudh. XII.* 7.

ELEAZAR is de naam geweest van verscheide andere personen, en betekent *myn Godt, en myn hulp*, of *de bystandt van mynen Godt. Simon Dict. de la Bible.*

ELEAZAR, de zoon van Abinadab, die de Arke des Heeren, na dat ze den Philistynen wederom ontweldigt, en in zyn huis gebragt was, bewaarde. *I. Samuel VII.* 1.

ELEAZAR, een zoon van Dodo Ahohites, was een der drie helden, die met onverschrokken moede zich door het midden van 's vyands heir eenen weg baanden, om voor den koning David water te scheppen uit de bornput, by de poort van Bethlehem. Op deze wyze verkwikte hy dezen vorst, grotelyks dorstende, en afgemat, door zyne menigvuldige bezigheden, in de belegering der stadt Jeruzalem. Op een anderen tydt, wanneer de Israëliten, op dat oogenblik, als ze den Philistynen moesten slag leveren, door de menigte hunner vyanden dermaten verbaast wierden, dat ze uit lafhertigheit de vlucht namen, en David zynen vyanden ten prooi overgaven, bleef deze Eleazar, de zoon van Ahod, of Dodo, alleen den koning getrouw, en stuitte de woede der vyanden, zo dat het bloedt, waar mede zyn zwaardt geverft was, hem over zyne armen en handen stroomde. Hier door greep het neerslagtig heir van David nieuwen moedt, en willende de smet hunner lafhertigheit afwisschen, stortten ze zich in het midden der reets wankelende vyanden, invoegen ze deze uitmuntende zege bevochten; waar in de soldaat langen tydt bezig was met de ligchamen, neêrgeveld door den strydbaren arm van Eleazar, te plunderen. Dit viel voor omtrent het jaar der scheppinge 2989, en het 1062 voor Christus geboorte. *Simon Dictionaire de la Bible.*

ELEAZAR, een zoon van Mozes. Zie ELIEZER.

ELEAZAR, een zoon van Mahli, een Levyt, en kleinzoon van Merari, stierf zonder manlyk oir, en hadt gene andere kinderen dan dochteren. I. *Chron. XXIII.* 21, 22.

ELEAZAR, een vermaard duivelskunstenaar, van wien gemeld wordt by Flavius Josephus, die hem zegt gezien te hebben. Hy gaf voor, hen, die van den bozen geest bezeten waren, te kunnen verlossen. Hy hechtte, zegt men, eenen ring aan de neus des bezeten, in welken hy een wortel, waar van zich Salomon in zodanig een geval bediende, hadt ingezet, en de boze geest, de zelve geroken hebbende, wierp den bezeten ter aarde en verliet hem. Hier op prevelde hy de zelfde woorden, die Salomon heeft nagelaten; en van dezen vorst gewagende, verboodt hy den bozen geest, in het ligchaam des bezeten weder te keren. Hy liet daar van een proef zien in het byzyn van den keizer Vespasianus aan zyne zonen, en verscheide zyner oversten en soldaten: maar om de kracht van zyne bezweringen nog bet aan te tonen, vulde hy eene kruik met water, en beval den helschen geest die ter aarde te werpen, op dat daar door bleek, dat hy den bezeten hadt verlaten, en hy gehoorzaamde. *Josephus Oudh. VIII.* 2.

ELEAZAR, een zoon van Bethus, dien Archelaus, van Rome wedergekeert, tot hogepriester der Joden aanstelde. Hy was de vyf en zeventigste na Aäron, en de derde voor de geboorte van den Heilandt. Hy volgde op zynen broeder Joasar, en bekleedde die waardigheit maar alleen drie jaren, moetende de zelve overdragen aan Jesus, een zoon van Sie of Sias. *Josephus Oudh. XVII.* 15. *Tirin. Chronol. Sacr. cap* 42.

ELEAZAR, een zoon van Ananus, vereêrt met het hogepriesterschap der Joden, door Valerius Gratus, landvoogdt van Judea, na dat deze het van Ismaël, een zoon van Phabus, genomen hadt. Doch hy genoot maar een jaar die waardigheit, waar op hy daar van berooft wierdt, en het hogepriesterschap op Simeon, een zoon van Camith, kwam, met het 18 jaar na Christus geboorte, van de scheppinge het 4069. Hy was de negen en zeventigste in de ry der hogepriesteren, en de zevende na 's Heilands geboorte. *Josephus Oudh. XVIII.* 3. *Tirin. Chron. Sacr. cap.* 42.

ELEAZAR, een Jood, uit de stadt Babylon, van een reuzen gestalte, naardien men zegt dat hy zeven elleboogen hoog was, dat tien voeten en een half bedraagt. Artabanus, koning der Parthen, schonk hem aan den keizer Tiberius. *Josephus Oudh. XVIII.* 6.

ELEAZAR, een geleerde Jood, en yveraar voor zynen Godsdienst, die, gezien hebbende, dat Izatus, koning der Adiabeniërs, den Joodschen Godsdienst hadt aangenomen, zonder besneden te worden, ronduit tegen hem zeide, dat zyne bekeering hem t'eenemaal niets zou baten, indien hy dat teken niet aannam, dat de gelovigen van de ongelovigen onderscheidt, en buiten 't welke het hen onmogelyk zyn zou behouden te blyven. Deze koning, door deze waarschouwinge geraakt, deedt een heelmeester halen, en liet zich besnyden, hoewel hy reets zo hoog van jaren was, waar in hy zodanig eene werking, buiten doods gevaar, niet kon ondergaan. *Josephus Oudh. XX.* 2.

ELEAZAR, een zoon van Dineus, uit het landschap Galilea, was een groot struikrover, die de dorpen der Samaritanen t' eenemaal verwoestte. Daarenboven bragt hy hen nog meer schade toe, dewyl hy tot hoofdt van 't krygsvolk door zyne landgenoten tegen de Samaritanen wierdt verkoren in den oorlog, tusschen die twee volkeren gevoert om de navolgende oorzaak. De Joden van Galilea, die op de plechtelyke feesten naar Jeruzalem trokken, hadden voor eene gewoonte, door het gebiedt der Samaritanen derwaarts te reizen. Etlyke Galileërs geraakten in twist met de inwoneren van Naïs, een dorp daar onder behorende, en gelegen op een groot veldt. Het krakkeel liep zo hoog, dat er vele Joden op die plaats sneuvelden. De voornaamste der Galileërs deden hun beklag daar over aan den stadhouder Cumanus, om recht te hebben. Maar nademaal de Samaritanen eerst by hem geweest, en door hun geldt hem omgekocht hadden, verkregen ze gene de minste voldoening. Deze zo onbillyke handel hitste hen dermaten op, datze te rade wierden zich door de wapenen te wreken, zeggende, dat de slaverny van zich zelve hard genoeg viel, zonder dat de onrechtvaardigheit ze nog ondragelyker maakte. In dezen standt der dingen geen opperhoofdt hebbende, benoemden ze daar toe Eleazar, zoon van Dineus, die, zyne macht by de hunne voegende, het gebiedt over hen aanvaardde, de Samaritanen verscheide reizen aangreep, versloeg, en beroofde, en, 't en ware geweest, dat Cumanus met vier benden ruitery van Sebaste, nevens eene grote menigte van hen, die hy verdedigde, tegen hen was opgetrokken, zoude het veel euveler afgelopen zyn. Cumanus versloeg eene menigte Galileërs, kreeg Eleazar gevangen, en liet hem ter hoofdtpeene slepen. *Josephus Oudh. XX.* 5.

ELEAZAR, een zoon van Ananias; Hogepriester der Joden. Hy was een stout en verwaand mensch, wierp zich tot hoofdt op van eene bende volks, alzo ondeugend als hy zelf, verzekerde zich van de ingangen des tempels te Jeruzalem, schreeuwende, dat men van niemandt dan hun eigen volk, en geenzins van vreemdelingen, gaven en offerhanden moest aannemen, 't welk rechtdraads streedt tegen de oude gewoonte. De andere priesters, ouderlingen, mitsgaders de voornaamste der stadt Jeruzalem, en alle die genen, dien de eere van Godt en 's volks behoudenis ter herte ging, zagen wel, dat dit alles zou strekken om de Romeinen te beleedigen, en het vuur tot een inlandschen oorlog te stoken, dienze met hun bloedt zouden moeten lesschen. Derhalven kantten ze zich daar tegen aan, met hunne vermaningen en gebeden, en ten laatste met geweldt. Doch alles was te vergeefs, men moest dat laten doorgaan, en Eleazar bleef by dien handel tot aan de verwoesting des tempels toe. *Joseph. Oorlog. II.* 30.

ELEAZAR, een vader van dien Manahem, die zich de krone aanmatigde, en tot koning in Jeruzalem opwierp. Als hy zag, dat zyn vader gevangen, en in het geweldt der Raadsheeren was, en terstondt naar verdiensten zoude gestraft worden, vluchtte hy naar Massada. *De zelve II.* 32.

ELEAZAR, een Jood, en zoon van eenen, bygenaamt Simon, stondt naar dwingelandy en eene onafhankelyke macht in Jeruzalem, en kwam eindelyk, na eenig mistrouwen en tegenstandt, tot zyn oogmerk. Hy verzamelde grote schatten in dien tydt, dat de Joden het heir van Cestus ten stryde uitdaagden: want hy behaalde een zeer kostelyken roof op dien veldoverste; nam al het geldt, tot soldy der soldaten geschikt, en vergat niet om zich in het begin van den oorlog tegen de Romeinen, door zyne rykdommen, meester van Jeruzalem te maken. Men kantte zich terstondt met alle kracht tegen hem aan. Maar gelyk het belang in alle zaken boven dryft, verwierf zyn geldt hem zo vele medestanders, dat hy eene bloedige geweldenary stichtte. *De zelve* XI. 42. IV. 5 *en* 31.

ELEAZAR is een zoon van Matthias, de zoon van Theophilus, een Jood, die nevens Jezus, een zoon van Saphas, beide van priesterlyken geslachte, aangestelt wierden om het heir in Idumea te gebieden, in het begin van den oorlog der Joden met de Romeinen. *De zelve IV.* 42.

ELEAZAR, een Jood, en overste in het heir van Simon, een zoon van Gioras. Hy trok voor het kasteel van Herodes, om de bezetting te raden, die vesting in de handen van Simon over te leveren: maar hy hadt zyn boodschap naauwlyks afgelegt, of men maakte toestel om hem van kant te helpen; en vermits de poorten gesloten waren, en hy niet kon ontkomen, wierp hy zich van boven neder uit een venster, waar door zyn ligchaam verplettert wierdt, aldus op het veldt de ziel uitblazende. *De zelve IV.* 30.

ELEAZAR, een zeer dapper Jood, die, stadt en tempel ingenomen zynde, op het slot Macheron vluchtte, alwaar hy, met eene ongelooflyke dapperheit, de belegering tegen Bassus, bygenaamt *Lucilius*, tegenstondt. Op een tydt, dat hy op de muren

ren was, om den Romeinen hunne lafhertigheit te verwyten, rende een Egyptisch soldaat, Rufus geheten, zo ylings voort, dat hy zyne medemakkeren uit het gezicht raakte, en bragt zo veel geweer, als hy kon, in het leger van Bassus. *De zelve VII.* 25.

ELEAZAR, een Joodsch overste der Sicaïren. Na de verwoesting der stadt Jeruzalem trok hy in Massada, en stondt daar het beleg van Flavius Silva dapperlyk tegen. Maar ziende, dat hy niet kon beletten, dat de plaats stormenderhandt ingenomen wierdt, vermogt hy zo veel op het gemoedt zyner medemakkeren, dat ze op zynen raadt vast stelden, zich alle eerder zelf om te brengen, dan zich tot dienstbaarheit over te geven. Zy staken derhalven elkander den strot af, invoegen 'er niemandt van dat bloedig treurspel overbleef. *De zelve VII.* 30.

ELECTA, of EKLECTE, dat is, *Uitverkorenen.* Men wil, dat dit de naam van zekere Christen vrouw was, aan wien de H. Johannes zynen tweeden brief schreef, en die hy waarschouwt zich te wachten voor de valsche leere van eenige personen, welke loogchenden, dat Jesus Christus in het vleesch gekomen was. Anderen zyn van gedachten, dat het woordt *Eklecte*, of *Uitverkorene*, alleenlyk een bynaam is, dien de H. Johannes aan de vrouwe, waar aan hy schreef, en wier naam hy niet meldt, toevoegde. Daar zyn 'er geweest, die staande hielden, dat 'er nog eene andere van dien name zoude geweest zyn, die te Ephezen woonde, en eene zuster van de eerstgemelde was. Wat deze aangaat, weet men niet zeker waar zy gewoont heeft. Men heeft 'er, die verzekeren, dat zy uit het landt der Parthen; en anderen wederom, dat ze uit een geweft van Klein-Asië herkomstig was. Wat 'er van zy, Baronius beweert, dat deze brief in het 99 jaar na Christus geboorte, en Lucius Dexter, dat hy in het 100 door den H. Johannes geschreven is. *Trin dans sa Préface sur cette Epitre.* Simon is in zyn *Dictionaire de la Bible* van gedachten, dat zulks in het 68 jaar na het lyden onzes Heilands is voorgevallen.

ELECTRA, dochter van Agamemnon, overreedde haren broeder Orestes om de doodt van hunnen vader, door Ægisthes omgebragt, te wreeken. *Vellejus. Eusebius. Hyginus. Euripides. Ovidius.*

ELECTRA, volgens de dichters eene dochter van Atlas en Pleione, uitgetrouwt aan Corithus, koning van Italië, by welken ze, of, als anderen zeggen, by Jupiter, Dardanus overwon. Men zegt, dat ze zich ten laatste naar Samothracië heeft begeven, en aldaar gewoont, wordende door de inwoners *Strategis* en *Electrio* genaamt. *Ovid. Fast. lib. IV. vs.* 31. *Hellanic.* Daar is nog eene ELECTRA geweest, naar het schryven der Heidensche dichters, dochter van den Oceanus en van Thetis, de welke naderhandt met den bovengemelden Atlas getrouwt is.

ELECTRA, eertyds de naam van eene rivier en van eene stadt in Peloponnesus, in het landschap Messenië, omtrent vyftien duizend schreden van de grenzen des landschaps Elis en Arkadië, en nog eens zo verre van Laconië. *Pausanias. Baudrand.*

ELECTRIDES, eilanden van de Venetiaansche Golf, omtrent den mondt van de Po, waar van de dichters verziert hebben, dat daar bomen, van welke de amber afdroop, gevonden wierden. Lucianus steekt daar mede den spot in de *Amber*, of *de Poëten.* Zie daar 't gene hy daar van zegt: „ Nademaal ik in myne jeugt hadt horen verhalen, dat 'er langs de Eridanus bomen stonden, waar „ uit de amber droop, en dat deze amber de tranen der zusteren „ van Phaëton waren, die in populieren verandert zynde, zyn „ ongeluk beweenden, dacht ik by my zelve, indien ik ooit daar „ heen trok, zou ik mynen mantel daar onder spreiden, om dit „ kostelyk vocht te vergaderen. Maar als ik daar na op deze ri- „ vier voer, ziende niet eenen van diergelyke bomen aan de oe- „ vers der zelve staan, en dat de naam zelfs van Phaëton daar on- „ bekend was, vroeg ik aan de matrozen, wanneer wy aan die „ plaatsen, die by de poëten zo vermaard zyn, komen zouden? „ Deze gingen hier over aan 't lagchen, en stonden verbaast, dat „ 'er zulke schaamteloze en stoute menschen geweest waren, die „ zulke verdichtselen dorsten uitstrooien. Zy voegden 'er by, „ dat byaldien 'er bomen, die zulk een schat voortbragten, in „ hun landt gevonden wierden, ze den tydt met roejen niet ver- „ kwisten zouden, kunnende in een oogenblik ryk worden. Dit „ maakte my gansch verlegen en beschaamd, om dat ik my aldus „ door de dichters hadt laten bedriegen, en ik was zo gevoelig „ over die dingen, als of ik ze verloren hadde". Strabo verzekert in zyn V boek, dat deze eilanden, Electrides genaamt, nooit geweest zyn, en dat het alles niet anders dan een verzierfel van de Poëten is. Maar daar zyn eilanden van dien naam in de Noordzee, die by Plinius ook *Glossaria* genoemt worden, en die Ortelius Schotlandt en Far gelooft te zyn, tegen over Schotlandt en de Orkadische eilanden, aan de Noordelyke zyde. Maar Cluverius meent, dat ze in de Oostzee op de grenzen van het Europisch Sarmatië, alwaar thans *Das Curish Nerung*, en *Frisch Nerung*, landstreken op de grenzen van Pruissen, die anders *Nerung* genoemt worden, gelegen waren. *L'Abbé Danet. Baudrand.*

ELECTRIS, een klein eilandt van Groot-Griekenlandt, het welk Servius ook *Febra* noemt. Het zelve voert hedendaags den naam van *il Monte Sardo*, en is afhankelyk van het koninkryk van Napels, zynde gelegen in de Golf van Tarente. Het landt is 'er zeer bergachtig. Daar is een vry groot dorp, en een sterkte tegen de zeerovers. Dit eilandt is zeve mylen ten Zuiden van Tarente gelegen. *Baudrand.*

ELEGIE, in de Nederduitsche spraak een Treurdicht, eigen om droevige dingen en minneklachten te verbeelden. Ovidius en Tibullus zyn de genen, die wonderlyk in dit soort van Poëzy uitgemunt hebben; welk een gedicht vloeiend van styl en zielroerend moet wezen.

ELELEUS, of ELEUS, een der bynamen van *Bacchus*, voortkomende van een Griekfch woordt, het welk *groot geraas maken* betekent, dewyl zulks gebruikelyk was gedurende de Bacchanalen. Het zelve komt die genen nog menigmaal over, die te veel wyn ingenomen hebben. *Ovidius Metamorph. IV*, en *Epist. IV.* De ouden hebben dezen zelven bynaam aan de zonne toegeëigent, naar een ander Grieksch woordt, het welk *draaien* beduidt, om dat zy gestadig rondom den aardkloot draait, volgens alle waarschynlykheit, naar het gemeen gevoelen, en volgens de grondstelling van Ptolomæus.

ELENCUS, de godt van de vryheit en van de waarheit, van welken in de blyspelen van *Menander* gesproken wordt, gelyk Lucianus bericht in zynen *Apophrades*, of *kwaden letterkundige.*

ELENUS (HIERONYMUS) een Rechtsgeleerde, geboortig uit Brabandt, heeft geleeft in de XVI eeuwe. Hy studeerte te Loven, en maakte grote voortgangen in de taalkunde en in de vrye letterkunst. Naderhandt in Vrankryk gekomen zynde, ging hy te rade met de schranderste Rechtsgeleerden, die 'er te vinden waren, hebbende in de Rechtsgeleerdheit gestudeert te Orleans en te Parys. Hy bekleedde eenigen tydt daar na het hoogleeraarsampt binnen Loven, alwaar hy ook lessen gaf in de Grieksche tale, en naderhandt wierdt hy advokaat te Antwerpen, alwaar hy nog heel jong zynde is gestorven in het jaar 1576. Elenus heeft eenige werken geschreven, namentlyk: *Diatribarum seu Exercitationum ad Jus Civile l. III; Annotationes ad Instit. Juris Canonici Lanceloti*, enz. *Valerius Andreas Bibl. Belg.*

ELEOCART, of ELEOCHET, is eene woonplaats der Arabiërs in de woestyne van Barka, in Afrika. De zelve is gelegen op den oever van een klein meir, het welk gevonden wordt in het midden der zandbergen naar de grenzen van Egypten. Men gelooft: doch uit enkelde gissing, dat dit de plaats is, die de ouden *Oasis parva* noemden. *Baudrand.*

ELEONORA van Portugal, keizerin, was de oudste dochter van Eduard, koning van Portugal, en van Eleonora van Aragon, van welke men in het vervolg zal spreken. Zy trouwde in het jaar 1450 met Frederik den IV van dien naam, hertog van Oostenryk, naderhandt keizer, den zoon van Ernst en van Zimburgis van Masovië. Æneas Silvius, die naderhandt paus is geworden onder den naam van Pius den II, handelde over dit huwelyk in de hoedanigheit van geheimschryver van Frederik. De paus Nicolaus de V kroonde Eleonora, die de moeder is geweest van Maximiliaan den I; en zy stierf te Neustadt in Oostenryk in den jare 1467, in den ouderdom van drie en dertig jaren. Hare lyk wierdt ter aarde bestelt in het choor van de abdy der Drieëenheit, de welke zy gesticht hadt.

ELEONORA, koningin van Vrankryk, en naderhandt van Engelandt, was de dochter van Willem den X van dien naam, laatsten hertog van Guienne, en van Eleonora van Châtelleraud. Zy trouwde in de stadt Bourdeaux in de maandt van Augustus des jaars 1137 met koning Lodewyk den VII, gezegt de jonge, die twee dochters by haar verwekte, met name Maria en Alix, de welke met twee broeders trouwden; Maria met Hendrik den I, bygenaamt den milddadige of de ryke, graaf van Champagne en van Brie, en Alix met Thibaud, bygenaamt de goede, graaf van Brie en van Chartres. Middelerwyl Eleonora, den koning haren gemaal gevolgt zynde naar het H. Landt, gebruikte wat te veel vryheit met eenige uitheemsche vorsten, en zelfs wierdt zy beschuldigt van eenige heimelyke genegenheit in haren boezem te hebben gevoed. Lodewyk, in Vrankryk te rug gekomen zynde, geprikkelt 't zy door minnenydt, of door zyn conscientie, zette zyne echtscheiding met Eleonora krachtig voort, voorgevende, dat zy hem in den bloede bestondt; en bereikte zyn oogwit by vonnis der kerkvoogden van het ryk, vergadert te Boisgenci aan de Loire op den achttienden van Maart des jaars 1152. Anderen zeggen, dat de koning by haar niet dan dochters hebbende kunnen verwekken, onbekwaam om hem in het ryk op te volgen, en wenschende een mannelyken erfgenaam te hebben, om die reden deze scheiding heeft verzocht. Wat hier van zy, het is zeker, dat dit beleidt des konings zeer nadeelig is geweest aan het Fransche ryk, gelyk op eene andere plaats breder gezegt wordt. Eleonora hertrouwde in het jaar 1153 met Hendrik, hertog van Normandië, die naderhandt koning van Engelandt wierdt; de II van dien naam. Het is daar, dat zy de partyschap van die wederspannige kinderen tegen haren vader opgenomen hebbende, Hendrik haar in de gevangenis liet opsluiten, daar zy in gebleven is gedurende den tydt van zestien, of, naar het zeggen van anderen, van veertien jaren, zynde niet dan na de doodt van dien koning in het jaar 1194 daar uit gekomen. Naderhandt nam zy haar verblyf in een klooster, en stierf in dat van Fontevraud op den 31 Maart des jaars 1204. Suger, en andere schryvers van haren tydt halen die zaak uit den grondt op. Matthæus Paris en Balæus berichten, dat deze koningin zeer verstandig was, en dat zy verscheide brieven heeft geschreven aan paus Celestinus den III, aan keizer Hendrik den VI, aan Richard, en anderen, die heel vol van geest zyn. Wel is waar, dat drie van deze brieven, geschreven aan den paus, aan Petrus Blesensis toegevoegt worden, en men vindt die zelfs in zyne werken, zynde de 144, de 145 en 146. De gemelde Pieter van Blois schreef 'er een aan deze koningin, die de 154 is, en begint met deze woorden: *In publica notitia venit, &c.* De weetgierigen kunnen deze brieven en de aantekeningen van Goussainville nazien wegens dezen schryver, bladz. 751 van den Paryschen druk des jaars 1667, als mede het levensbedryf van Lodewyk den jongen, beschreven door du Chesne onder de schryvers der Historie van Vrankryk, *Tom. IV. p.* 591. *Paulus Æmilius lib. V. Matthæus Paris Oldericus Vitalis. Wilhelm. Tyr. Gervas. in Chron.*

ELEONORA, koningin van Engelandt, was de dochter van Raimond Berengarius den vyfden, en de laatste van dien naam, graaf

graaf van Provence. Zy trouwde in het jaar 1236 met Hendrik den III, koning van Engelandt, en kreeg by hem Eduard den I van dien naam, gesproten uit het stamhuis van Anjou; Edmond, graaf van Lancaster; en drie dochters, Margareta, Beatrix, en Catharina. De eerste trouwde met Alexander den III, koning van Schotlandt, en de tweede met Jan, hertog van Bretagne. De derde stierf in haar jeugt. Eleonora trok na de doodt van haren man, voorgevallen in den jare 1273, aan het geestelyke kleedt onder de nonnen van de abdy van Ambreburi, alwaar zy gestorven is in het einde van de maandt van Junius des jaars 1292. Zy was eene vorstin van zonderlinge verdiensten; en alle de schryvers spreken met groten roem van hare wysheit, beleidt, en Godsdienstigheit. Zy heeft uitmuntende blyken der gemelde hoedanigheden in verscheide voorvallen gegeven Zie de geschiedenissen van Provence door *Nostradamus* en door *Bouche*; die van Engelandt door *Du Chesne*, *Larrey*, enz.

ELEONORA *van Portugal*, koningin van Aragon, de dochter van Alfonsus den IV, en van Beatrix van Castilië, trouwde omtrent het jaar 1347 te Barcelona met Pieter den IV van dien naam koning van Aragon. Zy stierf zonder nazaatschap te Xerica in de maandt van October des jaars 1348.

ELEONORA *van Portugal*, koningin van Denemarken, was de dochter van Alfonsus den II, koning van Portugal, en van Urraca van Castilië. Zy trouwde in het jaar 1229 met Waldemar den III, vorst van Denemarken, en stierf van spyt en hertzeer in het jaar 1231 over het verlies van haren man, die op de jagt zyn leven liet. Hunne lyken wierden te Ringstat ter aarde bestelt.

ELEONORA *van Aragon*, koningin van Navarre, de dochter van Jan van Aragon, en van Blanca, koningin van Navarre, trouwde in het jaar 1436 met Gasto den IV, graaf van Foix. Zy stierf op den 12 Februarius des jaars 1479, en liet onder andere kinderen na, Gasto, vorst van Viane, die van zyn huwelyk met Magdalena, de dochter van Karel den VII, koning van Vrankryk, naliet Phœbus, koning van Navarre, enz.

ELEONORA *van Castilië*, koningin van Navarre, was de dochter van Hendrik den II, koning van Castilië, en van Johanna Manuel. Zy trouwde te Soria den 27 May des jaars 1375 met Karel den III, gezegt de Edele, koning van Navarre. Zedert hebbende met haren man eenig verschil gekregen, week zy naar Castilië, waar zy eenige opschuddingen verwekte onder de groten van het ryk, en tot nadeel van koning Hendrik den III, haren neef. Deze vorst vondt zich genoodzaakt om haar te belegeren op het kasteel van Roa, en zondt haar naderhandt te rug by haren man, den koning Karel, die haar met grote heuschheit en eene zeldzame edelmoedigheit weder ontfing, en by haar acht kinderen verwekte. Eleonora stierf te Pampelona op den 5 Maart des jaars 1416, volgens de uitwyzing van haar grafschrift. Haar ligchaam wierdt naderhandt by dat van haren man begraven in de kerk van S. Maria la Reale den 10 Maart des jaars 1509. *Surita lib.* X. *Mariana. Sammarthanus.*

ELEONORA *van Arragon*, koningin van Portugal, van anderen *Leonora* genoemt, was de tweede dochter van Ferdinand den IV van dien naam, koning van Aragon, en van Eleonora van Albuquerque, gezegt van Castilië. Zy trouwde Eduard, koning van Portugal, die stierf in den jare 1434. Die vorst liet haar regentin van het ryk; doch de Portugezen stelden zich daar tegen, en benoemden tot het regentschap Pieter van Portugal, hertog van Coïmbra. Eleonora klaagde daar over, doch te vergeefs. Zy week naar Toledo, alwaar zy door eene schielyke doodt uit de wereldt gerukt wierdt op den 18 Februarius des jaars 1445. *Mariana lib. X & XXI. Vasconcellos.*

ELEONORA, koningin van Sicilië, was de dochter van Karel den II, koning van Napels en van Sicilië, en van Maria van Hungarië. Zy was ten huwelyk verlooft aan Philip van Toussi, heere van la Terza in de provincie van Otranto, en admiraal van Napels. Paus Bonifacius de VIII vernietigde deze trouwbeloften, uit hoofde van de weinige jaren, die deze vorstin hadt bereikt. Zy trouwde in het jaar 1302 met Frederik van Aragon, den III van dien naam, koning van Sicilië, aan de overzyde van de Phare; en stierf te Catanea op den 9 van Oogstmaandt des jaars 1341. *Surita lib. V. Summonte. Fazel*, enz.

ELEONORA *van Aragon*, gravin van Toulouze, zuster van Pieter de V, koning van Aragon, was de vyfde gemalin van Raimond den VI, gezegt de oude, graaf van Toulouze, de welke haar trouwde omtrent het jaar 1200.

ELEONORA *van Bourbon*, princesse van Oranje, dochter van Hendrik van Bourbon, den I van dien naam, prinsse van Condé, en van des zelfs tweede gemalinne Charlotta Catharina van la Tremouille, wierdt geboren op den 30 April des jaars 1587. Zy trouwde in het jaar 1605 met Philips Willem van Nassau, prins van Oranje, enz. en stierf zonder kinderen op het kasteel van Muret op den 20 Januarius des jaars 1619. Haar ligchaam wierdt te Saint Valery begraven in de grafstede haars vaders. Haar gemaal was overleden op den 20 Februarius in den jare 1618.

ELEONORA *van Bourbon*, gravin van la Marche en van Castres, hertogin van Nemours, enz. was de dochter van Jakob van Bourbon, den II van dien naam, graaf van la Marche, enz. gestorven in den jare 1438, en van Beatrix van Navarre. Zy trouwde met Bernard van Armagnac, graaf van Pardiac.

ELEONORA *van Bourbon*, de dochter van Karel, hertog van Vendôme, enz. en van Françyne van Alençon, wierdt geboren den 18 van Januarius des jaars 1532; tot abdisse van Fontevraut verheven in den jare 1575, en stierf den 26 Maart des jaars 1611. *Sammarthanus Hist. Geneal. Franc.*

ELEONORA *van Oostenryk*, tweede gemalin van Franciscus den I, koning van Vrankryk. Zy was de dochter van Philips den I, koning van Spanje, en van Johanna van Castilië, en geboren te Loven den 24 November des jaars 1498. Zy hieldt zich in de Nederlanden op by haren broeder, den aartshertog Karel, en hadt een heimelyken minnehandel met den Paltsgraaf Frederik, die een heer was van eene goede gestalte, en zeer bekwaam in ridderlyke oeffeningen; maar de Heer van Croi, die alles aan het hof vermogt, en den gemelden Paltsgraaf niet genegen was, oordeelde raadzamer, door het trouwen van deze princesse met den koning van Portugal, toen weduwenaar zynde, voor den jongen prins de Spaansche kroon van die zyde te beveiligen, maakte zulks bekend aan koning Karel, in den tydt, dat de zelve in den jare 1517 zyne eerste reize naar Spanje willende doen, te Middelburg op goeden windt wachtte. Tot allen ongeluk hadt de Paltsgraaf aan Eleonora geschreven, en haar daar in eenige onderrechting gegeven, namentlyk, dat zy te huis zou blyven, en hem naar Duitschlandt volgen, welken brief koning Karel, die 'er eenige kennis van hadt gekregen, uit zyn zusters boezem haalde, den Paltsgraaf het hof verboodt, en haar mede naar Spanje nam; waar op in den jare 1519 het huwelyk met den koning van Portugal ook voltrokken wierdt, den welken zy eenen prins en eene princesse baarde. Maar wanneer zy in den jare 1521 weduwe was geworden, onthieldt zy zich in Spanje aan het keizerlyke hof, wanneer de Paltsgraaf op nieuw, maar te vergeefs, hare genegenheit verzocht, om dat zy als eene koningin zich zodanig niet wilde vernederen, of omdat de keizer uit staatzucht een ander huwelyk in den zin hadt. Hy beloofde de zelve derhalven in het eerst aan Karel van Bourbon, den welken hy aan zyne zyde hadt getrokken; maar daar na wierdt zy by den vrede van Madrid in den jare 1526 aan François den I, koning van Vrankryk, belooft, hoewel het huwelyk, wegens vele daar tusschen komende beletselen, niet eer dan na den vrede van Kameryk in het jaar 1529 voltrokken wierdt, wanneer zy met de Fransche prinssen, die gyselaars in Spanje waren geweest, naar Vrankryk reisde: hoewel de koning haar, als hem niet schoon en bevallig genoeg zynde, niet beminde, waar over zy dan zeer misnoegt was, doch haar leedt met groot verstandt ontveinsde, en alles deedt wat zy kon om de genegenheit van haren gemaal te verkrygen; gelyk zy dan een middel vondt om den maarschalk van Montmorenci te winnen, die de voornaamste was aan het hof, ook op dien tydt zich krachtig bemoeide, den vrede tusschen haar gemaal en den keizer uit te werken. Zelfs mag men geloven, dat het voor een groot gedeelte haar werk is geweest, dat de stilstandt van wapenen te Nizza gesloten wierdt, en dat die twee vorsten naderhandt ganssch onverwacht te Aigues-Mortes een zamenspraak hielden. Van gelyken deedt zy haar uiterste best tot den vrede, welke namaals te Crespi gesloten wierdt; gelyk dan de keizer betuigde, dat hy om harent wille aan den hertog van Orleans zyne dochter wilde geven; gelyk zy ook om die reden eene prachtige reize naar Brussel deedt, om hem by deze goede gedachten te behouden. Zy begaf zich namaals ook derwaarts, wanneer haar gemaal in den jare 1547 gestorven was, dewyl zy by hem gene kinderen hadt, en ten laatste naar Spanje, alwaar zy in het jaar 1558 te Badajoz gestorven en begraven is. *Mezerai. Du Bellai. Hubertus Thomas in vita Frederici Palatini.*

ELEONORA *van Oostenryk*, hertogin van Mantua en van Montferrat, was de dochter van keizer Ferdinand den I, en van Anna van Hungarië. Zy wierdt geboren den 2 November des jaars 1534, en trouwde Willem van Gonzaga, hertog van Mantua en van Montferrat, by welken zy Vincent en twee dochters overwon. Zy stierf den 5 Augustus des jaars 1594, en de Vader Antonius Possevinus, een Jesuit, deedt hare lykreden, de welke het jaar daar aan volgende te Ferrara gedrukt wierdt.

ELEONORA, koningin van Portugal, was uit het vermaarde geslacht van de Telles van Menefes gesproten, en aan Johannes Laurentius van Acunha getrouwt. Maar koning Ferdinand van Portugal wierdt door hare zonderbare schoonheit zodanig ingenomen, dat hy haar, met volkomen toestemming van haren gemaal, ter vrouwe nam, en tot koninginne maakte. Zyne onderdanen waren daar over zeer te onvrede, en een van des konings broederen, met name Dionysius, wilde liever het koninkryk verlaten, dan aan Eleonora koninklyke eerbiedt bewyzen. Het volk, hebbende deswegen een opstandt verwekt, wierdt haast weder gestilt met scherpe bedreigingen, en de groten aan het hof lieten zich ook gemakkelyk vinden. Ondertusschen begaf zich haar eerste gemaal naar het koninkryk Castilië, en droeg aldaar op zyne mutze een paar goude, of, naar het verhaal van zommigen, een paar zilvere horens, om daar mede met den schimp, hem aangedaan, te spotten. De tweede broeder des konings, Johannes, erkende niet alleen Eleonora voor de rechtmatige gemalinne van Ferdinand, maar liet zich ook door haar overreeden, om zyne eigene gemalin, de welke eene zuster van Eleonora, en Maria Tellez de Menefes genoemt was, uit eene bygebragte valsche beschuldiging ter doodt te veroordeelen. De ware oorzaak, waarom Eleonora tot deze onverantwoordelyke daadt bewogen wierdt, was, dat zy hare zuster niet gunde, dat de zelve na Ferdinands doodt door haren gemaal koningin zou worden, vermits zy maar een eenige dochter hadt, met name *Beatrix*; en om Johannes te meer tegen deze onschuldige Maria op te hitzen, gaf zy hem hope van met de zelve te zullen trouwen. Maar hier door verloor hy zyne verwachting tot de Portugeesche kroon; want hy moest om die reden het landt ruimen, en daarna, als Ferdinand overleedt, wierdt hy van den koning van Castilië vast gehouden. Eleonora zorgde beter voor hare andere magen dan voor hare zuster, want zy maakte, dat haar broeder Gonçalo Telles de Menefes tot graaf van Neira en Faria, de tweede broeder, Johan Alfonsus tot graaf van Barcelos, en zyn zoon, van den zelven name,

me, tot graaf van Viana, en andere tot andere waardigheden verheven wierden. Ongeacht alle deze byzondere gunften, die haar en haar ganfche huis wedervoeren van den koning, wierdt zy hem ontrouw, en ftelde hare liefde op een heer uit Gallicië, met name Johannes Ferdinand Andeiro, wetende de waardigheit van grave van Ourem, nevens vele andere voordeelen, voor hem te verkrygen, maar waar over een algemeen misnoegen ontftondt. Al te laat wierdt het de koning gewaar, hoedanig het met dezen gunfteling gefchapen ftondt; waar op hy order gaf aan zynen natuurlyken broeder Johannes, grootmeefter van de orde van Avis, om hem van kant te helpen. Maar de koningin wift Ferdinand op nieuw daar toe te brengen, dat hy aan haar toeftondt, den grootmeefter over eenige befchuldigingen gevangen te laten nemen. Zy gaf ook den gene, die hem bewaarde, heimelyk laft om hem te vermoorden: maar de zelve weigerde zulks te doen, en maakte in het tegendeel, na dat de koning ondertuffchen in 't jaar 1583 geftorven was, dat Johannes wederom op vrye voeten geftelt wierdt. Terftondt ging de grootmeefter in het koninklyk paleis, en doodde met eige handen den graaf van Ourem, zelfs onder de oogen van de koninginne. Zy dan bewuft, dat het volk met haar al zo weinig als met den gemelden gunfteling te vrede was, begaf zich naar Alenguer. Aldaar zynde, liet de grootmeefter, welken de Portugezen tot hunnen gouverneur, en eindelyk zelfs tot hunnen koning gemaakt hadden, zich haar tot haren gemaal aanbieden. Maar zy ftondt hem veel eer naar het leven, en trok naar Santaren, in verwachting, dat zy den byftandt van Johannes den I, koning van Caftilië, zou verkrygen, die ook niet lange daarna, dewyl hy met gemelde hare dochter Beatrix getrouwt was, met een fterk leger opkwam, om het recht van zyne gemalinne tot de kroon van Portugal te beweeren. Doch zy geraakte na korten tydt met dezen haren fchoonzone overhoop, zodanig, dat zy Petrus, des zelfs neef, ophitfte om hem van kant te helpen, en met hare dochter te trouwen. De koning van Caftilië, dit horende, zondt haar naar Tordefillas. Hoe lange zy na dien tydt geleeft heeft, is onbekend. Zo veel weet men 'er van, dat zy te Valladolid in het klooster *de nueftra Sennora de Mercede* begraven is. Zy hadt by haren gemaal twee zonen overgewonnen, de welke kort na hunne geboorte geftorven zyn, en de gemelde *Beatrix*. Deze was al zo fchoon als hare moeder, maar zeer deugtzaam. Nadat zy in den jare 1390 haren gemaal Johannes den I, koning van Caftilië, verloor, heeft zy, ongeacht hare jeugt, het aanzoek van verfcheide prinffen om met haar te trouwen afgeflagen, zynde gewoon te zeggen, dat zich eerlyke vrouwen niet voor de tweede maal in den huwelyken ftaat moeften begeven. *Manuel de Faria y Soufa epit. de las hift. Portiguef. P. III. c.* 9. 10. 11. *Mariana hift. de Efpana l.* XVII. *c.* 16. *l.* XVIII. *c.* 7. *l.* XIX. *c.* 19.

ELEONORA, tweede gemalin van Reinald of Reinoud van Naffau, laatften grave en eerften hertog van Gelder, was eene dochter van Eduard den II, koning van Engelandt, en van des zelfs gemalinne Izabelle, dochter van Philips den Schonen, koning van Vrankryk. Zy trouwde met Reinald omtrent den jare 1332, en was zeer opdragtig en puiftachtig van aangezicht. Dit gaf aan eenige kwaadaardige hovelingen gelegenheit om haren gemaal, nadat hy omtrent tien jaren met haar was getrouwt geweeft, wys te maken, dat zy melaatfch was; om welke reden hy zich van haar afzonderde, en haar eene eigene woning aanwees, het welk Eleonora een ongemeen hertzeer was. Maar eenigen tydt dus alleen gewoont hebbende, kwam zy op een tydt onverwacht met hare twee zonen, Reinald en Eduard, aan het hof, en ging terftondt naar den Raadt, die toen vergadert was, in de tegenwoordigheit van den hertog, hebbende alleen een fyn zyden hemdt aan, met een overkleedt. Binnen getreden zynde trok zy haar opperkleedt uit, en het hemdt tot den middel nedergeftreken hebbende, verzocht zy met tranen in de oogen, dat door de geheele vergadering mogt geoordeelt worden, of 'er eenig kwaadt aan haar lyf was, maar of zy niet veel eer gaaf en zuiver was; het welk zo zynde, verzocht zy, dat de vergadering haar met haren man weder wilde vereenigen. Reinald was over dat gedrag van zyne gemalinne ten uiterfte verbaaft, en nu bemerkende, dat hy misleid was, nam hy haar wederom voor zyne gemalinne aan; doch te laat, zo hy gezocht hadt meer kinderen by haar te verwekken, alzo hy niet lang daar na door een val uit zyn fetel den hals brak, als hier na in zyn artykel zal verhaalt worden. Eleonora is na haar mans doodt niet weder hertrouwt, maar heeft elf jaren na de zelve in een kuifchen weduwelyken ftaat doorgebragt, zynde overleden in den jare 1355. Zy heeft in den jare 1335 binnen Deventer, het welk toen, met ganfch Overyffel, in handen van haren gemaal Reinald van Gelder was, als zynde hem door den biffchop van Utrecht in pandt gegeven, een mannenklooster geflicht voor de Konventueele Minderbroederen, en ter Breuren genoemt, zynde een groot en heerlyk gebouw geweeft. Zy is na haar overlyden in de kerk van dit klooster, voor het grote altaar, onder een marmeren grafteen, begraven. Zy maakte op haar doodbedde alle hare gereede goederen, goudt, edelgefteentens, en koftelyke klederen aan de S. Walburgskerke: ook heeft zy, behalven het voorgemelde klooster, en verfcheide andere gebouwen, naar men getuigt, het vermakelyk Rozendaal doen bouwen, maar het welk by haar overlyden nog onvoltooit was. *Slichtenhorft Gelderf. Gefchied. VII boek. Haffelt Hift. Gelr. in Rein. II.*

ELEONORA, princeffe van Condé, was de oudfte dochter en erfgenaam van Karel, heer van Roucy en van Muret, en van Magdalena Mailly, vrouwe van Conti. Zy wierdt geboren den 25 Februarius in den jare 1535, en trouwde den 22 Junius des jaars 1551 met Lodewyk van Bourbon, den I van dien naam, prins van Condé, enz. by welken zy kinderen overwon, gelyk elders gezegt wordt. Zy ftierf op het kafteel van Condé in Brie op den 23 Julius des jaars 1564, en wierdt ter aarde beftelt in het graf harer voorouderen te Muret in Picardië. *Du Chefne. Sammarthanus.*

ELEPHANTIS, een Griekfch vrouwsperfoon, die vaarzen maakte. Men weet niet wanneer zy heeft geleeft; maar wel, dat zy een gedicht, *κατακλίσεις* genoemt, maakte, in het welke zy hare grote onkuifchheit toonde, doordien zy van allerhande aardt van byflaap handelt. Martialis fpreekt 'er van: ook gewaagt Plinius van haar, als mede Suetonius, die in het leven van *Tiberius* deze boeken aanhaalt. *Plin. lib.* XXVIII. *cap.* 7. *Sueton. in vit. Tiberii cap.* 43. *Tatianus adv. Gentil. Voffius de Poëtis Graecis.*

ELEPHANTINA, een eilandt in Opper-Egypten, gevormt door den Nyl, die zich in twee armen deelt beneden de laatfte bocht, zynde aldus genaamt, naar het zeggen van eenige fchryvers, ter oorzake van de menigte van olifanten, die daar gevonden worden. Het is op deze plaats, daar de Egyptenaren hunnen koophandel dryven met die van Ethiopië, zynde dit eilandt niet verre van daar gelegen. Dit landfchap is eene zeer aangename woonplaats, want daar is een eeuwigdurende lente, de bomen zyn daar altydt groen, en de bladen der wyngaarden vallen nooit af. Hier zyn eertyds de palen des Roomfchen ryks geweeft, naar het zeggen van Tacitus *lib.* II *Annal. cap.* 6. Men kan ook wegens dit onderwerp met Plinius te rade gaan, *lib.* V, *cap.* 9, en met Strabo, *lib.* XVII, *cap.* 21. Verfcheide oude fchryvers hebben dit eilandt met dat van *Philes* onder een verwart. Men kan deswegen nazien *Sam. Bochart in Phaleg lib. IV, cap.* 26.

ELERIUS, een Engelfchman, monnik van de S. Benedictus orde te Cambridge, leefde in de VII eeuw, omtrent het jaar 660. Hy befchreef het leven van S. *Wenefridus*, uit welken fchryver de monnik Robert, die het zelve vyf jaren daar na op nieuw in het licht gaf, een goed gedeelte van het gene hy verhandelt genomen heeft. *Voffius lib. II de hift. Lat. cap.* 26. *Pitfeus de Script. Angl.*

ELESBAAN, of ELESBAAS, koning van Ethiopië, een zeer wys en deugdzaam vorft, leefde in de VI eeuw. Hy gaf het beftier van het landt der Homeriten aan Dunaan, eenen Jood, en vyandt der Chriftenen, omtrent het jaar 522. Deze Dunaan nam de wapenen tegen hem op; doch hebbende in eenen groten veldflag de nederlaag gekregen, braakte hy de gal zyner woede uit op de Chriftenen, die zyne landen bewoonden, en pleegde onder hen eene afgryffelyke dwingelandy. De keizer Juftinus, hebbende bericht gekregen van zyne onmenfchelyke wreedheden, fchreef een brief aan Afterius, die tot biffchop van Alexandrië verkoren was, ten einde hy den koning van Ethiopië wilde aanmoedigen om dezen geweldenaar den oorlog aan te doen. Elesbaan, die genoegzaam uit zich zelf daar toe genegen was, bragt twee legers op de been, een te landt, en het ander te water. Hy behaalde de overhandt in verfcheide gevechten, en liet Dunaan het leven benemen, die reets moedt en verftandt verloren hadt. In het vervolg liet hy kerken bouwen, ftelde over de Homeriten een zeer deugdzaam vorft tot gezaghebber, met name Abrahamin; en zynde een korten tydt daar na naar Ethiopië vertrokken, begaf hy zich in een klooster, in het welke hy zyne overige dagen eindigde. *Zonoras. Cedrenus. Theophan. Baronius A. C.* 522 *& feq. Ludolf Hift. Æthiop. lib. II cap.* 4.

ELEUSINIA. Zie het volgende artykel.

ELEUSIS, eene oude ftadt van Attica, gelegen tuffchen Megara en de have van Pireum. De zelve wordt hedendaags *Leptine* genoemt. Zy is eene van de vermaardfte fteden van ganfch Griekenlandt geweeft, ter oorzake van den tempel van Ceres, gezegt de Eleufinifche, toegewyd aan de geheimeniffen dezer godinne.

De oorfprong van dezen tempel en des zelfs geheimeniffen, daar de aloudheit zo veel geruchts van gemaakt heeft, is voortgekomen uit de heufche bejegening en het goed onthaal, met het welke Celeus, koning van Eleufis, de godin Ceres ontfing, wanneer zy hare dochter, die door Pluto weggevoert was, overal opzocht; door welke vrygaftigheit deze godin zich verplicht vondt om hem den landbouw te leeren. Deze geheimeniffen, genoemt de Eleufinifche (*Eleufinia*), waren in zulk eene achting onder de ouden, dat de meefte fchryvers de zelve den naam van geheimeniffen by uitnemendheit geven, zonder daar eenige woorden by te voegen. Daar waren in dezen tempel verfcheide geheiligde fieraden, de welke niet dan ieder van den anderen afgezondert en op verfcheide tyden uitgeftelt wierden, waar van het fpreekwoordt, daar Seneca gewag van maakt, zyn oorfprong heeft genomen, *Eleufina fervat, quod oftendat*, tegen die genen, die in een brief of redenering willen zeggen en aantonen al het gene zy weten, zonder iets over te houden voor eene andere gelegenheit; en om dat de vrouwen, op wagens gezeten, gedurende de verrechting dezer geheimeniffen gewoon waren elkander fchertzender wyze te befchimpen van den eenen wagen tot den anderen. Hier van is ook een ander fpreekwoordt der ouden in de wereldt gekomen, *de palustro loqui*, dat is te zeggen, van boven den boerenwagen fpreken; wanneer zy iemandt wilden beduiden, die tot de fchimpdichten en tot achterklap van anderen genegen was. Diodorus Siculus *lib.* VI zegt, dat de Atheniënzen uit Egypten de inftelling der geheimeniffen van Ceres gekregen hebben; het welk overeenkomt met het getuigenis van Herodotus en van Paufanias, die verzekeren, dat de Grieken een gedeelte van hunnen Godsdienft van de Egyptenaren ontleent hebben. Insgelyks Lactantius *lib. I*, en na hem Phornutus bemerken, dat de geheimeniffen

heimenissen van Ceres zeer gelyk waren in alle dingen aan die van Isis, en Theodoretus *lib.* I *Græcan. affect.* verzekert, dat de plechtigheden van de godinne van Egypten verandert waren in die van de godinne van Attica, niet door den koning Erechtheus, gelyk Diodorus Siculus beweert, maar door Orpheus, het gene bevestigt wordt door den uitlegger van Euripides *in Alcestus.*

Het is zeker, dat de stadt Eleusis de eenigste plaats is geweest, daar men die grote eerbewyzingen deedt aan Ceres; en wanneer het gebeurt is, dat de zelve belegert wierdt, heeft men zich nooit aan den vyandt willen overgeven dan onder voorwaarde, dat men altydt in het bezit van den tempel van Ceres en van des zelfs geheimenissen zou blyven. Deze tempel, naar het zeggen van Strabo *lib.* IX, was zeer groot, en kon eene talloze menigte van menschen in zyne ruimte vervatten; en wat des zelfs geheimenissen belangt, daar waren 'er tweederlei, die in grote en kleine onderscheiden waren. De eerste waren alleenlyk eigen aan Ceres, en hadden hunnen oorsprong, gelyk hier boven gezegt is, van de opzoeking, die deze godin deedt naar hare dochter, en van de erkentenis, die de Attische volkeren betoonden voor de goedheit, die zy hen bewezen hadt in hen de landbouw te leren. *Arnobius* en *Augustinus lib.* XVII *de Civitate Dei cap.* 20.

De kleine geschiedden voor Proserpina: doch anderen zeggen, dat de zelve ingestelt waren ten gevalle van Hercules, die verlangde ingewyd en onderrecht te zyn van deze geheimenissen, het welk tegen de wet strydig was, die verboodt vreemdelingen daar toe aan te nemen. Niet te min de Atheniënzen, zulks niet durvende weigeren aan dezen heldt, noch ook hunne gewoonte verbreken, vonden een middel uit, en stelden byzondere geheimenissen in, tot begunstiging van Hercules. *De uitlegger van Aristophanes* en *Tzetzes.* Die genen, die ingewyd waren in de grote geheimenissen, wierden *Epopten* genoemt; en die genen, die tot de kleine aangenomen waren, wierden *Mysten* genoemt, gelyk Harpocration, Suidas en de oude taalkundige Symmachus, aangehaalt door den uitlegger van *Aristophanes*, berichten.

De Epopten, of Ephoren, dat is te zeggen opzichthebbers, mogten het volgende jaar, na dat zy ingewyd waren, deel hebben in de gewigtigste geheimenissen, waar toe men nooit iemandt aannam van het begin af, om dat 'er een soort van proefjaar moest gehouden worden; en men verhaalt voor een zonderling en zeer zeldzaam voorbeeldt de vrypostigheit, die Demetrius gebruikte van in een sprong zo verre te komen, als anderen, die daar trapsgewyze moesten toe geraken, gelyk Plutarchus bericht. Dit proefjaar was niet dan voor die genen, die men wilde begunstigen: want gemeenlyk die genen, die tot de kleine geheimenissen ingewyd waren, moesten vyf jaren wachten, alvorens zy tot de grote wierden aangenomen; het welk Tertullianus aanmerkt in het begin van zyn boek tegen *de Valentinianen.* Deze twee soorten van geheimenissen wierden ook op verscheide tyden geviert. De verrichting der grote geschiedde in de maandt *Boëdromion* genoemt, die met onze maandt van Junius overeenkwam, wanneer men den oogst begon te verzamelen in die gewesten; die van de kleine wierdt gehouden in de maandt *Antesphorion*, de welke in den ingang der lente was en in het bloemsaisoen, ter geheugenis van die genen, die Proserpina met hare speelnoten plukte, wanneer zy door Pluto geschaakt wierdt. Die genen, die tot deze geheimenissen ingewyd waren, droegen eene kroon van myrthenbladeren, en wanneer de zelve daar toe wierden aangenomen, kregen zy een nieuwen tabberdt, welken zy nooit uittrokken, ten zy de zelve aan flarten van haar lyf viel. Zommigen bewaarden deze verscheurde rokken om daar kinderluiëren van te maken. *Tzetzes* en *de uitlegger van Aristophanes. Melanthius* in het boek, het welk hy van die geheimenissen geschreven heeft, zegt, dat zy voor eene gewoonte hadden die rok of tabberdt aan Ceres of aan Proserpina toe te wyden. De Atheniënzen waren zeer begeerig om tot deze geheimenissen toegelaten te worden, op hope, van een gerust en vreedzaam leven te leiden, van het zelve gelukkiglyk te eindigen, en daar na in een beter te treden. *Isocrates in Panegyr. Aristides in Panathenaica.*

De koning bekleedde de voorzittersplaats in de plechtige verrichting dezer geheimenissen, gelyk Pollux en Harpocration berichten, en hy hadt vier toegevoegden of assistenten by zich; twee, verkozen uit al het volk van Athene, de derde uit het geslacht der Eumolpiden, en de vierde uit de Ceriken, de welke echter alle te zamen maar een geslacht uitmaakten, gelyk Æschines verzekert *in orat. contr. Ctesiphon.* in welke redenvoering hy de Emolpiden en de Ceriken altydt zamenvoegt; en daar van komt het dat de schryvers gemeenlyk aan de eersten het beleidt der geheimenissen toeschryven, waar toe zy inzonderheit waren ingewyd. Deze vier assistenten des konings hadden ieder hunne bediening. De eerste hadt het volkomen opzicht daar van, en nam die genen aan, die daar toe wilden ingewyd wezen. De tweede droeg eene brandende toorts, waar in alle de andere priesters hem navolgden, woelende en lopende, ter geheugenisse van die genen, die Ceres aanstak aan de vlammen van den berg Ethna, wanneer zy hare dochter opzoekende overal buiten adem heen liep. Dezen was de zorg aanbevolen van de huiden der beesten op den grondt uit te spreiden, die voor Jupiter geslagt waren, op dat de vloer des tempels niet zou ontheiligt worden door die genen, die met eenige misdaden besmet waren, en het was hen niet geoorlooft beide de voeten daar op te zetten, maar alleenlyk op het linker been te staan, tot dat zy gezuivert waren. De derde was als de heraut of wapendrager, en riep overluid, dat de ontheiligden zich wel moesten wachten van deze geheiligde plaats te naderen: waar op Suetonius *cap.* 4 aanmerkt, dat Nero zo veel eerbiedt daar voor overhadt, dat hy binnen de zelve niet wilde treden. De vierde hadt zonderlinge zorg, dat alles in goede order geschiedde. Deze plechtigheit duurde verscheide dagen, en de laatste dag wierdt *Plemochoë* genoemt, naar den naam van zeker vat, het welk men in deze plechtigheit pleeg te gebruiken. Men vulde twee vaten met wyn, die in zulker voegen geplaatst wierden, dat het een ten Oosten strekte en het ander ten Westen; en na dat men eenige gebeden gedaan hadt, wierden de zelve omgestort. *Athenæus lib.* II. Dit statig gevolg trok niet eens streeks door van Athene naar Eleusis: maar rustte zomwylen op weg, en by ieder verpozing wierden 'er lofzangen gezongen, en eenige beesten geslagt; het welk Plutarchus bericht in het leven van *Alcibiades.* Men hieldt gemeenlyk stil by de brug van Cephise, en het was op die plaats, dat zy elkander met schelt- en schimpwoorden gewoon waren te begroeten; en in de te rug komst hieldt men de zelve tusschenpozingen. *Hesychius.* Op zommige tyden, wanneer de wegen slecht waren, of wanneer men om eenige andere reden niet te landt naar Eleusis kon reizen, gingen zy te water, en alsdan geschiedde de reis met minder plegtigheden. Verder was het niet geoorlooft iets van deze verholen geheimenissen ruchtbaar te maken, noch ook van al het gene men na alle deze plechtigheden zag geschieden; en die gene, die deze wet hadt overtreden, wierdt met de doodt gestraft. *Andocides. Pausanias. Macrobius.* Die grote stilswygendheit, die daar toe vereischt, en zo heiliglyk onderhouden wierdt, was om eene zaak verborgen te houden, die waarlyk oneerlyk en versoejelyk was, en die door de scherpzinnigheit der Christenen ontdekt wierdt, gelyk men in *Tertullianus* en in *Theodoretus* kan nazien. Tertullianus spreekt daar aldus van: *Tota in adytis divinitas, &c. simulachrum membri virilis revelatur.* Theodoretus zegt, dat het was *naturae muliebris imago.* De gansche plechtigheit geëindigt zynde, moest zich de Raadt van Athene, op het bevel van Solon, des anderen daags binnen Eleusis laten vinden, om te onderzoeken, of alle dingen in goede order verricht waren. Zie *Johannes Meursius Eleusinia. Bibl. Univers. VI. Part.*

ELEUSIUS, bisschop van Cyzicus, was het hoofdt der halve Arianen, of Macedonianen, de welke mede was op het algemeene Concilie van Constantinopel, in den jare 381 gehouden. De keizer Theodosius drong sterk aan, dat hy, nevens 30 andere bisschoppen van zynen aanhang, zich met de rechtgelovigen zoude vereenigen, hem voorstellende, dat zy alreets in den jare 268 door hunne gedeputeerden zich daar toe by den paus Liberius hadden verklaart. Maar Eleusius antwoordde, dat hy liever de zyde wilde kiezen der Arianen dan der rechtgelovigen, en begaf zich weg uit Constantinopel. Te voren, onder den keizer Julianus, was hy in de gevangenis geworpen, dewyl hy het Heidendom te Cyzicus zocht uit te roejen. De keizer Valens belastte hem in den jare 366, dat hy de Ariaansche gevoelens zou aannemen, het welk Eleusius eerst niet wilde doen, maar evenwel daarna uit vreze daar toe besloot. Het berouwde hem echter naderhandt, zodanig, dat toen hy wederom te Cyzicus kwam, hy zich voor de gemeente met tranen beklaagde, dat men hem daar toe hadt gedwongen; en begeerde, men zou eenen anderen in zyn plaats stellen, hoewel hy het niet kon verkrygen, vermits hy by het volk zeer bemind was. *Socrates lib.* V. *cap.* 8. *Sozomenus lib.* VII. *cap.* 7. *Baron. ad an.* 381. *Hermant in vita Basil. &c.*

ELEUSIUS, of *Georgius*, een priester, de welke onder de regeering van den keizer Heraclius en des zelfs zone Konstantyn in de VII eeuwe leefde. Hy heeft geschreven het leven van *S. Theodosius*, zynen leermeester, het welk by *Surius* op den 30 *April* gevonden wordt.

ELEUTHERI waren voortyds een gedeelte der Cadurci in Gallië, de welke dezen naam van de vryheit, die zy voor de andere Cadurci vooruit hadden, schynen gevoert te hebben. Men houdt daar voor, dat het hedendaagsche *Albi* in Languedoc hunne hoofdstadt is geweest.

ELEUTHERIA was een feest, het welk de inwoonders van de stadt Platea in Beotië alle 5 jaren ter eere van *Jupiter Eleutherius* hielden, om zich daar door te binnen te brengen de overwinning, de welke de Grieken op den Persiaanschen generaal Mardonius by Megara bevochten hadden. Zy hielden ook daar by een wedloop by den altaar van Jupiter Eleutherius. Namaals vierden zy dit feest alle jaren op den zestienden dag van de maandt *Mamacterion*, en hielden eene grote processie op dien tydt. Vooraf gingen de trompetters; daar aan volgden wagens met myrte- en andere kranssen geladen, nevens een zwarten os om te offeren. Daar op kwamen de kinderen van voorname lieden, die wyn, melk olie en zalve droegen, om by de offerhande te gebruiken. Hier op volgde de Archon van Platea, die een roden tabberdt aanhadt, en een zwaardt in de handt droeg, gaande aldus midden door de stadt tot de grafsteden der genen, die in den slag gesneuvelt waren. Daar schepte hy water uit een bron, wiesch daar mede de grafzuilen af, en zalfde de zelve. Vervolgens wierdt de os geslagt, en men badt Jupiter en Mercurius, om deze brave mannen te willen nodigen tot dit dood- en offermaal, en stortte daar op een beker met wyn uit, waar mede hy de zelve kwam als toe te drinken. By deze plechtigheit durfde geen knecht eenigen dienst doen. Te Samos was ook een diergelyk feest, het welk de inwoners vierden, na dat zy ter eere van Cupido een tempel hadden gebouwt. Voorts was 'er ook een feest, *Eleutheria* genaamt, het welk de knechten, die hunne vryheit hadden bekomen, vierden. *Meursius Græcia feriata. Fasoldus de festis Græc.*

ELEUTHERIUS, of ELEUTHERUS, paus, een Griek van geboorte, van de stadt Nicopolis, en de zoon van Abundius, die diaken van Anicetus geweest was, volgde Soter op in het jaar 177, hebbende de pausselyke setel niet langer dan elf dagen

gen opengestaan. Zo dra hy tot paus verheven was, verzocht hem Irenæus, afgevaardigt van wegens de belyders, die nog gevangen wierden gehouden binnen Lyon, voor de zake van het Euangelie, om eene verklaring wegens zekere voorzegging van den aartsketter Montanus tegen het geoorlooft gebruik van fpyzen. Men beweert, dat hy dit verzoek beantwoordde met een dekretalen brief. Eenigen tydt daar na liet Lucius, koning der Bretons, den paus verzoeken om zendelingen, die hem en zyn volk in den waren Godsdienst zouden onderwyzen, en eene kerk bouwen in zyn koninkryk. Eleutherius bewilligde zyn verzoek, en stierf martelaar op den 26 May des jaars 192, hebbende de kerk den tydt van vyftien jaren en drie en twintig dagen geregeert. *S. Irenæus lib. III, cap. 3. S. Augustinus Ep. 165. Eusebius lib. IV. hist. cap. 21. lib. V. & in Chron. A. C. 179. Ciaconius in Eleuth. Baronius in Annal. A. C. 179. & seq. & in Mart. ad 26. Maji. Turrianus lib. II. contr. Magdeb. cap. 8. & 9, & I Tom. Conc.*

S. ELEUTHERIUS, een bisschop en martelaar. Men wil, dat hy omtrent het jaar 70 is geboren, in den jare 80 te Rome onder de geestelyken aangenomen, en naderhandt bisschop geworden; maar of hy te Troja, in Italië, de graatfelyke waardigheit heeft bekleed is onzeker. Wanneer hy op reis was naar Illyrië, van voornemen om de Heidenen te bekeeren, zegt men, dat hy gedood wierdt. De keizer Arcadius bouwde ter zyner eere een kerk te Constantinopel, en liet zyne overblyfselen (Reliquien) daar in leggen; maar zy worden thans te Rieti en Terracina vertoont en geeert. *Surius op den 18. April.*

ELEUTHERIUS, bisschop van Doornik, leefde in de zesde eeuw. Hy wierdt geboren in het jaar 456 van Christen ouders, en opgetrokken door S. Medard, die naderhandt bisschop van Nojon is geworden. Hy wierdt met zyne ouders, om dat zy Christenen waren, uit de stadt Doornik weggejaagt; maar na het huwelyk van Clovis en van Clotildis te rug geroepen zynde, wierdt Eleutherius tot bisschop van Doornik verkozen omtrent het jaar 495. Zo haast als hy zich met de bisschoppelyke waardigheit verheerlykt zag, begon hy aanstonts met groten yver aan de bekeering der afgodendienaren en ketteren te arbeiden. Hy deedt verscheide reizen naar Rome, en hieldt eene kerkvergadering te Doornik in het jaar 527. De ketters, die een dodelyken haat tegen hem hadden opgevat, vielen hem op 't lyf, en bragten hem zulk een zwaren slag op het hoofdt toe, dat hy aan de wondt vyf weken daar na stierf op den 20 Junius des jaars 532. Na zyne doodt nam S. Medard, bisschop van Nojon, de zorg op zich van de kerk van Doornik, die hy bestierde gedurende den tydt van vyftien jaren. De vereeniging dezer twee kerken ging naderhandt over aan des zelfs opvolgers. Men vindt in de Boekzaal der Vaderen eenige Predikatien, toegeëigent aan S. Eleutherius; echter kan men niet verzekeren, dat de zelve door hem gemaakt zyn. Men vindt zyn feestdag in de martelaarsboeken op den 20 Februarius. *Bollandus. Baillet vies des Saints, mois de Fevrier.*

ELEUTHERIUS, exarch van Italië voor den keizer Heraclius, was zo dra te Ravenna niet aangekomen, of hy liet 'er het proces opmaken van die genen, die de aanleggers waren geweest van den moordt van Jan, zynen voorzaat, en deedt de zelve naar verdiensten straffen. Van daar trok hy naar Rome, naderhandt naar Napels, alwaar hy Jan Conopsin, die de stadspoorten voor hem gesloten hieldt, belegerde, en hem noodzaakte om zich op genade en ongenade over te geven; waar na hy hem liet ter doodt brengen, en de inwoonders hun misdryf vergaf. Eleutherius, die de wederspannigen gestraft hadt, verviel naderhandt zelf tot die misdaadt: want ziende, dat het keizerryk door beroerten ontrust was, nam hy voor zich meester te maken van het gene den keizer toekwam in Italië. Met dit oogmerk behandelde hy de inwoonders van Ravenna op eene heel zachte wyze, en gaf voortreffelyke blyken van zyne mildadigheit aan het gansche leger, aannemende middelerwyl den naam van koning van Italië. Na de doodt van den paus Deodatus in het jaar 617 meende hy, dat het hem heel ligt om te doen zou wezen, zich meester van de stadt te maken, terwyl het volk bezig zou zyn met een nieuwen paus te verkiezen. Hy behandelde zyn krygsvolk met veel meer goedgunstigheit dan hy gewoon was, liet grote geldsommen onder hen uitdeelen, met belofte van 'er hen nog meer te zullen geven, ten einde zy hem tot koning van Italië verkozen: doch het viel heel anders uit; want de soldaten en hunne officieren, zyne wederspannigheit verfoeiende, vielen hem op 't lyf, sloegen hem dood, en hakten hem het hoofdt af, het welk zy aan Heraclius zonden. Dit geschiedde in het laatst van December des jaars 617. *Le Sueur Hist. de l'Egl. & de l'Emp.*

ELEUTHEROPOLIS, eene stadt van Palestina, in den stamme van Juda, acht mylen van Hebron ten Westen gelegen, en twintig van Jeruzalem naar den kant van Gaza. Het is van deze stadt, als van eene vermaarde plaats, dat Hieronymus de afgelegenheit van verscheide steden en plaatsen rekent.

ELEUTHERUS, eene rivier in Phenicië, de welke uit het gebergte Libanon voortkomt, en nu *Volania* genoemt wordt. Zy loopt door Iturea en Galilea, en ontlast zich in de zee, 3 mylen van Tyrus en 2 mylen van Sarepta, alwaar men een grote menigte van een zeker soort van schildpadden vindt, die smakelyk vleesch hebben. *Portellus. Pinetus.*

ELEUTHERUS, paus. Zie ELEUTHERIUS.

ELEUTHERUS, eene rivier in Sicilië. Zie BAJARIA.

ELEUTHON, eene godin, die over het kinderbaren heerschte, gelyk Pindarus bericht *in Olymp.*, alwaar Apollo haar nodigt met de Parken, om Evadne by te staan, die in den arbeidt zat.

ELEWARD, of ETELWERD, een Engelschman, leefde onder de regeering van Willem den II, omtrent het jaar 1090, en van het koninklyk geslacht was, gelyk hy zelfs bekent, zynde de kleinzoon van koning Ethelred. Hy hadt den bynaam van *Patritius*, om hem te onderscheiden van eenige anderen van dien naam. Hy schreef verscheide brieven aan zyne nicht Mathildis, en een historie, in vier boeken van het begin der wereldt, tot het einde der regeering van Edgar, de welke men in het licht heeft gegeven. Willem van Malmesburi maakt gewag van hem *in prol. hist. de reg. Leland de vit. illustr. Angl. Simlerus. Balæus. Pitseus. Vossius.*

ELFLED, dochter van Alfred, koning van Engelandt, en van Egelswitha, die de dochter was van graaf Ethelred van Mercië. Zy bezat een heldenmoedt, en wilde na de doodt van haren gemaal niet wederom in een tweede huwelyk treden, maar ondersteunde haren broeder Eduard in de regeering. Zy maakte verscheide plaatsen vast, voerde in eigen persoon het krygsvolk tegen de Deenen ten strydt, en behaalde vele voordeelen op de zelve. Zy stierf omtrent het jaar 922 te Tamworth, de residentie van de provincie Mercië, over welke haar vader haar tot koningin hadt gemaakt. *The compleat hist. of Engl. Vol. I. pag. 59. 60.*

ELFMANNEN, in het Latyn, *Undecimviri*, waren zekere regeerders te Athene, aan welke overgelevert wierden die genen, die ter doodt veroordeelt waren, om hen ter plaatse te geleiden, daar het halsgerecht gedaan wierdt. Daar wierden 'er tien verkozen door de tien geslachten, een uit ieder geslacht. Men voegde hen een griffier toe; en aldus waren zy zamen elf in getal. *Cornelius Nepos in Phocione. Jul. Pollux.*

ELFSBORG. Zie ELSBORG.

ELFSTADT. Zie ILMSTADT.

ELFWALD, zoon en opvolger van Oswulf, koning van Northumberlandt. In den jare 780, het tweede van zyne regeering, bragten twee groten in zyn ryk, met name Osbald en Ethelheard, een groot leger tegen hem op de been, sloegen niet alleen zynen generaal Bearne, maar verbrandden den zelven zelfs op de vluchtin een plaats, Seletune genoemt. In den jare 788 verwekte een ander ryks grote, Siggan geheten, een oproer tegen Elfwald, en versloeg hem te Scilcester, niet verre van den Romeinschen muur. Men geeft voor, dat by zyn graf te Hexham, aan de Tine gelegen, verscheide wonderen gebeurd zyn, en dat Siggan 5 jaren daar na zich zelve het leven heeft benomen. *Miltons hist. of Engl. book. 4. Camdens Brittania. Wilh. Malmesbur.*

ELFWOLD, koning van Northumberlandt. Zie ALFWOLD.

ELGIN, eene kleine stadt van Schotlandt, in het graafschap van Murray, op de rivier de Lossie, drie mylen van de zee. De zelve hadt een bisschoppelyken stoel, onderhorig aan het aartsbisdom van S. Andrews. De kerk was aanmerkelyk door hare grootte en schoonheit, de welke, wegens des zelfs bouworder, naauwlyks voor eene kerk van gansch Europa behoefde te wyken, gelyk nog genoegzaam blykt uit hare puinhopen. Daar zyn ook eenige overblyfselen van een vervallen kasteel, gelegen op een naburig gebergte. Deze stadt is gelegen in eene vruchtbare landsdouwe; en het meir is aanmerkelyk door de grote menigte van zwanen, die daar gevonden worden, om dat de zelve zeker kruidt, het welk onder het water groeit, en nooit boven uitschiet, tot hun voedsel gebruiken. *Moreri in 't Engelsch.*

ELHAD, en ELHADA, kinderen van den Patriarch Ephraïm, de welke door die van Gad gedood wierden, omdat zy gekomen waren om hun vee te nemen. *I Kronyk. VII. 20. 21.*

ELHALE, eene stadt in het Noordelyke gedeelte des geslachts van Ruben. *Num. XXXII, 3, 37.*

ELHAM, of ELIHAM, een vlek in Engelandt, met een jaarmarkt, in de landstreek van het graafschap van Kent, de welke *Slepway* genoemt wordt. Het was in vorige tyden verheerlykt door een koninklyk paleis. Het zelve is hedendaags zeer volkryk, zynde op eene lustige plaats in de bosschen gelegen, op de helling van een gebergte, acht en vyftig mylen van Londen. *Moreri in 't Engelsch.*

ELHASA, of ELASA, de zoon van Helez, en vader van Sismaï, van het geslacht van Juda. *I Kronyk. II, 39, 40.*

ELHASA, de zoon van Rapha, en vader van Asel. *I Kronyk. VIII. 37.* Daar zyn eenige schryvers, die van gevoelen zyn, dat deze de zelve is, van welken gesproken wordt by *Ezr. X, 22*, die eene vrouwe getrouwt hebbende, de welke niet Israëlitisch was, genoodzaakt was de zelve te verlaten na de te rug komst uit de gevangenisse van Babel. Men meent ook, dat het van hem is, dat 'er gesproken wordt by *Jeremias XXIX, 3. Simon Dictionaire de la Bible.*

ELHUSAI, een van de dertig krygshelden van het leger van David, koning van Israël. I *Kronyk. XII, 5.*

ELI, hogepriester der Joden en rechter na de doodt van Samson, daalde af van Ithamar, den tweeden zone van Aaron. Hy begon het volk te regeeren in het jaar der wereldt 2900, zynde als toen getreden in het acht en vyftigste jaar zyns ouderdoms. Dit was een jaar voor de geboorte van Samuel. Eli was in groot aanzien onder de Joden; maar Hophni en Pinehas, des zelfs zonen, misbruikten huns vaders gezag; en door hunne slechte en hatelyke wyze van handelen maakten zy het volk afkeerig van slagofferen te doen. Godt hadt den vader daar van gewaarschouwt, die hen enkelyk berispte, zonder hen met meerder strengheit te straffen. Zyne onachtzaamheit haalde hem eerlang de straffe, die hy verdiende, op den hals. In het jaar der wereldt 2925 openbaarde Godt aan Samuel de wraak, die hy wilde nemen over de Godschendige gruwelen dezer zonen, en over de al te grote toegevendheit des vaders. Middelerwyl de oorlog ontstaan zynde tusschen de Joden en de Philistynen, wierden de eersten overwonnen, en de

arke, die zy in hunne legerplaats medegenomen hadden, als een wisse onderpandt der overwinninge, door de vyanden verovert. Eli, die eene zeldzame volstandigheit hadt getoont, wanneer hy de tyding van de doodt zyner zonen ontfing, viel achterwaarts over van zynen stoel, en stierf heel schielyk, zo dra hy vernam, dat de arke genomen was. Dit geschiedde in het jaar der wereldt 2939, voor de geboorte van Christus 1115, en in het acht en negentigste jaar zyns ouderdoms, hebbende de bestiering over het Joodsche volk gehad gedurende den tydt van veertig jaren. I *Koning. III, enz. Josephus Oudh. V.*11.12.

ELIAB, de zoon van Isaï, en broeder des konings David. De Propheet Samuel verklaarde, dat hy die gene niet was, die van Godt verkoren was om koning van Israël te wezen. Hy volgde den koning Saul in den oorlog tegen de Philistynen, en woonde zyns broeders strydt tegen den reuze Goliath by. Hy verwonderde zyne kracht en overwinning, en was 'er zeer verheugt over; hoewel hy hem weinig te voren beschuldigt hadt van laatdunkendheit en vermetelheit. I *Samuel* XVI, 6. XVII, 13.

ELIAB, de zoon van Elon, was het hoofdt des geslachts van Zabulon. Hy wierdt benoemt om de opteling des volks te helpen opmaken. Hy was de derde in zyn opdragt te doen voor den tabernakel. Des zelfs twee zonen Dathan en Abiram wierden levendig van de aarde ingezwolgen, om dat zy tegen Godt opgestaan waren. *Num.* I, 11. VII, X, *en* XVI.

ELIAB, van het geslacht van Levi, de zoon van Nahat, en vader van Jeroham. I *Kronyk.* VI, 27. XV, 18. XVI, 5.

ELIAB, de derde van die krygshelden, die zich by David voegden, wanneer hy de vervolging van Saul ontvluchtte. Hy deedt dezen verdrukten vorst zonderlinge diensten in alle zyne krygstochten. I *Kronyk.* XII, 9. Men beweert, dat hy die gene is, die *Eliahba de Saalboniter* genoemt wordt. II *Samuel* XXIII, 32, *en I Kronyk.* XI, 33.

ELIACHIM, hogepriester der Joden, die gehouden wordt voor den schryver van het boek *Judith.*

ELIAM, de zoon van Achitophel den Giloniter, was een der dertig dappere krygshelden van David, koning van Israël. II *Samuel* XXIII, 34.

ELIANUS. (Claudius) Zie ÆLIANUS.

ELIANUS, of ROMANUS, (Johannes Baptista) was te Alexandrië van Joodsche ouders geboren, en voerde den naam van *Elias* van zynen grootvader van moeders zyde, *Elias Aschenatius.* Na dat hy zich te Jeruzalem en te Constantinopel in de Latynsche, Italiaansche, Spaansche en Hoogduitsche talen hadt geoeffent, ging hy naar Venetië, in hoop, dat hy zynen broeder van het Christelyke geloof, het welk hy aldaar hadt aangenomen, wederom zou aftrekken. Maar hy raakte met Contarenus, en door des zelfs toedoen met den Jesuit Andreas Frusius, in kennisse, die het zo verre bragt, dat zich Elianus in den jare 1551 liet dopen, en den naam van *Johan Baptista* aannam. Kort hier op tradt hy in de societeit der Iesuiten, wanneer hy in het jaar 1561 nevens den pauslelyken nuncius naar Caïro aan den patriarch der Cophten wierdt gezonden. Maar hy kwam in zyne geboortestadt in groot levensgevaar, vermits zyne vorige geloofsgenoten de wet der Turken volstrekt aan hem wilden volbrengen, volgens welke wet die gene, de welke van zyne religie tot eene andere, buiten de Mahometaansche, was overgegaan, met den vure zou gestraft worden. Dit gevaar bemerkende, begaf hy zich met hulpe der Roomsch-Katholyke kooplieden in een ander gewaadt scheep; maar het ongeluk wilde, dat hy aan de kust van het eilandt Cyprus schipbreuk leedt, en ter naauwernoodt met swemmen het landt kon krygen. Na dien tydt leeraarde hy te Rome de Hebreeusche en Arabische talen, en stierf aldaar in den jare 1589, na dat hy verscheide zendingen in de Oostersche landen verrecht hadt. Hy heeft het Concilie van Trente in de Arabische, en tachtig kerkregels (*canones*) van het eerste concilie van Niceen uit de Arabische in de Latynsche tale overgezet: ook heeft hy een *Cathechismus* in de Arabische, Hebreeusche, en Maronitische talen opgestelt, als mede: *Doctrina Christiana cum iconibus mysteriorum fidei. Sotwel Bibl. S. J.*

ELIAS, of ELIA, de Propheet, was geboortig van Thisbe, in het landt van Gilead, leefde onder de regeering van Achab, koning van Israël, en van Josaphat, koning van Juda, omtrent het jaar der wereldt 3090, 914 voor de geboorte van Christus. Men zal zich hier niet ophouden met het verhaal van het gene S. Epiphanius zegt van de geboorte van dien Propheet. Hy maakt gewag van een gezicht van Sobac, den vader van Elias, en zegt, dat, na dat zyne huisvrouw in de kraam bevallen was, hy meende voor zich te zien staan twee mannen in het wit gekleed, de welke het nieuwgeboren kindt groetten, en hem met vuur overdekten, doende hem eenige vlammen inzwelgen. Dusdanig waren de luiëren, in welke zy den jongen Elias leiden: dusdanig was de melk, daar zy het kindt mede voedden; dat Sabaca zich naar Jeruzalem begaf om het orakel om raadt te vragen, en vernam, wat dit gezicht beduidde; dat men hem verzekerde, dat zyn zoon in het licht zou wonen, en het volk Israël door het vuur en het zwaardt oordeelen. Alle deze vertellingen schynen wel in 't geheel Joodsche dromen te zyn. Ondertusschen Elias, groot geworden zynde, kon de godloosheden van Achab, koning van Israël, en van des zelfs gemalinne, de trotsche Jezabel, niet verdragen. In het zevende jaar hunner regeering, zynde het jaar 3092 na de scheppinge der wereldt, en het jaar 912 voor de geboorte van Christus, voorzeide hy hem van Gods wegen eene droogte en hongersnoodt, die drie en een half jaren duurde. Naderhandt begaf hy zich naar eene woestyne naby de beeke van Crith, naar den kant van de Jordaan, alwaar hem Godt eenigen tydt spysde, latende hem ravens toekomen, die hem dagelyks spyze aanbragten. Het droge weêr hebbende de beek doen uitdrogen, kwam hy op Gods bevel binnen Sarepta, eene stadt tusschen Tyrus en Sidon gelegen, ten huize van eene weduwe, de welke hy een middel aan de handt gaf om te kunnen bestaan door eene wonderbare vermenigvuldiging van weinig olie en meel, dat zy nog overgehouden hadt. Hy wekte den zoon dezer weduwe op, die gestorven was, terwyl hy by haar geherbergt was. In het derde jaar der onvruchtbaarheit geboodt hem de Heere, den koning Achab te gaan vinden. Hy ontmoette onderwegen Obadja, opperhofmeester van het koninklyke huis, die de komst van Elias aan Achab niet wilde aandienen; doch op het woordt, het welk deze Propheet hem gaf van te zullen zelf in persoon voor den koning gaan, ging hy aan dezen vorst kennis geven van de aankomste van Elias. Achab begon voort Elias te dreigen, die hem den afgodendienst verweet, dien hy aan Baal deedt, en liet vier honderd en vyftig valsche Propheten in de tegenwoordigheit des volks byeen komen, en stelde hen voor, een slagoffer op een hout te leggen, op dat die genen, welker gebeden het hemelsche vuur op het zelve zouden trekken, alleen voor ware Propheten gehouden wierden. Die voorstelling wierdt aangenomen, en het gebedt van Elias alleen deedt die uitwerking van het slagoffer te doen verbranden, en den regen te verkrygen. Het volk liet de valsche Propheten om hals brengen, en Jezabel wilde Elias op de zelve wyze handelen: doch hy nam de vlucht naar de woestyne, alwaar hy zich door vermoeidheit en droefgeestigheit afgemat vindende, door een, die hem water en broodt aanbragt, getroost en verkwikt wierdt. Hy reisde naderhandt veertig dagen voort tot aan den berg Horeb, alwaar hy zyn verblyf hieldt. Hy kreeg daar bevel om Hazaël tot koning van Syrië te gaan zalven, en Jehu tot koning van Israël. Hy kwam by Achab, en verweet hem den moordt van Naboth, die door toedoen van Jezabel gedood was, op dat de koning des zelfs wyngaardt in bezit zoude krygen. Achab wierdt een jaar of twee daar na gedood in een veldslag tegen de Syriërs in het landt van Gilead. Ahazia, des zelfs opvolger, zynde in het jaar der wereldt 3108, voor de geboorte van Christus 896, uit een venster van zyn paleis gevallen, liet Beëlzebub in Ekron, eene stadt der Philistynen, om raadt vragen, om te weten, wat uitslag zyn ongeval zou hebben. De Heere liet hem boodschappen door Elias, dat hy zou sterven, omdat hy zyne toevlucht tot de godspraak van eene vreemde godheit genomen hadt, als of 'er geen Godt in Israël was geweest. Deze Propheet deedt ook door het hemelsch vuur verteeren twee hoofdmannen en honderd soldaten, die hem met geweldt voor den koning wilden slepen. Doch hy spaarde den derden hoofdman, die hem met eerbiedt aansprak, en kwam uit eigen beweging by Ahazia, vernieuwende de voorzegging, die hy gedaan hadt, dat hy van deze ziekte zou sterven. De voorzegging wierdt eerlang vervult. Ahazia liet door zyne doodt het ryk over aan zynen broeder Ioram. Het geschiedde in het begin der regeering van dezen vorst, in het jaar der wereldt 3109, dat Elias ten hemel opgenomen wierdt. Hy wilde voor zyne wegvoering Eliza te rug zenden; doch deze trouwe leerling bleef hem by tot aan de Jordaan, welke rivier hy te voet doorwandelde, hebbende Elias door de uitspreiding zyns mantels de wateren gescheiden. Terwyl zy aan de overzyde van de Jordaan hun weg vorderden, ontstondt 'er schielyk een onweder, wordende Elias met een vurigen wagen en vurige paarden ten hemel opgenomen. Eliza greep zyn mantel, en bediende zich van den zelven om over de Jordaan te komen, rustende de geest van Elias dubbeld op hem.

Het was een gemeen gevoelen onder de Joden, dat Elias voor den Messias moest wederkomen; maar Christus zegt, dat deze Elias Jan de Doper is; om welke reden eenige Joden Christus voor Elias hielden. Ten tyde der verandering van gedaante onzes Heilands op den berg Thabor verscheen Elias met Mozes. Ook is het een oud gevoelen onder de Christenen, dat Elias met Enoch voor den dag des oordeels zal komen, en dat zy die twee getuigen of martelaren van Godt zyn, de welke het beest moet om het leven brengen in de laatste dagen, en dat de zelve naderhandt weder moeten opstaan. Men geloofde ook, dat Elias en Enoch in het aardsche Paradys opgehouden wierden. Men viert het feest der wegvoering van Elias in de Grieksche kerke op den 20 Iulius. De oude martelaarsboeken der Latynen plaatsen zyn feest op den 14 van Augustus, en de hedendaagsche Roomschgezinden stellen het zelve op den 20 van Iulius. De Karmeliter monniken wanen Elias tot hunnen insteller te hebben. Zie het *I boek der Koning. XVII. en de volgende. II. Kron. XXI. S. Augustinus lib.* XX. *de civitate Dei cap.* 19.

ELIAS. De oude gedenkstukken maken gewag van vier martelaren van dien naam. De eerste wordt onder de martelaren van Palestina getelt, die de doodt ondergingen in den jare 308. Eusebius maakt daar gewag van in het boek, het welk hy van die martelaren heeft geschreven, *Cap. X.* De tweede is insgelyks onder die martelaren, en wierdt gemartelt in den jare 309. Zie den gemelden schryver *cap.* XI. De derde hoort onder de veertig martelaren, die geleden hebben ten tyde der vervolging onder Licinius, in den jare 320. Zie de vader *Ruinart* wegens de Homilie, die S. Basilius op die martelaren heeft gemaakt. De vierde eindelyk is twyffelachtig, en wordt niet gevonden dan in het *Menologium* der Grieken op den 17 September. Men stelt hem ook onder de martelaren van Palestina, van welke reets gesproken is, hoewel Eusebius den zelven niet noemt. Zie *Adnot. Henrici Valesii in Eusebii lib. de Martyr. Palestinæ cap.* 13.

Patriarchen van Antiochie.

ELIAS, patriarch van Antiochië in de dertiende eeuw, was geboortig van Riez in Provence. Hy volgde de Christenen gedu-ren-

rende den oorlog tegen de Saracenen, en was de eerste van de Fransche landaardt, die door zyne zonderlinge verdiensten en bekwaamheit op dezen stoel verheven wierdt omtrent het jaar 1247. De tydt van zyne doodt is onbekend. *Genebrardus in Chron. in Innocent. IV. Bartel de Episc. Regiens. in Guilielmo II. p.*207.

ELIAS, gezegt de Christen, patriarch van Antiochië, was een monnik van de orde van S. Dominicus, en wierdt tot het patriarchschap verheven, gelyk Genebrardus bericht *in Chron.*

Patriarch van Babel.

ELIAS, patriarch van Babel, heeft geleeft in het begin der zeventiende eeuw. Hy hieldt in het jaar 1616 een Synode binnen Hamad, eene stadt van Mesopotamië, alwaar eene geloofsbelydenis, die paus Paulus de V hadt gezonden, aangenomen wierdt van alle de Oostersche prelaten, die deze kerkvergadering bywoonden. Zy zonden zelfs de acten van hun Synode aan dezen paus, die hen een brief tot antwoordt schreef, om zyn gevoelen te kennen te geven wegens eenige twyffelingen, die hen overgebleven waren. Pieter Strozza heeft de historie van dit gezantschap beschreven, nevens eene verhandeling van het gelove der Chaldeën. Spondanus verhaalt de zelve zaak op het jaar 1616, *n.* 8.

Patriarchen van Jeruzalem.

ELIAS, de I van dien naam, een Arabier, die in het jaar 492 Sallustius opvolgde op den bisschoppelyken setel der kerke van Jeruzalem. De keizer Anastasius, vooringenomen door Severus, den welken hy bisschop van Antiochië hadt gemaakt, en door andere tegenstrevers der kerkvergadering van Chalcedonië, verdreef dezen prelaat van zynen stoel in het jaar 513, en stelde in zyn plaats eenen van des zelfs aanhangers, Jan genaamt. Dit is die zelve Jan, die naderhandt door de krachtige redeneringen van den abt Sabas weder tot de rechtzinnige gemeente gebragt wierdt. Middelerwyl trok Elias naar de wildernis, alwaar de gemelde abt Sabas hem jaarlyks in zyne eenzaamheit kwam bezoeken. Op zekeren tydt, Sabas hebbende volgens gewoonte deze plicht van liefdadigheit voltrokken, verzelt van drie andere abten, zeide hen, naar men verhaalt, de patriarch, dat de keizer Anastasius overleden was, en dat hy hem binnen den tydt van tien dagen zou volgen. De uitslag bekrachtigde zyne voorzegging, zynde Elias op den bepaalden tydt gestorven in den jare 518. Het Roomsche Martelaarsboek maakt gewag van hem, en van Flavianus van Antiochië, die zo wel als Elias uitgebannen was, te weten op den 4 dag van Julius. De lezer Theodorus beschuldigt in zyn werk Elias, als of hy de kerkvergadering van Chalcedonië hadt veroordeelt, doch zonder grondt, gelyk de oude gedenkstukken bewaarheden. *De II kerkvergadering van Niceen, act. I. Evagrius l.* III, *cap.* 32. *Nicephorus lib.* XVI, *cap.* 34. *Cyrillus in vit. S. Sab.* aangehaalt door Surius op den 5 van December. *Baronius A.C.* 492. 512. 513. 518. *Godeau Hist. Eccles. & elog. des Evêq.*

ELIAS de II, patriarch van Jeruzalem, leefde in de achtste eeuwe. Hy is de zelve, die lydende onder de dwingelandy der Saracenen een gezant afvaardigde naar de VIII algemeene kerkvergadering, de welke is de II van Niceen, om aldaar verslag te doen van de rampen en den overlast, die de gelovigen zyner kerke moesten lyden, en om zich te verontschuldigen, dat hy deze kerkvergadering niet kon bywonen. *Baronius A.C.*787.

ELIAS, aartsbisschop van Maru, heeft, naar het zeggen van Ebed Jesu in zyne *Naamlyst der Chaldeeusche schryveren*, verklaringen geschreven over het boek der *Scheppinge*, op de *Psalmen*, op het boek der *Spreuken*, op den *Prediker*, op het *Hoge liedt Salomons*, op *Jesaias*, en op de zendbrieven van *Paulus*. Daarenboven heeft hy een boek gemaakt van de kerkelyke historie, verscheide zendbrieven van vertroosting geschreven, en verscheide uitleggingen gemaakt, voornamentlyk op de lessen der Euangelien. *Ebed Jesu.*

ELIAS BARSENA, aartsbisschop van Soba, heeft Jaarboeken geschreven, verscheide redenvoeringen, eene *Grammatica*, en vier boeken, de welke uitspraken over kerkelyke stoffen behelzen, daarenboven een zeer groot getal van brieven in het Syrisch en in het Arabisch. Zie *Ebed Jesu in zyn Naamlyst der Chaldeeusche Schryvers.*

ELIAS LEVITA, met den toenaam van *Aschenazi*, of *Germanus*, was uit het bekende en in Italië beroemde geslacht der *Aschenazim*, of *Duitschers*, en zyn vader wierdt geheten *Mozes Aschenazi.* Hy was in Italië geboren, begaf zich naar Padua, en hadt het ongeluk, toen deze stadt in den jare 1509 wierdt ingenomen, dat hy alle zyne goederen verloor. Hier op trok hy naar Rome, onderwyzende aldaar verscheide Christenen, zelfs den kardinaal Ægidius Viterbiënsis, in de Hebreeusche tale, en maakte verscheide schriften, de welke hy zynen toehoorderen verklaarde. Maar wanneer in den jare 1527 de oorlogsvlam zich ook over deze stadt uitbreidde, raakte hy al het zyne kwyt, zelf zo, dat hy niet een kleedt voor zich behieldt. Hy keerde wederom naar Venetië, en vervaardigde aldaar verscheide schriften, tot dat hy in 't jaar 1540 naar Duitschlandt wierdt beroepen, en zich een tydlang te Jena by Paulus Fagius ophieldt, de welke zyne onderwyzing en hulp by het oprechten van eene Hebreeusche drukkery gebruikte. Maar de koude lucht dezer plaatse niet kunnende verdragen, keerde hy wederom naar Venetië, en stierf aldaar in 't jaar 1542, in den ouderdom van meer dan 80 jaren. Zommigen willen, dat hy de Christelyke religie heeft aangenomen, maar zonder grondt. Dit is echter bekend, dat hy van zyne geloofsgenoten hard vervolgt wierdt, om dat hy de Christenen in de Hebreeusche tale onderwees, en met de zelve zo grote kennisse hadt gemaakt. Onder zyne schriften, die zeer geacht worden, zyn voornamentlyk bekend: *Schola in Grammaticam Rabbi Mosis Kimchii; Sepher Habbachur, liber electus, s. Juvenis,* in het welk eene volkome letterkunst is vervat; *Meturghaman,* of *Lexicon Chaldaicum, Thargumicum, Talmudicum, Rabbinicum*; *Massoret ham Massoreth, traditio traditionis,* waar in hy van de *Masora* en andere zaken, de welke by den Hebreeuschen text voorkomen, handelt; *Sepher Tisbi* of *liber Thesbitis*, en andere. *Bartoloccius Bibl. Rabb. magn. tom. I. pag.* 135. *seqq. Buxtorf Bibl. Rabb. Simon Hist. Critiq. du V. T. pag.* 177. *it.* 539.

ELIAS MIZRACHI, *Elias Orientalis*, een Rabbi, was in den jare 1490 bestierder (director) der schole te Constantinopel, en wordt nog heden ten dage van de Joden wegens zyne geleerdheit geroemt. Men heeft van hem *Piruschʼ alpirusch raschi al hattora*, of aanmerkingen over R. Salomo Jarchi, aanmerkingen over de vyf boeken van *Mozes*; noch: *Melechet hammispar*, of een rekenkunst, waar van *Schreckenfusius* een uittrekzel heeft in 't licht gegeven; voorts: *Melechet gemattria*, of de landmeetkunst: *Zura haarez*, of van de gedaante der aarde, het welk de gemelde *Schreckenfusius* met zyne Latynsche overzetting en met de aanmerkingen van *Sebastiaan Munster* in 't jaar 1546 te Basel heeft uitgegeven. *R. David Ganz in Zemach David. Bartoloc. Bibl. Rabb. p.* 178. *seq.*

ELIAS *van Nisibis*, een beroemt taalkenner onder de Syriërs, heeft eene Spraakkunst van zyne tale gemaakt, van welke Abraham Echellensis eenige uittreksels heeft aangehaalt in zyne aantekeningen op de boeklyst van *Ebed Jesu.* Deze Elias merkt onder andere dingen in zyne Spraakkunst aan, dat de Hebreën, de Syriërs, de Persianen, de Pheniciërs, de Arabiers, en meer andere volkeren, die onbekend zyn, gene letteren genoeg in hunne talen hebben, om de woorden, die zy schryven, uit te drukken; en dat dit de reden is, die hen verplicht heeft om zekere stippen te gebruiken, uit gebrek van letteren, om aldus de wyze van lezen aan te tonen; waar door het geschiedt, dat zy niet kunnen lezen dan by wyze van raadsel, of volgens het gebruik, aangenomen door de overlevering. *Richard Simon.*

ELIAS, gezegt *van Barjols*, een dichter, leefde in de twaalfde eeuw. Hy was een edelman, geboortig van Barjols in Provence. Hy maakte een gedicht van den oorlog der graven Raimond Berengarius den II en den III tegen Stephanus van Baux en des zelfs kinderen in de twaalfde eeuwe. Hy schreef ook eene grote menigte van kleine stukjes, tot roem van de dochter van Willem den VI, graaf van Forcalquier, met welke Reinier Claustral trouwde, die Nostradamus zegt vorst van Marseille geweest te zyn. *Nostradamus in vita poëtar. Prov. p.* 33.

ELIAS, gezegt *van Corida*, zynde de naam van een vlek, het welk zyne geboorteplaats was, by Veurne in Vlaanderen gelegen, leefde in de twaalfde eeuwe, en was abt van Duinen, van de orde van Cisteaux. Hy was die gene, die keizer Hendrik den VII aanmaande om Richard, koning van Engelandt, in vryheit te herstellen, die door Leopold, hertog van Oostenryk, gevangen wierdt gehouden, wederkomende uit het H. Landt; het welk werkstellig gemaakt wierdt in den jare 1194. Elias schreef eenige Homiliën. Men heeft 'er twee van, uitgesproken in algemeene kapittelen van zyne orde. De vader Karel de Visch, monnik van de zelve orde van Cisteaux, gaf de zelve in het licht in den jare 1649. De abt Elias stierf den 16 Augustus des jaars 1203. *Henriquez in Menol. Cister. Carolus de Visch in Bibl. Script. ord. Cisterc. Sammarthanus Gall. Christ. de Abbat. Dunens. Valerius Andreas Bibl. Belg.*

ELIAS, gezegt *van Evesham*, een Engelschman, leefde omtrent het jaar 1270. Hy was een Benedictyner monnik van Worchester, en de schryver van een Chronyk.

ELIAS, bygenoemt *de Oostersche*, heeft opHelderingen van de landmeetkunde der Hebreën opgestelt. Simlerus maakt 'er gewag van in zyne Boekzaal. Wel is waar, dat hy zegt, dat dit werk nog niet gedrukt is. *Balæus & Pitseus de script. Angl. Simlerus. Vossius.*

ELIASAPH, de zoon van Dehuël, Israëliet, van het geslacht van Gad, wierdt benoemt tot het opnemen van het getal der kinderen van Israël van wegens zyn geslacht. Hy was de zesde in zyn offer te doen voor den tabernakel. *Numer.* I, 14. VII, 42.

ELIASIB, opperpriester der Joden gedurende den tydt van een en twintig jaren, volgde zynen vader op. Men weet niet in wat jaar, maar alleenlyk, dat in den jare der wereldt 3600, van Rome 300, en voor de geboorte van Christus 454, Nehemias van het priesterlyk geslacht verlof kreeg van Artaxerxes Langhandt, koning van Persië, wiens schenker hy was, om in Judea te mogen komen, met bevel om de stads muren van Jeruzalem te herbouwen, en om de Joden te beschermen voor gedurige onderdrukkingen en geweldenaryen, die zy leden van hunne naburen. Eliasib hadt toen ter tydt het bestier van het volk van Israël. *Ezra kap.* X. *enz. Josephus Oudh.* XI, 7.

S. ELICHIUS. Zie ELIGIUS.

ELICHIUS (Lodewyk Philip) leefde in het begin der zeventiende eeuwe. Men meent, dat hy te Marpurg geboren was. Hy beweerde daar een gemeen dispuit *de Magia Diabolica*, en was voornemens een boek over de zelve stoffe daar te laten drukken, met eene voorreden vol van vuile en onbetamelyke dingen; doch dit wierdt hem verboden, en de Regeering hebbende zyn gansche huis laten doorzoeken, wierden daar verscheide boeken gevonden, op welke hy ergerlyke en versoejelyke kanttekeningen hadt gemaakt. De zelve wierden verbeurd verklaart, en hy wierdt voor den rechter ingedaagt. Hy beloofde met eede en by geschrifte die onnutte studiën en bezigheden te laten varen; echter liet hy zyn boek te Frankfort drukken in den jare 1607, hebbende daar

daar een zeer ftekelige voorreden bygevoegt tegen den Akademifchen Raadt van Marpurg. Hy ftelde voor het zelve den tytel van *de Dæmonomagia*, *de Dæmonis cacurgia & lamiarum energia*. Hy wederleide in het zelve hoogmoediglyk die genen, die in twyffel trekken het gene 'er gezegt wordt van de toverhexen, en der zelver dadelyke vervoering in hare byeenkomften. Hy voer meeft uit tegen Tobias Tandler, hoogleeraar in de medicynen te Wittenberg, die een aanfpraak *de fascino & incantatione* hadt in het licht gegeven in den jare 1606. Deze Tandier, latende de zelve herdrukken, nevens eenige andere ftukken van dien zelven aardt, in den jare 1603, voegde daar een zeer kort antwoordt op de lafteringen van Elichius by. Men wilde hem rekenfchap doen geven van zyne fchriften; doch hy hadt de behendigheit van het te ontfnappen, en nam den Roomfchen Godsdienft aan. Dit is maar een gedeelte van het kwaadt, dat van hem gefproken wordt in het gedrukte werkje van Tobias Tandlerus *repulfio calumniarum Elichii*. Hy gaf te Frankfort in den jare 1609 een ander boek uit, het welk voor tytel voerde: *Innocentius, five de miferia hominis libri tres, in ignominiam & confufionem fuperborum editi*.

ELICHIUS BASSÆUS, een Kapucyner monnik, voerde van zyne geboorteftadt la Baffee, gelegen in Vlaanderen, aan de grenzen van Artois, den toenaam, en fchreef in den jare 1637 een kort begrip der zedekundige Godgeleerdheit, naar de order van 't Alphabeth, onder den tytel van: *Flores totius Theologiae pract. tum Sacramental. tum moralis*.

ELICHMAN, (JOHANNES) geboortig uit Silefië, oeffende de medicynen te Leiden. Hy trouwde in het jaar 1638 met eene vrouwe, die van een burgermeefterlyk geflacht was. Hy hadt daar niet lang genot van; want hy ftierf in den jare 1639. Hy verftondt zeftien talen, en was zo ervaren in de Perfiaanfche fpraak, dat 'er, volgens het oordeel van Salmafius, nooit iemandt geweeft is, die hem daar in evenaarde, en dat 'er miffchien zyn weêrga nooit komen zal. Hy was van gevoelen, dat de Hoogduitfche en Perfiaanfche talen een en den zelven oorfprong hadden, en gaf daar verfcheide redenen van. Hy ftelde een brief op in het Arabifch, die te Jena gedrukt is in den jare 1636. Zyne Latynfche verhandeling van het einde des levens volgens de gedachten der Oofterfche volkeren (*de termino vitae fecundum mentem Orientalium*) kwam in het licht in den jare 1639. Men meent, dat de zelve veel wydlopiger zou geweeft zyn, indien hem de doodt in zynen arbeidt niet hadt verrafcht. Zyne Latynfche vertaling van het Tafereel van *Cebes* wierdt te Leiden gedrukt in den jare 1640, nevens de Arabifche overzetting en het Griekfch, door de goede zorge van Salmafius, die daar eene wydlopige voorreden byvoegde. *Crenius in Præf. Fafcic. I. Exercitationum Philologico-Hiftoricarum. Beverovicius de vitæ termino Part. III, pag. m.* 139. *Konig Biblioth. pag.* 270. *Chriftianus Ravius pag.* 12 *primæ panegyricæ apud Cren. ibid. Salmaf. praefat. in tabul. Arabicam Cebetis, de ufu linguae Arabicae in Medicinae Bayle Diction. Critique*.

ELICO, een oude Gaul uit het landt der Helvetiërs, hedendaags Zwitfers genoemt, zich naar Rome hebbende begeven, onder de regeering van Tarquinius den ouden, en zich daar opgehouden hebbende om eenig ambacht te leeren, fchiep zonderling vermaak in de zoetigheden van dat landt, van waar hy te rug kerende naar Gaulen bragt eenige olyven en druiven, om de vruchtbaarheit van Italië aan te tonen, het welk de Gaulen bevonden hebbende, voornamen om over de Alpen te trekken; en daar van hebben de eerfte oorlogen tuffchen deze twee natien hunnen oorfprong genomen. *Plinius lib.* XII, *cap.* I. *Titus Livius*.

ELIDAD, de zoon van Chiflon, van het geflacht van Benjamin, wierdt benoemt om de verdeeling van het landt van Canaan te maken. *Num.* XXXIV. 21.

ELIDURUS, bygenoemt de vrome, wierdt door de oude Britanniërs op den troon geplaatft, na dat zy des zelfs broeder Archigallus daar van hadden geftoten. Maar Elidurus herftelde zynen broeder, en volgde den zelven tien jaren daar na op in de regeering, maar die hem door twee van zyne jonger broeders weder wierdt ontweldigt, en hy in de gevangeniffe geworpen. Nadat zy het ryk dus zeven jaren lang bezeten hadden, wierdt Elidurus door de Britanniërs wederom uit de gevangeniffe gehaalt, en op den troon herftelt, den welken hy zedert in ruft bezat, hoewel de tydt daar van onbekend is. Eenige fchryvers tellen hem zelf onder de verzierde vorften. *Polyd. Vergil. Hift. Angl. lib.* IV. *Du Chefne Hift. Angl. lib. II. cap.* 14.

ELIEL, een Ifraëliet van het geflacht van Manaffe, hoofdt zyns ftams, en een zeer vroom man. I *Kronyk.* V, 24.

ELIEL, een Ifraëliet, en zanger, was van het geflacht van Kehath. I *Kronyk.* VI, 34. Hy hadt tachentig broeders, die hem de arke hielpen dragen naar Jeruzalem. I *Kronyk.* XV. 9. Daar zyn twee andere Ifraëliten van dien naam geweeft, zeer dappere mannen, die den koning David overal bybleven en onderftandt deden zo in het verflaan der ftruikrovers van Ziklag, als in de veldflagen, die hy aanging met de Philiftynen. I *Kronyk.* XI, 46. XII, 11.

ELIEZER, afkomftig uit de ftadt Damafcus, dienaar van den aartsvader Abraham, die des zelfs erfgenaam zoude geweeft zyn, indien Godt dezen Godsdienftigen man met gene kinderen hadt gezegent. Zommigen geloven, dat het woordt *Dammefec*, het welk in het origineel ftaat, de eigen naam is van dezen dienaar, en *Eliezer* zyn bynaam: doch dewyl het toen ter tydt geen gebruik was twee namen te hebben, is het waarfchynlyker, dat dit eerfte woordt het vaderlandt van dezen opperopzichthebber over de huishouding van Abraham betekent. Simon, in zyn *Dictionaire de la Bible*, houdt *Dammefec* voor den naam van dezen man, en *Eliezer* voor den naam zyns vaders; doch zulks is eene enkelde giffing, die t'eenemaal ongegrond is. Men kan deswegen te rade gaan met de overzetters van den Bybel, en inzonderheit *M. Le Clerc over Genefis* XV, 2.

ELIEZER, de zoon van Mozes, den wetgever der Hebreën. Hy hadt niet meer dan een zoon, Rehabja genaamt. I *Kronyk.* XXIII, 15. Hy wierdt geboren in het landfchap van Midian ten tyde, toen Mozes gevlucht was in het huis van Jethro, zyn fchoonvader. De naam zyner moeder was Zippora. Hy voerde dien van *Eliezer*, de welke beduidt, *de fterke Godt is myn byftandt*, om dat Godt Mozes hadt gered van de vervolging en uit de handen van Pharao. *Exodus* II. Wanneer David de bedieningen van den tabernakel uitdeelde, plaatfte hy in het geflacht van Levi, dat is te zeggen, in het getal der Leviten, de nakomelingen der twee zonen van Mozes, te weten Gerfom en Eliezer, en begunftigde hen, door een zonderling voordeel, met de bewaring van den geheiligden fchat, en bewees hen alle bedenkelyke eere. I *Kronyk.* XXVI.

ELIEZER, de vierde zoon van Beker, tweede zoon van den aartsvader Benjamin. I *Kronyk.* VII, 8.

ELIEZER, een Joodfch priefter, blies de trompet voor de arke, wanneer de koning David de zelve liet overbrengen naar Jeruzalem. I *Kronyk.* XV, 24.

ELIEZER, de zoon van Zichri, van het geflacht van Ruben, was het hoofdt van vier en twintig duizend mannen zyns geflachts. I *Kronyk.* XXVII, 16.

ELIEZER, de zoon van Dodava van Marefca, een Propheet des Heeren, die aan Jofaphath, koning van Juda, de fchipbreuk voorzeide, die de fchepen zouden lyden, de welke hy naar Tharfis zondt, om dat hy in bondgenootfchap was getreden met den godlozen Ahazia, koning van Ifraël. II *Kronyk.* XX, 37.

ELIEZER, een Ifraëliet, en priefter, die wedergekomen zynde uit de gevangeniffe van Babel, verplicht was zyne huisvrouw weg te zenden, om dat zy niet Joodfch van Godsdienft was. *Ezra* X, 18.

ELIEZER, een Ifraëliet, van het geflacht van Levi, die uit de gevangeniffe van Babel wedergekeert zynde, zyne huisvrouw moeft wegzenden, omdat zy mede van den Joodfchen Godsdienft niet was. Hy is onderfcheiden van den voorgaanden. *Ibid.* X, 23.

ELIEZER, een Rabbi, is een van de vermaardfte fchryvers der Joden, die een boek heeft gefchreven onder den tytel van *Pirke* of *Capitula Rabbi Eliëzer*, het welk ten deele hiftorifch, en ten deele allegorifch is. De Joden houden dit boek in grote achting, het welk zy aanmerken als een van de oudfte werken, die zy hebben; want in den tytel van den Venetiaanfchen druk wordt hy *de Grote Eliëzer* genoemt, die van het getal der leeraren van de *Misna* was ten tyde van den Nofci of vorft Raban Gamaliel den II, den zoon van Raban Simeon, zoon van Raban Gamaliel den I. Hy leefde, naar men zegt, omtrent het jaar 73 of 75 na de geboorte van Chriftus. Jan Morin hadt hem eene merkelyke oudheit toegevoegt in zyne *Exercitationes Biblicae*: doch na dat hy daar naauwkeuriger op gelet hadt, is hy van gevoelen verandert in de gemelde *Exercitationes Biblicae*, alwaar hy alle bedenkelyke bewyzen aanhaalt om aan te tonen, dat het boek van Eliëzer die oudheit niet heeft, die de Joden aan het zelve toevoegen. Hy fteunt ten dien einde op het gene daar in gezegt wordt van het keizerryk der Arabieren, als van eene zeer machtige heerfchappy; waar uit hy bewyft, dat deze autheur niet heeft kunnen fchryven voor het jaar 700 na de geboorte van Chriftus. Hy haalt verfcheide dingen aan om te bewyzen, dat de Rabbi Eliëzer de rechte Eliëzer niet is, die geleeft heeft ten tyde, hier voren gemeld, maar een bedrieger, die eene verzameling der verdichtfelen van den Talmud en van de Medrafcim of allegorifche verklaringen heeft gemaakt. Hy heeft ook in zyn boek verfcheide Schriftplaatfen van het boek der Scheppinge uitgelegt, naar de wyze der oude Medrafcim, de welke van geen fmaak kan zyn dan by de Joden, hebbende daar in vermengt eene menigte van onnutte beûfelingen en dromeryen. Wilhelmus Vorftius heeft dit werk in het Latyn vertaalt, en by zyne overzetting kanttekeningen gevoegt, die vol van Joodfche geleerdheit zyn. In de voorreden, die hy aan het hoofdt zyner vertaling geplaatft heeft, oordeelt hy, dat het boek van Eliëzer zo oud niet is, als de Joden voorgeven, en hoewel hy bekent, dat het zelve vol verdichtfelen is, zegt hy, dat 'er verfcheide fchone overzettingen in gevonden worden, de welke zeer dienftig zyn om de Joodfche hiftorien en der zelver overleveringen op te helderen. Daarenboven leeft men in het zelve heel zonderlinge dingen, als het gene hy verhaalt van de gedaante en van het maakfel der Teraphim, en van de drie oorlogen der Turken korten tydt voor de komfte van den Meffias. Buxtorf heeft ook gefproken van dit werk van den Rabbi Eliëzer in zyne *Rabbynfche Boekzaal*, alwaar hy zegt, dat hy de hiftorie der wereldt befchryft tot den tydt van Gamaliel den II. Doch Vorftius verzekert, dat Buxtorf zich vergift, om dat de hiftorie van dit boek niet verder gaat dan den tydt van Mardocheus en van Efther. *J. Morin Exercitationes Biblicae. R. Simon.*

ELIEZES, de zoon van Bariza, Aga der Janitzaren. Nog jong zynde ging hy een tweegevecht aan met Bitezes van Pannonië, ten tyde toen Amurat, Turkfch keizer, te velde trok tegen Johannes Hunniades, in Hungarië. Zy kwamen beide van den ftrydt, zonder elkander eenig leedt gedaan te hebben, en hebbende ieder zich naar de zynen begeven. Amurath, verwonderende zich over de kloekmoedigheit van dezen jongeling, en Eliezes, om den keizer te doen verftaan, wat hem aangewakkert hadt om zo kloekmoedig te ftryden, verhaalde hem het voorbeeldt van een haas,

haas, op welken hy eertyds tot veertig pylen toe uitgeschoten hadt, zonder den zelven te verschrikken, en dat hy niet dan na den laatsten schoot de vlucht hadt genomen. Hy voegde daar by, dat hy daar uit hadt geleert, dat 'er een zeker noodlot in 's menschen leven was, en dat hy door die gedachten versterkt zynde, geen zwarigheit hadt gemaakt van een strydt te wagen met een vyandt, die hem in ouderdom en krachten te boven ging. *Chalcondylas l.* VII.

S. ELIGIUS, of ELICHIUS, en op zyn Fransch S. ELOY, bisschop van Nojon, was geboortig uit het Limosin, en ter wereldt gekomen in het dorp Cataljac; en zynde in het eerst in de stadt Limoges een goudsmidt; maakte hy zich door zyne kunst by koning Dagobert zeer bemind, die hem tot zynen schatmeester benoemde. Ondertusschen maakte hy ook zyn werk van den Christelyken Godsdienst voort te planten, en bouwde ten dien einde verscheide kerken en kloosters in het Limosin en te Parys. In 't jaar 635 zondt hem de koning naar Bretagne, om met den hertog Clippiacus een stilstandt te maken, en hy verkreeg in 't jaar 640 het bisdom van Nojon, wanneer hy met allen vlyt streefde om de Vlamingen, Vriezen en Zwaben tot de Christelyke religie te brengen. Hy was mede in 't jaar 644 op het derde Concilie te Chalons, en stierf den 1 December des jaars 659. Hy heeft nagelaten: *Sermones seu tractatus de rectitudine Catholicae conversationis*, het welk verkeerdelyk aan *Augustinus* wordt toegeschreven, en in 't IX deel zyner werken staat; *Epistola ad Desiderium Caducensem*, te vinden by Canisius *Antiq. Lect. Tom.* V; XVI *Homiliën*, of Christelyke onderrechtingen, in de Boekzaal der Vaderen (*Bibliotheca Patrum*) gevonden wordende: doch de geleerden twyffelen, of de zelve van dezen Eligius zyn. Le Cointe heeft elk in het byzonder onderzocht op het jaar 659, N. 21, en aangemerkt, dat de achtste en de zestiende uit de lyst van Eligius werken moeten uitgeschrapt worden; doch dat het voorgenoemde werkje *de rectitudine Catholicae conversationis*, of, van de regelmatigheit van den Katholyken ommegang, zyn echte werk is, doordien het vermeld staat by S. *Audoënus*, bisschop van Rouaan, die het leven van Eligius beschreven heeft. Aubertyn in het tegendeel heeft aangemerkt, en met verscheide bewyzen bevestigt, dat alle die *Homiliën*, die in de Boekzaal der Vaderen op de rekening van S. Eligius staan, hem valschelyk toegeschreven worden. De schryver der zelven schynt geleeft te hebben omtrent het begin of in het midden der negende eeuwe: want zy zyn alle aan malkander gelapt uit verscheide stukken der oudvaderen, en het zyn niet dan stukken en brokken, getrokken uit de oude Vaders, en wel voornamentlyk uit *Augustinus*, *Ambrosius*, *Caesarius van Arles*, *Benedictus*, *Gregorius* den Groten, en meer anderen, die van den schryver niet genoemt worden. Het leven van Eligius is, als zo even gezegt is, beschreven door S. Audoënus, bisschop van Rouaan, die zyn tydgenoot was. Maar Pagi zegt: „ Het leven van S. Eligius, door Audoënus beschreven, is door verscheide vermeerderingen en byvoegingen vervalscht. Doch het gene d'Achery „ in zyn V deel der Oude Schriften uit de handschriften gemeen „ heeft gemaakt, schynt het echte werk te zyn van Audoënus". De Schryver van *Batavia sacra* heeft 'er een uittreksel van gemaakt, meerendeels met de eigene woorden van Audoënus, het welk in het I *Deel* van het gemelde werk, *bladzyde* 4 *enz. edit. in* 8. gevonden wordt. *Surius ad d.* 1 *Decembr. Bellarm. de Script. eccl. Baronius ad an.* 665 *n.* 7. *Bucelin. Annal. Gallo-Flandr. Sammarthan. Gall. t. II. Sirmond in not. ad. t. I. Conc. Gall. le Cointe Annal. Franc. t. II. ad an.* 640. *Godeau Eloges des eveq. n.* 77. *Cave. Du Pin. Pagi Crit. in Annal. Baron. T.* III. *p.* 6.

ELIGIUS, (GERARDUS) een Karthuizer monnik, en vikaris te Brussel. Hy leefde omtrent den jare 1620, hadt zich in de goede wetenschappen te Antwerpen, in het collegie der Vaders Jesuiten, geoeffent, en was geen kwaad dichter, hebbende verscheide gedichten uitgegeven, als mede: *Vita ac martyrium B. Justi Goudani. Val. Andr. Bibl. Belg.*

ELIHU, de zoon van Semaja, een Israëliet, hoofdman van duizend mannen, verliet de party van Saul, om die van David te volgen, en deedt hem goeden dienst in het verslaan der struikrovers van Ziklag. I *Kronyk. XII*, 20. Hy was een Leviet, en wierdt door dezen vorst aangestelt om de poorte des tempels te bewaren. I *Kronyk. XXVI*, 7.

ELIHU, de broeder van David, koning van Israël, die hem tot hoofdt des geslachts van Juda, en hoofdman zyner lyfwacht aanstelde. I *Kronyk.* XXVII, 18.

ELIHU, de zoon van Baracheël den Buzieter, van het geslachte Rams, zonderlinge vriendt van Job. De Hebreën verwarren dezen Elihu met den valschen propheet Bileam, die van Balak uitgezonden wierdt om het volk des Heeren te vervloeken. Doch anderen zyn van gevoelen, dat de vriendt van Job langen tydt leefde alvorens de Israëliten uit Egypten kwamen. Wat hier van zy, Elihu ging Job met zyne andere vrienden bezoeken, en menende, dat deze verdrukte Godt lasterde wegens onrechtvaardigheit, bestrafte hy hem op eene zachte wyze, en overtuigde hem van Gods gerechtigheit, doende hem zien, dat hy zomwylen verdrukkingen en rampen toezendt, om onze deugdt en volstandigheit te beproeven en te doen uitblinken, en dat, alles wel overwogen zynde, onze zonden de eenigste oorzaak onzer rampen zyn. *Job* XXXII. XXXIV. XXXV. XXXVI. *Simon Dict. de la Bibl.*

ELIKA, de Haroditer, een der dertig dappere krygshelden van het leger van David. II *Samuel* XXIII, 25.

ELIM, de zesde legerplaats der Israëliten. Zy kwamen daar aan van Mara op den eersten dag der tweede maandt, die zy Jiar noemen, en met de maandt van April overeenkomt. Men beweert, dat het de eerste dag van de week is geweest. Zy hadden het vermaak van twaalf fonteinen en zeventig palmbomen tot hunne verversching te vinden. De Israëliten kregen aanstonts goeden moedt op het gezicht van zulk eene aangename plaats, en waren niet weinig verheugt, zich verbeeldende een lustig veldt te ontmoeten, overvloedig in wateren, en ryk in allerlei vruchten. Doch hunne blydschap veranderde wel haast in droefheit, wanneer zy, in plaats van zo vele bronnen, niet dan stinkend en dik water vonden, en daar by zo weinig, dat het zelve, in plaats van te vloejen, niet dan droppelde. Echter maakten zy kleine waterleidingen, om dit water in bakken te vergaderen: doch wanneer zy die zelve waterbronnen opgroeven, vonden zy daar niet dan modder in, en byna geen water. Zy bevonden zich niet beter by de palmbomen: want de zelve waren byna heel ontbloot van vruchten, en die 'er aan waren, waren zeer klein, ter oorzake van de onvruchtbaarheit der dorre aarde. De uiterste noodt, in welken het volk zich bevondt, zo wegens gebrek van levensmiddelen, de welke zy verteert hadden in de dertig eerste dagen van hunne reize, als wegens den dorst, die hen deedt verstikken, bragt hen tot zulk een wanhoop, dat zy alle de gunsten, die zy aan Godt verschuldigt waren, en den bystandt, dien zy van Mozes ontfangen hadden, ten eenemale vergaten. Zy beschuldigden hem met groot geraas, overluid roepende, dat hy de oorzaak was van alle hunne rampen; zy namen zelfs stenen op om hem te stenigen; en indien Mozes hen niet met goede woorden tot bedaren hadt gebragt, zy zouden hem buiten twyffel het leven benomen hebben. *Exodus* XV. Van daar vertrokken zy naar den kant der Rode zee. *Num.* XXXIII, 9. *Josephus Oudh.* III, 1. Daar was eene stadt van den name van ELIM in het koninkryk der Moabiten.

ELIMAND of ELINAND, en van anderen ELIMUND genoemt, monnik van de abdy van Froimont, van de orde van Cisteaux, in het bisdom van Beauvais, leefde in het laatst der twaalfde eeuwe, onder de regeering van den koning Philippus Augustus, en onder die van den keizer Hendrik den VI. Hy schreef Jaarboeken in acht en veertig boeken, die behelsden al het gene 'er merkwaardig was voorgevallen zedert het begin der wereldt tot het jaar 1212. De Reguliere kanunnik van S. Augustyns orde, schryver van de grote Chronyk van Vlaanderen, haalt verscheide zaken van hem aan. Deze Kronyk is het eenigste werk niet van Elimand, hy heeft verscheide andere gemaakt, als *de laude vitæ claustralis*; *de reparatione lapsi*; *de regimine Principum*, enz. Elimand hadt groot verstandt, en maakte vaarzen naar den trant van zynen tydt, waar door hy in het hof van de vorsten geacht wierdt, die met vermaak met hem omgingen, en groot genoegen in zyn gezelschap hadden. Dit wordt zelfs bemerkt in den Roman van Alexander, alwaar men van hem spreekt in dezer voegen:

> *Quand li Rois ot mangié, s'appella Helinand*
> *Pour li esbanoier, commanda que il chaut, &c.*

Dat is te zeggen: *Wanneer de koning gespyst hadt, liet hy Elimand roepen om hem wat te vermaken, en geboodt hem een deuntje op te zingen, enz.* Elimand was wat te los van leven aan het hof. Hy verliet het zelve om zich te begeven in de orde van Cisteaux, in welke hy een stichtelyk leven leidde, en stierf in het jaar 1223. Zie zyn leven in het Fransch beschreven door Johan van Assigni, in het tweede deel *des hommes illustres de Citeaux. Loisel Memoir. de Beauv. pag.* 197. *Vincent de Beauvais, in spec. hist. Carolus de Visch Bibl. Cist. Philipp. de Bergamo Chr. supp. lib.* XII. *A. C.* 1199. *Simlerus Bibl. Vossius de Hist. Lat. l.* II, *c.* 54. *Sammarthanus Gall. Christ. Tom. IV. &c.*

ELIMELECH was een fatzoenlyk man uit Bethlehem Juda, de echtgenoot van Naömi, by welke hy twee zonen teelde, *Machlön* en *Chiljon*. By Flavius Josephus wordt hy genoemt *Abimelech*, even gelyk in den Komplutenschen Bybel, gedrukt te Alcala in Spanje aan de rivier Henares, ook staat; doch in 't Hebreeusch staat אלימלך, *Elimelech*, beduidende in onze tale *Godt koning*, of, *myn sterke Godt Koning*: mogelyk dat zyne ouders hem dezen naam gaven uit ondervindinge van eene weldadigheit, hem van Godt betoont. De Joodsche meesters zeggen, dat hy zyns broeders dochter ter vrouwe hadde, en de oom van Boas was. In 't boek van *Ruth* wordt hy de bloedvriendt van Boas genoemt. Zommigen zeggen, dat hy Boas broeder was; doch dat kan niet wezen, om dat Boas van dien onbenoemden vriendt zeide tot Ruth, *Daar is een losser, die nader is dan ik. Ruth* III, 12. Was nu die onbenoemde vriendt nader, by gevolg waren Boas en Elimelech gene broeders, dewyl 'er gene nader dan volle broeders kunnen zyn. Maar dat Elimelech en Boas bloedvrienden waren, is zeker; doch hoe na malkander in den bloede bestaande, kan men niet zeggen. De Heer Outhof geeft eene tweederlei geslachttafel uit de Joodsche oudheit op, waar uit blykt, hoe Elimelech of Boas oom, of grootoom was, en hoe by gevolg Ruths overleden man of de volle, of de halve neef van Boas was, en hoe dan ook de plicht van zyns broeders of bloedvriends kinderloze weduwe te moeten trouwen ook op Boas lag, gelyk te voren op 't woordt BOAS in dit werk breder is aangewezen. Zie *G. Outhofs Uitlegging over het boek Ruth pag.* 323, 324.

De overlevering der Hebreën, en verscheide uitleggers des Bybels zyn van gevoelen geweest na S. Hieronymus, dat deze Elimelech die gene is der afstammelingen van Sela, den zoon van Juda, die de zonne deedt stil staan, gelyk men leest in het eerste boek der *Kronyken*. Daarenboven moet men bemerken, dat hoewel zekere schryvers gemeent hebben, dat de Latynsche overzetter het Hebreeusche woordt *Jakim* verkeerdelyk genomen heeft, het welk zy zeggen een eigen naam te zyn, en het welk hy vertaalt heeft, *qui stare fecit solem*, dat is: *die de zon-*

zonne deedt stil staan, deze tegenwerping echter niet kan wegnemen de geloofwaardigheit der gemeene uitlegging des Bybels; en dat de geleerden bekennen, dat een der afstammelingen van Sela de zonne deedt stil staan. Torniel, die het gevoelen van Abulensis aankleeft, bewyst, dat die gene, die dit wonder uitwerkte, die Elimelech niet is geweest, van welken hier gesproken wordt, om dat hy van het zelve geslacht van Sela niet was. Dit gevoelen wordt van anderen afgekeurt. I. *Kron.* IV. *S. Hieronymus in trad. Hebr. Abulensis sup. cap.* 4. *I. Paral. quæst.* 19. *Torniel A. M.* 2300, *num. 1, p.* 351, 352, *edit. Plantin.* 1620.

ELIOGABALUS. Zie HELIOGABALUS.

ELIONEUS, de zoon van Citheus, was de vyf en zestigste grootpriester der Joden. Hy volgde Matthias op, die van dit ampt ontbloot wierdt in het derde jaar na het lyden onzes Heilands. Hy stondt de hoge bediening af na verloop van een jaar ten voordeele van Canthara, den zoon van Simon Boethus. Dit geschiedde op bevel van Agrippa den Groten, die hem daar mede verheerlykt hadt. *Josephus Oudheid. XIX*, 7.

ELIOT, (THOMAS) een geleerd Engelsch edelman, die met Thomas Morus in zeer gemeenzame vrindschap heeft geleeft. Hy heeft nagelaten: *Flores sapientiæ*, *de rebus Angliæ memorabilibus*; *Bibliotheca doctrinaria*, enz. *Balæus & Pits. de ill. Angliæ Sript.*

ELIPAND, aartsbisschop van Toledo, een boezemvriendt van Felix van Urgel, leefde in de achtste eeuw, en vraagde Felix, of Christus, aangemerkt naar zyne menschelyke natuur, de aangenomen of de natuurlyke zoon van Godt was. Felix, hebbende hem tot antwoordt gegeven, dat Christus in die hoedanigheit aangemerkt moest worden als een aangenomen zoon, verdedigde Elipand dit gevoelen door zyne schriften, en wilde het zelve gemeen maken, niet alleenlyk in Spanje, maar ook in Vrankryk en in Duitschlandt. Adosinda, weduwe van Silon, koning van Gallicië, die het geestelyk gewaadt aangetrokken hadt in een nonnenklooster van Spanje, wederstondt edelmoediglyk de dwalingen van Elipand, die haar op zyn zyde poogde over te halen, en klaagde hem aan by Etherius, bisschop van Osma, en by een godsdienstig priester, genaamt Beatus. Deze twee laatsten, de welke in den grondt zeer goedaardig en liefdadig waren, deden hun best om dezen afgeweken kerkvoogdt weder op den rechten weg te brengen: doch alles was te vergeefs. Hy antwoordde hen door brieven, in welke hy zyne dwaling staande hieldt; en dit gedrag verplichtte hen om tegen deze ketterSche leere twee boeken te schryven, die nog bewaart worden, zo men zegt, in de archiven der kerke van Toledo, gelyk Ambrosius Moralis en eenige andere Spaansche schryvers berichten. De dwaling van Elipand wierdt veroordeelt in de kerkvergadering, die gehouden wierdt door Paulinus, patriarch van Aquileja, te Ciutad in Friuli in den jare 791. Het jaar daar aan volgende veroordeelden de prelaten, de welke Karel de Grote hadt laten vergaderen te Regensburg, deze dwaling met Felix en Elipand, die des zelfs aanleggers waren. Deze uitspraak wierdt bevestigt door den paus Hadrianus, die Felix zyn woordt deedt herroepen. Echter volhardden eenige bisschoppen van Spanje in hun gevoelen. Felix, die zyn woordt scheen ingehaalt te hebben, hieldt zyne leere op nieuw staande, en Elipand schreef een brief om de zelve te verdedigen. Deze brief wierdt wederlegt en veroordeelt, de eerste maal door den paus Hadrianus, en andermaal door de kerkvergadering van Italië, en eindelyk door de bisschoppen der kerkvergadering van Frankfort, gehouden in het jaar 794, de welke aan Elipand, en aan de andere bisschoppen van Spanje brieven schreven, in welke zy door Schriftplaatsen en door bewysredenen der kerkvaderen aantonen, dat Christus de eigen zoon van Godt moet genoemt worden, en dat hy niet gezegt kan worden de aangenomen zoon, om dat 'er gene verdeeldheit noch afgescheidenheit is van de twee naturen. Karel de Grote schreef insgelyks een zonderlingen brief aan de gemelde bisschoppen, in welken hy hen krachtig aanzet om hun woordt te herroepen, en het gevoelen van de andere bisschoppen te volgen. Deze vier brieven zyn nog in wezen. *Eginhart in vit. Car. M. Sanderus Hær.* 131. *Sigebertus A. C.* 763. *Prateolus V. Fel. Urgel. Baronius A. C.* 783. 791. 792. 794. *T.* VII. *Concil. P. de Marca*, *in Hist. Hispanica. M. Du Pin Biblioth. des aut. Ecclef. VIII. Siecle.*

ELIPHAL, de zoon van Ur, was een zeer dapper krygsheldt van het leger van David, koning van Israël. Hy woonde de verovering van Jeruzalem by, wanneer deze stadt door den gemelden vorst ingenomen wierdt. I *Kronyk.* XI, 33.

ELIPHILE, een Leviet, die op de luit speelde voor de arke, wanneer de koning David de zelve naar Jeruzalem liet overvoeren. I *Kronyk.* XV, 18.

ELIPHAZ, de zoon van Ezau en van Hada, volgde zyn vader op in de landvoogdy van Idumea. Hy hadt vyf zonen, Teman, Omar, Zepho, Gaëtam en Kenaz. *Genes.* XXXVI, 10.

Men moet aanmerken, dat verscheide schryvers van gevoelen zyn, dat deze Eliphas de vriendt van Job was, die hem ging bezoeken in zyne verdrukking. Doch het meeste deel der kerkvaderen en der overzetters zeggen, dat deze zoon van Ezau de grootvader was van dien gene, die Job ging vertroosten. *Simon Dictionaire de la Bible.*

ELIPHELET, de zoon van Ahasbai, was een der dapperste krygshelden van David, koning van Israël. II *Samuels* XXIII. 34.

ELIPHELET, de zoon van David, koning van Israël, een van die genen, die hem te Jeruzalem geboren wierden. II *Samuel* V, 16. Van den zelven wordt ook gesproken in het I *boek der Kronyken* XIV, 7. David heeft een anderen zoon gehad, ELIPHELET genaamt, die van den vorigen onderscheiden is. *I Kronyk.* XIV, 5.

ELIPHELET, de derde zoon van Esek, van het geslacht van Benjamin. I *Kronyk.* VIII, 39.

ELIS, tegenwoordig *Bebbu*, naar het zeggen van Postel, eene plaats van Palestina, daar Mozes twaalf bronnen vondt. Zie ELIM.

ELIS, een landschap van Peloponnesus, hedendaags een gedeelte van Belvedere in Morea, gelegen tusschen Achaje, Messenië, en Arkadië. Des zelfs voornaamste steden waren *Elis*, en *Pisa*, ook *Olympia* genoemt, alwaar de Olympische spelen aangerecht wierden, *Cyllene*, en anderen. Elis was vermaard door den berg Peneus, en door de rivieren Alpheus en Ladon. De Eleïten stonden eerstelyk onder het oppergebiedt van koningen; zedert zyn zy bestiert geweest door zekere regeerders; en eindelyk hebben zy zich moeten onderwerpen aan de Romeinen, na dat zy Antipater tegenstandt geboden hadden, en overheerscht waren door den tyran Aristotimus. Wat het overige belangt, het landt van Elis was als een byzonder gedeelte der wereldt, het welk aan Jupiter alleenlyk toegewyd scheen te wezen, en die genen, die de vermetelheit hadden van het zelve aan te tasten, wierden voor heiligschenders gehouden. Echter is het waar, dat die van Arkadië, de Lacedemoniërs, en eenige andere volkeren zo beschroomd niet zyn geweest. De voornaamste gedenkwerken, die Elis zeer berucht en wereldkundig hebben gemaakt, zyn de tempel van Jupiter Olympius, met het standbeeldt van dien afgodt, het welk men onder de wonderen der wereldt geplaatst heeft; de Olympische spelen, en eenige andere van diergelyken aardt, aangerecht ter eere van de godinne Juno. Dit landt is ook *Epea* genaamt geweest, naar den naam des konings Epeus, en *Elea*, naar den koning Eleus, den zoon van Euriclides, en van Endymion. *Pausanias Eliac. Strabo lib.* VIII. *Ptolomæus lib.* III. *Laurembergius Græc. antiq.*

ELIS, eene zeestadt in Eölië, alwaar die van Pergamus hunne schepen hielden, was gebouwt door Mnestheus, en eerstelyk *Cidænis* genaamt. Zy was de geboortestadt van den Philosooph Zeno, die *Eleates* genoemt wierdt. Daar is 'er ook een van dien naam in Lucanië, die van eenige schryvers *Ela* genoemt is geweest, misschien van het Grieksche woordt, ἕλος, *Helos*, dat is te zeggen, *moeras*, om dat zy rondom in een moerassigen grondt legt. *Stephanus Byzantinus.*

ELISA. Zie ELIZA.

ELISABETH. Zie ELIZABETH.

ELISAMA, de zoon van Ammihud, overste der kinderen Ephraïms, was de zevende om zyne offerhande voor den tabernakel te brengen, de welke bestondt in een zilvere schotel, wegende honderd en dertig sikkels, enz. *Num.* VII, 48 *enz.*

ELISAMA, de zoon van Jekamja, van het geslacht van Juda. *I Kronyk.* II, 41.

ELISAMA. David, koning van Israël, heeft twee zonen van dien naam gehad, van welke gesproken wordt in het I *boek der Kronyk.* II, 6 en 8. Men beweert, dat Ismaël, van koninklyken bloede, van welken gesproken wordt in het II *boek der Koning.* XXV, 25, en by *Jeremias* XLI, 1, en die Guedalja doodde, de welke Nabuchodonosor te Jeruzalem hadt gelaten, om het overige volk te bestieren na de verwoesting dezer stadt, de zoon is geweest van eenen van deze zonen van David: doch hy kon ten minste niet minder dan een zyner afstammelingen wezen. *Simon Dict. de la Bible.*

ELISAMA, een Joodsch priester, en een zeer geleerd en Godsdienstig man, wierdt door den koning Josaphat afgevaardigt naar alle de steden van Juda, om het volk te onderwyzen, en het zelve af te trekken van den afgodendienst. II *Kronyk.* XVII, 8.

ELISAPHAT, de zoon van Sichri, een Israëliet, die met zyn wyzen raadt en de kracht zyner wapenen Jojada, hogepriester der Joden, bysprong om de godloze Athalia af te zetten, en Joas op den troon te plaatsen. Hy voerde het gebiedt over eene bende van honderd man. II *Kronyk.* XXIII, 1. 2.

ELISCHUA, de zoon van David, koning van Israël, een van die genen, die hem te Jeruzalem geboren wierden. *II Samuels V*, 15. *I Kronyk. XIV*, 5.

ELISSO, een eilandt van Griekenlandt, gelegen naby de kusten van Livadië in de golf van Egina, en ten Oosten van de stadt van dien naam. Het zelve is van gene aangelegenheit, zynde klein en woest. *Baudrand.*

ELIUD, de zoon van Achim, een Jood, van den welken Mattheus gewag maakt in het geslachtboek van den Zone Gods. Hy wierdt geboren omtrent het jaar der wereldt 3809. *Matth.* I. 14. *Torniel A. M.* 3809. *num.* 2.

ELIZA, de eerste zoon van Javan, den zone van Japheth, die de zoon van Noach was. Men zegt, dat hy zyn naam gaf aan dat gedeelte van Griekenlandt, het welk hy ging bevolken, en naderhandt *Eolië* genoemt wierdt. I *Kronyk.* I, 7. Anderen zeggen, dat hy den zelven geleent heeft aan dat deel van Spanje naby Cadix, het welk om zyne aangename gelegenheit *de Elizeesche velden* of *de gelukkige eilanden* genoemt wordt.

ELIZA, of ELISEUS, de Propheet, was de zoon van Saphat, geboortig van de stadt Abel. Elias kreeg bevel van den Heere, om hem in zyn plaats aan te stellen, het welk hy getrouwelyk uitvoerde: want hebbende hem op zynen weg ontmoet in den jare der wereldt 3127, in gezelschap van eenige anderen, die met twaalf paar jok-ossen het landt bouwden, wierp hy zyn mantel op Eliza, die terstondt begon te propheteeren, zyne ossen verliet, en Elias volgde, van welken hy zich nimmermeer afscheidde. Deze in den jare 3139 in het vuur ten hemel opgenomen wordende, liet een dubbeld deel van zynen prophetischen geest na aan Eliza. Hy bevondt, dat hy waarlyk de opvolger van dezen groten

ten man was; gaande droogvoets door de Jordane; na dat hy twee malen met den mantel van Elias op des zelfs wateren geslagen hadt. Josaphat, koning van Juda, en Joram, koning van Israël, hadt den oorlog aangevangen tegen de Moabiten in den jare 3143, en wierden door hem van de overwinninge verzekert. Een hoop jongens, die hem wegens zyne kaalhoofdigheit beschimpten, en met vingeren nawezen, wierden op zyn gebedt door de wolven verscheurt; en eene arme weduwe, die door hare schuldeischers vervolgt wierdt, vondt door de liefdadigheit van dezen Propheet middel om hen te voldoen. Josephus zegt, dat het de weduwe was van Obdias, hofmeester des konings Achab, die niet in staat was om het geldt te kunnen wedergeven, het welk haar man te leen opgenomen hadt om de honderd Propheten te spyzen, de welke Jezabel hadt laten om hals brengen. Wat hier van zy, Eliza vernomen hebbende, dat zy maar een weinig olie in een fleschje hadt, geboodt haar by hare buren eene grote menigte van vaten te gaan leenen, de welke alle van die zelve olie, die op eene zeldzame wyze vermenigvuldigde, gevult wierden, en hebbende dezelve verkocht, besteedde zy een gedeelte van het geldt tot betaling harer schulden, en het andere tot onderhoudt van haar en van hare kinderen. Naderhandt kreeg eene onvruchtbare vrouw van Sunam, by welke hy huisvestte, een zoon, welken hy eenige jaren daarna, gestorven zynde, weder tot het leven opwekte, leggende met zyn ligchaam boven op het kleine ligchaam van dit kindt, met zyne oogen op des zelfs oogen, en met zyne handen op zyne handen. Eenigen tydt daar na nam hy met een weinig meel al het vergift weg van zekere spyze, die men de kinderen der Propheten hadt voorgezet, en met kwade kruiden vermengt was. Hy vermenigvuldigde insgelyks op eene wonderbare wyze het broodt, het welk hy aan het volk uitdeelde, onaangezien den tegenstandt zyns dienaars Giazi, die in alles zo vast van gelove, en zo onbaatzuchtig niet was, als zyn meester. Eliza genas ook Naäman, gunsteling des konings van Syrië, van de melaatschheit, en maakte, dat zyn dienaar Giazi, die tegen zyn bevel geschenken aangenomen hadt, van die ziekte aangedaan wierdt. Adad, koning van Syrië, zondt krygsvolk uit om hem te vatten. Hy badt Godt, dat hy hen wilde met blindheit slaan, en leidde hen naar Samarië. Eenigen tydt daar na kwam die zelve Adad deze stadt belegeren, doch het beleg wierdt volgens de voorzegging van den Propheet opgebroken, de welke naar Damascus vetrokken zynde aan Hazaël voorzeide, dat hy koning van Syrië zou worden. Hy liet ook Jehu tot koning van Israël zalven, met bevel van het gansche geslacht van Achab uit te roejen. Hy stierf te Samarië in het begin der regeering van Joas, koning van Israël, in den ouderdom van omtrent honderd jaren. Hy voorzeide aan dezen koning zo vele overwinningen tegen de Syriërs, zo vele malen als hy op den grondt met zyn werpspies zou stoten; en dewyl hy niet meer dan drie maal stiet, bevocht hy maar drie overwinningen. Eliza voegde daar by, dat, indien hy tot vyf of zeven malen toe gestoten hadt, hy gansch Syrië in den grondt zou verdelgt hebben. Een man, die door de struikrovers om hals gebragt was, in zyn graf geworpen zynde, en hebbende des zelfs gebeente aangeraakt, stondt van de doodt op. Men stelt de sterfdag van dezen Propheet in den jare der wereldt 3204, in het tiende jaar der regeering van Joas. De kerkelyke historieschryvers berichten, dat ten tyde des keizers Julianus den Apostaat de afgodische Samaritanen de overblyfselen van dezen Propheet schandiglyk mishandelden, en dat de zelve zedert naar Alexandrië overgevoert wierden. Het Roomsche Martelaarsboek maakt 'er gewag van op den veertienden van de maandt Junius. *I Koning. XIX, enz. II, II enz. S. Isidorus in ejus vita. Torniel. Salianus. Spondanus A. M.* 3124. *& seq.* 3198. *Josephus Oudh. VIII en IX.*

ELIZA, anders genaamt *Dido*, de dochter van Belus den II, koning van Tyrus en Sidon. Zie DIDO.

ELIZA is, naar men voorgeeft, de naam van eenen der twee en zeventig overzetters van den Bybel. Hy was van de priesterlyke orde, en de gene, die het gebedt deedt voor het gastmaal, op het welke de koning van Egypten Ptolomeus Philadelphus hen onthaalde. Hy badt Godt voor den welstandt van dezen vorst, en alle die genen, die dit gastmaal bywoonden, antwoordden hem met grote toejuichingen. *Josephus Oudhed. XII*, 2.

ELIZABETH, of ELISEBA, de dochter van Aminadab, en zuster van Nahason, was de huisvrouw van Aaron, den broeder van Mozes, en eerste hogepriester der Joden, en de moeder van Nadab, van Abihu, van Eleazar, en van Ithamar. *Exod. VI. Torniel A. M.* 2545, *n.* 4.

ELIZABETH, de huisvrouw van Zacharias, en moeder van Jan den Doper, was van het geslacht van Aaron. De een en de andere hadden zonder kinderen geleeft, tot dat zy een ouderdom bereikt hadden, in welken de natuur de voortteling pleegt te staken; doch Godt hadt deze onvruchtbaarheit toegelaten tot bekendmaking zyner heerlykheit. Op zekeren tydt, toen Zacharias dienst deedt in den tempel, verscheen hem de engel des Heeren, en verzekerde hem, dat zyne huisvrouw een zoon zou ontfangen. Middelerwyl vondt zich Elizabeth bevrucht, en in de zesde maandt harer zwangerheit kwam de maagdt Maria, hare nicht, haar bezoeken. Onder de wederzydsche groetenis sprong het kindt, het welk zy droeg, op in haar ligchaam, en door deze, eer Goddelyke dan natuurlyke, opspringing, erkende het zelve zynen opperheer, van welken de maagdt Maria zwanger was.

Zommige schryvers zyn verlegen, wanneer het aankomt op de woorden van de H. Schrift uit te leggen, dat Elizabeth de nicht was van Maria, de dochter van Anna, en moeder van Christus, dewyl 'er gezegt is, dat de eerste van het geslacht was van Aaron, en Maria van den stamme van Juda. Doch in deze geslachtlyst zal geen zwarigheit voorkomen, als men aanmerkt, dat het maagschap van Maria en van Elizabeth kan komen van moeders kant. Het is om deze reden, dat men elders heeft aangemerkt, sprekende van Anna, dat verscheide schryvers verzekeren, dat Mathan, priester van Bethlehem, drie dochters hadt; Maria, die Cleophas trouwde, en de moeder was van eene dochter van dien naam, van welke gesproken wordt by Johannes; Sobe, moeder van Elizabeth, van welke men hier spreekt; en Anna, de huisvrouw van Joachim, en moeder van Maria. *Torniel A. M.* 4037. 4051.

ELIZABETH of *Izabelle van Vrankryk* was de dochter van Lodewyk den VIII, en van Blanca van Castilië, en zuster van koning Lodewyk den Heiligen. Zy wierdt geboren in de maandt van Maart des jaars 1220, of 1224, volgens de kronyk van S. Denys. De koning, haar vader, liet haar twintig duizend livres na, het welk in dien tydt eene zeer aanmerkelyke somme gelds was. Keizer Conraad de IV verzocht haar ten huwelyk, en zy wierdt verlooft aan Hugo, graaf van la Marche, in den jare 1230. Doch deze vorstin, heel andere inzichten hebbende, stichtte in het jaar 1260 het klooster van Long-Champ naby Parys, in het welke zy haar verblyf nam, en stierf op den 23 February des jaars 1269. Haar leven is beschreven door Agnes van Harcourt, abdisse van Long-Champ, en door Sebastiaan Rouillard van Melun, advokaat in het Parlement.

S. ELIZABETH, landgravin van Thuringen, eene dochter van Andreas den II, koning van Hungarië, en van Geertrui, die eene dochter was van Bertholdus, hertog van Meranië, Istrië en Voigtlandt. Zy wierdt in den jare 1207 geboren, en in 't jaar 1221 aan Lodewyk, landgraaf van Thuringen, gegeven. Zy verdroeg na zyne doodt den nydt en de lasteringen van hare nabestaanden met grote geduldt, tradt in de orde van S. Franciscus, en stierf den 19 November des jaars 1231. Gregorius de IX heeft haar in 't jaar 1235 den 27 May onder de Heiligen geplaatst, en toen men in het volgende jaar op den 1 May hare overblyfselen (reliquien) verplaatste, zegt men dat 'er over de 1200000 menschen, en onder de zelve ook keizer Frederik de II, tegenwoordig waren. Johannes Montanus en Theodoricus van Thuringen hebben hare levensbeschryving opgemaakt, welker laatste de beste is en wydlopig. De eerste heeft *Canisius* uitgegeven *Tom. V Antiquarum Lectionum*, en *Surius ad diem* 19. *Nov.*

S. ELIZABETH, *van Portugal*, eene dochter van Petrus den III, koning van Aragon, wierdt in den jare 1281 de gemalin van Dionysius, koning van Portugal, by welken zy Alphonsus den IV heeft ter wereldt gebragt. Na de doodt van haren gemaal begaf zy zich in de orde van S. Franciscus, bouwde het klooster te Coïmbra, en stierf te Estremos den 4 July in 't jaar 1336, in den ouderdom van 65 jaren. Urbanus de VIII heeft in 't jaar 1525 op den 25 May haar gekanoniseert. *Carillo in haar leven. Perpinianus in vita Elisabethæ. Fuligatus in vita Elisabethæ. Bzovius in Cont. Baronii T. XIV. ad ann.* 1336.

S. ELIZABETH wierdt nonne in den jare 1140 van de orde van S. Benedictus, en naderhandt priorin in het klooster Schonaug, in het Triersche gebiedt. Zy stierf in 't jaar 1165, oud zynde 36 jaren, nadat zy hadt geschreven een boek van de bekende elf duizend maagden, en verscheide redenvoeringen; een boek van zendbrieven, en een boekje, genaamt: *van den Goddelyken weg.* Haar broeder Egbert heeft haar leven beschreven, en Hendrik Stephanus de oude gezichten en verschyningen, die men haar toeschryft, te Parys in 't jaar 1513 uitgegeven. *Trithem. de Script. Eccles. Baronius in Martyrol. de Visch Biblioth. Cisterc. p.* 296. *Crumbach in Ursula vindicata l. III. c.* 83. *Vossius de Hist. Lat. c.* 50. *&* 53.

KEIZERINNEN.

ELIZABETH *van Portugal*, keizerin en koningin van Spanje, was de oudste dochter van Emanuel, koning van Portugal, en van Maria van Castilië, des zelfs tweede gemalinne. Zy wierdt geboren te Lissebon op den 5 October des jaars 1503, en trouwde te Sevilië met keizer Karel den vyfden, de welke haar tot een zinnebeeldt gaf de drie gunstgodinnen, welker eene rozen droeg, de andere een myrthen tak, en de laatste een eikentak, met des zelfs vrucht. Hier door wierden verbeeld hare schoonheit, de liefde, die men haar toedroeg, en hare vruchtbaarheit. Men voegde 'er deze woorden tot een omschrift by: *Has habet & superat*, dat is te zeggen: *zy heeft en overtreft deze.* Elizabeth stierf in de kraam binnen de stadt Toledo, in het koninkryk van Castilië, in den jare 1538. Franciscus Borgia, hertog van Kandië, die bevel hadt om haar ligchaam te verzellen van Toledo naar Grenada, wierdt dusdanig ontroert, ziende haar aangezicht reets heel mismaakt, dat hy op dat zelve oogenblik besloot de wereldt te verlaten, om zich in de societeit der Jesuiten te begeven, waar in hy ook is gestorven. *Mariana Hist. Hisp. Vasconcellos. Verjus.*

ELIZABETH, gemalin van keizer Albert den I van Oostenryk, was de dochter van Mainhard, hertog van Karinthië en graaf van Tyrol en Görtz. Zy trouwde in het jaar 1282, bragt verscheide malen den vrede te wege, en heeft in 't jaar 1303 het zoutwerk te Gemunden in Oostenryk uitgevonden. Eindelyk stierf zy den 28 October des jaars 1313, nadat zy 21 kinderen hadt ter wereldt gebragt. Door dit huwelyk is Karinthië en Tyrol aan het huis van Oostenryk gekomen. *Bircken Eerenspiegel. Megiseri Annal. Carinth.*

ELIZABETH, gemalin van keizer Albert den II, was eene dochter van keizer Sigismundus, en in 't jaar 1422 getrouwt met Albert den II, toenmaals aartshertog van Oostenryk, den welken zy de koninkryken Hungarië en Bohemen aanbragt. Zy baarde na haar gemaals doodt, die voorviel in den jare 1439 den 29 October, in 't jaar 1440 den 21 February, Ladislaus, en liet hem in de luiëren tot koning van Hungarië kronen. Maar dewyl de Hungaren daarna tot hunnen koning verkozen den Poolschen koning

ning Uladiſlaus den III, of, naar zommigen, den VI, heeft zy de Hungariſche goude kroon met liſt voor zich weten te krygen: want wanneer de magnaten van Hungarië deze kroon op het kaſteel Vicegrad in een kasje wilden verzeegelen, ſchoof zy een ander kasje in des zelfs plaats, en trok met haren zone naar Duitſchlandt tot keizer Frederik den III. Eindelyk keerde zy wederom naar Hungarië, en overleedt te Raab, niet zonder vermoeden van vergift, het welk men haar hadt bygebragt, in den jare 1142. *Birckens Eerenſpiegel. Balbini Ep. reg. Boh.*

Koninginnen van Vrankryk.

ELIZABETH of *Izabelle van Henegouwen*, koningin van Vrankryk, gemalin van koning Philips den II van dien naam, gezegt Auguſtus, was de dochter van Boudewyn den V, gezegt de Kloekmoedige, graaf van Henegouwen, en van Margareta van Vlaanderen. Zy trouwde te Bapaume in het jaar 1180, en wierdt gekroont te S. Denys op Hemelvaartsdag den 29 May des zelven jaars. In het vervolg hebbende wat te krachtig de party van den grave van Hollandt, haar oom, gehouden, raakte zy in ongunſt in den jare 1183, en vondt zich genoodzaakt naar Senlis te wyken. Eenigen tydt daar na weder aan het hof gekomen zynde beviel zy in de kraam van Lodewyk den VIII in den jare 1187, en ſtierf in het kraambedt van een tweeling op den 15 Maart des jaars 1190, zynde niet ouder dan een en twintig jaren. Zy wierdt met grote plechtigheit ter aarde beſtelt in de hoofdkerk van Parys, alwaar hare grafſtede is. *Rigord. Guillaume le Breton.*

ELIZABETH of *Izabelle van Aragon*, koningin van Vrankryk, gemalin van koning Philips den III, gezegt de ſtoute, en dochter van Jakob den I, koning van Aragon, trouwde te Clermont in Auvergne in den jare 1262. Zy volgde den vorſt haar gemaal naar Afrika, op den krygstocht, dien koning Lodewyk de IX ondernam tegen de Barbaren. Na de doodt van dezen koning kwam Philips bezit nemen van zyne landen, wanneer de koningin, des zelfs gemalin, die bevrucht was, zich gevaarlyk bezeerde, vallende van een paardt, en ſtierf in de ſtadt van Cozença in Kalabrie op den 23 Januarius des jaars 1271, zynde maar vier en twintig jaren oud. Ter zelver tydt wierdt Alfonſus, broeder van koning Lodewyk den IX, door eene beſmettelyke koortſe uit de wereldt gerukt binnen Siëna; en des zelfs gemalin Johanna van Toulouze ſtierf twaalf dagen na hem: in dier voegen, dat de koning Philips in zwaren rouw gekleed over de doodt zyns vaders, zyner gemalinne, en zyner naaſte bloedverwanten, na zeer grote onkoſten en arbeidt, niet dan leege koffers en gebeenten naar Vrankryk medebragt. De koningin van Vrankryk hadt de navolgende kinderen, *Lodewyk*, die met vergift wierdt omgebragt; *Philips* den IV, gezegt de ſchone; *Karel*, graaf van Valois, en *Robert*, in zyne jeugt geſtorven. *Guillaume de Nangis. Sammarthanus hiſt. Geneal. &c.*

ELIZABETH of *Izabelle van Beyeren*, koningin van Vrankryk, gemalin van koning Karel den VI, was de dochter van Stephanus den jongen, hertog van Beyeren, Paltzgraaf van den Rhyn, en van des zelfs eerſte huisvrouwe Thadea Viſconti, gezegt van Milaan. De plechtigheden des huwelyks wierden te Amiens verrecht op den 17 Julius des jaars 1385 door Jan Roeland, kardinaal, biſſchop der zelve ſtadt. Elizabeth was eene vorſtin van eene uitmuntende ſchoonheit, maar uittermaten ſtaatzuchtig, die zelfs hare dierbaarſte panden voor dezen ongeregelden drift opofferde. Het is om deze reden, dat alleen de ſchryvers haar aanmerken als eene ſtiefmoeder, die vergeten hadt, wat zy hare kinderen ſchuldig was; en als eene verderffelyke toorts, die de oorlogsvlam in het koninkryk aanſtak. Men ergerde zich aan het hof wegens de al te grote gemeenzaamheit, die men beſpeurde tuſſchen haar en den hertog van Orleans, die alle de voornaamſte ampten en inkomſten des ryks naar zich trok. Zy wierdt beſchuldigt, dat zy 'er een gedeelte van naar Duitſchlandt over maakte, en het ander verſpilde in allerlei overtollige en onnutte koſten, terwyl de koning, de prinſſen en de princeſſen, hare kinderen, in een ſlechten ſtaat waren. De konneſtabel van Armagnac, zynde zedert een vermogend ſtaatsbedienaar in het ryksbeſtier geworden, verwekte eenigen nayver in den geeſt des konings, die de koningin gevankelyk naar Tours zondt. Deze behandeling deedt haar zulk een hertzeer aan, dat zy zedert nooit den konneſtabel van Armagnac, noch zelfs den Dauphyn, haar zoon, dezen ſmaadt kon vergeven, om dat zulks met zyne toeſtemminge geſchied was, hoewel hy toen ter tydt maar zeſtien jaren oud was. Deze vorſtin nam ook wel haaſt haar ſlag waar, om zich op den konneſtabel te wreken, wanneer hy zich met den hertog van Burgundië vereenigt hebbende, de ſtadt Parys ingenomen wierdt, en alle die van het geſlacht van Armagnac met alle hunne aanhangers bloot ſtonden voor de woede van een bloedgierig krygsvolk, te zamen geraapt van het ſlechtſte ſchuim van volk, het welk door het gezag der koninginne onderſteunt wierdt. De konneſtabel wierdt in dezen oproer vermoord op den 11 Junius des jaars 1418, over welk geval Izabelle zich ten hoogſten verheugde. De zwakheden en de kwalen van den koning, haren man, gaven haar gelegenheit om zich op des te wreder wyze van haren zone te kunnen wreken, doende hem onwaardig en onbekwaam verklaren tot de nalatenſchap, en zelfs tot de opvolging op den troon, willende in het jaar 1419 Hendrik den V, koning van Engelandt, haar ſchoonzoon, de kroon op 't hoofdt zetten. Doch de kans veranderde, en terwyl deze vrouw, door hare kwaadaardigheit, haren zone den ryksſtaf uit de handen wilde rukken, kwam 'er eene andere op, te weten de doorluchtige Johanna d'Arc, gezegt de Maagdt van Orleans, de welke hem door hare kloekmoedigheit de kroon verzekerde. Middelerwyl, zedert de doodt des konings, voorgevallen in de maandt van October des jaars 1422, leefde Izabelle in een beklagelyken ſtaat, met recht gehaat van de Franſchen, en met ondankbaarheit beloont van de Engelſchen. Zy ſtierf op den laatſten September des jaars 1435 in het paleis S. Pauwels te Parys, aan een hertvang, veroorzaakt, zo men zegt, door de ſtekelige beſchimpingen der Engelſchen; het welk minder was te verwonderen, dan dat zy de onbeſchaamdheit hadden van haar op allerlei onwaardige wyzen te beſpotten, en zelfs haar in den neus te vryven, dat koning Karel de VII de zoon van haren man niet was. Men voegt 'er by, dat men, om de koſten van hare lykſtatie te ſparen, haar ligchaam in een klein ſchuitje naar St. Denys liet vervoeren, zynde alleenlyk van vier perſonen verzelt. Verſcheide hiſtorieſchryvers zeggen, dat zulks niet geſchiedde uit kleinachting, noch uit ſpaarzaamheit, maar ter oorzake van den oorlog en de ſtroperyen, die 'er zelfs tot voor de poorten van Parys gepleegt wierden. Wat hier van zy, Izabelle van Beyeren was moeder van zes zonen en zes dochteren, van twee *Karels*, Dauphyns, in hunne kindſche jaren geſtorven, van een derden, genaamt *Lodewyk*, en van *Jan*, beide zonder nazaatſchap geſtorven, van *Karel*, die zyn vader opvolgde, en van *Philips*, ook jong geſtorven. De dochters waren *Izabelle*, *Johanna*, *Maria*, eene tweede *Johanna*, *Michiele*, en *Catharina*. De eerſte is getrouwt geweeſt met Richard den II, koning van Engelandt, en naderhandt met Karel, hertog van Orleans; de tweede ſtierf in de wieg; de derde wierdt eene geeſtelyke in het nonnenklooſter van Poiſſi; de vierde trouwde met Jan den VI, hertog van Bretanje; de vyfde kreeg ten man Philips, hertog van Burgundië; en de laatſte wierdt de gemalin van Hendrik den V, koning van Engelandt. *Froiſſart. Monſtrelet en le Laboureur hiſt. de Charles VI. Mezeray Hiſtoir. en Charles VI. &c. Sammarthanus Genealog. de la maiſon de France.*

ELIZABETH *van Ooſtenryk*, koningin van Vrankryk, gemalin van koning Karel den IX, was de dochter van keizer Maximiliaan den II van dien naam, en van Maria van Ooſtenryk, dochter van keizer Karel den V. Zy wierdt aan Karel den IX den 14 Januarius des jaars 1570 verlooft, ondertrouwde te Spiers den 22 October daar aan volgende, en het huwelyk wierdt voltrokken te Mezieres in Champagne op den 26 November. Zy wierdt gekroont te St. Denys door Karel, kardinaal van Lotharingen, op den 25 Maart des jaars 1571. Daar na deedt zy hare plechtige intrede binnen Parys op den 29 dag der zelve maandt. Zy won in haar huwelyk niet meer dan eene dochter over, genaamt *Maria Elizabeth*, die ſtierf in het zesde jaar hares ouderdoms in den jare 1578. De deugdt van deze vorſtin was zo uitmuntende, dat de inwoonders van Parys zeiden, dat ze de zuil van den welſtandt des ryks was, en de koning haar gemaal noemde haar zyne heilige. Na de doodt van dezen monarch, voorgevallen in den jare 1574, vertrok zy naar Weenen in Ooſtenryk, alwaar zy het nonnenklooſter van S. Clara ſtichtte, als mede te Praag de kerk aller Heiligen. Zy weigerde weder te trouwen met Philips den II, koning van Spanje, en naderhandt met Sebaſtiaan, koning van Portugal, zynde van den eenen en van den anderen ten huwelyk aangezocht. Men verhaalt tot roem dezer vorſtinne, dat zy nooit wilde toeſtaan de verkoping der ampten van rechterſchap van de landen, die haar tot een bruidſchat in Vrankryk aangewezen waren. Deze vorſtin overleedt den 22 Januarius des jaars 1592, in den ouderdom van acht en dertig jaren. *Mezeray en Charles IX. Hilarion de Coſte Elog. des Dames illuſtr.*

Koninginnen van Engelandt.

ELIZABETH of *Iſabelle van Angoulême*, koningin van Engelandt, was de dochter van Aimar den I, graaf van Angoulême, en van Alix van Courtenai. Haar vader verloofde haar aan Hugo den X, gezegt de bruine, graaf van la Marche, en Jan Zonderlandt, koning van Engelandt, die op het bruiloftsfeeſt genodigt was, wierdt op haar verlieft, en roofde de bruidt. Deze koning hadt Amicie of Havoiſe van Glocester, zyne tweede gemalin, verſtoten, en trouwde met deze Elizabeth, die jeugdig en ſchoon was, doch uittermaten geil en wulpſch, en daarenboven zeer kwaadaardig en wraakgierig. Zy was de voornaamſte oorzaak van alle de rampen en onheilen des konings, haars gemaals; want Hugo de Bruine, door wanhoop aangedreven over de ſchaking van deze vrouwe, de welke hy ongemeen beminde, ſpande zyne uiterſte krachten in om zich daar over te wreken. Middelerwyl verwekte koning Jan twee zonen en drie dochteren by haar, gelyk elders gezegt wordt; en onder de laatſtgenoemden was *Elizabeth*, gemalin van keizer Frederik den II, in de kraam geſtorven op den eerſten December des jaars 1241. Na de doodt van Jan Zonderlandt, overleden in den jare 1216, hertrouwde Elizabeth van Angoulême met den bovengemelden Hugo den X, van welken de koning haar gerooft hadt. Zy kreeg by den zelven verſcheide kinderen, en ſtierf in den jare 1245. *Du Cheſne Mezeray.*

ELIZABETH of *Izabelle van Vrankryk*, koningin van Engelandt, was de dochter van koning Philips den IV, gezegt de Schone, en van Johanna, erfgenaam van Hendrik den I, koning van Navarre. Zy wierdt geboren in den jare 1292, verlooft in de maandt van Januarius des jaars 1303, en getrouwt te Boulogne op den 25 Januarius des jaars 1308 met Eduard den II, prins van Wallis, en naderhandt koning van Engelandt. Froiſſart bericht, dat zy eene van de ſchoonſte en welgemaaktſte vorſtinnen van haren tydt is geweeſt. De koning, haar gemaal, overheerſcht door der zelver ſnode aanradingen, te weten door de twee Hugoos Spencer, vader en zoon, liet zich door onrechtmatige gramſchap vervoeren tegen de koningin en zynen zoon Eduard, naderhandt koning, de III van dien naam, en verklaarde hen beide vyanden

van

van de kroon. Deze vorstin vertrok naar Vrankryk, en nam haar vertrek in het hof van koning Karel den Schonen, haren broeder, en naderhandt van daar vertrokken zynde, om zekere geheime redenen, begaf zy zich by Willem den III, graaf van Henegouwen, en daar na trok zy, met den onderstandt van den zelven graaf van Henegouwen, naar Engelandt, en liet haren zoon kronen. Middelerwyl, na de droevige doodt des konings, haars gemaals, in den jare 1326, wierdt zy beschuldigt, dat zy Rogier van Mortimer al te vryen toegang by haar vergunde. De koning liet dezen Rogier onthoofden, en zyne moeder op een kasteel opsluiten, alwaar men hare dagen niet weinig verhaastte, zeer rechtvaardiglyk, zegt zeker hedendaagsch schryver, indien zulks op bevel van iemandt anders dan van haren zone geschied was. Zy eindigde haar leven te Rossing op den 21 November des jaars 1357, en wierdt ter aarde bestelt in de Minderbroeders-kerk van Londen. *Froissart Histoir. d'Angleter. Du Chesne Liv. XIV & XV. Walsingham. Polydorus Vergilius. Sammarthanus. Mezeray.*

ELIZABETH of *Isabelle* van Vrankryk, koningin van Engelandt, en naderhandt hertogin van Orleans, wierdt geboren in de Louvre te Parys den 9 November des jaars 1389. Zy was de dochter van koning Karel den VI, en van Elizabeth van Beyeren. De zelve wierdt by verdrag, gesloten den 9 Maart des jaars 1395, verlooft aan Richard den III, koning van Engelandt, en trouwde te Calais op aller Heiligen dag des jaars 1396. Deze vorstin hadt in Engelandt veel te lyden, alwaar de groten in de wapenen waren. Zy keerde weder naar Vrankryk in den jare 1401, na de doodt des konings, haars gemaals, en tradt in een tweede huwelyk den 29 Junius des jaars 1406 met Karel, graaf van Angoulême, naderhandt hertog van Orleans, gelyk op een ander plaats breder gemeld wordt. Zy stierf in het kraambedde te Blois den 13 September des jaars 1409, en haar ligchaam wierdt ter aarde bestelt in de Celestyner kerk te Parys, in de kapelle van Orleans.

ELIZABETH, gemalin van Eduard den IV, koning van Engelandt. Haar vader was een Engelsch ridder, met name Richard Woodville, of Widville, welken koning Hendrik den VI tot Lord Rivers maakte; hare moeder was Jakobina, weduwe van Johan, hertog van Bedford, en dochter van Petrus van Luxemburg, graaf van Saint-Paul. Zy was eerst hofdame by Margaretha, de gemalinne van gemelden koning Hendrik de VI, en nam ten huwelyk, nog zeer jong zynde, den ridder Johan Gray, die eenige jaren daarna, in 't jaar 1455, in dienst van meer genoemden Hendrik den VI, in den slag by S. Albans, zyn leven verloor. In haren weduwlyken staat leefde zy by hare moeder te Grafton in Buckingshamshire. Wanneer nu in den jare 1464 koning Eduard de IV op de jagt daar ter plaatse kwam, en zy voor hare moeder zekere gunst by hem zocht te verkrygen, deedt hare ongemeene schoonheit en deugdt zo grote werking op het hert des konings, dat hy den 1 May zonder eenige plegtigheden met haar trouwde, en haar vervolgens te Westmunster plegtelyk liet kronen; hoewel zyne moeder en de groten van het ryk liever hadden gezien, dat hy de princesse van Savoje, Bona, welker zuster met den koning van Vrankryk, Lodewyk den XI, getrouwt was, tot zyne gemalinne hadt genomen, gelyk hy ook reets de zelve door den beroemden graaf van Warwick plegtelyk hadt laten verzoeken. Haar eerste werk was, hare familie te bezorgen, daar de koning haar naar haar eigen believen mede liet geworden: want haren vader maakte zy graaf Rivers, groot konnetabel van Engelandt, en Lord schatmeester. Haar broeder Anthonius wierdt Lord Scales, na dat hy de eenigste erfgenaam van dit vermogende huis tot gemalinne hadt bekomen. Haren oudsten zoon van het eerste bedde, met name Thomas, deedt zy trouwen met de erfgename van den Lord Bonville en Harrington, en gaf hem den tytel van markgraaf van Dorset. Den tweeden zoon van 't eerste bedde, met name Richard, maakte zy Lord Grey, en alle de andere van hare maagschap wierden zodanig gevordert, dat het verdriet en de nydt, die over hunne verheffing ontstaan was, merkelyk daar door vermeerderde. Eenigen tydt daarna kwam het, door het beleidt van gemelden grave van Warwick, zo verre, dat haar vader, nevens haar jonger broeder, Johannes, te Northampton, zonder eenige gerechtspleging, in den jare 1468 onthalst wierden, dat haar gemaal in 't jaar 1470 naar de Nederlanden moest vluchten, en dat zy zelf genoodzaakt was, in het zo genaamde Sanctuarium te Westmunster hare zekerheit te zoeken, in het welke zy kort daar na haren oudsten prins Eduard baarde. In 't jaar 1471 veranderde de kans zodanig, dat haar gemaal wederom in rust en tot het bezit van de krone kwam, wanneer zy voortvoer met zich in des zelfs genegenheit te vestigen; doch zo, dat zy zich daar door den haat en nydt van velen op nieuw over den hals haalde, om dat zy uiterlyk al te veel pracht, en in het bevorderen van het geluk harer kinderen en van andere harer nabestaanden al te veel zorgvuldigheit liet blyken, het welk haren vyanden gelegenheit gaf om haar voor eene hoogmoedige, geldgierige, en geweldige vrouw uit te kreiten. Voornamentlyk gaf men haar schuldt, dat zy haren gemaal hadt overreed, om zynen broeder, George, hertog van Clarence, in den jare 1477 te laten om het leven brengen. In 't jaar 1483 stierf Eduard de IV; maar zy hadt gemaakt, dat hy alvorens haar broeder Antonius tot zyns zoons en opvolgers Eduard des V hofmeester, haren oudsten zoon, Thomas, markgraaf van Dorset, tot gouverneur van den Towr, en hare overige vrienden tot andere voorname ampten hadt verheven. Maar niettegenstaande alle deze goede zorgen kreeg de broeder van haar gemaal, Richard, hertog van Glocester, haren zoon Eduard den V met list in handen; en schoon zy met haren tweeden prins, Richard, hertog van York, en met hare vyf dochteren voor de tweede maal zich in het Sanctuarium retireerde, heeft zy echter den eersten moeten uit hare handen geven, en toelaten, dat zo wel de zelve, als ook de oudste, Eduard de V, heimelyk onthoofd wierden; dat men haren broeder Antonius, haren zoon Richard, en twee andere van hare bloedvrienden, met name Richard Hause en Thomas Haughan, in het openbaar onthalsde; dat de aanlegger van alle deze stukken, de gemelde hertog van Glocester, onder den naam van Richard den III, den koninklyken troon beklom; dat de zelve alle hare inkomsten introk, ja, dat hy daarenboven haar huwelyk met Eduard den IV, (voorgevende, dat de zelve alreets met Eleonora Talbot, dochter des graven van Schrewsbury, een rechtmatig echtcontract hadt gesloten) onwettig liet verklaren, en op vele andere wyzen hare eere opentlyk te kort deedt. Evenwel konden deze aantrekkelyke beledigingen niet beletten, dat zy hare vyf dochteren zondt aan het hof van Richard den III, zelfs ook, dat zy op zyne begeerte hare oude schuilplaats kwam te verlaten, na dat hy haar zekerheit voor haar leven en voor hare vryheit, en aan ieder van hare vyf dochteren, als tot huwelyksgoedt, 200 marken jaarlyksch inkomen, en aan de moeder 700 marken belooft hadt. Ondertusschen arbeidde zy onder de handt aan een huwelyk tusschen hare oudste dochter Elizabeth, en Hendrik, graaf van Richmond, die eenig recht tot de kroon hadt, en dit zo gelukkig uitvoerde, dat hy in den jare 1485 Richard den III en van het leven en van de kroon beroofde. De kroon kreeg hy voornamentlyk door het voltrekken der echttractaten met de princesse Elizabeth. Maar Hendrik, het zy uit vreze, dat zy zich al te veel met de regeeringszaken zou moeien, het zy door eenig ander mistrouwen, schikte kort daar na zyner gemalinne moeder van het hof weg, en dwong haar, op het intrekken van hare inkomsten, dat zy in het jaar 1486 zich in een klooster te Bermondsey, in de provincie Kent, moest opsluiten, alwaar ze niet lang daar na van moeielykheit haar leven eindigde. Haar ligchaam bragt men naar Windsor, en bestelde 't zelve ter aarde naast het lyk van Eduard den IV. Behalven de reets genoemde vier zonen, de welke zy ten deele by den ridder Grey, ten deele by haren tweeden gemaal hadt overgewonnen, moet men hier nog van hare dochteren uit het tweede bedde spreken. De zelve waren: 1] *Elisabeth*, getrouwt, gelyk gezegt is, met koning Hendrik den VII; 2) *Cæcilia*, getrouwt met Johannes, Viscount Wells; 3] *Anna*, gemalin van Thomas Howard, hertog van Norfolk; 4] *Brigitta*, in een klooster te Dartfordt gegaan; 5] *Maria*, verlooft aan den koning van Denemarken, maar gestorven voor dat de echt kon voltrokken worden; 6] *Catharina*, gemalin van Wilhelm Courtney, graaf van Devonshire. Te Cambridge hadt deze koningin Elizabeth een collegie laten oprechten en in standt brengen, het welk daarom *Queen's Colledge*, of der koninginne collegie, genoemt wierdt. *John Habington's life of K. Edward IV. Comines vie de Louis* XI. *Holinshead'scht. Thom. Moor's life of Richard III. Franc. Verulam. vita Henr.* VII. *de Larrey hist. d'Angl. tom. I.*

ELIZABETH, koningin van Engelandt, en gemalin van Hendrik den VII. Haar vader was Eduard de IV, koning van Engelandt, uit het huis van York, en hare moeder Elizabeth, dochter van Richard, graaf van Rivers, en weduwe van Johan Grey, van welke zy in den jare 1466 is geboren. Nog een kindt zynde wierdt zy aan Karel den VIII, toenmaals Dauphin van Vrankryk, verlooft, en men zegt, dat het haar vaders doodt is geweest, dat Lodewyk de XI, vader van gemelden Dauphin, zyn eenmaal gegeven woordt hier toe wederom hadt ingetrokken. Haar neef Richard de III wilde haar naderhandt ten huwelyk nemen, om zich daar door op den met onrecht ingenomen troon te vestigen, en ruimde ten dien einde zyne gemalin met vergift uit den weg; maar zy hadt een afkeer van dezen tyran, het welk hem bewoog, dat hy haar in het kasteel te Sherry-hutton, in de provincie York, als eene gevangene liet bewaren. Nadat deze Richard in den jare 1485 door den grave van Richmond, uit het huis van Lancaster, was om het leven gebragt, en deze daar op onder den naam van Hendrik den VII op den Engelschen troon was geklommen, was het eene zyner eerste verrechtingen, deze princesse vry te maken, en haar te laten brengen by hare moeder naar Londen. In het volgende jaar, den 8 January, tradt hy met haar in een huwelyk, op algemeen verlangen van het volk, en maakte, als erfgenaam van het huis van Lancaster, het welk eene rode roos voerde, door dit huwelyk met de erfgename van het huis van York, het welk een witte roos in het wapen hadt, van dien langdurigen en bloedigen twist tusschen deze huizen, of, als men pleeg te zeggen, tusschen de witte en de rode roze, een einde. Niettegenstaande dit groot voordeel, het welk Hendrik hadt verkregen, en niettegenstaande de bevallige hoedanigheden dezer vorstinne, scheen het nochtans, als of 'er eenige tegenzin tegen hare familie by hem was overgebleven, of ook, dat hy over de algemeene liefde, welke het volk haar toedroeg, nydig op haar wierdt; waarom hy zyne gemalinne voortaan niet wilde toelaten aan de regeeringszaken deel te nemen, en haar zelfs zyne oprechte genegenheit niet als voorheen betoonde. Inmiddels gedroeg zy zich hier omtrent zeer vernuftig, en gaf hare grote gelatenheit te kennen. Den 25 November des jaars 1488 wierdt zy met grote plegtigheit gekroont. Zy baarde drie prinssen: *Arthur* in 't jaar 1486, die stierf in 't jaar 1502; *Hendrik*, naderhandt de achtste van dien naam koning van Engelandt; en *Edmund*, geboren en gestorven in 't jaar 1498. Nog bragt zy ter wereldt drie princessen, namentlyk in 't jaar 1490. *Margaretha*, naderhandt gemalin van Jacobus den IV, koning in Schotlandt; in 't jaar 1497 *Maria*, hier na gemalin van Lodewyk den XII, koning van Vrankryk; en in 't jaar 1503 nog eene andere princesse, maar de welke slechts een weinig tyds heeft geleeft. Zy zelve gaf door de droefheit, op 't laatst haar overgekomen, den geest, en legt begraven in de prachtige kapelle, die de koning, haar gemaal, in West-

Westmunster hadt laten oprechten. *Baron. in vit. Henr. VII. de Larrey hist. d'Anglet. tom.* I.

ELIZABETH, koningin van Engelandt, dochter van koning Hendrik den VIII en van Anna Boelein, is eene der doorluchtigste personadien geweest, daar de Historie gewag van maakt. Men zou haren roem te kort doen, indien men alleenlyk zeide, dat nooit vrouw met meerder luister dan zy heeft geregeert; men moet dan, om rechtmatig te spreken, daar by voegen, dat 'er zeer weinige grote koningen gevonden worden, welker regeering die van deze Elizabeth kan evenaren. Hare regeering is een van de voortreffelykste stukken van de Historie van Engelandt; men mag zeggen, dat haar ryksbestier eene school is geweest, in welke zo vele vernuftige staatslieden, en zo vele grote mannen zich hebben bekwaam gemaakt, in dier voegen, dat Engelandt nooit groter getal van uitmuntende voorwerpen heeft gehad dan in haren tydt. Men mag het zelve zeggen ten opzichte der beruchte krygshelden. Men zal zich hier niet ophouden met een wydlopig verhaal der voornaamste voorvallen van haar roemryk levensbedryf, dewyl de zelve in een talloze menigte van boeken te vinden zyn, met welke ieder kan te rade gaan, en waar van 'er eenige nog heel nieuw zyn: zie voor al het weêrgaloze werk aangaande de zaken en gebeurtenissen van Engelandt, met den tytel van: *Histoire d'Angleterre &c. par Mr. de Larrey.* Men zal hier liever zekere dingen byeen halen, de welke, schoon de zelve van geringe aangelegenheit zyn, echter niet laten naaukeurig te wezen, te meer, omdat de zelve door zo vele schryvers niet aangemerkt zyn. Wanneer de provinciën van Hollandt en Zeelandt zich genegen toonden om haar voor souverein te erkennen, gaf zy aan der zelver gezanten tot antwoordt, dat het noch loffelyk, noch eerlyk zou wezen, dat zy zich meester maakte van een anders goedt, en dat de Hollanders ongelyk hadden van zulke grote opschuddingen te verwekken ter oorzake van de Misse. Zy vervolgde op eene aardige wyze deze onderhandeling: *Is de Mis*, zeide zy, *wel eens de moeite waard om zo veel stribbeling daarom te maken? Indien gy lieden de zelve niet wilt bywonen als eene geheiligde zaak, gaat 'er henen als naar eene komedie. Wat zou het wezen, indien ik op staande voet die komedie ging spelen, zoudt gy lieden menen wettige reden te hebben van weg te vluchten?* Men dient hier aan te merken, dat deze vorstin toen ter tydt in 't wit gekleed was. Het was misschien gedurende deze audientie, dat zeker jongman, die de ambassadeurs gevolgt was, de gevoelens, de welke het gezicht van zo eene schone koningin hem ingaf, op eene heel onbeschofte wyze uitdrukte: doch het best was, dat hy zich daar niet kwalyk by bevondt; in 't tegendeel, zulks was hem eene kostelyke vereering waard. Zie hier, hoe Du-Maurier dit geval verhaalt. „ Prins Maurits, zegt hy, zynde op „ zekeren tydt van eene heel goede geest-gesteltenis, vertelde aan myn vader, dat de koningin Elizabeth van Engelandt, „ door eene gewonelyke zwakheit harer kunne, zo geweldig daar „ op gestelt was, dat men haar voor schoon hieldt, dat de Heeren Staten generaal der Vereenigde provinciën, hebbende een „ doorluchtig gezantschap afgevaardigt van de voornaamsten van „ 't landt, verheerlykt door een talryk gevolg van jonge heeren „ der vereenigde provinciën, naar het hof van Engelandt, zeker „ Hollander, van het gevolg der gezanten, in het eerste gehoor, „ tot het welke zy ingelaten wierden, na dat hy de koningin met „ aandacht hadt aangezien, tegen zeker Engelsch edelman, dien „ hy in Hollandt gekent hadt, zeide, dat hy niet kon begrypen, „ waarom dat men met zulke weinige achtinge sprak van de schoonheit dezer koninginne; dat men haar grotelyks verongelykte: „ dat hy haar wonder wel naar zynen zin vondt, en dat hy, „ indien het in zyne macht was, genoegzaam zou doen zien, dat „ zy heel bekwaam was om een eerlyk man in liefde te ontsteken, „ voegende daar meer andere ligtvaardige uitdrukkingen by, die „ de jeugdt hem ingaf, en de welke men beter denken dan voorstellen kan. Deze geheele zamenspraak was verzelt met gestadige „ oogvestingen op de koninginne, van de welke hy zyne verliefde oogen aftrekkende zyne gedachten uitte aan dezen Engelschman. De vorstin, die gestadig het oog vry meer hadt op deze „ twee gemeene personen dan op de Ambassadeurs, liet, zo dra „ het gehoor geëindigt was, den Engelschman ontbieden, en gelastte hem, op straffe van ongenade, haar te vertellen, wat die „ Hollander tegen hem gezegt hadt, wel verzekert zynde, dat „ zy zamen van haar hadden gesproken, het gene zy genoegzaam „ hadt gemerkt uit hunne beweging en uiterlyk gelaat. De Engelschman, hebbende zich een geruimen tydt getracht te verschonen, met te zeggen, dat het maar beuselaryen waren, niet waardig om van hare Majesteit aangehoort te worden, drong hem „ de koningin eindelyk zo sterk aan, dat hy genoodzaakt was haar „ de zaak openhertig te verhalen, en eenvoudiglyk te bekennen, „ dat deze Hollander geweldige tekenen van genegenheit voor „ haar persoon hadt getoont. De uitslag van dit geval kwam daar „ op uit, dat de Ambassadeurs beschonken wierden ieder met een „ gouden keten van acht honderd ryksdaalders, en die van hun „ gevolg ieder met eene van honderd ryksdaalders: maar de Hollander, die de koningin zo schoon hadt gevonden, kreeg een „ keten van zestien honderd ryksdaalders, dat is te zeggen, het „ dubbeld van de Ambassadeurs, de welke hy al zyn leven om „ den hals heeft gedragen. Het is verwonderenswaardig, dat deze koningin, uitmuntende door menigvuldige heldhaftige hoedanigheden, met deze zwakheit bezet was, niet anders verlangende dan van de gansche wereldt voor schoon geacht te worden. Ik heb myn vader (dus vervolgt de gemelde schryver) „ meermalen horen zeggen, dat hy naar haar afgevaardigt zynde, in ieder gehoor, dat hy hadt, gemerkt hadt, dat de koningin gestadig hare handschoenen uit- en aantrok, om hem ha„ re handen te doen zien, die sneeuwit en wonder wel gemaakt „ waren.

De haat, dien deze koningin hadt opgevat tegen Buzenval, die op hare manier van Fransch spreken wat te sterk gevit hadt, is opmerkelyk, en moet anderen tot eene les verstrekken. De bovengemelde schryver Du-Maurier verhaalt deze zaak in dezer voegen. Hy zegt, van zyn vader gehoort te hebben, dat zy onverzoenlyk was tegen die genen, die de minste kleinachting voor haar persoon lieten blyken: weshalven hy onder anderen vertelde, dat zeker Franschman, genaamt des Combes, hebbende aan deze koningin ne bekend gemaakt, dat hy, spyzende aan de tafel van den Hre. Du Plessis Mornay, gedurende het beleg van Parys, de Hr. van Buzenval, die van wegens den koning van Vrankryk te Londen geresideert hadt, haar naspreekende, hadt gezegt, dat de koningin zeer onsmakelyk Fransch sprak, zeggende menigmaal, doch met een trage en belagchelyke uitspraak, *paar Dieu*, *paar maa foi.* De koningin, dit vernomen hebbende, hieldt het in haar geheugen, afwachtende den tydt om zich van den spotter, en van dien gene, die toegelaten hadt, dat men haar opentlyk beschimpte, te wreken; want korten tydt daar na, zynde de Hr. du Plessis met de bevoegdheit van extraordinair Ambassadeur naar Engelandt afgevaardigt, om onderstandt te verzoeken tegen die van de Ligue, wierdt de zelve heel kwalyk ontfangen, en kon niets verkrygen; waar op myn vader, vervolgt Du Maurier, afgevaardigt zynde naar den grave van Essex te Douvre, om te zien, of 'er niets te hopen was, tot antwoordt kreeg, dat 'er een onbekend onheil in deze zake gelegen was, en dat hy nooit het gemoedt van de koninginne zo vervreemd hadt gevonden van de staatszaken van Vrankryk als tegenwoordig. Dit zo zynde, vaardigde Hendrik de IV, om deze vorstin te bevredigen, in een buitengemeen gezantschap naar Engelandt af den burggraaf van Turenne, naderhandt hertog van Boüillon, gevolgt van den Hre. van Buzenval, welken hy in de bevoegdheit van gewonen Ambassadeur by de koninginne moest laten. Wat den burggraaf belangt, deze wierdt zeer heuschelyk ontfangen: doch de koningin wilde den Hre. van Buzenval noch zien, noch spreken; en dewyl die van Turenne haar hadt gezegt, dat hy bevel van den koning zyn meester hadt van hem in Engelandt te laten, zeide zy hem ronduit, dat zy met hem in gener voegen wilde te doen hebben; en de burggraaf hoorde van eenige Engelschen, dat deze afkerigheit voortkwam van de vertellingen, die hy van de koninginne gedaan hadt ten tyde van de belegering van Parys.

De volgende zaak is wereldkundiger. Elizabeth, tot de kroon gekomen zynde, stondt in beraadt, welke van de twee Godsdiensten zy zou aannemen, en eindelyk verkoos zy den Hervormden. Dit was, zelfs naar de wereldt gesproken, de voorzichtigste verkiezing. Zy zou nooit geregeert hebben, indien de koning van Spanje geen groter haat tegen Vrankryk dan yver voor den Roomschen Godsdienst hadt gehad. Het was ook door dit middel, dat Elizabeth het leven behieldt; en 't is merkwaardig, dat de volgende omstandigheit tot een genoegzaam bewys kan verstrekken om de beschuldiging van ondankbaarheit, die men haar te last gelegt heeft, te niet te doen. De vader Jesuit, die vermomd kwam onder den naam van *Andreas Philopater*, zynde met zynen rechten naam genoemt *Robert Person*, om het edict, het welk deze vorstin hadt laten afkondigen tegen de Papisten in den jare 1591, te wederleggen, maakte eenige aanmerkingen over dat zy zich beklaagde over het gedrag des konings van Spanje. Dit was, zeide hy, met ondankbaarheit belonen de verplichtingen, die zy hadt aan dezen Monarch, de welke drie maal belet hadt, dat men haar het leven benam. Zynde in Engelandt gekomen in de maandt van July des jaars 1554, trouwde hy met de koningin Maria, en vondt de zelve genegen om Elizabeth van kant te maken, als medeplichtig aan de zamenzwering van Thomas Viat; doch hy raadde haar dit opzet af, en bragt haar zelf zo verre, dat zy duldde, dat Elizabeth weder aan het hof kwam. Men ontdekte een nieuw eedgespan in de maandt van Maart des jaars 1555. Elizabeth wierdt verdacht gehouden medeplichtig te zyn, en men overwoog zeer ernstelyk, of men niet verplicht was de strengheit der wetten tegen haar te oeffenen. Dusdanig was het gevoelen van de Raadsheeren der koninginne; doch de koning Philips en de Spanjaarden, die zyne raadslieden waren, deden hen den weg van goedertierenheit inslaan, en men was te vrede met te besluiten, dat twee Roomschgezinde edellieden by Elizabeth zouden gestelt worden om het oog op al haar doen te houden. Zy wist deze wachthouders zo behendiglyk te misleiden, dat zy, zonder dat de zelve daar acht op sloegen, een nieuwe staatslist in 't werk stelde, om te maken, dat Thomas Stafford, die naar Vrankryk gevlucht was, naar Engelandt wederkeerde, en den tytel van koning aannam, en haar trouwde. Hy trok dadelyk te rug in de maandt van April des jaars 1557, en maakte zich meester van eene zeeplaats, doch hy wierdt korten tydt daar na gevat, en met de doodt gestraft, nevens eenigen van zynen aanhang. Elizabeth was toen ter tydt in groot gevaar, en zou het buiten twyffel met den hals hebben moeten boeten, indien de bescherming des konings van Spanje haar niet hadt gered. Men zal hier de waarheit of valschheit dezer drie zamenzweringen niet onderzoeken; de ontknoping der zelven kan gevonden worden in de Britannische Historien, en vooral in het bovengemelde werk van den Hre. *de Larrey*; men wil alleenlyk zeggen, dat het verwyt van ondankbaarheit, gegrond op deze drie weldaden van koning Philips den II, niet wettig is; want behalven dat hy, zedert dat Elizabeth op den troon geklommen was, tot den tydt toe van het edict in den jare 1591, omtrent haar een gedrag hieldt, het welk de klachten, die de gewaande Philopater heeft veroordeelt, rechtmatig maakte, verdiende hy geen erkentenis voor dat hy het leven dezer vorstinne behouden

houden hadt, dewyl hy zulks niet hadt gedaan uit liefde voor haar, maar daar in niet dan zyn eigen voordeel hadt beoogt: daarenboven hadt hy zyne vergelding rykelyk genoeg gevonden in de behoudenis van het leven van Elizabeth. Het was geen grondregel van zachtzinnigheit, die hem op deze wyze hadt doen te werk gaan, maar veel eer een grondregel van kwaadaardigheit tegen Vrankryk, of ten minste eene ſtaatkundige voorzichtigheit, nodig tot zyne ſtaatzucht.

De glans van den roem van Elizabeth wordt niet weinig verduiſtert door de trouwloosheit, die zy begaan heeft in het verbreken harer beloften, die zy deedt, wanneer zy hare zuſter opvolgde. Zy verbondt zich zelf om den Roomſchen Godsdienſt ſtaande te houden, die toen ter tydt in het algemeen gevolgt wierdt, en echter vernietigde zy den zelven korten tydt daar na. Men zou bezwaarlyk kunnen uitdrukken, met wat een geweldt en vinnigheit de kwaadſprekendheit haar vuilſte vergift heeft uitgebraakt tegen deze koninginne. Ook was dit eene onvermydelyke zaak, aangemerkt de ſcherpe edicten, de welke zy genoodzaakt was werkſtellig te maken, om redenen van ſtaat tegen de Roomſchgezinden. Zommigen verloren het leven; een groot getal van anderen ondergingen of de ſtrafheden der gevangeniſſe, of de ongemakken der ballingſchap; en het waren deze voornamentlyk, die verſcheide laſterſchriften, en verfoejelyke en eerrovende boekjes maakten tot nadeel en kleinachtinge van Elizabeth. Zy maalden haar af als een wanſchepſel van onmenſchelykheit, van gierigheit, en van ongeregeldheit. Men vindt weinig Proteſtantſche ſchryvers, die niet hemelhoog verheffen de kuiſchheit dezer vorſtinne, en daar zyn zelfs gedenkſchriften, de welke verzekeren, dat zy niet in ſtaat zou geweeſt zyn om, zonder haar leven in groot gevaar te ſtellen, zich te laten bezwangeren. De Hiſtorieſchryvers, die de redenen aanhalen, om welke zy niet trouwde, vergeten niet te zeggen, dat het huwelyk voor haar zeer gevaarlyk zou geweeſt zyn. Mezeray verhaalt ter gelegenheit des hertogs van Alençon het volgende. „ De zaak (zegt deze ſchryver) was dus verre gevordert, „ dat de koningin hem een ring ſchonk tot onderpandt van hare „ trouwe: doch de tegenſtrydige partyſchappen dwarsboomden „ dit huwelyk, en hare ſtaatjufferen, de welke het gevaar kenden, het welk zy liep, indien zy kinderen kreeg, maakten daar „ zo veel geruchts van, en vielen hare meeſtereſſe zo laſtig door „ al haar geraas en misbaar, dat zy hem den ring wedervroeg. De „ abt Siri verhaalt, dat zy hare bedienden gelaſtte te beletten, „ dat men haar ligchaam aanraakte, en bloot zag na hare doodt, „ om redenen, de welke niet moeielyk om te bezeffen zyn voor „ die genen, die de Hiſtorie dezer vorſtinne kundig zyn". Een zeker hedendaagſch ſchryver ſtelt een vraagſtuk voor aangaande de kuiſchheit dezer koninginne. Deze ſchryver is Gregorius Leti.

Het is vry gemakkelyker haren roem ten dezen opzichte op te houden, dan ten opzichte van de ongelukkige koningin Maria van Schotlandt; en echter zou men niet rechtmatig haar kunnen toevoegen den lof, dien zeker Romeinſch ſchryver heeft gegeven aan Agrippina, te weten, zich zelf ontdaan te hebben van de zwakheden harer kunne met mannelyke bezigheden aan te kleven. Paus Sixtus de V hadt eene zonderlinge achting voor Elizabeth, en zelfs wordt 'er gezegt, dat hy onderling verſtandt met haar hieldt, tot nadeel des konings van Spanje. Hy ſtelde de zelve onder het getal van de drie perſonen, die naar zyn zeggen alleen verdienden te regeeren: de twee andere waren hy zelf en Hendrik de IV, koning van Vrankryk. *Uwe koningin*, zeide hy op zekeren tydt tegen een Engelſchman, *is gelukkig geboren; zy beſtiert haar ryk met zonderlingen voorſpoedt, en haar ontbreekt niet anders, dan dat zy met my getrouwt zy om de wereldt een tweeden Alexander uit te leveren.* Het gene Leti verhaalt wegens de geheime verſtandhoudinge van Sixtus den V met Elizabeth, is niet gebrekkelyk in waarſchynlykheit. Paus Sixtus de V haatte en vreeſde den koning van Spanje: gevolglyk kon hy hem geen voorſpoedt noch geluk toewenſchen, en moeſt ook liever hebben, dat de Hervorming ſtandt hieldt in Engelandt, dan te zien, dat Philips de II zulk een ſchoon en bloejend koninkryk onder zyne macht kreeg.

Men heeft tot nog toe geen gewag gemaakt van de geleerdheit dezer koninginne. Echter is dit een voorwerp, het welk met reden verwonderenswaardig is. Zie deswegen *Caractere de la Reine Elizabeth par le Sieur Bohun*, gedrukt in 's Gravenhage in het jaar 1694. Hare regeering, die zo lange jaren gezegend en begunſtigt was geweeſt door de weldaden der Alvoorzienigheit, eindigde door de naarſte droefgeeſtigheit, die 'er te bedenken is. Zommige ſchryvers zyn van gevoelen, dat de doodt van den grave van Eſſex de eenigſte oorzaak is geweeſt van dit dodelyk hertzeer. Zedert dat de gemelde graaf gerecht was, ſcheen de koningin een geruimen tydt zo vrolyk en blygeeſtig niet als te voren, en zulks liet zy genoegzaam blyken gedurende het gezantſchap van den maarſchalk van Biron. Dus is het wel te geloven, dat, indien zy van hertzeer ſtierf ter oorzake van den grave van Eſſex, het zo zeer niet was, om dat zy hem hadt laten ter doodt brengen, dan om reden, dat zy tot kenniſſe kwam, dat hy zyne toevlucht tot hare goedertierendheit hadt genomen langs een weg, waar van zy hem de onfeilbaarheit hadt toegezegt. Du Maurier zal dit kleine geheim ontvouwen. „ Het zal niet onnut wezen, zegt hy, noch onaangenaam, hier by te voegen het gene prins Maurits hadt gehoort van Milord Carleton, Engelſchen gezant in Hollandt, die „ geheimſchryver van Staat is geſtorven, zo wel bekend onder „ den naam van Milord Dorcheſter, een man van eene zonderlinge bekwaamheit; dat de koningin Elizabeth een ring vereerde „ aan den grave van Eſſex, zynde in de meeſte vurigheit van hare „ drift, zeggende, dat hy den zelven wel zoude bewaren; en „ dat zy, wat misdaadt hy ook mogt begaan, hem genade zou „ doen, zo dra hy haar dezen ſchat weder zou ter handt ſtellen. „ Zedert dien tydt, de vyanden van den grave hebbende de overhandt behaalt op het gemoedt der koninginne, de welke zich „ van den anderen kant gehoont vondt door de kleinachting, die „ de graaf liet blyken voor hare ſchoonheit, die reets door den „ ouderdom bedorven was, liet zy zyn rechtsgeding opmaken; en „ ten tyde zyner veroordeeling wachtte zy de gelegenheit af, dat „ hy haar den ring wedergaf, om hem genade te doen, volgens „ haar woordt. De graaf, bevindende zich in de uiterſte benaauwdheit, nam zyne toevlucht tot de vrouwe van den Admiraal Havard, zynde eene zyner bloedverwanten, en liet de zelve „ door een vertrouwdt perſoon verzoeken, dat zy dezen ring in „ eigen handen van de koninginne zou overleveren; doch der zelver man, een van de grootſte vyanden des grave aan welken zy „ door onvoorzichtigheit het vertrouwde geheim ontdekte, hebbende haar belet in het verrichten van het gene haar gelaſt was, „ ſtemde de vorſtin zyne doodt toe, vergramd zynde tegen zulk „ een halſterrig en onbeweeglyk man, die liever wilde ſterven „ dan haar om genade ſmeken. Na verloop van eenigen tydt, „ deze Admiraals vrouw zynde ziek geworden, en verlaten van „ de geneesheeren, liet de koningin boodſchappen, dat zy haar „ eene zaak van zeer grote aangelegenheit hadt te openbaren eer „ zy ſtierf. De koningin, zittende aan het hoofdeinde van haar „ bedde, en hebbende al het volk doen vertrekken, gaf haar de Admiraals vrouw den gemelden ring van den grave van Eſſex over, „ zich verontſchuldigende, dat zy haar den zelven niet eer hadt „ kunnen behandigen, om dat haar man zulks belet hadt. De „ koningin vertrok heel ſchielyk, zynde aangedaan door een dodelyke droefheit, deedt gedurende den tydt van vyftien dagen „ niet anders dan zuchten, zonder eenig voedſel of ververſching te „ willen gebruiken, gaande gekleed te bedde, en honderd maal „ in den nacht opſtaande. Zy ſtierf eindelyk van honger, en van „ ſpyt over de toeſtemming, die zy gegeven hadt tot den ondergang van haren minnaar, die zyn heil en behoudenis in hare „ genade en medogendheit hadt gezocht.

Eenigen hebben eene ſlechte aardigheit uitgeſtrooit, de welke geenzins waarſchynlyk is. Zy zeiden, dat de maarſchalk van Biron zyn roem droeg, dat hy het hoofdt der Hervormde kerke hadt zien danſſen. Zy hadden zulks moeten door een anderen Ambaſſadeur doen wereldruchtig maken, dewyl Elizabeth niet meer in ſtaat was om te danſſen, wanneer Hendrik de IV den maarſchalk van Biron naar het hof van Engelandt afvaardigde. Verſcheide Hiſtorieſchryvers geven echter voor, dat zy op de klavecymbel ſpeelde. Indien Balzac hadt gelet op den ouderdom dezer koninginne, hy zou zich wel gewacht hebben van te zeggen, dat zy zo bekoorlyk was, dat de graaf van Eſſex liever wilde ſterven dan haar om de behoudenis zyns levens ſmeken, uit vreze van weder laſtig gevallen te worden door hare liefde en gedurige ſtrelingen; want de gemelde graaf wierdt gerecht in den jare 1601, en de koningin was geboren in het jaar 1533. Paus Clemens de VIII redeneerde heel onkundig en onſmakelyk van deze koninginne, waar door hy genoegzaam liet blyken, dat hy niet wel onderrecht was van den ſtaat des koninkryks van Engelandt. *Bayle Dict. Crit.*

Koningin van Denemarken en van Zweden.

ELIZABETH *van Ooſtenryk*, koningin van Denemarken en van Zweden, was de tweede dochter van Philips, aartshertog van Ooſtenryk, en koning van Spanje, uit hoofde zyner gemalinne Johanna van Caſtilië. Zy wierdt te Bruſſel geboren in den jare 1501, en trouwde met Chriſtiernus den II, koning van Denemarken en van Zweden, bygenaamt de Dwingelandt, een wreed en ongeregeld vorſt, dien men beide de koninkryken ontnam, en om het leven bragt in eene gevangeniſſe, gelyk elders gezegt wordt. De koningin, zyne gemalin, diende hem altydt met eene zeldzame volſtandigheit; en zy vertrok ten laatſte naar keizer Karel den V, haren broeder, met drie kinderen, een zoon en twee dochteren. De eerſte ſtierf van hertzeer, om dat zyn oom, die of elders te veel belemmert was, of om eenige andere reden, die hem niet voordeelig is, geen of weinig toeſtel maakte om hem op den troon te herſtellen. De oudſte van de dochteren, genaamt *Dorothea*, trouwde met den Paltzgrave, hertog van Beyeren; en de andere, genaamt *Chriſtina*, trouwde in haar eerſte huwelyk met Franciſcus Sfortia, hertog van Milanen, en naderhandt met een anderen Franciſcus, hertog van Lotharingen, gelyk ter zyne plaatſe aangemerkt is. Elizabeth ſtierf te Gent den 19 Januarius des jaars 1525, in den ouderdom van vier en twintig jaren. De vader Hilarion de Coſſe heeft hare lofreden gemaakt.

Koninginnen van Spanje.

ELIZABETH *van Vrankryk*, koningin van Spanje. Zie IZABELLE.

ELIZABETH *van Vrankryk*, koningin van Spanje, was de dochter van koning Hendrik den IV, en van Maria de Medicis, dochter des groothertogs van Toskane. Zy wierdt geboren te Fontainebleau den 22 November des jaars 1602, en trouwde in de kerke van Bourdeaux met Philips den IV, koning van Spanje, den 18 October des jaars 1615. Zy ſtierf te Madrid den 6 October des jaars 1644, hebbende in dit huwelyk overgewonnen *Philips*, jong geſtorven, en *Maria Thereſia* van Ooſtenryk, koningin van Vrankryk, die met Lodewyk den XIV is getrouwt geweeſt.

ELIZABETH, gemalin van Ferdinand den Katholyken, koning van Arragon. Zie IZABELLE.

Koningin van Polen.

ELIZABETH, koningin van Polen, was de eenige dochter van Pilcza, Woiwode van Sendomir, na welkers doodt een man van flechte afkomst uit Moravië haar schaakte. Maar de baron Janczik Hicknic, gedurig denkende aan de ryke erffenisse, die zy te verwachten hadt, besloot met geweldt meester van haar te worden, en liet haren eersten minnaar vermoorden. Deze nu kwam kort hier op te sterven, wanneer Spitko van Melchtin, Woiwode te Krakau, met haar trouwde, maar deedt haar naderhandt, van wegens het al te naauwe bloedverwantschap, aan een arm edelman over, Vincentius van Granov geheten. Na des zelfs doodt nam haar koning Uladiflaus Jagellus in het jaar 1417 tot zyne gemalinne, en liet haar kronen, over welk ongelyk huwelyk de Poolsche standen niet alleen zeer te onvrede waren, maar het kostte zelf veel moeite, eer het concilie van Constans deze trouw wilde goedkeuren, vermits de moeder van Elizabeth Uladislaus hadt ten doop gehouden, waar door zy, naar het zeggen van dien tydt, geestelyk met malkander vermaagschapt waren. Zy stierf in 't jaar 1420 zonder kinderen, en kwamen by hare doodt allerhande satyrische schriften voor den dag, gelyk als onder anderen Stanislaus Czicleck, namaals onderkancelier en bisschop van Pozen, haar in zeker gedicht by een oud varken heeft vergeleken. *Dlugoss. l. II. hist. Pol.*

Koninginnen van Hungarie.

ELIZABETH *van Polen*, koningin van Hungarië, was de dochter van Ladislaus den II, gezegt Locticus, koning van Polen, en van Hedwig van Cassilic, de zuster van Casimir den III, gezegt de Grote. Zy trouwde in den jare 1320 met Karel den II, gemeenlyk genoemt Charobert, koning van Hungarië, die reets weduwenaar was van Maria van Polen, overleden in den jare 1315; en van Beatrix van Luxemburg, die korten tydt daarna is gestorven. Elizabeth hadt verscheide kinderen, en na de doodt des konings, in den jare 1340, bestierde zy eenigen tydt het koninkryk van Hungarië en van Polen onder Lodewyk den Groten, haren zoon. Zy stierf in een hogen ouderdom in den jare 1380.

ELIZABETH *van Polen*, koningin van Hungarië en van Transsylvanië, was de oudste dochter van Sigismund den I, koning van Polen, en van Bonna Sfortia. Zy trouwde met Jan Zapol, Woiwode van Transsylvanië, die tot koning van Hungarië verkozen wierdt in den jare 1526, na de doodt van Lodewyk den Jongen, die door Solyman overwonnen wierdt. Maar Ferdinand van Oostenryk, die met Anna, de zuster van Lodewyk, getrouwt was, deedt hem den oorlog aan, beweerende, dat zyne gemalin de wettige erfgenaam van Hungarië was. Deze verschillen wierden door een verdrag vereffent; middelerwyl beviel de koningin Elizabeth in de kraam van een zoon, genaamt *Johannes Stephanus*, en elf dagen daar na in den jare 1540 verloor zy haren man, die haar regentin van het ryk liet. Georgius Martinusius, monnik en naderhandt bisschop en kardinaal, bestierde de staatszaken met zo veel nadeel voor den jongen vorst, dat de koningin zich genoodzaakt vondt om onderstandt van den Turkschen keizer te verzoeken, terwyl Ferdinand niet naliet alles in het werk te stellen om zich meester te maken van het koninkryk van Hungarië. Elizabeth stierf eenigen tydt daar na. *Isthuansius rer. Hungar. lib.* XIII, XIV *& seq. Neugebauer rer. Polon. lib.* VII *&c.*

Koningin van Navarre.

ELIZABETH of *Izabelle van Vrankryk*, koningin van Navarre, was de dochter van koning Lodewyk den IX en van Margareta van Provence. Zy wierdt geboren den 2 Maart des jaars 1241. Zy trouwde te Melun met Thibaud den II, gezegt de jonge, koning van Navarre. Men is van gevoelen, dat zulks geschiedde in den jare 1258. Zy stierf zonder nazaatschap te Hieres in Provence naby Toulon op den 27 April des jaars 1271. Haar ligchaam wierdt naar de kerk der Minderbroederen van Provins gevoert, alwaar zy in het graf van haren man wierdt bygezet.

Koninginnen van Portugal.

ELIZABETH, koningin van Portugal, was de dochter van Pieter van Portugal, hertog van Conimbra, en van Izabelle van Aragon. Zy trouwde in den jare 1447 of 1448 met Alphonsus den V, bygenaamt de Afrikaan, en kreeg by den zelven twee zonen en eene dochter, gelyk elders gezegt wordt. Deze koningin stierf in den jare 1456. Zie Alfonsus de V.

ELIZABETH *van Aragon*, gezegt van Castilje, koningin van Portugal, was de oudste dochter van Ferdinand den V, den Katholyken, en van Izabelle, koningin van Castilië. Zy droeg den naam van princesse van Asturië. Zy trouwde in den jare 1490 met Alphonsus, prins van Portugal, den zoon van Jan den II, gezegt de Grote en de Straffe. Alphonsus stierf zonder nazaatschap den 13 Julius des jaars 1491, en Elizabeth ging een tweede huwelyk aan met Emanuel, koning van Portugal, bygenaamt de Grote. Dit geschiedde in de maandt van October des jaars 1497. Zy stierf in den arbeidt 's nachts tusschen den 24 en 25 van Oogstmaandt des jaars 1498, in den ouderdom van 28 jaren, en wierdt ter aarde bestelt in het nonnenklooster van S. Elizabeth van Toledo. *Mariana. Surita. Vasconcellos.*

Andere vorstinnen van dezen naam.

ELIZABETH, of *Izabelle van Valois*, de dochter van Karel van Vrankryk, een van Margareta van Sicilië, des zelfs eerste gemalin, trouwde in den jare 1296 met Jan den III, hertog van Bretagne. Zy was alvorens verlooft geweest, te weten op den 3 October des jaars 1295, aan Eduard, prins van Schotlandt, den oudsten zoon van Jan Balliol, die er koning van was. Doch dit verdrag wierdt niet nagekomen. Zy stierf zonder nazaatschap in den jare 1309. De zelve Karel van Valois hadt twee andere dochters van dien naam; de eene by Catharina van Courtenai, zyne tweede gemalin, en de andere by Mahaud van Chatillon, met de welke hy in een derde huwelyk tradt. De dochter van de eerste is *Elizabeth van Valois*, kloosterzuster en overste van Poissy, van de orde van S. Dominicus, en naderhandt abdisse van Fontevraut. Zy stierf den 11 November des jaars 1349. De andere *Elizabeth van Valois*, dochter van Mahaud van Chatillon, trouwde den 25 Januarius des jaars 1336 met Pieter den I, hertog van Bourbon, en was de moeder van Lodewyk den II, en van zeven dochteren, gelyk elders gezegt wordt. Na de doodt van dezen hertog nam zy haar verblyf by de kloosterzusters van de orde van S. Franciscus in de voorstadt van S. Marcel te Parys, alwaar zy nog leefde in den jare 1380. Men weet niet wel, in wat tydt zy gestorven is.

ELIZABETH of *Izabelle van Vrankryk*, de dochter van koning Philips den Langen, en van Johanna van Burgundië, trouwde in den jare 1319 met Guido, Dauphin van Viennois, die gedood wierdt in den jare 1333 voor het kasteel van la Perriere. Naderhandt tradt deze vorstin in een tweede huwelyk met Jan, vryheer van Faucognei, in het Fransche-Comté van Burgundië. De tydt van hare doodt is onbekend.

ELIZABETH of *Izabelle van Vrankryk*, hertogin van Milaan, was de dochter van koning Jan, en van Bonna van Luxemburg. Zy wierdt geboren op het kasteel van het bosch van Vicennes den I October des jaars 1348, en trouwde in den jare 1360 met Jan Galeas Visconti, graaf van Vertus, en eersten hertog van Milaan. Elizabeth liet onder andere kinderen na Valentine van Milaan, gemalin van Lodewyk van Vrankryk, hertog van Orleans, en Izabelle, huisvrouw van Gentil van Varenne, heer van Camerts. Zy stierf den 11 September des jaars 1372, en wierdt in de kerk van S. Franciscus van Pavië bygezet. *Bernard Corio Hist. de Milan. Paulus Jovius. Sammarthanus.*

ELIZABETH *van Bohemen*, vorstin van de Paltz, wiens grote geest, die hare jaren verre overtrof, haar deedt aanmerken als eene van de schranderste personen harer kunne, was de oudste van de dochters van Frederik den V, keurvorst van de Paltz aan den Rhyn, verkozen tot koning van Bohemen in den jare 1619. Zy wierdt geboren den 26 December des jaars 1618, hebbende den gemelden vorst tot vader, en tot moeder Elizabeth van Groot-Brittannië, de dochter des konings van Engelandt, van den stamme van Stuart, en wierdt ten huwelyk verzocht door Uladislaus den IV, koning van Polen, na de doodt van Renata Cæcilia van Oostenryk, des zelfs eerste gemalin; doch de genegenheit, die zy hadt tot de Philosophie, deedt haar deze aanbieding afwyzen. Van hare kindsche benen af droeg zy zonderlinge zorg om haren geest te beschaven door de kennisse der uitheemsche talen, de welke zy van de koninginne, hare moeder, hadt geleert. Zy maakte zeer grote voortgangen in de Philosophie en in de wiskunst; tot dat zy, gezien hebbende de beginselen van de Philosophie van *Des Cartes*, zulk eene genegenheit kreeg voor des zelfs stellingen, dat de zelve, zynde alvorens onderrecht van het gene den schryver mogt belangen, door den burggraaf van Dhona, door den heere van Zuilichem, en door den heere Pellot, haar eene buitenplaats, naby Leiden gelegen, deedt verkiezen voor de afgezonderste plaatsen van Hollandt. Nooit vorderde eenig meester meer door de leerzaamheit, door de doorgronding, en ter zelver tydt door de bestendigheit des geests van een leerling. Hy oeffende haar in de geheimste vraagstukken der landmeetkunde, en in de verhevenste dingen van de *metaphysica*, of bovennatuurkunde, waar van zy zulk een grondige kennisse kreeg, dat Des Cartes geen zwarigheit maakte van te bekennen, zyne *Beginselen* aan haar opdragende, dat hy nog niemandt dan haar hadt gevonden, die gekomen was tot de volkomen kennisse van de werken, die hy tot dien tydt toe hadt in het licht gegeven. Hare moeder, zonder zich den tydt te vergunnen van te onderzoeken, of zy medeplichtig was aan de doodt van den heere van Epinoy, een Fransch edelman, die in 's Gravenhage vermoord was, joeg haar weg. Deze strengheit verplichtte haar om eene brievewisseling te onderhouden met Des Cartes, om hare bezigheit in de studie der Philosophie niet af te breken. De vorstin, hebbende haar verblyf gehouden te Grossen, te Heidelberg en te Cassel, aanvaardde op het einde harer dagen de abdy van Hervorden, zynde een beneficie, het welk omtrent twintig duizend ryksdaalders aan jaarlyksche renten opbrengt. Zy maakte van deze abdy een Philosophisch hogeschool, tot het welke allerlei slag van geleerde en letterkundige personen, zonder eenig onderscheidt van kunne, noch zelfs van Godsdienst, zo Roomschgezinden, als Protestanten, gelykelyk den vryen toegang hadden, zonder zelfs de Socinianen en de Deïsten daar van uit te zonderen. De gemelde abdy wierdt aangemerkt als een van de eerste Cartesiaansche scholen; doch de zelve hieldt niet langer standt dan tot de doodt dezer vorstinne, die voorviel in den jare 1680. Zy stierf in den ouderdom van meer dan een en zestig jaren. De koningin Christina van Zweden hadt zulk een geweldigen nayver tegen haar opgevat, dat zy geenzins kon dulden, dat men haar recht deedt.

S. ELIZABETHS-DAL, een klooster van Reguliere kanunniken

nikcn buiten Roermonde, in Gelderlandt, flondt voor dezen onder het bisdom van Luik, en onder de wetten en zorge van het kapittel van Windeshem, buiten Zwol, maar wordt tegenwoordig onder dat van Roermonde gerekent, en als nog van Reguliere kanunniken bewoont. *Oudheden en Gestichten van Deventer II Deel.*

ELIZABETHS-EILANDT. Dit eilandt is gelegen in de engte van Magellanen in Zuid-Amerika. Hetzelve is zeer klein, en wordt gevonden in de baai van S. Nikolaas, tusschen het eilandt van S. Bartholomeus en de stadt S. Philippi. *Maty Diction.*

St. ELIZABETHS-KONVENT, voor dezen een klooster van Reguliere kanunniken by den Briel in Hollandt, wierdt in den jare 1403 gesticht door den beroemden ridder Hugo, heer van Heenvliet, en deze stichting den 6 Maart des volgenden jaars 1404 door Frederik, bisschop van Utrecht, goed gekeurt, die daar by begeerde, dat het zelve de vergadering of het kapittel van Windeshem zou ingelyft worden, het welk, naar het getuigenis van Busschius, geschied is in den jare 1406. Dit klooster is in den jare 1572 door het krygsvolk der bondgenoten in brandt gestoken, en gansch door de vlammen verteert. *Chron. Windesh. lib. I. Oudheden en Gestichten van Deventer II Deel.*

St. ELIZABETHS-VLOEDT. Twee hoge watervloeden zyn 'er op den 19 November gebeurt, en daarom wegens den vierdag van St. Elizabeth, op dien dag vallende, St. Elizabeths-vloeden genoemt. De eerste gebeurde in den jare 1404, en trof inzonderheit Vlaanderen en Zeelandt, volgens het bericht van *Gabbema* uit *Meyers Historiën.* De zee liep drie mylen verre landwaarts in, en vernielde vele menschen en beesten. De Vier Ambachten, Sluis, Damme, Rodenburg, Oostburg, Biervliet, Hugovliet, Wulp, Katzandt, en Bucholdt leden de grootste schade. Nooit zag men de zee zo hoog; geen beschut, geen zeeweer, geen duin baatte, maar alles verbrak. Vele polders vergingen in Zeelandt, ook liepen Cats en Nieuwlandt in Noord Bevelandt onder, als mede de eenige in Zuid-Bevelandt; ook Duivelandt aan de Oostzyde.

De tweede St. Elizabeths-vloedt viel voor in den jare 1421, op den gezegden 19 November, en overtrof de eerste St. Elizabets-vloedt, en de meeste andere vloeden, zeer verre. Ubbo Emmius beschryft de zelve in dezer voegen: „ Ondertusschen heeft de zee „ op den 19 November, des nachts, door een schielyk geweldt „ des onweders beroerd, de gansche kust van Vrieslandt, Hol- „ landt, Zeelandt en Vlaanderen zeer zwaar beschadigt. De dy- „ ken zyn omverre gewotpen, de zeegolven over de akkeren ge- „ stort, groot en klein vee met de stallen verdronken, en een „ groot gedeelte van menschen van het water opgeslokt. Doch „ nergens was die ramp zwaarder dan in het uiterste van Zuid- „ Hollandt, daar de zelve den inwoneren ook de hope benam om „ de dyken te hermaken; waar door dat allerschoonste en aller- „ vruchtbaarste landt tusschen Dordrecht en Geertruidenberg, wel „ eer in twee en zeventig dorpen verdeelt, of onderscheiden, door „ de aangutsende kracht der zee allengskens in een zeebank is ver- „ andert. Velen zyn van ryk arm geworden. Het was by nacht, „ toen dit ellendig verderf den menschen meest in de slaap over- „ viel". Hadrianus Junius, Vossius en anderen getuigen, dat 'er door dien watervloedt by de honderd duizend menschen op eene rampzalige wyze zyn omgekomen, en twee en zeventig dorpen verdronken, behalven een groot getal ridder-en andere hofsteden. Junius verhaalt, dat dit ongeluk zou veroorzaakt zyn door een boer, die, nydig zynde op zynen buurman, den dyk van den groten Zuid-Hollandschen waardt doorstak, en het water in liet. Anderen schryven het den zwaren storm en het onweder toe: doch Vossius bericht, dat de gunstbrief van graaf Willem aan die van Wieldrecht op den 20 February des jaars 1414 gegeven, en door Gutberleth by Gabbema *bladz.* 153 geboekt, als mede by van Balen in zyne *Beschryving van Dordrecht, bladz.* 769 te vinden, namentlyk om de Zielersluis, buiten kennisse der dykwaarders, te mogen oopenen en sluiten, tot dat onheil gelegenheit heeft gegeven. Ook schryft Boxhorn, dat het, na het verleenen van het gemelde handvest, gebeurde, dat op die waterbonzinge weinig acht geslagen zynde, de storm en watervloedt de schutweeren omverre wierpen, en alles onder water deden komen, waar op dan het volgende vaars wierdt gemaakt:

Perdidit hoc Diploma homines, armenta, gregesque,
Septuaginta duos pagos & florida rura.

Dat is, volgens de vertalinge van J. van Someren:

„ Dit vorsten-schrift, 't bederf van menschen, vee en haven,
„ Verkondigt aan den tydt, door waterstroom begraven,
„ Die tien maal zeven en twee dorpen houdt bedekt;
„ Waar heeft ooit vloedt meer schâ aan eenig landt verwekt?

Het geweldt van het water wierp in dezen vloedt ook een gedeelte der muren van de stadt Goeree omverre. Het gebiedt van Heusden leedt mede grote schade, en vele aanzienlyke gebouwen en adelyke huizen gingen door dien vloedt onder. Merwede, een uitstekend Hollandsch geslacht, leedt, als Vossius zegt, den meesten ramp; waar van andere edelen niet vry waren, het welk de Staten bewoog om hen het grondrecht der visscherye toe te staan. Voorts verhaalt Vossius, dat het slot Almstein toen ook verdronk, het welk onder Eem in de grote Zuid-Hollandsche waardt gelegen was, als mede Dortsmonde, aan de Dorda, een tak van de Merwe in Zuid-Hollandt; voorts hoe de Klundert, eene vryheit in Zuid-Hollandt, tusschen Willemstadt en Breda, daar een groot tolhuis en voorspoedige scheepvaart was, toen is vermindert en verzwakt; en eindelyk, hoe ook Riede, een heerenhuis in Zuid-Hollandt, door dien vloedt onderging. Ook oordeelt Commelin in zyne *Beschryvinge van Amsterdam*, dat het Reigerbosch door den zelven is omverre geraakt, dewyl het voor den zelven nog in wezen was, maar daar na niet meer: want deze watervloedt ging over gansch Hollandt. Het dorp Petten in Noord-Hollandt, zegt Andreas Korneliszoon in het *handschrift van Otto van Scharl*, verdronk toen mede; ten minste, het hadt een smertelyk loot, omdat vier honderd menschen, aldaar in de kerke gevlucht, by het instorten van de kerke met den toren, jammerlyk verdronken. Onder de byzondere gevallen, toen gebeurt, wordt aangetekent, dat 'er te Dordrecht een houte wieg kwam aandryven, waar in een kindt en een kat waren. Dit kindt wierdt *Beatrix*, dat is gelukkige, genoemt, en was bekend door een keten van bloedkoralen met goude stiften, en een kruis daar aan hangende; waar op het wapen van des zelfs ouders stondt. Verscheide geslachten binnen Dordrecht, ook de heer vander Slaart, lange jaren Predikant te Hulst, zegt men, zyn van dit kindt afkomstig. Zie Spaan in zyne *Beschryvinge van Rotterdam bladz.* 31, en M. Balen in zyne *Beschryvinge van Dordrecht bladz.* 770. Die de namen der verdronkene dorpen begeert te weten, die zie Gabbema van de *Nederlandsche Watervloeden bladz.* 159, 160; *Boxhorn, Spaan*, als mede *de Vries*, welke laatste twee en zestig dorpen en twee kloosteren noemt: want de namen van de overige tien zyn vergeten. Doch hy noemt een en veertig dorpen, die naderhandt weder boven zyn gekomen, en eerst met zomerkaden, en daar na met zwaarder dyken omringt, en een en twintig zyn onder het water gebleven, met het schoonste korenlandt van gansch Hollandt, door veel volk daarom bewoont, doch nu met water bedekt, en Biesbosch genoemt. Reinier Snay zegt, in het *IX boek* van zyne *Batavische zaken*, dat de gierigheit der rentmeesteren, en andere oneenigheden, oorzaak waren, dat 'er aanstonts gene dorpen meer bedykt wierden. *Ubbo Emmius Hist. rer. Fris. lib. XIX, pag.* 286. *Hadr. Junius Hist. Batav. cap.* 17. *Vossius Annal. lib. XVIII. G. Outhofs Verhaal van alle Watervloeden.*

ELIZAPHAN en Misaël, beide zonen van Uzziël, oom van Aaron en van Mozes, kregen bevel om de lighamen van Nadab en Abihu weg te nemen van voor de poorte des heiligdoms, en de zelve buiten de legerplaatse te brengen; na dat deze rampzaligen van 't hemelsche vuur geslagen waren. Elizaphan wierdt benoemt om het hoofdt des geslachts der Kohathiten te wezen. *Levit. X*, 4. *Num. III*, 30.

ELIZAPHAN, de zoon van Parnach, overste des geslachts van Zabulon, wierdt benoemt om de verdeeling des lands van Canaan te maken. *Num. XXXIV*, 25.

ELIZUR, de zoon van Sedeur, overste van het geslacht van Ruben, was de vierde om zyne offerhande te brengen voor den tabernakel. Hy gaf een zilver bekken, wegende honderd en dertig sikkels, enz. *Num. VII*, 30.

ELJADAH, de vader van Rezon, een der vyanden van Salomon, koning van Israël. *I Koning.* XI, 23.

ELJADAH, de zoon van David, koning van Israël, die hem te Jeruzalem geboren wierdt. *I Kronyk.* III, 8.

ELJADAH, van het geslacht van Benjamin, een sterk en kloekmoedig man, die het gebiedt hadt over een leger van twee maal honderd duizend mannen, onder de regeering van Josaphat; koning van Juda. *II Kronyk.* XIII, 17.

ELJAKIM, een Joodsch priester, keerde weder van Babel met Zorobabel. Zyne bediening was op de harp te spelen gedurende den Godsdienst. *Nehemias* XII, 40.

ELJAKIM, de zoon van Abiud, en de vader van Azor, is een der voorouderen van Christus naar den vleesche geweest. *Matth. I*, 13. Dit woordt beduidt, *myn Godt zal verryzen*, of *myn Godt hun broeder. Simon Dictionaire de la Bible.*

ELJASAPH, de zoon Dehuël, overste der kinderen Gad, was de zesde, die zyne offerhande voor den tabernakel bragt, bestaande in eene zilvere schotel, welker gewigt was honderd en dertig sikkelen, enz. *Num. VII*, 42. *enz.*

ELJOENAI, de zoon van Nearja, van het geslacht des konings David. Hy hadt zeven zonen, namentlyk: *Hodaieva, Eljasib, Pelaja, Accub, Johanan, Delaja*, en *Anani. I Kronyk.* III, 23. 24.

ELJOENAI, van het geslacht van Simeon, wierdt benoemt om een der hoofden zyns geslachts te wezen, wanneer zyne stammen kwamen te vermenigvuldigen. *I Kronyk.* IV, 36.

ELJOENAI, de zoon van Becher, en de kleinzoon van den aartsvader Benjamin. *I Kronyk. VII*, 8.

ELJOENAI, de zevende zoon van Meselemja, den kleinzoon van Kore, de zoon van Asaph, wierdt benoemt om de poorte van den tempel van Jeruzalem te bewaren. *I Kronyk.* XXVI. 3.

ELJOENAI, een Israëliet, de zoon van Zeraja, kwam te rug uit de gevangenisse van Babel met twee honderd mannen van zyn geslacht. Hy was genoodzaakt zyne huisvrouw te verlaten, om dat zy niet Joodsch van Godsdienst was. *Ezra VIII*, 4. X, 22.

ELKANA, een Leviet, afstammende van Kaath, leefde in het 2889 jaar na de scheppinge der wereldt, en was de man van Anna, de moeder van Samuel. Naar Silo gaande, daar de arke was, vertrooste hy zyne vrouw, die onvruchtbaar bleef. Daarna in hare zuchten en geloften van Godt verhoort zynde, kreeg ze eenen zoon, dien ze *Samuel* noemde, en den Heere toewydde. *I Samuel I. en II. Salian. A. M.* 2889. *& seq.*

ELKANA, een Leviet, de zoon van Assir, kleinzoon van Korah, en vader van Ebiasaph. *I Kronyk. VI*, 22. 23.

ELKANA, opperkrygsoverste der legers van Achas, koning van Juda. Hy wierdt gedood door Zicri, generaal der legers van den koning van Israël. *II Kronyk.* XXVIII, 7. Dit gebeurde in den jare der wereldt 3294, voor de geboorte van Christus 757. *Simon Dictionaire de la Bible.*

ELKERZEE, of ELCKERZEE, een groot dorp en heerlyk-

lykheit in Zeelandt, in het eilandt Schouwen, waar onder ook behoort het vlek Scharendyk. Al zedert vele jaren is deze heerlykheit in eigendom bezeten door het edel geflacht van de Witten, het welk zich deswegen fchryft *de Witten van Elkerzee*. Het dorp heeft kerk en Predikant, ftaande onder de claffis van Schouwen. *Smallegange Kron. van Zeelandt p.*695. *Oudheden van Zeelandt II Deel.*

ELL, in het Latyn *Hellus*, of *Helelus*, een klein dorp niet verre van Straasburg, aan het water de Ill, is daar door bekend geworden, dewyl men aldaar vele oudheden, namentlyk de beelden der Heidenfche goden *Mercurius* en *Diana*, en andere, ook allerhande kopere, zilvere en goude munten, heeft gevonden. Men zegt ook, dat S. Maternus, de Apoftel in de Elzas, hier is geftorven. *Wimpheling in Catal Epifc. Argentin. Beatus Rhenanus de reb. Germ. Bertius. Zeileri top. Alfat.*

ELLE, (Ferdinand) een fchilder, geboortig van Mechelen, heeft byna altydt te Parys gearbeid, alwaar hy eene grote menigte van fchone afbeeldfels heeft gemaakt, terwyl Lodewyk, Hendrik en Karel Baubrun, die ingang in het hof hadden, zich veel rykelyker deden betalen dan hy, hoewel zy voor hem in hunne kunft moeften wyken. Hy liet twee zonen na, die het zelve beroep hebben gevolgt. *De Piles Abregé de la vie des peintres.*

ELLEBODIUS, (Nicasius) geboortig van Kaffel in Vlaanderen, heeft geleeft in de zeftiende eeuw. Hy was Philofooph en geneesheer van de akademie van Padua, alwaar hy de achting en de vriendfchap der geleerden verkreeg. Vincent Pinelli en de kardinaal Granvelle hadden eene zonderlinge achting voor hem. Hy wierdt kanunnik van Presburg in Hungarië, alwaar hy ftierf. Men weet niet wel in wat jaar. Nicafius Ellebodius gaf in het jaar 1565 uit het werk van *Nemefius* aangaande de natuur des menfchen, het welk men aan den H. Gregorius van Nyffa hadt toegefchreven. Men heeft ook zendbrieven en gedichten, die hy gemaakt heeft. *Valerius Andreas Biblioth. Belg. Miraus de Script. Sacul. XVI.*

ELLEKOM, of ELKOM, een dorp in de Veluwe, wordt door Pighius in zyn *Hercules Prodicius* genoemt *Ælii domus*, het welk *Elicheim* te zeggen is. De Parochiekerk van dit dorp ftondt in de Roomfche tyden onder de befcherming van St. Nikolaas: doch het recht van Patroonfchap wierdt door Gerard den I, dat is den tweeden grave van Gelderlandt, ten tyde van den Utrechtfchen biffchop Andreas van Kuik, overleden in den jare 1138, aan het Kapittel van Zutphen gefchonken. Pontanus zegt, dat zulks gefchiedde in den jare 1131. Tegenwoordig wordt Ellekom met Spankeren en Dieren door een Gereformeerd Predikant bedient, ftaande onder de claffis van de Over-Veluwe. *Oudheden van Deventer II Deel.*

ELLEMEET, eene heerlykheit in Zeelandt, in het eilandt Schouwen, heeft al vele huizen en pachthoeven, maar niet dorpsgewyze getimmert, en verre van malkander ftaande. De kerk aldaar is in den Spaanfchen oorlog afgebroken, en naderhandt niet weder opgetimmert. *Smallegange Kron. van Zeelandt p.*695. *Oudheden van Zeelandt II Deel.*

ELLENBERGER (Johan Karel) diende in den beginne de kroon Denemarken vele jaren met groten roem, wierdt daar op generaal majoor in koning Williams van Engelandt dienft, wanneer hy in de Nederlanden by verfcheide voorvallen zich zo wel hieldt, dat hem in het jaar 1694 de vefting Dixmuiden wierdt toebetrouwt. Maar in 't jaar 1695 haf hy de zelve over aan de Franfchen, tegen de uitdrukkelyke order van koning Wilhelm, en wierdt deswegen in het 60 jaar zyns ouderdoms onthalft. Men heeft zyne goederen in de Nederlanden ingetrokken, maar naderhandt aan zyne kinderen wedergegeven. *Theatr. Europ.*

ELLER. Zie ELRICH.

ELLEWOUTSDYK, een dorp in Zeelandt, op het eilandt Zuid-Bevelandt, met eene haven. Volgens Smallegange ftaat hier een oud kafteel, zeer dik van muren, maar het welk nu begint te vervallen. Dit dorp heeft, nevens Everinge, Koudorp, enz. door de zee zeer veel verloren, en legt nu digt aan zee. In het handfchrift der Utrechtfche kerke wordt Ellewoutsdyk met Koudorp en Everinge geplaatft onder het dekenfchap van Borzelen. Daar is ook al van ouds eene Parochiekerk geweeft, in welke eene vikary was van O. L. Vrouwe. Tegenwoordig wordt de kerk van dit dorp door een eigen Hervormd Predikant bedient, behorende onder de claffis van Zuid-Bevelandt. *Smallegange Kron. van Zeelandt pag.* 701. *Oudheden van Zeelandt II Deel.*

ELLERENA, of liever LERENA, een plaats in het Spaanfche koninkryk Eftremadura, niet verre van de Andalufifche en oud-Caftiliaanfche grenzen, in eene vruchtbare, voornamentlyk veeryke, landsdouwe gelegen. Koning Philips de IV heeft deze plaats in den jare 1640 met ftads rechten befchonken, nadat de zelve 400 jaren te voren van den ordensmeefter van S. Jakob was gebouwt geweeft. Deze ridderorde heeft nog op den huidigen dag de heerfchappy daar over, en wordt uit het midden van die orde altydt een tot gouverneur van deze plaats aangeftelt. *Colmenar Delic. de l'Efp. p.* 390.

ELLG, ELLGOUW, in het Latyn *Elgovia*, en *Augia Sacra*, is een marktvlek, heerlykheit en flot in het Canton Zurch aan de Thurgoufche grenzen. Deze plaats hadt voortyds zyne eigene heeren, de welke in groot aanzien waren. Uit hen was *Notgerus Balbulus*, die omtrent het jaar 950 leefde, en abt wierdt van S. Gall, en hebbende byna zyn gezicht verloren, de eere hadt, dat keizer Otto hem zelve geleidde. Hy is na zyne doodt gekanonifeert. Deze heerlykheit kwam in het jaar 1494 aan Zurch, en is deze landftreek van ouds *de Heilige Au* genoemt. Zy is fideicommis gemaakt van de familie *Werdmuller* te Zurch. In het jaar 1718 heeft *Felix Werdmuller*, generaal majoor in dienft der Staten generaal, deze plaats in eigendom bezeten. *Bluntfcher merkw. van Zurch p.*65.

ELLINGEN, een goed vlek, met een flot, 1 myl van Weiffenburg, is de refidentie van den landkommandeur in de balie van Frankenlandt. *Paftor. Franc. rediv. Tromsd.*

ELLINGEN, een klein Gelderfch dorp in Veluwe-zoom, of onder het quartier van Arnhem. *Houve Handv. Kron. I Deel.*

ELLINGER, (Andreas) een Philofooph, dichter en geneesheer, was te Orlamunda in Thuringen geboren. Nadat hy in 't jaar 1549 was Magifter geworden, wierdt hy eerft Profeffor te Leipzig, en 3 jaren daarna, namentlyk in 't jaar 1557, Doctor in de geneeskunde. In 't jaar 1569 wierdt hy hoogleeraar in de medicynen te Jena, en ftierf aldaar in 't jaar 1582. Hy heeft gefchreven: *Hippocratis Aphorifmorum paraphrafis poëtica*; *hymnorum ecclefiafticorum libri tres, ab ipfo emendati*; *Evangelia Dominicalia in carmine*; *carmina, epicedia & epitaphia de obitu I Wilhelmi ducis Sax.* enz. *Adam. vit. Medic. Freher Theatr.*

ELLISMERE, een vlek in Engelandt, gelegen in de landftreek van het graatfchap van Shrop, de welke Pinchill genoemt wordt. De graaf van Bridgewater is vryheer van deze plaats, honderd en zeven en twintig Engelfche mylen van Londen gelegen. *Moreri in 't Engelfch.*

ELMACHANI, van ouds *Palæfcepfis*. Het is voorhenen eene biffchoppelyke ftadt van Troas geweeft, onderhorig aan Cyzicum. Het is hedendaags niet meer dan een klein vlek van Natolië, gelegen aan de golf van Andramitti, tuffchen de ftadt van dien naam en het vlek Affo. *Baudrand.*

ELMACIN, (Georg) fchryver van eene Hiftorie der Saracenen, of veel eer van eene tydbefchryving des Mahometaanfchen keizerryks, wierdt geboren in Egypten omtrent het begin der dertiende eeuwe. Zie hier zyn geflacht. Deze Elmacin was de kleinzoon van *Abultibus*, wiens grootvader zich hadt nedergezet in Egypten, alwaar de Kalif hem eenige voorrechten hadt vergunt. Deze grootvader was een koopman in Syrië, en beleedt den Chriftelyken Godsdienft. Hy liet een zoon na, die zich in den dienft van het hof begaf in hoedanigheit van fecretaris. *Abultibus*, de zoon van dezen laatften, was een zeer bekwaam man, en hadt vyf zonen, van welke 'er vier tot de biffchoppelyke waardigheit verheven wierden, de andere, *Abulmecarimus* genaamt, trouwde met de zufter van Simon Elmacin, een berucht fecretaris, de welke drie jaren hebbende doorgebragt in den dienft van den krygsraadt onder Jofeph Saladin, omtrent het 569 jaar der Hegire, het welk overeenkomt met het jaar van Chriftus 1173, het monnikenkleedt aantrok, en in dien ftaat leefde den tydt van meer dan dertig jaren. Abulmecarim wierdt insgelyks monnik na de doodt van zyne huisvrouwe, en ftierf in het 606 jaar der Hegire. Hy hadt drie zonen in zyn huwelyk verwekt, van welke de tweede, die de vader van Georg Elmacin was, de bediening van fecretaris van den krygsraadt verkreeg, wanneer des zelfs moederlyke oom, Simon Elmacin, dit ampt nederleide, om zich tot het kloofterleven te begeven. Hy bediende dit ampt gedurende den tydt van vyf en veertig jaren, en ftierf in het 636 jaar der Hegire, zynde het jaar 1238 na de geboorte van Chriftus, nadat hy een zeer godsdienftig leven hadt geleid. Georg Elmacin heeft zyn bovengemelde werk aangevangen van Mahomets tydt af, tot den Kalif Muftadit Billa, overleden in het 512 jaar der Hegire, volgens de Chriftelyke tydrekening 1118 na de geboorte van Chriftus. Hy tekent jaar voor jaar, doch in weinig woorden, aan het gene het keizerryk der Saracenen betreft, en laat 'er eenige ftukken van de Hiftorie der Chriftenen van het Ooften tuffchen invloejen. Hy heeft het oog meeft op Arabië, op Syrië, op Egypten, en op Perfië. Het is wel te denken, dat hy een man van eene ongemeene en uitmuntende bekwaamheit moet geweeft zyn, dewyl hy, onaangezien hy belydenis deedt van den Chriftelyken Godsdienft, echter een aanzienlyk ampt, als dat van geheimfchryver, bekleedde by de Mahometaanfche vorften. Die genen, die zullen aangemerkt hebben, welke maatregelen hy in deze bediening heeft moeten houden, zullen niet vreemd vinden, dat hy met achting en eerbiedt van de Kalifen heeft gefproken, en dat hy nooit eenige harde of nadeelige uitdrukkingen heeft gebruikt, door welke de Mahometaanfche Godsdienft eenigzins kon beleedigt worden. Men vindt menfchen van een naauwe confcientie, die niet zullen goedkeuren de bywoorden van *rechtzinnig*, *van keizer der gelovigen*, enz. met welke hy de navolgers van Mahomet verheerlykt: veel min zullen de zulke goedkeuren, dat hy, fprekende van dien bedrieger, zegt *Mahomet, roemruchtiger gehedgenisse*. Zy zullen hem uit hoofde van dusdanige taal verdacht houden, dat hy Mahometaanfch is geweeft. Doch men zal hen ligtelyk van het tegendeel kunnen overtuigen; want men vindt niet alleen de plegtige verklaring aan het hoofdt van zyn boek niet, die de fchryvers dezer gezindheit gewoon zyn te doen met eene bygelovige gemaaktheit, dat zy Muzelmannen zyn; maar men ziet ook, dat hy eene zonderlinge zorge draagt, om in zyne Jaarboeken verfcheide zaken te laten invloejen, de welke de Chriftenen betreffen, en tot der zelver roem verftrekken, het gene een Muzelman, als een misdaadt, zou myden; ook vindt men aan het einde van zyn werk eene korte befchryving van zyn geflacht, waar uit onbetwiftelyk blykt, dat hy een Chriften is geweeft. Zyne hiftorie is uit de Arabifche in de Latynfche tale overgezet door *Erpenius*, en in beide die talen gedrukt te Leiden in den jare 1625 in folio. Men moet weten, dat de vertaling ter zelver tydt in het byzonder wierdt gedrukt, zonder het Arabifch. De vertaalder was reets geftorven, en het was *Golius*, die de zorg van de uitgave op zich nam, en 'er eene voorreden byvoegde, uit welke dit artykel getrokken is. Uit de zelve blykt ook, dat Erpenius van voornemen was om eene menigte van aantekeningen en ophelderingen by zyne vertaling te voegen. Het is jammer, dat de doodt hem belet heeft zulks werkftellig te maken: want hy zou honderd naauwkeurige dingen daar op heb-

ben kunnen zeggen, die nodig zouden wezen om het origineel wel te verstaan. Elmacin heeft zyn werk aangevangen met de schepping der wereldt. Hottinger heeft het handschrift gehad van dat gedeelte, het welk zich uitstrekt van dien tydt af tot de vlucht van Mahomet toe. Zie *Hotting. Bibl. Oriental. cap.* 2, *pag.* 75, *apud Cave de Scriptor. Eccles. pag.* 718. *Galius Praf. Historia Saracen.*

ELMADINA. Zie ALMEDINA.

ELMENHORST, (GEVERHARD, of GERHARD) een man, die onder de geleerdste lieden, in het begin der zeventiende eeuwe gebloeit hebbende, verdient gerekent te worden. Hy was te Hamburg geboren, en begaf zich tot de studie der oordeelkunde. De boeken, die hy heeft in 't licht gegeven, getuigen genoegzaam, dat hy zeer veel gelezen heeft. Hy heeft aantekeningen gemaakt op *Minucius Felix*, op *Arnobius*, op de verhandeling van Gennadius *de Ecclesiasticis dogmatibus*, op de brieven van *Martialis*, bisschop van Limoges, en op *Apulejus*. Zyn levensdraadt wierdt afgesneden eer dit laatste werk het licht zag. Men moet hier aanmerken, dat hy te Leiden liet drukken in het jaar 1618 het Tafereel van *Cebes*, met de Latynsche vertaling en de aantekeningen van *Johannes Caselius*. Scaliger was hem niet gunstig in het verschil, het welk hy met Wouwer hadt. Zulks blykt uit een brief van Scaliger, onlangs ingevoegt in een boek, vol van naauwkeurige dingen, het welk voor tytel voert: *Animadversiones Philologicæ & Historicæ*, en gedrukt is te Rotterdam in 't jaar 1695 in 8. Zie de *Addenda & Emendanda* van het tweede deel dezer *Animadversiones*. De schryver getuigt daar, dat deze brief van Scaliger is de twee honderd en zestigste van het derde boek der Brieven van Scaliger, gedrukt te Leiden in den jare 1627. De schryver van het gemelde boek is een geleerd Hoogduitscher, genaamt *Crenius*. Het geschil van Jan Wouwer met Elmenhorst was daar uit ontstaan, dat zy ieder aantekeningen op *Minucius Felix* hadden uitgegeven. De druk van Wouwer wierdt kort daar na gevolgt van die van Elmenhorst, die waarschynlyk meende de overhandt te verdienen. Scaliger schreef hem, dat diergelyk een eisch kwalyk gegrond was, en gaf hem een anderen raadt, vermengt met klagten. De brief is gedagtekent den 26 Maart des jaars 1603. Des zelfs opschrift luidt: *Ornatissimo juveni Geverhardo Elmenhorstio*; het welk men aanmerkt, om daar door te kennen te geven, dat Elmenhorst stierf alvorens hy tot de jaren van ouderdom gekomen was. Hy stierf in den jare 1621. Zyne boekery was nog in haar geheel in den jare 1648; maar zyn zoon was doende om de zelve te laten verkopen, en verzocht Vossius, dat hy hem de vergunning wilde bezorgen, om de verkoping daar van binnen Leiden te mogen houden. Zyn leven is, met de levens der *Lindenbrogen*, in den jare 1723 te Hamburg gedrukt. *Vossius Epist. DLIV. pag. m.* 455. *Voetius Disputat. Tom. III, pag.* 400.

ELMESHORN, eene kleine stadt in het Holsteinsche landschap Stormarn, tusschen Krempe en Pinneberg gelegen, welke stadt den koning van Denemarken toebehoort.

ELMINA. (G. GEORGE) Zie MINA.

ELMODAM, de zoon van Er, en de vader van Cosam. Hy wordt gemeld onder de voorouderen van Joseph, den man van Maria, de moeder van Christus. *Lucas* III, 28.

ELMPT, of ELEMPT, eene heerlykheit en erfampt in Gelderlandt, onder het quartier van Roermonde, en het drostampt van Montfort. *Houve Handv. Kron. I Deel.*

ELNAHAM was de vader van zeer kloekmoedige zonen, die grote diensten deden aan David, koning van Israël, in zyne krygstochten. I *Kronyk. XI*, 46.

ELNATHAN, een Joodt van Jeruzalem, was de vader van Nehustha, de moeder van Jojachim, koning van Juda. Hy deedt al het gene in zyn vermogen was, doch te vergeefs, om te beletten, dat men de Prophetiën van Jeremias, die den ondergang van Jeruzalem voorspelden, niet verbrandde. Hy trok naar Egypten, om den H. Propheet Urias machtig te worden, die derwaarts gevlucht was, en op 't bevel des konings onthoofd wierdt. Hy wierdt in gevangenis weggevoert met twee anderen van dien naam door Nabuchodonosor, en kwam te rug met Ezra. II *Koning.* XXIV, 8. *Ezra* VIII, 16. *Jeremias* XXVI, 12 *en* 25.

ELNBOGEN, ELBOGEN, in het Boheemsch *Loket*, en in 't Latyn *Cubitus*, of *Elboga*, de hoofdstadt eens graafschaps, dat aan Bohemen behoort, en van sommigen onder de Boheemsche kreitzen wordt gerekent. De stadt heeft daar van daan den naam, omdat zy langs de Eger, in de gedaante van een elleboog, legt. Zy heeft een sterk kasteel op een steilen berg, en onder aan den zelven van wegens de omleggende bergen maar een poort, zo dat men 'er niet kan voorby komen, maar eerst in de stadt tot op de markt moet ryden, aldaar wenden, en door de zelve poort wederom te rug keren. Deze stadt is de eenige in Bohemen, welke de Zweden in den dertigjarigen oorlog niet konden veroveren, maar veel volk daar voor verloren. Doch de Beyerschen vermeesterden de zelve in 't jaar 1621, en de Saxen in 't jaar 1631. Het graafschap, 't welk hier toe behoort, legt tusschen de heerlykheit Eger, het Voigtlandt en de Satzer en Pilsner kreitzen, en was oudtyds onder den markgraaf van Vohburg, maar is omtrent het jaar 1330 aan Bohemen gekomen, mogelyk omdat Rudolph van Habsburg deze stadt, nevens Eger, tot een huwelyksgoedt aan Wenciflaus hadt gegeven. De keizer Sigismundus schonk ze naderhandt aan de graven van Schlick, maar die hebben ze wederom verloren. De plaats is van wegens de Joachimdaalsche bergwerken, het Karelsbadt en het schone slot Schlackenwert beroemd. *Zeiler. Topogr. Bohem. p.* 26. *Balbin. Miscell. Dec. I. l.* III. *c.* 4. §. 7. *p.* 33. *Vogt. jetzl. Bohm. p.* 91.

ELNE, eene kleine stadt van Vrankryk, in het Roussillon. Ze is het *Helena* der ouden, waar van Orosius, Zosimus en andere schryvers gewag hebben gemaakt. Ze heeft een bisdom gehad, onderhorig aan dat van Narbonne, en paus Clemens de VIII verplaatste dezen bisschoppelyken zetel naar Perpignan in den jare 1604. De gemelde stadt is gelegen op een heuvel, aan wiens voet de rivier de Tech voorby loopt, eene myl van de Middelandsche zee, en twee of drie mylen van Perpignan. Ze stondt in vorige tyden onder het gebiedt van Spanje, doch hedendaags komt zy de kroon van Vrankryk toe zedert het jaar 1640.

ELON, een Hethiter, de vader van Basmath, de tweede huisvrouw van Ezau, den zone des aartsvaders Jakob. *Genes.* XXVI, 34. Hy wordt Ismaël genoemt; *ibid.* XXXVI, 3, alwaar gezegt wordt, dat Basmath de zuster was van Nebajoth.

ELON, hoofdt van het geslacht der Eloniten van den stamme van Zabulon. *Num.* XXVI, 26.

ELON, eene stadt van het geslacht van Dan. *Jozua* XIX, 43. Daar is eene andere stadt van dien naam geweest in het geslacht van Naphthali, de welke van anderen *Allon* genoemt wordt. *Jozua* XIX, 33.

ELORA, eene vermaarde plaats naby de stadt Aurangeabad, de hoofdstadt der provincie van Balaguate, op het halfeilandt van den Indus, aan de overzyde van de golf van Bengale. Het is eene grote vlakte, gelegen op den top van een gebergte, in welke verscheide schone vlekken en dorpen leggen, van waar men langs een steenrots afdaalt in eene andere vlakte, die overal bebouwt is met pagoden, of afgoden-tempelen, welker bouwing wonderbaar is. Zie hier de beschryving, die 'er zeker berucht reiziger van geeft. Men ziet 'er een portaal in de steenrots uitgehouwen, zynde aan weêrzyden versiert met een reusachtig standbeeldt van een mensch, de welke in de rots zelf is uitgehouwen; voorts ziet men 'er eene gaandery met kolommen, prachtige graffteden, pagoden, en zeer kostelyke kapellen: alle deze werken zyn in de steenrots uitgehouwen. Daar is onder anderen een grote tempel, gebouwt in de steenrots, onderschraagt van acht ryën van kolommen in de lengte, en van zes ryën in de breedte. In het midden van dezen tempel ziet men een afgodt van eene reusachtige gedaante, wiens hoofdt zo groot is als een trommel, zynde het overige naar mate uitgewerkt. Alle de muren zyn versiert met diergelyke beelden, half verheven uitgehouwen, en rondom den tempel van buiten staan beelden van eene gewonelyke grootte, die mans-en vrouwspersonen verbeelden, elkander omarmende. Langs henen deze steenrots, meer dan twee mylen verre, vindt men diergelyke pagoden, die door Heidensche priesters bedient en bewaart worden, de welke gansch naakt gaan, uitgezondert de schamelyke deelen, die de eerbaarheit doedt bedekt houden. Zy laten hun haair zo lang wasschen als het mogelyk is, en bestroojen zich met asch. Zy zeggen, dat alle deze werken door reuzen gemaakt zyn; doch dat men niet weet, in wat tydt zulks geschied is. Wat hier van zy, indien men acht geeft op die grote menigte van brede en ruime tempels, vol van pilasters, van kolommen, en van zo vele duizenden van beelden, alles in de steenrots uitgehouwen, mag men wel zeggen, dat het werken zyn, die de kracht en het gewonelyk vernuft der menschen schynen te boven te gaan. *Thevenot Ind. Reiz. III Deel.*

ELORINA, DIANORO, eene kleine stadt in Macedonië, gelegen aan de rivier Vardari, omtrent tien mylen boven de stadt Sturachi, en naar de grenzen van Albanië. *Maty Diction.*

ELOTEN, volkeren onder het gebiedt van Sparta, de welke door de Lacedemoniërs overwonnen zynde, na dat zy tegen hen opgestaan waren, veroordeelt wierden tot eene eeuwige slavernyë, in dier voegen, dat het de meesters verboden was hen vry te laten, noch hen buiten 's lands te verkopen. Men gebruikte hen tot den landbouw, en tot de oeffening der onwaardigste en nederigste diensten.

ELPAAL, de zoon van Saharaïm, en van Husim, hadt verscheide kinderen, van welke gewag wordt gemaakt in het I *boek der Kronyk.* VIII, 8. *enz.*

ELPENOR, volgens het schryven der oude dichteren een van de medgezellen van Ulysses, die in een zwyn herschept wierdt door de toverkunst van Circe; en hebbende zyne eerste gedaante wedergekregen, brak hy den hals, vallende van een trap. *Ovidius Metamorph.* IV. *Homerus Odyss.* X. De grafstede van Elpenor is langen tydt daar na in standt gebleven in Latium, of in het landt der Latynen, in een gebergte, alwaar men tegenwoordig een klein vlek ziet, met eene kerke, den H. Felix toegewyd.

ELPHA, eertyds *Sicaminum* genaamt, eene stadt in het geslacht van Zabulon, op den oever der Middelandsche zee. *Simon Dict. de la Bible.*

ELPHEN, of ELPHIN, eene kleine stadt van Conaught in Ierlandt, is gelegen in het graafschap van Roscommon, tusschen het vlek van dien naam, en de stadt Letrim, zes mylen van de eerste plaats, en vier van de laatste gelegen. Elphen heeft een bisdom onderhorig aan dat van Galloway. *Beverell Delic. d'Irlande pag.* 1496.

ELPHINSTON, (WILLEM) een Schotschman, bisschop van Aberdeen, was kancelier van het ryk, en groot-zegelbewaarder des konings. Hy leefde in het einde der vyftiende eeuw, omtrent het jaar 1480, ten tyde van Jacobus den III, en gaf verscheide werken in 't licht, de stellingen der kerkvergaderingen, en eene Kronyk van Schotlandt. Boëtius maakt 'er gewag van. *Præf. Hist. Scot.*

ELPIDIUS. Zie RUSTICUS ELPIDIUS.

ELPIDIUS, een voornaam hofbediende van den keizer Julianus, omhelsde het Heidendom, om den zelven te behagen, gelyk Theodoretus bericht *lib.* III, *cap.* 12. Hy eindigde ellendiglyk zyn leven onder Valens, naar het zeggen van Philostorgus *lib.* VII,

VII, *num.* 10. Daar is een ander van dien naam geweest, die overste van de lyfwacht was, en die men zegt het martelaarschap ondergaan te hebben. Zie *Godefroi Hermant vie de S. Basile lib. II, cap.* 14.

ELPIDIUS, bisschop van Laodicea in Syrië, leefde in het begin der vyfde eeuw, in den jare 404. Hy hadt zich achtbaar gemaakt door de heiligheit zyns levens, en door zynen yver voor de gerechtigheit. Hy gaf 'er blyken van, wanneer hy de party van Johannes Chrysostomus nam, en in de tegenwoordigheit van den keizer Arcadius staande hieldt, dat deze Godsdienstige man onrechtvaardiglyk veroordeelt was, en tegen het gewoonlyk gebruik der kerke. Elpidius is onderscheiden van twee anderen van dien naam, te weten van een Priscillianistischen ketter, en van een afgevallen staatsdienaar, van welken hier boven gemeld is. Baronius maakt gewag van drie *in Annal. Eccles. Sæcul.* IV *&* V.

ELRIC. Zie ALRIC.

ELRICH, ELLER, een kleine stadt in Thuringen, aan de rivier de Zorge, in 't graafschap Hohenstein, in 't byzonder in het ampt Clettenberg, 2 mylen van Nordhauzen gelegen. Zy behoort den koning van Pruissen, de welke van hier de kancelary, en het consistorium in den jare 1714 naar Halberstadt heeft overgebragt. Digt by deze plaats legt het goedt Bisschoprode, alwaar men in zeker hol zeer diepe meiren vindt, afgryselyk om in te zien, *de Kellen* genoemt. *Pruiss. Staats-Geogr.*

EL-ROY, of AL-ROY. (DAVID) Zie DAVID *El* DAVID.

ELSA, en ELSAS. Zie ELZA, en ELZAS.

ELSBORG, van zommigen ook ELFSBORG genaamt, is een vesting met een haven in de Zweedsche provincie West-Gothlandt, aan de grenzen van Hallandt, naby Gottenburg gelegen. In de jaren 1502 en 1563 wierdtze van de Deenen verovert, en eerst in 't jaar 1570 in het verdrag, te Stettin gemaakt, den Zweden wederom ingeruimt, nadat zy in 't jaar 1564 met geweldt voor deze plaats niet hadden kunnen uitrechten. In 't jaar 1611 moesten de Deenen ook onverrechter zake van deze plaats aftrekken, maar in het volgende jaar kregen zy de zelve by verdrag in, en gaven ze in het jaar 1623 door een vergelyk wederom aan de Zweden over. *Godofr. invent. Suec. Pufend. Inl. tot de Zweed. Hist.*

ELSE, eene rivier in Nederlandt. Zie ALS.

ELSEN, een buurt in het landschap en drostampt Twenth, gelegen in het Ooster gedeelte van de provincie Overyssel, behoort onder het stedeke of vlek Rysen, een der negen gerechten van het gemelde landschap. *Houve Handv. Kron. I Deel.*

ELSHAIMER, (ADAM) een vermaard kunstschilder, is geboren te Frankfort in 't jaar 1574. Zyn vader was een pottebakker, (anderen zeggen een kleermaker) die in hem van jongs af een groot vernuft, en drift tot de schilderkunst bespeurende, hem besteedde te Frankfort by Philips Offenbach, een goed tekenaar en schilder, dien hy naderhandt verre in de kunst heeft overtroffen. Hy was wars van alle gezelschap, doorgaans droefgeestig, en geneigt tot eenzaamheit. Tot zyne uitspanningen verkoos hy de afgelegenste plaatsen, waarom hy dikwerf in kerken en oude vervalle ruïnen by zich zelven gevonden wierdt, en daar van niet was af te trekken tot gezelschappen van zyne kunstgenoten, of anderen, zeggende:

„ Toen ik my wendde met de menschen te verkeeren,
„ Vondt ik, dat by hen niet dan kwaaddoen was te leeren;

door welk doen hy wel een tweede Democriet scheen te wezen. Hy heeft weinig stukken, maar krachtig, uitvoerig, en met veel moeite bewerkt, in zyn leven geschildert; doch heeft echter aan dat klein getal genoeg doen blyken, dat hy een groot meester in de kunst was. Hadt hy in zyn leven voor zyn kunstwerk zo veel gekregen, als 'er nu voor betaalt wordt, hy was niet arm gestorven; want dat stukje, het geen *Ceres* verbeeldt, daar zy een jonge, om dat die haar bespotte, in een hagedis herschepte, daar Ovidius *Herschep. V boek* van meldt, en dat door H. Goud gesneden, in print uitgaat, is verkocht voor de somme van 800 guldens. Maar wat zal men zeggen, de minste kunstenaars zien de waarde van hun kunst betalen by hun leven, en moeten zich over zulks met Elshaimer getroost houden; die niets nagelaten heeft, voor al zyn vlyt, dan een beroemden naam, die met zyne doorblokte penceelstukken, alle eeuwen uitstandt houden zal. In welk opzicht men zegt, 't geen op een sprong gemaakt wordt, is met een weder gebroken. 'T geen een eeuw duren moet, moet in een eeuw gemaakt worden. Michiel Angelo, die zeer lang aan zyne werken bezig was, zeide, dat de verhaasting niet docht in de kunsten; en dat gelyk de natuur langen tydt bezig is om de dieren te vormen, die lang moeten leven, van gelyken ook de kunst, die zich voorstelt de natuur te volgen, enz. Waarom ook Apelles een schilder, die hem een zyner penceelwerken vertoonde, en daar nevens zeide, dat hy 't zelve in zo korten tydt gemaakt hadt, tot antwoordt gaf: *Men heeft geen moeite om dat te geloven, want men ziet het aan 't werk.* Maar het was ligt aan het penceelwerk van Elshaimer te zien, dat hy 't met het kostelyke zweet van zyn vernuft, en door een weêrgaloze geduldt bearbeid hadt. Sandrart zegt, hy hadt een Roomsche vrouw getrouwt, en hadt veel kinderen: waar door hy in schulden verviel, en arm wierdt, en eindelyk in de gevangenis raakte. In den jare 1632 leefde zyne vrouw nog, en verscheide zonen, maar toen was hy al lang dood. David Tenier de oude heeft in Italië by hem geleert. Maar inzonderheit wordt zyn leerling Jakob Ernst Thoman van Landau geroemt, die zyne handeling zo net wist na te bootzen, dat 'er weinig onderscheidt in te vinden was. Van een geheel anderen aardt en begrip was zyn jaargenoot Lukas François de oude. De eerste beminde de stille eenzaamheit, deze het hofgewoel; de eerste verachtte het geldt, of behieldt niets, de laatste hadt het lief en bediende zich daar van. Hunne begrippen verscheelden ook zo veel, als hunne geboorteplaatsen van den anderen lagen; want hy begreep, dat de noven de fortuin van de kunst zyn, en dat men die by de haairen moet houden, zo lang zy hare gunst aanbiedt. Zes jaren heeft hy in Spanje en Vrankryk zyn kunst, zo wel in historien als pourtretten, met lof geoeffent. Men ziet nog van zyne kunstwerken te Mechelen, daar hy geboren is in het jaar 1574 op den 25 van Louwmaandt, en is gestorven op den 16 van Herfstmaandt in 't jaar 1643, nalatende twee zonen, *Pieter* en *Lucas*, die brave kunstschilders geweest zyn.

In den tydt dat Adam Elshaimer te Rome was, was Hendrik Goud, geboren te Utrecht, uit een doorluchtig geslacht, ook daar. Deze hieldt grote gemeenschap met Elshaimer, zedert hy kennis met hem gemaakt hadt, wanneer hy in Hollandt was, en hadt grote achting voor zyn kunst, waarom hy niet alleen kocht 't geen hy maakte, maar gaf hem ook geldt vooraf, om voor hem te schilderen. Hy zelf schilderde ook op die wyze, waarom hy die tot een model hieldt, maar inzonderheit stak hy uit in 't plaatsnyden, gelyk hy ook de opgegaarde kunst van Elshaimer, wedergekeert te Utrecht, in koper bragt, 't geen zyn eerste en laatste werk geweest is: want eene juffrouw, die gaarne met hem wilde trouwen, gaf hem iets in, dat in plaats van hem verlieft te maken hem 't verstandt deedt verliezen (dit was in 't jaar 1624); zo dat hy geen weet van iets hadt, ten zy men hem over de kunst aansprak, waar van hy tot zyne doodt toe wist te oordeelen. *Houbraken Schilderboek I Deel.*

ELSHOUT, een Hollandsch dorp, of liever een buurt, staande onder de heerlykheit van Heusden. Hier pleeg van ouds eene kapel te staan, de welke bedient wierdt door den pastoor van Lekkerlandt; maar deze kapel met den tydt tot een kerk aangegroeit zynde, behoorde zedert onder de kerk van St. Salvator te Utrecht. Tegenwoordig wordt Elshout bedient door den Predikant van Baardwyk, drie quartier uure gaans van de stadt Heusden gelegen, de welke staat onder de classis van Gorkum. *Hist. van het Utrechtsche Bisdom III Deel.*

ELSIUS, (PHILIP) geboortig van Brussel, een eremyt van de Augustyner orde, gestorven in den jare 1654, heeft een werk in 't licht gegeven wegens de schryvers van zyne orde, het welk voor tytel voert: *Encomiasticon Augustinianum.* Men mag zyn boek aanmerken als het werk van een verblind man, die niet anders beoogt dan den roem en groten naam zyner orde, wiens halven hy van alle kanten byeen geraapt heeft al het gene hy zegt van de schryvers zyner orde, en van hunne schriften, met heel weinig oordeel. Hy is te vrede geweest met de naamlysten van anderen af te schryven, zonder eenige verkiezing, noch onderscheiding, behalven dat hy onder de Augustyner eremyten verscheide anderen heeft ingevoegt, de welke nooit van zyne orde geweest zyn. *Labbé Bibl. Bibl. p.* 142. *Baillet Jug. des Savans sur les Critiques Hist.*

ELSLO, eene heerlykheit tusschen Maastricht en Stochem aan de Maze gelegen, naby de grenzen van het hertogdom Gulik, den grave van Aremberg toebehorende. In 't jaar 1700 trachtte keur Paltz voor opperleensheer daar van erkent te worden; maar de bezitter verklaarde zich voor een vazal van de Staten der vereenigde Nederlanden.

ELSLO, een der dertien dorpen van de Vriesche grietenyë Stellingwerf Oosteinde, onder het quartier van Zevenwolden, heeft onder zich de buurt Tronde, en wordt met Makkinga en Langedyk door een Gereformeerd Predikant bedient, behorende onder de classis van Zevenwolden. *Winsemius.*

ELSPEET, een dorp in de Veluwe, door Pighius in zyn *Hercules Prodicius* genoemt de verblyfplaats van *Ælius.* Hier was in de Roomsche tyden eene Parochiekerk, en in de zelve eene vikary, op den naam van St. Antonius. Het recht om iemandt tot Pastoor te benoemen kwam den Pastoor van het dorp Ermel toe. Na de Hervorminge hier te lande is Elspeet met een eigen kerkenleeraar voorzien, staande onder de classis van de Neder-Veluwe. *Oudheden van Deventer II Deel.*

ELST, in de oude brieven *Elista* genoemt, een treffelyk dorp, met een gerechtshof, gelegen in de Opper-Betuwe, tusschen Arnhem en Nimwegen. Op het gemelde gerechtshof heeft keizer Henrik de II, gelyk in zyn openbrief van het jaar 1003 te lezen staat, wel eer met zynen hofstoet eenigen tydt huis gehouden. In den jare 1222, in het zesde jaar van den koning Theodorik, heeft Karel Martel, de grootvader van Karel den Groten, dit dorp geschonken aan de kerke van Utrecht. Het zelve wordt ook by Wilhelm Heda, in het leven van *Willebrordus*, naar een daar by gelegen kasteel *Marithaime* genoemt. In dit dorp, gelyk ook in het naburige dorp Westervoort, is het geloof verkondigt door S. Werenfridus, gesproten uit Engelandt, en, naar het verhaal der schryvers, naar Elst gezonden door S. Willebrordus, aan wien, of aan de kerke van Utrecht, dit dorp, als gezegt is, kort te voren door den voornoemden Karel geschonken was. De openbrief van deze gift staat by W. Heda te lezen, en is gegeven in het kasteel Tulpiak den 9 July des bovengemelden jaars 1222. S. Werenfridus is ook in de kerke van Elst, door S. Willebrord op den naam van de S. Salvatorskerk ingewyd, begraven geweest; het welk de reden is, waarom hy in dit dorp altoos met grote statie is geviert geweest. Baldricus van Kleef, XV bisschop van Utrecht, heeft te Elst een Kapittel opgerecht van acht kanunnikdyën, by welke de ridder Hendrik Ingelandt in den jare 1445 nog vier andere gevoegt heeft. Onder Elst heeft ook een nonnenklooster gestaan, het welk naar de H. maagdt Maria genoemt was, en onder het Kapittel van Utrecht behoorde. De laatste nonnen zyn van hier verplaatst, en by de nonnen van Huissen, als naar den

zel-

zelven regel levende, gaan wonen. Door de verwisseling van eenige plaatsen, de welke in het jaar 1225 tusschen den bisschop van Utrecht en den vorst van Gelderlandt is aangegaan, is Elst ook aan de Gelderschen gebleven. Wanneer die van Nimwegen in den jare 1588 een inval deden in de Betuwe, en daar vele dorpen plunderden, wierdt Elst door hen in brandt gestoken. Men weet 'er de rechte oorzaak niet van, doordien alle die dorpen onder brandschatting stonden: doch het is niet onwaarschynlyk, dat de Spaansche soldaten daar toe bewogen wierden door mangel van betalinge. Het dorp is naderhandt wederom herstelt, en tegenwoordig zeer aanzienlyk. Het zelve heeft kerk en Predikant, staande onder de classis van Nimwegen. *Pontanus Geldersche Geschied. Hist. van het Utrechtsche Bisdom III Deel.*

ELSTER, in 't Latyn *Elyster*, eene rivier, die niet verre van een dorp van den zelven naam in het Voigtlandt, omtrent anderhalf mylen van de stadt Adorff voortkomt, voorby Oelsnitz, Plauen, Graitz, Gera, Zeitz en Pegau loopt, en zich eindelyk naby Merseburg in de Saale ontlast.

ELSTER, in 't gemeen de *Zwarte Elster* genaamt, is een andere rivier, die aan de grenzen der markgraafschappen Meissen en Opper-Lausnitz ontspringt, voorby Hoyerswerda, Senftenberg, Muckenberg, Elsterwerda, Arenbruk, Ubigau, Hertzberg, Schweinitz en Jessen loopt, en eindelyk, na dat zy de rivieren Rasnitz, Reder, nevens vyf of zes andere, heeft ingenomen, by het dorp Elster, niet verre van Wittenberg, zich met de Elve vereenigt.

ELSTER, een oud open marktvlek in de Saxische keurkreits en 't ampt Wittenberg, maar omtrent een myl van deze stadt gelegen, daar de zwarte Elster in de Elve valt, waar van het ook den naam voert. Men zegt dat het voormaals de oudste stadt in keur Saxen is geweest, en dat het over de Elve heeft gelegen, maar door het water verwoest is. *Peckenstein Theatr. Sax. P. III. p.* 155. *Albini Meisn. Landchron. p.* 353.

ELSTER, of *Elstra*, een adelyk huis, stedeke of vlek in de Opper-Lausnitz, niet verre van den oorspronk der zwarte Elster, boven Camentz, behoort die van *Knoch* toe, en te voren die van *Ponigkau*. Onder het zelve behoren verscheide dorpen, inzonderheit aanzienlyke bosschen. In 't jaar 1657, en wederom 1663, heeft dit steedtje een zwaren brandt geleden. *Grossers Lausnitz. Merkw.*

ELSTERBERG, een steedtje of vlek in Voigtlandt aan de Elster, tusschen Plau en Graitz, legt wel in het ampt Plauen, maar staat onder den keurvorst van Saxen. Voormaals hebben zich byzondere heeren *van Elsterberg* geschreven, die uit het geslacht der graven van Arenshaug hunnen oorsprong hadden, en eene byzondere linie uitmaakten. *Bayers Geograph. Jenens. p.* 227. & 280 *seq.*

ELSTERWERDA, een marktvlek aan de zwarte Elster, boven daar de Poltznitz in de zelve loopt, in Meissen, in het ampt Grossen-Hayn, heeft die van *Rohr* en *Maltitz* toebehoort; maar is in 't jaar 1707 door koop aan den baron *van Leuendal*, toenmaals keur-Saxische kamerpresident, gekomen, *Knauth Prodr. Misn. p.* 166.

ELSWICH, (JOHAN HERMAN VAN) een Luthersch Godgeleerde, wierdt den 19 Juny des jaars 1684 te Rendsburg, in Holstein, uit een oud adelyk geslacht geboren, het welk gedurende de Nederlandsche beroertens, ten tyde der dwingelandyë des hertogs van Alba, wegens den Godsdienst uit Gelderlandt gevlucht was, en zich in Holstein hadt nedergezet. Johan Herman van Elswich studeerde te Lubek, Rostok, Leipzich, Jena, en Wittenberg, in welke laatstgemelde hogeschole hy Meester in de vrye kunsten, en Adjunctus in de Philosophie wierdt gemaakt. Vervolgens wierdt hy in den jare 1717 tot Predikant naar Stade, in het hertogdom Bremen, beroepen, en daar op te Wittenberg Licentiaat in de Godgeleerdheit gemaakt. Hy overleedt den 10 Juny des jaars 1721, hebbende de volgende werken in het licht gegeven, als: het boek van Simonius *de literis pereuntibus*, met zyne aantekeningen; *Epistolæ familiares varii, Theologici potissimum argumenti*; *Launojus de varia Aristotelis fortuna in schola Parisiensi*, waar by hy gevoegt heeft: *Schediasma de varia Aristotelis in scholis Protestantium fortuna*; *Commentatio de reliquiis Papatus ecclesiæ Lutheranæ temere affictis*; *Dissertationes de Melchisedecho*, *Formula Concordiæ in Dania non combusta*, *Recentiorum in Novum Foedus Critica*, *Fanaticorum palinodia*, enz. voorts: *Observationes Philologicæ super Witteri Commentatione in Genesin*; *Vindiciæ diascepseos Hunnianæ*. Nog meende hy uit te geven: *Historia ecclesiæ Holsaticæ*; *Historia Philosophica*; *Psellus de operationibus Dæmonum*, en *Hyperius de ratione studii Theologici*, met aantekeningen; maar wierdt door de doodt daar aan verhindert.

ELTEN, in een brief van keizer Otto den Groten *Altine*, en in een ouder brief van den zelven Otto *Eltene* of *Eltnon* genoemt, is tweederhande. Het eerste, op een berg gelegen, wordt *Elterenberg*, of *Hoog-Elten*, genoemt; het andere, een dorp, leggende in het vlakke veldt, aan den voet van Elterenberg, heeft den naam van *Neder-Elten*, of *Laag-Elten*. Elterenberg is gelegen op de grenzen van het graafschap Zutphen, digt by het landt van Kleef. Op dezen berg heeft Wichman, graaf van Zutphen, eene zeer vermaarde abdy opgerecht, waar van het volgende artykel handelt. Het drostampt van Elten, eerst onder het graafschap Zutphen behoort hebbende, wierdt in den jare 1473 door hertog Karel van Burgundië geschonken aan den vorst van Kleef, wegens de grote diensten, door den zelven aan het huis van Burgundië gedaan, welke gift naderhandt, in den jare 1577, door den aartshertog Maximiliaan van Oostenryk wierdt bevestigt. *Pontanus Hist. Gelr. pag.* 553. 562.

ELTEN, (HET KLOOSTER of DE ABDY VAN) eene beroemde abdy van adelyke maagden, het oudste en rykste van geheel Gelderlandt, opgerecht door Wichman, graaf van Zutphen, op den voorgenoemden Elterenberg, voorzien met eene kapelle, ter eere van den Zaligmaker en S. Vitus ingewyd, en door hem beschonken met verscheide landeryen, onder anderen met de heerlykheit van het Gooi, wordende zyne dochter *Lutgardis* tot eerste abdisse daar van aangestelt. Deze stichting wierdt door keizer Otto den Groten bevestigt in een brief, gegeven den 3 Augustus des jaars 970, en te vinden in de *Historie van het Utrechtsche Bisdom III Deel, pag.* 334 *enz. edit. in* 8. Daarenboven hadt de zelve keizer twee jaren te voren het gebiedt van Urch en Naardingerlandt, nevens al het gene des keizers schatkist in het graafschap van Hamalandt toebehoorde, aan de gemelde abdyë geschonken by een openbrief, gegeven te Pistoja den 29 Juny des jaars 968, en in het zo even gemelde werk, *pag.* 337, 338, gevonden wordende; alle welke giften en ordonnantiën door Otto den II, zone van Otto den Groten, zyn bevestigt door een openbrief, verleent te Nimwegen in den jare 973. Maar graaf Wichman kort daar na overleden zynde, heeft Baldricus, graaf van Kleef, en met Wichmans tweede dochter Adela getrouwt, zich tegen de gemelde gifte aangekant, uit hoofde van zeker recht, het welk toen doorgaans gebruikelyk was, en daar in bestondt, dat de landgoederen, voornamentlyk die van de voorouderen gekomen waren, niet vervreemd, of zonder de toestemminge der erfgenamen op een anderen overgetekent mogten worden, van welk gebruik verscheide voorbeelden in de *Analecta* van Matthæus (*Tom.* VI, *pag.* 37) aangehaalt worden. Dit geschil langen tydt geduurt hebbende, ontboodt keizer Otto de III de partyen voor zich, en vermaande hen tot eendragt. De zaak wierdt eindelyk ook op dezen voet bemiddelt, dat het klooster vier hoeven, of leenen, met al het bouwgereedschap, daar toe behorende, aan graaf Baldrik zou overgeven, welk verdrag door Otto wierdt goed gekeurt. Deze keizer heeft ook de inkomsten der abdyë niet weinig vermeerdert, en nieuwe voorrechten by de oude gevoegt, zo als by Pontanus (*Hist. Gelr. lib. V, pag.* 72 &c.) kan gezien worden. De gemelde vergunningen van de drie Ottoos heeft Lotharius van Saxen in een brief van den jare 1134 op nieuw bevestigt, in welken de abdy van Elten onder 't sticht van Utrecht gerekent wordt. Behalven de tydelyke rechten heeft deze abdy ook eenige geestelyke rechten bezeten, als het recht om op haar beurt een *Persona* in de kerke van Naardingerlandt aan te stellen, daar de proosten van S. Salvators-, en zomwylen ook die van S. Janskerke, ook een beurt in hadden. Ook hadt ze het recht om de pastoren van Nyekerke, van Neder-Elten, en van meer andere plaatsen, te benoemen.

Voorts wordt deze adelyke stichting zomwylen een genootschap, of Kapittel, zomwylen eene abdy, zomwylen een konvent, en ook wel eene koninklyke kerk genoemt, als zynde door koningen of oppervorsten gesticht, begiftigt en bezorgt, en omdat 'er gene andere maagden, dan uit vorsten of graven gesproten, aangenomen wierden. De overste heeft den tytel van abdisse, ja van abdisse door Gods genade, gevoert, zo als uit de oude brieven te zien is; uit welke brieven mede blykt, dat deze abdy, zo wel als de omleggende landstreek, eenige eeuwen lang onder het bisdom van Utrecht heeft gestaan. Voor het overige waren de maagden in deze abdyë gene rechte nonnen, maar kanunnikessen, en daar woonden zo wel kanunniken als geestelyke maagden in, als duidelyk vermeld staat in een brief van het gansche konvent, in welken Naardingerlandt, anders Gooilandt, of het Gooi, door de abdisse Gydelindis, of Godelindis, of Goldela, aan graaf Floris den V, met toestemminge van het geheele konvent, in pacht wordt opgedragen, te vinden in de *Beschryving van het Utrechtsche Bisdom II Deel, pag.* 366. Zie *Pontanus Hist. Gelr. pag.* 68 &c. 102. 553. 562. *Hist. of Beschryv. van het Utrechtsche Bisdom III Deel, pag.* 334 *enz.*

ELTERLEIN, een bergsteedtje in het Meisnische Ertzgebergte en het ampt Grunhayn, tusschen Sneibenberg en S. Anneberg, anderhalve myl van Grunhayn gelegen. Het schynt zynen naam van des zelfs ouderdom te hebben, vermits het wel de oudste plaats in 't gansche Ertzgebergte, en van 700 jaren herwaarts uit oude oirkonden bekend is. Men zegt, dat het voor dezen *Quedlinburg* genoemt wierdt, zynde van verscheide keizeren, koningen en vorsten (gaande eene grote landstraat uit Bohemen door deze plaats) met grote voorrechten begiftigt, en hebbende onder de Schonburgsche heerlykheit Hartenstein behoort. *Knaut Prodr. Misn. p.* 159. *seq. Zeileri Topogr. Sax. Sup. p.* 75.

ELTHAM, eene stadt in Engelandt, met een jaarmarkt, in de landstreek van het graafschap van Kent, de welke men *Black-Heath* noemt. Het is eene goede stadt, omringt met grote bosschen, hebbende een groten toeloop van den adel. Zy is acht Engelsche mylen van Londen gelegen. *Moreri in 't Engelsch.*

ELTMAN, eene kleine stadt in het bisdom van Wurtsburg, in Frankenlandt, is gelegen aan den Mayn, drie mylen beneden de stadt van dien naam. *Maty Diction.*

ELTHLAD, eene stadt van het geslacht van Juda, de welke naderhandt aan die van den stamme van Simeon gegeven wierdt. *Jozua XV*, 30. *XIX*, 4.

ELTOR, in 't latyn *Elana*, eene stadt in 't Steenachtig Arabië, omtrent by de zelve plaats gelegen, daar de kinderen Israël uit de Rode zee zyn uitgekomen. Daar wordt een grote koophandel gedreven met de waaren, die uit Indië en andere Oostersche plaatsen daar gebragt, en van hier door gansch Egypten en in andere naburige landen vervoert worden. *Dapper Beschr. van Arabië.*

ELUL is de naam van de zesde maandt der Hebreën, de welke met onze Augustus overeenkwam. In de zelve waren gene byzondere feestdagen dan die van de nieuwe maan en de Zabbathdagen.

bithdagen. *Sigonius & Genebrardus de Calend.. Hebr. Torniel A. M.* 2545, *num.* 32.

ELUZATEN, oude volkeren van Aquitanië. Zy hadden de Vazaten ten Noorden, de Ausciten en de Nitiobrigen ten Oosten, de Benearniten ten Zuiden, en de Tarbellische Datiten ten Westen. ELUSA was hunne hoofdstadt, en hun landt begrypt tegenwoordig het grootste gedeelte van Gascogne, en het Westelyk gedeelte van het graafschap van Armagnac. *Baudrand.*

ELVA, of ELBA, in 't Latyn *Ilva*, of *Æthalia*, een eilandt in de Toskaansche zee, tegen over de vesting Piombino, en omtrent 4 Duitsche mylen van 't vaste landt gelegen, welkers lengte 4 of 5, maar de breedte niet boven eene Duitsche myle bedraagt. Het heeft eenige voorgebergtens, waar van het eene *il Capo della Calamita*, of het ongelukkige voorgebergte, genoemt wordt. Dit eilandt brengt veel yzer voort. Men zegt, dat het daar niet kan gesmolten worden, maar dat men het naar andere plaatsen moet brengen. Men voegt 'er by, dat de afgang van het uitgegraven yzer alle twintig jaren door nieuwen aanwasch in de aarde aangroeit. Voortyds heeft dit eilandt het geslacht der *Apianen* toebehoort, van welke keizer Karel het zelve voor een gedeelte op dat van de Medicis heeft gebragt. *Cosmus* de I *de Medicis*, eerste groothertog van Florence, heeft aan de Noord-Westkust eene fraaie stadt gebouwt, welke hy *Cosmopoli* noemde, en tot den zeehandel zocht bekwaam te maken. Onder anderen liet hy 'er een paleis bouwen, en heeft de zitplaats van de ridderorde van S. Stephanus, door hem gesticht, daar gevestigt. De haven by Cosmopoli heet *Porto Ferrajo*, in 't Latyn *Portus Ferrarius*. Niet verre van daar, aan de Noord-Oostelyke kust, legt de aanzienlyke vesting van de kroon van Spanje, *Portolongone*, waar van hier na een afzonderlyk artykel volgt. De vorsten van *Piombino* bezitten een tamelyk gedeelte van dit eilandt als een leen van Spanje.

ELVE, in 't Latyn *Albis*, eene vermaarde rivier in Duitschlandt, ontspringende op het Reuzen gebergte, by den zo genoemden Duivelsgrondt, in de graaflyke Schafgottische heerlykheit Kynast, niet verre van de Boheemsche grenzen. In den beginne zyn het twee beeken, waar van de eene, uit 6 bronnen bestaande, de *grote Elve*, en de andere, uit 5 bronnen zamenvloejende, de *kleine Elve* genoemt wordt. Deze beide komen by Gendorf zamen; waar op de Elve Bohemen, Opper-en Neder-Saxen doorstroomt, en ten laatsten by Risbuttel, 14 mylen beneden Hamburg, in de Noordzee valt. Drusus zou tot aan de Elve met zyne Roomsche macht gekomen, maar door een byzonder voorval gedwarsboomt zyn om over de zelve te trekken. *Dio Cassius. l.* LV. *Strabo l.* VII. *Plinius. Lucanus. Silius Italicus. Munsteri Cosmogr. l.* III. *Bertii Descriptio German. Fabricii Annal. Urb. Misnens. l.* I. *Albini Meisn. Land-Chron. tit.* 24. *Polii Historia incendii pag.* 122. *seq. Balbini Miscel. l.* I. *cap.* 3, 4, &c. *Knauth Prodrom. Misn. pag.* 7, *seq.*

ELVAS, of ELVA, door de Castilianen *Yelves* genoemt, in 't Latyn *Helva*, eene stadt in Portugal, in de provincie van Alentejo, met een bisdom, onderhorig aan dat van Evora. De zelve is sterk, zynde gelegen op een heuvel, die een klein riviertje aan zynen voet heeft, omtrent twee mylen van Guadiana of Anas. Zommige schryvers zyn van gevoelen geweest, dat deze stadt door de Helvetische Gaulen, de welke die van het Vivarez zyn, is aangelegt. De Moren versterkten deze plaats, en bouwden daar eene schone mosquee of tempel, de welke tegenwoordig de Kathedrale kerk is. De Spanjaarden belegerden Elvas te vergeefs in den jare 1659, en wierden zelfs naby die stadt door de Portugezen overwonnen. *Arius Varella hist. Elv.*

ELVIR, de zeven en twintigste Kalif of opvolger van Mahomet, was de zoon van Pisafires, den laatsten Kalif van Syrië, of van Babel. Deze naar Egypten gevlucht zynde, wierdt aldaar als hogepriester ontfangen, en de Egyptenaren verzamelden hunne gansche krygsmacht om den vorst des lands, dien zy aanmerkten als een onrechtvaardig bezitter, van den troon te stoten. Deze vorst vondt een krygslist uit om het onweder, met het welke hy gedreigt wierdt, af te keren, en vaardigde gezanten af om Elvir als souverein te erkennen omtrent al het gene den Godsdienst belangde, zich zelf aanbiedende om uit zyne handen den zabel en de laarssen te ontfangen, welke tekenen waren van eene onafhankelyke oppermacht wegens het gene de wereldlyke zaken betreft. De vrede wierdt op deze voorwaarden tusschen hen gesloten omtrent den jare 990, en Elvir bleef Kalif van Egypten *Marmol de l' Afrique l. II.*

ELVIRE, in het Latyn *Eliberis*, eene stadt, eertyds zeer bericht in Spanje. Zy is zedert verwoest, en naauwlyks weet men waar zy gestaan heeft. De geleerden spreken 'er zeer verscheidentlyk van; want, volgens het zeggen van zommigen, is zy *Granada*, of, gelyk anderen willen, *Collioure*. Doch het is waarschynlyk, dat de eene en de andere zich vergissen, dewyl Granada eene nieuwer stadt is, en dat de andere in het Roussillon gelegen is, en *Illiberis* of *Caucoliberis* genaamt; en die gene, waar van hier gesproken wordt, is *Eliberis* genaamt. Echter is het zeker, dat de stadt Elvire, eertyds de hoofdstadt, een klein vlek is in het koninkryk van Granada. De bisschoppelyke zetel is naar Granada verplaatst, welke stadt door den ondergang van de andere is opgekomen. *Mariana hist. Antonius Augustinus. Ferdinand de Mendoza. Baronius. Ferrari in Lex. Geogr. Miræus Georg. Eccl.* &c.

Kerkvergadering van Elvire.

De tydbeschryvers zyn verlegen met aan te tonen, in wat tydt de kerkvergadering van Elvire gehouden is. Eenige schryvers geloven, dat de zelve gehouden wierdt in den jare 305, onder de regeering van den paus Marcellus; doch de vader Morin bewyst met genoegzame bondige redenen, dat zulks geschied is voor den tydt van S. Cyprianus. Wat hier van zy, de kerkvaderen, die daar vergadert waren, maakten in dit concilie een en tachtig kanons of besluiten, de welke nog in wezen zyn, nevens eenige stukken, verzamelt door verscheide schryvers, en met de geleerde aantekeningen van Ferdinand Mendoza, en van Gabriel de l'Aubespine, bisschop van Orleans, voorzien. Deze kanons verstrekken tot een getuigenis van de strengheit der eerste kerke: want in de zelve wordt uitdrukkelyk verboden het Nachtmaal uit te reiken in doodsnoodt aan die genen, die tot afgodery zouden vervallen zyn, aan die genen, die uit enkele kwaadaardigheit iemandt om hals gebragt hadden, aan die genen, die na de boetvaardigheit over zonde van onkuischheit op nieuw daar toe vervallen waren; aan die genen, die de eerbaarheit der vrouwen verkocht hadden, die hunne schoonmoeder getrouwt hadden, of die hunne dochters zouden uithuwelyken aan afgodische priesters; voorts aan die genen, die zich zouden te buiten gegaan hebben met een jongeling, en die valschelyk een bisschop, een priester of een diaken zouden hebben beschuldigt, enz. *T. I. Conc. Morin de Pœnit.*

ELVODUGUS, bygenaamt *Probus*, een Engelsch monnik, heeft geleeft in het laatst der zesde eeuwe, omtrent het jaar 590. Hy is de eerste geweest, die zich onderwonden heeft, met de hulp der Romeinsche schryvers de Historie zyns lands te zuiveren van de verdichtselen, met welke de zelve bezet is in hare beginselen. *Balæus & Pitseus de script. Angl. Vossius de Hist. Latin. l. II, c.* 23.

ELWANGEN, eene stadt tusschen Wurtenberg en Oettingen aan de Fransche grenzen, echter nog in Zwaben gelegen. Zy heeft haren naam van een oliphant, om welke reden Bruschius haar in 't Latyn *Elephantiacum* noemt. Ze behoort aan den proost van Elwangen, en de kanunniken hebben 'er schone huizen gebouwt. Digt hier by is op een berg het vorstelyk slot Schonberg gelegen, het welk zeer vermakelyk legt, hoewel naar de oude wyze gebouwt. Daar tegen over, buiten de stadt, staat een kerk, geheel alleen op een berg, bovenmaten kostelyk gebouwt, en met voortreffelyke sieraden voorzien. Die van de stadt en de naby gelegene dorpen doen dagelyks bedevaarten derwaarts. In 't jaar 1522, als keizer Karel de V Metz belegerde, heeft de Duitschmeester de stadt Elwangen overrompelt; maar de hertog van Wurtenberg, als beschermheer van de zelve, heeft ze op het verzoek der kanunniken wederom doen overgeven. Insgelyks is Elwangen in den Duitschen oorlog eenige malen ingenomen. *Merian in Topogr. Suev. Bruschius Chronol. monast. German.*

ELWANGEN, een vorstelyk sticht en proostdy in Zwaben, draagt de benaming van de stadt van den zelven naam. Eerst was het een klooster van de Benedictyner orde, in 't jaar 764 door Hariolphus en Erlolphus, beide na malkander bisschoppen te Lingow, en biechtvaders van keizer Karel den Groten, gebouwt, zynde de lighamen der H. martelaren Sulpitius en Servilianus derwaarts gebragt. Naderhandt is het met toestemming van koning Pipin tot eene abdy gemaakt. Eindelyk zyn in 't jaar 1460, of 1462, de abt Johan Hirnheim, met bewilliging van den paus en de ordensbroederen, tot prooft, en de monniken tot wereldlyke kanunniken gemaakt, nadat lang te voren Hendrik de tweede in 't jaar 1011 de proostdy tot een vorstelyk sticht hadt verklaart: hoewel het Hohenzollersche informatie-geschrift, het welk de proosten, om plaats en stem onder de oude vorsten te hebben, op den ryksdag hebben overgelevert, meldt, dat eerst in 't jaar 1555 deze proostdy tot den vorstenstandt is verheven. Maar de proosten van Elwangen hebben daar tegen ingebragt eene informatie, en de zelve aan het Directorium in 't jaar 1641 overgegeven, willende beweeren, dat Lodewyk de IV in 't jaar 1323 en 1332 het sticht met vele voorrechten en Ryksregaliën heeft begiftigt, waar by keizer Karel de IV in 't jaar 1347 de confirmatie van den reets gegeven vorstenstandt, en Frederik de III de exemptie van andere gerechten, enz. voegde. Het is mede bekend uit de Ryks-uitspraken van de jaren 1500, 1532, 1541, 1542, 1544, enz. dat de proosten van Elwangen reets voor 't jaar 1555 op de Ryksdagen onder de vorsten hebben gezeten, en na Worms getekent. En hoewel de Proostdy in 't jaar 1521 onder de gemeene prelaten staat, is het echter eertyds omtrent de Ryks uitspraken wel meer, en zelfs den vorstelyken abt van Fulda nog in 't jaar 1524 gebeurt, dat vorstelyke abten na de prelaten, en de bisschoppen na de abten hebben getekent. Uit hoofde van deze oude vorstelyke hoogheit twist de prooft van Elwangen met den abt van Kempten en met den abt van Murbach om den voorrang. Deze twist is wel niet afgedaan, nochtans heeft Elwangen van 't jaar 1654 af voor den abt van Murbach, en onmiddelyk na dien van Kempten gestemt. Van wereldsche heeren zyn 'er twaalf in dit sticht. Het sticht heeft ook zyne erf-ampten, ten bewyze van des zelfs zonderbaren voorrang voor andere Ryksproostdyen. De vryheeren *van Rechberg* zyn erfschenkers, de *Adelmannen*, of die *van Adelmansveldt*, zyn erf-maarschalken, de baronnen *van Freiberg* erf-kamerheeren, en de edele *Blarer van Wartensee* erf-truchsessen. Het sticht heeft den hertog van Wurtenberg tot beschermheer, en is ten eenemale Roomsch-Katholyk. Het zelve is gelegen in den Zwabischen kreits, boven aan de Frankische grenzen, tusschen Wurtenberg en Oettingen. De hoofdplaats is de stadt Elwangen, waar toe nog behoren Lautern aan den ouden Rheimsdal, en Tanneberg, twee aanzienlyke vestingen. *Bucelin. Germ. sacr. P. II. p.* 29. *Werlich. Augsp. Chron. Lundorp Act. publ. tom. V. l.* IV. *c.* 44. *p.* 413. 586. 619. *Zwanzig Theatr. præced. P. II. Pfeffinger ad Vitriar l.* I. *tit.* 15.

ELXAI, of HELXAI, als mede ELCESAI en ELCI genoemt, een valsch Joodsch Propheet, de welke, nevens zynen broeder *Joxai*, onder de regeering van den keizer Adrianus allerhande dwalingen uitstrooide. Zyne navolgers wierden ELCESAITEN genoemt, welken hy onder anderen inboezemde, dat

zy

zy by het broodt, by het zout, water, hemel, de lucht en den windt moesten zweren, waar omtrent hem de bedrieger Mahometh heeft gevolgt. *Epiphan. Hær.* 19. *Baron. ad an.* 105. *Forbes. Instruct. l.* IV. *c.* 5. §. 14.

ELY. Zie ELYT.

ELYA; of *Elia*, daar zyn twee Israëliten van dien naam geweest, beide van het geslacht van Benjamin, de welke na de terug komst uit de gevangenisse van Babel hunne vrouwen wegzonden, om dat zy den Joodschen Godsdienst niet toegedaan waren. *1 Kronyk. VIII*, 27. *Ezra X.*

ELYATHA, of *Eljatha*, de achtste zoon van Heman. Hy is geplaatst in de twintigste rang der Leviten, en wierdt aangestelt om voor de arke te zingen. *I Kronyk. XXV*, 27.

ELYMÆI, volkeren van Sicilië, bondgenoten der Carthaginenzen. Byna alle de schryvers, die gewag van hen maken, zeggen, dat zy afkomstig zyn van de Trojanen, en van een zekeren *Elymus*, den medegezel van Acestes. *Strabo. Servius.* Doch Scylax is van een ander gevoelen, en onderscheidt hen van de Trojanen. Dionysius van Halicarnassus zegt, dat zy uit Italië gekomen zyn lange jaren voor den oorlog van Troja. Men verhaalt, dat zy gene andere woningen dan in de gebergten hadden, alwaar zy de steden Eryce, Egeste en Telle bewoonden. Het is om deze reden, volgens de aanmerking van Bochart, dat zy waarschynlyk den naam van *Elymai* hebben gekregen van het Syrisch woordt *Alim*, of *Elim*, het welk *hoog* en *verheven* betekent, omdat zy de hoogste plaatsen van Sicilië bewoonden. *Bochart in Phaleg.*

ELYMAS, een valsch propheet. Zie BAR-JESU.

ELYMEEN, volkeren van Asië, of van Persië, naby Suza. Zy voegden zich by Nabuchodonosor, en deden hem zeer grote diensten gedurende den oorlog, dien hy voerde tegen Arphaxad, koning der Meden, en in den veldslag, die 'er voorviel in de vlakte van Arioch in het zeventiende jaar der regeering van dezen Assyriër. Arphaxad wierdt daar overwonnen, en des zelfs leger in de panne gehakt. Dit volk nam den naam van de stadt *Elymaïs* aan, die de hoofdstadt van hun landschap was. *Het boek Judith* I, 6. *Simon Dict. de la Bible.*

ELYSII, of LUGII ELYSII, is de naam van zeker volk in Duitschlandt, van welke Tacitus gewaagt. Zy woonden daar nu Silesië is, en hunne hoofdstadt was *Carrodunum*, het welk tegenwoordig *Krakau* is. Anderen geven voor, dat 'er volkeren van dezen naam by Lausnitz hebben gewoont. *Sanson. Brietus. Luca Schles. Chron.*

ELYT, of ELY, in 't Latyn *Elia*, of *Helia*, is de naam van een eilandt en een stadt in het Noorden van Cambridgeshire. Dit eilandt, het welk de rivier Ouse maakt, is zeer ongezond, dewyl het tusschen verscheide moerassen legt. De stadt ELY op dit eilandt staat aan de Westzyde van de rivier Ouse, en heeft niets merkwaardigs dan de schone Domkerk, die de H. Ethelreda is toegewyd en voor dezen eene abdy-kerk was. Het Westelyk gedeelte van de zelve is, na dat ze tot een Domkerk wierdt gemaakt, van den bisschop Ridal met grote kosten vernieuwt, of liever van nieuw opgebouwt. Deze kerk is door Ethelreda, gemalin van Egfrid, koning van Northumberlandt, gesticht, die hier een nonnenklooster oprechtte, het welk naderhandt in een monnikenklooster is verandert. Koning Edgar en zyne opvolgers gaven aan dit klooster zulke heerlyke privilegien en goederen, dat Richard, de tweede abt, koning Hendrik den I zocht te bewegen, om 'er een bisdom van te maken, en de abdy in eene bisschoppelyke hoofdkerk te veranderen. Dit deedt de koning, en de bisschop van Lincoln, onder wiens kerkelyk gebiedt het lag, kreeg drie leengoederen van deze abdy tot een equivalent voor zyne jurisdictie. Maar gemelde abt leefde niet zo lang, dat hy de vruchten van zynen arbeidt kon genieten, invoegen Hervy, bisschop van Bangor, de eerste was, die in 't jaar 1109 dit nieuwe bisdom met alle des zelfs rechten in bezit nam, welke rechten naderhandt onder de regeering van Hendrik den VIII, volgens een besluit van het Parlement, zyn ingetrokken, of ten minste zeer vermindert. Het kerkelyk gebiedt aan en voor zich zelve, schoon het den bisschop redelyk veel opbrengt, gaat nochtans niet verder dan het graafschap Cambridge, en heeft 141 karspelen, waar van 75 leenbaar zyn. Het heeft maar een aartsdiaken, namentlyk dien van Ely, en wordt in 's konings boeken op 2134 ponden geschat. De tienden der geestelyken bedragen 384 ponden. Ely legt 56 mylen van Londen. *Camden. Spedæus. Smith de Rep. Anglor. p.* 46.

ELYZEESCHE VELDEN. De Heidenen, en voornamentlyk de dichters, noemden aldus de plaats, daar zy geloofden dat de zielen der rechtvaardigen na de doodt overgebragt wierden, menende, dat de zelve daar volkomentlyk gelukkig waren. Het was, naar hun zeggen, een zeer aangename en genoegchelyke plaats. Het is niet onwaarschynlyk, dat dit verdichtsel van de Pheniciërs is uitgevonden, en dat de naam van *Elysium* voortkomt van hun woordt *Aliz*, het welk *vrolyk* beduidt, hebbende de Grieken de *A* in een *E* verandert. Evenwel de dichter Virgilius *lib.* I *Georgicor.* zegt, dat 'er velden in Beotië waren, genaamt de Elyzeesche, het welk door Tibullus en Propertius bevestigt wordt, de welke die velden verbeelden als zeer lustige plaatsen, alom met bloemen bewasschen, en zeer aangenaam zo voor het oog, als den reuk. Doch al het gene 'er die dichters van gezegt hebben, is uit Homerus getrokken, die de eerste van allen daar gewag van gemaakt heeft *Odyss.* V, gelyk ook Plutarchus *in vita Sertorii* en *in Consolat. ad Apollon.* Men kan wegens dit onderwerp Jakob Windet nazien *de vitâ functorum statu, sect.* 8. Diodorus Siculus, beschryvende de lykdiensten der Egyptenaren, spreekt van aangename velden, de welke by Memphis gelegen waren. Homerus plaatst daar mede de Elyzeesche velden, en op eene andere plaats spreekt hy in het algemeen van de zelve, alwaar men, zo hy zegt, een vrolyk en gerust leven leidt; op welke plaats nooit sneeuw, noch regen, noch eenige hagelbuien vallen, en daar de zoele winden de menschen verfrisschen. Hesiodus plaatst de Elyzeesche velden op de eilanden van den Oceaan. Dionysius de landbeschryver op het witte eilandt der Zwarte zee; Virgilius plaatst de zelve in Italië, en Plutarchus in de Maan. Plato, een man van groter verstandt, noemt de plaats, in welke de rechtvaardigen een eeuwigdurend geluk na hunne doodt zullen genieten, de Elyzeesche velden, zonder nochtans de plaats, daar zy zyn, te bepalen. Ettelyke schryvers hebben de Elyzeesche velden op de Gelukkige Eilanden geplaatst. Hoewel de oude schryvers dusdaniglyk verschillen, echter komen zy alle daar in overeen, dat 'er een paradys is voor de rechtvaardigen na hunne aflyvigheit, aan het welke zy den naam van Elyzeesche velden hebben gegeven. *Antiq. Gr. & Rom.*

ELYZEESCHE VELDEN wordt tegenwoordig genoemt zekere landstreek in het koninkryk van Napels, by de stadt Bajæ. Zy is niet groot in haren omtrek, en men vindt 'er byna niet anders dan bosschen en overblyfselen van oude grafsteden en andere oude gedenkstukken. De landbouw is hier onvergelykelyk, en zo aangenaam, dat 'er, gelyk men voorgeeft, byna altydt lente-en zomertydt is. Ook zegt men, dat wanneer het oude lof afvalt, het nieuwe terstondt wederom voortkomt, en dat men 'er om Kerstydt meermalen groene erten heeft gevonden. *Misson* 23 *Brief. Delic. d'Ital. VI. p.* 19.

ELZA, eene kleine rivier in Silesië, die achter Jablunka aan de grenzen van Hungarië voortkomt, by Teschen voorby loopt, en zich by Oderberg in de Oder ontlast. Zy wordt ook by de Latynen *Slesa* genaamt, en zommigen willen het woordt *Silesië* daar van afleiden. *Luca Schl. Chron.*

ELZABAD, de zoon van Semaja, een Leviet, en portier des tempels van Jeruzalem, maakte zich aanmerkelyk door zyne grote dapperheit. 1 *Kronyk.* XXVI, 7.

ELZABAD, negende krygsheldt des legers van David, koning van Israël. Het is onzeker, of hy onderscheiden moet worden van den voorgaanden. I *Kronyk.* XII, 12.

ELZAS, een landschap in Duitschlandt, tusschen den Rhyn, Lotharingen, de Paltz en Sundgau, heeft den naam van de rivier *Ill*, die in de oude oirkonden ook *Alse* genoemt wordt. Anderen zeggen, dat het zo veel betekent als *Edelzas*, en aldus genoemt is van het grote getal van Romeinsche, en naderhandt van andere edelen, die zich daar onthouden hebben. Van de Romeinen wierdt het nog tot het eerste Duitschlandt (*Germania prima*) gerekent. De Alemannen hebben het eerst aan deze provincie den naam van Elzas gegeven, en men vindt den zelven reets ten tyde der koningen Childebert en Dagobert. Men zegt, dat voor de regeering van Julius Cæsar de Mediomatrici in dit landt gewoont hebben, die naderhandt van de Tribocci verdreven zyn. Maar Cæsar toont aan, dat deze beide volkeren slechts naburen waren, of by malkander woonden. De Tribocci wierden daarna onderdanen van de Romeinen, tot dat de Alemannen hen dit landt wederom afnamen. Van deze is het aan de Burgundiërs gekomen, hoewel anderen beweeren, dat de Franken van dit landt meester zyn geweest, na dat zy de Alemannen by Zulpich overwonnen hadden. By de deeling der landen onder de zonen van Lodewyk den Vromen wierdt deze landstreek aan Lotharius toegewezen, van wiens zonen het naderhandt Lotharius wederom heeft bekomen. Deze jonger Lotharius gaf het zelve aan zynen onechten zone Hugo, en stelde tot opziender over het zelve Ludovicus Germanicus, op dat hy hem tegen het geweldt van Karel den Kalen zou te hulp komen. Maar na de doodt van Lotharius nam Karel het landt in, het welk hem door Ludovicus Germanicus wederom wierdt ontweldigt, die het aan Lodewyk den II wedergaf, om den naam niet te hebben, dat hy het voor zich zelve hadt zoeken te behouden; en wanneer hy gestorven was, kreeg Ludovicus Germanicus dit tot zyn aandeel van de nalatenschap, wiens nazaten het zelve bezeten hebben, tot dat na het afsterven van Lodewyk het Kindt Karel de Eenvoudige zich het zelve aanmatigde, waar tegen Conraad de I en Hendrik de Vogelaar het eenmaal van het Duitsche Ryk verkregen recht zodanig met de wapenen ondersteunden, dat Karel het landt door een vergelyk aan Hendrik heeft moeten overlaten. Hier uit blykt het tegendeel, dat namentlyk de Franschen nog voor de Munstersche vrede op de Elzas eenig recht zouden gehad hebben.

Onder de eerste Franken wierdt de regeering van de Elzas van de nakomelingen van Clodoveus, nevens Alemannië, aan een hertog toebetrouwt. De eerste dezer hertogen, van wien in de geschiedenissen met zekerheit gesproken wordt, is *Ethico*, *Adelricus*, of *Athicus*. Zyne zitplaats was op het slot Hohenburg, tegenwoordig Otiliënburg genoemt, naar zyne dochter *Otilia*, die aldaar de eerste abdisse is geweest. Zyne zonen hebben ten deele den gravenstandt gevoert, als blykt uit den openbrief van Theodoricus, in welken hy het klooster Ebersheim bevestigt. Maar zyn zoon *Adelbert* heeft den naam van hertog van de Elzas en van Alemannië gehandhaaft. Deze hadt eene dochter, de H. Attala, voor welke hy het klooster van S. Stephanus te Straasburg stichtte. De zelve Adelbert heeft het sticht te Hanau opgerecht, het welk namaals naar Straasburg is overgebragt. Dezes Adelberts zoon was *Eberhard*, die te Egisheim woonde, en het klooster Murbach bouwde, daar hy ook begraven is. Zyn broeder *Luitfried* heeft ook den tytel van hertog gevoert. Maar Karel Martel heeft des zelfs en zyns broeders nazaten uit de Elzas verdreven, wanneer zy zich in Zwaben nederzetten, en de graven van Altorf teelden. Zie HOHENZOLLERN. Van dezen tydt af, en byzonderlyk onder Pipin en Karel den Groten, schynt de Elzas van Alemannië afgescheurt te zyn, het welk de verdeeling van het Ryk onder

der Lodewyk den Vromen, in welke Ludovicus Germ. Alemannië, en Lotharius de Elzas kregen, te kennen geeft. Eindelyk is de naam van hertogdom met dien van Alemannië onder de volgende Karolingifche vorften ten eenemale verdwenen, tot dat het zelve onder Conraad den I door Burchard, hertog van Alemannië, wederom is opgerecht. Van dezen tydt af zyn de hertogen van Zwaben tot op het grote *Interregnum*, of tuffchenregeering, hertogen van de Elzas geweeft. Hepidannus en Dithmarus gewagen van *Herman* den II, als hertog van Alemannië en de Elzas, het welk Werlich ook van des zelfs zone bevefligt. Van gelyken fchryft zich *Frederik* van Hohenftauffen hertog van de Elzas in een openbrief, rakende de beveftiging van het klooster Tautenhauzen; invoegen de genen mistalten, die Berthold van Zeringen de Elzas toefchryven. De zelve Frederik heeft in den jare 1094 de kerk van S. Fidus te Schletftadt gefticht. Van Frederik den een-oogigen, zone van keizer Frederik Barbaroffa, getuigt Crufius, dat hy ook de Elzas heeft bezeten: (zie Weissenburg) hoewel Rozerius uit eenige openbrieven zoekt te bewyzen, dat *Gerardus* en *Theodoricus*, hertogen van Lotharingen, zich ook hertogen van de Elzas hebben gefchreven; maar Thuanus en Obrecht hebben het zeggen van dezen Rozerius al lang verdacht gemaakt. Na de tuffchenregeering in het Duitfche Ryk heeft keizer *Rudolph* de I het hertogdom Zwaben og zyne familie gebragt, en Guilleman bewyft, dat hy zich zelf hertog van de Elzas fchreef, het welk de Colmarfche Jaarkoeken (*Annales Colmarienfes*) op het jaar 1290 van zynen zone *Rudolph* nog duidelyker beveftigen. Hoewel de aartshertogen van Ooftenryk na dien tydt dezen tytel wederom hebben laten varen, getuigende in een brief aan keizer Karel den IV, dat zy gene hertogen van de Elzas en Zwaben waren, hebben zy echter den tytel van landgraven van de Elzas altydt behouden, welken tytel de graven van Habsburg al lange voor den ondergang van het hertogdom van Zwaben met die uit het geflacht van Hohenftauffen gevoert hadden. Doch Obrecht getuigt, dat men voor Albert, keizer Rudolphs overgrootvader, gene voetftappen van dezen tytel in het Habsburgfche geflacht by de gefchiedfchryvers vindt. Maar Guilleman brengt zeker dokument van den jare 1186 voor den dag, op wiens zegel ftaat: *Albert landgraaf van de Elzas*. Aangaande des zelfs zone *Rudolph* is het geheel buiten twyffel, ftaande deze tytel in een openbrief van Frederik den II, welken hy koning Ottocarus van Bohemen in 't jaar 1212 heeft gegeven, en als getuige ondertekent. Echter volgt daar uit niet, dat voor die van Habsburg, of nevens hen, niemandt anders den tytel van landgraven van de Elzas zou gevoert hebben: want het is bekend, dat die van Egisheim al toenmaals het landgraaffchap van de onder-Elzas bezeten hebben, het welk na de doodt van Hendrik in 't jaar 1238 op zyne nakomelingen zou vervallen. Maar het zelve wierdt aan die van Oettingen gegeven, aan welke de biffchop van Straasburg mede kwam te geven de leenen des landgraaffchaps, welke hem door de doodt van Hendrik waren aangeftorven, tot dat Lodewyk de oude en de jonge van Oettingen in 't jaar 1359 de zelve wederom aan den biffchop *Johannes*, en het overige, het welk zy van het Ryk als een leen hadden, ten deele aan keizer Karel den IV, ten deele aan hunne vafallen *van Lichtenberg* voor geldt hebben overgelaten. (Zie Oettingen.) Evenwel behielden de opvolgers van *Hendrik van Egisheim* eenige goederen, met den tytel van landgraven: want men vindt in 't jaar 1259 *Sigebert*, in 't jaar 1270 *Johannes*, *Sigebert*, *Henrik Ulrich* broeders, als landgraven van de Elzas. In 't jaar 1332 is een landgraaf *Philip* geftorven, wiens graffchrift nog aan de Wilhelmskerk te Straasburg wordt gelezen, alwaar men ook een graffchrift van landgraaf *Ulrich* van het jaar 1343 vindt. In den jare 1370 is *Johannes*, landgraaf, een burger te Straasburg geweeft. Albertus van Straasburg zegt op het jaar 1376, dat hy de laatfte van zyn geflacht is geweeft, en dat hem biffchop *Johan* het landgraaffchap, beftaande in het fticht Fulda, Frankenheim, Eresheim en Werda, heeft afgekocht; maar om wat reden deze goederen van de laatften van die van Egisheim den naam van landgraaffchap voerden, niettegenftaande de zelve reets op de graven van Oettingen overgebragt waren, kan men begrypen, als men overweegt, dat voor dezen dikwils het perfoneel character en tytel in Duitfchlandt aan het territorium gegeven wierdt. Het landgraaffchap van de Neder-Elzas aldus te niet gegaan zynde, hebben die van Habsburg, die zich tot nog toe alleen landgraven van de Opper-Elzas hadden gefchreven, den algemeenen tytel van landgraven, zonder iets verder daar by te voegen, aangenomen, voornamentlyk nadat zy de landvoogdy Hagenau aan zich gebragt hadden.

Voorts zyn 'er, behalven de landgraven en de landvoogdy Hagenau, nog eenige andere onmiddelbare ftanden in de Elzas geweeft, als de biffchop van Straasburg, de ftadt Straasburg, die, als Obrecht zegt, nooit van de landvoogdy Hagenau, of van de graven heeft afgehangen. Ook zyn 'er vele onmiddelbare graaffchapen en heerlykheden in geweeft. Eindelyk, de aldaar geweeft zynde ridderfchap is onmiddelbaar (immediaat) geweeft; doch alles is na den Weftphaalfchen vrede onder de gehoorzaamheit van de kroon van Vrankryk gekomen, en in gevolge van des zelfs 73 en 87 artykel aan de zelve afgeftaan al het gene het huis van Ooftenryk daar in hadt bezeten. Maar dat het overige immediaat zou blyven is uitdrukkelyk by het 87 artykel bedongen: gelyk ook Vrankryk na den vrede met de onmiddelbare ftanden een verbondt heeft gemaakt, de Ryksfteden der landvoogdy op den Ryksdag laten verfchynen, en toegeftaan, dat zich de ridderfchap by de Ryksridders gevoegt heeft. Ook is het voorftel der Franfche afgezondenen op den Munfterfchen vrede nog voorhanden, waar in zy niet meer begeeren dan het gene het huis van Ooftenryk toebehoorde. Nochtans eifchte Vrankryk in het jaar 1662 van de Ryksfteden der landvoogdy de hulde, eene opperheerfchappy over de zelve voorwendende: maar de fteden bezwaarden zich daar over by het Ryk, en het kwam zo verre, dat Vrankryk het verfchil aan goede mannen verbleef, daar Mentz, Keulen, Zwaben, Caffel en Eichftadt toe verkoren wierden, wordende de onderhandeling in 't jaar 1667 te Regensburg in het keur-Mentfche quartier geopent. Maar de zelve duurde zo lang, dat het Ryk ondertuffchen in 't jaar 1673 met Vrankryk in een oorlog geraakte. De Keizerfchen wilden de zake wel op den Nimweegfchen vredehandel afgedaan hebben, maar de Franfchen gaven ten antwoordt, dat zy zich aan den Weftphaalfchen vrede hielden, en geen ander order hadden. Maar de vrede was naauwlyks gefloten, of Vrankryk trok, volgens de uitfpraak van de Vereenigings-(reunions) kamer te Brifak ganfch Elzas, zelfs Mompelgard, het graaffchap Sponheim, de Badenfche plaatfen Beinheim en Gravenftein, de Paltzfche plaatfen Germersheim en Falkenberg, en de Rappolfteinfche leenen aan zich. Het maakte zich ook in den jare 1681 meefter van Straasburg; en fchoon men in het zelve jaar te Frankfort eene zamenkomft hieldt, was echter alles vruchteloos, en het Ryk moeft den koning, wegens den oorlog met de Turken, in 't jaar 1684 by den gemaakten twintigjarigen ftilftandt in het bezit daar van laten, behalven dat de Paltz, Wurtenberg, en het geen buiten de Elzas legt, wierdt wederom gegeven. *Schilter. not. in Koningshovens Elf. Chron. Herzog. Elf. Chron Fredegar. Chron. Coccius de Dagob. Guilleman in Habsb. Bucherius in Belg. Rom. Obrecht Prodr. rer. Alf. Annal. Bertin. Rhegino. Prumienf. Autor, Annal. Metenf. ad an.* 869. *Sigebert. ad an.* 923. *Continuator Reginonis ad an.* 924. *Bucelin. Stemmatog. Brufchius de monaft. Chron. Ebersheimenfe. Chron. Auguft. P. II. p.* 38. *Montius de orig. Germ. ap. Piftor. Burgemeifter. corp. jur. equ. p.* 306. *Pufend. hift. Brandenb. l. XVII.* §. 23. & *l. XVIII.* §. 19.

ELZAS-ZABERN, in het Latyn, *Tabernæ Alfatiæ*, eene ftadt in de Neder-Elzas, met een kafteel, op een berg, aan de rivier Soor, 4 mylen van Straasburg gelegen. Voortyds hadt de biffchop van Straasburg aldaar zyne refidentie; maar na dat Straasburg van den koning van Vrankryk in 't jaar 1681 was ingenomen, liet de zelve den biffchop terftondt zyne oude woonplaats wederom inruimen. Voorts wordt deze plaats Elzas-Zabern genoemt tot onderfcheiding van Berg-en Rhyn-Zabern. In 't jaar 1525 wierden digt by deze ftadt de oproerige boeren des hertogs van Lotharingen geflagen. Maar de ftadt en het kafteel wierden van de foldaten geplundert, en de burgers zonder onderfcheidt gedood. In den jare 1622 is deze ftadt van den grave van Mansfeldt en de Paltzfchen te vergeefs belegert. Daar tegen hebben in de volgende jaren verfcheide malen de keizerfchen en de Franfchen de zelve ingenomen. *Zeiler Topogr. Alfat. p.* 47. *Sleidan.*

ELZEVIRS. Vier beroemde boekdrukkers zyn 'er van dezen naam in Hollandt geweeft, namentlyk, Bonaventura, Abraham, Lodewyk en Daniel. Zy zyn al zo roemruchtig als de *Stephani*, zo wegens hunne geleerdheit, als wegens hunne Griekfche, Hebreeufche en Latynfche drukken; ook behoeven zy voor de zelve niet te wyken noch in de verkiezing van goede boeken, die zy gedrukt hebben, noch in kundigheit van de boekverkopery; en zelfs zyn zy de zelve te boven gegaan omtrent de fierlykheit en nettigheit van kleine letteren. Hun *Virgilius*, hun *Terentius*, hun *Nieuw Teftament* in 't Griekfch, en eenige andere boeken, in welke rode letteren gevonden worden, zyn meefterftukken van hunne kunft. Dus is het niet zonder reden, dat men hen als nog aanmerkt als de befte boekdrukkers te zyn geweeft niet alleenlyk van Hollandt, maar zelfs van ganfch Europa. De Elzevirs hebben meer dan eens eene naamlyft van hunne drukken uitgegeven: doch die gene, die Daniel Elzevir het laatft heeft in het licht gebragt, is merkelyk vermeerdert door uitheemfche boeken. De zelve wierdt gedrukt te Amfterdam in den jare 1674 in 12. zynde verdeelt in zeven deelen. *Memoires du Tems. Baillet Jugemens des Savans fur les imprimeurs.* Daar zyn gene boekdrukkers van dit geflacht meer in het leven zedert de doodt van Daniel Elzevir, die te Amfterdam geftorven is in de maandt van October des jaars 1680.

Keizers van Constantinopel.

EMANUEL of MANUEL COMNENUS, Griekfch keizer, was de zoon van Johannes Comnenus. Deze verkoos hem op den eerften dag van April des jaars 1143 tot zynen opvolger, en ftelde hem voor Izaak, zynen oudften zone, in wien hy een wreden inborft, en eene haaftige grammoedigheit hadt befpeurt, waar uit hy oordeelde, dat hy minder bekwaamheit zoude gehad hebben om te regeeren dan Emanuel, zyn jongfte zoon. Hy was getrouwt met Irene, de zufter van Geertrui, gemalin van Conraad, keizer van Duitfchlandt. Dit huwelyk en de belangen van den Godsdienft moedigden dezen laatften aan om het kruis aan te nemen, en de ongelovigen te gaan aantaften, ten einde by zyn fchoonbroeder van zulk een gevaarlyken nabuur mogt verloffen. Koning Lodewyk de jonge hadt zich insgelyks tot de kruisvaart uitgeruft, op de aanmaning van S. Bernard. Doch de nayver, dien de vorften van het Ooften altydt gehad hebben tegen de Latynen, was zeer nadeelig aan deze kruisvaart, en verydelde de ontwerpen, de welke men gemaakt hadde. Emanuel ftelde allerhande middelen in het werk om het leger des konings en dat van den keizer te verderven. De laatfte krygslift, die hy gebruikte, viel ten eenemale naar zyn zin uit; want hy vergiftigde het meel, het welk hy aan het krygsvolk leverde, en gaf hen leidsmannen, de welke, na het leger langs lange en ongemakkelyke omwegen geleid hebbende, zynde op dien tocht alle de mondbehoeften verteert, het zelve in de handen der Turken leverden, de welke fchier al het volk zon-

der genade afmaakten in den jare 1147, in dier voegen, dat 'er het tiende deel niet van overbleef. Men verhaalt zelfs, dat wanneer koning Lodewyk de jonge te rug keerde in den jare 1149, de Grieken op hem toeleiden om hem te vangen. Rogier, koning van Sicilië, kantte zich tegen hunne aanslagen, en hunne trouwloosheit verfoejende, deedt hy hen den oorlog aan. Emanuel verkrachtte ook het recht der volkeren in den persoon van een Venetiaanschen afgezant: doch deze laatsten bragten hem zo verre, dat hy zich genoodzaakt vondt den vrede te kopen. Hy voerde ook een oorlog tegen de Hungaren en tegen de Turken; doch met weinig voorspoedt. Hy hadt meer geluk in den jare 1168, wanneer hy de wapenen opnam tegen de Saracenen, de welke hy Damiata ontweldigde; zelfs de Kalif van Egypten verplichtte zich om hem een soort van een schatting te betalen. Hy overwon insgelyks in Klein-Asië den Sultan van Iconië. Zyne genegenheit voor de sterrekunde was zo groot, dat hy geloofde, dat, volgens het gene hy door deze wetenschap ontdekt hadt, zyn ryk ten uiterste gelukkig zou maken. Doch op het laatst bevondt hy dat hy zich door ydele inbeeldingen hadt gestreelt en misleid; zelfs zegt men, dat hy zeer mild en liefdadig wierdt; dat hy, de ongestadigheit der wereldsche zaken overwegende, het geestelyk kleedt aantrok, en zich in een klooster begaf, om zich daar van te ontdoen en boetvaardigheit te plegen. In het jaar 1179 verzocht hy eene vorstin van het stamhuis van Vrankryk voor zynen zone ten huwelyk. Deze was Agnes, getrouwt in de maandt van Maart des jaars 1180 met Alexis. Emanuel stierf in het zelve jaar, in het laatst van de maandt September, na eene regeering van zeven en dertig jaren, vyf maanden, en eenige dagen. *Nicetas lib.* II. *Chr. Otho Frisingensis lib.* I. *de reb. gestis Frid. cap.* 23, 24 *&c. lib. VII. Chron. Guilielmus Tyr. l. XV & XVI. Baptista Egnatius in vit. Cæsar. Baronius in Annal.*

EMANUEL de I PALEOLOGUS, ontfing den keizerlyken ryksstaf uit handen zyns vaders Johannes Paleologus in den jare 1384, volgens het gemeen gevoelen. Johannes stierf in den jare 1391. De Turken lieten toen ter tydt de Grieken den oorlog aanzeggen, en ontweldigden hen Thessalonika. In den jare 1395 belegerden zy Constantinopel, en om dat Pera, het welk als de voorstadt is, de Genuëzen toekwam, ging Jean le Maingre, gezegt Boucicaut, maarschalk van Vrankryk, de plaats ontzetten, en beloofde onderstandt aan den keizer. Deze ongelukkige vorst deedt zelf alle de hoven van Europa aan, om onderstandt te verzoeken, en bleef twee jaren te Parys, alwaar hy zeer heerlyk onthaalt wierdt. Het was in deze stadt, dat hy in den jare 1402 de tyding kreeg van de nederlage van Bajazeth door Tamerlan, waar na hy weder naar Constantinopel keerde. Het vervolg zyner regeering was niet voorspoediger; ook leide hy de kroon neder in den jare 1419 ten voordeele van zynen zone Johannes Paleologus. Emanuel trok het monnikenkleedt aan twee jaren voor zyne doodt, de welke gestelt wordt op den 21 Julius des jaars 1425. Deze keizer was een zonderling liefhebber der vrye wetenschappen, en een goed Godgeleerde en Philosooph. De twintig zamenspraken over den Godsdienst, die bewaart worden in de koninklyke boekzaal te Parys, en de honderd zedelessen voor zynen zone Johannes, overgezet in de zestiende eeuwe in de Fransche tale, zyn genoegzame blyken van zyn verstandt. Bessarion, die toen ter tydt een jongeling was, hieldt zyne lykreden, de welke Nicolaus Perrot in het Latyn heeft vertaalt; en Bzovius heeft de zelve aangetrokken in zyne Jaarboeken. *Bzovius A. C.* 1472, *num.* 56. *Juvenalis Ursin. in Carol. VI. Spondanus in Annal. Du Verdier Bibl. Franc. p.* 839, *&c.*

Koning van Portugal.

EMANUEL, koning van Portugal, was de zoon van Johannes, hertog van Viseo, en de kleinzoon van Eduard. Hy volgde in den jare 1495 Johannes den II, zynen neef, op, die zonder nazaten gestorven was. De voorspoedt zyner regeering, het geluk zyner ondernemingen, het voordeel, dat hy hadt van den Christelyken naam in de barbaarste koninkryken uit te breiden, hebben hem met recht tot eenen der gelukkigste vorsten der wereldt gemaakt. In het begin van zyne regeering deedt hy de Joden van zyn koninkryk den doop ontfangen, en verdreef 'er de Moren uit. Hy bemachtigde verscheide steden en vestingen in Afrika. Vasco van Gama, Americus Vespusius, Alvarez Cabral, en eenige anderen, ontdekten onder zyne standaarden verscheide onbekende landen, zeilden zeewaarts in, en voorderden tot op de kusten van Morenlandt, kwamen in het koninkryk van Congo, en op meer andere plaatsen, en maakten des zelfs naam bekend in Asië, en in dat gedeelte der wereldt, het welk zedert Amerika genoemt is naar den naam van dien zelven Americus Vespusius. De Portugezen plagten doorgaans den tydt zyner regeering de gulde eeuw te noemen, de welke zes en twintig jaren en omtrent twee maanden duurde. Hy stierf te Lissebon den 13 December des jaars 1521, oud zynde twee en vyftig jaren, zes maanden, en veertien dagen. In zyn eerste huwelyk trouwde hy met Izabelle, de oudste dochter van Ferdinand den V, koning van Castilië, en weduwe van Alphonsus van Portugal. Naderhandt, by toelating van paus Alexander den VI, trouwde hy met Maria, de zuster van Izabelle; en na de doodt van deze laatste ging hy een derde huwelyk aan met Eleonora van Oostenryk, de oudste zuster van keizer Karel den V. Het is de zelve, die naderhandt hertrouwde met François den I, koning van Vrankryk, en stierf in den jare 1558. Emanuel verwekte in zyn eerste huwelyk Michiël, prins van Portugal, die geboren wierdt den 24 Augustus des jaars 1498, en stierf te Grenada den 20 Julius des jaars 1500. De koningin Maria maakte hem vader van zeven zonen en twee dochteren. De prinssen zyn: I. *Jan* de III, koning van Portugal. II. *Lodewyk*, hertog van Baar, geboren in de stadt Abrantes den 3 Maart des jaars 1506. Deze liet by eene minnaresse een zoon na, Antony genaamt, van welken elders gesproken wordt. III. *Ferdinand*, geboren den 5 Junius des jaars 1507, en gestorven in den jare 1534. Hy was getrouwt met Guiomara Coutinho, de dochter van François, graaf van Marialva. Hy verwekte in dit huwelyk twee kinderen, beide jong gestorven. IV. *Alfonsus*, kardinaal, geboren te Evora in den jare 1509, en gestorven in den jare 1537. Paus Leo de X maakte hem kardinaal in den jare 1517. Hy was ook aartsbisschop van Evora, en abt van Alcobace. V. *Hendrik*, naderhandt koning van Portugal, van welken gesproken wordt onder de vorsten van dien naam. VI. *Eduard* hertog van Guimaranes. Men maakt insgelyks elders gewag van hem. VII. *Antonius*, jong gestorven. De dochteren zyn *Elizabeth*, gemalin van Karel den V, en *Beatrix*, die Karel de III, hertog van Savoje, trouwde. De koning Emanuel hadt zonderlinge achting voor geleerde lieden, en men zegt, dat hy verklaringen van de Indiën heeft gemaakt, waar van iets gezegt wordt in de verzameling der schryvers van de Historie van Spanje. Hieronymus Osorio, bisschop van Silvas, heeft het leven van dezen koning beschreven, en Vasconcellos heeft 'er een kort begrip van gemaakt.

EMANUEL, (Don) de zoon van Don Antonio, of Antony, prioor van Crato, die de zoon was van Lodewyk den II, zoon van Emanuel, koning van Portugal, en den tytel van koning van Portugal aannam na de doodt van Sebastiaan, maar door de Spanjaarden verdreven wierdt. Zie Antony. Hy wierdt, zo lange als zyn vader als balling leefde, meest in Vrankryk en Engelandt opgevoed, en kwam naderhandt met zynen broeder Christophorus in Hollandt, daar hen door de Staten bescherming wierdt belooft. Hy wist zich zodanig in de genegenheit van Emilia, volle zuster van prins Maurits, in te dringen, dat de zelve in den jare 1597 heimelyk, ten overstaan van eenige getuigen, met hem trouwde. Prins Maurits was, terwyl dit gebeurde, met het leger van den Staat te velde; en weder in den Hage te rug gekomen zynde, moesten zy beide, zonder dat Maurits zyne zuster wilde zien of spreken, uit Hollandt vertrekken, wanneer zy zich te Wesel nederzetten. Na verloop van elf jaren, hebbende Emanuel en Emilia ondertusschen al verscheide kinderen overgewonnen, wierdt de verzoening tusschen hen met prins Maurits, door tusschensprake van verscheide buitenlandsche gezanten, te wege gebragt, wordende Emanuel van den Staat 500 guldens ter maandt toegelegt: maar vervolgens hoe langer hoe meer ziende, dat men hem moede was, tradt hy met Izabella Clara Eugenia, bestierster der Spaansche Nederlanden, in onderhandeling, om binnen Brussel het overige van zyn leven door te brengen, doende afstandt van zyne aansprake op het koninkryk Portugal ten voordeele van koning Philips den IV, en ontfangende daarentegen van den zelven een jaarlyks inkomen tot zyn onderhoudt. Hy heeft by zyne gemalinne Emilia verwekt twee zonen, als Don *Guiljelmo Loris*, eerst ridder van Maltha, doch naderhandt, die orde verlaten hebbende, getrouwt; en Don *Emanuel*, door zynen vader naar Vrankryk gezonden, en aldaar in een klooster van de orde der ongeschoeide Karmeliten gestoken: doch omtrent vyf jaren daar na wederom in Hollandt gekomen zynde, deedt hy te Delft in den jare 1634 opentlyke belydenisse van den Hervormden Godsdienst, wordende door de Heeren Staten tot ritmeester van een compagnie paarden aangestelt. Hy is den 27 October des jaars 1666 te Schagen overleden, en te Delft in de Fransche kerk begraven. Behalven deze twee zonen heeft Don Emanuel by Emilia verwekt zes dochteren, die alle door de moeder in den Hervormden Godsdienst zyn opgebragt. Na de doodt van Emilia hertrouwde Don Emanuel met Louisa d'Osorio, staatjuffer van de Infante Izabelle, en overleedt te Brussel den 22 Juny des jaars 1638, in den ouderdom van omtrent zeventig jaren. *Em. van Meteren Nederl. Hist. Aitzema Zaken van Staat en Oorlog I Deel.*

Hertog van Savoje.

EMANUEL PHILIBERT, hertog van Savoje, bygenaamt *yzer-hoofdt*, was de zoon van Karel den III, en van Beatrix van Portugal. Hy wierdt geboren den 8 Julius des jaars 1528, en in zyne tederste jeugt tot de kerke geschikt; doch na de doodt van twee zyner broederen deedt de vorst Karel hem optrekken tot de bestiering van den Staat. Zynde tot den ouderdom van twintig jaren gekomen deedt hy een reis naar Duitschlandt. Keizer Karel de V sloeg hem ridder van het gulde vlies binnen Utrecht in den jare 1548. Hy gaf ook in verscheide voorvallen roemruchtige blyken van zyne dapperheit, en in het beleg van Metz wierdt hy tot generaal van het keizerlyk leger verheven, over het welk hy het gebiedt voerde in den veldslag van S. Quintyn, gewonnen op de Franschen in den jare 1557. Emanuel-Philibert was zyn vader opgevolgt in het bezit zyner erflanden in den jare 1553; en het jaar daar aan volgende verzelde hy Philips van Spanje naar Engelandt, alwaar hy ridder van de Kousseband geslagen wierdt. In het jaar 1556 wierdt hy van koning Philips den II, op het verzoek van keizer Karel den V, die de regeering hadt nedergelegt, tot gouverneur der Nederlanden aangestelt, en in het zelve jaar, de vrede tusschen Vrankryk en Spanje herstelt zynde, wierdt hy in zyn hertogdom, waar uit hy door de Franschen verdreven was, herstelt, en trouwde met Margareta van Vrankryk, de dochter van koning François den I, en de zuster van koning Hendrik den II. Hy vermeerderde vervolgens zyne goederen door zyne voorzichtigheit en dapperheit. Verscheide deugden maakten hem beroemd; doch door zyne Godsdienstigheit, en zonderlinge genegenheit tot de wetenschappen won hy de liefde zyner onderdanen.

Hy

Hy ſtierf den 30 Auguſtus des jaars 1580, en liet niet meer dan een zoon na, *Karel Emanuel* genaamt, die hem opvolgde. *Guichenon Hiſt. de Savoye l. II. c. 22.*

EMANUEL, (FRANCISCUS) een Portugees, die de wapenen in Nederlandt voerde voor de Spanjaarden, en naderhandt in Portugal kwam, om aldaar tot herſtellinge zyner vorſten te dienen. Men voegt 'er by, dat hy langen tydt krygsgevangen was, en dat men hem een reis naar Braſilië deedt doen. Catharina van Portugal, getrouwt in den jare 1662 met Karel den II, koning van Engelandt, hebbende bevonden, dat hy een man van groot verſtandt was, vaardigde hem naar Rome af in den jare 1654. Franciſcus Emanuel gaf daar verſcheide tractaten in het licht, onder den tytel van *Obras Morales*. Hy liet ook in druk uitgaan *Polica Militar*, &c. te Liſſebon, alwaar hy ſtierf den 13 October des jaars 1666. *Nicolas Antonio Bibl. Hiſp.* &c.

EMANUEL of MANUEL CALECAS, een Griek. Zie CALECAS.

EMANUEL CHRYSOLORAS. Zie CHRYSOLORAS.

EMANUEL VAN METEREN, een beroemd Nederlandſch geſchiedſchryver. Zie METEREN. (EMANUEL VAN)

EMATH, eene ſtadt van Syrië in het gebiedt van Damaſcus. *Rechter. III*, 3. Ze is de zelve als *Epiphania*, naar het zeggen van Euſebius, of als *Antiochië*, volgens eenige anderen. Doch anderen houden haar voor het *Emeza* aan den ſtroom Orontes. Het is eene oude en beruchte veſting in het geſlacht van Naphthali geweeſt, naby den Libanon gelegen op de grenzen van het landt van Damaſcus, en geeft haren naam aan het omleggende landt, gelykerwyze zy dien ontfangen heeft van *Emath*, den elfden zone van Chanaan, die des zelfs aanlegger is geweeſt.

EMAUS. Zie EMMAUS.

EMBDEN, of EMDEN, oudtyds ook veelmalen geſchreven *Emeden*, en *Emetha*, en naar zommiger bericht ook *Emuden*, is de hoofdſtadt van geheel Ooſt-Vrieſlandt, gelegen op de uiterſte grenzen van 't Duitſche ryk aan den Eemsſtroom, oudtyds gelegen aan 't uterſte der neder of kleine Chaucen, wyl de neder Chauzen zich uitſtrekten van den Wezer- tot den Eemsſtroom ingeſloten.

Wegens de ſchryvinge van *Emetha* zyn tweederlei gedachten; want zeker beminnaar der vaderlandſche oudheden meent, dat die benaming van *Emetha* daar uit ſpruit, wyl de zelve ſtadt in opzichte der Duitſchers, waar toe die altydt behoorde, zo verre van hen afgelegen is, dat de Duitſchers de zelve daarom zouden genoemt hebben *Emetha*, zo veel als *e meta*, of *extra metam*, als eene ſtadt of plaats, die wel tot hen behoorde, maar wegens hare verre afgelegenheit gelyk als buiten hunne palen of grenzen was. Doch van deze giſſing ziet men geen bewys. Andere voorname mannen hebben met deze benoeminge van *Emetha* gedacht op 't Hebreeuſche woordt אמת, *emeth*, dat is, *waarheit*, of *trouwe*, als of daar de benaming van moeſt gehaalt worden. Zo zeide Georgius Schedelius, in zyn leven Rector te Embden, in zyn *Encomium civitatis Embdæ*, geſchreven in 't jaar 1614, en door den Hre. G. Outhof uit de duiſterniſſe der vergetelheit allereerſt te voorſchyn gebragt, en met zyne Nederlandſche vertalinge en bygevoegde aanmerkingen door den druk gemeen gemaakt in 't jaar 1724, onder anderen aldus:

> *Emda placet ſuperis, Hebræa ab origine dicta,*
> *Urbs veri rectique, ſuis ſic nomina rebus*
> *Conveniunt, vera verum quoque congruit æmeth;*

't welk de Hr. Outhof dus navolgt:

> „ O Embden, 's Hemels luſt, wier naam men afkomt halen
> „ Naar zyn oorſpronklykheit, uit de oudſte van de talen,
> „ Waar in 't woordt *Emeth*, als uw naam wordt uitgelegt,
> „ Door *waarheit*, zo wordt gy ook mede een ſtadt van recht
> „ En waarheit, en beſtandt, by iedereen geprezen,
> „ Zo ziet men namen met de zaak glykformig wezen.

En op eene print der ſtadt Embden ziet men ook deze woorden van gemelden Schedelius:

> *Emda, decus gentis Friſonum nobile, ſerva*
> *Nominis Ebræa deducti ab origine laudem.*

Dat is: *O Embden, edele luiſter van 't volk der Vriezen, bewaar den lof uwes naams, van Hebreeuſchen oorſprong gehaalt.* En even zo gevoelde ook de doorgeleerde Melanchthon, als hy, hier op zinſpelende, de ſtadt Embden noemde *eene beroemde ſtadt der waarheit en beſtendigheit*. Gelyk ook de akademie van Wittenberg van 't zelve oordeel was: want als aldaar in Melanchthons tydt zeker Embder ſtudent Omo was overleden, zeide die hogeſchole in 't lofgetuigenis t' zyner eere aldus, „ dat Omo tot een vaderlandt op „ aarde hadde gehad de eerbare ſtadt Embden, welke den naam „ heeft van *waarheit*, of van *beſtendigheit*; want אמת, *emeth*, „ beduidt *waarheit* en *beſtendigheit*: en zo is de ſtadt *Emetha* of „ *Embden* eene liefhebberin der waarheit." Zie dit breder in 't *Embder waarachtig Bericht der Reformatie*, *pag.* 233, en in G. Outhofs *Waarſchouwinge* of *Kerkelyke Geſchiedeniſſe pag.* 460, 461. Doch dit alles, zegt de Hr. Outhof, is eene zoete zinſpelinge, die op Embdens ſtandvaſtige belydeniſſe van de zuivere Euangelie-waarheit zeer wel paſt, alzo de zuivere leere der Euangeliſche waarheit te Embden, in 't jaar 1520 aldaar begonnen, nu al 214 jaren lang ſtandvaſtig is beleeden: en waarom de genoemde Rector Schedelius in een nieuwejaars-gedicht op Embden ook aldus zeide: *Emda tenax fidei ſinceræ*, dat is, *Embden vaſthoudende aan 't ware zuivere gelove.* Even als ook Johannes Molanus, van wiens leven op zyn plaats zal geſproken worden, in 't grafſchrift op Hardenberg, dien beroemden Embder Predikant, in 't choor van de grote kerke te Embden begraven, onder anderen dus ſchreef:

> *Embda laborantis veri ſtabiliſſima nutrix.*

Dat is: *Embden de allerſtandvaſtigſte voedſteres der gebotſte waarheit.*

Doch een geheel anderen oorſprong van de benaminge der ſtadt Embden ziet men in Harkenrohts *Ooſt-Vrieſche Oorſpronkelykheden pag.* 38, 39. Namentlyk, men ſchreef, zegt hy, ook *Emuden*, en *Emeden*, welk laatſte uit Beningaas Kronyk, nu onlangs in oud Ooſt-Vrieſch-Duitſch uitgegeven, niet alleen; maar ook uit vele oude brieven blykt. Verder merkt Harkenroht aan, hoe men oudtyds den uit- en inloop eener rivier noemde *mude*, *munde*, *mund*, gelyk men zegt in de *mude* van die rivier, en gelyk *Ee*, of *Ehe* nu was een riviertje in Embden lopende, zo oordeelt hy, dat *Emude* zo veel is als de *mude* of *mund* van de *Ee*, en dat deze ſtadt Embden oudtyds *Emeden* zou benaamt zyn, omdat die aan den uit- of inloop van de Eelag; evengelyk men uit zulk een oorſprong haalt de namen der plaatſen, Roermunde, Yſſelmunde, Leksmuden, Vaalmuden, Pleymuden, enz. te meer, om dat men ook in oude gedenkſchriften leeſt, hoe de burg te Embden genoemt wierdt *Emudeborg*.

Doch hier tegen toont de Hr. Outhof uitvoerig, in zyn *Verhaal der Watervloeden pag.* 355, *enz.* dat het vlak onmogelyk is, dat de *Ee* of *Ehe* rivier by de ſtadt Embden kon komen, alzo die door Reiderlandt lopende by Reide door zeven ſluizen aan den Eemsſtroom geſchut wierdt, en dat wel meer dan anderhalf myl weegs, ja ganſch uit het gezicht van Embden, en nog aan de overzyde van de Eems: derhalven beſluit de Hr. Outhof te recht, dat 'er niet de allerminſte grondt van reden is te denken, dat Embden van de Mude van de Ee benoemt zou zyn, wyl de Ee maar een klein riviertje en al te verre van de ſtadt Embden afgelegen was, als uit des zelfs landkaarte aldaar te zien is. En wie kan geloven, dat Embden van een klein afgelegen riviertje, als de Ee was, zou benoemt zyn, daar een veel groter rivier dan de Eems oudtyds altydt langs de muren van de ſtadt Embden liep? Behalven, dat elk duidelyk ziet, dat van de *Mude* aan de *Ee* zeer bezwaarlyk kan komen de benaming van *Embden*, of *Emetha*, of *Æmlda*, als by Gnapheus *in Encomio Æmbdæ* en by anderen gelezen wordt. Maar gelyk nu bekend is, dat de rivier de Eems ook genoemt wierdt *Ems*, *Embs*, en de ſtadt zelve *Embſtadt*, en 't landt *Embſigerlandt*, zo twyffelt men ook niet, of Embden draagt den naam van de rivier de Ems, of Eems, wyl die rivier oudtyds langs de muren van de ſtadt Embden ſtroomde. Van dit gevoelen zyn verſcheide geleerde mannen, onder anderen zegt Cluverus *in Germ. antiq. lib. III*, *cap.* 18: *Want dat deze ſtadt* (Embden) *van de rivier de Eems den naam heeft, kan niemandt ontkennen.* Gelyk ook Bertius zegt *in Geograph. pag.* 11: *Emda nomen habet à fluvio Ems*, dat is: *Embden heeft den naam van de rivier de Ems.* En wat is gemakkelyker dan dat van *Embs* de benaming van *Embden* komt, daar alleen maar een enkele letter *s* wordt afgelaten, met byvoeginge van de eindiginge *den*, als meermalen geſchiedt: want dat vele ſteden op *den* uitgaan, en van rivieren, waar aan zy gelegen zyn, benoemt zyn, is genoeg bekend; en gelyk de oude naam van Embden ook was *Amaſia*, kan men 'er in eeuwigheit geen *Emeden*, of *Emuden* van maken: maar wel *Embs*, of *Ems*, even gelyk de ſtadt *Ens* in Opper-Ooſtenryk, in 't Latyn *Aniſius*, van de rivier *Ens* benoemt is.

By Tacitus wierdt deze ſtadt Embden dan genoemt *Amiſia*, by Mela *Amiſius*, en by Ptolomæus Ἀμάσεια, *Amaſeia*, gelyk Cluverus eertyds, en G. Outhof in zyn *Verhaal der Watervloeden pag.* 357, *enz.* aanwyzen, welke laatſte ook den misſlag van Hofman toont, die in zyn *Lex. Univerſale pag.* 108, *Tom.* I, ſchryft, dat *Amaſia* by Ptolomæus het hedendaagſche *Marpurg* is, eene ſtadt in 't Heſſen-Caſſelſche, of in 't Opper-Heſſen, daar Cluverus klaarder aanwyſt, dat *Amaſia* was *Embden*, en *Amiſia* de *Eems*; maar dat Marpurg oudtyds genoemt is *Mattium*. (*in Germ. Antiq. l. III*, *cap.* 7.) Terwyl Hofman toen de waarheit niet ſchreef, als hy zeide, dat Embden was *Batavis oppignorata*, aan de Batavieren verpand; doch nu zou men zulks byna kunnen zeggen, wyl de ſtadt Embden nu voor eenige tonnen gouds, onlangs tot het maken der dyken in Amſterdam opgenomen, zich met alle de goederen en ſchepen der inwoonderen heeft verpand. Voorts blykt uit de gemelde benaminge van *Amiſia*, dat Embden al een heel oude ſtadt, of ſteedtje, was, en in Druſus tydt, dat is, 7, of 12 jaren voor Chriſtus geboorte, voor een vlek of kaſteel bekend was, wyl Druſus, als Tacitus zegt, ter beoorloginge van de Cheruſciërs, boven den Wezer-ſtroom gelegen, met zyne vloot af te Embden kwam, en zyne ſoldaten aan dien kant van den Eems aan landt zette, alwaar 't hedendaagſche dorp Pauwinge, of Pogum, tegen over Embden, lag, en hy by Jemgum in Reiderlandt een brug over de Eems ſloeg: gelyk Cluverus dit ook aldus uitlegt *in Germ. antiq. l.* III, *cap.* 8, en dat zo geheel vreemd niet klinkt, wyl Tacitus zegt, hoe Germanicus *in een tweeden tocht door 't meir en den Oceaan is gevaren* (*ad Amiſiam flumen*) *op de rivier de Eems*, en dan volgt, *Claſſis Amiſiæ relicta, lævo amne* &c. Dat is, naar Cluverus opvattinge: *De vloot in de Eems gelaten aan de ſlinkerhandt van de rivier, heeft hy de ſoldaten overgeſcheept, om in 't landt aan de regterhandt te trekken*, enz. Verſcheide geleerden hebben zich wakker afgeſlooft, om deze plaats van Tacitus te verklaren; en de doorgeleerde Lipſius wiſt 'er geen rechte uitlegging van te maken, *in not. ad Tacit. lib. II*, *pag.* 85, *edit. in* 8. Cluverus gaf ook in

in bedenkinge, of men by Tacitus niet mogt lezen: *Classis in ore Amisiæ relicta, lævo amne*, dat is: *de vloot in den mondt van den Eems gelaten aan de flinkerhandt van de riviere.* Doch men moet wel aanmerken, dat *Amisia* by Tacitus en voor de ftadt, en voor de rivier genomen wordt. Eerft kwam Drufus met zyne vloot *ad Amisiam flumen*, dat is: *op de rivier de Eems*; maar daar na fpreekt Tacitus van de ftadt *Amisia*, of Embden, gelegen aan de flinkerhandt van die rivier, als men van de zee den Eemsftroom inzeilt; en daarom moet men de woorden van Tacitus *Classis Amisiæ relicta, lævo amne*, volgens de gedachten van den Hre. Outhof, aldus verklaren, *de vloot te Embden gelaten hebbende aan de flinkerhandt van de rivier*, alwaar Embden lag, en nog legt, als men uit zee in den Eems zeilt; en dus vloejen de volgende woorden van Tacitus ook heel gemakkelyk, hoe hy de foldaten in 't landt aan de regterhandt overfcheepte, dat is, naar de Reiderlandfche zyde, aan de regterhandt van den Eems gelegen, als men van de zee komt invaren; te meer, dewyl Germanicus immers naar de Wezer trok, om de Cherufcen aldaar te beoorlogen: waarom P. Bertius ook zeide: „ Deze Eems is die rivier, in wel-„ ke de Romeinfche legioenen, uit de Drufiaanfche gracht gevaren, „ en door den Oceaan gevoert, in dien tweeden tocht zyn aan-„ gekomen." (*Tab. Geograph. pag.* 411.) Vreemd komt het den gemelden Hre. Outhof voor in zyn *Verhaal der Watervloeden p.* 359, hoe de Hr. Alting *in Notit. Germ. infer. Tom. I, pag.* 6, *& Tom. II, pag.* 48, 49 den lezer naar Wefter-Embden in Groningerlandt kan brengen, in den mondt van de Fivela; wyl dat voor Germanicus tocht naar de Cherufciërs geheel van den weg af was. Die geleerde man zegt, dat men Tacitus woorden geen geweldt moet aandoen; maar doedt hy zulks niet, vraagt de Hr. Outhof, zelf, als hy by Tacitus voor *Visurgim*, dat is, *de Wezerftroom*, by Bremen, leeft *Unsingim*, om 'er de Hunefa, eene rivier in Groningerlandt, door te verftaan? Geen een exemplaar van Tacitus, gelooft de Hr. Outhof, zal de Hr. Alting kunnen aanwyzen, waar in men *Unsingim* leeft; bygevolg doedt hy dan zelf geweldt aan Tacitus, wanneer hy *Unsingim* leeft, daar overal in Tacitus *Visurgim* ftaat. Ook is niet wel te begrypen, hoe die grote man al'wat Tacitus van *Amisia* zegt tot het Groningerlandfche dorp Wefter-Embden brengt, welke plaats hy zegt dat tot onderfcheidinge alzo genoemt is. Maar daar hy zelf zegt, dat de ftadt Embden eerft in 't jaar 1300 begon bekend te worden, dat hem niet wordt toegeftaan, en daar 't gemelde Groningerlander dorp van hem veel ouder wordt geftelt, zo moeft de ftadt Embden dan noodzakelyk, ter onderfcheidinge van 't Groningerlander Embden, genoemt zyn geworden *Ooster-Embden*, 't welk echter nimmer is gedaan: want men geeft nooit een by- of onderfcheid-naam aan eene oude plaatfe, ter onderfcheidinge van eene nieuwe; maar het tegendeel is altydt gewoon: bygevolg geeft de benaming van *Wester-Embden*, zo 't waar is, dat dat dorp in Groningerlandt altydt zo genoemt is, van zelve te kennen, dat het jonger is dan de ftadt Embden. Doch het is twyffelachtig, of de benaming van *Wester-Embden* wel recht is, alzo men in oude handfchriften ook leeft *Wester-ende*, en *Wester-einde*, het welk miffchien de oudfte en rechte benaming van dat Groningerlander dorp zal zyn, gelegen in het quartier Fivelingo; en of dat dorp Wefter-Embden, of Wefter-ende, wel eer eene ftadt of vlek is geweeft, en of 'er wel eer een *portus Emethensis*, dat is een Emethenzer haven, was, laat men aan 't bewys van den beroemden Alting over. En dat de ftadt Embden in Ooft-Vrieflandt, en niet het dorp Wefter-Embden, of Wefter-ende, in Groningerlandt, het oude *Emetha*, of *Emeden*, is, blykt ook onwederfpreekelyk uit de oude zegels van de ftadt Embden, welke zegels aldaar op 't Embder Raadhuis als nog bewaart zyn, en waar van men een in print afgebeeld vindt in G. Outhofs *Verhaal van alle Watervloeden pag.* 365. Op deze zegels ziet men de afbeeldingen van Cosmas en Damianus, wel eer befchermheiligen der ftadt Embden, toen ook *Emeden* gefchreven, als uit het omfchrift van dat zegel blykt, het welk aldus is:

S. Burgermin in Emeden.

Zo nu *Emeden* het dorp Wefter-Embden in Groningerlandt was, als de Hr. Alting wil, hoe zou dat zegel dan op 't Raadhuis van de ftadt Embden komen? uit al het welke dan blykt dat *Amasia*, *Emetha*, *Emeden*, zomtyds door letter-veranderinge *Emuden*, de tegenwoordige ftadt Embden is, welke twaalf jaren voor Chriftus geboorte, of in Drufus tydt, nog maar een kafteel of vlek, en in Ptolomæus, Plinius, Melaas, en Tacitus tydt al voor eene ftadt bekend ftondt: want zo gewaagt Ptolomæus, de Peluziër, die in de tweede eeuwe onder den keizer Aurelius Antonius leefde, al van drie fteden in Duitfchlandt over den Rhyn, en zegt in zyn tweede boek, hoe onder die drie fteden was 'Αμάσεια, *Amaseia*, welke de ftadt Embden aan de rivier de Eems is. By gevolg is de Hr. Alting mis, als hy *in Not. Germ. infer. tom. II, pag.* 49 den oorfprong der ftadt Embden van 't jaar 1300 haalt, en fchoon Joh. Angelius Werdenhagen in zyn boek *de Rebuspubl. Hanseaticis part. IV, cap.* 6, zegt, hoe Embden, welke hy mede onder de Hanzee-fteden telt, en befchryft, geen heel oude ftadt is, ja fchoon Emmius ook zegt, dat Embden in 't jaar 1368 nog maar klein was, daar uit volgt niet, dat Embden in Ptolomæus en Plinius tydt niet voor eene ftadt is bekend geweeft, welke in vergelykinge van hare tegenwoordige grootheit toen maar eene kleine ftadt was, als dadelyk zal gezien worden, doch welke ftadt, als Emmius zelf zegt, binnen weinige jaren zodanig is aangegroeit, dat de zelve onder de voorfpoedigfte fteden aan de zee is gerekent. Altoos Werdenhagen gewaagt al van Embder munte in 't jaar 1234, en hoe 't recht en gebruik van geldt te munten toen al te Embden bekend was.

E.

De eerfte grootheit van de ftadt Embden, waar van men in dien vroegen tydt, of in de dertiende eeuwe, leeft, was dat gedeelte, het welk zich uitftrekte van den Eemsftroom, die toen langs de ftads muren liep, tot de hedendaagfche ftraat Lookvenne, toen de Koevanne, wyl de offe- en koe-venne der oude hovetlingen aldaar was; voorts ftrekte de ftadt zich in de lengte toen uit van 't water, Delft genaamt, door de Schoenmakers ftraat, (nu genoemt de Grote Straat) tot aan het flot, of den burg, welke miffchien van Drufus aldaar voor Chriftus geboorte is gebouwt, alzo van hem aangetekent ftaat, dat hy niet alleen vyftig kafteelen aan den Rhyn bouwde, maar ook te Embden zich heeft opgehouden, toen hy de Bructers beoorloogde, gelyk Cluverus uit Strabo en Tacitus toont in *Germ. antiq. lib. III. cap.* 13, alwaar men in 't voorbygaan zal aanmerken, hoe de Hr. Harkenroht de woorden van Tacitus, *Annal. lib. I*: *Bructeros sua urentes*, dus vertaalt: *de Bructers hun eigen moer brandende*; zie Harkenrohts *Ooft-Vriesche Oorfpronklykh. pag.* 131: doch men moet weten, dat Tacitus in die plaats niet gewaagt van *moer* of *moergronden*, welke de Bructeren als turven brandden, maar ten tweede, dat Tacitus verhaalt, hoe de Bructeren, de aankomft van Germanicus Cæfars leger by den Eems verftaande, uit vreze *sua urentes*, alle hunne goederen in brandt ftaken, alzo Stertinius, van Germanicus uitgezonden, hen op 't lyf viel en floeg: zo dat hier niet de allerminfte fchyn van *moer*, of *turf*, is. Zie G. Outhofs *Verhaal der Watervloed. pag.* 302, 303. Voorts waren 'er toen langs deze Zuid-Weftkant van den Delft te Embden nog gene huizen, gelyk nu, maar naar den burg en de kerke ftonden de meefte huizen, en miffchien verfcheide viffchers woningen. Doch langs den Delft was een grote dyk, en daar voor nog een kleine dyk, zich van de Eemskante tot aan 't dorp Oofterhuizen uitftrekkende, waar van de hedendaagfche grote en kleine Dykftraten nog overblyffels zyn, gelyk de Norderftraat nog dien naam draagt van een dyk, naar 't Norden lopende. Aan de overzyde van den Delft lag eene Venne, buiten de ftadt, daar van daan genoemt de Buitenvenne, nu nog genoemt de But-Venne, in 't jaar 1538 eerft bekaait. En aan gene zyde der Butvenne liep een muur, waar van nu nog by de Gafthuiskerk een gedeelte overig is. Door dezen muur wierdt het Gaudenten of Franciskaner kloofter, toen buiten de ftadt zynde, afgefcheiden: doch in 't jaar 1169, zegt Werdenhagen in 't genoemde werk, de peft fchrikkelyk langs de zeekant woedende, is 'er eene houte brug ter Embden over de grote rivier, de Delft genoemt, gelegt, waar door 't Franciskaner kloofter, tot het welke men niet dan met een fchip kon komen, aan de ftadt is gehecht, waar by een muur gevoegt is met twee kleine poorten, van waar een toegang van 't kloofter tot aan de brugge ftrekte. Doch Ubbo Emmius zegt, *Hist. Rer. Fris. lib.* XIV, *pag.* 210, dat deze brug gelegt is in 't jaar 1369; en gelyk groot en klein Valderen toen twee dorpen buiten Embden waren, zo ftondt het kloofter, waar van dadelyk meer, op 't groot Valderen, en wierdt ook door die benaminge onderfcheiden van een kloofter op klein Valderen. Naderhandt is de ftadt Embden in 't jaar 1595 aan de andere zyde al meer vergroot, waar van daan nog de oude-nieuwe poort aan 't einde van de nieuw-poortftraat, buiten welke de oude ftads gracht loopt, beginnende van die kant, alwaar nu de Boltepoorte-brugge is, en alwaar oudtyds eene ftads poort was, buiten welke een haven was, nog bekend, hoewel meeft weg, onder den naam van Droftenhaven, gelyk men uit de kaart der oude ftadt Embden, op 't ftadhuis nog te zien, klaarder kan nazien, en ook, hoe de graven wel eer een uitgang van den burg naar den Larrelter dyk plegen te hebben over een valbrugge. Naderhandt is de ftadt Embden, door 't hechten van de beide groot-en klein-Valderen aan de ftadt, nog al meer vergroot, en eindelyk tot die grootte gekomen, welke men nu ziet. Doch voor dat klein-Valderen aan de ftadt was, zal de oude Zyle op klein Valderen waarfchynlyk gelegen hebben op die plaats, welke heden de Stroodyk genoemt wordt, zynde dan het nu zo genoemde Stink-diep een overblyffel van des Zyls watertocht, hebbende landwaarts zynen loop gehad naar Up-en Wolt-Huzen, ter plaatfe, daar nu de rode Zyle legt, en door de Schoonhaverpype, of boog, digt by de herberg Keizers-hof. Hoe in 't jaar 1461 de beide Valderens door graaf Ulrich, met toeftemminge zyner vrouwe Teda, aan de ftadt Embden zyn gekomen, verwiffelende daar voor 't huis te Olderfum aan Wiart te Uphuzen, die in dat jaar ftierf, doch door wiens zonen Haro en Haike in 't jaar 1465 dat verdrag is voltrokken, verhaalt Beninga in zyne *Kronyk pag.* 362.

In 't jaar 1570 wierdt de Hofftraat te Embden allereerft met huizen bebouwt, gelyk nog te zien is uit het opfchrift eens hartfteens aan 't eerfte huis. Terwyl men oudtyds van 't Barrevoeter kloofter, daar nu de halle is, onder den grondt aan 't Francifkaner kloofter kon gaan: zo dat Embden nu eene fchone grote ftadt is, omtogen met goede vafte aarde en met bomen daar op geplante wallen, fchone bolwerken, grachten, en vier poorten: hoewel met gene buitenwerken, noch fterk en niet ligt te veroveren, alzo het landt buiten de ftadt leeg legt, en de ftadt binnen vier fchone fchutfluizen heeft, waar door men 't landt binnen weinig tydt zo verre onder water kan doen komen, als men begeert. Wel eer was Embden beroemd en machtig in koopmanfchappen, en fcheepvaart, en ook volkryk: doch zedert de inwoonderen hun geldt in landeryen befteedden, is de koopmanfchap vermindert, waar toe de oneenigheden met de graven van Ooft-Vrieflandt ook veel toebragten, terwyl de zware zeerampen de koopmanfchappen ook krenkten. Anders is de gelegenheit wonderlyk wel, wyl de zwaar geladene grootfte fchepen binnen 12 uuren uit zee binnen de ftadt kunnen zeilen.

Wegens hare fterkte en welgelegen ftandt wierdt Embden genoemt, *Nederlands fleutel*; *Duitschlands flot.* Terwyl keizer Rudolphus

dolphus in zyne resolutien van 't jaar 1597 art. 24 zeide, dat Embden eene stadt is, aan welker welstandt het graafschap, ja ganisch Duitschlandt, merkelyk gelegen is; alzo men de waaren of koopmanschappen van daar naar Groningen, Oldenburg, Westphalen en alzo door 't Duitsche ryk, met gemak kan vervoeren, zonder grote kosten; dies Embden nog zeer gelegen is, om allerhande koopmanschap te kunnen doen. Doch de grootste koopmanschap, die 'er nu is, is de linneredery, en kousemakery; terwyl de inwoners ook veel hout uit Noorwegen, koorn van Dantzig en Koningsberg, en wyn uit Vrankryk halen, enz.

De volkrykheit zedert 30 jaren kan men daar uit eenigzins afnemen, dat 'er in de eerste helft van die 30 jaren 's jaars byna 500, maar in de laatste helft ruim 300 kinderen gedoopt zyn, behalven de kinderen van Mennonisten en Joden. Voorts ziet men aan de waterkant van de stadt, van den vorstelyken burg af, tot aan de haven, en schone lange brug toe, een kostbaren muur, in de jaren 1436 en 1437 opgetrokken, en meest gebouwt van de afgebrokene burgten te Oosterhuzen, Hinte, Grimersum, Groothuzen, Larrelt, Welgum op 't eilandt Nesserlandt, welke de Embders toen met de Hamburgers nederwierpen, op dat die gene toevluchtplaatsen voor hunne vyanden zouden zyn; daarom voerden zy alle de stenen naar Embden, en bouwden daar van gemelden muur, als in de *Embder Kronyk* op 't jaar 1436 staat aangetekent.

Wat verder de openbare gebouwen der stadt Embden betreft, daar in munt voor eerst uit het heerlyk STADHUIS. Voortyds stondt het oude stadhuis in de oude stadt in de Grote Straat, op den hoek van de grote Dykstraat. Naderhandt wierdt het stadhuis geplaatst over den Delft op die zelve plaats, alwaar nu het nieuwe staat, gelyk blykt uit een werk van Micronius, in 't jaar 1558 gedrukt onder 't stadhuis, als ook uit Wilh. Gnaphæus in zyn *lof van Embden*, in 't jaar 1557 uitgegeven, zeggende:

> *Urbis & Emdanæ medio stat curia patrum,*
> *Stat pons sublicius, &c.*

Dat is: „ In 't midden der stadt Embden stondt het raadhuis der „ Vaderen, daar was de houte brug," enz. Doch wat het nieuwe of hedendaagsche stadhuis belangt, 't zelve is gebouwt in 't jaar 1574, zynde de eerste steen den 10 Juny daar aan gelegt door den beroemden Keulenaar Petrus Medmannus, burgermeester te Embden, wordende gebouwt uit de eige kosten der burgery, naar 't model van 't stadhuis te Antwerpen, 14 jaren te voren gebouwt. Het zelve is versiert met een fraaien toren, midden op 't gebouw staande, onder welken men door een schone boge kan doorryden, zynde omringt met een heerlyken omgang, en vooraan een fraaie balkon. Op dit stadhuis is het heerlyk tuig-of ammonitiehuis, voorzien met eene menigte van allerhande oud en nieuw geweer, oude yzere schilden, harnassen, grote zwaarden, alles waardig om te zien, te meer, dewyl alles zeer fierlyk in staat wordt gehouden. Toen de Embder burgermeesters Pet. Medmannus en Joh. Lugting met de Raadsheeren Joh. Prikker, Mart. van Petkum, Onno Tjabbern en Wilh. de Visscher in 't jaar 1576 de eerste zitting op dit stadhuis namen, bouwden de Embders in dat zelve jaar ook dien schonen hogen toren op 't eilandt Borkum, tot gemak der schippers, op welken toren men dit opschrift leest aan de Zuidzyde:

> „ Illustribus Edzardo & Johanne
> „ Comitibus & Dominis Frisiæ
> „ Orientalis &c. Senatus populus-
> „ que Æmedensis publici boni ergo
> „ ex mercaturæ navalis contribu-
> „ tione me fieri fecit año Dñi
> „ im jahr 1. 5. 7. 6. de schipfart van
> „ Emden erboud mich, ich woerde
> „ volend als men Michaelis vierden
> „ Doerch Antonius Pricker,
> „ Berent Habben, Allerd Dircksen,
> „ Jacop Gerrits de mich regierden.

Zie van dit eilandt op 't woordt BORKUM, en hoe de kruisvaarders in 't jaar 1227 van dit eilandt naar 't Heilige Landt scheep gingen lees by Emmius *Hist. rer. Fris. pag.* 135. En wyl op dit Oost-Vriesche eilandt vele konynen gevangen wierden, is hier ook een vorstelyke pacht op de zelve. Doch men zal weder naar Embden keren.

Aldaar was oudtyds in 't jaar 1458 een *Lazarushuis*, staande by de Holten-of nu de Heerepoort, in 't Noorden van de Gulde Klokke, by welke eene zyle lag, die van Prowest Hisken tydt aldaar 50 jaren gelegen hadde, en toen opgenomen en by 't Valderklooster gelegt wierdt: en wyl voor weinige jaren achter dit Lazarushuis by de Heerepoort eenige dode lighamen gevonden wierden, kan men begrypen, waar die van daan kwamen, wyl achter dit huis, nog de Klokke genoemt, het armen kerkhof was.

Op de grote markt te Embden ziet men de stads WAGE, met een torentje boven daar op, als ook een fierlyke *kaak*.

De stadt is voorzien met vier fraaie poorten. Aldaar zyn drie kerken, waar in de Nederlandsche Gereformeerden den Godsdienst oeffenen; als eerst

De GROTE KERK, digt aan de water of Eems-kant, voorzien aan de zyde met een zwaren toren, die vol schone klokken hangt. Ten tyde van 't Pausdom waren in deze kerk 12 altaren, waar toe ook 12 priesters behoorden, zynde die kerk toen toegewyd niet aan S. Nikolaas, als Harkenroht in zyne *Oorspronklykheden* besluit, om dat die kerk aan 't water staat; maar aan Cosmas en Damianus, welke ook beschermheiligen van de stadt Emden waren, gelyk de Hr. Outhof klaar aantoont in zyn *Verhaal aller watervloeden, pag.* 362 *enz.* en gelyk uit verscheide oude verzegelingen en koopbrieven, te Embden voorhanden, blykt. By voorbeeldt, zo luidt zeker koopbrief van 't jaar 1489, „ dat Weiert te „ Loppersum Hovetling aan de heilige Patroonen Cosmas en Da„ mianus der kerke te Emeden en der zelver voorstanderen ver„ koft dat ruim by de Noorder zyde des kerkhofs aan de steen„ straat" enz. Hoe in 't jaar 1520 de Hervormde Godsdienst in die kerk gepredikt is, zal dadelyk gezegt worden. Deze Grote kerk hadde schone goederen, en vele toen zo genoemde *heilige landen*, waar van vele door watervloeden weggeraakt zyn, byzonder door de rampen van de jaren 1511, enz. tot 1522, verliezende de Grote kerk toen 64 grazen lands; doch behoudende toen nog 316 grazen heilig landt, die voor 118 guldens in dien tydt verhuurt wierden. Deze Grote kerk pronkt met drie koren, zynde het grote koor daar aan gemaakt in 't jaar 1455, toen ook de straat by den Delft wierdt gelegt, als Beninga aantekent in zyn *Kronyk pag.* 338. In 't eene zydkoor leggen de ingewanden begraven van *Albert* den III, hertog van Saxen, toegenaamt de kloekmoedige, van wien boven op zyn plaats is gesproken. Hy stierf te Embden in 't jaar 1500, den 12 September. Men ziet in dit koor boven 't graf zyner ingewanden op eene kopere plaat onder des zelfs wapen deze letteren:

> *Sepulta 40 salutis XVC. XIII. a Septemb.*
> *Siste precor gradum, qui transis viator:*
> *Alberti Ducis Saxoniæ, primi Gubernatoris Frisiae,*
> *Hic exta quiescunt, cujus post Sicambrios*
> *Frisiosque triumphos, principibus timori*
> *Gentibusque tremori fuit: abi nunc feliciter,*
> *Et quam miserum sit genus humanum*
> *tecum revolve.*

Dat is: „ Sta stil, bidde ik, wandelaar, die gy hier voorbygaat: „ Alberts, hertog van Saxen, eersten gouverneurs van Vrieslandt, „ ingewanden rusten hier: na wiens Cimbrische en Vriesche over„ winningen hy de vorsten tot vreze en den volkeren tot schrik was: „ ga nu gelukkig heen, en overweeg by u zelven, hoe ellen„ dig 't menschelyk geslacht is". In het andere zydkoor, door graaf Ulrich 1455 gebouwt, ziet men de graaflyke begraafplaats, onder anderen de graftombe van *Johan*, graaf van Oost-Vrieslandt, die in 't jaar 1591 te Leeroort overleedt, doch te Embden rouwstatelyk in dit graaflyk begraafkoor wierdt bygezet. Zie G. Outhofs *Waarschouwing pag.* 444.

De tweede Kerk, nu meest midden in de stadt, is de hedendaags genoemde GASTHUISKERK, eene grote langwerpige kerk met een fraai orgel. In 't jaar 1547 was deze ook al met den naam van de Gasthuiskerke bekend; doch met de benaminge van 't *Nieuwe Gasthuis*, ter onderscheidinge van 't *Oude Gasthuis*, 't welk oudtyds aan de nieuwe markt stondt tegen over de Wage, welk oude Gasthuis in een vleeschhuis is veranderd, en 't welk graaf Edzard in 't jaar 1587 begeerde voor die genen, welke van de Augsburgsche belydenisse waren, om in 't zelve te prediken, als te zien is *in Ub. Emmii M. S. de vita Altingii.* Doch het nieuwe of hedendaagsche Gasthuis, met des zelfs kerk, was eertyds het Franciskaner klooster, toegewyd aan Franciscus Asisius. En gelyk de Franciskanen verdeelt zyn in Kapucynen, Konventualen, Gaudenten en Observanten, zo bewoonden de Gaudenten dit klooster, als Beninga bericht, nog in 't jaar 1498, wanneer graaf Edzard hen om hun boefachtig en ongeschikt leven daar uit joeg, en de Observanten in hunne plaats liet komen, welke laatste dit klooster nog wel 40 jaren na de Embder Reformatie hebben ingehouden, alzo zy 'er in 't jaar 1561 eerst geheel uit verdreven zyn. Dit is dan nog die zelve kerk, die genoemt wordt het klooster op 't Groot Valderen, het Franciskaner klooster, 't Gaudenten, en Observanten, en nu 't Gasthuis, in wiens eene kamer de vergaderkamer van 't Coetus of Synode der Predikanten van Oost-Vrieslandt is. Voorts is dit Gasthuis te gelyk het oude mannen-en besjeshuis, als ook het weeshuis, waar in allerlei kinderen onderhouden en gekleed en wel onderwezen worden; gelyk men zien kan in G. Oudhofs *Verhaal der Watervloeden de eerste druk* 1718 *vooraan.*

De derde Kerk is de NIEUWE of NOORDER KERK, staande aan 't Noord-Oosteinde der stadt, op 't Noord Valderen. Dit is eene fraaie kerk, byna als een kruiskerk, rustende op twee pilaren, van binnen lang 100 voeten, en wyd 70 voeten, gebouwt in 't jaar 1643, en voltooit 1648, naar 't bestek van den bouwkundigen Hre. Martinus Faber, oudsten Raadsheer der stadt Embden, als mede vermaard ingenieur en kunstschilder, welke daar ook met den Predikant Samuel Ritsius de eerste stenen aan leiden den 25 July 1643. Boven de Zuider deuren dezer kerke ziet men deze twee opschriften in steen:

> *Soli*
> *Deo opt. Max.*
> *sacrum.*
> *Ex liberali civium contri-*
> *butione: afflicto quamvis patriae statu,*
> *Templum hoc extructum: jactis funda-*
> *mentis die 25 Julii Anni M. DC. XLIII. &*
> *opere perfecto: cultui divino dica-*
> *tum Anno M. DC. XLVIII. die VIII Febr.*
> *Architecto*
> *Mart. Fabro Senat.*

God:

Godt
Allene tho Ehren
Doer liberale contributie
Deser stadt Borgeren, is dese
Kerke in kummerlyke tydt des Vaderlãts
Gestichtet. de fundamenten daer van gelecht
Synde in 't Jahr Christi unses Salichmaekers
M. DC. XLIII. de XXV Julii. is 't werk voltrocken
Anno M. DC. XLVIII. den VIII. Februarii.
Architect was
Martin Faber Rhr.

Behalven de drie gemelde kerken is te Embden ook nog eene Walonsche of Fransche Kerk, aan 't einde der Hofstraat, aan de stads Halle; welke gemeente, gelyk ook andere vreemde natiën, des waren geloofs halven zich naar Embden begevende, in 't jaar 1545 is toegestaan, hare byzondere leeraren te mogen hebben, op beding, dat de zelve altydt en allenthalven zich overeenkomende met de ware Gereformeerde leere zullen hebben te houden, en in alle dwalende zaken zich aan de kerkendienaren en 't Consistorium der Nederlandsche kerke tot behoudinge der eenigheit zullen onderwerpen.

En schoon volgens het Delfzylsche verdrag, tusschen graaf Edzard en de stadt Embden in 't jaar 1595, ten overstaan van de gevolmachtigden der Hoog Mog. Heeren Staten van Nederlandt, gemaakt, in 't eerste artykel aldus besloten is, dat in de geheele stadt Embden oopentlyk gene andere religie zal geleert, geëxerceert, noch geleden worden, als de Gereformeerde, gelyk te zien is in de *Oost-Vriesche Accoorden*, in 't jaar 1656 gedrukt, *pag.* 122; echter hebben de Heeren Burgermeesters en Raadt der stadt Embden in 't jaar 1685 aan de Lutherschen in hunne stadt eene kerk toegestaan, staande op 't Valderen in de Meulenstraat, waar in den 1 November 1685 Caspar Gotfried Schepler, oudste Predikant te Aurik, de eerste Predikatie deedt; en vervolgens oeffenen de Lutherschen in die kerke hunnen Godsdienst maar viermaal 's jaars, wanneer zy daar toe een predikant van buiten moeten verzoeken, die als dan ook 't Avondmaal bedient, alles in tegenwoordigheit van eenige Gedeputeerden uit den Raadt en Kerkenraadt der Gereformeerden. Voorts hebben de Mennonisten hier ook twee openbare kerken, eene op 't Spyker, en eene in de nieuwe Oosterstraat. Eindelyk hebben de Joden, die te Embden ook redelyk in getal zyn, mede eene openbare Synagoge of vierkante kerk, waar in hen toegelaten is hunnen Godsdienst vry te oeffenen. De Roomschgezinden, die 'er niet vele zyn, hebben 'er ook twee huizen, waar in zy oogluikende hunnen Godsdienst oeffenen.

Verder zyn onder de openbare stads gebouwen te merken de twee vorstelyke *Burgen*, welker eene, aan den Eems in den jare 1458 door Ulrich gebouwt, meest vervallen is, als ook de *Klunderburg*, waar op de Ridderschap vergadert; het schone stads *Tolhuis* aan de haven, met den daar by staanden blaauwen toren; het *Ammonitiehuis* by de Schreiërshoek, de *stads Doelen*, alwaar de schutters zich oeffenen, enz.

Wat de *Latynsche schole* aangaat, die was oudtyds de kapelle van St. Geertruiden Gasthuis, welk gasthuis stondt op 't einde van de Pelsterstraat, naar de Eems, tegen over de oude Latynsche schole; zynde deze St. Geertruids kapelle met eenige kamers, als Beninga spreekt in zyne *Kronyk pag.* 495, aan de heilige kerke te Embden, dat is, aan de grote kerke, verkocht, terwyl de vier naast malkander staande kamers, nu nog *Gooskamers*, dat is Gods kamers, genoemt, waar in armen om Gods wille wonen, toen de Latynsche scholen waren, op den hoek dier straat, nog de schoolstraat genoemt. Doch hedendaags is de Latynsche school aan de zyde van 't grote kerkhof, alwaar eertyds de oude Munt was. In de *Oostvriesche Historie lib.* V, *p.* 232, *lit. o*, wordt gezegt, dat de Embders het gravinne Anna moeten dank weten dat zy de Latynsche school hebben. Het is waar, dat deze Godvruchtige Gereformeerde gravinne haren yver ook tot herstellinge dier scholen betoonde: doch dat huis, de oude Munt, door overdragt van burgermeester Martinus Nykamer aan haar en hare zonen gekomen zynde, heeft zy voor de somme van 2000 guldens aan den Raadt en de burgerschap van Embden verkocht, volgens inhoudt van den verzegelden koopbrief, noch op 't Stadhuis te vinden, en waar aan haar zegel nog onbeschadigt in eene kopere doze hangt. Deze Latynsche scholen zyn dan vier, waar in een Rector, Conrector en twee Preceptoren leeren, en waar over acht Scholarchen, vier uit de Polityken, en vier uit de Predikanten, 't opperbestier hebben. Behalven deze zyn 'er ook nog zes openbare Nederduitsche scholen voor de jeugt, welker schoolmeesters van de overigheit verkoren en bestelt worden. Zie hier van G. Outhofs *Waarschouwinge pag.* 417, 438.

Nog is te Embden te zien eene fraaie *Bibliotheek*, voorzien met vier duizend boeken, staande boven de Consistorie-kamer en 't trouwkoor der grote kerke. De beginselen van die bibliotheek leide zekere Gerardus Kamp, ouderling en kerkvoogdt der grote kerke, zoon van den slotvoogdt Bernardus Kamp, welke zyne boeken daar aan vereerde, gelyk ook naderhandt de Burgermeester Medmannus, de Predikant Hardenberg, de Assessor Kramminga deden, en waar by de stads Heeren de boeken van den Predikant Salmuth kochten. Doch alle welke boeken jaren lang door malkander verstrooid lagen, en men 't alleen den vlyt van den Hre. Outhof moet dank weten, dat die bibliotheek in die nette order staat, en met een Catalogus voorzien is, als nog tot dienst der inwoonderen kan gezien worden. Zie G. Outhofs *Waarschouwinge pag.* 396.

Wat Embdens Regeerstaat betreft, de alleroudste regeering, waar van men leest, was, dat 'er een *Decanus* 't gezag hadde, waar voor in 't jaar 1276 een *Proost*, of *Præpositus*, in de plaats kwam: want dus leest men, hoe in 't jaar 1360 Fredericus was *Decanus in Emetha*, en die ook 1363 *Proost in Emeden* genoemt wordt, zynde een Proost een adelyk persoon, of Hovetling, die in zyne Prouwsdy het recht en oppergezag in geestelyke zaken alleen voerde. En toen de twist tusschen Everhard, bisschop van Munster, en de gemeente, waar van Beninga *pag.* 120 gewaagt, beslist wierdt, zyn 'er in Oost-Vrieslandt zeven Proesdyen, en daar over toen zeven Jonkers of Hovetlingen tot Proosten of Prouwsten bestelt, als te Embden, Groothusum, Hinta, Uttum, Wener, Hatsum, Leer, zie 't verdrag in 't jaar 1276 op 't Valderen by Embden gemaakt met Everhard, bisschop van Munster, onder wiens sprengel toen behoorden de Emsigers, of Embders, Reiders, Overledingers, Moermers, en Lengeners, by *Beninga pag.* 120, 122, *enz.* Dus was in 't jaar 1413 een Hovetling Hiske Abdena Proost of Prowest van Embden, wanneer de jonge Keno ten Broeke die stadt innam, en vier jaren bezat, terwyl Hiske naar Gronien of Groningen week. Doch in 't jaar 1417 won de Prowest Hiske Embden weder met geweldt, welke Hiske in 't jaar 1429 de beide Valderens verwoest hebbende, te Embden overleedt. In 't jaar 1431, of 1433, was Imel Abdena, zoon van Hiske, Prowest te Embden, welke met J. Sibet in Ostringen en Rustringen de zeeroveren toegang gunnende eenige schepen van de Bremers en Hamburgers namen; dies J. Edzard Zirxena, Hovetling te Grietzyl, zich met de Hamburgers verbondt, welke met eenige schepen voor Embden kwamen, en Prowest Imel, Regent te Embden, door list gevangen kregen, en naar Hamburg voerden, alwaar hy in de gevangenisse in 't jaar 1455 stierf. Dus waren de Hamburgers nu meesters van Embden, alwaar nu een amptman regeerde. Dit duurde tot het jaar 1439, wanneer jonker Edzard Zirxena, Hovetling te Grietzyl, de stadt Embden van de Hamburgers op zeker beding ontfing, welke Edzard in 't jaar 1441 stervende van zynen broeder Ulrich Zirxena is gevolgt. Hier op is de Burgermeesterlyke waardigheit te Embden allereerst opgekomen in 't jaar 1442, wanneer de vier eerste Burgermeesters waren *Geral Eggena*, *Tamme Ewena*, *Michiel Ringius*, of *van Rynen*, en *Otto Schreuder*. Voorts bericht Ravinga in zyne *Kronyk pag.* 30, hoe de Hamburgers de stadt Embden in 't jaar 1448 wederom van Ulrich Zirxena aannamen, en tot het jaar 1453 behielden, wanneer Ulrich tot hoofdt en opperregeerder van de landzaten wierdt erkent, gelyk hy ook in 't jaar 1454 tot eersten graaf van Oost-Vrieslandt door keizer Frederik den III wierdt verkoren, als daarna nog nader zal gezegt worden. Zie G. Outhofs *Waarschouwing pag,* 406, 407, 409. En wyl de Hamburgers al te grote onkosten aan de beide sloten of burgten te Embden en te Leer moesten doen, en de andere Hanzeesteden op hunne klagten geen ondersteuning deden, daar zy nochtans ten beste der gemeene koopmanschap die onkosten deden, zo verkochten de Hamburgers de stadt Embden en 't huis te Leeroort in 't jaar 1453 aan Ulrich Zirxena, Hovetling te Grietzyl, enz. voor de somme van 10000 marken, welke ook deugdelyk is betaalt in 't jaar 1455, als blykt uit de *Oostvr. Hist. lib.* III, *n.* 27. Zie ook Beningaas *Kronyk op 't jaar* 1453. En dus schreef Ulrich zich dus: *Ulrich*, of ook wel, *Oelrik*, *Grave und Heer to Norden*, *Aurik*, *Embden*, *Berum*, *in Oostvrieslandt gebiedende Heer*, *&c.* als uit oude nog overige brieven en contracten te zien is. Echter is de burgermeesterlyke regeering achtervolgt, als uit de *Series Consulum*, *Civ. Emb.* door den secretaris Ravinga uitgegeven, te zien is: gelyk dan de stadt Embden nog heden geregeert wordt door vier Burgermeesteren en acht Raadsheeren, nevens eenen Syndicus, die naast den jongsten Burgermeester gaat zitten, als ook twee Secretarissen, die een Vicesecretaris tot hunnen dienst hebben. Daarbeneven is in 't jaar 1589 den 8 May opgerecht het collegie der *Tribuni Plebis*, of gemeentsmannen, van wegens hun getal genoemt Veertigen, aangestelt uit de voornaamste burgermannen, om de voorrechten der burgery te verdedigen, zynde de volmacht daar van, op perkament geschreven, en door 400 handen ondertekent, bewaart in de kist der Veertigen op n°. 32. En toen in 't jaar 1689 het honderdjarige jubelfeest van dit Collegie geviert wierdt, wierden 'er tweederlei goudene en zilvere penningen geslagen. De grote penning is aan de eene zyde versiert met de afbeeldinge der stadt Embden, rondom staande: *Gods goedheit maakt ons grindlen vast voor al des vyands overlast.* Daar boven ziet men twee handen een brandend hert houdende, en aan beide zyden der stadt staan twee palmbomen, en onder op den grondt twee bytende vogels. Op de andere zyde staat dit vaars, gemaakt van Albertus Albertoma, toen Predikant te Embden, doch laatst te Groningen:

Ieder was op Frieslands zoom
Embdens wiege by de stroom;
Maar als Godt haar heeft bestraaldt
Met zyn licht, dat nimmer daaldt,
Klom zy als Gods stadt om hoog,
Zelfs haar vyanden in 't oog.
Als een moeder in haar schoot
Borg zy ballingen in noodt,
Hollands toevlugt, Brabants schuyl,
Afgods ondergang en kuyl,
Neêrlands sleutel, Duitslands slot;
Embden blyf getrouw aan Godt.

Op den anderen penning staat ook de stadt Embden en der zelver wapen, en aan de andere zyde dit Hoogduitsche opschrift:

Ao. M. D. LXXXIX.
8 May. Als innerliche
noht in Emden war ob-
handen , iſt das collegi-
um der Vierziger ont-
ſtanden : da durch viel
heyl iſt angebracht.

1689. 8. May
da hielt man ju-
belfeſt mit dank
und wunſch und ſegen;
und zum gedachtnus hat man
dieſes laſſen pregen. Gott
halte ferner gnaden wacht.

Aan Burgermeeſteren en Raadt zyn de juſtitie-zaken betrouwt, uitgezonderd matrimoniëele en crimineele zaken, welke aan de doodt komen, welke beſliſt worden in den name van den vorſt van Ooſt-Vrieſlandt door drie vorſtelyke en drie ſtads gedeputeerden: doch de Magiſtraat van Embden is altydt meeſter van 't zwaardt, als de juſtitie geſchiedt, gelyk dan ook de ſcherprechter een bediende is van den Magiſtraat, en mag in deze zaken geen appel aan 't Ooſt-Vrieſche hofgericht gedaan worden, gelyk de bezwaarde party kan doen in juſtitie-zaken, als de ſomme boven de 50 guldens is. Doch als 'er regeerings zaken voorkomen, welke de geheele burgery aangaan, zyn de zelve alleen den Magiſtraat betrouwt, zo lang als 'er gene zwarigheit voorkomt, en die naar de fondamenten der ſtads en lands wetten, gemeenlyk genoemt *Accoorden* en *Verdragen*, kunnen beſliſt worden: maar zulks niet kunnende geſchieden, dan worden de Veertigen gevraagt, en hunne meening ingenomen, welke ook alle maanden, als zy vergaderen, Burgermeeſteren en Raadt vermanen, om alles volgens de Accoorden tot beſte der burgery te beſtieren: en zo de zaken *in pleno* niet kunnen afgedaan worden, worden uit beide collegien gedeputeerden gemaakt, die de zaken nader overwegen, en daar van verſlag doen, en alle eens zynde, volgt de uitvoering. Deze Veertigen verkiezen ook alle Nieuwejaarsdag den Magiſtraat, kunnende de oude Heeren laten regeeren, of geheel nieuwe aanſtellen, naar hun vry believen, 't welk toch ſelden gebeurt zonder merkelyke reden. Zo dra de Veertigen jaarlyks den Magiſtraat verkoren hebben, geven zy daar aanſtonts door een ſtads bode kennis van aan zyne vorſtelyke doorluchtigheit van Ooſt-Vrieſlandt, die dan op den zevenden January door een afgezonden Raadt den verkoren Magiſtraat in eedt neemt en beveſtigt: doch laat de vorſt dien dag voorbygaan, zo wordt de Magiſtraat door een Veertigen beveſtigt, terwyl de Secretaris van 't Collegie der Veertigen den verkoren Magiſtraat dan opentlyk van 't ſtadhuis aan de burgerye bekend maakt.

De manier van verkiezen der Magiſtraten en andere Officianten geſchiedt aldus. Aan ieder ſtemmend perſoon worden twee penningen gegeven. Op den eenen penning ſtaat *probo*, of *ja*, op den anderen penning ſtaat *improbo*, of *neen*. Dan worden twee potten, onder wyd en boven naauw, aan elk in de rondte om aangeboden of voorgehouden, ſtaande op de eene pot *probo*, of *ja*, op de andere *improbo*, of *neen*. Zo 't ſtemmend lidt den perſoon, over wien geſtemt wordt, gunſtig is, werpt hy de *Probo*-of *Ja-penning* in de *Probo*-of *Ja-pot*, en de *Improbo*-of *Neenpenning* in de *Improbo*-of *Neen-pot*: en als nu alle de ſtemmende leden hunne penningen in de potten geworpen hebben, dan worden de ja-penningen in de ja-pot van den voorzitter getelt, en zo vele ja-penningen, als 'er in die ja-pot gevonden worden, zo vele ſtemmen heeft de perſoon, over wien geſtemt is. Zo de ſtemmen zich tot driemaal toe ſteken tuſſchen twee perſonen, dan ſchryft men der zelver namen op twee briefjes, welke onder des preſidents hoedt gelegt worden, waar van de geroepen pedel een krygt, en wiens naam daar op ſtaat, die bekomt de bediening. Deze manier van ſtemminge achten de Embders zo zuiver, dat zy de Venetiaanſche ſtemwyze tarten.

Verder is te Embden nog een Nedergericht, allereerſt aangeſtelt in 't jaar 1596. Het zelve beſtaat uit drie Nedergerichts-heeren en een ſecretaris. Deze decideren *de ſimplici & plano ſine ſtrepitu judicii*, kleine zaken onder de 50 guldens, voor zich behoudende alle injuriën of landgerechts-klagen, en kan de bezwaarde party aan den Magiſtraat appelleeren.

Nog heeft men te Embden een gericht, genaamt *der Hovelingen kamer*, aangeſtelt in 't jaar 1582, beſtaande in vier perſonen, en een ſecretaris. Hun plicht is goede acht te geven, dat de burgers hunne huizen, ſtraten en gooten wel onderhouden; dat zy in 't timmeren den gemeenen of malkanders grondt niet benadeelen; dies deze heeren Hovelingen in geval van geſchil daar omtrent hun oordeel tot beſliſſinge geven; mits dat de bezwaarde party aan den Magiſtraat kan appelleeren.

Nog heeft men hier, ter adminiſtratie der ſtads inkomſten, eene *Rekenkamer*, al voor lang ingeſtelt, beſtaande in vier perſonen, of rekenmeeſters, en een rentmeeſter en ſecretaris. De rentmeeſter mag van de ſtads gelden niets uitgeven, als op eene aſſignatie, door de vier rekenmeeſters en den ſecretaris getekent, terwyl de rekenmeeſters ook niets mogen aſſigneeren dan volgens hunne inſtructie, door den Magiſtraat hen gegeven; dies zy ook alle jaren voor de gedeputeerden van den Magiſtraat en de Veertigen rekening van hunne adminiſtratie moeten doen: zodat niemandt iets van de ſtads gelden kan onderſlaan.

Op 't *Pachtcomtoir*, alwaar de ſtads accyzen betaalt worden, zitten twee ontfangers, en drie klerken, waar toe behoren twee commiſſariſſen, om op alle frauden te paſſen, hebbende daar toe ook zes dienaars: en zo iemandt de ſtads pacht fraudeerde, hebben de rekenmeeſters en Magiſtraats-gedeputeerden daar over de judicature; doch mag de bezwaarde party aan den Magiſtraat appelleeren.

De ganſche burgery van Embden is verdeelt in 23 burger compagniën, waar over 4 kolonels zyn geſtelt, en 23 hopmannen, die alle van den Magiſtraat beſtelt, als ook beëedigt worden. Hun plicht is in tydt van oorlog en oproer het zwaardt op te vatten, en voor de beſcherminge der ſtadt en des Magiſtraats hun leven te wagen; terwyl alle nacht een burger-compagnie, met de militaire, de hoofdwacht houden. Alle geſchillen tuſſchen de burger-officieren en over de wachtordeninge decideeren de kolonels en hopmannen op hunne *Krygskamer*, in 't jaar 1595 aangeſtelt: doch de bezwaarde party mag aan den Magiſtraat appelleeren: ja zo de ſtads zaken zo hoogwigtig zyn, roepen Magiſtraat en Veertigen deze krygskamer te hulpe. Nog is de burgery verdeelt in by de 40 gildens, met byzondere privilegien van den Magiſtraat voorzien.

Aangaande de privilegien en voorrechten der ſtadt Embden, de zelve zyn al gewigtig, en meeſt alle begrepen in de boeken, genaamt *Accoorden en Verdragen*, overtreffende hierin vele ſteden van Duitſchlandt: want zy is met hare landgenoten onder het privilegie van keizer Karel den Groten, Sigismundus, Frederik. enz: begrepen, waar van het eerſte te Leeuwarden, in copy, en de beide laatſten in het oorſpronkelyk te Arnhem bewaart worden, en waar van te Embden de authentike ſtukken bewaart zyn. Voor eerſt komt hier dan 't ſtads wapen in aanmerkinge. Allereerſt beſtondt het wapen van Embden uit twee leeuwen, welke uit het water opklommen, met de afbeeldinge van Cosmas en Damianus op de andere zyde, als zynde de beſcherming-heiligen van Embden, ook daarom vertoont op het ſtads zegel, gelyk men daar van de nader beſchryving en afbeelding in print kan zien in 't *Verhaal aller Watervloeden* van den Hre. G. Outhof, die ook verzekert, een ouden brief van 't jaar 1438 gezien te hebben, waar in uitdrukkelyk ſtaat, dat dit het ſtads-wapen was, zynde deze brief nog op 't Raadhuis in bewaringe. Maar in 't jaar 1495 is van keizer Maximiliaan den I een privilegie vergunt, om het tegenwoordig ſtads wapen te voeren, zynde eene harpy achter een muur ſtaande, daar water voorby vloeit, ziende op de Eems, die voorby Embdens muur van den burg tot aan de lange brugge of de haven loopt; zodat ook het ſtads wapen den oorſprong van Embdens naam, van den Eemsſtroom benoemt, aantoont: waar op men in 't gemelde werk van de Hre. Outhof dit vaars ziet:

„ O Embden, lang beroemd in aanzien en bewindt,
„ Gy zyt die diamant in ons Ooſt-Vrieſche krone,
„ En van den Eemsgodt zyt gy 't oudſte troetelkindt.
„ Naar 's vaders naam en erf genoemt, als zynen zone.
„ Gy wordt van hem gekuſt, geliefkooſt en geſtreelt,
„ Als hy den oever ſchuurt van uw gewyde boorden,
„ De kielen zwaar gelaan, aan uwen ſchoot beveelt
„ t' Ontloſſen, uit het Ooſt, het Zuiden, Weſten, Noorden.
„ Uw ſtamnaam daalt te recht van d'Eems haar golfſtroom af,
„ Dies d'eerſte Maxmiljaan U ook dit wapen gaf.

De zelve keizer Maximiliaan ſchonk aan Embden in 't jaar 1494 het privilegie van 't recht van voorbyvaart, gelyk de adelyke Kronykſchryver Beninga *pag.* 419 aldus bericht: „ In 't jaar 1494 heeft „ de Roomſche keizer Maximiliaan door bewilliginge en believen „ der graven Edzard en Uken, broeders, aan de ſtadt Embden „ alle hare privilegien en gewoonheden, waar mede zy van ver- „ ſcheide keizers en koningen begiftigt en begenadigt was, gecon- „ firmeert, en in waarde gehouden en erkent, en voorts met de „ volgende punten begenadigt, dat alle ſchepen, die geladen zyn, „ den Eemsſtroom op-en afvarende, in de ſtadt Embden hare „ waaren te koop zullen aanbieden, en drie getyën aldaar leggen, „ uitgenomen de grote ſchepen, die uit zee gedrongen opkomen, „ zo die buiten de tollen blyven, kunnen zy vry wegvaren". Daar by heeft Embden 't recht van tol en accys, welke haar zilver-en goudmyn is. Van de laatſte ſchryft Beninga *pag.* 182 aldus: „ In „ 't jaar 1412 wierdt de accys de eerſte maal in de ſtadt Embden „ afgelezen, welke de hoofdlingen van Embden door den regee- „ renden keizer uit voorgaande privilegien van den loſlyken „ Karel Martel, daarna door den loſlyken keizer Karel „ den Groten, geconfirmeert en gegeven waren, op de vol- „ gende wyze, aldaar byzonder geſpecificeert"; zynde dat privilegie ook door keizer Sigismundus bekrachtigt, als de Embder Kronyk aanwyſt, uitgegeven door Ravinga, *pag.* 18. Nog heeft de ſtadt, behalven het ſtapel-recht, ook het muntrecht, de boekdrukkery, en eigene ſtatuten en ordonantien te maken, en andere regaliën. De vorſt van Ooſt-Vrieſlandt mag haar geen ſchattingen opleggen, noch wetten voorſchryven, veel min iets bevelen, dat tegen 't intereſt der ſtadt aanloopt, noch de burgery voor zyne cancelei dagen. De preſiderende Burgermeeſter is gouverneur der ſtadt, en meeſter van de ſleutelen van der zelver poorten. Men moet zich dan niet verwonderen, dat deze ſtadt van aloude tyden af al eene Republyk is genaamt geworden. Burgoldenſis in zyne *Diſcurſen ad inſtrumentum pacis p.* 3, *d.* 8, *pag.* 65 ſchryft aldus: *Hæc civitas ob inſignia jura & privilegia abſolutæ Reipublicæ faciem pæne gerit, & homagium Principi praeſtitum non multum ſubjectionis importat.* Het welk de beroemde Ryks-hofraadt F. Faber Andlern, in zyn Ed. leven keizerl. commiſſaris in de Ooſt-Vrieſche zaken, in zyn geleerd tractaat *Corpus Conſtit. Imperial. tom.* II, *pag.* 685 beveſtigt. Deze en andere privilegien zyn niet alleen van de Duitſche keizeren beveſtigt; maar Hunne Hoog. Moog. de Heeren Staten Generaal zyn 'er ook guarandeurs van, welke om hunne

eige

eige daar by hebbende belangen, (gelyk der zelver agent aan 't Portugeesche hof Caron, in zekeren brief aan hunne H. M. in dato den 2 April 1602 fraai aantoont) de stadt ook altydt tegen den vorst gemaintineert hebben, en om hunne eige veiligheit al voor honderd jaren eene bezetting van 600 mannen verkregen in Embden, welke zy onderhouden, en welke met de Embder stads-en landmilitie een gecombineert guarnisoen uitmaken, waar over de kommandeur zo wel in den eedt van Hunne H. Moog. als van den Magistraat is, die met den gerichtscholte en de overige officieren den krygsraadt of crimineele, en de gerichtscholt alleen krygsrecht of civile zaken decideert, mits dat de bezwaarde party aan den Magistraat kan appelleeren; 't welk echter in crimineele zaken selden geschiedt. Gelyk men *in de Ryks-Afscheiden*, in 't jaar 1603 gegeven te Regensburg, leest, zou Embden zich van 't Duitsche Ryk afgescheurt en onder de Vereenigde Provincien begeven hebben, het welk gesterkt wordt door brieven van keizer Ferdinand, aan de stadt Embden geschreven, van den 17 February 1624, in de stads Archiven te vinden, waar in de keizer de stadt Embden verzoekt, zich weder onder 't Duitsche Ryk te begeven, met belofte, dat zy hare overoude vryheden en gerechtigheden zullen behouden. Men vindt ook verscheide oorspronkelyke brieven van Johan, graaf van Tilly, waar in hy volgens in handen hebbende keizerlyke commissien den Magistraat ook ernstiglyk verzoekt als voren met belofte, van deze stadt tot eene Ryksstadt te maken. Zyn koninklyke Majesteit van Pruissen heeft in 't jaar 1683 in Embden ook eene bezetting gekregen, doch op zekere voorwaarden, en dat wel, toen de Embders den ouden bystandt van Hunne Hoog Mog. tegen den vorst niet verkregen. Deze besolding, of kon. Pruissische Marinen, tot 200 man, heeft geheel geen combinatie met de vorigen, en wordt aan deze geen hoofdwacht, poort, haven of wal toebetrouwt. Tegenwoordig zyn 'er keizerlyke beveelen aan zyne Pruissische Majesteit tot aftrekkinge zyner troupen; maar zy blyven nog in Embden. Wat rampen de vreesselyke watervloedt van 't jaar 1717 die stadt en Oost-Vrieslandt heeft toegebragt, kan men in 't brede lezen in G. Outhofs *Verhaal der Watervloeden*; en gelyk de Magistraat van Embden in 't jaar 1724 de gebroke dyken tot bovengewone hoogte en dikte gelukkig, doch met zware kosten, herstelde, zo ziet men daar op dit volgende gepast van den Hre. Mentet Haykes, J. U. D. en Secretaris van Embden, een groot minnaar der vaderlandsche oudheden:

Regnante prInCIpe aC prInCIpIssa GeorgIo
ALbreChto aC CaroLIna SophIa aggeres
OstfrIsIæ AMIsIIs restaurat I sVnt.

Betreffende den Kerkelyken staat dezer stadt, voor de hervorminge was 't te Embden meest als in alle Roomsch-Katholyke plaatsen: doch in 't jaar 1520 kreeg de Gereformeerde Religie in die stadt zonder bloedstortinge de overhandt, zo door 't voorzichtig beleidt van dien beroemden graaf Edzard den Groten, als door Georgius Aportanus, een Zwollenaar, priester van de grote kerke te Embden, en leermeester van graaf Edzards zonen, gelyk op 't woordt APORTANUS te voren breder gezegt is. Hoe de Paapsche ceremonien alhier zeer gemakkelyk zyn afgeschaft, hoe Aportanus in 't jaar 1524 tot amptgenoot kreeg Hermannus Henrici, ook een der twaalf grote kerk-priesters, die toen met hem aldaar de Hervorming predikten, en hoe by gevolg Embden mede eene van de allereerste steden was, welke de Gereformeerde leere aannamen, ja hoe Embden van dien tydt af tot nu toe de Gereformeerde Religie standvastig heeft bewaart, kan men in 't brede lezen in G. Outhofs *Waarschouwinge en kerkgeschiedenissen*, waar in die Schryver uit vele oude stukken het gansche beloop der voortplantinge van de Hervorminge te Embden en in Oost-Vrieslandt omstandig toont: onder anderen, hoe de Poolsche baron Joh. à Lasko aldaar in 't jaar 1544 het beroemde Coetus instelde, zie op 't woordt COETUS; voorts hoe in 't jaar 1554 te Embden de eerste Gereformeerde Catechismus uitkwam, welke aldaar nog geleert wordt; hoe in de jaren 1558, 1560, 1563 de eerste Nederlandsche Bybels te Embden zyn gedrukt, zie op 't woordt BYBEL. Hoe ook in 't jaar 1571 het eerste Nederlandsche Synode is gehouden; hoe Embden te recht de moederkerk genoemt wordt, om dat zy aan de Frankendalers, Groningers, Antwerpers, Amsterdammers, en andere, de eerste Gereformeerde leeraren gaf; hoe Embden in de vervolgingen van Maria, en van den hertog van Alba, enz. de toevlucht der vervolgde Gereformeerde belyderen uit Engelandt, Brabandt, Nederlandt en Vrieslandt was, en waarom men nog niet alleen voor de Boltenpoort te Embden aldus leest:

HEER BEWAERE DE HERBARGE
DYNER GEMENE;

maar ook voor de deure der grote kerke ziet men de afbeelding van een schip, met dit opschrift:

SCHEEPKEN CHRISTI,

en rondom aldus:

Gods kerk vervolgt, verdreven
Heft Godt hyr trost gegeven.

En in de Franciskaner of Gasthuiskerk is nog dat glasvenster, 't welk de Vriezen tot dankbaarheit der herbergzaamheit gaven, met deze woorden:

de West-fresche
Litmaten der kerken, und
Borgers in Embden, geven
Dit glas voor een dankbarhz.
Harder Herberge, unde wenschen
De Broeders in Christo gnade
Unde frede van Godt den Vader,
Un l bestendichz. in dē war
Geloven an Jesum Christum
Unsen Heren. Amen. 1583.

Waarom Embden ook *asylum pietatis*, de toevlucht-plaats der Godvrucht, enz. genoemt wierdt; al het welke in het gemelde werk van den Hre. Outhof in het brede verhaalt wordt.

Tegenwoordig heeft men dan te Embden een Consistorie van zes Predikanten en twaalf Ouderlingen, aangestelt in 't jaar 1544, welke alle maandagen vergaderen tot verrichtinge der kerkzaken. De Predikanten worden door stemminge met penningen en potten, even als de Magistraat, verkoren. 't Consistorie van Predikanten en Ouderlingen maakt een drietal, dan komen 'er negen gedeputeerden van de Diakonen by, en dus kiest men te zamen eenen, welke door den Magistraat wordt bevestigt. De oudste Predikant is doorgaans preses van 't Cœtus, en zit ook mede in de matrimonieële zaken.

Dan heeft men hier vier byzondere collegien van Diakonen, de Gasthuis-Heeren, de huiszittende, der Schippers en Vreemdelingen. Over 't Gasthuis, welke te gelyk een Oudemannenhuis, Besjeshuis en Kinderhuis is, zyn twee oudermannen, en zes voorstanders, alles Gasthuis-heeren genoemt, die aldaar alle oude mannen en vrouwen bezorgen, en vele kinderen van kost, klederen en alles voorzien, door een bestelden meester laten onderwyzen, en voorts een ampt doen leren, ten deele uit de Gasthuis middelen, ten deele uit collecten, alle twee maanden voor de burger deuren. De Huiszittende Diakonen, die meest burger kinderen onderhouden, ook oude vrouwen, enz. bestaan in drie boekhouders en zes hoofd-en vier en twintig onderdiakonen, en hunne middelen zyn de collecten in de kerken en alle twee maanden voor de burger deuren. Het Schippergildt of Diakony, ook genoemt het Clementyner Broederschap, ingestelt in 't jaar 1495, of 1481, ter eere van St. Clemens, tot dienst van schippers en kooplieden, die ter zee handelen, om der zelver armen te onderhouden, hoewel heden andere armen door hen mede onderhouden worden. De bestierders bestaan uit twee oudermannen en vier schaffers. Oudtyds wierdt dit gilde gehouden by eene tonne Hamburger bier, 't welk toen zo beroemd was, dat zelfs het Groninger wynhuis genaamt wierdt 't Hamburger bierhuis. In 't jaar 1621, enz. hieldt dit gilde zyne byeenkomst op 't voorplein van 't stadhuis met een zeer prachtige maaltydt, 't welk in 't jaar 1676 wegens 's lands inquarteringe is afgeschaft; en in plaats van de geschenken, toen door de genodigde gasten vereert, doen zy nu alle jaren eenmaal eene collecte by de burgers, hoewel zy ook hunne eige vaste goederen hebben. Jaarlyks verkiezen zy nog een nieuw lidt, of schaffer, en alle zondagen na de achtermiddags predikatie deelen zy in de grote kerke uit aan zekere by hen bekende armen boter en broodt, en helpen ook vreemde schippers en matrozen, die een verloren reize gedaan hebben, met een reispenning voort. Ter gedachtenisse van dit collegie is oudtyds een gedenkpenning gemaakt, met de afbeeldinge van een schip. Eindelyk het vierde collegie is dat der vreemdelingen armen, gesticht door de vluchtelingen, die uit Brabandt en andere Nederlandsche plaatsen ten tyde der vervolgingen zich te Embden nederzetten. Dit Diakony-collegie bestaat uit eenen cassier en twaalf diakonen, die aan niemandt onderhoudt geven dan die, of der zelver ouderen en voorouderen daar aan almoezen hebben medegedeelt, of die van de allereerste vluchtelingen oorspronkelyk zyn. Deze diakonen doen alle maandagen eene collecte aan de huizen der genen, die, des noodt zynde, voor zich of hunne kinderen van der zelver onderhoudt begeeren, 't welk in een byzonder boek wordt aangetekent. Alle deze vier collegien der Diakonen moeten alle jaren rekening doen, het Schippers gildt voor den Magistraat, en de drie andere voor de gemeente. *Ubbo Emmius Hist. rer. Fris. & de Statu Reip. & eccles. in Frisia Orientali. Menso Alting Notit. Germ. Inf. Cluverus in Germ. antiqua. Werdenhagen de Rebusp. Hans. Reidan. l.* XI *ad an.* 1594 *seq. Embder waaracbtig Bericht der Reformatie, gedrukt in den jare* 1595. *Harkenroht Oost Vriesche Oorspronklykheden. G. Outhofs Waarschouwing der kerkgeschiedenissen en Verhaal van alle Watervloeden, enz.*

EMBRAU, een oud dorp in Vrankryk, in Saintonge, gelegen aan de Garonne, twee mylen beneden Blaye. *Baudrand.*

EMBRUN, of AMBRUN, eene stadt in Vrankryk, in 't Dauphiné, met een aartsbisdom, is het *Ebredunum*, *Eborodunum*, en *Ebrodunum Caturigum* der ouden, gansch onderscheiden van *Ebrodunum*, het welk Iverdun in Zwitserlandt is. Embrun is de hoofdkerk der zeesche Alpen, en de hoofdstadt van een klein landschap, gezegt het EMBRUNOIS, het welk eerst de graven van Forcalquier, en naderhandt de Dauphinen van Viennois in eigendom hebben bezeten. Het zelve wierdt voor de laatsten zelfs zo aanzienlyk, dat zy 'er den eertytel hunner oudste zonen van gemaakt hebben. Embrun is gelegen op de kleine oppervlakte van eene style rots naar den kant van de Durance, die aan des zelfs voet spoelt. Ze is zeer oud, en was in bondgenootschap met de Romeinen. De Kathedrale kerk is op den naam van de H. Maagdt ingewyd. De Fransche koningen hebben daar eene plaats van eer, zedert den tydt van Lodewyk den XI. Willem van Benevento, die door Pieter, abt van Cluny, met zo grote lofredenen opgehoopt wordt, was aartsbisschop dezer stadt in den jare 1130. Bermond, gezant van den Roomschen stoel, heeft deze waardigheit in de zelve eeuw bekleed. Pieter van Poitiers, kancelier van het hogeschool van Parys, en een geleerd Theologant, stierf in den jare 1205. Hendrik van Suza, vermaard door zyne werken, was des zelfs opvolger. Willem van Man-

Mandagot, die van paus Bonifacius den VIII gebruikt wierdt tot de roving der Dekretalen, was na hem biſſchop van Embrun. Hy wierdt door Clemens den V tot het kardinaalſchap verheven, en ſtierf in den jare 1324. Pieter van Sarcenas bekleedde den zelven ſtoel, gelyk ook Julianus de Medicis, naderhandt paus van Rome, Nicolaus van Fiesque, Francois van Tournon, en Robert van Lenoncourt. Deze prelaten nemen den tytel van prinſſen van Embrun, en van graven van Guilleſtre en van Beaufort aan. Eertyds voerden zy ook dien van rykskamerheer. Zy hadden recht om geldt te ſlaan, en hebben een gedeelte van de ſtads domeinen; het andere komt den koning toe. Jakob Gelu, aartsbiſſchop van Embrun, die ſtierf in den jare 1427, maakte eene verzameling der voorrechten, die de prelaten dezer ſtadt genoten. De zelve zyn alle aanmerkelyk. De kerk van Embrun was 'er niet min van voorzien dan van rykdommen. Deze verſtrekten in de zeſtiende eeuwe ten buit van het krygsvolk gedurende de burgerlyke oorlogen. Lesdiguieres nam de ſtadt Embrun in in het laatſt des jaars 1583. Het grootſte gedeelte der hoofden en der Hugenotſche ſoldaten vielen in de kerke. Onder een groot getal van koſtelyke pronkſtukken, met welke zy verrykt was, en die alle weggenomen wierken, waren 'er twee grote zilvere beelden, het eene van de maagdt Maria, en het andere van S. Marcellinus. Het laatſte was van maſſyf zilver, wegende meer dan duizend ryksdaalders, en het andere wierdt op vier of vyf honderd ryksdaalders geſchat. De inwoners waren vry van de plundering, onder voorwaarde van tien duizend ryksdaalders op te ſchieten. Daar waren zeven parochiën, waar van 'er twee verbrand wierden. Het kaſteel, dat 'er toen ter tydt was, is zedert geſlecht. Tegenwoordig ſtaat 'er het Kapucyner klooſter. De hertog van Savoje, zynde in den jare 1692 met zyn leger binnen deze ſtadt gekomen, na dat hy een inval in het Dauphiné gedaan hadt, trok 'er eenige ſchatting van. Daar is te Embrun een baljuwſchap, een koninklyke rechter, en een rechter van den aartsbiſſchop. Eenige ſchryvers hebben, doch met weinig waarſchynlykheit, gemeent, dat de naam dezer ſtadt genomen is van dien van *Ebri*, het welk een afgodenbeeldt was, dat de Heidenen daar aanbaden, en van *Dunum*, het welk in de oude Gauliſche ſpraak *berg* beduidt. *Tacitus lib. XV Annal. & II Hiſt. Plinius lib. XIV, cap. 3. Dion lib. LIV. Vopiſcus in Aurel & Probo. Ammianus Marcellinus l. XV. Robertus & Sammarthanus Gall. Chriſt. Belleforêt Cosmogr. Papyrius Maſſon Deſcr. flum. Gall. Bouche Hiſt. de Prov. Chorier Hiſt. de Dauph.*

Kerkvergadering van Embrun.

Raimond van Meuillon, van de Dominikaner orde, was biſſchop van Gap, wanneer hy beroepen wierdt tot het aartsbisdom van Embrun in den jare 1288. De biſſchoppelyke waardigheit kon hem de klooſterlyke nederigheit niet doen vergeten; want hy wilde nooit den naam van broeder Raimond afleggen. In het jaar 1290 liet hy de biſſchoppen zyner provincie tot een concilie vergaderen, en men maakte in het zelve nieuwe ſtellingen voor de kerk, of, om beter te zeggen, men beveſtigde daar de ſynodale ordonnantiën, gemaakt door Hendrik van Suza, naderhandt kardinaal van Oſtia. *Gaſſendus Notit. Eccl. dignit.*

EMBS. eene rivier. Zie EEMS.

EMBS. Zie HOHENEMBS.

EMBS, (Jacobus van) een beroemd krygsheldt ten tyde van keizer Maximiliaan den I, was uit eene oude adelyke familie, die nog onder den graaflyken naam van *Hohenembs* bloeit. Hy diende koning Lodewyk den XII van Vrankryk tegen den paus en de Venetianen, en bragt hem in het jaar 1511, nevens twee hoofdmannen, by de derdehalf duizend Duitſchers toe. Hy nam hier op Concordia en Bononië weg, en hoewel de burgery van de laatſte plaats hem tot kommandant begeerde, nam hem de graaf Gaſto van Foix, hertog van Nemours, liever mede voor het beleg van Brixen, daar hy ook, hebbende onderweeg het Venetiaanſche voetvolk geſlagen, nevens Philip van Freyberg den ſtorm aanvoerde, de ſtadt veroverde 11000 doodde, en verſcheide der voornaamſte Venetiaanſche heeren gevangen kreeg. Hy bleef in 't jaar 1512 in den ſlag by Ravenna. *Jovius l. II. in Leone X. Spangenbergs Adelſpiegel l. II. c. 34. p. 228. Varillas hiſt. de Louis XII.*

EMBS. (Marcus Sitticus van) Zie HOHENEMBS.

EMDEN. Zie EMBDEN.

EMECENITEN, volkeren van Armenië. Daar wordt van zekeren Azizus, koning der Emeceniten, geſproken, met welken Druſilla, de dochter van den groten Agrippa, getrouwt was. *Simon Dict. de la Bible.*

EMELISSE, voor dezen een ſchoon dorp in Zeelandt, op het eilandt Noord-Bevelandt, maar in den jare 1530 met zo vele andere ondergelopen. Hier ſtondt van ouds ook een Klariſſen klooſter, Noorddyk genoemt, geſticht in den jare 1297: doch het zelve is wegens het overſtromen van Noord-Bevelandt overgebragt naar Waterlooswerve, in het eilandt Walcheren, alwaar het tot den tydt van Reygersberg toe, zo als hy in zyne Kronyk getuigt, in de duinen heeft geſtaan. *Reygersberg Kron. van Zeelandt pag. 38 enz. Oudheden van Zeelandt I Deel.*

EMELOORDT, of EMMELOORDT, een eilandtje in de Zuiderzee, digt by het eilandtje Ens, en niet verre van dat van Urk en de ſtadt Kampen, tegen Elburg over, gelegen. Emeloordt en Ens worden van eenigen *Kamper-eilanden* genoemt: ook heeft het eerſtgenoemde wel den naam van *Emmelweerdt*. Toen hier nog veel landt was, wierdt het zelve aan het Noord-Ooſteinde tamelyk volkryk bewoont; maar door het geweldt en het inbreken der zee, die daar ter plaatſe veel landt wegnam, waren de inwoners genoodzaakt te verhuizen, en zich in het Zuiden neder te zetten, alwaar het eilandt tegenwoordig bewoont wordt, hoewel het getal der inwoners tegenwoordig niet heel groot is. Het droeg toen, volgens het getuigenis van oude lieden, den naam van *Maanhuizen*: doch vermits Emeloordt wel het beſte en bekendſte deel van het eilandt was, is de naam van Maanhuizen allengskens in vergetelheit geraakt. Ten Zuiden wordt Emeloordt door een ſloot van Ens afgeſcheiden, en ten Weſten en Ooſten is het even als dat eilandtje met een kleinen dyk, die rondom beide plaatſen henen loopt, beſchanſt, zynde voorts buitens dyks met riet bezet, het welk vry veel tot behoudeniſſe van het eilandtje toebrengt, door dien de kracht der zeegolven, by een geweldigen ſtorm windt daar op gebroken wordt, eer het dykje eenig geweldt lydt. Wanneer deze eilanders een groten ſtorm zien opkomen, ſteken zy het dykje zelf door, op dat het door de watergolven niet ten eenemale moge vernielt worden. Binnens dyks is het landt zeer laag, en doorgaans gebroken, zo dat men met planken van het eene landt op het andere moet overgaan. Alleen is 'er een rypadt, dat van de huizen een groot ſtuk weegs naar de kerk loopt, die vry hoger ſtaat dan het gemeene landt, maar echter by ſpringtydt, of een groten ſtorm, wel vier of vyf voeten in het water ſtaat. Dit kerkje is een oud en vervallen gebouw, ſtaande op een hoop vervuilde koemiſt, met eenige zoden van het landt en uit de ſloten vermengt. Hunne huizen en ſchuren hebben even zulke grondveſten, en zy moeten de werven, daar de zelve op ſtaan, met plankwerk en palen vry ſterk voorzien, doordien het meer dan eens is gebeurt, dat de zee by ſtorm werven en huizen doorbrekende hunne koejen tot den buik toe in het water bragt. De inwoners van dit eilandtje geneeren zich met het verkopen van eenige waaren, die zy met hunne kagen byna ganſch Hollandt door vervoeren; hoewel zy aangaande hunne oprechtheit by velen weinig geprezen worden. Naauwlyks drie of vier huisgezinnen zyn van een anderen dan den Roomſch-Katholyken Godsdienſt. De leeraar van Ens pleeg zich om de veertien dagen herwaarts te begeven om te prediken. Doch de inwoners bleven even hardnekkig en onverzettelyk, durvende wel rond uit zeggen, dat hy daar niet behoefde te komen om te prediken, maar dat zy echter bereid waren hem zyne jaarlykſche wedde, zynde 130 guldens, te betalen. Het gerecht van dit eilandtje beſtaat, als dat van Urk, uit een ſchout en vyf burgermeeſters. Verſcheide byzondere heeren hebben van oude tyden af het gebiedt over Emeloordt gehad. De oudſte, dien men heeft kunnen vinden, is heer *Herman van Kuynre*, die 'er in den jare 1445 heer van was, als blykt uit een bezegelden brief, in handen van Johannes Sanders, omtrent den jare 1690 Predikant te Ens. Ook heeft men beſcheidt van eenen heer *Gerrit Zoudenbach*, woonachtig geweeſt te Utrecht; en na des zelfs doodt wierdt het bezeten door zyne nagelatene weduwe, vrouwe *Barbara van Abkoude*, enz. De laatſte is geweeſt heer *Johan vander Werve*, van wien de ſtadt Amſteldam deze heerlykheit gekregen heeft. *Commelin Beſchryv. van Amſterdam pag. 882 enz.*

EMELRAAD, een braaf ſchilder, een Nederlander van geboorte, heeft lange jaren te Rome gewoont. De meeſte en beſte van zyne werken zyn met beelden van Erasmus Quilinus, en met beeſten door anderen opgeſiert. Verſcheide zyner voornaamſte tafereelen hangen in de kerke der ongeſchoeide Karmeliten by andere brave kunſt te pronken. *Houbraken Schilderboek I Deel.*

EMELY, of *Awn*, in 't Latyn *Emilia*, eene biſſchoppelyke ſtad van Ierlandt. Zy ſtaat onder het aartsbisdom van Cashel, en is gelegen in het graafſchap van Tipperary, op de kleine rivier van Broodwater. *Cambd. p. 983.*

EMENES. Zie EMMENES.

EMENIE is de naam, dien men gaf aan dat gedeelte van Griekenlandt, het welk naderhandt Theſſalië, genoemt wierdt, naar *Emon*, den zone van Deukalion, gelyk het voorhenen *Pyrrha* was genoemt geweeſt, naar den naam van des zelfs huisvrouwe. *Strabo l. IX. Plinius l. IV. c. 7.*

EMERE. Zie AGMET.

EMERI, die van eenige ſchryvers den bynaam van *la Garde*, en van anderen dien van *Chalus* heeft, kardinaal, aartsbiſſchop van Ravenna, en naderhandt biſſchop van Chartres, heeft geleeft in de veertiende eeuwe. Hy wierdt om zyne zeldzame bekwaamheit tot de eerſte waardigheden der kerke verheven. Hy was een Franſchman, te Chalus, in de provincie van het Limoſin, geboren. Emeri hadt grote voortgangen in de geeſtelyke en burgerlyke Rechtsgeleerdheit gemaakt, in welke hy geſtudeert hadt onder Joh. Andries, een zeer beruchten Rechtsgeleerde van Boulogne, en men hadt hem een aartsdiakenſchap gegeven in de kerke van Tours. Zedert heeft hem paus Johannes de XXII, die zyne bekwaamheit kende, in verſcheide ſtaatszaken gebruikt. Hy vaardigde hem naar Italië af, vertrouwde hem het gouvernement van Ferrara, daar na dat van Romagna, en begiftigde hem in den jare 1322 met het aartsbisdom van Ravenna. Emeri kreeg tien jaren daar na het bisdom van Chartres, en dewyl hy voortging met den Roomſchen ſtoel zonderling dienſt te doen, maakte hem paus Clemens de VI kardinaal in den jare 1342. Eenigen tydt daar na vaardigde hy hem in gezantſchap af naar Napels om 'er voogdt over de jonge koninginne Johanna de X te wezen. Hy keerde kort daar na weder naar Rome, en ſtierf omtrent het jaar 1349. *Rubeus l. VI. Hiſt. Rav. Frizo Gall. purp. Sammarthanus Gall. Chriſt. Aubery Hiſt. des Cardin.*

EMERY, (Sebastiaan) advokaat in het parlement van Parys in de XVI eeuw, wilde nooit gedurende het verſchil van de hertoginne van Angoulême met den konneſtabel van Bourbon zich belaſten met de belangen dezer vorſtinne; en hy maakte zelf een ſtekelig ſchimpdicht tegen Poyet, die naderhandt kancelier van Vrankryk wierdt, om dat hy in die gelegenheit laſhertiglyk de fortuin gedient hadt. Dit ſtuk maakte groot gerucht, en was zelf oorzaak van de ongenade des ſchryvers, die bevel kreeg van het hof te verlaten. Hy week naar het Bourbonnois, en door heer-

zeer, van niet meer aan het hof te mogen komen, begaf hy zich dadelyk in de orde van S. Franciscus, die hy naderhandt verliet, uit begeerte van een groter hervorming om het Karthuizerleven te omhelzen, van welke orde men hem na verloop van eenige jaren generaal wilde maken: doch de wederstandt, met welken hy zich daar tegen kantte, was zo groot, dat men genoodzaakt was om hem in zyne celle te laten, hebbende zich zelf tot een vasten regel voorgeschreven van nooit des zelfs eenzaamheit door de gemeenschap met wereldsche menschen te ontrusten.

EMERIC, (Lodewyk) heer van Rochefort in Poitou, leefde in de XIV eeuw. Hy was geheimschryver van den koning van Aragon, en naderhandt van Philips den Langen, graaf van Poitou, die naderhandt koning van Vrankryk is geworden. Hy maakte eenige gedichten tot lof van *Florentia*, eene jonge juffer van het stamhuis van Forcalquier. Dit was omtrent het jaar 1320. *La Croix du Maine Bibl. Franc. p.* 293. *Nostradamus vies des Poët. Prov.*

EMERICUS *van Lusignan*, een zoon van Hugo den VIII, en broeder van Guido, die eerst koning van Jeruzalem, en daarna van Cyprus was, dien hy in 't jaar 1194 in het laatste koninkryk opvolgde. Als kort hier op in 't jaar 1197 Hendrik van Champagne, koning van Jeruzalem, overleedt, trouwde hy met des zelfs nagelatene weduwe Izabelle, schoonzuster van zynen verstorven broeder Guido, en wierdt daar door ook koning van Jeruzalem. Maar hy hadt het ongeluk, dat de Westersche Christenen, die de vyfde kruistocht deden, van de ongelovigen geslagen, en hy tot een zeer schadelyken stilstandt gedwongen wierdt. Hy stierf kort daar na in 't jaar 1204, en nalatende alleen een jong kindt, wierdt Johannes van Brienne, die met de dochter zyner gemalinne Maria uit het tweede bedde trouwde, na hem koning. *P. Daniel Hist. de France tom. II. col.* 85 *&* 89.

EMERICUS, koning van Hungarië, en zoon van koning Bela den II, wierdt in 't jaar 1196 gekroont. Zyn broeder Andreas stondt naar de kroon, maar kon tot zyn oogmerk niet komen. Doch de Venetianen wisten zich dezen broederkryg te nut te maken, zo dat zy verscheide plaatsen in Dalmatië op de Hungaren veroverden. Zo deden ook de Polen, nemende Halicz, nevens verscheide andere plaatsen in Rood-Ruissen, weg. Eindelyk stierf Emericus in 't jaar 1200, nalatende een zoon, Ladislaus, tot opvolger in 't ryk. *Bonfin. rer. Hung. Dec. II. l.* 171.

EMERITI waren by de Romeinen soldaten, die hunne jaren met alle eere hadden uitgedient, en niet langer om te dienen gedwongen wierden. Indien het gebeurde, dat zy in hagchelyke tyden wederom mede te veldt moesten gaan, zo droegen zy den naam van *Evocati*, dienden echter vrywillig, en hadden grote voorrechten voor de andere soldaten. Een voetganger moest van 6 tot 10 jaren, en een ruiter ordentelyk 10 jaren gedient hebben, wel te verstaan van tusschen hun zestiende en veertigste jaar, maar als zy later dan in 't zeventiende jaar des ouderdoms waren in den dienst gekomen, moesten zy tot in het vyftigste jaar den kryg volgen: hoewel de keizers zich aan dit getal der jaren niet altydt pleegden te binden, en zommige wel 30 tot 40 tochten deden, eer zy *emeriti* verklaard wierden.

EMETHA, dat is *Wester-Embden*. Deze plaats wordt dikwils van *Emo* en *Menco* van Werum vermeld, als zynde een dorp onder Fivelingo behorende. Het is aldus genoemt naar de Eems, van welken vloedt, tot dit dorp toe, volgens *Menso Alting*, een haven pleeg te strekken. Waar dat dit dorp gelegen is geweest, blykt uit den naam, die nog overig is gebleven in een gering dorpje, bewesten de Fivel, of de Dammer vaart, negen duizend schreden van Groningen, en vier duizend van Werum. Volgens het schryven van den gezegden Menco hadt dit dorp eene Parochiekerk, die S. Andreas was toegewyd. Het heeft ook een vermaarde markt gehad, zo lang als het dienst van de haven kon hebben, ja is langen tydt bekender geweest onder den naam van *de Markt* als van *Embden*. Volgens Menso Alting zochten de Wester-Embders van hun dorp eene stadt te maken; en, zo als hy verder schryft, hadden zy die rechten niet van de oppermacht verkregen, die alleen gerechtigt is om zulke rechten toe te staan; maar zy hadden zich de zelve zelf, tegen de keuren der algemeene byeenkomsten der Vriezen, aangematigt. Dus is die gansche toeleg, zo als 'er by den zelven schryver volgt, in eene andere algemeene byeenkomst, die te Groningen in den jare 1232 gehouden wierdt, door de Groningers en Hunzingers belet. Het hadt nog verscheide andere voorrechten: doch deze luister is door het noodlot vernietigt, want de vloedt de Eems heeft zo veel slyk in de bovengemelde haven ingevoert, dat ze gansch verstopt is geworden, en allengskens uitgedroogt, en verder met den drek van de misthopen en met stroo gedempt wierdt. Omtrent den zelven tydt is des zelfs kerk van S. Andries ook afgebrand; en aldus wierdt het hoe langer hoe kleinder, en begon *Wester-Embden* genoemt te worden. De Predikant van dit dorpje staat onder de classis van Loppersum. Zie 't artykel Embden. *Menso Alting Notit. Germ. Inf. Pars II, p.* 48. *Oudheden en Gestichten van Groningen pag.* 381 *enz.*

EMILIANI, (Margaretha) een vrouwspersoon, geboortig van Verona, die in haar jeugt zeer onkuisch leefde, en daar mede groot geldt verdiende, maar in haren ouderdom het zelve tot opbouwing van een fraaie kerk besteedde, welke nog tegenwoordig staat op het eilandt van S. Michiel naby Venetië. *Delic. de Ital. I, p.* 120.

EMINENTIE, het welk zo veel betekent als voortreffelykheit of hoogheit, is de tytel, welke in 't jaar 1627 door paus Urbanus den VIII by eene byzondere bulle aan de kardinalen wierdt gegeven. Te voren noemde men de zelve alleen *illustrissimi & reverendissimi*, dat is, doorluchtigste en eerwaardigste. Maar dewyl deze eernamen voor hen te gemeen wierden, en noch met de waardigheit der kardinalen, die byna niet minder dan de gekroonde hoofden willen geacht zyn, noch met het voorrecht, het welk de paus, wiens voornaamste Raden zy zyn, voor alle Roomsch-Katholyke potentaten zich aanmatigt, genoeg scheen overeen te komen, wierdt de gemelde verandering gemaakt. In Vrankryk volgde men daar omtrent terstondt de wille van den paus op; en geen wonder: want men zegt, dat de kardinaal Richelieu, toen eerste minister van staat, die geen is geweest, op wiens aanraden paus Urbanus de VIII het gemelde besluit nam. Maar in Spanje deden zich deswegen grote zwarigheden by de Grandes op, door dien de zelve in het algemeen weigerig zyn, aan andere, dan koninklyke personen, een hoger tytel te geven dan zy zelf ontfangen; doch eindelyk moesten zy op des konings bevel, de welke voor den koning van Vrankryk, in het Roomsche hof dienst te doen, niet wilde wyken, den kardinalen dezen tytel insgelyks toestaan. In Duitschlandt en Italië bleven verscheide vorsten by den ouden tytel, zo lange, tot dat hen, in plaats van den tot dien tydt toe gebruikten tytel van *Excellentie*, door de kardinalen die van *Altezza*, of *Doorluchtigheit*, wierdt toegestaan. Maar van tydt tot tydt is de tytel van Eminentie ten opzichte der kardinalen doorgaans zodanig in gebruik geraakt, dat hen de zelve dikwils zelfs van Protestantsche mogendheden is gegeven. De kardinalen, die uit oude vorstelyke huizen afkomstig zyn, zyn gewoon zich *Altezza Eminentissima*, dat is *Hoogvorstelyke Eminentie*, te laten noemen. *Vita de Urbano VIII. aggiunta al Platina. Relatione della legatione in Francia del Card. Franc. Barberino p.* 19. *Le gouvernement des Barberins sur le Pontificat d'Urbano VIII. p.* 114. *Le Vassor hist. de Louis XIII. Leti Ceremoniale P. VI. p.* 490.

EMINGA, een aloud adelyk huis en state in de Vriesche grietenye Wonseradeel. Zie Æminga.

EMIR betekent by de Turken en Saracenen een nakomeling of een bloedverwant van hunnen Propheet Mahomet. Zy worden in grote eere gehouden, en hen is alleen vergunt, een groenen tullebandt te dragen. Men vindt aangetekent, dat aan de kusten van het beloofde landt zulke Emirs zyn geweest; dat de Turksche keizer over den Emir van Gaza en over Emir Therabée, als over souvereine vorsten, geen macht hadt; en dat de Bassa van Jeruzalem en van Naplouze, welke de genen, die naar Mekka reizen, verplicht is te begeleiden, *Emir Hage* genoemt wordt.

EMIR-ALEM, in Turkyë, is de meester der standaarden, of de generaal der bannieren. *Emir* beduidt hoofdt, meester, en *Alem*, een standaardt, of vaandel. Deze krygsbediende, die een van de aanzienlykstcn des ryks is, heeft het opzicht over de standaarden van den Sultan, en van alle die van de provinciën, de welke hy ter handt stelt aan die genen, die door den groten Heer begiftigt zyn met het ampt van Sangiac. Wanneer de Sultan ten oorlog optrekt, gaat de Emir-Alem onmiddelyk voor hem, doende een standaardt half wit en half groen voor uit dragen, ten teken zyner bediening: waar na de zes bannieren, of grote standaarden van den Sultan gedragen worden. *Ricaut de l'Empire Ottoman.*

EMIR-AKHOR, of *Imrahor*, is de grootstalmeester des Turkschen keizers. Dit woordt beduidt vorst of hoofdt der stallen.

EMIR-BAZAR is de prevoost, die het opzicht over de markten heeft, in het Turksche ryk, en de pryzen der waaren stelt.

EMIR-EL-MOSELEMIN, dat is te zeggen, *keizer van de kinderen der zaligheit*, de bynaam van eenige Kalifs van Persië, van de gezindheit van Ali. *Marmol de l'Afrique liv.* II.

EMIR-HAGE is de naam, dien de Mahometanen geven aan het hoofdt van de Karavane van Mekka, en die beduidt, *vorst der reizigers* of *pelgrims*. *Ricaut de l'Empire Ottoman.*

EMMA, de dochter van Richard den II, hertog van Normandië, gemalin van Ethelredus, koning van Engelandt, en moeder van S. Eduard, die ook koning van Engelandt is geweest, hadt groot deel in het bestier der staatszaken onder de regeering hares zoons, en zulk een vertrouwen aan het hof, dat de graaf van Kent, die een groot gezag hadt gehad onder verscheide regeeringen, een geweldigen nayver en haat tegen haar opvatte. Hy kon niet dulden, dat eene vrouw te gelyk met hem deel hadt in het bewindt van den Staat, dat is te zeggen, dat zy de macht hadt van onder den naam van den vorst te beveelen al het gene ze wilde; en zie hier het arglistig middel, het welk hy uitvondt om zich van deze vorstinne, die hem in den weg was, te ontdoen. Hy leide haar verscheide misdryven te last, en kocht eenige grote heeren om, die zyne beschuldigingen by den koning bevestigden. Deze goede vorst liet zich al te ligt bepraten, gaf de beschuldigers gehoor, en geloofde, dat zyne moeder schuldt hadt aan het gene zy haar te laste leiden. Hy ging haar onvoorziens bezoeken, om haar van al het gene zy verzamelt hadt te ontbloten, gevende tot redenen van zyn gedrag, dat het een kwalyk gewonnen en onrechtvaardig goedt was, en de vrucht van eene onverdragelyke gierigheit. Zy nam in dezen tegenspoedt hare toevlucht tot den bisschop van Winchester, haren bloedverwant; doch zulks verstrekte haar tot nieuwe stoffe van lastertaal voor hare vyanden. De graaf van Kent rekende haar tot misdaadt toe de al te menigvuldige bezoekingen, die zy deedt ten huize van dezen bisschop, en beschuldigde haar, dat zy eene ongeoorloofde en oneerlyke gemeenschap met dezen prelaat onderhieldt. De koning voortgaande in zyne ligtgelovigheit, ondernam die vorstin zich te rechtvaardigen op de gewonelyke wyze van dien tydt, dat is te zeggen, dat zy blootsvoets over gloejend yzer moest gaan. Zekere Robert, die naderhandt aartsbisschop van Kantelbury wierdt, ondersteunde krachtig de snode aanslagen van den grave van Kent. Hy was die gene, die zo veel te wege bragt, dat men de koningin moeder veroordeelde om zich te zuiveren door dit proefstuk des vuurs. Ingevolge van dien moest ze met blote voeten gaan over negen yzere staven, die in het vuur gloejend gemaakt waren. Daar wierdt gezegt, dat Emma negen treden op die yzers zou doen voor zich

zelf,

zelf, en vyf voor den bisschop van Winchester, wiens goeden naam zy sterk ter herte nam. Zy nam de voorstelling aan, en bragt den ganschen voorgaanden nacht door in gebeden. De dag gekomen zynde, deedt men in de zelve kerke, in welke zy den nacht doorgebragt hadt, alle de vereischte plechtigheden; de welke verricht zynde, ging zy in de tegenwoordigheit des konings Eduard, en van alle de groten van het ryk, over negen gloejende yzers in het midden van twee bisschoppen. Zy was gekleed als eene gemeene burger vrouw, en bloot tot aan de kniën, hebbende de oogen altydt hemelwaarts opgeheven. Het vuur, zegt men, hinderde haar zo weinig, dat men reets uit de kerke ging, wanneer zy vroeg, hoe lang het nog zou duren, eer zy ter plaatse kwam, daar de heete yzers lagen. De koningin, hebbende vernomen, dat alles gedaan was, bedankte Godt voor zyne goedheit, en de koning Eduard viel zyne moeder te voet, en badt haar om vergiffenis; willende, tot vergoeding van het ongelyk, het welk men haar en den bisschop van Winchester hadt aangedaan, dat de bisschoppen hem zouden geesselen. Tot dien einde wierden zyne schouders ontbloot, en hy gegeesselt. De gemelde yzers wierden begraven in het klooster van Winchester. Het is merkwaardig, dat men niet weet na te gaan, wat de beschuldigers wedervaren is. *Bayle Dict. Crit.*

EMMA, koningin van Vrankryk, was de dochter van Lotharius den II van dien naam, koning van Italië, en van die Adelaïde van Burgundië, die hertrouwde met keizer Otho den Groten, gelyk elders gezegt wordt. Flodoard bericht, dat zy met den koning Lotharius trouwde in den jare 966, by welken zy overwon Lodewyk den V, gezegt de ledigganger. Men leest in de Kronyk van *Verdun* en in den een en dertigsten Zendbrief van *Gerbertus*, dat zy in den jare 978 eenig verschil hadt met Karel van Vrankryk, haren schoonbroeder. De tydt van haren sterfdag is onbekend.

EMMA, gemalin van Lodewyk den I, gezegt de Godsdienstige, en de oude, koning van Germanië, is beroemd by de schryvers van haren tydt wegens hare wysheit en Godsdienstigheit. Aventinus zegt, dat zy uit Spanje geboortig was, en dit gevoelen wordt gevolgt door eenige hedendaagsche geslacht-beschryvers. Zy stierf vyf maanden voor haren man in den jare 876, en wierdt begraven in de S. Emerans-kerke. Men spreekt elders van hare kinderen, die zy hadt by Lodewyk Germanicus.

EMMA, hertogin van Burgundië, was de dochter van Roelof den II, hertog van Vrankryk, die zich tot hoofdt van de partyschap aanstelde tegen koning Karel den Eenvoudigen. Zy trouwde met Roelof, hertog van Burgundië, die stierf in den jare 936. Men weet den tydt van hare doodt niet. Emma hadt niet meer dan eenen zoon, die in zyne kindsche jaren is gestorven omtrent het jaar 943.

EMMA, gemalin van Eadbaldus, den zone van Ethelbert, koning van Kent, in Engelandt, was eene zeer wyze en deugtzame vorstin. Wilhelmus van Malmesbury maakt 'er gewag van, en verscheide hedendaagsche schryvers zyn van gevoelen, dat zy de dochter van Clotarius den II, koning van Vrankryk, is geweest. Zie wat 'er Adrianus van Valois van zegt *Tom. III de Gest. Franc. pag.* 73 & 74.

EMMA, de huisvrouw van Eginard, of Eginhard, geheimschryver van keizer Karel den Groten, wiens leven hy heeft beschreven. Dat zy zyne vrouw is geweest, is zeker, schoon Eginhardus een abt was, naardien toenmaals vele leken abdyen kregen. Alleenlyk is dit onzeker, of deze Emma de dochter van Karel den Groten is geweest? De Chronyk van Laurisheim meldt zulks, en verhaalt met vele fabelachtige omstandigheden, dat Eginhardus eerst een langen tydt met Emma geboeleert hadt, en eindelyk, haar vader, Karel de Grote, het op een tydt gewaar geworden zynde, met haar getrouwt was. Zommigen hebben echter het getuigenis van dien Kronyk-schryver ter goeder trouwe aangenomen; maar zedert dat men alles wat nauwer heeft beginnen te ziften en uit te pluizen, is dat verhaal al meer en meer vervallen, ten deele omdat geen een der oude schryveren daar gewag van maakt, ten deele omdat Eginhard zelf, die de dochteren van keizer Karel den Groten nauwkeurig optelt, van geen Emma of Imma gewag maakt. Van Eginard is hier voor in een afzonderlyk artykel omstandig gesproken. *Lupi Epist.* 2. *p.* 5. *Tolneri hist. Palat. in cod. dipl. p.* 7. *Mallingkrot de archicanc. p.* 22. *Capitular. Franc. l.* 2. *c.* 8. *conf. Tamburin de jur. abbat. Baronius ad a.* 826. *n.* 10. *Gundling Otia T. II. p.* 205, 206.

EMMANUEL, (Benedictus) van edele geboorte uit Marsala, een stedeke op de Westkust van 't eilandt Sicilië, bloeide in 't begin der zeventiende eeuwe. Zynen adel versierde hy door zyne kennisse in de goede letteren, en bekwam met ongemeenen roem de waardigheit van Doctor in de Rechten, die hy door zyne raadgevingen en pleidojen merkelyk vermeerderde, zo dat hy onder de eerste advokaten geteld wierdt, en vervolgens verscheide eerampten verkreeg, ja tot koninklyken fiskaal en Raadt verkoren, en eindelyk, tot vergelding zyner diensten, by opene brieven, gedagtekent te Madrit den 17. November des jaars 1655, door Philips de IV, koning van Spanje, tot marquis van Villa Alba verheven is. Hy heeft verscheide Rechtsgeleerde verhandelingen uitgegeven, onder de navolgende tytels: *Consultatio Apologetica in causa Gisiva seu Bruculæ pro D. Catharina Gantes & S. Martino, Patrocinium pro Senatu Panormitano contra Fisci Patronum archiepiscopi; Allegationes in jure & in facto pro Cardinale ab Auria, Archiepiscopo Panormitano, contra Canonicos & Correndatos Regiæ Capellæ S. Petri Regii Palatii Regni Siciliæ & consortes; Allegationes in causa possessorii summariissimi Principatûs & Status Campifranci pro D. Stephano Rigpio & Campo; Allegationes*, welke gevonden worden in het boek, genaamt *Conflictus Jureconsultorum* (*part. III, tom II, pag.* 297) getuigende Fr. Strada *in Quietationibus*, dat hy mede geschreven heeft: *Allegationum & Decisionum Tribunalium Volumina*, welke tot nog toe ongedrukt gebleven zyn. *Bibl. Sicula.*

EMMANUEL, (Pieter) een priester van Palermo in Sicilië, heeft zich in de zeventiende eeuwe zeer beroemd gemaakt door zyne kennisse en vordering in de wiskunde, en dat niet alleen in zyn vaderlandt, maar door geheel Europa, zodat hy uit verscheide landen door kenners en onderzoekers van die studie by brieven om zynen raadt en gedachten over de duisterste verborgendheden en onderwerpen verzocht wierdt, dat hem vele benyders verwekte. Zeer verre vorderde hy mede in de chymie of stofscheikunde, zo dat hy alom berucht wierdt, van uit alle stoffen goudt te kunnen trekken, en zo veel, als hy begeerde, dat wat te veel gezegt is: doch het gaat zekerder, dat hy door deze scheikundige onderzoekingen zyne doodt verhaast heeft, hebbende zich alvorens eene langdurige ziekte op den hals gehaalt door zyn gestadig ontfangen der sulpherige dampen. Hy is den 9 October des jaars 1669 overleden, hebbende bevorens deze zyne boeken in de Italiaansche tale doen drukken, als zyn: *Risposta alli quesiti di Benedetto Maghetti; Lettera in difesa d'un Problema Geometrico risoluto; Discurso, en que propone, y resolve algunos problemas astronomicos, Hidrographicos para conoçer la longitud en el Arco Equinoçial desde el Meridiano, por facilitar los Vaxelles en la Navigacion*; behalven welke hy nog ettelyke andere wiskundige verhandelingen geschreven, en onder anderen een *de Triangulis* (van de driehoeken) dat hy altoos by zich droeg, en op zyn doodbedde aan een zyner vrienden overhandreikte, en zedert niet te voorschyn is gekomen. *Bibl. Sicula.*

EMMANUEL, (Pieter) meester in de Godkunde, en een geestelyke van de Dominikaner orde, was te Palermo in Sicilië ter wereldt gekomen omtrent het midden der zeventiende eeuwe. Vele jaren onderwees hy in het klooster der Predikheeren in de Godgeleerdheit, Philosophie, en kerkelyke redeneeringswyze, en overleedt binnen zyne geboorteſtadt den 5 October van den jare 1671 in het klooster van St. Cita, de volgende Italiaansche beschryvingen uitgegeven hebbende, te weten: *Orto di Maria, Sermoni dell' SS Rosario fondato sopra le piante dell' Ecclesiastico; La Rosa Trionfante, & Relazione della Solennitá fatta in Palermo nel Convento di S. Cita dell'Ordine de Predicatori alli 16 di Settembre dell'anno* 1668; *Tesoro de Miracoli del SS. Rosario di M. V. con l'aggiunta dalla quinta parte*, welk laatste herdrukt is met de aantekeningen van *Hyacintho Campoli* te Messina 1698 in 4. *Bibl. Sicula.*

EMMAUS, of EMAUS, een gehuchtin den stamme Juda, omtrent 60 stadiën, of twee uuren en een half van Jeruzalem in het Noorden gelegen. Het is meest berucht om dat de Heilandt zich aldaar aan twee jongeren door het broodbreken oopenbaarde. Aldaar waren warme baden, die zeer heilzaam waren. De Christenen hebben voor dezen hier een schoon klooster en een bisschop gehad; maar naderhandt is alles ellendig vervallen, en wonen tegenwoordig aldaar eenige weinige Arabiers. Thans wordt deze plaats *Nicopolis* genaamt. *Luc.* XXIV. *Plin. l.* V. *c.* 14. *Jul. African. Relat. de terra sancta.*

EMMAUS, EMAUS, of AMMAUS, eene plaats by Tiberias in Galilea. De keizer Vespasianus sloeg aldaar in het belegeren van Tiberias zyn legger neder. Hier waren ook warme baden, gelyk in Emmaus, waar van in het voorgaande artykel gesproken is: want *Emmaus* of *Ammaus* komt af van het Hebreeusch *Chamath*, dat warme baden betekent. *Josephus Oudh.* XVIII, 3, 4. *Oorlog. IV*, 1, 2.

EMME, of EMMEN, en van ouds genoemt EMNE, een redelyk groot dorp in het landschap Drenthe, in het dingspil Zuideveldt, heeft een schout, en is 6000 schreden van Koevorden gelegen. Volgens den schryver van een perkamenten brief der Utrechtsche kerke hebben de Twentenaars dit dorp, met al het gene onder het zelve behoort, in den jare 1228 uitgeplundert en verbrand. Dit dorp heeft kerk en Predikant, staande onder de classis, gezegt van Emmen. *Picard Oudhed. van Drenthe. Oudked. en Gestichten van Drenthe.*

EMMEN, in 't Latyn *Amma*, eene rivier in Zwitserlandt, die uit de Thumer-zee voortkomt, en na verscheide wateren ingenomen te hebben, onder Soluthurn in de Aar valt.

EMMENDINGEN, eene kleine stadt in Brisgau, 2 mylen van Freyburg gelegen, tot het markgraafschap Hochberg behorende. In het jaar 1590 wierdt hier, door toedoen van den markgraaf van Baden, een zamenkomst gehouden tusschen de Roomsch-Katholyken en Lutherschen, maar de welke na zeven zittingen vruchteloos is gescheiden.

EMMENES, of EMMENESSE, ook wel EMENES, een aanzienlyk dorp van Eemlandt, in het sticht van Utrecht, wordende verdeelt in Emmenes buitens-en Emmenes binnensdyks. Het zelve was van ouds al zeer groot, en Barlandus heeft in eenige Nederduitsche gedenkschriften, rakende de Hollandsche geschiedenissen, gelezen, dat het een myl in zyne lengte heeft gehad. Wanneer Willem de IV, graaf van Hollandt, in den jare 1345 de stadt Utrecht met een zeer grote krygsmacht belegerde, begaven zich die van Emmenes by hem, en namen den naam van Oost-Hollanders aan: doch dit bekwam hen vry kwalyk; want de graaf nog in den zelven jare een bestandt met den bisschop en die van Utrecht gemaakt, en het beleg van die stadt opgebroken hebbende, vervolgens ook, in den zelven jare, in een slag tegen de Vriezen gesneuvelt zynde, viel bisschop Jan van Arkel, zo haast als het gemaakte bestandt geëindigt was, op Emmenes aan, versloeg een goed gedeelte van deze nieuwe Oost-Hollanders, en plunderde en verbrandde het dorp. Des niettegenstaande namen

namen de Emmenessers drie jaren daar na, namentlyk in den jare 1348, de onlusten tusschen die van Hollandt en van Utrecht weder gaande geworden zynde, voor de tweede maal den naam van Oost-Hollanders aan, en vielen het licht af. Zy wierden wederom deerlyk geslagen en tot gehoorzaamheit van den bisschop gebragt; doch zy vielen in den jare 1355 voor de derde maal af, en namen ook voor de derde maal den naam van Oost-Hollanders aan: maar zy kwamen 'er voor dit maal beter af dan de twee voorgaande reizen; want doordien de Hollanders nog in dat zelve jaar, zo wel als die van Utrecht het branden en blaken moede zynde, vrede met den bisschop maakten, wierdt in de zelve uitdrukkelyk bedongen, dat de bisschop die van Emmenes hunnen opstandt zou vergeven, en dat zy daarentegen wederom onder zyne gehoorzaamheit zouden keren; daar zy vervolgens ook bestendig onder gebleven zyn. Honderd en vyf en twintig jaren daar na, in de onlusten tusschen die van Utrecht, en bisschop David van Burgundië, door de Hollanders onderstеunt wordende, wierdt Emmenes door de laatstgenoemden stormenderhandt ingenomen, uitgeplundert, en in brandt gestoken. Niettegenstaande alle deze rampen, dit schone dorp zo verscheide malen, ten deele door de eigen schuldt der inwoners, ten deele door de wisselvalligheden van den oorlog, overgekomen, heeft het zich echter altoos in een goeden staat wederom herstelt, gelyk het dan als nog zeer bloejende en welvarende is.

Volgens het Rekenboek der Utrechtsche kerke wierdt Emmenes buitensdyks eertyds de oude kerk te Emmenes, en Emmenes binnensdyks de nieuwe kerk genoemt. Beide deze kerken wierden vergeven door den abt van St. Paulus te Utrecht, en het in 't bezit stellen kwam den aartsdiaken toe. De kerk binnensdyks hadt tot patroon S. Petrus, en eene vikary. De patroon van de buitendyksche kerk was S. Nikolaas. In de zelve was eene vikary, gesticht ter eere van den Almachtigen Godt, van de H. Maagdt, en van den H. martelaar Vincent. Nog was daar eene andere vikary, gesticht ter eere van Godt, van de H. Maagdt, en van S. Nikolaas. Tegenwoordig wordt Emmenes buitensdyks en Emmenes binnensdyks elk door een afzonderlyken Gereformeerden kerkenleeraar bedient, staande beide onder de classis van Amersfoort. In dit dorp is geboren de heer *Willem van Raderlandt*, een deftig Rechtsgeleerde in de XVII eeuwe, en president in den hove van Utrecht, wiens Rechtkundige Uitspraken van het hof van Utrecht (*Decisiones curiæ Provincialis Trajectinæ*) na des zelfs doodt in het licht zyn gekomen. *Oude Holl. Kron. door W. van Gouthoeven pag.* 381, 528, 529. *Vossius Annal. Holl. l.* IX, X, *&* XI. *Hist. van het Utrechtsche Bisdom II Deel.*

S. EMMERANUS, of HAYMERANUS, bisschop van Regensburg, was uit de provincie Guienne geboortig, en eerst bisschop van Poitiers. Hy verliet dit bisdom, en deedt, om de Heidenen te bekeeren, eene reize naar Duitschlandt, alwaar hem Theodo de V, hertog van Beyeren, verzocht, het Christendom, kort te voren door S. Rupertus gepredikt, voort te planten. Nu hadt Theodo eene dochter, Utha genoemt, die van Sigebald, of Sigeboth, eenen van adel, bevrucht was. Deze twee, vrezende, dat zy deze lust met hun leven zouden moeten betalen, klaagden hun ongeval aan dezen S. Emmeranus, die juist gereed was om naar Rome te trekken. Emmeranus, met medelyden aangedaan, gaf hen, om hunne doodtstraffe te beletten, den raadt, dat zy na zyn vertrek de schuldt daar van op hem zouden schuiven. Utha deedt zulks, als haar broeder Lambertus, of Landobertus, inzonderheit over dezen schimp, zyn huis aangedaan, geraakt was; en dewyl Landobertus naricht kreeg, dat S. Emmeranus de grenzen van Italië nog niet bereikt hadt, zette hy hem na, en achterhaalde hem op den weg tusschen de Inn en de Isser by het dorp Helfenburg, of Helffendorp. Op het eerste gezicht groette hy Emmeranus met deze woorden: *Salve, Episcope, imo salve, affinis!* dat is: *Zy gegroet, bisschop, ja zy gegroet, zwager!* Voorts belastte hy zyn volk, om hem vast te binden, hem de oogen uit te steken, neus, ooren, handen en voeten af te snyden, en den romp te laten leggen, gelyk de zelve deden. Maar naauwlyks, zegt men, was de moordt volbragt, of daar verschenen twee onbekende mannen, die de afgehouwe leden zorgvuldig opraapten, en daar op wederom verdwenen. Meer andere blyken van zyne onschuldt kwamen 'er aan 't licht, voornamentlyk, een geestelyke, met name Wolffletus, zeide, dat S. Emmeranus hem dit alles hadt aanbetrouwt, en daar by zyne aanstaande marteldoodt deswegen voorzegt. Het half dode ligchaam wierdt naar Regensburg gebragt, en in de kerke van S. Georg begraven, wanneer, als men vertelt, onderweeg de ziele van dezen heiligen man zichtbaarlyk, als een donderstraal, uit zyn mondt ten hemel voer. Men voegt daar by, dat op de plaats, daar zyn bloedt vergoten was, zich een groene heuvel opwierp, en voorts meer andere wonderen gebeurden. Deze moordt is omtrent 't jaar 652 voorgevallen. Landobertus heeft naderhandt tot boetvaardigheit hier over het beroemde klooster van St. Emmeran te Regensburg gesticht, welkers abt tegenwoordig onder de onmiddelbare Ryksstanden behoort. Voorts wordt S. Emmeranus, dewyl hy een leeraar der Heidenen in Beyeren was geweest, onder de oude bisschoppen van Regensburg geteld. *Hund. in Metrop. Salisb. Aventini Annal. Bojor. in Catal. Episc. Ratisb. in Germ. S.*

EMMERIK, by de Duitschers EMMERICH, in het Latyn *Emmerica* en *Embrica*, eene sterke en welbetimmerde stadt in het hertogdom Kleef, aan de regter zyde van den Rhyn, niet verre van de grenzen van het graafschap Zutphen, en vyf mylen van Wezel gelegen. Zy wordt in de lyst van de vasallen der Utrechtsche kerke *Emerica*, en in de oude brieven *Embrici villa* genoemt. Volgens het gevoelen van Menso Alting wil Emmerik zo veel zeggen als de plaats, het dorp, of de landhoeve van Emmericus, *E.* de welke men zegt dat de heer, of ten minste de baljuw van die plaatse is geweest. Anderen, als Andreas Altamerus, Sebastiaan Munster, Cornelius Marlianus, en Arnoldus Berkius schryven deze stadt een zeer hogen ouderdom toe, en maken haar zelfs zo oud als Troja, houdende haar voor het oude *Asciburgum*, door Tacitus vermeld, en het welk Ulysses na de verdelging van Troja zou gebouwt hebben. Doch, om van het bouwen door Ulysses niet te spreken, dat Emmerik voor *Asciburgum* niet genomen kan worden, als mede, dat het zelve nooit gestaan heeft, daar Emmerik tegenwoordig staat, heeft Petrus Berthius (*Rer. Germ. lib. III, cap.* 6, *in urb. Germ.*) zeer wel bewezen. Wassenberg doedt den naam van Emmerik afdalen van den bekenden *Ambiorix*, de welke, de Eburonen tegen de Romeinen aangevoert, en een gedeelte van het Roomsche leger geslagen hebbende, en geen kans ziende om Cæsar het hoofdt te bieden, zich over den Rhyn ging verschuilen, aldaar deze stadt stichtte, en aan de zelve den naam van *Ambrik*, naderhandt verandert in *Emmerik*, gaf. Hoe het daar mede zy, dat Emmerik ten minste eene oude stadt is, blykt onder anderen uit verscheide burgten en andere oude gedenktekenen, nog tegenwoordig voor een gedeelte in wezen zynde, als mede uit de kollegiale kerke, de welke, volgens het algemeene zeggen, door S. Willibrordus zelf, die het Euangelium daar verkondigde, is opgebouwt omtrent den jare 700, en op den naam van S. Marten, bisschop van Tours, ingewyd. De stadt Emmerik is door de graven, naderhandt hertogen van Gelder een geruimen tydt van de Utrechtsche kerke te leen bezeten, en door de zelve naderhandt eerst tot een pandt, en vervolgens in den jare 1379 door Reinald den IV geheel in eigendom aan de hertogen van Kleef overgegeven; waar over *Wassenberg* in zyne Beschryvinge van Emmerik, en *Menso Alting* in het tweede Deel zyner Beschryvinge van Neder-Duitschlandt (*pag.* 84) breder kunnen nagezien worden. In den jare 1598 wierdt deze stadt door prins Maurits, volgens last van de algemeene Staten der Vereenigde Nederlanden, den Spanjaarden, die zich van de zelve en verscheide andere steden op den Ryks-bodem hadden meester gemaakt, ontweldigt, en by een vergelyk aan den hertog van Gulik en Kleef wedergegeven, onder voorwaarde, dat hy geen Spaansche bezetting zou innemen; en wanneer de Spanjaarden in den volgenden jare een nieuwen aanslag op Emmerik voorhadden, verzochten de inwoners onderstandt van de Vereenigde Staten, de welke hen wierdt toegezonden, blyvende der Staten volk binnen de stadt tot in den jare 1600, wanneer de Staten de zelve voor de tweede maal aan den hertog van Kleef overgaven. Maar hertog Johan Wilhelm van Gulik, Kleef en Berg, enz. in den jare 1609, den 25 Maart, te Dusseldorp zonder kinderen overleden zynde, en verscheide pretendenten op zyne nalatenschap zich opgedaan hebbende, onder welke Johan Sigismund, keurvorst van Brandenburg, en de Paltzgraaf Wolfgang Wilhelm van Nieuwburg de voornaamste waren, wierdt Emmerik door het krygsvolk der Vereenigde Staten voor den eerstgenoemden, als zyne toevlucht tot de zelve genomen hebbende, terwyl de vorst van Nieuwburg by de Roomsch-Katholyke mogendheden, welker Godsdienst hy hadt aangenomen, heul zocht, onder het beleidt van prins Maurits, nevens Rees, Goch, Kalkar, en eenige andere plaatsen, in den jare 1614 ingenomen, en heerlyk versterkt. Dit geschiedde met inzicht, dat wanneer de keurvorst van Brandenburg deze stadt, de verschillen wegens de gemelde erfvolginge tusschen hem en den hertog van Nieuwburg afgedaan zynde, aan zich wilde overgelevert hebben, hy alvorens de gedane kosten zou moeten vergoeden, de welke met den tydt zo hoog opliepen, dat hy genoodzaakt was de stadt in handen van de Staten te laten, in welke de zelve bleef tot den jare 1672, wanneer zy zich zonder slag of stoot, zynde de weinige Staatsche bezetting niet in staat om zich met geweldt tegen den aannaderenden vyandt aan te kanten, op den 8 Juny aan de Franschen overgaf. Vervolgens wierdt in de vrede, tusschen den keurvorst van Brandenburg met den koning van Vrankryk gemaakt, bedongen, dat Emmerik, nevens alle andere plaatsen in het landt van Kleef, den gemelden keurvorst zouden ingeruimt worden; gelyk dan geschiedde, wordende deze stadt aldus, niettegenstaande zy den Vereenigden Staat zo veel geldt hadt gekost, uit des zelfs macht gerukt, en als nog door den koning van Pruissen en keurvorst van Brandenburg bezeten. *Teschenmacher Annal. Cliviæ &c. pag.* 145, 146. *Joh. Wassenberg Origo & Descriptio Embricæ. Van den Sande Nederl. Hist. V boek. Valkenier verward Europa p.* 427. *enz. Hist. van het Utrechtsche Bisdom III Deel.*

EMMERINGEN. Zie AMERONGEN.

EMMIUS (UBBO) was geboren den 5 December des jaars 1547 in de Griete of Grietziel in Oost-Vrieslandt. Zyn vader was Emmo Dyken, aldaar Predikant, zoon van den zylrichter Dyke Meiten, en zyne moeder was Eliza, dochter van Egbertus Tjarda, die 40 jaren burgermeester te Norden was. Emmius negen jaren oud zynde wierdt te Embden ter school gelegt, alwaar hy zich negen jaren braaf bevlytigde. Toen ging hy naar Bremen, om den wydberoemden Rector Joh. Molanus te horen, onder wien hy nog eenige jaren studeerde. Daar na keerde hy weder naar Norden, hoorde nog eenigen tydt in de nieuw-gestichte scholen Johannes Florianus en Nic. Sascherus. In zyn vier en twintigste jaar reisde hy in 't jaar 1570 naar de akademie van Rostok, daar hy David Chytræus en Henr. Brucæus vlytig hoorde; doch raakte hier dodelyk krank aan de scheurbuik, en genas zich zelf. Thans deedt hem een treurige bode van zyns vaders doodt naar huis keren, om zyne moeder te troosten. In 't jaar 1575 reisde hy naar Vrankryk, doch doorreisde Keulen, Ments, Heidelberg, Thubingen, Straasburg, Basel, Zurich, en Bern, om eenige geleerde mannen te spreken. Voorts hieldt hy zich twee jaren by Theod. Beza te Geneve op, en toonde grote achting voor Lambertus Da-

næus en Franc. Portus, houdende grote vriendschap met Herman Vultejus en Eberhard Alting. Daar na bezag hy Lions. Toen reisde hy naar huis, en wierdt in 't jaar 1579 Rector te Norden, en verkreeg groten roem. In 't jaar 1581 trouwde hy met Theda Thiabberien, die na een zoon voortgebragt te hebben in 't jaar 1583 in 't kraambedde stierf. Drie jaren daar na hertrouwde Emmius met Magaretha van Bergen, dochter eens voornamen burgers te Embden.

Schoon tot dezen tydt toe de Gereformeerde belydenisse, die te Embden was, ook te Norden was geoeffent, gelyk blykt uit verscheide leeraren, van Norden naar Embden beroepen, uit de Oost Vriesche geloofsbelydenisse, ook mede door de Norders ondertekent, uit 't kort onderrecht, 't welk de Norder Predikanten Mart. Micronius, en Vincentius Phrisius, in 't jaar 1554 lieten drukken, in welkers voorreden zy den Embder Catechismus uitdrukkelyk noemen *den gemeenen lands Catechismus*, evenwel drong de Augsburgsche Geloofsbelydenisse nu te Norden door; dies Emmius van zyne Gereformeerde belydenisse niet kunnende afstandt doen, door den drift van Heshusius genoodzaakt wierdt in 't jaar 1587 zyn Rectoraatschap neder te leggen, tot nadeel der scholen, en misnoegen van vele brave luiden; doch in 't volgende jaar 1588 beriep graaf Johan van Oost-Vrieslandt, wiens albastere graftombe in 't koor van de grote kerke te Embden nog kan gezien worden, dezen Emmius tot Rector te Lieroort, alwaar hy de scholen met roem bestierde. Zes jaren daar na, als in 't jaar 1594, den 13 July, de stadt Groningen door prins Maurits wierdt gewonnen, en van den Spanjaardt tot de Staten der Vereenigde Nederlanden overging, en de Gereformeerde Godsdienst aldaar aangenomen wierdt, wordende door Menzo Alting, Predikant te Embden, uit *Ps. CXVIII*, 22, 23, 24, den 17 dito de eerste predikatie aldaar gedaan, en Emmius te Groningen tot Rector beroepen, kweet hy zich aldaar 20 jaren zo loffelyk, dat hy, toen 't gymnasium in 't jaar 1614 in eene akademie verandert wierdt, ook verheven wierdt tot Professor in de Historiën en de Griekſche tale, als mede tot opperbestierder der scholen. Die van Dordrecht, Leeuwarden en Embden wilden hem gaarne hebben, doch hy bleef te Groningen, en wierdt door Willem Lodewyk, grave van Nassau, als bestierder in 't geven van raadslagen gemeenzaam gebruikt, houdende met Joh. Althusius, Henr. Alting, Jan Dousa, Franc. Gomarus, Thuanus, Thisius, Gruterus, Vultejus, en andere geleerde mannen, grote vriendschap, en studeerde zeer vlytig, slapende gewoonlyk maar 6 uuren in een etmaal. Eindelyk bedlegerig geworden, zeide hy met Simeon: *Nu laat gy, Heere, in vrede gaan uwen dienstknecht*, waar op hy den 19 December 1625, oud 78 jaren, Godzalig overleedt, nalatende zyne weduwe van Bergen en zone *Wesselius Emmius*, Predikant te Groningen, als ook nog eene dochter, *Elizabeth*. Met welken lof en eere hy van de geleerdste mannen is bekroont zal men hier niet ophalen.

Onder zyne voornaamste schriften zyn: *Historia rerum Frisicarum*, als ook zyne boeken *de Frisia & Frisior. Rep.*; *de agro Frisiæ, & urbe Groninga, & Chorographia Frisiæ Orientalis*, alle in folio in een bandt gedrukt te Leiden 1616. Voorts is bekend zyn heerlyk werk, of *Opus Chronologicum absolutum, connectens Historias Ecclesiasticas cum Politicis, cum canone Chronologico*; verder zyn *Vetus Græcia*, in drie stukken, als mede zyn λόγος ἐπιτάφιος *Guil. Ludovici Com. Nassov.* waar in hy toont, dat hy een goed redenaar was. Nog is van hem beschreven het leven van *Menso Alting*, door den hoogleeraar Ising uitgegeven. *G. Outhofs Verhaal aller Watervl. pag.* 570 *enz.*

EMO, eerst pastoor van het dorp Huzinge, van ouds Husdinge genoemt, en in Groningen, onder Huzingo gelegen, daar na eerste overste, en vervolgens, naar zyn eigen getuigenis, eerste abt van het klooster Bloemgaarden, van de Premonstreit orde, door zynen neef, Emo van Romerswerf, die zyne vrouw en de wereldt hadt verlaten, en de even gemelde orde aangenomen, gesticht. Hy is de schryver van eene Kronyk, die met het jaar 1203 begint, en met het jaar 1237 eindigt. De zelve is door den hoogleeraar Antonius Matthæus uitgegeven in het derde deel van des zelfs *Analecta*, en tot den jare 1273 vervolgt door *Menco*, tweeden abt na Emo van het klooster Bloemgaarden. Emo heeft in die Kronyk, behalven meer andere zaken, de beginselen en den voortgang van zyne abdy van Bloemgaarden, met de aanvechtingen, die ze heeft uitgestaan, beschreven. Hy hadt in den beginne een zwaar verschil met Hardericus, overste van het klooster te Schiltwolde, welk klooster uit dat van Wittewerum was voortgesproten. Hardericus hadt den bisschop van Munster op zyne zyde gekregen, en was om zyne gierigheit, wereldsche pracht, ongehoorzaamheit en halssterrigheit in den ban gedaan. Het geen in dezen twist voorgevallen en eindelyk besloten is, staat in de gemelde Kronyk van Emo, van *bladzyde* 104, tot 112, breder beschreven. Emo is overleden in den jare 1237, en opgevolgt door Paulus, die de onder-prioor van het klooster was. *Oudheden van Groningen p.* 386 *tot* 399, *edit. in* 8.

EMOLI. Zie AMPHIPOLIS.

EMOND, gezegt *van Dinter*, het welk een vlek is in Brabandt, naby 's Hertogenbosch, leefde in de vyftiende eeuwe. Hy is geheimschryver van vier hertogen van Brabandt geweest, en naderhandt kanunnik van Loven, en laatst Reguliere kanunnik van S. Augustinus. Hy stierf te Brussel in den jare 1448, hebbende geschreven de historie der hertogen van Brabandt, nevens verscheide andere Genealogische werken. *Simlerus & Vossius de Hist. Latin. l. III, cap.* 5. *Valerius Andreas Bibl. Belg.*

EMPANDA, eene Heidensche godin, aldus genaamt, om dat men haar het voorzitterschap toeschreef over de zaken, die in 't openbaar geschiedden, van het Latynsche woordt *pandere*, dat is, *openen, ontdekken*. Varro, over *Nonius*, toont een anderen oorsprong van dezen naam aan *à pane dando, van broodt te geven*, en zegt, dat volgens Ælius deze godin *Ceres* was, aldus genaamt, om dat men broodt gaf aan die genen, die hunne toevlucht tot hare vrye schuilplaats namen.

EMPEDOCLES, een beroemd Philosooph, dichter en geschiedschryver van Agrigente, tegenwoordig Gergenti genaamt, in Sicilië, leefde in het jaar der wereldt 3540, voor Christus 444, van Rome 310, in de LXXXIV Olympiade. Hy schreef van de natuur der geschapene dingen in vaarzen een werk, door Lucretius grotelyks geacht. Hy hoorde Parmenides, Anaxagoras, en vooral Pythagoras, en hieldt daarom veel van de ziel-verhuizinge, en voor onbillyk, een dier, dat leven hadt, te eeten. Altydt was hy zinlyk gekleed, en droeg een kroon op het hoofdt; echter wilde hy de koninklyke waardigheit, de welke hem wierdt aangeboden, niet aannemen. Hy leerde, dat de ziele hare zitplaats noch in het hoofdt, noch in de borst hadt, maar hier en daar in het bloedt verbreid was, en dat de levendigste aandoening van het gevoel aldaar was, daar het meest van de ziele of de levensgeesten gevonden wierdt. Aristoteles schryft hem de uitvinding der redenkunst toe. Anderen geven voor, dat hy ook eenige treurspelen geschreven heeft, hoewel de zelve van anderen aan zyn zusters zoon toegeëigent worden. Zommigen menen ook, dat hy het gedicht van Xerxes tocht in Griekenlandt heeft gemaakt; maar om dat hy het niet voltooit hadt, zou zyne zuster of eene andere van zyne nabestaanden het zelve verbrand hebben. Hy geloofde vier elementen, die door eenigheit zamen verbonden, en door oneenigheit verdeelt wierden. Wederom anderen schryven hem een Grieksch gedicht van den aardkloot toe, het welk in de Griekſche Boekzaal van Fabricius gevonden wordt. Hy was gewoon zyne medeburgers te bestraffen, dat zy zo in wellusten leefden, als of zy nog den zelven dag zouden sterven, en huizen bouwden, als of zy eeuwig zouden leven. Men zegt, dat hy zich in zekeren afgrondt by den berg Ethna heeft gestort, om daar door eene Goddelyke eere te erlangen, als hy zo plotzelyk uit de wereldt wierdt weggerukt. Maar anderen beweeren, dat hy in zyn hogen ouderdom is in zee gevallen en verdronken. Diogenes Laërtius brengt nog andere gissingen by. *Aristoteles probl. sect.* 21. *Cicero in Læl. Plutarch. Diogen. Laërtius l.* VIII. *p.* 826. *seq. Vossius de hist. Græc. Mathem. sect. Philosoph. Fabricius Bibl. Græc. p.* 465. *seq.*

EMPEL, een langwerpig dorp aan den Maasstroom in het quartier van Maaslandt, een gedeelte der meiëry van 's Hertogenbosch, niet verre van de geslooptе schans Krevekoeur. Clodoveus, koning van Vrankryk, heeft de kerk en heerlykheit van Empel, nevens dertig manzen, en alle hare vryheden, als mede alle de gerechtigheden, welke hem behoorden, gegeven aan de abdyë van Crispine, de welke haar eenigen tydt daar na onttrokken, doch wat later, op het verzoek van den abt Hugbert, door den koning Clotarius wederom gegeven zyn, in welker bezittinge zy vervolgens gebleven is, zendende hier gewoonlyk een proost met eenige monniken, en dat tot zy om den Gelderschen oorlog wederom van hier vertrokken, waar na deze heerlykheit door haar voor eenige andere goederen met den grave van Megen verruilt is. Naderhandt is Empel aan het huis van Arenberg gekomen, zynde in den jare 1649 hier van bezitter geweest *Johan Diderik*, baron d'Efferen, vryheer tot Stolborg. Voor het ingaan van het twaalfjarig bestandt waren de dyken van de Empelsche kerk tot Krevekoeur toe zo weggelopen, dat het wasschende Maaswater zonder eenige verhindering te Empel uit en in liep, en heeft de zelve stroom zedert Empel zo verre weggespoelt, dat de kerk over den oever in de Maas gevallen is. Men zag voor eenige jaren alhier nog eenige overblyfselen van een geweldig kasteel, die nu geheel weggenomen zyn, en de bewoners verhalen, dat het een Romeinsche burg geweest is. *J. van Oudenh. Beschryv. van de Meiëry van 's Hertogenbosch.*

EMPELORI was een zekere magistraat te Lacedemonië, die zorge droeg, dat in de gerechtshoven en op de markt alles ordentelyk toeging. *Cragius de Rep. Lacedæm.*

EMPILUS, of EMPYLUS, een redenaar, en zonderling vriendt van Brutus. Plutarchus spreekt van hem in dezer voegen: *Wat Empylus belangt, van welken Brutus zelf, en zyne vrienden menigmaal gewag maken, hy was een redenaar, die een klein boekje van de doodt van Cæsar heeft nagelaten, onder den tytel van* Brutus. *Plutarchus in vit. Brut.*

EMPIRICI, van 't Griekſche woordt πεῖρα, dat is *onderzoek*, of *ondervinding*, is de benaming der genen, die zich omtrent hunne studie aan zekere regels bepalen, de welke niet zo zeer op een voorgaande onderzoek der oorzaken, of op het gezag van brave schryveren en goede leermeesters, als veel meer op hunne eige ondervindinge steunen. Voornamentlyk wordt dit woordt gebruikt van de zulken, die in de geneeskunde op eigen uitgevondene geheimen, compositien, chymische dingen, enz. roemen, en daarentegen de beginselen en leerwyze van Hippocrates en Galenus, of andere op hogescholen aangenomene grondstellingen uit onkunde of waanwysheit verachten, en voorts de inzettingen der medecynsche faculteit niet willen gehoorzamen. Plinius meldt, dat deze gezindheit der *Empirici* allereerst in Sicilië is opgekomen, wiens stichter Acron, een beroemd geneesheer te Agrigente, 310 jaren voor den opbouw van Rome heeft geleeft. Zommigen schryven het woordt *Empirici* met een y, en leiden het zelve af van het Griekſche woordt πῦρ, het welk *vuur* betekent; maar te onrecht. *Plutarch. in Isid. Plin. Diog. Laërtius. Cels. Le Clerc hist. de la Medicine.*

EMPOLI, eene kleine bisschoppelyke stadt in Italië, in Toskanen, is gelegen in het Florentynsche, aan de rivier de Arno, tusschen Piza en Florence, tien mylen van de eerste, en zeven van de laatste stadt, aan wiens aartsbisdom zy onderhorig is. *Mary Diction.*

EM-

EMPORICUS SINUS, of *Golfo di Sala*, is een zeeboezem omtrent de stadt Sala, in 't koninkryk Fez gelegen. *Baudrand.*

EMPORIES, een plaats in de Tarraconeesche provincie, is eertyds zeer vermaard, en in een zeer bloejenden staat geweest, maar hedendaags niet meer dan een dorp, bestaande uit twintig of dertig slechte hutten. Deze oude stadt besloot eertyds twee steden, welker ieder hare afzonderlyke muren hadt, en het werk was van die van Marseille, naar het zeggen van Strabo, of der Phocenzen, volgens *Plinius*, *Titus Livius*, en eenige andere schryvers. Men ziet nog uit de overblyfselen, hoe groot zy moet geweest zyn, en men heeft zomwylen onder de vervalle gebouwen gedenkpenningen gevonden, op welker eene zyde een gevleugelde Pegasus stondt, met het opschrift van *Empories*, en op de andere zyde een hoofdt van *Ceres*, waar door de rykdom van der zelver koophandel en de vruchtbaarheit van haren grondt betekent wordt. *M. de Marca Hist. Hispanica.*

EMPULIUM, of tegenwoordig *Sancto Elpidio* genoemt, is eene grote stadt in de Mark van Ancona, aan de zeekust, 6 mylen van Firma ten Westen; maar anderen menen, dat het is *Cluvello*, een zeker kasteel aan de zeekust. *Baudrand.*

EMPULIUM. Zie AMPIGLIONE.

EMPURIAS. Zie CASTEL ARAGONESE.

EMPUSA was, naar het zeggen van Eustathius, een soort van spook of schrikkelyke nachtgeest, toegewyd aan Hecate, of, om beter te zeggen, volgens anderen, een schim, de welke Hecate deedt te voorschyn komen. Dit spooksel veranderde van de eene gedaante in de andere, gelyk Suidas en Aristophanes berichten, nu de gedaante van eene schone vrouwe aannemende, dan die van een os, wederom van een hondt, of van eenig ander dier. Het zelve wierdt *Empusa* genoemt, om dat het maar een voet scheen te hebben, van het Griekscht εἷς, ἑνὸς, *een*, en ποῦς, *voet*, en ter oorzake van des zelfs verscheide gedaantens hebben de ouden de volgende spreekwyze uitgevonden: *veranderlyker dan eene Empusa*, tegen die genen, die ongestadig waren. Zommigen zeggen, dat het Hecate zelf, of eene van de Lamiën was. *Cartari images des Dieux.*

EMS, in 't Latyn *Amasius*, *Amasia*, *Amisius*, en *Amisia*, eene rivier. Zie EEMS.

EMSER BADT heeft zynen naam van het dorp Embs, aan de Lohn, in het graafschap Dietz, niet verre van de stadt Lanstein, gelegen. Hier zyn vyf warme baden, waar van twee ten Westen den landgrave van Hessen, en drie ten Oosten het huis van Nassau-Dietz toebehoren. *Winckelm. Beschr. Hessen.*

EMSER, (HIERONYMUS) geboortig uit Zwaben, wierdt Licentiaat in de Kanonyke of geestelyke Rechten, en hoogleeraar te Leipzig, als mede secretaris en Raadt by hertog Georg van Saxen. In 't jaar 1517 onthaalde hy Luther te Dresden, daar hy hadt gepredikt, by welke gelegenheit de zelve met zommige daar toe benoemde Dominikaner monniken van de Godgeleerdheit, naar de leerwyze van Thomas, een scherp dispuit hieldt. Naderhandt, als zommige Hussiten uit Bohemen Luther tot de voorgenomen hervorming in de religie kwamen aanmoedigen, schreef hy een brief aan zeker Doctor te Praag, waar in hy den zelven van het voorgemelde dispuit een berecht gaf, en de Hussiten in Bohemen zocht de hoop te benemen, dat Luther hunne party zou houden. Hoewel hy nu Luther scheen te pryzen, geschiedde echter alles zeer flaauw, en niet van herten. Hier op schreef Luther een wydlopigen brief tegen hem, waar in hy hem onder den naam van *Ægoceros* en *Capricornus* scherp aantast; want hy was gewoon, om te tonen, dat hy uit een adelyk geslacht gesproten was, voor zyne boeken zyn wapen te zetten, waar in een springende en stotende bok wierdt afgebeeld. Daar op gaf Emser verscheide schriften tegen Luther uit, en zocht vooral des zelfs Duitsche overzetting van den Bybel verdacht te maken, gevende ten dien einde in 't jaar 1523 eenige aanmerkingen tegen de zelve in 't licht, en makende eene nieuwe overzetting des N. Testaments, die in 't jaar 1527 in het licht kwam. Hy gaf voor, last daar toe te hebben van hertog Georg van Saxen, als mede van de bisschoppen van Meissen en Merseburg. Dit is zeker, dat de gemelde hertog eene voorreden daar by deedt, willende, dat iedereen deze overzetting, in plaats van die van Luther, zou lezen. De zelve is kort na zyne doodt te Keulen door Johan Dietenberger in 't jaar 1529, die 'er naderhandt ook het oude Testament byvoegde, met de aanmerkingen van Emser, wederom opgelegt, zynde in dezen druk de aanmerkingen, door Emser in 't jaar 1528 uitgegeven, en in den druk van Dresden uitgelaten, mede ingelyft. Voorts geraakte Emser ook met Luther in twist over de kanonisatie van den bisschop van Meissen, Benno, die in 't jaar 1524 geschiedde: want Luther gaf by gelegenheit van de bulle, deswegen door den paus uitgegeven, een boek uit, onder den tytel van *tegen den ouden afgodt en Meissenschen duivel*, waar in hy zyn oordeel over deze kanonisatie bekend maakt, daar Emser met grote verstoortheit op antwoordde, gelyk hy al te voren in 't jaar 1512 eene geschiedenis van het leven van *Benno* te Leipzig hadt laten drukken, en aan hertog Georg van Saxen opgedragen. Hy stierf schielyk den 8 November des jaars 1527. Zyne schriften tegen Luther zyn: *Assertio Missæ contra Lutheranam formulam*; *de Canone Missæ*, en verscheide andere. *Cochlæus in vita Lutheri. Seckendorff Hist. Luth. l. I. Sect. 8. 62, 127, 141. l. III. Sect. 34. &c. Kortholt de var. Script. edit. c. 25. §. 7. seq. Miræus de script. sec. XVI. Spondanus. Simon Histoir. Critiq. de versions du Nouveau Testam. c. 43. Arnold in de Ketter-Histor. P. II. l. XVI. c. 8. §. 2.*

EMUM, of EEMUM, waaarschynlyk ENUM. In het vervolg van *Menco* van Werum, op het jaar 1280, wordt gewag gemaakt van een dorp *Emum* genaamt, en tusschen Wirthum en *E*meth in Fivelgo gelegen. Het gemeen gevoelen is, dat 'er de letter M door de slofigheit der uitschryveren ingeslopen is in de plaats van de N, en dat 'er alzo *Enum* moet gelezen worden. Dit *Enum* is tegenwoordig een klein dorpje, dat elf duizend schreden van Groningen, naar den zomerschen opgang der zonne toe, gelegen is, en wegens de vruchtbaarheit der landeryen naauwlyks voor eenig dorp behoeft te wyken. Het heeft kerk en Predikant, staande onder de classis van Lopperfum. Zie *Menso Alting Notit. Germ. Inf. Pars II, pag. 50. Oudheden en Gestichten van Groningen pag. 380, 381. edit. in 8.*

EMUS, koning van Thracië, was zo verwaand van zich als Jupiter te doen aanbidden. Hy wierdt, naar 't zeggen der dichters, nevens zyne gemalinne in een steenrots verandert, om dat zy begeerde, dat men haar de zelve eere, die men Juno bewees, zou bewyzen. *Ovidius lib. XI. Metamorph. fab. 2.*

ENAIM wordt *Josua* XV, 34 de zevende onder de veertien steden van het tweede lot des stams Juda, tusschen Tappuah en Jarmuth, of Jerimoth, aangewezen. *Sanson.*

ENAK, ENAKIM, reuzen, die in Palestina vermaard waren. Enak, vader der Enakim, was een zoon van Arba, van wien Kirjath-arba, of Hebron, zynen naam heeft ontfangen. Hy hadt drie zonen, *Sesai*, *Aliman*, en *Talmai*, die eene grote menigte andere reuzen voortbragten, verschrikkelyk door hunne wreedheit en onmenschelyke gestalte. De Israëliten zeiden, dat zy, in vergelykinge van die schrikdieren, maar sprinkhanen waren. Zommigen hebben gewilt, dat de naam van Pheniciërs, dien men aan de Kananiten, en inzonderheit aan de Sidoniërs, gaf, afkomstig zy van *bene-enak*, dat is te zeggen, *de zonen van Enak*: maar anderen halen dien naam van het Grieksche *Anax*, dat een koning of meester betekent. Kaleb, van den stamme Juda geholpen wordende, veroverde Kirjath-arba in den jare 2559, en verdelgde de Enakim. *Jozua* XIV, 15. XV. 14. *Richt.* I, 20.

ENABRIS, anders *Senabris*, een vlek van het geslacht van Zabulon, dertig stadien van Tiberias. Daar sloeg Vespasianus zyn leger neder, wanneer hy de laatstgenoemde stadt wilde belegeren. *Josephus Oorlog.* III, 31. *Sanson.*

ENAN, eene oude plaats van Palestina, ter regter zyde van de Jordane, was gelegen naby de stadt Thamna, die tegenwoordig verdelgt is, en tusschen de steden Elia en Diospolis, hedendaags Rama genaamt. De zelve is onderscheiden van eene andere plaats, genaamt ENON, tegen het gevoelen van Baronius, de welke beide deze plaatsen onder elkander verwart heeft.

ENARCHUS, zynde van de geneesmeesters verlaten en voor doodt gehouden, scheen naderhandt weder tot het leven te komen, en verzekerde, dat hy waarlyk verrezen was. Hy vertelde, dat de geesten, de welke zyne ziele van zyn ligchaam hadden gescheiden, zeer hard gestraft waren geweest van hunnen meester, om dat zy hem genomen hadden voor een zekeren Nicauda, een leertouwer, die op den zelven dag en op de zelve uure, als hy, aan eene heete koorts gestorven was. Om nog vaster bewyzen van deze verryzing te geven, voorspelde hy aan Plutarchus, die toen ter tydt krank te bedde lag, de herstelling zyner gezondheit, de welke hy kort daar na wederkreeg. Het is Plutarchus zelf, die deze geschiedenis verhaalt in zyn boek *de Anima.*

ENCÆNIA was een feest, het welk de Heidenen jaarlyks op dien dag, als een gebouw of stadt was opgericht, vierden. *Pitiscus. Du Fresne.*

ENCAUSTUM was onder de keizers van Constantinopel een soort van inkt, van een purper kleur, waar mede de keizeren hunne brieven ondertekenden. Niemandt by levens straffe durfde de zelve namaken, hoewel ze naderhandt in andere landen gekomen, en van verscheiden gebruikt is. De ouden noemden aldus een zeker soort van schilderwerk, wanneer zy in wasch of op yvore tafelen met een gloejende pen allerhande verwen zo kunstig wisten uit te leggen, dat men geen voegen kon zien. *Pancirell. de reb. deperd. du Fresne Gloss. Gr. p. 647.*

ENCELADUS, de machtigste der Reuzen, volgens de verdichtsel-schryvers, was de zoon van Tartarus, of van den Afgrondt, en van de Aarde. Hy beoorloogde de goden met de andere Reuzen: doch hy wierdt door Jupiter met den blixem geslagen, die den berg Ethna op hem nederstortte, zynde des zelfs ligchaam half verbrand, gelyk Virgilius verhaalt, na Homerus:

> *Fama est Enceladi semi-ustum fulmine corpus*
> *Urgeri mole hac.*

Dat is te zeggen: *Het gerucht gaat, dat het half verbrande ligchaam van Enceladus door het vuur van den blixem, gedrukt wordt door het gewigt van dien berg. Virgil. Æneid. l. III. Statius l. III. Claudianus l. I. de Raptu.*

ENCHELEA, eene stadt van Illyrië, naby de welke, volgens der dichteren versiering, Cadmus en Hermione in slangen hervormt wierden. *Lucanus l. III.*

ENCHIRIADES, zeker schryver, die een tractaat van de zangkunde maakte. Het is waarschynlyk, dat hy leefde in de zevende eeuwe. Sigebertus spreekt 'er aldus van in de naamlyst der kerkelyke schryvers *cap.* 109: *Enchiriades sub persona discipuli interrogantis & magistri respondentis, scripsit dialogum de ratione Musicæ, & in tribus libris multiformes musicæ regulas explicavit.*

ENCKEVOORT. (WILLEM) Zie ENKEVOORT.

ENCKHUIZEN. Zie ENKHUIZEN.

ENCOLPIUM was in de Grieksche kerk een kistje, waar in men de reliquien der Heiligen bewaarde. Men hieldt de zelve zo

hoog, dat men ze by gewigtige voorvallen in onderpandt gaf, ten einde om vastelyk geloofd te worden; en die genen, welke deze reliquien zo lang bewaarden, droegen de zelve altydt aan den hals, op dat 'er geen schade aan mogt geschieden, en van deze gewoonte is de Griekfche naam *Encolpium* afgekomen. *Du Fresne Gloss. Gr. p.* 345.

ENCOLPIUS, een historieschryver in de tweede eeuwe, was een tydgenoot van den keizer Alexander Severus, van welken hy zeer geliefd was, en wiens leven hy beschreven heeft. Lampridius spreekt 'er van in dezer voegen: „ Encolpius, met welken „ ik zeer gemeenzaam hebbe geleeft, zegt, dat indien hy een „ dief hadt gezien het ampt van rechter oeffenen, hy altydt „ een vinger hadt om hem een oog uit het hoofdt te drukken „. enz. En op een ander plaats zegt hy: " Septimius, Acholius „ en Encolpius, die het leven van Alexander beschreven hebben, „ hebben dit feit aangemerkt, enz." Deze zyn byna de eenigste getuigenissen, die men van dezen schryver heeft. Hier dienen twee dingen bygevoegt. Het eerste is, dat de historie van den keizer Alexander niet meer in wezen is, en dat de Engelsche schryver, die waande de zelve uit het Griekfch te hebben vertaalt, voor een bedrieger gehouden wordt. Hy leefde onder de regeering van Hendrik den VIII, en was genaamt *Thomas Elyot*. Hy gaf een boek uit onder dezen tytel: *Image of Governance compiled of the acts and sentences notable of Alexander Severus*; dat is te zeggen: *Denkbeeldt of ontwerp der ryksbestiering, getrokken uit de daden en aanmerkelyke zinspreuken van Alexander Severus.* Hy gaf voor, dit werk uit het Griekfch handschrift van Encolpius overgezet te hebben, het welk zeker Napolitaansch edelman, genaamt Pruderik, hem geleent hadt. Doch men heeft bewezen in de Romeinsche Historie van Mr. *Wotton*, gedrukt in het Engelsch te Londen in het jaar 1701, dat hy de stoffe uit *Lampridius* en uit *Herodianus* genomen hadt; dat hy kwalyk verstaan, of in een anderen zin verscheide dingen verdraait hadt, die deze twee historieschryvers gezegt hebben, en dat hy eene menigte van zaken heeft uitgevonden, van welke zy geen gewag hebben gemaakt. Het tweede zal niet dan eene oplossing wezen van een feit, het welk Encolpius hadt beschreven, en daar zeker schryver, die zich daar mede bemoeit, geen kennis van geeft. Men wil hier niet beweeren, dat hy verplicht is geweest het zelve te verhalen; maar men wil hopen, dat, indien men deze daadt aanhaalt, zulks den lezer niet zal verveelen. Lampridius verhaalt, dat Ovinius Camillus, Raadsheer, en van een zeer oud geslacht, zich tot de keizerlyke kroon wilde verheffen. Alexander wierdt 'er van verwittigt, en men gaf 'er hem ontwyffelyke bewyzen van. Dit zo zynde liet hy Camillus ten hove verzoeken, en betuigde hem grotelyks verplicht te wezen, dat hy zich zelf aanboodt om den last der staatszaken op zich te nemen, in plaats dat men anderen tegen hun dank daar toe moest dwingen. Daar na begaf hy zich met Camillus, die van angst beefde, ontroert zynde door de knagingen van zyn gewissen, naar den Raadt, nam hem tot medegezel in het ryksbestier aan, en schonk hem een vertrek in het paleis. Hy liet hem aan zyn tafel eeten, en omhing hem met de keizerlyke pronkjuweelen, kledende hem kostelyker dan hy zelf was. Daar was toen ter tydt een oorlog op handen tegen de Barbaren, die de tegenwoordigheit des keizers vereischte. Alexander boodt Camillus aan hem derwaarts te verfellen, indien hy niet liever hadt daar alleen henen te trekken. Alexander, die te voet ging, verzocht Camillus om het zelve te doen: doch dewyl hy zeer teder van gesteltenis was, zich vermoeit vindende, na twee mylen wegs afgelegt te hebben, deedt Alexander hem te paardt zitten, en dewyl hy hem zelfs te paardt niet langer dan twee dagen kon byhouden, liet hy hem een daagstoel geven. Eindelyk, Camillus verzocht, dat men hem de genade wilde doen, van het ryk te mogen afstaan, betuigende of ongeveinsdelyk, of uit vreze, dat hy liever wilde sterven dan op die wyze langer leven; en Alexander vergunde hem de vryheit van naar zyne landgoederen, die hy buiten de stadt hadt, te vertrekken, hem verzekerende, dat hy niets te vrezen hadt, en beval hem zelf aan het krygsvolk. Camillus leefde aldus langen tydt op zyne landgoederen. Doch naderhandt liet de keizer, die toen ter tydt regeerde (want men gelooft niet, dat het Alexander was) hem doden, om dat hy in de krygszaken wonderlyk ervaren, en van het krygsvolk bemind was. Lampridius voegt 'er by, dat het volk dit feit aan Trajanus toeschreef, hoewel 'er geen een van zyne historieschryvers van gemeld heeft, in plaats dat verscheide schryvers zulks verhalen van Alexander, in de Historie zyns levens. Zie *Lampridius in Alexandro Severo. Tillemont Hist. des Empereurs Tom. III, pag.* 345. *Bayle.*

ENCRE. Zie ANCRE.

ENCUBIERTA, het welk men ook het eilandt van *S. Borondon, en la non Trovada* noemt, is een eilandt in de Atlantische zee. Men plaatst het zelve veertig mylen van het Palmeilandt, een der Kanarischen, ten Westen. Men heeft het den naam van *bedekt* of *niet gevonden* gegeven, om dat men by geval, zo men zegt, daar henen kan gevoert worden; doch dat men het zelve nooit vindt, wanneer men het zoekt. Het zou wel een ingebeeld eilandt kunnen wezen. *Maty Diction.*

ENCRATITEN, wierden zekere ketters in de tweede eeuwe genaamt, welker hoofdt de geleerde Tatianus was, naar wien zy ook anders worden genoemt. Zy voeren den naam van Encratiten van de onthouding, dewyl zy zich van alle onmatigheit en onkuischheit met allen vlyt zochten te onthouden. Men schryft hen en hunnen stichter de dwalingen der Valentinianen en Marcioniten toe, en zy verwierpen inzonderheit met de laatsten den huwelyken staat: ook verboden zy het gebruik van den wyn en het vleesch, en gebruikten derhalven by de bediening des H. Avondmaals, in plaats van wyn, water. Men beschuldigt hen ook, dat zy aan de ware menschheit van Christus twyffelden, en van de Wet van Mozes leerden, dat de zelve van eene onderaardsche Godheit afkomstig was, waarom zy de zelve hadden verworpen. Nog zegt men, dat zy van Adam leerden, dat hy eeuwig verdoemd was, om dat het menschelyk geslacht door hem was gevallen. *Ireneus l. I. cap.* 31. *Tertullian. de prascr. adv. hær. cap.* 32. *Epiphan. Hær.* 46. *Philastr. Hær.* 48. *Eusebius H. E. lib.* IV. *cap.* 29. *August. cap.* 25. *Baron. ad A.C.* 179. *Buddei dissert. de hær. Valent.*

ENDEGEEST, (HET HUIS TE) een Rhynlandsch huis in Oestgeest, een achterleen van den huize van Wassenaar, voor eenigen tydt tot den grondt afgebroken, en van nieuws weder opgebouwt. *Van Leeuven Batavia illustr. p.* 1260. *Rhynl. Kustuimen, Inleid. pag.* 36.

ENDELECHIUS, of *Severus Sanctus*, een redenaar en Christen-dichter, leefde in het laatst der vierde eeuwe, omtrent den jare 390: want hy was de gene, die S. Paulinus, bisschop van Nola, aanmaande om een schriftelyke verantwoording op te stellen voor den keizer Theodosius den Groten tegen de Heidenen, de welke dezen vorst met hunne lastertaal benadeelden. Endelechius maakte een herderszang, het welk voor tytel hadt *de mortibus boum.* Petrus Pithœus liet dit gedicht drukken in den jare 1590 met eene verzameling van puntdichten der ouden. Men vindt het ook in de Boekzaal der Vaderen. De schryver brengt een Heiden voor, die zich beklaagt over de redelykheit der dieren, en een Christen, die hem antwoordt, dat hy daar uit de alvoorzienigheit Gods moest erkennen. Zie *T. VIII. Bibl. SS. PP. edit.* 2. *Possevinus App. Sacr. Miraus in Auct.*

ENDERO, eene oude stadt, doch geheel vervallen, in Griekenlandt, in Albanië, op de grenzen van Servië. *Baudrand.*

ENDING, eene zeer kleine stadt, eertyds eene keizerlyke vrystadt, staande tegenwoordig onder het gebiedt der aartshertogen van Oostenryk, is gelegen in Brisgau, in Zwaben, naby den Rhyn, omtrent vier mylen beneden Brisak. *Maty Dict.*

ENDLIBUCH, eene voogdy in het gebiedt des Zwitserschen Cantons Lucern, van welke men zegt dat aldaar de sterkste Zwitsers gevonden worden. Het zelve is anders een bergachtig en zeer bekwaam landt om vee te weiden, alwaar ook de rivier Emma ontspringt.

ENDOR, eene stadt in den stamme van Manasse. Eusebius plaatst de zelve vier mylen van den berg Thabor naar het Zuiden, by Naïm, naar den kant van Scythopolis. Hier woonde de toveresse, die met Saul raadpleegde even voor den slag van Gilboa. *Jozua* XVII, 1. I *Sam.* XXVIII, 13. *Eusebius in Ændor & Endor.*

ENDOVELLICUS, eene godheit der oude Celten, van welke men gene andere kennis heeft, dan door de aloude opschriften, die te Villa Viciosa in Portugal ontdekt zyn. Gruterus heeft de zelve in 't licht gegeven in zyne verzameling van oude opschriften. Anderen hebben 'er hunne aanmerkingen op gemaakt, de welke F. Seyfait, regeerder van het collegie van Altenburg, heeft laten drukken in de zelve stadt in den jare 1634.

ENDRENOS, eene kleine, eertyds bisschoppelyke, stadt, gelegen eigentlyk in Anatolië, naar den kant der stadt Boursa. *Baudrand.*

ENDROMIS, een kleedt van sterk laken, met peltwerk gevoert, het welk de wedlopers aantrokken, op dat zy niet, gelopen hebbende, op de warmte terstondt mogten verkouwen. De vrouwen bedienden zich ook daar van in den winter. By de Grieken beduidt het een soort van schoenen, welke men op de jagt gebruikte. *Ferrar. de re vestiar.*

ENDYMION, een herder van Karië, de kleinzoon van Jupiter, door zynen vader Etlius. De dichters zeggen, dat hy verrascht zynde, terwyl hy bezig was met Juno te strelen, veroordeelt wierdt tot een eeuwigen slaap; anderen zeggen van dertig jaren. Maar de Maan, zich achter een gebergte verschuilende, kwam hem alle nachten bezoeken, en hadt verscheide kinderen by hem. Dit is het gene de Fabel daar van verhaalt; doch die genen, die, deze bewimpelingen wegnemende, de waarheden nagaan, die het verdichtsel verborgen houdt, zeggen, dat Endymion een sterrekundige was, die het eerst den loop der Mane heeft uitgevonden, en dat hy dertig jaren tot deze naauwkeurige nasporing besteedde, het geen de heele grondt des verdichtsels is geweest. *Hyginus in Poët. Astron. Fulgentius lib.* XI. *Myth. Plinius l.* II, *c.* 9. *Apollonius lib.* IV. *Argon. &c.*

ENDYMION, twaalfde koning van Elis in Peloponnesus, wierdt uit zyn ryk verjaagt, om dat hy in de Olympische spelen overwonnen was, en week naar Karië, naar den berg Latmos, alwaar hy zich tot de sterrekunde begaf, en byzonderlyk tot die van de Maan. Dit is het gene aanleiding heeft gegeven tot het verdichtsel der poëten, van het welke in het voorgaande artykel is gesproken. Zyn broeder *Epeus* regeerde in zyne afwezenheit. *Strabo l.* XIV. *Plinius l.* II. *Pausanias in Eliacis.*

ENERGUMENI wierden in de eerste Christen kerke die genen genoemt, die van den Duivel bezeten waren, en Christenen zynde in de kerk of by opentlyke vergaderingen eene afzonderlyke plaats hadden, daar zy moesten staan. Men liet zulke menschen naderhandt niet toe tot geestelyken staat. *Cave Eerste Christendom. du Fresne Glossar. Gr. pag.* 386. *Beveregius ad Can. Apost.* 79.

ENERUM, een aanzienlyk dorp in Groningerlandt, onder Hunzingo gelegen, wiens inwoners van Emo op zyn Latynsch *Emenenses* en *Ernenses* genoemt worden. Om het zelve is, als om het puik der dorpen, daar omtrent gelegen, dikwils oorlog gevoert. Het is drie duizend schreden, of omtrent eene myle, van de Groninger Watten, en omtrent vierdehalve mylen van de stadt Gro-

Groningen gelegen, en heeft zo een hogen toren, dat hy den schipperen voor een bake verstrekt. Kerk en Predikant van dit dorp staan onder de classis van de Marne. *Alting Notit. Germ. Inf. Pars II, pag. 50. Oudheden van Groningen pag. 358. edit.in 8.*

ENESIDEMUS, koning van Argos, beroemd door zyne voorzichtigheit en dapperheit. Deze zich ingesloten vindende binnen de stadt Argos, en geperst door zyne vyanden, wilde de plaats, daar hy stondt, niet verlaten, en afscheidt van zyn krygsvolk nemende, zeide hy tegen hen, dat hy liever wilde sterven voor de verdediging zyns vaderlands, dan zich redden met het zelve bloot te stellen voor de woede der vreemdelingen. *Titus Livius lib.* XXXII.

ENESIDEMUS, een Sceptisch Philosooph, naar het zeggen van Laëtius *in vit. Pyrrhon. l.* IX.

ENGADDI, eene oude stadt van Palestina, in den stamme van Juda, van welke men hedendaags niet meer dan de puinhopen ziet. Des zelfs grondt was uittermaten vruchtbaar; en men gelooft zelfs, dat het op die plaats is geweest, daar die wonderbare balzem voortkwam, die Judea aan de koningin van Saba moest leveren, de welke, naar het gevoelen van Flavius Josephus, een plant van den zelven voor Salomon hadt medegebragt. Deze vorst maakt gewag in zyn Hoogliedt van de wyngaarden van Engaddi, de welke de meest-geachte van gansch Judea waren. Men verzekert, dat het in een hol der naburige gebergtens was, dat David gelegenheit hadt om Saul te doden, die hem vervolgde. Ptolomeus en Stephanus spreken van *Engaddi. Jozua XV, 62. Het I boek der Koning.* 24. *Flavius Josephus Oudh. l. VIII, 2. Torniel A. M.* 2976, *n.1.*

ENGADIN, dat is te zeggen, *het dal van de Inn*, in het Latyn *Caput Oeni*, eene landstreek van het landschap der Graubunders, is gelegen in het bondgenootschap van het Huis Gods, en strekt zich uit langs de Inn, waar van het zynen naam ontleent heeft, van den oorsprong dezer riviere af, tot aan Tyrol. Men verdeelt het zelve in *Opper-* en *Neder-Engadin*, de welke hunnen naam hebben van hunne gelegenheit langs de Inn. Daar is niet eene aanmerkelyke plaats, noch in het eene noch in het andere. Dit landschap wierdt eertyds *Vallis venusta* genaamt, en is de woonplaats geweest der volkeren, genaamt Vennonen of Vinnonen. *Baudrand.*

ENGEDIN, of ENYED, is eene in Zevenbergen, tusschen Clausenburg en Weissenburg, naby de rivier Marosch, gelegene kleine stadt, in het midden een slot hebbende, met water-grachten omcingelt. Op deze plaats en te Dornburg spreekt men in Zevenbergen de Hungarische tale op het sierlyst.

ENGELANDT, een schoon koninkryk van Groot-Britannië, en het grootste en beste deel van het geheele eilandt, wordende in drie hoofddeelen verdeelt, namentlyk, in Engelandt, Schotlandt en Walles. Engelandt is het deel, het welk in het Zuiden legt, heeft Schotlandt ten Oosten, en Walles, van des zelfs middelste deel af te rekenen, ten Westen. De rivieren de Twede en de Solway scheiden het van Schotlandt, en de zee van een klein gedeelte der provincie Walles. Het zelve paalt in het Oosten aan de Duitsche zee, waar door het van de Nederlanden wordt afgescheiden; gelyk het Kanaal het zelve ten Zuiden van Vrankryk, en de Iersche zee of het Kanaal van S. Georg ten Westen van Ierlandt afscheidt. Dus begrypt Engelandt in de lengte, van 't Noorden tot het Zuiden, namentlyk van Berwik, aan de Twede gelegen, tot naar Portsmouth in Hampshire, 130 mylen, en in de breedte, daar het op het breedste is, als van Dover tot aan Landsend, van 't Oosten tot het Westen, 230 mylen. Dit landt heeft zynen naam van de Anglen gekregen, het welk een oud Deensch volk uit Jutlandt was, en met de naburige Saxen Britannië veroverde, en is met dezen naam door een byzonder edict van Egbert, den eersten monarch van Engelandt na de Heptarchie, genaamt. Onder de regeering van den Saxischen koning Alfredus, in de IX eeuwe, wierdt Engelandt in zekere Shires of graafschappen verdeelt, waar van 'er tegenwoordig veertig zyn, namentlyk achtien aan de zee gelegen, en twee en twintig van binnen het landt, onder welke de meeste naar hunne hoofdsteden hunne benaming hebben. De graafschappen, aan de zee gelegen, zyn: *Cornwal, Devonshire, Sommersetshire, Dorsetshire, Yorkshire, Hampshire, Sussex, Kent, Essex, Suffolk, Norfolk, Lincolnshire, Durham, Northumberlandt, Cumberlandt, Westmorlandt, Lancashire*, en *Cheshire*. De binnenlandsche graafschappen zyn: *Nottingham, Derby, Stafford, Shropshire, Worcester, Hereford, Monmouth, Glocester, Wilts, Bercks, Buckingham, Surrey, Middlesex, Hartford, Cambridge, Huntingdon, Bedfort, Oxfort, Warwick, Northampton, Rutlandt* en *Leicester*. Onder alle deze graafschappen is *Yorkshire* het grootste, en *Rutlandt* het kleinste. Tegenwoordig worden de meeste graafschappen in honderden, en deze wederom in tienden verdeelt. Een honderd behelst 10 tienden, en een tiende heeft 10 familien. De volgende graafschappen hebben eene andere verdeeling, als: *Durham* wordt verdeelt in *wakes* of in wachten; *Nottingham* in *wapentakens*, of Cantons; *Cumberlandt, Westmorlandt* en *Northumberlandt* in *wards*, of quartieren; *Yorkshire* in drie *ridings*; *Kent* in vyf *Cathes*; *Sussex* in zes *rapes*; en *Lincolnshire* in deze drie deelen, die genoemt worden *Lindsey, Kesteven* en *Hollandt* of *Hoilandt*.

Ten opzichte der oopenbare gerechtspleegingen, de welke door omreizende rechters geschiedt, wordt Engelandt in zes kreitsen verdeelt, welker ieder zeker getal van graafschappen behelst, waar in de van den koning aangestelde rechters alle jaren tweemaal moeten omreizen. De zogenaamde *Justices of Assize*, of die van den koning bestemde rechters om criminele zaken af te doen, hebben Engelandt alleen in twee kreitsen onder zich verdeelt, zynde de Noordelyke en de Zuidelyke. De eerste derzelven behelst alle graafschappen aan de Noordzyde, en de tweede alle die aan de Zuidzyde van de rivier de Trent. Volgens het kerkelyk bestier wordt Engelandt buiten Walles in drie en twintig diœcesen of bisdommen verdeelt, onder welke twee aartsbisdommen begrepen zyn, en ieder diœcees heeft zeker getal van karspelen. De twee aartsbisdommen zyn *Kantelbury* en *York*. Het eerste begrypt een gedeelte van *Kent* en in alles 257 karspelen; en het laatstgemelde het beste gedeelte van *Yorkshire*, en *Nottinghamshire*, zamen 587 karspelen. De andere bisdommen zyn: *Londen, Durham, Winchester, Ely, Lincoln, Hereford, Worcester, Bath* en *Wells, Chichester, Coventry* en *Lichfield, Exeter, Salisbury, Carlisle, Rochester, Oxfort, Glocester, Peterborough, Bristol, Man.* Van alle de bisdommen behoren alleen vyf onder het aartsbisdom van *York*, en alle de overige onder *Kantelbury*. Op dusdanige wyze wordt Engelandt tegenwoordig verdeelt. Maar wanneer de Romeinen het landt bezaten, verdeelden zy het in twee deelen, namentlyk in *Britannia prima*, behelzende het Zuider gedeelte van Engelandt, en *maxima Cæsariensis*, begrypende het Noordergedeelte Wales, en zynde *Britannia secunda* genoemt. De byzondere verdeelingen geschiedden niet naar de landschappen, maar naar de inwoners, als, by voorbeeldt, de *Atrebatii* woonden in *Barkshire*; de *Belgen* in *Sommerset, Hampshire* en *Wiltshire*; de *Briganten* hadden het grootste gedeelte van het Noorder gedeelte van Engelandt; de *Cantii* woonden in *Kent*; de *Catieuchlanen* in *Buckingham, Bedford* en *Hartfordshire*; de *Coritanen* in *Lincoln, Leicester, Rutlandt, Nottingham, Northampton* en *Derby*; de *Cornavii* in *Chester, Shropshire, Worcester, Stafford* en *Warwickshire*; de *Dammonii* in *Cornwal* en *Devonshire*; de *Dobuni* in *Glocester* en *Oxfordshire*; de *Durotriges* in *Dorsetshire*; de *Zoeni* in *Suffolk, Norfolk, Huntingdon* en *Cambridge*; de *Ottadini* in *Northumberlandt*; de *Regni* in *Sussex* en *Surrey*, en de *Trinobanten* in *Essex* en *Middlesex*. Ten tyde der Angel-Saxen wierdt Engelandt in zeven koninkryken verdeelt, daar de naam van *Heptarchie* van daan kwam. Het heeft meest plat landt, en is weinig met wilde bosschen, noch hoge bergen bezet. Geen landt is vryer van schadelyke gediertens, vergiftige slangen, vliegen en wormen dan Engelandt. De rivieren in het zelve zyn de *Tames, Medway, Severn, Ouse, Trent, Humber, Tees, Tine*, en de *Twede*. Het grootste ongemak in dit landt komt van de geschapenheit der lucht van daan, die meest zwaar en vochtig is, en iets van de zoutigheit der zee in zich heeft. Het weêr is 'er zeer veranderlyk en onbestendig, doch meest regenachtig, byzonderlyk in den winter. Aangaande de levensmiddelen, zo is 'er bezwaarlyk een landt beter van koorn, en weilandt, voornamentlyk voor schapen, voorzien. Het heeft geen gebrek aan goede eetwaaren, verscheide soorten van wildt, en allerhande vruchten, het welk altydt zo overvloedig in Engelandt is, dat het in vele eeuwen gene hongersnoodt heeft geleden. Daarenboven geeft de zee in dit landt vele soorten van visch. Het levert wel wegens de zware hette in den zomer weinig of geheel geen wyn uit; maar niet te min zyn 'er eenige jaren herwaarts met veel moeite even zo goede druiven als in Vrankryk voortgebragt. Tot een dagelyksche drank hebben de inwoners zeer goed bier, en appeldrank, *cider* genaamt. Wat de kleding betreft, zo is de Engelsche wolle wegens hare deugt door de gansche wereldt beroemd, waar van zeer breed laken gemaakt wordt, in zulke menigte, dat niet alleen Engelandt, maar ook andere landen, voornamentlyk Duitschlandt, Polen, Moskovië, Turkyë en Persië, daar van voorzien worden. Om linnen te maken is 'er ook geen gebrek aan goede aarde, daar men vlas en hennip kan zaaien; ook vindt men nergens zulk een overvloedt van goed leêr; en dewyl 'er in Engelandt zeer vele konynen zyn, worden derzelver haairen bekwamelyk tot het maken van hoeden gebruikt. Om huizen te bouwen ontbreekt 'er geen kalk en steenen; het timmerhout is 'er juist niet in overvloedt, maar wordt echter uit Noorwegen rykelyk overgevoert. Tot den scheepsbouw geeft dit landt goed eeken, en om te branden ander hout; ook zyn 'er vele steenkolen. Voorts zyn de Engelsche paarden en honden zeer beroemd; van gelyken heeft Engelandt een groten overvloedt van treffelyke lauwrier-en rosmarynbomen, saffraan, zoethout en honing, en is niet minder met vele witte loot-, koper-, tin-, en zilver-bergwerken voorzien. Sussex levert yzer uit, als mede verscheide andere plaatsen van het koninkryk; loot vindt men voornamentlyk in Derbyshire; koper in Kumberlandt; tin, en wel het beste, dat 'er in de wereldt is, in Cornwal, en zilver-mynen in Lancashire, Durham en Cornwal; doch om dat deze bergwerken te diep leggen, worden ze niet zonderling geacht. Eindelyk zyn 'er ook in dit landt veele warme en minerale baden.

Wat de inwoners aangaat, de Engelschen bestaan oorspronkelyk uit eene vermengde natie, namentlyk uit Saxen, Deenen en Noormannen, onder welke het Britsch en Romeinsch bloedt vermengt is. Gelyk het landt gematigt en vocht is, dus hebben de Engelschen van natuur eene reine en levendige complexie. Zy hebben eene fraaie gestalte en een vriendelyk wezen; maar wat hunne ligchaams-grootte en sterkte betreft, de genen, die Westwaarts wonen, overtreffen daar omtrent de anderen. De vrouwspersonen zyn doorgaans schoon, en bevalliger dan in andere landen. Hun humeur is geschikt naar hunne luchtstreek, of klimaat, en zy zyn niet zo heet als de Franschen, of niet zo koud als de Noordsche volkeren; invoegen zy bekwamer zyn om een goed besluit te nemen dan de eersten, en den zelven te volbrengen dan de laatsten. Dit humeur is daarenboven zeer geschikt om alle wetenschappen te leren. In dapperheit wyken zy voor gene natie, waar van hunne oorlogen met de Franschen, Spanjaarden, Schotten, Ieren en Turken overvloedig getuigen. Tot handwerken en vrye kunsten zyn zy zeer bekwaam, waar van hunne fraaie uitvindingen blyken geven. Zy zyn boven maten gezet op de experimentale Philosophie, zo dat zy veel meer dan eenig ander volk tot der zelver volmaaktheit hebben toegebragt. Ook is hunne taal zeer bekwaam om hunne mening met kracht uit te drukken, die

 echter

echter een mengelmoes is, voornamentlyk van de Saxiſche, Franſche en Latynſche talen.

De Godsdienſt dezer natie, door de wetten vaſt geſtelt, komt aangaande de geloofsſtukken overeen met die van andere Gereformeerde kerken, maar verſchilt eenigzins van de zelve rakende de kerkplegtigheden. Voor Chriſtus geboorte hadden de Bretons, of Britten, omtrent den zelven Godsdienſt als de Gallen, uit welke zy waarſchynlyk geſproten zyn, doch zy hadden eenige byzondere goden, en waren, als Tacitus, Cæſar, Dion, en anderen berichten, zeer genegen tot de toverkunſt. De algemeene overlevering zegt, dat Joſeph van Arimathia het Euangelium allereerſt hier te lande heeft gepredikt; maar Doctor Stillingfleet verwerpt dit in zyn tractaat van den ouderdom der Engelſche kerke als een verdichtſel der monniken. Anderen houden S. Pieter voor den eerſten ſtichter der Chriſten kerken op dit eilandt; maar de gemelde Stillingfleet doedt zulks veel waarſchynlyker van Paulus geloven. Hoe het zy, dit is zeker, dat het Chriſtendom in dit ryk, het zy door de vervolgingen, of uit gebrek van leeraren niet eerder heeft beginnen te bloejen dan onder de regeering van *Lucius*, die de eerſte Chriſten koning van Britannië is geweeſt: want deze zondt omtrent het einde van de tweede eeuwe *Elvanus* en *Meduinus*, twee Britanniſche Chriſtenen, aan Eleutherus, biſſchop van Rome, om van den Chriſtelyken Godsdienſt, dien hy wilde aannemen, rechte kennis te erlangen. Deze wederom te rug gekomen zynde, lieten zich de koning en vele van zyne onderdanen dopen. Aldus wierdt het Chriſtendom in 't kort hier en daar, en weinig tyds daar na over het geheele eilandt, uitgebreid. Ter zelver tydt hadden de Britten hunne eigene en afzonderlyke biſſchoppen, die in genen deele van den pauſſelyken ſtoel afhingen; gelyk dan de Britanniſche kerk van alle andere onderſcheiden, en geen andere kerkelyke jurisdictie onderworpen was. Maar wanneer de Heidenſche Saxen dit eilandt vervolgens bemachtigden, en de inwoners op de gebergten van Wales moeſten vluchten, verviel het landt wederom tot het duiſtere Heidendom, tot dat eindelyk in 't jaar 596 *S. Auguſtinus* van paus Gregorius den Groten daar henen wierdt gezonden, om 'er het Euangelium te prediken, die aldus eerſt *Ethelbert*, koning van Kent, bekeerde, en hem nevens tien duizend van zyne onderdanen doopte. Daar op nam het Chriſtendom in Engelandt zodanig overhandt, dat alle Saxen van tydt tot tydt zich bekeerden, en S. Auguſtinus wierdt aartsbiſſchop van Kantelbury, mits dat hy den pauſſelyken ſtoel moeſt gehoorzamen. Aldus bleef deze kerk aan den Roomſchen ſtoel onderworpen tot den tydt van koning *Hendrik* den VIII, die den eerſten grondt tot de verandering leide, en door toedoen van zommige Goggeleerden in eene openbare vergadering de opperhoofdigheit van den paus verwierp, het welk naderhandt door 't Parlement in den jare 1534 wierdt bekrachtigt. Onder de regeering van zynen opvolger koning *Eduard* den VI wierdt deze Religie-verandering volkomen te ſtandt gebragt. Maar zyne zuſter, de koningin *Maria*, hem opgevolgt zynde, voerde de zelve de Roomſch-Katholyke Religie van nieuws in; doch wanneer hare zuſter, de koningin *Elizabeth*, vyf jaren daarna aan de regeering kwam, is de Hervormde Godsdienſt in het ganſche landt doorgedrongen. Doch niettegenſtaande de Hervormde Godsdienſt door de ryks wetten is vaſt geſtelt, worden nochtans in Engelandt verſcheide andere gezindheden gevonden, die van de gemeene leere der kerke afwyken, en al een vry groot getal uitmaken; en ſchoon verſcheide wetten eertyds tegen de zelve gemaakt zyn, zyn de zelve nochtans tegenwoordig van geen kracht, vermits koning *Willem* de III, by den aanvang zyner regeering, uit krachte van eene acte van het Parlement, de vryheit van geweten en eene vrye oeffening van Godsdienſt heeft te weeg gebragt. De voornaamſte onder de genen, die van de gemeene leere der kerke afwyken, (anders de Puriteinen en Non-Conformiſten genoemt) zyn de Presbyterianen, de Independenten, de Wederdopers, de zogenaamde menſchen van de vyfde monarchie, en de Quakers. Belangende de overige minder gezindheden, als de zo genaamde Reantres, Adamiten, Familiſten, Antinomianen, Muggletonianen, en andere, de zelve zyn van weinig belang.

De regeering in Engelandt ſtaat aan den koning, de Lords, en de Commons, of de gemeente. De gemeente kan buiten de Lords gene wetten maken, en wederom kunnen zy beide zonder des konings toeſtemminge niets uitrechten. Maar de macht der uitvoeringe is alleen by den koning, die zekere voorrechten heeft, op welke zyne kroon ruſt, gelyk in 't tegendeel het volk met zekere voorrechten, tot handhavinge van hunne vryheit, voorzien is. Engelandt is eene vrye en onafhankelyke Monarchie, die aan geen wereldſch vorſt onderworpen is, noch genoodzaakt om iemandt hulde te doen. En ſchoon de macht des konings van Engelandt juiſt niet geheel vry en onbepaalt is, zo is ze echter groot, en kan in alle deelen by eene ſouveraine macht vergeleken worden: want de koning kan uit eigen macht met buitenlandſche Staten overeenkomſten en verbonden maken, vrede ſluiten, en oorlogen, en ten dezen einde afgezondenen afvaardigen en ontfangen; hy kan zich zee en landmilitie, nevens de nodige wapenen en krygstoeruſtingen, aanſchaffen, en als het de noodt vereiſcht het volk met geweldt daar toe dwingen. Hy verkieſt en benoemt alle officiers en kommandanten, heeft het opperſte kommando over zyn leger en over alle magazynen, ammunitie, kaſteelen, veſtingen, havens en oorlogsſchepen. Ook ſtaat de geheele militie onder den koning; en hoewel hy buiten het Parlement zyne onderdanen gene nieuwe laſten kan opleggen, heeft hy evenwel in zyne macht, om met de opentlyk toegeſtane gelden te doen wat hy wil. Alle Raden, Staatsbedienden, rechters, biſſchoppen, en andere hoge eerampten in de kerk, worden door den koning aangeſtelt en begeven. Van gelyken kan hy het Parlement beroepen, het zelve doen ſcheiden, en verlangen; het huis der Lords vermeerderen, het zy dat hy nieuwe baronnen maakt, of andere bekwame perſonen daar toe ſchriftelyk komt te roepen. Dus kan hy ook het huis der gemeente vermeerderen, dat is, aan andere ſteden, die dat recht nog niet hebben, ten dien einde privilegie verleenen om gedeputeerden in het Parlement te zenden. Het ſtaat mede alleen by den koning, de waarde der metalen, het gewigt, als mede de waarde der geldſpecien te bepalen en door eene proclamatie eenige buitenlandſche munten in Engelandt in te voeren. Om de gerechtigheit te handhaven heeft de koning de opperſte macht, en hy is alleen rechter in zyne eigen zaak, hoewel hy zyn oordeel of vonnis door de rechters laat uitſpreken. Hy kan ook een misdadiger, die reets ter doodt is veroordeelt, het leven ſchenken. Hy verleent alle grote en kleine eertytels; en gelyk hy het hoofdt is van de wereldlyke regeering, dus is hy ook het hoofdt van de Engelſche kerke. By zyne kroning wordt hy met olie gezalft, en alle provinciale en nationale Synoden worden door hem beroepen. Alle goederen vervallen aan den koning, daar gene erfgenamen toe zyn, of die verbeurd verklaart worden, van gelyken alle landgoederen van vreemde perſonen, zonder nazaten geſtorven zynde, en die niet alvorens genaturaliſeert zyn, als mede alle landeryen en onbebouwde gronden, die wederom ingedykt worden; voorts alle goud- en zilverbergwerken; alle door ſtrandingen en ſchipbreuk verlorene en aan landt dryvende goederen; alle gevonden wordende ſchatten, waar van de eigenaar onbekend is; alle koninklyke viſſchen, als walviſſchen, dolfynen, en diergelyke; alle koninklyke vogelen, als zwanen, die niet gemerkt zyn, en vry in het water zwemmen. Deze en meer andere voorrechten behoren de kroon toe, als kentekenen van de koninklyke waardigheit. Der zelver rykstekenen zyn de kroon, de ſcepter, de purpere rok, de goude aardkloot, en de zalving, die te zamen by de kroning gebruikt worden. Iedereen, die voor de eerſte maal tot den koning wordt toegelaten, moet op zyn knie vallen, en hy wordt altydt op beide kniën bedient. Zyne heerſchappy in Europa ſtrekt zich niet alleen uit over geheel Britannië en de omleggende eilanden, maar ook over het koninkryk Ierlandt en de eilanden Jerſey en Garnſey, nevens eenige andere minder aan de Normandiſche kuſten. Hy heeft ook recht van aanſprake op het koninkryk van Vrankryk, daar hy mede den tytel van voert, en in zyn wapen de leliën. Ook pretendeert hy de opperheerſchappy over de Britanniſche zee, en zelfs over de oevers der naburige landen. Voortyds moeſten alle vreemde ſchepen, wanneer zy in de gezegde zee wilden viſſchen, en de zelve bevaren, eerſt van den koning van Engelandt verlof daar toe verzoeken, en nog tegenwoordig ſtryken zy de zeilen voor alle oorlogsſcheepen des konings van Engelandt. In Aſië bezit deze vorſt het eilandt Bombay, omtrent Goa gelegen, als mede verſcheide veſtingen en handelplaatſen in Indië, China, en de Levant. Maar zyn grootſte gebiedt over zee is in Amerika, daar hy Marylandt, Nieuw-York, Penſylvanië, Carolina en Hudſonsbay, nevens vele bekende eilanden, als New Foundlandt, Jamaica, Bermudes, Barbados, als mede de eilanden Nevis, Montſerat, Anguilla, enz. heeft. Ter zee is de Engelſche macht zo groot, dat 's konings vloot ten minſten uit 150 oorlogsſchepen beſtaat, die in zes rangen verdeelt zyn, behalven de jagten en andere minder ſchepen. Naar des konings macht en hoogheit is ook zyn hof ingericht, het welk angaande de pracht en goede order een van de voornaamſten van ganſch Europa is. Het zelve beſtaat uit civile, krygs, en geeſtelyke perſonen, die wederom elk onder een byzonder regiment ſtaan. Het civile en burgerlyke regiment is het voornaamſte, onder des zelfs vier opperſte bedienden, als zynde *Lord-Steward*, of opperhofmeeſter, de *Lord Chamberlain*, of Opperkamerheer, de *Groom of the ſtole*, of opziender over de *garde robbe* of klederkamer, de *Maſter of the horſe*, of grootſtalmeeſter. Onder deze ſtaan de meeſte hofbedienden des konings. Tot beſcherminge van 's konings perſoon is in het binnenhof een zeker getal van *Gentlemen Penſioners*, of edelen, die een jaargeldt hebben, zynde 40 in getal, en 100 zogenaamde *Yeomen of the gard* onder hunne afzonderlyke officieren. Buiten het hof zyn vier compagniën ruiters, van welke ieder compagnie 200 man uitmaakt, behalven de 60 granadiers te paardt, die mede tot ieder compagnie behoren; ook is 'er een regiment te paardt, het Oxfortſche genaamt, beſtaande uit 9 compagniën, ieder van 50 man. De guarde te voet beſtaat uit drie regimenten. Nog behoren tot ieder battaljon der Engelſche regimenten 80 granadiers te voet, en een compagnie kadets, of jonge edellieden.

De koning verricht zynen Godsdienſt in eene afzonderlyke kapelle, de koninklyke kapelle genoemt, die door een deken bedient wordt, die onmiddelyk van den koning afhangt, en buiten hem geen opperhoofdt erkent, hebbende onder zich een onderdeken, 12 hofpredikers, 20 kapelmeeſters, en 12 koor-jongelingen, die tot de muzyk beſtelt zyn. Behalven deze zyn 'er 48 gewone kapellanen, die moeten prediken. De koning heeft ook een *Lord-Almoner*, of almoeſenier, die de almoezen onder de armen uitdeelt, en een *clerk of the cloſet*, of kabinet-geeſtelyke, die hem in de geheime bedekamer bedient. De koningin heeft ook hare byzondere hofhouding, de welke uit verſcheide officieren en dames, nevens andere bedienden van beide kunnen, beſtaat. Om dezen ſtaat te onderhouden, en tot andere onkoſten der krone, ontbreekt het den koning van Engelandt nooit aan geldmiddelen, die inzonderheit van de kroons goederen, tollen en accyzen komen, behalven het geen de poſteryen, tienden, en eerſtelingen der vruchten, geldboeten en verbeurd-verklaarde goederen opbrengen, zo dat onder de regeering van koning Jacobus den II de koninklyke inkomſten jaarlyks twee millioenen bedroegen. De oudſte zoon des konings van Engelandt heeft zedert den tydt van koning Eduard

den I af altydt den tytel van prins van Wales gevoert; hoewel hy eerst na eenige jaren bereikt te hebben daar toe verklaart wordt; terwyl daarentegen zyne geboorte hem tot graaf van Chester en Flint en tot hertog van Cornwal maakt; gelyk hy ook, ten opzichte van 't koninkryk van Schotlandt, hertog van Rotsay, en van datzelve koninkryk *Highsteward*, of groothofmeester, is. De andere zonen dependeren omtrent hunne eertytelen en inkomsten enkel en alleen van 's konings genade, behalven dat zy, uit hoofde van hunne geboorte, nevens den prins van Wales, staatsraden van den koning zyn. Alle onderdanen moeten in de tegenwoordigheit der koninklyke kinderen hun hoofdt ontbloten, en knielen, als zy ter handkus worden toegelaten. Over tafel worden hunne koninklyke hoogheden altydt op de knie gedient, uitgenomen in des konings tegenwoordigheit. Na de koninklyke familie volgen de hoge kroons-bedienden, de Lord opperhofmeester, admiraal, konnestabel, kancelier en schatmeester, de president van den geheimen Raadt, of *Lord privy seal*, of bewaarder van het geheime zegel, de grootkamerheer en grootmaarschalk. Onder deze zyn alleen de ampten van grootkamerheer van Engelandt en van grootmaarschalk erffelyk, maar die van opperhofmeester en grootkonnestabel zyn te gewigtig om altydt te blyven, maar worden alleen by de kroning waargenomen, of wanneer 'er een of meer Lords gerechtelyk verhoort worden over misdaden, waar door zy het leven verbeurt hebben, wanneer de koning voor een tydt een *Highsteward*, of groothofmeester, aanstelt, die een witten staf in zyne handt draagt, en den zelven in het oopenbaar in stukken breekt, waar mede te gelyk zyn ampt een einde neemt. De bedieningen van grootadmiraal, kancelier, schatmeester en geheim zegelbewaarder worden dikwils door commissarissen bekleed.

De adel wordt in Engelandt in vyf soorten verdeelt, als hertogen, markgraven, graven, burggraven, en baronnen, die zamen *Pairs* zyn, en den tytel van *Lords* voeren, hebbende van alle tyden grote voorrechten gehad. Zy maken met de geestelyke Lords het hogerhuis uit in het Parlement. De Lord kancelier, de schatmeester, de president van den geheimen Raadt, en de geheime zegelbewaarder hebben, uit hoofde van hunne ampten, den rang boven alle hertogen, die gene prinssen van den bloede zyn. Maar de grootkamerheer van Engelandt, de oppermaarschalk, de opperhofmeester, en des konings hofkamerheer hebben alleen den rang boven die genen, die met hen van gelyke afkomst zyn. Alle zonen van hertogen en markgraven worden *Lords*, en der zelver dochters *Ladies* genoemt. De oudste zoon van een hertog heet *Lord Marques*, en die van een markgraaf ontfangt van deze of gene plaats den tytel; maar de jonger zonen worden slechts by hunne doopnamen genoemt, met byvoeginge van den tytel van Lord, als by voorbeelt: *William Lord Thomas*. In de graaffelyke huizen wordt alleen de oude zoon Lord, maar alle dochters Ladies genoemt. Maar van de kinderen der burggraven en baronnen draagt geen der zonen den naam van Lord, noch gene der dochteren dien van Ladie. Wat den rang betreft, zo komen eerst de hertogen en markgraven; daar na volgen de oudste zonen der hertogen, en daar op de graven; voorts der markgraven oudste zonen, en der hertogen jonger zonen; dan de vicomten, of burggraven; na deze der graven oudste, en der markgraven jonger zonen; op deze volgen de baronnen, der burggraven oudste, en der graven jonger zonen; eindelyk der baronnen oudste, en der burggraven en baronnen jonger zonen. Na den groten adel, die als het puik van het koninkryk is, volgt de zo genaamde *Gentry* of kleine adel, die den middelrang heeft tusschen den gemelden hogen adel en het gemeen, hoewel de rykswetten zulk een onderscheidt niet uitdrukken; maar alle de genen, die minder dan baronnen zyn, worden onder de *Commoners*, of de gemeente, gerekent. De *Gentry* of de kleine adel bestaat uit drie soorten, de *Knigths*, de *Esquires*, en de *Gentlemen*. Behalven de *Knigths of the Garter*, of ridders van de Kousseband, eene waardigheit, welke alleen aan den groten adel wordt gegeven, zyn 'er nog drierlei soorten van ridders, te weten *Baronets*, *Knigths of the Bath*, en *Knigths Batchelours*. Het eerste soort is erffelyk, maar de beide andere zyn personeele waardigheden. Van de eerste zyn 'er thans wel over de 700, van de tweede zeer weinige, en van de derde meer dan duizend. *Esquires* worden eigentlyk de zonen dier edelen genoemt, die den tytel van Lord niet voeren, van gelyken hunne zonen, nevens de oudste zonen der ridders, en zo voorts der zelver oudste zonen. De koning heeft ook Esquires onder zyne lyfguarde, en nog is 'er een soort van Esquires, welke de koning maakt, namentlyk met hen een zeker halssieraadt met de letteren *SS* om den hals te hangen, en hen een paar zilvere sporen te vereeren. Doch dezen tytel nemen nog meer andere personen, buiten de gemelde, aan, de welke uit hoofde van hunne verdiensten daar toe menen gerechtigt te zyn. En zo is het ook gelegen met den tytel van *Gentleman*, of edelman: want schoon eigentlyk die geen alleen *Gentleman* moest genoemt worden, die uit eene aanzienelyke familie is gesproten, en een wapenschildt voert, hoewel hy maar een byzonderen tytel heeft; nochtans geeft men byna iedereen dien naam, die maar als een Gentleman leeft, en van geen handwerk professie maakt, als by voorbeeldt, des konings bedienden, de geleerden, en meer anderen; ja deze tytel is zo algemeen, dat een ieder van hogen adel, zelfs ook de koning, een *Gentleman* kan genoemt worden. Het bygevoegde woordt *honourable* wordt gemeenlyk een *Knight*, *Esquire* of *Gentleman* gegeven, die een voornaam ampt heeft, of andere hoge waardigheden. Na dezen *Gentry* of kleinen adel volgen alle andere, die kunstenaars of handwerkers zyn, namentlyk, by voorbeeldt, de *Yeomen*, of vermogende kooplieden, kunstenaars, handwerkslieden, zeelieden, enz. Onder deze worden de *Yeomen*, of landlieden, het zy dat zy hunne goederen bezitten als vrye lenen, of onder zekere voorwaarden, volgens de wet voor de beste gehouden; maar na dat de koophandel en de kunsten zo groten opgang, en de natie zo ryk hebben gemaakt, worden tegenwoordig de kooplieden en voorname kunstenaars en handwerkers even zo veel geacht als de *Gentlemen*, zodanig, dat zelfs vele geborene Gentlemen en sommige van de jonger zonen der edelen, zich zonder afbreuk of nadeel van hunne afkomst tot de koopmanschap hebben begeven, invoegen het nu zeer gemeen is, dat de zonen of dochters der Gentlemen en die der kooplieden zamen komen te trouwen; en naardien gemeenlyk in andere landen het volk niet alleen van hunne vorsten, maar ook van den adel wordt onderdrukt, zyn in 't tegendeel in Engelandt de wetten voor het zelve zo voordeelig, dat zy alle bedenkelyke vryheit genieten.

Gelyk nu de wereldlyke personen in verscheide standen en ordens verdeelt zyn, alzo wordt ook de geestelykheit in bisschoppen, *dignitarii*, en minder klerizy onderscheiden. In Engelandt en Wales zyn 26 bisschoppen, die nevens de wereldlyke Lords het hogerhuis in 't Parlement uitmaken. Alleen is de bisschop van Man daar van uitgezondert, die geen Pair is. Onder deze bisschoppen zyn twee aartsbisschoppen, die van Kantelbury, en die van Yorck, die eenig opperopzicht hebben over de Engelsche kerken, en eenigermaten ook over de andere bisschoppen. Een ieder der zelven wordt primaat van Engelandt en Metropolitaan van zyne provincie genoemt, nochtans, dat de eerstgenoemde eenig voorrecht en macht heeft boven den anderen om hem op een nationaal Synode te roepen. Na de twee aartsbisschoppen volgen de bisschoppen van Londen, Durham en Winchester, maar alle de anderen volgen de een op den anderen na vervolg van tydt dat zy bisschop geworden zyn. De bisschop van Durham is Paltsgraaf, en graaf van Sadberg; gelyk de bisschop van Winchester oudtyds graaf van Southampton was. De aartsbisschop van Kantelbury is opperste Pair van het koninkryk, en zyn rang is onmiddelyk na dien van het koninklyke huis. Hy wordt, nevens den aartsbisschop van York, hertog, en gnadige heer genoemt; gelyk men de andere bisschoppen den naam geeft van *rigt reverend*, dat is, wel eerwaarde, dus worden de aartsbisschoppen *most reverend*, dat is, hoogeerwaarde, genoemt. Alle de bisschoppen hebben zeer grote privilegien; maar byzonder de beide aartsbisschoppen, zo om dat zy Pairs zyn van het koninkryk, als ook wegens hunne geestelyke waardigheden. De zo genaamde *dignitarii* zyn of dekens, aartsdekens, of prebendarissen, die onder de bisschoppen en minder klerizy den middelsten rang hebben. In ieder Dom- en kollegiale kerk is een deken; zo dat 'er in het geheel 26 dekens zyn, behalven verscheide *decani honorarii*, en andere, welke *decani rurales* genoemt worden. De aartsdekens zyn 60 in getal, zo dat ieder kerkelyk gebiedt een of meer aartsdekenschappen heeft. Door de minder klerizy worden de farheeren en diakenen verstaan. De eersten, welke in 't gemeen *Parsons* heeten, zyn of rectores, of vikarissen, en zamen 9655 in getal. Deze bedienen eigentlyk zulke geestelyke ampten, die men *impropriations* noemt, en zyn der zelven 3845: want meer dan het derde deel van de beste kerkelyke beneficien in Engelandt, die eertyds door den paus voor het onderhoudt der kloosters gegeven wierden, zyn onder de regeering van koning Hendrik den VIII, toen de kloosters wierden ingetrokken, wereldlyk verklaart, en hebben naderhandt altydt wereldlyke personen toebehoort, die deze ampten aan zulke personen gaven, welke zy vikarissen plegen te noemen, om dat zy de plaats der rectoren bekleeden. Dewyl het by de Engelsche kerke in gebruik is, dat iemandt dikwils meer dan eene prebende heeft, zo komen daar van zulke personen, die *Curates* genaamt worden, en in andere kerken, daar de eigentlyke prebendarissen niet resideren, hun ampt waarnemen.

Wat de vrouwen, kinderen en dienstknechten betreft, de Engelsche wetten zyn daar omtrent van die van andere natien grotelyks onderscheiden. Aangaande de vrouwen, de zelve zyn volgens de wetten hare mannen zo onderdanig, dat een getrouwde vrouw niets haar eigen kan noemen, zelfs niet hare kleeding, vermits haar man na de voltrekking van 't huwelyk in eigendom komt te bezitten al het geen zy heeft: ja zy verliest niet alleen de macht over haar persoon, wille en goederen, maar ook (gelyk in andere landen) haren naam, zo dat zy zich daar na gedurig naar haren man noemt. De vrouw kan buiten haar mans toestemminge geen contract maken, noch iets verpanden, verkopen, weggeven, of vervreemden. Als eene vrouw haren man om 't leven brengt, wordt het gehouden voor een klein verraadt, of voor zodanig eene misdaadt, die na het hoog verraadt, of *Crimen læsæ majestatis*, volgt, als mede, wanneer iemandt zyn vader, of een dienstbode zyn heer om het leven brengt, wordende alle deze volgens de wet levendig verbrandt. Alle vrouwen, uit welk een geslacht zy ook mogen gesproten zyn, worden voor edele gehouden, wanneer zy aan edele komen te trouwen. Is de man een hertog, zo heet zyne gemalin hertogin; is hy een markgraaf, zo wordt zy markgravin enz. genoemt, maar als eene adelyke juffrouw aan een onedelman trouwt, zo heeft hy geen deel aan hare eertytelen, schoon hy een heer wordt van alle hare goederen. Het geen omtrent eenige gemelde stukken van het recht in Engelandt tegen de vrouwen te hard schynt te wezen, is wederom in andere stukken voor haar te voordeeliger; als wanneer, by voorbeeldt, eene vrouw aan een man trouwt, en reets van een ander man bezwangert is, moet echter de man, die met haar trouwt, dat zelve kindt voor zyn eigen kindt en rechtmatigen erfgenaam erkennen. Als eene getrouwde vrouw in haar mans afwezenheit, niettegenstaande de zelve lange jaren heeft geduurt, een kindt ter wereldt brengt, moet de man het zelve voor het zyne erkennen, als hy zich maar in het koninkryk, of tusschen vier zeën (*inter quatuor maria*) heeft opgehouden. Eene vrouw kan ook niet om echt-

echtbreuk, niettegenſtaande de allergewigtigſte redenen, van haar man door de wetten anders worden geſcheiden, dan alleen van tafel en bedde. Wanneer eene vrouw genezekere inkomſten voor de voltrekking van het huwelyk zyn aangewezen, is zy bevoegt om na haar mans doodt het derde deel te eiſchen van zyne jaarlykſche inkomſten van de landgoederen, zo lang als zy leeft, en binnen de ſtadt Londen kan zy het derde deel van alle haar mans beweeglyke goederen voor haar leven vorderen. Als man en vrouw zamen een misdaadt hebben begaan, zo wordt volgens de wet geoordeelt, dat zy, omdat de vrouw haren man ſchuldig is te gehoorzamen, daar toe is gedwongen geweeſt. De vrouw van een ridder wordt voor eene *Lady* erkent, en aldus genoemt; en als zy na haar eerſten mans doodt een ander man van minder ſtaat trouwt, wordt zy nog al Lady geheten, behoudende den toenaam van den eerſten man, en niet dien van den tweeden. Dit geſchiedt ook omtrent zulke vrouwen, die door het trouwen geadelt worden, wanneer zy daar na mannen van een geringer ſtaat krygen. Maar die van geboorte edele zyn, of van den koning edelen gemaakt worden, behouden naar de wet haren adeldom, ſchoon zy na den tydt mannen van minder ſtaat, als zy zelf zyn, komen te trouwen. Aangaande de kinderen en dienſtknechten, de oudſte zoon erft gemeenlyk de vaſte goederen, als de landeryen, huizen, en diergelyke, de jonger kinderen erven de loſſe goederen. Maar indien 'er geen zoon is, worden de land- en andere vaſte goederen, als mede de loſſe, onder de dochters in gelyke deelen verdeelt. De dienſtknechten en dienſtmaagden hebben het in Engelandt beter dan ergens anders, vermits zy hier veel gemakkelyker leven, en niet zo hard, als elders, behandelt worden, maar ook om dat zy vry meer loon trekken. Wel is waar, dat de leerjongens, die gemeenlyk zeven jaren by een meeſter moeten ſtaan, het gedurende dezen tydt ſlim hebben, en byna als gevangen zyn; maar zy hebben daar na een beter geluk en inkomen te verwachten. Inmiddels is het zeker, dat de wetten aan de heeren en vrouwen de macht geven, om degenen, die in hunnen dienſt zyn, over hunne ongehoorzaamheit ernſtelyk te ſtraffen, en wanneer zich een knecht, jonge, of dienſtmaagdt onderſtaat haar heer of vrouw kwalyk te bejegenen, vallen zy daar door in zware ſtraffe; en byaldien iemandt zelfs zo verre vervoert wordt van zyn heer of vrouw om het leven te brengen, oordeelt het de Engelſche wet eene misdaadt te zyn, die het eerſt na die van gekwetſte hoogheit (*læſæ majeſtatis*) volgt. Onder de gerechts-collegien heeft billyk het Parlement, als zynde de grote nationaal vergadering, en een der heerlykſte collegien van de wereldt, de eerſte plaats. Het zelve beſtaat uit de drie Standen van het ryk, en wordt in twee Huizen verdeelt, van welke het eene het Huis der Lords of Pairs, of het Hogerhuis, en het andere het Huis der gemeente, of het Lagerhuis, genaamt wordt. Het eerſte beſtaat uit geeſtelyke en wereldlyke Lords van 't koninkryk, zynde dezelve in den beginne van de XVIII eeuwe 188 in getal geweeſt. Dit huis is het hoogſte gerecht van het landt, van het welke men zich op geen ander rechtbank kan beroepen. Het huis van de gemeente beſtaat uit 513 ridders, *Citizens* en *Burgeſſes*, of burgers uit grote en kleine ſteden, die op des konings uitſchryven uit het gemeen in Engelandt en Wales, in ieder graafſchap, ſtadt en vlek, welke het voorrecht hebben om eenige gedeputeerden in het Parlement te zenden, verkoren worden. Dit Huis verbeeldt de geheele gemeente of natie van het ganſche koninkryk, en beſtaat gewoonlyk uit de voornaamſten van den kleinen adel, waar onder zyn zommige zonen van edelen, geheime Raden, hofbedienden, Rechtsgeleerden, officiers en kommandanten, kooplieden, en diergelyke. De meeſte der zelven zyn brave, aanzienlyke, welopgevoede en welvarende mannen. Door deze beide huizen, en met des konings toeſtemming, worden oude wetten afgeſchaft, nieuwe gemaakt, de bezwaarniſſen des lands afgedaan en vergoed, en onderſtand-gelden voor den koning bewilligt, zodanig, als dit Huis het goed en heilzaam oordeelt. In ieder Huis is een *Speaker*, of ſpreker, als tot preſident verkoren, voor wien de ſcepter, als hy inen uitgaat, wordt voor uit gedragen, en naaſt hem wordt nedergelegt, als hy in het Huis nederzit. In het Huis der Lords wordt in 't gemeen deze plaats van den Lord kancelier of grootzegelbewaarder bekleed, ten zy het zegel in handen van commiſſariſſen is. In het Lagerhuis is de ſpreker, daar toe van het Huis verkoren, en van den koning beveſtigt, gemeenlyk een Rechtsgeleerde, en een man, in de zaken en gewoonheden van het Huis, als mede in het behandelen van des zelfs ſtrydigheden en oude privilegien, zeer ervaren. Om alle gewigtige zaken ſpoedig af te doen, is ieder Huis gewoon een byzondere committee, of gedeputeerden, te benoemen, welke die aan hen overgegevene zaken onderzoeken, en de uitſpraken daar over door hunnen zo genaamde Chairmen of preſident het Huis doet voordragen, het welk daar op, de zaken rykelyk overlegt hebbende, het genomen beſluit of geheel of ten deele billykt; maar zo dit niet geſchiedt, wordt de zaak gerecommitteert, dat is, zy wordt het onderzoek van eene nieuwe commiſſie of committee aanbetrouwt. Als in eene der beide Huizen eene bill wordt opgeſtelt, zendt men de zelve ook naar het andere Huis, om de toeſtemming daar op te verwachten; en als het gebeurt, dat beide Huizen de zelve goed keuren, zo ſtaat het nog aan den koning, om 'er door zyn koninklyk gezag een wet van te maken. Wanneer het Parlement wordt afgebroken, blyven alle zaken, waar over in beide Huizen verſchil is, in den ſtaat, waar in de zelve zyn, en kunnen by de naaſte vergadering afgedaan worden: maar als het Parlement verlangt of langer uitgeſtelt wordt, moeten alle billen, die zonder koninklyke toeſtemminge in de naaſt voorgaande vergadering opgeſtelt zyn, thans van nieuws opgehaalt worden, voor dat 'er een volkomen beſluit kan op volgen: doch byaldien de vergadering geheel komt te ſcheiden, is 'er middelerwyl geen Parlement, tot dat de koning een nieuw uitſchryft, dat het volk een nieuw Huis der gemeente zal verkiezen, en ter plaatſe, door het koninklyk patent benoemt, zullen by malkander komen; maar het volk heeft de macht, of de vorige leden van 't Parlement, die reets gedient hebben, op nieuw, of andere in hun plaats te verkiezen, naar zy zulks goed vinden. Volgens de rykswetten moet het Parlement ten minſte alle drie jaren eens zitten. De plaats der zamenkomſt kan de koning benoemen waar hy wil; doch zedert eenigen tydt is zulks in het koninklyke paleis te Weſtmunſter geſchied. Na het Parlements-collegie volgt de koninklyke geheime Raadt. Dit is een zeer oud en aanzienlyk collegie, het welk uit hoog-edele en andere perſonen, van verſcheide ſtanden, beſtaat, op dat het aan geen nutte en heilzame raadſlagen in zaken van aangelegentheit, daar grotelyks de zekerheit, de eere en de welvaart des konings en van het ganſche ryk op ſteunt, mag ontbreken. De koning kan daar toe verkiezen wien en zo veel als hy wil. In den beginne van de XVIII eeuwe waren 'er 38 zulke leden van den geheimen Raadt, by welke zich wegens kerkelyke zaken de aartsbiſſchop van Cantelbury en de biſſchop van Londen, en wegens ſtaatszaken de beide ſtaatsſecretariſſen lieten vinden. Zy houden hunne vergadering op het hof in de geheime Raadskamer, en hunne gewone zitdagen zyn woensdags en vrydags, 's morgens vroeg, als 'er geen Parlement wordt gehouden, en wanneer het zelve is vergadert, op den achtermiddag. Maar in een buitengewoon voorval kan de koning deze Raden ten allen tyden by malkander laten roepen. Hun algemeene tytel is; *The Lords of y his majeſty 's moſt honourable privy-council*, niettegenſtaande dat 'er onder hen vele *Knights*, *Eſquires* en *Gentlemen*, dat is geringe edelen, gevonden worden. Deze, als zynde geheime Raden, gaan boven alle Knigths en baronets; by voorbeeldt, een ſecretaris van ſtaat, indien hy een Baron is, gaat boven alle andere baronnen. De voornaamſte gerechtscollegien zyn vier in getal, als de kancelary, de *kings-bench*, of koninklyke bank, de *common-pleas*, of de kamer van kleine zaken, en de *exchequer*, of de koninklyke financiekamer. Vier maal in het jaar wordt dit gerecht gehouden, te weten na Paaſchen, op den feeſtdag van de H. Drievuldigheit, op dien van S. Michiël, en op dien van S. Hilarius. De eerſte maal wordt het gehouden op den zeventienden dag na Paaſchen, en duurt 27 dagen; de tweede maal begint het den 5 na *Trinitatis*, en duurt 20 dagen; dat van S. Michiël begint den 23 Octóber, durende 37 dagen; en dat op S. Hilariusdag begint den 23 January, en duurt 21 dagen. De eerſte rechtbank wordt genoemt de kancely of *the Court of Equity* (de bank van billykheit) omdat de ſtrengheit der wetten door deze volgens de billykheit verzacht wordt. De Lord kancelier is de gewone rechter in dit collegie, of de bewaarder of commiſſaris van het grote zegel. Nevens hem zyn 'er twaalf aſſiſtenten die *Maſters of Chancery* heten, alle mannen, in de burgerlyke Rechten wel ervaren, en hun hoofdt wordt rolmeeſter, of bewaarder van de kancelary, genaamt. Het is een zeer gewigtig en aanzienlyk ampt, van het welke verſcheide andere bedieningen afhangen, onder anderen dat van de zes klerken of ſecretariſſen. De *Kings-bench*, of koninklyke rechtbank, heeft dezen naam, omdat de koningen van Engelandt voortyds mede in de zelve pleegden te zitten, op een verheven bank of ſtoel; wanneer de rechters onder aan op een bank aan zyne voeten zaten. In deze rechtskamer worden alle zaken van de kroon verhandelt, en afgedaan, namentlyk de misdaden van verraadt, en het niet bekend maken van een geſmeed verraadt door de genen, die 'er van geweten hebben; als mede, wanneer iemandt iets heeft gedaan, daar een oproer zou hebben uit kunnen ontſtaan, en meer diergelyke zaken. Voorts heeft deze rechtkamer de macht, om de misſlagen van alle onder-of lager gerechten (uitgenomen het koninklyke financie-gerecht) omtrent der zelver vonniſſen te onderzoeken en te verbeteren. Des zelfs jurisdictie ſtrekt zich uit over het geheele koninkryk, en is te ontzagchelyker boven de andere rechtbanken, om dat de Wet oordeelt, dat de koning zelf in het zelve zit. In het zelve zitten gemeenlyk vier aanzienlyke rechters, welker voornaamſte is *The Lord chief Juſtice*, *of the Kings bench*, dat is de opperrechter van de koninklyke bank. *The court of common-pleas*, of de kamer van kleine zaken, heeft daar van den naam, dewyl hier de gemeene ſtrydigheden naar de ryks wetten worden beſliſt. Hier vindt men ook gewoonlyk vier rechters, welker voornaamſte den naam voert van *Lord chief juſtice of the common pleas*, of opperſte rechter van de kleine zaken. Niemandt mag voor deze rechtbank advoceren dan alleen de zo genaamde *Sergeants at Law*, of gerechts ſergeanten, uit welke de koning de rechters pleegt te verkiezen. *The court of exchequer*, of het koninklyke financie-gerecht, heeft voornamentlyk te doen met de koninklyke inkomſten, en onderzoekt alle rechtszaken, die daar op betrekkelyk zyn. Dit gerecht beſtaat mede uit vier rechters, welke *Barons of the Exchequer* heten, en welker voornaamſte den naam draagt van *Lord chief Baron*. Wel is waar, dat de Lord ſchatmeeſter en kancelier van de financiekamer de eerſte plaatſen in deze rechtbank kunnen nemen, maar zy doen het zeer ſelden.

Tot de burgerlyke beſtiering der graafſchappen zyn allerhande amptenaren, die in verſcheide rechtsplaatſen zitten, en op het handhaven van de gerechtigheit goede acht geven. Eerſtelyk is in ieder graafſchap een zo genaamde *Sheriff*, of landrechter, wiens gezag zich over het geheele graafſchap uitſtrekt, uitgenomen de ſteden, die zelfs graafſchappen zyn, of ten minſte het voorrecht van een graafſchap hebben. In Middleſex zyn wegens Londen twee diergelyke bedienden. Ook brengt 't ampt van den Sheriff mede om de bevelen en alle aanſchryvens uit de koninklyke gerechts-collegien in het werk te ſtellen, de beëedigden te benoemen

men rechts-en crimineele zaken ter verhoor te brengen, en wel toe te zien, dat de gegevene vonnissen voltrokken worden. Van gelyken moet hy alle opentlyke inkomsten, als taxatiën, geldboetens, enz. of al wat de koning komt te ordineeren, ophalen, en in de koninklyke schatkamer brengen, of daar van deze of gene schulden betalen, daar hy last toe heeft ontfangen. Als rechter spant hy twee verscheide rechtbanken, welker eene *Countycourt*, en de andere *Sheriffsturn* genaamt wordt, zynde de eene voor burgerlyke, en de andere voor crimineele zaken. Daar is nog een ander soort van overheit, die *Justices of the peace*, of vrederechters, genoemt worden, die alle oproermakers en misdadigers, welke hen door de *Constables* worden overgelevert, moeten verhoren. Het getal dezer personen is zo groot als de koning goed vindt. Alle drie maanden komen de *Justices* of rechters in de hoofdstadt van ieder graafschap by malkander, welke vergaderingen de *quarter-sessions* genoemt worden. Tegen dien tydt wordt eene grote *Jury*, of een getal van vier en twintig beëedigde personen, van den Sheriff uit het geheele graafschap verkoren, die volgens hunnen eedt op alle ingebragt wordende smeek-of klagt-schriften moeten acht geven, en de zelve ter dege onderzoeken. Behalven deze zyn 'er nog in ieder graafschap vele andere ampten, die *Coroners* heten, bestaande hun ampt daar in, dat wanneer 'er een moordt is geschied, zy het dode ligchaam moeten bezichtigen, dat zy moeten naspeuren, hoedanig en door wien de zelve is gedaan, al het gene daar omtrent tot hunne kennisse komt aantekenen, en by de naaste *goal-delivery*, of in den tydt, wanneer men aan de misdadigers pleegt recht te doen, en andere, die onschuldig bevonden zyn, los te laten, de zaak tot onderzoek over te leveren, of des konings rechtbank daar van kennisse te geven. Ieder graafschap heeft ook een zeker amptenaar, dien men *Clerk of the Market*, of marktschryver, noemt, die op alle gewigten en maten moet acht geven dat ze met het model overeenkomen, het welk in de koninklyke financiekamer bewaart wordt, en waar van hy ook een model heeft, om voor te komen, dat in het geheele graafschap geen valsche maat en gewigt gebruikt worden. Ook moet hy alle gewigten en maten eiken, die met zyn model overeenkomen, en de andere verbranden, of wegdoen. Deze amptenaar heeft mede zyne bestemde rechtsplaats.

Tot de byzondere regeering van de grote en kleine steden zyn bestelt de zo genaamde *Mayors* en *Bailiffs*, die uit de burgers van de grote en kleine steden volgens de van verscheide koningen aan hen gegevene privilegien verkoren worden. De *Major* of *Maire* is des konings luitenant, of stadhouder, en maakt met de zo genaamde *Aldermen* een gerechts-collegie uit, uit welke hy verkoren wordt, en hy bekleedt dit ampt maar 12 maanden. Met dezen en den gewonen Magistraat der stadt kan hy tot beter bestieringe der zelve, zekere bywetten maken, doch zo, dat de zelve niet tegen de andere wetten stryden; echter hebben ook de Sheriffs omtrent de regeering der steden veel te zeggen, als zynde de eigentlyke rechters der burgerlyke rechtszaken binnen de steden, en de voornaamste amptenaren, die alle executien moeten bywonen, het zy iemandt aan het leven of anders gestraft worde. Onder alle Mayors in gansch Engelandt worden alleen twee met den tytel van Lord vereert, namentlyk de Lord Mayor van Londen en die van York. De genen, die tegenwoordig Mayors genoemt worden, waren voortyds niet dan Bailiffs, of amptlieden, welke eernaam nog tegenwoordig op sommige plaatsen, als te Ipswich, Yarmouth, Colchester, enz. in gebruik is, hebbende degenen, die aldus genoemt worden, de zelve macht als de Mayors op andere plaatsen. Op ieder leengoedt en heerlykheit is zeker *Court-Baron*, hebbende dezen naam daar van daan, omdat voortyds ieder heer van zyn leengoedt Baron genaamt wierdt. Dit gerecht wordt gehouden door een gerechtsbeampte, naar het goedvinden van den landheer daar toe aangestelt, wiens plicht het is te bezorgen, dat alle de genen, die in deze leensheerlykheit wonen, by hunne rechten en binnen de palen van gerechtigheit en billykheit zo wel tegen den leensheere, als ook onder malkander, gehandhaaft worden. Behalven dit gerecht, in alle leensheerlykheden gebruikelyk, zyn 'er nog eenige byzondere leengoederen, die het recht hebben om een *Court-leet* te houden, zynde een rechtsdag, op welken de openbare acten geregistreert worden, en het welk voor een koninklyk gerecht gehouden wordt, omdat des zelfs macht en aanzien oorspronkelyk van de kroon afkomt. Het wordt twee malen in 't jaar op zekere tyden gehouden, om alle wapen-zaken van hoge standspersonen en minder edellieden, als Knights, Esquires en Gentlemen, in goede order te houden, en de verschillen, daar omtrent gerezen, by te leggen, enz. Voor arme lieden, wier schuldt niet boven de 40 schellingen beloopt, zyn, volgens eenige Parlements acten, op verscheide plaatsen van het koninkryk zekere zo genaamde *Courts of conscience*, of rechtbanken van het geweten, aangestelt. Deze maken, dat de schulden van arme lieden verligt en vermindert worden, naar hun toestandt bevonden wordt. Op dat ook die gedurende de jaarmarkten ontstaan zynde strydigheden mogen beslist, en de ingeslopene wanorders wederom te recht gebragt worden, is 'er een zeker gerechtsampt, *Piepowder-court* genaamt, wordende van uur tot uur gehouden, zodanig, dat de gerechtigheit in korten tydt, als het drie maal ebbe en vloedt is geweest, moet gehandhaaft worden, en binnen dien tydt ieder zyn recht ontfangen. Aangaande de straffen der misdadigers, het ophangen is de gemeenste lyfsstraffe, die alle de genen, die over hoog of klein verraadt, of over andere misdaden de doodt verdient hebben, wordt aangedaan; maar zulks geschiedt met andere omstandigheden dan op andere plaatsen. Het gebruik der pynbank is door de wet ten eenemale verboden; maar eene vrye en ongedwongene bekentenis der gevangenen, neffens de beëedigde verklaring der getuigen, door de omstandigheden mede bekrachtigt, verstrekt tot genoegzamen grondt om een misdadiger het leven te benemen. In Engelandt mag ook geen rechter iemandt ter doodt veroordeelen, maar alle misdadigers worden van de daar toe benoemde personen, die ten minste twee in getal, en beëedigt zyn, om zo wel de getuigen, als den gevangen aan te horen, verhoort, de welke vervolgens van den rechter verstaan, welk eene straffe de wet op de bedreven misdaadt gestelt heeft. Voorts worden het radbraken, en andere diergelyke smertelyke doodstraffen voor onchristelyk gehouden, en den misdadigers, die de misdryven, door hen begaan, met hun leven geboet hebben, wordt geen Christelyke begraving geweigert, uitgenomen in eenige byzondere voorvallen. De verraders van het vaderlandt worden op een burrie naar de galge gesleept, vervolgens opgehangen, maar nog levendig zynde wederom afgesneden, het ingewandt uit hun lyf gerukt, en voor hunne oogen verbrand; het ligchaam wordt gevierendeelt, en het hoofdt met de vier deelen opgehangen, of op een plaats, daar het de koning wil hebben, op een paal gestoken. Doch in zulke lyfsstraffen wordt de misdadiger meerendeels eerst van de galg gesneden als hy al dood is, en wanneer het een standspersoon is, doedt hem de koning de genade, dat hy, in plaats van opgehangen, onthoofd wordt. Die valsche munt maakt, wordt naar de Engelsche wetten aan hoog verraadt schuldig verklaart, en zyne straffe is, dat hy naar de galge gesleept en opgehangen wordt. Deze straffe wordt ook aan de zulken geoeffent, die zich aan het zo genoemde klein verraadt hebben schuldig gemaakt, wanneer namentlyk een dienstknecht of dienstmaagdt hun heer of vrouw, eene vrouw haren man, of een gemeene geestelyke zynen prelaat en bisschop heeft om het leven gebragt. Op moorden, dieveryen en straatschenderyen staat zedert de regeering van koning Hendrik den I de galg; maar als by straatschendery een moordt komt, zo wordt de kwaaddoender, na dat hy is opgehangen en gestorven, wederom van de galg afgenomen, en aan een ketting gehangen, tot een afschrik van elkeen, zo lange, tot dat het ligchaam of geheel is vergaan, of van de vogelen opgegeten. Het levendig verbranden is thans eene straffe, die men toveressen en zulke vrouwen aandoedt, die aan hoog of klein verraadt worden schuldig verklaart; maar voor de genen, die voor den ordentelyken rechter van het geen zy begaan hebben geen reden en antwoordt willen geven, noch verklaren, of zy schuldig of onschuldig zyn, is 'er nog eene afzonderlyke straffe: want in zulk geval wordt de kwaaddoender om zyne hardnekkigheit wederom in de gevangenisse gebragt, aldaar geheel naakt op een duistere plaats met zyn rug op de aarde gelegt, wordende zyne armen en benen met touwen gebonden, en naar de vier hoeken van de plaats uitgerekt. Dan wordt 'er op zyn lyf een zwaar gewigt van yzer en stenen gelegt, dat hy niet lang kan dragen. Den volgenden dag geeft men hem drie beten garste-broodt, zonder drinken, en den derden dag brengt men hem zo veel water als hy op drie malen kan in den mondt nemen, doch zonder broodt; waar mede hy zo lange onderhouden wordt, tot dat hy het besterft. Deze doodstraffe wordt *Pressing to death*, het te doodt drukken, genoemt; en de kwaaddoender behoudt daar door zyn goedt voor zyne kinderen, en maakt zyn geslacht niet oneerlyk. Maar voor de misdaadt van hoogverraadt is deze straffe niet zwaar genoeg; want schoon de verrader geen antwoordt wil geven, wordt des niettegenstaande zyn vonnis opgemaakt, als of hy reets overtuigt was, en alle zyne goederen worden verbeurt verklaart. De andere wyzen van straffen, die niet aan het leven raken, zyn de volgende, als op de kaak te staan, daar die genen ten toon worden gestelt, die iemandt hebben bedrogen, valsche brieven gemaakt, een valschen eedt gedaan, of Godt gelastert. De stok, die voor de landlopers is, die van hun doen geen reden of antwoordt kunnen geven. De zogenaamde *Cucking-stool*, of bad-stoel, zynde eene straffe voor de twistzieke wyven; en eindelyk de geldboetens, het verbeurd-verklaren der goederen, en de eeuwige gevangenis, omtrent byzondere voorvallen in gebruik. In plaats van het geesselen heeft men nog niet lang geleden de zo genaamde *transportation* in gebruik gebragt, wanneer men de gevangen voor den tydt van een jaar als een slaaf naar de West-Indiën zendt. Oudtyds hadt een geestelyk persoon, by een wereldlyk rechter over eene misdaadt, die de doodt verdient hadt, aangeklaagt zynde, de vryheit om te verzoeken het recht der klerizy, en aan zynen prelaat overgelevert te worden, om zich voor den zelven te verantwoorden, en zich van die hem te last gelegde misdaadt te zuiveren. Maar naderhandt hebben zich zelfs wereldlyke personen deze vryheit in verscheide voorvallen aangematigt, als, by voorbeeldt, in geval van een doodslag of diefstal, als 'er ossen, schapen, geldt en andere dingen gestolen waren, maar den bezitter der zelven geen geweldt was aangedaan. Wanneer aldus een kwaaddoender voor zyne geestelykheit wierdt gebragt, en hy slechts een vaars uit een Psalmboek, met oude Engelsche letteren geschreven, kon lezen, wierdt hem gene andere straffe aangedaan, dan dat hy in de tegenwoordigheit der rechters met een gloejend yzer, daar de letter T of M op stondt, waar van het eerste *Thief*, of dief, het tweede *Man-slaughter*, een moordenaar, betekent, in de handt gebrandmerkt wierdt.

Wat het kerkelyk rechtsgebiedt betreft, zo komt het eerst in aanmerking de *convocation*, of algemeene vergadering der klerizy, die op een en den zelven tydt op verscheide plaatsen byeenkomt; namentlyk die onder het aartsbisdom van Cantelbury behorende geestelykheit vergadert te Westmunster in de kapelle van Hendrik den VII, en de klerizy, onder het aartsbisdom van York behorende, in de stadt van den zelven naam, waar by nog aan te merken is, dat deze vergaderingen op den zelven tydt, als het Parlement zit, gehouden worden. In ieder provincie wordt deze con-

vocatie, of zamenroeping, naar de wyze van het Parlement, in twee huizen, te weten in het Hoger-en Lagerhuis, verdeelt. Het Hogerhuis in de provincie van Cantelbury, de grootste van beiden zynde, bestaat uit 22 bisschoppen, van welke de aartsbisschop president is. Tot het Lagerhuis behoren alle dekens, aartsdekens, een gedeputeerde van ieder Domkapittel, en twee personen, in den name van de gansche klerizy, uit ieder kerkgebiedt of diëcees, die zamen 166 in getal zyn. Ieder Huis verkiest zynen procurator. Daar op begint men de kerk-en religiezaken te verhandelen; en als die eerst in het Hogerhuis zyn voorgedragen, worden ze ook in het Lagerhuis gebragt. Op deze wyze worden in de beide provincien eenerlei zaken besloten. De regelen, naar welke zich de Engelsche kerk gedraagt, zyn eerst die op de algemeene Conciliën gemaakte kanons, of besluiten, en vervolgens ook die genen, die te voren voor de verandering van de Religie gemaakt zyn, en tegen de landswetten en koninklyke hoogheit niet stryden, als mede de in de laatste tyden opgestelde kanons, als, by voorbeeldt, zulke, die in 't eerste jaar der regeering van koning Jacobus den I zyn gemaakt, en door zyn gezag vast gestelt, en eindelyk, behalven de zedert langen tydt ingevoerde gewoontens, eenige inzettingen, die het Parlement omtrent kerkelyke zaken gemaakt heeft. Maar als dit alles nog niet genoeg is, zo vindt het burgerlyke recht plaats. Dit behoort tot de kerkelyke macht, uit krachte van de welke zy wetten kan maken; maar om de zelve te doen uitvoeren, zyn 'er verscheide geestelyke gerechten aangestelt; als by voorbeeldt, *the court of arches*; *the court of audience*, *the prerogative court*, *the court of delegates*, *the court of peculiars*, enz. Voor het *court of arches* worden alle appellen in kerkelyke zaken gedaan uit de provincie van Cantelbury. De rechter van deze geestelyke rechtbank wordt *Dean of the arches*, *of the Official of the court of arches* genoemt. By des zelfs ampt is ook eene byzondere jurisdictie over dertien karspelen in Londen gevoegt, een *Decanat* genaamt, de welke van het rechts gebiedt des bisschops van Londen uitgesloten zyn, en onder dat van den aartsbisschop van Cantelbury behoren. Deze rechter zit gansch alleen zonder byzitter, verhoort en doedt alles af zonder beëedigden. De *audience-court* heeft de zelve macht als het voorgaande gerecht, maar is niet zo oud als het zelve. De rechter van dit geestelyk gerecht wordt *Auditor* genoemt. In het zo genaamde *prerogative-court* worden alle testamenten onderzocht, en als 'er over de zelve of over de administratie der uiterste willen eenig verschil is, wordt de zaak voor deze rechtbank afgedaan door des zelfs rechter. Het zogenaamde *court of delegates* bestaat uit commissarissen, die van den koning wegens de aan hem gedane appellen in het kancelary-gerecht benoemt zyn, het welk in eenige byzondere voorvallen vergunt wordt. Het *court of peculiars* is alleen in zekere karspelen, die binnen hare grenzen over het onderzoeken der testamenten, enz. de jurisdictie hebben, en de rechtbanken der bisschoppen niet onderworpen zyn. Want buiten de gemelde geestelyke rechtbanken, ten dienste van de gansche provincie aangestelt, heeft ieder bisschop nog een byzondere jurisdictie tot beslissinge der zaken, in zyn bisdom voorvallende, wordende des zelfs rechter kancelier genoemt. Ook heeft ieder aartsdiaken zyn byzonder gerecht en jurisdictie, door het welke kleine zaken en verschillen, onder zyn opzicht gebeurende, afgedaan worden. Daarenboven hebben ook de dekens en kapittels van ieder Dom-en kollegiale kerke hunne byzondere gerechten, voor welke de zaken, in hunne kerken voorkomende, onderzocht en afgedaan worden. De straffen, welke de geestelyken in eenige voorvallen onderworpen zyn, zyn: 1) dat een geestelyke voor een tydltang zyn ampt niet mag bekleeden; 2) dat hy voor een tydt de inkomsten van zyn ampt moet missen; 3) dat een kerkendienaar wegens eene begane misdaadt voor altydt van zyne prebende of inkomsten berooft wordt; 4) en eindelyk, dat hy geheel en voor altydt wordt afgezet, in welk een geval de bisschop hem met de gewone plegtigheden, in 't byzyn van de wereldlyke overheit, zyn priesterlyk gewaat doedt afleggen, en hem vervolgens, als een leek, aan de zelve overlevert, om over de begane misdaadt gestraft te worden. Wat de overige kerkelyke straffen betreft, als, by voorbeeldt, de kerkboete en den kerkelyken ban, waar mede voortyds wereldlyke personen gestraft wierden, de zelve worden tegenwoordig zeer selden gebruikt.

Aangaande de geschiedenisse van Engelandt dient aangemerkt, dat de Britanniërs, als toenmalige bezitters des lands, voor al eer de Romeinen in dit eilandt kwamen, in verscheide natiën verdeelt waren, welker ieder van hunnen byzonderen koning en vorst geregeert wierdt. Als daarna Britannië het Roomsche ryk onderworpen wierdt, hadden echter vele natiën hunne eigene koningen, die wel volgens hunne eigene wetten regeerden, maar den Romeinen cynsbaar waren. Zulke koningen waren *Codigunus* en *Prasitagus*, van welke Tacitus spreekt; *Lucius*, die voor den eersten Christen koning gehouden wordt, en *Coilus*, de vader van *Helena*, en de moeder van keizer Konstantyn den Groten. Wanneer vervolgens de Romeinen Britannië by den inval der Gotthen in Italië, onder de regeering van den keizer Honorius, dat is in de V eeuwe, wederom moesten verlaten, kwam de koninklyke regeering op nieuw aan de Britanniërs, wanneer zy *Constantinus Aldroini*, broeder des konings van Bretagne in Vrankryk, een vorst uit Britannisch bloedt, tot hunnen koning verkoren. De zelve wierdt door zynen zone *Constantinus* opgevolgt, en deze door *Vortiger*, die zich met geweldt de kroon aanmatigde, en om de zelve te handhaven allereerst de Saxen in Britannië riep, die terstondt kwamen, en zich overal aan de Britannische kusten, zo dra zy vasten voet op het eilandt kregen, nederzetten, en de Britanniërs geen rust lieten, voor dat zy zich over de zelve geheel en al meester hadden gemaakt. Schoon nu de Saxen in vele veldslagen van den koning *Vortimer*, den zoon en onmiddelbaren opvolger van den gemelden Vortiger, als mede naderhandt van den koning *Arthur* overwonnen wierden, waren de Britanniërs echter korten tydt na des gemelden konings doodt zo onmachtig, dat zy zich moesten overgeven, en het beste deel van Britannië met de gebergten van Walles verwisselen. Van de Saxen wierdt het landt in zeven koninkryken verdeelt, en daarom de *Heptarchie* of zevenvoudige regeering der Saxen genoemt. In dezen staat bleef Britannië verscheide eeuwen lang, tot dat eindelyk de West-Saxen de overhandt kregen, en 'er een koninkryk van maakten, onder den naam van Engelandt. Dit gebeurde in het jaar 819, onder de regeering van *Egbert*, koning der West-Saxen: want deze, de andere Saxische koningen overwonnen, en byna alle der zelver landen by de zyne gevoegt hebbende, liet zich in 't gemelde jaar te Winchester met den tytel van koning van Engelandt kronen, welk woordt toen ter tydt *Engel-lond* geschreven en uitgesproken wierdt; hoewel het eigentlyk *Alfred* is geweest, een van zyne neven, die de Saxische Heptarchie ten eenemale tot een eenig ryk maakte. By gevolg is het zelve zedert den tydt van gemelden koning Egbert, tot op den huidigen dag, over de 900 jaren eene monarchie geweest. Namentlyk, eerst hadt Engelandt vyftien koningen uit het Saxische bloedt, die tot het jaar 1017 regeerden, wanneer het ryk op de Deenen kwam: want na dat deze allereerst onder de regeering van Egbert Engelandt vyandelyk aantasten, lieten zy niet na, voor dat zy het zelve eindelyk geheel hadden bemachtigt, en het koninkryk aan zich gebragt. Vervolgens leefden de Deenen en Saxen onder malkander, vermaagschapten zich onder elkander, en maakten dus te zamen eene natie uit, bestaande uit Saxen en Deenen. De laatsten hadden drie koningen van hunnen bloede, namentlyk *Canut* den I, *Harold* den I, en *Canut* den II, die zamen maar 24 jaren hebben geregeert, namentlyk van den jare 1017, tot den jare 1042. Daar op hadden de Saxen het geluk, dat zy wederom op den troon geraakten, in den persoon van *Eduard*, die *Confessor* of de Belyder wierdt bygenaamt. Op hem volgde *Harold* de II, mede een Sax, onder wiens regeering in het jaar 1066 de Normannen onder *Wilhelm* den Veroveraar een inval in Engelandt deden. Wanneer nu de zelve het Engelsche ryk met weinig moeite veroverde, liet hy het zelve met zyne doodt na aan zynen zone *Wilhelm* den Rossen, dien zyn broeder *Hendrik* de I, en dezen hun neef *Stephanus* opvolgde. Dus bleef de kroon op het hoofdt van vier koningen van het Normannische bloedt. Na 'de doodt van koning Stephanus wierdt het Normannische en Saxische bloedt in den persoon van den navolgenden koning *Hendrik* den II in het jaar 1154 zamen vereenigt, in wiens stam naderhandt de koninklyke waardigheit altydt is gebleven, hoewel niet altydt in de rechte linie; want om van koning *Johannes* niet te spreken, die *Arthur*, zone van zyn oudsten broeder *Godofredus*, met geweldt van de kroon beroofde, en de zelve op zyn eigen hoofdt zette, zo is inzonderheit bekend, hoe die uit de huizen van *Lancaster* en *York*, die beide van koning *Eduard* den III afkwamen, elkander by beurten, doch niet zonder veel bloedstorten, zyn opgevolgt: want *Hendrik* de IV, de eerste koning van de Lancastersche linie, matigde zich in het jaar 1399 op eene onrechtvaardige wyze het ryk aan, doordien hy de Yorksche linie, die de oudste was, met geweldt daar van beroofde. In dat huis bleef de kroon van Engelandt over de 60 jaren, namentlyk onder de twee naastvolgende regeeringen, die van *Hendrik* den V, en die van *Hendrik* den VI. Ten laatsten behieldt de Yorksche familie de overhandt, te weten in den persoon van koning *Eduard* den IV, die de kroon in 't jaar 1460 na veel bloedvergieten verkreeg, en altydt met den degen in de handt heeft moeten handhaven. Op hem volgde *Eduard* de V, en op dezen *Richard* de III, zyn neef, beide van de Yorksche linie. Daar op beklom de Lancastersche linie wederom den troon in den persoon van *Hendrik* den VII in 't jaar 1485. Maar naderhandt, toen hy met *Elizabeth*, oudste dochter van Eduard den IV, trouwde, wierden beide deze familiën zamen vereenigt, en Engelandt geraakte daar door eindelyk in rust. Uit dit huwelyk zyn namaals alle des zelfs opvolgers in een rechte linie tot op de laatste verandering voortgekomen: want wanneer het geslacht van koning Hendrik den VIII met de doodt van zyne dochter, de koningin *Elizabeth*, uitstierf, kwam de kroon op *Jacobus*, den VI van dien naam onder de koningen van Schotlandt, en den I onder die van Engelandt, als naasten erfgenaam tot de zelve, afkomende van *Margaretha*, oudste dochter van koning *Hendrik* den VII. Aldus wierden in het jaar 1603 de beide koninkryken Engelandt en Schotlandt, die tot dien tydt toe gedurig met malkander hadden overhoop gelegen, vereenigt, en gemelde koning *Jacobus* wierdt de eerste koning van Groot-Britannië, in wiens linie de kroon tot op koning *Willem* den III, prins van Oranje. enz. enz. is gebleven, en na wiens doodt *Anna Stuart*, dochter van koning *Jacobus* den II, en vervolgens *George* de I, keurvorst van Hanover, in het ryk zyn gevolgt.

I.
Saxische koningen.

A. C.
819 *Egbert.*
837 *Ethelwolf.*
855 *Ethelbald.*
860 *Ethelbert.*
866 *Ethelred.*
872 *Alfred.*
901 *Eduard*, bygenaamt de Oude.
924 *Ethelstan.*
940 *Edmund.*
946 *Edred.*

955 *Edwin.*
959 *Edgar*, bygenoemt de Vreedzame.
975 *Eduard*, bygenoemt de Martelaar.
978 *Ethelred.*
1016 *Edmund*, bygenoemt Ironfide, of Yzerrib.

II.

Deenfche koningen.

A. C.
1017 *Canut* de I — toegenaamt de Grote.
1036 *Harald* de I — toegenaamt Hazenvoet.
1040 *Hardecanut* — toegenaamt de Stoute.

III.

Die den troon wederom beklommen hebbende Saxen.

1042 *Eduard*, toegenaamt de Belyder.
1066 *Harald* de II.

IV.

De Normannifche koningen.

1066 *Wilhelm* de I — toegenaamt de Overwinnaar.
1087 *Wilhelm* de II — toegenaamt de Roffe.
1100 *Hendrik* de I — toegenaamt Beauclerc.
1135 *Stephanus.*

V.

Het vereenigt Normannifche en Saxifche bloedt.

1154 *Hendrik* de I — toegenaamt Fitz-empress.
1189 *Richard* de I — toegenaamt Cour de Leon, of Leeuwenhert.
1199 *Johannes* — toegenaamt Lack-lond, of Zonderlandt.
1216 *Hendrik* de III — toegenaamt van Winchefter.
1273 *Eduard* de I — toegenaamt Long-fchanks, of Langbeen.
1307 *Eduard* de II — toegenaamt van Caarnarvan.
1327 *Eduard* de III — toegenaamt van Windfor.
1377 *Richard* de II — toegenaamt van Bourdeaux.

VI.

De Lancafterfche linie.

1399 *Hendrik* de IV — toegenaamt Bullingbrook.
1413 *Hendrik* de V — toegenaamt Monmouth.
1422 *Hendrik* de VI — toegenaamt Windfor.

VII.

De Yorkfche linie.

1461 *Eduard* de IV.
1483 *Eduard* de V.
1483 *Richard* de III

VIII.

Na de vereeniging der beide huizen.

1485 *Hendrik* de VII.
1509 *Hendrik* de VIII.
1547 *Eduard* de VI.
1553 *Maria.*
1558 *Elizabeth.*

IX.

Koningen van Groot-Britannië.

1603 *Jacobus* de I, Stuart.
1625 *Karel* de I.
1661 *Karel* de II
1685 *Jacobus* de II.
1688 *Willem* de III en *Maria.*
1702 *Anna Stuart.*
1714 *George* de I, keurvorft van Hannover.

Collectiones Script. Britannicorum vetuftiorum Comeliniana, Saviliniana, Cambdeniana, Twysdeniana, & Galæa. Miltonus Hift. Britan. Selden. lib. II. Anglo-Britan. Du Chefne Script. hiftor. Norman. & hiftor. Angl. Leti in Theatro Britan. Spedæus in Theatro Magnæ Britanniæ. Chronologifche Tafelen, uitgekomen te Amfterdam 1723 by J. Cóvens en C. Mortier.

ENGELANDT (Nieuw-) wierdt allereerft van Sebaftiaan Calot in het jaar 1497 ontdekt, en in 't jaar 1584 namen Philip Amadas en Arthur Barlow, door laft van de koninginne Elizabeth, daar van bezit. In 't jaar 1585 voerde Richard Greenvil onder Ralph Lare eene Engelfche volkplanting daar naar toe, die een jaar daarna met Francifcus Drake wederom in Engelandt kwam. Het legt aan de Noordzyde van Marylandt, en aan de Zuidzyde van Virginië, op 40 en 41 graden breedte, en is met verfcheide goede havenen voorzien, van welke zommige zo ruim zyn, dat 'er 500 fchepen kunnen leggen, vermits omtrent 200 eilanden, die aan de kuften leggen, de ongeftuime zee en winden breken. De kapitein Smith, die van de inwoners van dit landt wierdt gevangen genomen, geeft van hunne bygelovigheit dit berecht. In het huis, daar hy zyn verblyf hadt, waren zeven van hunne priefters, die alle een foort van klappers hadden, en 's morgens te 10 uuren rondom een vuur, om het welke een kring van meel gemaakt was, gewoon waren te zingen. Als het gezang uit was, wierpen zy zamen eenige wyte koornen op de aarde; daar op begon de voornaamfte priefter, zynde met een huidt bekleed, en hebbende zyn hoofdt met inkhoorn-vellen verfiert, en een kroon van vederen op, affchuwelyk gefchildert, met wonderlyke en zeldzame gebaarden eenige koeken van hartevet en tobak in het vuur te werpen, het welk zy drie dagen na malkander tot omtrent 6 uuren 's avonds deden, voorgevende, dat zy het deden, om van hunnen afgodt gewaar te worden, of 'er ook nog meer van de Engelfchen tot hen zouden overkomen, en wat zy zouden uitvoeren. Zy vulden den kapitein Smith op met allerhande fpyzen, zodanig, dat hy vreefde, dat zy hem miffchien aan hunnen afgodt mogten opofferen, wiens afbeeldfel de affchuwelykheit zelf te boven ging. Wanneer hy nu wederom op vrye voeten was geftelt, en prefident van de Engelfche compagnie gemaakt, onthaalden hem de vrouwen op de volgende wonderlyke wyze. Daar kwamen 30 uit een bofch, bekleed om 't lyf met bladen van bomen, en met veelderhande kleuren befchildert. Die haar voorging hadt de horens van twee harten in de handt, nevens boog en pylen, en de overige waren ook dusdanig uitgedofcht. Dus liepen zy met een vervaarlyk gefchreeuw door de ftraten, en danften een uur lang rondom een vuur. Daar op nodigden zy hem in hare woning, en na dat zy hem met allerhande op hare wyze gekookte fpyzen hadden onthaalt, geleidden zy hem met een brandend vuur naar huis. De geborene inwoners dragen midden om 't lyf fchorten van rheevellen, en de andere deelen zyn geheel naakend. Zy beftryken zich met velerlei verwen, en die geen is by hen de fchoonfte, die zich zeer affchuwelyk kan toeftellen. De vrouwen verfieren hare benen, handen en andere leden meeft met flange figuren, en maken overal zwarte vlekken aan haar ligchaam. Hunne huizen zyn gemaakt van palen en matten, die van boven met de baft van bomen overdekt zyn. Zy zyn goede fchutters, en kunnen zelfs in het lopen fchieten. Een der Engelfchen wierdt van hen met een pyl door 't lyf en in beide armen te gelyk gefchoten. Wanneer zy met hunne pylen in een flag niet terftondt treffen, laten zy den moedt ftrax vallen. Zy beroemen zich, dat 'er onder hen lieden zyn van 200 jaren oud. Als zy willen oorlogen, plegen zy met hunne priefters alvorens raadt, en bidden alles aan, wat hen eenigzins fchade kan toevoegen, als het vuur, het water, den blixem, den donder, het gefchut, de musquetten, en de paarden. Ja zommige wierden op een tydt zo vervaard, wanneer zy een Engelfch wild zwyn zagen, het welk zyne borftels omhoog hadt opgeftoken, dat zy het voor een godt der varkens hielden, van gedachten zynde, dat het over hen te onvrede was. In hunne tempels is een beeldt, zeldzaam gemaakt en befchildert, en met ketens, koper en koralen, ook met een huidt, omhangen. Wanneer hunne koningen komen te fterven, nemen zy de ingewanden uit zyn lyf, laten de zelve drogen op een horde, met eenige kettingen van koralen verfiert; dan winden zy het lyk in witte huiden, en begraven het zelve onder zekere opgerechte bogen, teffens met hunne rykdommen; maar de lyken van het gemeene volk winden zy in vellen en dekens, fteken de zelve in een gat, werpen ftokken daar over henen, en bedekken het naderhandt met aarde. Daarna beftryken de vrouwen hare aangezichten met kolen en olie, en treuren te huis 24 uuren lang met by beurten te huilen.

In 't jaar 1606 wierdt door de kapiteinen Popham en Gilbert, op aanraden en koften van John Popham, eene kleine volkplanting van Engelfchen hier naar toe gezonden, maar zonder vrucht. Kort daar na kregen zommige aanzienlyke perfonen in het Weften van Engelandt van koning Jacobus den I een octrooi over Noord-Amerika, Nieuw-Engelandt genaamt, van 40 tot 48 graden breedte. Maar om dat de befchryvingen van dit landt onzeker en valfch waren, hebben zy niets opgedaan. In 't jaar 1610 kreeg Robinfon, een der Engelfche diffenterende of non-conformiftifche predikers, met verfcheide andere Engelfchen, verlof van Jacobus den I, van zich in Nieuw-Engelandt omtrent de rivier Hudfon te gaan nederzetten, en aldaar in vryheit van gewiffe te leven. Deze zeilden in September uit Pleymouth naar het Zuiden van Engelandt toe, en raakten, na vele uitgeftane gevaren, den 11 November in een zeeboezem van Cape Cod in Maffachu Sethis Bay. Terwyl zy nu niet verder konden gaan, en goed landt, nevens vriendelyke, hoewel Heidenfche, inwoners vonden, rechtten zy 'er eene nieuwe volkplanting op, met den naam van *Nieuw-Pleymouth*, zynde Pleymouth de laatfte ftadt, van welke zy in Engelandt afgezeilt waren. Hier waren zy zeer gelukkig tot het jaar 1636, en vermeerderden tamelyk. Maar na dien tydt wierden vele van hun volk, als mede eenige Hollanders, door de wilde inwoners, de Narayanfets, vermoord, gelyk als de kapitein Stone, kapitein Oldham, en meer anderen. Maar in het jaar 1637 vielen de inwoners der volkplanting op hen aan, en doodden over de 700; en de anderen raakten ook om het leven door de naburige Indianen, die te voren zeer voor hen waren bevreeft geweeft. Daar op kwam Miantonimoh, vorft van de Magahins, die alleen over de Indianen zocht te regeeren, eenige der zelven, welke met de Engelfchen in verbondt ftonden, vyandelyk op het lyf; maar hy wierdt naderhandt van eenen zyner medegezellen, Uncas genaamt, gevangen, en in 't jaar 1643, met goedvinden van de Engelfchen, onthalft, waarop zy van dezen tydt tot het jaar 1675 rondom vrede hadden, tot dat Sachen van Mounthope eenige onluften tegen de Engelfchen verwekte. In het jaar 1620, drie maanden na het oprechten der volkplanting van Pleymouth, tradt Maffafloit, of de opperfte kommandant van die landtftreek, in eene offenfive en defenfive alliantie met de Engelfchen, welke hy kort voor zyne doodt in 't jaar 1630 voor zich en zyne erfgenamen vernieuwde, en waarby zyne twee zonen

Alexander en Philip ook tegenwoordig waren. Hy zocht de Engelschen te verpligten, dat zy niemandt zyner onderdanen van den Heidenschen Godsdienst zouden mogen aftrengen; maar zy wilden zulks niet doen; waar op hy zyne gramschap merkelyk tegen hen betoonde; en als zyn zoon zich nog verbitterder aanstelde, gaf zulks gelegenheit om de Indianen geheellyk in die landstreek uit te roejen: derhalven, wanneer Passaconoway, de grote Sachim of Sagamore aan de rivier Merimack, bemerkte, dat het zeer nadeelig voor hem was, wanneer zy tegen de Engelschen opstonden, riedt hy zyne kinderen en onderdanen by zyn laatste afscheidt van zulks niet te doen. Maar Alexander, zoon van gemelden Massassoit, verwekte echter een opstandt tegen de Engelschen, waar op men een stout man uitzondt, om hem voor het gerecht van Pleymouth te brengen, de welke hem met nog acht andere personen in een jagthuis overviel, waar over de Indiaansche vorst zo vergramd wierdt, dat hy een koorts kreeg en stierf. Zyn broeder Philippus kwam in 't jaar 1662 met Sausaman, zyn eersten secretaris, het gemelde verbondt vernieuwen, en leefde nog zeven jaren lang met de Engelschen in een goed verstandt. Maar in 't jaar 1676 verwekte hy een algemeenen opstandt, en liet Sausaman, omdat de zelve het ontdekt hadt, vermoorden, voor welke daadt de moordenaars naderhandt, gevat zynde, aan het leven zyn gestraft. Hier op nam Philippus opentlyk de wapenen op, vervolgde de Engelschen, en verwoestte hunne woningen met de grootste tyranny twee jaren achter een, tot dat hy eindelyk, ondertusschen verscheide malen geslagen zynde, en zyne vrouw, zoon en alle zyne schatten verloren hebbende, in een hol by Moanthope overvallen, en van een zyner onderdanen, tot de Engelschen overgelopen, met een pyl door het hert geschoten wierdt.

Voorts is dit landt bewoont van verscheide natiën, die naar hunne afkomste voor Tartaren worden gehouden. Zy zyn verscheidentlyk verdeelt. De *Churchers*, *Tarentines* en *Mongehans* wonen Oost- en Noordwaarts; de *Pequots* en *Maraganfets* Zuidwaarts; de *Connecticuts* en *Mowhucks* Westwaarts; de *Matachusets*, *Wippanaph* en *Tarentins* Noordwaarts, en de *Paragnets* Westwaarts van Pleymouth. Toen de Engelschen allereerst aldaar landden, was 'er eene grote sterfte onder de inwoners, zo dat het getal der Matachusets van 300000 tot op 300 verminderde. De Pequots wierden van de Engelschen uitgeroeit, de Mowhucks maken omtrent een getal van 500 uit, en spreken eene Tartarische spraak. Zy zyn lang van gestalte, en hebben sterke en welgemaakte leden, bleke en magere aangezichten, zwarte oogen, lang zwart gekruld hair, maar gene baarden. Hunne tanden zyn wit, kort en effen, en hunne neuzen gemeenlyk plat. De jonge vrouwlieden zyn in haar aangezicht en van lyf dik en gezwollen, hebben een weke en gladde huidt, en eene schone en gezonde kleur. Zy maken zich alle zwartbruin, en zyn doorgaans bescheiden en bevallig van gebaarden, waar over men zich ten opzichte van hunne barbarische opvoeding moet verwonderen. Zy zyn zeer onstandvastig, vreesachtig, maar zeer scherpzinnig, kunnen schielyk een zaak begrypen, worden ligt toornig, zyn daar by wreed, wraakzuchtig, haten de buitenlanders, zyn diefachtig, en alle te zamen menschen-eeters. De mannen hebben in 't gemeen twee of drie vrouwen, en deze brengen heel gemakkelyk kinderen ter wereldt. Als haar tydt gekomen is, gaan zy alleen uit, nemen een plank mede van twee voeten lang, en anderhalf voet breed, op beide zyden vol met gaten doorboort, daar onder een voet aan is, en boven een brede riem, welken zy om het voorhoofdt doen, zo dat de plank op haar rug hangt; en dus by een bosch of een boom gekomen zynde leggen zy zich neder, en verlossen in een ogenblik zonder smerten, waar op zy het kindt in een jonge beverhuidt winden, zodanig, dat de hielen digt aan de billen komen, en dus op de plank, op haar rug hangende, vast binden, gaande zo met het kindt naar huis, en het zelve wasschende; maar als de mannen een kwaad vermoeden hebben, dat het kindt van eene andere natie is verwekt, werpen zy het zelve in het water, en als het zwemt, erkennen zy het voor hun kindt. Zy beminnen de Engelsche namen, als by voorbeeldt *Robin*, *Harry*, *Philip*, en geven hunne vrienden en kinderen veel toe: maar wanneer zy te lang naar hun zin leven, of hen lastig vallen, laten zy de zelve of dood hongeren, of levendig begraven. Hunne kleeding was eertyds een ruige huidt van wilde dieren, met een borstrok van boks-of muizevellen, daar geele, blauwe en rode strepen door getrokken waren; maar zedert de Engelschen onder hen zyn gekomen, kopen zy van de zelve laken, waar van zy mantels, mutsen en rokken laten maken. Zy versieren zich met blauwe en witte steentjes, zo rond als koralen, verwen hun aangezicht met velerlei kleuren, en maken voor hunne kinderen rokken van korhoenders vederen. Hier zyn vele rivieren, daar, gelyk als ook in de zee, allerhande voortreffelyke visschen in gevangen worden. Deschadelykste dieren in dit landt zyn de otters en de stekende vliegen. Men heeft hier ook eeken-, cypressen-, ceder-, en gemeene vruchtbomen, van gelyken allerhande timmerhout om schepen van te maken, allerlei peltwerk, vlas, lyn, ambra, yzer, pek, teer, zeildoek, masten, en verscheide soorten van granen, waar mede zy groten handel dryven naar de Barbados en andere Engelsche koloniën, waar voor zy zuiker en andere waaren wederom te rug brengen. Zy verruilen ook met de Engelschen hunne waaren tegen klederen, allerhande laken, yzer, enz. Hunne munt, gewigt en maat komen overeen met die der Engelschen. De Engelschen zyn in dit landt zeer machtig, hebben vele grote koloniën, worden volgens hunne eigene wetten geregeert, en houden alle maanden vergaderingen, om, als het vereischt wordt, nieuwe wetten te maken, en de oude te niet te doen, en om twistzaken by te leggen. Ieder graafschap verkiest jaarlyks zyne eigene amptenaren. De geestelyke en wereldlyke regeering hangt af van de independenten en Presbyterianen. De militie wordt van een generaal majoor en drie majoors sergeanten gekommandeert. *Boston* is de hoofdstadt, eene zeer grote en welgelegen plaats, die een zwaren handel met de Barbados dryft. Het is ook een sterke plaats, vermits de omleggende bergen versterkt, en met kanon beplant zyn. Daar zyn nog verscheide andere merkwaardige plaatsen, als *Charlestown*, *Dorchester*, *Cambridge*, het welk twee collegien heeft, *Nieuw-Pleymouth*, *Reading*, *Salen*, en meer andere, die of aan den oever van de zee leggen, of aan scheepryke rivieren, en naar sommige Engelsche steden genoemt zyn. Koning Willem de III deeft hunne oude privilegien bekrachtigt, die hen onder de regeering van Jacobus den II en Karel den II waren afgenomen. *Het Brittannisch Ryk in Amerika.*

ENGELBERGIS, de dochter van den hertog van Spoleto, of, naar het zeggen van eenige anderen, van Ethico, hertog van Zwaben, was de gemalin van keizer Lodewyk den II. De vervolger van *Aimonius* zegt, dat de onderdanen des ryks haar het hof wilden doen ruimen, haar verstoten, en de dochter van Wingisus in hare plaats stellen. Doch deze aanslag wierdt niet werkstellig gemaakt. Zy was moeder van *Lodewyk* en van *Karel*, beide in hunne minderjarigheit gestorven; en van eene dochter, genaamt *Ermengardis*, de gemalin van Bozo, koning van Provence, gelyk elders gezegt wordt. *Continuat. Aimon. lib.* V, *c.* 39. *Sammarthanus Hist. Geneal. &c.*

S. ENGELBERT, aartsbisschop en keurvorst van Keulen, een geboren graaf van den Berg, kwam in het jaar 1216 tot het aartsbisdom, en bekleedde het zelve met veel roem. Hy was van eene zeer schone ligchaams gestalte, en by keizer Frederik den II in zulk eene achting, dat hy, toen Engelbert in Italië was, hem zynen prins toebetrouwde, om voor des zelfs opvoedinge te zorgen. Hy wierdt in 't jaar 1225 van zyn neef, Frederik den III, graaf van Isenburg, vermoord, en naderhandt in het jaar 1226 gekanoniseert. *Johannes Heisterbacensis* heeft zyn leven beschreven, het welk gevonden wordt by Surius *Tom.* VI, als mede van *Ægid. Gilenius* in het jaar 1633 is uitgegeven. *Northoffs Orig. Marc. apud Meibom. Tom. I. Luca F. Saal. pag.* 1233. *Bucel. G. S. P. I.*

ENGELBERT de II, aartsbisschop en keurvorst van Keulen, was een graaf van Valkenburg, en kwam in 't jaar 1261 tot de aartsbisschoppelyke waardigheit. Maar hy hadt het ongeluk, dat hy met de stadt Keulen over de ryksvryheit oneens wierdt, en raakte daar op in eenen slag gevangen van den grave van Gulik, Wilhelm, die de stadt beschermde; en zo dikwils de graaf zich en het volk een vermaak wilden aandoen, moest Engelbert in een yzeren vogelkou, die te Gulik aan den toren hing, kruipen. Wanneer hy eenige jaren daarna zyne vryheit wederom erlangde, begon het vorige misverstandt weder levendig te worden, het welk de burgers te Keulen deedt besluiten om zich van zyn persoon te verzekeren; maar hy wierdt eenige dagen daarna wederom op vrye voeten gestelt. Hier op nam hy zyne residentie te Bonn, en trachtte altydt wraak over het geen hem aangedaan was te oeffenen. Ten dien einde zondt hy zeker man in bedelaars klederen naar Keulen, die over dag zyn broodt langs de deuren moest gaan beedelen, maar des nachts in zyne woonstede, digt by den stads muur staande, onder de aarde een gat maken. Als zulks gedaan was, zondt Engelbert zo veel volk daar naar toe, als hy nodig oordeelde om de stadt in te nemen. Maar vermits de aanslag verraden was, hadt de zelve een slechte uitkomst; want van de 600 soldaten, die zich van de gemelde opening bedienden, kwam geen een levendig wederom te rug, onder welke de broeder van Engelbert zelf was. Na dezen tydt vergeleek hy zich in der minne met die stadt, en stierf in den jare 1271, of 1273. *Bucel. G. S. P. I. Northoffs Cat. Archiep. Col.*

ENGELBERT de III, aartsbisschop en keurvorst van Keulen, een geboren graaf van der Mark, wierdt in 't jaar 1364 verkoren, zynde te voren bisschop van Luik geweest. Dewyl het aartsticht met vele schulden beladen was, wilde hy niet eerder dan op de aanrading van den paus de bisschoppelyke waardigheit aannemen. Hy bragt zyne overige dagen toe op het kasteel Briel, en overleedt in het jaar 1368. *Bucelinus. Mersæus.*

ENGELBERT, abt van het klooster van Admont in Oper-Stiermarken, leefde in het einde der dertiende eeuwe, ten tyde van keizer Rudolph van Habsburg, wiens verkiezing hy in heldenzangen ophefte, de welke geschiedde in den jare 1273, gelyk elders gezegt wordt. Engelbert maakte verscheide werken, en voornamentlyk een van het begin en van het einde des Roomschen keizerryks, het welk Bruschius heeft in het licht gegeven. *Simlerus & Vossius de Hist. Latin. l.* II, *c.* 62.

ENGELBERT, abt van de orde der Cisterciënzen, leefde in de dertiende eeuwe, omtrent het jaar 1250. Hy beschreef het leven van de H. *Hedwig*, dat Surius aanhaalt op den 15 dag van October. Men schryft hem eene andere verhandeling toe, die voor tytel heeft: *Speculum virtutum moralium. Henriquez in Menol. Cisterc. Carolus de Visch Bibl. Cist. Miræus in Chron. Cist. Possevinus App. sac.*

ENGELBERT, (Kornelis) een vermaard schilder, geboortig van Leiden, in Hollandt, leefde in de zestiende eeuwe. Men ziet van hem zeer goede stukken te Leiden en te Utrecht. Hy hadt twee zonen, de welke zyne wyze van schilderen krachtig nagevolgt hebben, *Kornelis Kornelisz.* en Lucas *Kornelisz.* De laatste van de twee, ziende, dat de schilderkunst in een jammerlyken staat was, begaf zich tot den keukendienst en wierdt kok; doch zynde door zynen vernuftigen geest sterk aangedreven, hervatte hy zyn eerste beroep, en wierdt een groot schilder. Hy trok naar Engelandt, alwaar koning Hendrik de VIII hem werk gaf, en hem zonderlinge genegenheit betoonde. *De Piles Abregé de la vie des peintres.*

EN-

ENGELBERT of ENGELBRECHT VAN NASSAU, zoon van Jan van Nassau, grave van Nassau, en van Maria, gravinne van Loon, enz. Na zyns vaders doodt deelde hy de vaderlyke goederen met zynen broeder Jan, en kreeg alle de landen in Nederlandt, aan deze zyde van den Rhyn, nevens alle de goederen in Brabandt, Hollandt, en het landt van Luik, daar onder begrepen het landt van Breda. Dus was graaf Engelbert of Engelbrecht de tweede heer van Breda, van der Lek, enz. eerste ridder van het gulden vlies uit den huize van Nassau, gouverneur van Brabandt, en van alle steden en sterkten in Nederlandt ten tyde van keizer Maximiliaan den I. Hy was een zeer verstandig heer, en een dapper krygsheldt. Hy won met den heer van Rumont den slag by Guinegate, en deedt den keizer Maximiliaan, als mede de Nederlanden, grote diensten; doch hadt het ongeluk van door de Franschen te Bethune gevangen te worden. De koning van Vrankryk, Karel de VIII, liet zich verluiden, „ dat hy „ hem zo een hoog losgeldt zou opleggen, dat zyne vrien- „ den met een korf op den rugge het geldt zouden moeten gaan „ bedelen. " Hy wierdt vervolgens door zynen broeder, graaf Jan, voor 80000 Franken gelost, welke somme hem, met nog eenszo veel, wierdt overgezonden. Toen verscheen hy met zyne edelen voor den koning, hebbende alle een bedelkorf op den rugge hangen. Karel vroeg, wat dit feldzaam doen betekende; waar op hem Engelbert antwoordde: *Myns wetens is nooit een Fransch koning op eene openbare leugen bevonden. Om u derhalven, Sire, niet leugenachtig te maken, dragen wy deze bedelkorven.* Voorts vroeg hy den koning, of hy geliefde te dobbelen, kwyd, of anders dubbeld losgeldt te betalen. Engelbert nodigde vervolgens den deftigsten adel van Parys te gast. Karel wilde weten, waarom hy hem voorby was gegaan; en Engelbert gaf tot reden, dat hy, als van te geringen staat, geen koning op zyne maaltydt hadt durven verzoeken; maar indien zyne Majesteit ongenodigt daar op wilde verschynen, zou hy het voor de grootste eere achten. De koning liet daar op door geheel Parys verbieden eenig brandhout aan hem te verkopen, of te leveren, op dat zyne spyze noch gezoden, noch gebraden kon worden. Engelbert bleef echter niet verlegen: want in plaats van gemeen brandhout bediende hy zich van ander, zelf zoet hout, kaneel en andere droge stoffen niet sparende. Koning Karel, zynen edelen en boertigen aardt daar uit bemerkende, scholdt hem niet alleen het losgeldt kwyd, maar begiftigde hem nog daar en boven met een jaarlyksch inkomen. Hy overleedt, na 29 jaren regeerens, te Breda in den jare 1504, zonder kinderen na te laten. Zyn broeder, graaf Jan van Nassau, grootvader van prins Willem den I, wierdt daar door erfgenaam van alle zyne landen en goederen. *Republyk der Geleerden, of Boekzaal van Europa July en Augustus* 1725.

ENGELBRECHT *van Kleef*, tot bisschop van Utrecht verkoren tegen David van Burgundië. Zie DAVID VAN BURGUNDIE.

ENGELEN, met Vlymen een drostschap uitmakende, is een der boven-dorpen des lands van Heusden in Hollandt. Het zelve heeft ten Oosten de Dyze, die aldaar nu Brabandt van Hollandt scheidt, ten Westen Bokhoven en Vlymen, ten Zuiden de Bosschesloot, die nu mede Hollandt van Brabandt scheidt, en ten Noorden de rivier de Maas, welke Gelderlandt van Hollandt scheidt. Groot, schoon en welbetimmerd pleeg Engelen te zyn, op vele plaatsen bemuurd, en stads wyze betimmert, zynde nog een gedeelte dezes dorps van by Noorden de kerk met den naam van Engelen binnen de muren bekend. Vele steenbakkeryen wierden hier ook voor dezen gevonden, en was deze plaats met den opslag van den visch en met den ontfang van des graaflykheits tollen bevoorrecht. Engelen strekte voorhenen tot aan den Gandel by 't dorp Hedel, doch heeft de Maasstroom tegenwoordig den ouden grondt van Engelen ingenomen en weggespoelt. Geen minder schade heeft dit dorp door den oorlog geleden in zyne huizen, als welker kleinste helft naauwlyks meer overig is. Gedurende den Nederlandschen kryg tegen Spanje was alhier een welgesterkte schans gelegt, daar de kerk ingetrokken was, zynde een groot en treffelyk gebouw, met eenen zeer hogen toren versiert, naar die van den Vuchterschen toren gemaakt, welken de graaf van Hohenlo, in den jare 1587 de sterkte op de Spanjaarden veroverende, liet springen. *J. van Oudenhoven Beschr. van 't landt van Heusden.*

ENGELENBURG, *Castell di S. Angelo*, een rond kasteel te Rome aan den Tyber, was van ouds de begraafplaats van den keizer Ælius Adrianus, en bestont uit een groot rond gebouw, het welk buitengewoon sterk, en met zeer vele sieraden voorzien was. In het Latyn wierdt het *Moles Adriani* genaamt. Van des zelfs muurwerk heeft men in de tyden van Konstantyn den Groten veel tot den bouw van de S. Pieterskerk genomen, en volgens het getuigenis van Pancirollus hebben die schone pylaren, die in de kerk van S. Paulus buiten de muren van Rome gevonden worden, eertyds rondom deze begraafplaats gestaan. De *platte forme*, die op des zelfs toren gezien wordt, was wel eer met meer dan 700 statuën omringt, welke de Romeinen, volgens het verhaal van Baronius, tot hunne bescherming omverre wierpen, wanneer zy van de Gothen daar in belegert wierden. Geheel boven op stondt een soort van een appel, van verguld koper van eene ongemeene grootte, waar in, als men zegt, de assche van Adrianus besloten was. Men ziet den zelven tegenwoordig in den tuin van het Vatikaansche paleis. In des zelfs plaats liet paus Gregorius de I een standbeeldt van een zeer groten koperen engel daar op zetten, dewyl hem, als hy wegens de woedende pest een plegtigen ommegang hadt gehouden, boven op deze begraafplaats van den keizer Adrianus een engel, naar zyn zeggen, zou zyn verschenen, die een bloedig zwaardt in de schede stak. Van dien tydt af wierdt het *Engelenburg* genaamt, en de brug over den Tyber, daar naast gelegen, en eerst *Pons Ælius* geheten, wordt tegenwoordig *Ponte di S. Angelo*, dat is, de brug van Engelenburg, genaamt. Doordien in de volgende tyden zommige groten binnen Rome dezen toren bezet hielden, en de inwoners der stadt daar uit grote schade deden, hebben de pauzen, na dat zy zich meester daar van hadden gemaakt, den zelven versterkt. Paus Bonifacius de IX trok 'er een wal om. Nicolaus de V en Alexander de VI hebben verscheide andere vestingwerken daar by gevoegt; voornamentlyk heeft de laatstgenoemde een bedekten weg uit het Vatikaan daar naar toe laten maken. De meeste hedendaagsche vestingwerken heeft paus Urbanus de VIII laten maken, en vier bastions, eenige halve manen en goede graften daar bygevoegt. In het gemeen is deze vesting met eene sterke bezetting, als mede met allerhande oorlogsgereedschap, voorzien. De driedubbelde pausselyke kroon, als mede de schat, door Sixtus den V nagelaten, ten minsten zo veel daar van nog overig is, wordt aldaar bewaart. Wanneer in het jaar 1527 de troupen van keizer Karel den V Rome ingenomen hadden, vluchtte paus Clemens de VII zo lang in Engelenburg, tot dat de vrede getroffen wierdt. De pausselyke staatsgevangenen en andere voorname personen, die men in verzekering neemt, worden gemeenlyk daar henen gebragt. *Missons Reizen, XXV brief. Delic. de l'Ital. II. p.* 133.

ENGELENDAAL, of het konvent van *O. L. Vrouw in Engelendaal*, eertyds een klooster, of priory, van Reguliere kanunniken te Leiderdorp in Hollandt, by den overtocht van den Rhyn. Het zelve wierdt aldus genoemt, om dat men de engelen, naar men zeide, daar hadt horen zingen, en met goedkeuringe van Frederik van Blankenheim, LI bisschop van Utrecht, in den jare 1400 opgerecht door eenen Pieter van de Poel, die, volgens het schryven van Henrik Thaborita, in zyne *Beschryving van Leiden, XI boek, 2 hoofdstuk*, aldaar in het koor voor het hoge altaar begraven legt. In den jare 1407 wierdt dit klooster met elf andere vereenigt met het kapittel van Windesheim, maar in de beroertens met Spanje afgebroken en vernielt, wordende de grondt, van en tot dit klooster behorende, ten deele in akkers, ten deele in bogaarden verandert, en zynde de namen van monniken nog overgebleven in het vervallen muurwerk. Ook zyn daar niet lange geleden nog eenige bekkeneelen van monniken, en de zegels van den prioor gevonden. In eene naburige molen, de Monnikenmolen genoemt, wordt het afbeeldsel van een Regulier kanunnik vertoont, de welke zyn rozenhoedtje leest. *Oudheden en Gestichten van Rhynlandt pag.* 286. *enz. edit. in* 8.

ENGELGRAVE (HENRIK) was in den jare 1610 te Antwerpen geboren, en begaf zich in 't jaar 1628 in de societeit der Jesuiten, wanneer hy wegens zyne geleerdheit *officina scientiarum* wierdt bygenaamt. Hy stierf in het jaar 1670, nadat hy op verscheide plaatsen aan de jeugt de vrye letteren hadt voorgedragen, en te Chastelet, Oudenaarden, Brugge, als mede te Antwerpen, Rector was geweest. Zyne schriften zyn: *Lux Evang.; cœleste Pantheon; Cœlum empyreum in festa*, enz. *Alegambe Bibl. Soc. Jesu.*

ENGELHOLM, eene kleine stadt van Zweden, gelegen in de provincie van Schonen, aan het Kattegat, de welke in den jare 1709 door de Deenen verovert, maar daar na weder verlaten wierdt. *Maty Diction.*

S. ENGELMUNDUS, een Engelschman, maar van afkomste een Vries, priester en abt van S. Benedictus-orde, kwam ten tyde van den H. Willibrordus in Hollandt, daar hy het woordt der zaligheit aan de woeste Kennemers verkondigde. Na veel arbeidens wierdt hy van de koortze aangetast, en daar van overleden zynde wierdt hy te Velzen, voor welkers byzonderen patroon hy gehouden wierdt, statelyk begraven. Men zegt, dat hy aldaar door zyn gebedt water uit de aarde van zelfs heeft doen opwellen. De oude Roomsche Misboeken stellen zynen sterfdag op den 1 February; maar hy is, zegt Molanus, in zyne Geboorte-, dat is sterfdagen der Heiligen van Nederlandt, zo lang als het menschen kunnen geheugen geviert geweest in den somer op den 21 Juny, wanneer misschien zyn ligchaam uit de aarde is geligt geweest. In een ongedrukt boekje, het welk de abdyë der Premonstreitheeren te Antwerpen toebehoort, staan eenige mirakelen of wonderdaden vermeld, de welke men zegt dat door zyne verdiensten zyn geschied; by voorbeeldt, dat in het jaar 1370 een kindt uit Gelderlandt te Velzen is gebragt, het welk van een gezwel aan de hals ging kwynen, en dat het daar genezen is; dat 'er in het jaar 1390 zeker man, die niet zwelgen kon, aanstonts geholpen wierdt; dat 'er in het zelve jaar een ander kindt, het welk een gedurige ettervloedt ten neuze en ter ooren uit vloeide, op het aanroepen van S. Engelmundus genezen is, enz. Behalven den voorgemelden Molanus hebben hem ook Hugo Menardus, Bucelinus, J. Mabillon, en meer anderen onder de Benedictynen geplaatst. Rovenius, aartsbisschop van Philippen, heeft den inhoudt van Engelmundus leven in het jaar 1640 uitgegeven, en doen drukken onder de byzondere getyden voor de Roomschgezinden van het Utrechtsche aartsbisdom, en van de onderhorige bisdommen. Soutman, die de afbeeldingen van de Apostelen der Nederlanden in het jaar 1650 in prenten heeft uitgegeven, en onder de zelve Engelmundus geplaatst, heeft het volgende by zyne prent doen drukken; „ Engelmundus was niet „ van het getal der twaalf leerlingen van Egbertus; hy heeft ech- „ ter met Willibrordus gearbeid, en met S. Adelbertus de Ken- „ nemers tot Christus bekeert. Hy is de byzondere patroon van „ Velzen ". Daar zyn 'er, die hem tot een martelaar maken, welke misslag, volgens Molanus, ontleent is uit de gemeene Kronyk van Hollandt. De Roomschgezinden houden hem ook voor den patroon tegen de tandpyn. *Batavia sacra I Deel, pag.* 155 *enz. en Oudheden van Kennemerlandt pag.* 327. *edit. in* 8.

ENGELMUNSTER, voortyds *Ingelmunster*, een sterk slot,

nevens eene heerlykheit, in Vlaanderen, eene myle van Cortryk gelegen, waar van de vryheeren van *Plotho*, welken het toebehoort, den vryheerlyken tytel voeren. In het jaar 1580 is het van de Hollanders belegert, maar niet vermeestert: doch in de jaren 1646 en 1697 van de Franschen ingenomen. *Sanderi Fland. illustr. tom. II. f.* 425. *Becm. Anh. hist. P. VII.*

ENGELRAM. Zie INGELRAM.

ENGELSBERG, eene kleine stadt in het vorstendom Troppau in Silesië, aan de Moravische grenzen, een myl van Freudendal gelegen. Voormaals behoorde de stadt aan den grave van *Wibna*, maar naderhandt hebben ze de Duitsche ordens-ridders in de XVII eeuwe by de kommandery van Freudendal bekomen. Daar zyn ook eertyds goede bergwerken geweest. *Lucæ Schl. Chron. Henelius.*

ENGELUM, by verkortinge gezegt ENGLUM, een der twaalf dorpen van de Vriesche grietenye Menaldumadeel, onder het quartier Westergoo. Men zegt, dat het zelve van de Anglen, die met Engistus overkwamen, gesticht is, om ten minste in Vrieslandt hun naams gedachtenis na te laten. De Parochiekerk van dit dorp behoorde in de Roomsche tyden onder het dekenschap van Sexbirum, hebbende de pastory aan jaarlyks inkomen honderd goudguldens, en het vikarisschap negentig. Hier stondt de stins *Groustins*, of *Sirtema*, en het huis *te Herne*. Englum wordt tegenwoordig door een eigen Gereformeerd Predikant bedient, staande onder de classis van Leeuwarden. *Winsemius en Schotanus Beschryv. van Vriesl. Oudheden en Gestichten van Vrieslandts II Deel.*

ENGEL VAN WAGREIN, eene adelyke en vryheerlyke familie in Oostenryk, zynde in den jare 1717 van den keizer in den gravenstandt verheven. *Georg Engel van Burgstal* stierf in het jaar 1398. Zyn zoon *Albert*, keizerlyke Raadt en opperjagermeester, heeft verscheide kinderen nagelaten, die den naam van *Wagrein* aannamen, van welke echter *Augustinus* alleenlyk het geslacht heeft voortgeplant. *Sigismund Frederik* was omtrent het jaar 1670 neder-Oostenryksche regeerings-Raadt, en vader van *Marquard Albert* en *Conraad Philips*. *Godfried* heeft drie zonen geteelt, namentlyk 1) *Frans David*, 2) *Frans Georg*, en 3) *Frans Ferdinand*. Zyn broeder, met name *Ferdinand*, bleef in den slag by S. Gothard in Hungarië. In het hertogdom Bremen bloeit insgelyks een adelyk geslacht van den naam van *Engel*. *Bucel. stemm. lib.* III. *Mushard theatr. nob. Brem.*

ENGEN, eene kleine stadt in Hegow, 4 mylen van Schafhuizen, behoorde van ouds den graven van *Hewen*, welker kasteel, Hoog-Hewen, daar omtrent staat. Zy waren uit de graven van *Ziegenheim* in Hessen gesproten, en de meeste der zelven leggen in de S. Martenskerke in de voorstadt begraven. De laatste van zyn geslacht was *Albert Arbogastus*, Wurtenburgsche landvoogdt te Mompelgard, die in 't jaar 1570 stierf. Van dezen kwam het kasteel en het steedtje aan de graven van *Lupfen* en landgraven van *Stuhlingen*, van welke de laatste *Hendrik* in 't jaar 1582 zonder kinderen stierf, waar op het landgraafschap Stuhlingen, met Hewen en Engen, aan de *Pappenheimsche* linie is gekomen. Maar wanneer *Maximiliaan van Pappenheim* zonder mannelyke erfgenamen stierf, heeft hy by testament deze goederen aan zyn dochters neef *Frans Maximiliaan van Furstenberg*, gemaakt. In 't jaar 1640 hebben de Hohentwieler en Brisacher garnisoenen deze plaats ten eenemale verwoest. *Merian Top. Suev. Europ. Herold P. I. p.* 5.

ENGEREN, een der dorpen van het landt van Heusden, in Hollandt. *Houve I Deel.*

ENGERN, in het Latyn *Angrivaria* en *Angria*, was in oude tyden eene zeer beroemde stadt, daar de Saxische vorst Wittekind de Grote, die zo lang met keizer Karel den Groten oorloogde, heeft geresideert, en begraven legt. In gemelden oorlog kwam deze stadt wel aan den genoemden keizer; maar wanneer zich Wittekind den zelven onderwierp, wierdt hem deze plaats wederom gegeven. Daar op richtte hy hier een sticht op, waar van naderhandt een gedeelte naar Hervord, naby Engern gelegen, en het andere naar Maagdenburg is overgebragt. Vervolgens hebben verscheide hertogen van Saxen deze plaats bezeten, tot dat eindelyk hertog Hendrik de Leeuw deze stadt, met alle hare rechten en inkomsten, aan den grave *van der Lippe* voor zyne trouwe diensten heeft overgelaten. Des zelfs nazaten bezaten Engern langen tydt, tot dat graaf Simon van der Lippe tegen het sticht Osnabrugge de wapenen opnam, wanneer hem bisschop Lodewyk gevangen kreeg, en niet eerder los liet, voor dat hy onder andere harde voorwaarden beloofde, dat het aloude huis en de vaste burg Engern zouden afgebroken worden. Tot dit verdrag hielp Simon, graaf van Ravensberg, de broeder van bisschop Lodewyk, niet weinig. Namaals is de heerlykheit Engern aan den grave van Ravensberg verpand, en kwam van dezen aan de hertogen van Gulik, en nadat de zelve waren uitgestorven, aan den koning van Pruissen. Doch deze plaats is zodanig in aanzien verminderd, dat ze tegenwoordig niet dan naar een slecht dorp gelykt. De heuvel, waar op het kasteel heeft gestaan, wordt nog op den huidigen dag de Burgstadt genoemt. Ook zyn 'er nog eenige overblyfselen van de oude kerk, door gemelden Wittekind gebouwt. Het hertogdom draagt van deze plaats zynen naam, en het zelve is, na dat keizer Frederik de I hertog Hendrik den Leeuw hadt in den Ryksban gedaan, aan keurvorst Philippus van Keulen voor het meeste gedeelte te leen opgedragen, waarom de keurvorst van Keulen daar van den tytel voert. De hertogen van Saxen-Lauenburg hebben ook Engern in hunnen tytel gevoert; en nadat de laatste der zelven, Julius Franciscus, in 't jaar 1689 gestorven was, hebben de hertogen van Saxen van de Albertynsche en Ernestynsche linie al mede dezen tytel aangenomen. *Crantzius Metrop. l.* VIII. *c.* 52. *Gerard Stederburgensis de Henrici Leonis rebus gestis. Meibomius in notis ad h. l. Schurtzfleisch dissert. de Henr. Leone. Reineccius de Angrivaria, Angaria oppido, & Wittekindi magni monumento. Chytræus Orat. de Westphalia. Eramannus in Chron. Osnabrug. apud Meibom. tom. II. Rer. Germ. p.* 212 & 223. *Zeilerus Topogr. Westphal. Lucæ Gravensaal.*

ENGERN, het volk. Zie ANGRIVAREN.

ENGERS, eene kleine stadt aan den Rhyn, tusschen Coblentz en Andernach gelegen, den keurvorst van Trier toebehorende. Het kasteel aldaar, *Cunen Engers* genoemt, als mede de brug *Cunostein*, heeft de keurvorst van Trier *Cuno* gebouwt, nadat hy deze stadt met geweldt den graaf van Sayn hadt afgenomen. De landstreek hier omtrent wordt *Engersgow* genoemt. *Beschr. des Rhynstrooms. Tromsdorff. Lucæ Gravensf. p.* 472.

ENGH, (DEN) een huis, gelegen in het Neder-sticht van Utrecht, onder het karspel van Vleuten, is leenroerig aan de Ed. Mog. Heeren Staten van dat landschap, en wierdt door de zelve op den 27 October des jaars 1536 voor eene riddermatige hofstadt verklaart. Dit goedt is lange jaren bezeten geweest door die van het geslacht van *Uten Engh*, de welke hunnen naam daar van schynen bekomen te hebben, en al in de dertiende eeuwe in de oude gedenkschriften vermeld worden. Het gemeene gevoelen is, dat het adelyke geslacht van Uten Engh, dat in het sticht van Utrecht gebloeit heeft, uit den alom bekenden stam der heeren van *Woerden* zoude gesproten zyn, waar toe het stamwapen dezer beider geslachten veel aanleiding zal gegeven hebben: want het wapen der heeren van Woerden is geweest een goud veldt met drie ruiten van keel, boven twee, en onder een gestelt, waar van het wapen van den stam van Uten Engh niets verschilt, dan alleen, dat die de drie ruiten van keel op een zilver veldt voeren. In het begin van de vyftiende eeuwe behoorde het huis den Engh aan *Elizabeth Uten Engh*, oudste dochter van *Nikolaas Uten Engh*, de welke, vermits zy stom, en hare zinnen niet machtig was, by raadt en goeddunken van hare naaste vrienden het zelve opgedragen heeft aan *Amelis Uten Engh*, ridder, haar oom, op den 9 April des jaars 1423; na wiens doodt het gekomen is op *Beernd Uten Engh*, ridder, zyn zoon, die de beleening daar van ontfangen heeft op den 12 Augustus van het jaar 1425. Doch kort daar aan overleden zynde, heeft hy zyn zoon *Amelis Uten Engh* tot leenvolger gehad op den 21 Augustus des jaars 1426. Deze by zyn leven daar van afstandt doende is door zyn zoon *Bernd Uten Engh* in het bezit opgevolgt den 21 December van het jaar 1466. Na zyne doodt is het geërft op zyn zoon *Beernt Uten Engh* den 5 April des jaars 1505, en na het overlyden van dezen op zyn zoon *Amelis Uten Engh*, die den leeneedt gedaan heeft den 6 February van het jaar 1530. Van hem is het verstorven op zyne dochter *Philippota Uten Engh* den 6 September des jaars 1538, die een weinig daar na by haar leven deze ridderhofstadt opgedragen heeft aan haar oudoom, *Amelis Uten Engh*. Deze heeft de zelve weder afgestaan ten behoeve van *Frederik Uten Engh*, zyn broeder *Beernds* zoon, de oom van Philippota, bovengemeld, op den 21 September des jaars 1546. Na zyne doodt is hem in de leenweer opgevolgt zyn kleinzoon *Beernd Uten Engh*, Amelis zoon, op den 25 May des jaars 1582. Deze zonder kinderen stervende is het huis den Engh gekomen op zyne zuster *Anna Uten Engh*, de huisvrouw van *Frederik van Zuylen van Nyveldt*, heer van Aartsbergen, een zoon van Willem, Willems zoon, van Zuylen van Nyveldt, wiens moeder was Agneta Faeyt, en van zyne tweede huisvrouwe Agatha, Aartsdochter, Booth, wiens moeder was Geertrui van Leeuwen. Deze Frederik van Zuylen van Nyveldt als man en voogdt van Anna Uten Engh met het huis den Engh beleent zynde op den 26 Juny des jaars 1600, is naderhandt, zyn militaire ampten verlaten hebbende, op dit huis komen wonen, dat hy van nieuw heeft doen omgraven, verbeteren, en vergroten. Na de doodt van Anna Uten Engh is *Willem van Zuylen van Nyveldt*, haar zoon, in het bezit daar van geraakt den 22 Augusty van het jaar 1626, die weder na zyn overlyden tot opvolger gehad heeft zyn zoon *Frederik van Zuylen van Nyveldt* op den 24 February van het jaar 1640. Deze stervende liet na een onmondigen zoon, *Willem Joachim van Zuylen van Nyveldt*, die de beleening van het huis den Engh ontfangen heeft op den 2 January des jaars 1658. Niet lange daar na hebben zyne voogden het den leenheer weder opgedragen ten behoeve van *Frederik Ruysch*, hoofdschout der stadt Utrecht, op den 18 April des jaars 1662, die het afgestaan heeft ten voordeele van *Hugo Andreas Ruysch*, zyn zoon, op den 14 July des jaars 1664. Doch als hy kort daar aan zonder kinderen kwam te overlyden, is zyn vader *Frederik Ruysch* hem weder opgevolgt den 8 October des jaars 1666. Na de doodt van Frederik is wel zyne dochter *Susanna Ruysch* met het huis den Engh beleent geworden den 28 February des jaars 1678: doch naderhandt hebben *Jakob Taats van Amerongen* en *Lucia Ruysch*, echte lieden, mitsgaders zyne vordere erfgenamen, het voor den leenheer weder opgedragen ten behoeve van *Kornelis van Egmondt van der Nyenborg* op den 3 May des jaars 1686; na wiens overlyden het gekomen is op zyn broeder *Gerard van Egmondt van der Nyenborg*, vryheer van Petten en Nollemerban, den 9 October des jaars 1709; die, stervende, tot leenvolger bekomen heeft zyn zoon *Johan Adriaan van Egmondt van der Nyenborg*, vryheer van Petten en Nollemerban, op den 22 September des jaars 1713, die dat huis tegenwoorbig bezit. Uit hoofde dezer riddermatige hofstadt is in het lidt der Heeren Edelen en Ridderschappen des lands van Utrecht beschreven geweest de reets boven genoemde *Frederik van Zuylen van Nyveldt*, heer tot Aartsbergen, op den 1 Augustus des jaars 1618, die den 15 May des jaars 1646 overleden is.

ENGIA, of ÆGINA, een eilandt van Griekenlandt in den Archipel. Het geeft zynen naam aan de Saronische golf (*Sinus Saronicus*). Des zelfs lengte is van omtrent vyf mylen. Daar is eene stadt op, genaamt ENGIA, de welke eertyds een bisdom heeft gehad, onderhorig aan dat van Athene. De inwoonders

van

van dit eilandt zyn eertyds in ſtaat geweeſt van die van Athene het meeſterſchap ter zee te kunnen betwiſten. De dichters maken 'er menigmalen gewag van ten opzichte van de Mirmidonnen, de welke mieren waren, in menſchen hervormt, om het landt, door de peſt uitgeſtorven, te bevolken. Jupiter werkte deze wonderen uit, op het verzoek zyner minnareſſe Egina. Wanneer Darius gezanten afvaardigde naar de ſteden van Griekenlandt, om de zelve voorſlagen van onderwerping aan zyne gehoorzaamheit te laten doen, ondergingen die van Engia het jok zyner heerſchappy. Zy wierden ook geacht voor grote kampvechters, en welbedrevene zeelieden. *Herodotus lib. VI. Ptolomæus. Xenophon. Juſtinus, &c.*

In den geheelen omtrek van dit eilandt is geen een bekwame haven, daar de ſchepen kunnen aan landt komen, in dier voegen, dat die genen, die het zelve naderen, verplicht zyn het anker te laten vallen tuſſchen Engia en Moni; gelyk de Venetiaanſche vloot deedt gedurende den oorlog van Kandië. Men vindt op dit eilandt zulk eene grote menigte van rode patryzen, dat de inwoners genoodzaakt zyn in de lente buiten op het landt te vergaderen, om 'er de neſten overal te verderven, en de eiëren te breken, uit vreze, dat dat gevogelte al het veldgewaſch zou verſlinden. Men ziet 'er nog eenige overblyfſelen van twee vermaarde tempelen der aloudheit, van welke 'er een aan Venus, en de ander aan Jupiter was toegewyd; onder anderen twintig kolommen van de Doriſche order, met hunne balken, die wegens hunne nette afdeeling zeer fraai zyn. De hoofdſtadt Engia, eertyds vry vermaard, is tegenwoordig niet dan een dorp. *Galeotto Malateſta*, ſchoonzoon van Antonio, koning van Beotië, was eertyds heer van dit eilandt. Het zelve is in vervolg van tydt onder het gebiedt der Venetianen gekomen: doch *Barbaroſſa* maakte zich daar meeſter van in den jare 1537, en zedert heeft het tot een aanloop verſtrekt voor eenige barbariſche ſchepen, die van daar naar Kanea in Kandië zeilden. In den jare 1654 beſtormde Moroſini, provediteur der legers van de Republyk van Venetië, het fort van Engia, en noodzaakte de belegerden zich op genade over te geven. Hy liet deze plaats uitplunderen, de verſchanſſingen ſlechten, en ſloot drie honderd Grieken en veertig Turken aan de ketting. *P. Coronelli Deſcriptio de la Morée. Dappers Archipel.*

ENGLUM. Zie ENGELUM.

ENGOULEME. Zie ANGOULEME.

ENGUERAND VAN MARIGNI. Zie MARIGNI.

ENGUERAND VAN MONSTRELET. Zie MONSTRELET.

ENGUIEN. Zie ANGUIEN.

ENGUNI. Zie ANCYRE.

ENGURI, van ouds *Aſtelſus*, eene rivier van Georgië in Aſië. Zy heeft haren loop in Mingrelië, beſpoelt Anargië, en ontlaſt zich in de Zwarte zee. *Baudrand.*

ENGWIER, een dorp in de Vrieſche grietenye Wonſeradeel, onder het quartier Weſtergoo, wordt met het dorp Wons door een Gereformeerd Predikant bedient, ſtaande onder de claſſis van Bolswaardt en Workum. *Winſemius.*

ENGWIRD, eertyds een klooſter van den derden regel, hebbende geſtaan in het Vrieſche dorp Rauwerd, onder Rauwerderhem in Ooſtergoo gelegen, en zynde geſticht in den jare 1478, maar tegenwoordig geheel vervallen en verwoeſt. *Oudheden en Geſtichten van Vrieſlandt I Deel.*

ENHAM, in het Latyn *Ænhanum*, eene plaats van Engelandt, alwaar door de goede zorge der biſſchoppen van Cantorbie en van York eene kerkvergadering gehouden wierdt op Pinxterdag des jaars 1009, onder de regeering van Ethelredus. Men heeft 'er nog twee en dertig kanons van in de laatſte uitgave der Concilien, nevens acht en twintig ſynodale beſluiten.

ENIACHAM, eene veſting, de welke de Engelſchen onlangs hebben aangelegt op de goudkuſt van Guinea. *Maty Dict.*

ENICO, of ENNIGO, graaf van Bigorre in Gaſcogne, die men zegt afſtammig te wezen van Meroveus, den natuurlyken zoon van Theodorik, koning van Orleans, verdreef de Saracenen uit het landſchap van Navarre en uit Arragon, en na deze zegeryke overwinning was hy de eerſte, die den tytel van koning van Navarre en graaf van Arragon aannam in den jare 815, ordonnerende, dat zyn koninkryk zou erffelyk vervallen op de mannelyke kinderen, die van hem zouden afſtammen, en by gebrek van dien op de dochters. *Cl. Rubis Conferences des prerogatives anciennes. Volaterranus.*

ENICUS, een Griekſch dichter, leefde omtrent de LXXXVII Olympiade. *Voſſius de poët Græc. c. 6.*

ENIED. Zie ENGEDIN.

ENIPEUS, eene rivier van Theſſalië, die de Pharſaliſche velden bevochtigt, naby de welke de beruchte ſlag tuſſchen Cæſar en Pompejus is voorgevallen. De zelve loopt eerſt heel traag; maar na dat zy den Epidanus in haren vloedt ontfangen heeft, wordt haar ſtroom heel ſnel. *Lucanus lib. II & VII. Ovidius Metamorph. I.*

ENISIS, tegenwoordig *Niſi*, naar het zeggen van Fazellus eene kleine rivier van Sicilië, in het dal van Demona, loopt in de zee digt by den Pharus van Meſſina, en wierdt van de Grieken *Chryſorrhoas* genoemt, een naam, dien zy plagten te geven aan alle de rivieren, welker grondt zandt met goudt vermengt is. Op des zelfs oevers ſtondt eene ſtadt, genaamt *Niſa*, de welke zo ſterk was door hare gelegenheit, dat de Atheniënzen de zelve nooit konden bemachtigen. *Thucydides. Cluver. Baudrand.*

ENIS-CORT of INIS-CORTHY, een vlek van Ierlandt, gelegen in het graafſchap van Wexford in Lagenië, op de rivier de Slone, vier mylen beneden de ſtadt Wexford. Enis-Cort heeft zitting en ſtem door des zelfs gedeputeerden in het Parlement van Ierlandt. *Maty Dict.*

ENISTOWN, een vlek van Ierlandt in Momonië. Het is eene voorname plaats van het graafſchap van Clare, en heeft zitting in het Parlement van Ierlandt. Men vindt dit vlek omtrent eene myl van de kleine ſtadt van Clare, ten Noorden. *Baudrand.*

ENJEDINUS, (GEORGIUS) geboortig uit Hungarië, was ſuperintendent van de Sociniaanſche gemeentens in Zevenbergen, als ook beſtierder van de doorluchte ſchole te Clauzenburg. Hy wierdt omtrent het jaar 1587 bekent, en ſtierf in 't jaar 1597, den 28 November, in het beſt van zyn leven. Hy heeft nagelaten in het Latyn: *Explicatio locorum V. & N. T. ex quibus Trinitatis dogma ſtabiliri ſolet*, eerſt in Zevenbergen gedrukt; maar dewyl dit boek daar wierdt verboden, en vele exemplaren verbrand, is het kort daarna wederom in Hollandt op de drukperſſe gebragt, hoewel by gene editie ſtaat, waar en wanneer het gedrukt is. Men zegt, dat hy ook heeft geſchreven *de divinitate Chriſti*; en *Explicatio locorum catecheſis Racovienſis*, als ook *præfatio in N. T. verſ. Racovianæ*; maar men twyffelt, of hy 'er de autheur van is. *Feurborn* heeft tegen hem geſchreven: *Anti-Enjedinus, ſ. vindicationes locorum ſacrorum, veram ac æternam Chriſti Deitatem demonſtrantium. Sandius Bibl. Antitrin. p. 93. Simon Hiſt. Critiq.*

ENKEVOORT, (WILLEM) LIX biſſchop van Utrecht, de nazaat van Hendrik van Beyeren, was afkomſtig van Maaſtricht, en te Mierlo, een burgt van Brabandt, geboren. Onuphrius Panvinius noemt hem ergens *Trajectenſis*, het welk zo wel voor een Utrechtenaar als voor een Maaſtrichtenaar kan genomen worden. Indien hy hem voor een Utrechtenaar heeft genomen, zal hy daar door misleid zyn geweeſt, om dat paus Adrianus de VI, die een Utrechtenaar was, zo veel van hem heeft gehouden. Izaak Pontanus in zyne Gelderſche Geſchiedeniſſen, en Pontus Heuterus noemen hem *Michaël Enkevoort*. Maar dat is een misſlag, en zy zyn misleid geweeſt door den eerſten druk van *Lambertus Hortenſius*, daar hy *Michiël* genoemt wordt. Doch dit is in den tweeden druk verbetert; en Michiël Enkevoort is de neef geweeſt van Willem, en heeft te Utrecht grote ampten bezeten, als zynde prooſt en aartsdiaken van Oud-Munſter geweeſt. Willem Enkevoort is eerſt kanunnik te Antwerpen geweeſt. Naderhandt is hy prooſt van de Salvatorskerke te Utrecht geworden, door den afſtandt van Adrianus den VI, die den kardinaalshoedt hadt ontfangen. Als Adrianus paus was geworden, heeft hy hem dataris gemaakt, wiens bediening is de ſmeekſchriften, rakende de kerkelyke prebenden, te ondertekenen, en aan den paus te vertonen. De zelve paus heeft hem ook het bisdom van Tortoſa in Spanje gegeven, het welk hy zelf, nog geen paus zynde, hadt bezeten. Naderhandt, namentlyk in het jaar 1523, den 10 September, in het tweede jaar van gemelden paus Adrianus, is hy, by de verkiezing van eenen kardinaal alleen, kardinaal-prieſter van S. Johannes en Paulus geworden. Eindelyk, na dat Hendrik van Beyeren afſtandt hadt gedaan van het bisdom van Utrecht, heeft Clemens de VII, de nazaat van Adrianus den VI, hem tot die waardigheit willen verheffen. Zo is hy dan door gemachtigden in het bezit van het Utrechtſche bisdom getreden, en wordt, volgens de gemeene rekening, voor den LIX biſſchop gehouden. Doch in al dien tydt van byna zeven jaren, dat hy het bewindt over gemelde kerk heeft gevoert, heeft hy zyne woonplaats te Rome gehouden. Hy wierdt door de Duitſchers in het veroveren van die ſtadt gevangen genomen, en moeſt dertig duizend dukaten voor zyn losgeldt betalen. Hy eindigde ook aldaar zyn leven, in den ouderdom van 70 jaren, en wierdt in de kerke van Maria de Anima begraven. Onuphrius ſchryft, dat hy geſtorven is in het elfde jaar van Clemens den VII, dat is, in het jaar 1534. Het zelve jaar ſtaat ook uitgedrukt op zyn grafſchrift, het welk men hier onder zal laten volgen. Ook ſchryft Valerius Andreas in zyne Nederlandſche Boekzaal, dat hy den 19 July des gemelden jaars is overleden. Maar anderen, als Miræus, ja Valerius Andreas in zyne Dagregiſters der Lovenſche ſchole (*Faſti Acad.*) verſchuiven zyne doodt tot op het jaar 1536. Hier uit, zegt Suffridus Petri, ontſtaat in de tydrekening een misſlag van twee volle jaren, en hy beweert, dat de gemelde biſſchop in de maandt Juny van het jaar 1536 is geſtorven. Biſſchop Georgius van Egmondt zelf heeft de tydrekening van Miræus met eigen handen vernietigt, en de andere vaſtgeſtelt in zyn kort verhaal (*Breviarium*), het welk wel eer te Utrecht was beruſtende onder Kornelis Booth. In het zelve ſtondt het volgende te lezen: *Op den 24 December, op Kers-avondt, in het jaar 1634, heb ik te Mechelen het bisdom van Utrecht aangenomen.* Doch de pauſſelyke bulle aan den nieuw-gekoren biſſchop Georgius, door den Schryver van *Batavia Sacra* in den beginne van des zelfs leven aangehaalt, neemt alle twyffeling weg; want daar ſtaat uitdrukkelyk, dat deze Willem in het jaar 1634 is overleden, en dat Georgius van Egmondt in het zelve jaar tot biſſchop is aangeſtelt.

In de naamrolle der kardinalen van Thulouze, de welke gedrukt is in het jaar 1614, en by Zweertius, in zyn Nederlandſch Athene, als mede by Valerius Andreas in zyne Nederl. Boekzaal, ſtaat gemeld, dat hy eene redenvoering aan de faculteit der Godgeleerdheit te Loven (*Oratio ad Theologiæ facultatem Lovanienſem*) heeft geſchreven. De kerk van Aſch, een dorp in Brabandt, omtrent een uur gaans van Bruſſel, op den weg naar Aalſt, daar hy voorhenen het opzicht over hadt gehad, is op zyn verzoek te Loven ingelyft in het collegie van paus Adrianus den VI. Van hem wordt ook gewag gemaakt by *Miræus* in het 44 hoofdſtuk van zyne Nederlandſche Begiftigingen. (*Donation Belgic.*) Hy heeft ook een gaſthuis met eene kapelle geſticht te Mierle, een dorp in de Brabandſche Kempen, 't welk voor dezen tot het bisdom van Luik heeft behoort, maar tegenwoordig ſtaat onder het bis-

biſdom van 's Hertogenboſch. Petrus van der Vorſt, een Nederlander, biſſchop van Acqui in Italië, en pauſſelyke nuncius by keizer Karel den V, is de uitvoerder van zyne uiterſte wille geweeſt: ook heeft de gemelde keizer in het jaar 1537, wanneer hy zich te Bruſſel bevondt, de ſtichting van het gemelde gaſthuis beveſtigt. Clemens de VII heeft de zelve insgelyks beveſtigt in eene bulle, die hy in het jaar 1531, den 25 Auguſtus, in het achtſte jaar zyns pausdoms, te Rome heeft uitgegeven, en de welke by *Miræus* ter gemelde plaatſe ſtaat aangehaalt. Uit de zelve blykt, dat dit gaſthuis geſchikt was voor twaalf arme en afgeleefde menſchen, de welke ten minſte den ouderdom van 50 jaren moeſten bereikt hebben. enz. Zie daar het grafſchrift, het welk tot zyne eere te Rome is opgeſtelt: *Willelmo Enkevortio Brabantino, R. R. E. Presbytero Card. qui plurimis Romanæ Reipub. Magiſtratibus & Germaniæ procuratione integerrime functus, ab Adriano VI. Pont. Max. cujus item res adminiſtraverat libellis dandis, & eccleſiæ Dertuſenſi Præfectus, & in Cardinal. collegium claro benevolentiæ indicio, translatis in eum priſtinæ ſuæ dignitatis inſignibus, ſolus cooptatus, deinde etiam a Clemente VII. Eccleſia Trajectenſi honeſtatus eſt. Carolo V. Imp. libentiſſ. quem ab illo coronam Imperii accipientem inunxit, quique beneficiorum memor Hadriani cadaver e Petri Baſilica in hanc ædem, cujus conſtruendæ & ornandæ adjutor fuit, ſepulchro poſito transferri curavit. In egenos & in omnes homines beneficentiſſ. Joannes Dominicus Tranenſis, Antonius Sanſeverinus, Cardinales, & Petrus Vorſtius, Epiſcopus Aquenſis, Andreas Caſtillo, ſcriptor Apoſtolicus, ex teſtamento poſſ. Vixit annos LXX. Mortem obiit M. D. XXXIV.* Dat is: „ Dit is volgens uiterſte wille door Johannes „ Dominicus van Trani, en Antonius Sanſeverinus, kardinalen, „ door Petrus van der Vorſt, biſſchop van Acqui, en door Andreas Caſtillo, Apoſtoliſchen ſecretaris, opgeſtelt voor Willem „ Enkevoort, een Brabander, kardinaal-prieſter van den H. ſtoel „ van Rome, de welke verſcheide ampten van de Roomſche Republyk, en zynen laſt in Duitſchlandt als pauſſelyke gemachtigde, zeer vromelyk en loffelyk bedient hebbende, van paus Adrianus den VI, wiens dataris hy geweeſt was, biſſchop van „ Tortoſa is gemaakt. Naderhandt is hy van den zelven paus, die „ hem met alle zyne voorgaande waardigheden bekleedde, tot een „ teken van eêne overgrote genegenheit, alleen in het genootſchap der kardinalen opgeſchreven geweeſt. Daar na is hy door „ Clemens den VII ook tot het biſdom van Utrecht verheven, tot „ groot genoegen van Karel den V, welke keizer gekroont wordende van hem gezalft was geweeſt. Hy heeft het lighchaam „ van Adrianus, tot bewys van zyne dankbaarheit, uit de S. Pieterskerke gehaalt, en naar dit kerkje, het welk hy heeft helpen ſtichten en opſchikken, en daar hy eene grafſtede hadt laten „ ſtellen, doen overbrengen. Daar by is hy zeer genegen geweeſt „ om de armen, ja alle menſchen, te helpen. Hy heeft 70 jaren „ geleeft, en is geſtorven in 'tjaar 1534. *Suffr. Petri in Append. ad Hedam. Franc. Sweertii Athenæ Belgicæ, & in Faſtis Acad. Val. Andreas Bibl. Belg. Batavia Sacra II Deel.* Zie ook de *Aantekeningen op het Utrechtſche Biſdom I Deel*, *bladz.* 536 *enz. edit. in* 8.

ENKHUIZEN, eene tamelyk ſterke en goede koopſtadt in Nederlandt, gelegen in den uiterſten hoek van Weſt-Vrieſlandt, of Noord-Hollandt, tegen het Vlie, met eene bekwame haven aan de Zuiderzee, en tegen der zelver geweldt met ſterke dyken voorzien, inzonderheit met den Wierdyk, die de Ooſterhaven met een valten muur, uit de zee opgehaalt, beſluit en verzekert. Ze is in waardigheit de derde ſtadt van Noord-Hollandt, maar wordt van Menſo Alting voor de tweede van Weſt-Vrieſlandt gerekent, en bekleedt in de vergadering der Heeren Staten van Hollandt en Weſt-Vrieſlandt de veertiende plaats.

Over haar begin en den naams oorſprong dezer ſtadt is, als naar gewoonte, verſchil onder de Nederlandſche ſchryvers en onderzoekers van des lands oudheden. Wat haar begin betreft, eenigen brengen het zelve omtrent het jaar 1000, ten tyde van Dirk den III van dien name, grave van Hollandt, en anderen maken haar wel honderd of twee honderd jaren jonger. De eerſte maal, zo veel men tot nog toe heeft kunnen achterhalen, vindt men deze ſtadt vermeld in de dertiende eeuwe, op het jaar 1248, by *Gaufredus* in de Levensbeſchryving van St. Lodewyk, daar de ſchryver verhaalt, dat in den gemelden jare te Enkhuizen, een ſtedeke van Weſt-Vrieſlandt, een kruis aan den hemel was gezien. Een en dertig jaren daar na, namentlyk in den jare 1279, vindt men van haar vermeld, dat ze door Jan van Arkel en Klaas van Putten, afgezonden om de wederſpannige Vriezen gedwee te maken, is in brandt geſtoken; en Melis Stoke maakt van haar gewag op het jaar 1290. Aangaande den naams oorſprong dezer ſtadt, het gevoelen van den geleerden Hadrianus Junius is, dat Enkhuizen zo veel wil zeggen als *Enkele huizen*, of *Enkel-huizen*, omdat 'er de huizen in den beginne enkel, of alleen op zich zelve, even als een buurt en dorp, geſticht wierden, en daar na met den tydt digter byeen gedrongen en vermeerdert. Zommigen, waar onder J. F. le Petit is, zeggen, dat deze ſtadt dien naam heeft gekregen, omdat hare zaken zo wel als hare huizen, in den beginne *eng* waren; zo dat Enkhuizen zo veel te zeggen zou wezen als *Eng-huizen*. Een ander beweert, dat Enkhuizen zo veel te zeggen is als *Endt-huizen*, welke naam zou voortgekomen zyn van de grote ſtreek huizen, eenige uuren gaans lang, en die hy wil dat aan de Zuiderzee by deze huizen ten einde liep, zynde de naam van *Enkhuizen* naderhandt, by verandering van letters, daar van afgekomen. Het woordt *Eindt*, en het verkleinwoordt van dien, *Eindken*, wordt, zegt hy, naar de oude Weſt-Vrieſche taal uitgeſproken *End* en *Endke*, of *Endge*, als mede, zonder de letter *d*, *Enke* en *Enge*, de letter *g* in die kracht genomen als de letter *i*, een medeklinker, is luidende, waar uit, als by afbytinge van de klinkletter *e*, om gemaks en kortheits wille in het ſpreken ſchynt voortgekomen te zyn de naam van *Enckhuizen*, of ook *Enghuizen*. Men zegt, dat wel eer de kerk en eerſte huizen geſtaan hebben omtrent eene droogte, die ten Zuid-Ooſten van het Ooſterhoofdt en den Kettingdyk, regt af te varen, gevonden wordt. Ook wordt deze droogte nog tegenwoordig het oude kerkhof geheten. Een grote boogſchoot van deze huizen, opwaarts naar de ſtreek toe, lag een dorp, *Gommerkarſpel* (dat is, S. Gommers-kerk) genaamt, dat zedert in Enkhuizen betrokken is. Men zal hier het gevoelen van Boxhorn, hoewel zeer weinig waarſchynlykheit inhebbende, nog byvoegen. De zelve wil, dat de naam van de haringen ontleent is, die daar eertyds in groten overvloedt gevangen wierden, en nog gevangen worden, en van de viſſchers-huizen, welke twee woorden zamengevoegt zynde *Harink-huizen* uitmaken; en dat 'er, de eerſte lettergreep *Har* afgelaten zynde, de naam van *Ink*-of *Enkhuizen* allengskens van gemaakt is. De eerſte bewoners van Enkhuizen waren geringe en eenvoudige lieden; de mannen droegen broeken en kouſſen aan malkander vaſt, die men boejen noemde, onder wyd, en tot de voeten toe ſtrekkende. De vrouwlieden hadden byna gelyke kleederen: maar, tot meerder onderſcheidt, bonden zy hare vlechten met een witten doek om het hoofdt. De meeſten geneerden zich met viſſchen, en eenigen met den landbouw. Omtrent den jare 1100 (anderen ſtellen dezen tydt honderd jaren vroeger, en anderen wel drie honderd jaren later) waren de inwoners door de hoge watervloeden in een zeer armelyken ſtaat, en niet machtig om eenen heer Melchior, hunnen prieſter, te onderhouden, dat hy alleen kon wonen, en de vereiſchte nooddruft hadt; maar hy onthieldt zich dan by den eenen, en dan by den anderen, by beurten, op dat zy hoofdt voor hoofdt gelyken laſt zouden dragen. Hy ging in een ſlechten pels, en droeg geen ander kleedt zo lang als hy leefde. In de gedenkſchriften van Jan Simonsz. Blaauhulk, door Egbert van den Hoof in zyne *Hiſtorie van Enkhuizen* gebruikt, ſtaat ook aangetekent, dat men hier toen in ſlechte hutten woonde, en maar eenen oven hadt om broodt te bakken; ook maar een ſchip om te varen; voorts dat de gemelde prieſter eerſt niet dan het middagmaal by de inwoners kreeg, maar dat hy daar na, als het de ingezetenen wat ruimer begonnen te krygen, ook het avondmaal eiſchte, of anders wilde vertrekken; dat hem daar op wierdt toegeſtaan, dat hy van ieder dode, tot drie malen toe, zou genieten een geheel broodt, twee ponden boter, en een kanne bier, te weten op de uitvaart, op de maandſtondt, en op het jaargetyde; daarenboven zouden de inwoners, die beſt gegoed waren, hem het avondmaal ſchenken.

Zodanig was de ſtaat van Enkhuizen voor het jaar 1279, in welken jare de heeren van Arkel en van Putten, als boven is aangehaalt, gezonden om de oproerige Weſt-Vriezen, die Widenes hadden ingenomen, Eenigenburg afgebroken, en Medenblik in brandt geſtoken, weder tot gehoorzaamheit te brengen, wierdt afgebrand. Dertig jaren daar na kwam Enkhuizen het zelve ongeluk over door de Vriezen: want de Weſt-Vriezen, daar die van Enkhuizen mede onder waren, met de Hollanders tegen de zelve opgetrokken zynde, waren in Weſtergoo gevallen, en hadden het platte landt verwoeſt; om het welke te wreken de Vriezen omtrent Enkhuizen kwamen, daar zy met roven en branden grote ſchade deden. De inwoners dezer plaatſe kochten wel eenige brandſtichters om, die eenige heerenhuizen in Vrieſlandt in brandt ſtaken; maar de Vriezen bleven hen niets ſchuldig, kregen eenige van die waaghalzen gevangen, ſtraften de zelve, na dat zy door pyn bekent hadden wie hen hadt opgemaakt, met de doodt, trokken toen wederom naar Enkhuizen, ſtaken daar, als nog niet geſterkt zynde, vyf en twintig huizen in brandt, en maakten vele goederen der ingezetenen tot buit. Die van Enkhuizen, hier door nog meer verbitterd, begaven zich in den volgenden jare 1310 met hunne naburen naar Staveren, daar zy het klooſter van St. Odulphus overvielen, plunderden en aanſtaken; maar die van Staveren bluſten den brandt, achterhaalden hunne wykende vyanden, ontweldigden hen den roof, en kregen tien gevangen, die zy des anderen daags voor het klooſter ophingen. Na den gemelden laatſten brandt en verwoeſting begonnen de Enkhuizers hunne huizen meer binnenwaarts te bouwen, om zich, zo veel als het mogelyk was, voor het geweldt der zee te bergen, namentlyk van het Zuiden ten Noorden op en tegen den dyk, ter plaatſe, tegenwoordig de Viſſchersdyk en Breêſtraat genoemt. Dit was in dien tydt het geheele begrip van Enkhuizen. In de jaren 1354, 1355 en 1356 verleende graaf Willem de V verſcheide voorrechten en vryheden aan die van Enkhuizen by een openbrief, in zekere verzameling van voorrechten en keuren, in den jare 1667 in het lichtgekomen, gevonden wordende, als mede in de *Hiſt. van Enkhuizen* door Egb. van den Hoof *bladz.* 10 *en* 11 opgetelt. Al lang te voren, te weten in den jare 1299, hadt graaf Jan de I verſcheide voorrechten, keuren, handveſten en vryheden aan de Weſt-Vriezen, en met name ook aan de Enkhuizers, gegeven en toegeſtaan. Die rechten en vryheden liepen meeſt op het ingaderen der tienden, aantyging van misdaadt, kwetzing, beroep op den baljuw, het begiftigen van kerken, misdaadt van gekwetſte hoogheit, aanſpreking van een anders erve, twiſt over dyken en inboedel, dykſchouwing, rechtelyke boeten, enz. Ook verkregen die van Enkhuizen, nevens die van Medenblik, eenige keuren en wetten van vrouwe Margaretha in den jare 1346, in een van de welke ſtaat, „ dat zo iemandt zyn lyf met recht verbeurde, hy niet meer „ zou verbeuren dan de helft van zyn eigen goedt". In een der handveſten, door den bovengemelden graaf Willem den V aan die van Enkhuizen gegeven in den jare 1354, wordt het zelve nog een dorp genoemt: doch in den volgenden jare 1355, wierdt

wierdt het door den zelven grave Wilhelm met het bovengenoemde Gommerkaifpel tot een ftadt gemaakt, willende, dat zy beide met eenen naam Enkhuizen zouden genoemt worden; en in den volgenden jare wierdt deze nieuwe ftadt met houte poorten voorzien, welker eene ftondt daar tegenwoordig de Kraan is, en daar nog gezegt wordt geftaan te hebben in den jare 1538. Vervolgens wierdt in den jare 1361, tot veiligheit voor de fchepen, de eerfte haven gemaakt, wordende door den hogen dyk gedolven, en leggende des zelfs mondt bewesten de Dykftraat, lopende voorts voorby de Breêftraat door den viffchers-dyk. Ook wierdt 'er in den zelven jare een wal of vefting aan de landzyde voor den hogen dyk opgeworpen, en nog een houten poort op het einde van de haven geftelt. Daarenboven wierden aan het Zuid- en Noord-einde van de haven fchotdeuren gehangen, om het water, als het de noodt vereifchte, te keren. In de volgende jaren, tot den jare 1372, wierdt de ftadt merkelyk vergroot, als mede in den jare 1400, tot berginge van grote fchepen, een nieuwe haven gegraven, bezuiden de ftadt, zedert de Rommelhaven genoemt. Grotelyks wierdt Enkhuizen verfterkt in den jare 1489, wordende de grachten verwyd, en nieuwe veften rondom de ftadt opgeworpen; waarenboven de zelve in de jaren 1531, 1532, 1534, 1535, en 1546 met muren omringt, en met torens voorzien wierdt, en alzo in ftaat geftelt van, als het de noodt ervorderde, goede tegenweer te kunnen bieden. Eindelyk wierden in den jare 1593 de nieuwe wallen, en bolwerken, zeven in getal, die alle de zoutketens binnen de ftadt befloten, begonnen en voltooit, volgens het ontwerp van Mr. Adriaan Anthonisz, burgermeefter te Alkmaar, die den Staten een geruimen tydt als ingenieur hadt gedient.

Betreffende de vergrotingen der ftadt Enkhuizen, behalven de eerfte, waar van boven is gewag gemaakt, wierdt de zelve aan de Zuidzyde uitgelegt in den jare 1540, en eene nieuwe poort gemaakt omtrent honderd voeten van de oude Zuider- of Ketenpoort, wordende dit gebouw van fteen opgehaalt, en alles van binnen op bogen kunftig gewerkt, en zo boven als onder de aarde met verfcheide gevangeniffen voorzien. Aan de Weftzyde wierdt het met een groten en zwaren toren, of rondeel, en aan de Ooftzyde met een half rondeel befchermt. Eene derde vergroting of uitlegging der ftadt gefchiedde in den jare 1560, te weten aan de Noordzyde, wordende aan de nieuwe poort, die toen van fteen wierdt opgehaalt, en met een valbrug voorzien, een nieuwe muur gehecht, de welke van deze Noorder-poort een ftuk weegs Ooftwaarts op in zee ging, en daar door de viffchers haven gemaakt. Eene vierde vergroting wierdt ondernomen in den jare 1590, de welke zich uitftrekte van de oude Wefter-poort, daar nu de nieuwe vifchmarkt is, tot de tegenwoordige nieuwe Wefter-of Koepoort, en van de oude Noorder-poort, de welke in dien tydt ftondt op het einde van den viffchers-dyk, tot de tegenwoordige Noorder-poort, en voorts van de oude Keten-poort, omtrent het blokhuis Denenburg, tot de tegenwoordige Keten-poort toe, wordende alle zoutketens langs den zeedyk, naar de zyde van Hoorn, binnen het begrip der wallen getrokken. Behalven de nieuwe haven, die toen gemaakt wierdt, wierden toen ook de binnengrachten gegraven, en met de aarde, die daar uit wierdt gedolven, de erven verhoogt. Na deze laatfte uitlegging, waar door Enkhuizen byna eens zo groot wierdt dan het tot dien tydt toe geweeft was, is de ftadt in haren omtrek groot bevonden dertien honderd en vyftig Enkhuizer roeden. In deze nieuwe uitlegging wierden vele aanzienlyke huizen gebouwt, met tuinen en vyvers daar achter, zynde voorts de meefte andere huizen der ftadt groot en ruim, en met ftene gevels voorzien.

De gefchiedenis dezer ftadt, die weleer zeer machtig ter zee was, belangende, boven is reets gezegt, dat zy, nog onverfterkt en van geen zonderling belang zynde, eens door de heeren van Arkel en van der Putten, en de tweede maal door de Vriezen wierdt afgebrand. In de rampzalige verdeeldheden tuffchen de Hoekfchen en Kabbeljaaufchen hieldt het Enkhuizen met de Kabbeljaaufchen en hertog Willem den V tegen zyne moeder Margaretha, wordende daarom door den zelven met zo vele rechten en vryheden begiftigt, als hier boven is aangewezen; en daar na ook met hertog Philips van Burgundië tegen vrouw Jakoba, waar door deze ftadt in den jare 1426 een groot onheil overkwam, namentlyk, eenige fchepen met krygsvolk van vrouw Jakoba vergaderden omtrent Wieringen, en kwamen vervolgens onverwacht te Enkhuizen, daar zy op klaren middag vele brave lieden, wel tot over de honderd, van tafel wegrukten, en terftondt het hoofdt afloegen. Doch kort daar na, wanneer de vloot van Jakoba onder Wieringen door de fcheepsvloot der Kabbeljaaufche waterfteden, daar de Enkhuizers onder waren, geflagen wierdt, lieten de Kabbeljaaufchen met algemeene toeftemminge tachentig der voornaamfte gevangenen te Enkhuizen, tot wederwrake, onthoofden. De gemelde tweefpalt tuffchen de Hoeks-en Kabbeljaaufchen naderhandt in het Kaas-en Brood-fpel verandert zynde, was Enkhuizen de eenigfte der Weft-Vriefche fteden, welke zich met dit verfchil niet bemoeide. In den jare 1514, op S. Hieronymusdag, leedt Hollandt zeer grote fchade door een vreeffelyken ftorm en hogen watervloedt, waar door te Enkhuizen de fluizen, met omtrent tachtig huizen, nevens twee honderd roeden van de bolwerken en een groot gedeelte van de veften, wierden weggefpoelt. Op den vermaarden tocht, welken keizer Karel de V in den jare 1535 naar Tunis deedt, onderfteunden hem die van Enkhuizen met vier oorlogfchepen, van welke naderhandt drie, met volk en al, voor Genua door onweder vergingen. In den jare 1537 maakte de hertog van Gelder een aanflag om Enkhuizen, als de fleutel van de Zuiderzee, en voor hem het beft gelegen om Hollandt te kwellen, met lift te vermeefteren. Hy liet derhalven vyf fchepen te Harderwyk uitruften, en fterk bemannen, de welke tegen den avondt van Harderwyk afftaken, en een of twee uuren voor den opgang der zonne op de reêde voor Enkhuizen ten anker kwamen. Twee van de zelve liepen met eenige waaghalzen, welke de anderen op het aanfteken van zeker vuurteken zouden hebben gevolgt, tot onder zeker hoofdt: doch het water ontzakte hen, dat zy niet in de haven konden komen, en zy waren gedwongen de ankers uit te werpen, om naar hoog water te wachten; maar door dit vertoeven en het genaken van den dag liep de aanflag te niet: want zy wierden van iemandt, en verder geheel ontdekt. De Gelderfchen dan ziende, dat zy ontdekt waren, liepen weder zeewaarts in, en wel met zulk een fpoedt, dat zy geen tydt namen om hunne ankers op te winden, maar de zelve kapten. Eenigen zeggen, dat zy vroeger de vlucht namen, toen zy hunnen kans door het verlopen van het getyde verydelt zagen. De afgekapte twee ankers wierden vervolgens door laft van de regeerders der ftadt opgehaalt, en ter gedachtenifse van den gemiften aanflag aan den Engelfchen of Zuider toren, naderhandt genoemt de Ooft-Indifche toren, opgehangen, gelyk 'er de zelve nog tegenwoordig gezien worden, met het volgende veersje in den muur:

„ Dees ankers twee
„ Van deefe ree
„ Hier vaft gehegt
„ Getuigen noch
„ Het loos bedroch
„ Gy Gelders knegt.

Ook heeft 'er de vermaarde Hadrianus Junius, van Hoorn, het navolgende tydveers op gemaakt, het welk in een marmerfteen onder de ankers wierdt uitgehouwen:

EnChVfaM InfIdIIs taCItIs fVb noCte fILentI
ObrVere adnIXa eft GeLrICa perfIdIa.

Wanneer de Watergeuzen met den aanvang van April des jaars 1572 den Briel onverwacht hadden ingenomen, en Vliffingen in Zeelandt zich mede in vryheit hadt geftelt, begon de hertog van Alba het gevaar, het welk hem aan den zeekant dreigde, te bemerken, en deedt onder den admiraal Boshuizen eene vloot toeruften, ten deele te Amfterdam, ten deele te Enkhuizen en te Hoorn, voornemens zynde om met die macht den grave van der Mark uit den Briel te verdryven. Deze oorlogfchepen verzamelden te Enkhuizen, daar zy eenigen tydt op de reêde bleven leggen, waarfchynlyk met inzicht om 'er eenig krygsvolk in te werpen, en zich van haar te verzekeren, waar toe men meent dat eenigen uit de Regeering zochten de behulpzame handt te bieden. Ondertuffchen hadt ook prins Willem al zedert omtrent twee jaren heimelyk verftandt met eenigen binnen de ftadt gehad; en terwyl 'er de fchepen van den hertog van Alba, als gezegt is, toegeruft wierden, gebeurde het, dat een fcheeps-hoofdman, Schuilenburg genoemt, het broodt, het welk hy in de ftadt hadt laten bakken, zocht fcheep te brengen eer hy geldt gaf. De bakker, Dirk Jansz. eifchte eerft betaling, en Schuilenburg ging daar op aan een fchelden en dreigen, zeggende: *Hier zyn niet dan geuzen en fchelmen in de ftadt, dien het zwaarder dan die van Rotterdam* alwaar de Spanjaarden een afgryffelyken moordt hadden aangerecht, als in des zelfs artykel zal verhaalt worden,) *vergaan zal.* De bakker antwoordde daar op: *Ik hope, dat ons Godt daar voor zal bewaren*; waar op de hopman, of niet wetende, wat men in den zin hadt, of door toorn verrukt, met gekruifte vingeren zwoer, dat het niet beter gaan zou. Dit onbedacht zeggen, van eenige burgers gehoort, liep terftondt door de geheele ftadt. Men begon daar op de hoofden byeen te fteken, en de een den anderen aan te hitfen tot weêring van de bezetting, daar zy hun bederf door te gemoet zagen. Niet lange daar na kwam zeker hopman Quikkel met Spaanfche foldaten voor de poort, onder voorgeven van hen door de ftadt naar de fchepen te geleiden. De burgers weigerden hem in te laten, en de burgermeefters, ziende, hoe de burgers gezind waren, gaven voor, dat men de foldaten flechts in de ftadt zou monfteren, en dan infchepen. Reinier Stouting, een oud en ftout burger, antwoordde daar op, dat men het volk buiten wel kon monfteren, en van daar doen te fcheep gaan, op dat den burgeren alle achterdocht benomen wierdt. De burgermeefter Wouter Simonsz. beet hem daar op toe, „dat de burger„ meefters, welken het bevolen was, de ftadt wel zouden regeeren; „hy zou den bek fnoeren, of men zou hem in een gat fmyten". Hier door rezen meer woorden, en een ander welgeacht burger pafte den burgermeefter daar op toe: *Is de ftadt u bevolen, zo regeert ze wel; maar dat gy ons niet bezetting van krygsvolk zoudt belaften, ftaat ons niet te verdragen. Die vier of vyf jaren neêringloos gezeten hebben weegt zulk een laft te zwaar.* Eindelyk bevolen de burgermeefters den burgeren te vrede te zyn, het krygsvolk zou 'er buiten blyven. Des anderen daags kwam de admiraal Boshuizen met zyne hellebardiers in de ftadt, en deedt Quikkel met zyn volk voor de poort komen, om hem door zyn ontzag binnen te helpen; maar wederom te vergeefs. De Magiftraat bedacht toen een anderen vondt, doende een goed getal foldaten, by kleine hopen, in de ftadt komen, kwanfuis om eenigen nooddruft te kopen. Hun geweer liet men, door eenige wyven met huiken, bedektelyk in de ftadt en in Quikkels herberg brengen, die vervolgens met trommels liet omflaan, dat alle de foldaten, die onder hem befcheiden waren, voor zyne herberge zouden verfchynen. Zo haaft als de burgers dit hoorden kwamen zy op de been, en dreven den hopman met al zyn volk kloekmoedig de ftadt uit. Met een vlogen zy naar het huis, daar de admiraal Boshuizen in was,

was, namen hem gevangen, en ſtelden hem op het ſtadhuis in bewaringe van de burgerwacht. Ook haalden zy het geſchut van het Hoofdt en van twee oorlogſchepen, die daar lagen, in de ſtadt. Op den zelven dag kwam het Amſterdammer veerſchip, geladen met vyf en dertig tonnen buskruidt en eenige honderd roeren voor de oorlogſchepen, aan: maar de burgers bragten dezen voorraadt binnen hunne ſtadt. De zaken aldus ſtaande kwamen 'er verſcheide ballingen in de ſtadt, die de burgers in hun voornemen van zich in vryheit te ſtellen ſtyfden. Zekere Pieter Luitjens Buiskes moedigde hen onder anderen zeer daar toe aan, en beloofde hen den byſtandt van den prinſſe van Oranje, het welk hy met het vertonen van een brief, door den zelven aan hem geſchreven, beveſtigde: ook deedt hy door zyne kloekmoedigheit een ſchip met krygsvolk, door den kaſtelein van Muiden derwaarts gebragt, te rug wyken. De admiraal Boshuizen wierdt met den burgermeeſter Jan Veſterman van het Raadhuis gehaalt en op de Keten-poort in een naauwer verzekering geſtelt. De burgermeeſter wierdt evenwel nog dien zelven avondt weder ontſlagen, en vertrok naar Amſterdam; en de regeerders vonden eenige dagen daar na middel om Boshuizen los te krygen, en hem met eenige ſchutters naar Amſterdam te geleiden. Vervolgens ſtelden de overige burgermeeſters allerhande liſten in het werk om aanhang te krygen, trekkende de Roomſch-Katholyken aan hunne zyde, zo dat het geſchapen ſtondt om tot een bloedbadt te zullen komen; maar een vry groot getal vluchtelingen van Embden en elders binnen de ſtadt komende, gaf den Onroomſchen en welmenenden nieuwen moedt, zo dat zy weder de overhandt kregen, zich van het geſchut meeſter maakten, en het Oranje-vaandel van de ſtads muren deden waaien, zynde, behalven den voorgemelden Pieter Buiskes, Dirk Jansz. Brouwer en Jakob Dirksz. hunne voornaamſte aanvoerders. De eerſtgenoemde nam omtrent 350 burgers in ſoldy, over welke hoplieden wierden aangeſtelt. Hier by kwam weinig dagen daar na eenig krygsvolk uit den Briel, door Lumey gezonden; en daar op wierdt 'er terſtondt verandering in de regeering gemaakt, wordende nieuwe burgermeeſters verkoren, daar Buiskes een van was, de welke den volgenden eedt deden, „ dat zy den koning van Spanje als grave, den prins „ van Oranje als ſtadhouder, en de ſtadt Enkhuizen gehouw en „ getrouw zouden zyn; den hertog van Alba, zynen aanhang, „ den tienden en twintigſten penning, en de dwingelandy der „ inquiſitie wederſtaan", enz. Daar na heeft men ook goed gevonden, twintig nieuwe Raden of Vroedſchappen by meerderheit van ſtemmen aan te ſtellen; en ter zelver tydt kwam ook Dirk Sonoy gelukkig binnen de ſtadt, zynde door den prinſſe tot gouverneur van de zelve en van andere Weſt-Vrieſche ſteden aangeſtelt. Kort daar na, te weten in den jare 1572, wierdt mede aan die van Enkhuizen, en andere kleine ſteden, toegelaten, zitting in de vergadering der Staten van Hollandt te nemen, om deel aan het bewindt der hoge regeeringe te hebben. In den zelven jare ging Zutphen aan de Spanjaarden over, waar in door de zelve afgryſſelyke moorderyen en geweldt gepleegt wierden, het welk veroorzaakte, dat meeſt alle de plaatſen, die in Gelderlandt, Over-Yſſel en Vrieſlandt den Spanjaarden te voren waren afgevallen, of ontweldigt, zich nu wederom onder der zelver gehoorzaamheit begaven. De ſtadt Kampen, onder anderen uit ſtaatkundige inzichten door de Spanjaarden met eenige zachtheit behandelt zynde, om andere mede tot eene vrywillige overgave aan te lokken, zondt een brief aan die van Enkhuizen, waar in de zelve wierden gewaarſchouwt, om zich aan die van Zutphen te ſpiegelen, en liever hun voorbeeldt te volgen in by tyds des konings genade te verzoeken, waar van zy hen wilden verzekeren. Diergelyke brieven zonden die van Kampen ook aan andere ſteden van Noord-Hollandt; maar die gaven den boden ten antwoordt, dat de galg hunne beloning zou zyn, indien zy meer zulke brieven bragten. Die van Enkhuizen gaven laſt om den brenger des briefs in een gat te werpen, het welk de Kampenaars bewoog, om den Raadt van Enkhuizen door een anderen brief voor te dragen, dat hun eerſte ſchryven niet dan uit goede nabuurſchap en genegenheit was gezonden, en dat de bode, een eerlyk man en hun burger, ganſch geen kennis hadt van den inhoudt, verzoekende derhalven om zyne ontſlaging. Die van Enkhuizen deden zulks, maar lieten den gevangen te voren, met den brief op de borſt, door den beul tot aan de galge leiden, en alzo de ſtadt uit zetten. In den volgenden jare 1573 kreeg de ſtadt Enkhuizen het recht van paalgeldt, en twee jaren daar na de vryheit om drie leêrmarkten in een jaar te mogen houden. In de Leiceſterſche factie, waar door het landt in de uiterſte verwarring geraakte, bleef de ſtadt Enkhuizen de zyde der Staten getrouwelyk aankleven, niettegenſtaande Sonoy het met Leiceſter hieldt, en ook eenige binnen deze ſtadt op zyn handt kreeg, welke de Engelſche Geuzen genoemt wierden. Wanneer koning Lodewyk de XIV in den jare 1672 zo onverwacht zulke grote voortgangen in de Vereenigde Nederlanden maakte, waren binnen Enkhuizen wel zo grote bewegingen niet als elders in Hollandt om prins Willem tot ſtadhouder en kapitein generaal te doen verklaren; maar wanneer het in de andere Hollandſche ſteden reets daar toe gekomen was, kwamen die van Enkhuizen mede nog op de been, trokken, mannen en vrouwen onder malkander, met heele benden naar de veſten op, om alles, tot het minſte toe, te voltrekken, dat daar aan nog mogt ontbreken. In den jare 1703 leedt Enkhuizen eene zeer grote ſchade door het verbranden van hunne haringbuizen door de Franſchen in de baai van Hitlandt, waar by vele haring-viſſchers het leven inſchoten, en de andere, in eenige verſchoonde buizen gepropt, naakt en berooid wederom te rug kwamen. Door dit ongeval wierdt de haring-redery niet alleen binnen deze ſtadt byna geheel geſtremt, maar de ſtadt zelf met vele arme menſchen vervult, het welk haar tot dezen tydt toe niet weinig gedrukt heeft.

De geeſtelyke gebouwen der ſtadt Enkhuizen zyn: I. De St. Gomers-of Wester-kerk, toegewyd in de Roomſche tyden aan S. Gummarus, om welke reden de Enkhuizers gewoon waren naar Lier in Brabandt te gaan, om des zelfs gebeente te bezoeken. Zommigen menen, dat het Ooſteinde van deze kerk al begonnen is in den jare 1351, of 1370; maar anderen, dat de zelve niet begonnen is voor het jaar 1427. Het werk bleef, wegens onmacht, eenigen tydt ſteken: doch wanneer het voltooit is, daar over ſpreken de Jaarboeken zeer verſcheidentlyk. Eenige zeggen, dat de kerk ganſch afgetimmert zou zyn in den jare 1462; anderen noemen het jaar 1486, en nog anderen het jaar 1500; zelfs zyn 'er, die de voltrekking nog later ſtellen, namentlyk in den jare 1519. Die van Gommerkarſpel meenden ook een hogen toren op de middelkap te zetten, en hadden ten dien einde het grondwerk al geheit, het welk nog tegenwoordig onder de aarde te vinden is. Doch de oude burgers wiſten ten tyde van Egbert van den Hoof, die, als boven gezegt is, de Beſchryving van Enkhuizen heeft uitgegeven, te verhalen, dat de rond-omleggende kloosters zulks belet hadden, vrezende, dat zy daar door te onvry zouden zyn, en uit de hoogte beſpied worden. Maar in den jare 1519 wierdt 'er het houten klokkenhuis aan de kerke gebouwt, ſtaande aan de Ooſtzyde. David Jorisz. glasſchilder te Delft, die naderhandt door zyne onbezonne leringen zo vermaard is geworden, als hier voor op zyn artykel kan gezien worden, heeft in den jare 1522, ten koſte van de gilden, eenige glazen in de Noorder-kap gezet.

II. De St. Pankras- of Zuider-kerk, gebouwt in den jare 1423, of 1424, en met een hogen zwaren toren en een ſpeelwerk voorzien. Deze toren wierdt in den jare 1450 begonnen, en wel meeſt by de volgende gelegenheit. Al van den beginne af was 'er veel te krakeelen gevallen tuſſchen de genen, die onder deze Parochie behoorden, en tuſſchen die van de voorgemelde Parochiekerk van St. Gummarus, of van Gommerkarſpel. De laatſtgenoemden, moedig op hunnen rykdom, die hen de landneêring gaf, wierden de Bonte-rokken genoemt, en zochten die van St. Pankras met hunne kerk voorby te bouwen. De anderen begrepen daar tegen den bouw van een deftigen toren aan het Weſteinde hunner kerke, om de anderen ten minſte in de hoogte te boven te gaan. Deze toren, die, als gezegt is, in den jare 1450 begonnen wierdt, was in den jare 1453 al opgetrokken tot de derde inſnyding toe, daar de kantſtenen of hoekpilaren ſtaan. In den jare 1458 wierdt hy tot boven de klokgaten opgehaalt: maar als men den zelven in den jare 1518 volkomen zou ophalen, hadt men het ſpel weder gaande met die van St. Gommers-kerk. Deze begeerden, dat men de St. Pankras-kerk ſlopen zou, en zich, zo wel als meer andere ſteden, vergenoegen met eene Parochiekerk. Die van St. Pankras-kerk verſtonden het anders, te meer, omdat hunne kerk de oudſte van beiden was. Zy gingen dan met het verder ophalen voort, maar, by gebrek van geldt en hulpe, vry langzaam. Dat ſukkelen ſtelde hen te ſpot, als hadden zy een toren begonnen, zonder de onkoſten eerſt over te rekenen. Daar groeiden die van Gommers-kerk in, en de haat wierdt daar door des te groter en geweldiger. Dit ging zo verre, dat zy in malkanders kerk niet wilden komen, ja onder malkander niet zouden getrouwt hebben; en deze partyſchap heeft tot de afwyking van Spanje toe geduurt.

III. Het Monniken-kerkje, of Kapelletje, zynde zonder toren. Behalven deze kerken zyn hier nog van ouds geweeſt drie andere kleine kapellen, en vier vrouwen-kloosters, als dat van *St. Urſula*, of der Zuider Zuſteren klooſter, ook wel der Tertiariſſen van boetvaardigheit, getimmert in den jare 1420, hoewel het gemeen gevoelen is, dat het al begonnen is in den jare 1385. Het klooſter van *St. Clara*, en dat van *St. Cæcilia* beide begonnen in den jare 1441, en ten uiterſten voltrokken 1465; en dat van *St. Agnes*, begonnen in den jare 1515. Deze gebouwen zyn zedert den tydt der Hervorminge, door laſt van de overheit, tot ander gebruik bekwaam gemaakt. Te weten, het klooſter van St. Urſula is gebruikt tot het vergroten van het burger-weeshuis; dat van St. Clara tot een oudemannen-huis; dat van St. Cæcilia, of het Weſterklooſter, tot een beierdt, ziek-en peſthuis; en dat van St. Agnes is in woonhuizen verandert. De Minnebroeders, Obſervanten genoemt, hadden hier geen klooſter, maar alleen een huis, genoemt het *Terminarishuis*, dat is te zeggen een huis, daar zy alleen voor een zekeren geſtelden tydt hun verblyf in hadden; behalven het welke in de Beſchryving van Enkhuizen van Egbert van den Hoof nog geſproken wordt van een *Auguſtyner klooſter*, in den jare 1459 geſticht, en zelfs, volgens het gevoelen van anderen, al in den jare 1394. Op des zelfs plaats is, zegt de gemelde ſchryver, een weeshuis voor burger-kinderen, boven de tien jaren oud zynde, en ook voor vreemde kinderen geſticht. Te voren, namentlyk in den jare 1551, was 'er een weeshuis by St. Urſulaas-klooſter getimmert: ook was hier, behalven de gemelde vier vrouwen-kloosters, een *Bagynhof*.

Men zal nu der ſtadt wereldlyke gebouwen en Godshuizen na malkander optellen, met aanwyzinge der plaatſen, daar de zelve tegenwoordig ſtaan.

1. Het Raadhuis, of Stadhuis, onlangs van nieuws heerlyk opgebouwt, ſtaat omtrent het midden op de Breêſtraat. Het oude Stadhuis was gebouwt in den jare 1460, en ſtondt op de zelve plaats.

2. De Waag, aan de Viſchmarkt, opgerecht in den jare 1557. De oude Waag ſtondt op de Breêſtraat, en wierdt geſticht in den jare 1394.

3. Het Oost-Indisch huis, ſtaande ten Ooſten van de ſtadt, op den Wierdyk.

4. Het

4. Het WEST-INDISCH HUIS, ſtaande in de Paktuinſtraat.
5. Het PRINSSEN-HOF, nu het Collegie van de Admiraliteit, ſtaande in de Weſter-ſtraat, regt tegen over de Weſter-of St. Gomers-kerk.
6. Het MAGAZYN *van de Admiraliteit*, ſtaande aan het Ooſteinde van de nieuwe Buizen-haven, en komende achter aan de oſſeſchuren.
7. De SCHUTGIETERY, ſtaande aan het Noordeinde van den groenen Wierdyk, by de Noorder-poort.
8. Het BURGER-WEESHUIS, ſtaande in de oude Weſter-ſtraat.
9. Het ALMOEZENIERS-WEESHUIS, in de de Korte Vrydom, is een gebouw met het huis, daar de ambachts-voogden in vergaderen: doch elk heeft zyne byzondere beſtiering.
10. Het ZIEKEN-HUIS, een van de ſchoonſte Godshuizen van Hollandt, ſtaat achter de Weſter-of St. Gomers-kerk.
11. Het PROVENIERS-HUIS, ſtaande in de Weſter-ſtraat, ſchuin tegen over het burger Weeshuis.
12. Het GULDEN HOOFDT, of *Beierdt*, ſtaande in de Molen-ſtraat.
13. De OOST-INDISCHE TOREN, ſtaande aan het Zuideinde van de Breêſtraat, met een rondeel naar buiten en aan de rommelhaven, wordt tegenwoordig voor een herberg gebruikt.
14. Het LATYNSCHE SCHOOL, in de oude Weſter-ſtraat.
15. De ſtads BIBLIOTHEEK, aan de zyde van de Weſter-kerk gebouwt.

De ſtads poorten zyn: 1. De *Weſter-* of *Koepoort*, ſtaande ten Weſten van de ſtadt. 2. De *Noorder-poort*, ſtaande ten Noorden van de ſtadt. 3. De *Blaauwe poort*, op het Zuider-hoofdt aan de zeekant. 4. De *Drommedaris*, eene ſterkte, met een poort, aan het einde van de Paktuin-ſtraat, gebouwt tot dekkinge der ſtadt ten tyde van de Nederlandſche beroertens tegen den koning van Spanje. Het is een groot ſterk rondeel, met een torentje, en kunſtig ſpeelwerk daar op. 5. De poort over de nieuwe haven, mede aan de water-kant. 6. De *poort op Scharloo*, welke vier laatſtgemelde poorten de ſtadt aan de zeekant inſluiten. 7. De *Ketepoort*, ſtaande in het Zuid-Weſten der ſtadt, aan den Zuider-dyk.

Het ſtads wapen zyn drie zilvere haringen, en daar tuſſchen twee goude ſterren, op een blaauw veldt, waar by gewoonlyk eene maagdt gevoegt wordt, tot een teken, dat deze ſtadt, zedert dat zy met wallen en muren verſterkt is, nooit is overwonnen of vermeeſtert, maar altydt hare vryheit heeft gehandhaaft.

De Regeering der ſtadt Enkhuizen beſtaat uit twintig Raden, die men Vroedſchappen noemt, en altydt blyven, nevens een Hoofdſchout, vier Burgermeeſteren en zeven Schepenen, die jaarlyks afgaan, uitgenomen een der Burgermeeſteren, die twee jaren regeert, en den Hoofdſchout, als terſtondt zal gezegt worden. Als 'er een van de Vroedſchappen ſterft, dan wordt 'er een ander burger door de overige Raden, by meerderheit van ſtemmen, tot Vroedſchap verkoren. De jaarlykſche Regeering wordt op nieuwejaars-dag verandert, en de verkiezing op de volgende wyze gedaan. *Burgermeeſteren* worden verkoren door een en twintig mannen, welke men Keurvorſten noemt, die by lotinge uit de ſchuttery door Schepenen getrokken worden. De *Hoofdofficier*, of *Hoofdſchout*, moet op voorſchryvinge van Burgermeeſteren zyn ampt alle drie jaren laten vernieuwen door de Graaflykheit van Hollandt, het welk geſchiedt op den 1 Juny. *Schepenen* worden door Burgermeeſteren den 1 January verkoren uit een dubbeld getal, door de afgaande Burgermeeſteren in het oude jaar opgeſtelt. Tot behulp in de Regeering hebben Burgermeeſters en Schepenen een *Penſionaris* en twee *Secretariſſen*. *Commiſſariſſen van de kleine gerechtszaken* worden door Schout, Burgermeeſteren en Schepenen den 2 of 3 January verkoren.

Hier zyn ook *Penningmeeſters van de grote viſſchery*, de welke door Burgermeeſteren in de maandt van May verkoren worden, en hunne vergadering houden op het Penningmeeſters-comtoir, ſtaande aan het Ooſteinde van de Paktuin-ſtraat; als mede *Gulden-Hoofds-voogden*, die hunne vergadering houden in het Gulden Hoofdt, of Beierdt, zo genaamt naar des zelfs ſtichter Albert van Beyeren, en geſticht voor vreemdelingen, die daar een nacht mogen blyven, en langer niet dan met goedvinden van de gemelde voogden.

Voorts heeft de ſtadt Enkhuizen tien vaandelen of compagniën, welke altydt niet even voltallig zyn, maar zamen gewoonlyk op twaalf honderd man geſchat worden, de welke om de veertigſte nacht moeten waken.

Aan het hoofdt van dit artykel is reets gezegt, dat Enkhuizen de veertiende ſtadt in rang is in de vergadering der Heeren Staten van Hollandt en Weſt-Vrieſlandt; waar by hier tot nader onderrechtinge dient gevoegt te worden, dat de zelve eigentlyk drie tourbeurten heeft in de hoge lands-regeeringe, namentlyk een van negen, een van twaalf, en een van vyftien jaren. By voorbeeldt, nu (1726) in de *Generaliteit*, waar van de tydt op May 1727 om is. Dan volgt *de Raadt van State* voor drie jaren; vervolgens weder drie jaren in de *Generaliteit*, en dan drie jaren in de *Generaliteits Rekenkamer*; waar mede die tourbeurt eindigt, en voor drie jaren ceſſeert; waar op dan volgt de tourbeurt van vyftien jaren. enz.

Het gebiedt der ſtadt Enkhuizen ſtrekt zich uit buiten de Koe- of Weſter-poort ruim 300 roeden Weſtwaarts aan, zynde des zelfs voorſtadt genaamt het *Weſteinde*; buiten de Ketepoort ruim 300 roeden Zuid-Weſt aan langs den Zuider-dyk; buiten de Noorderpoort den Noorder-dyk langs ruim 1200 roeden; en van de zeekant eene myle in het rondt. Ook behoren en laſten onder deze ſtadt in de gemeene lands middelen de dorpen Grotenbroek, Luttelbroek, Bovenkarſpel, Hoogkarſpel, Hem, en Veenhuizen.

De Kerkelyke regeering of Kerkenraadt dezer ſtadt wordt verdeelt in den *groten* en *kleinen Kerkenraadt*. De grote Kerkenraadt beſtaat uit vyf Predikanten, (eertyds zes) tien Ouderlingen, en veertien Diakonen, waar by gevoegt is een Commiſſaris politik uit den Magiſtraat. De kleine Kerkenraadt beſtaat uit de vyf Predikanten en de tien Ouderlingen.

Het verkiezen van Predikanten geſchiedt aldus. Den eerſten Donderdag, nadat handoopening ten dien einde van de Ed. Achtb. Heeren Burgermeeſteren is verzocht en verkregen wordt door den groten Kerkenraadt het gros opgeſtelt; voorts den volgenden Donderdag een getal van twaalf opgemaakt; en op den derden Donderdag uit dat twaalftal, zonder vermindering, een Predikant beroepen; hoewel het ook wel is gebeurt, dat uit dat zelve getal twee Predikanten te gelyk beroepen zyn. Het beroep aldus geſchied zynde, wordt op den volgenden Vrydag door een Predikant, een Ouderling en een Diaken daar van kenniſſe aan de Heeren Burgermeeſteren gegeven, en der zelver goedkeuring verzocht.

De verkiezing van Ouderlingen en Diakonen geſchiedt door de gemeente, nadat 'er een dubbeld getal door den groten Kerkenraadt aan de zelve is voorgedragen, en alvorens de goedkeuring van Burgermeeſteren daar op verzocht. De verkiezing geſchiedt jaarlyks in het begin van February in de Zuider-kerk, daar een Predikant en Ouderling zitten tot het ontfangen en aantekenen der ſtemmen tot vyf Ouderlingen; als mede een Predikant en Ouderling tot het ontfangen en aantekenen der ſtemmen tot zeven Diakonen. De beveſtiging in den dienſt geſchiedt ten deele in de Weſter, ten deele in de Zuider kerk.

Deze kerkenraadt ſtaat onder de claſſis van Enkhuizen, en deze onder het Synode van Noord-Hollandt, waar van ze de vyfde in rang is; welk Synode ook om het zesde jaar binnen deze ſtadt gehouden wordt, en in dezen jare 1726 alhier is gehouden.

De *Lutherſchen*, of die van de onveranderde Augsburgſche geloofsbelydeniſſe, hebben hier ook openbare oeffening van Godsdienſt, ſtaande hunne kerk op de Noorder boerevaart.

De *Doopsgezinden*, of Mennoniten, hebben hier twee kerken, welker eene op het Zandt ſtaat, en de andere op de Zuider boerevaart.

De *Roomſchgezinden* worden hier ook by oogluikinge geduld, en hebben verſcheide kerken, als eene op de Breêſtraat; eene in de oude Weſter-ſtraat; eene in het Kromme-elleboog-ſteegje, en eene in de voorſtadt, of het Weſteinde.

Onder de inboorlingen van Enkhuizen, die zich door verſcheide ſoorten van geleerdheit en wetenſchappen hebben vermaard gemaakt, zyn *Ruardus Tapper*, hoogleeraar in de Godkunde, deken van de St. Pieterskerk, en kancelier van de hogeſchole te Loven, als mede opper-geloofsonderzoeker over geheel Nederlandt; *Theodoricus Langius*, eerſt hoogleeraar in de Griekſche tale in de akademie van Bourdeaux, en naderhandt in die van Loven; *Franciſcus Maalſon*, Doctor in de geneeskunde, Raadt van State, en Penſionaris van Weſt-Vrieſlandt; *Johannes Antonides vander Linden*, eerſt geneesheer te Franeker, en naderhandt hoogleeraar in de geneeskunde te Leiden; waar by men hier met Valerius Andreas zal voegen *Lucas Janszoon Wagenaar*, op zyn Latynſch *Aurigarius*, beroemd door zyne kenniſſe en ſchriften van de ſtuurmanskunſt en zeevaart; en meer andere, van welke, gelyk van de bovengemelde, in dit werk op ieders artykel breder geſproken wordt. *Oude Hollandſche Kronyk door W. van Goudhoeven I Deel, fol.* 96, 97. *M. Z. Boxhorn Theatrum Hollandiæ pag.* 375. *Theatrum Urbium Belgicæ liberæ ac fœderatæ, per Jo. Blaeu. Petit Nederl. Republyk pag.* 110 *enz. M. Alting Notitia German. inf. P. II. fol.* 51. *Hiſtorie van Enkhuizen, uitgegeven door Egbert van den Hoof te Enkhuizen* 1666, *in quarto. S. van Leeuwen Batavia illuſtr. fol.* 202 *en* 1440. *Valkenier Verward Europa pag.* 714, 715. *Oudheden en Geſtichten van Noord-Hollandt pag.* 360. *enz. en de aantekeningen pag.* 391 *enz.*

ENKOPING, in het Latyn *Enecopia*, eene ſtadt van Zweden, in de provincie van Uplandt. Zy is naby het meir van Meler gelegen, vyf of zes mylen van Upzal.

ENNA, of HENNA, eene oude ſtadt van Siciliё, in het midden van 't eilandt, was zeer vermaard ter oorzake van een tempel, de godinne Ceres toegewyd. Men houdt ſtaande, dat Proſerpina op deze plaats door Pluto weggevoert wierdt. Cicero, *Orat IV contr. Verrem*, maakt gewag van deze ſtadt, en byzonderlyk van der zelver heldere wateren. Daar van komt het dat Bochart meent, dat zy haren naam heeft van het Phenicïſch woordt *Ennaam*, of *Ennam*, dat is te zeggen, fontein van vermaak. In der daadt, Diodorus *lib.* V merkt aan, dat 'er in ganſch Siciliё geen plaats is, daar men zulke ſchone bronaderen vindt.

ENNISKILLING, eene kleine ſtadt of veſting van Ultoniё in Ierlandt. Zy is de hoofdſtadt van het graafſchap Fermanach, en gelegen op een klein eilandt, het welk door het meir van Earne, zich in dat van Broad ontlaſtende, gemaakt wordt. Deze plaats is vermaard geworden in het einde der zeventiende eeuwe door den kloekmoedigen tegenſtandt, die ze deedt tegen de Franſche en Ierſche krygsmacht, die vereenigt was. Des zelfs inwoonders overwonnen den hertog van Barwik, den natuurlyken zoon van koning Jacobus den II, die 'er eene krygsbende van aandeedt te Baltemulling met vyftien honderd mannen. Zy dreven hem te rug, hebbende twee honderd en vyftig mannen van zyn krygsvolk gedood in de maandt van September des jaars 1689. Zy ſloegen menigmalen de partyen des konings Jacobus, en voornamentlyk in Oogſtmaandt van het zelve jaar by Lisnach, alwaar acht eſquadrons van hunne partyſchap, en drie compagniёn voetvolk aangetaſt wierden door den kolonel Hamilton met een regiment dragonders. Doch die van Enniskilling deden hen wyken, na dat zy honderd en dertig mannen gedood, en negen en dertig

krygsgevangen bekomen hadden, zonder een man van hun volk te hebben verloren. Zynde op dien zelven dag, omtrent tien uuren 's morgens, versterkt door twaalf honderd ruiters en vyftien honderd voetgangers, aangevoert door den kolonel Woolfley, trokken zy den vyandt te gemoet te Newton-Buttler, en verdreven hem van eene hoogte, daar hy zeer voordeelig gelegert was. Doch dewyl de vyanden zeven stukken kanon hadden, die vuur op den groten weg gaven, kon de ruitery van Enniskilling niet bykomen. Echter viel het voetvolk op den vyandt aan, doodde honderd mannen van zyn volk, en nam zyn geschut weg, waar na de ruitery de vluchtelingen op de hielen zat tot by Cavan. Daar waren van den kant der vyanden meer dan twee duizend zo gedood als verdronken, en drie honderd krygsgevangenen, onder de welke zich vyftig officieren bevonden, en onder hen de generaal Macarty, die als krygsgevangen naar Londonderry gebragt zynde, alwaar men hem volgens krygsgebruik op zyn woordt van eer vryheit binnen de stadt gaf, niet naliet van naar Vrankryk te vluchten. De zelve inwoners van Enniskilling, aangevoert door den kolonel Lloyd, dreven vyf duizend mannen van 's konings krygsvolk op de vlucht, die Slego wilden belegeren; en hoewel zy merkelyk minder in getal waren, doodden of kwetsten zy acht honderd van de vyanden, onder de welke drie kolonels en vyftien kapiteinen waren. Daar wierden ook drie kolonels en twee honderd soldaten krygsgevangen gemaakt, en die van Enniskilling verloren niet meer dan dertig van hun volk. In de maandt van Maart des jaars 1690 namen zy Belturbest in, en deden niet weinig door hunnen tegenstandt en dapperheit tot de beruchte overwinning van Boine, de welke gevolgt wierdt van de te onderbrenging van gansch Ierlandt. *Memoires du tems.*

ENNIUS. Zie MUMMULUS.

ENNIUS QUINTUS wierdt te Rudes, eene stadt van Kalabrië, geboren omtrent den jare van Rome 515, onder het burgermeesterschap van C. Mamilius Turrinus en van Q. Valerius Falto. Hy bragt een gedeelte zyns levens door in Sardinië, van waar hy door Cato den tuchtmeester naar Rome gebragt wierdt, den welken hy in de Griekfche letterkunde hadt onderwezen, zynde reets tot hoge jaren gekomen, gelyk Sextus Aurelius Victor bericht. Dit geschiedde omtrent het jaar van Rome 550, of 551. Hy schreef in de gemelde stadt van Rome achtien, of, volgens anderen, twaalf Jaarboeken in heldenvaarzen. Macrobius toont aan, dat Virgilius hem in vele dingen nagevolgt hadt, hoewel Ennius anders juist geen uitmuntend dichter was. Hy maakte ook verscheide treurspelen. Daar zyn stukken van de meeste dier werken overgebleven. Scriverius heeft de stukken zyner treur-en blyspelen uitgegeven te Leiden in den jare 1620 in Octavo, nevens die van de andere Latynsche treurdichters, de welke reets gezamentlyk in het licht gekomen waren te Lyon zedert het jaar 1603. Merula heeft die van zyne Jaarboeken uitgegeven te Leiden in Quarto in het jaar 1595. Maar Hieronymus Colonna gaf te gelyk die van zyne treurspelen en die van zyne Jaarboeken uit te Napels in Quarto in het jaar 1560, en men heeft 'er een nieuwen druk van gemaakt te Amsterdam in den jare 1707. Cicero getuigt, dat Ennius veel volmaakter is dan de dichter Nævius, onaangezien hy vele dingen uit des zelfs werken genomen heeft, volgens het zeggen van den zelven schryver. Hy was een dichter van groot vernuft, naar het oordeel van Cicero, en zelfs van Ovidius, die 'er nochtans byvoegt, dat het hem aan kunst ontbrak. *Ennius ingenio maximus, arte rudis*; dat is te zeggen: „Ennius was een man van „ zeer groot verstandt, doch onbeschaaft in de kunst": maar hy heeft dit gebrek vergoed door de levendheit zyns geests, door de kracht en vurigheit zyner inbeelding, die hem vaarzen heeft doen maken zonder de regelen der dichtkunde te kennen. Volgens Horatius zette hy zich nooit om te dichten dan door den wyn bevangen zynde. Virgilius hadt veel gevordert door het lezen der werken van Ennius; hy hadt 'er zelfs geheele vaarzen uitgenomen, de welke deze dichter, uit erkentenisse, paarlen noemde, gehaalt uit den mesthoop van Ennius. Ennius is de eerste geweest, die de Epische of heldenzangen onder de Romeinen gebruikt heeft, en men houdt hem voor dien gene, die 'er de auteur van is, en die 'er het gebruik van ingevoert heeft. Hy heeft, om zo te zeggen, de Latynsche dichtkunde uit de bosschen en dorpen gehaalt, om de zelve te verplaatsen in de stadt, ten einde men die kunst daar zou kunnen oeffenen. Doch zyn styl is altydt voor een zware en onbeschaafde gehouden geweest. Hy stierf aan de jicht in den ouderdom van zeventig jaren, onder het burgermeesterschap van Q. Marcius Philippus, en van Cnejus Servilius Cæpio, in den jare van Rome 585, 169 jaren voor de geboorte van Christus. Zyn lyk wierdt ter aarde bestelt in de grafstede van Scipio, die van zyne vrienden was geweest. Zie hier zyn graffchrift, aangehaalt door Cicero:

> *Aspicite, o cives, senis Enni imaginis formam;*
> *Hic vestrûm panxit maxima facta patrum.*
> *Nemo me lacrimis decoret, neque funera fletu*
> *Faxit. Cur? volito vivû per ora virûm.*

Dat is te zeggen; „ Aanschouwt, ô burgers, het gelaat van den „ ouden Ennius; hy heeft de helden-daden uwer voorouderen „ wereldkundig gemaakt. Niemandt storte tranen om my, noch „ betreure myne doodt. Waarom? ik zweef levendig op de tong „ van elkeen". *Aulus Gellius lib.* XVII, *cap.* 21. *Macrobius lib.* VI *Saturn. cap.* 1. *Cicero de Senect. & in Bruto. Victor de vir. illustr. cap.* 47. *S. Hieronymus in Chron. Vossius de hist. Latin. lib. I, cap.* 2. *& de Poet. cap.* 1. *Baillet Jugement des Savans sur les Poëtes Lat.*

ENNO. Vier graven van Oost-Vrieslandt zyn 'er van dezen naam geweest, van welke alle, als van die van den name van *Edzard*, enz. in het artykel van OOST-VRIESCHE REGEERSTAAT in het brede zal gesproken worden.

ENNOBARBUS, of ÆNOBARBUS. Zie DOMITIUS.

ENNODIUS, (MARCUS of MAGNUS FELIX) van Trithemius *Evodius* genoemt, bisschop van Pavia in de zesde eeuwe, was uit een doorluchtig geslacht der Gaulen gesproten, en geboren in Italië in den jare 473. Hebbende in den ouderdom van zestien jaren eene moeie verloren, die hem hadt opgevoed, vondt hy zich in eenen zeer slechten staat; doch door middel van een voordeelig huwelyk zag hy zich meester van aanmerkelyke rykdommen, door welke hy de rampen van het ongunstig geval te boven kwam. Hy nam eenigen tydt het vermaak en de gemakken waar, de welke de rykdommen medebrengen, doch hebbende der zelver gevaar door den tydt leren kennen, besloot hy een ander leven te beginnen. Hy omhelsde den geestelyken staat, met toestemming, zegt men, zyner gemalinne, de welke van haren kant zich in een klooster begaf, met een voornemen van hare dagen in onthouding door te brengen. Het was toen ter tydt, dat hy zich vermaard maakte door zyne brieven en andere schriften. Hy wierdt verkozen om de lofreden op te stellen des konings Theodorik, en maakte een schriftelyke verantwoording voor een Synode, gehouden te Rome in den jare 503, en voor den paus Symmachus, die ontslagen was, tegen de opspraak der ketteren. Hy wierdt door zyne bekwaamheit verheven tot de bisschoppelyke waardigheit van Pavia omtrent het jaar 510, zynde de opvolger van S. Epiphanius, die hem diaken hadt gewyd. Hormisdas, de opvolger van Symmachus, vaardigde hem twee malen naar Constantinopel af aan den keizer Anastasius, om de vereeniging der Oostersche kerke met de Roomsche te bewerken. Hy deedt zyn eerste reis in den jare 515 met Fortunatus, bisschop van Catana, en de tweede in den jare 517 met Peregrinus, bisschop van Micene. Deze reistochten hadden den gewenschten uitslag niet, dien hy zich beloost hadt; doch hy gaf in deze voorvallen genoegzame blyken van zyne voorzichtigheit en volstandigheit; want de keizer Anastasius stelde alle bedenkelyke middelen in het werk om hem te misleiden, of om hem om te kopen; en hebbende zyn oogwit niet kunnen bereiken na verscheide harde behandelingen, liet hy hem op zee gaan aan boordt van een oud en slecht schip, en hebbende verboden, dat men hem geen haven van Griekenlandt zou laten aandoen, stelde hy hem in het uiterste gevaar van te verongelukken. Echter kwam hy in Italië aan landt, en keerde weder naar Pavia, alwaar hy korten tydt daar na stierf op den 1 Augustus des jaars 521, in den ouderdom van acht en veertig jaren, onder het burgermeesterschap van Valerius, gelyk men zien kan in des zelfs graffchrift, aangehaalt door den vader Sirmond. Deze liet in den jare 1612 de werken van Ennodius drukken, die negen boeken van zendbrieven behelzen, geschreven aan verscheide personen, tien verzamelingen van verscheide werken, als eene lofreden voor *Theodorik*, koning der Ostro-Gothen: de schriftelyke verantwoording, van welke gemeld is, voor het Synode en voor paus *Symmachus*; het leven van *S. Epiphanius*, bisschop van Pavia, het leven van S. *Antonius*, monnik van Lerins, het welk Vincentius Baralis insgelyks aanhaalt in zyne tydbeschryving van het zelve klooster, enz. Daar zyn in het zelve boek nog acht en twintig redenvoeringen, een van gedichten, en twee van puntdichten, met de aantekeningen van den gemelden vader Sirmond. De vader Andries Schot hadt in den jare 1610 de zelve werken te Doornik laten drukken, de welke de nieuwsgierigen zullen kunnen te rade gaan. Men ziet het graffchrift van Ennodius in de S. Michiels-kerke van Pavia, luidende aldus:

> *Ennodius vates, lucis rediturus in ortum,*
> *Hoc posuit tumulo corporis exuvias.*
> *Clarus prole quidem, generosior ipse propinquis,*
> *Quos functos, laudum jussit habere diem.*
> *Reddidit hos cœlo vivacibus ille figuris,*
> *Cum fecit famæ vivere colloquiis.*
> *Quid mirum, si morte caret post busta superstes,*
> *Qui consanguineos restituit superis?*
> *Quantis iste foret mundi celebratus in oris,*
> *Nec silet occidui Cardinis Oceanus.*
> *Schismata conjunxit dudum discordia legi,*
> *Atque fidem Petri reddidit Ecclesiis.*
> *Pollens eloquio, doctrinæ nobilis arte,*
> *Restituit Christo innumeros populos.*
> *Largus vel sapiens, dispensatorque benignus,*
> *Divitias credens, quas dedit esse suas.*
> *Templa Deo faciens hymnis decoravit & auro,*
> *Et paries functi dogmata nunc loquitur.*
>
> *Depositus sub d.* XVI *Kalend. August. Valerio V. C. Consule.*

Sirmond in not. ad Ennod. Miræus in auct. biblioth. de Script. Eccl. Bellarminus de script. Eccl. Trithemius in catal. Baronius A. C. 489, 503, 515, 517. *Possevinus in Appar. Sacr. Bernardinus Sacci lib. VIII Hist. Ticin. Vossius de Hist. Latin. lib. I, cap.* 8. *M. du Pin Biblioth. des auteurs Ecclesiastiques VI Siecle.* Zie ook *Baillet jugement des savans sur les Poëtes.*

ENNOIUS, stadhouder van Afrika onder den keizer Honorius in den jare 395. Verscheide wetten van het Theodosiaansche Wetboek zyn aan hem opgedragen. Zie *Cod. Theodosiani Prosopogr. Jac. Gothofredi.*

ENOCH. Zie HENOCH.

ENOCH, een vermaard redenaar, geboortig van Afcoli in Italië, is een van de eerften geweeft, die de herftelling der vrye letterkunft in het Weften bevlytigt hebben, na dat de oorlogen de zelve byna ten eenemale verduiftert en verdrukt hadden. Hy was een van de welfprekendfte mannen van zynen tydt; doch een van de grootfte dienften, die hy deedt aan de Republyk der letteren, was, dat hy ondernam eene grote menigte van Griekfche boeken weder te krygen, de welke in het bezit der Turken gebleven waren, zedert dat die ongelovige volkeren zich meefter van Griekenlandt hadden gemaakt. Enoch hadt een gelukkigen uitflag in deze onderneming, met den onderftandt van den paus, die hem geldt fchoot, en al het gene hy daar toe nodig hadt bezorgde. *Jofephus. Lentus Afc. Præl. fac. Afc. Clar.*

ENON, of ENONI, een dorp of vlek van Opper-Galilea, in het geflacht van Manaffe, aan dezen kant van de Jordane, naby Salem, daar Johannes de Doper Chriftus gedoopt heeft. *Johan.* III, 23. Dit vlek wordt door de Jordane bevochtigt, en is niet verre van de zee van Tyberias gelegen. Zie *Tirinus* over dit hoofdftuk. *Enon* beduidt *hunne fontein*, of *hun oog*. *Simon Dict. de la Bible.*

ENOS, de zoon van Seth, wierdt geboren omtrent den jare der wereldt 235, voor Chriftus 3749. Zyn naam beduidt, volgens des zelfs overzetting, *menfch* of *man*, en deze betekening is niet zonder een geheimenis, dewyl het boek der fchepping aanmerkt, dat hy den naam des Heere begon aan te roepen, en dat hy een oprecht, deugtzaam en goed man was. Hier door moet niet verftaan worden eene oprechting van den Godsdienft, als of Godt voorhenen niet geëert en gedient was geweeft, maar eene inftelling, die verzelt was van geregelder plechtigheden dan 'er in voorgaande tyden gebruikelyk waren. In den ouderdom van negentig jaren teelde hy Caïnan, en ftierf, oud zynde negen honderd en vyf jaren, in den jare der wereldt 1140. *Genef. IV. Torniel A. M.* 236. *n.* 1, 2, 1140. *n.* 1 *&c.*

ENOS, eene ftadt in Thracië. Zie ÆNOS.

ENRICHEMONT, een vlek. Zie BOISELLE.

ENS, een klein eilandtje in de Zuiderzee. Zommige landbefchryvers menen, dat dit eilandtje en dat van Urk zyn het eilandt der oude Vriezen, het welk *Flevo* genoemt wierdt. Zie hier voor het artykel EMELOORDT, en hier achter dat van URK.

ENS, in 't Latyn *Anaffum*, *Anafum*, *Anaffianum*, *Enfium civitas*, eene fraaie en fterke ftadt in opper-Ooftenryk, aan het water de Ens, 3 mylen beneden Lintz, heeft een welgebouwd kafteel en fchoon tuighuis. Ze heeft eertyds de heeren van Ens en Spielberg toebehoort; maar keizer Rudolph de I heeft deze plaats van *Eberhard*, den laatften uit dit geflacht, gekocht voor 600 ponden zilver, en met den prooft Wigandus van S. Florian, die 'er eenig recht meende op te hebben, een verdrag gemaakt, dat gemelde prooft aannam voor zich en zyne nakomelingen jaarlyks te geven aan den oudften aartshertog van Ooftenryk een gouden ring van 5 dukaten aan waarde, om het recht van voorftander (*jus patronatus*) te behouden. In 't jaar 1626 hebben de Enfer boeren de ftadt met lift ingenomen, wanneer zy met geweldt niets konden uitrechten. Midden op de markt ftaat een hoge toren, daar een oud opfchrift op gevonden wordt, het welk verzekert, dat Marcus en Lucas hier het Euangelium hebben verkondigt. Voorts is Ens een ftuk van die oudtyds beroemde en grote ftadt Lorch. *Zeilerus Topogr. Auftr. Lazius.*

ENS, eene rivier, ontfpringende in het aartsbisdom Saltzburg, vereenigt zich in Ooftenryk met den Donauw.

ENS, eene andere rivier van dien naam, in het hertogdom Wurtemberg, valt by Bezigheim in den Nekker.

ENS, eene rivier in Vrankryk. Zie AINS.

ENSCHEDE, een ftedeke van het landt van Twent, op de uiterfte grenzen van Overyffel, en eene myle van Oldenzeel gelegen, is aldus genaamt van *Eindfcheidinge*, omdat het zelve Overyffel van het bisdom van Munfter fcheidt. In de perkamente brieven der Utrechtfche kerke wordt het ook *Anze* genoemt. Het wierdt in den jare 1228 door den bisfchop van Utrecht, in den oorlog tuffchen hem met de Gelderfchen en Overyffelaars, geheel afgebrand. Ruim twee honderd jaren daar na, te weten in den jare 1437, wierdt het kafteel van Enfchedé, toen nog overig, nevens geheel Twent, door Rudolphus, LIII biffchop van Utrecht, voor zekeren pandpenning, die naderhandt wierdt afgeloft, aan Jan van Welvelde verbonden. In den jare 1597 kwam prins Maurits voor deze plaats, toen met een aarden wal en twee grachten verfterkt, de een binnen, de ander buiten. De Spaanfche bevelhebbers, daar in leggende, en geen geweldt durvende afwachten, zonden, na gedane opëifchinge, gemachtigden naar het leger van prins Maurits, om met hem van de overgave te handelen. Hen wierdt de vrye uittocht met hun volk toegeftaan, maar onder voorwaarde van den koning van Spanje in de drie eerft volgende maanden aan deze zyde van den Rhyn niet te mogen dienen. De plaats ging dus aan de Staatfchen over; maar om niet genoodzaakt te zyn van bezetting daar in te moeten houden, wierdt ze, na een befluit van de gevolmachtigden der algemeene Staten en den Raadt van State, als mede der provincie Overyffel, nevens Otmarfum, van hare veften ontbloot. Meer ongemakken heeft dit fteedtje gedurende de Nederlandfche beroertens moeten lyden, en is meermalen gewonnen, gefterkt, en weederom geflecht. In de Roomfche tyden, na het oprechten der nieuwe bisdommen, behoorde dit ftedeke onder het bisdom van Deventer, en in het zelve onder het dekenfchap van Oldenzeel. Te voren was het recht, om 'er een paftoor aan te ftellen, door Godebaldus, XXIV biffchop van Utrecht, aan het kapittel van de S. Pieters-kerke te Utrecht gegeven. Tegenwoordig wordt het zelve door twee Gereformeerde Predikanten bedient, ftaande onder de claffis van Deventer. *Em. van Meteren Nederl. Hift. fol. mihi* 389, 390. *A. Moonen Chronyk van Deventer pag.* 49, 50. *Oudheden en Gefichten van Deventer p.* 396. *edit. in* 8.

ENSFRIDUS, monnik van de Ciftercienzer orde, de welke van anderen kwalyk *Melfridus* genoemt wierdt, heeft geleeft in de dertiende eeuwe. Hy was overfte van het klooster van Ebirbach in het hisdom van Mentz. Hy fchreef verfcheide geeftelyke werften en brieven, die men vindt in de Boekzaal der Vaderen. Ensfridus ftierf in den jare 1264. *Carolus de Vifch in Hift. Eberbac. & Bibl. Script. Cifterc.*

ENSISHEIM, of EINSHEIM, eene ftadt in de Opper-Elzas, aan de Ill, 3 mylen van Colmar, is met fterke dubbelde muren, een watergraft, fterk kafteel en een Jefuiten collegie voorzien. Zy wordt voor de hoofdftadt van de Opper-Elzas gehouden. In het jaar 730 zegt men dat hier een hertog van Alemannië heeft gerefideert, van wien ze vervolgens op de graven van Egisheim, die landgraven in de Elzas waren, en na der zelver doodt aan het huis van Habsburg is gekomen. De Ooftenrykfche regeering over Sondgau en Brisgau heeft hier hare zitplaats gehad. Door de Munfterfche vrede kwam deze plaats in 't jaar 1648 aan Vrankryk, het welk aldaar voor de onderdanen in de Elzas een Parlement heeft aangeftelt. *Topogr. Alfatia.*

ENSPYK, een Gelderfch dorp, gelegen in de Thielerwaardt, niet verre van het dorp Spyk, aan de rivier de Lingen, wordt met Deil door een Gereformeerd Predikant bediendt, ftaande onder de claffis van Zaltbommel.

ENTELLA. Zie LAVOGNA.

ENTER, eene der vier buurten, behorende onder Ryffen, in het gerecht van Kedingen, onder het landfchap Twenth, in de provincie van Overyffel.

ENTES (BARTEL, of BARTHOLD) *van Mentheda*, een man zeer bericht in de Nederlandfche gefchiedeniffen. Hy hadt te Groningen geftudeert, ging daar gemeenlyk in 't wit gekleed, doch droeg zich vry ongeregeld in zyn leven, en hadt met ligt gezelfchap en vrouwen zyne goederen verkwift. In het jaar 1571 begaf hy zich met andere vrybuiters op zee, en in dien handel wift hy zich zo wel te fchikken en te zegenen, dat hy over de honderd duizend ryksdaalders ryk wierdt. Willem, graaf van der Mark, hadt hem tot zynen overfte luitenant gemaakt. Hy nam ook met hem in het jaar 1571 den Briel in; maar nam fchandig de vlucht, horende, dat Mondragon tot ontzet der ftadt naderde. Toen Haarlem van Don Frederik, zoon des hertogs van Alba, belegert was, trok hy met den grave van der Mark, twee vaandels foldaten, en eenige ruiters, zeer onordentlyk op den vyandt aan, zonder de andere compagniën te gelyk aan te voeren; het welk veroorzaakte, dat niet alleen de zyne, maar ook de andere compagniën geflagen en verftrooit wierden. Het was niet genoeg, dat hy door zyne onbedachtzaamheit den Staat dit verlies hadde veroorzaakt; maar hy wilde nog de fchuldt op den prins en de Staten fchuiven: zyn proviantmeefter te Delft fcholdt de Staten voor landverraders, die het krygsvolk noch betaalden, noch van nooddruft verzorgden, om hen dus by het gemeen hatelyk te maken; ja hy verliep zich zo verre, dat hy den grave van der Mark oprokkende, om gene hoge overheit te erkennen. Na gedaan onderzoek bevondt men, dat Entes dezen proviantmeefter hadt opgemaakt. Men ontboodt hem derhalven, nevens van der Mark, binnen Delft, om den grave te vermanen, en zynen luitenant tot den vereifchten plicht te brengen; maar het ging weder recht verkeert. Entes voer zodanig tegen de Staten uit, dat zy befloten hem vaft te doen zetten; en van der Mark, al voor heen van hem verleid, onderftondt hem geweldadig uit Delft te krygen. De prins hadt het verfchil wel gaarne bygelegt gezien, maar de graaf bleef hardnekkig. De Staten, die hun gezag niet wilden laten fchenden, bragten de burgery in de wapenen, en dus wierden zy beide, de graaf en Entes, by den kop gevat. Zie van den grave op WILLEM VAN DER MARK. Barthold Entes zat een jaar te Delft in bewaring. Hy bragt in dien tydt al zyn geldt onnuttelyk door. Weder los gelaten zynde begaf hy zich, met bewilliging der Staten, op nieuw in zee, maakte een aanflag op Ooftmahorn, daar hy eene fchans opwierp; maar vermits hy meer doelde om het geen hy voorhadt naar zyne kwade begeerte uit te voeren dan naar zynen plicht, wierdt hy van daar verdreven. Na de pacificatie van Gent kreeg hy het regiment voetvolk van den overfte Yffelftein, die een of twee doodflagen begaan hadde, nevens eene vane ruiters, maar zy wierden na drie maanden afgedankt, en Barthold Entes ging met het geldt voort. Men hadt hem te Antwerpen byna gevangen bekomen, maar, gewaarfchouwt zynde, ontkwam hy het nog. Kort daar na mengde hy zich in den twift tuffchen de ftadt Groningen en de Ommelanden; nam zyn volk aan tegen de Groningers, doch wierdt van hen gekregen, en ruim een jaar gevangen gehouden. Hy raakte echter daar na al weêr in dienft. Renneberg, van de Staten afgevallen, hadt Groningen voor den koning van Spanje ingenomen. Bartel Entes belegerde de ftadt; maar vermits hy weinig uitrechtte, wegens de oneenigheit tuffchen hem en die van Eufum in de Ommelanden, zonden de Staten den grave van Hohenlo derwaarts met 16 vaandels. Dat behaagde Entes niet: want hy hadde gehoopt de eere en het voordeel alleen te zullen genieten. Hy was op den 27 May des jaars 1580 met Hohenlo en grave Willem van Naffau op een gaftmaal geweeft. Met een dollen en dronken kop reedt hy in 't leger voor Groningen, zeggende, dat hy iets wilde uitrechten, daar men van zou weten te fpreken. Hy vondt de kapiteinen bezig met het beramen van een aanflag, verfnorkte hen als jongens, en riep, men zou hem volgen, hy zou het Schuiten-diep, of de befchanfte voorftadt, aflopen en vermeefteren. Terftondt vloog hy derwaarts, met een dekfel van een boterton, in plaats van een ronddaffe, in zyne handt;

wierdt van zommigen gevolgt, en nam de loopſchans in. Maar die van Groningen vielen uit, en ſchermutzeerden dapper tegen den beſpringer. Terwyl nu Entes door een ſchietgat van de ingenomen ſchans naar dat gevecht zag, kreeg hy een kogel van een vuurroer dwars door het hooft, zo dat hy terſtondt op de plaats dood bleef. Daar op lieten de ſoldaten den moedt zakken, en ſtaakten het verder gevecht.

Wat zyn leven betreft, Emanuel van Meteren beſchryft hem als zeer genegen tot den drank, de vrouwen, het ſpelen, en andere laſteren; dat hy wel geen werk van Religie maakte; echter dat zyn conſcientie hem yſſelyk wroegde over zyn boos leven, voornamentlyk over het in zee werpen der kooplieden, na dat hy hunne ſchepen berooft hadt, waar van hy pleeg te vertellen, dat eens een dood ligchaam zyn ſchip een langen tydt hadt achter na gedreven, werwaarts hy het ook heen wendde; dat hy in het laatſt zyn dronken drinken wat begon te laten, nu meer begeerig om geldt byeen te ſchrapen, zo van den boer, als van alle man, onaangezien hy zo veel onnut verkwiſt en doorgebragt hadde. Delfzyl hadt hy naar zyne mening onwinbaar gemaakt; begon beſtellingen ter zee uit te geven; het eilandt Reſt-ymer-oog hadt hy gekocht, liet klooſter ſtenen uit de Ommelanden daar naar toe voeren, om 'er een kaſteel te bouwen, waar door hy de Eems meende te dwingen, heer van Groningen en Ommelanden met den tydt te worden, en met zyne ſchepen meeſter van de zee te zullen zyn. P. C. Bor verwyt van Meteren, dat hy Entes vyandt, Renico Friſinga van Franeker, al te blindeling gevolgt heeft, zonder nader onderzoek op die zaak te doen, zeggende voorts, wel waar te zyn, dat Bartel Entes een ruuw menſch geweeſt is, als die in het zelfſte van den oorlog, toen 'er weinig order was, zich van het begin af aan tot den kryg, zo te water als te landt, begeven hadde; maar ook gaven de Ommelanders hem het getuigenis, dat hy is geweeſt een goed ervaren krygsman, die een tamelyke krygstucht onder zyne ſoldaten onderhieldt, naar gelegenheit van dien tydt, en de kwade betaling, die 'er toen omging, waar door zo goede order, als anders de overſten wel zouden gewilt hebben, niet kon gehouden worden. Van zynen groten rykdom, vervolgt hy, ter zee gehaalt en gerooft, mene ik wel dat 'er dan de helft is bygezet. Zyn aanſlag op Ooſtmahorn wordt te onrecht zeer ſchandelyk verhaalt, vermits hy daar genoeg toonde, dat hy een goed krygsverſtandt hadde, en een goed krygsman was: maar dat hy het daar niet kon houden, maar verlopen moeſt, geſchiedde niet door zyne ſchuldt, maar om dat de beloofde hulp niet kwam. Van het grote geldt, dat hy naliet, mene ik ook, zegt Bor, dat zy kwalyk onderrecht zyn: want ik weet zeer klaarlyk, dat zyn broeder, *Aſinga Entes*, zwarigheit maakte om zich enkelyk erfgenaam te verklaren. Eindelyk beſluit hy: „ dit hebbe ik willen verhalen, omdat my dunkt, dat het „ berecht van zyn leven wat te partydig is geweeſt. Doch myne „ mening is niet zyne feiten te verſchonen, maar mene, dat men „ zo wel het goede als het kwade behoort te ſtellen, immers het „ kwade niet meer uit partydigheit te verzwaren ". *Em. van Meteren Nederl. Geſchied fol.* 143 *en* 182.

ENTEUS, een reus van eene ongemeene grootte, de zoon van de Aarde, die zeſtig ellebogen hoog was. Hy woonde in de woeſtyne van Lybië, op eene plaats, daar verſcheide wegen uitkwamen. Hy pleegde vele geweldenaryen, dwingende de voorbygaanders met hem te worſtelen. Hy hadt diergelyk een voorval met Hercules, wederkerende uit den tuin der Heſperiden. Deze heldt tilde hem op in de lucht, en ſmoorde hem tuſſchen zyne armen, zynde gewaar geworden, dat deze reus telkens nieuwe krachten kreeg, wanneer hy hem ter aarde, zyne moeder, nederſloeg. Men zegt, dat Enteus de welluſt verbeeldt, en Hercules de reden, die de welluſt beteugelt. *Superata tellus ſidera donat*, zegt Boëtius; en de grootſte overwinning, die een menſch behalen kan, is de welluſten te temmen. Scipio liet het volgende vaars op zyne grafſtede ſnyden:

Maxima cunctarum victoria victa voluptas.

Dat is te zeggen: „ De grootſte aller overwinningen is de welluſt „ te overwinnen. *L'Abbé Danet.*

ENTHIQUITEN is de naam, dien men geeft aan de navolgers van Simon den toveraar in de eerſte eeuwe. Zy deden verfoeielyke offerhanden, en gebruikten daar toe zekere dingen, die de eerbaarheit verbiedt op het papier te ſtellen. *S. Epiphanius Hær.* 21. *Baronius A. C.* 35.

Men moet ſchryven *Entychiten*, en halen Theodoretus aan, *in Simon*, want S. Epiphanius maakt geen gewag van dien naam, en ſchryft de Simoniſten in het algemeen de gemelde offerhanden toe, de welke wel eer geheimeniſſen behoorden genoemt te worden, met des zelfs ſchryver. Zie *Hæreſ. XXI.* §. 4.

ENTHUSIASTEN, anders Geeſtdryvers, de naam der oude ſectariſſen, die de zelven waren als die genen, die Meſſaliten, en Euchiten genoemt zyn geweeſt. Men hadt hen dien naam gegeven, volgens het zeggen van Theodoretus, omdat zy van den duivel aangedreven zynde, meenden waarachtige ingevingen te hebben. Men geeft nog tegenwoordig den naam van Enthuſiaſten aan de Herdopers, aan de Quakers, of Bevers, en aan eenige andere dwaalgeeſten. De Enthuſiaſten, de Quakers, of de Bevers, zegt M. Stouppe, die geloven van eene Goddelyke inſtorting aangedaan te wezen, beweeren, dat de H. Schrift moet uitgelegt worden door de verlichtingen dezer Goddelyke ingeving, zonder de welke de Bybel niet meer dan een dood geſchrift is, en dat de zelve het ware, eenige, en volmaakte woordt Gods niet is. Zy houden ſtaande, dat hun geeſt veel eer dat woordt is, naar het welke men moet luiſteren en den zelven volgen, die geeſt, dien de menſch in zich zelf heeft, en die hem als tot leeraar verſtrekt om hem aan te wyzen al het gene men moet geloven. Zy blyven in hunne vergaderingen langen tydt ſtil zitten, zonder te ſpreken en zonder zich te roeren. Men hoort alleenlyk eenige zuchtingen, tot dat iemandt onder hen, gevoelende de dryving en de beweging des geeſts, opſtaat, en die dingen uitſpreekt, de welke de geeſt hem gebiedt te zeggen. De vrouwen zelf gevoelen de bewegingen van den geeſt, de welke hen zo wel als de mannen doen ſpreken in hunne vergaderingen. In hunne zamenhandelingen ſpreken zy menigmaal van hunne verrukkingen en openbaringen. Caſpar Swenkfeldt, een edelman uit Sileſië, is een van de eerſte hoofden dezer Geeſtdryvers geweeſt in den jare 1527. Hy hadt eene grote Godsdienſtigheit den uiterlyken ſchyn na, en die van zyn aanhang merkten hem aan als een tweeden Henoch aan. *Theodoretus Hiſtor. Eccleſiaſt.*

ENTIERES, (MARIA VAN) eene jonge juffer van Doornik, was in achting in de zeſtiende eeuwe wegens hare geleerdheit en Godsdienſtigheit. Zy gaf verſcheide verhandelingen in het licht, die tegenwoordig onbekend zyn, uitgezonderd een zendbrief tegen de Turken, de Joden en de Lutherſchen, enz. de welke gedrukt wierdt in den jare 1539. Zy heeft zich ook hevig tegen de opkomende Hervorming aangekant. *La Croix du Maine en la Bibl. Franc. Valerius Andreas Bibl. Belg.*

ENTINOPUS, een vermaard bouwmeeſter, geboortig van Kandië, was in achting in het begin der vyfde eeuwe. Het voordeel, het welk hy heeft gehad van mede gearbeid te hebben aan de grondlegging der ſtadt Venetië, heeft des zelfs naam beroemd gemaakt door ganſch Italië. Verſcheide hiſtorieſchryvers komen overeen, dat hy zich het eerſt ging nederzetten ter plaatſe, daar hedendaags de gemelde ſtadt gelegen is, en de oude ſchriften van Padua melden, dat, wanneer Radagiſus, koning der Gothen, in Italië viel in den jare 405, en de ſtroperyen en wreedheden dezer Barbaren de volkeren de vlucht deden nemen naar verſcheide plaatſen, zeker bouwkundige van Kandië, genaamt Entinopus, de eerſte was, die naar de moeraſſen week, naby de Adriatiſche zee; dat het huis, het welk hy daar timmerde, nog het eenigſte was, dat 'er gezien wierdt, wanneer eenige jaren daar na de inwoners van Padua naar het zelve moeras weken, daar Entinopus gevlucht was, en op die plaats in den jare 413 de vier en twintig huizen bouwden, de welke een begin van de ſtadt Venetië maakten. Het huis van Entinopus wierdt naderhandt in eene kerk verandert, toegewyd aan den naam van S. Jakob, en is nog in wezen, en gelegen in eene wyk van Venetië, genaamt *Rialto*, die voor de oudſte van de ſtadt gehouden wordt. *Sabellicus I Decad. lib. 1. Felibien vies des Architect.*

ENTRE-DEUX-MERS, het landſchap van *Entre-deux-mers*, dat is, *tuſſchen twee zeën*, is een klein landſchap van Vrankryk in Guienne, gelegen tuſſchen de Garonne en de Dordogne, twee rivieren, van haren zamenloop af tot aan Cadillak, die 'er de voornaamſte plaats van is. *Baudrand.*

ENTRE-DOURO-Y-MINHO, eene provincie van Portugal, aldus genaamt, om dat de zelve is gelegen tuſſchen de rivier de Duro, die 'er ten Zuiden voorby loopt, en die van Minho, de welke zy ten Noorden heeft. Zy heeft de zee van Portugal, of den Weſtelyken Oceaan, ten Weſten, en de provincie van Tras-Los-Montes ten Ooſten. Deze provincie is de volkrykſte, en de vermakelykſte van geheel Spanje. Binnen de tuſſchenwydte van achtien mylen lengte, en van twaalf mylen breedte telt men meer dan veertien honderd parochiën, meer dan honderd en dertig kloosters, zes zeehavens, en zeer goede ſteden, als Brague, Porto, Viana, Barcelos, Ponte de Lima, Caminha, enz. *Andreas Reſendius Ant. Luſit. Antonio de Portugal Deſcripçaon da Prov. Entre-Douro-Minho. Bernardinus de S. Antonio deſcript. Portug. Gaſpar Alvarez de Louſſada Deſc. d'Ent. Douro-e-Minho. Vaſconcellos, &c.*

ENTREROCHE, eene aanmerkelyke plaats in het Canton van Bern, naby la Sarraz. Terwyl men daar in den jare 1640 de aarde opgroef, om eene gemeene waterleiding te maken tuſſchen het meir van Geneve en dat van Iverdun, vondt men 'er dit opſchrift, aangehaalt door Plantin. *Deſcript de Suiſſe*:

IMP. CAES. TR. P. ÆLIO HADRIANO
AUG. P. M. TRIB. POT. COS. III. P. P.
AVENTICUM. M. P. XXXXI.

ENTRE-SAMBRE-ET-MEUSE, eene landſtreek der Nederlanden, beſloten tuſſchen de Sambre en de Maas, van den zamenvloedt dezer twee rivieren af tot aan de grenzen van Picardië en Champagne. De zelve vervat een gedeelte der graafſchappen van Henegouwen en van Namen, en een gedeelte van het landt van Luik. Men vindt 'er de ſteden van Charlemont, van Philippeville, van Mariënburg, van Chimay, van Avesnes, van Maubeuge, van Beaumont, van Thuin, van Walcourt, en van het Chatelet. De Franſchen hebben het grootſte gedeelte van dit landſchap in bezit. *Maty Dict.*

ENTREVAUX, van de Latynſche ſchryvers *Intervallium* genoemt, is eene ſtadt van Vrankryk in Provence, gelegen aan de rivier de Var, in de gebergtens, en op de grenzen van het graafſchap van Nice. Entrevaux is tegenwoordig de ſetel van het bisdom van Glandeves, het welk maar een vierendeel uurs van daar legt. Zie GLANDEVES.

ENUM. Zie EMUM.

ENWIERUM. Zie ENGWIERUM.

ENYALIUS, een godt der Sabynen, by hen en by de Romeinen *Quirinus* genaamt. Men weet niet wel, of het *Mars* of eenige andere godheit van gelyke macht was. Men danſte geheiligde balletten in des zelfs tempel. *L'Abbé Danet.*

S. EO-

S. EOBANUS, ook wel EUBAN genoemt, is de medehelper van S. Bonifacius, aartsbisschop van Utrecht, geweest in de bekeeringe der Vriezen, en heeft den zelven ook geselschap gehouden in zyne marteldoodt op den 5 Juny des jaars 754, of 755. Zyn ligchaam wierdt, nevens dat van eenen zyner medegesellen in het martelaarschap, Athalarius, volgens het zeggen der Bollandisten, eerst naar Fulda, en van daar wederom naar Erfurt overgevoert. Zie *Batavia sacra 1 Deel*, *bladz.* 200, 260, 264 *en* 403. *enz. edit. in* 8.

EOBANUS, (HELIUS) met den toenaam *Hessus*, dien hy van zyn vaderlandt aannam. Zyn vader was een bediende in het Neder-Hessische klooster Haina. De plaats, daar hy is geboren, weet men niet wel, doch in 't gemeen wordt Bekkendorf, een goedt, het gemelde klooster toebehorende, daar voor gehouden. Zyne moeder heeft hem op het veldt den 6 January des jaars 1488 ter wereldt gebragt. Hy hadt van zyne jeugt af lust tot de studiën, voornamentlyk tot de Latynsche dichtkunde; en hy vorderde met zyne jaren ongemeen in de vrye wetenschappen. Na dat hy te Erfurt op de hogeschole zich een tydlang hadt opgehouden, begon hy te reizen, en kwam in Pruissen by een prelaat, die hem tot zyn secretaris aannam, om hem met den tydt in bezendingen te gebruiken, ten welken einde hy Eobanus op zyne kosten naar Leipzig zondt, om aldaar de Rechtsgeleerdheit te leren. Maar deze studie behaagde hem niet, waarom hy zyne Rechtsgeleerde boeken verkocht, en naar Erfurt trok, daar hy trouwde, en de letterlyke wetenschappen onderwees, en zich daar by, op aanraden zyner vrienden, om zyn broodt te kunnen winnen, uitleide op de geneeskunde, welke hy zeer beminde, maar echter nooit heeft gepractiseert. Hy leefde zeer bekommerlyk te Erfurt, tot dat hy in het jaar 1526, op aanraden van Melanchthon, naar Neurenburg trok, alwaar hy wegens zyne geleerdheit in grote achting kwam. Van daar trok hy in het jaar 1533 wederom naar Erfurt, omdat zyne vrienden hem veel beloofden, of om dat hy liefst aldaar woonde. Hoewel nu in alles aan zyne verwachtinge niet voldaan wierdt, bleef hy echter nog vier jaren te Erfurt, waar op hem de landgraaf van Hessen naar Marburg beriep, om de jeugt in de goede letteren te onderwyzen. Deze vorst hadt zo veel achting voor Eobanus, dat hy hem dikwils by zich hadt, en met hem op het schaakbordt speelde. Hy verviel te Marburg in eene teëring, waar aan hy een geheel jaar lang kwynde, en in den beginne van October des jaars 1540 stierf. Kort voor zyne doodt zeide hy, dat hy naar zyn Heer wilde toegaan, het welk de omstanders verstonden van den landgrave; maar hy gaf kort daar na den geest. Hy liet zyne vrouw en kinderen byna niets na, omdat hy maar korten tydt te Marburg in dienst was geweest. Hy was een groot sterk man, op het oog als een soldaat, maar in der daadt was hy niet wild, doch een groot liefhebber van allerhande ligchaamsoeffeningen, als zwemmen, wedlopen, vechten, enz. daar by een sterk drinker. Voorts was hy een oprecht en openhertig man, en tot schertsen genegen. Hy volgde de lere van Luther, en was het meest gevordert in de Latynsche poëzy, zynde zyne overzetting der Psalmen het meest geacht. Tot zyn voornaam koos hy dien van *Helius*, het welk in het Grieksch *de zonne* betekent, dewyl Phebus of de zonne voor den godt der Poëten gehouden wordt, en hy op een zondag geboren was, te meer om dat by zyne geboorte het instrument van Phebus, de Lier, zich aan den hemel hadt vertoont, welke redenen hy zelf van deze naams-verandering pleeg te geven. *Joachim. Camerarius in vita Helii Eobani Hessi.*

EOLIE, eene provincie van Klein-Asië. Zie ÆOLIE.

EON, of EUDO, een Engelsch edelman, van wien men voorgeeft, dat hy, horende in de kerk de woorden zingen van het Apostolische geloof: *per eum, qui venturus est judicare vivos & mortuos*, dat is, *door hem, die komen zal om te oordeelen de levenden en de doden*, zich inbeeldde, dat hy die gene was, die ten dien einde zou komen. Men wil ook, dat hy een groten aanhang kreeg, die hem voor een propheet hielden, en dat hy dit door zyne toverkunst wist te weeg te brengen. De aartsbisschop van Rheims liet hem in verzekering nemen, en deedt hem in den jare 1148 by de kerkvergadering, welke paus Eugenius de III in deze plaats hieldt, verschynen. Doch men oordeelde uit zyne woorden, dat hy onzinnig was, en bragt hem dus wederom in de gevangenis, waar in hy kort daar na stierf. Hy hadt eenige aanhangers, die zich liever wilden laten verbranden dan hem verlaten. Zommigen zyn van gevoelen, omdat het gene, dat men van hem meldt, juist niet al te wel sluit, dat hy noch zo kwaad, noch zo waanwys niet is geweest, als men van hem schryft, en dat hem vele dingen van zyne vyanden valschelyk zyn te laste gelegt. *De Monte in appendice ad Sigebertum ad an. C.* 1148. *Otto Frisingensis lib. I. cap.* 55. *Wilhelmus Neubrigiensis lib.* I. *cap.* 19. *Genebrard. in Eugen. III. Sanderus heref.* 146. *Baron ann. C.* 1148. *Arnold Kerk-en Ketter-historie I. Deel*, 12. *b.*

EOS, de zoon van den reus Typhon. Zommige dichters zeggen, dat hy die gene is, die de stadt Paphos aangelegt heeft op het eilandt Cyprus; doch het gevoelen van anderen, die dit voordeel toevoegen aan Paphus, den zoon van Deukalion, wordt meest gevolgt. Zie ook AGAPENOR.

EOUS, de naam van een van de paarden van de zonne. *Ovidius Metamorph. II.* De Grieken geven dezen naam aan den Oosterschen Oceaan, die met zyne golven Sina, de Philippynsche eilanden en Japan bespoelt.

EPAGATHUS, een krygsbediende onder de regeering van Alexander Severus, ondersteunt zynde van eenige krygsbenden, vermoordde den vermaarden Rechtsgeleerde Ulpianus in den jare 226 na de geboorte van Christus. De keizer was ten hoogsten vertoornt over dezen aanslag; maar hy kon Epagathus niet laten straffen binnen Rome, uit vreze, dat het krygsvolk mogt opstaan. Om deze reden zondt hy Epagathus naar Egypten, om aldaar de landvoogdy waar te nemen, en korten tydt daar na geboodt hy hem naar Kandië te gaan, alwaar hy hem door zekere vertrouwelingen liet om hals brengen. *Dion. Le Sueur hist. de l'Eglis. & de l'Emp.*

EPAGRIS, een van de Cycladische eilanden, anders genaamt *Hydrussa* by Aristoteles, ter oorzake van den overvloedt van des zelfs wateren.

EPAINETUS, of EPÆNETUS, geboortig uit de provincie van Achaje in Asië, en leerling van den Apostel Paulus. Hy wordt de zeventiende gerekent van de twee en zeventig discipelen van Christus. *Romein.* XVI, 5. *Simon Dict. de la Bible.*

EPALUS, koning van een gedeelte van Griekenlandt, zynde uit zyn ryk gedreven, nam zyne toevlucht tot de bescherming van Hercules, die hem op den troon herstelde, en tegen zyne vyanden verdedigde, door welke vrome daadt deze vorst dusdanig geraakt wierdt, dat hy, om hem zyne erkentenis te betonen, hem altydt met zonderlinge achting en ontzag eerde, hem goddelyke eer bewees na des zelfs doodt, en Hilo, den oudsten zoon van Hercules, tot zynen zone aannam, om de kroon te laten in het geslacht van dien heldt, door wiens onderstandt hy de zelve hadt wedergekregen. *Strabo lib. IX.* Men dient hier twee dingen in aanmerking te nemen: eerstelyk, dat de gemelde koning *Epalus* genaamt, en koning der Doriten was van Tetrapolis, het welk ten Noorden van Etolië lag. Ten tweede, dat de zoon van Hercules *Hyllus* genoemt wierdt. Zie *Strabo bladz.* 294 *van den druk van Geneve.*

EPAMINONDAS, een vermaard Thebaansch veldheer, was de zoon van Polymnus, die hem met zonderlinge zorgvuldigheit liet optrekken. Hy beantwoordde door zyn goed gedrag en voortgang deze opvoeding zo wel naar wensch, dat hy de zangkunst geleert hebbende, nevens de handeling van allerlei speeltuigen, ook zeer ervaren wierdt in de Philosophie, onder de bestiering van Lysis, zynen meester, een Pythagorisch Philosooph, die leefde in de XCVIII Olympiade, in den jare van Rome 366. Men verzekert, dat hy zich in den ouderdom van veertien of vyftien jaren in de worstelkunst oeffende, en wonderbare blyken van deugt gaf, en voornamentlyk van matigheit, waar van Plutarchus eenige voorbeelden aanhaalt. Deze schryver spreekt insgelyks van zeker dispuit, het welk Epaminondas hadt met den Philosooph Theanor, ten voordeele van de armoede tegen de rykdommen. Zedert dien tydt droeg hy de wapenen tot voordeel der Lacedemoniërs, bondgenoten der Thebanen; en hebbende in deze gelegenheit eene zeldzame kloekmoedigheit betoont, met Pelopides, die zeven of acht wonden hadt ontfangen, by te springen, wierdt 'er tusschen hen beide zulk eene trouwe vriendschap opgerecht, dat de zelve nooit dan door de doodt eindigde. Door zynen goeden raadt verloste de laatste de stadt Thebe van de dwingelandy der Lacedemoniërs, de welke daar onverdragelyke geweldenaryen pleegde, meester zynde van het slot, genaamt Cadmea. Hier uit ontstondt het begin van den oorlog tusschen deze twee volkeren. Epaminondas wierdt tot opperkrygsoverste des Thebaanschen legers aangestelt, en won in de CII Olympiade, in den jare van Rome 383, den vermaarden veldslag van Leuctra in Beotië, hoewel hy weinig krygsvolk hadt, in vergelyking van de Lacedemonische krygsmackt, de welke in dit gevecht hun vertrouwen en hun beste manschap verloren, als mede den koning Cleombrotus, zeer geacht om zyne dapperheit. Na dit voordeel viel hy in Laconië tot digt by Sparta, liep het gansche vyandlyk landt af, en liet de stadt Messena, eertyds verwoest door de Lacedemoniërs, herbouwen en bevolken. De Thebanen hadden eene wet gemaakt, by welke het op halsstraffe verboden was over den bepaalden tydt te gebieden. Epaminondas, oordeelende, dat de zelve opgerecht was tot behoudenis der Republyk, en hierom niet willende, dat zy tot ondergang des vaderlands zou verstrekken, ging voort met het gezag van het oppergebiedt aan zich te houden gedurende den tydt van vier maanden langer dan hy door het volk was aangestelt. Des zelfs benyders maakten deswegen in de algemeene vergadering grote opschudding, en deden al wat zy konden om hem te benadeelen: doch alle hunne pogingen waren veel te krachteloos om hem den moedt te doen verliezen. Hy verscheen vrymoedig voor de rechtbank, en liet de rechters toe hem ter doodt te veroordeelen, onder deze voorwaarde, dat zy in het vonnis zouden uitdrukken, dat zy hem om gene andere reden deden sterven dan om dat hy zyn vaderlandt hadt gered van een schandelyke slaverny, en den hoogmoedt der vyanden, die over hen heerschten, hadt vernedert. Dit verstandig antwoordt maakte zyne tegenstrevers beschaamd; echter bragten de zelve zo veel te wege, dat het oppergebiedt des legers aan een ander gegeven wierdt. Hy nam dienst onder dezen nieuwen krygsoverste als gemeen soldaat, vocht met zulk eene kloekmoedigheit, en bragt de vluchtende krygsbenden met zulk eene omzichtigheit weder te zamen, dat de Thebanen, beschaamd zynde over het gene zy ten zynen opzichten gedaan hadden, hem het volstrekte gezag overlieten, om den oorlog in Thessalië te voeren, alwaar zyne wapenen telkens zegenryk geweest zyn. Middelerwyl de Eleïten en die van Mantinea tegen elkander in oorlog geraakt zynde, namen de Thebanen de party van de eersten op, en de Lacedemoniërs, met die van Athene, ondersteunden de anderen. Epaminondas, die het leger geboodt naby Mantinea, kondschap hebbende, dat de vyanden naderden, was van voornemen de stadt Sparta te gaan verrasschen; doch zyn opzet wierdt ontdekt, en zyne onderneming mislukte. Hy wierdt insgelyks van voor de stadt Mantinea verjaagt: doch zynde een weinig achter uit gedeinst, leverde hy slag, en behaalde eene volkome overwinning over de vyandlyke krygsmacht in den

den jare van Rome 391. Echter was deze overwinning oorzaak van zyne doodt, zynde in het gevecht dodelyk gewond met een werpſpies, wiens yzer in de wondt was blyven ſteken. Hy wierdt buiten het ſlagveldt gebragt, en hebbende gehoort, dat men dit yzer, zonder hem het leven te benemen, niet kon uittrekken, beſloot hy niet eer toe te laten, dat men dit uittrok, dan hy zou vernomen hebben, dat zyn krygsvolk de overhandt hadt; en in der daadt van deze tyding verzekert zynde zeide hy, *ik heb lange genoeg geleeft, dewyl ik ſterve zonder te zyn overwonnen geweeſt*; en trok ter zelver tydt het yzer met zyn eigen handt uit de wondt, en gaf den geeſt. Hy was nooit getrouwt geweeſt, en hebbende, terwyl hy zieltoogde, een van zyne vrienden zich horen beklagen, dat hy geen nazaatſchap overliet, zeide hy, kerende zich naar hem toe: *Gy vergiſt u, ik laat tweedochters na, de overwinning van Leuctra en die van Mantinea. Xenophon lib. VI & VII Hiſt. Græc. Plutarchus & Cornelius Nepos in ejus vita. Diodorus lib.* XV. *Polybius l. I.*

EPAPHRAS, geboortig van Coloſſus, een medegezel van Paulus in het bedienaarſchap van het Euangelium. Hy beyverde met een onvermoeiden vlyt de zaligheit der Coloſſenzen, welker eerſte biſſchop hy, naar het gevoelen van eenige ſchryvers, is geweeſt. Hy ging van hunnent wegen naar Rome, om den Apoſtel Paulus te bezoeken en te vertrooſten in zyne gevangenis. Het Roomſche Martelaarsboek, dat des zelfs feeſtdag viert op den negenden van Julius, bericht, dat hy door den zelven Apoſtel tot biſſchop van het eilandt en van de ſtadt Rhodus wierdt aangeſtelt, alwaar hy het martelaarſchap onderging, ſtrydende kloekmoediglyk voor de beſcherming der waarheit. *Coloſſ. I*, 7. Daar zyn ſchryvers, die menen, dat hy te Rome zynde door Paulus biſſchop van Rhodus gewyd wierdt, en dat hy zich aldaar na zyne te rug komſt opgehouden hebbende, zyn leven door het martelaarſchap eindigde. *Simon Dictionaire de la Bible.*

EPAPHRODITUS, geboren te Philippi, in Macedonië, de Apoſtel zyner landgenoten, of, gelyk Paulus hem noemt, de kruisgezant, want zo kan men het woordt *Apoſtolos* in zynen eigentlyken zin nemen, om dat hy van de Philippenzen gezonden wierdt aan den H. Apoſtel Paulus, die te Rome in de boeien was, met eenig geldt om hem te verkwikken, en zelf in eigen perſoon ten dienſte te ſtaan. Hy deedt zulks zeer gewillig, en ſtelde zich bloot voor grote gevaren, die hem eene zware ziekte toebragten, en noodzaakten langen tydt te Rome te blyven. In het volgende jaar, of het 62 van J. C. haaſtte hy zich om weder naar Philippi te keren, om dat hy gehoort hadde, dat de Philippenzen op de tyding van zyne ziekte zeer bedroeft waren geweeſt. De H. Apoſtel Paulus gaf hem een brief mede voor de Philippenzen, in welken alle de verhaalde omſtandigheden gevonden worden. *Philipp. II*, 25. *IV.* 18.

EPAPHRODITUS, vrygelaten en geheimſchryver van den keizer Nero, wierdt door Domitianus ter doodt veroordeelt, om dat hy zyn meeſter geholpen hadt in zich zelf om te brengen. *Suetonius in Neron. c.* 49. *& in Domitian. c.* 14.

EPAPHRODITUS, een taalkundige, geboortig van Cheronea, hadt een boekzaal van dertig duizend boeken verzamelt. *Suidas. Scholiaſtes Ariſtophanis.*

EPAPHUS, een Griekſch geſchiedſchryver, ſchreef eene geſchiedenis van den tempel van Ephezen, met een verhaal van des zelfs eerſte grondlegging, en van al wat 'er merkwaardig in te zien was. *Voſſius de hiſt. Græc. l. III.*

EPAPHUS, volgens het zeggen der dichteren de zoon van Jupiter en van eene Nymphe, heeft in Egypten geregeert, en de ſtadt Memphis gebouwt. Herodotus merkt aan, dat Epaphus de zelve is, die anders van de Grieken *Apis* genoemt wordt, en dat in het Griekſch het woordt Epaphus *Apis* betekent. *Herodot. in Euterp. & Thal. Euſeb. in Chron. Ovid. l. I. Metamorph.*

EPAUNA, EPAUNUM, of EPONE, eene ſtadt of Parochië van het oude koninkryk van Burgundië: want de ſchryvers ſpreken met zeer weinige zekerheit van de plaats, daar de zelve geſtaan heeft; en zy is niet aanmerkelyk dan door de kerkvergadering, die daar gehouden wierdt. Namentlyk Sigismund, koning van Burgundië, hebbende de dwaling der Arianen afgezworen, wendde alle bedenkelyke zorgvuldigheit aan om de ſchade, die de zelve in zyn koninkryk veroorzaakt hadt, te herſtellen. De kardinaal Baronius zegt, dat hy tot dien einde een Synode hieldt in den jare 509; doch hy vergiſt zich in deze jaarrekening, en men twyffelt niet meer, of het was in den jare 517. Alcimus Avitus, aartsbiſſchop van Wenen, ſchreef een brief tot des zelfs beroeping, en zy wierdt beſtemt tegen de maandt van September. Deze kerkvoogdt bekleedde daar het voorzitterſchap; en de aanzienelykſte onder de vergaderden waren Apollinaris van Valence, des zelfs broeder, Viventiolus van Lion, Claudius van Vaiſon, Gregorius van Langres, en verſcheide anderen, ten getale van vier en twintig, die alle genoemt worden onder aan den voet der acten, die 'er van overgebleven zyn. Zy maakten veertig kanons om de kerkelyke tucht op een goeden voet te brengen. De derde kanon verbiedt die genen te wyden, die openbare boetvaardigheit gepleegt hadden. De vierde verbiedt de kerkelyken ter jagt te mogen gaan. De elfde beneemt hen de macht van de wereldlyken in rechten te betrekken, zonder toeſtemming van hunnen biſſchop. De twintigſte verbiedt hen insgelyks by avondt of na den middag vrouwen te bezoeken: enz. *Baronius A. C.* 509. *Collectio Regia Concil. Tom. VIII* en *X. Bini Tom. II. Conc. Sirmond. in Ennod. l. I, ep.* 13.

Men heeft hier voren aangemerkt, dat de geleerden de rechte plaats van Epauna nog niet hebben kunnen ontdekken, daar de kerkvergadering, van welke gemeld is, gehouden wierdt, en die by de Latynen *Concilium Epaunenſe, Eponenſe, Epaonenſe, Ponnenſe* en *Pounenſe* genoemt wordt. Echter is men het eens, dat de zelve gehouden is geweeſt in het koninkryk van Burgundië, en in het bisdom van Vienne; het welk de brief van Alcimus ſchynt te verſtaan te geven. Eenigen zyn van gevoelen geweeſt, dat de naam van deze ſtadt is *Pamiers* in Languedok, en lezen *Apamienſe*; anderen menen, dat het *Madura* is, op de rivier de Doux, om dat de zelve in de oude landbeſchryving *Epamanduorum* of *Epamantadurum civitas* genoemt wordt; anderen, dat het *Peſme* is, gelegen in het graafſchap van Burgundië; anderen, dat het *Beaune* is, by de Latynen *Belna* genaamt; anderen, dat het *Beaume* (*Balma*) is; en anderen hebben ſtaande gehouden, dat het *Tarentaiſe* is. Eenige anderen beweeren, dat het is *Jenne* aan de Rhône, *Tonon, S. Mauritz* in Cablais, of *Nion*, en men vindt 'er, die den naam van de ſtadt *Epauna* daar van afleiden, om dat de godin *Epona*, die zorg voor de paarden hadt, aldaar wierdt aangebeden. Nicolaas Chorier is van gevoelen, dat dit Concilie te *Ponas*, eene parochie vier mylen van Vienne gelegen, is gehouden, en hy ſtelt dit gevoelen zo vaſt, dat men des zelfs bewysredenen kwalyk kan tegenſpreken, zynde gegrond op de omſtandigheden des tyds en der plaatſe, en op den brief, geſchreven tot beroeping van de kerkvergadering. *Labbe Diſſert. Philo de conc. Epaun. Chiflet Diſſert. de loco legit. conc. Epaun. Columbi de Epiſ. Valent. p.* 29. *edit.* 1. *Chorier Hiſt. de Dauph. Tom. I. lib. IX*, *ſect.* 11. *pag.* 582. *&c. Papyrius Maſſon.*

EPEI, zekere volkeren aan de Weſtkuſt van Peloponneſus, die hunnen naam van *Epeus*, zone van Endymion, hadden, en in het landſchap, naderhandt Elis genoemt, woonden. Zommigen willen, dat zy in vervolg van tydt *Elei* van *Eleus*, neef van Endymion, genoemt wierden; doch anderen ſpreken dit tegen. *Plinius lib. IV. cap.* 5. *Steph. Strabo l. IX.*

EPERIES, of EPPERIES, in het Latyn *Epereſſinum*, *Eperieſſium*, is de vierde koninklyke vryſtadt in Opper-Hungarië, aan de rivier Toriſſa, of Taroza, in het Saroſer Komitaat, 6 mylen van Caſchau gelegen, en heeft haren naam van de vele veroveringen, die in de Hungariſche tale *Eper* heten. Zy is eene ſchone, zuivere en tamelyk vaſte ſtadt, die in 't jaar 1394 met muren wierdt omtrokken. Ze dryft groten handel, inzonderheit naar Duitſchlandt en Polen, en is wegens hare zoutputten beroemd, waar in men nevens andere edelgeſteentens opalen vindt. De zuurbronnen zyn 'er zeer aangenaam, en het water is zeer gezond om te drinken. In 't jaar 1604 veroverde Botskay deze ſtadt, maar de keizerlyke generaal George Baſta nam ze hem kort daar na wederom af. Naderhandt is ze in de onluſten met Bethlen, Ragotzy, en meeſt in die met Tockely, dikwils ingenomen. *Cromer. Hiſt. Polon. l. XXI. Zeilerus in Collectan. P. I. c.* 5. *p.* 252. *ſeq. & in nova deſcript. Hungar. pag.* 99. *ſeq. Kreckwitz beſchr. van Hung. pag.* 1157.

EPERNAY. Zie ESPERNAY.

EPEUS, die, naar het zeggen van zommige ſchryvers, van Endymion is voortgekomen, was, volgens Plinius, de uitvinder van dat ſoort van rammen, de welke de ouden plagten te gebruiken om de ſteden te beſtormen, en de muren en poorten op te rammen. Men zegt ook, dat hy het paardt van Troja maakte, en naderhandt de ſtadt Metapontus bouwde. Juſtinus ſpreekt van hem in dezer voegen: „ De Metapontynen tonen „ insgelyks in den tempel van Minerva het yzere gereedſchap, met „ het welke hun ſtichter Epeus het paardt van Troja timmerde. *Juſtinus lib.* XX, *cap.* 2. *Plinius lib. VII*, 56.

EPHA, de eerſte zoon van Madian, den zoon van den aartsvader Abraham, en van Kethura. *I. Kronyk. I.* 33.

EPHA, een bywyf van Kaleb, den zone van Jephunne, uit het geſlacht van Juda. *I Kronyk. II.* 46.

EPHA, eene provincie van Arabië, van waar de dromedariſſen kwamen. *Jezai LX.* 6.

EPHEBI wierden te Athene en in Griekenlandt de jongelingen van 16 jaren genoemt, die men onder de *Ephebi* aantekende, en hen het haair afſchoor. De dag, wanneer dit geſchiedde, heette *Ephebia*. Op dien dag vermaakten zy zich, goten wyn uit ter eere van Hercules, en dronken voorts met malkander. Zy mogten binnen een jaar niet vertrekken, (want zo lang duurde de benoeming van een *Ephebus*) maar moeſten zich op die plaats, die *Ephebeum* wierdt genoemt, in allerlei wetenſchappen en ligchaamsoeffeningen laten onderrechten. *Meurſius Græc. fer. Faſoldus de feſt. Græc. Mercurialis art. Gymn. Pitiſcus.*

EPHEMERIDES, zeker boek, het welk behelſt al het gene op ieder dag voorvalt. Dit woordt wordt gemeenlyk gezegt van de aſtronomiſche tafelen, in welke dag voor dag verbeeld worden de loop, de ſtandt, en de geſteldheit der planeten en andere ſterren. Het Griekſche woordt Ἐφημερίδες is gevormt van ἐπὶ, *door*, en van Ἡμέρα, *dag*.

EPHER, de zoon van Midjan, broeder van Epha, en kleinzoon van den aartsvader Abraham en van Kethura. *I Kronyk. I.* 33.

EPHESIA was een feeſt ter eere van Diana te Ephezen, 't welk inzonderheit de mansperſonen vierden, wanneer zy zich dol en vol zopen, en den ganſchen nacht op de markt omliepen, omtrent als de ligte kermisgaſten in Hollandt. *Caſtellanus de feſt. Græc. Meurſius Græc. fer.*

EPHEZEN, eene ſtadt van Iönië in Klein-Aſië, volgens zommigen tegenwoordig *Figena* genaamt, was voortyds, gelyk Juſtinus en Plinius getuigen, de beroemdſte koopſtadt van ganſch Klein-Aſië, allereerſt van de Amazonen in eene vlakte gebouwt, maar daar na van Lyſimachus naar de plaatſe, daar ze nu ſtaat, overgebragt, en naar den naam van zyne vrouwe Arſinoë genaamt. Maar toen deze dood was, kreeg zy wederom haren ouden naam *Epheſus*, of *Ephezen*. Vooral is ze beroemd door den tempel van Diana, die mede onder 's werelds wonderen wordt gerekent; want men

men heeft 'er 220 jaren aan gebouwt, voor dat hy volkomen tot ſtandt was gebragt, niettegenſtaande geheel Klein-Aſië de onkoſten tot den opbouw heeft moeten opbrengen. Des zelfs deuren waren van cypreſſen hout, wel gepolyſt, het welk een groten glanſch van zich gaf. De trappen, waar by men kon opgaan naar het bovenſte gedeelte van den tempel, waren van hout van wynſtokken gemaakt, uit Cyprus overgevoert, als Plinius verzekert. Het beeldt van de godinne Diana was van cederen hout, als Vitruvius meldt, maar volgens Xenophon van goudt, of ook, volgens zommigen, van yvoor. Deze prachtige tempel, vol van heerlyke ſtandbeelden en ſchilderyen, aan welke de voortreffelykſte kunſtenaars hebben gearbeid, verbrandde eerſt in 't jaar voor Chriſtus 400, op den zelven dag, toen Socrates met vergift was om het leven gebragt, en voor de tweede maal in 't jaar voor Chriſtus, 356 in den zelven nacht, toen Alexander de Grote wierdt geboren. Naderhandt wierdt deze tempel wederom opgebouwt, en Alexander de Grote beloofde die van Ephezen niet alleen het geen zy daar toe van noden hadden, maar ook om den tempel wederom zo prachtig te maken als hy te voren geweeſt was; doch onder voorwaarde, dat zy zynen naam in het opſchrift van den tempel zouden ſtellen, het welk zy weigerden te doen. De Turken noemen deze ſtadt *Ajaſalouc*, en de provincie, daar ze in legt, *Sarchan*. Tegenwoordig is deze ſtadt op verre na niet in zulk een aanzien, doch zo dat men 'er de overblyfſelen ziet van hare oude heerlykheit, als grote puinhopen van marmerſteen, vele omver gevallene pilaren en verbrokene ſtatuën, die onder malkander leggen, en daar by is het een merkelyke ſchade voor deze ſtadt geweeſt, dat ze onder de regeering van Nero en Gallienus dikwils berooft en uitgeplundert wierdt. De veſting, welke op eene hoogte legt, hebben de Griekſche keizers gebouwt. Men ziet op den groten weg waterleidingen, de welke eertyds het water in de ſtadt bragten, en daar zyn nog eenige bogen van in ſtaat gebleven, van welke 'er eenige vyf mylen van Ephezen af ſtaan, het welk een teken was, dat het water zeer verre van daar moeſt gehaalt worden. Daar wordt eene grot onder eene ſteenrots getoont, de welke gehouden wordt voor die van de zeven ſlapers, de welke ontvluchtende de vervolging van den keizer Dioclétianus in de zelve in ſlaap geraakten, en niet eer dan na verloop van twee honderd jaren ontwaakten, menende, toen zy wakker wierden, niet langer dan eenen nacht geſlapen te hebben. De eerſte Chriſtenen hadden 'er eene kerk van gemaakt, en de ſteenrots is van voren in een halfrondt uitgehouwen, het welk tot een portaal verſtrekte. Daar is geen menſch meer binnen Ephezen, die bekwaam is de zendbrieven te verſtaan, die Paulus eertyds aan die van Ephezen heeft geſchreven, om dat het oude Griekſch hen eene onbekende taal is. Men vindt 'er niet een Chriſten; en hunne voornaamſte kerk, toegewyd aan S. Jan, is in eene Turkſche mosquee verandert, zedert dat de Turken zich meeſter van het landt gemaakt hebben. Daar ſtaan in de gemelde mosquee vier grote kolommen van den koſtelykſten Egyptiſchen marmer, en niet van gegoten ſteen, gelyk eenige reizigers verzekeren. Verſcheide ſchryvers ſtaan halsſterrig op dat ſlag van ingebeelden ſteen, even als of de ſteenputten gene grote aders genoeg hadden om 'er diergelyke kolommen van een enkeld ſtuk uit te halen, en die van Lyons houden ſtaande, dat de vier kolommen van de kerke van Ainai gemaakt zyn van die gegote ſtenen. Daar was te Geneve een kruis, uittermaten hoog, op den top van den voorgevel van de S. Pieterskerke, het welk men zeide van deze mengelſtoffe gemaakt te wezen, en naderhandt onder de voet gehaalt is; doch die genen, die de ſtukken van dit kruis met aandacht bezien hebben, beweeren, dat het zelve gemaakt was van kleine ronde ſteentjes, ingezet in een zeer ſterk cement, gegoten in een form, het welk naderhandt een ligchaam wordt, zo hard, als of het een enkelde ſteen was. In der daadt het is zeker, dat het cement, het welk de ouden plagten te gebruiken, uittermaten hard was, het welk genoegzaam blykt uit de aloude puinhopen en geſlechte ſterkten, de welke byna noch door yzer, noch door vuur kunnen vermorzelt worden. S. Paulus heeft te Ephezen twee malen het Euangelium gepredikt, en 'er zich 3 jaren opgehouden, ook een zendbrief van Rome aan deze gemeente geſchreven. Men geeft voor, dat ook de Euangeliſt Johannes met de jongvrouw Maria alhier is gekomen, waarom in de volgende tyden de biſſchoppen van deze plaats zich des zelfs navolgers te zyn beroemden, en hebben altydt geoordeelt, dat het nadeelig was ten opzichte van hun gezag, wanneer zy omtrent het Paaſchfeeſt de Roomſche kerke iets zouden komen toe te geven. *Strabo lib.* XIV. *Pauſan. lib.* IV. *Pomp. Mela lib.* I. *Plinius lib.* XXXVI. *cap.* 14. *Solin. cap.* 53. *Spon en Tourneforts Reizen.*

Algemeene kerkvergadering van Ephezen.

Deze kerkvergadering, die de derde algemeene is, wierdt gehouden in den jare 431 tegen de kettery van Neſtorius, patriarch van Conſtantinopel. Deze kerkvoogdt, berovende de H. Maagdt van den tytel van moeder Gods, beweerde, om zyne dwaling te beveſtigen, dat men in Chriſtus twee zelfſtandigheden of perſonen moeſt aanmerken, gelykerwyze hy twee naturen hadt; en dat 'er twee zonen en twee Chriſtuſſen waren; de een Godt, die Godt tot Vader hadt, en de ander menſch, die Maria tot moeder hadt; het welk de reden was, dat men haar niet moeſt noemen *Theotócon*, moeder van Godt; maar *Chriſtotócon*, moeder van Chriſtus. Het gerucht zyner dwalingen zich uitbreidende in het Ooſten, kantten de andere Chriſtenen zich tegen hem aan, en voornamentlyk S. Cyrillus van Alexandrië, die 'er den paus Celeſtinus van verwittigde, en ſchreef tegen dezen aartsketter. Deze laatſte ſtelde een brief op aan den paus, die in deze geſteldheit van zaken een Synode binnen Rome vergaderde, in het welke met eenparigheit van ſtemmen de Neſtoriaanſche dwalingen wierden veroordeelt, te gelyk met Neſtorius, indien hy binnen den tydt van tien dagen na de bekendmaking van dit vonnis zyne dwalingen niet herriep. Middelerwyl ſchreef Celeſtinus hem een brief tot antwoordt, welken hy zondt aan S. Cyrillus, met bevel van dit antwoordt aan Neſtorius te laten toekomen, gevende hem ten dien einde het gezag over zynen ſtoel over. S. Cyrillus, hebbende de brieven van Celeſtinus ontfangen, hieldt een Synode binnen Alexandrië, van waar men eenige biſſchoppen afvaardigde aan Neſtorius. Zy waren voorzien met een Synodalen zendbrief, aan hem geſchreven, en zy voegden daar twaalf artykelen by, de welke zy wilden dat Neſtorius zou ondertekenen. Doch hy ſpotte daar mede, en ſloeg 'er weinig acht op: De keizer Theodoſius, oordeelende, dat het geſchil, door het welke de kerk ontruſt wierdt, niet kon afgedaan worden dan in eene algemeene kerkvergadering, beſtemde de zelve om gehouden te worden binnen de ſtadt Ephezen op Pinxterdag des jaars 431. S. Cyrillus bekleedde daar het voorzitterſchap, en bevondt zich aan het hoofdt van twee honderd kerkvoogden, de welke deze Kerkvergadering uitmaakten. S. Auguſtinus wierdt door brieven des keizers genodigt om het gemelde Concilie by te wonen, doch de brengers der zelven vonden hem dood. Dit Concilie wierdt geoopent op den 21 dag van de maandt Junius, en eindigde na zeven zittingen. In de tweede wierdt Neſtorius van alle kerkelyke waardigheden en bedieningen afgezet, en des zelfs dwalingen gedoemt. Het gemeene volk, het welk tot 's avonds toe gewacht hadt aan de zo genoemde kerkdeur van Maria, daar het Concilie gehouden wierdt, vernomen hebbende, dat Neſtorius afgezet was, bedreef 'er eene ongelooffelyke vreugdt over, geleidde de kerkvoogden weder naar huis met brandende toortſen, en vervulde den ganſchen weg met allerlei reukwerken. In de zesde zitting wierden op nieuw de dwalingen van Pelagius, en meer andere ketteren gedoemt. Maximianus, een man van uitmuntende Godsdienſtigheit, wierdt geſtelt in de plaats van Neſtorius. Zie de beſluiten dezer kerkvergadering in het II Deel van de verzameling der Conciliën. *S. Cyrillus in ep. ad Theod. &c. Socrates lib. VII, cap.* 33 *&c. Baronius A. C.* 430, 431. Wegens die genen, die het voorzitterſchap bekleed hebben in de kerkvergaderingen van Ephezen zie de brieven van *Johan. de Launoy P. VIII. let.* 2.

Andere Kerkvergaderingen gehouden binnen Ephezen.

Alvorens dit algemeen Concilie van Ephezen gehouden wierdt hadden de biſſchoppen dezer ſtadt daar eenige byzondere Synoden vergadert. Het eerſte wierdt gehouden door Polycrates omtrent den jare 198, ter oorzake der viering van het Paaſchfeeſt. In het zelve wierdt beſloten, dat men, volgens de oude gewoonte van Aſië, het zelve zou vieren op den veertienden dag van de nieuwe maan, waar van men aan paus Victor kennis gaf, die toen ter tydt de kerk beſtierde, en die, oordeelende het dekreet der Aſiatiſche kerkvoogden ſtrydig te wezen tegen de Apoſtoliſche overlevering, hen een brief tot antwoordt ſchreef, en hen afſcheidde van de gemeenſchap zyner kerke. *Euſebius lib.* V. *Hiſt. cap.* 23, 24, *A. C.* 198.

S. Chryſoſtomus hieldt daar een Synode van negen en zeventig biſſchoppen omtrent den jare 400, om de zaken van Aſië te regelen. Heraclidus wierdt geſtelt in de plaats van den prelaat dezer kerke, die over eenigen tydt geſtorven was, zynde te Conſtantinopel beſchuldigt geweeſt door Euſebius. Daar wierden insgelyks zes biſſchoppen, alle overtuigt van ſimonie, afgezet. *Palladius Dial. de Vita S. Chryſoſt. Socrates lib.* VI, *cap.* 10. *Sozomenus l.* VIII, *c.* 6.

In den jare 449 vergaderde Dioſcorus, patriarch van Alexandrië, een Synode binnen Ephezen, in het welke de dwalingen van Eutyches wierden goed gekeurt, de afgezanten van S. Leo afgewezen, en Flavianus, na dat hy afgezet was van het biſſchopsampt van Conſtantinopel, zo ongenadiglyk wierdt geſlagen, dat hy het drie dagen daar na beſtierf. *Nicephorus lib.* XIV. *Liberatus cap.* 12. *Evagrius lib. I, cap.* 10. *De Acten van het Concilie van Chalcedonië, Act.* 1, 3, 4. *Baronius A. C.* 449.

EPHIALTUS, de zoon van Neptunus, een reus van eene zeldzame kracht en grootte, beoorloogde de goden, en wierdt door Jupiter met den blixem in den afgrondt der helle nedergeworpen.

EPHIALTUS, een Atheniënzer, was een ſtout en dapper man, die in den veldſlag van Halicarnaſſus tegen Alexander ſneuvelde. *Diodorus lib.* XVII.

EPHIALTUS, van Trachina, die Xerxes een weg aantoonde, langs welken hy twintig duizend man liet doortrekken. *Polyænus lib.* VII.

EPHIDRIADES wierden de Nymphen der bronnen door de Heidenſche dichters genoemt. *Hiſt. de Dieux p.* 13.

EPHIPPUS, een dichter van Athene, meermalen aangehaalt by *Athenæus*; maar van wiens werken niets overgebleven is. Zie *Joh. Meurſius Bibliotheca Attica.*

EPHLA was de zoon van Zabad, en de vader van Obed, van het geſlacht van Juda. I *Kronyk.* II, 37.

EPHOD, de vader van Hanniël, van het geſlacht van Manaſſe. *Num.* XXXIV, 23.

EPHOD, gewaadt van den hogepriester der Joden. Dit woordt komt voort van het Hebreeuſche wortelwoordt *Aphad*, het welk *binden*, *vaſtmaken* en *omgorden* betekent. Dit gewaadt was gemaakt van twee ſtroken, de welke over de ſchouderen nederhongen, en zamengevoegt of toegeknoopt wierden omtrent het middelyf,

dellyf, daar zy tot een gordel verstrekten. Het zelve bestondt uit gout, hemelsblaauw, purper, karmozyn, en heel fyn linnen. Op de schouderen van den Ephod, of liever aan des zelfs oppereinde, daar hy op de schouderen kwam, waren twee kostelyke gesteenten, in welke de namen van de twaalf stammen Israëls gesneden waren. Ter plaatse, daar de Ephod kruiste, op de borst des Hogepriesters, was een vierkant borst-sieraadt, met twaalf kostelyke stenen bezet, waar in de twaalf stammen Israëls gegraveert stonden, op elkeen steen een naam. Eindelyk schoot de Ephod op den rug wederom, en sloot den rok. Op deze wyze beschryft Mozes den Ephod des hogepriesters. Echter beweeren de meeste schryvers, dat de Ephod een soort van een tabbaardt was. Zie hier, hoe Josephus den zelven verbeeldt. Het was, zegt hy, een gewaadt met mouwen, en hadt de gedaante van een korten tabbaardt. Het was geweven en geverft met verscheide kleuren, zynde met gout vermengt, en liet op de borst een opening van vier duimen in het vierkant, het welk door den borstlap bedekt wierdt. Twee sardonixstenen, in het gout gezet, en op beide de schouderen vastgehecht, verstrekten tot haken om den Ephod te sluiten. De namen van de twaalf zonen van Jakob waren op de gemelde sardonixstenen gesneden in de Hebreeusche tale. Te weten, op dien van de regter schouder, de namen van de zes oudsten; en op dien van de linker schouder die van de zes jonger. Philo vergelykt dit gewaadt by een harnas, en Hieronymus zegt ook, dat het een soort van een tabbaardt was. De Ephod was de byzondere dragt van den hogepriester: echter vindt men, dat de priesters en de Leviten ook een linnen Ephod droegen; en zelfs David en Gideon trokken 'er een aan in buitengewone plegtigheden. Jezaia getuigt, dat de valsche goden, welke de Israëliten dienden, insgelyks een Ephod aan hadden. *Exod.* XXV, XXVIII, *en* XXIX. *Levitic.* VIII. *Het boek der Rechter.* VIII *en* XVII. *Het I boek der Koning.* XII *en* XXII. *Het II boek der Koning.* VI, *vs.* 14. *Josephus Oudhed. II boek*, 8 *kap. Philo lib. III. de vita Mosis. Hieronymus ad Fabiolam & ad Marcellam. Calmet over het* XXV. *hoofdst. van Exodus.*

EPHORI, zekere magistraat te Lacedemonië, die uit vyf personen bestondt, en van Lycurgus, of, naar zommigen, van Chilon, of ook allereerst van den koning Theopompus was aangestelt. Hun werk was, om de macht der koningen binnen zekere palen te doen blyven, dat zich de zelve gene volstrekte opperheerschappy aanmatigden. Dewyl zy meest uit het volk wierden verkoren, droegen zy ook zorge voor de vryheit van het volk. Naderhandt kregen zy de voornaamste geestelyke en wereldlyke ampten. Wanneer het feest van Pallas wierdt geviert, waar op de jongelingen in de wapenen verschenen, bereidden zy de offerhande. Wanneer men de goden wilde om raadt vragen, leiden zy zich in Pasiphaës tempel te slapen, en wat zy daar droomden moest geschieden. Zy gaven acht op den loop der sterren, en op hun goedvinden wierden de koningen veeltyds afgezet. Zy bestelden alle feesten en schouwspelen, en zagen wel toe, dat 'er by de lykstatien der afgestorvenen geen nieuwigheit wierdt ingevoert. In wereldlyke zaken hadden zy alleen te zeggen, en niemandt moest hen tegenspreken: want zy waren boven alle collegien, en konden der zelver leden afzetten, laten gevangen nemen, en zelfs op verlies van lyf en leven aanklagen. Zy hielden onder de *Ephebi*, van welke hier voor in het byzonder gesproken is, een goede discipline, die namentlyk alle tien dagen voor hen moesten komen, op dat zy van hunne levenswyze, enz. konden oordeelen. Zy beslisten ook zommige strydzaken, en hielden hunne byeenkomst op de markt. Zy hadden het opzicht over de goederen, ten dienste van het gemeen verbeurt verklaart, en voor hen moest van alles rekening gedaan worden. Zy verdeelden ook den tydt van het jaar, en wanneer hunne regeering begon, 't welk was om den tydt van den kortsten dag in het jaar, begon ook het nieuwe jaar. Maar om dat zy hun gezag in vele gevallen misbruikten, wordt by vele schryvers weinig tot hunnen lof gesproken. *Cragius de Rep. Laced. Meursius Misc. Lacon.*

EPHORUS, een redenaar en historieschryver, was te Cuma in Eolië geboren. Isocrates, wiens leerling hy was, raadde hem aan eene historie te schryven. Op eene andere plaats, te weten in het artykel van THEOPOMPUS, zal gezegt worden, dat hy den zelven raadt gaf aan Theopompus, eenen van zyne andere leerlingen, en men zal aantonen het onderscheidt van geest, het welk 'er tusschen die twee schryvers was. Ephorus, zich niet willende overladen met de verwarringen en beuselaryen van de oude en fabelachtige geschiedenissen, ving zyn werk aan met de wederkomst der Heracliden te Peloponnesus, en schikte het zelve van die beruchte tydrekening af tot het twintigste jaar der regeering van Philippus van Macedonië, vader van den groten Alexander. Hier was een tusschentydt van omtrent zeven honderd en vyftig jaren. Hy verdeelde deze Historie in dertig boeken, voegende by ieder der zelven eene voorreden. De oordeelen zyn zeer verschillende wegens de verdiensten en bekwaamheit van dezen schryver: want eenigen pryzen hem; van anderen wordt hy gelaakt, de welke hem verscheide valsche vertellingen en misslagen toeschryven. Diodorus Siculus houdt hem voor eenen van de drie historieschryvers, die het meest geacht waren. De andere twee waren *Callisthenes* en *Theopompus*. Na dat de gemelde schryver geklaagt heeft, dat verscheide van die genen, die geschiedenissen hebben geschreven, de goede schikking en de verdeeling der onderwerpen hadden verwaarloost, verklaart hy, dat Ephorus dit gebrek niet onderhevig was, en dat des zelfs werk niet min te achten was om de sierlykheit van den styl, dan om de geschiktheit der stoffen. De roem, dien Strabo hem geeft, is niet minder. Hy merkt hem aan als een naaukeurigen schryver; hy haalt hem menigmalen aan, en brengt voor reden by de naauwkeurigheit zyner onderzoekingen, bekent en geroemt door Polybius, een zeer rechtmatigen rechter. Deze hebbende een misslag in dezen schryver aangemerkt, voegt 'er by, dat hy daarom niet nalaat de andere historieschryvers te overtreffen. Ephorus schreef meer andere boeken, namentlyk, een tractaat *de rebus inventis*, van het welke Strabo gewag maakt, een *de bonis ac malis*, verdeelt in vier en twintig boeken; een ander *de rebus passim admirabilibus*, verdeelt in vyftien boeken; en een *de civitatibus Thraciæ*. Harpocration heeft 'er het vierde boek van aangehaalt. Voorts een, genaamt ἐπιχώριος, in het welke hy van zyn vaderlandt handelt. De vader Harduinus schryft hem ook een byzonder tractaat *de origine orbium* toe, nevens een ander *de Nili incremento*: doch de schryvers, die hy aanhaalt, getuigen zulks niet; want Polybius heeft alleenlyk beweert, dat Ephorus zeer wel in zyne Historie beschreef de grondlegging der steden, der zelver volkplantingen, enz. Men heeft een boek tegen hem uitgegeven, in het welke men zyne kaperyen uit andere schryvers aantoont. Eusebius heeft een schoon stuk van het eerste boek van Porphyrius *de erudito auditu*, voor de nazaatschap overgehouden. Men ziet daar in een geschil tusschen twee geleerden, van welke de een Ephorus voor *Theopompus* stelt, en de andere Ephorus voor een letterdief uitscheldt, en hem te last legt, dat hy uit *Daïmachus*, uit *Callisthenes*, en uit *Anaximenes* meer dan drie duizend regelen woordt voor woordt heeft gerooft. Alle deze dingen zyn door den tydt verloren. Men heeft elders gesproken van het oordeel, het welk 'er gevelt wierdt van de langwylige aanspraken, de welke hy in zyne historie inlaschte. Men bespotte hem niet weinig wegens de wyze, op welke hy gewag maakte van zyn vaderlandt; want, zegt Strabo, terwyl hy bezig was met eenige gedenkwaardige heldendaden op te tellen, en hem niets aanmerkelyks voorkwam, het welk hy tot roem zyner landgenoten kon zeggen, en hy echter van de zelve wilde spreken, roept hy aldus uit: *In dien tydt waren die van Cuma in rust en vrede*; en verder zegt hy 'er geen woordt van. Hy liet een zoon na, *Demophilus* genoemt, van welken men hier, behalven het geen boven op zyn artykel gezegt is, nog iets zal aantekenen. Van dezen zone zegt men, dat hy de laatste handt aan de Historie van zynen vader heeft geslagen, dat is te zeggen, dat hy 'er het einde van voltooit heeft, het welk Ephorus onvolmaakt hadt gelaten. Dit is de reden, dat Athenæus, het laatste boek van dit werk aanhalende, in twyffel staat, of hy het zelve aan *Ephorus* of aan *Demophilus* zal toeschryven. Het hing maar van hem af het hof van Alexander te volgen; men verlangde hem daar te zien, en hy weigerde deze eer. Diodorus Siculus keurt niet goed, dat hy bekent heeft, dat de Barbaren ouder waren dan de Grieken. Zie *Strabo lib.* XIII, *pag.* 428. *Plutarchus in vita Isocrat. pag.* 837. *Diodorus Siculus lib.* IV. *cap.* I. *Athenæus lib.* VI, *cap.* 4. *Plutarchus de repugn. Stoic. p.* 1043. *Suidas. Joseph. contra Appion. Photius Bibl. c.* 176, 245. *Simlerus Bibl. Vossius de hist. Græc. lib. I. cap.* 7. *de Math. cap.* 43. §. I. *de Philol. T. II.* §. 7. *Bayle Dict. Crit.*

EPHORUS een ander historieschryver, insgelyks geboortig van de bovengemelde stadt Cuma. Men weet niet recht, in wat tydt hy geleeft heeft. Hy beschreef de geschiedenissen van Galienus in zeven en twintig boeken, nevens de Corinthische oorlogen, en eenige andere stukken, waar van Suidas gewag maakt.

EPHRA, de geboorteplaats van den Joodschen rechter Gideon. Zie OPHRA.

EPHRAEM, een Grieksch schryver, leefde in den beginne der veertiende eeuwe. Hy schreef eene Kronyk der keizeren van Constantinopel in Jambische vaarzen. Volaterranus zegt, dat dit stuk werks in de boekzaal van het Vatikaan gevonden wordt. Allatius haalt 'er eenige vaarzen uit aan *lib. de Psell. pag.* 113.

EPHRAIM, de tweede zoon van Joseph, dien hy in Egypten gewan, met Manasse, by Azeneth, dochter van Potiphar. Jakob, hun grootvader, nam hen voor zyne kinderen aan al vorens hy stierf, en gaf hen zynen zegen in den jare der wereldt 2345, leggende de regterhandt op het hoofdt van den jongsten, die Ephraïm was, en de linker op den oudsten, zynde Manasse; het welk hun vader Joseph ziende, wilde de zelve deze handoplegging veranderen; maar Jakob antwoordde: *Ik weet het wel, myn zoon; ik weet het wel. Manasse zal vermenigvuldigen, en een vader van vele volkeren worden; maar Ephraïm zal groter zyn en talryker, en de tydt zal komen, dat Ephraïm en Manasse tot een zegenspreuk zullen zyn, en dat men zeggen zal: de Heere overstrome u met zyne genade en weldaden, gelyk hy Manasse en Ephraïm gezegent heeft.* Terwyl de Israëliten in Egypten woonden, deden de kinderen van Ephraïm een inval in Palestina, maar wierden van de inwoners van Gath geslagen en gedood. Ephraïm betreurde hen vele dagen, en zyne broeders kwamen hem vertroosten. Daar na kreeg hy een zoon, *Beria*, en eene dochter *Sara* geheten, als mede vervolgens de zonen *Rafa*, *Rezef*, en *Thale*. Zyn geslacht vermenigvuldigde vervolgens zodanig in Egypten, dat het in den uittocht van dat landt veertig duizend en vyf honderd mannen telde, boven de twintig jaren oud en bekwaam om de wapenen te dragen. Zy hadden tot hun hoofdt *Elizama*, den zone van *Ammihud*. In het erflandt gekomen zynde gaf hen *Jozua*, die uit dezen stamme was, hun erfdeel tusschen de Middelandsche zee ten Westen en de Jordane ten Oosten. De halve stam van Manasse wierdt ten Noorden, en Dan met Benjamin ten Westen geplaatst. De arke des verbonds bleef een geruimen tydt in dezen stam te Silo, en na de scheuringe der tien stammen was het ryksgebiedt altydt in dezen stam: ook komt Ephraïm in de H. Schrift dikwils voor om alle de tien stammen en hun koninkryk uit te drukken. *Jerobeam* was uit het geslacht van Ephraïm. *Ge-*

nesis

nesis XLI en XLVIII. *Num. II*, 18, 19. *I Chron. VII*, 20. *Tornie* *A. M.* 2345, *n.* 3. 3058, *n.* 1. *Genebrardu. lib. I. Chron.*

EPHRAIM, eene ſtadt in het geſlacht van dien naam, ook *Ephrata* genoemt. *Simon Dict. de la Bible.*

EPHRAIM, een gebergte van Paleſtina, het welk Samarië van Galilea ſcheidt. Het zelve ſtrekt zich uit van het Noorden naar het Zuiden.

EPHRAIM, of *Ephrem*, eene ſtadt ten Noorden van die van Benjamin gelegen, naby de welke die woeſtyne was, naar welke Chriſtus met zyne diſcipelen week, uit vreze van in der Joden handen te vallen, die hem overal opzochten, om hem te vangen. *Johann.* XI, 54. Men leeſt in den Griekſchen text *Ephraïm*, en in de gemeene Latynſche overzetting *Ephrem*; en de landkaarten van Adrichomius, van Sanſon, en van Du Val ſtellen *Ephrem*, om de zelve van Ephraïm te onderſcheiden. *Simon Dict. de la Bible.*

EPHRAIM, (HET WOUDT VAN) gelegen aan gene zyde van de Jordane, waar omtrent Abſalom zyns vaders krygsheir ſlag leverde. In dit woudt was het ook dat hy aan een tak van een boom met zyn eigen haair opgehangen wierdt. II *Chron.* XIII, 19. II *Sam.* XVIII, 6.

EPHRAT, of EPHRATA, de tweede huisvrouw van Kaleb, den zoon van Jephunna, met welke hy trouwde na de doodt van Azuba. Zy baarde hem *Hur. I. Kronyk.* II, 19. Zy gaf ook haren naam aan *Bethlehem*, eene ſtadt van het geſlacht van Juda, vermaard door de geboorte van Benjamin, door de doodt van Rachel, en nog meer door de geboorte van den Zone Gods. *Geneſ.* XXXV, 19. *Matth. II*, 6. *Simon Dict. de la Bible.*

EPHREM, of EPHRAEM, door de Arabieren *Mar Afram*, en ook *de meeſter der wereldt* genoemt, geboortig van Niſibis, en diaken van de kerke van die ſtadt, gelegen in Syrië, was de leerling en navolger der deugden van S. Jakob van Niſibis, en bloeide in de vierde eeuwe. Hy kwam ter wereldt onder de regeering van den keizer Conſtantinus. Hy begaf zich tot den geeſtelyken ſtaat, en dewyl hy dikwils naar Edeſſa reiſde om de kerke dezer ſtadt te bezoeken, wierdt hy aldaar tot diaken gewyd. Hy kwam zelfs te Cæſarea in Cappadocië, alwaar hy erkent en wel ontfangen wierdt door S. Baſilius, die eene zonderlinge achting voor hem hadt. Men zegt, dat hy by dezen Godsdienſtigen man de Griekſche taal leerde, en dat de zelve hem prieſter wydde; doch dit verhaal is niet al te zeker, dewyl de oude ſchryvers verzekeren, dat hy diaken is geſtorven. Sozomenus bericht, dat hy tot biſſchop van zekere ſtadt verkozen zynde, veinſde zyn verſtandt te hebben verloren, uit vreze van tegen zyn dank ingewyd te worden. Hy ſtierf in den jare 378, of 379. De Grieken vieren zynen feeſtdag op den 28 Januarius, en de Latynen op den 1 Februarius. Uit het verhaal van Palladius blykt, dat hy een maandt na den oogſt is geſtorven. Het zou wel kunnen wezen in den herfſt des jaars 379. Hy ſchreef in de Syriſche tale verſcheide werken, de welke volgens het getuigenis van S. Hieronymus zo vermaard waren, dat men de zelve in 't openbaar in de kerken voorlas na den Bybel. Deze werken wierden in het Griekſch overgezet, en zyn door S. Baſilius en door S. Gregorius Nycænus zeer geroemt geweeſt. Photius hadt negen en veertig Homiliën of geeſtelyke redeneeringen van dezen vader gezien, van welke hy uittrekſels geeft. S. Ephrem hadt ook eene menigte van dichtkundige ſtukken in de Syriſche tale gemaakt, de welke in de kerken der Syriërs gezongen wierden. Verders berichten de oude ſchryvers, dat hy verklaringen over den ganſchen Bybel hadt gemaakt, verſcheide ſchriften tegen eenige ketteren opgeſtelt, en een boek van den H. Geeſt geſchreven. Zyne ophelderingen van den Bybel, als mede zyne ſtrydſchriften, worden niet meer gevonden; doch men heeft eene menigte van redeneeringen, van zedelyke voorſchriften, en geeſtelyke lofzangen, verzamelt door Gerardus Voſſius, en in het licht gegeven omtrent het einde der zeſtiende eeuwe. Eenige ſchryvers trekken grotelyks in twyffel, of deze werken wel van S. Ephrem zyn. Ambroſius Camaldulenſis heeft reets in den jare 1490 ettelyke werken van S. Ephrem uitgegeven: doch de druk van Gerard Voſſius, uitgekomen binnen Rome in drie deelen, en in een enkeld deel te Keulen in den jare 1603, als mede te Antwerpen in den jare 1619, is veel volmaakter. In het eerſte deel zyn negen en tachtig tractaten, in het tweede achttien, nevens de uittrekſels der redeneeringen, aangehaalt door Voſſius, en in het derde deel zyn zeven en twintig Godzalige verhandelingen, met zyn teſtament. M. Cotelier heeft eene lofreden in het Griekſch uitgegeven, die den naam van S. Ephrem draagt. De Syriërs menen verſcheide werken te hebben, in de Syriſche en Arabiſche talen geſchreven, de welke zy S. Ephrem toeſchryven, den welken zy vereeren met den tytel van Propheet der Syriërs. *Ebed Jeſu* in zyne naamlyſt der Chaldeeuſche ſchryvers haalt de navolgende aan: zyne verklaringen op het boek der *Scheppinge*, van *Exodus* en *Leviticus*, op *Jozua*, op het boek der *Rechteren*, op de boeken *Samuels* en der *Koningen*; nog op de *Pſalmen* en op de vier grote *Propheten*. Hy ſpreekt ook van des zelfs boeken en zendbrieven wegens het geloof der kerke; van zyne redenvoeringen in rym geſtelt; zyne vermaningen, geeſtelyke gezangen en kerkdienſten; zyne diſputen tegen de Joden, tegen de Manicheen en tegen eenige andere ketteren; en eindelyk van het gene hy tegen den keizer Julianus heeft geſchreven. De kerkelyke boeken der Maroniten behelzen verſcheide kerkzangen, de welke zy S. Ephrem toeſchryven. Abraham Echellenſis heeft aangehaalt den kerkdienſt wegens de doodt van de maagdt Maria, de welke hy gelooft ook van S. Ephrem te wezen, zynde de zelve in het Collegie der Maroniten van Rome berustende. *S. Hieronymus in Catal. cap.* 115. *Amphilochius comp. S. S. Baſil. & Ephr. S. Baſilius E. Hom. II in Hexam. S. Gregorius Nycænus Orat. de ejus vita. S. Chryſoſtomus Orat. de ſal. Proph. de Parad. Photius cap.* 196. *Gennadius cap.* 3. *de vir. illuſtr. Honoratus d' Autun libel. I. cap.* 116. *Moſes Parcepha lib. de Parad. Sozomenus. Theodoretus. Nicephorus. Palladius, &c. apud Baronium A. C.* 338, *n.* 26; 278, *n.* 14, *& in Martyrol.* 1 *Februar. Ado in Chron. Bellarminus de Script. Eccleſ. R. Simon. M. du Pin Biblioth. des aut. Eccleſ. IV Siecle.*

EPHREM, bevelhebber in het Ooſten, leefde in de zesde eeuwe. Hy wierdt tot het Patriarchſchap van Antiochië verheven, naar welke ſtadt hy zich begaf om de zelve te herſtellen na de ſchrikkelyke aardbeving, door welke zy byna ten eenemale verging in den jare 525, zynde onder des zelfs puinhopen een groot getal van inwoners nevens den biſſchop Euphraſius geſmoort. Tot bekeering van een ketterſchen kluizenaar wierp hy zynen biſſchoppelyken halsriem in het vuur, de welke daar drie uuren lang in bleef leggen, tot dat het vuur van zelf was uitgedooſt, zonder dat de zelve eenigzins daar van beſchadigt ſcheen te wezen. Hy beſtierde de ſtadt Antiochië tot den jare 546. *Jean Moſch, au Pré ſpirit. cap.* 7. *Baronius A. C.* 526, *n.* 52. 546, *n.* 68.

EPHREM, patriarch van Jeruzalem, leefde in de tweede eeuwe. Hy volgde Levi op, en Juſtus bekleedde die plaats na zyne doodt. *Euſebius in Chron.*

EPHREUS, koning van Egypten. Zie HOPHRA.

EPHRON, de zoon van Zohar, was die gene, die aan den aartsvader Abraham den akker verkocht, op welken de dubbelde ſpelonk was, waar in hy zyne huisvrouw Sara begroef, en daar hy en zyne eerſte afſtammelingen insgelyks ter aarde wierden beſtelt. Ephron ontfing daar voor vier honderd zilvere zikkels. *Geneſ.* XXIII.

EPHRON, eene ſtadt en gebergte in het geſlacht van Ephraïm, naby den akker gelegen, van welken in het voorgaande artykel gewag is gemaakt. *Jozua* XV, 9.

EPHRON, eene ſtadt aan de overzyde van de Jordane, in het geſlacht van Manaſſe, op de grenzen van den ſtamme van Gad. De zelve is vermaard door het bloedig moordbadt, het welk Judas Machabæus aldaar aanrechtte. Deze opperkrygsoverſte zegeryk wederkerende van de overwinning van het leger der Macedoniërs, aangevoert door Timotheus, liet de inwoners verzoeken, dat zy aan hem en aan zyn leger een vryen doortocht door hunne ſtadt wilden vergunnen, met belofte, dat hen in 't minſt geen ongelyk noch overlaſt zou aangedaan worden. Zy ſloegen hem heel bars zyn verzoek af, ſloten hunne poorten, en ſtelden zich in ſtaat om hunne ſtadt, indien hy de zelve aantaſtte, te verdedigen. Judas wierdt door deze harde bejegening dusdanig vertoornt, dat hy zyn krygsvolk geboodt de ſtads muren te naderen, en de zelve te beklimmen. De algemeene aanval op deze plaats duurde niet langer dan een dag en een nacht, doch was heel vinnig en gevaarlyk. De krygsbenden van den Iſraëlitiſchen generaal bemachtigden eindelyk de ſtadt met den degen in de vuiſt, vernielden alles te vuur en te zwaardt, en verſchoonden geen eenig man. Het getal der geſneuvelden beliep op vyf en twintig duizend. De vrouwen, dochteren, en jongelingen wierden gevankelyk weggevoert naar Jeruzalem. Aldus wierdt deze ſtadt ten eenemale verdelgt in het jaar der wereldt 3891, voor de geboorte van Chriſtus 160. *I Machab.* V. 46. *XII.* 27. *Simon Dict. de la Bible.*

EPHYRA was, naar 't zeggen der dichters, de dochter van den Oceanus, en eene Nymph, van welke de ſtadt Corinthus (alvorens de zelve door Corinthus, zone van Maratho, of Pelops, herbouwt wierdt) den naam van *Ephyra* heeft ontfangen. *Virgil. Georg. l. II. vſ.* 464. *Ovid. Met. l. II. vſ.* 239. *Lucan. de bell. civ. l. VI. vſ.* 17. *Claudian. de bell. Getic. vſ.* 629.

EPICÆDIUS, (CORNELIUS) een vrygelaten van den oppergezaghebber (*Dictator*) Sylla, leefde in den jare van Rome 657. Hy voltooide de gedenkſchriften, de welke zyn meeſter hadt begonnen. Men gelooft ook, dat hy die zelve is, die een tractaat van de dichtkunde gemaakt heeft, en een ander van de bynamen; en dat hy die gene is, die door Macrobius aangehaalt wordt. *Macrobius lib. I Saturn. c.* 2. *Suetonius de clar. Gramm. Voſſius de Hiſt. Latin. l. I. c.* 9.

EPICHARIS, eene vrouw van eene geringe geboorte, doch die alle van hare kunne en ſtaat verre in kloekmoedigheit overtrof. Deze voor de rechtbank van Nero overtuigt zynde van deel te hebben aan een grote zamenzwering tegen dezen vorſt, hieldt zich zo ſtandvaſtig in de pynigingen, dat men haar niet kon doen ontdekken de namen der medeplichtigen; en dewyl men haar voor de tweede maal op de pynbank meende te brengen, was zy bevreeſt, dat zy de zelve niet zou kunnen doorſtaan, en tekenen van zwakheit mogt laten blyken, het welk zy willende voorkomen, bragt zy zich zelf om 't leven. *Polyænus Stratag. l. VIII, c.* 62. *Tacitus Ann. XV, c.* 51.

EPICHARMUS, een dichter en Pythagoriſch Philoſooph, was in Sicilië geboren, hoewel Diogenes Laërtius zegt, dat hy op het eilandt Cos geboren was, en in den ouderdom van drie maanden naar Megara, en naderhandt naar Syracuza overgebragt wierdt. Hy maakte verſcheide komediën, de welke van de oudheit groot geacht wierden, en eenige andere ſtukken, uit welke Plato, zo men zegt, geen klein voordeel wiſt te halen. Diogenes, dien men hier boven heeft aangehaalt, verzekert, dat hy in zyne boeken ſprak van de natuurkunde, van de zedekunde, en van de medicynen. Hy ſtierf in den ouderdom van zeven en negentig jaren. Ariſtoteles en Plinius ſchryven hem de uitvinding toe van twee Griekſche letteren θ en χ. Men zegt ook, dat hy leefde met Empedocles omtrent de LXXIV Olympiade, in den jare van Rome 310. *Diogenes Laërtius in ejus vita lib.* VIII. *Henricus Stephanus de Poët. Philoſoph. frag &c.*

EPICLIDUS, de zoon van Leonidas, zoon van Cleomenes, van het geſlacht der Euryſteniden, was de laatſte koning der Lacedemoniërs omtrent de CXXXX Olympiade, twee honderd en achttien jaren voor de geboorte van Chriſtus. Na zyne doodt viel het koninkryk van Lacedemonië in de handen der dwingelanden. Machanidas, die 'er zich meeſter van gemaakt hadt, ontmoette daar wel haaſt zyn verderf; en Nabis wierdt overwonnen door Flaminius en door Philopemon. De Lacedemoniërs kregen in het vervolg hunne vorige vryheit wederom. *Corn. Nepos.*

EPICRATES, een Atheenſch redenaar, hadt behagen in een langen baardt te dragen, die hem over de borſt nederhing; het welk aanleiding gaf, dat Plato in eene komedie hem *Sacesphorus* noemt, dat is te zeggen, *een die een ſchildt voor zich draagt. Volaterranus lib. XXV Antrop.*

EPICRATES, geboortig van Ambracië, een blyſpeldichter. Ælianus zegt *in Hiſt. de Animal.* dat hy Plato en Speuſippus beſtrafte wegens al te grote nieuwsgierigheit in den aardt der dieren en gewaſſen na te ſpeuren. Suidas verhaalt het onderwerp van twee zyner toneelſtukken. Epicrates leefde omtrent de CIII Olympiade, in den jare van Rome 386.

EPICTETUS, van Hierapolis, een Stoïſch Philoſooph, heeft geleeft in de eerſte eeuwe na Chriſtus. Hy was een ſlaaf van Epaphroditus, kapitein der lyfwacht van Nero, en in deze ſlaverny ſcheen hy altydt onvergelykelyk vryer dan zyn meeſter te wezen. Op zekeren tydt als deze laatſte hem een zwaren ſlag op zyn been toegebragt, antwoordde hy hem met een koel gemoedt, dat hy zorg zou dragen, dat hy het niet aan ſtukken ſloeg: waar op zyn meeſter den ſlag met zulk eene kracht verdubbelt hebbende, dat hy hem het been brak, gaf hem Epictetus, zonder zich eenigzins te ontſtellen, ten antwoordt: *Heb ik u niet wel voorſpelt, dat gy uw vermaak ſchepte in myn been te breken?* De hiſtorieſchryver Arrianus, zyn leerling, gaf vier boeken van zyne redeneeringen in het licht, en ſchikte zyn *Enchiridion* of handboek in order, welk werk veel eer het ſchrift van een Chriſten dan dat van een Stoïſch Philoſooph ſchynt te wezen. S. Auguſtinus hadt zonderlinge achting voor zyne ſtukken, en koning Karel de IX van Vrankryk las gemeenlyk zyne redeneeringen. Ook hadt deze Philoſooph door zyne edelmoedigheit zulk een groten naam verkregen, dat de aarde lamp, die hy gebruikte, wanneer hy de nachten met waken doorbragt, eenigen tydt na zyne doodt verkocht wierdt ter waarde van drie duizend drachmen. Hy zeide, dat de Philoſophie geheel beſtondt in deze twee woorden, ἀνέχου καὶ ἀπέχου, dat is te zeggen, *verdraag en onthoud.* Uit krachte van des keizers bevel, het welk Domitianus hadt laten afkondigen tegen de Philoſophen, wierdt hy uit Rome verdreven; echter zegt men, dat hy na de doodt van dien vorſt daar wedergekeert en geſtorven is onder de regeering van eenen der keizeren Antoninus. *Aulus Gellius Noct. Attic. lib.* XV, *cap.* 11; *lib.* XVII, *cap.* 17. *Simplicius in ejus vita & in comment. Lucianus.*

EPICURUS, een van de grootſte Philoſophen van zynen tydt, wierdt te Gargettium in Attica geboren in het derde jaar van de honderd en negende Olympiade. Om deze reden wordt hy by Statius *Gargettius auctor*, en *Senior Gargettius* genoemt: wanneer hy *lib. I. Silv. III, vs.* 93 zegt:

Deliciæ, quas ipſe ſuis digreſſus Athenis
Mallet deſerto ſenior Gargettius horto.

Hier van hadt hem Cicero een voorbeeldt getoont *Epiſt.* XVI, *l.* XV *ad Famil.* Ælianus en meer anderen hebben zich, ſprekende van Epicurus, van dien zelven bynaam bedient. Zyn vader Neocles, en zyne moeder Chereſtrata waren van het getal der inwoneren van Attica, de welke door de Atheniënzen naar het eilandt Samos gezonden wierden. Dit was de reden, dat Epicurus de jaren zyner kindſchheit op dit eilandt doorbragt. Hy kwam niet dan in den ouderdom van achttien jaren te Athene. Zyn oogmerk was niet zich daar neder te zetten; want in den ouderdom van drie en twintig jaren ging hy zynen vader bezoeken, die te Colophon woonde, en zedert hieldt hy zyn verblyf in verſcheide plaatſen, alvorens hy zich te Athene kwam veſtigen, gelyk hy deedt in den ouderdom van omtrent zes en dertig jaren. Dewyl hy voornemens was een ſchool op te rechten, kocht hy ten dien einde een ſchonen tuin, in welken hy met zyne vrienden geruſtelyk leefde, en hy kweekte daar een groot getal van leerlingen aan. Zy leefden alle in gemeenſchap met hunnen meeſter, en men hadt nooit een welgeſchikter gezelſchap ter wereldt gezien dan dat was. Laërtius getuigt, dat Epicurus zo vele vrienden hadt, dat zelfs de grootſte ſteden de zelve niet zouden hebben kunnen bevatten. Hy hadt den aanloop van alle de ſteden van Griekenlandt en van Aſië. Egypten zelfs zondt hem leerlingen toe. De ſtadt Lampſacum, daar hy de Philoſophie geleeraart hadt, zondt hem eene talryke menigte. Hy wilde Pythagoras niet navolgen, die leerde, dat onder vrienden alle goederen gemeen moeſten wezen: hy bevondt, dat zulk eene zaak wantrouwen veroorzaakte, en hy hadt liever, dat de dingen op zulk een voet gingen, dat ieder vrywilliglyk zyn aandeel toebragt tot de onkoſten, wanneer de toeſtandt van zaken zulks vereiſchte. Eene van de beſchuldigingen, Epicurus te laſt gelegt, was, dat hy ſchimpswyze van de voortreffelykſte Philoſophen hadt geſproken. Diogenes Laërtius, willende bewyzen, dat het eene dwaze laſtering was, vergenoegt zich met te zeggen, dat men genoegzame getuigeniſſen heeft van de heuſchheit, en van de zonderlinge goedertierenheit van Epicurus, die hy allen menſchen bewees. Hy haalt de kopere ſtandbeelden aan, opgerecht ter eere van dezen Philoſooph; het groot getal zyner vrienden, de onveranderlyke genegenheit van alle zyne leerlingen tot hem, en de eeuwigdurende voortzetting van zyne ſchool. Hy zegt, dat de leſſen van Epicurus den lieffelyken gezang van eene Sireen ſchenen te wezen, die de gemoederen van alle zyne toehoorders gevangen hielde, uitgenomen Metrodorus van Stratonica, die hem verliet om Carneades aan te kleven. De achting, die zyne aanhangers voor zyne geheugenis behouden hebben, is ganſch zeldzaam. Nooit is 'er eenige verdeeldheit in zyne ſchool ontſtaan, en men volgde zyne leſſen als een godſpraak. Zyn geboortedag wierdt nog ten tyde van Plinius geviert, en men rechtte zelfs feeſten aan in de maandt van zyne geboorte. Men plaatſte zyn afbeeldſel overal. Hy ſchreef vele boeken, en was zonderling daar op geſtelt, dat hy niets van een anderen ſchryver aanhaalde. Diogenes Laërtius, ſprekende van de Philoſophen, die het meeſt geſchreven hebben, ſtelt Chryſippus in de eerſte plaats, en Epicurus in de tweede: dus ſchikt hy de plaatſen in zyne voorreden; doch in zyn tiende boek zegt hy volſtrekt en zonder achterhouding, dat Epicurus die gene is, die alle andere ſchryvers verre heeft overtroffen. Des zelfs werken, vervolgt hy, belopen tot drie honderd in getal, en men vindt 'er niets in, dat van hem niet zy. Hy brengt gene woorden van eenig ander ſchryver by; ook haalt hy niemandt aan. Doch wat Chryſippus betreft, die niet wilde dulden, dat Epicurus hem in getal van werken te boven ging, deedt niet dan getuigenis op getuigenis ophopen, in dier voegen, dat, indien men hem ontnomen hadt het gene hy aanhaalde, hy met het bloot papier in de handt zou geſtaan hebben. Zyn nayver was dusdanig, dat, zo dra hy eenig nieuw boek van Epicurus zag in het licht komen, hy 'er voorts een ander maakte, en dat met zulk een groten ſpoedt, om niet lang achter te blyven, dat hy zyn werk niet overzag, waar door hy menigmalen tot herhalingen van eene en de zelve zake verviel, en dingen voorbragt, die niet heel naauwkeurig waren. Diogenes haalt op eene andere plaats Apollodorus aan, die uit dien hoofde bewyſt, dat Epicurus vry meer boeken dan Chryſippus heeft geſchreven. Deze hadt niet gedaan dan naſchryven het gene anderen reets hadden gezegt; doch Epicurus hadt alles uit zyn eigen koker gehaalt. Hy bragt de grondſtelling der onzichtbare ſtoffen in een groten naam. Hy was 'er de uitvinder niet van, maar veranderde daar iets in; en zulks was niet altydt eene ware verbetering: want, by voorbeeldt, het was genoegzaam de grondſtelling bederven, wanneer men de lere van Democritus wegens de ziele der onſcheidbare ſtoffen niet ſtaande hieldt. Het gene hy leerde aangaande de natuur der goden is zeer goddeloos. Wat zyne lere belangt aangaande het opperſte goedt, of het hoogſte geluk, deze was zeer gevaarlyk om kwalyk uitgelegt te worden, en uit de zelve ſproten kwade gevolgen, om welke reden zyn aanhang een kwaden naam kreeg; doch in den grondt was zy zeer redelyk, en men zou niet kunnen ontkennen, dat, nemende het woordt *geluk* in dien zin, als hy het verſtondt, de welſtandt van den menſch niet beſtondt in het vermaak. Het is te vergeefs, dat de Hr. Arnauld deze lere heeft beriſpt. De Stoïſche Philoſophen, de welke men met recht de Pharizeën des Heidendoms zou mogen noemen, ſpanden alle hunne krachten in tegen Epicurus, om hem hatelyk te maken, en hem van de ganſche wereldt te doen vervolgen. Zy leiden hem te laſt, dat hy den godsdienſt bedurf, en het menſchdom tot ongebondenheden aanzette. Doch hy van zynen kant liet niet na in deze gelegenheit zich voor kwade gevolgen te verhoeden; hy leide zyne gevoelens bloot voor de oogen van het gemeen; hy ſchreef eenige Godsdienſtige werken; hy prees de eerbiedt, die men voor de goden moeſt hebben, de matigheit, en de onthouding aan; en het is zeker, dat hy heel ſtichtig leefde, en gelykvormig naar de regelen der wysheit en Philoſophie: doch men ſtrooide valſche betichtingen uit tegen zyne zeden; men kreet hem uit voor een vuilaardt, voor een hoerenjager, en voor een tweeden Sardanapalus; te meer, om dat hy, volgens de gewoonte van die eeuwen, onder het getal zyner leerlingen eenige vrouwsperſonen aannam, die de Philoſophie beminden; in dier voegen, dat men zyn ſchool voor een openbaar bordeel deedt aanmerken. Men zeide, dat de hoer Leontium, met nieuwsgierigheit tot de Philoſophie ingenomen zynde, en zich by dezen Philoſooph begeven hebbende, van hare vorige levenswyze niet afgelaten hadt, en dat zy haar ligchaam aan den ganſchen hoop ten beſte gaf, en voornamentlyk aan Epicurus op eene zeer ſchandelyke wyze. Men was niet te vrede met diergelyke laſteringen in de gezelſchappen te verbreiden, men liet de zelve ook in boeken invloeien; en het gene het onrechtmatigſte van allen was, men ſtelde geile minnebrieven op, de welke men onder den naam van dezen Philoſooph wereldkundig maakte. Daar was zelfs een overloper van zynen aanhang, die veel kwaad van hem ſprak. Hy was de broeder van Metrodorus, en wierdt Timocrates genoemt. Deze ſtrooide uit, dat men by nacht onbetamelyke byeenkomſten hieldt in den tuin van Epicurus, de welke hy niet dan met ongelooffelyke moeilykheden hadt kunnen ontvluchten. Dewyl 'er eenige vrouwsperſonen onder de leerlingen van Epicurus waren, gelyk reets gezegt is, kan men ligtelyk oordeelen, wat voor verklaringen op deze woorden van Timocrates gemaakt wierden. Men is zelfs zo verre gegaan, dat men zich niet ontzag van deze byeenkomſten van Epicurus by den Zabbath der toverhexen te vergelyken; en men moet niet twyffelen, of die zelve geruchten hebben 'er van in zwang gegaan, die 'er van de vergaderingen der Adamiten gelopen hebben. Een zeer geleerd man heeft voor eenige jaren ſtaande gehouden, dat deze Philoſooph de Goddelyke alvoorzienigheit niet heeft ontkent. Deze geleerde is genaamt M. *Du Rondel*, eerſt hoogleeraar in de welſprekendheit in de hogeſchole te Sedan, en na de vernietiging van die hogeſchole in den jare 1681 hoogleeraar te Maaſtricht. Deze geleerde man heeft, alvorens hy zyn vaderlandt verliet, onder anderen

deren

deren in het licht gegeven den levensloop van Epicurus in het Fransch, gedrukt te Parys by Antoni Cellier 1679 in 12. Men heeft dit werkje in Hollandt herdrukt, met een verstrikkelyken tytel, en na dat hy uit Vrankryk geweken is, heeft hy zyne verhandeling *de vita & moribus Epicuri* te Amsterdam doen drukken 1693 in 12. Het is in dit laatste werk, dat hy voorgenomen heeft aan te tonen, dat Epicurus de alvoorzienigheit Gods niet heeft ontkent. Onaangezien 'er geen een van de werken van Epicurus is overgebleven, zo is 'er geen een oud Philosooph, wiens gevoelens meer bekend zyn dan de zyne. Men is zulks aan den dichter Lucretius en aan Diogenes Laërtius verschuldigt, en nog meer aan den geleerden Gassendi, die met eene ongeloosfelyke naarstigheit gearbeid heeft aan de verzameling van al het gene 'er gevonden wordt in de oude boeken aangaande de lere en den persoon van dezen Philosooph, en die alle deze dingen tot eene volkomen grondstelling gebragt heeft. Indien men ooit gelegenheit gehad heeft van te kunnen kennen, dat de tydt eindelyk de verdrukte onnoselheit recht doedt, zo is het ten opzichte van Epicurus; want het getal van zo vele doorluchtige voorstanders van des zelfs redelyke oeffening, en van zyne bespiegelende zedekunde is zo groot, dat 'er gene dan onkundigen kwalyk van oordeelen. Hy stierf in de smerten van eene waterstremming, met een zeer zonderling gedult en volstandigheit, in het tweede jaar van de CXXVII Olympiade, zynde even in zyn twee en zeventigste jaar getreden. Men kan de eerbaarheit zyner zeden niet genoeg roemen, maar ook geen kwaadt genoeg zeggen van zyne gevoelens aangaande den godsdienst. Men vindt vele menschen, die rechtzinnig zyn, en evenwel kwalyk leven; doch hy in 't tegendeel, verschillende van zyne aanhangers, hadde eene kwade lere en leidde een goed leven. Epicurus volbragt de plichten van den godsdienst volgens de gewoonte van zyn landt, zonder eenig inzicht van belangen of verwachting van voordeel; want hy beleedt te geloven, dat de goden noch straffen noch vergeldingen uitdeelden. Hy was heel gestadig in de tempelen, en wanneer Diocles hem voor de eerste maal zag, kon hy zich niet bedwingen van uit te roepen: *Welk een feest is dit! welk eene vertoning voor my, Epicurus in een tempel te zien! Alle myne verkeerde vermoedens verdwynen in rook, de godsdienstigheit her vat hare plaats, en nooit zag ik de grootheit van Jupiter met groter luister uitblinken dan zedert dat ik Epicurus heb zien knielen.* Men mag hier niet vergeten, dat hy eene zeer goede zedekunde bezat aangaande de gehoorzaamheit, die men de overheit schuldig is. Hy was veel vermaarder na zyne doodt dan by zyn leven, gelyk Seneca heeft aangemerkt, en Metrodorus hadt voorspelt. Het zal niet onnut zyn hier een voorbeeldt te geven van de kwaadaardigheit en slimme streken, die men gebruikte in Epicurus te bestraffen. Hy maakte een werk, onder den tytel van *het Gastmaal*, en verhandelde in het zelve het vraagstuk, welke tydt de bekwaamste is om eene vrouwe te naderen? Zyne bestraffers, willende een voorwendsel van lastering hebben, vertoonden zyne zaak verkeerdelyk, en veranderden des zelfs omstandigheden. Het moet wel zyn, dat hy onschuldig is geweest, dewyl Plutarchus zo rechtmatig is geweest, dat hy heeft doen blyken, dat 'er in zyn gedrag niets was te vinden, het welk niet billyk voor een Philosooph was. De zelve Plutarchus heeft een tractaat geschreven, met een oogmerk om aan te tonen, dat men niet vermakelyk kan leven volgens de grondstellingen van Epicurus. Hy doedt onder andere dingen zien, dat de leer, die de alvoorzienigheit Gods, en de onsterffelykheit der ziele verwerpt, den mensch berooft van eene oneindige menigte van vertroostingen gedurende zyn leven, en hem tot wanhoop brengt, wanneer hy moet sterven. Het is niet te beklagen, dat deze schryver zich onthouden heeft van te onderzoeken, of die genen, die de alvoorzienigheit ontkenden, met beter gevolgen redeneerden in hunne leerstukken dan die genen, die de zelve erkenden; men wil hier mede zeggen, of, by onderstelling, gelykerwyze alle de Philosophen onderstelden, dat de stoffe aan niemandt dan aan zich zelf hare wezenheit verschuldigt was, het geen bondiger redenkaveling zou wezen staande te houden, dat de goden niet werkten op de stoffe, dan te beweeren, dat zy de zelve bestierden naar hun welgevallen. Nochmaals gezegt, het is niet te beklagen, dat Plutarchus niet getreden is in het onderzoek van dit vraagstuk: want hy was te krachtig ingenomen tegen de gezindheit van Epicurus, en kleefde zekere vooronderstellingen te sterk aan, om dit groot onderwerp niet te verwarren en onverstaanbaar te maken; maar daar over mag men spyt hebben, dat men tot nog toe geen een boek gelezen heeft, in het welke iets te vinden is aangaande deze verhandeling. Het schynt, dat 'er onder zo vele voorstanders van Epicurus eenigen moesten wezen, de welke zyne godloosheit veroordeelende hun best deden om aan te tonen, dat de zelve natuurlyk en philosophisch sproot uit de gemene doling van alle de Heidenen aangaande de eeuwige wezentheit der stoffe. Men zal hier eenige aanmerkingen maken, de welke onder andere dingen zullen aantonen, eerstelyk, dat, wanneer men de grondstelling van de H. Schrift wegens de scheppinge wil aan een zyde stellen, hoe gevolglyker men tracht te redenkavelen, hoe verder men van het middelpunt afdwaalt, en zich zelf verwart. Ten tweede, dat deze grondstelling de eenigste is, die het voordeel heeft van de bestendige grondslagen der alvoorzienigheit en volmaaktheden Gods vast te stellen. Men kan geen slechter zaak bedenken dan de wyze, die Epicurus gebruikte om de vryheit der menschelyke werkingen uit te leggen. Zie *Diogenes Laërtius in Epicuro l.* X, *num.* 14. *Du Rondel de vita & moribus Epicuri. Plutarchus in tractatu, quod non possit suaviter vivi juxta Epicurum pag.* 1100. *A. Gassendi de vita & moribus Epicuri l. I, cap.* 3. *Bayle Dict. Crit.*

EPIDAMNUS, eene stadt van Albanië, de welke zedert van de Romeinen *Dyrrachium* genoemt is geweest, hedendaags *Durazzo.* Zie DURAZZO.

EPIDANNUS, een monnik van St. Gal, heeft gebloeit in de XI eeuw. Hy is de schryver van eene Kronyk, die haar begin neemt met het jaar 709, en eindigt met het jaar 1044. Deze kronyk wordt gevonden in de verzameling der Hoogduitsche historieschryvers. Hy heeft ook twee boeken van den levensloop en van de mirakelen van St. *Wiborad* geschreven. Deze schryver is naar gissing gestorven omtrent het jaar 1088.

EPIDAURUS, eene stadt van Laconië, hedendaags *Malvasia* genoemt. *Strabo l. VIII.* Zie MALVASIA.

EPIDAURUS, eene stadt in Peloponnesus, is vermaard door den tempel van Æsculapius. Eene andere stadt van dien naam is het hedendaagsche *Raguza*, welkers beschryving men op zyn plaats kan nazien. *Scaliger de tripl. Epidaur. in Chron. Euseb. Geogr. Eccl.*

C. EPIDIUS, een redenaar, van welken Plinius gewag maakt. Hy maakte een werk, in het welke hy ongemeene wonderen verhaalde, als, by voorbeeldt, dat 'er bomen gesproken hadden. Sommigen merken hem verkeerdelyk aan voor dien *Cornelius Epicadius*, vrygelaten van Sylla, van welken hier voor gesproken is. Echter is het zeker, dat 'er binnen Rome een geslacht van dien naam was, uit het welke verscheide vermaarde mannen zyn gesproten, als die *Epidius Marullus*, van welken Suetonius spreekt in het leven van *Cæsar*, en die wykmeester van het volk was; een, die burgermeester was in den jare na Christus 211. Eenige historieschryvers noemen 'er meer andere, als Plutarchus *in Jul. Cæsar.* Appianus *l. II de bell. civil.* Dio Cassius *l.* XLIV. Plinius *l.* XVI, *cap.* 25. *&c.*

EPIGENES, een sterrekundige en historieschryver, van welken by Plinius gewag wordt gemaakt *lib. VII, cap.* 56. Hy heeft geschreven, dat de Babyloniërs opmerkingen hadden van twee en zeventig duizend jaren. Daar is een andere EPIGENES van Sicyonië, een treurspeldichter, aangehaalt door *Athenæus* en door *Suidas.*

EPIGONES is de naam, dien de Grieken geven aan de kinderen van de zeven hoofden, de welke te vergeefs de stadt Thebe hadden belegert. Deze, tien jaren na dezen eersten en ongelukkigen krygstocht in den jare der wereldt 2843, wreekten de doodt en de schande hunner vaderen, onder het beleidt van Alcmeon, den zone van Amphiaraus en Eriphile. Zy behaalden een groten roof, bragten den blinden Tiresius mede, en zonden des zelfs dochter Manto naar Delphos, om aldaar in den tempel van Apollo te dienen. *Eusebius ad ann.* 817. *Pausanias. Diodorus. Hyginus.*

EPIGONUS, een ketter, leefde in de III eeuwe. Hy is die gene, die, naar het gevoelen van *Theodoretus*, het hoofdt was van de zo genaamde kettery der Patripassianen, of Vaderlyders. *Theodoretus de hær. fab. l. III. Baronius A. C.* 260, *&c.*

EPIGONUS, een wiskunstenaar, geboortig van Ambracië, en inwooner van Sicyonië, vondt een soort van zangtuig uit, het welk naar zynen naam *Epigonium* genoemt wierdt. Men noemde des zelfs aanhangers Ambracioten. Hy schreef eenige historische werken, en is onderscheiden van eenen van dien naam, die een dichter is geweest. *Athenæus lib.* IV *&* XIV. *Julius Pollux l.* IV. *Onomast. cap.* 9. *Aristoxenes lib. I. Element. harmon. Vossius de Hist. Græc. lib.* III.

EPILA, een dorp van Arragon, gelegen aan de Xalon, vyf mylen van Saragossa, ten Westen. Het merkwaardigste, dat dit dorp heeft, is, dat Johannes de I, koning van Castilië, aldaar geboren wierdt in den jare 1338. *Baudrand.*

EPILÆNIA wierdt by de Grieken zeker luststrydt genoemt, wordende door de genen, die wyn uitpersten, gehouden, wie namentlyk van hen den meesten most kon te weeg brengen, waar benevens zekere lofgezangen ter eere van Bacchus gezongen wierden. *Scholiast. Aristoph. Pomey Panth. Myth. p.* 54.

EPILYCUS, een Episch dichter van Athene, en broeder van den blyspeldichter Crates. Suidas en Athenæus maken 'er gewag van. Zie *Johan Meursius de Bibliotheca Attica.*

EPIMENES, een van de lyfwacht van Alexander den Groten, medeplichtig zynde aan het schelmstuk van Hermolaüs, die dezen vorst de doodt gezworen hadt, kreeg berouw, en ontdekte door zynen broeder ter goeder tydt Eurylogus die genen, die deel aan deze zamenzwering hadden. *Quintus Curtius lib.* VIII, *c.* 33 *&* 36.

EPIMENIDES, een Philosooph en dichter, was geboortig van Creta. Sommigen hebben geschreven, dat hy in een hol gegaan zynde, daar in slaap was geraakt, en dat die slaap zeven en twintig jaren duurde, in dier voegen, dat hy ontwakende, niemandt kende, en ook geen mensch geheugde hem gezien te hebben. Doch het is waarschynlyker, dat hy dien ganschen tydt doorgebragt heeft met reizen. Hy leefde ten tyde van Solon, dat is te zeggen, omtrent de XLVI Olympiade, in den jare van Rome 162. Diogenes Laërtius haalt een brief aan, dien hy aan dezen laatsten schreef. Hy hadt wonderbare geheimen voor de zuiveringen; en men heeft zelfs geschreven, dat hy de eerste is geweest, die de steden en de velden zuiverde, en die tempelen begon te bouwen. Men schryft hem een werk toe, in het welke hy de voortteling der Cureten en der Corybanten beschreef, nevens eene Theologie, alles in vyf duizend vaarzen begrepen, en een groot getal van andere stukken. *Diogenes in ejus vita lib. I. Plato lib. I de Leg. Maximus Tyr. Ser.* 22 *&* 28. *Pausanias in Corinth. Valerius Maximus l.* VIII. *c.* 14. *Plinius l.* VIII., *c.* 48. *Plutarchus in Solon. L. Giraldi dial. II. hist. Poët.*

EPIMENIDES, de naam van drie schryvers, van welke Diogenes Laërtius gewag maakt. Twee schreven geslachtboeken,

en de derde beschreef de geschiedenis van Rhodus in de Dorische taal. *Diogenes Laërtius in Epim. l.* I.

EPIMETHEUS, de zoon van Japetus, en broeder van Prometheus. De dichters hebben verziert, dat Prometheus de menschen voorzichtig en vernuftig hadt gevormt, en dat Epimetheus de menschen roekeloos en dom hadt gemaakt. De uitleggers der Heidensche fabelen zeggen, dat Prometheus is de geest, die de toekomende dingen voorziet; en dat Epimetheus beduidt den geest, die van de zaken niet dan na de uitkomst oordeelt. Προμηθεὺς in het Grieksch beduidt, *voorziende*, en Ἐπιμηθεὺς, *die te laat beraadt*. Epimetheus trouwde Pandora, die een standbeeldt van Vulkaan was, bezielt door Minerva, en aan welke alle de andere goden eenige bekoorlyke hoedanigheit toevoegden om haar volmaakt te doen wezen. Hy verwekte in dit huwelyk eene dochter, Pyrrha genaamt, de welke Deukalion trouwde, die de zoon van Prometheus was. *Hyginus. Ovidius Metamorph. lib.* II. *Alexand. Rossæus Mystag. Poëtic.*

EPINAY. Zie ESPINAY.

EPINICIA was by de ouden een feest, op het welke zy na eene behaalde overwinning vrolyk waren, dansten, zongen, gasteereerden en offerden. De liederen, welke ter eere van den overwinnaar wierden gezongen, voerden ook dien naam. *Meursius. Fabroldus. Pitiscus.*

EPINUS, (JOHANNES) een Protestantsch Predikant van de Augsburgsche geloofsbelydenisse, heeft in de zestiende eeuwe in grote achting geleeft. Hy wierdt te Hamburg geboren in den jare 1499, en studeerde te Wittenberg, alwaar hy Marten Luther tot leermeester hebbende gehad, des zelfs hervorming aankleefde. Hy wierdt tot Predikant te Hamburg beroepen, en beyverde de voortplanting der Hervorminge. Hy schreef verscheide werken van de rechtvaardigmaking, van de goede werken, enz. Hy liet ook eenige historische verhandelingen na. Epinus wierdt naar Engelandt afgevaardigt aan koning Hendrik den VIII, en zynde in Duitschlandt te rug gekomen, schreef hy tegen het zo genaamde *Interim*, ingevoert door keizer Karel den V. Hy stierf den 13 May des jaars 1553, in den ouderdom van vier en vyftig jaren. Melanchthon maakte zyn grafschrift. *Pantaleon lib.* III. *Prosop. Chytræus in Saxon. Gesnerus Bibl. Melchior Adami in vit. Germ. Theol.*

EPIPHANES, de zoon van den aartsketter Carpocrates, was de erfgenaam zyner godloosheden. Door zynen vader opgetrokken zynde in de studiën der wetenschappen, en onderrecht in de dwalingen van zynen aanhang, schreef hy een boek van de gerechtigheit, volgens de grondstellingen van de Platonische Philosophie, in het welke hy de gerechtigheit Gods beschreef eene gemeenschap met gelykheit, en waande te bewyzen, dat niet alleenlyk de goederen, maar zelfs dat de vrouwen in het gemeen moesten wezen. Hy bestreedt opentlyk de wet van Mozes, en inzonderheit de twee laatste geboden wegens de begeerlykheit. Clemens Alexandrinus haalt eene Schriftuurplaats aan, getrokken uit het boek van dezen Epiphanes; en hy zegt, dat na des zelfs doodt die van Cephalonië, van waar hy afkomstig was van zyn moeders kant, hem als eene godheit aanbaden. *Clemens Alexandrinus l.* IV. *de Tapiss. S. Epiphanius Hær.* 32. *M. du Pin Bibl. des aut. Eccl. des trois premiers siecles.*

EPIPHANIA, eene stadt in Syrië aan de rivier Orontes, tusschen Antiochië en Apamea. *Hieronymus in loc. Hebr.*

EPIPHANIA is de naam van het feest van Christus menschwordinge en verschyninge op aarde.

EPIPHANIA, (JOHANNES PAULUS VAN) een ongeschoeide Karmeliter monnik van Palermo, nam dien naam aan, toen hy geestelyk wierdt op den 6 January 1652, zynde anders zyn doopen stamnaam *Antoninus Parisi* geweest. Hy kwam in den jare 1633 ter wereldt, en gaf van zyne tedere jaren af genoegzame hope van een schrander man te zullen worden. De lager scholen doorgelopen, de talen geleert, en naarstig de rederykkunde, Philosophie en Scholastyke Godgeleerdheit doorzocht hebbende, heeft hy de zelve wetenschappen op verscheide plaatsen, inzonderheit te Messina, geleeraart tot een iegelyks verwondering, die merkelyk vermeerderde door zyne ongemeene fierlyke spreekwyzen, krachtige uitdrukkingen en heldere stem. Zyne geleerdheit ging bykans over allerhande wetenschappen, geestelyke en wereldlyke, zonder de dichtkunst te vergeten, als de welke hy tot eene verlustiging van zynen geest by tusschentyden oeffende. Hy liet in het bestieren van zyn ordensklooster te Modica zyne loffelyke voorzichtigheit en kloek beleidt ten vollen zien, en was onvermoeit in het uitvoeren van zyn plicht. Jammer is het, dat hy naauwlyks 43 jaren heeft mogen bereiken, wanneer hy den 4 September des jaars 1676 in 't graf gerukt wierdt, wyl de geleerde wereldt nog vele fraaie schriften van hem ontfangen zou hebben, staande 'er twee en twintig verscheide Latynsche en Italiaansche tytels van by hem geschreve boeken in de *Bibliotheca Sicula* aangetekent, zynde alleen deze negen door hem zelf uitgegeven, als: *Le Stravaganze della Natura pensieri sacri, morali, e politici; La Via Lattea, arte brieve di predicare; Le Nuove Muse del Paradiso; L'Areopagita d'Ontivero Compendio Historico della vita del B. Gio: della Croce; Panegirici, ed Orationi sacre*; en zonder zynen naam daar voor te zetten: *L'Idea del Cavalier Gerosolimitano mostrata nelle Vita di F. D. Agostino Grimaldi e Rosso; Il Balsamo della Fama Mamertina discorso sacro Accademico per la Sacra Lettera scritta da Maria V a Messinesi, ed altri Panegirici; La Chiave d'Italia, compendio historico della città di Messina; Il Cigno moribondo al fiume du cinque foci, o vero l'anima inamorata delle cinque piaghe del Crocifisso. Pensieri predicabili Neapol. Il Grande Oratione Funerale per la Morte di Filippo IV, Re delle Spagne.*

S. EPIPHANIUS, bisschop van Constans of Salamine in Cyprus in de vierde eeuwe, wierdt geboren omtrent den jare 310 in een dorp van Palestina, naby de stadt Eleutheropolis. Hy bragt zyne jeugt in de kloosterlyke tucht door, eerstelyk in Egypten, en naderhandt in Palestina met S. Hilarion, Hesychius en de andere monniken. Men zegt, dat hy van den Joodschen Godsdienst is geweest, en tot het Christen gelove bekeert was door zekeren Christen, Cleopius genaamt, die hem herstelde van eene wondt, die hem door een ongetemt paardt was toegebragt; doch het is eene ongegronde vertelling van den schryver des levens van S. Epiphanius, daar men geen geloof aan behoort te geven. Het gene hy zelf verhaalt, dat hy in zyne jeugt door de zo genaamde Gnostische ketteren meende verstrikt te worden, is veel zekerder. Hy stichtte een klooster in zyn landt, wiens bestier hy zelf aannam, en wierdt in het vervolg omtrent den jare 366 tot bisschop van Salamine, de hoofdkerk van het eilandt Cyprus, verkoren. Hy wendde inzonderheit zyne zorgvuldigheit aan tot de behoudenisse van dit eilandt voor de dwalingen der Ariaansche gezindheit. Hy kantte zich insgelyks aan tegen die van Apollinaris; en zynde te Antiochië gekomen, hadt hy een onderling gesprek met Vitalis, den leerling van Apollinaris, en streedt yverig tegen des zelfs dwalingen. Hy hieldt de streng van Paulinus tegen Melecius, en kwam te Rome onder de regeering van paus Damasus om de zaak van den eerstgenoemden te handhaven. Hy wydde in Palestina Paulinus, den broeder van S. Hieronymus; waar door Johannes, bisschop van Jeruzalem, tegen hem vertoornt wierdt. S. Epiphanius beschuldigde van zynen kant dezen bisschop van de dwalingen van Origenes voor te staan, en zy haalden Theophilus, bisschop van Alexandrië, op hunne zyde over. Deze veroordeelde het boek van Origenes in een kerkvergadering, gehouden in den jare 399, en verdreef de monniken, die verdacht waren van de geheugenis dezes schryvers te begunstigen. S. Epiphanius veroordeelde insgelyks in eene kerkvergadering, gehouden in den jare 401 op het eilandt Cyprus, de boeken van Origenes, en schreef aan S. Chrysostomus, die de monniken door Theophilus verjaagt gunstiglyk ontfangen hadt, met een oogmerk van hem te bewegen om partyschap te trekken tegen de boeken van Origenes: doch S. Chrysostomus, deze voorstelling niet hebbende goedgekeurt, kwam S. Epiphanius zelf in persoon te Constantinopel door aanrading van Theophilus, om aldaar het dekreet der kerkvergadering van Cyprus werkstellig te doen maken. Hy wilde in 't minst geen ommegang hebben met Johannes Chrysostomus, en kon zyn opzet tot geen goeden uitslag brengen. Hy was van voornemen om zich naar de kerk der Apostelen te begeven, en aldaar de veroordeeling van Origenes af te kondigen; doch zynde gewaarschuwt van het gevaar, voor het welke hy zich bloot stelde, week hy en ging scheep om naar Salamine weder te keren. Men zegt, dat hy reisvaardig staande om aan boordt te gaan, het volgende toevoegde aan de bisschoppen, die hem derwaarts verzelt hadden: *Ik laat u lieden de stadt, het paleis en het toneel over.* Zommigen hebben ook verhaalt, dat hy aan S. Chrysostomus voorspelde, dat hy uit zynen stoel zou verjaagt worden, en dat deze Godsdienstige man hem van zynen kant tot antwoordt gaf, dat hy zyne kerk noch zyn paleis ooit weder zou zien. Wat hier van zy, hy stierf op zyne te rug komst in de maandt van April of van May des jaars 403.

De yver, welken Epiphanius betuigde tegen de ketteren, was de beweegreden, dat hy een werk aanving, in het welke hy aanhaalt en wederlegt alle de ketteryen. Hy heeft dit werk den naam gegeven van Κιβώτιον of Πανάριον, dat is te zeggen, de apotheek of de kas der geneesmiddelen. Hy heeft ook geschreven: *Ancoratus*, in het welke hy uitlegt het geloof der kerke, en wederlegt de dwalingen der Heidenen, der Manicheen, der Sabellianen en der Arianen; een kort begrip van zyn boek der Ketteryen; eene verhandeling der gewichten en maten; de Physiologie en natuurkunde; een tractaat van de twaalf edelgesteentens; het boek van het leven en van de doodt der Propheten. Men heeft nog van hem een brief aan Johannes van Jeruzalem wegens de inwyding van Paulinianus, wegens het Origenistendom, en wegens een doek, waar op het afbeeldsel van Christus stondt, het welk hy heeft laten aan stukken scheuren, en een brief aan Diodorus van Tarsus, of wel eer van Tyrus, aangehaalt door Facundus. De negen Sermoenen en de verhandeling van de geheimenissen der getallen, die den naam van S. Epiphanius dragen, zyn niet van den ouden bisschop van Salamine, maar van een anderen bisschop, die den zelven naam hadt, misschien ook bisschop van de zelve stadt, dewyl men 'er vindt van dien naam in de tiende eeuwe, als genoegzaam blykt uit den styl en uit eenige andere kentekenen.

De styl van S. Epiphanius is noch fierlyk, noch verheven; maar in 't tegendeel eenvoudig, nederig en slepende. De zelve is ruw, en afgebroken. Hy was een man, die veel gelezen hadt en eene grondige geleerdheit bezat, doch hy was gebrekkelyk aan oordeel en naauwkeurigheit van geest. Hy bedient zich menigmalen van valsche redenen om de ketteren te wederleggen, en hy was zeer ligtgelovig. Hy vergist zich in verscheide Schriftuurplaatsen, omtrent zeer aanmerkelyke zaken; en slaat heel ligtelyk geloof aan valsche gedenkschriften, of aan onzekere geruchten. Hy bezat een zonderlingen yver en grote Godsdienstigheit, doch weinig beleidt en staatkunde. Men beweert, dat hy het getal zo der ketteryen als der ketteren merkelyk heeft vergroot, en ten dien einde onder andere middelen van eene enkele kettery verscheide gemaakt, en zeer onnosele gevoelens voor kettersche aangemerkt. Men heeft verscheide drukken van de werken van S. Epiphanius in het Grieksch en in het Latyn; doch de beste is die gene, dien de vader Petavius heeft uitgegeven, gedrukt te Parys in het jaar 1622 met geleerde aantekeningen. *S. Hieronymus*

ronymus Apol. 2 *ad Ruf. cap.* 114. *de Script. Eccl. in Epist. &c. S. Augustinus in hæref. Quod-vult-deus. S. Johannes Damascenus Orat. I de imag. Photius cod.* 122, 123, 124. *Suidas. Socrates. Sozomenus. Theodoretus. Nicephorus. Baronius A. C.* 372, *n.* 107, 108. 382, *n.* 1 & 2. & *in Mart.* 12 *Maji. Onuphrius. Genebrardus in Chronic. Sixtus Senensis in Bibl. Bellarminus de script. Eccl. Miræus, &c. Du Pin Bibl. des Aut. Eccl. IV Siecle.*

EPIPHANIUS, bisschop van Pavia in de vyfde eeuwe, wierdt geboren in den jare 438, en zynde de leerling geweest van Crispinus, bisschop van Pavia, volgde hy den zelven op in den jare 466. Hy wierdt gebruikt tot het bemiddelen van de verzoening tusschen den keizer Anthemius en Ricimer, zynen schoonzone. Onder de regeering van Julius Nepos, die Glycerius, opvolger van Anthemius, uit het bezit des keizerryks stiet, wierdt Epiphanius afgevaardigt aan Evarik, koning der Visigothen te Thoulouze, en sloot met hem een vredensverdrag. De keizer Nepos, zynde van de keizerlyke waardigheit ontbloot en verjaagt door den Patricius Orestes, liet hy Augustus Momillus, zyn zoon, gemeenlyk Augustulus genaamt, tot keizer uitroepen, en lokte Odoacer, der Turcilingen koning, naar Italië, met een leger van Barbaren. Orestes, naar Pavia geweken zynde, wierdt aldaar belegert, genomen, en naderhandt ter doodt gebragt door Odoacer, die Augustulus naar Campanië in ballingschap zondt, op het kasteel van Lucullano, naby Napels; en deedt aldus de keizerlyke regeering van Rome in zyn persoon een einde nemen in den jare 476. De Barbaren, hebbende zich meester gemaakt van de stadt Pavia, plunderden de zelve uit, staken 'er den brandt in, en voerden de meeste inwoners gevankelyk weg. Epiphanius deedt in dezen jammerlyken toestandt zyn volk alle bedenkelyke diensten; hy trok de grootste menigte der gevangenen uit der Barbaren handen, en verkreeg van Odoacer voor de stadt eene vrylating van alle lasten voor den tydt van vyf achtereenvolgende jaren; hy herstelde de kerken, en deedt aldaar den Godsdienst herbloeien; maar deze kerk genoot niet lang deze gewenschte rust; want Theodorik, koning der Ostrogothen, zynde met een machtig leger in Italië gevallen in den jare 489, overwon Odoacer; maar naderhandt van de zynen verlaten zynde, week hy naar Pavia, alwaar hy door Odoacer belegert wierdt. Eindelyk de zegeryke Theodorik meester geworden zynde van geheel Italië, wierdt Epiphanius afgevaardigt om dezen koning te verzoeken om de herroeping van een edict, gemaakt tegen die genen, die van zyne vyanden waren geweest. Epiphanius verkreeg deze herroeping en wierdt door Theodorik naar Gondebaud, koning der Burgundiërs, afgezonden, om met hem over de vryheit van verscheide gevangenen te handelen. Hy verrichtte deze zaak insgelyks naar wensch. Twee jaren daar na kwam hy by Theodorik om afflag der belastingen op Ligurië te verzoeken, en terwyl hy zich reisvaardig maakte om weder te rug te keren, na dat hy eene verligting van twee derden verkregen hadt, stierf hy op den 21 Januarius des jaars 496, of 497. *Ennodius in zyn leven, aangehaalt door Surius op den* 22 *dag van Januarius. Baillet Vies des Saints mois de Janvier.*

EPIPHANIUS, patriarch van Constantinopel in de zesde eeuwe, volgde Johannes den II op in den jare 520. De paus Hormisdas gaf hem macht om in zynen naam alle de bisschoppen te ontfangen, die zouden willen wederkeren tot de gemeenschap van den Roomschen stoel, onder voorwaarde, dat zy de formul, die hy opgestelt hadt, zouden ondertekenen, en dat zy hem hunne ondertekening zouden overzenden. Het kwam hier op de aanneming van de kerkvergadering van Chalcedonië, en de veroordeeling van Eutyches aan. Epiphanius stierf in den jare 535, en Antimus, een man, die den Roomschen stoel gansch niet toegedaan was, wierdt in zyne plaats patriarch. *Hormisdas ep.* 72, 73 *&c. Baronius A. C.* 20, *n.* 7. 535, *num.* 58. *&c.*

EPIPHANIUS, een Scholasticus, leefde in de vyfde eeuwe. Hy verwierf de vriendschap van Cassiodorus, op wiens verzoek hy de kerkelyke Historie van *Theodoretus*, van *Socrates*, en van *Sozomenus* in het Latyn vertaalde, en naderhandt trok hy 'er de zyne uit, de welke hy de in driën verdeelde Historie noemde. *Cassiodorus præf. in hist. trip. & de divin. Lect. c.* 17. *Sigebertus in catal. c.* 12.

EPIPHANIUS, genoemt in zeker opschrift *Flavius Annius Eucharius*, was gouverneur van de stadt Rome in den jare 412, onder de regeering des keizers Honorius. *Jacobi Gothofredi Prosopogr. Cod. Theodosiani.*

EPIRUS, eene provincie van Griekenlandt, de welke van zommigen in Neder-Albanië wordt geplaatst. De zelve was van Macedonië gescheiden door de rivier Calydnus en den berg Pindus. Hare vermaardste volkeren waren de Molossen, die de stadt Dodona in bezit hadden, berucht door de godspraken van Jupiter, die daar verkondigt wierden; de Driopiten, de Chaoniten, de Dolopen, de Sellen, de Amphilociten, de Hellopen, de Acarnaniten, enz. Des zelfs steden zyn Larta, Preveza, Bestia, Orchimo, Argiro, Elatria, enz. De provincie van Epirus heeft het zeehoofdt van Actium, alwaar Augustus Marcus Antonius en Cleopatra overwon, gelyk elders gezegt wordt. Daar zyn machtige koningen van het geslacht der Æaciden geweest. Justinus maakt 'er gewag van. De Molossen, zegt hy, heerschten eerstelyk in deze landstreek, en *Pyrrhus*, de zoon van Achilles, hebbende door zyne afwezenheit zyns vaders landen verloren gedurende het beleg van Troja, kwam zich vestigen in dit landschap, wiens inwoners eerst Pyrrhiden, en naderhandt Epiroten genoemt wierden. Maar Pyrrhus, zynde in den tempel van Dodona gekomen, om de godspraak om raadt te vragen, roofde aldaar Lanassa, de kleindochter van Hercules, de welke hy trouwde, en verwekte by de zelve acht kinderen. Hy trouwde eenige zyner dochteren uit aan de naburige koningen, verkreeg grote rykdommen, en schonk Chaonia aan Helenus, den zoon van Priamus, de welke hy met Andromache, de weduwe van Hector, liet trouwen. Naderhandt wierdt hy vermoord in den tempel van Delphos door Orestes, den zone van Agamemnon, in den jare der wereldt 2898, wordende door zynen zone *Phialus* in het ryk gevolgt, het welk in vervolg van tydt het aandeel van *Arrybas* is geworden. Deze laatste was nog minderjarig, en de handen van Epirus droegen zorg voor des zelfs opvoeding, en zonden hem zelfs naar Athene om te studeren. By zyne te rug komst maakte hy wetten, rechtte eenen Raadt op, en regelde de wyze van het bestier. Arrybas liet *Neoptolemus* na, die de vader was van *Olympias*, moeder van Alexander den Groten, en van Alexander den I, koning van Epirus, die in Italië stierf in den jare 428 na de stichting van Rome, en van *Æacides*, die zynen broeder opvolgde. Deze laatste bestierde het ryk zo kwalyk, dat men hem uit den troon verdreef, en uit zyn landt trekkende liet hy Pyrrhus na, die by Heroa, des konings Glaucus vrouwe, opgetrokken wierdt. *Pyrrhus* stierf in den jare van Rome 482. *Alexander* de II, zyn zoon, volgde hem op. Zedert dien tydt is Epirus onder de macht der Romeinen geraakt, en hadt het zelve lot, dat het overige van Griekenlandt heeft gehad. Die zelve provincie is onder de macht der Turken vervallen zedert de veertiende eeuwe. Des zelfs inwoners zyn Grieksche Christenen. Men hieldt in den jare 516 eene kerkvergadering in Epirus, in de zaak van Johannes, bisschop van Nicopolis. *Plinius l. IV. Strabo l. VII. Ptolomæus lib. V. Justinus lib. XVII, XVIII. &c. Belo lib. I. obs. cap.* 69. *T. IV. Conc.*

EPISCOPALEN. Zie BISSCHOPPELYKEN.

EPISCOPIUS, (NICOLAUS) geboortig van Montdidier in Bresse, week naar Basel gedurende de beroertens van Vrankryk, en de vervolginge tegen de Hugenoten. Hy trouwde aldaar met Justina, de dochter van den vermaarden drukker en boekverkoper Johannes Frobenius, en verkreeg een heerlyken naam door de schone uitgaven van verscheide Grieksche en Latynsche werken. Hy onderhieldt zulk eene naauwe vriendschap met den beroemden Erasmus, dat deze by zyne aflyvigheit hem tot testamenteelen executeur nevens Johan Frobenius aanstelde. Ook ziet men op des zelfs grafschrift deze twee vaarzen, de welke genoegzaam te kennen geven, hoe hoog hy zich verheerlykt achtte door het deel, het welk hy in de genegenheit van Erasmus hadt gehad:

Quærere, quis fuerim, noli: quod magnus Erasmus
Me coluit, nonne est jam tibi nosse satis?

Dat is te zeggen: *Vraag niet, wie ik ben geweest? weet gy niet genoeg, als u bekend is, dat de grote Erasmus myn vriendt was?* Hy stierf in den jare 1564, nalatende een zoon van zynen naam en belydenis, die insgelyks twee jaren daar na is overleden, in den bloei zyner jaren. *Guichenon Hist. de Bresse. Le Sueur Histoire de l'Eglise & de l'Empire.*

EPISCOPIUS, (SIMON) een van de schranderste mannen der zeventiende eeuwe, en het voornaamste steunsel der Arminiaansche gezindheit, was te Amsterdam geboren in den jare 1583; en hebbende in de zelve stadt de lage scholen doorgewandelt, ging hy zyne studiën te Leiden vervolgen in den jare 1600. Hy wierdt aldaar tot den trap van Meester in de vrye kunsten verheven in den jare 1606. Hy oeffende zich in de Godgeleerdheit, en maakte in de zelve zulke voortgangen, dat hy in korten tydt waardig wierdt geoordeelt tot het leeraarschap van Gods woordt. De burgermeesteren van Amsterdam hadden gaarne gezien, dat hy in zyne geboortestadt beroepen wierdt; doch om dat hy gedurende de verschillen van Gomarus en van Arminius de streng van den laatstgenoemden hadt omhelst, vondt hy verscheide hinderpalen, de welke hem beletten aangenomen te worden, in dier voegen, dat hy een tegenzin kreeg in de hogeschole van Leiden, en zich naar Franeker begaf in den jare 1609. Hy hieldt zich daar niet lange op; want hy bespeurde, dat hy, door met al te grote drift getwistredent te hebben, den hoogleeraar Sibrandus Libertus, een groot Gomarist, gebelgt hadt. Dus trok hy van daar, en keerde weder naar Hollandt, alwaar hy tot Predikant beroepen wierdt in den jare 1610, en geplaatst op een dorp, Bleiswyk genoemt, afhankelyk van Rotterdam. Hy was een van de gedeputeerden op de zamenkomst, die gehouden wierdt in 's Gravenhage in den jare 1611 voor de Heeren Staten tusschen zes Contra-Remonstrantsche en zes Remonstrantsche Godgeleerden; en gaf in die zamenkomst uitmuntende blyken van zyn verstandt en lere. Het jaar daar aan volgende wierdt hy verkoren om te Leiden de plaats van hoogleeraar in de Godgeleerdheit, de welke Gomarus vrywilliglyk hadt afgestaan, te vervullen, en leefde in vrede met Polyander, zynen amptgenoot, onaangezien zy verschillende gevoelens hadden wegens de voorbeschikking. De oeffeningen zyns ampts en de bezigheden op zyne studeerkamer waren hem een kleine last in vergelyking van de onlusten, welke hy onderhevig was om dat hy de Arminianen aankleefde; want het vuur van tweespalt en van haat overheerde wel haast de gemoederen des volks. Het verschil wegens de voorbeschikkinge nam een begin in de hogescholen, en kwam eerlang op de predikstoelen; het verspreidde zich in de huisgezinnen, en stak zelfs het vuur van verdeeldheit aan onder de Regeering. Alles was in rep en roer, en in deze onlusten leedt niemandt meer overlast door het graauw dan de geleerdste mannen van de Arminiaansche gezindheit, om dat men de zelve niet zonder reden aanmerkte als de eerste oorzaak dezer wanorders. Men kan ligt nagaan, dat Episcopius, wiens bekwaamheit overal bekend was, niet verschoont wierdt. Men viel te Amsterdam tegen hem uit zo wel in de kerken als op de straat, in het twede jaar van zyn hoogleeraarschap

te Leiden, omdat hy ten doop staande over eene van zyne nichten, iets geantwoord hadt aan den Predikant, die het kindt doopte, en die hem vroeg, of de leer der Hervormde kerke de ware en volmaakte leer der zaligheit niet was? Episcopius, in plaats van dit vraagpunt te beantwoorden, volgens gewoonte, door een teken van toestemminge, vatte het woordt op, om te kennen te geven, dat hy daar by niet berustte dan onder eene zekere bepaling. De Predikant wierdt toornig, en scholdt hem voor een jongen verwaanden uit. Het volk, hierdoor geërgert, begon gaande te worden, en het scheelde weinig, of Episcopius, die met allerlei scheltwoorden zo in de kerk, als op de straten overladen wierdt, zou geslagen en gestenigt zyn geworden. Indien men wil vragen, om wat reden hy daar verligting hadt willen van hebben, zal men antwoorden, dat zulks gebeurde ter oorzake dat Uitenbogaard in diergelyk een geval geantwoord hebbende door een enkeld *ja*, eenigen tydt daar na bevondt, dat men hem op de straat verweet, dat hy de leerstukken der Remonstrantsche gezindheit hadt verlaten. Dit eerste gevaar van Episcopius wierdt eerlang van een ander gevolgt; want zeker smidt, die hem op een tydt zag voorbygaan, kwam van zynen smids oven aanlopen met een yzeren staf in de handt, en zette hem achter na, roepende luidskeels: *Houdt den Arminiaan, den verstoorder der kerke.* Episcopius hadt onder de handen van dezen kwaadaardigen karel moeten dood blyven, indien hy niet schielyk zyne behoudenis in de vlucht hadt gezocht, en andere lieden hem waren te hulp gekomen. Stephanus Curcellæus (*Præfat. in Opera Episcopii.*) verhaalt, dat op den 19 Februarius des jaars 1617 het huis van den oudsten broeder van Episcopius geplundert wierdt door het graauw van Amsterdam, onder een valsch voorwendsel, dat zeker getal van Arminianen aldaar de predikatie hoorde.

De Staten van Hollandt, hebbende Episcopius genodigt om het Synode van Dordrecht by te wonen, ten einde hy aldaar zitting mogt hebben, gelykerwyze de andere hoogleeraars der zeven provinciën hadden, begaf hy zich een van de eersten derwaarts, verzelt van eenige Remonstrantsche Predikanten; doch het Synode verstondt niet, dat iemandt van hen zou verschynen in de vergadering als rechter, en wilde hen niet toelaten dan als gedaagde. Zy verschenen: Episcopius deedt de aanspraak, en verklaarde, dat zy vaardig waren om met het Synode in onderhandeling te treden. Men antwoordde hem, dat het gezelschap hier niet vergadert was om onderling te handelen, maar om uitspraak te doen. Dit was tegen hun zin, en zy wilden zich het Synode niet onderwerpen, maar hunne gevoelens verdedigen; waarom zy buiten de vergadering gehouden wierden. Zy verdedigden daar op hunne zaak met de pen, en Episcopius was de gene, die het grootste gedeelte der schriften opstelde, de welke zy in deze gelegenheit voor den dag bragten, en die men eenigen tydt daar na in het licht gaf. Zy wierden door het Synode van hunne bedieningen afgezet; en om dat zy zich schriftelyk niet wilden verplichten van gene bediening van leeraars verder op eenige wyze te verrichten, wierden zy gebannen uit de vereenigde provinciën. Episcopius hieldt zich daar op in de Spaansche Nederlanden, te weten te Antwerpen, op zo lange als het twaalfjarige bestandt duurde. Hy schreef ondertusschen tegen de Roomsche kerke voor de Protestanten in het algemeen, en stelde met zyne medebroederen een geloofs-formulier op, als mede zyn zogenoemt *Antidotum adversus Synodi Dordracenæ Canones*: ook disputeerde hy met grote kracht tegen Petrus Wadingus. Deze was een Iersch Jesuit, die hem alle bedenkelyke vriendschap bewees, en hem tot de Roomsche kerke poogde over te halen, zoekende zyn voordeel te doen met den staat van misnoegdheit, waar in Episcopius toen was; en de zaak niet opgevende door de antwoorden, die hem gegeven wierden, veranderde hy de mondelyke disputen in schriftelyke. Hy stelde twee brieven op, den eenen aangaande den regel des geloofs, den anderen aangaande den beeldendienst, en zondt de zelve aan den afgezetten hoogleeraar. Deze liet niet na van 'er ten eerste een zeer bondig antwoordt op te geven. Het zelve is niet dan na zyne doodt in het licht gekomen. Het wierdt uitgegeven in den jare 1644, en men heeft het zedert ingelascht in den druk in folio van alle zyne werken. Wanneer de oorlog na het eindigen van het twaalfjarige bestandt op nieuw tusschen den koning van Spanje en de Vereenigde Nederlanden begonnen was, begaf zich Episcopius naar Vrankryk, en arbeidde door zyne schriften uit al zyn vermogen aan de voortplantinge zyner gezindheit. Men wil hier niet alleenlyk spreken van verscheide byzondere brieven, de welke hy in Hollandt liet overhandigen, maar ook van de werken, die hy ten dien einde uitgaf gedurende zyn verblyf in Vrankryk. Van dit getal zyn zyne aanmerkingen op eenige hoofdstukken van den Zendbrief van Paulus aan de *Romeinen*; zyn *Bodekerus ineptiens*, zyn *Examen Thesium Jacobi Capelli*, en zyn antwoordt aan *Cameron*, enz. Eindelyk eene gunstiger tydgesteltenis zich opgedaan hebbende, keerde hy weder naar Hollandt in den jare 1626, om het ampt van Predikant waar te nemen in de kerke der Remonstranten te Rotterdam. Hy trouwde daar, in het jaar daar aan volgende, met de weduwe van Hendrik van Nielles, Predikant van Rotterdam, broeder van dien Karel van Nielles, dien de Remonstranten aanmerkten als eenen van hunne voornaamste voorstanders. Episcopius verloor deze zyne huisvrouw in het einde des jaars 1641, en hadt by de zelve gene kinderen verwekt. Hy hadt zich eenige jaren te voren, te weten in den jare 1634, naar Amsterdam begeven, om aldaar het collegie, het welk door die van zyne gezindheit wierdt opgerecht, te bestieren. Hy stierf in de oeffening dezes ampts op den 4 April des jaars 1643, zynde door eene opstopping van het water uit de wereldt gerukt, hebbende eenige weken te voren zyn gezicht verloren. Hy maakte verscheide boeken zedert zyne te rug komst in Hollandt, en behieldt niet altydt die bezadigdheit van styl, de welke zyne grondregelen van gedult, gevoegt by de Euangelische plichten, van hem vereischten. Zyne vrienden trachtten hem deswegen te verontschuldigen. Men zegt, dat zyne werken in Engelandt van den smaak der Episcopalen of Bisschoppelyken geweest zyn: doch dat zich zedert eenige schryvers hebben opgedaan, die de zelve voor zeer gevaarlyke boeken gehouden hebben. De Arminianen voerden in den jare 1690 eene zaak uit, door welke zy genoegzaam lieten blyken, hoe zeer zy met dezen hunnen Godgeleerde ingenomen waren. Het is niet onbekend, dat zy eenen van hunne hoogleeraren gelastten openbaarlyk den Hre. Jurieu, die kwalyk van Episcopius hadt gesproken, van lastertaal te beschuldigen. Men heeft vergeten te zeggen, dat de laatste werken van dezen geleerden Arminiaan behandigt waren aan den Hre. Curcellæus door Franciscus Limburg, schoonzoon van Rembert Episcopius, broeder van den bovengemelden Simon; en dat 'er in de voorreden, waar uit dit artykel getrokken is, niets gemeld is van de reize, die Episcopius naar Vrankryk deedt in den jare 1615, van wiens oorzake men verscheide kwade geruchten uitstrooide: maar in plaats van gewag te maken van de dadelyke reize, heeft men 'er gesproken van eene ingebeelde reize in het jaar 1610. Zie *Stephanus Curcellæus præf. in Opera Episcopii. Bayle Dict. Crit.*

EPISCOPUS, (Joannes Dominicus) in de stadt Palermo geboren, is een zeer geacht Philosooph en ervaren geneesheer geweest, die zeer gelukkig in zyne genezingen was; daarenboven naarstig in het onderzoeken van velerhande beschavende wetenschappen en kunsten. Hy verstondt en schreef in de Latynsche, Toskaansche en zyne moedertale, de Siciliaansche, en dichtte in de zelve by uitnementheit. Zyn voornaamste bloeitydt was omtrent den jare 1647. In het eerste stuk der *Musæ Siculæ* van Jozeph Galeanus, eerstelyk te Palermo in den jare 1647, en naderhandt in den jare 1662 in 12 gedrukt, vindt men Episcopus poëzy onder den tytel van: *Canzoni Siciliane. Bibl. Sicula.*

EPITUS, een koning der Messenianen, was de zoon van Crespho, dien de groten in zyn ryk doodden, om dat hy over het gemeen al te genadig was. Dit ongeluk hadden ook alle zyne kinderen tot op den eenigen Epitus. Deze, na dat hy met hulp van de Doriërs en Arkadiërs den troon hadt beklommen, strafte de moordenaars van zynen vader, en won door zyne heuschheit de gemoederen van den adel en van het volk zo, dat zyne navolgers naar zynen naam *Epitinæ* genoemt wierden, wanneer voortyds de koningen der Messenianen *Heracliden* pleegden genoemt te worden. *Pausanias l. IV.*

EPISTEL. Zie ZENDBRIEF.

EPO. Zie BOETHIUS. (Epo)

EPOMEUS. Zie MONTE SANTO JULIANO.

EPONE. Zie EPAUNA.

EPOREDORIX, een van de heeren van Autun, zeer machtig in zyn landt, die met Vindomarus om het landbestier twistte. Hy was door de Eduanen verkoren om den oorlog tegen de Sequanen te voeren. *Cæsar Comment. lib. VII.*

EPPENDORF, (Hendrik van) een Hoogduitsch edelman, zou hedendaags heel onbekend wezen in het gemenebest der geleerden, indien hy geen groot verschil met Erasmus hadt gehad. Hy zette dezen twist met grote kracht door; en misschien heeft de grote Erasmus nooit een tegenstrever als hem ontmoet, die hem tot zulke onaangename voorwaarden van vergelyk bragt. De artykelen dezer bevrediging niet nagekomen zynde, waren oorzaak, dat 'er Eppendorf gerucht van maakte, en een werk uitgaf, het welk de historie van dit geschil behelst, en voor tytel voert: *ad D. Erasmi Roterodam. libellum, cui titulus: Adversus mendacium & obtrectationem utilis admonitio, justa querela.* Hy liet dit werk drukken te Hagenau in den jare 1551. Hy geeft daar in te kennen, dat hy buiten 's lands was gereist om zich in de wetenschappen te oeffenen; dat hy een leerling van den vermaarden Zasius, hoogleeraar in de Rechten, was geweest; dat hy zich langen tydt te Straasburg hadt opgehouden; en dat hy onpartydig gebleven was in de zaken der hervorminge, door Luther in Duitschlandt begonnen. Men moet bekennen, dat hy, om voldoening te krygen over een lasterlyk geschrift, het welk tegen hem was gemaakt, een zeer bekwaam middel gebruikte om zelf de kwaadspreekendste schryvers in toom te houden: want hy trok zyne zaak voor den rechter, en verzocht onder anderen vergoeding van belediging, dat de aanlegger veroordeelt wierdt in eene geldboete ten voordeele der armen. Men weet niet, in wat jaar hy gestorven is. *Bayle Dict. Crit.*

EPPING, of EPPINGSTREET, een vlek van Engelandt, met een jaarmarkt, in het Westelyk gedeelte des graafschaps Essex, het welk men *Waltham* noemt. Daar worden wekelyks twee marktdagen van vee gehouden, en een des vrydags voor allerlei voorraadt. Het is vyftien Engelsche mylen van Londen gelegen. *Moreri in 't Engelsch.*

EPPINGEN, een steedtje in Graichgau, in het Paltzische ampt Bretten, aan de rivier Elza. Oudtyds behoorde het aan de graven van Eberstein, die het aan de markgraven van Baden verpandden. Deze hebben het wederom aan de Paltz verzet. Maar eindelyk heeft het de markgraaf *Karel* in den jare 1468, in plaats van een rantzoen voor zyne gevangenisse, aan de keurvorst Frederik den Overwinnaar overgelaten, by wiens afkomelingen deze plaats is gebleven. *Tolner. H. P. p. 66. en 72. Sprenger Lucern pag. 320. Lehman Chron. l. VII. c. 106.*

EPPONINA, eene adelyke Gaulische vrouw, gemalin van Julius, maakte zich zo roemwaardig door de grote liefde, die zy haren man toedroeg, dat 'er Tacitus en Plutarchus van hebben gesproken als van de zeldzaamste zake, die 'er ooit in hunnen tydt ge-

geschied is. Julius Sabinus, die de eerste van zyn landt was, zo in goederen, als in geboorte, hebbende den tytel van *Cæsar* in de Gaulen aangenomen, verloor een veldslag in het landt der Sequanen, en vondt zich genoodzaakt naar vreemde landen te reizen om zyn leven te behouden; doch wanneer hem in de gedachten kwam, dat hy zyne huisvrouw niet kon medenemen, nam hy, uit vreze van zyne voornemens te verraden, een vreemd besluit. Hy verkoos eene onderaardsche plaats, in welke hy zich verschuilde, na dat hy een landhuis, dat buiten de stadt gelegen was, hadt laten in den brandt steken, en een gerucht uitgestrooit, dat hy in de vlammen gesmoort was. Kort daar na zondt hy twee van zyne vertrouwelingen uit, om kennis van dat bedrog aan zyne huisvrouwe te geven, en haar te verzoeken, dat zy hem wilde komen vinden. Epponina speelde zo wel hare rol, dat men geenzins twyffelde aan de doodt van Sabinus, en dat de wanhoop de eenige oorzaak was, dat des zelfs gemalin voor de oogen van de wereldt verdween, terwyl zy met hem in dit hol opgesloten was, alwaar zy verscheide malen haren man gezelschap hieldt, gedurende den tydt van zeven maanden. Eindelyk poogde zy hem te overreden, dat hy zich wilde verkleeden om een reis naar Rome te doen, en zyne genade by den keizer te bewerken: doch Sabinus oordeelde zulks niet veilig te wezen. Plutarchus zegt, dat Epponina te Rome zynde, werwaarts zy zich van tydt tot tydt begaf, een hulpmiddel uitvondt om hare zwangerheit te bedekken (voornamentlyk in de baden, alwaar zy verplicht was te verschynen nevens de andere vrouwen van aanzien) van zich met zekere zalve te smeren, die het vel doedt opzwellen, ten einde, zy dus door het gansche ligchaam opgezwollen zynde, men niet bespeurde, dat zy zwanger was. Hy voegt 'er by, dat zy alle de smerten van den arbeidt doorstondt, zonder te klagen, en dat zy door haar voorzichtig en kloekmoedig gedrag de zaak verholen hieldt. Naderhandt liet Vespasianus deze heldin ter doodt brengen, de welke meer standvastigheit in hare doodt betoonde dan zy te voren kloekmoedigheit en behendigheit hadt laten blyken; want zy zeide tegen hem overluid, na dat zy ter doodt verwezen was, dat het haar aangenamer en zoeter was geweest onder de aarde en midden in de duisternissen te leven, dan de ongelukkige dagen zyner regeering te beschouwen. *Plutarchus in Eroticis. Tacitus Hist. lib. IV.*

EPSHAM, of EPSAM, eene stadt in Engelandt, in het graafschap Surrey, in de landstreek Copthorn of Eppingham genoemt, veertien Engelsche mylen van Londen gelegen. De zelve legt wel geplaatst, en heeft eene gezonde lucht. Maar het voordeeligste voor deze plaats zyn des zelfs minerale wateren, de welke in den somer vele menschen, zo stedelingen, als landlieden, derwaarts nodigen. Deze wateren wierden ontdekt in den jare 1618 door Hendrik Wicker by een heten somertydt, wanneer men daar grote schaarsheit aan water hadt voor het vee. Hy vondt een weinig helder water opborrelen in eene holte, die door een paardevoet gemaakt was. Dit deedt hem op die zelve plaats een vierkantig gat met zyn stok maken, waar na hy henen ging. Des anderen daags kwam hy dit gat zoeken, het welk hy ter naauwernoodt kon vinden; hy zag het zelve vol helder water, en zelfs boven overstromende; doch de smaak hebbende van aluin. Men gebruikte dit water in het begin niet dan uitwendiglyk tot heeling der wonden; maar in het vervolg wierdt het gedronken tot genezing van verscheide ziektens. Aldus heeft deze bron in der waarheit den zelven oorsprong, welken de dichters toeschryven aan de fontein, *Hippokreen* genoemt. *Moreri in 't Engelsch.*

EPSTEIN, eene Ryks-vrye heerlykheit in de Wetterau, welke aan het keur-Mentzische gebiedt paalt, en behalven de stadt en het slot, van den zelven naam, verscheide vlekken en dorpen onder zich heeft. Aldaar is een vruchtbare bodem; ook zyn 'er goede yzer-bergwerken, en schone bosschen, van welke het grootste *Neuburg* genoemt wordt. Van de gemelde stadt zo wel als van het slot bezit keur Mentz de helft; maar het overige behoort aan de graven van Hessen-Darmstadt. *Winckelm. Beschr. van Hessen p.* 143. *Tromsder.*

EPTERNACH. Zie ECHTERNACH.

EPULUS, een prins van Istrië, die, na dat hy van de Romeinen was overwonnen, zich zelf doodde. *Livius.*

EPULONEN, in het Latyn *Epulones*, priesters te Rome, die door de opperpriesteren verkoren wierden, om het opzicht te hebben over de gastmalen en offerhanden, de welke ter eere van Jupiter en van de andere goden aangerecht wierden. Eerstelyk waren 'er drie, de welke aangestelt wierden in den jare 553 na de stichting van Rome. Naderhandt wierden 'er zeven gemaakt, en men gelooft, dat zulks geschiedde ten tyde van den oppergezaghebber L. Sylla. Eindelyk vergrootte Cæsar dit getal, en stelde 'er tien aan. Hen was de zorg aanbevolen van 'er op te letten, dat alle de plegtigheden wel verricht wierden op de geheiligde gastmalen, die ter eere der goden geschiedden; en indien 'er eenige wanorder of eenige ontheiliging gepleegt wierdt, verwittigden zy 'er de opperpriesters van. *Rosinus Antiq. Rom. l. III, c* 28.

EQUIRIA, een feest te Rome, op het welke de paarden der ridders jaarlyks in het veldt van Mars op een met gras bewasschen plaats geoeffent en gemonstert wierden. Romulus hadt dit feest ter eere van Mars ingestelt. *Nardinus Rom. Antiq. Struv. Pitiscus.*

EQUITIUS, een voornaam Romeinsch krygsoverste onder de regeering der keizeren Valentinianus en Valens in den jare 365. Hy was burgermeester in den jare 370. Ammianus Marcellinus, Zosimus en verscheide andere schryvers, als mede eenige aloude opschriften, maken gewag van hem. Zie *Jacobi Gothofredi Prosopographia codicis Theodosiani.*

ER, de zoon van Juda, een van de twaalf aartsvaderen, en *E.* van eene Kananitische vrouwe, Sua genoemt. Hy trouwde met Tamar; en dewyl hy een kwaadaardig man was, liet Godt toe, dat hy in zyne jeugt en zonder nazaten stierf. *Genes.* XXXVIII. 3. *enz.*

ER, de zoon van Selah, en vader van Lecha, van het geslacht van Juda. *1 Kronyk. IV.* 21.

ERAK. Zie YERAK.

ERAM, EGRAM, eene Benedictyner abdy in Vlaanderen, niet verre van Oudenaarden, aan de rivier de Schelde gelegen, tot Mechelen behorende. Zy is in het jaar 1063 van Balduinus, grave van Vlaanderen, gesticht, en naderhandt van de heeren van Oudenburg rykelyk beschonken. *Gramaye Antiq. Flandr. pag.* 49. *Leukfelds Antiq. Bursfeld. p.* 73. *Tromsd.*

ERAN, de zoon van Sutelah, van het geslacht van Ephraïm, leende zynen naam aan een stam, die het geslacht der *Eraniten* genoemt wierdt. *Num.* XXVI. 36.

ERASISTRATUS, een geneesheer, vermaard onder de leerlingen van Aristoteles. Hy was, naar het zeggen van Plinius, de dochters zoon van den zelven Aristoteles, en hieldt zyn verblyf in het hof van Seleucus Nicanor, koning van Syrië. Antiochus, die zedert den bynaam van Soter gekregen heeft, des zelfs zoon, zynde aangetast van eene aanhoudende en slepende koorts, wiens oorsprong niemandt kon nagaan, ontdekte Erasistratus, dat de zelve veroorzaakt wierdt door de grote liefde voor zyne schoonmoeder Stratonica, niet durvende haar zyne genegenheit te kennen geven. Dit geschiedde in de CXXII Olympiade, in den jare van Rome 460. Plinius haalt hem menigmaal aan. Erasistratus heeft verscheide werken geschreven. Men zegt, dat hy in een zeer hogen ouderdom is overleden. *Plinius lib.* XIII, *cap.* 7. *lib.* XX, *c.* 9. *l.* XXVI, *c.* 2. *l.* XXXIX, *c.* 1. *Plutarchus in Demetr. Appianus in Syriac. Valerius Maximus l. V, cap.* 7, *ex.* 4. *Eusebius. Justinus. Aulus Gellius. Galenus. Castellanus in vit. Medic.*

ERASMUS, bisschop van Straasburg, uit het huis der graven van Limburg, heeft geleeft in de zestiende eeuwe. Hy maakte zynen naam roemruchtig door de verhevenheit van zyn verstandt, door zyn wys beleidt, en door zyne genegenheit voor de letterkunde. Nog jong zynde studeerde hy in de wiskunst te Tubingen onder Jan Stoefler, in de Rechten onder Conraad Braun, en onder Jan Marquard, en te Parys onder Jan Sturm, dien hy naderhandt te Straasburg ontboodt, en tot opperbestierder van het collegie dezer stadt aanstelde. Hy wierdt 'er bisschop in den jare 1541 na de doodt van Willem van Holstein, en arbeidde altydt met grote zorgvuldigheit om aldaar de vrede te behouden, de welke hy meer dan zyne eigen gerustheit achtte. Hier door is 't dat hy zyne geheugenis vereeuwigt, en de lofredenen van de voortreffelykste mannen verdient heeft. Hy hadt de kerkvergadering van Trente bygewoont, en stierf op den 29 November des jaars 1568. *Thuanus Hist. l V. & XLIII. Guilielmus Guilliman, de episc. Argentor. Sammarthanus Gall. Christian. Sleidanus.*

ERASMUS, monnik van de orde der Karthuizers in het grote Karthuizerklooster van Fryburg, heeft geleeft in de vyftiende eeuwe. Hy was een goed kluizenaar, en heeft verscheide Godgeleerde verhandelingen geschreven, gelyk Petrejus bericht, die 'er het getal van heeft opgemaakt in de Boekzaal der Karthuizer monniken.

ERASMUS (DESIDERIUS) wierdt te Rotterdam geboren den 28 October des jaars 1467. Verscheide schryvers stellen, dat hy in den jare 1465 is geboren; maar in het opschrift van zyn standbeeldt te Rotterdam, het welk beneden zal aangehaalt worden, staat het jaar 1467, en het is zeer waarschynlyk, dat men het zelve niet gestelt heeft, zonder het beste en het zekerste te hebben verkozen na een naauwkeurig onderzoek. Men kan niet ontkennen, dat hy een basterdt is geweest; Erasmus bekent zelf, dat zyn vader en zyne moeder nooit zyn getrouwt geweest. Wel is waar, dat hy zegt, dat zyne moeder deze uiterste liefdegunst niet toestondt dan op hope van te trouwen, en dat zommigen zelfs menen, dat 'er haar mondelyke belofte van gegeven is; doch wat hier van zy, hy wierdt in onecht geboren, en is nooit door een huwelyk een echt kindt geworden. Zie hier wat men vindt in het levensverhaal van Erasmus, door hem zelf, als men zegt, opgestelt, en in het licht gegeven door Merula in den jare 1607, naar het oorspronkelyk handschrift, het welk Erasmus in bewaring gelaten hadt by Conraad Goclenius, hoogleeraar in de Latynsche tale te Loven. Dit geschrift is opgestelt met de uiterste onachtzaamheit en eenvoudigheit. Men zegt in het zelve, dat de moeder van Erasmus Elizabeth genoemt wierdt, en te Zevenbergen, eene stadt van Brabandt, drie mylen van Breda gelegen, geboren was, zynde de dochter van zekeren geneesheer, *Pieter* genaamt, (*filia Medici cujusdam Petri.*) Ten opzichte van zynen vader wordt 'er noch des zelfs geboorte, noch woonplaats aangetoont. Dus zal men niet kwalyk doen, indien men zekeren brief van Baudius, gedagtekent den 18 October des jaars 1606, en door een drukfeil gemerkt de XXVII, in plaats van den XXVIII van het II Honderd in den druk in 12 des jaars 1650, by de handt vat, in welken men leest eerstelyk, dat de vader van Erasmus een burger en ingezeten van Gouda was, van een heerlyk geslacht, en genoegzaam geleerd naar dien tydt; zynde voorts een liefhebber van kortswylen, en van zinspreuken op te snyden, in dier voegen, dat hy 'er den bynaam van *den Prater* door kreeg. Ten tweede, dat de tydt van het kraambedde nakende, men goed vondt de moeder naar Rotterdam te zenden, om des te beter haar ongemak te bedekken, en dat de vader zynen naam van *Gerard* aan het kindt zou geven. Ten derde, dat 'er, dezen misslag uitgezondert, niets te zeggen viel op het gedrag van de moeder van Erasmus. Zy stierf aan de pest terwyl haar zoon in zyn dertiende jaar ging. Men hadt geen reden van het bovengemelde niet te durven ruchtbaar

maken in den beginne der zeventiende eeuwe; de zaak was al te bekend; maar men kan eenige hatelyke en aanſtotelyke omſtandigheden ontkennen, de welke de vyanden van Eraſmus hebben uitgeſtrooit aangaande des zelfs geboorte. Hy wierdt in den ouderdom van negen jaren naar Deventer gezonden, alwaar hy zeer grote voortgangen maakte in zyne ſtudiën; want het is onwaar, het gene vele menſchen geloven, dat hy traag en dom van verſtandt was. Daar gaat in Hollandt eene overlevering in zwang, die ongegrond ſchynt te wezen, te weten, dat Eraſmus in den beginne zyner leerjaren zo traag en hard van begrip was, dat men ettelyke jaren heeft moeten beſteden om hem iets te leren. Men bedient zich zelfs van dit voorbeeldt om de vaders en moeders, welker kinderen geen voortgangen maken, te vertrooſten. Men verhaalt, dat S. Thomas van Aquina, wiens verſtandt zo doordringend en zo wyd uitgeſtrekt is geweeſt, gedurende zyne ſtudiën gehouden wierdt voor een dom beeſt, en dat des zelfs ſchoolgenoten hem *den ſtommen os* noemden. Suarez, die een van de fynſte ſchoolgeleerden der zeventiende eeuwe is geweeſt, deedt den loop zyner Philoſophie met zo weinig voortgang, dat hy onbekwaam wierdt geoordeelt om ooit zyne ſtudiën tot een gelukkig einde te zullen brengen. Indien het dan al waar was, het gene zo vele goede lieden zeggen van Eraſmus, zo is 'er evenwel geen reden van daar over grotelyks verwondert te ſtaan; maar het komt daar op aan, of zulks niet een verdichtſel is. Men zou mogen geloven van ja, wanneer men betrouwt op eene zake, die men leeſt in eene aanſpraak van David Chytræus, *de laudibus Weſtphaliæ*, en op eenige andere getuigeniſſen. De gemelde Chytræus verhaalt, dat Rudolf Agricola, gelezen hebbende de gemaakte voorſchriften der leerlingen van zynen vriendt Hegius, die de ſchool van Deventer niet weinig beroemd heeft gemaakt, onder anderen dat van Eraſmus in handen kreeg, het welk hy voor het beſte van allen hieldt, en wenſchte dezen jongen ſcholier te zien, die toen maar veertien jaren oud was; anderen, als Melchior Adami, *in Vita Eraſmi*, ſpreken van twaalf. Men deedt hem uit zyn ſchool komen om Agricola te groeten, die hem achter by het hoofdt vatte, en hem met aandacht bekeken hebbende, tegen hem zeide: *Gy zult met den tydt een groot man worden.* Indien Eraſmus niet eenige zonderlinge blyken van geeſt en van een goed oordeel hadt getoont, buiten twyffel zou Agricola niet begeerig geweeſt zyn om hem te zien; zo dat het wel te geloven is, dat 'er in dit geſchrift eene fynigheit moet geweeſt zyn, die iets groots voorſpelde voor zulk een goeden rechter, als Agricola was. En mag men wel zeggen, dat een leerling zwaar van begrip is, die in den ouderdom van twaalf of veertien jaren dusdanige proefſtukken van zyne bekwaamheit geeft? Daarenboven moet men wel indachtig wezen, dat men in dien tydt de ſtudiën der kinderen met zulk een groten ſpoedt, als hedendaags, niet voortzette, en dat 'er eene ongelooffelyke verwilderdheit in de ſcholen was. Het gene men hier zeggen zal volgens Beatus Rhenanus, zal miſſchien nog krachtiger de overlevering, die men hier tegenſpreekt, wederleggen. Deze ſchryver verhaalt, dat Johannes Sinthemius, een der voortreffelykſte beſtierders van Deventer, zo vergenoegt was over de voortgangen van Eraſmus, dat hy hem op zekeren tydt omhelſde en zoende, tegen hem zeggende: *Heb goeden moedt, gy zult eenmaal tot den hoogſten trap der geleerdheit geraken.* Eraſmus was toen nog geen veertien jaren oud. Hy hadt den ouderdom van negen jaren bereikt, wanneer zyne moeder hem naar Deventer geleidde, hebbende hem van Utrecht gehaalt, daar hy een jong koorzanger was geweeſt in de grote kerke. Zyn verſtandt blonk aanſtonts uit; hy begreep in eenen oogenblik het gene men hem voorzeide; hy hieldt het vaſt in zyn geheugen, en ſtreefde alle zyne medeleerlingen voorby. Hy wiſt de werken van *Horatius* en van *Terentius* volkomenlyk van buiten, zulk een goed geheugen en doordringenden geeſt hadt de jonge Eraſmus. In den ouderdom van veertien jaren hadt hy noch vader, noch moeder, en wierdt geſtelt onder het beleidt van zekere voogden, die zeer kwalyk met hem handelden. Zy deden hem met dwang en geweldt den kerkelyken ſtaat omhelzen. Hy kantte zich daar langen tydt tegen aan, doch eindelyk wierdt hy genoodzaakt de kap over 't hoofdt te trekken onder de Reguliere kanunniken in het klooſter van Stein naby Gouda. Eenigen tydt daar na geraakte hy in het huis van den biſſchop van Kameryk, met toeſtemming zyner overſten, en in het gewaadt van zyne orde; maar niet ziende, dat deze een beſchermer was, op welken hy eenigen ſtaat kon maken, beleidde hy zyne zaak in dier voegen, dat men hem naar Parys zondt. Hebbende geſtudeert in deze vermaarde ſtadt in het collegie van Montaigu, vertrok hy naar Engelandt, alwaar hy lieden genoeg vondt, die hem recht deden, en wiſt het wonder wel te ſtellen met de geleerdheit en de andere voordeelen des lands; maar niet bemerkende, dat hy daar te verwachten hadt al het gene men hem hadt doen hopen, deedt hy eene reis naar Italië. Hebbende over het jaar zich opgehouden in de ſtadt Boulogne, vertrok hy naar Venetië, alwaar hy zyne *Adagia* in het licht gaf. Van daar begaf hy zich naar Padua, en eindelyk naar Rome, daar hy een groten naam hadt. Hy zou zich daar met voordeel hebben kunnen nederzetten, indien de beloften van zyne vrienden uit Engelandt hem derwaarts niet hadden doen te rug keren in het begin der regeering van Hendrik den VIII. Hy zou zich ook voor het overige van zyn leven daar geveſtigt hebben, indien hy 'er hadt gevonden het gene hem toegezegt was; doch zulks niet vindende ſtak hy over naar Vlaanderen, alwaar hy tot Raadsheer van Karel van Ooſtenryk, die naderhandt keizer Karel de V is geweeſt, wierdt aangeſtelt. Men heeft niet gemeld, dat hy zich tot de waardigheit van leeraar in de Godgeleerdheit hadt laten aannemen in de hogeſchole van Turin. Hy hieldt zich ettelyke jaren te Baſel op, en gaf aldaar een groot getal van boeken in het licht. Hy vertrok van daar, wanneer 'er de mis vernietigt wierdt, begaf zich naar Fryburg in Brisgau, en keerde na verloop van eenige jaren weder naar Baſel: want Maria, koningin van Hungarië, gouvernante der Nederlanden, wenſchte hem in Brabandt te hebben, en dit deedt hem naar Baſel gaan, zo om 'er zyn *Eccleſiaſtes* te laten drukken, welk werk hy noch niet voltooit hadt, als om de overblyſſelen van eene langdurige ziekte te verdryven. Hy nam zyne huisveſting by Hieronymus Frobenius, zynen ouden vriendt, van voornemen zynde om langs den Rhyn zich naar de Nederlanden te begeven, zo haaſt als hy tot zyne gezondheit herſtelt, en het werk, het welk hy onder handen hadt, afgedrukt was. Middelerwyl wierdt hy van eene dodelyke krankte overvallen, van welke hy ſtierf den 12 July des jaars 1536. Dit is het gene men in een brief van Rhenanus vindt; maar Eraſmus zegt ergens, dat hy van Baſel vertrekkende van zins was naar Beſançon te wyken; en het welk heel aanmerkelyk is, hy zegt, dat, ſchoon hy te Baſel by zeer oprechte vrienden was, hy liever elders wilde ſterven. De reden, die hy 'er van geeft, is, dat zy van eene andere gezindheit waren. Hy wierdt aldaar eerlyk begraven, en men heeft 'er nog hedendaags grote achting voor zyne geheugenis. De reizigers ſpreken niet min van Erasmus, wanneer zy Baſel beſchryven, dan wanneer zy van Rotterdam handelen; in dier voegen, dat men mag zeggen, dat hy de plaats, daar hy geſtorven is, niet min vermaard maakt dan die gene, daar hy eerſt het licht zag. Ook moet men bekennen, dat hy merkelyk langer in de eerſte dezer twee ſteden gewoont hadt dan in eenige andere plaats: daarenboven was deze woonplaats vry aanmerkelyker dan elders; miſſchien zo zeer niet om de langdurigheit dan veel eer om de aangelegenheit zyner bezigheden. De ſtadt Baſel behaagde hem byzonder; hy vertrok bywylen van daar, maar keerde telkens weder derwaarts. De verandering, die 'er voorviel in den jare 1529 ter oorzake van den Godsdienſt, was de eenigſte beweegreden, die hem wederhieldt van aldaar voor altydt zyne woonplaats te veſtigen. Wat hier van zy, men toont nog te Baſel het huis, in het welke hy is geſtorven, en het collegie, daar de hoogleeraars in de Godgeleerdheit hunne leſſen in geven gedurende den wintertydt, en daar bywylen de vergaderingen van de hogeſchole worden gehouden, wordt 'er het *collegie van Erasmus* genoemt. Het kabinet van Erasmus is eene van de aanmerkelykſte ſeldzaamheden binnen die ſtadt: men toont 'er des zelfs ring, zegel, degen, mes, ſteekpriem; zyn Teſtament, met eigen handt geſchreven, zyn afbeeldſel, geſchildert door Holbeen, het welk een meeſterſtuk is, en meer andere dingen. De heeren van de regeering kochten dit kabinet in den jare 1661, en betaalden daar voor negen duizend ryksdaalders aan de nazaten van Bonifacius Amerbach, erfgenaam van Erasmus. Zy hebben het zelve aan de hogeſchole geſchonken, zo men M Patin wil geloven. Doch een ander reiziger zegt, dat de zelve duizend ryksdaalders daar voor uitkeerde. Zie de Reisbeſchryving van Zwitſerlandt door Reboulet en Labrune. Men heeft het volgende grafſchrift in eene der kerken van Baſel voor hem opgericht:

CHRISTO SERVATORI S.

DES. ERASMO ROTTERODAMO,

VIRO

OMNIBUS MODIS MAXIMO, CUJUS INCOMPARABILEM IN OMNI DISCIPLINARUM GENERE ERUDITIONEM PARI CONJUNCTAM PRUDENTIA POSTERI ET ADMIRABUNTUR ET PRÆDICABUNT; BONIFACIUS AMERBACHIUS, HIER. FROBENIUS, NIC. EPISCOPIUS HÆREDES ET NUNCUPATI SUPREMÆ SUÆ VOLUNTATIS VINDICES, PATRONO OPTIMO NON MEMORIÆ, QUAM IMMORTALEM SIBI EDITIS LUCUBRATIONIBUS COMPARAVIT, IIS TANTISPER DUM ORBIS TERRARUM STABIT SUPERFUTURO, AC ERUDITIS UBIQUE GENTIUM COLLOQUUTURO, SED CORPORIS MORTALIS QUO RECONDITUM SIT ERGO HOC SAXUM POSUERE.

MORTUUS EST IV EIDUS JUL.
JAM SEPTUAGENARIUS, ANN. A CHRISTO NATO
M. D. XXXVI.

Het opſchrift, het welk men te Rotterdam in het voetſtuk van zyn metalen beeldt, van meer dan levens-grootte, heeft geſtelt, luidt aldus:

DESIDERIO ERASMO,
MAGNO SCIENTIARUM ATQUE LITERATURÆ POLITIORIS VINDICI ET INSTAURATORI,
VIRO SECULI SUI PRIMARIO,
CIVI OMNIUM PRÆSTANTISSIMO,
AC NOMINIS IMMORTALITATEM SCRIPTIS ÆVITERNIS JURE CONSECUTO,
S. P. Q. ROTERODAM.
NE QUOD TANTIS APUD SE SUOSQUE POSTEROS VIRTUTIBUS PRÆMIUM DEESSET,
STATUAM HANC EX ÆRE PUBLICO ERIGENDAM CURAVERUNT.

BAR-

BARBARIÆ TALEM SE DEBELLATOR ERASMUS
MAXIMA LAUS BATAVI NOMINIS ORE TULIT.
REDDIDIT EN! FATIS ARS OBLUCTATA SINISTRIS,
DE TANTO SPOLIUM NACTA QUOD URNA VIRO EST.
INGENII COELESTE JUBAR MAJUSQUE CADUCO
TEMPORE QUI REDDAT SOLUS ERASMUS ERIT.

NATUS ROTERODAMI 28 OCTOB. 1467.
DENATUS BASILEÆ 12 JULY 1536.

Voor de gevel van het huis, waar in Erasmus geboren is, leest men het volgende opschrift in driederlei talen, als Latynsch, Spaansch, en Nederduitsch:

ÆDIBUS HIC ORTUS MUNDUM DECORAVIT ERASMUS
ARTIBUS INGENUIS, RELLIGIONE, FIDE.

En esta casa es nascido ERASMO Theologo celiberado
Par Doctrina sennalado pura fee nos a revelado.

In dit huis is geboren ERASMUS vermaart,
Die Gods woordt uitverkoren ons wel heeft verklaart.

Het zou overtollig zyn aan te merken, dat hy een van de grootste mannen is geweest, die men ooit gezien heeft in de republyk der letteren. Dit is eene waarheit, die niet wordt tegengesproken. Hy hadt echter vele vyanden, en onder anderen Julius Cæsar Scaliger, die tegen hem zeer aanstotelyke en smadelyke lasteringen uitstrooide, doch die niet van baltaardt. Hy hieldt staande, dat Erasmus, zyn kost winnende by Aldus Manutius in de hoedanigheit van Corrector, vele fauten over het hoofdt zag, die de dronkenschap hem belette te ontdekken. Onder de brieven van Julius Cæsar Scaliger, die des zelfs zoon heeft onderdrukt, wordt een wydlopige gevonden, in welken hy Erasmus voor een hoerekindt uitmaakt, daar by voegende, dat de oorzaak, waarom hy zulks niet eer hadt gedaan, was, dat hy toen van de zake nog niet hadt horen spreken. Deze brief is de vyftiende in den druk van Toulouze. Hy schreef den zelven aan Arnout Ferron, die niet goedkeurde, dat hy Erasmus zo geweldig beledigde. De oorzaak van dit krakeel is niet wel aangetoont in de *Scaligerana*. Men weet, met wat verbitterdheit men tegen Erasmus is uitgevallen. Zie hier wat Joseph Scaliger heeft gezegt van dit geschil. „ Myn vader (zegt hy) heeft een redenvoering gemaakt tegen Erasmus, die naderhandt schreef, dat myn vader de maker van „ de zelve niet was (*quia miles erat*) om dat hy een krygsman was. „ Myn vader maakte een andere, in welke hy eene geweldige „ heftigheit liet blyken. Erasmus, wetende, dat hy de zelve zou „ laten drukken, bewoog zyne vrienden om alle de afdrukken, „ die zy konden machtig worden, op te kopen, ten einde men „ de zelve onderdrukte: dusdanig, dat 'er hedendaags geene „ meer te vinden zyn. Myn vader zag naderhandt de gekheit, „ die hy begaan hadt met tegen Erasmus te schryven. Hy hadt „ vele zendbrieven tegen Erasmus geschreven, die gedrukt waren, doch ik heb de zelve doen achterhouden, en heb 'er hier „ de afdrukken van, die my zes en dertig dubbelde pistolen gekost hebben: ik heb Jonas bevolen de zelve na myne doodt te „ verbranden. Myn vader taste Erasmus als een krygsman aan. „ Naderhandt hebbende gestudeert, zag hy, dat Erasmus een „ groot man was. Misschien hadt myn vader Erasmus of niet „ gelezen, of niet verstaan". Het komt wat vreemd voor, dat deze zaak niet beter verhandelt wordt in de *Scaligerana*, als gezegt is; want wie moest beter de waarheit van deze zake weten dan de zoon van den aanlegger? Erasmus was zeer gevoelig over deze scheltredenen, en deedt zyn uiterste best om de afdrukken uit de wereldt te krygen. De rechte schryver was eenigen tydt by hem onbekend, en schreef dit werk aan iemandt anders toe met eene ongemene vertrouwendheit; het welk heel merkwaardig is. Die genen, die ontkent hebben, dat men te Rome genegen was om Erasmus tot het kardinaalschap te verheffen, hebben groot ongelyk gehad. Boissard, *in Iconibus*, getuigt, dat men zeide, dat Erasmus de gemelde waardigheit hadt geweigert aan te nemen, en dat de andere geestelyken de weigering van eene waardigheit, die zo krachtig gezocht wordt als deze, voor een soort van mirakel hadden aangemerkt. Lor. Crasso *Istoria de poët. Grec.* beweert, dat het eene vertelling was, meer belagchens dan geloofwaardig: maar hy stelt zich zelf bloot voor de tegenzegging zyner lezeren, dewyl het vast waar is, dat het niet dan van Erasmus heeft afgehangen van kardinaal te worden. Hy zou buiten twyfel tot deze waardigheit zyn gekomen onder de regeering van paus Adrianus den VI, indien hy zyn hof by den zelven hadt willen maken, gelyk hy daar toe nadrukkelyk door dien paus, die zyn landsman, zyn vriendt en zyn medeleerling was, verzocht wierdt. Hy verschoonde zich van die reize te ondernemen zo wegens zyne grote zwakheden, als wel meest om zyne vyanden den mondt te stoppen, die overal zouden verbreid hebben, dat hy het hof van Rome hadt nagelopen om diergelyke kerkelyke waardigheden te verkrygen. Maar onder paus Paulus den III wierdt de zaak krachtiger voortgezet: het kardinaalschap wierdt eene rype vrucht voor Erasmus; daar was niet over om die te plukken dan de handt te willen uitsteken. Dit wordt niet alleen door Erasmus zelf op verscheide plaatsen getuigt, maar door verscheide geloofwaardige schryvers met bondige redenen bewezen. Het gerucht, dat 'er te Parys gelopen hadt, dat men te Rotterdam aan een nieuwen druk van zyne werken arbeidde, is ongegrond bevonden. Van alle zyne werken, die het meest herdrukt zyn, zyn dat van des zelfs *Zamenspraken* en zyne *lofreden der Gekheit* de eerste. Hofman en Moreri zeggen, dat kort na de uitgave van de Zamenspraken van Erasmus, gedrukt te Basel, toen de schryver zestig jaren oud was, Colinet, die de zelve herdrukte te Parys in den jare 1527, vier en twintig duizend afdrukken daar van trok, die, naar het zeggen van Hofman, alle verkocht zyn. Men vindt weinig boeken, die zo veel geruchts hebben gemaakt, als de Zamenspraken van Erasmus. Men heeft de zelve openbaarlyk in de scholen voorgelezen; doch men heeft ze ook op verscheide plaatsen verboden te lezen, als te Parys in den jare 1528, en ze zelfs verboden te verkopen. De kardinalen en prelaten, afgevaardigt door paus Paulus den III wegens de hervorming der misbruiken, oordeelden, dat het een artykel was, het welk hunne commissie betrof, namentlyk een verbodt te verzoeken van deze Zamenspraken meer te lezen in de scholen. De zelve zyn in verscheide talen overgezet; men heeft ze met aantekeningen opgeheldert, enz. Uit zekere plaats der brieven van Erasmus blykt, dat hy zich beklaagt, dat zyne zamenspraken door een Jakobyner monnik bedorven te Parys uitgekomen waren, nevens eene voorreden, die de bederver hadt opgemaakt onder den naam van Erasmus. Erasmus wilde niet dan met grote moeite dulden, dat men hem uitschilderde; doch eindelyk stondt hy zulks toe. Holbeen, een vermaard schilder, en zyn boezemvriendt, maakte zyn afbeeldsel, het welk Beza versierde met een puntdicht, dat zeer geroemt wordt, aldus luidende:

Ingens ingentem quem personat orbis Erasmum,
Hic tibi dimidium picta tabella refert.
At cur non totum? Mirari desine, lector,
Integra nam totum terra nec ipsa capit.

Dat is te zeggen: *Deze schildery verbeeldt ten halven* (zynde alleenlyk met het halve lyf afgemaalt) *den groten Erasmus, wiens roem de gansche wereldt vervult. Maar waarom niet in het geheel? Daar over zyt niet verwondert, lezer; want zelfs het gansche aardryk kan hem niet geheel bevatten.* Zie hier het grafschrift, het welk Gilbert le Cousin tot zyne gedachtenisse gemaakt heeft:

Magnus Roterodamus ille noster,
Hac quo sæcula neminem tulerunt
Majorem, neque prisca clariorem
Norunt tempora, nec cui futura
Parem posteritas habebit: ecce
Sub hoc marmore mortuus quiescit.

Dat is te zeggen: *Onder dezen grafsteen rust de grote Erasmus van Rotterdam. Nooit hebben deze laatste eeuwen een groter, noch de voorgaande tyden een doorluchtiger man voortgebragt, ook zal de later nazaatschap nooit zyn weêrga hebben.*

Om dat Erasmus de hervorming van Luther niet omhelsde, en dat hy echter vele dingen afkeurde, die in het Pausdom gevonden wierden, haalde hy zich zeer vele lasteringen op den hals, zo van den kant der Roomsch-Katholyken, als van den kant der Protestanten. Nooit is 'er een man zo verre vervreemt geweest als hy van den oplopenden en haastigen aardt van zekere Godgeleerden, die behagen scheppen in den oorlog uit te bazuinen. Wat hem belangt, hy beminde de vrede, en kende de aangelegenheit van de zelve. Eene van de schoonste verhandelingen, die men kan lezen, is die van Erasmus op de zinspreuk van *Dulce bellum inexpertis*. De zelve wordt gevonden onder de *Adagia* van Erasmus, en is afzonderlyk gedrukt onder den tytel van *Bellum*. Hy was wat te gevoelig over de lasterschriften, die men tegen hem maakte. Dit blykt genoegzaam uit zyne klagten tegen de drukkers der zelven. Men heeft hem voor den schryver van verscheide boeken gehouden, die van hem niet geschreven waren, om reden, dat hy zich vele tot vyanden hadt gemaakt door de vrypostigheit van zyne penne. Men vertelt, dat het doorbladeren der brieven, die den tytel hebben van *Epistolæ obscurorum virorum*, eene zeldzame uitwerking op hem deedt. Namentlyk de zelve deden hem zo geweldig lagchen, dat een gezwel, het welk hy in zyn aangezicht hadt, daar door openbrak, zo dat het niet nodig was het zelve door te steken, gelyk de geneesheeren hadden gelast. Simler, die dit meldt in het leven van *Bullingerus*, merkt aan, dat Joh. Jakob Ammianus, geboortig van Zurich, het boek, het welk Erasmus zo geweldig en met zulk eene nuttigheit deedt lagchen, aan hem geleent hadt. Men zou zulk een voorval wel mogen plaatsen onder de voorbeelden van de nuttigheit der lezing. Men zal hier kortheits halven niet onderzoeken, of het waar is, gelyk Boissard hadt horen zeggen, dat Erasmus Rector van de hogeschole van Basel is geweest, en dat hy mishandelt zynde door zyne leerlingen een gedeelte der voorrechten van die hogeschole in het vuur heeft geworpen. Men zal insgelyks niet wederleggen het sprookje, dat men leest aan het hoofdt van het leven van Erasmus, en by Melchior Adami, te weten, dat Hendrik de VIII, koning van Engelandt, geboodt, dat men zyne zakken zou doorzoeken, en hem al het gemunt geldt, dat men by hem vondt, boven het gene 'er geoorlooft was uit het ryk te dragen, afnemen; en dat Erasmus by den koning gekomen zynde om zyn beklag daar over te doen, hem dusdanig deedt lagchen, dat hy een geschenk kreeg, met brieven aan de commisen, van hem al het gene zy hem hadden ontnomen weder te geven. Indien de zaak op deze wyze geschied was, Erasmus zou zulks niet verzwegen hebben, wanneer hy in een boek gewag maakte van het verlies van al zyn geldt te Douvre. Het is niet te denken, dat men reden heeft gehad van te zeggen, dat Cælius Rhodiginus Erasmus beschuldigde van een plunderaar van eens anders schriften te wezen. Men zou veel eer reden gehad hebben van te zeggen, dat hy beschuldigt is geweest van maar eene geringe kennis der Grieksche tale gehad te hebben, en van met al te groten spoedt te hebben geschre-

ven een gedeelte van het gene hy liet drukken. Men heeft hier boven aangemerkt het verwyt, het welk men hem nagaf, van te sterk genegen te zyn geweest tot den drank: men moet niet twyffelen, of zulks is eene volslagen lastering; want op die zelve plaats, daar hy bekent, dat hy niet kuisch genoeg hadt geleeft, betuigt hy, dat hy altydt heel matig was geweest, en dat het hem leed geweest was, dat hy niet kon leven zonder te moeten eeten of drinken. Het gene Matthæus Sladus, Rector van het collegie van Amsterdam, met heftigheit tegen hem heeft gezegt, is wederlegt door Caspar Barlæus in den jare 1615, in een werk, het welk voor tytel heeft: *Bogermannus ἐλεγχόμενος*. De werken van Erasmus zyn by malkander gedrukt te Basel in den jare 1540, in negen deelen in folio, onder het opzicht van Beatus Rhenanus, en voor de tweede maal, met verscheide, tot dien tydt toe ongedrukte, stukken vermeerdert, te Leiden in den jare 1706, in tien deelen in folio, onder het opzicht van den Hre. Joh. le Clerk. *Bayle Dict. Crit. en de schryvers, door den zelven aangehaalt.*

ERASMUS JANSZ, in het Latyn *Erasmus Johannis*, een vermaard Unitaris, was Rector van de Latynsche schole te Antwerpen, wanneer hy genoodzaakt wierdt naar Polen te wyken, ter oorzake van de nieuwigheit zyner gevoelens; van waar hy naderhandt naar Transsylvanië vertrok, alwaar de Unitarissen hem tot Predikant van Claudiopolis aanstelden, onder deze voorwaarde nochtans, dat hy niet openbaarlyk met de oude Arianen mogt leren, dat de Zoon Gods geschapen was, alvorens het heel-al met de schepselen was voortgebragt. In der daadt hy was van dit gevoelen, en hadt daar over een groot dispuit in Polen met Faustus Socinus. Hy hadt zelfs te Antwerpen heimelyk eene korte verhandeling over deze stoffe laten drukken; maar Willem, prins van Oranje, verydelde zyne aanslagen. Dit is het gene Sandius aanmerkt aangaande dezen Erasmus in zyne Boekzaal der Antitrinitarissen, alwaar hy hem den roem geeft van anders een geleerd man in de Hebreeuwsche tale geweest te zyn. Socinus heeft het verschil in het licht gegeven, het welk hy met hem heeft gehad wegens de voorwezenheit van den Zone Gods voor alle schepselen, en dit dispuit wierdt gedrukt met de werken van den zelven Socinus, die 'er eene voorreden heeft bygevoegt, in welke hy de zaak uitlegt. Hy zegt, dat deze Erasmus, wiens grote bekwaamheit hy roemt, van Claudiopolis naar Crakau was gekomen, alwaar hy de Unitarissen van dat landt hadt verzocht, dat hy de vryheit mogt hebben van in het openbaar de redenen uit te leggen, die hy hadt om niet te geloven met hen, dat Christus de Zoon Gods was, alvorens hy van zyne moeder was geboren, het welk hem wierdt toegestaan, en men stelde Socinus tot des zelfs wederparty, om zyne stellingen op te lossen. Het dispuit duurde twee dagen achtervolgens, en Erasmus gaf 'er de voornaamste hoofdpunten van in het licht; maar Socinus, niet hebbende, zegt hy, genoegzame oprechtheit daar in gevonden, stelde zelfs het gemelde verschil op het papier, en zondt het aan den vermaarden Andries Dudith, hunnen gemenen vriendt. Erasmus nam echter kwalyk, dat Socinus hun dispuit hadt wereldkundig gemaakt, alvorens hy wat nader hadt beschaaft het gene hem betrefte, en zelf getuigde hy, dat hy zo verzekert was van de waarheit zyner bewysredenen, wegens de voorwezenheit van den Zone Gods, dat hy het weinig, dat hy daar over hadt geschreven, durfde stellen voor de wydlopige verklaringen der Socinianen. *R. Simon.*

ERASTUS, een man van Corinthen, en leerling van den Apostel Paulus, van den zelven de rentmeester der stadt genaamt, dat is van Corinthen, daar Paulus was, als hy zynen brief aan de Romeinen schreef, of van Jeruzalem, volgens de nieuwe Grieken. Erastus verbondt zich geheel en al aan dezen H. Apostel; hy verliet zyn ampt van rentmeester of penningbezorger, en volgde Paulus naar Ephezen, daar hy in het jaar 56 van J. C. was. Paulus zondt hem daar van daan met Timotheus naar Macedonië, waarschynlyk om de aalmoezen der gelovigen in te zamelen. Zy waren beide met hem te Corinthen in het jaar 58 als hy den brief aan de Romeinen schreef, die hy uit beider name groet; en het is niet onwaarschynlyk, dat Erastus zedert altydt den Apostel Paulus volgde, tot op de laatste reis, die hy naar Corinthen deedt, als hy naar Rome ging, en daar de marteldoodt leedt in het jaar 65: want toen bleef Erastus te Corinthen, gelyk Paulus korten tydt daarna aan Timotheus schreef.

Usuard, Adon en het Roomsche Martelaarsboek zeggen, dat Paulus zynen leerling Erastus in Macedonië gelaten, en daar tot bisschop aangestelt heeft; en dat hy ook eindelyk te Philippi de marteldoodt stierf. Maar de Grieken daarentegen zeggen in hunne Jaarboeken, dat hy te Panea, digt by den oorsprong der Jordane, tot bisschop verheven was, en noemen hem Apostel, stellende hem onder de LXX leerlingen des Heilands, en zeggen, dat hy in rust en vrede stierf, na dat hy de gansche aarde doorreist hadt om het Euangelium te prediken; maar geen van beide brengt eenige bewyzen by voor zyne stelling. De Latynen vieren zyne gedachtenis op den 26 July, en de Grieken op den 10 November. *Rom.* XVI, 23. *Handel.* XIX, 22. *II Tim.* IV, 20.

ERASTUS, (THOMAS) een geneesheer, was te Baden in Zwitserlandt geboren, alwaar hy eerst het licht zag omtrent den jare 1524. Hy studeerde te Basel, alwaar hy haast van de pest gestorven was in den jare 1542. Naderhandt hebbende de middelen gehad om Italië te doorreizen, hieldt hy zich op in de hogeschole van Bologne, en maakte 'er grote voortgangen in de Philosophie en in de geneeskunde, de welke hy naderhandt leeraarde te Heidelberg met groten roem. Hy leeraarde insgelyks te Basel, en stierf aldaar op den 1 Januarius des jaars 1581. Thomas Erastus heeft verscheide werken gemaakt, onder welke 'er vier zyn tegen Paracelsus. De andere zyn: *De Astrologia divinatrice; De auro potabili; De causa morborum; De occultatis Pharmacorum potestatibus; De putredine libri Chirurgici*, enz. Hy is tegenwoordig vermaarder door zyne stellingen van de *uitsluiting*, of *excommunicatie*, de welke hy ten eenemale verwerpt, dan door zyne boeken van de geneeskunde. Verscheide schryvers hebben zich onderwonden de zelve te wederleggen, en byzonderlyk Hendrik Hammond in zyn boek *de clavium potestate*, het welk in het tweede deel van zyne Engelsche werken is. *Pantaleon Prosop. Melchior Adami in vit. Germ. Medic. Thuanus Hist. sui temp. Gesnerus Bibl. Van der Linden de Script. Med.*

ERAT, of ERI, eene stadt van Persië, gelegen in de provincie van Khorasan, aan de rivier Eri. Het is eene grote stadt, versterkt met een kasteel, en vermaard door de grote menigte van rotzen, die daar groeien. Men houdt haar gemeenlyk voor het aloude *Aria*, of *Alexandria Aria*, de hoofdstadt van Aria. *Baudrand.*

ERATIDIA, EROTIA, EROTIDIA, was een feest, het welk te Thespiæ in Beotië ter eere van Cupido alle vyf jaren met kampspelen wierdt gehouden, ten einde de zelve de oneenigheit onder de getrouwden zou uit den weg ruimen. *Meurs. Græc. feriata. Castellanus & Fasoldus de fest. Græc.*

ERATO wierdt onder de Grieken de derde onder de negen Muzen genoemt, voerende dien naam van ἔρως, *liefde*, het zy om dat men haar de liefdegedichten toeëigende, of om aan te tonen, dat geleerde lieden van anderen behoorden bemint te worden. De ouden gaven haar ook den naam van *Saltatrix*, en hielden haar voor eene voorstanderesse en uitvinderesse van het danssen en dichten. *Ovid. l. II. de Arte amandi. Procl. in Hesiod. Pomey Panth. Myth. p.* 153.

ERATOSTHENES, van Cyrene, wierdt geboren in de CXXVI Olympiade, omtrent den jare 276 voor de geboorte van Christus, en was de leerling van Aristo en van Callimachus. Hy wierdt door Ptolomeus Evergetes naar Egypten ontboden, om opzicht te hebben over de boekzaal van Alexandrië. Hy overleedt aldaar in de CXLVI Olympiade, in den jare 196 voor de geboorte van Christus, in den ouderdom van tachtig jaren. Suidas en verscheide andere schryvers, die tot des zelfs roem geschreven hebben, verzekeren, dat hy allerlei kunsten en wetenschappen by de handt hadt gehad, zonder eene der zelven te willen doorgronden, gelyk anders die genen doen, die zich alleenlyk aan eene in het byzonder overgeven, en daar in willen uitmunten. Dit was de reden, dat men hem den naam gaf van *Beta*, omdat hy niet in staat zynde om tot den eersten te kunnen geraken in eenige byzondere wetenschap, ten minste tot den tweeden gevordert was in ieder in het algemeen, gelyk Strabo bericht. Het weinig, dat 'er van zyne werken overgebleven is, wierdt te Oxford gedrukt in den jare 1672 in Octavo. Eratosthenes is de eerste, die den naam van *Philologus* heeft gedragen, naar het zeggen van Suetonius, of dien van *Criticus*, volgens Clemens Alexandrinus. *Strabo l.* I, II, *&c. Plutarchus in Lycurgo, Alexandro, Demosthene, &c. Cæsar l.* VI *de bello Gallic. c.* 24. *Suetonius in illustrib. Grammaticis. Clemens Alexandrinus l.* I *Strom. Meursius in notis ad Hesych. & Nicom. Vossius de Hist. Græc. l.* I, *c.* 17.

ERATOSTRATUS. Zie HEROSTRATUS.

ERAUT of L'ERRAUD, *Arauraris, Araurius* en *Rhanraris*, eene rivier van Vrankryk in Languedok. Zy heeft haren oorsprong op den berg Aigual in de Sevennes, en neemt haren loop voorby S. Guilhen le desert, Agnagne, Pesenas, daar na voorby Guers, Florensak, Agde, en naderhandt stroomt zy uit in de Middelandsche zee, hebbende in haren vloedt ontfangen de rivieren Arre, Buegue, Solondre, Peine, enz. *Strabo. Ptolomæus. Catel. Papyrius Masson.*

ERBERMAN (VITUS) was in het jaar 1597 in het sticht Bamberg geboren, en begaf zich in het jaar 1620 in de orde der Jesuiten. Hy stierf in het jaar 1675 te Mentz, hebbende zo wel in deze plaats als te Wurtsburg 27 jaren geleeraart, en met Calixtus, Conringius, Musæus, Wigandus en andere Luthersche Godgeleerden vele strydschriften gewisselt. *Aleg. Bibl. S. J.*

ERCHEMPERT, een monnik, diaken van den Cassynschen berg. Men weet niet wel, in wat tydt hy geleeft heeft. Hy schreef de Historie van de verwoesting van dit klooster door de Saracenen, en van des zelfs herstelling. Vossius is van gevoelen, dat hy de zelve is met *Erempert*, of *Herembert*, schryver van de Historie der Lombarden, die gebloeit heeft in de elfde eeuwe, gelyk in het vervolg zal aangemerkt worden. *Possevinus in app. sacr. Vossius l.* III. *de Hist. Lat. c.* 11.

ERCHENBAULD DE BURBAN, een zeker amptenaar, die krachtig yverde om de gerechtigheit te handhaven, en die niemandt, zonder aanzien van persoon, verschoonde; waarom hy, horende op zyn doodbedde, dat zyn zusters zoon hadt gezocht eenige vrouwspersonen van hare eere te beroven, hem terstondt liet vatten, en belastte het recht aan hem te voltrekken. Als nu de dienaars van het gerecht zulks niet deden, en gemelde zyn neef hem eenige dagen daarna onverwacht onder de oogen kwam, riep hy hem met vriendelyke gebaarden voor zyn bedde, en sneedt hem de keel af, ten blyke, dat hy liever het uitgesproken vonnis zelf aan hem wilde voltrekken, dan toestaan, dat de kwaaddoender ongestraft bleef. Dit geschiedde, als Cæsarius meldt, in het jaar 1220. Men verhaalt, dat wanneer hy voor den bisschop van die plaats zyne biecht opzeide, en in de zelve van dezen moordt niet sprak, hy daar over door den zelven bestraft wierdt, waar op hy zou geantwoord hebben, dat hy in dezen geen zonde hadt gedaan, dewyl hy de gerechtigheit hadt voorgestaan, die hy schuldig was onder zyne onderdanen te handhaven. Maar de bisschop, over deze hardnekkigheit verstoort, hadt hem niet willen absolveeren, maar was weggegaan, de hostie wederom mede nemende: doch eer de zelve ten huize was uitgegaan, zou hem de amp-

amptenaar te rug geroepen en gevraagt hebben, of hy de hostie nog hadt? en wanneer ze de bisschop niet vondt, zou hy hem de zelve op zyne tonge getoont hebben. *Fulgosus. Del-Rio Disquis. lib.* IV.

ERCOCO. Zie EROCO.

ERCOMBERT, koning van Kent in Engelandt, volgde zyn vader Edbald op omtrent den jare 641. Hy regeerde omtrent vyf en twintig jaren, en gedurende dien tydt liet hy alle de tempels der Heidenen afbreken, die 'er in zyn koninkryk overgebleven waren, en vestigde daar volkomentlyk den Christelyken Godsdienst. *Guilielmus van Malmesburi l. I. Beda l. II. Du Chesne l. VI. Hist. d'Angl. c.* 12, *p.* 203, *T. I.*

ERCONWALD, bisschop van Londen, zoon des konings Offa, wierdt opgetrokken onder het bestier van S. Melitus, bisschop der zelve stadt. In den ouderdom van meer dan vyftig jaren stichtte hy het klooster van Chertsey, in het graafschap van Surrey, naby de Teems, en nam daar zyn verblyf in den jare 666 met eenige andere personen. Na verloop van drie jaren bouwde hy een ander klooster voor nonnen te Barking in het graafschap van Essex, twee mylen van Londen, om tot een woonplaats voor zyne zuster Ethelberga te verstrekken. Hy wierdt tot bisschop van Londen verkoren na de doodt van Moina, en ingewyd omtrent den jare 675. Hy stierf in den jare 692, of 693. *Beda l. IV. Hist. Baillet Vies des Saints du mois d'Avril.*

ERDEODI, of ERDWDY, een sterk slot in Opper-Hungarië, op een eilandt in den Donau, daar zich de rivier de Drau met de zelve vereenigt, omtrent tegen over de stadt Esseck gelegen. In het jaar 1687 wierdt het den Turken ontnomen. De graven *Palfy* schryven zich erfgraven van Erdeodi. Insgelyks vindt men een voornaam graaflyk geslacht in Hungarië *Erdodi van Moniorokerek* genoemt.

ERDEODI, (SIGISMUNDUS) graaf van Monte Claudii en Warasdin, keizerlyke Banus in Dalmatië, Croatië en Slavonië, was een zoon van Thomas Erdeödi, van wien hier na, en van Anna Maria Ungnad van Sonnek, vryvrouwe van Weissenwolff. Na dat hy in het leren zo van allerhande wetenschappen, als de nodige krygsoeffeningen vry verre gevordert was, begaf hy zich in dienst van de keizeren Matthias en Ferdinand den II, en verkreeg door zyne gelukkige uitvoeringen zulk eene achting, dat hem het ampt van Rykshoofdman in Croatië en Slavonië wierdt aanbetrouwt; en schoon hy by het kasteel Serin, wanneer hy de aankomst van den graaf Georg van Serin hadt moeten afwachten, maar door al te hete drift de Turken te vroeg aangreep, een groten misslag beging, verliezende 600 man van de zyne, belette zulks echter niet, dat hem keizer Ferdinand de II na 't afsterven van gemelden grave met de waardigheit van Banus van Dalmatië, Croatië en Slavonië vereerde. Strax na het aanvaarden van zyne regeering geraakte hy in onmin met den adel van die ryken, wegens den afgezetten Vice-Banus; echter drong hy de zaak met geweldt door. Eenigen tydt daarna wierdt hy nevens drie andere voorname Croatische heeren van sommige Turksche officieren tot een tweegevecht uitgedaagt; maar wanneer de Christenen het zelve aannamen, durfden de Turken niet te voorschyn komen. Voor het overige heeft hy de kerken rykelyk beschonken en versiert: namentlyk de Domkerk te Agram versierde hy met aanzienlyke tapyten, en bouwde aldaar een nieuw altaar, het welk men zegt dat 7000 daalders heeft gekoft. Geen minder gunst deedt hy aan de Franciskanen en andere ordens, en bezorgde hen kerken en andere goederen. Hy stierf eindelyk in het jaar 1639, zonder nazaten by zyne gemalinne Anna Maria van Kleckowitz na te laten. *Isthuanfius in reb. Hungar.*

ERDEODI, (THOMAS) graaf van Monte Claudii en Warasdin, was uit een voornaam Hungarisch geslacht gesproten, het welk zynen oorsprong heeft uit het hertogdom Krain, en nog tegenwoordig in bloei is. Zyn vader *Petrus Erdeödi*, Banus in Dalmatië, Croatië en Slavonië, die in 't jaar 1566 is gestorven, gewan hem by Margaretha, de dochter van Johannes Alapi, in het jaar 1558. Zyns vaders grote verdiensten, als mede zyne eigene, bragten hem in 't jaar 1584 te weeg, dat hy koninklyke stadhouder wierdt van de gemelde drie koninkryken. Zyne lust, om het vaderlandt te dienen, was nu te groter by hem, zo dat hy nog in het zelve jaar, nevens graaf Joost Joseph van Thurn, vele van de Turken, die in het hertogdom Krain waren gevallen, doodde, en 10 vaandels van hen veroverde, waar by hy maar 3 mannen verloor. Hier op behaalde hy nog groter voordeelen op den Turkschen Beg te Poseg, vermits de zelve 20 vaandels moest achterlaten. In het jaar 1592 ontzette hy de stadt Siseck, de welke door den Turkschen Hassan Bassa belegert was, maar de welke die belegering met veel verlies moest opbreken. Wanneer de gemelde Bassa nu voor de tweede maal voor Siseck kwam, vereenigde Erdeödi zich met der Christenen armee, en leverde hem slag, waar in de Bassa zelve met 12000 van de zynen op de plaats bleef. Paus Clemens de VIII bedankte hem daar voor in een brief van zyn eigen handt, en dit gaf hem moedt tot nieuwe ondernemingen; want hy nam daarna in 't jaar 1595, nevens graaf George van Serin, de vesting Petrinia weg, en liet het kasteel omverre werpen; en als de Turken de plaats wederom innamen, noodzaakte hy hen om ze te verlaten. Gelyk hy zich nu in den oorlog met roem gedroeg, zo toonde hy ook naderhandt in het sluiten van vrede grote bekwaamheit. Keizer Rudolph de II zondt hem in 't jaar 1604 ten dien einde naar Offen; en schoon het hem hier mislukte, was hy op andere plaatsen en vredehandelingen te gelukkiger; want de vrede met de twee Zevenbergsche vorsten, Sigismund Bathori en Stephanus Botskay, wierdt door zyn voorzichtig beleidt getroffen. In den twist tusschen keizer Rudolph en des zelfs broeder Matthias hieldt hy het met den laatsten, en was tegenwoordig toen deze in 't jaar 1608 te Presburg wierdt verkoren en gekroont. Men stelde hem dikwils voor om hem Palatin van Hungarië te maken; maar dit wierdt telkens door de andere stemmen overgehaalt; dies nam hy in 't jaar 1611 het ampt van Banus in Dalmatië, Croatië en Slavonië van nieuw wederom aan, het welk hy in 't jaar 1596 hadt nedergelegt. Maar vier jaren daarna leidde hy dit ampt wederom voor de tweede maal neder, om zynen overigen leeftydt met meer genoegen door te brengen. Nochtans nam hy de hoge waardigheit van *Magister Tavernicorum* of kamerpresident zelf waar, en hadt het opzicht over de bergwerken en zoutputten in Hungarië. Voorts was hy een yverig Roomsch-Katholyk, en verboodt aan andere religien een vrye oeffening van Godsdienst in de meergemelde koninkryken, zelfs dat hy op zekeren Ryksdag het zwaardt, het welk hy bloot in zyne handt hieldt, dreigde tegen de zelve te gebruiken, liever dan dat hy hen vryheit van Religie zou vergunnen. Eindelyk stierf hy in het jaar 1624, na dat hy by zyne gemalinne Anna Maria Ungnad, vryvrouwe van Sonnek, enz. vader van *Christophorus*, *Sigismundus*, *Johannes*, *Stephanus* en van twee dochteren was geworden. *Isthuanfius Res Hungar.*

ERDINGEN, een fraai steedtje in Beyeren, aan de rivier Sempta gelegen, heeft zyn eigen gericht, onder het welke, behalven de mark Wartenberg, 9 sloten, 29 adelyke plaatsen, en 30 hofmarkten behoren. Hier is zeer goed korenlandt. *Keur-Beyeren pag.* 294.

ERDMUTH SOPHIA, eene dochter van keurvorst Johan Georg den II van Saxen, en gemalin van markgraaf Christiaan Ernst van Brandenburg-Bareyth, wierdt in 't jaar 1644, den 15 February, geboren. Zy heeft een boek geschreven met den tytel van: *Verhandeling van 's Werelds ouderdom*, en is te Leipzich in 't jaar 1670 gestorven. *Paschii Gynæc. Doct. Mulleri Annal. Sax.*

EREBUS wordt by de dichters de godt der helle genoemt, geboren uit den Chaos en uit de Duisternisse, zynde de gemaal van den Nacht, en hebbende den Slaap en de Doodt voortgebragt. Het is ook de naam van eene rivier van de helle, waar van Virgilius gewag maakt *lib. VI Æneid.*

illius ergo
Venimus & magnos Erebi tranavimus amnes.

Dat is te zeggen: *Om harent wille ben ik hier gekomen, en heb de grote rivier den Erebus overgevaren.* Het is merkwaardig, dat in de Phenicische spraak dit woordt *duisternis* beduidt: Hier van is het gekomen, dat de dichters gezegt hebben, dat Erebus de gemaal van den Nacht was, volgens hunne gewoonte van bloedverwantschap te verdichten onder zaken, die eenige onderlinge verbintenis schynen te hebben. *Hesiodi Theogonia.*

ERECH, of ARACH, eene stadt van Chaldea, gebouwt door Nimrod, den kleinzoon van Chus, alwaar hy de opkomst zyns ryks vestigde. Deze stadt was gelegen in het landt van Sinear, naby de stadt Babel, die van Accad en van Calne, welke alle vier door Nimrod aangelegt zyn. *Genes.* X, 10. Daar was eene andere stadt van dien naam in het geslacht van Ruben, aan den anderen kant van de Jordane, zynde de geboorteplaats van dien Cusai, die de raadslagen van Achitophel verydelde, en David met nutheit diende, wanneer Absalon, zyn zoon, tegen hem was opgestaan. II *Samuel* XV, 32. XVI, 16. XVII, 5 en 14. Deze stadt was gebouwt door Erech, of Arach, den zevenden zone van Cham. Des zelfs inwoners wierden Arachiërs of Arachiten genoemt. *Simon Dict. de la Bible.*

ERECHTHEUS, of ERICHTHEUS, de VI koning van Athene, volgde Pandion op in den jare der wereldt 2633, en 1423 voor de geboorte van Christus. Hy trouwde met Praxitea, de dochter van Phrasimus en van Drogenia, dochters dochter van Cephisus, by welke hy drie zonen verwekte: *Cecrops*, die hem opvolgde, *Pandorus* en *Metion*; en vier dochteren: *Procris*, *Crusa*, *Cthonia* en *Orithya*. Boreas, een Thraciër, roofde de laatstgemelde drie jaren te voren, eer Eumolpus de plegtigheden der godinne Ceres instelde in de stadt Eleusis. Zyne andere dochteren bleven maagden. Hy regeerde vyftig jaren. Ceres te Athene gekomen zynde in het vyftiende jaar der regeering van dezen vorst, onderrechtte de Atheniënzen in de wyze van koorn te zaaien, het welk Triptolemus, de zoon van Celeus, en van Neraa, zaaide naby Eleusis. Het is insgelyks onder de regeering van dezen vorst, dat de marmerstenen van Arundel stellen de wegvoering van Proserpina, en de instelling der Eleusinische geheimenissen. *Cicero Orat. pro Sextio & pro Roscio. Hyginus. Pausanias. Eusebius in Chron. M. Du Pin Bibl. universelle des Historiens profanes.*

EREMITA (DANIEL) was te Antwerpen geboren, en geheimschryver van den hertog van Florence omtrent het begin der zeventiende eeuwe. Hy was een tamelyk goed schryver, de lofreden des hertogs van Florence, die hy uitgaf in den jare 1608, wierdt geprezen. Zyn *Epistolica relatio de itinere Germanico, quod legatione magni Etruriæ Ducis ad Rodolphum II Imp. principesque & Respublicas aliquot Germaniæ anno* 1609 *peractum fuit*, welk stuk van Christoffel Arnoldus met roem aangehaalt wordt in den levensloop van Marcus Velserus, en zyn brief *de Helvetiorum, Rhætorum, Sedonensium situ, Republica & moribus* zyn waard om gelezen te worden. Zyne vaarzen zyn ingelascht in het tweede deel der *Deliciæ Poët. Belgic.* Doch het is te beklagen, dat zyne zeden en zyn gedrag niet overeenkwamen met de oeffening der vrye letterkunst, tot welke hy zich hadt begeven. Scaliger hadt genoegzame gelegenheit en achting voor hem over, en hem krachtig aan Casaubonus aangeprezen; het welk hem korten tydt daar na zeer leed

was, hebbende verſtaan, dat deze jongeling Roomſch-Katholyk was geworden. Caſaubonus heeft dit geval wydlopig genoeg verhaalt. Deze betoonde vriendſchap en achting voor Eremita te hebben op de aanpryzing van Scaliger; hy bezorgde hem een dienſt, en deedt zyn beſt om hem als leermeeſter te doen geraken in het huis van den heere van Montaterre. De zaak was byna beſloten, wanneer Eremita middel vondt om in dienſt van den heere de Vic te treden, die zich gereed maakte tot het gezantſchap naar Zwitſerlandt. Deze heer was een zeer eerlyk man, doch uittermaten ingenomen met zynen Godsdienſt, en zeer yverig om iemandt daar toe over te halen. Hy overreedde ook Eremita heel ligtelyk: eene eenige zamenhandeling met eenen van die grote blaffers van dien tydt maakte de zaak goed. Hier over kon zich Caſaubonus niet getrooſten. Hy kende de bekwaamheit van den zo genoemden bekeerder, en die van den bekeerden: hy wiſt, dat Eremita vry geleerder was dan de Portugeeſche monnik; en echter hoorde hy, dat de monnik met den eerſten ſtoot Eremita hadt onder de voet geworpen. Doch hy ontdekte wel haaſt de reden van zulk een zwakken tegenſtandt. Eremita zocht niets anders dan zich te laten inboezemen, dat de rykſte Godsdienſt ook de beſte was. De begeerlykheit der rykdommen, die men in hem beſpeurt hadt, ſcheen iets kwaads te voorſpellen. De dienſt, dien men hem bezorgde, was hem vyftig ryksdaalders 's jaars waard. Deze ſomme ſcheen hem in den beginne heel groot te wezen, kort daar na heel middelmatig, en op 't laatſt niet-met-al. Hy zocht allerlei gelegentheden om zich te kunnen verryken, en inzonderheit hadt hy het oog op de biſſchoppelyke huizen. Caſaubonus wederhieldt hem twee malen van zich in dusdanigen dienſt te begeven; maar hy ſtondt hem niet tegen, wanneer hy in dienſt van den heere de Vic tradt. De jongeling wierdt dan Roomſch-Katholyk, en trok met den afgezant naar Zwitſerlandt. Zyn vader, een eerlyk oud man, en een goed Proteſtant, was onvertrooſtelyk over deze verandering: hy poogde zynen verloren zoon weder op den rechten weg te brengen, en het ſchynt zelfs, dat hy hem zyn woordt deedt herroepen: maar het was niet dan bedrog. Caſaubonus liet te Leiden weten, dat Daniel Eremita een beelden-eeter was, en uittermaten graag naar de Miſſe. Ander bedrog: want hy deedt zulks met geen ander inzicht dan om aan jaarlykſche wedden te geraken. Men hadt hem horen zeggen, dat hy zich wegens alle de geloofsgeſchillen tuſſchen de Roomſch-Katholyken en de Proteſtanten heel onpartydig hieldt, en dat hy voor zich zelf gereed was om zich naar den tydt te ſchikken volgens het meeſte voordeel zyner belangen, en ſpotte op zekeren tydt met de gekheit van die genen, die den weg van het geluk niet zoeken. Deze verandering van Godsdienſt kon de genegenheit van Eremita voor Scaliger niet beletten. Hy betoonde zulks openbaarlyk, zelfs na dat Scaliger overleden was; want hy ſchreef voor hem tegen den ontzagchelyken Scioppius, die verzekert, dat Daniel Eremita de ſchryver is van de *Epiſtola nobiliſſimi & literatiſſimi viri Petavio ad Gaſp. Scioppium Romam ſcripta*, gedrukt in den jare 1610. Hy bevondt zich daar heel ſlecht by: Scioppius wederleide hem op zyne wyze van ſchryven, dat is te zeggen, met eene menigte van eerrovende en laſterlyke vertellingen uit te ſtrooien betreffende het leven van Daniel Eremita. Het was vyf jaren geleden, dat Scioppius hem te Rome ontmoet hadt. Eremita, zegt hy, kwam by hem met de twee broeders Rubbens, en met twee andere Nederlanders, om naar Tivoli te trekken, en deze heeren waren ten hoogſten geërgert door zyne redenen gedurende deze korte reize. Hy ſprak hen niet dan van Petronius, en van de zotternyen van Aretyn, en voer geweldig uit tegen die genen, die gebelgt ſchenen over de onzuiverheit van dit geſprek. Nog meer, hy tekende allerlei vuiligheden op de muren van de herberge, daar zy vernachtten. Eremita zynde eenigen tydt daarna verdwenen, beeldde men zich in, dat de armoede hem zo verre hadt gebragt, dat hy zich in eenig Carthuizer klooſter hadt begeven: maar men kwam te weten, dat hy naar Siëna getrokken was, alwaar hy zyn hof maakte by den aartsbiſſchop Aſcanius Piccolomini, die hem aanprees aan Silvio Piccolomini, grootkamerheer des hertogs van Florence; en door dit middel kreeg hy eene jaarlykſche wedde van dezen vorſt, tot vergelding van eene lofreden, die hy maakte op het huwelyk van den groothertog met Magdalena van Ooſtenryk. Hy hieldt zo krachtig aan om naar Duitſchlandt gezonden te worden met den gedeputeerde, die aan verſcheide ryksvorſten, en aan verſcheide keizerlyke ſteden de doodt van den vader des groothertogs ging bekend maken, dat hy zyn oogmerk bereikte. Hier toe hielpen veel de redenen van Silvio Piccolomini, die voorgaf, dat dusdanig een man, een Hoogduitſcher zynde, in verſcheide voorvallen een goed tolk, en te gelyk een bekwaam verſpieder zou kunnen wezen. Eremita droeg zynen roem in zekeren brief, geſchreven van Augsburg, dat hy een van de afgezondenen des groothertogs was, het welk heel belagchelyk voorkwam aan Leonard le Cocq, biechtvader van Chriſtina van Lotharingen, groothertogin van Toskanen. Te Florence te rug gekomen zynde vertelde hy allerlei boertigheden aangaande de dronkenſchap der Hoogduitſchers, om zyn hof by de Italianen te maken. Hy deedt hen geweldig lagchen, wanneer hy hen ſprak van de letteroeffeningen van Maurits, landgraaf van Heſſen, en van de vaarzen, die deze vorſt maakte tot roem der jongelingen, die den eernaam van baccalaureus aannamen. Hy vertelde hen, dat deze landgraaf met den markgraaf van Anſpach en met den vorſt van Anhalt gedronken hadt op de gezondheit van den koning van Vrankryk, en op die van den koning van Engelandt, en op de doodt of den ondergang des konings van Spanje, en dat hy deze toewenſching in het rond hadt doen drinken, en de zelve hadt toegebragt aan den gezant van den groothertog. Hy bewees den Duitſchen edellieden, die te Florence kwamen, zonderlinge gedienſtigheit. Deze jonge edellieden waren niet weinig verheugt aldaar een Nederlander te ontmoeten, die de Italiaanſche ſpraak verſtondt, en die hen onderrechtte in de gewoontens des lands, en zy namen gaarne hunne herberg ten huize van des zelfs hoſpes. Door dit middel maakte hy goedecier met weinig koſten; en naderhandt nam hy de moeite van hen by ligtvaardige meisjes te brengen, alwaar zy de beleefdheit hadden van hem vry te houden, zonder het welke hy grote zwarigheit zou gehad hebben om de natuur haar genoegen te geven. Op zekeren tydt bragt hy een Roomſch-Katholyk perſoon in het huis van een oneerlyk vrouwmenſch. Deze 's daags te voren te Nachtmaal geweeſt zynde hadt geen zin om zo ſchielyk weder tot kwaadt te vervallen, en vermoedende, dat hy naar een oneerlyk huis geleid wierdt, ſtondt hy eenigen tydt in twyffel of hy wilde binnen treden. Eremita zwoer hem, dat het een plaats was, daar hy zyne boekzaal hieldt, en daar hy gewoon was te ſtuderen. De ander gaf geloof aan zynen eedt, en tradt binnen; de ligtekooi was niet te huis, en echter kon men gemakkelyk aan verſcheide tekenen bekennen, dat het eene oneerlyke plaats was. Hy deedt zyne klagten daar over aan Eremita, die 'er den ſpot mede dreef, 't zy dat hy ſpotte met de beſchroomdheit van den gene, die klaagde; 't zy dat hy hem voor een ſchynheiligen hieldt. Voorts hadt Eremita de gewoonte van byeen te rapen al het gene hy vinden kon van ſtaatkundige diſſertatien, en ſchimpſchriften, of pasquillen, en overlaadde daar mede de Duitſche edellieden, die met deze waaren meenden geheelyk in ſtaatsmannen hervormt te wezen, en overal den roem van Daniel Eremita uitgalmden. Van den anderen kant gaf zich deze te Florence uit voor een doorſlepen man in de zaken van de regeering, en beloofde verklaringen wegens dit onderwerp uit te geven, de welke zouden overtreffen al het gene 'er ooit over *Tacitus* geſchreven was. Hy hadt een dodelyken haat tegen de Inquiſitie, en hadt een brief geſchreven aan den geheimſchryver van den groothertog, in welken hy de Inquiſiteurs heel vinnig hekelde, die hem gedwongen hadden zekere zaken uit zyne lofreden uit te laten, de welke zy goddeloos en onchriſtelyk oordeelden. De vrees voor het toekomende deedt hem geen minder haat opvatten tegen die ontzagchelyke rechtbank dan het gevoelen van het voorgaande. De verkeering met vrouwlieden hadt hem de gewonelyke ongemakken van Venus doen gevoelen, en zedert dien tydt hadt hy zyne minnaryen op eenen anderen boeg gewend. Daarenboven hadt hy om eene andere oorzaak een afkeer van het vrouwvolk gekregen. Eremita hebbende vernomen, dat 'er eene bende van zangereſſen te Florence aangekomen was ten tyde van 't bruiloftsfeeſt des groothertogs, om eenig voordeel te doen met ſnaarſpelen, en miſſchien ook door eenige andere min geoorloofde middelen, ging hy met een ryken Sileſiër aan der zelver huis, en deedt ongeloofſelyke moeite om in hare kamer te geraken; doch zyn oogwit niet hebbende kunnen bereiken, poogde hy zich daar over te wreken door de vuilſte laſtertaal, die hy kon bedenken, ſcheldende de zelve voor de deur geweldig uit. Zy deden hare klagten daar over by de groothertogin, en de zelve gaf zulk een acht op haar ſmeekſchrift, dat men Eremita naar de gevangenis bragt, en dat hy daar nooit zou uitgekomen zyn, dan om die plaats met de galeien te verwiſſelen, indien Scipio Scaliger voor hem niet hadt geſproken. Naderhandt hebbende ernſtige aanmerkingen gemaakt op de ongemakken, die 'er zyn in het gevaar van zich levendig te doen verbranden, begon hy wat zachter te worden omtrent de meisjes van vermaak, en ſtapte over de vreze van een tweede ligchamelyke beſmetheit. Gelyk hy de geſchiedenis van Chriſtus voor een verdichtſel hieldt, zo was hy een groot liefhebber van kwaad te ſpreken van de Inquiſiteurs, en van de kerkelyke perſonen; en op die zelve wyze vertelde hy allerlei boertigheden aangaande de zelve, daar hy den ſpot mede dreef. Op zekeren tydt Scipio Scaliger niet langer kunnende zyne laſtertaal aanhoren, gaf hem een wakkeren ſlag om de ooren. Daniel Eremita ſtierf aan de pokken te Livorno in den jare 1613. Zommige ſchryvers zeggen, dat hy door vergift wierdt omgebragt. Hy was uittermaten tot kwaadſpreken genegen, het welk hy genoegzaam liet blyken door zyne berichten van Duitſchlandt. De wyze van eene lofreden op te ſtellen, die men hem toeſchryft, kan op eene menigte van redenaren toegepaſt worden. De zelve beſtondt in aandagtelyk de oude lofredenaren te lezen, hunne ſpreekwyzen en gedachten te verzamelen, en naderhandt de zelve toe te paſſen op de voorwerpen, die men wil pryzen. De geleerde Conringius heeft zich vergiſt met te zeggen, dat Eremita een hogen ouderdom heeft bereikt; want Scaliger en Caſaubonus ſpreken van hem als een jongeling in den jare 1603; zo dat men van hem, als zynde in den jare 1613 geſtorven niet kan zeggen het gene Conringius van hem gezegt heeft. Men heeft te Utrecht eenige werken van Daniel Eremita gedrukt, en onder anderen het tractaat *de aulica & civili vita*. De zelve waren in handſchrift beruſtende in de boekzaal van den groothertog van Florence, en men moeſt het origineel, zo dra de druk voltrokken zou zyn, derwaarts te rug zenden. Grævius heeft in de voorreden de laſteringen van Scioppius wederlegt. *Bayle Dict. Crit.*

EREMITA (PETRUS) aldus genoemt, omdat hy zich zelf aan het eenzaam leven toegewyd hadde, was een Franſch prieſter, uit het bisdom van Amiens in Pikardië geboortig. Hy bragt veel toe tot den aanvang der kruistochten, welke de Chriſten vorſten in het H. Landt in de XI en XII eeuwen deden: want na dat hy eene reize in het Beloofde Landt gedaan, en aldaar met den patriarch van Jeruzalem Simon wegens de grote vervolgingen der Turken, en hoe de Griekſche keizer niet machtig was de zelve te wederſtaan, maar van de Europiſche Chriſtenen geholpen moeſt wor-

worden, onderscheidelyk gesproken hadde, kreeg hy eens in den nacht eene verschyning, in welke Christus hem beval, naar Europa weder te keren, en het onderstandt tegen de Turken te bevorderen. Hy vertoonde hier op paus Urbanus den II de wreedheit der ongelovigen tegen de Christenen, en bewoog hem daar door, dat deze in een eigen Concilie te Clermont in den jare 1095 den Franschen adel tot deze onderneming vermaande, gelyk ook Petrus alom nadrukkelyke predikatien ten dien einde deedt. Wanneer nu terstondt daar op de eerste tocht naar het H. Landt geschiedde, ging hy mede, en woonde in den jare 1096 het treffen te Nicea in Bithynië, ook drie jaren daarna de verovering der stadt Jeruzalem by. Wanneer hy na deze zegeryke verrichtingen wederkwam, begaf hy zich naar Huy, in 't sticht van Luik, daar hy een klooster bouwde, en stierf aldaar in den jare 1115, den 8 July. *Wilh. Tyrius l. I. c. 9. seqq. Hist. bell. sacri ap. Mabillon T. I. P. II. Musei Ital. Chron. Malleac. ad an.* 1096. *Chron. Anselm. Gemblac. ad an.* 1115. *Ægidius Area Vall. in Contin. Episc. Leod. c.* 16. *Jac. de Vitriaco hist. orient. c.* 16. *Magn. Chron. Belg. p.* 134.

EREMPERT, *Herembert*, of *Rembert*, leefde ten tyde van den keizer Lodewyk den II in de negende eeuwe. Hy schreef de geschiedenissen der Lombarden, de welke Baronius menigmaal aanhaalt. *La Popeliniere l. VIII. hist. Simlerus Bibl. Vossius l. III. de hist. Lat. c.* 4. Zie ERCHEMPERT.

ERESBERG, of ERSBERG, tegenwoordig *Stadberg*, eene stadt in Westphalen, op een hogen berg, wiens voet de Dimel bespoelt, gelegen, wordt voor het oude *Marsburg* in Westphalen gehouden, door C. Julius Cæsar gebouwt. In de Duitsche geschiedenissen wordt deze plaats allereerst vermeld in de oorlogen van keizer Karel den Groten, met de Saxen gevoert, nademaal zy de voornaamste vesting der Saxen is geweest, alwaar zy hun vermaard afgodenbeeldt, de Irmenzuil, hebben opgerecht, het welk van beide partyen meermalen verovert, omverre geworpen, en wederom opgerecht wierdt; dies deze plaats voortyds met schone torens, muren en bolwerken rondom voorzien is geweest. Hier waren ook vele vermogende inwoners door hunnen koophandel met mineralen en yzer, die heerlyke huizen bouwden; maar naderhandt zyn de burgers geheel arm geworden, en men vindt 'er thans niet boven de 120 huizen, wanneer 'er te voren over de 500 waren. Tegenwoordig behoort deze stadt aan het sticht Corbey, welkers abten de zelve voor hare onmiddelyke grond-en erfheeren erkent, maar die nochtans grote vryheden en gerechtigheden, als het recht van de munt, en meer andere, aan deze plaats hebben verleent. De stadt heeft 2 poorten, en 2 kerken, de S. Pieterskerk, zynde de hoofd- en Parochiekerk, boven op een berg by de Prooftdy, en die van S. Nikolaas. De S. Pieterskerk is de eerste Christenkerk in gansch Westphalen geweest, zynde door keizer Karel den Groten, na de verstoring der Irmenzuil in het jaar 799, ter gedachtenis van S. Pieter en Paulus gesticht, daar men, tot een kenteken van haren ouderdom en voorrecht voor alle andere kerken, door dien keizer opgerecht, aan de kerkdeure een grote A in steen vindt uitgehouwen, vermits keizer Karel, zo men zegt, naar het alphabeth kerken heeft gebouwt, en ieder met de letter, zo als ze op malkander volgen, betekent. Waarom die van Eresberg altydt een A op hunne munt hebben laten slaan. Deze kerk is in 't jaar 1319 afgebrand, en van nieuw weder opgetrokken zynde deden ze de Hessen in 't jaar 1646 met kruidt springen, waar op ze wederom in 't jaar 1669 door Ferdinand van Metterich, prooft, wierdt opgebouwt. De Prooftdy te Eresberg hebben de keizeren Lodewyk en Lotharius met alle daar aan behorende goederen in 't jaar 819 aan het Sticht Corbey geschonken. *Krantzius lib. I. Sax. c.* 25. *l. II. c.* 21. *Regino lib. II. Monum. Paderborn. p.* 221. *H. Stangefol. Oper. Chronol. Hist. circul. Westphal. l. II. p.* 100. *Baronius T. IX. Ann. ad an.* 799. *Paulini Zeitkurtz. erbaul. lust. n.* 128. *p.* 310.

ERESBY, een vlek in Engelandt, in het graafschap van Lincoln en in de afgedeeldheit van Lindsey, naby de stadt Bullingbroke. Het zelve geeft den tytel van baron aan den grave van Lindsey.

ERESICHTHON. De poëten hebben van hem verziert, dat hy uit Thessalië geboortig was, en dat hy een bosch, de afgodin Ceres toegewyd, heeft ontheiligt, met uit het zelve een eikenboom af te kappen; dat hem Ceres daar op met een onverzadelyken honger hadt gestraft, die hem eindelyk dwong zyn eigen lighaam aan te tasten, en het zelve jammerlyk op te eeten, tot dat hy stierf. *Ovid. lib VIII. Metam. Pomey Panth. Myth. p.* 149.

ERESMA, of ELERENA, eene rivier in Spanje. Zy heeft haren oorsprong in de gebergten, die men *Sierra Tablada* noemt, op de grenzen van beide de Castiliën. Ze bespoelt Segovië en Coca, in oud-Castilië; neemt haren loop door het koninkryk van Leon, en ontlast zich in de Douro, omtrent eene myl boven Tordesillas. *Baudrand.*

ERESUS, of ERESSUS, op het eilandt Lesbos, was de geboorteplaats van Theophrastus. De garst, die op des zelfs landgoedt voortkwam, leverde zulk wit meel uit, dat men het zelve bekwaam achtte om daar een goddelyke spyze van te maken. Dit is de reden, dat de dichteren verziert hebben, dat Mercurius naar Eresus trok, om van dat meel te kopen tot voedsel der goden. Zeker Siciliaansch dichter, Archestratus genaamt, heeft gewag gemaakt van deze vertelling in een gedicht, wiens tytel was Γαςρονομία, het welk ook onder andere tytels aangehaalt wordt, alwaar hy van de goedecier handelde. Dit gedicht wordt niet meer gevonden; doch Athenæus heeft 'er verscheide vaarzen van aangehaalt, en onder anderen de gene, waar van hier gesproken wordt. Henricus Stephanus spreekt van het zelve aangaande de gasteryen der kerkelyken; maar hy heeft Athenæus niet aangehaalt, gelyk zyn plicht was. Zie *Adrianus Junius Animadv. l. III, cap.* 4. *Strabo lib. XIII, pag.* 452. *Athenæus l. I, pag.* 4. *lib. III, cap.* 29, *pag. m.* 111. *Henric. Stephan. Apologie pour Herodote p. m.* 264, 265.

ERETRIA, tegenwoordig *Rocco* genoemt, eene stadt in Negropont, met een bisdom, moet van een ander ERETRIA, in Thessalië gelegen, onderscheiden worden. *Plin. lib. XXXV. cap.* 6. *Polyb. Livius.*

ERFURT, in 't Latyn *Erfordia*, *Hieranofordia*, *Jerofordia*, eene der grootste steden van Duitschlandt, en de hoofdstadt van Thuringen, legt in eene van wyn en koorn vruchtbare landstreek, 3 mylen van Gotha en van Weimar. Van ouds wierdt ze *Erpfurt*, *Erpesfurt*, *Erbesfurt*, *Erpisfurt*, *Erfesfurtum*, enz. genoemt. Zommigen leiden den naam van deze plaats van den Hartswaldt af, zullende zo veel betekenen als *Herciniphordia*; anderen van de rivier *Gera*, die door de stadt loopt, en van velen *Hiera* of *Jera* genoemt wordt; nog anderen van iemandt, met name *Erp* of *Erff*, die, zo men zegt, een molenaar in Thuringen is geweest; verscheide anderen willen de benaming ook afbrengen van het kasteel *Erfa*, 4 mylen daar van daan gelegen. Men weet niet eigentlyk, wanneer ze is gebouwt, maar dit is zeker, dat ze lang voor de tyden der Frankische koningen van de Carolingische linie heeft gestaan: want Karel de Grote heeft hier zyn stadhouder Madalgaudus, of Madalgoz, het opzicht aanbevolen over het inbrengen der koopmanswaaren, die de Wendische volkeren wierden toegevoert. Bonifacius, die hier een bisdom heeft gesticht, maar het welk kort daar na weder is vernietigt, noemt deze stadt in een briefaan paus Zacharias, in het jaar 741 geschreven, eene oude Heidensche boerenstadt, en bouwde aldaar de Mariënkerk, die namaals in groot aanzien was, dewyl men voorgaf, dat hier de lyken der twee bisschoppen Adelarius en Eobanus in haar geheel bewaart wierden. Het S. Pietersklooster zegt men is in 't jaar 638 van den koning Dagobert gesticht; hoewel anderen beweeren, dat de abt Wilhelm van Hirsgau de aanlegger daar van is. Na de doodt van Burchard, heer in Thuringen, heeft keizer Otto de I aan het aartssticht Mentz, het welk toenmaals zyn natuurlyke zoon Wilhelm hadt, deze stadt met geheel Thuringen vereert. Des zelfs nakomelingen zyn zo lang in het bezit daar van gebleven, tot dat Lodewyk met den baardt zich van Thuringen meester maakte, wiens nazaten het by de 200 jaren behielden; waar op het door een huwelyk op de markgraven van Meissen is gekomen. Zedert het jaar 1483 zyn de vorsten van Saxen in het wereldlyke, maar de aartsbisschoppen van Mentz in het geestelyke de beschermheeren van deze plaats geweest, en in de Westphaalsche vrede wierdt Erfurt geheel aan keur Mentz afgestaan. De burgers verstonden het alleen voor zo verre als het voormaals was geweest; maar Johan Philips, keurvorst van Mentz, eischte eene volstrekte heerschappy. Zelfs sprak de keizer de zaak uit ten voordeele van den bisschop, en deedt de stadt in den Ryksban, welken gemelde aartsbisschop in 't jaar 1664, met hulp van den koning van Vrankryk, ter uitvoeringe bragt, en daar op den Pietersberg liet versterken, in welke citadelle het meergemelde S. Pietersklooster is ingesloten. Buiten de stadt, voor de Broederen- of de Gothaasche poorte, legt nog eene andere schans, in 't jaar 1482 aangelegt, en *Cyriacsburg* genaamt, daar voor dezen een nonnenklooster van S. Cyriacus heeft gestaan. De hogeschole daar ter plaatse, in 't jaar 1392 opgerecht, was voormaals in een zeer goeden staat, en men hieldt de zelve in Duitschlandt in zo grote achtinge als die van Bononië in Italië. Luther, die hier den eernaam van magister aannam, noemt ze het Paradys van Duitschlandt, en Eobanus Hessus leerde hier met veel toeloop, zodanig, dat hy 1500 toehoorders hadt. Maar wanneer de studenten al te vele buitensporigheden tegen de burgers bedreven, namen deze de wapenen op, en bestormden zelfs de collegiën; waar op de akademie zelf zodanig is vervallen, dat ze nog tegenwoordig niet wederom heeft kunnen in staat geraken. Ten tyde van keizer Frederik den I, die hier eene vergadering hadt aangestelt, wilde het ongeluk, dat 'er by het instorten van een zaal, waar op veel volks was, zeer vele voorname personen ellendig om het leven kwamen. In het jaar 1375 belegerde Frederik, landgraaf van Thuringen, deze stadt, en deedt haar nevens de omleggende landen veel schade, tot dat eindelyk de zaak door bemiddeling van keizer Karel den IV, die in persoon het leger bywoonde, tot een goed vergelyk gebragt wierdt. In den dertigjarigen oorlog is ze van den koning van Zweden, Gustavus Adolphus, en naderhandt door den generaal Banner verovert. Ook zyn hier verscheide Conciliën gehouden, als het eerste in 't jaar 932 wegens het vieren der feestdagen en vasten, en twee andere heeft de aartsbisschop Sigfridus van Mentz daar beroepen. *Auctor de Landgraviis Thuringiæ. Auctor compilationis Chronol. Tit.* 1. *Pistor. Lambert Schaffnaburg. cum addit. T. I. Pistor. Auctor Variloqii antiq. Erford. Legenda de S. Bonifacio. Trithem. Comp S. Breviar. Annal. de orig. reg. & gent. Francor. Maderus ap. Montis Seren. p.* 273. *Serrarius hist. Mog. Rert. l. III. Rer. Germ. Dresserus de urbib. Werdenhagen Rerump. Hans. Limnæus de J. P. l. IV. c.* 8. *Hundorpius encom. Erfurt. Rehefeldius de primis Erford. acad. natal. Harprechti halcyon. Erph. Theatr. Europ. T. IX. pag.* 891, 901, 1125. *Sagittar. Antiq. Thur. Bayle Dict. Crit.*

ERFVEREENIGINGEN zyn in Duitschlandt tweederlei. Wanneer zy onder vrienden en bloedverwanten geschieden, noemt men de zelve *pacta familiæ*, of geslachts-verdragen, wordende naar het believen der zich onderling vereenigende partyën opgestelt. Maar wanneer naburen en anderen zulk eene erfvereeniging onder malkander maken, geschiedt het om malkander in tydt van noodt hulp en bystandt te zullen bieden. Men moet hier van onderscheiden de erfbroederschappen, die daarenboven nog een recht van erfschap geven, zo dat na het uitsterven van een stam de erfbroederen opvolgen. Hier by komt nog dit merkwaardig onderscheidt, dat

dat de erfvereenigingen niet behoeven van den keizer bevestigt te worden, doordien het ieder Standt vry staat, verbonden en alliantien te maken; daar in het tegendeel de keizer by erfbroederschappen het leen op nieuw moet bevestigen. Een duidelyk voorbeeldt daar van heeft men nog tegenwoordig by de erfbroederlyke en erfvereenigde huizen Saxen, Brandenburg en Hessen: want wanneer Hendrik de Verlichte van Meissen met Sophia van Brabandt in het jaar 1242 overeenkwam, dat zy Hessen voor haren zone Hendrik het Kindt zou hebben, wierdt kort daar na in het jaar 1263 eene erfvereeniging, om een goede verstandhouding tusschen die beide landen te onderhouden, gemaakt, en van keizer Rudolph bevestigt. Maar daar in was van geen erffenis gesproken, tot dat landgraaf Lodewyk de Yzere in den jare 1373 zyn broeders zone Herman uit het sticht van Maagdenburg tot de opvolging en voortplanting des geslachts benoemde, waar over hertog Otto van Brunswyk zo verstoort was, dat hy dreigde Herman met geweldt te verdryven. Om dit kwaadt voor te komen maakte de landgraaf van Hessen met die van Meissen in het gemelde jaar een erfbroederschap, het welk keizer Karel de IV bevestigde. Brandenburg, ziende, dat dit een goed middel was om de landen in onderlinge vriendschap aan malkander te verbinden, zocht in dit erfbroederschap en erfvereeniging mede aangenomen te worden, het welk ook eindelyk in den jare 1457 te Altenburg geschiedde. Uitkrachte van deze erfvereeniging zyn thans de partyën niet alleen verbonden malkander by te staan, maar hebben ook het recht tot malkanders erfvolging. Ieder heeft in des anderen vestingen het recht van de zelve te oopenen, en ontfangt in de erfbroederlyke landen de hulde van de onderdanen. Ieders vasallen moeten de eventuaal-huldiging aan de erfbroederen by de leen-verheffing doen; waarom ook een erfbroeder des anderen vasallen en dienaren *onze lieve en getrouwe* noemt, terwyl hy aan vreemde alleenlyk *onze lieve* schryft: ook wordt voor hen alle te zamen in alle kerken gebeden. *Lunig Reichs-Archief Part. special. Cont. I. abs.* 4. *n.* 1 *Winckelm. Beschr. van Hessen. pag.* 523. *Marpurg. Successions-acten. p.* 26.

ERGAMENES, koning van Ethiopië, ziende, dat de priesters van Jupiter het volk van Meroë dusdanige bygelovigheit inboezemden, dat zy zelfs hem bestonden te dreigen van een aanslag op zyn leven te zullen doen, ontnam hy hen allen de waardigheit des priesterschaps, en liet hen om het leven brengen. *Alexand. ab Alex. l. II, c.* 8.

ERGETZ, de grootste rivier in het Canton Basel, afzonderlyk in het landschap Sisgow, die zich beneden Augst in den Rhyn ontlast.

ERHARD, (George) van Frankenlandt, heeft aanmerkingen over *Petronius* uitgegeven, die in achtinge zyn. De zelve zyn gedrukt achter aan den druk van dien schryver van den jare 1615. *Baillet Jugement des Savans sur les Critiques Grammairiens.*

ERI, de zoon van Gad, een van de twaalf aartsvaderen, die zyn naam aan het geslacht der *Eriten* gaf. *Genes. XLVI.* 16.

ERI, van ouds *Arius fluvius*, eene rivier van Persië, heeft haren oorsprong in de provincie van Khorasan; loopt vervolgens voorby Erat, en gaat zich ontlasten in het meir van Burgian. Deze rivier wordt ook *Pulimalon* genoemt. *Baudrand.*

ERIBERTUS. Zie HERIBERTUS.

ERICHEM, een dorp in het landt of graafschap van Buren, heeft kerk en Predikant, staande onder de classis van Buren. *Hoeve Ch. Kron. I Deel.*

ERICHTHONIUS, vierde koning der Atheniënzen, die men zegt de zoon van Vulcanus te wezen, volgde Amphictyon op omtrent den jare der wereldt 2565. Hy regeerde vyftig jaren, en was de eerste insteller der Panathenaïsche spelen, die men ter eere van Minerva aanrechtte. Pandion was zyn opvolger in den jare der wereldt 2615. Zie de Kronyk van *Eusebius.* De nieuwsgierigen kunnen ingelyks te rade gaan de schryvers, de welke by Seldenus, *in Marmor. Arondel p.* 74, 75, aangehaalt worden. De dichters zeggen, dat Erichthonius geboren zynde door Minerva in een teenen mandtje opgesloten wierdt, het welk zy aan Agraulos, Herses, en Pandrosos, dochters des konings Cecrops van Athene, in bewaring gaf, met verbodt van het zelve te openen. Doch Agraulos en Herses zich door nieuwsgierigheit niet kunnende bedwingen, ontsloten dit mandtje; waar door Minerva gebelgt wierdt, die, om deze twee vorstinnen over hare nieuwsgierigheit te straffen, de zelve zo uitzinnig maakte, dat zy zich van den top van een hogen toren nederwierpen. Pandrosos, die dit mandtje niet hadt willen aanraken, ontkwam deze straffe. De dichters voegen 'er by, dat deze Erichthonius groot geworden zynde, en ziende de mismaaktheit zyner benen, die krom als slangen waren, het gebruik der koetzen uitvondt, om aldus de helft zyns ligchaams te bedekken. *Apollodorus in Biblioth. Servius in Virgil.*

ERICHTHONIUS, de zoon van Dardanus en Batea, dochter van Teucer. Hy regeerde na de doodt zyns vaders omtrent den jare der wereldt 2605 in een kleinen hoek van Phrygië, eene provincie van Klein-Asië, naderhandt Troas genoemt. Zyne regeering duurde vyf en zestig jaren. *Eusebius in Chron.*

ERICUS, of HENRICUS, een Franschman, wierdt door Karel den Groten hertog van Friaul gemaakt, waar mede hy Karinthië en de aangrenzende landen vereenigde. Hy wierdt in het jaar 799 van de Tarvisers geslagen, doch twee jaren daar na wreekte Karel de Grote deze doodt. *Æmil. hist. Franc.*

ERICUS, van zommigen ook HERICUS, LIRICUS, TIRICUS en HENRICUS genoemt, was een Benedictyner monnik, geboortig van Auxerre, en leefde in den jare 880. Hy schreef het leven van S. Germanus, bisschop van Auxerre, in vaarzen. *Sigebert de vir. illustr. c.* 104.

ERICUS, (Petrus) een Venetiaansch admiraal op de Adriatische zee, kreeg in den jare 1584 de weduwe van den Bassa van Tripoli, Ramadan, willende met twee schepen naar Constantinopel zeilen, gevangen, en stak met zyn eigen zwaardt der zelver jongsten zone in hare armen dood. Het overige volk, uit 250 personen bestaande, liet hy mede doden, en 40 vrouwspersonen eerst schenden, en vervolgens aan stukken kappen, en in zee werpen. Deze wreedheit maakte hem zo gehaat by de republyk, dat zy hem liet onthoofden, wordende de gemaakte buit, 800000 kronen bedragende, aan den Turkschen keizer Amurath den III te rug gezonden. *Hist. de Venise.*

ERICUS. De koningen van Denemarken en Zweden, en andere vorsten en kerkvoogden van dien naam, zie op Erik.

ERIE, een meir van Nieuw-Vrankryk in Noord-Amerika, ten Zuiden van dat van Karegnondi, en ten Westen van dat van Ontario gelegen, is zeer groot, en wordt gerekent op omtrent honderd en tien mylen in zynen omloop. Het zelve ontfangt verscheide rivieren in zynen vloedt, en voornamentlyk die van S. Laurens, die dwars door het zelve henen stroomt, en uit dit meir in dat van Ontario, of van Frontenak, vloeit. Verders verzekert de Vader Hennepin, Minderbroeder, die dit meir bezocht heeft, dat het zelve honderd en veertig mylen lang is, en zich zo verre uitstrekt naar het Westen, dat het zo veel plaats beslaat als het gansche koninkryk van Vrankryk.

ERIDANUS, een oude naam van de schoonste rivier van gansch Italië, en een van de aanmerkelykste van Europa, die hedendaags de *Po* genoemt wordt. De dichters hebben de zelve berucht gemaakt door het verdichtsel van den val van Phaëton. Zie PO.

ERIGENA. Zie SCOTUS.

ERIGONE, de dochter van Icarius, verhing zich zelf door wanhoop, wanneer zy de doodt van haren vader vernam. Men verhaalt, dat Bacchus Icarius in de kunst van wyn te maken onderrechtte, en zelfs hem een boksleere vaatje van den allerkeurlyksten schonk. Eenige herders van Attica, vrienden van Icarius, hebbende wat te veel daar van gedronken, raakten dronken, en bedreven allerlei buitensporigheden; en de anderen, ziende hen in dezen staat, meenden, dat zy vergift gedronken hadden. Ingenomen door deze gedachten, vermoordden zy Icarius, en wierpen zyn ligchaam in een diepen put, het welk zy met aarde overdekten; maar het hondtje van Icarius, Mera genaamt, maakte door zyn huilen en razen de plaats bekend, daar zyn meester begraven lag; en des zelfs dochter Erigone, hebbende hem opgegraven, verhing zich zelf aan een boom. Het gebeurde eenigen tydt daar na, dat de dochters en de vrouwen van Athene door zulk eene geweldige razerny vervoert wierden, dat zy zich alle verhingen: waar over de godspraak om raadt gevraagt zynde, tot antwoordt gaf, dat men, om deze rampen te doen ophouden, eenige spelen moest instellen, die eenigzins toepasselyk waren op de doodt van Erigone. Dus vondt men die spelen uit, in welke de meisjes zich in evenwigt hielden op eene koorde, met beide de einden aan bomen vast gemaakt; en het kwaadt, zo men zegt, hieldt aanstonts op. Evenwel Jupiter, om de goedaardigheit van deze dochter, en de trouwheit van dit hondtje te belonen, hervormde Erigone in het gesternte, genaamt *de Maagdt*: Mera in dat van *de Hondt*; en Icarius in dat van *den Osseweider. Hyginus.* Dit is getrokken uit Hyginus *Fab. CXXX.* Hy zegt alleenlyk, dat de godspraak aantwoordde, dat men op de doodt van Icarius en van Erigone geen acht gegeven hadt; waar na de spelen, van welke deze schryver gewag maakt, uitgevonden wierden.

ERIK, of EGRIK, koning der Oost-Angelen en van Engelandt omtrent den jare 638, kwam te sneuvelen in een veldslag, gehouden tusschen hem en Pendus, koning van Mercië. *Polyd. Virgilius.*

Koningen van Denemarken.

ERIK de I, een zoon van Ringo, en broeder van Harald, die omtrent het jaar 815 op den Deenschen troon hebben gezeten. Na de doodt van Sivardus zou des zelfs zoon de regeering hebben gekregen; maar om dat hy nog onmondig was, en in het tegendeel Erik, broeder van Harald, door zyne oorlogsdaden een groten roem hadt verworven, zo wierdt hy op den troon verheven. Voor dat hy de koninklyke waardigheit kreeg was hy naar keizer Lodewyk den Vromen gevlucht, en liet zich nevens zyn broeder te Mentz dopen, verkreeg daar op van gemelden keizer tot zyn onderhoudt een deel van Vrieslandt, met een bevel om de Ryksgrenzen te bewaren, en tegen de stroperyen der zeerovers te beschermen. Ook wierdt Dorestadt aan den Rhyn aan hem overgegeven, het welk naderhandt keizer Lotharius hem wederom afnam, en hem zelfs liet gevangen zetten. Maar hy raakte heimelyk uit de gevangenis, en zocht hulp by Lodewyk in Duitschlandt, die hem ook eenige plaatsen in Neder-Saxen, naar Denemarken toe gelegen, gaf. Als hy zich nu daar hadt nedergezet, en door zyne goede regeering de liefde van het volk gewonnen, trok hy met eene tamelyke manschap tegen keizer Lotharius op, verwoestte des zelfs landen, en veroverde eindelyk Dorestadt wederom. Lotharius, ziende, dat hy zonder groot verlies niets tegen hem kon uitrechten, sloot met hem een verbondt, onder beding, dat hy de grenzen des Ryks tegen zyne landgenoten, die nog altydt met hunne roveryen voortgingen, zou beschermen. Deze belofte hieldt hy getrouwelyk, verjagende overal de Noormannen zo aan den Rhyn als in Vrieslandt. Door deze roemwaardige daden baande hy zich den weg tot den Deenschen troon, niettegenstaande de vorige koning Sivardus zyn onmondigen zoon, die

ook

ook Erik genaamt wierdt, daar toe, als boven is gemeld, bestemt hadt. Hy stondt de Christelyke religie onder zyne regeeringzeer voor, bouwde te Sleeswyk eene kerk, en liet een bevel (edict) uitgaan, waar in hy iedereen de vryheit gaf van zich tot de Christelyke religie te bekeeren; waarop, door den yver van Ansgarius, die uit het klooster Corbey naar Denemarken was getrokken, eene ontallyke menigte Heidenen hunne afgodery verlieten, en zich tot het Christendom bekeerden. Daar by riedt Erik ook Ansgarius om naar Zweden te gaan, om dat volk mede te bekeeren. Ondertusschen zag zyn broeders zoon, Gutormus, die liefst de kroon zelve hadt willen dragen, dit werk met nydige oogen aan, en liet zich opentlyk verluiden, dat hem het ryk toekwam. Zelfs, dewyl woorden niets uitwerkten, kwam het tusschen hen tot een slag, in welken het grootste gedeelte der onderdanen, de beste adel en het geheele koninklyke huis, het welk van Regnerus afstamde, sneuvelde, en enkelyk de eenige zoon van Sivardus, die mede den naam van Erik droeg, overbleef, en daar op zyn vaderlyk ryk erlangde. *Wormius in regum Daniæ serie. Lyschander in hist. Dan. Huitfeld Chron. Dan. Pontanus rer. Danic. hist. lib. IV. Meurs. hist. Dan. lib. III. p.* 44. *Beringii Florus Danicus p.*176.

ERIK de II, *Barn*, of het Kindt bygenaamt, koning van Denemarken, kwam in het jaar 854 tot de regeering. In den beginne woedde hy zeer grouwzaam tegen de Christenen, liet hunne kerken omverre werpen, en alle hunne goederen verwoesten; maar naderhandt, wanneer Ansgarius, bisschop van Hamburg en Bremen, by hem kwam, wierdt hy tot beter gedachten bewogen, dies hy niet alleen den Christenen alle vryheit toestondt, maar zelfs hunne lere aannam. Hy trouwde met de dochter van Gutormus, die, gelyk hoven onder Erik den I is gemeld, in den veldslag mede om het leven raakte, en des zelfs dochter in de gevangenis kwam, waar in ze ook zo lange bleef, tot dat Erik de II, wegens hare uitnemende schoonheit, haar ten huwelyk nam, en aldus de beide huizen met malkander vereenigde. Hy gewan by haar *Canut*, die namaals in 't jaar 863 de regeering in handen kreeg. *Wormius Lyschander. Huitfeld. Pontanus rer. Dan. hist. l. IV. pag.* 103 *seq. Meursius hist. Dan. lib. III. p.* 45. *Beringii Flor. Dan. p.* 179. *seq.*

ERIK, de III, bygenaamt de Goede, klom na de doodt van zyn broeder Olaus den Hongerigen in 't jaar 1095 op den Deenschen troon. Wanneer koning Canut, met den bynaam van de Heilige, in den boerenkryg in een kerk wierdt belegert, verdedigde Erik de zelve met ongemeene dapperheit, maar kon evenwel niet beletten, dat Canut door het woedende volk zyn leven verloor; en moest zich vergenoegen, dat hy zyn eigen leven behieldt, na dat hy door deze rebellen was doorgebroken. Hy hadt reets te voren zyne dapperheit betoont, wanneer hy, die een heer was van ongemeene sterkte en grootte, zyn broeder Olaus, het welk de trawanten van koning Canut op des zelfs order niet durfden ondernemen, zelf om zyn middel greep, en gevangen nam. Wanneer nu na de doodt van Canut den Heiligen Olaus begon te regeren, vreesde Erik, dat hem de zelve dit betaalt zou zetten, en vluchtte derhalven naar Zweden; maar wierdt van daar, vermits Olaus van honger was gestorven, door eenparige stemmen der voornaamsten van het ryk, in Denemarken terug geroepen; wanneer terstondt alles goed koop wierdt, daar men te voren de gemeenste spyzen niet dan voor veel geldt hadt kunnen kopen. Hy zuiverde de Deensche kusten van de zeerovers, en deedt daar over de stadt Julin in Pomeren eene zware straffe gevoelen, waar over de bisschop Liemarus van Bremen zeer te onvrede was, en hem zelf met den ban dreigde. De koning trok daar op zelf naar Rome, en verkreeg van den paus, dat hy te Lunden in Schonen, een bisschop mogt aanstellen, die over de Noordsche kerken het opzicht zou hebben. Het is merkwaardig, dat zeker speelkunstenaar Erik op een tydt met zyne cither eerst treurig, daarna vrolyk, en ten laatsten geheel razend maakte, het welk vier menschen het leven kostte, vermits Erik de wachters, die in zyn vertrek kwamen, hun geweer ontweldigde. Voor het overige zegt men, dat hy zeer onkuisch is geweest, voor welke zonde hy voornam eene reis naar het Oosten te doen, om vergiffenis daar van te erlangen; maar hy is nevens zyne gemalinne Bodilda in Cyprus gestorven. *Wormius. Lyschander. Huitfeld. Pontan. Dan. hist. lib. V. p.*201. *seq. Meursius hist. Dan. l. IV. p.*67. *Beringii Florus Dan. p.* 258.

ERIK de IV, met den toenaam van *Hazevœtius*, of Hazevoet, en naderhandt *Edmundus*, of de Edele, koning van Denemarken, een zoon van Erik den III, kwam in het jaar 1136 tot de regeering. Hy voerde tegen Harald een zwaren oorlog, die het zeer kwalyk nam, dat hy van den troon was uitgesloten, en zich in het leger van Nicolaus onthieldt, die een vyandt van Erik was; maar hy kreeg hem daarna in een veldslag met alle zyne zonen gevangen, en liet hen alle om het leven brengen, hebbende reets te voren twee der zelven doen verdrinken. Een eenige, Olaus, nam de vlucht in vrouwenklederen, maar moest naderhandt mede het zelve lot ondergaan. Na dat het ryk dus van binnenlandsche onlusten bevryd was, keerde zich Erik tegen die van Rugen, die vele roveryen pleegden, en een heilig man, Vitus, of Suantovitus genaamt, die hen de Christelyke religie hadt verkondigt, maar de welke door hen wederom verlaten was, thans als hunnen Godt eerden. Erik bragt den Christelyken Godsdienst wederom in dit landt, en trok vervolgens naar Noorwegen, bedwong koning Magnus, als mede by zyne te rug komst de voornaamste Denen, die in zyne afwezenheit het gemeen zeer gekwelt hadden. Eindelyk wierdt hy omtrent de stadt Rypen van een edelman, met name Plogius, in 't jaar 1139 gedood. *Wormius. Lyschander. Huitfeld. Pontan. Dan. hist. l. V. p.* 213 *seq. Meurs. hist. Dan. l. IV. p.*84. *Beringii Florus Dan. p.*280 *seq.*

ERIK de V, wegens zyne zachtmoedigheit het Lam bygenaamt, koning van Denemarken, was de zusters zoon van den voorgaanden, en volgde den zelven op in het jaar 1140. Na dat de zelve, als boven gemeld is, was om het leven gebragt, en alle zyne bedienden uit vreze de vlucht namen, bleef Erik alleen staan, en verdedigde het dode ligchaam met grote dapperheit. Olaus, die het, gelyk mede onder de regeering van Erik den IV is gezegt, in vrouwenklederen ontkwam, liet zich nu wederom zien; en zocht het koninkryk door deze verandering machtig te worden; zynde zelf in den beginne zeer gelukkig; maar hy wierdt eindelyk in Schonen by de rivier Thiuta gedood. Hier op gaf zich Erik meest aan zyne gemalinne over, die naar haar eigen goedvinden de regeering voerde. Maar ziende, dat het geluk hem den nek toe keerde, mits hy van de Wenden overwonnen wierdt, ging hy in een klooster, daar hy omtrent het jaar 1148 overleedt. *Wormius. Lyschander. Huitfeld. Pontanus l. V. p.* 215 *seq. Meursii hist. Dan. l. IV. p.* 84. *Beringii Flor. Dan. p.* 288 *seq.*

ERIK de VI, bygenaamt de Heilige, wierdt van zyn vader Waldemarus den II, nadat zyn zoon, van den zelven naam, op de jagt gedood was, in 't jaar 1242 mede tot de regeering aangenomen. Zyn broeder Abel verschafte hem veel werks, nademaal hy de geheele geestelykheit, die van Erik groteyks was beleedigt, op zyne zyde hadt, en daar by de hulpvolkeren, welke hy van de Lubekkers hadt overgenomen, grote schade in Denemarken deden. De Saxen en Brandenburgers, als mede de graven van Zwerin, stonden Erik by. Eindelyk wierdt 'er, wanneer reets de schoonste plaatsen in Denemarken door de oorlogsvlam waren in de assche gelegt, vrede gemaakt. Hier op trok Erik naar Lyflandt, en beveitigde aldaar de Christelyke Religie, hoewel niet zonder groten tegenstandt zyner onderdanen, die hier toe van ieder ploeg zeker stuk gelds moesten opbrengen; waarom hy ook van zommigen de Ploegpennig wordt toegenaamt. Als hy uit Lyflandt wederom te rug was gekomen, beoorloogden hem de graven van Holstein, en belegerden de stadt Rensburg. Hy zondt eenige volkeren tegen hen te velde, maar hy zelf ging omtrent het jaar 1252 zonder eenig gevolg naar zyn broeder Abel in Sleeswyk; maar deze ontfing hem zeer slaauw, en hieldt hem alle voorgevallene twistzaken voor, liet hem gevangen nemen, en in een klein vaartuig brengen. Zeker gevlucht edelman uit Denemarken, met name Lago, volgde hem in een ander vaartuig, en maakte hem zyn doodvonnis bekend, het welk ook aan hem, nadat hem naauwlyks zo veel tydt was gelaten om het heilige Nachtmaal te gebruiken, voltrokken wierdt, wordende door den zelven onthooft, en het ligchaam in de rivier Slia geworpen, zynde het zelve twee maanden daarna onbedorven wederom gevonden; waarom de paus hem tot een heilige heeft verklaart. Van zyne gemalinne Machtild, dochter van hertog Albert den Groten van Brunswyk, heeft hy gene kinderen nagelaten, waarom hem zyn broeder Abel in de regeering opvolgde. *Wormius. Lyschander. Huitfeld. Pontanus. Meursius. Beringii Flor. Dan. pag.* 355.

ERIK de VII, wegens het gestadig zich bewegen zyner oogleden *Glipping* bygenaamt, koning van Denemarken, kwam na de doodt van zyn vader Christophorus den I in 't jaar 1256 tot de regeering, en om dat hy nog heel jong was, nam zyne moeder Sambiria, eene vrouw van groot verstandt, de regeering zo lange waar. Strax na zyne verheffinge op den troon verviel hy in onlusten met de geestelyken, ondersteunt door die van Holstein en Sleeswyk, het welk zelfs tot een oorlog uitborst, maar die kort daarna door de doodt van den voornaamsten aanlegger van het werk, zynde door zekere vrouwe om het leven gebragt, weder eindigde. Meer werks verschafte hem Erik, Abels zoon, die de graven van Holstein op zyne zyde hadt, en van hem het hertogdom Sleeswyk met harde woorden eischte. De koning wilde het zelve niet aan hem afstaan, dies geraakten zy met malkander in oorlog, in welken des konings moeder, en de koning zelf, wierden gevangen genomen. Maar de moeder kwam wederom los door bemiddeling van Albert, broeder van markgraaf Otto den Goeden van Brandenburg; en de koning zelf raakte in vryheit door het treffen van een huwelyk tusschen hem en de dochter van den gemelden Otto, aan welken hem die van Holstein voor de stadt Rensburg hadden overgelevert. Hier op voorzag hy zyn ryk met verscheide grensvestingen en heilzame wetten, dreef de Moskowiters, Litthauers en andere vyanden wederom te rug, en bedwong hertog Waldemarus, die een neef van Abel, en de zoon van Erik was, zo dat hy zich voortaan moest stil houden. Echter dewyl Erik met de gemalinne van zyn voornaamsten generaal Stigotus overspel hadt bedreven, maakte de zelve eene zamenzwering tegen hem, zo dat Erik in het jaar 1286 omtrent Wiburg met 56 wonden wierdt gedood. *Wormius. Lyschander. Huitfeld. Pontanus lib. VII. p.* 357 *seq. Meursius hist. Dan. Bering. Flor. Dan. pag.* 398.

ERIK de VIII, de Vrome en *Menned* bygenaamt, zoon van Erik den VII, wierdt na de doodt van zyn vader, naauwlyks 10 jaren oud zynde, tot ryks opvolger verklaart. Hertog Waldemarus van Sleeswyk wierdt tot zyn voogdt aangestelt, die deze gelegenheit zeer wel waarnam om zyn huis ryk te maken; nochtans behertigde hy met veel yver, dat de moordenaars van den vorigen koning op den ryksdag te Nyborg verklaart wierden hun leven en hunne goederen verbeurt te hebben. Hier over kwam het met koning Haquinus in Noorwegen, de welke deze moordenaars in zyne bescherming hadt genomen, tot een oorlog, waar door het ryk vele jaren na malkander in grote onrust bleef. Men hieldt wel verscheide byeenkomsten om over de vrede te handelen; maar de zelve liepen alle te niet, tot dat eindelyk in het jaar 1308 een bestendige vrede gemaakt wierdt, wanneer reets te voren zommige der moordenaren hunnen verdienden loon hadden ontfan-

ontfangen. Erik dan hebbende zyn ryk in ruft gebragt, floot met verfcheide potentaten eene alliantie, en trachtte voornamentlyk zich met Zweden naauwer te vereenigen, waarom hy ook met Ingeburga, de dochter van koning Magnus van Zweden, trouwde, en de zaken, die daar te lande onder de regeering van zyn zwager Birger in een flechten ftaat waren geraakt, wederom te recht bragt, en daarenboven aan koning Birger eene Deenfche princeffe, Margaretha, ten huwelyk gaf. Nochtans bleef het ryk niet lange in ruft, vermits koning Erik met zyn gewezen voogdt, hertog Waldemarus van Sleeswyk, met den markgrave van Brandenburg, van dien zelven naam, en met verfcheide Zweedfche vorften, in nieuwe onluften geraakte. Maar meeft van allen gaf hem te doen zyn broeder Chriftophorus, die, niettegenftaande hy Efthen en Hallandt van den koning tot zyn onderhoudt hadt ontfangen, echter zich mede in de Zweedfche onluften tegen zyn broeder inliet. Boven dien hieldt de geeftelykheit de party van zyne vyanden, en trachtte hier door hunne goederen vry te maken. Erik kreeg wel den bifchop van Lunden, in Schonen, Johannes Grandius, gevangen; maar deze raakte uit zyne handen weg naar Rome, en wift door zyne klagten by den paus uit te werken, dat de zelve den koning en het geheele koninkryk in den ban deedt. Wanneer nu ook de voornaamften van den adel tegen hem opftonden, en onder het gemeen hier en daar oproer verwekten, was de koning zyn leven niet meer zeker. Echter kwam alles wederom tot ftilftandt, en het ryk wierdt van den ban ontflagen. Eindelyk, na dat Erik Roftok hadt ingenomen, en de oproerige Jutten tot gehoorzaamheit gebragt, ftierf hy in den jare 1319. Hy hadt by zyne gemalinne Ingeburga 14 kinderen, maar die alle te zamen voor hem overleden zyn; en vermits zyn broeder Chriftophorus thans de kroon moeft erven, riedt hy echter voor zyne doodt de voornaamften van het ryk, om hem niet te verkiezen. *Wormius. Lyfchander. Huitfeldus. Pontanus rer. Dan. hift. lib. VII. pag.* 388. *feqq. Meurfius hift. Dan. lib. III. pag.* 49. *Beringius Flor. Dan. pag.* 419 *feqq.*

ERIK de IX, koning van Denemarken, Zweden en Noorwegen, een zoon van Wratislaus den VII, hertog van Pomeren, te Wolgaft, en van Maria, die de dochter was van hertog Hendrik den II van Mekelenburg, en van Ingeburga, zynde uit het koninklyke Deenfche bloedt gefproten. De koningin Maria nam hem, als haar zufters dochters zoon, als haar eigen kindt aan, en baande hem daar door den weg tot den koninklyken troon. Omtrent het jaar 1396, toen Margaretha de Zweedfche kroon hadt verkregen, maakte zy, dat de jonge Erik, die naauwlyks 14 jaren oud was, tot vorft van Zweden, als mede tot wettig opvolger in Denemarken, Zweden en Noorwegen, op den ryksdag te Colmar verklaart wierdt. Zo lang als de koningin leefde was hy in zyne ondernemingen gelukkig, maar na der zelver doodt begon de kans te veranderen: want als hy van voornemen was om het hertogdom Sleeswyk met de kroon te vereenigen, raakte hy met de graven van Holftein in oorlog, wanneer hy wel in den beginne zommige plaatfen veroverde, maar op het gerucht, dat de Hamburgers, die het met zyne vyanden hielden, tegen hem kwamen optrekken, uit een ontydige vreze al het veroverde varen liet. Van dezen tydt af waren zyne meefte ondernemingen zonder vrucht, tot dat hy in het jaar 1435 wierdt genoodzaakt het hertogdom Sleeswyk wederom over te geven: want hoewel keizer Sigismundus den koning dit hertogdom beloofde, waren nochtans de graven daar mede niet te vrede, maar beriepen zich op den paus, en hielden het met de Hanzeefteden, de welke hem na een langdurigen oorlog dwongen om deze vrede te maken, hoewel de zelve haar echter ook al zeer veel hadt gekoft. Ondertuffchen dat Erik over deze zake by den keizer te Offen was, maakte zeker perfoon eene afbeelding van hem, de welke naar Syrië wierdt gezonden. Wanneer nu koning Erik eenigen tydt daar na naar het beloofde Landt trok, kende men hem, en nam hem gevangen, wordende niet zonder een zwaar rantzoen weder los gelaten. Dit gaf gelegenheit tot een groten oproer in Zweden, in welk koninkryk hy in vele jaren niet was geweeft, terwyl hy echter Hungarië, het Heilige Landt en andere geweften hadt bezocht, en zulke gouverneurs daar over aangeftelt, die het volk meer met fchattingen uitputten, dan zy bedacht waren om 's konings beft te zoeken. Hier op wierdt wel wederom vrede gemaakt, maar Erik brakze zelf weder, en gaf gelegenheit, dat de Dalekarlen op nieuw het harnas aantrokken, en niet ruftten voor dat zy onder hunnen gouverneur Karel Canut zich van het Deenfche ryk ten eenemale hadden afgefcheurt. Erik hadt het ook niet beter in Denemarken zelf, wordende van de ryksftanden, welke hy met beroving van den koninklyken fchat hadt verlaten, afgezet, welk voorbeeldt die van Noorwegen volgden. Inmiddels hieldt hy gedurende dezen verwarden toeftandt van zaken zyn verblyf een tydlang op het eilandt Gothlandt, alwaar hy eene Hiftorie van Denemarken opmaakte uit de Jaarboeken, van hem daar toe medegenomen, welke Hiftorie een begin nam met den aanvang van het ryk, en eindigde met het jaar 1288, wordende by Gualtherius *tom. I Chron. Politic.* gevonden. Hy was een groot voorftander der geleerden, en hadt voorgenomen eene hogefchole in zyn ryk op te rechten, waar toe hy van paus Martinus den V de gewone vryheden hadt verkregen; maar de geldfommen, welke hier toe wierden vereifcht, moeften daar na tot den oorlog gebruikt worden, zo dat dit voornemen te rug ging, gelyk hem ook mislukte, dat hy zyn neef Bogiflaus uit Pomeren na zyne doodt zocht op den troon te helpen. Na dat hy omtrent 10 jaren lang op deze eilanden zich hadt opgehouden, en ondertuffchen tot verfcheide malen in Zweden was gevallen, wilden zyne vorige onderdanen hem daar ook niet langer dulden, dies hy zich by den hertog van Pomeren begaf, welken hy reets te voren het eilandt Rugen hadt te weeg gebragt, en ftierf te Rugenwaldt in het jaar 1459, zonder kinderen by zyne gemalinne Philippa, dochter van koning Hendrik den IV van Engelandt, na te laten. *Wormius. Lyfchander. Huitfeldus. Pontanus rer. Dan. hift. lib. IX. p.* 547 *feqq. Meurfius hift. Dan. lib. V. p.* 104 *feq. Beringius Flor. Dan. p.* 557. *Voffius de hiftor. Lat. l. IX. c.* 5. *p.* 554. *Freherus in Theatr. p.* 757. *Pufendorfs Inleiding.*

Koningen van Zweden.

ERIK. Dezen naam hebben veertien koningen van Zweden gevoert, van welke echter tot op Erik den Heiligen zeer weinig te zeggen valt. Erik de I gaf aan zyne onderdanen heilzame wetten, en wanneer zy krachtig vermeerderden, zeggen zommigen, dat hy het onnutte volk op de Deenfche eilanden ftelde, en rechters over hen plaatfte, die het Gothifche ryk onderworpen waren: hoewel Meffenius daar omtrent van andere gedachten is. Erik de II heeft door het overwinnen van verfcheide landfchappen zyn ryk merkelyk uitgebreid. Erik de III was uit een voornaam geflacht in Noorwegen geboren, en onthieldt zich in den aanvang by Frotho, koning van Denemarken. Hy maakte zich by den zelven door zyne welfprekendheit, fchranderheit en dapperheit zo bemind, dat hem de zelve naderhandt tot de Zweedfche kroon hielp, en hem zyne zufter ten huwelyk gaf, als mede voor Rollerus, Eriks broeder, het beftier van Noorwegen te wege bragt, en hem na dien tydt, wanneer zyne onderdanen tegen hem opftonden, met hulp van zynen broeder Erik, in de regeering bevestigde. Erik zelf hechtte het Gothifche ryk aan Zweden. Hem volgde in de regeering zyn zoon *Haldanus*, dien hy by Gunnara hadt gewonnen. Erik de IV kwam na de doodt van zyn grootvader Sivardus tot de regeering. Hy was een zoon van Frotho, koning van Denemarken, en van Ulvilda, dochter van koning Sivardus van Zweden. Frotho bragt zyn broeder Harald om het leven, en nam hem het Deenfche ryk af. Maar de beide zonen van Harald, welker een den zelven naam hadt als de vader, en de ander *Haldan* heette, verbrandden Frotho, om de doodt van hun vader te wreken, en Ulvilda wierdt met ftenen dood geworpen: zelf wanneer Sivardus zonder kinderen ftierf, en Erik hem ftondt op te volgen, trachtte de gemelde Haldan hem het leven en beide de koninkryken, Zweden en Denemarken, te ontnemen. Ten dien einde bemachtigde hy eerft Denemarken, en daar op, hebbende alvorens zyn broeder Harald dit ryk aanbevolen, trok hy in het Gothifche ryk, om een aanzienlyk getal van manfchap tegen Erik op de been te brengen. Met de zelve tafte hy Erik aan, maar wierdt geflagen, en gedwongen naar Helfinglandt te vluchten. In den tweeden veldflag, met Erik gehouden, na dat hy zyne troupen hadt verfterkt, ging het hem niet beter; want om zeker te wezen, moeft hy zich op de hoge bergen verfchuilen; en op dat Erik hem daar van daan kon lokken, ftak hy met eene vloot tegen zyn broeder Haraldus naar Denemarken over, overwon hem in vier veldflagen, en trok als overwinnaar naar Zweden. Maar Haldanus, die zich ondertuffchen naar Denemarken hadt begeven, verzamelde aldaar een groot leger, deedt het zelve in fchepen en ftak 'er mede naar Zweden over. Erik inmiddels ook alles tot tegenweer gereed gemaakt hebbende, ontmoette hem met zyne vloot onderweeg, en dewyl Haldanus flechts twee fchepen zien liet, blyvende de andere achter een voorgebergte leggen, zo maakte Erik jagt op de zelve, maar verviel daar door in de hinderlage van Haldanus, en kwam, om dat hy geen quartier wilde hebben, te fneuvelen, latende het ryk na aan zynen vyandt, den meergemelden Haldanus. Erik de V was een zoon van koning Agnius, en hadt in 't eerft vele onluften met zyn broeder wegens de Zweedfche kroon, maar daarna op een tydt zamen uitrydende, kwam het van woorden tot vechten, wanneer zy, by gebrek van ander geweer, de tomen van hunne paarden afnamen, en malkander daar mede dood floegen. Erik de VI, bygenaamt *Waderkat*, kwam na de doodt van zyn vader Ingo den II tot de regeering. Zyne onderdanen hadden van hem in den beginne eene goede verwachting, alzo zy onder anderen geloofden, dat hy een hoedt hadt, waar mede hy den windt kon gebieden, werwaarts hy den zelven keerde om hem te gehoorzamen. Maar hy maakte zyn werk van zeeroveryën, van de tovery en den afgodendienft, latende aldus de ryks zorgen varen. Hy wierdt opgevolgt door zyn zoon Erik den VII, met den toenaam *Segherfell*, die altydt grote luft tot den oorlog hadt getoont: want hy overwon niet alleen Agnerus, zoon van Regnerus, die uit Engelandt overkwam, en wegens zyne moeder op de kroon Zweden aanfpraak deedt, maar hy bemachtigde ook Efthen, Finlandt, Lyflandt en Koerlandt, als mede Pruiffen. Zyn roem vermeerderde hier door zodanig, dat verfcheide potentaten zyne vriendfchap zochten. Voornamentlyk tradt met hem in een alliantie hertog Otto van Saxen, die namaals keizer wierdt, en viel koning Haraldus van Denemarken in het landt, die tegen Zweden was opgetrokken, om den vierden zoon van Bierno, met name Storbiernus, tot koning te verheffen, waar door hy wierdt genoodzaakt om van zyn voornemen af te ftaan. Wanneer zich nu hier op Storbiernus hem in alles onderwierp, fcholdt hy hem ook alles kwyd, en gaf hem nog daarenboven eene geheele provincie tot zyn onderhoudt. Ten laatften kreeg hy te doen met koning Suen van Denemarken, nam Hallandt en Schonen in, en dwong hem, dat hy eerft naar Noorwegen, en van daar naar Engelandt en Schotlandt moeft vluchten, gelyk de zelve eerft na de doodt van Erik, die 7 jaren daarna voorviel, van daar is te rug gekomen. Erik de VIII, met den toenaam van *Stenchill*, of de Milde, wierdt na de doodt van zyn vader Erik den VII op den troon verheven. Men zegt, dat in zynen tydt zeker Heidenfch priefter in den afgodentempel zyn gezicht hadt verloren, en dat hem het zelve

wierdt

wierdt wederom belooft, mits dat hy naderhandt Christus zou verkondigen. Hy deedt zulks, en bekeerde eene grote menigte van Heidenen, onder welke koning Erik zelve was. Deze nam den Christelyken Godsdienst met groten yver aan, en beriep, tot bevordering van den zelven, twee geestelyken, Adelwart en Steffan, uit Hamburg; ook liet hy den afgodentempel te Upzal omverre werpen, maar verwekte daar door onder de onbekeerden zulk een oproer, dat hy nevens de twee priesters wierdt dood geslagen en verbrand. *Snorro Sturlonides histor. reg. Septentr. Joh. Magnus in Gothor. Sueonumque histor. Ericus Olaus hist. Septentr. Loccenius hist. Suec. p.* 1, 19, 20, 24, 39, 49, 50, 51. *Messenius Scandia illustr. tom.* I. *Pufendorfs Inleid.*

ERIK de IX, bygenaamt de Heilige, een zoon van Jesward, verkreeg door zyn goed gedrag en huwelyk met Christina, de dochter van Ingo den Goeden, en weduwe van hertog van Jaroslaus te Uladimir in Ruslandt, by de Zweden zulk eene hoogachting, dat zy hem na de doodt van Suercherus den II in het jaar 1150 tot hunnen koning verkoren ongeacht de Oost-Gothen Karel, zoon van Suercher, zochten op den troon te helpen. Zelfs wierden naderhandt de beide ryken zamen vereenigt, wanneer men onderling overeenkwam, dat eerst Erik, daarna Karel, en na des zelfs doodt de nakomelingen van beide beurtelings zouden regeren. Strax in den beginne van zyne regeering maakte hy zich by het volk zeer bemind, daar door, dat hy het zelve tegen de verongelykingen der groten verdedigde, en zich niet, gelyk zyne voorvaderen, zocht te verryken, en zelfs van de gewone inkomsten der krone niet alles wilde aannemen. Hy schafte boven dien alle wetten af, die nog Heidensche gruwelen behelsden, en maakte andere, die, vermits zy in een boek wierden vervat, daar van den naam van *S. Erichs Lag* hebben gekregen. De Finnen lieten te dier tydt met hunne stroperyen Zweden geen rust; en dewyl zy het Heidensche geloof nog omhelsden, liet Erik hen de vrede aanbieden, en vermaande hen om den Christelyken Godsdienst aan te nemen; maar wanneer zy geen van beide wilden doen, trok hy zyne armee zamen, en bragt hen tot gehoorzaamheit. Daar op bekeerde hy door bisschop Henrik de overigen tot de Christelyke Religie, waar door, vermits de zaak al te yverig wierdt voortgezet, een grote oproer ontstondt, waar in de gemelde bisschop zyn leven moest laten. Maar de oproer wierdt evenwel gestilt; de afgodentempels wierden omverre gehaalt, en daarentegen met den opbouw van de kerke ter eere van den waren Godt met allen ernst voortgevaren. Erik beleefde echter het einde van dit werk niet, alzo hy van zommige oproermakers, tegen welke hy met grote hevigheit hadt gevochten, in een gevecht omtrent het jaar 1160 wierdt overwonnen en onthalst. Deze zochten Magnus, den zoon van Hendrik Sadelaar uit Denemarken, door hem by Ragwal, de dochter van den koning van Zweden, gewonnen, op den troon te helpen. Zy riepen ook dezen Magnus, na dat zy Erik hadden geslagen, voor koning uit; maar de Zweden voegden zich by de Gothen, tastten, onder aanvoeringe van Karel, Suerchers zoon, de vyanden met groten moedt aan, en sloegen de zelve, zo dat naauwlyks een daar van ontkwam. Onder de doden was Magnus zelve, en Hendrik, des zelfs vader; en van den buit wierdt omtrent Upzal eene kerk gebouwt, die wegens de grote nederlage der Denen den naam van Denemarken heeft gekregen. *Snorro Sturlonides histor. reg. Septentr. Joh. Magnus in Gothor. Sueonumque histor. Ericus Olaus hist. Suec. Loccenius hist. Suec. l. III. p.* 75. *Messenius Scandia illustrat. tom.* II. *Pufendorfs Inleid.*

ERIK de X was, als zommigen willen, een zoon van Canut, en een neef van Erik den Heiligen, van welken zo even is gesproken. Hy betwistte wel in den beginne, na de doodt van zyn vader Canut, Suercherus den III, die den zelven opvolgde, de kroon; maar bemerkende, dat hy niet tegen hem op kon, kwam hy met hem in zo verre overeen, dat Suercherus het ryk zou blyven bezitten, maar dat hy na des zelfs doodt zou regeeren. Maar deze voorwaarde wierdt niet onderhouden; want Suercherus liet op een tydt de zonen van koning Canut onverwacht overvallen en vermoorden: maar Erik nam de vlucht naar Noorwegen, van waar hy eenige jaren daar na van de inwoners in Uplandt wierdt te rug geroepen. Erik kwam by hen in 't jaar 1207 met de hulpbenden, hem van koning Ingo van Noorwegen medegegeven, en zy verklaarden hem tot hunnen koning. Hier op kwam het tusschen hem en koning Suercherus tot een slag, in welken de laatstgenoemde de nederlaag kreeg, en naar West-Gothlandt vluchtte, daar hy echter niet gelukkiger was, vermits hy by Latern, niettegenstaande het sterke succours, uit Denemarken overgekomen, ten eenemale wierdt geslagen. Hy moest dus ook uit West-Gothlandt vluchten, en begaf zich naar Denemarken, vergaderde aldaar een nieuw krygsheir, en trok 'er mede naar West-Gothlandt tegen Erik op, maar verloor in den slag, welke omtrent de gemelde plaats voorviel, het leven, en moest zyn ryk Erik nalaten. De zelve maakte, om de kroon beter te handhaven, met Johannes, zone van Suercher, eenige tractaten, en stondt hem na zyne doodt de kroon toe. Behalven dit nam hy ten huwelyk Rickot, zuster van koning Waldemar van Denemarken, welke hem *Erik Leppe*, die na Johannes koning wierdt, nevens 3 dochteren, baarde. Onder de dochteren is merkwaardig *Ingeburgis*, die aan den hertog in Oost-Gothlandt, Birgerus van Bilboo, wierdt ten huwelyk gegeven, en den zelven vader van 4 zonen maakte, van welke naderhandt *Waldemar* en *Magnus* de koninklyke waardigheit hebben verkregen. Voorts stelde hy in zyn landt bekwame amptlieden aan, die meer op het gemeene best dan op hun eigen belang zagen, en stierf omtrent het jaar 1219, en wierdt in het klooster Warnheem begraven. *Joh. Magnus in Gothorum Sueon. hist. Ericus Olaus hist. Suec. Loccenius hist. Suec. l. III. p.* 81. *Pontan. rer. Dan. hist.* VI. *p.*301. *Messenius Scandia illustr. T. II. Pufendorfs Inleid.*

ERIK de XI, bygenaamt *Leppe*, of de *Lisper*, dewyl hy met de tong aansloeg, was Eriks zoon, door den zelven by Rickot, zuster van koning Waldemar van Denemarken, verwekt. Niettegenstaande hy, behalven het gemelde gebrek, ook lam was, wierdt hy echter om zyne byzondere gemoeds bekwaamheden op den troon verheven. Maar zekere familie, *Folckunger* genaamt, met welke Erik door verscheide huwelyken zeer naauw meende verbonden te zyn, bediende zich van Eriks gebreken, om hem by het volk in haat te brengen, en voor zich te gemakkelyker de kroon te verzekeren. Het gelukte deze party, van welke *Canut Folckunger*, die koning Eriks zuster Helena ter gemalinne hadt, zich tot hoofdt opwierp, in zo verre, dat zy den koning in een slag overwonnen, zo dat de zelve daar door wierdt genoodzaakt naar Denemarken te vluchten, en dus de lang gewenschte gelegenheit hadt om Canut voor koning uit te roepen. Maar Erik kwam met eene grote armee, die hy in Denemarken hadt verzamelt, wederom te rug, en leverde Canut niet verre van Enkoping slag, in welken deze en het veldt, en het leven verloor. Na dat deze oorlog dus gelukkig was geëindigt, en men de voornaamste van de oproermakers anderen tot een voorbeeldt hadt gestraft, ontstonden 'er nieuwe onlusten, hoewel buiten het ryk, door dien de Tawast-Finnen, die als nog Heidenen waren, op de Zweedsche grenzen aanvielen. Tegen deze zondt hy Birger Ierln, die alleen tot hier toe den koning, hoewel van de Folckunger familie zynde, was getrouw gebleven. Terwyl deze nu de Tawast-Finnen gelukkig overwon, en het Christelyk geloof uitbreidde, stierf Erik in het jaar 1250, het 28 jaar zyner regeering, zonder kinderen na te laten, waarom de zoon van den gemelden Birger, Waldemar geheten, tot navolger in het ryk wierdt verklaart. *Ericus Upsaliens. Pontan. rer. Dan. histor. l.* VI. *p.* 308, 315, 316. *Loccen. hist. Suec. l.*III. *p.*82. *Messen. Scand. illustr. T. II. Pufendorfs inleid.*

ERIK de XII, een zoon van koning Magnus den II, en van Blanca, gravinne van Namur. Zyn vader hadt zich door de zware belastingen, welke hy tot het voeren van den Russischen oorlog besteedde, zo wel by de geestelykheit, door wiens beleidt paus Clemens de VI hem hadt in den ban gedaan, als by den adel en het gemeen zeer gehaat gemaakt. Daarom gaven de ryksraden hem den raadt, dat hy zyne twee zonen, *Erik* en *Haquinus*, zou tot koningen benoemen, den eenen van Zweden, en den anderen van Noorwegen. Hy deedt zulks; maar wanneer de edelen den gunsteling van koning Magnus, een jong edelman, Bengt genoemt, uit het landt joegen, en hem zelf daar na in Schonen dood sloegen, merkte de koning wel, dat hem het kronen van zyne twee zonen veel te nadeelig was. Daarom zondt hy zyne gemalin naar koning Waldemar van Denemarken, om eenige hulpbenden te verzoeken. Doch hy hitste den adel hier door nog meer tegen zich op, die ook de listigheit van Waldemar wel kende, en niet rustte, voor dat koning Magnus Smeek wierdt gedwongen om in het bywezen van hertog Albrecht van Mekelenburg en graaf Adolph van Holstein aan zyn oudsten zone Erik de helft van het koninkryk, als Schonen, Blekkingen, Zuider-Hallandt, Oost-Gothlandt, Smalandt en Finlandt, af te staan; en vermits de adel, niettegenstaande dit tractaat, altydt meer liefde voor den zone dan voor den vader liet blyken, verdroot zulks de koningin Blanca zodanig, dat zy zich niet schaamde, haren eigen zoon met een vergiften drank van kant te helpen, gelyk de zelve, eer hy kwam te sterven, zeide: „ Die my ter wereldt heeft gebragt „ heeft my het leven benomen". Dit geschiedde omtrent het jaar 1357, hebbende Erik te voren eenige heilzame wetten gemaakt. *Loccen. hist. Suec. l.*III. *p.* 105, *Messen. Scand. illustr. T. III. Pufendorfs Inleid.*

ERIK de XIII. Zie onder de Deensche koningen ERIK de IX.

ERIK de XIV, een zoon van Gustavus den I, door den zelven by Catharina, dochter van hertog Magnus van Saxen-Lauenburg, verwekt, kwam na zyns vaders doodt in het jaar 1560, oud 27 jaren, tot de regering. In zyne jeugt toonde hy grote lust tot de studiën, leerde verscheide vreemde talen, en oeffende zich gedurig in allerhande pryswaardige dingen, doende daar door, zynde daarenboven van eene aanzienlyke gestalte, elkeen hopen, dat zyne regering zou gelukkig zyn. Maar deze hoop verviel grotelyks, en hy wierdt zelfs op het laatst om zyn kwaad gedrag van den troon gestoten. Strax in den aanvang, wanneer men na zyns vaders doodt des zelfs nagelaten testament wilde voltrekken, behieldt hy eensdeels voor zich het geen zyne zusteren en broederen daar in gemaakt was, en anderendeels bepaalde hy het geen hy hen nog toestondt, zodanig, dat zyne broeders veeleer zyne slaven dan vrye prinssen mogten genaamt worden. Schoon zy 'er nu geheel onvergenoegt over waren, moest nochtans alles op den ryksdag te Arboga ondertekent worden. Op de zelve plaats wierdt ook naderhandt zyn huwelyk met de koninginne van Engelandt door de standen toegestaan, uit vreze, dat de koning eene van zyne meestereffen, van geringe geboorte zynde, mogt ten huwelyk nemen. Hy maakte derhalven een bestek, hoe de regering in zyne afwezenheit zou gevoert worden, en zocht eenige onnodige kerkgebruiken af te schaffen; maar dit wierdt door den aartsbisschop belet. In het jaar 1561, den 29 Juny, geschiedde de kroning met de grootste plegtigheden, en wierden by deze gelegenheit *Pieter Brahe*, *Suanto Sture* en *Gustaaf Rosa* tot graven, en de overige 9 ryksraden, als twee *van Steenbok*, twee *van Guldenstern*, *Leeuwenhoofdt*, *Gripp*, *Oxenstirn*, *Flemming* en *Horn*, tot vryheeren gemaakt. Na het aanvaarden der regering veroorzaakte hem de stadt Reval, die zich met de Esthnische ridderschap van den heere-of grootmeester in Lyflandt hadde afgescheiden, eenige onlusten: want als daar op koning Sigismundus van Polen door zyn afgezonden Lansky Reval voor zich begeerde, maar koning Erik,

S 2 zulks

zulks niet wilde toeſtaan, kwam de heerenmeeſter Gothard Ketler met zyne troupen daar voor, van voornemen om het aan Polen over te leveren, maar wierdt door een uitval gelukkig afgeſlagen. Ondertuſſchen maakte de paus reets ſtaat, dat by deze gelegenheit Zweden en Engelandt de Roomſch Katholyke leere weder zouden aannemen; ten dien einde zondt hy den biſſchop Johannes Franciſcus van Zazynthus aan koning Erik, op dat de zelve tot gehoorzaamheit aan den Roomſchen ſtoel wedergebragt zynde, het naderhandt veel gemakkelyker in Engelandt zou toegaan, na het voltrekken van het huwelyk met de koninginne Elizabeth. Echter kon noch de paus, om de Roomſch-Katholyke religie in Zweden weder in te voeren, noch de koning wegens het huwelyk met de koninginne van Engelandt zyn oogmerk bereiken: want wanneer Erik by den koning van Denemarken om een vryen doortocht voor zich en 300 mannen door zyn ryk verzocht, maar daar by over het voeren van de drie kronen in het Deenſche wapen klaagde, wierdt hem wel het eerſte van de zyde van Denemarken toegeſtaan, maar het laatſte wierdt uitgeſtelt tot de zamenkomſt te Brômſebroo, wordende onder der handt toeruſtingen ten oorlog gemaakt. Erik veranderde daar op van voornemen, om door Denemarken te reizen, en ging te Elfſburg onder zeil met 14 ſchepen, wordende begeleid van zynen broeder Karel en de nieuwe graven Brahe en Roſa; doch hy moeſt 's anderen daags wegens een hevigen ſtorm weder te rug keren. Zyne zorge, om Eſthlandt te behouden, maakte dat hy in langen tydt de reize naar Engelandt uit het hoofdt ſtelde, nademaal zedert weinig weken 2000 man van de bezetting in Reval geſtorven waren. Ten dien einde hieldt hy eene vergadering van de edelen te Joenkoping, in welke hy de zelve door het vorderen van zware belaſtingen zeer voor het hoofdt ſtiet. Inmiddels kreeg de koning weder gedachten om te trouwen, kiezende daar toe de koningin Maria van Schotlandt, werwaarts hy ook in het volgende jaar den graaf Pieter Brahe zondt. Ook zocht hy wederom de vriendſchap van den koning van Denemarken, doende eene bezending aan den zelven, maar de gezanten kwamen onverrechter zake wederom te rug. In het tegendeel, wanneer hertog Johannes het Deenſche wapen van een ſchip in de haven te Stokholm liet afhouwen, vatte koning Frederik van Denemarken hier door eene gelegenheit op om zich te wreken, gelyk als reets de Hanzeeſteden over den Ruſſiſchen koophandel hadden voorgenomen te doen. Nochtans liet koning Erik niet na, gelyk gezegt is, om de koningin Maria van Schotlandt aan te houden, gelyk ook, door andere afgezondenen, om de Lotharingſche princeſſe, van welke de koning Chriſtiern grootvader was; dat meer is, hy beſloot wederom volkomen, de Engelſche koningin op nieuw ten huwelyk te verzoeken, maar waar over de geheele ſchat, welken de koning Guſtavus hadt verzamelt, vruchteloos verkwiſt wierdt. Ondertuſſchen ging de ſtadt Pernau over aan de Zweden, en in Lyflandt waren de zelve ook gelukkig: ook wierdt de vrede met Moskovië beveſtigt. Maar in het tegendeel ontſtonden met Denemarken, alwaar men de afgezondenen, die de dochter van landgraaf Philips van Heſſen, Chriſtina, voor Erik ten huwelyk zouden verzoeken, vaſt hieldt, hoe langer hoe meer onluſten. Maar ſchoon de koning van Denemarken Moskovië, Polen en de ſtadt Lubek op zyne zyde hadt, rechtte hy echter weinig uit, en verloor in den eerſten zeeſlag, onder Bornholm, byna zyne geheele vloot. Schoon nu hier op de Noorwegers in Daria, Wermelandt en Helſinglandt vielen, en de Denen in Weſt-Gothlandt en Oelandt wredelyk handelden, kon zich koning Erik haaſtelyk daar van wreken, alzo hy Jempterlandt en Heerendal, als mede Dronthem in Noorwegen, innam, en Hallandt, als mede Blekkingen, verwoeſtte. Dit geſchiedde in het jaar 1563. Het volgende jaar ſcheen voor Erik niet zo gelukkig te zullen zyn, vermits zyne vloot, 46 ſchepen ſterk, door een zwaren ſtorm wierdt verſtrooit, en het Admiraalsſchip, het welk 200 metale ſtukken voerde, in de handen der Denen kwam. Maar dit verlies wierdt kort daarna wederom vergoed, toen de Zweedſche Admiraal, Klaas Horn, vele rykgeladene koopvaardyſchepen der vyanden wegnam, de Deenſche vloot onder Oelandt voor de tweede maal verſloeg, vervolgens in de Zondt van meer dan 250 ſchepen den tol ontfing, en in een tweeden ſlag tuſſchen Wismar en Roſtok op nieuw de overwinning behaalde. Terwyl dit ter zee voorviel, deedt Erik verſcheide ſtroperyen in de Deenſche provincien, gelyk die van de andere party ook deden. Voornamentlyk verloor Erik alle hoop, om de Caſſelſche princeſſe tot zyne gemalinne te krygen, dewyl de brief, dien hy aan de koninginne Elizabeth van Engelandt hadt geſchreven, om haar ten huwelyk te verzoeken, van koning Frederik van Denemarken was aangehouden, en aan den landgraaf overgezonden. Gedurende deze krygsonluſten trachtten de afgezondenen van den hertog van Pomeren vrede te maken; maar vermits Denemarken de voorwaarden, door Zweden voorgeſlagen, niet wilde aannemen, en boven dien in Weſt-Gothlandt veel ſchade deedt, trok Erik daar henen, en dreef de Denen daar uit, kreeg Warberg in, en niet lange daarna gaf Noord-Hallandt zich ook aan hem over, en ter zee wierdt de Deenſche Admiraal Otto Ruth opgebragt, en met vele andere gevankelyk naar Stokholm gevoert. Hier op zochten de Denen Warberg wederom weg te nemen; maar de kommandant van deze plaats, Karel Mornay, ſloeg hen drie maal dapper af, en dwong hen om te rug te wyken. Wanneer nu de Zweden hen den pas wilden afſnyden, kwam het by Swarterag tot een hard gevecht, waar in van beide zyden over de 7000 man bleven. In het jaar 1566 liet koning Erik veel volk voor Bahus zitten, en de peſt nam mede zeer veel volk weg. Nochtans liep de Zweedſche vloot uit, en vondt de Deenſche onder Oelandt, welke zodanig wierdt beſchadigt, dat ze onder Gothlandt op een gevaarlyke plaats moeſt gaan leggen, wanneer ze door een hevigen ſtorm aan de klippen wierdt gedreven, zo dat 'er zeſtien ſchepen, waar onder de beide Admiraalsſchepen waren, met 900 man zonken. In Weſt-Gothlandt hadden de Denen het niet beter, doordien zy door Claudius Mornay in een boſch wierden aangetaſt, in welk gevecht over de 2000 dood bleven. Maar in het volgende jaar, als Erik Noorwegen trachtte te vermeeſteren, hebbende de inwoners in uitgeſtrooide briefjes veel belooft, moeſt hy onverrechter zake aftrekken. Omtrent den zelven tydt begonnen de binnenlandſche onluſten op te komen, waar toe de veelvuldige minnaryen van Erik en het verheffen van zyne meeſtereſſe Catharina op den troon, niettegenſtaande haar grootvader een boer, en haar vader een gemeen officier was van de bezetting van het kaſteel van Stokholm, zeer veel toebragten. Dit ongelyk huwelyk ſchryven zommigen toe aan zekeren liefdedrank, door Catharina den koning bygebragt; maar anderen geloven, dat de onſtandvaſtigheit des konings, als mede de bygelovigheit, met welke hy aan de Aſtrologiſche ydelheden was overgegeven, de oorzaak daar van geweeſt zyn. Van deze gelegenheit nu bedienden zich zommige kwaadaardige perſonen, welke hem inbliezen, dat zyn broeder, hertog Johannes, hem naar het leven en naar de kroon ſtondt, waarom hy ook van des zelfs bedienden over de 100 liet doden, en hem nevens zyne gemalinne en zone Sigismundus 5 jaren lang gevangen hieldt. Op een anderen tydt geloofde hy, dat het Sturiſche huis allerhande verraderyen tegen hem hadt voorgenomen; dies ſtak hy met eigen handt Nils Sture, dien hy te voren voor onſchuldig hadt verklaart, den pook in de borſt, viel daar op in eene razerny, en liep 4 dagen lang in een boſch ganſch onzinnig, tot dat zyne meeſtereſſe Catharina hem wederom tot andere gedachten overhaalde. Naderhandt zocht hy de doodt van Nils Sture en zyner vrienden, die hy in de gevangenis hadt laten vermoorden, met grote geſchenken by hunne nabeſtaanden wederom goed te maken, en liet hertog Johannes los, om alle binnenlandſche onluſten voor te komen, en de Denen met meer macht te keer te gaan, die reets zeer ſterk op de grenzen ſtonden, en in Smalandt en Ooſt-Gothlandt alles byna voor zich open zagen, de Zweden zelfs by Norby hadden geſlagen, dat naauwlyks eenige weinige daar van kwamen. Echter verloren zy omtrent Ebeſto 3000 man en 700 wagens, wanneer zy zich door de Zweden moeſten heen ſlaan, en naar hun landt vluchten. Hier op wierdt koning Erik geruſter, ſtelde Joran Peerſon, die zedert eenigen tydt den koning tot de meeſte buitenſporigheden hadt verleid, en daarom ter doodt was verwezen, wederom op vrye voeten; rechtvaardigde den moordt aan het Sturiſche huis en aan andere gedaan, en zocht zyne broederen op het byleger, het welk hy nu zeer plegtelyk met Catharina voorhadt te houden, gezamentlyk om het leven te brengen, en de gemalinne van hertog Johannes aan den Czaar van Moskovië, wiens afgezonden ten dezen einde zich al lang by hem hadt opgehouden, over te leveren. Maar deze zaak wierdt ruchtbaar, en zyn broeder, nevens de vrienden der ontlyfden, beſloten met malkander om hem van den troon te ſtoten. Terwyl Erik dan de bruiloft vierde, verzekerden zy zich van verſcheide kaſteelen, en vermaanden hem daar op, de regering beter waar te nemen: maar alzo hen de koning geen voldoenend antwoordt gaf, kondigden zy hem den oorlog opentlyk aan, en hielden niet eerder op, voor dat hy zyn gunſteling, Joran Peerſon, nevens des zelfs moeder, aan hen overleverde; en alzo de zelve op de pynbank bekenden, dat de koning hadt voorgenomen, Stokholm te plunderen, en zich met den geroofden ſchat naar Muskovië te begeven, rukten zy met der haaſt voor de ſtadt, en kregen de zelve, tegen alle verwachting van den koning, in, doordien hen de poorten geopent wierden; waar op zy Erik dwongen, om van de regering af te ſtaan, en zich als een gevangen aan hertog Karel over te geven. Hier op wierdt hy aan de nabeſtaanden der van hem ontlyfden op het kaſteel overgelevert, in het jaar 1569 op den ryksdag tot eene eeuwige gevangeniſſe veroordeelt, en zyne kinderen onbekwaam verklaart om den troon te bezitten. Van Stokholm bragt men hem naar Abo, van daar naar Grypsholm, en verder naar Oerby, tot beter verzekering. Na dat hy nu 9 jaren in de gevangenis hadt toegebragt, ſtierf hy den 25 February in 't jaar 1577 aan vergift, hem door zyn broeder bygebragt, en wierdt te Weſteraas begraven. Zyn zoon *Guſtavus*, dien de broeder Johannes liet in een zak ſteken, en hem wilde doen verdrinken, maar die van Erik van Spar gered wierdt, hieldt zich eerſt op by keizer Rudolph den II, en daar na by den Czaar, alwaar hy eindelyk in het jaar 1607 is overleden. De dochter *Sigridis* wierdt aan Johannes van Tot ten huwelyk gegeven. *Meſſen. Scandia illuſtr. T. VII. Loccenius hiſt. Suec. lib. VIII. pag.* 347. *Jorenſon & Kempenskiold in Hiſtor. Guſt.* I. *Puſendorfs Inleid.*

AARTSBISSCHOP VAN MAAGDENBURG.

ERIK, aartsbiſſchop van Maagdenburg, was een zoon van Johannes den I, keurvorſt van Brandenburg. Hy wierdt reets in het jaar 1278 verkoren, maar vermits zommige Domheeren op graaf Gunther van Swalenberg hunne gedachten hadden gemaakt, liet hy de aartsbiſſchoppelyke waardigheid voor een ſtuk gelds aan den zelven over. Als daar op het Domkapittel in 't jaar 1284 hem wederom met eenparige ſtemmen kwam te verkiezen, proteſteerden de Maagdenburgers tegen deze verkiezing, om dat zy vreeſden, dat hy op hen mogt wreken dat zy zyn broeder Otto eenige jaren hadden gevangen gehouden. Schoon zy nu het Domkapittel gelyk als belegert hielden, ontkwam het echter Erik door heimelyke wegen, en begaf zich by zyn gemelden broeder naar Wolmirſtadt, wanneer eindelyk de burgers de gedane verkiezing goedkeurden, en hem na dien tydt zeer veel dienſt deden: want

als

als hy in de belegering van het roofkasteel Herlingsburg wierdt gevangen genomen, bragten zy hem met 500 marken zilver zyne vryheit wederom te wege, het welk noch zyn broeder, noch het Domkapittel, noch de landstanden hadden willen doen. Na dezen belegerde hy het kasteel Nieuw-Gattersleben, en hadt het ongeluk, dat in dat afwezen Falcko van Roder in het leger viel, en de beste manschap gevangen wegvoerde, welke hy met grote geldsommen moest vry kopen. Hy stierf in het jaar 1295, na dat 6 jaren te voren het burggraafschap Maagdenburg van den keurvorst van Saxen Albert den II aan het aartsticht verpand was. *Sagitt. antiqu. Magdeb. Steversdorf in primat. Magdeb. Krantzii Metrop. Werneri Magdeb. Chron. Spangenb. Mansf. Chron.*

Hertogen van Saxen-Lauenburg.

ERIK de I, hertog van Saxen-Lauenburg, Engern en Westphalen, was een zoon van hertog Johannes, den stamvader van de Lauenburgsche linie, door hem by Ingeburg, koning Eriks van Zweden, of, volgens zommigen, by Helena, hertog Herman van Sleeswyk dochter, geteelt. Hy gaf reets in zyne jonge jaren preuven van zyne kloekmoedigheit en dapperheit, welke hoedanigheden met zyne jaren vermeerderden, zo dat hy den roem van een dapper heldt verkreeg. Wanneer de oorlog, dien koning Erik de VII van Denemarken, hertog Christoffel, zyn broeder, en markgraaf Waldemar van Brandenburg, nevens hertog Wratislaus van Pomeren, in het jaar 1316 met malkander voerden, eindelyk naar Duitschlandt wierdt overgebragt, nam hy de party van den koning; en vermits deze hadt voorgenomen Straalzondt te belegeren, trok hy met zyne troupen vooruit, en sloeg zyn leger by het bosch, niet verre van de stadt, neder. Maar doordien 130 edelen van het eilandt Rugen, als mede de hulptroupen van markgraaf Waldemar en van hertog Wratislaus zich in de stadt hadden geworpen, eer dat hertog Erik zich met zyne geallieërden kon vereenigen, en een uitval op zyn leger deden, waren de zelve zo gelukkig, dat zy hem zelf gevangen kregen. Maar nadat koning Erik wegens de binnenlandsche onlusten niet lang buiten het ryk kon blyven, en die van Straalzondt alzo gene hulptroupen meer van noden hadden, overleverden zy den gevangen hertog Erik aan den hertog Wratislaus van Pomeren, en deze aan markgraaf Waldemar van Brandenburg, van wien hy zich eindelyk voor 16000 marken zilver moest vry kopen. Hy zocht, nevens zyn broeder Johannes den II, het recht tot de keurvorstelyke waardigheit, welke zyn vaders broeder en des zelfs nakomelingen zich hadden aangematigt, met groten yver te handhaven. Hy stierf in het jaar 1360, hoewel anderen zeggen, dat hy reets in 't jaar 1338, of, gelyk nog anderen willen, in 't jaar 1358, in een slag zou gebleven zyn. By zyne gemalinne Elizabeth, dochter van Bogislaus den IV, hertog in Pomeren, heeft hy *Judith* nagelaten, die aan hertog Magnus van Mekelenburg wierdt ten huwelyk gegeven; voorts *Albert*, hertog van Saxen-Lauenburg, en *Erik* den II, hertog en Paltzgraaf van Saxen, Engern en Westphalen, heer van Lauenburg, van wien het volgende artykel handelt. *Krantzius Saxon. lib. IX. cap.* 19, 20. *Pontanus rer. Dan. hist. l. VII. p.* 417, 418. *Meursius histor. Dan. Brotuff Genealog. en Chron. van Anhalt. Lucæ graven- en vorsten-saal.*

ERIK de II, hertog en Paltzgraaf van Saxen, Engern en Westphalen, heer van Lauenburg, was een zoon van den bovengenoemden Erik den I, dien hy by Elizabeth, dochter van hertog Bogislaus den IV van Pomeren, gewan. In zyne jonge jaren bezocht hy nevens zyn broeder Albert het Deensche hof, alwaar hy in 't jaar 1329 zeker verdrag, by het welke aan dien koning Oost-Hallandt, Noord-Asboherrid, met de eilanden Samso en Sallenburg, wierden overgegeven, mede ondertekende. Maar dewyl hy de struikrovers, die de steden Lubek, Hamburg en Luneburg aan hunne vragtwagens en koopmansgoederen zeer veel schade deden, in zyn landt duldde, vereenigden zich deze steden met zyn neef, hertog Albert den III, verwoestten zyn landt, en lieten 'er vele, die daar over verdacht waren, aan de bomen ophangen. Na dat zyn broeder, hertog Albert, in 't jaar 1344 gestorven was, erfde hy des zelfs landen. Nog lang voor des zelfs doodt woonde hy in 't jaar 1331 den slag by, welken koning Christoffel van Denemarken, op wiens zyde hy tegen graaf Gerhard van Holstein was, verloor. Als Waldemarus de III, koning van Engelandt, zyne reizen in Pruissen en Lyflandt, en van daar in het Heilige Landt deedt, verzelde hem hertog Erik naar de gemelde plaatsen, en wierdt nevens hem te Jeruzalem met de ridderorde van het heilige graf vereert. Wanneer de gemelde koning in 't jaar 1350 eene grote vergadering te Lubek hieldt, verscheen hy met vele voorname ryksvorsten op de zelve, en hielp de gewigtigste zaken, die daar op het tapyt wierden gebragt, gelukkig verhandelen. In het jaar 1357 kwam hy met zyn neef, keurvorst Rudolph den II, over de keurwaardigheit in groot verschil, maar kon niets uitrechten. Eindelyk, als hy zich in 't jaar 1376, wegens de onlusten tusschen zyn zoon en hertog Willem van Luneburg, in allen haast naar Ravensburg, zyne gewone residentie, wilde begeven, viel hy van het paardt, en stierf kort daarna. Van zyne gemalinne Agnes, dochter van graaf Johannes van Holstein, liet hy na *Helena*, die gemalin van graaf Gerard van Hoja wierdt, en een zoon, ook *Erik* genaamt. *Krantzius Saxon l. IX. c.* 10, 20 *&* 31. *Brotuff. Anhalt. Geneal. & Chron. f.* 84. *Pontanus rer. Dan. hist. l. VII. p.* 448. *Lucæ vorsten- en graven-saal.*

ERIK de V, hertog van Saxen-Lauenburg, Engern en Westphalen, was een zoon van hertog Erik den IV, de welke met die van Ditmarschen en Lubek in groten twist was geraakt. In het jaar 1422 stierf keurvorst Albert de III van Saxen, zynde de laatste van zynen stam. Dewyl nu het huis van Lauenburg vele jaren herwaarts van zynen eisch op de keurvorstelyke waardigheit niet hadt willen afstaan; zo kwam hertog Erik de V by deze gelegenheit op nieuw met dezen eisch voor den dag. Verscheide aanzoekers deden zich tot deze openstaande keurvorstelyke waardigheit op, namentlyk Paltzgraaf Lodewyk aan den Rhyn, markgraaf Frederik van Meissen, en markgraaf Frederik van Brandenburg, wegens zyn zoon Johannes, die Barbara, de dochter van keurvorst Rudolph den III, ter gemalinne hadt. Maar Erik meende, dat hy deze alle zou voorgetrokken worden, vermits hy niet alleen aan de uitgestorvene linie zo na vermaagtschapt was, maar ook om dat hy kon aantonen het vergelyk, door keizer Karel den V bevestigt, volgens welkers inhoudt de beide liniën de keurvorstelyke waardigheit by beurten zouden bezitten, nevens meer andere rechten daar omtrent. Echter zag keizer Sigismundus op de grote verdiensten, door markgraaf Frederik van Meissen in den oorlog tegen de Hussiten behaalt, en verkoos hem om die reden voor alle anderen om deze hoge waardigheit te bekleeden. En schoon Erik hier op zyn recht voor het Concilie van Basel trachtte te beweeren, en op het zelve zynen afgezonden zitting boven keur Saxen liet nemen, maakte hy zich echter daar door by den keizer en andere wereldlyke vorsten nog meer gehaat, zo dat hy nu veel minder hope hadt om zyne eischen te doen gelden. Evenwel behieldt hy tot aan zyne doodt, die in 't jaar 1435 voorviel, den tytel van keurvorst van Saxen. Zyne gemalin was Elizabeth, dochter van graaf Conraad van Weinsberg, van welke hy gene erfgenamen heeft nagelaten. *Krantzius Saxon. l. II. c.* 10. *Chytræus Chron. Sax. p.* 696. *Spangenberg Sax. Chron. c.* 311. *Goldast. Constit. Imper. T. III. p.* 440 *seq. &* 538. *Lucæ vorsten- en graven saal.*

Hertogen van Brunswyk en Luneburg.

ERIK de Oude, hertog van Brunswyk en Luneburg, regerend heer tusschen de Diester en Leine en in het landt van Goettingen, was een zoon van hertog Willem den Jongen, en van Elizabeth, gravinne van Stolberg en Wernigerode, geboren in het jaar 1470 den 16 February. Zyne eerste jaren bragt hy door aan het hof van Albrecht van Beyeren, om zich in allerhande wetenschappen en ligchaams-oeffeningen bekwaam te maken. Als hy nu daar van elkeen hoog geacht wierdt, trok hy in 't 18 jaar van zynen ouderdom naar het Heilige Landt, bezag de heilige plaatsen, en kwam by zyne te rug reize te Rome. Vervolgens begaf hy zich aan het keizerlyke hof, en genoot wel haast van keizer Maximiliaan den I wegens zyne bekwaamheit in de aangestelde ridderspelen grote gunsten, zodanig, dat wanneer de Turken in 't jaar 1493 in Croatië vielen, hy tot hoofdt van eene armee van 15000 man aangestelt wierdt. En dewyl hy door zyn heldenmoedt de vyanden hadt gedwongen de vlucht te nemen, bragt hy zich daar door by gemelden keizer en andere voorname vorsten nog groter aanzien te wege, het welk in 't jaar 1504 grotelyks vermeerderde, wanneer hy in den slag by Regensburg tegen Paltzgraaf Robert en des zelfs geallieërden aan meergemelden keizer, die door sterk jagen met zyn paardt byna zou hebben gevallen, en dus ligtelyk hadt kunnen dood getrapt worden, eene ongemeene getrouwheit bewees; en hoewel hertog Erik wegens de ontfangene dodelyke wonden moest uit het leger weggebragt worden, wierdt de keizer hier door nog meer aangezet om onbeschroomd op de vyanden aan te vallen, zo dat hy eene grote overwinning op de zelve behaalde. Tot erkentenisse zette de keizer in 's hertogs wapen boven in de pauwestaart een goude ster, die zyn voorrang voor alle andere vorsten te kennen gaf. Wanneer de vesting Kufstein in dezen zelven oorlog belegert wierdt, en de belegerden zich zeer hardnekkig verweerden, en daarom na de overgave, volgens den gedanen eedt van den keizer, zouden hebben moeten sterven, ontfermde zich de hertog over deze dappere mannen, en maakte, dat zy, behalven zeventien, die reets gedood waren, door een slag in het aangezicht, die de keizer gezworen hadt dien te geven, die voor hen zou bidden, alle in het leven bleven. Drie jaren daarna ontstondt de rampzalige oorlog met de Venetianen, in welken Erik den keizer 9 jaren lang mede grote diensten deedt. In het jaar 1513 viel hy in de graafschappen Schauenburg en Hoja, en keerde met groten buit te rug. Hier op bedwong hy de Vriezen, en nam Groningen weg, en meer andere plaatsen. Zo lang als keizer Maximiliaan leefde hadt hy voor gene vyanden te vreeven; maar na dat de zelve in 't jaar 1519 gestorven was, viel bisschop Jahannes van Hildesheim, een geboren hertog van Saxen-Lauenburg, in zyn landt, en verwoestte alles te vuur en te zwaardt, belegerde zelfs Calenberg, daar hy echter wederom van aftrok, en den hertog nevens zyne geallieërden tot een stilstandt bewoog. Maar dewyl zy merkten, dat de bisschop daar omtrent niet getrouwelyk handelde, en maar zocht tydt te winnen om zich te versterken, bragten zy op nieuw hunne troupen zamen, en trokken naar Soltaw op de heide, alwaar een slag voorviel, in welken hertog Erik nevens zyn jongen neef, hertog Willem, en vele voorname personen, wierden gevangen genomen, en naar het kasteel van hertog Hendrik van Luneburg gebragt, van waar hy voor een losgeldt van 10000, of, naar het zeggen van anderen, van 30000 goudguldens wederom wierdt losgelaten. Wanneer ondertusschen koning Karel van Spanje tot keizer wierdt verkoren, en de beide partyen moesten vrede maken, het welk echter de bisschop geenzins wilde doen, deedt de keizer den zelven in den Ryksban, en droeg de executie op aan de hertogen van Brunswyk, die ze ook met zulken nadruk uitvoerden, dat zy den bisschop behalven de stadt Hildesheim en de 3 kasteelen, Steurwaldt, Mariënburg en Peine, het gansche landt ontweldigden, het welk zy ook volgens de in 't jaar 1523 te Quedlinburg gesloten vrede behielden. Omtrent de verandering van den Gods-

dienst de welke in dien tydt voorgenomen wierdt, gedroeg zich de hertog zodanig, dat hy voor zyn persoon bleef by de gevoelens, welke toen in zwang gingen, maar niemandt belette zich tot de Luthersche religie te begeven. Als hy in 't jaar 1540 op den Ryksdag te Hagenau was, stierf hy aldaar den 26 July aan eene bloedstorting, en wierdt in 't jaar 1541 naar Munden gebragt en aldaar bygezet. Hy was een zeer aanzienlyk heer, en zeer dapper, gelyk hy in 12 veldslagen, en 20 stormen, in welke hy zelf de wallen beklom, hadt betoont. Van zyne liefde tegen zyne onderdanen kan het volgende tot bewys dienen. Wanneer het landt door de Hildesheimsche onlusten grotelyks uitgeput was, wilde hy liever zyn best tafelwerk verkopen dan ten laste van het landt verpanden; gelyk hy ook zekeren stoffcheikundige (Alchymist) die voor zyn van koper gemaakt zilver wel tot op de negende proef, maar niet meer, wilde instaan, met harde woorden van zich wees. Zyn zoon, van gelyken name, en van wien hier na, is onder de voogdy zyner moeder opgevoed, en gedurende dien tydt de Luthersche religie in des zelfs landen ingevoert. *Letzner Dassel. Chron. l. III. c.* 35. *seq. Bunting Bronswyks Chron. p.* 506. *seq. Goblerus de bello Hildesh. inter Ericum ducem Brunsv. & Johannem Hildesh. episc. ap. Schardium T. II. Lunings Reichs-Archiv P. Spec. Sect.* 4. *c.* 4. *n.* 25-30. *p.* 39-48.

ERIK de Jonge, hertog van Brunswyk en Luneburg, zoon van Erik den Ouden, en van Elizabeth, dochter van keurvorst Joachim van Brandenburg, wierdt in het jaar 1528, den 10 Augustus, geboren, en van zyne moeder in de lere van Luther onderwezen, en boven dien met yver aangezet om allerhande kunsten en spraken te leren; waar van hy in 't jaar 1544 te Nordhauzen, in eene zamenspraak met den bekenden Johan Spangenberg, en hier na te Wittenberg, in eene zamenspraak met Luther, preuven gaf; maar de laatstgenoemde vreesde toen al, dat deze jonge vorst zich t' eeniger tydt door de Roomsch-Katholyken zou laten verleiden, en zich tot hunnen Godsdienst laten overhalen. Hy heeft zich ook in der daadt, op het aanraden eeniger aarts- en andere bisschoppen, in dienst van keizer Karel den V tegen die van de Augsburgsche geloofsbelydenisse in het jaar 1546 laten gebruiken, en is 't volgende jaar met zyn volk voor de stadt Bremen gerukt; maar wierdt, wanneer de zelve ontzet wierdt, zodanig geslagen, dat hy het naauwlyks zelf met de vlucht ontkwam. Zo haast als hy wederom in zyn landt was gekomen, voerde hy den Roomsch-Katholyken Godsdienst in het zelve wederom in, wordende de Luthersche predikanten, tot groot leedwezen der onderdanen, van hunnen dienst afgezet. Maar wanneer markgraaf Albrecht van Brandenburg in den volgenden jare met de bisschoppelyken in gevaarlyke onlusten geraakte, en daarom hertog Erik zocht op zyne zyde te trekken, hoewel de zelve, wegens de verandering der religie in de Hanzeesteden, der zelver bystandt, hoe zeer hy den zelven ook van noden hadt, niet te verwachten hadt; zo sprak hem gemelde markgraaf nevens zyn eigene moeder met veel nadruk aan, en overtuigden hem zodanig, dat de Luthersche farheeren weder uit de gevangenisse ontslagen wierden, en naderhandt in 't jaar 1553 door een opentlyk edict de Augsburgsche geloofsgenoten de vrye oeffening van Godsdienst wierdt toegestaan. Hier op nam hertog Hendrik dezen hertog Erik, wegens des zelfs alliantie met den voorgemelden markgraaf, byna het geheele landt af; maar gaf het wederom weg. Doch de oorlog was in zyn landt naauwlyks geëindigt, of hy begaf zich in Spaanschen dienst tegen Vrankryk, wanneer hy tot die beroemde overwinning, by S. Quintyn behaalt, waar in hy het paardt onder 't lyf verloor, zeer veel toebragt. Als hy in 't jaar 1563 uit Spanje te rug kwam, reisde hy naar den koning van Denemarken, of, gelyk anderen willen, naar den koning van Zweden, en liet nog in het zelve jaar by zyne aankomst in zyn vorstendom veel volk werven, schreef zware belastingen uit, en trok eindelyk voor Dantzig, welke stadt hem eene aanzienlyke somme gelds moest opbrengen. Maar alzo dit doen streedt tegen de algemeene vrede, wierdt hy in 't jaar 1568 genoodzaakt, door zynen afgezonden by den keizer deswegen afbede te laten doen. De koning van Spanje, Philips de II, hadt zulk eene hoogachting voor Erik wegens zyne getrouwe diensten, dat hy hem in 't jaar 1573 door een afgezonden met de ridderorde van het gulden vlies vereerde. Niet lange daarna bouwde de hertog de vesting aan den Rubenberg, aan welke hy den naam gaf van Landstroost. Eindelyk stierf hy in 't jaar 1584 zeer schielyk te Pavië in Italië, werwaarts hy zich van Venetië hadt begeven, aan een zwaren hoest, en door de medicyns geopent zynde, vonden de zelve een ongemeen groot hert by hem. *Letzner Dassel. Chron. lib. III. c.* 60. *seq. Bunting Brunsw. Chron. Contin. Meibomii p.* 528. *seq.*

Hertog van Pomeren.

ERIK de II, hertog van Pomeren uit de Wolgastische linie, was een zoon van hertog Wratislaus den IX, en van Sophia, de dochter van Georg, hertog van Neder-Saxen. Hy hadt in het eerst veel werk met de ridders van 't H. Kruis, doordien hy zyn recht op de heerlykheden van Lauenburg en Butow tegen de zelve staande hieldt. Hy trok ook in 't jaar 1448 de nalatenschap van zyn schoonvader, hertog Bogislaus den IX, met uitsluiting der overige Pomersche hertogen, alleen aan zich, en trachtte van gelyken in 't jaar 1459 de nalatenschap van hertog Erik den I, die ook koning van Denemarken was geweest, aan zich te brengen, het welk hem echter mislukte. Eindelyk als de Stettynsche linie uitstierf, zocht hy ook deze erffenis, met uitsluiting van zyn broeder Wratislaus den X, naar zich te halen; maar hy maakte een vergelyk met den zelven, en voegde zyne wapenen by de zyne tegen het huis van Brandenburg, het welk mede op de Stettynsche nalatenschap aansprake maakte: want keurvorst Frederik de II beriep zich op een vergelyk, tusschen keurvorst Lodewyk van Beyeren en hertog Barnimus gemaakt, en wilde beweeren, dat de Wolgastische linie van de Stettynsche geheel onderscheiden was, en zich dus deze erffenis niet kon aanmatigen; zelfs stondt hem keizer Frederik de III toe, het hertogdom Stettyn in bezit te nemen. De keurvorst maakte daar op wel een vergelyk met hertog Erik, dat deze het hertogdom Stettyn als een leen van Brandenburg zou ontfangen, en daar by de gewone ryks-lasten dragen. Maar de keizer wilde dit niet toestaan; waarom dit vergelyk zonder vrucht was, en hertog Erik wierdt als rechtmatig erfgenaam gehuldigt. De keurvorst viel hier op gewapenderhandt in Pomeren, en veroverde eenige plaatsen; en was zo wel de uitspraak des keizers, die wilde, dat de zaak gerechtelyk zou worden afgedaan, als ook de onderhandeling hier over te Peterkow zonder vrucht. Ondertusschen stierf keurvorst Frederik de III in 't jaar 1470, wordende in de regering opgevolgt door Albert, met den toenaam van Achilles, die deze zaak voor het keizerlyke hof bragt, zo dat hertog Erik verscheide malen voor het zelve wierdt gedagvaard. Wanneer nu de hertog zelf niet verscheen, en zyn afgezonden, Matthias Wedelius, schielyk stierf, en hier door de gestelde tydt verliep, bevestigde keizer Frederik de III keurvorst Albert in het hertogdom van Stettin, zedert welken tydt de keurvorst ook het Pomersche wapen gebruikte. Hertog Erik echter zocht door zynen afgezonden aan het keizerlyke hof zulks te vernietigen, en wierden ten dien einde commissarissen benoemt, die te Rörik zamenkwamen: maar dit was mede te vergeefs, en men kon het niet eens worden. Hier op vergeleek zich Erik met den keurvorst te Prentzlau; doch dewyl hertog Eriks broeder, Wratislaus, daar in niet bewilligde, hadde zulks mede gene uitwerking. Hier over stierf Erik in 't jaar 1474. Zyne gemalin was Sophia, dochter van Bogislaus den X, hertog van Pomeren, met welke hy, behalven eenige dochteren, *Wratislaus*, *Casimirus* en *Bogislaus* den X heeft geteelt, van welke de beide eerste ongetrouwt stierven, maar de laatste het geslacht voortplantte. *Henn. pag.* 316. *Reusnerus pag.* 467. *Spener Syllog. histor. geneal. pag.* 741. *Micrælius hist. polit. lib. III. sect.* 12. *pag.* 686.

Hertogen van Sleeswyk.

ERIK de I, de jonger zoon van koning Abel van Denemarken, zou op zyn broeder Waldemarus den III, die in 't jaar 1257 zonder erven was gestorven, in het hertogdom Sleeswyk gevolgt zyn; maar koning Erik de VII, met den toenaam van *Glipping*, weigerde hem het zelve als een leen te geven, dewyl de Deensche lenen niet op de zydliniën (*collaterales*) vallen. De graven van Holstein, Johannes de I en Gerhard de I, moeders broederen van Erik den I, dwongen den koning na den slag, in het jaar 1261 op de Looheide by Sleeswyk voorgevallen, en in welken zy de overwinning behaalden, om Sleeswyk aan hem over te geven. Maar naderhandt zocht de koning een nieuw verschil, en vermits de graven van Holstein zich niet zo schielyk wisten te redden, maakte hy zich meester van het gansche hertogdom, en hertog Erik de I stierf als balling in het jaar 1272, nalatende twee zonen, *Waldemarus* den IV, en *Erik*, met den toenaam Langbeen, van welke de eerste na hem het hertogdom wederom verkreeg. *Pontanus hist. rer. Dan. l. VIII p.* 352, 359, 364.

ERIK de II volgde zyn vader Waldemarus den IV in 't jaar 1312 op in de regeering van het hertogdom Sleeswyk, maakte een vergelyk met den koning van Denemarken over alle dingen, waar over men hadt getwist, en leefde dus met hem in rust. By zyne gemalinne Agnes, dochter van graaf Hendrik den I van Holstein, teelde hy *Waldemarus* den V, zyn navolger, en *Hedwig*, die aan den koning van Denemarken Waldemarus den III (of den IV) zoon van Christoffel den I, wierdt ten huwelyk gegeven. *Pontanus hist. rer. Dan. l. VII. p.* 407, 409, 422.

ERING, eene kleine stadt in het aartsticht Trier, aan de rivier Keyl, niet verre van de Moesel gelegen. Een slot van dien naam in Beyeren is gelegen aan de rivier de Inn, waar van voortyds zeker graaffelyk geslacht den naam voerde. *Hund. Stamb. P. III. Tromsd. Geogr.*

ERINNE, eene adelyke Grieksche vrouw, die goede vaarzen maakte. Zy leefde ten tyde van Sappho; en men vindt zelfs in de oude puntdichteren, dat zy de zelve in geest te boven ging. *Eusebius in Chron. Lilio Giraldi. Vossius.*

ERINNYS, eene der helsche furiën; welke naam bywylen ook gegeven wordt aan alle de andere helsche furiën. De zelve wierden genoemt *Tisiphone*, *Alecto* en *Megera*. Pausanias zegt, dat te Athene, digt by het Raadhuis, de tempel stondt der godinnen, welke men den naam van *de Strenge* gaf, en die Hesiodus *Erinnen* noemt. De dichter Æschylus is de eerste, die haar slangen heeft toegevoegt. Deze afbeelding is door Virgilius gevolgt. Homerus heeft insgelyks gewag gemaakt van de Erinnen, en de zelve in zekere plaats voorgestelt als wreeksters van het ongelyk, den armen aangedaan. *Virgilius Æneid. V,* 2. *Ovidius Metamorph. l. I.*

ERIOCH, koning der Elimiten. Zie Arioch.

ERIPHILE, was de dochter van Talao, koning der Argiven, by des zelfs gemalinne Eurynome, en trouwde met Amphiaraus, een Grieksch waarzegger. Adrastus, haar broeder, koning der Argiven, wilde hem met geweldt met zich nemen in den veldtocht tegen de Thebanen; maar hy, bemerkende, dat die tocht hem zou het leven kosten, verstak zich om te kunnen te huis blyven. Maar Eriphile liet zich door een goud halsbandt, door Polynices, Adrastus schoonzoon, aan haar vereert, zodanig misleiden, dat zy Amphiaraus ontdekte. Doordien hy alzo mede te velde moest trekken, belastte hy zynen zone Alcmeon, dat hy, op

de eerste tyding van zyne doodt, zyne moeder zou doden, het welk de zelve ook deedt. *Homer. Od. XV. vs.* 244. *Pausan. lib. I. Virg. Æn. lib. VI. vs.* 445. *Cic. contra Verrem. Horat. l. III. Od.* 16. *Juvenal. Sat. VI. l. II. vs.* 654. *Propert. l. II. Eleg.* 16. *Id. l. III. Eleg.* 13. *Stat. Theb. l. IV. vs.* 211.

ERIPPIDAS, een Lacedemoniër, door zyne landgenoten afgevaardigt om den opstandt van die van Heraclea te stillen, liet het volk dezer stadt byeen komen, en hebbende het zelve door gewapende krygslieden rondom laten insluiten, liet hy vyf honderd hoofden der oproerigen om hals brengen in het tweede jaar van de XCV Olympiade. *Diodor. l.* XIV & XV. *Polyænus l.* XI.

ERISICHTHON, een Thessalisch heer, liet byna een geheel bosch, aan Ceres toegewyd, omverhakken, waar over deze godin, naar het zeggen der dichters, zo gebelgt was, dat zy hem met dusdanigen honger plaagde, dat hy alle zyne goederen verteerde; zo verre, dat hy zich genoodzaakt vondt zyne eigene dochter tot oneere over te geven, om van den winst te kunnen bestaan. Doch eindelyk wierdt hy zodanig van allen onderstandt ontbloot, dat hy, beide zyne armen opgegeten hebbende, wanhopig stierf. *Callimachus in Hymno in Cererem. Ovidius l. VIII Metamorphos.*

ERISSOS, eene oude stadt in Macedonië. Zie APOLLONIA.

ERISSUS, of RISSO, eene oude stadt, die een bisschoppelyken setel hadt, gelegen in Natolië, op de kust der Zwarte zee, omtrent dertig mylen ten Oosten van Trebizonde, waar onder haar bisdom stondt.

ERITH, eene stadt van Engelandt, met een jaarmarkt, gelegen in het Oostersche gedeelte des graafschaps van Huntington, in de landstreek, genaamt Hurstington, naby het graafschap Cambridge. Daar is eene andere stadt van dien zelven naam in het Noord-Westerdeel des graafschaps van Kent, naby de Teems. *Moreri in 't Engelsch.*

ERIVAN, of IRIVAN, eene stadt van Armenië, of Turkomannië, gelegen op de grenzen van Turkyë en van Persië. De oude stadt door de gedurige oorlogen tusschen de Turken en de Persianen verwoest zynde, heeft men de nieuwe acht honderd schreden verder opwaarts gebouwt, op een steenrots, aan wiens voet twee rivieren stromen, de Zengui ten Noord-Westen, en de Querk-boulak naar het Zuid Oosten. *Querk-boulak* beduidt *veertig fonteinen*; en men zegt, dat deze rivier zo vele bronnen heeft. Men gaat over de Zengui langs eene schone stene brug, die drie bogen heeft, onder welke men eenige kamers heeft gemaakt, daar de Chan, of de gouverneur, bywylen in den somer, om de hette te ontgaan, den dag gaat doorbrengen. Het slot is als eene kleine stadt, en op het zelve wonen niet dan geborene Persianen. De Armeniers hebben 'er hunne winkels, in welke zy by dag arbeiden en koophandel dryven, maar des avonds sluiten zy de zelve, en keren weder naar de stadt. De krygsbezetting bestaat uit twee duizend mannen. Het paleis van den gouverneur der provincie staat in het slot. Het is zeer prachtig, en zeer vermakelyk in den somer. Duizend schreden van het slot af is eene kleine sterkte, *Queutchicala* genaamt. Men ziet verscheide kerken in de stadt, onder welke de voornaamste zyn de Kathedrale of bisschoppelyke kerk, en die gene, die *Catovike* genoemt wordt. Deze twee kerken zyn van den tydt der laatste koningen van Armenië: de andere zyn naderhandt gebouwt. Naby de grote markt is de mosquee of tempel van Deuf-Sultan, aldus genaamt naar des zelfs stichter. Het is een oud gebouw, van gebakken steen gemaakt. De Meydan is zeer schoon. Dit is eene grote vierkante plaats, rondom met bomen beplant, alwaar men steekspelen, wedlopen, de koninklyke rybaan houdt, en meer andere spelen, enz. vertoont. De Caravanseras zyn 'er zeer gemakkelyk. Deze zyn grote gebouwen, daar de kooplieden hunne huisvesting en pakhuizen in hebben, zonder iets daar voor te moeten betalen. Het grootste der zelve staat digt by het kasteel, en is voorzien met eene schone mosquee. Zo haast als 'er eene karavane te Erivan aankomt, is de Chan verplicht daar kondschap van te geven aan den koning van Persië; en wanneer 'er eenig afgezant voorby trekt, onthaalt hy hem op 's konings kosten, en laat hem geleiden tot op den bodem van een anderen gouverneur, die hem het zelve vry onthaal aandoedt.

De lucht is te Erivan vry gezond; maar de winter duurt 'er lang, en het sneeuwt 'er nog zomtyds in de maandt van April. Dit landt is zeer vruchtbaar, en de aardvruchten komen 'er in overvloedt voort, inzonderheit de wyn, die 'er keurlyk is, en goed koop. De Armeniërs hebben by overlevering, dat Noach de wyngaardt plantte eene myl van Erivan, en men vindt 'er zelfs, die de plaats nog weten aan te wyzen. Daar is eene grote menigte van patryzen. De visschen, onder anderen de karpers en forellen, zyn 'er uittermaten goed van smaak, en worden zeer geacht door het gansche Oosten, zo wegens den smaak, als wegens hunne zeldzame grootte; want men ziet 'er, die drie voeten lang zyn. De visschen worden gevangen in de twee rivieren, die 'er voorby lopen, en in het meir, dat drie kleine dagreizen van de stadt af legt. De Persianen noemen dit meir *Doria-Chirin*, dat is te zeggen *zoet meir*; en de Armeniërs noemen het *Kiagar-couni-sou*, het welk het zelve beduidt. Men heeft dit meir dusdanigen naam toegevoegt, om dat des zelfs water geheel zoet is. Het zelve is vyf en twintig mylen groot in zynen omtrek, en daar by zeer diep. In het midden legt een klein eilandtje, op het welke men een klooster ziet, het welk zedert omtrent zes honderd jaren gesticht is geweest, wiens overste aartsbisschop is, en zich de waardigheit van patriarch aanmatigt, weigerende aldus den patriarch der Armeniërs te erkennen. De rivier Zengui heeft haren oorsprong uit dit meir. De zelve loopt door een gedeelte van Armenië, en voegt zich by de Arax, niet verre van de Caspische zee.

Erivan is naar de mening der Armeniërs de plaats, daar Noach zyn verblyf hieldt, na dat hy van het gebergte Ararath, daar de arke stil bleef, was afgekomen. Zy voegen 'er zelfs by, dat hy daar woonde voor den zondvloedt, en dat Godt op die plaats het aardsche paradys hadt gestelt. Doch dit alles is ongegrond. De Turksche geschiedenissen zeggen, dat het woordt *Erivan* voortkomt van zeker Armenisch woordt, het welk *zien* beduidt; en voegen 'er by, dat men dien naam aan deze stadt gaf, om dat des zelfs grondt de eerste plaats was, die Noach ontdekte, komende van den berg Ararath. Maar men vindt niets in de historie van Persië wegens den oorsprong van Erivan. Het is niet waarschynlyk, dat deze stadt aangelegt is geweest voor de overwinningen der Arabieren in Armenië; want men ziet 'er in 't geheel gene blyken van zonderlinge oudheit. De Turken maakten 'er zich meester van in den jare 1582, en bouwden het slot, dat men 'er nu ziet. De Persianen veroverden de zelve in den jare 1604. De Turken trokken 'er weder binnen na de doodt van Abas den I in den jare 1629; maar Sephi dreef hen daar uit in den jare 1635. Twee mylen van Erivan af legt het vermaarde klooster van Drie-kerken. De Armeniërs noemen het *Ecs-Miasin*, dat is te zeggen, *de nederdaling van den eenigen zone*; en deze naam is, zo zy zeggen, aan deze plaats gegeven, om dat Christus aldaar verscheen aan S. Gregorius, die de eerste patriarch van dit klooster geweest is. De Mahometanen noemen het zelve *Utchclissie*, dat is te zeggen, *Driekerken*, om dat 'er naast aan de kerke van het klooster nog twee andere staan. De grote kerk is een zwaar gebouw, met gene versierselen van beeldwerk voorzien. Men ziet 'er drie kapellen naar de Oostzyde, alle drie in het achterste van de kerke. De middelste heeft een schoon altaar: die van beide de zyden hebben 'er geen. Het vertrek van den patriarch van Armenië, die zyn verblyf in dit klooster moet houden, is vry wel gebouwt. Daar zyn in het klooster gemakkelyke woonplaatsen voor tachtig monniken, en voor alle de vreemdelingen, die dit klooster komen bezichtigen. Men ziet op de grenzen van Erivan puinhopen van eene stadt, die by de ouden *Artaxata* genoemt wierdt. De landzaten noemen haar *Ardachat*, naar den naam van Artaxerxes, dien de Oosterschen *Ardechir* noemen; en zy tonen 'er de overblyfselen aan van het paleis van Tyridates, het welk aldaar voor dertien honderd jaren gebouwt wierdt. Deze overblyfselen bestaan in een voorgevel van dit kostelyk huis, in vier reiën van kolommen van zwart marmer, en in verscheide schone stukken van dit oud gebouw. Zy noemen deze verzameling van puinhopen *Tact-Terdat*, dat is te zeggen, *de troon van Tyridates*. Vier mylen van Erivan af, ten Zuiden, leggen zeer hoge bergen, alwaar de boeren, die het warme landt bewonen, naar den kant van Chaldea, ten getale van meer dan twintig duizend tenten, dat is te zeggen, geslachten, of huisgezinnen, in den somer het goed weilandt voor het vee komen zoeken, en in het einde van den herfst keren zy weder naar hun landt. Twaalf mylen van Erivan, naar het Oosten, legt het berucht gebergte, het welk doorgaans Ararath genoemt wordt. Zie ARARATH. Aan den voet van dezen berg legt een dorp, bewoont van Christenen, in het welke men een klooster ziet, genaamt *Arakil-Vanc*, dat is te zeggen, *het klooster der Apostelen*. De Armeniërs hebben eene zonderlinge eerbiedt voor deze plaats, omdat zy geloven, dat Noach aldaar zyne eerste huisvesting heeft gehouden, en zyne eerste offerhanden aan Godt gedaan na den zondvloedt. Zy verzekeren insgelyks, dat men op die plaats de lichamen der Apostelen Andreas en Matthæus heeft gevonden, en dat het bekkeneel van dezen Euangelist in hunne kerke bewaart wordt. *Chardin en Tavernier Pers. Reizen.*

ERIZA. Zie ARIZA.

ERIZZO, een der oudste adelyke geslachten te Venetië. *Andreas Erizzo* wierdt in het jaar 1348 procurator van S. Marcus, en *Antonius Erizzo* kwam tot deze waardigheit in den jare 1475. Maar *Franciscus* maakte dit geslacht meest vermaard, als die in den jare 1631 in de plaats van Nicolaus Contarenus Doge wierdt. Te voren hadt hy de plaats van generaal luitenant te Edine bekleed; wanneer hy, tot voordeel van zyne Republyk, onder de voorname geslachten in Frioul, die te voren zeer vereenigt geleeft hadden, naar men zegt, grote oneenigheden zou hebben verwekt, naardien hy hadt verlof gekregen om de tytels van graaf en markgraaf te geven aan wien hy wilde. Gedurende zyne hertoglyke regeering raakte die Republyk in onmin met paus Urbanus den VIII, en met de gansche familie der Barbarini. Hier toe gaf voornamentlyk gelegenheit, dat de gemelde paus zeker lofschrift tot roem der Venetianen uit de zogenaamde koninklyke zale te Rome hadt laten wegnemen. Doch Innocentius de X gaf in het jaar 1640 de Venetianen volkomen satisfactie. Maar met de Turken kreeg die Republyk in het jaar 1645 een zeer gevaarlyken oorlog, die met het verlies van het koninkryk Kandië eindigde, van het welke onder dezen Doge in den jare 1646 Kanea aan de Ottomannische Porte overging, na dat kort te voren de Venetianen binnen Retino waren geslagen. Zo haast deze oorlog begon, nam de Senaat een ongewoon besluit (waar van men geen voorbeeldt hadt gehad zedert de regeering van Andreas Contareni, die van het jaar 1368 tot het jaar 1382 Doge was geweest) dat namentlyk de hertog Franciscus Erizzo tevens het ampt van kapitein generaal zou bekleeden. Hoewel nu zulks aan verscheiden, zelfs onder de Senatoren, mishaagde, bleef het nochtans daar by, en hy maakte zich tot zyne reize gereed, die echter geen voortgang hadt, doordien hy in den jare 1646, hebbende reets den ouderdom van ruim 80 jaren bereikt, stierf, waar op in zyn plaats Franciscus Molino Doge wierdt gemaakt. In het jaar 1546 bedreven twee broederen, *Lodewyk* en *Marcus Antonius Erizzo*, dit schelmstuk, dat zy haar moeders broeder, den Raadsheer Maphæus Bernardi, te Ravenna lieten vermoorden, alleenlyk uit zucht naar zyne ryke erffenisse. Maar dewyl

wyl de Senaat den genen, die de zaak zou ontdekken, volkomen pardon, nevens 2000 daalders, beloofde, wierden de gemelde twee broederen door den soldaat, die op hun bevel dezen moordt hadt gedaan, terstondt verraden, waar op Marcus Antonius tot eene eeuwige gevangenisse wierdt verwezen, maar Lodewyk onthoofd, en hunne goederen zo wel als de nalatenschap van den vermoordden verbeurd verklaart. Op eene roemwaardiger, doch rampzalige wyze verloor in het jaar 1469 *Paulus Frizzo*, gouverneur van Negroponte, het leven; want, na dat zich de zelve na een dapperen tegenstandt aan de Turken eindelyk moest overgeven, doch onder voorwaarde van zyn leven te behouden, liet hem de Turksche keizer Mahometh de II midden van malkander zagen, en zyne dochter *Anna*, doordien zy hem niet te wille wilde zyn, floeg hy met zyn eigen handt het hoofdt af. Voor het overige zyn vele van dit geslacht van Erizzo in gezantschappen en andere gewigtige bedieningen door de Republyk gebruikt. *Morosini hist. Venet. Amelot de la Houssaye p.* 13, 37, 50, 152, 198, 534, 541.

ERIZZO. (SEBASTIAAN) Zie ECHIN.

ERKELENS, in het Latyn *Herculeum*, en *Herculanum*, eene kleine, maar oude stadt, met eenig gebiedt, in het hertogdom Gulik, tusschen de steden Gulik en Roermond, doch tot Spaansch Gelder behorende. Het zelve wierdt in den jare 1498 door den vorst van Gulik voor keizer Maximiliaan den I ingenomen. Gedurende de Nederlandsche beroertens, in den jare 1578, bemachtigde de Spaansche veldoverste Mondragon het zelve voor koning Philips den II: doch het kwam naderhandt weder aan den Vereenigden Staat. Wanneer zich de marquis Spinola in den jare 1607 met eenig Spaansch krygsvolk op het Luxemburgsche hadt nedergeslagen, wierdt prins Frederik Hendrik, broeder van prins Maurits, toen overste van de ruitery der Vereenigde Staten, uitgezonden om hem te verrasschen; maar Spinola, kondschap daar van gekregen hebbende, brak van daar op, en verdeelde zyn krygsvolk in de steden. Prins Frederik Hendrik begaf zich toen naar Erkelens, deedt 'er de poort springen, en maakte zich meester daar van, wordende graaf Hendrik van den Berg, die 'er met eenige Spaanschen in bezetting lag, krygsgevangen gemaakt, het stedeke door de soldaten geplundert, en vervolgens in brandt gestoken. Het zelve herstelde zich echter wederom naderhandt, maar wierdt in den jare 1674 door de Franschen van zyne vestingwerken berooft. Het wierdt in het 19 artykel van de Badensche vrede, gesloten in den jare 1714, de kroon van Spanje toegewezen; maar in den zelven jare, met goedvinden van den keizer, het hertogdom Gulik ten eenemale ingelyft, en dus aan keur Paltz overgegeven, waar aan het in den volgenden jare 1715 hulde heeft gedaan.

ERKENWALD, derde bisschop van Londen zedert dat de Saxen Engelandt onder hunne macht hadden gebragt. Hy was de zoon van Offa, koning der Oost-Saxen, bekeert tot het Christendom door Mellitus, bisschop van Londen, in den jare 642. Hy wierdt ingewyd door Theodorus, aartsbisschop van Kantelbury, in den jare 675. Erkenwald was een deugtzaam en goed kerkvoogdt, die een zeer stichtelyk leven leidde. Hy stichtte van zyn vaderlyk erfgoedt twee kloosters, en hadt het geluk van Sebba, koning der Oost-Saxen, tot het gelove te bekeeren. Hy vergrootte insgelyks de Kathedrale kerk van S. Paulus, verzorgde de zelve met goede inkomsten, en verkreeg grote voorrechten voor de zelve van wegens de Saxische koningen. Hy stierf in den jare 685, en wierdt in de S. Pauluskerk begraven, alwaar men hem een eerlyke grafstede oprechtte. *Dugdale Histoire de la Cathedrale de S. Paul.*

ERLA, by zommigen *Eger*, in 't Latyn *Agria*, eene bisschoplyke stadt in Opper-of Oostenrykſch-Hungarië, in 't graafschap Barzod, aan de rivier Erla, of Agria, welke tusschen de stadt en 't kasteel doorloopt, en 3 of 4 Duitsche mylen van daar naar 't Zuid-Oosten in de Theis valt. Zy heeft in den jare 1010 van den Hungarischen koning Stephanus stads rechten gekregen. Aan zich zelf is zy niet sterk, doch het kasteel, dat op een rots legt, is met goede wallen en grachten voorzien. Hier in onthoudt zich de bisschop, die onder 't aartsbisdom van Gran behoort. In den jare 1552 wierdt deze stadt belegert door den Turkschen keizer Soliman, die echter, na dat hy 13000 man daar voor verloren hadde, weder moest aftrekken, waar toe niet weinnig hielp de ongemeene dapperheit van de vrouwen van binnen. Maar in den jare 1596 nam Mahometh de III, nadat hy 'er mede 20000 man voor hadt verloren, de zelve in, liet de bezetting tegen het getroffen verdrag ter neder maken, en den kommandant, zynde een graaf van Thurn, benevens eenige andere, gevangen nemen. Eindelyk is deze plaats in den jare 1687, na eene driejarige insluiting, weder in de handen der Christenen gekomen. In de Hungarische beroerten onder den prins Ragoczy geraakte zy in de macht der malcontenten; doch in den jare 1710 gaf zich de stadt aan den keizerlyken generaal Cusani vrywillig wederom over, maar 't kasteel verweerde zich een tydlang, tot dat het in November des zelven jaars by verdrag mede overging. *Ziegl. Schaupl. p.* 1085. *Bucholz Ind. Chronol. p.* 802.

ERLACH, eene stadt in Zwitserlandt aan de Bieler-zee, het Canton Bern toebehorende. Aldaar is een Benedictyner klooster, het welk Cuno van Hasenburg, bisschop van Lausanne, in den tydt van keizer Hendrik den IV heeft gesticht. By de verandering van den Godsdienst is het wereldlyk verklaart, en tot een landvoogdy van Bern gemaakt. *Stumpf. Zweits. Chron. p.* 357.

ERLANG, eene sterke stadt aan de Rednitz, 3 mylen van Neurenburg ten Noorden gelegen, en aan het Neurenburgsche burggraafschap boven het gebergte of aan het Brandenburgsche markgraafschap Bareuth behorende. Markgraaf Christiaan Ernst heeft hier, wegens de goede gelegenheit van deze plaats, voor de gevluchte Fransche Gereformeerden eene nieuwe stadt laten opbouwen, en in den aanvang van de XVIII eeuwe heeft hier een geleerd edelman, Christoffel Adam Grofz van Trockau, van zyne goederen eene ridderakademie opgerecht. Als de zelve in het jaar 1701 den 4 December wierdt ingewyd, hielden negen studenten in even zo vele spraken sierlyke redenvoeringen. Dit nieuwe Erlang wordt van des zelfs stichter *Christiaan-Erlang* genaamt, en tot onderscheidt voert het oude den naam van *Oud-Erlang*, het welk in 't jaar 1706 het ongeluk hadt, dat het met de kerken, het stadhuis, en de schoolgebouwen, tot op weinige huizen na, in de assche wierdt gelegt. *Zeiler. Topogr. Franc. pag.* 24. *Pastorius Franc. rediv. p.* 396. *Donati Europ. dagregister* 1701.

ERMANRIK, of ERMENOUD, schryver van het leven van S. Soles, een Engelsch abt, dat by Canisius aangehaalt wordt in het vierde deel der Oude Lezingen. Hy was diaken en monnik. Possevinus *in Apparat. sacr.* zegt, dat Ermanrik naderhandt tot abt verheven wierdt; en Vossius is van gevoelen, dat hy misschien de zelve *Ermenoud* is, die in treurvaarzen het lofdicht van Lodewyk den Goedertieren maakte in de elfde eeuwe. *Vossius l. III. de Hist. Latin. cap.* 4.

ERMEL, of ERMELO, een Geldersch dorp in de neder-Veluwe, over wiens Parochiekerk de abt van St. Paulus-abdy te Utrecht in de Roomsche tyden het recht van patroonschap pleeg te hebben, en in welke Parochiekerk eene vikary was van S. Catharina, die by beurten door den abt van St. Paulus en den hertog van Gelder begeven wierdt. Zedert de Hervorminge is de kerk van dit dorp met een eigen Gereformeerd kerkenleeraar voorzien, staande onder de classis van de Neder-Veluwe. *Oudheden van Deventer II Deel.*

ERMENGARD. Zie HERMINGARD.

ERMENTRUDIS, de dochter van Eudes, graaf van Orleans, en van Ingeltrudis, trouwde met koning Karel den Kalen te Creci op de Oyze op den 14 December des jaars 842, en wierdt gekroont te Soissons in den jare 866. Zy stierf den 6 October des jaars 869, en wierdt te S. Denys in Vrankryk begraven. *Ado in Chron. Nithard. Annal. S. Bertin.*

ERMENZUIL. Zie IRMENZUIL.

ERMERIK, of IRMARIK, koning van Kent in Engelandt, was de zoon, naar het zeggen van zommige schryvers, van Esc, en de broeder van Othe, en, volgens eenige anderen, was hy de broeder van den laatsten, dien hy opvolgde in den jare 532. Hy regeerde tot den jare 561. *Beda lib. I. Du Chesne l. VI.*

ERMERIK, of HERMERIK, koning der Zwaben, begaf zich naar Spanje, en begon daar te regeeren omtrent den jare 409. Genserik, koning der Wenden, deedt hem den oorlog aan in den jare 419, en eenigen tydt daar na week hy te rug. Ermerik, vrezende andermaal verrascht te worden, bragt een leger in het veldt, het welk hy aan Hermingarius toevertrouwde. Deze verwoestte de provincien van Spanje, terwyl de Wenden op weg waren naar Afrika in den jare 427. Genserik, dit vernomen hebbende, kwam aanstonts te rug, en trof hem aan by Merida, alwaar hy des zelfs krygsbenden versloeg. Hermingarius, willende zich door de vlucht redden, smoorde in de Guadiana. Ermerik kwam hier op zelf te veldt, trok in Gallicië en in de andere provincien, alwaar de inwoners den bisschop Idacius aan Aëtius afvaardigden, om onderstandt van hem te verzoeken. Hier na wierdt hy zeven jaren lang van eene ziekte aangetast, die hem eindelyk in het graf sleepte in den jare 440, na eene regeering van omtrent een en dertig jaren. *Idacius in Chron.*

ERMITA. Zie EREMITA.

ERMSLEBEN, eene kleine stadt, nevens een ampt, in het vorstendom Halberstadt, tusschen Ballenstadt en Aschersleben gelegen. Zy heeft voormaals den grave van Rhynstein toebehoort, maar is in de XVI eeuwe aan de heeren van Hoym gekomen, de welke deze plaats na het begin der XVIII eeuwe aan den koning van Pruissen hebben moeten overgeven. Het naby gelegen kasteel Conraadsburg is voor dezen eene abdy van Benedictynen geweest, en behoort nog aan de heeren van Hoym. *Langii Chron. Zitiense ad ann.* 1193. *Spangenb. Mansf. Chron. Leibnitz. T. I. Script. Rer. Germ. p.* 285. *Tromsder Geogr.*

ERNAU, EHRNAU, een kapittel, de graven Breuner toebehorende, nevens eene heerlykheit, in Stiermarken, 7 mylen van Pruk gelegen. Het is het stamhuis van het adelyk geslacht *van Ernau. Bucel. Stemm. P. I. & III. Tromsder Geogr.*

ERNE, of *Lough-Erne*, *Ernus*, of *Erdinus*, een meir van Ierlandt in de provincie van Ulster, wordt voor een van de wonderen dezes lands gehouden. Men zegt, dat het eertyds maar de bronader van eene rivier van dien zelven naam is geweest, de welke nog hedendaags daar vloeit; maar dat de inwoonders van die plaats, daar tegenwoordig dit meir is, zich overgegeven hebbende tot afschuwelyke beestigheden, Godt, om hen te straffen, toeliet, dat aldaar zulk een grote zamenvloedt van water ontstondt, dat de zelve alle de menschen en alle de beesten, medeplichtig aan deze gruwelen, overstroomde, en dit meir maakte. *Lil. Giraldus Topogr. Hibern. lib. XI, c.* 9.

ERNESTI, (HIERONYMUS) van Erfort, was eerst hoogleeraar in de Oostersche talen te Koningsbergen, en daar na Predikant te Bartenstein. Hy overleedt den 8 April des jaars 1657, hebbende in het licht gegeven: *Compendiosa Grammatica Ebraea introductio.*

ERNESTI, (JOHAN CHRISTOFFEL) een Luthersch Godgeleerde, geboren den 11 January des jaars 1662, wierdt eerst Predikant te Plaue by Arnstadt, daarna te groot- en klein-Bruchteren, en ten laatste te Tenstadt, als mede Doctor in de Godgeleerdheit te Wittenberg gemaakt. Hy stierf den 11 Augustus des jaars 1722, nalatende de volgende schriften, als: *Disputationes de Bibliis Polyglottis*; *de antiquo excommunicandi ritu*; *de Euseb. Pam-*

Pamphil. de dialogis Doctor. vet. ecclesiæ; *de absoluto reprobationis decreto*; enz.

GEESTELYKE KEURVORSTEN EN AARTSBISSCHOPPEN.

ERNST, of ERNESTUS, aartsbisschop van Keulen, was de jonger prins van Albert den V, hertog van Beyeren, geboren in 't jaar 1554. Hy wierdt in 't jaar 1565 te Freisingen, in 't jaar 1573 te Hildesheim, in 't jaar 1580 te Luik, en in 't jaar 1586 te Munster bisschop. Tot het bezit van het aartsticht Keulen waar van hy in 't jaar 1583 tot aartsbisschop verkoren was, kon hy niet terstondt geraken, nademaal de afgezette keurvorst, Gebhard van Truchses, zich in goeden staat van tegenweer stelde; waarom het Domkapittel genoodzaakt was, 5000 Spanjaarden aan te nemen. Schoon nu Gebhard in het volgende jaar moest de vlucht nemen, na dat hy Bon door verraadt hadt verloren, veroorzaakte echter de Nederlandsche oorlog Ernst zeer veel moeielykheit, vermits de Hollandsche bevelhebber Marten Schenk zyn gebiedt niet alleen zonder ophouden ontrustte, maar ook de vesting Bon wegnam. Hy voegde zich derhalven zelf by den hertog van Parma, de welke toen ter tydt in de Nederlanden kommandeerde, en hieldt by hem om hulpe aan; maar dewyl de zelve niet zo schielyk volgde, was hy van voornemen om wederom naar Beyeren te gaan, van welk besluit echter de paus hem afmaande; waarom hy gedwongen wierdt den oorlog voort te zetten, tot dat hy eindelyk rust verkreeg. In 't jaar 1601 nam hy zyn neef Ferdinand van Beyeren tot zyn medehelper (*coadjutor*) aan, en stierf in 't jaar 1612 te Arensberg in Westphalen. *Strada de Bello Belg. P. II. Isselt de Bello Colon. Chrytræi Sax.*

ERNST, of ERNESTUS, aartsbisschop van Maagdenburg en bisschop van Halberstadt, een zoon van den keurvorst van Saxen Ernest, van des zelfs gemalinne Elizabeth, eene dochter van Albert den III, hertog van Beyeren. Hy wierdt geboren in 't jaar 1466; kwam tot het aartsbisdom van Maagdenburg den 12 Juny des jaars 1476, en tot het bisdom van Halberstadt 3 jaren daarna. Tusschen hem en de stadt Halle ontstonden in het jaar 1477 allerhande onlusten, zo dat zyn vader genoodzaakt wierdt, deze plaats met geweldt te beteugelen, het welk op den 28 July, of, naar zommigen, den 20 September 's jaars 1478 geschiedde. In het volgende jaar, den 20 January, hieldt hy een landdag op het kasteel te Giebichenstein, alwaar onder anderen wierdt besloten, den Mauritzburg te Halle te bouwen, om deze stadt daar door in toom te houden. Den 17 Juny des zelven jaars leide hy den eersten steen daar van, en den 25 May in het jaar 1484 was deze vesting voltrokken. Ondertusschen waren die van Halberstadt tegen hem opgestaan, de welke hy echter, met hulp van zyn vader, in 't jaar 1482, 1484, en 1486 wederom tot gehoorzaamheit bragt. In het jaar 1488 geraakte hy in een hevigen strydt met de stadt Maagdenburg, de welke nochtans door zyn vaders broeder, hertog Albert, wierdt weggenomen. In 't jaar 1492 verdreef hy de Joden uit Maagdenburg. In het jaar 1501 gaf hy koning Johannes van Denemarken hulptroupen tegen die van Ditmarschen. In het volgende jaar trouwde hy in eigen persoon den keurvorst van Brandenburg, Joachim den I, met de princesse Elizabeth, dochter van gemelden koning Johannes. Voorts liet hy overal statelyke gebouwen oprechten, voornamentlyk de kapelle onder de torens in de Domkerke te Maagdenburg zodanig maken, als de zelve nog tegenwoordig gezien wordt. Hy stierf te Halle den 30 Augustus in het jaar 1512. *Adam Remp Calendar. Saxon. Amerbach Chron. Magdeb. Seckendorf hist. Luther. Brotuff. Hondorf. Wilke Sax. Nepos.*

ERNST, of ERNESTUS, aartsbisschop van Saltsburg, was de derde zoon van hertog Albert den IV van Beyeren, en van Cunigunda, dochter van keizer Frederik den III, en geboren in het jaar 1500. Hy was nog minderjarig als zyn vader in 't jaar 1508 stierf, en moest zien, dat de middelste broeder Lodewyk van den oudsten, Willem, tegen het besluit van zyn vader, die naar rechten wilde hebben dat de eerstgeboren hem zou opvolgen, een groot gedeelte van het hertogdom afscheurde, en dat hy zelf niet met al kreeg. Na dat hy onder de aanvoering van den beroemden Aventinus en anderen in de Rechten en Mathematische wetenschappen, maar byzonder in de bergwerkkunde, een goede kennis hadt verkregen, deedt hy onbekend eene reize door Vrankryk; waar na hy in 't jaar 1517 tot bisschop van Passau wierdt verkoren, en den lof hadt, dat hy zeer huishoudend en goedertieren was. Hy hieldt het by de verandering der Religie in dien tydt met zyne broederen, en gebruikte alle middelen, om Luthers lere uit zyn bisdom te weeren, waar door hy te weeg bragt, dat hy in het jaar 1540, na 't overlyden van Matthæus Langius, kardinaal en aartsbisschop van Saltsburg, dat aartsbisdom verkreeg. Maar hy heeft het zelve in 't jaar 1554 nedergelegt, en bragt zyn leven tot op het jaar 1560 in eenzaamheit in het door hem gekochte graafschap Glaz in Bohemen door, het welk na zyne doodt kwam aan Albert den V van Beyeren. *Adlzr. P. II. l. X. ad ann.* 1516.

ERNST, of ERNESTUS, eerste aartsbisschop van Praag, was uit het edele geslacht van Pardowitz gesproten, en kreeg de aartsbisschoppelyke waardigheit in 't jaar 1344, na dat hy een tydlang bisschop aldaar was geweest. Zyne vroomheit en andere roemwaardige eigenschappen bragten hem zulk een aanzien te wege, dat hy niet alleen van den keizer in de gewigtigste bezendingen wierdt gebruikt, maar ook na de doodt van Innocentius den VI op den pausselyken troon zou zyn gekomen, indien hy geen uitlander was geweest. Als hy in het jaar 1364 in Bautzen by den keizer was, viel hy in eene dodelyke krankheit, waarom hy zich op het kasteel Radnitz liet brengen, en kort daarna kwam te overlyden. *Balb. Miscell. Boh. Dec. I. l. IV. Hagec. Chr. Bohem.*

E.

KEURVORSTEN EN HERTOGEN VAN SAXEN.

ERNST, of ERNESTUS, keurvorst van Saxen, de stichter van de Ernestynsche linie, was een zoon van Frederik den II, bygenoemt de Zachtmoedige, en van de aartshertoginne Margaretha van Oostenryk, geboren in het jaar 1441, den 25 Maart. In zyne jonge jaren wierdt hy nevens zyn broeder, hertog Albert, door zekeren Kuntz van Kauffungen en die het met hem hielden, Bernhard van Trebin, Willem van Mosen, Willem van Schoonveldt, en anderen, door 't verraadt van een keukenjonge, uit het kasteel van Altenburg geligt en weggevoert, zynde de vader, keurvorst Frederik, afwezend, en zyne dienaars dronken. Maar als Kuntz van Kauffungen met den jongen Albert naar Bohemen trok, ontmoette de zelve in een bosch by Elterlein een koolbrander, aan welken de prins openbaarde, dat hy de zoon van keurvorst Frederik den Zachtmoedigen van Saxen was, en van Kuntz van Kauffungen heimelyk was weggevoert. De zelve nam daar op, met zyne makkers, Kuntz gevangen, en stelde den prins in vryheit; en toen van Mosen en Schoonveldt hoorden, dat de prins Albert verlost was, zonden zy ook Ernst wederom te rug, na dat hy hen te voren zekerheit voor hun leven belooft hadt. Gelyk nu zyn broeder meer lust toonde tot den oorlog, dus hadt Ernest meer genegenheit voor een stil leven, dat hy op alle manieren zocht te verkrygen, zelfs dat hy, tot de keurvorstelyke waardigheit gekomen zynde, niets anders zocht dan vrede en rust, ten zy hy met geweldt tot het tegendeel gedwongen wierdt. Voornamentlyk maakte hy en de markgraaf Johannes van Brandenburg, dat de oorlog tusschen de koningen Matthias van Hungarië, Casimir van Polen, en Uladislaus van Bohemen in 't jaar 1474 in zyne eerste vlamme gesmoort wierdt, waar uit Duitschlandt anderszins een groot ongeluk te vrezen hadt. Hy maakte ook nevens zyn broeder een vergelyk met bisschop Gebhard van Halberstadt over eenige gerezene onlusten. Met zyn broeder leefde hy, schoon zy verschillende gemoedsbewegingen hadden, in goede vriendschap, en in het jaar 1472 kochten zy het vorstendom Sagan van den laatsten hertog Johannes in Silesië voor 55000 Hungarische goudguldens, waar mede keurvorst Ernst twee jaren daarna van Matthias, koning van Bohemen, beleent wierdt. Zy kochten ook in 't jaar 1477 van den vryheere Hans van Bieberstein de heerlykheden Sorau, Beskau, en Storkau voor 62000 Rhynsche goudguldens, doch zo, dat de zelve de gemelde heerlykheden kon wederom kopen. Zyn broeder Albrecht deedt een tocht naar het Heilige Landt; en Ernst uit devotie eene reize naar Rome, daar hy van Sixtus den IV eene goude roos, nevens een kus ontfing. Ongeacht hy van een zeer zachtmoedigen aardt was, liet hy echter niet na, het kwaadt, hem aangedaan, indien het niet anders kon wezen, op zyne bespringers te wreken, gelyk hy Reus van Plauen, de welke, ter liefde tot zyne gemalinne, den adel en de onderdanen tegen alle gedane vermaningen meer en meer bezwaarde, Plauen, Oelsnitz en Adorff afnam. De burgers van Quedlinburg ging het niet beter, zynde tegen hunne abdisse, Hedwig, keurvorst Ernsts zuster, opgestaan; want hy, nevens zyn broeder Albert, namen de gemelde stadt in 't jaar 1477 in, en lieten de zelve door de soldaten plunderen, brengende ter zelver tydt de erfvoogdy daar van aan zyn huis. Dewyl het gemeene volk te Halle met den zone van Ernst, aartsbisschop van Maagdenburg, niet te vrede was, en met de voornaamsten over de zoutwerken aldaar een gevaarlyken oproer verwekte, rukte Ernst ook voor die stadt, en veroverde de zelve. Gelyke straffe ontfingen mede die van Halberstadt, die ook tegen dezen aartsbisschop, als tegen hunnen heere, en tegen den Raadt opstonden. Erffurt, het welk zich hadt meester gemaakt van verscheide kasteelen en dorpen, welke den hertogen van Saxen, als eigendomsheeren van Thuringen, toekwamen, en boven dien tegen den aartsbisschop Albert van Mentz, zoon van Ernst, opstonden, wierdt ten deele door de wapenen, ten deele door een vergelyk, tot andere gedachten gebragt. Gelyk Ernst nu niets anders zocht dan zyn landt in een gelukkigen en geruften staat te brengen; zo kwam daar nog by, dat men in het jaar 1471 het ryke zilverbergwerk te Sneeberg ontdekte. Hy loste ook in het jaar 1483 het graafschap, aan de zogenaamde smalle Gera gelegen, met nog meer andere dorpen, voor 10400 guldens. Twee jaren daarna vergeleek hy zich met zyn broeder Albert over de erfelyke landsverdeeling, buiten de keurvorstelyke landen, en kreeg Thuringen, en Albrecht Meissen. Hier na leefde hy nog geen jaar, en stierf op het kasteel Colditz den 26 Augustus des jaars 1486, na dat zyne gemalin Elizabeth, dochter van hertog Albrecht van Beyeren, met welke hy in 't jaar 1461 getrouwt was, 2 jaren te voren was overleden. Zyne kinderen waren 1) *Christina*, gemalin van koning Johannes van Denemarken, geboren in 't jaar 1461; 2) *Frederik* de III, zyn opvolger, geboren in 't jaar 1463; 3) *Albert*, aartsbisschop en keurvorst van Mentz, geboren in 't jaar 1464; 4) *Ernst*, aartsbisschop van Maagdenburg en bisschop van Halberstadt, geboren in 't jaar 1466; 5) *Johannes* de standvastige, geboren in 't jaar 1467; 6) *Margaretha*, gemalin van hertog Hendrik van Brunswyk. *Spangenb. Sax. Chron. Fabric. in Reb. Misn. & Orig. Sax. Albin. Meis. Land-Chron. p.* 205, 268, 271, 272. *Peckenstein Theatr. Sax. p.* 149. *seq. & in Wittikindeæ famil. illustr. Sax. prosap. p.* 15. *&* 16. *Bojemus in vita Alberti III. Spener Sylloge p.* 338. *seq. Clauder. Stemma Saxon. Muller Annales Sax. p.* 21, 30, *seq.*

ERNST, of ERNESTUS, de Godsdienstige, hertog van Saxen en stamvader van het tegenwoordige huis van Gotha, wierdt in 't jaar 1601 geboren. Hy verloor zyn vader, hertog Johannes, in het vyfde jaar zynes ouderdoms, wanneer zyne moeder Dorothea Maria, dochter van Joachim Ernst van Anhalt, hem zeer

zorgvuldig liet opvoeden. Na dat hy zich in alle vorstelyke hoedanigheden geoeffent hadt, nam hy dienst onder den koning van Zweden Gustavus Adolphus, en woonde de verovering der steden Koninghoven, Sweinfurt en Wurtzburg by. In het jaar 1632 was hy met den generaal Tilly in den slag by de Lek, en zette het met zyn regiment eerst door de rivier, dwingende den vyandt, het oever, door den zelven bezet, te verlaten. Ook betoonde hy zyne dapperheit in den slag by Lutzen, vernielende veel volk van den generaal Pappenheim, die het op hem aanzette. Des niettegenstaande liet hy niet na, om de vrede wederom te herstellen, ten welken einde hy zich dan naar het keizerlyke, dan naar het Zweedsche leger, hoewel te vergeefs, begaf. Na de vrede, te Praag in 't jaar 1635 gesloten, scheide hy uit den krygsdienst, en trachtte zyn landt in een goeden staat te brengen. Als zyn broeder Albert in 't jaar 1644 stierf, kreeg hy de helft van het vorstendom Eisenach, en toen in het jaar 1672 Frederik Willem de Altenburgsche linie besloot, kwamen aan hem de Altenburgsche en Coburgsche landen; doch hy stondt eenige ampten daar van, nevens het ampt Kreinberg in het vorstendom Eisenach, vrywillig af aan de Weimarsche linie. Hy stierf in 't jaar 1675 den 26 Maart, nalatende by Elizabeth, dochter van Johannes Philips, hertog van Saxen-Altenburg, verscheide prinssen en princessen. Van de eerste zyn inzonderheit zeven aan te merken, de welke het landt onder zich verdeelden, hoewel de laatste wille van Ernst zeide, dat het landt onder hen in gemeenschap zou geregeert worden, doch zodanig, dat de oudste het opperbestier daar van zou hebben. De zonen waren: 1) *Frederik*, van welken de tegenwoordige Gothasche linie afkomt. 2) *Albert*, nemende zyne residentie te Coburg, en zynde in 't jaar 1699 zonder oir gestorven. 3) *Bernhard*, de eerste van de Saxen-Meinungsche linie. 4) *Hendrik*, residerende te Ronhild, in 't jaar 1710 zonder erven overleden. 5) *Christiaan*, de welke zyn hof hieldt te Eisenberg, en in 't jaar 1707 zonder erven stierf. 6) *Ernst*, van wien de Hildburghausische, en 7) *Johannes Ernst*, van wien de Saalfeldsche linie afkomt. Ernst was anderzins een braaf vorst, zorgende zeer voor kerken en scholen, waar van zyne loffelyke bestellingen, en de vele schriften, op zyne onkosten gemaakt en in het licht gekomen, overvloedig getuigen. Ook zocht hy den Lutherschen Godsdienst verder uit te breiden, gelyk hy niet alleen van den Czaar van Muskovië verkreeg, dat hy de Protestanten de vrye oeffening van Godsdienst wederom vergunde, maar onderhieldt ook met den patriarch van Alexandrië brievewisseling, en zondt in het jaar 1663 Johan Michiël Wansleben naar Egypten, om van daar naar Abyssinië te gaan, en van de Christenen daar te lande aan hem verslag te doen; doch deze nam op zyne te rug reize te Rome de orde der Dominikanen aan. Hy hadt ook langen tydt een Abyssiniër aan zyn hof, om door den zelven met den keizer van Abyssinië brievewisseling te houden. Zyn yver, om de Luthersche kerk in goeden welstandt te doen bloeien, zette hem ook aan om het voorstel van Nicolaus Hunnius, van zeker Theologisch Collegie op te rechten, zo veel als in zyn vermogen was te bevorderen, zendende ten dien einde zyn prins Albert in 't jaar 1670 naar verscheide hoven; doch dit voornemen liep vruchteloos af. *Eyring vita Ernesti Pii. Ludolph Schouwb. & hist. Æthiop. p. 31. Muller Annal. Sax. Speneri Sylloge. Imhof. N. P.*

Aartshertogen van Oostenryk.

ERNST, of ERNESTUS, bygenoemt de Yzere van wegens zyne byzondere sterkte, aartshertog van Oostenryk, een zoon van Leopold den Vromen, grave van Tyrol, en van Viride, dochter van hertog Barnabon van Milanen, wierdt in 't jaar 1337 geboren. In zyne jeugt begaf hy zich naar Bononië in Italië, om aldaar zyne studiën voort te zetten. Na de doodt zyns broeders, hertogs Willem, die in 't jaar 1406 voorviel, nam hy nevens zyn broeder Leopold den Dikken, of Hovaardigen, de voogdy aan over Albert, Willems zone, vermits de derde broeder Frederik wegens zyne verre afgelegene landen, als mede om dat hy bemerkte, dat zich eenige geschillen opdeden, niet hart daar naar stondt om aan deze eere deel te hebben. Ter zelver tydt wierdt de erffelyke lands-verdeeling voorgenomen, by welke *Albrecht* Oostenryk, *Leopold* de landen in Zwaben, de Elzas en aan Zwitserlandt, *Ernst* de vorstendommen Stiermarken, Karinthië en Krain, en *Frederik* het graafschap Tyrol kreeg. In het volgende jaar ontstonden tusschen Leopold en Ernest wegens de voorgemelde voogdy grote oneenigheden; maar zy maakten kort daarna een vergelyk, hoewel niet van duur, nademaal Frederik van Waldzee, een getrouw staatsbedienaar van Ernst, verradelyk was om het leven gebragt, en Ernst een kwaad vermoeden tegen zynen broeder daar omtrent hadt opgevat, het welk nog in het zelve jaar tot dadelykheden kwam, maar evenwel in den aanvang van het jaar 1409 wederom wierdt bygelegt; waar op de drie broeders Leopold, Frederik en Ernst, met Albrecht, hunnen neef, besloten de schatten, door hunne voorouderen zedert vele jaren byeen vergadert, gelyk te voren de landen, onder zich te verdeelen. In het jaar 1410 geraakte Ernst nevens zyn broeder Frederik met den hertog van Beyeren over den zouthandel in Indal in groot geschil, 't welk echter van den aartsbisschop Eberhard van Saltzburg door een interims-vergelyk op anderhalf jaar wierdt bygelegt. In het volgende jaar bezocht hy het Heilige Landt, en als inmiddels zyn broeder Frederik van den keizer Sigismundus, op aanraden van de kerkvergadering van Constants, in den ban was gedaan, en de landen van hertog Frederik zo wel van den keizer zelve, als van andere, veel moesten uitstaan, nam hy op zyne te rug komst het graafschap Tyrol in, en ontschuldigde zich deswegen by den keizer, maar waar over Frederik zelf te onvrede was, doch echter in 't jaar 1416 tot een vreedzaam vergelyk kwam. Acht jaren daarna stierf Ernest te Gratz in Stiermarken. Hy hadt twee gemalinnen gehad, namentlyk Margaretha, dochter van hertog Bogislaus den V van Pomeren, met welke hy in 't jaar 1392, en Cimburgis, dochter van hertog Zemovitus van Masovië, met welke hy in 't jaar 1411 getrouwt was. By de laatste teelde hy verscheide kinderen, van welke *Ernst*, *Rudolph*, *Leopold*, *Alexandrina* en *Anna* in hunne jeugt stierven, maar *Frederik* en *Albert*, nevens hunne beide zusteren kwamen tot hunne volwassene jaren. Van deze laatste is *Margaretha* in 't jaar 1432 met keurvorst Frederik den II van Saxen getrouwt, en de stammoeder van het tegenwoordige keur-en vorstelyke huis van Saxen geworden, gelyk hare zuster *Catharina*, die in 't jaar 1445 met markgraaf Karel den I van Baden trouwde, de stammoeder is geweest van dat markgraaflyke huis. Van de zonen erlangde Frederik in 't jaar 1440 de keizerlyke waardigheit. *Roo Annal. Aust. Fuggeri Eeren-Spiegel. Cuspinianus in Austria. Valvasor Krain.*

ERNST, of ERNESTUS, aartshertog van Oostenryk, de derde zoon van keizer Maximiliaan den II, geboren te Wenen den 15 Juny des jaars 1553. Hy wierdt in zyne jeugt met zyn ouder broeder Rudolph aan het Spaansche hof gezonden, daar hem eene der dochteren van koning Philips den II was toegedacht; doch dit verviel, toen den zelven een prins geboren wierdt, en de aartshertog begaf zich in den jare 1571 wederom naar Duitschlandt. Hy was naderhandt, onder de regeering van zyn broeder, keizer Rudolph den II, gouverneur van opper-en neder-Oostenryk, en na de doodt van den aartshertog Karel bekleedde hy de voogdy over de binnen-Oostenrykschelanden. De koning van Spanje benoemde hem in den jare 1592 tot gouverneur over de Nederlanden, daar hy in het laatste van January des jaars 1594 aankwam. Doch hy voerde weinig uit zo om de vrede te bevorderen, als om den oorlog voort te zetten, en voerde te Brussel alleen een groten en prachtigen staat, waar door hy in korten tydt in grote schulden geraakte, en zich zelfs by de Spaanschen en Spaanschgezinden veracht maakte. Ook brandmerkte hy zynen naam schendig door het omkopen van eenige moordenaren om prins Maurits van kant te helpen, het welk hem echter niet gelukte. Hy boodt zich wel den Staten der Vereenigde Nederlanden aan tot middelaar tot de vrede tusschen hen en den koning van Spanje; maar kon zyn oogmerk niet bereiken. Ook hadt hy een zeer slecht beleidt zo in oorlogs-als in staatszaken, onbekwaam om zelfs de minste wanorder te recht te brengen; om welke reden koning Philips zeer weinig voordeel uit zyn landvoogdyschap heeft getrokken, maar in het tegendeel vry veel schade daar by geleden, verliezende de Spanjaarden ook in zynen tydt Groningen, daar echter voor een groot gedeelte oorzaak van was, dat hy niet wel met geldt onderfteunt wierdt. Ondertusschen was hy gedurende zyn verblyf in de Nederlanden meest ziekelyk geweest, welke zyne onpasselykheit in February des jaars 1595 zodanig verzwaarde, dat hy op den 20 der zelve maandt den geest gaf. Zyn ligchaam na zyne doodt geoopent zynde vondt men een steen in zyne nieren, als mede een levenden worm, die de omgelegene deelen hadt afgeknaagt. Hy hadt zynen ouderdom gebragt op 41 jaren en 8 maanden. Onder de misslagen, door hem, ten nadeele van den koning van Spanje begaan, was, dat hy, terwyl Verdugo de vesting Koevorden belegert hadt, den zelven voor zich dagvaardde, om rekening te doen van de brandschattingen, door hem de provincie van Vrieslandt afgeperst, als mede van de andere penningen, door zyne handen gegaan. Het was wel waar, dat van die penningen niet veel ten behoeve van de Spaansche Nederlanden en het voortzetten van den oorlog was ingekomen: want Verdugo hadt de zelve naar Spanje gezonden; waarom het te min wysheit voor Ernestus was een krygsman, van zo groot een naam, en zonderling by het krygsvolk gezien, zodanig voor het hoofdt te stoten, voornamentlyk in een tydt, dat hy hem het meest van noden hadt. Nog groter misslag was het, dat hy Verdugo het bestier afnam, en het zelve aan graaf Frederik gaf, stellende dus een onervaren voor een ervaren veldoverste. In den jare 1593 sloeg koning Philips van Spanje die van de Ligue in Vrankryk voor om hem tot koning te verkiezen, wanneer hy hem zyne dochter Isabella Clara ten huwelyk zou geven. Doch die voorslag wierdt door de Franschen zeer kwalyk opgenomen, en van zyn huwelyk met de gemelde princesse kwam ook niet, hoewel hy 'er nog staat op maakte, wanneer hy het landvoogdyschap over de Nederlanden aanvaardde: mogelyk dat zyn eigen broeder, de keizer Rudolph, die zelf niet kon besluiten om met die princesse te trouwen, en de zelve echter geen anderen gunde, die zake dwarsboomde. Men meent ook, dat zyne bekommering deswegen, als mede de verachting, welke de Spanjaarden en Nederlanders tegen hem betuigden, om dat hy noch oorlog kon voeren, noch vrede uitwerken, zeer veel tot verergering zyner ziekte gedaan heeft. Hy was anders een vreedzaam, zachtzinnig, goedhertig en beleeft vorst, maar te gelyk zo statig, dat men hem byna nooit heeft zien lagchen. Zyne deugden waren juist niet uitnemende: doch hy was echter vry van ondeugden. *Thuanus Hist. lib. I. c. 109-112. Van Meteren fol. 331. enz. Sleidanus P. III. l. XIX. XX.*

Hertogen van Beyeren.

ERNST, of ERNESTUS, een zoon van hertog Johannes te Munchen, en van Catharina, dochter van grave Meinhard te Gortz, en Paltzgraaf van Karinthië. In 't jaar 1393 liet hertog Johannes hem en zyn broeder Willem in de hem toekomende landen huldigen, met wien hy ook na zyns vaders doodt, die 4 jaren daar op voorviel, altydt in een goed verstandt leefde. Schoon hy nu met zyne neven mede in rust meende te leven, deedt hem noch-

nochtans zyns vaders broeders zoon Lodewyk met den baardt veel moeilykheit aan: want door des zelfs toedoen jaagden de Patricii te Munchen hem en zyn broeder Willem uit deze ſtadt, welke zy eerſt 3 jaren daarna door de gemeente, welke hen getrouw was gebleven, wederkregen. Schoon nu zyne regeering zedert wat vreedzamer was, duurde het echter niet lang, doordien Lodewyk door zynen hoogmoedt gelegenheit gaf tot nieuwe onluſten. Omtrent het jaar 1430 zondt hem de keizer naar Litthauwen, om Vitoldus de kroon van dat landt op te zetten; maar hy wierdt hier in van de Polen, die alle paſſen bezet hielden, belet. Volgens Aventinus is hy de eerſte hertog van Beyeren geweeſt, die den tytel van door Gods genade voerde; maar de Reigersbergſche Chronyk getuigt, dat hertog Luitpold reets in het jaar 1141 dien tytel gebruikt heeft. Voorts is van hem merkwaardig, dat hy zyns zoons meeſtereſſe, Agniet Bernauer, een barbiers dochter van Augsburg, in 't jaar 1436, op goedvinden van den Raadt te Straubingen, eerſtelyk heeft laten gevangen nemen, en naderhandt, als zy ſtoutelyk ſprak, in den Donauw laten verdrinken. Maar hy liet tot hare gedachtenis eene kapel bouwen, en 'er dagelyks de Miſſe in lezen. Hy ſtierf in het volgende jaar, op den laatſten Juny, nalatende van zyne gemalinne Elizabeth, dochter van Bernabon Visconti, hertog van Milanen, behalven den meergemelden Albert, twee dochters, waar van *Elizabeth* eerſt aan hertog Adolph van Bergen, en na des zelfs doodt aan grave Heſſo van Leiningen wierdt ten huwelyk gegeven, maar *Beatrix* trouwde met Paltzgraaf Johannes. *Andreæ Presbyteri Chr. de Ducib Bav. Aventin. Annal. Bojor. l. VII. Aldzreit Annal. Spener. Sylloge p.* 271.

ERNST, zoon van Albert den IV. Zie ERNST, aartsbiſſchop van Saltzburg.

ERNST, zoon van Albert den V. Zie ERNST, aartsbiſſchop van Keulen.

MARKGRAVEN VAN BRANDENBURG.

ERNST, of ERNESTUS de I, markgraaf van Brandenburg, was een zoon van keurvorſt Joachim Frederik, door hem by zyne eerſte gemalinne Catharina, dochter van markgraaf Johannes van Cuſtrin, verwekt. Hy wierdt in 't jaar 1583 den 13 April geboren, en was een tweeling met prins *Joachim*. Na dat hy tot zyne jaren was gekomen, hebbende zyn vader in het jaar 1608 verloren, hieldt hy zich op by zyn broeder, keurvorſt Johan Sigismund, en toen zyn neef, markgraaf Frederik van Brandenburg, in het jaar 1611 overleedt, wierdt hy in des zelfs plaats kommandeur van de orde van S. Jan in de Mark Brandenburg, Saxen, Pomeren en Wenden. Maar te voren, de laatſte hertog van Gulik, Kleef en Berg in 't jaar 1609 zonder erven geſtorven zynde, en keurvorſt Johan Sigismund de bezitting dezer landen aan zich getrokken hebbende, wierdt hy van zyn broeder tot ſtadhouder over deze landen benoemt, werwaarts hy zich ook begaf, en al daar in 't jaar 1610 de Gereformeerde religie aannam, welk voorbeeldt de andere markgraven van Brandenburg, zelfs de keurvorſt Johan Sigismund, eindelyk volgden. Voorts, dewyl de Paltzgraaf van Nieuwburg, Wolfgang Willem, voor anderen de ſucceſſie in de Gulikſche landen eiſchte, en het eindelyk daar toe kwam, dat de aartshertog Leopold van Ooſtenryk deze landen wilde in verzekering nemen, maakte Ernſt in den name zyns broeders met den Paltzgraaf, door bemiddeling van Maurits, landgrave van Heſſen, te Dortmondt een vergelyk, nemende daar op de adminiſtratie dezer landen te zamen aan, en kantende zich tegen den aartshertog Leopold, die ten laatſte wierdt genoodzaakt deze landen te verlaten, vermits door de hulp der Vereenigde Nederlanden, onder het bevel van prins Maurits van Naſſau, in het jaar 1610 de ſtadt Gulik wederom wierdt ingenomen; en ſchoon de keizerlyke commiſſariſſen in dit jaar te Keulen deze onluſten zochten by te leggen, en de tractaten te Juterbok in het jaar 1611 ſchenen verre te zyn gevordert, kon echter dit werk niet afgedaan worden, om dat 'er de Paltzgraaf van Nieuwburg niet in bewilligde, waar op keur Brandenburg en keur-Saxen zamen een vergelyk maakten. Inmiddels bragt markgraaf Ernſt met den koning van Vrankryk en den Paltzgraaf Wolfgang Willem tuſſchen den Raadt en de Lutherſche burgery te Aken een vergelyk te wege, en liet het vlek Mulheim verſterken, waar tegen, op het verzoek van de ſtadt Keulen en van andere, de keizer Matthias in het jaar 1612 een verbodt liet uitgaan. In het volgende jaar reiſde hy naar zyn broeder te Berlyn, en ſtierf aldaar den 18 September. *Van Meteren. Schad. Contin. Sleid. P. IV. l. II.* §. 38. *Rentſch Brandenb. Ceder-hayn p.* 486, 487. *Pfeffinger op 't jaar* 1613.

ERNST, of ERNESTUS de II, markgraaf van Brandenburg, was een zoon van Johan Georg, broeder van keurvorſt Johan Sigismund, de welke het vorſtendom Jagerndorf bezat. Zyne moeder was Eva Chriſtina, dochter van hertog Frederik van Wurtenberg, die hem in het jaar 1617 den 5 January te Jagersdorf ter wereldt bragt. Na dat zyn vader de party van Frederik den V, keurvorſt van de Paltz, hadt aangenomen, moeſt hy nevens zyne moeder het vorſtendom verlaten, en wierdt aan het hof van Wurtenberg in de vrye wetenſchappen en andere vorſtelyke oeffeningen onderwezen. In het eerſt wilde hy den oorlog volgen, maar veranderde van voornemen, en deedt in het jaar 1635 eene reize naar Vrankryk, en in het volgende jaar naar Italië, welke hy zelf in de Franſche tale heeft beſchreven. Als hy te Geneve en Regensburg zich een tydlang hadt opgehouden, trok hy voor de tweede maal naar Vrankryk, en van daar in het jaar 1637 naar Engelandt, Hollandt en Denemarken, daar hy voor een tydt aan het hof van Chriſtiaan den IV bleef. In 't jaar 1638 deedt hy de derde reize naar Vrankryk, en kwam door Burgundië en Zwitſerlandt in het jaar 1639 weder in het Wurtenbergſche; maar hy ging in het volgende jaar naar Hollandt, van daar naar Dantzig, nadat hy alvorens met den koning van Denemarken te Glukſtadt hadt geſproken, en eindelyk in het jaar 1641 naar Koningsbergen tot den keurvorſt van Brandenburg, Georg Willem. Wanneer deze keurvorſt nog in het zelve jaar overleedt, benoemde hem des zelfs opvolger, keurvorſt Frederik Willem, tot ſtadhouder in de Mark Brandenburg, welke waardigheit hy met groten roem heeft bekleed. Hy was eenigzins droefgeeſtig daar nog andere toevallen by kwamen, waar van hy overleedt in het jaar 1642, zynde ongetrouwt. Hy was verlooft aan de oudſte princeſſe Louïſa Charlotta van keurvorſt Georg Willem, maar het huwelyk wierdt wegens zyne vroege doodt niet voltrokken. *Lucæ Chron. pag.* 765. *Rentſch Cedern-hayn p.* 919. *ſeq.*

HERTOGEN VAN BRUNSWYK-LUNEBURG.

ERNST, of ERNESTUS, hertog van Brunswyk en Luneburg, regeerend heer van het landt van Gottingen, was een zoon van hertog Albert, en van Richſa, eene Wendiſche princeſſe. Hy ſtondt zyn broeder Albert, biſſchop van Halberſtadt, by tegen des zelfs vyanden in het jaar 1342, en toonde grotelyks zyne dapperheit. Na de doodt van den hertog Magnus, die in 't jaar 1373 voorviel, nam hy, onder den tytel van voogdt, de ſteden Brunswyk en Luneburg in, en behieldt ze 8 jaren. In het zelve jaar 1373 geraakte hy met den Maagdenburgſchen hoofdman, Buſſo Dus in een ſcherp gevecht, in het welke hy zelf, nevens 60 ridders en de rykſte burgers van Brunswyk, gevangen wierdt; maar op de voorbede der ſtadt Maagdenburg, betalende vooraf 4000 marken, door den aartsbiſſchop weder los gelaten. Hy ſtierf in het jaar 1379, nalatende van zyne gemalinne Elizabeth, dochter van hertog Hendrik van Sagan in Sileſië, *Otto* den Kwaden, en eene dochter, *Elizabeth* genaamt, die in het jaar 1414 met graaf Willem van Henneberg trouwde. *Buntings Brunſw. Chron. Speneri Sylloge.*

ERNST, of ERNESTUS, van Zelle, hertogs Hendrik van Luneburg middelſte zoon, door den zelven by Margaretha, dochter van keurvorſt Ernſt van Saxen, verwekt, en geboren in 't jaar 1479 den 26 Juny. Hy wierdt nevens zyn broeder, hertog *Hendrik Otto*, van keurvorſt Frederik van Saxen, zyn moeders broeder, naar de hogeſchole van Wittenberg gezonden, en aan het opzicht van Georgius Spalatinus toevertrouwt. Nadat hy eenigen tydt daar was geweeſt, en voornamentlyk Martin Luther in de Godgeleerdheit en Hennig Gode in de Rechten hadt gehoort, trok hy, op het bevel van zyn vader, naar Vrankryk. Maar vermits de onluſten in Duitſchlandt meer en meer toenamen, verliet hy Vrankryk, om te huis de regeering eenigzins waar te nemen. Hy trachtte terſtondt na zyne te rug komſt de Lutherſche religie in te voeren, en overal ſcholen op te rechten. Vervolgens ging hy in 't jaar 1530 op den Ryksdag te Augsburg, weigerde, nevens andere keurvorſten, den ommegang by te wonen, onderſchreef de Augsburgſche confeſſie, en tradt eindelyk, tot meerder zekerheit zyner landen mede, in het Smalkaldiſche verbondt, om welke reden hem de keizer de leenverheffing een tydlang weigerde te geven. Des niettegenſtaande bewees hy zyne bondgenoten tegen hertog Hendrik den jongen van Brunswyk grote hulpe. Lang van te voren, namentlyk in 't jaar 1525, hielp hy den opſtandt der boeren dempen, gelyk hy in 't jaar 1535 de Wederdopers te Munſter tot gehoorzaamheit zocht te dwingen. Schoon hy 2 jaren te voren met die van Luneburg over het eigendoms-recht van 't St. Michiëls-klooſter aldaar in twiſt was geraakt, wierdt de zelve echter kort daarna door de volkome verandering in de Religie uit den weg geruimt. Hy zuiverde de wegen van rovers, en was voor het overige een vorſt van zeer grote gemoeds en ligchaams begaafdheden, en een beminnaar van geleerde lieden; vooral bewees hy grote gunſten aan Urbanus Regius, welken hy van den Ryksdag van Augsburg hadt mede gebragt, en tot zyn hofprediker en generaal Superintendent in het landt van Luneburg maakte. Hy ſtierf den 11 January in 't jaar 1546, en dus in het zelve jaar, in het welke Luther kwam te ſterven; gelyk hy ook met Melanchthon in een jaar was geboren, en zelfs in een huis te Ulſen, dat naderhandt tot eene ſchole wierdt gemaakt. Deze hertog is door zyne gemalinne Sophia, dochter van hertog Hendrik van Meklenburg, de ſtamvader van het geheele nieuwe huis van Brunswyk en Luneburg; gelyk van zyn zoon Hendrik de Dannebergſche linie afkomt, die na dien tydt in de Dannebergſche en Wolffenbuttelſche is verdeelt. Zyn zoon *Willem* de jonge heeft de Zelſche en Hannoverſche linie geſticht, van welke, als bekend is, de eerſte is uitgeſtorven, en het landt op de Hannoverſche of keurvorſtelyke linie is gekomen. *Melanchthon in oratione in obitum Erneſti. Pantaleon Proſopogr. P. III. p.* 147. *Bunting Brunſw. Chron.*

ERNST, of ERNESTUS, hertog van Brunswyk, heer van Eimbek en Grubenhagen, een zoon van Philips den ouden, en van Catharina, dochter van graaf Ernſt van Mansfeldt, was in het jaar 1518 geboren, en in zyne jonge jaren in alle deugden opgevoed. Nadat hy zich een tydlang by zyne bloedverwanten, de graven van Mansfeldt, hadt opgehouden, begaf hy zich in 't jaar 1527 aan het hof van keurvorſt Johan Frederik van Saxen, en dewyl deze te Wittenberg was, bezocht hy vlytig de predikatiën van Luther en van andere Profeſſoren. Wanneer naderhandt de Religie-oorlog ontſtondt, nam hy de party van den gemelden keurvorſt, en was mede in 't jaar 1546 in den ſlag by Gingen, en in het volgende jaar in den ſlag by Mulberg, in welken laatſten hy nevens meergemelden keurvorſt wierdt gevangen genomen. Hoewel hy nu 2 jaren te voren door den oorlog met zyn neef, hertog Hendrik den jongen, zich by keizer Karel den V in grote ongunſt hadt gebragt, wierdt hy evenwel in het kort uit zyne gevangeniſſe ontſlagen; en nadat zyn vader, hertog Philippus, in het jaar 1551 geſtorven

was, nam hy de regeering aan, maakte goede ordonnantien, begon in 't jaar 1554 het bergwerk te Clausle te bouwen. Drie jaren daarna was hy mede in den slag van S. Quintyn in Vrankryk, en voerde een Spaansch regiment, maar verloor hier zyn broeder Johannes. Hy stierf in 't jaar 1567, den 2 April, en liet by zyne gemalinne Margaretha, dochter van hertog Georg van Pomeren, *Elizabeth* na, die in het gemelde jaar met hertog Johan den jongen van Pomeren trouwde. *Thuanus hist. lib.* II. IV. & XLI. *Buntings Brunsw. Chron.* 92. *Speneri Sylloge.*

ERNST, of ERNESTUS AUGUSTUS, hertog van Brunswyk en Luneburg, keurvorst en bisschop van Osnabrugge, was een zoon van hertog Georg en van Anna Eleonora, dochter van landgraaf Lodewyk van Hessen-Darmstadt, en wierdt in het jaar 1629 den 10 November geboren. Nadat zyn vader in 't jaar 1641 gestorven was, begaf hy zich naar de hogeschole te Marburg, en bekleedde de waardigheit van Rector magnificentissimus. In het volgende jaar deedt hy eene reize naar Hollandt en Engelandt, en in 't jaar 1646, was hy in Vrankryk, van waar hy niet zonder gevaar van zyn leven naar Spanje overstak, en eindelyk, nadat hy door gansch Italië over Sicilië naar Malta getrokken was, wederom in zyn landt kwam. Ondertusschen wierdt hy tot medehelper (coadjutor) van het aartsticht Maagdenburg verkoren, wanneer hy reets te voren in het jaar 1638 eene kanunnikdy met des zelfs inkomsten hadt gekregen. Hier op deedt hy met zyn broeder verscheide reizen in Italië, en kreeg onderweeg een hete koorts, zo dat men by zyne aankomst te Wenen in 't jaar 1657 aan zyne opkomst twyffelde. Na zyne herstelling trok hy weder naar zyn landt, en wierdt na de doodt van den kardinaal Frans Willem van Wartenberg, uit krachte van de Munstersche vrede, tot bisschop van Osnabrugge verheven. Daar op nam hy de stadt Iburg tot zyne residentie, en deedt zyn best om de onlusten, door de doodt van hertog Christiaan Lodewyk tusschen den hertog Georg Willem en den hertog Johan Frederik ontstaan, by te leggen. In het jaar 1665 bevorderde hy ook de vrede tusschen Engelandt en de algemeene Staten der Vereenigde Nederlanden, en maakte met de laatstgenoemde te Nieuburg een defensive alliantie, wordende het gevreesde gevaar in het volgende jaar door een vergelyk te Kleef bygelegt, gelyk als de onlusten tusschen Zweden en de stadt Bremen mede door zyne en anderer Potentaten bemiddeling wierden bygelegt. Maar dewyl in het jaar 1667 door den inval der Franschen in de Spaansche Nederlanden nieuwe onlusten ontstonden, zo maakte hy met Denemarken, Brandenburg en Hollandt een verbondt om de algemeene rust te bewaren. Op dat het kon blyken, dat hy de genotene beleefdheit te Venetië nog indachtig was, zondt hy onder 't kommando van den grave Josias van Waldek aan die republyk eenige uitgelezene manschap naar Kandië te hulp, welke by de overgave van die stadt in het jaar 1669 nog dienst deedt. In het jaar 1671 deedt hy op nieuw eene reize naar Italië, en ontlastte by zyne te rug komst zyne onderdanen van de gevreesde doortochten, die de oorlog tusschen Vrankryk en de Nederlanden kon veroorzaken; en vermits de vyanden in het keurvorstendom van de Paltz sterk indrongen, maakte hy eene alliantie met den keizer, de kroon van Spanje en de algemeene Staten der Vereenigde Nederlanden, belegerde en veroverde de stadt Trier, na dat hy het ontzet der Franschen onder den maarschalk Crequi volkomen hadt geslagen. In het volgende jaar trok hy voor Maastricht, in 't jaar 1667 voor Charleroy, en in het jaar 1678 sloeg hy den vyandt by S. Denys. In 't jaar 1679 ontstondt een nieuwe twist tusschen Denemarken en de stadt Hamburg; maar hy wist den zelven door zyne bemiddeling te Pinneberg gelukkig te stillen. Nademaal zyn broeder hertog Johan Frederik in het gemelde jaar te Augsburg gestorven was, liet hy het vorstendom Kalenberg aan zich hulde doen, en nam zyne residentie te Hannover. In 't jaar 1683 zondt hy 5000 man naar Hungarië, het welk veel dienst deedt by het innemen van de vesting Nieuwhuizel, en niet minder tot de overwinning, by Gran behaalt. In de volgende jaren zondt hy aan de republyk van Venetië nieuwe hulptroupen, en deedt de gerezene onlusten met de stadt Hamburg eindigen. Wanneer Vrankryk in het jaar 1688 in Zwaben en Frankenlandt was ingedrongen, voerde hy in persoon een leger van 8000 man aan den Rhyn, en maakte in 't jaar 1689 door de tractaten van Altona, dat de hertog van Holstein-Gottorp volkomen herstelt wierdt. Hier op wilde hy met 8000 man de kroon van Spanje in Brabandt te hulp komen, maar de inval der Franschen in Zwaben maakte, dat hy zyn leger voor Mentz by dat der geallieerden voegde, en de overgave dezer stadt verhaastte, waar op hy naar de Spaansche Nederlanden wederkeerde. In het jaar 1692 liet hy 5000 man in keizerlyken dienst gaan om tegen de Turken te dienen, en zondt ter zelver tydt, volgens het opgerechte tractaat met Engelandt en Hollandt, 8000 man in de Spaansche Nederlanden. Hier door maakte hy, dat hy in 't gemelde jaar de keurvorstelyke waardigheit erlangde. Omtrent den zelven tydt tradt hy mede in de grote alliantie, die tusschen den keizer en de generaal Staten der Vereenigde Nederlanden in 't jaar 1689 den 12 May wierdt gesloten, zondt in 't jaar 1696 boven de vorige nog 4000 man, en in 't jaar 1697 nog 6000 man in de Nederlanden. Als hier op de vredehandeling begonnen wierdt, zondt hy nevens anderen zyn ambassadeur daar naar toe, en hielp de zelve grotelyks bevorderen. Maar hy stierf niet lange daar na, te weten den 23 January des jaars 1698. By zyne gemalinne Sophia, dochter van Frederik den V, keurvorst van de Paltz, en van Elizabeth Stuart van Engelandt, met welke hy in 't jaar 1658 te Heidelberg getrouwt was, hadt hy geteelt: 1) *Georg Lodewyk*, keurvorst van Hannover en koning van Engelandt. 2) *Frederik Augustus*, de welke als keizerlyke generaal wachtmeester in Zevenbergen van eene Turksche bende in 't jaar 1691 was dood geschoten. 3) *Maximiliaan Willem*, keizerlyke generaal veldmaarschalk en generaal van de kavallery. 4) *Sophia Charlotta*, in 't jaar 1684 gemalin van den koning Frederik van Pruissen, in 't jaar 1705 gestorven. 5) *Karel Philip*, als keizerlyke overste in Albanië van de Tartaren in 't jaar 1690 dood geslagen. 6) *Christiaan*, als keizerlyke generaal wachtmeester by Munderkingen, na vele blyken van zyne dapperheit gegeven te hebben, in 't jaar 1703 in den Donauw verdronken. 7) *Ernst Augustus*, die den 17 September in 't jaar 1674 is geboren, en in 't jaar 1716 tot bisschop van Osnabrugge verkoren. *Personalia Churfurst. Ernesti Augusti. Meier in den Geschichts-Calender van Ernestus Augustus.*

LANDGRAAF VAN HESSEN.

ERNST, of ERNESTUS, landgraaf van Hessen-Cassel, en de eerste van de Rhynfeldsche linie, was een zoon van Maurits, en van Juliana, gravinne van Nassau-Dillenburg, geboren den 8 December in het jaar 1623. Hy wierdt in het jaar 1648, wanneer hy onder de Hessische armee diende, van den keizerlyken generaal Lamboy omtrent Geiseck gevangen genomen, en hadt hier door gelegenheit om met de Jesuiten te verkeeren: en dewyl hem de zelve allerhande zwarigheden over de religie voorhielden, zo beleide hy in 't jaar 1651 te Rhynfels eene zamenspraak, tot de welke van de zyde der Roomsch-Katholyken onder anderen de beroemde Capucyner Valerianus M. en van de Luthersche zyde Pieter Haberkorn en Balthazar Meisner genodigt wierden. Het zelve geëindigt zynde, nam hy, nevens zyne gemalinne Maria Eleonora, dochter van graaf Philips Reinhard van Solms, te Keulen opentlyk de Roomsch-Katholyke Religie aan. De redenen daar van gaf hy ook in zeker geschrift in 't licht, zynde aan den baron van Boineburg opgedragen; maar wordende van Dorscheus en anderen wederlegt. Hy gaf verder in het licht in 't jaar 1666 het zo genaamde *Catholicum discretum*, behelzende eenige redelyke en vrye, ook gematigde gedachten en aanmerkingen over den tegenwoordigen toestandt der religie-zaken in de wereldt, waar in hy van het gevoelen der zo genaamde Naturalisten niet veel schynt te verschillen, zo dat hy zelf by vele Roomsch-Katholyken geen dank daar mede verdiende. Doch Andreas Kuhn stelde daar tegen op zyn *Discretum Catholicum autocatacritum*, zonder van anderen te melden. Hy volgde in 't jaar 1658 zyn broeder Hermannus op, en deedt dikwils eene reize naar Italië. In 't jaar 1672 kwam hy mede in aanmerking om tot generaal aangestelt te worden van het leger, het welk tot zekerheit van het Ryk zou opgerecht worden, maar hy sloeg zulks af. Na dat zyne gemalin in 't jaar 1689 gestorven was, trouwde hy aan de linkerhandt eene dochter van een onderofficier te S. Goor, die Madame Ernestina genaamt wierdt. Hy stierf te Keulen den 12 May in het jaar 1693. *Brouweri Annales Trev. l.* XXVI. *Acta Georgii Calixti & Ernest. Landgr. Edit. per Frid. Ulr. Calixt. Spener. in Sylloge. Imhof N. P. lib.* IV. *c.* 7. *Caroli in Memor. ecclesf. secul.* XVII. *l.* VI. *cap.* 12. & 16. *Arnold Kerk-en Kett. Historie P. II. lib.* XVII. *cap.* 3. §. 9.

MARKGRAVEN VAN BADEN.

ERNST, of ERNESTUS, markgraaf van Baden, en de eerste van de Durlachsche linie, was een zoon van markgraaf Christoffel, en van Ottilia, graaf Philips des jongen van Catzenellebogen dochter. Hy was in 't jaar 1482 den 7 October geboren, en kreeg volgens de vaderlyke erfverdeeling het vorstendom van Neder-Baden en de Markgraafschappen Hoogberg, Sausenberg, Baden-Weiler en Rotelen, waar op hy nevens zyn broeder de Augsburgsche Confessie aannam, en de Luthersche lere in zyne landen invoerde. In 't jaar 1537 sloot hy met zyn neef een tractaat, dat geen van beide de markgraaffelyke landen ontvreemden, of anderszins door een ongelyk huwelyk dit hoge huis eene schande zou aandoen. Hy was in grote achting by keizer Maximiliaan den I, gelyk de zelve eén afgezant aan hem zondt, toen hy in 't jaar 1510 met Elizabeth, dochter van markgraaf Frederik van Brandenburg-Anspach, trouwde. Na dat deze 8 jaren daar na gestorven was, trouwde hy met Ursula van Rosenfels. Hy stierf in 't jaar 1553 den 6 February, nalatende uit de beide huwelyken 1) *Anna*, die in 't jaar 1537 met graaf Karel van Hohenzolleren trouwde; 2) *Amalia*, gemalin van graaf Frederik van Leeuwenstein; 3) *Maria Jakobea*, in het jaar 1577 getrouwt met graaf Wolfgang van Barby; 4) *Maria Cleophe*, in 't jaar 1548 gemalin geworden van graaf Willem van Sultz; 5) *Elizabeth*, in 't jaar 1533 aan den graaf van Ortenburg uitgehuwelykt; 6) *Salome*, in 't jaar 1540 gemalin geworden van graaf Ladislaus van Hagen; en 7) *Margaretha*, die in 't jaar 1538 met den graaf Wolfgang van Oettingen trouwde; van gelyken drie zonen: 1) *Bernhard*, in 't jaar 1517 geboren, en in 't jaar 1553 gestorven; 2) *Albert*, de welke op zyne te rug komst uit den oorlog tegen de Turken in 't jaar 1542 was gestorven; en 3) *Karel*, de welke in 't jaar 1529 den 24 July was geboren, en in 't jaar 1577 den 25 Maart overleedt, hebbende alleen van zyne broederen het geslacht voortgeplant. *Baselius in addit. ad Chron. Nauclerian. Pantaleon Prosop. P. III. Speneri Sylloge. Schurtzfleisch dissert. de rebus Badens.*

ERNST, of ERNESTUS FREDERIK, markgraaf van Baden uit de Durlachsche linie. Zyn vader was Karel de II, en zyne moeder Anna, de dochter van Rupertus, Paltzgraaf aan den Rhyn, in Veldentz en Lutzenstein, die hem in 't jaar 1560 den 17 October ter wereldt bragt. In de deeling kreeg hy Hoogberg, nevens de heerlykheit Rotelen, en als in 't jaar 1590 zyn broeder Jacobus, die kort van te voren tot den Roomsch-Katholyken Godsdienst was overgegaan, stierf, nam hy als voogdt de regeering waar

waar. Zelf toen de prins Ernst Jacobus, die na de doodt van den markgraaf Jacobus geboren was, den 21 May in het jaar 1591 overleedt, volgde hy hem in de regeering op, wanneer hy de Roomsch-Katholyke Religie, door zyn broeder Jacobus ingevoert, weder afschafte. In 't jaar 1592 kwam hy den bisschop van Straasburg, Johan Georg, markgraaf van Brandenburg, te hulp met 200 man te voet tegen den hertog en kardinaal van Lotharingen en des zelfs geallieërden. Maar omdat het graafschap Hanau door zyn volk eenige schade hadt geleden, wierdt hy van den graaf van Hanau nevens de stadt Straasburg in rechten betrokken. Hier op bragt hy de goederen van zyn neef Eduard Fortunatus uit de Badensche linie aan zich, dewyl de zelve wegens grote schulden aan Marcus Fugger zouden gegeven worden, en nam de steden Baden, Stolhoven, Etlingen en andere plaatsen in. Hy oordeelde recht daar toe te hebben wegens zeker vergelyk, in 't jaar 1537 in hun huis opgerecht, en bekrachtigt; waarom hy ook een geschrift zondt aan keizer Rudolph den II in 't jaar 1595, onder dezen tytel gedrukt: *Schryven van Markgraaf Ernst Frederik aan keizer Rudolph den II, waar in de redenen aangetoont worden, om welke hy zyns neefs Eduard Fortunatus landen heeft ingenomen, en tot hier toe bezeten*, enz. waar op hy in het volgende jaar 1596 een nader verklaring liet volgen. Hy beyverde zeer den welstandt van zyn landt, en stichtte te Durlach een illuster school, met eene zekere somme gelds, waar van 10 voedsterlingen konden onderhouden worden; ook versierde hy zyne residentie met zeer kostelyke gebouwen. Hy zou den Hervormden Godsdienst aangenomen hebben, indien hy langer geleest hadt. Zyne gemalin was Anna, dochter van graaf Edzard van Oost-Vrieslandt, en weduwe van den keurvorst van de Paltz, Lodewyk, met welke hy in 't jaar 1585 getrouwt was: doch hy heeft gene kinderen by haar verwekt, waarom zyne nalatenschap op zyn jongsten broeder Georg Frederik kwam. *Thuanus histor. l.* XCIX, CIV, *&* CIX. *Lundorpius contin. Sleidan. tom. II. p.* 618, 875, 964. *Chytræus in Saxon. l.* XXIX. *Spener. Sylloge. Schurtzfleisch de reb. Badens.*

Vorsten van Anhalt.

ERNST, of ERNESTUS, een zoon van Georg den I, wierdt in 't jaar 1496 nevens zyne beide broeders Georg en Ludolph in het broederschap van S. Antonius opgenomen. Hy was een braaf vorst, die zyn landt wel voorstondt. Hy heeft in 't jaar 1506 den eersten steen gelegt van de farkerke te Dessau, waar toe zyn broeder Rudolph, die keizerlyke generaal was, van den buit, dien hy in den oorlog tegen de Venetianen maakte, zeer veel mededeelde. In 't jaar 1511 gaf hy de steden Cotbus en Peitz, die de keurvorst van Brandenburg Johannes verpand hadde, aan des zelfs zone Joachim, het geldt, daar op geschoten, ontfangen hebbende, weder, en stierf den 15 Juny in 't jaar 1516. Zyne gemalin was Margaretha, dochter van Hendrik, hertog van Munsterberg in Silesië, zynde de zoon van den Boheemschen koning Georgius Podiebradus, wegens hare Godzaligheit en deugden zeer vermaard. Hy heeft drie zonen by haar geteelt, namentlyk *Johannes*, *Georg* en *Joachim*, welke alle drie de hervorming van Luther grotelyks hebben bevordert. *Brotuffius Anhalt. Chron. lib.* VI. *cap.* 15. *Sagittar. in histor. princip. Anhalt. cap.* 27. *Speneri Sylloge.*

ERNST, of ERNESTUS, een zoon van Christiaan den ouden, en van Anna, dochter van Arnold, graaf van Benthem en Teklenburg. Hy wierdt den 19 May in 't jaar 1608 te Amberg, daar zyn vader keur-Paltzsche stadhouder was, geboren, en in 't jaar 1618 naar Brieg in Silesië gezonden, alwaar hy nevens den zone des hertogs Johan Christiaan van Liegnitz en Brieg ter opvoeding besteed was. Maar vermits de zaken van de Paltz na den slag van Praag in 't jaar 1621 in een slechten staat kwamen, ontboodt hem zyn vader naar Stade, en nam hem mede naar Zweden, alwaar hy by Gustavus Adolphus bekend wierdt. Van daar kwam hy in Holstein, en trok in 't jaar 1622 naar Nederlandt, en begaf zich in de vesting Bergen op den Zoom, wanneer de zelve van den Spaanschen Generaal Spinola belegert wierdt. In 't jaar 1623 reisde hy met zyn ouder broeder Christiaan naar Denemarken, en nog in het zelve jaar naar Italië, wanneer hy eerst te Padua, daarna te Florence eenigen tydt bleef, en de voornaamste Italiaansche steden en hoven bezag. In 't jaar 1625 wedergekeert zynde wierdt hy van het geheele huis van Anhalt in gezantschap afgevaardigt aan den keurvorst van Saxen, in 't jaar 1627 aan keizer Ferdinand den II, en drie malen aan den keizerlyken generaal Wallenstein, welke laatste zulk een genoegen nam in zyn gedrag, dat hy hem, toen Ernst in 't jaar 1628 in de belegering der stadt Straalzondt by hem kwam, hem een regiment te paarde aanboodt. Hy nam het zelve aan, en trok daar mede in 't jaar 1629 naar Italië tegen den hertog van Mantua te velde. Maar bemerkende by zyne wederkomst, dat de wapenen tegen de Protestanten zouden gebruikt worden, verliet hy den keizerlyken dienst, en begaf zich in dien van den keurvorst van Saxen, Johan Georg, wordende met zyn regiment te paarde in 't jaar 1632 tot hulp van den koning van Zweden Gustavus Adolphus gezonden in het leger by Neurenberg, alwaar hy in eene gevaarlyke krankheit viel, maar in 't kort weder herstelt wierdt. Daar op ging hy met den koning van Zweden naar Saxen, en was mede in den beruchten slag van Lutzen, in welken hy zeer gevaarlyk gekwetst wierdt, dies men hem naar Naumburg bragt, daar hy den 3 December in het jaar 1632, in het 24 jaar zynes ouderdoms, den geest gaf. *Becman Anh. hist.*

Andere vorsten en graven van dien naam.

ERNST, of ERNESTUS, vorst van 't H. Roomsche Ryk, graaf van Holstein-Schauenburg, wierdt in het jaar 1569 den 24 September geboren. Zyn vader was Otto, graaf van Holstein-Schauenburg, en zyne moeder Elizabeth Urzula, dochter van hertog Ernst van Brunswyk en Luneburg. In zyne jeugt wierdt hy naar Helmstadt gezonden, daar hy de gronden zyner studiën heeft gelegt. Hy deedt vervolgens eene reize naar Vrankryk, en twee maal naar Italië, en maakte zich meer en meer bekwaam in allerhande wetenschappen. Hier op bleef hy een tydlang aan het Hessische hof, dewyl hy de jongste van zyne broederen was, en de regeering op zynen tweeden broeder, graaf Adolph, was gekomen; dies hy maar weinig tot zyn onderhoudt kreeg. Maar wanneer hy met de dochter van den landgraaf van Hessen-Cassel Hedwig trouwde, wierden volgens het gemaakte vergelyk te Minden in 't jaar 1595, hem de vier ambachten Saxenhagen, Hagenburg, Bokloh en Mesmerode, en alzo het gansche nedergraafschap Schauenburg, voor 15 jaren afgestaan, waar op hy zyne residentie te Saxenhagen nam. Hy bemoeide zich om zyn broeder Adolph ook tot zo eene verdeeling te bewegen, en geraakte met hem daar over in twist. Maar het gebeurde, dat alle zyne vier broederen, *Herman*, *Adolph*, *Antonius* en *Otto*, zonder erven kwamen te sterven, waar door hy eindelyk het geheele graafschap Schauenburg, nevens het daar toe behorende graafschap Pinneberg in het Holsteinsche, alleen ontfing, en mits hy goed huis hieldt, in rykdom en vermogen zeer toenam. Hy voerde eene loffelyke regeering, en hadt zeer bekwame lieden tot zyne bedienden, onder welke Everhard van Weihe, Melchior Goldast van Haymensfeldt en anderen waren. Te Stathagen, Buckeburg en Pinneberg liet hy ook zeer kostelyke gebouwen oprechten. Maar voornamentlyk maakte hy in 't jaar 1610 te Stathagen van het kloofter der Franciskanen een illuster school, die in het kort zeer vermaard wierdt, zodanig, dat Ernst besloot, de zelve in eene hoge schole te veranderen, waar toe hy ook eindelyk in 't jaar 1619 van keur Paltz, in dien tydt Ryks-vicarius, de voorrechten verkreeg, welke keizer Ferdinand de II in het volgende jaar bekrachtigde. Hier op verplaatste hy deze hogeschole van Stathagen naar Rintelen, wordende den 17 July in 't jaar 1621 ingewyd. Ook hadt hy in het jaar 1619 van gemelden keizer Ferdinand den II den tytel van vorst voor zich, zyne erven en opvolgers uit de Schauenburgsche linie verkregen, en schreef zich derhalven *Vorst van Holstein Schauenburg*. Maar de koning van Denemarken wilde hem dien tytel niet toestaan, en bezwaarde zich daar over by den keizer, voorgevende, dat de graven van Schauenburg ten tyde, dat Christiaan de I, koning van Denemarken uit het huis van Oldenburg, na de doodt der graven van Holstein, uit het Schauenburgsche geslacht, Holstein hadt verkregen, van alle rechten op Holstein hadden afgestaan, en het geen zy in het Pinnebergsche bezaten, van de koningen van Denemarken, als hertogen van Holstein, te leen hielden. Schoon nu de keizer de zake van Ernst voorstondt, en de zelve zyne rechten omtrent het Pinnebergsche, enz. met kracht beweerde, viel het Deensche krygsvolk echter, omdat de keizer hem niet met nadruk kon bystaan, in het Schauenburgsche, en dwong Ernst om een vergelyk te maken, zodanig, dat hy aan den koning van Denemarken 50000 ryksdaalders zou betalen, en den tytel van vorst of hertog van Holstein niet mogen gebruiken, wordende zyn tytel op deze wyze geschikt, namentlyk: *Vorst des H. Roomschen Ryks, graaf van Holstein Schauenburg, enz.* Maar deze vorstelyke tytel nam met zyne doodt een einde, vermits hy by zyne gemalinne Hedwig, dochter van landgraaf Willem van Hessen-Cassel, gene kinderen hadt verwekt. Hy stierf in het jaar 1622 den 18 January, en wierdt van zyn neef, graaf Joost Herman, opgevolgt. *Lotichii rer. German. T. I. lib.* XII. *cap.* 4. *Winckelmann Hessische Chron. P.* IV. *cap.* 7. *Lundorpii Acta Publica tom.* II. *lib.* VI. *cap.* 28. *Van Meteren Nederl. Hist. Theatr. Europ. T. I. ad ann.* 1619. *p.* 504. *Luca Gravensaal pag.* 540 *seq. Spangenb. Schouwtoneel lib.* V. *cap.* 53. *pag.* 289 *seq. Lunings Ryks-Archiv Part. spec. Contin. van Holstein pag.* 58, 61.

ERNST, of ERNESTUS, graaf van Mansfeldt, markgraaf van Castelnuovo en Boutigliere, was de natuurlyke zoon van graaf Pieter Ernst van Mansfeldt, gouverneur van Lutzelburg, maar wierdt door keizer Rudolph den II tot echten zone gemaakt. Hy wierdt in 't jaar 1585 geboren, en in zyne jeugt aan het hof van den aartshertog Ernst, gouverneur der Nederlanden, opgetrokken, en nog heel jong zynde aan zyn broeder, graaf Karel van Mansfeldt, naar Hungarië gezonden, om den oorlog te leren. Daar op diende hy den keizer en koning van Spanje in de Hungarische en Nederlandsche oorlogen; maar vatte een misnoegen op, het zy om dat men hem van zyne besolding afkortte, of om dat men hem niet verder bevorderde. Hy bedankte derhalven, en behieldt altydt een groten haat tegen de Spanjaarden. Hy nam wel in 't jaar 1609 weder dienst onder den aartshertog Leopold, en bekleedde de plaats van overste, maar tradt kort daarna in de Unie, en diende naderhandt hertog Karel Emanuel van Savoje, tegen Spanje, die hem tot markgraaf van Castelnuovo maakte. Nadat de vrede gesloten was kwam hy met 2000 man naar Duitschlandt, om den keurvorst van de Paltz Frederik en de Unie dienst te doen, die hem in 't jaar 1618 naar Bohemen zondt, tot hulp der genen, die tegen Oostenryk opgestaan waren. De Bohemers maakten hem te Praag tot generaal veldtuigmeester en overste te voet, waar op hy de stadt Pilsen innam, en daar over van den keizer Matthias in 't jaar 1619 wierdt in den Ryksban gedaan, maar in het tegendeel van de Bohemers onder de landstanden aangenomen. Te voren leedt hy eenige schade van den keizerlyken generaal Bucquoy by Rotelitz, maar hy wist het wel haast weder te wreken. In dit zelve jaar kwam het in Bohemen tot eene nieuwe verkiezing eens

eens konings, by welke hy, als Boheemsche landstandt, zyne stem gaf aan den hertog van Savoje, en van denzelven verzekerde, dat hy de Protestantsche religie zou aannemen, gelyk hy zelf de zelve hadt aangenomen, hoewel hy in de Roomsch-Katholyke was opgevoed. Omtrent den zelven tydt gaven hem de Bohemers het klooster Codischau met twee kleine steden en eenige dorpen, die hem jaarlyks eene aanzienlyke somme gelds opbragten. Ondertusschen wierdt de keurvorst van de Paltz tot koning van Bohemen verkoren, maar verloor kort daarna dit ryk door den slag van Praag in 't jaar 1620, daar Ernst niet by tegenwoordig was. Na dezen verdedigde hy Pilsen en Thabor een tydlang, en de koning Frederik benoemde hem tot zyn generaal veldmaarschalk in Bohemen; maar de keizer Ferdinand liet eene goede somme gelds op zyn hoofdt zetten, het zy hy levendig of dood wierdt overgelevert. Pilsen ging vervolgens in 't jaar 1621 aan den keizer over, en de graaf was niet in staat den generaal Tilly te wederstaan; dus week hy te rug met zyne armee in de opper-Paltz, en sloeg aan de grenzen eenige volkeren van Tilly en van Wurtzburg. De generaal Tilly trok ook met de keizerlyke en Beyërsche armee naar de opper-Paltz; maar Ernst week toen naar de neder-Paltz en het sticht Spiers. In 't jaar 1622 verwoestte hy de Elzas, belegerde Elzas-Zaberen te vergeefs, en wierdt van keizer Ferdinand den II voor de tweede maal in den Ryksban gedaan. Des niettegenstaande trok hy wederom in het sticht Spiers, en na dat de koning Frederik zich met zyn leger by het zyne hadt gevoegt, sloeg hy de Beyerschen by Mingelsheim, veroverde Ladenburg in een storm, en ontzette Hagenau. Door dezen voorspoedt wierden zyne troupen, die slecht van hem betaalt wierden, aangemoedigt om hem schielyk en gewillig te volgen. Hier op overviel hy onverwacht den landgrave van Hessen-Darmstadt Lodewyk, die het met den keizer hieldt, en nam hem nevens zynen zone Johannes gevangen; maar zy wierden op zekere voorwaarden weder ontslagen: vervolgens vereenigde hy zyn leger met dat van Christiaan, hertog van Brunswyk en bisschop van Halberstadt, trok door de Elzas, Lotharingen en Henegouwen naar Brabandt, omdat de zaken van de Unie in een slechten staat waren, en hy nevens den hertog te vergeefs zyne diensten den keizer hadt aangeboden, maar alvorens de vernietiging van den ban verzocht hadde. De tocht naar de Nederlanden geschiedde zeer onverwacht, en was derhalven gemakkelyk, doch rampzalig voor de plaatsen, daar hy door moest, om dat zyne soldaten alleen van roven en plunderen leefden. De hertog van Bouillon nam deze gelegenheid waar, en zocht Ernst nevens hertog Christiaan te overreden, de Hugenotten in Vrankryk by te springen, gelyk dan de koning van Vrankryk, op het aannaderen van deze beide generaals, niet weinig bevreest wierdt; zelfs trachtte de hertog van Nivers hen te bewegen om onder den koning van Vrankryk dienst te nemen. Maar Ernst, de kans waarnemende, trok regt naar de Nederlanden, en vondt den 29 Augustus in 't jaar 1622 onverwacht den Spaanschen generaal don Gonsalvo de Cordoua by Fleuri achter een berg in volle slagorder, die hem de pas zocht af te snyden. De Mansfeldsche soldaten waren in gene tien weken onder dak geweest, en vele hadden zelf in veertien dagen geen broodt gezien, maar zich met ooft beholpen, zo dat zy alle afgemat en krank waren. Nochtans waagde Ernst een treffen, wordende de Spanjaarden ten eenemale verslagen, met verlies van al hun kanon en pakadie, hoewel zy zich, om dat men hen niet vervolgde, de overwinning toeschreven. Maar dewyl het krygsvolk des grave van Mansfeldt gebrek aan eetwaren hadde, spoedde hy zich naar de Vereenigde Nederlanden, en verloor onderweeg veel volk en pakadie, waar op hy het gelukkig ontzet der stadt Bergen op Zoom, door den Spaanschen generaal Spinola belegert, mede bywoonde, en in 't jaar 1623, nevens den prins van Oranje, by den vruchtelozen aanslag op Antwerpen tegenwoordig was. Hy kwam nog in het zelve jaar, zynde kort te voren in groot gevaar geweest van te verdrinken, weder in Duitschlandt, nam Dorsten en andere plaatsen in Westphalen weg, en trok in het graafschap Oost-Vrieslandt. Ondertusschen was hertog Christiaan van Brunswyk van den generaal Tilly geslagen, en des zelfs leger verstrooit, daar de Hollanders eenige van in dienst namen. Maar om dat zy het roven en stelen gewoon waren, kregen zy in het kort hun afscheidt, en die in dienst bleven bragt de graaf Herman Otto van Styrum naar Oost-Vrieslandt by den grave van Mansfeldt, die hen alle moedwil toeliet. De generaal Tilly meende hem vervolgens in Oost-Vrieslandt aan te tasten; maar hy hadt zich by Stukhauzen zo wel verschanst, dat hy niet kon by hem komen, en wierdt met eenige duizend Franschen versterkt, die hem de koning uit Vrankryk te hulp zondt. Maar dewyl 'er geen geldt genoeg voorhanden was, om de zelve te betalen, ontstondt 'er grote wanorder in het leger, die men niet kon beletten, hoewel het landt met zware lasten gedrukt wierdt. De Oost-Vriezen wierden eindelyk baloorig, en hebbende eerst te vergeefs in der minne gezocht van deze plaaggeesten verlost te worden, wilden zy de wapenen opvatten; maar de generaal Staten maakten door hunne bemiddeling, dat Ernst beloofde, na eene somme van 300000 guldens ontfangen te hebben, het landt te ruimen, en zyn volk af te danken, gelyk hy deedt; doch nog eenige volkeren voor zich in dienst behieldt, hoewel de zelve eindelyk ook verliepen. Hy trok hier op naar Vrankryk, daar men hoe langer hoe meer voor de macht van Oostenryk beducht wierdt, en badt den koning den Paltzgrave te willen ondersteunen; het welk hem eenigermaten belooft zynde, stak hy schielyk over naar Engelandt, daar hy zeer wel wierdt ontfangen, rykelyk beschonken, en tot generaal veldmaarschalk in dezen oorlog aangestelt; daar hy vervolgens alles toe gereed maakte, en eenige Engelsche troupen mede naar Hollandt overbragt, welke hy den prins van Oranje overliet, om 'er zich tot het ontzetten van Breda van te bedienen. Als hy voor de tweede maal naar Engelandt overstak, kwam hy door schipbreuk in groot levens gevaar, zo dat hy met den generaal Carpezan en weinig anderen het leven daar van bragt, wanneer in het tegendeel 29 personen, onder welke ook eenige van aanzien waren, verdronken; maar hy leedt toenmaals aan zyn pakadie veel schade. In het volgende jaar, namentlyk in het jaar 1625, kwam hy weder in Duitschlandt, verwoestte het aartssticht Keulen, lag een tydlang tusschen Hamburg en Lubek, en nam zynen weg naar Neder-Saxen, daar hy zich by den koning van Denemarken voegde. In 't jaar 1626 zocht hy de schans by Dessau in te nemen, maar wierdt van den generaal Wallenstein met groot verlies afgeslagen. Beter gelukte het hem in de Mark Brandenburg, en hy besloot daar op eene afwending in Silesië en Moravië, en zelfs in Hungarië, te maken. Hier toe bewoog hem voornamentlyk Bethlen Gabor, vorst van Zevenbergen, die zich tegen den keizer te weêr stelde. Ernst kreeg 3000 Schotten van den koning van Engelandt, en 2000 voetknechten van den koning van Denemarken, waar by zich veel volk van de verdrevenen uit de keizerlyke erflanden voegde, zodanig, dat hy met eene aanzienlyke macht naar Silesië, en verder naar Moravië trok, het welk niet zonder het uiterste verderf dezer landen toeging, vermits zyne troupen, gene besolding ontfangende, alleen van het geen zy uit de keizerlyke landen roofden moesten leven. De keizerlyken volgden hem onder den generaal Wallenstein op den voet; maar hy wist zyn weg zo te nemen, dat hy Jablonka, zynde de pas van Moravië door het gebergte naar Hungarië, gelukkig bereikte, terwyl de keizerlyken meenden, dat zy hem reets ingesloten hadden. Hier op wierden hem 4000 man te paarde van de Hungaren te gemoet gezonden, en hertog Johan Ernst van Saxen-Weimar, koninklyke Deensche generaal veldmaarschalk, kwam ook met een leger van 12000 man by hem. Maar bemerkende, dat de vorst van Zevenbergen met den keizer in onderhandeling tradt, gaf hy zyn geschut aan dien vorst, en aan hertog Johan Ernst en den generaal Carpezan zyn volk over, van voornemen zynde om door de Turksche landen naar Venetië, en zo verder op te gaan, daar hem het geluk zou heen voeren. Maar te Uracovitz, eene gemeene plaats in Bosnië, gekomen zynde, overviel hem eene ziekte, van welke hy den 20 November in 't jaar 1626 stierf. Zyne lyk wierdt naar het Venetiaansche gebiedt gebragt, en te Spalatro begraven. De daden van dezen Ernst van Mansveldt hebben de nakomelingen in grote verwondering gezet, doordien hy zo dikwils wierdt geslagen, en noch landt noch lieden hadt, en echter altydt zeer schielyk, eer dat het iemandt dacht, een nieuw leger wederom op de been hadt. Men zegt, dat hy de eerste is geweest, die dragonders gebruikte, als mede, dat hy, gevoelende, dat zyn einde naderde, zich liet aankleden, den degen op zyde stak, en dus staande in de armen van zyne dienaren is overleden, omdat hy niet in het bedde wilde sterven. *Acta Mansfeldica. Pufendorf rer. Suecic. lib.* I. *cap.* 48. *p.* 18. *Ludolf Schouwton. ad an.* 1626. *pag.* 314. *seq. &c. van Meteren Nederl. Geschied. Schadeus in contin. Sleid. P.* IV. *lib.* VIII. *Le Vassor Histoire du regn. de Louis* XIII. *Tom.* IV. *l.* XIX. *Theatr. Europ. T.* I. *ad ann.* 1618 *seq.*

ERNST CASIMIR, graaf van Nassau, Catzenelnbogen, Vianden en Dietz, wierdt den 22 December in 't jaar 1573 te Dillenburg geboren. Zyn vader was Johannes de oude, graaf van Nassau; zyne moeder Elizabeth, dochter van den landgrave Georg van Lichtenberg. In zyne jeugt wierdt hy in de studiën onderwezen, daar hy de gronden toe leide, nevens zynen broeder Lodewyk Gunther en andere graaflyke personen, in de schole te Siegen, daarna in de doorluchte schole te Herborn, en die hy naderhandt in de hogeschole te Bazel voortzette. Van daar trok hy naar Geneve, en vervolgens naar Vrankryk, komende eindelyk naar Groningen by zyn oudsten broeder, graaf Willem Lodewyk. Hy besloot onder den zelven in den oorlog tegen de Spanjaarden te dienen, maar hadt strax in den beginne 't ongeluk, dat hy in 't jaar 1595, nevens zyn broeder, graaf Philips, en Ernst, grave van Solms, in een veldslag door de Spanjaarden gevangen wierdt, en naar Rhynsberg gevoert, daar de twee andere graven stierven, en hy voor 10000 guldens gelost wierdt. Hier op kreeg hy van de Staten der Vereenigde Nederlanden eene compagnie te voet, met welke hy in 't jaar 1596 binnen Hulst in bezetting lag, wanneer de Spanjaarden die plaats belegerden, waarom hy aan hertog Ernst wierdt afgezonden. In 't jaar 1597 woonde hy onder graaf Maurits van Nassau de belegering en verovering der steden Rhynberg en Lingen by, en in 't jaar 1598 verselde hy de weduwe van prins Willem van Oranje naar Vrankryk, wanneer hare dochter Charlotta Brabantina met Claudius van Tremouille het bylegêr hieldt. Na zyne te rug komst in de Nederlanden woonde hy onder den gemelden graaf Maurits den veldtocht by tegen den Spaanschen Admirant, als mede in 't jaar 1599. Hebbende in 't jaar 1600 de schans van S. Andries helpen innemen, wierdt hy met prins Maurits naar Vlaanderen gezonden, wanneer hy onderwegen een kasteel en een schans veroverde, en daar op in Vlaanderen de avantguarde kommandeerde. Hy schoot wel in een treffen met het krygsvolk van den aartshertog Albert op den 3 July te kort, maar prins Maurits zich des anderendaags met de vyanden in een slag ingelaten hebbende behieldt hy de overhandt. In de volgende jaren woonde hy het veroveren van verscheide steden by, en in 't jaar 1605 den slag tegen den Spaanschen overste Theodorus Trivultius, wordende nog in het zelve jaar tot gouverneur van de stadt Rhynberg aangestelt. In 't jaar 1606 belegerde en veroverde hy de stadt Locchem, en ontfing na het overlyden van zynen vader, in dat zelve jaar voorgevallen, het graafschap Dietz voor zyn aandeel,

doen

doende, met toestemming der Vereenigde Staten, eene reize naar hertog Hendrik Julius van Brunswyk, om hem in de belegering van Brunswyk te hulp te komen, by welke gelegenheit hy met de dochter van den gemelden hertog, Sophia Hedwig, trouwde. Nog in het zelve jaar wierdt hy van de Vereenigde Staten tot veldmaarschalk van hun leger benoemt, als mede tot luitenant gouverneur van Gelderlandt, en Zutphen; en in 't jaar 1610 tot luitenant gouverneur van Utrecht. Hy verwelkomde ook in den name der algemeene Staten in 't jaar 1612 den keurvorst van de Paltz, Frederik den V, wanneer de zelve naar Engelandt reisde, om zyn huwelyk met de Engelsche princesse te voltrekken, en geleidde hem naar 's Gravenhage. Naderhandt droeg hem zyn zwager, hertog Frederik Ulrich van Brunswyk en Luneburg, hebbende in 't jaar 1615 de stadt Brunswyk belegert, het opperkommando op over des zelfs leger; maar de algemeene Staten weigerden hem derwaarts te laten gaan, omdat zy de stadt Brunswyk begunstigden. Zyn broeder, graaf Willem Lodewyk van Nassau, in den jare 1620 overleden zynde, wierdt hy in des zelfs plaats tot stadhouder van Vrieslandt aangestelt. Het twaalfjarige bestandt in 't jaar 1621 geëindigt zynde, kweet zich Ernst Casimir in verscheide gevallen zeer loffelyk tegen de Spanjaarden ten dienste van den Staat. In 't jaar 1622 hielp hy Bergen op Zoom innemen, en ontweldigde den Spanjaarden Steenwyk. In het volgende jaar 1623 verzekerde hy de stadt Embden tegen de aanslagen van den keizerlyken generaal Tilly, en prins Maurits van Oranje benoemde hem, ingevalle zyn broeder, prins Frederik Hendrik, zonder erven mogt komen te sterven, in 't jaar 1625 tot erfgenaam en opvolger in het vorstendom van Oranje. In 't jaar 1626 veroverde hy Oldenzeel, en stilde het oproer, te Leeuwarden voorgevallen. Voorts hielp hy in 't jaar 1628 Grol innemen, en kommandeerde in 't jaar 1629 een eigen leger tegen den graaf Hendrik van den Berg, de welke met keizerlyke en Spaansche volkeren in de Veluwe was gevallen, maar door Ernst gedwongen wierdt de zelve te verlaten. Ook woonde hy in dit zelve jaar de belegering en verovering der stadt 's Hertogenbosch by. In 't jaar 1632 rukte hy met den prins van Oranje Frederik Willem voor Venlo; maar eer dat de stadt overging, zondt hem de gemelde prins om de stadt Roermond in te nemen; maar het ongeluk wilde, dat hy op den tweeden dag van het beleg dier stadt, van zyn paardt klimmende om in de loopgraven te gaan, met een vuurroer uit de stadt in zyn hoofdt geschoten wierdt, waar van hy omtrent drie uuren daar na overleedt, tot grote droefheit zo van den Staat en prins Frederik Hendrik, als in het byzonder van de provincie van Vrieslandt, wiens stadhouder, als gezegt is, hy was. Dit ongeluk gebeurde den 2 Juny des jaars 1632. Zyn lyk wierdt gebalzemt en naar Leeuwarden gebragt, en de hoedt, waar door hy den schoot ontfing, wordt nog op het vorstelyke hof onder de oude krygsrustingen bewaart. By zyne gemalinne, boven gemeld, hadt hy twee zonen verwekt, te weten *Hendrik Casimir*, en *Wilhelm Frederik*, beide na malkander stadhouderen van Vrieslandt, Groningen, de Ommelanden en Drenthe, en hebbende de laatstgenoemde den stam der graven van Nassau-Dietz voortgeplant. *Haræus Annal. Ducum Brabantiæ Tom. III. Van Reyd, de Groot en van den Sande Nederl. Geschied. Bizot Hist. metal. de Hollande p.* 176.

ERO, of HERO, een priesteres van Venus, woonde digt by den Hellespont. Zy is de zelve, die van Leander bemind wierdt, en om wiens liefde hy alle avonden de zeeëngte van den Hellespont overzwom, om haar te gaan bezoeken. Zy toonde hem de plaats aan, daar zy was, door het licht van eene brandende fakkel op een hogen toren. Wanneer nu Leander in de zee gesmoort was, gelyk elders gezegt wordt, wierp zich Ero uit wanhoop mede in zee. *Ovidius Epistola XVII. Mittit Abydenus &c.* en in den volgenden zendbrief: *Quam misisti &c.*

EROCO, eene stadt in Afrika, op de kust van Abeck, aan de Rode zee, was anders *Aduliton* of *Adulis* genoemt. *Plin. lib. VI. cap.* 9.

EROGÆ, eene plaats van Judea, ten Zuiden en naby de stadt van Jeruzalem gelegen, alwaar een zeer hoog gebergte was, van het welke de historie eene zeldzame zaak verhaalt. Ozias, koning van Juda, hebbende de vermetelheit gehad van tot het heiligdom des tempels in te treden, om aldaar voor den Heere wierook te branden, het welk niemandt dan den priesteren geoorlooft was, ontstondt 'er zulk eene schrikkelyke aardbeving, dat het verwulfsel des tempels open barstte. Ter zelver tydt scheidde zich dit gebergte in tweën, met zulk een gruwzaam geweldt, dat 'er een gedeelte van vier stadiën verre wierdt weggevoert, wordende alle de koninklyke tuinen omverre geworpen, en de doortocht der grote wegen gestopt. Deze koning wierdt tot straf zyner vermetelheit door den blixem geslagen, en des zelfs voorhoofdt wierdt geheel met melaatschheit overdekt. Hy wierdt ook uit den tempel en uit de stadt gedreven, buiten de welke hy het overige zyns levens doorbragt met dit schandig brandmerk van eerloosheit. De Propheten Amos en Zacharias hebben van deze aardbeving gesproken. *Johan Euseb. Nier. lib. de mirac. nat. terræ prom. cap.* 80. *Josephus Oudhed. IX*, 11.

EROPE, de vrouw van Atreus. Zie ATREUS.

EROPUS, EUROPUS, de zevende koning van Macedonië, volgde zynen vader Philips den I op, die in het jaar der wereldt 3386, voor Christus 598, stierf, toen hy nog in de wiege lag. De Illyriërs, willende zich van de minderjarigheit dezes konings bedienen, beoorloogden de Macedoniërs eerst met tamelyk geluk; maar deze bragten naderhandt hunnen jongen koning aan het hoofdt van het leger, het welk in de soldaten zodanig een moedt verwekte, dat zy onverschrokken op den vyandt indrongen, en de overwinning behaalden; waar op Eropus 27, en in alles 43 jaren, de regeering voerde. *Justinus l. VII.*

EROS, een der slaven van Marcus Antonius. Als zyn heer te Alexandrië na den by Actium voorgevallen slag geheel buiten zinnen was geraakt, en Eros verzocht om hem te doden, trok hy zyn zwaardt uit, en veinsde, als of hy zulks wilde doen; doch terstondt bragt hy de punt voor zyn eigen ligchaam, stak zich door het hert, en viel dus dood ter aarde. *Plutarch. T. I. pag.* 951.

EROS, secretaris by den keizer Aurelianus, kon des zelfs handt zeer net nabootsen; en doordien hy by den zelven in een kwaad blaadtje stondt, schreef hy een verdichten brief, van inhoudt, dat de keizer eenige van zyne lyfwachten wilde doen doden, en zette de zelve daar door aan om zulks aan den keizer in het werk te stellen. Fl. Vopiscus noemt hem *Mnestheus. Zosimus l. I. Fl. Vopisc. Aurel. c.* 37.

EROSTRATUS. Zie HEROSTRATUS.

ERP, dat met Vechel zedert de hervorminge van den Godsdienst door eenen Predikant bedient is geworden, legt op de zamenvloejing van twee beken, die alhier een quartier van in den Aastroom vallen tusschen Gemert en Vechel, in het quartier van Peellandt, een gedeelte der meiery van 's Hertogenbosch. Het is een redelyk groot en welbetimmerd dorp, zeer vermaard door het edele geslacht van die *van Erp*, dat zynen naam naar deze plaatse draagt, zynde de heeren van Erp ook langen tyd heeren van dit dorp geweest. Erp heeft zeven uithoeken of gehuchten onder zich, als *Boerdonk*, *De Hoek*, *De Laar*, *Keeldonk*, *Vloeient*, *aan de Kerk*, en *aan den Dyk*, en heeft zyn eigen dingbank en zeven schepenen. *Oudenhoven Beschr. der Meiëry van 's Hertogenb.*

ERP. (THOMAS VAN) Zie ERPENIUS.

ERPACH, eene kleine stadt in Frankenlandt, aan de rivier Mubling, weinig mylen van Darmstadt gelegen, waar van de graven *van Erpach* hunnen naam hebben. Het graafschap, 't welk ook zynen naam daar van draagt, heeft tot des zelfs grenzen Hessen en de Paltz, en daar in leggen Vorstenau en Michelstadt, nevens eenige dorpen. Behalven deze hebben de graven de halve heerlykheit Breuberg, en uit de heerlykheit Bickenbach, die hen in 't jaar 1440 van den landgrave van Hessen wegens den Beyerschen oorlog wierdt afgenomen, ook nog de ampten Schonberg, Danberg, Jugenheim en half Habitzheim. Zy hadden ook voormaals de dorpen Langwaden, Erlebrun en Crombach onder hunne gehoorzaamheit; maar die zyn by verkoping daar van afgescheurt. *Freherus P. II. Orig. cap.* 6. *Werdenhagen de Rebusp. Hanseat. P. I. cap.* 4. *fol.* 37. *Zeil. in Top. Franc. pag.* 7, *&* 34. *Imhof N. P. lib. VIII. c.* 3.

ERPACH. De graven van Erpach, de welke het ampt van erfschenker by den keurvorst van de Paltz bekleeden, willen hunnen oorsprong van *Eginard*, of *Eginhard*, die gezegt wordt de dochter van keizer Karel den Groten Emma ter gemalinne gehad te hebben, afleiden. Dit is zeker, dat van hen in de allereerste ridderspelen gewag wordt gemaakt; maar de rechte stamlyst kan niet eer dan van *Conraad* den ouden, die in 't jaar 1332 zeer vermaard was, afgeleid worden. Deze hadt vier zonen, te weten *Gerlacus*, *Johannes*, *Conraad* en *Everhard*, van welke de eerste in 't jaar 1332 als bisschop van Worms stierf; maar de tweede heeft het geslacht voortgeplant. Zyne zonen waren *Johannes*, kanunnik en aartsdiaken te Wurtzburg, en *Conraad*, de welke in 't jaar 1357 leefde, en met de vryvrouwe van Freiburg trouwde, die hem *Everhard* baarde. Deze teelde met Elizabeth, gravin van Catzenelbogen, *Conraad*, die omtrent het jaar 1482 leefde, en by Margaretha van Bickenbach gewan 1) *Otto*, getrouwt aan Amalia, gravinne van Wertheim, 2) *Philips*, den welken Margaretha, gravin van Hohenlo, behalven drie dochteren, waar van twee aan graaflyke personen, en de derde *Eva* aan Sigismundus, vryheer van Zwartzenburg, wierden ten huwelyk gegeven, *Erasmus* en *Georg* heeft gebaart, welker eerste *Anna*, *Catharina* en *Margaretha* heeft verwekt, alle drie aan graven getrouwt, en de laatste by Cordula, gravin van Haag, *Everhard*, graaf van Erpach en heer van Bickenbach, heeft nagelaten. Des zelfs gemalin was eene gravin van Wertheim, die hem baarde 1) *Margaretha*, getrouwt met den grave van Rhieneck, zynde de laatste van zyn huis; 2) *Georg*, die in 't jaar 1569 stierf; 3) *Valentinus*, die in 't jaar 1533 overleedt; 4) *Everhard*, geboren in 't jaar 1551, en gestorven in 't jaar 1564, van zyne gemalinne Margaretha, nevens vier dochteren, een zoon nalatende. Deze was *Georg*, graaf en schenker van Erpach, de welke vier gemalinnen uit graaffelyken geslachte gehad heeft. By de eerste gewan hy gene kinderen. De tweede, Anna, dochter van grave Frederik Magnus van Solms-Laubach, baarde hem 7 dochteren en 2 zonen. Van de dochteren is *Margaretha* aan Lodewyk Everhard, *Anna Amalia* aan Frederik, Rhyngraaf, *Elizabeth* aan Hendrik van Limburg, *Agatha* aan den markgrave Georg Frederik van Baden-Durlach, *Anna* aan Philip Georg, graaf van Leiningen, en *Agnes* aan Hendrik Reus van Plauen ten huwelyk gegeven, maar *Barbara* is ongetrouwt gestorven. Van de zonen verwekte *Frederik Magnus* twee zonen, die jong stierven, maar *Lodewyk* wierdt door Juliana, gravin van Waldeck, vader van *Maria Juliana*, die aan Johann Philip, wild-en Rhyn-graaf, trouwde, *Frederik Magnus*, *Gotfried* en *Georg Frederik*, alle zonder kinderen gestorven. De derde gemalin van den gemelden Georg baarde hem vyf kinderen, maar die alle jong stierven. Zyne vierde gemalin was Maria, geboren gravin van Barby en weduwe van grave Josias van Waldeck, door welke de stam van dit huis is voortgeplant. Deze baarde hem, behalven vier dochteren, die alle aan graven kwamen te trouwen, in 't jaar 1597, den 16 December, een zoon, *Georg Albrecht* genoemt. Deze hadt drie gemalinnen, en teelde met de eerste, Magdalena, gravin van Nassau, 1) *Ernst Lodewyk*, die in 't jaar 1626 ter wereldt kwam, en in 't volgende jaar den 29 May stierf;

ftierf; 2) *Ludovica Albertina*, geboren in 't jaar 1628, en geftorven in 't jaar 1645; 3) *Georg Ernft*, in 't jaar 1629 geboren, in 't jaar 1656 getrouwt met de gravinne Carola Chriftina van Hohenlo en Schillingfurft, en in 't jaar 1669 zonder erven geftorven; 4) *Maria Carola*, die in 't jaar 1631 wierdt geboren, en graaf Johan Ernft van Ifenburg in Budingen ten man kreeg; 5) *Anna Philippina*, die in 't jaar 1632 wierdt geboren, en in het volgende jaar overleedt. De tweede gemalin was Anna Dorothea, vryvrouw van Limburg, die in de geboorte van tweelingen haar leven verloor. De derde was Elizabeth Dorothea, dochter van graaf Georg Frederik van Hohenlo. Deze wierdt moeder 1) in 't jaar 1636 van *Georg Frederik*, in 't jaar 1653 geftorven; 2) in 't jaar 1641 van *Chriftina Elizabeth*, die aan graaf Salentyn Ernft van Manderfcheidt in Blanckenheim trouwde; 3) in 't jaar 1643 van *Georg Lodewyk*; 4) in 't jaar 1644 van *Georg Albrecht*, die in het volgende jaar ftierf; 5) in 't jaar 1646 van *Georg*, die in Hollandfchen dienft in 't jaar 1678 fneuvelde, en by Ludovica Anna, gravin van Waldeck en Eulenburg, twee dochteren naliet; 6) in 't jaar 1648 van *Georg Albrecht*, die na zyns vaders doodt ter wereldt kwam. Onder deze hebben Georg Lodewyk en Georg Albrecht het geflacht voortgeplant: want Georg Lodewyk, graaf van Erpach, en heer van Breuberg, enz. teelde met Amalia Catharina, dochter van graaf Philips Theodorus van Waldek, *Henrica*, geboren den 27 September in 't jaar 1665, en 2 dagen daarna geftorven; *Henrica Juliana*, geboren in 't jaar 1666, den 15 October; *Philips Lodewyk*, overfte onder de Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, en ridder van de orde van S. Jan, geboren in 't jaar 1669 den 10 Juny; *Karel Lodewyk*, geboren in 't jaar 1670 den 16 Juny; *Georg Albert*, geboren in 't jaar 1671 den 1 July, en nog op den zelven dag geftorven; *Amalia Mauritiana*, geboren in 't jaar 1672, en 2 jaren daarna geftorven; *Frederik Karel*, geboren in 't jaar 1673 den 26 April, en den volgenden dag na zyne geboorte geftorven; *Wilhelmina Sophia*; *Magdalena Carola*; *Willem Lodewyk*; *Amalia Catharina*; *Frederica Carolina*; en eindelyk *Ernft*, die alle niet lang na hare geboorte geftorven zyn, op welke de vader in 't jaar 1693 den 30 April, en de moeder in 't jaar 1697 den 4 January volgde. *Georg Albrecht*, overfte luitenant onder de Franfche kreitstroupen, broeder van Georg Lodewyk, was niet minder in zyn huwelyk gezegent. Hy kwam na zyns vaders doodt in 't jaar 1648 den 26 February ter wereldt, en trouwde in 't jaar 1671 met Anna Chriftina Dorothea, dochter van Philippus Gothofredus, graaf van Hohenlo-Waldenburg. Deze baarde hem in 't jaar 1673 den 6 November *Chriftiana Sophia Dorothea*, die in 't jaar 1695 aan Frederik Cato, graaf van Hohenlo-Oetingen, trouwde; in 't jaar 1675 den 11 January *Philip Frederik*, den 25 July van het gemelde jaar geftorven; in 't jaar 1677 den 14 September *Philip Karel*, de welke in 't jaar 1698 met Amalia Charlotta, dochter van Johannes Theodorus, graaf van Kunowitz, trouwde; in 't jaar 1679 den 12 February *Dorothea Elifabeth*, die terftondt na hare geboorte ftierf; in 't jaar 1680 den 30 November *Karel Wilhelm*, de welke in 't jaar 1708 met Anna Maria Erneftina, dochter van den beroemden Hollandfchen generaal luitenant Ernft Willem van Salifch, trouwde, en den 27 September in 't jaar 1714 is geftorven, nalatende *Anna Sophia Chriftina*; den 27 December in 't jaar 1681 *Ernft Frederik Albert*; in 't jaar 1683 *Frederika Albertina*, die aan Frederik Everhard, graaf van Hohenlo, is getrouwt, en in 't jaar 1709 den 19 January geftorven; in 't jaar 1686 den 19 July *Georg Willem*; in 't jaar 1687 den 1 November *Georg Albert*, de welke een ritmeefters plaats heeft gehad onder de Heffen-Darmftadfche troupen, en in 't jaar 1706 den 20 December is overleden; in 't jaar 1689 den 23 April *Henrietta Juliana Carolina*; in 't jaar 1691 den 16 January *Georg Auguftus*, en eindelyk in 't jaar 1694 den 26 December *Chriftiaan Karel*. Uit dit geflacht was ook gefproten de keurvorft *Theodoricus* van Mentz, de welke van 't jaar 1435 tot het jaar 1459 dat aartsfticht bezat. Hy was een zoon van *Wolfgang Schenk van Erpach*, door den zelven by zyne gemalinne, zynde vryvrouw van Winsberg, verwekt. *Spener in Oper. Herald. Part. fpeciali l. II. c.* 23. *Bucelin. in Stemmatogr. Rittershuf. in Exegef. Hiftor. Geneal. Imhof N. P. l. VIII. c.* 3. *Souverainen van Europa p.* 1351.

ERPENIUS, of VAN ERP, (THOMAS) was te Gorkum, alwaar zich zyn vader Gerard Johannes van Erp van 's Hertogenbofch om den Godsdienft hadt nedergezet, in het jaar 1584 geboren. Hy bezocht eerft te Leiden de lage fcholen; en hebbende den grondt zyner ftudiën gelegt, ging hy in de akademie over. Naderhandt was hy van gedachten andere zaken by de handt te vatten, oordelende, dat hy het onder de geleerden niet verre zou brengen; maar hy durfde deze gedachten aan zyn vader niet openbaren. Dus bleef hy by de ftudie, en wierdt in het jaar 1608 meefter in de Philofophie, in welke hy zich zo naarftig oeffende, dat hy, gelyk als hy zelf bekende, *Swarez* byna van buiten kon. Naderhandt oeffende hy zich in de Godgeleerdheit; doch doordien kort daarna de verfchillen in den Godsdienft met Arminius ontftonden, leide hy zich, door toedoen van Jofephus Scaliger, op de Ofterfche talen. Om te beter in de zelve te vorderen trok hy naar Cambridge en Oxford, hebbende alvorens in Londen met Wilhelm Bedwel kenniffe gemaakt; en ging na verloop van drie jaren naar Parys. Aldaar raakte hy by Ifaak Cafaubonus in zonderlinge vriendfchap, en vondt gelegenheit zich in de Arabifche boeken te oeffenen. Hy kocht ook van zeker koninklyk geneesheer verfcheide Arabifche boeken, en liet zich van Jofephus Barbatus Jacobita, een Egyptenaar, in de Arabifche tale onderwyzen; en hebbende dit onderwys nog niet lange genoten, bekende Cafaubonus, dat Erpenius in de gemelde tale zyn leermeefter kon zyn, daar hy kort te voren zyn leerling was geweeft. Deze bewoog hem ook, dat hy beloofde de Arabifche fpreekwoorden te vervolgen, welke Jof. Scaliger hadt begonnen in het Latyn te vertalen en met aanmerkingen uit te geven. Na verloop van een jaar trok hy naar Saumur, wierdt aldaar van Philippus Mornæus zeer bemind, en begon de Oofterfche talen in huis te onderwyzen. Alhier erinnerde hy zich de belofte, door hem aan Cafaubonus gedaan, vervolgde de overzetting en verklaring der Arabifche fpreekwoorden, en verbeterde het werk van Scaliger. Van Saumur trok hy wederom naar Parys, alwaar hy van Stephanus Hubertus, koninklyken geneesheer en hoogleeraar in de Arabifche tale, en van andere geleerden vriendelyk wierdt ontfangen; en om zyne ftudien wel te kunnen voortzetten onthieldt hy zich buiten Parys, en voltooide zyn Arabifch Woordenboek, het welk hy in Saumur hadt onder handen genomen. In het jaar 1611 trok hy naar Italië, bediende zich van de Milaneefche en Venetiaanfche bibliotheken, verkeerde vlytig met Joden en Turken, en liet zich door de zelve in de Turkfche, Perfiaanfche en Ethiopifche talen onderwyzen. Men boodt hem aldaar jaarlyks 500 dukaten aan, byaldien hy aldaar wilde blyven om Arabifche boeken te vertalen; maar hy trok van daar naar Zwitferlandt, om met Johannes Buxtorf te fpreken, bezocht vervolgens de Duitfche hogefcholen en bibliotheken, en maakte zich met verfcheide geleerden, voornamentlyk met Janus Gruterus in Heidelberg, bekend. In het jaar 1612 trok hy naar huis, en kreeg in het jaar 1613 te Leiden het hoogleeraarsampt in de Arabifche en andere Oofterfche talen, behalven de Hebreeufche, welk ampt hem ook nog in het jaar 1619 wierdt opgedragen. Hy heeft te Heidelberg van zyne eigene middelen eene drukkery voor de Hebreeufche, Syrifche, Arabifche, Perfifche, Ethiopifche en Turkfche talen aangelegt, en voortreffelyke werken in het licht gegeven. Men wilde hem gaarne in Spanje hebben, en den koning van Marocco behaagden zyne Arabifche brieven zodanig, dat hy ze dikwils zynen bedienden als een wonderwerk, of ten minfte als een meefterftuk, vertoonde, en vele dingen uit zyn archief liet uitfchryven, op dat hy het nog verder in die tale kon brengen. Wanneer hy in het jaar 1620 naar Vrankryk wierdt gezonden, om Petrus Molinæus en Andreas Rivetus te bewegen, dat een van beide in Hollandt wilde overkomen, kweet hy zich daar in zo wel, dat hem hoge perfonen den lof gaven, dat men hem in de gewigtigfte zaken kon gebruiken. Als hy uit Vrankryk wederom te rug kwam, gebruikten hem de Staten van Hollandt als tolk van die brieven, de welke zy van de koningen uit Afië en Afrika ontfingen, en betrouwden hem alle acten, welke tot de tractaten enz. met deze koningen behoorden. Eindelyk, als hy op een tydt in eene vergadering der Staten van Hollandt door veel fpreken vermoeid was, en zich daar op niet wel bevondt, viel hy in eene ziekte, en ftierf in 't jaar 1624. Men heeft van hem de navolgende werken: *Annotationes in Lexicon Arabicum Fr. Raphelengii*; *Grammatica Arabica*; *Proverbia Arabica cum interpretatione & fcholiis*; *Locmanni Fabulæ & felecta quædam Arabum adagia*; *Grammatica Giarumia & Libellus de centum vocibus regentibus*; *Novum Teftamentum Arabicum*; *hiftoria Jofephi Patriarchæ ex Alcorano Arabice*; *verfio & notæ ad Arabicam Paraphrafin in Evangelium Johannis*; *Pentateuchus Mofis Arabicè*; *hiftoria Saracenica, à Mahomete Pfeudopropheta ad initium ufque Imperii Turcici, Arab. & Lat.*; *Pfalmi Davidis Syriacè*; *Arcanum Punctationis revelatum*, enz. *Witte Memor. Philofoph. Dec. I. p.* 139. *feq. Voffius in orat. in obitum Erpenii. Freher. Theatr.*

ERPS, een flot in Brabandt, van 't welke *Ferdinand van Boifchot*, Spaanfche geheime Raadt en kancelier in Brabandt, in het jaar 1644 den graaflyken tytel heeft verkregen. *l'Erection de toutes les terres du Brabandt.*

ERPS, graven, Zie BOISCHOT.

ERQUICO, ARQUICO, en ERCOCO, *Erquicum* en *Arquicum*, eene ftadt van Afrika, gelegen op den oever der Rode zee, langs henen de kuft van Abex. Daar is eene zeer goede haven, die den koophandel derwaarts trekt, en haar daar door eene plaats van aangelegentheit en van waarde doedt wezen. De Turken hebben deze ftadt onder hunne macht, en zy hangt af van den Beglerbei van Squaquen, dien men aan het Turkfche hof den Baffa van Abaffie noemt.

ERRANS, (HIERONYMUS) een Siciliaanfch Kapucyner, was voor zyn treden in de geeftelyke orde een voornaam Rechtsgeleerde. Geeftelyk geworden heeft hy zich door zyne wysheit en voorbeeldelyk levensgedrag berucht gemaakt, in zo verre, dat hy van tydt tot tydt de allereerfte bedieningen in zyne orde bekwam, en eindelyk in den jare 1587 generaal wierdt, beftierende zyne onderhorigen met loffelyke befcheidenheit, en de geleerdheit voegende by een oprechten wandel. Hy ftierf in 't begin des jaars 1610 te Drepanum, wordende over hem de uitvaart gehouden door den biffchop van Mazara, ten bywezen van den geheelen Magiftraat en eene zeer grote menigte van burgeren, en een lykreden uitgefproken door een vader Jefuit. Men heeft van hem in druk: *Expofitio in Regulam S. P. N. Francisci, in qua plurimæ & fingulares difficultates ac quæftiones folidè & clarè examinantur & refolvuntur. Bibliotheca Sicula.*

ERRANS, (VINCENTIUS) een Siciliaan van Caftriboni, ftaande onder de leden van de Academici Curiofi te Caftriboni ingetekent. Hy bloeide in den jare 1603 in zyn meeften luifter, zynde een doorgekneed vernuft, ervaren in velerhande wetenfchappen. Men weet niet, dat hy anders gefchreven heeft dan een blyfpel, dat in den jare 1603 in 8 gedrukt is te Palermo by Joannes Antonius de Franciscis, en dusdanigen opfchrift heeft: *Ingauni d'Amore. Bibl. Sicula.*

ERRICO, ENRICO, of HENDRIK, (SCIPIO) geboortig niet van Napels, noch van Cofenza, naar het zeggen van zommige fchryvers, maar van Meffina, was een Italiaanfch dichter, die bloeide in de zeventiende eeuwe onder paus Urbanus den achtften. Hy heeft verfcheide gedichten in zyne moederfpraak ge-

gemaakt, onder welke byzonderlyk aangemerkt worden: *I de afbeeldsels der schone vrouwen*, in vaarzen van zes regelen; II de Herderszangen van *Endymion* en van *Ariane*; III de *melkweg*, of de weg van S. Jakob naar den hemel, in vaarzen van zes regelen; IV een boek van *Liergedichten*; V het Heldendicht van *het verwoeste Babel*; VI een ander heldendicht van den *Trojaanschen oorlog*; VII twee blyspelen; het eene onder den tytel van *de opstandt van den Parnas*, en het andere onder dien van *het pleitgeding van den Pindusberg*; VIII de *oorlogen van den Parnas*, in twee deelen; IX het *gesterrend kruis*, in vaarzen van acht regelen; X een klein gedicht op den gewaanden *brief* van de maagdt en moeder Gods aan *de inwooners van Messina*; XI een zangspel of vertoning in muzyk, onder den tytel van *Deidamia*; XII *het zegenryk Oostenryk*, het welk maar een soort van bruiloftsgedicht is; *Herscheppingen*, gemaakt op de wyze van die van *Ovidius*; en *de doortocht van Mozes*, het welk eene dichtkundige uitbreiding in onrym is. Nikolaas Toppi zegt, dat men in alle zyne werken byzonderlyk verwonderde de gemakkelykheit van styl, de levendheit des geests en der gedachten, de zoetigheit der uitdrukkingen, en verscheide andere hoedanigheden, bekwaam om den lezer in aandacht te houden. *Nicol. Topp. nella Biblioth. Napolit. p.* 280, 281.

ERRIF, een gedeelte van den berg Atlas. Zie ATLAS.

ERRIF, eene provincie van Afrika, in het koninkryk van Fez in Barbarye. De Latynsche schryvers noemen de zelve *Errifis*. Zy strekt zich langs de Middelandsche zee uit, tusschen de provincie van Abat, die ten Zuiden van haar legt, en die van Garet, die zy ten Oosten heeft. Des zelfs voornaamste steden zyn Gomer, Mezemma, Terga, Pennon van Velez, Tegazza, Guasavala, Bedis, enz. Neder-Egypten wordt *Errif* of *Elrib* genoemt, zynde voorhenen by de Grieken *Delta* genaamt geweest, ter orzake van des zelfs gedaante, die naar deze Grieksche letter gelykt. De Arabische naam, dien men zo even aangehaalt heeft, en die eene peer beduidt, is haar om de zelve reden toegevoegt. *Bochart Canaan l. IV, c.* 24.

ERTHOLM, een klein eilandt in de Oostzee, niet verre van Bornholm, met eene citadelle. Noordwaarts leggen nog verscheide andere kleine eilanden.

ERUE, een edelman, die leefde in de IX eeuwe, onder de regering van Karel den Dikken, koning van Vrankryk, muntte uit door zyne heldhaftigheit in den jare 886 in het beleg van Parys, alwaar hy een van de twaalf was, die het klein Chatelet verdedigden tegen de Normannen, en die 'er alleen het leven lieten. De vyanden, verwonderende de kloekmoedigheit van Erue, boden hem aan het leven te schenken; maar hy sloeg hunne aanbieding af, en wilde met de wapenen in de handt sterven, na dat hy 'er alleen meer dan vyftig hadt ter neder gesabelt. *Mezeray au regne de Charles II Roi de France.*

ERUIG, of HERUIG, of *Eurigius*, koning der Visigothen in Spanje, was de zoon van zekeren Griek, genaamt Ardabastus, dien de keizers van Constantinopel hadden naar Spanje gebannen, en van eene nicht des konings Chindasvinthus. Hy wierdt gekroont na de doodt van Bambus op den 21 October des jaars 680. Zommige schryvers zeggen, dat hy Bambus door zeker kwynend vergift liet om 't leven brengen. Echter is 'er uitdrukkelyk aangemerkt in den eersten kanon of kerkregel van de achtste kerkvergadering van Toledo, gehouden om zyne verkiezing, dat Bambus hem de kroon afgestaan, en zich in een klooster hadt begeven. Eruig stierf omtrent den jare 687. *Roderigo lib. II Hist. Hisp. Mariana l. VI.*

ERXIAS, een Grieksch schryver, die eene historie van *Colophonië* schreef, gelyk Athenæus aanmerkt. Men weet niet, in wat tydt hy geleeft heeft. Gesnerus is van gevoelen, dat hy de zelve is met *Ergias van Rhodus*, die een boek van zyn landt heeft nagelaten; het welk insgelyks door Athenæus bevestigt wordt. *Athenæus l. VIII & XIII. Gesnerus Bibl. Vossius.*

ERYK, of ERYX, een Indiaansch veldheer, stelde zich tegen Alexander te weer, die naar Embolima trok. Deze Eryx was met twintig duizend krygsknechten gelegert naby zekere engte, die deze vorst moest doortrekken. De Indianen, het zy om de goede gunst des overwinnaars te krygen, 't zy dat Eryk by hen gehaat was, doodden hem, terwyl hy de vlucht nam, en bragten zyn hoofdt en zyne wapenen by Alexander, die deze daadt noch straffen, noch vergelden wilde, om dusdanig een gevaarlyk voorbeeldt niet te bekrachtigen. *Quintus Curtius l. VIII. c.* 12.

ERYMANTHUS, een gebergte, bosch en rivier van Arkadië in Peloponnesus, naby Tegea. De rivier, die uit dit gebergte spruit, valt naderhandt in den vloedt Alpheus. Hier is een overvloedt van wilde zwynen. Het was op deze plaats dat Hercules dat berucht wild zwyn doodde, het welk het gansche landt verwoestte. Men verhaalt, dat hy het zelve levendig op zyne schouderen by Eurystheus bragt. De oude dichters hebben krachtig van Erymanthus en van dit zwyn gesproken. Ortelius zegt, dat dit gebergte hedendaags *Dimizana* genoemt wordt. *Baudrand. Horatius Carm. l. od.* 21. *Ovidius Trist. I,* 3. & *Metamorph. II.*

ERYTHIA, of ERYTHEA, een oude naam van het eilandt Gades, hedendaags *Cadix*, of van een klein eilandt, eertyds tusschen Gades en de kust van Spanje gelegen. Plinius spreekt 'er van in dezer voegen: „Naar den kant, daar het eilandt Gades naar „ Spanje uitziet, legt een ander, het welk niet meer dan drie my- „ len in zyne lengte en eene in zyne breedte beslaat, daar eertyds „ de hoofdstadt der Gaditanen gestaan heeft." Eenige schryvers zeggen, dat dit het *Erythia* is, zo vermaard by de dichters, daar de drielyvige Geryon heerschte, wiens kudde van ossen door Hercules gerooft wierdt. Hesiodus, de oudste der dichteren na Homerus, is de auteur van dit verdichtsel in zyne *Theogonia*, en is hier in nagevolgt van alle de anderen, zo Grieksche als Latynsche. *E.* Marcianus, om deze verziering der dichteren kracht by te zetten, verzekert, dat de ossen van Erythia in alles de ossen van Epirus en van Egypten te boven gaan. Doch in der daadt heeft Geryon nooit noch in Spanje, noch omtrent het eilandt Gades geheerscht. Hy regeerde te Ambracia, eene stadt van Epirus, gelyk Arrianus getuigt, die verzekert, dat Geryon, tot wien de Argische Hercules door Eurystheus wierdt gezonden om des zelfs ossen te roven, en naar Mycene over te brengen, nooit in Iberië, het welk tegenwoordig Spanje is, was geweest, noch ook op eenig eilandt van den Oceaan, *Erythia* genoemt, en dat hy omtrent Ambracia en Amphilochus, beide steden van Epirus, regeerde. Pomponius Mela, die een Spanjaardt was, geboren in Betica, is niet van gevoelen geweest, dat 'er ooit by Gades een Erythia geweest is, daar Geryon het oppergebiedt voerde, maar hy plaatst dit eilandt omtrent de kust van Lusitanië, daar tegenwoordig de Berlingsche eilanden zyn, digt by de kust van Estremadura in Portugal, wegens het welke verscheide schryvers van zyn gevoelen zyn geweest, gelyk Plinius en Solinus verhalen. Niet te min de geleerde Bochart zegt, dat hy wel verzekert is, dat de Hercules der Grieken zelfs niet eens hadt horen spreken van Gades, noch van Spanje, en dat de dichters hebben gezegt, dat hy tot aan den Oceaan gekomen is; hoewel hy voor den Hercules der Pheniciërs, die groten roem door zyne langdurige reizen hadt verkregen, in gene deelen moest wyken. *Isaac Vossius in Melam.*

ERYTHRÆA, of de Erithreesche zee, is de naam, dien de ouden aan de Rode zee gegeven hebben, 't zy om dat de koning Erythras, zoon van Perseus en van Andromeda, zich in de zelve verdronk, of ter oorzake van des zelfs koleur. Zy wordt hedendaags *de zee van Mecca* genoemt. *Strabo l. XVI. Plinius l. VI. c.* 23. *Agatharchides*, aangehaalt by *Photius n.* 250. Het een en het ander is een enkeld verdichtsel. De naburen noemden haar *de zee van Edom*, om dat zy aan eene zyde aan Idumea paalde; beduidende het woordt *Edom* rood of roodverwig. Uit dien hoofde zyn de verdichtselen gesproten, die men uitgestrooit heeft wegens des zelfs koleur en wegens zekeren koning Erythras, die haar zyn naam gaf. Zie *Davidis Clerici Quæst. Sacr. Q. X.*

ERYTHRÆUS. (JANUS NICIUS) Zie ROSSI. (JOH. VICTOR.)

ERYTHRÆUS, (VALENTYN) een Hoogduitscher, was van Lindau, alwaar hy geboren wierdt in den jare 1521. Hy studeerde te Wittenberg en te Straasburg, alwaar hy naderhandt hoogleeraar wierdt, als mede te Altorf, daar hy stierf op den 29 Maart des jaars 1576, in den ouderdom van vier en vyftig jaren. Hy heeft verscheide werken geschreven. *Melchior Adami in vit. Jurisc. Germ.*

ERYX wordt van de poëten voor een zoon van de godinne Venus gehouden, dien Butes, zone van Amycus, koning der Bebriciërs, by haar teelde. Nademaal hy ongemeen sterk van ligchaam was, pleeg hy de vreemden, die by hem kwamen, in gevecht met strydhamers uit te dagen, en bragt daar door zeer vele om het leven. Maar Hercules, die op deze manier, komende uit Spanje, met hem streedt, doodde hem; wanneer zyn ligchaam op een van hem benoemden berg in Sicilië, alwaar hy voor Venus hadt laten een tempel bouwen, begraven wierdt. *Virg. Æn. l. V. v.* 392, 402, 412, 483.

ERYX. Zie TRAPANO.

ERYXIAS, Archon of tienjarig vorst van Athene, volgde zyn vader Apsander in deze waardigheit op, en diende zyn tydt niet uit, om dat het volk, hebbende verdriet gekregen in de bestiering van een eenig man, opstondt tegen zyn gezag, en hebbende hem afgezet verkoos het alle jaren een nieuwen Archon, die met de Amphyctionen de republyk regeerde. *Pausanias.*

ERZERON, of ERZERUM, een stadt en landschap van Asië, onder het gebied der Turken. Zeker reiziger is van gevoelen, dat zy de zelve is met Cesarea van Cappadocië. Erzeron was gelegen in Opper-Armenië der ouden, tegenwoordig in Turcomanië, waar van zy de hoofdstadt is, zynde gelegen aan den Euphraat, en de verblyfplaats van den Beglierbey. Zommige schryvers houden de zelve voor het aloude *Theodosopolis*; en anderen noemen haar verscheidentlyk *Aziris*, *Arziris*, *Sinera*, *Senebra*, enz.

ERZILA, of *Artega*, bekent onder den naam van FORTUNIUS GARSIAS VAN ERZILA, een Spanjaardt, geboortig van Biscaje, heeft geleeft in de zestiende eeuwe. Men hieldt hem voor een van de schranderste rechtsgeleerden van zynen landaardt. Hy studeerde langen tydt te Bologne in Italië in het Spaansch collegie, gesticht door den kardinaal Albernotsi, en men wilde hem aanhouden in het hogeschool van Piza. Maar door keizer Karel den V naar Spanje ontboden zynde, besteedde hy zyne geleerdheit en verlichtingen tot den welstandt van zyn vaderlandt. Hy volgde hier in zyne genegenheit, en de zelve was hem uitermaten voordeelig. Hy wierdt 'er ridder van S. Jakob geslagen, en verheven tot Raadsheer in den Raadt van Castilië, en tot regent of advokaat generaal van den Raadt van Navarre. Deze gewigtige ambachten hielden hem niet af van te arbeiden aan de werken, die men van zyne handt heeft, van welke de voornaamste zyn: *Commentarius de Pactis; in titulum Digestorum de Pactis cum repetitione C. I. extra; ad legem Gallus D. de liberis & posthumis commentaria; de ultimo fine utriusque juris; Consilium pro militia sancti Jacobi.* Fortunius Garzia van Erzila is de vader van ALFONSUS VAN ERZILA, die in den jare 1577 zyn gedicht, genaamt *la Araucana*, in het licht gaf, wiens voorwerp is de oorlog, dien de Spanjaarden tegen de Arauken, volkeren van Amerika, in het koninkryk van Chili, hadden gevoert. *Andreas Scotus & Nicolaus Antonio Biblioth. Hispan. Christophoro Mosquera de Figueroa Elog. Alfonse de Erz.*

ES, (JACOBUS VAN) een Antwerpenaar van geboorte, schilderde

derde heel natuurlyk viſſchen, vogels, bloemen, inzonderheit alle ſoort van ſmakelyke vruchten. *Houbraken Schilderboek I Deel, p.* 217.

ESAIAS. Zie JESAIA.

ESARUS, eene rivier. Zie ÆSARUS.

ESAU. Zie EZAU.

ESBAAL, of ESHAAL, de vierde zoon van Saul, koning van Iſraël. *I Kronyk. VIII*, 33.

ESBAN, de zoon van Diſan, en kleinzoon van Ezau. *Geneſ. XXXVI*, 26.

ESBREALE, eene kleine ſtadt of vlek van Vrankryk in Neder-Auvergne. Deze plaats is aan de rivier Allier gelegen, tusſchen Clermont en Moulins, tien mylen van de eene en van de andere ſtadt. *Baudrand.*

ESCA, of ESCUS, de tweede koning van Kent in Engelandt, leefde in de VI eeuwe. Het koninkryk was onder hem in vrede, want hy wilde nooit de wapenen tegen zyne naburen opvatten. Hy regeerde dat ryk 24 jaren, wanneer hem zyn zoon Otha in het jaar 512 opvolgde. Beda noemt hem *Otrich*, bygenaamd *Oiſcus*, en is van gevoelen, dat het daar van daan komt, dat zyne nakomelingen Oiſcingii genoemt zyn. *Beda l. I. Du Cheſne T. I. Hiſt. Angl. l. VI. c.* 9.

ESCALINUS, (ANTONIUS) gezegt *de kapitein Paulinus*, vryheer van la Garde, ridder van S. Michiël, ſtedehouder voor den koning in Provence, kapitein van honderd gewapende mannen, en generaal der galeien van Vrankryk, was geboortig uit het Dauphiné, een man van geluk, die door zyn verſtandt en heldhaftigheit tot de verhevenſte amptengekomen was. Brantôme ſpreekt van hem aldus in zyne gedenkſchriften: „Ik zal zeggen, hoe men „ in den beginne hem den naam gaf van *kapitein Paulinus*, en die „ naam is hem lange jaren bygebleven. De overleden heer van „ Langey, 's konings ſtedehouder in Piëmont, trok hem op, en „ vorderde hem, ziende, dat hy een man van geeſt, van dap„ perheit, welgemaakt en van een goed gedrag was; want hy was „ ſchoon en groot van geſtalte, en daar by trouw in zynen dienſt. „ Daar was een korporaal van eene compagnie, trekkende door „ het dorp van den gemelden Paulinus, die la Garde genoemt „ wierdt, en ziende hem een jong kindt, ſchoon en voor al le„ vendig van geeſt, met goede zeden, verzocht hy zyn vader om „ hem te mogen mede nemen. De vader ſloeg dit verzoek af, „ maar hy verliet heimelyk zyns vaders huis, en trok met den „ korporaal weg, dien hy omtrent twee jaren diende. Deze „ ziende, dat hy een goedwillig jongeling was, gaf hem den ſnap„ haan op ſchouder en maakte van hem zulk een goed en be„ kwaam krygsman, dat hy zedert altydt voor dusdanigen is te „ voorſchyn gekomen; naderhandt wierdt hy vaandrig en luite„ nant, en daarna kapitein". Koning François de I, die des zelfs dapperheit en voorzichtigheit in verſcheide gelegenheden hadt beproeft, vaardigde hem in gezantſchap af aan het hof van den groten Heer in den jare 1541, om met den Groten Heer Soliman den II over eenige Staatszaken te handelen. Daar na wierdt Antonius Eſcalinus tot generaal der galeien verheven op den 23 April des jaars 1544. Hy gaf roemwaardige blyken van zyne kloekmoedigheit op den 15 Auguſtus des jaars daar aan volgende, in den aanval op de Engelſche zeemacht, en diende in de oorlogen van Toskane, van Corſica, en elders. Hy wierdt in den jare 1557 ontbloot van zyn ampt van generaal der galeien, het welk hem wedergegeven wierdt in den jare 1566. Hy ſtierf aan de waterzucht in den jare 1574, oud zynde tachtig jaren. Hy was toen ter tydt op zyne heerlykheit van la Garde, zyne geboorteplaats, die hy gekocht hadt. Brantôme ſpreekt aldus van zyne doodt: „ Hy „ is eindelyk geſtorven, hebbende meer roem en eer dan goederen „ aan zyne erfgenamen nagelaten, hebbende den ouderdom van „ meer dan tachtig jaren bereikt. Hy ſcheen op het oog zo oud „ niet te wezen, hebbende nog iets van zyne vorige aardigheit en „ welgemaaktheit behouden, om welke de ganſche wereldt hem „ verwonderde. Hier by kwamen de eerlyke vertellingen van den „ voorleden tydt, van zyne reizen, van zyne veldſlagen, die zo „ menigvuldig en zo roemryk zyn geweeſt, dat de zeën van Vrank„ ryk, van Spanje, van Italië, van Barbaryë, van Conſtantino„ pel en van het Ooſten langen tydt zynen naam hebben verbreid; „ ook is het te denken, dat de ziltige baren noch hedendaags zy„ nen roem uitgalmen." enz. Antonius Eſcalinus hadt eenen zoon, *Johan Baptiſta Eſcalinus des Aimars* genoemt, vryheer van la Garde. Deze Polixena van Èvre getrouwt hebbende liet *Lodewyk Eſcalinus* na, die Johanna Adhemar van Monteil van Grignan trouwde, by welke hy overwon *Lodewyk Eſcalinus*, den II van dien naam, markgraaf van la Garde, getrouwt met Françoiſe van la Baume-Suze, en *Antonius*, vryheer van la Garde. *Du Bellai Memoir. Thuanus Hiſt. Brantôme vies des hommes illuſtr. Chorier Hiſt. de Dauph. Godefroi. Le P. Anſelme &c.*

ESCALONA, eene ſtadt in Nieuw-Caſtilië, omtrent zes mylen Zuid-Weſtwaarts van Madrid, aan de rivier Alberche, op eene hoogte gelegen. De grondt daar omtrent is vruchtbaar van wyn, olie en allerhande vruchten, en met goede weilanden voorzien. Zy heeft een groot ſlot, zynde door koning Roderik gebouwt. Omtrent het midden der XV eeuwe maakte koning Hendrik de IV deze ſtadt tot een hertogdom, om Johannes Ferdinand Pacheco, markgraaf van Villena, en grootmeeſter van de orde van S. Jakob, te begunſtigen. *Colmenar Delic. de l'Eſp. pag.* 318.

ESCANDER *Emir*, of *Mir Eſkender*, de zoon van Cara Joſeph, begon te regeeren onder de Turcomannen van het geſlacht van het zwarte ſchaap, van het welke hy de tweede Sultan was, in het jaar der Hegire 824, na de geboorte van Chriſtus 1421. Hy begon zyne regering met den moordt zyns broeders Abuſaïd, welken hy liet om hals brengen op een enkeld vermoeden, en wierdt twee maalen achtervolgens door Scharokh, den zoon van Tamerlan, overwonnen, die hem de ſtadt Rei ontweldigde, en ſchonk die van Tauris aan des zelfs broeder Gihan-Schah. Deze onderſteunt zynde door de krygsbenden van Scharokh deedt Eſcander den oorlog aan, belegerde hem in een kaſteel, alwaar Schah Cobad, Eſcanders zoon, verdriet hebbende in de rampen zyns vaders, hem doodde, en maakte vrede met zynen oom in den jare der Hegire 841. Gihan-Schah was des zelfs opvolger in het geſlacht van het zwarte ſchaap. *Khondemir.*

ESCARS, een voornaam Franſch geſlacht. Het ſtamhuis van la Peruſe, gezegt *van Eſcars*, uit hoofde van zeker landgoedt van dien naam, is aanzienlyk geweeſt niet alleenlyk wegens zynen edeldom, maar ook door des zelfs voortreffelyke huwelyken. GAUTIER VAN LA PERUSE, gezegt *van Eſcars*, heer van la Vauguion, en landrechter van Rovergue, leefde in den jare 1480, en verwekte by Maria van Montberon, zyne huisvrouwe, FRANÇOIS VAN ESCARS, heer van la Vauguion. Deze trouwde op den 22 Februarius des jaars 1516 Izabelle van Bourbon, de dochter en erfgenaam van Karel van Bourbon, heer van Carenci, van Buquoi, van Combles, enz. en van Catharina van Alegre, en teelde by de zelve *Johan*, die hier na volgt; *Suſanna*, getrouwt in den jare 1550 met Godefroi, heer van Pampadour, en *Anna*, eerſte gemalin van Johan van la Quelle, den II van dien naam, heer van Fleurat en Auvergne. JOHAN VAN ESCARS, vorſt van Carenci, heer van la Vauguion, ridder van 's konings orde, maarſchalk en landrechter van Bourbonnois, trouwde met Anna van Clermont, dochter van Antoni, graaf van Tonnerre, en ſtierf op den 17 Maart des jaars 1595. Hy hadt in zyn huwelyk verwekt CLAUDE VAN ESCARS, vorſt van Carenci, die in een tweegevecht door den vryheer van Biron gedood wierdt op den 6 Maart des jaars 1586; *Diana*, vrouwe van la Vauguion, die in haar eerſte huwelyk trouwde met Karel, graaf van Maure in Bretagne, en in haar tweede met Lodewyk Eſthuer van Cauſſade, heer van S. Maigtin, enz. en *Elizabeth*, vrouwe van Combles, getrouwt in den jare 1595 met Johan, vryheer van Amanzé.

Daar was een andere tak van het geſlacht van Eſcars, in welken *Jakob van Peruſe*, heer van Eſcars, trouwde Johanna Jourdain van Liſle, vrouwe van Merville, enz. by welke hy verwekte *François*, die hier na volgt; *Karel*, biſſchop en hertog van Langres; *Jakob*, van welken zyn afgedaalt de heeren van Merville en van Segur: en *Françyne*, geſtorven zonder nazaatſchap van Emeri, vryheer van Montaut. Hy ging een tweede huwelyk aan met Françyne van Longui, vrouwe van Givri, by welke hy verwekte *Annas*, kardinaal. FRANÇOIS VAN ESCARS, Raadsheer van Staat, en kapitein van honderd gewapende mannen, wierdt verheerlykt door den halsbandt van de ridderorde des H. Geeſts in de eerſte vordering op den 31 December des jaars 1578. Hy trouwde in zyn eerſte huwelyk met Claudia van Beaufremont, dochter van Claudius, heer van Sei en van Sombernon, by welke hy wan *Jakob*, graaf van Eſcars, die drie malen hertrouwde, en zonder nazaatſchap ſtierf; *Karel*, die twee malen trouwde, insgelyks zonder kinderen te hebben verwekt; en die Gaſpar, graaf van Amanzé, verplicht heeft zyn naam en wapen aan te nemen. *Louiſa*, getrouwt met Karel, markgraaf van Hautefort; en *Claudia*, gemalin van Johan van Ferrieres, vryheer van Sauvebœuf. François van Eſcars trouwde in zyn tweede huwelyk met Izabelle van Beauville, en verwekte by haar *Anna*, in hare jeugt geſtorven, en *Suſanna*, gemalin van Karel van Cazillak, vryheer van Ceſſak, enz. *Sammarthanus. Du Cheſne. Le P. Anſelme. Geliot.*

ESCARS, (ANNAS VAN) kardinaal van Givri, biſſchop van Mets, was de zoon van Jakob van Peruſe, heer van Eſcars, enz. en van des zelfs tweede gemalinne Francina van Longui, vrouwe van Givri. Hy wierdt te Parys geboren op den 29 Maart des jaars 1546, alwaar hy ſtudeerde, en naderhandt nam hy het monnikenkleedt aan van S. Benedictus in de abdy van S. Benignus te Dijon, waar van hy abt wierdt, als mede van Barberi, van Moleſme, van Puitieres en van Champagne, in het bisdom van Mans. Hy deedt in dien tydt eene reis naar Rome, alwaar paus Pius de V hem zonderlinge blyken van achting en van gunſte bewees. Hy begaf zich ongelukkiglyk in de Ligue; en hy ſcheen een van de yverigſten in die partyſchap te wezen. Hy was biſſchop van Liſieux geweeſt zedert den jare 1585, doch hy hadt weinig genot van des zelfs jaarlykſch inkomen gedurende de rampen des oorlogs. Hy betuigde, dat hy het zelve opofferde ten dienſte van de H. Eendragt; want aldus wierdt de Ligue genoemt. Op deze wyze maakte hy zeer wel zyn hof te Rome. Zyn oogwit hadt een gelukkigen uitſlag, en paus Clemens de VIII verheerlykte hem met de waardigheit van kardinaal in den jare 1596, en liet hem blyken van zyne erkentenis geven. De verheffing van dusdanigen aanhanger der Ligue, als de biſſchop van Liſieux was, ſtiet aanſtonts koning Hendrik den Groten tegen de borſt, doch deze monarch, die de edelmoedigſte vorſt der wereldt was, hebbende de verdienſten van den kardinaal van Givri gewaardeert, verheerlykte hem niet alleenlyk met zyne gunſt en achting, maar begeerde zelfs hem goed te doen. Hoewel deze kerkvoogdt medehelper van Langres was, bezorgde hy hem het bisdom van Mets in den jare 1608, en benoemde hem tot medebeſchermheer van Vrankryk. De kardinaal beantwoordde deze gunſten wonder wel; en deze grote koning, die hem in den grondt kende, zeide op zekeren tydt van hem: *dat men te vergeefſch zyne krachten inſpande om den kardinaal van Givri te overreden, in de gelegenheden, in welke hy de redelykheit op zyne zyde hadt, en daar hy den Godsdienſt in verdedigde.* Hy ſtierf op den 19 April des

des jaars 1612. Zyn lyk wierdt naar zyne kerke van Mets vervoert, alwaar men zyne grafstede en zyn standbeeldt ziet in de kapelle van S. Maximinus. *Frizo Gall. Purp. Sammarthanus Gall. Christ. de episc. Lexov. & Metens. D'Ossat l. II. ep.* 55 & 56 *Martin Meurisse Hist. des Eveq. de Mets.*

ESCARS, (Karel van) bisschop en hertog van Langres, abt van de Fontein van Besc, van Gaillac, en van la Creste, was de zoon van Jakob van la Peruse, heer van Escars, en van Anna Jourdain de l'Isle, vrouwe van Merville, enz. des zelfs eerste gemalin. Hy wierdt bisschop van Poitiers gewyd in den jare 1564, na de doodt van Johan van Amontourt, en kreeg in den jare 1571 het bisdom van Langres, alwaar hy zyne intrede deedt in den jare 1574. Hy hadt het jaar te voren binnen Mets de afgezanten van Polen ontfangen, die den hertog van Anjou de tyding kwamen brengen van zyne verkiezinge tot hunne kroon; en hy deedt zyne welsprekendheit verwonderen in eene zeer fierlyke aanspraak, die hy by deze gelegenheit deedt, en die naderhandt in druk is uitgegaan. De gemelde hertog van Anjou, zynde koning Hendrik de III geworden, plaatste Karel van Escars onder de kommandeurs van de H. Geests orde in den jare 1578. Dit geschiedde zelfs in de eerste vergadering, in het kapittel, het welk hy hieldt op den 31 December. Hy woonde de vergadering der Staten van Blois by in de jaren 1577 en 1578; en stierf in de abdy van de Fontein van Besc in den jare 1614. *Thuanus Hist. Sammarthanus Gall. Christ.*

ESCHACH, eene rivier in Algow, in Zwaben, die boven Memmingen in de Iser loopt.

ESCHALANS, een vlek met een baljuwschap, gelegen in het landschap van Vaud in Zwitserlandt, tusschen de stadt Lausanne en die van Yverdun. Eschalans hoort in gemeenschap de Cantons van Bern en van Freiburg toe.

ESCHELBURG, een slot en heerlykheit in opper-Oostenryk, drie mylen van Lintz gelegen, en den grave van Traun toebehorende.

ESCHELLE, een priester, wierdt te Parys gerecht onder de regering van Karel den IX, om dat hy gemeenschap met den Duivel hadt gehad. Hy beschuldigde tot twaalf honderd personen toe met de zelve misdaadt. *Mezeray* verhaalt aldus dit geval; maar het is te weten, of men zulks behoort te geloven; want die genen, die eenmaal zich hebben laten vervoeren door die duistere en zwaarmoedige verbeeldingen, geloven, dat alles vol duivels en vol tovenaars is. *Mezeray de Charles IX.*

ESCHENBACH, eene kleine stadt, met een kasteel, in het Frankische sticht Aichstadt, 5 mylen van Neurenberg gelegen, toebehorende den Duitschmeester van Mergentheim.

ESCHENBACH, een steedtje, den Markgraaf van Bareuth toebehorende, met den toenaam *Snabelweide*, legt in Franken-landt aan de Paltzische grenzen.

ESCHENBACH, een klooster in het gebiedt van Lucern, niet verre van de rivier de Rus, wierdt eerst door nonnen van de orde van St. Augustyn, maar ten deele bedorven, en ten deele verbrand zynde, door nonnen van de Bernardiner orde bewoont. De vryheeren van dezen naam hadden het zelve gesticht, die hier hun stamhuis hadden, en nevens Eschenbach ook Snabelberg, Russek, Zwartzenburg en Opperhoven bezaten. Van deze leefden in de XII eeuwe drie broeders, van welke *Conraad* abt van Murbach, *Ulrich* prooft te Lucern, en *Walther* stichter van de abdyë van Capell waren. Walther is anderzins voornamentlyk bekend om dat hy keizer Albert den I in 't jaar 1308 heeft helpen vermoorden. Hy is naderhandt 35 jaren lang, en tot zyne doodt toe, een veehoeder geweest, en heeft zich op zyn doodbedde bekend gemaakt. Spangenberg meldt, dat men om dezen moordt het gansche geslacht van Eschenbach heeft uitgeroeit, en hunne kasteelen omverre geworpen; maar in het jaar 1325 is nog een van dit geslacht, genoemt *Hermannus*, bisschop van Chur, overleden. *Wolfram van Eschenbach* was omtrent het jaar 1206 een beroemd zangmeester aan het hof van den landgraaf van Hessen, Herman, en schreef op rym, onder den bedekten naam van *Parcifal*, een wydlopig boek van keizer Lodewyk den Godzaligen. Hy was van een ouden adel, maar niet uit het gemelde vryheerlyke geslacht. *Past. Franc. rediv. Stumpf Sweed. Chron. Spangenb. Adelsp. P. II.*

ESCHIBABA, of ISCHEBOLI, eene kleine stadt, eertyds bisschoppelyk, gelegen in Romanië, niet verre van Bulgarië, en digt by de bronader van de Capriza, ten Noorden van Adrianopel; wiens bisschop ze onderhorig is. *Baudrand.*

ESCHINES, den dichter en redenaar. Zie ÆSCHINES.

ESCHIUS, (Nicolaus) van Oosterwyk in Brabandt, wierdt geboren in den jare 1507. Hy was een welhebbend en deugtzaam man, en dien het ook aan geen geleerdheit ontbrak. Hy was een zonderling liefhebber van een afgezonderd leven, en hadt eene grote begeerte om Karthuizer te worden: maar daar toe te zwak van gesteldheit zynde, vergenoegde hy zich met een celletje in het Karthuizer klooster van Keulen te hebben, in het welke hy zeer dikwils zich van de wereldt afzonderde. Hy stierf te Diest met den roem van Godsdienstigheit in den jare 1578. Men heeft verscheide werken van hem, als: *Exercitia pia*; *Isagoge sive Introductio ad vitam introversam capessendam*, &c. Arnoldus à Johanne heeft zyn leven beschreven. *Valerius Andreas Bibl. Belg.*

ESCHRAKITEN, zekere gezindheit van Mahometanen, die de gevoelens van Plato aanhangen. *Asrak* in het Arabisch beduidt *schynen*, *glimmen*. Hier van heeft het woordt *Eschrakiten*, dat is te zeggen, *verlichten*, zynen oorsprong. Die genen, die belydenis van deze gezindheit doen, geloven, dat in de beschouwing van Gods majesteit het opperste goedt van den mensch is gelegen. Zy schuwen allerlei feilen, en laten echter niet na altydt vrolyk van geest en zeer aangenaam in gezelschap te wezen. Zy zyn zonderlinge liefhebbers van de zangkunst, en scheppen vermaak in kleine gedichtjes of geestelyke liederen te maken. Dewyl zy het geluk des menschen vaststellen in de beschouwing der Godheit, verwerpen zy de grove en domme inbeeldingen van Mahometh aangaande de wellusten van het Paradys. De Scheiks of priesters, en de geleerdste onder hen van de koninklyke mosqueën zyn van deze gezindheit. *Ricaut de l'empire Ottoman.*

ESCHRYON, een Mityleensch dichter. Zie ÆSCHRYON.

ESCHWEGE, eene stadt van groten ouderdom, nevens een heerlyk kasteel, in neder-Hessen, aan de rivier de Werra, op de grenzen van Thuringen, 5 mylen van Cassel gelegen, toebehorende aan den landgrave van Hessen-Rhynfels. Maar het huis van Hessen-Cassel heeft hier, gelyk als in alle Hessen-Rhynfeldsche in neder-Hessen gelegene plaatsen, zekere rechten, by voorbeeldt, den tol, enz. Frederik, de jongste broeder van landgraaf Willem den V, kreeg deze plaats tot zyn apanage, en behieldt daar van den name tot aan zyne doodt, de welke voorviel in het jaar 1655, zonder mannelyke erven na te laten.

ESCOBAR (Bartholomæus van) was te Sevilië in Spanje uit een adelyk geslacht in den jare 1561 geboren, en wierdt in Amerika in het jaar 1580 een Jesuit. Hy bemoeide zich aldaar zeer yverig om den Roomsch-Katholyken Godsdienst uit te breiden, en gaf ten dien einde zyne gansche erffenisse ten beste. Hy stierf in het jaar 1624 te Lima in het koninkryk Peru. Men heeft van hem: *Sermones de historiis S. Script. & de concept. B. Virg.* als mede eenige stukken met predikatiën. *Alegambe Bibl. S. J.*

ESCOBAR, of ESCOVAR, (Franciscus van) een Spanjaardt, te Valence geboren, leefde omtrent het midden der zestiende eeuwe. Hy heeft *Aphthonius* veel beter vertaalt dan drie of vier onbekwame overzetters, die zich de zelve zaak voor zynen tydt hadden onderwonden. Hy hadt insgelyks aangevangen de overzetting der redenkunde van *Aristoteles*, omdat hy de vertalingen niet goedkeurde, die 'er Georgius van Trebizonde, en Hermolaus Barbarus van gemaakt hadden, van welke de eerste de Latynsche taal niet kundig genoeg was, en de andere de Griekfche. *And. Schot. Peregrin. Biblioth. Hispanic. Tom. II, pag.* 333. *Nicol. Ant. Tom. I. Biblioth. Hispan. Baillet Jugement des Sçavans sur les traducteurs Latins.*

ESCOBAR, (Jakob van) een Spanjaardt, geboortig van Ciudad-Rodrigo, oeffende het beroep van advokaat in zyn vaderlandt, en bekleedde aldaar de plaats van leeraar in de Rechtsgeleerdheit, als mede te Ossonna, en te Valladolid, alwaar hy zyn eerste beroep van advokaat hervatte, het welk hy evenwel niet lang oeffende, hebbende weder een regentschap in de Rechten binnen deze stadt gekregen, alwaar, terwyl hy lessen gaf, de vermaarde Jesuit Lodewyk du Pont een zyner leerlingen was. Jakob van Escobar leefde in de zestiende eeuwe. Hy trouwde met Margareta Montana van Montferrat, dochter van Doctor Bernardyn Montana, eerste geneesheer van keizer Karel den V. Hy verwekte by de zelve verscheide kinderen, en onder anderen vier dochteren, welker eene een naam van heiligheit heeft gekregen, van welke het volgende artykel handelt.

ESCOBAR, (Marina van) dochter van Jakob van Escobar en van Margareta Montana, van welke in het voorgaande artykel is gesproken. Zy wierdt te Valladolid geboren den 8 February des jaars 1554, en leide in het vervolg zulk een zeldzaam leven, dat de vader Lodewyk du Pont, Jesuit, zynde haar biechtvader geweest, een gedeelte van haar leven heeft beschreven. Zy was stichtster van de Recollectie of de Brigittyner nonnen van de orde van S. Brigitta, die in Spanje is. De vader du Pont, zynde eer dan zy gestorven, kon de beschryving van haar leven niet voleindigen, het welk na zyne doodt voltooit wierdt door den vader François Cachupin, provinciaal der Jesuiten van de provincie van Castilië. Hy droeg dit werk op aan de koninginne van Spanje Maria Anna van Oostenryk. Dit geschiedde in den jare 1664. Dit boek is tegenwoordig zeer weinig te vinden. Het zelve is in folio gedrukt, onder dezen tytel: *Primera parte de la maravillosa vita de Donna Marina de Escobar, de los extraordinarios caminos por donde nuestro Senor desde sus principios la guio, texindolos de admirables favores, terribles cruces, y esclarecidas virtudes.*

ESCOBAR DEL CORRO, (Johannes) geboortig van Fuentes de Canto, een vlek is in het bisdom van Sevilië gelegen. Hy gaf lessen in de rechten met groten roem, en naderhandt wierdt hy onderzoeker des geloofs te Cordua, te Murcia en op andere plaatsen, en gaf in den jare 1623 een tractaat in het licht, onder den tytel van: *De puritate & nobilitate probanda secundum statuta sancti officii inquisitionis, regii ordinum Senatus, S. Toletanæ ecclesiæ Collegiorum, aliarumque communitatum. Nicolaus Antonio Bibl. Script. Hisp.*

ESCOBAR, bygenaamt *van Louisa*, geboortig van Gueregna, het welk een vlek is in het bisdom van Placentia, was een advokaat te Merida en te Salamanca, alwaar hy stierf; en men gaf aldaar in den jare 1643 een tractaat van zyn werk in 't licht, onder den tytel van *De Pontificia & Regia jurisdictione in studiis generalibus.*

ESCOBAR, bygenaamt *van Mendoza*, (Antonius) een Jesuit, zynde een Spanjaardt van geboorte, heeft geleeft in den jare 1650. Men heeft verscheide werken, die hy heeft nagelaten, als: *in VI c. Johannis ad Euang. SS. Comment.*; *Commentaria in Vetus & Novum Testamentum*; *Theologia Moralis Tom. VII*; *Summa*

ma Theologiæ Moralis ; *Examen y pratica de Confessores*, enz. Hy is een van de Casuïsten, wiens leer op het krachtigste door *B. Pascal* is gehekelt geweest in zyne Provinciale Brieven.

ESCOL, de broeder van Mamre en van Aner, en een goed vriendt van den aartsvader Abraham. Hy woonde de nederlaag by van de vier koningen van Assyrië, die de landen van Sodom hadden geplundert, en Loth gevankelyk weggevoert. *Genes.* XIV, &c.

ESCOMBRARA, een eilandt van de Middelandsche zee, is gelegen op de kust van Murcië, aan den ingang van de kleine golf van Carthagena. Dit eilandt, het welk niet meer dan eene myl in zynen omvang behelst, heeft zyn naam ontleent van de grote menigte makreelen, die men digt by des zelfs kusten vangt. *Baudrand.*

ESCOUBLEAU, een oud adelyk geslacht in Vrankryk. *Pieter van Escoubleau*, heer van Sourdis, leefde in de veertiende eeuwe, en liet na *Pieter* den II, die naliet *Lionnet*, den vader van *Maurits*, die hier na volgt, en van *Stephanus*, stamvader van de geslachtlinie der markgraven van *Alluie*. *Maurits van Escoubleau*, getrouwt met Willemina Souchet van Lemantine, verwekte *Johannes*, den vader van *Franciscus*, die by Margareta van Melun, zyne gemalin, vrouwe van Couteri en van la Chapelle Bertrand naliet *Reinier*, heer van Sourdis, enz. Deze laatste trouwde met Anna van Rostaing, by welke hy zes zonen en eene dochter overwon. *Pieter van Escoubleau* zette de nazaatschap voort. De heer van Mortagnak, des zelfs schoonvader, maakte hem zyn erfgenaam in den jare 1625. Hy hadt in zyn tweede huwelyk getrouwt Anna van Rostaing, de moeder van den gemelden Reinier, gezegt de markgraaf van Sourdis, kapitein van 's konings lyfwacht, die trouwde met Antonetta van Bretagne, de dochter van Karel, graaf van Vertus, en vryheer van Avangour, toen ter tydt weduwe in haar eerste huwelyk van Pieter van Rohan, prins van Guemené, en in haar tweede van Reinier van Bellai, markgraaf van Thouarcé. Hy verwekte by haar *Anna van Escoubleau*, gemalin van François van Simiane en Ponteves, markgraaf van Gordes, graaf van Carces, enz. ridder van de orde des konings. *Reinier van Escoubleau* ging een tweede huwelyk aan in den jare 1650 met Christina, de dochter van Willem van Cremaux, heer van S. Simphoriaan, enz. *Stephanus van Escoubleau*, van wien reets gesproken is, de zoon van Lionnet, trouwde met Johanna van Tusseau, by welke hy won *Johan*, die hier na volgt; *Jakob*, bisschop van Maillerais omtrent den jare 1550 enz. *Johan van Escoubleau*, heer van la Chapelle-Belloüin, van Jouï en van Coudrai-Montpensier, ridder van 's konings orde, en meester van de klederkamer van koning François den I, trouwde in den jare 1528 met Antonetta van Brives, en stierf in den jare 1562. Hunne kinderen waren *Franciscus*, die hier na volgt; *Lodewyk*, stamvader der heeren van Coudrai-Montpensier; *Hendrik*, bisschop van Maillerais, kommandeur van 's konings orde gemaakt in den jare 1595, en overleden in den jare 1615; en drie dochteren. *Franciscus van Escoubleau*, heer van Jouï, van Launay en van Montdoubleau, markgraaf van Alluie, gouverneur van Chartres, enz. eerste stalmeester van den groten stal, en ridder der koninklyke orde in den jare 1585, trouwde met Izabelle Babou, vrouwe van Alluie, de dochter van Johan Babou, heer van la Bourdaisiere en van Francina Robertet, vrouwe van Alluie. Hy verwekte in dit huwelyk *François*, kardinaal van Sourdis; *Virginaal*, markgraaf van Alluie, overleden zonder kinderen na te laten by Catharina Huraut; *Karel*, die hier na volgt; *Hendrik*, aartsbisschop van Bourdeaux; *Maria*, getrouwt eerstelyk met Claude du Pui, heer van Vatan; en ten tweede male met Reinier van Froulai, graaf van Tessé; *Catharina*, gemalin van Karel Hendrik van Clermont, grave van Tonnerre, ridder van 's konings orde; *Magdalena*, abdis van S. Pauwels-lez-Beauvais, overleden op den 10 April des jaars 1665, en *Izabelle*, gestorven zonder nazaatschap te hebben overgewonnen by Lodewyk Huraut, vryheer van Uriel. *Karel van Escoubleau*, markgraaf van Sourdis en van Alluie, ridder van 's konings orde in den jare 1633, mestre de camp van de ligte paarden, veldmaarschalk van 's konings legers, en gouverneur van het Orleanois, van het landschap Chartrain en van Blesois, stierf te Parys den 21 December des jaars 1666, in den ouderdom van acht en zeventig jaren. Hy was getrouwt met Johanna van Montluc en van Foix, gravin van Carmain, vorstin van Chabanois, enz. die stierf te Parys den 2 May des jaars 1657. Hunne kinderen waren *Franciscus*, markgraaf van Alluie, gesneuvelt in het beleg van Renti in den jare 1637; *Paulus*, markgraaf van Sourdis, enz. getrouwt in den jare 1667 met Benigna van Meaux, du Fouilloux; *Hendrik*, graaf van Montluc, getrouwt met Margareta le Lievre, dochter van den markgraaf van la Grange, enz. eerste voorzitter in den groten Raadt; *Franciscus*, gezegt de ridder van Sourdis, en drie dochters.

ESCOUBLEAU, [FRANÇOIS VAN] kardinaal van Sourdis, aartsbisschop van Bourdeaux, was de oudste zoon van François, markgraaf van Alluie, enz. van wien hier voor is gesproken. Van zyne kindsche benen af gaf hy blyken van genegenheit tot den geestelyken staat. Hy deedt goede voortgangen in de vrye letterkunst, en voorderde ook niet min in de deugt. Des zelfs bekwaamheit en de trouwe diensten, die de afstammelingen van zyn geslacht hadden bewezen aan koning Hendrik den Groten, deden hem de koninklyke gunst hebben, zo dat deze vorst een kardinaalshoedt voor hem liet verzoeken. Paus Clemens de VIII begiftigde hem daar mede op den 3 Maart des jaars 1598. Het jaar daar aan volgende wierdt hy geplaatst op den aartsbisschoppelyken setel der kerke van Bourdeaux. Hy deedt verscheide reizen naar het hof van Rome, alwaar hy tegenwoordig was by de inwyding van de pauzen Leo den XI en Paulus den V, de welke hem in verscheide voorvallen blyken gaven van de achting, die zy hadden voor zyne verdiensten: als mede Clemens de VIII, Gregorius de XV en Urbanus de VIII. Hy doopte in den jare 1607 den hertog van Orleans, tweeden zoon van Vrankryk, enz. en in den jare 1615 verrichtte hy de plegtigheden des huwelyks van Elizabeth van Vrankryk met Philips, naderhandt koning van Spanje, de IV van dien naam. François van Escoubleau hadt dit zelve jaar de vergadering der geestelykheit van Vrankryk bygewoont. Hy deedt een aanspraak voor koning Lodewyk den Rechtvaardigen in de vergadering van den jare 1625, die te Parys gehouden wierdt. Hy hadt in den jare 1624 met acht van zyne onderhorige bisschoppen eene provinciale kerkvergadering gehouden, waar van de acten voorhanden zyn. Hy stierf te Bourdeaux den 8 Februarius des jaars 1628, in het drie en vyftigste jaar zyns ouderdoms. *Spondanus in Annal. Sammarthanus Gall. Christ.*

ESCOUBLEAU, (HENDRIK VAN) bisschop van Maillerais, en daarna aartsbisschop van Bourdeaux, kommandeur van 's konings orde, abt van Royaumont, van Prully, van S. Jouïn van Marne, enz. was de broeder van den kardinaal van Sourdis, van wien zo even gesproken is. Hy volgde zyn oom Hendrik van Escoubleau op in het bisdom van Maillerais, en naderhandt benoemt zynde tot medehelper van den kardinaal, zynen broeder, volgde hy den zelven op in den jare 1628. Hy verzelde koning Lodewyk den Rechtvaardigen in het beleg van Rochelle, en op de reize naar Italië. De koning maakte hem kommandeur van zyne orde in den jare 1633. In het einde van dit zelve jaar hadt hy eenige moeilykheit met den hertog van Espernon, gouverneur van Guienne, welken hy in den ban deedt, omdat hy groot geweldt hadt gebruikt. De paus en de koning beslisten dit verschil. Hendrik van Escoubleau bekleedde de voorzittersplaats in de vergadering der geestelykheit van Vrankryk in den jare 1635. Twee jaren daarna volgde hy, als voorzitter van den Raadt der zeezaken, den grave van Harcourt, die de eilanden van S. Honoraat en van S. Magdalena hernamen, van welke de Spanjaarden zich meester hadden gemaakt in Provence. De maarschalk van Vitri was 'er toen ter tydt gouverneur van; hy viel tegen den aartsbisschop in gramschap dusdanig uit, dat hem zyne kwaadaardigheit naderhandt kwalyk is bekomen; want het is om deze oorzake geweest, dat men hem te Parys in hechtenis nam, gelyk elders gezegt is. Hier na deze zelve kerkvoogdt in zyn bisdom te rug gekomen zynde, wierdt hy afgevaardigt naar de vergadering der geestelykheit van den jare 1640, en stierf te Auteuil op de Seine den 18 Juny des jaars 1645. De geestelykheit liet te Parys een plegtigen lykdienst voor hem doen in de kerke der grote Augustynen van de Pont-neuf. Dionys. van la Barde, bisschop van S. Brieux, deedt zyne lykreden. *Spondanus in Annal. Sammarth. Gall. Christ. Lopes Hist. des Arch. de Bourd.*

ESCOUBLEAU-SOURDIS, [MAGDALENA VAN] abdis van O. L. Vrouwe van S. Paul-Lez-Beauvais, was de dochter van Franciscus van Escoubleau en van Elizabeth Babou la Bourdaisiere. Zy wierdt met de zeven maanden geboren op den 22 Julius des jaars 1581. Van den ouderdom van zes jaren wierdt zy in de abdy van Beaumont-lez-Tours bestelt, onder het bestier van Anna van Babou, hare oudmoei, die 'er toen ter tydt abdis van was, en die haar met een zonderlinge zorgvuldigheit optrok tot den ouderdom van vyftien jaren. De abdy van S. Pauwels, van de orde van S. Benedictus, zynde door de doodt van de Eerw. vrouwe van Pellevé, die 'er abdis van was, opengevallen, schonk koning Hendrik de IV het brevet aan den heere van Sourdis voor zyne dochter, die 'er bezit van nam op den 11 April des jaars 1596, zynde niet ouder dan zestien jaren. Dewyl zy nog maar in hare proefjaren was, nam zy alleenlyk de bestiering van het tydelyk aan, tot de naastvolgende maandt September, wanneer zy hare kloosterbeloften deedt, en wierdt ontfangen in het kapittel, van het welke zy overste was. Zy kreeg niet eer dan na verloop van vyf jaren hare bullen van Rome, ter oorzake van hare jongheit. Doch zy liet niet na dit geestelyk huis te bestieren zo wel naar het geestelyk, als naar het tydelyk, onder de bestiering van den bisschop van Beauvais, en bragt 'er met een groten yver de hervorming in. Zy stierf in deze abdy, in den ouderdom van vier en tachtig jaren, in den jare 1665.

ESCOVEDO, [JUAN DE] geheimschryver van Don Jan van Oostenryk. In den oorlog van Granada gaf koning Philips de II van Spanje dezen zynen natuurlyken broeder Don Jan een secretaris, *Juan de Soto* genoemt: maar als men naderhandt bemerkte, dat hy den gemelden prins, voornamentlyk na den gelukkigen zeeslag van Lepanto, en na de verovering van Tunis, tot allerhande nieuwe en tegen het koninklyk interest strydende dingen aanzette, ontnam men hem den tytel van generaal provediteur van het leger, en stelde zynen vyandt *Juan de Escovedo*, die in het huis van Gonsalvo Perez, vader van Antonius Perez, opgevoed, en naderhandt door den prins Ruy Gomez verder bevordert was, in des zelfs plaats, met nadrukkelyk bevel, dat hy zich in dit ampt ten beste van het Spaansche hof zou gedragen. Doch hy volgde wel haast de voetstappen van zyn voorzaat, en ondersteunde niet alleen, maar verwekte den hoogmoedt nog meer in Don Jan. Als de koning daar van verwittigt wierdt, en Escovedo zelf ondernam, om in het jaar 1577 met nadrukkelyke commissie van zyn prins te Madrid te verschynen, vondt men niet geraden hem langer op te houden, noch met een antwoordt te rug te zenden, veel min, uit vreze voor Don Jan, hem om zyn misdryf opentlyk te straffen. Eindelyk kwam de koning, hebbende met den kardinaal en aartsbisschop van Toledo, Don Caspar de Quiroga, als mede met den markgrave van Velez, daar over raadgepleegt, tot dat besluit, dat men hem, als of het hem door een byzonderen vyandt aangedaan was, zou van kant helpen,

pen. Hy droeg dit heimelyk zynen ſtaatsſecretaris, Antonius Perez, op, en deze (dien men beſchuldigt, dat insgelyks een haat tegen Eſcovedo, als zynen mededminnaar, of als zynen verrader, by de ſchone princeſſe van Eboly, gemalinne van den prinſſe Ruy Gomez, hadt opgevat) het dit bevel terſtondt na het Paaſchfeeſt in het jaar 1578 door zes onbekende perſonen, wier hoofdt Garzia Arze, als men zegt, heeft geheten, op den helderen middag uitvoeren. Alvorens Eſcovedo den geeſt gaf, zegt men dat hy Antonius Perez zynen moordenaar noemde. Wat op dezen moordt in Spanje gevolgt is, zie op het artykel PEREZ. Wat Don Jan betreft, hy trok zich, zo haaſt hy van dit geval omtrent zyn ſecretaris tyding kreeg, als zynde een openbaar kenteken van een mistrouwen van zyn broeder tegen hem, zodanig ter herte, dat hy den 1 October des gemelden jaars 1578 insgelyks in het leger voor Namen ſtierf. Omtrent veertien dagen te voren hadde hy aan twee van zyne vertrouwſte vrienden, namentlyk aan Doria en aan Mendoza, van welke de laatſte afgezant van Philips den II te Genua was, in dezer voegen geſchreven, dat, na dat men hem de handen hadt afgekapt [ziende daar mede op de doodt van Eſcovedo] hy beſloten hadt zich in het eerſte gevecht de kop te laten kloven. *Pedacos de la hiſtoria de Antonio Perez. De Larrey Hiſt. d'Angl. Tom. II. pag.* 295, 304. *Thuanus Hiſt. l.* 104. *Mezeray Hiſt. de France Tom. III. pag.* 464.

ESCULANUS, eene godheit. Zie ÆSCULANUS.

ESCURE, eene provincie van het koninkryk van Marocco, in Barbaryë, in Afrika, zynde eertyds *Dominet* genoemt geweeſt. Zy is gelegen tuſſchen de rivier Hued-la-Abid ten Ooſten, het Groene gebergte ten Noorden en ten Weſten, en de rivier Tenſift ten Zuiden, en eenige gebergtens van den berg Atlas, die beplant zyn met wyngaarden, olyfbomen en andere bomen, die allerlei vruchten voortbrengen. Het landſchap is vruchtbaar in koorngewaſch, en in weilanden voor het vee. Hier worden die ſchone huiden tot leêr bereid, en die fyne lakens geweven, die byna voor die van Europa in goedheit niet behoeven te wyken. Men ziet 'er de ſteden van Iſadagar, van Abmedina, van Elemedin, van Bizu, en andere, min aanmerkelyk. *Marmol de l'Afrique liv.* III.

ESCURIAAL, een klein dorp, omtrent zeven mylen van Madrid gelegen, alwaar een paleis is van den koning van Spanje, het welk in zich een klooſter en een collegie beſluit. Men gaat opwaarts naar dit paleis langs een aangenamen weg, aan weêrzyden beplant met olmbomen, beſtaande het gebouw byna allen den effen grondt, die 'er is, en hebbende byna ganſch geen voorhof. Het paleis heeft prachtige vertrekken, gebouwt op zyn Italiaanſch, doch de huisſieraden komen met het gebouw in koſtelykheit niet overeen. De ſtenen, waar van het gebouw is, zyn zeer ſchoon, en een ſoort van marmer, zynde zeer hard, en blinkend, met graauwe vlakken. Maar de gebouwen zyn niet luchtig opgetrokken, en het grootſte wonder van het Eſcuriaal is de ophoping van zo vele ſtenen, die de zwaarte van dit gebouw uitmaken, het welk zeventien kruisgangen, en twee en twintig pleinen vervat. Het klooſter heeft vier kruisgangen, behalven dien van de apotheek. De kerk, aan S. Laurens toegewyd, is zeer wel gebouwt, en verſiert met uitnemende ſchilderyen, en met eene grote menigte van vergulde kopere beelden, welker werk wonderlyk is. Het groot altaar ſtaat zeventien trappen hoog, alle van porphyrſteen gemaakt, en omringt met vier reiën kolommen van jaſpis. De plaats, daar de monſtrants, of het heilige ouwel in opgeſloten wordt, is verrykt met eene grote menigte van fyne geſteenten: en de beeldtenis der zonne, die de hoſtie draagt, wordt geſchat op vyfmaal honderd duizend ryksdaalders. Onder dit groot altaar is een verwulfde kapel, in welke de lyken der koningen van Spanje bygezet worden. Deze prachtige grafſtede is gebouwt op bevel van Philips den IV, en wordt *Pantheon* genoemt, omdat des zelfs bouw gemaakt is naar het voorbeeldt van het Pantheon van Rome, tegenwoordig S. Maria la Rotonda genoemt. Men ziet 'er de grafſteden van keizer Karel den V, en van de koningen, die hem tot nu toe opgevolgt zyn. Derzelver lyken ſtaan naar de kant, daar het Euangelie gelezen wordt, en aan de andere kant ruſten de lyken van de keizerin Izabelle van Portugal en van de andere koninginnen. Het binnenſte van deze kapel is in het geheel met zwart marmer overdekt, uitgezondert eenige verſierſelen van jaſpis, van rood marmer en van verguld koper. Onder een verwulfſel, daar men langs eene deur in gaat, die in het midden van den trap der kapelle ſtaat, worden de lyken der vorſten en vorſtinnen van het koninklyke ſtamhuis bygezet. Het collegie heeft vier kruisgangen, nevens verſcheide grote vertrekken. Daar zyn drie boekzalen, van welke de voornaamſte omtrent acht duizend boeken vervat. Het zeldzaamſte, zo zy zeggen, is een boek van den H. Auguſtinus aangaande den doop der kinderen, geſchreven met de eigen handt van dezen beruchten kerkenleeraar. De tweede is vol handſchriften en verbodene boeken. Onder anderen zyn 'er drie duizend Arabiſche boeken, die 'er genoegzaam onnut zyn, dewyl noch daar ter plaatſe, noch in ganſch Spanje eenig overzetter van die tale te vinden is, onaangezien zy zo naby de Moren zyn. In de derde zyn verſcheide andere boeken, en alle nieuwe, in Spanje gedrukt, waar van de boekverkopers een afdruk derwaarts moeten zenden. Men rekent, dat 'er achtien duizend boeken in deze drie boekzalen zyn. Het Eſcuriaal heeft gekoſt binnen den tydt van acht en dertig jaren, zedert dat Philips de II het zelve heeft begonnen te laten bouwen, tot des zelfs ſterfdag toe, voorgevallen in den jare 1598, zo in gebouwen, als in ſchilderyen en beeldwerk, vyf millioenen twee honderd en zeventig duizend dukaten, volgens de rekeningen, die 'er van opgemaakt zyn; en indien men daar onder begrypt de verſierſelen der kerke, zo belopen deze onkoſten op eene ſomme van zes millioenen twee honderd duizend dukaten; waar by men moet voegen het gene de kapel voor de grafſteden heeft gekoſt, zynde gebouwt door Philips den IV. Lodewyk van Foix, geboortig van Parys, een vermaard bouwmeeſter, wierdt door Philips den II in het werk geſtelt, en hadt het opzicht en beſtier van dit koſtelyk gebouw, het welk voor een gedeelte door het vuur verteert wierdt in den jare 1671. *Journal d'un voyage d'Eſpagne en* 1655 & 1660. *Baudrand.*

ESDRAS, Zie EZRA.

ESDRELON, eene vlakte naby den berg Thabor. Zie THABOR.

ESDRIN, eene ſtadt van Arabië, in het geſlacht van Manaſſe, aan de overzyde van de Jordane, in het landt van Hus, genaamt *Adrach*, of *Edraï*, alwaar de opperveldheren Gorgias en Timotheus verſlagen wierden, en Doſitheus een arm verloor in den jare der wereldt 3892. II *Machab.* XII, 36.

ESENS, of ook wel geſchreven ESENZE, alzo benoemt van de oude gelegenheit dezer plaatſe, zo veel als *Eſch aan zee*: want *Eſch*, *Es*, *Aſch*, *As* beduidt droog landt, 't welk jaarlyks bebouwt wordt. Gelyk de *Eſcher* aldus by de huislieden in Ooſt-Vrieſlandt bekend is, zo dat *Es en zee* is droog landt aan zee, wyl de zeewateren eertyds aldaar aanſpoelden, en alzo de benaming van *Eſenze* deden ontſtaan. Men vindt, dat Eſens in 't jaar 1440 nog een dorp wierdt genaamt, zynde gelegen in dat gedeelte van Ooſt-Vrieſlandt, 't welk Harringerlandt genaamt wordt; doch jonker Wibet van Stedesdorp, hoofdling te Eſens en Aurik, verſierde Eſens ſtadsgewyze met een ſterken burg en veſting, en als Foelke, dochter van jonker Wibet, en weduwe van Hero Omken van Stedesdorp, aan den welgeb. heere Ulrik Sirkſena van Grietzyl, verkoren heer, en opperhoofdt van Ooſt-Vrieſlandt, trouwde, is deze ſtadt Eſens en vervolgens geheel Harringerlandt aan de doorluchtige vorſten van Ooſt-Vrieſlandt erflyk vervallen, gelyk men daar van de overdragtbrief nog vindt in de onlangs uitgegeven Kronyk van jonker Beninga *pag.* 309. Zie ook *G. Outhofs Waarſchouwing pag.* 407, die ook *pag.* 414 aantekent, hoe graaf Edzard in 't jaar 1494 oorlog met Hero Omken kreeg, alzo die hem Eſens wilde onthouden. Voorts hoe J. Balthaſar Eſens weder aan graaf Enno moeſt overgeven. Zie *Beninga pag.* 676. In den jare 1540 belegerden de Bremers de ſtadt Eſens, die 't echter weder aan de graven van Ooſt-Vrieſlandt afſtonden, gelyk die ſtadt heden nog aan 't vorſtelyk huis van Ooſt-Vrieſlandt is gebleven. Doch 't is opmerkelyk, als de Bremers deze ſtadt belegerden, dat die van binnen een groot kartouw op de wal gebruikten, genaamt *Schimpe-nicht*, waar op ook dit knuppelvaarsje gegoten ſtondt:

> *Schimpe nicht heet ik,*
> *Scharpe ſchöte ſcheet ik,*
> *Hadde ik myn beide broeders by der handt,*
> *Ick wulde verdedigen ganſch Harlingerlandt.*

Welk kartouw de Mansfelders in 't jaar 1624, deerlyk in Ooſt-Vrieſlandt huishoudende, naar Hollandt gezonden hebben. Men ziet te Eſens aan het koor der kerke het grafſchrift van graaf Jan van Ritbergen, de laatſte te Keulen overleden, en te Eſens bygezet in 't jaar 1562. Hoe verre die aan 't Ooſt-Vrieſche huis was verwant zal in 't vervolg gezegt worden. De religie is te Eſens, gelyk in ganſch Harlingerlandt, Lutherſch.

ESEPUS, de zoon van Bucolion, en broeder van Pedaſus; die deze zoon van Laomedon hadt geteelt by de Nymphe Abarbarea, volgens het zeggen van Homerus in het begin van het zesde boek der *Ilias*. Plinius ſpreekt van eene rivier van dien naam. Zie ABSEPHUS.

ESERO, eene kleine ſtadt van Griekenlandt in Theſſalië, is gelegen op den oever van een meir van dien zelven naam, tuſſchen de gebergten van Oſſa, van Pelion en van den Olympus. *Baudrand.*

ESGO, naar het gemeen gevoelen ſtichter en naamgever van Vrieſlandt. Zie ÆSGO.

ESI, ÆSI, Αἶσοι, goden, die door de Tyrrheniërs aangebeden wierden, en die voorzitters waren van het geluk, of van het voorſpoedig noodlot. Αἶσα beduidt *noodlot*, en Αἴσιος *gelukkig*, of *voorſpoedig*. *Heſychius.*

ESINGE, een dorp in het Weſter quartier van de Groninger Ommelanden, heeft kerk en Predikant, ſtaande onder de claſſis van 't Weſter quartier.

ESINO. Zie ÆSIS.

ESIS, eene oude ſtadt van Umbrië in Italië, aldus genaamt naar de rivier van dien naam, hedendaags *Eſino* genoemt, in de mark van Ancona. Deze ſtadt wordt tegenwoordig *Jeſi* genoemt, en is de ſetel van een biſſchop, ſtaande onmiddelyk onder den paus. Silius Italicus zegt, dat zy haren naam heeft ontleent van zekeren koning, *Æſis* genaamt. Strabo noemt deze ſtadt *Æſion*. Men vindt *Eſis* by Mela: doch zulks is een misſlag.

ESK is de naam van verſcheide rivieren in Schotlandt, en van eene onder anderen, die haren loop Zuidwaarts neemt, en haren naam aan de landſtreek *Eskdale* heeft gegeven. Het woordt *Dale* in het Engelſch beduidt een dal.

ESKDALE, eene landſtreek van Zuid-Schotlandt, die zich uitſtrekt langs de rivier de Esk, van welke zy haren naam heeft ontleent. Ze paalt ten Zuiden aan het graafſchap van Northumberlandt, ten Weſten aan Annandale, ten Noorden aan die van Twedale, en ten Ooſten aan die van Sivedale en van Liddesdale. Eskdale is een klein landſchap, het welk niet meer dan negen mylen

len in zyne lengte, en drie in zyne breedte heeſt. Het zelve is niet heel vruchtbaar in koorngewaſch, maar overvloedig in goede weilanden, en heeſt niet eene aanmerkelyke plaats. *Maty Dict. Camb.den Deſc. Mag. Britan. Baudrand Lexic. Geogr.*

ESLA, eene rivier van Spanje, die haren oorſprong heeſt op de gebergten van Aſturië. Zy beſpoelt de ſtadt Leon, en loopt in de Douro, eenige mylen boven Miranda de Douro. *Baudrand.*

ESLAN, een dorp met eene abdy, gelegen in Champagne, op de Maze, tuſſchen Donchery en Mezieres. *Baudrand.*

ESLINGEN, eene vrye Ryksſtadt in Zwaben, niet verre van Stutgardt aan den Nekker gelegen, over welke zy twee ſtene bruggen heeſt. De grondt daar omtrent brengt den beſten Nekkerwyn voort, en veel koorn. Aan de voorſtadt legt de burg, voortyds de Perfried genaamt. De ſtadt zelve is met heerlyke kerken, als die van S. Dionyſius, en die van O. L. Vrouwe, voorzien. Het ſtadhuis was ook eertyds merkwaardig, maar is in 't jaar 1701 in de aſſche gelegt. In 't jaar 1215, of 1220, heeſt keizer Frederik de II Eſlingen tot eene ſtadt gemaakt. Maar de plaats is reets te voren door vele gewigtige voorvallen bekend geweeſt: want keizer Hendrik de IV heeſt hier in 't jaar 1077, en de keizer Philippus in 't jaar 1204 een Ryksdag gehouden. Na de tuſſchenregering in 't Duitſche Ryk kwam de ſtadt in groter aanzien, en was verſcheide wiſſelvalligheden onderworpen. In 't jaar 1311 ſtondt ze, nevens andere ſteden, keizer Hendrik den VII by tegen den hertog van Wurtenberg. Keizer Frederik van Ooſtenryk heeſtze in 't jaar 1315 en 1316 twee maal, maar te vergeefs, belegert, en wierdt van den keizer Lodewyk hier omtrent geſlagen, en gevangen genomen. In 't jaar 1360 hieldt Karel de IV hier een Ryksdag; maar de burgers verwekten zulk een oproer, dat de keizer zich naauwlyks door de vlucht kon bergen by den grave van Wurtemberg. Om dezen ſmaadt te wreken droeg de keizer den graaf de executie op, die de ſtadt door eene belegering 100000 guldens afperſte. Kort daarna ontſtonden over hare goederen, gelegen in het Wurtembergſche, nieuwe onluſten, die door bemiddeling van den keurvorſt van Trier wierden bygelegt, namentlyk, dat Wurtemberg een ſtuk gelds nam, en beloofde van de goederen voortaan af te zien. Maar het vergelyk wierdt niet lang daar na weder gebroken, als de graaf in 't jaar 1372 met de ſtadt Reutlingen in oneenigheit verviel, en moeſt onder andere bondſteden Eſlingen zich de zake aannemen, maar heeſt ook het meeſt van allen, wegens de nabyheit van het Wurtenbergſche landt, moeten lyden. Schoon nu dit verſchil in 't jaar 1378 door den keizer wierdt bygelegt, ontſtondt 'er echter een nieuw, maar dat van de ſtadt Eſlingen door een vergelyk in der minne wierdt bygelegt, wanneer ze in 't jaar 1391 in het Egerſche verbondt tradt. Na dezen is Eſlingen, nevens andere ſteden, met Wurtenberg in een verbondt getreden. In 't jaar 1440 ontſtondt 'er een zwaar verſchil over de tol, waar omtrent de adel van Zwaben de Wurtenbergſche party trok. In 't jaar 1445 hadt ook de markgraaf van Baden met de ſtadt een groten twiſt, en in 't jaar 1448 wierdt alhier het grote Zwabiſche verbondt opgerecht, in het welke die van Eſlingen niet eer wilden treden, voor dat Wurtenberg en Baden het zelve hadden aangenomen, doordien zy zich in 't jaar 1454 voor den tydt van 60 jaren onder de beſcherming der markgraven hadden begeven. Hoewel deze ſtadt by dit verbondt merkelyk te kort ſchoot, dewyl Ulrich van Wurtenberg, die door het verbondt van Zwaben was gebannen, na zyne herſtelling zyne gramſchap die van Eſlingen het eerſt deedt gevoelen; waarom deze naderhandt niet weder in eenig verbondt hebben willen treden. In de jaren 1524 en 1556 is hier het keizerlyke kamergerecht geweeſt. Eindelyk heeſt de ſtadt ook in den Duitſchen oorlog veel geleden. Ze is van den Lutherſchen Godsdienſt, hoewel 'er nog eenige Roomſch-Katholyke kloosters in gevonden worden. De hertog van Wurtenberg is zedert het jaar 1557 beſchermheer van deze ſtadt geweeſt; hoewel ze zich reets eenige malen te voren onder de beſcherming van Wurtenberg hadt begeven; maar dit is in het gemelde jaar eerſt op een vaſten voet geſtelt. Daarenboven heeſt de hertog het recht om op den boden van Eſlingen te mogen jagen, gelyk als Merian meldt. De biſſchop van Spiers komt 'er nog tegenwoordig de tienden te heffen; maar de ſtadt neemt die gemeenlyk by verpachting over. Voorts wordt Eſlingen onder de twaalf gedeputeerde Ryksſteden getelt, en is nooit een heer onderworpen geweeſt. *Documenta Monaſt. Wurtemberg. Bertholdus Conſtant. in Append ad Herm. Contract. Burchardus jun. de Caſib. S. Galli, ap. Goldaſtum T. I. Rer. Alemann. Cruſius Annal. P. III. p.* 208. *Ephemerides Wurtemb. ad ann.* 1449. *Lunig Reichs-Archiv. Limnæi Jus Publ. T. IV. l. VII. c.* 15. *n.* 6. *Knipſchild de Civ. Imp.*

ESMENDREVILLE. (JOHAN DU BOSC, HEER VAN) Zie BOSC. [JOHANNES DU]

ESONSTADT, eertyds eene redelyk goede ſtadt in Vrieslandt, gelegen aan den mondt van de Laauwer, daar de zelve den Eeſtroom, waar van de ſtadt, volgens Alting, haren naam heeſt, ontfangt. Volgens Andreas Cornelius (onder *Odilbaldus*) en Winſemius zelf zou deze ſtadt in de vierde eeuwe geſticht zyn door Odilbaldus, hertog van Vrieſlandt. Zy heeſt daar na, naar het zeggen der gemelde ſchryvers, menigen ſtoot van de Denen en Noormannen geleden, en is in den jare 808 van die woeſte roofvogels onvoorziens beklommen, uitgeplundert, en op vier en dertig huizen na verbrand. Doch de ſtadt zou die ſchade door harre grote neêring en zeehandel eerlang te boven zyn gekomen. Kort te voren hadden zich daar, volgens de zelve ſchryvers, twee walviſſchen vertoont, de een de andere volgende, de grootſte 38, en de kleinſte 29 voeten lang bevonden, nadat zy door het zakken van het water op het droog waren blyven leggen. In December des jaars 1606, of St. Thomas-dag, kwam Vrieſlandt een zware watervloedt over, waar door te Eſonſtadt een groot ſtuk van den wal, met vyf en dertig huizen, wegdreef. Nog verſchrikkelyker watervloedt wordt door verſcheide ſchryvers geſtelt in den jare 1230 in Vrieſlandt gebeurt te zyn, en wel op den 17 February; hoewel Ubbo Emmius den zelven wel tien jaren vroeger ſtelt. Door dezen watervloedt zou de ſtadt Wartna, of Wardena, overhoop zyn geworpen, en tot een dorp geworden, en Eſonſtadt ten eenemale met poorten, wallen en ſtraten door de zee weggeſpoelt, zo dat men niet merken kon, dat 'er eene ſtadt was geweeſt. De zo even gemelde Ubbo Emmius ſchynt met eenige twyffeling van deze ſtadt en het voorgemelde Wartna te ſpreken, dat is te zeggen, of 'er wel ooit zulke ſteden op den Vrieſchen bodem geſtaan hebben. Zie hier zyne woorden: „ En „ ik ſla 'er geen twyffel aan, of het behoort ook tot deze tyden, en „ tot de zelve watervloeden" (te weten van den jare 1219, of 1220, 1221 en 1222) „ het gene zommige mengelmoes-ſchryvers, *in-* „ *dien het maar de waarheit is*, uit een oud handſchrift van het „ klooſter Dokkum getrokken hebben; op welk jaar, gelyk ze- „ ker genoeg is, geen merkelyke watervloedt is voorge- „ vallen: namentlyk, dat *Eſonſtadt*, het welk tot dien tydt toe „ geen ſlecht ſtedeke was geweeſt, en aan de Laauwers was ge- „ legen, nadat alle de gebouwen door het geweldt der wateren „ omverre gerukt waren, ten eenemale is vergaan, enz. Einde- „ lyk, dat een volkryk ſtedeke, op de grenzen van Zevenwolden „ en Ooſtergoo gelegen, met name *Wardena*, vernielt is gewor- „ den". enz. Ten laatſte voegt hy 'er by, dat hy aan de ſchryvers zelf de zorg bevolen laat om de geloofwaardigheit van dit alles te beweeren. Zie *Ubbo Emmius Hiſtor. Rer. Friſ. lib. IX. Winſemius Kronyk van Vrieſl. fol.* 37 *en* 86. *Alting Notit. Germ. Inf. P. II. fol.* 50. *G. Outhof Verhaal aller Watervloeden op de jaren* 806 *en* 830. *Oudheden van Vrieſlandt I Deel.*

ESPAGNE, (JOHANNES VAN) geboren in het Dauphiné, was Predikant van de Franſche gemeente te Londen, en heeſt verſcheide fraaie werken geſchreven, de welke te Geneve in drie ſtukken, en in 's Gravenhage in twee ſtukken in Duodecimo gedrukt zyn in den jare 1674. De zelve zyn vervolgens in verſcheide andere talen, en onder anderen ook in het Nederduitſch, overgezet. Onder de zelve is een tractaat van de algemeene dwalingen, het welk zeer fraaie zaken behelſt, en door den ſchryver aan Karel den I, koning van Engelandt, is opgedragen. Hy zegt in deze opdragt, dat het eerſte van zyne werken door laſt van koning Jacobus den I van Groot-Britannië gedrukt is. Hier uit blykt, dat Allard in zyne Boekzaal van 't Dauphiné (*pag.* 87) den tydt kwalyk heeſt aangewezen, in welken Jan van Eſpagne Predikant te Londen is geweeſt, ſtellende het jaar 1662. *Bayle Dictionaire Crit.*

ESPAGNET, (JOHANNES VAN) voorzitter in het Parlement van Bourdeaux, is een van de geleerdſte mannen geweeſt van de zeventiende eeuwe. Hy hadt ſmaak in de nieuwe Philoſophie; en men heeſt openbare blyken gezien van den voortgang, dien hy in de zelve gemaakt hadde. Men ſchryſt hem een boek toe, het welk voor tytel voert: *La Philoſophie naturelle des anciens, retablie en ſa pureté.* Zie de voorreden van *Montagne*, aan het hoofdt van een boek, genaamt *Le Monde dans la Lune*, gedrukt te Rouaan in den jare 1656 in 8. Het is eene vertaling van zeker Engelſch boek. Hy gaf in den jare 1616 een oud handſchrift in het licht, genaamt *le Rozier des guerres*, en verzelde het zelve met een tractaat van zynen ſtyl aangaande de opvoeding van een jong vorſt. Men hadt het gemelde handſchrift gevonden in het kabinet van den koning. Eſpagne meende, dat zyn druk de eerſte was, doch hy vergiſte zich: want dit boek was reets gedrukt geweeſt in folio in den jare 1523, en deze druk is veel wydlopiger dan die van den jare 1616. Het is van hem, het gene de vader Abraham zegt in zyne verklaringen wegens de Redenvoeringen van *Cicero.* Men hadt vergeten te zeggen, dat hy het bovengemelde werk van *le Rozier des guerres* uitgevende, niet heeſt nagevolgt die genen, die de eige en oude landſpraak der handſchriften, die zy doen drukken, ten eenemale veranderen. Hy volgde zyn origineel met de uiterſte naauwkeurigheit, en behieldt zelf heel ſtiptelyk de ganſche ſpelding, waar van hy goede redenen bybrengt. Zie *Naudé Addition à l'hiſtoire de Louïs XI, & in Syntagm. de ſtudio militari. Abram in Cicer. Orat. Tom. I. Sorel de la Perfection de l'homme. Bayle Diction. Critique.*

ESPARRE, eene kleine ſtadt van Bourdelois, digt aan de zeekant gelegen, die haren naam aan een heer van het ſtamhuis van Foix heeſt gegeven. Zie FOIX.

ESPARSA ARTIEDA (MARTINUS DE) was in het jaar 1606 in de ſtadt Ezcaroz in Spanje, niet verre van Pampelona gelegen, geboren, en wierdt in den jare 1621 een Jeſuit. Na dat hy te S. Compoſtel de Philoſophie, en te Valladolid en te Salamanca de Theologie hadt geleeraart, wierdt hy naar Rome beroepen, alwaar hy in den jare 1676 tot algemeen voorzitter, keurder der boeken, beſtierder van de inquiſitie en mederaadt van de vergadering der plegtigheden wierdt aangeſtelt. Men heeſt van hem: *Tractatus de immaculata concept. B. Virginis; Curſus Theol.; Epiſt. S. Auguſt.; de Virtutib. Moral.* enz.. *Alegambe Bibl. S. J.*

ESPARTEL, of SPARTO. Zie ABYLA.

ESPEISSES, (ANTONIUS VAN) een vermaard Rechtsgeleerde, was van Montpellier, alwaar hy geboren wierdt in het einde der zeſtiende eeuwe, omtrent den jare 1594. Hy maakte zeer grote voortgangen in de ſtudie der Rechtsgeleerdheit, en bragt de eerſte jaren zyns levens door in de rechtbank van het Parlement van Parys, alwaar hy vriendſchap maakte met Jakob van Bauques, advokaat. Dewyl zy menigmalen met elkander redeneerden over het gene hun beroep betrof, beſloten zy gezamentlyk te ſchryven

over

over allerhande Rechtsgeleerde stoffen. Zy begonnen met het maken van een tractaat aangaande de opvolgingen, het welk te Parys uitkwam in den jare 1623. Maar van Bauques korten tydt daar na gestorven zynde, vervolgde Antonius van Espeisses alleen dit gewigtig werk. Hy begaf zich naderhandt naar Montpellier, en arbeidde aldaar gedurende den tydt van byna twintig jaren aan de drie deelen, die men van hem heeft. Hy schikt maar de Fransche Rechten alle de gewigtige stoffen van het Roomsche Recht. Van Espeisses stierf omtrent den jare 1658, wanneer zyn werk in staat was om het licht te zien.

ESPENCÆUS, (Claudius) in het Fransch *d'Espence*, een Godgeleerde in de zestiende eeuwe, leeraar in de Godgeleerdheit in de hogeschole van Parys, gesproten uit het stamhuis van Navarre, wierdt te Chalons op de Marne geboren uit een oud en adelyk geslacht, en stamde van zyn moeders zyde af van het Italiaansche geslacht van Ursini. Hy deedt zyne eerste studiën te Parys in het collegie van Calvi, zyne Philosophie in het collegie van Beauvais, en nam zyne lessen van Godgeleerdheit in de scholen van het collegie van Navarre, alwaar hy vyf jaren woonde. Hy wierdt tot Rector van de hogeschole verkoren, alvorens hy den Doctorshoedt opzette, tot welken trap hy kwam in den ouderdom van een en dertig jaren. De kardinaal van Lotharingen, dien zyne bekwaamheit bewust was, liet hem in zyn huis wonen, en gebruikte hem in kerkelyke zaken, met welke hy belast was. Deze huisvesting belette Espencæus niet te prediken, waar door hy zich echter eenige moeilykheden op den hals haalde; want hebbende wat te veel vrymoedigheit gebruikt in het prediken in de kerke van S. Merri gedurende de vasten des jaars 1543, wierden eenige van de stellingen, die hy voorgebragt hadt, overgebragt aan het hogeschool der Godgeleerdheit van Parys, en Espencæus deedt, op de aanrading van de gemelde hogeschole, eene redenvoering in de zelve kerke, in welke hy eenige van zyne stellingen of verzachtte, of herriep. Hy volgde den kardinaal van Lotharingen op de reize, die hy naar Vlaanderen deedt in den jare 1544, wegens de ratificatie van de vrede tusschen koning François den I en keizer Karel den V. Hy wierdt naderhandt door den koning naar Melun ontboden, om eene byeenkomst van twaalf Godgeleerden by te wonen, die de koning aldaar hieldt, ten einde zy hunne gevoelens te kennen gaven wegens de vraagstukken, die 'er op de kerkvergadering van Trente moesten verhandelt worden. Hy begaf zich derwaarts, en hadt het voornaamste deel aan de maatregelen, die daar genomen wierden. Hy wierdt in den jare 1547 door koning Hendrik den II afgevaardigt aan de kerkvergadering, die te Boulogne verplaatst was; maar de kerkvergadering verbroken zynde, keerde hy wel haast te rug naar Vrankryk. De kardinaal van Lotharingen nam hem mede naar Rome in den jare 1555, alwaar zyne geleerdheit dusdanig uitmuntte, dat paus Paulus de IV van mening was hem tot het kardinaalschap te verheffen, om hem aldus by zich te houden: doch zulks wierdt niet werkstellig gemaakt, en Espencæus bedankte Godt daar voor op eene zeer nederige wyze. Hy verscheen in de vergadering van de staten van Orleans in den jare 1560, en woonde het mondgesprek van Poissy by in den jare 1561, alwaar men zegt dat hy zich met de Protestanten verstondt over zommige artykelen. Men beschuldigde hem een tractaat van de beelden te hebben gemaakt, waardoor hy eenige stribbeling ontmoette in de hogeschole. Hy besteedde het overige van zyn leven tot de studiën, en stierf aan den steen op den 5 October des jaars 1571. Hy wierdt begraven in zyne parochiekerke van S. Cosmus, alwaar men nog hedendaags zyne grafstede ziet. Hy was een van de verstandigste en schranderste Roomschgezinde leeraren van zynen tydt: hy was volkomen ervaren in de kanons en in de kerkelyke tucht: hy was insgelyks wel bedreven in de ongewyde letterkunde. Hy schreef zeer sierlyk in de Latynsche tale; zyn styl was hoogdravend en welsprekend, hy heeft fraaie werken gemaakt, en onder anderen verklaringen op de Zendbrieven van Paulus aan *Timotheus* en aan *Titus*, in welke hy, hebbende alvorens den text uitgelegt, langwylige afleidingen maakt, waar in hy gewichtige vraagstukken verhandelt wegens de kerkelyke heerschappy en tucht. Hy heeft ook een tractaat van de geheime huwelyken geschreven, in het welke hy aantoont, dat de kinderen van aanzien gene huwelyken van standt of waarde kunnen aangaan zonder de toestemming van hunne ouderen; daarenboven schreef hy zes boeken van de onthouding; vyf boeken van de aanbidding des heiligdoms; een tractaat van de gemeene en byzondere Misse, en verscheide andere werken, verzamelt in den druk zyner Latynsche werken, uitgegeven te Parys in den jare 1619, behalven verscheide andere Fransche stukken van geloofs-geschillen, en van dezedekunde, afzonderlyk gedrukt. *Thuanus lib. L. Spondanus A. C. 1561, n. 17. 1571, n. 36. Sammarthanus in Elog. lib. II. Genebrardus in Chron. La Croix du Maine en Antoine du Verdier Bibl. Franc. Miræus de Script. Sæcul.* XVI.

ESPERNAY, in het Latyn *Sparnacum*, en *Asprenciacum*, een vlek van Vrankryk in Champagne, gelegen op de Marne, tusschen Châlons en Chateau-Thierry, is vermaard door eene abdy van de orde van S. Augustyn. *Sammarthanus Gall. Christ. Tom. IV. pag.* 840.

ESPERNON, eene kleine stadt en hertogdom in Vrankryk, op de grenzen van het landschap van Chartrain. Deze naam is zeer vermaard geworden door het gansche koninkryk door die genen, die den zelven gevoert hebben. Zie CANDALE en VALETTE. (la)

ESPERVIER, [Jakob] geboortig van S. Symphorien d'Ozon in 't Dauphiné, abt van Chaunes, en naderhandt van S. Hilarius, digt by Carcassonne, leefde in de zestiende eeuwe, en was een Godgeleerde en prediker. Hy maakte een gedicht van de burgerlyke oorlogen in Vrankryk, zedert de doodt van koning Hendrik den II tot den jare 1569, wanneer hy het in het licht gaf. Hy was insgelyks opsteller van eene lykreden tot roem van François van la Valette, gezegt Parisot, grootmeester van S. Jansorde van Jeruzalem, die het beleg van Maltha uithieldt tegen de Turken, gelyk elders gezegt wordt. Hy wordt gezegt door de Hugenotten, tegen welke hy zeer vinnige uitdrukkingen in zyne predikatien gebruikte, met alle zyne monniken om hals gebragt te zyn, wordende vervolgens in een put geworpen. *La Croix du Maine & du Verdier Bibl. Franc. Chorier Hist. de Dauph.*

ESPES, (Didacus) kanunnik, of, volgens anderen, klerk van S. Salvatorskerke te Saragossa, was geboortig van het vlek Arandiga in Aragon. Hy studeerde onder Hieronymus Blanca, en was byzonder ervaren in de oudheden van Spanje. Men heeft verscheide werken van hem, als de geschiedenis van de kerke van Saragossa, in 't Latyn beschreven in drie delen in folio. Hy stierf den 27 October des jaars 1602. *Nicolaus Antonio Bibl. Hisp.*

ESPINACUS, (Petrus) in 't Fransch *d'Espinac*, aartsbisschop van Lyon, is in achting geweest omtrent het einde der zestiende eeuwe. Hy was de zoon van Petrus Espinacus, 's konings stedehouder in Burgundie en in het Lionnois, en van Guichardis van Albon. Hy was eerst graaf, en naderhandt deken van de kerke van Lyon; en wierdt des zelfs herder na de doodt van Antonius van Albon, zyns moeders broeder, overleden in den jare 1574. Deze kerkvoogdt was een zeer welsprekend man, en dien het noch aan studie, noch aan yver, noch ook aan goed oordeel ontbrak. Hy gaf in den jare 1577 Synodale ordonnantiën in het licht; en bekleedde het voorzitterschap in verscheide vergaderingen der geestelykheit van Vrankryk, alwaar zyne redenvoeringen de toehoorders bekoorden. Hy was in zyne jeugt genegen tot het omhelzen der hervorminge; maar zyne begeerte om den kardinaalshoedt te erlangen boezemde hem vervolgens andere gedachten in. Dit wordt door Thuanus, een geacht en geloofwaardig schryver, getuigt. De zelve wierdt hem ook belooft door koning Hendrik den III: maar deze vorst veranderde naderhandt van voornemen. Espinacus meende, dat zulks een verholen streek der gunstelingen was, en boven al van den hertog van Espernon; hierom, 't zy door spyt, 't zy door genegenheit, liet hy zich in de partyschap van den hertog van Guize inwikkelen, en wierdt een van de yverigste voorstanders van de Ligue. De koning, van zyn gedrag verwittigt zynde, was daar over zeer misnoegt. Insgelyks wanneer de hertog van Guize gedood wierdt in de staten-vergadering van Blois in den jare 1588, wierdt de aartsbisschop van Lyon nevens den kardinaal van Lotharingen in hechtenis genomen, en men twyffelt geenzins, of men zou hem van kant geholpen hebben, gelyk men met de anderen deedt, indien S. Melyn, zyn neef, die by den koning was, zyne genade niet hadt verworven. Echter weigerde hy de rechters, die men hem toevoegde, ten antwoordt te staan, en wierdt te Amboise in de gevangenis gezet. Hy raakte daar na verloop van eenigen tydt uit, en was de hardnekkigste voorstander der Ligue, en de trouwste vriendt van den hertog van Majenne, die 'er het hoofdt van was. Hy behieldt voor hem de stadt Lyon, en de inwoonders, hebbende zich aan Hendrik den Groten, hunnen wettigen souverein, willen overgeven, wilde de kerkvoogdt zulks niet toestemmen, en toonde deswegen een zeer groot misnoegen. Hy volhardde hardnekkig in zyne gedachten tot zynen sterfdag toe, die voorviel op den 9 Januarius des jaars 1599. *Davila Guerres civil. de France. Thuanus hist. lib. LXXXI, CI, & CXX. Spondanus in Annal. La Croix du Maine Bibl. Franc. Sammarthanus Gall. Christ.*

ESPINAL, in het Latyn *Spinalium*, eene stadt van Lotharingen, gelegen aan de Moezel, naar den kant van het gebergte van Vauge, en de grenzen van het Fransche Comté, tusschen Remiremont en Chasté aan den regter oever van de zelve rivier. Deze stadt heeft grote rampen geleden in de zeventiende eeuwe gedurende de inlandsche oorlogen.

ESPINAY DURESTAL, een oud adelyk geslacht in Bretagne, is doorluchtig geweest door zyne huwelyken, en door de voortreffelyke mannen, die uit het zelve zyn gesproten. *Robert van Espinay*, de II van dien naam, trouwde met Margareta van Courbe, by welke hy verwekte *Richard*, die hier na volgt; en *Jakob van Espinay*, bisschop van Sint Malo, en naderhandt van Rennes in den jare 1454. De hertog van Bretagne vaardigde hem in gezantschap af aan koning Lodewyk den XI, en naderhandt, zynde door de snode streken van Pieter van Landais in hechtenis genomen, liet men hem om 't leven brengen in de gevangenis in den jare 1482. Richard van Espinay, grootmeester van Bretagne, verwekte by Beatrix van Montauban, dochter van Willem en van Bonna Visconti, gezegt van Milaan, *Guido* den I, die hier na volgt; *Andries*, kardinaal; *Johan*, bisschop van Mirepoix in den jare 1485, en naderhandt van Nantes, gestorven in den jare 1497; een tweeden *Johan van Espinay*, abt van Aiguevive, naderhandt bisschop van Valence in den jare 1491, en gestorven in den jare 1503; *Robert*, tresorier en daarna bisschop van Nantes; *Jakob*, heer van Ussé en van S. Michiël aan de Loire, en drie dochteren. Guido van Espinay, de I van dien naam, bygenaamt de Grote, heer van Espinai, van Riviére, en van Escures, van la Marche, van Serigné, enz. maakte zyn naam roemruchtig, en liet na *Guido* den II, welken anderen *Johan* noemen. Deze trouwde met Catharina van Estouteville, en won *Guido* den III. Deze laatste liet by Goulyne, zyne gemalin, onder andere kinderen na *Johan*, die hier na volgt; *Lodewyk*, markgraaf van Vaucouleur, en *Antoni*, die den stam der vryheren van Mollay verwekt heeft. Johan van Espinay, markgraaf der gemelde plaats, graaf van Durestal, trouwde met Margareta van Scepeaux, gravin van Durestal en

en vrouwe van Matefelon, dochter van François, heer van Vieille Ville, maarfchalk van Vrankryk, en verwekte by de zelve *Karel*, zonder nazaatfchap geftorven, en *Francina van Efpinay*, getrouwt in den jare 1599 met Hendrik van Schomberg, maarfchalk van Vrankryk, gelyk elders gezegt is. *Argentré. Hift. de Bret. Auguftin de Pas. Le Laboureur. Sammarthanus.*

ESPINAY, (Andries van) kardinaal, aartsbiffchop van Bourdeaux en naderhandt van Lyon, abt van het H. Kruis van Bourdeaux, en prioor van Sint Marten des Champs te Parys, was de zoon van Richard, heer van Efpinay in Bretagne, en van Beatrix van Montauban. Hy wierdt een groot man zo door zyne eigene geboorte, als door het vermogen zyner bloedverwanten. Hy wierdt in den jare 1468, of, naar het zeggen van anderen, in den jare 1478, geplaatft op den aartsbiffchoppelyken fetel van Bourdeaux na de doodt van zyn oom Artus van Montauban, en naderhandt, in den jare 1499, kreeg hy het aartsbisdom van Lyon, het welk Hugo van Talaru hem afftondt. Andries van Efpinay hadt groot deel in de ftaatszaken van zynen tydt. Hy wierdt naar Bretagne afgevaardigt na de doodt van koning Lodewyk den XI; hy woonde in het vervolg de ftaten-vergadering van Tours by; en koning Karel de VIII bezorgde hem den kardinaalshoedt, dien hem paus Innocentius de VIII fchonk in de maandt van Maart des jaars 1489. Hy volgde hooggemelden koning Karel den VIII op zyne reis naar Italië en by de verovering van het koninkryk van Napels, en by zyne te rug komft woonde hy den veldflag van Fornoüe by in den jare 1495. Men verzekert, dat hy gouverneur van Parys is geweeft, alwaar hy ftierf op het kafteel van Tournelles den 10 November des jaars 1500. Zyn lyk wierdt ter aarde beftelt in de kerke der Celeftynen van Parys, alwaar men des zelfs wapenfchildt en grafftede ziet, digt by de kapel van Orleans. *Argentré Hift. de Bret. lib. XII. Auguftin de Pas Hift. gen. de Bret. Frizon Gall. Purpur. Sammarthanus Gall. Chrift. Auberi Hift. des Card. T. III. Le Laboureur Tomb. des perfonnes illuftr. Severt. de arch. Lugd.*

ESPINAY, (Antoni van) heer van Broon, vryheer van Mollay, ridder van de orde, en kapitein van vyftig wapenknechten, wierdt opgetrokken tot pagie van Hendrik den II, koning van Vrankryk. Vaandrig zynde van Sebaftiaan van Luxemburg, burggraaf van Martigues, woonde hy de veldflagen van S. Denys, van Moncontour en van Jarnac by. Zedert wierdt hy luitenant van de compagnie van honderd wapenknechten des hertogs van Mercœur. Zynde tot maarfchalk aangeftelt voor de vereeniging in Bretagne, na de doodt van Hendrik den III, deedt hy zyne dapperheit uitmunten door zyne kloeke daden in de oorlogen, die men de Hugenotten aandeedt, in welke hy de eer hadt van het krygsgebiedt te voeren na den hertog van Mercœur. In den jare 1591 wierdt hy kapitein van Dole, en op den 7 Januarius van dit zelve jaar trok hy met weinig krygsvolk uit de plaats, die hy onder zyn gebiedt hadt, en ging het leger van den grave van Montgommery en van den kapitein de Lorge, die in het gevecht fneuvelde, aantaften: doch Efpinay kreeg 'er eene dodelyke wondt, en nadat hy het flagveldt gewonnen hadt, ftierf hy op weg, terwyl men hem naar de ftadt Dole bragt. *Auguftin du Pas hiftoire de Bretagne.*

ESPINAY, [Johannes van] kamerheer en landrechter van Caftres en van Albigeois, was de zoon van Guido den III, en de eerfte markgraaf van Efpinay, graaf van Dureftal, enz. Hendrik de II, koning van Vrankryk, maakte hem zyn gewonen kamerheer, en fchonk hem eene compagnie van honderd ligte paarden, met welke hy uitmuntende dienften deedt in de legerplaats van Amiens, op de reize van Duitfchlandt, in het beleg van Thionville, enz. Zyne compagnie te Mets in garnizoen leggende, gaf hy zo vele roemwaardige blyken van zyne dapperheit, dat koning Karel de IX, tot de kroon gekomen zynde, hem tot landrechter van Caftres en van Albigeois aanftelde. Hy hadt insgelyks het luitenantfchap van de compagnie van honderd wapendragers van den maarfchalk van Vieille-Ville, zyn fchoonvader, welken hy aanleidde in den veldflag van S. Denys, in dien van Jarnak, en in het gevecht van Moncontour. Tot vergelding van die uitmuntende dienften, wierdt hy door Karel den IX ridder van zyne orde geflagen, en zyn landgoedt van Espinay tot een markgraaffchap gemaakt, en hem het gebiedt toevertrouwt over honderd wapenknechten. Hebbende eindelyk vyf koningen van Vrankryk met roem gedient, is hy geftorven in den ouderdom van drie en zeftig jaren onder de regering van Hendrik den IV in den jare 1591. *Auguftin du Pas Hift. de Bretagne.*

ESPINAY-SAINT-LUC, een van de doorluchtigfte geflachten van ganfch Normandië, is zeer oud, en heeft grote mannen voortgebragt. Willem van Espinay, heer der gemelde plaats, heeft geleeft in den jare 1209, en is de vader geweeft van Godefroi, kapitein van het kafteel van Arques, die Johanna van Courci trouwde, en by haar onder andere kinderen overwon Willem van Espinay, heer van Bosguerout, van Saint-Luc, enz. Hy trouwde Alix van Courci, by welke hy verwekte *Robert van Efpinay*, die hier na volgt. Hy ging een tweede huwelyk aan in den jare 1441 met Maria van Angerville, die hem vader maakte van *Guido van Efpinay*, ftamvader van de heren van *Bosguerout*. Deze Guido trouwde Johanna van Pilois, vrouwe van Tournebu, by welke hy overwon *Olivier van Efpinay*, gezegt *des Hayes*, die in den jare 1506 trouwde met Jakelyne van Dreux. Men zal des zelfs nazaatfchap kunnen nazien in het vier en dertigfte boek der Genealogifche Hiftorie van Vrankryk door *Sammarthanus*. Robert van Espinay, ridder, heer van Saint-Luc, kapitein van Evreux in den jare 1506, verwekte by Chriftina van Sains *Valeraan*, die hier na volgt; *Ambrofius*, heer van Mezieres; en *Euftathius*, fchildknaap des konings. Valeraan van Espinay gaf uitmuntende blyken van zyne dapperheit in verfcheide voorvallen, en voornamentlyk in het beleg van Mets, gedurende het welke hy de compagnie van honderd gewapende mannen des hertogs van Guize aanvoerde. Hy trouwde in den jare 1553 met Margareta van Grouches, de dochter van Karel, heer van Gribouval; en won *François*, die hier na volgt; en *Antonetta*, gemalin van Michiël van Eftroumel, heer van Garincourt. François van Espinay, heer van Saint-Luc, grootmeefter van de artillery van Vrankryk, trouwde met Johanna van Coffé, die eene vrouw van groot verftandt, en van zonderlinge verdienften is geweeft. Zy was de dochter van Karel van Coffé, den I van dien naam, graaf van Briffak, enz. Maarfchalk van Vrankryk. Hunne kinderen waren *Timoleon*, die hier na volgt: *Artus van Efpinay*, abt van Rhedon, benoemt tot het bisdom van Marfeille, vereert met de ridderorde van den H. Geeft, geftorven in den jare 1618; *Karel*, kommandeur van Harleux van de orde van Maltha, gefneuvelt in een gevecht tegen de Turken in den jare 1622; en *François*, heer van Sepois, zonder nazaatfchap geftorven. Timoleon van Espinay, heer van Saint-Luc, graaf van Eftelan, enz. maarfchalk van Vrankryk, trouwde met Hendrine van Baffompierre, zufter van den maarfchalk van dien naam. Zy ftierf te Parys den 19 Januarius des jaars 1632 na eene zevenjarige ziekte; en Timoleon van Efpinay tradt in een tweede huwelyk met Maria Gabrielle van Guiche, oudfte dochter van Johan François, heer van Sint Geran, maarfchalk van Vrankryk. Hy verwekte by zyne eerfte gemalin *François* den II, die hier na volgt; *Renata*, getrouwt in den jare 1626 met François van Harcourt, den II van dien naam, markgraaf van Beuvron, aan eene beroerte geftorven te Parys in den jare 1639; en *Antonetta*, nonne van S. Pieters van Reims, hebbende deze abdy, die haar bezorgt was, uit nederigheit verlaten. François van Espinay, de II van dien naam, markgraaf van Saint-Luc, graaf van Eftelan, enz. ridder van 's konings orde, algemeen ftedehouder in Guienne, en gouverneur van Perigord, trouwde in den jare 1643 met Anna van Bude, dochter van Hendrik, graaf van Palluau, en ftierf in den jare 1670, nalatende *François* den III, markgraaf van Saint-Luc; *Lodewyk*, graaf van Eftelan, enz. *Sammarthanus Hift. Genealog. de France l. XXXIV. Le Laboureur Tomb. des perf. illuftr. Le P. Anfelme. Godefroi. La Rocque.*

ESPINAY (François van) gezegt *de dappere Sint Luc*, heer van Saint-Luc, ridder van 's konings orde, gouverneur van Saintonge en van Broüage, luitenant generaal in het gouvernement van Bretagne, grootmeefter van de artillery van Vrankryk, enz. was de zoon van Valeraan van Efpinay en van Margareta van Grouches. De fchryvers van zynen tydt fpreken met zonderlingen lof van hem. Brantôme, hebbende gefproken van Philibert van la Guiche, grootmeefter der artillery van Vrankryk, voegt daar het volgende by: *Na hem is het M. van S. Luc geweeft, een zeer dapper en volmaakt ridder in alle deelen, en zo roemryk als 'er een aan het hof te vinden was, die het leven verloor in het beleg van Amiens, zynde ten hoogfte van een ieder betreurt, en met den roem van een dapper, kloekmoedig en ervaren kapitein.* Hy woonde in den jare 1587 den veldflag van Coutras by, en muntte in den zelven uit door zyne dapperheit en door verfcheide gevechten. Hy wierdt 'er krygsgevangen gemaakt. Naderhandt diende hy nog in de belegeringen van Efpernay, van Parys, van Laon, van la Fere, en op andere plaatfen. Koning Hendrik de Grote maakte hem ridder van zyne orde op den 7 Januarius des jaars 1595. Het jaar daar aan volgende wierdt hy tot grootmeefter verheven in de plaats van den Heere van la Guiche, op den 5. September; en daarna fneuvelde hy in het beleg van Amiens op den 8 der zelve maandt des jaars 1597. Men heeft hier voren van zyne kinderen gefproken. François van Efpinay was niet alleenlyk een moedig krygsheldt, maar daarenboven zeer wel gemaakt van geftalte, heufch, edelmoedig, gedienftig, en bezat daar by een uitmuntenden geeft, was vaardig van begrip, en eerlyk en onbefchroomd van gemoedt, die zelfs de zwaarfte zaken niet ligt opgaf. Deze goede hoedanigheden deden hem in zonderlinge achting zyn by den koning Hendrik den III, die hem ongemene blyken van zyne genegenheit gaf; hy hadt insgelyks groot deel in de gunft van Hendrik den Groten. Zyne benyders deden hun uitterfte beft om hem te benadeelen, en hem de gunft van den eerftgemelden vorft te onttrekken, en Saint-Luc begaf zich naar zyn gouvernement van Broüage. Het was in deze eenzaamheit, dat hy verfcheide krygskundige redeneringen opftelde, en zeer verftandige vaarzen maakte. Scevola van Sammarthanus maakt 'er gewag van in de lofreden, die hy van den heere van Saint-Luc heeft opgeftelt, onder die van de Franfche geleerden. De nieuwsgierigen kunnen dit nazien in de Hiftorie van J. A. Thuanus. Zyn lyk wierdt ter aarde beftelt in de kapel van Orleans in de kerke der Celeftynen van Parys.

ESPINAY, (Timoleon van) heer van S. Luc, enz. maarfchalk van Vrankryk, ridder van 's konings orde, gouverneur van Broüage, en naderhandt algemeen ftedehouder in het gouvernement van Guienne, was de zoon van François van Efpinay, van wien reets gefproken is. Hy wierdt van zyne kindfche jaren in den wapenhandel opgetrokken, en was een braaf krygsman. Hy diende onder de regeering van koning Lodewyk den Rechtvaardigen, in de oorlogen tegen de Hugenoten. Naderhandt wierdt hy tot viceadmiraal van Vrankryk, en vervolgens door zyne trouwe dienften tot maarfchalk van Vrankryk verheven in den jare 1628. Hy wierdt insgelyks begiftigt met het algemeen ftedehouderfchap van het gouvernement van Guienne, en ftierf te Bourdeaux den 12 September des jaars 1644. Zyne lyk wierdt naar Parys overgevoert het jaar daar aan volgende, en bygezet in de kerke der Celeftynen in de kapel van Orleans op den 14 January.

ESPINAY, een vlek van Nederlandt in Vlaanderen, met den tytel van prinsdom, is gelegen tusschen Ryssel en Douay, en heeft zyn naam gegeven aan een doorluchtig stamhuis. Zie Melun.

ESPINOSA, (Johan) een Spanjaardt, leefde in het einde der zestiende eeuwe. Hy schreef verscheide tractaten, als: *Gynæcepænos*; *Dialogo en laude de las mugeres*; *Micracantibou*, enz. *Nicolas Antonio Bibl. Script. Hisp.*

ESPINOSA DE LOS MONTES, een vlek of kleine stadt van Spanje in oud-Castilië, is gelegen naar den kant van 't gebergte van Asturië, drie mylen van Medina del Pomar Westwaarts. De meeste landbeschyvers houden het zelve voor de oude stadt *Vellica*, eene bisschoppelyke stadt, die van zommige anderen te Trevinno, eene kleine stadt van de Alava, geplaatst wordt. *Baudrand.*

ESPINOSA, een vlek van Spanje in Biscaje, is gelegen naar de grenzen van Asturië, drie mylen van S. Andero. Eenige landbeschryvers houden dit vlek voor het oude *Octaviolca*, of *Ottaviolca*, eene van Cantabrië, de welke anderen te *Ordunna* plaatsen. *Baudrand.*

ESPIRITO SANTO, eene kleine stadt, is de voornaamste plaats van het gouvernement in Zuid-Amerika in Brasilië, en behoort den Portugezen toe.

ESPIRITO SANTO, eene rivier, welke de Portugezen *Rio de Espirito Santo* noemen, in Afrika, in het koninkryk Monomotapa, die zich niet verre van het voorgebergte van S. Nikolaas in de Ethiopische zee ontlast. *Baudrand.*

ESPIRITO SANTO, eene stadt in de Noord-Amerikaansche provincie Nieuw-Spanje.

ESPRIT (Jakob) was geboortig van Bezieres, Raadsheer des konings van Vrankryk, en lidt van de Fransche akademie. Men heeft van hem: *Paraphrases de quelques Pseaumes*; *Fausseté des vertus humaines*, en brieven. *Peliss. Histoire de l'Academie.*

ESQUEQUIN is de naam van een der drie stammen der Arabiers, die in 't jaar 999 nevens de beide andere, die zamen 50000 man uitmaakten, naar Afrika trokken, zich over alle de ten Oosten gelegene deelen van Barbaryë uitbreidden, en verscheide provincien veroverden. De stam der Esquequin wordt in zommige liniën verdeelt, waar van de voornaamste *Uled Hedegi* genoemt wordt. Het volk onthoudt zich in dorpen, bestaande enkelyk uit tenten, welke men van de eene plaats naar de andere kan voortdragen. Ieder dorp heeft 160 of 200 tenten, zodanig, dat in het midden een grote openplaats blyft, daar ze hun vee in opsluiten. Hier toe zyn maar twee wegen, die zy 's nachts voor de wilde dieren met doorne hekken toesluiten en bewaren. *Marmol Africa.*

ESQUILIA, zekere plaats van oud Rome, daar de arme lieden begraven wierden, en daar men de lyken van die genen, die gerecht waren, henen sleepte. Het was zelfs de gewoonlyke plaats, daar het recht geschiedde. Deze plaats veranderde naderhandt van gedaante, en Mecenas, gunsteling van Augustus, liet 'er schone tuinen aanleggen. *Horatius lib.* V, *Od.* 5; *lib.* I. *Satyr. Sat.* 8.

ESQUILINUS, (de berg) in het Latyn *Æsquilinus mons*, of *Æsquiliæ*, *Esquiliæ*, *Exquiliæ*, is een van de zeven bergen van Rome, hedendaags genaamt *Il monte de Santa Maria Maggiore.* Plutarchus maakt 'er gewag van in het leven van *Sylla.*

ESQUIMALEN, volkeren van nieuw-Vrankryk in Noord-Amerika. Zy zyn geplaatst ten Noorden van de rivier van S. Laurens, en ten Oosten van S. Margaretha. De Franschen hebben in hun landt de nieuwe haven, en eenige andere volkplantingen. *Maty Dict.*

ESQUIRE is een eertytel, in Engelandt gebruiklyk, wordende gegeven aan de genen van den kleinen adel, die minder dan baronets en ridders, maar in 't tegendeel meer dan blote Genthlemen of edelen zyn. De personen, welke eigentlyk deze waardigheit toekomt, zyn 1) de jonger zonen der graven; 2) alle zonen der ondergraven en baronnen; 3) de eerstgeborene zonen der ridders, en die van hen afkomen; 4) de eerstgeborene zonen van de jonger zonen der pairs; 5) die gene, welke door den koning uitdrukkelyk daar mede zyn beschonken, het welk niet dikwils geschiedt. Voorts wordt deze tytel den genen gegeven, die zonder tytel in gewigtige civile, militaire of hofbedieningen staan; by voorbeeldt, aan vrederechters, aan commissarissen van de quartieren, aan de maires der steden, aan advokaten, enz. Maar voornamentlyk zyn 'er *Esquires of the body*, dat is, lyf-Esquires, de welke altydt by den koning zyn, ook 's nachts by des zelfs slaapkamer de wacht hebben, en van gelyken worden de *Serjeants at arms*, die voor den koning zekeren scepter dragen, en de herauten, onder de Esquires gerekent. Als men aan de zelve schryft, volgt gemeenlyk dit woordt achter hunnen naam, by voorbeeldt: *to John Pellet Esquire* (of *Esq.*) en dikwils (voornamentlyk als zy lords zonen zyn, de welke zelfs den rang boven de ridders hebben) het bywoordt *honourable.* In Vrankryk heeft het woordt *Ecuyer* omtrent eene gelyke betekenis, zynde een edelman, die minder is dan een ridder. De ordonnantie van Blois van 't jaar 1579, zegt men, is de eerste, waar in de qualiteit van *Ecuyer* als een byzondere tytel aan den adel gegeven wordt. Zo wel *Esquire* als *Ecuyer* heeft zynen oorsprong van een schildt (*scutum*), of van een paardt [*equus*], en is eigentlyk zo veel als *Scutiger* of *Scutifer*, een *schilddrager*, of als *Equiso*, dat is een *stalmeester*; waar mede buiten twyffel de oude gewoonte weder wordt vernieuwt, wanneer de omlopende ridders zekere personen, en dikwils zulke, die met ter tydt ook dezen ridderstandt zochten deelachtig te worden, by zich hadden, om hunne paarden en toerusting te bewaren. *Miege état de gr. Bretagne P. I. p.* 354. *Camden's Britannia. Dict. de Trevoux. voc. Esquyer. Becmanni Synt. dign. ill. diss.* 14. *c.* 3. §. 3.

ESSA, eene stadt van Idumea, binnen welke Zeno, gouverneur van die provincie, alle zyne kostelykste schatten opgesloten hadt. De zelve wierdt stormenderhandt ingenomen door Alexander, koning der Joden, in den jare der wereldt 3960, voor de geboorte van Christus 92. *Josephus Oudh.* XIII, 23.

ESSARDS, (Charlotta van) minnares van koning Hendrik den IV, en namaals van den kardinaal van Guize, trouwde met den maarschalk van l'Hospital, gelyk elders gezegt is; doch hier dient bygevoegt, dat deze vrouw zich al te sterk bemoeide met gewigtige staatszaken. Hier van zal men alleenlyk een voorbeeldt opgeven. Zy hadt een zoon in den dienst van den hertog van Lotharingen, die zich de ridder van Remorantin liet noemen, en dien de kardinaal van Guize by haar geteelt hadt. Zy meende, dat het beste middel om haren zoon voort te helpen was eenigen dienst te doen aan den hertog van Lotharingen, met des zelfs verzoening met Vrankryk te bewerken, en hem in zyne staten te doen herstellen. Ten dien einde zette zy du Hallier, haar gemaal, aan, die in Lotharingen het opperkrygsgebiedt voerde, om het Fransche hof aan te raden van met den hertog in onderhandeling te treden, en ter zelver tydt hieldt zy sterk aan by de princesse van Cantecroix, die deze hertog getrouwt hadde, onaangezien hy reets getrouwt was, dat zy al haar vernuft en behendigheit wilde te werk stellen om hem tot een vergelyk te bewegen. De handeling wierdt wederzyds bewilligt, en eindigde met het verdrag van S. Germain in den jare 1641; maar de hertog, zyne beloften niet nakomende, en zich te zwak bevindende om standt te kunnen houden, week met zyne troepen naar zyne oude legerplaats tusschen de Samber en de Maas: en om zyn aftocht ten minste eenigzins te verbloemen, vaardigde hy een expresse af aan den kardinaal van Richelieu, die hem zou verwittigen, dat de reden, die hem verplichtte te wyken, niet was, dat hy eenig opzet hadt om zyn verdrag te verbreken; maar alleenlyk de vrees, die mevrouw du Hallier hem aangejaagt hadde, met hem te waarschuwen, dat hy in hechtenis zou genomen worden. Om hem te overtuigen, dat deze argwaan niet ongegrond was, zondt hy hem een briefje, geschreven met de eigen handt van de gemelde vrouwe aan de overste van de nonnen der vergadering van Nanci, genaamt Angelica, die hare grootste vertrouwde was, door het welk zy haar verzocht van hem te laten weten, dat de ongerustheden, die hy door zyn gedrag veroorzaakte aan het hof van den koning, aldaar deden middelen beramen om zyn persoon meester te worden. De kardinaal was dusdanig gebelgt over de stoutheit, die de vrouw van du Hallier hadt begaan met hem zulk een bericht te geven, dat haar man, die alsdan genoeg te doen hadt met de herwinning van de kleine vestingen van Lotharingen, en bezig was met het beleg van Chaté, bevel van den koning kreeg door een expresse om zyne gemalin na een van zyne landgoederen van Nanci te zenden, om den majoor van het garnizoen te veranderen, en in des zelfs plaats zekeren Belcastel aan te stellen, die zyn vriendt niet was, en dat hy, zo dra de plaats zou bemachtigt wezen, aan het hof moest komen om rekenschap niet alleenlyk van zyn gedrag, maar ook van dat van zyne vrouwe te geven. Du Hallier gehoorzaamde stiptelyk de bevelen van den koning, en dewyl hy altydt by den koning in gunst was geweest, en geacht voor een man van eene onschendbare trouwheit, wierdt hy korten tydt daar na weder naar Lotharingen gezonden, met bevel van de herwinning van alle de plaatsen, die men den hertog hadt overgelevert, te volvoeren, en de zelve onder de macht des konings te brengen. Wat des zelfs vrouw belangt, wiens staatzucht grote voorwerpen van argwaan en mistrouwen hadt gegeven, deze was genoodzaakt zich opgesloten te houden daar men haar gebannen hadt. *Memoires de Beauvau.*

ESSARDS [Nicolaas van Herberay, heer van] leefde onder François den I en onder Hendrik den II. Hy heeft de Joodsche geschiedenissen van *Fl. Josephus* vertaalt; als mede de acht eerste boeken van Amadis, *l'Horloge des princes de Guevare*, twee andere Romans, enz. Des zelfs vertaling van *Josephus* is veel slechter uitgevallen dan die van Amadis, die nog hedendaags gelezen wordt, hoe koddig en barbaarsch van styl zy ook mag wezen. Die genen, die liefhebbers van diergelyke boeken zyn, beweeren, dat 'er vry een goede wyze van schryven in die boeken is, die 'er de vertaalder in gebragt heeft; niettemin ten tyde, toen de oude styl in zwang was, is de zelve in het algemeen niet goedgekeurt geweest. Zeker Fransch schryver by *du Verdier* zegt, dat, onaangezien men in den beginne de schriften van Essards aanmerkte als den grondregel van de beste taal, hy echter nooit de laauwertak van den Parnas krachtig gekouwt hadt, en dat hy niet lang gezweet hadt onder het harnas en in den arbeidt der vrye letterkunst. *Franc. de la Croix du Maine Bibl. Franc. p.* 346. *Ant. Du Verdier Bibl. Franc.*

ESSARDS [Petrus van] was intendant der financien by den koning van Vrankryk Philips van Valois geweest, en hadt zich in dit ampt tot nadeel van het gemeen grotelyks verrykt. Wanneer nu op een tydt de gemelde koning geldt van noden hadt, liet hy hem in het jaar 1346, na voorgaande overtuiginge, om zyne doodstraffe af te kopen in eene boete van 100000 guldens beslaan, doch wierdt door voorspraak van den grave van Vlaanderen met de helft kwyd gescholden. Een ander Petrus Essards, misschien een zoon of neef des voorgaanden, was nog ongelukkiger. Deze was hoofdt der financien geweest onder Karel den VI, koning van Vrankryk. Wanneer daar op de stadt Parys, en inzonderheit de hogeschole aldaar, gedurig aanhieldt, van hem, nevens andere financiers, by de kop te vatten, nam hy de vlucht in

in Normandië. Doch vernomen hebbende, dat de hertog van Burgundië, Johannes [die door het ontdekken van eene verradery, tegen de drie prinſſen van Orleans voorgenomen, zyn vyandt was geworden] met den Dauphyn in verſchil leefde, keerde hy weder naar Parys, en begaf zich onder de beſcherming van den Dauphyn. Hy was 'er naauwlyks twee dagen geweeſt, of de gemelde hertog liet onder het volk uitſtrooien, dat de Dauphin by gelegenheit van een tournooiſpel van zins was 500 lanceniers door dezen Eſſards in de ſtadt te brengen, en de zelve te laten plunderen; en ſchoon hy het in den hevigen oproer, daar door veroorzaakt, in de baſtille ontvluchtte, belegerden hem echter de burgers van Parys daar in, en bragten het zo verre door hunne bedreigingen by de bezetting, dat de zelve hem aan den gouverneur van Parys Helion van Janqueville, uitleverde. Deze liet hem eenige dagen daarna onthoofden, zyn hoofdt op een ſtaak zetten, en zyn ligchaam te Montfaucon ophangen. Dit geſchiedde in het jaar 1411. *Mezeray hiſt. de France tom. II. p.* 417, 563.

ESSE', [ANDRIES VAN MONTALEMBERT, HEER VAN] geſproten uit een van de adelykſte en oudſte geſlachten van Poitou, hadt het opperkrygsgebiedt binnen Landrecies, wanneer keizer Karel de vyfde deze veſting belegerde in den jare 1543. Hy verdedigde deze plaats zo kloekmoedig, onaangezien des zelfs ſlechte verſchanſſingen en een garnizoen, door gebrek afgemat, dat de keizer genoodzaakt was op te breken op den 5 November, na een beleg van drie en een halve maandt. Van Eſſé verkreeg tot vergelding van dezen trouwen dienſt het ampt van kamerheer van François den I. Hy wierdt door Hendrik den II naar Schotlandt gezonden, om aldaar het leger te gebieden, het welk deze vorſt derwaarts hadt overgemaakt tot onderſtandt der Schotten tegen de Engelſchen. Hy voerde aldaar brave daden uit, en by zyne te rug komſt wierdt hy ridder van de orde geſlagen. Hy was insgelyks die gene, die Terouane tegen het leger van keizer Karel den V verdedigde, en die 'er eindelyk ſneuvelde, zynde midden op de Breſch dood geſchoten, na dat hy drie verdubbelde ſtormen hadt uitgeſtaan, die tien uren duurden. Hy wierdt door zyne doodt verraſcht in de waardigheit van maarſchalk van Vrankryk, die hem toegeſchikt was volgens du Bouchet, ſchryver der Jaarboeken van Aquitanië. Mezeray zegt in de Hiſtorie van Vrankryk, dat hy de onſterfelyke roem van Perigord is, zich vergiſſende wegens den naam van zyn vaderlandt, dewyl hy in Poitou geboren was. Brantôme ſpreekt van hem met meerder omſtandigheit onder den naam van *Eſſé*.

ESSEDARII waren by de Romeinen een ſoort van kampvechters, die op een wagen ſtaan, en ten deele met anderen huns gelyken, ten deele ook met die te voet waren moeſten vechten. Hunne bekwaamheit beſtondt daar in, dat zy de paarden wel wiſten te zwenken, en te gelyk op hunne party, en der zelver ſtreken, acht te geven. Want het is niet waarſchynlyk, dat zy den aanval deden. Zy hadden hunnen naam van *Eſſedum*, welk woordt by de oude Romeinen en Galliërs een open wagen betekent. *Scheffer de re vehic. Lipſius Saturn.*

ESSEDONES, of ISSEDONES, oude volkeren van Scythië. Herodotus, Plinius, Ptolomæus, en anderen maken 'er gewag van. Hunne hoofdſtadt was *Iſſedon*, hedendaags gezegt *Caracoran*, onderſcheiden van een ander *Iſſedon*, hedendaags *Suchur*, of *Sinchur* genoemt, in het koninkryk van Tangut. De Eſſedonen verſlonden de dode ligchamen hunner bloedverwanten, uitgezonderd het hoofdt, het welk zy bewaarden en in 't goudt lieten beſlaan, om hen tot een afgodt te verſtrekken, voor het welke zy alle jaren offerden. *Herodotus l. II, c.* 1. *of Melpomene.*

ESSEEN, of ESSENEN, was eene beroemde ſecte onder de Joden, niet minder vermaard dan de ſecte der Pharizeën en Sadduceen. Haar oorſprong is even zo onzeker als de oorzaak van hare benaming. De eerſte, uit deze ſecte bekend, is *Judas*, van wien Joſephus meldt, en ten tyde van Ariſtobulus, zoon van Johannes Hircanus, omtrent 100 jaren voor Chriſtus, leefde. Maar Joſephus ſpreekt ook van deze ſecte ten tyde van Jonathan, die de broeder van Judas Macchabeus was. De Eſſenen waren dan van de anderen meer in een byzondere levenswyze, dan naar byzondere gevoelens onderſcheiden: want zy kwamen zo weinig, als het mogelyk was, in wereldlyke gezelſchappen, en beminden de eenzaamheit. Hunne goederen hadden zy gemeen onder malkander, en onthielden zich van den echten ſtaat, juiſt niet, omdat zy het trouwen voor kwaad hielden, maar zy geloofden, dat men ſelden by vrouwen deugdelyke en betamelyke zeden vinden kon. Hoewel zommigen onder hen evenwel trouwden, maar met de grootſte omzichtigheit, ziende alleenlyk in hunnen echten ſtaat op de voortplanting van het menſchelyk geſlacht. Zy leefden zeer matig, en dronken geheel geen wyn, maar enkel water, en men beſpeurde by hen niet de minſte onmatigheit of overdaadt. De ouden hielden zy in grote eere, en hebbende hun gezelſchap naar den ouderdom in vier orders gedeelt, geloofden zy, dat wanneer iemandt van de eerſten een van de laatſten hadt aangeraakt, hy daar door niet minder onryn was geworden dan of hy een heiden hadt aangeraakt. Men hoorde onder hen ook geen eedzweren, want zy hielden daar voor, dat die geen in den hoogſten graadt moeſt ligtvaardig zyn, den welken men zonder een eedt te doen niet kon geloven. In deze en meer andere ſtukken kwamen zy overeen met de leerlingen van Pythagoras. Maar dat 'er van hen in de Schrift niet geſproken wordt, komt zekerlyk van wegens hunne eenzaamheit, die hen belette, dat zy met Chriſtus en de Apoſtelen niet verkeerden. Want dat zommigen willen, dat deze ſecte niet van Joden, maar van Samaritanen zy geweeſt, is zonder grondt, en ſtrydt regelrecht tegen de getuigeniſſen van Joſephus en Philo. Zy worden ook in twee claſſen verdeelt, vermits zommige zich alleen met de betrachting der goddelyke waarheden bezig hielden; maar andere zich in zekere kunſten of wetenſchap oeffenden. Van beide handelt de Jode Philo, de welke de Eſſenen ook Therapeuten noemt: want ſchoon zommigen oordeelen, dat deze *Therapeuten* Chriſtenen zyn geweeſt, zo beſpeurt men nochtans by Philo in het beſchryven des zelven niet den minſten blyk van het Chriſtendom; ook is het zeker, dat Philo van de Chriſtenen met zo veel lof niet zou geſproken hebben. *Joſephus Oudh. XIII.* 9. 15, *enz. Philo in libro quod omnis vir bonus &c. it. lib. de vit. contemplat. Hieronymus catalog. Script. Eccl. in Marco & Philone. Cyrillus lib. VI. contra Julianum. Chryſoſthomus hom.* 44. *in acta Apoſt. Euſebius H. E. lib. II. cap.* 15 & 16. *Sozomenus lib. I. c.* 12. *Nicephorus lib.* II. *cap.* 15. *Plinius lib. V. cap.* 17. *Solinus c.* 36. *Serarius in tribaref. lib. III. Druſius de trib. ſect. Jud. lib. IV. Scaliger in Elencho tribaref. Serar. cap.* 26. *Baronius ad ann.* 64. *Bruno in diſſert. de Therapeutis Philonis, adverſus Heinr. Valeſ. Goodwyn in Moſe & Aaron. l. I. c.* 13. *Buddæi introd. ad hiſtor. phil. Elcæor.* §. 21. *p.* 73 *ſeq.*

ESSEK, in 't Latyn *Eſſecum*, eene ſtadt in het Ooſtelyk gedeelte van Sclavonië aan de Drau gelegen, daar een brug is van 8565 voeten lang en 17 voeten breed, gaande over gemelde rivier, een lang moeras, en de rivier de Terms, van deze ſtadt tot aan het fort Darda, op de andere zyde leggende. De ſtadt legt in de laagte, en de ſtraten zyn met bomen bezet, als *Brouwn* meldt. Op de eene zyde van de poort is nog een gedeelte van een aloud Romeinſch opſchrift, beginnende met deze woorden: *M. Ælian.* &c. maar op de andere kant vindt men een menſchen-hoofdt van ſteen gemaakt. De ſtadt is groot en volkryk wegens den goeden koophandel, die hier gedreven wordt, nademaal de opentlyke paſſage daar voorby gaat. Maar ze is niet ſterk, want het heeft den Turken eertyds zeer veel geldt gekoſt om ze vaſt te maken. In 't jaar 1537 leden de Chriſtenen hier, wegens de vlucht van hunnen veldmaarſchalk den vryheer Johan Cazian van Katzenſtein, [die, als *Valvaſor* meldt, door de ontrouwe der Hungaren daar toe wierdt verleid,] eene grote nederlage, waar in eenige duizend bleven, ook vele der voornaamſte generaals wierden gevangen genomen en naar Conſtantinopel gevoert. Het geen wel 't meeſt aangaande deze plaats merkwaardig is, zyn de voorgemelde brug over de Drau en de moeraſſen aan beide zyden. De zelve is van den Turkſchen keizer Soliman in 't jaar 1528, na dat hy Griekſch-Weiſſenburg hadt ingenomen, gebouwt. Ze is zo breed, dat 3 of 4 wagens naaſt malkander daar over kunnen ryden, en van enkel eken hout. Graaf Nikolaas Serini heeft ze in 't jaar 1664 afgebrand, maar de Turken bragten ze in 17 dagen wederom in ſtaat. In 't jaar 1685 verbrandde de graaf Leſlie deze brug voor de tweede maal, en veroverde de ſtadt Eſſek; en wanneer het kaſteel het al te lang uithieldt, liet hy hare magazynen in de lucht ſpringen, plunderde de ſtadt, en verliet ze. In 't jaar 1686 bouwden de Turken deze brug op een andere manier, dat ze vele ekebomen in de aarde bragten, en dan met aarde overdekten, op dat ze niet op nieuw zou afgebrand worden; maar des niettegenſtaande vernielde in 't jaar 1687 de hertog van Lotharingen de zelve, dreef de Turken over de Drau, en maakte binnen weinige dagen te ſchande waar aan 80000 man vele maanden hadden moeten arbeiden. Na dat de Turken in 't jaar 1690 Griekſch-Weiſſenburg weder hadden verovert, trokken ze met eene armee van 15000 man voor deze ſtadt, maar trokken ook zonder iets uit te rechten weder te rug. *Iſthuanffius hiſt. Ungar. Kekwitz. in Deſcript. Hungar. Valvaſor Crain. l.* XV.

ESSELIKKER-WOUDE, anders ook *Jakobs-woude* genaamt, eene ambachtsheerlykheit in Hollandt, gelegen in Rhynlandt, en behorende onder de heeren van Warmont. Onder het zelve wordt ook Woubrugge en de naburige landſtreek begrepen. De Parochiekerk was in de Roomſche tyden op den naam van St. Jakob ingewyd. Jan de Bakker, op zyn Latynſch gezegt *Johannes Piſtorius*, paſtoor dezer kerke ten tyde der Hervorminge, was de eerſte onder de Hollanders, die de lere van Luther omhelſde, en daarom ſtandvaſtig de marteldoodt onderging, als hier voor in het artykel van BAKKER (JAN DE) breder verhaalt is. *Oudheden van Rhynlandt.*

ESSEN, in het Latyn *Eſſendia*, eene ſtadt aan de grenzen van het hertogdom Berg en het graafſchap Mark, tuſſchen de twee rivieren de Roer en Emſer, omtrent 4 Duitſche mylen van Duſſeldorp in het Noord-Ooſten gelegen. Ze is niet groot, maar geniet grote vryheden, welke haar keizer Karel de V heeft gegeven. Meeſt is ze vermaard wegens een naby gelegen keizerlyk vry wereldlyk ſticht, waar in eene abdiſſe als opperhoofdt regeert. Het zelve is een onmiddelbare ſtandt des H. Roomſchen Ryks, wordt mede gerekent tot den Weſtphaalſchen kreits, en heeft het recht van op de bank der Rhynſche prelaten, naaſt de abdiſſe van Quedlinburg, in eene algemeene Ryksvergadering, haar ſtem te geven. Voortyds waren de hertogen van Bergen beſchermheeren van dit ſticht; maar in 't jaar 1609 is dit recht, nevens het graafſchap Mark, op de keurvorſten van Brandenburg gekomen. Het ſtichtsklooſter is van de orde van S. Benedictus, en men zegt, dat het omtrent het jaar 860 door S. Alfried, biſſchop van Hildesheim, is gebouwt. Naderhandt is de ſtadt zo ryk geworden, dat 52 edele juffers, en nog 20 ſtichtsheeren, daar rykelyk hun onderhoudt kunnen genieten. Maar na dezen tydt is ze weder krachtig vervallen, tot dat eindelyk Theophania, de dochter van Paltzgraaf Eerenfried van Braweiler, deze plaats weder op nieuw merkelyk in ſtaat heeft geſtelt. Geen andere dan die van den vryheerlyken ſtandt kunnen onder de klooſterjuffers aangenomen worden; en het ſtaat haar vry, den geeſtelyken ſtandt naar believen weder te verlaten, en zich in den huwelyken ſtaat te begeven. *Imhof Notit. Proc. Imp. lib.* III. *cap.* 21.

ESSEN, (ABDY VAN) zomtyds ook JESSE genoemt, eertyds eene abdy van de Cistercie-order, by Groningen gestaan hebbende, daar Ubbo Emmius het volgende bericht van geeft. "Niet „ verre van Groningen, (zegt hy) onder het stads gerecht, heeft „ Theodoricus, een Groninger, in den jare 1216 een nieuw kloos„ ter gesticht, het welk naar de plaats, daar het gesticht was, eerst „ het klooster van *Esse* genoemt was, en naderhandt den naam „ van *Jesse* kreeg; maar nu zynen ouden naam wederom gekre„ gen heeft. De stichting wierdt nog in het zelve jaar bevestigt „ en goed gekeurt door Otto, bisschop van Utrecht, die 'er in „ eigen persoon tegenwoordig was. In den beginne was het eene „ geringe vergadering; maar ze is binnen korte jaren grotelyks „ aangegroeit, als 'er Cisterci-nonnen in geplaatst waren, en eene „ overste, met den name van abdis, aan het konvent gegeven „ was. *Ubbo Emmius Hist. Rer. Fris. lib. VIII.*

ESSEQUEBE, ESSEKEBE, of ESQUIB, in 't Latyn, *Essequebia*, eene rivier van Zuid-Amerika in de provincien Gujana en Caribana. Zy heeft haren oorsprong uit het meir van Parime, en Noordwaarts lopende door het landschap der Cariben, ontfangt zy verscheide andere rivieren in haren vloedt, en valt in de Noorderzee, tusschen Orenoque West- en Dematar Oostwaarts.

ESSEX, eene provincie van Engelandt, die voorheenen den tytel van koninkryk heeft gehad. Engelandt is hedendaags verdeelt in drie graafschappen. Het eerste, zynde het graafschap van Essex, is het grootste, leggende langs de zee. De twee andere zyn Middlesex, daar Londen in legt en Hartford. De hoofdstadt van het graafschap van Essex is Colchester, de welke men beweert gesticht te zyn door Coil, een der koningen van dit landt. De anderen zyn Harwich, Malden, Walthen, Barking, enz. Dit landschap is zeer vruchtbaar. *Godefroi van Mandeville* is de eerste graaf van Essex geweest. In vervolg van tydt, dit geslacht uitgestorven zynde, begaf de koning Johannes dit graafschap, in welke begeving des zelfs opvolgers hem nagevolgt zyn. De koningin Elizabeth schonk dit graafschap in den jare 1572 aan *Walter van Evreux*, gesproten uit een oud geslacht van Normandië; en zondt hem met de bevoegtheit van generaal naar Ierlandt, alwaar hy stierf te Dublin in den jare 1576. Zie EVREUX. (WALTHER VAN) Des zelfs zoon *Robert van Evreux* was insgelyks graaf van Essex, enz. Deze is vermaard door zyn ongeval. Hy was een edelman, uittermaten wel gemaakt van ligchaam en van geest, en voor welken de koningin Elizabeth zonderlinge genegenheit hadt overgehad. Zy overlaadde hem met goederen en eertytelen; want behalven de ridderorde van de Kousebandt, met welke zy hem verheerlykte in den jare 1588, gelykerwyze zy die zelve eer aan zyn vader Walter hadt gedaan, gebruikte zy hem in de gewigtigste zaken des ryks, en begiftigde hem met de aanzienelykste ampten. De graaf droeg deze eertytels met zonderlingen roem, tonende de zelve door zyne dapperheit en goed beleidt te verdienen. Hy woonde in den jare 1585 het beleg van Zutphen by. Hy wierdt in den jare 1587 verheven tot generaal van de Engelsche ruitery, en twee jaren daar na was hy tegenwoordig by den krygstocht van Portugal. Hy voerde de Engelsche onderstandbenden aan in den jare 1591 in het beleg van Rouaan. De koningin van Engelandt maakte hem Raadsheer van staat in de jaren 1593 en 1596. Hy bemachtigde Cadix in Spanje, en het jaar daar aan volgende hadt hy het oppergebiedt over de vloot, gezonden naar Terceres. By zyne te rug komst wierdt hy naar Ierlandt gezonden, en van eene zamenzwering beschuldigt, wierdt hy in hechtenis genomen, en hem het hoofdt afgeslagen in de maandt van Maart des jaars 1601. Men zegt dat de koningin hem met grooter hertzeer dan grammoedigheit zag onder de handen des gerechts; dat zy hem wilde in 't leven houden; doch dat de graaf zich nooit wilde vernederen om genade te verzoeken, gestadiglyk deze woorden herhalende, dat hy lang genoeg geleeft hadde, dewyl hy zyn leven met roem en met achting van eerlyke lieden hadt doorgebragt. *Thuanus Hist. sui temp. Du Chesne Histoire d'Angl. Holand Heroolog. Angl. Cambden Descr. magnæ Britann.*

ESSEY, L'ESSEY, een dorp met eene abdy, gelegen in Normandie, eene provincie van Vrankryk, vier mylen van de stadt Coutances ten Noorden. *Maty Dict.*

ESSIDEUIL, een vlek van Perigord in Vrankryk, legt aan eene kleine rivier tusschen de stadt van Perigueux en die van Limoges, vier mylen van de eerste, en zes van de laatste. *Baudrand.*

ESSING, een bekwaam marktvlek in Beyeren, onder de oude heerlykheit en het kasteel Randek, in 't bisdom Regensburg en 't landgerecht van Munchen gelegen, heeft de zelve marktgerechtigheit als Ingolstadt van hertog Stephanus van Beyeren in 't jaar 1337 verkregen. Aldaar wierdt in 't jaar 1343 van graaf Ulrich van Abensberg een hospitaal voor 12 arme menschen, en een collegie voor 6 koorheeren en een deken opgerecht. Maar toen de Abensbergsche linie was uitgestorven, en hare goederen vielen op Albert den III van Beyeren, en de inkomsten van deze twee stichten ook reets zeer vermindert waren, was de bisschop van Regensburg wel te vrede, dat het overige in 't jaar 1480 van het huis van Beyeren afgenomen, en de gemelde stichten in 't geheel weggenomen wierden. *Aventinus l. VII. c. 26. n. 5. Neuw Beyeren p. 150. Hund. Stambook p. 13.*

EST, een Geldersch dorp in de Thielerwaardt, wordt tegenwoordig met Meteren door een Gereformeerd Predikant bedient, staande onder de classis van Zaltbommel.

ESTAMPES, in het Latyn *Stampæ*, eene stadt van Vrankryk in Beauce, met den tytel van een hertogdom, gelegen aan de rivier de Yonne, tusschen Parys en Orleans, in een vruchtbaar landschap. Daar is eene Kathedrale kerk, en verscheide godshuizen. Men verhaalt, dat koning Robert den eersten grondt van het kasteel van Estampes gelegt heeft, het welk gedurende de inlandsche oorlogen van Vrankryk verwoest wierdt in den jare 1652. Deze stadt was zeer zware rampen onderworpen. De veldslag, die tot nadeel der prinssen uitviel, geschiedde aldaar. De Hugenotten namen insgelyks in den jare 1567 de stadt Estampes met ladderstormen in, en het kasteel ging over. Zy is van de oude domeinen van de kroon. Koning Karel de IV verhief de zelve tot een graafschap in den jare 1327, ten voordeele van Karel van Evreux, zynen neef; maar ze verviel naderhandt weder aan de kroon. Koning Karel de VII gaf haar tot een geschenk aan *Richard van Bretagne*, en Lodewyk de XII schonk de zelve aan *Johan van Foix* in den jare 1478. De eerste droeg 'er den tytel van; en het na *François* den II, hertog van Bretagne, vader van Anna, die met koning Karel den VIII, en naderhandt met Lodewyk den XII trouwde. Deze laatste schonk hem in den jare 1513 het graafschap van Estampes, het welk het aandeel wierdt van *Claudius van Vrankryk*, getrouwt met koning François den I, en stierf in den jare 1524. Ledert zyn *Artus Gouffier*, grootmeester van Vrankryk, en *Johan van la Barre*, provoost van Parys, heeren van Estampes geweest. De zelve koning François de I rechtte in den jare 1536 Estampes tot een hertogdom op, en schonk het aan *Johan van Brosse*, welken hy uittrouwde aan Anna van Pisseleu, van het stamhuis van Heilli in Pikardië. Zy hadt groot deel in goede gunsten des konings, en haar naam is genoeg bekend in de Fransche historie. Zy stierf zonder nazaten. Koning Hendrik de IV schonk by verbintenis het hertogdom van Estampes aan *Diana*, gewettigde dochter van Vrankryk, hertogin van Montmorency; en naderhandt aan den hertog Johan Casimir. Hendrik de IV gaf het gemelde hertogdom naderhandt aan Cæsar, hertog van Vendôme, zynen natuurlyken zoon. *Du Chesne. Antiq. des villes. Papyrius Masson Descr. flum. Gall. Thuanus hist. l. XXXV. Du Pui Droits du Roi.*

Kerkvergaderingen van Estampes.

Men heeft menigmaal de prelaten ter kerkvergadering laten komen binnen de stadt van Estampes. Men is bewust van die gene, die gehouden wierdt in den jare 1048; van eene, gehouden in den jare 1092, en van eene andere des jaars 1099. Richer, aartsbisschop van Sens, bekleedde het voorzitterschap in de tweede, en Daimbert in de andere. Ivo van Chartres maakt gewag van de twee laatsten, die gehouden wierden om verscheide staatszaken te verrichten. Hy spreekt van eene andere kerkvergadering, gehouden in den jare 1112, in welke de gemelde Daimbert voorzitter was. Koning Lodewyk de Dikke liet de kerkvoogden te Estampes zamenkomen in den jare 1130, om te weten wat party men behoorde te verkiezen tusschen paus Innocentius den II en Pieter van Leonis, tegenpaus, die zich Anacletus liet noemen. S. Bernard stondt in die vergadering de zaak van Innocentius krachtig voor, en alle, die 'er tegenwoordig waren, hielden naar zyn voorbeeldt de zelve met gelyke kloekmoedigheit vast. De abt Suger legt met meerder omstandigheit uit het gene hier aangeroert wordt in den levensloop van Lodewyk den Dikken. Arnoldus maakt 'er insgelyks gewag van in de levensbeschryving van S. Bernard, en in de Kronyk van Vincent van Beauvais. Toen koning Lodewyk de jonge de reis naar het Oosten aannam, vergaderden de kerkvoogden en de groten van Estampes, alwaar het regentschap des koninkryks begeven wierdt aan Roelof, grave van Vermandois, en aan Suger, abt van S. Denys. *Ivo Carnotensis, Ep. 22 ad Urbanum. Ep. 78. ad Phil. Trecensem. & ep. 131. Arnoldus l. II. Vita S. Bern. Vincent van Beauvais. Binii. Sirmond.*

ESTAMPES, een geslacht, het welk zeer vruchtbaar is geweest in doorluchtige mannen, zynde oorspronkelyk van Berri. ROBERT VAN ESTAMPES, de I van dien naam, heer van Sallebris en van Roches, leefde in den jare 1404. Hy wierdt opgetrokken in het huis van Johan van Vrankryk, hertog van Berri, die hem met zyne genegenheit begunstigde, tot zyn Raadsheer verkoos, en beroemde tot een der executeurs van zyn testament in den jare 1416. Hy trouwde met Jakelyne Roland, by welke hy overwon *Johan van Estampes*, bisschop van Carcassonne; een tweeden *Johan van Estampes*, kanonnik van Bourges, en namaals bisschop van Nevers, overleden op den 24 December des jaars 1462; *Willem* bisschop van Montauban in den jare 1452, en naderhandt van Condom in den jare 1455; *Robert*, die hier na volgt, en *Johan van Estampes*, heer van Roches. Deze laatste verwekte de zydlinie van de heeren van *la Ferté-Nabert*. Hy trouwde met Maria van Rochechouart, de dochter van Johan, vryheer van Mortemar, en van Johanna Turpin, en won by haar *Margareta*, gemalin van Johan Larchevêque, heer van Soubize, en *Johan van Estampes*, heer van Roches en van la Ferté Nabert, getrouwt in den jare 1493 met Margareta van Husson, dochter van Karel, grave van Tonnerre. Johan van Estampes verwekte in dit huwelyk *Gilberte*, *Margareta van Estampes*, en *Claudius*, die trouwde met Anna Robert, by welke hy niet meer dan eene dochter overwon, genaamt *Louise*, gestorven in den jare 1575, zonder kinderen na te laten van François van Gerouillac, gezegt van Gourdon, heer van Acier, en van Jakob van Menou, beide hare mannen. Zy hadt tot erfgenaam hare moei Margareta, gemalin van Nectarius, heer van S. Nectaire. ROBERT VAN ESTAMPES, de II van dien naam, heer van Sallebris, van la Ferté-Imbaut, enz. Raadt en kamerheer van koning Karel den VII, maarschalk en landrechter van

Bourbonnois, trouwde in den jare 1438 met Margareta van Beauvillier, volgde den koning by de verovering van Normandië, en ftierf omtrent den jare 1453. Zyne kinderen waren *Johan van Eftampes*, protonotaris van den Roomfchen ftoel, groot aartsdiaken van Nevers, en prioor van S. Aignan; *Robert* de III, die hier na volgt, en *Michiël*, heer van Valencei, enz. geftorven omtrent den jare 1500, zonder nazaatfchap te hebben overgehouden. ROBERT VAN ESTAMPES, de III van dien naam, maarfchalk en landrechter van Bourbonnois, trouwde met Louife Levrauld, en ftierf omtrent den jare 1497, nalatende *Johan van Eftampes*, die hier na volgt; *Lodewyk*, die de zydlinie van de heeren van Valencei opgerecht heeft, van welke men na die van des zelfs oudften broeder zal fpreken; *Robert*, ftamvader van de heeren van Autri, en *Johanna van Eftampes*, die trouwde met François van Brezille. JOHAN VAN ESTAMPES, heer van la Ferté-Imbaut, enz. is driemalen hertrouwt geweeft; eerft in den jare 1499 met Blanca van Sains, de dochter van Valeraan, heer van Marigni, baljuw van Senlis; voor de tweede maal met Maria van Lac, dochter van Lancellot, heer van Chemerollas; en ten derde male met Maria van Prefle, dochter van Gueryn, heer van Bonfreres. Hy won in het eerfte bedde *Lodewyk*, heer van Ferté-Imbaut, die hier na volgt; *Robert*, die de zydlinie der heeren van la Mothe-lez Annodre begonnen heeft; en *Francina*, gemalin van Edme Regnier, heer van Guerchi. LODEWYK VAN ESTAMPES, heer van la Ferté-Imbaut, enz. trouwde in den jare 1525 met Maria, gezegt *Aimée le Rotier*, vrouwe van Ville-Farjot; en ging een tweede huwelyk aan met Francina van Boucard, dochter van Pieter, heer van Blancafort. Hy leefde nog in den jare 1552. Hy verwekte in zyn eerfte huwelyk *Claudius*, die hier na volgt; *Claudia*, getrouwt met Karel van Pleffis, heer van Perrigni, hofmeefter des konings; *Maria*, gemalin van Johan van Gauville, heer van Javerci. CLAUDIUS VAN ESTAMPES, kapitein der lyfwacht van François van Vrankryk, hertog van Alençon, trouwde in den jare 1579 met Johanna van Hautemer, vrouwe van Mauni, dochter van Willem, heer van Fervaques, maarfchalk van Vrankryk, en van Renata Levêque, gezegt van Marconai. Hy won by haar *Jacob*, die hier na volgt; *Lodewyk*, ridder van Maltha; *Claudia*, gemalin van Michiël van Faur, heer van Pibrac; *Renata*, getrouwt met Lodewyk van Anlezi, heer van Chazelles, en *Anna*, jong geftorven. JAKOB VAN ESTAMPES, markgraaf van la Ferté-Imbaut, maarfchalk van Vrankryk, trouwde in den jare 1610 met Catharina Blanca van Choifeul, eerfte ftaatjuffer van wylen de hertoginne van Orleans, oudfte dochter van Karel, markgraaf van Praflin, maarfchalk van Vrankryk, en won by de zelve *François*, die hier na volgt; *Robert*, abt van Boisgency, graaf en kanunnik van S. Jan van Lyon; *Lodewyk*, heer van Sallebris, enz. FRANÇOIS VAN ESTAMPES, markgraaf van Mauni, eerfte ftalmeefter van Gafton van Vrankryk, hertog van Orleans, trouwde in den jare 1641 met Charlotta Brulart, dochter van Pieter, markgraaf van Sillery en Puifieux, en van Charlotta van Eftampes Valencei, en ftierf in den jare 1667, nalatende twee zonen en twee dochteren.

ESTAMPES, (JAKOB VAN) gezegt *de Maarfchalk van la Ferté-Imbaut*, markgraaf van la Ferté-Imbaut, en van Mauni; heer van Sallebris, enz. ridder van 's konings orde, maarfchalk van Vrankryk en algemeen ftedehouder van Orleannois, van het Vendomois, en van het Dunois, was de zoon van Claudius van Eftampes, en van Johanna van Hautemer. Van zyne jeugt af wierdt hy ten dienfte des konings in den wapenhandel opgetrokken, en gaf grote blyken van zyne dapperheit in verfcheide voorvallen van aangelegenheit. Hy woonde in den jare 1617 de belegering van Soiffons by, en naderhandt in den jare 1620 den veldflag by de brug van Cé. Hy volgde den koning op de reis naar Bearn, en diende in alle de oorlogen tegen de Hugenotten, tot na het beleg van Rochelle in den jare 1628, en dat van Privas in den jare 1629. Naderhandt woonde hy insgelyks den veldflag van Veillane by, als mede den tweeden tocht van Cafal in den jare 1630; den veldflag van Avein in den jare 1635; de belegeringen van Landrecie, van Maubeuge en van Chapelle in den jare 1637, en namaals den veldflag van Mouzon en de inneming van Ivoy in den jare 1639. De koning vaardigde hem in den jare 1641 in gezantfchap af naar Engelandt, van waar hy niet eer dan na verloop van twee jaren wederkeerde, wanneer hy kolonel van de Schotten gemaakt wierdt. Hy wierdt gebruikt in de belegeringen van Grevelingen, van Bourburg, van Mardyk, van Link, van Bergen, en in den overtocht van de Colm in den jare 1645. Na zo vele trouwe dienften verdiende hy tot luitenant generaal van 's konings legers verheven te worden, en was tegenwoordig by de belegeringen van Kortryk, van Mardyk, van Veurne en van Duinkerken in den jare 1646, by den overtocht van de Schelde in den jare 1649, en by meer andere voorvallen. Hy wierdt maarfchalk van Vrankryk gemaakt op den 5 Januarius des jaars 1651, ridder van 's konings orde geflagen in den jare 1662; en ftierf op zyn kafteel van Mauni, digt by Rouaan, op den 20 May des jaars 1668, in den ouderdom van acht en zeventig jaren.

ESTAMPES, (JOHAN VAN) treforier van S Hilarius van Poitiers, requeftmeefter van het hof van den koning, en namaals biffchop van Carcaffonne, heeft geleeft in de vyftiende eeuwe. Hy was de zoon van Robert van Eftampes, en maakte zich groot door zyne verdienften en geleerdheit, waar van hy uitmuntende blyken gaf in het Parlement van Parys. Hy was 'er Raadsheer van, en wierdt van wegens dit gerechtshof omtrent den jare 1430 naar paus Martin den III afgevaardigt. Zedert nam koning Karel de VIII hem in zyn gevolg, maakte hem requeftmeefter van zyn hof in den jare 1440, en vertrouwde hem het ampt van generaal of opperbewindhebber over de geldmiddelen des koninkryks. Hy kreeg in den jare 1445 het bisdom van Carcaffonne na de doodt van Godefroi Pompadour, en ftierf den 15 Januarius des jaars 1455 binnen de ftadt Nevers. Een ander *Johan van Eftampes*, zyn broeder, was biffchop der gemelde ftadt, en zy wierden beide in een en het zelve graf begraven. *Sammarthanus Gall. Chrift. Blanchard Hift. des maitres des requêtes. Gui Coquille en Michel Cotignon Hift. des evêq. de Nevers.*

ESTAMPES-VALENCAY, (ACHILLES VAN) ridder van Maltha, en kardinaal, wierdt geboren op het kafteel van Valencay in Blefois in den jare 1584. Hy was de zoon van Johan van Eftampes, ridder, heer van Valencay, en van Sara van Applincourt, die hem tot minderjarigen ridder van de Malthezer orde lieten aannemen in den ouderdom van acht jaren. Hy was van zyne kindfche jaren af ftout en kloekmoedig, en zyn vader was verplicht hem heel vroeg naar Maltha te laten vertrekken, om zyne genegenheit, die hem tot verhevene zaken aandreef, genoegzame ruimte te geven. Hebbende blyken van zyne dapperheit en behendigheit gegeven op de galeien van zyne orde, was hy tegenwoordig by verfcheide voorvallen in Vrankryk, in Italië, en in de Nederlanden, en byzonderlyk by het beleg van Montauban, in welke gelegenheit hy niet min dan zyne vier broederen uitmuntte. Koning Lodewyk de XIII gaf hem namaals eene compagnie ruiters. Hy diende den koning in het beleg van Rochelle, alwaar hy 't gebiedt als onder-admiraal over de vloot hadt; en na de verovering dezer ftadt maakte hem de koning veldmaarfchalk zyner legers, en gaf hem het kommandantfchap van de lyfwacht der koninginne moeder Maria de Medicis. Hy behaalde zeer groten roem in den veldflag van Suza in Piemont, en naar Maltha te rug gekomen zynde, wierdt hy tot generaal der galeien van de orde verheven, en voerde grote dingen uit in de verovering van S. Mauruseilandt in den Archipel. Eenigen tydt daarna deedt de baljuw van Valencay, zyn neef, die ambaffadeur te Rome was, een voorftel aan paus Urbanus den VIII om hem binnen Rome te ontbieden, ten einde hy de kerke mogt dienft doen in de zake, die de oude vader hadt met den hertog van Parma. De paus ftelde hem tot generaal van zyne legers aan onder den kardinaal Antonius Barberini, en tot erkentenis der trouwe dienften, die hy voor den Roomfchen ftoel gedaan hadde in deze gelukkige onderneming, maakte hy hem kardinaal, met den tytel van S. Adriaan, in den jare 1643. Alstoen nam hy de belangen van Vrankryk krachtig ter herre, en handhaafde de zelve tegen den admirant van Caftilië, ambaffadeur van Spanje, welken hy verplichtte om den kardinaal van Eft, befchermheer van Vrankryk, by den paus te gaan bezoeken. Hy ftierf den 22 Juny des jaars 1646, in den ouderdom van twee en zeftig jaren, en wilde begraven wezen in de Karmeliter kerke van de overwinning in een gemeen graf en zonder grafschrift. Deze kardinaal was zo flout en zo dapper, dat hem de dingen niet meer moeite koften van zeggen dan van doen; hierom zegt M. Du Chatelet van hem in een van zyne werken dit volgende: „ De kardinaal van Valencay is een man, die alles durft onbefchroomd zeggen, en ftoutelyk uitvoeren. *Bernier Hift. de Blois.*

ESTAMPES-VALENCAY (LODEWYK VAN) heer van Valencay, ridder van 's konings orde, was de tweede zoon van Robert den III, gelyk reets aangemerkt is. Koning François de I maakte hem in den jare 1519 baljuw en gouverneur van Blois. Hy was getrouwt in den jare 1512 met Maria Huraut, de dochter van Jakob, heer van la Grange en van Chiverni, en won by haar *Jakob*, die hier na volgt; *Johan*, abt van Barzelles, en *Robinot*, ongehuwt geftorven. JACOB VAN ESTAMPES woonde in den jare 1560 de ftaatsvergadering van Orleans by, als gedeputeerde van den adel van Berri. Hy trouwde Johanna Bernard, dochter van Johan van S. Eftiau in Anjou, en kreeg by de zelve *Johan*, die hier na volgt, en twee dochters. JOHAN VAN ESTAMPES, heer van Valencay, ridder van 's konings orde, kapitein van vyftig gewapende mannen des konings by een brevet des jaars 1586, en Raadsheer van ftaat in den jare 1594, gaf blyken van zyne dapperheit en voorzichtigheit in verfcheide voorvallen. Hy trouwde in den jare 1578 met Sara van Haplincourt, enz. eenige dochter en erfgenaam van Johan, heer van Haplincourt, enz. en van Barbara van Ognies. Hy ftierf in den jare 1620, hebbende overgewonnen zes zonen en drie dochters: 1 *Jakob*, die hier na volgt; 2 *Leonoor van Eftampes*, biffchop van Chartres, en namaals aartsbiffchop en hertog van Rheims, abt van Bourgueil, van St. Marten van Pontoife, enz. die te Parys ftierf den 8 April des jaars 1651, in den ouderdom van drie en zeftig jaren. 3 *Lodewyk*, markgraaf van Eftiau, gefneuvelt in Hollandfchen dienft, zonder getrouwt te zyn geweeft. 4 *Achilles van Eftampes*, kardinaal van Valencay, van welken hier voor in een afzonderlyk artykel is gefproken. 5 *Johan van Eftampes*, Raadsheer in het Parlement van Parys, requeftmeefter, prefident in den groten Raadt, gewoon Raadsheer des konings zo in zynen geheimen, als zynen Raadt van State, die ambaffadeur by de Graubunders is geweeft in den jare 1637, en naderhandt in Hollandt, en ftierf op den 4 Februarius des jaars 1671, in den ouderdom van zeven en zeventig jaren. Hy liet twee dochters na by Maria le Gruet zyne gemalin, dochter van Willem, heer van Morville. 6 *Claudius*, luitenant kolonel des hertogs van Candale, geftorven in het beleg van Montauban. 7 *Elizabeth*, gemalin van Lodewyk van la Chaftre, vryheer van la Maifonfort, maarfchalk van Vrankryk, overleden te Coubert van Brie op den 14 September des jaars 1654, in den ouderdom van zeven en twintig jaren. 8 *Charlotta*, tweede gemalin van Pieter Brulart, markgraaf van Sillery en van Puifieux,

sieux, geheimschryver van staat, gestorven den 8 September des jaars 1677, in den ouderdom van tachtig jaren; en 9 *Margaretha*, huisvrouw van Michiël van Beauclerc, vryheer van Acheres, provoost en ceremoniemeester van 's konings orde. JACOB VAN ESTAMPES, de II van dien naam, heer van Valencay, van Haplincourt, enz. ridder van 's konings orde in den jare 1619, groothofmaarschalk van 's konings huis, luitenant kolonel van de ligte paarden, en namaals gouverneur van Montpellier en van Kalis, stierf te Boulogne den 21 November des jaars 1630, in den ouderdom van zestig jaren. Hy was getrouwt met Louïze, dochter van Oudaard Blondel, gezegt van Joigny, heer van Bellebrune, enz. en won in zyn huwelyk *Johan*, gezegt de vryheer van Bellebrune, luitenant kolonel der ligte paarden van Vrankryk, gesneuvelt in het beleg van Privas in den jare 1629; *Dominicus van Valencay*, die kinderen hadt by Margaretha van Montmorenci, oudste dochter van François, heer van Bouteville, enz. *Hendrik*, ridder van Maltha, grootprioor van Vrankryk, abt van Bourgeuil, enz. 's konings ambassadeur te Rome in den jare 1635. Hy stierf in den jare 1680; *Sara*, jong gestorven; *Charlotta*, nonne te Faremonstier, en *Eleonora*, gemalin van Hendrik van Monchi, markgraaf van Hoquincourt, maarschalk van Vrankryk. *Blanchard Histoire des Maitr. des req. Thuanus. Sammarthanus. Le pere Anselme. Godefroi.*

ESTAMPES, (ANNA VAN PISSELEU, HERTOGIN VAN) minnaresse van François den I, koning van Vrankryk, bekoorde dezen monarch door hare schoonheit korten tydt na zyne uitkomst uit de gevangenisse. Zy was thans staatjuffer der regentin, Louïze van Savoje, moeder van François den I, en wierdt jonkvrouw van Heilli genoemt, zynde de dochter van Willem van Pisseleu, heer van Heilli, en van Anna Sanguin, des zelfs tweede huisvrouwe. Hy was driemaal hertrouwt geweest, en hadt dertig kinderen, zynde de zoon van Johan van Pisseleu, heer van Heilli, die de eer gehad hadde van een der ridders by de zalving van Lodewyk den XI te wezen, en die van zulk een aanmerking was, dat hy Johanna van Dreux, princesse van 's konings bloedt, trouwde, na de doodt van Maria van Hargicourt, zyne eerste gemalinne, moeder van Willem, vader van de hertogin van Estampes. Deze was de bovengemelde princes regentin op reis gevolgt, gaande den koning haren zoon te gemoet tot op de grenzen van Spanje. De koning verlustigde zich met haar zo veel als 't hem behaagde, en schoon niemandt de zaak in twyffel trok, liet hy niet na van haar een man te bezorgen, dien hy hertog van Estampes maakte. Zy trouwde Johan van Brosse, zoon van Reinier van Brosse, en van Johanna, dochter van Philip van Comines. Deze Reinier was den hertog van Bourbon gevolgt, en verloor het leven in den veldslag van Pavia den 24 February des jaars 1525. Hy was by vonnis van het Parlement van Parys, uitgesproken den 13 Augustus des jaars 1522, veroordeelt geweest om onthoofd, en daarna opgehangen te worden, met verbeurte van alle zyne goederen. Hy stamde af van Johan van Brosse, en van Nicole van Chatillon, gezegt van Bretagne, gravin van Pentheure, zeer ryk in erffenissen, welke Johan van Brosse de eenige zoon was van Johan van Brosse, maarschalk van Vrankryk, die van mannelyk tot mannelyk oir afstamde van de oude burggraven van Limoges. Johan van Brosse, Reiniers zoon, verzoekende te vergeefsch het voordeel van het verdrag van Madrid, ten einde hy weder in het bezit der goederen mogt treden, die de wederspannigheit zyns vaders hem hadt doen verliezen, en geen ander middel vindende om de zelve weder te krygen dan dat van het hoorndragerschap, besloot de jonkvrouw van Heilli te trouwen. De koning deedt ten voordeele van dit huwelyk hem de verbeurde goederen wedergeven, en voegde het hertogdom van Estampes daar by; hy maakte hem ook ridder van de orde, en gouverneur van Bretagne. De nieuwe hertog van Estampes kon zich door deze verheffing echter niet gelukkiger achten; want behalven dat hem alle deze goederen en hoge tytels toevloeiden uit eene vergiftigde bronader, in welke hy zich nooit durfde spiegelen, uit vreze van een afschuwelyk wanschepsel in zyn persoon te zien, genoot hy de zelve met zo weinig geluk, dat, gelykerwyze hy niet dan tot een eerlyken dekmantel voor zyne gemalinne verstrekte, hy niet alleenlyk zyne goederen niet dan met den bloten naam bezat, maar zelfs van zyn eigen rykelyk de overwinst daar van betaalde. Dewyl hy gene kinderen hadt, vervielen zyne goederen op Sebastiaan van Luxemburg, burggraaf van Martigues, zoon van zyne zuster Charlotta, en vader van eene eenige dochter, die getrouwt is geweest met Emanuel van Lotharingen, hertog van Mercoeur. Het huwelyk belette haar niet de vorige levenswyze aan te houden by den koning, wiens gunst voor zyne minnaresse tot den hoogsten top steigerde, en van duurzaamheit was zo lang als deze monarch leefde. Zy bediende zich van des zelfs genegenheit om haar geslacht te verryken; op hare rekommandatie wierdt haar oom, Antonius Sanguin, verheven tot abt van Fleuri, tot bisschop van Orleans, tot kardinaal, en eindelyk tot aartsbisschop van Toulouze. Zy begunstigde Karel, haren tweeden broeder, met de abdy van Bourgeüil en met het bisdom van Condom. François, haar derde broeder, wierdt abt van S. Cornille van Compiegne, en bisschop van Amiens; en de vierde, Willem genaamt, wierdt begiftigt met het bisdom van Pamiers. Twee van hare zusters wierden insgelyks abdissen, de eene van Maubuisson, en de andere van S. Paulus in Beauvoisis. Zy trouwde de andere uit in de stamhuizen van Barbançon Canni, en van Chabot Jarnak, en de laatste en meest geliefde kreeg gene kinderen by François van Bretagne, graaf van Vertus en van Goello, vryheer van Avaugour. Van Adriaan van Pisseleu, heer van Heilli, haren oudsten broeder, zyn voortgekomen de andere heeren van Heilli tot heden toe. Daar zyn historieschryvers, die beweeren, dat deze hertogin, de konnestabel van Mommorenci, en de admiraal Chabot de voornaamste deelgenoten in de staatszaken waren; en dat keizer Karel de V, vrezende, dat men hem mogt aanhouden aan het hof van François den I, geen heilzamer middel meende te kunnen vinden dan de gunst van deze vrouwe, die volstrektelyk den koning naar hare wil schikte, te winnen. Men zegt, dat hy haar gemoedt trof door het geschenk van een kostelyken ring, dien hy voorbedachtelyk liet vallen, ten einde de hertogin het juweel zou oprapen, en hy haar met eene hoofsche edelmoedigheit mogt zeggen, dat hy niet begeerde een ding weder te nemen, het welk in zulke goede handen gevallen was. Zy liet zich door een geweldigen nayver, opgevat tegen de minnaresse van den Dauphyn, namentlyk Diana van Poitiers, weduwe van den grootlandrechter van Normandië, tot eene verfoejelyke trouwloosheit vervoeren, gelyk uit het vervolg zal blyken. Deze hertogin, gewaar wordende, dat de gezondheit van François den I van dag tot dag begon te verzwakken, en niet zonder reden voor allerlei kwade gevolgen beducht zynde na de doodt van dezen monarch, 't zy om dat zy geen hoop meer hadt, dat haar gemaal haar weder zou willen by zich nemen, 't zy om dat de minnares van den Dauphyn al het vermogen alleen zou hebben, nam deze tydsgesteltheit waar, en handelde onder de handt met keizer Karel den V. Haar was niet onbewust de strydigheit, die 'er was tusschen de twee broeders, den Dauphyn en den hertog van Orleans; hier door hadt zy genoegzame opening om hare handelingen aan te vangen. Zy zette den keizer aan om de streng des hertogs van Orleans te begunstigen; en zo dra als zy kende de genegenheit van zyn keizerlyke majesteit om aan dezen jongen prins de investituur van het Milanees of van Nederlandt te geven, maakte zy zulk eene naauwe verbindtenis met den keizer, dat 'er geen geheim noch aan het hof noch in den Raadt meer voorviel, daar hy niet stiptelyk van gewaarschuwt wierdt, en in der daadt de eerste brief, die hem behandigt wierdt door den grave van Bossu, van den stamhuize van Longueval, vertrouweling van de hertogin van Estampes, en der zelven handelaar met keizer Karel den V, deedt hem zulk een uitmuntenden dienst, dat hy zich zelfs en zyn gansch leger daar door gered vondt. Hy was thans in Champagne met een machtig leger, maar hadt groot gebrek aan levensmiddelen, zo dat het krygsvolk stondt in wanorder te raken; toen de gemelde graaf hem een briefje liet toekomen, wiens inhoudt luidde, dat de Dauphyn een overvloedigen voorraadt van allerlei krygsbehoeftens hadt tot onderstandt zyns legers binnen Espernay; dat deze stadt heel zwak van zich zelf was; en dat de Franschen gemeent hadden, dat de keizer geen gedachten zou hebben om de zelve te verrasschen, om dat de rivier de Marne tusschen hem en deze stadt lag; dat 'er bevel was afgegaan om de eenige brug, langs de welke zy konden overkomen, af te breken; doch dat de hertogin des zelfs uitvoering zo behendiglyk hadt verydelt, dat de brug nog in staat was om dienst te doen; waar uit de graaf besloot, dat zyne keizerlyke majesteit zich moest haasten om ververfsching voor zyn leger te bezorgen, en den vyandt in de zelve verlegenheit, daar hy zich van redde, te brengen. De keizer bediende zich tot zyn voordeel van dit bericht, en rukte met zyn leger, wanneer men het minst daar op verdacht was, voor Espernay, wiens inwoners uit angst de poorten voor hem openden. Terwyl hy nog midden in de vreugdt was over deze overwinning, door welke hy zich heel gelukkiglyk redde, ontfing hy een tweede briefje van den gemelden grave, die hem berichtte, dat 'er binnen Chateau-Thierri een ander magazyn van meel en koorn was, niet min aanmerkelyk dan dat van Espernay; dat 'er thans geene troupen bestelt waren tot des zelfs bewaring, en dat, indien de Dauphyn dezen voorraadt kwam te verliezen, het hem onmogelyk zou wezen het keizerlyk leger na te zetten, noch by gevolg des zelfs voornaamste voordelen zou kunnen beletten. De keizer, aangelokt door het onvergelykelyk voordeel, het welk hy uit het eerste bericht hadt gehaalt, wendde zyne krygsbannieren naar den kant van Chateau-Thierri, welke plaats hy zonder merkelyk nadeel bemachtigde, zynde de burgery, die men geen onderstandtroupen toegezonden hadde, buiten staat geweest om den storm te kunnen uitstaan. Het Fransche hof, ten uiterste verlegen zynde, wendde in deze tydsgesteltenis alle bedenkelyke middelen tot zyne behoudenis aan: maar het geheim, het welk de ziel van deze gewigtige zake moest wezen, wierdt niet bedekt gehouden. De Dauphyn deedt niets dan met toestemming en overleg van den koning, zynen vader; en de koning nam gene maatregelen, die de hertogin niet aanstonts liet bekend maken aan den keizer door den grave van Bossu. De verslagenheit was zo groot binnen Parys, dat de rykste burgers de vlucht namen met hunne kostelykste schatten, zommige naar Orleans, en andere naar Rouaan. Het is aanmerkenswaardig, dat eene vrouw alleen de oorzaak van alle deze wanorders was. De kardinaal van Lotharingen was oorzaak, dat men zulk eene wraakroepende misdaadt van verradery, die het Fransche ryk zou hebben doen vervallen in vreemde handen, indien keizer Karel zich wel hadt weten te bedienen van deze gunstige gelegenheit, ongestraft liet. Zie hier, hoe de zaak toeging. De graaf van Bossu was de voornaamste oorzaak van de voordeelen, die de keizer bevochten hadde in Champagne voor het vredensverdrag van Crespi, en men beeldde zich in, dat de bescherming alleen van de hertogin van Estampes bekwaam was geweest om hem voor het halsgerecht te bevryden. Na dat de gunst van deze vrouwe te gelyk met den koning gestorven was, besloot men den graaf van Bossu in het recht te trekken; en men meende, dat des zelfs halsgeding zou dienen tot handhaving van den Franschen naam, doende de vreemden zien, dat 'er gene andere oorzaak van den ongemeenen voorspoedt des keizers was dan een verfoejelyk verraadt, wiens straf wel hadt kun-

kunnen uitgeſtelt, maar niet kwydgeſcholden worden. De graaf van Boſſu was in dezen gevaarlyken toeſtandt van zaken bedacht op heilzame middelen van zyns zelfs behoudenis; en zich zelf ſtrafwaardig bevindende, zocht hy geen ander uitkomſt dan door de beſcherming van den kardinaal van Lotharingen. Hy liet hem aandienen, dat hy hem zyn kaſteel van Marchez zou ſchenken, mits dat zyn perſoon en de andere goederen, die hy in Vrankryk bezat, veilig bleven. Deze voorſtelling, die hy hadt laten doen door Nicolaas van Pelvé, zyn zuſter, en bediende des kardinaals, wierdt aangenomen; de kardinaal verzocht om genade voor den grave van Boſſu. Het bekwaamſte middel, het welk hy tot bereiking van zyn oogwit gebruikte, was den koning voor te ſlaan, dat de misdaadt van den grave van Boſſu mede de hertogin van Eſtampes betrof; en dat men hem by gevolg niet behoorlyk kon in rechten vervolgen, zonder de hertogin daar in te trekken, noch zonder het begin zyner regering te beſmetten met eene affchuweke ſchandvlek, zyns vaders geheugenis zonder noodzakelykheit aangedaan, met een voorwerp, het welk hy nu byna twintig jaren lang zo tederlyk bemint hadde, aan de wraaknemende handt des gerechts over te laten. De koning liet zich overreden, hoewel de zaak niet zonder tegenſpreken afliep; en de graaf van Boſſu redde zich aldus gelukkiglyk uit dit gevaar. Dewyl de hertogin het zeer ſlecht met haren man gemaakt hadde, hadt zy geen toevlucht meer over na de doodt van François den I; dus vondt zy zich genoodzaakt om het overige haars levens op een van hare landgoederen door te brengen. Men zegt, dat zy daar leefde in de gevoelens der Hervormden. De hertog van Eſtampes hadt onderzoekingen tegen haar laten doen, by welk geval men eene zeer zeldzame zaak zag, te weten dat koning Hendrik de II ondervraagt wierdt ten voordeele van dezen ongelukkigen man. Varillas heeft den tydt en de beweegredenen van dit geval niet geweten. Men onderzoekt elders de andere Chronologiſche fauten, die hy en zyn affchryver begaan hebben. Men kan bezwaarlyk aannemen, dat François de I ooit met ernſt zou gezegt hebben, dat hy geen verkeering met deze vrouwe gehad hadde, en men twyffelt ſterk, of zy wel gaarne gezien hadde, dat men zulks van haar zou gelooft hebben. Indien het gene zeker geleerd man verhaalt waarachtig was, zou men moeten zeggen, dat de liefde van François den I tot haar op den aangemerkten tydt geen aanvang nam, dat is te zeggen, toen deze monarch na zyne gevangenis van Madrid in Vrankryk wederkeerde; want deze geleerde onderſtelt, dat zy minnares des konings was alvorens de konneſtabel van Bourbon de partyſchap van keizer Karel den V aangenomen hadde. Deswegen dient men te weten, dat hy die partyſchap aanvaardde in den jare 1523, en dat François de I niet eer dan in den jare 1526 in vryheit herſtelt wierdt. Zie *Le Laboureur addit. aux Memoir. de Caſtelnau, Tom. I. pag.* 863. *Varillas Hiſt. de François I, l. VI, pag. M.* 101, *à l'ann.* 1526. *Mezeray Hiſt. de France in folio Tom. II, pag.* 1007. *Varillas Hiſt. de Henri II, l. I, pag.* 67, *à l'ann.* 1547. *Bayle Dict. Crit.*

ESTAPLES, in het Latyn *Stapulæ* en *Stabulæ*, een Franſch vlek in Picardië, redelyk wel verſterkt, is gelegen in het Poulonnois op de Canche naby de zee, tuſſchen Montreuil en Monthulin, vyf of zes mylen van Boulogne. Eſtaples is de geboorteplaats geweeſt van *Jakob Faber*, van wien elders geſproken wordt.

ESTARAH, of ASTARAC, [HET GRAAFSCHAP VAN] eene landſtreek van Gaſcogne, eene provincie van Vrankryk, is gelegen tuſſchen Bigorre, het graafſchap van Cominges, en dat van Armagnak. Eſtarah heeft niet meer dan tien mylen in de lengte, en zeven in zyne grootſte breedte. Het aanzienlykſte, dat 'er is, zyn de kleine ſtadt van Miranda, de vlekken van Maſſiac, van Caſtelnau, van Barbarens, en eenige andere. *Maty Diction.*

ESTAVAY, of ESTEVAY, in het Hoogduitſch *Staffis*, eene kleine, maar fraaie ſtadt, met zeker ampt, aan de Nieuwenburger zee gelegen, onderhorig aan het Zwitſerſche Canton Freiburg, en door zekeren avojer of amptman, op het kaſteel aldaar wonende, beſtiert wordende. Van deze ſtadt heeft de vrye heerlyke familie *van Eſtevay Staffis* of *Stavaico* den naam, de welke haren oorſprong, naar men zegt, heeft van *Stavo*, een vorſt der Wenden. Des zelfs nakomelingen hebben omtrent het jaar 780 in het Canton Bern in Wadt of Pais de Vaud de gemelde ſtadt gebouwt, waar toe voortyds eene heerlykheit van 30 dorpen behoorde. *Augonius van Stavaico*, in 't gemeen *Steven* genaamt, leefde omtrent het jaar 990. *Cuno* was in 't jaar 1206 Domprooſt te Lauſanne. Des zelfs broeders zoon, *Rainaldus*, was in 't jaar 1246 afgezonden aan 't keizerlyke hof. *Johannes* bekleedde omtrent het jaar 1459 de gouverneursplaats in Pais de Vaud, en in het graafſchap Marly. Zyn broeders neef, ook *Johannes* genaamt, heeft 28 heerlykheden bezeten. Des zelfs oudneef, *Laurentius*, was overſte onder de guarde des konings van Vrankryk, en hadt een broeder, met name *Jacobus*, die maarſchalk van Vrankryk en kommandant in het graafſchap Neufchatel is geweeſt. *Franciſcus Ludovicus Blaſius*, een zoon van den laatſten, was eerſt hoofdman van de Franſche garde, maar naderhand omtrent 't jaar 1676 generaal gouverneur van het graafſchap Neufchatel. Hy heeft zyn geſlacht door twee zonen, *Franciſcus Hendrik*, en *Balthazar Blaſius*, voortgeplant, van welke de eerſte heer te Molondin, geheime Raadt te Solothurn, en tot de doodt van mevrouwe van Nemours in 't jaar 1707 der zelver gouverneur en luitenant generaal van het vorſtendom Neufchatel is geweeſt. *Burel. ſtemm. P. IV.*

ESTE, in 't Latyn *Ateſte*, eene Italiaanſche ſtadt in het Paduaanſch, is gelegen aan de rivier van Bacciglione, naar den kant der gebergten van Padua. Zy heeft eertyds den tytel van markgraafſchap en van een onderhorig bisdom van Aquilea gehad. Deze ſtadt is zeer oud. Plinius, Tacitus, Ptolomæus, en de *Reisbeſchryving* van Antoninus maken 'er gewag van. De zelve wierdt verwoeſt door den tyran Ezzelyn omtrent den jare 1247. *Plinius l. III, c.* 19. *Tacitus l. III. &c.*

ESTE, een van de oudſte huizen van ganſch Italië. Deszelfs oorſprong willen zommigen van *Actio*, die in den tydt van den Romeinſchen koning Tarquinius Priſcus geleeft heeft, afleiden. Maar gelyk dit zeer onzeker is, dus kan deze geſlachtlyſt op een beter grondt met *Albert*, die ook *Azo* en groot-markgraaf genoemt wordt, en in de X of XI eeuwe leefde, begonnen worden. Deze Albert was een der machtigſte vorſten van Lombardië in den tydt van de beroemde Mathildis, en maakte nevens haar een vergelyk tuſſchen keizer Hendrik den IV en paus Gregorius den VII. Men zegt, dat hy over de 100 jaren oud is geworden, hebbende twee gemalinnen gehad; waar van de eerſte was Kunigunda, uit het Guelphiſche huis, erfgenaam van de oude Welfen in Opper-Duitſchlandt, welke hem hertog Guelfus van Beyeren baarde, die na hare doodt de Duitſche provincien, van haren gemaal aangewonnen, erfde, van welken namaals de hertogen van Beyeren, Saxen, Brunswyk en Luneburg zyn afgekomen. Zyne tweede gemalin was Ermengardis, dochter van graaf Hugo du Maine, die hem twee zonen baarde, waar van de eerſte even als zyn grootvader van moeders zyde, en de ander *Fulco* heeft geheten. Deze liet van zyne gemalinne na *Obizo*, of *Opitius*, markgraaf en heer van Eſte, die in het einde van de XII eeuw in 't jaar 1196 ſtierf, en een zoon, *Azo* den II, naliet. Deze bragt de heerlykheit Ferrara aan zyn huis, en kreeg ook in 't jaar 1208 de Mark van Ancona van den Apoſtoliſchen ſtoel. Hy nam ten huwelyk eerſt Leonora, dochter van Thomas den I van Savoie, die hem *Aldobrandinus*, wiens dochter Beatrix aan koning Andreas den II van Hungarië in het jaar 1235 trouwde, en twee dochters, *Beatrix* en *Conſtantia*, baarde. Maar zy geſtorven zynde verloofde hy zich aan Marcheſella, dochter van Adelardus, die de broeder van Guilielmus, heer van Ferrara, was, hoewel ze nog voor het byleger kwam te ſterven. Daar op trouwde hy voor de derde maal met Eliza, dochter van den grave van S. Bonifacius, die een zoon, van gelyken name, ter wereldt bragt. Deze voerde den tytel van markgraaf van Eſte en Ferrara, en ſtierf in 't jaar 1264, den 13 February, na dat hy by de dochter van Rainaldus van Chatillon een zoon hadt geteelt, die den zelven naam, als de grootvader van moeders zyde, voerde, en nog voor den vader, zynde gyſelaar in Apulië, daar hem keizer Frederik de II hadt naar toe gezonden, in 't jaar 1250 overleedt. Hy was wel aan Aledeita, de dochter van Albericus de Romano, verlooft, maar hy kon het byleger met haar niet houden. Echter liet hy by eene Apuliſche dame *Obizzo* den II na, de welke van zyn grootvader Azo den III tot erfgenaam zyner goederen wierdt verklaart. Van zyne eerſte gemalinne Jacobina Fieſca, van Genua, liet hy na *Azo* den IV, markgraaf van Eſſe en Ferrara, die in 't jaar 1305 met de dochter van koning Karel den II van Napels trouwde, en 3 jaren daarna ſtierf; voorts *Aldobrandinus*, markgraaf van Eſte, de welke te Bononië in 't jaar 1318 overleedt; nevens *Beatrix* en *Franciſcus*. Zo haaſt als Obizzo dood was, zocht zich des zelfs oudſte zoon, *Azo* de IV, van des zelfs heerlykheden meeſter te maken, en zyne broederen van Ferrara uit te ſluiten. Ten dien einde trouwde hy, gelyk boven is gemeld, met de Napelſche princeſſe Beatrix, hebbende te voren een natuurlyken zoon, Freſcus geheten, geteelt, dien hy kort voor zyne doodt tot hertog van Ferrara maakte. Maar dewyl deze zich niet betrouwde zich daar in ſtaande te houden, gaf hy het aan de Venetianen over, die hem nevens zyne zonen hun burgerrecht mededeelden, en zekere ſomme gelds jaarlyks gaven, tot dat de paus Ferrara de Venetianen weder heeft afgenomen. Zyn broeder *Aldobrandinus* de II, markgraaf van Eſte, was van nature meer tot ruſt dan tot den oorlog genegen, en bemoeide zich deswegen weinig met Ferrara; maar gaf het over aan zyn jonger broeder *Franciſcus*, maar die van Dalmaſius, een pauſſelyk vikaris, wanneer hy van den vogelvangſt naar Ferrara wederkeerde, onder de poort wierdt dood geſlagen, waar op de paus deze heerlykheit van het huis van Eſte afnam, en ze aan koning Robert van Napels, die toen te Bononië was, overgaf. Maar vermits des zelfs bedienden en ſoldaten door hun kwaad gedrag zich de burgers tot vyanden hadden gemaakt, ſpanden deze met het geſlacht van Eſte zamen, en joegen zamen de pauſſelyke en Napelſche ſoldaten uit de ſtadt; waar op het huis van Eſte Ferrara onder zich deelde, latende de regeering aan *Renaldus* den II, oudſten zone van Aldobrandinus, door den zelven by Alda, dochter van Tobias Ragon verwekt, over, die deze ſtadt en heerlykheit zelfs tegen paus Benedictus den X en des zelfs bondgenoot, koning Johannes van Bohemen, welkers leger hy in een zwaren ſlag in 't jaar 1333 overwon, dapper verweerde. Maar 2 jaren daarna, toen hy Modena hadt belegert, wierdt hy ziek, en ſtierf te Ferrara, nalatende *Aldobrandinus* en *Azo*, welke beide in den geeſtelyken ſtaat traden, en na hunne doodt wierden gekanonizeert. *Nicolaus*, de jongſte zoon van Aldobrandinus den II, wierdt door de pauſſelyke krygsmacht gevangen genomen, en tegen den neef van 's paus afgezonden uitgewiſſelt, waar op hy in 't jaar 1335 met Beatrix, dochter van Guido Gonzaga, trouwde, die hem *Renaldus* den III baarde, maar die na zyns vaders doodt in 't jaar 1344 van de heerlykheit van Ferrara afſtondt, en tot Gonzaga, zyn nabeſtaande, moeſt vluchten. De middelſte zoon van Aldobrandinus den II was *Obizzo* de III, die zyn geſlacht heeft voortgeplant, en van welken nog tegenwoordig de hertogen van Modena afkomen, gelyk hier na breder zal gezegt worden. De jongſte zoon van Obizzo den II was *Franciſcus*, markgraaf van Eſte, die van den pauſſelyken vikaris in 't jaar 1312 wierdt dood geſlagen. Hy liet na *Azo*, markgraaf van Eſte, in 't jaar 1318 geſtorven, en *Bertholdus*, markgraaf van Eſte en Ferrara. Deze hadt 2 gemalinnen, waar van de eerſte uit het machtige huis van Ariminus geboortig was, en hem vader maakte

van

van *Franciscus* den II, wiens zoon *Azo* de V, doordien hy den markgraaf Nicolaus den III van Ferrara vele onlusten verwekte, en zelfs hem naar het leven stondt, op het eilandt Creta wierdt gebannen. Zyn zoon *Thadeus*, en neef van Bertholdus, gingen in den krygsdienst der Venetianen, van welke zyn vader door zyne dapperheit, tegen Nicolaus Picininus, hebbende Brescia belegert, betoont, is beroemd geworden, en in 't jaar 1448 gestorven, en de zoon in de belegering van Corinthe in 't jaar 1463 is komen te sneuvelen. *Obizzo* de III, markgraaf van Este en Ferrara, was, gelyk boven gemeld is, de middelste zoon van Aldobrandinus den II, en bragt de stadt Modena weder aan zyn huis, vermits hy de zelve van Mastinus Scaliger, aan wien ze van Manfredus de Piis, des konings Johannes van Bohemen stadhouder, was overgegeven, te leen kreeg. Ook kreeg hy in 't jaar 1344 Parma; maar verloor het zelve wederom in 't volgende jaar. Zyne eerste gemalin was Elizabeth, dochter van keurvorst Albert den II van Saxen, maar die in 't jaar 1341 zonder kinderen kwam te sterven. De tweede was Lippa Ariosta, die hy kort voor hare doodt trouwde, nadat hy ze al lang te voren als zyne byzit hadt gebruikt. Van deze is hy vader van verscheide kinderen geworden van beide kunnen. Van de dochteren is *Alda*, die aan Lodewyk Gonzaga, en *Beatrix*, die aan den vorst Woldemarus van Anhalt trouwde, aan te merken. Maar van de zonen hebben *Aldobrandinus* de III, *Nicolaus* de II en *Albertus* het geslacht voortgeplant, hoewel de twee eerste in het eerste lidt kwamen te sterven. *Albert*, markgraaf van Este en Ferrara, kwam na zyns vaders doodt, wegens zyne zonderlinge welsprekendheit, in 't jaar 1388 tot de regering. Hem wierdt ook het stamhuis Este, zynde over de 100 jaren in vreemde handen geweest, van Johannes Galeatius, Visconte van Milanen, tot vezekering van toekomende goede vriendschap, wederom gegeven, en hy rechtte in 't jaar 1392 de hogeschole te Ferrara op, maar stierf in 't volgende jaar, nalatende by eene uit zyne maagschap, Isotta Albaresana genaamt, die hy langen tydt tot zyne meesteresse hadt gebruikt, en met welke hy zich maar 23 dagen voor zyne doodt liet trouwen, een zoon, *Nicolaus* den III. Deze geraakte in een zwaren oorlog, maar was zo gelukkig, dat hy Reggio veroverde, en den tyran Ottobonus den III overwon, dien hy liet doden, en Forli, nevens andere plaatsen in Romandiola, wegnam. Hy betoonde ook zyne dapperheit in andere gelegentheden, nu als generaal der krygsvolkeren van den Kerkelyken Staat, en dan van die der Venetianen en Florentynen. Hier door, gelyk ook door zyne reizen naar Cyprus, het Heilige Landt, Spanje en Vrankryk, kreeg hy in Italië grote achting; en zommigen willen, dat hy kort voor zyne doodt van den Visconte Philippus Maria van Milanen tot de administratie van dit hertogdom is benoemt geweest, gelyk hy aldaar zyn leven in 't jaar 1441 eindigde. Hy hadt 3 gemalinnen, en teelde by de laatste, Riccarda, dochter van den markgrave Thomas den III van Saluzzo, *Hercules* en *Sigismundus*, welke laatste eene byzondere linie heeft opgerecht, waar van hier na breder zal gesproken worden. Buiten den echt wil men dat hy nog 22 kinderen heeft geteelt, niettegenstaande hy de onkuischheit aan anderen zeer hevig bestrafte. Zyn opvolger in de regering was *Leonellus*, welken hy nevens *Borsus* by zyne byzit, Stella de Ptolomei, hadt overgewonnen. Deze voerde den tytel van markgraaf van Este en Ferrara, en kwam in grote achting door zyn huwelyk met Maria, de dochter van koning Alphonsus van Aragon en Napels, aan wiens hof hy ook zyne broederen *Hercules* en *Sigismundus* heeft gezonden, om met de koninklyke prinssen opgevoed te worden. Maar hy stierf in het 9 jaar van zyne regering, de zelve zyn broeder *Borsus* nalatende. Deze, schoon hy een ongemeene ervarenheit in de krygskunde hadt, was echter meer tot de vrede genegen, waar door de genegenheit zyner onderdanen tegen hem hoe langer hoe groter wierdt. Keizer Frederik de III, welken hy op zyne beide reizen naar Rome te Ferrara prachtig onthaalde, gaf hem in 't jaar 1452 den tytel van hertog van Modena en Reggio en graaf van Rovigo, waar by paus Paulus de II nog den tytel van hertog van Ferrara in 't jaar 1470 voegde. Hierom heeft namaals de hertog den Ryksarendt en twee sleutelen in zyn wapen gevoert. Hy stierf in 't jaar 1471 den 20 Augustus ongetrouwt, en liet aan zyn broeder *Hercules* de regering na. Nicolaus, de zoon van zyn broeder Leonellus, wilde hem wel in 't eerst de regering betwisten, maar kort daarna wierdt hy van die van Ferrara gevangen genomen, en in 't jaar 1476 onthooft. Hercules nam daar op de regering met veel geluk en met de grootste schranderheit waar, en betoonde de zelve zo wel in den Venetiaanschen als Franschen oorlog. Hy was daarenboven veldheer gemaakt van Venetië en Florence, van gelyken koninklyke gouverneur van Apulië. De stadt Ferrara versierde hy met vele prachtige gebouwen, en omtrok ze met muren en torens. Hy stierf in het jaar 1505, nalatende van Eleonora, dochter van koning Ferdinand van Aragon en Napels, *Alphonsus*, *Hippolytus*, van welken een byzonder artykel volgt, *Ferdinand*, *Beatrix*, *Sigismundus* en *Isabella*; en in onecht *Julius* en *Lucretia*. *Alphonsus* de I, hertog van Ferrara en Modena, zyn oudste zoon, volgde hem in de regering op, en stierf in 't jaar 1534, na dat hem van zyne tweede gemalinne Lucretia Borgia, dochter van paus Alexander den VI, drie zonen waren geboren, van welke *Hippolytus* aartsbisschop van Milanen, Auch en Lyon, bisschop van Ferrara en kardinaal wierdt, en als afgezonden van paus Pius den V naar Vrankryk trok in 't jaar 1561, van welke kroon hy naderhandt tot protector te Rome wierdt aangestelt, en aldaar in 't jaar 1572 is gestorven; maar *Hercules* en *Franciscus* hebben hun geslacht maar alleen tot in het tweede lidt voortgeplant. De eerste, namentlyk *Hercules*, was een der rykste heeren van zynen tydt in Italië, en deedt tot het uitleggen en vast maken der steden Modena, Reggio, Carpi en Berzello vele kosten. Voorts begat hy zich in den Franschen oorlog tegen koning Philippus den II van Spanje, en voerde de Fransche volkeren als opperveldheer tegen de zelve aan, maar stierf daar op in 't jaar 1558, nadat hem van Renata, dochter van koning Lodewyk den XII van Vrankryk, met welke hy in 't jaar 1527 getrouwt was, waren geboren *Alphonsus* de II, de welke op hem in de regering is gevolgt, maar van drie gemalinnen gene kinderen naliet, als hy in 't jaar 1579 overleedt; *Lodewyk*, de welke in 't jaar 1553 bisschop van Ferrara, en in 't jaar 1561 aartsbisschop van Auch en kardinaal wierdt, ook twee maal legaat van het pauslelyke hof in Vrankryk is geweest, het welk hem tot des zelfs protector hadt aangenomen, en eindelyk in 't jaar 1586 den 30 December is gestorven; voorts *Anna*, die eerst aan François van Lotharingen, hertog van Guize, en na des zelfs doodt aan Jacobus van Savoje, hertog van Nemours, trouwde, en in 't jaar 1607 den 7 May overleedt; nog *Lucretia*, de welke de gemalin wierdt van Franciscus Maria van Rovere, hertog van Urbino, en in 't jaar 1598 stierf; en eindelyk *Eleonora*, die ongetrouwt overleedt. Maar *Franciscus*, voerende den tytel van markgraaf van Este en Massa in Romagna, liet twee dochters na, *Marfisa* en *Bradamante* genaamt. De derde gemalin van den gemelden Alphonsus den I was Laura Eustochia, een burgersdochter van Ferrara, die al lang zyne meesteresse was geweest, en by welke hy een natuurlyken zoon, *Alphonsus van Este*, markgraaf van Montechio, hadt geteelt, zynde de stamvader van de tegenwoordige hertogen van Modena: want nadat de gemelde Alphonsus de II zonder kinderen was gestorven, zo wierdt deze zoon van Alphonsus, met den naam van *Cæsar*, van keizer Rudolph den II met Modena, Reggio en Carpi beleent; maar het pauslelyke hof behieldt het hertogdom Ferrara als een leen van den Kerkelyken Staat. Deze Cæsar, de welke van 't jaar 1598 tot het jaar 1628 regeerde, is van zyne gemalinne, uit het huis van Florence, vader geworden van drie zonen, van welke *Borsus van Este* de jongste was, de welke in 't jaar 1657 als generaal van Milanen stierf, hebbende tot zyne gemalinne gehad de dochter van zyn eigen en middelsten broeder Aloysius van Este, Hippolyta genaamt, die hem 3 zonen baarde; 1) *Aloysius*, geboren in 't jaar 1648, en in 't jaar 1698 als gouverneur van Reggio gestorven; 2) *Forestus*, geboren in 't jaar 1652, en de laatste van deze linie nog ongetrouwt; 3) *Cæsar Ignatius*, de welke den tytel van markgraaf van Scandiano en Montechio voerde. Hy wierdt in 't jaar 1653 geboren, was vorst van 't H. Roomsche Ryk en kapitein generaal van de Venetiaansche ruitery, en stierf den 27 October des jaars 1713. Cæsars oudste zoon was *Alphonsus* de III, hertog van Modena, de welke in 't jaar 1629, vermits zyne gemalin Isabella, uit het huis van Savoje, die hem 14 kinderen hadt gebaart, in 't jaar 1626 was gestorven, in een klooster der Kapucynen ging, en in het zelve in 't jaar 1644 overleedt. Van zyne zonen zyn voor anderen aan te merken Rainaldus, kardinaal, en *Franciscus* de I, hertog van Modena, de welke den Spanjaarden en Franschen als een beroemd generaal heeft gedient, en twee lyffelyke zusters, Maria en Victoria, uit het huis van Parma, na malkander tot zyne gemalinnen heeft gehad, na welker afsterven hy ten derden male met Lucretia Barberina, dochter van den vorst van Palestrina, trouwde. Hy is in 't jaar 1658 gestorven, en heeft van de eerste gemalinne onder andere kinderen nagelaten *Alphonsus* den IV, hertog van Modena, de welke in 't jaar 1662 overleedt, en van zyne gemalinne, Laura Martinozzia, uit de maagschap van den kardinaal Mazarini, vader wierdt van *Maria Beatrix Eleonora*, gemalin van Jacobus, toen hertog van York, en naderhandt koning van Engelandt, en van *Franciscus* den II, hertog van Modena, de welke in 't jaar 1694 zonder erven stierf, en zyns vaders broeder *Rainaldus*, van de derde gemalinne des gemelden broeders Franciscus den I, de regering naliet. De zelve wierdt kardinaal in 't jaar 1686; maar vermits hy de laatste was uit het huis van Modena, verliet hy den geestelyken staat, en trouwde in 't jaar 1696 met Charlotta Felicitas, uit het hertoglyke huis van Hanover, die in 't jaar 1710 overleedt, nalatende twee prinssen, *Franciscus Maria*, en *Johannes Frederik*, gelyk ook twee princessen. In den oorlog over de Spaansche successie heeft deze hertog de Oostenryksche party gehouden, waarom zyn landt eenige jaren na malkander van de Franschen veel heeft moeten uitstaan, en hy in 't jaar 1703 naar Bononië moeten vluchten. Hy wierdt in 't jaar 1706 herstelt, en heeft in 't jaar 1710 het hertogdom Mirandola gekocht. Zie MIRANDOLA.

De stamvader van de linie der markgraven van Este, *San Martin* en *Borgomanero*, is *Sigismundus*, markgraaf van Este, heer van San Martin, Campegniano, Casselarano en San Cassano, zoon van markgraaf Nicolaus den III van Este en Ferrara, door den zelven by zyne derde gemalinne Riccarda, markgravin van Saluzzo, verwekt. De zelve trouwde met Pizzacara, eene edele dame van Ferrara, en verwekte by haar, nevens eene dochter, *Lucretia*, die gemalin wierdt van Albericus Malespina, markgraaf van Massa en Carrara, *Hercules*, markgraaf van Este, heer te S. Martin, enz. de welke in 't jaar 1491 met Angela Sforza, die hem Cortelona en het stedehouderschap van Belgiojoso, in het hertogdom van Milanen, toebragt, trouwde. Uit dit huwelyk is gesproten *Sigismundus* de II, welken keizer Karel de V Borgomanero en Porlezza, als goederen, die aan het Ryk waren gekomen, gaf, tot vergelding van de schade, hem, als den keizer toegedaan, door den hertog van Ferrara, de welke de Fransche party hieldt, toegevoegt. Hy stierf als gouverneur te Pavia, en als benoemde onderkoning van Sicilië, van zyne gemalinne Justina Trivultia, dochter van den graaf Paulus Camillus, *Philippus* en verscheide dochteren nalatende. *Philippus*, markgraaf van Este, van S. Martin, Borgomanero en Porlezza, stadhouder van Savoje, trouwde met Maria van Savoje, natuurlyke dochter van hertog Emanuel Philibert, die Crepacuore en Lanzo ten huwelyksgoedt medebragt, en in 't jaar 1580 is gestorven, hebbende ter wereldt gebragt *Karel Phi-*

Philibert, vorst van 't H. Roomsche Ryk, die van den koning van Spanje ridder van het gulde vlies en geheime Raadt wierdt gemaakt, en in 't jaar 1652, in het 70 jaar zyns ouderdoms, zonder kinderen by twee gemalinnen verwekt te hebben, is gestorven; voorts *Sigismundus* den III, *Alphonsus*, ridder van Maltha geworden, en in 't jaar 1623 gestorven, en *Beatrix*. *Sigismundus* de III *van Este*, markgraaf van S. Martin en Borgomanero, geboren in 't jaar 1577, en in 't jaar 1617 gestorven, plantte het geslacht voort, hebbende by Francisca van Hotel geteelt *Philip Franciscus*, *Christina*, die eene nonne is geworden, en *Karel Emanuel*. *Philip Franciscus* is geboren in 't jaar 1621, en trouwde in 't jaar 1645 met Margareta van Savoje, natuurlyke dochter van hertog Karel Emanuel, met welke hy het markgraafschap van Dronero kreeg, en nevens *Karel Philibert*, markgraaf van Dronero, *Sigismundus Franciscus*, vorst van 't H. Roomsche Ryk, baarde. Deze nam ten huwelyk in 't jaar 1671 Theresia Maria, dochter van Hercules Grimaldus, markgraaf van Beaux, en teelde by haar *Mathilda*, die in 't jaar 1695 met graaf Camillus den II van Novellara trouwde, voorts *Franciscus Philippus* in 't jaar 1675, *Conraad* in 't jaar 1677, zynde 3 jaren daarna gestorven, en eindelyk in 't jaar 1683 *Aurelia*. De broeder van Sigismundus was, als gemeld is, *Karel Philibert van Este*, markgraaf van Dronero, graaf van Ormea, luitenant generaal van Savoje, die trouwde met Theresia van Maroles, welke hem baarde *Gabriele van Este*, markgravin van Ormea; *Maria Delfina*, nonne van S. Paul te Milanen, en *Christina van Este*, die aan Doria marchese van Cirie, in 't jaar 1688 trouwde. *Karel Emanuel*, zoon van Sigismundus den III, en broeder van Philippus Franciscus, gelyk boven is gemeld, droeg den tytel van markgraaf van Borgomanero, Porlezza en S. Christina, was vorst van 't H. Roomsche Ryk, ridder van 't gulde vlies, afgezonden van de kroon Spanje aan het keizerlyke hof, alwaar hy in 't jaar 1695 den 24 October overleedt, nalatende van Paula Marliana van Milanen *Karel Philibert*, markgraaf van Borgomanero en Porlezza, Grande van Spanje, en voor dezen generaal van de kavallery van Milanen, de welke met Bibiana Gonzaga, dochter van Ferdinand, vorst van Castiglione, in 't jaar 1671 is getrouwt. *Tristani Calchi histor. Mediol. lib. XII. Pigna hist. Princ. Atest. l. II. Jovius in vita Alfons. duc. Ferrar. Rubeus hist. Ravenn. l. VI. p.* 363. *Rolandin. Chron. de Monnacci in fragmento ejus. Sarduis hist. Ferrar. l. III. c.* 5. *Chron. Monachi Paduan. l. I. & VIII. Merula antiquit. Mediol. l. IV. Guil. & Albriget Cortus. hist. l. V. c.* 3 *&* 10. *l. LX. c.* 8. *Libanor. Ferraro d'oro P. II. p.* 86. *Sabellic. rer. Venetar. l. XXVIII. Sansovin. de orig. & fact. fam. Italic. p.* 368, *&* 335. *Guicciard. hist. lib. VI. & VII. Thuan. hist. lib. XXIII. &c. Ciaccon. hist. Pont. & Cardin. tom. III. Alberti descript. Ital. Doglioni Compend. hist. &c. Leibnitz nella lettera sopra la concessione delle serenissime case di Brunswice d'Este. Hist. genealog. Ital. & Hisp. p.*44. *seq.*

ESTE, (Cæsar van) hertog van Modena, was de zoon van Alphonsus van Este, dien hy verwekt hadt by Laura Eustochia. Alphonsus de II, hertog van Modena, stervende zonder nazaatschap op den 27 October des jaars 1597, liet hem universeel erfgenaam zyner staten en goederen; echter volgde hy den zelven niet op dan in de hertogdommen van Modena en van Reggio, om dat paus Clemens de VIII hem verplichtte om hem dat van Ferrara over te leveren. Deze prins trouwde Anna Virginia van Medicis, dochter van Cosmus van Medicis, groot hertog van Toskanen, en won by haar *Alphonsus* den III, die hem opvolgde; *Lodewyk*, generaal der Venetiaansche troepen; *Hippolytus*, ridder van Maltha, en eenige andere zonen, met drie dochters. Hy stierf in den jare 1628.

ESTE (Hippolytus van) kardinaal, aartsbisschop van Strigonië, van Capua, van Milaan en van Narbonne, enz. was de zoon van Hercules van Este, den I van dien naam, hertog van Ferrara, en van Eleonora van Aragon. Men zegt, dat hy van zyne kindsche jaren byzondere genegenheit betoonde voor de Godvruchtigheit en den kerkelyken dienst. Johan, kardinaal van Aragon, des zelfs oom, stondt hem het aartsbisdom van Strigonië af. Hippolytus van Este was toen ter tydt maar acht of negen jaren oud. Hy trok eenigen tydt daarna naar Hungarië, alwaar de koning Matthias en de koningin Beatrix zyne moeie, hem zeer vriendelyk ontfingen. Hy hieldt zich zeven of acht jaren op in dat koninkryk, alwaar hy in de Goddelyke en wereldsche wetenschappen opgetrokken wierdt, en deedt de koningin, die weduwe geworden was, groten dienst. Daar na in den jare 1493 begaf hy zich naar Rome om den kardinaalshoedt te ontfangen, die hem van paus Alexander den VI geschonken wierdt. Korten tydt daar na keerde hy weder naar Hungarië; en van daar in Italië te rug gekomen zynde, voegde hy zich by Lodewyk Sfortia, zynen schoonbroeder, om hem met zynen wyzen raadt by te springen in den oorlog, dien hy op handen hadt tegen de Franschen. Deze hebbende de gunst van het krygslot tot hun voordeel gehad, week de kardinaal naar Duitschlandt, van waar hy te rug kwam om de plechtigheden des huwelyks van zynen broeder Alphonsus met Lucretia van Borgia, de dochter van paus Alexander den VI, by te wonen. In het vervolg vereenigde hy zich met de Franschen, en koning Lodewyk de XII bewees hem zonderlinge achting en gunsten. De gunst van dezen monarch was hem zeer nut, wanneer de Venetianen Ferrara meenden te belegeren. Hun leger wierdt ten eenemale geslagen, en men behaalde op den vyandt zestig vaandels, de welke de kardinaal van Este liet ophangen in de Kathedrale kerke van Ferrara. Men verhaalt zelfs, dat hy een tractaat van deze nederlage uitgaf, het welk Aarnout le Ferron aan Celius Calcagnini toeschryft. Wat hier van zy, Hippolytus was 'er genoeg toe bekwaam, want hy hadt een zeer keurlyken styl van schryven. Hy was ook ervaren in de wiskunst, en toonde altydt eene grote genegenheit om de letterkundigen dienst te doen. Paus Julius de II was het stamhuis van Este zo wel niet genegen, want hy vervolgde het zelve met zyne gewonelyke geweldenaryen. De kardinaal, niet wetende wat streng hy best zou vasthouden, nam voor een reis naar Hungarië te doen, van waar hy niet eer te rug keerde dan na de verkiezing van Leo, die hem afvaardigde om den koning François den I te gaan verwelkomen, met welken hy eene byeenkomst moest houden te Boulogne in den jare 1516. Eenigen tydt daar na wierdt de kardinaal van Este naar Polen afgevaardigt, om het trouwfeest van zyne nicht Bonna Sfortia met den koning Sigismundus by te wonen. Op zyne te rug reize nam hy zyn weg langs Hungarië, en weder te Ferrara gekomen zynde stierf hy in de maandt van September des jaars 1520. Deze kardinaal bezat uitmuntende hoedanigheden. Echter beschuldigen hem de historieschryvers van zynen naturelyken broeder Julius de oogen te hebben doen uitsteken, om dat deze hem de genegenheit van zekere jonkvrouwe, die hy beminde, onttrok. *Guicciardin. Hist. lib.* III, IV, VIII *& seq. Paulus Jovius. Victorellus. Ciaconius. Aubery. Sammarthanus. Sardo in ejus vita.*

ESTE, (Hippolytus van) gezegt *de kardinaal van Ferrara*, aartsbisschop van Milaan, van Auch, van Arles en van Lyon, bisschop van Autun, abt van Flavigni, enz. was de zoon van Alphonsus den I, hertog van Ferrara, en van Lucretia Borgia. Hy wierdt geboren op den 24 Augustus des jaars 1509, en wierdt met grote zorgvuldigheit opgetrokken in het huis van den hertog, zynen vader, die zelfs de moeite nam van hem te onderrechten in de geheimen van de regering en van de staatkunde. Naderhandt kwam hy in Vrankryk, alwaar koning François de I, die grote achting voor hem hadt, hem benoemde tot Raadsheer van Staat, hem verrykte met grote goederen, en hem den kardinaalshoedt bezorgde, dien paus Paulus de III hem schonk in den jare 1539. Hy was insgelyks in grote aanmerking onder de regering van Hendrik den II, die zyne ambassadeurs en krysbevelhebbers, die hy in Italië hadt, geboodt niets te ondernemen buiten kennis en goedvinden van dezen kardinaal. Pius de IV zondt hem in gezantschap naar Vrankryk, alwaar hy het mondgesprek van Poissi bywoonde, en stierf naderhandt te Rome onder de regering van paus Gregorius den XIII op den 2 December des jaars 1572, zynde het een en zestigste jaar zyns ouderdoms. Zyn lighchaam wierdt te Tivoli begraven, alwaar hy een kostelyk paleis hadt laten bouwen. Antonius Muretus deedt de lykreden van den kardinaal van Ferrara, die des zelfs beschermheer was geweest: want dewyl hy een liefhebber der vrye letteren was, deedt hy zyn uiterste best om de achting der geleerden te verkrygen met hen goed te doen, en inzonderheit aan den gemelden Muretus, aan Paulus Manutius, aan d'Ossat, en aan meer anderen. Zie *Petramellarius. Victorellus. Garimbertus. Muretus. Aubery. Memoires de Castelnau. Sammarthanus, &c.*

ESTE, (Lodewyk van) kardinaal van Ferrara, aartsbisschop van Auch, was de zoon van Hercules den II, hertog van Ferrara, en van Renata van Vrankryk, de dochter van koning Lodewyk den XII. Hy wierdt geboren in den jare 1538, en van zyne tedere jeugt af gaf hy dusdanige blyken van wysheit en bezadigdheit, dat paus Paulus de III hem in den ouderdom van tien jaren medehelper des bisdoms van Ferrara maakte. Hendrik de II benoemde hem tot het aartsbisdom van Auch, en Paulus de IV verhief hem tot het kardinaalschap in den jare 1561. Hy wierdt in verscheide gewigtige staatszaken gebruikt, de welke hy met grote voorzichtigheit en geluk behandelde. Hy kwam twee malen met de bevoegdheit van pausselyken gezant in Vrankryk onder de regering van Karel den IX, en van Hendrik den III, en woonde de Staatsvergadering van Blois by in den jare 1578. Hy was insgelyks beschermheer der belangen van Vrankryk aan het Roomsche hof, alwaar hy groten roem verkreeg. Thuanus noemt hem *den schat der armen en het sieraadt van het heilige collegie*. Hy stierf te Rome in den jare 1586, en ordonneerde, dat men zyn hert naar Vrankryk zou overbrengen, om in de kerke van Auch bygezet te worden; dat men zyne ingewanden zou begraven in de S. Lodewyks kerke van Rome; en dat men zyn lighchaam moest ter aarde bestellen in die van S. Franciscus van Tivoli. Dit gaf aanleiding aan Willem le Blanc, bisschop van Vence, om tot des zelfs roem het volgende lofdicht te maken:

> *Cur voluit princeps Romæ sua viscera condi?*
> *An quia visceribus condita Roma suis?*
> *Cur voluit magnum Gallis cor ut esset in oris?*
> *Anne quia cordi Gallia magna fuit?*
> *Cur voluit pulchro sepeliri Tibure corpus?*
> *Anne in deliciis, quod sibi Tibur erat?*
> *Fallor, habet magnum cor Gallia magna quod excors,*
> *Audito patris funere facta fuit.*
> *Viscera Roma tenet, tam sacro principe rapto,*
> *Quod sua cognovit viscera Roma rapi.*
> *Tibur habet corpus, quoniam sua corpora sensit,*
> *In partes sese dissociare suas.*
> *Gallus, Romanus, Tibur, cor, viscera, corpus,*
> *Sensere auferri, restituique sibi.*

Thuanus lib. LXXXIV. Hist. & Carm. consol. ad Annam Est. Ughel. T. II. Ital. sacra. Paulus Manutius lib. II. ep. 14. *Papyrius Masson in Elog. Aubery Hist. des Card. Sammarthanus Gall. Christ. Petramellarius.*

ESTEING, een oude baronny, en namaals een graafschap geworden in de provincie van Rovergue, geeft haren naam aan het adelyk stamhuis van Esteing.

ESTEING, een voornaam geslacht, het welk vruchtbaar is geweest in het voortbrengen van verscheide doorluchtige mannen.

Des zelfs naam, uitgedrukt onder dien van *de Stagno* by de schryvers en in de oude gedenkschriften, heeft de hedendaagsche schryvers misleid, die dit geslacht *van l'Estang* noemen. Die genen, die uit dit huis gesproten zyn, voeren het zelve wapen, dat de Fransche koningen voeren, het welk men zegt dat de koning Philippus Augustus aan eenen uit dit geslacht, *Deodatus* genoemt, die hem weder te paardt hielp in den veldslag van Bovines, voorgevallen den 27 July des jaars 1214, heeft gegeven. *Aldebert van Esteing*, die leefde omtrent den jare 1001, ondertekende een vonnis, uitgesproken door Hugo, grave van Rodez. Zyne kinderen zyn niet bekend. *Pieter van Esteing* ondertekende in den jare 1204 het huwelykscontract van Maria van Montpellier en van Pieter den II, koning van Aragon, aangehaalt in het achtste deel van het *Spicilegium* van *Lucas d'Acheri*. Het is waarschynlyk, dat hy de broeder of een nabestaande was van *Willem van Esteing*, den I van dien naam. Deze maakte zich zeer vermaard in de overzeesche oorlogen tegen de ongelovigen. Hy wordt genoemt in de Jaarboeken van Nicolaas Friveth, of Treveth, een Engelsch schryver, die leefde in de veertiende eeuwe. *Willem* de I liet na *Deodatus van Esteing*. Hy is die gene, die den veldslag van Bovines bywoonde in den jare 1214. Deodatus van Perset deedt hem hulde in den jare 1209. Hy deedt zelfs in den jare 1223 aan Raimund den VII, grave van Toulouze, wegens het landgoedt van Authun; en hy verrykte in den jare 1245 de abdy van Bonneval, daar hy waarschynlyk begraven wierdt, met aanmerkelyke goederen en geschenken. Hy liet na *Willem van Esteing*, den II van dien naam, die deze weldaden vernieuwde voor de abdy van Bonneval, en nieuwe daar by voegde in den jare 1271; *Guido van Esteing*; *Pieter*, kanunnik van Rodez, en overste van S. Hippolytus, die het bisdom van Puy, tot het welke hy verkoren was in den jare 1282, na de doodt van Willem van la Roue, weigerde aan te vaarden; en *Deodatus van Esteing*, Raadsheer genoemt in de regifters van het Parlement van Toulouze des jaars 1303. *Willem van Esteing* maakte zyn testament in den jare 1291. Hy was in zyn eerste huwelyk getrouwt geweest met Irlande, de dochter van Guigues van Chateau-neuf, en van Viermes van Anduse, vrouwe van Jojeuse, en in zyn tweede met Dulcinea, de dochter van Guido, heer van la Roche in Regnier in het Vivarees, en van Margareta van Montlaur. Hy won *Raimond* den I, die hier na volgt; *Pieter*, monnik van de S. Franciscusorde; *Hendrik*, Augustyner monnik; *Deodatus*, overste van Montalt; *Aimar*, of *Azemar van Esteing*; *Margareta*, gemalin van Arnout, heer van Landorre; *Guigonne*, en *Jordane*, beide nonnen; *Galliane*, en *Elis*, geboren na zyne doodt, getrouwt in den jare 1316 met Mainfroi, heer van Salignac. *Raimond van Esteing*, de I van dien naam, trouwde Richardis van Severak, de dochter van Guido en van Gaillarde van Bourniquet, en moeie van Amauri en van Severak, maarschalk van Vrankryk. Hy maakte zyn testament in den jare 1357, en liet na *Willem* den III, die hier na volgt, en *Margareta van Esteing*, gemalin van Pieter, heer van Panat. *Willem van Esteing*, de III van dien naam, trouwde in den jare 1319 Ermengarde, of Eminarde, van la Peire, dochter en erfgenaam van Astergue, en van Margareta, burggravin van Cheilane en vrouwe van Valentines, by welke hy overwon *Raimond* den II, die hier na volgt; *Willem* en *Johan van Esteing*; *Pieter*, kardinaal; *Gui*, of *Guion*; *Theodatus*, kanunnik en naderhandt bisschop van S. Paul-trois-Chateaux, gestorven omtrent den jare 1408; *Richardis*, getrouwt met Geraut van Murat, heer van Vernines; *Margareta*, gemalin van Pieter, heer van Brezons; en *Marquise*, nonne te Rodez. *Raimond van Esteing*, de II van dien naam, trouwde in den jare 1350 met Barane van Castelnau, en won by haar *Johan* den I, die hier na volgt; *Eminarde*, getrouwt den 10 Februarius des jaars 1372 met Pons van Cardaillak, burggraaf van Murat, enz. en *Magrade*, gemalin van Lodewyk, grave van Apchon. *Johan van Esteing*, de I van dien naam, burggraaf van Esteing en van Cheilane, trouwde in den jare 1383 Elis, dochter van Raimond, vryheer van Pierre-fort; en stierf omtrent den jare 1420, nalatende *Bek*, of *Begon*, die hier na volgt; *Willem van Esteing*, wiens dapperheit uitmuntte in de oorlogen tegen de Engelschen, en die koning Karel den VII zonderlinge diensten deedt, de welke, nog Dauphyn zynde, hem de steden van Vias en van Beslan in het bisdom van Agde schonk, tot vergelding van zyne kloekmoedigheit in het verdedigen van de stadt en het kasteel van Pezenas. Hy was Raadt en kamerheer van den voorgemelden koning, landrechter en gouverneur van Rouergue, kapitein van Najak, baljuw van Nimes, enz. Hy ging in gezantschap naar Castilië in den jare 1454. Hy trouwde met Johanna van Pourpieres, vrouwe van Lugarde en van Vernines, en maakte zyn testament in den jare 1471. Men zal in het vervolg van des zelfs nazaatschap spreken. De andere kinderen van Johan van Esteing waren *Pieter*, abt van Aubrak, in den jare 1437, *Margareta*, getrouwt in den jare 1401 met Aarnout van Carmin, heer van Negrepelisse, enz. *Flora*, gemalin van Aimerik, heer van Aurillak; en *Barrane*, die getrouwt is geweest met Lodewyk heer van Dienne. *Bec* of *Begon van Esteing*, gouverneur van de stadt en het kasteel van Pezenas, trouwde in den jare 1420 met Johanna, dochter van Willem, heer van Lestrange, en maakte zyn testament op den 18 July des jaars 1477. Des zelfs kinderen zyn *Johan* de II, die hier na volgt; *Raimond*, aartsdiaken van Leitoure; *Willem*, prioor van Comprignak; *Antonius*, overste van Rabastens; *Willem*, heer van Savrezak, van S. Cheli en van Vitrak, overleden zonder kinderen na te laten by Francina van Aubusson; *Pieter*, kanunnik van Rodez; *Antonetta*, getrouwt in den jare 1447 met Johan van Faudoas van Barbazan, vryheer van Faudoas en van Barbazan; *Catharina*, gemalin van Johan van Levezou, heer van Vezins; *Elis*, die trouwde in den jare 1452 met Willem van Montalt, heer van Carbonniere, en *Agnes*, getrouwt in den jare 1456 met Raimond Hebrard, heer van S. Sulpice, enz. *Johan* de II van dien naam, burggraaf van Esteing en van Cheilane, vryheer van Couros en van la Bastide, trouwde in den jare 1463 met Dauphine, dochter van Astorg, vryheer van Peire, enz. en van Elizabeth van Sagne, by welke hy niet meer dan eene dochter, met name *Catharina*, overwon, die ongehuwt is gestorven. Hy maakte op den 16 Juny des jaars 1500 zyn testament, by het welke hy eene eeuwige substitutie maakt ten voordeele van de mannelyke kinderen, en sluit 'er de dochters uit, zeggende, dat zedert ettelyke eeuwen het stamhuis van Esteing in de mannelyke linie bestondt. Hy benoemde tot zynen erfgenaam *Willem*, gezegt *Guillot*, van wien men in het vervolg zal spreken, bemerkende, hoe hy afdaalde van eenen anderen Willem, den zoon van Johan den I, gelyk reets gezegt is. De eerstgemelde Willem hadt by Johanna van Pourpieres *Gaspar*, die hier na volgt; *Johan*, sacristein van Rodez, prioor van Parisot, en graaf van Lyon, abt van Aubrak, Commies in het gouvernement van Rouergue in den jare 1484; *Pieter*, en *Elis*, getrouwt in den jare 1452 met Willem van S. Exuperi, heer van Miremont. *Gaspar van Esteing*, de I van dien naam, heer van Lugarde, Vernines, Valentines en van Anval, landrechter en gouverneur van Rouergue, enz. trouwde in den jare 1455 Johanna, dochter van Johan, vryheer van Murol, en maakte zyn testament op den 5 Maart des jaars 1479. Hy won by haar *Lodewyk*, heer van Vernines, enz. van wien men hier na zal spreken; *Willem*, gezegt *Guillot*, die hier na volgt; *Antonius*, bisschop van Angoulême, en *François*, bisschop van Rodez. *Willem*, gezegt *Guillot van Esteing*, wierdt wegens zyns vaders erfgoederen voorgetrokken voor *Lodewyk*, des zelfs oudsten broeder, die blind was, en wierdt geroepen in den jare 1500 tot de substitutie der burggraafschappen van Esteing en van Cheilane, door Johan den II, die hem zyn neef noemt. Hy trouwde in den jare 1471 met Anna, dochter en erfgenaam van Raimond, heer van Esparrou, by welke hy overwon *Gaspar van Esteing*, den II van dien naam, die in den jare 1527 trouwde met Francina van Voisins, en stierf zonder nazaatschap: *Marquise*, insgelyks zonder kinderen gestorven by haren man Aarnout van Landorre, die zynen schoonvader Guillot de baronnyen van Landorre, Salmiech, enz. schonk; *Julia*, gemalin van François van Solarges; *Dauphine*, getrouwt met Lodewyk van Aubusson; *Catharina*, getrouwt met Johan van Cardaillak, heer van la Chapelle, en *Louize*, getrouwt met den heere van Peuchant in Auvergne. *Lodewyk van Esteing*, oudste zoon van Gaspar den I, was blind, gelyk reets gezegt is, en des zelfs jongste broeder wierdt voor hem gestelt in de verdeeling der goederen. Hy kreeg voor zyn aandeel de landgoederen van Vernines, van Anval, en van Talende, en trouwde in den jare 1489 met Margareta van Comborn, dochter van Johan, burggraaf van Treignak, heer van Rochefort, enz. en van Johanna van Maignelais, van het stamhuis van Aluin, en won by de zelve *Gabriel*, die hier na volgt; *Karel*, graaf van Lyon, prioor van Parisot, enz. benoemt in den jare 1522 door het Parlement van Toulouze met Gilbert van Cardaillak, ten einde een van hen beide door den koning verkoren wierdt om de plaats van Raadsheer klerk te bekleeden, opengevallen door de doodt van Bertrand Seguier; en *Johan*, kanunnik en graaf van Lyon, grootaartsdiaken van S. Antoninus in de kerke van Rodez, prioor van la Feuillade, enz. *Gabriel van Esteing*, heer van Murol, Vernines, enz. wierdt naderhandt burggraaf van Esteing, enz. na de doodt van Gaspar den II, zynen neef, ingevolge van de substitutie, ten voordeele der mannelyke oiren. Hy trouwde in den jare 1518 met Charlotta van Arpajou, dochter van Johan, burggraaf van Arpajou, vryheer van Severak, en van Anna van Bourbon, en won by de zelve *François van Esteing*, den I van dien naam, burggraaf van Esteing en van Cadars, vryheer van Murol, enz. ridder van 's konings orde. Deze was een zeer voorzichtig en kloekmoedig heer. Hy trouwde in den jare 1540 met Catharina van Chabannes, eenige dochter uit het eerste huwelyk van Joachim van Chabannes, markgraaf van Curton, landrechter van Toulouze, enz. met Peronelle van Levi van Vantadour; en won by haar *Johan van Esteing*, den III van dien naam, burggraaf van Esteing en van Cadars, vryheer van Authun, van Murol, van Landorre, enz. Hy was een van de beste krygsoversten van zynen tydt, en nam de party van de Ligue aan op de aanrading des hertogs van Nemours en van de andere Ligisten van Parys, die hem daar over schreven in den jare 1589, als mede van het Parlement van Toulouze. Daar na veroverde hy verscheide plaatsen in de provincien van Rouergue en van Auvergne tot den jare 1595, wanneer hy, de verandering van Godsdienst van koning Hendrik den IV verstaan hebbende, in onderhandeling tradt met Karel, hertog van Valois, gouverneur van die zelve provincie van Auvergne. De koning, die te Lyon was, bekrachtigde dit verdrag, en schreef een zeer beleefden brief aan den heere van Esteing, welken hy zelf voor zynen bloedverwant erkende. Hy was kapitein van een compagnie van vyftig gewapende mannen, onderhouden tot den dienst van den koning tot den jare 1612. Hy woonde de belegering van Montauban by in den jare 1621 met den voornaamsten adel van Auvergne en van Rouergue, en stierf op den 30 October des zelven jaars. *Johan van Esteing* was getrouwt op den 5 Augustus des jaars 1584 met Gilberte van la Rochefoucaut, dochter van François, burggraaf van Ravel, enz. en won by haar *Johan Lodewyk*, die hier na volgt; *François* den II, die de nazaatschap voortzette; *Joachim*, abt van Issoire en namaals bisschop van Clermont in Auvergne in den jare 1614, overleden op den 17 September des jaars 1650; *Karel*, ridder van Maltha, kommandeur van Morlan; *Jakob*, vryheer van Plauzat, Saillans, enz. *Lodewyk*, vryheer van Salmiech, enz.

kanunnik en graaf van Lyon, bisschop van Clermont na zyns broeders doodt, gestorven in den jare 1664; *Lodewyk*, ridder van Maltha, kommandeur van Tortebesse; *Catharina*, gemalin van George van Villemur, graaf van Paliez, en *Maria*, getrouwt in den jare 1628 met Gaspar van Alegre, graaf van Beauvoir. *Johan Lodewyk*, graaf van Esteing, enz. kapitein van honderd ligte paarden, een jong heer van grote verwachting, stierf in den jare 1628, nalatende by Louïze, gravinne van Apchon, met welke hy getrouwt was op den 3 May des jaars 1617, *Gilberte*, getrouwt met Gilbert van Lanjak, graaf van Alet; en *Izabelle*, nonne van S. Clara. *François van Esteing*, de II van dien naam, wierdt graaf van Esteing na de doodt van zynen oudsten broeder. Hy was kapitein luitenant van twee honderd gewapende mannen onder den tytel der koninginne. De koning schonk hem op den 20 Juny des jaars 1653 een brevet om ridder van zyne orde geslagen te worden, en belastte op den 7 Maart des jaars 1654 de hertogen van Elbeuf en van Arpajou, om des zelfs proef te doen. Het was eene vergelding voor de trouwe diensten, alzo hy in den jare 1633 het innemen der sterke plaatsen van Mozun en van Murol verhoed hadde; hy stierf te Trojes in Champagne op den 11 April des jaars 1657. Hy was getrouwt in den jare 1626 met Maria van Bussy, baronnesse van Meurville, van Spoi en van Sommellonne, dochter van Joachim van Bussy, markgraaf van Inteville, heer van Brion, enz. en van Francina van Saulx-Tavanes, en won by haar *Joachim*, graaf van Esteing, enz. Deze heeft in alle voorvallen uitgemunt door zyn verstandt en kloekmoedigheit. Die van zyn stamhuis zyn hem grotelyks verschuldigt wegens het naauwkeurig onderzoek, het welk hy met grote zorgvuldigheit gedaan heeft naar des zelfs oudheden. Hy heeft onder andere kinderen overgewonnen by Claudia Catharina le Goux, dochter van Pieter, heer van la Berchere, Boncour, enz. markgraaf van Inteville, graaf van la Rochepot, vryheer van Toissy en van Cypiere, eerste president in het Parlement van Bourgogne, en naderhandt in dat van 't Dauphiné, *François*, markgraaf van Esteing, vaandrig van de Gendarmes der koninginne, en *Dionysius*, gezegt de abt van Esteing, prioor van Esteing en van Chambon. *Memoir. MS. de la mais. d'Esteing.*

ESTEING, [Antonius van] bisschop van Angoulême, abt van Aubrak, deken van de kerke, en graaf van Lyon, enz. was de broeder van François, bisschop van Rodez, en in grote achting by alle lieden van aanzien wegens zyn beleidt, verstandt en kundigheit in staatszaken. Johan van Esteing, zyn oom, graaf van Lyon, enz. liet hem in allerlei wetenschappen optrekken. Hy wierdt kanunnik en sacristein van Rodez, prooft van Villefranche in Rouergue, prioor van Lagogne, abt van Aubrak na de doodt zyns ooms, deken en grave van Lyon, en namaals in den jare 1506 bisschop van Angoulême na de doodt van Hugo van Bose. Koning Lodewyk de XII deedt hem de eer aan van hem te verkiezen in den jare 1498 om zyn procureur generaal te wezen in de zake van de verbreking zyns huwelyks met Johanna van Vrankryk. Hy wierdt ook Raadsheer van den groten Raadt des Parlements van Toulouze. Hy ondertekende in den jare 1509 het testament van den kardinaal George van Amboise, minister van staat, en drie jaren daar na woonde hy de kerkvergadering van Piza by, en handhaafde in de zelve krachtig de belangen van Vrankryk tegen de eischen van het Roomsche hof. Daar was in zynen tydt geen man te vinden, die beter dan hy de gronden kende van de vryheden der Gallikaansche kerke, en die meer yver hadt voor de tucht dan deze kerkvoogdt. Hy redde het grootste gedeelte der erfgoederen zyner kerke, die ongerechtiglyk door anderen bezeten waren, en voltooide de herstellingen, die Octavianus van S. Gelais, een van zyne voorzaten, aangevangen hadde aan het bisschoppelyk paleis. Hy oeffende zich insgelyks niet weinig in de vrye letteren, en verkeerde veel met geleerden. Nicolaas Bohier droeg hem de verklaringen op, de welke hy gemaakt hadde op het tractaat van Mandagot van de verkiezinge. Louïze van Savoje, hertogin van Angoulême, moeder van François den I, Fransch koning, verheerlykte hem met hare achting. Hy stierf den 28 Februarius des jaars 1523, zynde, zo men meent, door vergift omgebragt, op zyn kasteel van Vare naby Angoulême. Zyn ligchaam wierdt in de kerke van de abdy van Aubrak ter aarde besteld, alwaar nog hedendaags by de deur van het choor zyn afbeeldsel, in bisschoppelyk gewaadt uitgedoscht, zyn wapen en grafschrift gezien worden. *Sammarthanus Gall. Christ. Memoires MSS. de la mais. d'Esteing.*

ESTEING, [François van] bisschop van Rodez, abt van S. Chaffre, dien de bynaam van Gelukzalig om zyne uitmuntende deugden en Godsdienstigheit gegeven is, was de zoon van Gaspar van Esteing, heer van Lugarde, Vernines, enz. landrechter en gouverneur van Rouergue, en van Johanna, vrouwe van Murol. Hy wierdt voor eerst kanunnik van de kerke en graaf van Lyon, alwaar Johan van Esteing, zyn oom, Chamarier der gemelde kerke en abt van Aubrak, voor zyne opvoeding zorgde, en hem naar Italië zondt. Hy bragt byna een gansch jaar te Rome door, en van daar te Padua gekomen zynde studeerde hy daar onder de schranderste professoren van zynen tydt, en hebbende zeer groten voortgang gedaan in de burgerlyke en geestelyke rechten, wierdt hem de leeraarsmuts opgezet op den 19 May des jaars 1488. In Vrankryk te rug gekomen zynde wierdt hy van den abt van Aubrak, des zelfs oom, die thans gouverneur van het graafschap van Rodez was, naar het hof afgevaardigt wegens de zaken van de provincie. Hy wierdt om zyne zeden en geleerdheit te Parys van alle menschen geacht en verwondert, alwaar koning Karel de VIII hem het ampt van Raadsheer in het Parlement liet aanbieden. François van Esteing verzocht den koning hem daar van te willen verschonen, dewyl hy zich den kerkelyken staat toegewyd hadde. Korten tydt daarna vaardde hy de gewyde orde aan. Hy hadt bevel van 't hof gekregen om de vrede in de provincie van Gevaudan te herstellen, het welk hy volgens des zelfs verlangen uitwerkte; en wierdt in den jare 1501 bisschop van Rodez verkoren, na de doodt van Bertrand van Polignak. Karel van Tournon hadt 'er eisch op, en François van Esteing bleef 'er niet eer dan in den jare 1504 vreedzame bezitter van. Hy hadt alvorens in den jare 1499 den kancelier Guido van Rochefort naar Arras verzelt, alwaar hy in den naam van koning Lodewyk den XII den eedt van getrouwheit en hulde ging aannemen, dien Philips, aartshertog van Oostenryk, hem deedt wegens de graafschappen van Vlaanderen, van Artois en van Charolois. Zedert wierdt hy in den jare 1504 naar Rome afgevaardigt met Rosteing van Ancezune van Caderousse, aartsbisschop van Ambrun, Franschen ambassadeur aan het pausselyk hof van Julius den II. Deze paus, ten uiterste voldaan van François van Esteing, vertrouwde hem het gouvernement van de stadt van Avignon en van het graafschap Venaissin, gedurende de afwezenheit des kardinaals George van Amboise, die 'er legaat van was. Het was toen ter tydt dat Symphorianus Champier zyne Latynsche historie der Fransche pauzen, uitgegeven in den jare 1507, opdroeg aan den bisschop van Rodez. Zyne byzondere genegenheit voor de letterkunst was oorzaak, dat hy menigmaal op diergelyke wyze verheerlykt wierdt: gelykerwyze hy door zyne heuschheit en goedaardigheit de achting van alle menschen aan zich trok. Middelerwyl hebbende gelegenheit gekregen om zich naar zyn bisdom te begeven, arbeidde hy aldaar met groten vlyt om alle de plichten van een zielen-herder te voldoen. Hy verrykte zyne kerk met aanmerkelyke weldaden, en de toren van de Kathedrale kerke van Rodez is nog een gedenkstuk zyner milddadigheden. Hy stierf den 1 November des jaars 1529, in den ouderdom van negen en zestig jaren. Zyn ligchaam wierdt begraven in zyne Kathedrale kerke, digt by het grote altaar, alwaar men zyn grafschrift ziet. *Hilarion de Coste aux elog. Sammarthanus Gall. Christ. Gautier Chron. Memoires MSS. de la maison d'Esteing. Du Saussai in Martyr Gall.*

ESTEING, (Pieter van) kardinaal, aartsbisschop van Bourges, is een zeer doorluchtig kerkvoogdt geweest in de veertiende eeuwe, wiens Godsdienstigheit en geleerdheit hem tot de hoogste bedieningen der kerke verheven hebben. Hy was de vierde zoon van Willem den III van dien naam, vryheer van Esteing in Rouergue, en van Eminarde van la Peire, vrouwe van Valentines en burggravin van Cheilane. Van zyne kindsche jaren af toonde hy eenige genegenheit tot den geestelyken staat; ook was hy naauwlyks de kindschheit ontwasschen, of hy trok het monnikenkleedt van S. Benedictus aan. Men meent, dat zulks geschiedde in het klooster van S. Victor te Marseille. Hy muntte daar zo ongemeen uit door zyne verdiensten, dat men hem waardig achtte om den bisschoppelyken stoel van S. Flour te bekleeden na de doodt van Deodatus van Canillak. Dit gebeurde omtrent den jare 1366. Hy liet in die stadt een klooster van Jakobyner monniken bouwen op de kosten van Johan van Vrankryk, hertog van Berri, graaf van Poitou, van Auvergne, enz. Pieter van Esteing hadt groot deel in de genegenheit en achting van dezen prins, en het is waarschynlyk, dat hy die gene was, die veel te wege bragt om hem te doen verplaatsen in het aartsbisdom van Bourges na de doodt van Rogier le Fort, gestorven omtrent het einde des jaars 1367. Eenigen tydt daarna was paus Urbanus de V, die veel hadt horen zeggen van de bekwaamheit van Pieter van Esteing, en die hem van zyns moeders zyde Eminarde van la Peire in den bloede bestondt, begeerig om hem in Italië te zien, alwaar hy bekwame en yverige mannen nodig hadde voor den dienst van de kerke; en hebbende bevonden, dat hy niet misleid was in het gene hem ten voordeele van dezen kerkvoogdt gezegt was, verhief hy hem tot het kardinaalschap te Monte-Fiascone, daar hy toen ter tydt was, op den 6 of 7 Junius des jaars 1370. Het is ook zeker, dat Urbanus, zynde abt van S. Victor, Pieter van Esteing daar gezien hadde, die mogelyk daar den kloosterlyken staat niet omhelst hadde dan ten zynen opzichte. Wat hier van zy, de paus begiftigde hem met den tytel van kardinaal van S. Maria aan de overzyde des Tybers, noemde hem kamerling van de kerke, en liet hem legaat en vikaris generaal van de kerke in Italië. Gregorius de XI, die de opvolger was van Urbanus den V, bekrachtigde het zelve vermogen des kardinaals van Esteing, die voortging in zeer voordeelig te arbeiden voor den Roomschen stoel. Hy handelde met die van Perouze, met de heeren van Ferrara van het stamhuis van Est, en naderhandt met den Oosterschen keizer, om tot een stilstandt van oorlog tegen de Turken te komen, en met dien van het Westen om de rust van Italië en van de kerke te vestigen. Raimundus Lullus wilde de zelve storen door zyne schriften. Hy was Joodsch geweest, en zich hebbende laten dopen hadt hy het monnikenkleedt aangetrokken onder de Dominikaner monniken van Arragon, in welke orde hy verscheide werken schreef. De paus gelastte den kardinaal van Esteing de zelve te onderzoeken, en veroordeelde de gemelde schriften op het bericht des kardinaals. Naderhandt hebbende de vrede in Italië vastgestelt, deedt hy zyn best om den paus weder derwaarts te doen komen. Eenige brieven, aan hem door S. Catharina van Siëna geschreven, bewogen hem daar toe. Hy was toen ter tydt bisschop van Ostia en van Ferrara, en ontfing Gregorius binnen Rome op den 17 Januarius des jaars 1377, alwaar hy stierf den 17 November daar aan volgende. Zyn ligchaam wierdt in de S. Marienkerke aan de overzyde des Tybers ter aarde besteld. Deze kardinaal hadt gesticht het kapittel van O. L. Vrouwe van Ville-Dieu in het bisdom van S. Flour. Dit geschiedde op den 16 April des jaars

1368

1368. De heeren van Esteing hebben nog het recht van benoeming tot de prebenden, en dit verstrekt tot eene overtuigende bewysreden tegen de genen, die, misleid door den Latynschen naam van dezen kardinaal *de Stagno*, gemeent hebben, dat hy gesproten was uit het stamhuis van l'Estang in 't Dauphiné, afkomstig van de burggraven van Murat. *Ughellus Ital. Sacr. de episc. Ost. & Ferrar. Sammarthanus Gall. Christ. Aubery hist. des Cardin. Actes de la maison d'Esteing Fondat. du Chapit. de Ville-Dieu.*

ESTELLA, eene stadt van Spanje, in het koninkryk van Navarre, hoofdstadt van een klein landschap, gezegt *Merindada van Estella.* De Spaansche schryvers zeggen, dat deze stadt gebouwt wierdt in den jare 1094, en noemen de zelve verscheidentlyk *Stella* en *Estella.* Zy is aan de rivier Ega gelegen, zes of zeven mylen van Pampelona, zynde met een sterk slot beschut.

ESTELLA, (DIDACUS) een Franciskaner monnik, was geboortig uit Portugal, of, volgens anderen, uit Navarre. Hy leefde in de zestiende eeuwe, omtrent den jare 1550, en was biechtvader van den kardinaal van Granvelle. Eenige schryvers verzekeren, dat hy bisschop is gestorven. Hy heeft de navolgende werken geschreven: *Commentaria in Lucæ Evang.*; *Rhetorica Ecclesiastica, sive de ratione concionandi*; *Explicatio Psalmi CXXXVI*; *De la Vanida del mundo*; enz. *Andreas Scotus &c. Nicolaus Antonio Bibl. Hisp.*

ESTEMO, of *Istemo*, eene stadt van het geslacht van Juda. *Jozua* XV, 50.

ESTHEMOA, de zoon van Jisba, van het geslacht van Juda. I *Kronyk.* IV, 17.

ESTHEMOA, een Maachatiter, de zoon van Hodya, van het geslacht van Juda. I *Kronyk* IV, 19.

ESTHEMOA, eene stadt van het geslacht van Juda, staande onder het rechtsgebiedt der opperpriesteren van den stamme van Keath. David zondt 'er een gedeelte van den buit, dien hy op de struikrovers van Siclag hadt bekomen. I *Samuel* XXX, 18. *Jozua* XXI, 14. I *Kronyk.* VI, 57.

ESTEPA, eene kleine Spaansche stadt of vlek, gelegen op een gebergte in het koninkryk van Grenade, op de grenzen van Andalusië, zes of zeven mylen van Ecija Zuidwaarts. *Maty Diction.*

ESTEPONA, eene kleine Spaansche stadt of vlek in Andalusië, gelegen op de kust tusschen Marbella en Gibraltar. Sommigen plaatsen daar het oude *Ostippo*, eene kleine stadt van Betisch Spanje, die van anderen te *Estepa* geplaatst wordt. *Baudrand.*

ESTER. Zie ESTHER.

ESTERHASI, een der oudste en machtigste geslachten van geheel Hungarië. Men beuselt, dat het zelve, gelyk dat der hertogen van Croy, in volkome order van *Adam* tot op den tegenwoordigen tydt kan afgeleid worden. *Esteras* heeft omtrent het jaar 969 geleeft, het Christelyk geloof en den voornaam *Paulus* aangenomen, en zyn vorigen naam in plaats van den toenaam behouden. Men stelt hem een zoon van *Eurus*, vorst der Hunnen, te wezen, en heeft zynen oorsprong van *Attila*, de welke van *Nimrod* afkomt. Omtrent het jaar 1070 leefde *Ludovicus Esteras*, de welke van den koning Salomon van Hungarië tot zyn generaal wierdt aangestelt. Zyn zoon *Michaël Esteras* volgde zyn vader in dapperheit na, en kreeg daarom van den koning Ladislaus den Heiligen van Hungarië tot zyn wapen een gekroonden gouden grypvogel, die in zyn regter klaauw een bloten sabel hieldt, in een blaauw veldt. Hy hadt nevens eene dochter, *Christina*, twee zonen, *Franciscus* en *Andreas.* De laatste teelde *Sigismundus*, in 't jaar 1112 gestorven, *Ladislaus* en *Matthias.* Ladislaus wierdt vader van *Stephanus*, welkers beide zonen, *Georg* en *Franciscus*, het geslacht voortgeplant hebben, hoewel de laatste in zyn zoon *Paulus*, de welke den geestelyken staat aannam, en in 't jaar 1186 abt van het klooster der Benedictynen van onze Lieve Vrouwe op den berg Mainant wierdt, is uitgestorven. Maar Georg, de welke in 't jaar 1159 generaal was van den koning Bela, en om zyn veelvuldige dappere daden den toenaam van krygsman kreeg, liet een zoon na, *Lodewyk*, die vader was van *Demetrius* en *Johannes.* De laatste van deze teelde *Petrus*, wiens zoon *Emerik* den koning Andreas in zynen tocht naar 't H. Landt geleidde, en in 't jaar 1218 in de belegering der stadt Damiate zyn leven verloor, nalatende *Matthias*, de welke *Emerik* en *Johannes* gewan, en de eerste der zelven de vader van *Petrus* is geweest, in 't jaar 1296 gestorven. Zyn zoon *Benedictus Esterhas* wierdt in 't jaar 1320 vryheer van Galanta, en zyn zoon *Andreas* generaal, gelyk als zyn neef in 't jaar 1386 van den keizer Sigismundus ridder wierdt gemaakt. Hy kwam in 't jaar 1396 voor Nicopolis om het leven, nalatende *Hendrik*, de welke *Frederik* teelde. *Stephanus*, de zoon van den laatstgemelden, vryheer van Galanta, was een dapper heldt, en verloor in 't jaar 1526 zyn leven in den slag by Mohaz, welken hy koning Lodewyk den II te vergeefs hadt afgeraden. Zyn zoon *Martinus Esterhasi* gewan *Benedictus* en *Stephanus*, van welke de laatste in den slag by Kerest in 't jaar 1596 bleef, en de eerste *Franciscus* teelde, ridder, enz. de welke *Gabriel*, *Daniel*, *Paulus* en *Nicolaus* heeft nagelaten. De eerste teelde *Wolfgang*, de tweede *Georg Caspar*, *Thomas Sigismundus*, *Michaël*, *Erik*, *Johannes* en *Daniel*, onder welke *Sigismundus*, *Michaël* en *Erik* verscheide kinderen hebben nagelaten. De derde zoon van Franciscus, *Paulus*, heeft *Franciscus*, *Nicolaus* en *Alexander* geteelt; de vierde en de merkwaardigste wierdt den 8 April in 't jaar 1585 geboren, en voerde den tytel van graaf van Beregh, waar toe hy in 't jaar 1617 door den keizer Matthias verheven was. In 't jaar 1622 wierdt hy keizerlyke kamerheer, en 3 jaren daar na Palatyn van het koninkryk van Hungarië, en eindelyk in 't jaar 1628 ridder van het gulde vlies, doende aan den keizer in de onlusten met Bethlen Gabor zeer vele diensten. Hy sloeg in 't jaar 1624 de Turken, zo als de zelve de winterquartieren wilden betrekken, en maakte groten buit. Naderhandt deedt hy veel moeite, dat de keizerlyke oudste prins, Ferdinand, tot koning van Hungarië wierdt gekroont, en stierf in 't jaar 1644, na dat hy van zyne tweede gemalinne Christina Niari van Bedegh, weduwe van den graaf Emerik van Turzo, vader van vele kinderen was geworden. Onder de zonen is *Stephanus*, graaf van Beregh, met Elizabeth, gravin van Turzo en Bethlenfalva, getrouwt, die hem *Urzula* baarde, en die gemalin van zyn broeder *Paulus*, Palatyn van Hungarië, wierdt, en *Ladislaus*, de welke den geestelyken staat heeft aangenomen. De tweede zoon van Nicolaus, *Ladislaus*, is van de Turken in 't jaar 1652 dood geslagen; de jongste, *Franciscus*, wierdt kommandant te Papa, en liet na *Antonius*, de welke overste luitenant onder de Hussaren is geweest. Maar voor alle broederen is *Paulus* aan te merken, van Esterhasi en Galanta, vorst van het H. Roomsche ryk, graaf van Frakno en Beregh, heer van Eisenstadt, keizerlyke werkelyke geheime Raadt, Palatyn van het koninkryk van Hungarië, enz. als mede overste generaal van het koninkryk van Hungarië, en ridder van het gulde vlies. Hy is in 't jaar 1635 geboren, en in 't jaar 1687 in den vorstenstandt opgenomen. In 't jaar 1655 trouwde hy, gelyk boven is gemeld, met Urzula, zyns broeders dochter, en gewan by haar onder andere kinderen *Nicolaus*, *Paulus*, *Stephanus*, *Alexius*, *Franciscus Michaël*, keizerlyke kamerheer, en opperhofmeester van het koninklyk hof van Hungarië, de welke in 't jaar 1694 met Anna Margaretha van Blandrate, dochter van den graaf Dessana, en marquis van Rad in Piemont, trouwde, *Gabriel*, keizerlyke kamerheer en overste van een regiment Hussaren, getrouwt met Margareta Christina, dochter van graaf Otto Hendrik van Abensberg en Traun. Maar na de doodt van de eerste gemalinne trouwde Paulus in 't jaar 1682 met de dochter van Stephanus Tockely van Arwa, die hem een zoon, *Josephus*, baarde, keizerlyke kamerheer, overste, enz. getrouwt met Maria Octavia, vryvrouw van Gilleis. Maar alzo de gemelde dochter van Tockely in 't jaar 1700 haar gemaal met vergift zocht om het leven te brengen, wierdt in het volgende jaar het vonnis over haar gevelt, dat ze gedurende haar leven in een klooster te Tuln in Oostenryk zou opgesloten blyven. Hy overleedt in 't jaar 1713 den 11 Maart, en wierdt door zyn zoon, graaf *Michiël*, in den vorstenstandt en andere waardigheden opgevolgt. *Hungarische Turksche Kron. Spicilegium Rittersh. in part. poster. Imhof N. P. Ludolph Schaubühne. Hamb. Remarq.* 1701 *en* 1704. *Souverainen van Europa p.* 811.

ESTEVAY. Zie ESTAVAY.

ESTHEN, ESTHLANDT, in het Latyn *Esthenia*, een provincie van Lyflandt, grenst in het Noorden aan den Finlandschen meerboezem, in het Zuiden aan het eigentlyke Lyflandt, of Letten, in het Oosten aan het hertogdom Plescouw, en in het Westen aan de Balthische zee. Ze wordt in 6 kreitzen verdeelt, en begrypt Wyhrlandt, Allentakken, het bisdom Dorpt, en het gebiedt Jerwen, Wycke en Harrien, gelyk mede de eilanden Oezel, Dagedoen, Moen, Warmsoe, Wrangoe, Kien, Wodesholm, enz. Dit landt is zeer visschryk, en geeft veel koorn, het welk verre weg wordt gevoert; en boven dien is 'er overvloedt van vogelen en van goed wildt. Belangende de historie van dit landschap, zo is in het zelve, wanneer zekere monnik van Segeberg, met name Meinard, omtrent het jaar 1190, de Christelyke religie in Riga en de naburige plaatsen predikte, een goede grondt ook in Esthen gelegt om de zelve aan te nemen. Voorts is zy altydt de vergaderplaats der Poolsche, Deensche, Zweedsche en Muskovische armeën geweest, en de Zwaardbroeders, als mede de grootmeesters van de Duitsche orde, hebben hier zware oorlogen gevoert, tot dat eindelyk in 't jaar 1583 de Zweden na de gesloten vrede met Muskovië van Esthen meester bleven, waar in zy op nieuw in 't jaar 1660 door de Olyfsche vrede zyn bevestigt. Zedert het jaar 1704 hebben de Russen na de verovering van de stadt Narva en de hoofdstadt Reval deze provincie ingenomen. *Russor. Chron. P. I. f.* 7 *&c. Chytræus Chron. Sax. P. I. Pontan. de rebus Dan. Micræl. Pomm. Chr. l. II. Hartnacc. Liefl. gesch. Hartknoch de rep. Pol. l. I. c.* 8.

ESTHER, dochter van Abichail, en, als eenigen willen, broeders dochter van Mordechai, of, naar het gevoelen van anderen, door den zelven tot des zelfs dochter aangenomen, uit den stamme Benjamin. Zynde onder de Joodsche gevangenen gaf Godt door eene zonderlinge schikkinge, dat zy de gemalin wierdt van den koning Ahasverus. Deze koning hadt een hoveling, Haman genoemt, tot zeer hoge waardigheden verheven; en deze zich willende een ontzag aanmatigen, dat Gode alleen toekwam, weigerde de oom van Esther, Mordechai, hem die eere te bewyzen, waar door hy den haat van Haman tegen zich verwekte; de welke, om zich aan den zelven te wreken, van den koning een ryksbevel verkreeg, volgens het welke alle Joden, die in zyne staten en landen woonden, zouden van kant geholpen worden. Esther, daar van door Mordechai verstendigt, begaf zich by den koning, en verzocht den zelven om de gunst, dat de zelve, met Haman, by haar wilde komen eeten. De koning kwam met Haman tot de maaltydt der koninginne, en verzekerde, dat zy alles van hem kon eisschen, wat zy begeerde. Esther verzocht daar op niets anders dan dat hy des anderen daags met Haman weder by haar ter maaltydt wilde komen. Dit geschiedde; en van den wyn verhit zynde herhaalde Ahasverus zyne vorige belofte, waar op Esther antwoordde: *ô koning! indien ik genade in uwe oogen gevonden hebbe, zo bid ik u, dat gy my en myn volk het leven*

wi't gunnen, voor het welke ik lyfsgenade verzoeke. De koning zeide: *Wie heeft uw leven en het leven van uw volk durven lagen leggen?* en Eſther antwoordde daar op: *Die Haman, dien gy daar ziet, die is onze wreedſte vyandt.* De koning ſtondt toen vol toorn op, en ging in den tuin, digt by de eetzaal. Haman ſtondt ook op, en wierp zich aan de voeten der koninginne neder, om haar te bidden zyn leven te ſparen; maar de koning, op dat oogenblik weder binnen gekomen zynde, en Haman in dien ſtaat ziende, riep uit: *Hoe! zou hy in myne tegenwoordigheit en in myn paleis de koningin willen verkrachten?* Vervolgens wierdt Haman gegrepen en opgehangen, en het gebodt, door den koning, op zyn aanraden, tegen de Joden gegeven, herroepen, en hen zelfs verlof gegeven om zich over hunne vyanden te wreken.

Deze geſchiedenis is vervat in het boek, het welk den naam van *Eſther* draagt, en altydt zo wel by de Joden als by de Chriſtenen voor Goddelyk is gehouden: doch de tydrekenaars komen niet overeen wegens den tydt, op welken de zelve gebeurt is, noch wie de Mediſche of Perſiſche koning is, die in de H. Schrift Ahasverus genoemt wordt. Het kan *Cyaxares*, koning der Meden, de zoon van Phraortes, niet wezen, omdat deze geſtorven is alvorens de Joden onder Jechonias naar Babel overgevoert wierden. Des zelfs zoon *Aſtyages* wordt in het laatſte hoofdſtuk van den Griekſchen text van Tobias *Ahaſverus* genoemt; maar Herodotus bericht, dat deze koning getrouwt was met Anana, de dochter van den Lydiſchen koning Halliatus, en hy moet alvorens eene andere vrouw gehad hebben, wiens dochter Mandane, moeder van Cyrus, was: zo dat noch de eene, noch de andere Eſther kan wezen. Zommigen zyn van gedachten geweeſt, dat Ahasverus, de gemaal van Eſther, was *Darius Medus*, die ook *Cyaxares* genoemt wordt; doch de koning, van wien in het boek Eſther geſproken wordt, was koning van Perſië en van Meden, en Darius Medus was alleenlyk koning der Meden en der Chaldeën. De hiſtorie van Eſther kan op *Cyrus* niet toegepaſt worden; doch zommigen paſſen de zelve toe op zynen zone *Cambyſes*, die *Ahasverus* genoemt wordt in het I boek Ezra, hoofdſt. IV, vs. 6. Maar Cambyſes regeerde niet langer dan zeven of acht jaren, en de Ahasverus van Eſther heeft meer dan twaalf jaren geregeert. *Eſth.* III, 7. Velen ſchryven de zelve toe aan *Darius*, den zoon van Hyſtaſpes, op wien de omſtandigheden des ryks van Ahasverus, aangemerkt in het boek Eſther, toepaſſelyk zyn; want des zelfs koning was van den Indus af tot aan Morenlandt toe uitgeſtrekt; hy woonde binnen de ſtadt Suſa; hy hadt eene vrouw, die van Herodotus *Artiſſone* genoemt wordt, de welke hy boven maten lief hadt; hy deedt alle de eilanden der zee ſchatting opbrengen, en leide de vreemde natien zware laſten op. Alle deze omſtandigheden komen overeen met de regering van den Ahasverus van Eſther. Mardechai zynde een der Joden, die door den koning van Babel Nabuchodonoſor overgebragt was met Jechonias, ſluit deze tydſtelling alle de geweze Perſiſche koningen na Darius uit: want men zou anders moeten onderſtellen, dat Mardechai meer dan hondert en twintig jaren oud zoude zyn geweeſt, en by gevolg des zelfs nicht Eſther insgelyks zeer oud; maar gene der vrouwen, die Darius hadt, kan, volgens Herodotus, noch *Eſther*, noch *Vaſthi* wezen; want de twee eerſten zyn *Atoſſa*, en *Artiſſona*, de dochter van Cambyſes, en de laatſte is *Parmis*, de dochter van Smerdes, dochter van Cyrus. Van den anderen kant, Darius, de zoon van Hyſtaſpes, was de Joden gunſtig van het tweede jaar zyner regering af, in de plaats dat de Ahasverus van Eſther hen niet eer kende dan in het twaalfde jaar van zyne regering. Eindelyk, het gene men aangemerkt heeft wegens den ouderdom van Mardechai, ſchynt insgelyks Darius uit te ſluiten; want indien Mardechai was overgevoert geweeſt ten tyde van Jechonias, zou hy over de honderd jaren oud zyn geweeſt, toen deze hiſtorie is voorgevallen; niet te min, men mag zeggen, dat het Mardechai niet is, maar des zelfs grootvader, die ten tyde van Jechonias naar Babel overgebragt wierdt. De Hebreeuſche text van het zesde vers van het tweede hoofdſtuk kan in dier voegen uitgelegt worden, hoewel de Griekſche text en de gemeene vertaling het zelve van Mardechai verſtaan. Echter wordt in den Griekſchen text de naam van Artaxerxes aan Ahasverus gegeven by den Griekſchen hiſtorieſchryver, en daar wordt gezegt, dat Haman een Macedoniër was, en dat hy voornemens was van het Perſiſche keizerryk tot de Macedoniërs te doen overgaan; waar uit men zou kunnen bewyzen, dat deze hiſtorie zo oud niet is dan die van Darius, den zone van Hyſtaſpes. Scaliger is van gevoelen geweeſt, dat de Ahasverus van Eſther *Xerxes* was. De naam van *Ahasverus*, in het Griekſch Ὀξυάρης, zweemt genoegzaam naar dien van *Xerxes*. De vrouw van Xerxes zal die gene wezen, die Herodotus *Ameſtris* noemt; doch deze was van Perſië, en by gevolg onderſcheiden van Eſther. Daarenboven, Xerxes was in het zevende jaar zyner regering niet binnen Suſa, maar in Griekenlandt. Dus brengen anderen deze geſchiedenis tot den tydt van Artaxerxes Langhandt, den zoon van Xerxes; welk gevoelen ſchynt gegrond te zyn op den Griekſchen text, die Ahasverus den naam van Artaxerxes toevoegt; en op het getuigenis van Joſephus, die de hiſtorie van Eſther plaatſt onder dezen jongen vorſt. Cappel verſchuift deze geſchiedenis tot den tydt van Ochus, doch die tydt is te verre gezocht. Men kan bezwaarlyk midden in deze verſcheidenheit van gevoelens, die niet dan op giſſingen gegrond zyn, iets zekers vaſtſtellen. Indien men onderſtelt, dat Mardechai zelfs ten tyde van Jechonias is overgebragt geweeſt, zo is het waarſchynlyk, dat de Ahasverus van Eſther *Aſtyages* is, en indien men mag onderſtellen, dat het Mardechai niet is geweeſt, maar zyn grootvader, die onder Jechonias naar Babel overgevoert wierdt, zo zal het waarſchynlyk wezen, dat het *Artaxerxes* Langhandt is.

Men heeft even zo weinig zekerheit wegens den ſchryver dezer hiſtorie. S. Epiphanius, Auguſtinus en Iſidorus voegen dit boek *Ezra* toe; Euſebius meent het nieuwer te wezen; anderen voegen het *Joachim*, den hogeprieſter der Joden, kleinzoon van Joſedech, toe. De meeſte ſchryvers menen *Mardechai* des zelfs ſchryver te wezen, en zommigen voegen 'er *Eſther* by. De Talmudiſten beweeren, dat de Synagoge, om de geheugenis van deze geſchiedenis te vereeuwigen, en rekenſchap te kunnen geven van den oorſprong van het feeſt van Purim, dit boek heeft doen maken, het welk by haar goedgekeurt en onder den kanon der geheiligde boeken geplaatſt is. Dit boek is eerſtelyk in het Hebreeuſch geſchreven geweeſt, en de een of de andere Helleniſtiſche Jood heeft het naderhandt vermeerdert, en 'er byvoegſels aan gemaakt, die in de Griekſche vertaling ieder op zyn plaats ingevoegt, en door S. Hieronymus alle in het einde van het boek zamengeſtelt zyn, van het 24 vers af van het tiende hoofdſtuk. Origenes is van gevoelen geweeſt, dat deze ſtukken eertyds in den Hebreeuſchen text waren geweeſt; doch het is zeer waarſchynlyk, dat het byvoegſels van een Griekſchen ſchryver zyn. Het boek van Eſther was begrepen in den kanon der Joden. Het zelve wordt in eenige oude kanons der Chriſtenen niet gevonden, maar wel in het concilie van Laodicea, en in verſcheide andere. S. Hieronymus heeft de zes laatſte hoofdſtukken buiten den kanon der geheiligde ſchriften verworpen, en verſcheide ſchryvers, zelfs Sixtus Senenſis, zyn van dit gevoelen geweeſt; maar de kerkvergadering van Trente heeft het geheele boek voor kanonyk erkent. De Joden, tot gedachtenis dezer verloſſing, hebben het feeſt van Purim of der lotingen ingeſtelt, om dat 'er in het boek Eſther gezegt wordt, dat Haman het lot geworpen hadde om te weten, welke dag den Joodſchen volke de rampſpoedigſte zou wezen; zy vieren dit feeſt op den 14 dag van de maandt Adar. *'t Boek Eſther Joſephus Oudh XI. Sixtus Senenſis Biblioth. ſacr. M. Du Pin Diſſert. prælimin. ſur la Bible Tom. I.*

ESTHIUS, (Lubertus) een beroemd geneesheer, was te Straasburg geboren in den jare 1569, alwaar hy den grondt der vrye kunſten gelegt heeft. Hier op begaf hy zich naar Baſel, en was een toehoorder van Platerus, Bauhinus en Stupanus. Daarna bezocht hy verſcheide hogeſcholen in Duitſchlandt en Vrankryk. By zyne te rug komſt nam hy de waardigheit van Doctor aan, en practizeerde te Creutznach. Vier jaren daarna wierdt hy tot hoogleeraar in de geneeskunde te Heidelberg beroepen, daar hy voornamentlyk de ontleed- en kruidkunde leeraarde, en overleedt in 't jaar 1606, in het 37 jaar van zyn ouderdom. *Freher. in Theatr.*

ESTHON, de zoon van Mechir, en de vader van Betrapha, van het geſtacht van Juda. *I Kronyk. IV*, 11, 12.

ESTIUS, (Willem) prooſt van S. Pieter te Douay, en kancelier van de hogeſchole, was te Gorkum, in Hollandt, geboren, en geſproten uit het oud en adelyk geſlacht der heeren *van Eſt*, het welk een kaſteel is niet verre van Tiel. Zyne ouders trokken hem met zonderlinge zorgvuldigheit op. Hy ſtudeerde te Utrecht, en naderhandt deedt hy den loop der Philoſophie en Theologie te Loven, alwaar hy namaals met zeer groten roem leſſen gaf, en de leeraarsmuts opzette in den jare 1580. Korten tydt nadat hy te Douay beroepen was wierdt hy tot preſident van des konings collegie aangeſtelt, en dewyl zyne bekwaamheit dagelyks meer en meer begon uit te munten, kreeg hy de prooſtdy van de S. Pieterskerke, en wierdt kancelier van de hogeſchole. Hy ſtierf den 19, of, volgens anderen, den 20 September des jaars 1613, in den ouderdom van twee en zeventig jaren. Men heeft voortreffelyke werken van hem, als: *Commentarius in omnes B. Pauli Epiſtolas; Commentar. in lib. IV Sententiarum Petri Lombardi; Annotationes in præcipua ac difficiliora Scripturæ loca; Martyrium Edmundi Campiani; Hiſtoria martyrum Gorcomenſium*; enz. Eſtius hadt krachtig gearbeid aan den druk der werken van S. *Auguſtinus*, uitgegeven door de leeraars van Loven; en hy overzag het ganſche negende deel. Zyn lyk wierdt in de S. Pieterskerke van Douay begraven, en zyn graf met een kopere plaat gedekt, waar op het grafſchrift geſneden wierdt. Andreas Hoius maakte tot zyne gedachtenis het volgende grafdicht, het welk genoegzaam een kort begrip van zyn leven behelſt, luidende als volgt:

Patria Gorcomium eſt, qui me eduxêre parentes,
Hic ſtirpe Eſtiades, Pikias illa fuit.
Sumere ab his licuit mihi vitæ exemplar honeſtæ,
Tota ſtetit priſca pro pietate domus.
Trajectum antiquis Rheni contermina ripis,
Muſarum ingenuis artibus erudiit.
Lovanium in Sophiæ ſtagiritidis ardua duxit,
Et titulo ornavit duplice Theologum.
Ad cathedram & regimen ſcholæ me Catuaca vocavit,
Æde Petri geſſi munia præpoſiti.
Ter denis ſpartam geminam, haud inglorius, annis
Doctor uti & Præſes Regius excolui.
Doctrinæ, ingeniique mei monumenta relinquo;
Unde mihi, invitâ morte, perennis honos.

Valerius Andreas Bibl. Belg. & in Faſt. Academ. Miræus de ſcript. ſec. XVII. Zweert. in Ath. Belg. Hiſt. van 't Utrechtſche Bisdom II Deel.

ESTOILLE, (Claudius van) heer van Souſſay, een lidt van de Franſche Akademie, was te Parys geboren uit een zeer oud geſlacht. Men vermengt menigmaal zyne werken met die van zyn grootvader en overgrootvader, beide preſidenten des Enquêtes. Zyn vader, die audiencier was op de kancelery van Parys, hadt verſcheide gedenkſchriften van zynen tydt verzamelt, en uit des zelfs ſchriften is getrokken het boek, genaamt: *Journal de ce qui s'eſt paſſé ſous Henri III.* Het ſchynt, dat hy het daar by niet zou hebben

ben laten berusten, indien hy langer geleeft hadde; en dat zyn voornemen was eene historie van verscheide andere regeringen in het licht te geven. Hy arbeidde daar aan met N. van Poussemothe, heer van Chenoust, zynen neef, die verscheide gedenkschriften hadt, door zyne voorouderen verzamelt, toen zy de koningen van Navarre aankleefden. Claudius van Estoille stierf omtrent den jare 1651, zynde omtrent vyftig jaren oud. Hy was een van de eersten in de Fransche akademie aangenomen. Men heeft twee tooneelstukken van hem, namentlyk *la belle Esclave*, en *l'Intrigue des filoux*. Hy hadt een derde onder handen toen hy stierf, het welk hy *le Secretaire de saint Innocent* noemde. Men vindt insgelyks hier en daar verscheide schone gedichten van hem, en inzonderheit in de *Delices de la poësie Françoise*, wiens uitgave hy zelf bezorgt heeft; en hy was een van de vyf auteurs, die de kardinaal van Richelieu gebruikte om aan zyne blyspelen te arbeiden. Hy hadt meer verstandt dan studie en geleerdheit, en was byzonderlyk gestelt op de goede schikking van een vaars, het welk hem niet min wel gelukte dan de oeffening der toneelregelen, de welke hy in den grondt kende. Wanneer hy by geval wilde by dag arbeiden, liet hy de vensters van zyne kamer sluiten, en een kaars brengen; en wanneer hy eenig werk voltooit hadde, las hy het zyne dienstmeidt voor, (gelyk men ook van Malherbe gezegt heeft) om te weten, of het wel gelukt was, menende, dat de vaarzen niet volmaakt waren, indien de zelve niet zekere schoonheit en verhevenheit hadden, die zelfs by de domste menschen verstaanbaar was. Zie *l'Histoire de l'Academie Françoise par M. Pelisson.*

ESTON, (ADAM) kardinaal. Zie EASTON.

ESTOTILANDT, een groot landschap in 't Noorder Amerika, naar de Zuider landen en het Noordelyk gedeelte van Nieuw-Vrankryk gelegen. Het zelve heeft een vruchtbaren grondt, doch is bergachtig, en met bosschen, vol van wilde dieren, bezet. Allereerst is het door twee Venetianen, namentlyk Nikolaas en Andreas Zeni, en naderhandt door een Pool, Scolul genoemt, ontdekt, doch niet verder dan de kust betreft, wordende van de Portugezen *Terra di Labrador*, en van de Engelschen *Nieuw-Britannië* genoemt. *Davity. Du Val. enz.*

ESTORA, oudtyds *Rusicada*, eene stadt van Numidië, hedendaags gelegen in het koninkryk van Constantine, eene provincie van dat van Algiers in Barbarye, omtrent twaalf mylen van Colle Oostwaarts. Zy heeft eene grote en goede haven op de golf van Estora, die de ouden *Laturus* of *Olcachites Sinus* noemden. *Baudrand.*

ESTOUTEVILLE, een Fransch vlek in Opper-Normandië, het welk door koning François den I tot een hertogdom wierdt opgerecht in den jare 1534. Van dit vlek heeft het adelyk stamhuis van ESTOUTEVILLE zynen naam ontleent.

ESTOUTEVILLE, een aanzienlyk geslacht in Vrankryk, het welk zeer vruchtbaar is geweest in grote mannen aan de wereldt te geven. De eerste, daar men kennis van heeft, is *Robert* de I, heer van Estouteville, wiens naam in de historie van *Ordericus Vitalis* gevonden wordt. Hy hadt den bynaam van *Granbois*, en volgde in den jare 1066 Willem den Basterdt, hertog van Normandië, in de verovering van Engelandt. Hy hadt Emma, dochter van Robert, heer van Grandmesnil, tot gemalin, en won by haar *Robert* den II, heer van Estouteville, en van Vallemont, gezegt de jonge, die de party van Robert den II van dien naam, hertog van Normandië, aannam tegen des zelfs broeder Hendrik den I, koning van Engelandt. Ordericus Vitalis merkt aan, dat hy gevangen wierdt in den jare 1106. Hy liet na *Nicolaas* den I, die de abdy van O. L. Vrouwe van Vallemont stichtte in den jare 1169. Anderen zeggen in den jare 1116. Zyne gemalin was Juliana, by welke hy vyf zonen hadt. De oudste zoon, *Robert* de III, heer van Estouteville, stierf in den jare 1185, volgens de kronyk van Fescamp. Hy was getrouwt met Leonella, zuster en erfgenaam van Robert, heer van Rames, en won by haar onder andere kinderen *Hendrik*, heer van Estouteville, enz. de I van dien naam. Deze hadt onder andere kinderen by Mahaude, zyne gemalinne, *Johan* den I, die nog in 't leven was in den jare 1251. Deze laatste liet na *Robert* den IV, bygenoemt *Passemer*, die Alix Bertrand trouwde, de dochter van Robert, heer van Briquebec, by welke hy overwon *Robert* den V, die hier na volgt; *Estout*, die de zydlinie der heeren van Torcy gesticht heeft, van welke men in het vervolg zal spreken; *Mahaude*, gemalin van Pieter van Bailleul; *Johanna*, getrouwt met Willem, kastelein van Beauvais; *Agnes*, getrouwt met Robert, heer van Saonne, en *Alix*, gemalin van Philip van Mornai. *Robert* de V, heer van Estouteville, enz. liet zich in den jare 1303 te S. Germain en Laye vinden op 't bevel van den koning. Hy trouwde Margareta, vrouwe van Hotot, van Berneval, enz. dochter van Nikolaas en van Izabelle van Ferrieres, en won by haar *Robert* den VI, heer van Estouteville; *Nicolaas*, die de zydlinie der heeren van Aussebose opgerecht heeft; *Roelof*, die de zydlinie van Rames heeft gesticht, *Hendrik*, kanunnik van Lisieux; *Nicolaas*, stamhoofdt der heeren van Bouchet; *Maria*, gemalin van Godefroi, heer van Couci; *Margareta*, getrouwt met Nicolaas, heer van Freauville, en *Mahaude*, gemalin van Pieter Gaillon. Robert de VI woonde in den jare 1375 het beleg van Coignac by, en stierf den 22 Februarius des jaars 1395. Hy trouwde in den jare 1351 met Margareta van Montmorenci, vrouwe van Ostrainville en van Beneval, dochter van Karel, maarschalk van Vrankryk, en van Johanna van Rouci; en won by haar *Johan* den II, die hier na volgt; *Willem*, bisschop van Evreux in den jare 1394; *Nicolaas*, heer van Hotot; *Margareta*, gemalin van Rogier, heer van Breauté, en *Izabelle*, getrouwt in haar eerste huwelyk met Gautier van Vienne, heer van Mirebel, in haar twede met Johan van Bethune, heer van Mereuil, en in haar derde met Hendrik, heer van Armoises. *Johan* de II, heer van Estouteville, van Vallemont, enz. wierdt begiftigt met het ampt van grootkeldermeester van Vrankryk in den jare 1415. Hy trouwde met Margareta van Harcourt, vrouwe van Longueville, en van Plaines, dochter van Johan den VI en van Catharina van Bourbon, en won by haar *Lodewyk* den I, die hier na volgt; *Willem*, kardinaal, en *Charlotta*, gemalin van Johan, heer van Saonne. *Lodewyk* de I, heer van Estouteville, van Vallemont, enz. grootlandrechter en gouverneur van Normandië, kreeg de bediening van grootkeldermeester van Vrankryk in den jare 1443. Hy verdedigde Harfleur, en daar na le Mont Saint Michiel tegen de Engelschen in de jaren 1417 en 1427. Hy diende koning Karel den VII in de verovering van Normandië in den jare 1450, en stierf in den jare 1463. Hy was getrouwt met Johanna Paniel, vrouwe van Hambie, enz. eenige dochter van Nicolaas, heer van Chantelou, en van Johanna van Champagne, vrouwe van Gascé, en won by haar *Michiel*, die hier na volgt, en *Johan*, heer van Briquebec in den jare 1474, die niet dan twee natuurlyke zonen naliet. *Michiel*, heer van Estouteville, was tegenwoordig by de inneming der steden van Falaise, van Caen, en van Cherburg in den jare 1450. Hy trouwde met Maria, vrouwe van la Rocheguyon, enz. dochter en erfgenaam van Guido en Catharina van Turpin-Crissé; by welke hy overwon *Jakob*, die hier na volgt; *Guyon*, heer van Moyon, van Gascé, enz. die by Izabelle van Croüi, zyne gemalin, overwon *Jakelyn*, getrouwt met Johan den III, heer van Estouteville, zynen neef; *Johanna*, gemalin van Jakob van Barres; *Margareta*, getrouwt met François, heer van Scepeaux; *Perrette*, gemalin van Reinier, heer van Clermont in Anjou, en *Catharina*, getrouwt in den jare 1481 met Hendrik, heer van Espinay, en overleden in den jare 1521. *Jakob*, heer van Estouteville, enz. ridder, Raadt en kamerheer des konings, kapitein van Falaize, enz. trouwde in den jare 1480 met Louïze van Albret, dochter van Johan den I, burggraaf van Tartas, en van Catharina van Rohan, en stierf den 12 Maart des jaars 1489. Hy won *Johan* den III, die hier na volgt; *Lodewyk*, abt van Vallemont en van Savigny in den jare 1506; *Antonius*, heer van Creance en van Chantelou in den jare 1497, getrouwt met Izabelle Carbonnel, die hem vader maakte van *Jakelyn*, vrouwe van Creance, gemalin van Reinier, heer van Bouillé; *Francina*, getrouwt met Johan van Levy, heer van Mirepoix, en *Louïze*. *Johan* de III, heer van Estouteville, van Vallemont, enz. wierdt geboren in den jare 1482, en trouwde by dispensatie van den paus in den jare 1509 Jakelyn van Estouteville, vrouwe van Gascé, van Moyon, enz. zyne nicht, by welke hy won *Adriana*, hertogin van Estouteville, enz. getrouwt in den jare 1534 met François van Bourbon, grave van S. Pauwels, en overleden in den jare 1560, nalatende *Maria van Bourbon*, hertogin van Estouteville, en van Longueville, gravin van S. Pauwels. Zy bragt dit ryke erfdeel over in het stamhuis van Orleans door haar huwelyk met Leonoor van Orleans, souverein van Neufchatel, enz. en stierf op den 7 April des jaars 1601.

Estout van Estouteville, van wien hier boven gezegt is, de jonger zoon van Robert den IV, gezegt Passemer, was heer van Torcy en van Estoutemont in den jare 1303. Hy trouwde met Alix van Meulant, dochter van Amauri den II, heer van la Queüe, enz. en won by haar *Johan*, die met Johanna van Fiennes trouwde, en de volgende kinderen naliet: 1. *Nicolaas*, die hier na volgt; 2. *Thomas*, requestmeester van 's konings hof in den jare 1382, naderhandt bisschop van Beauvais, overleden op den 22 Maart des jaars 1394; 3. *Johan*, heer van Charlemesnil, gestorven omtrent den jare 1416; 4. *Willem*, bisschop van Auxerre, daarna van Lisieux, die te Parys het collegie van Lisieux, gezegt van Torcy, stichtte, en stierf op den 10 Januarius des jaars 1414; 5. abt van Fescamp en van Bec; 6. *Roelof*, aartsdiaken van Eu, en kanunnik van O. L. Vrouwe van Rouaan; 7. *Robert*, aartsdiaken van Neuburg, kanunnik van Evreux en requestmeester in den jare 1403; 8. *Johan*, gezegt *Johannet*, heer van Mesnil-Simon, voorsnyder van koning Karel den VI, enz. van wien de heeren van Villebeon afgedaalt zyn, welker nazaatschap uitstierf in den persoon van *Johan*, provoost van Parys, overleden zonder kinderen overgewonnen te hebben, te Rouaan den 18 April des jaars 1564; 9. *Gillis*, aartsdiaken van Eu, kanunnik van O. L. Vrouwe van Rouaan, zangmeester van S. Maurits van Angers, requestmeester in den jare 1390, overleden in den jare 1408; en 10. *Johanna van Estouteville*, gemalin van Hector van Chartres, heer van Ons in Brai. *Nicolaas*, gezegt *Colart van Estouteville*, trouwde in zyn eerste huwelyk met Johanna, vrouwe van Blainville, dochter van Johan, maarschalk van Vrankryk; en in zyn tweede met Maria van Harcourt, vrouwe van la Ferte-Imbaut, en stierf voor den jare 1416. Hy won in het eerste bedde vier dochteren, en *Willem van Estouteville*, heer van Torcy, van Blainville, enz. groot-water-en boschmeester van Vrankryk. Deze trouwde met Johanna, vrouwe van Doudeaville, van Novion en van Caumartin, en won by haar: 1. *Nicolaas*, gezegt *Colinet*, zonder nazaatschap gestorven; 2. *Willem*, insgelyks zonder kinderen overleden; 3. *Johan*, ridder van S. Michielsorde, provoost van Parys, kapitein van het kasteel van Caen, grootmeester der voetboogschieters des konings in den jare 1449, enz. Hy leidde de vrye archiers aan tot onderstandt van Doornik, diende in de verovering van Normandië in de jaren 1449 en 1450, woonde den veldslag van Guinegaste by in den jare 1479, stichtte de kollegiale kerk van Blainville in den jare 1488, en stierf zonder wettige kinderen na te laten omtrent den jare 1494; 4. *Estout*, heer van Beaumont le Charlit, enz. overleden op den 13 December des jaars 1476, nalatende drie dochteren; 5. *Robert*, die hier na volgt; 6. *Roelof*, heer van Estoutemont; 7. *Machteld*, gemalin van Robert van Bethune, heer van Mereuil; 8. *Johanna*, prioresse van Poissy in den

den jare 1497, en 9. *Johanna*, ongetrouwt gestorven. *Robert van Estouteville*, heer van Baine, enz. provooft van Parys in den jare 1446, kamerheer der koningen Karel den VII en Lodewyk den XI, stierf in den jare 1479. Hy trouwde met Ambrosia van Loré, vrouwe van Ivry, en won by haar *Jakob*, die hier na volgt; *Helena*, gemalin van Reinier van Chateaubriant, heer van Longui, enz. *Maria*, getrouwt in den jare 1478 met Johan, heer van Chateauvillain, en overleden in den jare 1490, en *Johanna*, gemalin van Robyn l'Anglois, gezegt *Galand*, heer van Angiens. *Jakob van Estouteville*, heer van Baine, van Blainville, enz. provooft van Parys in den jare 1483, trouwde met Gillette van Coëtivi, dochter van Olivier, heer van Taillebourg, landrechter van Guienne; en won by haar *Charlotta*, vrouwe van Baine, enz. getrouwt met Karel van Luxemburg, graaf van Brienne; en *Maria*, vrouwe van Blainville, enz. gemalin van Gabriel, heer van Alegre, van S. Jooft, enz. requeftmeefter van 't hof in den jare 1509, en provooft van Parys in den jare 1513. *La Roque Hist. d'Arc. & d'Estout. Sammarthanus Hist. Geneal. Franc. Blanchard Hist. des mait. des reg. Le P. Anselme & Godefroi Hist. des offic. de la cour. Du Chesne.*

ESTOUTEVILLE, (Adriana van) hertogin van Estouteville, burggravin van Rocheville, barones van Clouville, van Briquebec, enz. was de eenige dochter en erfgenaam van Johan den III van dien naam, heer van Estouteville. Zy trouwde te Parys in den jare 1534 met François van Bourbon, grave van S. Pauwels, jonger zoon van François van Bourbon, grave van Vendôme, en van Maria van Luxemburg, gravin van S. Pauwels, enz. Uit dit huwelyk sproten *François van Bourbon*, de II van dien naam, hertog van Estouteville, gouverneur van 't Dauphiné, overleden in den jare 1546; en *Maria*, gemalin van Johan van Bourbon, hertog van Anguien, en namaals van Leonoor van Orleans, hertog van Longueville, gestorven in den jare 1601. De hertogin Adriana stierf in den jare 1560 te Trie, zynde niet meer dan acht en veertig jaren oud. Haar lyk wierdt ter aarde bestelt in de abdy van Vallemont, daar de grafstede van hare voorzaten is.

ESTOUTEVILLE, (Willem van) kardinaal, aartsbisschop van Rouaan, was de zoon van Johan, heer van Estouteville, en van Margareta van Harcourt. Hy was in achting onder de regering der koningen Karel den VII en Lodewyk den XI in de vyftiende eeuwe. Hy was aartsdiaken van Angers, en daar na, volgens eenige hedendaagsche schryvers, prioor van S. Marten des Champs te Parys. Men zegt ook, dat hy eerstelyk kreeg het bisdom van S. Jans van Morienne in Savoje, daar na dat van Besiers, en dat eindelyk paus Nikolaas de V hem aartsbisschop van Rouaan wydde. Eugenius de IV, Pius de II, Sixtus de IV, en Calixtus de III gaven hem in verscheide voorvallen genoegzame blyken van de achting, die zy voor hem hadden. De eerste der gemelde pauzen vorderde hem tot het kardinaalschap te Florence in den jare 1437, of, volgens anderen, op den 18 December des jaars 1439. Hy kreeg thans den tytel van *S. Marten des monts*, den welken hy zedert verwisselde voor het bisdom van Port, en koos naderhandt dat van Ostia en van Veletri. Deze kardinaal was daarenboven kamerling van de kerke. Hy was een onbeschroomd en vroom man, en een groot voorstander der gerechtigheit. Men verhaalt, dat de schout van Rome, hebbende een dief gevat, den zelven op staande voet wilde doen ophangen, en dat hy, by gebrek van een scherprechter, zekeren goeden Franschen priester, die by geval dien zelven weg kwam, met geweldt dwong om dit onwaardig ampt, zo strydig met de waardigheit des priesterschaps, te volvoeren. De kardinaal van Estouteville, van het geval verwittigt zynde, was daar over ten hoogsten misnoegt; maar dewyl men onachtzaam was in hem recht te doen, liet hy den schout by hem halen, en uit een venster van zyn paleis opknopen. Nikolaas de V vaardigde hem naar Vrankryk af, na de verovering van Constantinopel, om koning Karel den VII tot de vrede met de Engelschen te bewegen, ten einde zy in staat konden wezen om de wapenen gezamentlyk op te vatten tegen de Turken, het welk Monstrelet, Gaguin, Paulus Æmilius, en de andere Fransche historieschryvers byzonderlyk aangemerkt hebben. Hy was ook pauslelyke gezant in Vrankryk, alwaar hy de hogeschool van Parys hervormde, en hebbende de bisschoppen te Bourges byeen laten komen, handelde men aldaar over middelen om de *Sanctio pragmatica* behoorlyk te onderhouden. Jakob, kardinaal van Pavia, bekend onder den naam van *Papiensis*, droeg hem zyne verklaringen op, en Franciscus Philelphus, een van de doorluchtigsten van zynen tydt, schreef hem verscheide brieven. Hy stierf te Rome, in den ouderdom van meer dan tachtig jaren, zynde deken der kardinalen, op den 22 December des jaars 1482, en wierdt begraven in de kerke der Augustyner monniken, de welke hy gesticht hadde, alwaar men in de zeventiende eeuwe tot zyne geheugenis een marmer standbeeldt heeft laten oprechten, verzelt van een grafschrift, het welk by Ughellus en anderen aangehaalt wordt. *Philelphus lib. XXIII. epist. 15. lib. XXXI, epist. 50. Ughellus Ital. sacr. Sammarthanus Gall. Christ. Matthieu Hist. de Louis XI, lib. X. Frizo Gall. Purp. Aubery Hist. des Card. Monstrelet. Onuphrius.*

ESTRADA, (Lodewyk van) een Spanjaardt, monnik van de orde van Citeaux, en abt van Horta, was in achting omtrent het einde der zestiende eeuwe. Hy hadt groot deel in de goede gunsten van Philips den II, koning van Spanje. Hy kreeg door zyne predikatien, geleerdheit en Godsdienstigheit een eerlyken naam, en gaf verscheide werken in 't licht, onder anderen tien boeken wegens den regel van S. Benedictus, geestelyke vermaningen, zendbrieven, enz. Hy stierf in het begin van Junius des jaars 1588. Hy is onderscheiden van een anderen Lodewyk van Estrada, insgelyks Cistercienzer monnik en abt van Ivanzo in het koninkryk van Navarre. Deze laatste was ook algemeen overste zyner congregatie in Spanje, en heeft een boek geschreven, onder den tytel van *Exordium Congregationis montis Sion in Hispania. Charles de Visch Bibl. Cisterc. Nicolaus Antonio Bibl. Hisp.*

ESTRADES, (Godefroi, graaf van) maarschalk van Vrankryk, ridder van 's konings orde, gouverneur van het kasteel van Duinkerken en des zelfs afhankelyke forten, onderkoning van Amerika, en zedemeester des hertogs van Chartres, was een man van eene zonderlinge bekwaamheit en van een ongemenen yver voor 's konings dienst, waar door hy meer en meer des konings gunst won, zynde door den zelven als buitengewoon ambassadeur naar Engelandt en Hollandt afgevaardigt; als mede als ambassadeur en gevolmachtigde van Vrankryk op de vredehandeling van Nimwegen, welke gewigtige bediening hy met groten roem waarnam. Hy stierf te Parys den 26 Februarius des jaars 1686.

ESTREE, eene Fransche abdy in Normandië, gelegen op de rivier de Eure, twee mylen van Dreux Westwaarts. *Maty Diction.*

ESTREES, een voornaam geslacht, oorspronkelyk uit Pikardië, heeft doorluchtige mannen ter wereldt gebragt. *Antonius van Estrées*, die leefde omtrent den jare 1560, was heer van Vallieu, en liet een tweeden *Antonius* na, die met Johanna, vrouwe van la Cauchie in Bolonnois, trouwde. Deze laatste won *Antonius van Estrées*, den III van dien naam, grootmeester der artillery van Vrankryk. Hy trouwde met Catharina, de oudste dochter van Jakob, basterdt van Vendôme, heer van Bonneval, en van Johanna, vrouwe van Rubempré; en won by haar *Antonius* den IV, die hier na volgt, en *Francina*, getrouwt met Philips van Longueval, heer van Haraucourt. *Antonius van Estrées*, de IV van dien naam, markgraaf van Cœuvres, landrechter van het Bolonnois, ridder van 's konings orders in de eerste vordering des jaars 1578, gouverneur van la Fere, enz. wierdt begiftigt in de legerplaats van Pas in Artois, in den jare 1597, met het ampt van grootmeester der artillery van Vrankryk, het welk zyn vader bekleed hadde. Hy leide het zelve neder in den jare 1599. Brantôme spreekt 'er aldus van: „ Na de doodt van François van Espinay, heer van S. Luc, volgde M. van Estrées in des zelfs plaats „ genoegzaam naar verdiensten op, zynde het voorbeeldt van „ zyns vaders dapperheit in alle deelen gevolgt; dus, schoon hy „ opgehouden wordt, de gerechtigheit en de waarheit krygen hun „ beurt; want hy was verongelykt doordien men hem deze bedie- „ ning na zyns vaders doodt niet begaf; maar de waarheit en de „ gerechtigheit hebben eindelyk in deze zake de overhandt behou- „ den." Antonius van Estrées trouwde met Francina Babou, dochter van Johan, heer van la Bourdaisiere, meester der artillery, by welke hy verwekte *François Lodewyk*, gebleven in het beleg van Laon in den jare 1594; *François Annibal*, die hier na volgt; *Diana*, tweede gemalin van Johan van Montluc, heer van Balagny, maarschalk van Vrankryk, overleden in den jare 1595; *Margareta*, getrouwt met Gabriel van Bournel, heer van Namps; *Angelica*, abdis van Maubuisson; *Gabrielle*, hertogin van Beaufort, van welke hier na een afzonderlyk artykel volgt; *Juliana Hippolyta*, gemalin van George van Brancas, hertog van Villars; en *Francina*, gemalin van Karel, grave van Sauzai. *François Annibal van Estrées*, hertog van Estrées, pair en maarschalk van Vrankryk, trouwde in den jare 1622 met Maria van Bethune, dochter van Philips, grave van Selles en van Chartres. Zy stierf in den jare 1628. Hy ging een tweede huwelyk aan in den jare 1634 met Anna Habert, dochter van Johan, heer van Montmor, weduwe van Karel van Themines, heer van Lausieres, en zy stierf in den jare 1661. Hy hertrouwde naderhandt met Gabrielle van Longueval, dochter van Achilles, heer van Manicamp. Hy won in het eerste bedde *François Annibal*, die hier na volgt; *Johan*, die na zynen oudsten broeder gemeld wordt, en *Cæsar*, kardinaal van Estrées, bisschop van Laon, abt van Longpont en van S. Nikolaas in het bosch, die van den koning in zeer gewigtige staatszaken gebruikt wierdt. De kinderen van het tweede bedde waren *Lodewyk*, markgraaf van Estrées, gesneuvelt in het opbreken van het beleg van Valençyn in den jare 1656, en *Christina*, eerste gemalin van François Maria, gezegt Julius van Lotharingen, graaf van Lislebonne. Zy stierf den 18 September des jaars 1658. *François Annibal*, de II van dien naam, hertog van Estrées, pair van Vrankryk, gouverneur van Isle de France, van Soissons, van Laon, enz. ambassadeur te Rome, trouwde in den jare 1647 met Cathana van Lausieres-Themines, by welke hy won *François Annibal* den III, die hier na volgt; *Karel*, markgraaf van Themines, en *Johan*, bisschop van Laon, pair van Vrankryk, abt van Couches. *François Annibal van Estrées*, de III van dien naam, markgraaf van Cœuvres en graaf van Nanteuil, trouwde den 20 Februarius des jaars 1670 met Magdalena van Lionne, dochter van Hugo, markgraaf van Berni, secretaris van Staat. *Johan*, graaf van Estrées, viceadmiraal van Vrankryk, tweede zoon des maarschalks van Estrées, heeft zynen naam roemruchtig gemaakt door zyne overwinningen, door hem in Amerika bevochten. Deze graaf trouwde in den jare 1658 met Margareta Morin, by welke hy verscheide kinderen verwekte.

ESTREES, (Cæsar van) kamerling van het H. collegie, bisschop van Albano, was abt van S. Claude in het Franche-Comté, van Longpont, van Mont-Saint-Eloy, van S. Nikolaas in het bosch, van la Stafarda in Piemont, van Auchin by Douay, Doctor van de Sorbonne, een van de veertig van de Fransche akademie, in welke hy aangenomen wierdt in den jare 1657, en beschermheer van de akademie van Soissons in den jare 1668. Hy wierdt tot bis-

bisschop, hertog van Laon, pair van Vrankryk benoemt in den jare 1653, zynde thans niet meer dan vyf en twintig jaren oud; hy wierdt ingewyd in den jare 1665. Tot dien trap van waardigheit verheven zynde verscheen hy op 't bevel des konings, en met toestemming van den paus, als middelaar tusschen den pausselyken afgezant en de vrienden van de vier bisschoppen van Alet, van Beauvais, van Pamiers en van Angers, die thans met het hof van Rome overhooplagen; het welk hy zeer gelukkig waarnam. Paus Clemens de X maakte hem kardinaal in de vordering van den 24 Augustus des jaars 1671, doch hy wierdt het jaar daar aan volgende eerst daar toe verklaart. Deze paus overleden zynde, tradt de kardinaal van Estrées, de eenigste van de Fransche kardinalen, binnen het Conclave, in het welke Innocentius de XI verkoren wierdt, en maakte, dat de verkiezing meer dan vyf weken lang opgehouden wierdt (eene zaak, die vry ongemeen geoordeelt wierdt) tot de aankomst der Fransche kardinalen. Hy keerde in den jare 1677 weder naar Vrankryk, alwaar hy niet langer dan zes maanden bleef, hebbende de koning hem naar Beyeren afgevaardigt, om aldaar te verhandelen en vast te stellen het huwelyk van den Dauphyn met de keurprincesse, en 'er nog eenige andere zaken van aangelegenheit te verrichten. Hy kwam niet voor den jare 1679 van Munchen te rug na de ratificatie van de vrede met den keizer in den jare 1680. Hebbende zyn bisdom van Laon afgestaan ten voordeele van zynen neef, trok hy weder naar Rome, zynde gelast om aldaar die doornachtige zaak van het koninklyk recht, wiens zwarigheden van dag tot dag groter wierden door de vergadering der geestelykheit des jaars 1682, te verhandelen, ook stondt hy daar 's konings rechten en de vryheden der Gallikaansche kerke met dusdanige kracht voor, dat Innocentius nooit durfde denken om eenige acte tegen het eene of het andere te laten uitkomen, onaangezien hy daar toe krachtig aangezet en gestadig aangezocht wierdt, zo door de vyanden van Vrankryk, als door de voornaamste kardinalen van het hof. Na de doodt des hertogs, zyns broeders, in den jare 1687, was hy alleen belast met alle de staatszaken van Vrankryk. Men deedt volgens pausselyk bevel, en uit aanmerking des kardinaals, als ook door deszelfs goede voorzorge, voor den overleden de zelve lykdiensten, die men te Rome gewoon is voor gekroonde hoofden te doen. Deze paus stierf in den jare 1689, en de kardinaal van Estrées zich op dien tydt alleen van zyne natie te Rome bevindende, en zonder eenig staatsbedienaar van zyns konings wegen, ging in het Conclave, en in weêrwil van de streng van de overleden paus, zo strydig tegen Vrankryk, en van de party van het huis van Oostenryk, wist hy het H. collegie zo behendig in beweging te houden, dat men tot geen verkiezing durfde komen, eer de ambassadeur van den koning en de Fransche kardinalen te Rome aangekomen waren. Na de verkiezing van Alexander den VIII keerde hy weder naar Parys in den jare 1690, en leide aldaar den eedt van kommandeur der koninklyke orde af, tot welke waardigheit hy in het kapittel benoemt was in den jare 1688. Het jaar daar aan volgende moest 'er op nieuw een keer naar Rome gedaan worden om het Conclave van Innocentius den XII by te wonen, alwaar de koning hem ordonneerde nog eenigen tydt te blyven, om de zaken der Fransche geestelykheit met het Roomsche hof by te leggen. Hy bevlytigde zyne commissie gezamentlyk met den kardinaal van Janson gedurende den tydt van byna twee jaren, en na een besluit genomen te hebben in den jare 1693, keerde hy weder naar Vrankryk, alwaar hy zo lang zyn verblyf hieldt tot dat de ziekte van Innocentius den XII hem verplichtte weder de reis naar Rome aan te nemen, met de andere kardinalen van de natie, in het begin des jaars 1700. Hy ging in de maandt van October des zelven jaars in het Conclave, en gaf zyne stem tot de verkiezing van Clemens den XI, waar na de andere kardinalen der Fransche natie naar Vrankryk te rug gereist zynde, hy van den koning gelast wierdt in Italië te blyven, om aldaar met de Republyk van Venetië en andere vorsten te handelen. Hy kreeg eindelyk bevel om Philips den V naar Spanje te volgen, om aldaar gezamentlyk met de eerste staatsbedienaars van dien prins des zelfs zaken te behertigen. Hy keerde te rug in den jare 1702, en wierdt in dat zelve jaar met de abdy van Saint Germain des Prez beschonken. Deze kardinaal nam sedert den jare 1676 aan het Roomsche hof het ampt waar van beschermheer der staatszaken van Portugal, (onaangezien hy een vreemdeling in dat koninkryk was) doch tot erkentenis van de trouwe diensten, die hy hadt gedaan tot bewerking van het huwelyk tusschen Maria Elizabeth Francina van Savoje Nemours in den jare 1666 en Petrus, koning van Portugal, in welke zake langwylige vertragingen en zeer zware toevallen moesten te boven gekomen worden, hadt deze kardinaal de eer van deze princes, aan welke hy vermaagdschapt was, te verzellen en naar Lissebon te geleiden. Hy hadt insgelyks het jaar te voren 1665 het huwelyk van de oudste zuster dezer koninginne met Karel Emanuel, hertog van Savoje, gesloten. Hy stierf eindelyk den 20 December des jaars 1714, in den ouderdom van byna zeven en tachtig jaren, zynde geboren den 5 Februarius des jaars 1628.

ESTREES, (François Annibal van) hertog van Estrées, pair en maarschalk van Vrankryk, markgraaf van Coeuvres, graaf van Nanteuil le Haudouin, eerste vryheer en landrechter van het Boulonnois, enz. gouverneur van Isle de France, en van de steden van Soissons, van Laon, van Laonnois, enz. was de tweede zoon van Antonius van Estrées, grootmeester der artillery van Vrankryk, en van Johanna Babou. Hy was in zyne jeugt tot den geestelyken staat geschikt, en koning Hendrik de IV gaf hem het bisdom van Nojon, het welk hy afstondt om den oorlog te volgen, na de doodt van zynen oudsten broeder, gesneuvelt in het beleg van Laon in den jare 1594. Hy maakte zich roemruchtig onder den naam van markgraaf van Coeuvres. Hy wierdt in den jare 1614 als extraordinaris ambassadeur naar Zwitserlandt en naar de Italiaansche vorsten afgevaardigt; en daarna wierdt hy luitenant generaal van de Ligue tot onderstandt van het Valteline, waar uit hy de uitheemsche krygsbezettingen verdreef. De koning beschonk hem met den maarschalksstaf van Vrankryk in den jare 1626. Hy ondersteunde in den jare 1630 den hertog van Mantua, die in zyne hoofdstadt door de keizerschen belegert was. Hy nam Trier by verdrag in den 19 Augustus des jaars 1632, en vier jaren daar na ging hy als extraordinaris ambassadeur naar Rome, alwaar hy met groten roem en voorzichtigheit de eer en de belangen der Fransche krone handhaafde. Men gebruikte hem namaals in verscheide zaken van aangelegenheit. Hy verbeeldde in den jare 1654 den persoon van konnestabel op de zalving van koning Lodewyk den XIV, die in den jare 1645 zyn landgoedt van Coeuvres, in Soisson gelegen, tot een hertogdom en pairschap verheven hadde, onder den naam van Estrées, het welk in het Parlement bekrachtigt wierdt in den jare 1663. Deze hertog was ook ridder van 's konings orde sedert den jare 1633; hy stierf te Parys den 5 May des jaars 1670, in den ouderdom van acht en negentig jaren; anderen zeggen van honderd en twee. Men heeft Gedenkschriften van hem wegens het regentschap van Maria de Medicis; een verhaal van het beleg van Mantua in den jare 1630, en nog een bericht van het Conclave, in het welke Gregorius de XV tot paus verkoren wierdt in den jare 1621. De vader le Moine spreekt 'er van in dezer voegen in eene redenvoering, die aan het hoofdt der gemelde Gedenkschriften staat: ,, De kardinaal van Richelieu, die voorne- ,, mens was een ontwerp te maken tot de historie van zynen tydt, ver- ,, zocht hem om een kort begrip te maken der zaken, die 'er gedurende ,, het regentschap der koninginne moeder van den overleden ko- ,, ning voorgevallen waren; en hy verkoos hem byzonderlyk on- ,, der alle de anderen van dien tydt, om dat hy hem den ervaren- ,, rensten en den bekwaamsten, en wel den trouwsten en recht- ,, zinnigsten achtte. Het verzoek des kardinaals wierdt ingewil- ,, ligt, en dit kort begrip van zaken, binnen den tydt van vyf of ,, zes dagen met meer gemakkelykheit dan studie opgestelt, ,, behaagde hem, enz". Hy voegt 'er in het vervolg by: ,, Daar ,, worden in het kabinet van dezen groten man verscheide andere ,, stukken gevonden, die niet min nut zouden wezen, indien hy ,, zo zeer het gemeen voordeel, als zyne eige zeedigheit bevlytigt ,, hadde. Een boek alleen van zyne brieven zou tot een groot ,, en eeuwigdurend school kunnen verstrekken voor alle die ge- ,, nen, welker plicht het is zich in staatshandelingen en gezant- ,, schappen te oeffenen. Maar het is te vrezen, dat deze schatten ,, voor altydt verduistert zullen blyven, enz". Uit deze zyn getrokken de twee andere berichten, die by deze Gedenkschriften gevoegt zyn. Het eene betreft den oorlog van Mantua, en de staatsbehendigheden, die 'er vooraf gegaan zyn. Het ander is dat berucht Conclave, in het welke Gregorius de XV tot het pausschap verheven wierdt. Het eerste legt de omstandigheden van vele zaken uit, waar van men nog niet ten vollen onderrecht was; en het gene meest de eer der Fransche natie belangt, is, dat door het zelve Vrankryk en des zelfs staatsbedienaars oogenschynlyk worden gerechtvaardigt wegens het ongeval van Mantua. Men kan uit het tweede leren, hoe nodig 'er aan het Roomsche hof een vrymoedig en verstandig man is; en van wat aangelegenheit het voor den koning van Vrankryk is, dat alle gezanten, die zyne belangen in dat landt waarnemen, genoegzame stantvastigheit hebben om de zelve met kracht te handhaven, en bekwaamheit om ze met behendigheit te beleggen, enz.

ESTREES, (Gabrielle van) dochter van Antonius den IV van Estrées, marquis van Coeuvres, senechal van het landschap Boulonnois, ridder van de koninklyke orde, en gouverneur van la Fere, en van Francisca Babou, dochter van Johannes, heer van Bourdaisiere. Hare zonderlinge schoonheit, om welke men haar *de schone Gabrielle* pleeg te noemen, bragt haar de liefde van koning Hendrik den IV te weeg, dies zy hem *Cæsar*, naderhandt hertog van Vendome, in Juny des jaars 1594 op het slot Coucy baarde. Behalven den zelven hadde zy nog twee kinderen by dezen koning, die jong stierven, namentlyk een zoon, en eene dochter, welke laatste in het jaar 1596 te Rouaan met grote pracht wierdt gedoopt. De gemelde koning was zodanig met haar ingenomen, dat hy naauwlyks buiten haar kon leven, ook haar altydt in zyne veldtochten met zich voerde, en zich niet dan met veel moeite door den maarschalk liet gezeggen, om haar in de gevaarlyke belegering van Amiens van zich te laten gaan. Deze ongemeene liefde des konings bleek ook daar uit, dat hy ze eerst markgravin van Monceaux, en naderhandt hertogin van Beaufort maakte, haar dikwils met zeer aanzienlyke vereeringen beschonk, en haar niet ligt in het geen zy van hem verzocht van de handt wees. Haar vader verkreeg in den jare 1597 de waardigheit van grootmeester van de artillery; haar zoon Cæsar wierdt in het jaar 1595 gelegitimeert, ontfing van den koning zelf, en vervolgens ook van anderen den ongewonen tytel aan natuurlyke kinderen van Fils de France, voorts in het jaar 1598 het hertogdom en de pairie van Vendôme, en wierdt nog in het zelve jaar met grote plechtigheden verlooft aan Francisca, eenige erfgenaam van Philips Emanuel van Lotharingen, hertog van Mercoeur, en van Maria van Luxemburg, eene princesse van Martigues; haar neef, François d'Escoubleau de Sourdis, ontfing in het jaar 1599 alleen om harent wille den kardinaalshoedt: om van vele andere gunstbewyzingen, aan haar of aan de haren bewezen, niet te spreken. Zy gedroeg zich in alles zeer verstandig en grootmoedig, en hadde den roem, dat zy niet ligt iemandt moedwillig beledigde, maar daarentegen genoegen daar in schepte, als zy anderen mogt dienst doen. Maar zy was niet vergenoegt met alleen des konings meesteresse te zyn, maar zocht zelf des zelfs gemalin te worden.

Het

Het ſcheen ook, dat Hendrik de IV byna daar al zo genegen toe was als zy zelve; want hy maakte aan den pauſſelyken legaat, den kardinaal van Medicis, dit zyn voornemen reets bekend, en volhardde daar in te meer, om dat zyn lyfarts, La Riviere, om de hertogin van Beaufort te behagen, hem hadt wys gemaakt, dat hy wegens een zeker ongemak, waar aan hy zeer krank was geweeſt, geen kinderen meer zou kunnen verwekken. Doch zyne gemalin, Margaretha van Valois, wilde eensdeels geenzins hare toeſtemming geven tot deze echtſcheiding, byaldien Gabrielle zou in haar plaats komen; en anderendeels was ook de paus daar tegen, en van de prinſſen van den bloede, ook van de overige Franſchen, zou het niemandt gaarne gezien hebben. Doch het viel tot genoegen van alle deze, dat Gabrielle, ſtaande byna met den eenen voet op den koninklyken troon, en reets in de vierde maandt zwanger gaande, den 10 April des jaars 1599 ſchielyk overleedt: namentlyk, de redenen van des konings biechtvader, Renatus Benoit, hadden zo veel uitgewerkt, dat Hendrik de IV van haar hadt verzocht, dat zy hem de heilige week over alleen te Fontainebleau wilde laten blyven, en daarentegen in Parys hare aandacht plegen. Zy was aldaar by den vermaarden banquier, Sebaſtiaan Zamet, gehuisveſt. Wanneer zy nu op Witten Donderdag de zo genoemde duiſtere metten in de kleine kerk van S. Anthonius bezocht, wierdt zy flaauw, en dus naar het gemelde huis te rug gebragt. Maar als hare krankheit toenam, wilde zy geenzins langer aldaar blyven, maar liet zich by hare zuſter, mevrouw van Sourdis, brengen, wanneer zy verſchrikkelyke en feldzame ſtuipen kreeg, en in een zo ellendigen ſtaat den volgenden Goeden Vrydag den geeſt gaf. Het algemeen zeggen was, dat men haar met vergiſt hadt van kant geholpen, en dit was te waarſchynlyker, om dat haar lyk terſtondt zeer affchuwelyk veranderde. De koning was reets op weg om haar te bezoeken, als hy te Villejuif de tyding van hare doodt ontfing, waar op hy terſtondt weder te rug keerde, met onbeſchryffelyke droefheit, waar in hem ook uiterlyk het ganſche hof met den rouw aan te nemen volgde. Dit wordt nog onder anderen van deze meeſtereſſe gemeld, dat op haar aanraden de koning de ſouvereiniteit van de ſtadt Cambray, hem opgedragen, weigerde. Hare by den koning overgewonnene dochter, *Catharina Henrietta*, mademoiſelle van Vendôme genoemt, trouwde in het jaar 1619 met Karel den II, hertog van Elboeuf, en hadt by den zelven drie zonen, 1 *Karel* den III, hertog van Elboeuf; 2 *François*, prins van Harcourt, en 3 *Julius Auguſtus*, prins van Lislebonne. Zy ſtierf in het jaar 1663. *Thuanus hiſt. lib. CXIII, CXVII, CXX, CXXII. Mezeray hiſt. de France Tom. III. p.* 1040, 1041, 1154, 1182, 1194, 1223. *Amelot not. ſur les lettr. d'Oſſat II*, 397, *III*, 288, 296, *IV*, 136. *Le Vaſſor hiſt. de Louis XIII. l. II.*

ESTREES, (Johan van) heer van Valieu en van Coeuvres, grootmeeſter der artillery van Vrankryk, is een der ervarenſte krygsmannen van zynen tydt geweeſt. Hy was de zoon van Antonius, heer van Valieu, en van Johanna, vrouwe van la Gauchie, en wierdt tot pagie der koninginne Anna van Bretagne opgetrokken. Hy deedt de koningen François den I en Hendrik den II uitmuntende dienſten. Deze laatſte ſchonk hem de bediening van grootmeeſter der artillery van Vrankryk op den 9 Julius des jaars 1550. Hy was tegenwoordig by de verovering van Calais in den jare 1558, en by meer andere voorvallen. Du Bellay, Thuanus, en Davila maken menigmaal gewag van hem. Men zegt, dat hy de eerſte edelman van Pikardië was, die openbare belydenis deedt van de Hervorminge. Hy verkreeg het landgoedt van Coeuvres, en ſtierf in een zeer hogen ouderdom in den jare 1567. Zie hier wat Brantôme van hem zegt: „ De heer van Eſtrées is een van de roemwaardigſte mannen van „ zyn landt geweeſt, zonder anderen te verongelyken; Hy ging „ met een onbeſchroomd gemoedt in de loopgravens en naar de „ batteryen, want hy begaf zich midden in het gevaar met op„ geheven hoofde, als of hy op vlakken velde ter jagt ging; en „ zat den meeſten tydt te paarde, het welk meer dan twintig ja„ ren oud, en al zo moedig als zyn meeſter was. Niemandt van „ hen beide dook ooit het hoofdt onder, ſchoon eene menigte „ van kanon- en musketkogels hen geſtadig om de ooren vlogen. „ Zy ſtaken met het halve lyf boven de loopgravens uit; want de „ ruiter was groot van geſtalte, en het paardt heel hoog. Hy „ was zeer ervaren in eene bekwame plaats te verkiezen tot het „ opwerpen van batteryen, de welke hy wonder wel wiſt te or„ donneren; ook was hy een van de vertrouwelingen, die de „ hertog van Guize gaarne by zich hadt, om voordeelen te beha„ len, en ſteden in te nemen, gelyk hy te Calais deedt. Hy „ was die gene, die de eerſte die ſchone gieteryen van grof ge„ ſchut voor de Franſchen heeft uitgevonden, waar van zy zich „ nog hedendaags bedienen, die honderd ſchoten achtervolgens „ kunnen uitſtaan, zonder te barſten of gekrenkt te worden, ge„ lyk uit de proef, die hy 'er voor den koning van gedaan heeft, „ genoegzaam is gebleken. Eer deze gietery in zwang was, was „ het Franſch geſchut in het geheel niet goed, maar ongelyk bro„ zer, en moeſt telkens met azyn ververſcht worden, het welk „ zeer ongemakkelyk was, dewyl het daar door van de battery „ afraakte. Die gene, die hy voor Yvoi opwierp, hadt zo veel om„ ſlag niet, en was de ſchoonſte, die men tot dien tydt toe ooit „ gezien hadde; weshalven de heer van Eſtrées hogelyk geroemt „ wierdt, als een krygsman, die de zaak in den grondt kende, „ en die zo voorzichtig en ervaren in zyne bediening was, dat „ 'er nooit iets op eenigen krygstocht aan zynen naſleep ontbrak. „ Daarenboven hadt hy zeer goede kanonniers, de welke hy „ zelf onderrechtte, nevens zeer bekwame commiſſariſſen, onder „ welke de voornaamſte waren Baſſompierre, die in Siëna was, toen „ die plaats belegert wierdt, en la Foucadie, een klein mannetje, „ maar zeer verſtandig, een van de beſte Roomſch-Katholyken, „ die 'er ooit geweeſt zyn, en de andere Hugenot, dien de ad„ miraal zeer lief hadt, zich heel wel met hem in den oorlog be„ vindende. Hy hadt meer andere ervarene krygslieden, die „ men hier niet noemen zal, en die meeſt Hugenotten waren, „ naar het voorbeeldt van hunnen generaal, den heere van Eſtrees, „ die een zeer yverig Hugenot was, en daarom niet naliet zynen „ koning wel en trouwelyk te dienen in het beleg van Rouaan, „ en in de eerſte oorlogen van dien tydt. Hy was een groot, „ welgemaakt en achtbaar oud man, met een langen baardt, die „ hem heel laag over de borſt hing, hebbende nog dat eerſte oor„ logsvuur in de oogen, het welk de ouderdom zelf niet kon „ uitdoven, enz. Myn vader en hy (vervolgt de zelve ſchryver) „ waren beide tot pagien van de koninginne Anna opgetrokken, „ en zaten op de muilezels van des zelfs draagſtoel, de welke hen „ bywylen liet kaſtyden, wanneer zy de muilezels niet behoorlyk „ menden, of de zelve lieten ſtruikelen. Myn vader zat op den „ eerſten, en de heer van Eſtrées op den anderen, en wierden bei„ de, hunnen tydt van pagie uitgedient hebbende, over de geberg„ ten ten oorlog gezonden.

ESTREHAM, een Franſch vlek gelegen op de kuſt van Normandië, aan den mondt van de Orne, en twee mylen beneden de ſtadt Caen. *Baudrand.*

ESTREMADURA, in het Latyn *Extremadura*, en by de ouden *Bæturia*, een landſchap in Spanje, behorende onder het koninkryk van Caſtilië. Het zelve legt aan de uiterſte grenzen van Spanje, en heeft daar van zynen tegenwoordigen naam. Ten Weſten paalt het aan Portugal, ten Ooſten aan Caſtilië, ten Noorden aan Leon, en ten Zuiden aan Andaluſië. De voornaamſte ſtadt in het zelve is *Badajos*. De andere ſteden van aangelegenheit zyn *Merida*, *Alcantara*, *Placenza*, *Coria*, *Albuquerque*, en andere. Schoon dit landt van oranjeappelen en citroenen, als mede van vygen en olie, wel voorzien is, wordt het echter wegens de al te grote hette van den ſomer niet zeer bewoont. Maar in den winter wordt het in het tegendeel te meer bezocht, doordien het vee van verre afgelegene plaatſen derwaarts wordt heen gedreven, om de vette weide te genieten, die de rivieren Tajo en Guadiana met het zelve te bewateren veroorzaken; want het wordt daarom ook de vermakelyke Spaanſche provincie genoemt. *Merula Coſmogr. c.* 25. *Boterus Relat. P. I. p.* 10. *Zeilerus Itin. Hiſp. Boſius Notit. Imper. d'Aunoy Voyage. Schouwtoneel van Spanje en Portugal p.* 641. *ſeq.*

ESTREMADURA, in het Latyn *Extremadura*, de hoofdprovincie in Portugal, grenzende ten Noorden aan de provincie Beira, ten Ooſten en Zuiden aan de provincie Alentejo, en ten Weſten aan de Atlantiſche zee. In de zelve leggen de volgende voorname ſteden, als: *Liſſebon*, *Setubal*, *Alcantara*, *Almerin*, *Belem*, *Caſcais*, *Leiria*, *Santarein* en *Thomar*. Voor het overige heeft dit landt goeden voorraadt van zout, wyn, olie en honing. *Goes deſcr. Olyſſip. Vaſconcell. deſcr. Luſit. Oliveira deſcr. Portug. Zeiler. itin. Luſit. Birage hiſtor. Portug. du Val dans le royaume de Portug. &c. Schouwtoneel van Spanje en Portugal. p.* 801 *ſeq.*

ESTREMOZ, of EXTREMOS, eene grote en welverſterkte ſtadt in Portugal, in de provincie Alentejo, tuſſchen Evora en Elvas, in een goede en vruchtbare landſtreek boven de rivier Tera gelegen. Zy heeft welgebouwde huizen, en buiten op den berg eene vierkante citadelle.

ESTRIX (Ægidius) was in het jaar 1624 te Mechelen geboren, en wierdt in den jare 1641 een Jeſuit. Naderhandt leeraarde hy te Loven de Theologie, en maakte zich zonderling door zyne ſtrydſchriften bekend. Hy heeft ook eenige ſchriften *van het gelove* uitgegeven, maar die door de Inquiſitie te Rome verboden zyn, en is in het einde van de XVII eeuwe overleden. *Alegambe Bibl. S. J.*

ESTRUM. Zie EESTRUM.

ESTWODUS, of ESTWIDUS *van Aſhenton*, (Johannes) een Engelſchman, was vermaard in Engelandt onder de regeering van Eduard den III in de jaren 1347 en 1361. Hy was ervaren in de Philoſophie, in de welſprekendheit, in de dichtkunde en in de wiskunſt, waar van hy genoegzame blyken heeft nagelaten door de tractaten, die hy heeft geſchreven, als: *De Judiciali Aſtronomia*, of *Summa Judicialis*; *Elucidarium planetarum*; *tractatus de Sinubus*; *Judiciale Aſtronomicum*; *de accidentibus mundi*; *Summa Anglicana*, enz. Trithemius, Johan. Pic. Mirandulanus en verſcheide andere ſchryvers ſpreken zeer voordeelig van hem. Zie insgelyks *Balæus & Pitſeus de ſcript. Angl. Voſſius de Math.*

ESYMNUS is de naam, dien men aan een zeer aanzienlyk man onder de Megarenzen gaf, die een ongemeenen afkeer van de tyranniſche regering hebbende, alle bedenkelyke middelen aanwendde om de republyk daar van te verloſſen, en zich tot de godſpraak kerende, verzocht hy een middel te weten, door het welke hy tot zyn voornemen kon geraken. Hy verſtondt, dat hy verſcheide grote mannen moeſt om raadt vragen, in dier voegen, dat hy, menende, dat dit antwoordt de doorluchtige doden betrof, de affche van de vermaardſte helden in de raadkamer deedt brengen, om niets te verzuimen, het gene zou kunnen dienen tot voordeel van zyn vaderlandt. *Pauſanias l. I.* 1. Deze man was *Eſymnus* genaamt, in het Griekſch Αἴσυμνος. 2. Hy vroeg het Orakel, op wat wyze men zou kunnen te wege brengen, dat de zaken zyns vaderlands welgingen. Het overige is een enkel verdichtſel. 3. Het Orakel gaf tot antwoordt, dat men het grootſte getal moeſt te rade gaan, het welk men van de doden uitleide, de welke men πλείονες, *meeſten*, noemde. 4. Daar op liet men het raadhuis bouwen ter plaatſe daar de oude helden begraven waren. *Pauſanias in Atticis p.* 80.

ETAM, eene ſtadt van den ſtamme Simeon, gelegen op de grenzen van dien van Juda. Digt daar by ſtaat een ſteenrots, die een zeer moeielyken toegang heeft, en op wiens top Samſon zyn verblyf hieldt, wanneer hy eenige ſtropery hadt gepleegt in de landen van Philiſtynen. *Recht.* XV. 8.

ETEARCHUS, koning van Oaxus, eene ſtadt van Creta, hebbende zyne gemalin verloren, gaf aan zyne dochter Phronima eene ſtiefmoeder. Deze mogt dien naam met recht voeren; want zy, Phronima van oneerbaarheit beſchuldigende, zette Etearchus aan om haar van kant te helpen. Etearchus deedt een zekeren Themiſo van Thera met eede beloven, dat hy zyne dochter zou in zee werpen. Deze man, om zynen eedt na te komen, zonder nochtans Phronima te laten verdrinken, wierp haar in zee, maar hebbende haar alvorens een touw om het lyf geſlagen, met het welke hy haar aanſtonts weder ophaalde. Daar na nam hy de vlucht met haar naar de ſtadt Thera, alwaar Polymneſtus haar onder het getal zyner bywyven nam, en verwekte by haar *Battus*, den ſtichter der ſtadt Cyrene. *Herodotus l.* IV. *Hofman Lex. Univ.*

ETEN, een dorp in de barony van Breda. Zie ETTEN.

ETEN, of EETEN, met Meeuwen een droſſardampt uitmakende, is een der benedendorpen van het landt van Heusden in Hollandt, leggende beide buiten den Moſtartdyk, en hebbende ten Ooſten Genderen, ten Weſten Duſſen, ten Zuiden de oude Maas, en ten Noorden Broek. Heer Jan van Drongelen, zyne aanſpraak op de heerlykheit van Heusden aan den grave van Hollandt overgegeven hebbende, verkreeg van den zelven de heerlykheit van Eten en Meeuwen ter vergeldinge, waar na hy het ſlot te Meeuwen bouwde, en 't zelve den 16 April des jaars 1355 aan gemelden grave opdroeg, en wederom op den zelven tydt tot een erfleen ontfing. In den jare 1644, op den 3 November, wierdt jonker Philip van Leefdaal, heeren Jakobs zoon, met het ſlot en de heerlykheit van Eten en Meeuwen verlyd, by overgifte van jonker Philip van Leefdaal, heeren Roſiers zone, zynen oom, zynde de zelve toen ter tydt al over de honderd jaren in dat geſlacht geweeſt, ſedert dat heer Jan van Leefdaal ter vrouwe kreeg Cornelia van Ranſt, Philips dochter, uit Brabandt, daar moeder van was juffrouw Odilia van Drongelen, heeren Roberts van Drongelen, en juffrouw Odilia van der Merwede, heeren Dirks, dochter. Het wordt met Drongelen door een Gereformeerd Predikant bedient, ſtaande onder de claſſis van Gornichem. *J. van Oudenh. Beſchryv. van 't landt van Heuſden.*

ETEOCLES, koning van Theben, wierdt geboren uit de bloedſchendige vereeniging van Oedipus met Jocaſta, die zyne eige moeder was. Hy verdeelde het koninkryk van Theben met zynen broeder Polynices, onder voorwaarde, dat zy de een na den anderen zouden regeren. Eteocles, als de oudſte van beide, begon te regeren, en wilde het aandeel van de kroon aan zynen broeder niet afſtaan. Deze laatſte deedt hem den oorlog aan, die de krygstocht van de zeven oorlogshelden voor Theben genoemt wierdt. Adraſtus, koning van Argos, des zelfs ſchoonvader, en verſcheide andere deden hem onderſtandt in den jare der wereldt 2833. Naderhandt doodden beide deze broeders elkander in een tweegevecht. *Euripides in Phœniſſ. Statius Thebaid. Euſebius. Apollodorus, &c.*

ETEOCLES, Ephorus te Lacedemonië, weigerde aan Antipater, koning van Macedonië, de gyſelaars over te leveren, de welke hy hem afeiſchte na de nederlage van Agis, koning van Sparta, beſtaande in vyftig ſtadskinderen; en gaf hem tot reden dezer weigering, dat het jonge bomen waren, die wel aangekweekt moeſten worden, en dat zy elders zouden verwaarlooſt worden. Hy liet hem eens zo veel oude mannen of wyven aanbieden; maar Antipater wilde hen niet aannemen, en viel tegen hem uit met bedreigingen, daar zich Eteocles weinig aan gelegen liet zyn, die hem kloekmoediglyk antwoordde, dat, indien Antipater de Lacedemoniërs zelfs moeielyker zaken dan de doodt afvergde, zy veel liever wilden ſterven dan hem overleveren het gene hy eiſchte. *Plutarchus in Apophthegm.*

ETETA, zekere vrouw van Laodicea, eene ſtadt van Syrië, die by haren man zynde ſchielyk man wierdt en *Etetus* genoemt. Men zegt, dat zulks voorviel, toen Macrinus voorzitter van Athene was, en L. Lamia en Elianus de oude burgermeeſteren van Rome waren. Phlego van Tralles in zyn boek *de mirabilibus & longævis*, zegt dezen Etetus zelf gezien te hebben.

ETFIN, of ETWIN, koning van Schotlandt, was de zoon van Eugenius den VI, en broeder van Amberceletus en van Eugenius den VII. Hy volgde in den jare 730 zyn neef Mordachus, zoon van Amberceletus, op, regeerde gedurende den tydt van een en dertig jaren met grote goedertierenheit, en zynde reets oud geworden en onmachtig om zelf den laſt van het ryk waar te nemen, benoemde hy vier ſtedehouders om recht te doen. Dit geſchiedde in den jare 761, na dat hy op den 7 Auguſtus den veldſlag tegen Edelbaldus, koning van Northumberlandt, verloren hadde. Hy ſtierf in het laatſt des zelven jaars, of, volgens' anderen, in den jare 762.

ETHAL, ETTAL, of ETAL, een klooſter in Beyeren, en eene abdy van de orde der Benedictynen in het bisdom Freiſingen. By het oprechten van het zelve maakte de keizer Lodewyk in 't jaar 1332 deze byzondere verordening, dat niet alleen twintig Benedictynen, maar ook 13 ridders, nevens hunne vrouwen, op zekere voorwaarden hier zouden wonen. Maar de monniken gebruikten de voorzichtigheit, dat in de plaatſen der afgaande ridders gene andere wederom kwamen, en de zelve dus van tydt tot tydt uitſtierven, zo dat de monniken nog tegenwoordig deze plaats alleen bezitten. Zy hebben zeer vele inkomſten, daar de dagelykſche bedevaarten niet weinig aan toebrengen. *Adlzr. P. II. Keur-Brand. p.* 160.

ETHAM, tweede legerplaats der kinderen Iſraëls na hun vertrek uit Egypten. Zy kwamen daar aan op den zeventienden der maandt Niſan, of van Maart, zynde de eerſte dag van de week; en braken van daar op naar Pi-hachiroth, tuſſchen Migdol en tuſſchen de zee gelegen. *Exod.* XIII. XIV. *Num.* XXXIII, 6.

ETHAN, en Ezrahiter, een van de wysſte mannen van zynen tydt, in dier voegen, dat wanneer men iemands wysheit hoog wilde roemen, men pleeg te zeggen, dat hy zelfs wyzer dan Ethan was. Hy was de zoon van Mahol, en hadt broeders, die hem in wysheit evenaarden. Men ſchryft hem den negen en tachtigſten Pſalm toe, omdat des zelfs tytel medebrengt, dat het een werk van *Ethan den Ezrahiter* is. *I Koning. IV*, 31. *Pſalm. LXXXIX*, 1.

Daar is een ETHAN geweeſt, de zoon van Samna, vader van Adaja, een Leviet en kleinzoon van Guerſom. Ook zyn 'er nog eenige andere mannen van dien naam geweeſt, van welke gewag wordt gemaakt. I *Kronyk.* II, VI en XV. Joſephus, in het *VIII boek* der *Joodſche Oudheden*, het 5 *hoofdſtuk*, meldt van zeker luſthuis digt by Jeruzalem, ETHAN genaamt, op het welke Salomon zich den meeſten tydt onthieldt; om dat 'er zeer ſchone tuinen en vele fonteinen waren, en de grondt zeer vruchtbaar was. In den LXXIV *Pſalm* wordt gezegt, dat Godt *de waterryke rivieren* liet uitdrogen, het welk zommigen hebben vertaalt *de rivieren van Ethan.* Dit is de reden, dat Hieronymus, Aquila, en de Chaldeeuſche uitlegger, door deze rivieren verſtaan de Jaboch, de Arnon en de Jordaan, om dat Godt zyn volk droogsvoets daar liet doorgaan. Dit woordt *Ethan* beduidt *kracht*, of *ſterkte. Pſalm. LXXIV*, 15. *Jozua III. Eccleſiaſt. XIX.* 24.

ETH-BAAL, koning der Zidoniërs, vader van Jezabel, Achabs huisvrouwe, koning van Iſraël. I *Koning.* XVI, 31.

ETHELBALD, na de doodt van Kelred koning van Mercië, en van alle provincien, aan deze zyde van de rivier Humber gelegen, welker koningen onder hem ſtonden. In 't jaar 733 belegerde en veroverde hy de ſtadt Somerton. In 't jaar 740 viel hy op eene verradelyke wyze in zeker gedeelte van Northumberlandt, wanneer in dien tydt des zelfs koning, met name Eadbert, in een oorlog tegen de Picten geraakt was. In 't jaar 752 leverde hy met zyne armee Cutherd, koning der Weſt-Saxen, by Burford in Oxfordshire een bloedigen ſlag, in welken hy moeſt te rug wyken. In 't jaar 756 geſchiedde by Secandune, tegenwoordig Seckington in Warwickshire, tuſſchen zyne armee en die van den koning der Weſt-Saxen een nieuwe veldſlag, waar in hy om het leven kwam. Anderen ſchryven, dat hy door toedoen van zyn opvolger, Blonred, 's nachts door zyne eige lyfwacht is vermoord. Men roemt van hem, dat hy zeer milddadig omtrent de armen en de geeſtelykheit is geweeſt. Daarentegen heeft hy met zyne onkuiſchheit, waar mede hy noch vrouwen, noch kloooſterdochteren verſchoonde, S. Bonifacius, aartsbiſſchop van Mentz, gelegenheit gegeven, om hem in een byzonder ſchryven met de Goddelyke ſtraffe te dreigen. *Beda ejusque Continuat. Camden. Huttingdon. Miltons hiſt. of Engl. book* 4.

ETHELBALD, koning van Engelandt, volgde zyn vader Ethelwolf op in 't jaar 857. Maar zyn broeder Ethelherd hadt ook een zeker gedeelte van het koninkryk tot zyn aandeel, namentlyk Kent, Eſſex, Surrey en Suſſex, het welk hem in zyns vaders teſtament was gemaakt. Als zyn vader nog leefde, ſtelde Ethelbald alle natuurlyke liefde uit zyne gedachten, en na des zelfs doodt verviel hy in eene andere zonde, dat hy namentlyk uit onbehoorlyke liefde tegen des zelfs weduwe wierdt ontſtoken, zodanig, dat hy ze trouwde, niettegenſtaande hy voortyds tegen hare komſt in het landt zich zeer hevig hadt aangekant. Het beſte deel van het koninkryk hadt hy reets zyn vader afgenomen, en 2 jaren te gelyk met hem geregeert. Maar nu regeerde hy na des zelfs doodt 3 jaren te gelyk met zyn broeder, doch zo, dat 'er in zyne geheele regering niets merkwaardigs is voorgevallen; maar hy was zo gelukkig, dat de Denen den geheelen tydt over hem ruſt lieten. Matthæus van Weſtmunſter zegt, dat hem de bloedſchande met zyne ſtiefmoeder eindelyk berouwde, en zich dieswegen van haar liet ſcheiden; maar Aſſer, de welke in den zelven tydt leefde, verzwygt zulks. Huntingdon roemt hem zeer, en zegt dat hy te Scherburn begraven legt.

ETHELBERT, koning van Engelandt, was de tweede zoon van koning Ethelwolf, en erfde in 't jaar 860 van zyn broeder het ganſche koninkryk. Onder zyne regering begonnen de Denen het landt wederom te ontruſten, daar zy onder de vorige regering ſtil hadden gezeten. Wanneer zy nu met een groot leger in het Weſtelyk gedeelte van Engelandt vielen, trokken zy naar Wincheſter, en plunderden deze plaats. Maar aanſtonts kwamen Ofrik, graaf van Southampton, en Ethelwolf van Barkshire tegen hen aan, waarom zy moeſten uit het ryk vluchten, en allen hunnen buit te rug laten. Vyf jaren daarna, namentlyk omtrent den tydt, dat Ethelbert ſtierf, landden zy weder in Thanet. Op dat nu de inwoners van Kent van diergelyke onluſten eenmaal mogten bevryd worden, maakten zy met hen een vergelyk voor eene zekere ſomme gelds; maar het zelve niet ſchielyk genoeg opgebragt zynde, deden de Denen by nacht een onverwachten inval, en verwoeſtten de ganſche Ooſtelyke zyde van Kent. De koning Ethelbert nu geſtorven zynde, volgde hem zyn broeder in de regering op. Hy wordt gezegt een zeer deugtzaam vorſt geweeſt te zyn. *Tyrrel in hiſt. Angl.*

ETHELBERT, de V koning uit het Saxiſche bloedt, volgde op zyn vader Emerik, en regeerde in de XVI eeuwe. Zyne regering is voornamentlyk merkwaardig, omdat hy en zyne onderdanen de eerſte onder de Saxen waren, die het Chriſten geloof aannamen; daar in 't tegendeel te voren, ſedert de natuurlyke inwoners uit hun landt verdreven waren, geheel Britannië Heidenſch was. Voor zyne bekeering trouwde hy met eene Chriſtelyke princeſſe, Berta, dochter van koning Charibert van Vrankryk,

de welke, uit hoofde van het geſloten huwelykscontract, de vrye oeffening van hare religie onder den biſſchop Letardus, de welke haar van hare ouders was mede gegeven, hadt bedongen. Gelyk zy nu zelf zeer veel deedt tot de bekeering van haren gemaal, dus wierdt dit werk zeer begunſtigt door toedoen van twee Engelſche jongelingen, de welke naar Rome waren verkocht: want als Gregorius, die toen aartsdeken aldaar was, de zelve zag, en vernam dat zy Heidenen waren, ruſtte hy niet, voor dat hy van den paus Benedictus verlof hadt ontfangen van derwaarts te trekken, en onder de Saxen het Euangelium te prediken. Maar dit werk wierdt door zyne verheffing kort daarna op den pauſſelyken ſtoel geſtremt, tot dat hy eindelyk, als Beda meldt, door eene Goddelyke ingeving gedrongen, Auguſtinus en andere monniken naar Britannië zondt, om aldaar de Chriſtelyke religie te verkondigen. Deze waren veertig in getal, en landden op het eilandt Thanet aan, nevens eenige Franſchen, de welke zy als tolken mede namen. Zo haaſt als zy daar waren aangekomen, zondt Auguſtinus eenige aan den koning, om hem te berechten, dat hy van Rome in zyn ryk was gekomen om hem den hemel en de eeuwige zaligheit van een anderen Godt, dan de Saxen kenden, aan te bieden. De koning verſchrikte wel in 't eerſt hier over, maar belaſtte, dat zy ter plaatſe, daar zy waren aangekomen, zouden blyven, daar hy hen van alle noodzakelykheden zou laten voorzien. Eenige dagen daarna begaf hy zich in een zekere plaats, en liet hen by zich komen. Zy begaven zich derwaarts, zongen onderweeg eenige gezangen in twee choren, en lieten een zilver kruis, nevens eene geſchilderde beeldtenis van Chriſtus, voor zich dragen. Voor den koning gekomen zynde begon Auguſtinus voor hem en de geheele vergadering van de zaken, de eeuwige zaligheit belangende, te ſpreken, het welk alles de koning met zonderlinge aandacht toehoorde. Hy gaf tot antwoordt, dat deze leerſtukken hem geheel onbekend waren, en dat hy niet zo ſchielyk kon beſluiten om den Godsdienſt zyner voorvaderen te verlaten; echter bedankte hy hen voor hunne moeite, dat zy zulk een weg waren gekomen om hem en zyn volk in de kenniſſe der dingen, die zy zonder twyfel voor de waarachtigſte en beſte moeſten houden, te onderrechten. Hy gaf hen voorts verlof om aan zyn volk deze gewigtige leerſtukken bekend te maken, en alle de genen, die de zelve wilden aannemen, tot hunne religie te brengen. Voorts kregen zy ook bevel, om in zyne reſidentie te komen, en zich te Kantelberg neder te zetten, daar zy tot voortplantinge van het Chriſtendom een zeer ſtichtelyk leven leidden: zo dat de koning zelf, zynde van de waarheit des Euangeliums door des zelfs zuivere leerſtukken, en het goede leven zo wel der genen, de welke deze lere in zyn landt hadden gebragt, als ook der genen, de welke zy hier reets hadden bekeert, overtuigt, zich liet dopen. Paus Gregorius nu den goeden voortgang van dit werk met blydſchap verſtaan hebbende benoemde terſtondt den aartsbiſſchop van Arles om Auguſtinus tot aartsbiſſchop van Kantelberg in te wyden, en zondt hem nog meer zendelingen toe, de welke het gezag van de Roomſche kerk op dit eilandt zouden helpen beveſtigen, hoewel de Britanniſche klerizy in Wales zich daartegen aankantte. Eindelyk ſtierf Ethelbert, de eerſte Chriſten koning der Saxen, in 't jaar 616, na dat hy 56 jaren hadt geregeert. Zyne wetten wierden naar het voorbeeldt der Roomſche keizeren ingericht, doordien hy de verſtandigſte ſtaatsdienaren daar toe gebruikte, en de zelve zyn lange daarna nog onderhouden. *Gregor. Turon. l. IX. c. 26. Beda l. I. & II. hiſt. Angl. Virgil. hiſt. l. IV.*

ETHELBERT, of ETHELBRIGHT, koning der Ooſt-Angelen, volgde zyn vader Ethelred op, en wierdt, hebbende 41 jaren geregeert, zeer verradelyk van Offa, koning van Mercië, in 't jaar 793 vermoord: want als deze hem door allerhande aangename beloften hadt uitgelokt om met zyne dochter Alfreda te trouwen, liet hy hem heimelyk om het leven brengen, en nam alzo zyn ganſche koninkryk weg. *Tyrrel Hiſt. Angl.*

ETHELFRED, koning van Bernicië in Noord Engelandt, volgde Ethelrik op in 't jaar 593. Hy was een groot krygsman en zeer eerzuchtig, en plaagde de Britanniërs meer dan een der Saxiſche koningen voor hem gedaan hadde. Hy veroverde ook van hen vele en grote landſchappen, die hy of met tollen bezwaarde, of met zyne eige onderdanen bevolkte. Ondertuſſchen zag Edan, koning der in Britannië wonende Schotten, dit alles met nydige oogen aan, trok met een talryk leger tegen hem op, maar wierdt van Ethelfred geheel verſlagen, zodanig, dat hy het naauwlyks met eenige weinige ontkwam. Maar Theobald, des konings broeder, wierdt, met den ganſchen vleugel, welken hy kommandeerde, verſlagen, het welk de overwinning grotelyks verminderde. Deze koning dreef Edwin uit zyn koninkryk Deira, en vereenigde het zelve met het zyne. Maar Redwald, koning der Ooſt-Angelen, kwam Edwin, de welke zich onder zyne beſcherming hadt begeven, te hulp, en hielp dezen onderdrukten vorſt door de kracht der wapenen weder aan zyn ryk: ook wierdt Ethelfred zelf verſlagen, na dat hy te voren met zyn eige handen Reinerus, des konings Redwalds zoon, hadt gedood. *Tyrrel.*

ETHELRED volgde in 't jaar 676 zyn broeder Wulfer op in het koninkryk van Mercië, en bragt niet alleen Lindſey, nevens andere plaatſen, door den koning Elfried van Northumberlandt weggenomen, weder aan het ryk, maar vervolgde den vyandt tot in de provincie Kent, de welke hy, zonder kerken en kloosters te verſchonen, verwoeſtte. In 't jaar 687 geſchiedde tuſſchen hem en gemelden Elfried by de rivier Trent een bloedige ſlag, in welken de laatſte zyn broeder Elfwin verloor. Maar S. Theodorus, aartsbiſſchop van Kantelberg, maakte tuſſchen hen vrede. In 't jaar 697 wierdt zyne gemalin, Oſtred, onzeker waarom, van hare eige edelen vermoord. In 't jaar 704 trok hy een monnikskleedt aan in de abdy Bardeney in Lincolnshire, en gaf het ryk aan zyns broeders, Wulfers, zone, Kenred, over. *Epitome Bedæ. J. Miltons hiſt. of England book 4.*

ETHELRED, koning van Northumberlandt, een zoon van Ethelwald, met den toenaam *Mollo*, de welke van zekeren Alcred in 't jaar 765 verradelyk om de kroon en 't leven gebragt wierdt. Negen jaren daarna verjaagden die van Northumberlandt dezen Alcred, en kroonden den prins Ethelred. De zelve liet in 't jaar 777 drie groten, met name Aldwulf, Rinwulf en Ecca, onverwacht om het leven brengen; waar over zyne onderdanen hem het volgende jaar afzetten, en hem dwongen het landt te verlaten, of, naar zommigen, zelfs gevangen hielden. Na hem verkoren zy Elfwald, en als de zelve, 8 of 9 jaren geregeert hebbende, wierdt dood geſlagen, maakten zy des gemelden Alcreds zoon, met name Osred, tot hunnen koning. Maar in het volgende jaar namen zy hem de kroon weder af, en gaven ze in 't jaar 789 aan Ethelred op nieuw. Deze liet zyne voorzaten, Eſthwalds zonen, Oelf en Oelfwin, door valſche beloften uit de kerk te York, daar zy in gevlucht waren, lokken, en daarna in 't jaar 791 te Windermer in Lancashire om het leven brengen. Zyn naaſten voorzaat, Osred, die op het eilandt Man een monnik was geworden, maar nog trachtte de kroon weder te krygen, liet hy ook in 't jaar 792 doden. Hierop trouwde hy des konings Offa van Mercië dochter, Elfled, en wierdt eindelyk van zyne onderdanen van kant geholpen. *Simon Dunelmenſis. Camden. Miltons hiſt. of Engl. book 4.*

ETHELRED, omtrent het midden der IX eeuwe, na de doodt van zyn vader Eandred, koning van Northumberlandt geworden, wierdt vier jaren daar na door eenen Readwulf van den troon geſtoten, maar niet lange daar na wederom op den zelven herſtelt, en eindelyk na verloop van vier jaren gedood, wordende door Osbert opgevolgt. *Milton's Hiſt. of Engl. 5 book.*

ETHELRED, koning van Engelandt, was de derde zoon van koning Ethelwolf, en volgde zyn broeder Ethelbert op in 't jaar 866. Hebbende naauwlyks de regeering aangevaard, deden de Denen een nieuwen inval in zyn landt, en maakten grote voortgangen. Zy hadden omtrent dezen tydt onder de Ooſt-Angelen eenig landt bekomen, de welke, na dat zy waren gedwongen met hen vrede te maken, hen gelegenheit gaven om zich van paarden te voorzien, waar door zy eene aanzienlyke ruitery op de been bragten. De Denen hadden toen twee aanvoerders, zynde twee broeders, met name Hinguar en Hubba. Deze geleidden hen in het volgende jaar te landt tot naar York, alwaar zy het volk in de grootſte oneenigheit vonden, vermits de koning Osbert verſtoten, en Ella, het hoofdt van eene andere party, in des zelfs plaats op den troon was gezet, het welk den Denen tot hun voordeel diende, zo dat die van Northumberlandt overal wierden dood geſlagen, de ſtadt York verbrand, het landt met Denen vervult, tot aan de rivier Tine verovert, en Egbert, uit het Engelſche bloedt, tot koning over hen geſtelt. De Denen, door dezen voorſpoedt vry opgeblazen geworden zynde, gingen in 't jaar 868 in Mercië, naar Nottingham, daar zy hun winterleger hielden. Burhed was toen koning van dit landſchap, maar de koning Ethelred cynsbaar. Wanneer nu de zelve eenige hulptroupen hadt zamengebragt, trok hy met zyn broeder Alfred in Mercië, kwam by Nottingham, en deedt zyn beſt om de Denen tot een ſlag uit te lokken. Maar de zelve bleven in de ſtadt en op het kaſteel, en wilden tot geen ſlag komen. Eindelyk wierden die van Mercië verdrietig, om zo lang opgehouden te worden, en maakten met hunne vyanden vrede. Daar op keerden de Denen weder terug naar York, kwamen in het volgende jaar in Lincolnshire, en leefden daar, volgens hunne gewoonte, zeer ſlecht. In den beginne wierdt eene grote menigte van hun volk nevens drie der voornaamſte generalen in den ſlag gedood; maar zy zich daar op weder verſterkende, kregen de Engelſchen zulk een ſchrik voor hen, dat zy begonnen de vlucht te nemen. Dit gaf den Denen voorts gelegenheit, de Ooſt-Angelen te overvallen. Zy ſloegen dan eerſt den graaf Wulketel met zyne ganſche armee, en daarna den koning Ethmund, de welke van hen gevangen genomen, aan een paal gebonden, en met pylen wierdt dood geſchoten. Als nu op deze wyze de Ooſt-Angelen van de Denen overwonnen waren, trokken zy in 't jaar 871, hebbende alvorens hun leger verſterkt, tegen de Weſt-Saxen op, de welke nog maar alleen overig waren gebleven, ſchynende het eenige volk te zyn, het welk hen tegenſtandt kon bieden. Aldus te Reading gekomen zynde ſloegen zy hun leger op tuſſchen de Thames en de rivier Kennet, en zonden van daar grote partyen uit van de ruiters, om mondkoſt op het landt te zoeken. Deze ontmoette Ethelwulf, de graaf van Barkhire, met een gedeelte van het koninklyke leger, en ſloeg ze by een dorp, met name Englefield. Kort daar op kwam de koning zelf en zyn broeder Alfred met het hoofdleger, waar op de Denen met hen handgemeen wierden. Aan beide zyden wierdt ſcherp gevochten; maar de Denen behielden het veldt. Vier dagen daar na kwamen beide de legers met hunne geheele macht by Ashdown zamen, zynde ieder in twee grote vleugels verdeelt. Alfred, des konings broeder, de welke een ligchaam van de Engelſche armee kommandeerde, greep hen eerſt aan, en ging hen met zulk eene dapperheit te keer, dat hy hen noodzaakte de vlucht te nemen. De koning kwam wel, hebbende alvorens zyn gebedt gedaan, te laat in den ſlag, maar vocht echter zeer dapper, en doodde Baſcai [anders Juarus genaamt] een van hunne koningen, of voornaamſte generaals. Nochtans lieten de Denen den moedt niet zakken, maar rukten 14 dagen daar na onder het bevel van Agnerus en Hubba, broeder van den verſlagen Juarus; op nieuw aan, om des gemelden generaals doodt te wreken, kregen ook de overwinning op de Engelſchen. De koning Ethelred zelf zegt men dat in een gevecht, kort hier na gevolgt,

volgt, of, gelyk anderen willen, aan de peft is geftorven. *Pontan. Hift. Dan. Meurf. Hift. Dan. Camden Britann.*

ETHELRED, de tweede zoon van den Engelfchen koning Edgar, van des zelfs tweede gemalinne Elfried, volgde in 't jaar 979 in zyn vaders ryk op zyn halven broeder Eduard, welken de gemelde Elfried buiten zyn weten, en tegen zyn wille hadt laten om het leven brengen. De aartsbiffchop Dunftan van Canterbury deedt hem eene kwade voorzegging, dewyl hy by den doop het water bevuiligt hadt. Ook was zyne regering zeer ongelukkig, en voornamentlyk wegens de Denen, de welke in 't jaar 982 begonnen zyn landt te ontruften, en hem eindelyk, vermits hy meer aan de wellutten en de luiheit was overgegeven, dan om zich in den oorlog te laten zien, dwongen, met 10000 ponden de vrede van hen te kopen. Zy eifchten daarna nog meer grote fommen, waar door de onderdanen grotelyks met fchattingen gedrukt wierden, en de zelve *Danegeldt* noemden. Naderhandt trouwde hy met Emma, of Elgiva, dochter van Richard, hertog van Normandië, en in 't jaar 1002 beftak hy het zodanig, dat den 9 July alle in Engelandt zynde Denen, in ruft levende, op een tydt en zonder onderfcheidt wierden om het leven gebragt. Maar dit bragt te weeg, dat 'er uit Denemarken negen legers te gelyk overkwamen, de welke het verlies hunner landslieden ten uiterfte wreekten, en Ethelred dwongen om in 't jaar 1007 voor 36000 ponden wederom de vrede van hen te kopen. In het volgende jaar maakte hy grote beweging, om de Denen met geweldt uit het landt te dryven. Maar zyn eigen zwagers zoon, Edrik, en des zelfs broeder Bithrik, gingen zo onbeftendig en zo verradelyk te werk, dat hy moeft de vlucht nemen, en eindelyk geheel en al in 't jaar 1013, met zyne twee zonen, en zyne gemalinne, tot der zelver broeder Richard den II in Normandië zich begeven. In het volgende jaar riepen hem zyne onderdanen weder te rug, en beloofden hem, indien hy beter wilde regeeren, niet alleen hunne gehoorzaamheit, maar ook een nadrukkelyken onderftandt tegen de Denen. Schoon hy nu de zelve in dit jaar floeg, en noodzaakte naar hun landt te rug te keren, kwamen zy echter wel haaft in groter getale wederom in Engelandt; en alzo de bovengemelde Edrik, over een gedeelte van het leger van Ethelred het bevel hebbende, nevens eenige anderen tot hen overging, was het voor hen gemakkelyk overal de overhandt te behouden. Dit verhaaftte Ethelreds doodt, die in 't jaar 1016, den 23 April, te Londen voorviel, alwaar hy in de Pauluskerke begraven legt. De gefchiedenisfchryvers melden van hem, dat hy welgemaakt en aanzienlyk van perfoon is geweeft. Van zyne eerfte gemalin heeft hy nagelaten *Edmund*, met den toenaam *Ironfide*, en van de tweede, de gemelde Emma, *Eduard* den Belyder, *Alfred*, en vyf andere. Edmund en Eduard hebben na hem de Engelfche kroon bezeten. *Milton 's hift. of Engl. book 6. The compleat hift. of England Vol. I.*

ETHELREDUS, of *Alred*, enz. abt van de orde der Ciftercienzen te Rival. Zie AILZRED.

ETHELSTAN, ADELSTAN, of ALDESTAN, koning van Engelandt, volgde zyn vader Eduard den I op in 't jaar 925, in 't dertigfte jaar van zynen ouderdom; en fchoon hy van een byzit geboren was, wierdt hy nochtans voor zyne jonger broeders, Alfreds wettige zonen, de welke toen onmondig waren, tot de kroon van Engelandt gevordert. Want vermits 'er geen hope was, dat de Denen zouden ftil zitten, zo was Ethelftan bekwaam als zynde een braaf en wakker krygsman om de Denen te beteugelen, gelyk dan de zelve ook wel meer dan eens tegen hem opftonden, maar telkens tot gehoorzaamheit gebragt wierden. Malmesbury fchryft, dat hy op een tydt in Schotlandt is gevallen, om Gudfort, den voornaamften Deenfchen roervink, daar naar toe gevlucht zynde, op te zoeken, en voegt daar by, dat hy Conftantinus, koning van Schotlandt, en Eugenius, koning van Cumberlandt, heeft gedwongen, hem wegens hunne koninkryken te Deira in Cumberlandt hulde te doen. Dit veroorzaakte een nieuwen oorlog, in welken de koning twee volle neven, Elwin, en Ethelftan, verloor, maar echter het veldt behieldt. Dit gevecht gefchiedde op de grenzen van Schotlandt, daar vele koningen tegenwoordig waren (onder welke Conftantinus, koning van Schotlandt, Anlaf, koning van Ierlandt en Eugenius, koning van Cumberlandt, de voornaamfte waren) en vyf der zelven op de plaats dood bleven. Zommigen willen, dat Conftantinus naar huis, en Anlaf naar Dublin is gevlucht. De inwoners van Wales huldigden ook den koning in de ftadt Hereford, en ftonden hem eene jaarlykfche fchatting van 20 ponden goudt, 300 ponden zilver, 25000 offen en een zeker getal van jagthonden en valken toe. Van de Britanniërs veroverde hy ook Exeter. Eindelyk ftierf hy, hebbende 15 jaren geregeert, en wierdt te Malmesbury begraven. By andere natien hadt hy zulk eene achting, dat de voornaamfte vorften van Europa hem gefchenken toezonden, zelf dat hy drie van zyne zufters aan grote vorften uittrouwde, namentlyk de eene aan Otto, des keizers zoon, de tweede aan Hugo, koning van Vrankryk, en de derde aan Lodewyk, koning van Aquitanië. *Polyd. Virgil. in hift. Angl.*

ETHELWOLD. Zie EDELWALK.

ETHELWALD, met den toenaam *Mollo*, wierdt in 't jaar 759, in de plaats van Oswulf, koning van Northumberlandt. In 't jaar 762 floeg hy den machtigen rebel, met name Ofwin, in een flag by Eldune. Maar 3 jaren daarna beroofde hem zekere Alkred op eene verradelyke wyze zo wel van de kroon als van het leven. Echter ftelde men 9 jaren na dien tydt zynen zoon Ethelred op den troon. *Milton 's hift. of Engl.*

ETHELWOLF, of ETHELWUFF, de tweede Monarch van Engelandt, volgde op zyn vader Egbert in 't jaar 836. Hy was een zeer vriendelyk vorft, maar geen goed foldaat, het welk den Denen moedt gaf om Engelandt verder te ontruften. Schoon hy hen nu in 't jaar 839 na eene grote nederlage naar Southampton deedt te rug wyken, bleven zy nochtans in de volgende veldflagen by Portsmouth en Mereworth altydt meefter. Deze voorfpoedt hunner wapenen moedigde hen tot nieuwe ondernemingen aan, zo dat zy in het volgende jaar te Rochefter, Canterbury en Londen kwamen, en daar zeer vele wreedheden pleegden. Hier op kregen zy de overwinning te Charmouth in Dorfetshire tegen de Engelfchen, maar wierden in 't jaar 845 zodanig in het naauw gebragt, dat zy zich zes jaren ftil moeften houden. Wanneer zy nu wederom in 't jaar 852 eene vyandlyke landing deden, hadden zy geen beter geluk dan te voren, doordien zy eerft by Weggantborough, en daar na te Sandwich geflagen wierden. Des niettegenftaande kwamen zy naderhandt weder aan de Theems, en liepen het landt af tot aan Canterbury, en van daar tot aan Londen. Ethelbert fchryft, dat zy de beide plaatfen verwoeft; maar Affer zegt, dat zy alleen Londen geplundert hebben. Bertulf, de koning van Mercië, de welke zyn koninkryk van Ethelwolf hadt, bragt hen zodanig in het naauw, dat zy het wel zochten met de vlucht te ontkomen, maar zy vonden den koning Ethelwolf en zynen zoon Ethelbald te Okeley in Surrey, en leverden hem flag, die mede ongelukkig voor hen uitviel. Hier op voegde zich koning Ethelwolf met zyne hulptroupen in het volgende jaar 853 by die van den koning van Mercië, om tegen de Noordelyke inwoners van Waes te oorlogen. In het zelve jaar landden de Denen in Tanet, en hadden wederom een gevecht met 's konings troepen, het welk aan beide zyden gelyk was. Daar op deedt Ethelwolf met zyn jongften zone een reize naar Rome, en bleef daar een geheel jaar, wanneer ondertusfchen de Denen in zyn gebiedt de winterkwartieren hadden betrokken. Op de te rugreize trouwde hy met Judith, de dochter van Karel den Kalen, koning van Vrankryk. Inmiddels was van zyn oudften zone, Alftan, zynen vertrouwdften biffchop, en Enulf, grave van Somerfet, eene zamenzwering tegen hem gemaakt. Hunne klagten en bezwaarniffen beftonden daar in, dat hy Alfred, zyn jongften zoon, mede naar Rome hadt genomen, en hem daar laten kronen, hebbende daarenboven eene uitlandfche princeffe getrouwt; en op dat het ryk niet door binnenlandfche onluften mogt vernielt worden, gaf hy zyn zone het befte deel van het koninkryk. Eindelyk ftierf hy, hebbende 20 jaren geregeert, en wierdt te Winchefter begraven, 4 zonen nalatende, die na malkander hebben geregeert, met name *Ethelbald*, *Ethelbert*, *Ethelred* en *Alfred*. Het koninkryk verdeelde hy onder de twee oudften, zo dat Ethelbert Kent, Effex, Surrey en Suffex, en de oudfte al het overige tot zyn aandeel kreeg. Deze laatfte was van zyne jeugt af zeer Godsdienftig, en tot den geeftelyken ftaat genegen. Hy wierdt ook nog by zyns vaders leven biffchop van Winchefter, en na zyns vaders doodt nam hy niet dan tegen zyn zin de regering aan, maar liet zich eindelyk, vermits 'er geen ander wettig erfgenaam voorhanden was, zo wel van de geeftelykheit als van den adel daar toe overreden. *Affer in vita Ethelw. Wilhelm Malmesbur. Pol. Virgilius. Du Chefne l. VI.*

ETHELWOLPHUS, of ETHELVOLDUS, biffchop van Winchefter in Engelandt, leefde in de X eeuwe. Men heeft van hem verfcheide fchriften, als een *van de planeten en 's werelds ongevallen*; *van zyne macht over de priefters*; *van de koningen, hunne ryken en landfchappen in Engelandt*, en andere meer, van welke Vincentius Bellovacenfis, Antonius Poffevinus en Voffius gewag maken. Hy ftierf in 't jaar 984. *Godwin de Epifcop. Angl. Baleus de fcript. magn. Brit. Pitfeus de fcript. Angl.*

ETHELWOLPHUS, of ETHELWOLPH, van Stein, een edelman uit Zwaben, leefde ten tyde van keizer Maximiliaan den I, omtrent het jaar 1494. Hy was grotelyks geacht aan het Brandenburgfche hof, en heeft een werk nagelaten van helden en andere beroemde mannen. *Trithem. de fcript. ecclef.*

ETHER, of *Athar*, eene ftadt van den ftamme van Simeon. *Jofua XIX, 7.* Haar naam betekent *een zondaar, die ontwaakt. Simon Dict. de la Bible.*

ETHERIANUS, (HUGO) van Toskane, leefde in het einde van de XII eeuwe. Hy begaf zich naar Conftantinopel, alwaar keizer Manuel Comnenus grote achting voor hem hadt. Hy heeft een boek gefchreven tegen de dwalingen der Griekfche kerke over den uitgang van den H. Geeft. Nog een ander tractaat wordt voor het zyne gehouden, van de ziele, uit het lighaam gefcheiden zynde. *Trithem. & Bellarminus in catal. fcript. ecclef. Genebrard. Chron. l. IV. Baron l. ult. Annal.*

ETHERIUS, biffchop van Ofma in Nieuw-Caftilië, leefde in de VIII eeuwe. De koningin Adofinda, weduwe van Silo, die den geeftelyken ftaat hadt aangenomen, gaf hem kennis, dat Elipandus van Toledo de Neftoriaanfche kettery weder op de been bragt. Tegen dezen ftelde hy zich, maar te vergeefs. Zyn werk ftaat in de *Bibliotheca Patrum.*

ETHICO de I. Zie GUELPHER.

ETHICO de II, een zoon van Hendrik den I, uit den ftam der Guelphen, zegt men dat met eene byzit eene dochter heeft geteelt, het welk daarom is aan te merken, dewyl 'er van gezegt wordt, dat de broeder van Ethico, Rudolphus, de zelve aan een edelman van Chur heeft gegeven, nevens vele aanzienlyke goederen, uit welk huwelyk de edelen van *Churwalen*, *Zweits*, *Heffchzel*, *Ufter* en *Rappersweil* haren oorfprong zouden hebben. *Chron. Weingart. Aventinus. Feller in de Geneal. hiftorie van het Bronsw. Luneburg. huis p. 18.*

ETHICUS, een Philofooph. Zie ÆTHICUS.

ETHIOPIE. Van Hoog-Ethiopië zie hier voor het artykel ABYSSINIE, en van Neder-Ethiopië beneden op NEDER-ETHIOPIE.

ETHLIUS, eerfte koning van Elea, was, naar het zeggen der dichters, de zoon van Jupiter en van Protogenia, en de vader van Endymion, minnaar van de Maan. *Paufanias l. V.*

ETHLIUS, van Samos, een historiefchryver, aangehaalt by Athenæus *lib. XIV*.

ETHNARCHUS. Dit woordt komt voort van 't Griekfch, en beduidt *prins*, of *fouverein*. Die gene, die met dezen tytel verheerlykt was, hing in zyn prinsdom van niemandt anders dan van den keizer af. Archelaus, de zoon van Herodes den Groten, was Ethnarch van Judea omtrent tien jaren, dat is te zeggen, tot zyne ballingfchap toe. *Simon Dictionaire de la Bible.*

ETHODIUS de I, de XXV koning van Schotlandt, volgde op Conarus, en gaf aan Argadus, zynde onder de vorige regering onderkoning geweeft, thans onder zyne regering de hoogfte bediening. Hy belaftte hem ook, nadat hy volgens gewoonte alle zyne ftaten zelf hadt bezocht, de verftoorders der algemeene ruft te verdryven, het welk hem wel gelukte. Maar alzo deze rebellen van de Ieren verfterkt wierden, verwekten zy een nieuwen oproer, en bragten het door bedrog en verraadt zo verre, dat Argadus wierdt geflagen, en de koning zelve tegen hen moeft optrekken, om hen te bedwingen. In den beginne verzwakte hy hen krachtig met geftadig op hen aan te vallen, en dreef hen in een dal, wanneer zy zich eindelyk op deze voorwaarde overgaven, dat zy hun hoofdt met 200 man, de welke hy zelf uitkoos, aan hem overleverden, waar op hy hen liet naar huis gaan. Ethodius aldus de vrede in zyn landt herftelt hebbende, maakte zekere wetten aangaande de jagt, waar van 'er nog verfcheide tegenwoordig worden waargenomen. In 't jaar 194 wierdt deze dappere vorft in zyn flaapkamer van een Ierfch muzykant, om de doodt van eenen zyner nabeftaanden, welken de koning hadt laten om het leven brengen, te wreken, vermoord. *Buchananus.*

ETHODIUS de II, zoon van den vorigen, volgde Donaldus den I op. Hy hadt geen moedt genoeg, als 'er vereifcht wierdt om een wild en roofachtig volk te beteugelen. Daarom ftelde de adel in ieder provincie zekere perfonen aan, om in 's konings name de gerechtigheit te oeffenen, zodanig, dat Schotlandt byna nooit beter is geregeert geworden dan op dezen tydt. Men befchuldigt dezen koning, dat hy al te geldgierig is geweeft. Eindelyk wierdt hy in een van zyne eigene officiers verwekten oproer dood geflagen, in 't 21 jaar van zyne regering, omtrent het jaar 231. *Buchan.*

ETHRIGUS, (Georgius) een Engelfchman, leefde in de zeftiende eeuwe, tot omtrent den jare 1584. Hy hadde grote voortgangen in de taalkunde gedaan, en leeraarde de Griekfche in de hogefchole van Oxford, wanneer de Hervormde Godsdienft aldaar wierdt doorgedrongen, maar welken Ethrigus echter weigerde aan te nemen, en daarom van zyn ampt wierdt afgezet. Behalven de taalkunde was hy ook ervaren in de geneeskunde en in de vrye letteren, en fchreef zonder moeite in rym en onrym. Hy gaf verfcheide verzamelingen in het Griekfch, Latyn, Hebeeufch en Engelfch in het licht. Hy vertaalde de werken van S. *Juftinus* den Martelaar uit het Griekfch in het Latyn, enz. *Sanderus in Monarch. Pitfeus de fcript. Angl. Miræus de fcript. fæc. XVI.*

ETHUS, de LXXII koning van Schotlandt, volgde zyn broeder Conftantinus den II op, en wierdt om zyne vaardigheit *Alipes* bygenaamt. De voornaamfte reden, waarom men hem koning maakte, was deze, dat hy het overige van zyns broeders armee, van de Denen verflagen, weder zamenbragt. In zyn tydt lieten zich vele zulke viffchen, die men zee-monniken noemt, aan de kuften van Schotlandt zien, het welk voor geen goed teken wierdt gehouden. Gelyk Ethus zelf tot alle lafteren was overgegeven, zo wierdt hy van zyne foldaten daar in gevolgt. Maar de adel ftondt tegen hem op, daagde hem voor zich, bezwaarde zich in eene lange rede over zyn godloos leven, en dwong hem, de regering over te geven, het welk gefchiedde in het tweede jaar van zyne regering: hoewel zommigen fchryven, dat hy niet wierdt genoodzaakt van de regering af te ftaan, maar dat hy aan eene wonde, die hy van Gregorius, de welke naar de kroon ftondt, hadt ontfangen, in 't jaar 875 is geftorven. *Buchan. hift. Schot. Du Chefne hift. Angl. l. VIII. c. 2.*

ETLINGEN, in 't Latyn *Oethlinga*, eene kleine ftadt niet verre van Durlach gelegen, den markgraven van dien naam toebehorende. In den beginne is het een dorp geweeft, behorende aan de heeren van Etlingen. Maar naderhandt is het eene ftadt geworden, en ftondt onmiddelyk onder het Ryk, tot dat in 't jaar 1234 keizer Frederik de II de zelve, nevens Durlach, fchonk aan de markgraven van Baden, het welk Crufius aldus verhaalt, dat wanneer het graaffchap Kreichgouw aan het Ryk was gebragt, keizer Frederik de II Durlach en Heidelsheim, waar by ook Etlingen moet geweeft zyn, aan de markgraven heeft overgegeven. Irenicus voegt daar nog by, dat de gemelde markgraven uit hoofde van een huwelyk reets van ouds recht daar op hadden. *Cruf. Annal. Suev. l. III. P. III. c. 1. Fr. Irenicus Germ. Exeg. l. II. p. 20.*

ETSCH, eene rivier in Italië. Zie Adige.

ETTEN, een der vermakelykfte dorpen van de baronyë van Breda, in een zeer vruchtbaren oordt, tuffchen de twee op de heide voortkomende ftroomtjes, de Laakze en Leurze vaarten genoemt, legt twee uuren gaans van de ftadt Breda, ontmoetende men op den weg tuffchen beide het alom vermaarde *Liesbofch*. Het wordt al voor meer dan veertien eeuwen, namentlyk op het jaar 422, in de gefchichtboeken vermeld gevonden. Naby het dorp pronkt het kafteel *van den Houte*, toebehoort hebbende den edelen heeren *van den Houte*, zeer vermaard in de oude oorlogen, namentlyk op het jaar 1250 in het beleg der ftadt Tiel, 1288 in den flag te Woeringen, 1371 den 20 Auguftus in den flag van Blaaswiler, en andere krygsondernemingen, de welke ook heeren van Etten geweeft zyn tot in het jaar 1450 toe, wanneer graaf *Jan van Naffau* deze heerlykheit, voerende drie rode burgten op een zilver veldt ten wapen, van de erfgenamen der gemelde heeren van den Houte heeft ingekocht, en aan de baronyë vaft gehecht, behorende de tienden aan de abdye van Thoren, volgens den giftbrief van Arnold van Loven, heere van Breda en des zelfs vrouwe, gegeven in den jare 1277, by *Butkens in Prob. ad lib. VII Troph. Brab. fol.* 218. dusdanig opgegeven: *Arnoldus de Lovanio, Dominus de Breda, & Elizabeth, ejus uxor, ejusdem terræ domina, &c. vendunt integram decimam in Etten Gudæ, Abbatiſſæ in Thore. Datum anno Domini MCCLXXVII. in vigilia B. Joannis Baptiſtæ.* De Leur behoort onder Etten, en zyn volgens de oude Bredaafche Kronyk, door *Jak. le Roy*, baron des H. R. Ryks en heere van la Tour, in 't licht gegeven, in het jaar 1316 de Parochiën van Metershem (nu de Hage) Ginneke, Etten, en Bavel geërigeert en gefepareert (verheven en gefcheiden) van de oude moederkerk van Gilfen. Dit dorp wordt tegenwoordig door een eigen Hervormd Predikant bedient, ftaande onder de claffis van Breda.

ETTEN, een ampt en dorp, in het Zuider gedeelte van het graaffchap Zutphen gelegen, en onder het rechtsgebiedt der graven van 's Herenberg behorende. Het zelve hadt in de Roomfche tyden eene Parochiekerk, S. Martinus toegewyd, wordende de paftoor op de benoeming der even gemelde graven aangeftelt. In die kerk waren drie vikaryen gefticht, namentlyk van O. L. Vrouwe, van S. Nikolaas, en van S. Antonius. Digt by Etten ftaat het flot *Middeler*, het welk den *van Dorten* pleeg toe te komen. Het zelve hadt eertyds, zo wel als Genderingen, mede onder het gebiedt der graven van 's Herenberg gelegen, het recht om goude en zilvere munt te flaan, welk recht Frederik de I, de vyfde heer van 's Herenberge, van de biffchoppen van Keulen en Munfter hadt ontfangen; gelyk dan nog tegenwoordig eenige van die munten in de kabinetten der liefhebbers gevonden worden. *Oudheden en Geflichten van Deventer II Deel.*

ETTERNACH. Zie ECHTERNACH.

ETTERSBERG, of EYTERSBERG, een hoge berg in Thuringen, een halve myle van Weimar gelegen, waar op een bofch is, in het welke zeer veel wildt gevonden wordt. Het kafteel, in 't jaar 1706 daar op gebouwt, nevens het daartoe behorende ampt, is *Ettersburg* genoemt. *Celii Orat. de laude Vinariæ.*

ETTERSEM, EETERSEM, ETTERSUM, en ook ETERSHOM genoemt, een dorp van Noord-Hollandt, behorende aan de ftadt Edam, heeft kerk en Predikant in gemeenfchap met Schardam, ftaande onder de claffis van Edam. *Houve Ch. Chron. I Deel.*

ETWIN. Zie ETFIN.

EU, of MIRANDA, eene Spaanfche rivier, ontfpringende op de grenzen van Gallicië en van Afturië, befpoelt Ribadeo, en ontlaft zich kort daar na in de Biskaïfche zee. *Maty Dictionaire.*

EU, eene zeer oude ftadt in Normandië, met den tytel van een graaffchap en Ryksvorftendom, van koning Karel den zevenden in het jaar 1458 daar aan gegeven. Zy is gelegen by de rivier Brefle, die Normandië en Pikardië van elkander fcheidt, omtrent eene myl van zee, daar het kleine ftedeke Frefport, tuffchen Dieppe en S. Valery, aan den mondt der riviere is. Zy is zeer vermakelyk gelegen tuffchen groene beemden, en heeft aan de rivier van de kant naar Pikardië den dyk van Eu. De graven *van Eu* zyn van vele eeuwen in de gefchiedeniffen van Vrankryk bekend. *Alixa*, een erfgenaam van dit graaffchap, levende in de twaalfde eeuwe, bragt het aan *Rudolf van Lufignan* den I, van Iffoudun bygenaamt, wordende by hem moeder van *Rudolf* den II, graaf van Eu. Deze huuwde aan Jolanda van Dreux, dochter van Robert den II, met den bynaam van de Jonge, graaf van Dreux, gewonnen by zyne tweede vrouwe Jolanda van Coucy; en liet van haar zyne eenige dochter *Maria*, gravin van Eu, achter, door wier huwelyk met Alfonfus van Brienne, grootkamerheer van Vrankryk, het graaffchap aan dat huis kwam in den jare 1250. Hier op volgden *Johannes* de I, *Johannes* de II, *Rudolf* de I en *Rudolf* de II, veldmaarfchalken van Vrankryk, van welke de laatfte in het jaar 1351 van wegens verradery onthoofd, en gene kinderen nalatende, het graaffchap verbeurt verklaart wierdt. Voorts fchonk koning Johannes het zelve aan *Johan van Artois*, die in 't jaar 1386 ftierf, achterlatende onder meer andere kinderen *Philippus*, graaf van Eu, en veldmaarfchalk van Vrankryk, die in het jaar 1396 den ongelukkigen veldflag tegen de Turken by Nicopolis bywoonde, en het volgende jaar in Anatolië overleedt. Zyne vrouw Maria, tweede dochter van Johannes van Berri, hadt by hem gewonnen *Karel*, graaf van Eu, in het jaar 1472 zonder kinderen geftorven; *Bona* en *Catharina*, de vrouw van Johannes van Bourbon, heer van Carenci. Bona was de eerfte maal gehuuwt aan Philippus van Burgundië, graaf van Nevers, van welken een zoon, *Johannes*, was, in den jare 1491 geftorven. Het huwelyk zyner dochter *Elizabeth* met Johannes, hertog van Kleef, bragt de twee graaffchappen van Nevers en Eu aan dat huis, 't welk het zelve langen tydt bezat; tot dat Catharina het zelve door haar huwelyk met Hendrik den I, hertog van Guize, aan haren man bragt. Dat huis uitgeftorven zynde verviel het graaffchap Eu aan Mademoifelle van Orleans, *Anna Maria Louifa*, onafhankelyke vorftin van Dombes, en hertogin van Montpenfier. Thans deze in den jare 1693 ongehuuwt geftorven, en die ryke erffenis daar door aan de kroon vervallen zynde, fchonk de koning het vorftendom Dombes, nevens het graaffchap Eu, en meer andere goederen, aan den hertog van Maine, zynen natuurlyken zone, welke ook in het jaar 1694 op den 14 Maart wegens het graaffchap Eu, als Ryksvorft van Vrankryk, hebbende den rang boven alle andere hertogen en Ryksvorften, in het Parlement te Parys wierdt aangenomen.

EUBAGES waren by de oude Gaulen eertyds zeker foort van priefteren, die toekomende dingen voorzeiden: voornamelyk oeffen-

fenden zy de natuur-en sterrekunde. *Strabo l.* IV. *Ammian. Marcellin. l.* XV. *Dupleix Mem. de Gaul. l.* I. *c.* 16.

EUBOEA, of EUBEA, een eilandt in den Archipel. Zie NEGROPONTE.

EUBOICUS, (NIKLAAS) een zeer geleerd man zo wel in de Griekfche als Latynfche fpraak. Hy leefde in de vyftiende eeuwe, en kweet zich loflyk in de kerkvergadering te Florence. Ook fchreef hy een geflachtregifter der Turken. *Vossius de Hist. Lat. Spondan. Annal.*

EUBULA, eene jonge Atheenfche juffrouw, die beneffens Praxithea en Theopa, hare zufters, door haren eigen vader, volgens het bevel der godfpraak, wierdt overgegeven om geoffert te worden, op dat de wrede hongersnoodt, waar door Attica verwoeft wierdt, door hare doodt mogt ophouden. *Ælian Histor. var. l.* XII. *c.* 28. *Cicer. de Nat. Deor.*

EUBULIDES, een Griekfch fchryver, die het leven van den Cynifchen *Diogenes*, als mede van *Socrates*, in het licht gaf; gelyk zulks uit Diogenes Laërtius blykt, daar hy van deze twee Philofophen fpreekt.

EUBULIDES, van Miletus, was een Philofooph van de Megarifche gezindheit, en leefde in de honderd en vyfde Olympiade, of in het 395 jaar na Romens bouwinge. Hy was een leerling van Euclides, verrykte de redeneerkunft met etlyke vraagftukken, en veroorzaakte zich daar door den haat der blyfpeldichteren. Zeer gebeten was hy op Ariftoteles, berifpende vele zaken in hem, en hy zou, volgens Athenæus, een boek tegen hem gefchreven hebben. *Diog. Laërt. vit. Euclid. Athenæus.*

EUBULUS. Zie METHODIUS.

EUBULUS, een blyfpeldichter te Athene, die vele ftukken gemaakt heeft, waar van thans de namen flechts, mitsgaders nog eenige geringe overblyffelen, by de fchryveren gevonden worden. *Meurs. Bibl. Attic.*

EUBULUS, een Griek, en, naar 't verhaal van Hieronymus, de fchryver der gefchiedeniffe van Mithra. *Vossius de Hist. Græc. l.* III. *p.* 364. *Hieronym. l.* II. *contra Jovinian.*

EUBULUS van Alexandrië, was een Philofooph, en een leerling van Euphanor, meefter van Ptolomeus. *Diog. Laërt. vit. Timon. l.* IX.

EUBULUS, een leerling van Paulus, van wien gefproken wordt in den tweeden brief aan Timotheus *cap. IV.* 21. Hy wordt van de Griekfche kerk geviert op den 28 February.

EUBULUS CETIUS, een blyfpeldichter, die dikwils van *Athenæus* wordt aangetrokken. Volgens *Suidas* zou hy in de honderd en eerfte Olympiade, en het 378 jaar na Romens bouwinge geleeft hebben.

EUCARPIA, een ftedeke van Phrygië in klein-Afië, daar men zegt dat de druiven van zulk eene verbazende grootte en dikte zyn, dat zomtyds een genoeg zou zyn om een wagen daar mede te bevragten. *Stephanus Byzant. de Urbibus. Strabo. &c.*

S. EUCHARIUS, eerfte biffchop te Trier, zou een der twee en zeventig difcipelen van Chriftus geweeft, en nevens S. Valerius en S. Maternus door den Apoftel Petrus omtrent het jaar 50 naar dit geweft gezonden zyn. Hier gekomen, zegt men, dat hy den zoon van zekere ryke weduwe, die reets geftorven was, wederom opwekte, en daar voor zo rykelyk befchonken wierdt, dat hy eene kerk kon laten bouwen. Voorts doedt men 'er nog by, dat als etlyke perfonen voorgenomen hadden, hem onder den dienft, en in het midden der predikatie, dood te ftenigen, zy terftondt met verlamming aan hunne handen bezocht, doch door de voorbede van dezen heiligen man wederom herftelt wierden. Zyne doodt brengen zommigen tot het jaar 66; maar anderen willen, dat hy nog zeven jaren langer zoude geleeft hebben. *Bucel. G. S. P. I. Brouw. Ant. Trevir. Surii Spec. Hist.*

EUCHERIUS, biffchop te Lyon. Hy was een ryk Raadsheer, en begaf zich naar de eenzame en woefte plaatfen Lerins, maar wierdt daarna in den jare 434 van daar geroepen, om het bisdom van Lyon te beftieren. In het jaar 441 heeft hy de eerfte kerkvergadering te Oranje bygewoont, en in het jaar 454 zyn leven geëindigt. Hy was een der grootfte kerkvoogden van dien tydt, in geleerdheit en heiligen wandel teffens uitmuntende. Zyne twee zonen Solanius en Veranius zyn insgelyks biffchoppen geweeft. Vele fchryvers hebben, van hem meldende, mis geraft, 't zy in de bepalinge van zyn leeftydt, of zyner werken, of dat zy hem van een ander, voerende dien zelven naam, niet onderfcheidden. Twee brieven zyn thans nog van hem overig, de een aan Valerianus van de verachting der wereldt, en de ander aan Hilarius, behelzende den lof van het eenzaam leven: dan over 't gene hem meer toegefchreven wordt is een twift onder de geleerden. *Gennad. de script. Eccles. Cave in histor. litter. p.* 238.

EUCHERIUS, bygenaamt de Jonge, van eenigen als biffchop te Lyon geboekt; doch anderen menen, dat hy die waardigheit in het landfchap Arles bekleedde. Hebbende zich in eene fpelonk op den oever der riviere Durance opgefloten, trok hem de geeftelykheit van daar, en maakte hem haren biffchop. In het jaar 524 verfcheen hy mede in de vierde kerkvergadering te Arles; en in den jare 529 in de tweede, te Oranje gehouden. *Theoph. Raynaud in Indic. S S. Lugd. pag.* 227. *Sammarthan. Gall. Christ. tom. I. p.* 296.

EUCHERIUS, de zoon van Stilico en Sirene, was een Heiden, en een vyandt der Chriftenen. Zyn vader, hebbende met de Barbaren een verbondt gemaakt, en een groot getal der zelven in Italië overgebragt, hadt in den zin hem tot keizer te verheffen, en Honorius van den fetel te bonzen; doch zyn voornemen wierdt ontdekt, hy in den jare 408 te Ravenna geftraft, en Eucherius weinig daarna te Rome geworgt. *Zozim. lib.* V. *Marcellin. in Chron.*

EUCHERIUS, biffchop van Orleans, aldaar uit aanzienlyken huize gefproten, leefde in de achtfte eeuwe. Hy wierdt van Karel den Groten in ballingfchap gezonden, en overleedt in het jaar 743, of, gelyk anderen willen, in het jaar 738 na Chriftus geboorte. *Baillet vies de Saints Fevrier.*

EUCHIR was de naam van hem, die, als men zegt, de fchilderkunft allereerft in Griekenlandt uitvondt. *De Piles Abregé de la vie des Peintres.*

EUCHITEN waren zekere dwaalgeeften, die zich in het einde der vierde eeuwe in de kerk opwierpen. Zy hadden tot een grondregel, dat het gebedt alleen genoeg was ter zaligheit. Zy lieten gebouwen op openbare plaatfen ftichten, die van hen bedehuizen genaamt wierden. Zy dreven, dat de doop niet nodig was ter zaligheit, verwierpen het huwelyk, enz. volgende in alles de gevoelens der Meffalianen. In den jare 431 wierden zy op de kerkvergadering te Ephezen veroordeelt. *S. Epiphanius Hæret.* 80. *S. Augustinus de Hæret. cap.* 57. *Prateolus V. Euchit. Sanderus Hæret.* 81. *Psellus de Operibus Magn.*

EUCINA, eene ridderorde, welke Garfias Ximenes, koning van Navarre, zou ingeftelt hebben, onder het teken van een rood kruis aan eene ketting. *Joseph. Michel.*

EUCLIDES, geboren te Megara, was een leerling van Socrates, volgens het getuigenis van Cicero, Strabo, en Diogenes Laërtius; maar niemandt onder hen maakt gewag van zeker zeer aanmerkenswaardig geval, 't welk men by Aulus Gellius vindt aangetekent; namelyk dat Euclides, niet durvende naar Athene gaan, nademaal de Atheniënzen het doodvonnis gevelt hadden over alle burgeren van Megara, die binnen Athene zouden gevonden worden, niettegenftaande dit verbodt, in den laten avondt, vermomd in vrouwelyk gewaadt, derwaarts ging, en, gedurende den nacht, eenige leffen van Socrates ontfangen hebbende, zich met het krieken van den dag, onder gemelde kleding fchuilende, wederom naar huis begaf. Hy volgde echter zynen leermeefter niet; want in plaats van zich voornamelyk met de zedelere op te houden, begaf hy zich tot de fcherpzinnigheden der redenkunft. Hy ftichtte eene gezindheit, die doorging voor eene tak, of eerder een vervolg der fchole van Xenophon, Parmenides, en Zeno van Elis. Zy, die zyn beleidt, om wysheit te zoeken, volgden, wierden *Megarici* genaamt: daarna gaf men hen den naam van *wargeesten*, en ten laatften dien van redekunftenaren. Men weet luttel van de byzonderheden zyner gevoelens, en het is insgelyks moeielyk, van zyne ftellingen over het hoogfte goedt iets te begrypen. Hy gebruikte niet dan befluiten in zyne twiftredenen; waar uit men ligt kan oordeelen, door welk eene drift en hevigheit hy daar in aangevoert wierdt; niets wetende dat krachtiger was, om hen, die eene ftelling zochten te beweeren, te verwarren en te verbazen, dan die geweldige drift, met welke een twifter befluiten op elkander ftapelt en ophoopt, geftadig fchreeuwende, *derhalven, derhalven, derhalven*. Hier uit is mede wel te giffen, hoedanigen geeft hy zynen leerlingen inblies, namelyk eene razerny en dolle woede van krakkeelen. Na hem volgde *Eubulides*, de uitvinder van verfcheide zeer zware en bedriegelyke fluitredenen. *Alexinus*, die na hem kwam, was een liefhebber van twiften en krakkeelen. *Diodorus*, een ander leerling van Eubulides, was dermaten op dit foort van twiften verzot, dat hy van hertzeer ftierf, om dat hy de vraagftukken der redenkunft, door Stilpo aan hem voorgeftelt, niet op ftaande voet hadt kunnen oploffen. Byaldien deze gezindheit tot het onderzoek der waarheit eenig voordeel hadt aangebragt, zou men dit als eene zeer merkwaardige zaak moeten aanmerken; maar niets is bekwamer om eene zaak te verwarren en te verduifteren, als mede twyffelingen en onzekerheden in de gemoederen der toehoorderen en lezers te verwekken, dan de diepe fpitsvinnigheden en fyne uitpluizingen der redenkunft, die bykans altydt haairklovingen, wrevel, averechts geloof, en verwaandheit der drogredenaren naar zich flepen. Van alle de Philofophifche oeffeningen is 'er geen, waar in de gematigdheit meer van noden is dan in de twiftredenen; want zo men buiten de juifte palen fpringt, vervalt men terftondt tot onnutte twiften, en onheilen, die de ziele befmetten, en beletten de ontdekking der waarheit. Eene geregelde en welbepaalde redentwift, waar mede men niets anders beoogt dan de dingen klaarder en verftaanbaarder te maken, is van de hoogfte noodzakelykheit in de nafpeuring der waarheit, en men mag de zintwiftingen wel vergelyken met de boffing van twee ftenen, waar door het vuur uitgedreven wordt, 't welk onzichtbaar daar in befloten was. Maar het is bezwaarlyk hier in den middelweg te houden. Wanneer men aan de drift van twiften den teugel viert, vervalt men tot ydele glorie, die geftadig aanvoert om voorwerpen te zoeken, die men kan tegenfpreken, niet langer luifterende naar het verftandt, en t' eenemaal overheert van de zucht om voor een groten meefter in fcherpzinnigheden door te gaan. Het is eenen hoogleeraar wel te vergeven, dat hy vlyt aanwendt, om langs dezen weg den geeft van een jongen leerling te verwakkeren, en fnedig te maken; maar men kan Euclides, noch zyne navolgers verfchonen, die al hun leven lang zich daar alleenlyk op uitleidden, en boven anderen wilden uitmunten door zodanige vindingen, die nergens anders toe dienen dan om tot pynbanken voor de ziele te verftrekken. De oudvader Auguftinus was van gedachten, dat de fcherpzinnige twiftredenen der redenkunft dermaten fchadelyk waren, dat men Godt door openbare gebeden behoorde te fmeken, dat men nooit op die proef geftelt wierdt. Het is een werktuig, waar van men een goed gebruik kan maken in de leugen te keer te gaan; maar het blyft daar niet by; nademaal de dwaling zo ras niet is verdreven, of men begint de waarheit zelf te beftormen.

Men zou met zeer veel recht kunnen zeggen, dat de geeft en inborft van dezen Euclides, en zyner navolgeren, in de fcholen der

 Chrifte-

Christenen geheerscht hebben sedert den beruchten redenkunstenaar *Abelard*; maar wat is daar door ten dienste der waarheit voortgebragt? waar zyn de Philosophische leerstukken, die de Nominaden, Realen, Thomisten en Scotisten opgehelderd en verklaart hebben? Hebben zy wel iets gedaan, dan de gevoelens te vermeerderen, en eene kunst te ontdekken, waar door zy de dingen *voor* en *tegen* konden beweeren, geholpen zynde van eene menigte barbaarsche spreekwyzen? Het gene de een beweert, zal de ander tegenspreken; en zy hebben onnoemelyk vele onderscheidingen en uitvluchten om niet te moeten zwygen, en het op te geven. Ja, zy hebben zelfs de meest tegen elkander strydende leerstukken by beurtwisseling doen zegepralen. Maar zie daar een natuurlyk gevolg, uit deze wyze van wysheit te zoeken voortkomende, gelykerwyze de heer *Rohault* dat zeer wel beschryft. *Men bevindt*, zegt hy, *eene onbuigzame hardnekkigheit by de meesten der genen, die zich in de Philosophie hebben laten onderwyzen; de welke waarschynlyk daar door tot deze schadelyke gesteldheit der ziele gevallen zyn, om dat zy niet gewent zyn tot overtuigende waarheden, als mede dewyl zy zagen, dat die gene, die eenig leerstuk, hoedanig het ook was, openlyk beweerden, altydt zegepraalden over de genen, die het tegendeel daar van zochten te bewyzen: invoegen de dingen by hen op 't best genomen niet hoger dan voor waarschynlykheden te boek staan. De oeffening wordt by hen niet aangemerkt als een weg om nieuwe waarheden te ontdekken; maar als eene speeloeffening des verstands, waar door niets anders beoogt wordt, dan de waarheit en valschheit, door de hulp van eenige spitsvinnigheden, dermaten onder elkander te vermengen, dat men het eene zo wel als het andere zou kunnen beweeren, zonder dat men ooit gedwongen schynt, om zich door redenen te laten overhalen, welke buitensporige gevoelens men ook verdedigde. En dit is waarlyk het gewoonlyk gevolg van alle openbare handelingen, alwaar dikwils op den zelfden stoel de allerstrydigste gevoelens zyn voorgestelt, dat zy wederzyds de overhandt behielden, zonder dat daar door eenig ding opgeheldert, of eene waarheit meer gegrondvest wierdt.* Men spreekt thans niet van het kwaadt, 't welk oneindig meer van belang door dezen twistzieken en redenkundigen geest wierdt voortgebragt. Hy is uit het gestoelte der Philosophie overgegaan in de gehoorplaatsen der Godgeleerdheit, en heeft daar de voornaamste hoofddelen der Christelyke zedekunst betwistbaar gemaakt; want wat leerstuk is 'er in de zedekunst, dat door de losse uitleggeren der gevallen van het gewisse niet op losse schroeven gestelt, en dermaten verduistert is, dat 'er geen middel om eenige zekerheit te hebben is overgebleven, dan met alleenlyk naar de eenvoudigheit der H. Schrift te luisteren, zonder zich met de scherpzinnige en bedriegelyke redenen dezer leeraren op te houden. Men heeft nooit van eenig natuurkundig zamenstel dezer Philosophen gehoort, en het is zeer waarschynlyk, dat hunne drift om de redenkunstige denkbeelden te ziften tydt noch lust aan hen zal gelaten hebben om zich met de naspeuring van de gewrochten der nature bezig te houden. Aristoteles zegt, dat zy dreven, dat geen vermogen van zyne werking was afgescheiden, dat is, dat eene oorzaak, die dadelyk geen gewrocht voortbrengt, ook gene kracht heeft om voort te brengen; 't welk Aristoteles zeer wel wederlegt heeft, en eene der goddeloosste gevoelens der Spinosisten is. *Bayle Dict. Crit.*

EUCLIDES, een vermaard wiskunstenaar, die in het jaar 3684 na de schepping der wereldt, het 300 na Christus geboorte, in de CXX Olympiade, ten tyde van den koning Ptolomeus Lagus, in Egypten bloeide. Deze moet wel onderscheiden worden van *Euclides van Megara*, die in zyne oeffeningen, als mede neigingen des gemoeds, zeer veel van hem verscheelde: want gelyk die een leerling van Socrates was; zo is deze veel jonger dan dat hy Plato, zynen leerling Eudoxus, of Menæchinus, die wederom by den laatsten ter schole ging, tot zynen leermeester zou kunnen gehad hebben. Daarenboven beminde de eerste de twist-Philosophie, en vermaakte zich met scherpzinnige vragen; maar deze hadt een stillen en vreedzamen aardt, en hieldt meer van zuivere en onwrikbare waarheden. Hy was de eerste, die de wiskunst te Alexandrië, waar van daan voorts zo vele bekwame mannen in deze wetenschap voortkwamen, heeft geleeraart. Zyne schriften worden thans nog in de wiskunst zo waardig gehouden, dat zy tot een grondslag der zelve gelegt worden. Men wil, dat hy de volgende stukken schreef, *Elementorum lib.* XV; hoewel de geleerden oordeelen, dat de twee laatste door Hypsides van Alexandrië wierden geschreven; voorts *Datorum lib. I*; *Introductio Harmonica*; *Sectio Canonis*; *Phænomena*; *Optica*; *Catoptrica*; *de Divisionibus lib. I*; *Porismatum lib. III*; *locorum ad superficiem lib. II*; doch die zyn verloren; eindelyk *Fallaciarum lib. I*; en *Conicorum lib. IV. Valerius Maximus. lib. VIII. cap.* 12. *Gesner. in Bibl. Petr. Ramus Schol. Mathemat. lib. I. Clavius in Prolegom. ad Euclid. Ricciol. Chron. Astronom. P. II. Vossius de Mathemat. c.* 32. §. 11. *Præfat. in editionem Euclidis. Oxon. in folio.*

EUCTEMON, een wiskunstenaar, leefde in de LXXXVI Olympiade, het 318 jaar na Romens bouwinge, en het 436 na Christus geboorte. Hy was een vriendt van Meton en hadt deel aan zyne waarnemingen der zonne: ook volgde hy zyn kring van negentien jaren, waar door hy den loop van de zonne naar dien der mane beloofde te zullen schikken. *Ælian. Var. Hist. lib. X. cap.* 7. *Ptolom. lib. III. Almag. Suidas. Vossius de Mathemat. cap.* 32. §. 11.

EUDAMIDAS, de zoon van Archidamus, en broeder van Agis, koning van Lacedemonië, dien hy, gesneuvelt in den veldslag, welken Antipater, veldoverste van Alexander, 329 jaren voor Christus geboorte, in het eerste jaar der CXIV Olympiade, aan de Lacedemoniënzen leverde, in het ryksbewindt volgde. Hy hadt een zoons zoon, die, voerende den zelven naam, mede koning van Lacedemonië geweest is. Daarenboven is 'er nog een ander EUDAMIDAS, een Lacedemoniër, geweest. Deze, zynde de broeder van Phebidas, was door de Lacedemoniënzen benoemt, om hunne machten tegen de Olynthiërs te gebieden, lopende het 3 jaar van de XCIX Olympiade.

EUDEMON, de Pelusiër, leefde, nevens den redenaar Libanius, ten tyde van Julianus den verloogchenaar. Hy schreef vele gedichten, behalven 't geen de letter-en rederykkunst aangaat. *Suidas.*

EUDEMON, zeker Grieksch schryver. Wanneer hy heeft geleeft is onbekend. Hy schreef een verhaal der sterrevoorzegkunde, waar in hy van de vindingen dier wetenschap, als mede van de sterrekundige, spreekt. De ouden melden dikwils van hem, als ook van anderen, welke den zelven naam met hem voerden. *Simler. Biblioth. Vossius des Histor. Græc. & cap.* 31. *de Mathem.*

EUDEMON-JOHANNES, [ANDREAS] een Jesuit, te Kanea in het eilandt Kandië geboren. Te Rome oeffende hy zich in de wetenschappen, en leeraarde daar na de Philosophie en Godgeleerdheit te Padua. Paus Urbanus de VIII beminde hem zeer, en wilde, dat hy den kardinaal Bellarmyn, als gezant naar Vrankryk gaande, zou verzellen. Hy overleedt op den 24 December in den jare 1625, achterlatende, nevens meer andere schriften: *Castigat. Lamberti Danæi de Anti-Christo lib. III*; *Confutat. Anticotoni.*; *Refutat. Exercitat. Casauboni*; enz. Men wil, dat hy ook de schryver van het werk zyn zou, in het jaar 1625 te Parys uitgegeven, onder het opschrift van *Admonitio ad Regen Ludovicum XIII*, 't welk verscheide zaken tegen den koning en den staat behelsde. *Alegambe de Scriptor. Societat. Jes. Miræus de Script. sæcul.* XVII. *&c.*

EUDES, graaf van Parys en hertog van Vrankryk, was een zoon van Robert den I, bygenaamt de Dappere. In het jaar 886 verdedigde hy de stadt Parys, door de Noormannen belegert, zo kloekmoedig, dat zy na het verloop van twee jaren genoodzaakt waren om die stadt te verlaten. Hier door verkreeg hy eene algemeene hoogachting, en wierdt van de ryksstanden tot koning van Vrankryk verklaart, waar op zyne kroning volgde in de maandt January des jaars 888. Voorts tastte hy de Noormannen met zulk eene woede aan, dat 'er negentien duizend door de kling vlogen. Hy stierf te Fere in Pikardië op den 3 January van het jaar 898, nalatende *Arnulphus*, by Theoderoda gewonnen, die zich koning van Aquitanië liet noemen, en niet lang daarna overleedt. *Aimon. l. V. c.* 24. *Flodoard in Chron. Abbon de obsid. Paris.*

EUDES, hertog van Aquitanië, en tydgenoot van Karel Martel, was ingewikkelt in de allergewigtigste voorvallen van zynen tydt. Van zyn geslacht zyn de naauwkeurigste omstandigheden niet bekend; doch dat hy een zoon van Bertrand, hertog van Aquitanië, en de jongste broeder van S. Hubert geweest zou zyn, is niet onwaarschynlyk. Hy wist zich van de beroertens van Vrankryk, mitsgaders der Saracenen inval in Spanje tot zyn voordeel te bedienen; want terwyl deze zich in hunne nieuwgewonne heerschappy trachtten te vestigen, en de Franschen vergeefsche moeite deden om Austrasië, wiens opperamptmannen zich onafhankelyk zochten te maken, te beteugelen, bemachtigde hy niet alleen het eerste en tweede Aquitanië, tusschen de Loire en Garonne gelegen, maar nog daar benevens het gansche landschap van Toulouze en Uses. In den zelven tydt verspreidden zich de Gasconjers door de gewesten tusschen de Garonne, de grote zee en 't Pyreneesche gebergte. Geen wonder dan dat Eudes, door de grootheit zyner macht ontzagchelyk geworden, door Chilperik den tweden, koning van Vrankryk, vriendelyk aangezocht wierdt. Rinfroi, hofmeester, gesterkt door Vriesche hulpbenden, poogde het koninkryk Austrasië weder onder de gehoorzaamheit der Franschen te brengen; maar Karel Martel tastte hem zo heftig aan, dat hy geslagen en beneffens Chilperik op de vlucht gedreven wierdt. Thans in het volgende jaar nog eens overwonnen, joeg de overhandige macht van Karel Martel hen vreze aan. In dezen staat der dingen namen zy hunne toevlucht tot den hertog van Aquitanië, en verre van met hem over zyne verheffinge en onrechtvaardige bezitting te twisten, verklaarden zy hem onafhankelyk en koning, verzoekende hem daarenboven tegen de onmatige staatzucht en wederspannigheit hunner vyanden zich met hen aan te kanten. Eudes rukte hier op zyne machten te zamen, en vereenigde die by Parys met het heir van Chilperik. Thans de nederlaag hebbende zondt hy den rampspoedigen koning naar Aquitanië, om zich daar voor de verradelyke aanslagen des vyands te beveiligen; doordien deze overwinnaar zich openlyk een weg ter overweldiging baande, die naderhandt op eene statelyke wyze uitstak. De aftocht van Chilperik naar Aquitanië, en zyne nederlaag by Soissons geschiedden in den jare 719, wanneer hy van Karel tot aan Touraine wierdt vervolgt. Eenigen tydt daarna zondt Karel gezanten naar Eudes, verzoekende, dat hy Chilperik aan hem wilde overleveren; doch hy weigerde zulks, tot dat men beloofde hem naar de waardigheit van zynen staat en koninklyk te handelen. Hy deedt aan hem heerlyke schenkadien, en mogelyk dat het voornamelyk door zyn beleidt kwam, dat hy in een klooster zyn leven eindigde. Thans deedt hy na twee jaren den ingezetenen een uitmuntenden dienst door zyne overwinning voor Toulouze op de Saracenen bevochten. Deze ongelovigen, hebbende Narbonne bemachtigt, rukten terstondt hunne machten voor Toulouze; en zouden zonder twyffel ter bereiking van hun voornemen, om het ryk der Gaulen te vermeesteren, een groten stap gedaan hebben, 't en ware het verlies van Zaman, hunnen veldoverste, als mede van een goed deel soldaten, hunne voortgangen gestuit hadde. Deze nederlaag belette hen nochtans niet kort daar na de kans te hervatten, en Carcassonne, Nimes, mits-

mitsgaders alles tot aan de Rhône toe, voor hunne wapenen te doen bukken. Toen ging Eudes angst aan, niet kunnende verkroppen, dat Karel Martel op eene onrechtvaardige wyze tot de kroon komen zou. Dus vreesde hy wel de Saracenen, doch geen minder hoon dacht hem te zyn, van iemandt af te hangen, hebbende geen groter recht dan hy tot de opperheerschappy. Om het een en het ander te vermyden stysde hy heimelyk de zamenrotting, die zich in Neustrië hadt opgeworpen; en vermaagschapte zich met Munuza, een dapper Moorsch krygsoverste, aan wien de Saracenen de bestiering van Sardinië hadden gegeven. Deze Munuza, verlieft op eene dochter van Eudes, van eene uitstekende schoonheit, verbondt zich, op dat hy haar genieten mogt, om muitery te stichten. Eudes derhalven, verzekert, dat de Saracenen, door Munuza genoeg belemmert, met zyn afwezen geen voordeel doen konden, valt met zyn leger in Neustrië. Hier in slaagde hy zo luttel, dat hy van Karel Martel overwonnen, zyn landt door 't overhandig heir gestroopt, en zyn schoonzoon in den slag gedood wierdt, waar op hun overwinnaar Abderamus geen den minsten tegenstandt ontmoetende met een talryk leger tot in het hert van Aquitanië doordrong. Eudes vaardigde hier op gezanten af, om hulp van Karel Martel te verzoeken; doch zonder die in te wachten, waagde hy nog een veldslag tegen de Saracenen, zo haast als zy over de Dordogne getrokken waren. Dit was misschien meer staatkunde dan een bewys van moedt, hy zich inbeeldende, dat byaldien Abderamus door hem de nederlaag kreeg voor de komst van Karel, hy des noodt zynde dan nog eene zege op dezen bevechten kon; om hier den lof niet op te halen, die hem alom zou verheerlyken, by zo verre hy de ongelovigen zonder hulp van iemandt ten velde uitsloeg. Manlyk kweet hy zich, maar wierdt eindelyk na langen tegenstandt op de vlucht gedreven. Niettegenstaande dit alles, en hoe zeer men deze zyne nederlaag als zonder weêrga uitschreeuwde, verzamelde hy wederom zyn krygsvolk, zo veel hy kon, byeen; rukte daar mede naar de plaats, alwaar Karel over de Loire moest trekken, en vocht met hem in den beruchten veldslag, gehouden op den 7 October des jaars 732, waar in Abderamus sneuvelde. Eindelyk aan Neustrië geen rust vergunnende, nam Eudes in het jaar 735 voor de laatste maal tegen het zelve de wapenen op; doch stierf in het zelve jaar van hertzeer, hoorende hoe Karel in Aquitanië woedde, en alles te vuur en te zwaardt verdelgde. Hunaud, zyn zoon, den vader in staatzucht gelyk, weigerde Karel te erkennen. Dit blies het vuur des oorlogs weder aan, dat na vele wisselvalligheden ten laatste door de nederlage van Hunaud wierdt uitgebluscht. Hy behieldt wel het hertogdom, maar moest zich de heerschappy van Karel onderwerpen. *Bayle Dict. Crit.*

EUDES, de jongste zoon van Robert, koning van Vrankryk, was met zyn toegedeelde erffenis niet vergenoegt, weshalven hy in den jare 1037 tegen zynen broeder koning Henrik den I opstondt, doch wierdt van hem gevangen en te Orleans bewaart. Daar na liet Henrik hem weder los, en stelde zulk een vertrouwen op hem, dat hy een gedeelte van 't heir ten zynen gebiede stelde, toen hy in het jaar 1054 tegen Willem, hertog van Normandië, te velde trok, waarin Eudes overwonnen wierdt. *Fragm. hist. Aquit. ap. Du Chesne tom.* IV. *Gesta Guilielmi ducis ap. eund.* Zie HENDRIK *de I, koning van Vrankryk.*

EUDES de I, hertog van Burgundië, was de jongste broeder van Hugo den eersten, die in den jare 1078 het hertogdom Burgundië aan hem afstondt. Hy stichtte de abdy te Citeaux; reisde in het jaar 1103 naar het Heilige Landt, en stierf twee jaren daarna in Cilicië, nalatende Hugo den tweeden, hertog van Burgundië, mitsgaders nog eenige kinderen, by zyne vrouwe Machtilde, eene dochter van Willem den II van Burgundië, gewonnen. *Du Chesne Hist. de Bourg.*

EUDES de II, hertog van Burgundië, was een zoon van Hugo den II, bygenaamt de Vreedzame, die in den jare 1141 overleedt, en van Machtilde, de dochter van Boso den I, markgraaf van Turenne. Deze brave vorst stierf in de maandt September des jaars 1162, en wierdt te Citeaux begraven. *Du Chesne Hist. de Bourg.*

EUDES de III, hertog van Burgundië, was een zoon van Hugo den III, gewonnen by zyne eerste vrouwe Alix van Lorraine. Den eersten tydt zyner regeringe besteedde hy in Godvruchtige bezigheden; daarna nam hy tegen den heere van Vergi de wapenen op; doch verzoende zich wederom met hem, en trouwde met zyne dochter. *Du Chesne. Sammarth.*

EUDES de IV, hertog van Burgundië, graaf van Artois. Hy droeg den naam van koning van Thessalonica, welke door zynen broeder aan hem was opgedragen, en stierf in den jare 1349. *Du Chesne.*

EUDES, genaamt *Henrik*, met den byname van de Grote, was een zoon van Hugo den Abt, en een broeder van Hugo Capet, en Otho, die aan Leudgarde van Burgundië huuwde. Na de doodt van zynen broeder Otho maakte hy zich meester van Burgundië. Aan Gerberge, zuster van Hugo, bisschop van Auxerre, gehuuwt, en zich zonder kinderen ziende, koos hy Otto of Otho-Willem tot zynen erfgenaam, dien zy in een ander huwelyk geteelt hadt. Hy stierf op den 16 October 1001. *Chron. de S. Benigne de Dyon.*

EUDES de I van dien naam, graaf van Blois, Chartres, Tours, enz. zeer beroemd om zyne dapperheit en heiligen wandel, stierf in het jaar 995.

EUDES de II, graaf van Blois, enz. Hy wordt ook hertog van Champagne genaamt. Na de doodt van Rudolf den Ledigganger twistte hy met den keizer Conraad Salicus over het koninkryk van Burgundië, voorgevende een zoon van Bartha, de zuster van Rudolf, te zyn; doch hy wierdt door den keizer weder daar uit gedreven, en eindelyk door Gosselin, hertog van Neder-Lotharingen, in den veldslag by Bar in den jare 1037, in zyn 55 jaar, gedood. *Pithou. Sammarthanus.*

EUDISTEN is de naam, aan zekere vergadering van wereldlyke priesteren gegeven, die ingestelt wierdt door den vader *Eudes*, een broeder van Mezerai, Historieschryver van Vrankryk. De vader Eudes was priester geweest in de vergadering van 't Oratorium, en ging daar uit, om zyn genootschap te stichten. Het zelve te Caen opgerecht hebbende, verspreidde het zich van daar door vele landschappen van Vrankryk, maar voornamelyk in Normandië, als te Rouaan, te Evreux, en te Coutances. Hun oogmerk was, om heilige en rechtschapene geestelyken voor de kerke voort te brengen, en die kweekscholen, waar van de opzienderen der kerke het bestier aan hen wel wilden vertrouwen. Zy deden zich noemen de vergadering van Jesus en Maria. De vader Eudes deedt eene byzondere gelofte van Godsdienstigheit aan de H. Maagdt. M. Bloet is de opperste en het hoofdt der Eudisten geweest. Hunne kleding verschilde niet van die der wereldlyken. *Mem. du Tems.*

EUDOXIA, *Licinia* bygenaamt, was de vrouw van den keizer Arcadius, met Theophilus Alexandrinus tegen Chrysostomus aangespannen, weshalven hy in den jare 403 uit de stadt gebannen, doch eerlang weder ingeroepen wierdt. Dan een beeldt voor haar opgerecht, en daar door den Godsdienst onteert ziende, vondt Chrysostomus zich gedrongen daar over zyn misnoegen te tonen. Eudoxia, hier van verstendigt, spande andermaal met Theophilus aan, en bande hem ten tweede male in den jare 414. Hier op een miskraam hebbende, wierdt zy in dat zelve jaar uit de wereldt gerukt. *Socrat. Sozomen. Petavius de Doctrina Tempor.*

EUDOXIA, de vrouw van den keizer Theodosius den jongen, was eene dochter van Leontius, een Atheensch Philosooph, zynde eertyds *Athenaïs* geheten. Zy wierdt in de Philosophie, wiskunde en allerlei wetenschappen door hem onderwezen, invoegen zy in geleerdheit byna geen weêrga hadt. Stervende maakte hy al zyn goedt aan zyne twee zonen, broeders van Athenaïs, met uitsluitinge van haar; vermits hy zich verbeeldde, dat zy met hare gaven van geleerdheit genoegzaam haar voordeel maken zoude. Over dit geleden onrecht beklaagde zy zich by Pulcheria, de zuster van den keizer Theodosius den jongen; die haar, ziende een grootschen geest, en zo vele wetenschappen in haar uitblinken, voor hare dochter aannam. Dewyl zy eene Heidin was, wierdt ze door den patriarch Atticus gedoopt, en verkreeg toen in stede van Athenaïs den naam van *Eudoxia.* Daar na door hulp van Pulcheria in 's keizers gunste geraakt en zyne vrouw geworden zynde, leefde zy langen tydt met hem in vriendschap, tot Chrysaphius Eunuchus, die by den keizer het oor hadt, dezen bandt brak, en een bitschen twist tusschen hen berokkende. Hier op begaf zy zich naar het Beloofde Landt, en hing daar de Eutychiaansche kettery aan; dan, die wederom verlaten en elf jaren te Jeruzalem doorgebragt hebbende, stierf ze daar in het jaar 460, bykans 67 jaren oud zynde. Zy maakte een voortreflyk gedicht van den Persischen oorlog, en zong het leven van 's werelds Heilandt in zuivere heldenvaarzen. *Socrat. Nicephor. Menag. Hist. Mulier. Philos. segm. 24. seq.*

EUDOXIA, een dochter van Theodosius den jongen, en derde vrouw van keizer Valentinianus den III. Deze door het beleidt van den dwingelandt Maximus uit den lyve geholpen, dwong hy haar, hem tot gemaal te nemen. Om dit te wreken roept zy der Vandalen koning Genserik uit Afrika naar Rome, die deze stadt aan het woeden der soldaten overgaf, de keizerin Eudoxia nevens hare twee dochteren naar Afrika met zich voerde, doch haar, met hare dochter Placidia, op het verzoek van de keizeren Martianus en Leo, wederom naar Constantinopel zondt. *Evagr. Theophan. Socrates. Idacius. Marcell. Cassiodor. Baron. &c.*

EUDOXIA, eene dochter van keizer Valentinianus den III, ten huwelyk belooft aan Gaudentius, den zoon van Aëtius. Thans deze in den jare 455 door den dwingelandt Maximus gedood, dwong die haar Palladius te trouwen. Daarna nevens hare moeder en zuster door Genserik naar Afrika gevoert, huuwde zy daar met Hunerik, zynen zone. Eindelyk de wrede vervolgingen van dezen Ariaanschen vorst niet kunnende verdragen, vluchtte zy naar Jeruzalem, hem latende een zoon, *Ildericus*, en leefde daar heiliglyk tot haren laatsten snik toe. *Nicephor l.* XV. *c.* 12.

EUDOXIA was ook de naam der vrouwe van den keizer Heraclius.

EUDOXIA, de vrouw van keizer Constantinus Copronymus, en moeder van de vrome princesse Anthusa, waar van elders.

EUDOXIA, de vrouw van keizer Constantinus Ducas, die hy met drie kinderen achterliet, hebbende zy aan hem belooft nooit weder te huuwen. Doch zy hieldt haar woordt hier in niet, dewyl ze met Romanus den IV, met den bynaam van Diogenes, trouwde. Daarna liet Michiël, de zoon van Konstantyn, in het jaar 1071 zich voor keizer uitroepen, en stak zyne moeder in een klooster. *Zonaras Chron.*

EUDOXIA was de naam, door de dichteren aan eene der zeven Hyaden gegeven. Zie HYADEN.

EUDOXIANEN waren ketters, en navolgers van dien Eudoxius, bisschop te Antiochië, en voorts te Constantinopel, waar van hier na gesproken wordt. Zie EUDOXIUS.

EUDOXIUS, een Ariaan, die in de IV eeuwe leefde, was een zoon van Cæsarius den martelaar, geboortig van Arabisso,

eene

eene ftadt in klein-Armenië. Eerft was hy biffchop te Germanicië; daar na in het jaar 356 te Antiochië, welke waardigheit op de kerkvergadering van Seleucië hem wierdt afgenomen. Hy begunftigde de Arianen, als ook, hebbende de brieven van Afterius gelezen, de halve Arianen, weshalven hy, in het jaar 360 biffchop van Conftantinopel geworden, keizer Valens, dien hy doopte, met een duren eedt deedt zweren de rechtgelovigen te zullen verdryven. Hy overleedt in het jaar 370, hebbende, volgens Socrates, negentien, maar, gelyk Sozomenus zegt, niet meer dan elf of twaalf jaren op den ftoel van Conftantinopel gezeten. *Socrat. Baron. Cave Hiftoire Litter. P. II. pag.* 44.

EUDOXUS, een hiftoriefchryver, geboren te Rhodus; doch wanneer, is onzeker.

EUDOXUS, een blyfpeldichter, en zoon van Agathocles. Hy wierdt geboren in Sicilië, en behaalde veelmalen den prys. *Diog. Laërt.*

EUDOXUS, een zoon van Æfchines, geboren te Cnydus, leefde volgens Eufebius in de XCVII Olympiade. Hy was een fterre-en meetkundige, een arts, als mede een wetgever; hebbende tot leermeefters gehad Archytas in de meet-, en Philiftion van Sicilië in de geneeskunft. Met zynen leermeefter Plato naar Egypten gereift, om de geleerden van dat landt te bezoeken, fchreef hy, weder te huis gekomen, aan zyn vaderlandt wetten voor, en maakte verfcheide fchriften van de fterre-en meetkunde, enz. Hy ftierf in de CVII Olympiade, of het 401 jaar na Romens bouwinge. *Diog. Laërt. Voffius de Hift. Græc. l. I. cap.* 6. *de Mathem. c.* 33.

EUFRAT. Zie EUPHRAT.

EUGANEI, een zeker volk in Gallia Transpadana (over de rivier Padus gelegen) dat oudtyds in die landftreken woonde, daar tegenwoordig de gefpanfchappen van Bergamo en Brefcia zyn, tusfchen de Commerzee en Tufculano, hoewel andere hen wat verder ftellen, nader aan de rivier Adige en Vicenza. *Cluver. lib. III. Introd. Geogr. Baudrand.*

PAUZEN.

EUGENIUS, de I paus van dien naam, was een Romein, en wierdt door Calliopus, den landvoogdt des Griekfchen keizers in Italië, op den pauffelyken ftoel gezet, wanneer paus Martinus de I in den jare 652 van den keizer Konftantyn in ballingfchap verzonden wierdt; doch de geeftelykheit wilde hem niet dan na de doodt van Martinus erkennen, wanneer, de verdienften van Eugenius by de geeftelykheit erkent wordende, zy zyne verkiezing wettigden, en hy in der daadt paus begon te zyn. Hy regeerde 2 jaren, 9 maanden, en 24 dagen. *Anaftafius & Platina in ipf. vita. Onuphrius in Chron. Pontific. Rom. ad an.* 654.

EUGENIUS de II, een Romein, wierdt na het overlyden van Pafcal den I tot paus verkoren. Zyne verheffing veroorzaakte, naar dien Sifinnius, door zommige misnoegden, tegen hen tot paus wierdt aangeftelt, eene beroerte; om welke te dempen keizer Lodewyk, bygenaamt de Vrome, zynen zoon Lotharius na Italië zondt, die de wrokkende gemoederen fmydigde, en de kerke ruft gaf. Hy regeerde met genoegzame zachtmoedigheit den tydt van drie jaren, 2 maanden, en 23 dagen, van den negentienden May des jaars 824, tot den 11 Auguftus van den jare 827, toen hy ftierf. Men fchryft hem een brief toe, aan de vergadering te Parys van den jare 824, over het onderwerp der beelden gefchreven. *Baronius A. C.* 824, 25, 27. *Platina & Ciaconius in ipf. vita. Coccius. Onuphrius in Chron. Pontif. Rom. Cave Hift. litterar. p.* 367.

EUGENIUS de III, te voren *Petrus Bernardi* genaamt, geboortig van Pifa, was een leerling van Bernardus, en abt van het kloofter van Anaftafius by de drie fonteinen, buiten de muren der ftadt Rome. Hy wierdt op den 25 of 27 February des jaars 1145 tot paus verkoren, wanneer paus Lucius de II op dien zelven dag was geftorven. De burgers van Rome, der pauffelyke regeering zat, deden hem terftondt na zyne verkiezing de ftadt ruimen. Hoewel hy nu op het einde des jaars de zelve wederom meefter wierdt, was hy nochtans niet lang daar na genoodzaakt ten tweede male te vluchten. Hier op naar Vrankryk geweken, hieldt hy daar in den jare 1148 eene kerkvergadering, waar in de dwalingen van Eon en Gilbertus Porcetanus veroordeelt wierden. Niet lang hier na deedt hy Stephanus, koning van Engelandt, in den ban, dewyl hy over Theobaldus, aartsbiffchop van Canterbury, om dat deze buiten zyne order naar de kerkvergadering te Rheims gegaan was, wrokte. Eindelyk de twift met de burgeren van Rome in het jaar 1152 bygelegt, en daar weder gekomen zynde, ftierf hy in het volgende jaar te Tivoli, hebbende acht jaren, vier maanden, en dertien dagen paus geweeft. *Bernardus & Petrus Cluniacenf. in epift., Otto Frifingenf. in Chron. Onuphrius. Genebrard. Platina. Baronius. Cave Hiftor. litterar. pag.* 466.

EUGENIUS de IV, op den 3 Maart des jaars 1431 tot paus verkoren, was gefproten uit een burgerlyk Venetiaanfch geflacht, en de zoon van Angelo Condelmerio; doch dat hy een zufters zoon, of neef van paus Gregorius den XII geweeft zou zyn, gelyk een onnoemelyk getal fchryveren willen, is onwaar. De oorzaak, waarom men hier zulks afkeurt, en gelooft, dat zy alle misgetaft hebben, is om dat Platina noch Volaterranus hem in die hoedanigheit befchryven, en dat zy niet onkundig zouden geweeft zyn, byaldien de zaak op die wyze beftaan hadt; als mede om dat het ftilzwygen van Platina met zodanige omftandigheden verfelt gaat, dat het voor een wezentlyk bewys kan verftrekken. Deze fchryver verhaalt, dat Antonius Corario, een neef van Gregorius den XII, Gabriel Condelmerio, die met hen van de zelve orde was, en met wien hy van der jeugdt af gemeenzamen ommegang gehad hadt, met zich naar Rome troonde. *Romam iturus Gabrielem Condelmerium*, de zelve als Eugenius de IV, *qui ejusmodi profeffionis erat, quocum ab ineunte ætate familiariter vixerat, fecum aliquamdiu recufantem duxit.* Wie zou kunnen geloven, dat de fchryver hier kon nalaten te zeggen, dat deze de neef van dien was? Hier komt nog by, dat Platina de verhoging van ftaat dezer twee perfonadiën in een adem verhalende, Antonius Corario altydt met den eernaam van 's pauzen neef vereert, zonder dien eenmaal aan den anderen te geven. Iemandt, dit met geen genoegzame aandacht lezende, zal zich hier verwart hebben, en de belangen van Corario van die van Condelmerio niet naar het oogmerk des fchryvers fchiftende, zal hy den laatften voor den neef van paus Gregorius den XII aangemerkt hebben: op wiens voorgang daar na de hiftoriefchryvers elkander blindelings gevolgt zyn, zonder de waarheit daar van breder te onderzoeken. Beide waren zy Celeftyner monniken wanneer zy naar Rome reifden, maar Corario, de neef van den paus, was te gelyk ook kanunnik van de orde van S. Georgius in Alga. Condelmerio wift zich wel haaft in de gunft van Gregorius den XII in te dringen, die hem tot zynen fchatmeefter, daarna tot biffchop van Siënna, en eindelyk tot kardinaal verhief. Martinus de V vereerde hem met het Picentynfche legaatfchap, en voorts met dat naar Boulogne. Deze kardinaal verrichtte zulks met veel bekwaamheit, en volgde na Martinus den V in de ry der pauzen. Hy ontgon de pauffelyke regering met eene onderneming, die kwade gevolgen naar zich fleepte: want het oor lenende aan zommige aanbrengers, die hem diets maakten, dat Martinus de V, van onmatige geldzucht bekropen, grote fchatten hadt verzamelt, deedt hy op dat voorgeven Oddo Poccio, onderkamerbewaarder van Martinus, vatten; maar beval aan Stephanus Colonna, zynen veldoverfte, hem in ftilte, en zonder eenigen hoon, met zich te leiden. Dit wierdt niet volgens ontfangene order uitgevoert; nademaal het huis van Oddo door de foldaten geplundert, en hy, in het gezicht der ganfche ftadt, gelyk een dief naar het pauffelyke hof gefleept wierdt. Eugenius nam dit euvel op, door wiens dreigementen Stephanus Colonna genoodzaakt wierdt zyne toevlucht tot den vorft van Paleftrina te nemen, dien hy voorts tegen den paus ophitfte: want 't en ware den paus de voet geligt wierdt, liep het ganfche huis van Colonna, zeide hy, gevaar van ten eenemale uitgeroeit te worden. De vorft deze redeneringen gelovende, en hebbende deernis met de vrienden van Martinus den V, die zeer kwalyk gehandelt waren, befloot Rome te bemachtigen. Hy maakte zich meefter van de Appiaanfche poort, en trok voort tot aan de kerk van St. Marcus, zonder vyandlykheit te plegen, of eenigen tegenftandt te ontmoeten. Daar gekomen zynde wierdt hy genoodzaakt te vechten tegen de foldaten van Eugenius, onderfteunt met een goed getal inwoneren. De flag was bloedig, en daar wierden 'er vele van weêrzyden door de kling gejaagt. Eindelyk moeft de prins van Paleftrina wyken; maar pleegde echter voorts allerlei vyandfchap; doch de paus bleef hem niet fchuldig, zich tegen het huis van Colonna, en die het zelve onderfteunden, met openbaar geweldt aankantende. Thans van eene ziekte aangetaft, 't zy dat men hem hadt vergeven, of dat de zelve uit hertzeer van zulk een verdrietigen oorlog fproot, dacht hy niets anders dan om de vrede, de welke door bemiddeling van Angelotto Fofco, burger van Rome, gemaakt zynde, kwam hy wederom tot gezondheit.

Niet lang na dezen tydt deedt de keizer Sigismundus zynen tocht naar Italië, met wien de paus in een verbondt tradt, treffelyk binnen Rome inhaalde, en aldaar kroonde. Daar na trof hem een fchrikkelyk onweder, dat den ganfchen ftaat deedt wentelen, wanneer Philippus, hertog van Milaan, tegen den paus aangemoedigt, een inval in het gebiedt van Rome deedt. De ruitery, die hy daar naar toe zondt, ftondt ten gebiede van Nikolaas Fortebrachio, een wakker krygsman, en die grotelyks over den paus te onvrede, van hem was afgeweken; want hebbende om zyne befoldinge verzocht, zeide Eugenius tot hem, dat hy zich rykelyk voldaan moeft achten met het voordeel, door de plundering van etlyke plaatfen behaalt. Over zulk een antwoordt wrokkende zocht hy een anderen meefter, en thans zich in dienft van den hertog Philippus tegen dezen paus bevindende, koelde hy dien wrevel in deerlyke verwoeftingen by Rome. De verflagenheit in de ftadt was groot, zelf ging den paus angft aan, niet wetende waar heen hy zich wenden zou. Het volk rotte in menigte te zamen, en kwam klagen over hun verlies en geleden geweldt: maar vermits hy zich toen zwak naar den ligchame en radeloos bevondt, zondt hy hen naar den kardinaal, zynen neef, en kamerbewaarder, die in luiheit en welluften verzopen lag. Deze gaf hen, in naâre klagten over het vee, hen ontrooft, uitgeborften zynde, tot antwoordt, dat zy te veel op hun vee gefteunt hadden, en dat de Venetianen, dien omflag van groot en klein vee niet hebbende, veel heufcher leefden. Dit antwoordt ontftak zulk eene woede in de Romeinen, dat men tot de wapenen fchreeuwde, en voornaam de vryheit te verdedigen; men zette de overigheit van Eugenius af, ftelde andere in hunne plaats, en verzekerde zich van den perfoon des kardinaals, 's pauzen neef. De paus, ziende zich tot dit uiterfte gebragt, vermomde zich, door zich in een monnikskap te fteken, begaf zich te fcheep naar de ftadt Oftia, en kwam daar gelukkig aan, fchoon men door een hagelbui van ftenen en pylen hem dat zocht te beletten, en liet zich daar op naar Florence voeren. Zommige fchryvers verhalen, dat men hem in de kerk van S. Maria, aan de andere zyde van den Tyber, hadt gevangen gezet; maar dat hy, de wachten ontfnapt zynde, met een viffchersboot de rivier naar Oftia afgedreven was, door de Romeinen met een zwerm van pylen achtervolgt worde-

de. Volaterranus gaat hier te ver, zeggende, dat zy zich meester maakten van het Capitolium en den burg St. Angelo, naardien Platina, nevens eene menigte van andere schryveren, verzekeren, dat het kasteel St. Angelo niet ingenomen wierdt. Wat 'er van zy, deze vryheit der Romeinen duurde luttel tyds, en wierdt de paus afwezend in zyn gezag herstelt door Johannes Vitelleschi, patriarch van Alexandrië, die de stokebranden dier muitery op het strengste strafte. Deze staatsverandering gebeurde in Juny des jaars 1434; en stierf de paus Eugenius op den 22 February in den jare 1447, in het 64 zynes ouderdoms. Hy regeerde byna zestien jaren, welke tydt waarlyk in eene reeks van oorlogen was afgelopen; want, behalven de kerkelyke krakkeelen, die zeer hevig tusschen den paus en de kerkvergadering van Basel in zwang gingen, was hy bedraait in alle de oorlogen van Italië, stookte den koning van Hungarië aan, om tegen den Turk de wapenen op te nemen, als mede den Dauphyn om de Zwitsers te beoorlogen. En vermits hy een kardinaal naar Hungarië hadt afgevaardigt, om den koning te nopen, het verbondt, wettig met de Porte gesloten, te schenden, was hy zo veel te meer schuldig aan den ongelukkigen uitslag van dien oorlog.

Aanmerkenswaardig zyn de bedenkingen, die hy over zyn noodlot maakte, en bewyzen de ydelheit, welke in de allerhoogste eerampten van der zelver bezitters gevonden wordt; want zynde gekomen ten einde van zyn leven, keerde hy zich tot de monniken, die rondom hem stonden, en betuigde hen, terwyl zyne woorden tevens door zuchten wierden afgebroken, dat het veel heilzamer voor hem en den welstandt van zyne ziele zou geweest zyn, indien hy nooit tot de waardigheit van kardinaal of paus was opgeklommen.

Men weet zeer wel, dat hy, om te doen zien, dat hy zich met den oorlog alleenlyk niet ophieldt, den schyn maakte door zelf en met veel zwier eenige plegtigheden van den Godsdienst te verrichten, en zommige kerken van Rome te verbeteren en te versieren.

Hy was een schoon man, en van een ontzagchelyk en eerwaardig gelaat, hebbende altydt zyne oogen nedergeslagen, wanneer hy zich opentlyk vertoonde. Hy dronk geen wyn, en onderhieldt omtrent zyn eigen persoon de regelen der spaarzaamheit, hoewel zyne huisgenoten zeer prachtig leefden. Hy stak juist niet uit in verstandt, maar beminde geleerde mannen, was milddadig omtrent alle menschen, en inzonderheit tegen hen, die in kennis uitblonken. Onder zyne regering was het dat zommige kardinalen begonnen jagthonden en paardestallen aan te leggen, en zich tot grootschheit en pracht in huisraadt en gasteryen te begeven. *Bayle Dict. Crit.*

Koningen van Schotlandt.

EUGENIUS de I, de XXXIX koning van Schotlandt, leefde in de IV eeuwe, en volgde op Fetelmachus. Men zegt, dat de dwingelandt Maximus, of een ander van den zelven naam, onder de Romeinen, het oppergebiedt over Britannië hebbende, Schotlandt zocht te bemachtigen, en dat hy te rug gedreven wierdt door dezen vorst, die daarna in een tweeden veldslag in den jare 383 zou gesneuvelt zyn. Het is niet t'eenemaal vry van onwaarheit. *Buchanan. Rerum Scotic. Hist.*

EUGENIUS de II, de oudste zoon van Fergus, volgde zynen vader in het ryk op in het jaar 427. 'In zyn tydt was het dat St. Germanus van Auxerre, en St. Loup van Troje, door de geestelykheit van Vrankryk herwaarts gezonden, zich kantten tegen de kettery van Pelagius, waar door het eilandt beroert wierdt. Aëtius kwam in den jare 429 de Britten te hulp, en het was in dat gewrigt van tyden, dat de Romeinen eenen wal van groene zoden, en daarna een stenen muur optrokken, om zich daar door tegen de Schotten te dekken. Maar in het jaar 446 rukten zy hem omver, en nootzaakten de Britten zich tot de Saxen te keren, die in den jare 449 naar Britannië overscheepten. Men zegt, dat Eugenius in dit zelve jaar in een veldslag zou omgekomen zyn; doch anderen willen, dat hy een natuurlyke doodt stierf, wegens zyne deugdt en dapperheit dien lof nalatende, dat hy een der beste koningen van Schotlandt is geweest. *Buchanan. Rer. Scot. Hist. Beda l. 1. c. 20. Du Chesne.*

EUGENIUS de III, zoon van koning Congal den I, of van Goranus. Deze in den jare 535 verraderlyk omgebragt zynde, volgde hy in de regering. De groten des ryks hielden sterk by hem aan om dien moordt te wreken; en de geringe zorg, by hem daar omtrent gedragen, deedt menigeen geloven, dat hy 'er zelve schuldig aan geweest is. Zyne regering en gedrag tonen het tegendeel, hebbende hy het koninryk wysselyk bestiert; ook deedt hy invallen in de landen der Britten, niettegenstaande de verbonden, met zyne voorgangeren gemaakt. Hy stierf in den jare 558, het 23 zyner regering. *Buchanan. Hist. Rer. Scoticar.*

EUGENIUS de IV, zoon van Aidan, volgde op Kennet in het jaar 605. Hy bestierde het ryk met veel Godvruchtigheit, die hy van Columba een heiligen man, aan wiens zorg de vader hem bevolen hadt, leerde. Men wil, dat St. Fiacer de kluizenaar zyn zoon was. Omtrent den jare 615 rukte hy in Northumberlandt, en wierdt daar door het heir van den koning Ethelfried geslagen. Hy overleedt het 15 of 16 jaar zyner regering, in den jare 620, of 622. *Buchanan. Rer. Scot. Hist.*

EUGENIUS de V was na Malduinus koning in den jare 688, en sloeg Egfried, koning van Northumberlandt, derwyze, dat zyn heir t'eenemaal verslagen wierdt, en hy naauwlyks het leven daar van bragt. Hy stierf in het jaar 692, hebbende alleenlyk 4 jaren geregeert. *Buchanan. l. V.*

EUGENIUS de VI, zoon van koning Ferquard den II, volgde op Eugenius den V in het jaar 692. Hy regeerde omtrent tien jaren, byna altydt de Picten beoorlogende. *Du Chesne lib. VI.*

EUGENIUS de VII, zoon van Eugenius den VI, volgde in het jaar 704, na de doodt van Amberkeleth, zynen broeder, in den slag gesneuvelt. Hy vaardde terstondt het gebiedt aan over 't krygsheir, maar, van de trouw der soldaten wantrouwende, maakte hy vrede met de Picten, welk verbondt door zyn huwelyk met Spondana, dochter van hunnen koning Gernard, gestaaft wierdt. Niet lang hier na wierdt zy door twee muiters, die voorhadden den koning zelve van kant te helpen, in haar bedde vermoord. Hy overleedt in het jaar 721. *Buchanan. Histor. Rer. Scot.*

EUGENIUS de VIII, zoon van Mordacus, klom na Etfin in het jaar 661 op den troon. Zyne eerste onderneming was tegen Donaldus, dien hy twee maal versloeg, zyne medestanders gestreng straffende. Voorts bragt hy het koninkryk in een welgestelden staat, en vernieuwde de verbonden, door zyne voorgangeren met de naburige vorsten gemaakt. Maar zich aan eene lafhertige ledigheit overgegeven hebbende, wentelde hy zich in allerlei schenddaden, 't welk zulk een afkeer in de groten des ryks veroorzaakte, dat zy hem lieten ombrengen in den jare 764. *Buchanan. Hist. Du Chesne l. VI.*

Andere vermaarde mannen.

EUGENIUS, bisschop van Carthago, wierdt tot die waardigheit verheven in het jaar 480, of 481, na een openstandt van vier en twintig jaren, onder het ryksgebiedt van Hunnerik, van wien keizer Zeno deze keur verworf. Deze deugtzame kerkvoogdt bestierde eenigen tydt deze kerk in vrede; maar als Hunnerik in den jare 483 beval, dat alle rechtzinnige bisschoppen zich tegen den eersten February des volgenden jaars naar Carthago moesten begeven, om tegen de Ariaansche bisschoppen hun gevoelen te verdedigen, stelden de rechtzinnigen voor, dat zy tot zulk een redenstrydt niet konden treden, zonder dat de overzeesche bisschoppen mede daar in deelden. Des niettegenstaande hadt de vergadering echter zynen voortgang; die geopent wierdt met krakeelen over den naam van Katholyken, dien de rechtzinnige zich hadden aangematigt; en dien van patriarch, dien Cyrita, het hoofdt der Ariaansche bisschoppen, hadt aangenomen. Wyders gaf Eugenius eene geloofsbelydenis over, en boodt zich aan om met zyne tegenstanderen in het strydperk te treden. Maar Hunnerik deedt de rechtzinnigen voor zyn gezag bezwyken, en dreef de Katholyke bisschoppen uit de stadt. Eugenius was gebannen in de onbewoonde plaatsen der landstreek van Tripoli. Daarna, in het jaar 484, na de doodt van Hunnerik, van daar wedergekeert zynde, en zyne kerk onder het ryksgebiedt van Gondebaud vreedzaam bestiert hebbende, wierdt hy van den koning Trasamond ten tweede maal uit Carthago gebannen, en naar Vrankryk in ballingschap gezonden; alwaar hy zyne overige dagen in rust doorbrengende, ook zou gestorven zyn. Men wil, dat hy deze volgende stukjes schreef, namentlyk: *Expositio fidei Catholicæ*; *Apologeticus pro fide*; *Altercatio cum Arianis.* enz. *Gennad. de Scriptor. Eccles. cap.* 97. *Honor. Augustodun. de Luminar. Eccles. lib. II. cap.* 96. *Trithemius in Catal. Baron. ad ann.* 495.

EUGENIUS, bisschop van Toledo in Spanje, woonde de vyfde, zesde, en zevende kerkvergadering van Toledo by. Hy was in de sterrekunde zeer geoeffent, bestierde zyn aartsbisdom elf jaren, en stierf in den jare 646. Op hem volgde Eugenius, bygenaamt de Jonge, die ouderling in de kerk van Toledo was geweest. Deze, tot aartsbisschop verkoren, vloodt naar Saragossa, doch op bevel des konings te rug gehaalt en tot bisschop aangestelt zynde, was hy het hoofdt van de achtste, negende, en tiende kerkvergadering, en stierf eindelyk in het jaar 657. Wat zyne schriften aangaat, hy heeft de werken van *Dracontius*, in heldendicht geschreven, vermeerdert en verbetert. Wyders heeft men puntdichten van hem; maar zyn boek *de Trinitate*, mitsgaders zyne andere schriften, zyn thans niet meer voorhanden. *Ildefonf. de script. Eccles. c.* 13 & 14. *Baron. not. ad Martyrol. Roman. ad d.* 13. *Nov. Mariana Hist. Hispan. lib. VI. cap.* 9. *Sohottus Bibl. Hisp. Miraus Bibl. Cave.*

EUGENIUS leerde eerstelyk de spraakkunst, en wierdt, na de doodt van Valentinianus, door Arbogastus in den jare 392 tot keizer verklaart; maar op den 6 September van het jaar 394 door het heir van keizer Theodosius verslagen en gedood. *Ruffin. Zosimus. Orosius.*

EUGENIUS, een kapitein of krygsoverste, van etlyke benden soldaten, die de haven van Seleucië gezuivert en geschuimt hadden, voor keizer uitgeroepen. Doch hy wierdt op den zelfden dag, willende zich meester van het paleis maken, binnen Antiochië omgebragt.

EUGIPPIUS, een abt in Afrika, die zyn wereldlyk gezag niet verre uitbreidde, maar bet geoeffent was in de H. Schrift. Hy leefde omtrent het jaar 553, en schreef een werk, in twee stukken verdeelt, gelyk men daar van de Baselsche druk heeft van het jaar 1542, en de Venetiaansche van den jare 1543, 't welk dezen naam voert: *Tresor ou Recueil de Saint Augustin. Sigebert. de viris illustr. c.* 39. *Cassiodorus de divinis Lect. c.* 23. *Miraus.*

EUGIPPIUS, of EUGIPPUS, een abt by Napels in de zesde eeuwe, was een leerling van paus Gelasius den I, en schreef het leven van den H. *Severinus*, dat opdragende aan Paschasius, diaken der kerke van Rome, 't welk by Surius op den 8 January gevonden wordt. *Isidorus de Vir. illustr. c.* 13. *Canisius T. V. Antiq. Lect. Vossius de Hist. Latin. l. III. c.* 18.

EUGUBIO, of GUBIO, in het Latyn *Inginium*, een bisschoplyke stadt in het Italiaansche hertogdom Urbino, niet verre van

van de palen des gespanschaps van Spoleto, en van Perugia, gelegen in eene vermakelyke en vruchtbare vlakte aan de rivier van het Appenynsche gebergte. Uit de puinhopen eener schouwplaats, mitsgaders van verscheide andere trotsche gebouwen, blykt, dat zy zeer oud moet zyn. Voorts heeft zy een tamelyk groten omtrek, is wel bewoont, en trekt veel voordeel uit den wollehandel, die daar sterk gedreven wordt.

EUHEMERUS zou, naar het verhaal van Arnobius, te Agrigentum, maar volgens Plutarchus en Lactantius te Messina geboren zyn. Hy leefde in de CXV Olympiade, of in het 438 jaar na Romens bouwinge, en schreef eene geschiedenis der goden, die Ennius daarna in Latynsche vaarzen overbragt. Vele der oude schryveren hielden hem voor een Godverzaker, om dat hy duidelyk aantoont, dat de goden der Grieken menschen geweest zyn. *Varro de Re Rust. l. I. c.48. Strabo l. I. Ælian. Var. Hist. l. II. c.31. Plin. lib. XXXV. c.22. Cicero de Nat. Deor. l. I. Plutarch. de Iside & Osir. Arnob. l. IV. Joseph. l. I. contra Appion. Lactant. l. I. c. 11. Inst. Divin. Theoph. Antioch. l. I. Minut. Fel. in Octav. Angel. Polit. in Miscellan. c.* 34. &c.

EULALIUS, patriarch van Antiochië, was een Ariaan, in den jare 331 op dien stoel gezet: want Eustathius in de Antiochische kerkvergadering, van de Eusebianen gehouden, uit zyne bediening gestoten, bezat Paulinus van Tyrus, die in zyne plaats aangestelt wierdt, den stoel niet langer dan zes maanden, en wierdt van Eulalius in den jare 331 opgevolgt. Deze, die de rechtzinnigen wredelyk vervolgde, genoot niet meer dan een jaar die waardigheit, wanneer Euphronus hem volgde. *Hieronym. in Chron. Baron. ad ann.* 340.

EULALIUS, een tegenpaus, die tegen Bonifacius den I in het jaar 418 wierdt verkoren. Wanneer zulks den keizer Honorius te Ravenna geboodschapt wierdt, beval hy, dat zy beide van Rome derwaarts zouden komen, waar op hen naar Rome weder te keren verboden wierdt. Zeven maanden hier na wierdt Bonifacius in zyne waardigheit herstelt, vermits Eulalius, die, tegen het verbodt des keizers te Rome gekomen, een oproer gesticht hadt, wierdt afgezet. *Anast. in Bonifacio* I. *Baronius ann.* 418.

EULALIUS, graaf van Auvergne, verdacht van zyne eige moeder omgebragt te hebben, was aan de ongebondenheit dermaten overgegeven, dat hy Tetradia, waar aan hy gehuuwt was, versmadende, een oneerlyken handel met zyne dienstmaagden onderhieldt. Tetradia, deze mishandeling niet langer kunnende verdragen, nam hare toevlucht tot Desiderius, alles zo veel zy kon mede slepende, en trouwde met hem; terwyl Eulalius eene jonge dochter ten huwelyk nam, die hy te Lyon in een klooster hadt doen optrekken. Na de doodt van dezen Daciër eischte Eulalius van zyne vrouwe al 't geen zy hem ontdragen hadt. Om dit verschil te effenen, vergaderden de bisschoppen, nevens eenige personen van staat, omtrent het jaar 590, op de grenzen van Rouergue en Auvergne; en Tetradia wierdt genoodzaakt, haren man vier maal zo veel, dan zy genomen hadt, weder te geven: ook wierden de kinderen, die zy by Desiderius gewonnen hadt, onwettig verklaart. *Greg. Tur. l. X. c.* 8.

EULENBURG. Zie EILENBERG.

EULOGIA, de zuster van den keizer Michiël Paleologus, wierdt zeer teer van haren broeder bemint, om dat zy hem in zyne kindsheit zorgvuldig gekoestert, en met veel moeite opgevoed hadt. Hy ontdekte haar de staatsbelangen, en schikte zich t'eenemaal naar hare wil, invoegen zy den toeloop der genen hadt, die eenige gunst van den keizer zochten te erlangen. Des niet tegenstaande de Grieksche kerk sterk toegedaan, en zich tegen de Roomsche aankantende, borst zy tegen haren broeder in openbare vyandschap uit; en hebbende gemerkt, dat de keizer zich met den paus zocht te vereenigen, en aan de kerke van Rome te onderwerpen, smeedde zy eenen aanslag met Konstantyn, koning der Bulgaren, om het ryk door muiteryen te ontrusten. *Pachym. lib. VI. c.* 1. *L. Maimbourg Histoire du Schisme des Grecs livre* 4.

EULOGIUS, een redenaar van Carthago, en leerling van den H. Augustyn, dien hy in een droom zommige plaatsen uit Cicero, die hy niet verstondt, aan hem hoorde verklaren. *Augustinus de cura pro mortuis cap. XI.*

EULOGIUS, patriarch van Alexandrië, die wegens zyne geleerdheit en Godvruchtigheit zeer beroemd was, volgde op Johannes den IV in het jaar 581, kantte zich tegen de ketters door zyne schriften, en stierf in den jare 608. Hy schreef: *Homilia in ramos palmarum*; *contra Novatum Haresiarcham de Administratione Ecclesiastica lib. IV*; *adversus Timotheum & Severum Hareticos l. II*; *adversus Theodosium & Severum lib. I*; *adversus pacem inter Theodosianos & Cainitam*; *Epistola ad Eutychium, Patriarcham Constantinopolitanum. S. Gregor. l. VII. epist.* 30. *l. VIII. epist.* 42. *Nicephor. in Chron. Evagr. l. V. c.* 16. *Photius Cod.* 208, 225 &c. *Baronius an.* 581, 600 &c. *Cave.*

EULOGIUS, gelyk zommigen willen aartsbisschop van Toledo, was geboren te Corduba in Spanje. Hy wierdt door de vervolgingen der Saracenen genoodzaakt als balling om te zwerven, en kwam niet voor het jaar 851 wederom in zyne geboortestadt. Hy vermaande de Christenen, die in het zelve jaar door de Saracenen ellendig ter doodt gebragt wierden, met een onbeschroomden yver tot standvastigheit; maar wierdt deswegen zelf, toen hy naar Rome meende te reizen, in den kerker geworpen. Aldaar besteedde hy zynen tydt met het schryven van verscheide schriften, en de martelaren tegen hunne vyanden te verdedigen. Deze haat der Saracenen wierdt nog het gescherpt, wanneer hy Locritia van hare dwalingen tot den Christelyken Godsdienst overbragt. Hier op trok men hen beide voor den rechter, en wierdt hen het zwaardt door den hals geklonken. Onder zyne schriften zyn bekend: *Memoriale Sanctorum, sive libri III de Martyribus Cordubensibus*; *Apologeticus pro Martyribus adversus calumniatores*; *Exhortatio ad Martyrium, sive Documentum Martyriale ad Floram & Mariam, virgines confessores*; *Epistola aliquot ad Wilisindum, Episcopum Pampelonensem, ad Alvarum, & alios. Scotus Bibl. Hispan. Vossius de Histor. Latin. l. II. c.*27. *Miraus. Cave.*

Q. EULOGIUS, of ECLOGIUS, bygenaamt *Vitellius*, welken naam hy van zynen heer, den keizer Vitellius, kreeg, wanneer die hem in vryheit stelde. Hy heeft de geslacht-rekening van zynen heer opgemaakt, toonende daar in, dat het huis van Vitellius van Faunus, den koning der Aborigines, gesproten was. *Suetonius in vita Vitellii c.* 1.

EUMACHIUS, van Napels, een historieschryver, die de geschiedenissen van Hannibal beschreef. Hy wordt van Athenæus aangetrokken, en zommigen oordeelen, dat hy de zelve Eumachius is, die van Phlegon aangehaalt wordt. Wanneer hy geleeft heeft is onzeker. *Phlegon de reb. mirab. cap.* 18. *Vossius de Hist. Græc.* 63.

EUMATHIUS, een Grieksch schryver, aan wien zommige handschriften het boek der Minnaryen van Ismene en Ismenia toeschryven; dat, volgens de gedachten van anderen, door *Eustathius* van Thessalonica gemaakt wierdt. *Vossius de Hist. Græc. lib. IV. cap.* 19.

EUMELUS, van Corinthe, zoon van Amphilycus, leefde in de IX Olympiade, en het 10 jaar na Romens bouwinge. Hy stelde de geschiedenissen van zyn vaderlandt in vaarzen, en gaf verscheide andere stukken uit, die by de oude schryveren worden aangetrokken. Onder zyne gedichten vindt men *Bugonia* en *Eutropius. Pausan. in Corinth. Athen. Varro l. II. de Re Rust. c.* 5. *Voss. de Hist. Græc. l. I. c.* 1. *l. IV. c.* 1. *de Poët. cap.* 3.

EUMELUS, een beroemd muzykant van Elis, die in de Pythische spelen alle menschen in verwondering optrok, invoegen hy den eernaam van *zegehaftig* voor de gansche menigte wegdroeg; hoewel hy zeer sober gekleed was, en niets dan eene lier naar de oude wyze hadt. *l'Abbé Danet.*

EUMENES, koning van Asië en Pergamus, volgde zynen vader Attalus in het 556 jaar na Romens bouwinge, het 1 jaar der CXLV Olympiade, het 3786 na de scheppinge der wereldt, en het 198 na Christus geboorte. Hy leefde zo vreedzaam met zyne broederen, dat zy altydt als een voorbeeldt van eendragt tusschen bloedvrienden worden voorgestelt. Hy leefde met de Romeinen in goede vriendschap, en deedt hen grote diensten; overwon Antiochus, den zoon van Seleucus, en regeerde 40 jaren, eenen zoon nalatende, over wien hy zynen broeder Attalus tot voogdt gestelt hadt. *Strabo l. XIII. c.* 10. *Justin.* &c.

EUMENES, die van Plutarchus *Philo-Romæus* genaamt wordt, was de zoon van zekeren Eumenes, volgde zynen vader Phyleterus in het koninkryk Pergamus in het 490 jaar na Romens bouwinge, en hieldt met den Romeinen goede vriendschap. Strabo schryft, dat Attalus, de broeder en navolger van dezen, de eerste geweest is, die zich koning van Pergamus liet noemen, nadat hy de Gaulen, zyne naburen, getemt hadt. *Strabo lib. XIII. Tit. Liv. lib. XXXIV.*

EUMENES, patriarch van Alexandrië, volgde na Justus omtrent het jaar 131, of 133, en stierf in den jare 144. *Baronius.*

EUMENES, een krygsoverste, uit geringe ouderen geboren; want zyn vader was, volgens het getuigens van den historieschryver Duris, van Plutarchus aangetrokken, een voerman. Hy wierdt by Alexander den Groten opgevoed, die altoos eene blakende gunst tot hem liet bespeuren, en zich met hem door het huwelyk van de zuster zyner vrouwe Barsine verzwagerde. Na de doodt van Alexander maakte Perdiccas hem overste over zyne troepen, waarmede hy Craterus en Antipater ter neder leide, die te vergeefs gezocht hadden, hem door geschenken om te kopen. Wanneer hy in het 437 jaar na Romens bouwinge van Antigonus uit Asië verdreven was, begaf hy zich in de Oostelykste landschappen, gebiedende als veldoverste de Argyraspiden, en viel in het gebiedt van Seleucus, die geweigert hadt, zich met hem te vereenigen. Eindelyk, versterkt van een groot getal hulptroepen, nam hy voor om Antigonus het hoofdt te bieden, doch wierdt van zyn eigen volk verraden, en den vyandt overgelevert, die hem na eene vasten van drie dagen, in het 2 jaar der CXVI Olympiade, liet ombrengen. *Plutarch. in ejus vita. Cornel. Nepos. Justin. Arian. Curtius.*

EUMENES CARDIANUS, een Grieksch schryver, die, benevens Diodorus Erythræus of Ærythræus, dagregisters van Alexander heeft geschreven. *Athenæus l. X. p.*434. *Ælianus lib. III. cap.* 23.

EUMENIDES is de naam, door de Grieken, aan de helsche furiën gegeven. De geleerden zyn het niet eens over den oorsprong van dit woordt. Eustathius en Servius geloofden, dat zy aldus in een verkeerden zin genoemt wierden; want Εὐμενὴς, *Eumenes*, zegt in het Grieksch *zacht* en *goedaardig*, welke eigenschappen t'eenemaal strydig zyn met die der furiën, of godinnen van de helle. Maar vele der later schryveren verwerpen die oorspronkelykheit, en dryven, dat de naam Eumenides aan de furiën in zyne eigene betekenis gegeven wierdt; en dat zy zo genoemt zyn geworden, wanneer Orestes van den moordt, aan zyne moeder begaan, wierdt vry gesproken. Minerva beteugelde de furiën, invoegen zy ophielden hem te vervolgen en te folteren. Deze mening heeft het treurspel van Æschylus, *Eumenides* genaamt, tot een grondslag; alwaar de poëet verhaalt, dat Minerva by de furiën sterk aanhieldt, om hen neder te zetten, en dat zy haar oogwit bereikte. Hier uit namen de Atheniënzen gelegenheit om haar Eumenides te noemen. Harpocration en de uitlegger van Sophocles verhalen dezen zelfden oorsprong by Æschylus. Hoewel nu deze afkomst op het gezag dier schryveren steunt, is ze evenwel on-

onwaar, want voor het vonnis van Orestes noemden de Atheniënzen de furiën reets Eumenides, gelyk men door Sophocles in zyn spel *Oedipus* kan bewyzen, alwaar hy zegt, dat als Oedipus zyne toevlucht in het landt van Attica hadt genomen, de Atheniënzen van dien tydt af de furiën Eumenides noemden: maar het vonnis van Orestes kwam langen tydt na de doodt van Oedipus in. De furiën zyn drie in getal, welker namen zyn, *Megera*, *Alecto* en *Tisyphone*. Haar werk bestondt in het straffen der boosdoenderen. Jupiter strafte door haar de levendigen, en Pluto gebruikte haren dienst om de verstorvenen te folteren. De poëten vertonen haar in eene afgryslelyke gedaante, zynde rondom met slangen bezet, die zich om haar heen slingeren, en hebbende brandende toortsen in hare handen. Men zag binnen de stadt Athene niet verre van den Areopagus een tempel, aan de Eumenides toegewyd, de welke de Atheniënzen in de ry der godinnen, die zy eerden, gestelt hadden. Aristides en de uitlegger van Thucydides spreken van dezen tempel, die gesticht was ter gedachtenis des oordeels van Orestes. *Thucydides lib. I. Plutarchus in Solon. Pausanias in Atticis.*

EUMETA. Zie CLEOBULINA.

EUMOLPIDES waren priesteren van de godinne Ceres te Eleusis, een stadt van Attika, aldus genoemt naar zekeren *Eumolpus*, van wien zy hunnen oorsprong rekenden; want Eumolpus, neef van zekeren koning van Thracië, was tot opperpriester der geheimenissen van deze godinne door Ericteus, koning van Athene, van wien Eleusis afhing, aangestelt. Dit priesterschap maakte hem zo machtig, dat hy den zelven vorst, die hem dat gegeven hadt, beoorloogde. Beide sneuvelden zy in dien oorlog, en hunne kinderen maakten vrede, onder voorwaarde, dat het priesterschap op de naneven van Eumolpus, en het koninkryk altoos op de nakomelingen van Ericteus zou afdalen. Deze godsdienst was zo heilig by hen geacht, dat men voornamelyk daar aan den naam van *verborgendheden* gaf. De byzondere omstandigheden daar van wierden zo geheim gehouden, dat naauwlyks iets tot ons gekomen is. *Clemens Alexand. l. VII.*

EUMOLPUS, priester in de geheimenissen van Eleusis. Zie het voorgaande artykel.

EUMOLPUS, een zoon van Musæus, en leerling van Orpheus, leefde voor Homerus, en maakte ruim zes duizend vaarzen. Zyne schriften worden by Meursius opgetelt in zyne *Bibliotheca Attica.*

EUMOLPUS, een Griek, *Pythionius* bygenaamt, om dat hy op zekeren tydt in de Pythische spelen den prys won. Men zegt, dat hy de eerste was, die de zuiging der bomen, en wat verder tot bewaring der zelven, mitsgaders van den wynstok, dient, heeft uitgevonden. *Plinius lib. VII. cap. 76.*

EUMONIUS leefde in de vierde eeuwe, en leeraarde de rederykkunst. De keizer Konstantyn leide hem een jaarloon toe van 6000 ryksdaalders.

EUNAPIUS, een redenaar, geneesmeester en beroemd historieschryver, geboren te Sardis, leefde onder de keizeren Valentianus, Valens en Gratianus, maar hadt zynen grootsten opgang ten tyde des keizers Theodosius. Hy was een leerling van den beruchten Proæresius, en nâ vermaagschapt met den bekenden redenaar Chrysanthius. Van den laatstgemelden sterk aangezocht schreef hy een heerlyk werk van het leven der redenaren, waar in hy zynen haat, tegen de Christenen opgevat, duidelyk te kennen geeft. Hy beschreef ook de geschiedenissen der keizeren tot op zynen tydt toe, beginnende daar Herodianus ophoudt. Julianus wordt sterk van hem geprezen, maar Konstantyn de Grote in tegendeel veracht. Van al dit is 'er nog niets, behalven het stuk *de Legationibus*, gedrukt. Het overige zou in de handschriften der boekery te Venetië bewaart worden. *Photius in Bibl. Cod. 77 & 98. Vossius de Hist. Græc. l. II. p. 252. Cave in Hist. Litterar. p. 199.*

EUNICE, een vrouw van Joodschen Godsdienst; maar die daarna door Paulus tot het geloof wierdt overgebragt. Zy was de moeder van Timotheus, een leerling van dezen kruisgezant. *II Timoth. I. vs. 5.*

EUNOMIANEN. Zie EUNOMIUS, als mede AETIANEN.

EUNOMIANUS leefde ten tyde des keizers Justinianus. Hy zou, volgens zommiger gedachten, die rechtzinnige poëet zyn geweest, van wien een puntdicht gezien wordt, door Jacobus Gothofredus by de werken van Philostorgius gevoegt. *Suidas.*

EUNOMIUS, een bekend aartsketter in de IV eeuwe, was uit Cappadocië, en geboren in een dorp, genaamt Dacora, leggende by den berg Argæus, en in het rechtsgebiedt der stadt Cæsarea. Zyne voorouderen waren vrygelatene slaven van Basilius den Groten, maar hy zelf was een leerling van Aëtius, van wien hy ook zyne dwalingen inzoog, hoewel hy in lof en geleerdheit verre boven zynen leermeester steeg. Eudoxius van Antiochië maakte hem Diaken, om wien tegen Basilius te verdedigen hy straks daarna naar Constantinopel reisde; maar op den weg in de handen van Basilius gevallen, wierdt naar Mida, eene stadt in Phrygië, gezonden. Wederom te Constantinopel gekomen zynde ten tyde der kerkvergadering in den jare 359 wierdt hy flus daar op van Eudoxius tot bisschop van Cyzicum aangestelt, doch niet lang daarna van de burgeren wederom weggejaagt. Onder de keizeren Julianus en Jovianus hieldt hy zich te Constantinopel op. Ten tyde van Valens week hy naar zyn landhuis te Chalcedonië, tot dat hy, by den keizer aangeklaagt van den dwingelandt Procopius in zyn huis verborgen te hebben, naar Mauritanië in ballingschap verzonden wierdt. Derwaarts op weg zynde, liet de keizer hem, op de voorbede van Valens, bisschop van Mursan in Illyrië, wederom te rug roepen. Na de doodt van Valens weder te Chalcedonië gekomen, bande keizer Theodosius de Grote hem terstondt naar Palmyra, aan den Donauw gelegen; maar als die vesting door den vyandt vermeestert was, wierdt hy van daar naar Cæsarea overgebragt, en aldaar door de burgers vervolgt, om dat hy tegen hunnen bisschop Basilius hadt geschreven, en aan hem vergunt zich in zyne geboorteplaats op te houden, alwaar hy, zeer oud geworden, in den jare 394 stierf. Wat de dwalingen, door hem gedreven, aanbelangt, hy was een der ergste Arianen, en leerde, dat de Zoon den Vader, en de H. Geest den Zone t'eenemaal ongelyk waren. Hy herdoopte die genen, die in den naam der H. Drieëenheit gedoopt waren. Zyne navolgers wierden Eunomianen en Trogloditen genaamt. W. Cave, een Engelsch Godgeleerde, heeft in zyne *Histor. Litterar. Script. Ecclesiast. p. 171* de geloofsbelydenis, mitsgaders het begin en einde des boeks van den zelven Eunomius, tegen de medewezentlykheit des Zoons, waar van het handschrift in Engelandt bewaart wordt, wereldkundig gemaakt. *Epiphan. Hæret. 75. Theodoretus l. IV. Hæret. fab. 5. Hieronym. adversus Vigilant. Ruffinus l. II. c. 25. Socrates l. IV. c. 6, 7. Baronius Annal. ann. 356. Hermantius in Vit. Athanas. & Basilii. Sagittar. Hist. Eccles. c. 33. sect. 30. Arnold Ketzer-Histor. P. I. l. IV. c. 8. Cave.*

EUNUS, een Syrisch slaaf, die de ongemakken van zynen staat niet langer kunnende verdragen, den geestdryver begon te maken, als of hy door de godin van Syrië wierdt aangeblazen. Hy gaf voor van de goden te zyn gezonden om de slaven in vryheit te stellen. Om het volk door verwondering tot zich te trekken, en hunne hoop te doen wakkeren, nam hy eene neut, gevult met fynen zwavel, in zynen mondt, dat hy op eene behendige wyze ontstak, en blies aldus sprekende vuur uit zynen mondt. Twee duizend slaven, mitsgaders eene menigte gepeupel, gedrongen van hunne elenden, en door zyne beguichelingen bedrogen, voegden zich by hem; en hy zag wel vyf duizend menschen ten zynen gebiede staan, met welke macht hy de Romeinsche gezaghebberen en soldaten van kant hielp: maar Perpenna betoomde hunne woede door den honger, en liet alle de slaven, die weggelopen waren, aan het kruis nagelen.

EUPHAES volgde op Androcles in het koninkryk der Messeniërs, ten tyde dat Theopompus te Lacedemonië, en Aechmis in Arkadië den scepter zwaaiden. Onder hunne regering ontstondt de oorlog tusschen de Messeniërs en Spartanen, in het 28 jaar der IX Olympiade, 753 jaren voor Christus geboorte. Alcamenes, die toen koning te Lacedemonië was, de stadt Amphia naby Messenië verovert hebbende, begaf Euphaës zich met een heir te veldt, en tastte de Spartanen aan, tot dat de nacht hen van elkander scheidde. Deze veldslag geschiedde in het 2 jaar der X Olympiade. In het volgende jaar sloeg hy wederom tegen Theopompus en Polydorus, zonen van Alcamenes, zonder dat de kans meer naar de eene dan de andere zyde overhelde; maar de Messeniërs, door den oorlog afgemat, versterkten Ithome, en namen derwaarts hunne toevlucht. De Spartanen grepen deze stadt aan in het 2 jaar van de XII Olympiade, en wierden de twee heiren wederom door de duisternis des nachts in het vechten gestuit. Euphaës, zynde in den slag gewond, stierf na dat hy 13 jaren geregeert hadt, en wierdt door Aristodemus gevolgt. *Pausan. in Messen. Marsham Can. Chron. M. Du Pin Biblioth. Univ. des Hist. Prof.*

EUPHANTUS, een Griekschhistorieschryver en poëet, geboren te Olynthus, leefde in het 435 jaar na Romens bouwinge. Hy was een leerling van Eubulides, en leermeester van Antigonus den I, koning van Macedonië. Hy schreef de geschiedenissen van zynen tydt, mitsgaders etlyke treurspelen, waar door hy een groten naam verkreeg. *Diog. Laërtius in Vita Euclidis Megar. lib. II. sect. 110. Vossius. Fabricius in Bibl. Græc. pag. 646.*

EUPHEMIA, eene ongehuuwde maagdt, en martelaresse te Chalcedonië, in de IV eeuwe. Ten tyde der vervolging van Diocletianus, omtrent het 307 jaar na de geboorte van Christus, wierdt zy by uitstekendheit te Chalcedonië geëert. Men hadt in die stadt eene prachtige kerk, naar haren naam geheten, waar in de Chalcedonische kerkvergadering gehouden wierdt. Men wil, dat haar lighchaam daar begraven, en in de VII eeuwe van daar naar Constantinopel zou gebragt zyn, alwaar ook vier kerken, naar de H. Euphemia genoemt, gevonden wierden. Leo de Isauriër zou, naar men verhaalt, de overblyfselen van de H. Euphemia in zee geworpen hebben; doch men voegt 'er by, dat de zelve wederom gevonden, op het eilandt Meteline bewaart wierden, tot dat Konstantyn en Irene die in den jare 796 van daar naar Constantinopel lieten brengen. *Evagr. Hist. l. II. c. 3 Mabillon Analect. tom. III. Surius. Bollandus.*

EUPHEMIA, eene vrouw van keizer Justinus den I, was zeer yverig voor de rechtzinnige kerk, pogende de Oostersche met de Westersche te vereenigen. In den jare 518 wierdt zy nevens haren man gekroont, en stierf vyf jaren daarna. Voor hare kroning was haar naam *Lapicina*, dien zy naderhandt uit eerbiedigheit voor de martelaresse Euphemia aldus veranderde. *Zonaras & Cedren. in Justin. I. Theophanes.*

EUPHEMIUS, patriarch te Constantinopel, die, na de doodt van Flavitas, in het 489 jaar tot die waardigheit wierdt verheven. Hy geraakte met paus Felix en Gelasius in een heftigen twist, om dat hy de namen *Acacius* en *Flavitas* uit de registers der kerke van Constantinopel niet wilde wegnemen; alhoewel hy met den naam van Petrus Mongus zo gehandelt hadt. Deze maakte hem deswegen wel veel moeite en onlust; maar de twee eerstgenoemde bragten het zo verre, dat hy van den keizer Anastasius gebannen wierdt. *Evagr. lib. III. Nicephorus lib. XVI. Theodor. Collect. l. II.*

EUPHORBUS was een Trojaansch edelman, die in den oorlog van Troja van Menelaus overwonnen wierdt. Pythagoras zocht de menschen diets te maken, dat de ziele van dezen in hem overgegaan was. *Ovid. Metamorph. 15.*

EUPHORBUS, lyfarts van Juba, koning van Mauritanië, was een broeder van Artorius Musa. Plinius verhaalt, dat deze koning

ning zeker gewasch naar zynen naam *Euphorbia* noemde. Hy leefde omtrent het jaar 700 na Romens bouwinge.

EUPHORBUS, een herder in Phrygië, die, wanneer hy zyn vaderlandt door den honger en dieren tydt zag verwoesten, deze plagen, door eene nieuw-gevondene offerhande, waar in hy een vos met een eegel opofferde, deedt ophouden. Hier door geraakte hy by de andere herders in zulk eene achting, dat zy hem voor hunnen priester verkoren. *Hermogenes.*

EUPHORION, te Chalcis in Eubea geboren, was een poëet en historieschryver, die in de III eeuwe bloeide. Nicia, de vrouw van Alexander, koning van Eubea, hieldt hem in byzondere hoogachting, en vereerde hem met kostelyke schenkadien. Voorts zich naar Syrië begeven hebbende, wierdt hy by Antiochus den Groten opziender over de koninklyke boekery gemaakt, en stierf aldaar. Hy liet verscheide schriften na, als *Apollodorus*, *Apodidusa*, en *Mopsopia*, enz. Suetonius verhaalt, dat de keizer Tiberius vaarzen makende, Euphorion, Rianus en Parthenius zou hebben nagezongen, zich met het lezen van hunne schriften dermaten kittelende, dat hy de zelve, mitsgaders de afbeeldingen der gemelde personen, in alle gemene boekeryen, en onder de oudste en beruchtste schryveren, deedt plaatsen. *Suidas. Strabo lib.* IX. *Sueton. in Vit. Tiber. c.* 70. *Simler. Vossius de Hist. Græc. l.* I. *c.* 16. *p.* 105. *Fabricius Bibl. Græc. pag.* 646.

EUPHORION is de naam van drie andere schryveren, van wien de eerste van het landleven schreef, en by *Varro* en *Columella* dikwils wordt aangetrokken. De tweede was een zoon van Æschilus, die met de treurspelen zyns vaders viermaal den prys won, en zelfs ook etlyke maakte. De derde was een spraakmeester, en onderwyzer van den keizer Marcus Antoninus den Philosooph. *Vossius de Hist. Græc. l.* I. *Fabricius in Bibl Græc.*

EUPHORION, een blyspeldichter te Athene, door Suidas en Athenæus aangehaalt. *Meursius in Bibl. Attica.*

EUPHRAAT, een der beruchtste en grootste rivieren der wereldt, die uit het gebergte Ararath haren oorsprong nemende, eerstelyk van het Oosten naar het Westen loopt; daarna de stadt Erzerum, daar ze doorstroomt, verlatende, keertze haren loop naar het Zuiden, en scheidt Natolië van Armenië, Syrië van Diarbek, en Mesopotamië van Arabië. Eindelyk, verscheide steden met hare wateren geschaaft, en nog vele andere rivieren ontfangen hebbende, vereenigt ze zich met de Tigris; waar op ze beide, doch afzonderlyk, zich in de Persiaansche golf ontlasten. Deze vermaarde rivier verdeelt zich in etlyke armen, van welke sommige nieuwe wegen gezocht hebben, en in andere killen stromen, terwyl de oude verloren en toegevallen zyn. Ook zyn de meiren naar het Westen, gemaakt om by eene grote overstrominge het water te verzwelgen, door de riviere met slyk en zandt vervult geworden. De arm, die naar Cuza loopt, komt niet in zee, maar verdwynt in de zanden van Arabië, en heeft de vruchtbare streek by Babylon ten eenemaal in een moeras verandert, zo dat niemandt daar wonen of daar heen reizen kan. Plinius, als mede Strabo, verzekeren, dat de Euphraat jaarlyks, gelyk de Nyl, en op den zelven tydt, overloopt, en Mesopotamië door deze overstroming, even als Egypten door den Nyl, vruchtbaar zou gemaakt worden. *Strabo. Plinius. Polybius. Cluverius.*

EUPHRATAS, een bisschop te Keulen in de IV eeuwe. Men heeft de besluiten van eene kerkvergadering, te Keulen gehouden in den jare 346, tegen Euphratas: maar zy zyn by alle oude historieschryveren onbekend geweest, en de handtekeningen der bisschoppen geven te kennen, dat zy valsch en verdicht zyn. *M. Du Pin Biblioth. des Aut. Eccles. IV. Siecle.*

EUPHRATES, het hoofdt der ketteren, die wegens de aanbidding eener slange *Ophiten* genoemt wierden. *Origines l. VI. contra Celsum.*

EUPHRATES. Zie EUPHRAAT.

EUPHRATUS, een Stoïsch Philosooph, die in de II eeuwe leefde. Men zegt, dat hy, oud en des levens zat zynde, met verlof van den keizer Adrianus zich zelve ombragt. *Xiphilin. in Adrian. Plin. jun. l.* I. *Epist.* 10. *Euseb. in Chron.*

EUPHRATUS, een leerling van Plato, steeg in de gunst van Perdiccas, koning van Macedonië, tot zulk eene hoogte op, dat hy niet minder dan de vorst zelve regeerde. Hy was een booswigt, schiep vermaak met anderen by den vorst aan te brengen, en deedt de tafel van Perdiccas aan eenen iegelyken ontzeggen, die de meetkunst en Philosophie niet verstondt. Eindelyk liet Parmenio hem ombrengen onder de regering van Philippus, den navolger van Perdiccas. Zeker een hof, dat, gelyk het Macedonische dies tyds, niet verder trachtte dan slechts zich van de botste onwetenheit te ontdoen, nam buiten twyffel deze voorwaarde voor een soort van dwingelandy; want indien de hoogleeraren, latende boven de deur van hunne gehoorplaats schryven: Οὐδεὶς ἀγεωμέτρητος εἰσίτω: *Dat niemandt, onbedreven in de meetkunst, ingaa*, een veel te zwaren eisch deden, wat moesten de hovelinhen van Perdiccas wel denken, wanneer de toegang tot de tafel van den vorst alleenlyk op zodanig eene voorwaarde vryftondt? Indien 'er niet meer nodig hadt geweest, dan slechts een weinig in poëten en historieschryveren te lezen, zou men aan den eisch kunnen hebben voldoen: maar Euphratus vordert, dat men een meetkundige of Philosooph moest zyn. Deze merktekenen, en inzonderheit het laatste, zyn oeffeningen, die aan luttel menschen, ja zelfs onder hen, die anders naar wetenschappen streven, vermaak kunnen geven. *Athenæus lib. XI. sub finem, p.* 508.

EUPHRON van Sicyonië, een stout en onvertzaagt mensch, wierp zich in zyn vaderlandt tot dwingelandt op, meer dan veertig der rykste inwoonderen wegjagende, en liet hunne goederen by openbaren uitroep verkopen. *Diodorus l. XV.*

EUPHRONIUS, patriarch van Antiochië, was een Ariaan. Hy wierdt omtrent het jaar 340 tot die waardigheit verheven. *Hieronym. in Chron. Baronius ad ann.* 340.

EUPOLEMUS, een gezant, dien Judas Machabæus aan de Romeinen zondt, om met hen over de vrede te handelen. Hy was een zoon van Johannes, Jakobs zone. *I Machab. VIII.* 17.

EUPOLEMUS, een historieschryver, die den Schakel der Joodsche koningen schreef. De oude schryveren trekken het dikwils aan, gelykerwyze Clemens Alexandrinus daar van gewag maakt in het boek der Tapytwerken. In wat tydt hy geleeft heeft is onbekend. *Hieron. c.* 38. *de Script. Eccles. Joseph. l.* I. *contra Apion. Eusebius l. IX. Præpar. Evangel.*

EUPOLIS, een blyspeldichter, te Athene geboren, leefde omtrent de vyf en tachtigste Olympiade, of het 315 jaar na Romens bouwinge. Eene menigte stukken, die hy maakte, en by de ouden genoemt worden, bragten hem in 's volks achting. Men zegt, dat, toen hy, ten oorlog trekkende, verdronk, order gegeven wierdt, dat de poëten niet langer de wapenen zouden dragen. Anderen wederom geloven, dat Alcibiades, dien hy met etlyke vaarzen op zyn feer geraakt hadt, hem deedt ombrengen. *Suidas. Johann. Meurs. Biblioth. Attic.*

EUPOMPUS, een Macedoniër, was een gaauw cyferaar en meetkundige. Daar is ook nog een oud schilder van dien naam geweest, de meester van Pamphilus, van wien Apelles een leerling was. *Plinius lib. XXXIV. c.* 8.

EUPSYCHIANEN, zekere ketters, aldus genaamt naar *Eupsychius*, die een Eunomiaan was in de IV eeuwe. Deze verliet de leerlingen van Eunomius wegens een verschil omtrent de kennisse van Jesus Christus. *Sozomenus l. VII. c.* 17. *Prateolus v. Eupsych.*

EUPSYCHIUS, een martelaar van Cæsarea in Cappadocië, was een der genen, welke de keizer Julianus, bygenaamt de verloogchenaar, in den jare 362 te Cæsarea komende, deedt ombrengen, om dat zy mede schuldig waren aan het slopen van den tempel der Fortuin. Eupsychius was uit Roomsch burgermeesterlyken geslachte gesproten, en onlangs getrouwt. Deze roemruchtige doodt gaf hem den naam van een martelaar, en verworf voor hem eene diepe eerbiedigheit door gansch Cappadocië. Men stichtte op staande voet eene nieuwe kerk op zynen naam, waar in de H. Basilius acht jaren na zyne marteldoodt bisschop van Cæsarea gemaakt wierdt. Men kwam jaarlyks byeen om zynen feestdag te vieren, namelyk op den 9 April. *Sozomenus l. V. c.* 4. *Baillet Vies des Saints mois d'Avril.*

EURE, in het Latyn *Ebura*, is eene rivier in Vrankryk, die in Perche ontspringt, en voorts door Beausse stromende, naar Chartres, Nogent le Roy, Yvry, en Louviers loopt; en eindelyk, na de Drouere, de Blaise, de Aure, de Vegre, de Iton, en verscheide andere vlieten meer te hebben ingezwolgen, boven Pont de L'Arche in de Seine stort. *Masson. Descript. flum. Gall.*

EURE, eene rivier in Berry. Zie AURE.

EURICLES, een adelyk Lacedemoniër, was een groot pluimstryker, doortrapt, bedriegelyk, ja de ondeugendste mensch van de wereldt. Daarenboven wist hy dit alles zo kunstig te dekken, dat de geslepenste verstanden door zyne kunstenaryen bedrogen en om den tuin geleid wierden. Te Jeruzalem gekomen deedt hy zeer kostelyke schenkadien aan Herodes, om zich hier door in zyne gunst en geheimenissen in te dringen. Deze koning, die in milddadigheit voor niemandt week, vergoldt hem rykelyk; latende hem by Antipater, welken hy boven zyne andere zonen beminde, huisvesten, op dat hy zyne vriendschap hem daar door te klaarder toonde, en op het heerlykste onthaalde. De bedrieger bediende zich zo wel van zyne schranderheit, dat hy de hertenderzer twee vorsten naar zyne wil thans neigende, een zeer gemeenzamen ommegang met Alexander begon, en dezen vorst deedt geloven, dat hy een boezemvriendt van zyn schoonvader Archelaus, en derhalven verpligt was, zich voor de belangen van de vorstinne Glafira, des zelfs dochter, te stellen. Deze Griek speelde zo treflyk zyne rol, dat hy alom met een gunstig oog aangezien wierdt. Hy gedroeg zich onverschillig, gelyk het scheen, omtrent alle personen. Ondertusschen verspiedde hy alles, misleidde een iegelyk, en stelde, wien hy wilde, den haat en lastering ten doel. Niemandt mistrouwde hem, maar een ieder verbeeldde zich hem op zyne zyde te hebben, gelovende, dat zyn voordeel alleenlyk van hem beoogt wierdt, wanneer hy met andere gemeenschap hieldt. Eindelyk vondt Alexander zich bedrogen, die zyn misnoegen, opgevat tegen zynen vader Herodes, aan hem te kennen hadt gegeven. Deze trouwloze verhaalde terstondt aan Antipater al 't geen hem gezegt was, met byvoeging, dat hy zich verpligt vondt, het ongeluk, 't welk hem over 't hoofdt hing, af te wenden, ten einde hy op zyne hoede zyn mogt, en zich wachten voor Alexander, die brandende van begeerte, om zich aan hem te wreken, t' avondt of morgen zonder twyffel ook dat zou trachten uit te voeren. Antipater betoonde zyne erkentenis daar over aan hem door kostelyke geschenken, en duizend dankzeggingen. Het zelfde wierdt Herodes insgelyks door Euricles geboodschapt. Die koning, slechts gelovende al 't geen van zyne twee zonen Alexander en Aristobulus gezegt wierdt, leende het oor ligt aan de vergiftigde reden van dezen verrader, en vereerde hem vyftig talenten voor zyne waarschouwing. Maar door al dit zyne begeerte niet verzadigt vindende, begaf hy zich naar Cappadocië by Archelaus, en sprak tot hem zeer gunstig van den prins Alexander, zeggende, dat hy 't geluk gehad hadt van dezen met zynen vader te helpen verzoenen. Deze koning, beminnende waarlyk zynen schoonzoon wegens Glafira, zyne dochter, betoonde eene uitmuntende beleeftheit voor hem, onthaalde hem zeer vriendelyk, en gaf hem eindelyk, overladen van voortreffelyke schenkadien, verlof om weder naar Lacedemonië te keren. Daar eenigen tydt gewoont, en van zyne kunstenaryen zich bedient hebbende, wierdt hy ten laat-

laatſten in zynen trouwlozen handel ontdekt, en in ballingſchap verzonden. *Joſeph. Oudhed. XVI. 16.*

EURICUS. Zie EVARICUS.

EURIDICE. Zie EURYDICE.

EURIMEDON. Zie EURYMEDON.

EURIPIDES, een der Griekſche dichteren, welke door hunne treurſpelen uitgeblonken hebben, is geboren op 't eilandt Salamis in 't eerſte jaar der LXXV Olympiade. Zyne ouders hadden zich daar nedergezet weinig voor dat Xerxes in 't gebiedt van Athene zynen voet zette: want zyne moeder, reets zwanger toen ze uit die ſtadt derwaarts vluchtte, baarde hem juiſt op den zelven dag, dat de Grieken by dat eilandt de zeemacht van den koning der Perzen ten ſtryde uitdaagden; en zou hy Euripides genoemt zyn, om dat deze overwinning naby de zee-engte Euripus behaalt was. Zyn vader was Mneſarchus, zyne moeder Klito, beide, volgens zommiger gedachten, geſproten uit adelyken huize, dat van velen wordt tegengeſproken; en is dat een twiſt, die onder de geleerden nog niet beſlecht is. Eene verkeerde opvatting van zekere duiſtere godſpraak veroorzaakte, dat Euripides opgetrokken wierdt naar de gewoonte der Grieken omtrent die genen, welke zy ter worſteling aankweekten; maar eerlang toonde hy, dat zyn geeſt veel bekwamer was tot andere zaken. Hy oeffende zich in de rederykkunſt onder Prodicus, en hoorde de natuurkunde by Anaxagoras. Thans dezen vervolgt ziende, om dat hy zich tegen 's volks algemeene gevoelens aangekant hadt, gaf hy der wysbegeerte den ſchop, en ſloeg, nog maar achttien jaren oud geworden, zyne handen aan de toneelpoëzy. Het merg nochtans der zedekunde, mitsgaders de natuurkundige leſſen, alom in zyne ſchriften te zien, tonen genoegzaam, dat hy de oeffening dier wetenſchappen voorts niet t'eenemaal achtergelaten heeft. Hoe groot eene zucht hy hadt voor de natuurkunde toonde hy door eene onvermoeide naarſtigheit om deel te hebben aan de geleerde gedachten van Heraclitus; alzo deze wysgeer, zyne werken in den tempel van Diana verborgen houdende, in hope, datze t' avondt of morgen van daar genomen, als een werk vol verborgendheden der wereldt vertoont mogten worden, door Euripides hier in te leur geſtelt wierdt, die zich gedurig in dezen tempel vervoegende, de ſtukken van Heraclitus der geheugeniſſe inprentte, en eindelyk in den dag ſtelde. Dikwils hoorde men hem in zyne treurſpelen de leſſen van Anaxagoras, zynen leermeeſter, volgen; waar van daan hy ook te Athene den naam verkreeg van de wysgeerige toneeldichter, gelyk Vitruvius en meer anderen aangetekent hebben. 't Wordt doorgaans gelooft, dat hy de zedekunde in de ſchole van Socrates geleert heeft; echter is het niet zeer waarſchynelyk, om dat Socrates byna dertien jaren jonger was dan hy. Miſſchien dat de jongſte van dit doorluchtig paar, niet tegenſtaande het verſchil hunner jaren, den anderen ingehaalt heeft; invoegen Euripides door vriendſchap zeer naauw aan hem verknocht, uit zulk een geleerden ommegang zyn voordeel kon trekken: maar al dit kan men den naam niet geven van in de lere der zeden onder eenen hoogleeraar der wysbegeerte onderwezen, of een van zyne leerlingen te worden. Het is geloofwaardiger, het geen de Heer Barnes zegt, namentlyk dat Socrates door deze gemeenzame verkeering met Euripides, wiens lof hy veelmalen by Plato in den mondt heeft, veel gevordert is. Hier komt nog by, dat Socrates bykans nooit in de ſchouwplaats gezien wierdt, dan wanneer Euripides, wiens wysheit, kracht en keur van vaarzen hy zeer beminde, met nieuwe treurſpeldichteren om den prys ſtreedt. Zyne treurſpelen, waar van hy eene goede reeks maakte, waren by 's mans leven niet alleen, maar ook na zyne doodt in de uitmuntendſte achting; en hy was naar 't oordeel van eenige juiſte verſtanden, de allervolmaaktſte der genen, welke ooit een treurſpel ten toneele voerden. Dat de dichters van 't aloude Rome zo luttel van hem ſpreken, is mogelyk, om dat de lettergrepen van zyn naam zich niet wel in een Latynſch gedicht laten vlyen. Hoe wonderbaar een vermogen zyne poëzy hadt, bleek aan den dienſt, daar door aan de Atheenſche krygsbenden in Sicilië toegebragt. Dat heir, ſtaande onder hunnen opperbevelhebber Nicias, ſmaakte alle rampſpoeden eener warſche fortuin: hunne overwinnaars de overhandige wapenen misbruikende tot het plegen van onmenſchelyke wreedheit. Deze tomeloze woede wierdt nochtans door de vaarzen van Euripides geſmydigt; en deedt men den ſoldaat duizend tekenen van vriendſchap, die daar van ſlechts eenige voor hen opzingen kon. Men zegt, dat vele van hen, daarna behouden te huis gekomen, nevens een heuſchen groet, aan Euripides verhaalden, dat zyne vaarzen hun aller leven en vryheit bewaart, en in armoede omdolende aan ſpyze en drank geholpen hadden. Nog een tweede proef, niet min uitſtekend dan de eerſte, gaven de Sicilianen van hunne achting voor Euripides, toen zy aan zeker ſchip, door zeerovers gejaagt, eene ſchuilplaats in hare havens ontzeiden; maar verſtendigt, dat 'er eenige van 't ſcheepsvolk vaarzen van dezen dichter van buiten konden, hun verzoek niet alleen terſtondt toeſtemden, maar hen daarom ook heuſchelyk verzoeken lieten. Zeker Euripides moet de zoetſte kitteling van eere gevoelt hebben, ziende dagelyks zo vele ongelukkigen tot hem komen, om hem als hunnen verloſſer ſchuldigen dank toe te brengen, en te betuigen, dat zyne gedichten hen uit de allergrootſte ellende verloſt, en bet geholpen hadden, dan of zy met een vrygeleibrief, van de twee koningen en vyf rechters van Lacedemonië getekent, voorzien geweeſt waren. Zo groot en doorluchtig een poëet was Euripides; maar niet minder klinkt ook de lof der Sicilianen van dien tydt; alhoewel men tegenwoordig zulk een treflyk voorbeeldt in den windt ſlaat, en deze geſchiedeniſſen by Franſchen en Spanjaarden doorgaans voor ſprookjes houdt van 't aloude Griekenlandt, dat altoos van leugentaal wierdt verdacht gehouden.

Hy behaalde zeer ſelden den prys, en zou hy dien, volgens M. Varro, maar vyf maal hebben weggedragen, naardien hy dikwils van een dozyn dichters overwonnen wierdt. Dit nochtans moet niemandt zeer doen verwonderen, nademaal het lot der ſchouwſpelen miſſchien toen nog bet dan tegenwoordig aan eene kabaal ſtaande, hy t'eenemaal onbekwaam was om door ſlinkſche ſtreken de ſtemmen der rechteren te winnen. Hierom kon Ælianus niet verkroppen, dat Xenocles, een dichter van gene verdienſten, Euripides voorgetrokken was, wanneer de tachentigſte Olympiade geviert wierdt.

Hy leefde in onmin met Sophocles; echter wil de heer Barnes doen geloven, dat zy eindelyk nog verzoent zyn; alhoewel het byna onmogelyk was, dat deze twee doorluchtige poëten, beide naar den voorrang ſtaande, elkander zouden bemint hebben. Van zyne doodt verwittigt toonde Sophocles zyne achting voor hem, en latende een treurſpel ſpelen verſcheen hy daar in een rouwgewaadt, en beroofde zyne toneelſpelers van hunne kronen: hoewel dit al een dubbelzinnig teken van vriendſchap en berouw was. Voorts was hy de eerſte, die hem met gewyd water beſproeide; hy prees zyne edelmoedigheit, en toonde ſchuldigen dank, mitsgaders zyne diepe eerbiedigheit voor de verdienſten des overleden, alzo hy hem, thans uit den lyve gerukt, niet langer behoefde te vrezen. Voorzeker hy zou zyne belgzucht te duidelyk getoont, en zich zelve by 't volk in kleinachting gebragt hebben, ten ware hy in hun verlies gedeelt hadt. Gemelde volgzucht, en vyandſchap, daar uit voortgeſproten tuſſchen hem en den beroemden Sophocles, baarden mogelyk aan Euripides zo veel verdriets niet, als de ſpotternyen van Ariſtophanes, zich kittelende met hem in zyne blyſpelen te beſchimpen: immers wordt het doorgaans gelooft, dat de kluchtſpelers, vermakende de Atheniënzen ten koſte van zynen eerlyken naam, hem voornamelyk noopten zich naar het hof van Archelaus, koning van Macedonië, te begeven.

In zyne treurſpelen heeft hy 't veelmalen tegen de vrouwen geladen, ja zomtyds geheele rollen tot hoon dier kunne; zo dat men niet kan ontkennen, dat hy daar in vermaak ſchiep. Hier door kreeg hy den naam van vrouwen-hater. Suidas en Moſchopolus ſchryven, dat hy zo genoemt wierdt ter oorzake van zynen wrangen en koelen aardt, dewyl hy nooit lachte, noch zich het vermaak gunde, dat het geſelſchap eener vrouwe kan geven. Zie daar den oorſprong van dien bynaam, die daarna nog bet op hem kleefde, wanneer hy in zyne treurſpelen de vrouwen hekelde, en alle hare gebreken optellende, onder dien dekmantel de ondeugden van eenigen in 't byzonder vinnig doorſtreek. Deze kwade geſteltheit in hem trok haar voedſel uit een verdrietig huwelyk, waar in hem het noodlot ingewikkelt hadt. Zommige houden ſtaande, dat hy dien algemeenen haat toen allereerſt opvatte, na dat hy, om zyne twee vrouwen, gedompelt in oneere en ſchande, zyn vaderlandt reets verlaten hadt. Anderen wederom, dat hy zich willende bedienen van de vryheit te Athene, daar men twee vrouwen te gelyk mogt hebben, in zyne keur zo luttel ſlaagde, dat hy, ten einde van zyn gedult, eene warsheit tegen alle opnam. Om het eerſte gevoelen te ontzenuwen, is het genoeg, dat hy maar weinig jaren voor zyne doodt zyn vaderlandt verlaten heeft, wanneer de ſchouwtoneelen reets wel duizendmaal van zyn vrouwenlaſter gedreunt hadden. Voorts wat 'er ook van het tweede zy, dit moet men zich wel erinneren, dat Euripides, hoewel hy eenige eerloze deugnieten ten toon ſtelde, nochtans ook wakkere heldinnen en ſlonkerſterren van deugt op het toneel voerende, den lof dier kunne dikwils heerlyk opbeurde. Maar dit kon zyn ingekankerden blaam niet wegnemen, vermits de wrok over den geleden hoon gedurig kwam opborrelen. Naauwlyks drie en twintig jaren oud geworden begaf hy zich al in 't huwelyk, om daar door de kuiſchheit, die hy zeer beminde, beter onbeſmet te bewaren, en hy is gehuwt geweeſt, niet alleen voor dat hy de waarheit zyner laſteringen zelf geſmaakt hadt, maar ook na dat hy zyne eerſte vrouw om haar wangedrag verſtiet. Zyne tweede vrouw was niet minder ongebonden dan de eerſte; doch by wie van deze op zekeren tydt een zyner eigene toneelſpeleren gevonden wierdt, weet men niet zeker, alhoewel het zeer waarſchynlyk de laatſte was, naardien, gelyk boven gemeld wierdt, de hoon, daar door op hem gekomen, benevens de ſchimpdichten der kluchtſpeleren, die veelmalen met hem den ſpot ſtaken, hem noodzaakten Athene te verlaten. Zo men 't verhaal van Athenæus hier laat gelden, kan men van Euripides kuiſchheit het beſte niet denken. Hy zegt, dat deze dichter zeer genegen tot de vrouwen was, en dat Sophocles, horende, dat Euripides voor eenen norſchen vrouwenhater by 't volk doorging, daar op antwoordde, dat hy zo wel deedt in zyne treurſpelen, maar in het bedde haar op 't aanminnigſte ſtreelde.

Aan 't hof van Archelaus gekomen wierdt hy met veel heuſchheit verwelkomt. Deze vorſt, geleerde mannen beminnende, troonde die tot zich door zyne milddadigheit, en zag men wel haaſt Euripides by hem ten toppunt van glorie geſtegen. Nooit zag men klaarder bewys van hoogachting dan Archelaus toonde ter gelegenheit dat iemandt Euripides gehoont hadt. Deze, Decamnichus geheten, ſcholdt op zekeren tydt dien poëet, dat hy een ſtinkenden adem hadt. De dichter, zonder lange te dralen, ſchreef die kwade lucht van zyn adem aan eene roemwaardige oorzaak toe, zeggende: *Op die plaats zyn vele geheimeniſſen verrot.* Maar Archelaus, oordeelende hem door dat antwoordt nog niet genoeg gewroken, gaf Decamnichus over in zyne handen, tot dat het ongelyk door eene reeks geeſſelſlagen geſmydigt zou zyn; en wordt het doorgaans gelooft, dat Euripides van deze aanbiedinge des konings zich bedient heeft. Aanmerkenswaardig was mede het geval van den gouden beker, door Archelaus, nevens eene heerlyke loſſpraak, aan hem geſchonken. De vorſt hadt dien aan iemandt, die hem daarom verzocht, geweigert, liet hem Euripides ter handt ſtellen, en antwoordde den anderen: *Gy*

zyt stout genoeg om te begeeren, onwaardig om te verkrygen: maar deze ontfangt hem naar verdienste; zonder dat hy iets begeerde. Hy hadt reets twee en zeventig jaren bereikt, toen hy aan 't hof van den koning Archelaus kwam, welke ouderdom, gevoegt by zyne kuisfchheit, bezwaarlyk doen geloven 't geen in Macedonië zou voorgevallen zyn; alzo hem getuigenis gedragen wordt, dat hy onbesproken was van eerloze minnaryen. Doch wat hier ook van zy, men wil nochtans, dat hy op eenen Agatho smoorlyk verlieft was. Eindelyk, dat hy naar een gunsteling van Archelaus gaande, waar mede hy een verborgen minnehandel onderhieldt, in den diepen nacht van eenige vrouwen aangerand wierdt, die de vlek harer eere in zynen bloede willende afwisschen, hem in stukken scheurden: doch de heer Faber meent, dat dit gansche verhaal uit de verziering van Orpheus ontleent is. De juiste omstandigheden van zyne doodt zyn niet bekent, doch wel, dat hy in den ouderdom van byna vyf en zeventig jaren elendig omkwam: want wandelende in een boschadie, en naar gewoonte in hoge bespiegelingen bezig, hadden zyne diepe gedachten hem zonder twyffel verre afgeleid, wanneer hy van de honden des konings, dies tyds op de jagt zynde, besprongen jammerlyk verscheurt wierdt: alhoewel anderen oordeelen, dat de bewaarder van 's konings honden, omgekocht door twee poëten, die Euripides zyne hoogdravende glorie benydden, deze honden met voorbedachten rade op hem aangeschonnen hadt. Zyn ligchaam wierdt van den koning in eene prachtige lykstatie ter aarde bestelt, en hielden de Macedoniërs dermaten 's mans graf in waarde, en zynen naam in gedachten, dat zy zich beroemden, dat hun vaderlandt het koud gebeente van dien uitmuntenden dichter in zynen schoot herbergde. De tyding van zyne doodt was als een donderslag in de ooren der Atheniënzen, en trof hen zo geweldig, dat de gansche stadt zich in diepen rouw kledende, een plegtig gezantschap naar Macedonië afvaardigde om zyne beenderen te verzoeken. Hier in niet slagende bouwden zy voor hem een treffelyk eergraf, 't welk ten tyde van Pausanias nog gezien wierdt. Geen minder smert gevoelde Philemon, een zyner vrienden, wanneer hy deze woorden uit zynen bangen boezem slaakte, dat byaldien hy geloven kon, dat de doden, gelyk velen staande hielden, nog eenig gevoel hadden, hy zich zelve zou om 't leven helpen, om zich in de tegenwoordigheit van Euripides te verlustigen. Dat de blixem in zyn graf sloeg heeft men als een doorluchtig getuigenis voor hem aangemerkt, dewyl zulks maar eenen Lycurgus alleen, zo zeer van de goden bemind, hadt mogen gebeuren. Hy is nooit met Plato in Egypten geweest, en heeft de Hr. Faber hier in deerlyk misgetast, vermits Plato niet voor de doodt van Socrates, eenige jaren later dan die van Euripides voorgevallen, daarheen gereist; ja zelfs, volgens de eigene woorden van Diogenes Laërtius, niet voor zyn acht en twintigste jaar buiten de stadt Athene ging; daar hy nochtans, in de acht of negen en tachtigste Olympiade geboren, dien reistocht voor zyn twintigste jaar hadt moeten doen.

Van de twee en negentig treurspelen, die hy maakte, zyn 'er maar twintig meer voorhanden. Hy drukte zich liefst uit in krachtige zedespreuken, zich zelve dikwils daar door tekenende; alzo hy, als boven gemeld is, straf, ernsthaftig en koel tot vermaak was. Cicero, de pronk van Romens redenaren, hadt zulke verhevene gedachten van hem, dat hy ieder zyner vaarzen voor een waarachtig getuigenis aannam; en men zegt, dat de moordenaars, waar van hy vervolgt en eindelyk vermoord wierdt, hem vonden in zyn draagstoel lezende de Medea van Euripides.

Deze poëet, van de Atheniënzen verzocht iets uit een zyner spelen weg te nemen, gaf dit antwoordt: *Ik schryf myne treurspelen om u lieden te leren, niet dat gy lieden my zoudt onderwyzen.* Op een anderen tydt beklaagde hy zich by den poëet Alcestis, dat hy in de laatste drie dagen, schoon hy al zyn vermogen inspande, niet meer dan drie vaarzen hadt kunnen opzingen; en als deze hem antwoordde, dat hy wel honderd al spelende gemaakt hadt, zeide Euripides: *Tusschen uwe en myne vaarzen is dit onderscheidt, dat de uwe maar drie dagen, maar de myne alle eeuwen zullen verduren.* Hy maakte zyne werken op 't eilandt Salamis, alwaar hy zich in eene akelige spelonk opsloot. Eenige van zyne grondbeginselen zyn niet goed; en zyne gedachten van den eedt waren zo ongeregeld, dat hem een geding daar over gemaakt wierdt. Hy speelde eens zo wakker den gierigaardt, dat de gansche vergadering, daar van ontstelt, de toneelspeelers zou weggejaagt hebben, ten ware Euripides, om nog een weinig gedult zelf verzoekende, het volk verzekert hadt, dat men eerlang het deerlyk einde van dien vrek zou zien, welkers kunstenaryen de vergadering zo zeer gehoont hadt. Diergelyk een antwoordt gaf hy hen ook, welke in zyn spel *Ixion* euvel opnamen, dat zulk een godloze booswigt op 't toneel verscheen; *Gedenk*, zeide hy, *hoe ik hem voor zyn einde aan het radt heb geklonken.* En zeker het voortreffelykste van een treurspel is, dat men altoos de onderdrukte deugt ziet zegepralen, en de ondeugt ter straffe gesleept. Nog eenmaal kantte het volk zich tegen de twee eerste vaarzen van zyne *Menalippe*, die de wezentlykheit van Jupiter schenen te ondermynen, met zo een hevige bitterheit aan, dat hy gedwongen was die plaats te veranderen. Eenige godloze voorstellen hebben veroorzaakt, dat hy by zommigen voor een ongodist gehouden wordt; doch met hoe veel recht, zal men hier niet betwisten, maar alleenlyk zeggen, dat men te onrecht den schryver van een treurspel de gevoelens der vertoonde personadiën aantygt; en dat Euripides noodzaaklyk, om Sisyphus rol te spelen, de taal van een ongodist voeren moest. Voorts wat zyn antwoordt aan de Atheniënzen, hem verzoekende zekere plaats uit een zyner treurspelen weg te nemen, als mede dat aan den dichter gegeven, die zich beroemde met weinig moeite zyne vaarzen te maken, aanbelangt, beide zynze van dien aardt, dat men 'er een goeden en kwaden plooi aan geven kan. Hy wordt beschuldigt Medea benadeelt te hebben, om de Corinthiërs te behagen: deze, zegt men, welken de moorddoodt van Medeaas zonen toegeschreven wordt, bewogen hem om de moeder zelve daar mede te betichten; en zou die verziering, wegens de hoogachting van Euripides, de waarheit derwyze verdooft hebben, dat die stadt van de blaam hunner euveldaadt ontslagen, de gedachtenis van de onschuldige Medea daar mede besmet wierdt, doch wil men, dat Euripides de eerste niet was, die Medea met den moordt harer kinderen bekladde. Voorts zyn 'er, die menen, dat 'er een bedekt verwyt over de doodt van Socrates in zyn *Palamedes* zou gevonden worden: immers het wierdt voorlang al geboekt, dat Euripides, willende iets van Socrates melden, het verhaal van Palamedes verdichtte, om door de vertoning van die personadie, tegen het openbaar verbodt veilig het deerlyk einde van Socrates, mitsgaders die gruweldaadt den Atheniënzen voor te houden; en dat alle de toehoorderen de tranen in de oogen schoten, horende deze woorden van hem: *Gy, Gy lieden! hebt den allerbesten Griek omgebragt!* nademaal het volk wel merkte, dat Socrates hier mede bedoelt wierdt. Doch deze vertelling, van vele der geleerdste mannen onzer eeuwe goedgekeurt, is eene onwaarheit, al zo groot als dat Aristophanes zyn spel van de *Kikvorschen*, in 't welk hy van Euripides als van een reets overleden spreekt, in de twee en negentigste Olympiade liet spelen; want nergens stemmen de schryvers van dien tydt beter overeen dan dat Euripides, in het eerste jaar der vyf en zeventigste Olympiade geboren, omtrent vyf en zeventig jaren oud wierdt: naardien dan zyne doodt in de drie en negentigste Olympiade inviel, en Socrates, gelyk men zeker weet, niet voor de vyf en negentigste Olympiade uit den lyve gerukt wierdt, kon hy onmogelyk de wreedheit aan dezen wysgeer gepleegt, den Atheniënzen verwyten. Door deze juiste bepaling van Euripides doodt kan men *Cœlius Rhodiginus* van tastelyke valschheit overtuigen, te weten dat Euripides een der veertig overheden, te Athene na het verdryven der dertig dwingelanden aangestelt, zou geweest zyn; nademaal hy reets gestorven was toen Lysander zich meester van Athene maakte. De beste druk der werken van Euripides is die, welken de Heer Josua Barnes, professor in de hogeschole te Cambridge, in den jare 1694 in folio uitgaf; waar by alle de verklaringen en overgeblevene stukken, die hy vinden kon, gevoegt, en vele zaken door geleerde aantekeningen opgeheldert zyn. Daarenboven geeft hy vooraan eene geleerde en doorwrochte levensbeschryving van Euripides. De stukken van hem overgebleven zyn de volgende negentien treurspelen, benevens het begin van het twintigste; te weten de *broeders van Thebe*, de *Orestes*, de *Medea*, de *Alcestis*, *Andromache*, de *Smekelingen*, *Iphigenia in Aulis*, *Iphigenia in Tauris*, *Rhesus*, de *Trojanen*, de *Bacchanten*, de *Cykloop*, de *Heracliden*, *Helena*, *Ion*, de *Woedende Hercules*, *Electra*, *Hecuba*, en *Hyppolitus*. Het twintigste draagt den naam van *Danaë*. *Bayle Dict. Crit.* en de schryvers door hem aangehaalt.

EURIPIDES, een treurspeldichter te Athene, ouder dan hy, van welken, onder den zelven naam, de treurspelen nog overig zyn. Volgens *Suidas* zou hy twaalf treurspelen gemaakt, en twee maal de overwinning behaalt hebben. Een neef van dezen, mede EURIPIDES genoemt, schreef drie treurspelen, *Orestes* namelyk, *Medea*, en *Polyxena*. *Suidas. Joh. Meursius Bibl. Attica.*

EURIPUS, eene zeeëngte tusschen Achaje en 't eilandt Negroponte, welke voor de hoofdstadt van dat eilandt zo naauw wordt, dat eene valbrug, nevens een stenen brug van vyf bogen, de zelve beslaat. Tusschen deze is een toren, dien de Venetianen daar gebouwt hebben. Men noemde ze eertyds *Euripus Euboicus* of *Chalcidicus*, naar den naam van het eilandt en de stadt. By de inwoneren draagtze den naam *Egripos*, by de Italianen dien van *Stretto di Negroponte*, en by de Franschen dien van *de straat van Euripus*, of *de straat van Negroponte*. 't Zal den liefhebberen niet mishagen thans eene naauwkeurige beschryving der ebbe en vloedt van den Euripus te zien, welke de Jesuit P. Babyn, hebbende twee jaren op Negroponte gewoont, aan etlyke zyner vrienden in Vrankryk gezonden heeft. De historieschryvers, aardklootkundigen en reizigers verhalen maar ten deele 't geen daar gevonden wordt; 't zy dat zy nooit daar geweest zynde, alleenlyk op 't verhaal van anderen steunden; of hunne waarnemingen met gene genoegzame aandacht, noch onderscheidene tyden deden, zonder op het verschil van de quartieren der maan, en der dagen van de maandt gelet te hebben. By de stadt Negroponte heeft de Euripus zo weinig breedte, dat 'er naauwlyks eene galei tusschen de vesting en den Venetiaanschen toren kan doorvaren. Deze plaats voert inzonderheit den naam Euripus, alhoewel die aan eene uitgestrektheit van byna twaalf mylen insgelyks gegeven wordt; ja zelf daar de straat, breder wordende, baren wisselturigen loop niet zo duidelyk als aan den voet van het kasteel vertoont. In deze ruimte van twaalf mylen zyn aan ieder zyde vele kleine inhammen, in welke men, door het wasschen en dalen van het water, het onderscheidt der ebbe en vloedt bespeuren kan.

De loop van den Euripus moet op verschillende tyden waargenomen worden. Van ieder mane is hy achttien of negentien dagen geregeld, en elf dagen onbepaald. De acht eerste dagen der mane, de 14, 15, 16, 17, 18, 19 en 20 van de volle maan, mitsgaders de 27, 28 en 29, zynde de drie laatste van het laatste quartier, is de Euripus geregeld. Den 9, 10, 11, 12 en 13 van het eerste quartier, als mede den 21, 22, 23, 24, 25, en 26 dag van het laatste is zy onbepaald; invoegen deze loop elf dagen ongeregeld, en de andere achttien of negentien dagen der mane aan gezette tyden bepaald is. Gedurende zyne onbepaaldheit vloeit en ebt hy elf,

elf, twaalf, dertien, ja veertien maal in een natuurlyken dag, dat is, binnen vier en twintig uuren. De bepaalde loop van den Euripus staat daar in met de grote zee en Venetiaansche golf gelyk, dat hy in vier of vyf en twintig uuren niet meer dan tweemaal ebt; ieder dag een uur trager inkomt, en zes uuren ryst en daalt, zo wel des zomers als in den winter; 't zy dat het stormt, of aangenaam weder is. In den onregelmatigen tydt wascht hy omtrent een half uur, en daalt drie quartier. Daarenboven hebben alle de op-en afgaande getyden van den Euripus, de regelmatige zo wel als de ongeregelde, nog twee zaken, waar in ze van de grote zee verschillen. Voor eerst, dat het water doorgaans met den vloedt niet hoger dan een, en selden twee voeten wascht; terwyl de Oceaan veelmalen, gelyk in de havens van Britannië gezien wordt, tot de hoogte van vier en twintig ellebogen opklimt. Het tweede onderscheidt bestaat daar in, dat het water van den Oceaan afstromende zich in de diepe zee begeeft, en wasschende naar het strandt vloeit. Maar in den Euripus stroomt het water, zo lang de vloedt duurt, naar de eilanden van den Archipel, daar de zee groter is; en loopt dalende naar de kust van Thessalië in het kanaal, waar door de galeien naar Salonichi varen. Tusschen het op-en afgaande getyde verloopt een weinig tyds, en schynt het water dan stil te staan; invoegen veeren en stroo, indien de windt zulks niet belet, zonder zich te bewegen op het water blyven leggen. Voorts heeft men bevonden, dat de Euripus, de zee reeds wasschende, dikwils nog een quartier of een half uur vertraagt om te ryzen, alhoewel hy gedurig stroomt; en dat hy alsdan twee maal in een getyde opklimt. Eindelyk ziet men ook gene verandering by zonnestanden of nachteveningen. De vader Babyn heeft met de Turken en Grieken, hebbende het bewindt van twee meulens, staande by deze engte, over alle deze dingen gesproken, welke zeiden, van veertien jaren herwaarts de zelve aanmerkingen omtrent den loop van den Euripus gemaakt te hebben. Dit konden zy gemaklyk doen, vermits de raden der meulens thans van de eene, en dadelyk van de andere zyde, met den vloedt en de ebbe weder omliepen. De schryvers, sprekende van de bewegingen van den Euripus, verschillen zeer veel van elkander, en evenwel kunnen hunne gevoelens met weinig moeite overeen gebragt worden. Antiphilus, van Bysance geboortig, zegt in een zeker Grieksch byschrift, dat de Euripus zes maal vloeit en ebt. Strabo, Plinius, Suidas en meer anderen stemmen te zamen, dat de ebbe en vloedt zevenmaal gezien worden. Pomponius Mela komt de waarheit nader, de zelve veertien maal stellende; doch het schynt, als of hy wilde zeggen, dat de Euripus binnen den ganschen tydt van vier en twintig uuren veertien maal af-en aanstroomde. Zie daar zyne eigene woorden: „ De zee loopt zevenmaal des daags en zeven„ maal 's nachts sterk op en af. De scheepsvloten te rug keren„ de komen met zulk een vaart nederstorten, dat de windt ha„ ren loop niet kan stuiten; gelyk 'er ook geen schip, schoon „ de windt in zyne zeilen blaast, tegen den stroom kan opva„ ren". Seneca schynt mede van dat gevoelen geweest te zyn, als hy zegt:

Euripus undas flectit instabilis vagas,
Septemque cursus flectit, & totidem refert,
Dum lassa Titan mergat oceano juga.

Dat is:

„ De Euripus ment zyn' glazen wagen
„ Tot zeven malen heen en weer,
„ Eer 't daglicht wordt in zee gedragen.

Plinius verklaart zich niet duidelyk, als hy zegt, dat de ebbe en vloedt gedurende den dag en nacht zevenmaal inkwam. Titus Livius meent boven alle andere de waarheit gevonden te hebben, zeggende: „ De Euripus heeft dagelyks geen zeven op-en afgaan„ de getyën, gelykerwyze het gerucht vermeldt; maar hy stroomt „ nu van de eene, en straks weder, gelyk de windt, van de an„ dere zyde". Dit komt wel met de onregelmatige dagen overeen: maar hy is het spoor mis, als hy 'er byvoegt, dat 'er geen slechter haven dan te Chalcis, van wegens den stroom, gevonden wordt; nademaal de vloedt noch ebbe de schepen eenigzins doen bewegen, zo zy maar een weinig ter zyden, 't zy in de grote of de overzydsche haven, leggen, gelyk in den jare 1669 bleek, toen de Turksche vloot voor Negroponte overwinterde. Alhoewel nu de gedachten van deze schryvers verschillende zyn, hebben zy echter alle de waarheit, doch slechts ten deele, geschreven. Zommigen hebben den Euripus niet meer dan zes of zevenmaal zien vloeien en ebben, omdatze hem beschouwden juist als de windt den stroom tegenhieldt. Anderen wederom hebben hem in de onregelmatige dagen gezien. Voorts wat het verhaal van eenige hedendaagsche schryvers, als of in den Euripus niets omging, dan 't geen gemeenlyk in den Oceaan geschiedt, aanbelangt; deze, in de geregelde dagen alleenlyk daar wezende, konden het onderscheidt, waar van men hier spreekt, derhalven niet aanmerken. Als men naar de oorzaak vroeg, waarom de Euripus op gezette dagen evenmatig, en in de overige wispelturig was, het zou zeer bezwaarlyk op te lossen zyn. Even zo min is het openbaar, om welke reden op zommige plaatsen, als by voorbeeldt te Dieppe, de hoogste tyën inkomen twee of drie dagen voor de nieuwe of volle maan? Waarom de zelve wasschen met de nieuwe maan, als dit gesternte minder vermogen heeft; en afnemen wanneer dat sterker begint te worden? Om welke oorzaak het water in de Indiaansche zee vyf dagen oploopt, als mede vyf dagen afebt? Waarom de hoge vloeden in de havenen van Cambaja by volle maan alleenlyk invallen; maar by nieuwe maan in de havenen van Calekut, niet verre van daar gelegen? Men moet hier met den koninklyken propheet belyden, dat de verheffingen der zee wonderlyk, en den sterveling verborgen zyn. *T. Spon Reis door Dalmatië enz.*

EURIPUS, een Grieksch schryver, die eene verhandeling van de leerlingen van Isocrates gemaakt heeft. Wanneer hy leefde is niet bekend. *Meursius in Lect. Attic. apud Harpocration.*

EURIPUS was ook de naam, oudtyds aan zekere gegravene grachten gegeven, die te Rome in de schouwplaatsen met water gevult wierden, om daar een zeeslag in te vertonen. Ook verstondt men daar door de onderaardsche waterleidingen, door welke het water van de eene naar de andere plaats geleid wierdt, en gelyk eene rivier in zyn kil stroomde. Volgens het verhaal van Spartianus zou Heliogabalus, om een zeegevecht aan het volk te doen zien, deze grachten uit overdadige grootschheit met wyn gevult hebben. *Cicero Epist. ad Q. Fratr.*

EUROPA, een van de vier deelen der wereldt, en een der drie werelddeelen van ons vaste landt, ten Westen van Asië, en ten Noorden van Afrika.

Gelegenheit en bepaling van Europa.

Dit deel der wereldt strekt zich uit van de 34 tot de 72 graadt Noorder breedte, en van de 9 tot de 93 of 94 graadt lengte. Door zyne breedte blykt, dat het byna ganschelyk onder de gematigde luchtstreek gelegen is, en dat het niets heeft onder de brandende luchtstreek, noch dat de zelve nadert, maar dat het wel iets heeft onder en naby de koude luchtstreek. Het heeft ten Zuiden de Middelandsche zee, die het afscheidt van Afrika; ten Westen den Oceaan, welken de ouden de Atlantische zee noemden; ten Noorden den zelven Oceaan, de Yszee genoemt; ten Oosten is het van Asië gescheiden door den Archipel of Egeësche zee der ouden, den Hellespont, of de zeeëngte van Gallipolis, de Zwarte zee, of den Pontus Euxinus, den Cimmerischen Bosphorus, en de zee van Zabaque. Men moet hier nog byvoegen de Don, of de Tanaïs, van welke men een lyn moet trekken tot aan de rivier Obi, en tot aan de Yszee. Alles nu wat alsdan ten Westen is aan de slinker handt, behoort tot Europa, en al het overige ter regterhandt tot Asië.

Zyne gedaante en zyne grootheit.

Strabo en verscheide landbeschryvers na hem hebben aan Europa de gedaante van eenen draak gegeven. Eenige later schryvers verbeelden het zelve als eene zittende maagdt. Postel in zyn kort Cosmographisch begrip verzekert, dat Christiaan Wechel Europa aldus verbeeldde, voor keizer Karel den V. Spanje was het hoofdt van deze maagdt; de hals, de provinciën van Languedoc en Gasconje; het overige van Vrankryk de borst; de armen, Italië en Groot-Britannië; de buik, Duitschlandt; Bohemen, de navel; en al het overige van 't ligchaam, de andere koninkryken en provinciën. De lengte van Europa wordt genomen van het voorgebergte van Spanje, de kaap van S. Vincent genoemt, tot aan den mondt van de rivier Obi, en begrypt negen honderd Duitsche, of achttien honderd Fransche mylen; en zommigen stellen zelfs honderd Duitsche mylen meerder. Zyne breedte van het Zuiden ten Noorden wordt genomen van het voorgebergte van Tenara in Morea, tot aan dat van Rutubas in Scritofinnië, in de hedendaagsche landkaarten Noortkin genoemt, en begrypt vyf honderd en vyftig Duitsche of elf honderd Fransche mylen. Anderen stellen omtrent twaalf of vyftien honderd mylen. Doch anderen stellen met meer reden omtrent twaalf of dertien honderd mylen lengte, en negen honderd breedte.

Verdeeling van Europa.

De hedendaagsche landbeschryvers, en onder anderen N. *Sanson*, verdeelen Europa in negen deelen, of drie maal drie voorname gewesten, welke zyn: de Britannische eilanden; Scandië, of Scandinavië, waar in zyn de staten van Denemarken en Zweden, en Wit-Ruslandt, of Muskovië. In het midden van Europa, Vrankryk; Hoogduitsch-en Nederlandt, en Polen. Ten Zuiden Spanje, Italië, en Turkyën in Europa. Anderen verdeelen het zelve naar zyne verscheide heerschappyen. Zy nemen in aanmerking twee keizers, dien van 't Westen, welke tegenwoordig van 't huis van Oostenryk is, en dien van 't Oosten, de grote Heer of keizer der Turken genoemt, waar by nu een derde keizerryk, te weten dat van Groot-Ruslandt, voor dezen een groothertogdom genoemt, moet gevoegt worden. Voorts acht koningen, te weten, van Spanje, van Vrankryk, van Engelandt, van Polen, van Denemarken, van Zweden, van Portugal, en van Pruissen. Men brengt in dit getal niet de andere koninkryken, door den keizer, of door de koningen der genoemde koninkryken bezeten, als Hungarië, Bohemen, Navarre, Napels, Ierlandt, en meer andere. Daar is nu nog in Europa een groothertog, namentlyk die van Florence; een aartshertog, welke is die van Oostenryk; zeven Souvereine hertogen, te weten, van Savoje, van Parma, van Modena, van Beyeren, van Saxen, van Brunswyk, en van Zevenbergen; welk laatste leenroerig is van den Turk, zo wel als Moldavië, Walachië, en Tartarië, dat prinsdommen zyn. Men mag daar ook byvoegen de hertogen van Lotharingen, van Wurtenberg, en van Koerlandt. Daar is een souverein markgraaf, te weten die van Brandenburg; een Paltzgraaf, welke is die aan den Rhyn; een landgraaf, te weten van Hessen; vier kerkelyke souvereine prinssen, te weten, de paus, de aartsbisschoppen van Keulen, Ments, en Trier, waar by men voegen mag de bisschoppen van Munster en Luik. Zes Republyken zyn 'er, namelyk de Vereenigde Nederlanden, Venetië, de Zwitsersche Cantons, Genua, Lucca, en Ragusa. Men mag

'er

'er byvoegen Geneve. Daar zyn ook eenige keizerlyke of Hanzeeſteden in Duitſchlandt, die op de wyze van Republyken geregeert worden, als Hamburg, enz. en verſcheide prinsdommen.

Eilanden, Rivieren, en gebergtens in Europa.

De eilanden van Europa in den Oceaan zyn de Britanniſche eilanden, te weten Engelandt met Schotlandt, Ierlandt, de Orcades, de Hebudes, en eenige andere. De grootſte van de Middelandſche zee zyn Sicilië, Sardinië, Corſica, Kandië, de eilanden van Griekenlandt, die van de kuſten van Italië en Provence, enz. De eilanden van de Ooſtzee zyn: Zeelandt (Deenſch), Funen, Rugen, Bornholm, Gotlandt, Oeſel, enz. De voornaamſte rivieren van Europa zyn de Rhyn, de Donauw, de Mayn, de Wezer, de Elve, en de Oder in Duitſchlandt: de Loire, de Seine, de Rhône, en de Garonne in Vrankryk: de Taag, de Duero, de Guadiana, de Ebro, en de Guadalquivir in Spanje: de Weiſſel en de Nieper in Polen: de Wolga, en de Don of Tanaïs in Muskovië: de Teems in Engelandt: de Tay in Schotlandt: de Shannon in Ierlandt: de Schelde en de Maas in de Nederlanden. De beroemdſte gebergtens in Europa zyn de Riphaïſche in Muskovië; de Carpatiſche tuſſchen Polen en Hungarië; de Pyreneeſche tuſſchen Spanje en Vrankryk; de Alpes en het Appenynſche gebergte in Italië en op de grenzen; de Olympus en de Parnaſſus in Griekenlandt; de Siërra Morena in Spanje, de berg Gibel of Etna in Sicilië, enz.

Van het landt, en van de volkeren van Europa.

Hoewel Europa het kleinſte gedeelte der wereldt is, het heeft nochtans voordeelen, waarom het boven de andere geſtelt moet worden. De lucht is 'er uitnemend gematigt, en de provincien zyn 'er vruchtbaar, zo men de Noordelykſte uitzondert. Het heeft overvloedt van allerlei noodzaaklykheden en goederen. De volkeren zyn 'er meerendeels van goede zeden, zacht, eerlyk, heuſch, geeſtryk in wetenſchappen, en bekwaam tot alle kunſten en handwerken. De Franſchen zyn beſchaafd, dapper, tamelyk oprecht, ſchrander, en edelmoedig; maar ſchielyk en onſtandvaſtig. De Duitſchers zyn oprecht, dapper, en arbeidzaam, maar zwaarmoedig, en liefhebbers van den wyn, hoewel meer door de gewoonte dan door natuurlyke neiging. De Nederlanders zyn openhertig, getrouw, ſpaarzaam, en liefhebbers van den koophandel. De Italianen zyn beleeft, doorſlepen, en zacht, doch daar by yverzuchtig en ontrouw. De Spanjaarden zyn omzichtig en nadenkende, doch daar by hoogmoedig en verwaand. De Engelſchen zyn dapper tot de onbedachtzaamheit, doch hoogmoedig, en anderen verachtende. Van de andere volkeren zal men niet ſpreken om geen onnut herhaal te doen van het gene op ieders artykel in het byzonder gezegt wordt. Het zal genoeg zyn aan te merken, dat de Europeanen door hun beleidt en door hunne dapperheit zich de bewoners van de andere werelddeelen onderworpen hebben; dat hun geeſt blykt in hunne werken, hunne wysheit in de regering, hunne macht in de wapenen, hun beleidt in den koophandel, en hunne pracht in hunne ſteden. Zy gaan ook in alles die van de andere deelen der wereldt te boven, het zy in hunne gewyde en ongewyde gebouwen, het zy in den verſchillenden geeſt en bekwaamheit van de volkeren, die de zelve bewonen.

Van de talen en van den Godsdienſt van Europa.

Daar zyn drie voorname talen, en drie voorname Godsdienſten in Europa. De talen zyn, de Latynſche, de Teutoniſche, en de Sclavoniſche. De Latynſche ſtrekt zich uit in Italië, in Vrankryk, en in Spanje, hoewel in verſcheide taalvallen. De Teutoniſche taal ſtrekt zich uit in Duitſchlandt, in de Nederlanden, in de Britanniſche eilanden en in Scandinavië, waar in zyn de ſtaten van Denemarken en Zweden. De Sclavoniſche taal is in Polen, in Muskovië, en in een goed gedeelte van het Europiſche Turkyë, zelfs in Bohemen, enz. hoewel met verſcheide wyzen van uitſpraak. De andere talen in Europa zyn zo algemeen niet, als de Griekſche, de Albaniſche, de Hungariſche, de Tartariſche, in de Ooſtelykſte geweſten; het Basquiſch, het Neder-Bretons, het Hiberneeſch, en het Laplandſch, in de Weſtelykſte en Noordelykſte geweſten van Europa. Scaliger merkt elfderlei talen aan, die men moedertalen noemt in Europa, vier voorname, en zeven minder. Anderen ſtellen veertien talen in Europa, te weten: I. De Hiberneeſche, die geſproken wordt in Ierlandt en in een groot gedeelte van Schotlandt. II. De Bretonſche in 't landt van Walles, in Cornouaille, en onder de Bretons in Vrankryk. III. De Cantabriſche of Biſcaïſche, naby den Oceaan omtrent het Pyreneeſche gebergte. IV. Het Arabiſch in de gebergtens van Alpuxaras, in het koninkryk van Grenade. V. Het Finniſch in Finlandt. VI. Het Teutoniſch of Duitſch in Duitſchlandt, Zweden, Denemarken, enz. VII. De oude taal der Gauchianen in Ooſt-Vrieſlandt. VIII. De Sclavoonſche in Polen, Bohemen, Muskovië, Ruſlandt, enz. IX. De Illyriſche in het eilandt van Veglia of van Kirk in Liburnië. X. De Griekſche in Macedonië, Thracië, enz. XI. De oude taal der Epiroten in Epirus. XII. De Hungaarſche in verſcheide provincien van Hungarië. XIII. De Jazygiaanſche tuſſchen den Donauw en de Teiſch in Hungarië. XIV. De taal der Tartaren omtrent de Palus Meotis, den Pontus Euxinus, de Don, of Tanaïs, en den Boriſthenes. Wat den Godsdienſt betreft, daar zyn byna niet anders dan Chriſtenen in Europa; en men merkt in het zelve drie voorname Godsdienſten aan, den R. Katholyken, den Proteſtantſchen, en den Griekſchen. Voorts heeft men den Mahometaanſchen Godsdienſt onder de natuurlyke Turken in Europa; maar onder de volkeren, die hen onderworpen zyn, heeft men Grieken, R. Catholyken, en Proteſtanten. Verder wordt van de Godsdienſten op de artykels van ieder landt in het byzonder gehandelt.

Schryvers, die van Europa ſpreken.

Strabo. Ptolemæus. Plinius. Pomponius Mela. Solinus. Merula. Maginus. Ortelius. Mercator. Clavius. Capella. Belleforêt. Daviti. Cluverius. Sanſon. Du Val. La Mothe Le Vayer. Briet. Berthius. Golnitz. Sempili. Eneas Silvius. Ferrari, & Baudrand in Lex. Geogr. Scalig. Diatr. de ling. Europ. Berrewood de Ling. & Relig. Europ. Becmann. Weigelius. Hubners Geographie.

EUROPA, *Montes de Europa*, zeer hoge bergen van Spanje tuſſchen de twee landſchappen Aſturië, in het geweſt van Liebana. *Maty Diction.*

EUROPA was eertyds eene landſtreek van Illyrië, mitsgaders het Ooſter deel van Thracië, en ſtrekte zich uit langs de geheele ſtreek, tegen over Klein-Aſië, van de Zwarte zee af, tot aan den Archipel. De voornaamſte ſteden daar in waren *Conſtantinopel, Selymbria, Rudiſto, Apri*, en *Gallipolis*, alle tegenwoordig nog in wezen. Voorts zyn zommigen van gedachten, dat Europa van dit landſchap mogelyk zynen naam ontleent heeft; gelyk Aſië den zynen van Klein-Aſië, Afrika van het eigentlyke Afrika, en de wyd-uitgeſtrekte landſchappen van het Noorder Amerika, naar de kleine landſtreek Kanada, onder den naam van Kanada bekend zyn. *Maty Diction.*

EUROPA, eene dochter van Agenor, koning van Tyrus. De dichters verzieren, dat Jupiter zich in een ſtier herſcheppende, om deze vorſtin te ſchaken, haar over zee voerde in het eilandt Kreta, daar hy drie zonen by haar zou gewonnen hebben. Zy, die de verdichtſelen der poëten zo veel mogelyk is tot waarachtige geſchiedeniſſen te huis brengen, zeggen, dat Taurus, veldoverſte van Aſterius, koning der Kretenzen, hebbende de ſtadt Tyrus bemachtigt, de zelve plunderde, en onder eene grote menigte vrouwsperſonen ook Europa, 's konings dochter, gevangen met zich wegvoerde. Zy huuwde aan Aſterius, die, zich zonder kinderen bevindende, het krooſt, by haren minnaar geteelt, verzoonde. Want zommigen vermoeden om gewigtige reden, dat Europa, deze nog een kindt zynde, van Jupiter geſchaakt, reets moeder van drie zonen was, namelyk Minos, Rhadamanthus en Sarpedon, alle by Jupiter gewonnen, toen Aſterius haar ten huwelyk nam. Men wilde, dat Jupiter, hebbende onder een ahornboom de eerſte gunſt van haar genoten, ſedert dien boom in 't byzonder vergunde, dat hy winter en ſomer zyn loof bewaren, en 't ganſche jaar door groenen zou. Plinius, die nevens Theophraſtus onder de ouden hier over kan nagezien worden, verhaalt, dat te Cortina, in het eilandt Creta, omtrent eene fontein zeker ahornboom zou gevonden worden, wiens bladeren nooit afgevallen, en derhalven by Grieken en Latynen bekend was. Hy merkt wyders zeer wel aan, dat het beuſelachtige Griekenlandt, ziende een ahornboom van zulk eenen ongemeenen aardt, zich daar dadelyk van bediende, om op dien grondſlag nieuwe verdichtſelen te veſtigen, voorgevende, dat deze boom alleenlyk daarom dit voorrecht hadt, om dat hy op zekeren tydt zyne ſchaduw leende, terwyl de grootſte der goden onder den lommer zyner takken de bloem des maagdoms plukte. Ook zegt men dat Europa, van Jupiter verkracht, opſtaande voet zich in zeker water ging waſſchen, 't welk, volgens het verhaal der ſchryveren, deze wonderbaarlyke eigenſchap hadt, dat niemandt, zo lang hy daar in neêrzat, nat wierdt, hoe zeer het ook regende. De Kretenzen geloofden zonder twyffel, dat Jupiter, 't zy om den dienſt aan Europa bewezen, of wegens de eer, waar mede het Europa hadt verwaardigt, dit water met het gemelde voorrecht beſchonken hadt. *Bayle Dict. Crit.*

EUROPS, of EUROPUS, een zoon van Egialus, twede koning der Sycioniërs, regeerde omtrent vyf en veertig jaren, ſedert het 1942, tot het 1987 jaar der wereldt. Eenigen geloven, dat ons wereldsdeel, dat wy bewonen, naar hem genoemt is, en niet naar *Europa*, de zuſter van Cadmus. Telchinus was zyn opvolger. *Pauſanias Corinth. Apollodorus in Bibl. Euſeb. in Chron.*

EUROTAS, eene rivier van Theſſalië, die ook *Titareſus* genoemt wordt, en die in de Peneus loopt; maar deze wil hem niet ontfangen: want, naar 't zeggen van Homerus, dryft het water van den Eurotas als olie op dat van den Peneus, die het daar na weder wegwerpt, als een vervloekt water, dat door de helſche razernyen is voortgebragt. *Strabo lib. IX. Plinius l. IV. c. 9.*

EUROTAS, eene rivier van Peloponneſus, die haren oorſprong heeft in Arkadië, en die door Laconië lopende de muren van Sparta beſpoelt, en zich ontlaſt in de Laconiſche Golf. Tegenwoordig wordt hy *Vaſilipotamo*, of de *konings-rivier* genoemt. *Baudrand.*

EUROTAS, een zoon van Myles, en kleinzoon van Lelex, koning van Laconië, begon te regeren in het 67 jaar van de Attiſche tydrekening, 1516 jaren voor Chriſtus. Hy is 't, die zynen naam gegeven heeft aan de rivier Eurotas. *Pauſan. in Lacon. Du Pin Bibl. univ. des hiſt. prof.*

EURUS is de naam van een windt, welke blaaſt tuſſchen het Ooſten en het Zuiden, aldus genoemt van het Griekſche woordt εὖρος, dat *wydte* of *breedte* betekent, om dat deze windt in eene grote uitgeſtrektheit van landt waait. De Latynen vermengen den windt Eurus met Vulturnus, om dat zy beide uit den Ooſten waaien, de een ter regter, en de ander ter ſlinker zyde. *Plinius l. II. cap. 47. Columell. lib. V. cap. 5. Auguſtin. lib. de quantitate animæ.*

EURYALA, dochter van Minos, die Orion hadde by Neptunus. Daar was ook eene Euryala, koninginne der Amazonen, die Æctes, koning van Colchis, bystondt tegen Perseus.

EURYALUS was een zoon van Prœtus, koning der Argiven. Daar was ook een van de Peloponneesche vorsten, Euryalus genoemt, welke zich met 80 schepen bevondt by het beleg van Troja. Euryalus, een Trojaan, deedt met zyn vertroudsten vriendt Nisus des nachts een inval in het leger der Rutulen, en doodde eene menigte der zelven, doch verloor in den aftocht door de vyandlyke ruitery het leven; waarom Nisus het zyne daar na vrywillig opofferde. Euryalus, een Atheniënzer, was de eerste met zynen broeder Hyperbius, die muren en huizen van tigchelstenen begon te bouwen. Daar was ook een vermaard googchelspeelder, die den naam van Euryalus droeg. Eindelyk was Euryalus de naam van eene aangename plaats of oordt in Sicilië, naby Syracusa, door eenigen *Macropolis* genoemt. *Homer. Virgil. Æneid. l. XI. Plin. l. VII. c.* 56. *Juven. l. II. Sat.* 6. *vs.* 81. *Liv. l. XXV. c.* 25. *Stephan. Virgil. Æneid. l.V. vs.* 294. *seq.*

EURYBATES was een berucht kwaadaardig mensch, die gelegenheit gaf tot het Grieksche spreekwoordt, *een daadt van Eurybates*; *Eurybatische daden doen*, om te zeggen, *eene kwade daadt*, *kwade daden doen*. Lucianus spreekt 'er van in zyn *Valschen Propheet*. Daar wordt ook van gesproken in de *Protagoras* of *de Sophisten* van Plato. Erasmus merkt aan in zyne spreekwoorden, op het woordt *Eurybatizare*, dat 'er verscheiden van den naam van Eurybates zyn geweest, doorslepene en kwaadaardige mannen. Daar was 'er een van Ephezen, die eene grote somme gelds van Crœsus ontfangen hebbende om een leger op de been te brengen, zich aan Cyrus overgaf, gelyk de historiesschryver Euphorus zegt. Anderen schryven dit liever toe aan eenen Eurybates, die men gelooft een der Cercopen geweest te zyn, dat bedrieglyke volkeren waren, welke Jupiter in apen veranderde. Nicander spreekt van eenen Eurybates van Egina, die zeer doortrapt en ondeugend was. Daar zyn 'er, die zeggen, dat 'er een dief is geweest van dezen naam, die wonderlyk behendig was, van wien men de volgende historie verhaalt. Verrascht en gevangen zynde, aten zyne wachten met hem, en drongen hem hen eenigen trek van zyn handwerk te doen zien; en boven al hen te tonen, op wat wyze hy de huizen beklom. Hy liet zich een langen tydt daar toe verzoeken, als of hy zulks niet durfde ondernemen. Eindelyk in schyn door hun sterk aandringen overwonnen, nam hy sponsen, maakte die aan malkander vast, hechtte die aan den muur met yzere haken, en begon te klouteren. De aanschouwers waren zo verwondert van het gene zy zagen, dat zy hem lieten geworden, tot hy tot boven aan 't gewelfsel van de kamer was, daar deze klucht voorviel; hy klom op het dak, en ontkwam in der daadt, eer zyne wachten eens dachten om het huis te omcingelen, om zyne vlucht te beletten. *Eusthatius* spreekt 'er van over het I van *de Iliade*.

EURYBATES, openbaar roeper van Ithaca, medgesel van Ulysses, wierdt door Agamemnon gezonden om Briseïs te schaken. *Homer Iliad. Ovidius Ep. III.*

EURYCLEA, dochter van Ops, welke Laërtius vader van Ulysses kocht voor twintig ossen. Zy was de voedster van Ulysses, en de eerste, die hem kende, wanneer hy van Troja wedergekeert was in Ithaca. *Odyss. XIX.*

EURYCLES, bygenoemt *d'Engastrimyth*, omdat men geloofde, dat hy eenen geest (*Demon*) in zyne ingewanden hadde, die hem het toekomende openbaarde. Hy was vermaard te Athene, en de waarzeggers wierden naar zynen naam *Eurycliden* genoemt.

EURYCRATES, koning van Lacedemonië, van den stam der Eurystheniden, een zoon van Polydorus, volgde op zynen vader, in het 3 jaar van de XIII Olympiade, 725 jaren voor Christus. Hy eindigde den eersten oorlog, welken de Lacedemoniënzen hadden tegen die van Messene, hebbende Ithome en de andere steden der Messeniënzen ingenomen. *Herodot. l. VII. Pausan. in Lacon.* Hy hadt een kleinzoon, Eurycrates, of Eurycratides genoemt, die begon te regeren in het 3 jaar van de XXIV Olympiade, en die een einde maakte van den tweden oorlog tegen de Messeniënzen, in het eerste jaar van de XXVIII Olympiade. *De zelve schryvers.*

EURYDAMUS van Cyrene behaalde in het 3550 jaar der wereldt, het eerste van de LXXIX Olympiade, de overwinning in het worstelperk in de Olympische spelen. Men zegt, dat zyn tegenstrever hem de tanden in den mondt uitgestoten hebbende, hy de zelve doorzwelgde, zonder iets te zeggen. Zyne pyn daar door verbergende, en willende ook den roem of 't vermaak verminderen, dat hy daar over zou gehad hebben, zo hy het gevolg van zulk een slag geweten hadde. *Ælian. l. X. c.* 19.

EURYDICE, gemalin van Amyntas, koning van Macedonië, gaf vier kinderen aan haren gemaal; drie zonen, *Alexander*, *Perdiccas*, en *Philippus*, vader van Alexander den Groten; en eene dochter, *Euryona* genoemt. Het was eene koningin, die men niet genoeg kan verfoeien; want zy wierdt zo verliefd op haren schoonzoon, dat zy, om met hem te trouwen, zich verbondt om hem op den troon te stellen, en haren gemaal te doden. Deze zamenzwering zou volvoert zyn geworden, indien Euryona den koning haren vader niet van het overspel en van de verderffelyke voornemens van Eurydice verwittigt hadde. De koning, van deze misdaden van zyne gemalinne overtuigt zynde, strafte haar niet; maar verschoonde haar om de kinderen, die hy by haar gehad hadde. Na dat hy gestorven was, volgde zyn zoon Alexander op hem, doch leefde niet lang; want Eurydice, altoos de zelfde en heerschzuchtig zynde, deedt hem ombrengen. Zy pleegde de zelfde boosheit aan Perdiccas, haar tweden zoon, die op den troon gekommen was na de doodt van Alexander. De historiesschryvers, die overig gebleven zyn, verhalen niet wat vervolgens van haar geworden is, noch of zy over hare wanbedryven gestraft wierdt. Daar zyn zelfs historieschryvers, die, zonder gewag van haar te maken, ten goeden of ten kwaden, de doodt van de beide prinsen, die na Amyntas regeerden, aan andere oorzaken toeschryven. Strabo verhaalt, dat Arrabeus, prins der Lyncisten, afkomstig van de Bacchiaden, de moederlyke grootvader was van Eurydice. *Justinus l. VII. c.* 4. & 5. *Strabo l.* VII. *p.* 226. *Bayle Dict. Crit.*

EURYDICE, eene dochter van Amyntas, den zoon van Perdiccas, die een broeder was van Philippus, de vader van Alexander den Groten, was getrouwt met haren oom Arideus, een natuurlyken zoon van den gemelden Philippus, wiens dochter Cyna hare moeder was. Arideus wierdt tot koning van Macedonië verklaart na de doodt van Alexander; maar hy was niet bekwaam om zich naar deze waardigheit te gedragen, en vooral in eenen tydt van onlusten, gelyk die van zyne regering. Men kan ook zeggen, dat hy eerder een koning in den naam was dan in der daadt. Zyne gemalin Eurydice hadde meer deel dan hy in de koninklyke bedryven, voornamelyk wanneer 't 'er op aan kwam om zich tegen Olympias, de moeder van Alexander, aan te kanten. Zy was toen yverzuchtiger over het gezag dan of zy een mannelyken tegenstrever gehad hadde. Zy vertrouwde zich veel op Cassander, en geboodt aan Antigonus en aan Polysperchon het bevel der krygsbenden aan hem af te staan, het welk te weeg bragt, dat hy alles uitvoerde, dat zy hem voorschreef. Zy hadt het ongeluk van de soldaten verlaten te worden, wanneer zy wilde beletten, dat Olympias niet weder in Macedonië kwam. Dit was de oorzaak dat Arideus verviel in handen van Olympias. Zyne gemalin Eurydice naar Amphipolis gevlucht zynde, verloor aldaar hare vryheit kort daar na, in de CXV Olympiade, 315 jaren voor Christus. Olympias deedt hen in een duister gat sluiten, en aldaar onmenschelyk handelen; en gezien hebbende, dat hare wreedheit de Macedoniënzen deedt morren, deedt zy Arideus door de Thraciërs doden zes jaren en een half na de doodt van Alexander. Deze gestrengheit was al te zwak een breidel voor de tong van eene vrouwe als Eurydice. Dit was oorzaak, dat Olympias, verstoort om dat hare gevangene te veel sprak, en niet ophieldt te roepen meer gerechtigt te zyn tot de kroon dan zy, haar niet langer wilde laten leven. Zy deedt dier een degen, een halsriem of snoer, en een glas met vergift aan haar brengen, en gaf haar keur van dit driederlei slag van doodt. Eurydice, zonder te schreien, of de standvastigheit van haren moedt eenigzins te verminderen, en zelfs eer de brenger vertrokken was, nam haren gordel en verwurgde zich daar mede, de goden gebeden hebbende dat diergelyke geschenken aan Olympias gezonden mogten worden. Wanneer de laatstgenoemde gestorven was, deedt Cassander eene koninklyke uitvaart voor Arideus en Eurydice houden. *Bayle Dict. Crit.*

EURYDICE was de vrouw van Orpheus, die haar zo uitnemende beminde, dat hy, gelyk de dichters zeggen, zich niet ontzag na hare doodt haar weder uit de helle te halen. *Virgil. in Georg. Diodor. Sicul. l. XIX. Ovid. Metam. l. X.* Zie Orpheus.

EURYDICE, eene Illyrische vrouw, welke Plutarchus pryst, en als een voorbeeldt voorstelt, om dat zy, hoewel zy uit een barbaarsch landt en reets in ouderdom gevordert was, zich tot de studie begaf, om zich bekwaam te maken hare kinderen zelf te kunnen onderwyzen, zonder verplicht te zyn de zelve aan anderen te vertrouwen. Zy wydde een byschrift toe aan de Zanggodinnen, vervat in vier Grieksche vaarzen, welke Plutarchus bewaart heeft. *Bayle Dict. Crit.*

EURYLOCHUS, de eenige der medgezellen van Ulysses, die van den drank van Ulysses niet proeven wilde. *Ovid. Metam. l. XIV.* Daar is een koning der Phlegianen van dezen naam geweest, die, volgens Pherecydes, de stadt Thebe bouwde, eer Cadmus, die de zelve herbouwde, in dat landt gekomen was. Daar is nog een Eurylochus geweest, een broeder van Epimenes, die de zamenzwering ontdekte, welke de dienaars van Alexander tegen dezen prins gemaakt hadden; (*Quintus Curtius lib. VIII, cap.* 6.) en een Eurylochus, ingenieur, die het kanaal van de wateren der stadt Cyrrhes opstopte, en de zelve niet weder in de stadt liet komen voor dat hy nieswortel daar in geworpen hadde, het welk de inwoners ziek deedt worden, en hen verplichtte zich over te geven. *Polyæn. l. VI.* Frontinus schryft deze list toe aan Clisthenes den Sicyoniër. *Front. l.* III. *c.* 7.

EURYMACHUS, een der machtigsten van Thebe, die door verraadt Platea innam; maar dewyl alle de inwoners zich tegen hem verklaarden, wierdt hy aan de vyanden overgelevert, die hem deden sterven. *Thucydid.* Een der minnaars van Penelope droeg den zelven naam. *Ovid. l.* I.

EURYMEDON, vader van Peribea, by welke Neptunus Nausithous, koning der Pheaquen, hadde, die de vader was van Alcinous. *Homer. Odyss. l.* VII. Daar is ook een Eurymedon geweest, die een zoon was van Faunus. *Stat. Thebaïd.* Een ander van den zelven naam was veldoverste der Atheniënzen met Demosthenes.

EURYMINUS trachtte twist te verwekken tusschen Castor en Pollux, valsche berichten tusschen beide gevende, maar zyne bedriegery ontdekt zynde, wierdt hy gestraft. Daarom noemde men de genen, die oneenigheit tusschen vrienden zochten te verwekken, *Euryminen*.

EURYNOMA, dochter van den Oceaan en van Thetis, moeder van Leucothoë. Daar is ook eene dochter van Apollo van den zelven naam geweest, die moeder was van Adrastus, koning der Argiven, en van Eryphile, gemalinne van Amphiaraüs; en eindelyk eene Eurynoma van Lemnos, dochter van Doriclus, gemalinne van Codrus. *Valer. Flaccus Argonautic. l. II.*

EURYNOMUS, zekere afgodt, dien die van Delphos vereerden. Zy zeiden, dat hy het vleesch der doden at, zo dat hy

hy de benen ganſch ontbloot liet. Pauſanias beſchryft hem ganſch zwartachtig van de verwe der vliegen, en verbeeldt hem zittende op de vacht van een gier, de tanden vertoonende. *Cartari* in zyne afbeeldingen der goden.

EURYPON, of EURYPHON, een zoon van Soſis, en kleinzoon van Proclus, koning van Lacedemonië, die zynen naam gaf aan het geſlacht, dat ſedert dat der *Eurypontiden* genoemt wierdt. Hy begon omtrent 1029 jaren voor Chriſtus te regeeren. *Du Pin Bibl. univ. des hiſt. prof.*

EURYSTHENES, een zoon van Ariſtodemus, van het geſlacht der Heracliden, was het hoofdt van een der koninklyke geſlachten te Lacedemonië. Hy begon te regeeren 1072 jaren voor Chriſtus, onder de voogdy van zynen oom Theras, en regeerde 42 jaren. *Herodot. l. VI. Marsham Chronic. Du Pin bibl. univ. des hiſt. prof.*

EURYSTHEUS, koning van Mycene in Peloponneſus, volgde op zynen vader Sthenelus. Hy was 't, die, om Juno de vyandinne van Hercules te gehoorzamen, dezen heldt verplichtte twaalf moeielyke en gevaarlyke daden te ondernemen; maar hy zag zich bedrogen, en Hercules kwam die moeilykheden en gevaren te boven. Zie hier, hoe men deze fabel verhaalt. Op den dag wanneer Hercules ter wereldt moeſt komen, Jupiter (of, gelyk anderen willen, Themis) voorzegt hebbende, dat 'er een kindt geboren zou worden, dat eens het gebiedt over alle de menſchen zou hebben; zo vertraagde Juno, die het beſtier hadde over de baringen, het bevallen van Alcmena, en deedt in de plaats van Hercules Euryſtheus, den zoon van Sthenelus, en van Archippa, geboren worden: daarom hadde Euryſtheus recht om over Hercules te gebieden. Anderen zeggen, dat Ate, op het verzoek van Juno, den geeſt van Jupiter ontroerde, en dat zy hem verplichtte te zweren in de vergadering der goden, dat degeen, die op dien dag uit zyn bloedt geboren zou worden, gebieden zou over de nabuurige volkeren van zyne geboorteplaats: dat Juno terſtondt na dezen eedt zich op aarde en naar Argos begaf, de verloſſing van Alcmena ophieldt, en die van Archippa, de vrouwe van Sthenelus, verhaaſte, die maar zeven maanden zwanger was, zo dat zy Euryſtheus deedt geboren worden, aan wien Hercules onderworpen was, en aan wien Jupiter het koninkryk van Argos gaf, om te voldoen aan den eedt, dien hy gedaan hadde. *Apollodorus. Plinius.*

EURYTUS, koning van Oecalië, vader van Jolea, zich verbonden hebbende zyne dochter te geven aan den gene, die de overwinninge tegen hem zou behalen, wierdt door Hercules overwonnen; en geweigert hebbende hem zyne dochter te geven, doodde Hercules hem en ſchaakte Jolea. Daar is ook een EURYTUS geweeſt, die een was der Centauren, die Hippodamia willende ſchaken, door Theſeus gedood wierdt. *Ovid. Metam. lib.* IX.

EUSE, of EAUSE, een vlek of klein ſteedtje van Armagnak in Gasconje. Deze plaats is gelegen aan de kleine rivier Galiſe, tuſſchen Bazas en Tarbe, elf mylen van de eerſte, en veertien van de laatſte plaats. Het zelve is gebouwt op de overblyfſelen van het oude *Eluſe*, dat de ſetel was van het aartsbisdom, dat men vervolgens overgebragt heeft naar Aux. *Baudrand.*

EUSEBIA, gemalin van den keizer Conſtantius, leefde in de IV eeuw. Zoſimus zegt, dat zy een uitmuntenden geeſt hadde, en eene wonderlyke kenniſſe van de kunſten en wetenſchappen. Deze goede hoedanigheden zouden haar achting waardig gemaakt hebben, zo de zelve niet bevlekt waren geweeſt met de Arianery, welke zy voortzette door het vermogen, dat zy hadde op den geeſt van haren gemaal. De ſpyt, dien zy hadde om dat zy gene kinderen kreeg, bewoog haar eenen drank te geven aan Helena, de zuſter van Conſtantius, en gemalinne van Julianus, om haar onvruchtbaar te maken; en men zegt zelfs, dat zy de vroedvrouwe van deze princeſſe omkocht, en dat de zelve deze princeſſe in de Gaulen verloſt hebbende van eenen zoon, dien terſtondt na zyne geboorte deedt ſterven. Euſebia ſtierf omtrent den jare 360, of 361. Johannes Chryſoſtomus ſpreekt van haar, zeggende, dat eene keizerinne ſtierf van een hulpmiddel, dat men haar te onpas deedt gebruiken, om haar van hare onvruchtbaarheit te genezen. *Chryſoſt. in Ep. ad Eph. Zoſimus lib.* III. *& ſeq. Ammian. Marcellin. l.* XVI. *& ſeq.*

EUSEBIANEN, ketters, aldus genoemt naar Euſebius van Nicomedië, den voornaamſten verdediger van de lere en van den perſoon van den aartsketter Arius. Zie EUSEBIUS, biſſchop van Nicomedië.

EUSEBIUS, paus, een Griek van geboorte, was de zoon van een geneesmeeſter. Hy volgde den 5 February des jaars 309 op Marcellus, en bekleedde den ſtoel twee jaren, acht maanden en een en twintig dagen. Hy ſtierf den 26 September des jaars 311. Men ſchryft hem drie Dekretale brieven toe: eenen aan de biſſchoppen van de Gaulen, den anderen aan die van Egypten, en den derden aan die van Toskanen en van Campanië. *Auguſtin. Ep.* 165. *Optat. lib.* II. *cont. Parm. Baron. A.C.* 309. 311. *& in Martyr.* 26. *Sept. T. I. Conc.*

EUSEBIUS, patriarch van Antiochië, een Ariaan, leefde in de IV eeuwe. Hy volgde op Eulalius omtrent den jare 339, of 340, en ſtelde zyne eere in het beſtryden van de rechtzinnigen, en in het bevorderen van de kettery. *Hieron. in Chron. Baron. A. C.* 340.

EUSEBIUS, biſſchop van Bologne in Italië in de IV eeuwe, een vriendt van Ambroſius, woonde het Concilie van Aquileja by in den jare 381, en beſtreedt aldaar met kracht Palladius en Secondianus, Arianen. Ambroſius ſpreekt van verſcheide gemeenſchappen van maagden, die hy opgerecht hadde in zyn bisdom. Men gelooft, dat hy den ſtoel van Bologne bekleed heeft ſedert den jare 370, tot omtrent den jare 400. *Ambroſ. de Virginit. c.* 10. *de Virginib. l.* I. *c.* 10. *Epiſt.* VIII. *&* IX. *Concil. Aquil. Hermant vie de S. Ambroiſe. Baillet vies des Saints, mois de Septembre.*

EUSEBIUS, biſſchop van Cæſarea in Paleſtina, was een der vermaardſte mannen van zyne eeuw door zyne geleerdheit en welſprekendheit. Hy nam den naam aan van *Pamphilus*, naar zynen vriendt, den martelaar van dien naam. Hy wierdt geboren omtrent het einde der regering van den keizer Galienus. Hy wierdt tot prieſter geordent door Agapius, biſſchop van Cæſarea in Paleſtina, en rechtte eene vermaarde ſchole op in die ſtadt. De vervolging van Diocletianus opgekomen zynde, vermaande hy de Chriſtenen van Cæſarea kloekmoediglyk te lyden voor het gelove, en ſtondt vooral zynen vriendt Pamphilus by, die de marteldoodt leedt den 15 February des jaars 309, na eene tweejarige gevangeniſſe. Men heeft aan Euſebius verweten gedurende deze vervolging den afgoden wierook gezwaait te hebben, om zich daar door te bevryden van de gevangeniſſe; maar dit verwyt ſchynt zonder grondt te zyn; en het is waarſchynlyker, dat hy altoos ſtandvaſtig bleef. Zo haaſt de vervolging geëindigt was, wierdt Euſebius tot biſſchop van Cæſarea verkoren in de plaats van Agapius, in den jare 313, of 314. Hy hadt vervolgens veel deel in den twiſt van Arius, prieſter van Alexandrië, dien hy terſtondt beſchermde, zo wel als de andere biſſchoppen van Paleſtina, van gevoelen zynde, dat Alexander van Alexandrië zyn biſſchop hem onrechtvaardiglyk vervolgde. Hy vergenoegde zich niet alleenlyk met tegen dezen biſſchop ten voordeele van Arius te ſchryven; maar, zyne herſtelling niet hebbende kunnen verkrygen, liet hy zelfs aan hem en aan zyne aanhangers toe, hun rang te bewaren, en in hunne kerken de gewone vergaderingen te houden, onder voorwaarde, dat zy onderworpen zouden zyn aan hunnen biſſchop, en dat zy by hem zouden aanhouden, hen wederom met zyne gemeenſchap te vereenigen. Hy woonde het Concilie van Niceen by, daar hy de plompe dwalingen van Arius veroordeelde, en een rechtzinnig geloofsformulier voorſtelde; maar de vaders van het Concilie voegden daar by de uitdrukking van *medezelfſtandig* of *zelfwezig*, dat Euſebius eerſt weigerde goed te keuren. Doch vervolgens licht gekregen hebbende wegens den zin, dien het hadde, maakte hy gene zwarigheit het zelve te onderſchryven, en de geloofsbelydenis van het Concilie van Niceen te ondertekenen, welke men niet ziet dat hy naderhandt opentlyk geſchonden heeft, hoewel hy zeer naauwe verbinteniſſen gehad heeft met de Ariaanſche biſſchoppen. Hy verſcheen met hen op het Concilie van Antiochië van den jare 330, in het welke Euſtathius, biſſchop van Antiochië, onrechtvaardiglyk afgezet wierdt; maar hy weigerde dezen ſtoel te vervullen. Hy was onder het getal der biſſchoppen van Cæſarea en van Tyrus, die Athanaſius veroordeelden in den jare 334. Hy begaf zich vervolgens naar de vergadering der biſſchoppen, die te Jeruzalem gehouden wierdt, die van daar eene bezending deden aan den keizer Conſtantinus, om het oordeel te verdedigen, dat zy gegeven hadden tegen Athanaſius. Hy ſprak in dien tydt eene lofreden uit ter eere van den keizer, in de openbare vreugdeblyken, die hy deedt aanrechten met het begin van het dertigſte jaar zyner regeringe, dat het laatſte was van zyn leven. Euſebius overleefde niet lang dezen keizer, die hem met eene byzondere gunſte en goedwilligheit vereert hadde. Hy ſtierf omtrent den jare 338. Hy hadde verſcheide werken gemaakt, die vol van geleerdheit waren. De eerſte van alle waren de V boeken van verantwoording van Origenes, die hy opſtelde met den martelaar Pamphilus gedurende de vervolging van Diocletianus; en by welke hy na de doodt van dien martelaar alleen het VI boek voegde. Omtrent den zelven tydt ſchreef hy eene verhandeling tegen Hierocles, die twee boeken gemaakt hadde tegen den Godsdienſt der Chriſtenen. Na dat hy tot biſſchop van Cæſarea verkoren was, ſchreef hy *Præparationis Evangelicæ libri XV*; *de Demonſtratione Evangel. l.* XX. Hy ſchreef vervolgens eene Kronyk ſedert het begin der wereldt tot het twintigſte jaar van Conſtantinus den Groten. Deze Kronyk wierdt gevolgt van zyne Kerkelyke Hiſtorie, verdeelt in X boeken. Zy ſchynt voltooit te zyn geweeſt eenigen tydt na het Concilie van Niceen, hoewel zy niet verder gaat dan het twintigſte jaar van Conſtantinus. Hy ſtelde omtrent den jare 332 een Paaſch-cirkel op, zo men zegt in navolging van die van Hippolytus. De boeken tegen Marcellus van Ancyre zyn geſchreven na de eerſte veroordeeling van dezen ketter in het Concilie van Conſtantinopel, gehouden in den jare 335, of 336. Eindelyk de IV boeken van het leven van Conſtantinus zyn opgeſtelt na de doodt van dien keizer, wanneer zyne zonen reets keizers waren, dat is te zeggen na den 9 September van 't jaar 337. Euſebius hadde drie geſchriften daar by gevoegt, te weten, de redenvoering, die hy uitgeſproken hadde ter inwydinge van de kerke van Jeruzalem; de rede van Conſtantinus aan de vergaderinge der Heiligen, en eene lofreden ter eere van dien keizer, uitgeſproken in den jare 335.

Behalven deze werken, waar van men den tydt weet wanneer de zelve geſchreven zyn, hadde hy, naar het getuigenis van Hieronymus, geſchreven V boeken van de menſchwording, X boeken van uitleggingen over Jeſaias, XXX boeken tegen Porphyrius, waar van 'er X verloren waren ten tyde van Hieronymus, die 'er maar XX van gezien hadde: de drie laatſten waren beſteed tot wederlegging der laſteringen van Porphyrius tegen het boek van den propheet Daniel: een boek van plaatsbeſchryvingen, 't welk dat is, het gene Hieronymus vertaalt heeft, en dat hy noemt het boek *van het landt der Hebreën, of van het Joodſche landt*, dat naderhandt in 't Griekſch is uitgegeven door Bonfrerius in den jare 1631; en naauwkeuriger door Martinay, in het II ſtuk der werken van Hieronymus. In dit boek wordt gewag gemaakt van twee andere van den zelven aardt; waar van het eene vervatte de uitlegging der

der namen, welke de Hebreën aan andere natiën geven; en het andere was eene Topographie van het Heilige Landt en van den tempel. Hieronymus ftelt nog in de lyft der boeken van Eufebius drie boeken van het leven van Pamphilus, kleine werkjens van de martelaren, verklaringen of aantekeningen over de CL Pfalmen, welke hy belooft in het 2 kap. van het V boek *de Demonftrat. Evangel.* naderhandt door Eufebius van Verceil vertaalt; en Regelen om de vier Euangeliften overeen te brengen, met eenen brief aan Carpianus. Hy maakt ook gewag in den brief aan Pammachius van eene uitlegging van Eufebius over den eerften brief aan die van Corinthen; en hy is getuige op eene andere plaats, dat hy eene uitgave hadde laten doen van de vertaling der zeventigen, waar van Eufebius zelf fpreekt in 't 9 kap. van het L boek van de *Demonftrat. Evangel.* en in het 3 en 7 kap. van het VII boek van de *Præpar. Evang.* Hy wyft den lezer ook in het VII boek van de *Demonftrat.* naar een werk, dat hy gemaakt heeft om verfcheide zwarigheden op te loffen in de geflachtrekening des Heilands, dat mogelyk het zelfde is met dat waar van Hieronymus fpreekt, het welke gemaakt was om de plaatfen der Euangeliften, die malkander fchenen tegen te fpreken, overeen te brengen. Hy maakt nog gewag in het I boek van de *Præparat.* kap. 3 van eene verhandeling, waar in hy vergadert hadde alles wat J. C. voorzegt heeft, en deedt zien, dat alle zyne voorzeggingen volkomen vervult zyn. Marcellus van Ancyre beklaagt zich over eene rede, welke Eufebius gevoert heeft door zyne ftadt gaande, daar hy de Galaten befchuldigt hadde in dwaling te zyn wegens de Godheit, om dat zy niet geloofden, gelyk hy, zegt Marcellus, dat het beeldt en de zaak, waar van zy het beeldt is, de zelfde zaak niet konden zyn. Hy beklaagt zich daar in ook over eene predikatie, door Eufebius te Laodicea gedaan. De Kerkelyke Hiftorie van Eufebius is het voornaamfte van alle zyne werken. Rufinus is de eerfte, die de zelve in het Latyn vertaalt heeft: naderhandt hebben Henrik Mufculus en Chriftophorfon vertalingen daar van gemaakt. De Griekfche text wierdt gedrukt door Robert Stephanus in den jare 1544, en met de vertaling van Chriftophorfon in den jare 1612. Henrik heeft federt een naauwkeuriger druk daar van uitgegeven, met eene nieuwe vertaling, te Parys gedrukt in den jare 1659. Zyne vertaling heeft de achting van het gemeen verdient, en de toejuiching van alle de geleerden. De prefident Coufin heeft 'er eene uitmuntende Franfche vertaling van in 't licht gegeven. De Kronyk is vertaalt door Hieronymus, die de zelve vervolgt heeft tot het zesde burgermeefterfchap van Valens en van Valentinianus; en deze vertaling, die eerft te Bafel gedrukt is geweeft, wierdt veel beter en naauwkeuriger uitgegeven door M. de Pontac, biffchop van Bazas. Scaliger heeft de zelve mede doen drukken, met eene menigte van plaatfen van den Griekfchen text, die hy heeft kunnen machtig worden: de vier boeken van het leven van Conftantinus zyn gedrukt met de Hiftorie. De boeken van de *Præparat.* en van de *Demonftrat. Evangel.* zyn te Parys uitgegeven in den jare 1628, met eene nieuwe vertaling van de XV boeken van de *Præparat.* door den Jefuit Vigerus; en die van Donatus gevoegt by het boek van de *Demonftrat.* geftelt aan de zyde van het Griekfch. Men heeft by deze boeken gevoegt de verhandelinge tegen Hierocles, met de vertaling van Acciaoli, en de V boeken tegen Marcellus van Ancyra, met de vertaling van Richard van Montaigu. De Topographie van het H. Landt, door Hieronymus vertaalt, was in 't Griekfch uitgegeven geweeft door den Jefuit Bonfrerius in den jare 1631, en de vader Martinay heeft de zelve gevoegt in het II ftuk der werken van Hieronymus. De vader D. Bernard de Montfaucon heeft de uitlegging over de Pfalmen uitgegeven. Curterius heeft eenige ftukken of plaatfen uitgegeven wegens het leven der Propheten, welke hy geplaatft heeft aan het hoofdt der uitleggingen van Procopius over Jefaias. De aantekeningen over het Hooglied, aan Eufebius toegefchreven, zyn in het Griekfch zonder vertaling uitgegeven door Meurfius, en met de *Polychronius* en de *Pfellus* in den jare 1617 gedrukt. Sirmondus heeft in 't Latyn de kleine werkjes uitgegeven, die den naam van Eufebius dragen, te Parys in 8 gedrukt in 't jaar 1643. Eindelyk de brief aan Carpianus, en de Euangelifche Regelen van Eufebius worden gevonden aan 't hoofdt van eenige drukken van het Nieuwe Teftament; en in 't Griekfch aan 't hoofdt van 't Nieuwe Teftament in 't Griekfch van de Louvre, gedrukt door Robert Stephanus in den jare 1550.

Eufebius is een der geleerdfte mannen van de oudheit geweeft, gelyk zyne vrienden en tegenftrevers op gelyke wyze erkent hebben: men kan zelfs zeggen, zonder vreze van te miffen, dat 'er niemandt is onder onze Griekfche fchryvers, die zo geleert en belezen is geweeft. De fchryvers zyn verdeelt geweeft, en zyn 't ook nog, wegens zyn gevoelen over de Godheit van het Woordt. Euftathius van Antiochië, Marcellus van Ancyra, de biffchoppen van Egypten, Athanafius, en Epiphanius, hebben hem befchuldigt van Arianery, en Hieronymus noemt hem den *prins der Arianen.* Het VII Concilie verklaart hem Ariaanfch, en Photius is hem niet voordeelig. Socrates, Sozomenus, Gelafius van Cyzicum, onder de Latynen Victorius en andere fchryvers verdedigen hem. Onder de hedendaagfche fchryvers veroordeelt hem Baronius. Valefius verlaat hem tot den tydt van het Concilie van Niceen, en beweert, dat hy naderhandt rechtzinnig is geweeft. Hermant en Tillemont veroordeelen hem geftrengelyk: de paters Benedictynen van S. Vannes verdedigen hem; en de pater Dom Bernard in de voorreden der uitleggingen van dezen fchryver over de Pfalmen, brengt verfcheide bewyzen by om te tonen, dat hy Ariaanfch is. Du Pin houdt een middelweg; beweerende, dat Eufebius nooit een louter Ariaan is geweeft; dat hy geleeraart heeft, dat het Woordt Godt was en de Zone Gods; dat hy volkomen verworpen heeft de dwaling van de genen, die zeiden, dat het Woordt uit niets was voortgebragt, en die het zelve ftelden onder het getal der fchepfelen; maar dat deze biffchop op eenige plaatfen heeft willen doen geloven, dat de perfoon van den Zoon niet gelykwezig was met dien van den Vader, en dat men hem de zelve aanbidding niet verfchuldigt is; en dat hy eenige ongelykheit heeft toegeftaan tufichen den Vader en den Zone; dat hy zich van vele voordeelige uitdrukkingen voor de Arianen bedient heeft; dat de verbintenifien, die hy gehad heeft met de Ariaanfche biffchoppen, hem verdacht maken, zo wel als zyne ftilzwygendheit van het Concilie van Niceen; eindelyk, dat zo men hem niet volkomen kan rechtvaardigen, men niettemin hem niet moet befchuldigen een louter Ariaan, en het hoofdt der Arianen te zyn. De zelve fchryver voegt 'er by, dat hy de Godheit van den H. Geeft niet erkent heeft; maar dat hy in de andere leerftukken van den Godsdienft zeer rechtzinnig fchynt. Men kan de plaatfen der ouden voor en tegen Eufebius nazien, welke Valefius zeer naaukeurig byeen verzamelt heeft aan het hoofdt van zynen druk van de Kerkelyke Hiftorie van Eufebius. *Baronius. Scaliger Thef. temp. Hermant vie de S. Athanafe. Tillemont Memoires pour l'Hiftoire de l'Eglife. Du Pin Bibl. des Aut. Eccl. IV. fiecle*, daar het verfchil in den grondt verhandelt is. *Les Remarques des Religieux de S. Vanne, fur fa bibliotheque T. II. Dom Bernard de Montfaucon Preface du Commentaire d'Eufebe fur les Pfeaumes.*

EUSEBIUS, biffchop van Emefa in Syrië of Phenicië, naby den Libanon, leefde in de IV eeuw. Hy was geboren te Edeffa, eene ftadt van Mefopotamië, uit een aanzienlyk geflacht, en leerde al van zyne kindfchheit af de H. letteren. Naderhandt deedt hy eene reize in Paleftina, daar hy ongelukkiglyk verviel in de dwalingen der Arianen. Hy was zeer befchaafd en welfprekende. Eufebius van Nicomedië, die hem op het Concilie van Antiochië hadde doen komen, dat in den jare 341 gehouden wierdt, wilde hem ftellen op den ftoel van Alexandrië tegen Athanafius. Hy weigerde zulks, en de Arianen maakten hem biffchop van Emefa. Maar de tegenftandt van het volk verplichtte hem te vluchten. Hy was bemint van den keizer Conftantius, en ftierf omtrent den jare 359. Sixtus Sinenfis zegt, dat het was in 't jaar 350. Eufebius fchreef verfcheide werken, waar van de voornaamfte waren tegen de Heidenen en de Joden, tegen de Novatianen, over den brief aan de Galaten, en eene menigte van kleine predikatien over de Evangelien. Hy hadde ook over Genefis gefchreven. Hieronymus maakt gewag van hem, en fchryft hem de gemelde predikatien toe, het welk Honorius van Autun mede aangemerkt heeft. Het is nochtans zeker, dat die, welke onder zynen naam tot heden toe gedrukt zyn, van Bruno van Segni, of van S. Eucherius van Lyon, of van Fauftus van Riez, of van S. Cæfarius van Arles zyn, hoewel ze Guitmondus biffchop van Averfa en Gratianus voor 600 jaren onder den naam van dezen Eufebius bygebragt hebben. *Socrates l. II. c. 6. Sozomenus l. III. c. 5. Theodoret. Dial. III. Hieron. in Catal. c. 91. & in Chron. Honor. Auguftodun. de Luminarib. eccl. Sixt. Sinenf. Bibl. facr. Baron. ad an.* 341. *n.* 8. *feq. Bellarm. de Script. Ecclef. Poffevin. in apparat. Hermant in vita Athanaf.*

EUSEBIUS, biffchop van Laodicea, leefde in de III eeuw. Hy was eerft diaken te Alexandrië, onder den biffchop Dionyfius, alwaar hy in de Valeriaanfche vervolginge de martelaren allerlei byftandt deedt. Eindelyk wierdt hy biffchop van Laodicea in Syrië. Eufebius van Cefarea fpreekt van hem als van een zeer geleerd man. Hy heeft ook eenige fchriften nagelaten, die echter ten deele niet gedrukt zyn. Turrianus betuigt, dat hy achttien predikatien van hem gevonden heeft, en Holfteinius hadt belooft vier Predikatien van hem te zullen uitgeven, waar in hy echter door de doodt verhindert is. *Eufeb. l. VII. hift. Eccl. cap.* 10. *& in Chron. ad an.* 276. *Baron. ad an.* 260. *Miræus in Auct. Cave.*

EUSEBIUS, biffchop van Nicomedië, en eindelyk van Conftantinopel, leefde in de IV eeuw. Hy was een vermaard voorvechter van de Ariaanfche kettery. Hy zou, zo Ammianus Marcellinus bericht, eenigermaten een bloedverwant geweeft zyn van den keizer Julianus, aan wiens opvoeding hy zich ook gelegen liet zyn. Hy was een leerling van den martelaar Lucianus. Eerft wierdt hy biffchop van Berytus, eene ftadt in Syrië; waar na hy verheven wierdt tot het bifdom van Nicomedië, welke ftadt toen in groot aanzien was. Wanneer de Ariaanfche oneenigheden begonnen, koos hy terftondt de zyde van Arius, ja hy verkreeg onder dezen aanhang zulk een groot aanzien, dat de Arianen naar hem ook *Eufebianen* genoemt wierden. Zo was hy ook de voornaamfte oorzaak van de grote vervolging, die toen tegen Athanafius ontftondt. In het byzonder toonde hy zynen yver voor Arius op het Concilie van Nicea in den jare 325, daar hy hem zo lang verdedigde tot dat hy eindelyk zag, dat hy niets meer kon uitwerken, waarom hy zich dan ook aan het befluit van 't Concilie onderwierp. Hy liet niettemin kort daar na blyken, dat hy het nog met de Arianen hieldt, waarom hy in ballingfchap verdreven wierdt. Doch zyne vrienden bragten te weeg dat hy zich gelier, als of hem zyn vorige handel leed was, en dat hy zich nu hieldt aan het vaftgeftelde gelove te Niceen, waar door hy in den jare 328 herftelt wierdt; hy verkreeg ook veel aanzien in het hof, waar van hy zich tot het vervolgen van Athanafius verder bediende. Eindelyk, wanneer Conftantinus geftorven, en zyn zoon Conftantius door de Arianen gansch ingenomen was, bragt het Eufebius zo verre, dat hy zich door geweldt tot biffchop van Conftantinopel deedt verkiezen, na dat men Paulus, die te voren biffchop en rechtzinnig was, verdreven hadde. Dewyl nu Eufebius hier door nog meer gelegenheit kreeg om Athanafius en de rechtzinnigen te vervolgen, zo wierdt onder zyn beftier in den jare 341 tot bevestiging der Arianery het Antiochifche Concilie gehouden; waar na hy in den jare 342 ftierf. Hy heeft verfcheide brieven gefchreven, waar van 'er maar een overig is van Arius en zyne lere, welke

ke by *Theodoretus* gevonden wordt. *Ammian. Marcell. l. XX. c. 9. Sozomenus. Socrates. Theodoretus. Baronius ad an.* 311. 318. *sq. Hermant. in vita Athanasiii. Cave. &c.*

EUSEBIUS, bisschop van Doryleüm in Phrygië. Van zynen oorsprong en eersten tydt kan men niets zekers melden; het is echter bekent, dat hy een agent en advokaat van de keizerin geweest is. Voorts wanneer Nestorius omtrent den jare 430 zyne dwalingen begon te verspreiden, kantte deze Eusebius zich opentlyk tegen hem aan, en toonde dat Nestorius de dwalingen van Paulus Samosatenus weder vernieuwde. Hier op wierdt hy in den geestelyken staat aangenomen, en tot bisschop van Doryleum in Phrygië benoemt. Hy maakte zich omtrent den jare 448 nog verder bekent, wanneer hy een klaagschrift tegen Eutyches (dien hy te voren zyne dwalingen dikwils erinnert hadde) op het synode van Constantinopel ingaf. Hy zou ook omtrent dezen tydt door Flavianus aan den Roomschen bisschop Leo gezonden zyn. In het volgende jaar wilde hy het synode van Ephezen mede bywonen; doch wierdt niet alleen door Dioscorus uitgesloten, maar ook veroordeelt, afgezet, en met slagen kwalyk gehandelt. Waarom hy in den jare 451 op het Chalcedonische Concilie, op het welke hy het meeste te zeggen hadde, Dioscorus wegens dit geweldt, en Eutyches wegens zyne kettery aanklaagde. Men heeft van hem benevens zyne redenen, die hy op de Conciliën van Constantinopel en van Chalcedonië voerde, *Contestatio adversus Nestorium; libellus adversus Eutychem, synodo Constantinop. oblatus; libellus adversus Dioscorum, synodo Chalcedonensi oblatus; Epistola ad Marcianum Imperatorem, &c. Concil. Chalcedon. Act. I. & seq. Cave.*

EUSEBIUS, bisschop van Samosate, leefde in de IV eeuw, en heeft zich veel achting verkregen door zynen yver voor den Godsdienst, en door zyne liefde voor de kerke. Gregorius Nazianzenus de vader verplichtte hem in den jare 371 te Cesarea in Cappadocië te komen, en hy deedt aldaar Basilius verkiezen, om deze kerke als bisschop te bestieren. Hy kantte zich ook krachtig tegen de Arianen; waarom hy in den jare 373 door den keizer Valens in ballingschap gezonden wierdt. Hy gehoorzaamde zonder tegenspreken; en hy vermomde zich gedurende deze ballingschap als een soldaat, om de rechtzinnigen, die vervolgt wierden, te gaan troosten. Theodoretus zegt, dat hy priesters ordende in de kerken, die ontbloot waren van herders. Gregorius Nazianzenus en Basilius schreven hem in dien tydt verscheide brieven. Na de doodt van Valens bevondt deze prelaat zich op het Concilie van Antiochië, gehouden in den jare 378, alwaar hy last kreeg om eenige Oostersche kerken te bezoeken: het welk hy gelukkiglyk volvoerde in Syrië en Mesopotamië; maar in eene kleine stadt, Dolicha, of Dolichus genoemt, daar hy Maris tot bisschop wilde stellen, wierp eene Ariaansche vrouw hem met eenen tigchelsteen op het hoofdt, die hem dodelyk kwetste, in den jare 378, zo dat hy daar van stierf. *Theodoret. l. IV. c.* 13, 14. *l. V. c.* 4. *Greg. Nazianz. Ep.* 28. 30. *Baron. ad an.* 360. 370. 378. *Hermant. in Vita Basil. &c.*

EUSEBIUS, bisschop van Thessalonica, leefde ten tyde van S. Gregorius, in het einde van de VI, en in het begin van de VII eeuw. Hy zondt zynen lezer Theodorus aan dezen paus met eenige geschriften. Deze gaf de zelve aan den monnik Andreas, die van de secte was der genen, die het ligchaam van J. C. geloofden onverderffelyk te zyn. Deze monnik vervalschte zyne schriften; maar Gregorius ontdekte het bedrog, en gaf 'er Eusebius van Thessalonica kennis van. Photius verhaalt, dat deze zelfde monnik een brief geschreven hadde aan Eusebius om zyne dwaling staande te houden, en dat Eusebius een geschrift gemaakt hadde om die te wederleggen, hem vermanende, om de zelve te herroepen. Andreas, in plaats van dezen raadt te volgen, maakte een boek om zyne gevoelens te verdedigen, waar tegen Eusebius X boeken schreef, waar van men een uittrekſel heeft in Photius *Cod.* 162 van zyne Bibliotheek. *S. Gregor. l. IX. ep.* 69. *&c. du Pin bibl. des Auteurs Eccl. VII. siecle.*

EUSEBIUS, bisschop van Vercelli, leefde in de IV eeuw. Hy was geboren in Sardinië, en in Italië gekomen zynde, wierdt hy lezer van de Roomsche kerke, en naderhandt bisschop van Vercelli. Zyne Godsdienstigheit en zachtmoedigheit maakten hem bemint by al de wereldt. Ambrosius geeft hem veel lof. De paus Liberius zondt hem met Lucifer van Cagliari aan den keizer Constantius, wegens de zaak van Athanasius. Hy woonde vervolgens het Concilie van Milaan by, gehouden in den jare 355, en hy wilde nooit de veroordeeling van den zelven Athanasius ondertekenen. Hy bragt zelfs zo veel te weeg, dat hy de ondertekening van Dionysius, bisschop van deze stadt, deedt breken, als elders gezegt is. Dit vertorende den keizer zodanig tegen hem, dat hy hem in ballingschap zondt, waar in hy veel leedt. Hy liet echter niet na tot verdediging van het gelove te arbeiden. Na de doodt van Constantius bevondt hy zich op het synode, dat Athanasius te Alexandrië vergaderde in den jare 362, wegens de zaak der genen, die in de kettery vervallen waren. Van daar trok hy naar Antiochië om de rust in die kerke te herstellen, doch hy kon zyn oogmerk niet bereiken, waarom hy van daar vertrok, en verscheide Oostersche provincien doorreisde. De kardinaal Baronius zegt, dat de paus Liberius hem tot zyn legaat maakte in 't Oosten, alwaar hy met vrucht arbeidde tot vereeniging van een groot getal van bisdommen. By zyne wederkomst in Italië kantte hy zich tegen Auxentius van Milaan, en stierf den 1 Augustus des jaars 373, of, volgens anderen, 371. Hy wordt als een martelaar vereert, hoewel Ambrosius en Gregorius Turonensis hem alleenlyk als een doorluchtig belyder pryzen. S. Antoninus is de eerste, die gezegt heeft, dat de Arianen hem deden sterven; het welk ongelooflyk schynt onder zulk een goed prins, als Valentinianus was, die toen regeerde. De Martyrologen van Adon en Usuard maken hem ook tot een martelaar; het welk Molanus uitgewischt heeft, als strydig met de oudheit. Dewyl Eusebius geleerd was, en zeer ervaren in de Latynsche tale, twyffelt men niet of hy heeft verscheide werken geschreven; maar men heeft geen kennis dan van eene vertaling, die hy gemaakt hadde van de uitlegging van Eusebius van Cesarea over de *Psalmen*, die men niet meer heeft; zynde niets anders van hem overig dan eenige brieven, door hem geschreven uit zyne ballingschap. *Hieron. in Chron. & Epist.* 75. *Ambros. Epist.* 82. *ad Vercel. &c. Greg. Turon. de glor. Confess. c.* 3. *Baronius Annal. & Martyrolog. Hermant. in vita Athanas. &c.*

EUSEBIUS, een abt in Syrië, een neef en leerling van Marianus, leefde in het einde van de IV eeuw. Hy besloot zich eerst in eene celle, en wierdt vervolgens overste van het klooster van Ammianus. Hy oeffende grote gestrengheden. Men weet den tydt van zyne geboorte, noch dien van zyne doodt. Men houdt zyne gedachtenis in de Martyrologen op den 23 January. *Theodoret. Philot. cap.* 4. *Hist. Eccl. lib. IV. c.* 21. *Baillet vies des Saints, Mois de Janvier.*

EUSEBIUS, gezegt *Scholasticus*, leefde ten tyde der keizers Arkadius en Honorius, in de V eeuw. Hy schreef in vaarzen den oorlog tegen Gainas. *Nicephorus* maakt 'er gewag van *l. XIII. c.* 6. *Socrates l. VI. c.* 9.

EUSEBIUS, die eene historie schreef sedert Augustus tot op den keizer Carus, leefde in de III eeuw, naar het getuigenis van Evagrius. EUSEBIUS, een Sophist, waar van Photius gewag maakt. *Evagrius l. V. c. ult. Photius Bibl. Cod.* 124.

S. EUSTACHIUS wierdt *Placidius* genoemt voor zyne bekeering, en Baronius gelooft, dat hy die Placidius was, waar van Josephus gewag maakt in de boeken van de *Joodsche Oorlogen*, die toen een voornaam krygshoofdt was, en goede diensten deedt aan den keizer Vespasianus, en aan Titus, zynen zoon, in het vermaarde beleg van de stadt Jeruzalem. Men zegt, dat hy, op de jagt zynde, tusschen de kroon of de hoornen van een hart de afbeelding van den gekruisten Christus zag, en dat hy eene stemme hoorde, die hem vermaande een Christen te worden. In 't ontfangen van den doop wierdt hy *Eustachius* genoemt. Trajana, zyne gemalin, kreeg den naam van *Theophista*: en zyne twee zonen wierden *Agapius* en *Theophistus* genoemt. Eenigen tydt daar na, volgens 't verhaal in de historie van zyn leven, begaf hy zich naar de haven van Ostia, met zyne gemalin en zyne kinderen, en begaf zich aldaar in een schip, dat naar het Oosten zeilde. De schipper op de kusten van Egypten gekomen zynde, vervoerde de vrouw van Eustachius, die kort daar op zyne beide kinderen verloor in de overtocht van eene rivier; want na dat hy een van de zelve op zyne schouders overgebragt hadde, en wederkeerde om het andere mede over te brengen, zag hy die beide wegvoeren, het een door eenen leeuw, het ander door eene wolvin. In dezen vreemden toestandt begaf hy zich in dienst by een ryken boer, alwaar hy veertien jaren bleef, tot dat de keizer Trajanus grote vergeldingen beloofd hebbende aan de genen, die ontdekken zouden waar Placidius was, twee officiers hem eindelyk vonden, en hem naar Rome bragten. Zo haast hy daar gekomen was, gaf de keizer hem het bevel over een leger, om eenige onderdanen van het keizerryk, die opgestaan waren, tot gehoorzaamheit te brengen. Eustachius won een veldslag, en bragt deze volkeren tot hunnen plicht. Na deze overwinninge ontdekte en erkende hy, zyne vrouwe, en zyne twee kinderen, die in zyn leger waren. De schaker van zyne vrouwe, terstondt na dat hy haar weggevoert hadde krank geworden zynde, was zy ontvlucht, en was komen wonen ter plaatse, daar de veldslag geschied was. Zyne twee kinderen, die door de herders verlost waren, hadden zich vervolgens onder de Roomsche krygsbenden begeven. Dit was alzo eene wonderlyke ontmoeting, die hen alle met verwondering en blydschap vervulde. De keizer Adrianus, opvolger van Trajanus, ontfing Placidius met veel betuiging van genegenheit, en stondt hem de eere van de zegepraal toe. Hy geboodt ook, dat men eene plegtige offerhande aan de goden zou doen om hen voor deze overwinninge te danken: maar Eustachius verscheen aldaar niet, en door den keizer ontboden zynde, verklaarde hy aan hem dat hy een Christen was, en dat hy gene dankbaarheit moest bewyzen dan aan den waren Godt. Adrianus, door dit antwoordt verbittert, geboodt, dat men hem in de gevangenisse zou werpen met zyne gemalinne en met zyne zonen; en hen standvastig ziende in het gelove, deedt hy hen aan verhongerde leeuwen voorwerpen, die hen niets kwaads deden: vervolgens beval hy hen in een metalen stier te besluiten, onder welken men een groot vuur gemaakt hadde. Deze edelmoedige martelaars eindigden hun leven in dit vreemde en verfoeielyke werktuig den 20 September van den jare 120. *Metaphrast. Jean Bapt. Mausini histoire Italienne, traduite par le Sieur de S. Michel.*

EUSTACHIUS, (DAVID) predikant van de Gereformeerde kerke te Montpellier, en geboortig uit het Dauphiné, gaf eenige predikatien uit, en eenige werken over de verschillen wegens den Godsdienst, waar door hy zich vry veel achting verkreeg. Volgens de Bibliotheek van het Dauphiné gaf hy in het licht: *De heilzame hulpmiddelen tegen de scheiding met Godt*, in 't jaar 1645. *De overwinning van het gelove. Een antwoordt aan den pater Meynier Jesuit*; en zyne *Zamenspraak met den Parochiaan van Entraigues*, alle in 't Fransch. Men kan hier byvoegen, dat David Eustachius de schryver was van een boek in II deelen, 't welk dient tot antwoordt op de vrage, die men aan de Protestanten doedt: *Waar was uwe kerke voor Luther?* Hy gaf in den jare 1660 een klein onbekent boekje uit, genoemt *L'Orateur Tertulle convaincu*, zynde het antwoordt op eene verzierde aanspraak der Gereformeerden aan de koninginne Maria Theresia by hare komste in het koninkryk. Eenigen tydt daar na gaf hy nog een

een boek uit over het zelfde onderwerp, dat hy noemde *Montauban justifié*. Hy woonde in den jare 1659 het nationaal fynode van Loudun by, als gedeputeerde van de provincie van Neder-Languedok, en hy wierdt door die vergadering benoemt om aan den koning den brief te brengen, welken zy aan zyne Majesteit schreef. Hy deedt eene aanspraak aan dezen vorst, die toen te Toulouze was, mitsgaders aan de koninginne moeder, en aan den kardinaal Mazaryn, en kweet zich daar in loffelyk. Hy stierf eenige jaren daar na, en liet maar twee dochters na. *Bayle Dict. Crit.*

S. EUSTASIUS, abt van Luxeu in 't Franche-Comté, was van een edel geslacht uit Bourgonje. Hy wierdt geboren in het einde der regering van Clotarius den I in den jare 590, en begaf zich in vervolg van tydt onder de bestiering van S. Colomban in het klooster van Luxeu; en na dat hy dit klooster verlaten hadde, om S. Colomban te verfellen, kwam hy wederom derwaarts, en bestierde het klooster tot dat de koning Thierri of Diderik hem in Italië zondt om S. Colomban te zoeken in het klooster van Bobio. Deze wilde niet wederkeren en zondt Eustasius te rug, om voort te gaan met het bestier van het klooster van Luxeu. Eustasius wedergekeert zynde, predikte het Euangelium in de jaren 616 en 617 aan de Boïens, en aan de Beyerschen. Wanneer hy in zyn klooster wedergekeert was, stondt een van zyne monniken, Agrestus of Agrestinus genoemt, die vruchteloos gepoogt hadde hem in de scheuring van de verdedigers der drie kapittelen in te wikkelen, tegen hem op, en bestondt den regel van S. Colomban te doen veroordeelen in een Concilie te Mâcon, gehouden in de jaren 623 en 624. Eustasius beweerde aldaar den regel van zynen meester, en belette, dat die niet door het Concilie veroordeelt wierdt. Hy stierf in den jare 625. De Martyrologen verschillen omtrent den dag van zyne doodt, de eenen stellen zyn feest op den 29 Maart, en de anderen op den 11 October. Men kan de beschryving van zyn leven door Jonas nazien in *Bollandus*, en in de acten van *Mabillon. Baillet vie des Saints au Mois de Mars.*

EUSTATHIUS, patriarch van Antiochië in de IV eeuw, was geboren te Side in Pamphilië. Hy was eerst bisschop van Berea in Syrië, en wierdt in den jare 323, of 324, tegen zyn dank van daar verplaatst op den stoel van Antiochië, na de doodt van Philogonus. Hy woonde in den jare 325 het eerste algemeen Concilie van Niceen by, alwaar hy eene der eerste plaatsen bekleedde, en de opening van deze vergaderinge deedt door eene aanspraak aan den keizer Constantinus. Na net Concilie, wanneer hy wedergekeert was in zyne kerke, stelde hy zich tegen de ondernemingen van de Arianen. De yver van Eustathius deedt hen te zamenspannen tot zynen val omtrent den jare 330. Zy beschuldigden hem van Sabellianery, en van schandelyke wanbedryven. Theodoretus verhaalt, dat zy eene openbare ligtvaardige vrouw omkochten, die met eeden bevestigde, dat zy by dezen heiligen bisschop een kindt gehad hadde. Op deze valsche beschuldigingen zetten zy hem af, zonder acht te slaan op de tegenvertogen van eenige bisschoppen; maar het volk van Antiochië kwam op de been om hem te behouden. De Eusebianen namen hunne toevlucht by den keizer, en beschuldigden Eustathius, de moeder van den keizer in zyne redenen mishandelt, en oproer verwekt te hebben. Op deze valsche beschuldiging zondt Constantinus Eustathius in ballingschap naar Trajanopolis in Thracië, alwaar hy stierf, na dat hy grote blyken van gedult en heiligheit gegeven hadde. De Griekfche kerke vereert zyne gedachtenisse op den 20 February; en de Latynsche den 16 July. Deze bisschop is de eerste, zo men Hieronymus gelooft, die tegen de Arianen geschreven heeft. Hy hadde verscheide werken geschreven tegen hunne lere, eene menigte van predikatien, verscheide verhandelingen van de ziele, en eene verhandeling van de toveresse tegen Origenes. Eulogius van Alexandrië, door Photius bygebragt, *Cod.* 225, maakt maar gewag van zes Redenvoeringen van Eustathius tegen de Arianen, en brengt daar uit eene plaats by; maar Facundus, in het eerste kapittel van zyn XI boek, brengt 'er vier by, getrokken uit het VII en VIII boek tegen de Arianen; en Theodoretus brengt eene grote plaats by in zyne Historie *lib. I, c.* 8, en eene tweede in het III boek kap. 5, en verscheide andere in de zamenspraken. De verhandelinge van de toveresse is uitgegeven door Leo Allatius in den jare 1629, met eene andere verhandelinge over de *Hexameron*, of het werk van zes dagen; maar dit laatste schynt van een ander schryver te zyn. Sozomenus, in het 19 kapittel van het II boek zyner Historie, spreekt van Eustathius op de volgende wyze. „Deze schryver (zegt hy) hadde eene zeldzame „ welsprekendheit verkregen, gelyk blykt uit zyne werken, die „ pryswaardig zyn, zo ter oorzake van de oude zuiverheit van „ den styl, als ter oorzake van de verhevenheit der gedachten, „ van de schoonheit der uitdrukkingen, en van de naaukeurigheit „ der redeneeringen. *Euseb. in vita Constantin. lib. III. cap.* 59. *Athanasius. Hieronimus de script. Eccl. Socrates. Sozomenus. Philostorg. l. II. c.* 7. *Theodoret. Hist. lib. I. Eulog. apud Photium cod.* 235. *Hermant. in Vit. S. Athanas. Tillemont Mem. pour l'hist. Du Pin Bibl. des Aut. Eccl. IV siecle.*

EUSTATHIUS de I, patriarch van Constantinopel, leefde in de XI eeuw. Hy volgde in den jare 1019 op Sergius, die zich in den opperpriesterlyken stoel gedrongen hadde, en bekleedde den zelven tot den jare 1025.

EUSTATHIUS de II, bygenoemt *Garides*, was patriarch van Constantinopel na Cosmus in den jare 1086, en stierf in den jare 1089. *Baronius in Annal.*

EUSTATHIUS, bisschop van Sebaste in Armenië, leefde in de IV eeuw. Hy maakte vriendschap met S. Basilius. Hy was van een ontstandvastigen geest, verklarende zich dan eens Ariaansch, dan eens half-Ariaansch, en eindelyk Macedoniaansch in den jare 363. Hy bevondt zich op het Concilie van Lampsacus, en ging naar den paus Liberius, veinzende rechtzinnig te zyn. Maar Basilius ontdekte het gelove van dezen ketter, die jammerlyk omkwam. Socrates en Sozomenus vermengen dezen Eustathius met den ketterschen monnik van dien naam, waar van in het vervolg gesproken wordt. *Socrates l. II. c.* 33. *Sozomen. l. III & IV.*

EUSTATHIUS, bisschop van Thessalonica, leefde in de XII eeuw, ten tyde van Emanuel, van Alexis, en van Andronicus Comnenus. Hy was een zeer bekwaam letterkunstenaar. Hy schreef uitleggingen over *Homerus*, en over *Dionysius* den landbeschryver. Het eerste van deze werken is zeer geacht; de uitleggingen zyn zeer uitgestrekt; de zelve zyn vervult met Historische en Philosophische redeneringen, met scherpzinnige zinspreuken, verselt van eene goede oordeelkunde. Hy heeft boven dien de kracht en nadruk van ieder woordt van Homerus met zo veel naaukeurigheit en oplettendheit onderzocht en verklaart, dat hy de stoffe schynt uitgeput, en aldus aan anderen, die na hem gekomen zyn, de middelen benomen te hebben om eenigen roem te behalen over dezen onvergelykelyken dichter arbeidende. Dit werk wierdt te Rome gedrukt in den jare 1542, en vervolgens te Basel; maar de Roomsche druk is het meest geacht. Eenigen schryven hem de *Minnaryen* toe *van Ismenius* en van *Ismenia*, waar van anderen *Emathius* schryver maken. *Nicet. Acom. Chron. hist. Vossius de hist. Græc. p.* 491. *Nicol. Majoran. Præfat. in Homer. & in Eustath. Bibliogr. Cur. hist. Philolog. p.* 30. *&* 48. *Baillet Jugement des Savans sur les Crit. Grammair.*

EUSTATHIUS, priester van Constantinopel, die vermaard was door zyne godsdienstigheit, wierdt door den keizer Valens gebannen, om dat hy de Godheit van J. Christus verdedigde. Hy leefde in de IV eeuw.

EUSTATHIUS, een ketter in de IV eeuw, was een monnik, die zo dwaaslyk verlieft was op zyne professie, dat hy alle andere staten van het burgerlyke leven veroordeelde, en alle de genen, die getrouwt waren, uitsloot van de zaligheit. Hy leeraarde, onder voorwendsel van een volmaakter en gestrenger leven te leiden, vele snode dwalingen, en stelde oeffeningen, de welke streden met de wetten der kerke. De bisschoppen te Gangres vergadert zynde, omtrent den jare 370, veroordeelden zyne dwalingen: I van de veroordeeling van het huwelyk, en van het scheiden der vrouwen van hare mannen; II van het verlaten der openbare vergaderingen der kerke om in plaats der zelve byzondere te houden; III van de offerhanden en giften voor hen alleen te houden; IV van de dienaars van hunne meesters te scheiden, en de kinderen van hunne vaders, onder voorwendsel van hen een gestrenger leven te doen leiden; V van toe te laten aan de vrouwen zich in mannelyk gewaadt te kleden; VI van de vasten der kerke te verachten, en andere naar hun goeddunken te houden, zelfs op den zondag; VII van te geloven, dat het op alle tyden verboden was vleesch te eeten; VIII van de offerhanden der getrouwde priesters te verwerpen; IX van de H. plaatsen en de graven der martelaren te verachten; X van te geloven, dat men niet zalig kon worden zonder alle zyne goederen te verlaten. Deze dwalingen zyn veroordeelt door 20 kanons, welke gestelt zyn in den *Codex* der kanons van de algemeene kerke. De kardinaal Baronius meent, dat deze aartsketter die EUSTACHIUS is, waar van Epiphanius spreekt als van een bedrieger, die een monnik was van Armenië. Het Concilie van Gangres in Paphlagonië wierdt omtrent den jare 324 tegen dezen bedrieger vergadert. *Canon van 't Concilie van Gangres. S. Epiphan. hær.* 40. *Du Pin Bibl. des Aut. eccl. IV. siecle.*

EUSTATHIUS van Epiphania in Syrië leefde omtrent onder de regeringe van Anastasius in de V eeuw. Hy schreef in negen boeken korte Jaarboeken sedert *Eneas* tot op den zelfden keizer *Anastasius*; en eenige andere stukken, als het beleg van Amida, enz. *Suidas. Nicephorus lib.* XIV. *hist. eccl. cap.* 57. *Vossius. Gesner. &c.*

EUSTATHIUS van Cyr, een groot redenaar en historieschryver, naar 't gevoelen van Nicephorus Callistus, die hem stelt onder het getal van de genen, uit welke Evagrius Scholasticus zyne Historie getrokken hadde. *in Proœm.*

EUSTOCHIA, of EUSTOCHIUM, eene dochter van Tocsos, welkers ouders waren Julius en S. Paula, van het geslacht der Scipioos en der Paulus-Emiliën, wierdt in de wereldt *Julia* genoemt. Zy was opgevoed in den Christelyken Godsdienst door hare moeder, en door eene H. weduwe, Marcella genoemt. Zy ging vervolgens over in de schole van Hieronymus in den jare 382, wanneer de zelve te Rome kwam met S. Epiphanius van Salamina en Paulinus van Antiochië, welke Paula in haar huis ontfing. In dien tydt stelde Hieronymus een brief op aan Eustochia wegens de wyze om den maagdelyken staat te bewaren. Paula en Eustochia volgden Hieronymus in het Oosten; en door Syrië, Palestina en Egypten gereist hebbende, om de kloosters en de H. plaatsen te bezoeken, begaven zy zich in een klooster te Bethleëm, en vervolgden in het bestudeeren van de H. Schriften, onder het bestier van Hieronymus. Na de doodt van Paula in den jare 404, wierdt Eustochia belast met het bestier van het klooster van Bethleëm. De haat van Johannes van Jeruzalem tegen Hieronymus was oorzaak van vervolginge tegen het klooster van S. Eustochia, waar over zy zich beklaagde aan den paus Innocentius. Eustochia stierf in den jare 419. Het Roomsche Martyrologium tekent haar feest aan op den 28 September. Zy verstondt de Hebreeusche, de Griekfche en de Latynsche taal, en besteedde al haren tydt in het lezen of overdenken van de H. Schriftuur. *Hieron. Ep.* 10. 19. 22. 26. 27. *Epitaph. Marcellæ. Præfatio ad l. Regum, & in Ezech. August. de gest. Palæst. sub fin. Innoc. Papa ep.* 23. *Baron. Ann. Baillet vies des Saints Mois de Septembre.*

EUSTOCHIUS, patriarch van Jeruzalem, wierdt in den jare

jare 548 gesteld in de plaatse van Macarius, op 't vermoeden, dat men hadde, dat hy den aanhang der Origenisten ondersteunde. Maar Macarius eene rechtzinnige geloofsbelydenisse overgelevert hebbende, wierdt op den stoel herstelt. Na zyne doodt wierdt Eustochius wederom zyn opvolger, en zondt gedeputeerden op het V algemeen synode. Hy stierf in den jare 561. *Baron. ad ann.* 548. *n.* 13. 14. *&c.*

EUSTOCHIUS, een schryver, die uit het Griekſch in 't Latyn vertaalde het leven van *S. Pelagia* de Boetvaardige, het welk Jacobus, diaken van den bisschop Nonnius, geschreven hadde. *Nicephorus l. XXIV. c.* 30.

EUSTOCHIUS van Cappadocië, een Sophist, leefde ten tyde van den keizer Constans in de IV eeuw. Hy schreef een boek van Oudheden van zyn landt en van andere natien, gelyk men by *Suidas* leest.

EUSTON, een klein vlek in Engelandt, in het Noord-Westelyke gedeelte van het graafschap Suffolk, dat men Blakbourn noemt. Het zelve is zeer vermakelyk gelegen in eene vlakte, aan den Westelyken oever van de rivier Ouse, en heeft een schoon slot, Euston-Hall genoemt. Het geeft den graaflyken tytel aan den hertog van Grafton.

EUSTON (Graaf van) in Engelandt. Met dezen tytel is den 16 Augustus des jaars 1672 voor het eerst vereert geworden *Henrik Fitz-Roy*, een natuurlyke zoon van Karel den II by Barbara Villers, hertoginne van Klevelandt, die naderhandt in den jare 1675 ook de waardigheit van hertog van Grafton verkreeg, en in beide die tytels opgevolgt wierdt in den jare 1690 door zynen zoon *Karel*. Indien de nakomelingschap van den genoemden Henrik ontbreken mogt, is vastgestelt, dat de graaflyke tytel van Euston vervallen zou op de nakomelingen van zyn jonger broeder *Georgius*, naderhandt hertog van Northumberlandt. *Heylyn 's help to English history p.* 312. *Peerage of England I. p.* 63.

EUSTRATIUS, een priester van Constantinopel, was vermaard omtrent den jare 578. Hy schreef een werk van den staat der zielen na de doodt; en het leven van den patriarch Eutychius. *Phot. cod.* 172. *Cave in hist. litt. P. I. p.* 294. *& II. p.* 112.

EUSTRATIUS, aartsbisschop van Niceen, was beroemd omtrent den jare 1110. Hy hadt twee boeken tegen de dwalingen der Armeniers geschreven, doch alzo hy zelf daar in eenige aanstotelyke redenen voerde, moest hy op het synode te Constantinopel in den jare 1114 zyn schryven wederroepen. Daarenboven heeft hy tegen Chrysolanus geschreven om het gevoelen der Grieken wegens den uitgang van den H. Geest te verdedigen. Van welk werk de handschriften in de bibliotheken gevonden worden. Leo Allatius maakt gewag van nog vyf andere verhandelingen van dezen schryver. Onder zynen naam zyn ook *Commentarii in posteriora Analytica Aristotelis*, in den jare 1534, en *in Aristotelis Ethica*, in den jare 1536 in 't Griekſch te Venetië uitgekomen. *Allat. de consens. l. II. c.* 10. *Cave in hist. lit. P. I. L. II. Du Pin bibl. des Aut. Eccl. XII siecle.*

EUTA, of OYTA, (Henricus) was vermaard omtrent den jare 1390. Hy was zeer welsprekende, en ervaren in de H. Schriftuur, als mede in de Philosophie van Aristoteles. Hy leefde te Wenen in Oostenryk, en vervaardigde verscheide schriften, als over de *Sententia lib. IV; de contractibus l.* 1; *de conceptione S. Maria l. I. Trithem. de Script. Eccl.*

EUTERPE, eene der negen zanggodinnen, waar aan men de uitvinding van de fluit toeschryft, en eenige andere van de redenkunst. Men verbeeldt haar met bloemen gekroont, en eene dwarsfluit houdende, waar op zy speelt, met hoboos aan hare voeten. *Baudouin. Iconol. de Ripa.*

EUTHALIUS, bisschop van Sulce in Egypten, leefde in het einde van de V eeuw. Hy is de eerste schryver geweest van de verdeeling van de Handelingen der Apostelen, van de brieven van Paulus, en van de Kanonyke brieven, in lessen, kapittelen, en verzen. Zyn werk is opgedragen aan Anastasius, aartsbisschop van Alexandrië, die op Petrus Mongus volgde in den stoel van deze kerke in den jare 490. M. Zacagni, bewaarder van de Vatikaansche bibliotheek, heeft ons dit werk gegeven in de verzameling van eenige gedenkschriften, uit deze bibliotheek getrokken. *Du Pin bibl. des Aut. Eccl. XVII siecle.*

EUTHARICUS, gezegt *Cillica*, een Gotthisch prins, kleinneef van Thorismundus, leefde in Spanje vergenoegt met een middelmatigen staat. Theodoricus, koning der Ostrogothen in Italië, gaf hem zyne dochter Amalasonte ten huwelyk in den jare 315, en maakte hem burgermeester in den jare 319. Hy was de vader van Athalaricus. *Procopius de bell. Goth. Cassiodorus in Chron. & in Ep.*

EUTHYCRATES, een vermaard heeldhouwer, geboortig van Sicyone, een zoon en leerling van Lysippus, volgde zynen vader na in de naaukeurige waarneming van de regelen der beeldhouwery, maar niet in de beschaafdheit van het werk, die dikwils strydig is met de naaukeurige waarneming der regelen. *Hy wilde liever naaukeurigheit hebben*, zegt Plinius, *dan behaaglykheit.* Hy maakte te Delphos twee grote en schone standbeelden, het eene van Hercules, en het andere van Alexander. Eene grote jagt van Thespis en van de Thespiaden was mede van zyn maaksel. Hy maakte verscheide standbeelden van Medea in haren wagen met vier paarden: verscheide verbeeldingen van jagten met honden: en eene schone afbeelding van een strydt te paarde, die gestelt wierdt aan den ingang van de kelder, daar de orakelen van Trophonius gegeven wierden. Hy hadt Tisicrates tot een leerling, die m[illegible] Lysippus beter gevolgt hadde dan hy zelf. *Plinius lib.* XXXIV *c.* 8.

EUTHYMIUS de I, patriarch van Constantinopel in de X eeuw, wierdt in den jare 901 gestelt in de plaatse van Nicolaus Mysticus, welken de keizer Leo de VI uit den stoel verdreven hadde. Hy was een Isaurier van geboorte, een monnik van professie, en *Syncellus*, dat is te zeggen vikaris van den prelaat. Zyne deugdt hadde hem geacht gemaakt by Leo, die hem verkoos tot zynen biechtvader. Men geeft voor, dat eene buitengewone stem gedurende het gebedt hem beval het bestier der kerke van Constantinopel, dat hy weigerde, aan te nemen. Na de doodt van Leo zondt zyn opvolger Alexander de II Euthymius in den jare 911 in ballingschap, om Nicolaus te herstellen; en eenige klerken, die hy berispt hadde, sloegen hem by deze gelegenheit, en handelden hem zeer smadelyk. Hy leedt zonder tegenspreken dezen hoon, en leefde met een grote gedult in zyne ballingschap, waar in hy omtrent den jare 920 stierf. Zyn lighaam wierdt met plechtigheit naar Constantinopel gebragt. *Curopalates in Leone IV. Baron. ad ann.* 901. 911. 920.

EUTHYMIUS de II wierdt op den stoel van Constantinopel gestelt na Calixtus den II. Onuphrius zegt dat het was in den jare 1419; maar Phrantz, die toen te Constantinopel was, verzekert, dat hy stierf in den jare 1416, hebbende deze kerke omtrent vier jaren geregeert. *Onuphrius in Chron. Phrantz lib.* I. *c.* 36. *Spondan. A.C.* 1419. *n.* 13.

EUTHYMIUS, bisschop van Sardes in Asië, een der yverigste voorstanders der beelden, leefde in de IX eeuw. Hy woonde het tweede Concilie van Niceen by, en wierdt vervolgens uit zynen stoel verdreven door den keizer Nicephorus. Hy wierdt wederom herstelt onder de regeringe van Michiel Curopalates, en voor de twede reize verjaagt onder Leo den Armenier. Hy leedt een derde ballingschap onder Michiel den Stamelaar; en eindelyk naar de kaap van Acritus in Bithynië gebannen, stierf hy op den weg door de kwade onthalingen, welke men hem aandeedt, omtrent den jare 828, of 829. Dewyl hy volstandig alle deze kwade behandelingen uitstondt om de verdediging van den beeldendienst, hebben de Grieken hem als een martelaar aangemerkt, en vieren zyne gedachtenis den 11 Maart. Zie *de acten van het tweede Concilie van Niceen. Hist. Byzant. Henschenius Dissert. Baillet Vies des Saints Mois de Mars.*

EUTHYMIUS, een kloostervoogdt in Palestina, een zoon van Paulus en van Dionysia, inwoners van Melitene in Armenië, wierdt geboren onder de regering van Valens in den jare 377. Hy wierdt opgevoed door Otreus, bisschop van Melitene, tot priester geordent, en belast met het bestier van alle de kloosters der stadt. Hy begaf zich in Palestina in den ouderdom van 29 jaren, en besloot zich aldaar in eene celle, daar hy met zyne handen arbeidde. Hy maakte vriendschap met een ander kluizenaar, *Theoctistus* genoemt, en zy namen te zamen hun verblyf in een hol, daar verscheide personen by hen kwamen, waarom zy daar naby kloosters bouwden, waar van Euthymius overste was. Hy arbeidde aan de bekeering van verscheide Arabiers of Saracenen, en stelde zich tegen de dwalingen der Nestorianen en der Eutychianen. De keizerinne Eudoxia beriedt zich met hem, en wierdt door zyne antwoorden getrokken uit de dwalingen, waar in de monnik Theodosius haar geworpen hadde; en na dat hy acht en zestig jaren in de eenzaamheit doorgebragt hadde, stierf hy, in den ouderdom van 95 jaren en 5 maanden, den 20 January des jaars 473. *Cyrillus Vita Euthymii*, uitgegeven in de Griekſche Analecten door P. Lopinus. *Baillet Vies des Saints Mois de Janvier.*

EUTHYMIUS ZIGABENUS, een monnik te Constantinopel, was beroemd in den jare 1116, onder den keizer Alexius Comnenus. Hy was by dezen keizer in zeer grote gunst, en schreef door des zelfs last *Orthodoxa fidei dogmatica Panoplia adversus omnes hæreses*; boven dien heeft men van hem: *commentaria in Psalmos Davidis & 10 S. Scriptura cantica*; *item in quatuor Evangelia & Catholicas Epistolas*; *damnatio & triumphus de impia & multiplici execrabilium Messalianorum secta*; *Epistola adversus Phundagiagitas*; *Bogomilos, Armenios, &c. Disputatio cum Saraceno quodam Philosopho de fide habita in urbe Cappadocia Melitene*, enz. *Biblioth. Patr.* T. XIX. *Cave hist. liter. P.* I. *&* II. *Vossius de hist. Grac. lib.* II. *cap.* 27. *p.* 303.

EUTHYMIUS, een vermaard worstelaar, geboortig van Locres in Italië, won altoos den prys in de Olympische spelen, behalven eenmaal dat Theagenes de Thasiaan hem verkloekte; maar deze, wel verre van de olyfkroon te ontfangen, wierdt in de boete verwezen. Men vertelt, dat Euthymius vervolgens naar Temesa in Italië ging, alwaar een zeker heldt na zyne doodt verscheen om de schatting van eene jonge maagdt te ontfangen, welke de Temesianen hem jaarlyks offerden, volgens den raadt van een orakel; en dat hy een langen tydt tegen dit spookſel streedt, dat zich verwonnen ziende verdween, en zich daar na niet meer vertoonde. *Ælian. l.* VIII. *Hist. Plinius l.* VII. *c.* 47. *Pausanias in Eliac.*

EUTICHUS, vrygemaakte van Agrippa den Groten, hadt byna zynen meester ten val gebragt, door een verhaal, dat hy deedt aan den keizer Tiberius, en was oorzaak, dat deze Joodsche prins zes maanden in boejens bleef in de gevangenisse. *Josephus Oudh.* XVIII. 8.

EUTICUS, (Henricus) een vermaard geneesmeester, leefde omtrent den jare 1494. Hy was geboortig uit Frankenlandt. Hy hadt, behalven zyne geneeskundige werken, geschreven *Scommata* of vermakelyke boertery der jeugt; als mede een hekeldicht tegen de Sophisten, redenaars, en vyanden der goede letteren; voorts *Laudes Beata Maria Virginis*; enz. *Trithem. de scriptor. Eccles.*

EUTOCIUS van Ascalon, een wiskunstenaar, schreef uitleggingen over de *Sphæra* van Archimedes, over Apollonius, enz. Men weet niet wel, in wat tydt hy leefde; en men kan alleen verzekeren, dat hy ouder is dan Theon en Pappius, die hem aanhalen. *Blancanus Chron. Math.*

EU-

EUTROPIA, dochter van Constantius Chlorus, en zuster van Constantinus den Groten. Men weet niet aan wien zy getrouwt was; maar alleenlyk, dat zy de moeder was van Nepotianus. Deze zich keizer hebbende doen groeten, wierdt acht en twintig dagen daar na vermoord door de aanhangers van Magnentius; en zyne moeder Eutropia hadt het zelfde einde in den jare 350. Zy is onderscheiden van EUTROPIA, de gemalinne van Maximianus Hercules. *Zosimus. Idacius. Eutropius, &c.*

EUTROPIUS, (FLAVIUS) uit Italië, volgens Suidas, was eerst secretaris van den keizer Constantinus den Groten, en verselde naderhandt den keizer Julianus tegen de Parthen. Hy schreef, door last van den keizer Valens, X boeken van de Roomsche historie, waar in hy de aanmerkenswaardige zaken verhaalt, die voorgevallen zyn van de bouwing der stadt Rome af tot de doodt van den keizer Jovinianus toe. Capito, een vermaard schryver van zynen tydt, vertaalde deze boeken in 't Grieksch, gelyk Pæanius mede gedaan heeft. Doch alzo Paulus Diaconus dit werk door byvoeging van veel van het zyne verandert heeft, zo heeft Joh. Bapt. Egnatius zich de eerste bevlytigt om deze historie zuiver in het licht te geven. De beste drukken, die in later tydt uitgekomen zyn, zyn die van Cellarius en van Anna, eene dochter van Tanaquil Faber, waar van de eerste in den jare 1678 in 8. de andere in den jare 1683 in 4. gedrukt wierdt. Men twyffelt, of hy wel een Christen geweest is. *Lambec. Bibl. Vindobon. l.* IV. *pag.* 56. *Pithœus in Præfat. ad Eutrop. Vossius de hist. Latin. l.* II. *cap.* 8. *p.* 196. *Selden. ad Eutychii Origin. Alexandr. p.* 153. *Fabric. Bibl. Latin. p.* 170. *sq.*

S. EUTROPIUS, die men voorgeeft de eerste bisschop van Xaintes en een martelaar geweest te zyn, leefde, zo men voorgeeft, in de I eeuw, en wierdt door den paus S. Clemens in de Gaulen gezonden; maar de Christelyke Godsdienst eerst langen tydt daar nà in deze landen gebragt zynde, zo kan deze bepaling van tydt niet waar zyn. Men wist niets van de omstandigheden van zyn marteldom ten tyde van Gregorius van Tours, noch zelfs ten tyde van Usuardus en van Adon. Aldus is het geen men daar van verhaalt in later tydt gesmeed en fabelachtig. Men viert nochtans zyne gedachtenisse op den 30 April. *Gregor. Turon. de Gloria Mart c.* 56. *Baillet Vies des Saints, mois d'Avril.*

EUTROPIUS, bisschop van Oranje in de V eeuw, was te Marseille geboren. Hy was getrouwt geweest, en weduwenaar geworden zynde, begaf hy zich onder de geestelykheit te Marseille, en wierdt vervolgens tot bisschop van Oranje verkoren. Naar zyn bisdom gaande, wierdt hy zodanig verschrikt door de verwoestingen, welke de Visigotthen en de Bourgonjons aangerecht hadden in de Narbonneesche provincie, dat hy van het bestier van zyne kudde wilde afstappen; maar aangemoedigt door een heilig man, Aper genoemt, een leerling van Augustinus, begaf hy zich naar Oranje, de zorgen, die hy aan zyne kudde verschuldigt was, met een gestreng leven voor zich zelf versellende. Hy leefde nog in den jare 475, in het welke hy den brief ondertekende van Faustus van Riez, en schreef tegen den priester Lucidus. Hy was een vriendt van Sidonius Apollinaris, bisschop van Clermont. De Martyrologen houden zyne gedachtenis op den 27 May. Zyn leven, door zyner opvolger Verus beschreven, is uitgegeven door Papebrochius. *Baillet vies des Saints, mois de Mai.*

EUTROPIUS, bisschop van Valence in Spanje, nog abt „ van een klooster zynde, schreef aan den bisschop Licinianus een „ zeer nuttigen brief, waar in hy hem vraagt, waarom men de „ zalving met de H. Olie geeft aan de kinderen, die men doopt. „ Hy heeft ook een brief geschreven aan Petrus, bisschop van „ Turbica, wegens de onderscheiding der monniken, vervattende „ heilzame en zeer nuttige raadgevingen voor de monniken." Dit zyn de woorden van Isidorus in zyn boek der Doorluchtige Mannen, *c.* 32. De laatste van deze twee brieven is uitgegeven door Holstenius in de vermeerdering van den *Codex* der regelen van Benedictus van Aniana. De zelve heeft den tytel *de Distinctione Monachorum, & ruina Monasteriorum.* Hy toont daar in aan, dat men de monniken ernstelyk bestraffen moet, en hen den regel met naaukeurigheit en strengheit doen waarnemen. Deze brief is met een zeer eenvoudigen styl geschreven. *Du Pin bibl. des aut. Eccles. VI siecle.*

EUTROPIUS, een gesneden, was een gunsteling van den keizer Arcadius, en leefde in de IV eeuw. Na dat hy tot de hoogste waardigheden in het ryk verheven was, vierde hy zyne hoogmoedige en wrede begeerten zodanig den teugel, dat hy zich daar door by al de wereldt gehaat maakte: doch hy stortte zich zelf ook daar door in zynen val, dewyl hy door last van den keizer in ballingschap gezonden, en naderhandt daar in onthoofdt wierdt. *Sozomen. Nicephorus. Ammian. Marcellin. Cod. Theodos. l. XVII.*

EUTROPIUS, lezer van de kerke van Constantinopel ten tyde van Chrysostomus, wierdt na des zelfs ballingschap beschuldigt den brandt gesticht te hebben in de kerke van Constantinopel. Hy wierdt om die reden gevangen genomen, en men deedt hem verscheide pynigingen lyden, om hem te doen bekennen, dat de klerken van Chrysostomus schuldig waren aan deze brandstichting; maar hy beweerde altoos standvastig het tegendeel, en stierf in de pynigingen. Men viert zyne gedachtenisse in het Martyrologium op den 12 January. Zie *'t leven van Chrysostomus door Palladius. Baillet Vies des Saints, mois de Janvier.*

EUTYCHES, een berucht stichter van eene byzondere kettery in de V eeuw. Hy was een Archimandriet of abt in een voornaam klooster te Constantinopel, en wanneer hy al te scherp nevens anderen tegen Nestorius twistte, verviel hy door grote drift in eene tegenstrydige en te gelyk dwalende meninge: want hy leeraarde niet alleen, dat in Christus een persoon was, maar ook eene natuur, en dat de eene natuur in de andere verandert of met de zelve vermengt was, zo haast de vereeniging geschiedde. Theodoretus zegt, dat hy geleeraart heeft, dat de menschelyke natuur van de Goddelyke verslonden was, gelyk een droppel honing van de gansche zee verslonden wordt; waar by nog eenige andere dwalingen kwamen, welke met deze lere gemeenschap hebben, en aan hem en zyne aanhangers toegeschreven worden. Eutyches wierdt wel in den beginne door Dorileus, een bisschop in Phrygië, die zyn goede vriendt was, gewaarschouwt, en gebeden deze dwalingen te verlaten; maar dewyl zulks vruchteloos was, alzo de yverzucht tegen Flavianus daar by kwam, en hy zich ook verliet op de bescherming van een voornaam staatsbedienaar, die zyn doopvader was, Chrysavius genoemt, en alzo zyn gevoelen volstandig verdedigde, klaagde hy hem aan by Flavianus, patriarch van Constantinopel, die buiten dat in den jare 448 een Concilie hieldt te Constantinopel, om eenige andere verschillen by te leggen. Eutyches wierdt derhalven mede ontboden op het zelve te verschynen, die echter onder allerhande voorwendsels, dan van krankheit, dan dat het hem niet geoorlooft was uit het klooster te gaan, zich zocht te verschonen, doch echter niets meer verkreeg van het Concilie, dan dat hem eene week uitstel gegeven wierdt. Ondertusschen keerde hy zich tot den keizer Theodosius, en verkreeg van den zelven, dat hem eenige keizerlyke bedienden in het Concilie verselden, dewyl hy voorgaf, dat hy beducht was voor de listige voornemens van Flavianus. Wanneer hy binnen kwam wierden hem de acten van de voorgaande zittingen voorgelezen, en hy wegens zyne gevoelens ondervraagt, die hy eindelyk, na dat hy te vergeefsch eenige uitvluchten gezocht hadde, vrymoedig openbaarde, waarom hy, de zelve geenzins willende herroepen, door het Concilie veroordeelt wierdt. Hy wilde het echter daar by niet laten berusten, maar appelleerde voor den keizer, en schreef aan den paus Leo drie brieven, waar in hy zich beklaagde over het onrecht, dat hem aangedaan was. Schoon ook de keizer Theodosius te gelyk voor hem aan den paus Leo schreef, kon hy doch by den zelven weinig uitrechten, alzo die den handel van het Concilie rechtvaardigde. Hier op wierdt door last des keizers een ander Concilie te Constantinopel gehouden, 't welk onderzoeken zou, of in het voorgaande de acten vervalscht waren, en Eutyches onrecht geschied was, het welk geen van beide bevonden wierdt. Echter verkreeg Eutyches, dat zyne zaak nogmaals op het Concilie van Ephezen zou voorgenomen worden, het welk in den jare 449 door den keizer Theodosius beroepen wierdt. Op deze vergadering nu bragt het Dioscorus, bisschop van Alexandrië, die het met Eutyches hieldt, zo verre, dat men den zelven weder vrysprak en herstelde. By welke gelegenheit men met veel heftigheit en geweldt tegen de andere party uitvoer, waarom ook dit Concilie Λῃςρικὴ genoemt wierdt. Alzo verkreeg Eutyches vele aanhangers, die men naar hem *Eutychianen* noemde, welke zich door gansch Oosten zeer verspreidden, inzonderheit door hulp van Jacobus Zanzalus, die een leerling was van Dioscorus Alexandrinus, en in de VI eeuw leefde, van wien ook de Jakobiten, die nog hedendaags in 't Oosten de Eutychiaansche kettery toegedaan zyn, hunnen naam hebben. Naderhandt hebben zy zich wederom in vele secten verdeelt, en niet alleen overal grote onrust aangerecht, maar ook nog tot andere dwalingen aanleiding gegeven. Het heeft ook niet ontbroken aan leeraars, die zich aangekant hebben tegen deze kettery, waar onder paus Leo de Grote, Theodoretus, Petrus Ravennas, Vigilius en Gennadius inzonderheit beroemd zyn. Ook wierdt de zelve onder den keizer Martianus, die zelfs Eutyches in ballingschap verwees, op het Chalcedonisch algemeen Concilie in den jare 457 veroordeelt, doch kon echter niet uitgeroeit worden. *Evagrius l. I. hist. Eccl. c.* 9. 10. *& l. II. c.* 1. *seq. Theodoretus l. IV. Hæret. fab. fin. Leo Magn. sermon* 6. *de jejun. sept. mens. Liberat. in breviar. c.*11. *Acta Concil. Chalcedon. Baron. Natal. Alexandr. Doucin hist. du Nestorianisme p.* 316 *&* 317 *seq. Sagittar. hist. eccl. c.* 33. *sect.* 31. *Kortholt hist. Eccles. sec. V. Arnold Ketterhist. P. I. l. V. c.* 5.

EUTYCHIANEN, ketters, alzo genoemt naar Eutyches. Zie het voorgaande artykel.

EUTYCHIANUS, paus, geboortig van de oude stadt Lunà, tusschen Toskane en de kust van Genua, volgde den 4 Juny des jaars 275 op Felix den I. Hy geboodt, dat men de bonen, de vruchten en de druiven op den altaar zegenen zou, om zich te stellen tegen de dwaling van Manes, die het gebruik van deze dingen veroordeelde; en dat men de lighamen der martelaren in purper gewaadt begraven zou, en hy zelf deedt deze eere aan drie honderd en veertig der zelve. Sedert strekte men zulks uit zelfs tot de bisschoppen toe. Maar Gregorius de Grote verboodt dit misbruik, en zonderde zelfs de pauzen daar van niet uit. Men schryft twee brieven toe aan Eutychianus, die martelaar stierf den 8 December des jaars 283, hebbende acht jaren, zes maanden en vier dagen geregeert.

Tot dus verre is dit artykel uit *Moreri* genomen. Byna alles, wat daar in gezegt wordt, steunt alleen op den schryver van het boek van 't Pontifikaal van *Damasius*, dien de historieschryvers van de levens der Pauzen gevolgt hebben Het geen men van Eutychianus zeker weet, is, dat hy volgde op Felix in het bisdom van Rome in den jare 275, en dat hy, volgens Eusebius, maar omtrent tien maanden, of een jaar en een maandt, volgens de oude lysten van *Mabillon*, geregeert heeft. De Catalogus van Bucherius en het Pontifikale boek schryven hem eene regering toe van 8 jaren, 11 maanden en drie dagen; maar het is beter zich te houden aan de rekening van Eusebius en van de oude Catalogen, die hem Cajus tot opvolger geven in den jare 276. Zyn gewaand martelaarschap is zeer onzeker, en het is waarschynlyker, dat hy het zelve niet geleden heeft, dewyl hy in de oude Roomsche Dagwyzer geen martelaar

telaar genoemt wordt, gelyk de andere Roomſche pauzen, die het geweest zyn. *Euſeb. in Chron. & hiſt. l. VII. c.* 16. *Nicephorus l. VI. c.* 34. *Baron. ad ann.* 275. 283. *& in Martyr. Rom.* 8 *Decemb. T. I. Conc. S. Greg. l. IV. ep.* 44. *Du Pin Biblioth. des Aut. Eccl.* III. *premiers ſiecles.*

EUTYCHIANUS, (COMAZONUS) een Syriër, een vrygemaakte der keizers, was een der voornaamſte ſtaatsbedienaars van Heliogabalus, en bragt veel toe tot zyne verheffing. Hy was van een vermakelyken geeſt, en zelfs een potzemaker, waar door hy den bynaam van *Comazonus* verkreeg. Hy was burgermeeſter en driemaal prefect van Rome. *Dio l.* LXXVIII *&* LXXIX.

EUTYCHIANUS, een letterkunſtenaar, leefde in de IV eeuw, ten tyde van Conſtantinus den Groten, en ſchreef eene verhandeling van de inwyding van de ſtadt Conſtantinopel; het welk men kan afnemen uit het gene Georgius Codinus daar van meldt *in ſelect. de Orig. Conſtant.* Agathias maakt gewag van een anderen EUTYCHIANUS, dien hy *den jongen* noemt, *in Proœm. hiſt.*

EUTYCHIANUS, een prieſter der kerke van Adana in Ciliciё, was vermaard in den jare 538 onder den keizer Juſtinianus, en heeft de hiſtorie van de boete en bekeeringe van den H. Theophilus, een Oeconomus van de zelve kerke beſchreven. Men vindt de zelve in het Latyn by *Surius*, en in het Grieksch in een handſchrift in de bibliotheek te Wenen. *Cave hiſtor. liter. P. II. p.* 109.

EUTYCHIUS, patriarch van Conſtantinopel, een zoon van Alexander en van Syneſia, kwam ter wereldt in den jare 512. Zyn vader liet hem dopen wanneer hy tot de jaren van onderſcheidt gekomen was. Hy was eerſt biſſchop van Lazicum in de provincie van Pontus. Hy verliet zyn bisdom om zich in een klooſter van de ſtadt Amaſea te begeven, en wierdt tot generaal van de ganſche klooſterorde van dat landt verkoren. Hy wierdt in den jare 552 door den biſſchop van Amaſea gezonden op het II Concilie van Conſtantinopel, dat het V algemeene is. Te Conſtantinopel gekomen zynde eer het Concilie vergadert was, beweerde hy aldaar, dat men de genen, die in de gemeenſchap der kerke geſtorven waren, veroordeelen kon, paſſende dezen grondregel toe op de veroordeeling van Theodorus Mopſueſta, daar 't op aankwam. Hier door behaagt hebbende aan Juſtinianus, deedt deze keizer hem tot patriarch van Conſtantinopel verkiezen na de doodt van Mennas, welke omtrent dien tydt voorviel. Eutychius hadt de voorzitting op dit Concilie, en bekleedde 12 jaren lang geruſtelyk den ſtoel van Conſtantinopel; maar zich verklaart hebbende tegen de lere van de genen, die geloofden, dat het ligchaam van Chriſtus onverderffelyk geworden was van het oogenblik af, dat het zelve met de Godheit was vereenigt geweeſt, en welke door Juſtinianus beſchermt wierden, zo wierdt hy in den jare 565 gevangen, en gedagvaard voor een ſynode van biſſchoppen. Geweigert hebbende voor het zelve te verſchynen, wierdt hy veroordeelt en in een eilandt van Propontis gebannen, van waar hy vervolgens gebragt wierdt in zyn klooſter te Amaſea. Johannes Scholaſticus wierdt in zyne plaats geſtelt; maar na des zelfs doodt in den jare 577 wierdt Eutychius herſtelt. Hy ſchreef toen eene verhandeling *van de opſtanding*, waar in hy beweerde, dat het ligchaam der menſchen opgewekt zynde, zo fyn zoude zyn, dat het niet meer getaſt zou kunnen worden. S. Gregorius, door den paus Pelagius den II gezonden, bragt hem af van dit gevoelen. Eutychius wierdt ziek op Paaſchdag des jaars 582, na dat hy den dienſt gedaan hadde, en ſtierf den 6 April, in den ouderdom van 70 jaren. De Grieken hebben altoos zyne gedachteniſſe geviert op den 6 April. De Latynen hebben hem eerſt zeer laat in hunne Martyrologen geſtelt. *Zie zyn leven door den prieſter Euſtatius beſchreven in Bollandus S. Gregor. l. XXIV. Moral. c.* 29. *Euſtath. in ejus vita apud Surium. Baron. ad an.* 553. 564. 578. 583, *&c. Baillet vies des Saints, mois d'Avril.*

EUTYCHIUS, patriarch van Alexandriё, was van geboorte een Egyptenaar, uit de ſtadt Foſtat, en voerde in 't Arabiſch den naam van *Said Ibn Batrik.* Hy was ongemeen ervaren in de geneeskunde, en verkreeg in den jare 933 de waardigheit van patriarch van Alexandriё, die hy tot den jare 950 bekleed heeft. Hy ſchreef Jaarboeken in de Arabiſche taal van de ſchepping der wereldt tot den jare 940, welke in den jare 1658 volkomen met eene Latynſche vertaling van Pocokius te Oxford uitgekomen zyn, daar Seldenus te voren maar een gedeelte daar van, onder den tytel van *Eutychii Origines Eccleſiæ Alexandrinæ*, uitgegeven hadde, waar in hy zich bevlytigt aan te tonen, dat in de I eeuw tuſſchen de *Presbyters*, dat is *oudſten* of *prieſters*, en tuſſchen de *Epiſcopi*, dat is *biſſchoppen* geen onderſcheidt geweeſt is, en wel uit dien grondt, om dat, naar 't bericht van Eutychius, by de inwyding der biſſchoppen, in de kerk van Alexandriё gene andere plegtigheden gebruikt wierden dan deze, dat men eenen van de aldaar zynde 12 prieſters verkoos, op welken de andere elf hunne handen leiden. Hier tegen heeft Abraham Echelenſis geſchreven in een boek, 't welk den tytel voert van *Eutychius, Patriarcha Alexandrinus, vindicatus.* Buiten dien zegt ook Abi Obſeibea in de levensbeſchryving der geneesmeeſters, dat Eutychius een *Syntagma compendioſum*, *Netmolgheubar* genoemt, geſchreven heeft; verder een boek van de geſchiedeniſſen in Siciliё, en eene twiſtreden (*Diſputatio*) tuſſchen de ketters en rechtgelovigen. *Hottinger Bibl. Orient. cap.* 2. *p.* 71, 84. *& hiſt. eccl. ſec. X. p.* 37. *R. Simon. Cave.*

S. EUTYCHIUS, onderdiaken van Alexandriё, en zyne medegeſellen, leden voor het gelove van de Godheit van Chriſtus in de ſtadt Alexandriё, wanneer Georgius zich meeſter maakte van dezen ſtoel, op Paaſchen des jaars 356. Eutychius wierdt met bullepezen geſlagen, en vervolgens in de mynen van Faïno gebannen. Hy hadt verſcheide medegenoten van zyn lyden. Men kan de beſchryving van deze vervolging zien by S. Athanaſius. De kardinaal Baronius is de eerſte, die Eutychius en zyne medegeſellen in het *Martyrologium* geplaatſt heeft op den 26 Maart. *S. Athanaſius. Baronius. Hermantius. Tillemont. Baillet Vies des Saints, mois de Mars.*

EUTYCHUS, een jongeling van Troas, gegaan zynde om den Apoſtel Paulus te horen, welke predikte in eene bovenkamer of opperzale, zat in een venſter, en met een diepen ſlaap overvallen zynde, alzo Paulus lang ſprak tot zyne toehoorders, door den ſlaap nederſtortende, viel van de derde verdiepinge nederwaarts, en wierdt dood opgenomen. Maar Paulus, afgekomen zynde, viel op hem, en hem omvangende, zeide hy tot de omſtanders: „Weeſt niet beroert: want zyne ziele is in hem"; en de jongeling leefde wederom. *Actor. XX.* 9. 10. 12. Men wil, dat dit gebeurde in het derde jaar der regering van den keizer Nero.

EUTIN, ETYN, in 't Latyn *Otinum*, eene kleine ſtadt, byna in 't midden van 't Holſteinſche landſchap Wagriё, aan een klein meir gelegen, dat daar van den naam draagt. De biſſchoppen van Lubek, die eigenaars daar van zyn, hebben dikwils op het ſlot aldaar hun verblyf gehouden. Tot dit ſteedtje behoort ook eene goede ſtreek van het omleggende landt. *Danckwerth Schleſw. P. III. c.* 8. Zie LUBEK.

EUTYPHRON was een waarzegger, en te gelyk een fiere godsdienſtige en bygelovige, die door eene overdadige liefde tot het recht beſloot zyn eigen vader te beſchuldigen en hem te doen ſtraffen, om dat hy de oozaak was geweeſt van de doodt van eenen der pachters of huurders van zyn landt. Zie hier het geval. Deze landhuurder, op eenen tydt te veel gedronken hebbende, geraakte in gramſchap tegen eenen der ſlaven van den vader van Eutyphron, en doodde hem. De vader deedt hem aan handen en voeten gebonden in een kuil of diepe droge graft werpen, en zondt naar Athene, om de genen, die het opzicht hadden over alles wat den Godsdienſt en de gevallen van conſcientie betrof, te raadplegen, om te weten wat hy doen moeſt. Gedurende dezen tydt verzuimde hy den gevangen, als een moordenaar, wiens leven van geen belang was. Hy ſtierf ook van honger en dorſt, eer de bode, dien men naar Athene gezonden hadde, wedergekomen was. Hier op vertrok Eutyphron, een blind yveraar voor de wetten, naar Athene, om zynen vader aldaar van doodſlag te beſchuldigen; tegen dank van het huisgezin, dat hem wilde doen begrypen, dat de dode een deugniet en moordenaar zynde, en de geen, dien hy wilde beſchuldigen, zyn eigen vader, hy, wel verre van een verdienſtelyk werk te doen, zich met eene eeuwige ſchande, en een verfoejelyk misdryf overladen zou. Alle deze redenen waren vruchteloos; hy volhardde in zyn voornemen, tot dat hy te Athene gekomen zynde, Socrates vondt, die door zyne Philoſophie het geluk hadde Eutyphron van zulk een hatelyk voornemen af te keren. Plato heeft eene zamenſpraak gemaakt, die hy *Eutyphron*, of *van de Heiligheit*, noemt, vervattende het onderhoudt van Socrates met Eutyphron. Men zou kunnen geloven, dat deze perſonadie door Plato verdicht was, om ons het karakter van den valſchen godsdienſtigen en van den bygelovigen te doen begrypen; maar men vindt by Dacier (in zyne vertaling van *Plato Tom. I, pag.* 505, de II druk van Parys 1701) dat men by de ouden leeſt, dat Eutyphron zyn voordeel deedt met den ommegang van Socrates, zyne vervolgingen ſtaakte, en zynen vader in ruſt liet; waar uit hy beſluit, dat de zamenſpraken van *Plato* op gene gewaande onderwerpen gemaakt zyn; maar dat de zelve een wezentlyken en waarachtigen grondt hebben, gelyk die, welke Xenophon ons bewaart heeft.

EUX, of DEUCIUS, (BERTRAND D') want hy wordt verſcheidelyk *Deucius*, *de Decio*, of *d'Eux* genoemt in de oude geſchriften, kardinaal met den tytel van S. Marcus, en aartsbiſſchop van Ambrun, was een Franſchman, geboren te Blandiak, in 't bisdom van Uſez. Hy leide zich toen op de ſtudie van de burgerlyke en Kanonyke Rechtsgeleerdheit, en vorderde veel daar in. Men gaf hem de prevooſtdy van Ambrun, en hy wierdt vervolgens tot aartsbiſſchop van die ſtadt verkoren op den 5 September des jaars 1323. Paus Benedictus de XII deedt hem by zich komen; zondt hem in den jare 1335 naar Italiё, en maakte hem twee jaren daar na by zyne wederkomſt kardinaal en vicekancelier der kerke. Hy wierdt naderhandt biſſchop van Sabina. Clemens de VI zondt hem weder naar Italiё, en hy bevondt zich by de verkiezing van Innocentius den VI. Hy hadt het lyden des Heilands in Saphiſche vaarzen beſchreven. Hy ſtierf te Avignon den 21 October des jaars 1355, en wierdt begraven in de kollegiale kerke van S. Didier, welke hy geſticht hadde, en daar men zyn grafſchrift ziet. *Bosquet in Bened.* XII. *Spond. in Annal. Frizon. Gall. purp. Sammarth. Gall. Chriſt. Ciacon. in vit. Card. Ughel. T. I. Ital. Sacr. Nouguier hiſt. de l'Egliſe d'Avign. Chorier hiſt. de Dauph. & des Arch. d'Amb. Bernard. Guidon. Auberi, &c.*

EUXINUS. Zie PONTUS EUXINUS.

EUXIPPIS, eene dochter van Scedas, een arm inwoner van Leuctre, geſchonden zynde door de gezanten van Lacedemoniё, doodde zich zelve. *Diodor. l. XV.*

EUZOIUS, diaken van Alexandriё, leefde in de IV eeuw. Hy wierdt met Arius afgezet door den biſſchop van Alexandriё. Deze afzetting wierdt in het Concilie van Niceen beveſtigt. Hy boodt in den jare 335 den keizer Conſtantinus eene geloofsbelydenis aan, die in ſchyn rechtzinnig was, het gene hem in de kerke deedt aannemen. De Arianen ſtelden hem naderhandt in den jare 361 op den ſtoel van Antiochiё, in de plaats van Melecius, die tegen hunne verwachting de rechtzinnige gevoelens verdedigde; en Euzoius doopte kort daar na den keizer Conſtantius, gelyk men by *Athanaſius* leeſt. Wanneer Jovianus tot het ryk kwam, ſprak Euzoius by hem tegen den gemelden Athanaſius, en zocht een opvolger aan hem te doen geven: het welk grote verwarringen veroorzaakte in de kerke van Alexandriё. *Socrates. Sozomen. Theodoretus. Baronius ad an.* 335. 360. 361. 397. *Hermant vita S. Athanaſ.*

EUZOIUS, onderſcheiden van den diaken van Alexandrië, van wien in het voorgaande artykel geſproken is, was een leerling van den redenaar Thelpeſius met Gregorius Nazianzenus. Hy ſtudeerde in zyne jonkheit te Ceſarea in Paleſtina, waar van hy naderhandt biſſchop was. Hy vernieuwde de bibliotheek van *Origenes* en van *Pamphilius*, doende de boeken op nieuwe vellen ſchryven, om dat de oude begonden te bederven. Hy wierdt eindelyk uit de kerke verdreven ten tyde van Theodoſius. Hy hadt verſcheide verhandelingen geſchreven, waar van men gemakkelyk kenniſſe kon hebben ten tyde van Hieronymus. Dit is het gene die oudvader ons daar van verhaalt. S. Epiphanius ſpreekt 'er van *Hæreſ.* 73, en ſtelt hem onder het getal der biſſchoppen, die louter Ariaanſch waren. *Du Pin biblioth. des Aut. Eccleſ. T. IV.*

EVA, de vrouw van Adam, aldus van haren man genaamt, om dat ze de moeder aller levenden zou zyn. Zy, uit eene ribbe van Adam gemaakt, wierdt tot hem gebragt om zyne vrouw te zyn. Godt gaf hen zynen zegen, mitsgaders een gebodt, dat ze waſſchen, zich vermeerderen en den aardbodem vervullen zouden. Adam nochtans kweet zich niet in zynen huwelykspligt dan nadat hy beneffens zyne vrouwe het verbodt van Godt, hen verkondigt, hadde geſchonden. Eva was eerſt Gode ongehoorzaam, verleid door de leugens en heerlyke beloften der ſlange, en ſpoorde voorts haren man aan tot de zelfde wederſpannigheit. Men zou nooit gedaan hebben, byaldien men alle de buitenſporige vertellingen van deze ſlange wilde ophalen. I. Zommigen dreven, dat het dier zelf, 't welk by ons dien naam draagt, die gene was, die de vrouw van Adam verzocht, onderſtellende, dat de ſlang toen gemeenzamen ommegang met den menſche hadt; en dat hy, deze onnoſele vrouw verleidende, om zulk eene boosheit geſtraft, van 't gebruik der ſprake berooft wierdt. Maar dit gevoelen is zo belagchelyk, dat een iegelyk zich verwondert, dat Joſephus zich niet ſchaamde zulks voor te dragen. Nog meer is het te verwonderen, dat een man van zo vele inbeeldinge, als Paracelſus, zeide, dat de eerſte ſlang, door Gods byzondere toelating, het vermogen niet alleen gehad hadt om Adam en Eva tot een hogen trap van natuurlyke wysheit op te leiden; maar dat alle ſlangen thans nog, naar Gods zonderling goedvinden, de allergrootſte verborgendheden der nature wiſten. II. Eenige Joodſche meeſters, ſchoon ze mede vaſt ſtellen, dat Eva van eene ſlang verzocht wierdt, verſchillen daar in van Joſephus, dat deze de ſlang door nydt vervoert, gene wederom door onkuiſchheit daar toe aangezet, oordeelen: want ziende, zeggenze, met welk eene drift en vermaak Adam en Eva elkander omhelſden, en daar door in zyne begeerte gaande gemaakt, wenſchte hy de plaats van Adam te bekleeden, zich reets met de hoop van die bezitting kittelende, zo Eva maar weduw mogt worden. Doch gelovende, dat de man alleen maar, vermits die eerſt den appel zou eeten, door zyne liſt omkomen zou, nam hy voor hem aanſtonts dien lozen trek te ſpelen. Wie hoorde ooit zotter buitenſporigheit? Nooit zou de verzoeker, indien hy dat oogmerk hadt gehad, de vrouw om van dien appel te eeten verleid hebben, juiſt als haar man afwezig was. III. Volgens Abarbanel zou de ſlang geen kwaadt voorgehad, noch eenig woordt tot Eva geſproken hebben, maar by geval de verzoeker geworden zyn; om dat zy alleen, boven de andere dieren, de ſchranderheit bezat, om den boom der kenniſſe van goed en kwaad te beklimmen, en van zyne vruchten te eeten. Eva ondertuſſchen, daar op geen verandering in zich bemerkende, beſloot, dat zy insgelyks niets kwaads van dien boom te verwachten hadt, en at van die vrucht, zonder de doodt langer te vrezen. Waarlyk, als men een verhaal, waar in duidelyk van eene zamenſpraak tuſſchen de ſlange en de vrouwe gemeld wordt, zodanig verdraait, veracht men het gezag der H. Schrift ruim zo reukeloos, als Eva het verbodt, van Godt aan haar gedaan, in den windt ſloeg. IV. Etlyke ketters beuſelden eertyds, dat de verzoeker de ſlang zeker vermogen was, door Joldabaoth onder de gedaante van dat dier vertoont, wiens woorden Eva, als of ze door Gods zone tot haar geſproken waren, geloofde. Alzo het dezen Jaldabaoth, die anders gemakkelyk voor den waren Godt aangezien was, geweldig ſpeet, dat een Godt, machtiger dan hy, den menſche, te voren een aardworm, het vermogen om te gaan geven, en met de kenniſſe van hoger Goden verlicht hadt. Deze voerden den naam van Ophiten. V. Zeer veel van dit verſcheelde het gevoelen, door Auguſtinus geboekt, volgens 't welke men ſtaande hieldt, dat Jeſus Chriſtus zelf de verzoeker in de ſlang geweeſt was. Het waarachtigſte gevoelen, dat namelyk de Duivel, zich verbergende in het lighaam eener ſlange, Eva verleidde, is door de weelderigheit van 's menſchen vernuft met een oneindig getal onderſtellingen zamengevoegt. VI. Zo zeiden eenige Joodſche meeſters, dat Sammaël, de overſte der Duivelen, rydende op eene ſlang, ter grootte van een kameel, tot Eva naderde. VII. Anderen wederom oordeelden, dat de verzoeker veel voordeel daar uit trok, om dat Eva het verbodt niet in de zelfde woorden verhaalde, waar in het hen van Godt voorgeſtelt was. VIII. Zommigen, ontkennende alle ſpraak der ſlange, zeggen, dat hy ſyſelende of door eenig ander teken zich van Eva deedt verſtaan; dewyl de menſch toen de ſtem van al 't gedierte bevatten kon. Aldus wilde Cajetanus, dat de ſlang zich alleen van inwendige inblazingen zou bedient hebben. IX. Men heeft verdicht, dat de ſlang by Eva komende om haar te verzoeken, het aangezicht van eene ſchone dochter vertoonde. Nicolaas de Lyra verhaalt deze taſtelyke grol. In de Hoogduitſche Bybels, gedrukt voor den tydt van Luther, ziet men onder andere afbeeldingen eene ſlang, hebbende het aangezicht van een zeer ſchoon meisje. Met meer recht vindt het gezeg van Alcimus Avitus zyne voorſtanders, die eene reeks pligtplegingen en heuſche beleefdheden van weêrzyden getoont hier by haalt; vermits dat groot werk, volgens het verhaal van Mozes, in zeer weinige woorden wordt afgedaan. Nooit wierdt 'er eene zaak onderwonden van dat belang. Hier handelde men van eenen ſtaat, waar in het ganſche menſchdom door alle volgende eeuwen heen zou blyven: 't goldt hier de eeuwige zaligheit, of de eeuwige verdoemenis aller menſchen, behalven alle de zotternyen en uitſporigheden van dit leven. Niettegenſtaande dit alles wierdt nooit eenige onderneming zo ylings uitgevoert. Voorzeker deze twee menſchen, tot bewaarders van het heil des menſchelyken geſlachts van Godt geſtelt, hebben het zelve t'eenemaal verwaarlooſt, gevende de plaats, byna zonder zich verweert te hebben, aan den vyandt over, met weiniger tegenſtandt dan een kindt doedt, wanneer men dat van zyne pop wil beroven. Echter moet men in genen dele geloven, dat Mozes dit verhaal te veel verkort, noch dat hy deze rampzalige uitkomſt, naar de wyze van het Ooſten, onder het dekſel van eene verzierde geſchiedenis te verbergen getracht heeft, nademaal het gezag der grondwaarheden hier door gekrenkt zou worden; als mede door de onnoſelheit van Eva, in alles onbedreven, de verwondering over haar korte en laſhertige tegenweer moet afnemen. De allergrootſte booswigt en bedrieger is allerveiligſt voor bedrog; terwyl vrome en deugtzame menſchen doorgaans gemakkelyk zich laten blindhokken.

Voorts wierdt Eva van Godt gedoemt tot de ongemakken der dragt, de ſmerten van het baren, mitsgaders eene verplichting om zich onder de heerſchappy des mans gehoorzaam te vlyen. Adam bekende haar niet eer dan na dat zy uit den hof Eden gedreven waren, dat niemandt kan loochenen, ten ware men zyne eigene inbeeldingen wilde doen gelden boven het gezag der H. Schriftuur; weshalven men 't ook voor een ſprookje ſlechts aanneemt, dat Eva, pas geworden, op ſtaande voet vrouw wierdt; dat Adam, hebbende Eva gezien, haar terſtondt genoot, en Caïn in het aardſche paradys zou ontfangen geweeſt zyn. De ſchryver van de vaarzen der Sibyllen houdt ſtaande, dat de menſch in den ſtaat der onnoſelheit, toen de ſchaamte nog geen plaats hadt, het minneſpel onder den blaauwen hemel pleegde, met zo veel vrymoedigheit als de redenloze ſchepſelen. Zotter was het gevoelen van zommige Joodſche meeſters, dat de ſlang, op Eva verlieft, en haar op 't ſpel met haren man betrappende, daar door het helſche voornemen opvatte, om hen te verleiden. Niet veel beter was het gevoelen van anderen, dat namelyk Adam, in 't nachtwerk afgemat, in ſlaap gevallen was, als Eva met de ſlange ſprak. Van de andere zyde hebben insgelyks eenigen dwaſelyk gedreven, dat Adam zich wel vyftien of dertig jaren buiten den echt hieldt; ja Adam en Eva, hunne zonde bewenende, zouden derhalven byna eene ganſche eeuw in onthoudinge doorgebragt hebben. Doch dit vervalt al te zamen, wanneer men ſlechts aanmerkt, dat de wereldt dies tyds noodzakelyk bevolkt moeſt worden, en 't bevel daar van door Godt hen was gegeven; of dat men ziet op hunne jaren, geſteltheit van lighaam, en blakende begeerte. Dan allerverſoeielykſt is het gevoelen van hen, welke oordeelen, dat de boom der kenniſſe van goed en kwaad in het vermaak der vleeſchelyke liefde beſtondt, en de val der eerſte ouderen alleenlyk geweeſt was, dat Eva gedurig eene hete drift, om haren maagdom op te offeren, door de leden joeg, en Adam zich in dat vermaak kwam te baden: want byaldien Mozes al zommige zaken onder verbloemde ſpreekwyzen verhaalde, zou men die nochtans in opzicht van het beloop des tyds naar den letter moeten verſtaan: maar het is eene onbetwiſtbare waarheit, dat het eerſte byleger van Adam en Eva in de H. Schrift verhaalt wordt, volgende na het vonnis, van Godt over hunne misdaadt uitgeſproken; weshalven het overbodig zou zyn, de ſtrydigheit daar van met den ſtaat der onnoſelheit omſtandig te bewyzen. Vele oudvaders, ſterke voorvechters van den maagdelyken ſtaat, geloofden, dat de menſch, byaldien hy was ſtaande gebleven, niet gehuwelykt zou hebben, nademaal de vermeerdering van het menſchdom alsdan op eene andere wyze zou geſchied zyn.

Maar Auguſtinus heeft dit krachtig tegengeſproken, om dat de zegening van Godt en zyn bevel om te vermenigvuldigen, mitsgaders het verſchil der kunne, al te zamen voor den val beſtelt was: evenwel ſtaat hy toe, dat gene hertstochten, of verlies van den maagdom in de voortteelinge dan plaats gehad, en dat de teelleden t'eenemaal de reden gehoorzaamt zouden hebben, invoegen hy de wederſpannigheit dezer delen aanmerkt als een onvermydelyk gevolg der ongehoorzaamheit van onze eerſte ouderen; gelyk zulks bleek, toen zy, blozende van ſchaamte op het veldt, daar door genoodzaakt wierden om gordels voor zich te maken. Zy hadden vele kinderen, waar van Caïn de eerſte, en Abel de tweede was; doch Seth wierdt niet eer geboren dan nadat Abel alreets van Caïn was omgebragt. Zie daar 't gene dat door het getuigenis van Gods woordt ontwyffelbaar zeker is: maar nademaal daar in wyders niets meer gevonden wordt, kon men voorts uit eene reeks vertellingen van Eva zodanige uitkippen, als een iegelyk goedvindt. Zo verhaalt men, by voorbeeldt, dat Eva jaarlyks een zoon en dochter teffens baarde, en dat de tweelingzuſter van Caïn aan Abel, als mede die van Abel aan Caïn, en zo vervolgens gehuwt geweeſt waren; ja zelf heeft men de moeite genomen om de namen van de dochteren aan ons mede te delen. Eene zeer vermetele onderneming veroorzaakte eertyds de verwarring der talen; maar thans durft men met eene verwaande ſtoutheit de zaken voor den zondvloedt, ja in het eerſte begin der dingen gebeurt, zonder de hulp van eenig hiſtorieſchryver, naaukeurig bepalen. Men moet zich hier in, mitsgaders in vele andere zaken, aan de taal van Mozes alleenlyk vaſthouden. Zommigen hebben geſchreven, dat Eva jaarlyks een groot getal kinderen teffens, en van beiderlei kunne, voortbragt; als mede dat zy negen honderd en veertig jaren leefde; maar honderd duizend zulke getuigen zouden de

de onzekerheit daar van in genen dele kunnen verminderen, alhoewel het niet t'eenemaal van allen schyn van waarheit ontbloot is. Dan, 't geen men thans zal voordragen, smaakt nog bet naar een verdichtsel en dromery der monniken, te weten dat Eva eene orde van eenige dochters, die nooit huwen mogten, zou ingestelt hebben, om het onlesschbaar vuur, uit den hemel op het slagoffer van Abel neêrgedaalt, te bewaren; en dat het zelve Vesta of de Goddelyke vlam genoemt wierdt. Zie daar, volgens deze fraaie vertelling, den oorsprong der Vestalen. Nog plomper verzierde men, dat Eva eenen tak van den boom der kennisse van goed en kwaad afgesneden, en een groten stok daar van gemaakt hebbende, haren man daar door dwong van de vrucht des booms te eeten. Daarenboven zyn eenige tot die godloze gedachten vervallen, als of Eva zelve die boom der kennisse van goed en kwaad geweest was, van wiens vrucht men niet mogt eeten. Eenigen, welker gevoelen men ronduit voor-noch tegenspreken kan, hielden staande, dat 'er geen min, maar slechts eene vriendschap, tusschen beide de kunnen zou geweest zyn, ten ware Eva van de verbodene vrucht gegeten hadt. Augustinus zegt met ronde woorden, dat de ouders met die gedweêheit des gemoeds, waar in de landman zynen akker bezaait, hunne kinderen geteelt zouden hebben. Hy pleit hier voor met zulk een ernst, dat niemandt hem dit stuk zeer gemakkelyk ontwringen zou; weshalven het best zal zyn hem in zyne sterkte niet aan te randen. Dit alleen zal ik 'er nog byvoegen, dat de mensch gezondigt hebbende, en daar door het gebodt der reden niet langer kunnende gehoorzamen, zyne liefde noodzakelyk aan het aardsche moest hechten, dewyl men niet kan begrypen, hoe buiten dat het menschelyk geslacht kon in wezen blyven. De hertstochten bewaren het menschdom voor zynen ondergang, gelykerwyze eene plank na geleden schipbreuk. Onder deze nu is de liefde de voornaamste, en, om zo te spreken, de ziel der wereldt.

Twee of drie uitsporigheden der Joodsche meesteren zal men thans nog voorstellen. Zommige van hen zeiden, dat Eva van Adams staart gemaakt was; want zy geloofden, dat Godt, hebbende Adam eenen staart gegeven, naderhandt, ziende dat werkstuk daar door ontluistert, en daarom die af te snyden te rade geworden, zich wel te passe van den zelven bediende, en daar van de vrouw formde, die hy den eersten mensche gaf. Deze vrouw, zeggen zy, was zo schoon, dat de overste der engelen op haar verlieft, daar door van zynen verheerlykten staat en onnoselheit verviel. Zy alleen kon den minnebrandt van Adam verdoven, nadat hy zulks te vergeefs op allerlei wyze gezocht hadt; en deedt hem uitroepen: *Dit is been van myn been, en vleesch van myn vleesch.* Zie daar de grootheit hunner razernyë, waar door zy niet alleen zulke verfoejelyke gedachten staande houden; maar daarenboven de zelve op de H. Schrift, die zy zeer bespottelyk verklaren, grondvesten. Niet veel beter zyn de inbeeldingen van zeker Joodsch schryver, doorgaans Leo de Hebreër genaamt, die in de zestiende eeuwe leefde. Deze dreef, dat de mensch van Godt op den zesden dag der scheppinge gemaakt een mannetje en wyfje teffens was. Wyders, dat hy, hebbende al het gedierte des velds en alle vogelen overgezien, zonder een te vinden, wiens gezelschap hem kon vergenoegen, in een diepen slaap gestort wierdt, op dat hy in tweën gedeelt, vermits Godt niet goed vondt hem alleen te laten, van deze eenzaamheit ontslagen mogt worden; en zou de vrouw, die te voren geen eigen naam hadt, na deze verdeeling Eva genoemt zyn. Deze schryver, zyne onderstelling zo veel mogelyk was met de manwyven (*Androgynes*) van Plato vereenigende, geloofde, dat de mensch nooit gezondigt zou hebben, byaldien de twee kunnen, in den beginne in Adam vereenigt, onverdeelt gebleven waren. Voorts meent hy ook, dat ieder kunne de mannelyke en vrouwelyke teeldeelen teffens hadt. Zyne uitleggingen tonen duidelyk, dat hy de Goddelyke voorzienigheit omtrent den val van Adam niet t'eenemaal onschuldig oordeelde; als mede, dat hy niet veel van hen verschilde, die menen, dat de onkuischheit de eerste zonde geweest is.

Zeker Italiaan, een Venetiaansch edelman, of, om Duitsch te spreken, de beroemde Loredano, heeft mede eenige bestraffing verdient, doordien hy de eere van Eva buiten het betamen benadeelde. Dit voortreflyk verstandt onderstelt, dat Eva, met Adam uit het paradys gedreven, haren man aanspoorde, om zich aan haar in den plicht des huwelyks te kwyten, ter opvolging van het gebodt, waar door Godt hen te wasschen en te vermenigvuldigen bevolen hadt. Volgens de betaamlykheit moet men vaststellen, dat Adam de eischer daar van geweest is.

Wyders is Loredano, gelyk in vele andere zaken, ook inzonderheit daar in ten opzichte van Eva te beschuldigen, zeggende, dat Godt zyne byzondere weldadigheit aan Adam betoonde, toen hy hem liet slapen terwyl Eva gemaakt wierdt, wel wetende, dat hy door het gezelschap zyner vrouwe straks zyne rust zou moeten missen.

Dan veel gunstiger gedachten voedde een schryver in Duitschlandt, gelovende, dat Adam eene veel zwaarder zonde dan Eva begaan hadt, en dat zy niet uit het paradys van Godt gedreven, maar Adam alleen met die straffe gekastyd wierdt. Tot een grondslag van dit zyn gevoelen onderstelt hy: I. Dat Eva zich liet overtuigen, dat zy haren man niet wel hadt verstaan, of dat hy door een valsch geluidt moest bedrogen zyn. II. Dat zy, niet kunnende geloven, dat Godt zulk een verbodt aan hen hadt gegeven, van de vrucht at; en alleenlyk daar in misdeedt, dat zy met hare keure te schielyk voortging, zonder zich te voren, in eene onderneming van het allergrootste belang, met haren gemaal beraden te hebben. III. Dat zy in onkunde, alhoewel zy die kon te boven komen, zondigende, eene min verfoejelyke misdaadt beging dan Adam, wiens schuldt vrywillig en tegen de overtuiging van zyn geweten was. IV. Dat Eva zich hier door de straffe van de eeuwige doodt niet onvermydelyk op den hals haalde, nademaal de mensch, uit krachte van Gods besluit, niet zou sterven, ten ware hy tegen zyn gewisse zondigde. V. Dat Godt, daar hy rechtvaardiglyk Eva met de doodt kon straffen, nochtans, uit enkel mededogen over zyne schepselen, haar in 't leven spaarde, dewyl zy met geen boosaardig voornemen gezondigt hadt. VI. Dat zy van de straffe, door Godt gedreigt, ontslagen alle de voordeelen van haar eersten staat kon behouden, uitgenomen 't gene met de zwakheit, door Gods oordeel op haar gekomen, streedt. VII. Dat zy byzonderlyk het voorrecht behieldt om kinderen te telen, die recht zouden hebben tot de eeuwige zaligheit, onder die voorwaarde, byaldien zy den tweeden Adam gehoorzaamden. VIII. Dat, nademaal het menschelyk geslacht uit Adam en Eva moest voortspruiten, Adam alleenlyk het leven behieldt, om zyne behoudenis, tot de voortteeling nodig was. IX. Dat het derhalven by toeval was, dat het vonnis des doods tegen hem niet wierdt uitgevoert, maar dat hy anderszins veel strenger dan zyne vrouw zou gestraft geweest zyn. X. Dat zy niet gelyk als hy uit het paradys gedreven, maar slechts verbonden was wegens het noodzakelyke tot Adam te gaan, terwyl het haar t'eenemaal vry stondt derwaarts te keren. XI. Dat de kinderen van Adam en Eva de eeuwige doodt onderworpen waren, niet ten aanzien van Eva, maar voor zo veel zy van Adam voortkwamen. Dit is ten naaste by 't geen eigentlyk Eva betreffende in dat werk gevonden wordt. Indien iemandt de bewyzen en het oogmerk van den schryver, mitsgaders de gevolgen uit deze nieuwe gevoelens getrokken, geliefde te zien, die zal zich van zyn boek zelf best kunnen bedienen.

Men kan hem niet gelyk Loredano beschuldigen, buiten het betamen gegaan te zyn, onderstellende, dat Eva tot haren man ging: want dat was volstrekt noodzakelyk, vermits hy nooit weder in het aardsche paradys kon komen. Daarenboven is het zeer waarschynlyk, dat deze schryver, gevraagt, of de vrouw van Adam zich van haar recht, om in den hof van Eden te mogen verblyven, zou bedient hebben, zulks met neen zou beantwoorden. Dadelyk hadt het haar verveelt daar alleen te zyn, dewyl de vermakelykste landschappen, noch de allerwellustigste hoven aan eene vrouwe het minste genoegen kunnen toebrengen, indien zy daar geen gezelschap vindt. 't Is een zware last alleen te zyn, schoon men zich op de vermakelykste plaats van de gehele wereldt bevondt, indien de mensch zich niet met bespiegelingen en wysgerige gedachten bezig houdt. Weshalven men moet geloven, dat Eva door eigen belang, beneffens den drang der reden bewogen, het kleine kindtje van haren man boven het aardsche paradys tot hare woonplaats verkoos. De plaats, daar haar man zyne tenten nedersloeg, wierdt straks voor haar een paradys. Daar moest zy zich laten vinden om eene medehulp, waar toe zy gemaakt wierdt, aan hem te verstrekken, en de zorgen van het huisgezin nevens hem te torsen. *Bayle Dict. Crit.*

EVADNE, eene dochter van Mars, en van Thebe, de gemalinne van Asopus, was getrouwt met Capaneus, een edel Argiver, en beminde den zelven zo ongemeen, dat zy verstaan hebbende, dat hy naby de stadt Thebe gestorven was, gansch buiten zich zelve geraakte, en by de uitvaart, die zy tot zyner eere liet aanstellen, zich zelf in het vuur van den aangestoken houtmyt wierp, en aldus haar leven verloor. Eenigen noemen haren vader Iphis, en anderen Phylax. *Virgil. Æn. l. VI. vs. 447. Ovid. Amor. l. III. Eleg. 5. vs. 4. Id. de Art. Am. l. III. vs. 19. Id. Trist. l. IV. Eleg. 3. v. 63. l. V. Eleg. 14. Martial. l. IV. Epigr. 75. Propert. lib. I Eleg. 15. vs. 21. Stat. Theb. l. XII. vs. 800. Eurip. in supplic. Apollodor. l. III.*

EVAGES, een Griekfch dichter. Men weet niet, in wat tydt hy geleeft heeft. Hy hadde weinig kennisse van de goede letteren; maar veel bekwaamheit tot de dichtkunst. *Dionyf. in hist. Musica.*

EVAGORAS de I, koning van Cyprus, te Salamine geboren, kwam, nadat hy in het 3593 jaar der wereldt, het 2 van de XCVII Olympiade, het 363 van Rome, en 391 jaren voor Christus, zyn koninkryk wederom uit handen der Pheniciërs gerukt hadde, den Atheniënzen te hulp tegen de Lacedemoniënzen, en stelde de stadt in hare vorige vryheit; waar voor de Atheniënzen hem tot dankbaarheit een standbeeldt oprechtten, op de zelfde plaats, alwaar dat van Jupiter stondt. Hy begon ook in het 3598 jaar der wereldt, het 3 van de XCVIII Olympiade, het 368 van Rome, en 386 jaren voor Christus een oorlog tegen Artaxerxes, koning van Persië, doch wierdt genoodzaakt, onder belofte van een jaarlyksche tribuit, de vrede aan te gaan. In het 3610 jaar der wereldt, het 3 van de CI Olympiade, het 380 van Rome, en het 374 voor Christus, wierdt hy door den gesneden Nicocles, die na hem regeerde, omgebragt. Xenophon maakt gewag van eenen zoon van dezen Evagoras, mede *Nicocles* genoemt, aan welken Isocrates een zyner schriften opgedragen heeft. *Diodor. Sic. lib. XIV & XV. Aristot. Polit. l. V. c. 10. Xenophon hist. Græc. lib. II.*

EVAGORAS de II, een zoon van den voorgaanden, wierdt door den koning Artaxerxes Ocho naar Cyprus gezonden, alwaar hy te voren geregeert hadde, om eenige dwingelanden, die het zelve vermeestert hadden, het eilandt te ontweldigen. Evagoras verdacht gemaakt zynde, dat hy zyn vaderlyk ryk weder voor zich zelf zocht te vermeesteren, wierdt daar door genoodzaakt naar den koning te reizen om zich te ontschuldigen, het welk hem zo wel gelukte, dat hy de regering van eene grote provincie in Asië verkreeg. Doch alzo hy deze provincie kwalyk bestiert hadde, wierdt hy op nieuw beschuldigt, en vluchtte naar Cyprus, daar hy gevangen en gedood wierdt. *Diodor. Sic. l. XVI.*

EVAGORAS van Lindus, een Griekfch schryver, schreef eene historie van de regering der Egyptenaars; het leven van Timage-

magenes, enz. Men weet niet, in wat tydt hy geleeft heeft. Suidas spreekt van hem, en gewaagt ook nog van een ander van den zelfden naam, *l. X.*

EVAGRIUS, patriarch van Antiochië in de IV eeuw, was een medegesel en vriendt geweest van Hieronymus, voor zyne verkiezing tot het bisdom. Hy wierdt gestelt in de plaats van Paulinus in den jare 389. Flavianus was reets in den jare 381 gevolgt op Melecius; zo dat Evagrius geen bisschop was dan van de genen, die van den aanhang van Paulinus overgebleven waren, het welk de scheuring in de kerke van Antiochië deedt aanhouden. Ambrosius schynt te kennen te geven in eenen brief, dien hy schreef aan Theophilus van Alexandrië ter zake van deze scheuring, dat de verkiezing van Evagrius niet kanonyk was. Paus Siricius koos ondertusschen opentlyk zyne zyde, en deedt, om deze verdeeldheit weg te nemen, in den jare 390 een Concilie houden te Capua, aan welkers oordeel Flavianus zich niet wilde onderwerpen. Evagrius stierf twee jaren daar na. Eer hy bisschop wierdt, en toen hy nog maar priester was, vertaalde hy uit het Griekſch in 't Latyn het leven van *Antonius*, geschreven door Athanasius, gelyk men by Hieronymus leest, en schreef ook eenige andere werken. Hieronymus verzekert, dat Evagrius een man was van een levendigen geest. Hy hadt geen opvolger, en liet alleenlyk eenige van zyne aanhangers na, die eenigen tydt buiten de gemeenschap met Flavianus bleven; maar eindelyk vereenigden zy zich. *Hieron. Catal. c. 125. & Epist. 6. &c. Ambros. Epist. 78. Theodoret. l. V. c. 23. Socrat. l. V. c. 15. Sozomenes l. VII. c. 15. Baron. A. C. 372, 389. Du Pin bibl. des Aut. Eccl. IV. siecle.*

EVAGRIUS, patriarch van Constantinopel, wierdt door de rechtzinnigen verkoren in den jare 370, na de doodt van Eudoxus, die Ariaansch was. De keizer Valens verdreef hem terstondt in ballingschap. Dit gaf zekerheit aan de Arianen om met de rechtzinnigen op allerlei onmenschelyke wyzen te handelen. Gregorius Nazianzenus heeft 'er eene beschryving van gemaakt in eene van zyne redenvoeringen. De tydt van de doodt van Evagrius is onbekend; maar hy stierf waarschynlyk gedurende de vervolging van Valens. De Griekſche en Latynsche kerk stelde hem onder het getal der heilige belyders op den 6 Maart. *Greg. Nazianz. Or. ad Cl. epist. Socrates l. VI. c. 13. 14. Baron. A. C. 370.*

EVAGRIUS van Pontus, een monnik, heeft geleeft in het einde van de IV eeuw. Hy wierdt bygenoemt *van Pontus*, om dat hy omtrent den Pontus Euxinus geboren was; en Hieronymus noemt hem om die reden *Hyperborita*. Basilius gaf hem de orde van het lezerschap; en Gregorius Nazianzenus maakte hem aartsdiaken. Hy bleef vervolgens maar een jaar te Constantinopel, dewyl hy om zyne schone gestalte en nettigheit in klederen by een aanzienlyk man verdacht wierdt van minnery met zyne vrouwe: waarom hy door eenen engel in zynen droom vermaant zoude zyn, om deszelfs wraakzucht te ontvlieden. Hy begaf zich hier op naar Jeruzalem; wierdt monnik op het aanraden van Melania van Rome, en fleet zestien jaren met de Heremyten in de wildernissen van Nitrië. Palla was drie jaren lang zyn leerling. Naderhandt zocht Theophilus Alexandrinus hem wel tot het aannemen van een bisdom te overreden, maar hy vloeg zulks af. Voorts hieldt hy zich aan de zyde van Origenes, waarom hy ook dikwils door Hieronymus wederlegt wierdt. Men weet eigentlyk niet recht wanneer hy gestorven is; doch het is zeker, dat hy een hogen ouderdom bereikt heeft. Men heeft van hem verscheide schriften, als: *Orationes sive preces centum; gnostica problemata sexcenta; epistola ad Melaniam; liber* 100 *sententiarum; in Anagoretarum usum sive elementarium l. II, alterum ad monachos in cœnobiis degentes, ad virgines Deo sacratas alterum; Monachus, sive de vita activa; Gnosticus, sive de iis, qui cognitionis munere donati sunt; Antirrheticus adversus tentantes dæmones*, enz. *Pallad. hist. Lausiaca. Hieronymus Epist. ad Ctesip. præf. adv. Pelag. ep. 60. Gennad. de Viris illustr. c. 11. Socrates l. IV. c. 18. Sozomen. l. VI. c. 30. 40. Baron. A. C. 388. n. 103. Cave histor. litter. Du Pin.*

EVAGRIUS, een Griekſch schryver, die waarschynlyk in de V eeuw leefde. Gennadius merkt aan, dat hy onderscheiden was van Evagrius van Pontus, van wien hy gesproken hadde. *Gennad. de Script. Eccl. c. 50. Honorius Augustodun. l. I. de lum. Eccl. c. 49. Miræus bibl. Eccl.*

EVAGRIUS, bygenoemt *Scholasticus*, geboren te Epiphania onder de regeringe van Justinianus, omtrent den jare 536. Zyne studiën voltrokken hebbende, oeffende hy het advokaatschap te Antiochië. Hy wierdt om die reden *Scholasticus* genoemt; want men gaf dezen naam in dien tydt aan de pleiters. Hy schreef eene Kerkelyke Historie in VI boeken, welke hy begint daar Socrates en Theodoretus de hunne eindigen, dat is te zeggen omtrent den jare 431, in het welke Nestorius in het Concilie van Ephezen veroordeelt wierdt, en welke hy eindigde in het twaalfde jaar van den keizer Mauritius, 't welk was het jaar 594. Hy gaf een ander stuk uit, vervattende verhalen, brieven, redenvoeringen, besluiten der keizers, en twisten over verscheide zaken. Tiberius en Mauritius beloonden hem voor deze werken met eenige aanzienlyke ampten, gelyk hy zelf bekent. Hy is duidelyk en naaukeurig, volgens de aanmerking van Photius. Men weet niet in wat tydt hy gestorven is. Zyne Historie is zeer omstandig en naaukeurig. Hy verhaalt de zaken op het gezag der acten of der historieschryvers van den tydt. De styl daar van is niet onaangenaam. Photius oordeelt hem welsprekende en beschaaft, hoewel 'er zomtyds overtollige uitdrukkingen in zyne redenen zyn. Hy doedt zelf vry dikwils uitweidingen en verhalen, die niet tot zyn oogmerk dienen; en hy schynt meer onderrecht geweest te zyn in de wereldlyke dan in de kerkelyke historie; maar hy heeft een voordeel boven de kerkelyke historieschryvers, die voor hem geweest zyn, om dat men gene reden heeft hem te verwyten, dat hy ingewikkelt is geweest in eenige secte of dwaling over 't geloove of de tucht der kerke. Robertus Stephanus hadt het oorspronkelyke Griekſch van dezen historieschryver uitgegeven naar een eenig handschrift van de bibliotheek des konings. Valesius heeft het zelve naderhandt overzien naar twee andere handschriften, en heeft een nieuwen druk daar van uitgegeven naar die van Musculus en van Christophorson. *Photius Cod. 29. Jac. Billius l. I. Observ. sacr. cap. 38. Bellarm. de Script. Eccl. Baron. Annal. Vossius de hist. Græc. l. II. c. 23. Miræus bibl. Eccles.*

EVANDER, naar zommiger gevoelen koning van Arkadië, wierdt een zoon van Mercurius genoemt, ter oorzake van zyne welsprekendheit. Hy ging over naar Italië met zyne moeder Carmenta en de Arkadiërs in het 2810 jaar der wereldt, 60 jaren voor de inneming van Troja. Faunus, die toen in het landt der Aborigenen regeerde, handelde hen met zachtheit, en gaf aan Evander een groot landschap, dat hy onder zyne vrienden uitdeelde, en bouwde huizen op den berg, van ouds *Palanteus* genoemt, naar den naam van *Pallas*, en naderhandt *Palatinus*, daar hy eenen tempel aan Pan, den godt van Arkadië, toewydde. Deze Evander was de eerste, die aan de Latynen het gebruik der karakters en letters leerde, benevens de kunst van den landbouw. Hy leefde nog wanneer Eneas in Italië kwam in het 2872 jaar der wereldt; want hy wordt genoemt onder de genen, die zich by den koning Latinus voegden om dezen vreemdeling te ontfangen. *Aurelius Victor de Orig. Gentis Rom. Justin. lib. XLIII. Dion. Halicarn. Virgilius.*

EVANGELIA was een feest, dat de inwoners van Ephezen ter eere van een herder vierden: want wanneer zy den tempel van Diana wilden bouwen, en het marmer daar toe met grote kosten van verre ontboden hadden, toonde hen een herder, Pixodorus genoemt, dat zy het zelve uit hun eigen grondt graven konden. Hy wierdt om deze reden *Evangelius* genoemt, en hadde na zyne doodt de eere, dat hem alle maanden geoffert, en op de plaats, daar hy het marmer gevonden hadde, een ommegang of processie aangestelt wierdt. Voorts was dit ook de naam van het ongewone feest, dat geviert wierdt wanneer zy eenige aangename tyding bekomen hadden. Zy plagten als dan te offeren, en hunnen vrienden iets daar van te zenden. *Meurs. Græc. feriata. Fasoldus de Fest. Græc.*

EVANGELIARIUM, of EVANGELISTARIUM, wierdt in de oude en Griekſche kerke het boek genoemt, waar in men de Evangeliën geschreven hadde. *Du Fresne Gloss. Gr.*

EVANGELIEN, *Evangelia*, wierden voor dezen in de kerke de texten genoemt, welke men op de zon-en feestdagen verklaarde. Dit gebruik is van tydt tot tydt opgekomen, en de zelve zyn altoos in byzondere eerbiedigheit gehouden, gelyk men dan de zelve zuiver en met vele kosten liet afschryven, met een schonen bandt en edelgesteente versieren, en menigmaal in eene kostelyke kasse bewaren. Wanneer de diaken het Evangelium voorlezen zou, zo geleidde men hem in processie naar het pultrum, en droeg waschkaarsen en een kruis vooraf. Wanneer het gelezen wierdt stondt het volk op, en leide uit eerbiedigheit den stok van zich. Doch de Polen trokken ondertusschen hunnen sabel, en hielden dien bloot in handen, om te kennen te geven, dat zy bereid waren met den zwaarde voor het Evangelium te stryden. Wanneer iemandt zweren moest, zo leide hy den vinger op de Evangeliën. Men gebruikte het zelve boek ook, hoewel uit bygelovigheit, om daar in te zien, of men in zyne verrechtingen gelukkig zou zyn. Wanneer 'er brandt ontstondt, droeg men dit boek der Evangeliën derwaarts, en begon, daar gekomen zynde, te bidden. *Schmid. de cult. Evangelior. Hammerich de usu codicis Evangel.*

EVANGELISTEN zyn in 't algemeen de predikers van de lere des N. Testaments, dewyl zy als *blyde boodschappers*, dat eigentlyk de betekenis is van dezen naam, den menschen het Euangelium of de *blyde boodschap* van de verlossing des zondaars, de komste van den Heilandt ten dien einde in de wereldt, de historie van zyn leven, van zyne wonderwerken, van zyn lyden, van zyne opstanding, van zyne hemelvaart, van zyn zitten aan Gods regterhandt, en van alles, wat verder daar toe behoort, verkondigen. Godt zelf was de eerste Evangelist in 't verkondigen, of in 't geven der belofte van het vrouwenzaadt in het paradys, welke belofte hy vervolgens door de H. Patriarchen en Propheten des ouden Testaments, als Evangelisten der belofte, van tydt tot tydt op verscheide wyzen heeft laten vernieuwen en bevestigen, in 't voorzeggen en toezeggen van de komste van den Christus in het vleesch, en van de verlossinge, die hy zou te wege brengen. De Messias in de volheit des tyds uit Maria geboren zynde, zag men eene gansche heirschare van engelen uit den hemel nederdalen en verschynen aan de herders, als zo vele hemelsche Evangelisten, om de eerste blyde boodschappers en *verkondigers van die grote blydschap* te zyn, *dat de Christus, de Heere, geboren was in de stadt Davids.* Vervolgens wierdt deze blyde boodschap alomme verkondigt door de herders, die daarom als Evangelisten worden aangemerkt. Na dat Johannes de Doper als de voorloper des Heilands de blyde tyding van zyne komste door zyne prediking in de woestyne, aan de Jordane, enz. hadde verkondigt, heeft eindelyk J. Christus zelf, als de grote Evangelist, *die van zynen Vader gezalft was om eene blyde boodschap te brengen den zachtmoedigen*, zyne prediking begonnen, zeggende, *bekeert u, want het koninkryke der hemelen is naby gekomen.* Vervolgens heeft de Heilandt zyne Apostelen en andere Discipelen geroepen en uitgezonden om het Evangelium of de komste van het koninkryk der hemelen te verkondigen, gelyk de zelve zulks gedurende zyn leven onder de Joden gedaan hebben, en na zyne doodt onder Joden en Heidenen door de gansche wereldt het Evangelium der volkomen vervulling van alle de beloften des O. Testaments, van de volkomen voldoening des Hei-

Heilands door zyn lyden en gehoorzaamheit, van zyne opstanding, hemelvaart, en verheerlyking aan 's vaders regterhandt, verkondigt. Men vindt dit omstandig in de Evangeliën, in de Handelingen der Apostelen, en in hunne Zendbrieven; daar men ook zien zal, dat niet alleen de Apostelen en Discipulen, die door den Heilandt zelf geroepen waren, maar ook alle andere verkondigers van het Evangelium van Christus met den naam van Evangelisten genoemt worden; gelyk blykt uit de voorbeelden van Philippus den diaken, dien Lucas een Evangelist noemt, *Act. XXI*; van Timotheus, die in het IV kapittel van den II *brief*, door Paulus aan hem geschreven, vermaant wordt het werk te doen van een Evangelist, en van anderen meer. Daar zyn 'er echter, die menen, dat de Evangelisten byzondere personen waren, buiten de Apostelen, en de opzienders en leeraars, die aan byzondere kerken gebonden waren; en dat men eigentlyk door de zelve moet verstaan zulke, die door de Apostelen overal en alomme gezonden wierden om te prediken, of die hen op hunne reizen verselden, gelyk Lucas, Marcus, Sylas, of Sylvanus, Sosthenes, Tychicus, en anderen, die Paulus en de andere Apostelen gevolgt hebben. Men wil, dat daarom de genoemde Apostel in 't IV kapittel van zynen brief aan die van Ephezen de Evangelisten van de Apostelen, Propheten, herders, en leeraars onderscheiden heeft.

In de aldernaauste bepaling wordt eigentlyk de naam van Evangelisten gegeven aan de schryvers der vier eerste boeken van het Nieuwe Testament, de Evangeliën genoemt, namelyk Mattheus den tollenaar; Marcus; Lucas; en Johannes; behorende de eerste en de laatste tot het getal der Apostelen; en zynde de anderen medehelpers en reisgenoten der Apostelen geweest.

EVANGELIUM, dat is te zeggen, *blyde* of *goede boodschap*, is een naam, die met recht aan de lere des N. Testaments en de verkondiging des zelfs, als eene verkondiging van het grootste heil, en de grootste zaligheit, gegeven wordt; maar deze naam wordt ook nog in het byzonder gegeven aan ieder der vier eerste boeken van het N. Testament, vervattende de historie van de geboorte, van het leven, van de wonderwerken, van het lyden, van de doodt, van de opstanding, en van de hemelvaart des Zaligmakers, die aan de menschen de blyde tyding gebragt heeft van hunne verzoeninge met Godt. *Mattheus* de Apostel heeft het eerste zyn Evangelium in 't Hebreeusch, of in 't Syrisch geschreven, naar 't gevoelen van Ireneus, Athanasius, Augustinus, Eusebius, enz. Hieronymus gelooft, dat hy daar toe verzocht was door de Joden, die het Christelyk gelove hadden aangenomen; en Epiphanius zegt, dat zulks geschiedde door een byzonderen last der Apostelen. Men gelooft ook, dat hy het zelve deedt in den jare 39. *Marcus* schreef, naar het gemeenste gevoelen der oudvaders, zyn Evangelium te Rome, op het verzoek der Christenen van die kerke, naar het gene Petrus hem van de historie des Heilands verhaalt hadde. Eusebius zegt, dat hy dezen arbeidt ondernam in het 3 jaar der regeringe van Claudius, dat is in den jare 43. *Lucas* schreef het zyne omtrent den jare 56, en hy verhaalt daar in, gelyk hy zelf bekent, het gene hy gehoort hadde van de genen, die daar van getuigen waren geweest. *Johannes* de Apostel, wedergekeert zynde van het eilandt Pathmos, schreef zyn Evangelium, zo men wil, op het verzoek van de opzienders der kerken, tegen de dwalingen van Ebion en van Cerinthus, die beweerden, dat J. Christus maar een bloot mensch was. Maar behalven de gemelde vier Evangeliën, welke de gansche kerk aanneemt, zyn 'er verscheide apocryphe en verdichte Evangeliën, waar van zommige tot ons gekomen, en andere ganschelyk verloren zyn. Zie hier de naamlyst van de zelve:

1. Het Evangelie der Hebreën.
2. Het Evangelie der Nazireën.
3. Het Evangelie der twaalf Apostelen.
4. Het Evangelie van Petrus.

Deze vier Evangeliën schynen de zelve te zyn onder verscheide namen. En het Evangelie der Nazireën is dat van *Mattheus*, maar door de ketters vervalscht.

5. Het Evangelie der *Egyptenaren*.
6. Het Evangelie van *Mariaas* geboorte. Dit heeft men in 't Latyn.
7. Het Evangelie van *Jacobus*. Dit heeft men in het Grieksch en Latyn, onder den naam van *Proteuangelium*, of voor-Evangelie van *Jacobus*.
8. Het Evangelie van *Jesus kindschap*. Dit heeft men in het Grieksch en Arabisch.
9. Het Evangelie van *Thomas*. Het zelve als het voorgaande.
10. Het Evangelie van *Nicodemus*. Dit is in het Latyn.
11. Het eeuwig Evangelie.
12. Het Evangelie van *Andreas*.
13. Het Evangelie van *Bartholomeus*.
14. Het Evangelie van *Apelles*.
15. Het Evangelie van *Basilides*.
16. Het Evangelie van *Cerinthus*.
17. Het Evangelie der *Ebioniten*.
18. Het Evangelie der *Enkratiten*. Het zelfde als dat van *Tatianus*.
19. Het Evangelie van *Eva*.
20. Het Evangelie der *Gnostiken*.
21. Het Evangelie van *Marcion*. Het zelfde als het geen men *Paulus* toeschryft.
22. Het Evangelie van *Paulus*. Het zelfde als het voorgaande.
23. De kleine en grote Vragen van *Maria*.
24. Het boek der geboorte van *Jesus Christus*. Het zelfde, zo het schynt, als het *Proteuangelium* of eerste Evangelie van *Jacobus*.
25. Het Evangelie van *Johannes*, of het boek van *Mariaas* doodt.
26. Het Evangelie van *Matthias*.
27. Het Evangelie der volmaaktheit.
28. Het Evangelie der *Simonianen*.
29. Het Evangelie der *Syriërs*.
30. Het Evangelie van *Tatianus*. Het zelfde als dat van de *Enkratiten*.
31. Het Evangelie van *Thadeus*, of van *Juda*.
32. Het Evangelie van *Valentinus*. Het zelfde als het Evangelie der waarheit.
33. Het Evangelie des levens, of van den levenden Godt.
34. Het Evangelie van *Philippus*.
35. Het Evangelie van *Barnabas*.
36. Het Evangelie van *Jacobus major*.
37. Het Evangelie van *Judas Iskarioth*.
38. Het Evangelie der waarheit. Het zelfde als dat van *Valentinus*.
39. Het Evangelie van *Leucius*, van *Seleucus*, van *Lucianus*, en *Hesychius*.

Over alle die verdichte stukken kan men *Fabricius* raadplegen, in zyn boek, genaamt *Codex Apocryphus N. T.* en de redenvoeringen van *Calmet* over de verdichte Evangeliën, aan het hoofdt van des zelfs verklaringe van *Mattheus*.

De oude ketters begonnen doorgaans met het aantasten der Evangeliën om hunne ketteryen te ondersteunen, of te verschonen. Zommigen verwierpen alle de ware Evangeliën, om valsche in de plaats te zetten. Dit heeft de Evangeliën van *Apelles*, *Basilides*, *Cerinthus*, en andere voortgebragt. Zommigen hebben de ware Evangeliën vervalscht, en daar uit gelaten het geen hen tegen was, en ingelascht het geen hunne valsche stellingen begunstigde. Zo verbasterden de Nazireën het rechte Evangelium van *Mattheus*; en de Marcioniten verminkten dat van *Lucas*, het welk het eenigste was, dat zy aannamen. De woord-loogchenaars, ziende, dat hunne gronden middagklaar wedersproken wierden door *Johannes*, verwierpen zyn boek, en namen de drie andere Evangeliën alleen aan. De Ebioniten wraakten *Mattheus*, en erkenden de drie andere Evangelisten. De aanhangers van Cerinthus namen *Marcus* alleen aan, en de Valentinianen verwierpen alle de Evangeliën, uitgenomen dat van *Johannes* alleen.

Om voor het overige naauwkeuriger den tydt en de wyze te weten van de vaststelling van het kanon van het Nieuwe Testament, en in 't byzonder van het getal der waarachtige Evangeliën, moet men lezen de eerste *Dissert. Irenäic.* van H. Dodwel, te Oxfort gedrukt in den jare 1689. Zie verder *Augustinus* in zyn boek van de overeenstemming der Evangelisten. *Irenæus. Hieronymus. Epiphanius. Eusebius*, &c.

EVANGELUS, de opvolger van Branchus, die zynen naam gaf aan het vermaarde orakel van Branchides te Milete. Evangelus op hem gevolgt zynde, wierdt dit orakel het orakel der Evangelisten genoemt. *Stat. Thebaïd. l. VIII. Photius cod.* 186. *Vossius de Idololatria l.* II. *c.* 12.

EVANGELUS, een Grieksch historieschryver, die van de krygskunst geschreven heeft. *Plutarchus. Athenæus l. XIV.*

EVANGELUS, een blyspeldichter, dien men niet weet, in wat tydt hy geleeft heeft. Athenæus verhaalt in zyn XIV boek het onderwerp van een van zyne stukken. Zie *Suidas & Casaubonus in Animad. pag.* 648.

EVANGELUS, een ryk Tarentyner, die den prys wilde behalen in de Pythische spelen; en dewyl hy gene kracht noch vaardigheit genoeg hadde, om naar dien van den loop te dingen, wilde hy het wagen in de muzyk. Hy kwam dan te Delphos op het aanraden van zyne vleiers, en vertoonde zich by de spelen met een kleedt van goud stof, en eene laauwerkroon, welkers bladen van louter goudt waren, en de vruchten van grote esmerauden. Zyne lier was mede van goudt, versiert met gesteentens, met de afbeeldingen van Orpheus, van Apollo, en van de Zanggodinnen. Zulk een prachtige toestel verrukte al de wereldt in verwondering, en gaf hoop, dat men wonderen zou horen en zien; maar wanneer hy wilde vertonen wat hy kende, en dat hy begon te zingen en het speeltuig aan te roeren, zo hoorde men, in plaats van wonderen, die men verwachtte, een gemaakte en valsche stem, die niet overeenstemde met de lier, en wanneer hy de zelve krachtiger wilde roeren, brak hy, tot voltooijing van zyn ongeluk, drie snaren. Dit deedt al de wereldt lagchen; te meer, alzo hy op het toneel verschenen was na een ander, die de toehoorders voldaan hadde: de verachting vervolgens op het gelach volgende, deden de voorzitters der spelen hem met geesselslagen van het toneel wegjagen, zo dat hy gansch bebloed zich op de loop begeven moest, de fieraden van zyne lier byeen geraapt hebbende, welke met hem gegeesselt wierdt. *L'Abbé Danet.*

EVANORIDES van Elea, een Grieksch historieschryver, maakte eene verhandeling van de genen, die in de Olympische spelen overwonnen hadden. Men weet niet in wat tydt hy geleeft heeft. *Pausanias l.* IX.

EVANS, (CORNELIS) een bedrieger, die zich bekend maakte gedurende de burgerlyke oorlogen van Engelandt in den jare 1648. Hy was geboren te Marseille, en de zoon van een Engelschman uit de provincie van Walles, en van eene Provençaalsche vrouwe. Een weinig gelykende naar den oudsten zoon van Karel den I hadde hy de stoutheit om zich den prins van Walles te laten noemen, doende het volk geloven, dat hy uit Vrankryk gevlucht was om dat de koningin zyne moeder toegelegt hadde om hem te vergeven. Hy kwam den 13 May des jaars 1648 in eene herberg van Sandwich, daar de Major hem zyne eerbiedigheit kwam betonen, en hem deedt geleiden in het huis van den kapitein Forstal,

een

een der Aldermans van de ftadt, om aldaar als een prins gedient en onthaalt te worden. Des zondags was hy in de predikatie, daar men het zwaardt voor hem droeg, gaande de lyfwachten blootshoofds. De tyding daar van door het landt verfpreid zynde, kwamen vele aanzienlyke edellieden en vrouwen zyne handt kuffchen, en hem gefchenken doen. De gansche ftadt was zodanig met dezen bedrieger ingenomen, dat hy deze rol acht dagen lang fpeelde, met alle geluk, dat hy kon wenfchen. De ridder Thomas Dishinton, welken de koningin en de rechte prins van Walles in Engelandt gezonden hadden, keerde wederom over Douvres, daar hy met verwondering verftont, dat de prins te Sandwich was. Zich met fpoedt derwaarts begeven, en dezen bedrieger gezien hebbende, vroeg hy hem, waar hy de koningin gelaten hadde, en ondervroeg hem wegens eenige byzonderheden van 't gene in 't kort aan 't Franfche hof gebeurt was; waar op hy niet hebbende kunnen antwoorden, kon de ridder zich niet onthouden van hem met scheltwoorden te bejegenen. Deze bedrieger zich ontdekt ziende, liet echter niet na zyn perfonadie te blyven fpelen, en geboodt aan den Major zich van den perfoon des ridders te verzekeren, die twee dagen gevangen bleef, wat poging men ook deedt om hem te doen ontflaan. De genen, die van den aanhang des konings waren, van deze klucht onderrecht zynde, poogden hem door lift weg te voeren; doch zulks niet willende gelukken, befloten zy hem met geweldt te ligten. Maar terwyl de foldaten der koningsgezinden het huis vermeefterden, ontkwam hy door eene achterpoort, daar eenig fcheepsvolk hem wachtte, dat hem overbragt in het eilandt Thanet. Men zondt terftondt volk naar dit eilandt, daar men hem nog als prins het avondmaal vondt houden by den heer Crifpe. Hy wierdt van daar naar Kantelberg gebragt, en eindelyk naar de gevangenis van Newgate te Londen, alwaar hy nog middel vondt om te ontvluchten. *Salmonet histoire des Troubles de la Grande Bretagne.*

EVANTHIS is de naam geweeft van eenige geleerden. Daar was 'er een van Milete, van wien Diogenes Laërtius gewag maakt in 't leven van den Philofooph Thales. Een ander was van Samos, en Plutarchus brengt hem by van Solon fprekende. Nog een ander was van Cizicum, en wordt van Hieronymus genoemt in het twede boek tegen Jovinianus. Plinius fpreekt van eenen EVANTHIS *l.* VIII. *c.* 22.

EVARICUS, EURICUS, of ERICUS, koning der Gothen in Spanje, was een zoon van Theodoricus den I, en broeder van Theodoricus den II, welken laatften hy in den jare 466 liet doden om zyn opvolger te zyn. Hy viel terftondt in Lufitanië, tegenwoordig Portugal genoemt, dat hy ganfchelyk verwoeftte. Hy verwoeftte naderhandt op de zelfde wyze het hoge Spanje en Navarre; daar na kwam hy in de Gaulen, veroverde Arles en Marfeille, en drong door tot in Auvergne, alwaar hy Clermont belegerde. De keizer Anthemius verzocht de hulp der Bretons; en hun koning Reothimus bragt hem 12000 man tot Bourges; maar Evaricus verfloeg de zelve. Hy was een verwoed prins, en zonder Godsdienft, hoewel hy de gevoelens der Arianen aankleefde. Hy verwoeftte Auvergne, Berry, Touraine en Provence, alwaar hy te Arles ftierf in den jare 484, of 485, latende zynen zoon Alaricus tot zynen opvolger. *Isidor. & Idatius in Chron. Sidonius Apollinaris l.* VII. *ep.* 6. *l.* VIII. *ep.* 9. *Greg. Turon. l.* II. *c.* 25.

EVARISTUS, paus, was een Griek, en volgde op Clemens, biffchop van Rome, in 't begin van de II eeuwe, hoewel anderen hem plaatfen na Anacletus. Zyn pausfchap duurde naar het gemeenfte gevoelen acht of negen jaren. Hy wordt in de Martyrologen in den rang der martelaars geftelt, die onder de regering van Adrianus geleden hebben. Alle de andere omftandigheden van zyn leven, die in later fchryvers gevonden worden, zyn ganfch onzeker; en de brieven, die men hem toefchryft, zyn zekerlyk verdicht. *Irenaus l.* III. *c.* 3. *Optat. Milev. l.* II. *Eusebius lib.* III. *histor. c.* 34. *Ancien Catalogue des Papes donné par Bacherius & par le Pere Mabillon. Epiphan. haref.* 47. *Augustin. ep.* 165. *Platina. Baronius. Du Pin Bibl. des Aut. Ecclef. trois premiers fiecles.*

EVAX, koning der Arabiers, was een groot geneesmeefter. Hy fchreef eene verhandeling van de enkele geneeskruiden, welke hy opdroeg aan den keizer Nero. Men zegt ook, dat hy aan den keizer Tiberius eene verhandelinge opgedragen hadde van de kracht der edelgefteentens. *Plinius lib. XXV. cap.* 8. *Vossius de Philos. cap.* 12. §. 9.

EVECTIONES wierden ten tyde der Roomfche keizeren zekere vrybrieven genaamt, de welke de gene kregen, die zich van poftwagens wilden bedienen. Zy moeften zulke hebben van den keizer of des zelfs voornaamfte bedienden, wordende anders terftondt aangehouden. In de zelve was uitgedrukt, hoe vele paarden zy zouden hebben, en voor hoe langen tydt. De magiftraatsperfonen, als deze vrybrieven moetende fchryven, behoefden de zulke niet te vertonen; maar Konftantyn de Grote heeft der zelver gebruik afgefchaft. *Bergierius de viis milit.*

EVEILLON, (JACOBUS) priefter en kanunnik van de kerke van Angers, heeft in den jare 1651 eene omftandige verhandeling doen drukken van de excommunicatien en van de monitoriën, opgedragen aan Henrik Arnaud, biffchop van Angers. Het einde, dat hy zich in dit werk voorftelde, was een gemeen gevoelen te wederleggen, dat men de excommunicatie niet ondergaat dan na de uitfpraak van den verzwarenden ban; maar hy blyft daar niet by, en handelt in den grondt van de excommunicatiën en van de monitoriën in 39 kapittelen, die een ftuk in quarto uitmaken. Dit werk is het omftandigfte, dat men heeft over die ftoffe. *Du Pin Bibl. des Aut. Ecclefiaft.* XVII *fiecle.*

EVELTHON, koning van Salamine in het eilandt Cyprus, klom, na eene verlope tuffchenpoze van zeftig jaren, op den troon van zyne voorouderen, Pheretima, weduwe van Battus, koning van Cyrene in Lybië, gekomen zynde om zynen byftandt te verzoeken om haar op den troon te herftellen, waar van hare wederfpannige onderdanen haar verdreven hadden met haren zoon Arcefilas. Evelthon boodt haar een fpinrokken en een klos van goudt aan, tegen haar zeggende, dat zulks haar beter zou voegen dan een leger. *Herodotus l.* IV.

EVENUS, eene rivier in Etolië, welke tegenwoordig, naar 't verhaal van Niger, *Fidari* of *Phidari* genoemt wordt, zynen oorfprong heeft uit den berg Callidromus, door de ftadt Calydon loopt, en eindelyk in de Iönifche zee valt. *Strabo. Plinius. Ptolemeus, &c.*

EVENUS de I, de XII koning van Schotlandt, volgde op zyn-neef Durftus, wanneer de voornaamfte ryksgroten over de verkiezinge twift hadden, mits zommigen voor de oude gewoonte waren, dat men altydt eenen uit den ftam van Fergus verkoor; maar anderen in het tegendeel zeiden, dat, als men een uit het geflacht van Durftus koning zou maken, de zelve of zyn kwaad leven navolgen, of zyne doodt zou wreken. Maar dewyl Evenus zeer bemind was, zo wel om zyn goed leven, als om zyne vrywillige ballingfchap, uit haat tegen Durftus ondergegaan, zo wierdt hy, niettegenftaande hy een bloedvrindt van Durftus was, op den troon gezet. Men zegt, dat hy de eerfte koning is geweeft, die den eedt van getrouwheit van zyne onderdanen afnam, op dat hy de verderffelyke zeden van de jeugt, onder de vorige regering ingeflopen, kon verbeteren. Hy bragt de zelve alzo weder tot de vorige matigheit en foberheit, en handhaafde in het ganfche ryk recht en gerechtigheit. Hy hielp de Picten tegen de Britanniërs, en dwong hen de vlucht te nemen, en hunnen buit achter te laten. Naderhandt benoemde Evenus zekere rechters, die in den name des konings moeften door het landt reizen, en een ieder goed recht doen. Dit was de eerfte opkomft van de kreitsgerechten in Schotlandt. Ook benoemde hy zekere zogenaamde onderzoekers (*informatores*) om de genen, die kwaad hadden gedaan, voor het gerecht aan te klagen. Echter ziende de ongemakken, welke daar uit ftonden voort te komen, wierdt dit ampt terftondt weder afgefchaft. Eindelyk ftierf hy in 't 19 jaar van zyne regering, in 't 76 voor Chriftus geboorte. *Buchananus hift. Scot.*

EVENUS de II, de XIV koning van Schotlandt, volgde op Gillus, de welke wegens zyne kwade regering verdreven was, vervolgde hem tot in Ierlandt, en floeg hem aldaar door zynen generaal Caduallus, wanneer men Gillus in een fpelonk vondt, hem doodde, en het hoofdt naar den generaal van de Schotten bragt. Hier na trouwde Evenus met Geti, de dochter van den koning der Picten, en de inwoners van het eilandt Orknei veroorzaakten hem daar op vele onluften, maar hy dreef hen na eene grote nederlage op de vlucht. Hun koning Belus bragt zich zelve om het leven, dewyl hy vreefde, dat men hem geen quartier zou geven. Deze oorlog geëindigt zynde bouwde de koning twee marktfteden, met name Innerlothy en Innernetz, beide aan rivieren, de welke fchipryk waren; en als hy daarna de inwooners der Weftelyke eilanden wederom hadt te onder gebragt, die het hoofdt in dezen langdurigen oorlog hadden opgeftoken en oproerig geworden waren, ftierf hy in 't 17 jaar van zyne regering, omtrent in 't 56 jaar voor Chriftus geboorte. *Buchananus hift. Scot.*

EVENUS de III, de XVI koning van Schotlandt, volgde op Ederus, en was een geil en wellultig vorft, invoegen hy 100 concubynen hieldt, en zelfs het onderhouden van bywyven door zekere wet toeftondt, gevende een ieder vry, zo vele vrouwen te nemen als hy kon onderhouden, onder beding, dat hy altydt den eerften nacht by de vrouwen der edelen moeft flapen, en deze by de vrouwen van burgerlieden, welke laatfte de zelve met de edelen zouden gemeen hebben. Door dit en vele andere laften kwam hy by den adel in zulk een haat, dat de zelve de wapenen tegen hem opnam, zyne armee floeg, en hem tot eene eeuwige gevangenis verwees, waar op hy van eenen zyner vyanden in de gevangenis wierdt gewurgt, die echter met de koorde zyn loon weder daar voor ontfing. Dit gebeurde in 't 7 jaar zyner regering, omtrent een jaar voor Chriftus geboorte. *Buchanan. hift. Scot.*

EVENUS, een treurfpeldichter, leefde in de XCI Olympiade, omtrent het 340 jaar van Rome. Hy was leermeefter van den hiftoriefchryver Philiftus. Ariftoteles brengt hem by, willende aantonen, dat de gewoonte eene twede natuur is. Men heeft nog twee puntdichten van hem.

EVEPHENUS, een Pythagorifch Philofooph, ter doodt veroordeelt zynde door Dionyfius, dwingelandt van Syracufa, om dat hy de Metapontynen afgeraden hadde zich met hem in een verbondt te begeven, was over dit vonnis niet verzet, en zeide alleenlyk, dat hy, eer hy ftierf, wenfchte naar zyn landt te gaan, om eene zufter uit te trouwen, en dat hy in korten tydt zyn hoofdt weder zou komen overleveren. Terwyl de genen, die deze rede hoorden, lachten, en de dwingelandt hem vroeg, wat zekerheit hy daar voor zou kunnen geven, boodt hy Eucritus zynen vriendt aan, die gewillig in zyne plaats bleef, de ander belovende in zes maanden weder te keren. Men verwonderde zich over de daadt van Eucritus, maar men was nog meer verwondert over de wederkomft van Evephenus, die zich ten einde van zes maanden aan den dwingelandt Dionyfius aanboodt. De dwingelandt, door de deugdt van deze twee vrienden bekoort, gaf niet alleen aan beide hunne vryheit, maar wenfchte ook deel te hebben aan hunne vriendfchap, en de derde te zyn in deze zoete gemeenfchap. Men verhaalt het zelfde van Damon en van Pythias. *Polyan. l. V. in Dionyfio com.* 211. *Strat.*

EVERARD, een difcipel van St. Hervig, biffchop van Saltsburg, die geftorven is in den jare 1024. Hy leefde onder keizer Conraad den II, en befchreef het leven van den gemelden zynen meefter *Hervig*, 't welk Canifius heeft uitgegeven. *Canifius T. I. Antiq.*

Antiq. Lect. Baron. Annal. A.C. 1014. *Vossius de Hist. Lat. lib. II. cap.* 43.

EVERARD VAN ALTHAN, of EBERHARDUS ALTAHENSIS, opper-diaken te Regensburg, leefde onder den keizer Rudolph den I in 't begin van de veertiende eeuwe. Hy fchreef de Hiftorie van de hertogen van Ooftenryk, van Beyeren, en van Zwaben, federt den jare 1273 tot 1305, die *Henrik Canifius* eerft in 't licht heeft gegeven. Voffius meent, dat hy het grootfte gedeelte uit *Henrik Steron*, zyn tydgenoot, genomen hadde, 't geen niet onwaarfchynlyk is. *Canifius T. I. Antiq. Lect. Bellarm. de Eccl. Gefner. Bibl. Voffius de Hift. Lat. l. II. c.*62.

EVERARD, een Carthuizer, leefde in de XV eeuw. Hy is de fchryver van verfcheide Godsdienftige werken, welke Petrejus opgetelt heeft. *Petrejus de Bibl. Carth. p.* 89.

EVERARD VAN BETHUNE, of *Eberhardus Bethunenfis*, bygenaamt *Graecifta*, om dat hy een Griekfche fpraakkunft, *Graecifmus* genoemt, maakte, die niet veel byzonders is. Hy heeft geleeft in de twaalfde eeuwe, en nog een werk tegen de Waldenzen, als mede een tractaat over de woorden van den Evangelift Johannes: *In den beginne was het woordt*, gefchreven. *Henr. Gandav. de Script. Eccl. c.* 60. *Miraeus.*

EVERARDI, (NICOLAUS) of, om platter te zeggen, *Klaas Evertzen*, geboren te Amfteldam, een geleerd man, en voornaam Rechtsgeleerde, is den tydt van vyf en dertig jaren hoogleeraar in de Rechten te Ingolftadt geweeft, en Raadt van hertog Willem, als mede van des zelfs zone, hertog Albert den V van Beyeren. Daar na wierdt hy van keizer Karel den V om zyne zonderlinge bekwaamheit tot Raadsheer in het kamergerecht te Spiers benoemt, welk ampt hy vier jaren, tot zyne doodt toe, voorgevallen nadat hy een hogen ouderdom hadt bereikt, met roem bekleed heeft. Hy heeft gefchreven: *Ifagoge ad Jurisprudentiam; de teftibus & fide inftrumentorum; Difputatio Juridica de Regalibus; centum argumentandi modi; Thefes de prohibitione alienationis facta per teftatorem in ultima voluntate*, enz. Hy hadt drie zonen, *Nicolaus, Cafpar* en *Georgius* genoemt, alle drie Rechtsgeleerden, onder welke de eerftgenoemde acht en twintig jaren lang de kanonyke Rechten te Ingolftadt met veel lof heeft verklaart, en in den jare 1586, oud omtrent vyftig jaren, is overleden. *Sweertii Athenae Belg. fol.* 575. 576. *Val. Andrea Bibl. Belg. pag.* 684. *Befchryv. van Amfterd. fol.* 862.

EVERARDI, (NICOLAUS) geboren te Grypskerke in het eilandt Walcheren, was de zoon van een gemeen fchipper aldaar, maar leide zich met zulk een yver op de ftudiën, en inzonderheit op de Rechtsgeleerdheit, dat hy een der bekwaamfte mannen van zynen tydt is geweeft, en tot leeraar in beide de Rechten verheven. Hy wierdt de officiaal van Hendrik de Bergis, biffchop van Kameryk, te Bruffel, en de derde deken van de kollegiale kerke van S. Guido te Anderlecht. Daar na is hy Raadsheer, en vervolgens ook prefident van den hogen Raadt van Nederlandt te Mechelen geworden, nadat hy alvorens achttien jaren lang prefident van den hogen Raadt van Hollandt was geweeft. Hem wordt deze lof nagegeven, de welke, hoewel eerft van zyne vrienden en kinderen gekomen, echter in alle delen waarachtig is; te weten, dat hy nooit om eigenbaat of uit inzicht van ydele glorie, of ten gevalle van goede vrienden, hoe machtig dat zy ook waren, eenig antwoordt gegeven heeft; dat hy nooit, om eenig geding te winnen, de woorden van eenige wet of van eenig uitlegger der wetten, tot beweering van zyn gevoelen heeft verdraait. Hy legt te Mechelen in O. L. Vrouwenkerke begraven, en heeft gefchreven: *Topica legalia*, of *Wettifche hoofdftellingen*; en *Confilia*, of *Raadgevingen.* Behalven eenige zonen heeft hy ook eene dochter, met name *Ifabella*, nagelaten, de welke in allerhande wetenfchappen ervaren zynde, hare dagen in een klooster heeft gefleten. Erafmus heeft ook goede kennis met dezen Everardi gehouden, en heeft hem, als hy prefident der Staten van Hollandt was, twee brieven gefchreven, waar in hy hem wydlopig verhaalt, wat al vervolgingen dat hy van eenige ongeleerde belgzuchtige monniken te lyden hadt. Nog heeft Erafmus in 't jaar 1499 een brief gefchreven aan zekeren advokaat *Everardi*, de welke miffchien voor dezen *Nicolaus* gehouden moet worden; want die zal op dien tydt waarfchynlyk advokaat zyn geweeft; en de naam *Everardi*, voor een toenaam gebruikt, is zo gemeen niet, dat 'er juift op den zelfden tydt twee advokaten, alle beide *Everardi*, en goede vrienden van Erafmus, geleeft zullen hebben. Indien het dan deze Everardi is, zo ftaat 'er nog van hem te melden, dat hy, volgens de getuigenis van Erafmus, een groot liefhebber van S. *Hieronymus* fchriften is geweeft; ja dat Erafmus, genegenheit hebbende om de brieven van S. *Hieronymus* met aantekeningen uit te geven, en op zyne krachten alleen niet fteunende, van hem als een byzonderen kenner raadt heeft gevraagt, wie dat hem beft in zo een moeielyke zake te recht zou kunnen helpen. *Sweertii Athen. Belg. fol.* 576. *Val. Andrea Bibl. Belg. pag.* 685, 686. *Oudheden van Zeelandt I Deel.*

EVERARDUS NICOLAI, anders genoemt EVERT KLAASZ, de oudfte zoon van den prefident Nicolaus Everardi, heeft, nevens zyne broederen, de *Topica legalia* van zynen vader na des zelfs doodt in 't licht gegeven. Men heeft van hem geen andere fchriften. Wel is waar, dat 'er zeker boekje door de handen der Rechtsgeleerden wandelt, onder den naam van *Everardi Nicolai*, 't welk den tytel voert: *de order om op het burgerlyk recht te ftuderen* (*ordo ftudii juris civilis*): doch dit zal miffchien het werk zyn van een anderen *Everardus Nicolai*, die miffchien ook in Hollandt of in Beyeren is geboren: want Aubertus Miraeus *in Elogiis Belg.* heeft aangemerkt, dat 'er twee van den zelven naam zyn geweeft. De Everardus, van welken hier gefproken wordt, is te Mechelen, daar hy prefident van den Raadt geworden was, geftorven in het jaar 1561, in den ouderdom van 63 jaren. Hy was eerft advokaat geweeft in 's Gravenhage; naderhandt is hy Raadsheer van Vrieslandt, en daar na van den hogen Raadt van Nederlandt te Mechelen geworden. Daar op wierdt hy prefident van den Raadt van Vrieslandt; niet lang daar na kreeg hy een plaats in den groten Raadt te Mechelen, waar van hy eindelyk prefident is geworden. *Sweertii Athenae Belg. fol.* 234. *Val. Andr. Bibl. Belg. pag.* 213. *Oudheden van Zeelandt I Deel.*

EVERDINGEN, een dorp onder het gerecht of graaffchap Kuilenburg, aan de andere kant van de Lek, beneden Golberdingen, en eigentlyk onder Gelderlandt behorende. Keizer Karel de V beval den ftadhouder, nevens de eerfte en andere leden van zynen Raadt van Hollandt, in zyn plakkaat op het drukken van boeken, uitgegeven te Gent den 18 December des jaars 1544, den droffaardt van Kuilenburg, als officier van Everdingen en Golberdingen, dit plakkaat te doen afkondigen; waar uit men dan heeft willen befluiten, dat deze plaatfen toen onder Hollandt behoorden. Te Everdingen pleeg van ouds eene kerk te ftaan, zo als blykt uit den brief der ftichtinge, de welke uitgegeven wierdt in het jaar 1294, en vermeld ftaat by Ant. Matthaeus *de Fundat. & fatis Eccles. lib. I, pag.* 310. Uit den zelven ziet men, dat deze kerk, in den gemelden jare, vereenigt is met de kerke van Gafparden, het welk waarfchynlyk te verftaan is van de oude en overlang vervallene kerke. De kerk, die 'er tegenwoordig ftaat, is al vry groot, met een koor daar aan, behorende de Predikant der zelve onder de Zuid-Hollandfche claffis van Buren. Omtrent dit dorp heeft eertyds geftaan het zeer fterke flot EVERSTEIN, het welk ten gronde toe geflecht is in den jare 1405. *Houve Ch. Kron. I Deel. Pontanus Gelderf. Gefch. Hift. van het Utrechtf. Bisdom II Deel.*

EVERDINGEN, in Zeelandt. Zie EVERINGE.

EVERDINGEN, (ALDERT VAN) een braaf fchilder, tweede zoon van den geheimfchryver Jan van Everdingen, en broeder van den kunftfchilder Caefar van Everdingen, geboren te Alkmar in den jare 1621, hadt tot leermeefters in de kunft eerft *Roeland Savry*, en daar na *Pieter Molyn* van Haarlem, onder welker opzicht hy zodanig in de kunft toenam, dat zy zich niet fchaamden, hem voor hunnen leerling te groeten. Vele pryswaardige kunftftukken zyn te Amfteldam en elders onder de kunftlievenden verfpreid, die altydt getuigen zullen, dat hy een groot meefter in de kunft is geweeft, niet in een enkel deel, maar genoegzaam in het algemeen; want men ziet landfchappen van hem met beesjes en beeldtjes zo wonderfraai gefchildert, en digt beplantte boffchen, daar het oog door der zelver diepte geen eindt aan ziet, en de getrofte meien zo fpelende en dartel gefchildert, dat zy zich tegen de lucht fchynen te bewegen, en watervallen, en zeeftormen, waar in de branding van 't zeewater tegen de harde rotfen, en de dunne affluivende fprenkelingen zo natuurlyk dun en geeftig zyn waargenomen, dat de ftukken voor meefterftukken mogen doorgaan. Maar inzonderheit heeft hy uitgemunt in het fchilderen van Noordfche landgezichten, daar hy by zeker toeval gelegenheit toe vondt om aftekeningen naar het leven van te maken; want hy zich naar eenige plaats aan de Ooftzee te fcheep begeven hebbende, beliep hem een gevaarlyke ftorm, die hem willig of onwillig niet onbefchadigt op de kuft van Noorwegen deedt belanden. Den zelven natuurlyken aardt heeft hy ook in zyne gekoleurde tekeningen waargenomen. Hy was naarftig in 't fchilderen, yverig in ter kerk te gaan, en niet misdeelt van verftandt. Hy ftierf in November des jaars 1675, en liet na drie zonen, waar van 'er twee zich tot de oeffening der fchilderkunft begaven. *Houbraken Schilderboek II Deel.*

EVERDINGEN, (CAESAR VAN) geboren te Alkmar, was een braaf beeldenfchilder, en hadt een vleiend penceel. Onder vele van zyne kunftwerken worden geprezen de befchilderde deuren van het groot orgel in de kerke te Alkmar, waar op hy verbeeld heeft den triomph van David over het nedervellen van den groten Goliath. In wat jaar hy dit gefchildert heeft weet men niet, maar wel, dat hy het model van den bouwheer Jakob van Kampen (die het orgel geordonneert heeft) maakte in het jaar 1648; welk model nu nog op het Raadhuis te Alkmar hangt. Ook is op de oude Doelen te Alkmar een groot en voornaam ftuk van hem te zien, verbeeldende den adel en krygsraadt der oude fchuttery. De beeldtenffien zyn alle levensgroot en kunftig gefchildert, zo dat dit eene genoeg was om zynen roem tot na zyne doodt, die in het jaar 1679 voorviel, oud zynde 73 jaren, duurzaam te maken. *De zelve.*

EVERDINGEN, (JAN VAN) mede te Alkmar geboren, oeffende zich in het fchilderen van ftil leven, en dat meer uit kunft-zucht dan om winft, aangezien hy een ander beroep hadt, te weten van pleitbezorger by rechtsgedingen. *De zelve.*

EVERGETES, een bynaam, die eigen wierdt aan verfcheide prinffen, en welke *weldoender* betekent. Deze bynaam wierdt eerft door de ouden aan hunne prinffen gegeven, om eenige uitftekende pryffelyke en goede daadt omtrent de goden, of de menfchen. En in vervolg van tydt wierdt deze eernaam van *Evergetes* door eenigen aangenomen om zich te onderfcheiden van de genen, die den zelfden naam met hen droegen. De laatfte koningen van Egypten na Alexander den Groten hebben byna alle den naam van Ptolomeus gedragen; maar de derde nam den toenaam van *Evergetes* aan, om zich van zynen vader en van zynen grootvader te doen onderfcheiden. Hieronymus zegt, dat de reden daar van was, dat deze prins een krygstocht gedaan hebbende in Syrië en in Babylonië, onder den buit van zyne vyanden in Egypten bragt de gewyde vaten en de beelden der afgoden, welke Cambyfes uit Egypten naar Perfië gevoert hadde. Een van zyne kleinzonen, de zevende der Ptolomeën, fpotswyze *Phyfcon* genoemt, dat

dat is te zeggen *de dikbuikige*, de kwaadaardigste van alle de Egyptische koningen, wilde niettemin *Evergetes* de II genoemt worden, maar die van Alexandrië noemden hem in het tegendeel *Kakergetes*, dat is te zeggen kwaaddoender, ter oorzake van zyne snode wreedheden. De koningen van Syrië hebben onder anderen dezen bynaam veel gedragen. Wanneer de Romeinen zich meester gemaakt hadden van Griekenlandt, gaven de Grieken den zelfden tytel aan de keizers; en men ziet op verscheide oude gedenkpenningen, dat de naam van *Evergetes* dikwils gegeven wordt aan de prinssen, zonder te spreken van de Arimaspen, die om de beleefdheit, met welke zy Cyrus ontfingen, of, gelyk Stephanus zegt, de Argonauten, Evergeten genoemt wierden. *Spon Recherches curieuses d'Antiquité.*

EVERHELMUS, of EVERSHELMUS, was eerst abt van Aumont in Henegouwen, en naderhandt van S. Petrus de Glandin te Gent. Hy leefde in de XII eeuw, ten tyde van keizer Henrik den III, gezegt de Zwarte, en schreef het leven van S. *Pappo*, dat Surius bybrengt op den 25 January. *Oudin. Supplem. Script. Eccl.*

EVERINGE, of EVERDINGEN, mogelyk het zelve met *Ouderdingen*, het welk in zommige handschriften gevonden wordt, een dorp in Zeelandt, in het Zuider gedeelte van Zuid-Bevelandt, in den jare 830 bedykt, doch, volgens het schryven van Smallegange, in zyne *Kronyk van Zeelandt*, geheel verdronken. Maar in den jare 1555 is 'er een nieuwe dyk geschoten, die den naam van *Nieuw-Everinge* gekregen heeft, groot 260 gemeten. Melis Stoke, schryvende over het jaar 1295, maakt gewag van *Dodyn*, heer van Everinge. *Alting Notit. Germ. Inf. P. II. fol.* 52. *Smallegange Kronyk van Zeelandt. Oudheden van Zeelandt II Deel.*

EVERISDEN, (JOHANNES) een Franciskaner monnik, was een Engelschman, en leefde omtrent den jare 1336. Hy schreef eene verhandeling van de beschryving der tyden; eene van de Engelsche koningen en bisschoppen, en eenige andere. *Pitseus de Script. Angl. Simler. Bibl. Gesner. Vossius de hist. Lat. l. II. c.* 65.

EVERS (WILLEM) hadt zynen toenaam van de heerlykheit Evre in het Engelsche graafschap Buck, en was afkomstig van een jonger zoon van den baron van Werkwork in 't 81 graafschap Northumberlandt. Hy wierdt in 't jaar der regering van Henrik den VIII tot kapitein van de stadt en 't kasteel van Berwyk aan de Twede aangestelt, en naderhandt door een openbaar besluit te Westmunster den 24 February, in het 25 jaar van de gemelde regering, tot baron van het koninkryk verheven. Zyn oudste zoon *Ralph* wierdt om zyne dappere verdediging van Scarboroug-Castle tegen de wederspannelingen, als mede wegens zyne gedane diensten aan de Schotsche grenzen, door den raadt des hertogs van Norfolk zo veel landt geschonken, als hy van de Schotten zou kunnen veroveren. Hy trok terstondt met omtrent 4000 mannen in Schotlandt, doch wierdt door den graaf van Arran geslagen en gedood. Wanneer zyn kleinzoon William zonder erfgenamen stierf, verviel de tytel aan George Evre, zynen bloedverwant. Doch wanneer ook deze George in den jare 1672 nog ongetrouwt stierf, volgde zyn broeder Ralph hem in zyne waardigheit. *Dugdales Baronage.*

EVERSCHOP, eene kleine landstreek van zes karspelen, in het Eiderstedsche van 't hertogdom Sleeswyk, aan de Hever gelegen, waar van het ook den naam heeft. *Danckwerth Beschreib. von Sleswich und Holstein P. II. c.* 13. *p.* 152.

EVERSCHOT, een marktvlek in het graafschap Dorset, in de landstreek Tollerfort genoemt, 106 Engelsche mylen van Londen. *Engelsch Dict.*

EVERSDYK, een dorp in Zeelandt, op het eilandt Zuid-Bevelandt, het welk ondergelopen zynde wederom is bedykt. Het heeft een kerk, met een dikken toren, de welke weleer door iemandt uit het geslacht van *Everen* is gebouwt, welk geslacht afkomstig was van een jonger zone der graven van *Evergem*, een graafschap, niet verre van Gent naar de zyde van Zeelandt gelegen, waar van men kan nazien Espinay in zyn boek, genaamt *Recherche des Antiquitez & Noblesse de Flandres pag.* 350. De nakomelingen hebben naderhandt den stamnaam van *Eversdyk* gevoert, en zyn zeer aanzienlyk en machtig geworden in de regering van ter Goes in Zeelandt. Hunne huwelyken zyn voormaals geweest met de edelen van *van den Abeele*, van *van Erp*, en *van Heenvliet*, welk bloedt, in de laatste dochter met haar verstorven, gelegenheit heeft gegeven, dat de afkomelingen het wapen hunner voorouderen, zynde een wild zwyn van sabel op een zilver veldt, met den zilveren geluipaarden leeuw van *Heenvliet*, tong en klauwen van azuur, op een veldt van keel, gequartiert hebben. De grootte van deze ambachtsheerlykheit is in de Steenrolle met die van Capelle gemeen gestelt, te zamen zich uitstrekkende over 3079 gemeten, 273 roeden, 6 voeten, en 4 duimen. *Smallegange Kronyk van Zeelandt fol.* 728 *enz.*

EVERSDYK, voor dezen een oud adelyk geslacht in Hollandt. De eerste, die in dit geslacht edel verklaart wierdt, was Mr. ANTHONI VAN EVERSDYK, Michielsz. Raadt in 's Gravenhage in den jare 1450, en een gunsteling van den grave van Charlois, zoon van Philips den Goeden, hertog van Burgundië, graaf van Hollandt, enz. en naderhandt zelf hertog en graaf, onder den name van Karel den Stouten, de welke hem by opene brieven adelde, het welk keizer Frederik de III heeft bevestigt by brieven, gegeven te Nieuwstadt, in Oostenryk, in de maandt van October des jaars 1465. Hy was getrouwt met Cornelia van Nienhoven uit Vlaanderen, leefde nog in het jaar 1480, en gewan

Jan van Eversdyk, kanunnik te Geervliet.

Jan van Eversdyk, getrouwt met Machtild van der Mye, en verwekte *Anthonius van Eversdyk*; *Thomas van Eversdyk*, Carmeliter monnik te Haarlem; *Adam van Eversdyk*; *Hendrik van Eversdyk*; *Vincent van Eversdyk*; *Jan van Eversdyk*; *Johanna van Eversdyk*, en *Arendina van Eversdyk*.

Adriaan van Eversdyk was getrouwt met Belia Gerrits, dochter van Egmondt, en teelde 1. *Geertruid van Eversdyk*, nonne in het klooster van S. Aagt te Delft. 2. *Maria van Eversdyk*, getrouwt met Adriaan van Borsele, ridder, en kastelein van Woerden, en hadden kinderen. 3. *Wendelmont van Eversdyk*, stierf zonder oir, schoon getrouwt geweest met Evert van Crommendyk. 4. *Cornelia van Eversdyk*, mede een nonne in het klooster van S. Aagt te Delft. 5. *Margaretha van Eversdyk*, getrouwt met Pieter van Teilingen, rekenmeester in 's Gravenhage, zoon van Lucas van Teilingen, ook rekenmeester, en van Catharina van Wateringen, by welke hy gewan *Vincent van Teilingen*, rentmeester van de wildernissen, overleden in den jare 1540; Mr. *Jakob van Teilingen*, pensionaris van de stadt Dordrecht, overleden in het jaar 1520, getrouwt geweest met de dochter van Dirk van Zuilen, ridder; *Johan van Teilingen*, kapitein in den Vrieschen oorlog in den jare 1523; *Diderik van Teilingen*, mede in den oorlog onder den heere van Wassenaar; en *Belia van Teilingen*, die getrouwt was met Caspar van Beyerstorel, kastelein te Medenblik, wiens dochter *Anna* was getrouwt met Caspar van Boschhuizen, zonder erven.

Anthonius van Eversdyk, die volgt.

Margaretha van Eversdyk, getrouwt met Gerrit van Nyveldt, ridder, nalatende twaalf kinderen.

Catharina van Eversdyk, getrouwt met Jakob van Almonde, ridder, Raadt in 's Gravenhage, zoon van Jan van Almonde, en van N. van Drenkwaardt, Boudewyns dochter, die mede verscheide kinderen hebben nagelaten.

ANTHONIUS VAN EVERSDYK, zoon van Athonius van Eversdyk, en van Cornelia van Nienhoven, was getrouwt met Maria van Raaphorst, en verwekte

Anthonius van Eversdyk, die volgt.

Adriaan van Eversdyk, monnik Regulier in den Rugge by den Briel.

Margaretha van Eversdyk, getrouwt met Johan, bastaard broeder van hertog Karel van Gelder, met kinderen.

ANTHONIUS VAN EVERSDYK, zoon van Anthonius van Eversdyk, en van Maria van Raaphorst, was getrouwt met Willemina van Raashoorn, en teelde

Anthonius van Eversdyk, hofmeester van hertog Karel van Gelder, stierf ongetrouwt.

Servaas van Eversdyk, stierf mede ongetrouwt, zynde de laatste mannelyke afkomeling van dit geslacht, met wiens doodt het zelve van de mannelyke zyde uitstierf.

Margaretha van Eversdyk, trouwde met Frederik van Voorst van Keppel, een edelman uit Gelderlandt, en gewan twee dochteren, namentlyk *Catharina van Voorst*, getrouwt met Kornelis vander Houve, zoon van Gideon van der Houve, Raadt en lands rentmeester generaal van Gelderlandt, en van Maria van Borsselen, Kornelis dochter; en *Maria van Voorst*, getrouwt met Karel van der Houve, broeder van den gemelden Kornelis.

Elizabeth van Eversdyk, nonne te Renchem by Arnhem.

Het wapen van Eversdyk is een schildt van azuur, beladen met twee zilvere kepers en drie torens van goudt, twee ter zyden de kepers, en de derde daar onder. *Oude Hollandse. Kronyk door W. van Gouthoeven fol. mihi* 173. *S. van Leeuwen Batav. illustr. fol.* 964.

EVERSTEIN, weleer een treffelyk kasteel in het landt van Arkel, tusschen Vianen en Kuilenburg, niet verre van Hagestein, aan de Lek, wierdt, volgens het getuigenis van Abr. Kemp in zyne *Beschryvinge van Gornichem, enz.* in den jare 1363 weder opgemaakt door heere *Otto van Arkel*, gelyk ook het slot Hagestein, niet meer dan een quartier uurs van Everstein gelegen, toen op nieuw door hem met muren en torens bevestigt, en met diepe grachten voorzien wierdt. In den jare 1405, wanneer de heeren van Arkel de stadt Workum by verrassinge hadden ingenomen, uitgeplundert en verbrand, wierdt dit slot door hertog Willem van Beyeren, versterkt met die van Utrecht, belegert. De heer van Arkel hadt daar op gezonden de heeren van Broekhuizen, Hoogstraten, heer Willem van Ranst, en heer Henrik van Nyëstein, des heeren van Arkels bastaard broeder. Hertog Willem liet drie grote blokhuizen opslaan, het een boven Everstein op de Lek, die hy daar hadt doen sluiten, om den vyandt alle toevoer te beletten, en de twee andere voor de stadt Gasparen en het slot Hagestein, latende eene diepte graven van het eene blokhuis tot het andere, om de stadt en het slot het uitkomen te beletten. Zo de gemelde stadt, als de twee kasteelen, boden echter lange tegenweer, zo dat de hertog met den bisschop Frederik van Blankenheim moest besluiten, de zelve met meerder macht aan te tasten. Het slot Everstein wierdt derhalven door den bisschop ingesloten, terwyl de hertog de stadt Gasparen en het slot Hagestein belegerde, en zo hevig beschoot, dat zy zich beide aan hem moesten overgeven, die ze door het vuur vernielde. Alleen boodt Everstein nog hardnekkig tegenstandt: doch wanneer alle mondkost, zelfs tot katten en rotten toe, verteert was, moesten zich de belegerden aan den overwinnaar overgeven, de welke dit kasteel, het sterkste, zegt *Kemp*, van geheel Nederlandt, dewyl de grote toren, staande in de Lek, boven in het hoogste achttien voeten dik was, tot den grondt toe liet afbreken en slechten. De overgeblevene brokken zyn vervolgens door de rivier de Lek weggespoelt. *Oude Holl. Kronyk door W. van Goudhoeven fol. mihi* 399 *en* 421. *S. van Leeuwen Batav. illustr. fol.* 1301. *Abr. Kemp Beschryv. van Gorn. en het landt van Arkel p.* 94.

EVERSWAART, weleer een dorp en ambachtsheerlykheit in Zeelandt, op het eilandt Zuid-Bevelandt, groot 1190 gemeten, 256 roeden en 6 voet, doch tegenwoordig geheel verdronken. *Smallegange Kron. van Zeelandt fol.* 709.

EVER-

EVERWINUS, een Duitsch monnik van de Congregatie van Cluny, bloeide in de XI eeuw, ten tyde van keizer Conraad den II. Hy schreef het leven van S. *Simon*, dat Surius bybrengt op den 1 Juny. *Trithem. in Chron. Hirsaug. A.C.* 1020.

EVESHAM, of EVESHOLM, eene marktstadt van Engelandt, in de landstreek van het graafschap Worcester, die men Blakenhurst noemt, met eene brug over de Avon. Zy wordt voor de voornaamste plaats van het graafschap gehouden naar Worcester. Daar zyn twee of drie parochiën. Aldaar wordt goede handel gedreven, voornamelyk in koussen. Zy zendt twee leden naar het Parlement, en wordt bestiert door een Major. Zy is 73 Engelsche mylen van Londen gelegen. De vlakte, aan welke zy haren naam geeft, mag om hare vruchtbaarheit in granen de korenschuur van alle de naburige landstreken genoemt worden. *Engelsch Diction.*

EVI was een van de voornaamste prinssen der Midianiten, die met verscheide anderen gedood wierdt in den oorlog, dien Godt aan Mozes geboodt tegen dit volk te voeren, om zich te wreken over het ongelyk, dat zy van hen geleden hadden, en inzonderheit om dat zy door hunne list het volk Gods vervoert hadden om aan de afgoden te offeren. Pinehas, de zoon van Eleazar, was het hoofdt van deze onderneming, en stelde zich tot uitvoering van de zelve aan het hoofdt van duizend uitgelezen mannen van ieder stam. *Num. XXXI.* 8.

EVIAN, eene kleine stadt met een balluagie in Savoje, in 't hertogdom Chablais, aan het meir van Geneve, omtrent tien mylen beoosten die stadt. *Mary Dict.*

EVIL, een voornaam marktvlek van Engelandt, in 't graafschap Sommerset, gelegen aan de rivier.

EVIL, of YEOVIL, en aan den groten weg van Londen in de Westersche landstreken van Engelandt. Dit vlek is toegenomen door het verval van Ilchester, en is 123 Engelsche mylen van Londen gelegen. *Engelsch Dict.*

EVILMERODACH, koning van Babel, een zoon van Nebucadnezar, koning van Babel. Hy bestierde eerst het ryk gedurende de onpasselykheit van zynen vader, die zich inbeeldde, dat hy in een os verandert was. Maar na zeven jaren kwam die vorst weder by zyn verstandt; en hy beklom wederom den troon, wordende Evilmerodach, naar men gelooft, in de gevangenisse geworpen. In deze gevangenisse maakte hy kennis en vriendschap met Jechonia, koning van Juda, die in Babel overgevoert was door Nebucadnezar; zo dat de koning zo haast niet gestorven, en Evilmerodach op den troon gestegen was, het welk gebeurde in den jare der wereldt 3472, of hy verloste Jechonia uit zyne gevangenisse, bewees hem vele en grote gunsten, en stelde hem boven alle de andere koningen, die aan zyn hof te Babylon waren.

De Joden, en na hen Hieronymus, en verscheide uitleggers, zeggen, dat Evilmerodach, ziende na de doodt des konings, dat de vorsten en voornaamsten des ryks zwarigheit maakten hem te gehoorzamen, uit vreze, dat de koning nog mogt leven, zynen vader uit het graf deedt halen, en langs de straten, voor ieders oogen, voortslepen, om hen te overtuigen, dat hy waarlyk dood was. Anderen willen, dat Jechonia hem inboezemde, dat hy zynen vader zou doen ontgraven, en het ligchaam aan stukken hakken, en aan drie honderd raven te eeten geven, uit vreze, dat hy van de doodt zou verlost worden, gelyk hy van zyne dwaze inbeelding verlost was, dat hy een os was geworden. Evilmerodach regeerde drie en twintig jaren, naar het gevoelen van *Torniel*, doch niet langer dan twee jaren, volgens *Petavius*, en kreeg onmiddelyk zynen zoon *Balthazar*, of *Belsazar*, tot navolger. Josephus zegt, dat hy eerst *Neriglissor*, daar na *Labozordach*, en eindelyk *Balthazar*, van wien hier gesproken wordt, tot opvolgers hadt; en deze stelling is van *Hieronymus* en eenige anderen nagevolgt. Zie de redenvoeringen van *Calmet* over de vier opperheerschappyen van 't Oosten vooraan *Jezaia*, en des zelfs verklaring over *Daniel V*, 1; als mede zyne Historie van 't O. T. Eenige schryvers zyn ook van gevoelen, dat Evilmerodach niet de zoon, maar de broeder van Nebucadnezar is geweest. *II Kon. XXV.* 27. 28. *Berosus by Josephus I boek tegen Appion; en Oudhe l. X boek,* 12. *hoofdst. Euseb. de Præp. Evang. l. IX c.* 4. *Hieron. & Theodoret. in Dan. c.* 5. *Sulpit. Sever. l. II. Beda de sex ætat. mundi. Petavius de Doctrina temp. l. X. c.* 7. *Tornielus. Salianus. Spondanus.*

EVISSE Zie YVICA.

EVITERNA, eene godheit, aan welke de ouden rode ossen offerden, volgens *Plinius*. Men noemde van gelyken EVITERNES, of EVINTEGRES, de goden, welke *Plato* geloofde de eenige waarachtige te zyn, zonder stoffe, zonder beginsel, en zonder einde. Zulks wil zeggen, dat zy onsterflyk en onveranderlyk waren, gelyk *Apulejus* zulks uitlegt, van den *Demon* van Socrates sprekende.

EVOCATI waren te Rome zulke soldaten, die men uit de burgers koos. Zy wierden niet gedwongen, maar namen vrywillig dienst, en behoefden niet alle diensten, gelyk de andere soldaten, te doen: want het waren meest oude soldaten, en hadden hunnen dienst al gedaan, wanneer zy nu alleenlyk ten dienste van een burgermeester (*consul*) of generaal mede trokken; en zy waren meest by den generaal, die op hen den meesten staat kon maken. *Lipsius de mil. Rom.*

EVODIA van Philippis in Macedonië, die door Paulus bekeert was tot het gelove, en door dien Apostel tot eensgezindheit vermaant wordt met Syntychia. *Philipp. IV.* 2.

EVODIUS, patriarch van Antiochië, zo men wil de opvolger van Petrus in die waardigheit, welke aan hem opgedragen zou zyn in den jare 40, of 44. Syncellus wil, dat hy die 29, doch Nicephorus dat hy die 23 jaren bezeten, en zyn leven door het martelaarschap geëindigt zoude hebben. Nicephorus Callistus schryft hem uitleggingen toe, doch inzonderheit eenen brief, waar van de tytel was *Lumen*. Velen onder de Grieken en Latynen geloven, dat hy de zelve was met *Evodia*, waar van in het voorgaande artykel gesproken is. *Nicephor. Callist. hist. Eccl. lib. II. cap.* 3. *Euseb. in Chron. an.* 45. *& l. III. hist. c.* 16. *Baron. Cave.*

EVODIUS, bisschop van Uzalis in Afrika, bloeide in den jare 420, en leefde in zeer goed verstandt met Augustinus. Men verhaalt, dat Orosius hem eenige overblyfselen van S. Stephanus geschonken hadde, waarom hy eene grote kerk bouwde; en dat, wanneer door de zelve vele wonderwerken geschiedden, hy de gansche historie daar van liet aantekenen. Hy heeft vele brieven aan Augustinus geschreven, die onder des zelfs werken gevonden worden. Men schryft hem ook een boek toe van het gelove, of van de eenigheit der drie personen in de Godheit, tegen de Manicheen. *Cave hist. lit.*

EVODUS, geboortig van Rhodus, was een Latynsch heldendichter, wiens werken reets ten tyde van Suidas verloren waren.

EVOLI, eene oude kleine stadt der Picentynen, is tegenwoordig maar een vlek, dat den tytel heeft van een hertogdom, en in het Principato citra, eene provincie van het koninkryk Napels, gelegen is, vyf mylen van Salerno ten Oosten. *Baudrand.*

EVORA, eene stadt van Portugal, in de provincie van Alentejo, met een aartsbisdom, in 't Latyn *Ebora* genoemt, is aanmerkelyk, als zynde de twede stadt van het koninkryk. Zy is tusschen kleine gebergtens gelegen. Andreas Rescendio heeft de lyst gemaakt van de bisschoppen van deze stadt, welke paus Paulus de III met den aartsbisschoplyken tytel vereerde in den jare 1540, op het verzoek van Johannes den III, koning van Portugal. De kardinaal Henrik was de eerste aartsbisschop, en kwam sedert tot de kroon na de doodt van Don Sebastiaan. De zelfde Henrik stichtte aldaar eene akademie. Daar is ook eene rechtbank van de inquisitie. Deze stadt wierdt in den jare 1663 ingenomen door de Castilianen, onder het bevel van Don Jan van Oostenryk; maar zy wierden kort daar na daar uit verdreven door de Portugezen, die de stadt hernamen. Zy is acht mylen van Guadiana, zestien mylen van Badajos ten Westen, naar Lisbon gaande, en negentien mylen van de laatste stadt gelegen. *Rescendio de Ant. Ebora. Eduard. Nugnez Descr. de Port. Miræus Geogr. Eccl. Merula, &c.*

EVORAMONTE, een vlek met een kasteel in de provincie van Alentejo in Portugal, tusschen de steden Evora en Estremos, zes mylen van de eerste, en drie van de laatste plaats. *Baudrand.*

EVREMOND (KAREL VAN S. DENYS, RIDDER, HEER VAN S.) was uit een voornaam geslacht in Neder-Normandië gesproten, het welk zynen naam ontleent heeft van de heerlykheit van S Denys du Gast in het landschap Cotantin; doch dat voor honderd jaren den naam van *Margotelle* gedragen heeft. Hy begaf zich wel in zyne jeugt in den krygsdienst, doch zo dat hy de studie der goede letteren, waar toe hy goede neiging en bekwaamheit hadde, steets daar benevens oeffende, waar van hy het eerste bewys gaf door het zinryke blyspel van de *Akademisten*, gelyk Pelisson verhaalt. Ten tyde van de Pyreneesche vrede gaf hy een satyrisch en staatkundig geschrift uit, onder den tytel van *La Paix ridicule*, waar over hy by het Fransche hof in ongunst geraakte, zo dat hem bevolen wierdt uit het ryk te vertrekken. Hy schreef zelf hier over aan een goed vriendt, dat het gene, waarom hy nu lyden moest, naderhandt eens geprezen zou worden, dewyl hy niets geschreven hadde dan het gene, waar van de kardinaal Mazarin in zyn eigen geweten tot genoegen overtuigt was, en dat in der daadt tot des konings eere en roem diende. Hy begaf zich alzo naar Hollandt, en van daar naar Engelandt, alwaar hy in zulk een staat leefde, dien, gelyk in zyne ware afbeelding by Vigneul Marville van hem gesproken wordt, de genen, die alles hebben, verachten, en dien de genen, welke niets hebben, benyden, doch dien de genen, welke hun geluk en vergenoeging in hun vernuft zoeken, beminnen. Men zou hem wel vryheit gegeven hebben om weder naar Vrankryk te keren, doch dewyl hy reets een hogen ouderdom bereikt hadde, wilde hy buiten noodzaaklykheit die verandering niet ondergaan, en stierf alzo in Engelandt den 20 September des jaars 1703, in het 92 jaar zyns ouderdoms. Uit het gene van hem verhaalt wordt blykt, dat hy naar de regelen van de Philosophie, en wel het naaste naar die van Epicurus, schynt geleeft, en zich met het Christendom weinig bekommert te hebben: waarom hy, kort voor zyne doodt, vermaant zynde in zich zelf te gaan, zyn voorgaande leven te onderzoeken, en op zyne verzoening met Godt te denken, ten antwoordt gaf: *Ik heb reets lange daar op gedacht, en wilde my gaarne met mynen appetyt verzoenen: doch de zelve wil zich met my niet verzoenen.* Hy heeft verscheide werken, zo in vaarzen als in onrym, geschreven, waar van verscheide verzamelingen gemaakt zyn, gelyk dan bekend zyn: *Les oeuvres de Monsieur de S. Evremont; les memoires de la vie du Comte d'.... avant sa retraite, redigez par Mr. de S. Evremont; nouvelles oeuvres meslées de Monf. de Saint-Evremont; Saint-Evremoniana*; hoewel dit laatste werk door hem gansch niet vervaardigt, en zonder zyne wil en kennisse gedrukt, en ook onder de voorgemelde schriften wel onder zynen naam is uitgegeven, doch door hem zelf niet geschreven, waarom de Hr. des Maizeaux in den jare 1726 een nieuwen en naauwkeurigen druk van alle zyne werken naar zyne eigene handschriften heeft uitgegeven, gedrukt te Amsterdam by Covens en Mortier in vyf delen in groot-Duodecimo, onder dezen tytel: *Oeuvres de Monsieur de Saint-Evremont, publiées sur ses Manuscrits, avec la vie de l'Auteur. Par Mr. des Maizeaux, Membre de la societé Royale. Quatriéme Edition, revuë, corrigée, & augmentée. Enrichie des figures, gravées par B. Picart le Romain*; waar by nog komen, in twee afzonderlyke delen: *Mélange curieux des meilleures Pieces, attribuées à Mr. de Saint-Evremont, & des*

quel-

quelques autres Ouvrages rares, ou nouveaux. &c. Pellisson hist. de L'Acad. Franç. Marville Melang. d'hist. & de litter. T. I. p. 272. seq. Nouvelles de la Rep. de Lettr. Janvier 1704. p. 113. & suiv. Republyk der Geleerden May en Juny 1726, pag. 554 enz.

EVREUX, aan de rivier Iton, eene stadt van Vrankryk in hoog-Normandië, met een bisdom, onder 't aartsbisdom van Rouaan behorende, een bailluagie, en presidiale rechtbank. Deze stadt is oud, en haar naam wordt gevonden in de Commentariën van Cæsar, en van andere Latynsche schryvers, die de zelve verscheidentlyk *Ebroica*, *Ebroicum*, *Mediolanum Aulezcorum*, *Eburonicum*, of *Ebroicorum*, *Eburo*, enz. noemen. De gelegenheit van deze stadt is zeer aangenaam, in eene vruchtbare landstreek. Zy is ook wel gebouwt, met een groot getal van kerken en kloosters; onder anderen de abdyen van S. Taurinus en van S. Sauveur. De hoofdkerk, met twee schone torens versiert, heeft een aanzienlyk kapittel. Deze kerk heeft verscheide doorluchtige prelaten gehad. S. Taurinus is de oudste. Baronius zegt, dat hy in de Gaulen gezonden wierdt door S. Clemens; en anderen beweeren met meer waarschynlykheit, dat zulks geschiedde door S. Sixtus omtrent den jare 260. Onder zyne opvolgers gaven *Claudius van Saintes* in den jare 1576; *Frrnçois le Picard* in den jare 1644, en *Gillis Boutant* in den jare 1650 aldaar Synodale ordonnantien uit. Evreux heeft eertyds byzondere graven gehad, en men geeft voor, dat het zelve zynen naam gegeven heeft aan een geslacht, dat nog in wezen is in Engelandt. *Walter* of *Gualterus* en *Robert*, graven van Essex, waren uit het zelve gesproten.

ROBERT van Normandië, zoon van Richard den I, gezegt de Oude, was graaf van Evreux, en naderhandt aartsbisschop van Rouaan, alwaar hy stierf in den jare 1037. Hy hadde by Herleva, zyne gemalinne, RICHARD, graaf van Evreux, *Rudolph* van Vassi, enz. Richard trouwde met de weduwe van Rogerus van Toëne, en hadde by de zelve, WILHEM, graaf van Evreux, gestorven zonder kinderen by Heloïsa, dochter van Wilhem, graaf van Nevers; en AGNES, twede gemalin van Simon, graaf van Montfort. Zy was moeder van AMALRICUS den II, heer van Montfort, graaf van Evreux; en van *Bertrada*, welke de koning Philippus de I ontvoerde aan Foulques *Le Rechin*, graaf van Anjou, haren gemaal. AMALRICUS de III, graaf van Evreux, trouwde met Agnes van Garlande, gravinne van Rochefort, en hadde onder andere kinderen AMALRICUS den IV, graaf van Evreux, ongetrouwt gestorven in den jare 1140, en SIMON den III, gezegt de Kale, heer van Montfort, en graaf van Evreux. De laatste trouwde in zyn twede huwelyk met Amicia, gravinne van Leicester in Engelandt, en stierf in den jare 1181, nalatende onder andere kinderen AMALRICUS den V. Deze stondt het graafschap van Evreux af aan den koning Philippus Augustus, door eene acte, getekent te Goleton in den jare 1200. LODEWYK van Vrankryk, twede zoon van koning Philippus den III, was graaf van Evreux, en stierf den 19 May des jaars 1319. Hy hadt verscheide kinderen by Margareta van Artois, zyne gemalinne, en onder anderen PHILIPPUS, graaf van Evreux, en naderhandt koning van Navarre, bygenoemt de Goede, en de Wyze. Van hem is gekomen KAREL de II, gezegt de Kwade, die in den jare 1386 naliet KAREL den III, gezegt de Edele, koning van Navarre, graaf van Evreux, enz. Deze stondt Evreux af aan koning Karel den VI. Hier op wierdt Evreux in den jare 1426 gegeven aan *Johannes Stuart*, heer van Aubigny, konnestabel van Schotlandt. Dit was voor geen langen tydt. Koning Karel de IX gaf in den jare 1569 Evreux, dat hy tot een hertogdom maakte, aan zynen broeder François van Vrankryk, hertog van Alençon. Maar deze prins in den jare 1584 zonder nakomelingschap gestorven zynde, wierdt Evreux wederom met de kroon vereenigt. *Du Chesne Recherch. des Villes de France. Du Tillet Hist. Sammarth. hist. geneal. de la maison de France, & Gall. Christ. Du Pui Droits du Roi. Le Jau Series Episc. Ebroic.*

EVREUX. (ROBERT VAN) Zie ESSEX, en ELIZABETH, koningin van Engelandt.

EVREUX. (WALTHER VAN) graaf van Essex, was viscount van Hereford, als de koningin Elizabeth hem met den tytel van graaf van Essex vereerde, ten dele wegens zyne grote verdiensten, ten dele ook dewyl zyne oudmoeder, *Cecilia*, de zuster van *Henrik*, laatsten grave van Essex, uit het geslacht der Bourchiers geweest was. Gemelde zyne oudmoeder was afkomstig van *Thomas Woodstok*, hertog van Glocester, een zoon van koning Eduard den III, en zyne voorvaderen waren uit de oude graven van Evreux uit Normandië voortgekomen, en met *Willem* den Veroveraar in Engelandt overgekomen. Kort na deze verheffing in den gravenstandt sloot hy met gemelde koningin zekere tractaten, in welke hy zich verbondt, den Ierlandschen rebel Mac Filemey te bedwingen, en des zelfs landeryen in de provincie van Ulster met eene Engelsche kolonie te bezetten, byaldien de koningin de helft der nodige kosten wilde dragen, ook aan hem de helft geven van de veroverde goederen, en daar by erffelyk toestaan den tytel van grootmaarschalk van Ierlandt. Vermits hy nu wegens zyne bekwaamheden aan het hof vele benyders hadt, die, om hem van het hof en van de handt te hebben, deze tractaten op allerhande manier zochten te bevorderen; zo veroorzaakte deze nydigheit, en te gelyk de misgunst der genen, die regeerders of Lord deputys van Ierlandt waren, dat men hem, als hy nu met het werk reets bezig was, op alle manieren zocht te beletten. Nochtans ging het werk redelyk wel voort, Mac Filemey viel met zyne vrouw en kinderen in zyne handen, en een ander beroemd rebel, met name Turlogh-Leinigh, als mede de zeerovers van de Schotsche eilanden, moesten zich goedwillig aan hem overgeven, of hy wist hen met geweldt onder het juk te brengen. Ten laatsten was hy door deze benyders gedwongen, om in het midden van zyne overwinnigen de zelve te verlaten, en naar Engelandt te rug te keren. Maar daar wilden zyne heimelyke vyanden hem onnoodst hebben, en bewogen hem door verscheide beloften, dat hy op nieuw naar Ierlandt trok. Naauwlyks aldaar gekomen zynde stierf hy in 't jaar 1576, in 't 36 jaar zynes ouderdoms. De graaf van Leicester kwam in groot verdacht, dat hy hem door zyn mondschenker met vergift hadde laten om het leven brengen; gelyk als hy ook kort daar op met des zelfs weduwe, met name Lettice, de dochter van den ridder Knolles, trouwde. Voor zyne doodt, zegt men, dat deze graaf van Essex de omstanders heeft verzocht, dat zy zyne en zyns vaders vroege doodt aan zynen zone, toenmaals 10 jaren oud, en *Robert* genoemt (van welken boven in het artykel van ESSEX is gesproken) zouden bekend maken, en daar by zeggen, dat hy ook in den bloei zyner jaren zyn leven zou verliezen, het welk ook waarlyk aldus is gebeurt. *De Larrey hist. d'Anglet. Tom. II. pag. 275, 315, 540. Cambden vit. Elis.*

EVRON, een vlek van Vrankryk, met eene abdy. Het zelve is gelegen in Maine, aan de kleine rivier Evre, negen mylen van de stadt Mans ten Westen. *Baudrand.*

EWES, eene kleine stadt van Engelandt, met een markt, in de landstreek van het graafschap Surrey, die men Copthorn noemt. Daar naby was een koninklyk paleis, gebouwt door Henrik den VIII, en *Non-Such* genoemt. Dit steedtje of marktvlek is twaalf Engelsche mylen van Londen gelegen. *Engelsche Dict.*

EWYK, een Geldersch dorp in het ryk van Nimwegen, van ouds genoemt *Awich*, negen duizend schreden beneden Nimwegen gelegen. Het staat vermeld in een giftbrief van de gravinne Adelheidis van het jaar 1188. In het zelve is het huis Doddendaal gelegen. *M. Alting Notit. Germ. Inf. P. II. fol. 15. Hist. van het Utrechtsche Bisdom III Deel.*

EX (AIX) is de naam, welken Plinius geeft aan een klip van de Egeesche zee, tusschen Tenedos en Chio, welke gelykt naar eene geit, waarom de zelve met dien naam genoemt is, *lib. IV, c. 11.* Plutarchus spreekt van een jongeling van dezen naam *in Quæstion. Græc. qu. 12.*

EX, in 't Latyn *Isca*, is een rivier in Engelandt, welke haren oorsprong heeft in Sommersetshire. Zy loopt voorby Winsfort, en ontfangt de rivier Dunsbrook by Dulverton tegen 't Westen. Hier op loopt zy in Devonshire, en Zuidwaarts naar Tiverton, alwaar zy de rivier Loman, en ten Oosten by Stokecannon de rivier Columb, en een weinig meer nederwaarts de rivier Credy ten Westen ontfangt. Daar op loopt zy om een groot gedeelte van het Noord-West en het Zuiden van het landschap van Exeter; een weinig verder naar beneden vermengt zy zich ten Oosten met de rivier Clyst, en Westwaarts met de rivier Kent, en eindelyk ontlast zy zich zeer breed by het dorp Exmouth in de Britannische zee.

EXAGON, ambassadeur van Cyprus te Rome, van het geslacht der Ophiogenen, volkeren van dit eilandt, deedt in tegenwoordigheit der burgermeesteren blyken, dat het waar was, dat deze Ophiogenen een natuurlyk vermogen hadden om de slangen te doen vlieden, en de genen te genezen, die daar van gebeten waren. Men zegt, dat hy zich vrywillig in een vat vol slangen begaf, en dat men toen deze beesten zyn ligchaam zo zacht zag likken als een kleine hondt gedaan zou hebben. *Plinius lib. XVIII. cap. 3.*

EXAMILION, een vermaarde muur, dien de keizer Emanuel deedt maken in den jare 1413 op het halfeilandt van Corinthus, om het Peloponnesus te dekken tegen de invallen der Barbaren. Hy was aldus genoemt om dat zyne lengte was van zes mylen. Deze vermaarde muur begon aan de haven van Lechea, zestien stadiën van Corinthe, en eindigde aan de haven van Cenchrea, omtrent de Saronische golf. Amurat de II, het beleg van Constantinopel opgebroken hebbende in den jare 1424, deedt den Examilion slechten, niettegenstaande de vrede, dien hy met den Griekschen keizer gesloten hadde. De Venetianen, om hunne staten in Morea te bewaren, besloten dezen voormuur weder op te maken; en Lodewyk Loredano, generaal van de zee, zette aldaar in den jare 1463 krygsbenden aan landt, en voegde de zelve by die van Bertoldo d'Este, om ze gezamentlyk tot zulk een groot werk te gebruiken. Zy deden dertig duizend werklieden daar aan arbeiden, die in vyftien dagen tyds het zelve tot volkomenheit bragten, dubbelde graften, en honderd zes en dertig torens daar by voegende. De ongelovigen kwamen dezen sterken muur aantasten; maar zy wierden afgeslagen, en begroeven zich daar omtrent. Loredano ging naar 't beleg van Corinthe, en Bertoldo kwam kort daar na in 't leger, daar hy door een schoot met een steen gedood wierdt. Bertino van Calcinato, die het bevel van het leger na hem op zich nam, de aannadering van den Begler-Bey vrezende, die aan 't hoofdt van tachtig duizend mannen voorttrok, verliet het beleg en de verdediging van dezen vermaarden muur, die met ongeloofiyke kosten gemaakt was.

EXANGIA. Zie PARRAGA.

EXARCHAATSCHAP is de naam der regeringe, welke de Oostersche keizeren over het benedendeel van Italië voerden door hunne gouverneurs, die EXARCHEN genoemt wierden, zynde het overige van Italië door de Lombarden weggenomen. Deze provincie nu, of dat benedendeel van Italië, wierdt *Exarchatus* genoemt, en begreep in zich de hoofd- en residentiestadt der Exarchen Ravenna, en daar benevens Bononië, Imola, Faënza, Forum Popilii, Forum Livii, Cesena, Bobbio, Ferrare, Comachio, Adria, Ficolas, en Gabellum, ja de stadt Rome zelf, hoewel die wegens de zwakheit der Oostersche keizeren en de opkomst der Roomsche pauzen niet allezins hare gehoorzaamheit betonen wilde. De eerste onder de Exarchen of gouverneurs dezer steden was, naar het gemeen gevoelen, Longinus; want na dat de

de dappere veldoverste Narses door Sophia, de gemalin van den keizer Justinus den jongen, smadelyk gehandelt was, wist deze zich niet beter te wreken, dan dat hy de Longobarden uit Hungarië riep, welke zich ook door de aanloklykheit der vruchten, welke Narses hen ten dien einde uit Italië gezonden hadde, zich ligtelyk lieten bewegen, dat zy gansch Italië, behalven de gemelde steden, die den keizer getrouw bleven, innamen. Om de zelve nu in eene bestendige geboorzaamheit te houden wierdt, als gezegt is, Longinus met den tytel van Exarch omtrent den jare 568. of 570. naar Italië gezonden. Deze Exarch en zyne navolgers voerden zware oorlogen met de Longobarden, en hadden ook met de verkiezing der Roomsche pauzen grote moeilykheden, tot dat eindelyk in den jare 743, of 744, Ravenna door Aistulphus, koning der Longobarden, verovert, en daar door een einde gemaakt wierdt van het Exarchaat, na dat het zelve ruim anderhalve eeuw hadde standt gehouden. Doch alzo Aistulphus zich daar mede niet vergenoegde, maar boven dien in den Kerkelyken Staat viel, en den paus Stephanus in Rome zeer benaauwde, riep deze Pipinus uit Vrankryk te hulp, die Aistulphus noodzaakte, niet alleen de plaatsen weder te geven, die hy in den Kerkelyken Staat genomen hadde, maar ook Ravenna, en het gene daar toe behoorde, aan de pauzen af te staan.

Successie der Exarchen.

In den jare

568, of 570. *Longinus.*
583. *Smaragdus.*
587. *Romanus.*
598. *Callinicus.*
602. *Smaragdus*, op nieuw aangestelt.
612. *Johannes Lemigius*, geboortig uit Thracië.
616. *Eleutherius.*
618. *Isaacius.*
642. *Theodorus Calliopa.*
648. *Olympius.*
652. *Theodorus Calliopa*, op nieuw aangestelt.
685. *Johannes Plato*, of *Platina.*
702. *Theophylactus.*
710. *Johannes Tyzocopus.*
713. *Scholasticus.*
725. *Paulus.*
728. *Eutychius.*

Merula in Antiquit. Vice-Comit. l. I. & IX. Sacci hist. Ticin. lib. X. Villanovæ laudis Pompejæ hist. l. I. Sigon. de regno Ital. Rubei histor. Ravennat. l. IV. Strauchius in hist. Exarchat.

EXARCHUS. Dit woordt, gebruikt om eene kerkelyke waardigheit uit te drukken, wordt genomen voor den bisschop van de voornaamste stadt van een kerkgebiedt, dat is te zeggen, van verscheide provinciën, het welk de Latynen *Primaat* noemen. Daar waren in 't Oosten zo vele Exarchschappen als kerkgebieden. Daar wordt gewag gemaakt van deze Exarchen in het Concilie van Chalcedonië; maar de Exarchen van Asië en van Pontus wierden sedert vernietigt, om dat de bisschop van Constantinopel zich meester maakte van hun rechtsgebiedt; zo dat in het Oosten de bisschoppen van Constantinopel, van Alexandrië, en van Antiochië alleen overig bleven, die de Exarchale voorrechten genoten onder den naam van patriarchen. De genen, welke men tegenwoordig Exarchen noemt onder de Grieken, zyn van deze ouden veel verschillende. Het woordt *Exarchus* betekent tegenwoordig niets anders by hen dan *afgezondene*, of *gemachtigde.* Dit is de tytel, welken de patriarch geeft aan de genen, die hy afzendt of machtig maakt in kerkelyke zaken. By voorbeeldt (gelyk de P. Goar aangemerkt heeft in zyne aantekeningen over den dienst der kerke van Constantinopel) de genen, welke de patriarch in verscheide provincien zendt, om te zien, of men aldaar de kerkelyke kanons waarneemt, of de bisschoppen hunnen plicht betrachten, en of de monniken voldoen aan hunne regels, worden Exarchen genoemt, hoewel zy inderdaadt niet anders zyn dan onderzoekers of afgezondenen tot zekere zaken. In dezen zin zegt R. Simon dat Melecius Syricus, dien Thomas Smith een onbekend Griekje genoemt hadde, een zeer bekend man was in de kerke van Constantinopel, dewyl zyn patriarch hem in een synode verkoren hadde om naar Moldavië te gaan, als Exarch of voornaamste afgezonden, om eene geloofsbelydenisse te onderzoeken, die door de geestelykheit van Ruslandt opgestelt was, en naderhandt door alle de Griekſche kerken van het Oosten is aangenomen. *Paul. Diacon. Blondus. Riccioli. R. Simon Creance de L'Eglise Orientale.*

EXARCHUS was de tytel der gouverneurs van het keizerlyke Exarchaatschap in Italië. Zie EXARCHAATSCHAP.

EXCELLENTIE is een eertytel, waar van het gebruik zeer veranderlyk geweest is. Men gaf den eernaam van *Excellentissimus* aan de Fransche koningen van het eerste en twede geslacht; en men gaf hen den tytel van *Excellentie.* Maar men vindt ook, dat Karel de Grote en Alanus den zelven gegeven hebben aan den paus Adrianus; Kenulphus, koning der Merciërs, aan paus Leo den III; en Yves, bisschop van Chartres, aan Pascal den II; en dat Fulbert van Chartres dien ook gegeven heeft aan Luthericus, aartsbisschop van Sens; en S. Bernardus aan Ricuinus, bisschop van Toul. De tytel van *Excellentie* is de eerste geweest, dien men gegeven heeft aan de Fransche prinssen van den bloede, en aan die van andere souvereine huizen. Maar dewyl verscheide groten, die gene prinssen waren, mede den tytel van Excellentie aannamen, zo namen de prinssen, om zich te onderscheiden, dien van zyne *Hoogheit.* De Fransche ambassadeurs te Rome gaven eertyds den tytel van *Excellentie* niet alleenlyk aan de bloedverwanten van den regerenden paus, aan den konnestabel Colonna, aan den hertog van Bracciano; maar ook aan hunne oudste zonen, aan den prins van Carbognano, aan de hertogen van Savelli en Cesarini, en aan de prinssen der pausselyke huizen. Sedert zyn zy daar in spaarzamer geweest. Zy zyn milder geweest met dezen tytel ten opzichte der Roomsche princessen, want zy gaven den zelven aan die alle. De onderkoningen van Napels geven den tytel van *Excellentie* niet aan de Roomsche groten, die lenen in dit koninkryk hebben, vooral wanneer zy in persoon aldaar zyn. Men gaf den tytel van *Excellentie* aan de nichten van paus Clemens den IX, terwyl hare mannen maar de tytel van *Illustrissimus* gegeven wierdt; en na zyne doodt gaf men nog den tytel van Excellentie aan zynen neef; hoewel hy noch hertogdom, noch prinsdom hadde. De hertogen en wereldlyke pairs van Vrankryk hebben te Rome zynde aldaar dien tytel gehad. Maar ten opzichte van de kerkelyke Pairs, de bisschop van Laon dezen tytel begeert hebbende, wierdt hem die door de Roomsche groten gegeven; maar weinig kardinalen gaven hem den zelven. De anderen gaven hem andere tytels; want het hof van Rome beweerde, dat dit een wereldlyke tytel was, en die niet aan de kerkelyken gegeven kon worden. Ten opzichte der ambassadeurs, de oorsprong van den tytel van *Excellentie*, die men hen geeft, komt daar van, dat koning Henrik de IV in den jare 1593 den hertog van Nevers als zynen ambassadeur naar Rome gezonden hebbende, men den zelven ter oorzake van zyne geboorte den tytel van *Excellentie* gaf, en alle de ambassadeurs hebben den zelven sedert aangenomen, zelfs de ambassadeurs der prinssen van Italië, van Duitschlandt, en van den grootmeester van Malta. De keizer en de koning van Spanje stonden in den jare 1636 toe, dat men den tytel van *Excellentie* gaf aan de ambassadeurs van Venetië. De ambassadeurs van Savoje hebben aan verscheide hoven verkregen om, gelyk die van de gekroonde hoofden, met dezen tytel vereert te worden. Zo is het ook met de ambassadeurs van Toskane, en van de andere prinssen van Italië; maar de ambassadeurs der kronen betwisten hen dezen tytel te Rome; om dat dit gebruik daar niet vast gestelt is. Daar is geen koning, die dezen tytel aan de ambassadeurs geeft; maar de Staten generaal en de Italiaansche prinssen doen zulks. De Republyk van Venetië noemt hen *uwe Seigneurie.* Het hof van Rome wil de kerkelyke ambassadeurs geen *Excellentie* noemen; hoewel deze prelaten zich zo doen noemen, en de andere ambassadeurs hen dezen tytel geven. Ten opzichte van personen, die met grote ampten bekleed zyn; de kardinalen en de Roomsche prinssen geven den naam van *Excellentie* aan den kancelier, aan de ministers en secretarissen van staat, en aan de genen, die de eerste waardigheden der Staten bezitten; mits dat zy gene kerkelyke personen zyn; want dan geven zy hen geen hoger tytel dan van *Seigneurie illustrissime. Memoires curieux.*

EXCESTER. Zie EXETER.

EXCHEQUER is de naam van de Engelsche koninklyke schatkamer in Westmunster, welke eertyds *Talée* genoemt wierdt, maar de tegenwoordige benaming in het einde van de XI eeuw door William den Veroveraar verkreeg, om dat het hoogste gericht in zyn erfelyk hertogdom Normandië van te voren zo genoemt wierdt. De eigentlyke oorsprong van dit woordt leidt men daar van af, dat het bovenste bladt van de tafel, waar aan voortyds de daar toe geschikte personen zaten, of het tapyt, dat daar over gespreid was, zich dobbelsteenachtig of als een schaakbordt vertoonde. In deze Exchequer worden alle koninklyke inkomsten ontfangen, en onder anderen bewaart men daar in het zogenaamde *doomsday-bock*, waar in de gemelde koning William de I binnen zes jaren (om de lasten te beter te schikken) alle steden, vlekken en dorpen in Engelandt, benevens alle geslachten en huisgezinnen, en ieders vermogen op het naauwkeurigste liet aantekenen. Onder de menigvuldige amptenaars en bedienden, welke tot deze schatkamer behoren, zyn de grootthresorier en de kancelier van de Exchequer de voornaamsten. Doch alzo ook in deze schatkamer alle verschillen, welke de koninklyke inkomsten betreffen, afgedaan worden, zo zyn daar toe vier byzondere rechters gestelt, welke voortyds alle baronnen moesten zyn, maar tegenwoordig zyn het Rechtsgeleerden, die niettemin altoos baronnen van de Exchequer genoemt worden. De eerste van hen wordt Lord-hoofd-baron genoemt. Men pleeg dit gericht van de Exchequer een gerichte der billykheit te noemen, dewyl daar in de gestrengheit der wetten naar de gesteldheit der omstandigheden gematigt wierdt. De apellen van de Exchequer geschieden aan het hof van de kancelery. In den jare 1671 liet koning Karel de II, om den voorgenomen oorlog tegen Hollandt, tot groot misnoegen zyner onderdanen, en tot geen minder krenking van het koninklyk vertrouwen, de Exchequer zodanig sluiten, dat niemandt in een jaar lang uit de zelve iets kon vorderen. In den jare 1696, wanneer men besloot den slechten staat der Engelsche munt te verbeteren, en niet spoedig genoeg zo vele nieuwe speciën gemunt konden worden, als men wegens den oorlog met Vrankryk nodig hadde, zo gaf het parlement macht, op het voortel van Karel Mountague, kancelier van de Exchequer, aan de Lords van deze schatkamer, dat zy tot de waarde van twee millioenen muntbriefjes, *Exchequer-bills* genoemt, waar van de minste van 5 tot 10 ponden sterlings waren, maken, en daar mede de schuldeischers van deze schatkamer betalen mogten. Eerst wierdt ten voordeele van dit papiere geldt geen intrest betaalt; maar naderhandt, wanneer het zelve, eenmaal in de Exchequer te rug ontfangen zynde, voor de twede maal door de zelve uitgegeven wierdt, bewilligde het parlement daar voor jaarlyks zeven ponden en twaalf schellingen ten honderd intrest. Dewyl men nu deze muntbriefjes in plaats van geldt voor de lasten, die aan den koning ingewilligt waren, alleen de landtax uitgezondert, in de Exchequer mede aannam, maakte niemandt zwarigheit zich daar mede

te laten betalen, en ontfingen de zelve eerst met een geringe afkorting, en ten laatsten volkomen voor baar geldt. Op dat de achting van deze muntbriefjes nog meer mogt toenemen, kwamen de Lords van de schatkamer, met goedvinden van het parlement, met zekere persoonen, die eene maatschappy oprechtten, overéen, dat de zelve zich verbonden aan een ieder, die hen Exchequer-briefjes brengen zou, op zyn begeeren zo veel baar geldt daar voor te geven, als de zelve bedragen zouden. Deze maatschappy bedong eerst tien ten honderd; doch was naderhandt met vier te vrede, en op die wyze wiesch het crediet van dit papiere geldt zodanig, dat men het in den handel en ommegang dikwils liever dan baar geldt ontfing. In den jare 1697 wierdt bevonden, dat door valsche inschikkering van de Exchequer-briefjes een groot bedrog gepleegt was, en dat daar aan eenige koninklyke bedienden, inzonderheit Karel Duncomb, Johan Knight, Bartholomeus Burton, en Reginaldus Marryot, deel hadden, waarom het Lagerhuis van 't parlement zeer scherp tegen hen te werk ging, schoon het door het Hogerhuis daar in niet ondersteunt wierdt. In volgende jaren zyn de Exchequer-briefjes van tydt tot tydt wegens algemeene noodzaaklykheden vernieuwt, en tot der zelver circulering door het parlement allerlei goede en heilzame besluiten genomen. *Camdens Britannia. Miege Etat nouveau de la grande Bretagne. The compleat hist. of England Vol. I. pag.* 110. *Vol. III. pag.* 284. 762. 742. 795.

EXEGETEN waren onder de Atheniënzen de Rechtsgeleerden, welke de rechters raadpleegden over de gevallen van doodslag, te weten, of de geen, die gedood hadde, recht gehad hadde om zulks te doen. De Exegeten den beschuldiger en den beschuldigden gehoort hebbende, in tegenwoordigheit der rechters die hen ondervraagden, zeiden hun gevoelen, dat de rechters volgden. *Rossæus Archæologia Attica l. III. Sam. Petit Comment. in leges Attic. lib. VII. tit.* 1. Daar waren ook Exegeten onder de tempeldienaars.

EXETER, in 't Latyn *Exonia Isca*, *Isca Danmoniorum*, is de voornaamste stadt van Devonshire in Engelandt, zynde West-Zuidwaards 130 mylen van Londen gelegen. Zy heeft dezen naam naar de riviere Ex, aan welkers Westelyken oever zy gelegen is, omtrent 10 of 12 mylen van de plaats, daar de zelve in zee valt. Het is eene grote en welgebouwde stadt, welke binnen de stadsmuren en voorsteden 15 parochien heeft. Aldaar wordt goede handel gedreven. Doch de rivier is by deze stadt gansch onvaarbaar, zo dat men alle goederen te Topsham, dat 10 of 12 Engelsche mylen van daar benedenwaarts legt, zo wel ontschepen als laden moet. Aan de Oostzyde der stadt is een oud kasteel, dat een paleis der West-Saxische koningen, en naderhandt der graven van Cornwal geweest is, en een vermakelyk uitzicht naar den zeekant heeft. Daar tegen over staat de Domkerk, welke eertyds een klooster was, dat door den koning Ethelstan gesticht en S. Pieter toegewyd wierdt. Maar na dat men Exeter tot een bisschoplyken setel, en deze kerk tot de Domkerk gemaakt hadde, zo is de zelve door verscheide giften en milddadigheden beter gebouwt en verfiert. Wanneer het Christendom eerst in dezen Westelyken oordt geplant wierdt, vondt men goed twee bisdommen op te rechten, namelyk een voor Cornwal te S. Germains, en het ander voor Devonshire te Credington, dat tegenwoordig Kirton genoemt, en een klein dorp is. Maar na dat dat van Cornwal in den jare 1032 met dat van Credington vereenigt was, zo wierden beide niet lang daar na, namelyk in den jare 1049, naar Exeter verplaatst, alwaar het nog tegenwoordig in dien standt is. Dit geschiedde onder de regeringe van Eduard den Belyder, welke alle de monniken van hier naar Westmunster zondt, dat hy onlangs gesticht, en met inkomsten voorzien hadde, en daar tegen deze plaats tot een bisschoplyken setel voor Devonshire en Cornwal maakte. De inkomsten van dit bisdom, die anders tamelyk groot waren, wierden door den bisschop Wolsey zeer vermindert, als die in den jare 1523 by het aanvaarden van zyn ampt deze kerk in dien toestandt vondt, dat zy 22 grote landgoederen en 14 landhuizen bezat, die met groten voorraadt voorzien waren, waar van hy echter niet meer dan zeven of acht der geringste landgoederen, die daarenboven nog voor een langen tydt verpacht, en met vele pensioenen en uitgiften bezwaart waren, en twee ledige landhuizen na zyne doodt overig liet. Van de 604 parochien, welke in de twee graafschappen Devon en Cornwal tot dit bisdom behoren, zyn niet meer dan 239 leenbaar. Eindelyk behoren tot dit bisdom ook vier aartsdiakenschappen, die met de namen van Cornwal, Exeter, Barnstable, en Taunton onderscheiden worden. De Britten hielden zich hier, naar 't verhaal van Speedens, tegen de Saxen naar hunne eerste aankomst in dit ryk, 465 jaren op, zo dat Exeter niet eer volkomen gewonnen wierdt, dan onder de regeringe van Ethelstan, den achtsten Saxischen koning, die het zelve wakker verfierde, en met Saxen bezette. Naderhandt, namelyk in den jare 603, beproefde deze plaats de woede der Denen, en wierdt door de zelve tot den grondt toe geslecht; doch zy hadde zich na de Normansche overgeving zodanig wederom herstelt, dat zy het een tydlang tegen de zegepralende vyanden uithieldt, tot dat eindelyk een deel des muurs van zich zelf inviel. Naderhandt moest deze stadt nog drie belegeringen uitstaan; de eerste van Hugh-Courtney, graaf van Devonshire, in den inlandschen oorlog tusschen de huizen Jork en Lancaster; de twede van den beruchten bedrieger Perkin Warbek, onder de regering van Henrik den VII; en de derde van de wederspannelingen van Cornwal, waar in de burgers ongemene blyken van hunne trouw voor den koning Eduard den VI betoonden. Van dien tydt af tot nu toe is deze stadt gedurig welvarende geweest, onder de regering van eenen Major en vier en twintig Aldermans. Zy heeft niet alleen de eere, een bisschoplyke setel te zyn, maar voerde voortyds ook den tytel van een hertogdom, daar na van een markgraafschap, en eindelyk van een graafschap in den persoon van Thomas Cecil Lord Burleig.

EXETER. Het geslacht der graven van Exeter begint van den even voorgemelden *Thomas Cecil*, die in den jare 1605 door koning Jacobus den I tot deze waardigheit verheven wierdt. Nadat deze in den jare 1622 gestorven was, kwam dit graafschap aan zynen zoon *William*, buiten welken hy noch drie zonen hadde, *Richard*, *Eduard*, en *Christophor*. De middelste daar van geboodt als generaal de Engelsche krygsbenden in de Nederlanden, wierdt daar op door den koning naar de Paltz gezonden, om zynen schoonzoon by te staan, en hoewel hy met een slechten uitslag wederkeerde, wierdt hy echter door bevordering van den hertog van Buckingham vryheer van Putney en vicomte van Wimbledon, ja in den jare 1625 tot hoofdt der Engelsche vloot door koning Karel den I tegen de Spanjaarden aangestelt, in 't bekleeden van welke waardigheit hy echter van gelyken ongelukkig was. Hy begaf zich hier op tot rust, en stierf in den jare 1638, by zyne drie gemalinnen eene dochter nalatende. Zyn broeder *Richard* hadt een zoon, *David Cecil* genoemt, die, na dat zyn oom William gestorven was, (maar eenen zoon, gemeenlyk *baron Ros* genoemt, nalatende, doch die het kloosterleven verkoos, en te Napels in den jare 1617, niet zonder achterdocht van vergift, stierf,) het graafschap Exeter aan zich bragt. Hy trouwde met Elizabeth, dochter van Johannes Egerton van Bridgewater, en hadt by haar *Johannes Cecil*, die benevens *David*, welke jong stierf, en *François*, ook eenen zoon van den zelfden naam hadde. Deze wierdt vryheer van Burleig en graaf van Exeter, en trouwde met Anna Cavendish, dochter van William den III, graaf van Devonshire, by welke hem drie zonen geboren wierden. Hy stierf in den jare 1700, op zyne terug reize van het Roomsche Jubeljaar, in Vrankryk. *Imhof in Geneal. Britan. P. II. c.* 31. *&c.*

EXETER. (JOH. HOLLAND, HERTOG VAN) Zie HOLLAND.

EXILLES, eene kleine stadt in het Dauphiné in Vrankryk, aan de grenzen van het markgraafschap Suza, naby de rivier de Dora gelegen. Zy heeft een vast kasteel met vier goede bolwerken, dat op een berg legt, omtrent twee uuren van de stadt Suza. Het omleggende landt wordt de *valeie van Oulx* genoemt. Den 12 Augustus des jaars 1708 moest zich deze plaats aan den hertog van Savoje, Victor Amadeus den II, overgeven, en de bezetting, in 700 of 800 mannen bestaande, wierdt krygsgevangen gemaakt. In de Utrechtsche vrede van den jare 1713 is zy aan den hertog van Savoje afgestaan.

EXMORRA, een der zeven en twintig dorpen van de Vriesche grietenye Wonseradeel, onder het quartier Westergoo, behoorde in de Roomsche tyden onder het dekenschap van Grandwerum, en hadt eene parochiekerk, die 110 goudguldens opbragt. Nog was 'er eene prebende van 40 goudguldens voor den koster, en de proost van de St. Janskerke te Utrecht genoot hier acht schilden. Voorts is dit dorp zeer vischryk, en wordt met Allingawier, een dorp in de zelve grietenye, en het zelve quartier gelegen, tegenwoordig door een Gereformeerd Predikant bedient, staande onder de classis van Bolswaart en Workum. *Winsemius Kron. van Vrieslandt. Oudheden van Vrieslandt II Deel.*

EXODUS, een kanonyk boek van de H. Schriftuur, zynde het twede der vyf boeken, welke Mozes geschreven heeft. Het zelve wordt *Exodus* genoemt, dat *uitgang* of *uittocht* betekent, om dat onder anderen de uittocht der Israëliten uit Egypten onder het beleidt van Mozes daar in verhaalt wordt. Dit boek vervat de historie van het gene in de woestyne gebeurde onder het beleidt van Mozes, sedert de doodt van Joseph, tot het vervaardigen van den tabernakel, gedurende 145 jaren. Men vindt daar in de beschryving van de tien plagen, waar mede Egypten bezocht wierdt, een kort begrip van den Godsdienst en van de wetten der Israëliten, met de heerlyke wet der tien woorden. Dit boek is in XL kapittelen verdeelt. *Hieron. in Prolog. Ep. ad Paral. & ad Desid. Du Pin Dissert. prelim. sur la Bible.*

EXONIERS, (AEXONENSES) volkeren van Attica, zeer gewent aan 't kwaadspreken en spotten; het welk gelegenheit gaf tot het oude Grieksche spreekwoordt: *wacht u voor de Exoniërs*, dat een waarschouwing was om zich niet bloot te stellen voor de hekelingen der kwaadsprekers. *Cœlius Rhodiginus l. XVIII. cap.* 25. *Strabo l. IX.*

EXORCISTEN, *bezweerders*, of *Duivelbezweerders*, eene der minder ordens, welker plicht het was, de bezetenen en de leerlingen te bezweeren. De Grieken merkten de zelve niet aan als in de ordens zynde, maar alleenlyk als bedienaars. Hieronymus stelt de zelve mede niet onder het getal der zeven ordens. In de Latynsche kerke zyn de Exorcisten onder het getal der minderordens, na de Acolyten; en de plegtigheit van hunne verordening of inwyding is aangetekent in de oude boeken der kerkgewoontens. Zy ontfingen het boek der bezweeringen uit de handt des bisschops, die deze woorden uitsprak: *Ontfang dit boek, en leer het van buiten, en heb de macht om de handen op te leggen aan de bezetenen, die gedoopt zyn, of aan de leerlingen*, met eene byzondere zegening. Daar zyn bezweerders geweest onder de Joden, waar van in het Evangelium gewag gemaakt wordt, in de Handelingen der Apostelen, en by Josephus. Justinus Martyr, in zyne zamenspraak tegen Tryphon, verwyt aan de Joden, dat hunne bezweerders, gelyk de Heidenen, zich bedienden van bygelovige gewoontens in hunne bezweeringen, gebruikende parfuimen en gedaante veranderingen. Hier door blykt, dat 'er ook onder de Heidenen waren, die zich met Duivel-bezweeringen bezig hielden. Lucianus maakt 'er gewag van.

EXPILLI, (CLAUDIUS) president van het parlement van Gre-

Grenoble, was van Voiron in het Dauphiné, de zoon van een anderen *Claudius Expilli*, die zich in de legers veel achting verkregen hadde, en van Johanna van Richard. Hy wierdt geboren den 22 December des jaars 1561. Zyne moeder deedt hem met veel zorg opvoeden. Hy ftudeerde te Turin, en leerde in de jaren 1581 en 1582 de rechten te Padua, daar hy vriendfchap maakte met de geleerdfte mannen van dien tydt. In Vrankryk wedergekeert zynde wierdt hy te Bourges Doctor gemaakt, alwaar de vermaarde Jacobus Cujacius hem groten lof gaf; en naderhandt floeg hy zich neêr te Grenoble, alwaar hy zodanig uitmuntte onder de advokaten van dat parlement, door zyne welfprekendheit, door zyne geleerdheit, en door zyne oprechtheit, dat koning Henrik de Grote hem waardig oordeelde de gewigtigfte ampten van den tabbaardt te bekleeden. Hy wierdt procureur des konings in de kamer der financien, daar na advokaat des konings voor 't parlement, en eindelyk prefident. De zelve koning en zyn zoon Lodewyk de XIII hebben hem in gewigtige zaken gebruikt in het graaffchap Venaiffin, in Piemont, en in Savoje, daar hy eerfte prefident was van Chambery, na de verovering van die ftadt in den jare 1630. Drie jaren daar na zondt de koning hem naar Pignerol, en te Grenoble wedergekeert zynde ftierf hy aldaar den 22 of 23 July des jaars 1636, in den ouderdom van 75 jaren. Hy was getrouwt met Ifabella Bonneton, en hadt by haar eene eenige dochter, Gafparda, vrouwe van Brion. Men heeft van hem eenige werken in vaarzen en in onrym. Jacobus Philippus Thomafinus, biffchop van Citta-nova, heeft zynen lof befchreven onder die der geleerden; en Anthony Boniel van Catillon, advokaat generaal in de kamer der Rekeningen van het Dauphiné, fpreekt met groten lof van hem in de Hiftorie van die provincie, in een kort begrip gebragt voor den Dauphin.

EXTREMOS. Zie ESTREMOZ.

EXTUCA, eene provincie van het koninkryk van Marocco, in het landt van Sus. De zelve ftrekt zich uit langs de kuften van den Oceaan, omtrent den berg Atlas, en de grenzen van het Biledulgerid.

EXUPERIUS, biffchop van Toulouze, volgde op Rodanius, dien de Arianen in den jare 356 in ballingfchap verwezen. Hy was een doorluchtig voorbeeldt van Chriftelyke liefde in 't begin van de V eeuw, want gedurende een groten honger alle zyne goederen verkocht hebbende, verkocht hy ook de goude en zilvere vaten, die in de kerke waren, om de armen te onderfteunen. Hieronymus fpreekt van zyne milddadigheden. Baronius beweert in het V ftuk van zyne Kerkelyke Jaarboeken, dat deze biffchop de uitmuntende redenaar van dien naam is, waar van Aufonius in de verhandeling der profefforen van Bourdeaux fpreekt, *Epigr.* 17. Elias Vinet en Jofeph Scaliger zyn niet van dat gevoelen in hunne aantekeningen over *Aufonius*; en Hauteferre, hiftoriefchryver van Aquitanië, merkt zeer wel aan, dat Exuperius de redenaar leermeefter was der kinderen van Dalmatius, broeder van Conftantinus den Groten, omtrent den jare 336, en de biffchop van Toulouze beftierde die kerke in den jare 405. Catel is ook van dit gevoelen. De naauwkeurigen kunnen hem raadplegen, en oordeelen, of men reden heeft te zeggen, dat een andere Exuperius, biffchop van Cahors, die in de zelfde eeuw leefde, de zelve redenaar kan zyn, gelyk eenigen gedacht hebben. Men weet het jaar niet wel wanneer onze biffchop van Toulouze ftierf; maar men viert zyne gedachteniffe in het *Martyrologium* op den 28 September, en van zyne overvoering op den 14 Juny. *Hieron. Ep. IV. ad Ruft. Præfat. in Zach. lib. III. Comm. in Mof. & ep. ad Ageruc. Scaliger in Notis ad Aufon. lib. I. cap.* 12. *Hauteferre Rer. Aquit. l.V. c.* 1.

EYBEN (Huldericus) was oorfpronkelyk van een edel en oud geflacht van Ooft-Vrieflandt. Hy wierdt geboren te Norden den 20 November des jaars 1629. Hy verloor in den ouderdom van zes jaren zynen vader, en wierdt door de zorge van zyne moeder en nabeftaanden in het collegie befteld, alwaar hy uitmuntte door den voortgang, dien hy maakte in de goede letteren. Hy ging vervolgens naar Rintelen, alwaar hy de eerfte gronden leide der Rechtsgeleerdheit. Van daar in den jare 1651 naar Marburg gegaan zynde, in den tydt wanneer in die ftadt de akademie herftelt wierdt, rekende hy het onder zyne gelukkige ontmoetingen, tot meefters gehad te hebben Juftus Sinoldus, bygenoemt Schutz, en des zelfs zoon Johannes Helvicus, waar van de eerfte kancelier is geweeft van de akademie, en de twede antecelfor en Raadt van den landgraaf van Heffen, en naderhandt van den opperhofraadt des keizers. Door deze twee bekwame leermeefters onderwezen zynde in de volkome kenniffe van den ftaat van het keizerryk, wierdt hy in den jare 1655 Doctor, eene eere, die hy voor zyne geboorte niet te gering achtte. Kort daar na wierdt hy door den landgraaf van Heffen, Georgius den II, aangeftelt tot profeffor in de Rechten; en hy kreeg uit ganfch Duitfchlandt zulk een toevloedt van toehoorders, dat hy daar door de medeftrever wierdt van Johannes Otto Tabor, kancelier van deze akademie, en die een groot getal van werken heeft nagelaten. Eyben wierdt in den jare 1669 door de hertogen van Brunswyk en Luneburg geroepen naar Helmftadt, daar hy zich met veel lof kweet in de ampten van Raadsheer en van Antecelfor. Hy wierdt door den Neder-Saxifchen kreits benoemt om eene rechtersplaats te bekleeden in de keizerlyke kamer van Spiers; en in den jare 1678 wierdt hy ontfangen onder het getal der Affefforen. De keizer Leopoldus, bericht van zyne verdienften en goede hoedanigheden, riep hem by zyn perfoon, hem Raadsheer makende van den opperhof-Raadt. Tot beloning van zyne dienften, wierdt zyn adeldom in zyn eerften luifter herftelt; en tot volkomenheit van eere wierdt hy ingelyft in het ligchaam van den vryen en onmiddelyken adeldom van het keizerryk in het quartier van den Rhyn. Hy ftierf den 25 July des jaars 1699. Zyne werken zyn in een boek in folio verzamelt, en te Straasburg in den jare 1708 gedrukt. De zelve zyn verdeelt in III delen. Het I vervat de vermengde befchouwende en oeffenende aanmerkingen over de Inftituten van *Juftinianus*. Het II verfcheide redevoeringen of verhandelingen, vervattende het byzondere Recht; en het III betreft het algemeene en het leenrecht. *Journal des Savans* 1708, *pag.* 299. *edit. de Holl.*

EYCKENDUINEN. Zie EYKENDUINEN.

EYDER. Zie EIDER.

EYDERSTADT. Zie EYDERSTEDE.

EYDERWALDT. Zie ARDENNES.

EYERLANDT, of EYDERLANDT, een klein eilandt in de Noordzee, niet verre van Texel, ten Noorden, gelegen. Zommigen, de naafte gelykenis van den name volgende, ftellen, dat het den zelven heeft ontfangen van de eieren, welke de wilde vogelen op dit eilandt in groten getale kwamen te leggen en uit te broeden. Zie Cluverius *de tribus Rheni alveis* en Neander *de Antiq. Germ.*

EYE, AYE of EAY, een klein ftedeke in het landfchap Suffolk in Engelandt, op de grenzen van Nortfolk. Het wordt Eye of eilandt daarom genoemt, omdat een klein riviertje het meeft heel en al omftroomt. Het heeft ook het recht om twee gedeputeerden in de vergaderingen van het parlement te zenden. *Beverell Delic. de l'Angl. p.* 872.

EYK, (Arend van) in het Latyn *Arnoldus Eikius*, geboren te Utrecht, was hoogleeraar in de befchaafde wetenfchappen binnen zyne geboorteftadt, en heeft in het Latyn gefchreven: *Tabula in Grammaticam Græcam*, en de tien Geboden op oneffene voeten by wyze van een tafel gedicht. Ook heeft hy een boekje van alderhande bruiloftsgedichten uitgegeven. Daarenboven heeft hy een boek gefchreven van de wonderwerken, of mirakelen, en verfcheide beroertens en gevallen zyner tyden, het welk hy op duizend guldens pleeg te fchatten: doch het zelve is door de onoplettendheit zyner vrouwe weggeraakt, en onder zyne andere boeken verkocht. Wanneer hy geboren en geftorven is, is onzeker. Iemandt heeft eens de volgende vaarzen op Van Eyk gemaakt, om hem wegens de onbefchaafdheit van zyne vaarzen een ftreek te geven:

> *Cum tua duritie fuperent epigrammata quercum;*
> *Jure tuum cingat querna corona caput;*

het welk de Vertaler van de *Hiftorie van het Utrechtfche Bisdom* (*1 Deel, pag.* 550 *edit. in* 8.) aldus overzet:

> „ Uw veerzen zyn zo hard, ja harder dan een kwaft
> „ Van knoeftig eikenhout; ô puikje der Poëten.
> „ Dus zeg ik tot uw lof, een ieder mag 't wel weten;
> „ Dat op uw geeftig hoofdt een kroon van eiken paft.

Zie ook *Val. Andreas Bibliotheca Belg. pag.* 80.

EYK, (Jakob van) geboren te Antwerpen, en tot Raadsheer van die ftadt verkoren, leefde in den jare 1625, en was geen kwaad dichter, waar van verfcheide gedichten, door hem uit genegenheit tegen zyne vrienden, en by andere gelegenheden uitgegeven, getuigen. *Val. Andr. Bibl. Belg. pag.* 408.

EYK (Jakob van) Hendriksz, geboren te Dordrecht, was Doctor in beide de Rechten en fecretaris van het hof en de hoge vierfchare van Zuid-Hollandt, en een groot onderzoeker der oudheit. Hy heeft gefchreven en uitgegeven de befchryving van Zuid-Hollandt, gedrukt te Dordrecht in den jare 1628, en is geftorven omtrent het midden van October des jaars 1634. *Val. Andreas Bibl. Belg. pag.* 408. *Balen Befchryving van Dordrecht p.* 214.

EYK, (Van) Hubert en Jan, gebroeders, geboren te Mafeyk aan de Maas, onder het bisdom van Luik, in de veertiende eeuwe, zyn beide vermaarde fchilders geweeft. Hubert was de oudfte, en Jan des zelfs leerling. Deze Jan van Eyk is naderhandt ook *Jan van Brugge* genoemt geworden, om dat hy zich in die ftadt hadt nedergezet. Hy is de eerfte geweeft, die de kunft heeft uitgevonden om met olieverwen te fchilderen, zynde tot dien tydt niet anders dan waterverwen gebruikt; en een fchilder van Meffina kwam expres van Napels naar Nederlandt om die kunft, welke hy weder in Italië bragt, van hem te leren. Zyn eerfte ftuk boodt hy koning Alphonfis den I van Napels aan, waar door hy zodanig in aanzien geraakte, dat byna geen vorft in Europa was, die niet gaarne iets van hem gefchildert wilde hebben. Hertog Philippus de Goede van Burgundië gaf hem dikwils tekenen van zyne achting en genegenheit, tot zo verre, dat hy hem tot eenen zyner Raden zou hebben verkoren. Men zegt, dat Hubert en Jan van Eyk ook eene zufter hebben gehad, *Margareta* genaamt, die den ongehuuwden ftaat verkoos, om met minder verhindering en meerder vryheit de fchilderkunft te oeffenen. Hubert is geftorven in den jare 1426. *Sandrarts Acad.*

EYKENDUINEN, of EYCKENDUINEN, in een ouden brief van de gravinne Machtildis van den jare 1266 *Hekendune* genoemt, een dorp, of veel eer een buurt, in Hollandt, onder den Haag gelegen, heeft wel eer eene ruime kerk gehad, de welke federt is afgebroken. Doch eigentlyk is deze kerk niet anders geweeft dan eene kapel, ftaande onder de parochiekerke van St. Jakob in 's Gravenhage, daar de paftoor der gemelde parochiekerke zyne kapellanen naar toe pleeg te zenden. *Oudheden en Geftichten van Delflandt en 's Gravenhage pag.* 431 *enz. edit. in* 8.

EYLAARD. Zie HEILAARDT.

EYLARDUS, abt van Adewert. Zie EILARDUS.

EYLER-SCHANS. Zie DYLER-SCHANS.

EYMBECK. Zie EIMBECK.

EYMOTIERS, een vlek, met eene abdy, in het Limofin, aan

van de Vienne, zeven mylen van Limoges ten Oosten. *Maty Dict.*

EYNDE, (JAKOB VAN DEN) eerst pensionaris en Raadt der stadt Delft, daar hy geboren was, wierdt in het jaar 1562 advokaat of Raad-pensionaris der Staten van Hollandt. Omtrent zes jaren daar na, namentlyk in het jaar 1568, in het laatst van January, wierdt hy by den grave van Bossu, als stadhouder over Hollandt en Zeelandt, in 's Gravenhage op een avondt te gast genodigt en gevangen gehouden. Vervolgens zondt men hem met alle zyne schriften en papieren, die men in zyn huis hadt gevonden, naar Brussel by den hertog van Alba, alwaar hy op de Kouenburgsche poort naauwer wierdt bewaart. Men liet hem aldaar als vergeten, zonder eenige aanspraak of eisch te doen, tot dat eindelyk, op 't aanhouden zyner vrienden, met veel moeite en kosten, door den procureur een eisch wierdt ingelevert, in verscheide artykelen opgestelt, meest zyn bedryf rakende, door last zyner heeren en meesters geschied. Men hadt onder anderen ten zynen laste, dat hy by des konings vertrek, als zynde toenmaals nog pensionaris van Delft, hem hadt binnen Gent gevonden, in tegenwoordigheit des konings, om te verzoeken, dat de Spanjaarden, geschikt tot bewaring der frontieren, van herwaarts over naar Spanje mogten gezonden worden, en uit deze landen vertrekken; dat het request, ten dien einde op den naam van de algemene Staten gestelt, onder zyne papieren was gevonden, en dat zulks zou geschied zyn zonder last van burgermeesteren van Delft, zyne meesters, enz. om al het welke te verdedigen, en om voorts zyne loslating uit de gevangenisse te bevorderen, eenige gedeputeerden van de Staten van Hollandt en Brabandt wierden gezonden, onder welke verscheide burgermeesters en regeerders der zes grote steden waren, die een vermaard rechtsgeleerde, zynde de zelve naderhandt president van den hogen Raadt geworden, by zich hadden, om het woordt te voeren; de welke, doordien hy wat te stout de zaak en het recht van den gevangen verdedigde, een ganschen dag over in hechtenisse wierdt gehouden, en niet los gelaten dan onder eede van te zwygen het geen hem voorgehouden was; waar over de gedeputeerden, uit vreze van alle by den bloedraadt gevangen gezet te worden, zich van daar maakten, en onverrechter zake naar huis keerden. Ondertusschen is Jakob van den Eynde, na een jaar en zes weken zittens, zo door verdriet en hertzeer, dat hem onschuldig aangedaan wierdt, als door ziekte en ongemak, den 12 Maart in het jaar 1569 voor 's lands vryheit in de gevangenisse te Brussel, Treurenburg genoemt, overleden, in tegenwoordigheit van zynen zone jonker *Jakob van den Eynde*, en nog twee andere heeren, mede aldaar gevangen leggende. Men hadt hem hardelyk bitter gehandelt; doch zyne onschuldt, in Hollandt genoegzaam bekend zynde, bleek zonneklaar voor al de wereldt na zyne doodt, wanneer hy namentlyk twee jaren daar na van des procureurs eisch vrygesproken, en het vonnis in zyn voordeel wierdt gevelt, met ontslaging van alle zyne goederen, die nevens zyn persoon waren aangeslagen, gelyk men dit alles breder in de geschiedenissen dezer landen vindt aangetekent. *Bleiswyk Beschryving van Delft.*

EYNDE, (JAKOB VAN DEN) geboren te Delft, was gouverneur of kastelein van Woerden, een geleerd man, en een goed dichter, hebbende, volgens *Val. Andreas*, by ledigen tydt van zyne openbare bediening geschreven: *Ænigmatum lib. I, singula Ænigmata distichis singulis complexus.* Hy stierf zeer oud en hoog van jaren in het jaar 1629. Hy was de vader van den heere van Haamstede, van wien hier na, onder den name van EYNDIUS (JACOBUS) en mogelyk de zoon van den gewezen pensionaris van Delft, die, als in het voorgaande artykel verhaalt is, voor 's lands vryheit in de gevangenisse te Brussel stierf, in tegenwoordigheit van eenen zyner zonen, dien *Bor* insgelyks jonker *Jakob van den Eynde* noemt. *Val. Andr. Bibl. Belg. Bleiswyk Beschryv. van Delft.*

EYNDHOVEN, een Nederlandsch stedeke, met een slot, in de meiery van 's Hertogenbosch, en dat gedeelte van Hollandsch Brabandt, het welk Kempenlandt genoemt wordt, daar het de eerste stadt van is. Zy is tusschen de stadt 's Hertogenbosch en die van Maastricht gelegen, vier mylen van de eerste, aan het riviertje den Dommel. Dit stedeke, door den hertog van Parma met Spaansch krygsvolk bezet, wierdt in den jare 1581 door de Staatschen stormenderhandt ingenomen, en het grootste gedeelte der bezettinge ter neder gehakt: maar nog in den zelven jare, omtrent twee maanden na de gemelde verovering, wierdt het zelve, als zynde van alles slecht voorzien gelaten, door de Spanjaarden wederom by verdrag ingenomen. Wanneer de hertog van Alençon, broeder van den koning van Vrankryk, vervolgens een aanslag hadt gesmeed om zich volstrekt meester van den Vereenigden Staat te maken, veroverde de heer van Bonnivet eerst dit stedeke voor hem, en dreef 'er de Spaansche bezetting uit in den jare 1583: doch de hertog van Parma zondt kort daar na den jongen grave van Mansveldt derwaarts, om het den Franschen wederom te ontweldigen. Het beleg duurde byna drie maanden, omdat zich de heer van Bonnivet heldhaftig verweerde, en de belegerden zich met honde, paarde en katten-vleesch behielpen: doch eindelyk moesten zy het, nadat alle eetbare mondkost verteert was, opgeven, en het stedeke wierdt aan de Spanjaarden overgegeven. Eindelyk is het zelve in den jare 1629 door prins Frederik Henrik voor de Vereenigde Staten ingenomen. *Guicciardyn Beschryv. der Nederl. Zeiler Topographia. Hooft en van Meteren Nederl. Hist.*

EYNDIUS, (JACOBUS) anders genaamt JAKOB VAN DEN EYNDE, heer van Haamstede, kapitein in dienst der Vereenigde Nederlanden, historieschryver van Zeelandt, was, naar het getuigenis van *Franciscus Sweertius* en *Valerius Andreas*, een Delvenaar van geboorte. Hy heeft het vervallen kasteel te Haamstede weder heerlyk van den grondt opgehaalt. Ook heeft hy getoont, dat de geleerdheit wel kan gevoegt worden by de wapenen, en dat de voornaamste versierselen van een edelman bestaan in het zamenvoegen van de zelve: want hy was zeer belezen, en bezat grote geleerdheit, hebbende onder anderen in het Latyn geschreven: *de Historie of Chronyk van Zeelandt tot het jaar 1296*; doch is, tot groot verlies der liefhebbers van de geschiedenissen van hun vaderlandt, in het jaar 1614 op zyn huis te Haamstede in Zeelandt aan de tering gestorven; en hoewel dit werk door de vroege doodt nog onvoltrokken was gebleven, is het zelve echter na zyne doodt door last van de Ed. Mog. Heeren Staten van Zeelandt, hebbende het handschrift door hunnen geheimschryver van de vrouwe van Haamstede laten verzoeken, in het licht gegeven, als niet willende, dat zo een juweel van hunne oudheit zou verborgen blyven. Nog heeft hy een boekje geschreven, *de Saltationibus Veterum*, dat is: van de dansseryen der ouden, het welk hy aan dien phenix der geleerden, Josephus Scaliger, heeft opgedragen. Hy was mede een voortreffelyk dichter: want hy heeft in Latynsche vaarzen, behalven de Nederlandsche oorlogen, verscheide andere stoffen verhandelt, waar van hy eene verzameling te Leiden heeft doen drukken in den jare 1611 in quarto. Ook heeft hy een fraai lykdicht gemaakt op de doodt van den beroemden *Janus Dousa. Fr. Sweert. & Val. Andr. Bibl. Belg. Bleiswyk Beschryv. van Delft. Oudheden van Zeel. II. Deel.*

EYSACH, EYSACK, of EYSOCH, eene rivier van Duitschlandt. Zy bespoelt Brixen in Tyrol, en Bolsano in 't bisdom van Trente, en ontlast zich kort daar na in de Adige. *Maty Dict.*

EYSENACH. Zie EISENACH.

EYSENGREIN, (MARTINUS) in 't Latyn *Eysengreinius*, geboren te Stutgart in 't landt van Wurtemberg, was Doctor in de Godgeleerdheit, en onderkancelier van de akademie van Ingolstadt in de zestiende eeuwe, zynde gestorven in den jare 1578. Men kan niet zeggen, of hy van de maagschap was van Willem Eysengrein, van wien in het volgende artykel gesproken wordt; maar hy was de zoon van een zeer eerlyk man, en van den Protestantschen Godsdienst, waar by hy in een opentlyk geschrift verklaart hadde volstandig en onveranderlyk te zullen volharden; welk werk hy opdroeg aan Vergerio, om hem geluk te wenschen over de ware kerke erkent, en de dwalende verlaten te hebben; doch hy ging niettemin kort daar na, omtrent het jaar 1560, tot de Roomsche gemeenschap over, en betoonde vervolgens veel drift tegen de Protestanten, die hy aantastte door verscheide schriften, waar in hy over de verschilpunten handelde met al de hevigheit van dien tydt. Georgius Liebler, professor in de natuurkunde in de akademie van Tubingen, wederleide een van die schriften, zynde eene leerreden in 't Hoogduitsch over 't Euangelium op den eersten zondag na Drie-koningendag, wegens dat de Zoon Gods gevonden wierdt in den tempel te Jeruzalem in het midden der leeraren. Liebler vertaalde de zelve in het Latyn, en gaf ze uit in die tale met aantekeningen in het jaar 1575, beschuldigende den schryver van het gemeen te overladen met verscheide blaauwboekjes, die niets waardig waren, en van vele woorden te gebruiken om eene menigte papiers te beschryven; besluitende met eenige aanmerkingen op eene leerreden, waar in Eysengrein de Prophetie van Simeon rakende het kindt Jesus hadt uitgelegt. *Georg. Lieblerus in Scholiis ad Sermon. Mart. Eysengreinii, &c. Bayle Dict. Crit.*

EYSENGREIN, (WILLEM), een Duitscher, kanunnik te Spiers, geleeft hebbende in 't midden van de zestiende eeuwe. Hy heeft verscheide werken geschreven, en daar onder *Chronicon Spirense*, waar in, volgens Christoffel Lehman in de voorreden van zyne Jaarboeken van Spiers, verscheide onwaarheden gevonden worden, en *Catalogus testium veritatis*, zynde eene lyst van geestelyke schryvers, de welke de ketteryen van hunnen tydt, en ook die van onze eeuwe vooruit, bestreden en wederlegt hebben. Door de ketteryen van onze eeuwe verstaat Eysengrein de gevoelens der Protestanten, dat is te zeggen, van alle de gezintens, die zich van den Roomschen stoel hebben afgescheiden. Men moet dit werk van Willem Eysengrein niet vermengen met dat van *Flaccius Illyricus*, een Luthersch Godgeleerde, die een diergelyk heeft uitgegeven onder den zelven tytel, doch in een geheel anderen zin; want deze laatste verstaat door de getuigen der waarheit de genen, welke de Roomsche kerk verlaten hebben.

EYSENSMIDT, (JOHAN CASPAR) Doctor in de Philosophie en Medicynen, en een vermaard wiskundige, geboren te Straasburg den 25 September des jaars 1656, was de zoon van een tinnegieter, die fatsoenlyke ampten in die stadt bekleedde. Hy verloor zyne ouders al vroeg, en de scholen doorgelopen hebbende, en tot de lessen der professoren gekomen zynde, leide hy zich het meest op de wiskunde, waar in hy een byzonder behagen hadt. Omtrent den jare 1676 wierdt hy Doctor in de Philosophie, en begaf zich vervolgens tot de studie van de Medicynen, zonder echter de wiskunde, de welke altydt zyn aangenaamste bezigheit bleef, te vergeten. In 't jaar 1681 hieldt hy een disputt staande in de Medicynen. Hier op begaf hy zich aan 't reizen, en bleef onder anderen 15 maanden te Parys, alwaar hy kennis maakte met de geleerden van die grote stadt, en byzonderlyk met de heeren Du Vernay, bekend ontleedkundige, en Tournefort, vermaard kruidkundige. Daar na bezocht hy de voornaamste hogescholen en steden van Vrankryk, als mede van Italië en Duitschlandt, en kwam weder te Straasburg in de maandt van May des jaars 1684, daar hy met veel toejuiching tot Doctor in de Medicynen wierdt verheven. In den jare 1696 deedt hy een val, waar door hy zodanig gekwetst wierdt, dat hy niet meer kon uitgaan, het welk hem belettende de practyk in de geneeskunde te oeffenen, gaf hy zich geheel aan de wiskunde over, en hadt de eer, wanneer de koninklyke akademie te Parys herstelt wierdt, tot een lidt van dat doorluchtig

luchtig ligchaam benoemt te worden. Zyne werken zyn bewyzen van de rechtmatigheit van die keur. Hy heeft uitgegeven een tractaat over de gedaante van de aarde; een ander van de maten en gewigten van verscheide volkeren, en van de waarde der oude munten; en heeft meer andere werken nagelaten, welke nog niet gedrukt zyn. Hy hieldt brievewisseling met de meeste geleerden van Europa; en de koning van Vrankryk liet hem eene Geographische kaart opstellen. Daar wordt met lof van hem gesproken in de *Histoire de l'Academie Royale des Sciences*, in het *Journal des Sçavans* en in de *Memoires de Trevoux*. Hy is gestorven den 4 December 1712. *Acta Erudit. Lipsiens.* 1713.

EYSINGA, een slot of adelyk huis in de Vriesche grietenye Dantumadeel, onder het quartier Oostergoo. *Winsemius achter zyne Kronyk van Vriest.*

EYTEREN, een dorp in Hollandt, een quartier uurs van Ysselstein gelegen, hadt in de Roomsche tyden eene parochiekerk, toegewyd aan O. L. Vrouws hemelvaart, in welke, aan het altaar van de H. Maagdt, in den jare 1293 eene vikary wierdt gesticht door de weduwe van den ridder Werenboldus de Vlaming. Zie de *Hist. van het Utrechtsche Bisdom II Deel*, *pag.* 246 *en* 251 *edit. in* 8.

EZAN is onder de Turken de uitroeping van het gebedt, dat door de *Muezzins* geschiedt, op de *Minarets* of torens der Mosqueën. *Edan* of *Ezan* in 't Arabisch betekent *roepen*, en inzonderheit het volk luidskeels roepen. Ieder Minaret heeft zyn Muezzin, tot het verrichten van den Ezan. Zie MINARET. *Ricaut de l'Empire Ottoman.*

EZAR-HADDON, of ASAR-ADDON, zoon van Sanherib, en des zelfs opvolger in het ryk van Assyrië. By den Propheet Jezaia wordt hy *Sargon*, of *Saragon*, genaamt. Hy heerschte negen en twintig jaren, en beoorloogde de Philistynen, die hy Asdod ontweldigde door Thartan, zynen veldoverste; want hy was zelf niet mede ten stryde getrokken. Hy viel ook in Egypten, in 't landt van Chus, en Idumea, waarschynlyk om den hoon te wreken, dien zyn vader Sanherib van Tirhaka, koning van Chus, en van den koning van Egypten ontfangen hadt, als zy met Hizkia een verbondt hadden gemaakt. De zelve Ezarhaddon zondt priesters tot de Chussiten, die Salmanassar, koning van Assyrië, in 't landt van Samaria deedt overbrengen, in plaats der Israëliten, die aan gene zyde van den Euphraat gevankelyk waren weggevoert. Hy deedt Manasse, koning van Juda, den oorlog aan, nam Jeruzalem in, en sleepte den koning geboeid naar Babylonië, dat hy met geweldt verovert hadde, en wel ligt ingenomen, om dat 'er geen manlyk oir en staatvolger van Belezis, koning van Babel, te vinden was. Hem worden wel negen en twintig of dertig jaren bewindt te Ninive toegeschreven, sedert het jaar 3294, waar in Sanherib stierf, tot het jaar 3323. Daarna heerschte hy nog dertien jaren te Babel, en dus in 't geheel twee en veertig jaren. Hy stierf in het jaar 3336, en kreeg tot opvolger Saosduchinus. *II. Chron. XXXIII*, 11. *Ezr. IV*, 2-10. *Jez. XX*, *XXIII*, *XXXIV. XXXVI. XXXVII. Usser. ad ann. mundi* 3323.

EZAU, de zoon van Izaak en van Rebecca, wierdt geboren in den jare der wereldt 2199, zynde des zelfs vader zestig jaren oud. Rebecca bragt hem ter wereldt met Jakob, zynde de eerste roodhairig en ruig over zyn gansch ligchaam, en de ander in zyne geboorte de verzenen van zynen broeder vasthoudende. Ezau hieldt zich doorgaans bezig met jagen; en op zekeren tydt heel vermoeid wederkerende ontmoette hy zynen broeder, die een linsen kooksel hadt toebereid. Hy verlangde ongemeen naar die spyze, die Jakob hem overgaf, onder voorwaarde, dat hy hem daar voor zyn recht van eerstgeboorte zou afstaan. In den ouderdom van veertig jaren trouwde hy met Kananitische wyven tegen de wille van zyne ouders. Na dien tydt, zyn vader Izaak gevoelende de zwaarte zyner hoge jaren, geboodt hem ter jagt te gaan, en hem spyze te verschaffen, ten einde hy hem daar na zegende. Jakob, door de behendigheit zyner moeder, kreeg dezen zegen, gelyk hier na ter plaatse, daar van hem in het byzonder wordt gesproken, gezegt wordt, en nam naderhandt de vlucht. Uit het huis van Laban te rug gekomen zynde in den jare der wereldt 2296 maakte hy een verdrag met Ezau, en deze laatste week naar Seïr in Idumea, alwaar des zelfs nazaatschap zeer talryk wierdt. Hy stierf in den jare der wereldt 2325, oud zynde honderd en zeven en twintig jaren. *Genes. XXV*, *XXVI. Josephus Oudhed. I.* 17 *en* 18; *II*, 3. *Torniel A. M.* 2199 *&c.*

EZBAI, of ASBAI, was de vader van Naarai, een der helden Davids. *I Chron. XI.* 37.

EZECHIAS, HISKIA, of JEHIZKIA, een vermaard koning van Juda. Zie HIZKIA.

EZECHIAS, broeder van den Joodschen hogepriester Ananias, wierdt genoodzaakt zich te versteken in de riolen van Jeruzalem, met zynen broeder en eenige andere priesters, om de woede van Marohem te ontgaan, die zich in de stadt als koning gedroeg. Zy hadden zich zo wel niet verburgen als zy gedacht hadden, zy wierden des volgenden daags ontdekt, en door de oproermakers wredelyk vermoord. *Josephus Oorlogen II.* 31.

EZECHIAS, een zoon van *Chobaré*, was een trotsch, wreed en stoutmoedig man. Hy voegde zich in Jeruzalem by Eleazar, den zoon van Simon, tegen den aanhang van Johannes. Zy maakten zich te zamen meester van het binnenste van den tempel, waar zy hun wapenhuis maakten; stelden hunne wapenen op de poorten van deze heilige plaats, en deden van daar geweldige uitvallen op Johannes en op de inwoners van Jeruzalem. *Josephus Oorlogen l. V. c.* 7.

EZECHIEL, een van de vier grote Propheten, wiens schriften een gedeelte van het Oude Testament uitmaken, was de zoon des priesters Buzi, en stamde af uit een hogepriesterlyk geslacht, gelyk Epiphanius getuigt *in vita Ezechielis*. Hy wierdt naar Babel vervoert met den koning Jechonia, en begon vyf jaren daar na zyne voorzeggingen te doen, gaande daar in voort gedurende den tydt van twintig jaren. Hy wierdt gedood door een prins van zyn volk, dien hy berispt hadde, omdat hy de afgoden aanbadt. Ezechiel wierdt ter aarde bestelt in het graf van Sem, onder een groten toevloedt van menschen, die uit Godsdienstigheit by deze grafstede gekomen waren. Zeker schryver (Epiphanius, of die onder den naam van Epiphanius het leven der Propheten beschreven heeft) verzekert, dat dit graf, gemaakt van twee hollen, nog te zien was; maar een ander schryver, die geleeft heeft onder de regering van Konstantyn, verhaalt, dat het graf van Eezechiel het zelve was als dat van Job, van Jesse, en van David, naby Bethlehem. Benjamin van Tudele (*in Itinerario pag. m.* 78) bericht, dat de koning Jechonia, in vryheit herstelt zynde, met vyf en dertig duizend Joden een prachtig verwulfsel heeft laten bouwen over het graf van Ezechiel, tusschen den Chebar en den Euphraat. Hy beweert, dat men op de muren van het verwulfsel in schildery afgemaalt zag Jechonia en alle, die hem gevolgt waren. Het afbeeldsel van Jechonia was het eerste, en dat van Ezechiel het laatste. De Chaldeën wilden op zekeren tydt deze talryke menigte van Godsdienstigen ter neder maken; maar zy bevonden, dat Ezechiel een twede Mozes was, want deze Propheet hieldt de wateren der riviere staande, en maakte, dat, wanneer de Israëliten de overzyde van den vloedt bereikt hadden, alle de Chaldeën, die de stoutheit hadden van hen na te zetten, in de wateren smoorden. Hy verkreeg voor die zelve Godsdienstigen byna van honger stervende eene grote menigte van visschen. Men beweert, dat hy by zyn levenstydt van Chaldea naar Judea overgevoert wierdt, ten einde hy de ongelovigen kon overtuigen. Dit is het gene men vindt in den levensloop van dien groten Propheet, wiens beschryving S. Epiphanius toegeschreven wordt. Men leest 'er insgelyks eenige andere wonderen in, uitgewerkt door den zelven Propheet. De Joden, geweldig ingenomen met hunne bygelovige en belagchelyke dromeryen, hebben zeer vele seldzame dingen vertelt wegens de gemelde grafstede. Benjamin van Tudele, die leefde in de twaalfde eeuwe, verzekert, dat tot dien tydt toe het graf van dezen Propheet aangemerkt wierdt als eene heilige plaats; dat men zelfs van de afgelegenste gewesten derwaarts kwam, om aldaar gebeden te storten; dat deze reizen van Godsdienstigheit te gelyk met het jaar een aanvang namen, en duurden tot het feest der zuivering; dat de hoofden des Joodschen volks niet nalieten van Bagdad te vertrekken, om deze geheiligde stede te komen bezoeken, en tenten op te slaan twaalf mylen in het rondt; dat de Arabische kooplieden aldaar een jaarmarkt kwamen houden; dat men op den dag der zuivering een groot boek opsloeg, geschreven met de eigen handt van Ezechiel, en dat men het zelve voor het volk las; dat men sedert den tydt, dat de Propheet zelf eene lamp hadt op zyn graf aangestoken, nooit hadt toegelaten, dat dit licht uitdoofde; want men hadt altydt goede zorg gedragen, dat 'er telkens olie ingegoten en eene pit in de gemelde lamp gestoken wierdt, wanneer zulks nodig was; dat aldaar eene zeer schone boekzaal was, aan welke alle die genen, die zonder kinderen stierven, hunne boeken nalieten; dat zelf de zonen van Mahometaansche heeren aldaar hun gebedt gingen doen: zo verre waren zy met de liefde voor Ezechiel ingenomen; dat alle de Arabieren het zelve plcegden, en dat men dusdaniglyk deze geheiligde plaats ter oorzake van den gelukzaligen Ezechiel eerde, dat zelfs by oorlogstydt noch de Mahometanen, noch de Joden, aldaar eenigen overlast aan iemandt deden. Een ander Rabbi, met name R. Petachias Ratisbonensis, anders van Regensburg; die insgelyks in de twaalfde eeuwe heeft geleeft, en wiens reisbeschryving in druk is uitgegeven in het Hebreeusch en in het Latyn door M. Wagenseil in den jare 1687, verhaalt vry meer wonderen. Hy vertelt, dat zeker koning van Babel hebbende de overblyfselen van den Propheet Ezechiel begeert te zien, men hem antwoordde, dat zulks niet mogelyk was, omdat men, dewyl het een heilig was, hem niet mogt ontbloten; maar omdat dit antwoordt hem zyne begeerte niet deedt vergaan, verzocht men hem, dat hy de proef zou nemen op het graf van Baruch, leerling van Ezechiel. Dus geboodt hy, dat men Baruch zou opgraven; maar alle de genen, die de handt aan 't werk wilden slaan, vielen dood ter aarde. Op de aanrading van zekeren Israëliet geboodt hy de Joden het dode lyk te ontgraven. Deze vervaardigden zich daar toe door een vasten van drie dagen, en bragten dit werk te recht zonder eenig nadeel. De koning, oordeelende, dat het te veel voor eene plaats alleen was het graf van Ezechiel en dat van Baruch te gelyk te hebben, geboodt, dat men de kist van den laatsten elders zou vervoeren. Zo dra als men de zelve eene myle ver hadt weggebragt, hadden de dragers gene krachten meer om een voet voort te zetten: de paarden en muilesels, die men daar toe wilde gebruiken, waren alle even machteloos. De Rabbi Salomon leide het wonder van Baruch in dezer voegen uit. Hier is de plaats, zeide hy, die de Propheet tot zyne grafstede heeft verkozen. Men gaf acht op zyne uitlegging, en men bouwde op die plaats eene schone grafstede voor Baruch. Het gene hier na volgt betreft het graf van Ezechiel. Het zelve is in een bosch, een dag of halve dagreize van Bagdad gelegen, met een muur omringt, en versert van een kostelyk gebouw. Daar is maar eene kleine deur in den muur, waar van de Joden den sleutel hebben: wanneer zy door deze deur willen binnen treden, zyn zy genoodzaakt op handen en voeten daar in te kruipen om des te sls laagte; maar op den dag van het feest der tabernakelen, wanneer daar een ongeloofselyke toevloedt van menschen is, wordende het getal der Joden, die zich derwaarts begeven, begroot op zestig of tachtig duizend zielen, wordt deze deur of ingang van zich zelf zo breed en zo hoog, dat men 'er zelfs op kameelen zou kunnen binnen ryden,

den. Zo dra als het feeft geëindigt is, keert deze deur weder tot haren vorigen ftandt, en zulks gefchiedt in het gezicht van al het volk, het welk zich daar laat vinden om hunne offerhanden aan te bieden by het graf van dezen Propheet. Daar is geen gebrek noch kwaal, tegen welke men Godsdienftiglyker en dikwilder de voorfpraak van dezen Propheet verzoekt, dan tegen de onvruchtbaarheit. Een man, die zich onbekwaam tot de teling bevindt, en eene vrouw, die zich niet in ftaat kent om te kunnen ontfangen, nemen gemeenlyk hunne toevlucht met beloften te doen tot het graf van Ezechiel. Zy bidden insgelyks by het graf van dezen Propheet om de onvruchtbaarheit van hun vee weg te nemen. Hier by mag men vergelyken het gene 'er gezegt wordt in het *fuplement du Voiage de Mr. Burnet pag.* 192 van de beeften, die men te Rome laat zegenen op S. Antoniedag. Zeker vorft, die een onvruchtbaar merriepaardt hadt, en vier dagreizens van dit graf woonde, verbondt zich door belofte om het veulen, dat zyn merriepaardt zou voortbrengen, indien het met veulen raakte, den Propheet toe te wyden. Het merriepaardt bragt een veulen voort, het welk de vorft zo fchoon vondt, dat hy het zelve voor zich wilde houden: maar het veulen nam de vlucht, en liep van zich zelf naar het graf van Ezechiel: de deur van den muur ontfloot zich van zelf om het beeft binnen te laten. De vorft, dit veulen niet hebbende kunnen vinden, onaangezien hy het zelve met alle bedenkelyke naarftigheit hadt laten zoeken, beeldde zich in, dat het misfchien by het graf van dezen Propheet mogt gevonden worden; zyne belofte deedt hem zulke gedachten krygen. Hy vondt 'er het veulen, maar kon het zelve daar niet uit halen, doordien de engte van de deur zulks belette: dus leide hy, op aanrading van een Jode, eenige ftukken gelds op het graf, en zo dra als hy 'er voor de waarde van het veulen neêr getelt hadt, wierdt de deur van zelf zo wyd, als het nodig was. Alle de Ismaëlieten, die zich naar het graf van Mahomet begeven, doen in het voorbygaan dat van Ezechiel aan, en laten daar eenige offerhanden, doende ter zelver tydt by het graf het volgende gebedt: *Myn heer Ezechiel, indien ik in gezondheit wederkeer, zal ik u dit of dat gefchenk medebrengen.* Die genen, die eene verre reis ondernemen, laten het koftelykfte, dat zy hebben, by dit graf in bewaring, en zeggen: *Myn heer Ezechiel, belieft deze dierbare fchat voor my te bewaren, tot dat ik wederkome, en laat niet toe, dat 'er iemandt buiten myne erfgenamen aan rake.* Verfcheide van deze in bewaring gelatene fchatten zyn door den tydt op die plaats verrot en bedorven. Men brengt 'er ook boeken in bewaring. Zeker man, die 'er eenige meende te ftelen, wierdt, zegt men, aanftonts met blindheit geflagen. Deze plaats is zeer rykelyk verfiert: men houdt 'er nacht en dag dertig brandende lampen. Het geldt der beloften wordt befteed tot onderhoudt der Synagoge, en tot het uithuwelyken van weeskinderen, als mede om ettelyke arme fcholieren te laten ftuderen. De gefchenken en de zogenaamde *ex voto*, of beloofde giften, zyn zo talryk en menigvuldig, dat 'er twee honderd perfonen aangeftelt zyn om de zelve by beurten te bewaren. Daar pleeg eertyds eene vurige kolom boven het graf van den Propheet te ftaan; maar eenige heiligfchenders, hebbende zich op zekeren tydt vermengt onder die menigte van tachtig duizend Godsdienftigen, die daar op het feeft der tabernakelen zamenkwamen, deden de gemelde kolom verdwynen. Eenige Joodfche leeraren hebben voorgegeven, dat het zeer weinig fcheelde, of eene vergadering van Rabbynen, in overweging genomen hebbende het boek van Ezechiels voorzeggingen, zou befloten hebben het zelve uit den kanon der heilige fchriften uit te roejen. De Talmud heeft een tractaat, in het welke men leeft, dat de Rabbynen, bemerkende, dat 'er in de voorzeggingen van Ezechiel eenige plaatfen zyn, die fchynen tegen de wet van Mozes te ftryden, in overweging namen, of het niet nut zou wezen het werk van dezen Propheet te verwerpen. De ftemmen opgenomen zynde, zou men het vonnis van afkeuring uitfpreken, wanneer zekere Ananias voorfloeg, dat hy zich fterk maakte om de verfchillen, die men tusfchen Mozes en Ezechiel vondt, overeen te brengen: en dewyl hy op ftaande voet een middel aan de handt gaf om deze verfchillen te vereffenen, daar men zich mede vergenoegde, liet men het boek van Ezechiel zyne plaats behouden onder het getal der kanonyke boeken. Zie wat Huet op deze aanmerking van Spinoza gezegt heeft. Men heeft willen zeggen, dat Pythagoras de leerling van Ezechiel is geweeft. De geleerdfte en werkrykfte ophelderingen, die 'er tot nog toe zyn uitgekomen over Ezechiel, zyn die van twee Spaanfche Jefuiten, met name Pradus en Villalpandus, in drie delen in folio. Men moet met dezen Propheet niet vermengen zekeren EZECHIEL, een Joodfch dichter, van wien men nog een Griekfch treurfpel heeft, onder den tytel van Ἐξαγωγή, *Exagoge*, betreffende den uitgang uit Egypten. Men zegt, dat hy een van de overzetters is geweeft, die gearbeid hebben aan den Bybel van zeventig. Zulks is niet ftrydig tegen de tydrekening; want hy wordt aangehaalt door fchryvers, die voor de Chriften tydrekening hebben geleeft, en die niet berichten, dat hy korten tydt daar na zou overleden zyn. *Bayle Dict. Crit.*

Het Roomfche *Martyrologium* maakt gewag van hem op den 10 April. Zyne Prophetie is zeer duifter, inzonderheit aan het begin en aan het einde; en dat is mogelyk de reden, waarom de Joden niet wilden, dat men de zelve las voor den ouderdom van dertig jaren. Na dat hy zyn beroep befchreven heeft, voorzegt hy de gevankelyke wegvoeringe van Jeruzalem, om de voorzeggingen van Jeremias te bevestigen, en de ydele beloften der valfche Propheten te wederleggen. Hy voorzegt ook de rampen, die aan de naburige volkeren moeften overkomen, en propheteert de herftelling van het Joodfche volk en van den tempel, welke niet anders zyn dan zinnebeelden van de regeringe van den Mesfias, van de roepinge der Heidenen, en van de oprechting der kerke. Zyn Prophetifch boek is onder die van alle de Propheten het meefte met raadfelachtige gezichten vervult. Hieronymus zegt, dat zyn ftyl maar middelmatig welfprekende is. Hy is vol van heerlyke fpreuken, van ryke vergelykingen, en doedt veel geleerdheit in de ongewyde zaken blyken. Zyne Prophetiën of gezichten, die ten getale van twee en twintig zyn, zyn gefchikt volgens de order van den tydt, in welken hy de zelve gehad heeft.

EZECHIEL, een Jood, een Griekfch dichter, leefde onder den keizer Trajanus, of Adrianus, hoewel Sixtus Sinenfis hem geftelt heeft 40 jaren voor Chriftus. Daar is onder zynen naam een Griekfch treurfpel van Mozes, of van de verlosfing der kinderen Ifraëls uit Egypten. Frederik Morel vertaalde de zelve in 't Latyn in profa en in vaarzen in de voorgaande eeuw. Dit heeft het ftuk niet meer doen lezen, noch het zelve gemeender gemaakt. Het is te Parys gedrukt in den jare 1609. Clemens Alexandrinus fpreekt meer dan eens van dezen fchryver, en hy brengt een grote plaats uit den zelven by. Gentianus Hervet, welke geloofde dat dit ftuk verloren was, vermoedde door dit ftaaltje, dat het ganfche ftuk zeer welfprekende gefchreven moeft zyn. *Clem. Alexandrin. ftrom. l. 1. Eufeb. Præparat. l. IX. c. 21. 29. Gentian. Hervet in Comment. ad Strom. Baillet.*

EZEL, of EZER, zekere fteen of bepaling, naby Jeruzalem, tot welken toe de Joden gaan mogten op den dag des Zabbaths. Deze fteen was vyf ftadiën van de ftadt gelegen. *I Sam. XX.* 19.

EZEN, eertyds een klooster, in het dorp Efinga, in het Wefter quartier der Groninger Ommelanden gelegen, geftaan hebbende, was door de wandeling onder den naam van *Mariaaskamp* bekend, en wierdt allereerft door nonnen, van de Benedictyner orde, bewoont, maar omtrent den jare 1444, om het ongebonden leven der nonnen, aan Reguliere kanunniken in eigendom overgegeven. Het zelve wierdt, volgens *Lindeborn*, in den jare 1561, door eene bulle van paus Pius den IV van den 7 Augufty des gemelden jaars, aan de Kathedrale kerke van Groningen en aan de tafel des kapittels toegeëigent: doch naderhandt door de Onroomfchen geheel afgebroken. Zie de *Oudheden van Groningen van pag.* 173 *tot* 184, *edit. in* 8.

EZEON-GEBER, eene oude ftadt en haven aan den Arabifchen zeeboezem, van welke in de reize der kinderen Ifraëls uit Egypten gewaagt wordt. *Num.* XXXIII. 35. *Deuteron.* II. 8. De Ifraëlitifche koningen hadden aldaar hun oorlogs-magazyn, gelyk dan Salomon hier de fchepen bouwde; die hy naar Ophir zondt; maar wanneer Jofaphat het zelfde wilde doen, wierden zyne fchepen verbroken in de haven; want de zee was daar rondom wegens de menigvuldige klippen zeer onzeker. *I Reg.* IX. 26. en XXII. 49. Dit is ook de reden geweeft, waarom men deze plaats naderhandt niet meer gebruikt heeft. Jofephus fchryft, dat deze plaats in zynen tydt *Berenice* genoemt wierdt. Mogelyk is het dat zelfde Berenice, dat Ptolomeus Philadelphus gebouwt of herbouwt heeft. Eufebius noemt het *Afia*, en Hieronymus *Esfia. Cellarius Geogr. antiq. Bochartus Canaan l. I. c.* 44.

EZERO, eene kleine ftadt, eertyds een bisdom, is in Theffalië in Griekenlandt gelegen, aan een klein meir, dat haren naam draagt, tusfchen de golf van Armiro en de ftadt Lariffa, waar onder voortyds haar bisdom behoorde. *Baudrand.*

EZIER, (JOHANNES) geboren te Mentz, leefde in de XVI eeuw. Hy was uitnemend ervaren in de Aftronomie, waar in hy ook verfcheide werken, daar onder zyn *Speculum Aftronomicum*, gefchreven heeft. *Vosfius de fcient. Mathem.*

EZRA, of ESDRAS, de zoon van Saraïras, hogepriefter, die op bevel van Nabuchodonofor ter doodt wierdt gebragt, en de broeder van Jofedoch, was hogepriefter gedurende de Joodfche gevangenis. Zynde in achting geweeft by Artaxerxes Langhandt, wierdt hy tot hoofdt aangeftelt van die genen, die van Babel naar Judea wederkeerden, in het zevende jaar der regering van dezen vorft, met koftelyke gefchenken voor den tempel, dien de Joden, wanneer zy uit de flaverny gekomen waren, hadden laten bouwen onder Zorobabel; en met een bevel voor de landvoogden der naburige provinciën, van te bezorgen al het gene 'er nodig zou wezen tot luifter van den Godsdienft, en de priefters vry te laten van de gemene belaftingen. Artaxerxes gaf hem daarenboven de macht van te ftraffen die genen, die eenige misdaadt tegen Godt of tegen den vorft zouden begaan. Met deze bevelen kwam hy te Jeruzalem aan in den jare der wereldt 3537, voor de geboorte van Chriftus 467; en hebbende de Joden laten vergaderen, maande hy hen aan om de afgodifche vrouwen, die zy tegen de wet van Godt getrouwt hadden, weg te jagen. Naderhandt op den dag van de kerkwyding der ftadt, die gefchiedde in de zevende maandt des heiligen jaars, hebbende een groot getal des volks derwaarts uitgelokt, las Ezra in hunne tegenwoordigheit het boek van de wet; en des zelfs aanhoorders bevindende, dat zy Gods geboden in menigvuldige plaatfen hadden overtreden, fmolten fchier in hunne tranen door leedwezen. Het gebeurde in dien tydt, zo men zegt, dat het heilige vuur, het welk door Jeremias verborgen was, gevonden wierdt; of wel eer, dat het dik water, het welk in des zelfs grafftede was, door de ftralen der zonne aangeftoken wierdt, zynde over het hout en het flagoffer uitgeftort. Men zegt, dat dit wonder Artaxerxes ter ooren gekomen zynde, hy nieuwe gefchenken voor den tempel zondt, en geboodt den zelven met muren te omringen. Ezra wordt genoemt een fchrander leeraar in de wet van Mozes; want het woordt *Sopher* beduidt geen fchryver, maar een leeraar der wet. De Hebreën noemen hem den prins der leeraren van de wet. Hy was die gene, die, volgens de gemene gisfinge, alle de Kanonyke boeken verzamelde, de zelve zuiverde van de gebrekkelykheden, die 'er ingeflopen waren, en in twee en twintig boeken verdeelde, volgens het getal van het Hebreeu-

fche

ſche alphabeth. Dit heeft aanleiding gegeven tot het gevoelen van die genen, die gemeent hebben, dat de boeken van het Oude Teſtament verloren zynde, hy de zelve uit zyn hoofdt hadt opgeſtelt. Men meent insgelyks, dat hy de gemelde boeken overziende eenige namen der plaatſen hadt verandert, en die genen, die in gebruik waren, geſtelt in de plaats van de oude: gelyk men ziet, dat het koninkryk van Iſraël in de H. Schrift genoemt wordt het koninkryk van Samarië langen tydt voor de ſtichting van die ſtadt. Men zegt daarenboven, dat hy door de ingeving des H. Geeſts eenige dingen daar by voegde, die na de doodt van hunne ſchryvers voorgevallen zyn. S. Hieronymus zegt, dat hy de Chaldeeuſche letteren, die vierkantig zyn, invoerde, en de oude voor de Samaritanen overliet. Genebrardus verzekert, dat hy gezamentlyk met de grote Synagoge de heilige boeken in verzen afdeelde, die zonder deze verdeeling geſchreven waren. De Joden zeggen, dat hy te Jeruzalem een ſchool oprechtte, en de order der vertaalders van de wet regelde, die de zwarigheden der heilige ſchriften moeſten uitleggen, de zelve in ſtandt houden, en beletten, dat zy niet veranderd wierden. Zommigen voegen hem de boeken der Kronyken toe. Maar men is in het gemeen van gevoelen, dat Ezra alleen dat boek, het welk zynen naam voert, heeft geſchreven; en inderdaadt, Ezra ſpreekt'er als eerſte perſoon. Ondertuſſchen beweert Huet, dat de eerſte hoofdſtukken van het boek Ezra door een anderen ſchryver zyn geſchreven, om dat Ezra niet eer te Jeruzalem is gekomen, dan na de regering van Darius; maar men geeft tot antwoordt, dat Ezra daar in den naam van zyne landgenoten ſpreekt, onaangezien hy daar zelf niet tegenwoordig was. Daar zyn nog twee boeken, die den naam van Ezra voeren, en die in het Latyn gevonden worden in de gewonelyke boeken na het gebedt van Manaſſe, doch de zelve zyn apokryf. Het derde boek, daar men het Griekſch van heeft, is eene herhaling van het gene in de twee eerſte gezegt is. Het zelve wordt aangehaalt door S. Athanaſius, door Auguſtinus en Ambroſius. S. Cyprianus ſchynt zelf dit boek gekent te hebben. Het vierde, het welk men niet dan in het Latyn heeft, is vol van dweperyen, van dromen en van misſlagen. Het zelve is van een anderen ſchryver dan het derde, en waarſchynelyk van een bekeerden Jode. Men kan dierhalven te rade gaan de aangehaalde ſchryvers by *Salianus*, *Spondanus* en *Torniel A. M.* 3551, 3596, 3660, 3640, *enz. Joſephus Oudh. XI boek. P. D. Huet in Dem. Evang. R. Simon Hiſtoire Critique de l'ancien Teſtament. M. Du Pin Diſſert. Prelim. ſur la Bible.*

EZRA, of ESDRAS, een Iſraëlit, van het geſlacht van Juda, die tot zonen hadt Jether, Mered, Hepher en Jalon. *I Kronyk. IV*, 17.

EZZELINO, ECCLIN, of AZZOLINO, ICELINO *da Onaro*, of *da Romano*, geboren in het dorp van Odara, in 't markgraafſchap van Treviſano, was een zoon van *Ezzelino*, bygenoemt *den monnik*, een Duitſcher van afkomſt, die de zoon was van een anderen *Ezzelino*, gezegt de Stamelaar, en deze van Alberi, die keizer Otho den III gevolgt was, en zich in Italië gevestigt hadde. Ezzelino, van wien hier geſproken wordt, leefde in de XIII eeuw. Hy maakte zich verſchrikkelyk door zyne wreedheden en geweldenaryen. Men zag hem eerſt, als het opperhoofdt der Gibellinen, grote overwinningen behalen; maar naderhandt, de voordeelen van zynen aanhang verzuimende, om niet bedacht te zyn dan op zyn eigen byzonder belang, maakte hy zich meeſter van Verona, Padua, en eenige andere ſteden van Italië, alwaar hy zulk eene ſchrikkelyke tyranny oeffende, en met zo veel verachting van den Godsdienſt ſprak, dat hy alles wat heilig was ontheiligde. De pauzen, vruchteloos hun gezag by dezen dwingelandt gebruikt hebbende, deden de kruisvaart tegen hem prediken. Op een tydt verwoed zynde om dat de ſtadt Padua tegen hem opgeſtaan was, deedt hy 12000 inwoners van die ſtadt, die hy in zyn leger of in zynen dienſt hadde, op eenen dag ombrengen. S. Antony van Lisbon, gezegt van Padua, was de eenige, die zyne ondeugden durfde beriſpen. Hy wilde niets antwoorden, maar hy riep eenige van zyne huurlingen, om hem geſchenken te brengen en hem door de zelve het leven te benemen; maar Antony weigerde die aan te nemen. Alle de ſteden van het markgraafſchap Treviſano, en de prinſen van Lombardië verbonden zich tegen hem, en namen hem gevangen wanneer hy Milaan wilde gaan aantaſten. Zy bragten hem naar Soncin, alwaar hy wanhopig ſtierf den 10 October des jaars 1259, na dat hy zyne tyranny meer dan veertig jaren gepleegt hadde. Hy was zodanig ingenomen met de Aſtrologie, dat hy niets ondernam zonder vier Aſtrologiſten te raadplegen, die hy gewoon was in zyn gevolg te hebben, om de uuren en oogenblikken te weten, waar in hy zyne ondernemingen moeſt uitvoeren. Petrus Gerardus van Padua, zyn tydgenoot, heeft zyn leven beſchreven. *Monach. Paduan. Chron. lib. I. II. Sigon. de regn. Ital. l. XIX. Spond. An.* 1226. 1236. 1252. 1259. *Maſcardi vite de Capit. illuſtr. Rubeus hiſt. Ravennat.*

EZZEMULUK, of AZZALMOLOUK, is de naam van den vyftienden prins van den ſtam der Bouïden. Deze naam betekent *de kracht en den prys der koningen.* Ezzemuluk was de zoon van den Sultan Eddoulat, en volgde op zynen oom Geladeddoulat, in het 435 jaar van de Hegire, het 1043 van Chriſtus, in de waardigheit van Emir-al-Omara, of konneſtabel van Bagdet; maar zyne macht wierdt geweldig verzwakt door de Turkſche Selgiuciden, die meeſter begonden te worden in den ganſchen ſtaat der Kalifs. Hy ſtierf in het 440 jaar van de Hegire. Men ſchryft hem ondertuſſchen 24 jaren regering toe; om dat hy na zynen vader Eddoulat in Ahovazië en in Perſië regeerde, eer hy de waardigheit van Emir-al-Omara by den Kalif bezat. *Herbelot Biblioth. Orientale.*